Kallahan, Keley-i

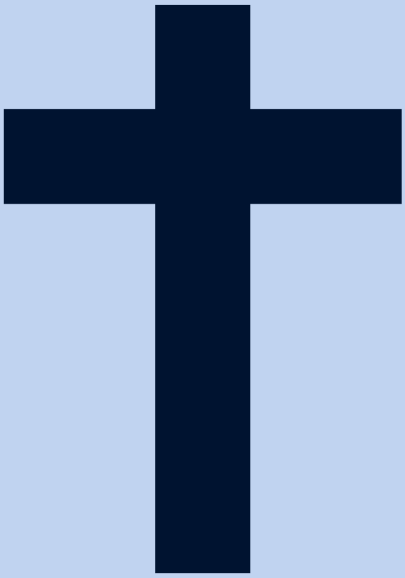

Kallahan, Keley-i: Ya ehel apu Dios Bible

Kallahan, Keley-i

Kallahan, Keley-i: Ya ehel apu Dios Bible

copyright © 2009 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Antipolo Ifugao

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2025-05-03

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 3 May 2025 from source files dated 3 May 2025
3593303a-80c2-56e4-90b2-f4bfea2fd2a6

Contents

Genesis 1
Exodus 77
Leviticus 145
Numbers 191
Deuteronomy 251
Joshua 306
Judges 343
Ruth 379
1 Samuel 385
2 Samuel 436
1 Kings 479
2 Kings 527
1 Chronicles 575
2 Chronicles 621
Ezra 675
Nehemiah 691
Esther 714
Job 727
Psalms 770
Proverbs 891
Ecclesiastes 937
Song of Songs 951
Isaiah 959
Jeremiah 1052
Lamentations 1134
Ezekiel 1142
Daniel 1223
Hosea 1249
Joel 1264
Amos 1269
Obadiah 1280
Jonah 1283
Micah 1287
Nahum 1296
Habakkuk 1300
Sephaniah 1305
Haggai 1309
Sekariah 1312
Malachi 1327
Matthew 1332
Mark 1399
Luke 1439
John 1506
Acts 1554
Romans 1613
1 Corinthians 1644
2 Corinthians 1674
Galatians 1694
Ephesians 1705

Philippians 1715
Colossians 1722
1 Thessalonians 1729
2 Thessalonians 1735
1 Timothy 1739
2 Timothy 1748
Titus 1754
Pilimon 1758
Hebrews 1760

Genesis
Ya Laputu

Ya meippanggep nunyan libluh e Genesis

Huyyan libluh ni Genesis hu neitudekan idan impahding nan Apu Dios ni nanletun kabunyan niya puyek niyaddan emin hu mategun wadadman. Yadya mewan ni libluh hu neitudekan ni eleg pengu-unnudan ida eman ni nemangulun laki niya bii nan Apu Dios. Nanliwat ida et mebahbah hu kayyaggud ni nekidagyuman Apu Dios ni hi-gada.

Nem anin ni hanniman hu neipahding, et pinhed Apu Dios ni meibbangngad hu kayyaggud ni nekidagyuman tun hi-gadan tuu. Et mukun hinammad tun inhel e ittu-dak tu hu menellaknib ni tutu-u. (3:15) Et ya impahding tu ma-lat umamnu huyyan inhel tu, ey pinili tu hi Abraham e gayyum tu, et bendisyonan tu, ma-lat wadalli hakey ni helag tun edum ni aggew ni menellaknib ni tuu eyad puyek. (12:1-3)

Huyyan libluh hu neitudekan ni kapemaptek niya impeminhed nan Apu Dios ni tutu-un lintu tu. Huyyan tuka pemaptek ey neipeang-ang di impahding tuddan tutu-u, yadda pamilyah, yadda helag niyadda bebley. Neipeang-ang huyyad nengipaptekan tun Abraham, hi Isaac, hi Jacob niyadda helag da.

Yadda neitudek eyad libluh:

1. Ya nanletuan nan Apu Dios ni kabunyan niya puyek. (chapters 1:1–2:25)
2. Ya nangngehayan ni nemangulun tuu et manliwat idan Apu Dios. (chapters 3:1-24)
3. Yadda nemangulun tutu-u niyadda helag da. (chapters 4:1–5:32)
4. Ya nengipaptekan nan Apu Dios nan Noah et ya nalbengan ni puyek. (chapters 6:1–9:26)
5. Yadda helag Noah et ya nengipatnaan idan tutu-un memehwat ni Tower e Babel. (chapters 10:1–11:26)
6. Yadda impahding nan Apu Dios nan Abraham. (chapters 11:27–25:11)
7. Yadda helag Ismael. (chapter 25:12-18)
8. Yadda impahding nan Apu Dios di biyag nan Isaac niyadda u-ungnga tu e di Jacob nan Esau. (chapters 25:19–36:43)
9. Yadda impahding nan Apu Dios di biyag nan Joseph. (chapters 37:1–50:26)

Ya nanletuan Apu Dios ni emin
(John 1:1-3, 10; Acts 4:24; Colossians 1:16; Hebrews 1:2; Revelation 4:11)

1 Yan laputu ey lintun Apu Dios hu kabunyan niya puyek.
2 Nem ya puyek ey eleg ni mapkel, ey endi nanha-ad diman. Edallem ni danum ni ebuh hu wadadman niya engeenget. Ey wada hu Ispirituh Apu Dios e heni dibdib di ta-pew ni danum.

Ya nemangulun aggew

3 Immehel hi Apu Dios et kantuy “Kaweda kan kawwalwal.” Ey tuwangun newalwalan.
4 Ey inang-ang Apu Dios humman ni lintu tu ey kayyaggud. Impan-appil tu hu kawwalwal niya engeenget.

5 Et ngadanan tu hu kawwalwal ni aggew ey nginedanan tu hu engeenget
ni hileng. Et mahileng nunman et mewa-wa ey humman hu nemangulun
aggew.

Ya meikkadwan aggew

6-7 Kan mewan nan Apu Dios ey "Kaweda kan mengedwan danum
et wadad ahpat edum ey wadad nandaul hu edum." * Ey humman
neipahding. Ya etan wadad ahpat ey humman ida kulput ni kakelpuin
udan, ey ya wadad nandaul ey humman danum eyad puyek.
8 Humman ni nengedwan danum di ahpat et yad nandaul ey nginedanan
Apu Dios ni kabunyan. Et mahileng et mewa-wa ey humman hu
neikadwan aggew.

Ya meikkatlun aggew

9 Kan Apu Dios ey "Kesiplud kan danum et meappil kad pangil ma-lat
meang-ang hu puyek." Ey humman neipahding.†
10 Ya etan mamega ey nginedanan tun puyek, ey ya siniplud tun danum
ey nginedanan tun baybay. Ey humman ni lintu tu ey kayyaggud.
11-12 Immehel mewan hi Apu Dios et kantuy "Patmel mu e puyek emin hu
nambakbaklang ni kameitnem niyadda keyew ni kaumlameh ni nebukelan
ma-lat mannananeng ni wada henin nunman ni meitnem." Ey neipahding
humman. Ey kayyaggud humman ni lintun Apu Dios.
13 Nehileng et mewa-wa ey humman hu neikatlun aggew.

Ya meikka-pat ni aggew

14 Kan mewan Apu Dios ey "Kawedadda umbebnang di kabunyan ma-lat
meappil hu kawwalwal di hileng et pengiimmatunan niya pengamtaan ni
tsimpuh ni aggew niyadda tsimpuh ni toon.
15 Et humman idan umbebnang di kabunyan ey bebnangan da hu
puyek." Ey neipahding ida huyya.
16 Lintun Apu Dios hu dewwan et-eteng ni kaumbebnang e humman
hu aggew e kaumbebnang ni kawwalwal et ya bulan e kaumbebnang ni
hileng. Ey lintu tudda pay hu dakel ni bittuwen.
17 Inha-ad tudda huyyan kaumbebnang di kabunyan ma-lat mabnangan
hu puyek
18 ni kawwalwal ni yan hileng, ey ma-lat meappil hu kawwalwal niya
hileng. Ey inang-ang Apu Dios humman ni lintu tu ey kayyaggud.
19 Nehileng et mewa-wa ey humman neika-pat ni aggew.

Ya meikkelliman aggew

20 Kan Apu Dios ey "Kawedan emin hu nambakbaklang ni mategud
danum niya kaweda dakel ni nambakbaklang ni mantayyatayyab di
kabunyan."
21 Et mawedan emin hu nambakbaklang ni mategud baybay e etta-teng
ida edum. Ey lintu tu nambakbaklang ni sisit. Ey inang-ang Apu Dios ida
humman ni lintu tu ey kayyaggud.
22 Binendisyonan tudda hu mategun wadad baybay ma-lat medakkel
ida et mapnu hu baybay. Ey binendisyonan tudda dama hu sisit ma-lat
medakkel ida.
23 Nehileng et mewa-wa ey humman neikeliman aggew.

Ya meikka-nem ni aggew

---

* **1:6-7 1:6-7** Psalm 148:4 † **1:9 1:9** Ang-ang yu hu 2 Peter 3:5

24-25 Kan mewan Apu Dios ey "Kaweda eyad puyek hu nambakbaklang
ni animal ni kaman-impah, yadda maeyum niyadda beken, yadda kamam-
binulluh, yadda kamangkinaddap niyadda kamandinallan." Ey tu-wangun
newadadda. Ey inang-ang Apu Dios ida humman ni lintu tu ey kayyaggud.
26 Entanni ey kan Apu Dios ey "Yan nunya ey leltuen tayu law hu tuun
henin‡ hi-gatsu ma-lat pan-ap-apun emin ni mategud puyek, yad kabunyan
niyad baybay."
27 Henin nunman hu impahding Apu Dios e lintu tu hu tuun mei-ingngeh
hu elaw dad elaw tu. Ey lintu tuddan laki niya bii.§
28 Et bendisyonan tudda e kantuy "Kahlag kayu et medakkel kayu et
mebebleyan ni emin eya puyek et hi-gayu hu ngenamung eyan puyek, anin
idan deleg di baybay, yadda sisit niyaddan emin hu animal."
29 Ey kantuy "Indaddan kun emin hu nambakbaklang ni kameitnem
niyadda keyew ni kamekkan lameh da ma-lat wada kennen yu.
30 Ey winedak hu helek niyadda edum ni kameitnem ma-lat wada kennen
idan animal niyadda sisit." Emin ida huyya ey impahding tu ma-lat
panyaggudan da.
31 Ey inang-ang nan Apu Dios ida humman ni lintu tu ey kayyaggud ni
peteg. Nehileng et mewa-wa ey humman hu neika-nem ni aggew.

2

Ya meikkeppitun aggew

1 Hanniman hu nanletuan nan Apu Dios ni puyek niya kabunyan
niyaddan emin hu wadadman.
2 Ginibbuh tu law ni emin hu ngunu tu et man-iyyatun meikkeppitun
aggew.*
3 Binendisyonan tu hu humman ni aggew et ibilang tun kamengillin tep
humman ni aggew hu nengibbuhan tun ngunu tu et man-iyyatu.
4 Hanniman hu naltuan ni kabunyan et ya puyek niya emin hu hipan
wadadman.

Ya etan leguntad Eden.

Lintun Apu Dios hu puyek niya kabunyan
5 Endi hu neitnem niya endi simmemel di puyek tep endi ni udan ni
impaelin Apu Dios ey endi ni hu mantennem.
6 Entanni ey wadadda utbul ni menennum ni emin ni puyek.
7 Entanni ey immala hi Apu Dios ni puyek, et kapyaen tun annel ni tuu
et heb-ukan tu eleng tu, ey yimmayyah.†
8 Wada etan sineneman Apu Dios ni legunta e Eden di appit ni kasimmilin
aggew et yadman nengiha-adan tun nunman ni tuun lintu tu.
9 Impatmel Apu Dios di legunta hu nambakbaklang ni keyew ey
kakkayyaggud ang-ang da niya lameh da. Yadman di gawwan etan ni
legunta ey wada etan keyew ni kaum-idwat ni biyag‡ et ya etan keyew
ni kaum-idwat ni laing ni pengamtaan ni kayyaggud niya lawah.
10 Wada etan wangwang di Eden ni kamenennum ni nunman ni legunta.
Yad a-allaw tu ey nan-epat huyyan wangwang.
11 Ya ngadan etan ni nemangulun wangwang ey Pishon e indalan tud
Habilah.

---

‡ **1:26 1:26-27** Ang-ang yu hu 1 Corinthians 11:7 § **1:27 1:27** Matthew 19:4 Mark 10:6, James 3:9
* **2:2 2:2** Hebrews 4:4, 10 † **2:7 2:7** Ang-ang yu hu 1 Corinthians 15:45-47 ‡ **2:9 2:9** Revelation 2:7, 22:2, 19

12 Yadman hu kawad-an ni nemahmah ni balituk, yadda etan nenginan
batu niyadda etan kunan tun letan keyew ni kayyaggud hamuy tu.
13 Ya ngadan etan ni meikkadwan wangwang ey Gihon e kamampellaw
di bebley di Kush.
14 Ya etan meikkatlun wangwang ey Tigris e humman kamampellaw di
Assyria di appit ni kasimmilin aggew. Ya etan meikka-pat ni wangwang ey
Euphrates.
15 Entanni et ilaw nan APU DIOS etan lintu tun tuud leguntad Eden, ma-lat
hi-gatu mampaptek diman.
16 Kan APU DIOS ni hi-gatuy "Dammutun kennen mu hu lameh idan
linggeman ni keyew eyad legunta,
17 nem entan tu ekan hu lameh etan ni keyew ni pengamtaan ni
kayyaggud niya lawah. Tep hedin kennen mu lameh ni nunman ni keyew
ey mettey ka."
18 Entanni ey kan APU DIOS ey "Beken ni kayyaggud ni an manhahhakkey
hu laki. Umletu-ak ni dayutun pangkadwa tun umbaddang ni hi-gatu."
19-20 Hi APU DIOS ey lintu tu dedan la hu nambakbaklang ni animal niya
sisit e puyek hu naltuan da. Humman idan lintu tu ey tu impeang-ang
etan ni laki ma-lat ngadanan tudda. Et emin hu hipan impangngadan tun
hanhakkey ni hi-gada ey humman ngadan da. Nem emin ida humman ey
endi dayutun pangkadwa tun umbaddang ni hi-gatu.
21 Et ya impahding APU DIOS ey inuyeng tu etan laki et ekalen tu hu hakey
ni tu-ngal di taglang tu et han tu pandummit etan laman.
22 Kinapya tun bii humman ni tu-ngal ni taglang et ilaw tud kad-an etan
ni laki.
23 Ey kan etan ni laki ey "Kayyaggud et wada law eya pangkadwak ni
keingngeh ku. Nalpud tu-ngal ku niyad laman ku. Bii hu ngadan tu tep
nalpud laki."
24 Et humman hu, hedin mengahwa hu laki ey hi-yanen tud ametun inetu
et makiaddum etan ni bii et henidda hakey.§
25 Humman idan laki niya bii ey eleg ida mambalwasi, nem eleg ida
umbaing.

3

Ya nanliwatan ni tuu

1 Ya ketattallaman ni animal ni lintun APU DIOS eyad puyek, ey ya etan
uleg.* Kan etan ni uleg etan ni bii ey "Kaw makulug ni inhel Apu Dios ni
hi-gayu e eleg kayu umkan ni lameh idan eyan linggeman ni keyew eyad
legunta?"
2 Hinumang etan ni bii e kantuy "Dammutun umkan kamiddan emin
eyan lameh ni keyew eyad legunta,
3 nem kan Apu Dios ey eleg kami umkan niya eleg mi kepaa hu lameh
eyan keyew ni neigawwa eyad legunta. Tep mettey kami kunu hedin
umkan kamin nunman winu keppaen mi."
4 Kan etan ni uleg etan ni bii ey "Eleg kayu kaya mettey.
5 Hanniman impanghel nan Apu Dios tep amta tu e hedin kennen yu
humman ey heni medyat hu mateyu et mei-ingngeh kayu law ni hi-gatu e
amtaen yu hu kayyaggud niya lawah."

---

§ **2:24 2:24** Matthew 19:5, Mark 10:7-8 et ya 1 Corinthians 6:16, Ephesians 5:31 * **3:1 3:1** Revelation 12:9, 20:2

6 Inang-ang etan ni bii etan lameh nunman ni keyew ey kayyaggud ni
peteg hu ang-ang tu et kayyaggud ni kennen. Ey ninemnem tu e pinhed
tun mambalin ni nekallaing. Et umla et kanen tu et idwatan tu ahwa tu et
kanen tu dama.
7 Yan nunman ni nengannan da ey heni nadyat mateda et pepuhdanan
da law e nambelad ida. Et umladdan bulung ni keyew ni fig et dauben da
et paneni dan annel da.
8 Kamangkehilleng ni nunman ey dingngel da hi Apu Dios ni kamandal-
ladallan di legunta et mantaludda etan di keyew.
9 Nem kan Apu Dios nan hi Adam ey "Attu kad-an yu?"
10 Himmumang hi Adam ey kantuy "Dingngel ku e kaka mengelli
ey simmakuttak et eggak pinhed ni ang-angen muwak ni nambelad et
mantalu-ak."
11 Kan Apu Dios ey "Hipa nanghel ni hi-gam ni nambelad ka? Kaw
kimman ka etan ni lameh ni keyew ni nakka ikka-leg?"
12 Kan Adam ey "Yan eya biin indawat mun pangkadwak hu nengidwat
ni hi-gak et kanen ku."
13 Kan Apu Dios etan ni bii ey "Kele mu impahding humman?" Kan etan
ni bii ey "Hineul tuwak etan ni uleg."†
14 Et kan Apu Dios etan ni uleg ey "Mekastigu ka tep ya nengipahdingan
mun nunman. Emin ida hu animal ni lintuk ey hi-gam ni ebuh hu
menelheltap eyan idut ku e meippalpun nunya ey mambulubuluh ka ey
ya dep-ul hu kennekennen mun ingganah.
15 Hi-gam niyaddalli helag mu et ya etan bii niyaddalli helag tu ey
mambubuhhul kayullin ingganah. Kellaten mulli dapan etan ni helag ni
bii, nem tegmilan tulli ulum."
16 Ey kan Apu Dios etan ni bii ey "Panlelehhanam ali hu pan-ungngaam.
Nem anin ni hanniman et pinheden mu metlaing hu ahwam niya hi-gatu
pan-ap-apum."
17 Et kan Apu Dios daman Adam ey "Inu-unnud mu ahwam et kuman ka
etan ni lameh ni keyew ni nakka ikka-leg. Et humman hu, iddutan ku hu
puyek et melilligatan kallin ingganah ni mangngunnu ni han wada kennen
mu.
18 Umtetmel idalli helek niya hebit‡ ey pangkennen yuddalli kumpulmih
ni neitnem.
19 Mahapul ni manliligat ka niya umlinget kan mangngunnu et han
wada ennien mu. Hanniman alin ingganah hu pambiyagam ingganah ni
mambangngad kayud puyek di nalpuam, tep puyek hu nekapyaan mu ey
puyek metlaing hu pambangngadan mu."
20 Ya impangngadan Adam etan ni ahwatu ey Eva tep hi-gatu pan-innan
emin ni tuu.
21 Entanni ey binalwasian Apu Dios di Adam nan Eva ni katat ni animal
ni kinapya tun balwasi.

Ya nenegyunan Apu Dios di Adam nan Eva etan di legunta e Eden

22 Et kan Apu Dios ey "Yan nunya ey neiingngeh law hu tuun hi-gatsu,
e amta da hu kayyaggud niya lawah. Et humman hu, mahapul ni eleg
ida umkan etan ni lameh ni keyew ni kaum-idwat ni biyag ma-lat eleg
mannananeng hu biyag da."
23 Et pea-allaw Apu Dios ida etan di legunta e Eden et itu-dak tuddan an
mangngunnud puyek ni nalpuan da.

---

† **3:13 3:13** Ang-ang yu 2 Corinthians 11:3, Revelation 12:9 ‡ **3:18 3:18** Hebrews 6:8

24 Ya etan di legunta e Eden di appit ni kasimmilin aggew ey inha-
ad tudda anghel ni mangguwalya niya ispadah ni kamantetebbel e
kumpulmih hu tuka pengihhanggai ma-lat endi an meihnup di kad-an etan
ni keyew ni kaum-idwat ni biyag.

4

Di Kain nan Abel

1 Nan-ulig di Adam nan Eva ey newad-an hi Eva et man-ungnga ey laki.
Et kan Eva ey "Bimmaddang hi APU DIOS et wada u-ungngak ni laki." Et
ngadanan tun Kain.
2 Entanni ey newada hu neikadwan u-ungnga tu e hi Abel hu ngadan
tu. Ya ngunu tun neettengan tu ey mampattul ni kalneroh. Hi Kain ey
mampeyyew hu ngunu tu.
3 Hakey ni aggew ey immiappit hi Kain nan APU DIOS ni ineni tu.
4 Hi Abel ey illa tudda hu kekakkayyaggudan ni parteh idan nemangulun
impah ni kalneroh tu et iappit tu. Immamleng hi APU DIOS nunman ni
impahding Abel et abuluten tu humman ni in-appit tu.*
5 Nem eleg tu abuluten hu in-appit Kain. Et humman hu, nemahhig
bunget Kain et tuka kekkeyunga.
6 Et kan APU DIOS ni hi-gatu ey "Kele kaka umbubunget ey muka
kekkeyunga?
7 Gullat ni neiptek hu impahding mu et ebbuluten ku in-appit mu. Nem
gapu tep neihla hu impahding mu ey hellipat-an Satanas hu pene-ulan tun
hi-gam ma-lat hi-gatu hu ngenamung ni hi-gam, nem mahapul ni eleg mu
i-abulut ni mehe-ul."

Ya nemateyan Kain nan Abel

8 Hakey ni aggew ey kan Kain nan agi tu e hi Abel ey "Umlaw itad payew."
Et lumaw ida, et wadaddadman ey pintey tu hi agitu.
9 Entanni ey kan APU DIOS nan Kain ey "Attu hi agim ey?" Kan Kain ey
"Tawwey ngu, kaw hi-gak hu kamengippaptek nan agik?"
10 Kan APU DIOS ni hi-gatuy "Hipa impahding mu? Inang-ang ku hu
kuheyaw nan agim di puyek et mahapul ni ibbaleh ku.
11 Et humman hu, meiddutan ka et endi law silbin ingngunum eyad
puyek ni nengitmeg ni kuheyaw agim.
12 Endilli ennien mu anin ni ippenaptek mu intanem mu. Ey endilli law
maptek ni panha-adam et ka law manhawahawang."
13 Hinumang Kain hi APU DIOS e kantuy "Nemahhig huttan ni kastiguk,
eggak ali han-isipel.
14 Tep ay pea-allaw muwak di deya et meiddawwi-ak di kad-an mu niya
pambalin muwak ni manhawahawang ni ebuh. Et nanna-ud ni linggeman
hu menang-ang ni hi-gak ey petteyen da-ak."
15 Nem kan APU DIOS ni hi-gatuy "Eleg, tep hedin wada memettey ni hi-
gam ey pitun tuu hu keiblehan ni pemetteyan dan hi-gam." Et malkaan APU
DIOS hi Kain ni pengi-immatunan ni tuun hi-gatu ma-lat eleg da pateyen.
16 Et umidawwi law hi Kain nan APU DIOS et an mambebley di Nod di
appit ni kakelinnugin aggew di Eden. (Ya keibbellinan ni Nod ey bebley ni
panhawahawangan.)

Yadda helag Kain

---

* **4:4 4:4** Hebrews 11:4

17 Entanni ey nengahwa hi Kain et man-ungngadda ey laki et ngadanan
tun Enok. Impambalin Kain etan nambebleyan dan et-eteng ni bebley, et
ngadanan tun Enok e ngadan etan ni u-ungnga tu.
18 Hi Enok hu aman Irad, hi Irad hu aman Mehujael, hi Mehujael hu
aman Metusael, hi Metusael hu aman Lamek.
19 Dewwa ahwan Lamek e di Adah nan hi Sillah.
20 Nan-ungnga hi Adah et wada hi Jabal. Hi-gatu hu nahlagan idan
kamampattul e nampambaley di tuldah.
21 Hi Jubal e agitu hu nahlagan idan nelaing ni man-ayyuding niya
mantullaling.
22 Nan-ungnga hi Sillah et wada hi Tubal Kain et ya etan agitun bii e hi
Naamah. Hi Tubal Kain ey nambalin ni kaman-e-dih.
23 Hakey ni aggew ey kan Lamek idan etan ni ahwatu e di Adah nan
Sillah ey "Dengel yu eya e-helen ku. Pimmateyyak ni kamenikken ni laki
tep liniputan tuwak.
24 Hi apu hi Kain ey meibleh ni pitun tuu hedin wada memettey ni hi-
gatu, nem hedin hi-gak hu petteyen da, man meibleh ni nepitut pitun tuu."
25 Entanni ey nan-ungnga mewan hi Eva et kantuy "Indawtan tuwak nan
Apu Dios ni meihhullul nan Abel e pintey nan Kain." Et ngadanan tun Seth.
26 Nehiken hi Seth et wada u-ungnga tun hi Enos. Yan nunman ni
tsimpuh hu nengilugian idan tutu-un meemmuemmung ni mandasal nan
Apu Dios.

5

Yadda helag Adam

1-2 Yan eman ni nanletuan Apu Dios ni tuu ey lintu tuddan mei-ingngeh
hu elaw dad elaw tu. * Lintu tuddan laki niya bii ey binendisyonan tudda
et ngadnan tuddan tuu. Huyyadda tenten ni helag Adam.
3 Yan eman ni hanggatut et telumpulu toon Adam ey nan-ungngan hakey
ni laki e nengalla-allan hi-gatu et ngadnan tun hi Seth.
4 Nambiyag pay ni walun gatut ni toon et mawedadda edum ni u-ungnga
tu.
5 Yan eman ni neteyyan tu ey heyam ni gatut et telumpulu toon tu.
6 Hi Seth ey hanggatut et lima toon tu et han maweda etan u-ungnga tun
hi Enos.
7 Nambiyag pay ni walun gatut et pitun toon et mawedadda edum ni
u-ungnga tu.
8 Et yan eman ni neteyyan tu ey heyam ni gatut et hampulut dewwa toon
tu.
9 Hi Enos ey nahyam hu toon tu et han maweda etan u-ungnga tun hi
Kenan.
10 Nambiyag pay ni walun gatut et hampulut liman toon et mawedadda
edum ni u-ungnga tu.
11 Et yan eman ni neteyyan tu ey heyam ni gatut et lima toon tu.
12 Hi Kenan ey nepitu toon tu et han maweda etan u-ungnga tu e hi
Mahalalel.
13 Nambiyag pay ni walun gatut et na-pat ni toon et mawedadda edum
ni u-ungnga tu.
14 Yan eman ni neteyyan tu ey heyam ni gatut et hampulu toon tu.
15 Hi Mahalalel ey na-nem et lima toon tu et han maweda etan u-ungnga
tu e hi Jared.

---

* **5:1-2 5:1** Genesis 1:27

16 Nambiyag pay ni walun gatut et telumpulun toon et mawedadda edum
ni u-ungnga tu.
17 Yan neteyyan tu ey walun gatut et nahyam et lima toon tu.
18 Hi Jared ey hanggatut et na-nem et dewwa toon tu et han maweda
etan u-ungnga tu e hi Enok.
19 Nambiyag pay ni walun gatut ni toon et mawedadda edum ni u-ungnga
tu.
20 Yan eman ni neteyyan tu ey heyam ni gatut et na-nem et dewwa toon
tu.
21 Hi Enok ey na-nem et lima toon tu et han maweda etan u-ungnga tun
hi Methushelah.
22 Nambiyag pay ni telunggatut ni toon et mawedadda edum ni u-ungnga
tu. Ey nekidagyum tun Apu Dios.
23 Ya nga-mut ni toon ni nambiyagan Enok ey telunggatut et na-nem et
lima.
24 Yan nambiyagan tu ey nekidagyuman tun Apu Dios. Entanni ey endi
maptek ey ettukaw hi Enok tep ingkuyug Apu Dios. †
25 Hi Methushelah ey hanggatut et newalut pitu toon tu et han maweda
etan u-ungnga tun hi Lamek.
26 Nambiyag pay ni pitun gatut et newalut dewwan toon et mawedadda
edum ni u-ungnga tu.
27 Yan neteyyan tu ey heyam ni gatut et na-nem et heyam hu toon tu.
28 Hi Lamek ey hanggatut et newalut dewwa toon tu et han maweda etan
u-ungnga tun laki.
29 Kantuy "Huyyan u-ungnga hu mengippeamleng ni hi-gatsun emin
eyad neligat ni ngunu tayu eyad puyek ni inidutan Apu Dios." Et ngadnan
tun hi Noah.
30 Nambiyag pay hi Lamek ni liman gatut et nahyam et liman toon et
mawedadda edum ni u-ungnga tu.
31 Yan neteyyan tu ey pitun gatut et nepitut pitu toon tu.
32 Hi Noah ey limanggatut toon tu et han maweda tellun u-ungnga tu e
hi Shem, hi Ham et hi Japet.

6

Kamangkeimma-ma hu kalinawah idan tuu

1-2 Dimmakkel law hu tuud puyek ey wadadda hu kakat-agun bibi-i. Et
yan eman ni nenang-angan idan wadad kabunyan * idan nunman ni bibi-
id puyek ey nan-iahwadadda pinhed da.
3 Kan Apu Dios ey "Nemahhig law hu kalinawah idan tuu. Et humman
hu, wada pappeg ni pengan-anusan ni Ispirituh kun hi-gada. Iddawtan
kuddan ebuh ni hanggatut et dewampulun toon ni pantuttuyyuan dan
liwat da." †
4 Humman newadaan ni etta-teng ni tuu eyad puyek ni nahlag ida etan ni
bibi-in inahwaddan etan ni nalpud kabunyan. Yadda helag da ey et-eteng
kabaelan da et mukun nandingngel ida.
5 Yan nenang-angan Apu Dios ni kalinawah ni emin ni tuud puyek e
lawah ni emin hu wadad nemnem dan ingganah,
6 ey nemahhig hu tuttuyyu tun nanletuan tun hi-gada. ‡

---

† **5:24 5:24** Hebrews 11:5 * **6:1-2 6:1** Ya hakey ni keibbellinan tu ey huyyaddan lalakki ey kanday u-ungngan Apu Dios tep hi-gada hu helag Seth ey humman idan kakat-agun bibi-i ey helag Kain ida. † **6:3 6:3** Ang-ang yu hu 1 Peter 3:20 ‡ **6:6 6:6** Matthew 24:37-39

7 Et mukun kan law APU DIOS ey "Bahbahen ku ew emin hu tuun lintuk
et meendidda, anin idan animal ni kamandinallan ey kamambinulluh,
niyadda sisit, tep nakka mantuttuyyun nanletuan kun hi-gada."
8 Nem kaum-amleng hi APU DIOS nan Noah tep kayyaggud hu elaw tu.

Ya nanghelan Apu Dios nan Noah ni mengapyan bapor
(Hebrews 11:7)

9-10 Huyya hu meippanggep nan Noah. Wada tellun u-ungnga tu e hi
Shem, hi Ham, et hi Japet. Hi Noah ey kayyaggud ni tuu. Yan nunman ni
ketaggu tu ey hi-gatun ebuh hu kayyaggud nekidagyuman tun Apu Dios.
11 Nem yadda edum ni tuu ey nemahhig hu kalinewah da. Mabunget ida
niya mapetey ida.
12 Kaang-ang-angan Apu Dios ey lawah eya puyek ni pambebleyan tep
lawah idan emin hu tutu-u.
13 Et kantun Noah ey "Bahbahen ku ew hu puyek et mepappeg hu biyag
idan tuu tep ay lawah idan peteg e ida kamampapatey.
14 Et humman hu, kapya kan bapor e ya kayyaggud ni keyew hu ussalen
mu et kuwakuwaltuhen mu. Pudlitim ni pukut ida nambattanan ni
dingding ma-lat endi an umhegep ni danum.
15 Ya kadinukkey tu ey epat ni gatut et neliman piyeh. Ya kalinakkeb tu
ey nepitu et liman piyeh. Ya kasina-gey tu ey na-pat et liman piyeh.
16 Atepim, nem entan tu pakaddingding hu hampulut walun pulgadah
di nanlinikweh di ta-pew tu ma-lat kawwalwal di bawang. Ey kapyam ni
tellun gladuh niya kapya kan habyen di pinigging tu.
17 Pengapya dakan bapor tep lelbengan ku puyek et mebahbah emin hu
mategu.
18 Nem wada planuh kun hi-gam ni peamnuk. Et humman hu,
ihhehwang dakeyu. Hegep kayun ahwam, yadda u-ungngam niyadda
ahwa da etan di bapor.
19-20 Pekippahgep yudda nambulubulug ni emin ni nambakbaklang ni
animal niyadda sisit ma-lat tumegudda.
21 Ipahgep yud bapor emin hu kennen yu niya kennen da."
22 Et ipahding Noah emin hu inhel Apu Dios.

7

Ya hinggepan di Noah etan di bapor

1 Entanni ey nedatngan etan tsimpuh ni inhel APU DIOS et kantun Noah
ey "Hegep kayuddan pamilyah mud bapor tep hi-gam ni ebuh hu imbilang
kun kayyaggud di emin ni tuu.
2 Ipahgep mudda hu hampipitun nambulubulug ni kameibbillang ni
malinih ni animal niya hanhakkey ni nambulubulug idan kameibbillang
ni beken ni malinih.
3 Ey ipahgep mudda hu hampipitun nambulubulug ni nambakbaklang
ni sisit. Ipahding mudda huyya ma-lat emin hu nambakbaklang ni animal
niyadda sisit ey mebunnat ida eyad puyek.
4 Tep hanlingguan hu melebbah meippalpun nunya ey peellik hu udan
ni na-pat ni aggew niya na-pat ni hileng ma-lat meendin emin ida mategun
lintuk."
5 Et ipahding nan Noah emin hu intugun nan APU DIOS ni pehding tu.
6-12 Himmegep hi Noah, ya ahwatu, yadda u-ungnga tu niyadda ahwada
etan di bapor ma-lat eleg ida malsing. * Yadda nambulubulug ni

* **7:6-12 7:6** Matthew 24:38, Luke 17:27

animal ni kameibbillang ni malinih niyadda beken ni malinih, anin idan
kamangkinaddap niyadda kamanbinulluh, yadda nambulubulug ni sisit,
ey immalidda dama et mekihgep idan emin di bapor. Et malebah hu pitun
aggew, e yan nunman hu meikkahampulut pitun aggew ni meikkadwan
bulan ni nunman ni toon, ey inlaputu tu-wangun um-udan. Intaggan tu
udan ni na-pat ni aggew niya na-pat ni hileng ey keut-utbul hu danum.
Ey anin ni kabunyan et heni nantekang et kamangkaikuyag ali udan et
malbengan hu puyek. Yan nunman ey enem ni gatut hu toon nan Noah.
13 Yan nunman ni aggew ey himmegep hi Noah, ya ahwatu, yadda u-
ungnga tu e hi Shem, hi Ham et hi Japet et niyadda ahwada etan di bapor.
14-15 Nekihgep ni hi-gada hu nambulubulug ni nambakbaklang ni animal
ni maeyum niya beken niyadda etan kaumtayab.
16 Impahding da humman e inu-unnud da hu inhel Apu Dios ni pehding
da. Et yan hinggepan dan emin etan di bapor ey inlekbin Apu Dios hu
habyen.

Ya nalbengan ni puyek
(2 Peter 2:5)

17 Sinaggan tu udan ni na-pat ni aggew et malbengan hu puyek.
Lektattuy edallem law ni peteg hu danum ey simma-pew etan bapor.
18 Kamena-gey hu danum di puyek ey kamanta-ta-pew dama etan bapor
di danum.
19 Anin ni yadda etan ettata-gey ni duntug eyad puyek et nangkeli-muh
ida.
20 Taggan ni danum ta-gey et labhan tudda humman ni ettata-gey ni
duntug ni enem ni mitroh.
21-23 Et meendin emin hu mategu eyad puyek, yadda tuu, yadda animal
ni maeyum niya beken, yadda kamambinulluh niya kamangkinaddap,
niyadda sisit, tep nalsing idan emin. Yan ebuh hu neihwang ni eleg malsing
ey hi Noah niyadda etan nekihgep ni hi-gatud bapor.
24 Et malbengan hu puyek ni hanggatut et neliman aggew.

8

Ya natdukan ni danum

1 Nem eleg liwwanen Apu Dios hi Noah niyadda animal ni wada etan di
bapor. Et paeli tu dibdib et ilepu etan ni danum ni metduk.
2 Nesiked law hu danum ni nalpud nandaul niya nesiked hu udan
3 et mambabbabbal ni natduk hu danum ni liman bulan.
4 Yan eman ni meikkahampulut pitun aggew ni meikkeppitun bulan ey
nanha-ad etan bapor di ta-pew ni duntug e Ararat.
5 Nanengtun kamangketduk hu danum et yan lapun aggew ni meikka-
hampulun bulan ey kameang-ang ida law hu ta-pew ni duntug.
6 Nelabah hu na-pat ni aggew et han ibeghul nan Noah hu hakey ni
habhabyen etan ni bapor
7 et ibukyat tu hakey ni gawwang. Eleg mambangngad et mantayy-
atayyab ingganah ni natduk hu danum.
8 Entanni et ibukyat tu mewan hu hakey ni paluma ma-lat pengamtaan
tu hedin natduk law hu danum.
9 Nem endi e-paan tu tep nanengtun dakel hu danum et mambangngad
etan di bapor et ipahgep Noah.
10 Nelabah hanlingguan et ibukyat tu mewan etan paluma.

11 Kamangkehilleng ni nunman ey nambangngad etan paluma e wada
himbat tun bulung ni olibah et humman nengamtaan Noah e natduk law
danum.
12 Nelabah hanlingguan et ibukyat tu mewan etan paluma ey eleg law
mambangngad.
13 Yan eman ni enem ni gatut et hakey hu toon nan Noah ni lapun aggew
ni lapun bulan ey inbeghul tu bapor et man-ang-ang-ang ey kamangkema-
gani law hu puyek.
14 Ey yan meikkadwampulut pitun aggew ni meikkadwan bulan ey
nakamma-ganan law hu puyek.
15-16 Et kan Apu Dios nan hi Noah ey "Dammutu law ni um-ehep kayun
ahwam, yadda u-ungngam niyadda ahwa da.
17 Ibukyat mudda animal niyadda sisit et mahlag ida et medakkel ida et
maihinap ida eyad puyek."
18 Et umhep hi Noah niyadda pamilyah tu.
19 Ey emin ida etan nambakbaklang ni animal, yadda kamandinallan
niyadda kamangkinaddap, et yadda sisit ey immehep ida damad bapor e
wada hakkeyey nan-uunnud ida etan ni keingngeh da.

Ya nan-appitan Noah nan hi Apu Dios

20 Entanni ey nengapya hi Noah ni altar ni pan-appitan tun APU DIOS et
umlan hanhakkey idan animal niya sisit ni kameibbillang ni malinih et
iappit tun hi-gatu e giniheb tudda.
21 Ey inebulut APU DIOS humman ni neiappit. Et kantud nemnem
tuy "Eggak ali law iddusi hu puyek anin ni lawah hu nemnem niya
kapehpehding idan tuu. Tep inamtak e neipalpu dedan ni keu-ungnga da
ey hanniman elaw da. Eleggak ali law ippidwan lelbengen hu puyek ma-lat
eleg mebahbah emin hu mategu.
22 Hedin mannenneng eya puyek e eleg mebahbah man wadallin
ingganah tsimpuh ni pantenneman, wada ahiani, wada manginudan, ya
siaggew, ya kawwalwal niya hileng."

9

Ya impeamtan Apu Dios nan hi Noah

1 Entanni et bendisyonan Apu Dios hi Noah niyadda u-ungnga tu et
kantun hi-gaday "Kahlag kayu et medakkel kayu et bebleyan yun emin
eya puyek.
2 Emin hu animal, yadda kamangkinaddap niya kamandinallan, yadda
sisit niyadda mategud baybay ey tekkutan dakeyulli ey hi-gayulli kena-
mung ni pengippahdingan yun hi-gada.
3 Iddawat kudda emin huyyan hi-gayu et mansilbin kennen yu, heniddan
kameitnem e indawat kun hi-gayu.
4 Nem entan tu ekan hu detag ni nanengtun wada kuheyaw tu, tep ya
kuheyaw hu kad-an ni biyag.
5 Et humman hu, ya tuun umpatey ni edum tun tuu ey mekastigu. Ey ya
linggeman ni animal ni umpatey ni tuu ey mahapul ni mettey.
6 Tep lintuk hu tuun henin hi-gak, et humman hu hedin wada tuun
petteyen tu edum tun tuu ey petteyen yu dama.
7 Panhelag kayu et medakkel kayu et bebleyan yun emin hu puyek."
8 Entanni ey kan Apu Dios nan Noah et yadda u-ungnga tuy
9 "Ihhammad kun mekitbal ni hi-gayu niyaddalli helag yu,

10 anin idan animal, yadda sisit niyaddan emin hu mategun edum yun himmegep etan di bapor.
11 Ey panna-ud kun e-helen ni hi-gayu e eleg law melbengi eya puyek ma-lat eleg mebahbah emin hu mategu.
12 Ya pengi-ang-angan yun um-amnu eya inhel kun hi-gayu niyaddan emin hu mategu ey
13 weddaen ku sibbunglun di kulput di kabunyan et pengiang-angan yu niyaddalli helag yu e pannananeng kun ingganah hu nekitbalan kun hi-gayu.
14 Et hedin impaelik hu kulput di kabunyan et mewedda sibbunglun
15-16 ey nemnemen kulli humman ni nekitbalan kun hi-gayu niyaddan emin hu mategun wadad puyek e eggak law ippidwan peelli lebeng eyad puyek ma-lat eleg mebahbah ni emin hu mategu.
17 Em, humman pengi-immatunan yu etan ni nekitbalan kun emin ni mategu eyad puyek."

Hi Noah niyadda u-ungnga tu

18 Yadda etan tellun u-ungngan Noah ni immehep di bapor ey hi Shem, hi Ham et hi Japet. Hi Ham hu aman Kanaan.
19 Huyyaddan tellun u-ungngan Noah hu nahlagan idan katuutuu eyad puyek.
20 Hi amedan e hi Noah nemangulun nantanem ni grapes.
21 Hakey ni aggew ey nebuteng ni meinnum ni kinapya tun grapes. Et mambelad ni neugip di a-abbung tun tuldah.
22 Hi Ham e aman Kanaan ey inang-ang tu ametu e hi Noah ni nambelad et tu ehelen idan agitu e di Shem nan Japet.
23 Et umladdan wangal et iwa-ngal dad pahhannan da et dekugen da hi ameda ey daka panhinunnay ni limmaw di kad-an tu et egahen da etan wangal et mawengalan hi ameda e eleg da i-ang-ang ni hi-gatu.
24-25 Yan binengunan Noah ni na-kalan ni buteng tu ey neamtaan tu hu impahding Ham e udidyan ni u-ungnga tu. Et kantuy
"Ya idut idan helag Ham ey hi-gadalli bega-en idan helag di Shem nan Japet.
26 Nakka iddasal ni Ap-Apu e Dios ku e bendisyonan tu hi Shem. Ey pambalin tudda helag Ham ni bega-en idallin helag Shem.
27 Ey nakka iddasal e bendisyonan Apu Dios hi Japet et mambalin ni mahkang hu puyek tu ey mei-dum idallin helag Shem. Ey mambalin idalli helag Ham ni bega-en damaddan helag Japet."
28 Hi Noah ey nambiyag ni telunggatut et neliman toon ni negibbuhan ni nalbengan ni puyek
29 et ya bilang emin ni toon tu et han matey ey heyam ni gatut et nelima.

10

Ya helag idan u-ungngan Noah

1 Huyyadda helag Shem, hi Ham et hi Japet e u-ungngaddan Noah. Dakel hu u-ungnga dan negibbuhan ni lebeng.
2 Yadda helag Japet ey hi Gomer, hi Magog, hi Madai, hi Jaban, hi Tubal, hi Meshek, et hi Tiras.
3 Yadda helag Gomer ey hi Askenas, hi Ripat, et hi Togalmah.

4 Yadda helag Jaban ey nampambebley idad Elishah, yad Tarsis, * yad
Kittim † niyad Rhodes.
5 Yadda helag Japet hu ammed idan tutu-un nampambebley di nangkei-
hnup niya nangkeigawwad baybay. Huyyaddan helag Japet ey nan-
appiappil hu nambebleyan da niya nambakbaklang hu ehel da.
6 Yadda helag Ham ey hi Kush, hi Misraim‡, hi Put § et hi Kanaan.
7 Yadda helag Kush ey yadda nambebley di Seba, yad Habilah, yad
Sabtah, yad Raamah niyad Sabtekah. Yadda helag Raamah ey yadda
nambebley di Seba niyad Dedan.
8 Ya hakey ni helag Kush ey hi Nimrod e nambalin ni ap-apuddan
kamekiggubbat. Hi-gatu hu nemangulun nengenapput ni nekigubagu-
batan tud kebebbebley
9 niya hi-gatu kelalla-ingan ni mandedweng tep kabaddangin APU DIOS.
Et humman hu, hin-addum ni kan idan tuud edum day "Heni kan Nimrod
e nakallaing ni mandedweng."
10 Yadda bebley ni nan-ap-apuan tu ey yad Babilon*, yad Erek, yad Akkad
niyad Kalneh, e huyyadda bebley di Babilonia†.
11 Entanni ey limmaw hi Nimrod di Assyria et behwaten tu bebley di
Nineveh, ya Rehobot-Ir, ya Kalah
12 niya Resen e bebley ni nambattanan ni Nineveh niya Kalah e et-eteng
ni bebley.
13 Hi Misraim hu nahlagan idan nambebley di Lidia, yad Anam, yad
Lehab, yad Naptuh,
14 yad Patrus, yad Kasluh, niyad Crete e nahlagan idan Pilistin.
15 Yadda helag Kanaan ey hi Sidon e pengulwan et han hi Het.
16-18 Newadadda edum ni u-ungngan Kanaan et humman idan u-ungnga
tu nahlagan idan Jebusite, yadda Amorite, yadda Girgashite, yadda Hibite,
yadda Arkite, yadda Sinite, yadda Arbadite, yadda Semarite niyadda
Hamatite. Huyyaddan helag Kanaan ey neihinap ida.
19 Ya pappeg ni nambebleyan da ey neipalpud Sidon ingganah di Gerar e
neihnup di Gaza. Nei-dum pay hu Sodom, Gomorrah, Admah niya Seboim
ni neihnup di Lasha.
20 Huyyadda hu helag Ham ni neihinap di kebebbebley e nambakbaklang
hu ehel da.
21 Hi Shem e neihnedan nan Japet hu nahlagan idan helag Eber.
22 Yadda helag Shem ey hi Elam, hi Assur, hi Alpaksad, hi Lud et hi Aram.
23 Yadda helag Aram ey hi Us, hi Hul, hi Gether et hi Meshek.
24 Nahlag hi Alpaksad et wada hi Selah e aman Eber.
25 Hi Eber ey dewwa u-ungnga tu: hi Peleg hu ngadan ni hakey tep
yan nunman ni ketaggu tu negenadwaan ni tutu-ud puyek. Hi Joktan hu
ngadan agitu.
26 Hi Joktan hu nahlagan idan tutu-un nambebley di Almodad, yad Selep,
yad Hasarmabet, yad Jerah,
27 yad Hadoram, yad Usal, yad Diklah,
28 yad Obal, yad Abimael, yad Seba,
29 yad Ophir, yad Habilah niyad Jobab. Huyyaddan emin hu nahlag nan
hi Joktan.

---

* **10:4 10:4** Ya Tarsis ey bebley di Spain. † **10:4 10:4** Ya hakey ni ngadan tu ey Cyprus. ‡ **10:6 10:6** Ya hakey ni ngadan tu ey Egypt. § **10:6 10:6** Ya hakey ni ngadan tu ey Libya. * **10:10 10:10** Ya hakey ni ngadan tu ey Babel. † **10:10 10:10** Ya hakey ni ngadan tu ey Shinar.

30 Ya nambebleyan da ey neipalpud Mesha ingganah di Sephar e
duntuduntug ni bebley di appit ni kasimmilin aggew.
31 Huyyaddan helag Shem ey neihinap idad dakel ni bebley ey nambak-
baklang ehel da.
32 Huyyaddan emin hu nahlagan idan u-ungngan Noah neipalpun
negibbuhan ni nalbengan ni puyek. Neihinap idad kebebbebley eyad
puyek meippuun di nahlagan da.

11

Ya newadaan ni nambakbaklang ni ehel

1 Yan laputu ey hakey ni ebuh hu ehel ni tuu.
2 Nem entanni et ida kamangkedakkel ey limmaw idad appit ni
kasimmilin aggew, ey dinteng da nedeklan ni puyek di Babilonia, et
mambebley idadman.
3-4 Et wada hakkeyey kanday "Mengapya itsun et-eteng ni bebley tayu.
Ey behwaten tayu et-eteng niya eta-gey ni binattun baley et datengen tu
kabunyan et mandingngel itsu niya eleg itsu mawehit eyad puyek." Et
ilepu dan mengapya.
5 Entanni ey immali Apu Dios et tu ang-angen hu daka pangkapyaan
bebley niya etan eta-gey ni baley.
6 Ey kantuy "Huyyaddan tuu ey hakey ida niya hakey hu ehel da. Huyya
keilleppuan ni pengippahdingan dan pinhed da. Et dammutun emin ali
law hu pinpinhed dan pehding ey pehding da.
7 Itsuy, kelehbeng itsu et tayu pambakbaklang hu ehel da ma-lat eleg ida
manhin-aawat!"
8 Et iwehit Apu Dios idad puyek et isiked dan mengapya etan ni daka
pangkapyaan bebley.
9 Ya impangngadan dan nunman ni bebley ey Babel tep yadman
nenimengan Apu Dios ni hi-gada e impambakbaklang tu ehel da et iwehit
tudda eyad ta-pew ni puyek.
10 Huyyadda helag Shem. Yan eman ni nelabah hu dewwan toon
neipalpun negibbuhan ni nalbengan ni puyek, eman ni hanggatut hu toon
Shem ey nahlag et wada hi Arpachshad.
11 Nambiyag pay ni liman gatut ni toon et wadadda edum ni u-ungnga
tu.
12 Nantoon hi Alpaksad ni telumpulut lima ey nahlag et wada hi Selah.
13 Nambiyag pay ni epat ni gatut et tellun toon et wadadda edum ni
u-ungnga tu.
14 Nantoon hi Selah ni telumpulu ey nahlag et wada hi Eber.
15 Nambiyag pay ni epat ni gatut et tellun toon et wadadda edum ni
u-ungnga tu.
16 Nantoon hi Eber ni telumpulut epat ey nahlag et wada hi Peleg.
17 Nambiyag pay ni epat ni gatut et telumpulun toon et wadadda edum
ni u-ungnga tu.
18 Nantoon hi Peleg ni telumpulu ey nahlag et wada hi Reu.
19 Nambiyag pay ni dewanggatut et heyam ni toon et wadadda edum ni
u-ungnga tu.
20 Nantoon hi Reu ni telumpulut dewwa ey nahlag et wada hi Serug.
21 Nambiyag pay ni dewanggatut et pitun toon et wadadda edum ni u-
ungnga tu.
22 Nantoon hi Serug ni telumpulu ey nahlag et wada hi Nahor.

23 Nambiyag pay ni dewanggatut ni toon et wadadda pay edum ni u-
ungnga tu.
24 Nantoon hi Nahor ni dewampulut heyam ey nahlag et wada hi Terah.
25 Nambiyag pay ni hanggatut et hampulut heyam ni toon et wadadda
edum ni u-ungnga tu.
26 Nantoon hi Terah ni nepitu ey nahlag et wadadda u-ungnga tu e hi
Abram, hi Nahor et hi Haran.

Yadda helag Terah

27 Huyyadda helag Terah e amad Abram, hi Nahor et hi Haran. Nahlag
hi Haran et wada hi Lot.
28 Hi Haran ey netey di bebley dad Ur di Babilonia ey nanengtun mategu
hi ametu e hi Terah.
29 Hi Abram ey inahwa tu hi Sarai. Hi Nahor ey inahwa tu hi Milkah e
u-ungngan Haran. Wada agin Milkah ni bii e hi Iskah.
30 Hi Sarai ey nebasi et endi u-ungnga tu.
31 Hi Terah ey ingkuyug tu hi Abram e u-ungnga tu, hi Lot e inap-
apu tu e u-ungngan Haran, hi Sarai e ahwan Abram et hi-yanen da hu
Ur di Babilonia et lumaw idad Kanaan. Nem nanda-guh idad Haran et
mambebley idadman.
32 Et yadman neteyyan Terah eman ni dewanggatut et lima toon tu.

12

Ya linawwan di Abram di Kanaan
(Acts 7:2-3; Hebrews 11:8)

1 Yan eman ni eleg da ni peni-yanan ni Babilonia ey kan APU DIOS nan
Abram ey "Hi-yan mu bebley mu, yadda aaggim, niyadda pamilyah amam
et lumaw ka etan di bebley ni ittuduk ni hi-gam.
2 Iddawtan dakan dakel ni helag mu et mandingngel kayu. Bendisyonan
daka et man-amta ngadan mu, ey mebendisyonan edum ni tuu gapuh ni
hi-gam.
3 Bendisyonan kudda etan memendisyon ni hi-gam, nem iddutan kudda
mengiddut ni hi-gam ey bendisyonan kulli emin hu tuu eyad puyek gapuh
ni hi-gam." *
4 Et hi-yanen Abram hu bebley tu et lumaw di nengitu-dakan APU DIOS e
ingkuyug tu hi Lot. Nepitu et lima toon Abram ni neni-yanan tun Haran.
5 Ingkuyug tu hi Sarai e ahwatu, hi Lot e pengungngaan tu, yaddan emin
hu limmu tu niyadda bega-en tun illa tud Haran, et lumaw idad Kanaan.
Yan dintengan dad Kanaan,
6 ey nanglaw ida ingganah ni dinteng da hakey ni bebley e neihnup
di Sekem et kumapyaddan kampu dad kad-an ni oak e keyew di Moreh.
Huyyan bebley ey nambebleyan idan helag Kanaan ni nunman ni tsimpuh.
7 Ey nampeang-ang hi APU DIOS nan Abram et kantuy "Huyya hu iddawat
kuddan helag mun pambebleyan da." Et mengapya hi Abram ni pan-
appitan tun APU DIOS. †
8 Entanni ey hini-yan da mewan humman ni bebley et manpalaw ida
etan di duntuduntug ni bebley et mangkampuddad nambattanan ni Bethel
di appit ni kakelinnugin aggew niyad Ai di appit ni kasimmilin aggew. Et
kumapya mewan hi Abram ni pan-appitan et dayawen tu hi APU DIOS.

---

* **12:3 12:3** Genesis 18:18, 22:18, 26:4, 28:14, Acts 3:25, Galatians 3:8 † **12:7 12:7** Acts 7:5, Galatians 3:16

9 Nem eleg mannaneng diman. Nan-etaetan idan nanha-adan da ey
nampalaw idad Negeb.

Ya nanha-adan di Abram di Egypt

10 Entanni ey wada nemahhig ni bisil di Kanaan et lumaw di Abram di
Egypt et ida makibebley nidman.
11 Yan eman ni daka penettengid Egypt, ey kantun ahwatuy "Hi-gam e
Sarai ey kat-agu ka.
12 Et hedin ang-angen dakaddan tuudya ey panna-ud da e han-ahwa ita
et petteyen da-ak ma-lat al-en daka.
13 Et humman hu, ehel mu e agi daka ma-lat eleg da-ak pateyen, nem
kayyaggud hu pehding dan hi-gak gapuh ni hi-gam."
14 Et yan dintengan dad Egypt, ey tu-wangun katettebaladdan tuudman
hu kakinat-agun Sarai.
15 Entanni ey inang-ang idan opisyal diman, et da ehelen ni patul da. Et
ilaw da hi Sarai di baley tu.
16 Et gapuh nan Sarai ey indawtan etan ni patul hi Abram idan kalneroh,
gelding, baka, kamel, kebayyu, et yadda laki niyadda biin bega-en da.
17 Nem impandegeh nan Apu Dios etan patul niyadda wadad baley tu
tep ya nengal-an tun Sarai.
18 Et paeyag etan ni patul hi Abram et kantuy "Kele mu impahding
huyyan hi-gak? Kele eleg mu ehelen e ahwam hi Sarai?
19 Kele kammuy agim hi Sarai et innang ni ahwaen ku? Awit mu et
manglaw kayu!"
20 Et mandalen etan ni patul ida tuu tu, et pea-allaw dad Abram, hi Sarai
e ahwatu niyadda emin hu wadan hi-gada di diman e bebley da.

13

Ya nan-appilan di Abram nan hi Lot

1 Hini-yan Abram hu Egypt et mambangngad di Negeb di Kanaan e
ingkuyug tu ahwatu, hi Lot niyaddan emin hu wadan hi-gada.
2 Kedangyan ni peteg hi Abram. Dakel hu balituk tu, ya pihhuh tu
niyadda animal tu, henin kalneroh, gelding niya baka.
3-4 Nangnanglaw ida et dumteng idad Bethel e nangkampuan da lan
nunman di nambattanan ni Bethel niya Ai e yadman la hu nengapyaan
tun pan-appitan. Yan nunman ni dintengan da ey dineyaw tu hi Apu Dios.
5 Hi Lot ey kedangyan dama e dakel hu kalneroh tu, ya baketu, ya gelding
tu niyadda bega-en tu.
6 Et humman hu, kulang law hu pampattulan da tep dakel ni peteg hu
halun dan Abram.
7 Ey humman kaumhulun ni kapambabakaliddan daka pampattul. Yan
nunman ey naneng tudda Kanaanite niyadda Perisite ni nambebley diman.
8 Et kan Abram nan hi Lot ey "Beken ni kayyaggud hu ita mambekkal,
anin idan taka pampattul, tep han-ama ita.
9 Ya kayyaggud ey man-appil ita haggud mahkang eya puyek. Pilim hu
pinhed mun panha-adan et lumaw kayudman ma-lat man-appil ita. Ya
etan eleg mu pillia, ey yadman hu panha-adak."
10 Et man-ang-ang-ang hi Lot ey ya etan nedeklan ni puyek e Jordan
ingganah di Soar hu pinili tu e kamedennumin emin. Huyyan pintek Lot
ey heni etan ni leguntan Apu Dios e Eden niya wada dama neiingngehan
tud Egypt. Neipahding huyya et han bahbahan Apu Dios hu Sodom et ya
Gomora.

11 Humman hu pinilin nan Lot et lumaw diman e appit ni kasimmilin
aggew. Humman hu impahding dan nan-appil.
12 Et mambebley hi Abram di Kanaan. Nem hi Lot ey nekibebley di
nedeklan ni neihnup di Sodom.
13 Yadda tutu-udman ey lawah ida niya nemahhig hu liwat dan APU DIOS.

Ya linawwan di Abram di Hebron

14 Yan eman ni nan-appilan di Abram nan Lot, ey kan APU DIOS nan
Abram ey "Pan-ang-ang-ang kad nanlinikweh ingganah di pappeg ni han-
ang-ang mu.
15 Tep emin eya muka ang-ang-anga ey iddawat kun hi-gam niyaddalli
helag mu et hi-gayulli hu kan puyek ni inggana. *
16 Ey iddawtan dakallin dakel ni helag mun eleg mebillang e henin
kadinakkel ni dep-ul.
17 Lakkay et mu ang-angen ni emin hu pappeg eyan puyek ni iddawat
kun hi-gam."
18 Et ialdan Abram hu kampu tud kad-an idan keyew ni oak di Mamre
di Hebron. Ey nengapyan pan-appitan tun APU DIOS diman.

14

Ya nengihwangan Abram nan hi Lot

1 Entanni ey wada gubat tep yadda etan epat ni patul e hi Amraphel di
Babilon, hi Ariok di Ellasar, hi Kedorlaomer di Elam et hi Tidal di Goyim.
2 Ginubat dadda etan liman patul e hi Bera di Sodom, hi Birsa di
Gomorrah, hi Sinab di Admah, hi Semeber di Seboim et ya etan patul di
Bela e Soar hu hakey ni ngadan tu.
3 Humman idan liman patul ey impan-aaddum dadda sindalu dad etan
di Nedeklandi Siddim e neihnup di Netey ni Baybay.
4 Yan hampulut dewwan toon ey hi Kedorlaomer hu ap-apu da, nem yan
meikkeppulut tellun toon ey nginhay da law.
5 Nem yan meikkahampulut epat ni toon ey inemung nan Kedorlaomer
hu sindalu tu niyadda sindalun edum tun patul, et gubaten dadda humman
ni nangngehay ni nampambebley di Repaim di Asterot Karnaim, yadda
Susim di Ham, yadda helag Emim di Saveh Kiriathaim
6 niyadda Horite di duntuduntug di Seir. Et pampedugen dadda ingganah
di El Paran e neihnup di eleg mebebleyi.
7 Et mambangngad idad En Mispat e ya ngadan tu law ey Kades, et
gubaten dadda iAmalek niyadda Amorite ni nambebley di Hasason Tamal
et apputen dadda.
8-9 Entanni ey yadda etan liman patul di Sodom, yad Gomorrah, yad
Admah, yad Seboim, niyad Bela, e Soar hu hakey ni ngadan tu, ey impan-
aaddum da sindalu da et ida mambetak di Nedeklan e Siddim et gubaten
dadman hi Kedorlaomer niyadda edum tun tellun patul.
10 Nem yadman ey dakel hu edallem ni bitu. Et umbebsik ida-et hu
sindalun patul di Sodom niyad Gomorrah, ey nakna edum ni hi-gadadman.
Nem yadda etan tellun edum dan patul ey bimmesik idad duduntug.
11 Yadda etan epat ni patul ni nengapput ey nan-ala dan emin hu wadad
Sodom niyad Gomorrah, anin idan kennen et handa hi-yana humman idan
bebley.
12 Anin hi Lot e pengungngaan nan hi Abram et impeki-la da, yadda
halun tu niyaddan emin hu wadan hi-gatu.

---

* **13:15 13:15** Acts 7:5, Galatians 3:16

13 Nem wada etan hakey ni tuun bimmesik, et tu idaddatteng nan Abram
e Hebrew ni nangkampud neihnup idad keyew ni oak nan Mamre e
Amorite. Hi Mamre niyadda agi tu e di Eskol nan hi Aner ey gayyum
idan Abram.
14 Yan nangngelan nan Abram e impeki-laddan etan ni epat ni patul
hi Lot, e pengungngaan tu, ey inemung tudda tuu tun dammutun
mekiggubbat, e telunggatut et hampulut walu idan emin, et unuden dadda
ingganah di Dan.
15 Dimmateng idadman et genedwaen Abram hu tuu tu. Et yan nunman
ni hileng ey ginubat dadda humman ni patul e pindug dadda ingganah di
Hobah e indalan dad Damascus.
16 Et bangngaden tun emin hu imbesik da, anin hi Lot e pengungngaan
tu, yadda limmu tu, yadda edum ni tuu niyadda bibi-in imbesik da.

Ya nemendisyonan Melkisedek nan hi Abram
(Hebrews 7:1-10)

17 Yan nambangngadan nan Abram ni nengapputan tun Kedorlaomer, et
yadda edum tun patul ey immali patul di Sodom et tu dammuen hi Abram
di Nedeklandi Sabeh e Bebley ni Patul.
18 Anin ni hi Melkisedek e patul di Salem e padin Apu Dios e Keta-ta-
geyyan ey inlaw tu sinapay niya meinnum.
19 Et bendisyonan tu hi Abram e kantuy "Abram, iddawat Apu Dios e
Keta-ta-geyyan niya nanletun kabunyan niya puyek hu panyaggudan mu.
*
20 Medeyyaw hi Apu Dios e nemaddang ni hi-gam et mengapput ka."
Et idwat nan Abram nan hi Melkisidek hu kapulun emin ni inapput dad
nekigubatan tu.
21 Entanni ey kan etan ni patul di Sodom nan hi Abram ey "Anin alam
hu hipan binangngad mun imbesik da, nem pebangngad mun hi-gak ida
tuuk."
22 Nem kan Abram ey "Eleg, tep insapatah kun Ap-Apu e Dios e Keta-ta-
geyyan niya nanletun kabunyan niya puyek
23 e endi nak ellan ni hipan hi-gayu, anin ni bedbed ni patut yu winu
sinulid ma-lat eleg mulli penghel ey kimmedangyan hi Abram tep ya
indawat kun hi-gatu.
24 Yan ebuh hu kinan middan sindaluk ni an nekigubat hu eggak
beyyadin hi-gayu. Nem idwat mu hu bingay eyaddan gayyum kun
bimmaddang ni hi-gak e hi Aner, hi Eskol et hi Mamre."

15

Ya inhelan Apu Dios nan hi Abram

1 Entanni ey nampeang-ang hi Apu Dios nan hi Abram di i-innep tu et
kantuy "Abram, entan takut mu yaggud baddangan daka tep hi-gak hu
heni panhappiyaw mu niya iddawtan dakan panyaggudam."
2-3 Nem hinumang nan Abram e kantuy "Apu Dios e Eta-gey ni peteg, anin
ni ippahding mudda huttan et endi damengu silbitu tep endi u-ungngak ni
pengippebeltanan kuddan wadan hi-gak. Ebuh etan bega-en ku e hi Elieser
e iDamascus hu dammutun memeltan ni kinedangyan ku."
4 Ey kan Apu Dios ni hi-gatuy "Beken hi Elieser e bega-en mu memeltan
ni binaknang mu tep yalli u-ungngam."

---

* **14:19 14:19** Hebrews 7:1

5 Et ipengulun APU DIOS hi Abram di dallin et kantuy "Itengaw mud
kabunyan et bilangen mudda bittuwen hedin hambilang mu. Tep henin
nunman ali kadinakkel ni helag mu e eleg mebillang." *
6 Ey kinulug nan Abram hu inhel APU DIOS, et humman ni nengulugan
tu hu gaputun nengibilangan APU DIOS ni hi-gatun kayyaggud. †
7 Kan mewan APU DIOS ni hi-gatuy "Hi-gak hi APU DIOS e nengipea-allaw
ni hi-gam etan di bebley di Ur di Babilonia ma-lat idwat kun hi-gam huyyan
puyek ni pampuyyek mun ingganah."
8 Ey kan Abram ey "APU DIOS e Eta-gey ni peteg, hipa pengamtaak e
makulug ni pampuyyek ku huyya?"
9 Kan APU DIOS ni hi-gatuy "Ka alan baka et ya labah ni gelding niya
lakkitun kalneroh e hantetlu toon da. Ey ala kan hakey ni paluma niya
hakey ni balug."
10 Et an alen Abram humman idan imbagan Apu Dios ni hi-gatu, e
impandewa tun ginedged, et iyayyaggud tu mewan ni hinandedwan inha-
ad e impantatakdul tu. Nem yadda etan sisit ey eleg tu gedwaen.
11 Entanni ey netapngan ida etan sisit ni kamengngan ni netey ni animal,
nem inebul tudda.
12 Ey yan kamangkelinnug aggew ey naka-uyeng hi Abram, ey wada heni
engeenget niya anggetakkut ni inang-ang tu.
13 Ey immehel hi APU DIOS e kantun Abram ey "Yallin edum ni aggew ey
mekibbebley idalli helag mud edum ni bebley. Mambalin idallin himbut
diman ni epat ni gatut ni toon et panhelheltapen daddalli. ‡
14 Nem kastiguen kuddalli mengihhimbut ni hi-gada. Ey yallin peni-
yanan dan nunman ni bebley ey ellan dalli kinedangyan idan tuudman.
15 Hi-gam ey meka-a-amma kalli et han ka matey, niya melinggep ali
ketteyyan mu.
16 Yadalli meikka-pat ni helag mu hu mambangngad eyad bebley. Yan
nunman ali ey ihhi-met idan Amorite hu kalinawah da et kastiguen
kudda."
17 Yan nelinugan ni aggew et ma-nget, ey inang-ang nan Abram
hu kaman-aahuk ni banga niya apuy ni kamantetebbel ni nelabah di
nambattanan ida etan ni in-appit tun detag ni hinandedwa tun inha-ad.
18-21 Et yan nunman ey kan APU DIOS nan hi Abram ey "Iddawat
kuddallin helag mu eya puyek meippalpud pappeg ni Egypt ingganah
di Wangwang e Euphrates e nambebleyan idan Kenite, yadda Kenissite,
yadda Kadmonite, yadda Hittite, yadda Perissite, yadda Repaite, yadda
Amorite, yadda Kanaanite, yadda Gergashite, niyadda Jebusite."

16

Ya neiungngaan Ismael

1 Hi Sarai e ahwan Abram ey nebasi et endi u-ungnga tu. Nem wada hi
Hagar e bega-en tun iEgypt.
2-3 Et kantun Abram ey "Anin ew ni iulig mu eya bega-en ku tep ay eleg i-
abulut APU DIOS ni nak man-ungnga, et yalli u-ungnga yu hu pan-ungngak."
Ey inebulut Abram. Neipahding huyya eman ni nelabah hu hampulun toon
ni nanha-adan dad Kanaan.
4 In-ulig Abram hi Hagar et mambutsug.

* **15:5 15:5** Romans 4:18, Hebrews 11:12 † **15:6 15:6** Romans 4:3, 9, 22-23, ya Galatians 3:6, niya James 2:23 ‡ **15:13 15:13** Acts 7:6-7

Yan nengamtaan Hagar e nambutsug ey nemahhig hu tuka pemippihul
nan Sarai.
5 Et kan Sarai nan Abram ey "Bahul mu hu tuwak kapemippihulin bega-
en ku. Ma-nu tep in-abulut ku e i-ulig mu, nem neipalpun nambutsugan
tu ey tuwak kapippihula. Hamban anhan ang-angen APU DIOS hedin hipan
hi-gatan dewwa hu neiptek, hi-gam winu hi-gak."
6 Kan Abram ey "Hi-gam hu kan bega-en ni hi-gatu et ngenamung hu
pehding mun hi-gatu." Et nemahhig hu kapehding Sarai nan Hagar et
tuka panlelehhani et lektattuy bimmesik.
7 Entanni ey dinteng etan ni anghel APU DIOS hi Hagar etan di hebwak
etan di eleg mebebleyi di gilig ni dalan ni mampellaw di Sur.
8 Kan nunman ni anghel ey "Hagar e bega-en Sarai, kele wada kadya?
Attu nalpuam niya attu lawwam?" Kan Hagar ey "Bimmesikkak e hini-yan
ku hi Sarai e kan bega-en ni hi-gak."
9 Ey kan etan ni anghel ni hi-gatuy "Pambangngad kan hi-gatu et hi-gam
hu mannenneng ni bega-en tu.
10 Iddawtan dakan dakel ni helag mu e eleg mebillang.
11 Huttan ni imbutsug mu ey laki. Ya pangngeddan mullin hi-gatu ey
Ismael tep dingngel APU DIOS hu nampehemmehemmekan mun hi-gatu.
12 Huttan alin u-ungngam ey heni ma-lem ni kebayyu. Anggebe-hel tullin
emin tuu ey anggebe-hel dalli dama. Ey eleg tulli pinhed ni mekibbebley
idan agitu."
13 Kan Hagar di nemnem tuy "Kaw makulug ni inang-ang ku hi Apu
Dios, ey nanengtun mategu-ak et e-ehhelen kulli meippanggep ni nunya?"
Et kantuy "Hi-gam hu Dios ni kamenang-ang-ang ni hi-gak."
14 Et humman hu ya kapangngeddan idan tuu etan ni hebwak ey
"Hebwak etan ni wadan ingganah ni kamenang-ang-ang ni hi-gak."
Humman ni hebwak ey wadad nambattanan ni Kades niya Bered.
15 Et iungngan Hagar etan u-ungnga dan Abram et ngadnan Abram ni hi
Ismael.
16 Ya toon Abram ni nunman ey newalut enem.

17

Ya pampekuggitan hu pengi-ang-angan ni nekitbalan APU DIOS idan Hebrew

1 Yan nahyam et heyam hu toon Abram ey nampeang-ang mewan hi APU
DIOS ni hi-gatu et kantuy "Hi-gak etan Dios e Kabaelan tun emin. U-unnud
muwak et ya kayyaggud hu ipahding mun ingganah.
2 Mekitballak ni hi-gam et pedakkel kulli helag mu."
3 Et manyuung hi Abram ni nanlispituh tun hi-gatu. Kan Apu Dios ni
hi-gatu ey
4 "E-helen kun hi-gam e pan-emma dakallin dakel ni tuud kebebbebley.
5 Yan nunya ey hullulan ku ngadan mu et bekken law ni hi Abram nem
hi Abraham, tep pambalin dakallin aman dakel ni tuud kebebbebley. *
6 Iddawtan dakallin dakel ni helag mu. Mampatul idalli edum ni hi-gada
niya mampambebley idallid dakel ni bebley.
7 Pannananeng ku huyyan nekitbalan kun hi-gam niyadda helag mun
edum ni aggew. † Niya mannananeng ni hi-gak hu Dios ni daydayawen
mu niyadda helag mu.

---

* **17:5 17:5** Romans 4:17-18 † **17:7 17:7** Luke 1:55, Galatians 3:16

8 Huyyan bebley e Kanaan ni nekibebleyan mu ey iddawat kun emin
ni hi-gam niyaddalli helag mu ma-lat hi-gayu mengippuyyek ni ingganah,
niya hi-gak ali hu Dios idan helag mu.
9-13 Mahapul ni mampekuggit ka, anin idan helag mu, ma-lat kei-ang-
angan tu e pannananeng yu eya nekitbalan kun hi-gayu. Et humman hu,
meippalpun nunya ey emin hu lakin helag mu, ey mahapul ni mekuggit
idan meikkewwalun aggew ni neiungngaan da, anin idan i-ungngan bega-
en yud baley yu niyadda himbut yun melpud edum ni bebley. Humman
ni kekuggitan yu hu kei-ang-angan tu e mengmenglaw alin ingganah hu
nekitbalan kun hi-gayu. ‡
14 Ya etan lakin eleg makugit ey eleg meibbillang ni tuuk tep eleg tu
u-unnuden huyyan inhel ku."
15 Immehel mewan hi Apu Dios nan Abraham ey kantuy "Meippalpun
nunya ey mehullulan law hu ngadan Sarai e ahwam, et hi Sarah law hu
ngadan tu.
16 Bendisyonan ku et wadalli u-ungnga yu! Et hi Sarah hu pan-innallin
dakel ni tuu et wadaddalli patul ni helag tu."
17 Et dayawen nan Abraham hi Apu Dios. Nem kamangngi-ngi-ngi tep
kantud nemnem tu ey "Kaw dammutu makkaw ni mewedda u-ungngak
ey hanggatut law hu toon ku? Niya kaw an man-ungnga law hi Sarah ey
nei-inna dama law e nahyam hu toon tu?"
18 Et kan Abraham nan Apu Dios ey "Attu et hi Ismael kuma hu
pengippeamnuam ni planuh mun hi-gakey?"
19 Nem kan Apu Dios ey "Eleg. Beken ni hi-gatu hu kangku. Man-
ungngalli hi Sarah ni laki et ingngadnan mullin hi Isaac. Hi-gatu
niyaddalli helag tu hu pengippeamnuan kun nekitbalan kun mannananeng
ni ingganah.
20 Dingngel ku hu imbagam ni panyaggudan Ismael. Et humman hu,
bendisyonan ku daman dakel ni peteg ni helag tu. Hi-gatulli kehlagan ni
hampulut dewwan aap-apu niya huyyaddan helag tu ey et-eteng ali hu
pambebleyan da niya mandingngel idalli dama.
21 Nem hi Isaac e i-ungngallin Sarah ni balin tun hanneyan tsimpuh hu
pengippeamnuan ku eyan nekitbalan ku."
22 Negibbuh humman ni ung-ungbal da et hi-yanen Apu Dios hi Abraham.
23 Yan nunman ni aggew ey inu-unnud nan Abraham hu inhel Apu Dios
et kugiten tu hi Ismael e u-ungnga tu, yadda lalakkin kamanha-ad di baley
tu niyadda lalakkin u-ungngaddan himbut tu.
24 Nekugit dama hi Abraham e yan nunman ey nahyam et heyam hu
toon tu
25 ey hampulut tellu toon Ismael.
26 Nandihhan idan han-aman nekugit ni nunman ni aggew,
27 anin idan emin ni lalakkin bega-en tu.

18

Impeamtan Apu Dios e mehlag hi Abraham

1 Wadan pinhakkey ni nandattek aggew e kamanyuyyuddung hi Abra-
ham di habyen ni a-abbung tu ey nampeang-ang hi Apu Dios ni hi-gatu
etan di wada keyew di Mamre.
2 In-ang-ang tu, ey wada tellun lakin kaman-eh-ehneng et lumaw et
manyuung ni panlispituh tun hi-gada. *

‡ **17:9-13 17:9-13** Acts 7:8 * **18:2 18:2** Hebrews 13:2

3-4 Et kantuy "Apuk ida, hedin kayyaggud yuka pannemnem ni hi-gak,
panda-guh kayu ni anhan et man-iyyatu kayu eyad hengeg ni keyew et
nak ali umlan danum ni pengullah yun heli yu.
5 Pandammuan tun pandaddanan kun kennen yu ma-lat wada ikkelmeg
yu lad dalan." Ey kanday "Ku anin tep."
6 Impapuut Abraham ni himmegep et kantun Sarah ey "Ganuim et umla
ka etan ni kakkayyaggud ni alinah et menginkakapya kan sinapay."
7 Et papuut tu mewan ni limmaw di halun tu et an gumuyud ni mateban
kilaw ni baka et degdegen tu hakey ni bega-en tun memalsi.
8 Nelutun emin et umlan gatas niyadda edum ni kennen et tu imangdad
ni kennen idan nunman ni tuudman. Ida kamammangngan ey kaman-eh-
ehneng hi Abraham di hengeg idan keyew diman.
9 Entanni ey kanday "Attu hi Sarah e ahwamey?" Kan Abraham ey
"Immen di bawang."
10 Kan APU DIOS ey "Um-ali-ak ali mewan ni balin tun hanneyan tsimpuh
et yan nunman ey wadalli law u-ungngan Sarah e ahwam." †
Wada hi Sarah di habyen ni kampu di dingkuggan Abraham et dingngel
tu humman ni ung-ungbal da.
11 Ey gapu tep nea-amma law hi Abraham niya nei-inna dama hi Sarah
et nepappeg law hu kamelpud annel tu,
12 ey kamangngi-ngi-ngi hi Sarah e kantud nemnem tuy "Inna-nu
makkaw ni nak pan-ungngaan ey nei-inna-ak law niya nea-amma ahwak?"
13 Et kan APU DIOS nan Abraham ey "Kele kamangngi-ngi-ngi hi Sarah?
Kele kantuy 'Kaw dammutun man-ungnga hu biin nei-inna, e henin hi-
gak?'
14 Kaw wada eleg kabaelin APU DIOS? ‡ Yallin pambangngadan kun
kelebbahan ni heyam ni bulan ey man-ungnga hi Sarah ni laki."
15 Simmakut hi Sarah et iheut tu e kantuy "Eleggak ngumi-ngi." Nem
kan APU DIOS ey "Tam em, ngimmi-ngi ka."
16 Negibbuh humman ni nan-ungbalan da et han ida lumaw di lawwan
da. Nekilaw hi Abraham ni hi-gada ingganah etan di kameuhdungi hu
Sodom.
17 Kan APU DIOS di nemnem tuy "Heballi peamtak nan Abraham hu
ninemnem kun pehding ku
18 tep yaddalli helag tu mambalin ni et-eteng ni bebley niya mandingngel
idalli. Ey gapuh ni hi-gatu ey bendisyon kuddan tutu-u eyad puyek. §
19 Hi-gatu pinilik ni menuggun idan helag tun mengu-unnud ni hi-gak
niya mengippahding ni kayyaggud niya limpiyuh ma-lat ipahding kullin
emin hu insapatah kun hi-gada."
20 Et kan APU DIOS nan Abraham ey "Dingngel ku e yadda tuud Sodom
niyad Gomora ey lawah ni peteg hu daka pehpehding.
21 Et humman hu, mahapul ni umlawwak et nak ang-angen hedin
makulug."
22 Yadda etan dewwan laki ey intuluy dan limmaw di Sodom. Nem ya
etan katlu da e hi APU DIOS ey nanha-ad ni nekemtang et mekihummangan
nan Abraham.

Ya nekihummanganan Abraham nan hi APU DIOS meippanggep idan tuud Sodom

---

† **18:10 18:10** Romans 9:9 ‡ **18:14 18:14** Matthew 19:26, Luke 1:37, 18:27, Mark 10:27 § **18:18 18:18** Galatians 3:8

23 Kan Abraham nan APU DIOS ey "Kaw endien mudda tu-wangun emin
hu tutu-ud Sodom e illagat mudda hu kayyaggud?
24 Inna-nu hedin wadadda neliman tuun kayyaggud hu daka pehpehding,
kaw bahbahen mu humman ni bebley winu eleg, ma-lat meihwang ida etan
kayyaggud ni tuu?
25 Hi-gam ni huwet emin ni tuud puyek ey limpiyuh ka. Et humman
hu, amtak e eleg mu illagat ida kayyaggud ni tuun pemahbahan muddan
lawah ni tuu."
26 Ey kan APU DIOS ey "Hedin wadadda hu neliman kayyaggud ni tuu, ey
eleggak bahbaha humman ni bebley."
27 Immehel mewan hi Abraham ey kantuy "Apu, pesinsahi muwak anhan
tep ay endi egen kun mengibbeggan hi-gam ni nunya tep endi-et lebbeng
kun um-ehel tep tuu-ak ni ebuh.
28 Nem inna-nu hedin na-pat et liman ebuh hu kayyaggud ni tuudman,
kaw bahbahen mu tep kulang ni lima?" Ey kan APU DIOS ey "Eleggak
bahbaha humman ni bebley hedin wada na-pat et liman kayyaggud ni
tuudman."
29 Immehel mewan hi Abraham ey kantuy "Inna-nu hedin na-pat idan
ebuh?" Hinumang nan APU DIOS e kantuy "Eleggak bahbaha anin ni na-pat
idan ebuh."
30 Kan Abraham ey "Apu, entan anhan bunget mu tep wada pay ibbagak.
Inna-nu hedin telumpulun ebuh hu kayyaggud ni tuudman?" Hinumang
APU DIOS e kantuy "Eleggak bahbaha hedin wadadda telumpulu."
31 Et kan Abraham ey "Apu, pesinsahim anhan hu tuled kun men-
gibeggaddan nunyan hi-gam. Inna-nu hedin dewampuluddan ebuh?" Ey
hinumang mewan Apu Dios e kantuy "Eleggak bahbaha humman ni bebley
anin ni dewampulun ebuh hu kayyaggud ni tuudman."
32 Kan mewan Abraham ey "Apu, entan anhan bunget mu, huyya law
hu manggillig ni ibbagak. Inna-nu hedin hampulun ebuh hu kayyaggud ni
tuudman?" Kan Apu Dios ey "Eleggak bahbaha anin ni hampulun ebuh
hu kayyaddud diman."
33 Negibbuh humman ni ung-ungbal da et manglaw hi APU DIOS di
lawwan tu. Et umenamut dama hi Abraham di baley tu.

19

Ya kalinawah idan tuud Sodom

1 Kamangkehilleng ni nunman ey dimmateng ida humman ni dewwan
anghel di Sodom. Hi Lot e kamanyuyyuddung etan di eheb nunman ni
bebley ey inang-ang tudda et tu dammuen ida et nanyuung ni nanlispituh
tun hi-gada.
2 Kantuy "Hi-gayuddan apuk, ikeyuy et lumaw itsud baley et ulahan
yu heli yu. Ey mandedya itsu et han kayu humelaman ni kabbuhhan di
lawwan yu." Nem kanday "Anin ni linggeman hu keuggipan midya."
3 Nem impapilit Lot et makilaw idad baley tu. Indaddanan tuddan
kennen niya sinapay ni eleg mekamdugan ni kamengippalbag et mangan
ida.
4 Eleg ida pay maugip humman idan mangilin Lot ey hinelikub idan emin
ni lalakkidman, yadda kamenikken niyadda nangkea-amma, hu baley Lot.
5 Et itkuk dan Lot e kanday "Attudda etan lakin mangilim ey? Pa-hep
mudda et i-ulig midda."
6 Immehep hi Lot et ilekbi tu et an makiungbal idan etan ni edum tun
bimmebley.

7 Kantun hi-gada ey "Hi-gayuddan kaegiegi, entan anhan tu ipahding
huttan ni lawah.
8 Anin ew katteg ni yadda etan dewwan u-ungngak ni biin eleg ni
mengahwa hu pe-hep ku et hi-gada pengippahdingan yun pinhed yu. Et
beken ni yadda etan mangilik tep wadadda eyad baley ku et mahapul ni
ippaptek kudda."
9 Nem kanday "Hi-gam ni immalin nekibebley ni hi-gami, entan ngu
dama keihihhimmal mu. Kele hi-gam hu menuttuddun hi-gami? A-allaw
ka tep hi-gam ali anhan law hu pemellidpidan mi." Et itulud da hi Lot ey
da-et bahbahen hu habyen,
10 nem ginuyud ida etan ni dewwan minengili tud bawang hi Lot et ilekbi
da.
11 Et kulapen dadda etan tuun wadad dallin et eleg da hanhamak hu
habyen.
12 Kan ida etan ni dewwan lakin mangilin Lot ni hi-gatuy "Kaw wadadda
edum ni u-ungngam, inepum winu agim eyad bebley? Hedin wada, ehel
mun hi-gada et uma-allaw kayudyan nunya,
13 tep bahbahen mi huyyan bebley. Inamtan Apu Dios e nemahhig hu
kalinawah idan tuudya et itu-dak dakemin memahbah eyan bebley."
14 Et papuut nan Lot ni limmaw et tu ehelen ida etan ni lakin mengi-
ahwan u-ungnga tu e kantuy "Papuut tayu et uma-allaw itsudya tep
bahbahen Apu Dios huyyan bebley." Nem kan ida etan ni laki nem
langlangkak tu.

Hini-yan di Lot hu Sodom

15 Yan nunman ni kamangkewa-wa ey kan ida etan ni anghel nan hi Lot
ey "Papuut mu! Awit mu eya ahwam niyadda etan dewwan u-ungngam
ni bii et uma-allaw kayu ma-lat eleg kayu mailegat ni kebahbahan eyan
bebley."
16 Kamandewadewa hi Lot, nem himmek Apu Dios et tengeden ida etan
ni anghel hu ngamay tu, ya ngamay ahwa tu niyadda etan u-ungnga tu et
ipengulu dadda ingganah ni immehep ida etan di bebley.
17 Kan etan ni hakey ni anghel ey "Besik kayu ma-lat eleg kayu matey.
Entan panwiwwingngi yu. Ey entan panda-guh yu eman di nandeklan.
Lakkayuy eman di duntug ma-lat eleg kayu mailegat ni kebahbahan idan
nunyan bebley."
18-20 Kan Lot ey "Kayyaggud anhan et himmek dakemi et deh e mategu
kami, nem entan dakemi anhan palaw eman di duntug tep neidawwi ey
meha-kupan kami et mettey kami. Attu anhan et yad eman di neihnup ni
bebley hu bebsikan mi ma-lat meihwang kami? Iebulut yu anhan yaggud
ek-ekut humman ni bebley."
21 Kan etan ni anghel ey "Anin, ebbulutek hu kammu et eggak bahbaha
humman ni bebley.
22 Papuut yu! Pambesik kayun umlaw diman! Endi ni pehding ku
ingganah umdateng kayudman." Ya ngadan nunman ni bebley ey Soar
tep kan Lot ey ek-ekut ni bebley.

Ya nemahbahan Apu Dios ni Sodom niya Gomorrah

23 Kamenimmil aggew ey umdateng di Lot di diman Soar.
24 Linggab nan Apu Dios hu Sodom niya Gomorrah e nan-egah tu hu
apuy niya sulfur diman. *

* **19:24 19:24** Ang-ang yu hu 2 Peter 2:6 Jude 7

25 Et mebahbah humman ni bebley, anin idan bebley ni nangkeitakdul,
yadda neitnem, yadda edum ni mategu, yadda tutu-u niyadda animal.
26 Ya ngu etan ahwan Lot ey nanwingi et mambalin ni kimmelhin ahin.
†
27 Newa-wa ey bimmangun hi Abraham ni dagah et lumaw di inehnen-
gan da lan nan-ung-ungbalan dan APU DIOS.
28 Et man-uhdung di nandeklan di Sodom niyad Gomorrah ey mahdel ni
ahuk hu kameang-ang diman.
29 Nem ninemnem APU DIOS hi Abraham et hemeken tu hi Lot et eleg
mailegat ni nemahbahan tun nunman idan bebley.

Hi Lot niyadda etan dewwan u-ungnga tun bii

30 Entanni ey hini-yan nan Lot niyadda etan dewwan u-ungnga tun bii
hu Soar tep daka tekkusidda tuudman et lumaw idan an nambebley etan
di leyang di duntug.
31 Hakey ni aggew ey kan etan ni pengulwan nan hi agituy "Nea-amma
law hi ama ey endin hekey hu lakin mengi-ahwan hi-gata ma-lat maweda
u-ungnga ta.
32 Hedin ya ew pehding ta, ey buttengen ta hi ameta ma-lat makiulig itan
hi-gatu ma-lat mahlag ita et eleg mepappeg hu helag tayu."
33 Et yan nunman ni hileng ey binuteng da hi ameda et makiulig etan
pengulwan. Nem eleg amta ameda tep nakabbuteng.
34 Newa-wa et kan etan ni pengulwan ni agituy "Nekiuliggak nan aman
hileng. Buttengen ta mewan ni hileng et hi-gam dama meki-ullig ni hi-gatu
ma-lat mahlag ita."
35 Et yan nunman ni hileng ey binuteng da mewan hi ameda et
makiulig dama etan udidyan ey hanniman mewan e eleg amtan ameda
tep nakabbuteng.
36 Huyya impahding idan nunman ni dewwan u-ungngan Lot et mam-
butsug ida.
37 Nan-ungnga etan pengulwan ey laki et ngadnan tun hi Moab. Hi-gatu
nahlagan idan iMoab.
38 Nan-ungnga dama etan udidyan ey laki mewan et ngadnan tun hi
Ben-Ammi. Hi-gatu nahlagan idan iAmmon.

20

Ya linawwan di Abraham di Gerar

1 Entanni ey hini-yan nan Abraham hu Mamre et lumaw di Negeb et
manha-ad etan di nambattanan ni Kades niya Sur. Yan nanha-adan dad
bebley di Gerar ey
2 kan tuddan tuudman ey agitu hi Sarah, et humman hu, hi Abimelek e
patul ey tu impaeyag di baley tu hi Sarah ma-lat ahwaen tu.
3 Nem hakey ni hileng ey nan-i-innep hi Abimelek ey kan Apu Dios di
i-innep tuy "Mettey ka, tep ya eya biin mu impaewit ey wada ahwa tu."
4 Nem eleg ni iulig nan Abimelek hi Sarah. Et kantuy "Apu, kaw petteyen
dakemiddan emin ni tuuk anin ni endi impahding kun lawah ni hi-gatu?
5 Tam kangngun Abraham ey han-agidda ey anin daman eyan bii et
humman dama kantu. Et humman hu, endi ngu amtak ni lawah ni nak
impahding."
6 Kan Apu Dios ey "Em, inamtak e endi bahul mu. Et mukun eggak
iebulut ni mu i-ulig eya bii ma-lat eleg ka manliwat ni hi-gak.

† **19:26 19:26** Luke 17:32

7 Pebangngad mu eya bii etan ni ahwa tu. Humman ni ahwatu ey
prophet. Iddasalan dakan hi-gatu et eleg ka matey. Nem hedin eleg mu
pebangngad, man mettey ka, anin idan tuum."
8 Kamangkewa-wa ey impaeyag tudda opisyal tu et ehelen tun emin hu
nekapkapya ey simmakut ida.
9-10 Et paeyag tu hi Abraham et kantuy "Hipa huyyan mu impahding ni
hi-gak? Hipa nak impahding et dakemi idwatan ni kebahbahan mi? Beken
ni lebbeng ni an meippahding huyyan hi-gak. Kele mu impahding huyya?"
11 Ey kan Abraham ey "Mukun impahding ku huyya ey tep kangku
ngu nem endi kamengullug nan Apu Dios di deya, et nakka umkaguh ni
pemetteyan da-ak ma-lat piliwen da ahwak.
12 Em, han-ahwa kami, nem ya kakulugan tu ey han-agi kami tep
imbintan nan ama.
13 Et yan nengipea-allawan nan Apu Dios ni hi-gak di bebley mi, ey
kangkun Sarah ey anin attu lawwan mi, et e-helen tuddan tuu e han-agi
kami et humman pengippeang-ang tun neminhed tun hi-gak."
14 Et pebangngad Abimelek hi Sarah nan hi Abraham niya indawatan
tun kakalneroh, yadda baka niyadda bega-en.
15 Ey kantun Abraham ey "Dammutun mampilli kan pinhed mun panha-
adan eyad bebley ni nan-ap-apuan ku."
16 Et kantu daman Sarah ey "Iddawtan kun hanlibun palatah hi agim
ma-lat keang-angan tun endi bahul mu niya pengamtaan idan edum yu e
endi impahding mun lawah."
17 Et idasal Abraham nan Apu Dios e bendisyonan tu etan patul niya
ahwatu, niyadda emin biin wadad baley tu ma-lat mampan-ungngadda.
18 Tep impambalin Apu Dios ni nebasi emin biidman e humman kastigun
Abimelek ni tu nengal-an Sarah e ahwan Abraham.

21

Ya neiungngaan nan Isaac

1-2 Entanni ey impeang-ang nan hi Apu Dios hu binabbal tun Sarah et
peamnu tu inhel tu et man-ungngan nunman ni tsimpuh ni gintud tu.
Neipahding huyya eman ni nea-amma law hi Abraham.
3 Et ngadanan Abraham humman ni gelang ni Isaac.
4 Walun aggew etan ni gelang et kugiten nan Abraham tep humman hu
inhel Apu Dios ni pehding tu. *
5 Yan nunman ni neiungngaan Isaac ey hanggatut hu toon nan Abraham.
6 Immamleng hi Sarah et kantuy "Indawtan tuwak nan Apu Dios ni pan-
am-amlengan ku. Emin ali mengngel ni nan-ungngaan ku ey mekiam-
amleng idan hi-gak.
7 Hipa makkaw ngu an nannemnem ni nak mambutsug? Nem deh e
wada u-ungnga min Abraham ey ay nea-amma law."

Ya nengitu-dakan Abraham di Hagar nan Ismael

8 Yan eman ni naphuan Isaac ey nampahemul hi Abraham.
9 Hakey ni aggew ey hi Ismael e u-ungngad Abraham nan hi Hagar e
bega-en tun iEgypt ey tuka heghegnuda hi Isaac e u-ungngan Sarah.
10 Inang-ang Sarah et kantun Abraham ey "Itu-dak mu eya himbut ni bii
niya u-ungnga tu tep eleg mabalin ni an mekibbingngay etan di beltanen
eyan u-ungngak e hi Isaac." †

---

* **21:4 21:4** Acts 7:8 † **21:10 21:10** Galatians 4:30

11 El-eleg ni peteg hu kapannemnem nan hi Abraham ni nunman ni inhel
Sarah tep u-ungnga tu dama hi Ismael.
12 Nem kan Apu Dios ni hi-gatuy "Entan tu ikakaguh hu meippahding
eyan biin himbut niya u-ungnga tu. U-unnud mu hu inhel Sarah ni pehding
mu tep hi Isaac e u-ungngam hu pengippeamnuan kun insapatah kun hi-
gam e dakel ali helag mu. ‡
13 Iddawtan ku daman dakel ni helag eya u-ungngan etan ni himbut tep
u-ungngam dama."
14 Et bumengun ni dagah hi Abraham ni newa-waan tu, et pan-idaddan
tu kennen niya danum ni pebellun tun Hagar et ya u-ungnga tu et itu-dak
tudda.
Endi neputuk ni lawwan da et ida manhawahawang etan di eleg
mebebleyi di Beersheba.
15 Entanni ey na-puhan idan danum et hi-yanen Hagar etan u-ungnga
tud hengeg ni kekkeyyew.
16 Et an yumudung di a-allaw tu. Kantuy "Eggak han-isipel ni menang-
ang ni ketteyyan ni u-ungngak." Et kamanyuyyuddung ey kamannan-
nangngih.
17 Dingngel Apu Dios hu nangih etan ni u-ungnga et kan alin anghel Apu
Dios di kabunyan nan Hagar ey "Hagar, hipa muka kakkaguhi? Entan takut
mu tep dingngel Apu Dios hu nangih ni u-ungngam.
18 Lakkay et mu awiten et a-alluken mu. Tep pambalin kuddalli helag
tun et-eteng ni bebley."
19 Entanni ey heni dinyat nan Apu Dios hu matan Hagar ey inang-ang tu
etan hibuy et an umehul et painuman tu etan u-ungnga tu.
20-21 Binendisyonan Apu Dios etan u-ungnga et meetteng di eleg mebe-
bleyid Paran, nambalin ni nelaing ni mapena et pakiahwan inetun biin
iEgypt.

Ya nanhummanganan di Abraham nan hi Abimelek

22 Yan nunman ni tsimpuh ey limmaw hi Abimelek e patul et hi Pikol
e ap-apun sindalu tud kad-an nan Abraham et kan Abimelek ni hi-gatuy
"Inamtak e daka kabaddangin Apu Dios di emin ni muka ippahding.
23 Et mukun pinhed kun mansapatah kan Apu Dios e eleg ka mekibbuh-
hul ni hi-gak, yadda u-ungngak niyadda inap-apuk, nem mekiggayyum kan
hi-gami eyad nekibebleyam henin nakka pehding ni hi-gam."
24 Hinumang nan Abraham et kantuy "Dammutu, issapatah ku e eggak
mekibbuhul ni hi-gam."
25 Entanni ey nanlilih hi Abraham nan Abimelek meippanggep etan ni
hibuy ni piniliw idan bega-en Abimelek.
26 Ey kan Abimelek ey "Eggak amta huttan ni neipahding niya eggak
amta hu nengipahding tep ebuh ni nunyan pengngelan kun nuntan. Kele
eleg mu ehelen ni hi-gak ni nunman?"
27 Et idwatan Abraham hi Abimelek ni kalneroh niya baka ni kei-ang-
angan ni kahinammad ni panggayyuman da.
28-29 Nem immal-an pay hi Abraham ni pitun kalneroh ni iddawat tun
Abimelek ey kan Abimelek ey "Kele wada huttan?"
30 Hinumang nan Abraham e kantuy "Abulut mu huyyan iddawat kun
hi-gam et kei-ang-angan tu e muka ebbuluta e hi-gak hu nengu-ku eyan
hibuy."

‡ **21:12 21:12** Romans 9:6-7, Hebrews 11:17-19

31 Et meippalpun nunman ey neingadnan humman ni bebley ni Beer-
sheba tep yadman neipahdingan ni hummangan da.
32 Negibbuh humman ni hummangan da et mambangngad di Abimelek
nan hi Pikol di Pilistia.
33 Hi Abraham ey intanem tu keyew ni tamarisk di Beersheba et dayawen
tu hi APU DIOS e wadan ingganah.
34 Nambebley Abraham di Pilistia ni nebayag.

22

Ya nematnaan Apu Dios ni kapengullug Abraham
(Hebrews 11:17-19; James 2:21)

1 Hakey ni aggew ey pinatnaan Apu Dios hi Abraham. Immehel ni hi-gatu
e kantuy "Abraham." Himmumang hi Abraham e kantuy "Em, Adyahhak,
Apu."
2 Kan Apu Dios ey "Ikuyug mu etan binugtung ni u-ungngam ni
nakappinhed mu e hi Isaac et lumaw kayud Moriah et iappit mun hi-gak
ni kagihheba etan di duntug ni ittuduk ni hi-gam."
3 Bimmangun ni dagah hi Abraham ni newa-waan tu et dumikhal ni
ittungu dan da pan-appitan. Et idaddan tu kebayyu et ikuyug tu hi Isaac
niyadda dewwan bega-en tu et lumaw ida etan di inhel Apu Dios ni lawwan
da.
4 Yan meikkatlun aggew ey inang-ang Abraham etan lawwan da.
5 Kantudda etan ni bega-en ey "Di deya kayudya eyan kebayyu et
madegah kamin han-amad dimmun et mi dayawen hi Apu Dios. Mam-
babangngad kamilli." *
6 Impapehan nan Abraham etan ittungu nan Isaac et tengeden tu dama
hu ewah niya etan pan-eppuy da. Ida kamenglaw
7 ey kan Isaac ey "Ama, iyyadya ittungu niya pan-eppuy, nem attu etan
kalneroh ni i-appit ey?"
8 Kan Abraham ey "Ngenamung hi Apu Dios." Et manglaw ida.
9 Yan dintengan dad etan di inhel Apu Dios ni lawwan da ey kimmapya
hi Abraham ni pan-appitan et iyayyaggud tun iha-ad etan ittungu. Binelud
tu hi Isaac et ita-pew tun impebaktad etan di keyew di pan-appitan.
10 Inuknut tu hu ewah et petteyen tu-et etan u-ungnga tu,
11 nem immehel ali hu anghel APU DIOS di kabunyan e kantuy "Abra-
ham!" Kan Abraham ey "Hipa humman e Apu."
12 Kan ni anghel ey "Entan tu patey hu u-ungngam! Inamtak law e
muka paka-u-unnuda hi Apu Dios tep eleg mu kawwanan eya hakey ni
u-ungngam." †
13 Ey inang-ang nan Abraham hu kalneroh ni nehibudan hu ha-duk tud
pewen di a-allaw tu et tu alen et humman hu in-appit tun Apu Dios et
beken etan u-ungnga tu.
14 Et humman ni duntug ey ingngadnan nan Abraham ni "Hi APU DIOS hu
kaum-idwat ni mahapul." Et nanengtun humman hu ngadan tu ingganah
ni nunya.
15 Ey kan ali mewan etan ni anghel APU DIOS di kabunyan nan Abraham
ey
16 "Hi-gak e hi APU DIOS ey issapatah kud ngadan ku e bendisyonan
daka tep kinulug muwak et eleg mu kawwanan ni i-appit ni hi-gak etan
binugtung ni u-ungngam.

---

* **22:5 22:5** Hebrews 11:17-19 † **22:12 22:12** John 3:16, Romans 8:32

17 Issapatah kun pedakkel hu helag mu et heniddalli bittuwen di
kabunyan niya heniddalli palnah di gilig ni baybay e eleg mebillang. ‡
Huyyaddallin helag mu ey apputen da hu buhul da.
18 Bendisyonan kuddalli emin tuud puyek gapuh idan helag mu." §
19 Et mambangngad idad kad-an idan etan ni bega-en tun ingkuyug tu et
umenamut idad Beersheba.
20-23 Entanni ey dingngel Abraham e walu ida lalakkin u-ungngan agi tu
e hi Nahor nan ahwa tun hi Milkah. Hi Us hu pengulwan et han hi Bus,
hi Kemuel e aman Aram, hi Kesed, hi Haso, hi Pildas, hi Jidlap et han hi
Bethuel e udidyan e aman Rebekah.
24 Wadadda dama hu edum ni u-ungngad Nahor nan Reumah e hakey ni
ahwatu e hi Tebah, hi Gaham, hi Tahas et hi Maakah.

23

Ya neteyyan nan Sarah

1-2 Hi Sarah ey hanggatut et dewampulut pitu toon tu et han matey di
Hebron di Kanaan et ibeluan Abraham.
3 Limmaw hi Abraham di kad-an idan Hittite et kantuy
4 "Hi-gak ey binunallak eyad bebley yu et endi nak pengikkullungan ni
ahwak. Igetang kayu anhan ni puyek ma-lat nak pangikulungan ni hi-
gatu."
5-6 Kanday "Dammutu. Hedin hi-gami man daka kaibbilang ni eta-
gey ni ap-apu. Et humman hu, ngenamung kan mampillin pinhed mun
pengikkullungan ni ahwam."
7 Ey nanyuung hi Abraham di hinangga dan emin et kantuy
8 "Hedin i-abulut yun ikkulung ku ahwak di deya, ey ibega yu anhan nan
Eplon e u-ungngan Sohar
9 et igetang tun hi-gak etan leyang di Makpelah di dagsin payew tu.
Mahmahi yu hedin piga pengiggettang tu ma-lat bayadan kun wada kayun
menang-ang et pambalin kun gungat ni pamilyah ku."
10 Wadadman hi Eplon e kamekiyuyyuddung ni hi-gada et umhel et
denglen idan emin ni tuun neamung etan di heggeppan di bebley.
11 Kantun Abraham ey "Apu, iddawat kun hi-gam ni liblih humman ni
leyang niya payew ni nunyan wadaddan emin eya tuun nangngel. Lakkay
et mu ikulung diman etan ahwam."
12 Nanyuung mewan hi Abraham di hinanggaddan Hittite.
13 Et kantun Eplon ey "Eleg, abulut mu kuma et gatangen ku humman
ni puyek et nak pangikulungan ni ahwak. Iddawat ku ustuh ni bayad tu."
Humman ni inhel tu ey dingngel idan etan ni tuun neamung.
14-15 Hinumang nan Eplon e kantuy "Apu, ya balol nunman ni puyek ey
epat ni gatut ni palatah ni ebuh. Nem kaw piga anhan humman ni hi-gatan
dewwa? Mu kuma ikulung hu ahwam diman."
16 Inebulut Abraham et ipadngel tuddan Hittite ni binilang hu epat ni
gatut ni palatah ni bayad etan ni puyek e in-ingngeh tud kapengigtang
idan kamampanggettang.
17 Et humman ni puyek Eplon di Makpelah e neihnup di Mamre e wada
leyang tu, ya payew tu niyadda keyew tu ey nambalin ni puyek nan
Abraham tep ginatngan tu.
18 Emin ida Hittite ni neamung ey inamta da e puyek law Abraham
humman ni puyek Eplon.

‡ **22:17 22:17** Hebrews 6:14 § **22:18 22:18** Acts 3:25, James 2:21-24

19 Et an ikulung Abraham hi ahwa tu e hi Sarah etan di leyang di
Makpelah ni neihnup di Mamre di Hebron di Kanaan.
20 Et humman ni payew niya leyang e puyek etan ni Hittite ey puyek law
nan Abraham et pambalin tun gungat ni pamilyah tu.

24

Ya nengahwaan Isaac

1 Neka-a-amma law hi Abraham ey binendisyonan APU DIOS di emin ni
impahding tu.
2 Hakey ni aggew ey kan Abraham etan ni bega-en tun nengidinelan tun
emin ni wadan hi-gatuy "Ita-pew mu ngamay mu eyad ulpuk
3 et isapatah mun APU DIOS e Dios di kabunyan niyad puyek e beken
alidya Kanaan hu pampillian mun peahwam eyan u-ungngak.
4 Lakkay alid bebley ni neiungngaan ku et ya u-ungngaddan agik hu mu
pampillian ni ahwaen tu."
5 Nem kan etan ni bega-en tuy "Nem inna-nu hedin wada hu hemmaken
ku, nem eleg tu pinhed ni meikkuyyug ni hi-gak, kaw mambangngaddak
et nak ikuyug eya u-ungngam et ilaw kudman?"
6 Kan Abraham ey "Eleg mabalin ni mu illaw eya u-ungngak diman.
7 Tep hi APU DIOS e Dios di kabunyan e nengi-lin hi-gak di deya et hi-
yanen ku humman ni bebley ama niyadda agik, ey insapatah tun hi-gak e
iddawat tuddan helag ku eya puyek di deya. Pemengngulu tu hu anghel
tud lawwan mu ma-lat wada ewwiten mun ahwaen eyan u-ungngak.
8 Nem hedin eleg pinhed etan ni biin meki-lin hi-gam, ey meliblih ka
eyad insapatah mu. Nem eleg mabalin ni mu ikkuyug eya u-ungngak di
diman."
9 Et ita-pew etan ni bega-en hu ngamay tud ulpun Abraham et isapatah
tu e u-unnuden tu humman ni inhel Abraham.
10 Impeki-la tu hampulun kamel ni nengitakkayan tuddan kakkayyaggud
ni tu la iddawat et lumaw di bebley Nahor di Mesopotamia.
11 Yan dintengan tudman ey impan-iyatu tudda etan kamel di kad-an
etan ni hibuy etan di a-allaw ni bebley. Hambatenganan ni nunman e
humman hu tsimpuh ni kapan-ehhuliddan bibi-i.
12 Et mandasal e kantuy "APU DIOS e Dios ni kadeyyawan apuk e hi
Abraham, peang-ang mu anhan hu binabbal mun hi-gatu et baddangan
muwak et umamnu etan inhel tun pehding ku.
13 Adyahhak eyad hibuy ni kapan-ehhuliddan bibi-i eyad bebley.
14 E-helen kuddalli etan ni bibi-i e kangkuy 'Idwasi muwak anhan ni
inehul mun danum.' Et ya etan biin peinnuman tuwak niyadda kamel ku
ey humman pengamtaan ku e hi-gatulli ittudum ni ahwaen nan Isaac. Niya
humman pengamtaan ku e impeamnum hu inhel mu etan ni kan bega-en
ni hi-gak."
15-16 Eleg tu gibbuhen hu dasal tu ey dimmateng hi Rebekah ni an man-
ehhul. Hi-gatu hu u-ungngan Bethuel e u-ungngan agin Abraham e hi
Nahor e ahwan Milkah. Hi Rebekah ey kat-agun biin eleg ni mengahwa.
Limmaw ni an nan-ahul et kamangkeibbangngad ey
17 an dinammu etan ni bega-en et kantun hi-gatuy "Idwasi muwak anhan
ni inehul mun danum."
18 Kan etan ni bii ey "Em apu." Et epahen tu etan inehul tu.
19 Negibbuh ni imminum etan bega-en ey kan etan ni bii ey "Nak ali
man-ehhul et painuman kudda dama eman kamel mu."

20 Et mambinbinangngad ni an nan-ahul ingganah impainuman tuddan
emin etan kamel.
21 Kaum-eneeneng etan bega-en e tuka ang-ang-anga hedin hi-gatu tu-
wangu pinilin APU DIOS.
22 Negibbuh ni impainuman tudda etan kamel ey impaukat etan ni bega-
en hu betling niya gelhing ni balituk et idwat tu etan ni bii.
23 Kan etan ni bega-en ni hi-gatuy "Hipa kan u-ungngan hi-gam? Kaw
dammutun wada keuggippan mid baley yun hileng?"
24 Kan Rebekah ey "Hi Bethuel hi ama e u-ungngad Nahor nan Milkah.
25 Wada hu keuggipan yu niya dakel hu dagemin kennen ida eyan
kamel."
26 Nandukkun etan bega-en et dayawen tu hi APU DIOS.
27 Kantuy "Kaka medeyyaw e APU DIOS e Dios ni kadeyyawan Abraham
e kan bega-en ni hi-gak tep impeang-ang mu binabbal mu niya baddang
mun hi-gatu. Et deh e impangulu muwak di baley idan agitu."
28 Nambesik hi Rebekah di baley inetu et tu idaddatteng ni emin hu
neipahding.
29-30 Inang-ang nan Laban e agin Rebekah etan gelhing niya betling niya
dingngel tu indaddatteng agitu ey nambesik di hibuy ey kaman-eh-ehneng
etan bega-en di kad-an idan kamel.
31 Et kantun hi-gatuy "Ikay et lumaw itad baley mi! Binendisyonan
dakan APU DIOS! Wada hu indaddan kun panha-adan yud baley mi niya
wada panha-adan idan kamel."
32 Et makilaw humman ni bega-en. Impaptek idan bega-en Laban etan
kalga et han da pangan ida kamel et iap-ap da dagemi etan di panha-adan
da. Ey ida immalan danum ni pengullah etan idan bega-en Abraham ni
dapan da.
33 Yan eman ni neidaddan hu kennen da, ey kan etan ni bega-en ey
"Eleggak mengngan ingganah e-helen ku hu gaputun nak illian di deya."
Kan Laban ey "Ku anin. Ehel mu."
34 Kan etan ni bega-en ey "Hi-gak hu bega-en nan Abraham.
35 Binendisyonan APU DIOS et kumedangyan. Dakel hu kalneroh tu, ya
baka tu, ya kamel tu niya kebayyu tu, dakel hu silber tu, ya balituk tu niya
bega-en tu.
36 Hi Sarah e ahwa tu ey nei-inna et han maweda etan hakey ni u-ungnga
dan laki e hi-gatu hu nengipebeltanan Abraham ni emin ni kinedangyan
tu.
37 Impansapatah tuwak Abraham e u-unnuden ku hu kantu e beken ida
etan bibi-id Kanaan hu pampillian kun ahwaen Isaac e u-ungnga tu,
38 nem mampilli-ak kunun hi-gayuddan agitu.
39 Et kangkuy 'Nem inna-nu hedin eleg pinhed ni biin meki-lin hi-gak?'
40 Ey kantuy 'Hi APU DIOS e nakka u-unnuda ey pekillaw tu anghel tun
memaddang ni hi-gam ma-lat wada ewwiten mun biin ahwaen eyan u-
ungngak ni melpud helag ama.
41 Nem hedin umlaw kad kad-an idan aaggik ey eleg da ebbulutan
pekillaw ni hi-gam etan bii ey meliblih kad insapatah mu.'
42 Et dumtengngak ni hambatenganan di hibuy ey indasal ku e kangkuy
'APU DIOS e Dios ni kadeyyawan Abraham e kan bega-en ni hi-gak,
baddangi muwak eyad nakka nemnemneman pehding ku.
43 Hedin wada kamenikken ni biin um-alin an man-ehhul ey ibbagak
ma-lat idwatan tuwak ni innumen ku.

44 Et hedin peinnuman tuwak niyadda kamel ku, ey humman pengam-
taan ku e hi-gatu pinhed mun ahwaen ni u-ungngan kan bega-en ni hi-gak.'
45 Nakka pan-iddasal huyya ey iyyalli hi Rebekah ni an man-ehhul.
Negibbuh ni nan-ahul et kangkuy 'Idwasi muwak anhan eyan inehul mu.'
46 Ey impah tu etan inehul tu et kantuy 'Imay, inum ka et hannak
painumidda dama hu kamel mu.' Et uminummak et tu painuman ida
kamel ku.
47 Kangkun hi-gatuy 'Hipa amam?' Ey kantuy 'Hi Bethuel hi ama e u-
ungngad Nahor nan Milkah.' Et iha-ad ku etan singsing di eleng tu niyadda
gelhing di ngamay tu.
48 Et mandukkunnak et dayawen ku hu Ap-Apu e Dios nan Abraham tep
impangulu tuwak et hamaken ku hu biin u-ungngan agitu.
49 Et ya pinhed kun e-helen ey hedin kabbabbal kayun hi-gatu et pinhed
yun meki-eppun hi-gatu, ehel yu ma-lat amtaen ku hedin hipa pehding
ku."
50 Ey hinumang di Bethuel nan Laban e kanday "Hi Apu Dios hu nengi-lin
hi-gayudya. Et kaw hipa mi e-helen?
51 Anin ni ikuyug mu hi Rebekah et iahwan u-ungngan kan bega-en ni
hi-gam te ay humman hu pinhed Apu Dios."
52 Yan nangngelan etan ni bega-en ni nunman ey nandukkun et dayawen
tu hi Apu Dios.
53 Et ukaten tudda etan intabin tun gamgam ni balituk niya silber
niyadda kakkayyaggud ni balwasin iddawat tun Rebekah. Inukat tudda
dama etan nangkenginan iddawat tun inetu et ya agitu.
54 Et han ida law mangan ni emin et mandeyadda etan bega-en et yadda
edum tun hanlabbi.
Newa-wa et bumengun ida ey kan etan ni bega-en ey "Imay tu-wa et
lumaw kami."
55 Nem kan di Laban nan hi ineda ey "Entanni ew man et malebah hu
hampulun aggew ni panha-adan Rebekah et han mu ikuyug."
56 Nem kan etan ni bega-en ey "Entan anhan tu taktak hu pambangn-
gadan ku haggud deh e kayyaggud et binaddangan tuwak nan Apu Dios et
kayyaggud hu nambalinan ni illian kudya."
57 Kanday "Entanni ew tep et ayagan tayu hi Rebekah hedin hipa hu
kantu."
58 Et aygan da hi Rebekah et kanday "Kaw pinhed mun mekillaw eyan
tuu?" Ey kantuy "Em, pinhed kun mekillaw."
59 Et iebulut da law ni mekillaw hi Rebekah ida etan ni bega-en Abraham.
Niya impakilaw da daman Rebekah etan bega-en tun nengipappaptek ni
hi-gatu meippalpun kaglang tu.
60 Binendisyonan da hi Rebekah e kanday "Mambalin kalli kayan inan
kalibulibun tuu. Niya apputen idallin helag mu hu buhul da."
61 Et mantakkay di Rebekah niyadda bega-en tud kamel et makilaw ida.

Ya nandammuan di Isaac nan hi Rebekah

62 Hi Isaac ey nambebley di Beer Lahai Roi di Negeb.
63 Yan nunman ni mahmahdem ey an nandaddallan hi Isaac ey inang-
ang tudda kamel ni iyyalli.
64 Ey inang-ang Rebekah hi Isaac et man-ayuhu etan di kamel.
65 Minahmahan tu etan ni bega-en e kantuy "Hipa eman tuun kaman-
daddallan ni iyyallin an menammun hi-gatsu?" Kan etan ni bega-en ey
"Humman u-ungngan kan bega-en ni hi-gak." Et manhukyung hi Rebekah.
66 Dimmateng hi Isaac et ehelen etan ni bega-en emin hu neipahding.

67 Inewit nan Isaac hi Rebekah etan di nambalyan inetun hi Sarah et
man-addum ida. Nekappinhed nan Isaac hi Rebekah et hi-gatu nenga-alluk
ni hi-gatun neteyyan inetu.

25

Yadda edum ni helag Abraham

1 Hi Abraham ey nambintan ni hakey ni bii e hi Keturah hu ngadan tu.
Yadda u-ungnga da ey
2 hi Simran, hi Joksan, hi Medan, hi Midian, hi Isbak et hi Suah.
3 Nahlag hi Joksan et di Seba nan Dedan. Nahlag hi Dedan et wadadda
Assurim, yadda Letushim niyadda Leummim.
4 Nahlag hi Midian et hi Ephah, hi Epher, hi Hanok, hi Abida et hi Eldaah.
Huyyaddan emin hu helag Keturah.
5 Hi Isaac hu nengipebeltanan Abraham ni emin ni wadan hi-gatu.
6 Nem yan eman ni ketaggu tu ey indawtan tudda dama etan u-ungnga
tud edum ni ahwa tu et itu-dak tuddad appit ni kasimmilin aggew e
neidawwid kad-an Isaac.

Ya neteyyan niya neikulungan Abraham

7-8 Neka-a-amma hi Abraham et matey eman ni hanggatut et nepitu et
lima toon tu.
9-10 Et an ikulung idan u-ungnga tu e di Isaac nan Ismael etan di
ginatngan Abraham ni leyang nan Eplon e u-ungngan Sohar e Hittite.
Yadman dama neikulungan Sarah e ahwatu etan di takdul ni payew di
Makpelah e neihnup di Mamre.
11 Entanni ey binendisyonan nan Apu Dios hi Isaac. Ya nambebleyan tu
ey yad Beer Lahai Roi.

Yadda helag Ismael

12 Huyyadda hu helag Ismael e u-ungngan Abraham nan Hagar e iEgypt
e bega-en Sarah:
13 Ya pengulwan ey hi Nebayot et han hi Kedar, hi Adbeel, hi Mibsam,
14 hi Misma, hi Dumah, hi Massa,
15 hi Hadad, hi Tema, hi Jetur, hi Naphis et han hi Kedemah e udidyan.
16 Huyyaddan hampulut dewwan u-ungngan Ismael ey nei-peng idan
nan-ap-apud hampulut dewwan bebley ni neingedanan ni ngadan da.
17 Netey hi Ismael eman ni hanggatut et telumpulu et pitu toon tu.
18 Yadda helag tu ey nei-peng idad kebebbebley neipalpud Habilah
ingganah di Sur e neihnup di pappeg ni Egypt di appit ni kasimmilin aggew
ni mampellaw di Assyria e neappil idad edum ni helag Abraham.

Ya neiungngaan di Esau nan Jacob

19 Huyyadda hu nekapkapyad biyag nan hi Isaac e u-ungngan Abraham.
20 Hi Isaac ey na-pat hu toon tun nan-ahwaan Rebekah e agin Laban niya
u-ungngan Bethuel e iAramea di Paddan Aram di Mesopotamia.
21 Dimmasadasal hi Isaac nan Apu Dios tep eleg pakeungnga hi Rebekah.
Entanniy dingngel Apu Dios hu dasal tu et mambutsug hi Rebekah.
22 Ya etan imbutsug tu ey nandupi-il ey ida kaumbenultung di egeh tu.
Et mandasal nan Apu Dios e kantuy “Kele henin nunya kameipahpahding
ni hi-gak?”
23 Ey kan Apu Dios ni hi-gatuy “Huttan idan nandupi-il ni imbutsug mu
ey mambalin idallin dewwan et-eteng ni bebley. E-etteng ali kabaelan

ni hakey. Ya etan memengngulu ey mambalin ni bega-en ali etan ni
meihned." *
24 Nedatngan hu pan-ungngaan tu ey makulug tu-wangun nandupi-il u-
ungnga tu.
25 Ya nemangulun neukat ey makaddalang belat tu niya nekabwekan
emin annel tu et ingadnan dan hi Esau.
26 Ya etan neihayned ni neukat ey inhammad tun intenged di dapan nan
Esau et ingadnan dan hi Jacob. Na-nem hu toon nan Isaac ni neiungngaan
idan nunyan nandupi-il ni u-ungnga tu.

Ya nengiwallengan nan Esau ni kelebbengan tun pengulwan
(Hebrews 12:16)

27 Yan nehiknan da ey nambalin hi Esau ni madweng e yad muyung hu
tuka lallawwi. Hedin hi Jacob ey pinpinhed tun manha-ad di baley da.
28 Hi Isaac ey pinpinhed tu hi Esau tep ya tuka i-anemut ni tuka
dedwengan tuka ihhida. Nem hi Rebekah ey hi Jacob hu pinpinhed tu.
29 Hakey ni aggew e kamene-eng hi Jacob ni ihhida ey dimmateng hi
Esau ni nalpud muyung ey neka-upa.
30 Kan Esau nan Jacob ey "Idwasi muwak eyan madlang ni kennen ni
inhaeng mu et kuman nak tep neka-upa-ak." (Et ingadnan da hi Esau ni
Edom. Ya hu keibbellinan ni Edom ey madlang.)
31 Kan Jacob ey "Dammutu, nem pakkaw ni iddawat mun hi-gak hu
kelebbengan mun pengulwan."
32 Kan Esau ey "Ku anin! Kaw hipa silbin kelebbengan hedin mettey yak
ni upak?"
33 Kan Jacob ey "Pansapatah ka ni e iddawat mun hi-gak hu kelebbengan
mu et han daka idwasi."
Et mansapatah hi Esau e idwat tu hu kelebbengan tu.
34 Indawat nan Jacob etan kennen nan Esau et kanen tu et manglaw
mewan. Humman ni impahding Esau ey impeang-ang tu e eleg tun hekey
ibbilang etan kelebbengan tun pengulwan.

26

Ya nambebleyan di Isaac di Gerar

1 Entanni ey wada mewan hu bisil e heni la etan ni bisil ni ketaggun
Abraham et lumaw hi Isaac di bebley di Gerar di bebley nan Abimelek e
patul di Pilistia.
2 Nampeang-ang hi Apu Dios nan hi Isaac et kantuy "Entan elaw di Egypt,
nem pannaneng kayu etan di ittuduk ni panha-adan yu.
3 U-unnud mu et manha-ad kayudya, et ipaptek dakan hi-gak ni ingganah
niya bendisyonan daka. Iddawat kun hi-gam niyadda helag mu eya puyek
niya peamnuk hu insapatah ku lan amam e hi Abraham.
4 Iddawtan dakan dakel ni helag mun henin kadinakkel ni bittuwen e
eleg mebillang. Bendisyonan kuddalli emin tuud puyek gapuh idan helag
mu.
5 Mukun henin nunman hu pehding kulli ey tep inu-unnud Abraham ni
emin hu tugun ku."
6 Et yadman law di Gerar hu nambebleyan di Isaac.
7 Hedin minahmahan idan tuu meippanggep nan Rebekah, kan Isaac ey
han-agidda. Kaumtakut ni menghel ni han-ahwadda tep entanniy petteyen
da ma-lat piliwen da hi Rebekah tep kat-agun peteg.

* **25:23 25:23** Romans 9:10-12

8 Nem entanni ey inuhdungan Abimelek di habhabyen ni baley tu hi
Isaac e tuka ak-akwala hi Rebekah.
9 Et paeyag Abimelek hi Isaac et kantuy "Tam ahwam gayam hi Rebekah.
Kele kammuy hi agim?" Et kan Isaac ey "Tep kangkuy entanni ey wada
memettey ni hi-gak ma-lat piliwen da hi Rebekah."
10 Kan Abimelek ey "Hipa huyyan impahding mun hi-gami? Gullat ni
wada hu lakidyan nengiulig nan Rebekah, hi-gam et dedan hu umhulun ni
pambehhulan mi."

11 Et peamta tuddan tuu tu e hedin wada mengippahding ni lawah di
Isaac nan Rebekah, man pepettey tu.

Ya kinedangyanan Isaac

12 Yan nunman ni toon ni nanleyakan hi Isaac ey dakel ni peteg hu ineni
tu tep binendisyonan Apu Dios.
13 Et kumedangyan hi Isaac, ey tagan tu pay hu kedangyan.
14 Hantapug hu kalneroh tu, yadda baka niyadda bega-en tu. Et humman
hu, kakeemmehiddan iPilistia.
15 Et da tababen ni emin hu hibuy ni impeku-ku lan ametu e hi Abraham.

16 Lektattuy kan Abimelek nan Isaac ey "A-allaw ka eyad bebley mi tep
ay nambalin kumedek ni e-etteng ni peteg hu kabaelan mu nem hi-gami."
17 Et ma-kal di Isaac diman et ida mambebley di Nedeklan e Gerar.
18 Et peku-ku mewan nan Isaac ni emin hu hibuy ni impeku-ku lan
ametu. Humman idan hibuy ey sinebab idan iPilistia ni neteyyan ametu.
Impannaneng tu hu impangngadan lan ametuddan nunman idan hibuy.
19 Et kumu-kudda mewan etan bega-en Isaac ni hibuy ey pintek da wada
hu danum tu.
20 Nem immalidda kamampattul ni iGerar et ida kamekittuttut idan bega-
en nan Isaac e kanday danum da kunu humman. Et ingadnan Isaac
humman ni hibuy ni 'Kapantututusi.'
21 Nengu-kudda mewan etan bega-en Isaac di a-allaw tu ey hanniman
mewan e nambabakalan da et ingadnan tun hibuy ni 'Kapambabakali.'
22 Hini-yan da humman et mampeku-ku mewan hi Isaac ni hakey ni
hibuy ey eleg law pilliwaddan bimmebley. Et ingadnan tu humman ni
hibuy ni Rehobot, e ya keibbellinan tu ey 'Hibuy ni wada linggep.' Tep
kan Isaac ey "In-abulut Apu Dios ni manha-ad itsudya et yumaggud ali hu
biyag tayu."

23 Entanni ey nan-aldan di Isaac di Beersheba.
24 Yan nunman ni hileng ni dinatngan da, ey nampeang-ang hi Apu Dios
nan Isaac et kantuy "Hi-gak hu Dios amam e hi Abraham. Entan takut mu
tep ippaptek daka et bendisyonan daka et idawtan dakan dakel ni helag
mu tep huyya insapatah ku lan bega-en ku e hi Abraham."
25 Et mengapya hi Isaac ni pan-appitan et dayawen tu hi Apu Dios. Et
mangkampu idadman et mengu-kudda etan bega-en tun hibuy.

26 Hakey ni aggew ey dimmateng hi Abimelek e patul, hi Ahussat e
konsihal tu et hi Picol e ap-apun sindalu tun nalpud Gerar.
27 Kan Isaac ni hi-gaday "Kele kayu immali ey yan nunman ey anggebe-
hel yuwak et degyunen yuwak?"
28 Kanday "Immali kami tep inamta mi law e daka kapakabbaddangin
Apu Dios. Et humman hu, pinhed min mekitbal ni hi-gam ma-lat
mandadagyum itsu.

29 Ihuhummangan tayu e endi mu pehding ni hi-gamin lawah, henin
impahding min hi-gam ni neni-yanam ni hi-gami e endi mi impahding ni
lawah. Et deh e binendisyonan dakan APU DIOS."
30 Et mampedaddan hi Isaac ni kennen da et mangan ida niya nengi-
innum ida.
31 Yan newa-waan tun binengunan da, ey nansapatah ida e endi da
ippahding ni lawah di hanhakkey ni hi-gada. Negibbuh humman et
umenamut di Abimelek e melinggep ida tep nanggagayyum ida law.
32 Yan nunman ni aggew, ey immanemut ida bega-en nan Isaac et ehlen
da e wada danum etan di hibuy ni kinu-kuan da.
33 Et ingadnan Isaac humman ni hibuy ni Sibah e ya keibbellinan tu
ey nansapatahan. Et humman hu, nengal-an dan nunman ni ngadan ni
Beersheba.
34 Yan na-pat hu toon nan Esau, ey inahwa tu dewwan biin Hittite e hi
Judith e u-ungngan Beeri et hi Basemat e u-ungngan Elon.
35 Nem huyyaddan ahwan Esau ey daka pedgeh hu nemnem di Isaac nan
Rebekah.

27

Binendisyonan Isaac hi Jacob

1 Yan nea-ammaan nan Isaac e eleg tu law han-ang-ang ey impaeyag tu
hi Esau e pengulwan ni u-ungnga tu. Immali hi Esau et kantuy "Kela e
ama?"
2 Kan Isaac ey "Deh e nea-amma-ak law et endilli maptek ey metteyyak.
3 Alam etan panam et ka mandeweng.
4 Pinhed ku etan muka pene-eng ni mepelhat. Iheeng mu et i-lim et hedin
negibbuhhak ni nengan ey e-helen ku hu bendisyon kun hi-gam et hannak
matey."
5 Nem dingngel Rebekah humman ni inhel nan Isaac nan hi Esau. Et yan
linawwan Esau ni an mandedweng ey
6-7 kan Rebekah nan Jacob ey "Dingngel ku inhel amam nan agim e hi
Esau e an mandedweng ni pehidda tun hi-gatu. Et hedin negibbuh ni
nengan ey bendisyonan tud hinanggan APU DIOS et han matey.
8 Et humman hu, u-unnud mu eya e-helen kun hi-gam.
9 Pengin-eellaw kallid halun tayu et ka umlan dewwan mateban impah
ni gelding et iheeng kun pinpinhed amam ni pene-eng.
10 Illaw mun hi-gatu et hedin nengan, ey hi-gam hu bendisyonan tu et
han matey."
11 Nem kan Jacob nan inetuy "Nem tam nakabwekan hu annel Esau ey
malinah ngu belat ku.
12 Inna-nu hedin keppaen tuwak et amtaen tu e bekennak hi Esau?
Penghel tuy nakka he-uhe-ula et hamban tuwak kabendisyoni ey iddutan
da-ak kumedek."
13 Kan inetuy "Hedin amtaen tu, anin ew ni hi-gak hu keillawan ni idut
tu. Elaw ka kuma et kalli umlan gelding."
14 Et u-unnuden nan Jacob hu inhel nan inetu et an ali umlan dewwan
impah ni gelding et iheeng inetu etan ni pinpinhed nan ametun kapene-
eng.
15 Inlan inetu hu kekakkayyaggudan ni intatalu tun balwasin Esau et
pebalwasi tun Jacob.
16 Et ikapyaan tun nedutdutan ni belat ni gelding ni ihhuklub tud ngamay
tu, anin di tengda tu.

17 Et idwat tun Jacob etan meheng-ew ni ihhida niya sinapay ni kinapya
tu.
18 Inlaw Jacob nan ametu et kantuy “Ama.” Kan ametuy “Uh, hipa ka?
Kaw hi-gam hi Esau winu hi Jacob?”
19 Kan Jacob ey “Hi-gak hi Esau e pengulwan ni u-ungngam. Inu-unnud
ku hu kammu. Bangun ka et mangan ka et bendisyonan muwak.”
20 Kan Isaac ey “Kele kuma anggagannuy wada dinweng mu e u-
ungngak?” Kan Jacob ey “Tep binaddangan tuwak nan Apu Dios e muka
deyyawa.”
21 Ey kan Isaac ey “Ikay dih et kap-en daka hedin makulug ni hi-gam hi
Esau.”
22 Et meihnup hi Jacob et kap-en nan ametu ey kantuy “Ehel nan Jacob
eya ehel mu, nem ngamay nan Esau eya ngamay mu.”
23 Eleg tu immatunan hi Jacob tep nakabwekan ngamay tu e henin
ngamay Esau. Et bendisyonan tu,
24 nem impidwa tun imbaga e kantuy “Kaw makulug ni hi-gam hi Esau?”
Kan Jacob ey “Em, hi-gak.”
25 Kan ametuy “I-lim etan dinweng mu et ihidak et han daka bendisyoni.”
Indawat Jacob etan kennen et mangan hi ametu. Et idwatan tun innumen
tu.
26 Kan ametu hi Isaac ni hi-gatuy “Keihnup ka et akwalen muwak e u-
ungngak.”
27 Inakwal Jacob hi ametu ey hinemuy nan ametu etan imbalwasi tu et
bendisyonan tu. Kantuy
“Ya hamuy ni u-ungngak ey heni hamuy ni payew ni binendisyonan Apu
Dios.
28 Peellin Apu Dios ali udan di payew mu niya peyaggud tu iggaud mu
ma-lat dakel ali ennien mu niya dakel ali innumem.
29 Pambega-en muddalli tuud kebebbebley niya hi-gam ali tengngawen dan
ap-apu da. Anin idallin agim ni u-ungan inam et hi-gam hu pan-ap-apu
da. Meiddutan idalli hu mengiddut ni hi-gam niya mebendisyonan ida
memendisyon ni hi-gam.”
30 Negibbuh humman et umhep hi Jacob ey dimmateng hi Esau ni an
nandeweng.
31 Indaddan tu dama hu pinpinhed nan ametun ihhida et ilaw tud kad-
an tu et kantuy “Ama, bangun ka et mangan ka et ihidam eya inhaeng ku
et han muwak bendisyoni.”
32 Kan Isaac ey “Kaw hipa ka?” Kan Esau ey “Tam hi-gak hi Esau e
pengulwan ni u-ungngam.”
33 Dingngel Isaac humman ey kamanggegeygey. Kantuy “Hipattep la etan
nengi-lin detag ni kinan kun nuntan et han ka umli? Hi-gatu kumedek hu
binendisyonan ku. Humman man ahan ni bendisyon ey eleg mabalin ni
an bangngaden.”
34 Inhel nan ametu humman ey kamantete-ul hi Esau e kantuy “Ama,
anin anhan nem bendisyoni muwak dama.”
35 Nem kan ametuy “Immali la hi agim et haulen tuwak et piliwen tu
bendisyon mu.”
36 Kan Esau ey “Huyya pidwa tun nenaulan tuwak ni hi-gatu. Ambuley
hi Jacob hu ngadan tu. Yan laputu, ey illa tu kelebbengan kun pengulwan.
Et ya man nunya ey piniliw tu bendisyon ku. Kaw endi law ni hekey hu
ibbendisyon mun hi-gak?”

37 Kan ametuy “Endi law nak pehding tep ay impambalin kun hi-gatu
hu pan-ap-apu yu. Emin kayun han-aaggi ey impambalin kun pambega-en
dakeyun hi-gatu. Binendisyonan kun dakel ni kennen niya meinnum. Et
humman hu, endi law hu iddawat kun hi-gam e u-ungngak.”
38 Nem kamampehemmehemmek hi Esau e kantuy “Kaw ebuh humman
ni bendisyon mu? Bendisyoni muwak anhan dama.” Ey nemahhig mewan
hu nangih tu. *
39 Et kan ametuy “Neligat ali pambiyagam tep ya puyek ni panha-adam
ey beken ni kayyaggud ni pantennemam niya endilli udan di panha-adam.
40 Et humman hu, ya apputen mud pekiggubbatan mu hu pengellaam ni
biyag mu. Mambalin kan bega-en nan agim, nem ngenghayen mulli ma-lat
eleg ka mannananeng ni bega-en tu.”
41 Et meippalpun nunman ey anggebe-hel law nan Esau hi Jacob tep
piniliw tu hu bendisyon tu. Kantud nemnem tuy “Petteyek ali hi Jacob
hedin mettey hi ama.”
42 Dingngel Rebekah humman ni planuh Esau et paeyag tu hi Jacob et
kantun hi-gatuy “Deh e pinhed dakan petteyen nan agim hi Esau ma-lat
ibleh tu impahding mu.
43 Et humman hu, dengel mu eya e-helen kun pehding mu. Besik kad
Haran di kad-an nan pengemmaan mu e hi Laban.
44 Et yadman ni panha-adan mu ingganah me-kal hu bunget nan agim.
45 Et hannak ali umitu-dak ni mengeyyag ni hi-gam hedin liwwanen tu
hu impahding mu. Tep eggak pinhed ni kayu mampettey et mandihhan
kayun mettey ni hakey ni aggew.”
46 Hakey ni aggew ey kan Rebekah nan Isaac ey “Impeinglay ku eyadda
Hittite ni ahwan Esau. Heballi ew metteyyak hedin mengahwa dama hi
Jacob ni biin Hittite.”

28

Ya nengitu-dakan Isaac nan Jacob di Mesopotamia

1 Et paeyag nan Isaac hi Jacob et bendisyonan tu et kantun hi-gatuy
“Entan pengahwan biidya.
2 Lakkay di Paddan Aram di Mesopotamia di baley apum e hi Bethuel et
ahwaen mu etan hakey ni u-ungngan pengemmaam e hi Laban.
3 Bendisyonan daka kaya nan Apu Dios e Kabaelan tun emin ey iddawtan
dakallin dakel ni helag mu et hi-gam ali pan-ammed ni dakel ni tuu.
4 Bendisyonan dakan Apu Dios niyadda helag mun henin nemendisy-
onan tun apum e hi Abraham. Ey hi-gayulli kampuyek eyan indawat Apu
Dios nan Abraham ni nekibebleyan tayu.”
5 Et itu-dak nan Isaac hi Jacob di Paddan Aram di Mesopotamia di baley
nan hi pengemmaan tu e hi Laban e agin inetu e u-ungngan Bethuel e
iAramea.
6-8 Neamtaan nan Esau e binendisyonan ametu hi Jacob et han tu palaw
di Mesopotamia ma-lat yadman hu pengahwaan tu et beken hu iKanaan ni
i-ahwa tu. Niya inamta tu e inu-unnud Jacob di ametun inetu et lumaw di
Mesopotamia. Et awatan tu law e eleg pinhed ametu hu bibi-in iKanaan.
9 Et lumaw hi Esau di bebley nan pengemmaan tu e hi Ismael et ahwaen
tu hi Mahalat e agin Nebayot e u-ungngan Ismael e u-ungngan Abraham.
10 Hi Jacob ey hini-yan tu hu Beersheba et lumaw di Haran.

* **27:38 27:38** Hebrews 12:17

11 Nehilngan di dalan et mangkampu. Et umlan batun pengi-ippingan tu
et maugip.
12 Entannit neuyeng ey ini-innep tu e wada teytey ni dinteng tu
kabunyan. Ey inang-ang tudda anghel nan Apu Dios e nanteyed ida ni
nandayyudda etan di teytey.
13 Ey wada hi APU DIOS e immehneng di ta-pew ni teytey e kantuy "Hi-
gak hu AP-APU e Dios ni dinaydayaw nan apum e hi Abraham ni hi amam
e hi Isaac. Iddawat kun hi-gam et yadda helag mu eya puyek ni muka
pambakbaktadi.
14 Dakel ali helag mu e heniddalli dep-ul e eleg mebillang et meihhinnap
idallid kebebbebley di puyek. Ey emin ali tuud kebebbebley di puyek ey
bendisyonan kudda gapun hi-gam niyadda helag mu.
15 Ey emin di lawwan mu ey wada-ak ni mengippaptek ni hi-gam niya hi-
gak hu ngenamung ni mengibbangngad ni hi-gam eyad bebley. Eleg daka
e-waya, nem peamnuk emin eya impakulug kun hi-gam." *
16-17 Bimmangun hi Jacob ey simmakut et kantuy "Tam wada gayam hi
APU DIOS di deya ey eleg ku amta! Anggetakkut di deya! Huyya na-mu hu
baley Apu Dios e habyen ni umlaw di kabunyan."
18 Bimmangun ni dagah ni newa-waan tu et alen tu batun impungan tu
et peehneng tu et penginnemneman tun Apu Dios et duyagan tun lana.
19 Ingngadnan tu humman ni Bethel, nem ya ngadan tu dedan ni nunman
ey Lus.
20 Et isapatah Jacob e kantuy "APU DIOS, hedin itultuluy mun mekikkil-
lalw ni hi-gak di lawwan ku niya ippaptek muwak et idwat mun emin hu
kahapulan ku, henin kennen niya balwasik,
21 et kayyaggud hu pambangngadak di baley ama, man hi-gam e AP-APU
hu deyyawen kun Dios ku.
22 Ey mambalin eya nengipeehnengan kun batun pandeyyawan ni hi-
gam. Niya emin ali hu iddawat mun hi-gak ey pebangngad kun hi-gam hu
kapulu tu."

29

Ya dintengan Jacob di baley Laban

1 Et mangmanglaw hi Jacob ey dimmateng di bebley di appit ni
kasimmilin aggew
2 Entanni ey inang-ang tu hu hibuy di pattullan. Wadaddadman hu
nantelu-an ni neamung ni kalneroh ni kamanluklukbub di nanlinikweh di
hibuy tep yadman daka innumi. Nem immen hu et-eteng ni batun neihu-
let etan di hibuy.
3 Hedin neamung idan emin kalneroh ey han ginlid idan kamampattul
etan batu ma-lat uminum ida. Hedin negibbuh ni imminum ida,
impebangngad da mewan etan batu.
4 Hinnup nan Jacob ida etan kamampattul ni kalneroh et kantun hi-gaday
"Hi-gayuddan agik, attu bebley yu?" Kanday "Yad Haran."
5 Kan Jacob ey "Kaw inamta yu hi Laban e u-ungngan Nahor?" Ey kanday
"Tam em."
6 Kan Jacob ey "Inna-nun biyag tu?" Kanday "Kayyaggud. Mundeh ali
hi Rachel e u-ungnga tu e impangulu tu hu kalneroh ametu."
7 Kan Jacob ey "Kele eleg yudda peinnumi eya kalneroh et yu pay ipattul
ida haggud ba-ba ni kehillengan tu?"

* **28:15 28:15** Hebrews 13:5

8 Kanday "Eleg mi ni peinnumidda ingganah ni wadaddan emin hu
kalneroh di deya et han mi gelida eya batun neihu-let di hibuy et painuman
middan emin."
9 Ida kaum-enungbal ey nandammuan tun dimmateng hi Rachel niyadda
etan tuka ippattul ni kalneroh ametu.
10 Inang-ang Jacob hi Rachel e u-ungngan pengemmaan tu niyadda etan
kalneroh ametu ey limmaw et tu ekalen etan batun neihu-let di hibuy et
painuman tudda etan kalneroh nan pengemmaan tu.
11-12 Et kan tun Rachel ey "Hi-gak hu u-ungngan Rebekah e agin amam."
Et akwalen tu hi Rachel ey kamannengngih ni amleng tu. Et mambesik hi
Rachel di baley da et tu ehlen nan ametu.
13 Dingngel Laban e wada etan pengungngaan tu ey impapuut tu et tu
dammuen. Inakwal tu et ikuyug tud baley da. Et e-ehhelen nan Jacob emin
hu neipahding.
14 Kan Laban ey "Makulug ni han-ama ita."

Ya neneklaan Jacob di Rachel nan hi Leah et ahwaen tudda

Nekiha-ad hi Jacob ni hambulan diman
15 et hakey ni aggew ey kan Laban ni hi-gatuy "Ambeken ni gapu tep
pengungngaan daka ey eleg daka tangdani. Piga pinhed mun penangdan
kun hi-gam?"
16 Hi Laban ey wada dewwan u-ungnga tun bii, hi Leah hu pengulwan
ey hi Rachel hu neihned.
17 Kakkayyaggud hu matan Leah, nem hi Rachel ey kakkayyaggud hu
impenga-annel tu niya kat-agun peteg.
18 Hi Jacob ey pinpinhed tu hi Rachel. Et humman hu, kantun Laban ey
"Ingngunwan dakan pitun toon hedin i-abulut mun ahwaen ku hi Rachel."
19 Kan Laban ey "Dammutu. Heballi hi-gam hu mengi-ahwan hi-gatu
nem ya edum ni beken ni nalpud pewen tayu. Et humman hu, kayyaggud
hedin di deya itsu."
20 Et mangngunun pitun toon hi Jacob ma-lat iahwa tu hi Rachel. Nem
heni pigan aggew ni ebuh ni hi-gatu tep nakappinhed tu hi Rachel.
21 Negibbuh humman ni pitun toon et kan Jacob nan Laban ey "Ahwaen
ku law hi Rachel haggud negibbuh law hu insapatah kun toon ni
pangngunnuan kun hi-gam."
22 Et mandaddan hi Laban et aygan tudda tutu-u et manhahamul idan
pan-ahwaan di Jacob nan Rachel.
23 Nem yan nunman ni hileng ey hi Leah kumedek hu impeahwan Laban
ni hi-gatu.
24 Wada indawat nan Laban nan hi Leah ni hakey ni biin pambega-en tu
e hi Silpah hu ngadan tu.
25 Yan newa-waan tu ey inimmatunan nan Jacob e hi Leah hu nekiulig tu
et kantun Laban ey "Hipa huyyan mu impahding ni hi-gak! Ingngunwan
dakan pitun toon ma-lat ahwaen ku hi Rachel, ey kele muwak hineul?"
26 Ey kan Laban ey "Tep ya elaw mi ey beken ni ya udidyan hu
memengngulun mengahwa.
27 Nem anin, heged mu hanlingguan eyan nan-ahwaan yu et dammutun
i-ahwam hi Rachel. Nem mahapul ni ingngunwan muwak pay ni pitun
toon."
28 Inebulut Jacob et malebah humman ni hanlingguan et han peahwan
Laban hi Rachel ni hi-gatu.

29 Et idwat daman Laban hu hakey ni pambega-en nan Rachel e hi Bilhah
hu ngadan tu.
30 Et iulig nan Jacob hi Rachel ey pinpinhed tu nem hi Leah. Et ingunwan
tu pay hi Laban ni pitun toon.

Yadda etan u-ungngan Jacob

31 Yan nenang-angan APU DIOS e pinpinhed nan Jacob hi Rachel nem
hi Leah ey in-abulut tun mambutsug hi Leah. Nem eleg tu iebulut ni
mewedda u-ungngan Rachel.
32 Et man-ungnga hi Leah ey laki. Et kantuy "Inang-ang APU DIOS hu
degeh ni nemnem ku, et yan nunya ey pinheden tuwak law ni ahwak." Et
ngadnan tu etan u-ungnga tun hi Reuben.
33 Entanni ey nambutsug mewan et man-ungnga ey laki mewan. Et
kantuy "Inamtan APU DIOS e eleg tuwak pinhed ni ahwak et idwatan tuwak
ni hakey mewan ni u-ungngak." Et ingadnan tun hi Simeon.
34 Nambutsug mewan et man-ungnga ey laki mewan. Et kantuy "Wada-
et ni pekappinheden tuwak law ni ahwak tep ay tellu law u-ungnga min
laki." Et ingadnan tun hi Levi.
35 Nambutsug mewan et man-ungnga ey laki mewan. Kantuy "Deyyawen
ku law hi APU DIOS." Et ngadanan tun Judah. Ey eleg law man-ungnga.

30

1 Nem hi Rachel ey endi ngu u-ungnga tu. Et humman hu, kaum-ameh
nan hi agitu hi Leah. Kantun Jacob ey "Idwasi muwak daman u-ungngak
tep hedin endi, man heballi ew mettey yak."
2 Bimmunget hi Jacob et kantuy "Kaw hi-gak hi Apu Dios? Hi-gatun ebuh
hu dammutun mengi-ebbulut ni mewedda u-ungngam, beken nak."
3 Et kan Rachel nan Jacob ey "Anin iulig mu ew eya bega-en kun hi Bilhah
ma-lat hedin wada u-ungnga yu, ey meibillang ni u-ungnga ta."
4 Inebulut Jacob et iulig tu hi Bilhah.
5 Nambutsug hi Bilhah et man-ungnga ey laki.
6 Ingngadnan Rachel ni hi Dan tep kantuy "Impeang-ang Apu Dios e hi-
gak hu lebbeng tun kan ahwan nan hi Jacob. Et humman hu, dingngel tu
hu dasal kun hi-gatu et idwat tu huyyan u-ungngak ni laki."
7-8 Entanni ey nambutsug mewan hi Bilhah et man-ungnga ey laki
mewan. Et ngadanan Rachel ni Naptali, tep kantuy "Impenatnan agik ni
pilliwen hu ahwak, nem inapput ku."
9 Inamtan Leah e eleg law man-ungnga et iebulut tu hi Silpah e bega-en
tun i-ulig Jacob.
10 Nambutsug hi Silpah et man-ungnga ey laki.
11 Et ngadanan Leah ni Gad, tep kantuy "Negahat tak tep wada mewan
hakey ni u-ungngak."
12 Nan-ungnga mewan hi Silpah ey laki mewan.
13 Et ngadanan Leah ni Asher tep kantuy "Nakka man-am-amleng ni
peteg! E-helen idallin edum ni bii e nakka man-am-amleng."
14 Hakey ni aggew ni ahiani ey wada himmak nan Reuben di payew ni
mandrake e kameitnem et ienamut tun inetu hi Leah. Kan Rachel nan
Leah ey "Idwasi muwak anhan eyan in-anemut ni u-ungngam."
15 Nem kan Leah ey "Deh dedangngu e piniliw mu ahwak, ey mu mewan
pilliwen eya himmak ni u-ungngak?" Nem kan Rachel ey "Idwasi muwak
et hi-gam hu meki-ullig nan ahwak ni hileng."

16 Yan mahmahdem ni nunman e iyalli hi Jacob ni nalpud payew ey
an dinammun Leah et kantuy "Man-ullig itan hileng tep binaydan dakan
mandrake ni himmak ni u-ungngak." Et man-ulig idan nunman ni hileng.
17 Ey dingngel nan Apu Dios hu dasal Leah et mambutsug et man-
ungngan laki et humman hu meikkelliman u-ungnga tu.
18 Et ngadanan Leah ni Issakar tep kantuy "Huyyan u-ungnga hu
gungunah kun indawat Apu Dios tep in-abulut ku bega-en kun i-ulig ni
ahwak."
19 Entanni mewan ey nambutsug hi Leah et man-ungnga ey laki et
humman hu meikka-nem.
20 Et ngadanan Leah ni Sebulun tep kantuy "Bendisyonan tuwak nan
Apu Dios. Wadan pinheden tuwak law ni ahwak, tep enem hu u-ungnga
min laki."
21 Entanni ey nambutsug mewan et man-ungnga ey bii et ngadanan tun
hi Dinah.
22 Entanni ey ninemnem nan Apu Dios hi Rachel et iebulut tun
meweddaan ni u-ungnga tu.
23 Nambutsug et man-ungnga ey laki. Kantuy "Kayyaggud anhan et
indawtan tuwak Apu Dios ni u-ungngak et eleg da-ak law pipihulladan
tuu."
24 Et ngadanan tun Joseph tep kantuy "Hamban anhan iddawtan tuwak
pay nan APU DIOS ni hakey ni u-ungngak ni laki ey."
25 Yan eman ni neiungngaan nan Joseph ey kan Jacob nan Laban ey
"Iebulut mu et mambangngad dak law di bebley mi.
26 Ey iebulut mu et ikuyug kudda eya ahwak niyadda eya u-ungngak
haggud deh e nakatteklak ida. Ey inamtam et nemahhig hu impangngunuk
ni impangunum ni hi-gak."
27 Kan Laban ni hi-gatuy "Entan tuwak hi-yan tep kan etan ni madiba ey
indawtan tuwak nan APU DIOS ni panyaggudak gapun hi-gam.
28 Ehel mun hi-gak hedin piga pinhed mun tangdan mu et humman
iddawat ku."
29 Kan Jacob ey "Inamtam hu impahding kun nengingunungunun
impangunum ni hi-gak ni pigan toon, et deh e dimmakkel hu halun mu
tep impenaptek ku.
30 Tep makulug ni hahhakkey la hu halun mun inlian ku. Nem yan nunya
ey dimmakkel law ni peteg. Binendisyonan dakan APU DIOS gapuh ni hi-
gak. Et yan nunya ey mahapul ni ya pamilyah ku dama law hu hengnguden
ku."
31-32 Kan Laban ey "Hipa nisi pinhed mun ittangdan kun hi-gam?"
Hinumang nan Jacob e kantuy "Eggak pinhed ni tangdanan muwak.
Ittuluy kun mengippaptek ni halun mu hedin ebbuluten mu eya e-helen
ku. Iebulut mu et nak appilen ni emin etan nangkebatekan ni kalneroh
niya gelding niyadda andeket ni impah ni kalneroh mu et anin humman
hu tangdan ku.
33 Et edum alin aggew ey meang-ang e endi nak piniliw ni animal mu.
Et hedin wadalli hu hemmaken mun kalneroh niya gelding ni beken ni
nebalitan niya beken ni andeket ni impah ni kalneroh di halun ku, ey
amtam e sinekew ku humman ni hi-gam."
34 Kan Laban ey "Dammutu, ebbuluten ku huttan ni kammu."
35 Nem yan nunman ni aggew ey limmaw hi Laban et tu appilen ida
etan nangkebatekan ni kalneroh niya gelding niyadda andeket ni impah
ni kalneroh et pepaptek tuddan u-ungnga tu.

36 Et ilaw tuddad neidawwi e nandalan ni tellun aggew. Et yadda natdaan
hu impepaptek Laban nan Jacob.
37 Nem ya impahding Jacob ey immalan pangan nambakbaklang ni
keyew et wihwihan tu hanna-kut ni ukih da ma-lat meang-ang hu mablah.
38 Et tu pan-iha-ad e inhangga tu etan di innumman idan gelding niya
kalneroh ma-lat hedin um-aliddan um-inum e yan nunman hu daka pan-
in-eenduli ey ang-angen da humman ni tu inha-ad.
39 Et hedin man-impah ida ey nangkebalitan niya nangkebatekan hu i-
impah da.
40 Beken ni ebuh humman ni impahding Jacob, nem inappil tudda labah
ni halun nan Laban. Et peendul tuddad andeket ni lakkitud halun tu.
Henin nunya nedakkelan ni halun Jacob, nem eleg ma-duman hu halun
Laban.
41 Hedin ida kaman-in-eendul etan ida animal ni endi degeh tu, ey
kapehanggan Jacob etan winihwihan tuddan keyew di hinangngab etan
di innumman da.
42 Nem eleg tu ippahding humman etan di nangkepigut. Et lektattuy
kakkayyaggud ni emin hu halun tu e endi degeh da. Nem hedin yadda
halun Laban ey nangkepigut ida.
43 Et ya nambalinan tu ey kimmedangyan hi Jacob. Dakel hu halun tu,
ya bega-en tu, ya kamel tu niya kebayyu tu.

31

Ya binsikan Jacob et hi-yanen tu hi Laban

1 Dingngel Jacob e ida kamanlillih ida etan u-ungngan Laban e kanday
“Illan Jacob ni emin hu kinedangyan ametayu et deh e kimmedangyan.”
2 Anin ni hi Laban et wada kaiggibek nan Jacob ni el-eleg ni tuka pehding
ni hi-gatu e beken ni heni lan nunman.
3 Entanni ey inhel Apu Dios nan hi Jacob e kantuy “Pambangngad kad
bebley ni aammed mu niyadda aaggim haggud wada-ak ni mengippaptek
ni hi-gam.”
4 Entanni ey impaeyag Jacob di Leah nan Rachel di pattullan tun
kalneroh
5 et kantun hi-gaday “Nakka giggibbeka ey el-eleg law hu kapeang-ang-
ang ameyun hi-gak, beken ni heni lan nunman hu tuka pengapngan hi-gak,
nem nanengtun kaumbaddang ni hi-gak hi Apu Dios e kadeyyawan ama.
6 Inamta yu hu ligat kun nengingungngunnuan kun ameyu.
7 Nem kapyatun linugilugih tuwak e nampinhampulu hu nenullulan tun
hummangan min tangdan ku. Nem kayyaggud et eleg iebulut nan Apu
Dios ni wada tu pehding ni hi-gak ni lawah.
8-9 Heni hi Apu Dios hu nengi-tan ni halun ameyun hi-gak. Tep hedin
kan ameyuy ya nangkebatekan ni gelding niya kalneroh hu iddawat tun
tangdan ku, man nangkebatekan hu impah da. Hedin mewan kantuy ya
nangkegalitan hu iddawat tun tangdan ku, man nangkegalitan hu impah
ida.
10 Yan eman ni kapengenduliddan etan ni gelding ey ini-innep ku e
nangkegalitan niya nangkebatekan idan emin etan lakkitun gelding ni
kamengendul.
11 Ini-innep ku e immehel etan anghel Apu Dios ni hi-gak e kantuy
‘Jacob!’ Et kangkuy ‘Kela e Apu?’

12 Kan etan ni anghel ey ‘Ang-ang mu kedi, emin ida eman lakkitun
kamengendul ey nangkegalitan niya nangkebatekan edum. Hi-gak ka-
mengippahding ni nunya tep inang-ang kun emin hu impahpahding nan
Laban ni hi-gam.
13 Hi-gak hu Dios ni nampeang-ang ni hi-gam di Bethel etan di nengiha-
adam ni batun dinuyagam mun lanan penginemnemneman mun hi-gak
et mansapatah kan hi-gak. Pandaddan ka et mambangngad kad bebley ni
neiungngaan mu.’ ”
14 Himmumang di Leah nan Rachel ey kanday “Anin haggud endi
damengu beltanen min kinedangyan nan amemi
15 tep ya tuka pehding ni hi-gami ey heni kami hansinu-wan. Inggatang
dakemi et umahen tun emin hu nanggatngan tu.
16 Emin hu kinedangyan amemin heni inlan Apu Dios et idwat tun hi-
gam ey hi-gatsuddan emin eyan u-ungnga hu lebbengtun keidwatan tu. Et
humman hu, u-unnud mu etan inhel Apu Dios ni pehding mu.”
17-21 Et hakey ni aggew e limmaw hi Laban ni an memu-lit ni dutdut
ni kalneroh tu, ey indaddan nan Jacob ni emin hu mahapul dan
pambangngadan dad Kanaan e bebley ametu. Nan-itakkay tudda u-ungnga
tu niyadda etan ahwatud kamel, et delunen dadda animal da et manglaw
ida e impeki-la dan emin hu wadan hi-gadan limmu dan nanha-adan dad
Paddan Aram di Mesopotamia. Et gapu tep endi hi ameda ey imbesik nan
Rachel hu tuttu-un ametu. Yan nunman ni linawwan da ey eleg peamtan
Jacob nan Laban. Impapuut dan limmaw et man-agwat idad Wangwang e
Euphrates et mampalaw idad nangkedunduntug di Gilead.

Ya namdugan Laban di Jacob

22 Nelabah tellun aggew ey wada nengipeamtan Laban e bimmesik di
Jacob.
23-25 Et ikuyug Laban ida tutu-u tu et mangunud ida. Et yan meikkeppitun
aggew ey hina-kup daddad nangkedunduntug di Gilead ni nangkampuan
da. Yan nunman ni hileng ey ini-innep nan Laban e kan Apu Dios ni hi-
gatuy “Ang-ang mu kuma ma-lat endi lawah ni e-helen mun Jacob.”
26 Et lumaw hi Laban di kad-an Jacob et kantuy “Kele heni balud di gubat
ida eya u-ungngak e mudda imbesik? Hineul muwak.
27 Kele eleg mu e-ehhelen ey kayu nengali? Gullat et ni impeamtam, ey
nandaddan nak ni pan-an-anlaan tayu et han kayu umgah di lawwan yu.
28 Eggak ew anhan akwalen ida eya inap-apuk niyadda eya u-ungngak
ey kayu nengali. Beken ni kayyaggud huyyan impahding mu.
29 Gullat ni pinhed kun pehding ni hi-gam hu lawah et dammutu. Nem
nampeang-ang ni hi-gak etan Dios ni kadeyyawan amam et ehelen tu e
hellipat-an ku ma-lat endi nak e-helen ni hi-gam ni lawah.
30 Inamtak e ya gaputun neala et hi-yanen yuwak ey tep kaka um-abtun
mambangngad di bebley amam. Nem anin et, kele yu impeki-ladda etan
dios ku?”
31 Kan Jacob ey “Eggak e-ehhelen ni hi-gam et mangeli kami tep kangku
nem ikka-leg mudda u-ungngam.
32 Nem hedin ya meippanggep ida etan ni dios mu, ey mu panhamak et
hedin wadan hi-gami hu nengala ey anin ni pepettey ku. Ey hedin wada
ang-angen mun illamin hi-gam man issapatah kud hinanggadda eyan tutu-
u ta e pebangngad ku.” Inhel Jacob huyya tep eleg tu amta e sinekew
Rachel etan ida dios ametu.

33 Et lumaw hi Laban et tu epengen ni hinemahemak di kampun Jacob,
yad kampun Leah, yad kampuddan etan ni dewwan bega-en et han lumaw
di kampun Rachel, nem endi.
34 Hi Rachel e nengaladdan nunman ni dios ey intalu tud dallem ni
yuddungngan ni kapantakkayi et yudungan tu. Intaggan nan Laban
hamak, nem endi tu himmak.
35 Kan Rachel nan ametuy "Entan tu balaw e ama hu eggak ehnengi tep
wada kamelpud annel ku." Endi himmak nan Laban et
36-37 bumunget law hi Jacob et kantuy "Hipa bahul kun hi-gam?
Kele muwak ali nampedug e heni kaka memdug ni nambahul et mu
pambelukitkiten ni emin hu kalga mi. Paukat mu hedin wada himmak
mun sinekew ku et ang-angen idan edum mu niyadda edum ku et iuh-uh
da hedin hipan hi-gatan dewwa hu neiptek.
38 Inamtam e dewampulun toon hu nengingngunnuan daka et ipenaptek
kun emin hu gelding mu niya kalneroh mu et deh e nedakkel ida. Ey yan
nunman idan toon ey endi nengunuh ni kalneroh niya gelding mu niya
endin hekey hu nak kinleng ni inhidak.
39 Hedin wada pintey idan animal di muyung di halun mu, man eggak
peam-amta ni hinullulan ku. Anin idan kametellak ni hileng winu
kawwalwal e muka pehullul ni hi-gak.
40 Ey insipesipel ku hu nemahhig ni petang ni kawwalwal niya nemahhig
ni ketel ni hileng niya nakka metuttukal.
41 Henin nunya hu hinelheltap kun dewampulun toon tep hampulut
epat hu toon ni neneklaan kuddan eyan dewwan u-ungngam, niya enem
ni toon hu neneklaan kudda eyan halun ku. Nem anin ni hanniman et
nampinhampulu hu nenullulan mun tangdan ku.
42 Gullat na-mun eleg tuwak baddangan ni Dios nan apu hi Abraham et
hi amak e hi Isaac et intu-dak muwak ni endin hekey hu indawat mun
hi-gak. Nem kayyaggud et inang-ang Apu Dios hu lawah ni impahpahding
mun hi-gak niya ligat ni ngunuk, et mampeang-ang ni hi-gam ni nahdem
et ibunget daka."
43 Himmumang hi Laban ey kantuy "Yadda eya bii ey u-ungngak ida niya
inap-apuk ida eya u-ungnga dadda. Ey animal ku eyadda kalneroh niyadda
gelding. Ya kakulugan tu ey emin eya muka ang-ang-anga ey nalpun hi-
gak. Nem endi inna-nuk ni mengikka-leg ni hi-gada.
44 Et humman hu, imay kuma et manhummangan ita. Ey um-ala itan
batun penginemnemneman tan ihhummangan ta."
45 Et umla hi Jacob ni batu et haaden tu ma-lat penginemnemneman dan
nunman ni ihhummangan da.
46 Inhel tuddan tuu tu e umpanuh idan batu et ipiggil da et mangan idan
emin diman.
47 Et ngadanan Laban humman ni Jegar Sahadutah. Ya impangngadan
daman Jacob ey Galeed.
48 Kan Laban nan hi Jacob ey "Huyyan neipiggil ni batu hu mengippen-
emnem ni hi-gata." Et mukun Galeed hu ngadan nunman ni bebley.
49 Nem nginedanan da mewan ni Mispah tep kan Laban ey "Hi Apu Dios
hu menang-ang ni hi-gatan dewwa ma-lat ya ihhummangan ta hu meu-
unnud, anin ni nandawwi ita.
50 Eggak ali amtaa hedin ibbunget muddalli eya u-ungngak winu
mengahwa kan edum ni bii, nem nemnem mu e wada hi Apu Dios ni
kamenang-ang ni hi-gam.
51 Adyah eya neipiggil ni batu niya eya batun hinead mu.

52 Huyyaddan batu hu mengippenemnem ni hi-gatan dewwa etan ni in-
hummangan ta. Eggak lebbahi eya pappeg et umli-ak ni an mengippahding
ni hi-gam ni lawah et hanniman daman hi-gam.
53 Ya etan Dios idan ammed tayu e di Abraham nan hi Nahor hu
ngenamung ni mengastigu etan ni eleg mengu-unnud eyan inhummangan
ta."
Et isapatah daman Jacob nan hi Apu Dios e kadeyyawan Isaac e u-
unnuden tu huyyan inhummangan da.
54 Et kumleng hi Jacob ni animal et iappit tun Apu Dios etan di duntug et
aygan tudda etan tutu-u et mangan ida et manha-ad idadman ni hanlabbi.
55 Newa-wa et bumengun hi Laban ni dagah et akwalen tudda u-ungnga
tu niyadda etan inap-apu tu et bendisyonan tudda et han ida umenamut
di bebley da.

32

1-2 Et mangmanglaw damad Jacob di lawwan da ey entanni ey wadadda
anghel ni nenammun hi-gada. Inang-ang idan Jacob ey kantuy "Tam
nangkampu gayam hi Apu Dios di deya." Et ingadnan tu humman ni bebley
ni Mahanaim.
3 Impamengulun Jacob ida edum ni tuu tu ma-lat ida makihummangan
nan agitun hi Esau di Seir di Edom.
4 Kan Jacob ni hi-gaday "Kan yun Esau ey: Hi Jacob e bega-en mu ey
nanhahha-ad di baley nan pengemmaan yu e hi Laban. Et yan nunya ey
pinhed tun mambangngad.
5 Wadadda baketu, ya kebayyu tu, ya kalneroh tu, ya gelding tu et yadda
bega-en tun lalakki niya bibi-i. Intu-dak dakemi ma-lat peamta mi hu ellian
tu hedin ebbuluten mu."
6 Nambangngad ida huyyan intu-dak Jacob et kandan hi-gatuy "Inhel min
agim et iyyallin daitsu dammuen e wada hu ingkuyug tun epat ni gatut ni
tutu-u tu."
7 Dingngel nan Jacob humman ni inhel da ey nemahhig takut tu niya
kaguh tu et pandewa tudda etan tutu-u tu niyadda halun tu.
8 Kantud nemnem tuy "Hedin umpatey hi Esau ey wada inna-nu eyan
nanggillig ni umbebsik."
9 Et mandasal hi Jacob e kantuy "Apu e Dios ni kadeyyawa lan
apuk hi Abraham ni hi ama e hi Isaac, hi-gam hu nengipanghel ni
mambangngaddak di bebley idan aaggik niya ammed ku niya kammuy
ippaptek muwak.
10 Beken ni lebbengtun muwak peang-angan ni binabbal mun
impeenang-ang mun hi-gak e bega-en mu. Makulug ni dakel ni peteg
bendisyon mun hi-gak tep yan neni-yanan kun bebley mi et man-agwattak
di Wangwang e Jordan ey ebuh hu hulkud kun intabin ku. Nem yan nunya
ey nandewa-an ida tuuk ni ingkuyug ku.
11 Apu Dios, ihwang muwak anhan di hipan lawah ni pehding agik e hi
Esau tep ay nakka umtatakut. Tep entanniy petteyen dakemin emin ida
eyan ahwak niyadda eya u-ungngak.
12 Nem inhel mun hi-gak nunman e ippaptek muwak niya kammuy
pedakkel muddalli helag ku et heniddalli palnah di gilig ni baybay e eleg
mebillang."
13 Nanha-ad di Jacob ni hanlabbidman. Newa-wa et umappil ni animal
ni iddawat tun agitu e hi Esau.

14 Inappil tu hu dewanggatut ni labah ni gelding niya dewampulun lakki
tu, ya dewanggatut ni labah ni kalneroh niya dewampulun lakki tu,
15 ya telumpulun kamel ni wada impah tu, ya na-pat ni labah ni baka
niya hampulun lakki tu, ya dewampulun labah ni kebayyu niya hampulun
lakkitu.
16 Ginenadwa tudda et i-peng tudda etan idan bega-en tun mengippen-
gulu et kantun hi-gaday "Pamengulu kayu ey ang-ang yu ma-lat wada
pambabattanan yu."
17 Inhel tu etan ni nemangulun bega-en e kantuy "Hedin dammuen yu hi
Esau et ibbagetu e kantuy 'Attu lawwan yu? Hipa kan bega-en ni hi-gayu?
Niya hipa kan halun idan nunya?'
18 Ey kanyun humang yuy 'Huyya hu halun nan bega-en mu e hi Jacob.
Iddawat tun hi-gam e apu tu. Iyyalli e neitu-nud ni hi-gami.' "
19 Hanniman dama hu inhel tun e-helen ida etan ni bega-en tun
nangkeitu-nud.
20 Ey kantun hi-gaday "Entan tu liwwan ni e-helen ni hi-gatu e kanyuy
'Hi Jacob e bega-en mu.' " Huyya impahding tu tep ya wadad nemnem
tu ey meendi hu bunget Esau ni hi-gatu et ebbuluten tu hedin ang-angen
tudda humman ni iddawat tun hi-gatu.
21 Impamengulu tun impalaw ida etan animal ni iddawat tun Esau et
manha-ad di kampu da ni nunman ni hileng.

Ya nekibultungan Jacob di Peniel

22 Yan nunman ni hileng ey bimmangun hi Jacob et bangunen tudda
etan dewwan ahwatu et yadda etan dewwan biin bega-en dan imbilang
tun ahwatu niyadda etan hampulut hakey ni u-ungnga tu et agwaten da
Wangwang e Jabbok.
23-24 Et iagwat tun emin hu wadan hi-gada et han mambangngad di
kampu da et hahhakkey tun nandeyadman. Entanni ey wada immalin
tuu et makibenultung ni hi-gatu ingganah kamangkewa-wa.
25 Nem eleg han-ilaw etan ni tuu hi Jacob et pangkubhil tu hu genit ni
sipan Jacob.
26 Et kan etan ni tuuy "Imay et lumawwak tep ay kamangkewa-wa." Nem
kan Jacob ey "Eleg daka pellaw ingganah bendisyonan muwak."
27 Kan etan ni tuu ey "Hipa ngadan mu?" Kan Jacob ey "Hi-gak hi Jacob."
28 Ey kan etan ni tuu ey "Beken law ni Jacob hu ngadan mu. Hi-gam law
hi Israel. Tep nekihangga kad tuu et hi Apu Dios ey nengapput ka."
29 Kan Jacob ey "Hipa ngadan mu?" Kan etan ni tuu ey "Eleg mahapul
ni amtaen mu hu ngadan ku." Et bendisyonan tu hi Jacob.
30 Kan Jacob ey "Inang-ang ku hi Apu Dios, nem kayyaggud et eleggak
matey." Et ngadanan tu humman ni Peniel.
31 Simmimil hu aggew ni neni-yanan Jacob ni Peniel e kamampi-pi-day
tep nangkubhil hu genit di sipetu.
32 Et humman hu, ingganah ni nunya ey eleg ihhidaddan helag Israel
hu ulat ni neipket di genit di sipan linggeman ni animal, tep humman hu
neikubhil ni genit Jacob.

33

Ya nandammuan di Jacob nan Esau

1 Inang-ang nan Jacob hi Esau e iyyallin nangkuyug ni epat ni gatut ni
tuu et pan-appiappil tudda pamilyah tu et mantu-tu-nud ida, e yadda u-
ungngan Leah, yadda u-ungnga tun etan ni dewwan bega-en niyadda u-
ungngan Rachel, et mantu-tu-nud ida.
2 Nemangulu etan dewwan biin bega-en niyadda u-ungnga da, et han
maitu-nud hi Leah niyadda u-ungnga tu, et manggillig ida han-ina e di
Rachel nan Joseph.
3 Nemappangngulu hi Jacob et kamangkeihnup nan agi tu hi Esau ey
nanyuung ni nangkappitu.
4 Nambesik hi Esau ni an nenammun Jacob et akwalen tu ey ida
kamannengngih ni dewwa.
5 Inang-ang nan Esau ida etan bii niyadda etan u-ungnga da ey kantuy
"Hipadda huyyan ingkuyug mu?" Kan Jacob ey "U-ungngak ida huyyan
indawat Apu Dios tep kayyaggud ni peteg ni hi-gak."
6 Immalidda etan dewwan bega-en niyadda u-ungnga da et manyuung
idan Esau.
7 Neitu-nud hi Leah et yadda etan u-ungnga tu et manyuung ida dama.
Nanggillig di Rachel nan hi Joseph et manyuung ida daman Esau.
8 Minahmahan mewan nan Esau e kantuy "Ey hipadda kan animal etan
ni nemangulun dinammuk?" Kan Jacob ey "Humman iddawat kun hi-gam
ma-lat abuluten mu hu inlian mi."
9 Nem kan Esau ey "Agik, eggak mahapul ida humman tep wada dama
hu halun ku, et humman hu anin ni bangngad mu kuma."
10 Nem kan Jacob ey "Abulut mu kuma tep ay inebulut mu inlian mi. Et
kayyaggud hu nandatngan ta et heni inang-ang ku hi Apu Dios ni nenang-
angan kun hi-gam."
11 Kapepillit Jacob e kantuy "Alam kuma eya nakka iddawat ni hi-gam
tep dakel hu halun kun indawat Apu Dios gapu ni hemek tun hi-gak." Et
abuluten nan Esau.
12 Kan Esau ey "Et imay tep et lumaw itsu. Ippangulu midda eyan tuuk
hu dalan."
13 Nem kan Jacob ey "Em, nem inna-nu e iyyaddadya hu gelang et ya
halun ku niyadda impah da ey mahapul ni mambabbabbal kami tep entun
mangkettey ida.
14 Et humman hu pamengulu kayu et anin ni meitu-tu-nud kamin
eyaddan u-ungnga et yadda halun, et han dakeyu la datngid Edom."
15 Kan Esau ey "Anin, nem ibbatih kudda edum ni tuuk ni pan-e-dum
yu." Nem kan Jacob ey "Eleg, anin ebuh kami nemet peang-ang mu hu
kayyaggud ni hi-gami."
16 Et umgah di Esau ni nambangngad di Edom.
17 Nem nampalaw idad Jacob di Sukkot. Nengapyad man ni kampu da
niya hiddumman idan halun tu. Et mukun nginadnan da humman ni
Sukkot.
18 Intuluy dan nanglaw et lektattuy dimmateng idad Sekem di Kanaan.
Et mangkampudda etan di neihnup ni bebley. Melinggep hu nandalnan
da neipalpun immegahan dad Mesopotamia ingganah dimmateng idad
Sekem.
19 Ginetang Jacob humman ni puyek ni hanggatut ni palatah idan helag
Hamor e aman Sekem.
20 Et ngadnan tun El Elohe e ya keibbellinan tu, Apu Dios ni kadeyyawan
Israel.

34

Ya neipahding nan Dinah

1 Hakey ni aggew ey limmaw hi Dinah e u-ungngad Jacob nan Leah ni
an nekia-ayyam idan edum ni biidman ni bebley.
2 Hi Sekem e u-ungngan Hamor e Hibite e ap-apudman ni bebley ey
inang-ang tu hi Dinah et tu piliten ni in-ulig.
3 Nakappinhed tun peteg hi Dinah tep kat-agu et tuka ena-alluka ma-lat
man-ahwadda.
4 Et tu ehelen nan ametu e hi Hamor e kantuy "Muwak i-hel idan a-
ammed ni nunman ni bii tep pinhed kun ahwaen."
5 Entanni ey dingngel nan Jacob e wada lawah ni neipahding ni u-ungnga
tu e hi Dinah, nem impemegga tu ni i-ineng tep limmaw idan emin etan
u-ungnga tun lalakkin an nampattul.
6 Hi Hamor e aman nan hi Sekem ey limmaw ni an mekihhummangan
nan hi Jacob.
7 Ey neipaddih ni iyyaddalli etan u-ungngan Jacob ni nalpun an
nampattul. Dingngel da humman ni neipahding nan agi da ey nemahhig
bunget dan nemaingan Sekem ni hi-gadan Hebrew tep lawah humman ni
peteg ni hi-gada.
8 Kan Hamor nan Jacob ey "Inna-nu tu huyya e nakappinhed ni u-
ungngak e hi Sekem etan u-ungngam e hi Dinah. Et humman hu, attu
ew kuma et iebulut mu ma-lat man-ahwadda?
9 Manhuhummangan itsu et man-aapu itsu.
10 Ey dammutun mekibbebley kayudya ey ngenamung kayun ngunnuen
yu henin umgatang winu manggettang niya hipan keddangyanan yu."
11 Kan Sekem nan aman Dinah niyadda agituy "Iebulut yu anhan et
iahwak hi Dinah. Iddawat kun emin hu hipan ibbageyu.
12 Anin piga ibbageyun iddawat ku et ebbuluten ku nemet iebulut yun
ahwaen ku hi Dinah."
13 Nem gapu tep lawah hu impahding Sekem nan Dinah ey nanhina-ul
da hu inhumang dan hi-gadan han-ama.
14 Kandan hi-gaday "Eleg mabalin ni mu ahwaen hu agi mi tep eleg ka
makugit. Kebe-ingan mi hedin ebbuluten mi hu imbagam.
15 Nem hedin tetbalen yu et mampekuggit kayu ma-lat heni kayun hi-
gami, man dammutun i-abulut min ahwaen Sekem hi agi mi.
16 Et man-aapu itsu niya mambebley kamidya et mandadagyum itsu.
17 Nem hedin eleg yu tetbala eya kammi ey ewwiten mi ew hi Dinah et
manglaw kami."
18 Kayyaggud hu kapannemnem di Sekem nan Hamor ni nunman ni
inhel da et abuluten da.
19-20 Hi Sekem ey hi-gatu kametbal di emin ni u-ungngan ametu. Gapu
tep nakappinhed tu etan u-ungngan Jacob ey ganuganuddan han-aman
limmaw di kakeemmungiddan tuud eheb ni nunman ni bebley et ehelen
dan hi-gada hu inhuhummangan da.
21 Kanday "Humman idan tuu ey kayyaggud hu daka pekiddagyumin hi-
gatsu. Iebulut tayu mekibbebley idan hi-gatsu niya dammutun umgatang
ida niya manggettang ida haggud mahkang eya bebley et lektattuy meki-
eppu itsun hi-gada.
22 Nem kanday ebbuluten dan mekibbebley ni hi-gatsu hedin mampekug-
git itsun emin ni lalakki ma-lat heni itsun hi-gada.

23 Hanniman hu pehding tayu ma-lat emin hu animal da niya emin hu
wadan hi-gada ey ellan tayu. Abulut tayu kuma et makibebley idan hi-
gatsu ma-lat meila-kam itsud kinedangyan da."
24 Et abuluten idan tuu et mampakugit idan emin hu lalakkidman.
25 Nelabah hu tellun aggew ni nekugitan da e maggeh ni hu kugit da
ey limmaw di Simeon nan Levi e agiddan Dinah e nan-ispadah ida et da
liguden ni pintey ida humman lalakkidman.
26 Impakipetey dadda han-ama e di Hamor nan Sekem. Et awiten da hi
agida e hi Dinah et ienamut ida.
27 Limmaw ida dama etan edum ni u-ungngan nan Jacob et da pan-al-en
hu hipan wadadman. Huyya nengiblehan dan neipahding nan agidan hi
Dinah.
28 Impeki-la daddan emin hu inhalun da niya emin hu wada etan di
bebley.
29 Nan-aledadda bibi-i, yadda u-ungnga niya emin kinedangyan da.
30 Entanni ey kan Jacob nan Levi et hi Simeon ey "Impambalin yuwak
ni anggebe-hel ni emin ni tuudya. Inna-nu hedin mangkakahhakey ida
Kanaanite niyadda Perisite et umliddan mengubbat ni hi-gatsu, kaw eleg
daitsu petteyan emin tep ay hahhakkey itsu?"
31 Nem kanday "Bahul da tep heni biin tuka pebeyyad annel tu hu
impahding Sekem ni agimi."

35

Ya nanghelan Apu Dios nan Jacob ni mambangngad di Bethel

1 Entanni ey kan Apu Dios nan Jacob ey "Pan-aldan kad Bethel et
mambebley kayudman. Ey pengapya kadman ni pan-appitan yun hi-gak e
Dios ni nampeang-ang lan hi-gam ni nunman ni binsikam ni neni-yanam
nan agim e hi Esau."
2 Et kan Jacob idan pamilyah tu niyaddan emin hu kamekihha-ad di
baley tuy "Pan-ibkah yudda dios yun kinapyan tuu niya pan-emeh kayu et
manhullul kayun malinih ni balwasi yu.
3 Tep umlaw itsud Bethel et nak kumapyan pan-appitan nan Apu Dios e
nemenaddang ni hi-gak di emin ni ligat ku niya nengipenaptek ni hi-gak
di emin ni linawwan ku."
4 Et idwat dan Jacob ni emin etan ida dios da niyadda betling da, et iku-ku
tu etan di hengeg ni keyew ni oak ni neihnup di Sekem.
5 Yan kapenglawwid Jacob ey impatekut Apu Dios ida etan tutu-ud
nangkeihnup ni bebley et eleg da pedugen ida.
6 Entanni ey dimmateng idad Lus, e Bethel law ngadan tu, di Kanaan.
7 Et kumapya hi Jacob ni pan-appitan et ngadanan tun El Bethel, tep
yadman hu nampeang-angan Apu Dios ni hi-gatun binsikan tun neni-
yanan tun agitu.
8 Entanni ey netey hi Deborah e nengipappaptek nan Rebekah e inan
Jacob et ikulung dad hengeg ni keyew ni oak e neihnup di Bethel. Et
ngadanan da humman ni keyew ni "Keyew ni kapannannangngihi."
9 Yan nalpuan Jacob di Paddan Aram di Mesopotamia ey nampeang-ang
mewan hi Apu Dios ni hi-gatu et bendisyonan tu.
10 Kan Apu Dios ni hi-gatuy "Yan nunya ey beken law ni Jacob hu ngadan
mu tep hi-gam law hi Israel." Et huyya law hu ngadan tu.

11 Kan Apu Dios ni hi-gatuy "Hi-gak hu Dios e Kabaelan tun emin. Kahlag
kan dakel et pambebleyan dalli hu dakel ni bebley. Ey mampatul idalli
edum ni helag mu.
12 Hi-gam niyaddalli helag mu hu memeltan ni puyek ni indawat kun
apum e hi Abraham ni hi amam e hi Isaac."
13-14 Negibbuh ni inhel nan Apu Dios humman et hi-yanen tu hi Jacob.
Immala hi Jacob ni batun penginemnemneman tun nunman ni neipahding
et haaden tudman etan di nenang-angan tun Apu Dios et du-yahan tun
meinnum niya lana.
15 Et ngadnan tu humman ni bebley ni Bethel.

Ya neteyyan Rachel

16 Entanni ey hini-yan di Jacob hu Bethel et lumaw idad Eprat. Nem eleg
ida dumteng di Eprat ey indegeh tu hu egeh nan Rachel et man-ungnga.
17 Nampaligat ni nan-ungnga et yan neukatan etan ni gelang ey kan etan
ni nenaya ey "Kayyaggud kaya, laki mewan eya in-ungngam."
18 Nem kamangkeungnguh hu yayyah Rachel et ngadanan tu etan gelang
ni Ben-oni et han matey, nem Benjamin hu impangngadan ametu.
19 Netey hi Rachel et ikulung dad neihnup di dalan ni umlaw di Eprat e
Bethlehem hu ngadan tun nunya.
20 Et haaden Jacob hu batud nengikulungan dan Rachel ni penginem-
nemneman tu, et ingganah nunya ey wada humman ni sinyal ni kulung.
21 Intuluy di Jacob ni nanglaw et mangkampuddad a-allaw ni Eta-gey ni
baley di Eder.
22 Yan wadaddadman hu nengiuligan nan Reuben nan Bilhah e bega-en
da ey hakey ni ahwan ametu. Dingngel nan ametu hi Jacob humman ni
impahding.

Yadda u-ungngan Jacob

Huyyadda ngadan ida etan ni hampulut dewwan lalakkin u-ungngan
Jacob:
23 Hi Reuben e pengulwan, hi Simeon, hi Levi, hi Judah, hi Issakar, hi
Sebulun. Huyyadda u-ungnga dan nan Leah.
24 Ya u-ungnga dan Rachel ey di Joseph nan hi Benjamin.
25 Ya u-ungnga dan Bilhah e bega-en Rachel ey hi Dan et hi Naptali.
26 Ya u-ungnga dan Silpah e bega-en nan Leah ey hi Gad nan hi Asher.
Emin ida huyyan u-ungngan Jacob ey neiungngaddad Paddan Aram di
Mesopotamia.

Ya neteyyan Isaac

27 Immanemut di Jacob di kad-an nan ametu hi Isaac di Mamre e neihnup
di Hebron e nambebleyan dama lan aputu hi Abraham.
28-29 Yan nunman ey neka-a-amma law hi Isaac e hanggatut et newalu
hu toon tu. Netey et ikulung idan u-ungnga tu e di Esau nan Jacob.

36

Yadda nahlag nan Esau

1 Huyyadda nahlag nan Esau e hi Edom hu hakey ni ngadan tu.
2 Inahwa tudda tellun biin iKanaan. Hi Adah hu hakey e u-ungngan
Elon e Hittite. Ya meikkadwa ey hi Oholibamah e u-ungngan Anah niya
inap-apun Sibeon e Hibite.
3 Et ya meikkatlu ey hi Basemat e agin Nebayot e u-ungngaddan Ismael.

4 Ya u-ungngad Esau nan Adah ey hi Eliphas. Ya u-ungnga dan Basemat
ey hi Reuel.
5 Ya u-ungnga dan Oholibamah ey hi Jeus, hi Jalam ni hi Korah. Emin
ida huyyan u-ungngan Esau ey neiungngaddad Kanaan.
6 Entanni ey ninemnem Esau ni man-e-tan di edum ni bebley ma-lat
meidawwin Jacob. Inewit tudda ahwatu, yadda u-ungnga tu, niyadda
kamampanha-ad di baley tu. Impeki-la tudda halun tu niyaddan emin
hu kinedangyan tun limmu tudman.
7 Mukun nan-etan ey tep kulang law hu puyek dad Kanaan ni pengip-
pattulan dan han-agin halun da tep dimmakkel ni peteg.
8 Et an mambebley hi Esau di nangkedunduntug di Edom.
9 Huyyadda nahlag nan Esau e nahlagan idan iEdom.
10-13 Hi Eliphas e u-ungngad Esau nan Adah ey nahlag et wada liman
lalakki, e hi Teman, hi Omar, hi Sepho, hi Gatam et hi Kenas. Ya meikka-
nem ey hi Amalek e u-ungnga dan Timna e hakey mewan ni ahwa tu. Hi
Reuel e u-ungngad Esau nan hi Basemat ey nahlag et wadadda dama epat
ni lalakki e hi Nahat, hi Serah, hi Sammah et hi Missah.
14 Yadda u-ungngad Esau nan Oholibamah e u-ungngan Anah niya inap-
apun Sibeon ey hi Jeus, hi Jalam et hi Korah.
15-16 Yadda u-ungngad Esau nan Adah ey hi Eliphas e pengulwan. Nahlag
hi Eliphas et hi Teman, hi Omar, hi Sepho, hi Kenas, hi Korah, hi Gatam et
hi Amalek.
17 Ya u-ungngad Esau nan Basemat ey hi Reuel. Nahlag hi Reuel et hi
Nahat, hi Serah, hi Sammah et hi Missah e hi-gada hu ap-apuddan helag
da.
18 Yadda dama u-ungngad Esau nan Oholibamah e u-ungngan Anah ey
hi Jeus, hi Jalam et hi Korah.
19 Emin ida huyyan netenten ey helag idan Esau e yad Edom hu nan-ap-
apuan da.

Yadda helag Seir

20-21 Yadda sigud ni nambebley di Edom ey nahlag idad helag Seir e
Horite. Huyyadda ey hi Lotan, hi Sobal, hi Sibeon, hi Anah, hi Dishon,
hi Eser et hi Dishan.
22 Dewwa u-ungngan Lotan e di Hori nan Homam. Wada agin Lotan ni
bii e hi Timna ngadan tu.
23 Yadda u-ungngan Sobal ey hi Alban, hi Manahat, hi Ebal, hi Sepho et
hi Onam.
24 Hi Sibeon ey wadadda dewwan u-ungnga tu e di Aiah nan Anah.
Huyyan hi Anah hu nenamak etan ni kaman-utbul ni maetung ni danum
ni tu nengipattulan idan kebayyun ametud endi bebley.
25-26 Yadda u-ungngan Anah ey hi Dishon et hi Oholibamah e bii. Yadda
u-ungngan Dishon ey hi Hemdan, hi Esban, hi Itran et hi Keran.
27 Yadda u-ungngan Eser ey hi Bilhan, hi Saaban et hi Akan.
28 Yadda u-ungngan Dishan ey di Us nan Aran.
29-30 Huyyadda aap-apuddan Horite di Edom: Hi Lotan, hi Sobal, hi
Sibeon, hi Anah, hi Dishon, hi Eser et hi Dishan. Huyyadda nisi Horite
ni nan-ap-apud Edom.

Yadda etan nanhuluhulul ni patul di Edom

31 Yan endi ni patul di Israel ey wadadda ngu dedan hu nanhuluhulul ni
patul di Edom.
32 Ya nemangulu ey hi Bela e u-ungngan Beor e iDinhaba.

33 Netey hi Bela et maihullul hi Jobab e u-ungngan Serah e iBosrah.
34 Netey hi Jobab et maihullul hi Husham e iTeman.
35 Netey hi Husham et maihullul hi Hadad e u-ungngan Bedad e iAbit. Huyyan hi Hadad hu nengapput idan iMidian eman ni nanggugubatan dad Moab.
36 Netey hi Hadad et maihullul hi Samlah e iMasrekah.
37 Netey hi Samlah et maihullul hi Saul e iRehobot e bebley di kad-an ni Wangwang e Euphrates.
38 Netey hi Saul et maihullul hi Baal Hanan e u-ungngan Akbor.
39 Netey hi Baal Hanan et maihullul hi Hadad e iPau. Ya ahwan Hadad ey hi Mehetabel e u-ungngan Matred ey inap-apun Mesahab.
40-43 Hi Esau hu nahlagan idan iEdom e yadda nengipappangngulun hi-gada ey hi Timna, hi Albah, hi Jethet, hi Oholibamah, hi Elah, hi Pinon, hi Kenas, hi Teman, hi Mibsar, hi Magdiel et hi Iram. Nangkeingedan hu ngadan dad nampambebleyan da.

37

Ya ini-innep Joseph

1 Hi Jacob ey nannaneng di Kanaan e bebley ametu.
2 Huyyadda nekapkapyan hi-gatu. Yan eman ni kapenikkenin u-ungnga tun hi Joseph e hampulut pitu toon tu ey nekikkillaw idan edum ni agitun u-ungngan ametud edum ni ahwatu e di Bilhah nan Silpah ni an mampattul ni halun ameda. Ey hin-addum ni wada tuka idenaddatteng nan ametun beken ni kayyaggud ni kapehpehding idan nunman ni agitu.
3 Hi Jacob ey hi Joseph hu pinpinhed tud emin ida etan ni u-ungnga tu, tep hi-gatu neiungnga eman ni tuka pangkea-ammai. Hakey ni aggew ey indawtan tun andukkey ni balwasin kakkayyaggud.
4 Yadda agin Joseph ey inletu da e hi-gatu pinpinhed amedan hi-gadan han-aaggi, et mukun anggebe-hel da, et anin ni pekihhummanganan dan hi-gatu et daka pambinungnget.
5 Entanni ey nan-i-innep hi Joseph ni meippanggep idan agitu et ehlen tun hi-gada et nema-ma bunget dan hi-gatu.
6 Kantuy "Heninnuy hu ini-innep ku.
7 Limmaw itsu kumangngun han-aaggid payew et tayu pambeteken ida etan neanin pagey. Entanni ey nebehwat etan bintek ku ey linikweh idan bintek yu et manyuung ida etan di bintek ku."
8 Ey kan idan agi tuy "Kaw kammu nem mampatul kalli et hi-gam u-unnuden mi?" Et nema-man anggebe-hel da tep ya i-innep tu. Beken ni ya ini-innep tun ebuh hu daka pengibubbungesin hi-gatu, nem anin ni elaw ni tuka penge-ehhel ni i-innep tu.
9 Entanni ey wada mewan hu ini-innep tu et e-ehhelen tuddan agitu. Kantuy "Ini-innep kun nanyuung idan hi-gak hu aggew, ya bulan niyadda hampulut hakey ni bittuwen."
10 Inhel tu daman ametu humman ni ini-innep tu ey imbunget ametu e kantuy "Kele hipa huttan ni i-innep? Kaw anin hi-gak, hi inam et yadda agim et manyuung kamillin hi-gam?"
11 Et mukun wada ameh idan agin Joseph ni hi-gatu. Nem hedin hi ametu, man tuka nemnemnema hu keibbellinan nunman ni i-innep.

Ya nanhimbutan Joseph di Egypt

12 Hakey ni aggew ey limmaw ida agin Joseph di Sekem ni an mengippattul ni inhalun ameda.

13-14 Ey kan Jacob nan Joseph ey "Kaiunud ka et mu ang-angen ida
agim di daka pampattuled Sekem. Mulli ang-ang hedin kayyaggud
hu kameipahpahding ni hi-gada niyadda animal ni da impattul. Ey
nambangngad ka et peamtam ni hi-gak." Kan Joseph ey "Em, umlawwak."
Et umgah di bebley dad Hebron et lumaw di Sekem.

Dimmateng hi Joseph di Sekem

15 et tu hamhamken ida agitu. Ey wada hakey ni tuun nenang-ang nan
Joseph et kantun hi-gatuy "Hipa muka hemmahemmaka?"
16 Kan Joseph ey "Yadda etan agik ni an nampattul, nem eggak ida
hanhamak. Kaw amtam kad-an da?"
17 Kan etan ni tuuy "Wadadda lan nuntan nem dingngel ku ung-ungbal
da e umlaw idad Dothan." Et maiunud hi Joseph diman.
18 Kamenetteng diman ey inang-ang idan agitu et ihuhummangan da
petteyen dan hi-gatu.
19 Kanday "Iyalli etan kaum-eni-innep.
20 Petteyen tayu et egahen tayud bitu. Et hedin ibbagan ametayu,
kantayuy kinan ni layon. Et ang-angen tayu pangngu numan hu
pambalinan ni i-innep tu."
21 Dingngel Reuben humman ey eleg tu pinhed ni petteyen da et kantuy
"Eleg tayu petteya.
22 Nealay inggah tayud bitu." Mukun humman inhel tu ey tep tuka
nemnemnema e ewwiten tulli et ienamut tun ametu.
23 Dimmateng tu-wangu Joseph ey dimpap da et ekalen da etan andukkey
ni balwasi tun kakkayyaggud.
24 Et da egahen di bitun mamega.
25 Ida kamengngan ey wadadda tuun inang-ang dan nalpud Gilead ni
umlaw di Egypt. Humman idan tuu ey helag idan Ismael e ya ngunu da
ey ida kamanggettang ni linggeman. Yadda kamel da ey dakel kinalga dan
kameikkamdug di ihhida niyadda bangbanglu.
26 Kan Judah idan agituy "Endi gungunahen tayun memettey eyan agi
tayu anin ni he-ulen tayu ametayu.
27 Kayyaggud na-mu hedin iggatang tayu eyaddan kamangkelebbah ni
helag Ismael et eleg tayu pateyen. Tep kaw tu-wan beken tayun agi?" Ey
inebulut idan agi tu.
28 Et da guyuden hi Joseph etan di bitu et igtang dan dewampulun palatah
etan idan helag Ismael et ilaw dad Egypt. *
29 Nambangngad hi Reuben et tu ang-angen hi Joseph etan di bitu ey
endidman. Et makaggeh ni peteg nemnem tu et pambi-kien tu balwasi tu.
30 Et lumaw di kad-an idan agitu et kantuy "Endi etan di bitu hi Joseph!
Hipa law pehding ku?"
31 Et ya law impahding da ey pintey da hakey ni gelding et ita-mel da
balwasin Joseph etan di kuheyaw.
32 In-anemut da humman ni balwasin Joseph et peang-ang dan ameda et
kanday "Himmak mi huyyan balwasid dalan. Ang-ang mu pangngu hedin
huyya balwasi etan ni u-ungngam."
33 Inimmatunan tu e balwasin Joseph et kantuy "Tam em, balwasin etan
ni u-ungngak! Endi! Binenuklin layon hu annel tu!"
34 Bini-kin Jacob hu balwasi tu et mambalwasin langgusih gapuh ni
lemyung tu tep endi etan u-ungnga tu. Ey kaumlelemyung ni pigan aggew.

---

* **37:28 37:28** Acts 7:9

35 Immalidda u-ungnga tun menga-alluk ni hi-gatu, nem nanengtun
kaumlelemyung. Kantuy "Ingganah ni metteyyak et hannak liwwana
humman ni u-ungngak ni neendi."
36 Yan nengidetengan dan Joseph di Egypt, ey inggatang dan Potiphar e
ap-apuddan guwalyad baley ni patul.

38

Ya nengahwaan Judah

1 Yan nunman dama, ey hini-yan Judah ida agi tu et an makiha-ad di
baley Hirah e iAdullam.
2 Yadman nenammuan tu etan ni ahwa tun iKanaan e u-ungngan Sua.
3-5 Et maweda tellun u-ungnga tun laki. Ya impangngadan tu etan ni
pengulwan ey hi Er. Newada etan neihayned et ngadanan tun hi Onan.
Newada etan neikatlu et ngadanan tun hi Selah. Hi Selah e udidyan ey
neiungnga eman ni wadaddad Kesib.
6 Kimmat-agu hi Er e pengulwan et peahwan ametun nan hi Tamar.
7 Nem hi Er ey nemahhig ni lawah hu tuka pehpehding e kabellawan
Apu Dios et pateyen tu.
8 Entanni ey kan Judah etan ni meikkadwan u-ungnga tu e hi Onan ey
"Iahwam hi Tamar tep humman elaw tayu. Et hedin wada u-ungnga yu ey
meibbillang ni u-ungnga etan ni agim ni netey." Et iahwan Onan hi Tamar.
9 Nem inamtan Onan e beken tun meibbillang ni kan-u-ungngan i-ungnga
da. Et humman hu, hedin nan-ulig idan Tamar, ey tuka pekewwa hu
kamelpud annel tu et endi kamekapyan gelang.
10 Eleg pinhed Apu Dios humman ni impahding tu et pateyen tu hi Onan.
11 Et kan law Judah nan Tamar ey "Pambangngad ka ew di baley amam
et hedin mehikken hi Selah ey han tuka iahwa." Mukun hanniman
impanghel tu ey tep kaumtakut tep entanni ey meippahding daman Selah
etan neipahding idan agitu. Et mambangngad hi Tamar di baley di ametu.
12 Entanni et malebah pigan toon ey netey etan ahwan Judah. Negibbuh
hu nengibeluan tu et aygan tu etan gayyum tu e hi Hirah e iAdullam et
lumaw idad Timnah ni an memu-lit ni dutdut ni kalneroh tu.
13 Wada nanghel nan Tamar e hi Judah e nengapun hi-gatu ey umlaw di
Timnah ni an memu-lit ni dutdut ni kalneroh tu.
14 Et hullulan tun kakkayyaggud etan imbalwasi tun balwasin nebalu et
manhukyung ma-lat eleg meimmatunan angah tu et an manyuyyuddung
etan di eheb di Enaim e bebley ni kadellanan umlaw di Timnah. Mukun
humman impahding tu ey tep inamta tu e nehiken law hi Selah, nem eleg
peahwan ametun hi-gatu.
15 Kamangkelebbah hi Judah ey inang-ang tu et kantu na-mu ngu nem
hi-gatu hakey ida etan ni biin daka pebeyyad hu annel da tep hinukyungan
tu angah tu.
16 Et lumaw di kad-an nunman ni bii et kantuy "Piga pinhed mun
pemeyyad kun hi-gam ma-lat iulig daka?" Kan Tamar ey "Ngenamung
ka hedin piga pinhed mun iddawat ni hi-gak." Hi Judah ey eleg tu amta e
humman etan biin inepu tu.
17 Et kan Judah ey "Pei-lik alin hi-gam hu hakey ni gelding ku." Ey kan
Tamar ey "Dammutu, nem pakkadek ni wada iddawat mun nunya et hedin
peellim etan gelding mu, man han mu binangngad."

18 Kan Judah ey “Hipa pinhed mun iddawat kun nunya?” Kan Tamar
ey “Dammutu eya imbanggel mu niya eya hulkud mu.” Inebulut Judah et
idwat tudda humman et man-ulig ida et mewad-an hi Tamar.
19 Immanemut hi Tamar et ekalen tu hukyung tu niya balwasi tu et
ibalwasi tu mewan etan balwasin nebalu.
20 Yan eman ni nengitu-dakan Judah etan ni gayyum tu hi Hirah ni
mengillaw etan ni gelding ni etan ni bii ma-lat bangngaden tudda etan
indawat tu, nem endi humman ni bii.
21 Et tu pan-ibgaddan lalakkid Enaim e kantuy “Ettu etan biin tuka
pebeyyad hu annel tun kamanyuyyuddung la nid eheb ey?” Ey kanday
“Endi ngu hu inamta min henin nunman ni biidya.”
22 Et mambangngad et kantun Judah ey “Endidman etan bii. Anin ida
etan ni lalakkidman et kanday endi hu henin nunman ni biidman.”
23 Et kan Judah ey “Anin ew katteg ni diman et alen tudda etan
indawat kun hi-gatu. Tep ngi-ngi-ngian daita hedin mambangngad itan
an menemmak ni hi-gatu.”
24 Entanni et nelabah tellun bulan ey wada nengidaddatteng nan hi
Judah e ya etan ineputu e hi Tamar ey nambalin ni tuka pebeyyad hu
annel tu et aye nela-la-gahan. Bimmunget hi Judah et kantuy “Mahapul ni
yu pa-hep et giheben yu.”
25 Nem yan linawwan dan an mengellan hi-gatu ey kantuy “Yu peang-
ang nan Judah eya banggel niya hulkud et ehelen yun hi-gatu e ya ama
eyan imbutsug ku ey ya etan kanbanggel niya kanhulkud ni nunya.”
26 Da impeang-ang ey inimmatunan Judah e hi-gatuddan nunman et
kantuy “Beken numan ni bahul Tamar hu impahding tu, tep eggak
peahwan hi-gatu hi Selah.” Eleg tu law iulig hi Tamar.
27 Yan nedatngan ni pan-ungngaan Tamar, ey neamta e nandupi-il hu
u-ungnga tu.
28 Yan eman ni tuka ideggedeggeh ey indewdew etan ni hakey hu ngamay
tu. Et ya etan biin meneyya ey, binedbedan tun madlang ni sinulid et
kantuy “Huyya nemangulu.”
29 Nem entanniy ginuyud etan ni gelang hu ngamay tu et ya etan hakey
hu nebukul ni neukat. Et kan etan ni biin nenaya “Hipa impahding mu et
ka nebukul ni neukat?” Et ngadanan tun Peres.
30 Neukat ali dama etan gelang ni nebedbedan ni sinulid hu ngamay tu
et ngadanan tun Serah.

39

Ya nengikelabutan dan Joseph di Egypt
(Acts 7:9-10)

1 Yan dintengan idan helag Ismael di Egypt ey inggatang da Joseph nan
Potipar e ap-apun guwalyad baley patul.
2 Hi Joseph ey wadan ingganah hi Apu Dios ni kaumbaddang ni hi-
gatu et yan nunman ni nanha-adan tud baley Potipar ey kayyaggud hu
nambalinan ni emin ni impahding tu.
3 Et humman ni ap-apu e hi Potipar ey inamta tu e kabaddangin Apu
Dios hi Joseph di emin ni tuka pehding.
4 Pinpinhed Potipar hi Joseph et pambalin tun hi-gatu mengippaptek ni
emin ni wadad baley tu niya emin ni limmu tu.
5 Et meippalpun nanha-adan Joseph diman ey binendisyonan Apu Dios
ni emin hu impahding tud baley Potipar, anin niyadda daka ingngunud
payew.

6 Hi Joseph law hu nengi-kudan Potipar ni emin ida etan ni wadad nanhadan tu. Mukun hi Potipar ey endi law danag tu e ebuh law pinhed tun kennen ni kewa-wa-wan tuka nemnemnema.
Hi Joseph ey kat-agun peteg niya kayyaggud hu impenga-annel tu.
7 Et entanni ey wada neminhed etan ni ahwan Potipar ni hi-gatu et lektattuy kantun Joseph ey man-ullig ida.
8 Nem eleg ebbulutan Joseph ni pehding humman. Kantuy "Eleg mabalin ni nak pehding huttan. Ang-ang mu kedi e indinel ni apuk ni hi-gak ni emin eyan wadad baley yu.
9 Ma-nu tep nan-ingngeh hu kelebbengan min dewwa eyad baley, nem eleg daka idinel ni hi-gak tep ahwa dakan hi-gatu. Et humman hu, eleg mabalin ni nak pehding hu henin nuntan ni lawah ni peteg ni panliwwatan nan Apu Dios."
10 Eleg mengmenghep humman ni ahwan Potipar et kewa-wa-wa ey tuka eyyaeyyagi hi Joseph ma-lat man-ulig ida, nem eleg pinhed Joseph anin ni ya tu pekiyuyyuddungan ni hi-gatu.
11 Wada hakey ni aggew e himmegep hi Joseph e tu ippahding hu ngunu tu ey neipaddih ni endin hekey hu bega-en etan di baley.
12 Et itnged etan ni ahwan Potipar di balwasin Joseph et kantuy "Ikay et ita man-ulig." Nem bimmesik hi Joseph di dallin ey nela-nih balwasi tu et katetengngeda etan ni bii.
13 Yan nenang-angan etan ni bii e nanengtun tuka tetengngeda etan balwasin Joseph
14 ey nantetekkuk et umlidda etan bega-en da ey kantuy "Ang yu kedi hu impahding etan ni Hebrew ni in-anemut ni ahwak e daitsu ni-ngangu be-ingen. Himmegep di kuwaltuh ku et tuwak et pilliten ni i-ulig, nem nantetekkukkak
15 et bumsik di dallin et adyadeh eya balwasi tu e eleg tu hanguden."
16 Et itlu tu humman ni balwasin Joseph ingganah ni immanemut etan ahwatun nunman ni hileng.
17 Et idaddatteng tu e kantuy "Ang mu kedi etan in-anemut mun Hebrew e himmegep di kuwaltuh e tuwak et pilliten ni i-ulig.
18 Nem nantetekkukkak et bumsik di dallin e eleg tu hanguden eya balwasi tu."
19 Dingngel Potipar humman ni inhel ahwatu ey nemahhig hu bunget tu.
20 Et tu pakelabut hi Joseph e an nei-dum idan edum ni impakelabut etan ni patul.
21 Nem nanengtun kabbabbal hi Apu Dios ni hi-gatu. Et humman hu, pinpinhed etan ni ap-apud kallabbuttan.
22 Impambalin tu hi Joseph ni ap-apuddan emin ni balud niya hi-gatu ngenamung emin ni kameipahpahding di kallabbuttan.
23 Ya etan ap-apud kallabbuttan ey kamedinnel ni kapehpehding nan Joseph tep inamta tu e kabaddangin Apu Dios et kayyaggud hu kapambalinin tuka pehding.

40

Inhel Joseph hu keibbellinan ni ini-innep ida etan ni dewwan balud

1-2 Entanni et wadan pinhakkey hu bimmunget etan patul, tep wada nambahulan etan ni kamengapyan sinapay et ya etan kamampaptek ni meinnum ni innumen tu.
3 Et ikelabut tudda etan di neikelabutan Joseph di baley etan ni ap-apuddan guwalya.

4 Neayepaw idadman et ya etan ap-apun guwalya ey impambalin tu hi
Joseph ni mampaptek ni hi-gada.
5 Hakey ni hileng ey wada ini-innep idan nunman ni dewwan balud ey
nambaklang keibbellinan da.
6 Yan newa-waan tu et lumaw hi Joseph di kad-an da ey inang-ang tu e
ida kaumlelemyung.
7 Et kan Joseph ni hi-gaday "Kele kayu kaumlelemyung ni nunya?"
8 Himmumang ida ey kanday "Tep wada ini-innep mi, nem endi
mengippeamtan keibbellinan da." Kan Joseph ey "Hi Apu Dios hu
kamengidwat ni kabaelan ni mengippeamtan keibbellinan ni i-innep. Ehel
yun hi-gak hu ini-innep yu."
9 Kan etan ni kamampaptek ni meinnum ey "Ya ini-innep ku ey wada
kumangngu etan neitnem ni grapes ni
10 tellu panga tu. Entanni ey himmabung et anggagannuy neluum.
11 Nakka tettengngeda etan basuh ni patul et pihpihen ku etan grapes di
basuh et idwat kun patul."
12 Kan Joseph ni hi-gatu ey "Ya keibbellinan nuntan ni ini-innep mu ey
heninnuy: Ya etan tellun panga ey tellun aggew.
13 Melebbah hu tellun aggew, ey ibbukyat daka etan ni patul et
pambangngad daka etan di ngunum dedan ni nunman.
14 Yan pambangngadam alid ngunum ey entan tuwak anhan liwwan et
pakie-ehhel muwak etan ni patul et ilah tu-et ey ibbukyat tuwak dama.
15 Tep hi-gak ey imbesik da-ak alid bebley min Hebrew et igtang da-ak
di deya. Et yan nunya ey iyyadya-ak eyad kallabbuttan anin ni endi nak
impahding ni lawah."
16 Dingngel etan ni kamengapyan sinapay e kayyaggud hu keibbellinan
ni i-innep etan ni kadwa tu ey kantu daman Joseph ey "Ya ini-innep ku ey
wada kumangngu in-agtuk ni tellun basket.
17 Yad etan di nanta-pew ni basket ey wadan emin hu nambakbaklang
ni sinapay ni kennen etan ni patul. Nem immalidda sisit et kanen da."
18 Kan Joseph ey "Ya keibbellinan ni tellun basket ey tellun aggew.
19 Melebbah hu tellun aggew et peputtul etan ni patul hu ulum. Ey itta-
yun tu annel mud keyew et pan-in-e-kanan idan sisit."
20 Entanni et malebah tellun aggew ey humman ni aggew hu neiungn-
gaan etan ni patul et manhahamul ida etan idan opisyal tud baley tu.
Et pa-hep tud kallabbuttan etan kamampaptek ni meinnum niya etan
kamengapyan sinapay et paeyag tuddad kad-an tu.
21 Ya etan kamampaptek ni meinnum ey impambangngad tud ngunu tun
nunman ni aggew.
22 Nem ya etan kamengapyan sinapay ey impapetey tu. Humman idan
neipahding ey humman hu inebig nan Joseph ni keibbellinan ni i-innep
da.
23 Nem ya etan kamampaptek ni kainnuman patul ey liniwwan tu hi
Joseph.

41

Inhel Joseph hu keibbellinan idan i-innep etan ni patul

1 Nelabah dewwan toon ey ini-innep etan ni patul e kaman-eh-ehneng
kumangngud gilig ni Wangwang e Nile.
2 Ey pinhakkeyey wada neukat etan di wangwang ni pitun mangkateban
baka et ipa-yuh dan mengngan ni helek di gilig tu.

3 Entanni mewan ey neukat ida dama hu pitun nangkepigut ni baka.
Limmaw idad kad-an etan idan mangkateban baka
4 et entanni ey kinan dadda humman ni mangkateban baka. Ey inggibek
etan ni patul.
5 Nambangngad ni neugip ey nan-i-innep mewan. Ey inang-ang tu e
wada simmemel ni hakey ni pagey e wada pitun udeng tun makabgah
niya na-teng.
6 Entanni mewan ey neukat pitun udeng tun nekupeh tep ya maetung ni
dibdib ni kamelpud kasimmilin aggew.
7 Entanni ey kinan idan nekupeh ida etan mabgah. Inggibek etan ni
patul ey inamta tu law e nan-i-innep.

8 Yan newa-waan tu ey tuka pannenemnem humman idan ini-innep tu
et tudda paeyag ni emin hu nengamtan magic niyadda nangkenemneman
di Egypt. Inhel tun hi-gada hu ini-innep tu, nem endi hakey ni nengamtan
keibbellinan tu.
9 Entanni ey kan etan ni kamampaptek ni meinnum etan ni patul ey "Yan
eman ni nambahulan mi lan nunman
10 ey bimmunget kan hi-gami etan ni kamengapyan sinapay et pakelabut
dakemi etan di baley ni ap-apuddan guwalya.
11 Hakey ni hileng ey wada ini-innep min dewwan nambaklang hu
keibbellinan tu.
12 Ey wada etan kat-agun Hebrew ni edum min neikelabut e bega-en
etan ni ap-apun guwalya. Inhel min hi-gatu ini-innep mi et ehlen tu hu
keibbellinan tu.
13 Ey makulug numan ni neipahding hu inhel tun keibbellinan ni
ini-innep mi. Hi-gak ey nambangngad dak di ngunuk, ey ya etan
kamengapyan sinapay ey impapetey mu."

14 Et paeyag etan ni patul hi Joseph et pa-hep dad kallabbuttan.
Nampepu-lit et hullulan tu balwasi tu et lumaw di kad-an etan ni patul.
15 Et ehlen etan ni patul ni hi-gatu hu ini-innep tu. Kantuy "Wada ini-
innep ku, nem endi nengamtan keibbellinan tu. Kanday inamtam kunu
keibbellinan ni i-innep et mukun impaeyag daka."
16 Himmumang hi Joseph ey kantuy "Apu, endi kabaelan kun menghel ni
keibbellinan ni ini-innep mu. Nem hi Apu Dios hu menghel ni kayyaggud
ni keibbellinan tu."
17 Kan etan ni patul ey "Ini-innep ku e nakka man-eh-ehneng di gilig ni
Wangwang e Nile
18 ey wadadda pitun mangkateban bakan neukat etan di wangwang et
ipa-yuh dan mengngan ni helek etan di gilig tu.
19 Entanni mewan ey neukat ida hu pitun bakan nangkepigut. Humman
idan baka hu kepippiggutan di emin ni bakan inang-ang kudya Egypt.
20 Entanni ey kinan dadda etan mateban baka.
21 Nem endi hu tu kei-ang-angan tep nanengtun nepippigut ida. Et
entanni ey inggibek ku.
22 Entanni ey neuyengngak mewan ey ini-innep ku e wada simmemel ni
hakey ni pagey e wada pitun udeng tun makabgah ey na-teng.
23 Entanni ey neukat mewan pitun udeng tun kinupeh ni dibdib ni
kamelpud appit ni kasimmilin aggew.
24 Ey yadda etan nekupeh ni pagey, ey kinan dadda etan makabgah. Inhel
kuddan nengamtan magic huyyaddan ini-innep ku, nem eleg da amta hu
keibbellinan da."

25 Kan Joseph etan ni patul ey "Huttan ni dewwan ini-innep mu ey nan-
ingngeh hu keibbellinan da. Hi Apu Dios ey impeamta tun hi-gam hu
pehding tullin edum ni aggew.
26 Yadda etan pitun mateban baka niyadda etan pitun mabgah ni pagey
ey nan-ingngeh hu keibbellinan da e pitun toon.
27 Yadda etan pitun bakan nepigut niyadda etan pitun nekupeh ni pagey
ey pitun toon ni bisil.
28 Humman etan kangkun nuntan ni impeamtan Apu Dios ni hi-gam hu
ippahding tulli.
29 Yadya Egypt ey wadalli pitun toon ni dakel alin peteg hu ennien yu.
30-31 Nem meittu-nud ali hu pitun toon ni bisil. Nemahhig ali humman
ni bisil et mebahbah ali eya bebley, et meliwwan ida la etan nelabah ni
kayyaggud ni toon ni dakel kennen.
32 Ey nampidwa hu nengi-innepan mu tep makulug ni peamnun Apu
Dios ey anggegannu keippahdingan tu.
33 Et humman hu, heninnuy hu mahapul ni pehding mu. Pilim hu hakey
ni nenemneman niya nelaing ni mengippaptek eyan bebley.
34-35 Ey pili kan edum ni aap-apu ma-lat da amungen hu hakey di liman
betek ni meennin nunman ni pitun toon ni dakel hu kennen. Emmungen
dan emin humman di aallang et guwalyaan da.
36 Humman hu pehding mu ma-lat wadalli kennen ni nunman ni
kedettengan ni pitun toon ni bisil et eleg matey ida tuun upa da."

Hi Joseph hu gobernor di Egypt

37 Ya etan patul niyadda etan opisyal tu ey pininhed da humman ni
planuh ni inhel Joseph.
38 Et kan etan ni patul idan opisyal tuy "Endi edum ni mei-ingngeh nan
Joseph tep wadan hi-gatu ispirituh Apu Dios."
39 Kan etan ni patul nan Joseph ey "Tep ay hi-gam hu nengipeamtaan
Apu Dios ni nuntan ey humman kei-ang-angan tu e endi edum ni henin
hi-gam e nenemneman niya nelaing.
40 Et humman hu, puttuken dakan meihhayned ni hi-gak ni man-ap-apu
eyad bebley. Et emin hu tuu ey u-unnuden da e-helen mu.
41 Yan nunya ey hi-gam hu gobernor emin eyad bebley di Egypt."
42 Et ukhupen etan ni patul etan singsing tun nemalkaan ni sinyal tu et
ihuklub tud galumeymey Joseph. Humman ni nengidwatan etan ni patul
ni singsing tun Joseph hu kei-ang-angan tu e hi Joseph law hu gobernor.
Impebalwasian tun kakkayyaggud ni balwasi niya impebanggelan tun
balituk.
43 Ey indawat tun hi-gatu etan kapanlugganin neihayned ni ap-
apud Egypt. Et panlugan tu hi Joseph et ida kamenglaw ey
wadadda kamemengngulun kaumtenekkutekkuk ma-lat kumiwang ida
tuun pengippeang-angan dan lispituh dan hi-gatu. Et hi Joseph law hu
gobernor di Egypt.
44 Kan etan ni patul ni hi-gatuy "Hi-gak hu patul di deya Egypt, nem
hedin wada eleg mu i-abulut ey eleg mabalin ni meippahding."
45-46 Ingngadnan tu hi Joseph ni hi Saphenat Paneah e ngadan ni iEgypt
niya impeahwa tun hi-gatu hi Asenat e u-ungngan Potipera e padid
Heliopolis.

Yan nunman ni nanggobernor hi Joseph di Egypt ey telumpulu toon tu.
Et yan nunman ey tu inang-ang ni emin hu bebley diman.

47 Yan nemangulun pitun toon ey makulug tu-wangun dakel ni peteg hu
kennen di kebebbebley di Egypt.
48 Et paemung Joseph idad alang ni kinapyan gubilnu hu ineniddan tuud
emin diman ni bebley.
49 Nemahhig e dakel kennen et isiked law Joseph ni manlelkud tep heni
kadinakkel ni palnah di gilig ni baybay.
50 Ya nin nunman ni eleg pay medatngan hu bisil ey dewwa hu u-
ungngad Joseph nan Asenat.
51 Ya impangngadan Joseph etan ni pengulwan ey hi Manasseh tep
kantuy "Hi Apu Dios hu nenga-alluk ni hi-gak di nanhelheltapan ku niyad
neidawwian kun ama."
52 Ya etan neikadwa ey nginadnan tun hi Epraim tep kantuy "Hi Apu
Dios hu nengidwat ni u-ungngak eyad bebley ni nanhelheltapan ku."
53 Entanni ey nepappeg etan pitun toon ni dakel kennen di Egypt.
54 Neilepu law etan bisil ni immamnu etan inhel Joseph. Emin di
kebebbebley ey na-puhan idan kennen, nem yad Egypt ey dakel hu kennen
diman.
55 Entanni ey anin idan iEgypt et ida kamangke-puhin kennen et ida
mambaga etan ni patul da. Nem kan etan ni patul ni hi-gaday "Kayu
pambagan Joseph et ngenamung hu e-helen tu."
56 Nemahhig law hu bisil di kebebbebley di Egypt et pebeghul Joseph ni
emin etan aallang et pan-igtang tuddan katuutuudman hu in-alang da.
57 Entanni ey kamampengellid Egypt hu tutu-ud edum ni bebley ni an
umgatang nan Joseph ni kennen tep nemahhig hu bisil.

42

Ya an gintangan idan aaggin Joseph ni kennen di Egypt
(Acts 7:11-12)

1 Dingngel Jacob e wada kennen di Egypt et kantuddan u-ungnga tuy
"Kele kayu kamanhintetkel ni ebuh e kayu kametemman pehding yu?
2 Deh e dingngel ku e wada kennen di Egypt. Lakkay et kayulli gumtang
ni kennen tayu ma-lat eleg itsu matey ni upa."
3 Et lumaw ida etan hampulun u-ungngan Jacob ni an umgatang ni
kennen di Egypt.
4 Eleg pakilaw nan Jacob hi Benjamin tep kaumkaguh ni entanniy wada
meippahding daman hi-gatu.
5 Humman idan u-ungngan Jacob ey nekilaw idan edum ni tuun limmaw
ni an umgatang ni kennen di Egypt tep anin ni yad Kanaan et bisil
damadman.
6 Hi Joseph e gobernor di Egypt hu kagettangiddan tutu-un kennen. Et
mukun yad kad-an tu hu linawwan ida agitu et manyuung idad hinangga
tun pengippeang-ang dan lispituh dan hi-gatu.
7-8 Yan nenang-angan nan Joseph idan agitu ey inimmatunan tudda.
Nem eleg da immatunan hi Joseph e agi da. Et ya impahding Joseph ey
immpeang-ang tu e heni eleg tudda amta et tuka pambinungnget hu tuka
pan-e-ehhel ni hi-gada e kantuy "Ettu bebley ni nalpuan yu?" Himmumang
ida agitu e kanday "Nalpu kamid Kanaan. Immali kamin umgatang ni
kennen."
9 Ninemnem Joseph hu ini-innep tun nunman meippanggep ni hi-gada.
Et kantun hi-gaday "Tam immali kayun an mansi-im ni hi-gami ma-
lat amtaen yu elaw eyan bebley mi hedin dammutun apputen dakemid
gubat."

10 Kanday "Apu, endi katteg hu henin nuntan ni nemnem mi, tep hi-
gamin bega-en mu ey immali kamin umgatang ni kennen mi.
11 Han-aaggi kami e u-ungnga dakemin hakey ni tuu. Kayyaggud ngu
nemnem mi, bekken ni ya an mansi-im hu in-ali midya."
12 Nem kaippilit nan Joseph e kantuy "Itek yu, immali kayu kumaddan
ni mansi-im."
13 Et kan da mewan ni humang day "Makulug e apu et endi huttan ni
nemnem mi. Hampulut dewwa kamin han-aaggin u-ungngan hakey ni
tuud Kanaan. Nanha-ad ali etan udidyan di kad-an amemi, ya etan hakey
ni agi mi ey neendi."
14 Nem kaippilit nan Joseph e kantuy "Eleggak kulluga hu inhel yu.
Inamtak et immali kayun an mansi-im.
15 Ya pematnak ni hi-gayu ma-lat pengamtaan ku hedin bekken ni itek
huttan ni inhel yu ey eleg kayu um-anemut ingganah ni um-alidya etan
udidyan yu. Et huyyan inhel ku ey mandal metlaing etan ni patul.
16 Et humman hu, mahapul ni umlaw ali hakey ni hi-gayun an
mengewwit etan ni udidyan yu. Hi-gayun edum ey meikkellabut kayu et
maguwalyaan kayu ingganah ni amtaen ku e makulug hu inhel yu. Tep
hedin itek hu inhel yu ey humman keang-angan tu e makulug ni immali
kayun mansi-im."
17 Et pakelabut Joseph idan tellun aggew.
18 Yan meikkatlun aggew ey kan Joseph ni hi-gaday "Hi-gak ey hi Apu
Dios hu nakka u-unnuda, et humman hu, eleg dakeyu pepettey hedin u-
unnuden yu eya e-helen kun hi-gayu.
19 Anin ni ya hakey ni ebuh ni hi-gayu hu meikkellabut et anin ni umlaw
kayun edum ma-lat ilaw yu etan gintang yun kennen et eleg ida matey ni
upa etan ida hini-yan yud bebley yu.
20 Nem mahapul ni ikkuyug yulli etan udidyan yu et pengamtaan kun
beken ni itek etan inhel yu et eleg dakeyu papetey." Ey inebulut idan han-
aaggi humman ni inhel Joseph.
21 Wada hakey ni hi-gada ey kanday "Yan nunya ey tayu kahelheltapa
law etan nambahulan tayu la etan ni agi tayun hi Joseph. Inang-ang tayun
nunman hu hineltap tun nampehemmehemmekan tun hi-gatsu, nem eleg
tayu hemeken."
22 Et kan Reuben ey "Kan ku dedan ey entan kuma dakel hu yu pehding
ni hi-gatu, nem eleg yuwak dengelen. Et yan nunya ey meibleh ni hi-gatsu
hu neendian tu."
23 Hi Joseph ey inawtan tu humman ni inhel da, nem kan da na-mu nem
eleg tu han-awat tep hedin mekihhummangan idan hi-gatu, man wada
kamengibbellin ni daka e-hela.
24 Hini-yan Joseph ida et an mannannangngih. Et han mambangngad et
hi Simeon hu impabelud tu e kaang-angaddan agi tu.
25 Inhel Joseph ida etan ni bega-en tu e ha-adan dadda langgusih da
niya ibbangngad dadda pihhuh da e itta-pew daddad langgusih da. Ey
iddaddanan daddan balun dan kennen dad dalan.
26 Negibbuh ni neidaddan hu kalga da et itakkay idan nunman ni agin
Joseph di kebayyu da et manglaw ida.

Ya inenamutan idan agin Joseph

27 Entanni ey nehilngan ida et mandeyaddad dalan. Ey inubad etan ni
hakey hu bedbed ni langgusi tu ma-lat umlan pekkan tun kebayyu tu ey
inang-ang tu etan pihhuh ni impameyad tun neita-pew di langgusih tu.

28 Et kantuddan agi tuy “Keyuy kedi et ang-angen yu, tam imbangngad
da etan pihhuh ni imbayad ku. Adyah e inta-pew dad langgusih ku.” Ey
simmakut ida e kanday “Nekele hanneya kapehding nan Apu Dios ni hi-
gatsu?”
29 Immanemut idad Kanaan et ehlen dan amedan emin hu neipahding
ni hi-gada.
30 Kanday “Ya etan gobernor ey tuka pambinungnget ni meki-ungbal ni
hi-gami. Kantuy limmaw kamin mansi-im di bebley da.
31 Kan min hi-gatuy ‘Bekken ni kami mansi-im tep kayyaggud ngu
nemnem mi.
32 Hi-gami ey hampulut dewwa kamin han-aaggin u-ungngan hakey ni
tuud Kanaan. Nanha-ad ali etan udidyan di kad-an amemi ey ya etan hakey
ni agi mi ey neendi.’
33 Ey kan etan ni gobernor ey ‘Ya pengamtaan ku hedin makulug hu
inhel yu ey manha-ad ni hu hakey ni hi-gayu et umenamut kayun edum
ma-lat ienamut yu hu gintang yun kennen et eleg ida matey ni upa etan
ida hini-yan yud bebley yu.
34 Nem hedin um-ali kayu mewan ey mahapul ni ikuyug yulli etan
udidyan yu ma-lat pengamtaan ku e beken ni itek hu inhel yun beken
ni kayu mansi-im. Et han nak pa-hep di kallabbuttan etan agiyu niya
dammutun um-ali kayu mewan ni umgatang ni kennen yu.’ ”
35 Entanni et ubaden dan emin hu bedbed di langgusih da ey nei-peng
di langgusih da hu pihhuh ni imbayad da. Ey simmakut ida, anin ni hi
ameda e hi Jacob.
36 Et kan amedan hi-gaday “Tam pinhed yun meendin emin hu u-
ungngak. Neendi hi Joseph, ey neitu-nud mewan hi Simeon. Ey yan nunya
mewan ey kanyuy ikkuyug yu hi Benjamin? Tam yuka ma-ma-maa hu
nakka panhelheltapi.”
37 Nem kan Reuben nan hi ametuy “Hi-gak hu ngenamung e ama. Hedin
eggak i-anemut hi Benjamin, man anin ew katteg ni petteyen mudda etan
dewwan u-ungngak.”
38 Nem kan Jacob ey “Eleg mabalin ni mekillaw eya u-ungngak e
hi Benjamin di Egypt. Tep inamta yu e hi-gatun ebuh natdaan ni u-
ungnga min Rachel tep neendi etan hakey. Entanni mewan ey wada hu
meippahding ni hi-gatud dalan. Hi-gak ey nea-amma-ak law et metteyyak
hedin meendi eya u-ungngak.”

43

1 Nanengtun nemahhig hu bisil di Kanaan.
2 Et yan na-puhan ni kennen ni da gintang, ey kan Jacob idan u-ungnga
tuy “Lakkayuy ew mewan di Egypt et kayulli gumtang ni kennen tayu.”
3 Ey kan Judah ey “Em, nem kan mannuman etan ni gobernor ey eleg
dakemi kunu i-abulut ni menang-ang ni hi-gatu hedin eleg mi ikkuyug etan
udidyan mi.
4 Et humman hu, hedin i-abulut mun mekillaw hi Benjamin ey umlaw
kamin an umgatang ni kennen tayu.
5 Nem hedin eleg mu i-abulut ey eleg kami umlaw tep kan etan ni
gobernor ey ‘Eleg dakeyu i-abulut ni menang-ang ni hi-gak hedin eleg yu
ikkuyug etan agi yu.’ ”
6 Kan Jacob ey “Kele dedan yu inhel e wada hu hakey ni agi yu? Tam
yuka ma-ma-maa hu nakka panhelheltapi!”

7 Kanday “Tep kantuy ‘Kaw mategu hi ameyu niya kaw wada pay hu
edum ni agi yu?’ Et mahapul ni hummangen midda humman ni imbagetu.
Kaw hipa nengamtaan mi e tu e-helen e mahapul ni ikkuyug mi etan agi
mi?”
8 Et kan Judah nan ametuy “Iebulut mun mekillaw hi Benjamin et lumaw
kami ma-lat endin hi-gatsu hu mettey ni upa.
9 Anin ni hi-gak hu ngenamung. Hedin eleg ku i-anemut ey hi-gak ali hu
kambahul ni ingganah.
10 Gullat et ni eleg kami metaktak wada-et ni nampidwa kamin limmaw.”
11 Et kan ameday “Hedin henin nuntan, ey ala kayun hipan kakkayyag-
gud ni wada eyad bebley et idwat yu la etan ni gobernor. Ala kayun danum
ni putsukan, ya kaikkamdug di ihhida, ya bangbanglun insensoh niyadda
edum ni lameh ni intanem.
12 Ey mahapul ni edumi yu ellan yun pihhuh, et ibangngad yu etan
pihhuh ni imbangngad dad ta-pew ni langgusih yu eman ni linawwan yu
lan laputu tep nehimeng ida na-mu.
13 Anin ew katteg ni ikuyug yu eya agiyu et lumaw kayu.
14 Hi Apu Dios e Kabaelan tun emin hu ngenamung ni memaddang
ni hi-gayu ma-lat hemeken dakeyu etan ni gobernor et paenamut tulli
hi Benjamin niya ma-lat pa-hep tud kallabbuttan hi agiyun hi Simeon et
umenamut kayun emin. Nem hedin kantu et kapyatun wada meippahding
ni hi-gada, ey ngenamung ew katteg diman!”

Nekilaw hi Benjamin di Egypt

15 Inu-unnud da humman ni inhel ameda et umladdan iddawat da etan ni
gobernor niya induman da hu intabin dan pihhuh et lumaw ida e ingkuyug
da hi Benjamin di Egypt. Et lumaw idad kad-an etan ni gobernor e hi
Joseph.
16 Inang-ang Joseph hi Benjamin ey kantu etan ni bega-en tun kamam-
paptek di baley tuy “Ipengulum idad baley ku niya keleng kayun ihhidemi
tep mekikkan idan hi-gak ni emaggew.”
17 Inu-unnud etan ni bega-en et ipengulu tuddad baley Joseph.
18 Yan daka pampengillawwin hi-gada ey ida kaumkenebkeb et kanday
“Mukun mannuman illaw daitsudman ey ya etan pihhuh ni imbayad
tayun laputun imbangngad dad langgusih tayu. Nungay ngun pambalinen
daitsun bega-en et peki-la dadda eya kebayyu tayu?”
19 Dimmateng idad heggeppan di baley Joseph ey kanda etan ni bega-en
ni kamampaptek di baley tuy
20 “Apu, hi-gamidda la etan immalin gimmatang ni kennen.
21-22 Immali kami mewan ni umgatang ni i-anemut mi. Nem yan eman
ni laputun gintangan mi et umenamut kami ey inang-ang mi e nei-peng
di langgusih mi etan pihhuh ni imbayad mi. Ey eleg mi amta hedin hipa
nengiha-ad diman. Et humman hu, adyah e impeki-la mi ma-lat ibangngad
mi.”
23 Ey kan etan ni bega-en ey “Entan pandanag yu niya entan takut yu
tep hi Apu Dios e kadeyyawan ameyu hu nengiha-ad ni nunman ni pihhuh.
Tep inlak ida ngu etan pihhuh ni imbayad yu.” Entanni ey impaukat tu hi
Simeon
24 et han tu pahgep idan emin di baley Joseph. Ey nandaddan ni danum
ni pengullah dan heli da et pangan tudda hu kebayyu da.
25 Inukat ida etan ni han-aaggi etan iddawat dan Joseph ni ellian tun
emaggew tep dingngel da e mekikkan idan hi-gatu.

26 Immanemut hi Joseph et idwat da etan inla dallid bebley dan iddawat
dan hi-gatu et manyuung idan panlispituh dan hi-gatu.
27 Imbagetun hi-gada hedin inna-nudda. Ey kantuy "Inhel yu lan
nunman e nea-amma law hi ameyu. Kaw nanengtun mategu?"
28 Himmumang ida ey kanday "Em apu, nanengtun mategu hi amemi."
Et manyuung ida mewan ni hi-gatu.
29 Intekel nan Joseph hi Benjamin e agitun mismuh ey kantuy "Kaw
huyya etan kan yun udidyan yu? Bendisyonan dakan Apu Dios e u-
ungnga."
30 Entanni ey eleg han-isipel nan Joseph hu nangih tun nenang-
angan tun agi tu et papuut tun umhep et lumaw di kuwaltuh tu et an
mannannangngih diman.
31 Insiked tu nangih et manda-lup et han maukat et ehlen tuddan bega-en
tun iddaddan da hu kennen.
32 Neappil hi Joseph ni nengan di hakey ni tebol et yadda dama agi
tud hakey ni tebol. Neappil ida dama etan iEgypt ni mengngan tep eleg
da pinhed ni mei-dum ni mekikkan idan Hebrew tep nebabah hu daka
penang-ang ni hi-gada.
33 Natngadda etan agin Joseph tep impanhenehened daddan im-
payudung meippalpud pengulwan ingganah di udidyan e inhangga dan
Joseph.
34 Ya etan kennen da ey daka an ellad tebol Joseph. Daddakkel indawat
dan kennen nan Benjamin e mampillima kedakkel tu nem ya indawat dan
kennen idan agitu. Et makangngan idan emin et manginum ida.

44

Ya etan basuh nan Joseph

1 Entanni ey kan Joseph etan ni bega-en ni kamampaptek di baley tuy
"Panhuduim hu sakuh da, ngenamung hu kabaelan dan tetngeden. Ey
ibangngad mu pihhuh da e ita-pew mud Langgusih da.
2 Niya ita-pew mu etan silver ni basuh kud langgusih ni udidyan." Et
u-unnuden etan ni bega-en.
3 Yan newa-waan tu ey himmaleman idan limmaw e ingguyud dadda hu
kebayyu da.
4 Nem eleg ida meidawwi ey kan Joseph etan ni bega-en tuy "Lakkay,
unud mudda eman han-aaggi. Hedin ha-kupen mudda, kammun hi-
gaday 'Kele kakkayyaggud hu impeang-ang ni apuk hi-gayu ey lawah yu
impahding?
5 Kele yu impeki-la etan nekangnginan basuh etan ni apuk? Humman
ni basuh hu tuka innumi niya tuka ussalan man-ebbig. Et-eteng ni bahul
huttan ni impahding yu.' "
6 Et maiunud etan bega-en ey hina-kup tudda et ehelen tun hi-gada etan
inhel Joseph.
7 Nem kandan hi-gatuy "Apu, hipa huttan ni muka pan-e-hela? Makulug
ngu et endi mi impahding ni henin nuntan.
8 Tam inamtam mewan e imbangngad mi etan pihhuh ni neita-pew di
langgusih min inenamutan mid Kanaan. Kele man kami menekkew ni
silber winu balituk di baley ni apum?
9 Nem anin, ikay et panhamaken mud emin eyad langgusih mi et hedin
wada hemmaken mu, ey anin papetey yu etan nengala niya pambalin
dakemin edum ni bega-en tu."

10 Kan etan ni bega-en ey “Dammutu huttan, nem ya pinhed ku ey ebuh
etan nengalan mambalin ni bega-en. Hedin yadda edum ey dammutun
um-anemut ida.”
11 Et pan-epahen dadda langgusih da et wada hakkeyey inubad tu bedbed
ni sakuh tu.
12 Et ilepu etan ni bega-en Joseph ni menemmak di langgusih etan ni
pengulwan. Entanni et dinteng tu etan langgusih etan ni udidyan ey
himmak tu etan basuh.
13 Yadda etan han-aaggi ey nambi-ki da balwasi dan degeh ni nemnem
da. Et pan-itakkay da mewan etan langgusih dad kebayyu da et
mambangngad idan emin di bebley.
14 Dimmateng idad baley Joseph ey immen diman et manyuung idan hi-
gatu.
15 Ey kan Joseph ey “Kele hipa huttan ni yu impahding? Kaw eleg yu
amta e dammutun amtaen ku hu impahding yu tep maebiggak?”
16 Kan Judah ey “Eleg mi amta ihhumang min hi-gam, apu gobernor.
Ey anin ni e-helen mi hu makulug e kammiy eleg kami mambahul et
endi damengu silbitu, tep huyyan neipahding ni hi-gami hu pengastigun
Apu Dios ni hi-gamid nambahulan mi lan nunman. Et humman hu, anin
ew katteg ni pambega-en dakemin emin ni hi-gam et beken ni ebuh etan
nengalan basuh mu.”
17 Nem kan Joseph ey “Eleg mabalin ni nak pehding huttan! Ebuh etan
nengalan basuh kun pambega-en ku. Hedin hi-gayun edum ey dammutun
um-anemut kayud bebley yu di kad-an ameyu.”
18 Nem nekihummangan hi Judah nan Joseph et kantuy “Apu gobernor,
hi-gam ey neiingngeh hu kabaelam etan ni patul, nem dengel mu anhan
eya e-helen ku, entan anhan bunget mu.
19 Apu, imbagam lan hi-gami eman ni laputun inlian mi hedin nanengtun
wada amemi winu agimi.
20 Et kammi ey ‘Wada amemin nea-amma niya wada hakey ni agi min
udidyan ni newada eman ni kapangkea-ammain amemi. Ey inhel mi e
wada agi etan ni agi min udidyan, nem neendi et ebuh tu law ni u-ungngan
inetu. Et hi amemi ey nakappinhed tun peteg eya udidyan mi.’
21 Inhel mun hi-gamin ikkuyug mi et ang-angen mu.
22 Et ehelen min hi-gam e apu e eleg mabalin ni hi-yanen tu ametu tep
entanniy humman ali kumedek hu ikkatey amemi.
23 Nem kammuy eleg mabalin ni kami mewan mampeang-ang ni hi-gam
hedin eleg mi ikkuyug huyyan udidyan mi.
24 Et humman hu, yan inenamutan mid bebley mi, ey indaddatteng min
amemi humman ni inhel mu.
25 Et yan na-puhan ni gintang min kennen di deya ey kan amemi ey
um-ali kami mewan ni umgatang.
26 Nem inhel min hi-gatu etan inhel mu e eleg mabalin ni kami
mampidwan umgatang hedin eleg mi ikkuyug huyyan udidyan mi.
27 Ey kan amemin hi-gamiy ‘Inamta yu e dewwan ebuh hu u-ungnga min
Rachel.
28 Ya etan hakey ey neendi. Nanna-ud ni nebeni-ki hu annel tun
impahding ni animal di muyung tep ingganah ni nunya ey endin
nambangngad.
29 Et hedin ikkuyug yu eya agi yu et wada mewan meippahding ni hi-gatu
ey e-duman yu degeh ni nemnem ku. Ey humman umhulun ni ketteyyan
ku, nema-ma tep ay nea-amma-ak law.’

30-31 Et yan nunya e apu, ey hedin um-anemut kami et eleg mekillaw eya
udidyan mi et endi tun ang-angen amemi ey makulug ni mettey. Tep heni
neitekap hu biyag tu eyad udidyan ni u-ungngatu. Ey hedin iddawtan mi
amemin dedgehan ni nemnem tu ey ay nea-amma man anhan ey mettey
et hi-gami kambahul.
32 Ya hakey mewan ey inhel kun amemi e hi-gak hu ngenamung
eyan udidyan mi et hi-gak hu kambahul ni ingganah hedin endin
mambangngad.
33 Et humman hu, nakka ibbagan hi-gam e apu e hi-gak ew hu pambega-
en mu et beken eya udidyan ni agimi ma-lat umenamut nan amemi.
34 Tep eleg damengu mabalin ni nak um-anemut hedin eleg mi ikkuyug
eya udidyan mi, tep eggak han-ituled ni menang-ang ni lawah ni
meippahding nan amemin eleg tu penang-angi eyan agimi."

45

Ya nampeamtaan Joseph idan agitu
(Acts 7:13-15)

1 Entanni ey eleg law han-isipel nan Joseph et pinhed tun mampeamtan
hi-gada. Et pa-hep tudda bega-en tu et ebuh idad agi tu et hantu ehela e
hi-gatu etan agidan hi Joseph.
2 Nemahhig nangih tu et dengelen idan iEgypt et da peamta etan ni patul.
3 Kan tuddan agituy "Hi-gak hi Joseph. Kaw makulug ni nanengtun
mategu hi ama?" Nem eleg umhumang ida etan agitu et ida kaum-
eneeneng tep simmakut idan nangngelan dan inhel tu.
4 Kan tun hi-gaday "Keihnup kayun hi-gak." Et meihnup idan hi-gatu. Et
kantu mewan ey "Hi-gak hi Joseph e agi yun inggatang yu lan nunman ida
eman ni tuun mampeellidya Egypt.
5 Nem entan tu pabehuli annel yu di yu impahding, tep hi Apu Dios hu
kannemnem ni mengippeellidyan hi-gak ma-lat meihwang ida tuu eyad
bisil.
6 Yan nunya hu meikkadwan ebuh ni toon ni bisil et wada pay hu liman
toon et han mepappeg huyyan bisil.
7 Impabukul tuwak nan Apu Dios ni impaelidya ma-lat emin itsun han-
aamma niya han-aaggi ey meteggu itsu e eleg itsu mettey ni upa tayu et
mahlag itsu.
8 Makulug ni hi Apu Dios hu nengi-lin hi-gak di deya, beken ni hi-gayu. Et
deh e impambalin tuwak ni meihhayned ni ap-apu et hi-gak hu ngenamung
eyad bebley di Egypt.
9 Et yan nunya, ey papuut yu et lumaw kayu et kanyun ametayuy 'Ya
etan u-ungngam e hi Joseph ey impambalin Apu Dios ni gobernor di Egypt.
Inhel tu e eleg itsu mantaktaktak et lumaw itsu kumadman.
10 Mambebley itsud Goshen di Egypt. Ikkuyug tayudda u-ungnga niyadda
inap-apu tayu, anin idan inhalun tayu niya emin ni wadan hi-gatsu et
manha-ad itsudman ma-lat meihnup itsun hi-gatu.
11 Manha-ad itsudman Goshen et hi-gatu ngenamung ni kennen tayu tep
wada pay hu liman toon ni bisil et eleg tu pinhed ni mettey itsun upa.' "
12 Immehel mewan hi Joseph ni hi-gada ey kantuy "Inamta yu law e
makulug ni hi-gak hi agiyu hi Joseph, anin ni hi-gam e Benjamin.
13 Et humman hu, elaw kayu ma-lat yu peamtan ametayu hu kasina-gey
ni saad kudya e bebley niya ehel yun hi-gatun emin hu inang-ang yu. Imay,
lakkayuy et yulli awiten."

14 Negibbuh ni inhel tu humman et akwalen tu hi agitu hi Benjamin ey
kamannengngih. Et akwalen daman Benjamin e kamannengngih dama.
15 Nanengtun kamannengngih hi Joseph ey tudda nan-akwal etan edum
ni agitu. Et entanni ey ida law kamekihuhhummangan ni hi-gatu.
16 Dingngel etan ni patul niyadda opisyal tu e wadadda agin Joseph ey
immamleng ida.
17 Kan etan ni patul nan Joseph ey "Ehel muddan agim et kalgaan dadda
kebayyu dan kennen et han ida mambangngad di Kanaan.
18 Ey ehel mun hi-gada et dalli awiten hi ameyu niyadda pamilyah da et
umliddadya. Ittudwan kuddan kekakkayyaggudan ni puyek ni panha-adan
da et eleg ida mekulngan ni mahapul da.
19 Niya ehel mun hi-gada et numa-yun idan panlugganan idan aahwada
niyadda u-ungnga da niya ikkuyug dalli ameyudya.
20 Ehel mun hi-gada e eleg ida umkakaguh ni peni-yanan dan Kanaan
tep iddawat kun hi-gada hu kekakkayyaggudan ni puyek di deya Egypt ni
pambebleyan da."
21 Et abuluten idan han-aaggi humman ni inhel etan ni patul. Et
mandaddan idan umlaw. Indawtan idan Joseph ni panlugganan dallin
mambangngad niya kennen da lad dalan tep humman inhel etan ni patul
ni hi-gatun pehding tu.
22 Ey indawtan tuddan hanhakkey ni balwasin panhullulan da. Nem
hedin hi Benjamin, man indawtan tun liman balwasi niya telunggatut ni
palatah.
23 Niya impalaw tun ametu hu hampulun kebayyun nangkalgan dakel
ni kakkayyaggud ni wadad Egypt niya hampulun kebayyun nangkalgan
pagey, ya sinapay niya edum ni mahapul dad dalan.
24 Immegah ida etan agitu ey kantuy "Entan la pambabakal yud dalan."
25 Hini-yan da Egypt et mambangngad idad Kanaan. Dimmateng ida et
kandan ameday
26 "Mategu hi Joseph! Hi-gatu ap-apud Egypt!" Nem natngan peteg e eleg
tu kulluga humman ni inhel da.
27 Nem yan nanghelan dan emin ni impaad alin Joseph et yan nenang-
angan tu etan idan panlugganan dan impaelin Joseph ni mengillaw ni hi-
gadad Egypt ey immamleng ni peteg.
28 Kantuy "Kayyaggud anhan et mategu etan u-ungngak e hi Joseph!
Mahapul ni umlawwak et nak ang-angen et hannak matey!"

46

Ya linawwan di Jacob di Egypt

1 Et mandaddan di Jacob e impeki-la dan emin hu wadan hi-gada et
umgah ida. Dimmateng idad Beersheba et iappitan tu etan Dios eman
lan ametu hi Isaac.
2 Yan nunman ni hileng ey nampeang-ang hi Apu Dios nan Jacob et
kantuy "Jacob!" Himmumang hi Jacob e kantuy "Hipa humman e Apu?"
3-4 Ey kantuy "Hi-gak etan Dios ni dinaydayaw lan amam. Entan takut
mun umlaw di Egypt, tep pedakkel kulli hu helag mudman. Ippaptek
dakeyun lawwan yudman ey ibbangngad kuddalli helag mudya. Ey wadalli
hi Joseph di kad-an mun ketteyyan mud Egypt."
5-7 Newa-wa et ilugan mewan idan han-aaggi hi Jacob, yadda u-ungnga da
niyadda aahwa da etan di impalaw ni patul ni panlugganan et hi-yanen da

Beersheba. Impeki-la dan emin hu inhalun da niyadda emin hu limmudad Kanaan.

Yadda etan helag Jacob ni limmaw di Egypt
(Exodus 1:1-4)

8 Huyya ngadan idan u-ungngan Jacob ni limmaw di Egypt. Hi Reuben e pengulwan
9 niyadda etan u-ungnga tun hi Hanok, hi Pallu, hi Hesron, et hi Karmi.
10 Hi Simeon niyadda etan u-ungnga tun hi Jemuel, hi Jamin, hi Ohad, hi Jakin, hi Sohar, et hi Saul e u-ungnga tu etan di hakey ni biin iKanaan.
11 Hi Levi niyadda u-ungnga tun hi Gerson, hi Kohat et hi Merari.
12 Hi Judah niyadda etan u-ungnga tun hi Sela, hi Peres et hi Serah. (Netey ida dewwan u-ungngan Judah e hi Er et hi Onan eman ni wadaddad Kanaan.) Wadadda hu inap-apun Judah ni u-ungngan Peres e di Hesron nan hi Hamul.
13 Hi Issakar niyadda u-ungnga tun hi Tola, hi Puah, hi Jashub et hi Simron.
14 Hi Sebulun niyadda u-ungnga tun hi Sered, hi Elon et hi Jahleel.
15 Huyyadda u-ungngan Jacob nan Leah eman ni wadaddad Mesopotamya, nem eleg mei-dum etan u-ungnga dan biin hi Dinah. Telumpulut tellu hu bilang dan emin.
16 Hi Gad niyadda u-ungnga tun hi Sephon, hi Haggi, hi Suni, hi Esbon, hi Eri, hi Arodi et hi Areli.
17 Hi Asher niyadda etan u-ungnga tun hi Imnah, hi Isbah, hi Isbi, hi Beriah et hi Serah e bii, niyadda etan inap-apun Asher e u-ungngan Beriah e di Heber nan Malkiel.
18 Huyyaddan hampulut enem hu nahlag di Jacob nan Silpah e bega-en nan Leah ni indawat ametun hi Laban.
19 Yadda u-ungngad Jacob nan Rachel ey di Joseph nan Benjamin.
20 Yadda u-ungngan Joseph di Egypt ey di Manasseh nan Epraim e ya ineda ey hi Asenat e u-ungngan Potipera e padid Heliopolis.
21 Yadda u-ungngan Benjamin ey hi Bela, hi Beker, hi Asbel, hi Gera, hi Naaman, hi Ehi, hi Ros, hi Muppim, hi Huppim et hi Ard.
22 Huyyaddan hampulut epat hu nahlag di Jacob nan Rachel.
23-25 Yadda pitun helag di Jacob nan hi Bilhah e bega-en nan Rachel ni indawat ametu e hi Laban ey hi Dan, yadda etan u-ungnga tun hi Hushim, hi Naptali niyadda u-ungnga tun hi Jahseel, hi Guni, hi Jesher, et hi Sillem.
26 Et ya bilang emin ni helag Jacob ni limmaw di Egypt ey na-nem et enem e eleg makibilang ida ahwan u-ungnga tu.
27 Hedin mei-dum ida etan dewwan u-ungngan Joseph di Egypt man nepitudda.
28 Yan eman ni kamenetteng di Jacob di Egypt ey impemappangngulun tu hi Judah ni an menghel nan Joseph ma-lat tudda dammuen di Goshen.
29 Et manlugan hi Joseph di kalesah tu et tu dammuen di ametud Goshen. Nandateng idan ametu et akwalen tu et tagan tu nangih.
30 Ey kan Jacob ni hi-gatuy “Anin ni metteyyak law haggud inang-ang daka ey nanengtun mategu ka.”
31 Et kan Joseph nan hi ametu, yadda agitu, niyadda etan edum ni nekilaw ni hi-gada ey “Umlawwak di kad-an etan ni patul ma-lat nak peamtan hi-gatu e immali kayun nalpud Kanaan.
32 E-helen kun hi-gatu e kayu kamampattul e intabin yuddalli animal yu niya emin hu wadan hi-gayu.
33 Ey hedin peeyyag dakeyun hi-gatu et ibbagetu ngunu yu,

34 ehel yu e neipalpun keu-ungnga yu ey kayu kamampattul e henidda
lan aammed tayu. Tep hedin huyya e-helen yun hi-gatu, man yadya Goshen
hu ittudu tun pambebleyan yu ma-lat meappil kayuddan iEgypt tep daka
pihhuladda hu kamampattul."

47

1 Ingkuyug Joseph hu limadda etan ni aaggi tu et lumaw idad kad-an
etan ni patul et an makihummangan. Kantu etan ni patul ey "Dimmateng
di ama et yadda aaggik ni nalpud Kanaan e intabin dan emin hu inhalun
da niya emin hu wadan hi-gada et immen idad Goshen."
2 Et peam-amta tu etan ni patul etan ida liman agitun ingkuyug tu.
3 Ey kan etan ni patul ni hi-gaday "Hipa ngunu yu?" Kanday "Kami
kamampattul e apu, henidda lan aammed mi.
4 Immali kamin mekibbebley di deya tep nemahhig hu bisil di bebley
mid Kanaan et anin ni kennen idan inhalun mi ey endi. Et humman hu,
hedin i-abulut mu e apu ey yad Goshen panha-adan mi."
5 Ey kan etan ni patul nan Joseph ey "Kayyaggud et immali hi amam
niyadda agim.
6 Anin ni ngenamung kan ittudum ni pambebleyan. Itudum ni hi-gada
hu Goshen e kekakkayyaggudan ni puyek di deyad Egypt. Ey hedin wadan
hi-gada hu kabaelan dan mengippattul ni halun ku ey i-kud mun hi-gada."
7 Entanni ey an inewit nan hi Joseph hi ametu hi Jacob et ilaw tud kad-an
etan ni patul. Et bendisyonan Jacob etan patul.
8 Kan etan ni patul ni hi-gatuy "Piga toon mu?"
9 Ey kan Jacob ey "Hanggatut et telumpulu toon kun nunya. Neligat niya
ansikkey hu biyag ku nem ya biyag ida lan aammed ku."
10 Impidwan Jacob ni binendisyonan etan patul et han ida umhep ni
han-aman Joseph.
11 Inu-unnud Joseph hu inhel etan ni patul et itudu tun ametu niyadda
agitu etan kekakkayyaggudan ni puyek ni neihnup di Rameses di Egypt et
yadman pambebleyan da.
12 Indawtan Joseph ni kennen hi ametu niyaddan emin hu agitu niyadda
pamilyah da meippuun di bilang da.

Inhi-met tu bisil

13 Inhi-met tu hu bisil, anin di Egypt niyad Kanaan et endin hekey hu
kennen idan tuu.
14 Et humman hu, mahapul ni umgatang ida tuu nan hi Joseph ni kennen
da. Yadda nanggatngan tu ey tuka illaw di baley etan ni patul.
15 Entanni ey endi law hu pihhuh idan tutu-ud Egypt niyad Kanaan, et
yadda iEgypt ey limmaw idan mampehemmehemmek nan Joseph e kanday
"Endi law pihhuh min pengettang min kennen mi, nem idwasi dakemi
anhan ma-lat eleg kami matey ni upa mi."
16 Kan Joseph ey "Hedin endi law pihhuh yu ey dammutun yadda inhalun
yu hu i-li yun iwwa-hi yud kennen."
17 Et pan-ilaw idan tuu hu kalnero, yadda gelding, yadda baka niyadda
kebayyu dad kad-an nan Joseph, et humman inwa-hi dan kennen dan
hantoon.
18 Nelabah hantoon ey na-puh hu inhalun idan tutu-u et umlidda mewan
di kad-an Joseph et kanday "Apu, endi law hu iwwa-hi mid kennen tep na-
puh hu pihhuh mi. Ey illam ni emin hu inhalun mi et ebuh hu annel mi
niya puyek min natdaan.

19 Hemek dakemi anhan ma-lat eleg kami matey! Anin ew katteg ni
pambega-en dakemi etan ni patul niya anin ni pampuyyek tu hu puyek
mi. Nemet idwatan dakemin kennen mi niya ittanem ma-lat eleg mebel-
ah hu puyek mi."
20 Et lektattuy gintang Joseph emin hu puyek di Egypt et pampuyek etan
ni patul, tep nepilit ida tuun nengigtang ni puyek da tep nemahhig hu bisil.
21 Niya nambalin emin ida law hu tuudman ni bega-en etan ni patul.
22 Yan ebuh law hu puyek idan padi hu eleg meigtang tep kamelpun etan
ni patul hu daka kenna, et eleg mahapul ni da iggatang hu puyek da.
23 Kan Joseph idan tuu ey "Deh e ginetang dakeyu, anin ni yadda puyek
yu et bega-en dakeyu law etan ni patul. Adyah hu pagey. Lakkayuy et yu
pan-itnem.
24 Et hedin man-enni kayu, ey iddawat yu etan ni patul hu hakey di liman
betek ni ennien yu. Ellan yu metdaan ma-lat wada kennen yu niya ma-lat
wada ittanem yun balin tu."
25 Kan idan tuuy "Kami kaum-amleng tep ay himmek dakemi et eleg kami
matey. Et humman hu, anin ew ni pambega-en dakemi etan ni patul."
26 Et kapyaen nan Joseph humman ni olden di emin ni bebley di Egypt et
nanengtun nunya e kaiddawat idan tutu-u hu bingay etan ni patul di daka
ennia. Ebuh ida etan padin eleg um-idwat ni daka ennia etan ni patul, tep
beken tun puyek humman ni puyek da.
27 Yadda etan helag Israel ey nannaneng idad Goshen et lektattuy
kimmedangyan ida niya dimmakkel ni peteg hu bilang da.
28 Hi Jacob ey nekibebley diman ni hampulut pitun toon et han matey
eman ni hanggatut et na-pat et pitu hu toon tu.
29 Yan nengamtaan tu e nganngnanih law hu ketteyyan tu, ey impaeyag
tu hi Joseph et kantuy "Ikepam hu ngamay mu daul ni ulpuk et isapatah
mu e eleg muwak ali ikkulung di deya Egypt.
30 Nem ikulung muwak alid neikulungan idan aammed ku." Kan Joseph
ey "Em e ama, u-unnuden ku huttan ni inhel mu."
31 Ey kan Jacob ey "Pansapatah ka e u-unnuden mu hu inhel ku." Et
mansapatah hi Joseph. Et manyuung hi Jacob et dayawen tu hi Apu Dios
e inhudngul tud hulkud tud pangal tu. *

48

Ya nemendisyonan Jacob nan Epraim et hi Manasseh

1 Entanni ey dingngel Joseph e kamandedgeh hi ametu. Et ikuyug tu etan
ida dewwan u-ungnga tu e di Manasseh nan Epraim et da ang-angen.
2 Dingngel nan Jacob e dimmateng hi Joseph ey inhanekul tun bimman-
gun et yumudung etan di uggippan tu.
3 Et kantun Joseph ey "Inamtam e yan eman ni wada kamid Lus di
Kanaan ey nampeang-ang ni hi-gak hi Apu Dios e Kabaelan tun emin et
bendisyonan tuwak.
4 Et kantun hi-gak ey 'Iddawtan dakan dakel ni helag mu et hi-gada hu
kehlagan idan nambakbaklang ni tutu-ud kebebbebley eyad puyek niya
iddawat kun hi-gam eya Kanaan et beltanen idallin helag mu et pampuyek
dallin ingganah.' "
5 Immehel mewan Jacob ey kantuy "Yadda eya dewwan u-ungngam, e
di Epraim nan Manasseh ni neiungngadya et hannak umli ey eggamiden

* **47:31 47:31** Hebrews 11:21

kuddan u-ungngak e henid Reuben nan Simeon e wada pebeltan kun hi-
gada.
6 Nem hedin wadalli edum ni u-ungngam, ey yad beltanen di Epraim nan
hi Manasseh hu kelpuan ni beltanen da.
7 Henin nunya pehding ku gapuh nan inam la e hi Rachel e netey di
Kanaan etan di neihnup di Eprat eman ni nalpuan tayud Mesopotamya. Et
nemahhig hu lemyung ku gapuh neteyyan tu. Ingkulung ku hi inam etan
di gilig ni dalan diman." (Ya ngadan law ni Eprat ni nunya ey Bethlehem.)
8 Inang-ang nan Jacob ida etan dewwan u-ungngan Joseph ey kantuy
"Kaw huyyadda etan u-ungngam?"
9 Kan Joseph ey "Em, huyyadda indawat Apu Dios ni u-ungngak di deya."
Et kan Jacob ey "Ihnup muddallin hi-gak ma-lat bendisyonan kudda."
10 Eleg um-aang-ang hi Jacob tep naka-a-amma law et ihnup nan Joseph
ida etan u-ungnga tu et akwalen idan apu da.
11 Ey kan Jacob nan Joseph ey "Kangku nem endi law hu nak penang-
angan ni hi-gam, nem kayyaggud et deh e in-abulut Apu Dios ni ang-angen
daka, anin ida eyan u-ungngam."
12 Impakiwang Joseph ida etan u-ungnga tu et manyuung nan ametu.
13 Et han tu mewan pebangngad ida etan u-ungngatud hinanggan apuda
e hi Manasseh ey di wannan ametu et hi Epraim di willi tu.
14 Nem impampakhiw nan Jacob hu ngamay tu et ya wannan tu hu
ingkapetud ulun nan Epraim e udidyan et ya willi tu ingkapetud ulun
Manasseh e pengulwan.
15 Et bendisyonan tu dama hi Joseph e kantuy
"Ya etan Dios ni dinaydayaw ida lan aammed ku e di Abraham nan Isaac
niya nengipenaptek ni hi-gak ingganah ni nunya,
16 e hi-gatu etan Anghel ni nengihwang ni hi-gak, hu memendisyon ida
eyan u-ungnga. Hi-gadalli gaputun mandingngel hu ngadan ku niya
ngadan idan aammed ku e di Abraham nan Isaac. Bendisyonim ida ma-lat
dakel ni peteg ali hu helag da."
17 Hi Joseph ey eleg tu pinhed humman ni impahding ametu e ingkapetu
wannan tud ulun nan Epraim e udidyan. Et tengeden tu ngamay ametu et
i-aldan tu-et di ulun Manasseh e pengulwan.
18 Kan tun ametuy "Beken ni hi-gatu pengikap-im ni wannan mu! Tep hi
diyyay hu pengulwan."
19 Nem kan ametuy "Em, inamtak. Et-eteng ali daman bebley hu
pambebleyan ni helag Manasseh, nem nema-malli eya udidyan tep e-etteng
ali kabaelan tu niya mandingngel idalli helag tu."
20 Binendisyonan tudda mewan e kantuy "Hedin mambendisyon idalli
helag Israel ey kandalli ey 'Bendisyonan dakeyun Apu Dios henid Epraim
nan Manasseh.' " * Yan nanghelan Jacob ni nunya ey impamengulu tun
inhel hu ngadan Epraim e beken hi Manasseh.
21 Kan Jacob nan Joseph ey "Anggagannu law hu ketteyyan ku, nem
ippaptek dakeyullin Apu Dios et ibbangngad dakeyullid Kanaan e puyek
ida lan aammed tayu.
22 Ey beken ni yadda agim, nem hi-gam hu pengidwatan ku etan ni bebley
di Sekem e mateba kameitnem diman. Humman ni bebley ey inapput
kuddan Amorite e inusal ku ispadah ku niya panak."

---

* **48:20 48:20** Hebrews 11:21

49

Ya nemendisyonan Jacob idan u-ungnga tu et han matey

1 Entanni ey hi Jacob, e hi Israel hu hakey ni ngadan tu ey impaeyag tun
emin ida u-ungnga tu et kantun hi-gaday "Ikeyuy ma-lat denglen yu hu
e-helen kun meippahding alin hi-gayu."
2 Kantun hi-gaday "Hi-gayuddan u-ungngak, dengel yu eya e-helen ku e hi
ameyun hi Israel.
3 Hi-gam e Reuben e pengulwan, ey hi-gam hu nakka ikkedhel, tep hi-gam
hu newada eman ni pakehikken ku. Hi-gam hu kametettebal niya keka-
ka-letan.
4 Nem hi-gam ey kaka mei-ellig etan di na-let ni elwang e tuka deplugan
emin. Et humman hu, eleg mannananeng hu muka ketbali, tep bineing
muwak e hi amam eman ni nengiuligan mun hakey ni ahwak.
5 Hi-gayu, Simeon nan Levi, ey nan-ingngeh kayun ya matedem hu yuka
tetngeda e ya mekippettey hu wadad nemnem yu.
6 Hi-gak e hi ameyu ey eggak pinhed huttan ni yuka pehpehding, tep gapuh
ni bunget yu ey pimmatey kayu. Ey hedin wada hina-kupan yun animal
ey neala ni pini-day yu.
7 Et humman hu, ya kastigu yu ey mehillit idalli helag yud emin ni
pambebleyan idan helag ku.
8 Hi-gam e Judah ey tettebalen dakaddallin aaggim. Manyu-ung idallin hi-
gam niya apputen muddalli buhul mu.
9 Heni kalli etan ni layon * e hedin kinan tu etan pintey tu, man um-anemut
et an man-u-uggip. Ey endi netuled ni memengngun ni hi-gatu.
10 Yaddalli helag mu hu man-ap-apu e manhuluhulul ida ingganah ni um-
ali etan hakey ni pinilin Apu Dios ni man-ap-apu et hi-gatulli u-unnuden
ni katuutuu.
11 Ey emin ali hu mahapul tu ey wada. Ya ittanem tun grapes ey
mateba niya malemeh et yad hengeg tu hu pengi-ikketan tun kebayyu
tu. Madenum alin peteg hu lameh tu et gullat na-mun dammutu et
pengibbalbalan tun balwasi tu.
12 Et gapu tep dakel hu meinnum ni grapes ey mambabatag hu matetu niya
mablah hu ngipen tu gapuh ni tuka penginnumin gatas.
13 Hi-gam e Sebulun ey manha-ad kallid gilig ni baybay e ya pappeg tu ey
ingganah di Sidon. Yadman ali hu panda-guhan idan bapor.
14 Hi-gam e Issakar ey heni ka kebayyu, e ma-nut na-let,
15 nem hedin wada inang-ang tun kakkayyaggud ni pattulan ey umlaw
diman et an man-u-uggip. Ey gapu tep yadman hu pinhed tun panha-adan
ey lektattuy nambalin ni bega-en diman.
16 Hi-gam e Dan ey baddangam idalli edum mun helag ku ma-lat limpiyuh
hu pehding idan buhul dan hi-gada.
17 Heni ka etan ni uleg di gilig ni dalan e tuka ikkalat di helin kebayyun
kamelebbah ma-lat ma-gah etan nantakkay."
18 Entanni ey kan Jacob ey "Nakka hehheggeda pengihwangan mun hi-gak,
e Apu Dios."
19 Entanni mewan ey kantuy "Hi-gam e Gad ey hedin wada matekew ni
memdug ni hi-gam ey petekkut mu et hi-gam hu memdug ni hi-gada.
20 Hi-gam e Asher, kayyaggud ni kennen ida meitnem di puyek mu e henin
kakennan patul.

---

* **49:9 49:9** Numbers 24:9, Revelation 5:5

21 Hi-gam e Naptali ey heni ka etan ni bimmukyat ni makwah ni kakkayyaggud hu impah tu.
22 Ey hi-gam e Joseph ey heni ka etan ni malemeh ni neitnem etan di wada hebwak ni umkalab di deplah.
23 Nemahhig hu hinelheltap mun impahpahding dan hi-gam e heni daka nan-himpapanaan.
24-25 Nem eleg ka meapput tep binaddangan dakan Dios ku e Kabaelan tun emin. Et hi-gatu e kamengippaptek ni hi-gatsu ey heni batun keihhikkugan tayun Hebrew. Hi-gatu hu mengidwat ni emin ni mahapul mu, henin udan niya petang ey anin ni danum ni kamelpud puyek. Ey medakkel ali hu halun mu niya helag mu.
26 Huttan idan pemendisyon kun hi amam ni hi-gam ni panyaggudan mu ey endi kei-ingngehan tu. Um-amnu emin ida huttan ni hi-gam, Joseph e kametbal di emin ni agim.
27 Ey hedin hi-gam dama e Benjamin, ey netuled ka e heni ka etan ni kandan wolf. Apputen muddalli buhul mu niya pan-i-anemut mu hu kumpulmih ni ellan mun hi-gada."
28 Huyyadda hu inhel Jacob idan hampulut dewwan u-ungnga tu e neiunnud di nambakbaklang ni elaw da.

Ya neteyyan Jacob

29-30 Entanni ey kan mewan Jacob ni hi-gaday "Nakka giggibbeka ey nganngnanih hu ketteyyan ku et nak mei-dum idan aammed kun nangketey. Ey ya pinhed kun pengikkullungan yun hi-gak ey yad bebley tayud Kanaan etan di leyang di Makpelah e demang ni Mamle. Humman ey gintang eman lan hi apu e hi Abraham nan Eplon e Hittite et pambalin tun gungat tayu.
31 Et yadman hu neikulungan di Abraham nan Sarah. Anin di apu yu e di Isaac nan Rebekah et yadman hu neikulungan da. Ey yadman hu nengikulungan ku daman ineyu e hi Leah.
32 Mukun anin hi-gak et pinhed kun yadman ni leyang etan di kad-an ni payew ni gintang lan apu hi Abraham etan ni Hittite hu pengikkullungan yulli daman hi-gak."
33 Negibbuh ni inhel Jacob humman et bumaktad etan di uggippan tu ey impa-yuh tun netey.

50

1 Inakwal nan Joseph hi ametu ey kamannengngih.
2 Et iolden tudda etan ni kamambalsamuh et balsamuhen da hi ametu.
3 Limmaw ni na-pat ni aggew et han da gibbuha tep in-u-unnud dan kapehding idan iEgypt. Et lemyungan dan dewwan bulan et hampulun aggew.
4 Negibbuh hu lemyungan da et kan Joseph idan opisyal etan ni patul ey "Yu ehel anhan etan ni patul eya pinhed kun e-helen ni hi-gatu:
5 'Ya eman ni kamangkatkatey hi ama ey impansapatah tuwak e nak ali ikkulung di Kanaan etan di indaddan tun keikkullungan tu. Et humman hu, iebulut mu anhan et nak ali ni ikulung hi ama et hannak ali mambangngad.' "
6 Inebulut etan ni patul et kantuy "Dammutu, elaw ka et mu ipahding hu insapatah mun amam."
7 Et an iklung di Joseph hi ameda. Nekilaw ida emin hu opisyal etan ni patul niyaddan emin hu aap-apud Egypt, anin idan kametbal ni tuud Egypt.

8 Nekilaw ida pamilyah Joseph niyadda edum dan helag Jacob. Yan
ebuh hu nehi-yan di Goshen ey yadda u-ungnga niyadda etan inhalun dan
kalneroh, yadda gelding niyadda baka.
9 Nekilaw ida dama etan nampangkebayyu niya nampangkalesa et dakel
ida nekilaw ni hi-gada.
10 Yan dintengan da etan di kapan-illikid Atad e neihnup etan di
Wangwang e Jordan ey nanda-guh idadman et hammaden dan ilemyungan
ni pitun aggew e impappangngulun Joseph.
11 Ey yadda iKanaan ni nenang-ang ni nunman ni nekilemyungan
idan iEgypt ey kanday "Anakkayang, tam nehammad numan hu daka
pekillemyungin netey." Et ngadanan da humman ni bebley ni Abel
Misraim.
12 Yadda etan u-ungngan Jacob ey inu-unnud da hu inhel ameda
13 e da ingkulung di Kanaan etan di leyang di Makpelah e neihnup di
Mamre, e humman etan payew ni gintang Abraham etan ni Hittite e hi
Eplon, et pambalin tun gungat idan pamilyah tu. *
14 Negibbuh ni ingkulung di Joseph hi ameda et mambangngad idad
Egypt e hi-gadan emin idan agitu niyadda etan iEgypt ni nekilaw ni hi-
gada.

Yadda etan agin Joseph ey newada elem dan hi-gatu

15 Yadda etan agin Joseph ey newada hu elem dan hi-gatu eman ni
neteyyan ameda. Kanday "Yan nunya e endi law hi ametayu, ey ibbaleh
tu na-mu law hu impahding tayun hi-gatu."
16 Et itu-dak da hakey ni mengippeamtan Joseph e kanday "Yan nunman
ni mategu ni hi ametayu ey
17 inhel tun hi-gami e e-helen min hi-gam ma-lat liwwanen mu etan
lawah ni impahding min hi-gam. Et humman hu, pesinsahi dakemi anhan
e bega-en etan ni Dios ni dinaydayaw lan ametayu." Dingngel Joseph
humman ni inhel idan agitu ey kamannengngih.
18 Entanni ey immalidda etan agitu et manyuung idan hi-gatu et kanday
"Nandaddan kamin mambalin ni himbut mu."
19 Nem kan Joseph ey "Entan takut yun hi-gak tep bekennak ni Dios ni
menuwes niya mengastigun tuu.
20 Ma-nu tep lawah hu ninemnem yun pehding hi-gak, nem impambalin
Apu Dios ni kayyaggud † ma-lat keihwangan ni dakel ni tuu eyad bisil.
21 Et humman hu, entan tattakut yu. Hi-gak hu ngenamung ni
mengippaptek ni hi-gayu, anin idan u-ungnga yu." Et luminggep law
hu nemnem dan nangngelan dan nunman tep kabbabbal hu impanghel
Joseph ni hi-gada.

Ya neteyyan Joseph

22 Hi Joseph et yaddan emin ni helag ametu ey nannaneng idad Egypt.
Netey hi Joseph eman ni hanggatut et hampulu toon tu.
23 Ey kayyaggud tep inang-ang tudda u-ungngan Epraim niyadda
meikkadwan inap-apu tu, anin ni u-ungngan Makir e u-ungngan Manasseh.
24 Yan eman ni eleg ni matey hi Joseph ey kan tuddan agituy "Angga-
gannu law ey metteyyak, nem ngenamung hi Apu Dios ni mengibbangngad
ni hi-gayu etan di bebley ni inhel tun pebeltan tuddan helag Abraham, hi
Isaac et hi ametayu hi Jacob.

---

* **50:13 50:13** Acts 7:16 † **50:20 50:20** Romans 8:28

25 Ey yallin pambangngadan yud Kanaan ey entan tu liwwan et ienamut
yu tu-ngal ku." Et isapatah da e u-unnuden da humman ni inhel tu.
26 Netey hi Joseph di Egypt eman ni hanggatut et hampulu hu toon tu et
balsamuhen da et ilungun dadman.

Exodus
Ya neni-yanan idan helag Israel ni Egypt

Ya meippanggep nunyan libluh e Exodus

Huyyan libluh ni Exodus hu neitudekan ni neni-yanan idan helag Israel ni Egypt. Ya hakey ni ngadan Israel ey hi Jacob. Nekibebley idadman ni 430 ni toon, et pambalin idan iEgypt ni himbut. Peamtan nunyan libluh hu impahding Apu Dios ni neniked ni neihbutan da meippuun di et-eteng ni kabaelan tu. Ey neipeamta eyad libluh hu nengidwatan nan Apu Dios ni Tugun tun Moses di Duntug e Sinai. Huyyan Tugun ey neidwat idan helag Israel ni u-unnuden da ma-lat meidaydayaw hi Apu Dios et bendisyonan tudda. Yadda etan Hampulun Tugun ey parteh nunyan Tugun.

Impeamtan nunyan libluh ida intugun Apu Dios ni pemehwatan idan helag Israel ni et-eteng ni a-abbung e Tabernacle ngadan tu, yadda ussalen dan mengapyan nunman niyadda ngunut ni mahapul ni pan-appitan dan Apu Dios.

Ya hakey ni importanteh ni mahapul ni ewwatan eyad libluh ni Exodus, ey ya planuh Apu Dios ni mengihhammad ni kaweda tuddan tutu-u tu et mekiha-ad mewan ni hi-gada. Yadda nemangulun tutu-u eyad puyek ey binahbah da hu kayyaggud ni nekidagyuman Apu Dios ni hi-gada tep ya liwat da. Neipeang-ang eyad libluh ni Exodus hu impahding nan Apu Dios ni nengibangngad ni kayyaggud ni nekidagyuman tuddan helag Israel ni nengihwangan tun hi-gadad neihbutan da et ya nenelakniban tun hi-gadad liwat da. Huyyan impahding tu ey nambalin tuddan tutu-u tu. Ey impeang-ang tu kabaelan tud kamengippetngan impenahding tu niya impeamta tu kaweda tun hi-gadad Tabernacle.

Yadda neitudek eyad libluh:

1. Ya nengihwangan Apu Dios idan helag Israel di neihbutan da et ya nengipenguluan tuddan neni-yanan dan Egypt. (chapters 1–18)
2. Ya nekitbalan Apu Dios idan helag Israel ni nengidwatan tun hi-gadan Tugun tu. (chapters 19–24)
3. Ya nengidwatan Apu Dios ni Tugun tu meippanggep ni pehding idan helag Israel ni memehwat ni Tabernacle, et ya pehding dan menaydayaw ni hi-gatudman. (chapters 25–40)

Ya nanhelheltapan idan helag Israel di Egypt

1 Huyyadda ngadan idan u-ungngan Jacob * ni nekilaw ni hi-gatud Egypt
e ingkuyug dadda pamilyah da e
2 hi Reuben, hi Simeon, hi Levi, hi Judah,
3 hi Issakar, hi Sebulun, hi Benjamin,
4 hi Dan, hi Naptali, hi Gad et hi Asher.
5 Nepitun emin hu bilang ida eyan helag Jacob. Nekibilang hi Joseph e
wada ngu dedan di Egypt.
6 Entanni ey netey idan emin huyyan han-aaggi, anin hi Joseph.
7 Nem dakel hu helag dan neihullul ni hi-gada. Nahlag ida humman ni
u-ungnga da et lektattuy dakel idan peteg et maihinap idad emin ni bebley
di Egypt.

* **1:1 1:1** Hi Israel hu hakey ni ngadan tu.

8 Nelabah hu dakel ni toon ey wada neihullul ni patul di Egypt ni
eleg tu amta hu meippanggep lan Joseph niyadda etan kayyaggud ni
impahpahding tun panyaggudan nunman ni bebley. †
9 Kantuddan tuu tuy "Dimmakkel idan peteg eya helag Israel, et eleg tayu
amta ey wadalli lawah ni pehding dan hi-gatsu.
10 Mahapul ni mannemnem itsun pehding tayu ma-lat eleg ma-duman
hu bilang da. Tep nungay wada gubat ey mei-dum idan buhul tayu, et
hedin neapput itsu ey hi-yanen da eya bebley tayu."
11 Et ya impahding idan iEgypt ey impambalin daddan himbut etan
helag Israel et panhelheltap dadda. Pinutuk da makabbunget ni mengip-
pengngulu, et pangunu dan hi-gada hu nekalligat ni ngunu. Impekapya
dan hi-gada etan dewwan bebley, ya Pithom niya Rameses e humman
pambodegahan ni patul.
12 Nem hedin kapan-imma-maddan iEgypt ni mengippehelheltap ni hi-
gada, ey ida anhan law kamangkedakkel et ida kamangkeihhinnap. Mukun
nema-man newada takut idan iEgypt ni hi-gada.
13-14 Et humman hu endi law hemek da et daka pan-imma-man
mengippelilligat ni hi-gadad emin ni daka pengunnu, henin ngunud payew
niya mengapyan meikkapyan baley.
15 Entanni ey minandal etan ni patul etan dewwan Hebrew ‡ e di Shiprah
nan Puah e hi-gada hu kaumbaddang idan edum dan helag Israel ni man-
ungnga. Kantun hi-gaday
16 "Hedin laki hu i-ungngan biin Hebrew man patey yu, nem hedin bii
entan tu patey."
17 Nem eleg da u-unnuden humman ni inhel etan ni patul, tep ida
kaumtakut nan Apu Dios, et eleg da pateyen ida lalakkin neiungnga.
18 Et humman hu impaeyag etan ni patul ida et kantuy "Kele eleg yuwak
u-unnuden? Kele eleg yu pateyen ida lalakkin in-ungngaddan edum yun
Hebrew?"
19 Kanday "Apu, endi pehding mi tep hin-appil idan peteg hu edum min
biin Hebrew nem yadda iEgypt tep anggagannu hu daka pan-ungngai e
eleg kami umdateng ni neukat hu u-ungnga da."
20-21 Et humman hu dimmakkel idan peteg hu helag Israel niya im-
metteng law hu kabaelan da. Gapuh ni kapengu-unnudiddan nunyan
bii nan hi Apu Dios, ey binendisyonan tudda et mengahwadda dama et
mawedadda u-ungnga da.
22 Entanni law ey in-olden etan ni patul idan tutu-u tu e kantuy "Yu
pan-ibbeng ida hu pakeiungngan lalakkin Hebrew di Wangwang e Nile di
diman Egypt, nem entan tudda ilegat hu biin pakeiungnga."

2

Ya neiungngaan Moses

1 Yan nunyan tsimpuh ey wada etan han-ahwan helag Levi.
2 Nambutsug etan bii et man-ungnga ey laki. Inang-ang etan ni inetu e
kakkayyaggud ni gelang et itattallu tun tellun bulan. *
3 Nem entanni ey eleg tu law han-itlu et lumaggan basket ni heni labba
et pampudlitan tun pukut ma-lat eleg humgep danum. Inha-ad tudman
etan gelang et tu itlud mekatlubbung di gilig ni Wangwang e Nile.

---

† **1:8 1:8** Acts 7:18 ‡ **1:15 1:15** Yadda tuud Egypt ey dadda kangeddanidda helag Israel ni Hebrew.
* **2:2 2:2** Hebrews 11:23

4 Ya etan biin agi etan ni gelang ey wadad man e kamantattallu etan di
a-allaw tu e tuka ang-ang-anga hu meippahding ni hi-gatu.
5 Entanni ey immali etan biin u-ungngan patul ni an man-e-meh etan
di wangwang. Kaman-e-meh ey ida nandaddallan etan bega-en tud gilig
nunman ni wangwang. Inang-ang etan ni u-ungngan patul etan basket ni
kamangkalkalyap etan di mekatlubbung et itu-dak tu hakey ni bega-en tu
et tu al-en.
6 Sinukwaban etan ni u-ungngan patul ey wada gelang ni lakin
kamannengngih ey himmek tu. Kantuy "Huyya mannuman katteg hu
hakey ni u-ungngaddan Hebrew."
7 Et henupen etan ni biin agin nunman ni gelang, et kantu etan ni u-
ungngan patul ey "Kaw pinhed mu et nak umeyag ni biin Hebrew, ma-lat
hi-gatu mengipaptek eyan gelang?"
8 Ey kantuy "Uh, elaw ka tep." Et lumaw etan bii et hi inetu kumedek
hu tu inaygan.
9 Kan etan ni u-ungngan patul etan ni inan gelang ey "Awit mu eya gelang
ma-lat ipaptek mu et tangdanan daka." Et awiten tu etan gelang et ipaptek
tu.
10 Et yan neettengan nunman ni gelang, ey inlaw inetu etan ni u-
ungngan patul et ibilang tun u-ungnga tu. Ingngadnan tun hi Moses e
ya keibbellinan tu ey 'Iddakal' tep indakal tud danum.

Ya binsikan Moses et lumaw di Midian

11 Nehiken law hi Moses et hakey ni aggew, ey limmaw ni an menang-
ang idan edum tun Hebrew ey inang-ang tu hu kapengippelilligasiddan
iEgypt ni hi-gadad daka pengunnungunnu. Entanni ey inang-ang tu hakey
ni iEgypt e tuka pambe-iga etan hakey ni edum tun Hebrew.
12 Kamanwingiwingi hi Moses ey endi hu kamenang-ang-ang ni hi-gatu
et pateyen tu humman ni iEgypt et iku-ku tud palnah.
13 Newa-wa mewan ey inang-ang tudda dewwan Hebrew e ida kamam-
bekkal. Et kantu etan ni nambahul ey "Kele muka pangkewwaya eya edum
mun Hebrew?"
14 Himmumang humman ni tuu ey kantuy "Hipa hu nemutuk ni hi-gam
ni mambalin ni ap-apu mi niya huwet mi? Kaw petteyen muwak dama
henin impahding mu etan ni iEgypt ni kaalman?" † Ey simmakut hi
Moses ni nangngelan tun nunman e kantuy "Tam inamta law idan tutu-u
humman ni impahding ku."
15-16 Entanni ey tu-wangun dingngel etan ni patul humman ni neipahding
et tu-et pepettey hi Moses. Nem bimmesik di Midian et an makibebley
diman.
Hi Jetro hu padid Midian ni nunman ey wada pitun bibi-in u-ungnga
tu. Hakey ni aggew e kamanyuyyuddung hi Moses di kad-an ni hibuy,
ey immalidda humman ni bibi-in u-ungngan Jetro ni an man-ehhul ni
peinnum daddan kalneroh niya gelding ameda.
17 Nem dinegyun idan edum ni kamampattul humman idan bibi-in u-
ungngan Jetro. Inang-ang idan Moses et baddangan tudda et painuman tu
hu animal da.
18 Yan inenamutan da ey kan ameday "Kele anggagannuy immanemut
kayu kuman nunya?"
19 Kanday "Tep wada etan iEgypt ni bimmaddang ni hi-gami et painuman
tudda animal tayu."

---

† **2:14 2:14** Acts 7:27-28, 35

20 Kan ameday "Et attu humman ni tuu ey? Kele yu hini-yan diman?
Yulli ayagi et makikan."
21 Nekilaw hi Moses et lektattuy pininhed tun mekihha-ad di baley Jetro.
Entanni ey impeahwan Jetro etan hakey ni u-ungnga tu e hi Sippora nan
Moses.
22 Nan-ungnga hi Sippora ey laki et ngadanan Moses ni Gersom tep
kantud nemnem tuy "Hi-gak ey hansinu-wannak di deya."
23 Nelabah hu pigan toon ey netey etan patul di Egypt, nem nanengtun
nemahhig metlaing hu kapanhelheltapiddan helag Israel, et humman hu,
ida kamampehemmehemmek nan Apu Dios.
24 Dingngel Apu Dios hu daka pampehemmehemmeki, ey ninemnem tu
hu nekitbalan tud Abraham, hi Isaac et hi Jacob,
25 tep inamta tu dedan humman ni kapengippelilligasiddan iEgypt idan
helag Israel et hemeken tudda.

3

Ya nekihummanganan Apu Dios nan hi Moses

1 Hi Moses ey tuka ipappaptek ida animal ni nengapun hi-gatu e hi Jetro
e padid Midian. Hakey ni aggew ey an impattul ida Moses hu kalneroh
niya gelding etan di ba-hil ni eleg mebebleyi, et dumteng di Sinai e duntug
ni kad-an Apu Dios.
2 Entanni ey nampeang-ang hu anghel Apu Dios ni hi-gatu etan di kaman-
tettebbel ni ekkeket ni keyew. Inang-ang Moses e ma-nut kamantettebbel
etan keyew, nem eleg megbu. *
3 Natnga hi Moses e kantud nemnem tuy "Kele nemalad humman ni
keyew e eleg megbu? Imay pangngu et nak henupen et paka-ang-angen
ku."
4 Inang-ang Apu Dios e kamangkeihnup hi Moses ey inhelan tu e kantuy
"Moses!" Kan Moses ey "Uh Apu, iyadya-ak!"
5 Kan Apu Dios ey "Ehneng kadtan. Entan keihnup mudya. Ey ekal mu
patut mu tep wada-ak eyad lugal ni inehnengan mu.
6 Hi-gak hu Dios idan aammed mu e hi Abraham, hi Isaac et hi Jacob." †
Et hanian Moses hu angah tu tep kaumtakut ni menang-ang nan Apu Dios.
7 Immehel mewan Apu Dios ni hi-gatu ey kantuy "Inang-ang ku e
nemahhig hu kapanhelheltapiddan tuuk di Egypt niya dingngel ku hu daka
pampehemmehemmekin daka pambeggain baddang ma-lat masiked hu
daka panhelheltapi. Ey nakka hehmekadda,
8 et humman hu, immali-ak ma-lat ihwang kuddad kapengippelilligasid-
dan iEgypt ni hi-gada. Pe-kal kuddadman ni bebley et pellaw kudda etan
di mahkang ni kayyaggud ni puyek ni mateba hu kameitnem e humman
hu nambebleyan idan Kanaanite, yadda Hittite, yadda Amorite, yadda
Perisite, yadda Hibite niyadda Jebusite ni nunya.
9 Makulug ni dingngel ku hu palak idan helag Israel niya inang-ang ku
hu nemahhig ni kapengippelilligasiddan iEgypt ni hi-gada.
10 Et humman hu, yan nunya ey ittu-dak daka et ka makihummangan
etan ni patul di Egypt ma-lat ipengulum ida tuuk ni peni-yanan yun
nunman ni bebley." ‡

---

* **3:2 3:2** Acts 7:30 † **3:6 3:6** Ang-ang yu hu Matthew 22:31-32, Mark 12:26, Luke 20:37, Acts 7:32.
‡ **3:10 3:10** [5-10] Acts 7:33-34

11 Nem kan Moses ey "Apu, kaw hipa-ak kuman an mekihhummangan
etan ni patul ma-lat iebulut tun ippanguluk ida etan edum kun helag Israel
et hi-yanen mi Egypt?"
12 Ey kan Apu Dios ni hi-gatuy "Entan pandanag mu tep baddangan
daka. Ya keang-angan tun hi-gak hu nengitu-dak ni hi-gam ey heninnuy:
Yallin pengippengnguluan muddan tutu-uk ni peni-yanan yun Egypt, ey
idaydayaw da-ak ni hi-gayu eyad duntug."
13 Nem kan Moses ey "Nem inna-nu hedin umlawwak diman et
kangkuddan edum kun helag Israel, ey intu-dak tuwak ni Dios idan
aammed tayu et kanday 'Hipa humman ni Dios ni muka pan-e-hela? Hipa
ngadan tu?' ey hipa ihhumang kun hi-gada?"
14 Kan Apu Dios ey "HI-GAK ETAN WADAN INGGANAH. Ehel mun hi-gada e
kammuy 'Ya etan wadan ingganah hu nengitu-dak ni hi-gak.'
15 Ehel mun hi-gada e hi-gak etan AP-APU e Dios idan aammed yu e hi
Abraham, hi Isaac et hi Jacob hu nengitu-dak ni hi-gam. § Huyyan ngadan
ku hu pangngeddan ni tutu-un hi-gak ni ingganah.
16 Elaw ka et amungen muddan emin hu aap-apun helag Israel et ehelen
mun hi-gada e hi-gak hu AP-APU e Dios idan aammed yu e hi Abraham,
hi Isaac et hi Jacob ey nampeang-angngak ni hi-gam. Ehel mun hi-gada e
baddangan kudda tep inang-ang ku hu kapengippelilligasiddan iEgypt ni
hi-gada.
17 Ninemnem kun pe-kal idad Egypt ma-lat mepappeg hu daka panliligasi
et palaw kudda etan di puyek ni mateba hu kameitnem e nambebleyan
idan Kanaanite, yadda Hittite, yadda Amorite, yadda Perisite, yadda Hibite
niyadda Jebusite.
18 Elaw ka et nanna-ud ni kullugen idan aap-apun helag Israel hu
e-helen mu. Elaw kayuddan emin ni aap-apun helag Israel et kayu
makihummangan etan ni patul di Egypt. Et kanyun hi-gatuy 'Ya etan
AP-APU e Dios min Hebrew ey nampeang-ang ni hi-gami et mahapul ni
i-appitan mi. Et humman hu, iebulut mu anhan ma-lat lumaw kami etan
di eleg mebebleyi, e tellun aggew hu pandellanan mi, et kami mandayaw
ni hi-gatu e AP-APU e Dios mi.'
19 Nem inamtak e eleg tu i-abulut hedin eleg pillita.
20 Et humman hu dakel ali hu pehding kun kaketngain kebahbahan ni
Egypt et lektat tu ey i-abulut tun umlaw kayu.
21 Ey ang-angen ku et kayyaggud ali hu pannemnem idan iEgypt ni
hi-gayu ma-lat yallin peni-yanan yun bebley da ey iddawtan dakeyullin
mahapul yun ittabin yu.
22 Et emin idalli bibi-in helag Israel ey mangkekdew idalliddan sinakdul
dan bibi-in iEgypt ni kan bega-en ni hi-gadan balwasi niya linggeman
ni usal ni nekapyad silber niya balituk et pampehuklub da niya pam-
pebalwasi daddan u-ungnga da. Pehding dalli huyya et al-en da la hu
kinedangyan ni Egypt e heni da imbesik di gubat."

4

Indawtan APU DIOS hi Moses ni kabaelan tun mengippahding ni miracle

1 Hinumang Moses hi APU DIOS e kantuy "Nem inna-nu hedin eleg
kullugaddan edum kun helag Israel hu e-helen kun hi-gada? Hipa pehding
ku hedin kanday beken ni makulug ni nampeang-ang kan hi-gak?"

§ **3:15 3:15** Matthew 22:32

2 Ey kan APU DIOS ni hi-gatuy "Hipa eya singnged mu?" Kan Moses ey
"Tam hulkud."
3 Kan APU DIOS ey "Bekah mud puyek." Imbekah nan Moses ey nambalin
ni uleg. Ey simmakut hi Moses et bumsik.
4 Nem kan APU DIOS ey "Tenged mu ikul tu." Et tengeden Moses ey
nambangngad mewan ni hulkud.
5 Immehel mewan hi APU DIOS ey kantuy "Heninnuy pay hu ippahding
mu ma-lat kulugen idan edum mun helag Israel e hi-gak e AP-APU e
Dios idan aammed yu e hi Abraham, hi Isaac et hi Jacob ey makulug ni
nampeang-angngak ni hi-gam.
6 Ihweng mu ngamay mud balwasim." Et ihweng Moses hu ngamay tu
et guyuden tu ey bimmelah e neleprosih.
7 Kantu mewan ey "Ipidwam ni ihhehweng." Et ihweng tu mewan et
guyuden tu ey na-kal humman ni leprosih di ngamay tu.
8 Immehel mewan hi APU DIOS ey kantuy "Hedin eleg da kulugen etan
nemangulun miracle man wada-et ni kullugen da huyyan meikkadwan
peang-ang mu.
9 Ey hedin ippahding mudda huyyan dewwan miracle, nem kapyatun
eleg ida mengullug, ala kan danum di Wangwang e Nile et iduyag mud
puyek. Et humman ni danum ey mambalin ni kuheyaw."
10 Nem kan Moses ey "APU, beken ni hi-gak hu itu-dak mu tep inna-nu
dan mengullug ni hi-gak e beken nak ngu dedan ni mahepit."
11 Ey kan APU DIOS ni hi-gatuy "Kaw hipa nengapyan bungut ni tuu? Niya
hipa kamenulleng niya kamangngengngan tuu? Ey hipa hu kabaelan tun
mengullap winu memetyan matan tuu ma-lat han-ang-ang tu? Kaw hipa
edum ni kabaelan tun mengippahding idan nunya hedin beken ni hi-gak
e hi APU DIOS?
12 Et humman hu, elaw ka kuma et mu ipahding hu inhel ku. Baddangan
dakan umhapit niya ituttudduk hu e-helen mu."
13 Nem kan Moses ey "Apu, eggak pinhed ni umlaw. Ya edum hu itu-dak
mu."
14 Ey bimmunget hi APU DIOS et kantuy "Ku anin tep. Hedin kammuy
beken kan mahepit baddangan dakan agim e hi Aaron e helag Levi yaggud
amtak e mahepit. Immen di dalan e kamengellin an menammun hi-gam.
Inamtak et manggagayallin penang-angan tun hi-gam.
15 Ehel mun hi-gatu hu pinhed mun e-helen ma-lat hi-gatu hu menghel.
Hi-gak hu mengituttuddun hi-gayun e-helen yu niya pehding yu.
16 Hi-gatu menghel ni pinhed mun e-helen idan tuu. Ey hi-gam hu heni
Dios ni menghel ni e-helen tu.
17 Ey itebin mu eya hulkud mu ma-lat huttan ussalen mun mengippahd-
ing ni dakel ni miracle."

Ya nambangngadan Moses di Egypt

18 Immanemut hi Moses di baley da et kantu etan ni nengapun hi-gatu e
hi Jetro ey "Iebulut mu anhan et lumaw wak ali nid Egypt et nak ida ang-
angen aaggik diman et nak pepuhdanan hedin nanengtun mategudda." Ey
simbal nan Jetro.
19 Eleg ni hi-yanen nan Moses hu Midian ey immehel mewan hi APU DIOS
ni hi-gatu ey kantuy "Pambangngad kad Egypt haggud netey ida law etan
neminhed ni memettey ni hi-gam diman."
20 Et itakkay Moses di kebayyu etan ahwa tu niyadda u-ungnga tu et
lumaw idad Egypt e impeki-la tu etan hulkud ni inhel Apu Dios ni ittabin
tu.

21 Kan APU DIOS nan Moses ey "Hedin umdateng kayud Egypt, ey entan
tu liwwan et ipahding mud hinanggan etan ni patul ida etan miracle
haggud indawat ku hu kabaelan mun mengippahding idan nunman. Nem
pambalin kun manghay humman ni patul et eleg tu i-abulut ni pellaw ida
etan tuuk.
22 Et humman hu mahapul ni e-helen mun hi-gatu huyya: Kan APU DIOS
ey 'Nakka ibbilang ni pengulwan ni u-ungngak ida helag Israel.
23 Ey kangkuy iebulut mudda ma-lat lumaw idan menaydayaw ni hi-gak
e Dios da, nem manghay ka, et humman hu, petteyen ku hu pengulwan ni
u-ungngam ni laki.' "
24 Yan kapenglawwid Moses di Egypt et mangkampuddad dalan ey
nampeang-ang hi APU DIOS. Ey innang ni petteyen tu hi Moses.
25-26 Nem hi Sippora e ahwan Moses ey immalan ewah et kugiten tu
etan u-ungnga dan laki, et idehidah tud helin Moses et kantuy "Ayyakaw
huyyan elaw yu e mahapul ni mekuggit kayu!" Et gapuh ni nunman ni
impahding Sippora ey eleg law pateyen APU DIOS hi Moses.
27 Hi APU DIOS ey inhel tu lan Aaron e tu dammuen di Moses etan di eleg
mebebleyi. Et lumaw hi Aaron et tu dammuen hi Moses et akwalen tu.
28 Et ehelen nan Moses nan Aaron ni emin hu inhel APU DIOS ni hi-gatu
anin idan miracles ni pehding dan pambangngadan dad Egypt.
29 Et mambangngad idad Egypt et amungen dadda etan aap-apuddan
helag Israel.
30 Et ehelen nan Aaron emin ni hi-gada hu inhel APU DIOS nan Moses. Ey
hedin hi Moses man impahding tudda miracle et ang-angen idan nunman
ni tuun neamung.
31 Ey kinulug dan makulug ni intu-dak idan APU DIOS. Ey yan nunman
nengamtaan da e tuka hehhemekaddad daka panhelheltapi. Et manyuung
ida et dayawen da hi Apu Dios.

5

Ya linawwan di Moses nan Aaron di kad-an etan ni patul

1 Entanni ey limmaw di Moses nan Aaron di kad-an etan ni patul et
kandan hi-gatuy "Ya etan AP-APU e Dios min helag Israel ey kantuy 'Iebulut
mudda tuuk et lumaw idad eleg mebebleyi et ida mandayaw ni hi-gak.' "
2 Nem kan etan ni patul ey "Hipa ngu anhan humman ni kanyun AP-APU
yu? Kele nak u-unnuden ey eggak amta humman ni AP-APU? Eleg mabalin
ni kayu umlaw e helag Israel!"
3 Hinumang di Aaron nan Moses e kanday "Nampeang-ang ni hi-gami
etan Dios min Hebrew et kantuy umlaw kamid eleg mebebleyi e mandellan
kamin tellun aggew ma-lat mi i-appitan diman humman ni AP-APU e Dios
mi. Tep hedin eleg mi u-unnuda ey pandedgeh dakemi ey mettey kami
winu um-itu-dak ni mengubbat ni hi-gami et petteyen dakemi."
4 Ey kan etan ni patul ni hi-gaday "Hipa kayun menaktak idan tuun
nakka pangngunnu! Lakkayuy kuma et yu ehelen idan edum yu ma-lat
ida mampangngunu!
5 Yan nunya law ni-ngangun dimmakkel kayun Hebrew nem hi-gamin
iEgypt ey pinhed yun issiked ni mangngunnu?"
6 Et yan nunman ni aggew ey in-olden etan ni patul ida etan ni
kamengipappangnguluddan himbut ni Hebrew
7 e kantuy "Entan tu law idwasidda kamampangngunnun dagemin
meikkamdug di pulan mekapyan brick. Ngenamung idan an menemmak.

8 Nem mahapul ni mannenneng hu sigud ni bilang ni daka kapyaa. Eleg
mabalin ni an mekullangan, anin hakey. Mahigadda dedan, et humman hu,
daka ibbagabagan hi-gak e pellaw kudda kunu et da iappitan etan Dios da.
9 Edumi yu ngunnuen da ma-lat wadan kenayun hu ngunnuen da et endi
inna-nu dan an mandeddengngel ni itek."
10 Et ehelen idan nunman ni kamengipappangnguludda etan ni himbut
e kanday "In-olden etan ni patul e eleg dakeyu law iddawsin dagemi
11 et ngenamung kayun an menemmak, anin ni di attu. Nem mahapul
ni mannenneng hu sigud ni bilang ni yuka kapyaa."
12 Et hinapen idan helag Israel hu Egypt ni hamak dan dagemi.
13 Kaippilit idan kamengipappangngulu e mahapul ni kapyaen da etan
bilang ni daka kapyaan nunman lan ida kameidwasin dagemin kapyaen
da.
14 Nem eleg da hangkapya hu henin nunman ni bilang et yadda etan
helag Israel ni nepilin mengipappangngulu hu nengipenuyuan da et
pambaigen dadda. Et kandan hi-gaday "Kele kulang law hu yuka kapyaan
nunya e beken ni henin nunman?"
15 Entanni et lumaw ida humman ni helag Israel ni kamengipappangn-
gulu et kanda etan ni patul ey "Apu patul, kele hanniman hu yuka
pehpehding ni hi-gami?
16 Insiked yun um-idwat ni dagemi ey kanyuy kapyaen mi hu henin
kadinakkel ni mika kapyaan nunman? Ey dakemi kapanbaiga ey beken
ni hi-gami kambahul."
17 Nem kan etan ni patul ey "Makahhiga kayu kumaddan e eleg yu
pinhed ni mangngunnu, et humman hu, yuka ibbagabagan hi-gak e i-
abulut ku ma-lat lumaw kayun an man-appit ni Ap-Apu yu.
18 Pambangngad kayu kumad yuka pangngunnui. Endi an meidwat ni hi-
gayun dagemi. Mahapul ni kapyaen yu hu bilang ni brick ni yuka kapyaan
nunman."
19 Yan nunman hu nengamtaan idan nunman ni kamengipappangngulun
helag Israel e endi mabalin ni da pehding nem u-unnuden da humman ni
olden e mahapul ni kapyaen dan kewa-wa-wa hu sigud ni bilang ni brick
ni daka kapyaa, anin ni endi meidwat ni hi-gadan dagemi.
20 Negibbuh ni nekihummangan idan etan ni patul et umhep ida, ey
wadad Moses nan Aaron ni kamanehhegged ni hi-gada.
21 Et kandan hi-gaday "Hi Apu Dios hu mengastigun hi-gayu tep ya
impahding yu himmulun et deh e anggebe-hel dakemi law etan ni patul
et yadda opisyal tu. Et humman kumedek pay hu umhulun ni pemetteyan
dan hi-gami."

Ya nanghelan Apu Dios e baddangan tudda tuu tu

22 Et makihummangan mewan hi Moses nan Apu Dios e kantuy "Kele
muka i-abulut ida tuum ni manhelheltap? Kaw ya nengitu-dakan mun
hi-gak ey ma-lat manhelheltap ida?
23 Tam meippalpu kumedek eman ni nak nekihummanganan etan ni
patul et peamtak etan inhel mun hi-gak ey nema-man tudda kapanhel-
heltap ni peteg. Ey endi kammun baddangan mudda ma-lat meihwang
ida."

6

1 Hinumang Apu Dios hi Moses e kantuy "Yan nunya ey ang-angen mu
law hu pehding ku etan ni patul. Pilliten kun mengipellaw ni hi-gayun

tuuk. Et hi-gatu ngu mengittu-dak ni hi-gayu et hi-yanen yu hu bebley dan
penang-angan tun et-eteng ni kabaelan ku.
2 Hi-gak hu AP-APU.
3 Nampeang-ang ngak lan Abraham, hi Isaac, et hi Jacob et ya amta da
ey hi-gak hu Apu Dios e Kabaelan tun emin. Nem eggak peamtan hi-gada
e ya ngadan kun impeamtak nunya e hi-gak hu AP-APU.
4 Nekitballak ni hi-gada niyaddalli helag da e iddawat kun hi-gada hu
Kanaan e nekibebleyan da lan nunman.
5 Ey yan nunya ey peamnuk humman ni inhel kun hi-gada, tep dingngel
ku kapampehemmehemmekiddan tuuk ni impanhimbut idan iEgypt.
6-7 Et humman hu, ehel muddan edum mun helag Israel e hi-gak hu AP-
APU. Peang-ang ku hu et-eteng ni kabaelan kud nemahhig ni pengastiguk
idan iEgypt, ma-lat pappegen ku hu nanhimbutan yun hi-gada niya ma-
lat meihwang kayud yuka panhelheltapi. Et yallin pengippahdingan kun
nunya hu pengamtaan yu e tuu dakeyun hi-gak e AP-APU e Dios yu.
8 Ippangulu dakeyu etan di bebley ni insapatah kun iddawat kun
Abraham, hi Isaac et hi Jacob et hi-gayu memeltan ni nunman ni puyek
ma-lat pambebleyan yu. Et nemnemen yu e hi-gak hu AP-APU yu."
9 Et lumaw hi Moses et tu ehlen idan edum tun helag Israel hu inhel
APU DIOS nem eleg da kulluga tep ya nemahhig ni daka panhelheltapi ey
nedismayah ida.
10 Entanni ey kan APU DIOS nan Moses ey
11 "Lakkay di kad-an etan ni patul et mu ehlen e mahapul ni pellaw tudda
tuuk ni helag Israel et hi-yanen da eya bebley."
12 Nem kan Moses ey "Nem ang-ang mu kedi, anin idan edum kun helag
Israel et eleg da-ak kulluga, nekamma-ma ngun etan ni patul e eleg tuwak
kulluga tep beken nak ni nelaing ni umhapit."
13 Et mandalen APU DIOS di Moses nan Aaron e kantun hi-gaday "Elaw
kayu et yu ehelen etan ni patul niyadda edum yun helag Israel e in-olden
kun ippangulu yudda helag Israel et hi-yanen yu Egypt."

Yadda nahlagan di Moses nan Aaron

14 Huyyadda tenten ni edum ni helag Israel e hi Jacob: yadda u-ungngan
Reuben e pengulwan ey hi Hanok, hi Pallu, hi Hesron et hi Karmi.
Huyyadda kamengipappangnguluddan pewen ni pamilyah Reuben.
15 Yadda u-ungngan Simeon e neihned ey hi Jemuel, hi Jamin, hi
Ohad, hi Jakin, hi Sohar et hi Saul e ya inetu ey iKanaan. Huyyadda
kamengipappangnguluddan pewen ni pamilyah Simeon.
16 Yadda u-ungngan Levi ey hi Gerson, hi Kohat et hi Merari. Hi Levi ey
hanggatut et telumpulut pitu hu toon tu et han matey.
17 Yadda u-ungngan Gerson ey hi Libni et hi Simei. Nahlag ida dama et
dumakkel ida.
18 Yadda u-ungngan Kohat ey hi Amram, hi Ishar, hi Hebron et hi Ussiel.
Hi Kohat ey hanggatut et telumpulu et tellu toon tu et han matey.
19 Yadda u-ungngan Merari ey di Mahli nan Mushi. Emin ida eya
nengadan ey u-ungngan Levi niyadda helag dadda.
20 Hi Amram ey inahwa tu hi Jokebed e agin ametu et man-ungngadda
et di Moses nan Aaron. Hanggatut et telumpulut pitu toon Amram et han
metey.
21 Yadda u-ungngan Ishar ey hi Korah, hi Nepheg, et hi Sikri.
22 Yadda u-ungngan Ussiel ey hi Mishael, hi Elsaphan et hi Sitri.

23 Hi Aaron ey inahwatu hi Elisheba e agin Nashon e u-ungngan
Amminadab. Yadda u-ungnga da ey hi Nadab, hi Abihu, hi Eleasar et hi
Ithamar.
24 Yadda u-ungngan Korah ey hi Assir, hi Elkanah, et hi Abiasap.
Huyyadda helag Korah.
25 Hi Eleasar e u-ungngan Aaron, ey inahwa tu hu u-ungngan Putiel
et mahlag ida et hi Pinehas. Emin ida huyyan nengadan ey hi-gada
kamengipappangngulun helag Levi niyadda pamilyah da.
26 Di Moses nan Aaron e netenten ni helag Levi hu minandal Apu Dios
ni mengippengnguluddan helag Israel ni meni-yan ni Egypt.
27 Hi-gada hu nekihummangan etan ni patul di Egypt et iebulut tu helag
Israel ni meni-yan ni Egypt.

Pinutuk Apu Dios hi Aaron ni mengi-ehneng nan Moses

28-29 Yan nekihummanganan Apu Dios nan Moses di Egypt ey kantuy "Hi-
gak hu Ap-Apu. Elaw kad kad-an ni patul et mu ehelen emin eya e-helen
kun hi-gam."
30 Nem kan Moses ey "Inamtam e beken nak ngu katteg ni mahepit. Hipa
hu inna-nu etan ni patul ni mengullug ni hi-gak?"

7

Pinutuk Apu Dios hi Aaron ni menghel ni e-helen nan Moses

1 Ey kan Apu Dios nan Moses ey "Iddawtan dakan et-eteng ni kabaelan
mu, ma-lat hi-gam hu mengi-ehneng ni hi-gak di hinanggan patul di Egypt.
Ey hi agim e hi Aaron hu heni prophet mu.
2 Ehel mun Aaron emin hu e-helen kun hi-gam et ehlen tu etan ni patul,
ma-lat iebulut dakeyun helag Israel ni meni-yan ni Egypt.
3-5 Nem pambalin ku etan patul ni manghay et kahingen tu e-helen yun
hi-gatu, anin ni dakel hu anggetakkut ni pehding kud Egypt. Nemahhig
ali hu pengastiguk idan iEgypt et han dakeyu ipengulun hi-gak ni meni-
yan ni nunman ni bebley. Yan nunman ali hu pengamtaan da e hi-gak hu
Ap-Apu."
6 Et u-unnuden di Moses nan hi Aaron ni emin hu inhel Apu Dios ni
hi-gada.
7 Yan nunman ni da nekihummanganan etan ni patul ey newalu et tellu
toon nan hi Aaron ey newalu hu toon nan hi Moses.

Ya neipahding etan ni hulkud Aaron

8 Kan Apu Dios di Moses nan hi Aaron ey
9 "Hedin ibbaga etan ni patul e mahapul ni peang-ang yu hu miracle ni
pengullugan tu e intu-dak dakeyun hi-gak, ey ehel mun Aaron et bekahen
tu etan hulkud di hinangga etan ni patul niyadda opisyal tu. Et humman
ni hulkud ey mambalin ni uleg."
10 Et lumaw di Moses nan Aaron di kad-an etan ni patul e inu-unnud da
hu inhel Apu Dios ni hi-gada. Bingkah nan Aaron hu hulkud tud hinangga
etan ni patul niyadda opisyal tu ey nambalin tu-wangun uleg.
11-12 Nem ineyagan dama etan ni patul hu nangkelaing niyadda etan
kamenippahding ni magic ni iEgypt et bekahen da hulkud da ey nambalin
ida daman uleg. Nem kinan ni uleg nan Aaron ida.
13 Nem manghay damengu etan patul e eleg tu kullugad Moses nan Aaron
e humman dedan hu inhel nan Apu Dios ni meippahding.

Emin hu danum di Egypt ey nambalin ni kuheyaw

14 Entanni ey kan APU DIOS nan Moses ey "Deh manghay ni peteg etan
patul et eleg tu i-abulut ni hi-yanen yun tutu-uk hu Egypt.
15 Et humman hu, elaw kallin an menammu etan ni patul ni lawwan
tun kakkabbuhhan di Wangwang e Nile et hegeden mu etan di gilig tu. Ey
itebin mu etan hulkud ni impambalin mu lan uleg.
16 Et kammun hi-gatuy 'Intu-dak tuwak ni AP-APU e Dios middan Hebrew
ni menghel ni hi-gam ma-lat iebulut dakemin umlaw ni an menaydayaw
ni hi-gatu etan di eleg mebebleyi. Nem ingganah ni nunya ey kahing ka.
17 Et humman hu, amtaen mu law ni nunya, e hi-gatu hu AP-APU etan
di ippahding tu. Ihheplat ku eya hulkud eyad Wangwang et mambalin ni
kuheyaw hu danum.
18 Mangkettey iddalli hu deleg et manhahamuy hu danum et eleg
mabalin ni yu innumen.'
19 Ey ehel mu daman Aaron et tu idengdeng hulkud tuddad wangwang,
yaddad kulukul niyaddad lebeng di ditan Egypt et mambalin ni emin hu
danum diman ni kuheyaw, anin idan inehul da."
20 Impahding di Moses nan Aaron di hinangga etan ni patul niyadda
opisyal tu hu inhel APU DIOS ni hi-gadan pehding da. Inheplat Aaron
hu hulkud tud danum etan di wangwang et mambalin etan danum ni
kuheyaw.
21 Ey nangketey ida hu deleg et mahemuy etan danum et eleg mabalin ni
innumen idan iEgypt. Et humman hu neipahding e nambalin ni kuheyaw
emin hu danum di Egypt.
22 Nem yadda dama magician di Egypt ey impambalin da danum ni
kuheyaw. Et humman hu, nanengtun manghay etan patul, eleg tu u-
unnuden hu inhel di Moses nan Aaron e humman dedan hu inhel APU
DIOS.
23 Nealay nanligguh etan patul et manglaw di baley tu e eleg tun hekey
hanguden etan impahding da.
24 Et wada hakkey idan iEgypt ey nengu-kuddad gilig ni Wangwang e
Nile ni pan-ehhulan da tep nambalin emin hu danum ni kuheyaw.
25 Nelabah hu pitun aggew neipalpu eman ni impambalin APU DIOS hu
Wangwang e Nile ni kuheyaw.

Dimmakkel ni peteg hu tukak di Egypt

8

1 Entanni ey immehel mewan hi APU DIOS nan Moses ey kantuy "Lakkay
mewan et mu ehlen etan ni patul e kammuy 'Kan ni AP-APU mi ey iebulut
mudda tuuk et lumaw idan menaydayaw ni hi-gak.
2 Tep hedin kahing ka ey peelli tu hantapug ni tukak et um-apnal ida
eyad bebley yu.
3 Mekapkapnullin tukak hu Wangwang e Nile et humman hu um-aliddalli
edum eyad baley mu, yad baley idan opisyal mu, niyad baley idan tutu-um.
Umhehgep idad kuwaltuh mu, ey umlaw idad uggippan mu, yaddad yuka
pene-engi, anin idad bangeyu.
4 Ey anin alin attu kad-an yuddan opisyal mu et ya tuum ey um-alidda
hu tukak ni hi-gayu.'
5 Ey ehel mun Aaron et idengdeng tu hulkud tuddad emin di wangwang,
yad kulukul niyaddad lebeng di Egypt ma-lat maukat hu dakel ni tukak et
umapnal idan emin di puyek di Egypt."

6 Et idengdeng nan Aaron etan hulkud etan idad wada danum ey neukat
idalli dakel ni tukak et mapnu hu bebley di Egypt.
7 Nem impahding ida damaddan magician hu hanniman e impaukat da
dama hu dakel ni tukak.
8 Et paeyag etan ni patul di Moses nan Aaron et kantuy "Pandasal kayun
Ap-Apu yu ma-lat ekalen tudda tukak et iebulut kun umlaw kayu et yu
iappitan etan Ap-Apu yu."
9 Kan Moses ey "Getud mu hu aggew et idasalan dakeyun emin idan
opisyal mu niyadda tuum, ma-lat meendidda eya tukak et ebuh di
Wangwang e Nile ni panha-adan da."
10 Kan etan ni patul ey "Yan kabbuhhan." Et kan Moses ey "Dammutu
hedin humman hu pinhed mu ma-lat pengamtaam e endi hu edum ni dios
ni henin Ap-Apu e Dios mi.
11 Endiddalli law eya tukak ni kamenuddukul ni hi-gayuddan opisyal mu
niyadda tuum et ebuh alid Wangwang e Nile ni wada tukak."
12 Et hi-yanen di Moses nan Aaron etan patul et mandasal hi Moses nan
Apu Dios ma-lat ekalen tudda etan dakel ni tukak ni impaeli tu.
13 Dingngel Apu Dios hu dasal Moses et mangkatey ni emin hu tukak di
baballey, yaddad aldattan niyad papayyew.
14 Et pan-amungen idan iEgypt e pinenuppu-ul dadda. Entanni et nabwel
ida etan tukak ey nemahhig ni kamanhemmuy etan bebley.
15 Nem yan nenang-angan etan ni patul e endidda law hu tukak ey kahing
mewan et eleg tudda u-unnudad Moses nan Aaron e humman dedan la
inhel Apu Dios ni pehding tu.

Ya dimmakkelan imuk di Egypt

16 Kan mewan Apu Dios nan Moses ey "Ehel mun Aaron et iheplat tu etan
hulkud tud puyek et mangkapyaddan emin hu dep-ul di Egypt ni imuk."
17 Et iheplat nan Aaron hu hulkud tu ey nangkapya hu dep-ul ni imuk.
Et nemahhig e daka keammuammungidda tuu niyadda animal. Dakel ni
peteg hu imuk anin di attun bebley di Egypt.
18 Impatna-et damaddan magician ni pambalin hu dep-ul ni imuk, nem
eleg da han-ipahding.
19 Et kanda etan ni patul ey "Hi Apu Dios hu nengipahding ni nunya."
Nem nanengtun kahing etan patul e humman dedan la inhel Apu Dios.

Neihullul mewan hu allahhing ni dimmakkel

20 Kan mewan Apu Dios nan Moses ey "Haleman kallin kabbuhhan et
mu hegeden etan patul di wangwang et kammun hi-gatuy 'Kan Apu Dios
ey i-abulut mudda tuuk et lumaw idan menaydayaw ni hi-gak.
21 Nem hedin kahing ka, kastiguen dakeyu e peelli tu dakel ni allahhing
et keam-amungan dakeyulli, anin idallin opisyal mu niyadda tuum. Ey
nemahhig e mepnuddalli baballey yu. Ey anin attu lawwan yu et dakel
alin peteg hu allahhing e endilli gessinen yu.
22 Nem endilli ngu allahhing di Goshen e nambebleyan idan tuuk. Huyya
pehding ku e Apu Dios ma-lat pengamtaan mu e hi-gak hu Ap-Apu, ey hi-gak
hu kamengippenahding eyaddan kamekapkapyadya Egypt.
23 Hi-gak ey amtak hu tuuk niya amtak tuum. Et huyyan miracle ey
ippahding kun kabbuhhan.' "
24 Et mewa-wa ey nemahhig hu kapanligligasiddan tuud emin ni bebley
di Egypt tep impaelin Apu Dios hu dakel ni allahhing. Et anin di baley etan
ni patul et yad baley idan opisyal tu niyadda tuu tu ey napnun allahhing.

25 Et paeyag mewan etan ni patul di Moses nan Aaron et kantuy
“Lakkayuy et yu iappitan hu Dios yu, nem yadya e bebley mi hu
pengippahdingan yu.”
26 Nem hinumang nan Moses e kantuy “Eleg mabalin ni yadya hu pan-
appitan mi tep anggebe-hel ni peteg idan tuum hu keklengen min i-appit
min Ap-Apu e Dios mi. Et kaw eleg dakemilli tengbaa hedin yadya pan-
appitan mi?
27 Mahapul ni u-unnuden mi hu kan ni Ap-Apu e Dios mi e umlaw
kamin an man-appit ni hi-gatu etan di eleg mebebleyi e tellun aggew hu
pandellanan.”
28 Kan nunman ni patul ey “Anin i-abulut dakeyun an man-appit ni Ap-
Apu e Dios yu etan di eleg mebebleyi hedin eleg kayu um-eddawwin peteg.
Ey idasali yuwak dama.”
29 Hinumang Moses et kantuy “Yan lawwan mi ey mandasallak nan Apu
Dios ma-lat ma-kal ida allahhing di bebley yuddan opisyal mu niyadda
tuum. Nem entan dakemi mewan haul e hedin neendidda etan allahhing
ey eleg dakemi i-abulut ni umlaw ni an man-appit ni Dios mi.”
30 Et ebuhe hi-yanen di Moses etan patul et mandasal nan Apu Dios.
31 Dingngel Apu Dios hu dasal tu et meendiddan emin etan allahhing et
anin hakey ey endi.
32 Nem ngimmehay mewan etan patul et eleg tudda mewan i-abulut ni
umlaw.

9

Ya nemateyan Apu Dios ni animal idan iEgypt

1 Kan mewan Apu Dios nan Moses ey “Mu ehel etan ni patul e kammuy
‘Kan ni Ap-Apu e Dios min Hebrew ey iebulut mudda tuuk et lumaw idan
menaydayaw ni hi-gatu.
2 Hedin kahing ka et eleg mu mewan i-abulut idan umlaw,
3 kastiguen daka e peellik hu pistin animal ma-lat mangkatey ida kebayyu
yu, kamel yu, baka yu, kalneroh yu niya gelding yu.
4 Nem endillin hekey hu mettey ni animal idan helag Israel, tep
immatunan ku hu animal yun iEgypt et humman ida petteyen ku.
5 Et hi-gak e Ap-Apu ey ippahding ku huyyan kabbuhhan.’ ”
6 Ey tu-wangu e yan newa-waan tu ey impahding Apu Dios hu inhel tu et
mangkatey ida animal idan iEgypt, nem endin hekey netey ni animal idan
helag Israel.
7 Immitu-dak etan patul ni an mammahmah ni meippanggep ni animal
idan helag Israel, ey kanday makulug numan ni endi netey ni animal da.
Nem nanengtun kahing etan patul et eleg tudda palaw.

Kinastigun Apu Dios ida iEgypt e mangkepelhaan ida et yadda animal da

8 Kan Apu Dios di Moses nan Aaron ey “Kayu gamal ni dep-ul di
appuyyan et petu-ug nan Moses ni ihhebwag di hinanggan etan ni patul.
9 Ya etan dep-ul ey um-ehbuk et meihhinnap alid emin di Egypt et
mangkepelhaan idallin emin hu tuu niyadda animal.”
10 Et ida umlan dep-ul et lumaw idad kad-an etan ni patul et petu-ug
nan Moses ni inhebwag. Entanniy nangkepelhaan tu-wangu emin hu tuud
Egypt anin idan animal da.
11 Et endi law hu mabalin ni ippahding etan ni magician, tep anin ni
hi-gada et yadda edum dan iEgypt ey nangkepelhaan ida dama.

12 Nem mina-man nan APU DIOS hu ngehay etan ni patul et eleg tu u-
unnuden di Aaron nan Moses e humman dedan la hu inhel APU DIOS nan
Moses ni ippahding tu.

Impaelin Apu Dios hu etta-teng ni dallallud Egypt

13 Kan APU DIOS nan Moses ey "Haleman kan kabbuhhan ma-lat mu
mewan hegeden etan patul et kammun hi-gatuy 'Kan AP-APU e Dios min
Hebrew ey iebulut mudda tuuk ma-lat lumaw idan menaydayaw ni hi-gak.
14 Tep hedin kahing ka et eleg mudda pellaw, ey beken ni ebuh ida opisyal
mu et yadda tuum ni kastiguen ku, nem anin ni hi-gam ma-lat pengamtaan
mu e endi edum ni dios ni henin hi-gak eyad puyek.
15 Tep gullat na-mun impaelik hu nemahhig ni degeh et nanna-ud ni
netey kayun emin.
16 Nem ninemnem ku dedan e eleg dakeyu petteya ma-lat ang-angen yu
et-eteng ni kabaelan ku, ey ma-lat mandingngel hu ngadan tud emin ni
tuud kebebbebley. *
17 Nem ay ingganah ni nunya ey nanengtun manghay ka e eleg mu i-
abulut ni umlaw ida tuuk.
18 Et humman hu yan kabbuhhan ni henin nunyan olas, ey peellik hu
nemahhig ni dallallu e endin hekey hu henin nunman neipalpu eman ni
nambalin huyyan bebley.
19 Et humman hu iolden muddan tuum ma-lat ihidum dadda animal da
niya hipaddan wadan hi-gayu. Tep hedin peellik hu dallalu ey mettey emin
tuu niya animal ni eleg maihidum.' "
20 Yadda edum ni opisyal etan ni patul ey simmakut ida etan ni inhel tu
et dadda pan-ihidum hu bega-en da et yadda animal da.
21 Nem yadda edum ey kahing idan inhel APU DIOS et eleg dadda pan-
ihhidum hu bega-en da et yadda animal da.
22 Kan APU DIOS nan Moses ey "Idengdeng mu hulkud mud kabunyan
et ma-gah idalli dallallu et mangka-gahan ida tuu, yadda animal niyadda
intanem di Egypt."
23 Indengdeng nan Moses hulkud tud kabunyan ey impaeli tu-wangun
APU DIOS di Egypt hu dallallu ey kamangkikidul niya kamangkekedyam.
24 Nemahhig hu dallallu niya kedyam e anggetakkut ni peteg. Ey endi
henin nunman di Egypt neipalpun nekapyaan nunman ni bebley.
25 Et mangkebahbah ida neitnem ey nangketey ida tuu niyadda animal
ni nangka-gahan ni dallallu.
26 Ebuh di Goshen e nambebleyan idan helag Israel ni endi na-gah diman
ni dallallu.
27 Impaeyag etan ni patul di Moses nan Aaron et kantun hi-gaday "Nakka
ebbuluta e nambahullak. Neiptek hi APU DIOS ey neihla kamiddan tuuk.
28 Pandasal kan APU DIOS ma-lat pasiked tu eya kidul niya dallallu! Et
iebulut kun umlaw kayu."
29-30 Kan Moses ni hi-gatuy "Anin ni hannitan hu ehel mu ey amtak
metlaing e hi-gam niyadda opisyal mu ey eleg kayu umtakut nan APU DIOS.
Nem anin, hedin um-a-allawwak eyad bebley ey itta-gey ku ngamay ku et
mekihhummangan nak nan APU DIOS et pasiked tu eya kidul niya dallallu.
Humman pengamtaan mu e bagin APU DIOS eya puyek ni nambebleyan
tayun tuu."

---

* **9:16 9:16** Romans 9:17

31-32 Yadda neitnem ni kandan flax niya barley e nganganih ni me-teng
ey nangkebahbah. Nem eleg mebahbah hu intanem dan wheat niya spelt
tep eleg ida ni pay tummel.
33 Limmaw hi Moses di a-allaw etan ni bebley et ita-gey tu ngamay tu et
mandasal nan APU DIOS ey nesiked hu kidul, ya udan niya dallallu.
34 Nem nesiked ida humman ey nanliwat mewan etan patul niyadda
opisyal tu tep kahing ida mewan.
35 Immamnu hu inhel APU DIOS nan Moses e eleg i-abulut etan ni patul
ni umlaw ida helag Israel.

10

Ya nengipealian APU DIOS ni dakel ni dudun di Egypt

1 Kan APU DIOS nan Moses ey "Lakkay di kad-an etan ni patul et ka
mewan makihummangan ni hi-gatu. Nem impambalin kun manghay anin
idan opisyal tu ma-lat wada inna-nuk ni mengippeang-ang idan nunyan
miracle.
2 Et e-ehhelen yuddallin u-ungnga yu niya inap-apu yun edum ni aggew
hu meippanggep idan nunyan impahding kun miracle ni nengastiguk idan
eyan iEgypt. Et amtaen yun emin e hi-gak hu AP-APU."
3 Et lumaw di Moses nan Aaron et kanda etan ni patul ey "Kan etan ni
AP-APU e Dios min Hebrew ey 'Pigantu pampekumbabahan mun hi-gak?
Iebulut mudda tuuk et lumaw idan menaydayaw ni hi-gak.
4-5 Hedin nanengtun manghay ka et eleg mu i-abulut ida tuuk ni umlaw
ey peellik ni kabbuhhan eyad bebley yu hu dakel ni dudun. Nemahhig e
napnapan dallin emin hu puyek et endin hekey hu meang-ang ni puyek.
Et kennen dallin emin hu intanem ni natdaan ni eleg bahbahen ni dallallu,
anin idan keyew.
6 Mepnu baley mu, ya baley idan opisyal mu niya baley idan tuum.
Huyyan mekapya ey nemahhig e anin ida lan a-ammed yu ey endi da
inang-ang ni henin nunya neipalpun laputun nambebleyan dadya.' " Inhel
Moses huyya et hi-yanen tu etan patul.
7 Yadda etan opisyal ey ida nanlilih etan ni patul da e kanday "Nekele,
pigantu pengissikedan eyan tuun um-enidwat ni panligligatan tayu?
Iebulut mudda eya helag Israel et lumaw idan an menadayaw ni AP-APU e
Dios da. Kaw eleg mu ang-anga e nebahbah law eya bebley tayu?"
8 Et paeyag etan ni patul di Moses nan Aaron et kantun hi-gaday
"Dammutun i-abulut dakeyun umlaw et yu dayawen hu AP-APU e Dios yu.
Nem kaw hipaddan hi-gayu umlaw?"
9 Kan Moses ey "Mahapul ni umlaw kamin emin, anin idan u-ungnga mi,
yadda nangkea-amma, yadda nangkei-inna niyadda animal mi ey peki-
la min emin tep mahapul ni mampiyestah kami et manhahamul kamin
menaydayaw ni AP-APU mi."
10 Kan etan ni patul ey "Isapatah kud ngadan APU DIOS e eggak i-abulut
ni mekillaw ida ahwa yu niya u-ungnga yu. Neaamta e wada lawah ni
yuka nemnemneman pehding.
11 Ebuh hu lalakkin i-abulut kun umlaw ni an menaydayaw etan ni AP-
APU e Dios yu tep ay humman hu muka ibbagan pehding yu." Inhel tu
humman et pa-hep tud Moses nan Aaron etan di baley tu.
12 Kan APU DIOS nan Moses ey "Ita-gey mu ngamay mu et umli dakel ni
dudun di deya Egypt et kanen da emin hu sindaan ni dallallu."

13 Et ildeng nan Moses hu hulkud tud Egypt et paelin APU DIOS hu
dibdib ni nalpud kasimmilin aggew, et ia-aggew tu niya inlallabi tun
dimmenibdib. Ey yan newa-waan tu ey dakel ni peteg hu dudun ni in-
alin etan ni dibdib.
14 Nemahhig e nenapnapan emin hu bebley di Egypt ni dudun. Endi
la hanneyan ni kedakkel ni dudun di Egypt ey endilli hanneyan ni
meippahding diman.
15 Immepadda ey andeket hu kameang-ang. Kinan dan emin hu neitnem
ni sindaan ni dallallu et endin hekey hu natdaan anin idan lameh ni keyew.
Et emin di Egypt ey endin hekey hu kameang-ang ni bulung winu lameh
ni neitnem.
16 Et pagegannun etan ni patul ni impaeyag di Moses nan Aaron et
kantun hi-gaday "Nakka ebbuluta e nanliwat tak nan AP-APU yu e Dios
yu niya nambahullak ni hi-gayu.
17 Et humman hu pesinsahi yuwak anhan et mandasal kayu etan ni AP-
APU e Dios yu et pasiked tu eya tuka pampalpaligat ni hi-gamin umhulun
ni ketteyyan mi."
18 Et hi-yanen nan Moses etan patul et mandasal nan APU DIOS.
19 Ey dingngel APU DIOS hu dasal nan Moses et bangiwen tu pellawwan
ni dibdib, et palaw tud appit ni kasimmilin aggew et ityab tuddan emin
hu dudun. Et endin hekey hu dudun di Egypt tep inlaw ni dibdib emin di
Madlang ni Baybay.
20 Nem impambalin APU DIOS etan patul ni manghay et eleg tu mewan
palaw ida etan helag Israel.

Impambalin APU DIOS ni engeenget di Egypt

21 Kan mewan APU DIOS nan Moses ey "Ita-gey mu hu ngamay mu e
idengdeng mud kabunyan et ma-ngetan emin hu bebley di Egypt."
22 Inta-gey Moses hu ngamay tu ey na-ngetan emin hu bebley di Egypt
ni tellun aggew.
23 Et yadda iEgypt ey eleg da han-ang-ang hu anin hipa et eleg ida man-
u-ukkat di baley dan tellun aggew. Nem yadda helag Israel ey kawwalwal
ngu dedan di nambebleyan da.
24 Impaeyag mewan etan ni patul hi Moses et kantun hi-gatuy "Lakkayuy
et yu dayawen hu AP-APU e Dios yu. Dammutun mekillaw ida ahwa yu
niyadda u-ungnga yu, nem entan peki-ladda animal yu henin kalneroh yu,
gelding yu niya baka yu."
25 Ey kan Moses ey "Eleg mabalin hu hanniman tep mahapul ni i-appitan
mi hu AP-APU e Dios mi.
26 Et humman hu mahapul ni peki-la min emin hu animal mi. Eleg man
ahan mabalin ni yadya hu pampillian min animal ni i-appit min hi-gatu tep
mahapul ni umdateng kamidman et han mi amtaa hu pillien min i-appit
min hi-gatu."
27 Nem impambalin mewan APU DIOS ni manghay etan patul et eleg tu
pellaw ida etan Hebrew.
28 Kan etan ni patul nan Moses ey "A-allaw kadya! Entan ali law
pampeang-ang ni hi-gak tep petteyen daka hedin!"
29 Kan Moses ey "Hi-gam apu patul hu meu-unnud. Eggak ali law
mampeang-ang ni hi-gam."

11

Ya neteyyan idan pengulwan ni lakin u-ungngaddan iEgypt

1 Kan dedan lan APU DIOS nan Moses ey "Hakey law huyyan ligat ni
peellik etan ni patul et yadda tuu tu. Et hedin megibbuh huyya ey i-abulut
dakeyun umlaw. Ey ya kakulugan tu ey hi-gatu mengittu-dak ni hi-gayu.
2 Et ya pehding mu ey ehel muddan tuum et mambagaddan sinakdul yun
iEgypt ni gamgam ni balituk niya silber."
3 Yan nunman ey impambalin APU DIOS ida iEgypt ni nekalispituh niya
kabbabbal daddan helag Israel. Ey anin idan opisyal ni patul niyadda tuu
tu ey imbilang da hi Moses ni eta-gey hu saad tu.
4 Et kan pay Moses etan ni patul ey "Kan etan ni AP-APU mi ey yallin
gawan hileng ey um-ali et hinnapen tu emin hu bebley yud Egypt
5 et emin hu pengulwan ni u-ungnga yun laki ey mettey. Meippalpun
u-ungngam, e hi-gatu-et hu meihhayned ni hi-gam ni man-ap-apu, et
ingganah ni pengulwan ni u-ungngaddan kebabahan ni bega-en mu et
yadda nemangulun impah ni animal yu ey mettey ida.
6 Medngel ali hu nangih ni endi tu neiingngehan tep endi neipahding ni
henin nunyan nunman la ey endilli law henin nunyan meippahding.
7 Nem yadda helag Israel ey melinggep idalli tep endi meippahding ni hi-
gada, anin idan animal da. Ey anin idan ahhu da et endi an umgunggung.
Yan nunman ali pengamtaan yu e nambaklang hu kapengibbillang APU
DIOS idan helag Israel et hi-gayuddan iEgypt.
8 Ey emin idalli opisyal mu ey um-aliddan manyu-ung ni mampehem-
mehemmek ni hi-gak ma-lat ipenguluk ida tuuk et hi-yanen mi eya Egypt.
Ey makulug ni umlaw kami." Inhel Moses humman et umhep e nemahhig
bunget tu.
9 Kan dedan lan APU DIOS nan Moses ey "Nanengtun eleg dakalli u-
unnuda etan ni patul ma-lat peang-ang ku dakel ni miracle di deya Egypt."
10 Et humman hu, anin impahding di Moses nan Aaron ida emin huyyan
miracle di hinanggan etan ni patul, ey eleg tu i-ebulut ni umlaw ida etan
helag Israel tep impambalin APU DIOS ni manghay.

12

Ya Piyestah ni Passover e Nelabhan ni Anghel APU DIOS

1 Entanni ey kan mewan APU DIOS di Moses nan Aaron di Egypt ey
2 "Huyyan bulan hu memengngulun bulan ni hantoon.
3 Ehel yuddan edum yun helag Israel ma-lat yallin meikkeppulun aggew
ni nunyan bulan ey wada hakkey ni pamilyah ey umpilin impah ni
kalneroh ni ihhideda e hanhakkey di hakey ni pamilyah.
4 Hedin wada pamilyah ni eleg da han-epuh etan hakey ni kalneroh,
mabalin ni mekiggedwa hu sinakdul da tep meippuun di kadinakkel etan
ni pamilyah niya um-ustuh ni kennen.
5 Mahapul ni ya kayyaggud ni hantoon tun kalneroh winu gelding hu
pillien yu.
6 Mahapul ni paka-ippaptek yudda huyyan animal ingganah ni mahmah-
dem ni meikkeppulut epat ni aggew. Et emin kayun helag Israel ey
keklengen yun kehillengan tun nunman ni aggew.
7 Da-nihi yun kuheyaw hu nambina-hil ni pamedingan niya etan ta-pew
ni habyen ni emin ni baballey yun pengikkannan yu.
8 Itangtang yudda etan detag ey ihideyud sinapay ni eleg ma-duman ni
kamampelbag, ey hidai yun mapeit ni kameitnem.
9 Entan tu ekan ni meatta winu entan tu panhina-eng, nem itangtang yu
e anin ni ya ulu tu, ya heli tu, ya puhu tu, ya altey tu niya egeh tu.

10 Mahapul ni kennen yun emin ni mahmahdem ey endi tetdaan yu. Nem
hedin wada metdaan man, giheb yu.
11 Heninnuy pay hu pehding yu, pambalwasi kayun heni wada lawwan
yu niya pampatut kayu ey ala yu hulkud yu. Ey papuut yu ekan tep
melebbah nunyan hileng hu anghel kud baballey yu.
12 Yan nunman alin hileng ey hinnapen kun emin hu bebley di Egypt
et petteyen kuddan emin hu lakin pengulwan ni u-ungngaddan iEgypt
niyadda nemangulun impah ni animal da. Ey bahbahen kun emin hu dios
dan daka deyyawa, ma-lat pengamtaan da e hi-gak ni ebuh hu Dios.
13 Ya etan kuheyaw ni idda-ni yud pamedingan yu hu pengimmatunan
kun baballey yu et labhan ku ma-lat endi mettey ni hi-gayun ellian kun
pemetteyan kuddan pengulwan ni u-ungngaddan iEgypt. *
14 Mahapul ni pehding yudda eya inhel kun ippahding yu e mampiyestah
kayu ma-lat penginemneman yun hi-gak e Ap-Apu yu. Ey ituttuddu yudda
damaddan u-ungnga yu niya inap-apu yu huyya ma-lat eleg matelak
huyyan elaw.
15 Pitun aggew hu eleg yu pengngannin sinapay ni neha-adan ni
kamampelbag. Ey yan memengngulun aggew ey mahapul ni e-kalen yudda
emin hu kamampelbag ni sinapay di baballey yu. Tep hedin wadan hi-
gayu hu mengngan ni sinapay ni neha-adan ni kamampelbag ni sinapay
ni nunman ni pitun aggew ey eggak ibbilang ni tuuk.
16 Yan lapun aggew et yan meikkeppitun aggew ey meemmung kayu et
mandayaw kayun hi-gak. Et endi an mangngunnun nunman idan aggew.
Yan ebuh hu mabalin ni ingngunu yu ey ya mengiddaddan ni kennen yun
pampiyestahan yu.
17 Mahapul ni pehding yu huyyan elaw tep yan nunyan aggew hu
nengipa-kalan kun hi-gayud Egypt. Ey pannananeng yun ippahding
huyyan Piyestah ni Sinapay e eleg meha-adan ni kamampelbag.
18 Meippalpun mahmahdem ni meikkeppulut epat ni aggew ingganah
ni mahmahdem ni meikkadwam pulut hakey ni aggew ni nunman ni
nemangulun bulan ey eleg kayu mengngan ni sinapay ni neha-adan ni
kamampelbag.
19-20 Ey pitun aggew ni endi umkan ni sinapay ni neha-adan ni
kamampelbag niya endi an meihha-ad ni kamampelbag di kabeley ni
nunman idan aggew. Mahapul ni emin kayu, helag Israel winu beken,
ey u-unnuden yu huyya tep ya etan mengehhing et eleg tu u-unnuda ey
eggak law ibbilang ni tuuk."

Ya etan nemangulun Piyestah ni Passover

21 Et paeyag ida Moses emin aap-apun helag Israel et kantun hi-gaday
"Kayu pilin impah ni kalneroh ni keklengen yun hemmulen ni pamilyah
yun pampiyestahan yun Passover e humman la Nelabahan ni Anghel Apu
Dios.
22 Niya betek kayun hissop ni itta-mel yu etan di kuheyaw ni kinleng yu
et da-nihan yu nambina-hil ni pamedingan niya ta-pew ni habyen ni baley
yu. Ey endin hi-gayu um-ehep ingganah ni mewa-wa.
23 Tep hedin um-alilli hi Apu Dios di emin ni bebley di Egypt ni memettey
idan pengulwan ni lakin u-ungngaddan iEgypt et ang-angen tu e wada
kuheyaw di nambina-hil ni pamedingan niyad ta-pew ni habyen ni baley
yu, pelebbah tu etan anghel tu et eleg dakeyu illagat.

---

* **12:13 12:13** Hebrews 11:28

24 Hi-gayu niyaddalli helag yu ey mahapul ni ippahding yudda huyyan
katootoon ma-lat eleg matelak huyyan elaw.
25 Et hedin umdateng kayu etan di lawwan yun puyek ni impakulug APU
DIOS ni hi-gayu, ippahding yu huyyan Piyestah ni Passover.
26 Hedin mahmahan idan u-ungnga yu e kele mahapul ni pehding yu
huyya
27 ey kanyun ihhumang yuy 'Huyya piyestah ni penaydayaw min APU
DIOS e i-appitan mi tep linabhan idan anghel tu baballey min helag Israel,
et endi tu pinetey ni hi-gami, et ebuh ida ngu pengulwan ni lakin u-
ungngaddan iEgypt ni pintey tu.' "
Dingngel idan helag Israel humman ey nandukkun ida et dayawen da hi
APU DIOS.
28 Et u-unnuden da hu inhel di Moses nan Aaron e humman intugun APU
DIOS.

Nangketey ida lalakkin pengulwan ni u-ungngaddan iEgypt

29 Yan nunman ni gawan hileng ey pintey APU DIOS emin hu pengulwan
ni lakin u-ungngaddan iEgypt e neilepud u-ungngan etan ni patul e hi-gatu-
et hu meihhayned ni mampatul ingganah di pengulwan ni u-ungngaddan
nangkeikelabut, anin ni yadda nemangulun impah ni animal da.
30 Yan nunman ni hileng, ey bimmangun etan patul, yadda opisyal tu
niyadda emin hu iEgypt ey kanengih ida tep emin di kabeley ey wada
netey.
31 Et yan nunman ni hileng ey impaeyag etan ni patul di Moses nan
Aaron et kantun hi-gaday "Lakkayuy et yudda ipengulu edum yun helag
Israel, et manglaw kayu. Hi-yan yu eya bebley mi ma-lat yu dayawen etan
AP-APU e Dios yu e humman hu yuka ibbagabagan pehding yu!
32 Pampeki-la yudda kalneroh yu niyadda edum ni animal yu, nem
idasali yuwak anhan ma-lat wada dama hu panyaggudak."
33 Kapandegdegaddan iEgypt etan ida helag Israel e kanday "Papuut yu
et manglaw kayun emin. Endilli maptek ey mettey kamin emin hedin eleg
kayu um-a-allaw di deya!"
34 Et panlibutan idan helag Israel hu pinelut dan alinah ni kapyaen
dan sinapay ni eleg meha-adan ni mampelbag et libutan dan luput et
pampahnen da.
35-36 Et manglaw ida e impeki-la da kinedangyan idan iEgypt tep
nambaga idan hi-gadan hubeng, yadda silber niyadda balwasi e inu-unnud
da inhel lan Moses ni pehding da. Nan-idwat idan iEgypt huyyan imbageda
tep impambalin APU DIOS ni mekallispituh idan hi-gada. Hanniman hu
nengal-an idan helag Israel ni kinedangyan idan iEgypt et itebin da.

Ya neni-yanan idan helag Israel ni Egypt

37 Immegah ida helag Israel di Rameses et mandaddallan idan limmaw
di Sukkot. Ya bilang dan emin ni neni-yan ni Egypt ey enem ni gatut hu
libu nem eleg ida maibilang hu u-ungnga niyadda bibi-i.
38 Ey dakel hu kalneroh da, gelding da niya baka dan impeki-la da. Dakel
ida dama edum ni tuun beken ni helag Israel ni nekilaw ni hi-gada.
39 Hedin nanha-ad ida, kinapya dan sinapay etan itabin dan alinah ni
eleg meha-adan ni kamampelbag, tep hinaggadud hu immegahan da, et
endi tsimpuh dan nengidaddan ni kennen da.
40-41 Ya bilang ni toon ni nekibebleyan idan helag Israel di Egypt neipalpu
eman ni linawwan dadman ingganah ni nunyan peni-yanan da ey epat ni
gatut et telumpulun toon.

42 Yadda helag Israel ey mahapul ni katootoon ey i-appit dan APU DIOS
humman ni hileng ni nengihwangan tun hi-gada et hi-yanen da Egypt.

Yadda etan meu-unnud ni Piyestah ni Passover

43 Entanni ey immehel mewan hi APU DIOS et kantud Moses nan Aaron
ey "Yahhuy hu olden ni meu-unnud ni pengippahdingan yun Piyestah
ni Passover. Endi hansinu-wan ni beken ni edum yun helag Israel ni
mekikkan ni hi-gayu etan ni indaddan yun kalneroh ni hemmulen yun
penginemnemneman yun nelabahan ni anghel ku.
44 Nem dammutun mekikkan ida himbut yun gintang yu, hedin nekugit
ida.
45 Eleg mebellin ni mekikkan ida nekibebley ni hi-gayun nalpud edum
ni bebley niyadda yuka pangngunnun kametangdani.
46 Ey mahapul ni kennen yun emin humman ni kalneroh etan di bawang
ni baballey yu. Entan tu i-hep ey ang-ang yu et endi an megiplung ni genit
nunman ni keklengen yu. †
47 Emin kayun helag Israel ey mahapul ni ippahding yu huyyan piyestah.
48 Nem eleg mabalin ni mekikkan hu tuun eleg makugit. Ey hedin
wadadda nalpud edum ni bebley ni nekibebley ni hi-gayu et pinhed dan
meki-dum ni pengippahdingan yun nuntan ni penginemnemneman yun
nelabahan ni anghel ku, dammutu. Nem mahapul ni mekuggit idan emin
hu lalakkid pamilyah da anin idan lalakkin kamekihha-ad ni hi-gada ma-
lat heniddan hi-gayun helag Israel et han mabalin ni meki-dum ida.
49 Emin kayun helag Israel et yadda etan tuun nekibebley ni hi-gayu ey
mahapul ni u-unnuden yudda huyyan meu-unnud ni pengippahdingan ni
Piyestah ni Passover."
50 Emin ida helag Israel ey inu-unnud da hu tugun APU DIOS ni inhel di
Moses nan Aaron ni hi-gadan pehding dan peni-yanan dan Egypt.
51 Et ipengulun APU DIOS idan meni-yan ni Egypt ni nunman ni aggew.

13

Ya pengi-eng-engan idan helag Israel ni pengulwan ni lakin u-ungnga da nan APU DIOS

1 Kan mewan APU DIOS nan Moses ey
2 "Emin hu pengulwan ni u-ungnga yun laki niya nemangulun impah
ni animal yu ey ieng-eng yun hi-gak. Tep bagik emin hu pengulwan * ni
u-ungnga yun helag Israel, anin idan nemangulun impah ni animal yu."
3 Kan Moses idan edum tun helag Israel ey "Nemnemnem tayun
ingganah huyyan aggew ni neni-yanan tayun Egypt et meliblih itsud
neihbutan tayu gapuh ni et-eteng ni kabaelan APU DIOS. Ey ang-ang tayu
et eleg tayu kanen hu sinapay ni neha-adan ni kamampelbag.
4-5 Yan nunyan memengngulun bulan ni Abib ey hini-yan tayu Egypt et
lumaw itsu etan di bebley ni impakulug APU DIOS ida lan ammed tayun
iddawat tun hi-gatsu. Humman hu nambebleyan idan Kanaanite, Hittite,
Amorite, Hibite niyadda Jebusite. Humman ni bebley ey dakel kennen
ey mateba kameitnem. Hedin umdateng kayudman, ey entan tu liwwan
ni ippahding hu pan-am-amlengan yu hedin nedatngan huyyan aggew ni
katootoon.
6-7 Et yan dettengan yudman ni kakkayyaggud ni bebley ey ang-
ang yu et eleg yu kanen hu sinapay ni neha-adan ni kamampelbag
niya mahapul ni endi kamampelbag ni sinapay di baballey yu et yad

† **12:46 12:46** John 19:36 * **13:2 13:2, 12, 15** Luke 2:22-24

bebley yu ni memengngulun pitun aggew ni memengngulun bulan. Et
yan meikkeppitun aggew ey mampiyestah kayu e manhahamul kayun
penaydayaw yun APU DIOS.
8 Et hedin ippahding yulli huyyan piyestah ni katootoon ey ehel
yuddallin u-ungnga yu e mukun wada huyyan piyestah ey tep huyya
penginemnemneman tayun impahding APU DIOS et hi-yanen tayu Egypt.
9 Huyyan piyestah ey heni malkad ngamay winu tuktuk yun mengippen-
emnem ni hi-gatsun ingganah idan tugun APU DIOS. Huyya pehding tayu
tep impa-kal daitsun hi-gatud Egypt gapuh ni et-eteng ni kabaelan tu.
10 Et humman hu ippahding yulli huyyan piyestah di nagtud ni aggew ni
katootoon.
11 Yallin nunman alin dettengan yu etan di bebley ni impakulug APU DIOS
ida lan ammed tayun iddawat tun hi-gatsu e humman hu nambebleyan
idan iKanaan,
12 ey mahapul ni ieng-eng yun APU DIOS hu pengulwan ni u-ungnga yu
tep emin hu lakin pengulwan ni u-ungnga yu anin idan nemangulun lakin
impah ni animal yu ey hi-gatu.
13 Nem humman idan pengulwan ni lakin u-ungnga yun ieng-eng yun
APU DIOS, ey dammutun hullulan yun lakkitun impah ni kalnero. Et
ya nemangulun lakkitun impah ni kebayyu ey dammutun hullulan yun
lakkitun impah ni kalnero. Nem hedin eleg yu pinhed ni hullulan, giplung
yu buklew tu et matey.
14 Ey hedin ibbagaddallin u-ungnga yun edum ni aggew hu gaputun yuka
pengippahdingin nunya, kan yulli ey 'Mukun mika ippahding huyya ey
tep gapuh ni et-eteng ni kabaelan APU DIOS ey impa-kal dakemid Egypt e
neihbutan mi
15 e kinastigu tu etan patul et pateyen tu pengulwan ni u-ungnga tu,
yadda pengulwan ni u-ungngaddan tutu-u tu niyadda nemangulun impah
ni animal da tep manghay et eleg dakemi i-abulut ni me-kal diman. Et
humman hu, mahapul ni iddawat tayuddan APU DIOS hu nemangulun
lalakkin u-ungnga tayu et yadda nemangulun impah ni animal tayu. Nem
ya meihhullul ni pengulwan ni lakin u-ungnga tayu ey ya impah ni kalnero.
16 Huyyan pehding tayu ey heni malkad ngamay winu tuktuk tayu et
penginemnemneman tayun ingganah ni nangkalan APU DIOS ni hi-gatsud
Egypt gapuh ni et-eteng ni kabaelan tu.' "

Yan nengipenguluan APU DIOS idan helag Israel et hi-yanen da hu Egypt

17-18 Yan nengiebulutan etan ni patul ni hi-yanen idan helag Israel hu
Egypt ey beken etan di keltad ni mampellaw di Pilistia hu impangulun Apu
Dios ni dinlan da ey humman et hu neihnup. Et ya impangulu tu ey ya etan
di eleg mebebleyi e mampellaw etan di Madlang ni Baybay nem nelikaw
humman ni dinlan da. Tep kan APU DIOS ey "Nungay mantuttuyyu ida et
mambangngad idad Egypt hedin mahapul ni mekiggubbat ida." Humman
ninemnem tun pehding anin ni wada almas dan intabin dan neni-yanan
dan Egypt.
19 Yan neni-yanan di Moses ni Egypt ey neki-la tu genit Joseph tep inhel
lan Joseph idan edum tun helag Israel e kantuy "Baddangan dakeyullin
APU DIOS et hedin hi-yanen yulli Egypt, mahapul ni peki-la yulli genit ku."
20 Hini-yan idan helag Israel hu Sukkot et dumteng idad Etham di gilig
etan ni eleg mebebleyi et mangkampuddadman.
21-22 Ya impahding APU DIOS ni nengipengulun hi-gada ey hedin kawwal-
wal, kamambalin ni kulput et tuka ippangnguludda et hedin hileng,

kamambalin humman ni kulput ni et-eteng ni apuy ni kamantettebbel et humman daka penillag ni dellanen da. †

14

Impanggedwan Apu Dios etan danum di Madlang ni Baybay

1 Entanni ey kan mewan Apu Dios nan Moses ey
2 "Ehel muddan edum mun helag Israel et mambangngad kayu etan di neihnup di Pi Hahirot e nambattanan ni Migdol et ya Madlang ni Baybay, et mangkampu kayu etan di demang ni Baal Sepon.
3 Et penghel etan ni patul ni Egypt ey nehama kayu niya nehukum kayu tep wada kayud nambattanan ni eleg mebebleyi et ya baybay,
4 et pedugen dakeyu tep pambalin ku mewan ni manghay. Implanuh ku huyya ma-lat usalen ku etan patul niyadda sindalu tun pengippeang-angan kun et-eteng ni dayaw ku, et pengamtaan idan iEgypt e hi-gak hu Ap-Apu." Et an ehlen Moses idan edum tun helag Israel ey inu-unnud da.
5 Ya etan patul et yadda opisyal tu ey ida kamantuttuyyun limmawan idan helag Israel et eleg ida law mambangngad et kanday "Eyyakaw kumedek! Hipa ninemnem tayu, kele tayu in-abulut ni umbesik ida etan helag Israel? Tam endi law pambega-en tayu."
6-8 Impambalin mewan Apu Dios ni manghay etan patul et paidaddan tu hu kalesah ni panlugganan tu ma-lat ipengulu tudda sindalu tu niyadda ap-apudan memdug idan helag Israel. Inusal da enem ni gatut ni kekakkayyaggudan ni kalesa et yadda edum ni kalesa di Egypt ni kameussal di gubat. Ey netuled idan emin ni namdug idan helag Israel.
9 Yadda namdug idan helag Israel ey ya etan patul, yadda sindalun nandalan, yadda nampangkebayyu niyadda nampangkalesa et ha-kupen daddan nangkampud gilig ni Madlang ni Baybay e neihnup di Pi Hahirot niya demang ni Baal Sepon.
10 Yan nenang-angan idan helag Israel e iyyaddalli etan patul niyadda sindalu tu ey simmakut ida et ida kamampehemmehemmek nan Apu Dios ma-lat ihwang tudda.
11 Kandan Moses ey "Eyyakaw kumedek, kaw in-ali dakemidyad eleg mebebleyi et matey kamidya? Kaw kulang hu keikkullungngan di Egypt?
12 Inhel mi dedan ni hi-gam e eleg dakemi pekidimdima-u et anin ew ngun diman kamid Egypt. Kekkeddukdul tu hu nannaneng kamin himbut di diman nem ya etan kami mettey di deya!"
13 Nem kan Moses ey "Entan takut yu! Petuled yu nemnem yu et ang-angen yu hu pehding Apu Dios ni mengihwang ni hi-gatsun nunya. Tep humman idan iEgypt ey meendidda et endilli law yu penang-angan ni hi-gada.
14 Ya kayyaggud ni pehding tayu ey pelinggep tayu nemnem tayu et ngenamung hi Apu Dios ni mekiggubbat ni hi-gada."
15 Kan Apu Dios nan Moses ey "Kele kayu kamampehemmehemmek ni hi-gak? Ehel mu kumadda eyan tuu et ituluy yun menglaw.
16 Idengdeng mu eya hulkud mud baybay et megedwa eya danum et mandalan kayuddan edum mun helag Israel di mamega.
17 Pambalin kudda mewan eya iEgypt ni manghay et anin kayu kamenglaw ey pan-unnuden dakeyu. Nem hi-gak hu mekiggubbat ni hi-gada et apputen ku etan patul, yadda sindalu tu, yadda sindalu tun

† **13:21-22 13:21-22** Ang-ang yu Exodus 40:30.

nangkalesa et yadda nangkebayyu et meang-ang hu et-eteng ni kabaelan ku.
18 Et humman ni pengapputan kun hi-gada hu pengamtaan da e hi-gak
hu makulug ni AP-APU.”
19 Et ida kamenglaw hu helag Israel ey limmaw etan anghel ni
kamengipappangngulun hi-gadad dingkuggan da ey limmaw dama etan
kulput di nambattanan
20 idan helag Israel et yadda iEgypt et maiheni. Entanni et nehileng ey
engeenget di kad-an idan iEgypt, nem kawwalwal di kad-an idan helag
Israel tep nambalin ni apuy etan kulput. Et endi inna-nuddan iEgypt ni
meihnup ni hi-gada.
21 Dimmateng ida etan di baybay et idengdeng nan Moses etan hulkud
tu ey impaelin APU DIOS hu na-let ni dibdib ni nalpud appit ni kasimmilin
aggew et dumenibdibdib ingganah newa-wa. Entanni ey nanggedwa etan
danum et mabudihan hu dalinat ni baybay.
22 Et man-agwat ida helag Israel di baybay e nandalan idad mamegan
puyek tep ya etan danum di nambina-hil di winilli niyad winannan ey
heni natneng.
23 Ida kamangkeipdug hu iEgypt ni nampangkalesah ida niya nam-
pangkebayyu.
24 Yan eleg pay ni mewa-wa ey nan-uhdung hi APU DIOS e wada etan di
kulput et apuy. Et wadaen tu takut idan sindalun iEgypt.
25 Endi maptek ey kamangkeillunnek hu heli idan kalesah da et ida
kamampaligat ni umlaw. Et kanday “A-allaw itsu kumadya! Tep ya DIOS
idan helag Israel hu kamekihhanggan hi-gatsu.”
26 Yan nan-agwatan emin ni helag Israel di ba-hil ni baybay ey
kan APU DIOS nan Moses ey “Idengdeng mu mewan hu ngamay mud
baybay ma-lat mandammu etan danum et mangkalsing ida eya iEgypt ni
kamangkeipdug.”
27-28 Et idengdeng Moses hu ngamay tud baybay ni kakkabbuhhan ey
nambangngad etan danum. Et mangkaenud ida kalesa et yadda kebayyu
ey nangkalsing ida sindalun iEgypt. Impatnaddan iEgypt et ni umdakal,
nem nalsing idan emin gapun nunman ni impahding APU DIOS et endi
natdaan.
29 Nem yadda helag Israel ey nan-agwat ida e nandalan idad mamegan
puyek di dalinat ni baybay e nambina-hil hu danum e heni nebatneng di
winannan niyad winilli.
30-31 Natngadda helag Israel ey et-eteng law hu dinel dan APU DIOS et hi
Moses e bega-en tun nenang-angan dan kabaelan tun nengihwangan tun
hi-gadan nunman ni aggew e inapput tudda iEgypt et nangkalsing idan
impahding tu. Et mangkaiwehit hu annel dad gilig ni baybay.

15

Ya a-appeh Moses

1 Et gapuh ni nunman ni nengihwangan Apu Dios ni hi-gada ey
impappangngulun Moses ida edum tun helag Israel et man-a-appeh.
Kandad a-appeh day “Ia-appehan ku hi APU DIOS tep naka-apput tudda
buhul tu e imbeng tud baybay etan ida kebayyu et yadda nantakkay.
2 Hi APU DIOS hu na-let ni mengi-ehneng ni hi-gak, ey hi-gatu mengih-
wang ni hi-gak. Hi-gatu hu Dios ku ey hi-gatu deyyawen ku. Ey hi-gatu Dios
ni kadeyyawan ama, et humman hu ia-appeh ku meippanggep ni kasina-
gey tu.

3 Hi APU DIOS ey netuled ey nelaing ni mekiggubbat ey hi-gatu AP-APU.
4 Imbeng tuddad baybay hu sindalun iEgypt niyadda kalesa da. Et
mangkalsing ida ketultuledan ni aap-apun sindalu da etan di Madlang ni
Baybay.
5 Nalneng ida e henidda batun limmaw di nandallem.
6 Hi-gam e APU DIOS ey et-eteng hu kabaelam e muka paka-apputa buhul
mu.
7 Gapuh ni kasina-gey niya kakina-let mu ey inapput muddan emin hu
kamenanggan hi-gam. Impeang-ang mu bunget mun nengendian mun hi-
gada, henin kapanggi-ingin apuy ni ulut.
8 Inheb-uk mud baybay ey negedwa hu danum e heni natneng et ay heni
nedingding et mabudihan hu mamegan puyek di dalinat ni baybay.
9 Kan etan ni buhul miy 'Pepdugen kudda et hedin hina-kup kudda,
nampatey kudda et al-en kun emin hu binaknang da et panggegedwa
middan tuuk.'
10 Nem inheb-uk mu mewan e APU DIOS, et mandammu etan danum et
mangkalsing ida. Et malneng idad baybay e henidda gumek ni nalneng di
nandallem.
11 APU DIOS, endi edum ni dios ni henin hi-gam. Kaw wadan hi-gada
hu kamedeyyaw ey kakkayyaggud e henin hi-gam? Et hipan hi-gada hu
kabaelan tun mengippahding idan kamengippetngan muka ippenahding?
12 Indengdeng mu wannan ni ngamay mu ey nangkeunug ida buhul mi
et lumaw idad nandallem di puyek.
13 Nem hedin hi-gami, inhewang dakemi et ipengulu dakemi gapuh ni
et-eteng ni impeminhed mun hi-gamin tuum. Ey gapuh ni et-eteng ni
kabaelam ey ippaptek dakemi ingganah ni umdateng kami etan di bebley
ni intudum ni panha-adan mi.
14 Dakel idalli hu tutu-ud kebebbebley ni mengngel alin nunman ni
neipahding et umgeygey idan takut da. Nema-madda iPilistia,
15 anin idan aap-apun iEdom, niya iMoab. Ey nemahhig ali takut idan
emin ni tuud Kanaan.
16 Umtatakut idalli gapuh ni et-eteng ni kabaelam, APU DIOS, et humman
hu um-eneeneng idalli e endi da pehding ni hi-gami ingganah ni melebbah
kamin tuum ni liniblih mud neihbutan mi.
17 APU DIOS, illaw dakemilli etan di duntug et heni dakemi ittanem diman
ni pinilim ni panha-adam e kad-an ni baley mun kinapyam.
18 Hi-gam e APU DIOS hu mannananeng ni man-ap-apun inggana."
19 Yan wadadda kakalesa niyadda kebayyu et yadda sindalun iEgypt di
gawwan baybay, ey impandammu mewan APU DIOS etan danum et malsing
idan emin. Nem yadda helag Israel ey nema-ganan hu nandalnan da etan
di baybay.

Ya a-appeh Miriam

20 Entanni ey hi Miriam e agin Aaron e prophet ey illatu tambourine tu
et ipappangngulu tudda dama edum tun bii et wada hakkeyey impatnul tu
hu tambourine tu et menattayyaw ida.
21 Et man-a-appeh hi Miriam e kantuy "Ia-appehi tayu hi APU DIOS tep
inapput tu buhul tayu ma-lat kaideyyawan tu. Imbeng tudda kebayyu et
yadda nampantakkay etan di baybay et mangkalsing ida."

Ya etan mapeit ni danum di Marah

22 Entanni ey impangulun Moses mewan ida helag Israel et hi-yanen
da etan Madlang ni Baybay et mampalaw idad Sur e eleg mebebleyi. Yan

kaweda dadman ey tellun aggew ni endi da himmak ni danum ni innumen da.
23 Entanni ey dimmateng idad Marah ey wada danum diman, nem mapeit. Et humman hu neal-an ni nunman ni ngadan ni bebley ni Marah. Tep ya keibbellinan ni Marah di ehel dan Hebrew ey mapeit.
24 Ey ida kaumguguhu et kandan Moses ey "Mahapul ni wada danum ni innumen et eleg itsu matey ni ewew tayu."
25 Et mampehemmehemmek hi Moses nan Apu Dios. Intudun Apu Dios ni hi-gatu etan pangan keyew. Et alen tu et ibelangdu tu etan di danum ey na-kal pait tu et mabalin law ni meinnum.

Ey yan nunman ni kaweda dad Marah ey impeamtan Apu Dios ni hi-gada etan ida tugun tun mahapul ni u-unnuden da, ma-lat ang-angen tu hedin u-unnuden da winu eleg.
26 Kantuy "Hedin paka-u-unnuden yuwak et ippahding yudda etan pinhed ku et ya kayyaggud pehding yu, eleg dakeyu kastigua, beken ni heniddan iEgypt e kinastiguk idan degeh. Hi-gak hu Ap-Apu yu et ya panyaggudan yu hu nakka nenemnema."
27 Entanni ey dimmateng idad Elim e wada hampulut dewwan hebwak diman niya nepitun palmah e heni neyug et mangkampuddadman.

16

Ya etan kennen ni impaelin Apu Dios

1 Emin ida helag Israel ey hini-yan da mewan hu Elim et lumaw idad Sin e hakey mewan ni eleg mebebleyi di nambattanan ni Elim niya Sinai et mangkampuddadman. Yan dintengan dadman ey hambulan et hampulut liman aggew hu nelabah neipalpun neni-yanan dan Egypt.
2 Yan wadaddadman ey kaigugguhu mewan idan tutu-u di Moses nan Aaron.
3 Kanday "Eyyakaw, kedukdul na-mu hedin pintey dakemin Apu Dios di Egypt. Kele dakemi ippangulun hi-gatu eyad eleg mebebleyi et kami mettey ni upa? Yad Egypt ey dakel kennen, hedin pinhed hu detag ey wada, heniddan edum ni klasih ni mekkan."
4 Et kan Apu Dios nan Moses ey "Peellik hu kennen ni melpud kabunyan. Nem mahapul ni kewa-wa-wa ey wada hakkeyey an mengemmung ni um-ustuh ni kennen tun nunman ni aggew. Et huyya pengamtaan ku hedin u-unnuden da e-helen ku.
5 Nem yan meikka-nem ni aggew ni kelinglinggu ey emmungen da hu mampidwa kadinakkel tun daka emmungan kewa-wa-wa ma-lat wada kennen dan meikkeppitun aggew."
6 Et amungen di Moses nan Aaron ida etan edum dan helag Israel et kandan hi-gaday "Yallin nunyan mahmahdem ey amtaen yu e hi Apu Dios hu nengipengulun hi-gatsu et hi-yanen tayu Egypt.
7-8 Ey yallin kakkabbuhhan ey ang-angen yulli hu et-eteng ni kabaelan tu. Dingngel tu hu lilih yun hi-gatu, tep ma-nut hi-gami yuka pengi-helin lilih yu, nem ya kakulugan tu ey hi-gatu hu nanlilihan yu, tep hi-gami ey bega-en dakemin ebuh ni hi-gatu. Hi-gatu hu mengidwat ni ihhideyun detag ni mahmahdem niya hi-gatu hu mengidwat ni mahapul yun sinapay ni kakkabbuhhan. Dingngel tu lilih yun hi-gatu, tep emin hu lilih yu ey hi-gatu nanlilihan yu."
9 Kan Moses nan Aaron ey "Ehel muddan emin ni edum tan helag Israel et maemung idad kad-an Apu Dios tep dingngel tu lilih da."

10 Et kapan-e-helan Aaron humman ni hi-gada ey nampeang-ang hu
kaumhilin dayaw APU DIOS etan di kulput.
11-12 Immehel hi APU DIOS nan Moses e kantuy "Dingngel ku lilih ida
eyan tuu. Ehel mun hi-gada e yan mahmahdem ey wada detag ni iddawat
kun ihhideda. Et yan kakkabbuhhan ey iddawat ku emin hu sinapay ni
mahapul da. Et humman pengamtaan da e hi-gak e AP-APU hu Dios yu."
13 Yan nunman ni mahmahdem ey immali tu-wangu hu hantapug ni sisit
ni quail etan di nangkampuan da. Ey yan kakkabbuhhan ey dimmelnu hu
nanlinikweh di nangkampuan da.
14 Entannit endi law hu delnu ey nenapnapan etan puyek ni meingpih
ni mangkablah e heni dallalu ang-ang tu.
15 Et yan nenang-angan idan tuu ey kanday "Hipa ngu huyya?" Kan
Moses ni hi-gaday "Huyyadda indawat APU DIOS ni hi-gatsun kennen tayu.
16 Inhel tu e wada hakkeyey ya um-ustuh ni kennen tu hu emmungen yu
e hantalub ni hanhakkey ni tuu."
17 Et wada hakey ey ida nengamung ni kennen da. Nem eleg man-
iingngeh hu inemung da e wadadda daddakkel hu inemung tu nem yadda
edum.
18 Nem yan nanlekudan dan inemung ni hanhakkey ni hi-gada ey endi
nehawalan winu nekulangan. * Wada hakkeyey immustuh hu inemung
tun kennen tun han-aggew.
19 Kan Moses ni hi-gaday "Mahapul ni kennen yun emin ni nunyan
mahmahdem ma-lat endi tetdaan yun kennen yun kakkabbuhhan."
20 Nem wadadda eleg mengu-unnud ni nunman ni inhel nan Moses et
tedaan da edum etan ni kennen. Nem yan kakkabbuhhan ey nebangleh
etan sindaan da e nebigihan ey kamampanhemmuy. Neamtaan Moses
humman ey nemahhig hu bunget tu.
21 Et kekakkabbuhhan ey wada hakkeyey kaumlaw ni an mengemmung
ni um-ustuh ni kennen ni pamilyah tu. Hedin na-let hu petang ey
kameumah ida etan natdaan.
22 Hedin meikka-nem ni aggew, kamampidwa kadinakkel ni daka
emmunga e handedwan talub ni hakey ni tuu. Entanniy limmaw ida
etan nepilin kamengipappangngulu et da mahmahan nan Moses, kele
hanniman.
23 Kan Moses ni hi-gaday "Ya gaputun mahapul ni mampidwa kadinakkel
ni emmungen yun nunyan aggew ey tep intugun APU DIOS e yan
kabbuhhan ey Sabadu e aggew ni nungew e endi mangngunnu ma-lat
mandayaw itsun hi-gatu. Mahapul ni ihhaeng yun nunya kennen yun
kabbuhhan."
24 Inu-unnud da inhel nan Moses et umiha-ad idan kennen dan kewa-
waan tu. Ey ma-nu humman ni sindaan da tep eleg mebangleh niya eleg
mabigihan.
25 Kan Moses ni hi-gaday "Huttan ni sindaan yu hu kennen yun nunyan
Sabaduh, tep endi tayu hemmaken ni kennen. Yan nunyan aggew hu
pandeyyawan tayun APU DIOS.
26 Et humman hu meippalpun nunya ey henin nunman hu pehding yu
e kayu mengemmung ni kennen yun enem ni aggew, nem yan kapitun
aggew e Sabaduh ey endi hemmaken yun kennen."
27 Humman hu inhel nan Moses, nem yan nunman ni aggew ni Sabaduh
ey wadadda metlaing etan limmaw ni an menemmak ni kennen, nem endi
himmak da.

---

* **16:18 16:18** Ang-ang yu 2 Corinthians 8:15.

28 Kan APU DIOS nan Moses ey "Pigantu pengu-unnudan eyaddan tuun
tugun ku?
29 Kaw eleg da nemnema e mampidwa kedakkel ni kennen ni nakka
iddawat ni hi-gadan meika-nem ni aggew ma-lat um-ustuh ni kennen
dan dewwan aggew? Tep hi-gak e AP-APU ey winedak hu meikkeppitun
aggew ni pan-iyatuan yu e mannungngew kayu et eleg kayu umlaw ni an
menemmak ni kennen yu."
30 Et neipalpun nunman ey ida kaman-iyatun meikkeppitun aggew.
31 Ya ngadan nunman ni kennen ey manna. † Ya ang-ang tu ey heni
mablah ni bukel ni coriander et ya tamtam tu ey heni sinapay ni neha-
adan ni danum ni putsukan.
32 Kan Moses idan edum tuy "Inhel APU DIOS e um-itlu itsu eyan manna
ma-lat ang-angen idallin helag tayun edum ni aggew huyyan indawat tun
hi-gatsu eyad eleg mebebleyin nengipa-kalan tun hi-gatsud Egypt."
33 Et ehlen Moses nan Aaron e um-alan pa-nay et taluan tun kagedwah
ni talub ni manna et tu iha-ad etan di kapanha-adin APU DIOS ma-lat
penginemneman idallin helag idan ing-ingganah.
34 Inu-unnud Aaron humman ni inhel APU DIOS nan Moses, et tu iha-ad
huyyan pa-nay di hinangngab ni Kaban di bawang etan ni Tabernacle.
35 Humman ni manna hu kikkinnan idan helag Israel ni na-pat ni toon
etan di eleg mebebleyi ingganah ni dimmateng idad Kanaan.
36 (Ya inusal dan nunman ni nanlekud ni manna ey omer e hantalub
tuka ella.)

17

Ya neukatan ni danum di batu

1 Hini-yan idan helag Israel hu Sin et tagan da elaw e daka u-unnuda
kae-helan APU DIOS ni lawwan da. Entanni ey dimmateng idad Repidim et
mangkampuddadman, nem endidman hu danum ni innumen da.
2 Et da mewan keigguguhu hi Moses ey ida kamangngungudu e kanday
"Idwasi dakemin danum ni innumen mi." Ey kan Moses ni hi-gaday "Entan
tuwak igugguhu? Kele pinhed yun patnaan hu anus APU DIOS ni hi-gayu?"
3 Nem naka-wew ida etan tuu et ida kamangngungudu e kanday "Kele
dakemi impangulun meni-yan ni Egypt, et kami mettey ni inwew mi anin
idan eyan u-ungnga mi niyadda animal mi?"
4 Et mandasal hi Moses nan APU DIOS et kantuy "Apu, hipa pehding ku?
Deh e ida kaumbubunget eya tuun hi-gak e tengbaen da-ak."
5-6 Et kan APU DIOS nan Moses ey "Pamengulu kayudda eyan nepilin
mengipappangngulun helag Israel ni umlaw. Hehgeden dakeyulli etan
di batud Duntug e Sinai. Itebin mu eya hulkud mun inheplat mu lad
Wangwang e Nile, et iheplat mu etan di batu et maukat hu danum ni
innumen yu." Inu-unnud Moses huyyan inhel APU DIOS et iheplat tu
hulkud tu etan di batu, ey neukat hu danum e kaang-ang-angaddan etan
ni kamengipappangngulun helag Israel.
7 Et ngadanan Moses humman ni bebley ni Massah, tep yadman hu
nematnaan idan helag Israel ni anus APU DIOS ni hi-gada. Ey ingngadnan
tun Meribah tep nanlilih ida etan tutu-un hi-gatu e kanday "Kaw makulug
ni wada hi APU DIOS di deyan mengippaptek ni hi-gatsu winu endi?"

Ya nekigubatan idan helag Israel idan iAmalek

† **16:31 16:31** Ya keibbellinan ni manna ey "Hipa ngu humman?"

8 Yan wadadda helag Israel di Repidim ey limmaw ida iAmalek ni an
mengubbat ni hi-gada.
9 Kan Moses nan Joshua ey "Pili kan lalakkin an menammuddan iAmalek
ni iyyallin mengubbat ni hi-gatsu. Et yan kabbuhhan ey nak um-ehneng
etan di tuktuk ni duntug e tetngeden ku etan hulkud ni inhel Apu Dios ni
ussalen ku."
10 Inu-unnud Joshua hu inhel Moses et ida makigubat idan iAmalek. Yan
nunman ni daka panggugubasi ey limmaw hi Moses, hi Aaron niya hakey
ni kadwa da e hi Hur etan di tuktuk ni duntug.
11 Hedin kaitta-ta-gey nan Moses etan hulkud, ida kamenga-apput hu
helag Israel. Nem hedin nablay et imbabah tu ngamay tu, ida kamenga-
apput hu iAmalek.
12 Entanni ey nablay law hu ngamay Moses ni mengitta-ta-gey etan ni
hulkud et pumulig di Aaron nan Hur ni batu et yudungan Moses. Nambina-
hil idan hi-gatu et ita-ta-gey da ngamay tu ingganah ni nelinug hu aggew.
13 Et apputen di Joshua ida iAmalek.
14 Et kan Apu Dios nan Moses ey "Itudek yu eya meippanggep ni
nengapputan yu, ma-lat eleg meliwwan ni ingganah. Ey ehel mun Joshua
e petteyen kudda emin hu iAmalek."
15 Et kumapyad Moses diman ni pan-appitan nan Apu Dios et ingadnan
tun "Hi Apu Dios hu bandelah ku."
16 Kan tuddan edum tun helag Israel ey "Kayyaggud hedin hi Apu Dios
hu nanengtun pengiddinnelan tayun mengittulluy ni mekiggubbat idan
iAmalek ni ingganah."

18

Ya nambihitaan Jetro nan Moses

1 Entanni ey dingngel Jetro e padid Midian e aman ahwan Moses hu
meippanggep idan kayyaggud ni impahding Apu Dios nan Moses niyadda
edum tun helag Israel et ya nengipa-kalan tun hi-gadad Egypt.
2-4 Ninemnem tun ikkuyug etan u-ungnga tu e hi Sipporah e ahwan
Moses et yadda u-ungnga da e di Gersom nan Elieser. Yan nunman la ey
impaenamut nin Moses hi Sipporah et yadda u-ungnga da et ida makiha-
ad di kad-an Jetro. Yan neiungngaan idan nunman ni u-ungnga tu ey
nginedanan tu etan pengulwan ni Gersom tep kantuy "Hi-gak ey immali-
ak ni ebuh ni nekibebley di deya." Ey ya etan meikkadwa ey nginadnan
tun Elieser tep binaddangan Apu Dios hi-gatu. Et kantuy "Hi Apu Dios
e kadaydayawaddan ammed ku ey binaddangan tuwak et eleg tuwak
pateyen etan ni patul di Egypt."
5 Ingkuyug idan Jetro et lumaw idad nangkampuan di Moses etan
di duntug ni eleg mebebleyi e yadman nampeang-angan Apu Dios lan
nunman.
6 Hi Moses ey amta tu e um-alidda tep impamengulu lan Jetro e aman
ahwatun impeamtan hi-gatu hu lawwan dadman.
7 Ida kamenetteng ey an dinammun Moses et manyuung et akwalen tu.
Et ikuyug Moses idad kampu tu.
8 Ine-ehhel nan Moses nan hi Jetro emin hu impahpahding Apu Dios
etan ni patul di Egypt et yadda tuu tu niya impahding tun nemappeg ni
daka pengippeligligasiddan edum tun helag Israel. Ine-ehhel tu pay hu
nanhelheltapan da neipalpun neni-yanan dan Egypt ingganah ni dintengan
da etan di nangkampuan da, et ya nemaddangan Apu Dios ni hi-gadan
nunman ni nanligligatan da.

9 Immamleng hi Jetro ni nangngelan tun nunman
10 et kantuy "Dayaw tayu hi APU DIOS tep inhewang dakeyud lawah ni
impahpahding idan iEgypt et ya etan patul da.
11 Yan nunya ey inamtak law e hi APU DIOS hu keta-ta-geyyan nem yadda
dios ni kadeyyawaddan edum ni tuu tep impaptek dakeyun tuu tu. Et
ihwang dakeyud pehding idan iEgypt ni nekababbah hu daka penang-ang
ni hi-gayun helag Israel e tuu tu."
12 Entanni ey in-appit Jetro hu kagihheba et yadda edum ni iappit
tun Apu Dios. Immalid Aaron et yadda etan aap-apun helag Israel ni
menammun hi-gatu et manhahamul idan emin ni pengidaydayaw dan Apu
Dios.

Ya tugun Jetro

13 Newa-wa et ituluy Moses hu ngunu tun mengipennuh ni kapandidikla-
muhiddan tuu. Tep meippalpun kakkabbuhhan ingganah ni mahmahdem,
ey kamanhulluhullul ida tuun kaum-alin mandiklamuh.
14 Inang-ang Jetro huyyan neligat ni peteg ni ngunun Moses ey kantuy
"Kele muka hahhakkeyi huttan ni ngunu e endi hu kaumbaddang ni hi-
gam? Nakka ang-ang-anga ey neligat ni peteg hu ngunum, tep dakel ni
neyun hu kaum-alin tuun kamampebaddang ni hi-gam."
15-16 Hinumang nan Moses et kantuy "Mahapul ni ippahding ku huyyan
ngunuk tep yan nakka pengippennuhin diklamuh idan tuu ey nak
keituttuddun hi-gada tugun Apu Dios niyadda etan pinhed tun meunnud."
17 Kan Jetro ni hi-gatuy "Beken ni kayyaggud hu henin nuntan!
18 Tep neligat ni peteg huttan ni ngunum ey muka hahhakkeyi!
Lektattulliy peinglay mu et anin idalli eyan tuum.
19 Et humman hu, kayyaggud hedin iddedngel mu eya tugun ku, yaggud
daka kabaddangin Apu Dios. Ma-nu tep lebbeng tun i-ehneng mudda tuud
hinanggan Apu Dios. Ey mampebaddang kan hi-gatu meippanggep di daka
panhahallai,
20 niya ituttuddum ni hi-gada hu tugun tu, ya kayyaggud ni elaw et yadda
etan lebbeng tun pehding da,
21 nem mahapul mu umbaddang ni hi-gam. Et humman hu pili
kaddan kayyaggud elaw tu et hi-gada putuken mun mengi-ehneng idan
tuu. Wadadda man-ap-apun hanlibu, hanggatut, nelima niya hampulu.
Et humman idan man-ap-apu ey mahapul ni peka-u-unnuden da hi
Apu Dios, ey ida kameiddinnel e eleg da ebbulutan metangdanan ni
pengippahdingan dan lawah.
22 Ey hi-gada ngenamung ni mengippennuh ni diklamuh idan tuun
inehnengan da. Nem yadda etan neligat ey humman i-ali dan hi-gam ni
ippanuh mu. Nem yadda etan nelakah ni diklamuh ey ngenamung ida,
ma-lat mee-ekkalan hu ngunum.
23 Hedin u-unnuden mu huyya ey hedin kamei-unnud di pinhed Apu Dios
ey eleg ka mekalliggatan di ngunum ey melinggep ida tuun um-anemut e
neipenuh hu daka panhahallai."
24 Inu-unnud Moses humman ni tugun Jetro.
25 Et pilien tudda etan kabaelan dan man-ap-apu. Impan-ap-apu tuddan
hanlibu, hanggatut, nelima niya hampulu.
26 Et humman idan nepili hu ngenamung ni mengippennuh ni diklamuh
idan tuu. Et yadda etan neligat ni meippennuh ey humman illaw dan
Moses.

27 Negibbuh ni nanhummangan idan Moses et han umenamut hi Jetro di
bebley tu.

19

Ya nangkampuan idan helag Israel di hengeg ni Duntug e Sinai

1-2 Hini-yan idan helag Israel hu Repidim et lumaw idad Sinai e eleg
mebebleyi et mangkampu ida etan di hengeg nunman ni duntug. Ey yan
nunman ni dintengan dadman ey dewwan bulan hu nelabah neipalpun
neni-yanan dan Egypt.
3 Entanni ey nanteyed hi Moses etan di duntug et an makihummangan
nan Apu Dios. Ey kan APU DIOS ni hi-gatuy "Ehel muddan edum mun helag
Israel e kammuy 'Huyya hu kan APU DIOS:
4 Inang-ang yu impahding kuddan iEgypt et ya impahding kun nengi-lin
hi-gayudya e heni dakeyu intayab ni tuldu.
5-6 Anin bagik emin eya wadad puyek ey hi-gayun ebuh ni helag Israel hu
pillien kun pantu-uk * hedin u-unnuden yuwak et ippahding yu hu e-helen
kun pehding yu. Ey mambalin kayun padik ni mengippahding ni pinhed
ku.' " †
7 Nandayyu hi Moses et amungen tudda etan kamengipappangngulu et
ehlen tun hi-gada hu inhel APU DIOS.
8 Ey kan idan emin ni tuuy "Ippahding min emin hu e-helen APU DIOS."
Et manteyed mewan hi Moses et tu ehlen nan APU DIOS humman ni
inhumang da.
9 Ey kan APU DIOS ni hi-gatuy "Um-ali-ak ni an menang-ang ni hi-gayu
e ya ang-ang ku ey mahdel ni kulput et makihummangan nak ni hi-gam
ma-lat meippalpun nunya ey kullugen dakaddan tuu.
10 Lakkay et mu ehlen ni hi-gada et mandaddan idan nunya et yan
kabbuhhan ey mandeyyaw idan hi-gak. Ey ehel mun hi-gada e balbalan
da balwasi da
11 ma-lat maidaddan idan bewahtun mandeyyaw ni hi-gak, tep um-ali-ak
eyad tuktuk ni Duntug e Sinai et ang-angen da-ak ni hi-gadan emin.
12 Nem ha-adim ni kelteg hu nanlinikweh eyan duntug et ehlen mu e
eleg ida meba-hil winu an umteyed tep hedin wada eleg mengu-unnud ey
mettey. ‡
13 Hedin wada mengippahding ni nunman, entan tu kaway nem pana yu
winu tengba yun batu, et matey anin hedin tuu winu animal. Ey ehel mun
hi-gada e hedin wada umtenul ni tangguyup ey umlaw idan emin etan di
hengeg ni duntug."
14-15 Et mandayyu mewan hi Moses et ehelen tudda etan ni tuu e kantuy
"Pandaddan kayun menaydayaw nan APU DIOS ni bewahtu. Hedin hi-
gayuddan nampengahwa, entan tu ni iulig hu ahwa yu." Et ipahding idan
tuu hu elaw ni panlinnih ni annel da ey imbalbal da babalwasi da.
16 Yan nunman ni kakkabbuhhan ni meikkatlun aggew ey kamangkikidul
ey kamangkekedyam niya wada mahdel ni kulput etan di ta-pew ni duntug.
Wada pay hu na-let ni tenul ni tangguyup. Ey emin ida helag Israel ey ida
kamanggegeygey ni takut da.
17 Impangulun Moses idan an menammun Apu Dios, et lumaw idad
hengeg etan ni duntug et umehneng idadman.

---

* **19:5-6 19:5** Ang-ang yu Titus 2:14. † **19:5-6 19:5-6** Ang-ang yu 1 Peter 2:9 niya Revelation 1:6 et ya 5:10. ‡ **19:12 19:12-19** Hebrews 12:18-20

18 Hi APU DIOS ey apuy hu nampeang-angan tu, et mukun nehephepan
etan duntug ni mahdel ni ahuk ni kamampellaw di ahpat e heni kamelpud
et-eteng ni apuy. Ey nakkayyang e kamanyegyeg etan di duntug.
19 Entanni ey kamangke-let hu tenul ni tangguyup. Ey kamanhuhhum-
mangan di Moses nan Apu Dios e hedin immehel hi Moses, hinumang nan
Apu Dios ni kidul.
20 Entanni ey nelehbeng hi APU DIOS etan di tuktuk ni duntug et aygan
tu Moses.
21 Kan APU DIOS nan Moses ey "Ehel muddan tuu e eleg ida meba-hil
etan di kelteg ni um-alidyan menang-ang ni hi-gak tep hedin ippilit dan
um-alidya, mettey ida.
22 Ey anin idan padin mei-ebbulut ni meihnup di kad-an ku ey mahapul
ni ippahding da elaw ni panlinnih ni annel da. Tep hedin eleg da ipahding
ey um-aliddadya, kastiguen kudda."
23 Kan Moses nan APU DIOS ey "Eleg ida mantetyed hu tuu eyad duntug
tep kammuy ha-adak ni kelteg eya nanlinikweh et endi an meba-hil di deya
tep wada kadya."
24 Ey kan APU DIOS ey "Lakkay et mulli ikuyug hi Aaron et umli kayun
dewwadya. Nem yadda etan tuu niyadda padi ey eleg ida mabalin ni meba-
hil di kelteg ni um-alidya tep hedin um-alidda, kastiguen kudda."
25 Et mandayyu mewan hi Moses et tu ehelen humman ni inhel APU DIOS.

20

Yadda etan hampulun Tugun Apu Dios
(Exodus 20:12-16; Matthew 19:18-19; Mark 10:19; Luke 18:20; Romans 13:9)

1 Hi Apu Dios ey intugun tudda huyya e kantuy
2 "Hi-gak hi AP-APU e Dios yun nengihwang ni hi-gayun neihbutan yud
Egypt.
3 Hi-gak ni ebuh hu Dios ni deyyawen yu, endi edum.
4 Entan pengapya yun heniddan wadad kabunyan, ya wadad puyek niya
wadad danum ni deyyawen yun dios yu.
5 Eleg mabalin ni kayu manyu-ung ni hi-gada ey yudda deyyawen ni dios
yu. Tep hi-gak e AP-APU e Dios yu ey nemahhig bunget ku hedin wada edum
ni ibbilang yun dios yu e beken ni hi-gak ni ebuh. Kastiguen kudda etan
eleg mengibbillang ni hi-gak anin idallin u-ungnga da, yadda inap-apu da
niyadda pidwan inap-apu da
6 Nem eleg mepappeg hu impeminhed kuddan etan ni tuun neminhed
ni hi-gak niya kamengu-unnud ni tugun ku ingganah di meikkahanlibun
helag da.
7 Entan tu usal di legelegem hu ngadan ku e AP-APU e Dios yu, tep eggak
hehmeka hu tuun mengippahding nunman et humman hu kastiguen ku.
8 U-unnud yu elaw ni Sabaduh ni kamengillin ni aggew ma-lat ipahding
yudda lebbeng tun meipahding.
9 Yan enem ni aggew di hanlingguan hu pengingunnuan yuddan
ingngunu yu.
10 Nem yan meikkeppitun aggew e Sabaduh ey endi an mangngunnun
hi-gayu, yadda u-ungnga yun lalakki niya bibi-i, yadda bega-en yun lalakki
niya bibi-i, anin idan animal yun baka niya kebayyu, yadda edum ni
animal yu, et yadda nekibebley ni hi-gayu. Mahapul ni man-iyyatu kayun
emin ni nunman ni aggew tep humman ni aggew ey neieng-eng ni hi-gak
e AP-APU e Dios yu.

11 Tep enem ni aggew hu nanletuan kun kabunyan, ya puyek niya baybay,
niya emin hu wadadman et man-iyyatu-ak ni kapitun aggew. Et humman
hu hi-gak e Ap-Apu yu ey nakka ngillina humman ni aggew.
12 U-unnud yud ameyun ineyu ma-lat mebeyyag hu panha-adan yudman
ni bebley ni iddawat kun hi-gayu. *
13 Entan tu patey hu edum yun tuu. †
14 Entan tu iulig hu beken yu ahwa. ‡
15 Entan panekew yu. §
16 Entan tu ehel hu itek meippanggep ni edum yun tuu. *
17 Entan tu gamgami hu baley ni edum yu, ya ahwa da, ya bega-en da,
ya bakeda, ya kebayyu da winu hipan wadan hi-gada." †
18 Yan nangngelan idan tuu etan ni kidul et ya etan na-let ni tenul ni
tangguyup, niya nenang-angan dan nemahhig ni kedyam niya etan kaman-
aahuk ni duntug ey ida kamanggegeygey ni takut da et uma-allaw ida.
19 Kandan Moses ey "Hi-gam ew hu pengi-hel ni hi-gamin pinhed Apu
Dios ni e-helen et u-unnuden mi ma-lat beken tun mengi-hel ni hi-gami
tep mettey kami."
20 Ey kan Moses ni hi-gaday "Entan takut yu. Henin nunya hu pematnan
Apu Dios ni hi-gayu ma-lat mengu-unnud kayun hi-gatu et eleg kayu
manliwat."
21 Nem yadda etan tuu ey nanengtun immen idad a-allaw tu, nem hi
Moses ey an neihnup etan di andeket ni kulput di duntug ni kad-an Apu
Dios.

Inhel Apu Dios e mengapyadda helag Israel ni pan-appitan dan hi-gatu

22 Kan Apu Dios ni hi-gatuy "Ehel muddan edum mun helag Israel e
kammuy 'Huyya hu kan Apu Dios: Inang-ang yu hu impahding ku e Dios
di kabunyan ni nekihummangan ni hi-gayu.
23 Et humman hu hi-gak ni ebuh hu deyyawen yu. Entan pengapyan
kumpulmih ni deyyawen yun dios yu heniddan nekapyan gumek niya
balituk.
24 Ala kayun puyek et mengapya kayun pan-appitan yun hi-gak, et
yadman pan-appitan yun baka niya kalneroh ni gihheben yun i-appit yun
hi-gak et yadda edum ni i-appit yu. Emin hu ittuduk ni pandeyyawan yun
hi-gak ey wada-ak diman ni memendisyon ni hi-gayu.
25 Entan tu usal hu nepahek ni batu hedin batu hu kapyaen yun pan-
appitan yun hi-gak, tep eggak ebbuluta i-appit yu hedin humman ikkapya
yu.
26 Ey entan tu ikapya hu pan-appitan yud kametyed tep hedin umteyed
etan tuun man-appit ey hedin wada tuud ehpen ey tengngawen tu sipa
winu hipan parteh ni annel yun nunman ni man-appit.' "

21

Ya inhel Apu Dios meippanggep ni himbut

1 Kan Apu Dios nan Moses ey "Ehel muddan edum mun helag Israel
2 e kanmuy 'Huyya inhel Apu Dios: Hedin wada gintang yun himbut ni
edum yun helag Israel, et ingunuwan dakeyun enem ni toon man ibukyat
yun meikkepitun toon ey endi tu beyyadan ni hi-gayu.

---

* **20:12 20:12** Ang-ang yu Matthew 15:4 et ya Mark 7:10 et ya 10:19 et ya Ephesians 6:2-3. † **20:13 20:13** Matthew 5:21 et ya James 2:11. ‡ **20:14 20:14** Matthew 5:27, James 2:11 § **20:15 20:15** [13-15] Romans 13:9 * **20:16 20:16** [12-16] Matthew 19:18-19 † **20:17 20:17** Romans 7:7

3 Hedin eleg mengahwa eman ni neihbutan tu nem entanni ey nengahwa,
meliblih hedin negibbuh humman ni enem ni toon, nem eleg meliblih etan
bii. Nem hedin nengahwa ngu dedan eman ni neihbutan tun hi-gayu,
meliblih idan dewwan kegibbuhan ni enem ni toon.
4 Nem hedin hi-gayun kan himbut nengipeahwan hi-gatu, et wada u-
ungnga tu, ebuh etan himbut yun meliblih ni kegibbuhan ni pangngun-
nuan tun hi-gayu. Eleg meliblih etan ahwa tu niyadda u-ungnga da tep
nanengtun hi-gayu hu kanhimbut ni hi-gada.
5 Nem hedin eleg pinhed etan ni lakin himbut yun meliblih tep
nanengtun pinhed dakeyu ey eleg tu pinhed ni hi-yanen hu ahwa tu niya
u-ungnga tu,
6 mahapul ni illaw yu humman ni himbut yud yuka pandeyyawin Apu
Dios et peehneng yud habyen et teleken yu tangiletud dakel ni tuu, et
keang-angan tu e mannenneng ni himbut yu ingganah ni mettey.
7 Nem hedin bii etan himbut yun inggatang ametu, eleg meliblih. Beken
ni henin lakin himbut e meliblih ni kegibbuhan ni enem ni toon.
8 Hedin wada gimmatang ni biin himbut et iahwatu nem entanniy eleg
tu pinhed, dammutun iggatang tu mewan etan di pamilyah ni nengatngan
tu. Eleg mabalin ni tu iggatang di edum ni tuun nalpud edum ni bebley,
tep lawah humman ni pehding tun nunman ni bii.
9 Winu hedin wadan hi-gayu hu gimmatang ni bii et peahwa tu etan
ni u-ungnga tu, ey mahapul ni ibbilang yu humman ni biin u-ungnga yu
dama.
10 Winu hedin wadan hi-gayu gimmatang ni i-ahwa tu, nem entanni ey
nengahwa mewan ni hakey ni bii et dewwa law ahwa tu, ey mahapul
ni eleg tu iwwalleng etan nemangulu, ey eleg tu kullangi etan sigud ni
tuka iddawat ni kennen tu, anin ya balwasi tu, ey eleg melumman hu
pengibbillang tun hi-gatu.
11 Tep hedin eleg tu ippahding humman idan lebbeng tun pehding tu ey
mahapul ni ibbukyat tun liblih humman ni bii ma-lat endi law utang tun
hi-gatu.' "

Ya kastigun tuun liniputan tu edum tu

12 Kan Apu Dios nan Moses ey "Ehel muddan tuu e kanmuy 'Huyya inhel
Apu Dios: Hedin wadan hi-gayu hu pina-tu tu edum tu et matey, mahapul
ni mettey humman ni pimma-tu.
13 Nem hedin eleg tu igeb-at ey heballi umbesik etan di puttuken tun
bebsikan tu, ma-lat endi lawah ni mekapyan hi-gatu.
14 Nem hedin pimmatey hu hakey ni tuu ey inggeb-at tu tep ya bunget
tu, mahapul ni mettey humman ni tuu.
15 Ya etan tuun kewwayen tu ammed tu ey mahapul ni mettey humman
ni tuu.
16 Ya etan tuun um-ibsik ni edum tun tuu et tu igtang winu pambega-en
tu ey mahapul ni mettey.
17 Ya etan tuun iddutan tu ammed tu ey mahapul ni mettey. *
18 Hedin nandepap hu dewwan tuu et duntuken etan ni hakey hu
nekidpap tu winu sinuktukan tun batu et maliputan, nem eleg matey, eleg
mekastigu humman ni kimmaway nem mahapul ni
19 baddangan tu humman ni kinway tu ingganah ni umyaggud. Ey
beyyadan tu netaktakan tud ngunu tu.

---

* **21:17 21:17** Matthew 15:4, Mark 7:10

20 Ya etan tuun nambakdungan tu himbut tu, laki winu bii gapuh ni
bunget tu et matey ey mahapul ni mekastigu.
21 Nem hedin melabbah hu dewwan aggew ey eleg matey etan himbut,
eleg mekastigu etan kan himbut tep himbut tu etan tuu.
22 Hedin wada dewwan tuun nandepap, ey inlagat da hu biin nambutsug
et humman himmulun ni nengunuhan tu, mahapul ni memulta etan
nengilegat ni hi-gatu. Ya multa tu ey ngenamung hu ibbaga etan ni
ahwan etan ni bii ey kaebbulutadda etan ni kamengippennuh nunman
ni diklamuh
23 Nem hedin neliputan etan bii, mahapul ni mekastigu etan nengilegat ni
hi-gatu. Ey hedin netey etan bii, mahapul ni mettey dama etan nengilegat
ni hi-gatu.
24 Hedin kinulap ni hakey ni tuu hu matan edum tu, mahapul daman
kullapen yu mata etan ni nambahul. Hedin pinlag ni hakey ni tuu ngipen
ni edum tu, mahapul ni peplagen yu dama ngipen etan ni nambahul.
Hedin giniplung ni hakey ni tuu ngamay ni edum tu, mahapul ni giplungen
yu dama ngamay etan ni nambahul. Hedin heli negiplung, mahapul ni
giplungen yu dama helin etan ni nambahul. †
25 Hedin inetungan ni hakey ni tuu edum tu, winu liniputan tu edum tu,
mahapul ni ettungan yu winu lipputan yu dama etan nambahul.
26 Ya etan tuun kinway tu bega-en tun bii winu laki et gapun nunman
ey nekulap etan bega-en tu, mahapul ni ibbukyat tun liblih humman ni
bega-en tu et humman bayad ni nekulapan tu.
27 Hedin naplag hu ngipen etan ni bega-en ey mahapul ni ibbukyat tun
liblih humman ni bega-en et humman bayad ni naplagan ni ngipen tu.’ ”

Ya kastiguh etan ni tuun wada liniputan winu pintey ni animal tu

28 Kan Apu Dios nan Moses ey “Ehel muddan tuu huyya: ‘Hedin wada
neibukyat ni animal ey himma-duk ni tuu et matey, mahapul ni tegmilen
humman ni animal et matey. Eleg mekastigu etan kan animal ni nunman
niya entan tu ihida humman ni netegmilan ni animal.
29 Nem hedin inamtan etan ni kan animal e wada hina-duk tu lan
nunman nem binay-an tu, ey hedin wada petteyen nunman ni animal ni
tuu, mahapul ni tegmilen yu humman ni animal et matey niya mahapul
ni mettey dama etan kan animal.
30 Nem mabalin ni eleg yu pepettey etan tuu hedin beyyadan tu
ibbagaddan agin nunman ni netey ey kaebbulutaddan kamengippenuh
nunman ni diklamuh.
31 Anin ni laki winu bii pintey etan ni animal ey man-ingngeh hu kastiguh
etan ni kan animal.
32 Nem hedin himbut ni laki winu bii pintey ni animal, mahapul ni
beyyadan etan ni kan animal ni telumpulun silber etan di kan himbut
niya mahapul ni tegmilen etan animal et matey.
33 Hedin wada nangku-kun bitu ey eleg tu hababen et wada na-gah diman
ni animal ni edum ni tuu,
34 mahapul ni beyyadan etan ni nangku-ku etan animal. Hedin binaydan
tu etan kan animal, mabalin ni i-anemut tu etan netey ni animal e heni tu
gintang.
35 Hedin wada nanlaban ni dewwan bulug ni baka ey netey hu hakey,
mabalin ni manhummangan ida etan kan animal et igtang da etan

† **21:24 21:24** Ang-ang yu hu Leviticus 24:20 et ya Deut. 19:21 et ya Matthew 5:38.

pimmatey ma-lat panggedwada bayad tu. Ey panggedwada detag etan ni netey.
36 Nem hedin neamta e mabunget etan bulug ni pimmatey ey eleg ippaptek etan ni kan bagi anin ni inhel dan hi-gatu nem kahing et deh e pimmatey ni edum ni animal, mahapul ni hullulan tu etan netey ni animal. Ey hedin i-abulut ni kan bagi etan netey ni animal, mabalin ni i-anemut tu humman ni netey ni animal.' "

22

Ya ibbayad idan helag Israel ni multa

1 Kan Apu Dios nan Moses ey "Ehel muddan edum mun helag Israel e kammuy 'Huyya hu inhel Apu Dios: Hedin wada nenakew ni animal et kelngen tu winu inggatang tu ey neha-kupan, mahapul ni hullulan tu humman ni sinekew tu. Hedin baka sinekew tu, hullulan tun liman baka. Hedin kalneroh sinekew tu, hullulan tun epat ni kalnero.
2-4 Hedin neha-kupan nem eleg tu kelngen winu eleg tu igtang etan sinekew tun animal, mahapul ni hullulan tun dewwa anin hipa humman ni animal. Nem hedin eleg kabaelan etan ni nenakew ni hullulan etan sinekew tu mahapul ni mambalin ni bega-en etan ni kan animal ni sinekew tu.
Hedin wada nenakew ni hileng ey pintey etan ni kan baley ni nenakewan tu, eleg mekastigu etan pimmatey tep beken tu bahul. Nem hedin kawwalwal hu nemateyan tu ey kantuy nenakew humman ni tuu ey nambahul et mahapul ni mekastigu.
5 Hedin wada nengigeb-at ni nengibukyat ni animal tu et kanen tu intanem ni edum tu, mahapul ni hullulan etan ni kan animal. Ey ya ihhullul tu ey mahapul ni kakkayyaggud ey nalpud intanem tu.
6 Hedin nan-apuy hu hakey ni tuud puyek tu ey entanni ey immetteng etan apuy et mailegat ni nalgab hu intanem ni edum ni tuu, mahapul ni pekabbeyyadan tu etan ida nebahbah ni neitnem.
7 Hedin wada dewwan tuun nanhummangan et patelun etan ni hakey hu pihhuh tu winu hipa humman ey sinekew da nem nehamak etan nenakew, mahapul ni mandubli hu ihullul etan ni nenakew etan ni sinekew tu.
8 Nem hedin neendi etan impatelu etan ni hakey ey kan etan ni nengitlu ey netakew, nem eleg mahemak etan nenakew, mahapul ni mebistigal etan nengitlu etan di daka pandeyyawwin Apu Dios ma-lat meamta hedin makulug numan hu inhel tu.
9 Hedin wada diklamuh yu meippanggep ni animal yu, henin baka, kebayyu, kalneroh winu balwasi winu wada netalak ni ngunut yun mahapul ni illaw yud yuka pandeyyawi. Ey hedin wada netalakan ni kumpulmi, nem entanni ey himmak yud baley ni edum ni tuu, nem kaippilit etan ni kan baley e bagi tu humman, mahapul ni yu ippanuh etan di yuka pandeyyawin Apu Dios et ya etan e-helen tun nambahul ey mandubli hu ibbayad tu.
10-11 Hedin impapekan ni hakey ni tuu hu animal tud sinakdul tu nem entanni ey netey, winu neliputan winu netakew nem endi nenang-ang ni mengi-hel ni makulug ni neipahding, mahapul ni umlaw etan nengipaptek et an mansapatah nan Apu Dios e endi lawah ni impahding tu etan ni animal.
12 Hedin beken ni netakew etan animal, eleg beyyadi etan ni nengi-paptek. Nem hedin wada nenakew etan ni animal, mahapul ni beyyadan etan ni nengipaptek.

13 Hedin pintey ni animal di muyung, eleg memulta etan nengipaptek
nem mahapul ni peang-ang tu annel etan ni netey ni animal etan ni kan
bagi, ma-lat pengamtaan tun neipahding, ey eleg mahapul ni mebeyyadan
etan animal.
14 Hedin wada bimmaneh ni animal, nem entanni ey wada lawah ni
nekapya etan ni animal ey eleg ang-ang-angen etan ni kan animal hedin
hipa ustuh ni neipahding, mahapul ni hullulan etan ni bimmaneh winu
beyyadan tu humman ni animal.
15 Nem hedin inang-ang etan ni kan animal ustuh ni neipahding, eleg tu
beyyadi etan ni nemaneh. Hedin neabangan, eleg mahapul ni mebeyyadan
tep ya etan abang hu heni neibeyad.' "

Ya limpiyuh ni pehding

16 Kan Apu Dios nan Moses "Ehel muddan edum mun helag Israel e
kammuy: 'Huyya inhel Apu Dios: Hedin in-ulig ni laki hu biin eleg meitgan
hi-gatu mahapul ni i-ahwa tu ey beyyadan tu meippuun di kameu-unnud
ni elaw da.
17 Nem hedin eleg pinhed etan ni aman etan ni biin mantulluy ida, eleg
ida man-ahwa nem mahapul ni ittetbalan tu humman ni bii.
18 Mahapul ni pepettey ida maeyak.
19 Ya tuun mengi-ullig ni animal et mekipeplet ni animal ey mahapul ni
pepettey yu.
20 Ya tuun tuka deyyawa ey tuka i-apisi edum ni dios e beken ni hi-gak
ni ebuh ey mahapul pepettey yu.
21 Entan tu ipahding lawah idan tuun nalpud edum ni bebley ni immalin
nekibebley ni hi-gayu tep nemnem yu e limmaw kayu daman nekibebley
di Egypt.
22 Entan tu ipahding hu lawah idan nebalun bii niyadda nepu-hig.
23 Tep hedin humman pehding yun hi-gada et mambeggaddan baddang
ku, makulug ni baddangan kudda.
24 Et gapuh ni nemahhig ni bunget ku ey peellik ida mengubbat ni hi-
gayu et pateyen dakeyu et mabelludda ahwa yu ey mepu-hig ida u-ungnga
yu.
25 Hedin mampeuttang kayun pihhuh yuddan edum yun helag Israel ni
mahapul tu baddang, entan iu-unnud idan edum ni kamampeuttang ni
pihhu. Entan peporsentoh hu pihhuh yun peuttang yu.
26 Hedin balwasi hu inla yun pengitngedan yun inutang etan ni tuu,
mahapul ni kahilehileng ey pebangngad yu etan balwasi tu.
27 Tep inna-nu hedin humman ni ebuh hu balwasi tu. Tep hedin
eleg yu pebangngad ey mektel et eleg pakeugip ni kintel tu. Ey hedin
mampehemmehemmek ni hi-gak man makulug ni idawat ku ibbagetu, tep
hedin hi-gak man nakka pekahmekadda anggehemmek ni tuu.
28 Entan tu pihul ey beken ni lawah hu yu e-helen idan neputuk ni
mengipappangngulun hi-gayu. *
29 Hedin na-teng pagey yu, napget hu ingkail yu ey neluum ida lameh ni
intanem yu, entan liwwan tun um-iappit nunman ni lebbeng tun kamei-
appit ni hi-gak. Ey mahapul ni iddawat yun hi-gak hu pengulwan ni u-
ungnga yu, nem ya animal hu ihhullul yun i-appit.
30 Anin idan nemangulun impah ni baka niya kalneroh ey pakiha-ad yun
inetun pitun aggew et i-appit yun hi-gak ni kawelun aggew ni nengappilan
yud inetu.

---

* **22:28 22:28** Acts 23:5

31 Hedin wada animal yun pintey ni animal di muyung, entan tu ihida.
Diman et kanen ni ahhu tep tuu dakeyun hi-gak.' "

Ya limpiyuh ni pehding di edum tayun tuu

23

1 Kan Apu Dios nan Moses ey "Ehel muddan edum mun helag Israel
e kammuy 'Huyya inhel Apu Dios: Entan ihinap hu linggeman ni beken
ni makulug. Ey hedin mantistigu kayu, entan tu ehel hu itek ma-lat
baddangan yu etan nambahul.
2 Anin hedin kantu et dakel ida kamengippahding ni lawah e ida
kamantistigun itek ma-lat eleg meipahding hu limpiyuh, entan tu iehneng
ida humman ey entan tu u-unnud humman ni daka pehding.
3 Ey beken ni gapu tep newetwet etan nandiklamuh ey hi-gatu baddan-
gan yu.
4 Hedin wada inang-ang yun animal ni bimmukyat, guyud yu et ilaw yu
etan ni kan animal anin hedin kantu et buhul yu humman ni tuu.
5 Hedin kamampaligat hu kebayyun buhul mu e eleg pakeehneng tep
mebel-at hu karga tu, baddangim etan tuu et peehneng mu etan kebayyu
tu, beken nealay mu lebbahan.
6 Entan tu kastigu hu hakey ni tuu gapu tep newetwet.
7 Ey entan tu legelegem deek ni edum yun tuu et kanyuy nambahul anin
amta yun endi buhul tu et papetey yu, tep kastiguen ku mengippahding
nunman ni lawah.
8 Hedin kan ni hakey ni tuuy beyyadan dakeyu et iehneng yu etan di
lawah ni tuka pehding, man entan tu abulut. Ya henin nunman ni bayad
ey heni tu kullapen hu tuu et eleg meippahding hu limpiyuh etan idad endi
hu bahul tu.
9 Entan tu ipahding hu lawah etan idad edum ni tuun immalin
nekibebley ni hi-gayu tep amta yu gibek tu tep anin ni hi-gayu et
hiniktaman yu hanniman ni nekibebleyan yu lad Egypt.' "

Ya inhel Apu Dios ni aggew niya toon ni pan-iyatuan idan helag Israel

10-11 Kan Apu Dios nan Moses "Ehel muddan helag Israel e kammuy
'Enem ni toon hu panlelyakan yun payew yu ey enem ni toon hu
pantenneman yun legutan yu ma-lat wada eppiten yun kennen yu. Nem
yan meikkepitun toon ey eleg yudda tennemi. Ey hedin wada illameh idan
etan ni sigud ni neitnem, ihulug yuddan newetwet et pengal-an dan kennen
da. Hedin wada sindaan da, diman et pengannan idan animal di muyung.
12 Yan hanlingguan ey enem ni aggew hu pangngunnuan yu, nem yan
meikkepitun aggew ey man-iyattu kayu et yadda bega-en yu, anin idan
nalpud edum ni bebley ni yuka pangngunnu ey anin idan animal yun yuka
pan-elladu ey man-iyattudda dama.
13 Ang-ang yu et u-unnuden yun emin huyyan inhel Apu Dios. Entan tu
dayaw hu edum ni dios ey entan tu ene-ehhel hu ngadan da.' "

Yadda Piyestah idan helag Israel

14 Kan Apu Dios nan Moses ey "Ehel muddan edum mun helag Israel e
kammuy 'Huyya inhel Apu Dios: Entan tu liwwan ni ippahding ida etan
tellun piyestah ni katootoon.
15 Ya memengngulu ey ya Piyestah ni Sinapay ni eleg meha-adan ni ka-
mampelbag. Meu-unnud etan inhel kun pehding yu eman ni wada kayud
Egypt. Eleg kayu mengngan ni sinapay ni neha-adan ni kamampelbag ni

pitun aggew, ey mahapul ni wada i-appit yun pandeyyawan yun hi-gak ni nunyan piyestah.
16 Ya meikkadwa ey ya Piyestah ni Ani. Pehding yu huyyan piyestah ni pengilleppuan yun man-enni. Et ya meikkatlun piyestah ey ya Piyestah ni Kampu e puggahen yu grapes niyadda edum ni kamekkan ni lameh ni keyew.
17 Ippahding yudda huyyan piyestah ni katootoon. Mahapul ni um-alidda emin hu helag Israel ni lalakkin menaydayaw ni hi-gak e Ap-Apu e Dios yu.
18 Entan pan-appit ni sinapay ni nekamdugan ni kamampelbag ni pan-appitan yun animal. Ey ang-ang yu et endi metdaan ni kewa-waan tun tabaddan animal ni i-appit yun hi-gak ni nunyan piyestah.
19 Ey mahapul ni illaw yud baley ku e Ap-Apu e Dios yu hu kekakkayyag-gudan idan memengngulun lameh ni intanem yu et iappit yun hi-gak.
Entan tu iheeng hu impah ni kalneroh winu gelding di gatas ni inetu.' "

Ya inhel Apu Dios ni pehding tun panyaggudan idan helag Israel

20 Entanni ey immehel mewan hi Apu Dios et kantun Moses ey "Ehel muddan edum mun helag Israel e kammuy 'Huyya inhel Apu Dios: Ittu-dak ku anghel kun mengippengngulun hi-gayu ingganah ni umdateng kayu etan di indaddan kun yu pambebleyan.
21 U-unnud yu e-helen nunyan anghel. Entan tu kahing tep hi-gak nengitu-dak ni hi-gatu. Hedin kehhingen yu, eleg dakeyu pessinsahi.
22 Nem hedin u-unnuden yu, et ipahding yun emin hu e-helen ku ey hi-gak hu ngenamung ni mekihhanggaddan buhul yu.
23 Humman ni anghel ku mengippengngulun hi-gayu ingganah ni umdateng kayud bebley idan Amorite, Hittite, Perissite, Kanaanite, Hebite, niyadda Jebusite, et kayu mambebley diman. Hi-gak e Dios hu mekihhang-gan hi-gada et pateyen kudda.
24 Entan tu dayaw hu dios da ey entan tu iu-unnud di daka pehding ni menaydayaw ni dios da. Bahbah yu kumadda etan kinapya dan dios da niyadda hinead dan batun daka deyyawa.
25 Hi-gak e Ap-Apu e Dios yu hu deyyawen yu, iddawtan dakeyun kennen yu niya danum ni innumen yu ey e-kalen ku degeh yu.
26 Ey endiddan aahwa yu hu mengunnuh niya endi an mebessi ey iddawtan dakeyun andukkey ni biyag.
27 Petekkut ku ey himmengen kudda mengubbat ni hi-gayu ma-lat hedin kayu kamengelli ey memsik ida.
28 Pemengnguluk ni peelli inelit ma-lat pabsik dadda Hibite, yadda Kanaanite niyadda Hittite ni wadadman.
29 Nem beken ni ida menga-mut ni me-kal emin ni hantoon et endi an metdaan. Tep hedin mambalin ni mamuyung etan bebley, umdakkel idalli anggetakkut ni animal et anggetakkut ali kumamman.
30 Heballi in-inut hu pehding kun mengkal ni hi-gada ingganah umdakkel kayu et penuen yu etan bebley.
31 Ihhammad kulli pappeg ni bebley ni lawwan yu e meippalpud Madlang ni Baybay ingganah di gilig ni baybay di Pilistia et mampalaw la etan di eleg mebebleyi ingganah di Wangwang e Euphrates. Baddangan dakeyun lawwan yudman ma-lat apputen yudda tuudman et degyunen yudda.
32 Nem entan pekidagyum ni hi-gada niya entan peki-dum ni mandeyyaw ni dios da.

33 Ey entan iebuluttuddan mekibbebley ni hi-gayu tep meewwis kayulli
kumedek ni mengippahding ni panliwwatan ni pandeyyawan dan dios
da.' "

Yadda Tugun Apu Dios ni u-unnuden idan helag Israel

24

1 Immehel hi APU DIOS nan Moses e kantuy "Ikuyug muddallid Aaron, hi
Nadab, hi Abihu niyadda etan nepitun kamengipappangngulun helag Is-
rael et manteyed kayu eyad kad-ak nem meidaddawwiddan menaydayaw
ni hi-gak.
2 Nem hi-gam ni ebuh hu meihnup ni hi-gak. Yadda ikkuyug mu ey
meidaddawwidda et yadda etan tuu ey eleg mabalin ni ida umtetyed eyad
duntug."
3 Nandayyu hi Moses et ehelen tuddan edum tun helag Israel hu intugun
APU DIOS ni pehding da. Ey emin ida ey kanday "Ippahding min emin
huttan ni inhel APU DIOS."
4 Intudek Moses ida emin hu Tugun APU DIOS. Newa-wa et humelaman
hi Moses ni an nengapyan pan-appitan nan APU DIOS di hengeg ni duntug.
Et iha-ad tu hampulut dewwan batud nanlinikweh nunman ni pan-appitan
ni mengi-ehneng idan hampulun dewwan helag eman ni ammed da e hi
Israel.
5 Et ehelen tuddan nangkehiken ni lalakkin man-appit nan APU DIOS ni
kagihheba niyadda kilaw ni bakan i-appit dan pekiddagyuman.
6 Inha-ad Moses idad mahukung ni duyu hu kagedwah ni kuheyaw et ya
gedwatu ey inwakgih tu etan di pan-appitan.
7 Ey inla tu etan libluh ni nengitudekan tuddan tugun APU DIOS et eleten
tun imbidbid idad edum tun helag Israel. Ey kanday "U-unnuden mi APU
DIOS ey ippahding midda emin hu inhel tu."
8 Inlan Moses etan kuheyaw et wakgihan tudda etan tuu e kantuy
"Huyyan kuheyaw hu mengippeamta e mahapul ni u-unnuden tayu hu
nekitbalan APU DIOS ni hi-gayu eman ni nanghelan tuddan emin eyan
tugun." *
9 Negibbuh humman et ikuyug Moses di Aaron, hi Nadab, hi Abihu
niyadda etan nepitun kamengipappangngulu et manteyed ida etan di
duntug,
10 ey inang-ang da etan Dios da. Ya immehnengan tu ey heni neap-apan
ni batu e sapphire e kamanlinnang e heni ang-ang ni kabunyan hedin endi
kulput.
11 Anin inang-ang idan nunyan kamengipappangngulun helag Israel hi
Apu Dios ey eleg tudda pateyen. Nengan ida ey imminum idadman di
hinangga tu.

Ya nanhahha-adan nan Moses ni na-pat ni aggew et na-pat ni hileng etan di Duntug e Sinai

12 Entanni ey kan mewan APU DIOS nan Moses ey "Panteyed kalli eyad
duntug ni kad-an ku et idwat kun hi-gam etan dewwan batun neitudkan
idan Tugun kun u-unnuden idan helag Israel." †
13 Et umgah hi Moses e kadwa tu etan kaumbabbaddang ni hi-gatu e hi
Joshua et manteyed ida etan di duntug.

---

* **24:8 24:8** Hebrews 9:20 † **24:12 24:12** Ang-ang yu 2 Corinthians 3:3.

14 Yan nunman ni immegahan da ey inhel Moses idan etan ni aap-apu
e kantuy "Dideya kayu. Heged dakemi ingganah mambangngad kami.
Hedin wada diklamu, lakkayuy di kad-an di Aaron nan Hur et hi-gada
mengippennuh."
15 Yan eman ni kamenyed di Moses nan Joshua ey hinephepan ni kulput
etan duntug.
16 Humman ni kulput hu kei-ang-angan ni kawedan APU DIOS ey nanha-
ad etan di duntug ni enem ni aggew. Ey yan meikkepitun aggew ey hi APU
DIOS e wada etan di kulput ey immehel nan Moses.
17 Ya impenang-ang idan helag Israel ni wadad hengeg etan ni duntug ni
nunman ni dayaw APU DIOS di ta-pew ni duntug ey heni kamantetebbel ni
apuy.
18 Limmaw hi Moses etan di ta-pew ni duntug ni hinephepan ni kulput
et manha-ad diman ni na-pat ni aggew niya na-pat ni hileng.

25

Ya inhel Apu Dios ni i-appit idan helag Israel

1 Kan APU DIOS nan Moses ey
2 "Ehel muddan edum mun helag Israel et iappitan da-ak ni hi-gada.
Humman idan i-appit dan hi-gak ey meippuun di pinhed dan iddawat.
3 Huyyadda dammutun i-appit da: ya balituk, ya silber, ya giniling,
4 ya sinayyum ni blue, ya purple, ya makadlang, ya kayyaggud ni luput,
ya edum ni luput ni nekapyad dutdut ni gelding,
5 ya katat ni lakkitun kalneroh ni nambalin ni madlang, ya katat ni
mategun wadad baybay, ya keyew ni akasyah,
6 ya lanan olibah e kameihha-ad di kengkeh, ya lanan kaihha-ad di ulu,
ya bangbanglun insensoh,
7 ya onyx niyadda edum ni nangkenginan batun meittekkap di ephod e
balwasin padi niya etan luput ni meittekkap di pagew tu.
8 Ey mahapul ni ikkapyaan da-ak ni Tabernacle e a-abbung ni tuldah
ma-lat makiha-addak ni hi-gayu.
9 Kapya yu huyyan Tabernacle e iu-unnud yu etan di inhel kun pengapya
yu."

Ya inhel APU DIOS ni pehding dan mengapya etan ni Kaban ni keihha-adan ni neitudek ni tugun tu.

10 Kan mewan APU DIOS nan Moses ey "Pengapya kayun Kaban e usal yu
keyew ni akasyah. Na-pat et liman pulgadah kadinukkey tu, dewampulut
pitun pulgadah kalinakkeb tu, niya dewampulut pitun pulgadah kasina-
gey tu.
11 Takapi yun nemahmah ni balituk humman ni Kaban, anin ya bawang
tu niya nanlinikweh ni nunman ni Kaban.
12 Ey ikapya yu hu epat ni netullikeng ni balituk diman ni Kaban e
handedwad nambina-hil.
13 Ey kapya kayun keyew ni akasyah ni pan-attang e takapi yun balituk,
14 et idduduk yuddadman ni netullikeng di nambina-hil di Kaban.
15 Huyyaddan pan-attang ey mena-yun diman e eleg mabalin ni an me-
kal.
16 Hedin negibbuh, ihudum diman ni Kaban etan iddawat kun hi-gam ni
dewwan batun neitudekan idan Tugun ku.

17 Pengapya kayun nemahmah ni balituk ni hu-keb nunyan Kaban. * Ya
kadinukkey tu ey na-pat et liman pulgadah ey dewampulut pitun pulgadah
hu kalinakkeb tu.
18-19 Pengapya kayun dewwan anghel di nambinengwah di hu-keb e
meihakkey hu kapya tu.
20 Manhinnanggadda e mebekyag payak da et hephepan da huyyan hu-
keb.
21 Ihu-keb yu etan di kapyaen yun Kaban ni pengihha-adan yudda etan
ni dewwan batun iddawat kun hi-gam.
22 Um-ali-ak alid ta-pew ni hu-keb di nambattanan idan etan ni dewwan
anghel et idwat kun emin ni hi-gam ida tugun kun u-unnuden yun emin
ni helag Israel."

Ya intugun Apu Dios ni pengapya dan tebol ni keihha-adan ni sinapay ni kamei-appit ni hi-gatu

23 Kan mewan Apu Dios nan Moses ey "Pengapya kayun tebol e usal yu
hu keyew ni akasyah. Ya kadinukkey tu ey tellun piyeh, ya kalinakkeb tu
ey hakey et kagedwah ni piyeh niya nehuluk ni dewwan piyeh kasina-gey
tu.
24 Takapi yun nemahmah ni balituk huyyan tebol niya nanlinikweh ni
gilig tu.
25 Hu-upi yun tellun pulgadah di nanlinikweh ni gilig tu ey takapi yun
balituk.
26 Ikapyai yun hanhakkey ni netullikeng ni balituk etan epat ni helin
nunyan tebol di dugu tu.
27 Ikapya yudda huyyan netullikeng di daul ni gilig ni tebol.
28 Ey pengapya kayun keyew ni akasyah ni pan-attang yun nunyan tebol
ey takapi yun balituk.
29 Ey pengapya kayun nemahmah ni balituk ni duyun pengihha-adan
ni bangbanglun insensoh, ya basuh, ya pa-nay niya mahukung ni duyun
pengidduyyagan yun meinnum ni kamei-appit.
30 Mahapul ni wadan kenayun hu sinapay ni ihha-ad yud hinangngab ku
etan di tebol ni kapyaen yu."

Ya inhel Apu Dios ni pengapya da etan ni pengippettukan ni kengkeh

31 Kan mewan Apu Dios ey "Pengapya kayun nemahmah ni balituk ni
pengippettukan ni kengkeh. Ihakkey yun panday hu hengeg tu niya palat
tu. Ey ihakkey yuddan kapya hu heni basuh niyadda habung ni al-alkus
tu.
32 Humman ni pengippettukan ni kengkeh ey enem panga tu e hantetlud
nambina-hil.
33 Mei-peng idan nunman ni enem ni panga hu basuh ni heni habung ni
almond.
34 Ya etan palat nunman ni pengippettukan ni kengkeh, ey neal-alkusan
ni epat ni heni dama habung ni almond.
35 I-peng yun ikkapya hu hanhakkey ni habung ni eleg mebekyag di daul
ni handedwan pangan etan ni pengippettukan ni kengkeh.
36 Huyyaddan habung ni eleg mebekyag et yadda panga ey meihakkey
hu kapkapya tud pengippettukan ni kengkeh. Nemahmah ni balituk hu
mekapyan emin idan nunya.

---

* **25:17 25:17** Meippuun di kapengullug idan helag Israel ey yimmudung hi Apu Dios di ta-pew ni hu-keb nunman ni Kaban ey yadman tuka pengippeang-angin hemek tuddan tuu tu.

37 Pengapya kayun pitun kengkeh et ipetuk yuddad kapyaen yun
pengippettukan et madilagan hu hinangnga tu.
38 Ey mahapul ni ya nemahmah ni balituk hu kapyaen yuddan ipit anin
etan ni ha-addan.
39 Umlaw ni telumpulut epat ni kiloh ni nemahmah ni balituk hu kapyaen
yun nunyan pengippettukan ni kengkeh niyadda emin huyyan meussal.
40 Mahapul ni kapyaen yudda huyya e peka-i-u-unnud mu etan di
impeang-ang kun hi-gam eyad duntug." †

26

Yadda inhel Apu Dios ni pengapya da etan ni Tabernacle

1 Kan mewan Apu Dios ey "Heninnuy hu pengapya yun Tabernacle
ni panha-adan ku: Pengapya kayun hampulun kultinah. Usal yu
kakkayyaggud ni luput et ya blue, ya purple niya makadlang ni sinayyum,
ey bordai yuddan nepayakan ni anghel.
2 Emin ida huyyan kultinah ey man-iingngeh ida e umlaw di na-pat et
dewwan piyeh hu kadinukkey da niya enem ni piyeh hu kalinakkeb da.
3 Pengapya kayun dewwan melakkeb ni kultinah e pandadagsi yun
kugguten hu lima idan nunyan kultinah et meihakkey ida. Hanniman
dama pehding yu etan ni liman kultinah.
4 Tullikeng yu hu sinayyum ni blue et ikugut yudda huyyad gilig idan
nunman ni dewwan nanggillig ni kultinah.
5 Hannenelima hu ikkugut yun netullikeng di gilig idan nunman ni
dewwan kultinah ey mahapul ni mampepettek ida.
6 Pengapya kayun neliman balituk ni pengippit yun gilig idan nunman
ni dewwan kultinah ma-lat meikkahhakey hu dingding ni Tabernacle.
7 Kapya kayun hampulut hakey ni kultinah ni dutdut ni gelding et itta-
kep yuddad luput ni kultinah ni Tabernacle.
8 Pan-iingngeh yudda humman ni kultinah e ya kadinukkey ni hakey ey
na-pat et liman piyeh niya enem ni piyeh hu kalinakkeb ni hakey.
9 Pandadagsi yun kugguten hu liman nunyan kultinah et meihakkey ida.
Hanniman dama pehding yu etan di enem ni kultinah e pandadagsi yun
kugguten ida. Ya etan meikka-nem ni kultinah ey melugpi e meleyyag di
heggeppan di Tabernacle.
10 Ikapya yu hanneneliman netullikeng di gilig idan nunman ni lima niya
enem ni kultinah ni nandadagsin nekugut.
11 Ey pengapya kayun neliman giniling ni pengippit yun gilig idan
nunman ni kultinah et meihakkey ida.
12 Meleyyag dama hu utduk dad awwidan ni Tabernacle.
13 Ey meleyyag damad nambina-hil di Tabernacle hu umlaw di hampulut
walun pulgadah.
14 Pengapya kayun dewwan tuldah ni katat ni lakkitun kalneroh niya
kakkayyagud ni katat ni mei-dah. Huyya pengettep yun Tabernacle.
15 Pengapya kayun kalkalimangngan Tabernacle ni akasyah ni keyew.
16 Ya kadinukkey idan nunman ni ikkapya yu ey hampulut liman piyeh
niya kalinakkeb da ey dewampulut pitun pulgadah.
17 Wada man-iingngeh ni handedwan dimmewdew di emin etan di
frames ma-lat panhuhuup yudda.

---

† **25:40 25:40** Hebrews 8:5

18-21 Hinead dadda handedwampulu idan nunman di appit ni south niyad
north ni Tabernacle. Ey ingkapya da newalun silber ni pengittu-unan idan
nunman e handedwa neikapyad hengeg ni hakey.
22 Yad awwidan ni Tabernacle di appit ni kakelinnugin aggew ey ituun
yu hu enem idan nunman
23 niya ituun yu hanhakkey etan di dewwad dugu tu.
24 Humman idan meikkapyad dugu ey mandedkep ida meippalpud
hengeg tu ingganah di utduk di ta-pew tu e meihhuklub hu netullikeng
et mandekep ida. Henin nunman ipahding yud dewwan dugu tu.
25 Et walun emin ni henin nunman hu ikkapya yudman ni awwidan ni
Tabernacle ey iha-ad yu hu hampulut enem ni silber ni pengittu-unan idan
nunman e handedwad hakey idan nunman.
26-27 Pengapya kayun hampulut liman keyew ni akasyah ni meibballabag
etan idad kalkalimangngan Tabernacle. Ikapya yu hanlilmad appit ni
north, yad south et yad awwidan di appit ni kakelinnugin aggew.
28 Ya etan ida meiggawwan meiballabag di gawwaddan nunman ni
kalkalimangnga ey meipalpud hakey ni dugu ingganah lad hakey mewan
ni dugu.
29 Pengapya kayu pay ni netullikeng ni balituk ni mengnged idan
meibballabag ni keyew. Ey takapi yun balituk huyyan kalkalimangnga,
anin idan etan ni meibballabag.
30 Hanneya pengapya yun Tabernacle e iu-unnud yu etan impeang-ang
kun hi-gam eyad duntug."
31 Kan mewan Apu Dios nan Moses ey "Heldak yu bawang ni Tabernacle
ni kultinah ni nekapyad kakkayyaggud ni luput e nebordaan ni nepayakan
ni anghel. Humman ni luput ey blue, ya purple niya makadlang.
32 Ihabley yu huyyan kultinah di epat ni tukud ni akasyah e metekkapan
ni balituk ey meikkapyaan ni balituk ni hableyyan. Humman idan tukud
ey meippeehneng di silber ni pengippeehnengan.
33 Humman ni kultinah ni ihha-ad yud bawang ni Tabernacle ey
humman manheldak ni Nesantuh ni Kuwaltuh et ya Nekassantuh ni
Kuwaltuh Apu Dios. Ey meihha-ad etan Kaban Apu Dios di ba-hil nunman
ni kultinah.
34 Iha-ad yu etan hu-keb ni Kaban Apu Dios di Nekassantuh ni Kuwaltuh.
35 Ey iha-ad yu etan kapyaen yun tebol etan di ba-hil ni Kuwaltuh Apu
Dios, anin ya etan pengippettukan ni kengkeh. Meihha-ad di willi hu tebol
ey yad wannan hu pengippettukan ni kengkeh.
36 Pengapya kayu pay ni hakey ni meikkultinah di heggeppan di
Tabernacle. Usal yu kakkayyaggud ni luput et ya blue, ya purple niya
makadlang ni sinayyum ey iyayyaggud yun bordaan.
37 Ikapyai yu huyyan kultinah ni liman tukud ni akasyah e tekkapan
yun balituk. Et ya kawit da ey balituk dama. Ya keittu-unan idan tukud ey
giniling."

27

Ya inhel Apu Dios ni pehding dan mengapyan pan-appitan

1 Kan mewan Apu Dios nan Moses ey "Kapya yu hu altar e usal yu
akasyah ni keyew. Humman ni altar ey kuwadladuh e pitu et kagedwah ni
piyeh hu kadinukkey tu niya kalinakkeb tu, ey epat et kagedwah ni piyeh
kasina-gey tu.

2 Ey ikapya yu hu heni ha-duk idad ta-pew ni epat ni dugu tu e neihakkey
hu kapkapya tud altar. Hedin megibbuh ni kinapya yu ey takapi yun
giniling.
3 Pengapya kayuddan meussal di pan-appitan henin baldih ni pengihha-
adan yun dep-ul, ya pala, ya besin, ya tewik ni detag niya penellukduk ni
ngalab. Kapyaen yun emin ida huyyad giniling.
4-5 Kapya kayun nelaggan giniling ni meihha-ket di dimmewdew di
gawwan bawang ni altar. Kapya yu epat ni netullikeng etan di epat ni
dugun nunman ni altar ni keidduddukan idan pan-attang.
6 Ey pengapya kayun keyew ni akasyah ni pan-attang et takapan tun
giniling.
7 Iduduk yudda humman ni pan-attang etan idad netullikeng ni ikkapya
yuddad dugun altar ma-lat pengitngedan idan mengi-attang.
8 Ya tabla hu kapya yun nunman ni altar nem entan tu det-ali hengeg tu.
Iu-unnud yu pengapya yu etan di impeang-ang kun hi-gayu eyad duntug."

Ya inhel APU DIOS ni pehding dan mengihha-ad ni kultinah di nanlinikweh ni Tabernacle.

9 Kan mewan APU DIOS nan Moses ey "Pengapya kayun dallin ni
Tabernacle e mekultinahan ni kakkayyaggud ni luput hu appit ni south
e hanggatut et neliman piyeh kadinukkey tu.
10 Ya mengnged nunman ni kultinah ey dewampulun tukud ni giniling ni
meittu-un di dewampulun giniling ni pengittu-unan. Meihhabley ida etan
idad silber ni kawit ey silber ni pengihhableyan ni neikapyaddad tukud.
11 Hanniman damad appit ni north e hanggatut et neliman piyeh hu
kadinukkey ni kultinah ni meihhabley di silber ni kawit ey silber ni
pengihhableyan ni meikkapyad dewampulun giniling ni tukud ni meittu-
un di dewampulun giniling ni pengittu-unan.
12 Yad awwidan di appit ni kakelinnugin aggew ey nepitu et lima hu
kadinukkey ni meikkultinah e meihhabley di hampulun tukud ey meittu-
un di hampulun pengittu-unan.
13 Hanniman damad heggeppan di dallin ni Tabernacle di appit ni
kasimmilin aggew e mekultinahan ni nepitu et liman piyeh kalinakkeb
tu.
14-15 Yadman ni heggeppan ey meikkapya hu dewwan kultinah e hakey
ni kultinah di winannan ey hakey di winilli. Handedwampulut dewwa
et kagedwah ni piyeh hu kalinakkeb ni hakey. Ey hantetlu hu tukud
ni meittu-un di tellun nekapyan pengittu-unan hu pengihhableyan idan
nunyan kultinah.
16 Ya etan gawwan heggeppan di dallin ni Tabernacle e mekultinahan
ni telumpulun piyeh hu kalinakkeb tu. Meikkapya hu kakkayyaggud ni
luput et ya blue, ya purple niya makadlang ni sinayyum ey meiyayyaggud
ni mebordaan. Meihhabley huyyan kultinah di epat ni tukud e meittu-un
di epat ni pengittu-unan.
17 Emin ida tukud di dallin ni Tabernacle ey meikkapyaan ni silber ni
kawit niya hableyyan, ey meittu-un idad giniling ni pengittu-unan.
18 Et ya lekud ni dallin ni Tabernacle ey hanggatut et neliman piyeh
kadinukkey tu, ey nepitu et liman piyeh hu kalinakkeb tu, ey pitu et
kagedwah ni piyeh hu kasina-gey tu. Ya etan meikkultinah, ey mahapul
ni kayyaggud ni luput hu mekapya. Yadda pengittu-unan idan tukud ni
keihhableyan idan kultinah ey giniling hu mekapya.

19 Emin hu meussal di Tabernacle, anin idan paghek ey giniling hu
mekapya.

Ya inhel Apu Dios ni pehding dan kengkeh

20 Imandal muddan edum mun helag Israel et umi-liddan kekakkayyag-
gudan ni lanan olibah ni meihha-ad idad kengkeh ni pandillag di
Tabernacle et mantettebbel idan ingganah.
21 Meihha-ad etan pengippettukan ni kengkeh di ba-hil ni kultinah
ni Kuwaltuh Apu Dios. Hi Aaron et yadda u-ungnga tun lalakki hu
mampaptek idan nunman ni kengkeh ey mahapul ni mantettebbel idan
neyun ni hileng ingganah kakkabbuhhan di kad-an Apu Dios. Mannenneng
huyyan olden ni pehding idan helag Israel et yadda u-ungnga da."

28

Ya inhel Apu Dios e di Aaron et yadda u-ungnga tu mampeddi

1 Kan mewan Apu Dios nan Moses ey "Hi Aaron e agim et yadda u-
ungnga tun lalakki e hi Nadab, hi Abihu, hi Eleasar et hi Ithamar hu nepilin
mampeddin mansilbin hi-gak.
2 Pakugut kan balwasin Aaron ma-lat melispituh ey kayyaggud ang-ang
tun pengippahdingan tun ngunu tu ey keang-angan tu e hi-gatu ey neieng-
eng ni hi-gak e Dios.
3 Ehel muddan nelaing ni menguggut et kuguten da balwasin Aaron et
meang-ang e hi-gatu ey neieng-eng ni mampeddin mansilbin hi-gak.
4 Huyyadda mekuggut ni ussalen ni padi: Ya luput ni meittekkap di
pagew, ya ephod, ya mei-dah ni balwasi, ya nebordaan ni balwasi, ya
meipnget di ulu et ya mei-ewwakeh. Pampakugut ka pay ni kayyaggud ni
ibbalwasiddan lalakkin u-ungngan Aaron ni pengippahdingan dan ngunu
dan padik.
5 Humman ida ey mekapyad kayyaggud ni luput niya balituk ni heni
sinulid, ya blue, ya purple, niya makadlang ni sinayyum.
6 Mahapul ni kayyaggud ni luput niya balituk ni heni sinulid hu kapyaen
yun ephod, ey mebordaan ni blue, ya purple, niya makadlang ni sinayyum.
7 Huyyan ephod ey dewwan luput ni nan-appil e hakey di hinangga,
ey hakey di beneg e keittekkapan ni dewwan luput ni meihhabley di
pahhannan.
8 Mahapul daman ya kayyaggud ni luput hu mekapyan meibalkeh di
ephod, ey mahapul ni meiyayyaggud ni mebordaan ni balituk ni sinayyum,
ya blue, ya purple niya makadlang.
9 Ala kayun dewwan batun onyx et iku-lit yudman hu ngadan idan helag
Israel.
10 Enem ni ngadan hu meikku-lit di hakey ni batu, ey enem damad
hakey, et meiku-lit emin hu ngadan idan helag Israel meippuun di
nanhahaynedan dan neiungnga, meippalpud pengulwan ingganah di
udidyan.
11 Iku-lit mudda huyyan ngadan idan helag Israel henin kapehding ni
nelaing ni mengikku-lit ni sinyal di nenginan batu. Itekap mudda huyyan
dewwan batu etan di balituk ni keihha-adan da,
12 et itakap dadda huyyan batu etan di neihabley di nambina-hil di
pahhannan ni ephod. Huyyaddan batu hu penginemnemneman Apu Dios
idan helag Israel. Peang-ang Aaron di pahhannan tudda humman ni neiku-
litan ni ngadan da, et nemnemnemen kun ingganah ida tutu-uk.
13 Itekap mudda huyyan dewwan batud balituk.

14 Ey pengapya kayun dewwan heni linubid ni nekapyad nemahmah ni
balituk et iiket muddan nunman ni balituk.
15 Pengapya kayun luput ni meittekkap di pagew ni ephod, et usalen
ni padin mengamtan pinhed Apu Dios ni meippahding. Nan-ingngeh hu
ussalen yun nunyad etan di kapyaen yun ephod ey iyayyaggud yu daman
bordaan.
16 Kuwadladuh huyyan luput e melugpi, et heyam ni pulgadah hu
kadinukkey tu ey kalinakkeb tu.
17 Itekap yudya hu epat ni linyah ni nambakbaklang ni nebalol ni batu:
yad etan di nemangulun linyah ey itekap yu hu ruby, ya topaz niya garnet,
18 yad meikkadwan linyah ey ya emerald, ya sapphire niya diamond,
19 yad meikkatlun linyah ey ya turquoise, ya agate niya amethyst,
20 niyad meikka-pat ni linyah ey ya beryl, ya onyx niya jasper. Meittekkap
idan emin huyyan nebalol ni batud balituk.
21 Meitudek emin hu ngadan idan hampulut dewwan u-ungngan Jacob
idadman ni nenginan batu et iehneng dan emin hu helag Israel.
22 Ikapyai yun nelubid ni banggel ni nemahmah ni balituk huyyan luput
ni meittekkap di pagew ni ephod,
23 ey pengapya kayun dewwan netullikeng ni balituk et ikugut yud
dewwan dugun nunman ni luput di ta-pew tu.
24 Iiket yu humman ni dewwan nelubid ni balituk di diman ni
netullikeng.
25 Ey ya utduk idan nunman ni nelubid ni banggel ey iiket yu etan
di dewwan balituk ni keipketan idan batun onyx ni meittekkap etan di
meihhabley di pahhannan ni ephod.
26 Pengapya kayu mewan ni dewwan netullikeng ni balituk, ey ikugut
yu etan di dewwan dugun etan ni utduk ni luput ni meittekkap di pagew
ni ephod. Meikkuggut ida huyyad piggad etan ni luput et maitumuk di
ephod.
27 Pengapya kayu pay ni dewwan netullikeng ni balituk ey ikugut yud
hinanggan nunyan luput di ta-pew ni balkeh ni ephod.
28 Usal yu blue ni linubid ni mengi-ikket diman ni netullikeng ni
meikkuggut di luput ni meittekkap di pagew ni ephod di ta-pew ni balkeh
tu.
29 Hedin umhegep hi Aaron di Nesantuh ni Kuwaltuh di Tabernacle, ey
ihhuklub tu humman ni luput ni meittekkap di pagew e wada ngadan idan
u-ungngan Israel di pettek ni puhu tu, et maipenemnem kayun tutu-uk ni
ingganah.
30 Ihudu yu etan Urim et ya Thummim etan di bulsan nunman ni luput
ni meittekkap di pagew et meita-pew di pettek ni puhun Aaron hedin
ibbalwasi tun lawwan tud kuwaltuh ku, ma-lat wadan ingganah nan Aaron
ida humman ni pengamtaan yuddan tutu-uk ni pinhed kun pehding yu.

Ya edum ni balwasiddan padi

31 Kugut kayu pay ni blue ni balwasin mei-dah di ephod.
32 Kapyai yun huklubban ni ulu ey kuguti yun luput hu gilig nunman ni
huklubban henin edum ni balwasi ma-lat eleg mebi-ki.
33 Pengapya kayun henin lameh ni pomegranate e usal yu hu blue, ya
purple et ya makadlang ni sinayyum ey inta-yun yuddad nanlinikweh di
utduk nunyan balwasi e meibbenattan di balituk ni kingking.
34 Hedin inta-yun yu hakey ni kingking, intu-nud yu hakey etan ni heni
pomegranate ingganah melikweh hu utduk nunman ni balwasi.

35 Ibbalwasin Aaron huyyan heggeppan tud Nesantuh ni Kuwaltuh di
Tabernacle ni pansilbian tun hi-gak e AP-APU et mantettennul hu kingking
ni heggeppan tu niyan e-hepen tu. Mahapul ni u-unnuden tun emin huyya
ma-lat eleg matey.
36 Ey pengapya kayun medal ni nemahmah ni balituk et iku-lit yu hu
'Neieng-eng nan APU DIOS.'
37 Iiket yu blue ni linubid di medal, ey ittakap yud hinanggan etan ni
kapyaen yun penget Aaron.
38 Meittekkap huyyan medal di tuktuk nunman ni penget, et heni in-agtu
tu hu bahul hedin wada keihhallaan idan helag Israel ni meippanggep ni i-
appit da. Mahapul ni i-usal tun ingganah huyyan penget et hi-gak e AP-APU
ey ebbuluten kun emin hu i-appit idan tuuk.
39 Ya kayyaggud ni luput hu pakugut yun mei-dah ni balwasin Aaron.
Hanniman dama etan ni penget tu e mahapul ni ya kayyaggud ni luput hu
pakugut yu. Pakugut kayun neiyayyaggud ni nebordaan ni meibalkeh di
gitang tu.
40 Ey pakugut kayun mei-dah ni balwasi damaddan u-ungngan Aaron,
ya mei-ewwakeh di gitang da, et ya penget da ma-lat kayyaggud ang-ang
da ey melispituh idad ngunu da.
41 Pebalwasim nan hi agim e hi Aaron humman ni nekugut ni balwasi
tu, ey pebalwasim ida daman u-ungnga tu hu nekugut ni balwasi da,
ey duyagim hu ulu dan lanan olibah, et keang-angan tu e nepiliddan
mampeddin mansilbin hi-gak.
42 Ey pakugut kayu mewan ni andukkey ni mandallem ni balwasi da e
meippalpud gitang da ingganah di ulpu da.
43 Mahapul ni i-usal nan Aaron et yadda u-ungnga tudda huyyan
heggeppan dad Tabernacle et yan lawwan dad altar di Nesantuh ni
Kuwaltuh ni da pengippahdingan ni ngunu da. Hedin hanniman hu
pehding da, man eleg ida mebehhuli et eleg ida mettey. Huyyan olden
kun u-unnuden Aaron et yadda helag tun manhuluhulul ni mampeddi ey
mannananeng ni ingganah."

29

Ya neieng-engan idan padi

1 Kan Apu Dios nan Moses ey "Heninnuy hu pehding mun mengi-eng-
eng nan Aaron et yadda u-ungnga tun mampeddi et mansilbiddan hi-gak.
Ala kan kilaw ni lakkitun baka et ya dewwan lakkitun kalneroh ni endi
dipektoh da,
2 ey pengapya kan sinapay e usal mu kekakkayyaggudan ni alinah ey
entan tu kamdugin kapampelbag. Pengapya kayu pay ni meingpih ni
sinapay ey mekayya-meh edum e naha-dan ni mansikan olibah.
3 Iha-ad mudda huyyad agyag et iappit mun hi-gak di heggeppan di
Tabernacle e mei-unnud etan di kilaw ni lakkitun baka et ya dewwan
lakkitun kalneroh.
4 Ipahding mu huyyan elaw ni mengi-eng-eng nan Aaron et yadda u-
ungnga tud heggeppan di Tabernacle ey ulahim ida e u-unnud mu elaw ni
panlinnih.
5 Pebalwasim nan Aaron etan mei-dah ni balwasi tu, ya etan nebordaan
ni mei-dah di ephod, ya ephod niya etan luput ni meittekkap di pagew ni
ephod et ya etan meibalkeh.
6 Ey ipapnget mun hi-gatu etan penget ni netakapan ni balituk ni medal,

7 ey duyagim hu ulu tun lanan olibah et keang-angan tu e neputuk hi-
gatun mampeddi.
8 Hedin negibbuh ni in-eng-eng mu hi Aaron ey ieng-eng mudda dama
u-ungnga tu e pebalwasim ida etan mei-dah ni balwasi da.
9 Ey pebalkeh mun hi-gada etan ida neabel ni balkeh ey papnget mun hi-
gada hu penget da. Henin nunya ipahding mun mengi-eng-eng nan Aaron
et yadda u-ungnga tun lalakki et hi-gada mampadin ingganah.

10 I-lim hu lakkitun bakad hinanggan Tabernacle et ita-pew nan Aaron
niyadda u-ungnga tu hu ngamay dad ulun nunman ni baka
11 ey keleng mud kad-an kud heggeppan di Tabernacle.
12 Ala kan kuheyaw tu et itdek mu ngamay mu et ha-adam ida etan heni
ha-duk ni altar, ey iduyag mu hu edum ni kuheyaw di hengeg nunman ni
altar.
13 Ekal mun emin hu taban neikuyeput di egeh niya etan ni altey, et ya
etan dewwan basin niyadda neikuyeput ni taba et giheben muddad altar.
14 Ya natdaan ni parteh ni baka e humman ida hu belat, yadda laman, et
yadda kinan tu ey gihheben mun emin di a-allaw ni kampu hu kamei-appit
tep ya liwat.

15-16 Ey alam hu hakey etan ni lakkitun kalneroh et itta-pew nan Aaron
niyadda u-ungnga tu ngamay dad ulu tu. Keklengen mu et tayaen mu hu
kuheyaw tu et iwwakgih mud dingding ni altar.
17 Tegteg mu humman ni kalneroh ey ulahim hu egeh tu et ya heli tu et
ita-pew mu etan di ulu tu et yadda edum ni parteh ni annel tu,
18 et giheben mud altar. Ya hamuy nunyan kagihheban kamei-appit ey
peamleng tuwak.

19 Alam mewan etan meikkadwan kalneroh et ita-pew nan Aaron
niyadda u-ungnga tu hu ngamay dad ulu tu
20 et kelengen mu. Tayam hu kuheyaw tu et ha-adim hu wannan
ni tangilan Aaron et yadda u-ungnga tu. Ha-adim daman kuheyaw hu
wannan ni am-ama-an ni ngamay da et ya heli da, ey iwakgih mu hu
metdaan ni kuheyaw di dingding ni altar.
21 Ala ka mewan ni kuheyaw et kamdugam ni lanan olibah, et wakgihan
mu Aaron et yadda u-ungnga tu anin ni ya balwasi da, ma-lat mei-eng-eng
ida niyadda balwasi dan hi-gak.

22 Ey alam emin hu taban etan ni lakkitun kalneroh ni keklengem, anin
taban neikuyeput di egeh niya etan ni altey, et ya etan dewwan basin
niyadda neikuyeput ni taba, ya taban ikul tu et ya wannan ni ulpu tu.
Huyyan lakkitun kalneroh ni keklengem ey mei-appit di pampeddian nan
Aaron et yadda u-ungnga tu.
23 Ala kaddan sinapay ni eleg meha-adan ni kamampelbag ni neiappit ni
hi-gak ni neiha-ad di kad-an ku. Ala kan hakey ni sinapay ni neha-adan ni
mansikan olibah, ya hakey ni eleg, niya hakey ni meingpih ni sinapay.
24 Petnged muddan Aaron et yadda lalakkin u-ungnga tu et ita-gey dan
impeang-ang ni hi-gak.
25 Alam ida et giheben mud altar, anin etan ni kalneroh. Ya hamuy idan
nunman ni kamei-appit ey kamengippeamleng ni hi-gak.
26 Ya etan pagew ni kinleng mun kalneroh ey ita-gey mu et ipeang-ang
mun mei-appit ni hi-gak. Hedin negibbuh ni in-appit mu ey inlam tep
humman hu patal mu.

27 Appil mu hu pagew et ya ulpun etan ni kalneroh ni impeang-ang mun
mei-appit ni pampeddian Aaron et yadda u-ungnga tu et idwat mun hi-
gada.
28 Et yan edum ni aggew ey hedin man-appit ida helag Israel ni
pekiddagyuman winu pampesalamatan dan hi-gak e AP-APU, ey meidwat
ni ingganah humman ni hi-gada.
29 Hedin mettey hi Aaron ey meippebeltan ida neieng-eng ni balwasi tud
hakey idan u-ungnga tun puttuken yun meihhullul ni hi-gatu.
30 Ey humman ni meihhullul ni eta-gey ni padi ey ibbalwasi tudda
huyyan pitun aggew ni kei-eng-engan tu et han tu ilepun mansilbid
Tabernacle et yad Nesantuh ni Kuwaltuh ku.
31 Ya etan pagew et ya ulpun kalneroh ey iheeng mud nengilinan ni lugal.
32 Kennen Aaron niyadda u-ungnga tudda humman anin ya etan sinapay
ni neiha-ad di basket di heggeppan di Tabernacle.
33 Hi-gadan ebuh ni padi hu dammutun mengngan idan nunman ni mei-
appit ni ke-kalan ni liwat da. Eleg mabalin ni kennen ni kumpulmih ni tuu
ida humman, tep neieng-eng ida humman ni detag.
34 Ey hedin wada sindaan dan nunman ni detag winu sinapay ni kewa-
waan tu, ey mahapul ni gihheben mu. Eleg mabalin ni kennen ida
humman tep neieng-eng.
35 Henin nunman hu pehding yun mengippahding nunman ni elaw ni
pampeddian nan Aaron et yadda u-ungnga tu. Ipahding yudda huyyan
pitun aggew.
36 Kewa-wa-wa ey keleng yu hu hakey ni kilaw ni lakkitun baka et
meiappit ni ke-kalan ni liwat. Ey pan-appit kayun pengippahdingan yun
elaw ni panlinnih ni altar, ey duyagi yun lanan olibah et maibilang ni
malinih niya mei-eng-eng.
37 Pitun aggew hu pengippahdingan yuddan nunya. Hedin negibbuh ey
neieng-eng law ni pan-appitan humman ni altar, et emin hu meittummuk
diman ey mei-eng-eng nan Apu Dios.”
38 Kan APU DIOS nan Moses ey “Ya i-appit yun kewa-wa-wa ey ya dewwan
hantoon ni kalneroh
39 e hakey ni kakkabbuhhan niya hakey ni mahmahdem.
40 Ya etan i-appit yun kakkabbuhhan ni hakey ni kalneroh ey unnudi
yun umlaw di hakey ni kiloh ni alinah ni nekamdugan ni hambusih ni
mansika. Ey iappit kayun hambusih ni meinnum.
41 Et ya etan i-appit yun mahmahdem ni hakey ni kalneroh ey unnudi
yu daman nan-ingngeh kedakkel tun alinah, ya mansikan olibah niya
meinnum. Huyyaddan kamei-appit ey megihheb ida et hi-gak e DIOS ey
um-amlengngak ni hamuy da.
42 Meippalpun nunya ey man-appit kayun tutu-uk ni kewa-wa-wa, anin
idallin helag yun edum ni aggew di heggeppan di Tabernacle e kad-an ku,
ma-lat makihummangannak ni hi-gayudman.
43 Mekiddammu-ak idan tutu-uk diman di Tabernacle, tep neieng-eng
humman ni hi-gak tep wada-ak diman.
44 Em, mei-eng-eng ni hi-gak etan Tabernacle niya altar, anin hi Aaron
niyadda u-ungnga tu et mansilbiddan hi-gak.
45 Mekihha-addak idan helag Israel e tutu-uk et hi-gak hu Dios da.
46 Ey amtaen da e hi-gak hu AP-APU e Dios dan nengipa-kal ni hi-gadad
Egypt. Em, mekihha-addak ni hi-gada tep hi-gak dedan hu AP-APU e Dios
da.”

30

Ya inhel Apu Dios ni pengiggihheban dan kamei-appit ni bangbanglu

1 Kan mewan Apu Dios nan Moses ey "Ala kayun keyew ni akasyah et
mengapya kayun altar ni pengiggihheban ni bangbanglun insensoh ni i-
appit yun hi-gak.
2 Kuwadladuh huyya e ya kadinukkey tu et ya kalinakkeb tu, ey
hampulut walun pulgada ey tellun piyeh kasina-gey tu. Ikapya yu hu
umdewdew ni heni ha-duk di ta-pew idan epat ni dugu tu e meihakkey
hu kapkapya tu etan di altar.
3 Takapi yu huyyan altar ni balituk, ya ta-pew tu, yadda etan dim-
mewdew ni heni ha-duk, ya nanlinikweh ni gilig tu.
4 Ikapya yu hu dewwan netullikeng ni balituk di daul ni gilig tun
pengidduddukan etan ni dewwan pan-attang.
5 Pengapya kayun dewwan akasyah ni pan-attang e netakapan ni balituk.
6 Iha-ad mudda huyyad ba-hil ni kuwaltuh ni keihha-adan etan ni Kaban
ni neiha-adan idan neitudekan ni Tugun ku.
7 Ey yan kekakkabbuhhan ni an pengippaptekan nan Aaron idan
kengkeh, niya pengihheban tun bangbanglun insensoh di altar.
8 Hanniman ni hileng ni tu pengintegan idan kengkeh e umgiheb ni
bangbanglun insensoh. Mahapul ni pehding tun ingganah huyya anin idan
helag yullin edum ni aggew.
9 Entan tu iappit di altar hu eleg meibbillang ni malinih ni bangbanglun
insensoh winu kumpulmih ni kagihheban kamei-appit henin pagey niya
meinnum.
10 Ippahding Aaron hu elaw ni panlinnih nunyan altar ni pinhakkey ni
hantoon e ha-adan tuddan kuheyaw ni animal ni kamei-appit tep ya liwat
ni tutu-u etan epat ni dugu tun heni ha-duk. Mahapul ni pehding yun
ingganah huyya tep mei-eng-eng huyyan altar ni hi-gak e Ap-Apu."

Ya intugun Apu Dios ni ibbayad idan tutu-u

11 Kan mewan Apu Dios nan Moses ey
12 "Hedin billangen mudda edum mun helag Israel ey mahapul ni ya
hanhakkey ni hi-gada ey wada ibbayad dan hi-gak ni pihhuh ni wa-hin
annel dan nunman ni kebillangan da ma-lat endi um-alin ligat ni hi-gada.
13 Ya ibbayad ni hakey ni tuu ey meippuun di kameunnud ni olden
meippanggep ni Tabernacle. Humman ni pihhuh ey i-appit dan hi-gak.
14 Mekibbilang ida dewampulu winu nehuluk hu toon tu.
15 Huyyan bayad ni annel yun iddawat yun hi-gak ey man-iingngeh,
kedangyan winu newetwet.
16 Dawat mudda huyyan ibbayad idan edum mun helag Israel, et ussalen
mun mengippaptek ni Tabernacle. Huyyan ibbayad da ey heni wa-hin
biyag da ey mengippenemnem ni hi-gak et ipaptek kudda."

Inhel Apu Dios ni mengapyaddan besen ni pan-ullahan ni padi

17 Kan mewan Apu Dios nan Moses ey
18 "Pengapya kayun giniling ni besen niya giniling ni pengippettukan
tu. Iha-ad yu huyyad nambattanan ni Tabernacle et ya altar. Ha-adim ni
danum
19-21 et pan-ulahan nan Aaron niyadda u-ungnga tun ngamay da niya heli
da, et han ida lumaw di Tabernacle di kad-an ku, niya hedin da gihheben
hu kamei-appit di altar. Mahapul ni u-unnuden da huyya ma-lat eleg

ida matey. Huyyan olden ey mahapul ni u-unnuden idan helag Israel ni ingganah.”

Ya inhel Apu Dios ni pehding dan mengapyan lana

22 Kan mewan Apu Dios nan Moses ey
23 “Ala kan kekakkayyaggud ni bangbanglu: Ya mir e umlaw di enem ni kiloh, ya tellun kiloh ni cinnamon, ya tellun kiloh ni unah,
24 ya enem et kagedwah ni kiloh ni cassia et ya hanggalon ni lanan olibah,
25 et pangkakamdug mudda et mengapya kan lanan neieng-eng ni ussalen ni padi.
26 Usal mu huyyan pengi-eng-engan mun Tabernacle, ya Kaban Apu Dios,
27 ya tebol, yadda ngunut diman, ya etan pengippettukan ni kengkeh, yadda ngunut ni meussal diman, niya etan altar ni pengiggihheban ni bangbanglu.
28 Hanniman daman altar ni pengiggihheban ni kamei-appit, yadda ngunut diman, ya etan besen et ya etan pengippettukan tu.
29 Duyagim ni lana ida huyya et mei-eng-eng idan hi-gak. Ey emin ida meittummuk idan nunya ey mei-eng-eng idan hi-gak.
30 Duyagim ni nunyan lana hu ulun Aaron niyadda ulun u-ungnga tun pampeddian da et mansilbiddan hi-gak.
31 Ehel muddan edum mun helag Israel e itultuluy dan mengapyan nunman ni lana et usalen yun ingganah ni pandeyyawan yun hi-gak.
32 Eleg mabalin ni mu idduyag di ulun kumpulmih ni tuu ey eleg mabalin ni mu iu-unnud et kumapya kan ussalen mud hipan pinhed mun pengi-ussalan. Tep huyya ey neieng-eng di pinhed kun kei-ussalan tu e beken di nalgem hu pengi-ussalan mu.
33 Ya etan tuun mengi-unnud ni mengapyan henin nunya winu mengid-duyyag di kumpulmih ni tuu e beken ni padi ey eggak law ibbilang ni tuuk.”

Ya inhel Apu Dios ni pengapyan bangbanglun insensoh

34 Kan Apu Dios nan Moses ey “Ala kan bangbanglun henin resin, ya mollusk, ya galbanum niya nemahmah ni frankincense e man-iingngeh kedakkel da,
35 et mengapya kan bangbanglun insensoh. Edumim ni ahin ma-lat memahmah, ey beken ni nalgem pengi-ussalan yu.
36 Giling mu edum idan nunman et mapinu ey inha-ad mud Tabernacle di hinanggan Kaban kun neiha-adan ni nekitbalan ku. Yadman nakka pekiddammuin hi-gam. Huyyan bangbanglun insensoh ey neieng-eng ni hi-gak.
37 Beken ni neala ey ka nengapya et usalem di pinhed mun pengi-ussalan.
38 Ya etan tuun mengapyan henin nunya et usalen tud pinhed tun pengi-usalan ey eggak law ibbilang ni tuuk.”

31

Yadda mengapyan Tabernacle

1 Kan mewan Apu Dios nan Moses ey
2 “Pinilik hu hakey ni helag Judah e hi Besalel e u-ungngan Uri e u-ungngan Hur.
3 Winedak ni hi-gatu hu Ispirituh ku et maweda laing tun mengapyan hipan neal-alkusan.

4 Nelaing ni mengapyan kakkayyaggud ni ngunut e ya balituk, ya silber
niya giniling hu tuka ussalan pan-alkus tu,
5 anin idan mealkusan ni nenginan batu. Nelaing pay ni man-e-dih ey
mampaot ni hipan usal ni kayyaggud ang-ang tu.
6 Pinilik dama hi Oholiab e u-ungngan Ahishamak e helag Dan ni
umbaddang ni hi-gatu. Wadadda pay edum ni pinilik et wadaen kun hi-
gada hu et-eteng ni kabaelan dan mengippahding idan nunyan inhel kun
pekapyam:
7 ya Tabernacle, ya etan Kaban kun neiha-adan ni nekitbalan ku, ya hu-
keb tu, niya hipan ngunut ni mahapul di Tabernacle
8 henin tebol, yadda ngunut diman, ya etan balituk ni pengippettukan ni
kengkeh et yadda meussal diman,
9 ya altar ni pan-appitan yun keklengen yu, yadda emin ni ngunut ni
meussal diman, ya etan besen ni pan-ullahan niya pengippettukan tu.
10 Hi-gada pay hu menguggut idan balwasin padin ussalen nan Aaron
niyadda u-ungnga tun pampeddian da.
11 Ey hi-gada hu mengapyan lana niya bangbanglun insensoh ni meussal
di Nesantuh ni Kuwaltuh. Hedin kapyaen dadda huyya ey mahapul ni
paka-u-unnuden da hu inhel kun hi-gam ni pengapya yu."

Ya inhel APU DIOS ni pehding dan Sabaduh e kamengillin aggew

12 Kan mewan APU DIOS nan Moses ey
13 "Ehel muddan edum mun helag Israel et eleg ida mangngunnun
Sabaduh tep humman penginemnemneman yun ingganah ni nekitbalan
kun hi-gayu, et hi-gak e AP-APU yu ey impambalin dakeyun tuuk.
14 Em, endi mangngunnun nunman ni aggew tep kamengillin humman
ni aggew. Hedin wada manghay et mangngunnun nunman ni aggew,
mahapul ni mettey.
15 Tep wada enem ni aggew ni pengingunnuan yun emin ni ngunu
yu, nem yan meikkeppitun aggew e Sabaduh e pan-iyatuan yu ey nakka
ngillina. Et humman hu, hedin wada kahing et mangngunnun nunman ni
aggew, mahapul ni mettey.
16 Hi-gayuddan helag Israel ey mahapul ni ngillinen yu huyyan aggew
ni ingganah et penginemneman yun etan ni nekitbalan kun hi-gayun
ingganah.
17 Huyya penginemneman yun hi-gak ni ingganah tep hi-gak ni AP-APU yu
ey enem ni aggew hu nanletuan kun kabunyan niya puyek et yan kapitun
aggew ey nan-iyyatu-ak."
18 Ginibbuh Apu Dios ni inhel ida huyyan nan Moses, et idwat tu etan
dewwan batun neitudkan ni Tugun tu.

32

Nengapyadda etan tuun balituk ni baka et dayawen da

1 Nebayag hi Moses di duntug et maemung ida edum tun helag Israel
di kad-an Aaron et kandan hi-gatuy "Pengapya ka ew ni dios tayun
mengippengngulun hi-gatsu tep hi Moses e nengipengulun hi-gatsun neni-
yan ni Egypt ey endin kaum-ali. Eleg tayu amta hu nekapyan hi-gatu etan
di linawwan tu." *
2 Et kan Aaron ni hi-gaday "Hedin hannitan, pan-i-li yudda hu balituk ni
betling idan ahwa yu niya u-ungnga yu."
3 Et pan-ekalen da hu betling da et idwat dan Aaron.

* **32:1 32:1** Acts 7:40

4 Ineyug Aaron ida humman et mengapyan balituk ni baka. Inang-
ang da humman ey kanday "Hi-gatsun helag Israel, huyya hu dios tayun
nengipengulun hi-gatsun neni-yanan tayun Egypt."
5 Dingngel Aaron humman ey nengapyan pan-appitan di etan ni balituk
ni baka et kantun hi-gada ey "Yan kabbuhhan ey mampiyestah itsu et
dayawen tayu eya AP-APU tayu."
6 Yan kakkabbuhhan ni newa-waan tu ey himmaleman ida etan tuu e
nan-ilaw da hu animal dan gihheben dan i-appit da niyadda animal ni i-
appit dan pekiddagyuman dan APU DIOS. Et manhahamul ida etan tuu et
manginum ida ey nenattayyaw idan penaydayaw da etan ni kinapya dan
bakan dios da. †
7 Entanni ey kan APU DIOS nan hi Moses ey "Papuut mu et mandayyu
ka tep dingkug da-ak idan tuun impangulum ni neni-yan ni Egypt et deh e
daka kapkapyaa lawah.
8 Kinehing dan emin hu tugun kun hi-gada et deh, nengapya idan balituk
ni bakan daka daydayawa et i-appitan da. Kanday humman hu dios dan
nengipengulun hi-gadan neni-yan ni Egypt.
9 Nemahhig hu ngehay da.
10 Entan tudda idleppi tep petteyen kudda gapuh ni bunget ku. Et hi-gam
ni ebuh e Moses hu metdaan ni mehlag ni dakel."
11 Nem nampehemmehemmek hi Moses nan AP-APU e Dios tu e kantuy
"APU DIOS, entan ahan tu pamehig hu bunget idan eyan tuum e himmek
mu, et pa-kal muddad Egypt ni nengipeang-angan mun et-eteng ni
kabaelam.
12 Hedin pehding mu etan kammu e endien mudda, penghel nguddan
iEgypt e ya gaputun nengipenguluan mudda, ey ma-lat pateyen mudda et
endi metdaan ni hi-gada. Entan ahan bunget. Anusim ida et eleg mudda
pateyen.
13 Nemnem mu e inhel mudda lan bega-en mu e hi Abraham, hi Isaac et
hi Jacob e kammun hi-gaday pedakkel mu helag da, et heniddan bittuwen
di kabunyan e eleg mebillang. Ey nemnem mu e kammuy ya helag da hu
pengidwatan mun etan ni bebley ni kammun panha-adan dan ingganah."
14 Dingngel APU DIOS et eleg tudda pateyen.
15 Nandayyud Moses di kad-an idan edum da e inla tu etan dewwan
batun netudekan di nambina-hil ni Tugun Apu Dios.
16 Kinapyan Apu Dios ida humman ni batu et itudek tuddadman hu
Tugun tu.
17 Kamenetteng di Moses nan Joshua ey dingngel Joshua hu ngaladdan
tuu et kantun Moses ey "Kele henidda kamanggugubat di nangkampuan
tayu?"
18 Ey kan Moses ey "Ya met hu nakka pengngel ey beken ni ngalan
kamenga-apput winu palak ni kamangkeapput, nem henidda kaman-a-
appeh."
19 Yan kamangkeihnup di Moses di kampu da etan di hengeg ni duntug,
ey inang-ang tu etan balituk ni bakan kinapya da e daka itattayyawi, ey
nemahhig hu bunget tu et itengba tu etan dewwan batun singnged tu et
mepeni-ang ida.
20 Inla tu etan balituk ni bakan kinapya da et ayugen tu. Entanni et
pambalin tun heni dep-ul et ikamdug tud danum et painum tun hi-gada.
21 Kantun Aaron ey "Hipa impahding ida eyan tuun hi-gam et mu in-
abulut ni da pehding huyyan nemahhig ni liwat?"

† **32:6 32:6** Tibon yuy 1 Corinthians 10:7.

22 Ey kan Aaron ey "Entan bunget ni hi-gak tep inamtam e ya lawah hu
pinhed dan peteg ni ippahding.
23 Kandan hi-gak ey 'Pengapya ka kuman dios tayun mengippengngulun
hi-gatsu tep hi Moses e nengipengulun hi-gatsu et hi-yanen tayu Egypt ey
endin kaum-ali. Eleg tayu amta hu neipahding ni hi-gatu etan di linawwan
tu.' ‡
24 Et ehlen ku law ni hi-gadan pan-i-ali dan hi-gak hu balituk ni betling
da et pan-ibkah kud apuy ey neukat ali eya balituk ni baka!"
25 Nem inamtan Moses e in-abulut Aaron ida etan tuun mengippahding
ni nunman ni pinhed da, et gapun nunman ey kangi-ngi-ngiiddan buhul
da.
26 Et an umehneng hi Moses di heggeppan di kampu et itkuk tu e kantuy
"Hi-gayuddan neminhed ni menaydayaw nan Apu Dios ey keappil kayud
dih." Ey ebuh ida helag Levi ni limmaw di kad-an tu.
27 Et kantun hi-gaday "Kan Apu Dios e kadaydayawan ammed tayu la e
hi Israel ey, yu ala pingway yu et pampateyen yudda eya edum yu e ipalpu
yud dih ingganah di ba-hil. Pampatey yu anin agi yu, gagayyum yu winu
sinakdul yu."
28 Inu-unnud da huyyan inhel Moses et pampateyen dadda ey tellun libu
hu pintey dan nunman ni aggew.
29 Entanni ey kan Moses idan nunman ni helag Levi ey "Yan nunyan
aggew ey meappil kayu et eleg kayu meika-dum di edum yun helag Israel,
tep nambalin kayun padin mansilbin Apu Dios, tep inu-unnud yu inhel tun
pehding yu et anin ni agi yu niya u-ungnga yu ey impakipetey yu. Et gapun
nunman ey bendisyonan dakeyun Apu Dios."
30 Newa-wan nunman et kan Moses ida etan ni tuuy "Nemahhig ni liwat
humman ni impahding yu. Nem mantetyeddak mewan di duntug di kad-
an Apu Dios, et nak makihummangan ni hi-gatu hedin mabalin anhan ni
pesinsahan dakeyu."
31 Et maibangngad mewan hi Moses di kad-an Apu Dios et kantun hi-
gatuy "Eteng hu nanliwatan idan nunman ni tuu tep nengapyaddan balituk
ni baka, et kanday humman hu dios dan deyyawen da.
32 Nem anin anhan ni hanniman ey hemek mudda et pesinsahan mu
humman ni impahding da. Tep hedin eleg mu pesinsahidda, ekal mu ew
hu ngadan kud nengilistaam ni ngadan idan tuum." §
33 Nem kan Apu Dios ey "Eleg mabalin. Ebuh ida etan nanliwat ni hi-gak
ni e-kalen ku ngadan da.
34 Lakkay kuma et ipengulum ida et lumaw kayu etan di bebley ni inhel
kun nunman ni lawwan yu, yaggud wada hu anghel kun mengippaptek
ni hi-gayu. Nem kastiguen kuddalli huttan ni tuu gapuh ni nunman ni
impahding da."
35 Entanni ey impaeli tu-wangun Apu Dios hu degeh idan nunman ni
tuu gapuh ni nunman ni impahding da e impilit dan Aaron ni mengapyan
balituk ni baka et dayawen da.

33

Ya nanghelan Apu Dios nan Moses ni hi-yanen da Sinai

1 Kan mewan Apu Dios nan Moses ey "Hi-gam niyadda edum mun helag
Israel ni impangulum ni nalpud Egypt, hi-yan yu Sinai et lumaw kayu etan

‡ **32:23 32:23** Acts 7:40 § **32:32 32:32** Revelation 3:5

di bebley ni insapatah kun Abraham, hi Isaac et hi Jacob ni pebeltan kun
helag da.
2 Um-itu-dakkak ni anghel ni mengipappangngulun hi-gayu et degyunen
tudda Kanaanite, yadda Amorite, yadda Hittite, yadda Perisite, yadda
Hibite et yadda Jebusite ni nambebley diman et hi-gayu maihullul.
3 Wadan emin hu mahapul yudman ni bebley e kamehawwahawwal
hu gatas niya danum ni putsukan. Nem eggak mekillaw ni hi-gayu tep
manghay kayu. Entanni kumedek ey pebungnget yuwak et pampetteyen
dakeyud dalan."
4 Dingngel da huyyan inhel Apu Dios ey ida kaumlelemyung e eleg da
pinhed ni ussalen hu gamgam da.
5 Tep kan Apu Dios nan Moses ey "Ehel mun hi-gada e kangkuy: Manghay
kayu! Et humman hu, anin na-mun nekemtang hu pekillawwak ni hi-gayu
et bahbahen dakeyu. Ekal yudda inusal yun gamgam yu henin betling niya
balituk ni banggel et nemnemnemek hedin hipa pehding kun hi-gayu."
6 Et meippalpun eman ni neni-yanan dan nunman ni Duntug e Sinai, ey
eleg ida law man-ussal idan gamgam da.

Ya meippanggep ni tabernacle

7 Kaikkapyan Moses hu tabernacle * di a-allaw ni kampu da ma-lat hedin
wada neminhed ni mekihhummangan nan Apu Dios ey kaumlaw diman.
8 Hedin limmaw hi Moses diman tabernacle ey kaum-ehneng ida tutu-ud
habyen ni kampu da et ang-ang-angen da hi Moses ingganah umhegep.
9 Ey ya etan heni tukud ni kulput ey kamelehbeng di heggeppan di
tabernacle hedin himmegep hi Moses ni mekihhummangan nan Apu Dios
e wada etan di kulput.
10 Hedin inang-ang idan helag Israel huyyan kulput ni nelehbeng di
heggeppan ni tabernacle, ey um-ehneng idad heggeppan ni kampu da et
manyuung ida.
11 Kamekihinnangga hi Apu Dios nan hi Moses ni mekihhummangan e
henin kapanhummanganin dewwan tuun hanggayyum. Hedin negibbuh
idan nanhummangan, nambangngad hi Moses di kampu da, nem hi Joshua
e nehiken ni u-ungngan Nun ni kaumbabbaddang ni hi-gatud tabernacle
ey wadan neyun diman.

Ya nenang-angan nan Moses ni dayaw Apu Dios

12 Kan Moses nan Apu Dios ey "Kammuy ippanguluk ida huyyan tutu-
u et lumaw kamid bebley ni kammun lawwan mi, nem eleg mu ehelen
hedin hipadda mekillaw ni hi-gak. Kammu mewan ey neka-amta muwak
ey kamengippeamleng ni hi-gam hu nakka pehpehding.
13 Hedin makulug, peamtam tep anhan ni hi-gak ni emin hu planuh mu
et amtaen ku niya ma-lat ipahding ku hu pinhed mu. Ey nemnem mu
anhan e pinilim ida huyyan tuum."
14 Ey kan Apu Dios nan Moses ey "Hi-gak mismuh hu mekillaw ni hi-
gam ma-lat luminggep ka, ey ma-lat kayyaggud ni emin hu meippahding
ni hi-gam."
15 Kan Moses ey "Mukun humman hu kangku ey tep hedin eleg ka
mekillaw ni hi-gami ey heballi di deya kami, eleg kami meglid.
16 Ey inna-nun edum ni tutu-un mengamta e pinpinhed mudda eya tutu-
um ey pinpinhed muwak, hedin eleg ka mekillaw ni hi-gami? Tep hedin

* **33:7 33:7** Huyya nin tabernacle hu pekiddammuan ni helag Israel ni Dios da tep eleg ni mekapya etan ustuh ni Tabernacle.

mekillaw kan hi-gami ey humman keang-angan tu e hin-appil kamiddan
edum ni tuu eyad puyek."
17 Ey kan APU DIOS nan Moses ey "Nakka ebbuluta huttan ni imbagam
tep nakka man-am-amleng ni muka pehpehding ey kayyaggud muka
pekiddagyumin hi-gak."
18 Entanni ey wada mewan hakey ni imbagan Moses nan APU DIOS.
Kantuy "Attu anhan et peang-ang mun hi-gak hu dayaw mu?"
19 Hinumang APU DIOS e kantuy "Peang-ang kun hi-gam hu kakinayyag-
gud ku ey peamtak ni hi-gam e hi-gak hu AP-APU. Ey peang-ang ku pay hu
binabbal niya hemek kuddan tuun pinhed ku. †
20 Nem eleg mabalin ni ang-angen mu angah ku, tep mettey hu tuun
menang-ang ni angah ku.
21 Ehneng ka eyad batun takdul ku.
22 Ihha-ad daka ni eyad dehak ni batu et hanian dakan ngamay ku
ingganah melebbahhak,
23 et hannak ekala ngamay ku et ang-angen mun ebuh beneg ku, nem
eleg mu ang-anga angah ku."

34

*Ya etan dewwan batun neitudkan ni Tugun ni neihullul etan di nemangu-
lun binahbah Moses*

1 Kan APU DIOS nan Moses ey "Pahek kan dewwan batun heni eman lan
nemangulu, et ipidwak ni ittudek etan intudek ku la etan idad nemangulun
batun binahbah mu.
2 Et yan kakkabbuhhan ni kabbuhhan ey panteyed kalli mewan eyad
Duntug e Sinai et mandammu itad tuktuk tu.
3 Endi an meki-lin hi-gam ey endidda an mandaladalan di hengeg nunyan
duntug anin idan kalneroh winu baka."
4 Inu-unnud Moses et pumehek ni dewwan batu et humelaman ni
limmaw etan di tuktuk ni Duntug e Sinai e intabin tudda humman ni
dewwan batu.

Nanhummangan mewan di APU DIOS nan Moses etan di tuktuk ni duntug

5 Limmehbeng etan kulput ni kad-an APU DIOS ey immen hi Moses e
immehneng. Et ehelen tun Moses e ya ngadan tu ey APU DIOS.
6 Nelabah hi APU DIOS di hinanggan Moses et kantun hi-gatuy "Hi-gak ni
AP-APU e Dios ni kabbabbal ni peteg. Beken nak ni kabbubunget. Ey eleg
melumman hu impeminhed kuddan tuu, ey nakka ippahding ni emin hu
inhel ku.
7 Pannananeng ku impeminhed kuddan manhahayned ni helag yu, ey
pessinsahan ku emin liwat da anin idan etan nangngehay ni hi-gak. Nem
eggak hehmeka, et kastiguen kuddalli u-ungnga da, yadda inap-apu da
niyadda inap-apuddan inap-apu da."
8 Ey nanlukbub hi Moses di puyek et dayawen tu Apu Dios.
9 Et kantun APU DIOS ey "APU DIOS, hedin makulug ni muka pan-amlengi
eya nakka pehpehding, ibbagak anhan ni hi-gam e mekillaw kan hi-gami.
Et anin ni nemahhig hu ngehay ida eyan tuu, pesinsahim anhan hu lawah
ni impenahding mi ma-lat abuluten dakemin tuum."
10 Hinumang APU DIOS hi Moses et kantuy "Ku em tep. Mekittebbalannak
ni nunyan hi-gayuddan helag Israel. Emin kayu ey ang-angen yuddalli
kamengippetngan pehding kun panyaggudan yun endi henin nunman ni

† **33:19 33:19** Romans 9:15

neipahding di edum ni bebley eyad puyek. Hi-gak e AP-APU yu ey pehding
kuddalli humman et ang-angen alin emin ni tuu.
11 Mahapul ni u-unnuden yun helag Israel ida eya Tugun ni e-helen kun
nunyan hi-gam. Ey e-helen kun hi-gam e yallin nganganih dettengan yud
bebley ni inhel kun lawwan yu, ey degyunen kudda nambebley diman ni
Amorite, Kanaanite, Hittite, Perisite, Hibite et ya Jebusite.
12 Ang-ang yu et eleg kayu makidagyum idan nambebley di lawwan yu
tep mambalin idan heni bitun keknaan yu.
13 Pambahbah yu kumadda etan daka pan-appisi, anin idan batun
neieng-eng ni dios da, et yadda tukud ni daka penginemnemnemin
Asherah e biin dios da.
14 Entan tu dayaw hu edum ni dios tep hi-gak e AP-APU ey eggak pinhed
ni wada edum ni yu deyyawen ni dios e beken ni hi-gak ni ebuh.
15 Entan nisi pekidagyum yuddan tutu-un nambebley di lawwan yu
heniddan etan ni daka pebeyyad annel da niyadda etan kaman-appit di
beken ni makulug ni dios. Tep hedin mekiddagyum kayun hi-gada ey
ewwisen dakeyun menaydayaw idan dios da, et lektattuy meewwis kayu.
16 Ey lektattuy nan-iahwaddan u-ungnga yun lalakki hu bibi-i da et hi-
gada umhulun ni pengiwwallengan dan hi-gak et ya edum ni dios hu
deyyawen da.
17 Entan pengapyan dios yun deyyawen yu.
18 Mahapul ni itultuluy yun pehding ni pitun aggew hu Piyestah ni
Sinapay ni eleg meha-adan ni kapampelbag ni memengngulun bulan ni
katootoon, tep yan nunman ni bulan hu neni-yanan yun Egypt.
19 Emin hu nemangulun lalakkin impah ni animal yu henin baka yu niya
kalneroh ey bagik ida.
20 Dammutu mewan ni ihhullul yu hu impah ni kalneroh di nemangulun
impah di kebayyu et humman mei-appit. Nem hedin eleg yu pinhed ni
hullulan, ey hepung yu buklew nunman ni kebayyu. Ey ya pengulwan
ni lakin u-ungnga yu ey mahapul ni beyyadan yu, et maibangngad idan
hi-gayu. Mahapul ni emin kayu ey man-appit kayun hi-gak.
21 Mahapul ni enem ni aggew ni ebuh pangngunnuan yun hanlingguan.
Entan pangngunu yun meikkeppitun aggew anin ni ahigaud winu ahiani
ma-lat man-iyyatu kayu.
22 Ey mahapul ni pehding yu hu Piyestah ni Ani hedin negibbuh hu
ahiani. Ey ipahding yu hu Piyestah ni Kampu hedin nedateng ida lameh
ni intanem yu.
23 Niya mahapul ni yan hantoon ey mampitluddan um-alin emin hu
lalakkin helag Israel ni mampresentah ni hi-gak e AP-APU e Dios dan helag
Israel.
24 Hedin u-unnuden yu huyya e mampitlu kayun um-alid kad-an ku, ey
endi mengubbat ni hi-gayu niya endi memilliw ni bebley yu. Degyunen
kudda hu nambebley di bebley ni lawwan yu ma-lat lumakkeb hu bebley
yu.
25 Entan tu iappit hu sinapay ni nekamdugan ni kapampelbag ni pan-
appitan yun animal. Hedin man-appit kayun hi-gak ni impah ni kalneroh
ni Piyestah ni Passover ey mahapul ni endi tetdaan yun detag ni nunman
ni hileng.
26 Ey mahapul ni illaw yud baley ku e AP-APU e Dios hu kekakkayyaggu-
dan idan nemangulun lameh ni intanem yu et meiappit ni hi-gak.
Ey entan tu iheeng hu impah ni kalneroh winu gelding di gatas ni inetu.”

27 Kan mewan APU DIOS nan Moses ey "Itudek mun emin ida huttan ni
inhel ku tep huttan ida pengippuunan kun pekitbalak ni hi-gam niyadda
edum mun helag Israel."
28 Nanha-ad hi Moses di Duntug e Sinai ni na-pat ni aggew ey na-pat
ni hileng e impangkadwa tu hi APU DIOS. Yan nunman ni wadaddadman
ey eleg mangamangan ey eleg uminuinum. Yan nunman ni tsimpuh hu
nengitudekan tud dewwan nedampilag ni batun etan idan Hampulun
Tugun nan APU DIOS e huyyadda neipuunan ni nekitbalan tu.

Kaumhili angah Moses

29 Entanni ey dimmayyu hi Moses di Duntug e Sinai e singnged tudda
etan dewwan nedampillag ni batun neitudekan ni Hampulun Tugun APU
DIOS. Ey kaumhili angah tu tep nekihuhhummangan nan APU DIOS, nem
eleg tu amta e kaumhili angah tu.
30 Inang-ang nan Aaron et yadda tutu-u humman ni kaumhilin angah
Moses ey ida kaumtakut ni meihnup ni hi-gatu.
31 Nem ineyagan idan Moses aap-apu ma-lat manhuhummangan ida.
32 Immalidda et ehelen Moses ni hi-gadan emin hu Tugun ni indawat
APU DIOS ni hi-gatud Duntug e Sinai.
33 Negibbuh ni immehel hi Moses et manhukyung et mahenian angah tu.
34 Nem hedin himmegep di Tabernacle ni an mekihhummangan nan APU
DIOS, ey tuka e-kala hukyung tu. Hedin immehep et e-helen tuddan tutu-u
hu intugun APU DIOS ni hi-gada,
35 ey kaang-angaddan tutu-u hu kaumhilin angah tu. Hedin mewan
negibbuh ey kamanhukyung ingganah medettengan mewan hu pekihhum-
manganan tun APU DIOS.

35

Ya Tugun ni meippanggep ni Sabaduh

1 Inemung Moses idan emin hu edum tun helag Israel et kantun hi-gaday
"Mahapul ni u-unnuden yudda huyyan intugun APU DIOS!
2 Yan hanlingguan ey enem ni aggew pangngunnuan yu. Ey yan
meikkeppitun aggew e Sabaduh ey man-iyatu kayu tep humman ni aggew
ey neieng-eng nan APU DIOS. Yadda eleg mengu-unnud et mangngunnud-
dan nunman ni aggew ey mettey ida.
3 Ey eleg mei-ebbulut ni kayu man-eppuy di baballey yun nunman ni
aggew."

Ya sinenten nan Moses ni i-appit idan tutu-u

4 Kan Moses idan tutu-uy "Kan APU DIOS ey: Pan-appit kayun hi-gak.
5 Hedin man-appit kayu, huyyadda dammutun i-appit yu: ya balituk, ya
silber niya giniling,
6 ya sinayyum ni blue, ya purple niya makadlang, ya kayyaggud ni luput,
ya edum ni luput ni nekapyad dutdut ni gelding,
7 ya katat ni lakkitun kalneroh nambalin ni madlang, ya katat ni mategun
wadad baybay, ya keyew ni akasyah,
8 ya lanan olibah ni kameihha-ad di kengkeh, yadda mekapyan lanan
kaihha-ad di ulu, ya bangbanglun insensoh,
9 ya onyx, yadda edum ni nangkenginan batun meittekkap di ephod ni
padi niya luput ni meittekkap di pagew tu.
10 Hi-gayuddan nelaing ni mengippahding ni hipan ngunu, ali kayu et
ingunu yudda huyyan pengunnun APU DIOS:

11 ya Tabernacle, ya tuldah ni meihhephep, yadda meikkultinah, yadda
kawit, yadda meibballabag, yadda tukud niyadda keittu-unan da,
12 ya Kaban APU DIOS, yadda pan-attang, ya etan hu-keb tu, ya etan
kultinah di bawang di Kuwaltuh APU DIOS,
13 ya etan tebol, yadda pan-attang, yadda emin hu meussal etan di tebol,
niya etan sinapay ni meihha-ad di Kuwaltuh APU DIOS,
14 ya pengippettukan idan kengkeh niyadda etan meussal diman, yadda
kengkeh ni meippettuk diman, ya etan lanan meihha-ad di kengkeh,
15 ya altar ni pengiggihheban ni bangbanglun kamei-appit, yadda pan-
attang, ya lanan kameihha-ad di ulu ya etan bangbanglun insensoh, ya
etan kultinah di heggeppan di Tabernacle,
16 ya etan altar ni pengiggihheban ni kamei-appit ni animal, ya etan
nelaggan giniling ni pengitta-pewan ni kagihheban animal, yadda pan-
attang, yadda ngunut ni kameussal di pan-appitan, ya etan et-eteng ni
besen ni pan-ulahan niya etan pengippettukan nunman,
17 yadda meikkultinah di nanlinikweh di Tabernacle, yadda tukud
niyadda pengittu-unan idan nunyan tukud, ya kultinah di heggeppan di
dallin ni Tabernacle,
18 yadda paghek ni pengi-ikketan ni Tabernacle, ya dallin tu, yadda iket,
19 yadda balwasin padin ussalen dan pengippahdingan dan ngunu dad
Kuwaltuh APU DIOS et yadda neieng-eng ni balwasin Aaron et yadda
balwasin u-ungnga tu."
20 Entanni ey hini-yan idan emin ni tutu-u hi Moses diman ma-lat da
pan-idaddan hu i-appit da.
21 Et emin ida neminhed ni man-appit ey in-ali da i-appit dan APU
DIOS ni mahapul ni mekapyad Tabernacle, yadda ngunut diman niyadda
ibbalwasiddan padi.
22 Yadda lalakki ey bibi-in neminhed ni um-idwat ni i-appit da ey nan-i-li
da balituk ni betling, yadda singsing niyadda banggel. Emin hu klasih ni
balituk ni tenged da ey in-appit dan APU DIOS.
23 In-alin edum hu blue, purple niya makadlang ni luput, ya kakkayyag-
gud ni luput, * ya dutdut ni gelding, ya katat ni lakkitun kalneroh ni
nambalin di madlang niya kayyaggud ni katat.
24 Yadda edum ey in-ali da giniling winu silber ey in-ali daman edum hu
keyew ni akasyah ma-lat iappit da daman APU DIOS.
25 Nan-i-li damaddan bibi-in nelaing ni memuddun ni kayyaggud ni
sinayyum ni blue, ya purple, ya makadlang niya kayyaggud ni luput.
26 Yadda bibi-in nelaing ni man-ebbel ey immi-liddan inebel dan dutdut
ni gelding.
27 In-alidda daman aap-apun helag Israel hu onyx niyadda edum ni
nenginan batun meittekkap di ephod niya etan di luput ni meittekkap di
pagew ni ephod.
28 In-ali da pay hu pampebanglun kennen, ya lanan olibah ni meihha-ad
di kengkeh, ya lanan meihha-ad di ulu niya bangbanglun insensoh.
29 Emin ida helag Israel, yadda bibi-i niya lalakkin neminhed ni man-
appit nan APU DIOS, ey in-ali dadda mahapul di pengngunnu tun hi-gadan
in-olden tun Moses.
30 Kan Moses idan tutu-uy "Hi APU DIOS ey pinili tun iddawtan hu hakey
ni helag Judah e hi Besalel e u-ungngan Uri e u-ungngan Hur
31 ni kalinaing ni mengapyan hipan pekapya tu,

* **35:23 35:23** Ya luput ey nalpud neitnem ni flax.

32 henin mamplennuh ni man-al-alkus niya mengapyan ngunut e ussalen
tu balituk, silber winu giniling.
33 Nelaing pay ni man-e-dih niya mampaot ni batu niya keyew, ey nelaing
ni mengapyan kumpulmih ni kayyaggud ang-ang tu.
34 Ya pinilin APU DIOS ni pan-e-dum Besalel ey hi Oholiab e u-
ungngan Ahishamak e helag Dan. Indawat APU DIOS hu kabaelan dan
mengituttuddun inamta dad edum da.
35 Ey indawat nan APU DIOS hu laing dan mengapyan kakkayyaggud
ni banggel, ya betling, ya singsing, ya nambakbaklang ni penguggut
ni balwasi, ya pan-ebbel, ya pambordah ni blue, purple ey makadlang
di kayyaggud ni luput. Indawat tu pay hu laing dan mamplennuh ni
pengapya daddan nunman et kayyaggud ang-ang da."

36

1 Et humman hu, hi Besalel, hi Oholiab niyadda edum ni indawtan APU
DIOS ni laing hu mengapyan Tabernacle meippuun di olden tu.
2 Et paeyag nan Moses di Besalel nan Oholiab et ehelen tun illapu dan
mangngunnu e hi-gadaddan edum tun indawtan APU DIOS ni laing ni
mengingngunnun impangunu tu.
3 Indawat Moses ni hi-gada humman idan in-aliddan tutu-un ussalen
dan mengapyan Tabernacle. Kekakkabbuhhan ey kapan-i-aliddan tutu-u
hu edum ni iddawat da,
4 et lektattuy limmaw ida huyyan kamangngunnud
5 kad-an Moses et kandan hi-gatuy "Dakel kumamman ni peteg hu nei-lin
meussal etan di pekapyan APU DIOS."
6 Et mengapya hi Moses ni olden ni impalaw tuddan tutu-u. Kantuy
"Isiked yu law ni um-i-lin i-appit yun meikkapyad Tabernacle tep nehawal
kumamman indawat yu." Et isiked ida law ni tutu-un um-i-lin meikkapya
7 tep nehawal kumamman in-ali dan meussal di pekapyan APU DIOS.

Ya nekapyaan ni Tabernacle

8 Nengapyadda etan nelaing ni hampulun kultinah e inusal da
kakkayyaggud ni luput et ya blue, purple niya makadlang ni sinayyum.
Ey imborda dadda hu u-ukkul ni anghel.
9 Emin ida huyyan kultinah ey nan-ingngeh ida e umlaw di na-pat et
dewwan piyeh hu kadinukkey da niya enem ni piyeh hu kalinakkeb da.
10 Nengapya hi Besalel ni dewwan melakkeb ni kultinah e impandadagsi
tun kinugut hu lima idan nunyan kultinah et meikahhakey ida. Hanniman
dama impahding tu etan ni liman kultinah.
11 Sinullikeng tu hu sinayyum ni blue et ikugut tudda huyyad gilig idan
nunman ni dewwan nanggillig ni kultinah.
12 Hannenelima hu ingkugut tun netullikeng di gilig idan nunman ni
dewwan kultinah ey nampepettek ida.
13 Ey nengapyan neliman balituk ni pengippit tun gilig idan nunman ni
dewwan kultinah ma-lat meihakkey hu dingding ni Tabernacle.
14 Nengapyan hampulut hakey ni kultinah ni dutdut ni gelding, et ita-kep
tuddad luput ni kultinah ni Tabernacle.
15 Impan-iingngeh tudda humman ni kultinah e ya kadinukkey ni hakey,
ey na-pat et liman piyeh niya enem ni piyeh hu kalinakkeb ni hakey.
16 Impandadagsi dan kinugut hu liman nunyan kultinah et meihakkey
ida. Hanniman dama impahding dan etan di enem ni kultinah e

impandadagsi dan kinugut. Ya etan meikka-nem ni kultinah ey melugpi e
meleyyag di heggeppan di Tabernacle.
17 Ingkapya da hanneneliman netullikeng di gilig idan nunman ni lima
niya enem ni kultinah ni nandadagsin nekugut.
18 Ey nengapyan neliman giniling ni pengippit tun gilig idan kultinah et
meihakkey ida.
19 Nengapyan dewwan tuldah ni katat ni lakkitun kalneroh niya
kakkayyagud ni katat ni mei-dah. Huyya pengettep dan Tabernacle.
20 Nengapyan kalkalimangngan Tabernacle ni akasyah ni keyew.
21 Ya kadinukkey idan nunman ni ingkapya tu ey hampulut liman piyeh
niya kalinakkeb da ey dewampulut pitun pulgadah.
22 Wada nan-iingngeh ni handedwan dimmewdew di emin etan di frames
ma-lat manhuhuup ida.
23-26 Hinead tudda handedwampulu idan nunman di appit ni south niyad
north ni Tabernacle. Ey ingkapya tu newalun silber ni pengittu-unan idan
nunman e handedwa neikapyad hengeg ni hakey.
27 Yad awwidan ni Tabernacle di appit ni kakelinnugin aggew ey intuun
tu enem idan nunman
28 niya intuun tu hanhakkey di dewwad dugu tu.
29 Humman idan neikkapyad dugu ey nandekep ida meippalpud hengeg
tu ingganah di utduk di ta-pew tu e neihhuklub hu netullikeng et mandekep
ida. Henin nunman hu impahding tud dewwan dugu tu.
30 Et walun emin ni henin nunman hu ingkapya tudman ni awwidan
ni Tabernacle ey inha-ad tu hu hampulut enem ni silber ni pengittu-unan
idan nunman et handedwad hakey idan nunman.
31-32 Nengapyan hampulut liman keyew ni akasyah ni meibballabag etan
idad kalkalimangngan Tabernacle. Ingkapya tu hanlilmad appit ni north,
yad south et yad awwidan di appit ni kakelinnugin aggew.
33 Ya etan ida neigawwan neiballabag di gawwaddan nunman ni
kalkalimangnga ey neipalpud hakey ni dugu ingganah lad hakey mewan
ni dugu.
34 Nengapya pay ni netullikeng ni balituk ni mengnged idan meibbal-
labag ni keyew. Ey sinekapan tun balituk huyyan kalkalimangnga, anin
idan etan ni meibballabag.
35 Ya etan kultinah di bawang ni Tabernacle ey kakkayyaggud ni luput et
ya blue, purple niya makadlang ni sinayyum hu kinapya da. Ey ya hakey
ni nelaing ni mangngunnu hu nengibordan u-ukkul ni anghel.
36 Ingkapyaan tudda huyyan kultinah ni epat ni akasyah ni tukud ni
netakapan ni balituk, ey epat ni silber ni pengittu-unan idan nunman ni
tukud, ey epat mewan ni balituk ni kawit ni pengihhableyan ni kultinah.
37 Nengapyan hakey pay ni meikkultinah di heggeppan di Tabernacle.
Inusal tu kakkayyaggud ni luput et ya blue, ya purple niya makadlang ni
sinayyum ey inyayyaggud dan binordaan.
38 Ingkapyaan tu huyyan kultinah ni liman tukud ni akasyah e sinekapan
tun balituk. Et ya kawit da niya al-alkus da ey balituk dama. Ya keittu-unan
idan tukud ey giniling.

37

Ya nekapyaan ni Kaban Apu Dios

1 Nengapya hi Besalel ni Kaban APU DIOS e inusal tu keyew ni akasyah.
Na-pat et liman pulgadah kadinukkey tu, dewampulut pitun pulgadah
kalinakkeb tu, niya dewampulut pitun pulgadah kasina-gey tu.
2 Sinekapan tun nemahmah ni balituk humman ni Kaban, anin ya
bawang tu niya nanlinikweh ni gilig tu.
3 Ey ingkapya tu epat ni netullikeng ni balituk diman ni Kaban e
handedwad nambina-hil.
4 Ey nengapyan keyew ni akasyah ni pan-attang e sinekapan tun balituk,
5 et iduduk tuddadman ni netullikeng di nambina-hil di Kaban.
6 Kinapya tu nemahmah ni balituk ni hu-keb ni Kaban. Ya kadinukkey tu
ey na-pat et liman pulgadah ey dewampulut pitun pulgadah hu kalinakkeb
tu.
7 Nemahmah daman balituk hu kinapya tuddan dewwan u-ukkul ni
nepayakan ni anghel.
8 Inha-ad tuddad nambinengwah di utduk ni hu-keb ni Kaban e
neihakkey hu nengikapya tu etan di hu-keb.
9 Nanhinnanggadda e nebekyag payak da et hephepan da huyyan hu-keb.

Ya nekapyaan ni tebol

10 Ginibbuh tu humman et mengapyan tebol e inusal tu hu keyew ni
akasyah. Ya kadinukkey tu ey tellun piyeh, ya kalinakkeb tu ey hakey et
kagedwah ni piyeh niya nehuluk ni dewwan piyeh kasina-gey tu.
11 Sinekapan tun nemahmah ni balituk huyyan tebol niya nanlinikweh
ni gilig tu.
12 Hinu-upan tun tellun pulgadah di nanlinikweh ni gilig tu ey sinekapan
tun balituk.
13 Ingkapyaan tun hanhakkey ni netullikeng ni balituk etan epat ni helin
nunyan tebol di dugu tu.
14 Ey ingkapya tudda huyyan netullikeng di daul ni gilig ni tebol.
15 Ey nengapyan keyew ni akasyah ni pan-attang ni nunyan tebol ey
sinekapan tun balituk.
16 Ey nengapyan nemahmah ni balituk ni duyun pengihha-adan ni
bangbanglun insensoh, ya basuh, ya pa-nay niya mahukung ni duyun
pengidduyyagan ni meinnum ni kamei-appit.

Ya nekapyaan ni pengippettukan ni kengkeh

17 Nengapya hi Besalel ni nemahmah ni balituk ni pengippettukan ni
kengkeh. Ingkahhakey tun pinanday hu hengeg tu niya palat tu. Ey
ingkahhakey tuddan kinapya hu heni basuh niyadda habung ni al-alkus
tu.
18 Humman ni pengippettukan ni kengkeh ey enem panga tu e hantetlud
nambina-hil.
19 Nei-peng idan nunman ni enem ni panga hu basuh ni heni habung ni
almond.
20 Ya etan palat nunman ni pengippettukan ni kengkeh, ey neal-alkusan
ni epat ni heni dama habung ni almond,
21 In-epeng tun ingkapya hu hanhakkey ni habung ni eleg mebekyag di
daul ni handedwan pangan etan ni pengippettukan ni kengkeh.
22 Huyyaddan habung ni eleg mebekyag et yadda panga ey neihakkey
hu kapkapya tud pengippettukan ni kengkeh. Nemahmah ni balituk hu
nekapyan emin idan nunya.
23 Anin idan ipit niyadda melakkeb ni duyun penellukduk ni ngalab, et
nemahmah daman balituk hu nekapya.

24 Ya ingkapyan Besalel di pengippettukan ni kengkeh niyadda emin
huyyan meussal ey umlaw ni telumpulut epat ni kiloh ni nemahmah ni
balituk.

Ya nekapyaan ni altar ni pengiggihheban ni bangbanglun insensoh

25 Ya etan altar ni pengiggihheban ni bangbanglun insensoh, ey keyew ni
akasyah dama hu nekapya. Kuwadladuh e hampulut walun pulgadah hu
kalinakkeb tu, ey hampulut walun pulgadah hu kadinukkey tu, ey tellun
piyeh kasina-gey tu. Yadda epat ni dugu tu ey dimmewdew ni heni ha-duk
ey neihakkey hu kapkapya tud altar.
26 Netakapan hu ta-pew nunman ni altar ni balituk, anin idan dingding
tu niyadda etan dimmewdew ni heni ha-duk et yad nanlinikweh ni gilig
tu.
27 Ingkapya tu hu handedwan netullikeng ni balituk di nambina-hil
nunman ni altar di daul ni gilig tu, et kaidudukan idan pan-attang.
28 Akasyah hu nekapyaddan nunman ni pan-attang e netakapan ni
balituk.
29 Nengapyan lanan neieng-eng ni ussalen ni padi, ey nengapya pay
ni nemahmah ni bangbanglun insensoh henin kapengapyan nelaing ni
mengapyan bangbanglun insensoh.

38

Ya nekapyaan ni altar ni pan-appitan ni megihheb

1 Nengapya pay di Besalel et yadda edum tun altar ni pengihheban ni
kamei-appit e inusal da keyew ni akasyah. Huyyan altar ey kuwadladuh e
pitu et kagedwah ni piyeh hu kadinukkey tu niya kalinakkeb tu, niya epat
et kagedwah ni piyeh hu kasina-gey tu.
2 Ingkapya tu hu heni ha-duk idad ta-pew ni epat ni dugu tun neihakkey
hu kapkapya tud altar. Negibbuh ni kinapya tu et takapan tun giniling.
3 Nengapya pay idan meussal di pan-appitan henin baldih ni pengi-ha-
adan ni dep-ul, ya pala, ya besin, ya tewik ni detag niya penellukduk ni
ngalab. Emin ida huyya ey nekapyad giniling.
4-5 Nengapyan nelaggan giniling ni meihha-ket di dimmewdew di
gawwan bawang ni altar. Ingkapya tu epat ni netullikeng etan di epat
ni dugun nunman ni altar ni keidduddukan idan pan-attang.
6 Ey nengapyan keyew ni akasyah ni pan-attang e sinekatan tun giniling.
7 Induduk tudda humman ni pan-attang etan idad netullikeng ni
ingkapya tuddad dugun altar ma-lat pengitngedan idan mengi-attang.
Tabla hu kinapyan tun altar ey eleg tu det-alan.
8 Kinapya da etan giniling ni besen ni pan-ulahan niya etan giniling ni
neipetukan tu e inusal dadda diggal ni indawat idan bibi-in kamangngun-
nud heggeppan di Tabernacle.

Yadda kultinah ni Tabernacle

9 Ey kinapya da hu dallin ni Tabernacle e nekultinahan ni kakkayyaggud
ni luput hu appit ni south e hanggatut et neliman piyeh kadinukkey tu.
10 Ya mengnged nunman ni kultinah, ey dewampulun tukud ni giniling ni
meittu-un di dewampulun giniling ni pengittu-unan. Meihhabley ida etan
idad silber ni kawit ey silber ni pengihhableyan ni neikapyaddad tukud.
11 Hanniman damad appit ni north e hanggatut et neliman piyeh hu
kadinukkey ni kultinah ni meihhabley di silber ni kawit ey silber ni
pengihhableyan ni meikkapyad dewampulun giniling ni tukud ni meittu-
un di dewampulun giniling ni pengittu-unan.

12 Yad awwidan di appit ni kakelinnugin aggew ey nepitu et liman piyeh
hu kadinukkey ni neikultinah e neihabley di hampulun tukud ni neituun
di hampulun pengittu-unan. Silber hu nekapyan kawit niya hableyyan.
13 Hanniman damad heggeppan di dallin ni Tabernacle di appit ni
kasimmilin aggew e mekultinahan ni nepitu et liman piyeh kalinakkeb
tu.
14-15 Yadman ni heggeppan ey meikkapya hu dewwan kultinah e hakey
ni kultinah di winannan ey hakey di winilli. Handedwampulut dewwa
et kagedwah ni piyeh hu kalinakkeb ni hakey. Ey hantetlu hu tukud
ni meittu-un di tellun nekapyan pengittu-unan hu pengihhableyan idan
nunyan kultinah.
16 Emin ida humman ni kultinah ni neihabley di nanlinikweh di dallin
ni Tabernacle, ey kayyaggud ni luput.
17 Ey emin ida neituunan ni tukud ey giniling nekapya, nem yadda kawit
niya hableyyan ey silber. Et yadda utduk ni tukud ey netakapan ni silber.
Emin ida tukud ey nekapyaan ni silber ni hableyyan.
18 Yadda kultinah ni neihenid heggeppan ey telumpulun piyeh hu
kadinukkey da, ey pitut kagedwah ni piyeh kasina-gey da heniddan etan
ni kultinah ni neidingding ni nekapyad kayyaggud ni luput, ey nebordaan
ni sinayyum ni blue, purple niya makadlang.
19 Epat hu tukud tu ey neituun idad giniling ni pengittu-unan. Neha-adan
daman silber hu utduk da, anin idan neilibed et yadda pengihhableyan ni
kultinah ey nekapyad silber.
20 Ey emin ida paghek ni Tabernacle, anin idad nanlinikweh di dallin tu
ey giniling hu nekapya.

Yadda neusal di Tabernacle

21 Ya bilang ni balituk ya silber niya giniling ni neusal di Tabernacle
ey intudek idan helag Levi tep humman in-olden Moses. Hi Ithamar e
u-ungngan Aaron e padi hu ap-apu da.
22 Hi Besalel e u-ungngan Uri e u-ungngan Hur e helag Judah hu
ingkalgaduh di emin idan nunyan meippahding ni in-olden Apu Dios nan
Moses.
23 Bimmaddang ni hi-gatu hi Oholiab e u-ungngan Ahishamak e helag
Dan. Nelaing ni man-al-alkus ey mengibbordan blue, ya purple niya
makadlang ni sinayyum di kayyaggud ni luput.
24 Hanlibun kiloh ni balituk hu in-aliddan helag Israel ni neusal di
Tabernacle.
25-26 Tellun libu et epat ni gatut et telumpulut dewwan kiloh ni silber hu
neamung ni indawat idan tutu-u eman ni nebilangan da e nekibilang ida
lalakkin dewampulu toon da winu nehuluk e umlaw di enem ni gatut et
tellun libu et liman gatut et nelima hu bilang da.
27 Tellun libu et epat ni gatut ni kiloh ni silber hu neusal idad hanggatut
ni neituun ni tukud ni Tabernacle, et yadda neituunan ni tukud ni
pengihhableyan ni kultinah
28 ey dewampulun kiloh ni silber hu nekapyan kawit, yadda neibaddeng
ni hableyyan ni kultinah niyadda inha-ad dad ta-pew idan tukud,
29 niya dewwan libu et epat ni gatut ni kiloh ni neamung ni giniling ni
indawat idan tutu-u.
30 Nekapyadda huyyad keittu-unan idan tukud di heggeppan di Taberna-
cle, ya altar, ya etan nelaggan neiha-ad di bawang tu, et yadda ngunut ni
meussal di altar.

31 Neiusal pay hu giniling di neituunan idan tukud ni keihhableyan idan
kultinah di nanlinikweh di dallin ni Tabernacle, yad heggeppan, et yadda
paghek pengi-ikketan idan kultinah.

39

Ya balwasin padi

1 Yadda etan nelaing ni menguggut ey nengapyaddan kayyaggud ni
luput ni blue, purple niya makadlang et kuguten dan ibbalwasin padin
pengippahdingan dan pengunnun APU DIOS. Kinugut da huyyan luput ni
ibbalwasin Aaron meippuun di in-olden APU DIOS nan Moses.
2 Nengapyaddan ephod ni kayyaggud ni luput niya balituk ni heni sinulid
ey nebordaan ni blue, ya purple niya makadlang ni sinayyum.
3 Nengapyaddan balituk ni sinulid e minenassilyu da hu balituk ma-
lat umingpih et han da genunsingen, et mambalin ni heni sinulid et
iyayyaggud dan imborda anin etan idan blue, purple et ya makadlang ni
sinayyum di diman ni kayyaggud ni luput.
4 Ya nengapya dan ephod ey dewwan luput ni nan-appil e hakey di
hinangga ey hakey di beneg e tetngeden ni dewwa mewan ni luput ni
meihhableyy di pahhannan.
5 Kayyaggud daman luput hu ingkapya dan meibalkeh di ephod, ey
binordaan dan balituk ni sinulid, ya blue, ya purple niya makadlang
sinayyum.
6 Impeket dadda hu batun onyx di balituk et iyayyaggud dan iku-lit hu
ngadan idan helag Israel diman henin kapehding ni mengikku-lit ni sinyal.
7 Intakap dadda huyyan batu etan di neihableyy di nambina-hil di
pahhannan ni ephod. Huyyaddan batu hu penginemnemneman APU DIOS
idan helag Israel. Impahding dan emin huyya e inu-unnud da intugun APU
DIOS nan Moses.
8 Nengapyaddan luput ni meittekkap di pagew ni ephod. Nan-ingngeh
hu inusal dan nunya etan di kinapya dan ephod ey inyayyaggud da daman
binordaan.
9 Kuwadladuh huyyan luput e melugpi et heyam ni pulgadah hu
kadinukkey tu ey kalinakkeb tu.
10 Intakap dadya hu epat ni linyah ni nambakbaklang ni nebalol ni batu:
yad etan di nemangulun linyah ey intakap da hu ruby, ya topaz niya garnet,
11 yad meikkadwan linyah ey ya emerald, ya sapphire niya diamond,
12 yad meikkatlun linyah ey ya turquoise, ya agate niya amethyst,
13 niyad meikka-pat ni linyah ey ya beryl, ya onyx niya jasper. Neitekap
idan emin huyyan nebalol ni batud balituk.
14 Neitudek emin hu ngadan idan hampulut dewwan u-ungngan Jacob
idadman ni nenginan batu et iehneng dan emin hu helag Israel.
15 Ingkapyaan dan heni nelubid ni banggel ni nemahmah ni balituk
huyyan luput ni meittekkap di pagew ni ephod,
16 ey nengapyaddan dewwan netullikeng ni balituk, et ikugut dad
dewwan dugun nunman ni luput di ta-pew tu.
17 In-iket da humman ni dewwan nelubid ni balituk di diman ni
netullikeng.
18 Ey ya utduk idan nunman ni nelubid ni banggel ey in-iket da etan
di dewwan balituk ni neipketan idan batun onyx ni neitekap etan di
neihableyy di pahhannan ni ephod.

19 Nengapyadda mewan ni dewwan netullikeng ni balituk ey ingkugut
da etan di dewwan dugun etan ni utduk ni luput ni meittekkap di pagew
ni ephod. Neikugut ida huyyad piggad etan ni luput et maitumuk di ephod.
20 Nengapyadda pay ni dewwan netullikeng ni balituk ey ingkugut dad
hinanggan nunyan luput di ta-pew ni balkeh ni ephod.
21 Inusal da hu blue ni linubid ni nengi-iket diman ni netullikeng ni
neikugut di luput ni neitekap di pagew ni ephod di ta-pew ni balkeh tu.
Impahding dan emin huyya e inu-unnud da intugun Apu Dios nan Moses.
22 Nengugut idan blue ni balwasin mei-dah di ephod.
23 Kinapyaan dan huklubban ni ulu ey kinugutan dan luput hu gilig
nunman ni huklubban henin edum ni balwasi ma-lat eleg mebi-ki.
24 Nengapyaddan henin lameh ni pomegranate e inusal da hu blue, ya
purple et ya makadlang ni sinayyum ey inta-yun yuddad nanlinikweh di
utduk nunyan balwasi.
25 Nengapyadda mewan ni nemahmah ni balituk ni kingking e imbenat-
tan dad heni lameh ni pomegranate et ita-yun dad nanlinikweh ni utduk
ni balwasi.
26 Inta-yun da hakey ni kingking ni intu-nud da hu hakey ni pomegranate
ingganah nelikweh hu utduk ni balwasin padi. Impahding dan emin huyya
e inu-unnud da intugun Apu Dios nan Moses.
27 Ingkugutan da hi Aaron et yadda lalakkin u-ungnga tun mei-dah,
28 ya penget, ya taddung, ya ansikkey ni pantalon
29 niya etan meibbalkeh e inusal da kayyaggud ni luput ni nebordaan ni
blue, purple ni ya makadlang ni sinayyum. Impahding dan emin huyya e
inu-unnud da intugun Apu Dios nan Moses.
30 Ey nengapyaddan medal ni nemahmah ni balituk et iku-lit da hu
'Neieng-eng nan Apu Dios.'
31 In-iket da blue ni linubid di medal et itekap dad hinanggan etan ni
kinapya dan penget Aaron. Impahding dan emin huyya e inu-unnud da
intugun Apu Dios nan Moses.

Ya negibbuhan etan ni Tabernacle niyadda etan ngunut diman

32 Huyya law hu negibbuhan ni Tabernacle. Yadda helag Israel ey
impahding dan emin hu in-olden Apu Dios nan Moses.
33 Inlaw dan Moses hu kalkalimangngan Tabernacle, yadda kawit tu,
yadda tukud tu, yadda keyew ni meibballabag, yadda keittu-unan da,
34 yadda katat ni lakkitun kalneroh ni impambalin dan madlang, ya
kayyaggud ni katat, ya etan kultinah di bawang di Kuwaltuh Apu Dios,
35 ya Kaban Apu Dios, yadda keyew ni pan-attang niya hu-keb tu,
36 ya tebol niyadda meussal diman, ya sinapay ni meihha-ad di Kuwaltuh
Apu Dios,
37 ya balituk ni pengippettukan ni kengkeh niyadda meussal diman, ya
lanan meihha-ad di kengkeh,
38 ya balituk ni altar, ya lanan meihha-ad di ulun padi, ya bangbanglun
insensoh, ya kultinah di heggeppan di Tabernacle,
39 ya giniling ni altar, ya giniling ni nelaggan meihha-ad di bawang tu,
yadda keyew ni pan-attang, niyadda emin ngunut ni meussal diman, ya
besen niya pengippettukan nunyan besin,
40 yadda kultinah ni meiddingding, yadda tukud niyadda keittu-unan
da, ya etan kultinah ni neiha-nin di heggeppan di dallin, yadda iket, yadda
paghek niyadda edum ni meussal di Tabernacle,

41 yadda balwasin padin ussalen dan mangngunnud Tabernacle, yadda
balwasin Aaron niyadda balwasin u-ungnga tun lalakki.
42 Impahding idan helag Israel humman e inu-unnud dan emin hu in-
olden nan APU DIOS nan Moses.
43 Inang-ang Moses emin ida huyyan kinapya da ey ustuh e neka-u-unnud
da inhel APU DIOS ni pengapya da. Et bendisyonan Moses ida.

40

Ya pemehwatan dan Tabernacle

1 Kan APU DIOS nan Moses ey
2 "Yan memengngulun aggew ni memengngulun bulan hu pemehwatan
yun Tabernacle.
3 Ipahgep yu etan Kaban diman ey ihabley mudda kultinah et meha-
ninan.
4 Ilaw mu etan tebol ey iha-ad mudda meihha-ad diman. Ey ipahgep mu
etan pengippettukan ni kengkeh et ituun mudda kengkeh.
5 Iha-ad mu etan altar ni pengiggihheban ni bangbanglun insensoh etan
di demang ni Kaban ku. Ey ihabley mu hu kultinah di heggeppan ni
Tabernacle.
6 Ey ya etan altar ni pengiggihheban ni kamei-appit ey iha-ad mud
hinanggan heggeppan ni Tabernacle.
7 Penum ni danum etan besen ey inha-ad mud nambattanan nunyan
altar et ya Tabernacle.
8 Kapyam hu dallin ni Tabernacle ey ihabley mu hu kultinah di
heggeppan.
9 Hedin negibbuh, wakgihim ni lana hu Tabernacle niyadda etan meussal
diman et maieng-eng idan emin ni hi-gak.
10 Wakgihim dama etan altar ni pengiggiheban ni kamei-appit niyadda
meussal diman et maieng-eng idan hi-gak
11 anin ya etan besen niya etan pengippettukan tu.
12 Ipahding mu hu elaw ni panlinnih nan hi Aaron niyadda u-ungnga
tud heggeppan di Tabernacle,
13 et pebalwasim nan Aaron hu balwasin padi ey duyagim hu ulu tun
lana et keang-angan tu e hi-gatu neieng-eng ni padin mansilbin hi-gak.
14 Pebalwasim damaddan u-ungnga tu etan intugun kun ibbalwasi da,
15 ey duyagim dama hu ulu dan lana, henin pehding mun ameda et
maieng-eng idan padin mansilbin hi-gak. Huyyan pena-adan mun lanan
ulud Aaron niyadda u-ungnga tu hu keang-angan tu e ebuh hu helag dan
manhulluhullul ni mampeddiddan helag Israel."
16 Inu-unnud Moses emin humman ni intugun APU DIOS ni pehding tu.
17 Yan nemangulun aggew ni nemangulun bulan ni meikkadwan toon
neipalpun neni-yanan dan Egypt ey binehwat da etan Tabernacle ni panha-
adan APU DIOS.
18 Ingkapyan Moses etan pengittu-unan daddan tukud niyadda etan
kalkalimangnga tu.
19 Et han tu ietep etan tuldah et iha-ad tudda etan dingding e inu-unnud
tu inhel APU DIOS ni pengapya tu.
20 Inla tu etan dewwan batun neitudkan ni Tugun APU DIOS, et iha-ad tu
etan di Kaban et hu-keban tu. Et iduduk tudda etan keyew ni pan-attang
etan di netullikeng ni neikapyad Kaban.

21 Et ipahgep tu huyyan Kaban di Tabernacle et ita-yun tu etan kultinah
ma-lat maiheni etan di Kaban. Impahding tudda e inu-unnud tu inhel APU
DIOS.
22 Impahgep tu hu tebol etan di bawang ni Tabernacle di hinanggan etan
ni kultinah
23 et iha-ad tudman etan sinapay ni kamei-appit nan APU DIOS e inu-
unnud tu hu inhel APU DIOS ni pehding tu.
24 Impahgep tu pay etan pengippettukan idan kengkeh di Tabernacle, et
iha-ad tud demang etan ni tebol di appit ni south.
25 Et integan tudda humman idan kengkeh di hinanggan APU DIOS e inu-
unnud tu inhel tu.
26 Et iha-ad tu etan balituk ni pan-appitan di hinanggan ni kultinah,
27 et giheben tu bangbanglun insensoh ni kamei-appit nan hi APU DIOS e
inu-unnud tu inhel tun pehding tu.
28 Negibbuh humman et kultinahan tu etan heggeppan etan di Taberna-
cle.
29 Inha-ad tud dallin ni Tabernacle etan pan-appitan daddan kagihheba.
Yadman nan-appitan tu etan ni kinleng tu niya ineni dan in-appit da e
inu-unnud tu inhel APU DIOS.
30 Inha-ad tu etan besen di nambattanan etan ni Tabernacle niya pan-
appitan et penuen tun danum.
31 Yadman hu pan-ullahan di Moses, hi Aaron niyadda u-ungnga tun heli
da niya ngamay da
32 hedin umhehgep idad Tabernacle. Impahding tudda huyya meippuun
di in-olden APU DIOS.
33 Ya nanggillig ni impahding Moses, ey kinultinahan tu nanlinikweh ni
dallin ni Tabernacle niya etan ni heggeppan tu, et megibbuh hu ngunu dad
Tabernacle.

Ya inlian ni kulput di Tabernacle

34 Entanni ey hinephepan ni kulput etan Tabernacle ey kaumhili tep
wada APU DIOS diman.
35 Et eleg pakahgep hi Moses tep hinephepan nisin nunman ni kulput ey
kaumhili dayaw APU DIOS. *
36 Hedin immahpat etan kulput et immela, han ida immegah hu helag
Israel et unuden da et lumaw idad lawwan da.
37 Nem hedin eleg meglid man eleg ida dama. Nem hedin immela,
immeladda dama.
38 Yan kawwalwal ey kameipettek di ahpat ni Tabernacle ey hedin hileng,
kamambalin ni apuy ma-lat panilag idan helag Israel. Humman ni kulput
ey wadan ingganah ni nunman ni da nandaldalnan. †

---

* **40:35 40:35** Revelation 15:8 † **40:38 40:38** Ang-ang yu Exodus 13:21-22

Leviticus

Ya meippanggep eyan libluh ni Leviticus

Huyyan libluh ni Leviticus hu neitudekan idan mahapul ni pehding idan helag Israel ni meittu-u ma-lat dammutun ebbuluten idan APU DIOS ni meibbillang ni kayyaggud niya malinih. Ya hakey ni pehding da ma-lat dammutun ebbuluten APU DIOS idan malinih di hinangngab tu ey i-appit da etan ida intugun tun i-appit dan hi-gatu. Pinutuk APU DIOS hi Aaron et yadda lalakkin u-ungnga tun mambalin ni padi ma-lat hi-gada mengingngunnun i-appit idan tutu-u et meiyayyaggud ni mei-appit nan APU DIOS.

Intugun APU DIOS ni hi-gada e mahapul ni kakkayyaggud ida et heniddan hi-gatu e kayyaggud ni peteg ma-lat peamleng da. (11:44-45 et ya 1 Peter 1:15-16) Ey intugun tun hi-gada e mahapul ni pinheden da edum da henin neminhed dan annel da. (19:18, Mark 12:31)

Yadda neitudek eyad libluh

1. Ya etan ida liman nambakbaklang ni kamei-appit nan APU DIOS. (chapters 1:1–7:38)
2. Ya nampadian Aaron et yadda lalakkin u-ungnga tu. (chapters 8:1–10:20)
3. Yadda Tugun ni pengamtaan hedin meibbillang ni malinih winu eleg hu hakey ni tuu, yadda kennen et yadda meippanggep ni degeh. (chapters 11:1–16:34)
4. Yadda neitugun ni eleg ippahding ni tutu-u et yadda edum ni elaw ni mahapul ni pehding da. (chapters 17:21–25:55)
5. Yadda panyaggudan et yadda kastigu. (chapter 26:1-46)
6. Yadda meippanggep ni tutu-u, yadda animal niya puyek ni neieng-eng nan Apu Dios (chapter 27:1-34)

Yadda kamei-appit ni kagihheba

1 Hi APU DIOS e wada etan di Tabernacle ey ineyagan tu hi Moses et
ehelen tun emin ni hi-gatu
2 hu u-unnuden idan helag Israel hedin man-appit idan animal da, henin
baka, ya kalneroh winu gelding.
3 Kan APU DIOS ni hi-gatuy "Yahhuy hu e-helen mun hi-gada: 'Hedin
ya i-appit ni tuu ey ya kagihheban baka, ey mahapul ni ya lakkitu niya
mahapul ni kayyaggud e endi dipektoh tu. I-ali tu humman et idwat tun
padid heggeppan di Tabernacle ma-lat abuluten APU DIOS.
4 Itta-pew nunman ni tuu hu ngamay tud ulu etan ni baka ma-lat
abuluten APU DIOS humman ni i-appit tu et ma-kal hu liwat tu.
5 Ey wa-teken tu humman ni baka, et alen idan padin helag Aaron hu
kuheyaw tu et iwakgih dad altar di hinanggan ni Tabernacle.
6 Latlaten tu belat etan ni baka et hantu tenegtega,
7 ey pantungnguan idan padi hu altar et man-apuy ida.
8 Ey inta-pew da etan ida netenegteg ni detag ni baka, anin idan ulu et
yadda taba etan di apuy.
9 Yadda wadad egeh tu e henin altey niya bala, et yadda heli, ey mahapul
ni ullahan etan ni tuu et han i-dum idan padin gihheben di altar et iappit
dan APU DIOS. Ya hamuy nunyan kamei-appit ey kamengippeamleng ni
hi-gatu.

10 Hedin ya i-appit etan ni tuu ey ya kalneroh winu ya gelding, ey
mahapul ni ya lakkitu niya mahapul ni endi dipektoh tu.
11 Keklengen tud appit ni north etan ni altar di hinanggan APU DIOS. Ey
iwwakgih idan padi hu kuheyaw di dingding nunman ni altar.
12 Tennegtegen nunman ni tuu hu detag nunman ni animal, et alen ni
padi et ita-pew tu etan di kamantetebbel ni apuy di altar, anin ya ulu et ya
taba.
13 Mahapul ni ullahan etan ni tuu hu wadaddad egeh etan ni animal,
henin altey et ya bala, anin ida heli et i-dum ni padin gihheben di altar et
iappit tun APU DIOS. Ya hamuy nunyan kamei-appit ey kamengippeamleng
ni hi-gatu.
14 Hedin ya kamei-appit ni kagihheba ey ya sisit, ey mahapul ni ya
paluma winu ya balug.
15-16 Illaw ni padid altar etan sisit et siluden tu buklew tu. Ey e-kalen
tu bihugung tu niya kinan tu, et ibbeng tuddad kapengihha-adin dep-ul di
a-allaw ni altar di appit ni kasimmilin aggew, niya iwwakgih tud dingding
etan ni altar hu kuheyaw etan ni sisit.
17 Ey hantu hinukla humman ni sisit, nem ang-angen tu et eleg melahlah
hu payak, et han tu gihebad apuy di altar. Ya hamuy nunyan kamei-appit
ey kamengippeamleng nan APU DIOS.

2

Ya kamei-appit ni begah

1 Hedin begah * hu i-appit ni tuun APU DIOS, ey mahapul ni megilling
ma-lat mambalin ni alinah. Ey kamdugan tun mansikan olibah niya
bangbanglun insensoh,
2 et ilaw tuddad kad-an ni padin helag Aaron. Umgamal etan padin
nunman ni alinah ni nekamdugan ni mansikan olibah niya bangbanglun
insensoh, et giheben tud altar ma-lat keiang-angan tu e neiappit humman
ni alinah nan APU DIOS. Ya hamuy nunyan kamei-appit ey kamengippeam-
leng ni hi-gatu.
3 Ya edum nunyan kamei-appit ni alinah ey meidwat nan Aaron et yadda
u-ungnga tu. Huyyan alinah ey mei-eng-eng nan APU DIOS tep kamei-appit
ni hi-gatu.
4 Hedin sinapay hu i-appit yu, ey mahapul ni ya kayyaggud ni alinah hu
nekapyaan tu, niya mekamdugan ni mansikan olibah niya bangbanglun
insensoh, nem entan tu kamdugin kamampelbag.
5 Hedin ya sinapay ni kameihhe-eng di nepayyad ni gumek hu i-appit
yu, ey mahapul ni kayyaggud ni alinah hu nekapyaan tu. Mekamdugan ni
mansikan olibah, nem eleg mekamdugin kamampelbag.
6 Gudduen yu ey kamdugan yun mansika et humman i-appit yun alinah.
7 Hedin ya sinapay ni kameihhe-eng di palhu hu i-appit yu, ey mahapul ni
ya kakkayyagud ni alinah ni nekamdugan ni mansikan olibah hu kapyaen
yu.
8 Hedin man-appit kayun APU DIOS ni begah, anin ni hipa pehding yun
mengiddaddan, ey illaw yu etan ni padi et ilaw nunman ni padid altar.

---

* **2:1 2:1** Ya kaittanem idan tutu-ud payew da ey ya wheat niya barley. Nem ya daka penghel ni daka i-appit ey grain. Ya nengibelin min grain ey begah winu pagey. Nem hin-addum ni kanday alinah daka i-appit winu wheat niya barley.

9 Um-ala etan padin ekket ni nunman ni kamei-appit et giheben tud altar
et keang-angan tu e neiappit nan APU DIOS humman, et ya hamuy tu ey
kamengippeamleng ni hi-gatu.
10 Ya edum nunman ni kamei-appit ey meidwat di Aaron et yadda u-
ungnga tu. Neieng-eng nan APU DIOS huyya, tep neiappit ni hi-gatu.
11 Mahapul ni eleg mekamdugin kamampelbag, niya putsukan humman
ni alinah ni kamei-appit nan APU DIOS, tep eleg mabalin ni gihheben
hu kamampelbag ni sinapay, winu putsukan hedin ya kamei-appit ey
kagihheba.
12 Hedin ya nebukul ni neani hu i-appit yu, ey dammutun mekamdugan
ni kamampelbag winu putsukan, nem eleg mabalin ni gihheben humman
ni i-appit yun APU DIOS.
13 Mekamdugan ni ahin hu begah ni kamei-appit nan APU DIOS ma-lat
huyya mengippenemnem ni hi-gayu etan ni nehammad ni nekitbalan tun
hi-gayu. Ippidwak ni e-helen e entan tu liwwan ni ha-adan ni ahin hu
i-appit yu.
14 Ihanglag yu humman ni mebukkul ni ennien yun i-appit yun APU DIOS.
15 Ey ha-adi yun mansikan olibah niya bangbanglun insensoh.
16 Um-ala etan padin ekket ni nunman ni neihanglag ni begah ni
nekamdugan ni mansikan olibah niya insensoh et giheben tud altar e
humman i-appit tun APU DIOS.

3

Ya kamei-appit ni pekiddagyuman nan APU DIOS

1 Hedin man-appit kayun pekiddagyuman yun APU DIOS, ey mahapul ni
ya bulug winu ya keba-yan ni bakan endin hekey dipektoh tu hu i-appit
yu.
2 Itta-pew yu ngamay yud ulu etan ni bakan i-appit yu, et kelengen yud
neihnup di heggeppan di Tabernacle, et iwakgih idan padin helag Aaron
hu kuheyaw nunman ni bakad nanlinikweh ni dingding etan ni altar.
3 Emin ida taban wadad kad-an ni egeh ni nunman ni baka,
4 yadda etan dewwan basin, anin ya etan taban neilibutan da, et ya altey,
ey mei-appit nan APU DIOS.
5 Ihha-ad idan padin helag Aaron ida huyyan emin di ta-pew ni detag ni
kamei-appit nan APU DIOS et makigiheb di apuy. Ya hamuy idan nunyan
kamei-appit ey kamengippeamleng ni hi-gatu.
6 Hedin ya kalneroh winu gelding hu mei-appit ni pekiddagyuman nan
APU DIOS, ey dammutu hu lakkitu winu ya labah ni endi dipektoh tu.
7-8 Hedin ya kalneroh hu i-appit yu, ey itta-pew yu ngamay yud ulu etan
ni kalneroh ey kinleng yud neihnup di heggeppan di Tabernacle. Ey han
inwakgih idan padi hu kuheyaw nunman ni kalneroh di nanlinikweh ni
dingding etan ni altar.
9-10 Ya ikul, yadda taban wadad kad-an ni egeh, ya etan dewwan basin,
et ya etan taban neilibutan da, niya altey tu ey kamei-appit nan APU DIOS.
11 Gihheben ni padi ida huyyan kennen ni kamei-appit ni hi-gatu.
12 Hedin gelding hu i-appit ni tuun nan APU DIOS,
13 ey itta-pew tu ngamay tud ulun nunman ni gelding et kelengen tud
neihnup di heggeppan di Tabernacle. Et han iwakgih idan padin helag
Aaron hu kuheyaw nunman ni gelding di nanlinikweh ni dingding etan ni
altar.

14-15 Ya ikul, ya egeh, ya etan dewwan basin, et ya etan taban neilibutan
da, niya altey tu ey e-kalen
16 ni padi, et giheben tun emin di altar et meiappit nan APU DIOS, et ya
hamuy tu ey kamengippeamleng ni hi-gatu.
Nemnem yu e emin hu taba ey neieng-eng ni kamei-appit nan APU DIOS.
17 Et mukun eleg mabalin ni yu kennen hu taba niya kuheyaw. Huyyan
tugun ey mannananeng ni ingganah ey mahapul ni u-unnuden idan helag
yu, anin di attun bebley hu pambebleyan da.' "

4

Ya i-appit hedin wada liwat ni eleg igeb-at

1 Kan APU DIOS nan Moses ey
2 "Ehel mudda huyyan helag Israel, kammuy: 'Hedin eleg u-unnuden
ni hakey ni tuu hu tugun APU DIOS et manliwat, nem eleg tu igeb-at, ey
heninnuy hu mahapul ni pehding tu.
3 Ya etan eta-gey ni padi hu nanliwat, ey meilleggat ida etan tuu tud liwat
tu. Et humman hu, mahapul ni i-appit tun APU DIOS hu lakkitun kilaw ni
bakan endi dipektoh tu.
4 Illaw tud neihnup di heggeppan di Tabernacle, et ita-pew tu ngamay
tud ulun nunman ni baka, ey kinleng tudman di hinanggan APU DIOS.
5 Ya etan padin neputuk ni mansilbin nunman ni aggew ey um-alan
kuheyaw etan ni baka et ihgep tud Tabernacle.
6 Ittetdek tu kimeng tud kuheyaw et iwakgih tun meminpittud hinanggan
kultinah di hinanggan APU DIOS.
7 Niya ha-adan tun kuheyaw etan epat ni ha-duk di duguddan altar
ni gihhebban ni insensoh. Ya etan natdaan ni kuheyaw ey idduyag tud
hengeg ni altar ni neihnup di heggeppan di Tabernacle.
8 Mahapul ni e-kalen ni padin emin hu taba etan ni baka, anin idan tabad
egeh tu.
9 Peki-kal tu etan dewwan basin, anin ya etan taban neilibutan da, et ya
altey tu
10 ni giniheb tud altar ni gihhebban ni kamei-appit. Henin nunman dama
hu pehding tu etan ni taban lakkitun bakan wa-teken tun kamei-appit ni
pekiddagyuman tun APU DIOS.
11 Nem ya etan edum ni detag etan ni baka, heniddan belat, ya laman,
ya ulu, ya heli et ya egeh tu, ey ellan etan ni padi
12 et ilaw tud a-allaw ni bebley ni kameibbillang ni malinih et giheben
tu etan di kad-an ni ibbengngan ni dep-ul.
13 Ey hedin nanliwat idan emin hu bimmebley ni helag Israel tep eleg
da u-unnuden hu tugun APU DIOS, anin eleg da amta e nanliwat ida, ey
meibbillang idan emin ni nanliwat.
14 Nem hedin neamtaan da law e nanliwat ida, man mahapul ni um-
aladda hu aap-apun bimmebley ni kilaw ni lakkitun bakan kamei-appit
tep ya liwat, et peang-ang da etan di neihnup di heggeppan di Tabernacle.
15 Et han da ita-pew ngamay dad ulun nunman ni lakkitun baka, et
kelengen dad hinanggan APU DIOS.
16 Ey ellan etan ni padi hu edum ni kuheyaw etan ni baka et ihgep tud
Tabernacle.
17 Ittetdek tu kimeng tu etan di kuheyaw, et iwakgih tun meminpittud
hinanggan etan ni kultinah di hinanggan APU DIOS.

18 Niya ha-adan tun kuheyaw etan epat ni ha-duk di duguddan altar ni
gihhebban ni insensoh. Ey idduyag tu etan natdaan ni kuheyaw di hengeg
ni altar ni neihnup di heggeppan di Tabernacle.
19 Mahapul ni e-kalen ni padin emin hu taba et giheben tud altar
20 ey ippahding tu hu henin tuka pehding ni kamei-appit tep ya liwat tu,
ma-lat ma-kal hu liwat idan tuu.
21 Illaw tu edum ni parteh ni annel etan ni bakad a-allaw ni bebley
et giheben tudman, henin tuka pehding ni kamei-appit tep ya liwat tu.
Huyyan kamei-appit hu mengkal ni liwat idan bimmebley ni helag Israel.

22 Hedin nanliwat hu ap-apu tep eleg tu u-unnuden hu tugun APU DIOS e
Dios tu, anin ni eleg tu igeb-at, ey meibbillang ni nanliwat.
23 Nem hedin neamtaan tu e nanliwat, man mahapul ni i-ali tu hu
lakkitun gelding ni endi dipektoh tu.
24 Itta-pew tu ngamay tud ulun nunman ni gelding, et kelengen tud altar
di heggeppan di Tabernacle ni daka pengiklengin kagihheban kamei-appit
nan APU DIOS ma-lat ma-kal liwat tu.
25 Ey ittetdek ni padi hu kimeng tud kuheyaw nunman ni gelding, et ida-
nih tuddad ha-duk etan ni altar ni gihhebban ni kamei-appit. Ey idduyag
tud hengeg nunman ni altar etan natdaan ni kuheyaw.
26 Niya gihheben tuddan emin hu tabad altar, henin tuka pehding ni
taban kamei-appit ni kapekiddagyumin APU DIOS. Humman hu pehding ni
padi ma-lat ma-kal hu liwat nunman ni ap-apu.

27 Hedin wada helag Israel ni eleg mengu-unnud ni tugun APU DIOS, ey
meibbillang ni nanliwat, anin ni eleg tu igeb-at.
28 Hedin neamtaan tu e nanliwat, mahapul ni i-ali tu hakey ni labah ni
gelding ni endi dipektoh tu.
29 Itta-pew tu ngamay tud ulun nunman ni gelding, et kelengen tud appit
ni north etan ni altar ni kapengiklengin kamei-appit ni kagihheba.
30 Ittetdek ni padi hu kimeng tud kuheyaw nunman ni gelding, et ida-nih
tuddad ha-duk di dugun nunman ni altar et han tu iduyag hu natdaan ni
kuheyaw di hengeg tu.
31 E-kalen tudda taban nunman ni gelding, henin tuka pehding ni kamei-
appit ni kapekiddagyumin APU DIOS, et giheben tudda huyyad altar. Ya
hamuy nunyan kamei-appit ey kamengippeamleng ni hi-gatu. Huyyan
pehding ni padi hu mengkal ni liwat etan ni tuun nan-appit.

32 Hedin ya pakeetteng tun kalneroh hu in-ali etan ni tuun i-appit tu
ma-lat ma-kal hu liwat tu, ey mahapul ni ya labah ni endi dipektoh tu.
33 Itta-pew tu ngamay tud ulun nunman ni kalneroh ey kinleng tud altar
ni kapengiklengin kagihheban kamei-appit.
34 Ittetdek ni padi kimeng tud kuheyaw nunman ni gelding, et ida-nih
tuddad ha-duk di dugun nunman ni altar ey idduyag tu hu natdaan ni
kuheyaw etan di hengeg tu.
35 E-kalen tun emin taba henin impahding tu etan ni pakeetteng tun
kalneroh ni kamei-appit ni kapekiddagyumin APU DIOS ni giniheb tu e ita-
pew tud edum ni kagihheban kamei-appit. Henin nunya hu pehding ni
padi ma-lat ma-kal hu liwat etan ni tuu.

5

Ya liwat ni eleg igeb-at

1 Hedin impaeyag da hakey ni tuu ma-lat mantistigun meippanggep ni
inang-ang tu winu dingngel tu, nem eleg um-ehel e tuka pakdag i-ineng,
ey mambehhul et mahapul ni mekastigu.
2 Hedin eleg igeb-at etan ni tuu ey kinepa tu hu linggeman ni
kameibbillang ni beken ni malinih henin netey ni animal di muyung winu
maeyum, niyadda kamangkinaddap, ey meibbilang ni nanliwat humman
ni tuu tep kameibbillang ida humman ni beken ni malinih.
3 Ey anin ni eleg igeb-at ni hakey ni tuu nem wada kinepa tun linggeman
ni lugit ni kamelpud annel ni edum ni tuu ey meibbillang ni nanliwat hedin
neamtaan tu law hu impahding tu.
4 Hedin mewan nansapatah hu hakey ni tuu, ey eleg tu pakannemnemen,
anin ni lawah winu kayyaggud hu insapatah tun pehding tu, et meibbillang
ni nanliwat hedin neamtaan tu law.
5 Hedin impahding ni hakey ni tuu ida huyya et neamtaan tu, man
mahapul ni ebbuluten tu e impahding tu humman.
6 Niya mahapul ni i-appit tun Apu Dios hu hakey ni labah ni kalneroh
winu gelding ma-lat ma-kal hu liwat tu. Ya padi hu mengi-appit ni nunyan
kamei-appit ni ke-kalan ni liwat nunman ni tuu.
7 Hedin eleg hanggela etan ni tuu hu kalneroh winu gelding, ey dammutu
hu dewwan paluma winu balug, et humman i-appit tu tep ya liwat tu. Ya
hakey idan nunman ni sisit ey mei-appit tep ya liwat ey ya etan hakey ey
kamei-appit ni kagihheba.
8 Illaw tudda humman ni sisit di kad-an ni padi et mamengulun i-appit
ni padi etan kamei-appit tep ya liwat. Silluden tu buklew nunman ni sisit,
nem eleg tu puttula ulu tu.
9 Ey iwwakgih tu hu kuheyaw nunman ni sisit di dingding ni altar et han
tu iduyag hu natdaan di hengeg nunman ni altar. Huyya hu kamei-appit
tep ya liwat.
10 Ya etan meikkadwan sisit ey i-appit ni padi e meikkahhakey ni
megihheb meippuun di elaw ni pehding ni kamei-appit ni kagihheba. I-
appit ni padi huyya ma-lat ma-kal hu liwat etan ni tuu.
11 Hedin eleg hanggela etan ni tuu hu dewwan paluma winu balug, ey
mahapul ni um-i-lin dewwan kiloh ni kakkayyaggud ni alinah, et humman
i-appit tu tep ya liwat tu. Eleg tu ha-adin mansikan olibah winu hipan
mengippebanglu, tep mei-appit huyya tep ya liwat.
12 Illaw tu etan ni padi humman ni alinah et gumemal, ma-lat keang-
angan tun neiappit nan Apu Dios humman, et ita-pew tud edum ni kamei-
appit ni kagihhebad altar. Mei-appit huyya tep ya liwat.
13 Ya padi mengi-appit ni nunman ma-lat meliwwan hu liwat idan
nunman ni tuu. Ellan ni padi etan edum ni alinah tep neieng-eng humman
ni hi-gatu henin tuka pehding ni alinah ni kamei-appit.’ ”

Ya kamei-appit nan Apu Dios tep ya liwat

14 Huyyadda hu intugun Apu Dios nan Moses ni mahapul ni meunnud:
15 “Hedin wada hu hakey ni tuun nanliwat tep impahding tu hu beken ni
lebbeng tun pehding di hipan neieng-eng nan Apu Dios, anin eleg tu igeb-at,
ey mahapul ni i-appit tu hakey ni lakkitun kalneroh winu lakkitun gelding
ni endi dipektoh tu. Humman hu kamei-appit tep ya nanliwatan tu. Ya
pambalol dan nunman ey meippuun di inhel idan aap-apun kameunnud.
16 Mahapul ni mambeyyad etan tuu tep ya humman ni impahding tu
niya e-duman tu ibbayad tun dewampulun porsentoh, et humman multa

tu. Iddawat tun padi humman ni ibbayad tu et ya etan padi hu mengi-appit
ni nunman ni animal, ma-lat ma-kal hu liwat nunman ni tuun nambahul.
17 Ey hedin nanliwat hu hakey ni tuu tep eleg tu u-unnuden hu intugun
APU DIOS, ey mahapul ni mambeyyad ni multa tu, anin ni eleg tu igeb-at
humman ni nanliwatan tu.
18 Mahapul ni illaw tun padi hu hakey ni lakkitun kalneroh et iappit ni
padi, tep ya liwat nunman ni tuu. Mahapul ni endi dipektoh ni nunman
ni i-appit tu ey ustuh hu balol tu. Mei-appit humman ni kalneroh ma-lat
ma-kal hu liwat tu.
19 Humman ni mei-appit ey bayad ni nanliwatan nunman ni tuu nan APU
DIOS."

6

1 Kan mewan APU DIOS nan Moses ey
2 "Hedin nanliwat hu hakey ni tuun hi-gak e APU DIOS, tep nan-itek e
kantuy netalak winu netakew etan impatelun edum tun hi-gatu winu nan-
itek winu sinekew tu humman ni impatelu dan hi-gatu,
3 winu hedin kantu et himmak tu hu sinlak ni edum tu, nem ay insapatah
tu e kantuy endi himmak tu, winu wada edum ni hanniman ni impahding
tun pambehhulan tu, ey mahapul ni heninnuy ida pehding tu:
4 Mahapul ni ibbangngad tu hu hipan inla tu tep ya itek tu, yadda pinilit
tun inlad edum tun tuu, winu hipan sinekew tu, anin yadda impatelu dan
hi-gatu winu indinel idan edum tun hi-gatu, winu netalak et hamaken tu,
5 winu inggeb-at tun inla, nem nan-itek. Mahapul ni ibbangngad
tudda humman niya mambeyyad ni dewampulun porsentoh etan ni tuun
nengipahdingan tun nunman ni bahul ni nunman ni aggew ni pan-appitan
tu tep ya liwat tu.
6-7 Mahapul ni illaw etan ni nambahul etan ni padi hu kamei-appit tep
ya liwat, e ya lakkitun kalneroh ni endi dipektoh tu et iappit tun hi-gak e
APU DIOS. Hedin beken, ey ya pihhu hu i-ali tu, meippuun di kameunnud
ni balol nunman ni animal ma-lat ma-kal hu liwat nunman ni tuu."

Ya meunnud ni pan-appitan ni kagihheba

8 Entanni ey kan mewan APU DIOS nan Moses ey
9 "Itugun mun Aaron et yadda lalakkin u-ungnga tu eyadda meunnud
ni pan-appitan ni kagihheba. Ya kamei-appit ni kagihheba ey mahapul ni
meihha-ad di altar ni hanlabbi ingganah ni kakkabbuhhan, niya mahapul
ni mannenneng hu apuy e eleg me-dep.
10 Hedin newa-wa ey ihhuklub ni padi etan kayyaggud ni balwasi tu,
anin ya etan balwasi tun kamei-dah di nandallem, et linihan tu etan altar
e e-kalen tu dep-ul ni neiappit ni kagihheba et iha-ad tud takdul nunman
ni altar.
11 Hedin ginibbuh tu, ey e-kalen tu etan kakkayyaggud ni imbalwasi tu
et ihullul tu etan tuka ibbalwasi dedan et ilaw tu etan dep-ul di a-allaw ni
kampu, et tu ibbeng etan di puyek ni kameibbillang ni malinih.
12 Ya etan apuy di altar ey mahapul ni eleg me-dep. Mahapul ni ha-adan
ni padin ittungu hu altar ni kewa-wa-wa ey iyayyaggud tun ihha-ad diman
hu kamei-appit ni kagihheba, et giheben tu taban nunman ni kamei-appit
ni pekiddagyuman nan APU DIOS.
13 Entan tu liwwan e mahapul nisin mannenneng hu apuy di altar e eleg
me-dep.

Yadda etan meunnud ni pan-appitan ni kayyaggud ni alinah

14 Huyyadda meunnud di pan-appitan ni kayyaggud ni alinah: Ellan ni
hakey ni padin helag Aaron huyyan kamei-appit nan APU DIOS et ilaw tud
hinanggan altar.
15 Ey um-ala etan padin hanggamal nunman ni alinah ni neha-adan ni
mansikan olibah niya insensoh et giheben tud altar. Ya hamuy nunyan
kamei-appit ey kamengippeamleng nan APU DIOS.
16-17 Ya etan natdaan ni alinah ni neiappit ey meidwat nan Aaron et
yadda u-ungnga tu ma-lat kanen da. Kapyaen dan sinapay nem eleg da ha-
adin kamampelbag et kanen dad dallin ni Tabernacle. Huyya hu iddawat
APU DIOS ni patal idan padi di kamei-appit ni hi-gatun kagihheba. Neieng-
eng humman ni kamei-appit henin kai-appit tep ya liwat niya bahul.
18 Meidwatan emin hu helag Aaron ni lalakki, anin idan helag tun edum
ni aggew, tep humman patal da. Ey emin hu hipan tuun mengeppan
nunman ni kennen ey mahapul ni neieng-eng nan APU DIOS."
19 Huyyadda edum ni inhel APU DIOS nan Moses ni meunnud:
20 "Yan aggew ni kei-eng-engan idan helag Aaron ni mampeddi ey
mahapul ni man-appit idan APU DIOS ni hakey ni kiloh ni alinah,
henin kamei-appit ni kewa-wa-wa. Mei-appit hu gadwa tu huyya ni
kakkabbuhhan ey mei-appit hu gadwa tun mahmahdem.
21 Mahapul ni mekamdugan ni mansikan olibah niya meihhe-eng di
nepayyad ni palhu niya megennedwa. Ya hamuy tu huyyan kamei-appit
ey kamengippeamleng nan APU DIOS.
22 Emin hu manhinhinullul ni helag Aaron ey huyya i-appit dan ingganah
nan APU DIOS etan ni aggew ni kei-eng-engan dan mampeddi. Megihheb
huyyan kamei-appit.
23 Ey eleg mabalin ni an kennen huyyan i-appit idan padi, tep kagihheban
emin."

Ya kamei-appit tep ya liwat

24 Kan mewan APU DIOS nan Moses ey
25 "Itugun mun Aaron et yadda lalakkin u-ungnga tu eyadda tugun ni
meunnud ni pan-appitan da tep ya liwat: Ya etan animal ni kamei-appit tep
ya liwat ey neieng-eng nan APU DIOS, et humman hu, mahapul ni keklengen
dad hinangga etan ni altar e kapengiklengin kagihheba ni kamei-appit.
26 Ya etan padin mengi-appit ni nunman ey dammutun kennen tu patal
tud dallin ni Tabernacle e neieng-eng daman APU DIOS.
27 Ya etan mengeppa winu meittummuk eyan kamei-appit ey mambalin
ni mei-eng-eng nan APU DIOS. Ey ya balwasin mewakgihan ni kuheyaw ni
kamei-appit ey mahapul ni ibbalbal etan di neputuk ni pengibbalbalan.
28 Hedin pulan banga hu neiheengan ni neiappit ni detag, ey mahapul ni
mephik. Hedin giniling ni banga hu neiheengan tu, ey mahapul ni mead-
adan et maka-ulahan.
29 Ebuh ida etan lalakkin u-ungngan padin dammutun mengngan ni
nunman ni kamei-appit, tep huyya ey neieng-eng nan APU DIOS.
30 Nem hedin meippahgep hu kuheyaw etan ni kamei-appit tep ya liwat
di Nesantuh ni Kuwaltuh di Tabernacle, ey mahapul ni gihheben hu annel
etan ni animal tep eleg mabalin ni kennen.

7

Ya kamei-appit ni ke-kalan ni bahul

1 Huyyadda hu mahapul ni u-unnuden ni pan-appitan tep ya bahul:
Huyyaddan kamei-appit ey mei-eng-eng nan APU DIOS.

2 Mahapul ni mekleng humman ni kamei-appit di kapengiklengin kamei-
appit ni kagihheba. Ey meiwwakgih hu kuheyaw tu etan di epat ni
dingding ni altar.
3 Ey e-kalen ni padi emin taba, ya tabad ikul, emin etan taban wadad
kad-an ni egeh tu,
4 ya etan dewwan basin et ya taban neilibutan da, niya etan altey tu,
ma-lat maiappit di altar.
5 Gihheben ni padin emin ida huyyad altar, tep huyya kamei-appit nan
Apu Dios tep ya bahul ni tuu.
6 Ebuh ida etan lalakkin u-ungngan padin mengngan ni nunman ni
kamei-appit. Nem mahapul ni yad Tabernacle e kapanha-adin Apu Dios
hu pengngannan da, tep humman ni mekkan ey neieng-eng ni hi-gatu.
7 Nan-ingngeh hu meunnud di kapan-appisi tep ya liwat niya bahul ni
tuu e ellan ni padin mengi-appit hu detag ni animal ni kamei-appit.
8 Hedin ya dama etan belat ni animal ni kamei-appit ni kagihheba ey
ellan ni padin mengi-appit ni nunman.
9 Ey emin hu kamei-appit ni begah ey ellan etan ni padin nengiappit ni
nunman anin ni hipa neiheengan tu.
10 Nem emin etan begah ni eleg maiheeng ni kamei-appit ni mekkan, e
nekamdugan ni mansikan olibah winu eleg, ey meidwat idan padin helag
Aaron.

Yadda meunnud ni pan-appitan ni pekiddagyuman nan Apu Dios

11 Huyyadda hu meunnud ni pan-appitan ni tuun pekiddagyuman tun
Apu Dios:
12 Hedin man-appit hu hakey ni tuun pansalamatan tun Apu Dios, ey i-e-
dum tun i-appit hu mahdel niya meingpih ni sinapay ni eleg mekamdugan
ni kamampelbag, nem mekamdugan ni mansikan olibah.
13 Ey dammutun i-e-dum tun i-appit hu sinapay ni mekamdugan ni
kamampelbag.
14 Hanhakkey idan nunyan sinapay hu kamei-appit nan Apu Dios. Ey
meidwat ida huyyan kamei-appit etan ni padin mengiwwakgih ni kuheyaw
di altar.
15 Niya mahapul ni kennen ni emin ni nunman ni aggew hu detag etan
ni animal ni kamei-appit ma-lat endi an metdaan.
16 Nem hedin man-appit hu hakey ni tuun pengippeang-angan tu e
impahding tu insapatah tu, winu inggeb-at tun man-appit, ey eleg mahapul
ni kennen ni emin etan detag ni nunman ni aggew. Anin ni kennen dan
kewa-waan tu hu natdaan hedin wada.
17 Nem hedin wada eleg mekkan ni nunman ni meikkadwan aggew, ey
mahapul law ni megihheb.
18 Tep hedin kennen da etan metdaan ni katlun aggew, ey eleg law
ebbulutan Apu Dios humman ni in-appit etan ni tuu et endi law silbitu,
tep meibbillang law ni beken ni malinih. Ey ya etan tuun mengngan ni
nunman ey heltapen tu hu ligat ni meippahding ni hi-gatu.
19 Hedin wada keittummukan etan ni detag ni kameibbillang ni beken
ni malinih, ey eleg mabalin ni kennen humman ni detag, tep pi-yew, et
mukun mahapul ni megihheb. Nem yadda etan edum ni detag ni neiappit
ni nunman, ey dammutun kennen etan ni tuun kameibbillang ni malinih.
20 Ey ya etan tuun kameibbillang ni beken ni malinih, nem mengngan
ni detag ni neiappit ni pekiddagyuman idan tuun Apu Dios, ey eleg law
meibbillang ni tuun Apu Dios.

21 Ya etan tuun kinepa tu hu hipan eleg meibbillang ni malinih, anin ni
ya tuu winu animal winu hipan kameibbillang ni beken ni malinih, nem
kinan tu etan detag ni neiappit, ey eleg law meibbillang ni tuun APU DIOS.”
22 Kan mewan APU DIOS nan Moses ey
23 “Ehel muddan helag Israel e eleg da kenna taban baka, ya kalneroh et
ya gelding.
24 Ey eleg da kenna hu taban animal ni netey winu pintey idan animal
di muyung, nem dammutun meussal di edum ni kei-ussalan tu.
25 Ya etan tuun mengngan ni taban etan ni kagihheban kamei-appit nan
APU DIOS ey eleg law meibbillang ni tuun APU DIOS.
26 Yadda helag Israel ey eleg mabalin ni da kennen hu kuheyaw ni animal
winu sisit, anin ni di attu pambebleyan da.
27 Ya etan eleg mengu-unnud ni nunya ey eleg law meibbillang ni tuun
APU DIOS.”
28 Kan mewan APU DIOS nan Moses ey
29 “Itugun muddan helag Israel e kammuy: Ya etan tuun man-appit ni
pekiddagyuman ey i-ali tu edum ni kamei-appit nan APU DIOS.
30 Tetngeden etan ni tuu humman ni kagihheban kai-appit ni taba et ya
pagew ni animal et ita-gey tun peang-ang nan APU DIOS.
31 Ey gihheben ni padi humman ni tabad altar, nem ya etan pagew ey
meidwat idan padi e hi Aaron et yadda u-ungnga tun lalakki.
32 Anin etan wannan ni ulpun animal,
33-34 et meidwat etan ni padin nengiwakgih ni kuheyaw niya nengiheb
etan ni taban kamei-appit di altar. Tep ya etan pagew et ya wannan ni
ulpu ey iddawat APU DIOS idan padi. Humman hu lebbeng tun meidwat ni
ippatal idan helag Israel ni hi-gadan papaddid i-appit dan pekiddagyuman
dan APU DIOS. Mahapul ni meunnud huyyan olden ni ingganah.
35 Huyya hu meidwat ni patal idan papaddin u-ungngan Aaron anin idan
helag dan edum ni aggew. Netudun patal da huyya neipalpu eman ni
neputukan dan mampeddi et mansilbiddan APU DIOS.
36 Yan nunman ni aggew ni neputukan dan mampeddi ey in-olden APU
DIOS idan helag Israel e iddawat da huyyan patal idan padi, et yadda helag
dallin edum ni aggew. Mahapul ni meunnud huyyan olden ni ingganah.
37 Huyyadda meunnud ni pan-appitan ni kagihheba, ya pan-appitan
ni begah, ya pan-appitan tep ya liwat, ya pan-appitan tep ya bahul, ya
pan-appitan ni pampeddian niya pan-appitan ni pekiddagyuman nan APU
DIOS.”
38 Intugun nan APU DIOS ida huyyan Moses di eleg mebebleyid Duntug
e Sinai eman ni nengioldenan tuddan tutu-u tun helag Israel e man-appit
idan hi-gatudman.

8

Ya netuduan ida etan ni lalakkin u-ungnga idan Aaron ni mampeddi

1 Kan APU DIOS nan Moses ni nunman ey
2 “Ilaw mu hi Aaron et yadda lalakkin u-ungnga tud heggeppan di
Tabernacle. Itebin da hu balwasi dan balwasin padi, ya lanan kameussal
ni neputuk ni mansilbin APU DIOS, ya kilaw ni lakkitun bakan kamei-appit
tep ya liwat, ya dewwan lakkitun kalneroh et ya sinapay ni eleg meha-adan
ni kapampelbag ni neiha-ad di agyag.
3 Ey ayagim idan emin hu bimmebley, et umliddadman di heggeppan di
Tabernacle.”

4 Inu-unnud Moses humman ni inhel APU DIOS ni hi-gatu, et yan
neamungan idan tuu
5 ey kantun hi-gaday "Adyah e ippahding ku hu inhel nan APU DIOS!"
6 Et ilaw tu hi Aaron et yadda lalakkin u-ungnga tud hinanggaddan tuu,
et ipahding tun hi-gada hu elaw ni panlinnih.
7 Impebalwasi tun Aaron etan kaibbalwasin padi et pambalkeh tu. Ey
impehuklub tu etan ephod e humman hu kamanta-pew ni kamei-dah ni
balwasin padi, et pebalkeh tu etan balkeh ni neabel et mangnged nunman
ni ephod.
8 Niya inha-ad tu etan kameittekkap ni luput di pagew et ihudu tudman
etan Urim et ya Thummim. *
9 Impapnget tun Aaron etan penget et itekap tu etan balituk ni medal
di hinanggan nunman ni penget. Humman ni tu impahding ey neiunnud
etan di inhel APU DIOS ni pehding tu.
10 Ey inla Moses etan lana et wakgihan tu etan Tabernacle niyadda emin
hu wadadman ma-lat maieng-eng idan APU DIOS.
11 Inwakgih tu etan lana ni neminpittud altar anin idan hipan kameussal
diman, henin besen niya etan neipetukan tu et mei-eng-eng ida.
12 Et duyagan tun lana hu ulun Aaron et maieng-eng daman APU DIOS.
13 Inlaw tudda dama hu lalakkin u-ungngan Aaron di hinanggan
Tabernacle, et pebalwasi tu etan balwasi da ey impebalkeh tu balkeh da et
papnget tu penget da, e inu-unnud tu hu intugun APU DIOS ni pehding tu.
14 Negibbuh humman et iappit Moses hu lakkitun baka tep ya liwat. Inta-
pew nan Aaron niyadda u-ungnga tu hu ngamay dad ulun nunman ni baka
15 et han kelengan Moses. Immalan kuheyaw nunman ni baka et itdek
tu kimeng tu et ida-nih tu etan di epat ni ha-duk ni dimmewdew ni dugun
altar ma-lat ipahding tu hu elaw ni panlinnih. Et iduyag tu etan edum ni
kuheyaw di hengeg ni altar ma-lat maieng-eng nan APU DIOS.
16 Inlan Moses emin hu taban neikuyeput di egeh niya etan ni altey, et ya
etan dewwan basin niyadda neikuyeput ni taba et giheben tuddan emin
di altar.
17 Et alen tudda etan natdaan ni parteh ni baka e humman ida hu belat,
yadda laman, et yadda kinan tu et tu giheben idan emin di a-allaw ni
kampu, tep humman hu inhel APU DIOS ni pehding tu.
18 Impeang-ang mewan nan Moses hu lakkitun kalneroh ni i-appit tun
kagihheba. Et ita-pew nan Aaron niyadda lalakkin u-ungnga tu hu ngamay
dad ulun nunman ni kalneroh,
19 et kelengen Moses. Tinaya tu etan kuheyaw et iwakgih tuddad
dingding ni altar.
20 Sinenegteg tu humman ni kalneroh et giheben tudda etan edum ni
laman ni netegteg. Anin etan ulu et yadda taba et nekigiheb tu.
21 Inulahan tu egeh et yadda heli et pakigiheb tud altar. Ya kayyaggud
ni hamuy ni nunman ni neiappit ni kagihheba ey kamengippeamleng nan
APU DIOS.
22 Entanni ey impeang-ang nan Moses nan hi APU DIOS etan meikkadwan
lakkitun kalneroh ni mekleng ni pampeddian di Aaron et yadda lalakkin
u-ungnga tu. Inta-pew da ngamay dad ulun kalneroh
23 et kelengen nan Moses. Immalan kuheyaw et ha-adi tud wannan ni
tangilan Aaron, et yad wannan ni am-ama-an ni ngamay tu niyad helitu.

---

* **8:8 8:8** Hedin ya Urim et ya Thummim ey heni dewwan ekka-kut ni batun neibulsad ephod e kameussal di bubunut ni pengamtaan ni pinhed nan Apu Dios ni meippahding.

24 Et ha-adi tudda dama kuheyaw etan di wannan ni tangiladdan lalakkin
u-ungngan Aaron, et yad wannan ni am-ama-an ni ngamay da niyad heli
da. Et iwakgih tu etan edum ni kuheyaw di dingding ni altar.
25 Inla tudda emin hu taba, anin taban neikuyeput di egeh niya etan ni
altey, et ya etan dewwan basin niyadda neikuyeput ni taba, ya taban ikul
tu et ya wannan ni ulpu tu.
26 Ey immalan tellun klasih ni sinapay ni neieng-eng nan APU DIOS, e
hakey ni sinapay ni eleg meha-adan ni kamampelbag, ya hakey ni sinapay
ni neha-adan ni mansikan olibah et ya meingpih ni sinapay, et ita-pew
tuddad taba et yad wannan ni ulpun kalneroh.
27 Impatnged Moses emin ida huyyan Aaron niyadda lalakkin u-ungnga
tu et ita-gey dan impeang-ang nan APU DIOS.
28 Inla mewan Moses ida humman et ita-pew tuddad kamei-appit ni
kagihhebad altar et giheben tu. Humman hu kamei-appit ni pampeddian
di Aaron et yadda u-ungnga tu. Ya hamuy idan nunman ni neiappit ey
kamengippeamleng nan APU DIOS.
29 Entanni ey inlan Moses hu pagew et ita-gey tun impeang-ang nan APU
DIOS. Humman hu patal Moses etan di lakkitun kalneroh ni neiappit ni
pampeddian idan padi. Huyya impahding tu tep inu-unnud tu intugun
APU DIOS ni pehding tu.
30 Immala mewan hi Moses ni lana et ya kuheyaw di altar et iwakgih tud
Aaron et yadda u-ungnga tu et yad balwasi da. Henin nunya impahding
tu ma-lat maieng-eng idan APU DIOS, anin idan balwasi da.
31 Kan Moses nan Aaron et yadda u-ungnga tuy "Ilaw yu etan detag di
heggeppan di Tabernacle et iheeng yu et kanen yudman. Ey ekan yu etan
ida sinapay di basket ni neiappit ni nampadian yu, tep humman intugun
APU DIOS.
32 Giheb yun emin hu metdaan ni detag et ya metdaan ni sinapay.
33 Panha-ad kayu eyad heggeppan di Tabernacle ni pitun aggew ingganah
megibbuh hu elaw ni kei-eng-engan yun pampeddian yu.
34 Huyyan impahding tayun nunya ey meippuun di intugun APU DIOS
ma-lat ka-kalan ni liwat yu.
35 Mahapul nisin manha-ad kayud heggeppan di Tabernacle ni pitun
aggew niya pitun hileng et ipahding yu hu intugun APU DIOS ni pehding
yu ma-lat eleg kayu matey."
36 Et u-unnuden nan Aaron et yadda u-ungnga tun emin hu inhel Moses
ni intugun APU DIOS.

9

Ya nengilepuan Aaron ni man-appit

1 Yan newa-waan ni negibbuhan ni neieng-engan di Aaron et yadda u-
ungnga tun lalakkin mampeddi ey ineyagan idan Moses, anin ida etan ni
kamengipappangngulun helag Israel.
2 Ey kantun Aaron ey "I-li kan hantoon tun lakkitun baka et ya lakkitun
kalneroh ni endi dipektoh da et iappit muddan APU DIOS. I-appit mu etan
baka tep ya liwat idan tuu ey hedin ya etan kalneroh, man iappit mun
kagihheba.
3 Ey ehel muddan helag Israel et umi-liddan lakkitun gelding ni mei-
appit tep ya liwat da, ya hantoon tun baka et ya kalneroh ni kamei-appit
ni kagihheba. Emin ida huyyan mei-appit ey mahapul ni endi dipektoh da.

4 Ey man-appit idan bulug ni baka et ya lakkitun kalneroh ni pekid-
dagyuman dan APU DIOS. Unnudan dadda huyyan alinah ni neha-adan ni
mansikan olibah. Mahapul ni pehding idan tuu huyya, tep mampeang-ang
hi APU DIOS ni hi-gayun nunya."
5 Inlaw idan tutu-ud hinanggan Tabernacle ida humman ni inhel nan
Moses et maemung idan menaydayaw nan APU DIOS.
6 Kan Moses ey "Huyya inhel APU DIOS ni pehding yu ma-lat mampeang-
ang ni hi-gayu hu kaumhilin dayaw tu."
7 Et kan Moses nan Aaron ey "Lakkay di altar et man-appit ka tep ya
liwat, ey man-appit kan kagihheba ma-lat ma-kal liwat mu et ya liwat idan
tuu. Ipahding mu huyya meippuun di intugun APU DIOS."
8 Et lumaw hi Aaron di altar et kelengen tu etan hantoon tun bakan
kamei-appit tep ya liwat tu.
9 Indawat idan u-ungnga tun laki hu kuheyaw, et itdek tu kimeng tu et
ida-nih tuddad heni ha-duk ni dimmewdew di dugun altar, et iduyag tu
etan natdaan ni kuheyaw di hengeg ni altar.
10 Giniheb tudman di altar hu taba, yadda basin et ya altey ni neiappit
tep ya liwat e inu-unnud tu intugun APU DIOS ni inhel Moses.
11 Nem tu giniheb di a-allaw ni kampu etan ida detag et ya belat.
12 Negibbuh humman et kelengen Aaron etan i-appit tun kagihheba, et
idwat idan lalakkin u-ungnga tu hu kuheyaw nunman ni animal et iwakgih
tuddad dingding ni altar.
13 Ey hinakkehakkey dan indawat ni hi-gatu etan ida negenedged ni
detag, anin ya ulu et giheben tuddad altar.
14 Inulahan tudda wadad egeh et yadda heli et giheben tudda etan di
altar.
15 Negibbuh humman et peang-ang tu etan gelding ni kamei-appit tep ya
liwat idan tuu et kelengen tu, henin impahding tu etan ni neiappit tep ya
liwat tu.
16 In-appit tu humman ni kagihheba e inu-unnud tu hu kameunnud ni
kapan-appisi.
17 Et hantu peang-ang etan kamei-appit ni begah e gimmamal, et
pakigiheb tud altar e in-edum tudda etan di edum ni kamei-appit ni
kagihheba.
18 Kinleng tu etan bulug ni baka niya etan lakkitun kalneroh ni kamei-
appit ni pekiddagyuman idan tuun nan APU DIOS. Indawat idan lalakkin
u-ungnga tu etan kuheyaw idan nunman ni animal et iwakgih tuddad
dingding ni altar.
19-21 Inta-gey tudda etan pagew et ya ulpu et peang-ang tuddan APU DIOS
meippuun di inhel Moses ni pehding tu. Inta-pew tuddadman etan ida
taban lakkitun baka, ya taban lakkitun kalneroh, ya taban ikul da, ya tabad
kad-an ni egeh da, yadda basin da niya altey da ma-lat giheben tuddad
altar.
22 Negibbuh humman et ita-gey tu hu ngamay tud hinanggaddan tuu et
bendisyonan tudda et han melehbeng e nalpu etan di altar.
23 Et humgep di Moses nan Aaron di Tabernacle. Entanni ey immehep ida
et bendisyonan dadda etan tutu-u, ey nampeang-ang hu kaumhilin dayaw
APU DIOS ni hi-gadan emin.
24 Ey pinhakkeyey impaelin APU DIOS hu kamantetebbel ni apuy, et
giheben tun emin etan ida neiappit ni kagihheba et yadda tabad altar.
Inang-ang idan tuu humman ey ida kamantetekkuk ni amleng da et
lumukbub idad puyek.

10

Ya nanliwatan di Nadab nan hi Abihu

1 Hedin di Nadab nan Abihu e u-ungngaddan Aaron ni laki ey inla da
etan pengiggihheban ni bangbanglun insensoh, et ha-adan dan ngalab et
wakgihan dan insensoh et peang-ang dan APU DIOS. Huyyan impahding da
ey eleg da u-unnuden hu intugun APU DIOS ni pehding dan mengihheb ni
insensoh.
2 Et humman hu, endi maptek ey impaelin APU DIOS hu apuy et matey
idad hinangga tu.
3 Kan Moses nan hi Aaron ey "Huyya hu pinhed APU DIOS ni e-helen
etan di kantun 'Mahapul ni emin ida mansilbin hi-gak ey amtaen da e
kayyagguddak ni peteg niya meiddeyyawwak idad tuuk.' " Nem kapakdag
Aaron hu i-ineng.
4 Ineyagan nan Moses di Mishael nan Elsaphan e u-ungngaddan Ussiel, e
agin a-ammed Aaron, et kantun hi-gaday "Ekal yu annel ida eyan dewwan
agi yu eyad yuka pandaydayawi et ilaw yuddad a-allaw ni kampu"
5 Immalidda et itnged dad balwasi etan idan netey et iguyud daddad
a-allaw ni kampu e inu-unnud da hu inhel Moses ni pehding da.
6 Entanni ey kan Moses nan Aaron et yadda u-ungnga tu e di Eleasar nan
Ithamar ey "Hagu yu bewek yu niya entan tu bi-ki balwasi yu ma-lat eleg
yu peang-ang e kayu kaumlelemyung. Tep hedin peang-ang yu lemyung
yu, man mettey kayu ey illagat APU DIOS idan emin hu helag Israel tep ya
bunget tu. Nem yadda edum tayun helag Israel ey dammutun peang-ang
da lemyung da, tep ya neteyyan ida eyan dewwan pintey APU DIOS ni apuy.
7 Ey entan tu hi-yan eya heggeppan di Tabernacle, tep neieng-eng kayun
pangngunnun APU DIOS neipalpun neduygan ni ulu yun lana." Et u-
unnuden da humman ni intugun Moses ni pehding da.
8 Entanni ey kan APU DIOS nan Aaron ey
9 "Eleg mabalin ni kayu umhegep idan helag mu eyad Tabernacle e kad-
an ku, hedin imminum kayun kaumbuteng, tep hedin hanniman pehding
yu, man mettey kayu. Mahapul ni u-unnuden idan helag mun ingganah
huyyan olden.
10 Ey mahapul ni amtaen yu hedin hipadda etan neieng-eng ni hi-
gak niya hedin hipa kei-ussalan da. Niya mahapul ni amtaen yu hu
kameibbillang ni malinih niyadda etan kameibbillang ni beken ni malinih.
11 Ey mahapul ni ituttuddum idan helag Israel ni emin hu intugun kun
inhel kun Moses."
12 Entanni ey kan Moses nan Aaron et yadda etan ni dewwan u-
ungnga tun di Eleasar nan Ithamar ey "Aleyu etan natdaan ni alinah ni
neiappit nan APU DIOS et kapyaen yun sinapay. Nem entan tu kamdugin
kamampelbag. Ey ekan yud takdul ni altar tep neieng-eng nan APU DIOS.
13 Mahapul ni kennen yudda humman di kad-an ni neieng-eng ni lugal,
tep humman ni mekkan ni kamei-appit ni hi-gatu hu patal yu ey patal ida
daman helag yu. Huyya tugun tun e-helen kun hi-gayu.
14 Nem dammutun kennen yudda pagew niya ulpun neipeang-ang nan
APU DIOS di attun kameibbillang ni malinih. Tep patal yun emin idan helag
yun lalakki et yadda bibi-i humman ni i-appit idan edum yun helag Israel
ni pekiddagyuman dan APU DIOS.
15 Humman idan ulpu et ya pagew ey meillaw di altar e pengiggihheban
ni taba et meita-gey ni meippeang-ang nan APU DIOS. Ey huyyadda patal
yu et yadda helag yun ingganah meippuun di intugun tu."

16 Minahmahan Moses hedin hipa neipahding etan ni gelding ni neiappit
ni ke-kalan ni liwat, et yan nengamtaan tun negiheb ey imbunget tud
Eleasar nan Ithamar e natdaan ni u-ungngan Aaron.
17 Kantun hi-gaday "Kele eleg yu kanen di dallin ni Tabernacle humman
ni neiappit ni ke-kalan ni liwat? Tep humman ni neiappit ey neieng-eng
nan APU DIOS. Indawat tun hi-gayu ma-lat iappit yun ke-kalan ni liwat idan
tuu.
18 Eleg yu ihgep hu kuheyaw nunman ni neiappit di bawang ni
Tabernacle. Et humman hu, gullat et, kinan yud dallin. Kaw eggak itugun
e hanniman pehding yu?"
19 Hinumang Aaron ey kantuy "Tam nan-appit ida tuun nunya nan
APU DIOS ni ke-kalan ni liwat da niya nan-appit idan kagihheba. Nem
bimmunget damengu hi APU DIOS et pateyen tudda dewwan u-ungngak.
Kaw kammu nem um-amleng hi APU DIOS hedin kinan kun nunya hu detag
ni neiappit ni ke-kalan ni liwat?"
20 Dingngel Moses humman ni inhel Aaron ey inebulut tu.

11

Yadda etan dammutun kennen et ya eleg mabalin ni kennen

1 Kan APU DIOS di Moses nan hi Aaron ey "Ehel yuddan
2 edum yun helag Israel e yadda hu animal ni dammutun kennen da
3 ey yadda etan negadwa kukub da niya daka pennidwaan galgala hu
kinan da.
4-6 Nem eleg mabalin ni kennen yu kamel, ya badger niya rabbit, tep ma-
nut daka pennidwaan galgala hu kinan da, nem eleg megadwa kukub da
winu heli da. Et humman hu, eleg ida meibbillang ni malinih.
7 Entan tu ekan hu killum, tep ma-nut negadwa kukub da, nem eleg da
pennidwaan galgala hu kinan da. Et humman hu, eleg ida meibbillang ni
malinih.
8 Entan tudda ekan huyyan animal ey entan tu kapa annel da hedin netey
ida tep eleg ida meibbillang ni malinih.
9 Hedin yadda mategun wadad danum, ey ebuh ida hu wada lukhip tu
niya ipay tun dammutun kennen yu.
10-11 Entan tu ekan ida endi lukhip tu niya ipay tu, tep eleg ida
meibbillang ni malinih. Ey entan tudda kapa hedin netey ida.
12 Pidwaek ni e-helen, e eleg mabalin ni yu kennen hu hipan mategun
wadad danum ni endi lukhip tu niya ipay tu.
13-19 Yadda sisit ni eleg mabalin ni kennen yu ey ya tulduh, ya akup,
ya gawwang, ya falcon, ya kukkuk, ya sisit ni kamengngan ni netey, ya
butbut, ya ostrich, ya seagull, ya stork, ya heron, ya pelican, ya cormorant,
ya hoopoe, ya panniki niya litlit.
20 Emin hu nepayakan ni insect ni epat heli tun kaumkadap ey entan tu
ekan, tep eleg ida meibbillang ni malinih.
21 Nem yadda edum ni nepayakan ni insect ni kaumpaytuk ey ida
kameibbillang ni malinih et dammutun kennen yudda.
22 Henin dudun, ya cricket niya taggunnay.
23 Nem yadda edum ni nepayakan, nem ida kaumkadap ey entan tudda
ekan, tep eleg ida meibbillang ni malinih.
24 Ya tuun nengapan netey ni annel idan nunyan animal ey meibbillang
ni beken ni malinih ingganah mehilleng.

25 Hedin gegliden ni tuu annel idan nunyan animal, ey mahapul ni pepu-
ut tun balbalan balwasi tu, nem mannenneng ni meibbillang ni beken ni
malinih ingganah mehilleng.
26 Yadda netey ni animal ni eleg megadwa kukub da winu eleg da
pennidwaan galgala hu kinan da ey eleg ida meibbilang ni malinih. Et
ya etan tuun mengeppan annel da ey meibbillang ni beken ni malinih
ingganah mehilleng.
27 Yadda netey ni animal ni epat heli dan wada kimeng da ey eleg ida
meibbilang ni malinih, et ya etan tuun mengeppan annel da ey meibbillang
ni beken ni malinih ingganah mehilleng.
28 Hedin pini-dit winu ginlid ni hakey ni tuu hu netey ni animal, ey
mahapul ni pepu-ut tun balbalan hu balwasi tu, nem mannenneng ni
meibbillang ni beken ni malinih ingganah mehilleng.
29-30 Emin hu moles, ya utut, ya kallulu, ya kutkutli niya silay ey eleg ida
meibbilang ni malinih.
31 Et ya etan tuun mengeppaddan nunman anin ni mategudda winu
netey ida ey meibbillang ni beken ni malinih ingganah mehilleng.
32 Meibbillang daman beken ni malinih hu hipan ke-gahan da hedin
netey ida, henin keyew, ya luput, ya lalat, ya langgusih, winu hipan
kameussal. Et humman hu, mahapul ni meitta-mel idad danum, nem eleg
ida damengu meibbillang ni malinih ingganah mehilleng.
33 Hedin na-gah hu netey ni annel dad pulan banga ey meibbillang ni
beken ni malinih anin ya neihududman. Et humman hu, mahapul ni
pephiken yu humman ni banga.
34 Yadda kennen ni neduyagan ni danum ni neiha-ad diman ni banga ey
entan tu ekan tep meibbillang law ni beken ni malinih. Ey eleg mabalin
ni innumen yu hu danum ni neiha-ad diman tep meibbillang ni beken ni
malinih.
35 Anin ni pugun ni kapengihhe-engin sinapay winu banga et hedin na-
gahan ni netey ni annel idan nunman ey meibbillang ida law ni beken ni
malinih. Et humman hu, mahapul ni bahbahen yudda.
36 Nem hedin hebwak winu tangkih ni danum hu na-gahan idan nunman
ni netey ey nanengtun meibbillang ni malinih etan danum, nem ya etan
tuun an mengkal hu meibbillang ni beken ni malinih.
37 Hedin na-gahan idan nunman ni netey hu bukel ni meitnem ey
nanengtun meibbillang ni malinih.
38 Nem hedin neita-mel etan bukel ey na-gahan idan nunman ni netey
ey meibbillang ni beken ni malinih.
39 Ya etan animal ni dammutun kennen ey meibbillang ni beken ni
malinih hedin netey. Et humman hu, ya etan tuun mengeppan netey ni
annel tu ey eleg meibbillang ni malinih ingganah mehilleng.
40 Ya etan tuun mengngan winu mengnged ni nunman ey mahapul ni
ibbalbal tu balwasi tu, nem nanengtun meibbillang ni beken ni malinih
ingganah mehilleng.
41-42 Eleg mabalin ni kennen yudda kamambinulluh winu kamangkinad-
dap di puyek ni epat winu dakel heli tu tep eleg ida meibbillang ni malinih.
43 Entan tudda ekan humman ma-lat eleg kayu maibilang ni beken ni
malinih.
44 Entan tudda nisi kapa niya entan tudda ekan humman ni kamambin-
ulluh winu kamangkinaddap di puyek ma-lat eleg kayu mambalin ni beken
ni malinih. Tep hi-gak e Ap-Apu e Dios yu ey kayyagguddak ni peteg. Et
humman hu, mahapul ni kayyaggud kayu daman peteg.

45 Hi-gak e Ap-Apu hu nengipengulun hi-gayun neni-yanan yun Egypt,
ma-lat hi-gak hu daydayawen yun Dios yu. Et humman hu, mahapul ni
kayyaggud kayu e endi yu pehding ni lawah, tep hi-gak ey kayyagguddak
ni peteg. *
46 Huyyadda meunnud ni tugun meippanggep ni animal, yadda sisit,
yadda mategun wadad danum, yadda kamangkinaddap, yadda kamam-
binulluh niyadda kamandinallan di puyek.
47 Mahapul ni paka-ang-angen yu hedin hipadda dammutun kennen
yun kameibbillang ni malinih niyadda eleg mabalin ni kennen yun eleg
meibbillang ni malinih."

12

Ya meunnud ni pan-ungngaan ni bii

1 Immehel mewan hi Apu Dios nan Moses ey kantuy: Yaddahhuy hu
meunnud ni pan-ungngaan idan biin helag Israel.
2 "Hedin newad-an hu hakey ni bii et man-ungngan laki, ey meibbillang
ni beken ni malinih ni pitun aggew henin kaelliin kamelpud annel tun
kabulabulan.
3 Ya etan gelang ey mahapul ni mekuggit ni meikkewwalun aggew tu.
4 Ey meibbillang ni beken ni malinih ni hambulan et tellun aggew tep
ya kuheyaw ni impakewah tun nan-ungngaan tu. Eleg ni mabalin ni tu
keppaen ida kameussal di kapandeyyawi niya eleg mabalin ni an umhegep
diman ingganah megibbuh pengippahdingan tun elaw ni panlinnih ni
annel.
5 Hedin bii in-ungnga tu, ey meibbillang ni beken ni malinih ni dewwan
lingguan, henin kaelliin kamelpud annel tu. Ey hehgeden tu dewwan bulan
et enem ni aggew et han dammutun ippahding tu elaw ni panlinnih ni
kuheyaw tep ya nan-ungngaan tu.
6 Hedin negibbuh hu nengipahdingan tun elaw ni panlinnih etan ni in-
ungnga tun laki winu bii, ey mahapul ni illaw tu etan ni padi hu hantoon
tun kalneroh di heggeppan di Tabernacle et iappit tun kagihheba nan Apu
Dios. Ey illaw tu hu hakey ni paluma winu balug et iappit tu tep ya liwat
tu.
7 Ellan etan ni padi humman et iappit tu, et han dammutun meibbillang
ni malinih etan bii. Huyyadda hu mahapul ni pehding ni bii hedin
negibbuh ni nan-ungnga.
8 Nem hedin newetwet etan bii et eleg tu hanggela hu kalneroh, ey
dammutu hu dewwan paluma winu dewwan balug. Mei-appit hu hakey ni
kagihheba ey mei-appit hu hakey tep ya liwat tu. Huyya pehding ni padin
man-appit ma-lat dammutu mewan ni meibbillang ni malinih etan bii."

13

Ya meunnud meippanggep ni degeh ni belat

1 Kan Apu Dios di Moses nan hi Aaron ey
2 "Hedin wada hakey ni tuun wada simmemel di belat tun anggetakkut
ni gulid winu pelha winu wada limmebag di belat tu, winu mablah belat
tu, ey ilaw yu padi e hi Aaron winu hakey ni helag tu.
3 Mahapul ni ang-angen ni padi humman ni gulid et hedin bimmelah hu
bewek etan di belat ni negulid niya himmalem, ey anggetakkut humman

* **11:45 11:45** Ang-ang yu hu Leviticus 19:2 et ya 1 Peter 1:16.

ni degeh et mahapul ni e-helen ni padi e meibbillang humman ni tuun
beken ni malinih.
4 Nem hedin eleg humelem etan nebebla ey eleg bumlah hu bewek, ey
appilen ni ebuh ni padi humman ni tuun pitun aggew.
5 Et hedin nedatngan hu meikkeppitun aggew, ey ang-angen mewan ni
padi humman ni tuu et hedin eleg maihinap etan gulid di annel tu, ey
appilen tun pitu pay ni aggew.
6 Ey ang-angen mewan ni padin kapitun aggew et hedin napwahan, ey
e-helen ni padi e meibbillang ni malinih humman ni tuu, tep gulid ni
ebuh humman. Nem mahapul ni ibbalbal etan ni tuu balwasi tu et han
maibilang ni malinih.
7 Nem hedin meibbangngad humman ni gulid tu et meihhinnap, ey
mahapul ni an mampeang-ang mewan etan ni padi.
8 Et hedin neihinap, ey e-helen tu e meibbillang ni beken ni malinih
humman ni tuu niya e-helen tu e anggetakkut humman ni gulid tu, tep
kamei-tan.
9 Emin hu tuun wada gulid tun kamei-tan ey mahapul ni an mampeang-
ang ni padi.
10 Et hedin ang-angen tu ey limmebag niya nebebla ey bimmelah bewek
diman,
11 ey humman keang-angan tu e kamei-tan humman ni gulid. Et humman
hu, e-helen ni padi e meibbillang ni beken ni malinih humman ni tuu. Et
eleg law mahapul ni appilen tu ma-lat ang-ang-angen tu, tep nanna-ud ni
meibbillang ni beken ni malinih humman ni tuu.
12-13 Nem hedin napwahan etan gulid tu et ebuh law piklat ni wada, ey
e-helen ni padi e kantuy ‘Meibbillang ka law ni malinih.’
14-15 Nem hedin meibbangngad hu nebeblad annel tu, ey e-helen ni padi
e kantuy ‘Leprosih huyya, meibbillang kan beken ni malinih.’
16 Nem hedin napwahan humman ni nebebla, et mambangngad hu ang-
ang dedan etan ni belat etan ni tuu, ey mahapul ni umlaw di kad-an ni
padi
17 ma-lat ang-angen tu mewan. Et hedin kayyaggud law etan belat ni
tuu, ey e-helen ni padi e dammutu law ni meibbillang ni malinih etan tuu.
18 Hedin wada hakey ni tuun napwahan hu pelha tu,
19 nem entanni ey wada kamanlelbag ni mablah ang-ang tu winu wada
kamandadalang niya mablah ni neihullul ni simmemel di kad-an lan pelha,
ey mahapul ni umlaw etan tuud kad-an ni padi, et tu peang-ang hedin hipa
humman.
20 Hedin ang-angen ni padi ey himmalem niya bimmelah hu bewek
diman, ey e-helen tu e meibbillang humman ni tuun beken ni malinih,
tep kamei-tan humman ni degeh ni belat.
21 Nem hedin eleg bumlah hu bewek etan di limmebag niya eleg
humelem et lektattuy neumah, ey mahapul ni appilen ni padi humman
ni tuun pitun aggew.
22 Et hedin yan nunman ni pitun aggew ey neihinap etan mablah di
annel tu, ey mahapul ni e-helen ni padi e meibbillang ni beken ni malinih
humman ni tuu, tep kamei-tan hu degeh tu.
23 Nem hedin eleg maihinap e nepiklatan ni ebuh, ey e-helen ni padi e
meibbillang ni malinih humman ni tuu.
24 Hedin neatungan etan belat ey bimmelah winu dimmalang hu petek
ni neatungan,

25 ey mahapul ni tu peang-ang ni padi. Et hedin ang-angen tu ey
bimmelah hu bewek diman niya himmalem humman ni neatungan, ey
meibbillang ni beken ni malinih humman ni tuu, tep kamei-tan humman
ni degeh ni belat tu.
26 Nem hedin eleg bumlah hu bewek etan di neatungan niya kamangkeib-
bangngad hu ang-ang dedan ni belat tu, ey appilen ni padin pitun aggew.
27 Ang-angen tu mewan ni meikkeppitun aggew, et hedin kamangkeih-
hinnap mewan etan nebeblad annel etan ni tuu, ey e-helen ni padi e eleg
meibbillang ni malinih humman ni tuu, tep kamei-tan humman ni degeh
ni belat tu.
28 Nem hedin napwahan etan nebebla, nem neatungan ni ebuh et
mepiklatan, ey humman keang-angan tu e eleg mei-tan humman ni degeh.
Et e-helen ni padi e meibbillang ni malinih etan ni tuu.

29 Ya etan laki winu biin wada nebeblad ulu tu winu pangal tu,
30 ey mahapul ni ang-angen ni padi, et hedin himmalem niya himmin-
appil hu ang-ang ni bewek diman, ey e-helen ni padi e meibbillang ni beken
ni malinih humman ni tuu, tep kamei-tan humman ni degeh tu.
31 Nem hedin ang-angen ni padi ey beken ni hanniman, mahapul ni
appilen tun pitun aggew.
32 Ey ang-angen mewan ni padin meikkeppitun aggew, et hedin eleg
maihinap ey eleg humelem niya hedin eleg humin-appil hu ang-ang ni
bewek diman,
33 ey mahapul ni memukmukan humman ni tuu, nem eleg tu kep-uhi hu
bewek di pettek ni nebebla. Ey appilen tu mewan ni pitun aggew.
34 Hedin nedatngan hu meikkeppitun aggew, ey ang-angen mewan ni
padi et hedin eleg maihinap niya eleg humelem, ey e-helen tu e meibbillang
ni malinih humman ni tuu. Ey mahapul ni ibbalbal etan ni tuu balwasi tu
ma-lat maibilang ni malinih humman ni tuu.
35 Nem hedin neibangngad etan nebebla et neihinap,
36 ey mahapul ni pidwaen mewan ni padin ang-angen, et hedin tu-
wangun neihinap hu nebebla ey e-helen tu e beken ni malinih humman
ni tuu, anin ni eleg humin-appil hu ang-ang etan ni bewek.
37 Nem hedin ang-angen ni padi ey eleg maihinap etan nebebla,
tep napwahan ey kamemmel hu bewek diman, ey e-helen ni padi e
meibbillang ni malinih etan tuu.

38 Hedin wadadda simmemel ni mangkablah di belat ni laki winu bii,
39 ey mahapul ni ang-angen ni padi, et hedin beken ni mablah ni peteg, ey
e-helen ni padi e meibbillang ni malinih etan tuu tep eleg mei-tan humman
ni degeh.

40-41 Anin ni nemukmukan hu hakey ni tuu tep naplag bewek tu, et
meibbillang ni malinih humman ni tuu.
42 Nem hedin wada simmemel ni mangkadlang ey mablah etan di
naplagan ni bewek di ulu tu, ey kamei-tan humman ni degeh ni belat tu.
43-44 Et mahapul ni ang-angen ni padi humman ni tuu, et hedin tu-
wangun wada mangkadlang niya mablah ni gulid di ulu tu, ey e-helen tu e
meibbillang ni beken ni malinih humman ni tuu, tep kamei-tan humman
ni degeh.

45 Ya etan tuun wada degeh tun kamei-tan, ey mahapul ni mambalwasin
nebi-ki ey eleg tu heggua bewek tu niya hennian tu bungut tu. Ey
itekkutekkuk tu hu ‘Beken nak ni malinih! Beken nak ni malinih!’

46 Mannenneng ni meibbillang ni beken ni malinih humman ni tuu
ingganah ni me-kal humman ni degeh ni belat tu. Ey mahapul ni meappil
et an manha-ad di a-allaw ni kampu et meidawwid edum tun tuu.

Ya olden ni meippanggep ni buut di luput

47-49 Hedin bimmuut hu balwasin nekapyad dutdut ni kalneroh winu
kayyaggud ni luput, winu kumpulmih ni nekapyad katat niya hedin
yadda humman ey meatta winu madmadlangngan, ey humman ida etan
kameihhinnap. Et humman hu, mahapul ni ang-angen ni padi.
50 Binbinen ni padi humman ni bimmuut ey ellan tu et itlu tun pitun
aggew.
51 Hedin nedatngan etan meikkeppitun aggew ey binbinen tu mewan, et
hedin neihinap ida humman ni buut, ey meibbillang ni beken ni malinih.
52 Et emin ida etan luput winu katat ni wada hanniman ni buut ni
kameihhinnap, ey mahapul ni gihheben etan ni padi.
53 Nem hedin ang-angen ni padi ey eleg maihinap,
54 ey pebalbal tu etan luput et iwaklin tu mewan ni pitun aggew.
55 Hedin nedatngan etan nagtud ni aggew et ang-angen tu ey eleg humin-
appil hu ang-ang tu, ey anin ni eleg maihinap etan buut et meibbillang ni
beken ni malinih. Et humman hu, mahapul ni gihheben anin hedin kantu
et wadad beneggan winu hangga-an ni balwasi etan buut.
56 Nem hedin ang-angen ni padi ey kamangke-kal etan buut ni nengibal-
balan da, ey bi-kien tu humman ni nebuutan et ekalen tu.
57 Nem hedin mewedda mewan etan buut et meihhinnap, ey mahapul
ni gihheben humman ni balwasi.
58 Nem hedin neibalbal etan luput ey neendi etan buut, ey mahapul ni
ippidwan ibbalbal et han maibilang ni malinih.
59 Huyyadda mahapul ni u-unnuden hedin bimmuut hu luput winu
balwasin nekapyad dutdut ni kalneroh winu kayyaggud ni luput winu
katat et han dammutun meibillang ni malinih winu beken ni malinih.”

14

Ya pehding etan ni tuun na-kal hu degeh ni belat tu

1 Kan mewan Apu Dios nan Moses ey
2 “Huyyadda meunnud ni pengippahdingan ni elaw ni panlinnih hedin
na-kal hu degeh ni belat ni kamei-tan. Mahapul ni meillaw nan padi etan
tuun na-kal hu henin nunman ni degeh tu,
3 ma-lat ilaw tu humman ni tuud a-allaw ni bebley et pakabbinbinen tu.
Et hedin makulug ni napwahan hu humman ni degeh ni belat tu,
4 ey e-helen ni padi etan ni tuu et i-li tu hu dewwan sisit ni kameibbillang
ni malinih ni kamei-appit, ya keyew ni sedar, ya madlang ni sinulid et ya
pingin hissop.
5 Ey immandal ni padi e keklengen da etan hakey ni sisit etan di neiteyan
pulan mahukung ni duyu ni neha-adan ni pakeahul ni danum di hebwak.
6 Ey itta-mel ni padi etan di kuheyaw ni sisit ni nakleh hu hakey ni
mategun sisit e pekitta-mel tu etan madlang ni sinulid et ya etan keyew
ni sedar.
7 Niya iwwakgih tu etan kuheyaw ni meminpittu etan ni tuun na-kal
degeh tu. Ey han tu inhel etan ni tuu e meibbillang law ni malinih. Hedin
ginibbuh ni padi ey peteyyab tu law etan hakey ni sisit di a-allaw ni bebley.
8 Humman ni tuun na-kal degeh ni belat tu ey mahapul ni ibbalbal tu
balwasi tu niya kep-uhan tu emin hu bewek di annel tu, anin ni iming tu,

et han pan-emeh et han maibilang ni malinih. Et han dammutu law ni
umhegep di kampu, nem eleg ni umhegep di baley dan pitun aggew.
9 Yan meikkeppitun aggew ey kep-uhan tu mewan ni emin hu bewek di
annel tu, ya bewek di ulu tu, ya iming tu niya kidey tu. Ey mahapul ni
ibbalbal tu balwasi tu niya man-e-meh et han law maibilang ni malinih.
10 Yan meikkewwalun aggew ey um-i-li humman ni tuun dewwan
hantoon dan lakkitun kalneroh et ya hakey ni labah ni kalneroh ni endi
dipektoh da, ya nehuluk ni dewwan kiloh ni kayyaggud ni alinah ni
nekamdugan ni mansikan olibah, et ya hambasuh ni mansikan olibah.
11 Ey illaw ni padi etan tuu et yadda i-appit tud heggeppan di Tabernacle
di kad-an Apu Dios.
12 Ellan ni padi hu hakey etan ni kalneroh, et ya hambasuh ni mansika
et ita-gey tu et peang-ang tun Apu Dios et maiappit tep ya bahul.
13 Keklengen tu humman ni kalneroh etan di kapengiklengin kamei-
appit tep ya liwat niya kamei-appit ni kagihheba. Humman ni kalneroh ni
kamei-appit tep ya bahul ey meidwat idan padi, henin kamei-appit tep ya
liwat. Humman ida ey neieng-eng nan Apu Dios.
14 Hedin negibbuh ni kinleng ni padi, ey um-alan kuheyaw nunman ni
kalneroh, et ha-adan tu wannan ni tangilan nunman ni nan-appit, ya am-
ama-an ni wannan ni ngamay tu et ya heli tu ma-lat maibilang law ni
malinih humman ni tuu.
15 Um-ala mewan etan padin lanan olibah et iduyag tud willin tepayya
tu
16 et itdek tu wannan ni ledledengngan tu et iwakgih tun meminpittud
hinanggan Tabernacle e kad-an Apu Dios.
17 Ey ihha-ad ni padi etan edum ni natdaan ni lanan olibah etan idad
neha-adan ni kuheyaw e yad wannan ni tangilan nunman ni nan-appit, yad
wannan ni am-ama-an ni ngamay tu niya heli tu et maibilang ni malinih
humman ni tuu.
18 Ey ya etan natdaan ni lanan olibah, ey ihha-ad ni padid ulu etan ni
tuu, ma-lat ma-kal liwat tun Apu Dios et maibilang ni malinih.
19 Ey i-appit ni padi etan kamei-appit tep ya liwat, ey pehding tu etan
elaw ni panlinnih etan di tuun na-kal degeh tu. Hedin negibbuh ey
keklengen tu etan kamei-appit ni kagihheba
20 et iappit tud altar e i-e-dum tu etan alinah ni kamei-appit. Pehding ni
padi humman ni elaw ni panlinih ma-lat maibilang ni malinih etan tuu.
21 Hedin newetwet etan tuu et eleg tu hanggela hu dewwan pakeetteng
tun lakkitun kalneroh ey anin ni hakey i-ali tun i-appit tu tep ya bahul, ya
hangkiloh ni kayyaggud ni alinah ni nekamdugan ni mansikan olibah, et
ya hambasuh ni mansikan olibah. Humman ni kamei-appit ni ke-kalan ni
liwat etan ni tuu ey itta-gey ni padi et peang-ang tun Apu Dios.
22 Um-i-li mewan humman ni tuun dewwan paluma winu dewwan balug,
et mei-appit hu hakey tep ya liwat ey ya etan hakey ey mei-appit ni
kagihheba.
23 Yan meikkewwalun aggew ey i-alin nunman ni tuu etan ni padi etan
ida kamei-appit et ipahding da hu elaw ni panlinnih di kad-an Apu Dios di
Tabernacle.
24 Ey ellan ni padi etan pakeetteng tun kalneroh ni kamei-appit tep ya
bahul niya mansikan olibah, et ita-gey tun peang-ang tun Apu Dios.
25 Keklengen tu humman ni pakeetteng tun kalneroh ni kamei-appit tep
ya bahul, et umlan kuheyaw tu et ha-adan tu wannan ni tangila etan ni
tuu et ya am-ama-an ni wannan ni ngamay tu et ya heli tu.

26 Ey um-iduyag etan padin lanan olibah di willin tepayya tu
27 et itdek tu wannan ni ledledengngan tu et iwakgih tun meminpittud
kad-an APU DIOS.
28 Ey ha-adan tun lanan olibah humman idan neha-adan ni kuheyaw di
wannan ni tangilan nunman ni nan-appit, ya wannan ni am-ama-an ni
ngamay tu niya heli tu.
29 Ihha-ad tu etan natdaan ni lanad ulu etan ni tuu et ipahding tu elaw
ni panlinnih nunman ni tuun na-kal degeh tu.
30-31 Ey i-appit etan ni padi hu hakey etan ni dewwan paluma winu
balug tep ya liwat nunman ni tuu hedin humman hanggela tu. Ey ya
etan hakey ey mei-appit ni kagihheba e i-e-dum tu etan di kamei-appit
ni alinah. Hanniman pehding ni padin pengippahdingan tun elaw ni
panlinnih nunman ni tuu.
32 Hanniman meunnud ni pengippahdingan tun elaw ni panlinnih idan
newetwet ni wada degeh ni belat dan kamei-tan."

Ya elaw ni meunnud ni panlinnih ni baley

33 Entanni ey kan mewan APU DIOS di Moses nan hi Aaron ey
34 "Hedin umdateng kayud Kanaan ni iddawat kun pambebleyan yu, et
weddaek di edum ni baballey hu lumuy ni kameihhinnap,
35 ey mahapul ni umlaw etan kan baley di kad-an ni padi et kantuy 'Wada
lumuy di baley ku'.
36 Immandal etan ni padi e mei-hep nin emin hu hipan wada etan di
baley, et han lumaw diman ni an menang-ang, tep meibbillang ni beken ni
malinih hu hipan ha-kupan tun eleg mei-hep. Hedin mei-hep ni emin hu
ngunut ey han himmegep etan padid bawang ni baley,
37 et tu pekabbinbinen humman ni lumuy. Hedin wada ang-angen tun
madmadlangngan winu meatta ang-ang tun kamenglaw di dallem idan
dingding e beken ni yad ta-pew tun ebuh,
38 ey um-ehep etan padi et ilekbi tu etan baley ni pitun aggew.
39 Umlaw ali mewan ni meikkeppitun aggew et tu ang-angen. Hedin
kamangkeihhinnap humman ni lumuy,
40 ey i-olden tun pikwalen da etan batun neidingding ni wada lumuy tu
et tu bekahen di a-allaw ni bebley di kameibbillang ni beken ni malinih.
41 Immandal mewan etan ni padi e kep-uhan dadda dingding, ey em-
mungen da kinep-uh da et da ibbeng di a-allaw ni bebley ni kameibbillang
ni beken ni malinih.
42 Ey hullulan da etan ida nepikwal ni batu anin idan na-kal ni kapemket
ni dingding.
43 Hedin megibbuh ni melinnihan niya mehullulan ida etan batu niya
kapemket ey kapyatun mewedda mewan hu lumuy,
44 ey an ang-angen mewan ni padi, et hedin neihinap etan lumuy ey
e-helen tu e meibbillang ni beken ni malinih humman ni baley.
45 Et mahapul ni bahbahen da et ilaw da etan di a-allaw ni bebley ni
kameibbillang ni beken ni malinih.
46 Ya etan tuun umhegep di baley ni neilekbi, tep kameibbillang ni beken
ni malinih, ey meibbillang daman beken ni malinih ingganah mehilleng.
47 Ey ya etan umbaktad winu mengngan diman ey mahapul ni ibbalbal
tu balwasi tu.
48 Nem hedin ang-angen etan ni padi ey endi law hu lumuy etan di baley,
ey e-helen tu e malinih law humman ni baley tep na-kal hu lumuy tu.

49 Nem mahapul ni ippahding ni padi hu elaw ni panlinnih e um-alan
dewwan sisit, ya sedar ni keyew, ya madlang ni sinulid et ya pingin hyssop.
50 Keklengen tu etan hakey ni sisit etan di neityan pulan mahukung ni
duyun neha-adan ni danum ni pakeahul di hebwak.
51-52 Ey ellan tudda etan sedar ni keyew, ya pingin hyssop, ya etan
makadlang ni sinulid niya etan hakey ni sisit, et ita-mel tuddad kuheyaw
ni nakleh ni sisit ni nekamdugan ni danum et wakgihan tun meminpittu
etan baley. Hedin negibbuh ni impahding tu huyyan elaw ni panlinnih
etan ni baley,
53 ey peteyyab tu etan mategun sisit di a-allaw ni bebley. Pehding tu
huyya ma-lat maibilang ni malinih mewan etan baley.
54-56 Huttan ida meunnud ni meippahding hedin wada kameihhinnap ni
buut di balwasi winu lumuy di baley, winu kamei-tan ni degeh ni belat.
57 Huttan hu pengamtaan ni tuu hedin meibbillang ni malinih winu eleg
hu tuu niya hipan ngunut."

15

Ya intugun Apu Dios idan tuun wada kamelpud annel dan kameibbillang ni beken ni malinih

1 Kan mewan Apu Dios di Moses nan Aaron ey
2 "Ehel yuddan edum yun helag Israel ida huyyan ittugun ku: Ya etan
lakin wada kamelpud annel tu ey meibbillang ni beken ni malinih,
3 anin ni kantu et nanengtun wada kameukkat winu nesiked.
4 Meibbillang mewan ni beken ni malinih etan yinudungan tu winu
neugipan tu.
5 Ey ya etan tuun meittummuk di uggippan nunman ni laki, ey mahapul
ni ibbalbal tu balwasi tu niya man-e-meh, nem nanengtun meibbillang ni
beken ni malinih ingganah mehilleng.
6 Ya etan tuun umyudung di yinudungan ni lakin wada kamelpud annel
tu ey mahapul ni ibbalbal tu balwasi tu ey man-e-meh, nem nanengtun
meibbillang ni beken ni malinih ingganah mehilleng.
7 Hanniman dama etan tuun mengeppa etan ni lakin wada kamelpud
annel tu e mahapul ni ibbalbal tu balwasi tu, nem meibbillang ni beken ni
malinih ingganah mehilleng.
8 Hedin linupdaan ni lakin wada kamelpud annel tu hu hakey ni tuu,
ey mahapul ni ibbalbal etan ni nelupdaan hu balwasi tu, nem nanengtun
meibbillang ni beken ni malinih ingganah mehilleng.
9 Ya etan lakin wada kamelpud annel tu ey meibbillang ni beken ni
malinih etan yuddungngan tun pantakkayan tud kebayyu.
10 Anin ni ya etan tuun mengeppan yinudungan nunman ni laki et
mahapul ni ibbalbal tu balwasi tu, nem nanengtun meibbillang ni beken
ni malinih ingganah mehilleng.
11 Hedin eleg mambulu etan lakin wada kamelpud annel ey kinepa tu
hakey ni tuu, ey mahapul ni ibbalbal nunman ni kinepa tu hu balwasi
tu niya man-e-meh. Nem nanengtun meibbillang ni beken ni malinih
ingganah mehilleng.
12 Ya pulan bangan keppaen nunman ni lakin wada kamelpud annel tu
ey mahapul ni mephik. Ey hedin keyew ni duyun mahukung hu kinepa
tu, man mahapul ni meullahan.
13 Hedin nesiked law hu kamelpud annel nunman ni laki ey melebbah
hu pitun aggew et han tu ipahding hu elaw ni panlinnih e ibbalbal tu

balwasi tu, ey an man-e-meh di hebwak et han dammutun meibbillang
law ni malinih.
14 Yan meikkewwalun aggew ey mahapul ni um-alan dewwan paluma
winu dewwan balug et lumaw di heggeppan di Tabernacle et idwat tun
padi.
15 I-appit etan ni padi hu hakey tep ya liwat ey mei-appit ni kagihheba
etan hakey. Pehding ni padi humman, ma-lat maibilang humman ni lakin
malinih di hinanggan APU DIOS.

16 Hedin wada mewan kamelpud annel ni laki, ey mahapul ni man-e-
meh, nem nanengtun meibbillang ni beken ni malinih ingganah mehilleng.
17 Anin ni hipan luput winu katat hu neha-adan ni nunman ni kameukkat
et mahapul ni mebalbalan, nem nanengtun meibbillang ni beken ni
malinih ingganah mehilleng.
18 Hedin nan-ulig hu laki niya bii, ey mahapul ni man-e-meh ida, nem
nanengtun meibbillang idan beken ni malinih ingganah mehilleng.

19 Hedin immali hu binnulan ni kamelpud annel ni bii, ey meibbillang
ni beken ni malinih ni pitun aggew. Et ya etan tuun mengeppan hi-gatu
ey meibbillang ni beken ni malinih ingganah mehilleng.
20 Ey emin hu keuggipan winu yuddungan nunman ni bii ey meibbillang
ni beken ni malinih.
21-23 Ya etan tuun mengeppan neugipan winu yinudungan nunman ni
bii ey mahapul ni ibbalbal tu balwasi tu niya man-e-meh, nem nanengtun
meibbillang ni beken ni malinih ingganah mehilleng.
24 Ya etan lakin mengi-ullig nunman ni bii et maida-nih ni hi-gatu
humman ni kamelpud annel tu, ey meibbillang ni beken ni malinih ni
pitun aggew. Anin ni ya keuggipan nunman ni laki et meibbillang ni beken
ni malinih.

25 Ya etan biin wada kamelpud annel tun pigan aggew, nem beken
humman etan kaum-alin binnulan, ey meibbillang ni beken ni malinih
ingganah mesikked humman ni kamelpud annel tu.
26 Ey meibbillang ni beken ni malinih etan tuka keuggipi niya tuka
yuddungi henin kaelliin binnulan ni kamelpud annel tu.
27 Ya etan tuun mengeppan kakeuggipin nunman ni bii, ey mahapul ni
ibbalbal tu balwasi tu niya man-e-meh, nem nanengtun meibbillang ni
beken ni malinih ingganah mehilleng.

28 Hedin nesiked hu kamelpud annel nunman ni bii, ey billangen tu pitun
aggew et han dammutun meibbillang ni malinih.
29 Yan meikkewwalun aggew ey um-alan dewwan paluma winu dewwan
pakeetteng tun balug et ilaw tun padid heggeppan di Tabernacle.
30 Mei-appit hu hakey tep ya liwat ey mei-appit ni kagihheba etan hakey.
Pehding ni padi humman ma-lat maibilang ni malinih di hinanggan APU
DIOS etan bii."

31 Kan APU DIOS nan Moses ey "Huyyadda ituttuddum ma-lat eleg
pambalin idan helag Israel hu annel dan beken ni malinih, et eleg da
hibiten hu Tabernacle ni wadad kad-an da et eleg ida matey.
32-33 Huyyadda ituttuddum ni u-unnuden ni lakin meibbillang ni beken
ni malinih tep wada neukat ni kamelpud annel tu, niya u-unnuden ni biin
kaelliin binnulan ni kamelpud annel tu et ya u-unnuden ni lakin mengi-
ullig ni biin wada binnulan ni kamelpud annel tu."

16

Ya etan neputuk ni aggew ni pan-appitan Aaron ma-lat ma-kal liwat idan helag Israel

1 Yan eman ni neteyyan idan dewwan u-ungngan Aaron tep eleg da u-
unnuden hu intugun APU DIOS ni pehding dan man-appit
2 ey kan APU DIOS nan Moses ey "Ehel mun agim e hi Aaron et beken
ni neala ni himmegep etan di Nekassantuh ni Kuwaltuh ni nehanian
ni kultinah di hinanggan nehu-keban ni Kaban, tep mettey hedin henin
nunman pehding tu, tep wada-ak di kulput di ta-pew nunman ni Kaban.
3 Et humman hu, hedin umhegep hi Aaron diman ey pakkaw ni wada
i-appit tun hantoon tun bakan kamei-appit tep ya liwat niya hakey ni
lakkitun kalneroh ni kamei-appit ni kagihheba.
4 Huyya hu mahapul ni pehding tu et han humgep diman. Ey pakkaw
mewan ni man-e-meh niya ihhuklub tu hu balwasin padi et ya etan kamei-
dah, ey balkehan tu gitang tu niya mampepnget, tep humman ida neieng-
eng ni balwasi tu.
5 Ey mahapul ni um-idwat idan hi-gatu hu edum tun helag Israel ni
dewwan lakkitun gelding ni kamei-appit tep ya liwat et ya hakey ni
lakkitun kalneroh ni kamei-appit ni kagihheba.
6 I-appit nan Aaron humman ni bulug ni baka tep ya liwat tu niya liwat
ni pamilyah tu.
7 Niya i-ali tu hu dewwan gelding et tu peang-ang nan APU DIOS di
heggeppan di Tabernacle.
8 Et ibubunut tu hedin hipa etan di dewwan gelding hu i-appit tu winu
ibbukyat tu.
9 I-appit nan Aaron nan APU DIOS etan mebunnut ni kamei-appit tep ya
liwat.
10 Hedin ya etan gelding ni mebunnut ni meibbukyat ey peang-ang tun
APU DIOS et hantu ibukyat di eleg mebebleyi, ma-lat keang-angan tu e heni
inlaw nunman ni gelding hu liwat idan helag Israel di edawwi, ma-lat
maibilang ida law ni malinih tep na-kal law liwat da.
11 Ey hedin ya etan bulug ni baka, man i-appit Aaron tep ya liwat tu et
ya liwat idan pamilyah tu.
12 Ellan tu etan pengiggihheban ni bangbanglun neha-adan ni ngalab
ni nalpud altar di hinanggan APU DIOS. Ey um-alan dewwan gamal ni
nakaggudun bangbanglu, et ihgep tud kuwaltuh ni nekultinahan
13 et iha-ad tu humman ni bangbanglud apuy. Et ya etan mampetyed
ni ahuk tu ey hennian tu hu-keb ni Kaban. Hedin u-unnuden Aaron ida
huyya hedin umhegep diman, ey eleg mettey.
14 Ya hakey mewan ni pehding tu ey ittetdek tu kimeng tu etan di
kuheyaw ni bulug ni baka et iwakgih tu etan di hu-keb ni Kaban et yad
hinanggan nunman ni Kaban ni meminpittu.
15 Hedin negibbuh, keklengen tu etan gelding ni kamei-appit tep ya
liwat idan tuu. Ey ihhehgep tu humman ni kuheyaw di kuwaltuh ni
nekultinahan, et wakgihan tu etan hu-keb ni Kaban et ya hinanggan
nunman ni Kaban ni meminpittu, henin impahding tun kuheyaw ni baka.
16 Ippahding Aaron huyyad Nekassantuh ni Kuwaltuh et yad Tabernacle,
ma-lat ipahding tu hu elaw ni panlinnih ma-lat abuluten APU DIOS ida
huyya. Ippahding Aaron ida huyya tep ya liwat niya ngehay idan helag
Israel ni hi-gatu e DIOS.

17 Hedin himmegep hi Aaron di Tabernacle ni man-appit di Nekassantuh
ni Kuwaltuh ma-lat ma-kal hu liwat tu, ya liwat ni pamilyah tu niya liwat
idan helag Israel, ey eleg mabalin ni wada edum ni umhegep diman.

18 Ey han immehep hi Aaron et tu ipahding hu elaw ni panlinnih ni
altar e um-alan kuheyaw ni bulug ni baka niya gelding, et ha-adan tudda
neidengdeng ni dugun nunman ni pan-appitan.
19 Ey ittetdek tu kimeng tud kuheyaw idan nunman ni animal, et
wakgihan tun meminpittu humman ni altar, et ipahding tu hu elaw ni
panlinnih ma-lat maibilang ni malinih. Tep yan nunman ey neibilang ni
beken ni malinih tep ya liwat idan helag Israel.

20 Hedin negibbuh ni impahding tu humman di Nekassantuh ni Kuwal-
tuh, ya Tabernacle niya etan altar ey ellan tu etan mategun gelding et
peang-ang tun APU DIOS.
21-22 Ey han tu inta-pew hu dewwan ngamay tud ulun nunman ni gelding,
ey e-helen tun emin hu nanliwatan idan helag Israel niya nangngehayan
da, et heni tudda in-etan ni nunman ni gelding. Et pebeltan tu etan ni
neputuk ni tuun mengibbukyat, ma-lat ilaw nunman ni gelding emin hu
liwat idan tuu di eleg mebebleyi.

23 Yan heggeppan mewan nan Aaron di Tabernacle ey e-kalen tu hu
imbalwasi tun himmegep di Nekassantuh ni Kuwaltuh et iha-ad tudman.
24 Ey mahapul ni man-e-meh etan di nengilinan ni emmehhan ey hantu
inhuklub etan balwasi tu ngu dedan et han umhep et man-appit ni
kagihheban i-appit tu niya i-appit idan tuu. Huyya pehding tu ma-lat ma-
kal liwat tu niya liwat idan tuu.
25 Ey hantu giniheb di altar ni emin hu tabaddan nunman ni animal ni
kamei-appit tep ya liwat.

26 Ya etan tuun an mengibbukyat ni gelding di eleg mebebleyi ey
mahapul ni ibbalbal tu balwasi tu niya man-e-meh et han dammutun
mambangngad di kampu da.

27 Ya etan bulug ni baka niya etan gelding ni kamei-appit tep ya liwat
ni kan kuheyaw ni ihhehgep Aaron di Nekassantuh ni Kuwaltuh ma-lat
ma-kal hu liwat idan helag Israel, ey meillaw idad a-allaw ni kampu et
magiheb idadman. Mekiggihheb hu belat da, ya laman da niya egeh da.
28 Ey ya etan tuun mengihheb idan nunman ey mahapul ni ibbalbal tu
balwasi tu niya man-e-meh et han mambangngad di kampu da.

29 Huyya hu tugun ni meunnud ni ingganah: Emin hu helag Israel,
anin idan nekibebley ni hi-gada ey mannungngew ida e eleg ida an
mangngunu niya mantetpel ida e eleg ida mengngan ni meikkeppulun
aggew ni meikkeppitun bulan.
30 Yan nunman ni aggew hu pengippahdingan dan elaw ni ke-kalan ni
liwat da, ma-lat malinih idad hinanggan APU DIOS.
31 Humman ey aggew ni Sabaduh ni Nungew e endin hekey hu
mangngunnu niya mantetpel ida, tep huyyan aggew ey kamengillin ni
peteg. Mahapul ni meunnud ni ingganah ida huyyan tugun.
32 Ya mengippahding nunyan elaw ni ke-kalan ni liwat ey ya helag Aaron
ni neputuk ni eta-gey ni padi. Ihhuklub tu hu balwasin padi
33 et ipahding tu hu elaw ni panlinnih ni Nekassantuh ni Kuwaltuh, ya
Tabernacle, et ya altar. Ey ippahding tu hu elaw ni ke-kalan ni liwat idan
padi et yadda emin ni helag Israel.

34 Meunnud ni ingganah ida huyyan emin ni tugun meippanggep ni
elaw ni ke-kalan ni liwat yun helag Israel. Pinhakkey ni hantoon hu
pengippahdingan yun nunya."

Et u-unnuden Moses ni emin ida huyyan tugun ni inhel APU DIOS ni hi-
gatu.

17

Ya eleg pengngannin kuheyaw

1 Kan mewan APU DIOS nan Moses ey
2 "Ehel mun Aaron, yadda u-ungnga tu niyadda edum yun helag Israel
ida huyyan ittugun kun hi-gada:
3-4 'Hedin man-appit hu hakey ni helag Israel ni lakkitun baka, ya
impah ni kalneroh winu ya gelding, ey mahapul ni i-ali tud heggeppan
di Tabernacle, ma-lat peang-ang tun i-appit tun APU DIOS. Tep hedin yad
kampu winu yad a-allaw tu hu pengi-appitan tu, ey meibbillang ni nanliwat
humman ni tuu, ey eleg law meibbillang ni tuun APU DIOS.
5 Mukun wada huyyan tugun ey ma-lat i-liddan helag Israel nan APU
DIOS hu daka i-enappit di nalgem ni lugal. Tep mahapul nisin humman
idan i-appit da ey i-ali daddan padid heggeppan di Tabernacle et iappit
dan pekiddagyuman dan APU DIOS.
6 Huyya pehding da ma-lat iwakgih ni padi hu kuheyaw etan ni animal
di altar niya giheben tu hu taba et umamleng hi APU DIOS ni hamuy tu.
7 Mahapul ni issiked idan helag Israel ni man-appit ni dimonyoh et
ihakkey dan APU DIOS hu pandeyyaw da. Ey mahapul ni u-unnuden dan
ingganah huyyan tugun.'
8 Ey ehel mun hi-gada e kammuy 'Ya hakey ni helag Israel winu hansinu-
wan ni nekibebley ni man-appit ni kagihheba winu hipan edum ni kamei-
appit nan APU DIOS,
9 nem eleg tu i-alid heggeppan di Tabernacle, ey eleg law meibbillang ni
tuun APU DIOS.
10 Hedin kennen ni helag Israel winu hipan nekibebley hu animal ni eleg
ma-kal kuheyaw tu, ey eleg law meibbillang ni tuun APU DIOS.
11 Tep ya kuheyaw hu kad-an ni biyag. Et mukun, in-olden APU DIOS e
idduyag ni padid altar hu kuheyaw ni animal ni neiappit ma-lat ma-kal hu
liwat yu, tep ya kuheyaw hu kamengkal ni liwat ni tuu.
12 Et humman hu, intugun APU DIOS e eleg mabalin ni ihhidaddan helag
Israel niyadda nekibebley ni hi-gada hu detag ni animal ni eleg ma-kal
kuheyaw tu.
13 Hedin wada hakey ni helag Israel winu hipan nekibebley ni wada
dinweng tun animal winu wada kinna tun sisit ni kameibbillang ni
malinih, ey mahapul ni peih-ih tu kuheyaw da et ta-bunan tun puyek.
14 Tep ya biyag ni animal ey wadad kuheyaw tu. Et humman hu, hedin
eleg u-unnuda etan ni tuu huyyan tugun, ey eleg law meibbillang ni tuun
APU DIOS.
15 Ya etan tuun helag Israel winu hipan nekibebley ni mengngan ni detag
ni gandat ngun netey ni animal winu pintey ni animal di muyung, ey
mahapul ni ibbalbal tu balwasi tu niya man-e-meh, nem nanengtun eleg
meibbillang ni malinih ingganah mehilleng.
16 Hedin eleg tu u-unnuda huyya, man mekastigu.' "

18

Ya eleg mabalin ni i-ulig

1-2 Kan mewan APU DIOS nan Moses ey "Ehel muddan edum mun helag
Israel huyyan ittugun kun hi-gada: Hi-gak hu AP-APU e Dios yu.
3 Entan tu iu-unnud di elaw idan tuud Egypt e nambebleyan yu lan
nunman. Ey entan tu iu-unnud di elaw idan iKanaan ni nambebley di
bebley ni pengillawwak ni hi-gayu.
4 Ipahding yu pinhed ku ey u-unnud yu tugun ku. Hi-gak hu AP-APU e
Dios yu.
5 Hedin u-unnuden yu tugun ku, kayyaggud pambalinan ni biyag yu tep
ya pengippahdingan yuddan nunman. Hi-gak hu AP-APU.
6 U-unnud yudda eya tugun ku: Entan tudda iulig aaggi yu. Hi-gak hu
AP-APU e Dios yu.
7 Entan tu iulig hi ineyu tep be-ingen yu hi ameyu. Nemnem yu e hi
ineyu humman.
8 Ey entan tu iulig hu ahwan ameyu, tep kebe-ingan nan ameyu.
9 Entan tu iulig hu agiyun bii, anin ni u-ungngan ameyud edum ni bii
winu u-ungngan ineyud edum ni laki, anin ni eleg meetteng di baley yu.
10 Entan tu iulig hu inap-apu yun bii, tep kebe-ingan yu.
11 Entan tu iulig hu imbintan ameyu, tep agiyu humman.
12-13 Entan tu iulig hu biin agin ameyu winu agin ineyu, tep agiddan
ameyun ineyu.
14 Entan tu iulig hu ahwan agin ameyu ma-lat eleg yudda baingen, tep
a-ammed yudda.
15 Entan tu iulig hu inepu yun bii, tep ahwan u-ungnga yu.
16 Entan tu iulig hu ahwan agiyu ma-lat eleg yu baingen hu agiyu.
17 Entan tu iulig hu han-ina ey entan tu iulig hu inap-apu tu, tep lawah
ni peteg humman.
18 Entan tu ahwa hu agin ahwa yu hedin mategu ahwa yu.
19 Entan tu iulig hu biin wada kamelpud annel tu, tep kameibbillang
humman ni biin beken ni malinih.
20 Entan tu iulig hu ahwan sinakdul yu, tep meibbillang kayun beken ni
malinih.
21 Entan tu iebulut ni mei-appit hu u-ungnga yun Molek, tep
langlangkuyyaen yu hu ngadan ku e Dios yu. Hi-gak hu AP-APU.
22 Eleg mabalin ni i-ulig ni laki hu edum tun laki, tep lawah ni peteg
humman.
23 Eleg mabalin ni an i-ulig ni tuu hu animal, tep meibbillang ni beken
ni malinih hu tuun mengippahding nunman. Ey lawah ni peteg humman
ni pehding ni hakey ni tuu.
24 Entan tu ipahding ida huyya, tep meibbillang kayun beken ni malinih.
Humman impenahding idan tuun nampambebley di pengillawwak ni hi-
gayu, et maibilang idan beken ni malinih. Et mukun degyunen kudda et
maihullul kayu.
25 Nambalin hu bebley dan beken ni malinih tep yadda humman ni
impenahding da. Et humman hu, kastiguen kudda ma-lat ma-kal idadman.
26-27 Nem hedin hi-gayu, anin idan nekibebley ni hi-gayu, ey mahapul ni
paka-u-unnuden yun emin hu tugun ku, et eleg yu ipahding ida humman
ni lawah ni peteg. Impenahding idan nambebley ditan ida humman ni
kamengippebungnget et mambalin bebley dan beken ni malinih. Nem

hedin nisin hi-gayu niyadda nekibebley ni hi-gayu, ey mahapul ni u-
unnuden yu tugun ku.
28 Hedin ippahding yudda dama humman ey bellawen dakeyu etan ni
bebley heni lan neipahding idan nambebley diman.
29 Hedin wadan hi-gayun helag Israel hu mengippahding idan nunya, ey
eleg law meibbillang ni tuun APU DIOS.
30 U-unnud yu tugun ku ey entan tu iu-unnud di kapehding idan tuun
nambebley di lawwan yun yu pambebleyan, ma-lat eleg kayu maibilang
ni beken ni malinih. Hi-gak hu AP-APU e Dios yu."

19

Yadda edum ni tugun

1-2 Kan mewan nan APU DIOS nan Moses ey "Ehel muddan edum mun
helag Israel huyyan ittugun kun hi-gada: Mahapul ni kayyaggud kayun
peteg e endi yu ippahding ni lawah, tep hi-gak e AP-APU e Dios yu ey
kayyagguddak ni peteg. *
3 Mahapul ni lispituhen yu hi ameyun ineyu. Ey mahapul ni u-unnuden
yu hu elaw ni Sabaduh. Hi-gak hu AP-APU e Dios yu.
4 Entan tu dayaw hu dios ni kinapyan tuu niya entan pengapkapya yun
gumek ni dios ni deyyawen yu. Hi-gak hu AP-APU e Dios yu.
5 Hedin man-appit kayun animal ni pekiddagyuman yun hi-gak ey
mahapul ni u-unnuden yu intugun kun pehding yu ma-lat abulutek hu
i-appit yu.
6 Ey mahapul ni kennen yu detag tun nunman ni aggew ni naklengan tu
winu yan kewa-waan tu. Hedin wada metdaan ni meikkatlun aggew, ey
giheb yu.
7 Hedin wada mengngan nunman ni detag ni meikkatlun aggew, ey eggak
ebbuluta humman ni kamei-appit, tep meibbillang law ni beken ni malinih.
8 Ey ya etan tuun mengngan nunman ey nanliwat ni hi-gak, tep eleg tu
lispituhen hu neieng-eng ni hi-gak. Et eleg law meibbillang ni tuuk.
9 Hedin man-enni kayu ey entan tu pakieni etan ida nangkeigillig ey
entan an pambangngad et yu paka-aniyen hu linabhan yu.
10 Hanniman mewan hu grapes e entan pambangngad yun mengehhim
ni eleg yu bugbugen. Diman ida humman et wada ellan idan newetwet et
yadda nekibebley ni hi-gayu. Hi-gak hu AP-APU e Dios yu.
11 Entan panekew yu. Ey entan tu haul hu edum yun tuu. Niya entan tu
ehel hu beken ni makulug.
12 Entan tu isapatah di ngadan ku hedin yuka nemnemnema e eleg yu
pehding humman ni issapatah yu, ma-lat eleg yu langlangkuyyaen hu
ngadan ku e Dios yu. Hi-gak hu AP-APU.
13 Entan tu helamhami hu edum yu niya entan tu piliw limmu tu. Ey
entan tu igeb-at ni babbayyagen ni iddawat hu sinangdan ni impangngunu
yu.
14 Entan tu ehel hu lawah etan ni netuleng ni tuu niya entan tu iha-ad
hu kehellapdungan ni nekulap ni tuu. Humman pengippeang-angan yun
lispituh yun hi-gak e Dios yu. Hi-gak hu AP-APU.
15 Mahapul ni limpiyuh pengippennuh yun kasuh et eleg yu ituppug hu
bahul di newetwet winu kedangyan.
16 Entan tu ihinap hu itek meippanggep ni hakey ni tuu. Ey entan tu
ipahding hu umhulun ni ketteyyan ni edum yun tuu. Hi-gak hu AP-APU.

* **19:1-2 19:1-2** Ang-ang yu hu Leviticus 11:45 et ya 1 Peter 1:16.

17 Entan tu pannananeng ni anggebe-helen hu hipan agiyu. Hedin wada
nanhallaan yu, ey ihummangan yu et eleg kayu manliwat tep ya humman.
18 Entan tu nenemnem ni ibbaleh hedin wada lawah ni impahding
ni hakey ni tuun hi-gayu. Ey entan tu pannananeng ni anggebe-helen
humman ni tuu, nem peang-ang yu impeminhed yun hi-gatu e henin
impeminhed yun annel yu. † Hi-gak hu Ap-Apu.
19 U-unnud yu tugun ku. Entan tu peendul hu hakey ni animal di hin-
appil ni animal. Entan tu itnem di payew yu hu dewwan nambaklang ni
kameitnem. Ey entan tu ibalwasi hu nekapyad dewwan nambaklang ni
luput.
20 Ya etan biin himbut ni ahwaen ni hakey ni laki, nem eleg ni meliblih
di neihbutan tu, tep eleg mebaydan, ey hedin i-ulig ni hakey ni laki, man
mekastiguddan dewwa. Nem beken ni katey hu kastigu da tep eleg meliblih
di neihbutan tu etan bii.
21 Ya etan lakin mengi-ullig ni nunman ni bii ey mahapul ni um-ilaw ni
lakkitun kalneroh di heggeppan di Tabernacle et iappit tun hi-gak.
22 Ey humman hu pengippahdingan etan ni padin elaw ni ke-kalan ni
liwat nunman ni tuu ma-lat liwwanen ku hu liwat tu.
23 Hedin umlaw kayud Kanaan et mantennem kayun keyew ni kamekkan
lameh tu, ey entan tu ekan hu illameh dan tellun toon, tep meibbillang ni
beken ni malinih.
24 Ey iappit yun hi-gak ni emin hu illameh dan meikka-pat ni toon et
pengipeang-angan yun yuka pandeyyaw ni hi-gak e Ap-Apu.
25 Dammutun kennen yu illameh dan meikkelliman toon. Hedin u-
unnuden yudda huyya ey dakel illameh ni ittanem yu. Hi-gak hu Ap-Apu
e Dios yu.
26 Entan tu ekan hu detag ni eleg ma-kal kuheyaw tu. Ey entan pan-anap
yu niya entan pan-ayak yu.
27 Entan tu pu-liti hu bewek di nambina-hil ni ulu yu ey entan tu pu-liti
hu iming yu.
28 Entan tu liputi annel yu niya entan tu bateki annel yun pengippeang-
angan yun lemyung yu tep ya netey. Hi-gak hu Ap-Apu.
29 Entan tu iebulut hu biin u-ungnga yun mampebeyyad ni annel tun
lalakki, tep mebe-ingan ida et lektattuy medakkel hu daka pebeyyad annel
da et mambalin hu bebley yun lawah ni pambebleyan.
30 Ipahding yu elaw ni Sabaduh, ey lispituh yu hu baley kun
pandeyyawan yun hi-gak. Hi-gak hu Ap-Apu.
31 Entan pampebaddang yud tuun kamelpu kabaelan dad edum ni
ispirituh, tep meibbillang kayun beken ni malinih hedin hanniman
pehding yu. Hi-gak hu Ap-Apu.
32 Lispituh yudda nangkea-amma niya nangkei-inna. Ey peka-u-unnud
yuwak. Hi-gak hu Ap-Apu.
33 Entan tu ipahding hu lawah idan tutu-un nekibebley ni hi-gayu.
34 Nem ipahding yun hi-gada hu henin yuka pehding idan edum yun
helag Israel. Nemnem yu e nekibebley kayu damad Egypt ni nunman. Hi-
gak hu Ap-Apu e Dios yu.
35 Entan tu talam hu edum yun pengi-ussalan yun beken ni ustuh ni
killohhan, ya kapanlelkud niya kapambillang.
36 Ya ustuh ni killohhan, ya ustuh ni lekud niya ustuh ni bilang hu usal
yu. Hi-gak hu Ap-Apu e Dios yun nengipengulun hi-gayun neni-yanan yun
Egypt.

† **19:18 19:18** Matthew 5:43

37 U-unnud yun emin hu tugun ku niya olden ku. Hi-gak hu AP-APU e
Dios yu."

20

Ya kastigun tuu hedin eleg mengu-unnud

1 Kan mewan APU DIOS nan Moses ey
2 "Ehel muddan edum mun helag Israel huyyan ittugun kun hi-gada: Ya
etan helag Israel winu hansinu-wan ni nekibebley ni hi-gayun gihheben
tu u-ungnga tun iappit tu etan ni dios e hi Molek ey mahapul ni tengbaen
idan bimmebley ni batu et matey.
3 Iwwalleng ku hu tuun mengippahding nunya ey eggak law ibbilang ni
tuuk, tep pambalin tun beken ni malinih hu baley ku niya langlangkuyyaen
tu ngadan kun pengidwatan tun u-ungnga tun Molek.
4 Ey hedin eleg hengngudaddan bimmebley humman ni impahding tu et
eleg da petteya humman ni tuu,
5 ey iwwalleng ku humman ni tuu, yadda pamilyah tu et yadda edum
tun kamenaydayaw nan Molek, et eleg ida law maibilang ni tuuk.
6 Hedin wada hakey ni tuun mampebaddang niya mengu-unnud ni e-
helen idan tuun kamekihhummangan ni linnawan netey, ey iwwalleng ku
et eleg law meibbillang ni tuuk.
7 Tuu dakeyun hi-gak, et humman hu, ang-ang yu et ya kayyaggud hu
ipahding yu. Hi-gak hu AP-APU e Dios yu.
8 U-unnud yu tugun ku, tep hi-gak e DIOS ey dakeyu kapambalin ni
kayyaggud.
9 Ya etan tuun tuka iduti a-ammed tu ey mekastigun katey, tep humman
kastigun bahul tu.
10 Hedin i-ulig ni hakey ni laki hu ahwan hakey ni tuu ey ya kastigun
nunman ni laki, anin etan biin in-ulig tu, ey katey.
11 Ya etan lakin in-ulig tu ahwan ametu ey bineing tu hi ametu. Ya kastigu
dan dewwa etan ni biin in-ulig tu ey katey. Hi-gada ngu kambahul ni
ketteyyan da.
12 Ya dama kastigun hakey ni lakin nengiulig ni ahwan u-ungnga tu ey
katey. Anin ni ya etan biin in-ulig tu et mettey dama. Lawah ni peteg
impahding da, et humman hu, mahapul ni mettey ida.
13 Ya kastigun lakin in-ulig tu hakey ni laki ey ya katey. Henin nunman
dama kastigu etan ni in-ulig tu. Lawah ni peteg humman ni impahding da,
et humman hu, hi-gada ngu kambahul ni ketteyyan da.
14 Hedin inahwan hakey ni laki hu han-ina, ey mekastiguddan tellu et
magiheb idad apuy, tep ya humman ni anggeba-ing ni impahding da. Eleg
mabalin ni wada mengippahding ni henin nunman ni hi-gayu.
15 Ya lakin mengi-ulig ni animal ey mahapul ni mekastigu et matey. Ey
anin ya etan animal et mahapul daman petteyen yu.
16 Hedin in-ulig ni hakey ni bii hu animal ey mahapul ni mettey idan
dewwa. Tep hi-gada ngu kambahul ni ketteyyan da.
17 Hedin inahwan hakey ni laki hu agi tun bii, winu biin u-ungngan
ametu, winu u-ungngan inetu, ey baingi yuddad kedaklan ni tuu niya
degyun yudda et eleg ida makibebley ni hi-gayu. Heltapen da kastigu da,
tep in-ulig da agi da.
18 Ya etan lakin mengi-ullig ni biin wada kamelpud annel tu ey medegyun
idan dewwa et eleg ida makibebley ni hi-gayu, tep eleg da u-unnuden hu
elaw ni panlinnih.

19 Ya etan lakin mengi-ullig ni agin inetu winu agin ametu ey mekastigu,
anin etan ni bii, tep eleg da u-unnuden etan tugun ni kameunnud ni elaw
ni nan-aagian.
20 Ya etan lakin mengi-ullig ni ahwan agin ametu ey nambabul etan ni
agin ametu. Et humman hu, mekastigu etan laki, anin etan bii et eleg ida
man-ungnga, tep hi-gada ngu kambahul.
21 Ya etan lakin piniliw tu ahwan agitu ey meibbillang ni beken ni
malinih humman ni impahding tu, tep eleg tu lispituhen hi agi tu. Et
humman hu, meiddutan ida et endi u-ungnga da.
22 U-unnud yun emin hu tugun ku niyadda olden ku, tep hedin eleg yu
u-unnuda ey medegyun kayud bebley ni pengillawwak ni hi-gayu.
23 Ey entan tu iu-unnud idan elaw ni bimmebley diman. Degyunen
kudda tep lawah ni peteg hu daka pehpehding, et mukun anggebe-hel
kuddan peteg.
24 Inhel ku dedan lan nunman e iddawat kun hi-gayu humman ni
kayyaggud ni puyek e mateba kameitnem ma-lat pambebleyan yu. Hi-gak
hu Ap-Apu e Dios yu ey hi-gayu pinilik ni pantu-uk di emin ni tutu-u eyad
puyek e heni kayu neieng-eng ni hi-gak.
25 Et humman hu, mahapul ni pesi-ngai yu hedin hipaddan animal winu
sisit hu kameibbillang ni malinih winu beken. Entan nisi ekan tu hu animal
winu sisit ni kameibbillang ni beken ni malinih. Hi-gak nengiolden ni
beken idan malinih humman. Et mukun hedin kennen yudda humman ey
meibbillang kayu daman beken ni malinih.
26 Mahapul ni kayyaggud kayu tep hi-gak e Ap-Apu ey kayyagguddak ni
peteg. * Ey hi-gayu pinilik ni pantu-uk di emin ni tutu-u eyad puyek e heni
kayu neieng-eng ni hi-gak.
27 Ya etan tuun mekihhummangan ni linnawan netey ey tengbaen ni
batu et matey, tep hi-gatu ngu kambahul.”

21

Ya pehding ni padi ma-lat maibilang ni kayyaggud

1 Kan mewan Apu Dios nan Moses ey “Ehel muddan padin helag Aaron
huyyan ittugun kun hi-gada: Eleg mabalin ni an keppaen ni padi hu netey
ni aaggi tu ma-lat eleg maibilang ni beken ni malinih. *
2 Nem dammutu hedin humman ni netey ey hi inetu, winu hi ametu,
winu u-ungnga tun laki winu bii, winu agitun laki,
3 winu ya eleg malehin ni agi tun biin kamekihha-ad di baley tu.
4 Eleg mabalin ni an mekidimdima-u hedin nekiepu etan ni netey, tep
meibbilang ni beken ni malini.
5 Eleg mabalin ni mukmukan ni padi ulu tu, winu tu kep-uhan hu iming
tu, winu tu lipputan hu annel tun pengippeang-angan tun lemyung tu. †
6 Mahapul ni kayyaggud hu padi ma-lat eleg tu langlangkuyyaen hu
ngadan ku e Dios, tep hi-gatu mengi-appit ni hi-gak ni kennen ni kagihheba.
7 Ey eleg mabalin ni an ahwaen ni padi hu biin tuka pebeyyad annel tun
laki, winu biin in-ulig ni edum ni laki winu nekihi-yan ni ahwa tu. Tep
mahapul ni kayyaggud idan peteg hu padi.

---

* **20:26 20:26** Ang-ang yu hu 1 Peter 1:16 * **21:1 21:1** Yadda padi ey pi-yew hu pengeppaan dan annel ni netey winu an umhegep di baley ni netey. † **21:5 21:5** Leviticus 19:27-28 et ya Deut. 14:1

8 Mahapul ni kayyaggud hu kapengibbillang idan tuun padi tep hi-gada
mengi-appit ni kennen ni hi-gak. Hi-gak e AP-APU ey kayyagguddak ni peteg
ey pambalin kudda tuuk ni kayyaggud.
9 Hedin pebeyyad ni biin u-ungngan padi hu annel tun laki, ey mahapul
ni gihheben dan mategu, tep be-ingen tu hi ametu.
10 Ya etan eta-gey ni padi e neduyagan hu ulu tun lanan nampadian tu
et maieng-eng ni hi-gak et ibalwasi tu balwasin padi. Et humman hu, anin
ni kaumlelemyung et hegguen tu bewek tu niya eleg tu bi-kia balwasi tu.
11-12 Humman ni eta-gey ni padi ey neieng-eng ni hi-gak. Et mukun eleg
mabalin ni tu ippahding hu umhulun ni pambalinan tun beken ni malinih.
Et humman hu, eleg mabalin ni tu hi-yanen hu Tabernacle et lumaw di kad-
an ni netey ni tuu, anin ni hi ametu winu hi inetu hu netey, ma-lat eleg
mambalin ni beken ni malinih hu Tabernacle.
13 Ey mahapul nisin ya ahwaen ni padi ey ya etan biin endi nengiulig ni
hi-gatu,
14 niya hakey ni pewen nahlagan da. Eleg mabalin ni tu ahwaen hu
nebalu, winu ya nekihi-yan, winu ya biin tuka pebeyyad annel tun laki.
15 Tep mahapul ni meibbillang ni malinih ida u-ungnga tu. Hi-gak hu
AP-APU e Dios ni nengieng-eng ni hi-gatun eta-gey ni padi."
16 Kan mewan APU DIOS nan Moses ey
17 "Ehel mun Aaron e kammuy: Endiddan u-ungngam ni wada dipektoh
ni annel da hu an mampeddin mengi-appit ni kennen ni hi-gak. Huyyan
tugun ey mahapul ni u-unnuden yullin ingganah.
18 Eleg mabalin ni meihnup ni hi-gak ida tuun wada dipektoh ni annel
da, henin nekulap, ya nedahuy, ya nepi-day,
19 ya neik-ik hu heli tu winu ngamay tu,
20 ya nebu-kung, ya ekkekut hu ingkatuu tu, ya wada degeh ni matetu,
ya wada nebeblad belat tu niya napnahan.
21 Endi nisiddan helag Aaron hu wada dipektoh tu hu an man-appit ni
hi-gak ni kennen.
22 Nem dammutun kennen tudda etan kennen ni neiappit ni hi-gak,
yadda kennen ni kameibbillang ni kayyaggud niya kayyaggud ni peteg.
23 Nem ya henin nunman ni tuu ey eleg mabalin ni an meihnup etan di
Nesantuh ni Kuwaltuh winu an meihnup di altar, tep pambalin tun beken
ni malinih ida humman ni ngunut, tep hi-gak e AP-APU hu nengieng-eng
idan nunman et mambalin idan kayyaggud."
24 Huyyadda intugun nan Moses nan Aaron, yadda u-ungnga tu niyaddan
emin hu helag Israel.

22

1 Kan mewan APU DIOS nan Moses ey
2 "Ehel mun Aaron et yadda lalakkin u-ungnga tu huyyan ittugun kun
hi-gada: Lispituh yu hu i-appit idan helag Israel ni hi-gak ma-lat eleg yu
langlangkuyyaen hu ngadan ku. Hi-gak hu AP-APU.
3 Hedin wadaddan helag yu hu kameibbillang ni beken ni malinih ey
limmaw et an meihnup etan idad in-appit idan edum yun helag Israel ni
hi-gak, ey eleg law mabalin ni an mansilbin hi-gak di altar, tep ya humman
ni tu impahding. Huyyan tugun ey meunnud ni ingganah. Hi-gak hu AP-
APU.
4 Endi mewan idan helag Aaron ni wada degeh ni belat dan kamei-tan,
winu wada kamelpud annel da, hu an mengngan idan kamei-appit ni hi-
gak ingganah meibbillang idan malinih. Meibbillang ni beken ni malinih

hu padi hedin kinepa tu hu netey ni tuu, hedin wada neukat ni kamelpud
annel tu,
5 niya hedin wada kinepa tun animal winu tuun kameibbillang ni beken
ni malinih.
6 Meibbillang humman ni padin beken ni malinih ingganah mehilleng
niya eleg mabalin ni umkan idan neiappit ni hi-gak ingganah man-e-meh.
7 Hedin nelinug hu aggew ey meibbillang law ni malinih, et dammutu
law ni mengngan idan neiappit ni hi-gak e humman ida dedan daka kenna.
8 Eleg mabalin ni kennen da hu detag ni netey ni animal winu pintey ni
animal di muyung, tep kameibbillang ni beken ni malinih ida humman.
Hi-gak hu Ap-Apu.
9 Mahapul ni u-unnuden idan emin ni padi hu tugun ku, tep mekas-
tigudda et mettey ida hedin eleg ida mengu-unnud. Hi-gak hu Ap-Apu ni
nemutuk ni hi-gada, ey nak ida kapambalin ni kayyaggud.

10 Ebuh ida pamilyah ni padin mengngan ni neiappit ni hi-gak, endi
edum. Anin idan kamekihha-ad ni hi-gada et eleg mabalin ni ida mekikkan.
11 Nem ya etan bega-en ni gintang ni padi, e pihhuh tu nengatang tu,
winu himbut tun neiungngad baley tu, ey dammutun mekikkan.
12 Ya etan biin u-ungngan padin inahwa tu hu beken ni padi ey eleg
mabalin ni mekikkan idan nunman.
13 Nem hedin nebalu etan biin u-ungngan padi winu hini-yan ni ahwa
tu niya endi u-ungnga tu, et mambangngad di baley ametu, ey dammutun
mekikkan idan kennen ni meidwat nan ametu. Beken ni linggeman ni tuu
hu mengngan idan nunman, ebuh nisi pamilyah ni padi.

14 Ya etan tuun eleg maibilang di pamilyah ni padi ey nekikan, nem eleg
tu igeb-at, ey mahapul ni beyyadan tun padi etan kinan tu niya e-duman
tun dewampulun porsentoh.
15 Eleg mabalin ni an langlangkuyyaen ni padi hu kai-appit idan helag
Israel.
16 Et mukun eleg mabalin ni tu i-abulut hu linggeman ni tuun an
mengngan ida nunman. Tep manliwwat humman ni tuu et mahapul
ni mekastigu. Hi-gak hu Ap-Apu, ey nakka pambalin idan neieng-eng
humman idan kennen ni hi-gak.”

17 Kan mewan Apu Dios nan Moses ey
18 “Ehel mun Aaron, yadda lalakkin u-ungnga tu niyaddan emin hu
helag Israel huyyan ittugun kun hi-gada: Hedin man-appit ni kagihheba
hu hakey ni helag Israel winu hakey ni nekibebley e beken ni helag Israel
ni pengippahdingan tun insapatah tu winu iggeb-at tu ngu dedan ni man-
appit,
19 ey mahapul ni ya endi dipektoh tun lakkitun baka, kalneroh winu
gelding hu i-appit tu. Ebbuluten ku hu i-appit tu hedin lakkitu niya endi
dipektoh tu.
20 Eggak ebbuluta hu i-appit ni hakey ni tuu hedin wada dipektoh etan
ni animal.
21 Hanniman dama etan ni kamei-appit ni pekiddagyuman tun hi-gak
winu kamei-appit ni pengippeamnuan tun insapatah tu winu iggeb-at tun
i-appit e mahapul ni endi dipektoh etan ni animal ma-lat abuluten ku.
22 Entan tu igeb-at ni i-appit ni hi-gak e Ap-Apu hu animal ni nekulap,
winu nepi-day, winu neliputan, winu nekupu winu nebebla annel tu. Ey
entan tu iebulut ni mei-appit ni kagihheba hu henin nunman ni hi-gak e
Ap-Apu di altar.

23 Dammutun ebbulutek hu animal ni nebuni winu wada ekket ni
dipektoh tu hedin meiggeb-at ni mei-appit. Nem eleg mabalin ni ida mei-
appit di pengippeamnuan ni insapatah ni pehding.
24 Niya eleg mabalin ni yu i-appit ni hi-gak hu animal ni negapun, winu
napdit, winu neliputan winu negedged et ma-kal hu batbatu tu. Eleg mei-
ebbulut hu henin nunman eyad bebley yu.
25 Ey entan tu iappit hu hanniman ni animal ni gintang yud hansinu-
wan. Eggak ebbuluta henin nunman ni animal tep meibbillang ni wada
dipektoh tu.
26-27 Hedin neiimpah hu baka, ya kalneroh winu gelding, ey eleg ni
mabalin ni appilen inetu ingganah melebbah pitun aggew. Hedin nelabah
hu pitun aggew ey dammutun mei-appit ni kagihheba humman ni impah
tu.
28 Eleg mabalin ni yu i-appit hu han-inan baka winu kalneroh ni hakey
ni aggew.
29 Hedin man-appit kayun pansalamatan yun hi-gak, ey mahapul ni u-
unnuden yudda etan intugun kun meunnud et hannak abuluta hu i-appit
yu.
30 Ey mahapul ni kennen yun emin hu in-appit yun nunman ni aggew.
Eleg mabalin ni wada yu tetdaan. Hi-gak hu Ap-Apu.
31 U-unnud yun emin hu tugun ku, tep hi-gak hu Ap-Apu.
32 Entan tu langlangkuyyaen hu kayyaggud ni peteg ni ngadan ku.
Mahapul ni emin hu tutu-ud Israel ey ebbuluten da e kayyagguddak ni
peteg. Hi-gak hu Ap-Apu ni nemilin hi-gayu, ey dakeyu kapambalin ni
kayyaggud.
33 Mukun impangulu dakeyun neni-yanan yun Egypt ey ma-lat hi-gak hu
daydayawen yu. Hi-gak hu Ap-Apu."

23

Yadda meippanggep ni piyestah

1-2 Kan mewan Apu Dios nan Moses ey "Ehel muddan edum mun helag
Israel huyyan ittugun kun hi-gada: Huyyadda hu piyestah ni meippahding
ma-lat maemung kayun helag Israel ni mandeyyaw.
3 Mei-ebbulut kayun mangngunnun enem ni aggew. Nem yan meikkep-
pitun aggew e Sabaduh e kamengillin ni aggew ey mahapul ni man-iyyatu
kayu, tep neieng-eng huyyan aggew ni hi-gak ma-lat maemung kayun
mandaydayaw ni hi-gak, anin ni attu pambebleyan yu.
4 Huyyadda hu piyestah ni pehding yud nagtud ni aggew.

Ya Piyestah ni Passover e Nelabahan ni Anghel Apu Dios et ya Piyestah ni Sinapay ni eleg meha-adin kapampelbag
(Numbers 28:16-25)

5 Mahapul ni pehding yu hu Piyestah ni Passover ma-lat keidaydayawak
e Ap-Apu yu. Ya pengilleppuan yun pengippahdingan nunyan piyestah, ey
yan mahmahdem ni meikkahampulun epat ni aggew ni memengngulun
bulan.
6 Et yan meikkahampulun liman aggew ey illapu yun eleg mengngan ni
sinapay ni neha-adan ni kamampelbag e huyya pehding yun pitun aggew.
7 Yan memengngulun aggew nunman ni pampiyestahan yu ey meem-
mung kayu et mandayaw kayun hi-gak. Endi nisi mangngunnun nunman
ni aggew.

8 Man-appit kayun hi-gak ni kagihheba ni kewa-wa-wan pitun aggew. Ey
kaemung kayu mewan ni meikkeppitun aggew, ma-lat mandayaw kayun
hi-gak niya eleg kayu mangngunnu.

Ya Piyestah ni Memengngulun Lameh

9-10 Hedin umlaw kayu etan di bebley ni iddawat kun hi-gayu et man-
enni kayu, ey ilaw yun padi hu memengngulun hakey ni betek ni ennien
yu.
11 Itta-gey ni padi humman et peang-ang tun hi-gak e AP-APU ni nunman
ni aggew ni meittu-nud di Sabaduh ma-lat abuluten dakeyun hi-gak.
12 Yan nunman ni aggew ey i-appit yun hi-gak hu hantoon tun lakkitun
kalneroh e endi dipektoh tu et giheben yu.
13 Pakigiheb yu dewwan kiloh ni kamei-appit ni alinah ni neha-adan ni
mansikan olibah. Kamengippeamleng ni hi-gak hu hamuy idan nunman ni
i-appit yun kagihheba. I-dum yun i-appit hu hakey ni litroh ni meinnum.
14 Entan tu ekan ida pakeani yu, anin ni ematta, winu neihanglag, winu
nekapyan sinapay, hedin eleg yu ni iappit ida humman nan Apu Dios.
Mahapul ni mannenneng ni u-unnuden ni helag yun ingganah huyyan
tugun, anin ni attu kad-an da.
15 Bilang yu pitun linggu meippalpun kewa-waan ni Sabaduh ni nengi-
lawwan yu etan ni padin hambetek ni ineni yu et iappit tun hi-gak e AP-
APU.
16 Ey man-appit kayu mewan ni pagey ni nunman ni aggew ni kewa-
waan ni meikkeppitun Sabaduh.
17 Wada hakey ni pamilyah ey man-appit ni hi-gak e AP-APU ni
dewwan sinapay ni nekapyad dewwan kiloh ni alinah ni nekamdugan ni
kamampelbag. Humman ni kamei-appit ni memengngulun ineni yu ey
iddawat yun hi-gak e AP-APU.
18 I-dum yun nunman ni i-appit yun hi-gak hu pitun lakkitun impah
ni kalneroh e hantoon da ya hakey ni bulug ni baka, niya dewwan
lakkitun kalneroh e endi dipektoh dan emin, et iappit dan kagihheba.
Ey i-dum yun i-appit hu begah niya meinnum. Ya hamuy idan nunya ey
kamengippeamleng ni hi-gak e AP-APU.
19 Ey man-appit kayun hakey ni lakkitun gelding tep ya liwat niya
dewwan hantoon ni lakkitun kalneroh ni pekiddagyuman yun hi-gak.
20 Itta-gey ni padin peang-ang ni hi-gak e AP-APU ida humman ni dewwan
lakkitun kalneroh et yadda sinapay ni nekapyad pakeanin pagey et iappit
yun hi-gak. Huyyaddan kamei-appit niya mei-eng-eng ni hi-gak ey meidwat
idan padi.
21 Entan nisi pangngunu yun nunyan aggew, nem kaemung kayu et
mandaydayaw kayun hi-gak. Mannenneng huyyan tugun ni ingganah ey
mahapul ni u-unnuden idan helag yu, anin ni attu pambebleyan da.
22 Hedin man-enni kayu ey entan tu paka-ala hu pagey di nangkeigillig
ey entan an kaibangngad et yu paka-al-en ida linabhan yu. Diman ida
humman ma-lat wada ellan idan newetwet niyadda nekibebley ni hi-gayu.
Hi-gak hu AP-APU e Dios yu.

Ya Piyestah ni Tangguyup
(Numbers 29:1-6)

23-24 Yan memengngulun aggew ni meikkeppitun bulan ey mahapul ni
man-iyyatu kayu. Petnul yu tangguyup yu et maemung kayun emin ni
mandaydayaw.

25 Entan nisi pangngunu yu, nem pan-appit kayun hi-gak e AP-APU ni
kagihheba.”

Ya elaw ni ke-kalan ni liwat
(Numbers 29:7-11)

26-27 Kan mewan nan APU DIOS nan Moses ey “Ipahding yu hu elaw
ni ke-kalan ni liwat idan tuu etan ni meikkeppulun aggew nunman ni
meikkeppitun bulan ni katootoon. Mantetpel kayu e eleg kayu mengngan
nunman ni aggew. Meemmung kayun mandaydayaw niya man-appit ni
kagihheban hi-gak e AP-APU.
28 Entan nisi pangngunu yun nunman ni aggew tep yan nunman
pengippahdingan yun elaw ni ke-kalan ni liwat.
29 Ya etan tuun mengngan e eleg mantetpel nunman ni aggew ey eleg
law meibbillang ni tuuk.
30 Ey petteyen ku etan tuun mangngunnun nunman ni aggew tep eleg
mengu-unnud.
31 Tep endi nisi mangngunnun nunman ni aggew. Mannenneng huyyan
tugun ey mahapul ni u-unnuden ni emin ni helag Israel, anin ni attu
pambebleyan da.
32 Huyyan aggew ni pan-iyyatuan ey meippalpun kelinnugan ni aggew
ni meikkahyam ni aggew ingganah melinnug hu aggew ni kewa-waan tu,
e humman meikkahampulun aggew nunman ni meikkeppitun bulan. Yan
nunman ni aggew ey endi nisi hu mengngan.”

Ya Piyestah ni Kampu
(Numbers 29:12-40)

33-34 Kan mewan APU DIOS nan Moses ey “Ehel muddan helag Israel
huyya: Ya Piyestah ni Kampu ey ipahding yun pitun aggew, meippalpun
meikkahampulut liman aggew ni nunman ni meikkeppitun bulan.
35 Yan memengngulun aggew ey meemmung kayun mandaydayaw ni
hi-gak niya eleg kayu mangngunu.
36 Man-appit kayun kagihheba ni kewa-wa-wan nunman ni pitun
aggew. Ey yan meikkewwalun aggew ey meemmung kayu mewan et
mandaydayaw kayu niya man-appit kayun kagihheba. Endi nisin hi-gayu
hu an mangngunnu.
37 Ipahding yudda huyyan piyestah et mandaydayaw kayun hi-gak e AP-
APU e man-appit kayun kagihheba, ya begah, ya kakenna et ya kainnuma.
Mahapul ni pehding yudda huyyad nagtud ni aggew ni keippahdingan tu.
38 Huyyaddan piyestah ni pehding yu ey mei-dum di pengu-unnudan yun
elaw ni Sabaduh, yadda kenayun ni yuka iddawat, yadda yuka i-appit ni
insapatah yu et yadda yuka iggeb-at ni iddawat ni hi-gak e AP-APU.
39 Hanniman nisi pehding yu e hedin man-enni kayu ey mampiyestah
kayun pitun aggew ni pandeyyawan yun hi-gak e AP-APU. Ilepu yun
meikkahampulut liman aggew ni meikkeppitun bulan. Nemnem yu e yan
memengngulu et yan meikkewwalun aggew ey man-iyyatu kayu.
40 Yan nunman ni memengngulun aggew ey um-ala kayuddan
kekakkayyaggudan ni lameh ni intanem yun keyew, ya bulung ni palmah
et ya makabbulung ni pangan keyew et ilepu yu piyestah ni pandaydayaw
yun hi-gak e AP-APU e Dios yun pitun aggew.
41 Hi-gayu et yadda helag yu ey mahapul ni pehding yu huyyan piyestah
ni pitun aggew ni meikkeppitun bulan ni katootoon.
42 Ey mahapul ni manha-ad kayud kampun pitun aggew,

43 ma-lat pengamtaan idan helag yun edum ni aggew e hi-gak e AP-APU
ey impangkampuk ida la aammed yu eman ni nengipenguluak ni hi-gadan
neni-yanan dan Egypt. Hi-gak hu AP-APU e Dios yu."
44 Huttan ida piyestah ni inhel Moses ni pehding idan helag Israel ni
pandaydayaw dan APU DIOS.

24

Yadda etan kengkeh
(Exodus 27:20-21)

1 Kan mewan APU DIOS nan Moses ey
2 "Ehel muddan helag Israel et umi-liddan nemahmah ni lanan olibah, et
iha-ad yuddad kengkeh di Tabernacle ma-lat mannananeng ni eleg me-dep
hu dilag diman.
3 Integan Aaron ida humman ni kahilehileng niya ang-angen tu et
mandiddillag ingganah mewa-wa etan di ba-hil ni kultinah di kuwaltuh
ni kad-an kun AP-APU. Huyyan olden ey mannananeng ni meunnud ni
ingganah.
4 Mahapul ni wadan ingganah hu mengippaptek idan nunman ni
kengkeh ni neipetuk di balituk ni kapengippettukid kad-an kun AP-APU.

Yadda etan sinapay ni kamei-appit nan APU DIOS

5 Usal yu hampulut dewwan kiloh ni alinah, et mengapya kayun
hampulut dewwan sinapay.
6 Iha-ad yudda humman ni sinapay e mandedwan metu-tu-nud e han-
e-nem etan di nemahmah ni balituk ni tebol di kuwaltuh ni kad-an kun
AP-APU. *
7 Wakgihi yun bangbanglun insensoh hu nambattanan idan netu-tu-nud
ni sinapay, et humman hu i-appit yun kagihheban hi-gak e AP-APU, e beken
ida etan sinapay.
8 Mahapul ni ihha-ad yu hu henin nunman ni sinapay di kad-an kun
AP-APU hedin nedateng hu Sabaduh. I-appit yun ingganah ida humman ni
sinapay ni hi-gak, ma-lat mannananeng hu nekitbalan kun hi-gayu.
9 Meidwat ida humman ni sinapay nan Aaron niyadda lalakkin helag tu
et kanen dad kad-an ku tep humman patal da etan di kennen ni kamei-
appit ni kagihheban hi-gak e AP-APU."

Ya pengi-ang-angan ni meandeng ni kapengastigu

10 Wada hakey ni lakin iEgypt hu ametu ey helag Israel hu inetu, e
nekibekal ni hakey ni helag Israel.
11 Huyyan laki ey u-ungngan Selomit e u-ungngan Dibri e helag Dan. Yan
nunman ni nekibekalan tu ey lawah ni peteg hu inhel tun APU DIOS et ilaw
dad kad-an Moses, ma-lat ehelen tu hedin hipa meippahding nunman ni
laki.
12 Ginuwalyaan da et hegeden da hedin hipa pinhed APU DIOS ni pehding
dan hi-gatu.
13 Entanni ey kan APU DIOS nan Moses ey
14 "Ilaw yu huttan ni lakid a-allaw eyan kampu, ma-lat emin ida nangngel
ni lawah ni peteg ni inhel tu, ey itta-pew da ngamay dad ulu tu et tistiguan
da e nanliwat et pantengbaen yun emin ni bimmebley et matey."
15 Heninnuy ehel muddan helag Israel: "Ya etan tuun lawah e-helen tun
APU DIOS ey heltapen tu kastigu tu, tep ya humman ni liwat tu.

* **24:6 24:6** [5-6] Exodus 25:30

16 Ey ya kastigun tuun manliwwat ni henin nunman, anin ni helag Israel
winu nekibebley ni hi-gada, ey tengbaen idan bimmebley ni helag Israel
et matey.
17 Hedin pimmatey hu hakey ni tuu ey mahapul ni mettey.
18 Ya memettey ni animal ni edum ni tuu ey mahapul ni hullullan tu. Ey
mahapul ni ya mategu hu ihhullul tud pintey tu.
19 Ya etan tuun liniputan tu edum tu, ey mahapul ni meippahding daman
hi-gatu humman ni impahding tu.
20 Hedin himpung ni tuu hu genit ni hakey ni tuu, ey mahapul ni
hehpungen dama genit etan ni nambahul. Hedin kinulap ni tuu hu hakey
ni matan edum tun tuu, ey mahapul ni mekullap dama hakey ni mata etan
ni nambahul. Hedin pinlag ni hakey ni tuu hu hakey ni ngipen ni edum
tun tuu, ey mahapul ni e-kalen dama hakey ni ngipen etan ni nambahul.
† Mahapul ni meippahding dama etan ni tuu hu impahding tun edum tu.
21 Hedin pintey ni hakey ni tuu hu animal ni edum tun tuu, ey mahapul
ni hullulan tu. Nem hedin tuu pintey tu, ey mahapul ni mettey dama.
22 Huyyaddan olden ey mahapul ni u-unnuden yun emin ni helag Israel,
anin idan nalpud edum ni bebley ni nekibebley ni hi-gayu. Hi-gak hu Ap-
Apu e Dios yu."
23 Negibbuh ni inhel Moses idan helag Israel ida huyyan tugun et ilaw
da humman ni nanliwat di a-allaw ni bebley et tengbaen da et matey e
inu-unnud da inhel Apu Dios nan Moses ni pehding da.

25

Ya meikkeppitun toon

1 Yan eman ni wada hi Moses di Duntug e Sinai ey kan Apu Dios ni hi-gatu
ey
2 "Ehel mudda huyyan ittugun kuddan helag Israel: Hedin umlaw kayud
bebley ni iddawat kun pambebleyan yu, ey panlatang yu hu payew yun
kapitun toon, et pengipeang-angan yun yuka pandeyyaw ni hi-gak.
3 Enem ni toon hu dammutun pemeyyewan yun payew yu, ya pengkalan
yun pingin intanem yun grapes, ya pengennian yu niya pemuggahan yun
lameh idan intanem yun kamekkan.
4 Nem yan meikkeppitun toon ey mahapul ni panlatang yu hu puyek yu,
tep humman ni toon ey neieng-eng nan Apu Dios. Entan tu tanemi payew
yu ey entan tu ekal hu pingin intanem yun grapes ni nunman ni toon.
5 Ey eleg mabalin ni kayu mantennem winu yu ellan hu lameh idan hipan
impemegga tu temel e eleg yu itnem, anin idan lameh ni grapes ni eleg yu
ekalen pingi da. Tep humman ni toon hu heni pan-iyyatuan ni puyek yu.
6 Anin ni eleg mepeyyew ni hantoon hu puyek yu, et eleg kayu me-puhin
kennen yuddan pamilya yu, yadda bega-en yu, yadda kametangdanin yuka
pangngunnu, yadda hansinu-wan ni nekibebley ni hi-gayu,
7 yadda animal yu niyadda ma-lem ni animal ni wadad puyek yu.
Dammutun kennen yu lameh idan simmemel di payew yu niyad legunta
yun eleg yu ipaptek.
8 Ya hakey mewan ni pehding yu ey bilang yu hu na-pat et heyam ni toon
e meminpittu hu pitun toon,
9 et yan meikkeppulun aggew ni meikkeppitun bulan ni meikkeneliman
toon e yan nunman hu Aggew ni Ke-kalan ni Liwat idan tuu*, ey petnul yu
tangguyup di kebebbebley.

---

† **24:20 24:20** Matthew 5:38 * **25:9 25:9** Ang-ang yu Leviticus 23:27-28.

10 Huyyan meikkeneliman toon ey mei-eng-eng ni hi-gak. Man-am-
amleng kayun nunyan toon, tep anin idan neigtang ni himbut et meib-
bangngad idad pamilyah da dedan. Ey emin hu neigtang ni puyek ey
meibbangngad di kampuyek.
11 Yan nunman ni meikkeneliman toon ey eleg kayu mantennem niya
eleg yu ella lameh idan impemegga da temel, anin idan lameh ni grapes
di legunta yun eleg yu ipaptek,
12 tep neieng-eng humman ni toon ni hi-gak. Ekan yu etan ineni yu ngu
dedan di payew yu.
13 Yan nunyan toon ey meibbangngad ni emin hu neigtang ni puyek di
kampuyek dedan.
14 Et humman hu, hedin wada gettangen yu, winu iggatang yun puyek
di edum yun helag Israel, ey entan tu talam.
15 Ya pambalol yu ey meippuun di piga kameenni ey hedin pigan toon et
han madeteng hu pengippebangngadan yu.
16 Hedin dakel pay ni toon hu melebbah et han madeteng humman ni
toon, ey nengingnginna pambalol yu, nem hedin anggegannu kedettengan
tu, ey nelallakkah, tep ya kamebeyyadi ey ya kedakkel ni pan-ennian etan
di puyek.
17 Entan panhintatalam yu, tep humman pengippeang-angan yun kayu
kamengu-unnud ni hi-gak. Hi-gak hu Ap-Apu e Dios yu.

Ya meippahding ni meikkepitun toon

18-19 Hedin u-unnuden yun emin hu tugun ku niya olden ku ey melinggep
hu panha-adan yud bebley yu, ey dakel ennien yu e eleg kayu me-puhin
kennen yu.
20 Kanyu na-muy ‘Hipa tep kennen min meikkepitun toon hedin eleg
kami mantennem et endi ennien mi?’
21 Heninnuy humang nuntan: ‘Panyaggud kulli ittanem yun meikka-nem
ni toon et dakel hu ennien yu ma-lat mandammun kennen yun tellun toon.
22 Hedin mantennem kayu law ni meikkewwalun toon ey nanengtun
wada pay etan hu ineni yu lan meikka-nem ni toon, et humman kennen
yu. Eleg kayu me-puhi ingganah medetteng hu intanem yun meikkahyam
ni toon.’
23 Ya puyek yun iggatang yu ey beken ni lebbengtun an mannananeng
ni meigtang, tep hi-gak kampuyek nunman, beken yu puyek. Kayu
kamekibebbebley ni ebuh niya kayu kamekipappayyew ni ebuh eyad
bebley ku.

Ya pengibbangngadan ni hipan ginetang

24 Emin hu puyek ni neigtang ey wada kelebbengan ni kampuyek ni
memangngad.
25 Hedin nambalin ni newetwet hu hakey ni helag Israel et nepilitan
ni nengigtang ni puyek tu, ey dammutun ya keih-ihnupan ni aaggi tu hu
memangngad nunman ni puyek.
26 Hedin endiddan aaggi tu hu kabaelan tun memangngad, et entanniy
wada dammutun pemangngad etan ni nengigtang, ey dammutun hi-gatu
mismuh hu memangngad.
27 Mahapul ni ibbangngad tu pihhuh etan ni nengatang meippuun
di balol tu hedin mampiggan man-enni ingganah di nagtud ni toon ni
pengibbangngadan ni gintang.
28 Nem hedin kulang hu pihhuh nunman ni tuun pemangngad tun
puyek tu, ey mannenneng hu kelebbengan etan ni nengatang ingganah

medettengan etan toon ni pengippebangngadan ni gintang. Yan nunman ni toon hu pengibbangngadan emin ni gintang ni puyek di kampuyek.

29 Hedin ya baley ni neigtang ey wadad nehammad ni neluhud ni bebley, ey wada kelebbengan ni kambaley ni memangngad hedin eleg malebbah hu hantoon meippalpu etan ni aggew ni neigtangan nunman ni baley.

30 Nem hedin eleg bangngada etan ni nengigtang nunman ni toon, ey mambalin law ni baley etan ni nengatang. Eleg law mabalin ni meibbangngad etan di nengigtang anin ni medettengan etan toon ni pengippebangngadan ni gintang.

31 Nem hedin ya etan baley di eleg maluhud ni bebley, ey meibbillang ni heni payew e wada kelebbengan ni kambaley ni memangngad nunman ni baley tun kumpulmih ni aggew niya mahapul ni meibbangngad di nengigtang ni nagtud ni toon ni pengippebangngadan ni ginetang.

32 Nem hedin yadda helag Levi ey wada kelebbengan dan memangngad ni neigtang ni baley dan wadad bebley dan kumpulmih ni aggew, hedin wada humman ni baley dad bebley da.

33 Hedin wada baley ni inggatang idan helag Levi ni wadad bebley dan eleg mebangngad, ey mahapul ni meibbangngad di nagtud ni toon ni pengippebangngadan ni gintang, tep hedin yadda baley idan helag Levi di nambebleyan da ey baley da ngu dedan ni ingganah.

34 Nem hedin yadda pattullan di nanlinikweh di bebley da, ey eleg mabalin ni iggatang da, tep puyek idan helag Levi ni ingganah.

Ya peuttang idad newetwet

35 Hedin wadadda dinagsi yun helag Israel hu nambalin ni newetwet, et eleg paketuging ni annel tu, ey mahapul ni iddawtan yun mahapul tu henin yuka pehding ni yuka tangtangdanin yuka pangngunnu, ma-lat nanengtun mekibbebley humman ni edum yun helag Israel ni hi-gayu.

36 Entan tu peporsentoh hu peuttang yun hi-gatu. Nem u-unnud yu Dios yu et ibilang yun agi yu niya pekibebley yud nambebleyan yu.

37 Entan nisi tu peporsentoh hu peuttang yun hi-gatu ey entan tu panggenansahid kennen ni iggatang yun hi-gatu.

38 Hi-gak hu Ap-Apu e Dios yun nengipengulun hi-gayun neni-yanan yun Egypt, ma-lat i-li dakeyud bebley di Kanaan et hi-gak dayawen yun Dios yu.

Ya keliblihan ni himbut

39 Hedin wada hu edum yun helag Israel ni nambalin ni nakawwetwet et mahapul ni ihhehbut tu annel tun hi-gayu, ey entan tu pangngunun henin himbut.

40 Mekihha-ad ni hi-gayun heniddan yuka tangtangdanin yuka pangngunnu ingganah medettengan etan nagtud ni Toon ni Jubilee ni keliblihan tu.

41 Yan nunman ni toon ey meibbangngad idad pamilyah dad bebley ni nahlagan da e kad-an idan aaggi da.

42 Hi-gayun helag Israel ey bega-en dakeyun hi-gak e Ap-Apu yun nengipengulun hi-gayun neni-yanan yun Egypt. Humman gaputun eleg mabalin ni kayu meihbut.

43 Entan tu ibubbunget ida, nem u-unnud yuwak e Dios yu.

44 Hedin mahapul yu himbut, ey gatang kayud bebley di nanlinikweh ni bebley yu.

45 Dammutu mewan ni umgatang kayun u-ungngaddan edum ni tuun
nekibebley ni hi-gayu. Ey dammutun panhimbut yudda u-ungnga dan
neiungngad bebley yu.
46 Ey dammutun beltanen idan u-ungnga yu et panhimbut dadda
ingganah mettey ida. Nem hedin yadda edum yun helag Israel, ey eleg
mabalin ni hanniman pehding yun hi-gada.
47 Hedin wada edum ni tuun nekibebley ni hi-gayun kimmedangyan niya
hedin wada edum yun helag Israel ni nambalin ni newetwet et tu inhebut
annel tun nunman ni tuu, winu yaddad u-ungngan nunman ni kedangyan,
48 ey wada kelebbengan nunman ni himbut ni mebangngad. Dammutun
ya lakin agi tu memangngad ni hi-gatu,
49 winu ya lakin agin ammed tu, ya naka-ihnup ni aaggi tu, winu hi-gatu
mismuh hu memeyyad ni keliblihan tu, hedin wada inemung tun pihhuh
tu.
50 Mahapul ni e-helen tu etan ni nengatang ni hi-gatu, et bilangen da toon
meippalpun neigtangan tu ingganah ni kedettengan ni nagtud ni toon ni
keibbangngadan ni gintang, et ihummangan da meibbeyyad ni keliblihan
tu meippuun di katangdanan kametangdanin kapangngunnu.
51 Hedin ayepaw hu kedettengan ni toon ni pengibbangngadan ni
gintang, ey mahapul ni e-etteng ni pihhuh hu pebangngad tu etan ni
nengatang ni hi-gatu.
52 Nem hedin anggegannu kedettengan nunman ni toon, ey ekkut ni ebuh
hu beyyadan tun pemangngad tu,
53 ma-lat heni netangdanan ni katootoon. Mahapul ni ang-ang yu et eleg
panligligat etan ni nengatang ni hi-gatu.
54 Hedin wada helag Israel ni eleg meliblih ey nedateng hu meikkeneli-
man toon e humman hu toon ni pengippebangngadan emin ni gintang ey
mahapul ni meliblih ida et yadda u-ungnga da.
55 Ya helag Israel ey eleg mabalin ni manhimbut ni ingganah, tep himbut
dakeyun hi-gak. Hi-gak hu nengipengulun hi-gayun neni-yanan yun Egypt.
Hi-gak hu Ap-Apu e Dios yu.”

26

Ya panyagguddan ni iddawat Apu Dios idan kamengu-unnud ni tugun tu

1 Kan mewan Apu Dios ey “Entan pengapkapya yun i-ingngeh ni dios ni
deyyawen yu henin tuttu-u, yadda pinaot ni keyew, winu batu, tep hi-gak
hu Ap-Apu e Dios yu.
2 Pannananeng yun u-unnuden hu elaw ni Sabaduh niya lispituh yu hu
baley kun yuka pandeyyawin hi-gak. Hi-gak hu Ap-Apu e Dios yu.
3 Hedin u-unnuden yu tugun ku ma-lat maiunnud di pinhed ku hu
pambiyag yu,
4 ey peellik hu udan ni aggew ni peneppulan yu, ma-lat wada ennien yu
niya ma-lat lumemeh ida intanem yun keyew ni kamekkan lameh da.
5 Ey umyaggud hu intanem yu et eleg mepappeg hu pan-ennian yu ey
medetteng mewan hu pemuggahan yun grapes. Eleg mewan megibbuh
pemuggahan yun grapes ey medettengan mewan hu pantenneman yu.
Meweddan emin hu mekkan ni pinhed yun kennen niya melinggep kayud
bebley yu.
6 Weddaek hu linggep di bebley yu et mekallinggep kayun meuggip e endi
tekkutan yu. Ey iddawwi kudda ida anggetakkut ni animal ni memettey
ni hi-gayu niya eggak i-abulut ni wada mengubbat ni hi-gayu.

7 Ey hi-gayu pengapput ku hedin wada mengubbat ni hi-gayu,
8 ma-lat anin ni ebuh hu liman hi-gayu et apputen yu hanggatut, niya
anin ni ebuh hu hanggatut ni hi-gayu et apputen yu hampulun libu.
9 Ey bendisyonan dakeyu ma-lat dakel ali helag yu, niya ma-lat umamnu
hu nekitbalan kun hi-gayu.
10 Bendisyonan ku mewan hu intanem yu ma-lat dumakkel ni peteg hu
ennien yu. Et pan-ibbeng yulli baak yu ma-lat wada pengihha-adan yun
pakeani yu.
11 Mekibbebleyyak ni hi-gayu ey eleg dakeyu iwwalleng.
12 Em, mekibbebleyyak ni hi-gayun ingganah et hi-gak hu daydayawen
yun Dios yu ey hi-gayu pantu-uk.
13 Hi-gak hu Ap-Apu e Dios yu. Impa-kal dakeyud Egypt, ma-lat eleg
kayu mannananeng ni himbut idan tuudman. Ingkal ku kabaelan dan
mengippehelheltap ni hi-gayu, ma-lat meliblih kayu e eleg kayu law
mebabba-ingi."

Ya kastigun eleg mengu-unnud ni tugun Apu Dios

14 Kan mewan Apu Dios ey "Hedin eleg yuwak u-unnuda niya hedin
ngenghayen yudda huyyan tugun kun hi-gayu,
15 niya hedin iwwalleng yu tugun ku et eleg yu pehding hu in-olden kun
pehding yu, ey hedin ippangil yu nekitbalan kun hi-gayu,
16 ey kastiguen dakeyun hi-gak. Peellik ligat ni hi-gayu, henin degeh ni
eleg meeggahi, ya nemahhig ni atung ni annel e kaumkulap niya degeh
ni kamengpuh annel. Hedin mewan mantennem kayu, ey endi silbitu tep
hehgepen dakeyun buhul yu et hi-gada mengngan ni intanem yu.
17 Iwwalleng dakeyun hi-gak et meapput kayud gubat ey yadda tuun
anggebe-hel dakeyu hu pan-ap-apu yu. Nemahhig ali takut yu et anin ni
endi memdug ni hi-gayu et memsik kayu.
18 Hedin meippahding ida huyyan hi-gayu ey kapyatun eleg yuwak u-
unnuda, ey e-duman ku mewan ligat yun pambalin kun memimpittu hu
kaligat tu.
19 Eggak peelli udan et kumelhi hu puyek ni pantenneman yun heni
gumek, et pemappeg kun yuka pampahhiyyai.
20 Ey anin piga pehding yun man-aatun mangngunnu et endi silbitu, tep
endi illameh ni ittanem yu.
21 Hedin pannananeng yun mangngenghay ni hi-gak et eleg yuwak u-
unnuda, ey kastiguen dakeyu mewan et edumak hu ligat yun memimpittu.
22 Peellik hu anggetakkut ni animal di muyung ma-lat pampateyen da
u-ungnga yu, ey ma-lat bahbahen da animal yu. Hahhakkey ali tetdaan
dan hi-gayu et mebel-ah dalan yu.
23 Hedin eleg kayu mesilleg idan nunyan pengastiguk ni hi-gayu et
nanengtun ngenghayen yuwak e eleg yuwak dedngela,
24 ey kastiguen dakeyu mewan ni hi-gak et edumak ni meminpittu hu
ligat yu.
25 Peellik hu mengubbat ni hi-gayu tep ya nengihallaan yun nekitbalan
kun hi-gayu. Hedin mewan neamung kayun meihhikkug idad etta-teng ni
bebley ey peellik hu eleg meeggahin degeh et mapilit kayun mansukkuh
idan buhul yu.
26 Bahbahek hu pengellaan yun kennen yu et dammutu hu hakey ni ebuh
ni pene-engan ni sinapay ni ussalen ni hampulun bibi-in pengihhe-engan
dan metdaan ni alinah yu, et humman hanna-kuten yun ikaka-peng. Et
anin ni mengngan kayu et eleg kayu mephel.

27 Nem hedin eleg kayu pay masileg et nanengtun manghay kayu e eleg
yuwak u-unnuda,
28 ey kastiguwen dakayu mewan tep ya bunget ku et meminpittu kaligat
tu nem ya etan impalebah yun nengastiguk ni hi-gayu.
29 Nemahhig ali upa yu e eleg yulli han-isipel et kennen yulli u-ungnga
yu.
30 Bahbahen kudda mewan yuka pandeyyawin wadad ta-pew ni duntug,
anin idan yuka pengiggihhebin insensoh, niya ibbeng ku netey ni annel
yud kad-an idan kinapya yun i-ingngeh ni dios yu. Anggebe-hel dakeyullin
hi-gak,
31 ey bahbahek bebley yu et yadda yuka pandeyyawi niya eggak ebbuluta
hu i-appit yun hi-gak.
32 Pakabbahbahek hu bebley yu et mahngang idalli buhul yun um-alin
mambebley diman ni penang-angan dan nakabbahbahan tu.
33 Peellik ali mengubbat ni hi-gayu et iwehit dakeyud kebebbebley et
mebel-ah hu pupuyyek yu niya mannananeng ni mebahbah hu bebley yu.
34-35 Et mei-ellig ni man-am-amleng idallin man-iyyatu hu pupuyyek yu,
tep eleg yu u-unnuden hu intugun kun pan-iyyatuan ni puyek yun nunman
idan toon. Ey yan nunman iddallin toon ni panha-adan yud bebley idan
buhul yu ey mebel-ah puyek yu ma-lat man-iyyatudda.

36 Ey hedin yadda metdaan ni hi-gayu ey pambalin dakeyun makattakut
idad bebley ni keillawwan yu, et anin ni tenul ni ebuh ni bulung ni
keyew ni meiddibdib et umbesik kayu tep ya takut yu e heni dakeyu
kapampedugan buhul yud gubat. Ey anin ni endi meihnup ni buhul yu
et metu-li kayu.
37 Mangketu-li kayulli anin ni endi kamampemdug ni hi-gayu. Ey endilli
kabaelan yun mekihhanggan buhul yu.
38 Mangkettey kayullid bebley ni keillawwan yu e heni dakeyu inekmun
idan nunman ni bebley idan buhul yu.
39 Et yaddalli hahhakkey ni metdaan ni hi-gayu ey umlelemyung idad
bebley ni buhul yu tep ya liwat da niya liwat idan ammed da.

40-41 Nem hedin negibbuh ni hinelheltap idan tuuk hu nemahhig ni
pengastiguk ni hi-gada, tep impalaw kuddad bebley idan buhul da ey
lektattuy mampekumbabah ida et mantuttuyyudda et abuluten da liwat
da et ya liwat idan ammed dan nangngehay ni hi-gak.
42 Ey yan nunman ali pannemneman kun nekitbalan kun Jacob, hi Isaac,
et hi Abraham, et peamnuk ali etan inhel kun nunman ni hi-gada e iddawat
kuddan tuuk etan bebley ni pambebleyan da.
43 Humman ni pengippellawwak ni hi-gadad edum ni bebley hu kastigu
da tep ya liwat da, tep eleg da u-unnuden ida tugun ku, nem pinihul da.
Et yan nunman ni peni-yanan dan bebley da ey heni man-iyyatu hu puyek
da.

44 Nem anin ni hanniman et eggak ida iwwalleng ey eggak ida
pakabbahbaha. Pannananeng ku nekitbalan kun hi-gada, tep hi-gak hu
Ap-Apu e Dios da.
45 Nemnemen kulli mewan hu nekitbalan kun eman idan aammed dan
nengipenguluak ni hi-gadan neni-yanan dan Egypt, et ang-angen emin ni
tuud kebebbebley hu kabaelan ku. Hi-gak hu Ap-Apu e Dios.”

46 Huyyaddan emin hu intugun Apu Dios nan Moses di Duntug e Sinai et
han itugun Moses idan helag Israel.

27

Ya meunnud meippanggep ni mei-eng-eng nan Apu Dios

1 Kan mewan Apu Dios nan Moses ey
2 "Itugun muddan helag Israel huyya: 'Hedin mansapatah hu hakey ni
tuu et ieng-eng tun Apu Dios hu hakey ni tuu, ey beyyadan tu balol tu.
3 Huyyadda hu meunnud ni pambeyyad. Ya lakin dewampulu ingganah
di na-nem hu toon tu, ey neliman palatah ni silber hu bayad tu.
4 Ya kat-agun biin hanniman toon tu e dewampulu ingganah di na-nem,
ey telumpulun palatah ni silber bayad tu.
5 Ya lakin lima ingganah di dewampulu toon tu, ey dewampulun palatah
ni silber bayad tu. Ya biin hanniman dama toon tu ey hampulun palatah
ni silber bayad tu.
6 Ya lakin hambulan tu ingganah di lima toon tu, ey liman palatah ni
silber bayad tu. Ya biin henin nunman toon tu, ey tellun palatah ni silber
bayad tu.
7 Ya lakin nehuluk ni na-nem hu toon tu, ey hampulun liman palatah ni
silver bayad tu. Ya biin hanniman dama toon tu, ey hampulun palatah ni
silber bayad tu.
8 Hedin newetwet etan tuu et eleg tu hanggela hu meibbeyyad, ey illaw
tu humman ni neieng-eng ni tuud kad-an ni padi, et ngenamung etan padin
menghel ni beyyadan tu meippuun di kabaelan tu.
9 Hedin insapatah ni tuu hu animal ni kameibbillang ni malinih e
kaebbulutan Apu Dios ni kamei-appit ni hi-gatu, ey mambalin humman
ni animal ni neieng-eng ni hi-gatu.
10 Ey eleg mabalin ni hullulan humman ni animal. Eleg mabalin ni
hullulan hu kayyaggud ni lawah winu lawah ni kayyaggud. Hedin hullulan
ni nunman ni tuu, ey meidwat nan Apu Dios etan animal ni neieng-eng et
ya etan neihullul.
11 Nem hedin ya insapatah etan ni tuu ey animal ni kameibbillang ni
beken ni malinih e eleg ebbulutan Apu Dios ni mei-appit ni hi-gatu, ey
mahapul ni illaw etan ni tuu etan ni padi.
12 Et ya etan padi menghel hedin kayyaggud winu lawah, et ngenamung
tun menghel hedin piga bayad tu, et humman ni inhel tun bayad tu ey eleg
mabalin ni mehullulan.
13 Hedin pinhed etan ni tuun bangngaden, ey mahapul ni beyyadan tu
niya e-duman tu pay ni dewampulun porsentoh.
14 Hedin in-eng-eng ni hakey ni tuu hu baley tun hi-gak e Ap-Apu, ey
ya padi menghel ni bayad tu meippuun di klasih nunman ni baley, ey
humman ni na-hel ni bayad tu ey eleg mabalin ni mehullulan.
15 Nem hedin pinhed nunman ni tuun bangngaden humman ni baley, ey
mahapul ni beyyadan tu niya e-duman tun dewampulun porsentoh.
16 Hedin ya in-eng-eng ni hakey ni tuu nan Apu Dios ey ya puyek tu, ey ya
bayad nunman ey meippuun di kedakkel ni kameitnem diman. Ya bayad
ni hakey ni bushel ey hampulun palatah ni silber.
17 Hedin neieng-eng hu puyek ni meikkeneliman toon e keibbangngadan
ni gintang, ey mannenneng hu balol tu.
18 Hedin babbayyag hu neieng-engan tu, ey balolan ni padi meippuun di
bilang ni toon ingganah medettengan etan nagtud ni toon ni keibbangn-
gadan ni emin ni gintang et hi-gatu manghel ni balol tu.
19 Hedin pinhed etan ni kampuyek ni bangngaden humman ni puyek, ey
mahapul ni beyyadan tu niya e-duman tun dewampulun porsentoh.

20 Nem hedin inggatang tu humman ni puyek di edum ni tuu ey eleg
tu bayadan nan APU DIOS eman ni nengieng-engan tu, ey meendi law
kelebbengan tun memangngad ni nunman ni puyek.
21 Et humman hu, hedin medettengan hu meikkeneliman toon ni
pemangngadan ni neigtang, ey meibbangngad law idan padi, tep nambalin
law ni neieng-eng nan APU DIOS humman ni puyek.
22 Hedin in-eng-eng ni hakey ni tuu nan APU DIOS hu payew ni gintang
tu,
23 ey balolan ni padi meippuun di bilang ni toon et han medatngan
humman ni meikkeneliman toon ni pengippebangngadan ni gintang et
bayadan nunman ni tuun nunman ni aggew. Ya etan pihhuh ni ibbayad
tu ey mei-eng-eng nan APU DIOS.
24 Yan nunman ni nagtud ni toon ey meibbangngad etan payew etan di
kampuyek dedan winu yadda helag tu.
25 Emin hu hipan mebeyyadan ey meippuun di na-hel ni meunnud ni
pemeyyad.
26 Niya emin mewan hu memengngulun impah ni animal, henin impah
ni baka, ya kalneroh niya gelding ey mei-eng-eng nan APU DIOS. Et mukun
eleg mabalin ni an iggeb-at ni hakey ni tuun mengi-eng-eng idan nunman
ni hi-gatu, tep neieng-eng ida ngu dedan.
27 Nem ya nemangulun impah idan kameibbillang ni beken ni malinih
ni animal ni neieng-eng ey dammutun bangngaden etan ni tuu hedin
beyyadan tu meippuun di kameunnud ni kapemeyyad niya e-duman tun
dewampulun porsentoh. Hedin eleg tu bangngada humman ni animal, ey
dammutun meigtang humman e mebalolan meippuun di kameunnud ni
kapemeyyad.
28 Nem emin ida neiappit ngu dedan nan APU DIOS, tep neieng-eng idan
hi-gatu, henin animal, ya tuu niya puyek, ey eleg mabalin ni mebangngad
winu meigtang, tep neieng-eng ida humman ni ingganah nan APU DIOS.
29 Ya etan tuun pinutuk APU DIOS ni mebahbah ey eleg mabalin ni
mebeyyadan ma-lat bangngaden, tep mahapul ni mettey.
30 Emin hu illameh ni meitnem ey mei-eng-eng nan APU DIOS hu
meikkeppulu.
31 Hedin pinhed ni hakey ni tuun bangngaden ida humman ey mahapul
ni beyyadan tu meippuun di kameunnud ni kapemeyyad niya e-duman
tun dewampulun porsentoh.
32 Ey emin hu meikkeppulun animal ey mei-eng-eng nan APU DIOS. Hedin
nambilang hu hakey ni tuun animal tu, ey mei-eng-eng nisin APU DIOS hu
meikkeppulu.
33 Eleg mabalin ni an peppeteken ni tuu etan ida animal ni wada dipektoh
tu et humman kantun meikkeppulu. Eleg mewan mabalin ni tu hullulan
hu naptek ni meikkeppulu. Hedin hullulan tu etan naptek ni meikkeppulu,
ey mei-eng-eng nan APU DIOS etan naptek et ya etan ihhullul tu. Ey eleg
law mabalin ni an beyyadan ni tuu ida humman et tu bangngaden.′ ”
34 Huyyadda intugun APU DIOS nan Moses di Duntug e Sinai ni ittugun
nan Moses idan helag Israel.

Numbers

Ya meippanggep nunyan libluh ni Numbers

Huyyan libluh ey nengadanan ni Numbers tep neitudek di deya hu dewwan nambaklang ni nebilangan idan sindalun helag Israel. Ya nemangulun nebilangan idan sindalu ey yan eman ni meikkadwan toon ni neni-yanan idan emin ni helag Israel ni Egypt. Ya meikkadwa ey neipahding eman ni nelabah hu telumpulut walun toon e netey ida law ni emin hu nemangulun sindalu niya anggegannu law ey umdateng ida tutu-ud bebley e Kanaan.

Insapatah nan APU DIOS ni nunman idan helag Israel e iddawat tun hi-gada hu bebley e Kanaan. (Exodus 3:17) Nem entannit dimmateng ida helag Israel di pappeg ni bebley, ey eleg da kulugen hu inhel APU DIOS ni iddawat tun hi-gada humman ni bebley. Endi dinel dan baddangan APU DIOS idan mengubbat ni tutu-ud Kanaan. Et humman hu, ya kastiguddan helag Israel ni dewampulu toon tu winu nehuluk ey eleg ida maiebulut ni umhegep di bebley e Kanaan, et lumeniklikweh idad eleg mebebleyi ingganah neteyyan da. (14:26-35)

Nem anin ni eleg u-unnuden idan helag Israel hi APU DIOS et impaptek tuddan na-pat ni toon ni nanliklikwehan dad endi bebley. (Deut. 29:5 et yad Neh. 9:21) Ey indawat tuddan u-ungnga da hu bebley e Kanaan e humman dedan insapatah tun nunman.

Yadda neitudek eyad libluh:

1. Ya nemangulun nemilangan Moses idan helag Israel. (chapters 1–4)
2. Yadda tugun ni u-unnuden idan tutu-u. (chapters 5–10)
3. Ya nekastiguan idan kamanlillih. (chapters 11–12)
4. Ya e-eggel ni nangngehayan idan tutu-u nan APU DIOS. (chapters 13–20)
5. Ya nanliklikwehan idan helag Israel di endi bebley. (chapters 21–25 et ya 33)
6. Ya meikkadwan nemilangan nan Moses idan helag Israel. (chapters 26–27)
7. Yadda nambakbaklang ni i-appit idan helag Israel nan APU DIOS. (chapters 28–30)
8. Ya negenedwaan ni Kanaan et ika-peng idan helag Israel. (chapters 31–36)

1 Yan eman ni nemangulun aggew ni meikkadwan bulan neipalpun neni-yanan idan helag Israel ni Egypt e nanengtun wadaddad Sinai ey immehel hi APU DIOS nan Moses etan di daka pandeyyawi et kantuy

2-3 “Ehel mun Aaron et yu bilangen ida edum yun helag Israel meippuun di pewen da niya pamilyah da. Ilista yudda ngadan emin idan lalakkin de-wampulu toon da winu nehuluk e humman ida dammutun mekiggubbat.

4 Ehel mu et baddangan dakeyuddan ap-apun hanhakkey ni pewen ni mambillang.

5 Huyyadda ngadan ni aap-apun neputuk ni umbaddang ni hi-gayu.
Yad helag Reuben ey hi Elisur e u-ungngan Sedeur.

6 Yad helag Simeon ey hi Selumiel e u-ungngan Surishaddai.

7 Yad helag Judah ey hi Nashon e u-ungngan Amminadab.

8 Yad helag Issakar ey Nethanel e u-ungngan Suar.

9 Yad helag Sebulun ey hi Eliab e u-ungngan Helon.
10 Yad helag Epraim e u-ungngan Joseph ey hi Elishama e u-ungngan Ammihud. Yad helag Manasseh e hakey pay ni u-ungngan Joseph ey hi Gamaliel e u-ungngan Pedahsur.
11 Yad helag Benjamin ey hi Abidan e u-ungngan Gideoni.
12 Yad helag Dan ey hi Ahieser e u-ungngan Ammishaddai.
13 Yad helag Asher ey hi Pagiel e u-ungngan Okran.
14 Yad helag Gad ey hi Eliasap e u-ungngan Deuel.
15 Yad helag Naptali ey hi Ahira e u-ungngan Enan."
16 Huyyadda neputuk ni mengi-ehneng ni helag da e ap-apuddan pewen da.
17 Di Moses nan Aaron niyadda humman ni hampulut dewwan aap-apu
18 ey impaeyag dan emin ida helag Israel ni nunman ni aggew, et ilistadadda lalakkin nantoon ni dewampulu et nehuluk meippuun di nahlagan da,
19 tep humman hu naka-ittugun Apu Dios nan Moses. Et bilangen di Moses idadman Sinai e eleg mebebleyi.
20-46 Meippalpun Reuben e pengulwan ni u-ungngan Israel e hi Jacob hakey ni ngadan tu, ey inlista dadda helag dan dammutun mansindalun nantoon ni dewampulu et nehuluk meippuun di pewen da niya pamilyah da. Huyya listaan ni bilang da:

Ya nahlagan da	Ya bilang da
Hi Reuben	46,500
Hi Simeon	59,300
Hi Gad	45,650
Hi Judah	74,600
Hi Issakar	54,400
Hi Sebulun	57,400

Di Epraim nan Manasseh e u-ungngan Joseph ey neibilang idan u-ungngan Israel

Hi Epraim	40,500
Hi Manasseh	32,200

Huyyadda edum ni helag Israel

Hi Benjamin	35,400
Hi Dan	62,700
Hi Asher	41,500
Hi Naptali	53,400
Ya bilang dan emin ey	603,550.

47 Yadda helag Levi ey eleg ida mei-dum ni neilista
48 tep inhel Apu Dios nan Moses ni nunman e kantuy
49 "Entan tudda i-dum di listaan ni mansindalu.
50 Tep ya ngunu da ey ya mampaptek ni Tabernacle niyadda ngunut ni wadadman. Hi-gada pay memehhan ni Tabernacle niyadda ngunut diman hedin hi-yanen yu nangkampuan yu et man-e-tan kayu. Ey mahapul ni mangkampuddad nanlinikweh ni Tabernacle.

51 Hedin man-e-tan kayu, ey hi-gada hu memukkal ni Tabernacle niya
hi-gada mengiyayyaggud ni kei-tanan yu. Eleg mabalin ni an meihnup ida
edum yun helag Israel tep mettey ida.
52 Meennappil kayun helag Israel ni mangkampu meippuun di pewen
yu e wada hakey idan mengipappangngulu ey i-ehneng da pewen da niya
wada bandelah da.
53 Yad nanlinikweh ni Tabernacle hu pangkampuan idan helag Levi, tep
mangguwwalyadda ma-lat endi an meihnup idan edum ni helag Israel, et
eleg kudda kastiguen gapuh ni bunget ku."
54 Et ipahding idan helag Israel huyyan emin ni inhel Moses ni intugun
Apu Dios.

2

1 Kan Apu Dios mewan nan Moses et hi Aaron ey
2 "Hedin mangkampudda hu helag Israel ey wada hakey idan pewen ey
metuddu pangkampuan da e wada bandelah ni helag da. Mangkampuddad
nanlinikweh e gawwaen da hu Tabernacle, nem meidaddawwidda.
3 Yadda mangkampud appit ni kasimillin aggew ey yadda helag Judah,
yadda helag Issakar et yadda helag Sebulun. Emin ida ey hakey hu ban-
delah da. Hi Nashon e u-ungngan Amminadab hu mengipappangngulun
helag Judah
4 e ya bilang da ey 74,600.
5 Yadda helag Issakar ey hi Nethanel e u-ungngan Suar hu mengipap-
pangngulun hi-gada
6 e ya bilang da ey 54,400.
7 Yadda helag Sebulun ey hi Eliab e u-ungngan Helon hu mengipappangn-
gulun hi-gada
8 e ya bilang da ey 57,400.
9 Ya nga-mut ni bilang idan nunyan tellun helag ey 186,400.

Huyyadda hu memengngulud dalan hedin man-e-tan ida helag Israel ni
pangkampuan da.
10 Yadda mangkampud appit ni south ey yadda helag Reuben, yadda
helag Simeon et yadda helag Gad. Emin ida ey hakey hu bandelah da.
Hi Elisur e u-ungngan Sedeur hu mengipappangnguluddan helag Reuben
11 e ya bilang da ey 46,500.
12 Yadda helag Simeon ey hi Selumiel e u-ungngan Surishaddai hu
mengipappangulun hi-gada
13 e ya bilang da ey 59,300.
14 Yadda helag Gad ey hi Eliasap e u-ungngan Deuel hu mengipappangn-
gulun hi-gada
15 e ya bilang da ey 45,650.
16 Ya nga-mut ni bilang idan nunyan tellun helag ey 151,450. Hi-gada hu
meittu-nud.
17 Meittu-nud ida helag Levi e pehhanen da hu Tabernacle. Emin ida
helag Israel ey mantu-tu-nud idan umlaw e meunnud hu nantutu-nudan
dan nangkampu. Wada hakey ey unnuden da bandelah ni helag da.
18 Yadda mangkampud appit ni kakelinnugin aggew ey yadda helag
Epraim, yadda helag Manasseh niyadda helag Benjamin. Emin ida
ey hakey hu bandelah da. Hi Elishama e u-ungngan Ammihud hu
mengipapangngulun helag Epraim
19 ey ya bilang da ey 40,500.

20 Yadda helag Manasseh ey hi Gamaliel e u-ungngan Pedahsur hu
mengipappangngulun hi-gada
21 e ya bilang da ey 32,200.
22 Yadda helag Benjamin ey hi Abidan e u-ungngan Gideoni hu mengi-
pappangngulun hi-gada
23 e ya bilang da ey 35,400.
24 Ya nga-mut ni bilang idan nunyan tellun helag ey 108,100. Hi-gada
neitu-nud idan helag Levi
25 Yadda mangkampud appit ni north ey yadda helag Dan, yadda
helag Asher niyadda helag Naptali. Emin ida ey hakey hu bandelah
da. Yadda helag Dan ey hi Ahieser e u-ungngan Ammishaddai hu
mengipappangngluddan hi-gada
26 e ya bilang da ey 62,700.
27 Yadda helag Asher ey hi Pagiel e u-ungngan Okran hu mengipappangn-
gulun hi-gada
28 e ya bilang da ey 41,500.
29 Yadda helag Naptali ey hi Ahira e u-ungngan Enan hu mengipappangn-
gulun hi-gada
30 e ya bilang da ey 53,400.
31 Ya nga-mut ni bilang idan nunyan tellun helag Israel ey 157,600. Hi-
gada manggillig ni meittu-nud hedin man-e-tan idad pangkampuan da."
32 Ya bilang emin ni sindalun helag Israel ni neilista ey 603,550.
33 Eleg dadda i-e-dum hu helag Levi ni illista, tep humman intugun Apu
Dios nan Moses.
34 Impahding idan helag Israel hu emin ni hipan intugun Apu Dios nan
Moses ni pehding da. In-amag da kampudad pettek ni bandelah da. Hedin
mewan man-e-tan ida, man man-uunnud ida e wada hakey ni grupuh ey
wada bandelah da, tep humman inhel Apu Dios ni pehding da.

3

Yadda helag Levi

1 Huyyadda hu pamilyah Aaron nan Moses ni neitudek eman ni immehel
hi Apu Dios nan Moses di Duntug e Sinai.
2 Yadda lalakkin u-ungngan Aaron ey hi Nadab e pengulwan, hi Abihu,
hi Eleasar et hi Ithamar.
3 Neputuk idan mei-eng-eng ni mampeddi,
4 nem netey di Nadab nan Abihu di hinanggan Apu Dios eman ni
wadaddad Sinai e eleg mebebleyi, tep nan-appit idan hi-gatun apuy ni eleg
mengippeamleng ni hi-gatu. Endi lakin u-ungnga da, et ebuh law hi Eleasar
nan Ithamar ni nampadi eman ni ketaggun amedan hi Aaron.
5 Kan Apu Dios nan Moses ey
6 "Ayagim idadya hu helag Levi et putuken muddan umbaddang nan
Aaron e padi.
7 Hi-gada mengippahding idan mahapul ni meingngunnud Tabernacle e
kad-an ku et mansilbiddan Aaron niyadda edum dan bimmebley.
8 Mahapul mewan ni ippaptek da ngunut di Tabernacle niya mansilbid-
dadman e i-ehneng dadda edum dan helag Israel.
9 Putuk mudda nisin umbaddang di Aaron ni han-aamma.
10 Ebuh di Aaron niyadda lalakkin u-ungnga tun mengippahding ni
ngunun padi. Ya kumpulmih ni tuun an meihnup di Tabernacle et tu
ipahding hu ngunun padi ey meippepettey."

11 Kan mewan APU DIOS nan Moses ey
12-13 "Yadda helag Levi hu pinilik idan helag Israel tep hi-gada hu mei-
eng-eng ni hi-gak. Hi-gada meihhullul di emin ni pengulwan ni lalakkin u-
ungngaddan helag Israel tep emin hu pengulwan ni lalakkin u-ungngaddan
helag Israel ey mei-eng-eng idan hi-gak. Ya eman ni nemateyak idan
pengulwan ni lalakkin u-ungngaddan iEgypt ey neieng-eng ni hi-gak idan
emin hu pengulwan ni lalakkin u-ungngaddan helag Israel, anin idan
nemangulun impah ni animal da. Hi-gak hu AP-APU e DIOS."
14 Kan mewan nan APU DIOS nan Moses di diman Sinai ey
15 "Bilang mudda lalakkin helag Levi ni hakey bulan tu niya nehuluk
meippuun di pewen da niya pamilyah da."
16 Et bilangen Moses ida e inu-unnud tu intugun APU DIOS ni pehding tu.
17 Huyyadda ngadan ni lalakkin u-ungngan Levi: hi Gerson, hi Kohat et
hi Merari.
18 Wada dewwan u-ungngan Gerson ni lalakki e hi Libni et hi Simei.
19 Epat dama lakin u-ungngan Kohat: hi Amram, hi Ishar, hi Hebron et
hi Ussiel.
20 Dewwa dama hu lalakkin u-ungngan Merari e di Mahli nan Mushi.
Huyyadda nahlag nan Levi ni neitudek meippuun di pamilyah da.
21 Yadda nahlag nan Gerson ey nalpud pamilyah di Libnih nan Simei.
22 Ya bilang emin ni lalakkin helag dan neilistan hakey bulan tu niya
nehuluk ey 7,500.
23 Hi-gada mangkampud awwidan ni Tabernacle di appit ni kakelinnugin
aggew.
24 Hi Eliasap e u-ungngan Lael hu mengipappangngulun hi-gada.
25-26 Hi-gada ngenamung ni mengippaptek ni Tabernacle anin idan
ngunut diman, yadda kultinah ni meihhennid heggeppan di bawang niyad
dallin, yad nanlinikweh di Tabernacle niyad altar. Hi-gada pay ngenamung
ni mengippaptek idan linubid niyadda edum ni kameussal diman.
27 Yadda nahlag nan Kohat ey yadda pamilyah Amram, hi Ishar, hi
Hebron et hi Usiel.
28 Ya bilang emin ni lalakkin helag dan neilistan hakey bulan tu niya
nehuluk ey 8,600. Hi-gada mengippaptek idan neieng-eng ni usal.
29 Hi-gada mangkampud appit ni south.
30 Hi Elisaphan e u-ungngan Usiel hu mengipappangngulun hi-gada.
31 Yaddahhuy hu ippaptek da: ya Kaban Apu Dios, ya tebol, ya pattukkan
ni kengkeh, yadda altar, yadda edum ni ngunut ni kaussalan padid bawang
ni Tabernacle et ya kultinah ni neihenid heggeppan di kad-an Apu Dios.
32 Hi Eleasar e padin u-ungngan Aaron hu mengipappangngulun emin
idan helag Levi. Ey hi-gatu ingkalgaduh idan kamangngunnud Tabernacle.
33 Yadda nahlag nan Merari ey humman ida pamilyah Mahli nan Mushi.
34 Ya bilang emin ni lalakkin helag dan neilistan hakey bulan tu niya
nehuluk ey 6,200.
35 Hi-gada mangkampud north ni Tabernacle. Hi Suriel e u-ungngan
Abihail hu mengipappangngulun hi-gada.
36 Hi-gada ngenamung ni mengippaptek idan kalkalimangngan Taberna-
cle, yadda meibballabag, yadda tukud, yadda pengippeehnengan ni tukud
niyaddan emin kameussal deya.
37 Hi-gada pay ngenamung ni mengippaptek ni wadad dallin ni Taber-
nacle heniddan tukud, yadda pengippeehnengan ni tukud, yadda pa-pa
niyadda linubid ni mahapul.

38 Hi Moses nan Aaron niyadda u-ungnga tun lalakki hu mangkampud
hinanggan Tabernacle di appit ni kasimmilin aggew. Hi-gada meng-
ingngunnuddan hipan meippahding di Tabernacle, et mansilbiddan helag
Israel. Ya kumpulmih ni tuun mengippatnan mengippahding ni ngunu da
ey meippepettey.
39 Ya bilang emin idan lalakkin helag Levi ni hakey bulan tu niya nehuluk
ni inlistad Moses nan Aaron meippuun di intugun APU DIOS ey 22,000.

Ya nengiehnengan idan helag Levi idan pengulwan ni lalakkin u-ungngaddan helag Israel

40-41 Kan APU DIOS nan Moses ey "Emin hu lalakkin pengulwan ni
helag Israel ey mei-eng-eng ni hi-gak. Mahapul ni illista yu ngadan idan
hambulan tu niya nehuluk. Nem hedin ya mengi-ehneng ni hi-gadan mei-
eng-eng ni hi-gak ey yadda helag Levi. Hi-gak hu AP-APU e Dios. Anin idan
animal ni helag Levi et meiwwa-hiddan nemangulun impah ni animal idan
helag Israel."
42 Inu-unnud Moses et bilangen tuddan emin hu pengulwan ni lalakkin
helag Israel meippuun di tugun APU DIOS.
43 Ya bilang emin ni pengulwan ni lalakkin helag Israel ey 22,273.
44 Kan mewan APU DIOS nan Moses ey
45 "Ieng-eng mun hi-gak ida helag Levi et meihullul idan emin ni
pengulwan ni lalakkin helag Israel, anin idan animal da et meihhullul idan
nemangulun impah ni animal idan helag Israel. Mei-eng-eng ida helag Levi
ni hi-gak. Hi-gak hu AP-APU e Dios.
46 Hedin yadda etan dewanggatut et nepitut tellun pengulwan ni lalakkin
helag Israel ni nehuluk di bilang idan helag Levi ey mahapul ni wada wa-hi
da.
47 Ya bayad ni hakey meippuun di kameunnud ni pambeyyad ey liman
palatah ni silber.
48 Humman ni pihhuh ni bayad da ey meidwat nan Aaron et yadda u-
ungnga tu."
49 Inu-unnud mewan Moses et amungen tu bayad idan nunman ni
nehuluk di bilang ni neihullulan idan helag Levi
50 ey 1,365 ni palatah ni silber,
51 et idwat tun Aaron et yadda lalakkin u-ungnga tu meippuun di Tugun
APU DIOS.

Ya ngunuddan helag Kohat e u-ungngan Levi

4

1 Kan mewan APU DIOS nan Moses et hi Aaron ey
2 "Ilista yu emin hu helag Kohat meippuun di pewen da niyad pamilyah
da.
3 Bilang yudda lalakkin dammutun mangngunnud Tabernacle ni
telumpulu ingganah di nelima toon tu.
4 Ya ngunnuen dad Tabernacle ey ippaptek dadda neieng-eng ni ngunut.
5 Nem hedin man-e-tan ida helag Israel di pangkampuan da man
mahapul ni umhegep ni hi Aaron niyadda u-ungnga tu et da lugpien hu
kultinah ni neihenid Kuwaltuh Apu Dios et ihephep dad kaban tu.
6 Ey ihhephep da mewan hu kayyaggud ni katat niya itta-kep da etan
blue ni luput et handa iduduk etan ida pan-attang.
7 Ya etan tebol ey aplagan dan blue ni luput et handa iha-ad diman ida
duyu, yadda mahukung ni duyun pengihha-adan ni kamei-appit, yadda

pengihha-adan ni meinnum niyadda sinapay ni meihha-ad diman ni
kamei-appit nan APU DIOS.
8 Mahapul ni hephepan daddan makadlang ni luput niya itta-kep dan
ihhephep hu kayyaggud ni katat ni gelding et handa iduduk hu pan-attang.
9 Mahapul mewan ni hephepan dan luput ni blue hu pattukkan ni dilag,
yadda kengkeh, yadda ipit, yadda et-eteng ni duyu niyadda ha-addan ni
lanan olibah.
10 Illibut dadda huyyad kayyaggud ni katat niya ihha-ad dad pan-
attangan.
11 Hedin ya etan balituk ni altar ey mahapul ni hephepan dan blue ni
luput et ita-kep da hu kayyaggud ni katat, et handa iduduk hu pan-attang.
12 Illibut da mewan di blue ni luput ida ngunut di Tabernacle niya
hephepan dan kayyaggud ni katat et handa iha-ad di pan-attangan.
13 Mahapul mewan ni e-kalen da dep-ul di altar niya hephepan dan
madlang ni luput.
14 Ihha-ad dadman ida ngunut ni meussal di altar henin penellukduk
ni ngalab, yadda tewik, yadda pala niyadda besin, et hephepan daddan
kayyaggud ni katat et handa iduduk hu pan-attang.
15 Et humman hu, hedin man-e-tan kayud pangkampuan yu ey mahapul
ni gibbuhen Aaron niyadda u-ungnga tun hephepan emin ida humman ni
neieng-eng ni ngunut, et han attangaddan helag Kohat. Mahapul ni henin
nunya pehding yu tep eleg mabalin ni keppaen dadda humman tep mettey
hu kumpulmih ni tuun mengeppa.
16 Hi Eleasar e u-ungngan Aaron e padi hu ngenamung ni mengippaptek
ni Tabernacle et yadda wadadman, henin lanan olibah ni kameihha-ad
di kengkeh, yadda bangbanglu, yadda pagey niya lanan olibah ni kamei-
appit."
17 Kan mewan APU DIOS nan Moses et hi Aaron ey
18 "Heninnuy mewan hu mahapul ni meippahding et eleg ida matey hu
helag Kohat anin ni meihnup idad kameussal di Tabernacle.
19 Mekihgep ni hi-gada hi Aaron niyadda lalakkin u-ungnga tud Taber-
nacle, et itudu dan hi-gada hedin hipa ingngunu da.
20 Tep hedin eleg da pehding huyya, man eleg mabalin ni umhehgep ida
hu helag Kohat di Tabernacle, tep mettey ida hedin ang-angen da hu usal
diman, anin ni nekemtang ni ebuh."

Ya ngunuddan helag Gerson e u-ungngan Levi

21 Kan mewan APU DIOS nan Moses ey
22 "Itudek mudda emin hu helag Gerson e u-ungngan Levi meippuun di
pewen da niyad pamilyah da.
23 Bilang mudda emin hu lalakkin dammutun mangngunnud Tabernacle
ni telumpulu ingganah di nelima toon tu.
24 Hi-gada mengnged idan nunya:
25 ya Tabernacle, ya meihhephep ni luput et ya meitta-kep ni kakkayyag-
gud ni katat, ya kultinah di heggeppan ni Tabernacle,
26 yadda kultinah et ya linubid di dallin ni Tabernacle niyad altar, ya
kultinah di heggeppan di dallin niyadda kameussal ni pengitta-yunan idan
kultinah. Hi-gada mewan ngenamung ni mengippaptek idan nunya hedin
man-e-tan ida helag Israel.
27 Hi Aaron niyadda lalakkin u-ungnga tu hu menang-ang idan helag
Gerson hedin daka ippahding hu neitudun ngunu da, yadda mahapul ni

ippahding da hedin man-e-tan ida niyadda edum ni ngunu da. Ittudu da
mewan ni hi-gada hedin hipa tetngeden da.
28 Huyyadda neitudun ngunuddan helag Gerson di Tabernacle. Hi
Ithamar e u-ungngan Aaron hu ngenamung ni menang-ang ni ngunu da."

Ya ngunuddan helag Merari e u-ungngan Levi

29 Immehel mewan hi APU DIOS nan Moses ey kantuy "Ilistam ida emin
hu helag Merari meippuun di pewen da niyad pamilyah da,
30 niya bilang mudda emin hu lalakkin dammutun mangngunnud
Tabernacle ni telumpulu ingganah di nelima toon tu.
31 Hi-gada mengnged ni kalkalimangngan Tabernacle heniddan kameib-
ballabag,
32 yadda tukud, yadda neituunan ni tukud, yadda pa-pa, yadda lin-
ubid di nanlinikweh ni Tabernacle niyaddan emin ida kameussal di
pengikkapyaan idan nunya. Wada hakey ni hi-gada ey ngenamung tun
mengippahding ni neitudun ngunu tu.
33 Huyyadda neitudun ngunnuen idan helag Merari di Tabernacle. Hi
Ithamar e u-ungngan Aaron hu mengituttuddun pehding da."

Ya listaan idan helag Levi

34-48 Inu-unnud di Moses nan Aaron niyadda kamengipappangngulun
helag Israel hu olden APU DIOS et ilista dan emin hu lalakkin helag Kohat,
hi Gerson et hi Merari e u-ungngaddan Levi, meippuun di pewen da niyad
pamilyah da. Binilang dan emin hu dammutun mangngunnud Tabernacle
ni telumpulu ingganah di nelima toon tu et heninnuy hu bilang ni helag
da: hi Kohat ey 2,750, hi Gerson ey 2,630, et hi Merari ey 3,200. Ya nga-mut
ni bilang dan emin ey 8,580.
49 Meippuun di intugun APU DIOS nan Moses ey neilistaddan emin niya
neitudun hanhakkey ni hi-gada ngunnuen da winu hipan pehding da.

Yadda etan tuun kameibbillang ni beken ni malinih

5

1 Kan APU DIOS nan Moses ey
2 "Itugun muddan helag Israel e pe-kal dad nangkampuan da hu tutu-
un wada anggetakkut ni degeh dan kamei-aldan, et yadda tutu-un wada
kamelpud annel da ni yadda etan eleg meibbillang ni malinih tep kinepa
da winu sinikdun da hu annel ni netey.
3 Man-ingngeh ni meippahding huyyad laki winu bii et ma-kal idad
pangkampuan yu tep eggak pinhed ni meluggit eya bebley ni pekibbeb-
leyan kun hi-gayun tutu-uk."
4 Inu-unnud idan helag Israel hu intugun APU DIOS nan Moses, et pa-kal
dad nangkampuan da etan ida tuun kameibbillang ni beken ni malinih.
5 Kan mewan APU DIOS nan Moses ey
6 "Itugun muddan helag Israel huyya: ya etan laki winu biin eleg tu u-
unnuda hi APU DIOS, et pehding tu lawah di edum tun tuu ey mambehhul.
7 Humman ni tuu ey mahapul ni ebbuluten tun nambahul et bayadan
tu multa tu etan di tuun nambahulan tu ey e-duman tun dewampulun
porsentoh.
8 Nem hedin netey etan tuu et endi neihnup ni aaggi tun pengidwatan
etan ni nambahul ni bayad tu ey meidwat nan APU DIOS humman, et
usalen idan padi. Hin-appil ngu dedan etan lakkitun kalneroh ni ukkaten
ni nambahul et kelengen tun pengippahdingan tun elaw ni panlinnih.

9 Emin hu illaw idan helag Israel ni iddawat dan APU DIOS ey ellan idan
padin menewwat.
10 Emin hu hipan meidwat etan ni padi ey ellan tu.”

Ya meippanggep etan ni lakin kaman-annil

11 Huyyadda intugun APU DIOS nan Moses
12 ni ittugun tuddan helag Israel: Hedin ngullaw an nenamak hu hakey
ni biin edum ni lakin beken tu ahwa
13 et man-ulig ida, nem endi tistigu et endi nena-kup ni hi-gada,
14 ey hedin man-annil etan lakin ahwan nunman ni bii winu man-e-lem
hu hakey ni laki e anin ni endi impahding ni ahwa tun lawah,
15 ey mahapul ni illaw ni laki hu ahwa tud kad-an ni padi. Niya mahapul
ni um-ilaw ni hangkiloh ni alinah ni eleg meha-adan ni mansikan olibah
winu bangbanglu tep mei-appit huyyan panmahmahan ni kaman-annil ni
laki ma-lat meamta hedin makulug ni nambahul hu ahwa tu.
16 Illaw etan ni padi etan bii et tu peehneng di hinanggan altar,
17 niya um-alan danum et iduyag tud bewed niya um-alan dep-ul di det-al
ni Tabernacle et i-dum tud danum.
18 Hedin negibbuh ni impeang-ang etan ni padi etan bii di hinanggan
APU DIOS, ey ukkahen tu betek ni bewek ni nunman ni bii et patnged tun
hi-gatu etan neiappit ni alinah et pengamtaan hedin makulug etan kapan-
annilin laki. Um-ehneng etan padid hinangga etan ni bii niya tetngeden tu
etan bewed ni neha-adan ni mapeit ni danum ni um-idwat ni idut etan di
nambahul.
19 Pansapatah ni padi etan bii ey kantun hi-gatuy “Hedin eleg ka makiulig
di edum ni laki niya hedin endi impahding mun lawah ni umhulun ni
keibbillangan mun beken ni malinih ey eleg um-amnu eya idut ni hi-gam.
20 Nem hedin nekiulig kad edum ni laki ey
21 hi APU DIOS hu mengiddut ni hi-gam ma-lat pippihulen dakan edum
mun tuu. Pambalin dakan mebessi
22 eyan neidutan ni danum ni innumem.” Hummangen etan ni bii et
kantuy “Ebbulutek huttan ni pehding APU DIOS.”
23 Ittudek etan ni padi huyyan idut di katat, et hantu ulahi etan neitudek
etan di mapeit ni danum di bewed.
24 Peinnum ni padi etan ni bii humman ni danum ni neidutan et
manhelheltap hedin tu-wangun nambahul.
25 Ellan mewan etan ni padi etan singnged ni biin alinah ni neiappit
gapuh ni annil et ita-gey tu et ipeang-ang tun APU DIOS ey hantu ilaw di
altar.
26 Umgamal etan padin nunman ni alinah et giheben tu, et painum tu
mewan etan ni bii etan danum.
27 Hedin nekiulig etan biid edum ni laki, man nemahhig hu helheltapen
tun iddawat ni danum ni neidutan et mebessi. Pippihulen idallin tutu-u.
28 Nem hedin eleg tu ipahding hu lawah, ey mehlag tep eleg um-amnu
hu idut ni hi-gatu.
29 Huyya hu tugun ni meippanggep ni annil. Hedin nekiulig hu biid edum
ni laki
30 winu kaman-annil hu laki e ya wadad nemnem tu ey wada edum ni
lakin ahwa tu, ey illaw tu ahwa tu et peehneng ni padid hinanggan APU
DIOS et ipahding tu huyyan tugun.
31 Endi bahul ni laki, nem hedin nambahul hu bii, man heltapen tu
kastigu tu.

Ya u-unnuden idan Nasirite

6

1 Intugun mewan APU DIOS nan Moses
2 e ittugun tuddan helag Israel huyya: “Hedin wada laki winu biin
mansapatah ma-lat mambalin ni Nasirite et i-eng-eng tu annel tun APU
DIOS,
3 ey mahapul ni eleg um-inum ni kaumbuteng. Eleg um-inum ni hipan
meinnum ni nekapyad grapes niya eleg mengngan ni grapes niya raisins.
4 Anin ni hipan nekapyad grapes, ya bukel tu winu ukih tu ey eleg
mabalin ni tu kennen.
5 Eleg mabalin ni an mampepu-lit niya eleg mabalin ni tu e-kalen iming
tu. Yan nunman ni tsimpuh ni pambalinan tun Nasirite ey mahapul ni
pedukkey tu bewek tu niya iming tu. Mahapul mewan ni pannenneng tun
pehding hu insapatah tu ma-lat maibilang ni malinih ingganah melebbah
humman ni tsimpuh ni insapatah tun pansilbian tun APU DIOS.
6 Ey eleg mabalin ni an meihnup di netey ni tuu.
7 Anin ni kantu et hi ametu, hi inetu winu yadda aaggi tu hu mettey, et
eleg mabalin ni tu hibbiten annel tu gapun hi-gada, tep neieng-eng nan
APU DIOS, e ya bewek tu hu keang-angan tu e hi-gatu ey Nasirite.
8 Hedin ya hakey ni tuu ey insapatah tun mambalin ni Nasirite et maieng-
eng nan APU DIOS ey mahapul ni pehding tu hu neitugun ni hi-gatu.
9 Hedin nehibit hu bewek ni hakey ni Nasirite tep neidagsid annel etan
ni tuun neminpinhakkey ni netey, ey mahapul ni hehgeden tun pitun
aggew et hantu mukmuki ulu tu niya e-kalen tu iming tu et han dammutun
meibbillang ni malinih.
10 Yan meikkewwalun aggew ey illaw tu etan ni padi hu dewwan paluma
winu dewwan balug di heggeppan ni Tabernacle.
11 I-appit ni padi hu hakey tep ya liwat niya gihheben tu hakey di altar
ma-lat mambalin mewan ni malinih humman ni tuu tep ya neidagsian tud
annel ni netey. Yan nunman ni aggew ey ippidwa tu mewan ni mansapatah
nan APU DIOS niya dukkeyen tu mewan bewek tu.
12 Ippidwa tu mewan ni ieng-eng annel tun APU DIOS et mambalin mewan
ni Nasirite. Eleg meibbillang etan tsimpuh ni nunman tep nehibit hu
neieng-eng ni bewek tu. Mahapul mewan law ni man-appit ni hantoon
tun lakkitun kalneroh gapuh ni bahul tu.
13 Hedin negibbuh ni impahding ni Nasirite hu insapatah tun pansilbian
tun APU DIOS, man umlaw di heggeppan ni Tabernacle
14 et peang-ang tun i-appit nan APU DIOS hu hakey ni hantoon tun
lakkitun kalneroh ni kamei-appit ni kagihheba, ya hakey ni hantoon tun
labah ni kalneroh ni kamei-appit tep ya liwat et ya hakey ni lakin kalneroh
ni kamei-appit ni pekiddagyuman tun APU DIOS. Huyyaddan animal ey
mahapul ni endi dipektoh da.
15 Um-iappit mewan ni hambasket ni sinapay ni eleg meha-adan ni
pampelbag, yadda mahdel ni sinapay ni nekamdugan ni mansikan olibah,
yadda mangkeingpih ni sinapay ni neha-adan ni mansikan olibah, yadda
pagey niya meinnum.
16 Peang-ang etan ni padi ida huyyan kamei-appit APU DIOS e pemengn-
gulu tudda kamei-appit tep ya liwat niya kagihheba,
17 et hantu itu-nud hu kamei-appit gapuh ni pekiddagyuman nan APU
DIOS niya hambasket ni sinapay ni eleg mekamdugan ni pampelbag, ya
pagey niya meinnum.

18 Mukmukan etan ni Nasirite hu bewek tud heggeppan ni Tabernacle et
giheben tud pengiggihheban ni kamei-appit ni pekiddagyuman nan hi APU
DIOS.
19 Hedin negibbuh ni nemukmukan hu bewek tu, ey iddawat ni padin hi-
gatu hu hanhakkey ni nelutun lapan lakkitun kalneroh, et yadda mahdel
niya meingpih ni sinapay ni eleg meha-adan ni pampelbag.
20 Itta-gey ni padin peang-ang nan APU DIOS humman idan meidwat
ni bingay idan padi et memei-dum di pagew et ya lapan kalneroh.
Hedin negibbuh ida huyya ey dammutu law ni um-inum etan Nasirite ni
meinnum.
21 Huyyadda tugun ni meu-unnud di pan-appitan ni Nasirite. Hedin
wada pay hu insapatah tun iddawat tun APU DIOS ni mei-dum di kamei-
appit ngu dedan, ey dammutu. Nem mahapul ni pehding tu hu insapatah
tu."
22 Kan APU DIOS nan Moses ey
23 "Ehel mud Aaron niyadda u-ungnga tu e heninnuy hu pambendisyon
daddan helag Israel:
24 'Hi APU DIOS hu mambendisyon niya mengippaptek ni hi-gayu.
25 Hi APU DIOS hu mengippeang-ang ni binabbal tu niya hemek tun hi-
gayu.
26 Hi-gatu hu mengidwat ni linggep yu ey peang-ang tu amleng tun hi-
gayu.' "
27 Kan mewan APU DIOS ey "Hedin ngeddanen idan padi hu ngadan kun
pemendisyonan dan helag Israel ey bendisyonak ida."

7

Ya i-appit idan kamengipappangngulun helag Israel

1 Ginibbuh nan Moses ni binehwat hu Tabernacle, et ipahding tu hu elaw
ni pengi-eng-engan dan APU DIOS ni nunman, yadda kameussal diman, ya
altar niyadda usal diman.
2 Yadda etan aap-apun helag Israel ni kamanlistaddan tutu-u
3 ey in-ali da hu iddawat dan APU DIOS. Humman ida ey enem ni kaliton
et ya hampulut dewwan bulug ni baka. Hakey ni kaliton hu indawat ni
dewwan ap-apu, niya hakey ni bulug ni baka hu indawat ni hakey ni ap-
apu. Impeang-ang dadda emin huyyad hinanggan Tabernacle.
4 Entanni ey kan APU DIOS nan Moses ey
5 "Abulut mudda huyyan indawat da et mausal di hipan ngunu eyad
Tabernacle. Idwat muddan helag Levi et usalen dad ngunu da."
6 Et idwat Moses idan helag Levi hu ida humman ni kaliton niyadda
bulug ni baka.
7 Indawat tu dewwan kaliton et ya epat ni bulug ni baka idan helag
Gerson et usalen dad ngunu da,
8 niya indawat tuddan helag Merari hu epat ni kaliton et ya walun bulug
ni bakan ussalen da damad ngunu da. Ya ap-apu dan mengituttuddun
ngunu da ey hi Ithamar e u-ungngan Aaron.
9 Endi an indawat nan Moses ni kaliton idan helag Kohat tep eleg da
mahapul di ngunu da, tep hi-gada kamemehhan ni neieng-eng ni ngunut
di Tabernacle.
10 Yan etan ni neieng-engan ni altar hu nengi-lian idan aap-apun nunman
idan indawat da et ipeang-ang dan inha-ad dad hinanggan altar.

11 Kan dedan lan APU DIOS nan Moses ey "Ehel muddan helag Israel
e kewa-wa-wan hampulut dewwan aggew ey i-alin hakey ni ap-apu hu
iddawat tun meussal ni pengi-eng-engan ni altar."
12-83 Ey ya nengi-lin iddawat tun nemangulun aggew ey hi Nahson e
u-ungngan Amminadab e helag Judah. Yan meikkadwan aggew ey hi
Nethanel e u-ungngan Suar. Yan meikkatlun aggew ey hi Eliab e u-ungngan
Helon e helag Sebulun. Yan meikka-pat ni aggew ey hi Elisur e u-ungngan
Sedeur e helag Reuben. Yan meikkelliman aggew ey hi Selumiel e u-
ungngan Surishaddai e helag Simeon. Yan meikka-nem ni aggew ey hi
Eliasap e u-ungngan Deuel e helag Gad. Yan meikkeppitun aggew ey hi
Elisham e u-ungngan Ammihud e helag Epraim. Yan meikkewwalun aggew
ey hi Gamaliel e u-ungngan Pedahsur e helag Manasseh. Yan meikkahyam
ni aggew ey hi Abidan e u-ungngan Gideoni e helag Benjamin. Yan
meikkeppulun aggew ey hi Ahieser ey u-ungngan Ammishaddai e helag
Dan. Yan meikkeppulu et hakey ni aggew ey hi Pagiel e u-ungngan Okran
e helag Asher. Yan meikkeppulut dewwan aggew ey hi Ahira e u-ungngan
Enan e helag Naptali.
Emin ida ey nan-iingngeh indawat da e hanhakkey ni duyun silber ni
umlaw di hangkiloh et kagedwah bel-at tu, ya hanhakkey ni mahukung
ni silber ni umlaw di hangkiloh bel-at tu meippuun di kameunnud ni
lekud da. Napnudda humman ni kayyaggud ni alinah ni nekamdugan ni
mansikan olibah, e huyya kamei-appit ni pagey. Indawat da mewan hu
hanhakkey ni ek-ekut ni mahukung ni duyun balituk ni umlaw ni 1/8 ni kilo
hu bel-at tu e neha-adan ni bangbanglun insensoh, ya hanhakkey ni kilaw
ni lakkitun baka, ya hanhakkey ni lakkitun kalneroh, ya hanhakkey ni
hantoon tun impah ni kalneroh ni kamei-appit ni kagihheba, ya hanhakkey
ni gelding ni kamei-appit tep ya liwat.
Yadda indawat dan kamei-appit di pekiddagyuman ey: handedwan
bulug ni baka, hanlilman lakkitun kalneroh, hanlilman gelding et ya
hanlilman hantoon tun impah ni kalneroh.
84-88 Et ya bilang emin ni indawat idan hampulut dewwan aap-apun
helag Israel ni meussal di kei-eng-engan ni altar ey: Hampulut dewwan sil-
ber ni duyu et ya hampulut dewwan silber ni mahukung ni duyun umlaw
di telumpulun kilo, hampulut dewwan balituk ni ekka-kut ni mahukung ni
duyun umlaw ni hangkiloh et kagedwah bel-at tun nangkapnun insensoh,
hampulut dewwan lakkitun baka, hampulut dewwan lakkitun kalneroh,
hampulut dewwan hantoon tun impah ni kalneroh, ya alinah ni i-appit dan
mei-unnud ida nunman ni kagihheba et ya hampulut dewwan gelding ni
kamei-appit tep ya liwat. Ya in-ali da pay ni kamei-appit ni pekiddagyuman
dan Apu Dios ey dewampulut epat ni lakkitun baka, na-nem ni lakkitun
kalneroh, na-nem ni gelding et ya na-nem ni hantoon tun impah ni
kalneroh.
89 Yan hinggepan nan Moses di Tabernacle et makihummangan nan APU
DIOS ey dingngel tu kaman-e-hel di nambattanan ni dewwan nepaot ni
nepayakan ni anghel di ta-pew ni hu-keb ni Kaban APU DIOS.

8

Ya pattukkan idan dilag

1 Kan APU DIOS nan Moses ey
2 "Ehel mun Aaron et hedin ippatuk tudda etan pitun dilag di pattukkan
ey ang-angen tu et madilagan hu pettek ni hinanggan nunman ni
pattukkan."

3 Inu-unnud Aaron et iha-ad tudda dilag etan di dammutun medillagan
hu hinanggan etan ni pattukkan.
4 Humman ni pattukkan ni dilag ey nekapyad balituk meippalpud hengeg
tu ingganah di utduk tu e neu-unnud hu impeang-ang APU DIOS nan Moses
ni pengiu-unnudan tu.
5 Kan APU DIOS nan Moses ey
6 "Appil mudda helag Levi idad edum dan helag Israel, et ipahding mu
hu elaw ni panlinnih ni hi-gada.
7 Wagkihim idan danum ni kapanlinnih et pelabahah mu bewek di ulu
da niyad annel da, ey pebalbal mun hi-gada balwasi da et maibilang idan
malinih.
8 Ehel mu mewan ni hi-gada et umi-liddan pakeetteng tun lakkitun baka,
ya alinah ni nekamdugan ni mansikan olibah ni kamei-appit, niya kilaw
ni lakkitun bakan kamei-appit tep ya liwat.
9 Ayagim idan emin hu helag Israel niya peehneng mudda helag Levi di
heggeppan ni Tabernacle.
10 Ey yadda helag Israel ey itta-pew da ngamay dad uluddan helag Levi.
11 Ipeang-ang Aaron idan hi-gak hu helag Levi et maieng-eng idan hi-gak
tep hi-gak pansilbian da.
12 Itta-pew idan helag Levi hu ngamay dad ulun etan ni dewwan lakkitun
baka. Mei-appit hu hakey tep ya liwat niya gihheben da etan hakey. Huyya
hu elaw ni panlinnih idan helag Levi.
13 Peehneng muddad hinanggan Aaron niyadda u-ungnga tu et maieng-
eng idan hi-gak.
14 Hanneya pehding mun mengi-eng-eng idan helag Levi, tep hi-gada
pinilik di edum dan helag Israel ni mengippahding ni pengunnuk.
15 Hedin negibbuh ni impahding mu humman ni elaw ni panlinnih ni hi-
gada ey ipeang-ang mudda et dammutu law ni umhehgep idad Tabernacle
et ipahding da hu pengunnuk ni hi-gada.
16 Neieng-eng ida helag Levi ni hi-gak, tep hi-gada neihullul di emin ni
pengulwan ni lakin u-ungngaddan helag Israel,
17 tep mei-eng-eng dedan ni hi-gak hu emin ni pengulwan ni lakin u-
ungngaddan helag Israel, anin idan nemangulun impah ni animal da.
Pinilik ida dedan ni mei-eng-eng ni hi-gak nunman ni hileng ni nemateyak
emin ni pengulwan ni lakin u-ungngaddan iEgypt.
18 Et humman hu, yadda helag Levi hu ihullul kuddan pengulwan ni
lakin u-ungngaddan helag Israel.
19 Hi-gada mewan hu pinilik ni emin di helag Israel ni mengippahding
idan ittudun Aaron niyadda u-ungnga tun ingngunu dad Tabernacle ma-lat
iehneng dadda edum dan helag Israel. Pehding da hu elaw ni panlinnih ni
hi-gada et endi an meippahding ni lawah ni hi-gada hedin meihnup idad
Tabernacle."
20 Inu-unnud Moses, hi Aaron niyadda helag Israel hu intugun APU DIOS
ni pehding daddan helag Levi.
21 Impahding idan helag Levi hu elaw ni panlinnih niya imbalbal da
balwasi da et peang-ang Aaron idan APU DIOS ey impahding tu hu elaw ni
panlinnih ni hi-gada ma-lat maibilang idan malinih.
22 Neipalpun nunman ey ida law kaumhegep hu helag Levi ni mangn-
gunnud Tabernacle, et baddangan da hi Aaron niyadda u-ungnga tun laki.
Inu-unnud dan emin hu intugun APU DIOS nan Moses ni pehding da.
23 Kan APU DIOS nan Moses ey

24 “Mahapul mewan ni u-unnuden idan helag Levi huyya: Hedin
dewampulut liman toon ida laki ey illapu dan mangngunnud Tabernacle.
25 Issiked dan mangngunnud man hedin nelima law toon da.
26 Hedin dinteng da humman ni toon ey umbaddang idan ebuh di
edum dan helag Levi ni mangguwalyad Tabernacle, nem beken law ni
hi-gada mengippahding ida etan ni ngunudman. Humman ida ittudum ni
ngunuddan helag Levi.”

Ya meippanggep etan ni Piyestah ni Passover e Nelabahan Anghel APU DIOS

9

1 Yan eman ni nemangulun bulan ni meikkadwan toon neipalpun neni-
yanan idan helag Israel ni Egypt ey immehel hi APU DIOS nan Moses di
Sinai
2 et kantuy “Ehel muddan helag Israel et ipahding da hu Piyestah ni
Passover e Nelabahan ni Anghel etan di nagtud ni tsimpuh.
3 Pehding yu huyya meippalpun kamangkehilleng ni meikkahampulut
epat ni aggew nunman ni bulan. Mahapul ni paka-u-unnuden yudda
intugun kun pehding yu meippanggep nunyan Piyestah.”
4 Inhel Moses idan tutu-u e ippahding da humman ni Piyestah
5 ni mahmahdem ni meikkahampulut epat ni aggew ni memengngulun
bulan di diman Sinai, et ipahding idan tutu-u humman e inu-unnud da hu
intugun APU DIOS nan Moses.
6 Nem wadadda eleg mangipahding ni nunman ni Piyestah tep kinepa da
annel ni netey et maibilang idan beken ni malinih, et lumaw idan Moses
nan Aaron nunman ni aggew
7 et kandan Moses ey “Eleg kami meibillang ni malinih tep kinepa mi
netey ni tuu. Nem anin et anhan, kele dakemi ikka-leg ni man-appit nan
APU DIOS ni nunyan nagtud ni tsimpuh ey ma-nudda edum min helag Israel
tep nan-appit ida?”
8 Kan Moses ni hi-gaday “Heged yu et amtaek hedin hipa e-helen APU
DIOS ni meippanggep ni hi-gayu.”
9 Entanni ey kan APU DIOS nan Moses ey
10 “Ehel muddan helag Israel e hedin wadan hi-gadan nunya winu yan
edum ni aggew hu meibbillang ni beken ni malinih ni tsimpuh ni Piyestah
ni Passover tep kinepa tu netey winu wada linawwan da et endiddan
nunman ni nagtud ni tsimpuh ey dammutun pehding da humman ni
Piyestah
11 ni mahmahdem ni meikkahampulut epat ni aggew ni meihhayned ni
bulan. Yan nunman ni tsimpuh pengngannan dan pakeetteng tun kalneroh
et ya mapeit ni ihhidan natnateng et ya sinapay ni eleg mekamdugan ni
kamampelbag.
12 Mahapul ni kennen dan emin et endi an metdaan ni kewa-waan tu.
Mahapul mewan ni endi hehpungen dan genit ni animal ni neiappit. *
Mahapul ni u-unnuden dan emin hu meunnud hedin pehding da humman
ni Piyestah.
13 Nem ya tuun eleg mengippahding nunya anin kameibbilang ni malinih
winu anin ni endi linawwan tu ey eleg law meibbillang ni tuuk tep eleg
tuwak iappitan ni nunman ni nagtud tsimpuh. Et heltapen tu kastigu tu
tep ya humman ni liwat tu.

---

* **9:12 9:12** John 19:36

14 Ya edum ni tuun nekibebley ni hi-gayun neminhed ni mengippahding
ni nunyan Piyestah ey dammutun pehding tu nem mahapul ni paka-u-
unnuden tu hu meunnud ni pehding. Anin ni hansinu-wan humman ni
tuu winu helag dedan Israel et mahapul ni u-unnuden tu hu meunnud ni
pehding."

Ya etan kulput ni nengipenguluddan helag Israel

15 Yan eman ni neiha-adan etan ni Tabernacle ey nelehbeng hu kulput
et hephepan tun kawwalwal. Hedin hileng man kamambalin ni apuy
humman ni kulput.
16 Hanniman kameippahding e hedin kawwalwal ey kamelehbeng
humman ni kulput ey hedin hileng ey kamambalin ni apuy.
17-18 Hedin immahpat etan kulput, ey amtaddan helag Israel e pinhed
APU DIOS ni man-e-tan ida. Et humman hu, bukkalen da kampu da ma-lat
man-etan ida. Ey ihha-ad da mewan hedin nansiked niya melehbeng etan
kulput. Nem hedin mannenneng etan kulput di Tabernacle, ey amta da e
pinhed APU DIOS ni mannenneng idadman ni nangkampuan da.
19 Anin ni meeyyapaw hu panha-adan ni kulput di Tabernacle et
manhahha-ad idadman e eleg ida man-e-tan ni pangkampuwan da et u-
unnuden da pinhed APU DIOS.
20 Hin-addum ni kamebillang ni ebuh hu aggew ni kapanhahha-adin
kulput etan di Tabernacle. Et humman ni ebuh ni aggew hu panha-adan
idan tuud nangkampuan da. Nem hedin in-olden APU DIOS ni man-e-tan
ida ey daka u-unnuda.
21 Hin-addum mewan ni hakey ni hileng ni ebuh hu panha-adan ni kulput
di Tabernacle et ida kaman-e-tan ni kewa-waan tu hedin immahpat etan
kulput. Nem anin ni kawwalwal winu hileng et hanniman daka pehding
e hedin immahpat etan kulput man mahapul ni man-e-tan ida.
22 Nem eleg ida man-e-tan anin ni dewwan aggew, hambulan, hantoon
winu mea-ayyapaw pay hedin eleg um-ahpat etan kulput. Nem hedin nisin
immahpat etan kulput man bukkalen da kampuda ma-lat man-etan ida.
23 Ya daka pengu-unnudin APU DIOS hu daka pemukkalin kampu da niya
daka pengikkapyai hedin humman inhel APU DIOS nan Moses ni pehding
da.

10

Yadda silber ni tangguyup

1 Kan APU DIOS nan Moses ey
2 "Kapya kan dewwan silber ni tangguyup et mausal ni pan-eyyag idan
tuu ma-lat maemung ida ey humman pay pengippeamtaan hedin mahapul
ni bukkalen da kampu da.
3 Hedin meippatnul ni dewwa etan ida tangguyup, humman pengamtaan
idan tuu e mahapul ni meemmung idad kad-am mud heggeppan ni
Tabernacle.
4 Nem hedin hakey ni ebuh hu meippatnul, ey ebuh ida etan kamengi-
pappangnguluddan tuu hu meemmung di kad-am.
5 Ey hedin kamamputuputul hu tenul etan ni tangguyup ey bukkalen
idan nangkampud appit ni kasimmilin aggew hu kampu da et man-etan
ida.
6 Yan pidwatun pengippatnulan dan tangguyup ni mamputuputul ey
bukkalen damaddan nangkampud appit ni south hu kampu da et maitu-
nud ida.

7 Nem hedin eyyagan yudda tuu ma-lat maemung ida, ey dukkedukkey
yu hu tenul ni tangguyup.
8 Yadda padin u-ungngan Aaron ni ebuh hu dammutun mengippatnul
ni tangguyup. Ey mahapul ni u-unnuden idan meittu-nud ni helag dadda
huyya.
9 Ey mahapul ni petnul yudda huyyan tangguyup et peamta yu e wada
gubat hedin wada buhul yun menggep ni bebley yu et mekigubat kayun
pengihwang yun annel yu. Baddangan dakeyun hi-gak e AP-APU e Dios yu
ma-lat meihwang kayud buhul yu.
10 Patnul yu mewan tangguyup yun tsimpuh ni pan-an-anlaan yu henin
Piyestah ni Kaketellakin Bulan winu yadda edum ni piyestah. Ey patnul yu
mewan tangguyup yud pan-appitan yun kagihheba niya pekiddagyuman
yun APU DIOS. Humman ni tenul ni tangguyup hu mengippenemnem ni
hi-gayun nan Apu Dios. Hi-gak hu AP-APU e Dios yu."

Ya nan-etanan idan helag Israel ni nangkampuan da

11 Yan eman ni meikkadwampulun aggew ni meikkadwam bulan ni
meikkadwan toon neipalpun neni-yanan idan helag Israel ni Egypt ey
himma-pat hu kulput ni wadad Tabernacle,
12 et umgah ida helag Israel et hi-yanen da hu eleg mebebleyid Sinai et
manglaw ida ingganah nansiked etan kulput di Paran e eleg mebebleyi.
13 Nedatngan hu pan-e-tanan da mewan et iolden APU DIOS nan Moses e
umlaw ida.
14 Yan inggahan da ey nantutu-nud ida e nemanguludda helag Judah
niyadda edum ni helag ni nekikampun hi-gada. Impanguluddan Nahson e
u-ungngan Amminadab.
15 Neitu-nud ida helag Issakar e hi Nethanel e u-ungngan Suar hu
nengipengulun hi-gada
16 et han maitu-nud hu helag Sebulun e impanguluddan Eliab e u-
ungngan Helon.
17 Et han law maitu-nud ida helag Gerson niyadda helag Merari e
nangnged etan ni binukal dan Tabernacle.
18 Neitu-nud ida helag Reuben et yadda edum da e impangulun Elisur e
u-ungngan Sedeur.
19 Neitu-nud ida helag Simeon e impangulun Selumiel e u-ungngan
Surishaddai.
20 Et maitu-nud ida helag Gad e impangulun Eliasap e u-ungngan Deuel.
21 Neitu-nud ida helag Kohat e helag Levi e hi-gada nangnged idan
neieng-eng ni usal di Tabernacle. Yan dintengan da etan di pangkampuan
da ey neiha-ad law etan Tabernacle.
22 Neitu-nud damadda helag Epraim e impanguluddan Elishamah e u-
ungngan Ammihud.
23 Neitu-nud ni hi-gada hu helag Manasseh e impanguluddan Gamaliel e
u-ungngan Pedahsur.
24 Neitu-nud ida dama helag Benjamin e impanguluddan Abidan e u-
ungngan Gideoni.
25 Ya nanggillig ni tellun helag Israel ey yadda helag Dan, yadda helag
Asher niyadda helag Naptali e humman ida ey guwalyad benneggan. Ya
nengipengulun hi-gada ey yadda helag Dan e impanguluddan Ahieser e
u-ungngan Ammishaddai.
26 Neitu-nud hu helag Asher e impanguluddan Pagiel e u-ungngan Okran,

27 et yadda law hu helag Naptali e impanguluddan Ahira e u-ungngan
Enan.
28 Hanneya hu elaw ni negenedwaan idan helag Israel niya nantutu-
nudan dad lawwan dan da pan-e-tanan.
29 Hakey ni aggew ey kan Moses nan hi aydu tu e hi Hobab e u-
ungngan Jetro e iMidian ey "Umlaw kamid bebley ni inhel APU DIOS ni
iddawat tun hi-gamin helag Israel. Pakilaw kan hi-gami et idwatan dakan
panyaggudam tep inhel APU DIOS e iddawat tu panyaggudan min tuu tu."
30 Nem kan Hobab ey "Eleggak mekillaw ni hi-gayu. Mahapul ni
mambangngaddak di pamilyah kud bebley mi."
31 Kan mewan Moses ni hi-gatuy "Entan anhan dakemi hi-yan. Pakilaw
ka kumaddan ni hi-gami, tep hi-gam hu nengamta hedin attu pangkam-
puan tayu eyad eleg mebebleyi.
32 Iddawtan dakaddan dakel ni panyaggudan ni iddawat APU DIOS ni hi-
gatsu."
33 Yan neni-yanan idan helag Israel di Sinai ey nandalan idan tellun
aggew. Nemangulu hu Kaban APU DIOS tep hedin attu nansikedan tu ey
yadman pangkampuan da.
34 Hedin kawwalwal et ida kamenglaw ey kamei-unnuunnud ni hi-gada
etan kulput.
35 Hedin mewan immegah ida et umlaw ida e in-attang da etan Kaban
Apu Dios ey kan Moses ey "APU DIOS, inah ka et mudda pan-iwehit hu
buhul mu. Pabsik mudda tuun anggebe-hel daka!"
36 Hedin dimmateng idad pangkampuan da et inha-ad da Kaban Apu
Dios, kan Moses ey "Kaibangngad ka e APU DIOS di kad-an min kalibulibun
helag Israel."

11

Ya kamanpanlillih iddan

1 Entanni ey inlapuddan helag Israel ni manlillih nan APU DIOS tep yadda
ligat da. Dingngel APU DIOS hu ngudu da ey bimmunget et paeli tu apuy et
malgab hu pangil ni nangkampuan da.
2 Nampehemmehemmek idan nampebaddang nan Moses et mandasal
nan APU DIOS et ma-dep hu apuy.
3 Nginedanan dan Taberah humman ni nangkampuan da e ya keibbelli-
nan tu ey 'Kamantetebbel ni bebley' tep immali apuy APU DIOS di kad-an
da.
4 Entanni ey kaheppuladdan beken ni helag Israel ni nekilaw ni hi-gada
hu kayyaggud ni kennen ni wadad Egypt, henin detag. Anin idan helag
Israel et ida dama kamanlillih e kanday "Hamban wada detag ni ihhida
tayu ey.
5 Yan kaweda tayud Egypt ey hedin pinhed tayu deleg man wada, liblih
pay. Dakel pay diman bihhu-ut, yadda melon, niyadda dakel ni klasih ni
danggu niya tapal!
6 Nem yan nunya ey nehingla itsu law ni peteg ni manah tep ebuh
humman tayu kakennakennan kewa-wa-wa!"
7 Ya manah ey heni ekka-ket ni bukel e beken ni makablah ang-ang tu.
8-9 Ida kame-gah ni hileng di kad-an ni nangkampuan idan helag Israel, et
hedin newa-wa man inemung da. Daka beyyua et mamblin ni heni alinah
ey handa kinapyan nedampillag ni sinapay. Hedin ya tamtam tu man heni
sinapay ni nekamdugan ni mansikan olibah.

10 Kadeddengngelan Moses e ida kamanpanlillih etan tuun neamung
di heggeppan ni kampu ey kamemunnumunnu nemnem tu tep bimmub-
bunget hi APU DIOS.
11 Et kantun APU DIOS ey "Kele hanneya muka pehding ni hi-gak e bega-
en mu e muwak kapanliligat? Hipa nak impahding ni muka bellawa et
hi-gak mu nengidinelan ida eyan dakel ni tuun hanneya elaw da?
12 Beken ni hi-gak hu namyuh ni hi-gada niya beken ni hi-gak hu ammed
da! Ey kele nak nambalin ni heni kaman-e-ban hi-gada et nak ida illaw di
bebley ni inhel mun iddawat muddan aammed mi?
13 Attu nak pengellaan ni dakel ni detag ni pehiddak idan nunyan dakel
ni tuu? Anin anhan et ida kaumlilililih e ida kaumbagabagan detag.
14 Eggak kabaelin hakkeyan ni mengippaptek ni hi-gada. Nakka
meliggasin peteg!
15 Hedin hanneya pehding mun hi-gak man kedukdul hu patey muwak
ew katteg et eggak helheltapen hu hanneya. Nem hedin daka kapeamleng
man entan tuwak anhan panliligat."
16 Entanni ey kan APU DIOS nan Moses ey "Ayagim ida nepitun
kamengipappangngulun helag Israel et maemung idad Tabernacle di kad-
an mu.
17 Um-ali-ak et umhellak ni hi-gam diman, ey weddaek alin hi-gada hu
Ispirituh ni henin winedak ni hi-gam ma-lat baddangan dakan hi-gadan
mengippaptek idan etan ni tuu et eleg mu hakkeyan.
18 Ehel mun hi-gada e mahapul ni pehding da hu elaw ni panlinnih tep
hi-gak e AP-APU ey dingngel ku lilih da e kanday 'Hamban wada detag ni
ihhida tayu ey' niya kanday 'Kedukdul hu biyag tayud Egypt'. Et humman
hu, weddaek hu detag ni kabbuhhan ey mahapul ni kennen da.
19 Beken ni han-aggew ni ebuh winu dewwan aggew, winu lima, winu
hampulu, winu dewampulun aggew, tep mahapul ni
20 kennen dan kewa-wa-wan hambulan ingganah makahhingladda et
henidda um-uta. Hanneya meippahding tep inwalleng da-ak et kanday
'Kele dedan tayu hini-yan hu Egypt?' "
21 Nem kan Moses nan APU DIOS ey "Ya bilang ida eyan impanguluk ni
tuun dammutun mansindalu ey enem ni gatut ni libu, ey kele kammuy
iddawtan idan emin ni detag ni kennen dan hambulan?
22 Anin na-mun keklengen min emin animal mi et umkulang ni kennen
da. Ey anin na-mun hellepen min emin hu deleg di baybay et umkulang
ni pekkan ni hi-gada."
23 Et kan APU DIOS nan Moses ey "Kaw wada pappeg ni kabaelan ku?
Yan nunya penang-angam hedin um-amnu eya inhel ku!"
24 Limmaw hi Moses et tu ehelen ni hi-gada hu inhel APU DIOS,
et ayagan tudda nepitun kamengipappangngulun hi-gada, et peehneng
tuddad nanlinikweh ni Tabernacle.
25 Entanni ey immali hi APU DIOS etan di kulput et umhel nan Moses.
Wineda tudda etan ni nepitun tuun nepili hu Ispirituh ni henin wineda tun
Moses. Yan newadaan ni Ispirituh ni hi-gada ey nambalin idan prophet ni
nekemtang, nem yan nunman ni ebuh.
26 Yadda etan dewwa e hi Eldad nan Medad e nekilistaddad nepitun tuu
ey wadaddad kampu da tep eleg ida lumaw di Tabernacle ni nunman ni
tsimpuh, nem anin ni hi-gada et nan-abig idan newadaan ni Ispirituh ni
hi-gada.
27 Et wada hu kamenikken ni lakin nambesik et tu ehelen nan Moses e
immen di Eldad nan Medad di kampu da e ida kaman-ebbig.

28 Immehel hi Joshua e u-ungngan Nun e hi-gatu kamemabbaddang nan
Moses neipalpun keu-ungnga tu ey kantun Moses ey "Mu pasiked ida, apu!"
29 Nem kan Moses ey "Entan tuwak ikakkaguh. Kaw beken mewan ni
kayyaggud hedin weddaen APU DIOS di emin ni tuu tu hu Ispirituh tu et
mambalin idan emin ni prophet?"
30 Negibbuh huyya et mambangngad di Moses niyadda etan nepitun
kamengipappangngulud kakampu da.
31 Entanni ey impaelin APU DIOS hu dibdib ni nengi-lin dakel ni peteg ni
sisit ni nalpud baybay et umpaddad puyek ey neipu-ul ida et tellun piyeh
keta-gey da ey nenap-apan hu mahkang etan di nangkampuan idan helag
Israel e henin kedawwin kadellanan han-aggew.
32 Et itattaggan idan tutu-u hu ala e in-a-aggew da et ilallabbi da, et mewa-
wa mewan et ia-aggew da ala. Ya inlan hakey ni hi-gada ey umlaw di
neliman bushel et da pan-iha-pey di nangkampuan da.
33 Nem entannit daka pankennadda humman ni sisit, ey impaelin APU
DIOS hu nemahhig ni degeh tep bimmubbunget ni hi-gada.
34 Dakel ni hi-gada netey et mukun nginedanan da humman ni nangkam-
puan dan 'Kibrot Hataabah.' Ya keibbellinan tu ey 'Kulung idan nadmut
ni detag' tep ingkulung daddadman hu tutu-un kamanlillih meippanggep
ni kennen ni kaiddawadawat APU DIOS.
35 Entanni ey hini-yan idan helag Israel humman et lumaw idad Haserot
et mangkampuddadman.

12

Pinihul di Miriam nan Aaron hi Moses

1 Yan kaweda dad Haserot ey pinihul di Miriam nan hi Aaron hi Moses
tep inahwa tu hu biin Kushite.
2 Kanda pay ey "Kaw hi Moses ni ebuh hu inhelan APU DIOS? Kaw eleg
dama umhel ni hi-gata?" Humman ni inhel da ey dingngel APU DIOS.
3 (Yad emin ni tuud puyek ey endi henin Moses e kamampekumbabah.)
4 Pinhakkeyey ineyagan APU DIOS hi Moses, hi Aaron et hi Miriam et
kantun hi-gaday "Lakkayuy ni tellud Tabernacle!" Et lumaw idan tellu.
5 Entanni ey nelehbeng hi APU DIOS di kulput e heni tukud di heggeppan
ni Tabernacle et aygan tud Aaron nan Miriam. Inu-unnud da et lumaw
idan dewwad kad-an tu.
6 Kan APU DIOS ni hi-gaday "Dengel yu eya e-helek! Hedin wada pinhed
kun e-helen idan prophet ey peamtak ni hi-gadad i-innep da.
7 Nem hedin hi Moses e bega-en ku ey beken ni hanniman, tep indinel
kun emin ni hi-gatu hu helag Israel.
8 Humman gaputun nakka mekihhinnanggan mekihhummangan ni hi-
gatu niya nakka panna-ud hu pinhed kun e-helen ni hi-gatu, et heni da-ak
inang-ang. Kele eleg kayu umtakut ni memihhul ni hi-gatu?"
9 Nemahhig bunget APU DIOS ni hi-gada et hi-yanen tudda.
10 Kamangkeitta-gey etan kulput di ta-pew ni Tabernacle ey endi maptek
ey newada hu leprosih nan Miriam e nambalin ni pukaw hu belat tu.
Inang-ang Aaron humman ni neipahding,
11 ey kantun Moses ey "Apu, entan dakemi anhan kastigu tep ya
nambahulan min eleg mi pakannemnemen et ipahding mi.
12 Ang-ang mu anhan et eleg mambalin hi Miriam ni heni neiungngan
gelang ni netey e kamangkebwel ngu dedan ni neukatan tu."

13 Et mandasal hi Moses nan APU DIOS e kantuy "Peyaggud mu anhan e
APU DIOS hi Miriam!"
14 Hinumang APU DIOS ey kantun Moses ey "Gullat ni linupdaan ametu
angah tu, et mahapul ni issipel tu baing tun pitun aggew. Et humman
hu, idawwi yu nid kampu yun pitun aggew, et hedin negibbuh ey han
dammutun mambangngad di kampu."
15 Indawwi da hi Miriam di nangkampuan dan pitun aggew et eleg ida
man-etan ingganah nambangngad hi Miriam di kampu da.
16 Hini-yan da hu Haserot et lumaw idad Paran e eleg mebebleyi et
mangkampudda mewan diman.

13

Ya nemutukan Moses ida etan ni an mansi-im di Kanaan

1 Kan APU DIOS nan Moses ey
2 "Pili kan hanhakkey di hampulut dewwan helag Israel et palaw
muddan an mansi-im di Kanaan e bebley ni iddawat kun hi-gayu."
3 Et u-unnuden Moses humman inhel APU DIOS. Intu-dak tudda
hampulut dewwan lalakkin kamengipappangnguluddan helag Israel et
umgah idadman Paran e nangkampuan da.
4 Huyyadda ngadan da: hi Sammua e u-ungngan Sakkur di helag Reuben,
5 hi Saphat e u-ungngan Hori di helag Simeon,
6 hi Kaleb e u-ungngan Jephunneh di helag Judah,
7 hi Igal e u-ungngan Joseph di helag Issakar,
8 hi Hosea e u-ungngan Nun di helag Epraim,
9 hi Palti e u-ungngan Raphu di helag Benjamin,
10 hi Gaddiel e u-ungngan Sodi di helag Sebulun,
11 hi Ammiel e u-ungngan Gemalli di helag Dan,
12 hi Gaddi e u-ungngan Susi di helag Manasseh e u-ungngan Joseph,
13 hi Sethur e u-ungngan Michael di helag Asher,
14 hi Nahbi e u-ungngan Bopsi di helag Naptali,
15 et hi Geuel e u-ungngan Maki di helag Gad.
16 Huyyadda intu-dak Moses ni an mansi-im ni bebley ni lawwan da. Yan
nunyan tsimpuh hu nenullulan nan Moses ni ngadan Hosea e u-ungngan
Nun ni Joshua.
17 Yan nengitu-dakan Moses ni hi-gada ey kantuy "Elaw kayud appit ni
north e idlan yud Negeb ingganah di appit ni south ni Kanaan ey nedagah
kayud etan di duntuduntug ni bebley.
18 Hedin dimmateng kayudman ey ang-ang yu hedin hipa elaw tu
humman ni bebley niyadda bimmebley, hedin dakel ida winu hahhakkey
ida winu hedin nangka-let ida winu eleg.
19-20 Ey ang-ang yu hedin kayyaggud humman ni bebley winu lawah.
Ang-ang yu hedin neluhud winu eleg. Niya ang-ang yu hedin mateba
neitnem winu eleg, niya hedin dakel keyew. Ey yallin pambangngadan
yu, ey ienamut kayun lameh ni neitnem diman." (Yan nunman ni tsimpuh
ey nelapuan ni melu-um hu grapes.)
21 Limmaw ida humman ni lalakki et ilepu dan man-ang-ang-ang di eleg
mebebleyid Sin di Kanaan ingganah di Rehab e neihnup di Hamat.
22 Nampalaw ida nid appit ni north et mandalan idad Negeb et han-
ida lumaw di Hebron e nambebleyan di Ahiman, hi Sehai et hi Talmai e
helag idan etta-teng ni tutu-un kameingngadnin Anakim. (Ya Hebron hu

nemangulun nekapyan bebley ni pitun toon et han hu Soan e bebley di
Egypt.)
23 Yan linawwan dad Nedeklan e Eskol ey immaladdan hambu-ngul ni
grapes. Makabbel-at et pakkadek ni in-attang ni dewwan tuu. Immaladda
pay ni lameh ni pomegranate niya lameh ni fig et ienamut da.
24 Nginedanan idan nunman ni helag Israel humman ni Nedeklan e Eskol
e ya keibbellinan tu ey 'nebu-ngul' tep yadman nengal-an dan nebu-ngul
ni grapes.
25 Nelabah hu na-pat ni aggew ni nansiiman da et mambangngad
26 idad Kades di Paran e kad-an di Moses nan Aaron niyadda edum dan
helag Israel. Ine-ehhel da hu inenang-ang da et peang-ang da etan lameh
idan neitnem ni in-anemut da.
27 Kandan Moses ey "Limmaw kamid bebley ni nengitu-dakam ni hi-
gami ey inang-ang mi e kayyaggud niya makatmel ey mateba nangkeitnem
diman. Dakel putsukan, ey adyah hu in-anemut min lameh idan neitnem
ni inla midman.
28 Nem yadda tutu-un nambebley diman ey nangka-let ida. Mahkang hu
bebley da niya nehammad ni neluhud. Ey anggetakkut tep wada etta-teng
ni tutu-udman e nahlag idan Anak.
29 Hedin yadda iAmalek ey nambebley idad Negeb. Yadda Hittite, yadda
Jebusite niyadda Amorite ey nambebley idad duntuduntug diman. Yadda
iKanaan ey nambebley idad gilig ni baybay niyaddad gilig ni Wangwang e
Jordan."
30 Kamanlillih ida helag Israel nan Moses nem impaineng Kaleb et kantuy
"Itsuy kuma et tayudda gubaten et hi-gatsu mambebley diman tep nanna-
ud ni apputen tayudda."
31 Nem kan ida etan ni edum tun an nansiim ey "Eleg tayudda
mannuman han-apput tep ka-ang-ang e et-eteng kabaelan da nem hi-
gatsu."
32 Inhinap dad edum dan helag Israel hu beken ni makulug ni
meippanggep etan ni bebley. Kanday "Lawah hu puyek diman tep kulang
hu kaillameh idan neitnem ni kennen ni emin ni nambebley diman niya
etta-teng idan tutu-u hu nambebley diman.
33 Immen ida pay diman hu helag Anak et hedin ya mika penang-ang ni
annel mi ey heni kami taggunnay ey nanna-ud ni hanniman hu penang-ang
dan hi-gami."

14

Ya lilih mewan idan helag Israel

1 Yan nunman ni hileng ey nemahhig hu nangih idan helag Israel tep ya
inamta da ey endi law namnamah da,
2 et manlilih idan Moses nan Aaron e kanday "Heballi netey kamid Egypt
winu ya eyad desert!
3 Kele daitsu in-alin APU DIOS eyad bebley et itsu matey di gubat ma-lat
alen da ahwa tayu niyadda u-ungnga tayu et pambalin daddan himbut?
Kedukdul ew katteg hu mambangngad itsud Egypt!"
4 Entanni tu-wangu ey wada hakkeyey kanday "Pili itsun mengippengn-
gulun hi-gatsu et mambangngad itsud Egypt."
5 Neamtaan di Moses nan Aaron et manyuung idad hinanggaddan
nunman ni tutu-u.
6 Hedin hi Joshua e u-ungngan Nun et hi Kaleb e u-ungngan Jephunneh
e nekilaw ni an nansiim ey nemahhig lemyung da et bi-kien da balwasi da.

7 Kandaddan tutu-uy “Kakkayyaggud kaya etan bebley ni mi inang-ang.
8 Hedin peamleng tayu hi APU DIOS man illaw daitsun melinggep di
bebley ni iddawat tun hi-gatsu e matmel niya mateba kameitnem ey dakel
hu putsukan.
9 Entan kuma an pangngehay nan APU DIOS. Entan takut yuddan
tutu-udman tep nanna-ud ni apputen tayudda. Hedin hi-gada man endi
mengihwang ni hi-gada, nem hedin hi-gatsu man wada hi APU DIOS ni
memaddang, et humman hu entan takut yu.”

10 Entanni ey nanhuhummangan idan emin etan tuu e da tengbaen di
Joshua nan Kaleb, nem endi maptek ey nampeang-ang hi APU DIOS ni hi-
gadan emin e kaumhili heyaw tud Tabernacle ni daka pandeyyawi.
11 Ey immehel hi APU DIOS nan Moses e kantuy “Kele anhan ingganah
nunyay da-ak kangengngehayadda eyan tutu-u? Kaw eleg da-ak ni hekey
kulluga, anin ni dakel impenahding kun miracle ni inenang-ang da?
12 Peellik hu degeh et meendidda huyyan tutu-u et hi-gam hu iddawtan
kun dakel ni helag niya iddawtan dakan e-etteng ni kabaelan da nem yadda
huyyan tutu-u!”

13 Nem nampehemmehemmek hi Moses nan APU DIOS et kantuy “APU
DIOS, inamtaddan iEgypt e impa-kal mudda huyyan tuudman ni bebley da
tep ya et-eteng ni kabaelam. Ey hedin ippahding mu humman et dedngelen
da, ey hi-gada mengippeamtaddan
14 nampambebley di deyan nuntan ni mu pehding. Dingngel da e hi-gam
e APU DIOS ey nampeang-ang kan hi-gami niya wada ka etan di kulput ni
kamei-unnuunnud ni hi-gamin kawwalwal et ipengulu dakemi, niya hedin
hileng man kamambalin ni apuy ma-lat panilag mi.
15 Nem hedin henin nuntan pehding mu e endien mudda emin tutu-um
ey penghel ngun tutu-ud edum ni bebley ni nangngel ni meippanggep ni
hi-gam niya et-eteng ni kabaelam
16 e mukun pintey mudda tutu-um di desert ey tep eleg mu kabaelan ni
iddateng idad bebley ni inhel mun pengillawwam ni hi-gada.

17 Et humman hu, peang-ang mu anhan hu elaw mu e humman hu inhel
mu lan kammuy:
18 ‘Hi-gak e DIOS ey bekennak ni nelakah ni umbunget. Et-eteng hu
impeminhed kun hi-gayu. Ey nakka liwwana liwat yu niya ngehay yu.
Nem eggak ebbulutan eleg mekastigu hu liwat yu, tep kastiguek ali hu u-
ungnga yu tep ya liwat yun a-ammed da, anin idan inap-apu yu.’
19 Et humman hu, gapuh ni et-eteng ni impeminhed mu e APU DIOS,
ey nakka iddasal e pesinsahim anhan hu liwat idan nunyan tutu-u henin
impenading mun hi-gada meippalpun neni-yanan dan Egypt.”

20 Hinumang APU DIOS e kantuy “Em, anin pessinsahak ida, tep imbagam
ni hi-gak.
21 Nem hi-gak e wadan ingganah niya kamedeyyaw ni Dios ey issapatah
ku
22 e endin hi-gadalli mategun an umdateng di diman ni bebley. Tep
anin ni inang-ang dad Egypt niyad eleg mebebleyi hu dayaw ku niyadda
impahding kun eleg kabaelan ni tuu ey kapyatun eleg da u-unnuda tugun
ku et daka patnai anus kun hi-gada.
23 Et humman hu, eleg mabalin ni wadan hi-gada an umdateng etan di
bebley ni inhel ku lan aammed dan iddawat kun hi-gada. Tep eleg mabalin
ni mekidteng ida tutu-un eleg mengu-unnud ni hi-gak.

24 Nem hi Kaleb e bega-en ku ey nanengtun et-eteng hu dinel tun hi-
gak. Et humman hu, hi-gatun ebuh hu dammutun mekidteng di diman ni
bebley ni tu siniim et mambebley ida helag tudman.
25 Entan pampalaw di nedeklan ni nambebleyan idan iAmalek niyadda
iKanaan tep yan kabbuhhan ey mambangngad kayu et mampalaw kayud
eleg mebebleyid appit ni Madlang ni Baybay."
26 Kan mewan nan APU DIOS nan Moses et hi Aaron ey
27 "Endi pappeg ni lilih idan nunyan tutu-un hi-gak et deh e im-
minglayyak law.
28 Ehel yu huyyan hi-gada e kangkuy 'Nanna-ud ni pehding kun hi-gayu
hu inhel yun meippahding ni hi-gayu.
29 Nanlilihan kayun hi-gak, et humman hu mettey kayun emin eyad eleg
mebebleyi! Endin hi-gayun meippalpud dewampulu toon tun nekilista
etan ni nebilangan ni tuu
30 hu an umdateng di bebley ni insapatah kun iddawat kun hi-gayu.
Ebuh di Kaleb e u-ungngan Jephunneh nan hi Joshua e u-ungngan Nun
ni umdateng diman.
31 Yadda etan u-ungnga yun kanyuy ellan ni buhul yu ey hi-gada
pedetteng kudman e bebley ni pinihul yu et hi-gada mambebley diman
et man-am-amleng ida.
32 Nem hedin hi-gayun a-ammed da, ey mettey kayu eyad eleg mebebleyi.
33 Yadda u-ungnga yu hu manhelheltap eyad eleg mebebleyi ni na-pat ni
toon et lumeniklikweh ida tep eleg yu u-unnuden hu tugun ku ingganah
ni endi metdaan ni hi-gayu, anin ni hakey.
34 Ya etan na-pat ni aggew ni yu nansiiman di Kanaan ey pambalin kun
na-pat ni toon ni panliggatan yu tep ya liwat yu et penang-angan yun
bunget kun hi-gayu.
35 Et makulug ni hanniman pehding kuddan lawah ni tutu-un nangnge-
hay ni hi-gak ma-lat matey idan emin eyad eleg mebebleyi. Hi-gak e AP-APU
e Dios hu nanghel ni nunya.' "
36-37 Yadda intu-dak Moses ni an nansiim et idaddatteng da beken
ni makulug et humulun ni nanlilihan idan nunman ni helag Israel ey
impandegeh idan APU DIOS et matey ida.
38 Ebuh law di Joshua e u-ungngan Nun et hi Kaleb e u-ungngan
Jephunneh ni nanengtun mategun hi-gadan hampulut dewwan nansiim.
39 Inhel Moses idan edum tun helag Israel hu inhel APU DIOS ey nemahhig
lemyung da.
40 Kanday "Em, mika ebbuluta e nanliwat kami. Et humman hu,
nandaddan kami law ni umlaw di bebley ni inhel APU DIOS ni lawwan
mi." Kamangkewa-wa ey immegah idan umlaw di duntuduntug ni bebley
di Kanaan.
41 Nem kan Moses ni hi-gaday "Kele nealay eleg yu u-unnuda olden
APU DIOS ni mambangngad kayud eleg mebebleyi? Endi silbin nuntan ni
pehding yu.
42 Entan kuma panglaw yu! Eleg dakeyu baddangin APU DIOS. Nanna-ud
ni meapput kayu.
43 Mettey kayun an mekiggubbat idan Amalekite niyadda Kanaanite.
Inwalleng dakeyun APU DIOS tep nginhay yu."
44 Nem impilit idan helag Israel ni limmaw di duntuduntug ni bebley ey
eleg da itebin hu Kaban APU DIOS niya eleg makilaw hi Moses.

45 Entanni ey immalidda Amalekite niyadda Kanaanite ni nambebley
diman et apputen dadda et pampedugen dadda humman ni helag Israel
ingganah di Hormah.

15

Ya tugun APU DIOS meippanggep ni hi-gatu

1 Kan mewan APU DIOS nan Moses ey
2 "Ehel mu huyya idan edum mun helag Israel: Hedin umdateng kayud
Kanaan e iddawat kun pambebleyan yu
3 et man-appit kayun hi-gak ni kagihheba, ey mahapul ni ya animal yun
kalneroh winu gelding ey baka hu i-appit yu. Nem hedin man-appit kayun
kagihheba gapuh ni insapatah yu winu iggeb-at yun man-appit winu ya
etan yuka i-appit ni katootoon ni piyestah,
4 ey mahapul ni meunnudan ni hangkiloh ni kayyaggud ni alinah ni
neha-adan ni hakey ni litroh ni mansikan olibah.
5 Ya mei-unnud di hakey ni pakeetteng tun kalneroh ni kamei-appit ni
kagihheba ey hakey ni litroh ni meinnum ni kamei-appit.
6 Hedin lakkitun kalneroh hu mei-appit ni kagihheba ey meunnudan ni
dewwan kiloh ni alinah ni na-duman ni nganngnih ni hakey et kagedwah
ni litroh ni mansikan olibah,
7 ey nganngnih ni hakey et kagedwah ni litroh ni meinum ni kamei-
appit. Ma-lat hi-gak e AP-APU ey um-amlengngak tep ya nebanglun hamuy
da.
8 Hedin kilaw ni lakin baka hu mei-appit ni kagihheba gapuh ni
insapatah winu gapuh ni pekiddagyuman nan APU DIOS,
9 ey mahapul ni meunnudan ni tellun kiloh ni alinah ni nekamdugan ni
epat ni litroh ni mansikan olibah,
10 niya dewwan litroh ni meinnum, ma-lat umamlengngak ni hamuy da.
11 Huyyadda hu mahapul ni meunnud di pan-appitan ni kilaw ni lakkitun
baka winu lakkitun kalneroh niya pakeetteng tun kalneroh winu gelding.
12 Hanniman ipahding yun emin hedin man-appit kayuddan nunyan
animal.
13 Mahapul ni emin kayun helag Israel ey u-unnuden yudda huyyan emin
ni pan-appitan yun hi-gak e AP-APU.
14 Anin idan nalpud edum ni bebley ni nekibebley ni hi-gayu et mahapul
ni u-unnuden dadda huyyan kameunnud ni pan-appitan dan hi-gak ni
kagihheba.
15 Hi-gayuddan helag Israel niyadda nekibebley ni hi-gayun nalpud edum
ni bebley, ey mahapul ni u-unnuden yudda huyyan tugun ni meunnud ni
ingganah, tep nan-iingngeh nakka pengibbillang ni hi-gayu.
16 Man-iingngeh hu tugun ni u-unnuden yun helag Israel niyadda
nekibebley ni hi-gayu."
17 Immehel mewan hi APU DIOS nan Moses ey kantuy
18 "Ehel mudda huyyan helag Israel: 'Hedin wada kayulli law di bebley
ni pengillawwak ni hi-gayu,
19 ey mahapul ni wada appilen yun i-appit yun hi-gak e DIOS yu etan idad
kamekkan ni lameh ni neitnem diman.
20 Hedin mewan mengapya kayun sinapay ni nalpud pakeani yu, ey ma-
hapul ni um-appil kayun mei-appit henin yuka pehding ni memengngulun
meennin intanem yu.
21 Mahapul ni man-appit kayun hi-gak ni katootoon idan nunman ni
sinapay ni kapyaen yud nemangulun ineni yu.

22 Hedin wada eleg mengu-unnud idan Tugun kun indawat kun Moses,
23 niya hedin kantu et wadaddallid helag yun edum ni aggew hu eleg
mengu-unnud idan nunyan Tugun,
24 nem eleg da igeb-at niya eleg amtan emin idan helag Israel humman
ey mahapul ni i-appit dan kagihheba hu hakey ni kilaw ni lakkitun baka,
niya unnudan dan alinah niya meinnum et umamlengngak ni nebanglun
hamuy tu. Mahapul mewan ni man-appit idan hakey ni lakkitun gelding
tep ya liwat da.
25 I-appit ni padi ida humman ni pengippahdingan tun elaw ni panlinnih
et pesinsahak hu nanliwatan dan emin ni bimmebley tep eleg da igeb-at
niya tep nan-appit idan hi-gak ni kagihheba ey nan-appit ida tep ya liwat
da.
26 Anin idan nekibebley ni hi-gada et neilegat idan emin di eleg da
pengigeb-atan ni nanliwatan da, nem pessinsahak ida tep yadda humman
ni kamei-appit.
27 Hedin hakey hu nanliwat e eleg tu igeb-at, ey i-appit tu hakey ni
hantoon tun labah ni gelding.
28 I-appit ni padin hi-gak e Ap-Apu humman ni i-appit etan ni tuu ma-lat
pesinsahak hu liwat tu.
29 Huyyan tugun ey mahapul ni u-unnuden ni emin ni helag Israel
niyadda nekibebley ni hi-gada tep neilegat idan emin nunman ni eleg
meigeb-at ni liwat.
30-31 Hedin inggeb-at ni helag Israel winu ya etan nekibebley ni hi-gadan
nanliwat, tep imbilang tun endi silbitu hu tugun ku et eleg tu u-unnuden
ey humman keang-angan tun tuwak kangenghaya. Et humman hu, eleg
law meibbillang ni tuuk. Hi-gatu ngu kan bahul ni kekastiguan tu.' "
32 Yan kawedaddan helag Israel di eleg mebebleyi ey wada hu hina-
kupan dan an nangyew ey Sabaduh nunman e pi-yew hu mangngunnu.
33 Inewit da et ilaw dad kad-an di Moses nan Aaron niyadda edum da.
34 Impeguwalya da ni et hegeden da hu peamtan Apu Dios ni pehding
dan hi-gatu.
35 Entanni ey kan Apu Dios nan Moses ey "Mahapul ni mettey humman
ni nanliwat. Ilaw yud a-allaw ni nangkampuan yu et yu tengbaen diman
et matey."
36 Inu-unnud idan helag Israel humman ni intugun Apu Dios, et ilaw da
humman ni tuud a-allaw ni nangkampuan da et tengbaen da et matey.
37 Immehel mewan hi Apu Dios nan Moses ey kantuy
38 "Ehel mu mewan idan tuu et ha-adan da utduk ni balwasi dan buybuy
e nebedbed ni blue ni sinulid. Mahapul ni mannananeng ni hanniman hu
pehding idallin helag yun edum ni aggew.
39 Huyyaddan buybuy ni balwasi yu hu mengippenemnem ni hi-gayun
tugun ku, ma-lat u-unnuden yu et beken ni yadda pinpinhed yu hu pehding
yu, tep humman ida dedan daydayu tun pehding yu
40 ma-lat nemnemen yun u-unnuden ida huyyan tugun ku et eleg yu
liwwanen e hi-gayu tuuk.
41 Hi-gak hu Ap-Apu e Dios yu! Impa-kal dakeyud Egypt ma-lat dayawen
yuwak. Hi-gak hu Ap-Apu e Dios yu."

16

Ya nangngehayan di Korah, hi Dathan et hi Abiram nan Apu Dios

1 Hakey ni aggew ey nantutuggun di Korah e u-ungngan Ishar e helag
Kohat e u-ungngan Levi, et yadda helag Reuben e di Dathan nan Abiram e
u-ungngaddan Eliab, et hi On e u-ungngan Peleth,
2 e ngenghayen da hi Moses. Entanni ey nei-dum ni hi-gada hu
dewanggatut et neliman kamengipappangnguluddan helag Israel.
3 Limmaw idad kad-an di Moses nan Aaron et kandan hi-gada ey
"Nehalman kumamman yuka pehding! Emin itsun helag Israel ey neieng-
eng itsun APU DIOS ey wada hi-gatud emin ni hi-gatsu. Kele yuka
pannemnem ni annel yu man eta-ta-gey kayu nem yadda eya edum ni
tuun APU DIOS?"
4 Dingngel Moses hu inhel da ey limmukbub di puyek et mandasal.
5 Entanni ey kantun Korah et yadda etan edum tuy "Peamtan APU DIOS
ni kakkabbuhhan hedin hipan hi-gatsu hu pinili tun bega-en tu ey hedin
hipan hi-gatsu hu kayyaggud di hinangga tu. Hedin hipa pillien tun hi-
gatsu ey hi-gatu eyyagan tud altar e kad-an tu.
6-7 Et humman hu, hi-gam e Korah et yadda edum mu ey mahapul
ni heninnuy hu pehding yu. Yan kakkabbuhhan ey ala kayun emin ni
pengiggihheban ni insensoh ni i-appit yun APU DIOS. Ha-adi yun insensoh
ni gihheben yu et ilaw yud kapan-appisin nan APU DIOS, et ang-angen tayu
hedin hipa pillien tun kakkayyaggud. Ya kakulugan tu ey hi-gayun helag
Levi hu nehalman kumamman!"
8 Kan mewan nan Moses nan Korah ey "Dengel yu huyya, hi-gayuddan
helag Levi!
9 Kaw yuka kullanga hu impahding nan APU DIOS e yaddad emin ni
helag Israel ey hi-gayun helag Levi hu pinili tun meihnup ni hi-gatun
pengippahdingan yuddan ngunu yud Tabernacle niya kayu kaum-ehneng
di hinanggaddan tutu-un pengippahdingan yun panyaggudan da?
10 Hi-gayun ebuh et yadda edum yun helag Levi hu nengidewatan tun
nuntan ni ngunu. Yan nunyay pinhed yu pay ni hi-gayu mampeddi?
11 Hi APU DIOS hu kakulugan tun nginhay yu, tep kaw hipa hi Aaron ni
yuka ingngudungudu?"
12 Impaeyag Moses di Dathan nan Abiram e u-ungngaddan Eliab nem
kanday "Eleg mi pinhed ni um-ali!
13 Kela, kaw kulang pay hu impahding mun impa-kal dakemid Egypt e
makatmel ey mateba kameitnem ey dakel kennen niya putsukan et i-li
dakemi eyad eleg mebebleyi, ma-lat matey kamidya? Pinhed mu mewan
ni hi-gam ni ebuh hu tengngawen min ap-apu?
14 Hakey pay ey ingganah nunyay eleg dakemi ilaw di bebley ni matmel
kameitnem ey dakel kennen niya putsukan. Niya attu mewan etan
kammun iddawat mun puyek mi ey payew mi ey? Kaw dakemi kahe-
uhe-ula? Eleg kami mannuman um-ali!"
15 Entanni ey bimmunget hi Moses et mandasal nan APU DIOS e kantuy
"APU DIOS, iddasal ku e entan tu abulut hu i-appit idan nunyan tuun hi-
gam. Endi nak impahding ni lawah ni hi-gada e endi nak inlan animal da
ey hanneya daka pehding ni hi-gak."
16 Kantu mewan nan Korah ey "Mahapul ni um-ali kayun emin idan
edum mun kabbuhhan di kapandeyyawin APU DIOS. Anin hi Aaron et um-
ali.
17 Ang-ang mu et emin ida etan dewanggatut et neliman immunud ni
hi-gam, ey um-i-liddan pengiggihheban ni insensoh et iappit yun APU DIOS
di pan-appitan. Anin hi Aaron et um-i-li daman i-appit tu."

18 Immalidda et umi-liddan pengiggihheban e hina-adan dan ngalab
et ya insensoh et makiehneng idad Moses nan Aaron di heggeppan ni
Tabernacle.
19 Hi Korah hu nenuttudduddan edum tun ngenghayen da hi Moses et
hi Aaron. Humman hu neamung idan emin et umehneng idad heggeppan
ni Tabernacle, ey endi maptek ey nampeang-ang hu kaumhilin dayaw APU
DIOS ni hi-gadan emin.
20 Immehel hi APU DIOS e kantud Moses nan Aaron ey
21 "Keibtaw kayud kad-an da et endiek idan nunya."
22 Nem nanyuung di Moses nan Aaron et mandasal idan hi-gatu e kanday
"APU DIOS e kakelpuin biyag, kaw hedin nambahul hu hakey ni tuu man
illagat mun ibbunget idan emin eyadda edum da?"
23 Kan APU DIOS nan Moses ey
24 "Ehel muddan eyan tuu et uma-allaw idad kampud Korah, hi Dathan
et hi Abiram."
25 Impapuut Moses ni limmaw di kampud Dathan nan Abiram ey
neiunud idan hi-gatu hu aap-apun helag Israel.
26 Kantuddan etan ni tuu ey "A-allaw kayud kampuddan eyan lawah ni
tuu ey ang-ang yu et endi keppaen yun usal da, et eleg kayu mailegat ni
mekikkettey ni hi-gada gapuh ni nanliwtan da."
27 Inu-unnud da et uma-allaw idad kampud Korah, hi Dathan et hi
Abiram. Entanni ey immehep hi Dathan et hi Abiram, yadda ahwa da, ya
u-ungngada et yadda gegellang ni u-ungnga da et umehneng idad pettek
ni habyen ni kampu da.
28 Kan Moses ey "Huyya pengamtaan yun hi APU DIOS hu nemutuk hi-gak
ni mengippahding idan nunya e beken ni emin nalpud nemnem ku.
29 Hedin mettey ida huyyan tuu e beken ni gapuh ni pengastigun APU
DIOS ey humman keang-angan tun eleg da-ak putuken nan APU DIOS.
30 Nem hedin meippahding ni hi-gada hu kamengippetnga e nealay
neunug ida lad puyek anin idan ngunut da et maikulung idan mategu ey
humman pengamtaan yun inwalleng da hi APU DIOS."
31 Negibbuh ni immehel hi Moses ey pinhakkeyey nadhak hu puyek ni
inehnengan da,
32 et maunug ida, yadda pamilyah da, et yadda etan immunud nan Korah,
anin idan ngunut da.
33 Mateguddan neunug di kad-an idan nangketey. Nekiunug ni hi-
gadadda emin hu wadan hi-gada, et han mewan mambangngad hu puyek
ni nangketem et meendidda.
34 Emin ida helag Israel ni wadadman ni nangngel ni pekaw da ey namsik
ida ey ida kamantetekkuk e kanday "Besik itsu tep entanniy ekmunen
daitsu daman puyek!"
35 Entanni ey impaelin APU DIOS hu apuy et magiheb ida etan dewang-
gatut et neliman nan-appit ni insensoh.
36 Kan APU DIOS nan Moses ey
37 "Ehel mun Eleasar e u-ungngan Aaron e padi et tu amungen ida hu
pengiggihheban ni insensoh ni inusal etan idan nunman ni nangketey ni
lalakki. Ehel mun hi-gatu et tudda iwehit hu ngalab di a-allaw tu, tep
neieng-eng ida humman ni pengiggihheban ni insensoh
38 ni inusal idan nunman ni lalakkin nambahul et mangketey ida. Ehel
mu et humman idan pengiggihheban ni insensoh ey kapyaen tuddan
meingpih ni meittekkap di altar et mambalin ni warning idan helag Israel.

Humman idan pengiggihheban insensoh ey neieng-eng tep neipeang-ang
idan hi-gak e DIOS."
39 Limmaw Eleasar e padi et tu pan-amungen ida humman ni de-
wanggatut et neliman pengiggihheban ni insensoh, et kapyaen tuddan
meittekkap di altar e inu-unnud tu inhel APU DIOS ni inhel Moses ni
pehding tu.
40 Humman hu mengippenemnem idan helag Israel e endi edum, ebuh
ida helag Aaron ni dammutun mengihheb ni insensoh ni kamei-appit nan
APU DIOS. Tep hedin linggeman ni tuu hu umlaw diman ni mengihheb ni
insensoh, ey mettey et henid Korah et yadda etan edum tu.
41 Nem entanni et mewa-wa ey ida mewan kamanlillih humman idan
tuun nan Moses et hi Aaron e kanday "Pintey yudda edum ni tuun APU
DIOS."
42 Yan nunman ni neamungan dan daka panlillihid Moses nan Aaron ey
inang-ang da etan di Tabernacle hu kaumhilin heyaw APU DIOS di kulput
ni neihephep diman.
43 An immehneng di Moses nan Aaron di heggeppan ni Tabernacle
44 ey immehel hi APU DIOS nan Moses e kantuy
45 "Keibtaw kayudda eyan tuu et pateyen kudda!" Nem nanlukbub
mewan di Moses nan Aaron di puyek.
46 Entanni ey kan Moses nan Aaron ey "Papuut mu et mu alen hu
pengiggihheban ni insensoh, et ha-adam ni ngalab melpud altar et ya
insensoh et lumaw kad kad-an ida eyan tuu et iappit mun APU DIOS tep
ya liwat da. Bimmunget tu-wa anhan law hi APU DIOS ni hi-gada et paeli
tu degeh et deh e neilepun ida kamangkettey."
47 Inu-unnud nan Aaron et tu alen hu kapanggihhebin insensoh et
mambesik di gawwaddan nunman ni tuu. Inang-ang tu e nelapuan ni ida
kamandedgeh nem nan-appit ni insensoh nan APU DIOS tep ya liwat da,
48 et masiked etan degeh et tu i-ang-ang ey immehneng di nambattanan
idan mategu et yadda nangketey.
49 Ya bilang idan tuun netey ni nunman ey hampulut epat ni libu et pitu
gatut. Nem eleg makibilang ida etan netey ni immunud nan Korah.
50 Nesiked etan degeh et han mambangngad hi Aaron di kad-an Moses
di heggeppan ni Tabernacle.

17

Ya neipahding ni hulkud Aaron

1 Entanni ey immehel mewan hi APU DIOS nan Moses ey kantuy
2 "Ehel mudda etan ni hampulut dewwan kamengipappangngulun helag
Israel et umidwat idan hanhakkey ni hulkud ni hi-gam. Ey intudek mu
ngadan dad hulkud da.
3 Yad hulkud ni kamengipappangnguluddan helag Levi ey itudek mu
ngadan Aaron. Mahapul ni wadan emin hu hulkud idan kamengipap-
pangngulun helag Israel.
4 Ey ipahgep mudda humman ni hulkud di Tabernacle di kuwaltuh di
kad-an kun taka pandammui et iha-ad mud hinangga etan ni Kaban ni
neitluan ni neitudek ni Tugun ku.
5 Ka-immatun tep umpingi hu hulkud etan ni tuun pilliek, ma-lat masiked
hu lilih idan edum mun helag Israel ni hi-gam tep ya humman ni pehding
ku."

6 Inhel Moses huyyan meippahding idan helag Israel et wada hakey idan
hampulun dewwan kamengipappangngulu, anin hi Aaron et umidwat idan
hanhakkey ni hulkud dan Moses.
7 Inha-ad Moses emin humman idan hulkud di bawang ni Tabernacle di
hinanggan Kaban APU DIOS e neitluan ni Tugun tu.
8 Entanni et newa-wa et lumaw hi Moses di bawang ni Tabernacle ey
inang-ang tu e pimmingi hu hulkud Aaron e nengiehneng idan helag Levi
niya wada lameh tun almond ni neluum.
9 Inla tuddan emin etan hulkud et tu peang-ang idan edum tun helag
Israel et ang-angen da neipahding, et ibangngad tudda humman ni hulkud
etan idad kamengipappangngulu.
10 Kan APU DIOS nan Moses ey "Ibangngad mu hulkud Aaron di
hinanggan Kaban ma-lat mengipenemnem idan kamangngenghay ni tutu-
u e hedin eleg da issiked ni manlillih man mettey ida."
11 Et ipahding Moses hu inhel APU DIOS.
12 Kan idan tutu-u nan Moses ey "Heni kami damengu netey tep nanna-
ud ni mettey kami.
13 Anin anhan ni keihnupan di Tabernacle et mettey ita, et humman hu,
heni kami damengu netey!"

18

Ya ngunun padi niyadda edum dan helag Levi

1 Kan APU DIOS nan Aaron ey "Hi-gam niyadda u-ungngam niyadda agim
ni helag Levi hu mebehhulan hedin hipa meippahding eyan Tabernacle.
Nem hedin ya meippanggep ni meihhallad pansilbian yun papaddi, ey hi-
gayuddan u-ungngam ni ebuh hu mebehhulan.
2 Aygim ida agim ni helag Levi et baddangan dakeyuddan u-ungngam ni
pengippahdingan yuddan meingngunnud hinanggan Tabernacle.
3 Nem ang-ang yu et yan pengippahdingan dan ngunu da ey eleg da
keppaa hu ngunut ni neieng-eng, anin etan altar. Tep hedin wada keppaen
da ey mettey kayun emin.
4 Mahapul mewan ni mei-dum idan hi-gayun pengippahdingan dan
ngunu dan mengippaptek eyan Tabernacle, nem eleg mabalin ni wada hu
beken ni helag Levi ni mekingngunnun hi-gayu.
5 Hedin ya ngunu yuddan u-ungngam ey ippaptek yu hu Tabernacle niya
altar. Hedin u-unnuden yudda huyyan tugun ku ey eggak law umbunget
ni hi-gayun helag Israel.
6 Hi-gak hu nemiliddan agi yun helag Levi di emin idan helag Israel
et bumaddang idan hi-gayu. Neieng-eng idan hi-gak e AP-APU ma-lat
mangngunudda eyad Tabernacle.
7 Nem mahapul ni hi-gam niyadda anhan ni u-ungngam hu mengippahd-
ing idan ngunun padid altar niyad Kuwaltuh ni kad-ak. Tep hi-gayu hu
pinilik ni mengippahding idan nunman ni ngunu. Et humman hu, hedin
wada edum ni tuun mengippahding idan nunman et um-alin meihnup
eyad kad-an ku man mettey."
8 Heninnuy ida hu intugun APU DIOS nan Aaron: "Hi-gayun papaddin
pinilik ni mengi-appit idan i-appit ni helag Israel ni hi-gak, ey iddawtan
dakeyun ingganah ni patal yuddad i-appit da.
9 Meidwatan kayun kamei-appit ni eleg gihheba henin kamei-appit ni
pagey, yadda kamei-appit tep ya liwat niyadda kamei-appit tep ya bahul.

10 Hedin kennen yudda huttan, ey nemnemnem yu e neieng-eng idan
hi-gak, niya ebuh ida lalakkin dammutun mengngan idan nuntan.
11 Meidwatan kayu pay idan edum ni i-appit idan helag Israel ni itta-
gey dan peang-ang ni hi-gak. Dammutun kennen idan u-ungngam ni
lalakki niyadda bibi-i huyya, nem ebuh ida kameibbillang ni malinih ni
dammutun mengngan idan nunman.
12 Iddawat ku mewan ni hi-gayu hu kekakkayyaggudan ni mansikan
olibah, yadda memengngulun ennien da niyadda memengngulun lameh
ni intanem da.
13 Emin ida humman ni i-aliddan edum yun helag Israel ni hi-gak ey
iddawat kun hi-gayu. Nem ebuh ida etan kameibbillang ni malinih ni
mengngan idan nunman.
14 Iddawat ku pay ni hi-gayu emin ni iggeb-at dan i-appit ni hi-gak.
15 Emin mewan hu pengulwan ni lalakkin u-ungngaddan edum yun helag
Israel, anin idan memengngulun impah ni animal dan iddawat dan hi-
gak ey iddawat kun hi-gayu. Meidwat pay ni hi-gayudda etan ibbayad
idan tuun pemangngadan dan pengulwan ni lalakkin u-ungnga da niyadda
ibbayad dan memengngulun lakkitun impah ni animal ni kameibbillang
ni beken ni malinih.
16 Ya gelang ni hambulan tu ey liman palatah ni silber hu bayad ni
pemangngad dan hi-gatu, meippuun di kameunnud ni kapemeyyad.
17 Nem eleg mabalin ni mebangngad hu nemangulun impah ni baka, ya
kalneroh niya gelding, tep neieng-eng ida humman ni kamei-appit ni hi-
gak. Iwakgih yu kuheyaw dad kapan-appisi niya giheb yu tabeda ma-lat
umamlengngak ni hamuy da.
18 Ellan yudda humman ni detag, henin pagew niya wannan ni lapan
meitta-gey ni meippeang-ang ni hi-gak.
19 Iddawat ku nisin hi-gam, yadda u-ungngam ni lalakki niyadda bibi-
i ni emin hu neieng-eng ni i-appit idan edum yun helag Israel ni hi-
gak. Huyyan inhel ku ey mannenneng e eleg mabalin ni mekyat winu
mehullulan.”
20 Immehel mewan hi Apu Dios nan Aaron ey kantuy “Eleg dakeyu
iddawsin puyek ni beltanen yu tep hi-gak e Ap-Apu hu mahapul yun ebuh.
Hi-gak hu mei-ellig ni beltanen yu.
21 Hedin yadda edum mun helag Levi ey iddawat kun hi-gada hu kapulun
lelmuen idan emin ni helag Israel ni i-appit dan hi-gak, et humman tangdan
dan pangngunnuan da eyad Tabernacle.
22 Meippalpun nunya ey eleg mabalin ni maka-ihnup di Tabernacle
hu edum yun helag Israel ni beken ni helag Levi ey beken ni padi tep
mekastigudda et matey ida.
23 Yadda helag Levi ni ebuh hu mangngunnud Tabernacle et hedin wada
ngu neihallan impahding da ey hi-gada ngu kan bahul. Huyyan olden ey
mannannang ni ingganah e eleg mehulluli. Endi an meidwat ni hi-gadan
beltanen dan puyek eyad Israel,
24 tep hedin ya iddawat kun hi-gada ey ya kapulun i-appit idan emin ni
helag Israel. Et humman hu, gaputun endi da beltanen ni puyek da.”
25 Kan Apu Dios daman Moses ey
26 “Itugun muddan helag Levi e hedin dewwaten da hu kapulun
limmuddan edum dan helag Israel e humman hu iddawat kun beltanen
da ey mahapul ni i-appit dan hi-gak hu kapulun nunman idan dewwaten
da.

27 Et humman ni i-appit da daman hi-gak ey heni humman nemangulun
pagey nalpud illikkan da winu meinnum ni nalpud daka pengapyain
meinnum.
28 Humman ni i-appit da daman hi-gak ni kapulun dewwaten dad
kapulun limmuddan edum dan helag Israel ey iddawat dan Aaron e padi.
29 Mahapul ni i-appit dan hi-gak hu kekakkayyaggudan ni dewwaten da.
30 Humman idan i-appit dan hi-gak ey humman dama etan nemangulun
pagey winu meinnum ni i-appit idan edum dan helag Israel ni hi-gak.
31 Yadda edum ni dewwaten da ey dammutun kennen dadda pamilyah da
di kumpulmih ni lugal tep sinekla dadda humman di daka pangngunnuid
Tabernacle.
32 Eleg ida mebehhulin pengngannan daddan nunman hedin in-appit
dan hi-gak hu kekakkayyaggudan. Nem mahapul ni eleg da hibbita
humman idan i-appit ni edum dan helag Israel ni hi-gak. Tep hedin
lelgemen da pehding da ey mettey ida."

19

Ya etan danum ni panlinnih

1 Immehel mewan hi Apu Dios nan Moses et hi Aaron ey kantuy
2 "Ehel yuddan helag Israel huyyan Tugun kun hi-gada: Mahapul ni um-
i-liddan madlang ni labah ni bakan endi dipektoh tu niya eleg tu ni patnaan
ni mangngunnu
3 et idwat dan Eleasar e padi. Meillaw humman ni bakad a-allaw ni
nangkampuan da et kelngen dad hinanggan Eleasar.
4 Um-ala hi Eleasar ni kuheyaw nunman ni baka et itdek tu kimeng tu
et iwakgih tun meminpittud appit ni hinanggan Tabernacle.
5 Mei-appit ni kagihheba humman ni bakad hinanggan Eleasar e eleg
mede-ut et makigiheb hu belat tu, ya laman tu niya egeh tu.
6 Um-ala mewan hi Eleasar e padin keyew ni sedar, ya hissop niya
madlang ni sinulid et pakigiheb tu etan ni baka.
7 Hedin negibbuh humman ey pakkaw ibbalbal tu balwasi tu niya man-
e-meh et han dammutun umhegep di nangkampuan da, nem meibbillang
ni beken ni malinih ingganah mehilleng.
8 Mahapul daman ibbalbal etan ni tuun nengiheb ni baka hu balwasi tu
niya man-e-meh, nem meibbillang ni beken ni malinih ingganah mehilleng.
9 Ya etan tuun meibbillang ni malinih ey ellan tu etan dep-ul ni bakan
negiheb, et tu iha-ad di a-allaw ni kampun kameibbillang ni malinih, ma-
lat ussalen idan helag Israel huyyan dep-ul ni pengippahdingan dan elaw
ni panlinnih e ikkamdug dad danum. Humman ni pehding dan elaw ni
panlinnih ey ke-kalan ni liwat.
10 Humman ni tuun mengellan dep-ul ey mahapul ni ibbalbal tu
balwasi tu, nem meibbillang ni beken ni malinih ingganah mehilleng.
Mannenneng ni meunnud ni ingganah huyyan tugun idan helag Israel
niyadda nekibebley ni hi-gada.
11 Ya etan tuun mengeppan annel ni netey ni tuu ey meibbillang ni beken
ni malinih ni pitun aggew.
12 Mahapul ni pehding tu hu elaw ni panlinnih ni katlun aggew et yan
kapitun aggew et han dammutun meibbillang ni malinih. Nem hedin eleg
tu pehding huyyan meikkatlu et yan meikkeppitun aggew, ey mannenneng
ni meibbillang ni beken ni malinih anin ni melebbah pitun aggew.

13 Ya etan tuun kinepa tu annel ni netey nem eleg tu ipahding hu elaw ni
panlinnih, ey hinibit tu hu Tabernacle. Et humman hu, eleg law mabalin
ni meki-dum idan tuuk. Mannananeng ni beken ni malinih humman ni
tuu tep eleg maduyagan ni danum ni kapanlinnih.

14 Hedin wada netey di hakey ni a-abbung etan di kampu ey ya etan
tuun wadadman, anin ni ya etan tuun himmegep diman ey meibbillang ni
beken ni malinih ni pitun aggew.
15 Emin hu bewed winu bangan eleg mehu-keban ni wadadman ey
meibbillang ni beken ni malinih.
16 Ya etan tuun mengeppan pintey dan tuu winu netey ni gandat di a-
allaw ni bebley ey meibbillang ni beken ni malinih. Anin ya etan tuun
mengeppan genit ni netey winu kulung et meibbillang daman beken ni
malinih ni pitun aggew.
17 Hedin wada hakey ni tuun kameibbillang ni beken ni malinih
ni mengippahding ni elaw ni panlinnih, ey ellan ni hakey ni tuun
kameibbillang ni malinih etan dep-ul ni negiheb ni baka, et iha-ad tud
bewed et duyagan tun danum.
18 Et humman ni tuu ey um-alan hissop et ita-mel tudman et iwakgih tud
kampu etan ni tuun beken ni malinih niyaddan emin di hipan wadadman,
anin idan tutu-u. Ey wakgihan tu etan tuun nengapan genit ni netey, ya
etan pintey dan winu gandat ni netey niya kulung.
19 Humman ni tuun meibbillang ni beken ni malinih ey mewakgihan
ni meikkatlu et yan meikkeppitun aggew. Ey mahapul ni ibbalbal tu hu
balwasi tu niya man-e-meh ni meikkeppitun aggew et han maibillang ni
malinih nunman ni hileng.
20 Nem ya etan tuun kameibbillang ni beken ni malinih ey eleg tu
ipahding hu elaw ni linih ey eleg law mabalin ni meki-dum idan tuuk,
tep hinibit tu hu Tabernacle ey mannenneng ni beken law malinih tep
eleg maduyagan hu annel tun danum ni panlinnih.
21 Mahapul ni meippahding ni ingganah huyyan elaw ni panlinnih.

Ya etan tuun mengiwwakgih ni danum ni kapanlinnih ey mahapul ni
ibbalbal tu dama balwasi tu. Ey ya etan tuun mengeppan danum ni
kapanlinnih ey meibbillang ni beken ni malinih ingganah ni hileng.
22 Emin hu keppaen ni tuun kameibbillang ni beken ni malinih ey
meibbillang law ni beken ni malinih, et yadda etan tuun mengeppaddan
nunman ni kinepa tu, ey meibbillang idan beken ni malinih ingganah
mehilleng.”

20

Ya neipahding eman ni wadadda helag Israel di Kades

1 Yan eman ni nemangulun bulan ey dimmateng ida helag Israel di Sin
e eleg mebebleyi et mangkampuddad Kades. Yan kaweda dadman hu
neteyyan Miriam et maikulung diman.

2 Endi danum ni innumen idan tuud nangkampuan da et maemung idad
kad-an di Moses nan Aaron
3 et manlillih idan Moses e kanday “Heballi ew nekiketey kamiddan
edum min pintey Apu Dios!
4 Kaw dakemi ingkuyug di deya e eleg mebebleyi ma-lat matey kamin
emin, anin idan animal mi?

5 Kele dakemi dedan impangulu et mi hini-yan hu Egypt et kami umli
eyad bebley ni endi kaumtemel ni neitnem? Endidya begah, ya fig, ya
grapes winu pomegranates. Ey endi pay anhan danum ni innumen!”
6 Hini-yan di Moses nan Aaron ida et ida umehneng di heggeppan
ni Tabernacle et manlukbub idad puyek. Entanniy nampeang-ang hu
kaumhilin heyaw Apu Dios.
7 Immehel hi Apu Dios nan Moses ey kantuy
8 “Alam etan hulkud di hinanggan Kaban et amungen yun Aaron emin
ida tuu. Hedin neamung ida, ehel ka etan ni batu et maukat danum ma-lat
wada innumen idan tuu niyadda animal da.”
9 Inu-unnud Moses hu inhel Apu Dios et tu alen etan hulkud.
10 Inemung dan Aaron ida tuud kad-an ni batu et kan Moses ey “Dengel
yu e mangkanghay ni tutu-u. Kaw pepillit yun peukkat ku danum eyad
batu?”
11 Et iheplat tu hu hulkud ni nampidwa etan di batu ey neukat hu dakel
ni danum et uminum ida etan tuu niyadda animal da.
12 Nem bimmunget hi Apu Dios nan Moses et hi Aaron et kantun hi-
gaday “Beken ni hi-gayu mengidteng idan edum yun helag Israel di bebley
ni inhel kun iddawat kun hi-gada tep eleg yuwak u-unnuden niya eleg
yuwak dayawen ni nunman ni impahding yu.”
13 Yadman nanlilihan idan tuun nan Apu Dios et mangedanan ni
Meribah. Yadman mewan nengipenang-angan Apu Dios e hi-gatu ey
limpiyuh e meandeng tuka pehding.

Ya eleg pangiabulutan ni patul ni Edom ni pandellanan di Moses di bebley da

14 Yan kawedad Moses di Kades ey nenu-dak ni an mekihhummangan
ni patul ni Edom et da ehelen e kanday “Heninnuy hu inhel idan agim ni
helag Israel: Inamtam anhan et nemahhig hu nanhelheltapan mi.
15 Nekibebley idan nunman hu aammed mid Egypt ni nebayag ey
impanhelheltap dadda, anin ni hi-gami.
16 Et mampehemmehemmek kamin Apu Dios ey dingngel dakemi et itu-
dak tu anghel ni nengipengulun hi-gamin meni-yan ni Egypt. Yan nunya
ey wada kamid Kades e pappeg eyan bebley yu.
17 Mika ibbaga e iebulut mu anhan et mandalan kami niyadda animal
mi eyad bebley yu. Unnuunnuden mi keltad et eleg kami mandalan idad
payew yu niyad habal yu niya eleg kami um-inum ni danum di bubun yu.
Ya keltad ni ebuh unnuden mi ingganah melebbah kami eyad bebley yu.”
18 Nem kan etan ni patul di Edom ey “Entan pandalan yu eyad bebley
mi tep gubbaten dakeyu hedin iddalan yudya!”
19 Kan ida mewan ni helag Israel ey “Ettu kuma et iebulut mu haggud ya
keltad ni ebuh unnuden mi ey? Hedin hipa et um-inum kamiddan animal
min danum yu ey ku anin katteg ni beyyadan mi, nemet mandalan kami
anhan eyad bebley yu.”
20 Nem kahing etan patul di Edom e kantuy “Eggak nisi i-abulut ni kayu
mandellan eyad bebley mi!”
Et idaddan kumedek idan iEdom hu dakel ni sindalu dan mengubbat
idan helag Israel.
21 Et hin-appil law nengidlanan da tep kaikka-leg idan iEdom hu
pandellanan dadman.
22 Hini-yan idan helag Israel hu Kades et mampalaw idad duntuduntug
di Hor e pappeg ni Edom.

23 Yan nunman ni wadaddadman ey immehel mewan hi Apu Dios nan
Moses et hi Aaron.
24 Kantuy "Hedin hi-gam e Aaron ey eleg ka umdateng etan di bebley ni
iddawat kun hi-gayun helag Israel tep mettey ka. Hanneya meippahding
tep eleg yuwak u-unnuden di Meribah.
25 Hedin hi-gam e Moses ey ikuyug mu hi Aaron et hi Eleasar e u-ungnga
tu et manteyed kayud Duntug e Hor,
26 ey ekal mu hu balwasin padin inhuklub Aaron et pebalwasim nan
Eleasar tep yadman ketteyyan Aaron."
27 Inu-unnud Moses humman ni inhel Apu Dios et manteyed idan tellu
ey kaang-ang-angaddan tuu.
28 Dimmateng idad ta-pew ni duntug et ekalen Moses hu balwasin padin
inhuklub Aaron et pebalwasi tun Eleasar. Yadman di ta-pew ni duntug hu
neteyyan Aaron. Entanni et mandayyud Moses et hi Eleasar di kad-an idan
tutu-u.
29 Dingngel idan tutu-u e netey hi Aaron et lumelemyung idan telumpu-
lun aggew.

Ya etan uleg ni nekapyan giniling

21

1 Ya etan patul di Kanaan e hi Arad e nambebley di Negeb ey dingngel
tun iyaddalli helag Israel di keltad di Atharim ey tudda ginubat et ibsik
tudda edum ni hi-gada et pambalin tuddan balud.
2 Entanni et mansapatah ida helag Israel nan Apu Dios e kanday "Hedin
baddangan dakemi et apputen midda ey pekabbahbahen min emin hu
bebley da."
3 Dingngel Apu Dios dasal da et baddangan tuddan mengapput ni
iKanaan, et pekabbahbahen dadda bebley diman et ngadanan dan
Hormah.
4 Hini-yan idan helag Israel hu Duntug e Hor et idlan dad keltad ni
mampellaw di Madlang ni Baybay et ilikweh dad Edom. Nem wadaddad
dalan ey imminglay ida,
5 et daka pan-ingngudu hi Apu Dios et hi Moses. Kanday "Endi kennen
di deya niya endi innumen. Impeinglay mi law eyan lawah ni mika
kennakennan manna! Kele dakemi impangulun meni-yan ni Egypt et
dakemi in-ali eyad eleg mebebleyi et kami matey di deya?"
6 Entanni ey impaelin Apu Dios hu dakel ni anggetakkut ni uleg et
pangkalaten dadda dakel ni hi-gada et mangkatey ida.
7 Limmaw ida hu tuud kad-an Moses et kanday "Mika ebbuluta e
nanliwat kami tep ya lawah ni inhel min Apu Dios et hi-gam. Idasali
dakemi anhan et ekalen Apu Dios ida eya uleg." Et idasalan idan Moses.
8 Kan Apu Dios nan Moses ey "Kapya kan i-ingngeh ni uleg ni giniling
et ipelat mud utduk ni hulkud et hedin sinengaw idan tuun kinlat ni uleg
man eleg ida mettey."
9 Inu-unnud Moses et kumapyan giniling ni uleg et ipelat tud hulkud et
hedin kinlat ni uleg hu hakey ni tuu et in-ang-ang tudman ey eleg mettey.
10 Entanni ey nampalaw ida mewan hu helag Israel di Obot et mangkam-
puddadman.
11 Hini-yan da Obot et lumaw idad Iye Abarim e eleg mebebleyi e pappeg
ni Moab di appit ni kasimmilin aggew.
12 Entanniy ida nangkampud Nedeklan e Sered.

13 Hini-yan da mewan humman et lumaw idad ba-hil ni Wangwang e
Arnon di eleg mebebleyi e dagsin bebley idan Amorite. Ya Arnon hu
nampappegan ni Moab et ya bebley idan Amorite.
14 Et mukun yad Libluh ni Meippanggep idan Gubat APU DIOS ey neitudek
diman hu "Yad bebley e Waheb di Suphah et yadda deplah ya Wangwang
e Arnon,
15 niyadda deplah di utduk etan ni nebebleyan di Ar di pappeg ni Moab."
16 Immegah idadman et lumaw idad Beer e kad-an etan ni bubun et
umhel hi APU DIOS nan Moses diman e kantuy "Amung mudda tuu et
idwatak idan danum."
17 Yan nunman ni tsimpuh nengia-appehan idan helag Israel ni nunyan
a-appeh: "Kaukat kan danum eyad bubun et ia-appeh mi meippanggep ni
hi-gam.
18 I-a-appeh mi huyyan bubun ni kinu-kuan idan u-ungngan patul, kinu-
kuan idan aap-apu e inusal da hulkud da."
Hini-yan idan helag Israel humman ni eleg mebebleyi et manglaw ida et
labhan da Mattanah,
19 ya Nahaliel et ya Bamot,
20 et lumaw idad nedeklan di Moab di ehpen ni Pisgah e duntug e
kameuhdungi etan eleg mebebleyi.
21 Entanni et menu-dak ida helag Israel ni an mekihhummangan nan
Sihon e patul idan Amorite. Heninnuy da e-helen ni hi-gatu:
22 "Iebulut mu anhan et idlan mi eyad bebley yu. Ya keltad ni ebuh
unnuunnuden mi ingganah lebbahan mi eya bebley yu. Ey ang-angen mi
ma-lat endin hi-gami, anin idan animal mi hu mengigsin ni intanem yud
payew yu niyad legunta yu. Eleg kami um-inum di bubun yu."
23 Nem eleg iebulut nan Sihon e patul diman ni mandellan ida hu helag
Israel di bebley da. Inemung tu kumedek ida sindalu tu et dadda gubaten
hu helag Israel di eleg mebebleyid Jahas.
24 Nem nampatey idan helag Israel humman idan buhul dan Amorite et
hi-gada mambebley di bebley da meippalpu etan di Wangwang e Arnon
ingganah di Wangwang e Jabok. Nem eleg da hanhegep hu Ammon tep
nehammad ni peteg hu luhud ni bebley da.
25 Sinekup idan helag Israel emin hu bebley idan Amorite, ya Hesbon
niyadda nanlinikweh ni bebley diman et mambebley idadman.
26 Yad Hesbon e et-eteng ni bebley hu nambebleyan nan patul e hi Sihon.
Inapput nan Sihon ni nunman hu Moab et sakupen tu Hesbon niyaddan
emin hu bebley ingganah di Wangwang e Arnon.
27 Et mukun wada neitudek ni a-appeh e kantuy: "Ali kayud Hesbon e
et-eteng ni bebley Sihon, et iyayyaggud yu huyyan bebley tu et heni la
mewan nunman.
28 Yan nunman ey henilli nalpu apuy di Hesbon e bebley Sihon et malgab
hu Ar e et-eteng ni bebley di Moab, niya nalgab ida duntug di ahpat ni
Arnon.
29 Anggehemmek kayun iMoab, hi-gayun kamandaydayaw nan Kemos
tep nebahbah kayu. Impambalin dakeyun dios yun hi Kemos ni balud nan
Sihon e patul idan Amorite.
30 Nem yan nunya ey nebahbah ida Amorite, anin ni yadda bebley da
meippalpud Hesbon ingganah di Dibon, ey meippalpud Nophah ingganah
di Medeba."
31 Nampambebley ida helag Israel di bebley idan Amorite.

32 Entanni ey intu-dak Moses hu an mansi-im ni Jaser. Dadda ginubat et
sakupen da, anin idan nanlinikweh ni bebley diman. Sinekup da humman
ni bebley et degyunen daddan emin hu Amorite ni nambebley diman.
33 Entanni et unuden da keltad et mampalaw idad Bashan. Hi Og e patul
diman ni bebley ey impangulu tu sindalu tu et dadda gubaten ida helag
Israel di Edrei.
34 Kan Apu Dios nan Moses ey "Entan takut mun hi-gatu, tep baddangan
daka et apputem hi Og niyadda sindalu tu et sakupem bebley da. Ipahding
mun hi-gatu hu henin impahding mu etan ni patul idan Amorite e hi Sihon
e patul di Hesbon."
35 Nengapput ida tu-wangu hu helag Israel ni nanggugubatan da et
pateyen da hi Og, yadda u-ungnga tu niyadda bimmebley. Endin hekey
natdaan et sakupen da humman ni bebley da.

22

Ya nengipeayagan etan ni patul di Moab nan hi Balaam

1 Nanglaw ida helag Israel et dumteng idad nandeklan di Moab e neihnup
di Wangwang e Jordan e demang ni Jericho et mangkampuddadman.
2 Ya etan patul di Moab e hi Balak e u-ungngan Sippor ey dingngel tu hu
impahding idan helag Israel idan Amorite.
3 Inang-ang idan iMoab e dakel idan peteg hu helag Israel ey nemahhig
takut ni patul da niyadda tutu-u.
4 Kan idan aap-apud Moab idan aap-apud Midian ey "Iyyaddalli dakel ni
helag Israel. Nanna-ud ni bahbahen dan emin hu hipan wada eyad bebley
tayu henin kapehding idan bakaddan helek e daka kenna emin!"
Et impahding nan Balak e patul ni Moab,
5 ey nenu-dak ni an mekihhummangan nan Balaam e u-ungngan Beor
di Pethor e bebley ni neihnup di Wangwang e Euphrates. Heninnuy hu
inhel Balak ni e-helen dan Balaam: "Immalidda dakel ni tutu-un nalpud
Egypt ey nemahhig ni ida kamangkeihhinnap di kebebbebley eyad puyek
et iyyaddadyan nambebley idad dagsin bebley mi. Et humman hu, nakka
umkakaguh tep entanniy pilliwen da eya bebley mi.
6 Endi kabaelak ni mekihhanggan hi-gada, et humman hu, ali ka anhan
et idutam ida ma-lat apputen middad gubat et bumsik ida. Inamtak e
kamebendisyonidda tuun muka bendisyoni, niya kameiddusidda muka
iddusi."
7 Et lumaw ida etan opisyal ni intu-dak nan Balak e opisyal di Moab niyad
Midian ni mekihhummangan nan Balaam. Ey nantabin idan pihhuh ni
ibbayad dan hi-gatu ma-lat idutan tudda helag Israel. Dinteng da et ehelen
da hu impaad nan Balak.
8 Ey kan Balaam ni hi-gada ey "Pandeya kayu et ngenamung hu peamtan
Apu Dios ni ihhumang kun hi-gayu." Et mandeyadda humman ni aap-apun
iMoab ni intu-dak Balak.
9 Yan nunman ni hileng ey kan Apu Dios nan Balaam ey "Hipadda eya
edum mu?"
10 Kan Balaam ey "Huyyadda intu-dak nan Balak e patul di Moab ni
mengippeamtan hi-gak
11 e neihinap kunu dakel ni tuun nalpud Egypt. Et humman hu, pinhed
nunman ni patul ni iddutak ida kunu humman ni tutu-u, ma-lat hedin
gubbaten dadda ey apputen tudda et medegyun ida."
12 Nem kan Apu Dios nan Balaam ey "Entan kaya pakilaw mun hi-gada
niya entan tudda idusi hu helag Israel tep binendisyonan kudda."

13 Newa-wa et kan Balaam idan nunman ni tuu ey “Lakkayuy kuma tep
eleg i-abulut APU DIOS ni mekillawwak ni hi-gayu.”
14 Et mambangngad ida et ehelen dan Balak e eleg abuluten nan Balaam
ni mekillaw ni hi-gada.
15 Nem eleg mengmenghep hi Balak et menu-dak mewan ni daddakkel
niya eta-ta-gey saad da nem yadda etan nemangulun intu-dak tu.
16 Limmaw ida et kandan Balaam ey “Heninnuy hu kan Balak e u-
ungngan Sippor: ‘Ali kan ali anhan ni memaddang ni hi-gami.
17 Dakel ibbayad kun hi-gam niya pehding ku hu hipan ibbagam nemet
umli ka et idutam ida huyyan tutu-u.’ ”
18 Nem kan Balaam ey “Anin na-mun iddawat Balak ni hi-gak hu baley
tu e baley ni patul niya hipan wadadman, heniddan balituk niya pihhuh
et eleg mabalin ni nak ngenghayen hu intugun APU DIOS e Dios kun hi-gak.
19 Nem anin ni hanniman et pandeya kayu, henin impahding idan
nemangulun immali et amtaek hedin wada edum ni pinhed APU DIOS ni
peamtan hi-gak.”
20 Yan nunman ni hileng ey kan Apu Dios nan Balaam ey “Hedin ya inlian
ida eyan tuu ma-lat daka ikuyug, ku anin, pandaddan ka et makilaw ka,
nem ebuh e-helen kun hi-gam ipahding mu.”
21 Newa-wa et mantakkay hi Balaam di kebayyu tu et makilaw ida etan
ni aap-apud Moab.
22 Nem bimmunget hi Apu Dios ni nekilawwan Balaam, et kamenglaw e
ingkuyug tudda dewwan bega-en tu ey limmaw etan anghel APU DIOS et
maihenid dalan.
23 Inang-ang etan ni kebayyun Balaam etan anghel ni immehneng e inta-
gey tu ispadah tu et ihingngi tu nengidlanan tud payew, ey hineplit Balaam
etan kebayyu et mambangngad di keltad.
24 Entanni mewan ey an immehneng etan anghel di keltad ni nahkit e
nambattanan ni dewwan leguntan neluhud ni batu.
25 Inang-ang mewan etan ni kebayyu etan anghel ni immehneng ey
impilit tun immusip etan di tuping ni luhud et meigandut hu helin Balaam
tep neipit et hepliten mewan Balaam etan kebayyu.
26 Entanni ey nandayyu mewan etan anghel di nahkit ni dalan e endi
dammutun ussipan etan ni kebayyu.
27 Inang-ang mewan etan ni kebayyu etan anghel ey limmukbub et pan-
iheplit nan Balaam hu hulkud tun kebayyu tu tep ya bunget tu.
28 Entanni ey impa-hel APU DIOS etan kebayyu e kantuy “Hipa nak
impahding ni hi-gam et muwak hineplit ni nampitlu?”
29 Hinumang Balaam e intekuk tu e kantuy “Tep impeang-ang mu e heni
endi nemnem ku. Gullat ni wada ispadah ku et nanna-ud ni petteyen
daka.”
30 Immehel mewan etan kebayyu ey kantuy “Nem kaw beken ni hi-gak
hu kebayyum ni nunman ingganah ni nunya? Kaw wada nengipahdingak
ni hanneyan nunman ni hi-gam?”
Kan Balaam ey “Endi!”
31 Entanni ey heni dinyat nan APU DIOS hu matan Balaam et ang-angen tu
etan anghel ni immehneng di dalan e inta-gey tu ispadah tu ey limmukbub
hi Balaam di puyek di hinanggan nunman ni anghel.
32 Et kan etan ni anghel ni hi-gatuy “Kele mu hineplit hu kebayyum ni
nampitlu? Immali-ak et haniak hu dellanem tep muka ippilit ni umlaw tep
muwak kangenghaya.

33 Nampitlun inang-ang tuwak eyan kebayyum et idlan tud pangil. Gullat
ni eleg tu idlan di pangil et pintey dakan hi-gak, nem ya kebayyum ey eggak
petteya."
34 Kan Balaam ey "Nakka ebbuluta e nanliwattak. Eggak amta e
immehneng kad dalan et hanian mu dellanek. Anin ni mambangngaddak
hedin eleg mu pinhed ni umlawwak."
35 Nem kan etan ni anghel APU DIOS ey "Dammutun mekillaw kaddan
eyan aap-apun intu-dak Balak nem mahapul ni ebuh hu e-helen kun hi-
gam ni e-helen mu." Et makilaw hi Balaam idan opisyal nan Balak.
36 Dingngel Balak e iyyallid Balaam ey tudda dinammud Ar e bebley di
gilig ni Wangwang e Arnon di pappeg ni Moab.
37 Kan Balak nan Balaam ni nandatengan day "Kele eleg ka umli etan ni
laputun nengayagan daka? Kaw eleg mu kulugen hu kangkun et-eteng hu
ibbayad kun hi-gam?"
38 Kan Balaam ey "Immali-ak nem endi kabaelan kun menghel ni anin
hipa. Ebuh hu e-helen Apu Dios ni dammutun e-helek."
39 Et makilaw hi Balaam nan Balak di Kiriat Husot.
40 Nan-appit hi Balak ni babakka ey kakalneroh et idwatan tu hi Balaam
niyadda aap-apun nekilaw ni hi-gatu.
41 Newa-wa et ipengulun Balak hi Balaam di Bamot Baal e kameuh-
dungidda edum ni helag Israel.

23

Yadda inhel Balaam

1 Kan Balaam nan Balak e patul ey "Ikapyai muwak ni pitun pan-appitan
di deya niya idaddan mu hu pitun kilaw ni lakkitun baka niya pitun
lakkitun kalneroh ni kamei-appit."
2 Inu-unnud Balak humman ni inhel Balaam et iappit tu hu hanhakkey
ni kilaw ni lakkitun baka niya hanhakkey ni lakkitun kalneroh etan idad
kinapya tun pan-appitan.
3 Kan mewan nan Balaam nan Balak ey "Ehneng kad kad-an eyaddan in-
appit mun kagihheba et uma-allawwak et ang-angek hedin hummangen
tuwak nan APU DIOS. Hannak ali ehelan hi-gam hedin hipa peamta tun
hi-gak." Et hakey hi Balaam ni limmaw di ta-pew ni duntug
4 et dammuen Apu Dios diman. Kan Balaam ni hi-gatuy "Nengapya-ak
ni pitun pan-appitan et man-appittak idadman ni hanhakkey ni lakkitun
baka ey kalneroh."
5 Inhel APU DIOS nan Balaam hu pinhed tun e-helen nan Balak et kantun
Balaam ey "Lakkay di kad-an Balak et ehelem hu inhel kun hi-gam."
6 Nambangngad hi Balaam ey immen pay hi Balak e kaman-eh-ehneng di
kad-an idan neiappit ni kagihheba e hi-gadaddan emin etan idan aap-apun
iMoab.
7 Immehel hi Balaam et kantuy "Tuwak impaeyag nan Balak e patul di
Moab di bebley kud duntug di appit ni kasimmilin aggew di Aram, et idutak
ida kunu helag Israel e e-helek hu lawah ni meippahding ni hi-gada.
8 Nem hipa nak pengiddutan idan eleg idutan Apu Dios? Hipa nak
penghelan ni lawah ni meippahding hedin endi inhel APU DIOS?
9 Immehnengngak di ta-pew ni duntug et ang-angek ey dakel ida nem
neappil ida e beken idan henin edum ni tutu-u.
10 Dakel idan peteg hu helag Israel e henidda dep-ul, e eleg ida mebillang.
Pinhed kun melinggep hu ketteyyak et heni-ak idan nunman ni tuun Apu
Dios e neibilang idan kayyaggud."

11 Kan Balak nan Balaam ey “Kele kangkuy iddutam ida humman ni
buhul ku ey binendisyonam ida kumedek?”
12 Hinumang Balaam e kantuy “Em, tep ebuh hu kae-helan APU DIOS ni
dammutun e-helek.”
13 Entanni et kan Balak nan Balaam ey “Ikay et lumaw itad eman di a-
allaw tu e kameang-ang hu edum idan helag Israel et mudda idutan tep
humman pinhed kun pehding mu.”
14 Impangulu tu hi Balaam di Sophim e ta-pew ni Duntug e Pisgah.
Kinapya tu mewan hu pitun pan-appitan diman et man-appit ni hanhakkey
ni bulug ni baka niya hanhakkey ni lakkitun kalneroh.
15 Et kan mewan Balaam nan Balak ey “Ehneng ka eyad kad-an ni in-
appit mun kagihheba et nak dammuen hi APU DIOS.”
16 Et an dammuen nan APU DIOS hi Balaam et ehelen tu hu e-helen
Balaam nan Balak.
17 Nambangngad hi Balaam di kad-an Balak et yadda edum tun ap-apud
Moab ey ida kaman-eh-ehneng di kad-an ni in-appit dan megihheb. Ihik
hi Balak ni mengamta et kantuy “Hipa inhel APU DIOS?”
18 Kan Balaam ey “Dengel mu e Balak e u-ungngan Sippor huyyan e-
helek.
19 Hi Apu Dios man beken ni henin tuu e kaman-ittek winu ka-
mangkekyat. Tep hedin hi-gatu man tuka pehding ni emin hu tuka e-hela.
Hedin inhel tu man kameippahding.
20 Neimandal ni hi-gak e bendisyonak ida hu nebendisyonan. Hedin
binendisyonan Apu Dios ey eleg mabalin ni nak kekyaten.
21 Endi an meippahding ni lawah idan helag Israel niya endi hu hipan
ligat ni um-alin hi-gada tep wada AP-APU e Dios dan memaddang ni hi-gada.
Hi-gatu hu pinili dan patul da.
22 Hi Apu Dios hu an nengawit ni hi-gadad Egypt. Hi-gatu hu kamei-ellig
ni ma-lem ni bulug ni bakan neka-let ni ihhangga da.
23 Endi kabaelan ni idut winu ayak idan helag Israel. Et heninnuy hu
e-helen idallin tutu-u meippanggep ni hi-gada: ‘Ang-ang yu hu impahding
Apu Dios idan helag Israel!’
24 Ida kamei-ellig hu helag Israel di layon e neka-let e eleg man-iyyatu
ingganah pamba-nuten tu dimpap tun kennen tu niya ingganah innumen
tu kuheyaw ni pintey tu.”
25 Entanni ey kan Balak nan Balaam ey “Hedin eleg mudda iddusi, ey
entan tudda ew mewan bendisyoni.”
26 Nem kan Balaam ey “Kaw eggak ehelen ni hi-gam e pehding kun ebuh
hu e-helen APU DIOS ni hi-gak?”
27 Kan Balak ey “Pakilaw kan hi-gak et ilaw daka etan di hakey ni bebley
et ilah tu ey dammutun i-abulut Apu Dios ni iddutam idadman.”
28 Et ilaw tu hi Balaam di tuktuk ni Duntug e Peor e kameuhdungi hu
eleg mebebleyi.
29 Kan Balaam ni hi-gatuy “Ikapyai muwak ni pitun pan-appitan di deya
niya i-lim hu pitun bulug ni baka niya pitun lakkitun kalneroh ni mei-
appit.”
30 Inu-unnud Balak et man-appit ni hanhakkey ni bulug ni baka niya
hanhakkey ni lakkitun kalneroh etan idad pitun pan-appitan.

24

1 Yan nunman ey inamta law Balaam e hedin ya pinhed APU DIOS ni
pehding tu ey bendisyonan tudda helag Israel, et eleg tu law ipahding hu

anap ma-lat pengamtaan tun pinhed Apu Dios ni pehding tu, e humman
imminghan tuka ippenahding. Nanligguh et iang-ang tud eleg mebebleyi
2 ey inang-ang tudda helag Israel ni nangkampu e neena-appil ida
meippuun di nahlagan da. Entanniy immali Ispirituh Apu Dios ni hi-gatu
3 et kantuy "Hi-gak e hi Balaam e u-ungngan Beor e matneng nakka
penang-ang,
4 ey nakka deddengngela ehel Apu Dios e Keta-ta-geyyan ey nakka ang-
ang-anga hu peang-ang tun hi-gak:
5 'Kakkayyaggud ni peteg hu kampuddan helag Jacob, kakkayyaggud hu
baballey da.
6 Heniddan netu-tu-nud ni palmah, ey henidda garden di gilig ni
wangwang, heniddan kapampebanglun kennen ni intanem APU DIOS, niya
heniddan sedar di gilig ni lebeng.
7 Dakel ali danum da et anin idan ittanem da et eleg mekullangin danum.
Ya patul da ey et-etteng ali kabaelan tu nem hi Agag. Sekkupen tulli
dakel ni bebley.
8 Ingkuyug idan Apu Dios ni neni-yanan dan Egypt ey neka-let ida e
henidda ma-lem ni bulug ni baka. Daka paka-apputa kamekibbuhhul ni
hi-gada e daka panhepunga genit da niya dadda kapampanaa.
9 Henidda layon ni kamanhehhegged ni dedpapen tu. Henidda mewan
etan ni labah ni layon e endi netuled ni an memengngun ni hi-gatu!
Emin hu memendisyon ni Israel ey mebendisyonan. Nem meiddutan
etan tuun mengiddut ni hi-gada.' "
10 Nemahhig hu bunget Balak nan Balaam e ginemgem tu ngamay tun
bunget tu et itkuk tu e kantuy "Ineyagan daka ma-lat idutam ida buhul ku
ey binendisyonam ida kumedek ni nampitlu!
11 Pampenga-allaw kadya! Anemut kad bebley yu! Inhel ku e et-eteng
penangdan kun hi-gam nem eleg iebulut nan APU DIOS ni ellam humman."
12 Himmumang hi Balaam ey kantuy "Tam inhel ku dedan lan etan idan
intu-dak mun mengeyyag ni hi-gak
13 e anin na-mun iddawat mun hi-gak ni emin hu silber niya balituk di
baley mu et eleg mabalin ni nak ngenghayen hi APU DIOS et nak ipahding
hu pinhed ku. Niya inhel ku dedan ni hi-gam e ebuh hu e-helen Apu Dios
ni dammutun e-helek.
14 Mambangngaddak law di bebley mi nem e-helek nin hi-gam hu
ippahding idallin helag Israel idan tuum ni edum ni aggew."
15 Heninnuy inhel Balaam: "Hi-gak e hi Balaam e u-ungngan Beor e
matneng nakka penang-ang
16 ey nakka deddengngela hu ehel Apu Dios e Keta-ta-geyyan ey nakka
ang-ang-anga hu impeang-ang tun hi-gak.
17 Nakka ang-ang-anga e yallin edum ni aggew ey meweddallid helag
Israel hu hakey ni patul ni kamei-ellig di makaddilag ni bittuwen.
Panggegmiken tulli uluddan iMoab niyadda bimmebley di Seth.
18 Apputen tulli buhul tud Edom niyad Seir et sakupen tu bebley da. Ey
meweddalli et-eteng ni kabaelan idan helag Israel.
19 Humman alin ap-apun melpud helag Israel ey endien tuddalli hu
metdaan ni mategu."
20 In-uhdung nan Balaam mewan idan iAmalek et heninnuy impeamta
tun meippahding alin hi-gada: "Ma-nu tep ya Amalek hu kee-ettengan
kabaelan tud emin ni bebley nem mebahbah ali et meendin ingganah."
21 In-uhdung tu damaddan iKenite et kantuy "Ma-nut melinggep kayud
bebley yun heni buyad ta-pew ni mabetu,

22 nem mebahbah kayullin ellian idan iAssyria et alan dakeyu et
mambalin kayun balud di bebley da.”
23 Heninnuy mewan hu inhel Balaam: “Hipa mannenneng ni mategu
hedin pehding Apu Dios hu hanneya?
24 Um-aliddalli bapor ni melpud gilig ni baybay di Cyprus. Panhelheltap
dalli iAssyria niyadda iEber, nem anin ni hi-gada et mekabbahbah idalli.”
25 Negibbuh ni inhel Balaam ida huyya et umenamut di bebley da ey
immanemut dama hi Balak.

25

Ya impahding ni iMoab idan helag Israel

1 Yan nangkampuan idan helag Israel di Akasia ey in-ulig idan edum ni
lalakki da hu bibi-in iMoab.
2 Et ayagan idan nunman ni bibi-in iMoab ida humman ni lalakkid
daka pan-appisin dios dad Moab. Entanni ey nekihemul ida et lektattuy
dinaydayaw da law ida dios di Moab.
3 Ey neki-dum idan nenaydayaw nan Baal di Peor. Et nemahhig bunget
Apu Dios idan tuu tu tep ya huyyan neipahding.
4 Kantun Moses ey “Ayagim idan emin hu nengipappangngulun nengi-
pahding nunman et papetey muddad hinanggaddan helag Israel ma-lat
ma-kal hu bunget kun hi-gada.”
5 Et iolden Moses idan huwet ni Israel e kantuy “Ang-ang yun emin hu
tuu yun kamandaydayaw nan Baal di Peor et papetey yudda.”
6 Entanni ey wada hu hakey ni helag Israel ni nengihgep ni hakey ni biin
iMidian di kampu tu e neka-ang-ang nan Moses niyadda etan neamung ni
kamannengngih di heggeppan ni Tabernacle.
7 Hi Pinehas e padin u-ungngan Eleasar e inap-apun Aaron ey inang-ang
tu dama et tu alen pahul tu
8 et unuden tu etan lakid kampu tu. Himmegep et iba-wek tu pahul tu
etan ni laki et mailegat pay etan biin nesibik. Humman nesikedan ni degeh
ni neihinap idan helag Israel
9 nem neil-uh ni netey ida dewampulut epat ni libun hi-gada.
10 Entanniy kan Apu Dios nan Moses ey
11 “Na-kal law bunget kuddan helag Israel tep ya humman ni impahding
Pinehas. Ka-ang-ang e eleg tun hekey pinhed ni wada edum ni dios
ni daydayawen da, et humman hu, eggak law ituluy hu planuh kun
memahbah ni hi-gadan emin tep ya bunget ku.
12 Et humman hu, ehel mun Pinehas e issapatah ku e wadallin ingganah
hu linggep tu.
13 Hi-gatu niyadda helag tu hu mannenneng ni mampeddin ingganah,
tep eleg tu iebulut ni wada edum ni dios daydayawen idan edum tun
helag Israel, et humman hu, nepesinsahan hu liwat idan helag Israel tep
ya impahding tu.”
14 Ya ngadan etan ni lakin helag Israel ni netey e kadwa etan ni biin
iMidian ey hi Simri e u-ungngan Salu e nahlag nan Simeon.
15 Ya ngadan etan ni bii ey hi Kosbi e u-ungngan Sur e hakey ni
kamengipappangnguluddan Midian.
16 Entanni ey kan Apu Dios nan Moses ey
17 “Gubat yudda iMidian et bahbahen yudda
18 tep lawah impahding da e hineul dakeyu et dayawen yu hi Baal di
Peor niya gapuh etan ni u-ungngan kamengipappangnguluddan iMidian e

hi Kosbi e pintey Pinehas ni nunman ni aggew ni neihinapan ni degeh di Peor.”

26

Ya pidwa tun nambilangan Moses idan helag Israel

1 Ya eman ni nesiked hu degeh idan helag Israel e humman kastigu da
ey kan Apu Dios nan Moses et hi Eleasar e u-ungngan Aaron ey
2 “Bilang yudda mewan hu lalakkin dewampulu toon tu winu nehuluk
et meamta hedin pigad hakey ni pamilyah hu dammutun mansindalu.”
3 Yan nunman ni tsimpuh ey nangkampudda helag Israel di nandeklan
di Moab di gilig ni Wangwang e Jordan e demang ni Jericho. Inu-unnud
nan Moses et hi Eleasar e padi humman et iolden daddan aap-apun helag
Israel hu pehding dan memillang idan lalakki.
4 Kanday “Bilang yuddan emin hu lalakkin helag Israel ni dewampulu
toon tu winu nehuluk meippuun di in-olden Apu Dios ni meippahding.”
Huyyadda hu helag Israel ni neni-yan ni Egypt:
5 Huyyadda nahlag nan Reuben e pengulwan ni u-ungngan Jacob e Israel
hu hakey ni ngadan tu: yadda helag Hanok, yadda helag Pallu,
6 yadda helag Hesron, niyadda helag Karmi.
7 Ya bilang emin ni lalakkin helag Reuben ey 43,730.
8 Hi Pallu hu nahlagan nan Eliab
9 e aman Nemuel, hi Dathan et hi Abiram. Di Datham nan Abiram hu
nengipappangngulu lan nunman ni nekibaddang nan Korah ni nangnge-
hay di Moses nan Aaron et hi Apu Dios.
10 Nem nadhak puyek et mangke-hung idad dallem tu anin hi Korah
niyadda etan dewanggatut et neliman neki-dum ni hi-gadan pintey ni apuy.
Humman ni neipahding ni hi-gada hu pengi-ang-angan ni edum ni tuu ma-
lat tumekut idan mengippahding ni impahding da.
11 Nem eleg ida matey hu u-ungngan Korah ni nunman ni aggew.
12 Huyyadda nahlag ni u-ungngan Simeon: yadda helag Nemuel, yadda
helag Jamine, yadda helag Jakin,
13 yadda helag Serah niyadda helag Saul.
14 Ya bilang idan emin ni lalakkin helag Simeon ey 22,200.
15 Huyyadda nahlag nan Gad: yadda helag Sephon, yadda helag Haggi,
yadda helag Suni,
16 yadda helag Osni, yadda helag Eri,
17 yadda helag Arodi niyadda helag Areli.
18 Ya bilang ni emin ni lalakkin helag Gad ey 40,500.
19 Di Er nan Onan e u-ungngan Judah ey netey idad Kanaan.
20 Yadda nahlag nan Judah ey yadda helag Sela, yadda helag Peres,
niyadda helag Serah.
21 Yadda nahlag nan Peres ey yadda helag Hesron, niyadda helag Hamul.
22 Ya bilang idan emin ni lalakkin helag Judah ey 76,500.
23 Huyyadda nahlag nan Issakar: yadda helag Tola, yadda helag Puah,
24 yadda helag Jashub niyadda helag Simron.
25 Ya bilang emin idan lalakkin helag Issakar ey 64,300.
26 Huyyadda nahlag nan Sebulun: yadda helag Sered, yadda helag Elon
niyadda helag Jahleel,
27 ya bilang idan emin ni lalakkin helag Sebulun ey 60,500.
28 Huyyadda nahlag nan Joseph: yadda helag di Manasseh nan Epraim.

29 Huyyadda nahlag nan Manasseh: yadda helag Makir, niyadda helag
Gilead. (Hi Gilead hu u-ungngan Makir.)
30 Yadda nahlag nan Gilead: yadda helag Jesser, yadda helag Helek,
31 yadda helag Asreil, yadda helag Sekem,
32 yadda helag Semida niyadda helag Hepher.
33 (Hi Selophehad e u-ungngan Hepher ey endi lakin u-ungnga tu, bibi-in
emin u-ungnga tu e hi Mahlah, hi Noah, hi Hoglah, hi Milkah et hi Tirsah.)
34 Ya bilang idan emin ni lalakkin helag Manasseh ey 52,700.
35 Huyyadda nahlag nan Epraim: yadda helag Suthelah, yadda helag
Beker niyadda helag Tahan.
36 Yadda nahlag nan hi Suthelah ey yadda helag Eran.
37 Ya bilang ni emin idan lalakkin helag Epraim ey 32,500.
38 Huyyadda nahlag nan Benjamin: yadda helag Belah, yadda helag
Asbel, yadda helag Ahiram,
39 yadda helag Supham niyadda helag Hupham.
40 Yadda nahlag nan Belah: yadda helag Ard niyadda helag Naaman.
41 Ya bilang idan emin ni lalakkin helag Benjamin ey 45,600.
42-43 Yadda nahlag nan Dan: yadda helag Suham. Ya bilang ni emin idan
lalakkin helag Dan ey 64,400.
44 Huyyadda nahlag nan Asher: yadda helag Immah, yadda helag Isbi
niyadda helag Beriah.
45 Yadda nahlag nan Beriah: yadda helag Heber niyadda helag Malkiel.
46 (Hi Asher ey wada u-ungnga tun biin hi Serah.)
47 Ya bilang emin idan lalakkin helag Asher ey 53,400.
48 Huyyadda nahlag nan Naptali: yadda helag Jahseel, yadda helag Guni,
49 yadda helag Jesher niyadda helag Sillem.
50 Ya bilang ni emin idan lalakkin helag Naptali ey 45,400.
51 Et ya bilang ni emin ni lalakkin helag Israel ni neilista ey 601,730.
52 Kan Apu Dios nan Moses ey
53 “Genedwam eya puyek meippuun ni kedakkel idan helag Israel et ika-
peng mun hi-gada.
54 Idwat mu melallakkeb ni puyek idan daddakkel helag da ey idwat mu
nehehhekkit idad hahhakkey helag da. Meang-ang hu kedakkel ni hakey
ni pewen di kelakkeb ni puyek ni meidwat ni hi-gada.
55 Ang-ang mu et binnunut hu pehding mun mengikka-peng ni puyek
niya meippuun etan di neitudek ni bilang idan helag ni u-ungngan Israel.
56 Mahapul ni binnunut hu pehding mun mengikka-peng ni puyek et
hedin daddakkel idad hakey ni pewen ey ya mahmahkang hu meidwat ni
hi-gada, hedin hahhakkey idad pewen da ey ya nehehhekkit hu meidwat
ni hi-gada.”
57 Huyyadda nahlag nan Levi: yadda helag Gerson, yadda helag Kohat
niyadda helag Merari.
58 Huyyadda edum ni nahlag nan Levi: yadda helag Libni, yadda helag
Hebron, yadda helag Mahli, yadda helag Mushi niyadda helag Korah. Hi
Kohat hu aman Amram
59 e nengiahwan Jokebed. Hi Jokebed e neiungngad Egypt ey nahlag
metlaing nan Levi. Nan-ungngad Amram nan Jokebed et di Aaron nan
Moses, et hi Miriam e biin agi da.
60 Epat ni lalakki u-ungngan Aaron: hi Nadab, hi Abihu, hi Eleasar et hi
Ithamar.

61 Nem netey di Nadab nan Abihu eman ni nan-appitan dan APU DIOS e
eleg da u-unnuden hu inhel tun pehding ni mengihheb ni insensoh.
62 Ya bilang idan lalakkin nahlag nan Levi ni hambulan tu winu nehuluk
ey 23,000. Neappil ngu listaan ni bilang da tep eleg ida meidwasin beltanen
dan puyek di Israel.
63 Huyyadda binilang di Moses nan Eleasar eman ni nemilangan dan
emin ni helag Israel etan di nandeklan di Moab di gilig ni Wangwang e
Jordan e demang ni Jericho.
64 Endi anin hakey idan nunya hu nekibilang eman ni nemangulun nam-
bilangan Moses idan helag Israel ni kaweda dad Sinai e eleg mebebleyi.
Emin ida hu nebilang ni nunman ey endin hi-gada natdaan ni mategu,
netey idan emin.
65 Inhel dedan APU DIOS ni nunman e mettey idan emin etan di eleg
mebebleyi. Nem ebuh di Kaleb e u-ungngan Jepunneh et hi Joshua e u-
ungngan Nun ni natdaan ni eleg matey.

27

Yadda etan bibi-in u-ungngan Selophehad

1-4 Hakey ni aggew ey limmaw ida hu bibi-in u-ungngan Selophehad e
hi Mahlah, hi Noah, hi Hoglah, hi Milkah et hi Tirsah di heggeppan ni
Tabernacle di kad-an di Moses, hi Eleasar e padi, yadda kamengipappangn-
gulu niyadda edum dan bimmebley et kanday "Netey hi amemi di eleg
mebebleyi ey endi helag tun laki. Netey tep ya liwat tu, e beken ni ya
neki-duman tun Korah ni nangngehayan dan APU DIOS hu himmulun. Et
humman hu, kele an metellak ngadan amemi tep ya keendin u-ungnga
tun laki? Idwasi dakemi kuma anhan ni puyek ni indawat yuddan aaggin
amemi." Hedin hi Selophehad man u-ungngan Hepher e u-ungngan Gilead
e u-ungngan Makir e u-ungngan Manasseh e u-ungngan Joseph.
5 Nekihummangan hi Moses nan APU DIOS meippanggep ni nunman
6 ey kan APU DIOS ni hi-gatuy
7 "Neiptek ida numan hu u-ungngan Selophehad. Idwasim idan puyek
ni henin neidwat idan aaggin ameda. Itudum ni hi-gada hu lebbeng tun
beltanen ameda.
8 Ehel muddan helag Israel e hedin netey hu hakey ni laki ey endi u-
ungnga tun laki ey mahapul ni meidwat hu beltanen tuddad bibi-in u-
ungnga tu.
9 Hedin endin hekey u-ungnga tu ey meidwat hu beltanen tun lakin agitu.
10 Hedin endi lakin agi tu ey meidwat hu beltanen tun lakin agin ametu.
11 Hedin endi lalakkin agin ametu ey meidwat hu beltanen tuddan
kumpulmih ni neka-ihnup ni aaggi tu. Mahapul ni u-unnuden idan helag
Israel huyyan Tugun ni indawat kun hi-gam e Moses."

Ya neputukan nan Joshua ni meihhullul nan Moses

12 Hakey ni aggew ey kan APU DIOS nan Moses ey "Panteyed kad ta-pew
ni Duntug e Abarim di appit ni kasimmilin aggew, et ang-angen mu hu
bebley ni iddawat kuddan helag Israel.
13 Hedin negibbuh ni inang-ang mu ey mettey ka e henin nan agim hi
Aaron.
14 Tep nginhay yu dama hu tugun ku eman ni nanlilihan idan tuun hi-
gak di Meribah di eleg mebebleyid Sin, tep eleg mu peang-ang ni hi-gada
hu et-eteng ni kabaelan ku." (Hedin ya Meribah ey humman hu hebwak
di Kades.)

15 Nandasal hi Moses nan APU DIOS e kantuy
16 "APU DIOS e Dios ni kakelpuin biyag ni emin ni mategu, putuk ka anhan
ni hakey ni kabaelan tun mengippengnguludda eyan tuum.
17 Em, putuk ka anhan ni mengippengngulun hi-gadan mekiggubbat et
beken idan heni kalneroh ni endi mampattul ni hi-gada."
18 Kan APU DIOS nan Moses ey "Hi Joshua e u-ungngan Nun hu wada
kabaelan tun mengipappangnguluddan tuu. Ayagim et ita-pew mu ngamay
mud ulu tu.
19 Peehneng mud hinanggan Eleasar e padi niyad emin idad edum yun
helag Israel et ehelen mun hi-gada e hi-gatu meihhullul ni hi-gam ni
mengippengngulun hi-gada.
20 Pebeltan mun hi-gatu kabaelam et mengu-unnud idan emin hu helag
Israel ni hi-gatu.
21 Hedin wada pinhed dan ibbagan hi-gak ey um-ehneng hi Joshua di
hinanggan Eleasar e padi et amtaen tu hedin hipa inhumang ku meippuun
ni binnunut e ussalen da Urim niya Thummim. Henin nunya pengamtaan
nan Eleasar ni e-helen tun Joshua niyadda etan tuu hedin hipa pinhed kun
pehding da."
22 Inu-unnud Moses huyyan intugun APU DIOS et peehneng tu hi Joshua
di hinanggan Eleasar e padi niyaddad emin etan ni tuu,
23 Et ita-pew tu hu ngamay tud ulun Joshua et ehelen tu e hi-gatu
meihhullul ni mengippengnguluddan helag Israel meippuun di tugun APU
DIOS.

28

Ya kamei-appit ni kewa-wa-wa

1 Inhel mewan APU DIOS nan Moses
2 e ittugun tuddan helag Israel huyya e kantuy "Mahapul ni peang-ang
yun hi-gak di nagtud ni tsimpuh etan ida kamengippeamleng ni kennen ni
kagihheba.
3 Ya i-appit yun kagihheban kennen ni kewa-wa-wa ey dewwan hantoon
tun lakkitun kalneroh ni endi dipektoh tu.
4 I-appit yu hu hakey ni kakkabbuhhan ey hakey mewan ni kamangke-
hilleng.
5-7 Unnudi yun kamei-appit ni begah e nganngnanih ni hangkiloh ni alinah
ni nekamdugan ni hakey ni litroh ni mansikan olibah. Unnudi yu pay ni
kamei-appit ni meinnum ni hakey ni litroh. Giheb yudda huyya et iappit
yun hi-gak ni kewa-wa-wa ma-lat umamlengngak ni hamuy tu. Huyyan
pehding yu ey neitugun dedan ni nunman di Duntug e Sinai.
8 Hanneya ipahding yun kakkabbuhhan niyan kamangkehilleng.
Huyyan i-appit yun kennen ni kagihheba ey mengippeamleng ni hi-gak
hamuy tu.
9 Yan Sabaduh e kamengillin ni aggew ey iappit yu dewwan hantoon dan
lakkitun kalneroh ni endi dipektoh da, ya nganngnanih ni dewwan kiloh ni
alinah ni nekamdugan ni mansikan olibah niya kamei-appit ni meinnum.
10 Meikkahhakey ni gihheben yudda huyyan i-appit yu e mei-dum di i-
appit yun kewa-wa-wan meunnudan ni meinnum.
11 Peang-ang yu hu kagihheban i-appit yun hi-gak e DIOS ni memengn-
gulun aggew ni kabulabulan e ya dewwan kilaw ni lakkitun baka, hakey
ni lakkitun kalneroh niya pitun hantoon dan lakkitun kalneroh. Mahapul
ni emin ida huyyan animal ey endi dipektoh da.

12 Unnudi yu etan hakey ni lakkitun bakan kamei-appit ni begah e umlaw
di tellun kiloh ni alinah ni nekamdugan ni mansikan olibah, dewwan kiloh
etan di lakkitun kalneroh
13 niya hanhakkey ni kiloh etan idad hantoon tun lakkitun impah ni
kalneroh. Huyyan kamei-appit ni kagihheba niya kamei-appit ni kennen
ey mengippeamleng ni hi-gak hu hamuy tu.
14 Mahapul mewan ni um-iappit kayun meinnum ni dewwan litroh ni
unnud ni hakey ni baka, hakey et kagedwah ni litroh ni unnud ni lakkitun
kalneroh, niya hakey ni litroh ni unnud ni lakkitun impah ni kalneroh.
Huyyadda kamei-appit ni memengngulun aggew ni kabulabulan.
15 Ey iappit yu hakey ni gelding ni kamei-appit ni liwat e i-e-dum yu etan
di i-appit yun kewa-wa-wa e unnudi yun kamei-appit ni meinnum.

Ya i-appit yun penginnemneman yun Nelabahan ni Anghel Apu Dios

16 Yan meikkahampulut epat ni aggew ni memengngulun bulan hu
pengippahdingan yun piyestah ni penginemnemneman yun Nelabahan ni
Anghel Apu Dios.
17 Yan meikkahampulut liman aggew hu keilleppuan ni pitun aggew ni
piyestah yun eleg kayu mengan ni sinapay ni nekamdugan ni kamampel-
bag.
18 Yan memengngulun aggew nunman ni piyestah yu ey meemmung
kayu et mandaydayaw kayun eleg kayu mangngunnu.
19 Man-appit kayun kagihheba et humman kennen ni i-appit yun Apu
Dios. I-appit yudda hu dewwan kilaw ni lakkitun baka, ya hakey ni
lakkitun kalneroh, niya pitun hantoon dan lakkitun kalneroh. Mahapul
ni endi dipektoh da.
20 Hanhakkey ida huyya niya meunnudan ni kamei-appit ni begah e
humman hu alinah ni nekamdugan ni mansikan olibah. Ya hakey ni baka
ey meunnudan ni dewwa et kagedwah ni kilo, ya hakey et kagedwah ni
kiloh di hakey ni lakkitun kalneroh,
21 ey hangkiloh di hakey ni pakeetteng tun lakkitun kalneroh.
22 Ey man-appit kayun lakkitun gelding tep ya liwat ma-lat ma-kal liwat
yu.
23 Peang-ang yun emin ida huyyan i-appit yun kagihheba e mei-dum di
i-appit yun kewa-wa-wa.
24 Humman nisi pehding yun kewa-wa-wan pitun aggew ni piyestah ey
man-appit kayun hi-gak ni kennen e giheb yu et umamlengngak ni hamuy
tu. Hin-appil nisi ngu dedan etan ida i-appit yun kagihheba niya i-appit
yun meinnum.
25 Yan meikkeppitun aggew ey meemmung kayu mewan et mandayaw
kayun hi-gak e eleg kayu mangngunnu.

Ya kamei-appit ni Piyestah ni Ani

26 Yan memengngulu mewan ni aggew ni Piyestah ni Ani ey meemmung
kayu et mandayaw kayun hi-gak e eleg kayu mangngunnu.
27 Man-appit kayun kagihheba et umamlengngak ni hamuy tu. Huyyadda
i-appit yu: dewwan kilaw ni lakkitun baka, hakey ni lakkitun kalneroh
niya pitun hantoon tun lakkitun kalneroh. Mahapul ni endi dipektoh da.
28-29 Man-appit kayu pay ni begah e iappit yu hu alinah ni nekamdugan
ni mansikan olibah. Ya hakey ni baka ey meunnudan ni nganngnanih ni
tellun kiloh ni alinah, ya nganngnanih ni dewwan kiloh ni alinah di hakey
ni lakkitun kalneroh ey ya hangkiloh ni alinah di hakey ni hantoon tun
lakkitun kalneroh.

30 Man-appit kayu pay ni hakey ni lakkitun gelding tep ya liwat ma-lat
ma-kal liwat yu. Humman ni pan-appitan yu hu pengippahdingan yun
elaw ni panlinnih yun tuu.
31 Humman idan i-appit yun kagihheba ey unnudi yun kamei-appit ni
meinnum e hin-appil ngu dedan etan i-appit yun kagihheba niya begah ni
kewa-wa-wa. Mahapul ni emin ida i-appit yun animal ey endi hu dipektoh
da."

29

Ya Piyestah ni Tangguyup

1 "Meemmung kayu mewan emin et mandayaw kayun hi-gak ni
memengngulun aggew ni meikkeppitun bulan. Entan pangngunu yun
nunman ni aggew, nem patnul yu tangguyub yu,
2 niya man-appit kayun hi-gak ni kagihheba, ma-lat umamlengngak ni
hamuy tu. Huyyadda i-appit yu: hakey ni lakkitun baka, hakey ni lakkitun
kalneroh niya pitun hantoon dan lakkitun kalneroh. Mahapul ni endi
dipektoh da.
3 Wada hakey idan nunyan animal ey meunnudan idan kamei-appit ni
begah e humman hu alinah ni nekamdugan ni mansikan olibah. Ya hakey
ni baka ey meunnudan ni nganngnih ni tellun kiloh ni alinah, nganngnih
ni dewwan kiloh hu mei-unnud di hakey ni lakkitun kalneroh
4 niya hangkiloh mei-unnud di hakey ni hantoon tun lakkitun kalneroh.
5 Man-appit kayu pay ni lakkitun gelding tep ya liwat ma-lat ma-kal liwat
yu.
6 Hin-appil ngu dedan hu i-appit yun kagihheba e meunnudan ni kamei-
appit ni begah niya meinnum ni memengngulun aggew ni kabulabulan
niyan kewa-wa-wa. Huyyaddan i-appit yun kagihheba ey mengippeamleng
ni hi-gak hu hamuy tu.

Ya kamei-appit ni ke-kalan ni liwat idan tuu

7 Meemmung kayun mandaydayaw ni hi-gak ni meikkeppulun aggew ni
meikkeppitun bulan. Mantetpel kayu e eleg kayu mengngan niya eleg kayu
mangngunnu.
8 Man-appit kayun hi-gak ni kagihheba ma-lat umamlengngak ni hamuy
tu. Yadda huyya i-appit yu: hakey ni kilaw ni lakkitun baka, ya hakey ni
lakkitun kalneroh niya pitun hantoon dan lakkitun kalneroh. Ey mahapul
ni endi dipektoh da.
9 Ya hanhakkey idan nunman ey meunnudan ni kamei-appit ni pagey e
humman hu alinah ni nekamdugan ni mansikan olibah. Ya etan hakey ni
baka ey meunnudan ni nganngnih ni tellun kiloh ni alinah, ngannangih
ni dewwan kiloh di hakey ni lakkitun kalneroh
10 niya hangkiloh hu mei-unnud di hakey ni hantoon tun kalneroh.
11 Man-appit kayu mewan ni lakkitun gelding tep ya liwat e mei-dum di
i-appit yu ma-lat ma-kal liwat yun pengippahdingan yun elaw ni panlinnih
yun tuu. Hin-appil ngu dedan etan ida i-appit yun kagihheba e meunnudan
ni alinah niya meinnum ni memengngulun aggew ni kabulabulan niyan
kewa-wa-wa.
12 Meemmung kayu mewan et mandaydayaw kayun hi-gak ni meikka-
hampulut liman aggew ni meikkeppitun bulan. Ey eleg kayu mangngun-
nun nunman ni aggew.
13 Yan memengngulun aggew ey man-appit kayun kagihheba e hum-
man i-appit yun hi-gak ni kennen ma-lat umamlengngak ni hamuy tu.

Huyyadda i-appit yu: ya hampulut tellun kilaw ni lakkitun baka, ya dewwan lakkitun kalneroh niya hampulut epat ni hantoon dan lakkitun kalneroh. Mahapul ni endi dipektoh da.
14 Hanhakkey idan nunyan animal ey unnudan yun kamei-appit ni begah e humman hu alinah ni neha-adan ni mansikan olibah. Ya hakey ni baka ey meunnudan ni nganngnih ni tellun kiloh ni alinah, et ya hakey ni lakkitun kalneroh ey meunnudan ni nganngnih ni dewwan kiloh ni alinah
15 niya hakey ni hantoon tun lakkitun kalneroh ey meunnudan ni nganngnih ni hangkiloh ni alinah.
16 Man-appit kayu mewan ni lakkitun gelding ma-lat ma-kal liwat yu. Hin-appil ngu dedan hu i-appit yun kagihheba e meunnudan ni alinah niya meinnum ni memengngulun aggew ni kabulabulan niyan kewa-wa-wa.
17 Yan meikkadwan aggew ey iappit yu hu hampulut dewwan kilaw ni lakkitun baka ya dewwan lakkitun kalneroh niya hampulut epat ni hantoon dan lakkitun kalneroh. Mahapul ni endi dipektoh da.
18 Humman idan animal ey meunnudan idan kamei-appit ni alinah niya meinnum.
19 Man-appit kayu mewan ni lakkitun gelding ma-lat ma-kal liwat yu. Hin-appil ngu dedan hu i-appit yun kagihheba e meunnudan ni begah niya meinnum ni memengngulun aggew ni kabulabulan niyan kewa-wa-wa.
20 Yan meikkatlun aggew ey iappit yu hampulut hakey ni kilaw ni lakkitun baka, ya dewwan lakkitun kalneroh niya hampulut epat ni hantoon dan lakkitun kalneroh. Mahapul ni endi dipektoh da.
21 Meunnudan ida humman ni animal ni i-appit yun begah niya meinnum.
22 Man-appit kayu ni lakkitun gelding tep ya liwat ma-lat ma-kal liwat yu. Mei-dum ida humman di i-appit yun kagihheba e meunnudan ni begah niya meinnum ni memengngulun aggew ni kabulabulan niyan kewa-wa-wa.
23 Yan meikka-pat ni aggew ey iappit yu hu hampulun kilaw ni lakkitun baka ya dewwan lakkitun kalneroh niya hampulut epat ni hantoon dan lakkitun kalneroh. Mahapul ni endi dipektoh da.
24 Huyyaddan animal ey meunnudan ni i-appit yun begah niya meinnum.
25 Man-appit kayu mewan ni lakkitun gelding tep ya liwat ma-lat ma-kal liwat yu. Hin-appil ngu dedan hu i-appit yun kagihheban meunnudan ni begah niya meinnum ni memengngulun aggew ni kabulabulan ey kewa-wa-wa.
26 Yan meikkelliman aggew ey man-appit kayun heyam ni kilaw ni lakkitun baka, ya dewwan lakkitun kalneroh niya hampulut epat ni hantoon dan lakkitun kalneroh. Mahapul ni endi dipektoh da.
27 Humman idan animal ey meunnudan ni i-appit yun begah niya meinnum.
28 Man-appit kayu mewan ni lakkitun gelding tep ya liwat ma-lat ma-kal liwat yu. Hin-appil ngu dedan hu i-appit yun kagihheban meunnudan ni begah niya meinnum ni memengngulun aggew ni kabulabulan niyan kewa-wa-wa. Mahapul ni endi dipektoh da.
29 Yan meikka-nem ni aggew ey man-appit kayun walun kilaw ni lakkitun baka, ya dewwan lakkitun kalneroh niya hampulut epat ni hantoon dan lakkitun kalneroh. Mahapul ni endi dipektoh da.
30 Humman idan animal ey meunnudan idan kamei-appit ni begah niya meinnum.

31 Man-appit kayu mewan ni lakkitun gelding tep ya liwat ma-lat ma-kal
liwat yu. Hin-appil ngu dedan hu i-appit yun kagihheban meunnudan ni
begah niya meinnum ni memengngulun aggew ni kabulabulan ey kewa-
wa-wa.
32 Yan meikkeppitun aggew ey man-appit kayun pitun kilaw ni lakkitun
baka, dewwan lakkitun kalneroh ey hampulut epat ni hantoon dan
lakkitun kalneroh. Mahapul ni endi dipektoh da.
33 Humman idan animal ey meunnudan idan kamei-appit ni begah niya
meinnum.
34 Man-appit kayu mewan ni lakkitun gelding tep ya liwat ma-lat ma-
kal liwat yu. Hin-appil ngu dedan hu i-appit yun kagihheban meunnudan
ni kamei-appit ni begah niya meinnum ni memengngulun aggew ni
kabulabulan niyan kewa-wa-wa.
35 Yan meikkewwalun aggew ey kaemung idan emin tuu e endi
mangngunnun nunman ni aggew.
36 Huyyadda i-appit yun kagihheban mengippeamleng ni hi-gak: ya
hakey ni kilaw ni lakkitun baka, ya hakey ni lakkitun kalneroh niya pitun
hantoon dan lakkitun kalneroh. Mahapul ni endi dipektoh da.
37 Humman idan animal ey meunnudan idan kamei-appit ni begah niya
meinnum.
38 Man-appit kayu mewan ni lakkitun gelding tep ya liwat ma-lat ma-
kal liwat yu. Mei-dum ida huyyad i-appit yun kagihheban meunnudan
ni kamei-appit ni begah niya meinnum ni memengngulun aggew ni
kabulabulan niyan kewa-wa-wa.
39 Emin ida huyyan ni mei-appit nunman ni piyestah ey hin-appil ngu
dedan idad kamei-appit ni kagihheba, ya pagey, ya meinnum niya i-appit
yun pekiddagyuman yun hi-gak e Dios. Hin-appil mewan etan issapatah
yu niya iggeb-at yun i-appit."
40 Intugun Moses emin huyyan tugun Apu Dios idan helag Israel.

30

Yadda meunnud meippanggep ni issapatah

1 Huyya intugun Apu Dios nan Moses ni e-helen tuddan kamengipap-
pangngulun helag Israel.
2 "Hedin insapatah ni hakey ni tuu e iddawat tu hu hipa nan Apu Dios
ey mahapul ni pehding tu hu insapatah tu e eleg tu kekyata. *
3 Ya etan biin kamanha-ad di kad-an ametun mansapatah nan Apu Dios
4 ey anin ni dingngel ametu nem tuka pakdag i-ineng e eleg tu ikka-leg,
ey mahapul ni pehding tu humman ni insapatah tu.
5 Nem hedin dingngel ametu ey eleg tu pinhed, ey dammutun anin ni
eleg pehding etan ni bii humman ni insapatah tu. Pessinsahan Apu Dios
humman ni bii tep ingka-leg ametun pehding tu hu insapatah tu.
6 Hedin ya eleg mengahwan bii hu mansapatah anin ni kantu et
nekannemnem tu winu eleg et mansapatah, ey entanni ey nengahwa
7 et neamtaan ni ahwa tu hu nansapatahan tu ey eleg tu ikka-leg, ey
mannenneng hu insapatah tu.
8 Nem hedin eleg pinhed ni ahwa tu ey dammutun anin eleg tu ippahding
humman ni insapatah tu, ey eleg ibbilang Apu Dios e bahul tu humman.
9 Hedin ya nebalu winu ya biin hini-yan ni ahwatu hu nansapatah ey
mahapul ni pehding tu hu insapatah tun Apu Dios.

* **30:2 30:2** Matthew 5:33

10 Hedin nengahwa etan biin nansapatah ey nan-addum idan ahwatu,
11 ey neamtaan etan ni ahwa tu ey eleg tu ikka-leg, ey mahapul ni mannenneng hu insapatah tu.
12 Nem hedin neamtaan ni ahwatu ey eleg tu pinhed, dammutun anin eleg tu ippahding humman ni insapatah tu ey eleg ibbilang APU DIOS ni bahul humman.
13 Wada kelebbengan ni ahwatun mengikka-leg winu mengi-ebbulut ni pengippahdingan tun insapatah tu.
14 Nem hedin neamtaan ni ahwa tu ey kaum-i-ineng e eleg tu ikka-leg, ey mahapul ni pehding tu humman ni insapatah tu. Humman keang-angan tu e in-abulut tu hedin eleg tu ika-leg ni nunman ni aggew ni nangngelan tu.
15 Nem hedin nebaybayag et han tu ika-leg ey hi-gatu mekastigud eleg pengippahdingin etan ni biin insapatah tu."
16 Huyyadda hu inhel APU DIOS nan Moses meippanggep ni han-ahwan biin laki niya pehding ni hakey ni ama di biin u-ungnga tun eleg mengahwan kamekihha-ad di baley tu.

31

Ya meippanggep ni nekigubatan ni helag Israel idan iMidian

1 Entanni ey kan APU DIOS nan Moses ey
2 "Kastigum ida tutu-ud Midian tep ya impahding daddan helag Israel. Hedin negibbuh ni impahding mu humman ey mettey ka law."
3 Et kan Moses ida etan ni tuu ey "Pandaddan kayun mekiggubbat e iehneng yu hi APU DIOS et yudda gubaten hu iMidian et meibleh hu impahding da.
4 Mahapul ni hanlilibu hu melpud hanhakkey ni helag Israel."
5 Et pumili idan hanlilibud emin idan helag ni u-ungngan Israel, et ya bilang dan emin ni an mekiggubbat ey hampulut dewwan libu.
6 Intu-dak Moses ida humman ni sindalun impanguluddan Pinehas e u-ungngan Eleasar e padi e hi-gatu hu ngenamung ida etan ni neieng-eng ni usal, anin idan tangguyup ni ussalen dan mengippeamta hedin wada gubat.
7 Et da ida iMidian meippuun di inhel APU DIOS nan Moses ni pehding da et patyen dan emin hu lalakki,
8 anin etan idan liman patul diman e hi Ebi, hi Rekem, hi Sur, hi Hur et hi Reba. Ey nekipetey da hi Balaam e u-ungngan Beor.
9 Inla dadda bibi-idman ni bebley anin idan kaungaunga, yadda baka da, yadda kalneroh da niyaddan emin hu kinedangyan da,
10 et legaben da bebley da niyadda kampu da.
11 Inemung dan emin hu nan-ale dadman ni bebley, yadda tutu-u niyadda animal
12 et ienamut dan emin di kad-an Moses nan Eleasar e padi niyadda edum dan helag Israel etan di nangkampuan dad nandeklan di Moab e gilig ni Wangwang e Jordan e demang ni Jericho.
13 An dinammud Moses, hi Eleasar e padi niyadda kamengipappangngu-lun helag Israel ida etan di a-allaw ni nangkampuan da.
14 Ey bimmunget hi Moses idan opisyal niyadda ap-apun sindalun nambangngad ni an nekigubat.
15 Kantun hi-gaday "Kele eleg yudda pateyen emin hu bibi-i?

16 Hi-gada hu nengawis idan edum tayu et ngehayen da hi APU DIOS di
Duntug e Peor tep inu-unnud da intugun Balaam ni hi-gada. Et humman
himmulun et paelin APU DIOS hu degeh ni hi-gatsun tuu tu.
17 Pampatey yuddan emin hu lalakkin u-ungnga, anin idan bibi-in in-ulig
ni laki.
18 Nem entan tudda patey hu bibi-in gegellang niya bibi-in eleg i-ulig ni
laki et alen yudda.
19 Hi-gayun wada pintey tu winu kinepa tun annel ni netey ey panha-ad
kayu nid a-allaw ni kampu tayun pitun aggew. Mahapul ni pehding yu
hu elaw ni panlinnih anin idad balud yun meikkatlu niyan meikkeppitun
aggew.
20 Mahapul mewan ni pehding yu hu elaw ni panlinnih idan balwasi
yu winu kumpulmih ni nekapyad katat winu bewek ni gelding, anin idan
nekapyad keyew."
21 Entanni ey kan Eleasar e padi etan idan lalakkin an nekigubat ey
"Huyyadda hu inhel APU DIOS nan Moses ni u-unnuden tayu.
22 Emin ida eleg gihheba, henin balituk, silber, giniling, gumek, lata winu
ihmay
23 ey mahapul ni pedellan yud apuy et han dammutun meibbillang ni
malinih. Nem hedin yadda etan kagihheba ey mahapul ni ya danum ni
ebuh hu ussalen yun panlinnih idan nunman.
24 Ya pehding yun meikkepitun aggew ey ibalbal yu balwasi yu et
maibilang kayun malinih et dammutun umhegep kayud kampu tayu."
25 Kan APU DIOS nan Moses ey
26 "Mahapul ni billangen yud Eleasar niyadda kamengipappangngulun
tuu emin hu nealad gubat anin idan balud niyadda animal.
27 Ey gedwam et idwat muddan sindalu hu kagedwah niya idwat muddan
tuu hu kagedwah.
28 Nem ya memengngulun pehding mu ey idwat mun hi-gak hu patal
kuddan balud, yadda baka, kebayyu, kalneroh niyadda gelding e meellad
patal idan sindalu. Appil mu hu hakey di hanlilmanggatut et humman
mei-eng-eng ni hi-gak.
29 Idwat mudda huyyan patal kun Eleasar e padi et iappit tun hi-gak e
DIOS.
30 Hedin yadda etan meidwat ni tutu-u ey iddawat dan hi-gak hu hakey
di hanneneliman balud, yadda baka, kebayyu, kalneroh niyadda gelding.
Ellan idan helag Levi e kamampaptek ni Tabernacle huyya."
31 Inu-unnud di Moses nan Eleasar hu inhel APU DIOS et ipahding da.
32 Heninnuy hu bilang ni inladdan sindalu: Yadda lakkitun kalneroh ey
675,000,
33 yadda bulug ni baka ey 72,000,
34 yadda lakkitun kebayyu ey 61,000.
35 Yadda biin balud ni eleg iulig ni laki ey 32,000.
36 Ya kagedwah ni neidwat idan sindalun nekigubat ey 337,500 ni
kalneroh,
37 ya neidwat nan APU DIOS ey 675
38 yadda baka ey 36,000 ey neidwat nan APU DIOS hu 72,
39 yadda kebayyu ey 30,500 ey neidwat nan APU DIOS hu 61,
40 yadda balud ni biin eleg iulig ni laki ey 16,000 ey neidwat nan APU
DIOS hu 32.
41 Indawat Moses nan Eleasar e padi hu bingay APU DIOS meippuun di
intugun tu.

42 Ya inappil Moses ni meidwat idan tutu-u ey
43 337,500 ni kalneroh,
44 36,000 ni baka,
45 30,500 ni kebayyu
46 niya 16,000 ni biin eleg iulig ni laki.
47 Inlan Moses hu hanhakey di hanneneliman balud niyadda animal et idwat tuddan helag Levi e kamengippaptek ni Tabernacle APU DIOS. Neipahding emin huyya meippuun di intugun APU DIOS nan Moses ni pehding tu.
48 Entanni ey limmaw ida opisyal niyadda aap-apun sindalud kad-an Moses
49 et kanday "Apu, binilang min emin ida sindalu mi ey wadaddan emin. Endi neendi anin hakey.
50 Et humman hu in-ali midda inla mid gubat ni balituk ni kameihhuklub di ngamay, yadda singsing, yadda betling niyadda banggel et iappit min APU DIOS ma-lat pengipeang-ang min mika pansalamati, tep endin hekey hu netey ni hi-gami."
51 Et amungen di Moses nan Eleasar e padi humman ni in-aliddan sindalun balituk ni tenged.
52 Ya bel-at idan nunman ni balituk ni in-appit idan aap-apun sindalu nan APU DIOS ey umlaw ni dewanggatut ni kiloh.
53 Emin ida sindalu ey inla da patal da etan idad inla dad gubat.
54 Inlad Moses nan Eleasar etan ida balituk ni indawat idan ap-apun sindalu et ilaw dad Tabernacle et penginemnemneman APU DIOS e tuu tudda hu helag Israel.

32

Yadda helag Israel ni wadad Jordan di appit ni kasimmilin aggew

1 Yadda helag di Reuben nan Gad ey dakel ni peteg animal da. Et yan nenang-angan da e kayyaggud hu Jaser et ya Gilead ni pampattulan dan animal da
2 ey limmaw idan Moses nan Eleasar e padi niyadda edum ni kamengi-pappangngulun helag Israel et kandan hi-gaday
3-4 "Hi-gamin bega-en yu ey dakel animal mi. Ey kayyaggud ni pampattulan ida bebley di Atarot, ya Dibon, ya Jaser, ya Nimrah, ya Hesbon, ya Elealeh, ya Sibmah, ya Nebo niya Beon e sinekup tayu tep ya baddang APU DIOS ma-lat pambebleyan tayun helag Israel.
5 Idwat yudda anhan ida humman ni bebley ni hi-gami et anin ni eleg kami meagwat di Jordan."
6 Kan Moses ey "Kaw hedin ya pinhed yu ey manha-ad kayudya et yadda edum yun helag Israel ni ebuh hu man-agwat di Jordan et hi-gada makigubat?
7 Hedin heni nuntan pehding yu ey dismayahen yudda edum yun man-agwat ni umlaw di bebley ni indawat APU DIOS ni hi-gada?
8 Henin nuntan tu-wangu impahding idan aammed yu eman ni nengitu-dakak idad Kades Barnea et da ang-angen humman ni bebley.
9 Limmaw ida et meipappeg idad Nedeklan e Eskol, nem entannit nambangngad ida ey dinismayah dadda edum dan helag Israel ni umlaw di bebley ni indawat APU DIOS ni hi-gada.
10 Et umhulun humman ni impahding da ey bimmunget hi APU DIOS et isapatah tu

11 e kantuy ‘Issapatah ku e emin ida hu dewampulu toon tu winu nehuluk
ni neni-yan ni Egypt, ey endi an umdateng ni hi-gadad bebley ni inhel kun
Abraham, hi Isaac et hi Jacob ni iddawat kun hi-gada.
12 Ebuh hi Kaleb e u-ungngan Jephunneh e Kenissite et hi Joshua e u-
ungngan Nun ni umdateng diman tep naka-u-unnud da hi APU DIOS.’
13 Humman idan helag Israel ey limmeniklikweh idad eleg mebebleyin
na-pat ni toon ingganah netey idan emin hu nanliwat nan APU DIOS tep
nemahhig bunget tun hi-gada.
14 Ey itten kayu mewan ni nekalliwtan ni tuun pinhed yun ippahding hu
henin impahding ida lan aammed yu! Yuka panma-maa bunget APU DIOS
ni hi-gayun helag Israel.
15 Hedin eleg yu mewan u-unnuda hi APU DIOS, hi-gayuddan helag
Reuben niyadda helag Gad et umbunget et iwwaleng daitsu eyad eleg
mebebleyi ey hi-gayu kambahul ni kebahbahan tayu.”
16 Nem kandan Moses ey “Hedin ya pinhed min pehding ey mengapya
kamin pengikkubkuban min kalneroh mi ey hammaden min luhhuden eya
bebley et panha-adan idan ahwa mi niyadda u-ungnga mi.
17 Et hedin negibbuh, ey iddaddan mi almas mi et ipengulu midda edum
min helag Israel ni an mekiggubbat ingganah melinggep idan mambebley
di bebley ni meidwat ni hi-gada. Ey melinggep ida dama pamilyah mi
eyad bebley ni hammaden min luhhuden tep endi pekahgep ni tuun an
mengubbat ni hi-gada.
18 Eleg kami um-anemut ingganah ellan idan edum min helag Israel emin
hu beltanen dan puyek da.
19 Anin ni endi meidwat ni hi-gamin puyek di ba-hil ni Jordan. Pinhed
min mambebley eyad appit ni kasimmilin aggew ni neitudun beltanen mi.”
20 Kan Moses ey “Hedin makulug ni pehding yu hu inhel yu et
mandaddan kayun mekiggubbat ma-lat iehneng yu hi APU DIOS,
21 niya hedin man-agwat ida sindalu yu et ipengulun APU DIOS idan
mengubbat ni buhul tayu ingganah degyunen tudda,
22 ey dammutun mambangngad kayu tep impahding yu hu lebbeng tun
pehding yun pengu-unnudan yun APU DIOS, ey impahding yu hu lebbeng
tun pemaddang yuddan aaggi tayun helag Israel. Ey dammutu law ni
mambebley kayu eyad bebley ni appit ni kasimmilin aggew di Jordan ni
iddawat APU DIOS ni hi-gayu.
23 Nem hedin eleg yu ippahding huttan ni inhel yu ey manliwat kayun
APU DIOS. Et humman hu ang-ang yu kuma tep makulug ni mekastigu kayu
hedin manliwwat kayu.
24 Anin pengapya kayun baballey yu niya pengikkubkuban yuddan
kalneroh yu nem mahapul ni pehding yu hu inhel yu.”
25 Kan idan helag Reuben niyadda helag Gad ey “Hi-gamin bega-en mu
ey u-unnuden mi inhel mu.
26 Manha-ad idadya Gilead hu ahwa mi, yadda u-ungnga mi niyadda
animal mi,
27 nem hedin hi-gamin lalakki ey mandaddan kamin mekiggubbat e hi
APU DIOS mengippengngulun hi-gami. U-unnuden mi inhel mun man-
agwat kamid Jordan et kami makigubat.”
28 Intugun Moses nan hi Eleasar, hi Joshua et yadda kamengipappangn-
gulun tuu e kantuy
29 “Hedin man-agwat ida helag Gad niyadda helag Reuben di Jordan et
mekillaw idan hi-gayun an mekiggubbat e ippangulu dakeyun APU DIOS,

ey hedin sinekup yun emin hu bebley ey idwat yun hi-gada Gilead et
pambebleyan da.
30 Nem hedin eleg da pinhed ni mekillaw ni hi-gayun an mekiggubbat ey
yad bebley di Kanaan hu pekibbingngayan dan pambebleyan da."
31 Kan idan helag Gad niyadda helag Reuben ey "Apu, u-unnuden mi
intugun APU DIOS.
32 Ihhammad min man-almas et man-agwat kamid Jordan et lumaw
kamid Kanaan et kami makigubat et iehneng mi hi APU DIOS, nem huyyan
ba-hil ni Jordan hu beltanen mi."
33 Et idwat Moses idan helag Reuben, yadda helag Gad niyadda kagedwah
ni helag Manasseh e u-ungngan Joseph hu bebley Sihon e patul idan
Amorite, ya bebley Og e patul di Basah niyaddan emin hu nanlinikweh
ni bebley diman.
34 Inyayyaggud idan helag Gad hu bebley di Dibon, ya Atarot, ya Aroer,
35 ya Atrot-Sophan, ya Jaser, ya Jogbehah, ya
36 Bet Nimrah et ya Bet Haran. Et nehammad law ni neluhud ni tuping
ida humman ni bebley ey wadadda pengikkubkuban dan animal da.
37 Inyayyaggud ida daman helag Reuben hu bebley di Hesbon, ya Elealeh,
ya Kiriathaim,
38 ya Nebo, ya Baal Meon niya Sibmah. Hinullulan da ngadan idan edum
ni bebley ni sinekup da et iyayyaggud da.
39 Yadda helag Makir e u-ungngan Manasseh ey sinekup da Gilead et
degyunen dadda Amorite ni nambebley diman.
40 Et idwat nan Moses hu Gilead idan helag Makir e u-ungngan Manasseh
et mambebley idadman.
41 Yadda etan edum ni bebley di Gilead ey sinekup ni helag Jair e helag
daman Manasseh et hullulan da ngadan da et ngadnan dan Bebley Jair.
42 Hi Nobah ey ginubat tu et sakupen tu Kenat niyadda nanlinikweh ni
bebley diman et ngadnan tun Nobah.

33

Yadda nangkampuan idan helag Israel eman ni inlian dad Moab ni nalpuan dad Egypt

1 Huyyadda neitudek ni ngadan idan nangkampuan idan helag Israel
eman ni nalpuan dad Egypt e di Moses nan Aaron nengipengulun hi-gada.
2 Intudek Moses hu ngadan idan nunman ni nangkampuan da tep
humman hu inhel APU DIOS ni pehding tu. Huyyadda dindinlan da e
meamtad nangkampuan da.
3 Hini-yan idan helag Israel hu bebley di Rameses di Egypt eman ni
meikkahampulut liman aggew ni nemangulun bulan ni newa-waan ni
nelabhan ni Anghel APU DIOS. Yan neni-yanan idan helag Israel ni nunman
ni bebley ey kaang-ang-angaddan tuudman ida.
4 Yan nunman daman aggew ey daka pan-ikkulung hu pengulwan ni
u-ungnga dan pintey APU DIOS. Humman ni impahding APU DIOS hu
nengipeang-angan tu e et-eteng kabaelan tu nem yadda dios di Egypt.
5 Hini-yan idan helag Israel hu Rameses et lumaw idad Sukkot et
mangkampuddadman.
6 Entanni et lumaw idad Etham di gilig ni eleg mebebleyi et mangkam-
puddadman.
7 Hini-yan da Etham et ibabbangngad da et ilikweh dad Pi Hahirot e
demang ni Baal-Sephon et mangkampuddad Migdol.

8 Hini-yan da Pi Hahirot et man-agwat idad Madlang ni Baybay et lumaw
ida etan di eleg mebebleyi. Nandalan idan tellun aggew et dumteng idad
Marah et mangkampuddadman.
9 Hini-yan da humman et lumaw idad Elim et mangkampudda mewan
diman tep wada hampulut dewwan hebwak niya nepitun palmah diman.
10 Hini-yan da humman et ida mangkampuddad gilig ni Madlang ni
Baybay.
11 Hini-yan da humman et lumaw idad Sin e eleg mebebleyi et
mangkampuddadman.
12 Entanni ey limmaw idad Dopkah et mangkampuddadman.
13 Hini-yan da Dopkah et ida mangkampud Alus.
14 Entanni ey nampalaw idad Rephidim e endi innumen ni danum et
mangkampuddadman.
15 Hini-yan da humman et mampalaw idad Sinai e eleg mebebleyi et
mangkampuddadman.
16 Hini-yan da humman et ida mangkampud Kibrot Hattaabah.
17 Entanni ey limmaw idad Haserot et mangkampuddadman.
18 Hini-yan da Haserot et ida mangkampud Ritmah.
19 Hini-yan da humman et mangkampuddad Rimmon Peres.
20 Entanni ey limmaw idad Libnah et mangkampuddadman.
21 Limmaw idad Rissah et mangkampuddadman.
22 Entanni ey nampalaw idad Kehelathah et mangkampuddadman.
23 Hini-yan da humman et mampalaw idad Duntug e Sepher et
mangkampuddadman.
24 Hini-yan da humman et ida mangkampud Haradah.
25 Limmaw idad Makhelot et mangkampuddadman.
26 Hini-yan da humman et ida mangkampud Tahat.
27 Hini-yan da Tahat et ida mangkampud Terah.
28 Hini-yan da Terah et ida mangkampud Mitkah.
29 Entanni et lumaw idad Hasmonah et mangkampuddadman.
30 Hini-yan da humman et ida mangkampud Moserot.
31 Nampalaw idad Bene Jaakan et ida mangkampudman.
32 Entanni et lumaw idad Hor Haggidgad et mangkampuddadman.
33 Hini-yan da humman et ida mangkampud Jotbathah.
34 Hini-yan da humman et ida mangkampud Abronah.
35 Entanni et lumaw idad Esion Geber et ida mangkampudman.
36 Nampalaw idad Kades di kad-an ni Sin e eleg mebebleyi et mangkam-
puddadman.
37 Entanni et mampalaw idad Duntug e Hor di pappeg ni Edom et ida
mangkampudman.
38 Yan nunman ni kaweda da etan di hengeg ni duntug ey inhel Apu
Dios nan Aaron e mantetyed di ta-pew nunman ni duntug et matey diman.
Neipahding huyya eman ni nangginawwa hu siyaggew ni meikka-pat ni
pulun toon neipalpun neni-yanan idan helag Israel ni Egypt.
39 Ey yan nunman ni neteyyan Aaron ey hanggatut et dewampulut tellu
toon tu.
40 Ey yan nunman hu nangngelan Arad e patul di Kanaan e kamengelidda
helag Israel e ida kamangkeihnup di bebley tu.
41 Hini-yan da Duntug e Hor et ida mangkampud Salmonah.
42 Hini-yan da Salmonah et ida mangkampud Punon.
43 Hini-yan da Punon et ida mangkampud Obat.

44 Entanni ey limmaw idad Iye Abarim di pappeg ni Moab et mangkam-
puddadman.
45 Hini-yan da humman et ida mangkampud Dibon Gad.
46 Hini-yan da humman et ida mangkampud Almon Diblathaim.
47 Entanni et lumaw idad duntug di Abarim e neihnup di Duntug e Nebo
et mangkampuddadman.
48 Hini-yan da humman et ida mangkampud nandeklan di Moab e gilig
ni Wangwang e Jordan e demang ni Jericho.
49 Nedagdagsi hu kakampu dadman di gilig ni Wangwang e Jordan
neipalpud Bet Jeshimot ingganah di Abel Sittim.
50 Immehel hi Apu Dios nan Moses di diman e kantuy
51 "Ehel muddan helag Israel e hedin man-agwat ida eyad Wangwang e
Jordan et umlaw idad Kanaan
52 ey mahapul ni degyunen daddan emin hu nambebley diman. Ey
mahapul ni bahbahen dan emin hu kinapya dan dios da anin idan baley
nunman idan dios da.
53 Pambebleyan dadda humman ni bebley tep indawat kudda humman
ni hi-gada.
54 Ya pehding mun mengikka-peng nunman ni puyek ey ibubunut yu. Ya
kelakkeb tu ey meippuun di kedakkel idan pengidwatam. Ya melallakkeb
ni puyek hu meidwat idan daddakkel bilang da ey beken ni melakkeb hu
meidwat idan ekket bilang da. Hedin hipa binunut da, man humman
beltanen dan puyek, eleg mabalin ni mehullulan. Hanneya hu ipahding
yun helag Israel ni mengikka-peng ni puyek.
55 Nem hedin eleg yudda degyuna hu nambebley diman ey mambalin
idallin heni butad mateyu winu heniddalli hebit. Iddawtan dakeyullin
panligligatan yudman ni pambebleyan yu.
56 Ey kastiguen dakeyu henin implanuh kun pehding kun hi-gada."

34

Ya pappeg ni Kanaan

1 Huyyadda inhel Apu Dios ni ittugun Moses idan helag Israel:
2 "Eleg mebayyag ey umlaw kayud bebley di Kanaan e humman hu
bebley ni iddawat kun hi-gayun beltanen yu ey huyyadda pappeg tu:
3 Ya pappeg tud appit ni south ey meippalpud Sin e eleg mebebleyi di
pappeg ni Edom. Ya pappeg tud appit ni kasimmilin aggew ey meippalpud
Netey ni Baybay.
4 Neliked di appit ni south e melebbahan hu Scorpion Pass et mampalaw
di Sin ingganah di Kades Barnea. Mampellaw mewan di Hasar Addai
ingganah di Asmon.
5 Meippalpud Asmon et maliked di wangwang di Egypt et meipappeg di
Baybay e Mediterranean.
6 Ya pappeg tud appit ni kakelinnugin aggew ey yad gilig ni Baybay e
Mediterranean.
7 Ya pappeg tud appit ni north ey meippalpud Baybay e Mediterranean,
et mampalaw di appit ni kasimmilin aggew di Duntug e Hor
8 ingganah di Lebo Hamat et mampalaw di Sedad,
9 niyad Sipron ingganah di Hasar Enan. Huyyadda pappeg ni bebley yud
appit ni north.
10 Ya pappeg tud appit ni kasimmilin aggew ey meippalpud Hasar Enan,
et mampalaw di appit ni south di Sepham,

11 ey nampedayyud Riblah di appit ni kasimmilin aggew di Ain.
Meippalpudman et mampedayyud gilig ni Baybay e Galilee di appit ni
kasimmilin aggew,
12 ey inunud tu hu Wangwang e Jordan ingganah di Netey ni Baybay.
Huttan emin hu pappeg ni bebley yu."
13 Kan Moses idan helag Israel ey "Humman idan bebley hu panggeged-
waan yun ibubunut yu. Yadda manggegedwan nunman ni bebley ey yadda
etan heyam et kagedwah ni helag Israel e humman dedan la hu intudun
APU DIOS ni hi-gada.
14 Hedin yadda helag Reuben, yadda helag Gad niyadda kagedwah ni
helag Manasseh, ey neidwatan ida dedan law ni puyek da et genedwaen
da meippuun di pamilyah da.
15 Yadda bebley ni nanggegedwaan da, ey yaddad gilig ni Wangwang e
Jordan di appit ni kasimmilin aggew e demang ni Jericho."

Yadda etan aap-apun nengenedwa etan ni puyek

16 Entanni ey kan APU DIOS nan Moses ey
17 "Yadda mengedwa etan ni puyek ey di Eleasar e padi nan hi Joshua e
u-ungngan Nun.
18 Ey ayagi yu hanhakkey idad helag Israel ni memaddang ni hi-gada.
19 Huyyadda ngadan da: hi Kaleb e u-ungngan Jephunneh di helag Judah,
20 hi Semuel e u-ungngan Ammihud di helag Simeon,
21 hi Elidad e u-ungngan Kislon di helag Benjamin,
22 hi Bukki e u-ungngan Jogli di helag Dan,
23 hi Hanniel e u-ungngan Ephod di helag Manasseh e u-ungngan Joseph,
24 hi Kemuel e u-ungngan Siptan e helag Epraim e u-ungngan Joseph,
25 hi Elisaphan e u-ungngan Parnak di helag Sebulun,
26 hi Paltiel e u-ungngan Ashan di helag Issakar,
27 hi Ahihud e u-ungngan Selomi di helag Asher
28 et hi Pedahel e u-ungngan Ammihud di helag Naptali."
29 Huyyadda tuun pinilin APU DIOS ni menang-ang ni kegennedwaan ni
Kanaan et ika-peng idan helag Israel.

35

Ya bebley ni neidwat idan helag Levi

1 Yan eman ni wadadda pay nid nandeklan di Moab di gilig ni Jordan e
demang ni Jericho ey kan APU DIOS nan Moses ey
2 "Ehel muddan helag Israel e iddawtan dadda helag Levi ni pambeb-
leyan dan meunnudan ni kudal.
3 Meidwat ni hi-gada humman idan bebley ma-lat pambebleyan da niya
pampattulan dan baka da, yadda kalneroh da niya edum ni animal da.
4 Ya kalinakkeb ni pampattulan da meippalpud luhud di nanlinikweh
di hanhakkey etan idad bebley ni meidwat ni hi-gada ey limanggatut ni
metroh.
5 Ya kalinakkeb etan ni kuwadladuh di nambina-hil ey nganganih ni
hanlibun metroh, ey meiggawwadman hu et-eteng ni bebley.
6 Ya bilang ni bebley ni iddawat yun hi-gadan helag Levi ey na-pat
et dewwa, niya idwat yu hu enem ni bebley ni keihhikkugan ni tuun
pimmatey nem eleg tu igeb-at.
7 Ya bilang emin ni bebley ni iddawat yun hi-gada ey na-pat et walu e
neunnudan idan kudal.

8 Ya bilang ni bebley ni iddawat ni hanhakkey idan helag Israel idan
aaggi dan helag Levi ey meippuun di kalinakkeb ni puyek ni meidwat ni
hi-gada."

Yadda etan bebley ni keihhikkugan

9 Huyya mewan hakey ni inhel APU DIOS nan Moses
10 ni ittugun tuddan helag Israel: "Hedin man-agwat kayud Wangwang
e Jordan et umlaw kayud Kanaan,
11 ey pili kayun bebley ni keihhikkugan ma-lat yadman bebsikan ni tuun
pimmatey nem eleg tu igeb-at.
12 Huyya pehding yu ma-lat endi inna-nuddan aaggin pintey tun
mengibleh. Ya tuun pimmatey ey eleg mabalin ni meippepettey hedin eleg
ni meihuhummangan di hinanggaddan bimmebley.
13 Putuk yu enem ni bebley ni keihhikkugan,
14 tellud appit ni kasimmilin aggew di Wangwang e Jordan ey tellud
Kanaan di appit ni kakelinnugin aggew.
15 Humman idan bebley hu keihhikkugan idan helag Israel, yadda
hansinu-wan ni nekibebley ni hi-gayu niya anin ni hipan tuun pimmatey
ni eleg tu igeb-at.
16-18 Nem hedin wada inusal etan ni pimmatey ni tuun nematey tu, henin
gumek, batu winu keyew, ey meibbillang humman ni tuun pimmatey. Et
humman hu mahapul ni mekastigu et matey.
19 Ngenamung ida agi etan ni netey ni mengibleh ni memettey ni nunman
ni pimmatey. Et hedin ha-kupan da, petteyen da.
20 Hedin ya hakey ni tuu ey anggebe-hel tu hu edum tun tuu et ittuldun
tu winu tegmilan tu
21 winu duntuken tu et matey ey meibbillang humman ni tuun pimmatey.
Mahapul ni mekastigun katey. Ya etan neihnup ni agin netey hu an
memettey nunman ni pimmatey.
22-23 Nem hedin kantu et intuldun ni hakey ni tuu hu edum tun tuu winu
imbekah tu batu winu inggah tu batu et metegmilan etan tuu et matey,
nem eleg tu igeb-at niya beken tun anggebe-hel, ey eleg mebehhuli etan
pimmatey.
24 Hedin wada hanniman, ey eleg ibbilang idan bimmebley ni huwet ni
nambahul etan tuun nengipahding nunman niya eleg da ibbilang lebbeng
tun ibbaleh idan agi etan ni netey.
25 Mahapul ni ang-angen idan bimmebley et eleg patyen idan agi etan
ni netey humman ni pimmatey. Nem mahapul ni ittu-dak da etan di
bebley ni panha-adan tun keihhikkugan tu. Manha-ad law diman ingganah
ketteyyan etan ni keta-ta-geyyan ni padi.
26 Nem hedin meukkat etan pimmatey diman
27 et ang-angen idan neihnup ni agi etan ni netey et patyen da, ey eleg
mekastigu humman ni nematey ni hi-gatu.
28 Ya etan tuun pimmatey nem eleg tu igeb-at ey mahapul dedan ni
mannenneng ni mambebley di bebley ni keihhikkugan ingganah mettey
etan keta-ta-geyyan ni padi, et han law dammutun mambangngad di
bebley da.
29 Huyyaddan tugun ey mahapul ni u-unnuden yun ingganah anin idan
helag yu niya anin ni attu pambebleyan yu.
30 Ya etan tuun pimmatey tep pinhed tun umpatey winu umhulun hu
bunget tu, ey mekastigun katey hedin wadadda tistigun mengi-uh-uh

ni impahding tu. Eleg mabalin ni mekastigu hedin hakey ni ebuh hu
mantistigu.
31 Ya etan tuun pimmatey tep pinhed tun umpatey winu umhulun
hu bunget tu, ey mahapul nisin mekastigun katey. Eleg mabalin ni
mambeyyad et meliblih di kastigu tu.
32 Eleg mewan mabalin ni mambeyyad et meliblih hu hakey ni pimmatey
ni bimmesik di bebley ni keihhikkugan ma-lat dammutun mambangngad
ey eleg ni matey etan keta-ta-geyyan ni padi.
33 Tep hedin i-abulut yun ippahding ni pimmatey humman ey mehibit
hu bebley ni panha-adan yu. Et humman hu, mahapul ni pepettey yu
etan pimmatey tep humman ni ebuh dammutun panlinnih yun nehibit ni
bebley.
34 Entan tu hibit hu bebley ni yu pambebleyan tep hi-gak e Dios yu ey
mekibbebleyyak ni hi-gayun helag Israel."

36

Ya beltanen ni nengahwan bii

1 Limmaw ida hu kamengipappangngulun pamilyah idan helag Gilead
e u-ungngan Makir e u-ungngan Manasseh e u-ungngan Joseph di kad-an
Moses niyadda edum ni aap-apu
2 et kanday "Intugun Apu Dios e ibinnunut hu pengennedwaam ni puyek
et ika-peng min helag Israel. Intugun tu pay e iddawwat mu puyek agi mi
e hi Selophehad idan biin u-ungnga tu.
3 Nem intugun tu e hedin ya edum ni pewen hu peki-ahwaan da man
umlaw etan beltanen dan puyek di nengapun hi-gada. Et hedin hanniman
meippahding ey me-kalan law hu puyek ni meidwat ni hi-gami.
4 Ey hedin nedatngan hu toon ni pengibbangngadan ni hipan ginetang
di nengatngan, ey meibbangngad di sigud ni kampuyek, et ya etan puyek
Selophehad ni bineltan idan biin u-ungnga tu, ey mei-dum ali law di puyek
idan nekiahwaan da et pampuyyek dallin ingganah et me-kalan law puyek
ni helag mi."
5 Et itugun Moses idan tuu hu inhel Apu Dios e kantuy "Neiptek hu inhel
idan helag Manasseh.
6 Heninnuy hu intugun Apu Dios meippanggep idan bibi-in u-ungngan
Selophehad: Anin ni mampilliddan pinhed dan ahwaen, nem mahapul ni
ya edum dan helag Manasseh hu ahwaen da,
7 ma-lat mannananeng di pewen da hu puyek ni beltanen da. Mahapul
ni wada hakkey ni hi-gayun helag Israel ey mannananeng hu puyek ni
beltanen yu.
8 Et humman hu, emin hu bibi-in helag Israel ni wada beltanen tun
puyek, ey mahapul ni mengahwad pewen da ma-lat eleg ma-kalan hu
puyek ni bineltan idan hanhakkey ni helag Israel, ey ma-lat mannananeng
di helag da hu bineltan da.
9 Hanniman ipahding yu ma-lat eleg lumaw di edum ni pewen hu
bineltan da nem mannananeng ni hi-gada."
10 Inu-unnud idan u-ungngan Selophehad hu intugun Apu Dios nan
Moses ni pehding da,
11 et emin ida e hi Mahla, hi Tirsah, hi Hoglah, hi Milkah et hi Noah ey
inahwa da hu lalakkin agi dan u-ungngan agin amedan
12 helag Manasseh e u-ungngan Joseph. Et mannananeng ni hi-gadan
pewen hu puyek ni bineltan da.

13 Huyyadda intugun Apu Dios nan Moses et itugun tudda daman edum
tun helag Israel eman ni nangkampuan dad nandeklan di Moab di gilig ni
Wangwang e Jordan ey demang ni Jericho.

Deuteronomy

Ya meippanggep nunyan libluh ni Deuteronomy

Huyyan libluh hu neitudekan ni nanggillig ni intugun Moses idan helag Israel. Impangulu tudda huyyan helag Israel eman ni limmeniklikwehan dad endi bebley ni na-pat ni toon. Yan nunyan tsimpuh ey dimmateng idad Nandeklan di Moab e demang ni gilig ni Kanaan e bebley ni insapatah APU DIOS ni iddawat tun hi-gada.

Inamtan Moses e nganngnanih law ketteyyan tu et ihammad tun itugun idan edum tun Hebrew e mahapul ni pinheden da niya u-unnuden da hi APU DIOS ey impenemnem tun hi-gada hu et-eteng ni impeminhed APU DIOS ni hi-gada. (4:37, 6:4-5, 7:6-8, 10:12-13, 11:1 et yad 30:6)

Huyyan impeminhed tun hi-gada ey neipeamtaddad tugun et yad nekit-balan tun hi-gada. Hedin u-unnuden da nekitbalan tun hi-gada et yadda tugun tu ey bendisyonan tuddad Kanaan e iddawat tun pambebleyan da. Nem hedin ngenghayen da, man kastiguen tudda. (7:9-15 et yad 30:15-20)

Yadda neitudek eyad libluh:

1. Impenemnem nan Moses hu nanliklikwehan idan helag Israel di endi bebley. (chapters 1–4)
2. Impidwan Moses ni inhel ida intugun APU DIOS idan helag Israel. (chapters 5–26)
3. Ya nekitbalan APU DIOS idan helag Israel. (chapters 27–30)
4. Ya nanggillig ni intugun Moses idan helag Israel et ya a-appeh tun penaydayaw tun APU DIOS. (chapters 31–32)
5. Ya nanghelan Moses ni bendisyon nan APU DIOS idan Hampulut Dewwan helag Israel. (chapter 33)
6. Ya neteyyan nan Moses. (chapter 34)

Ya neni-yanan idan helag di Sinai

1 Huyyan libluh hu neitudekan idan inhel Moses idan helag Israel eman
ni wadaddad eleg mebebleyi di appit ni kasimmilin aggew di Wangwang
e Jordan. Nangkampuddad man di Nedeklan e Jordan e neihnup di Sup
e nambattanan ni Paran et yadda bebley ni Tophel, Laban, Haserot et ya
Disahab.
2 (Ya ustuh dedan ni bilang ni aggew ni pandellanan meippalpud Duntug
e Sinai ingganah di Kades Barnea hedin iddalan di Duntug e Seir ey
hampulun hakey ni aggew.)
3 Yan eman ni nemangulun aggew ni meikkahhampulun hakey ni bulan
ni meikkana-pat ni toon neipalpun nalpuan dad Egypt, ey inhel Moses emin
hu intugun APU DIOS idan edum tun helag Israel.
4 Yan nunman ey negibbuh ni impeapput APU DIOS hi Sihon e patul idan
Amorite ni nan-ap-apud Hesbon, et hi Og e patul di Bashan e nan-ap-apud
Astarot et yad Edrei.
5 Intuttuddun Moses idan helag Israel hu meippanggep idan nunman ni
tugun Apu Dios eman ni wadaddad Moab di appit ni kasimmilin aggew di
Wangwang e Jordan.
6 Kantun hi-gaday “Yan eman ni kaweda tayud Duntug e Sinai ey kan
APU DIOS tayuy ‘Nebayag kayu law ni nanha-ad di deya.

7 Bukal yu kampu yu et lumaw kayud duntuduntug ni bebley idan
Amorite, yaddad nanlinikweh ni bebley diman, yad nandeklan di Jordan,
yaddad bebley di dunduntug, yaddad nedeklan ni bebley di appit ni
kakelinnugin aggew, di Negeb et yaddad bebley ni wadad gilig ni Baybay e
Mediterranean. Ey elaw kayud Kanaan ey labhi yudda duntug di Lebanon
ingganah di Wangwang e Euphrates.
8 Huyyadda hu bebley ni insapatah kun iddawat kuddan aammed yu
e di Abraham, hi Isaac et hi Jacob et yadda helag da. Elaw kayu et yu
pambebleyan.' "

Ya nampiliyan Moses ni mengipappangnguluddan helag Israel

9 Kan Moses idan etan ni tuu "Yan wada itsu pay nid Duntug e Sinai ey
inhel kun hi-gayu e eggak kabaelan ni mengippaptek ni hi-gayun emin.
10 Tep impedakkel dakeyun Ap-Apu e Dios yun henin kadinakkel idan
bittuwen di kabunyan.
11 Hi Apu Dios e Dios idan aammed tayu hu mengippedakkel pay
ni hi-gayun meminhanlibu niya hi-gatu memendisyon ni hi-gayu et
kumedangyan kayu.
12 Nem inna-nuk ni mengippennuh idan yuka panhahallai niya inna-nuk
ni umbaddang di ligat yu e hakey yak ni mengippahding?
13 Hannemnem yu etan inhel ku lan nunman e kangkuy pampili kayud
hanhakkey ni helag Israel idan nelaing, wada kabaelan dan mengewwat,
niya kayyaggud elaw da et hi-gada pambalin kun mengipappangngulun
hi-gayu.
14 Ey inebulut yu e 'Kanyuy kayyaggud humman ni ninemnem kun
pehding tayu.' "
15 Et humman idan pinili yu hu impambalin kun huwet niya opisyal yu.
Et yadda edum ey impambalin kuddan man-ap-apun hanlibun tuu, yadda
edum ey man-ap-apun hanggatut, yadda edum ey man-ap-apun nelima et
yadda edum ey man-ap-apun hampulu.
16 Intugun kuddan nunman ni huwet e kangkun hi-gaday "Mahapul ni
meandeng ni ingganah hu pehding yu, beken ni ebuh ida helag Israel, nem
anin idan nalpud edum ni bebley ni nekibebley ni hi-gayu.
17 Ihummangan yun ustuh hu kapandidiklamuhiddan edum yun helag
Israel. Entan tu ipahhig idan kedangyan. Mahapul ni man-iingngeh ni
meandeng hu pehding yun menuwwet idan kedangyan niya newetwet.
Entan takut ni hipan pehding da, tep yuka i-ehneng hi Apu Dios ni
pengippennuhan yuddan kasuh. I-li yun hi-gak ida kasuh ni kayu
kameliggasin mengippennuh.
18 Ey yan nunman inhel kun hi-gayun emin hu hipan lebbeng tun
pehding yu."

Ya neitu-dakan idan an mansi-im

19 "Entanni ey hini-yan tayu hu Duntug e Sinai tep humman inhel Apu
Dios e Dios tayun pehding tayu. Et mandalan itsud eleg mebebleyin
mahkang, ey anggetakkut e inang-ang tayun emin. Et han itsu mampalaw
di duntuduntug e bebley idan Amorite. Dimmateng itsud Kades Barnea et
20 kangkun hi-gayuy 'Dimmateng itsu law di bebley ni indawat Apu Dios
e Dios tayun hi-gatsu.
21 Ammandeh! Elaw kayu et pambebleyan yu. Entan pandewadewa,
niya entan takut yu tep inhel Apu Dios e Dios ida lan aammed tayu, e
iddawat tun hi-gayu humman ni bebley.'

22 Nem kanyun hi-gak ey ‘Um-itu-dak itsun an mansi-im et ehelen dan
hi-gatsu hedin attu hu kayyaggud ni dellanen tayu, ey hedin hipan bebley
hu tayu hehgepen.’
23 Ey ya impannemnem kun nunman ni inhel yu ey kayyaggud, et pumili-
ak ni hampulut dewwan lalakkin nalpud hanhakkey di helag Israel.
24 Limmaw ida e linabhan da etan duntuduntug et datngen da hu
Nedeklan e Eskol et da hinapen ni inang-ang humman ni bebley.
25 Nengaladdan lameh ni keyew ni in-anemut dan neibangngadan da et
kandan hi-gatsuy ‘Kayyaggud ni pambebleyan humman ni indawat Apu
Dios e Dios tayun hi-gatsu.’
26 Nem nginhay yu hu inhel Apu Dios e Dios yu tep eleg yu pinhed ni
umlaw diman.
27 Nangngungudu kayu niya nanlilih kayu e kanyuy ‘Anggebe-hel daitsun
Apu Dios, tep impangulu daitsu et hi-yanen tayu Egypt, et i-li daitsudya ma-
lat pateyen daitsuddan Amorite.
28 Et humman hu, eleg itsu kaya umlaw diman. Endi law tuled tayu, tep
yadda intu-dak tayun an nansiim ey kanday etta-ta-gey ida tuudman, niya
na-na-let ida nem hi-gatsu. Ey eta-ta-gey hu tuping ni luhud ni bebley da e
dettengen tu kabunyan. Ey inang-ang da pay kunu hu etta-teng ni tutu-un
helag Anak.’
29 Nem inhel kun hi-gayu e kangkuy ‘Entan takut idan nunman ni tuu,
30 tep ippangulu dakeyun Apu Dios e Dios yu. Hi-gatu mekiggubbat et
iehneng dakeyu, henin inang-ang yun impahding tud Egypt,
31 niya impahding tud eleg mebebleyi. Anin ni hi-gayu, ey neka-ang-
ang yu hu nengipenaptekan Apu Dios e Dios yun hi-gatsu eyad eleg
mebebleyi, henin kapemaptek ni hakey ni aman u-ungnga tu. Et deh e
in-ali daitsudya.’
32-33 Nem anin ni henin nunman impenahding Apu Dios e Dios tayu
e kamambalin ni heni apuy ni hileng, niya kamambalin ni heni kulput
ni kawwalwal ni nengipengupengulun hi-gatsuddad kayyaggud ni tayu
nangkampuan. Ey eleg yu damengu idinel ni hi-gatu.

Ya nengastiguan Apu Dios idan helag Israel

34 Et humman hu, nemahhig bunget Apu Dios ni nangngelan tun lilih yu
et isapatah tu e kantuy
35 ‘Endin hekey ni hi-gayun nekalliwtan ni tutu-un nunya hu mategun
umlaw ni an menang-ang etan ni kayyaggud ni bebley ni insapatah kun
iddawat kudda lan aammed yu.
36 Ebuh hi Kaleb e u-ungngan Jephunneh hu dammutun umlaw diman.
Iddawat kun hi-gatu et yadda helag tu etan bebley ni tu dindinlan, tep
impannanneng tu hu tuka pengu-unnud ni hi-gak.’
37 Gapun hi-gayu ey bimmunget dama hi Apu Dios ni hi-gak et kantuy
‘Anin ni hi-gam Moses et eleg ka mabalin ni umlaw diman.
38 Nem petuled mu hi Joshua e u-ungngan Nun e kamemabbaddang ni hi-
gam, et hi-gatu mengipengnguluddan etan ni tutu-un mambebley diman.’
39 Entanniy kan Apu Dios ni hi-gatsuy ‘Yadda u-ungnga yun kamenangpa
e eleg da pay ni amta hu lawah winu kayyaggud, e hi-gada etan yuka
itattakkut ni belluden idan buhul yu, hu umlaw ni an mambebley diman.
40 Nem hedin hi-gayu, man meibbangngad kayu e iddalan yu mewan di
eleg mebebleyi et mampalaw kayud appit ni Madlang ni Baybay.’
41 Entanni ey kanyun hi-gak ey ‘Nanliwat kamin Apu Dios e Dios tayu,
nem umlaw kamin nunya, et kami makigubat ma-lat mambebley kamidda

etan di bebley tep humman dedan hu inhel tu.’ Et pan-ihakbat yu almas
yu, et lumaw kayun nekigubat tep kanyu nem nelakah hu penggepan yun
nunman ni duntuduntug ni bebley.
42 Nem kan APU DIOS ni hi-gak ey ‘Ehel mun hi-gada e eleg ida umlaw ni
mekiggubbat tep eggak baddangan ida. Hedin umlaw ida, ey nanna-ud ni
apputen idaddan buhul yu.’
43 Inhel kun hi-gayu humman ni inhel APU DIOS, nem kahing kayu. Et
nealay nanglaw kayun nekigubat idan nambebley diman ni duntuduntug
ni bebley e indinel yu annel yu tep nginhay yu hi APU DIOS.
44 Neukat idalli hu hantapug ni Amorite e henidda putsukan et gubaten
dakeyu, et pampedugen dakeyu meippalpud Seir ingganah di Hormah, et
apputen dakeyu etan di duntuduntug ni bebley di Edom.
45 Entanni ey nambangngad kayu et mampehemmehemmek kayun
mampebaddang nan APU DIOS, nem eleg tu hanguden hu dasal yu,
46 et manhahha-ad itsud Kades Barnea ni nebayag.

2

Ya nengipenemneman Moses ni nanhawahawangan idan helag Israel

1 Nambangngad itsu et mampalaw itsud eleg mebebleyid appit ni
Madlang ni Baybay, tep humman inhel APU DIOS ni hi-gak ni pehding tayu.
Et lumeniklikweh itsud duntuduntug di Edom ni nebayag.
2-3 Entanni ey kan APU DIOS ni hi-gak ey ‘Nebayag kayu law ni
limmeniklikweh eyad duntuduntug ni bebley, et yan nunya, ey palaw
kayud north.
4 Ey tugun mudda tutu-u e kammuy: Li-bahi yu Seir e nambebleyan idan
Edomite e aaggi yun helag Esau. Umtakut idan hi-gayu, nem ang-ang yu
pehding yu,
5 ey entan tudda gubat tep indawat kun hi-gada etan ida bebley di
nanlinikweh di Duntug e Seir. Endin hekey hu bebley di diman ni nak
iddawat ni hi-gayu anin ni ekket, tep humman bineltan Esau.
6 Nem dammutun umgatang kayun hi-gadan mekkan niya danum.’
7 Nemnem yu e binendisyonan daitsun APU DIOS e Dios tayud emin
ni impenahding tayu. Ey impenaptek daitsud nanhahha-adan tayu eyad
mahkang ni eleg mebebleyi, ey wadan hi-gatsun ingganah eyan nelabah
ni na-pat ni toon, niya indawat tun emin hu mahapul tayu.
8 Intuluy tayun nangnanglaw et labhan tayu hu nambebleyan idan agi
tayun helag Esau di Seir, ey eleg tayu idlan di keltad e Arabah e nampatyed
ni nalpud Elat niyad Esion Geber. Et yan eman ni nampalaw itsud appit ni
north e indalan tayud eleg mebebleyid Moab,
9 ey immehel hi APU DIOS e kantuy ‘Ang-ang yu et endi yu pehding ni
umhulun ni pekiggubbatan idan iMoab e helag Lot ni hi-gayu, tep indawat
ku hu Ar ni hi-gada ey endi nak iddawat ni hi-gayudman ni bebley.’ ”
10 (Ya nambebley dedan lan nunman di Ar ey yadda etan Emim e etta-
teng niya etta-gey ni tuu. Nan-iingngeh idan helag Anak e etta-teng ida.
11 Huyyaddan Emim et ya helag Anak hu kamengeddanin Repaim, nem
ya kapangngedan idan iMoab ni hi-gada ey Emim.
12 Yan nunman la ey yadda Horite hu nambebley di Seir, nem dinegyun
idan helag Esau. Binahbah da humman ni bebley et han ida maihullul ni
nambebley diman henin impahding idan helag Israel, e dinegyun dadda
nambebley di Kanaan tep indawat APU DIOS humman ni pambebleyan da.)

13 “Et man-agwat itsud Kulukul e Sered, tep humman inhel APU DIOS ni
pehding tayu.
14 Yan nunman ni nan-agwatan tayu ey nelabah hu telumpulut walun
toon neipalpu eman ni dintengan tayud Kades Barnea. Yan nunman ni
tsimpuh ey netey ida law ni emin etan lalakkin dammutun mekiggubbat,
tep humman dedan hu insapatah lan APU DIOS.
15 Nemahhig hu impahding APU DIOS ni hi-gada ingganah netey idan
emin.

Ya inhel APU DIOS ni pengidlanan dan umlaw di Kanaan

16 Netey ida law emin a-ammed yu
17 ey kan APU DIOS ni hi-gak ey
18 ‘Hi-yan yu Moab nunyan aggew. Idlan yud Ar e pappeg tu,
19 et lumaw kayud nambebleyan idan Ammonite e helag Lot, nem entan
tudda gubat, tep endi nak iddawat ni hi-gayun ni puyek diman tep indawat
kun hi-gada humman ni bebley.’ ”
20 (Humman ni bebley ey Repaim la ngadan tu e humman hu ngadan
idan lan nambebley diman. Ey ya kapangngedan ni Ammonite ni hi-gada
ey Samsummim.
21 Eta-ta-gey ida Rapaim e heniddan Anakim. Dakel ida ey nangka-let ida,
nem binahbah idan APU DIOS, et maihullul ida Ammonite ni nambebley di
bebley da.
22 Hanniman dama impahding APU DIOS idan Horite ni nambebley di Seir
e binahbah tudda, et pambebleyan idan Edomite e helag Esau humman ni
bebley da. Et hi-gada mambebley diman ingganah nunya.
23 Hanniman dama impahding idan nalpud Crete e ginubat dadda Abbite,
et bahbahen dadda et maihullul idan nambebley di Gaza e bebley da.)
24 “Yan linabhan tayu Moab ey kan APU DIOS ni hi-gatsuy ‘Agwat yu eya
Wangwang e Arnon et yu gubaten hi Sihon e Amorite e patul di Hesbon
yaggud pengapput dakeyun hi-gak et hi-gayu mambebley di nambebleyan
da.’
25 Kan tu pay ey ‘Meippalpun nunya ey pambalin kun tekkutan
dakeyuddan emin ni tutu-un mengngel ni meippanggep ni hi-gayun helag
Israel, et anin ni ngeddanen dan ebuh ngadan yu, ey umgeyenggeng idan
takut da.’

Ya nengapputan idan helag Israel nan hi Sihon e patul di Hesbon

26 Ey yan wada itsu etan di eleg mebebleyid Kedemot, ey nenu-dakkak
ni an mekihhummangan nan Sihon e patul di Hesbon, ma-lat kayyaggud
hu pandadagyuman tayu.
27 Kangkuy ‘Iebulut mu anhan ni mandellan kami eyad bebley yu. Anin
ni unnuunnuden mi hu keltad e eleg mi ihhingngid payew di wannan winu
willi.
28 Beyyadan min hi-gayu emin hu mekkan niya meinnum ni ellan mi. Ya
mika ibbagan ebuh ey i-abulut mun mandellan kami eyad bebley yu
29 henin impahding idan helag Esau ni nambebley di Seir, et yadda
Moabite ni nambebley di Ar e in-abulut da et mandalan kamid bebley da
et malebah kami et man-agwat kamid Jordan et lumaw kamid bebley min
indawat APU DIOS e Dios mi.’
30 Nem eleg iebulut Sihon e patul di Hesbon ni tayu iddalan di bebley
da. Mukun hanniman ey tep hi APU DIOS e Dios tayu ey impambalin tun
manghay, ma-lat wada umhulun ni panggugubatan tayu, et peapput tun
hi-gatsu. Et deh, e humman tu-wangu impahding tu.

31 Entanni ey kan APU DIOS ni hi-gak ey ‘Peapput kun nunya hi Sihon e
patul ey iddawat ku bebley dan hi-gayu. Et humman hu, lakkayuy et yu
gubaten et pambebleyan yu bebley da.’
32 Et yan wada itsud Jahas, ey immali hi Sihon, niyadda sindalu tu et
gubaten daitsu.
33 Nem impeapput idan APU DIOS e Dios tayu et pateyen tayu hi Sihon e
patul da, yadda u-ungnga tun lalakki niyadda sindalu tu.
34 Ey binahbah tayu bebley da ey nampatey tayudda bimmebley, yadda
lalakki, yadda bibi-i niyadda kaungaunga et endin hekey hu natdaan.
35 Inla tayudda animal da niya emin ni nebalol ni wadad bebley da.
36 Binaddangan daitsu mewan nan APU DIOS e Dios tayu, et sakupen
tayu hu Aroer di gilig ni Nedeklan e Arnon, et yadda bebley ni neigawwad
Arnon ingganah lad Gilead. Emin ida humman ni bebley ni nehammad
luhud tu ey kinabaelan tayun hinggep.
37 Nem eleg itsu mampalaw di nambebleyan idan Ammonite, yaddad
bebley di gilig ni Wangwang e Jabbok, yaddad bebley di duntuduntug et
yad emin ni bebley ni inhel APU DIOS e Dios tayun eleg tayu lawwi.

3

Ya nengapputan idan helag Israel nan hi Og e patul di Bashan

1 Entanni et mampalaw itsud Bashan ey dinammu daitsun Og e patul
diman e impangulu tu sindalu tu et gubaten daitsud neihnup di Edrei.
2 Nem kan APU DIOS ni hi-gak ey ‘Entan takut ni hi-gatu tep peapput kun
hi-gayu tutu-u tu niya pebeltan kudda bebley tu. Ipahding yun hi-gatu hu
henin impahding yun Sihon e patul idan Amorite di Hesbon.’
3 Ey humman neipahding e impeapput APU DIOS e Dios tayu hi Og et
yadda sindalu tu e pintey tayuddan emin.
4 Et hegepen tayudda etan na-nem ni bebley di Argob di Bashan e
nampatulan tu,
5 Ey anin ni etta-gey niya nangkehammad ni neluhud hu nanlinikweh
nunman ni etta-teng ni bebley niya nehammad eheb da ey hinggep tayu.
Ey hinggep tayu pay ida etan bebley diman ni eleg maluhud.
6 Et bahbahen tayudda bebley diman niya pintey tayudda bimmebley
ni lalakki, yadda bibi-i, niyadda kaungungan henin impahding tayud
kebebbebley di nan-ap-apuan Sihon e patul di Hesbon.
7 Ey nan-ala tayu animal niya emin ni hipan wadadman e bebley.
8 Et yan nunman ey sinekup tayu humman idan bebley ni dewwan
patul idan Amorite di appit ni kasimmilin aggew di Wangwang e Jordan
meippalpud Wangwang e Arnon ingganah di Duntug e Hermon.
9 (Hedin ya kapangngeddan idan Sidonian ni Duntug e Hermon ey Sirion.
Ey hedin yadda dama Amorite Senir hu daka pangngeddan.)
10 Sinekup tayun emin hu bebley Og e patul di Bashan, humman ida ey
bebley di ta-pew ni duntug, emin bebley di Gilead, emin bebley di Bashan
ingganah di Salekah et yad Edrei.
11 (Hi Og e patul di Bashan ni ebuh hu natdaan etan idan etta-teng ni tuun
helag Repaim. Ya lekud ni lungun tun nekapyad gumek, ey enem ni piyeh
hu kalinakkeb tu ey nehuluk ni hampulut tellun piyeh hu kadinukkey tu
meippuun di kameunnud ni kapanlelkud. Nanengtun nunyan immen di
Rabbah di Ammon humman ni lungun tu.)

Yadda etan nambebley di appit ni kasimmilin aggew di Jordan

12 Sinekup tayu humman ni bebley et idwat kuddan helag Reuben et
ya helag Gad hu north ni Aroer e neihnup di Wangwang e Arnon, ya
kagedwah ni Gilead et yadda ekka-ket ni bebley diman.
13 Indawat kuddan kagedwah ni helag Manasseh hu edum ni bebley
di Gilead, emin hu bebley di Bashan e bebley la nin Og e bebley emin
humman di Argob. (Yadda bebley di Argob di Bashan ey bebley ida lan
Repaim.
14 Hi Jair e kamengipappengngulun helag Manasseh hu neidwatan ni
emin nunman ni bebley di Argob ingganah di pappeg ni Geshur et yad
Maakah. Ingngadan Jair hu ngadan tudman e bebley et ingganah nunya
ey 'Bebley Jair' hu impangngadan tu.)
15 Indawat ku Gilead idan helag Machir.
16 Hedin yadda helag di Reuben nan Gad ey indawat kun hi-gada hu
bebley ni meippalpud pappeg ni Gilead ingganah di Wangwang e Arnon.
Ya gawwan wangwang hu pappeg nunman ni bebley di appit ni south.
Ya pappeg tud appit ni north ey yad Wangwang e Jabbok e humman hu
pappeg ni Ammon.
17 Ya pappeg tud appit ni kakelinnugin aggew ey yad Wangwang e Jordan,
meippalpud Baybay e Galilee di appit ni north ingganah di Netey ni Baybay
di appit ni south ingganah di hengeg ni Duntug e Pisgah di appit ni
kasimmilin aggew.
18 Yan nunman mewan ey intugun kuddan helag Israel ni nambebley
di appit ni kasimmilin aggew di Jordan e kangkuy 'Indawat APU DIOS e
Dios tayun hi-gayu ida huyyan bebley et pambebleyan yu, nem mahapul
ni mandaddan ida emin etan dammutun mekiggubbat, et man-almas ida
et man-agwat idad wangwang, ma-lat baddangan dadda edum dan helag
Israel ni an mansekkup ni neitudun pambebleyan da.
19 Nem yadda ahwa yu, u-ungnga yu niyadda dakel ni animal yu ey anin
ni manha-ad ida eyad bebley ni iddawat kun pambebleyan yu.
20 Tep mahapul ni baddangan yudda edum yun helag Israel ni
mansekkup idan bebley di appit ni kakelinnugin aggew di Wangwang e
Jordan ni iddawat APU DIOS e Dios tayun hi-gada. Et hedin impelinggep
idan APU DIOS idadman henin impahding tun hi-gayu, ey mabalin law ni
mambangngad kayu eyad bebley ni indawat kun hi-gayu.'

Eleg iebulut APU DIOS hi Moses ni umlaw di Kanaan

21 Ey yan nunman ey intugun kun Joshua e kangkuy 'Inang-ang mu emin
hu impahding APU DIOS e Dios mu etan idan dewwan patul e di Og nan
Sihon. Hanniman ali dama hu pehding tuddan aap-apuddad bebley ni yu
sekkupen.'
22 Entan takut ni hi-gada tep i-ehneng dakan APU DIOS e Dios mu et hi-
gatu mekihhanggan hi-gada.
23 Yan nunman ey inhammad kun nandasal e kangkuy
24 'APU DIOS e Eta-gey ni peteg, inamtak e yadda dakel ni neipenahding ni
impeang-ang mun hi-gak e bega-en mu hu lapun dakel ni pehding mulli e
keang-angan ni et-eteng ni kabaelam. Endi hu edum ni dios di kabunyan et
yad puyek ni kabaelan tun mengippahding idan henin impenahding mun
kamengippetnga.
25 Attu anhan et iebulut mun um-agwattak di Wangwang e Jordan et ang-
angek hu ba-hil tun mateba kameitnem, niya ang-angek ida kakkayyaggud
ni bebley di nedunduntug niyaddad duduntug di Lebanon.'

26 Nem gapun hi-gayu ey bimmunget hi APU DIOS ni hi-gak et eleg tu law
denglen dasal ku et kantu kumedek ey 'Hiyya! Isiked mun mandasal ni
hi-gak.
27 Eggak i-abulut ni ka man-agwat di Wangwang e Jordan. Lakkay di
ta-pew ni duntug e Pisgah et man-uhdung ka et ang-angem idan emin hu
bebley ni nanlinikweh di Kanaan.
28 Itugun mu kuma hu pehding Joshua ey petuled mu tep hi-gatu
mengippengngulun edum yun helag Israel ni man-agwat di Wangwang
e Jordan et da sakupen ida humman ni bebley ni inang-ang mu et
mambebley idadman.'
29 Et manha-ad itsud nedayyukung di demang ni Bet Peor." Huyyadda
inhel Moses idan edum tun helag Israel.

4

Inhelan Moses ida helag Israel ma-lat un-unuden da etan Tugun

1 Kan Moses idan tutu-uy "Pekadngel yudda eya ittugun kun hi-gayu, ey
u-unnud yudda ma-lat eleg kayu matey et kayu mambebley di inhel APU
DIOS e Dios ida lan aammed tayun iddawat tun hi-gada.
2 Eleg mabalin ni yu e-kalan winu e-duman ida eya inhel kun Tugun APU
DIOS e Dios tayu. U-unnud yun emin ida huyyan Tugun.
3 Neka-ang-ang yu hu impahding APU DIOS di Baal Peor e pintey APU DIOS
e Dios yu etan ida edum tayun helag Israel ni nandayaw nan Baal.
4 Nem hi-gayun impannaneng tun mengu-unnud APU DIOS e Dios yu, ey
nanengtun mategu kayu ingganah nunya.
5 Intuttudduk ni hi-gayudda hu Tugun APU DIOS e Dios kun u-unnuden
yun ingaganah di bebley ni yu hehgepen et pambebleyan yu.
6 Hedin peka-u-unnuden yudda huyyan Tugun, ey humman pengi-ang-
angan ni tutu-ud edum ni bebley e nelaing kayu niya nenemneman
kayu. Ey hedin dedngelen da meippanggep idan nunyan tugun ey
kanday 'Anakkayang numan, kaw wada heniddan nunyan hambebleyan
ni nelaing ida niya nekannemneman ida?'
7 Endi edum ni bebley ni anin ni nandingngel ey wada dios dan henin
nan APU DIOS e Dios tayun wadan hi-gatsun ingganah e tuka hummanga
dasal tayu hedin nambaga itsun baddang tu.
8 Ey kaw wada hakey ni nandingngel ni bebley ni wada tugun dan
kakkayyaggud e heniddan Tugun ni tayu kau-unnuda?
9 Nem ang-ang yu et eleg yu liwwanen ida etan inenang-ang yun
impahpahding Apu Dios ni panyaggudan yu. Ey mahapul mewan ni eleg
yu liwwana eyan ketaggu yu, ma-lat ituttuddu yuddan u-ungnga yu niya
inap-apu yudda humman.
10 Entan tu mewan liwwan e yan eman ni immehneng kayud hinanggan
APU DIOS e Dios yu di Sinai ey kantun hi-gak ey 'Ayagim ida emin tutu-
u, et maemung idad hinanggak et ehelen kun hi-gada hu pinhed kun
pehding da, ma-lat amtaen dan umtakut ni hi-gak ey mengu-unnud ida
ey mandeyyaw idan hi-gak, ma-lat ituttuddu da damadda humman idan
u-ungnga dan edum ni aggew.'
11 Yan nunman mewan ey kayu immehneng etan di neihnup di hengeg
nunman ni duntug ni kamantetebbel e kamampellaw di ahpat ahuk tu, ey
neihephep hu mahdel ni kulput niya andeket ni ahuk di diman ni duntug.
12 Immehel hi APU DIOS ni hi-gayun nalpud apuy. Ey ma-nut dingngel yu
ehel tu, nem eleg yu ang-angen angah tu.

13 Nehammad hu nengi-hel tun nekiungbalan tun hi-gayu e mahapul
ni u-unnuden yudda etan Hampulun Tugun tun intudek tud dewwan
nedampillag ni batu.
14 Yan nunman hu nanghelan Apu Dios ni hi-gak, e ituttudduk ni hi-
gayun emin ida etan Tugun ni u-unnuden yud bebley ni yu sekkupen ni
pambebleyan yu.

Eleg mei-ebbulut hu helag Israel ni mandeyyaw ni dios ni kinapyan tuu

15 Eleg yu ang-angen ni hedin hipa ang-ang Apu Dios eman ni inhelan tun
hi-gayud Duntug e Sinai e nalpud apuy ehel tu. Et humman hu, helipat-i
yu
16 et eleg kayu mengapyan deyyawen yun i-ingngeh idan bii winu laki,
17 animal winu sisit,
18 yadda kaumkadap di puyek winu yadda deleg ni nambaley di danum.
19 Ey hedin intangaw yud kabunyan et inang-ang yu aggew, ya bulan,
ya bittuwen niya emin hu wadadman, ey entan kaheul ni an mandeyyaw
idan nunman ni inha-ad Apu Dios e Dios yu, anin ni kadeyyawaddan edum
ni tutu-u.
20 Nem nemnem yu e impangulu dakeyun Apu Dios, et hi-yanen yu Egypt
e bebley ni nanhelheltapan yu e heni kepengildangin gumek, et pambalin
dakeyun tutu-u tun nebalol, et deh e ingganah nunya ey tutu-u dakeyun
hi-gatu.
21 Gapuh ni hi-gayu, ey bimmunget hi Apu Dios ni hi-gak, et isapatah tu e
eleg mabalin ni nak man-agwat di Wangwang e Jordan et lumawwak etan
di kayyaggud ni bebley ni iddawat Apu Dios e Dios yun pambebleyan yu.
22 Ma-nut agwaten yu eya Jordan et lumaw kayu etan di yu pambebleyan,
nem hedin hi-gak, man eggak meki-agwat et mateyyak eyad ba-hil ni
wangwang.
23 Ang-ang yu et eleg kayu mengapyan i-ingngeh ni anin hipan deyyawen
yu ma-lat eleg yu ipngil hu nehammad ni nekitbalan yun Apu Dios e Dios
yu. Tep eleg pinhed Apu Dios e Dios yun pehding yu humman.
24 Hi Apu Dios e Dios yu ey heni apuy ni kaumgiheb. Ey kaum-ameh
hedin deyyawen yu edum ni dios.

25 Hedin edum alin aggew, et nebayag kayu law ni nambebley diman,
et wadaddalli law u-ungnga niya ey inap-apu yu, entan pengapkapyan i-
ingngeh ni hipan yu deyyawen et panliwatan yu. Lawah humman ni yu
pehding ey kamengippebungnget nan hi Apu Dios e Dios yu.
26 Ya kabunyan niya puyek hu tistiguk ni nunya et hedin eleg yu u-
unnudadda intugun kun hi-gayu, ey anggegannu kayun meendid bebley
ni yu pambebleyan ni pengagwatan yu eyan Wangwang e Jordan. Ey
nekemtang panha-adan yudman ey kastiguen dakeyun Apu Dios.
27 Et iwwahit dakeyun hi-gatud kebebbebley, et lektattuy hahhakkey
metdaan ni hi-gayu.
28 Ey yaddad bebley ni keillawwan yu ey deyyawen yudda kinapkapyan
tuun dios ni keyew niya batun eleg pakeang-ang ey eleg pekadngel, eleg
mengngan ey eleg pakehamuy.
29-30 Hedin manhelheltap kayullin edum ni aggew, man heppulen yulli
law hi Apu Dios e Dios yu. Ey hedin makulug ni heppulen yud puhu
yu niyad nemnem yu hi Apu Dios e Dios yu, ey hemmaken yu ma-lat
mambangngad kayu law ni mandeyyaw niya mengu-unnud ni hi-gatu.

31 Tep hi APU DIOS e Dios yu ey mahmek, eleg dakeyu iwwalleng, eleg
dakeyu bahbaha, niya eleg tu ippangil ni ippahding hu nehammad ni
nekiungbalan tuddan aammed yun nunman.
32 Yu mahmahid kebebbebley hedin wada nekapkapyan henin nunya,
meipalpu eman ni nanletuan Apu Dios ni tuu, ingganah ni nunya.
Anin ni attu eyad puyek e daul ni kabunyan et endi henin nunyan
kamengippetngan neipahding.
33 Kaw wada edum ni tuun nangngel nan Apu Dios ni immehel di apuy,
et tumegu e henin neipahding ni hi-gayu?
34 Kaw wada edum ni dios ni nangkal ni dakel ni tutu-ud hakey ni bebley
ni nahlag di hakey ni pewen, et pambalin tuddan tuu tu henin impahding
APU DIOS e Dios yun hi-gayud Egypt? Naka-ang-ang yu e gapuh ni et-eteng
ni kabaelan tu niya elet tu ey impaeli tu ligat niya gubat. Impahding tu
kamengippetnga ey impahding tu mewan hu hipan anggetakkut.
35 Ya gaputun nengipeang-angan APU DIOS e Dios idan nunman ni hi-
gayu, ey ma-lat amtaen yu e hi-gatun ebuh hu Dios, endi edum.
36 Ey mukun impadngel tun hi-gayu ehel tun nalpud kabunyan ey ma-lat
ehelen tun hi-gayu hu pinhed tun pehding yu. Ey impeang-ang tu apuy tu
eyad puyek, ma-lat hi-gatu e wadad apuy ey wada inna-nu tun um-ehel ni
hi-gayu.
37 Ey gapuh ni et-eteng ni neminhed tuddan aammed yu, ey binendisy-
onan dakeyun helag da, et ipengulu dakeyun hi-gatu et hi-yanen yu Egypt
gapuh ni et-eteng ni kabaelan tu.
38 Ya mewan ni yuka pengellii, ey dinegyun tudda tutu-un e-etteng
kabaelan da nem hi-gayu, et ilaw dakeyud bebley da et pambebleyan yu.
39 Et humman hu, iha-ad yud nemnem yu e hi APU DIOS, ey Dios di
kabunyan niyad puyek ey hi-gatun ebuh hu Dios, endi edum.
40 Hedin u-unnuden yun emin hu tugun tun e-helen kun hi-gayun nunya,
ey kayyaggud ni emin hu meippahding ni hi-gayu, et yadda helag yun
meittu-nud ni hi-gayu. Ey mannenneng kayun mambebley eyad bebley
ni iddawat APU DIOS e Dios yun hi-gayu.

Yadda bebley ni keihhikkugan

41 Entanni et tuduen Moses hu tellun etta-teng ni bebley ni keihhikkugan,
di appit ni kasimmilin aggew di Wangwang e Jordan.
42 Et hedin wada tuun pimmatey, nem eleg tu igeb-at ey beken ni gapuh
ni bunget tu, ey dammutun umbesik diman et ihwang tu annel tu.
43 Yaddahhuy hu bebley ni tinudun Moses: Ya Beser di ta-pew ni duntug
di eleg mebebleyi hu neitududdan helag Reuben, ya Ramot di Gilead hu
neitududdan helag Gad, et ya Golan di Bashan hu neitududdan helag
Manasseh.
44 Indawat Moses hu Tugun Apu Dios idan helag Israel.
45 Huyyadda hu inhel Moses ni mahapul ni u-unnuden da ey pehding da,
eman ni neni-yanan dan Egypt,
46 et mangkampuddad nedeklan e neihnup di Bet Peor di appit ni
kasimmilin aggew di Jordan. Yadman la hu nambebleyan nan Sihon e
patul idan Amorite di Hesbon, e inapput Moses et yadda edum tun helag
Israel ni nalpuan dad Egypt.
47 Sinekup da humman ni bebley tu et ya bebley nan Og e patul di Bashan.
Hi-gadan dewwa hu patul idan nunman ni bebley di appit ni kasimmilin
aggew di Jordan.

48 Yadda bebley ni sinekup da ey meippalpud Aroer di gilig ni Wangwang
e Arnon ingganah di duntug e Sirion e Hermon hu hakey ni ngadan tu.
49 Nei-dum emin hu Arabah di appit ni kasimmilin aggew di Wangwang
e Jordan ingganah di south di Netey ni Baybay et yad hengeg ni Duntug e
Pisgah."

5

Yadda hampulun Tugun Apu Dios

1 Inemung Moses ida etan tuu et kantun hi-gaday "Pakadngel yun emin
ida eya Tugun Apu Dios ni e-helen kun hi-gayun nunya, ma-lat amtaen
yudda et u-unnuden yu.
2 Yan eman ni kaweda tayud Duntug e Sinai, ey nekitbal hi Apu Dios e
Dios tayun hi-gatsu,
3 beken idan aammed tayun nunman hu nekiungbalan tu, nem hi-gatsun
emin ni wadan nunyan mategu.
4 Yan nunman hu immehelan Apu Dios et mampeang-ang ni hi-gatsu etan
di apuy.
5 Nem gapu tep kayu kaumtakut etan ni apuy ey eleg kayu manteyed di
duntug, et iehneng dakeyun hi-gak ni mekihhummangan nan Apu Dios. Et
yadda intugun tu ey humman intugun kun hi-gayu.
6 Kantuy 'Hi-gak hi Ap-Apu e Dios yun nengihwang ni hi-gayun neihbutan
yud Egypt.
7 Hi-gak ni ebuh hu Dios ni deyyawen yu, endi edum.
8 Entan pengapya yun heniddan wadad kabunyan, ya wadad puyek niya
wadad danum ni deyyawen yun dios yu.
9 Eleg mabalin ni kayu manyu-ung ni hi-gada ey yudda deyyawen ni
dios yu. Tep hi-gak e Ap-Apu e Dios yu, ey nemahhig bunget ku hedin
wada edum ni ibbilang yun dios yu e beken ni hi-gak ni ebuh. Kastiguen
kudda etan eleg mengibbillang ni hi-gak, anin idallin u-ungnga da, yadda
inap-apu da niyadda pidwan inap-apu da.
10 Nem eleg mepappeg hu impeminhed kuddan etan ni tuun neminhed
ni hi-gak niya kamengu-unnud ni tugun ku ingganah di meikkahanlibun
helag da.
11 Entan tu usal di legelegem hu ngadan ku e Ap-Apu e Dios yu, tep eggak
hehmeka hu tuun mengippahding nunman, et humman hu kastiguen ku.
12 U-unnud yu elaw ni Sabaduh ni kamengillin ni aggew, e humman
dedan la intugun ku e Ap-Apu e Dios yu ma-lat ipahding yudda lebbeng
tun meippahding.
13 Yan enem ni aggew di hanlingguan hu pengingunnuan yuddan
ingngunu yu.
14 Nem yan meikkeppitun aggew e Sabaduh, ey endi an mangngunnun
hi-gayu, yadda u-ungnga yun lalakki niya bibi-i, yadda bega-en yun lalakki
niya bibi-i, anin idan animal yun baka niya kebayyu, yadda edum ni
animal yu, et yadda nekibebley ni hi-gayu. Mahapul ni man-iyyatu kayun
emin ni nunman ni aggew, tep humman ni aggew ey neieng-eng ni hi-gak
e Ap-Apu e Dios yu.
15 Nemnem yu e neihbut kayu lan nunman di Egypt, et dakeyu awiten
ni Ap-Apu e Dios yu, et hi-yanen yu humman ni bebley gapuh ni
kamengippetngan kabaelan tu niya gapuh idan impahding tu. Humman
gaputun intugun tu e pehding yu hu elaw ni Sabaduh.

16 U-unnud yud ameyun ineyu meippuun di intugun tu ma-lat mebeyyag
hu panha-adan yudman ni bebley ni iddawat tun hi-gayu.
17 Entan tu patey hu edum yun tuu.
18 Entan tu iulig hu beken yu ahwa.
19 Entan panekew yu.
20 Entan tu ehel hu itek meippanggep ni edum yun tuu.
21 Entan tu gamgami hu baley ni edum yu, ya ahwa da, ya bega-en da,
ya bakeda, ya kebayyu da winu hipan wadan hi-gada.'
22 Huyyadda intugun APU DIOS ni hi-gatsun emin ni helag Israel eman ni
inlet tun immehel di apuy e linikweh ni kulput niya engeenget. Huyyan
ebuh inhel tun nunman et itudek tuddad dewwan nedampillag ni batu et
idwat tun hi-gak.
23 Nem yan nangngelan yuddan nunyan inhel tu etan di engeenget ey
kamantetebbel etan apuy, ey immalidda aap-apu yun hi-gak.
24 Et kanday 'Impeang-ang APU DIOS e Dios tayu hu dayaw tu niya kasina-
gey tu, ey dingngel tayu ehel tun nalpud apuy. Dingngel tayun immehel hi
Apu Dios ey nanengtun mategu itsu.
25 Nem yan nunya ey kele itsu mettey? Tep nanna-ud e hedin um-ehel
mewan hi APU DIOS e Dios tayun hi-gatsu, ey mettey itsu ey gihheben
daitsun nemahhig ni apuy.
26 Kaw wada tuun nanengtun mategu anin ni dingngel tu hi Apu Dios ni
immehel di apuy?
27 Lakkay e Moses et mu dengelen hu e-helen APU DIOS e Dios tayu. Et
mambangngad ka et ehelen mun hi-gami inhel tun hi-gam et u-unnuden
mi.'
28 Dingngel APU DIOS humman ey kantun hi-gak ey 'Dingngel ku inhel
idan nunyan tutu-u. Em, kayyaggud numan hu inhel da.
29 Hedin hanniman et anhan hu pannemnem da ey deyyawen da-ak ali
niya u-unnuden dan ingganah tugun ku, ey kayyaggud alin ingganah hu
meippahding ni hi-gada et yadda helag da.
30 Lakkay et mu ehelen ni hi-gada et mambangngad idad kampu da.
31 Nem hedin hi-gam e Moses ey panha-ad kadya et ehelek ni hi-gam
emin hu tugun ku, et ituttuddum ni hi-gada, et u-unnuden daddad bebley
ni iddawat kun hi-gadan pambebleyan da.'
32 Et humman hu, hi-gayun helag Israel ey ang-ang yu et u-unnuden yun
emin hu intugun APU DIOS e Dios yu. Entan tu ipengil, anin ni hakey ni
tugun tu.
33 Paka-u-unnud yu tugun APU DIOS e Dios yu, et kayyaggud ni emin
hu meippahding ni hi-gayu, ey ma-lat mannaneng kayun mambebley di
pambebleyan yu."

6

Ya nehammad ni impeminhed APU DIOS

1 Negibbuh ni inhel Moses emin hu Tugun APU DIOS, et kantudda etan ni
tuu ey "Huyyaddan emin hu tugun AP-APU e Dios yun inhel tun ituttudduk
ni hi-gayun u-unnuden yud yu pambebleyan,
2 ma-lat hi-gayu, yadda helag yu, yadda u-ungnga da ey daydayawen yun
neyun hi AP-APU e Dios yu. Et hedin u-unnuden yudda humman ni tugun
tu ey andukkey pambiyagan yu.
3 Pakadngel yu e helag Israel emin huyyan e-helek ni hi-gayu! Ang-ang
yu ma-lat mekangngu-unnud kayun hi-gatu, et kayyaggud pambiyagan yu

et dumakkel helag yu et hi-gayu mambalin ni et-eteng ni kabaelan tu,
ey ma-lat nanengtun mambebley kayud kayyaggud ni bebley e mateba
kameitnem, tep humman impakulug AP-APU e Dios idan aammed tayu.

4 Dengel yu e helag Israel. Ipidwak ni e-helen ni hi-gayu: Endi edum ni
Dios nem hi APU DIOS e Dios tayu.
5 Pakappinheden yu hi AP-APU e Dios yud puhu yu, yad nemnem yu niyad
emin ni yuka pehding.
6 Entan tu liwwan ida huyyan ittugun kun hi-gayun nunya.
7 Ituttuddu yu damaddan u-ungnga yu huyyan tugun. Ipenidwa yun e-
helen ni hi-gadad baballey yu anin di yu pandaldalnan, yan mahmahdem
ey yan kakkabbuhhan.
8 Itudek yudda huyyan tugun et ilipet yud ngamay yu, ey imbedbed yud
tuktuk yu, et meipenemnem ni hi-gayun ingganah.
9 Ey itudek yud pamedingan ni baballey yu niyad eheb yu.

10 Anggegannu ey illaw dakeyun AP-APU e Dios yud bebley ni inhel tun
iddawat tun aammed tayudda e di Abraham, hi Isaac et hi Jacob. Etta-teng
niya kayyaggud ida humman ni bebley ni iddawat tun pambebleyan yu,
anin ni beken kayun nengapya.
11 Ey yadda mewan baballey ni yu panha-adan, ey napnun mahapul yun
eleg yu panlingetan. Immen ida pay bubun ni pan-ehhulan yun beken ni
hi-gayu nangku-ku, ey immen ida kennen yun kaumlameh e henin grapes
niya olibah e beken ni hi-gayu nengitnem. Hedin wadan emin hu mahapul
yud yu pambebleyan,
12 ey ang-ang yu et eleg yu liwwanen hi AP-APU e nengihwang ni hi-gayun
neihbutan yud Egypt.
13 Hi AP-APU e Dios yun ebuh hu u-unnud yu niya daydayaw yu, ey yad
ngadan tun ebuh pansapatahi yu.
14 Entan tu daydayaw ida dios ni kadeyyawaddan nambebley di
nanlinikweh di bebley yu,
15 tep hi AP-APU e Dios yun kamekihha-ad ni hi-gayu, ey eleg tu pinhed
ni wada edum ni dios ni daydayawen yu. Tep hedin wada edum ni dios
ni daydayawen yu ey nemahhig bunget tu, et bahbahen dakeyu et endien
dakeyu eyad ta-pew ni puyek.

16 Entan tu papatnai hi AP-APU e Dios yu e henin impahding yu eman ni
nanlilihan yud Massah.
17 Paka-u-unnud yudda intugun AP-APU e Dios yun hi-gayu.
18 Ey ipahding yudda hu kan APU DIOS ni neiptek ey kayyaggud, ma-
lat kayyaggud ni emin hu meippahding ni hi-gayu, et lumaw kayun an
mambebley etan di kayyaggud ni bebley ni insapatah APU DIOS ni iddawat
tuddan aammed yu.
19 Nanna-ud ni degyunen yudda buhul yun nambebley di yu pambeb-
leyan, tep humman inhel APU DIOS ni pehding yu.

20 Hedin mahmahan idallin u-ungnga yun edum ni aggew e kanday
'Hipadda huyyan Tugun APU DIOS e Dios tayun u-unnudden tayu?'
21 Kanyun hi-gaday 'Gapuh ni et-eteng ni kabaelan APU DIOS ey neihwang
kamid neihbutan min patul di Egypt.
22 Inang-ang mi impahding APU DIOS ni kamengippetnga et ya angge-
takkut ni impahding tuddan iEgypt, ya patul da et yadda opisyal da.
23 Impangulu dakemin neni-yanan min Egypt, et idwat tun hi-gami eya
bebley ni insapatah tun iddawat tuddan aammed tayu.

24 Et iolden APU DIOS e Dios tayun u-unnuden min emin ida huyyan
Tugun tu, ey hi-gatu daydayawen mi et peyaggud dakemi ey ang-angen
tu et mategu kami et humman numan neipahding ingganah nunya.
25 Tep hi-gatu e Dios tayu ey ibbilang dakemin kayyaggud hedin peka-u-
unnuden middan emin hu tugun tu.' "

7

Ya et-eteng ni impeminhed APU DIOS idan tuu tu

1 Yallin pengillawwan APU DIOS e Dios yun hi-gayud bebley ni yu
pambebleyan, ey degyunen tuddalli dakel ni nampambebley diman.
Humman ida ey Hittite, Girgashite, Amorite, Kanaanite, Perissite, Hibite,
et yadda Jebusite. Na-na-let ida ey daddakkel ida nem hi-gayu.
2 Hedin peapput idallin APU DIOS e Dios yu et mampambebley kayud
bebley da, ey mahapul ni petteyen yuddan emin. Entan pekihummangan
ni hi-gada niya entan tu hemek ida tep mahapul ni endi yu tetdaan ni
hi-gada.
3 Entan pakidagyum ey entan pakiepun hi-gada,
4 tep dinnien dadda u-ungnga yun mengiwwalleng nan APU DIOS, et ya
edum ni dios hu daydayawen da. Et gapuh nunman ey bahbahen dakeyun
APU DIOS gapuh ni nemahhig ni bunget tu.
5 Ya pehding yu ey pambahbah yun emin daka pan-appisi, yadda daka
ngillinan batu ey yadda daka ussalan pandeyyawan dan Asherah. Giheb
yudda kinapya dan dios da,
6 tep pinili dakeyun APU DIOS e Dios ni tutu-u tu. Hi-gayu pinilin APU
DIOS e Dios yun pambalin tun nebalol di emin ni tutu-u eyad puyek.
7 Pinili dakeyun APU DIOS ni nakappinhed tu, beken gapuh tep daddakkel
kayu winu na-na-let kayu nem yadda edum ni tuu, tep ya kakulugan tu ey
hi-gayu keek-ekutan bilang tu.
8 Ya gaputun nakappinhed dakeyun APU DIOS, ey pinhed tun hi-gayu
pengippeamnuan tun impakulug tuddalan aammed tayu. Humman
gaputun nengihwangan dakeyun APU DIOS gapuh ni et-eteng ni kabaelan
tu, et pappegen tu neihbutan yu etan ni patul di Egypt.
9 Et humman hu, mahapul ni ewwatan yu e hi APU DIOS e Dios yu, ey
makulug ni Dios. Hi-gatu hu Dios ni kapandinneli e eleg tu ihhalla hu inhel
tun pehding tu, anin ni melebbah hu kalibulibun manhayhayned ni helag
ni tutu-u. Eleg melumman hu impeminhed tuddan neminhed ni hi-gatu
niyadda kamengu-unnud ni tugun tu.
10 Nem eleg mandewadewan mengastigu ey memahbah idan tuun
anggebe-hel da hi-gatu.
11 Et humman hu, mahapul ni u-unnuden yudda neituttuddun hi-gayu,
et yadda Tugun tun inhel kun hi-gayun nunya.
12 Hedin dedngelen yudda huyyan Tugun et peka-u-unnuden yudda, ey
pannenneng APU DIOS e Dios yu hu nekitbalan tun hi-gayu, ey peang-ang tu
hu eleg melumman ni impeminhed tu, tep humman inhel tuddan aammed
tayu.
13 Pinheden dakeyu ey bendisyonan dakeyu et medakkel helag yu.
Bendisyonan tu mewan intanem yu et eleg kayu ma-puhan ni kennen yu,
innumen yu niya mansikan olibah ni ussalen yu. Pedakkel tu mewan hu
bakeyu niya kalneroh yu. Iddawat tun emin ida huyyan bendisyon ni hi-
gayu di bebley ni inhel tuddan aammed yun iddawat tun hi-gayu.

14 Endi edum ni tutu-u eyad puyek ni mekabbendisyonan, nem hi-gayun
ebuh. Ey endillin hi-gayu niyadda animal yu hu eleg mehlag.
15 Ippaptek dakeyun APU DIOS ey endi anggetakkut ni degeh ni tu peellin
hi-gayu heniddan inang-ang yud Egypt, nem yadda buhul yun anggebe-hel
dakeyu hu pengippellawwan tuddan nunman ni degeh.
16 Mahapul ni bahbahen yudda bebley ni peapput APU DIOS e Dios yun
hi-gayu. Entan tudda hemek hu nambebley diman, ey entan tu dayaw ida
dios da, tep henidda bitun keknaan yu.
17 Entanni ey kanyud nemnem yuy 'Hipa inna-nu tayun mengapput idan
nambebley diman e et-eteng ni kabaelan da nem hi-gatsu?'
18 Entan takut yun hi-gada, nemnem yu impahding APU DIOS e Dios yun
patul di Egypt et yadda tutu-u tu.
19 Ey nemnem yudda nemahhig ni ligat ni impaelin APU DIOS e Dios
yun hi-gadan inang-ang yudman, yadda miracle ni impahding tu, ya
nengihwangan tun hi-gayun neihbutan yu, gapuh ni et-eteng ni kabaelan
tu niya elet tu. Ey bahbahen APU DIOS e Dios yu ida buhul yun nunyan
yuka tattakusi henin impahding tuddan iEgypt.
20 Weddaen APU DIOS e Dios yu hu takut ni hi-gada, ey bahbahen tudda
mengippatnan umbesik.
21 Humman hu, entan takut idan nunman ni tutu-u, tep baddangan
dakeyun APU DIOS e Dios yu e et-eteng ni kabaelan tu ey kamengippetngan
Dios.
22 Yan eman ni iyyalli kayu ey inekkuekkut APU DIOS e Dios yun degyunen
ida nambebley diman. Eleg mabalin ni tu pinhakkeyen idan bahbahen, tep
mengindadakkel ida ma-lem ni animal.
23 Nem peapput idan APU DIOS e Dios yuddan hi-gayu. Weddaen tu takut
da ingganah pemahbahan yun hi-gada.
24 Peapput tu pay ni hi-gayu hu papatul da et meendidda eyad ta-pew
ni puyek et meliwwan ida. Endi dammutun mekihhanggan hi-gayu, tep
hi-gayu anhan law hu memahbah idan hipan buhul yu.
25 Mahapul ni gihheben yu hu kinapya dan dios da, ey entan tu gamgami
et yu alen ida silber niya balituk ni inusal dan nengapya, tep hedin ellan
yudda humman ey mambalin idan keknaan yu, tep anggebe-hel idan APU
DIOS e Dios yudda humman.
26 Entan tu ienamut ida humman ni kinapkapyan tutu-un dios, tep
meilleggat kayun mekibbahbah. Mahapul ni anggebe-hel yudda humman
ni kinapkapyaddan tuun dios, tep nanna-ud ni mebahbah ida.

8

Ya meippanggep ni kapemaptek APU DIOS idan tuu tu

1 Pannaneng yun u-unnuden emin ida tugun ni indawat kun hi-gayun
nunya, et tumegu kayu ey dumakkel kayu, ma-lat kayu mambebley di
insapatah APU DIOS ni iddawat tuddan aammed tayu.
2 Nemnem yu impahding APU DIOS e Dios yun nengipengulun hi-gayud
eleg mebebleyin na-pat ni toon, ma-lat tuttudduan dakeyun mampekum-
babah ni nengidwatan tun hi-gayun dakel ni ligat ni pematna tun hi-gayu
hedin u-unnuden yu tugun tu winu eleg.
3 Mukun in-abulut tun meuppa kayu et han tu paeli hu kennen yun
manna, e ebuh nunman ni penamtaman yu. Anin ida aammed yu et eleg
da tamtaman humman ni mekkan. Impahding tu huyya ma-lat ituttuddu

tun hi-gayu e ya tuu ey eleg mandinnel di kennen ni ebuh ni keittu-uwan
tu, nem mahapul ni mandinnel itsu damad ehel APU DIOS.
4 Ang-ang yu, e eleg madunut hu imbalwasi yu, ey eleg lumbag hu heli
yun nandaldalnan yun na-pat ni toon di desert.
5 Nemnem yu e mahapul ni tuggunen niya dissiplinahen daitsun APU
DIOS e Dios tayu, henin kapehding ni hakey ni aman u-ungnga tu e tuka
dissiplinaha.
6 U-unnud yu Tugun APU DIOS e Dios yu, ey ipuun yu hu yuka pambiyag
di pinhed tu, niya hi-gatu daydayaw yu.
7 Tep hi APU DIOS e Dios yu hu mengillaw ni hi-gayu etan di bebley ni
mateba kameitnem e wadadda wangwang, yadda lebeng, niyadda hebwak
et mampalaw idad nedeklan.
8 Mateba kameitnem diman ni wheat, barley, grapes, figs, pomegranates,
niya olibah ey wada putsukan diman.
9 Eleg kayu meuppa ey eleg kayu mekullangan ni mahapul yudman. Ya
kadinakkel ni gumek diman ey heni kadinakkel ni batu et ya gembang ey
henin kadinakkel idan duntug.
10 Ey wadadman emin hu pinhed yun kennen. Humman gaputun
pansalamat kayun APU DIOS e Dios yun nengidwatan tuddan hi-gayun
nunman ni kayyaggud ni bebley e mateba kameitnem.
11 Nem ang-ang yu kuma, et yallin nunman ni tsimpuh ni wadan emin
mahapul yu, ey eleg yu liwwana hi APU DIOS e Dios yu, ey entan tu iwalleng
ida huyyan tugun tun inhel kun hi-gayun nunya.
12 Hedin edum alin aggew ey wadan emin mahapul yu, kakkayyaggud
baballey yu,
13 nedakkel baka niya kalneroh yu, kimmedangyan kayu e dakel hu silber
yu niya balituk yu, niyadda alikamen yu,
14 ey ang-ang yu et eleg kayu mampahhiyya, e yu law liwwanen hi APU
DIOS e Dios yun nengihwang ni hi-gayun neihbutan yud Egypt.
15 Impaptek dakeyud mahkang ey anggetakkut ni eleg mebebleyi e kad-
an idan umkalat ni uleg niya gayyaman. Endin hekey danum diman, nem
impeutbul tu danum di mekelhin batu et wada ininum yu.
16 Indawtan dakeyu pay ni manna e mekkan ni eleg tamtaman idan
aammed yu. Ey impaeli tu ligat ni pematna tun hi-gayu, nem yan udidih
tu ey bendisyonan dakeyu.
17 Impahding tu humman ma-lat eleg yu nemnemen e ya gaputun
kimmedangyanan yu, ey gapun et-eteng ni kabaelan yu ey gapun elet yu.
18 Nem mahapul ni eleg yu liwwana e hi APU DIOS e Dios yu hu ka-
mengidwat ni kabaelan yun umkedangyan. Mukun hanneya tuka pehding
tep pinhed tun peamnu niya ippahding hu nehammad ni nekitbalan tudda
lan aammed yu.
19 Hedin iwwalleng yu hi APU DIOS e Dios yu, et ya edum ni dios
hu pansilbian yu ey deyyawen yu niya manyu-ung kayun hi-gada, man
tistiguak e nanna-ud ni mebahbah kayu.
20 Bahbahen dakeyun APU DIOS henin nampemahbahan tuddan nam-
pambebley di dillan yu hedin eleg yu u-unnuda hi APU DIOS e Dios yu.

9

Ya pengapputan gapuh ni binabbal APU DIOS

1 Immehel hi Moses idan edum tun helag Israel e kantuy “Dengel yu
huyya, hi-gayun edum kun helag Israel! Nganngnanih ni agwaten yu hu

Wangwang e Jordan et kayu mambebley di nambebleyan idan tutu-un e-
etteng kabaelan da nem hi-gatsu. Etta-teng bebley da ey etata-gey tuping
di nanlinikweh ni bebley da e dettengen tu kabunyan.
2 Eta-ta-gey ey nangka-let niya etta-teng ida tutu-un nampambebley
diman, tep giant ida humman ni helag Anak e dingngel tayun endi
pakeapput ni hi-gada.
3 Nem yan nunya pengamtaan yun ippangulu dakeyun APU DIOS e Dios
yu e heni apuy pehding tun memahbah ni hi-gada. Et yan lawwan yudman
di bebley da, ey degyunen yudda ey petteyen yudda tep humman dedan
inhel APU DIOS ni meippahding.
4-5 Ey hedin megibbuh ni degyunen APU DIOS e Dios yudda, entan tu
nemnem e mukun inhullul dakeyun APU DIOS ni mambebley diman ey tep
kayyaggud kayu niya kayyaggud hu yuka pehpehding, et hi-gayu lebbeng
tun mambebley diman, tep lawah ida. Hakey pay ey pinhed APU DIOS e
Dios yun ippahding hu inhel tudda lan aammed yu e hi Abraham, hi Isaac
et hi Jacob.
6 Mahapul nisin nemnemen yu e mukun indawat APU DIOS e Dios yu
humman ni pambebleyan yun mateba kameitnem, ey ma-lat peamnu tu
hu inhel tun nunman. Beken ni gapu tep kelebbengan yu tep ya kakulugan
tu ey mekanghay kayun tutu-u.
7 Nemnem yu eman ni nengipebungetan yun APU DIOS e Dios yud eleg
mebebleyi. Neipalpu dedan eman ni neni-yanan yun Egypt ingganah ni
dintengan yudya, ey nginhay yu hi APU DIOS.
8 Anin yad Duntug e Sinai et impabunget yu hi APU DIOS, et humman
gaputun nandaddan et ni memahbah ni hi-gayu.
9 Yan nunman nanteyedak ni an nenawat ni dewwan nedampillag ni
batun neitudekan ni nekitbalan APU DIOS ni hi-gayu. Nanhahha-addak
diman ni na-pat ni aggew et na-pat ni hileng e eggak maugiugip niya eggak
uminuinum ni danum.
10 Indawat APU DIOS ni hi-gak ida humman ni dewwan nedampillag ni
batun nengitudekan tuddan tugun tun inhel tun hi-gayun inhelan tud apuy
eman ni neamungan yud duntug.
11 Yan nelabah hu na-pat ni aggew et ya na-pat ni hileng, ey indawat APU
DIOS etan dewwan nedampillag ni batun nengitudekan tun nehammad ni
nekitbalan tun hi-gayu."
12 Entanniy, kan APU DIOS ni hi-gak ey 'Papuut mu et mandayyu ka tep
nambengang ida hu tutu-un impangulum ni nalpud Egypt, et deh e lawah
daka kapkapyaa. Anggegannuy inwalleng da hu intugun kun pehding da,
et mengapyaddan bakan balituk ni dios dan daydayawen da.
13 Inamtak hu ngehay idan nunyan tutu-u.
14 Entan tuwak ika-leg et bahbahen kudda et meliwwan idan ingganah, et
yaddalli helag mun edum ni aggew hu pambalin kun et-eteng ni kabaelan
da ey na-na-let ida nem hi-gada.'
15 Nandayyu-ak e nalpu-ak etan di kamantetebbel ni duntug e singnged
ku etan dewwan nedampillag ni batun neitudekan ni nekitbalan tu.
16 Yan nunman ni nandayyuan ku ey inang-ang ku e nanliwat kayun APU
DIOS e Dios yu. Nengapya kayun balituk ni i-ingngeh ni impah ni baka, et
kangkuy "Kele anhan anggegannuy inwalleng yu hu intugun APU DIOS ni
pehding yu?"
17 Gapuh nunman ey imbekah kudda humman ni nedampillag ni batud
hinangga yu et mebuklidda.

18 Nanlukbubbak et mampehemmehemmekkak mewan ni na-pat ni
aggew et na-pat ni hileng nan APU DIOS e eggak mangamangan niya eggak
uminum ni danum. Mukun impahding ku humman ey tep nanliwat kayun
APU DIOS et pabunget yu.
19 Simmakuttak tep gapun nemahhig ni bunget APU DIOS ey bahbahen
dakeyun hi-gatu. Nem humman anhan ey dingngel tu dasal ku et eleg
dakeyu bahbahen.
20 Bimmubbunget hi APU DIOS daman Aaron et petteyen tu-et, nem
indasalak dama et eleg tu patyen.
21 Inlak humman ni kinapya yun i-ingngeh ni baka, et giheben kud apuy
et benuklien ku ingganah nambalin ni dep-ul et nak ibbeng di kulukul ni
nalpud duntug.
22 Impabunget yu mewan hi APU DIOS eman ni wada itsud Taberah, yad
Masah et yad Kibrot Hattaawah.
23 Ey yan eman ni wada itsud Kades Barnea ey kan APU DIOS ni hi-gayuy
'Lakkayuy et yu sakupen etan iddawat kun hi-gayun bebley.' Nem nginhay
yu mewan tugun APU DIOS e Dios yu tep eleg yu u-unnuden niya eleg yu
idinel.
24 Neipalpu dedan eman ni nengamtaak ni hi-gayu ey manghay kayun
APU DIOS.
25 Et humman hu, nanlukbubbak ni nandasal nan APU DIOS ni na-pat ni
aggew et na-pat ni hileng tep kantuy bahbahen dakeyu.
26 Kangkud dasal kun hi-gatu ey "APU DIOS e Eta-gey ni peteg, etan tudda
anhan bahbah eyadda pinilim ni tutu-um ni inhewang mud Egypt gapun
et-eteng ni kabaelam niya elet mu.
27 Nemnem mudda la bega-en mu e di Abraham, hi Isaac ey hi Jacob,
ma-lat liwwanem anhan hu ngehay niya liwat idan nunyan tuu.
28 Tep hedin bahbahem mudda ey penghel idallin iEgypt ey 'Mukun
pintey APU DIOS ida tutu-u tud eleg mebebleyi ey gapu tep eleg tu kabaelan
ni mengidteng ni hi-gadad bebley ni kantuy pengippengnguluan tudda ey
tep anggebe-hel tudda kaya.'
29 Nem ya kakulugan tu ey hi-gadan helag Israel hu pinilim ni tuum ni
impangulum ni neni-yan ni Egypt gapun et-eteng ni kabaelam niya elet
mu."

10

Yadda etan pakekapyan neitudekan etan idan hampulun Tugun APU DIOS

1 Yan nunman ey kan APU DIOS ni hi-gak ey 'Kapya ka mewan ni dewwan
nedampillag ni batun henin etan ni dewwan nemangulu. Ey kapya kan
kaban ni keyew et pengiha-adam idan nunman et manteyed ka mewan
eyad duntug ni kad-ak.
2 Ittudek ku mewan diman idan batu hu henin intudek ku etan di
binahbah mu. Ey inha-ad mudda humman etan di nengilinan ni kaban.'
3 Et kumapya-ak ni kaban e inusal ku hu akasyah ey kimmapya-ak
mewan ni dewwan nedampillag ni batun heni lan etan ni dewwan batun
nemangulu. Inteyed kudda humman ni batud kad-an tud duntug.
4 Et itudek APU DIOS di diman etan hampulun intugun tun hi-gayun eman
ni inhelan tud apuy eman ni neamungan yud duntug. Indawat tu mewan
ni hi-gak ida humman ni batu,
5 et mandayyu-ak et nak iha-ad ida humman di kaban ni kinapyak. Et
ingganah nunya ey immen idadman.

6 Entanni ey immegah itsud hebwak idan Jaakanite, et mampalaw itsud
Moserah e neteyyan Aaron et maikulung diman. Et hi Eleasar e u-ungnga
tu hu neihullul ni eta-gey ni padi.
7 Immegah itsu mewan et mampalaw itsud Gudgodah, et hi-yanen tayu
et han itsu mampalaw di Jotbathah e kad-an idan kulukul.
8 Yadman nenuduan APU DIOS idan lalakkin helag Levi ni mampaptek
ni Kaban tu, ey hi-gada mampeddi niya mengi-hel ni bendisyon tu. Et
ingganah nunya ey huyyadda ngunu da.
9 Humman gaputun endi neidwat ni hi-gadan puyek ni beltanen da e
beken ni heniddan hi-gayun aaggi da e neidwatan kayun pambebleyan yu.
Ya tawid da ey hi APU DIOS e Dios yu tep humman inhel tun hi-gada.
10 Inhel ku lan nunman e nanha-addak ni na-pat ni aggew et na-pat ni
hileng di kad-an APU DIOS e heni lan laputu. Ey kayyaggud et dingngel
mewan APU DIOS hu dasal ku et eleg dakeyu bahbahen.
11 Entanni ey inhel APU DIOS ni hi-gak e ippangulu dakeyu et kayu
mambebley di inhel tudda lan aammed tayun iddawat tun pambebleyan
yu.
12 Et yan nunya, hipadda inhel APU DIOS e Dios yun pehding yu? Mahapul
ni tekkutan yu hi APU DIOS e Dios yu, u-unnuden yun emin hu pinhed tu,
daydayawen yu ey pinpinheden yud emin ni nemnem yu niya puhu yu.
13 U-unnud yudda tugun APU DIOS ni intugun kun hi-gayun nunya tep
panyaggudan yu.
14 Hi APU DIOS e Dios tayu ey kukuwah tu kabunyan ya puyek niya emin
hu wadadman.
15 Ey pinilin APU DIOS ida aammed tayun pengippahhigan tun impem-
inhed tu. Et humman hu, yad emin ni tutu-u eyad puyek, ey hi-gayun
helag da hu pinili tun tutu-u tu ingganah nunya.
16 Et meippalpun nunya ey balbaliwi yu elaw yu, et isiked yun
mangngenghay.
17 Hi APU DIOS e Dios yu hu keta-ta-geyyan ni Dios, ey hi-gatu Ap-
apun emin ni ap-apu, ey et-eteng hu kabaelan tu. Meandeng hu tuka
pehding, endi tuka pengippahhigi ey beken ni henin tuu e tuka tetbalan
mebeyyadan ma-lat ipahding tu lawah.
18 Tuka i-ehneng ida nepu-hig niyadda nebalu, ma-lat meidwat kelebben-
gan da. Tudda kapinheda hansinu-wan ni nekibebley ni hi-gatsu e tudda
kaiddawsin kennen da niya balwasi da.
19 Et humman hu, peang-ang yu dama impeminhed yuddan hansinu-wan
ni nekibebley ni hi-gayu, tep anin ni hi-gayu et kayu dama nekibebley lan
nunman di Egypt.
20 Takusi yu hi APU DIOS e Dios yu ey pansilbi kayun hi-gatu. Hi-gatu
dayaw yu ey u-unnud yu niya isapatah yud ngadan tun ebuh.
21 Hi-gatu Dios yu e lebbeng tun deyyawen yu, tep hi-gatu Dios
yun nengipenahding idan kamengippetnga, niya kayyaggud ni peteg ni
inenang-ang yu.
22 Yan eman ni linawwan idan aammed tayud Egypt ey nepitud dan ebuh.
Nem yan nunya ey ipedakkel daitsun APU DIOS e Dios tayu, heni kadinakkel
idan bittuwen di kabunyan.

11

Ya panyaggudan idan helag Israel ni pengu-unnudan dan APU DIOS

1 Mahapul ni pinheden yu hi APU DIOS e Dios yu, ey u-unnuden yun
ingganah Tugun tu.
2 Dengel yu huyyan inhel ku, tep hi-gayu penghelan ku, beken idan u-
ungnga yu. Tep hi-gayu nanhiktam ni kapandisiplinah nan APU DIOS e Dios
yu, ey hi-gayu nenang-ang ni et-eteng ni kabaelan tu niya kasina-gey tu.
3 Em, hi-gayu nenang-ang ida etan ni miracle ni pengimmatunan niya
kamengippetngan impahding tu etan ni patul di Egypt et yadda tutu-u tu.
Nem yadda u-ungnga yu ey eleg da ang-angen ida humman.
4 Eleg da pay ang-angen hu impahding APU DIOS idan sindalun Egypt, et
yadda kebayyu niya kakalesah dan daka ussalad gubat ni nan-anud tud
Madlang ni Baybay eman ni namdugan dakeyu et nanengtun nebahbah
ida ingganah nunya.
5 Eleg da pay ang-angen hu nengipaptek APU DIOS ni hi-gayud eleg
mebebleyi ingganah ni dintengan yudya.
6 Ey eleg da ang-angen hu impahding tud Dathan nan Abiram e u-
ungngan Eliab e helag Reuben eman ni nadhakan ni puyek et maunug
idad dallem tu anin idan pamilya da, ya kampu da, yadda bega-en da niya
animal da.
7 Nem hi-gayu nenang-ang idan nunyan kamengippetngan impahding
APU DIOS.

8 Et humman hu, peka-u-unnud yun emin hu intugun kun hi-gayun
nunya, ma-lat na-let kayun umlaw etan yu pambebleyan,
9 niya ma-lat mannananeng kayun mambebley di inhel lan APU DIOS ni
iddawat tuddan aammed yu et hi-gayun helag da. Humman ni bebley ey
mateba kameitnem ey dakel danum ni putsukan.
10 Beken ni henid Egypt humman ni bebley ni yu pambebleyan, tep eleg
mahapul ni ellaken yu danum et palaw yuddad garden yu.
11 Nem humman ni bebley ey wadadda duntug ey wada nedeklan ey
kadennumin udan.
12 Ey kaipappaptek APU DIOS e Dios yun kewa-wa-wan hantoon.

13 Et humman hu, hedin peka-u-unnuden yun emin hu tugun ni inhel kun
hi-gayun nunya, ey hedin pinpinheden yu hi APU DIOS e Dios yud puhu yu
niyad nemnem yu, ey hedin hi-gatu deyyawen yu,
14 ey peelli tu udan di tsimpuh ni peneppulan yu et wada ennien yun
pagey, mewedda grapes ni kapyaen yun meinnum niya mewedda lameh
ni olibah ni kapyaen yun mansika,
15 ey mewedda helek ni kennen ni animal yu niya meweddan emin hu
mekkan ni mahapul yu.
16 Nem ang-ang yu et eleg kayu maheul ni mengiwwalleng nan APU DIOS
et ya edum ni dios hu daydayawen yu.
17 Tep hedin iwwalleng yu hi APU DIOS, ey umbunget et eleg tu peelli
udan, et mema-ganan hu puyek et eleg umtagu ittanem yu, et lektattuy
mettey kayud kayyaggud ni bebley ni iddawat APU DIOS ni hi-gayu.

18 Et humman hu, peka-ihha-ad yud nemnem yu huyyaddan inhel ku.
Niya itudek yudda huyya et ilipet yud ngamay yu ey imbedbed yud tuktuk
yu, ma-lat meipenemnem ni ingganah ni hi-gayu.
19 Ituttuddu yuddan u-ungnga yud baballey yu, anin ni attu kad-an yu,
yan yuka pan-iyyatui ey hedin kayu kamangngunnu.
20 Ey itudek yudda huyyan Tugun idad pamedingan ni baballey yu ey
yaddad eheb yu,

21 ma-lat mebayag kayuddan u-ungnga yun mambebley di inhel APU DIOS
ni iddawat tuddan aammed tayu. Em, mannenneng kayud man ingganah
meendi hu kabunyan niya puyek.
22 Pannaneng yun u-unnuden emin ida intugun kun hi-gayu. Peang-ang
yu impeminhed yun APU DIOS e Dios yun pengippahdingan yuddan inhel
tun pehding yu. Ey pannaneng yun mandeyyaw ni hi-gatu,
23 ma-lat degyunen tuddan emin hu nambebley di yu pambebleyan anin
ni na-na-let ida ey et-eteng hu kabaelan da nem hi-gayu.
24 Pambebleyan yun emin hu gessinen yu, ey meippalpud eleg mebebleyi
di south ingganah di Lebanon di north, ey meippalpud Wangwang e Eu-
phrates di appit ni kasimmilin aggew ingganah di Baybay e Mediterranean
di appit ni kakelinnugin aggew.
25 Endi hu mabalin ni menanggan hi-gayu tep impambalin APU DIOS e
Dios yun kaumtakut ida tutu-un hi-gayu anin ni attu lawwan yu.
26 Yan nunya ey pampilli dakeyu hedin hipa pinhed yu, ya bendisyon
winu ya idut.
27 Mebendisyonan kayu hedin pillien yun u-unnuden ida Tugun APU DIOS
e Dios yun inhel kun hi-gayun nunya.
28 Nem meiddutan kayu hedin eleg yu u-unnuda huyyaddan Tugun ey
hedin iwwalleng yu hi APU DIOS e Dios yu et ya edum ni dios ni eleg yu ni
la amtan nunman hu deyyawen yu.
29 Hedin illaw dakeyun APU DIOS e Dios yud etan di bebley ni yu
pambebleyan ey ehel yud Duntug e Gerisim hu bendisyon tu ey ehel yud
Duntug e Ebal hu idut tu.
30 Huyyaddan duntug ey wadaddad appit ni kakelinnugin aggew di
Wangwang e Jordan e neihnup etan di muyung di Moreh di bebley idan
iKanaan di Arabah di Gilgal.
31 Man-agwat kayu law eyad Wangwang e Jordan et kayu mambebley
etan di iddawat APU DIOS e Dios yun pambebleyan yu. Hedin hehgepen yu
et nambebley kayu law diman,
32 ey mahapul ni peka-u-unnuden yudda Tugun ni intugun kun hi-gayu.

12

Mahapul ni deyyawen hi APU DIOS etan di pillien tun pandeyyawan ni hi-gatu

1 Dengel yudda huyyan intugun kun nunya et u-unnuden yun ingganah
di bebley ni yu pambebleyan ni indawat APU DIOS e Dios yun eman idan
a-ammed yu.
2 Mahapul ni bahbahen yun emin ida kapandeyyawiddan tutu-un dios
dad ta-pew ni duduntug ey hengeg idan keyew.
3 Ey pakabbahbah yudda daka pan-appisi ey bukli yudda impeehneng
dan batun daka ngillina. Giheb yudda daka penginemnemnemin dios dan
hi Asherah ey pambengwah yudda kinapkapya dan dios da ma-lat eleg da
law an daydayawen ida humman.
4 Entan tu iu-unnud hu pandaydayaw yun APU DIOS e Dios yud henin
kapandaydayaw idan edum ni tutu-un dios da.
5 Et humman hu, ya pehding yu ey deyyawen yu hi AP-APU e Dios yu
etan di bebley ni pillien tun nambebleyan yun helag Israel.
6 Yadman mewan pan-appitan yuddan i-appit yun APU DIOS, heniddan
yuka i-appit ni kagihheba, yadda yuka iddawat ni meikkeppulun limmu

yu ey yadda hipan yuka i-appit, yadda insapatah yu ey yadda yuka iggeb-
at ni i-appit, niyadda yuka i-appit ni nemangulun impah ni bakeyu niya
kalneroh yu.
7 Ey yad kad-an Ap-Apu e Dios yu hu panhahamulan yu, ey pan-am-
amleng pamilyah yud emin ni impahding yu, et bendisyonan dakeyun Ap-
Apu e Dios yu.
8 Yan nunya ey yuka ipahpahding pinpinhed yu, nem beken ali law ni
hanniman
9 hedin umlaw kayud bebley ni iddawat Ap-Apu e Dios yun pan-iyyatuan
yu.
10 Anggegannu law ey man-agwat kayud Wangwang e Jordan et kayu
mambebley di iddawat Ap-Apu e Dios yun pambebleyan yu. Et hedin wada
kayu law diman et melinggep kayu niya endi tekkutan yun buhul yu, tep
ippaptek dakeyun hi-gatu,
11 ey mahapul ni i-ali yun emin ida etan inhel kun i-appit yun kagihheba,
ya meikkeppulun limmu yu, yadda iggeb-at yun i-appit niyadda insapatah
yun i-appit etan di pillien Ap-Apu e Dios yun pandeyyawan yun hi-gatu.
12 Ey mahapul mewan ni emin kayu, yadda u-ungnga yu et yadda bega-
en yu, ey manhahamul kayudman di kad-an Ap-Apu e Dios yu. Ey pakieyag
yudda aaggi yun helag Levi tep eleg ida meidwatan ni puyek ni beltanen
da.
13 Ang-ang yu et eleg kayu man-appit ni kagihheba di kumpulmih ni
pinhed yun pan-appitan.
14 Mahapul ni yad pillien Apu Dios ni bebley di hakey ni edum yun
helag Israel hu pan-appitan yun kagihheba, ey yadman pengippahdingan
yuddan edum ni inhel kun pehding yu.
15 Nem yadda animal ni ihhide yu henin makwah niya gazelle ey anin ni
palsi yu, ey anin ni attu nambebleyan yu et dammutun umpalsi kayu anin
ni piga pinhed yu tep indawat Ap-Apu e Dios yudda humman ni kennen
yu, anin hedin kayu kameibbillang ni malinih winu eleg.
16 Nem eleg mabalin ni kennen yu kuheyaw da, mahapul ni idduyag yud
puyek henin danum.
17 Ey eleg mabalin ni yu kennen di nanha-adan yu hu in-appit yun
meikkeppulun ennien yun pagey, ya memengngulun hi-iten yun meinnum,
ya mansikan olibah, yadda nemangulun impah ni bakeyu niya kalneroh
yu, yadda pinhed yun iddawat ni insapatah yu, yadda yuka iggeb-at ni
i-appit niya edum ni yuka i-appit.
18 Nem yadda humman ey mahapul ni kennen yuddan u-ungnga yu,
yadda bega-en yu, ey yadda aaggi yun helag Levi ni mekibebley ni hi-
gayud pillien Ap-Apu e Dios yun pandeyyawan yun hi-gatu. Ey pan-an-anla
kayudman di kad-an Ap-Apu e Dios yun pan-amlengan yudda impenahding
yu.
19 Ang-ang yu et eleg yudda ewayen hu aaggi yun helag Levi eyan
pambebleyan yud bebley yu.
20 Hedin peamnullin Ap-Apu e Dios yu eman kantun pelakkeb tu hu
pambebleyan yu, ey hedin pinhed yun manhiddan detag, ey anin panhida
kayu.
21 Hedin neka-iddawwi hu ittudun Ap-Apu e Dios yun yu pan-appitan,
man anin palsi kayun baka winu kalneroh ni idawat Apu Dios ni hi-gayu
et ihideyud baballey yu. Huyya la inhel kun pehding yu.
22 Anin ni hipan tuun kameibbillang ni malinih winu eleg, ey dammutun
ihhida dadda humman ni detag henin detag ni makwah niya gazelle.

23 Nem ya eleg yu kenna ey ya kuheyaw. Tep ya biyag ey wadad kuheyaw,
et humman gaputun eleg mabalin ni yu pekikkan hu kuheyaw di detag.
24 Ya pehding yun kuheyaw ey iduyag yud puyek e heni danum.
25 Hedin u-unnuden yu huyyan tugun ey um-amleng hi APU DIOS, ey
kayyaggud ni emin hu meippahding ni hi-gayu et yaddalli helag yun edum
ni aggew.
26 Ilaw yud nepilin pandeyyawan emin hu i-appit yu et yadda iddawat
yun isapatah yun APU DIOS.
27 I-appit yud altar APU DIOS e Dios yu hu detag ni i-appit yun kagihheba
anin ya kuheyaw tu. Ey ya kuheyaw ni i-appit yun mehemmul ey ikuyag
yud dagsin altar AP-APU e Dios yu. Nem dammutu nisin ihhide yu detag
tu.
28 Peka-u-unnud yun emin ida intugun kun hi-gayu, et kayyaggud ni emin
hu meippahding ni hi-gayu et yadda helag yun edum ni aggew, tep huttan
idan pehding yu ey mengippeamleng nan APU DIOS e Dios yu.
29 Yan pemahbahan APU DIOS idan tuun yuka pandegyunad nambeb-
leyan da et hi-gayu law hu nambebley diman,
30 ey ang-ang yu et eleg yu iu-unnud ni daka pandeyyaw ni dios da. Entan
tu kaney 'Imay pangngu et tayu ang-angen hu daka pehding ni mandeyyaw
ni dios da et iu-unnud tayu.'
31 Entan tu dayaw hi AP-APU e Dios yun henin kapandeyyaw ni edum
ni tuun dios da. Tep anggebe-hel APU DIOS emin hu daka pehding ni
mandeyyaw ni dios da. Daka i-appit hu u-ungnga da e dadda kagihhebad
apuy di altar ni dios da.
32 Nemnem yu nisidda eya intugun ku et u-unnuden yu, nem entan tu
edumi ey entan tu ekali.

13

Ya kapematnan APU DIOS hedin nehammad hu neminhed idan tuu tun hi-gatu

1 Hedin kantu et wadadda prophet winu tuun kamengi-innep ni meip-
pahding alin edum ni aggew ey kanday ya miracle hu pengi-immatunan,
2 ey tu-wangu nunman ni meipahding et kanda law ey "Imay et dayawen
tayu hu edum ni dios ni eleg yu daydayawen ni nunman."
3 Entan kayu kaya kaewis et yu ipahding hu kantu. Pematnan APU DIOS
e Dios yun hi-gayu humman, et ang-angen tu hedin hi-gatu nakappinhed
yud puhu yu ey nemnem yu.
4 Hi APU DIOS e Dios yu hu mahapul ni u-unnuden yu niya daydayawen
yu. Ipahding yudda intugun tu, pansilbi kayun hi-gatu, ey entan tu
iwalleng.
5 Mahapul ni pepettey yudda hu prophet et yadda nengamtan keibbel-
linan ni i-innep, tep daka ituttuddu mangngenghay nan APU DIOS e Dios
yun nengihwang ni hi-gayun neihbutan yud Egypt. Mahapul nisin pepettey
yudda et ma-kal hu lawah ni hi-gayu, tep impatna dan mengewwis ni hi-
gayun mengiwwalleng nan APU DIOS e Dios yu.
6 Hedin he-ulen dakeyuddan agiyu, ya u-ungnga yu, ya ahwa yun
nakappinhed yu, winu ya gayyum yu et ewwisen dakeyun mandeyyaw
ni edum ni dios ni eleg yu am-amta niya eleg dama amtaddan a-ammed
yu,
7 winu ewwisen dakeyu ngullaw ni mandeyyaw ni dios ni kadeyyawad-
dan tutu-ud neihnup winu neidawwin bebley,

8 ey entan kaewis ey entan tu deddengngel hu e-helen da. Entan tu
hemek ida ey entan idlepidda.
9 Mahapul ni petteyen yudda. Hi-gayun pamilyah da hu pamengulun
penengban hi-gada et han ida edum ni tutu-u.
10 Em, tengba yudda et matey ida, tep dakeyu et patnaan ni ewwisen ni
mengiwwalleng nan Ap-Apu e Dios yun nengihwang ni hi-gayud Egypt ni
neihbutan yu,
11 ma-lat hedin dedngelen idan emin ni helag Israel hu meippanggep
nunman ey umtakut ida, et endin hi-gayu hu an mengippahding nunman
ni lawah.
12 Hedin mambebley kayu law di yu pambebleyan ni iddawat Ap-Apu e
Dios yu, ey hedin ngullaw
13 wada dedngelen yun edum yun nambalin ni lawah nemnem tu, et
awisen tudda edum yun bimmebley ni helag Israel ni mandeyyaw ni edum
ni dios ni eleg yun hekey amtan nunman,
14 ey mahapul ni pekammahmahan yu. Ey hedin makulug ni neipahding
et wadadda nantistigu ey
15 mahapul ni petteyen yudda humman ni tutu-u etan di bebley, anin
idan animal da.
16 Et yadda alikamen da, niyadda limmu da ey ipu-ul yud gawan
mulkaduh et giheben yu, ey legab yudda bebley da et iappit yun kagihheba
nan Apu Dios e Dios yu. Et humman ni bebley ey mannananeng ni
mebahbah ni ingganah.
17 Ey humman idan lebbeng tun mebahbah ey entan tu itlu ma-lat
pankukuwah yu et eleg bumunget hi Apu Dios ni hi-gayu, nem hehmeken
dakeyu anhan law et pambalin dakeyun dakel ni peteg e humman dedan
la inhel tuddan aammed yu.
18 Em, hehmeken dakeyun Apu Dios e Dios yu hedin u-unuden yudda
tugun tun intugun kun hi-gayun nunya ey hedin pehding yudda pinhed
tun pehding yu.

14

Yadda etan kameibbilang ni malinih et ya beken ni malinih ni animal

1 Gapu tep tuu dakeyun Apu Dios e Dios yu, hedin illelmetan yu netey,
man entan tu panggedged hu annel yu, ey entan tu mukmuki ta-pew ni
tuktuk yun henin kapehding ni edum ni tutu-u,
2 tep tuu dakeyun Apu Dios e Dios yu. Hi-gayu pinili tun nebalol ni
pantu-u tu di emin ni katuutuu eyad puyek.
3 Entan tu ekan ida hipan kameibbillang ni beken ni malinih.
4 Huyyadda hu animal ni dammutun kennen yu: ya baka, ya kalneroh,
ya gelding,
5 ya makwah, ya ma-lem ni kalneroh, ya gelding niya gazelle,
6 anin idan animal ni negedwa kukub da e daka pennidwaan galgala hu
kinan da,
7 nem yadda animal ni ma-nut daka pennidwaan galgala hu kinan da
nem eleg megedwa kukub da e henin kamel, ya rabbit, et ya coney, ey eleg
meibbillang ni malinih.
8 Ya killum ey eleg meibbillang ni malinih tep ma-nut negedwa kukub
tu, nem eleg tu pennidwaan galgala kinan tu. Entan tu ekan winu kapa hu
netey ni annel da.

9 Yadda mategud danum ni wada hiphip da niya ipay da ey dammutun
kennen yu,
10 nem entan tudda ekan endi hiphip da ey ipay da, tep eleg ida
meibillang ni malinih.
11 Dammutun kennen yudda sisit ni kameibbillang ni malinih.
12-18 Yadda sisit ni eleg yu kenna ey ya tulduh, ya butbut, ya akup, yadda
sisit ni kamengngan ni annel ni netey, ya gawwang, ya falcon, ya buzzard,
ya ostrich, ya seagull, ya stork, ya heron, ya pelican, ya cormorant, ya
hoopoe, et ya litlit niya panniki.
19 Emin mewan insektoh ni nepayakan e dakel idan kamangkukuyyug
ey eleg mabalin ni kennen yu, tep eleg ida meibbilang ni malinih,
20 nem dammutun kennen yudda insektoh ni kameibbilang ni malinih.
21 Eleg mabalin ni yu kennen hu animal ni neala et matey, tep tuu
dakeyun Apu Dios e Dios yu. Idwat yu winu igtang yuddan hansinu-wan
ni nekibebley ni hi-gayu et kanen da.
Eleg mewan mabalin ni ihhaeng yu impah ni gelding e penennum yun
gatas inetu.
22 Appil kayun katootoon ni meikkeppulun emin ni inepit yud intanem
yu anin ni ya pagey.
23 Ilaw yudda humman ni inappil yun pagey, kameinnum et ya mansikan
olibah di pinilin Apu Dios ni Dios yun pandeyyawan yun hi-gatu et yu
kanen diman. Anin idan nemangulun impah ni animal yun kalneroh niya
baka ey ilaw yudman. Ipahding yudda huyya et amtaen yun mandeyyaw
ey mengu-unnud ni ingganah nan Apu Dios e Dios yu.
24 Hedin neidawwi hu pinilin Apu Dios e Dios yun yu pandeyyawan
ni hi-gatu et eleg kayu pakekalgan emin ni meikkeppulun limmu yu tep
nebinendisyonan kayu,
25 dammutun iggatang yudda et ya pihhuh ni nanggatngan yu hu illaw
yudman.
26 Hedin wada kayudman ey gatang kayun hipan pinhed yun i-appit:
ya baka, kalneroh ya hipan meinnum et man-an-anla kayun manhahamul
idan pamilyah yud kad-an Apu Dios e Dios yu.
27 Entan tu liwwan ida helag Levi ni nekibebley ni hi-gayu, tep endi
neidwat ni hi-gadan tawid da.
28 Ilaw yu hu meikkeppulun emin ni inepit yud intanem yun meikkatlun
toon et amungen yud bebley yu.
29 Idwat yudda humman di helag Levi tep endi nisi neidwat ni hi-
gadan tawid da. Idwasi yu damadda hu tutu-un nalpud edum ni bebley
ni nekibebley ni hi-gayu, yadda nepu-hig et yadda nebalun edum yun
bimmebley et wada kennen da et eleg ida maupa. U-unnud yudda huyya
et bendisyonan Apu Dios e Dios yun emin hu pehding yu.

15

Ya pengilliblihan ni impautang

1 Hedin nelabah pitun toon, man entan tu singil hu impautang yun
pihhuh.
2 Heninnuy elaw tu: Emin ida nampautang ni pihhuh ni edum dan helag
Israel, ey eleg da law singngila impautang da. Eleg da law pepillit ni
pebeyyad hu impautang dad edum da ey yad sinakdul da hedin nedatngan
humman ni tsimpuh ni inhel Apu Dios.

3 Nem dammutun singngilen yu hu impautang yun edum ni tutu-un
nekibebley ni hi-gayu. Nem ya impautang yun edum yun helag Israel hu
entan tu singil.
4 Bendisyonan dakeyun APU DIOS e Dios yu etan di bebley ni iddawat tun
pambebleyan yu, et endi an mewetwet ni hi-gayun helag Israel,
5 hedin peka-u-unnuden yu hi APU DIOS e Dios yu, ey ippahding yun emin
eyadda intugun kun hi-gayun nunya.
6 Peamnu tu hu inhel tun bendisyonan dakeyu, et beken ni hi-gayu um-
utang, nem hi-gayu mampeuttang di dakel ni bebley, ey eleg yu pan-ap-apu
hu edum ni tutu-u, nem hi-gayu man-ap-apud dakel ni bebley.
7 Nem hedin mambebley kayud bebley ni indawat APU DIOS e Dios yun
hi-gayu, et wada newetwet ni edum yun helag Israel et manheppul ni
baddang, ey baddangi yu. Entan ukuh tu et baddangan yu.
8 Peang-ang yu kumaddan babbal yun hi-gada, et pautangan yuddan
mahapul da.
9 Entan tu ukuh ni mampeuttang ni mahapul ni agi yu gapu tep
anggegannu ey medettengan hu toon ni eleg pansingngilin impautang. Tep
hedin eleg yu peuttangi, et mampehemmehemmek nan APU DIOS tep ya
impahding yu, ey hi-gayu kambahul.
10 Pan-an-anla kayun mengidwat ni mahapul tu, beken ni maggeh di
nemnem yu hu hipaddan indawat yu, ma-lat bendisyonan APU DIOS e Dios
yun emin hu pehding yu.
11 Eleg mekehhing ni wadaddalli edum yun helag Israel ni newetwet.
Et humman gaputun nakka pan-ittugun ni hi-gayun mahapul ni madewat
kayun hi-gada.

Ya pengilliblihan ni himbut

12 Hedin wada edum yun helag Israel ni laki winu biin inhebut tu annel
tun hi-gayu et ingunuan dakeyun enem ni toon ey pambalin yun liblih di
neihbutan tun meikkepitun toon.
13 Hedin ibbukyat yu hu himbut yun laki, man entan tu ibukyat e en-
endi-an.
14 Idwasi yun bendisyon APU DIOS e Dios yun hi-gayu henin kalneroh, ya
pagey niya meinnum.
15 Entan tu liwwan e himbut kayu damad Egypt ni nunman, nem
pinappeg APU DIOS e Dios yu hu neihbutan yu. Huyya gaputun nakka
pan-ittugun ida huyyan hi-gayun nunya.
16 Nem hedin eleg pinhed etan ni himbut ni meliblih, et pinhed tun
mannenneng ni mansilbin hi-gayu tep pinhed dakeyu niya pamilyah yu
ey kayyaggud biyag tud kad-an yu,
17 ey mahapul ni ilaw yud habyen yu et teleken yu tangila tudman
et mambalin ni bega-en yu et ingganah ketteyyan tu. Hanniman dama
pehding yun himbut yun bii.
18 Beken et maggeh di nemnem yu pengilliblihan yun himbut yu haggud
ingngunuan dakeyun hi-gatun enem ni toon e kagedwah ni ebuh tangdan
tu etan di kaingngunun kametangdani. U-unnud yu huyyan intugun ku et
bendisyonan APU DIOS e Dios yun emin hu pehding yu.
19 Appil yudda hu memengngulun lakkitun impah idan baka yu ey
kalneroh yu tep kamei-appit idan APU DIOS e Dios yu. Entan tudda
pangngunu humman idan baka, ey entan tudda pu-liti humman idan
kalneroh.

20 Huyyaddan inappil yun animal hu hemmulen yuddan pamilyah yun
katootoon di hinangngab APU DIOS e Dios yud intudu tun pandeyyawan ni
hi-gatu.
21 Nem hedin wada dipektoh etan ni animal tep nepi-day ngullaw winu
nekulap, ey entan tu iappit ida humman nan APU DIOS e Dios yu.
22 Dammutun ihhide yud baballey yu hu henin makwah winu gazelle e
kumpulmih mengihhidda anin hedin kayu kameibbillang ni malinih winu
eleg.
23 Nem mahapul ni eleg yu pekikkan hu kuheyaw da, iduyag yud puyek
e henin danum.

16

Ya etan Piyestah ni Passover e Nelabahan ni Anghel APU DIOS

1 Mahapul ni yan bulan ni Abib hu pengippahdingan yu etan ni
Piyestah ni Nelabahan ni Anghel APU DIOS e Dios yu, tep yan nunman
nengipenguluan APU DIOS e Dios yun hi-gayun neni-yanan yun Egypt ni
hileng.
2 Yu palsi hu i-appit yun kalneroh winu baka et hamulen yud intudun
APU DIOS e Dios yun pandeyyawan ni hi-gatu.
3 Entan tu ihidad sinapay ni nekamdugan ni kamampelbag. Ey pitun
aggew hu pengngannan yun nunman ni sinapay ni eleg mekamdugan ni
kamampelbag e nengadnan ni sinapay ni kapanhelheltapi henin kinan
yu lan nanggannugannuan yun neni-yanan yun Egypt. Humman hu
penginemneman yun ingganah etan ni aggew ni neni-yanan yun Egypt
e bebley ni nanhelheltapan yu.
4 Ang-ang yu et endi an meihha-ad di baballey yun kamampelbag ni
sinapay ni pitun aggew, ey mahapul ni endi an metdaan ni detag ni pinalsi
yun kalneroh ni hileng, ekan yun emin nunman ni hileng.
5 Eleg mabalin ni yu kennen humman ni i-appit yun kalneroh etan idad
yu pambebleyan ni indawat APU DIOS e Dios yu.
6 Ey mahapul ni i-appit yu etan di pillien APU DIOS e Dios yun
pandeyyawan yun hi-gatu ni mahmahdem hedin nelinug law hu aggew,
tep yan nunman ni tsimpuh hu neni-yanan yun Egypt.
7 Itangtang yu humman ni impah ni kalnero, et kanen yud pillien APU
DIOS e Dios yun pandeyyawan yu et han kayu mambangngad di kampu
yun kakkabbuhhan.
8 Entan pangan ni enem ni aggew ni sinapay ni nekamdugan ni
kamampelbag. Kaemung kayun meikkeppitun aggew et dayawen yu hi
APU DIOS e Dios yu. Entan pangngunu yun nunman ni aggew.

Ya etan Piyestah ni Ani

9-10 Hedin ya mewan pengippahdingan yun Piyestah ni Ani ey melebbah
pitun linggu meippalpun pengilleppuan yun man-enni. Ey ilaw kayun
iggeb-at yun i-appit ni hi-gatu meippuun ni imbendisyon tun hi-gayu.
Humman ni pehding yu ey penaydayaw yun APU DIOS e Dios yu.
11 Et man-an-anla kayuddan pamilyah yu, yadda helag Levi ni wadad
bebley yu, yadda hansinu-wan ni nekibebley ni hi-gayu, yadda nepu-hig et
yadda nebalu, di pinilin APU DIOS e Dios yun pandeyyawan yun hi-gatu.
12 Mahapul ni peka-u-unnuden yudda huyyan tugun. Entan tu liwwan e
nambalin kayun himbut di Egypt ni nunman.

Ya Piyestah ni Kampu

13 Ipahding yu hu Piyestah ni Kampun pitun aggew hedin negibbuh ni
inilik yudda ineni yu ey kimpal yudda grapes yu.
14 Yan nunyan tsimpuh hu pan-an-anlaan yuddan pamilyah yu, yadda
bega-en yu, yadda helag Levi, yadda hansinu-wan ni nekibebley ni hi-gayu,
yadda nepu-hig niya nebalu.
15 Ipahding yu huyyan pitun aggew ni penaydayaw yun Apu Dios e Dios
yu etan di pillien tun pandeyyawan ni hi-gatu, tep hi Apu Dios e Dios yu
hu mengidwat ni hi-gayun dakel ni ennien yu, ey hi-gatu memendisyon ni
emin ni ngunu yu, ma-lat endi pangkullangan ni an-anla yu.
16 Emin hu lalakkid Israel ey mahapul ni pehding dadda huyyan tellun
piyestah ni katootoon etan di pillien Apu Dios yun pandeyyawan ni hi-
gatu. Humman ida ey: Piyestah ni Passover, Piyestah ni Ani et ya Piyestah
ni Kampu. Mahapul ni wada hakey ey um-ilaw ni iddawat tun Apu Dios,
17 nengamung hu kabaelan tu, meippuun di bendisyon ni indawat Apu
Dios e Dios yun hi-gatu.

Yadda etan mepillin manhuwet

18 Putuk yudda manhuwet et yadda oopisyal et mei-peng idan man-ap-
apud helag yud kebebbebley ni iddawat Apu Dios e Dios yun hi-gayu.
Mahapul ni meandeng hu panhuwet daddan tutu-u.
19 Endi da pahhigan ni panhuwetan da, ey mahapul ni eleg ida
mebeyyadi tep ya bayad hu kamei-ellig di kamengullap ni tuu, et humman
hu anin ni nenemneman niya limpiyuh ey meihhalla law hu pehding tun
mengippennuh ni kasuh.
20 Mahapul ni ya limpiyuh ni ingganah hu meippahding, et mannaneng
kayun meteggu et mambebley kayud bebley ni indawat Apu Dios e Dios
yun pambebleyan yu.
21 Eleg mabalin ni kayu mengapyan penginnemnemneman yun Asherah,
et yu idagsid altar Apu Dios e Dios yu.
22 Ey entan an iha-ad ni batun tukud ni deyyawen idan tutu-u, tep
anggebe-hel Apu Dios e Dios yudda humman.

17

Mahapul ni meu-unnud hu e-helen ni padi niya huwet ni mengipennu ni kasu

1 Entan tu iappit nan Apu Dios e Dios tayu hu baka winu kalneroh ni
wada dipektoh tu, tep eleg tu pinhed henin nunman.
2 Hedin wada laki winu biin nanliwat nan Apu Dios e Dios yu, tep
impangil tu hu nekitbalan tun hi-gatu
3 et dayawen tu edum ni dios, ya aggew, ya bulan ey ya bittuwen ni eggak
i-abulut ni yu deyyawen,
4 et meipeamtan hi-gayu humman, ey mahapul ni pakammahmahi yu
hedin makulug. Et hedin makulug ni neipahding humman ni lawah ni
peteg di deya Israel,
5 ey mahapul ni ellan yu humman ni tuu et ilaw yud eheb ni bebley et
tengbaen yun batu et matey.
6 Nem hedin endi, winu hakey ni ebuh hu tistigu, ey eleg mabalin ni yu
tengbaen et matey. Mahapul ni wada dewwa winu tellun mantistigu et
han dammutun mettey etan tuun nanliwat.
7 Yadda tistigu hu memengngulun menengban nunman ni tuu, et han
meitu-nud hu edum ni tutu-u. Hanniman ipahding yu et meendi henin
nunman ni lawah ni hi-gayu.

8 Hedin yadda neligat ni kasuh ni ippanuh idan huwet di bebley yu,
henin pengamtaan hedin implanuh ni hakey ni tuun pimmatey winu eleg,
ya gaputun neliputan hu hakey ni tuu niyadda edum ni kasuh ni neligat
ni meipennuh, ey mahapul ni ilaw yud bebley ni pillien APU DIOS e Dios
yun pandeyyawan yu.
9 Lakkayuy di kad-an idan padi e helag Levi, et yad kad-an ni huwet ni
kaman-opisinah ni nunman ni tsimpuh, ma-lat hi-gada hu mengipennu ey
kenamung ida hedin hipa lebbeng tun meippahding.
10 Mahapul ni u-unnuden yu hu e-helen ni padi niya huwet etan di
nepilin pengippenuhan tep humman hu neiptek. Ang-ang yu et ipahding
yun emin hu e-helen dan pehding yu.
11 U-unnud yu hu linteg ni ituttuddu da ey ya pengippennuh dan kasuh.
Ang-ang yu et endin hekey an meihhallan pehding yu etan di intudu da.
12 Ya etan tuun mangngenghay ni e-helen ni huwet winu ya padin
kamansilbin APU DIOS e Dios yun nengipenuh ni nunman ni kasuh, ey
mahapul ni petteyen yu. Mahapul ni me-kal hu lawah di Israel,
13 ma-lat dengelen idan emin ni tuu et tumekut ida et endi law an
mangngenghay.

Yadda tugun ni mahapul ni u-unnuden ni mampatul

14 Yan pambebleyan yullid bebley ni iddawat APU DIOS e Dios yu,
ey heppulen yulli law hu mampatul ni hi-gayu e heniddan bebley di
nanlinikweh ni kebebbebley.
15 Nem mahapul ni ya pillien yun mampatul ey ya pinilin APU DIOS e
Dios yu niya mahapul ni edum yun helag Israel humman. Eleg mabalin ni
ya hansinu-wan hu mampatul ni hi-gayu.
16 Ya etan mampatul ey eleg mabalin ni tu dakkedakkelen hu kebayyu
tu. Ey eleg mabalin ni an um-itu-dak di Egypt ni tutu-u tun an umgatang
ni kekebayyu tu, tep kan APU DIOS ey eleg mabalin ni ida mewan
mambangngad diman.
17 Eleg mabalin ni an dakkelen ni patul hu ahwa tu, tep hi-gadalli
umhulun ni pengiwwallengan tun APU DIOS. Ey eleg mewan mabalin ni tu
tagan amung ni silber ey balituk et ikedangyan tu.
18 Hedin man-ap-apu hu hakey ni patul, man mahapul tu libluh ni
meippangep ni tugun Apu Dios. Nem mahapul ni humman ni libluh ey
nei-la etan di libluh ni singnged idan padin helag Levi.
19 Mahapul ni wadan ingganah huyyad kad-an tu, et benidbiden tu
ingganah mepappeg biyag tu, ma-lat adalen tun mandeyyaw niya mengu-
unnud idan tugun APU DIOS e Dios tu.
20 Et gapuh ni pemennidbidan tu ey eddalen tun eleg mampahhiyya et
tu ibilang annel tun kekkeddukdul nem yadda edum tun helag Israel. Ey
gapun pemennidbidan tu ey eleg tu iwwalleng ida tugun APU DIOS ma-lat
hi-gatu niyadda helag tu hu mannenneng ni mampatul di Israel.

18

Ya patal idan padi

1 Yadda padi et ya edum dan helag Levi, ey endi da beltanen ni puyek
di deya Israel. Beken ni heniddan edum dan helag Israel e wada beltanen
dan puyek. Yadda kamei-appit nan APU DIOS hu kelpuan ni pambiyagan
da tep humman beltanen da.

2 Yaddad emin ni helag Israel ey hi-gada hu endi beltanen da, tep hi APU
DIOS hu kamei-ellig di beltanen da, tep humman hu hinammad tun inhel
ni hi-gada.
3 Yaddahhuy hu patal idan papaddi hedin nan-appit ida tutu-un baka
winu kalneroh: ya lapa, ya pangal et ya egeh.
4 Meidwat mewan ni hi-gada hu memengngulun meenin pagey,
memengngulun mehi-it ni meinnum, ya mansikan olibah et ya memengn-
gulun mepu-lit ni dutdut ni kalneroh.
5 Tep yad emin ni hi-gayun helag Israel ey hi-gadan helag Levi et yadda
helag da hu pinilin APU DIOS e Dios yun mampeddin ingganah.
6 Hedin wada hakey ni helag Lebay ni neminhed ni mampeddi anin
ni attu bebley tud Israel, ey dammutun umlaw di pillien APU DIOS ni
pandeyyawan ni hi-gatu,
7 et an mansilbin APU DIOS e Dios tu heniddan edum tun helag Levi ni
kamansilbin APU DIOS diman.
8 Dammutun mekibbingngay idan kennen ni edum tun padidman, anin
hedin kantu et wada kaiddawat ni pamilyah tun ussalen tu.
9 Hedin kayu law mambebley di iddawat APU DIOS e Dios yun pam-
bebleyan yu, ang-ang yu ma-lat eleg yu u-unnuden ida lallawah ni
kapehpehding idan bimmebley diman.
10 Entan tu iappit hu u-ungnga yun yu gihheben idad apuy. Entan tu
mewan iebulut ni wadan hi-gayu hu man-ennap, man-ebbig, winu man-
eyyak,
11 kaman-ennap, manmagguway winu kamekihhummangan ni linnawan
nangketey.
12 Anggebe-hel ni peteg APU DIOS hu kamengippahding idan nunya.
Ey anggetakkut hu meippahding ni hi-gada. Tep hanniman hu daka
ippenahding idan nampambebley idad bebley ni lawwan yu, et humman
hu, degyunen idan APU DIOS e Dios yu.
13 Mahapul ni endi yu ippahding ni panliwwatan yun APU DIOS e Dios
yu.
14 Yadda tutu-un nambebley di yu pambebleyan ey ida kamampebad-
dang di kaman-ennap, kaman-ebbig, nem hedin hi-gayu man eleg i-abulut
APU DIOS e Dios yun yu ippahding ida hanniman.

Ya meipanggep ni makulug ya beken ni makulug ni prophet

15 Weddaen alin APU DIOS e Dios yu hu prophet yu e henin hi-gak. Nem
mahapul ni u-unnuden yulli ittugun tu.
16 Tep huyya imbageyun APU DIOS e Dios yun neamungan yud Duntug e
Sinai e kanyuy "Eleg mi pinhed ni dedngelen hu ehel APU DIOS e Dios mi
winu mi ang-angen hu kamantetebbel ni apuy tep entanni ey metey kami."
17 Et kan APU DIOS ni hi-gak ey "Kayyaggud tep, ippahding ku huttan ni
inhel da.
18 Ey wadalli puttuken kud edum dan helag Israel ni hakey ni prophet
e henin hi-gam. Et hi-gatulli mengippeamtaddan pinhed kun peamtan hi-
gada.
19 Ya etan tuun mangngenghay ni e-helen nunman ni prophet ni peheppit
ku ey kastiguen kulli.
20 Ey ya etan prophet ni kantuy nalpun hi-gak hu inhel tu, nem beken
kayan makulug winu kantuy nalpun edum ni dios hu inhel tu ey mahapul
ni mettey."

21 Wadan kanyuy: ‘Hipa pengamtaan hedin nalpun APU DIOS hu inhel ni
prophet winu beken?’
22 Hedin kan etan ni prophet ey nalpun APU DIOS hu inhel tu ey eleg
umamnu, humman pengamtaan yun eleg kaya malpun APU DIOS. Nalpu
ngud nemnem etan ni prophet hu inhel tu, et entan tu kaya u-unnud
humman ni prophet.

19

Yadda etan bebley ni meituddun keihhikkugan

1 Hedin negibbuh ni binahbah APU DIOS e Dios yudda tuun nampambeb-
ley di bebley ni iddawat tun hi-gayu, et sinekup yudda humman ni bebley
et nampambaley kayud baballey da,
2 ey mahapul ni wada ittudu yun tellun etta-teng ni neigawwan bebley
ni keihhikkugan idad bebley ni iddawat APU DIOS e Dios yun pambebleyan
yu.
3 Pantelu yun gennedwaen hu bebley ni iddawat APU DIOS e Dios yun hi-
gayu, et i-peng yudda humman ni etta-teng ni bebley ni neiggawwadman.
Iyayyaggud yu keltad ni mampellaw diman et yadman bebsikan idan
pimmatey et ida maihikug diman.
4 Hedin wada hakey ni tuun pimmatey e eleg tu igeb-at, ey beken ni
anggebe-hel tu etan tuun pintey tu, ey dammutun umbesik diman et an
maihikug et meihwang.
5 Heninnuy hu hakey di dammutun keussalan nunyan linteg: Limmaw
hu dewwan tuun an nanlengeh ni keyew di muyung ey neipassik hu tadem
ni wahay ni hakey et meiptek etan di kadwa tu et matey. Hedin hanneya
neipahhding, man dammutun umbesik humman ni pimmatey di bebley ni
keihhikkugan et endi an mekapkapyan hi-gatu.
6 Hedin hakey ni ebuh hu meittuddun keihhikkugan, ey neidawwin
bebsikan ni edum et entanniy ha-kupan idan agin netey ni netudun
mengibleh et petteyen da gapuh ni bunget da, ey beken ni bahul etan ni
pimmatey tep eleg tu igeb-at.
7 Humman gaputun nakka i-olden e tellun bebley hu tudduen yun
keihhikkugan.
8 Hedin alin mahmahkangen APU DIOS e Dios yu hu pambebleyan yu,
meippuun di inhel tudda lan aammed tayu et iddawat tun hi-gayun emin
ida humman ni bebley ni inhel tun hi-gada,
9 ey mahapul ni e-duman yu pay ni tellun bebley hu tudduen yun
keihhikkugan. Nanna-ud ni iddawat tun hi-gayu humman idan bebley yu,
hedin u-unnuden yun emin hu tugun tun in-inhel kun hi-gayu ey hedin
pinheden yun ingganah hi APU DIOS e Dios tayu niya iu-unnud yu elaw
yud elaw tu.
10 Em, ipahding yudda huyyan inhel ku et eleg meil-uh ni mepettey hu
eleg mabehulan ni tuud bebley ni iddawat APU DIOS e Dios yun hi-gayu, et
eleg kayu mambahul ni mengipepatey ni hakey ni tuu.
11 Nem hedin wada hakey ni tuun anggebe-hel tu sinakdul tu, et igeb-at
tun hingged et patyen tu et bumsik etan di bebley ni keihhikkugan,
12 ey mahapul ni an peelladdan aap-apud bebley tu, et pebeltan daddan
mengibleh ni aaggin pintey tu, et patyen da humman ni pimmatey.
13 Entan tu hemek humman ni tuun mapetey, et ma-kal eyad Israel hu
henin nunman ni lawah ni tuu, et kayyaggud ni emin hu meippahding ni
hi-gayud pambebleyan yu.”

14 Intugun mewan Moses e kantuy “Hedin mambebley kayullid bebley
yun nebalol ni peteg ni iddawat Apu Dios e Dios yun hi-gayu, ey entan tu
ideldel hu puyek ni edum yu et yu geliden hu kiggad ni inha-ad idelan
aammed yu.
15 Entan tu ibilang e nambahul hu tuu hedin hakey ni ebuh tistigu.
Mahapul ni dewwa winu tellu hu mantistigu.
16 Hedin ya etan hakey ni maitek ni tuu ey kantuy nambahul hu hakey
ni tuu ey beken ni makulug,
17 mahapul ni umlaw idan dewwad kapandeyyawin Apu Dios, et
yadda padi winu huwet ni kamansilbid man ni nunman ni tsimpuh hu
menummalyan hi-gada,
18 et pakammahmahan da hedin hipa nambahul. Et hedin nebudihan e
itek hu impabehul etan ni hakey ni tuud kadwa tu,
19 ey ya etan kaman-ittek hu manheltap etan ni kastigun kantun
nambahul. Hanniman ipahding yu et masiked hu hanniman ni lawah eyad
Israel,
20 ma-lat hedin dedngelen ni emin ni tuu huyya, ey umtakut ida et endi
an mengippahding ni henin nunman ni lawah.
21 Ya etan tuun nambahul ey lebbeng tun mekastigu gapuh ni bahul tu.
Et humman hu, ya etan tuun pimmatey ey mahapul ni mettey. Heninnuy
hu lebbeng tun meunnud: Hedin kinulap ni hakey ni tuu hu hakey ni
matan edum tun tuu, mahapul ni mekullap dama hakey ni matetu. Hedin
pinlag ni hakey ni tuu hu hakey ni ngipen ni edum tun tuu, mahapul ni
meplag dama hakey ni ngipen tu. Ey hedin liniputan ni hakey ni tuu hu
ngamay winu helin edum tun tuu, mahapul ni melipputan dama ngamay
winu heli tu.”

20

Ya meu-unnud meipanggep ni pekigubatan

1 Hedin kayu mekiggubbat ni buhul yu, anin ni daddakkel sindalu da,
kalesah da ey kebayyu da nem hi-gayu, ey entan takut yu, tep baddangan
dakeyun Apu Dios e Dios yun nengihwang ni hi-gayud Egypt.
2 Ya pehding ni padi et han kayu an makigubat ey umlaw di hinanggad-
dan sindalu et umhel
3 e kantuy “Hi-gayun edum kun helag Israel, pandengel kayu! Umlaw
kayun an mekiggubbat! Entan takut yu, entan ke dismayah yu ey entan tu
talak nemnem yu gapuh ni takut yu.
4 Mekillaw ni hi-gayu hi Apu Dios e Dios yu et hi-gatu mekiggubbat idan
buhul yu et pengapput dakeyu.”
5 Ey kan ida daman aap-apun sindalud sindalu day “Kaw wadan hi-
gayu hu pakekapya baley tun eleg tu ni pebendisyon nan Apu Dios?
Hedin wada, man anemut tep entanniy mettey di gubat, ey hin-appil law
mengippebendisyon ni baley tun Apu Dios.
6 Kaw wadan hi-gayu nantanem ni grapes ey eleg tu ni bugbugen lameh
tu? Hedin wada, man anemut tep entanniy mettey di gubat, ey hin-appil
ni tuu an mengngan ni lameh ni intanem tu.
7 Kaw wadan hi-gayu neilaw simbal tu? Hedin wada, anemut et
mengahwa, tep entanniy mettey di gubat et hin-appil law ni laki hu mengi-
ahwan biin ahwaen tu.”
8 E-duman ida daman opisyal et kanday “Kaw wadan hi-gayu kaumtakut
ni an mekiggubbat? Hedin wada, man i-imman hu um-anemut, tep
entanniy me-tanan ida edum tun takut tu, et meendi tuled da.”

9 Hedin negibbuh ni immehel ida aap-apu idan sindalu ey tudduen dadda
mengipappangnguluddan sindalu.
10 Ey hedin yu gubbaten hu hakey ni bebley, ey idwasi yu ni hu
bimmebley ni wayah dan mansukkuh.
11 Hedin ibbeghul da eheb da et mansukkuh ida, mahapul ni mambalin
idan himbut yu, et pangngungngunnu yuddan endi tangdan da.
12 Nem hedin eleg ida mansukkuh, man gubat yudda.
13 Ey hedin i-abulut Apu Dios e Dios yun hehgepen yu etan bebley, ey
patey yun emin lalakkidman.
14 Yadda bibi-i, yadda u-ungnga, yadda animal ey emin hu hipan wada
etan di bebley ey dammutun ellan yu et ienamut yu. Dammutu pay ni
ussalen yun emin hu hipan inla yuddad buhul yu, tep indawat Apu Dios e
Dios yudda humman ni hi-gayu.
15 Hanniman ipahding yuddan ebuh ni bebley ni neidawwi, nem entan
tu ipahding huyyad bebley ni neihnup di nambebleyan yu.
16 Nem hedin yaddad bebley ni iddawat Apu Dios e Dios yun hi-gayun
pambebleyan yu, ey mahapul ni petteyen yuddan emin hu wadadman ni
mategu.
17 Mahapul ni petteyen yuddan emin Hittite, ya Amorite, ya Kanaanite,
ya Perissite, ya Hibite et yadda Jebusite tep humman intugun Apu Dios e
Dios yun pehding yu.
18 Mukun kan Apu Dios ey petteyen yuddan emin ey ma-lat endi an
mengituttuddun daka pehding ni mandeyyaw idan dios dan kinapyan tuun
kamengippebungnget nan Apu Dios e Dios yu, tep humman umhulun ni
panliwwatan yun hi-gatu.
19 Hedin gubbaten yu hakey ni bebley ey mebabbayyag hu penggepan
yu, entan tu bahbah ida keyew. Tep kaw humman idan keyew hu buhul
yu, beken tep mahapul yu lameh da.
20 Yadda etan keyew ni eleg mekkan lameh da, ey lelngehen yu et usalen
yun menggep etan ni bebley.

21

Ya pengippahdingan ni elaw ni panlinnih gapuh ni netey e pintey ni eleg meamtan pimmatey

1 Nungay wada nehamak ni annel ni pintey dan tuud bebley ni iddawat
Apu Dios e Dios yu, ey eleg yu amta hedin hipa nematey.
2 Hedin wada hanniman ey mahapul ni ang-angen idan aap-apu niya
huwet yu hu kehehhunnupan ni bebley etan di nehamak ni annel ni netey.
3 Et yadda aap-apudman ni bebley hu um-alan pakeetteng tun bakan eleg
tu patnaan ni mangngunnu winu man-elladu.
4 Et ilaw da etan di nebel-ah ni nedeklan ni wada kulukul et hehpungen
da buklew tudman.
5 Mahapul ni umlaw ida damadman hu padin helag Levi, tep hi-gada
pinilin Apu Dios e Dios yun mansilbin hi-gatu, mambendisyon di ngadan
tu, mengippennuh ni panhahallaan ni tutu-u niya menghel hedin lebbeng
tun mekastigu hakey ni tuu winu eleg.
6 Yadda aap-apud bebley ni kehehhennupan di neteyyan etan ni tuu, ey
ullahan da ngamay dad ta-pew nunman ni bakan nahpung buklew tu,
7 et kanday “Beken ni hi-gami nematey eyan tuu, ey eleg mi ang-angen
hu neipahding.

8 APU DIOS, pesinsahim hu liwat idan tutu-um ni helag Israel ni inhewang
mu. Entan tudda pabehulin neteyyan eyan tuum ni endi bahul tu."
Hanneya ippahding da ma-lat eleg ida mabehulan ni neteyyan etan ni tuu.
9 Hedin u-unnuden yudda huyyan intugun ku, ey pehding yudda hu
pinhed APU DIOS, ey me-kal hu bahul ni nepateyan nunman ni tuud bebley
yu.

Ya meu-unnud ni pengiahwaan ni balud ni bii

10 Hedin impengapput dakeyun APU DIOS e Dios yud gubat et wadadda
inla yun balud,
11 ey entanni ey wada inang-ang yuddan balud ni kat-agun biin pinhed
yun ahwaen,
12 ey dammutun ewwiten yu humman ni biid baley yu, nem mahapul ni
mukmukan tu ulu tu, e-kalen tu kuku tu,
13 niya hullulan tu balwasi tu. Manha-ad humman ni biid baley yu, et
ilmetan tudda a-ammed tun hambulan et han law dammutun ahwaen yu.
14 Hedin neil-uh ni inahwa yu ey entanniy eleg yu mewan law pinhed
humman ni bii, ey dammutun ibbukyat yun liblih e beken yu law ni
himbut. Ey gapu tep pinilit yun in-ulig, ey eleg law mabalin ni henin
himbut hu pehding yun hi-gatu, ey eleg mabalin ni yu iggatang.

Ya kelebbengan ni penguluwan ni laki

15 Hedin dewwa ahwan hakey ni laki ey pinpinhed tu etan hakey ni
ahwa tu ey nan-ungngadda huyyan dewwan biin laki, nem ya pengulwan
ni u-ungngatun laki ey ya etan eleg tu pinpinhed hu nengiungnga,
16 ey hedin gennedwaen tudda pebeltan tuddan u-ungnga tu, ey eleg
mabalin ni tu iddawat hu e-etteng ni pebeltan tu etan di lakin u-ungnga tu
etan di biin pinpinhed tu.
17 Mahapul ni iddawat tu etan e-etteng ni pebeltan tu etan ni pengulwan
ni lakin u-ungnga tu, tep hi-gatu kei-ang-angan ni kelakkin ametu, ey hi-
gatu lebbeng tun mengellan kabeltanan pengulwan ni laki, anin ni u-
ungnga tud eleg tu pinpinhed ni ahwa tu.
18 Hedin wada u-ungngan manghay e eleg mengu-unnud nan ametu
winu hi inetu anin ni tuggutuggunen da,
19 ey mahapul ni illaw di ametun inetu humman ni u-ungnga dad aap-
apu etan di kapanhuwesidman ni bebley.
20 Et ehelen da e kanday "Huyyan u-ungnga mi ey manghay e eleg
mengu-unnud. Mahiga ey ebuh mengngan niya mambutteng ni tuka
pehpehding."
21 Et emin hu lalakkidman ni bebley ey tengbaen da humman ni tuu
et matey. Hanniman ipahding yu et endi an meikamkamdug ni hi-gayun
lawah tuka pehpehding. Et hedin dedngelen ni emin ni helag Israel ey
umtakut ida et eleg da ipahding hu henin nunman.

Yadda etan edum ni tugun

22 Hedin wada nambahul ey lebbeng tun mettey tep ya kastigu tu ey
katey.
23 Hedin meitta-yun di keyew, mahapul ni e-kalen yud neita-yunan tun
nunman ni aggew et yu ikulung, et eleg mewa-waan diman tep iddutan
Apu Dios etan bebley. Huyya pahding yu ma-lat eleg mahibit hu bebley ni
iddawat APU DIOS e Dios yun hi-gayun beltanen yu.

22

1 Hedin wada ang-angen yun bimmukyat ni baka winu kalneroh ni edum
yun helag Israel ey entan tu kehinkullapi, aleyu et ilaw yu etan di kan
animal.
2 Hedin neidawwi kambagi winu hedin eleg yu amta kan kukwah, ey
ienamut yu et iiket yu et hedin um-ali etan kambagi et tu hemmaken, ey
han yu indawat ni hi-gatu.
3 Hanniman mewan pehding yu hedin kantu et kebayyu, balwasi winu
kumpulmih ni sinelak ni dinagsi yu. Entan tu kahintammai et kanyuy eleg
yu ang-angen.
4 Hedin netu-li baka winu kebayyun dinagsi yud dalan ey entan tu kehin-
ang-aang-angid pangil e heni eleg yu ang-angen. Baddangi yu kumaddan
hu dinagsi yu, et behwaten yu animal tu.
5 Hedin ya bii man eleg mabalin ni tu ibbalwasi balwasin laki, hanniman
dama laki e eleg mabalin ni tu ibbalwasi balwasin bii. Hi Apu Dios e Dios
yu ey eleg tu pinhed hu tuun mengipahding ni henin nunya.
6 Hedin wada hina-kupan yun buyan sisit di keyew winu yad puyek ey
wada etan inan sisit ni kamannekkeb winu na-pah itlug tu, ey eleg mabalin
ni mu ellan etan inan sisit.
7 Dammutun ellan yudda impah tu, nem entan tu peki-la inetu.
Hedin hanniman pehding yu ey umyaggud hu biyag yu niya andukkey
pambiyagan yu.
8 Hedin mewan mengapya kayun baley ey mahapul ni ha-adi yun padpad
hu nanlinikweh ni atep yun nedeklan. Hanniman pahding yu ma-lat endi
meaksidenteh ni me-gah et matey et eleg mabehulan hu pamilyah yu.
9 Eleg mabalin ni yu ikkamdug hu edum ni kameitnem di intanem yun
grapes. Tep hedin hanniman pehding yu, man eleg mabalin ni yu ellan hu
lameh ni grapes anin niya lameh etan ni ingkamdug yun intanem yu.
10 Entan mewan tu pan-unnud hu bulug ni baka niya kebayyun man-
elladu.
11 Entan tu ibalwasi hu balwasin nekapyad dutdut ni kalneroh niya luput
ni neikahhakey ni neabel.
12 Ha-adi yun beluybuy ni meitta-yun etan di epat ni dugun luput yun
yuka iwwangal di annel yu.
13 Hedin inahwan hakey ni laki hu hakey ni bii, nem entanni ey
nantuttuyyun negibbuhan ni nengiuligan tun hi-gatu et eleg tu law pinhed,
14 et mengapkapyan pebehhul tu etan ni biin beken ni makulug e kantuy
“Yan nengahwaak ni hi-gatu ey neamtaak e wada nemangulun nengiulig
ni hi-gatun edum ni laki.”
15 Ey mahapul ni um-ipeang-ang ida hu a-ammed ni biin kakulugan tun
endi nemangulun nengiulig etan ni bii. Peang-ang daddan aap-apudman
ni bebley.
16 E-helen etan ni aman bii e kantun hi-gaday “In-abulut ku eya u-
ungngak ni biin ahwaen eyan laki, nem yan nunya ey heni buhul tu tuka
pehding ni hi-gatu.
17 Anggeba-ing hu tuka pebehhul ni hi-gatu, e kantuy yan nengiahwaan
tun hi-gatu ey neamtaan tu e in-ulig ni edum ni laki. Nem adyah kakulugan
tun endi edum ni lakin nengiulig eyan u-ungngak.” Ey peang-ang tuddan
huwet etan luput,
18 ma-lat kastiguen da etan laki.
19 Multaen dan hanggatut ni palatah ni silber gapuh ni nengipebahulan
tun ahwa tun beken ni makulug. Humman ni multa tu ey meidwat etan ni

aman bii. Hedin ya etan bii ey mannenneng ni ahwa etan ni laki, tep eleg
mabalin ni tu hi-yanen.
20 Nem hedin makulug etan impabehul ni laki ey endi pengi-ang-angan
e eleg iulig ni edum ni laki etan bii,
21 ey mahapul ni illaw da etan biid hinanggan habyen ametu, et tengbaen
idan lalakkidman ni bebley et matey. Anggeba-ing humman ni bahul ni tu
impahding di Israel, e an nekiulig di lakin kaweda tud baley ametu. Eleg
mabalin huyyan lawah ni meippahding di Israel."
22 Kan mewan Moses ey "Hedin i-ulig ni hakey ni tuu hu ahwan edum
ey meippepettey ida humman ni dewwan nan-ulig, et meendi hu henin
nunman ni lawah ni hi-gayu.
23 Hedin dinammun hakey ni laki hu biin pinudungan ni edum ni laki et
iulig tu,
24 ey meillaw idad a-allaw ni bebley et metengbadda et matey ida. Ma-
nu kedit mahapul ni meippepettey etan bii, ey tep gullat et simmekuk et
wada nemaddang ni hi-gatu. Hedin ya etan lakin nengiulig ni hi-gatu ey
mahapul ni meippepettey, tep in-ulig tu hu nepudungan ni bii. Ipahding
yu huyya et meendi hu hanniman ni lawah ni hi-gayu.
25 Nem hedin kantu et dinammun etan ni laki hu biin nepudungan di
endi tu-utu-u et piliten tun iulig, ey ebuh etan lakin mettey.
26 Eleg mekastigu etan biin katey tep eleg mambahul. Humman ni bii ey
mei-ingngeh etan di tuun neala et pateyen da anin ni endi bahul tu.
27 Ey gapu tep pinilit etan ni lakin in-ulig etan biid endi tuu, ey nanna-ud
ni simmekuk etan bii, nem endi nengihwang ni hi-gatu.
28 Hedin neha-kupan hu lakin pinilit tun in-ulig hu biin eleg meitga,
29 mahapul ni mambeyyad ni neliman palatah etan ni aman bii. Ey
mahapul ni i-ahwa tu humman ni bii, tep nambahul ni hi-gatu ey eleg
mabalin ni hi-yanen tu.
30 Eleg mabalin ni an i-ulig ni laki hu ahwan ametu, tep et-eteng ni bahul
tun ametu humman."

23

Ya tugun meipanggep ni pandeyyaw Apu Dios

1 Ya hakey ni lakin negapun winu neputul singngedan tu, ey eleg mabalin
ni meki-emmung ni hi-gayun mandeyyaw nan Apu Dios.
2 Yadda inla-la-gah, anin idan u-ungnga da ingganah di meikkewwalun
inap-apu da, ey eleg ida mabalin ni meki-emmung ni hi-gayun mandeyyaw
nan Apu Dios.
3 Yadda iAmmon winu iMoab, anin idan u-ungnga da ingganah di
meikkewwalun inap-apu da, ey eleg ida mabalin ni meki-emmung ni hi-
gayun mandeyyaw nan Apu Dios,
4 Tep eleg dakeyu anhan idwatan ni kennen niya danum eman ni kayu
kamengellin nalpuan yud Egypt. Nem sinangdanan da anhan law hi
Balaam e u-ungngan Beor e iPethor di Aram Naharaim, et idutan dakeyu.
5 Nem ay eleg denglen Apu Dios e Dios yu hu imbagan Balaam.
Impambalin anhan law Apu Dios e Dios yun bendisyon humman ni idut,
tep et-eteng hu neminhed tun hi-gayu.
6 Entan pakidagdagyum idan iAmmon ey iMoab ni nunyan ketaggu yu
anin ni hipa meippahding.
7 Nem hedin yadda iEdom ey entan tudda anggebe-hel tep agi yudda,
anin idan iEgypt tep nebayag kayun nekibebley ni hi-gada.

8 Dammutun meki-emmung idan hi-gayu hu helag dan mandeyyaw nan
APU DIOS meippalpud inap-apu da.
9 Hedin kayu mekiggubbat, ang-ang yu et eleg kayu meihnup idad
kameibbillang ni beken ni malinih.
10 Hedin nambalin ni beken ni malinih hu hakey ni laki tep wada
neukat di annel tun hileng ni neugipan tu, ey mahapul ni hi-yanen tu
nangkampuan dan han-aggew.
11 Hedin kamangkelinnug aggew, man-e-meh et han umenamut di
kampun kelinnugan ni aggew.
12 Malkai yud a-allaw ni kampu yu hu pangkahhilyatan yu.
13 Et mahapul ni emin kayu ey wada ittabin yun pala tep hedin kayu
mante-i, ey umku-ku kayud puyek et hedin negibbuh, man sina-bunan yu.
14 Hanneya ipahding yu tep mahapul ni malinih hu pangkampuan yu,
tep wadadman hi APU DIOS e Dios yun mengeddug niya memaddang ni
hi-gayu, et apputen yu buhul yu. Ey mahapul ni endi tu ang-angen diman
ni hipan anggeba-ing tep entanniy iwwalleng dakeyu.
15 Hedin wada himbut ni imbesikan tu kan himbut ni hi-gatu et maihikug
ni hi-gayu, entan tu papilit ni pambangngad.
16 Abulut yun mekibbebley ni hi-gayu etan di bebley ni pinili tun
pambebleyan niya entan tu lehani.
17 Endin hi-gayun helag Israel hu mambalin ni tu pebeyyad annel tud
tempol idan beken ni makulug ni dios.
18 Entan mewan tu iappit di baley APU DIOS e Dios yu hu hipan sinangdan
idan daka pebeyyad annel da, tep anggebe-hel ni peteg idan APU DIOS e Dios
yu.
19 Entan tu peporsentoh hu pebenneh yun pihhuh winu kumpulmih ni
kapebenneh ni kameporsentohi di edum yun helag Israel.
20 Nem dammutun peporsentoh yu pebenneh yuddan tutu-un nalpud
edum ni bebley. Nem entan nisi tu singil ida edum yun helag Israel
ni porsentoh, et bendisyonan APU DIOS e Dios yu emin hu pehding yud
pambebleyan yu.
21 Hedin wada insapatah yun APU DIOS e Dios yu, ey mahapul ni eleg yu
ippangil. Mahapul ni ippahding yu tep humman hu kan APU DIOS e Dios
yu, et manliwat kayu hedin eleg yu pehding.
22 Beken ni liwat hu eleg mansapatah nan APU DIOS,
23 nem hedin inggeb-at yun mansapatah ey mahapul ni ippahding yu.
24 Hedin limmaw kayud leguntan dinagsi yu, dammutun kennen yu hu
pigan pinhed yun grapes ni intanem tu ingganah mehingla kayu, nem eleg
mabalin ni kayu umihhambag.
25 Hedin mewan limmaw kayud payew ni dinagsi yu ey dammutun
umpa-sing kayun kussimen, nem eleg mabalin ni geppasen yu hu intanem
tu.

24

Ya meippanggep ni pengahwaan

1 Hedin nengahwa hakey ni laki, nem entanniy na-kal hu impeminhed
tun ahwa tu tep wada neamtaan tun anggeba-ing ni elaw etan ni biin eleg
tu pinhed, ey itudek tud papil hu meippanggep ni panhi-yanan da et idwat
tu humman ni papil etan ni bii et han tu pa-hep di baley tu.
2 Hedin immehep etan bii et nambintan,
3 ey entanni mewan et hi-yanen etan ni meikkadwan ahwa tu winu netey,

4 ey eleg law mabalin ni an bangngaden etan ni nemangulun ahwa tu,
tep kameibbillang law ni beken ni malinih humman ni bii. Eleg pinhed
APU DIOS hu henin nunman. Humman hu, ang-ang yu et eleg yu ipahding
hu henin nunman ni panliwwatan yun APU DIOS e Dios yu etan di bebley
ni idawat tun pambebleyan yu.
5 Ya pakelahin tun laki ey eleg mabalin ni an mansindalu winu an
meidwatan ni ngunun gubilnun hantoon. Diman et eleg meidawwid baley
da et peamleng tu ahwa tu.
6 Hedin wada impautang yun hakey ni tuu, man entan tu ala hu
gillingngan tun pengitngedan yun inutang tu, tep humman tuka ussalan
mandaddan ni kennen tu et tumegu.
7 Ya etan tuun tuka ibbebsik edum tun helag Israel et mambalin ni
himbut tu winu ihhehbut tun edum ni tuu, ey mahapul ni meippepettey et
meendi hu henin nunman ni lawah ni hi-gayu.
8 Helipat-i yun emin ida degeh ni belat ni nelakah ni mei-tan, ey peka-
u-unnud yu ittugun idan padin helag Levi meippanggep idan nunya, tep
intugun kun hi-gadadda huyya.
9 Nemnem yu eman la impahding APU DIOS e Dios tayun nunman nan
Miriam ni tayu kapengelliin nalpuan tayud Egypt.
10 Hedin mewan wada impautang yun dinagsi yu, entan an hegep di
baley dan mengellan iddawat tun pengitngedan yun inutang tu.
11 Panha-ad kayud dallin et hegeden yu etan tuun impautangan yun
mengi-ukkat ni iddawat tun hi-gayun pengitngedan yun utang tu.
12-13 Hedin newetwet ni peteg hu dinagsi yu, et ebuh hu edah ni balwasi
tun iddawat tun pengitngedan yun impautang yun hi-gatu, ey aleyu etan
balwasi tu, nem hedin nelinug hu aggew, man ibangngad mu, et wada
ibbalwasi tun meuggip ma-lat bendisyonan dakeyun hi-gayu. Humman ni
pehding yu ey ibbilang APU DIOS e Dios yun kayyaggud.
14 Entan tu talam hu nakawwetwet ni kamekitekteklan nekibebley ni
hi-gayu winu edum yun helag Israel.
15 Idwat yu sinekla dan hambatenganan tep hedin hi-gada man newetwet
ida, et humman na-mu daka iddidinel ni i-aledan mahapul da. Tep hedin
eleg yu pehding huyya, entanni ey mampehemmehemmek dan APU DIOS
et gapun nunya ey manliwwat kayu.
16 Hedin ya a-ammed man beken ni lebbeng tun ida mekastigun mettey
gapuh ni bahul ni u-ungnga da. Hanniman ida mewan u-ungnga e beken
ni lebbeng tun hi-gada mekastigun mettey gapuh ni bahul ni a-ammed da.
Ya etan nambahul hu lebbeng tun meippepettey.
17 Mahapul ni meidwat hu kelebbengan idan nekibebley ni hi-gayu anin
idan nepu-hig. Ey entan tu ala hu balwasin nebalu gapuh ni utang tu.
18 Entan tu liwwan e neihbut kayun nunman di Egypt et ihwang dakeyun
APU DIOS e Dios tayu. Et humman hu, nakka ittugun e hanneya ipahding
yu.
19 Hedin kayu kaman-ennid payew yu ey wada linabhan yun eleg
yu anien, entan kaibangngad et yu peka-anien. Diman et wada ellan
idan nekibebley ni hi-gayu, yadda nepu-hig et yadda nebalu, ma-lat
bendisyonan dakeyun APU DIOS e Dios yud emin ni yuka pehding.
20 Hedin puggahen yu lameh ni intanem yun olibah, entan tu penidwan
eggilahen et eleg yu paka-al-en lameh tu. Diman edum et wada ellan idan
tutu-un nekibebley ni hi-gayu, yadda nepu-hig et yadda nebalu.

21 Hanniman mewan pehding yun pemugbugan yun intanem yun grapes
di legunta yu e entan tu peka-agilah et wada ellan idan nekibebley ni hi-
gayu, yadda nepu-hig et yadda nebalu.
22 Nemnem yu e nanhelheltap kayun nunman eman ni neihbutan yud
Egypt. Humman hu, nakkaittugun ni hi-gayu e pehding yudda huyya.

25

1 Hedin wada dewwan tuun wada nanhallaan dan illaw dad korteh et
ya huwet hu menghel hedin neiptek hu hakey ey neihalla hakey.
2 Hedin ya kastigu etan ni nambahul ey mahapul ni meheplat, ey
panlukbub etan ni huwet et peheplat tud hinangga tu meipuun di
nambahulan tu hedin piga bilang ni heplat hu mahapul.
3 Nem eleg mabalin ni nehuluk ni na-pat ni heplat, tep hedin nehuluk ni
na-pat hu peneplatan dan hi-gatu ey mebe-ingan numangngu.
4 Ya hakey mewan ni tugun ey entan tu ika-leg pengngannan ni newang
hedin kaman-illik.
5 Hedin wadadda han-aaggin lakin kamanha-ad di hakey ni baley, ey
netey etan nengahwa, nem endi u-ungnga da, ey bintanen etan ni agi
tu etan nebalun ahwan etan ni netey, ma-lat beken ni ya edum ni tuu
pambintanan tu.
6 Ya etan memengngulun lakin u-ungna da ey meibbillang ni u-ungngan
etan ni netey ni agi tu, et eleg meliwwan hu ngadan tud Israel.
7 Nem hedin eleg pinhed etan ni meihhayed ni agin etan ni netey
ni ahwaen etan nebalun bii, mahapul ni umlaw humman ni biid
kahehgepidman ni bebley et kantudda etan ni kamengipappangngulun
bebley ey “Eleg pinhed etan ni agin netey ni ahwak ni pannenneng hu
ngadan agi tu, tep eleg tuwak pinhed ni ahwaen.”
8 Peeyyag law idan kamengipappangngulun bebley etan laki et humman-
gen da et hedin eleg tu tu-wangu pinhed ni ahwaen etan bii,
9 ey umlaw humman ni biid kad-an nunman ni laki et ekalen tu patut
tu, ey linupdaan tu angah nunman ni lakid hinggaddan kamengipap-
pangngulu et kantuy “Hanneya kameippahding di lakin eleg tu pinhed ni
mannenneng hu ngadan ni agi tu.”
10 Mandingngel ali law di Israel e huyyan pamilyah etan kandan
‘pamilyah ni na-kal hu patut tu.’
11 Hedin kamambekkal hu dewwan lakin helag Israel, ey limmaw hu
ahwan hakey et tu baddangan ahwa tu et kaweten tu hu singngedan etan
ni kapekibbekkal ni ahwa tu,
12 ey entan tu hemek humman ni bii, et humman hu putul yu ngamay
tu.
13 Hedin mangkilloh kayu ey mahapul ni ya ustuh ni killohan usal yu
14 niya usal yu ustuh ni lekud.
15 Em, ya ustuh ni killohhan et ya ustuh ni lekud hu usal yu et mabeyag
pambebleyan yud bebley ni iddawat Apu Dios e Dios yun hi-gayu,
16 tep eleg pinhed Apu Dios e Dios yudda hu beken ni limpiyuh daka
pehding.
17 Entan tu liwwan hu impahding idan iAmalek ni hi-gatsu eman ni tayu
kapengelliin nalpuan tayud Egypt,
18 e eleg ida tumekut nan Apu Dios et gubaten daitsu eman ni itsu
kaumhihiga tep neka-atu itsu, et pampatyen dadda edum tayun nanggillig.
19 Et hedin meihammad kayulli law ni mambebley idad indawat Apu Dios
e Dios yun pambebleyan yu, ey mahapul ni bahbahen yudda humman ni

iAmalek, et meendidda eyad ta-pew ni puyek et meliwwan ida. Entan tu liwwan huyyan ittugun kun hi-gayu.

26

Ya meipanggep idan meidwat ni nemangulun lameh ni intanem niya meikkepulun limmu

1 Hedin umdateng kayud etan di bebley ni iddawat APU DIOS e Dios tayun pambebleyan yu et mambebley kayu law diman,
2 appil kayuddan memengngulun ennien yun lameh idan ittanem yu. Iha-ad yud basket et ilaw yud pillien APU DIOS e Dios yun pandeyyawan yun hi-gatu.
3 Elaw kayu etan di padin kamansilbin nunman ni tsimpuh, et kan yun hi-gatuy "Huyyan in-alik ni nak iddawat hu keang-angan tun ebbuluten ku e in-ali da-ak APU DIOS e Dios tayu eyad bebley ni inhel tun nunman ni iddawat tudda lan aammed tayu."
4 Ellan etan ni padi humman ni basket et tu iha-ad di hinanggan altar APU DIOS e Dios tayu.
5 Ey kanyud hinanggan APU DIOS e Dios yuy "Ya eman ammed mi e hi Jacob e Aramean e endi neduttuk ni bebley tu, ey an nambebley di Egypt ni nunman la. Hahhakkey idan nunman ni linawwan dadman, nem entanniy dimmakkel idan peteg di Egypt ey nambalin ni et-eteng ni kabaelan da.
6 Ey hi-gamin helag da ey nambalin kamin himbut idan iEgypt et panhelheltap dakemi,
7 et mampehemmehemmek kamin APU DIOS e Dios ida lan aammed mi, ey dingngel tu dasal mi. Inang-ang tu ligat mi, yadda nekalligat ni ngunu mi et ya daka pampehelheltap ni hi-gami.
8 Entanni ey impangulu dakemin APU DIOS et hi-yanen mi Egypt e impeang-ang tu kamengippetngan kabaelan tu. Ya anggetakkut ni tuka pehding et yadda miracle tu.
9 In-ali dakemin hi-gatud eyad indawat tun pambebleyan min dakel ni peteg gatas niya danum ni putsukan.
10 Et yan nunya e APU DIOS, ey in-alian dakan iddawat min nemangulun lameh ni intanem mid puyek ni indawat mun hi-gami."

Iha-ad yu humman ni basket di hinanggan APU DIOS e Dios yu, ey nandayaw kayun hi-gatu.
11 Hedin negibbuh, nanhahamul kayu ey nan-an-anla kayu gapuh ni et-eteng ni bendisyon APU DIOS e Dios yun hi-gayu, et yadda pamilya yu. Ayagi yudda helag Levi et yadda tutu-un nekibebley ni hi-gayu, et makian-anladdan hi-gayu.
12 Hedin nelabah tellun toon, amung yu hu meikkeppulun emin ni lameh ni intanem yu et idwat yuddan helag Levi, yadda nekibebley ni hi-gayu, yadda nepu-hig et yadda nebalu et wada kanen dat eleg ida maupa,
13 Ey kanyun APU DIOS e Dios yuy "Inlak di baley midda neappil ni neieng-eng ni iddawat kuddan helag Levi, yadda nekibebley yadda nepu-hig ey yadda nebalu, tep inu-unnud kudda intugun mun pehding ku e endi nak liniwwan.
14 Ey eggak kuman idan nunman ni tsimpuh ni nakka umlelemyung, ey eggak kakkappaen idan tsimpuh ni nakka meibbillang ni beken ni malinih, ey eggak i-appit idad netey. Inu-unnud daka e APU DIOS e Dios ku et ipahding kun emin hu intugun mun pehding ku.

15 Uhdungi dakemid kayyaggud ni kad-an mud kabunyan, et bendisyonan dakemin tutu-um e helag Israel, ey bendisyonim eya bebley min indawat mu meippuun di insapatah muddan aammed min nunman e iddawat mun hi-gada eya bebley ni dakel ni peteg gatas niya danum ni putsukan."
16 Yan nunya ey immandal APU DIOS e Dios yun u-unnuden yun emin hu Tugun tu. Ey mahapul ni ihhammad yun mengu-unnud ni hi-gatu.
17 Hinammad yun nunyan aggew ni inhel e hi APU DIOS hu Dios yu, ey u-unnuden yu emin hu Tugun tu niya ippahding yu e-helen tun pehding yu.
18 Ey yan nunya ey hinammad daman APU DIOS ni inhel, e tuu dakeyun hi-gatu e kamei-ellig ni nebalol ni tenged tu, tep humman dedan la insapatah tu ey inhel tu e mahapul ni u-unnuden yun emin hu Tugun tu.
19 Hedin u-unnuden yu nisin emin hu Tugun tu, ey pambalinen tun eteteng ni kabaelan yu nem yadda edum ni bebley eyad puyek. Et gapuh ni nunman ey meiddeyyaw kayu niya mandingngel kayu. Ey mannenneng ni hi-gayu hu pinilin APU DIOS e Dios yun tutu-u tu meippuun di inhel tu dedan lan nunman.

27

Ya meipanggep ni pan-appitan etan di Duntug ni Ebal

1 Hi Moses et yadda aap-apu ey kan daddan edum dan helag Israel ey "Mahapul ni u-unnuden yun emin ida intugun min hi-gayun nunya.
2 Hedin man-agwat kayullid Wangwang e Jordan et umlaw kayud bebley ni iddawat APU DIOS e Dios yun hi-gayu, ey iha-ad yulli etta-teng ni batu ey pakpakan yun plaster.
3 Itudek yun emin ida Tugun ku et yadda intuttudduk. Humman pahding yu hedin man-agwat kayud Jordan, et lumaw kayud bebley ni iddawat APU DIOS e Dios yun hi-gayu e dakel ni peteg gatas niya danum ni putsukan, tep humman dedan la insapatah APU DIOS e Dios idan aammed yun hi-gayu.
4 Ippidwak ni e-helen e yallin pan-agwatan yu etan di Wangwang e Jordan, ey iha-ad kayulliddan batud Duntug ni Ebal et pakpakan yun plaster.
5-6 Kapya kayun altar APU DIOS e Dios yu e usal yu hu eleg mapehek ni batu, et pan-appitan yu. Yadman pangiappisi yun kagihheban kamei-appit nan APU DIOS e Dios yu.
7 Ey i-appit yudman hu kamei-appit ni pekiddagyuman ey hinemul yudman etan in-appit yu, et man-an-anla kayud hinanggan APU DIOS e Dios yu.
8 Itudek yuddan emin hu Tugun etan idad inha-ad yun batun nepakpakan ni plaster."
9 Immehel mewan hi Moses et yadda padin helag Lebay idan helag Israel ey kantuy "Hi-gayun edum min helag Israel, eneeneng kayu ey pandengel kayu! Yan nunya ey nambalin kayun tutu-un APU DIOS e Dios yu.
10 Et humman hu, mahapul ni u-unnuden yudda tugun niyadda intuttuddun APU DIOS e Dios yun inhel kun hi-gayun nunya."
11 Kan Moses mewan idan tutu-uy:
12 "Hedin man-agwat kayud Wangwang e Jordan, man mahapul ni umehneng ida helag Simeon, helag Lebay, helag Judah, helag Issakar, helag Joseph et ya helag Benjamin di Duntug e Gerisim et ehelen da bendisyon dan hi-gayudman.

13 Ey um-ehneng ida damadda helag Reuben, helag Gad, helag Asher,
helag Sebulun, helag Dan et ya helag Naptali di duntug e Ebal et ehelen da
idut da.
14 Hedin negibbuh ey intekuk idan helag Lebay e kanday:
15 'Meiddutan etan tuun mampaot winu mengapyan dios et ililliggud tun
daydayawen. Hi APU DIOS ey anggebe-hel tun peteg ida dios ni kinapyan
tuu.'
Hummangen idan emin ni tuu e kanday 'Amen.' "
16 "Meiddutan etan tuun tuka pihhulad ametun inetu."
Hummangen idan tuun kanday "Amen."
17 "Meiddutan etan tuun medeldel ni puyek ni dinagsi tu e tuka i-e-tan
kegad."
Hummangen idan tuun kanday "Amen."
18 "Meiddutan etan tuun tuka ippangulu nekulap ni tuud beken ni
neiptek ni dalan."
Hummangen idan tutu-un kanday "Amen."
19 "Meiddutan etan tuun beken ni limpiyuh tuka pehding idan nekibeb-
ley, yadda nepu-hig et yadda nebalu."
Hummangen idan tutu-un kanday "Amen."
20 "Meiddutan etan lakin tuka i-ulig ahwan ametu, tep lawah humman
ni impahding tun ametu."
Hummangen idan tutu-un kanday "Amen."
21 "Meiddutan etan tuun tuka i-ulig animal."
Hummangen idan tutu-un kanday "Amen."
22 "Meiddutan etan lakin tuka i-ulig hu agi tun biin anin ni u-ungngan
ametud hin-appil ni bii winu u-ungngan inetud hin-appil ni laki."
Hummangen idan tutu-un kanday "Amen."
23 "Meiddutan etan lakin tuka i-ulig biin nengapun hi-gatu."
Hummangen idan tutu-un kanday "Amen."
24 "Meiddutan etan tuun illigud tun memettey ni edum tun tuu."
Hummangen idan tutu-un kanday "Amen."
25 "Meiddutan etan tuun kapebeyyad et patyen tu tuun endi bahul tu."
Hummangen idan tutu-un kanday "Amen."
26 "Meiddutan etan tuun eleg tu abuluten ida huyyan tugun tep eleg tu
u-unnuda."
Hummangen idan tutu-un kanday "Amen."

28

Mebendisyonan ida kamengu-unnud nan Apu Dios

1 Hedin peka-u-unnuden yu hi APU DIOS e Dios yu et ippahding yuddan
emin hu intugun kun hi-gayun nunya, ey peideyyaw dakeyun APU DIOS e
Dios yud emin ni tuu eyad puyek.
2 Ey um-alin emin ida huyyan bendisyon ni hi-gayu hedin u-unnuden yu
hi APU DIOS e Dios yu.
3 Mebendisyonan kayuddad pambebleyan yu.
4 Mebendisyonan kayun dakel ni u-ungnga, dakel ni ennien yu, niya
dakel ni animal yu.
5 Mebendisyonan ida intanem yun lameh tu ma-lat mepennupennu
basket yu, ey mehaha-adan ni kenayun ni sinapay ida malukung ni duyu
yu.
6 Ey mebendisyonan emin ippahding yu anin ni attun bebley lawwan yu
niya ennamutan yu.

7 Hi Apu Dios hu mengapput idan buhul yu hedin gubbaten dakeyu. Et
anin ni hakey dellanen dan um-alin mengubbat ni hi-gayu, ey um-ehyak
ida et endi petekkan tu law hu dellanen da.
8 Bendisyonan dakeyun Apu Dios et mepepennu aallang yun pagey, ey
bendisyonan tun emin hu ippahding yu. Em, bendisyonan dakeyun Apu
Dios e Dios yud bebley ni iddawat tun pambebleyan yu.
9 Hedin u-unnuden yu tugun Apu Dios e Dios yu, et ippahding yudda
pinhed tun pehding yu, ey hi-gayu pillien Apu Dios ni tutu-u tu meippuun
di inhel tun nunman.
10 Et hedin ang-angen ni emin ni tutu-ud kebebbebley e hi-gayu pinilin
Apu Dios ni tutu-u tu ey umtakut idan hi-gayu.
11 Iddawat Apu Dios ni hi-gayu hu dakel ni kakkayyagud di bebley ni
iddawat tun pambebleyan yu henin dakel ni u-ungnga, dakel ni animal
ey dakel ni lameh ni kameitnem. Humman ni pambebleyan yu hu inhel
tuddan aammed yun iddawat tun hi-gayu.
12 Peellin Apu Dios hu udan di tsimpuh ni panheppulan yun melpud
nan-amungan tud kabunyan. Ey bendisyonan tun emin hu ingngunu yu,
et hi-gayu mampeuttang di dakel ni tutu-ud kebebbebley, nem eleg ngu
mahapul ni kayu um-utang ni hi-gada.
13 Pambalin dakeyu mewan nan Apu Dios e Dios yun mengipappangn-
gulun kebebbebley, et beken ni hi-gayu mengu-unnud ni hi-gada. Em,
hanniman alin kenayun hu meippahding ni hi-gayu hedin peka-u-unnuden
yun emin hu tugun Apu Dios ni nakka pan-iddawat ni hi-gayun nunya.
14 Entan tu iwalleng anin hakey idan tugun ni nakka pan-e-helan hi-
gayun nunya, et beken ni ya edum ni dios yu u-unnuden winu daydayawen.

Meiddutan ida etan eleg mengu-unnud Apu Dios

15 Nem hedin eleg yu u-unnuda hi Apu Dios e Dios yu, et ngenghayen
yudda huyyan nakka pan-ittugun ni hi-gayun nunya, ey meippahding ni
hi-gayudda huyyan idut:
16 Meiddutan kayun emin di pambebleyan yu,
17 et endi metdaan ni lameh idan kameitnem ni meihha-ad di basket yu,
ey endi meihha-ad ni sinapay idad malukung ni duyu yu,
18 ekket u-ungnga yu, metawwey papayyew yu, ey eleg man-impah
animal yu henin baka niya kalneroh.
19 Meiddutan kayu anin ni attun bebley lawwan yu winu panha-adan yu
et endi silbin ingngunu yu.
20 Peellin Apu Dios hu idut ni hi-gayu, et matema kayun pehding yu,
ey panhelheltap dakeyud emin idan pehding yu ingganah mekabbahbah
kayu. Mukun meippahding ida huyyan idut ni hi-gayu, ey tep lawah hu
yuka pehding ey gapun nengiwallengan yun hi-gatu.
21 Ey metu-tu-nud hu degeh ni peelli tun hi-gayu ingganah endi metdaan
ni hi-gayud bebley ni iddawat tun pambebleyan yu.
22 Pandedgeh dakeyun Apu Dios idan degeh ni mambabbabbal kayun
mettey, ey umlebag niya man-aatung annel yu. Eleg tu peelli udan et
mema-ganan hu bebley yu, nem peelli tu maetung ni dibdib et mebahbah
hu intanem yu. Um-aliddan emin huyyan ligat ni hi-gayu ingganah meendi
kayu.
23 Endi nisin hekey me-gah ni udan et kumelhi puyek et heni gumek.
24 Kan man anhan et udan hu peellin Apu Dios ey beken, tep palnah niya
dep-ul ni melpud kabunyan ingganah mebahbah kayu.

25 Ey peapput dakeyun APU DIOS di buhul yu. Ma-nut iddalan yud hakey
ni dalan ni an mengubbat ni buhul yu nem gapuh ni takut yu, ey um-ehyak
kayu et endi petekkan tu lawwan yu. Ey nemahhig ali takut idan tutu-ud
kebebbebley ni penang-angan dan nunman ni meippahding ni hi-gayu.
26 Et hedin mettey kayu, man um-aliddalli sisit niya ma-lem ni animal ni
mengngan ni annel yu, nem endi mengebbul ni hi-gada.
27 Peelli pay APU DIOS hu pelhan hi-gayu henin impahding tuddan tutu-
ud Egypt, et man-aayuh hu nenad annel yu. Niya nemahhig ali gatel ni
annel yu, nem endi agah tu.
28 Niya pan-angngawen dakeyun APU DIOS, kullapen dakeyu ey pambalin
dakeyun matekut,
29 ma-lat anin ni kawwalwal ey mandapdapudap kayun heni kayu
nekulap. Endi pambalinan ni emin ni ippahding yu, meippeligligat kayun
kenayun ey metekketekkewan kayu niya endi mengihwang ni hi-gayu.
30 Meitga hu hakey ni lakid bii, nem hin-appil kumedek mengi-ahwan
hi-gatu. Ey ma-nut mengapya kayun baley, nem beken kayun manha-ad
diman. Mantennem kayun grapes, nem beken kayun mengngan ni lameh
tu.
31 Ang-ang-angen yu e wa-teken da bakeyu, nem eleg yu tamtami detag
tu. Ey guyyuden dalli kebayyu yu, nem eleg da ibbangngad. Meidwat hu
kalneroh yun buhul yu, nem endin memaddang ni hi-gayu.
32 Ey mambalin ida u-ungnga yun lalakki niya bibi-in himbut ni tutu-
ud edum ni bebley, nem endi kabaelan yun umbaddang ni hi-gada. Et
humman hu, kewa-wa-wa ey meaatu mateyun ebuh ni mengi-aang-ang di
dalan, et ilah tu ey ihhawang da, nem endiddan kaum-anemut.
33 Yalli mengngan ni lameh idan intanem yu, ey yadda tutu-ud edum ni
bebley ni eleg yu dengedengelen, et endin hekey hu iddawat dan hi-gayu.
Ey pampalpaligat dakeyun ingganah.
34 Et gapuh ni nemahhig ni panhelheltapan yu ey um-angngaw kayu.
35 Peelli mewan APU DIOS hu pelhan emin di annel yu, e meippalpud
heliyu ingganah di uluyu ey eleg man ahan meeggahi.
36 Pellaw dakeyullin APU DIOS di bebley ni eleg yu amta, e mekillaw ni
hi-gayu patul yu, et dayawen yudman ida dios ni nekapyad keyew ey batu.
37 Anggebe-hel dakeyuddad bebley ni pengiwwehhitan APU DIOS ni hi-
gayu. Ngi-ngi-ngian dakeyu ey taltalanggaan dakeyu.
38 Anin ni dakel iggaud yu et ekkut ennien yu tep kennen ni dudun,
39 ey anin ni paka-ippaptek yudda ittanem yun grapes, ey endi kennen
yun lameh da ey endi kapyaen yun meinnum tep kennen ni bigih.
40 Ma-nut dakel hu ittanem yun olibah, nem endi kapyaen yun lana tep
medluh lameh da.
41 Ma-nut wadadda u-ungnga yun lalakki ey bibi-i, nem meendiddan hi-
gayu tep ellan ni buhul yudda et mambalin idan balud di edum ni bebley.
42 Kennen ni dudun idalli keyew yu et yadda edum ni intanem yu.
43 Yadda tutu-un nekibebley ni hi-gayu ey meetteng ali kabaelan da, nem
hedin hi-gayu ey meendi kabaelan yu.
44 Hi-gadalli mampeuttang ni hi-gayu ey endi ngu peuttang yu. Et
lektattuy hi-gada pan-ap-apu yu.
45 Meippahding idan emin huyyan idut ni hi-gayu ingganah mebahbah
kayu hedin eleg yu u-unnuda et ngenghayen yudda tugun APU DIOS e Dios
yu.
46 Huyyaddan anggetakkut ni idut hu mengipeang-ang niya mengippen-
emnem ni ingganah ni hi-gayu et yadda helag yun pengastigun Apu Dios.

47 Et humman hu, hedin eleg kayu man-an-anlan mandeyyaw nan APU
DIOS e Dios yu gapuh ida etan ni dakel ni indawat tun panyaggudan yu,
48 ey ingungngunnuan yullidda peellin APU DIOS ni buhul yun mengubbat
ni hi-gayu. Meu-upa kayulli, mee-ewew kayu, endilli balwasi yu ey mekul-
langan kayuddan mahapul yu. Panligligat dakeyu niya panhelheltapen
dakeyu ingganah mebahbah kayu.
49 Humman idan peellin APU DIOS ey melpuddad neka-iddawwid gilig
ni puyek. Nekekemtang ali ey dimmateng idan henidda tuldu ni immepa.
Eleg yulli han-awat ehel idan nunman
50 ni anggetakkut ni tutu-u e eleg da lispituha nangkea-amma ey nangkei-
inna niya eleg da pay hehmekadda u-ungnga.
51 Kennen da animal yu niyadda intanem yu. Endi da tetdaan ni pagey
yu, ya meinnum, ya lanan olibah, impah ni bakeyu niya kalneroh yu
ingganah mettey kayun upa yu et humman kebahbahan yu.
52 Bahbahen da emin hu etta-teng ni bebley yu et mangkatleb ida
nangkehammad ni bebley yun yuka pandinnelin keihhikkugan yu, et
hegepen dadda humman ni bebley yun iddawat APU DIOS e Dios yun hi-
gayu.

53 Ey yan nunman ni pemahbahan ni buhul yun bebley yu, ey eleg kayu
pakeisipel ni nemahhig ni upeyu et gapun nunman ey kennen yu law u-
ungnga yun indawat APU DIOS e Dios yun hi-gayu.
54 Anin law etan ni kabbabbal ni laki et eleg tu hehmeka agi tu, ya
nakappinhed tun ahwa tu et yadda natdaan ni u-ungnga tu.
55 Et eleg tudda iddawsin tuka pangkennan u-ungnga tu, tep endi edum
ni dammutun kennen ni nunman ni penggepan ni buhul yuddan bebley
yu.
56 Hanniman mewan hu kabbabbal ni peteg ni biin nekaddillikkaduh e
eleg tu patnaan ni inggasin hu puyek ey mambalin ni makuliput nan ahwa
tu e nakappinhed tu et yadda u-ungnga tun laki niya bii.
57 Ittalu tulli in-ungnga tun gelang anin etan ballayyan tu et ipuhi tun
kennen. Meippahding ali huyya tep endin hekey ali kennen nunman ni
tsimpuh ni pengippeligligatan ni buhul yun hi-gayud bebley yu."

58 Kan mewan Moses ey "Hedin eleg yu u-unnudan emin ida tugun ni
neitudek eyad libluh, ey hedin eleg yu deyyawa hi APU DIOS e Dios yun
kamengippetnga tuka pehding.
59 Ey peellin APU DIOS ni hi-gayu et yadda helag yu hu nemahhig ni degeh
ni heltapen yu, ya dakel ni ligat, ya degeh ni mebayag ni me-kal.
60 Ey peelli tun hi-gayu etan ida anggetakkut ni degeh ni inang-ang yun
kaweda yud Egypt e eleg kayu umyaggud.
61 Anin idan edum ni degeh ni eleg maitudek eyad libluh ni neitudkan
ni Tugun ey peelin APU DIOS ingganah mebahbah kayu.
62 Et mambalin kayun hahhakkey anin ni henin kadinakkel ni bittuwen
di kabunyan hu kadinakkel yu, ey mambalin kayun ekket hedin eleg yu
u-unnuda hu tugun APU DIOS e Dios yu.
63 Hi APU DIOS e et-eteng ni neminhed tun hi-gayu et bendisyonan
dakeyun dakel ni helag, ey mambalin ni hi-gatu memahbah ni hi-gayu et
ma-kal kayudman ni bebley ni yu pambebleyan,
64 ey iwwahit dakeyun APU DIOS di kebebbebley anin ni attu eyad puyek.
Et deyyawen yu law diman ida beken ni makulug ni dios e nekapyad keyew
ey batu anin ni endiddan aammed yu an nandayaw ni henin nunman.

65 Endilli linggep yuddad bebley ni keillawwan yu, ey endiddadman ni
bebley hu mabalin ni yu pan-iyyatuwan. Weddaen alin APU DIOS hu takut
yu, ey meendilli namnamah yu et umlelemyung kayu.
66 Endilli maptek ni neitu-wan yu. Kewa-wa-wa niya kahilehileng ey
umtatakut kayu tep entanniy yan nunman law pappeg ni biyag yu.
67 Ey hedin newa-wa, um-abtu kayun mehilleng e kanyuy 'Hamban
mehillengey,' ey hedin nehileng, kanyu mewan ey 'Hamban mewa-wa ey.'
Ma-nu kedit hanniman kanyu ey gapun nemahhig ni takut yun menang-
ang-ang idan anggetakkut ni kameippenahding.
68 Et lektattuy pambangngad dakeyun APU DIOS di Egypt e manluggan
kayud bapor, anin ni kangkuy eleg kayu law mambangngad diman. Et
yan lawwan yullidman ey ihhehbut yu annel yud buhul yu, nem endi
neminhed ni mengettang ni hi-gayu."

29

Ya pengippidwaan idan helag Israel ni mekitbal nan APU DIOS

1 Huyyadda Tugun APU DIOS ni e-helen Moses idan helag Israel di duntug
di Moab et mei-dum etan idad inhel tun pehding dan nekitbalan tun hi-
gadad Duntug e Sinai.
2 Ineyagan Moses idan emin helag Israel et kantun hi-gaday "Neka-ang-
ang yun emin ida impahding APU DIOS etan ni patul di Egypt, yadda opisyal
tu ey emin ni bebley da,
3 yadda nemahhig ni ligat ni pematna tu et yadda miracles niyadda
kamengippetngan impahding tu.
4 Nem ingganah ni nunya ey eleg iebulut APU DIOS ni meewwatan yudda
neipenahding ni hi-gayu.
5 Impangulu dakeyun hi-gak ni na-pat ni toon di eleg mebebleyi et
manhahha-ad kayudman ey eleg madunut hu balwasi yu niya patut yu.
6 Nem anin endi sinapay ni kennen yu niya endi umbuteng ni inumen
yu ey indawat APU DIOS emin hu mahapul yu ma-lat peamta tun hi-gayu e
hi-gatu Dios yu.
7 Et yan inlian tayud ya e nekigubat hi Sihon e patul di Hesbon et hi Og
e patul di Bashan ni hi-gatsu, nem inapput tayudda.
8 Sinekup tayu bebley da et idwat tayun beltanen idan helag Reuben,
yadda helag Gad et yadda kagedwah ni helag Manasseh.
9 Et humman hu, paka-u-unnud yun emin ida etan meunnud eyad
nekitbalan yu ma-lat kayyaggud emin hu pambalinan idan pehding yu.
10 Wada kayun emin deya, hi-gayuddan aap-apu, oopisyal, huwet, ey hi-
gayun lalakkin helag Israel ni kaman-eh-ehneng eyad kad-an APU DIOS e
Dios yu.
11 Anin idan ahwa yu, yadda u-ungnga yu et yadda nekibebley ni
hi-gayun kamengyew ni ittungu yu niya kaman-ehhul ni danum yu ey
wadaddadya.
12 Wada kayudyan nunya et mekitbal kayun APU DIOS e Dios yu. Ey
huyyan pekitbalan APU DIOS ni hi-gayu ey insapatah tun meippahding.
13 Pinhed tun meihhammad nunyan aggew hu pengibbillangan dakeyun
tutu-u tu, ey hi-gatu Dios yu e humman dedan inhel tun hi-gayu, ey
humman mewan insapatah tudda lan a-ammed tayun hi Abraham, hi Isaac
et hi Jacob.
14-15 Beken ni hi-gayun ebuh ni wadan nunyad hinangga tu hu pekitbalan
tu, nem anin idallin helag Israel ni edum ni aggew.

16 Inamtak et hannemnem yu hu elaw ni neitu-wan tayun eman ni
kaweda tayud Egypt, ey yan eman ni nalpuan tayudman et mandalan
itsuddad bebley ni buhul tayu.
17 Ey inamtak et hannemnem yudda inenang-ang yun lallawah ni dios
dan nekapyad keyew, batu, silber ey balituk.
18 Mukun nekitbalan hi APU DIOS ni hi-gayu ey ma-lat endi anin hakey ni
laki winu bii winu hakey ni helag, winu hakey ni pewen ni mengiwwalleng
nan APU DIOS e Dios tayu, et an mandayaw ni dios idan tutu-un nambebley
diman, ey ma-lat endin hi-gayu an mengibbunnat ni lawah ni tuun henin
keyew ni kaumkekdet.
19 Ang-ang yu et endin hi-gayun nangngel nunyan idut hu an man-
nemnem ni eleg meippahding ni hi-gatudda huyyan idut." Et kantuy
"Eleg meippahding ni hi-gak ida humman anin ni ya pinpinhed ku ngu
ippenahding ku." Ya henin nunyan kapannemnemnem hu umhulun ni
kebahbahan yu.
20 Eleg mabalin ni pessinsahan APU DIOS hu henin nunman ni pehding
ni hakey ni tuu. Tep ya etan nemahhig ni bunget tu etan ni tuu, ey kamei-
ellig ni kamantetebbel ni apuy. Et meippahding ni hi-gatun emin ida etan
idut ni neitudek eyad libluh ey e-kalen APU DIOS hu ngadan tu eyad ta-pew
ni puyek.
21 Appilen APU DIOS hu henin nunman ni tuud edum tun helag Israel, et
pellaw tun emin ni hi-gatu idut ni neitudek eyad libluh ni neitudekan idan
Tugun tu.
22 Et yan edum ni aggew ey amtaen idallin helag yu et yadda nekibebley
ni hi-gayu hu ligat et yadda degeh ni peellin APU DIOS eyad bebley.
23 Mambalin alin sulfur ey ahin eya bebley et endi an umtemel ni anin
hipan kameitnem, anin ni hakey ni helek et mambalin ni henin Sodom, ya
Gomorrah ya Admah et ya Seboiim e binahbah APU DIOS gapuh ni bunget
tu.
24 Et kan idallin tutu-ud nanlinikweh ey "Kele na-mu an impahding APU
DIOS hu hanneyad bebley tu? Kele anhan nemahhig hu bunget tu?"
25 Et kan idallin tuu ey "Mukun hanniman ey tep impangil idan
bimmebley hu nekitbalan dan APU DIOS e Dios ida lan aammed da, eman
ni nengilpuan tun hi-gadad Egypt.
26 Et ya dios ni edum ni bebley hu dineyaw da, ey inhel APU DIOS ni
hi-gada e eleg da ipahding humman.
27 Humman gaputun bimmubbunget hi APU DIOS e Dios da, et paeli tun
emin eyad bebley da etan ida idut ni neitudek eyad libluh.
28 Ey ingkal APU DIOS emin ida tutu-u tu eyad bebley da gapuh ni
nemahhig ni bunget tu, et palaw tuddad edum ni bebley et immen idadman
ingganah nunya."
29 Yadda eleg maipeamtad tuu ey kenamung hi APU DIOS e Dios tayuddan
nunman, nem yadda etan neipeamta ey wadan ingganah ni hi-gatsu et
yadda helag tayu, ma-lat u-unnuden tayun emin humman ni Tugun.

30

Hehmeken ali mewan APU DIOS ida helag Israel

1-2 Hedin hiniktaman yudda bendisyon niya idut ni inhel kun nunya et
wada kayud kebebbebley eyad puyek di nengiwehitan dakeyun APU DIOS
e Dios yu, ey hedin hi-gayu et yadda helag yu ey mantuttuyyu kayu, et
peka-u-unnuden yu law tugun APU DIOS e Dios yu,

3 ey hehmeken dakeyun APU DIOS e Dios yu, et dakeyulli ewwiten idad
bebley ni nengiwehitan tun hi-gayu, et ibangngad dakeyud bebley ni
nalpuan yu, et peyaggud dakeyu mewan ni hi-gatu.
4 Anin ni illaw dakeyun APU DIOS di neka-idawwin bebley, ey dakeyu
hemmaken et ienamut dakeyu,
5 et hi-gayu nanengtun mambebley etan di bebley ni indawat tudda lan
aammed tayu. Pambalin dakeyullin kekkeddangyan ey daddakkel nem
yadda la aammed yu.
6 Hi APU DIOS e Dios yu ey pambalin dakeyu et yadda helag yun
mekangngu-unnud ma-lat hi-gatu pekappinheden yu, ma-lat mannenneng
kayun mambebley di diman ni bebley.
7 Pellaw APU DIOS e Dios yun emin ida huyyan idut di buhul yun
kamengippeligligat ni hi-gayu.
8 U-unnuden yu law hi APU DIOS ey ippahding yudda tugun tun nakka
pan-e-helan hi-gayun nunya.
9 Baddangan dakeyun APU DIOS e Dios yu, et yumaggud hu pambalinan
ni emin ni ngunnuen yu, ey pedakkel tu helag yu, yadda animal yu,
peyaggud tu iggaud yu, et pambalin tun dakel ni peteg ennien yu. Em,
um-amleng mewan hi APU DIOS ni hi-gayu, et bendisyonan dakeyu henin
nemendisyonan tudda lan aammed yu,
10 hedin hi-gatu pemengngulu yun u-unnuden yud nemnem yu niya
puhu yu e eleg yu iwwaleng ida tugun tun neitudek di libluh.

Ya pampilian idan helag Israel, ya ketegguan winu ya kebahbahan

11 Huyyadda tugun ni nakka pan-e-helan nunyan u-unnuden yu, ey
beken ni neligat ni meewwatan winu ippahding.
12 Beken ni yad kabunyan kad-an idan nunyan tugun et eleg mahapul ni
kanyuy 'Hipalli umlaw di ahpat ni an mengella, ma-lat peehpen tudya et
denglen tayu et u-unnuden tayu?'
13 Ey kaw immen di ba-hil ni baybay et kanyuy 'Hipa man-agwat et i-li
tudya et dengelen tayu et u-unnuden tayu?'
14 Nem wadan hi-gayud bungut yu niyad puhu yudda huyyan Tugun, et
endi illason yun eleg yu pengu-unnudi.
15 Et yan nunya ey e-helek ni hi-gayu pampillian yu, ya panyaggudan
winu ya kebahbahan, ya ketagguan winu ya ketteyyan.
16 Hedin peka-u-unnuden yuddan emin eya indawat kun nunyan hi-
gayun tugun APU DIOS e Dios yu, hedin hi-gatu pinheden yu niya
u-unnuden yu elaw tu, ey umkedangyan kayu niya medakkel kayu.
Bendisyonan dakeyun APU DIOS e Dios yud bebley ni yu pambebleyan.
17 Nem hedin mangngenghay kayu et eleg kayu mengu-unnud idan tugun
tu, et meewwis kayun mandeyyaw niya manyu-ung di edum ni dios,
18 ey e-helek ni hi-gayu e makulug ni mebahbah kayu. Eleg kayu
mebeyyag ni mambebley di bebley ni lawwan yun pengagwatan yun
Wangwang e Jordan.
19 Yaddahhuy nisi hu pampillian yu, ya ketegguwan yu winu ya ketteyyan
yu, ya bendisyon winu ya idut. Nakka ibbagan kabunyan et ya puyek e
mantistigudda hedin hipa pillien yun nunya. Pili yu ketegguan yu ma-lat
tumegu kayuddan u-ungnga yu,
20 et pinheden yu hi APU DIOS e Dios yu, ey u-unnuden yu niya mandinnel
kayun ebuh ni hi-gatu, tep hi APU DIOS nalpuan ni biyag yu, ma-lat mebayag
kayun mambebley di insapatah tun iddawat tudda lan aammed yu e hi
Abraham, hi Isaac et hi Jacob."

31

Ya nengipetuledan Moses nan Joshua

1-2 Entanni ey immehel mewan hi Moses idan emin ni helag Israel et
kantuy "Nea-amma-ak law e hanggatut et dewampulu law toon ku, et eggak
law kabaelan ni mengippengngulun hi-gayu. Hakey pay ey inhel dedan lan
APU DIOS e eggak man-agwat di wangwang e Jordan.
3 Nem ippangulu dakeyun APU DIOS e Dios tayu et bahbahen yudda tutu-
ud lawwan yun bebley, et hi-gayu maihullul ni mambebley diman. Hi
Joshua law mengippengngulun hi-gayu tep humman inhel APU DIOS.
4 Bahbahen APU DIOS ida tutu-udman henin nemahbahan tun Sihon et
hi Og e patul idan Amorite.
5 Peapput APU DIOS idan hi-gayu ey mahapul ni pehding yun hi-gadan
emin ida inhel kun ippahding yu.
6 Mahapul ni pekedhel yu nemnem yu et eleg kayu tumekut ni hi-gada,
tep mekillaw hi APU DIOS e Dios yun hi-gayu niya eleg dakeyu iwalleng ni
hi-gatu."
7 Negibbuh ni inhel Moses ida humman et ayagan tu hi Joshua et kantun
hi-gatud hinanggaddan tutu-uy "Mahapul ni pekedhel mu nemnem mu, tep
hi-gam mengippengnguluddan eyan tutu-un an mambebley etan di puyek
ni insapatah APU DIOS ni iddawat tudda lan aammed tayu. Genedwam et
idwat mun hi-gada et beltanen da.
8 Ippangulu dakeyun APU DIOS ey eleg dakeyu iwwalleng. Et humman
hu, entan kedismayah mu ey entan takut mu."
9 Intudek Moses huyyaddan Tugun et idwat tuddan padin helag Levi e
nangnged ni kaban APU DIOS et yadda aap-apun Israel.
10 Kantun hi-gaday "Yan kegibbuhan ni meikkeppitun toon e humman hu
kandan toon ni eleg pengippebeyyadin utang, ey ipahding yu hu Piyestah
ni Kampu.
11 Mahapul ni bidbiden yudda huyyan Tugun di emin ni helag Israel di
keemmungan yud hinanggan APU DIOS e Dios yud bebley ni pillien tun
pandeyyawan yun hi-gatu.
12 Kaemung kayun emin ni lalakki niya bibi-i, yadda u-ungnga niyadda
nekibebley ni hi-gayu, et denglen da et tumekut idan mangngenghay nan
APU DIOS e Dios yu, et peka-u-unnuden dadda etan Tugun.
13 Hanneya ipahding yu ma-lat yadda u-ungnga yun eleg mengamtaddan
nunya, ey dedngelen da et tumekut idan mangngenghay nan APU DIOS
e Dios yu. Ipahding yun ingganah ida huyyad yu pambebleyan ni
pengagwatan yun wangwang e Jordan."

Ya nengipeamtaan APU DIOS ni panliwwatan idan helag Israel ni hi-gatu

14 Kan APU DIOS nan Moses ey "Nedatngan law tsimpuh ni ketteyam.
Ayagim hi Joshua et ikuyug mu etan di Tabernacle et ehelen kun hi-gatu
pehding tu." Et lumaw di Moses nan Joshua di Tabernacle.
15 Entanni et mampeang-ang hi APU DIOS ni hi-gadad kulput e heni tukud
etan di kahehgepid Tabernacle.
16 Et umhel nan Moses e kantuy "Anggegannu law ketteyam et ka mei-
dum idan aammed mu. Nanna-ud ni hedin endi kalli law ey illapuddan
eyan tutu-un mandeyyaw idan dios ni hipan bebley ni lawwan da.
Iwwalleng da-ak et ihalla da hu nekitbalan kun hi-gada.
17 Et gapun nunman ey nemahhig ali bunget kun hi-gada et iwwalleng
kudda ey eggak law baddangidda et mebahbah ida. Peellik ni hi-gada

dakel ni nemahhig ni ligat et kandalli “Immali nemahhig ni ligat tayu tep
inwalleng daitsu law nan Apu Dios.”
18 Nanna-ud ni iwwalleng kuddalli tep ya liwat dan hi-gak ni
pandeyyawan dan edum ni dios.
19 Itudek mu huyyan a-appeh et ituttuddum idan helag Israel. Tuttud-
duim idan mengia-appeh ni nunya, ma-lat mengippenemnem ni hi-gadan
lawah ni impahding da.
20 Tep illaw kuddad bebley ni insapatah ku lan aammed dan iddawat kun
hi-gada e dakel ni peteg gatas niya danum ni putsukan. Kayyaggud alin
peteg biyag dadman, tep umkedangyan ida et emin pinpinhed dan kennen
ey dammutun kennen da. Nem deyyawen dalli edum ni dios et pihhulen
da-ak ey impangil da hu nekitbalan kun hi-gada.
21 Um-alilli law hu dakel ni nemahhig ni ligat da et huyyan a-appeh
hu mengippennemnem ni hi-gadan lawah ni impahding da, tep eleg ali
liwwanan helag da huyyan a-appeh. Inamtak dedan neitu-wan da, anin ni
eleg ida ni pay lumaw ni mambebley di pambebleyan dan insapatah kun
iddawat kun hi-gada.”
22 Et itudek Moses nunman ni aggew etan a-appeh et ituttuddu tuddan
helag Israel.
23 Immehel hi Apu Dios nan Joshua e u-ungngan Nun et kantuy “Pekedhel
mu nemnem mu ey entan takut. Mahapul ni ippangulum ida edum mun
helag Israel di bebley ni insapatah kun iddawat kun hi-gada. Wada-ak ni
memaddang ni hi-gam.”
24 Intudek Moses emin hu Tugun Apu Dios di libluh meippalpud lapu tu
ingganah di pappeg tu. Endin hekey hu eleg tu itudek.
25 Yan nengibbuhan tu ey intugun tuddan helag Levi e hi-gada mengip-
paptek etan ni Kaban ni neiha-adan ni neitudek ni Tugun Apu Dios. Kantun
hi-gaday
26 “Yu idagsi eya libluh ni neitudekan ni tugun Apu Dios di Kaban, et
kamei-ellig ni tistiguddan helag Israel et hedin wada impahding yun bahul
ey endi illason yu.
27 Tep inamtak e manghay kayu ey neligat kayun metuttudduan. Anin
dangngu eyan kawedak et nginhay yu hi Apu Dios, nema-ma-malli law
ngehay yu hedin metteyyak.
28 Ayagi yuddan emin aap-apu ey opisyal ni helag Israel, et ehelen kun
hi-gada huyya et tistiguan ni kabunyan ey puyek.
29 Tep inamtak e hedin endi-ak ali law man mambalin kayun lawah ni
peteg e iwwalleng yudda intugun kun u-unnuden yu. Et humman hu um-
ali nemahhig ni ligat ni hi-gayu, tep pebungnget yulli hi Apu Dios tep ya
liwat ni pehding yu.”

Ya a-appeh Moses

30 Et ia-appeh nan Moses di hinanggaddan emin ni helag Israel huyyan
a-appeh:

32

1 Dengel yu e kabunyan niya puyek eya e-helen kud a-appeh ku: Yaddalli
et anhan hu ittuttudduk ey
2 heniddalli udan ni manke-gah, henin hamyuk ey henin delnud
pekatmel ni intanem niya heniddan na-let ni udan di helek.
3 Iddaydayaw ku ngadan Apu Dios et ya kasina-gay tu.

4 Hi-gatu hu kamei-ellig di batun keihhikkugan. Kameiptek emin tuka
pehding, limpiyuh ey meandeng hu elaw tu. Hi-gatu hu Dios tayu ey
kayyaggud ni peteg niya tuka peamnun ippahding emin hu tuka e-hela.
5 Nem yadda tuu tu ey lawah ida niya maheul ida, et humman hu beken
ni lebbeng tun meibbillang idan tutu-u tudda.
6 Hi-gayuddan tuun endi nemnem tu, kaw hanneya pehding yun
mampesalamat nan Apu Dios? Kaw beken ni hi-gatu ameyun nanletun
hi-gayu, et ihhammad dakeyud nambebleyan yu?
7 Nemnemnem yudda kedi hu nelabah ni tsimpuh. Mahmahi yuddan a-
ammed yu et yadda nangkea-amma et ehelen dan hi-gayu hu neipenahding
lan nunman.
8 Yan nengidwatan Apu Dios e Keta-ta-geyyan ni pambebleyan ni tutu-
u eyad puyek, ey inha-ad tuddad bebley ni pinhed tun panha-adan da,
meippuun di bilang idan helag Israel.
9 Tep yadda helag Israel hu pinilin Apu Dios ni tuu tu e kamei-ellig ni
nebalol ni tenged tu.
10 Impaptek tudda et adugan tudda humman nebalol ni tuu tu etan di
eleg mebebleyin da nanhawahawangan.
11 Kamei-ellig hi Apu Dios di tulduh e tuka tuttuddui impah tun umtayab
ni hinikmat tuddad nebekyag ni payak tu. Hanniman impahding tuddan
tutu-u tun helag Israel.
12 Ebuh hi Apu Dios ni nengipenguluddan tutu-u tu, endi hu dios ni edum
ni bebley ni an bimmaddang ni hi-gada.
13 Inlaw tuddad nedunduntug ey indaddan tu kennen dan neanid payew.
Indaddanan tuddan danum ni putsukan niya mansikan olibah ni nalpud
batu,
14 yadda gatas ni baka niya kalneroh. Ey indawtan tuddan mangkateban
impah ni kalneroh ey gelding ni nalpud Bashan ey indawtan tuddan
kayyaggud ni alinah niya meinnum ni nekapyad grapes.
15 Hi-gadan helag Israel hu kamengeddanin Jeshurun ey kimmedangyan
ida. Mangkatebadda niya ida kamepeppehel, nem manghay ida. Inwalleng
da hi Apu Dios e kamei-ellig di batun keihhikkugan da, ey hi-gatu nanletu
niya nengihwang ni hi-gada.
16 Immameh hi Apu Dios gapuh ni nandayawan dan dios ni kinapkapyan
tuu, ey impabunget da gapuh idan lawah ni peteg ni impenahding da.
17 Nan-appit idan didimonyoh et yadda kinapyan tuun dios ni eleg da
amta, ey eleg daydayawen idan aammed da.
18 Hi-gayun tutu-u, liniwwan yu etan Dios yun kamei-ellig di batun
keihhikkugan. Hi-gatu nengihwang niya nengidwat ni biyag yu.
19 Yan nenang-angan Apu Dios idan nunman ni lawah ni yuka pehpe-
hding, ey bimmubbunget et iwalleng dakeyun tuka ibbilang ni u-ungnga
tu.
20 Kantuy “Eggak ida law hengnguda humman idan tutu-u, ey eggak
baddangidda et ang-angek hedin hipa meippahding ni hi-gada, tep mekelhi
ulu da e eleg ida mengu-unnud ni hi-gak.
21 Impabunget da-ak niya nakka um-ameh gapuh ni daka pandeyyawin
endi silbi tun dios ni kinapyan tuu. Ya kakulugan tu ey beken ni makulug
ni dios ida humman. Yan nunya ey pebungnget kudda ey meemmeh ida
tep bendisyonak hu edum ni tutu-un eleg mengullug ni hi-gak e Dios.
22 Kamei-ellig hu bunget kud simmetebbel ni apuy e tuka gihheban emin
hu hipa humman ingganah di dallem ni puyek anin ni ya yinudungan ni
duntug.

23 Mantutu-nud hu peellik ni ligat ni hi-gada e kamei-ellig ni nak ida
kapanpennaa.
24 Ey peellik hu nemahhig ni bisil et matey idan upeda, ey mettey ida
gapuh ni nemahhig ni atung ni annel da niya gapuh ni degeh ni umpatey.
Peellik pay hu anggetakkut ni ma-lem ni animal ni kamengngan ni tuu. Ey
peellik pay hu anggetakkut ni uleg.
25 Ey ittu-dak kudda mengubbat ni hi-gada et mangkatey idad keltad.
Anin di baballey da et nemahhig ali takut idan nangkea-amma, nangkei-
inna, yadda kakat-agun lalakki ey bibi-i, yadda kaungaunga ey gegellang.
26 Ninemnem kun iwwahit ida ma-lat endi law mannemnem ni hi-gada.
27 Nem nakka um-agel e entanni ey mampahhiyadda buhul da et kanday
'Nengapput itsu gapuh ni et-eteng ni kabaelan tayu. Beken hi APU DIOS hu
nengipengapput ni hi-gatsu.' "
28 Hi-gadan helag Israel ey kulang nemnem da ey endi daka pan-ewwat.
29 Gullat ni nenemneman ida et ewwatan da gaputun neipahding huyya,
ey amtaen da mekapkapyallin hi-gada.
30 Kaw gullat et, kele an apputen ni hakey ni buhul da hu hanlibun hi-
gada? Ey kele tu-wa anhan an pebsik ni dewwan buhul da hu hampulun
libun hi-gada. Nem mukun hanniman ey hi APU DIOS e kamei-ellig ni
keihhikkugan da ey inwalleng tudda tutu-u tu.
31 Inamtaddan buhul da e endi kabaelan ni dios dan beken ni henin Dios
ni Israel.
32 Humman idan buhul da ey heniddan iSodom ey iGomorrah e heniddan
neitnem ni grapes e nambalin ida lameh tun kedet,
33 henidda mewan meinnum ni nekapyad gitan uleg.
34 Et humman hu, kan APU DIOS ey 'Eggak liwwanadda humman
ni kapehpehding idan buhul idan tutu-uk. Et humman hu, kastiguen
kuddallin gintud kun tsimpuh.
35 Hi-gak hu mengibleh niya mengastigu etan ni tuun wada lawah ni
impahding tun hi-gayu et kamei-ellig ni meikkudlih ida. Neihnup law
tsimpuh ni kebahbahan da.'
36 Nemnemen alin APU DIOS ida tutu-u tu et hemeken tudda hedin ang-
angen tu e endi meihwang ni hi-gada anin hakey.
37 Ey hantulli eheladdan tutu-u tu e kantuy 'Attudda mewan hu yuka
pandinnelin dios yun kinapkapyan tuun et-eteng ni kabaelan da ey?
38 Attudda mewan ida dios yun in-enappitan yun taba niya meinnum ey?
Ayagi yudda et baddangan dakeyu et ihwang dakeyu.
39 Ya kakulugan tu ey hi-gak ni ebuh hu makulug ni Dios, endi edum! Hi-
gak hu nalpuan ni biyag ni tuu ey hi-gak mewan hu memappeg. Hanniman
mewan e umliputtak ey hi-gak hu kamengipeyaggud. Endi hu dammutun
an mengippesikked ni hi-gak.
40 Hi-gak hu Dios ni wadan ingganah ey itta-gey ku ngamay ku et isapatah
ku
41 e ta-liden ku hu ispadah ku, et pan-itwik ku et ibleh ku hu impahding
idan buhul kun anggebe-hel da-ak.
42 Man-iih-ih ali kuheyaw dad panak. Ussalen ku mewan ispadah kun
pemettey kun buhul ku. Ey endin hi-gada mekihhanggan hi-gak hu an
meihwang tep anin idan neliputan winu neikelabut ni aap-apu et mettey
ida dama.'
43 Hi-gayun tutu-ud kebebbebley, pekiam-amleng kayuddan tutu-un APU
DIOS, tep ibbaleh tu neteyyan idan bega-en tu. Pehding tu humman idan
buhul tu ey liwwanen tu liwat idan tutu-u tu."

44 Huyya a-appeh ni intuttuddud Moses nan Joshua idan edum dan helag
Israel.
45 Ginibbuh Moses ni inhel idan tutu-u huyya,
46 et kantu mewan ni hi-gada ey "Iha-ad yud nemnem yu niya puhu
yudda huyyan tugun ni inhel kun nunyan hi-gayu et han yulli dama itugun
idan u-ungnga yu et u-unnuden da.
47 Tep beken ni ehel ni ebuh ida huyya, nem keippuunan ni biyag yu.
Hedin u-unnuden yu, ey mebeyyag hu pambebleyan yuddad bebley ni
lawwan yud pan-agwatan yud wangwang e Jordan."

Ya nengipeamtaan Apu Dios ni ketteyyan Moses di Duntug e Nebo

48 Yan nunman ni aggew ey kan Apu Dios nan Moses ey
49 "Lakkay di Moab idad Duntug e Abarim et manteyed kad Duntug e
Nebo e demang ni Jericho, ma-lat man-ang-ang kad Kanaan e humman hu
bebley ni iddawat kuddan helag Israel,
50 tep mettey kadman ni duntug ni tetyedem et lumaw kad linawwan
idan aammed mun netey, e linawwan daman agim e hi Aaron e netey di
Duntug e Hor.
51 Hi-gayun han-agin Aaron ey inhalla yu tugun kud hinangngab idan
helag Israel di Meribah di Kades e kad-an ni danum di eleg mebebleyid
Sin. Tep eleg yu peang-ang kakinayyaggud kuddan tutu-u.
52 Et humman hu, uhdungam ni ebuh humman ni bebley. Nem eleg ka
mabalin ni umlaw di diman ni pambebleyan idan helag Israel."

33

Ya nemendisyonan Moses idan tuu

1 Huyya imbendisyon Moses e tuun Apu Dios idan helag Israel et han
matey:
2 Nalpu hi Apu Dios di duntug e Sinai e heni aggew ni simmimil di Duntug
e Seir. Himmeyaw ni nalpullid Duntug e Paran ey wada kamantetebbel ni
apuy di wannan tu ey neikuyug ida hampulun libun anghel ni hi-gatu.
3 Kan Moses nan Apu Dios ey "Nakappinhed mu tutu-um ey muka
ippaptek ida. Ey yadda tuum ey daka u-unnuda muka e-helan pehding
da, anin idan Tugun mun
4 nebalol ni tenged ni hi-gadan helag Israel
5 Hi Apu Dios hu nambalin ni patul idan helag Israel eman ni neamung
ida aap-apu et yadda tutu-u tu."
6 Heninnuy hu inhel Moses meippanggep idan helag Reuben: "Meteggu
ida kaya helag Reuben anin ni ekket ida."
7 Ya inhel Moses meippanggep ida daman helag Judah ey "Dengel mu
anhan e Apu Dios hu kapampehemmehemmekiddan helag Judah ni hi-
gam. Ikahhakey muddad edum dan helag Israel, ey baddangim idan
mekihhanggan buhul da."
8 Heninnuy hu inhel tu meippanggep ida daman helag Levi: "Apu
Dios, peamtam ni hi-gadan bega-en mu hu pinhed mu meippuun di Urim
niya Thummim. Yan nematnaam ni hi-gadad Massah ey inang-ang mud
Meribah e kad-an ni danum e kayyaggud hu daka pehding.
9 Inu-unnud da tugun mu ey eleg da ihalla nekitbalan dan hi-gam. Ey
impeang-ang da e et-eteng ni neminhed dan hi-gam nem yadda ammed da,
ya u-ungnga da, ey ya aaggi da.
10 Daka ituttudduddan tuum hu tugun mu. Ey ida kaman-appit di altar
mu.

11 APU DIOS, bendisyonim ida ey amleng kad ngunu dan daka pansilbiin
hi-gam. Bahbah mudda nekibuhul ni hi-gada et meendidda."
12 Heninnuy hu inhel Moses meippanggep ida daman helag Benjamin:
"Huyyan helag Benjamin hu nakappinhed niya kapeka-eddugin APU DIOS
ni ingganah et endi lawah ni mekapkapyan hi-gada."
13 Heninnuy hu inhel Moses meippanggep ida daman helag Joseph:
"Bendisyonan et ahan APU DIOS hu puyek da et maudanan et maweda
utbul ma-lat eleg ida makulangan ni danum.
14 Ey meptangan idalli et anhan kaumlameh ni ittanem da, ey dakel ali
illameh dan kabulabulan.
15 Emin et hu duntug da ey metenneman idan kayyaggud ni kaumlameh.
16 Mewedda et anhan di emin ni bebley da hu kakkayyaggud. Ey
bendisyonan ida et anhan APU DIOS e immehel di kamantetebbel ni ekkekut
ni keyew. Ey um-alidda et anhan emin huyyan bendisyon ni helag Joseph,
et hi-gatu hu heni uluddan aaggi tu.
17 Hi Joseph ey heni bulug ni bakan na-let. Kamei-ellig mewan hu elet tud
ha-duk ni ma-lem ni baka. Mei-ellig ni ha-duken idallin hampulun libun
helag Epraim niya kalibulibun helag Manasseh hu tutu-ud kebebbebley et
itulud daddad gilig ni puyek."
18-19 Heninnuy hu inhel Moses meippanggep idan helag Sebulun et
yadda helag Issakar: "Umkedangyan idalli et anhan hu helag Sebulun di
negosyoh dad baybay ey mee-edduman ali et anhan hu kakinedangyan
idan helag Issakar di bebley da. Ikkedangyan dadda wadad baybay ey
yadda wadad dallem ni palnah. Eyyagan dad duntug da tutu-ud edum ni
bebley, et iappit dadda lebbeng tun kamei-appit nan Apu Dios."
20 Heninnuy hu kan Moses ni meippanggep idan helag Gad: "Medeyyaw
hi Apu Dios ni nengidwatan tun mahkang ni pambebleyan ni helag Gad.
Ida kamei-ellig hu helag Gad ni layon e kamanhehhegged ni dedpapen tu
et pateyen tu.
21 Kakkayyaggud hu pintek dan pambebleyan da. Hi-gada keidwatan
etan ni mei-eng-eng di mengipappangngulu. Hedin neamung ida aap-apu
ey hi-gada mengi-ehneng ni limpiyuh ni pinhed APU DIOS ni meippahding."
22 Heninnuy hu kan Moses ni meippanggep idan helag Dan: "Kamei-ellig
ida helag Dan di pakeetteng tun layon e neetteng di Bashan."
23 Heninnuy hu kan Moses ni meippanggep idan helag Naptali: "Nakap-
pinhed APU DIOS hu helag Naptali ey et-eteng ni bendisyon tun hi-gada.
Mambebley idallid appit ni kakelinnugin aggew et yad appit ni south."
24 Heninnuy dama hu kantun meippanggep ni helag Asher: "E-etteng hu
bendisyon idan helag Asher nem ya bendisyon idan helag idan agi da. Hi-
gadalli et anhan hu pekappinheden idan agi da. Malemeh ali et anhan hu
olibah ni meitnem di puyek da
25 niya endilli et anhan hu menggep ni bebley da tep gumek niya giniling
hu eheb da. Et melinggep idalli et anhan e endi da tekkutan."
26 "Hi-gayun helag Israel e kamengeddanin Jeshurun, endin hekey hu
kamei-ingngeh di Dios yun kamedeyyaw di kabunyan e heni nanlugan di
kulput ni um-alin memaddang ni hi-gayu.
27 Hi-gatu kaihikugi yu ey hi-gatu memaddang ni hi-gayun ingganah.
Dinegyun tudda buhul yu et kantun hi-gayuy 'Bahbah yuddan emin.'
28 Et deh e melinggep kayu law ni helag Israel di bebley yun dakel ni
peteg hu pagey niya meinnum ey eleg mekullangin udan.
29 Hi-gayun helag Israel, amleng kayu! Endi hu edum ni tutu-un henin
hi-gayun inhewang APU DIOS. Hi-gatu kamei-ellig ni happiyaw yu niya

ispadah yu. Baddangan dakeyun hi-gatu et mengaput kayu. Um-aliddalli buhul yun mampehemmehemmek ni hi-gayu, nem pambahbahen yuddalli daka pandeyyawin dios da.”

34

Ya netayyan Moses

1 Nalpu hi Moses di nandeklan di Moab, et manteyed di Duntug e Nebo et tagan tu teyed ingganah etan di ta-pew ni Duntug e Pisgah e demang ni Jericho. Et peang-ang Apu Dios ni hi-gatun emin ida bebley di Kanaan, meippalpud Gilead ingganah di Dan,
2 ey emin hu nambebleyan idan helag Naptali, yadda helag Epraim et hi Manasseh, anin ya nambebleyan idan helag Judah ey ingganah di baybay e Mediterranean di appit ni kasimmilin aggew,
3 ya bebley di Negeb et ya nandeklan ni meippalpud Jericho e dakel hu palmah ingganah di Soar.
4 Kan Apu Dios nan Moses ey “Humman ida bebley ni inhel kud Abraham, hi Isaac et hi Jacob, ni iddawat kun helag da. Peang-ang kun hi-gam, nem eleg daka pedetteng diman.”
5 Negibbuh humman et matey di Moab hi Moses e bega-en Apu Dios.
6 Ingkulung Apu Dios hi Moses di nandeklan e neihnup di Bet Peor, nem ingganah nunya ey endi nengamtan ustuh ni pettek ni neikulungan tu.
7 Netey hi Moses eman ni hanggatut et dewampulu toon tu e nanengtu nin na-let. Anin ni tuka penang-ang ey eleg melumman.
8 Yan nunman ni neteyyan tu ey inlemetan idan edum tun helag Israel ni hambulan di diman di nandeklan di Moab, ingganah negibbuh etan aggew ni kapanlelmesi.
9 Indawtan Apu Dios hi Joshua e u-ungngan Nun ni laing eman ni nengikepaan Moses ni ngamay tun hi-gatu, tep hi-gatu pinili tun meihhullul nan Moses. Et humman hu, emin ida helag Israel ey inu-unnud da hi Joshua niya impahding dan emin hu inhel Apu Dios nan Moses.
10 Endi hu hakey ni prophet Apu Dios di Israel ni neiingngeh nan Moses, tep hedin hi-gatu, man nekihinnanggan nekihummangan ni hi-gatu.
11 Endi mewan hu prophet ni henin Moses e intu-dak nan Apu Dios ni nengipahding idan miracles niyadda kamengippetngan impahding tud Egypt di hinanggan patul, yadda opisyal tu niyad emin diman ni bebley.
12 Ey endi edum ni prophet ni nengipahding ni henin impangunun Apu Dios ni hi-gatun inenang-ang idan helag Israel ni kamengippetnga niya anggetakkut e eleg kabaelan ni tuu.

Joshua

Ya meippanggep nunyan libluh ni Joshua

Huyyan libluh ni Joshua ey impeamta tu nengipeamnuan nan APU DIOS ni insapatah tun Abraham e iddawat tu hu bebley e Kanaan idan helag tu e humman ida hu helag Israel. (Gen. 15:18-21 et yad 17:18) Intugun APU DIOS ni nunman idan helag Israel e gubbaten dadda tutu-ud Kanaan et pateyen dan emin hu nambebley diman. (Deut. 7:1-5) Huyyaddan iKanaan ey nemahhig hu kalwah da, tep daka petteya u-ungnga da e dadda kagihheba et iappit daddan dios da. (Leviticus 18:21-30)

Indawat nan APU DIOS hu kabaelan nan Joshua et yadda edum tun helag Israel ni mengapput idan tutu-un nambebley di Kanaan. Huyya keang-angan tu e hi APU DIOS hu makulug ni Dios niya et-eteng hu kabaelan tu nem yadda dios idan iKanaan. Ya mahapul ni amtaen idan helag Israel di deya ey pannenneng dan mengu-unnud nan APU DIOS. Ey mahapul ni hi-gatun ebuh daydayawen da niya pansilbian da, tep pinili tuddan tuu tu. (Deut. 7:6-11)

Ya neitudek eyad libluh:

1. Ya hinggepan idan helag Israel di Kanaan e bebley ni insapatah nan APU DIOS ni iddawat tun hi-gada. (chapters 1–5)
2. Ya nekigubatan idan helag Israel idan iKanaan et apputen dadda. (chapters 6–12)
3. Ya nengegedwaan idan helag Israel ni Kanaan. (chapters 13–22)
4. Ya nanggillig ni intugun nan Joshua idan helag Israel et ya neteyyan tu. (chapters 23–24)

Inhel APU DIOS nan Joshua e ippangulu tudda helag Israel et lumaw idad Kanaan

1 Yan eman ni endi law hi Moses e bega-en APU DIOS tep netey ey immehel
hi APU DIOS nan Joshua e u-ungngan Nun, e kamemabbaddang lan nan
Moses ni nunman.
2 Kantun hi-gatuy "Yan nunya tep endi law hi Moses e bega-en ku, ey
pandaddan kayuddan emin eyan tutu-u et man-agwat kayud Wangwang e
Jordan et lumaw kayud bebley ni iddawat kun hi-gayun helag Israel.
3 Inhel ku dedan lan Moses ni nunman e iddawat kun hi-gayun helag
Israel emin hu bebley ni lawwan yu.
4 Ya pappeg ni iddawat kun pambebleyan yu, ey meippalpud desert di
appit ni south ingganah di duntug di Lebanon di north, yad Wangwang
e Euphrates di appit ni kasimmilin aggew et yad nampambebleyan idan
Hittite, et mampalaw lad Baybay e Mediterranean di appit ni kelinnugin
aggew.
5 E-helen kun hi-gam e Joshua e endi hu mabalin ni an mengapput ni
hi-gam ni nunyan ketaggum, tep wada-ak ni ingganah ni memaddang ni
hi-gam, henin nemenaddangan ku lan Moses. Eleg daka hi-yana niya eleg
daka iwwalleng.
6 Pekedhel mu nemnem mu ey entan takut tep hi-gam mengippengngu-
luddan tuuk ni an mambebley etan di inhel kuddan aammed yun iddawat
kun hi-gayu.
7 Nem mahapul ni pekedhel mu nemnem mu niya entan takut mu. Ey
ang-ang mu et u-unnuden mu emin ida etan Tugun kun indawat Moses ni

hi-gayu. Entan tu iwalleng anin ni hakey eyaddan Tugun et kayyaggud ni
ingganah hu meippahding ni hi-gayu anin ni attu lawwan yu.
8 Mahapul ni ittuttuddum idan tuu hu neitudek di Tugun ku ey
mahapul ni eddaeddalen mun kawwalwal niyan hileng. Ey mahapul ni u-
unnuden mun emin hu neitudek diman ma-lat yumaggud ka ey kayyaggud
pambalinan ni emin ni pehding mu.
9 Ey nemnem mu e hi-gak e Ap-Apu e Dios yu, ey wada-ak ni ingganah
ni umbaddang ni hi-gam, anin ni attu lawwam. Et humman hu, entan
kedismayah mu ey entan takut mu. Pekedhel mu nemnem mu ey pandinel
kan hi-gak."

Ya in-olden Joshua idan tuu

10 Entanni ey in-olden Joshua idan aap-apun
11 umlaw idad kampun emin ni tutu-u et da ehelen ni hi-gada e kanday
"Pandaddan kayun kennen yu tep melebbah tellun aggew ey man-agwat
itsud Wangwang e Jordan et itsu mambebley etan di indawat Apu Dios
tayun hi-gatsu."
12 Kan Joshua idan helag Reuben nan Gad et yadda kagedwah ni helag
Manasseh ey
13 "Entan tu liwwan eman inhel lan Moses ni hi-gayu e iddawat Ap-
Apu e Dios tayu eya bebley di Jordan di appit ni kasimmilin aggew et
pambebleyan yu.
14 Anin manha-ad idadya hu aahwa yu, yadda u-ungnga yu, et yadda
animal yu. Nem hedin hi-gayuddan sindalu, ipengulu yudda edum tayun
helag Israel et man-agwat itsud Wangwang e Jordan et baddangan yudda
aaggi yu
15 ingganah ellan tayu humman ni indawat Apu Dios ni hi-gada dama
bebley di Jordan di appit ni kelinnugin aggew, ma-lat melinggep law emin
helag Israel, et han dammutun mambangngad kayun mambebley kayu
eyad appit ni kasimmilin aggew ni intudun Moses e bega-en Apu Dios ni
hi-gayu."
16 Hinumang idan tuu hi Joshua e kanday "Pehding min emin hu in-olden
mu. Ey anin ni attu pengittu-dakan mun hi-gami et umlaw kami.
17 U-unnuden min emin hu e-helen mu henin nengu-unnudan min
Moses. Hi Apu Dios tayu hu memaddang ni hi-gam henin nemenaddangan
tun Moses.
18 Hedin wada mangngenghay ni e-helen mu winu eleg mengu-unnud ni
olden mu ey mahapul ni pepettey. Entan panhelindewa, nem pandinel ka
ey ipahding mu emin hu kabaelam."

2

Ya nengitu-dakan Joshua ni dewwan lakin an mansi-im di Jericho

1 Yan nangkampuan di Joshua di Akasia ey intu-dak tu dewwan tuun
an mansi-im idan bebley di Kanaan, nema-ma-mad Jericho. Nandeyadda
humman ni tuud baley Rahab e biin tuka pebeyyad annel tun lalakki.
2 Dingngel etan ni patul di Jericho e wadadda immalin helag Israel ni
nunman hileng ni an mansi-im eyan bebley tayu.
3 Et menu-dak ni an menghel nan Rahab eyan kantu: "Pa-hep mudda
etan dewwan lakin impahgep mud baley mu, tep immaliddan mansi-im
eyan bebley tayu."
4-6 Kan Rahab ni hi-gaday "Em, wadadda immalidya, nem eggak amta
nalpuan da. Limmaw idan nuntan ni kamangkehilleng et han mailekbi

hu eheb ni bebley. Eggak amta impelawwan da, nem pedug yudda et
dammutun ha-kupen yudda." Nem ya kakulugan tu ey intalun Rahab ida
kayad atep ni baley tu et hephepan tuddan dagemi.
7 Immehep ida etan sindalun itu-dak ni patul, et mailekbi mewan hu
eheb ni bebley. Limmaw ida la e indalan dad keltad ni mampellaw di
pan-agwatan di Wangwang e Jordan.

8 Eleg ida pay ni maugip etan immalin mansi-im ey limmaw hi Rahab di
kad-an dad atep ni an mekihhummangan ni hi-gada.
9 Kantun hi-gaday "Inamtak e indawat APU DIOS ni hi-gayu eya bebley.
Nemahhig takut min hi-gayu. Emin tutu-u ey ida kaumtatakut.
10 Dingngel mi meippanggep ni nengedwaan APU DIOS ni danum di
Madlang ni Baybay et man-agwat kayud nema-ganan ni gawwa tun
nalpuan yud Egypt. Dingngel mi mewan meippangngep ni nemateyan
yuddan dewwan patul e di Sihon nan Og e patul idan Amorite ni
nambebley di Jordan di appit ni kasimmilin aggew et patyen yuddan emin
bimmebley.
11 Humman gaputun yan nangngelan min nunman idan neipahding, ey
nemahhig takut mi et meendin emin hu tuled mi tep makulug e hi APU
DIOS yu hu Apu Dios di kabunyan et ya eyad puyek.
12 Ya ibbagak anhan nunyan hi-gayu ey isapatah yun hi-gak di ngadan
APU DIOS e hehmeken dakemi anhan ni pamilyah ku, tep binaddangan
dakeyu daman nunya. Peamta yun nunyan hi-gak ma-lat madinellak
13 e eleg yu petteyad ama, hi ina, yadda agik et yadda pamilyah dan
ellian yun pengubbatan yun Jericho."

14 Kan ida etan ni dewwan laki ey "Em, ipahding mi huttan. Eleg mi
ihalla tep kastiguen dakemin APU DIOS. Nem mahapul ni eleg mu an e-
ehhela hu impahding mi eyad bebley."

15 Ya baley Rahab ey neidummit di tuping ni luhud ni bebley et layagen
tu linubid di habhabyen di ba-hil ni kadkad et pandalanan idan etan ni an
nansiim.
16 Kantun hi-gaday "Pampalaw kayud duntuduntug et mantalu kayud-
man ni tellun aggew et pandammuan tun keibbangngadan ida etan ni
tutu-un an menemmak ni hi-gayu ey han kayu neukat et manglaw kayu."

17 Kan ida etan ni dewwan lakin nan Rahab ey "Pehding mi etan
insapatah min hi-gam,
18 nem mahapul ni itta-yun mu eya madlang ni linubid ni inusal tayun
nunyad habhabyen ni nengidlanan mi. Niya mahapul ni pehgep muddad
bawang ni baley mu hu pamilyah mu: hi amam, hi inam, yadda agim ey
anin idan edum ni pamilyah mu.
19 Hedin wada um-ehep ey meilleggat ni mettey di keltad, bekken mi
ngu law ni bahul. Nem emin hu wadad bawang ni baley mu ey hi-gami
nengamung ni hi-gada. Endi an mekapkapyan lawah ni hi-gada,
20 nem hedin peamtam eya impahding mi, eleg mi dama pehding hu
insapatah mi."

21 Kan Rahab ey "Em, ebbuluten ku eya nan-uungbalan tayu." Intu-dak
tudda et mena-yun etan madlang ni linubid di habhabyen e eleg tu ukahen.

22 Nampalaw ida etan dewwan lakid duntuduntug et ida mantaludman
ni tellun aggew. Yadda etan intu-dak ni patul ni an memdug ni hi-gada,
ey dadda himhimmak nem eleg dadda hanhamak et mambangngad idad
bebley.

23 Neukat idalli law etan an nansiim et mandayyudda et man-agwat idad
Wangwang e Jordan et mambangngad idad kad-an Joshua et idaddatteng
dan emin hu nekenapkapya.
24 Kandan Joshua ey "Makulug ni iddawat APU DIOS emin humman ni
bebley ni hi-gatsu tep nemahhig takut idan tutu-udman ni hi-gatsu."

3

Ya nan-agwatan idan helag Israel di Wangwang e Jordan

1 Newa-wan nunman ni aggew ey himmaleman di Joshua niyadda edum
tun helag Israel et umgah idad Akasia di nangkampuan da et lumaw idad
Jordan et mangkampuddad gilig ni Wangwang, et panhehheggedan dan
pan-agwatan da.
2 Nelabah tellun aggew ey im-impeng idan aap-apu hu kampu,
3 et ehelen dan emin idan tuu e kanday "Hedin inang-ang yu e immegah
ida padin in-attang da etan Kaban ni AP-APU e Dios tayu, bukal yu kampu
yu et maiunnud kayu.
4 Ippangulu da dellanen yu tep endi yu nandalnan di deya. Nem entan
keihnup. Keibebbettaw kayun nganganih ni kagedwah ni kilometroh."
5 Kan Joshua idan tutu-uy "Ipahding yu etan elaw tayun kapanlinnih ni
annel tep wada pehding nan APU DIOS ni kabbuhhan ni kamengippetngan
hi-gatsu."
6 Kakkabbuhhan et kan Joshua idan papaddiy "Iattang yu hu Kaban APU
DIOS et mamengulu kayu et han maitu-nud ida tutu-u." Et u-unnuden idan
padi.
7 Entanni ey immehel hi APU DIOS nan Joshua e kantuy "Meippalpun
nunyan aggew ey peang-ang kuddan edum mun helag Israel e hi-gam hu
mengipappangnguluddan hi-gada ma-lat amtaen da e daka kababbaddangi
henin nemaddangak lan Moses.
8 Ehel muddan etan ni padin mengi-attang ni Kaban et hedin umdateng
idad gilig ni wangwang ey umgawadda ey in-ehneng da."
9 Et ayagan Joshua ida tutu-u et kantun hi-gaday "Keyuy et denglen yu
hu inhel ni AP-APU e Dios tayu.
10 Hi-gatu e Dios ni wadan ingganah ey peang-ang tu et-eteng ni kabaelan
tun hi-gatsu tep degyunen tudda iKanaan, yadda Hittite, yadda Hibite,
yadda Perisite, yadda Girgashite, yadda Amorite niyadda Jebusite ni
nampambebley di bebley ni lawwan tayu.
11 Amtaen yu e Dios e Ap-apud emin di kebebbebley eyad puyek ey
baddangan daitsun kei-agwatan etan ni Kaban tud Wangwang e Jordan!
12-13 Messikked etan danum e heni nebengbeng ni gewwaan idallin padin
mengi-attang ni nunman ni Kaban AP-APU e Dios di emin ni puyek." Inhel
tu pay e umpiliddan emin hu hampulut dewwan helag Israel ni mengi-
ehneng ni hi-gada e hanhakkey di hakey ni helag.

Ya nan-agwatan idan helag Israel di Wangwang e Jordan

14-15 Binukal idan helag Israel hu kampu da et mamenguluddan immegah
hu padin nengiattang etan ni Kaban APU DIOS. Yan nunman ni tsimpuh ni
nan-agwatan dad Wangwang e Jordan ey tsimpuh ni ahiani ey nemahhig
ni dakel hu danum. Nem yan gimmawadda padi etan di wangwang
16 ey nebengbeng hu danum di nengin-ahpat di petek ni Adam e bebley
ni neihnup di Sarethan. Et matduk etan danum et endi law hu danum ni
mampellaw di Baybay e Neahinan et man-agwat idan emin di wangwang
et lumaw idad demang ni Jericho.

17 Immeehneng ida papaddin nengiattang ni Kaban Apu Dios di nemaganan ni dalinat ni wangwang di gawetu ingganah nan-agwat idan emin hu tuu.

4

1 Yan nan-agwatan idan helag Israel di wangwang ey inhel Apu Dios nan Joshua e kantuy
2 "Pili kan hanhakkey idad hampulut dewwan helag Israel ni mengi-ehneng ni hi-gada.
3 Ey ehel mun hi-gada e um-aladdan hampulun dewwan batud inehnengan idan padid gawwan Wangwang e Jordan et ipiggil dad pangkampuan yun mahmahdem."
4 Ineyagan Joshua humman idan hampulut dewwan lalakkin pinili tu
5 et kantun hi-gaday "Lakkayuy di gawwan Jordan di immehnengan idan etan ni nengiattang ni Kaban Apu Dios e Dios tayu et pumhan kayun hanhakkey ni batun mengi-ehneng ni hampulut dewwan helag Israel ni nahlagan tayu.
6 Humman idan batu ey penginemnemneman tayun neipahding. Et hedin edum alin aggew et kan idallin u-ungnga tayuy 'Hipa keibbellinan ida eyan batu?'
7 e-helen tayullin hi-gada e kan tayuy 'Huyya penginemnemneman tayun nebengbengan ni danum di Wangwang e Jordan ni nengiagwatan dan Kaban Apu Dios. Huyyaddan batu hu penginemneman idan helag Israel ni ingganah.' "
8 Inu-unnud da inhel Joshua ni intugun Apu Dios et umladdan hampulut dewwan batud gawwan Wangwang e Jordan ni mengi-ehneng ni hampulun dewwan helag Israel et da ipiggil di nangkampuan da.
9 Ey impepiggil Joshua hu hampulut dewwan batu etan di inehnengan idan padin nengiattang ni Kaban diman ni Wangwang e Jordan. Et ingganah nunya ey nannaneng idadman humman idan batu.
10 Yadda etan padin nengiattang etan ni Kaban ey immeehneng idad gawwan wangwang ingganah neipahding emin hu intugun Apu Dios ni indawat Moses nan Joshua. Ey yadda etan tuu ey impapuut dan nan-agwat.
11 Negibbuh ni neagwat idan emin et han dama law man-agwat etan papaddin nengiattang ni Kaban Apu Dios.
12 Ya nemangngulun nan-agwat ey yadda sindalun nalpud helag Reuben, yadda helag Gad et yadda gedwan helag Manasseh. Nan-almas ida ey nandaddan idan mekiggubbat e humman dedan la intugun Moses ni pehding da.
13 Na-pat ni libu hu bilang idan nunman ni sindalun naalmas ni mekiggubbat hu nan-agwat di hinanggan Apu Dios et lumaw idad nandeklan di Jericho.
14 Yan nunman ni aggew ey dineyaw Apu Dios hi Joshua di hinanggan emin ni helag Israel et neippalpun nunman ni aggew ingganah neteyyan tu, ey dineyaw da hi-gatu henin nandayaw da lan Moses.
15 Entanni ey kan Apu Dios nan Joshua ey
16 "Mandal mudda hu papaddin nengiattang ni Kaban et dumekal ida."
17 Inu-unnud Joshua et mandalen tudda et dumekal idad Wangwang e Jordan.
18 Yan dimmakalan ida etan ni padin nengiattang ni Kaban Apu Dios ey kamenglaw mewan law danum di wangwang et manla-la-pih di gilig tu e heni lan nunman.

19 Yan nunman ni nan-agwatan idan helag Israel di Wangwang e Jordan
ey meikkeppulun aggew ni nemangulun bulan. Nangkampuddad Gilgal di
Jericho di appit ni kasimmilin aggew.
20 Ingkapyan Joshua diman etan hampulut dewwan batun inla dad
wangwang e mengi-ehneng idan hampulut dewwan helag Israel.
21 Kantuddan tutu-uy "Hedin ibbagaddan u-ungnga yun edum ni aggew
hu keibbellinan ida eyan batu,
22 ehel yun hi-gada e nema-ganan hu Jordan ni nan-agwatan min a-
ammed yun helag Israel."
23 Tep mina-ganan APU DIOS et han itsu man-agwat emin. Henin nunman
mewan impahding tud Madlang ni Baybay e mina-ganan tu nandalanan
tayu ingganah neagwat itsun emin.
24 Impahding tu huyya ma-lat amtaen ni emin ni tutu-ud kebebbebley
eyad puyek e et-eteng ni kabaelan APU DIOS niya ma-lat hi-gatu e APU DIOS
yu hu daydayawen yun ingganah.

5

1 Yadda patul ni Amorite etan idad bebley di Jordan di appit ni
kakelinnugin aggew et yadda patul ni iKanaan ni nampambebley di gilig
ni Mediterranean ey nemahhig ni peteg takut da et meendin hekey tuled
dan nangngelan dan siniked APU DIOS hu danum di Wangwang e Jordan
et mema-ganan hu nan-agwatan idan helag Israel.
2 Inhel nan APU DIOS nan Joshua e kantuy "Pengapya kaddan ilap et
kugitem ida lalakkin helag Israel."
3 Inu-unnud Joshua hu intugun APU DIOS et kugiten tuddad Gibeat
Haaralot.
4-7 Ma-nut nekugit ida emin hu lalakkin helag Israel eman ni neni-yanan
dan Egypt nem eleg ida makugit hu neiungngad eleg mebebleyi ni nanha-
adan dadman ni na-pat ni toon. Et humman idan lalakkin kakat-agun
dammutun mekiggubbat ni nunman ni wadaddad Egypt ey netey idan
emin tep eleg da u-unnuden hi APU DIOS. Insapatah dedan lan APU DIOS lan
nunman e eleg tu in-abulut ni umlaw ida etan di kakkayyaggud ni bebley
ni mateba kameitnem e humman inhel tun iddawat tuddan aammed da.
Et yadda etan baluh ni helag Israel hu kinugit Joshua.
8 Negibbuh idan nekugit et manha-ad idad kampuda ingganah napwa-
han hu sugat da.
9 Immehel mewan hi APU DIOS nan Joshua ey kantuy "Kamei-ellig ni
inulin kun nunya hu nebabba-ingan yun neihbutan yud Egypt." Humman
gaputun nengadnan humman ni bebley ni Gilgal * et ingganah nunya ey
humman ngadan tu.
10 Yan nunman ni nangkampuan idan helag Israel di Gilgal di nedeklan
e neihnup di Jericho ey nampiyestah idan nunman ni meikkahampulun
epat ni aggew nunman ni bulan. Huyyan piyestah hu pannemneman dan
nelabahan ni anghel APU DIOS di baballey dad Egypt.
11 Newa-wa et yan nunman lapu tun pengannan dan lameh ni neitnem
di Kanaan. Nengan idan neihanglag ni begah et ya sinapay ni eleg meha-
adan ni kamampelbag.
12 Meippalpun nunman ey endi law kame-gah ni manna. Yan nunman
dama neilepuan tun ya lameh ni neitnem di Kanaan daka kenna.

* **5:9 5:9** Ya keibbellinan ni Gilgal ey ullinen.

13 Entanniy kamenglaw hi Joshua di Jericho ey tu i-ang-ang ey wada hu
tuun immehneng di hinangga tu e singnged tu ispadah et kan Joshua ni
hi-gatuy "Kaw hi-gam hu hakey ida etan ni sindaluk winu buhul daka?"
14 Himmumang etan tuu ey kantuy "Bekkennak ni sindalum winu
sindalun buhul mu. Immali-ak tep hi-gak hu ap-apuddan sindalun APU
DIOS." Limmukbub hi Joshua di puyek ni pandeyyaw tu et kantuy "Bega-
en muwak, hipa pinhed mun pehding ku?"
15 Kan nunman ni tuun hi-gatuy "Ekal mu patut mu tep wada hi APU
DIOS deya." Inu-unnud Joshua et ekalen tu patut tu.

6

Ya inhel APU DIOS ni pehding idan helag Israel

1 Kameilelekbi hu eheb ni heggeppan di Jericho tep daka tekkusidda
helag Israel ey neguwalyaan ma-lat endi mabalin ni um-ehep niya
umhegep. Anin idan helag Israel ey eleg ida pakahgep.
2 Kan APU DIOS nan Joshua ey "Iddawat kun hi-gam eya bebley Jericho
et humman hu peapput ku etan patul di deya, anin idan sindalu tu.
3 Ya pehding yuddan sindalum ey mampinhakkey kayun manlikweh
eyad bebley da ni kewa-wa-wan enem ni aggew.
4 Ey yan meikkeppitun aggew ey mangkeppitu kayun manlikweh ey
yadda etan pitun padin neitu-nudan idan nan-atang ni Kaban ku ey
pampetnul da tangguyup da.
5 Et yan manggillig ni pengipatnulan da ey dukkeyen da ey eleg da
sikkesikkeda. Hedin dingngel yu humman mandidihhan kayun umtekuk.
Mangketu-lidalli hu binattun luhud ni bebley ma-lat humgep kayun emin."
6 Ineyagan Joshua ida papaddi et kantun hi-gaday "Iattang yu hu Kaban
APU DIOS et mamengulu hu pitun hi-gayun nantenged ni tangguyup."
7 Ey in-olden tuddan tutu-u e man-alsituddan manlikweh etan di
bebley. Memengnguludda edum ni sindalu ma-lat guwalyaan dadda padin
nengiattang nunman ni Kaban APU DIOS.
8-9 Inu-unnud da in-olden Joshua et mamenguludda edum ni sindalu et
maitu-nud ida padin nangnged ni tangguyup et han maitu-nud ida padin
nengiattang ni Kaban APU DIOS, et han ida maitu-nud hu edum pay ni
sindalu. Yadda etan padin nangnged ni tangguyup ey daka pampetnul hu
tangguyup da.
10 Nem hedin yadda etan tuu ey in-olden Joshua e eleg ida um-ehel ey
eleg ida umtekuk ingganah i-olden tu.
11 Et ipengulu tudda tuun manlikweh ni pinhakkey diman ni bebley ni
nunman ni aggew et han ida mambangngad di kampu dan an neugip ni
hileng.
12-14 Himmaleman mewan hi Joshua ni newa-waan tu et ipengulu
tudda tuu tu et manlikweh ida etan di bebley. Nemanguludda mewan
sindalun mangguwalya, et han ida maitu-nud etan pitun padin nangnged
ni tangguyup et han ida etan padin nengiattang ni Kaban APU DIOS, et han
law maitu-nud ida edum ni sindalu. Ida kamenglaw ey kapampetnul idan
padi hu tangguyup da. Nampinhakkey ida nanlikweh et maibangngad idad
kampu da. Humman impahpahding dan enem ni aggew.
15 Bimmangun ida mewan hu helag Israel ni kamangkewa-wan meikkep-
pitun aggew, et manlikweh ida mewan di Jericho. Nem yan nunman ni
ebuh ni aggew hu neminpittuddan nanlikweh diman ni bebley.

16 Yan nunman ni meikkeppitun panlikwehan da, dinukkey idan padi
hu tenul ni tangguyup da ey kan Joshua idan tuu ey "Tekuk kayu! Tep
indawat APU DIOS eya bebley ni hi-gatsu!
17 Mahapul ni mebahbah eya bebley anin idan emin ni wadadman, ma-
lat mei-appit nan APU DIOS. Ebuh hi Rahab et yadda pamilyah tun eleg
tayu petteya tep intalu tudda intu-dak kun an nansiim.
18 Nem endi yu elan idan hipan wadadya e bebley tep mahapul ni
mebahbah ni emin. Hedin wada ellan yun eleg yu bahbaha ey humman
umhulun ni kebahbahan tayun helag Israel.
19 Emin ida nekapyan silber, balituk, gembang winu gumek ey midulin
ma-lat maussal ni pandeyyawan APU DIOS."
20 Impatnul idan padi tangguyup da ey nandidihhan ida helag Israel ni
simmekuk ey nangketu-li hu binattun luhud ni nanlinikweh di bebley et
wada hakey idan sindalu ey nepahgep ida.
21 Et pampateyen dan emin hu tutu-udman anin idan animal dan
babakka, yadda kalneroh da niyadda kebayyu.
22 Ebuh hi Rahab et yadda pamilyah tun eleg da pateyen. Imbaga dedan
lan Joshua idan etan ni dewwan nansiim e kantuy, "Yu awit etan biin
tuka pebeyyad annel tun lalakki anin idan pamilyah tu et i-hep yudda et
pahding yu hu insapatah yun hi-gatu."
23 Et humgep ida et da awiten hi Rahab, hi ametun inetu, yadda agi tu
et yadda bega-en da et ilaw daddad neihnup di nangkampuan idan helag
Israel.
24 Et giheben idan helag Israel hu bebley et mekaggiheb emin hu
wadadman. Ebuh ida hu nekapyan balituk, ya silber, ya gembang niya
gumek ni eleg da giheben et da i-dum etan di kamei-appit nan APU DIOS.
25 Eleg pakipetey nan Joshua hi Rahab et yadda pamilyah tu tep intalu
tudda etan dewwan intu-dak tun an nansiim. Et makibebley di Rahab idan
helag Israel ingganah nunya.
26 Negibbuh ni binahbah da Jericho ey immehel hi Joshua idan tutu-
u e kantuy "Ya etan tuun mengippatnan mengiyayyaggud eyan bebley
e Jericho ey um-alin hi-gatu idut APU DIOS. Ey ya etan mengileppun
mengikkapyan binattun luhud eyan bebley ey mettey pengulwan ni u-
ungnga tun laki. Ya etan mengikkapyan eheb tu ey mettey hu udidyan
ni u-ungnga tun laki."
27 Hi Joshua ey binenaddangan APU DIOS et mandingngel ngadan tud
kebebbebley.

7

Ya neapputan idan helag Israel gapuh ni nanliwatan Akan

1 Nem eleg u-unnuden idan helag Israel hu mandal APU DIOS ni endi da
ellan ni hipan wadad Jericho ni mahapul ni mebahbah. Wada hu hakey
ni hi-gadan hi Akan ngadan tu e wadalli tu et itlu tu et humman gaputun
nemahhig bunget APU DIOS idan helag Israel. Hi Akan ey u-ungngan Karmi
e pamilyah Simri e pewen Serah di helag Judah.
2 Entanni ey immitu-dak hi Joshua ni tutu-u tun an mansi-im ni Ai e
hakey ni bebley ni neihnup di Bet Aben e appit di kasimmilin aggew hedin
wada itad Bethel.
3 Nambangngad ida ey inhel dan Joshua e kanday "Ek-ekut humman ni
bebley et humman hu anin ni ebuh hu dewwa winu tellun libun sindalu
hu palaw mun an mengubbat ni nunman ni bebley."

4 Et tellun libun sindalun ebuh hu intu-dak Joshua nem inapput sindalun
Ai ida.
5 Nampedug dadda helag Israel meippalpud eheb ni bebley ingganah di
medayyun kapengellain batu et patyen da pay hu telumpulut enem ni hi-
gada. Gapun nunyan neipahding ey endin hekey hu tuled idan helag Israel
ey nemahhig takut da.

6 Kaumlelemyung di Joshua et yadda edum tun aap-apun helag Israel.
Hinebwagan da ulu dan dep-ul ey nambi-ki da balwasi da et manlukbub
idad hinanggan Kaban ni neiha-adan ni neitudek ni Tugun APU DIOS
ingganah ni kamangkehilleng.
7 Entanniy kan Joshua di dasal tu ey "APU DIOS e kata-ta-geyan, kele
dakemi binaddangan ni nan-agwat di Wangwang e Jordan ma-lat papetey
dakemiddan Amorite? Heballi nanha-ad kamid ba-hil ni wangwang.
8 Apu Dios, hipa law nak e-helen nunya e simmakut ida helag Israel ni
buhul da?
9 Nungay dedngelen idan iKanaan et yadda edum ni nambebley di deya
huyyan neipahding ey likwehen dakemi et patyen dakemi et meendi kami
eyad ta-pew ni puyek. Inna-nu mewan ni keiddeyyawan ni eta-gey ni
ngadan mu hedin henin nunya meippahding?"

10 Nem kan APU DIOS nan Joshua ey "Ehneng ka! Kele kaka manluklk-
bub?
11 Peamtak ni hi-gam e nanliwat ida hu helag Israel! Eleg da u-unnuden
hu intugun kun pehding da. Kangkun hi-gada e neieng-eng ni hi-gak ida
etan wadad Jericho et mahapul ni mebahbah ni emin. Nem wadan hi-gada
hu immala et i-dum daddan ngunut da nem daka ihhaut.
12 Humman gaputun endi kabaelan dan mekihhanggan buhul yu et
bumsik ida. Yan nunya ey lebbeng tun mebahbah ida. Eleg dakeyu law
baddangi ingganah bahbahen yudda inla yun inhel ku dedan lan mahapul
bahbahen yu.

13 Ehneng ka! Iolden muddan edum mun helag Israel et ipahding da
etan elaw ni kapanlinnih ni annel da et meiddaddan idan meippahding ni
kabbuhhan. Ehel mun hi-gada e kammuy, heninnuy hu kan APU DIOS e
Dios yun helag Israel! 'Wada intalu yuddan ngunut ni kangkun bahbahen
yu et mei-eng-eng ni hi-gak. Endi kabaelan yun mengapput ni buhul yu
ingganah e-kalen yudda humman ni ngunut.'
14 Ehel mun hi-gada e yan kakkabbuhhan ey mahapul ni um-ehneng ida
ey meennappil ida meippuun di nahlagan da. Ya etan helag ni leldengen
APU DIOS ey meennappil ida meippuun di nalpuan dan pewen. Ya etan
pewen ni leldengen APU DIOS ey meennappil meippuun di pamilyah. Ya
etan pamilyah ni leldengen APU DIOS ey mehakkehakkey ni um-ehneng.
15 Et ya etan tuun meamtaan ni nenakew idan nunman ni ngunut ni
mahapul ni mebahbah ey gihheben, anin idan emin ni wadan hi-gatu tep
nginhay tu hu tugun APU DIOS e impahding tu hu anggeba-ing ni peteg di
Israel."

16 Kakkabbuhhan nunman ni newa-waan tu ey inemung Joshua ida etan
tuu e neenappil ida meippuun di helag da ey neputuk hu helag Judah.
17 Ineyagan dadda et meennappil ida meippuun di pewen da e ya pewen
Serah hu neputuk. Neenappil ida mewan meippuun di pamilyah ey
neputuk hu pamilyah Sabdi.
18 Hinakkehakkey dadda pamilyah Sabdi ey neputuk hi Akan e u-
ungngan Karmi, e inap-apun Sabdi.

19 Et kan Joshua nan Akan ey "U-ungngak, ehel mu hu makulug nan APU
DIOS e Dios tayu kadeyyawan helag ni Israel. Imay ehel mu impahding mu,
entan tu iheut."
20 Himmumang hi Akan ey kantuy "Makulug ni nanliwattak nan APU
DIOS. Heninnuy impahding ku:
21 Inang-ang ku hu kayyaggud ni andukkey ni balwasin nalpud Babilon
ya dewanggatut ni palatah ni silber, ya umlaw di kagedwah ni kiloh ni
balituk ey ginamgammak ida et al-en ku. Immen idad kampuk e ingku-
kuk e wadad nandallem hu silber."
22 Et umitu-dak hi Joshua ni an menemmak ni nunman ni intalun Akan.
Nambesik idad kampu tu ey tu-wangun himmak da etan kantun nengiku-
ku-an tu e nandallem hu silber.
23 Inla da et ilaw dad kad-an Joshua et yadda emin ni helag Israel et
i-aplag dad puyek di hinanggan APU DIOS.
24 Singnged Joshua et yadda tutu-u hi Akan ey inladadda etan silber, ya
etan andukkey ni balwasi, et ya etan balituk, yadda u-ungnga tu, yadda
baketu, yadda kebayyu tu, yadda kalneroh tu et ya kampu tu, yadda emin
ni wadan hi-gatu et ilaw daddad nedayyukung di Akor.
25 Kan Joshua nan Akan ey "Kele ka immidwat ni panliggatan tayu? Yan
nunya ey kastiguen dakan APU DIOS."
Et ebuhe pantengbaen idan tuu hi Akan et yadda pamilyah tu et giheben
da annel da.
26 Sina-bunan daddan dakel ni batu et maipu-ul et ingganah nunyay
nanengtudman. Humman gaputun neingadnan humman ni Bebley ni
Ligat, neipalpun nunman. Negibbuh ni neipahding huyya ey na-kal law
bunget APU DIOS.

8

Ya nebahbahan ni Ai

1 Entanni ey kan APU DIOS nan Joshua ey "Entan takut ey entan
kedismayah. Ikuyug muddan emin hu sindalum et gubaten yu Ai, tep
baddangan dakeyu et apputen yu hu patul diman, yadda tutu-u tu et ya
bebley tu.
2 Bahbahen yudda henin nemahbahan yun Jericho ey ipahding yun
patul diman hu henin impahding yun patul di Jericho. Nem yan nunya
ey anin pan-aleyu hu hipan wadadman, yadda ngunut et yadda animal.
Pandaddan kayu et yu gubaten humman ni bebley. Elaw kayu etan di
ba-hil ni bebley ma-lat idelunuh yun mengubbat ni hi-gada."
3 Et mandaddan di Joshua et yadda emin ni sindalun an mengubbat ni
Ai. Pinilin Joshua hu telumpulun libun kelalla-ingan ni mekiggubbat et
palaw tuddan hileng. Heninnuy
4 inolden tu: "Pantalu kayud ba-hil ni bebley nem entan kaidawwi, ey
pandaddan kayun mekiggubbat.
5 Umlaw kamiddan edum ni sindalu et meihnup kamid bebley ey hedin
neukat idalli sindalu dan mekiggubbat ni hi-gami e heni lan impahding
dan nunman, umbesik kami.
6 Taggan mi besik et meipdug ida ingganah hi-yanen da bebley da. Tep
kandad nemnem day 'Simmakut ida helag Israel et ida kamemsik e heni
mewan lan nunman.'
7 Et ya pehding yu ey kaukat kayud nantaluwan yu et hegepen yu bebley
da. Tep nanna-ud ni iddawat APU DIOS humman ni bebley ni hi-gatsu.

8 Hedin himmegep kayud bebley, legab yu hu baballey da tep huyya in-
olden APU DIOS ni pehding tayu."
9 Et yan nunman ni hileng ey impalaw Joshua ida et ida manheged di
nantaluan dad nambattanan ni Bethel, et yad appit ni kakelinnugin aggew
di Ai. Nem hedin hi Joshua ey nekiugip idan edum ni sindalu tud kampu
da.
10 Kamangkewa-wan nunman ni newa-waan tu ey binengun tudda
sindalu tu et mampalaw idad Ai e neikuyug ida hu aap-apuddan helag
Israel.
11 Nangkampuddad appit ni north di Ai e wada nambattanan dan
nandeklan di diman ni bebley.
12 Impalaw idan Joshua hu liman libun sindalun an mambebtak di
nambattanan ni Bethel et ya Ai di appit ni kakelinnugin aggew.
13 Kedaklan idan sindalu ey nanha-ad idad north et yadda etan nantalun
mambebtak di appit ni kakelinnugin aggew. Nunman ni hileng ey nanha-
ad di Joshua di diman ni nandeklan.
14 Inang-ang ni patul di Ai ida sindalun Joshua ey impapuut tun
impangulu emin sindalu tu et mampalaw idad nandeklan di Jordan et
da gubaten ida helag Israel. Yadman hu nanggugubatan da mewan lan
nunman. Nem eleg amtan nunman ni patul e wada mengubbat ni hi-gadad
benneggan da.
15 Kahinbesikid Joshua et yadda sindalu tud appit ni endi bebley e
henidda neapput.
16 Neamung idan emin hu lalakkid Ai et pampedugen dad Joshua et
yadda sindalu tu ey ida kumedek kamangkeiddawwid bebley da.
17 Et endin hekey hu lakin nebatih diman e bebley da ey neibbeghul hu
eheb ni bebley da.
18 Entanni ey kan APU DIOS nan Joshua ey "Indengdeng mu pahul mud
appit ni Ai tep iddawwat ku humman ni bebley ni hi-gayu." Inu-unnud
Joshua et idengdeng tu pahul tud appit ni Ai.
19 Inang-ang idan sindalu tu hu impahding tu ey pinhakkeyey neukat
idad nampantaluwan da et humgep ida etan di bebley et legaben da.
20 Nanwingidda hu lalakkin iAi ey inang-ang da ahuk ni kamampellaw
di kabunyan ni nalpud bebley da, nem nehukum ida, et endi da bebsikan.
Tep nanligguh ida helag Israel ni daka pampepduga et hanggaen dadda
humman ni kamampedug ni hi-gada.
21 Yan nenang-angan Joshua et yadda sindalu tun hinggep idan edum
da etan bebley et legaben da ey nanligguh ida et pampateyen dadda hu
sindalun Ai ni namdug ni hi-gada.
22-24 Neukat idalli sindalun helag Israel ni himmegep di bebley et
bumaddang ida et pampateyen dadda buhul dan sindalun Ai. Dimpap
da hu patul diman et ilaw dad kad-an Joshua. Yadda etan sinalun Ai ni
nampalaw di eleg mebebleyi ey pindug da et pateyen dadda et han ida
mambangngad etan di bebley et pateyen dan emin tuudman.
25-26 Nanengtun keiddedengdeng nan Joshua hu pahul tud Ai e eleg tu
ibbabah ingganah ni pintey dan emin etan hampulut dewwan libun lalakki
niya bibi-idman ni bebley.
27 Nem yadda animal et yadda nangkebalol ni ngunut idan bimmebley
ni eleg mebahbah ey nan-aladdan helag Israel tep humman intugun APU
DIOS nan Joshua ni pehding da.
28 Linggab di Joshua hu Ai et bahbahen da et ingganah nunya ey
nannaneng tun hanniman.

29 Ya etan patul ni Ai ey inta-yun Joshua annel tud keyew ingganah ni
kamangkehilleng et han tu iolden idan sindalu tun da e-pahen et da ibbeng
di heggeppan ni bebley et ta-bunan dan batu et nanengtun hanniman
ingganah nunya.

30 Entanni et mengapya hi Joshua ni pan-appitan dan APU DIOS ni Israel
di Duntug e Ebal.

31 Et man-appit idan APU DIOS ni animal ni kagihheba niya kamehemmul.
Ya ingkapyan Joshua ni pan-appitan ey batun eleg mapehek, tep humman
inhel Moses etan di neitudek ni Tugun.

32 Entannit kaman-ang-ang-ang ida edum tun helag Israel ey pan-ittudek
Joshua etan di batu humman idan Tugun ni intudek Moses.

33 Emin ida helag Israel, yadda nei-dum ni hi-gada, yadda kamengipap-
pangngulun hi-gada, yadda opisyal da, yadda huwet da ey negedwadda.
Ya kagedwah ni hi-gada ey immehneng di hengeg ni Duntug e Gerisim
et ya kagedwah ni hi-gada ey immehneng idad hengeg ni Duntug e Ebal.
Nanhinnanggadda ey nambattanan dadda hu papaddin helag Levi ni
nengiattang ni Kaban APU DIOS. Neipahding emin huyya tep huyya intugun
Moses e bega-en APU DIOS ni pehding ma-lat dawaten da bendisyon.

34 Binidbid Joshua ni hi-gada emin hu bendisyon niya idut ni intudek
Moses di Tugun.

35 Emin hu neitudek di Tugun Moses ey imbidbid Joshua idad emin ni
neamung anin idan bibi-i, gegellang et yadda tuud edum ni bebley ni nei-
dum ni hi-gada.

9

Ya nenaulan idan iGibeon nan Joshua

1 Ya impahding idan helag Israel ey dingngel idan emin ni papatul
di emin ni bebley di Jordan di appit ni kakelinnugin aggew e humman
ida ey bebley di dutuduntug, yadda bebley di hengeg ni duntug niyad
emin ni bebley di gilig ni Mediterranean ingganah di Lebanon ey yadda
nampambebley diman ey Hittite, Amorite, Kannanite, Perisite, Hibite et
yadda Jebusite.

2 Impan-aaddum da sindalu da ma-lat gubaten da hi Joshua et yadda
edum tun helag Israel.

3 Nem dingngel idan tutu-ud Gibeon hu impahding di Joshua di Jericho
et yad Ai

4 et ya ninemnem dan pehding ey he-ulen dadda helag Israel. Et
pumutuk ida ittu-dak dad Gilgal ni an mekihhummangan nan Joshua.
Nambalun idan kennen da et iha-ad dad daan ni sakuh, et ya netenuptupan
ni belat ni ha-addan ni meinnum.

5 Nambalwasi idan nebi-bi-ki et mampatut idan netenuptupan. Ey
nekamma-ganan ey nebuutan hu sinapay ni binelun da.

6 Dimmateng idad nangkampuan idan helag Israel di Gilgal et kandan
Joshua et yadda edum tu ey "Nalpu kamid neka-iddawwin bebley. Immali
kamin meki-ungbal ni hi-gayu ma-lat eleg itsu mambubuhhulan."

7 Nem kan idan helag Israel ey "Kele kami meki-ungbal ni hi-gayu?
Nungay neihnup nambebleyan yu."

8 Kandan Joshua ey "Bega-en dakemin hi-gayu." Kan Joshua ni hi-gaday
"Hipa kayu ey attu nalpuan yu?"

9 Kandan humang day "Nalpu kamid neka-iddawwin bebley. Immali
kami tep dingngel mi hu kabaelan AP-APU e Dios et yadda impahding tud
Egypt.
10 Dingngel mi mewan hu impahding tuddan dewwan patul idan Amorite
di appit ni kasimmilin aggew di Wangwang e Jordan e di Sihon e patul ni
Hesbon e hi Og e patul ni Bashan e nambebley di Astarot.
11 Et kan idan aap-apu mi et yadda kebebleyan min hi-gamiy 'Pambalun
kayun kennen ni menammun hi-gada. Anin ew ni pamballin dakemin
bega-en ni hi-gada.' Ey ibbaga min hi-gayun makiungbal kayun hi-gami.
12 Ang-ang yu eya sinapay ni binelun mi, maetung la tep pakehaeng
ni ininahan midman nem ang-ang yu kedi e nekamma-ganan law ey
nebuutan.
13 Yadda eya belat ni neiha-adan ni meinnum ey pakekapyaddan
nenaluan mi ey yan nunyay daan idelaw ey nangkalmat. Anin idan eyan
balwasi mi niya patut mi ey nebi-bi-ki law tep neka-iddawwi nalpuan mi."
14 Bininbin idan kamengipappangngulun helag Israel hu sinapay ni
balun da ey simbal da nem eleg da ibegan APU DIOS hedin hipa pehding
da.
15 Et makiungbal hi Joshua e kayyaggud hu pandadagyuman da et eleg
tudda papetey. Ey insapatah idan aap-apun helag Israel e u-unnuden da
humman ni nehammad ni ungbal da.
16 Nelabah hu tellun aggew ey neamtaan idan helag Israel hu makulug
e neihnup gayam hu nambebleyan idan nunman ni iGibeon.
17 Impapuut idan helag Israel ni immegah et lumaw ida et malebah
hu tellun aggew ey dinteng da hu nambebleyan idan nunman ni tutu-un
immali. Ya ngadan idan bebley da ey: Gibeon Kephira, Beerot et ya Kiriat
Jearim.
18 Nem eleg mabalin ni petteyen idan helag Israel ida, tep insapatah idan
aap-apu dad ngadan APU DIOS helag Israel e endi da pehding ni lawah ni
hi-gada. Gapun nunman ey ida kamanlillih hu helag Israel di aap-apu da
gapuh ni nunman ni impahding da,
19 nem hinumang da e kanday "Negibbuh ni insapatah mid ngadan e
AP-APU ni Dios ni helag Israel et humman hu eleg mabalin ni wada tayu
pehding ni lawah ni hi-gada.
20 Mahapul ni eleg tayudda petteya tep humman insapatah mi. Tep hedin
petteyen tayudda, kastiguen daitsun Apu Dios.
21 Eleg tayudda petteya nem ikekkeyyewan daitsu ey ia-ahhulan daitsu."
Huyya neipahding et maunud hu insapatah idan aap-apun helag Israel.
22 In-olden Joshua et ilaw dadda hu iGibeon di kad-an tu et kantun hi-
gaday "Kele dakemi hineul e kanyuy neka-iddawwi bebley yu ey ya gayam
ni ebuh di deya hu nambebleyan yu?
23 Gapu nunyan impahding yu ey kastiguen dakeyu et mambalin kayun
himbut ni ingganah anin idan u-ungnga yu. Hi-gayu mengyew niya man-
ehhul ni meussal di baley ni Dios ku."
24 Himmumang ida e kanday "Henin nunman impahding mi tep
neamtaan mi e makulug ni in-olden ni AP-APU e Dios mun nan Moses e
iddawat tun emin eya bebley ni hi-gayu ey in-olden tu pay e hedin um-
ali kayu man mahapul ni petteyen yun emin hu tutu-u eyaddad bebley.
Et gapuh ni nemahhig ni takut min hi-gayu ey hanniman impahding mi
ma-lat mategu kami anhan.
25 Yan nunya ey ngenamung katteg hu pinhed yun pehding ni hi-gami
hedin hipa yuka pannemnem."

26 Et ya impahding Joshua ey eleg tu iebulut ni an petteyen idan edum
tun helag Israel ida.
27 Nem impambalin tuddan himbut e ikekyewan ey i-ahulan dadda helag
Israel niya pan-appitan dan APU DIOS. Et ingganah nunya ey hanniman
ngunu da.

10

Ya neapputan idan Amorite

1 Hi Adonisedek e patul ni Jerusalem ey dingngel tu e sinekup di Joshua
hu Ai et pakabbahbahen da et pateyen tu patul diman e henin impahding
tud Jericho e nekabbahbah tu ey pintey tu patul da. Ey dingngel tu e
nekiungbal hu tutu-ud Gibeon idan helag Israel et kayyaggud law daka
pandadagyumi niya nekibebley ida law ni hi-gada.
2 Gapuh ni nunman ey nemahhig takut idan tutu-ud Jerusalem tep
inamta da e et-eteng ni bebley hu Gibeon e henin kainetteng idan bebley
ni wada papatul da. E-etteng nem ya Ai ey nelaing idan mekiggubbat hu
sindalun iGibeon.
3 Et ya impahding Adonisedek ey nantudek nan Hoham e patul ni
Hebron, hi Piram e patul ni Jarmut, hi Japhia e patul ni Lakis, et hi Debir
e patul ni Eglon.
4 Heninnuy hu intudek tu: "Ali kayu et baddangan yuwak ni mengubbat
ni tutu-ud Gibeon tep nekihummangan idan Joshua et yadda edum tun
helag Israel e mambinaddang ida."
5 Impan-aaddum idan nunyan liman patul ni Amorite hu sindalu da et
likwehen da Gibeon et gubaten da.
6 Ya impahding idan iGibeon ey impalaw da tudek dan Joshua di
nangkampuan dad Gilgal e kanday "Entan dakemi ipayyag ni bega-en
mu. Papuut mu et umli ka et ihwang dakemi! Tep impan-aaddum idan
papatul ni Amorite e nampambebley di duntug hu sindalu da et dakemi
kapanggubbata."
7 Et umgah di Gilgal hi Joshua e ingkuyug tudda sindalu tu, anin idan
kelalla-ingan ni sindalu tu.
8 Kan APU DIOS nan Joshua ey "Entan takut ni hi-gada tep nanna-ud ni
pengapput daka. Endin hekey ni hi-gada hu dammutun mengapput ni hi-
gam."
9 Nanlallabbid Joshua et yadda sindalu tun nandalan ni limmaw di
Gibeon et humman eleg am-amtaddan iAmorite ey ginubat dadda.
10 Impatekut APU DIOS ni peteg ida humman ni sindalun Amorite ni
nenang-angan daddan sindalun Israel. Nampatey idan helag Israel hu
dakel ni hi-gadad Gibeon. Ey nampedug da edum di keltad di Bet Horon
ingganah di Asekah et yad Makkedah di appit ni south et pateyan dadda.
11 Ida kamemsik hu edum ni Amorite e ida kamandayyu ma-lat ibsikan
dadda helag Israel, ey nan-egah APU DIOS hu etta-teng ni dallallun hi-
gada ingganah di Asekah. Et daddakkel hu netey ni hi-gadan na-gahan
ni dallallu nem yadda pintey idan helag Israel.
12 Yan nunman ni nemaddangan APU DIOS idan helag Israel et apputen
dadda Amorite, ey nandasal hi Joshua nan APU DIOS di hinanggaddan edum
tun helag Israel. Kantu ey

"Paineng mu anhan hu aggew di petek ni Gibeon niya bulan di petek ni
nandeklan di Aijalon."

13 Et umineng hu aggew ey bulan ingganah ni inapput idan helag Israel
hu buhul da. Neitudek huyyad Libluh nan Jashar. Immineng hu aggew
di gawwan kabunyan et eleg malinug e beken ni henin kameippahding ni
kewa-wa-wa.
14 Hi APU DIOS hu nekihanggan buhul ni helag Israel ni nunman ni aggew.
Endi henin nunman ni nenumang APU DIOS ni hakey ni tuun nandasal ni
hi-gatu neipalpun nunman ingganah ni nunya.
15 Entanni et mambangngad hi Joshua et yadda sindalu tud kampu dad
Gilgal.
16 Yan daka panggugubati, bimmesik ida etan liman patul et ida
mantalud leyang di Makkedah.
17 Wada nenang-ang ni hi-gada et da peamtan Joshua.
18 Et iolden Joshua idan sindalu tu e kantuy "Hani yun etta-teng ni batu
humman ni leyang ey pangguwalya kayun edum ni sindaludman.
19 Pakihangga kayuddan buhul yud dingkugga ey pedug yudda. Ey ang-
ang yu et eleg ida mambangngad di bebley da tep nanna-ud ni pengapput
daitsun APU DIOS."
20 Nampatey di Joshua et yadda sindalun helag Israel hu buhul da, nem
wadadda ekkut ni natdaan tep neihikug idad bebley dan tuping hu luhud
tu.
21 Melinggep idan nambangngad emin hu sindalun Joshua di kad-an tud
kampu dad Makkedah. Neipahding huyya ey endin hekey law hu kaman-
e-ehhel ni lawah ni meipanggep ni helag Israel.
22 Entanni ey kan Joshua idan sindalu tuy "Ekal yudda hu batun neihenid
leyang et i-li yud kad-ak etan ida liman patul."
23 Ingkal dadda etan batu et paukat dadda humman ni patul ni Jerusalem,
patul ni Hebron, patul ni Jarmut, patul ni Lakis niya patul ni Eglon.
24 Impaeyag Joshua emin ida sindalu tu et kan tuddan ap-apun sindalu
tuy "Keyuy et igsin yu buklew idan eyan patul!" Et lumaw ida et u-
unnuden da inhel Joshua.
25 Kan mewan Joshua ni hi-gaday "Entan takut yu ey entan kedismayah
yu. Pekedhel yu nemnem yu tep henin nunya hu pehding APU DIOS idan
emin ni buhul yun gubbaten yu."
26 Entanni et patyen Joshua ida humman ni liman patul et ita-yun tuddad
liman keyew ingganah ni kamangkehilleng.
27 Kamangkelinnug hu aggew ey in-olden Joshua et da alen hu annel da
et dadda ibkah di leyang ni nantaluan da et pan-emutan dan etta-teng ni
batu et ingganah nunyay immen idadman humman ni etta-teng ni batu.

Ya nansakupan di Joshua ni edum pay ni bebley di Amorite

28 Nunman ni aggew ey hinggep di Joshua hu Makkedah et pateyen da
etan patul diman anin idan bimmebley henin impahding dad Jericho.
29 Impangulun Joshua ida sindalu tu et lumaw idad Libnah et liktuben
da et gubaten da.
30 Et sakupen dan newa-waan tu tep binaddangan APU DIOS. Pintey da
emin hu tuudman et ya patul da e henin impahding dad Jericho.
31 Impangulu mewan Joshua hu sindalu tu et lumaw idad Lakis.
Linikweh da et gubaten da,
32 et sakupen da newa-waan tu tep binaddangan idan APU DIOS. Et
pateyen dan emin hu nambebley diman, henin impahding dad Libnah.
33 Immali hi Horam e patul ni Geser et yadda sindalu tun memaddang
idan tutu-ud Lakis nem inapput di Joshua ida et pateyen daddan emin.

34 Entanni et hi-yanen di Joshua hu Lakis et lumaw idad Eglon. Liniktub
da et hegepen da.
35 Inapput dadda bimmebley ni nunman ni aggew et pateyen daddan
emin hu tutu-udman henin impahding dad Lakis.
36 Hini-yan da mewan Eglon et lumaw idad Hebron,
37 et hegepen da et pateyen dan emin hu tutu-udman anin ni patul
da. Nekipetey dadda tutu-un nampambebley di nanlinikweh diman. Ey
impekabbahbah da bebley diman henin impahding dad Eglon et endi
natdaan ni mategu.
38 Entanni et mambangngad di Joshua et yadda sindalu tu et mampalaw
idad Debir et gubaten da.
39 Hinggep da humman ni bebley et gubaten dadda nambebley diman
anin idan nambebley di nanlinikweh diman. Pintey da patul da et yadda
tutu-u et pakabbahbahen dan emin hu wadadman henin impahding dad
Libnah ey yad Hebron.
40 Sinekup di Joshua emin hu bebley di duntuduntug, yadda bebley di
nansigging di appit ni kasimmilin aggew, yadda bebley di hengeg idan
duntug di appit ni kakelinnugin aggew et yad Negeb di south. Inapput
tudda papatul diman ni bebley ey pintey tun emin hu tutu-u et endi
natdaan tep humman in-olden ni Ap-Apu e Dios idan helag Israel ni pehding
tu.
41 Sinekup di Joshua emin hu bebley di Kades Barnea ingganah di Gaza
niya emin hu bebley di Goshen et ingganah di Gibeon.
42 Neminpinhakkey hu nengapputan di Joshua idan patul et ya bebley da
tep binaddangan Apu Dios idan helag Israel et hi-gatu nekihanggan buhul
da.
43 Negibbuh ni sinekup dan emin humman idan bebley ni ginubat da et
maibangngad idad Gilgal di nangkampuan da.

11

Ya nengapputan Joshua ida etan ni bebley di appit ni North

1 Dingngel nan patul ni Hasor e hi Jabin hu meippanggep ni nengenap-
putan idan helag Israel ey impalaw tu tudek tun Jobab e patul ni Madron
et yadda patul ni Simron et ya Aksap,
2 anin idan patul di bebley ni wadad duntuduntug di appit ni north,
yadda bebley di Nedeklan e Jordan di appit ni south di Galilee, yadda
bebley di hengeg ni duntug et yadda bebley ni wadad gilig ni baybay ni
neihnup di Dor.
3 Impalaw tu pay hu tudek tuddan iKanaan di nambina-hil di Jordan,
yadda Amorite, yadda Hittite, yadda Perisite, yadda Jebusite ni nambebley
di duntuduntug, ey yadda Hibite ni nambebley di hengeg ni Hermon di
Mispah.
4 Immaliddan emin humman ni patul e ingkuyug dadda sindalu dan
dakel e henin kadinakkel ni palnah di gilig ni baybay. Ey dakel ni peteg
hu kebayyu da niya kalesah da.
5 Impan-aaddum da sindalu da et mangkampuddad Wangwang e Merom
ma-lat gubaten dadda helag Israel.
6 Immehel hi Apu Dios nan Joshua e kantuy “Joshua, entan takut ni hi-
gada, tep petteyen kuddan emin ni henin nunyan olas ni kabbuhhan. Pi-
day muddallin emin hu kebayyu da et giheben mu kalesah da.”
7 Limmaw di Joshua niyadda sindalu tu et egyaten daddan gubaten ida
buhul dad Wangwang e Merom.

8 Et pengapputen nan APU DIOS ida. Nampedug da pay ida humman
ni buhul da ingganah di Misrephot Maim di appit ni north et ingganah
di Sidon et mampalaw ida pay di Mispah di appit ni kasimmilin aggew.
Intagan da gubat ingganah ni endi natdaan idan buhul ni helag Israel.
9 Inu-unnud Joshua hu in-olden APU DIOS et pi-dayen tudda kebayyun
buhul da et giheben tudda kalesah da.
10 Neibangngad di Joshua et gubaten da hu bebley e Hasor et pateyen da
patul diman. (Ya patul di Hasor hu ap-apun emin idan etan ni bebley ni
nengubat idan helag Israel.)
11 Pintey dan emin hu nambebley diman et endin hekey natdaan ni
mategudman. Et legaben da pay humman ni bebley.
12-15 Sinekup di Joshua hu emin ni nambebleyan idan buhul da et legaben
da Hasor. Nem eleg da legaben ida etan edum ni bebley di neduntug. Ey
pintey dan emin hu tuudman idan bebley anin ni patul da et endi natdaan.
Niya inla dan emin hu hipan wadadman anin ni animal ey hipaddan
nebalol. Tep humman intugun APU DIOS nan Moses et itugun tu daman
Joshua et u-unnuden tu. Impahding tu humman ni intugun APU DIOS nan
Moses ni ippahding tu.
16 Sinekup di Joshua ni emin humman ni bebley di duntuduntug yaddad
hengeg ni duntug di north et yad south, emin hu bebley di Goshen et
yadda bebley di mamega e appit ni south, anin idan bebley di nandeklan
di Jordan.
17-18 Sinekup pay di Joshua ni emin ida bebley ni nampalaw di Duntug e
Halak di appit di south ni neihnup di Edom, ingganah di Baalgad di north,
ingganah di nandeklan di Lebanon e appit di south ni Duntug e Hermon.
Nebayag hu nekigubatan nan Joshua idan patul idan nunyan bebley nem
dimpap tudda et pateyen tudda.
19 Ebuh ida nambebley di Gibeon ni Hibite ni nekihummangan idan
helag Israel ma-lat eleg dadda gubatan. Emin ida etan edum ni bebley
ey ginubat idan helag Israel et apputen dadda.
20 Impambalin APU DIOS idan netuled ni mengubbat ni helag Israel ma-lat
eleg hemeken ni helag Israel ida et pekabbahbahen dadda et matey idan
emin et endi matdaan. Huyya intugun APU DIOS nan Moses ni pehding da.
21 Yan nunyan tsimpuh hu nemateyan Joshua idan helag Anak e etta-teng
ni tutu-un nambebley di duntuduntug di Hebron, yad Debir, yad Anab, et
yaddad duntuduntug di Judah niyad Israel. Pintey idan Joshua emin et
pakabbahbahen tu nambebleyan da.
22 Endi an natdaan ni hi-gadan helag Anak di nambebleyan idan helag
Israel. Ebuh di Gaza, yad Gath ey yad Asdad ni wada natdaan.
23 Henin nunman hu nansakupan Joshua ni emin idan nunman ni bebley
tep humman dedan in-olden nan APU DIOS nan Moses. Ginenedwa tudda
huyyan bebley et i-peng tuddan edum tun helag Israel et beltanen da. Ey
wada law linggep di nambebleyan idan helag Israel.

12

Yadda etan patul ni inapput idan helag Israel

1 Sinekup ida dedan helag Israel etan ida bebley di appit ni kasimmilin
aggew di Wangwang e Jordan meippalpud Nedeklan e Arnon ingganah di
nandeklan di Jordan et mampalaw lad appit ni north di Duntug e Hermon
et pambebleyan da. Inapput dadda etan dewwan patul e

2 ya hakey ey hi Sihon e patul ni Amorite e nanha-ad di Hesbon. Ya sakup
ni tuka pan-ap-apui ey kegedwah ni Gilead e meippalpud Aroer e wadad
gilig ni Nedeklan e Arnon. Ey meippalpud gawwan nunman ni Nedeklan e
Arnon et mampalaw di Wangwang e Jabbok e humman hu nampappegan
daddan Amorite, nekisekup di deya hu kagedwah ni Gilead e appit di North
ni Wangwang e Jabbok.
3 Sinekup pay Sihon hu Nedeklan e Jordan et mampalaw lad appit ni
south ni Baybay e Galilee ingganah di Bet Jeshimot e appit di kasimmilin
aggew di Netey ni Baybay ingganah di hengeg ni Duntug e Pisgah.
4 Ya meikkadwa ey hi Og e patul ni Bashan. Hi-gatu hakey ni natdaan ni
helag Rephaim. Nampatul di Astarot et yad Edrei.
5 Ya sinekup ni nan-ap-apuan tu ey yadda bebley di Duntug e Hermon,
yad Salekah niyadda emin ni bebley di Bashan ingganah di pappeg ni
Geshur et ya Maakah. Sinekup tu hu kagedwah ni Gilead e hedin ya
kagedwah tu ey sinekup ni nan-ap-apuan Sihon e patul ni Hesbon.
6 Inapput Moses niyadda edum tun helag Israel ida humman ni dewwan
patul et idwat Moses e bega-en Apu Dios hu nambebleyan dad helag
Reuben, yadda helag Gad niyadda kagedwah ni helag Manasseh, et
pambebleyan da.
7 Inapput damaddan Joshua niyadda sindalu tun helag Israel emin ida
patul di bebley ni appit di kakelinnugin aggew di Wangwang e Jordan,
meippalpud Baalgad di nandeklan di Lebanon ingganah di Duntug e Halak
di appit ni south e neihnup di Edom. Et genedwaen Joshua ida huyyan
bebley et ika-peng tuddan edum tun helag Israel et pambebleyan da.
8 Nei-dum di deya hu bebley di meduntug, yadda bebley di hengeg ni
duntug di appit ni kakelinnugin aggew, yadda bebley di Nedeklan e Jordan
et yadda bebley di hengeg ni duduntug diman, yadda bebley di nansigging
di appit ni kasimmilin aggew et yadda bebley di mamegan puyek di appit
ni south. Huyyaddan bebley ey nambebleyan idan nunman ni Amorite,
yadda Kanaanite, yadda Perisite, yadda Hibite et yadda Jebusite.
9-24 Ey huyyadda nambebleyan idan papatul ni inapput di Joshua. Ya
Jericho, Ai e neihnup di Bethel, Jerusalem, Hebron, Jarmut, Lakis, Eglon,
Geser, Debir, Geder, Hormah, Arad, Libnah, Addullam, Makkedah, Bethel,
Tappuah, Hepher, Aphek, Lasharon, Madon, Hasor, Simron-Meron, Aksap,
Taanak, Megiddo, Kedes, Jokneam di Karmel, Dor di gilig ni baybay, Goyim
di Gilgal et ya Tirsah. Telumpulut hakey hu bilang idan patul diman idan
bebley.

13

Eleg sakupen idan helag Israel emin hu bebley ni pambebleyan

1 Nea-amma law hi Joshua ey immehel hi Apu Dios ni hi-gatu et kantuy
“Nea-amma ka law ey dakel pay hu puyek ni mahapul ni sekkupen yu.
2-7 Huyyadda pay hu bebley ni eleg yu sakupen: Emin hu bebley di
Pilistia et yad Geshur, yadda bebley di Abbim di appit ni south, meippalpud
Wangwang e Sihor di pappeg ni Egypt ingganah di pappeg ni Ekron di
appit ni north e neibilang ni bebley ni Kanaanite et ya bebley idan etan ni
liman patul di Gaza, Asdod, Askelon, Gath niyad Ekron e bebley di Pilistia,
emin hu bebley idan Kanaanite ni wadad appit ni north e ya pappeg tu ey
meippalpud Mearah e bebley idan iSidon ingganah di Apek di pappeg ni
bebley idan Amorite, yadda bebley idan Gebalite niya emin hu Lebanon di
appit ni kasimmilin aggew meippalpud Baalgad di appit ni south di Duntug

e Hermon ingganah di Hamat. Neibilang deya ida bebley ni iSidon di
nambattanan ni Misrepot Maim et yadda duntug di Lebanon. Baddangan
dakeyun hi-gak et sakupen yudda huyyan bebley ma-lat ekalen yudda tutu-
udman. Mahapul ni gennedwaen mudda huyyan bebley et i-peng mudda
etan di heyam ni helag Israel et ya gedwan helag Manasseh tep huyya
dedan la intugun kun pehding mu."
8 Ya etan puyek di appit ni kasimmilin aggew di Wangwang e Jordan ey
indawat Moses, e bega-en APU DIOS, idan helag Reuben, yadda helag Gad
et yadda kagedwah ni helag Manasseh.
9 Ya pappeg ni bebley da ey meippalpud Aroer di gilig ni Nedeklan e
Arnon, anin etan bebley di gawwan nunman e nandeklan et yadda bebley
di duntug meippalpud Medeba ingganah di Dibon,
10 niya ingganah di pappeg ni bebley idan Ammonite ey nei-dum emin
hu bebley ni nampatulan Sihon e patul ni Amorite di Hesbon.
11 Nei-dum pay hu Gilead, yadda bebley di Geshur niya Maakah, emin
ida bebley di Duntug e Hermon, yadda bebley di Bashan ingganah Salekah.
12 Sinekup da pay hu nan-ap-apuan etan ni patul e hi Og e natdaan idan
helag Repaim e nan-ap-apud Astarot et yad Edrei. Dinegyun Moses ida
humman di diman ni bebley tep inapput tuddad gubat.
13 Nem eleg degyunen idan helag Israel ida tutu-ud Geshur et yad Maakah
et ingganah nunya ey nekibebley idan hi-gada.
14 Endi an indawat Moses ni puyek idan helag Levi tep kan APU DIOS nan
Moses ey hedin ya patal da ey ya meidwat ni hi-gada etan ida kamei-appit
di altar APU DIOS e Dios idan helag Israel.
15 Huyya indawat Moses ni pambebleyan idan helag Reuben.
16 Ya sakup ni bebley da ey nampalaw di Aroer di gilig ni Nedeklan e
Arnon, anin etan neigawwan et-eteng ni bebley di diman nandeklan et
yadda bebley di ta-pew idan duntug di Medeba.
17 Nei-dum pay hu Hesbon niya emin ida bebley di ta-pew idan Duntug
e Dibon, Bamot Baal, Bet Baal Meon,
18 Jahas, Kedemot, Mephaat,
19 Kiriathaim, Sibmah, Seret Sahar di duntug di nandeklan,
20 Betpeor, yadda nansigging di Duntug e Pisgah et ya Bet Jeshimot.
21 Sinekup da pay ida bebley di ta-pew ni duntug niya emin ida bebley
ni nan-ap-apuan nan Sihon e patul idan Amorite e hi Sihon di Hesbon.
Inapput lan Moses humman ni patul anin idan patul di Midian e di Ebi, hi
Rekem, hi Sur, hi Hur et hi Reba. Huyyaddan patul ey nansilbi idan Sihon
e patul.
22 Ya hakey ni pintey idan helag Israel ey hi Balaam e maebig e u-ungngan
Beor.
23 Ya pappeg ni bebley ni neidwat idan helag Reuben ey ya appit di
kakelinnugin aggew di Wangwang e Jordan. Huyyan emin hu bebley ni
bineltan idan helag Reuben.
24 Indawtan lan Moses ida dama helag Gad ni pambebleyan da.
25 Yadda bebley ni neidwat ni hi-gada ey Jaser, emin hu bebley di Gilead
ya kagedwah ni bebley di Ammon ingganah di Aroer e neihnup di Rabbah.
26 Ya pappeg ni bebley da ey meippalpud Hesbon et yad Ramat Mispeh
niya Betonim, meippalpud Mahanaim et ingganah di pappeg ni Lodebar,
27 anin ni nandeklan di Jordan ey nei-dum hu Bet Haram, Betnimrah,
Sukkot, ya Sapon et yadda edum ni bebley ni nan-ap-apuan ni patul e hi
Sihon di Hesbon. Ya pappeg ni bebley dad appit ni kakelinnugin aggew ey
ya Wangwang e Jordan ingganah di Baybay e Galilee.

28 Huyyadda bebley ni neidwat idan helag Gad.

Yadda etan bebley ni neidwat

29 Indawtan daman Moses ida kagedwah ni helag Manasseh ni bebley ni
pambebleyan da.
30 Sinekup ni bebley da hu Mahanaim, emin hu bebley di Bashan et
yadda na-nem ni bebley di Jair di diman. Humman idan emin ni bebley
ey nan-ap-apuan lan eman ni patul e hi Og.
31 Nei-dum hu kagedwah ni Gilead et yadda bebley nan patul e hi Og e ya
Astarot et ya Edrei. Emin ida huyya neidwat idan helag Makir e u-ungngan
Manasseh.
32 Hanneya impahding Moses ni nengika-peng ni mahkang ni nandeklan
di Moab e appit ni kasimmilin aggew di Jericho di ba-hil ni Wangwang e
Jordan.
33 Nem hedin yadda helag Levi e endi an indawat Moses ni hi-gada tep
inhel tun hi-gada e hedin ya beltanen da ey ya kameidwat ni hi-gada etan
idad kamei-appit nan APU DIOS ni Israel.

14

Ya negenedwaan ni bebley di appit ni kakelinnugin aggew di Jordan

1 Heninnuy hu negenedwaan ni bebley e Kanaan di appit ni kakelinnugin
aggew di Jordan et i-peng idan helag Israel. Hi Eleasar e padi, hi Joshua e
u-ungngan Nun et yadda kamengipappangngulun helag Israel hu nengika-
peng idan edum dan helag Israel.
2 Intugun lan APU DIOS ni nunman nan Moses e emin ida bebley di Jordan
di appit ni kakelinnugin aggew, ey megennedwa et ibubunut idan heyam
ni helag Israel, et ya kagedwah ni helag Manasseh et ika-peng da.
3-5 Nem ya puyek di appit ni kasimmilin aggew di Jordan, ey ingka-peng
idan dewwa et kagedwah ni helag Israel. Nambalin ida hu helag Joseph e
humman ida helag Manasseh et ya helag Epraim. Nem yadda helag Levi
ey ebuh hu pambebleyan da niya pampattulan dan animal da hu neidwat
ni hi-gada. Beken henin neidwat idan edum dan helag Israel e melakkeb.
Ya impahding idan helag Israel ni puyek da ey meippuun di intugun APU
DIOS nan Moses.

Indawtan Joshua nan Kaleb hu Hebron

6 Yan nangkampuan di Joshua di Gilgal ey wadadda helag Judah ni
limmaw di kad-an tu. Hakey ni hi-gada hi Kaleb e u-ungngan Jephunneh
e Kenissite. Kantun Joshua ey "Kaw hannemnem mu hu inhel lan APU
DIOS ni nunman di Kades Barnea nan Moses e bega-en tu meippanggep ni
hi-gatan dewwa?
7 Na-pat hu toon kun nunman ni nengitu-dakan Moses ni hi-gak ni
an mansi-im di Kanaan. Yan nunman ey nalpu-ak di Kades Barnea.
Nambangngaddak et ehelek ni hi-gatu hu kayyaggud meippanggep nunyan
bebley.
8 Nem yadda edum kun an nansiim ey impatekut dadda edum tayu gapuh
ni inhel da. Nem hedin ngun hi-gak man impeka-u-unnud ku hi APU DIOS
e Dios ku.
9 Et yan nunman ni aggew ey kan Moses ni hi-gak ey 'Gapuh ni nuntan
ni impahding mu ey pampuyyek mu et yadda u-ungngam ida bebley ni
dinlan mun mu nansiiman.'
10 Na-pat et liman toon law hu nelabah neipalpuh eman ni nanghelan
APU DIOS ni nunman nan Moses. Yan nunman hu nandalnan tayun helag

Israel di eleg mebebleyi e desert. Impakulug APU DIOS hu imbagetu et pannaneng tuwak ni mategu ingganah nunya. Ang-ang muwak kedi! Newalu et lima law toon ku,
11 ey nanengtun na-lettak heni lan nunman ni nengitu-dakan tuwak nan Moses ni an mansi-im. Na-lettak pay ni an mekiggubbat niya mengippahding ni anin hipan pehding ku.
12 Ey ya ibbagak nunyan iddawat mun hi-gak ey ya etan duntuduntug ni bebley ni inhel APU DIOS ni nunman ni meidwat ni hi-gak. Humman hu bebley ni nehamad ni neluhud ni batu e bebley idan etta-teng ni tutu-un helag Anak. Gapuh et anhan ni baddang APU DIOS, degyunen kudda tep humman inhel tun hi-gak."
13 Binendisyonan Joshua hi Kaleb e u-ungngan Jephunneh et idwat tun hi-gatu Hebron ni beltanen tu.
14 Et neippalpun nunman et ingganah nunya ey nanengtun nambebleyan idan helag Kaleb e u-ungngan Jephunneh e Kenissite hu Hebron. Mukun neidwat nan Kaleb e u-ungngan Jepunneh e Kenissite humman ni bebley, ey impeka-u-unnud tu APU DIOS e Dios Israel.
15 Ya Hebron ey Arba la ni ngadan tu e humman ni bebley hu keettengan niya kaim-importantehan ni bebley idan helag Anak.
Yan nunya ey wada law linggep di diman ni bebley.

15

Yadda bebley ni neidwat idan helag Judah

1 Huyyadda pappeg ni bebley ni neidwat idan helag Judah.
Dinteng ni pappeg ni bebley da hu south ingganah di Sin e eleg mebebleyi e pappeg daman Edom.
2 Ya pappeg di south ey meippalpud gilig ni Netey ni Baybay,
3 et mampalaw di kandan Scorpion Pass ingganah mewan di Sin e linabhan tu Kades Barnea, et ya Hesron et mampalaw di Addar, et han manlikweh ni nampalaw di Karka,
4 et madegah lad Asmon et unuden tu hu kulukul di gilig ni Egypt et ingganah lad Baybay e Mediterranean et mepappeg diman. Humman hu pappeg ni bebley idan helag Judah di appit tud south.
5 Ya pappeg di appit ni kasimmilin aggew ey neiunnuunnud di kedukkey ni gilig ni Netey ni Baybay et manteyed lad ingganah di utduk ni Wangwang e Jordan. Yadman hu neilepuan ni pappeg di north,
6 et manteyed di Bet Hoglah ey nampalaw di appit ni north ni Bet Arabah ingganah di Batun Bohan. Hi Bohan e u-ungngan Reuben.
7 Neipalpu mewan di Nedeklan e Akor et mampalaw di Debir et manlikweh ni nampalaw di north di Gilgal e demang ni kandan Adummim Pass di appit ni south di nandeklan. Nampalaw lad hebwak di Ensemes ingganah di Enrogel,
8 et manteyed di Nedeklan e Hinnom di appit ni south di duntug ni kadan ni bebley idan Jebusite e Jerusalem. Nampalaw la pappeg di tuktuk ni duntug di appit ni kakelinnugin aggew di Nedeklan e Hinnom di gilig ni Nedeklan e Rephaim di north.
9 Meippalpudman ni tuktuk ni duntug ey nampalaw di Hebwak e Neptoah et ingganah di bebley ni nangkeihnup di Duntug e Epron. Dimmateng diman et mandayyud Baalah (e Kiriat Jearim hakey ni ngadan tu).

10 Nanlikweh di appit ni kakelinnugin aggew di Duntug e Seir ey
neiunnuunnud di north ni Duntug e Jearim, e Kesalon hu hakey ni ngadan
tu, et mandayyud Bet Semes et labhan tu Timnah.
11 Nampalaw la hu pappeg ingganah di duntug di Ekron et manlikweh
di Sikkeron et malebah di Duntug e Baalah et mampalaw di Jabneel et
mepappeg di Baybay e Mediterranean.
12 Humman hu pappeg tud appit ni kakelinnugin aggew. Huyyadda
nambebleyan idan helag Judah.
13 Inu-unnud Joshua hu in-olden APU DIOS ni hi-gatu e meidwat nan Kaleb
e u-ungngan Jephunneh e helag Judah hu Hebron e bebley Arba e aman
Anak et humman patal tu etan idad bebley ni meidwat idad helag Judah.
14 Dinegyun Kaleb di diman e bebley ida helag Anak e humman ida helag
di Seshai, hi Ahiman et hi Talmai.
15 Entanni et lumaw mewan di Debir hi Kaleb ma-lat tu gubaten ida
tutu-udman. (Yan ngadan ni Debir ni nunman ey Kiriat Sepher.)
16 Kan Kaleb ey "Peahwak hu u-ungngak ni bii e hi Aksah etan ni lakin
kabaelan tun menggep ni Kiriat Sepher."
17 Entanni ey hi Otniel e u-ungngan Kenas e agin Kaleb hu nanggep ni
nunman ni bebley et peahwan Kaleb ni hi-gatu hi Aksah e u-ungnga tu.
18 Yan nunman ni aggew ni nan-ahwaan da ey inhel Otniel nan Aksah
et tu ibegan ametu hu kamedennumin puyek ni beltanen tu. Et lumaw hi
Aksah di kad-an ametu. Immehep di kebayyu tu ey minahmahan ametu
hedin hipa ibbagetu.
19 Et kan Aksah nan ametuy "Kabbabbal kan hi-gak e ama tep indawtan
muwak ni puyek di Negeb, nem ettu anhan et idwatan muwak pay ni puyek
ni kamedennumi." Et idwat Kaleb ni hi-gatu hu nengin-ahpat et ya nengi-
ehpen ni hebwak.
20 Huyyadda hu bebley ni neidwat idan helag Judah ni pambebleyan dad
south:
21 yadda bebley dan neka-iddawwid appit ni south e neihnup di pappeg
ni Edom ey yadda Kabseel, Eder, Jagur
22 Kinah, Dimonah, Adadah,
23 Kedes, Hasor, Itnan,
24 Sip, Telem, Bealot,
25 Hasor Hadattah, Keriot Hesron (winu Hasor)
26 Amam, Sema, Moladah,
27 Hasar Gaddah, Hesmon, Betpelet,
28 Hasar Sual, Beersheba, Bisiothiah,
29 Baalah, Iim, Esem,
30 Eltolad, Kesil, Hormah,
31 Siklag, Madmannah, Sansannah,
32 Labaot, Silhim, Ain, et ya Rimmon. Dewampulut heyam hu bilang
idan nunyan etta-teng ni bebley ey nei-dum pay ida ekka-ket ni bebley di
nanlinikweh diman.
33 Yadda bebley dad hengeg idan duntug ey: Estaol, Sorah, Asnah,
34 Sanoah, Enggannim, Tappuah, Enam,
35 Jarmut, Addullam, Sokoh, Asekah,
36 Saaraim, Adithaim, Gederah et ya Gederothaim. Hampulut epat hu
bilang idan nunyan etta-teng ni bebley ey nei-dum pay ida etan ekka-ket
ni bebley di nanlinikweh diman.
37 Yadda edum ni bebley da ey yadda Senan, Hadashah, Migdalgad,
38 Dilean, Mispah, Jokteel,

39 Lakis, Boskat, Eglon,
40 Kabbon, Lahmam, Kitlis,
41 Gederot, Betdagon, Naamah, et ya Makkeda. Hampulut enem hu bilang idan nunyan etta-teng ni bebley e nei-dum pay ida etan ekka-ket ni bebley di nanlinikweh diman.
42 Ya edum pay ni bebley da ey ya Libnah, Ether, Ashan,
43 Iptah, Asnah, Nesib,
44 Keilah, Aksib et ya Mareshah, heyam hu bilang idan nunyan etta-teng ni bebley ey nei-dum pay ida etan ekka-ket ni bebley di nanlinikweh diman.
45 In-edum da pay hu Ekron et yadda ekka-ket ni bebley ni wadadman,
46 nei-dum pay ida etta-teng niya ekka-ket bebley ni neihnup di Asdod, meippalpud Ekron ingganah di Baybay e Mediterranean.
47 Nei-dum pay hu Asdod et ya Gaza et yadda ekka-ket ni bebley diman, meippalpud etan di kulukul ingganah di Egypt ey ingganah di gilig ni Baybay e Mediterranean.
48 Yadda bebley dad duntuduntug ey: Samir, Jattir, Sokoh,
49 Dannah, Kiriat Sannah e Debir hu hakey ni ngadan tu
50 Anab Estemoh, Anim,
51 Goshen, Holon et ya Giloh. Hampulut hakey emin ida huyyan etta-teng ni bebley ey nei-dum pay ida ekka-ket ni bebley di nanlinikweh diman.
52 Nei-dum pay hu Arab, Dumah, Eshan,
53 Janim, Bet Tappuah, Aphekah,
54 Humtah, Hebron et ya Sior. Heyam ida huyya etta-teng ni bebley ey nei-dum pay hu ekka-ket ni bebley di nanlinikweh diman.
55 Nei-dum dama hu Maon, Karmel, Sip, Juttah,
56 Jesreel, Jokdeam, Sanoah,
57 Kain, Gibeah et ya Timnah. Hampulun emin hu bilang idan nunyan etta-teng ni bebley ey nei-dum pay ida ekka-ket ni bebley di nanlinikweh diman.
58 Ya edum pay ni bebley da ey: Halhul, Bet Sur, Gedor,
59 Maarat, Bet Anot et ya Eltekon. Enem ida huyyan etta-teng ni bebley ey nei-dum pay ida ekka-ket ni bebley di nanlinikweh diman.
60 Yadda pay hu edum ni bebley da ey Kiriat Baal e Kiriat Jearim hu hakey ni ngadan tu et ya Rabbah. Dewwan etta-teng ni bebley ey nei-dum pay ida ekka-ket ni bebley di nanlinikweh diman.
61 Huyyadda pay hu bebley da etan di desert: Bet Arabah, Middin, Sekakah,
62 Nibsan, Maehin ni Bebley et ya Engedi. Enem ida huyyan etta-teng ni bebley ey nei-dum pay ida ekka-ket ni bebley di nanlinikweh diman.
63 Nem eleg kinabaelan idan helag Judah ni dinegyun ida Jebusite ni nambebley di Jerusalem et ingganah nunya ey nekibebbebley idan hi-gadadman.

16

Yadda etan bebley ni neidwat ni helag Epraim et ya helag Manasseh

1 Ya pappeg ni bebley ni neidwat idan helag Joseph di appit ni south ey neipalpud Jordan e neihnup di Jericho ingganah etan di hebwak di Jericho di appit ni kasimmilin aggew et mampalaw di eleg mebebleyi et ingganah di duntuduntug ni bebley di Bethel.

2 Et mampalaw di Lus et idlan tud Atarot Addar e nambebleyan idan
Arkite.
3 Ey nampalaw di nambebleyan idan helag Japlet di appit ni kakelinnugin
aggew ingganah dimmateng di kad-an ni nengin-ehpen ni Bet Horon et
mampalaw di Geser et meipappeg di Baybay e Mediterranean.
4 Huyyaddan bebley hu neidwat ni nambebleyan idan helag Epraim et
ya kagedwah ni helag Manasseh e u-ungngaddan Joseph.
5 Huyyaddan pappeg ni bebley da ey meippalpud Atarot Addar et
mampalaw di appit ni kasimmilin aggew ingganah di nengin-ahpat ni Bet
Horon,
6-7 et mampalaw lad Baybay e Mediterranean. Ya pappeg tud appit ni
kasimmilin aggew ey linabhan tud Mikmethat et mampalaw di Taanat
Siloh et manlikweh di Janoah. Mipalpudman et mampedayyud Atarot et
yad Naarah ingganah di Jericho et meipappeg di Wangwang e Jordan.
8 Meipalpud Tappuah et mampalaw di appit ni kakelinnugin aggew di
Kulukul e Kanah et meipappeg di Baybay e Mediterranean. Huyyadda
bebley ni neidwat idan helag Epraim ni pambebleyan da.
9 Nei-dum ni neidwat ni hi-gada ekka-ket ni bebley ni wadad pappeg ni
puyek idan helag Manasseh.
10 Nem eleg da degyunen ida iKanaan ni nambebley di Geser et
makibebley idan helag Epraim ingganah nunya, nem nambalin idan
himbut idan helag Epraim.

17

1 Ya pangil ni puyek di Jordan di appit ni kakelinnugin aggew, ey neidwat
idan edum ni helag Manasseh e pengulwan ni lakin u-ungngan Joseph.
Hi Makir e aman Gilead ey penguluwan ni lakin u-ungngan Manasseh.
Nelaing ey netuled ni mekiggubbat et humman gaputun neidwat ni hi-gatu
hu Gilead et ya Bashan e appit di kasimmilin aggew di Jordan.
2 Ey yadda edum ni bebley di appit ni kakelinnugin aggew di Jordan ey
neidwat idan edum ni helag Manasseh e hi Abieser, hi Helek, hi Asriel, hi
Sekem, hi Hepher et hi Semida. Huyyadda ngadan idan lalakkin u-ungngan
Manasseh e penguluwan ni u-ungngan Joseph.
3 Hi Selophedad e u-ungngan Hepher e u-ungngan Gilead e u-ungngan
Makir e u-ungngan Manasseh ey endi u-ungnga tun laki, ebuh bibi-i. Ya
ngadan da ey hi Mahlah, hi Noah, hi Hoglah, hi Milkah et hi Tirsah.
4 Limmaw ida huyyad kad-an ni padi e hi Eleasar, hi Joshua e u-unngan
Nun et yadda kamengipappangngulun helag Israel et kanday "In-olden
nan Apu Dios nan Moses e iddawtan dakemin puyek ni pambebleyan
ni heniddan lalakkin agi mi." Et idwatan daddan pambebleyan da tep
humman in-olden Apu Dios.
5 Hampulun pambebleyan hu neidwat nan Manasseh et mei-dum hu
Gilead et ya Bashan di appit ni kasimmilin aggew di Jordan,
6 tep neidwatan ida dama bibi-in helag Manasseh. Neidwat hu Gilead di
edum ni helag Manasseh.
7 Yadda pappeg ni puyek ni neidwat idan helag Manasseh ey neipalpud
Asher et mampalaw di Mikmethat di appit ni kasimmilin aggew di Sekem.
Nampalaw di south et mei-dum ida tutu-un nambebley di Tappuah.
8 (Yadda bebley di nanlinikweh ni Tappuah ey neidwat idan helag
Manasseh, nem ya bebley e Tappuah di pappeg ni bebley idan helag
Manasseh ey neidwat idan helag Epraim.)

9 Nampedayyu hu pappeg tud kulukul e Kanah. Neidwat hu appit ni
south ni Kulukul idan helag Epraim anin ni wadaddad nambebleyan idan
helag Manasseh. Ya pappeg ni bebley ni neidwat idan helag Manasseh
ey nampalaw di appit ni north e neiunnuunnud di Kulukul e Kanah et
mepappeg di Baybay e Mediterranean.
10 Ya puyek ni neidwat idan helag Epraim ey ya appit ni south. Ey ya
puyek ni neidwat idan helag Manasseh ey appit ni north et ya Baybay e
Mediterranean hu pappeg tud kakelinnugin aggew. Ya pappeg tud appit ni
northwest ey ya nambebleyan idan helag Asher. Et ya pappeg tud appit ni
northeast ey ya nambebleyan idan helag Issakar.
11 Huyyadda bebley ni sakup ni puyek idan helag Manasseh e wadad
sakup ni bebley idan helag Issakar et yadda helag Asher: ya Betsean, ya
Ibleam et yadda ekka-ket ni bebley diman, ya Dor e wadad gilig ni baybay,
ya Endor, ya Taanak, ya Megiddo et yadda bebley di nanlinikweh diman.
12 Nem eleg kabaelan idan helag Manasseh ni dinegyun ida Kanaanite ni
nambebley diman et nanengtun wadaddadman ingganah nunya.
13 Anin dedan law eman ni na-let idan menegyun ni hi-gada et eleg dadda
degyunen tep impambalin daddan pangngungngunnu da.
14 Hakey aggew ey limmaw ida hu helag Joseph di kad-an Joshua
et kandan hi-gatuy "Kele ebuh humman ni puyek ni indawat mun
pambebleyan mi ey dakel kami tep binendisyonan dakemin Apu Dios?"
15 Hinumang Joshua e kantuy "Hedin kulang hu duntuduntug di Epraim
ni pambebleyan yu, tep dakel kayu, palaw kayuddad mamuyung di
nambebleyan idan Perisite et yadda Rephaite et kayu man-umadman ni
panha-adan yu."
16 Kanday "Anin na-mun hanniman pehding ey umkulang metlaing
humman idan duntuduntug ni pambebleyan mi. Ey eleg kami mabalin
ni mandayyud Nedeklan e Jesreel tep yadda iKanaan ni nambebley di Bet
Shan et yaddad edum ni bebley diman ey gumek hu kalesah dan daka
ussalan mekiggubbat."
17 Kan Joshua ni hi-gaday "Makulug ni dakel kayu ey et-eteng ni kabaelan
yu. Ebbuluten kun iddawtan dakeyu pay ni puyek yu.
18 Meidwat ni hi-gayu humman ni duntuduntug ni pambebleyan yu.
Umai yu anin ni mamuyung ma-lat pambebleyan yun emin humman
meippalpud hengeg tu ingganah di utduk tu. Handegyun yudda iKanaan
anin ni na-let ida ey anin ni gumek kalesah dan ussalen dan mekiggubbat."

18

Ya negenedwaan idan etan ni edum ni puyek

1 Negibbuh ni sinekup idan helag Israel hu edum idan bebley ey
neamung idad Siloh et ikapya da hu Tabernacle Apu Dios.
2 Nem wadadda pay hu pitun helag Israel ni eleg meidwatan ni puyek.
3 Et kan Joshua idan edum tun helag Israel ey "Pigantu yu pambebleyan
di bebley ni indawat Apu Dios idan aammed yun hi-gayu?
4 Putuk kayun hantetlun lalakkin mengi-ehneng ni helag yu et itu-dak
kudda et da ang-angen ida emin etan bebley ni eleg tayu ni sakupen et
itudek da hu pinhed dan pehding ni mengennedwan nunman idan puyek
ey han-ida nambangngad di kad-ak.
5 Mampittu kegennedwaan idan nunman ni puyek. Mannenneng ida
helag Judah di neitudun pambebleyan dad appit ni south. Hanniman

damaddan helag Joseph ey manha-ad idan neitudun pambebleyan dad
appit ni north.
6 Itudek da hu meippanggep idan nunman ni bebley ni mampittu
kegennedwaan tu, et i-li dan hi-gak et ibunut kud hinanggan APU DIOS
tayu, et amtaen tayu hedin attu hu pinhed tun pambebleyan idan pitun
helag Israel.
7 Nem hedin yadda helag Levi ey endi ida meiddawtan ni puyek da, tep
mansilbid dan padin APU DIOS. Hedin yadda helag Gad, hi Reuben et yadda
gedwan helag Manasseh ey negibbuh ni neidwat hu patal da e wadad appit
ni kasimmilin aggew di Wangwang e Jordan e indawat lan Moses e bega-en
APU DIOS ni hi-gada."
8 Immegah ida etan lalakkin an manmapah ni bebley ey kan Joshua ni
hi-gaday "Elaw kayu et yu ang-angen etan bebley. Itudek yu hedin hipa
ang-angen yu ey nambangngad kayud kad-ak et ika-peng kudda humman
ni puyek idan helag yu hedin negibbuh ni imbunut kud hinanggan APU
DIOS di deya Siloh."
9 Impahding idan nunman ni lalakki hu na-hel ni hi-gadan pehding da e
ittudek da mapah etan ni bebley et pampittuen dan genedwaen. Intudek
da ngadan emin etan idan bebley et mambangngad idad kad-an Joshua di
Siloh.
10 Imbunut Joshua di Siloh di hinanggan APU DIOS ma-lat meamtaan
hedin hipa meidwat ni hi-gadan helag Israel.

Ya neidwat idan helag Benjamin

11 Entanni ey yadda helag Benjamin hu nemangulun nebunut ni meid-
watan ni puyek. Ya neidwat ni hi-gadan puyek ey wadad nambattanan ni
puyek idan helag Judah niya helag Joseph.
12 Ya pappeg ni meidwat ni hi-gadad appit ni north ey meippalpud
Wangwang e Jordan et manteyed di Jericho di appit ni north ey nampalaw
di appit ni kakelinnugin aggew etan di duntuduntug ingganah di Bet Aben.
13 Niya nampalaw di Lus e Bethel hu hakey ni ngadan tud appit ni south
et mandayyud Atarot Addar et mampalaw di duntug di ehpen ni Bet Horon
di appit ni south.
14 Nanlikweh di appit ni south e meippalpud etan di duntug di appit ni
kakelinnugin aggew et mampalaw di Kiriat Baal e Kiriat Jearim hu hakey
ni ngadan tu e hakey ni bebley idan helag Judah. Huyya pappeg tud appit
ni kakelinnugin aggew.
15 Ya pappeg tud appit ni south ey meippalpud gilig ni Kiriat Jearim
ingganah di hebwak di Neptoah,
16 et mandayyud hengeg ni duntug e kameuhdungi hu Nedeklan e
Hinnom e wadad appit ni north Nedeklan e Rephaim ey nampalaw di south
etan di ta-pew ni duntug di Jebus et han mampalaw di Enrogel.
17 Nanlikweh mewan di appit ni north di Ensemes et mampalaw di Gelilot
e demang di dalan di Adummim et han mandayyud Batun Bahan. (Hi
Bahan ey u-ungngan Reuben.)
18 Nampalaw mewan di appit ni north e inunud tu ta-pew etan ni duntug
e kameuhdungi hu nandeklan di Jordan, et mandayyud nandeklan
19 e indalan tud ahpat ni Bet Hoglah di appit ni north et meipappeg etan
di Netey ni Baybay niyad utduk ni Wangwang e Jordan. Huyya pappeg tud
appit ni south.
20 Ya Jordan hu pappeg tud appit ni kasimmilin aggew. Huyyadda pappeg
ni puyek ni neidwat idan helag Benjamin ni pambebleyan da.

21 Yahhuy ida hu ngadan ni bebley ni neidwat ni hi-gada: Jericho, Bet
Hoglah, Emek Kesis
22 Bet Arabah, Semaraim, Bethel,
23 Abbim, Parah, Oprah,
24 Kephar Ammoni, Opni ey ya Geba. Hampulut dewwan bebley et yadda
ekka-ket ni bebley di nanlinikweh diman.
25 Huyyadda edum ni bebley diman: Gibeon, Ramah, Beerot,
26 Mispah, Kepirah, Mosah,
27 Rekem, Irpeel, Taralah,
28 Sela, Haelep, Jebus e Jerusalem hu hakey ni ngadan tu, Gibeah et ya
Kiriat Jearim: Hampulut epat ni bebley et yadda ekka-ket ni bebley di
nanlinikweh diman.
Huyya hu puyek ni neidwat idan helag Benjamin ni pambebleyan da.

19

Yadda bebley ni neidwat idan helag Simeon

1 Ya meikkadwan nebunut ni meidwatan ni puyek ey yadda helag
Simeon. Yadda edum ni bebley ni neidwat ni hi-gada ey nealad puyek
idan helag Judah.
2 Huyyadda ngadan ni bebley ni neidwat idan helag Simeon ey
Beersheba, Seba, Moladah,
3 Hasar Sual, Balah, Esem,
4 Eltolad, Bethul, Hormah,
5 Siklag, Bet Markabot, Hasar Susah,
6 Bet Lebaot et ya Saruhen. Hampulut tellun bebley et yadda ekka-ket ni
bebley di nanlinikweh diman.
7 Yadda edum ni bebley diman ey Ain, Rimmon, Ether et ya Ashan: epat
ni bebley et yadda ekka-ket ni bebley di nanlinikweh diman.
8 Nei-dum ida hu ekka-ket ni bebley di nanlinikweh ingganah di Baalat
Beer e Ramah hu hakey ni ngadan tu e wadad appit ni south.
Huyya hu neidwat idan helag Simeon ni nambebleyan da.
9 Gapu tep e-etteng hu puyek ni neidwat idan helag Judah ey neidwat
etan edum ni bebley dan eleg da mahapul idan helag Simeon.

Ya puyek ni neidwat idan helag Sebulun

10-12 Ya meikkatlun nebunut ni meidwatan ni puyek ey yadda helag
Sebulun. Ya puyek ni neidwat ni hi-gada ey dimmateng di Sarid.
Meippalpudman et mampalaw lad appit ni kakelinnugin aggew di Maralah
et datngan tud Dabbeshet et yad gilig ni kulukul di appit ni kasimmilin
aggew di Jokneam. Ey meippalpud Sarid ey nampalaw lad appit ni
kasimmilin aggew di gilig ni Kislot Tabor ingganah di Daberat et manteyed
di Japhia.
13 Nampalaw lad ingganah di appit ni kasimmilin aggew et meipalpud-
man et mampalaw di Gath Hepher et yad Etkasin et manlikweh lad Neah
ingganah di Rimmon.
14 Ya pappeg tud appit ni north ey nampalaw di Hannathon et maipappeg
di Nedeklan e Iptahel.
15 Nei-dum hu Kattat, Nahalal, Simron, Idalah, et ya Bethlehem.
Hampulut dewwan etta-teng ni bebley ey nei-dum idan ekka-ket ni bebley
di nanlinikweh diman.
16 Huyyadda bebley ni neidwat idan helag Sebulun ni pambebleyan da.

Ya puyek ni neidwat idan helag Issakar

17 Ya meikka-pat ni nebunut ni neidwatan ni puyek ey yadda helag
Issakar.
18 Huyyadda bebley ni neidwat ni hi-gada: Jesreel, Kesullot, Sunem,
19 Hapharaim, Sion, Anaharat,
20 Rabbit, Kishion, Ebes,
21 Remet, Engannim, Enhaddah et ya Betpasses.
22 Dimmateng hu pappeg tud Tabor, Sahasumah et yad Bet Semes et
meipappeg di Jordan. Hampulut enem ni etta-teng ni bebley et mei-dum
ida pay hu ekka-ket ni bebley di nanlinikweh.
23 Huyyadda hu bebley ni neidwat idan helag Issakar ni pambebleyan
da.

Ya puyek ni neidwat ni helag Asher

24 Ya meikkelliman nebunut ni neidwatan ni puyek ey yadda helag Asher.
25 Huyyadda neidwat ni pambebleyan da: Helkat, Hali, Beten, Aksap,
26 Allam Melek, Amad et ya Mishal. Ya pappeg tud appit ni kakelinnugin
aggew ey indalan tud gilig ni Karmel et ya Sihor Libnat.
27 Nanlikweh di appit ni kasimmilin aggew et mampalaw di gilig ni
Betdagon et datngen tu Sebulun et ya Nedeklan e Ehtahel et mampalaw
lad appit ni north di Bethemek et yad Neiel. Nampalaw mewan di north
di Kabul,
28 Ebron, Rehob, Hammon et yad Kanah ingganah di Sidon.
29 Nanlikweh di Ramah et dumteng di Tyre e nehammad ni neluhud
ni bebley. Ey nanlikweh mewan di Hosah et meipappeg di Baybay e
Mediterranean. Nei-dum pay hu Mahalab, Aksib,
30 Ummah, Aphek et ya Rehab. Dewampulut dewwan emin huyyan etta-
teng ni bebley et mei-dum ida ekka-ket ni bebley di nanlinikweh diman.
31 Huyyadda bebley ni neidwat idan helag Asher ni pambebleyan da.
32 Ya neika-nem ni nebunut ni neidwatan ni puyek ey ya helag Naptali.
33 Ya pappeg tu ni puyek da ey nampalaw di Helep ingganah etan di
keyew ni oak di Saanannim ingganah di Adami Nekeb et yad Jabneel et
ingganah lad Lakkum et maipappeg di Wangwang e Jordan.
34 Dimmateng diman et melikked di appit ni kakelinnugin aggew di Asnot
Tabor et mampalaw di Hukkok e dinteng tu hu pappeg ni puyek idan helag
Sebulun di south. Et mampalaw di pappeg ni puyek idan helag Asher
di appit ni kakelinnugin aggew et yad Wangwang e Jordan di appit ni
kasimmilin aggew.
35 Yadda etta-teng ey nehammad luhud tun bebley diman ey ya Siddim,
Ser, Hammat, Rakkat, Kinneret,
36 Adamah, Ramah, Hasor,
37 Kedes, Edrei, Enhasor,
38 Yiron, Migdalel, Horem, Bethanat et ya Bet Semes. Heyam ida huyyan
etta-teng ni bebley ey nei-dum ida ekka-ket ni bebley di nanlinikweh
diman.
39 Huyyadda hu bebley ni neidwat idan helag Naptali ni pambebleyan
da.
40 Ya meikkeppitun nebunut ni neidwatan ni puyek ey yadda helag Dan.
41 Huyyadda bebley ni neidwat ni hi-gada: Sorah, Estaol, Irsemes,
42 Saalbim, Aijalon, Itlah,
43 Elon, Timnah, Ekron,
44 Eltekeh, Gibbethon, Baalat,
45 Jehud, Beneberak, Gatrimmon,
46 Mejarkon, Rakkon et yadda bebley di hinanggan Joppa.

47-48 Huttan ida etta-teng ni bebley ni neidwat idan helag Dan ni
pambebleyan da. Nem entanni ey eleg da kabaelan ni sekkupen humman
idan bebley ni neidwat ni hi-gada et dadda law gubaten hu nambebley
di Lais. Hinggep da humman ni bebley et patyen dadda tutu-udman et
pambebleyan da law humman et hullulan da ngadan tun Dan e humman
ngadan ni ammed dan nahlagan da.
49 Yan negibbuhan ni nengenedwaan idan helag Israel ni puyek ni
neidwat ni hi-gada ey indawtan da hi Joshua e u-ungngan Nun ni puyek
tu.
50 Meippuun di olden APU DIOS ey indawat dan hi-gatu hu bebley ni
pinhed tun pambebleyan e yad Timnat Serah di duntuduntug di Epraim.
Inyayyaggud tu humman ni bebley et manha-ad diman.
51 Huyyadda hu bebley ni impeka-peng di Eleasar e padi, hi Joshua e
u-ungngan Nun et yadda ap-apun helag Israel eman ni neamungan dad
Siloh di hinanggan APU DIOS di heggeppan di Tabernacle e imbubunut da
et mekaggibbuh hu nengenedwaan dan puyek da.

20

Yadda bebley ni keihhikkugan

1 Entanniy kan APU DIOS nan Joshua ey
2 "Ehel muddan edum mun helag Israel et pumili kayun bebley ni
keihhikkugan e humman inhel ku dedan lan Moses.
3 Et yadman bebsikan ni hakey ni tuun pimmatey nem eleg tu igeb-at,
ma-lat ibsikan tu etan tuun mengi-ewwit ni pintey tu.
4 Dammutun umbebsik di hakey idan nunyan bebley et lumaw di daka
pengippennuhin kasuh di heggeppan nunman ni bebley et ehelen tuddan
ap-apudman hedin hipa makulug ni neipahding. Pehgep da etan tuud
bebley ey intuduan dan pambelleyan tu et manha-ad diman.
5 Hedin wada mei-unnud etan idan aaggin netey ni an mengi-ewwit ey
eleg mabalin ni an i-abulut idan tuun pedpap humman ni pimmatey tep
eleg tu igeb-at ey beken pay ni gapun bunget tu.
6 Yadda tutu-udman hu mengippennuh ni nunman ni kasuh et meamtaan
hedin endi bahul tu. Hedin meamtaan e endi bahul tu, dammutun manha-
ad diman et hegeden tu ketteyyan etan ni eta-gey ni padid man ni nunman
neipahdingan tu. Ey han law nambangngad di bebley ni nalpuan tu."
7 Yadda bebley ni piniliddan helag Israel ni keihhikkugan ey yad
appit ni kakelinnugin aggew di Wangwang e Jordan, Kedes di Galilee di
duntuduntug ni bebley idan helag Naptali, Sekem di duntuduntug e bebley
di helag Epraim et ya Hebron etan di duntuduntug ni bebley idan helag
Judah.
8 Yad appit ni kasimmilin aggew di Wangwang e Jordan ey pinili dadda
hu Beser e bebley idan helag Reuben e wadad nedeklan ya Ramot di Gilead
di bebley idan helag Gad et ya Golan di Bashan di bebley idan helag
Manasseh.
9 Huyyadda bebley ni netudun bebsikan idan helag Israel winu yadda
nekibebley ni hi-gadan pimmatey nem eleg tu igeb-at et yadman keihhikku-
gan tu ma-lat eleg pateyen idan mengi-ewwit ingganah ni keippennuhan
ni kasuh da.

21

Yadda nambebleyan idan helag Levi

1 Limmaw ida hu helag Levi di kad-an Eleasar e padi et hi Joshua e u-
ungngan Nun et yadda kamengipappangngulun helag Israel
2 di Siloh di Kanaan et kandan hi-gaday "Intugun lan APU DIOS nan Moses
e meidwatan kamin pambebleyan mi niya pampattulan min animal mi."
3 Ey inu-unnud da humman ni in-olden APU DIOS et idwatan idan edum
dan helag Israel ida helag Levi ni pambebleyan da et ya pampattulan da.
Yadda neidwat ni hi-gada ey nealad pupuyek ni neidwat idad edum dan
helag Israel.
4 Yadda pamilyah Kohat e helag Levi hu nemangulun nebunut ni
meidwatan ni pambebleyan. Hi-gada ey helag Aaron e padi ey neidwatan
idan hampulut tellun bebley ni panha-adan da. Humman idan bebley ey
edum ni puyek idan helag Judah, helag Simeon et ya helag Benjamin.
5 Yadda edum ni helag Kohat ey neidwatan idan hampulun bebley e
nalpud puyek idan helag Epraim, helag Dan et ya helag Manasseh di appit
ni kakelinnugin aggew.
6 Yadda helag Gerson ey neidwatan idan hampulut tellun bebley e nalpud
puyek idan helag Issakar, helag Asher, helag Naptali et ya helag Manasseh
di appit ni kasimmilin aggew.
7 Yadda helag Merari ey neidwatan idan hampulut dewwan bebley e
nalpud puyek idan helag Reuben, helag Gad et helag Sebulun.
8 Inu-unnud idan helag Israel hu inhel APU DIOS ni intugun Moses et
ibubunut da et itudu da pambebleyan idan helag Levi et ya kudal dan
pampattulan da.
9 Huyyadda ngadan ni bebley ni indawat idan helag Judah et ya helag
Simeon
10 idan helag Aaron e helag Kohat e helag Levi. Hi-gada nemangulun
nebunut.
11 Neidwat ni hi-gada Arba e Hebron hu ngadan tun nunya e wadad
duntuduntug di Judah et yadda kudal di nanlinikweh diman. Hi Arba ey
aman Anak.
12 Nem yadda papayyew et yadda ekka-ket ni bebley ni neihnup diman
ey neidwat dedan nunman nan Kaleb e u-ungngan Jephunneh.
13 Huyyadda hu bebley ni neidwat idan helag Aaron e padi e neunnudan
idan kudal: ya Hebron (e hakey ni nepilin bebley ni keihhikkugan), ya
Libnah,
14 ya Jattir, ya Estemoa,
15 ya Holon, ya Debir,
16 ya Ain, ya Juttah, et ya Bet Semes. Heyam ni bebley e neunnudan idan
kudal hu indawat idan helag Judah et hi Simeon.
17 Epat ni bebley dama hu neidwat ni puyek idan helag Benjamin.
Huyyadda ya Gibeon, ya Geba,
18 ya Anathot et ya Almon e neunnudan idan kudal.
19 Hampulut tellun emin hu bebley ni neidwat idan papaddin helag
Aaron e neunnudan idan kudal.
20 Yadda edum ni helag Kohat e helag Levi ey neidwat ida huyyan bebley
e edum ni puyek ni neidwat idan helag Epraim.
21 Huyyaddan bebley ey Sekem (hakey ni bebley ni pinili dan keihhikku-
gan) etan di duntuduntug ni bebley di Epraim et ya Geser,
22 ya Kibsaim et ya Bet Horon. Epat ni bebley e neunnudan idan kudal.
23 Epat ni bebley hu neidwat ni edum ni puyek idan helag Dan e yadda
Eltekeh, ya Gibbethon,
24 ya Aijalon et ya Gath Rimmon e neunnudan idan kudal.

25 Neidwat hu dewwan bebley di puyek idan kagedwah ni helag
Manasseh. Huyyadda ey Taanak et ya Gath Rimmon e neunnudan idan
kudal diman.
26 Hampulun bebley emin hu neidwat idan helag Kohat e neunnudan
idan kudal.
27 Hedin yadda edum ni helag Levi e helag Gerson ey neidwat ni hi-
gada hu edum ni bebley idan kagedwah ni helag Manasseh. Ya ngadan
idan nunyan bebley ey Golan di Bashan (e hakey ni nepilin bebley ni
keihhikkugan) et ya Beesterah et yadda kudal diman.
28 Yadda epat ni bebley ni edum ni puyek idan helag Issakar ni neidwat
idan helag Gerson ey ya Kishion, ya Daberat,
29 ya Jarmut et ya Engannim e neunnudan idan kudal da.
30 Epat daman bebley hu indawat idan helag Asher idan helag Gerson:
ya Mishal, ya Abdon,
31 ya Helkat et ya Rehob e neunnudan idan kudal.
32 Indawat ida daman helag Naptali ni hi-gada hu tellun bebley: ya Kedes
di Galilee (huyya hakey ni nepilin bebley ni keihhikkugan), ya Hammot Dor
et ya Kartan e neunnudan idan kudal.
33 Ya bilang ni emin ni bebley ni neidwat idan helag Gerson ey hampulut
tellu e neunnudan idan kudal.
34 Yadda epat ni bebley ni edum ni puyek idan helag Sebulun ni neidwat
idan edum ni helag Levi e helag Merari ey ya Jokneam, ya Kartah,
35 ya Dimnah et ya Nahalal e neunnudan idan kudal.
36 Yadda dama epat ni bebley di puyek idan helag Reuben ni neidwat ey
ya Beser, Jahas,
37 Kedemot et ya Mephaat e neunnudan idan kudal diman.
38-39 Yadda helag Gad ey indawat da dama hu Ramot di Gilead (e hakey
ida etan ni bebley ni nepilin keihhikkugan), ya Mahanaim, ya Heshon et
ya Jaser e neunnudan idan kudal.
40 Ya bilang ni emin ni bebley ni neidwat idan helag Merari ey hampulut
dewwa.
41-42 Ya bilang ni emin ni bebley ni indawat idan helag Israel ni edum
dan helag Levi ey na-pat et walu e neunnudan idan kudal.
43 Hi Apu Dios ey indawat tuddan helag Israel ni emin etan bebley ni in-
sapatah tun iddawat tudda lan aammed da. Inapput dadda nampambebley
diman et degyunen dadda et pambebleyan da.
44 Winedan Apu Dios linggep dan emin di nambebleyan da. Ey endi
hakey ni buhul da hu wada kabaelan tun mengubbat ni hi-gada, tep
binaddangan idan Apu Dios et apputen dan emin buhul da.
45 Ey impeamnu tu emin hu impakulug tuddan helag Israel ni pehding
tu.

22

1 Hakey aggew ey impaeyag Joshua ida helag Reuben, yadda helag Gad
et yadda kagedwah ni helag Manasseh et maemung ida.
2 Et kan Joshua ni hi-gada ey “Inu-unnud yun emin hu intugun Moses e
bega-en Apu Dios ni pehding yu ey inu-unnud yu mewan emin hu inhel
kun pehding yu.
3 Et eleg yudda hi-yanen hu edum yun helag Israel tep binenaddangan
yudda ingganah nunya. Huttan impahding yun mengu-unnud ni Tugun
Ap-Apu e Dios tayu.

4 Yan nunya ey winedan APU DIOS hu linggep idan edum yun helag Israel
tep humman dedan inhel tun pehding tu. Humman gaputun anin um-
anemut kayu law di pambebleyan yud Jordan di appit ni kasimmilin aggew
ni indawat Moses e bega-en APU DIOS ni hi-gayu.
5 Nem peka-ang-ang yu et peka-u-unnuden yu hu intugun Moses e
bega-en APU DIOS ni indawat tun hi-gayu: Pinhed yu hi APU DIOS yu ey
impahding yu hu pinhed tun pehding yu. Pannaneng yu hu pandeyyaw
yu ey pansilbi kayun hi-gatun ebuh."
6-9 Et paenamut Joshua ida. Ey binendisyonan tudda e kantuy "Anemut
kayu yaggud adyah e dakel hu inla yud buhul yun ikkedangyan yu, henin
silber, hubeng, giniling niya gumek. Ey dakel balwasi yu. Ienamut yu
et idawatan yudda edum yun helag Israel." Et lumaw ida helag Reuben,
ya helag Gad et ya kagedwah ni helag Manasseh et hi-yanen dadda edum
dan helag Israel di Siloh di Kanaan et mambangngad idad Gilead e bebley
ni neidwat ni hi-gada tep humman tugun APU DIOS ni inhel tun Moses.
Indawat dedan lan Moses hu Bashan di appit ni kasimmilin aggew di
Jordan idan kagedwah ni helag Manasseh nem ya kagedwah ni helag
Manasseh ey indawat Joshua hu appit ni kakelinnugin aggew di Jordan.
10 Dimmateng ida helag Reuben, helag Gad et yadda kagedwah ni helag
Manasseh di Gelilot e neihnup di Jordan di Kanaan ey nengapyaddan et-
eteng ni pan-appitan di gilig ni wangwang.
11 Dingngel idan edum dan helag Israel hu meippanggep nunman ni
impahding da
12 et maemung idad Siloh ma-lat da gubaten ida humman ni edum dan
helag Israel.
13 Nem intu-dak da ni hi Pinehas e u-ungngan Eleasar e padin an
mekihummangan ni hi-gada.
14 Nekilaw idan Pinehas hu hampulun aap-apu e wada hakey ey in-
ehneng tu hu hakey idan hampulun helag Israel. Ey hi-gada man-ap-apud
pewen da.
15 Et lumaw di Pinehas et yadda edum tud Gilead et datngen dadda helag
Reuben, helag Gad et ya kagedwah ni helag Manasseh et kandan hi-gaday
16 "Neamung idan emin hu edum tayun helag Israel e tutu-un APU DIOS
et itu-dak dakemi et ibega min hi-gayu hedin hipa gaputu et eleg yu
pannaneng hu yuka pandeyyaw ni Dios tayu. Ey kele kayu nemehwat ni
pan-appitan yu? Huyya pengippeang-angan yun yuka iwwalleng hu Dios
tayun helag Israel. Hipa gaputu et yu kangenghaya?
17 Kaw liniwwan yu hu nanliwatan tayud Peor et kastiguen daitsun APU
DIOS et paeli tu hu nemahhig ni degeh et matey hu dakel ni hi-gatsu? Et
ingganah nunyay itsu kamanhelheltap gapuh ni nunman ni liwat?
18 Ey yan nunya mewan ey iwwalleng yun mengu-unnud ni hi-gatu.
Hedin ngenghayen yu hi APU DIOS, umbunget et kastiguen daitsun emin.
19 Hedin kanyuy beken ni kayyaggud hu bebley yun pandeyyawan yun
APU DIOS, pan-agwat kayu katteg et mekibebley kayud nambebleyan mi
e kad-an ni Tabernacle APU DIOS. Nem et eleg yu ngehayen hi APU DIOS
et kami mailegat di ngehay yun yu nengapyaan ni hakey mewan ni altar.
Hakey ni ebuh hu altar nan APU DIOS.
20 Kaw liniwwan yu hu nangngehayan Akan e u-ungngan Serah et al-en
tudda etan ngunut ni bagin APU DIOS? Beken ni ebuh hi Akan ni netey
gapuh nunman ni nanliwatan tu. Emin hu helag Israel ey nekastigu tep ya
humman ni neipahding."

21 Hinumang idan helag Reuben, helag Gad et ya magedwah ni helag
Manasseh e kanday,
22 "Hi APU DIOS e et-eteng ni kabaelan tu hu makulug ni Dios! Hi-
gatu tistigu mi! Tep inamta tu hedin ngehay mi winu beken hu gaputun
nemehwatan mi eyan pan-appitan. Hedin eleg mi pannenneng hu mika
pandeyyaw ni hi-gatu tep manghay kami, anin entan dakemi ihwang
nunyan aggew.
23 Hedin eleg mi u-unnuden hi APU DIOS et mengapya kamin hin-appil ni
pan-appitan min animal ni kagihheba winu pan-appitan min pagey niya
kahemmula, anin katteg ni kastiguen dakemin hi-gatu.

24-25 Ya gaputun nengapyaan mi eyan pan-appitan ey gapu tep kami
kaumtakut e nungay edum alin aggew ey kan idallin helag yuddan helag
miy 'Hipa ngu dama kelebbengan yun mandeyyaw nan APU DIOS ni
Israel? Ambeken impambalin nan APU DIOS hu Wangwang e Jordan ni
pampapappegan tayu ma-lat meappil kayu. Hi APU DIOS man Dios mi
ngudedan ni helag Israel. Ey eleg kayu maibilang ni hi-gatu!' Et dammutun
pesikked idallin helag yu hu helag min mandeyyaw nan APU DIOS.

26 Humman gaputun nemehwatan min nunman ni pan-appitan e
beken ni mi ussalen ni kagihheba winu yadda edum ni mei-appit ni
kamengippeamleng nan Apu Dios.
27 Huyyalli mengippenemnem idan helag yu et yadda helag min edum
ni aggew e anin ni hi-gami et wada kelebbengan min mandeyyaw nan
APU DIOS di Tabernacle tu ey dammutun man-appit kamin hi-gatudman
kagihheba niya tayu kahemmula ma-lat eleg alin kan idan helag yun helag
min edum ni aggew ey 'Endi lebbeng yun meibbillang nan APU DIOS.'

28 Nem hedin ngullaw edum alin aggew ey henin nunman penghel
idallin helag yun helag mi ey hummangen dalli e kanday 'Ang-ang yu
eya kinapyaddalan a-ammed mi e nan-ingngeh ni altar APU DIOS. Huyyan
kinapya mi ey beken ni pan-appitan ni kagihheba winu kahemmula, nem
huyya ey mengippenemnem idallin helag yu et ya helag mi e tuu daitsun
emin APU DIOS.'
29 Eleg mabalin ni mi ngenghayen hi APU DIOS winu mi issiked ni mengu-
unnud ni hi-gatu gapuh eyan binehwat min pan-appitan ey eleg mabalin
ni kami man-appit ni kagihheba ya pagey winu kahemmula eyad binehwat
mi. Eleg mewan mabalin ni kami mengapyan hakey ni pan-appitan et mi
kadwaan hu pan-appitan nan APU DIOS di hinanggan Tabernacle."
30 Kayyaggud hu nangngel di Pinehas et yadda edum tun kamengipap-
pangngulun helag Israel ni inhel idan aaggi dan helag Reuben, helag Gad
et yadda kagedwah ni helag Manasseh
31 et kan Pinehas e u-ungngan Eleasar e padiy "Yan nunya ey inamta tayu
law e daitsu kababbaddangin APU DIOS tep eleg kayu manliwat ni hi-gatu.
Inhewang yudda helag Israel di pengastiguan APU DIOS ni hi-gada."

32 Hini-yan Pinehas et yadda edum tun ap-apu hu Gilead et mam-
bangngad idad Kanaan et ehelen daddan edum da hu meippanggep ni
nanhuhummanganan daddan helag Reuben, helag Gad et yadda kagedwah
ni helag Manasseh.
33 Immamleng ida helag Israel ni nangngel ni inhel di Pinehas et
dayawen da hi Apu Dios. Et endi law daka e-ehhelan manggugubat ida
ma-lat mebahbah hu nambebleyan idan edum dan helag Israel e helag
Reuben, helag Gad et ya kagedwah ni helag Manasseh.

34 Nginedanan idan helag Reuben et ya helag Gad hu kinapya dan pan-
appitan ni ‘Tistigu’ tep kanday “Huyya tistigu tayun emin e hi APU DIOS e
Dios tayu dama.”

23

Ya tugun Joshua idan helag Israel

1 Nelabah dakel ni toon ni nanha-adan idan helag Israel di Kanaan ey
impelinggep APU DIOS ida et endi law impahding ni buhul dan hi-gada.
Neka-a-amma law hi Joshua ni nunman.
2 Impaeyag tun emin ida helag Israel, yadda kamengipappangngulun hi-
gada, yadda aap-apu da, yadda huwet da niyadda opisyal da et maemung
ida et kantun hi-gaday “Neka-amma-ak law.
3 Inang-ang yun emin hu impahding APU DIOS e Dios tayu idan tutu-u
eyad kebebbebley gapuh ni hi-gatsu. Ey amta yu e hi-gatu nekihenanggad-
dan buhul tayu.
4 Ingka-peng kun hi-gayun emin ida bebley ni sinekup tayu meippalpud
Wangwang e Jordan ingganah di Baybay e Mediterranean di appit ni
kakelinnugin aggew anin idan bebley ni eleg tayu pay ni sakupen ma-lat
pambebleyan yu.
5 Et yan lawwan yullidman ey nanna-ud ni pandegyunen idallin APU DIOS
hu nampambebley diman et hi-gayu maihullul ni hi-gada tep insapatah tu
dedan lan nunman e iddawat tun hi-gayudda humman ni bebley.
6 Et humman hu, mahapul ni pekedhel yu nemnem yu! Ang-ang yu et
peka-u-unnuden yun emin hu intudek Moses ni Tugun APU DIOS. Entan tu
iwwalleng anin ni hakey idan nunman ni Tugun.
7 Entan pekidagdagyum idan tutu-un natdaan eyad nambebleyan tayu.
Entan tu enehheehhel hu ngadan ni dios da. Ey entan tu isapatah di
ngadan da winu yu deyyawen ida humman ni dios da.
8 Pannananeng yu hu yuka pengu-unud nan APU DIOS henin impenahd-
ing yun nunman ingganah nunya.
9 Hi-gayu ey amta yu e inapput APU DIOS ida buhul tayu anin idan
nambebley di et-eteng ni bebley e et-eteng ni kabaelan da. Ey ingganah
nunya ey endin hi-gada hu nengapput ni hi-gatsu.
10 Anin ni hipan hi-gayu et kabaelan tun pebsik hu hanlibun buhul tayu
gapuh ni baddang APU DIOS, tep humman dedan la insapatah tun pehding
tu.
11 Et humman hu, peka-ang-ang yu et pannananeng yu impeminhed yun
APU DIOS e Dios tayu.
12 Nem hedin eleg yu pannenneng hu impeminhed yun hi-gatu et
makiepu kayu ey makidagyum kayudda eyan tutu-un natdaan di nambe-
bleyan yu
13 ey makulug ni eleg dakeyu baddangin AP-APU e Dios tayu et eleg
tu pebsik ida tutu-udman idan bebley ni pekiggubbatan yun hi-gada. Et
panhelheltap dakeyulli kumedek e heni dakeyu kinna ey heni dakeyu
kahenneplita winu henidda hebit di mata yu ingganah ni me-puh kayu
et meendi kayu eyad kayyaggud ni bebley ni indawat ni AP-APU e Dios
tayun hi-gatsu.
14 Hedin hi-gak man amtak e eleg mebayyag ey hi-yanen dakeyu. Nem
heninnuy hu e-helen kun hi-gayu. Emin kayu ey inamta yud puhu yu ey
nemnem yu e impahding AP-APU e Dios tayun emin hu panyaggudan tayun
insapatah tu lan nunman. Anin hakey et endi eleg tu ipahding.

15 Nem nanna-ud daman kastiguen dakeyu hedin eleg yu u-unnuda tugun
tu ingganah endi metdaan eyad kayyaggud ni bebley ni indawat tun hi-
gayu.
16 Hedin eleg yu pannenneng ni mengu-unnud ni tugun tu. Ey hedin
mansilbi kayu ey daydayawen yu hin-appil ni dios ey umbunget ni hi-gayu
et endien dakeyu eyad kayyaggud ni bebley ni indawat tun hi-gayu.”

24

1 Impaeyag mewan Joshua idan emin hu helag Israel di Sekem, yadda
kamengipappangngulun hi-gada, yadda aap-apu da, yadda huwet da
niyadda opisyal da et maemung idad hinanggan Apu Dios.
2 Kan Joshua ni hi-gaday “Heninnuy hu inhel nan Apu Dios e Dios
Israel: ‘Yan nunman ey nambebley ida aammed yud ba-hil ni Wangwang
e Euphrates ey dinaydayaw da hin-appil ni dios. Ya hakey idan nunman
idan aammed yu ey hi Terah e amad Abraham nan Nahor.
3 Entanni et awiten ku hi Abraham e ammed yun nalpudman di ba-hil
ni Wangwang e Euphrates et ipenguluk di Kanaan et pedakkel ku helag tu.
Winedak hi Isaac e u-ungnga tu
4 et mahlag hi Isaac et di Jacob nan Esau. Indawat ku hu Edom ni
beltanen Esau nem hi Jacob e ammed yu et yadda u-ungnga tu ey limmaw
idad Egypt.
5 Nebayag et wadaen kud Moses nan Aaron e bineal kun limmaw di
Egypt et panheltap kudda tutu-udman ni nemahhig ni ligat. Et han ku
ipenguludda a-ammed yu et hi-yanen da Egypt.
6 Nem yan wadaddad Madlang ni Baybay ey pindug idan iEgypt e
nangkalesa ida ey nantakkay idad kebayyu.
7 Nampehemmehemmek idan hi-gak et paelik hu engeenget di nambat-
tanan daddan iEgypt et anuden kudda humman ni iEgypt di baybay. Yadda
a-ammed yu et yadda edum ni hi-gayun nunya ey neka-ang-ang yu hu
impahding ku. Impalaw dakeyud eleg mebebleyi et manha-ad kayudman
ni nebayag.
8 Entanni et i-li dakeyud bebley idan Amorite di Jordan di appit ni
kasimmilin aggew. Nekigubat ida humman ni Amorite ni hi-gayu, nem
impengapput dakeyun hi-gak et piliwen yu bebley da. Tep kayu kamengelli
ey binahbah kudda dedan.
9 Entanni mewan ey nekigubat ni hi-gayu etan u-ungngan Sippor e hi
Balak e patul di Moab et ehelen tun Balaam e u-ungngan Beor e iddutan
dakeyu.
10 Nem eggak hanguden ni dingngel hi Balaam et binendisyonan dakeyu
et ihwang dakeyud lawah ni pehding Balak ni hi-gayu.
11 Nan-agwat kayud Jordan et umli kayud Jericho ey nekigubat ni hi-gayu
hu iJericho e henin impahding idan Amorite, Perisite, Kanaanite, Hittite,
Girgashite, Hibite et yadda Jebusite, nem impengapput dakeyun hi-gak.
12 Kayu dedan kamengilli ey impatekut kudda et bumsik ida etan
dewwan patul ni Amorite. Beken ni ya ispadah yu ey pana yu hu gaputun
nengapputan yu.
13 Indawat kun hi-gayu hu eleg yu pan-atuan ey beken ni hi-gayu hu
nengapya. Yan nunya ey nambebley kayudtan ey yuka kenna hu eleg yu
itnem henin grapes ey olibah.’ ”

Ya nanggillig ni tugun Joshua

14 Kan mewan Joshua idan edum tun helag Israel ey "Daydayaw yu ey
peka-u-unnud yu hi APU DIOS, niya pansilbii kayun hi-gatun ebuh. Iwalleng
yudda hu beken ni makulug ni dios ni dinaydayaw ida lan aammed yun
nunman eman ni kawedda dad ba-hil ni Wangwang e Euphrates niyad
Egypt.
15 Nem hedin kayu kamanhelindewan mengikkahhakey nan APU DIOS ni
pandeyyaw yu, winu yuka pekeddukdul ni daydayawen ida dios ni dinay-
dayaw idan aammed yun nunman winu yadda dios ni kadaydayawaddan
Amorite e kan bebley eyan nambebleyan tayun nunya ey pakannemnem
yu ma-lat pilien yun nunyan aggew hedin hipa pinhed yun deyyawen. Tep
hedin ngun hi-gak et ya pamilyah ku ey hi APU DIOS hu pansilbian mi."
16 Hinumang idan tutu-u ey kanday "Anin ni hi-gami et hi APU DIOS ni
ebuh hu deyyawen mi tep
17 hi-gatu e AP-APU hu Dios ni nangkal idan a-ammed tayud Egypt ni
neihbutan dadman. Hakey pay ey inang-ang midda hu kamengippetngan
impahding tu ey binenaddangan daitsud emin idad bebley ni linallawwan
tayu ey linabhan tayu.
18 Ya mewan etan ni tayu kapengellii eyad bebley tayu ey impabsik tudda
Amorite ni nambebley di deya. Et humman hu hi APU DIOS hu pansilbian
mi dama tep hi-gatun ebuh hu Dios tayu."
19 Entanni ey kan Joshua ni hi-gaday "Kaw kabaelan yu makkaw ni
pannenneng hu yuka pengu-unnud nan APU DIOS? Hi-gatu ey kayyaggud
ni peteg. Ey eleg tu ebbuluta hedin wada edum ni dios ni deyyawen yu ey
eleg tu liwwana hu ngehay yu niya liwat yu.
20 Hedin iwwalleng yu et ya hin-appil ni dios hu deyyawen yu ey peelli
tu kastigu yu ma-lat mebahbah kayu et meendi kayu anin ni dakeyu la
kapekahmekan nunman."
21 Nem kan idan tutu-u ey "Eleg mi iwwalleng, tep hi-gatu hu DIOS ni
deyyawen mi niya u-unnuden mi."
22 Et kan Joshua ni hi-gaday "Nemnemnem yu huttan ni inhel yu. Hi-
gayu mismu hu nanghel ni hi APU DIOS hu u-unnuden yu."
23 Et kan Joshua ni hi-gaday "Hedin hannitan ey mahapul ni iwwalleng
yudda beken ni makulug ni dios ni yuka daydayawa, et isapatah yu e AP-
APU e Dios ni Israel ni ebuh hu daydayawen yu."
24 Kan mewan idan tutu-un humang dan Joshua ey "Em, ya AP-APU e
Dios tayu hu deyyawen mi ey u-unnuden mi tugun tu."
25 Et yan nunman ni aggew di Sekem e kad-an da, ey intudek Joshua hu
inhuhummangan da et idwat tun hi-gada hu edum ni tugun ni u-unnuden
da.
26 Impakitudek Joshua ida huyyan tugun di libluh ni neitudekan ni
Tugun. Ey immalan et-eteng ni batu et iha-ad tu etan di hengeg ni keyew
ni oak ni neihnup di pan-appitan nan APU DIOS.
27 Kantuddan emin etan ni tutu-uy "Huyyan batu hu penginnemneman
tayuddan emin ni inhel APU DIOS et yadda inhuhummangan tayu. Huyya
tistigu tayu e eleg tayu iwwalleng hi Apu Dios."
28 Negibbuh humman et paenamut Joshua ida tutu-ud nambebleyan da.

Ya neteyyan Joshua

29 Entanni ey netey hi Joshua e bega-en APU DIOS e u-ungngan Nun eman
ni hanggatut et hampulu toon tu.
30 Ingkulung dad etan di puyek ni bineltan tud Timnat Serah di
duntuduntug di Epraim di Duntug e Gaas di appit ni north.

31 Yan eman ni ketaggun Joshua ey hi APU DIOS hu dinaydayaw idan helag
Israel et anin ni neteyyan tu ey nanengtun hi Apu Dios hu dinaydayaw
da tep wadadda edum tun aap-apun nenang-ang idan panyaggudan dan
impenahding APU DIOS.
32 Ya etan genit Joseph ni inlapu dad Egypt ey ingkulung da damad Sekem
di puyek ni gintang Jacob ni hanggatut ni palatah ni silver idan lalakkin
u-ungngan Hamor e hi aman Sekem. Humman ni puyek hu bineltan idan
helag Joseph.
33 Netey hi Eleasar e u-ungngan Aaron et ikulung dad Gibeah e bebley
di duntuduntug di Epraim. Humman ni puyek hu bineltan ni u-ungnga tu
e hi Pinehas.

Judges

Ya meippanggep nunyan libluh e Judges

Huyyan libluh hu mengippeamta e eleg peka-u-unnuden idan helag Israel hu intugun nan APU DIOS ni hi-gadan mahapul ni petteyen dan emin hu nambebley di Kanaan niya hi-gatun ebuh hu daydayawen da niya pansilbian da. Nem nei-dum ida kumedek idan iKanaan et daydayawen da dios idan nunman ni nambebley diman. Hedin impahding idan helag Israel huyya ni in-abulut APU DIOS idan iKanaan ni mengubbat ni hi-gada ni inapput dadda.

Hedin neapput ida et ida kamanhelheltap, man ida kamantuttuyyun eleg da pengu-unnudan nan APU DIOS ni nampehemmehemmek idan hi-gatu ma-lat ihwang tuddad buhul da. Hedin hinumang APU DIOS hu dasal da, ni pinutuk tu hakey ni edum dan mengipappangngulun hi-gada niya mambalin ni huwet da. Et humman ni huwet da hu kamengippengngulun hi-gadan mengubbat ni buhul dan kamengippehelheltap ni hi-gada. Et hedin nekigubat ida, man daka apputadda buhul da et ida kameihwang.

Nem hedin netey etan kamengipappangngulun hi-gada, liniwwan ida mewan ni helag Israel hi APU DIOS ni nei-dum idaddan iKanaan ni mansilbin dios da. E-eggel ni neipahding hu henin nunya. Pinutuk nan APU DIOS hu hampulut epat ni nanhuluhulul ni nengipappangngulun hi-gada niya nengihwang ni hi-gadad buhul da ni nunyan emin ni toon.

Endi hu patul ni nunyan tsimpuh ni nan-ap-apun hi-gadan helag Israel. Ey gapu tep eleg da pinhed ni u-unnuden hi APU DIOS ey wada hakkeyey impahding tu hu kantun kayyaggud di tuka pannemnem. (17:6)

Ya neitudek eyad libluh:

1. Nginhay idan helag Israel hi APU DIOS niya eleg da pinhed ni u-unnuden. (chapters 1:1–3:6)
2. Impangulun Otniel ida helag Israel di gubat et pappegen da nan-ap-apuan idan iAram ni hi-gada. (chapter 3:7-11)
3. Impangulun Ehud ida helag Israel di gubat et pappegen da nan-ap-apuan idan iMoab ni hi-gada. (chapter 3:12-30)
4. Impangulun Samgar ida helag Israel et ihwang tudda. (chapter 3:31)
5. Impangulud Deborah nan Barak ida helag Israel di gubat, et pappegen da nan-ap-apuan idan iKanaan ni hi-gada. (chapters 4–5)
6. Impangulun Gideon ida helag Israel di gubat et pappegen da nan-ap-apuan idan iMidian ni hi-gada. (chapters 6–8)
7. Ya nan-ap-apuan nan Abimelek, hi Tola, hi Jair, hi Jeptah, hi Ibsan, hi Elon et hi Abdon. (chapters 9–12)
8. Ya nengapputan nan Samson idan iPilistia. (chapters 13–16)
9. Ya nangngehayan idan edum ni helag Israel nan APU DIOS et dayawen da dios ni kinapyan tuu. (chapters 17–18)
10. Ya nengubatan idan edum ni helag Israel idan helag Benjamin. (chapters 20–21)

Ya nengubatan idan helag Israel idan natdaan ni iKanaan

1 Yan neteyyan Joshua ey kan idan helag Israel nan APU DIOS ey “Hipan hi-gami hu memengngulun mengubbat idan iKanaan?”

2 Hinumang Apu Dios e kantuy "Ya helag Judah hu memengngulu.
Peapput kun hi-gada hu nambebley di Kanaan et mambebley idadman."
3 Kan idan helag Judah idan aaggi dan helag Simeon ey "Pakilaw
kayun hi-gami etan di neitudun hi-gamin bebley et mambabaddang itsun
mengubbat idan iKanaan et han dakeyu dama baddangi etan di neitudun
hi-gayun pambebleyan yu."
4 Et makibaddang ida helag Simeon di helag Judah ni an nengubat idan
iKanaan et yadda Perisite et peapput Apu Dios idan hi-gada. Pintey da
hampulun libun sindaluddan nunman ni buhul dad Besek.
5 Yadman hu nenammuan dan Adoni Besek e patul diman et makigubat
idan hi-gatu.
6 Bimmesik hi Adoni Besek nem pindug da et depapen da et putulen da
am-ama-an ni ngamay tu et ya heli tu.
7 Kan Adoni Besek ey "Yan nunman la ey impaputul ku am-ama-an ni
ngamay niya am-ama-an ni heli idan nepitun patul, et kamemi-pi-dit ni
kennen ni kame-gah di nakka pengngani. Yan nunya ey imbale Apu Dios
humman ni impahding kun hi-gada." Inlaw dad Jerusalem hi Adoni Besek
et matey diman.

Ya nanggepan idan helag Judah ni Jerusalem niya Hebron

8 Ginubat idan helag Judah hu Jerusalem et piliwen da. Pintey dadda hu
nambebley diman et legaben da etan bebley.
9 Et da pay gubaten ida iKanaan ni nampambebley di duntug, yad Negeb,
yad hengeg ni duntug niyaddad mamegan bebley di appit ni south.
10 Hinggep da mewan ida iKanaan e nambebley di Hebron e Kiriat Arbah
ngadan tun nunman et apputen dadda helag Seshai, yadda helag Ahiman
niyadda helag Talmai ni nambebley diman.

Hinggep Otniel hu Debir

11 Yan nalpuan dadman ey limmaw ida helag Judah di Debir e ya ngadan
tun nunman la ey Kiriat Seper.
12 Entanni ey kan Kaleb ey "Iddawat ku hi Aksah e u-ungngak ni bii et
ahwaen etan ni tuun menggep ni Kiriat Sepher."
13 Et hi Otniel e u-ungngan udidyan Kaleb e hi Kenas hu nanggep nunman
ni bebley et hi-gatu nengiahwan Aksah.
14 Nunman ni aggew ni pan-ahwaan da ey inhel Otniel nan Aksah e
mambeggan ametun mei-dum ni payew ni beltanen tu. Limmaw hi Aksah
nan ametu et kamenghep di kebayyu tu ey kan ametun hi-gatuy "Hipa
ibbagam?"
15 Kan Aksah ey "Edumim anhan hu pebeltan mun hi-gak tep eleg
medennumi etan puyek di Negeb ni indawat mu. Idwasi muwak anhan
ni puyek ni wada hebwak tu." Et idwat nan Kaleb ni hi-gatu hu hebwak
di ahpat niyad ehpen.

Ya nengenapputan idan helag Judah et ya helag Benjamin

16 Yan neni-yanan idan helag Judah ni Jericho ey nekilaw ida Kenite e
helag lan nan aman ahwan Moses, et ida mekibebley idan iAmalek etan di
eleg mebebleyin neihnup di Arad di Negeb.
17 Entanni ey ida nei-dum hu helag Judah idan helag Simeon, et
da gubaten ida iKanaan ni nambebley di Sephat, et apputen dadda et
bahbahen da humman ni bebley. Nginedanan da humman ni bebley ni
Hormah.

18 Sinekup da pay hu Gaza, ya Askelon, ya Ekron et yadda etan ekka-kut
ni bebley di nanlinikweh.
19 Sinekup da pay duntuduntug ni bebley tep binaddangan nan APU DIOS
ida. Nem eleg da degyunen etan ida nampambebley di nedeklan tep gumek
hu kalesah da.
20 Neidwat hu Hebron nan Kaleb tep humman dedan la hu inhel Moses
nunman. Hi Kaleb hu nenegyun idan tellun u-ungngan Anak.
21 Nem yadda helag Benjamin ey eleg dadda degyunen hu Jebusite ni
nambebley di Jerusalem et ingganah nunya ey nekibebley idadman.
22 Binaddangan daman APU DIOS ida hu helag Epraim nan Manasseh et
da gubaten hu Bethel.
23 Ya ngadan tun nunman lan nengitu-dakan dan an mansi-im ni nunman
ni bebley ey Lus.
24 Yan nunman ey hina-kupan idan nunman ni an nansiim hu hakey ni
lakin nalpullid etan di bebley et kandan hi-gatuy "Itudum hu dellanen min
umhegep eyad bebley yu et hemken daka."
25 Intudu tu dellanen da et lumaw ida helag Epraim nan Manasseh et
patyen dan emin hu nampambebley diman nem eleg da ilegat hu pamilyah
etan ni lakin nengitudun dellanen da.
26 Entanni ey limmaw huyyan lakin nekibebley di bebley idan Hittite et
mengapyan et-eteng ni bebley et ngadanan tun Lus, et humman ngadan tu
ingganah nunya.
27 Eleg degyunen idan helag Manasseh hu tuun nampambebley di Bet
Shan, yad Taanak, yad Dor, yad Ibleam, yad Megiddo niyadda etan bebley
di nanlinikweh, tep inhammad idan iKanaan ni nambebley diman et eleg
ida medegyun.

Yadda etan tutu-un eleg degyunen idan helag Israel

28 Yan eman ni wada law kabaelan idan iIsrael ey pinilit dadda humman
ni iKanaan ni mangngunnun neligat ni ngunu, nem eleg da pea-allaw
idadman ni bebley.
29 Hanniman ida daman helag nan Epraim e eleg dadda degyunen hu
iKanaan ni nambebley di Geser et mekibebley idan hi-gada.
30 Anin ida daman helag Sebulun et eleg da degyunen ida iKanaan ni
nambebley di Kitron niya Nahalol, et mekibebley idan hi-gada nem pinilit
daddan pangngunnun neligat ni ngunu.
31 Eleg dama handegyun idan helag Asher ida iKanaan ni nambebley di
Akko, yad Ahlab, yad Aksib, yad Helbah, yad Apek, yad Sidon niyad Rehob,
32 et gapu tep eleg dadda degyunen ey hi-gada daddakkel nambebleyan
da nem yadda helag Asher.
33 Eleg dama degyunen idan helag Naptali hu iKanaan ni nambebley di
Bet Semes niyad Bet Anat. Nekibebley idan hi-gada et pambalin daddan
pangngungngunnu da.
34 Yadda helag Dan man nambebley ida etan di duntuduntug tep kaikka-
leg idan Amorite ni dayyuan dad nedeklan.
35 Yadda Amorite ey eleg ida medegyun tep inhammad dan nambebley
di Aijalon, yad Saalbim et yad Duntug e Heres nem yan eman ni et-eteng
law kabaelan idan helag Epraim et ya Manasseh ey pinilit dadda Amorite
ni mangngunnu henin himbut.
36 Ya pappeg ni bebley idan Amorite ey meippalpu etan di Keltad ni
Akrabbim ingganah melebbahan hu Sela.

2

Ya meippanggep etan ni anghel APU DIOS di Bokim

1 Limmaw hu anghel APU DIOS di Bokim e nalpud Gilgal et kantuddan
helag Israel ey "Ingkal dakeyud Egypt et ipengulu dakeyu eyad puyek ni
insapatah kuddan aammed yu. Yan nunman ey inhel ku e kangkuy 'Eggak
liwwana hu nekitbalan kun hi-gayu,
2 hanniman daman hi-gayu e entan tu liwwan et eleg kayu makitebbalan
idan nambebley di deya. Ey mahapul ni bahbahen yudda daka pan-appisi.'
Nem kele eleg yu u-unnuden humman ni inhel kun pehding yu. Kele yu
kinehing hu intugun ku?
3 Gapun nunyan impahding yu ey e-helek ni hi-gayu e eggak pe-kal ida
eya tutu-un nampambebley di deya et maielig idallin hebit ni hi-gayu ey
meewwis kayullin mandeyyaw ni dios da e kamei-ellig tu bitun kekenaan
yu."
4 Ginibbuh etan ni anghel APU DIOS ni inhel huyya ey ida kamampantet-
ul hu helag Israel,
5 et ngadanan da humman ni bebley ni Bokim e ya keibbellinan tu ey
'kamannengngih'. Et man-appit idan APU DIOS diman.

Ya neteyyan Joshua

6 Impaenamut Joshua ida tuu et wada hakey ey ida nambebley di
neitudun pambebleyan da.
7-9 Hi Joshua e bega-en APU DIOS e u-ungngan Nun ey netey eman ni
hanggatut et hampulu toon tu. Neikulung di Timnat Serah e tawid tu etan
di duntuduntug di Epraim di appit ni north di Duntug e Gaas. Yan nunman
ni ketaggun Joshua et yadda nangkea-amman eleg pay ni matey ni nenang-
ang emin idan kayyaggud ni impahding APU DIOS ey inu-unnud idan helag
Israel hi APU DIOS.

Ya nengisikedan idan helag Israel ni menaydayaw nan APU DIOS

10 Netey idan emin hu katoonan Joshua et maihullul ida hu kaungaungan
eleg mengamtan APU DIOS niyadda panyaggudan dan impenahding tu.
11 Et manliwat ida helag Israel tep impahding da eleg pinhed APU DIOS
ni nandayawan da dios e hi Baal.
12 Inwalleng da hi APU DIOS e Dios ni kadaydayawan aammed dan
nunman e nengihwang ni hi-gadad Egypt. Et dayawen da edum ni dios ni
kadeyyawaddan tuun nampambebley diman et pabunget da hi APU DIOS.
13 Tep insiked dan mandeyyaw nan APU DIOS et yadda dios dan hi Baal
ni hi Astoret hu pansilbian da.
14 Et gapuh ni bunget APU DIOS idan helag Israel ey in-abulut tun pan-
ellan idan buhul da et yadda mangkatekew hu wadan hi-gada. Et peapput
tuddan buhul dad nanlinikweh et endi law kabaelan dan mekihhanggan
hi-gada.
15 Ey emin hedin ida nekigubat man ida kameapput, tep eleg baddangin
APU DIOS ida tep humman dedan inhel tun hi-gadan pehding tu et humman
hu anggehemmek idelaw.
16 Entanni ey winedan APU DIOS hu huwet ni memaddang ni hi-gada et
apputen dadda buhul da.
17 Nem eleg da u-unnuda hu huwet da et yadda etan edum ni dios hu
nansilbian da niya dineyaw da. Beken ni heniddan a-ammed da e inu-
unnud da hi APU DIOS, tep hedin hi-gada, ey anggegannuy inwalleng da
hi-gatu.

18 Hedin wada pinutuk APU DIOS ni manhuwet ey tuka baddangi
ingganah ni mettey ma-lat ihwang tu hu tutu-ud buhul da, tep ka-
hehmekaddan APU DIOS di daka panhelheltapin kapehding ni buhul dan
hi-gada.
19 Nem hedin netey etan huwet ey imbangngad ida mewan ni tutu-un
mengippahding ni lawah e nema-ma hu daka pehpehding nem yadda la
a-ammed da. Daka deyyawa edum ni dios niya ida kamansilbin hi-gada.
Eleg da pinhed ni dedkugen hu lawah niya daka pannananeng ngehay da.
20 Et humman hu nemahhig bunget APU DIOS ni hi-gadan helag Israel e
kantuy "Gapu tep eleg u-unnuden idan nunyan tutu-u hu nekitbalan ku
lan aammed da ey
21 eggak degyunadda eya tutu-u eyad bebley ni eleg degyunen Joshua ey
netey.
22 Tep ussalen kuddan pematnak ni helag Israel et ang-angen ku hedin
u-unnuden da-ak e henidda lan aammed da winu eleg."
23 Et humman hu nengiebulutan APU DIOS ni mannenneng ida etan
nambebley diman, et eleg tu iebulut ni apputen Joshua idan emin et
medegyun ida.

3

Yadda etan natdaan ni tutu-ud Kanaan

1 Impannaneng APU DIOS dedan hu edum ni nambebley ma-lat pematna
tuddan helag Israel ni eleg meniktam ni nekigubat di Kanaan,
2 niya ma-lat tuttudduan tuddan pehding dan mekiggubbat tep eleg da
ni patnaan ni mekiggubbat.
3 Yadda eleg medegyun ey yadda etan liman patul ni iPilistia et yadda
tutu-u da, emin ida iKanaan, yadda iSidon, yadda Hibite ni nambebley di
duduntug di Lebanon neipalpud Baal ingganah di keltad di Hamat.
4 Mukun nisi nannaneng ida huyyan tutu-u, ey ma-lat pematnan APU
DIOS idan helag Israel hedin u-unnuden da Tugun tun intugun Moses idan
aammed da.
5 Et makibebley idan iKanaan, yadda Hittite, yadda Amorite, yadda
Perisite, yadda Hibite et yadda Jebusite.
6 Ey nekiepuddan hi-gada et dayawen da hu dios idan nunman ni
nekiepuan da.

Yadda huwet ni helag Israel

7 Nanliwat ida helag Israel ey inwalleng da hi APU DIOS et daydayawen
da hu beken ni makulug ni dios e di Baal nan Asherah.
8 Et bumunget hi APU DIOS ni hi-gada et peapput tuddan nan Kushan
Rishathaim e patul ni Mesopotamia et man-ap-apun hi-gadan walun toon.
9 Entanniy nampehemmehemmek idan APU DIOS et putuken tu hi Otniel
e u-ungngan Kenas e udidyan Kaleb ni mengihwang ni hi-gada.
10 Wada hu Ispirituh APU DIOS ni hi-gatu et mambalin ni huwet ni
mengipappangngulun helag Israel. Nekigubat ni patul ni Mesopotamia ey
binaddangan APU DIOS et mengapput.
11 Neipalpun nunman ey wada linggep di bebley idan helag Israel ni
na-pat ni toon ingganah ni neteyyan Otniel.
12 Entanniy nanliwat ida mewan hu helag Israel nan APU DIOS et
pambalin tu hi Eglon e patul di Moab ni man-ap-apun hi-gada.
13 Inewis Eglon ida Amorite niyadda Amalekite et baddangan dan
nengubat idan helag Israel et piliwen da Jericho.

14 Et man-ap-apu hi Eglon ni hi-gadan hampulut walun toon.
15 Entanni ey nampehemmehemmek ida mewan hu helag Israel nan APU
DIOS, et putuken tu hi Ehud e neiggid ni mengihwang ni hi-gada. Hi-gatu hu
u-ungngan Gera e helag Benjamin. Entanni ey intu-dak idan helag Israel
ni mengillaw ni buwis dan Eglon e patul di Moab.
16 Nengapya hi Ehud ni ispadah e hakey et kagedwah ni piyeh hu
kedukkey tu. Intakap tu humman di wannan ni ulpu tu et hanian tun
balwasi tu.
17 Et lumaw e intabin tu etan buwis ni tu iddawat nan Eglon e patul di
Moab e mateban peteg ni tuu.
18 Negibbuh ni indawat Ehud etan buwis et paenamut tudda edum tun
nangnged idan nunman.
19 Dimmateng hi Ehud etan di kad-an idan tuttu-un batun neihnup di
Gilgal ey nambangngad et kantun Eglon e patul ey "Wada pinhed kun
peamtan hi-gam e patul nem ebuh kan penghelan ku."
Et iolden Eglon idan bega-en tu e um-i-ineng ida niya um-a-allaw ida.
20 Neihnup hi Ehud etan ni patul e kamanyuyyuddung etan di
metengtengnin ni kuwaltuh di ahpat et kantuy "Wada pinhed APU DIOS
ni peamtan hi-gam." An um-ehneng hi Eglon ey
21 inuknut ni willin ngamay Ehud etan ispadah ni neitekap di wannan
ni ulpu tu, et tewiken tu egeh nan Eglon e patul.
22 Himmalem ni peteg hu neitwikan etan ni ispadah ey neli-muh etan
palek tu et mehephepan ni taba ey himmawang di beneg tu. Et eleg law
guyuden nan Ehud.
23 Inlekbin Ehud etan habyen et ialladdu tu et umhep,
24 et manglaw. Immalidda etan bega-en ni patul nem neilekbi hu habyen
et kanda na-mu nem wadad kahhilyad bawang,
25 et hehheggeden da. Nem ayepaw ey eleg meukkat etan patul da et
umladdan alladdu et alladduen da ey inang-ang da e netey etan patul di
det-al.
26 Yan nunman ni kapenehheggediddan bega-en etan ni patul ni
pengibbeghulan tun lekbi ey indalan Ehud etan di kad-an idan tuttu-un
batun dios da et bumsik di Seirah.
27 Dimmateng di duntuduntug ni bebley di Epraim et patnul tu tang-
guyup ma-lat peamta tuddan edum tun helag Israel e mandaddan idan
mekiggubbat et ipengulu tudda.
28 Kantun hi-gaday "Kaiunud kayun hi-gak tep peapput APU DIOS ni hi-
gatsu ida eya buhul tayun iMoab." Limmaw ida et hegepen da etan bebley
ni kapan-agwatiddan iMoab di Wangwang e Jordan et endi iebulut dan
nan-agwat diman.
29 Yan nunman ni aggew ey pintey da hu hampulun libun keka-ka-letan
niya ketultuledan ni sindalud Moab e endin hekey hu bimmesik.
30 Et man-ap-apun nunman ni aggew hu helag Israel di Moab et
luminggep hu bebley dan newalun toon.
31 Neitu-nud hi Samgar e u-ungngan Anat nan Ehud ni nanhuwet. Hi-
gatu dama nengihwang ni Israel e pintey tu hu enem ni gatut ni iPilistia e
inusal tu hu hulkud ni kapan-ebbul ni baka.

4

Hi Deborah et hi Barak

1 Netey hi Ehud ey nanliwat ida mewan hu helag Israel nan APU DIOS.

2 Et peapput nan APU DIOS idan etan ni patul di Kanaan e hi Jabin e
nanha-ad di Hagor e bebley diman. Hi Sisera e nambebley di Haroshet
Haggoyim hu ap-apuddan sindalu tu.
3 Heyam ni gatut ni kalesah ni gumek hu kaussalan Jabin ni mekiggubbat.
Impanhelheltap tuddan peteg hu helag Israel ni dewampulu toon et
mampehemmehemmek ida mewan nan APU DIOS.

4 Hi Deborah e biin prophet e ahwan Lappidot hu huwet idan helag Israel
ni nunman.
5 Hi-gatu kapengillawiddan tuud Israel ni diklamuh da, et ipenuh tu etan
di hengeg ni kandan Palmah nan Deborah e nambattanan ni Ramah niya
Bethel di duntuduntug ni bebley di Epraim.
6 Hakey ni aggew ey impaeyag tu hi Barak e u-ungngan Abinoam e
nambebley di Kedes di Naptali et kantun hi-gatuy "In-olden nan APU DIOS
e Dios ni Israel e kantuy 'Ikuyug mu hu hampulun libun sindalun helag
Naptali nan Sebulun et ipengulum idad duntug di Tabor.
7 Teppangak ali hi Sisera e ap-apun sindalun Jabin e patul et i-li tudda
kalesah tu niyadda sindalu tu et gubaten dakeyu etan di Wangwang e
Kishon, nem baddangan dakeyun hi-gak et apputen yudda.' "

8 Himmumang hi Barak ey kantuy "U-unnuden ku et umlawwak hedin
meki-li kan hi-gak. Nem eleggak umlaw hedin eleg ka mekillaw."

9 Kan Deborah ey "Mekillawwak. Nem gapu tep henin nuntan hu pinhed
mu ey beken ni hi-gam hu mengeddan ni meiddeyyaw ni pengapputan tayu
tep peapput nan APU DIOS hi Sisera di hakey ni bii." Et makilaw hi Deborah
nan Barak di Kedes.
10 Ingkuyug Barak hu hampulun libun helag nan Sebulun et hi Naptali
et ipengulu tuddad Kedes e nekilaw hi Deborah ni hi-gada.

11 Wada hakey ni Kenite e hi Heber e hini-yan tudda edum tun Kenite e
helag Hobab e agin ahwan Moses et mengapyan kampud neihnup di Kedes
etan di kad-an ni keyew ni oak di Saananim.

12 Yan nengamtaan Sisera e nanteyed hi Barak e u-ungngan Abinoam di
Duntug e Tabor,
13 ey impaeyag tun emin hu sindalu tu et ya etan heyam ni gatut ni
sindalu tun nampangkalesah ni wadad Haroshet Haggoyim et ipengulu
tuddad Wangwang e Kishon.

14 Yan nunman dama ey kan Deborah nan Barak ey "Pandaddan kayu.
Hi APU DIOS hu mengippengngulun hi-gayu et apputen yu hi Sisera nunyan
aggew." Et dumayyud Barak et hampulun libun sindalu tud Duntug e
Tabor.
15 Ginubat idan sindalun Barak hu sindaluddan Sisera ey impatekut APU
DIOS hi Sisera niyadda sindalu tu anin ida etan sindalun nampangkalesah.
Entanniy dimmep-a hi Sisera di kalesah tu et bumsik.
16 Nampedug di Barak ida etan nampangkalesah et yadda sindalun Sisera
ingganah di Haroshet Haggoyim et patyen daddan emin et endi hakey ni
natdaan.
17 Hedin hi Sisera man bimmesik di kampun Jael e ahwan Heber e Kenite
tep kayyaggud hu kapekiddagyumin pamilyah Heber nan hi Jabin e patul
ni Hasor.
18 An dinammun Jael e ahwan Heber hi Sisera et kantuy "Hegep ka e
Apu, eyad kampu mi. Entan takut." Himmegep hi Sisera et likbutan Jael
ni wangal.

19 Kan Sisera nan Jael ey "Ala kalli anhan ni danum tep na-wewwak."
Inukat Jael etan katat ni neiha-adan ni gatas et painuman tu et hantu
mewan likbuti.
20 Kantun Jael ey "Ehneng ka eyad habyen ni kampu et hedin wada um-
alin mengibbegga hedin wada tuudya, kammuy endi."
21 Nem neuyeng hi Sisera tep neka-atu ey an inlan Jael hu paghek niya
massilyo, et mambabbabbal ni limmaw di kad-an tu et ipa-pa tu hu paghek
di pinigging ni ulu tu, et manhawwang lad puyek et matey.
22 Entanni ey immali hi Barak ni menemmak nan Sisera. An dinammun
Jael et kantuy "Ikay et nak itudu etan tuun muka panhemmaka."
Himmegep hi Barak ey inang-ang tu hi Sisera e nepaghekan hu ulu tu
e netey.
23 Yan nunman ni aggew ey inang-ang idan helag Israel e impaapput APU
DIOS hi Jabin e patul ni Kanaan ni hi-gada.
24 Neipalpun nunman ey kamangkewedda dama law hu kabalinan idan
helag Israel et lektattuy daka apputad gubat hi Jabin e patul et entanniy
binahbah da hu nampatulan tu.

5

Ya a-appeh di Deborah nan Barak

1 In-a-appeh di Deborah nan Barak e u-ungngan Abinoam huyyan a-
appeh ni nunman ni aggew:
2 "Hi APU DIOS hu medeyyaw! Tep timmuled ida helag Israel ni
mekiggubbat.
3 Dengel yu e papatul ey hi-gayun aap-apu tep ia-appehak hu APU DIOS e
Dios ni Israel ey manggangha-ak ni pandeyyaw kun hi-gatu.
4 APU DIOS, yan neni-yanam ni Seir et labham hu Edom ey nanyegyeg
eyad puyek ey inggah ni kulput di kabunyan hu udan.
5 Ey nanyegyeg ida duntug eman ni immallian mu, APU DIOS. Anin etan
ni Duntug e Sinai e kad-an APU DIOS e Dios ni Israel ey nanyegyeg!
6 Yan ketaggud Samgar e u-ungngan Anat et hi Jael ey kaillikweh ni tuu
e eleg da iddalan di keltad!
7 Hahhakkey hu tuun natdaan di Israel ingganah eman ni wada-ak e hi
Deborah e kamei-ellig ni inan iIsrael.
8 Ya nenaydayawan idan helag Israel ni edum ni dios ey ginubat dadda.
Ey endi anin hakey ew ngun etan idan na-pat ni libun sindalu dan
nengiehneng ni bebley da.
9 Et-eteng amleng ku eyaddan ap-apud Israel et yadda etan kamengu-
unnud. Hi APU DIOS hu medeyyaw.
10 Hi-gayun nantakkay di kakkayyaggud ni kebayyu, ey yimmudung di
kayyagud ni depen tu, dengel yu! Ey hi-gayun mahapul ni mandellan di
keltad,
11 ey dengel yudda eya kaman-a-appeh di kad-an ni ahhullan. Daka i-
ena-appeh hu nengapputan APU DIOS niyadda sindalu tun helag Israel.
Entanniy limmaw ida tuun APU DIOS di heggeppan di bebley da.
12 'Inah ka, Deborah! Ipengulum et man-a-apeh itsu. Ey hi-gam Barak e
u-ungngan Abinoam, ilaw mudda hu ingkalebut mu.'
13 Yadda natdaan ni tuun APU DIOS ey nandayyuddad Duntug e Tabor ni
an mekiggubbat idan nangka-let ni sindalu.

14 Nalpuddad Epraim e bebley ida la nin Amalekite, neitu-nud ida dama
helag Benjamin. Yadda helag Makir hu nengipengulun hi-gada ey yadda
helag Sebulun hu ap-apu da.
15 Yadda dama helag Issakar ey nekilaw idan Deborah nan Barak ni
an nekigubat e neiunnud idan hi-gatud nedayyukung. Nem yadda helag
Reuben ey ida kamandewadewa.
16 Kele kayu nanha-ad di bebley yu di kad-an idan kalneroh yu? Kaw
ma-lat deddengngelen yu pengeyyagan idan kamampattul ni kalneroh da?
Em, ida kamandewadewa helag Reuben.
17 Yadda dama helag Gad ey nannaneng idad appit ni kasimmilin aggew
di Jordan et yadda helag Dan ey nannaneng idad bebley dad neihnup di
kadekkalin bapor. Yadda helag Asher ey nannaneng idad bebley dad gilig
ni baybay.
18 Nem hedin yadda helag Sebulun nan Naptali ey inlamangan da biyag
da et ida makigubat.
19 Hedin yadda papatul ni Kanaan ey nekigubat idad Taanak e neihnup
di hebwak ni Megiddo, nem endi inla dan silber niya hipan kakinedangyan
nunman ni bebley.
20 Ey yadda bittuwen di kabunyan ey ingeh tu nekigubat idan Sisera.
21 In-anud ni Wangwang e Kishon idan emin. Huyyan Wangwang e
Kishon ey wada dedangngun nebayag. Kangkud annel kuy ‘Entan takut,
pekedhel mu nemnem mu!’
22 Heniddalli kidul hu dakel ni kebayyun Sisera ni kamemsik.
23 Kan anghel Apu Dios ey ‘Meiddutan ida tutu-ud Meros tep eleg ida
lumaw ni nemaddang nan Apu Dios ni nekigubat idan neka-let ni sindalu.’
24 Hi Jael e ahwan Heber e Kenite hu mebendisyonan ni et-eteng di emin
ni biin kamanha-ad di kampu.
25 Nambagah Sisera ni danum nem ya gatas indawat tun inha-ad tud
kayyaggud ni basuh e henin kaussaladdan patul.
26 Nem entanni ey inedang ni willi tu hu paghek ni kampu et alen ni
wannan tu hu massilyu et ipa-pa tu etan paghek di ulun Sisera di pinigging
ni ulu tu.
27 Et matey di kad-an ni heli tu.
28 Ey immen hi inan Sisera e kaman-uh-uhdung di habhabyen. Tuka
hehheggeda keibbangngadan tu. Kantuy ‘Kele ayepaw ey endin kameib-
bangngad nan Sisera ni nanlugan di kalesah tu? Kele endi kamedngel ni
kalesah?’
29 Himmumang etan nekannemneman ni biin bega-en tu ey tuka
ippenidwa e kantuy
30 ‘Immen ida na-mun daka panggegedwa hu hipan kinedangyan ni
inla da etan di bebley ni ginubat da. Hanhakkey winu handedwan bii
hu in-epeng idan sindalu, ey kakkayyaggud ni balwasin inlan Sisera niya
kayyaggud alin babalwasin nebordaan hu iddawat tun hi-gak.’
31 Apu Dios, emin et anhan hu buhul mu ey mettey idan henin neteyyan
Sisera! Nem emin ida et hu kamenaydayaw ni hi-gam ey heniddan aggew
e kaumhili hedin pimmetang.”
Entanni ey wada law hu limminggep di bebley dan na-pat ni toon.

6

Hi Gideon

1 Entanni mewan ey nanliwat ida iIsrael nan APU DIOS et peapput tuddan
iMidian et pan-ap-apu daddan pitun toon.
2 Ida kamanligligat hu iIsrael tep nemahhig hu kapehding idan iMidian
ni hi-gada et bumsik idad duntug et ida mampantalud leyang.
3 Hedin negibbuh ni nampantanem ida helag Israel ey nganngnanih
idan man-enni, limmaw ida iMidian, yadda iAmalek et yadda etan
nampambebley di appit ni kasimmilin aggew et dadda gubaten.
4 Ida kamangkampu etan di bebley ni nambahbah da hu edum ni
intanem idan helag Israel ingganah lad Gaza di appit ni south. Daka pan-
ala hu kalneroh da, baka da niya kebayyu da anin idan kennen.
5 Dakel idan peteg hu buhul dan nampantakkay di dakel ni kamel e eleg
ida mebillang, henin kadinakkel ni dudun. Intabin da hu babakka da et
manha-ad idad Israel ingganah endin hekey law hu kennen etan di bebley.
6 Gapuh nunman ni impahding idan iMidian ey nebisil ida helag Israel,
et mampehemmehemmek idan APU DIOS ma-lat baddangan tudda.
7 Yan nunman ni nampehemmehemmekan idan helag Israel nan APU
DIOS
8 ey intu-dak tu hakey ni prophet. Kantun hi-gada ey "Heninnuy hu inhel
AP-APU e Dios ni Israel: 'Dakeyu inewit di Egypt di nanhimbutan yu.
9 Binaddangan dakeyu et ihwang dakeyud yuka panhelheltapid Egypt et
yaddad edum ni buhul yu. Dinegyun kudda nampambebley eyad bebley
yu et idwat kun hi-gayu huyyan bebley da.
10 Et kangkun hi-gayuy, Hi-gak hu AP-APU e Dios yu. Entan tu dayaw hu
dios idan iAmorite e kan bebley eyan nambebleyan yun nunya. Nem eleg
yuwak u-unnuden.' "
11 Kaman-illik hi Gideon e u-ungngan Joas e kamantattallu etan di daka
pangkekpalin grapes ma-lat eleg ang-angen idan iMidian ey immali hu
angel APU DIOS diman Oprah et yumudung etan di keyew e kandan oak
e intanem Joas e helag Abieser.
12 Nampeang-ang nan Gideon e kantuy "Hi-gam ni netuled ni mekiggub-
bat ey baddangan dakan APU DIOS!"
13 Himmumang hi Gideon ey kantuy "Apu, hedin makulug ni dakemi
kabaddangin APU DIOS, kele henin nunya kameippenahding ni hi-gami?
Ettu mewan etan kan idan aammed min miracle ni impenahding APU DIOS
ni nunman ey? Kanday 'Hi APU DIOS hu nengawit alin hi-gamid Egypt.' Ey
kele yan nunya ey in-abulut tun panhelheltap dakemiddan iMidian?"
14 Kan APU DIOS ni hi-gatuy "Iddawtan dakan elet mu ma-lat ihwang
mudda edum mun Israel et meihwang idaddan iMidian. Hi-gak mengittu-
dak ni hi-gam!"
15 Kan Gideon ey "Apu Dios, inna-nuk ni mengihwang idan helag Israel
ey ya pamilyah ku hu kekakkappuyan di helag Manasseh ey hi-gak hu endi
bilang tud pamilyah mi."
16 Nem hinumang APU DIOS e kantuy "Wada-ak ni ingganah ni
memaddang ni hi-gam et apputen mudda iMidian e heni hakey ni tuu
pekihhanggam."
17 Kan Gideon mewan ey "Hedin makulug ni baddangam muwak, peang-
ang mun hi-gak hu pengi-immatunak e makulug e hi APU DIOS immehel ni
hi-gak.
18 Entan ni elaw anhan et nak ali alen hu i-appit kun hi-gam." Kan APU
DIOS ey "Hehgeden daka."
19 Impapuut Gideon ni limmaw di baley da et kelengen tu hu pakeetteng
tun gelding et iheeng tu et mengapyan sinapay ni eleg mekamdugan ni

mampelbag. Inha-ad tud basket etan detag et ya ihhibul di banga et ilaw
tu etan ni anghel APU DIOS ni wadad hengeg ni keyew e oak.
20 Kan etan ni anghel APU DIOS ey "Iha-ad mu eya detag et ya sinapay di
batu et duyagan mun ihhibul." Inu-unnud Gideon et hanniman impahding
tu.
21 Intedek etan ni anghel APU DIOS hu hulkud ni singnged tu etan di
detag niyad sinapay, ey pinhakkeyey simmebel et giheben tu etan detag et
ya sinapay. Endi maptek ey ettukaw etan anghel APU DIOS.

22 Humman nengamtaan tu e anghel APU DIOS etan nekiungbal tu et
tumekut e kantuy "Keta-ta-geyyan ni AP-APU, inang-ang ku angah ni angel
mu!"
23 Nem kan APU DIOS ni hi-gatuy ey "Umlinggep ka kaya. Entan takut.
Eleg ka mettey."
24 Nengapya hi Gideon ni pan-appitan nan APU DIOS et ngadanan tun
'Hi APU DIOS hu kakelpuin linggep.' Nanengtun nunyan wadad Oprah
humman ni pan-appitan e puyek idan helag Abieser.

25 Nunman ni hileng ey kan APU DIOS nan Gideon ey "Mu ala etan
meikkadwan kekakkayyaggudan ni bulug ni bakan amam e pitu toon tu.
Bahbah mu hu kapan-appisin amam nan Baal ey anin etan tukud ni daka
penginnemnemin dios da e hi Asherah.
26 Et mengapya kan nehammad ey neiyayyaggud ni pan-appitan yun
hi-gak e AP-APU e Dios yud ta-pew ni duntug. I-appit mun kagihheba
humman ni baka. Usal mun penungngu humman ni tukud dan daka
penginnemnemin Asherah."
27 Ineyagan Gideon hu hampulun bega-en tu et ipahding da hu inhel
APU DIOS ni pehding tu. Impahding dan hileng tep kaumtakut hi Gideon ni
pengamtaan idan edum ni tuun wadad baley ametu niyadda bimmebley.

28 Newa-wan nunman ey inang-ang idan tutu-u e nebahbah etan daka
pan-appisin Baal niya etan neitu-bek ni tukud ni daka penginnemnemin
Asherah niya inang-ang da e wada neiappit ni bulug ni baka etan di
pakekapyan pan-appitan.
29 Kan idan tuuy "Hipa nengipahding nunya?" Da minenahmahan ey
neamtaan da e hi Gideon e u-ungngan Joas hu nengipahding.
30 Et kandan Joas ey "Ayagim etan u-ungngam di deya tep mahapul ni
mettey tep tu binahbah etan pan-appitan nan Baal et ya etan kapengin-
nemnemin Asherah."
31 Nem intekuk Joas ni hi-gada e kantuy "Kele hi-gayu hu kamengi-
ehneng nan Baal? Kele kayu mekihhangga gapuh ni hi-gatu? Emin ida
kamekihhangga gapuh nan Baal ey mettey idan mangkewa-wa. Hedin
makulug ni dios hi Baal, kenamung tu ngun mengi-ehneng ni annel tu,
et hi-gatu ngu memahbah etan ni nemahbah ni altar tu."
32 Neipalpun nunman ey nginadnan da hi Gideon ni "Jerub Baal". Hedin
ya keibbellinan tu 'I-ehneng Baal hu annel tu.' Tep binahbah tu hu daka
pan-appisin Baal.

33 Entanni ey nan-edum hu sindalun Midian et ya Amalek et yadda
etan nampambebley di appit ni kasimmilin aggew ni an mengubbat idan
helag Israel. Inagwat da hu Wangwang e Jordan et mangkampuddad
nandeklanan tud Jesreel.
34 Entanniy newada hu Ispirituh APU DIOS nan Gideon et patnul tu
tangguyup e humman immatun ni pekiggubbatan idan tuu ey immalidda
helag Abieser.

35 Nenu-dak mewan et paeyag tudda helag Manasseh, yadda helag Asher,
yadda helag Sebulun et ya helag Naptali et mei-dum ida dama.
36 Nekiungbal hi Gideon nan Apu Dios et kantuy "Hedin makulug etan
inhel mun hi-gak e ussalen muwak ni mengihwang ni helag Israel,
37 yahhuy ali pengamtaak ni kakulugan tu. Ihha-ad ku eya mahdel ni
luput ni nekapyad dutdut ni kalneroh eyad det-al ni mika pan-illikin hileng.
Hedin mewa-wa ey ebuh eya luput ni na-bel ni delnu ey mamega hu puyek,
humman pengamtaak e makulug ni hi-gak pinutuk mun ni mengi-ehneng
eyaddan edum kun helag Israel."
38 Ey tu-wangun neipahding humman. Bimmangun hi Gideon ni newa-
waan tu et peghetan tu etan luput ey napnu hu mahukung ni duyu.
39 Nem kan mewan Gideon nan Apu Dios ey "Entan anhan bunget ni
hi-gak et wada hu hakey law ni ebuh ni ibbagak. Pinhed kun yan nunya
ey ya puyek hu me-bel nem mannenneng ni mamega eya luput."
40 Et yan nunman ni hileng ey impahding Apu Dios hu imbagan Gideon
ni pehding tu. Nekamma-ganan etan luput ni newa-waan tu ey na-bel hu
puyek ni delnu.

7

Ya nengapputan nan Gideon idan iMidian

1 Kamangkewa-wa ey nandaddan di Gideon et yadda sindalu tu et ida
mangkampud hebwak di Harod. Nangkampudda dama hu iMidian di
nandeklan e neihnup di duntug di Moreh di appit ni north.
2 Kan Apu Dios nan Gideon ey "Dakel ni peteg hu sindalun ingkuyug
mun nak ihhangaddan iMidian. Hedin umlaw idan emin ni mekiggubbat
et mengapput ida, mampahhiya idalli e kanday hi-gada nengihwang ni
annel da tep dakel ida.
3 Et humman hu, kammun hi-gada ey 'Hipan hi-gayu hu kaumtakut ni
mekiggubbat? Heballi ew hi-yanen tu eya duntug e Gilead et umenamut.' "
Inhel Gideon huyya ey immanemut ida dewampulu et dewwan libun
sindalu tu et matdaan ida hu hampulun libu.
4 Nem kan mewan Apu Dios nan Gideon ey "Dakel ida pay ni peteg. Ilaw
muddad hebwak et hi-gak hu mampilli hedin hipan hi-gada hu mekillaw
ey hipa eleg."
5 Inlaw Gideon idad hebwak ey kan Apu Dios ni hi-gatuy "Appil mudda
hu tuum ni daka i-inum di tepayya da e henin kapenginnum ni ahhu. Ey
appil mudda hu mandukkun ey intumuk da bungut dad danum et uminum
ida."
6 Entanniy telunggatut ni ebuh hu imminum di tepayya da. Emin ida etan
edum ey nandukkun ida et itumuk da bungut dan imminum ni danum.
7 Et kan Apu Dios nan Gideon ey "Yadda eya telunggatut ni ebuh ni
sindalum hu nak ihhanggan mengubbat idan iMidian et pengapput kudda
et meihwang kayu. Ehel mudda etan ni edum et umenamut ida."
8 Et al-en Gideon ida usal ni neidwat ida etan di edum ni sindalu, anin
idan tangguyup ni nekapyad ha-duk ni lakkitun kalneroh et paenamut
tudda. Ebuh ida etan telunggatut ni nanha-ad. Yadda nangkampuddad
iMidian ey nandeklan di ehpen ni nangkampuan di Gideon.
9 Nunman ni hileng ey kan Apu Dios nan Gideon ey "Bangun ka et
mandayyu kad kampuddan iMidian et mu gubaten ida tep peapput kuddan
hi-gam.

10 Nem hedin umtakut kan mengubbat ni hi-gada, awit mu hi Purah e
bega-en mu et kadwaan daka et dumayyu kayud kampuddan iMidian.
11 Dengel yu hu ung-ungbal da et umtuled kayun mengubbat ni hi-gada.”
Et lumaw di Gideon nan Purah di gilig ni kampuddan buhul da.
12 Yadda iMidian, yadda iAmalek et yadda nalpud eleg mebebleyi ey
nangkampuddad nedeklan ey dakel ida e henidda dudun. Ey dakel pay
kamel da henin kedakkel ni palnah di gilig ni baybay.
13 Dimmateng hi Gideon etan di kampun buhul da ey dingngel tu hu
hakey ni tuun tukapan-e-hela etan ni kadwa tu hu ini-innep tu. Kantuy
“Ini-innep ku e wada kumangngu hu sinapay e neulin ali et meka-iptek
eyad kampu tayun iMidian et tu-lien tu!”
14 Kan etan ni kadwa tuy “Hakey ni ebuh hu keibbellinan nuntan.
Baddangan Apu Dios hi Gideon e u-ungngan Joas et apputen daitsun
iMidian et yadda etan umbaddang ni hi-gatsun mekiggubbat.”
15 Dingngel Gideon humman ni ini-innep nunman ni tuu et ya inhel
etan ni kadwa tun keibbellinan tu ey nanyuung et mampesalamat nan Apu
Dios. Nambangngad di kampu da et kantuy “Bangun kayu tep baddangan
daitsun Apu Dios et apputen tayudda iMidian!”
16 Impantelu tudda etan telunggatut ni tuu tu et idwatan tuddan
hanhakkey ni tangguyup et ya hanhakkey ni bewed e wada hinullat ni
dilag.
17 Et kantun hi-gaday “Iang-ang yun hi-gak et hedin dimmatengngak di
gilig ni kampu da ey u-unnud yu hu pehding ku.
18 Hedin impatnul idan edum ku hu tangguyup da, patnul yu daman
wadad ba-hil ni kampu ey intekuk yu e kanyuy ‘Mekiggubbat itsu et
iehneng tayu hi Apu Dios et hi Gideon.’ ”
19 Nelabah hu gawan hileng e yan nunman hu kapanhullulliddan
guwalya ey dimmateng hi Gideon et yadda edum tud gilig ni kampuddan
iMidian. Impatnul da hu tangguyup da et pehiken da etan ida bewed ni
singnged da.
20 Inu-unnud ida etan ni dewwan grupuh hu impahding di Gideon.
Singnged ni willin ngamay da hu dilag ey singnged ni wannan da hu
tangguyup da. Ida kamantetekkuk e kanday “Ussalen tayu ispadah tayun
mekiggubbat et iehneng tayu hi Apu Dios et hi Gideon!”
21 Immehneng idan emin di pustuh dad nanlinikweh di kampuddan
iMidian, et ang-ang-angen daddan simmakut e wada hakkeyey bimmesik
ey ida kamantetekkuk.
22 Yan nengipatnulan idan etan ni telunggatut ni sindalun Gideon
ni tangguyup da ey sillak Apu Dios nemnem ida etan ni buhul da et
mampapatey ida. Hedin yadda etan eleg matey man namsik idad Betsittah
ingganah lad Sarethan et yad Abel Meholah e neihnup di Tabbat.
23 Impaeyag Gideon ida helag Naptali, yadda helag Asher niyadda helag
Manasseh et pedugen dadda bimmesik ni iMidian.
24 Nenu-dak ni an menghel idan iEpraim ni nambebley di duntug et
kandan hi-gaday “Pandayyu kayu et tayudda gubaten hu iMidian. Panlehet
kayud Wangwang e Jordan et yad kulukul di Betbarah ma-lat eleg ida man-
agwat.” Neamung ida helag Epraim et u-unnuden da humman ni inhel
Gideon.
25 Dimpap da etan dewwan ap-apun sindaluddan iMidian e di Oreb nan
Seeb. Pintey da hi Oreb etan di kandan Batun Oreb et patyen da dama hi
Seeb etan di kandan Kapangkekpalin Seeb et ituluy dan nampamdug etan

idan edum ni iMidian. Entanniy inlaw da hu ulun Oreb et hi Seeb nan Gideon di appit ni kasimmilin aggew di Jordan.

8

Ya pappeg tun neapputan idan iMidian

1 Entanniy kan idan iEpraim nan Gideon ey "Kele hanniman impahding
mu e eleg dakemi ayagan ni yu nengubatan idan iMidian ni laputu?" Daka
babballawa humman ni impahding Gideon et ida kamekittuttut ni hi-gatu.
2 Nem kan Gideon ni hi-gaday "Kaw beken ni kedukdul ni peteg hu
impahding yu nem ya impahding middan edum kun helag Abieser?
3 Tep gapuh ni baddang APU DIOS ni hi-gayu ey pintey yudda hu ap-apun
sindalun iMidian e di Oreb nan Seeb. Et humman hu kangkuy kedukdul
hu impahding yu." Dingngel da huyyan impanghel Gideon ey na-kal hu
bunget da.
4 Entanni ey inagwat Gideon etan Wangwang e Jordan e ingkuyug tudda
etan telunggatut ni sindalu tu et pampedugen dadda hu buhul da anin ni
nemahhig law atu da.
5 Dimmateng idad Sukkot ey kan Gideon idan bimmebley diman ey
"Idwasi yu anhan ida eya tuuk ni kennen da. Neka-atu ida ey mika
pampepduga etan dewwan patul ni Midian e di Sebah nan Salmunna."
6 Nem kan idan ap-apun Sukkot ey "Kele mi iddawtan ida sindalum ni
kennen da ey eleg da pay ni depapen di Sebah nan Salmunna?"
7 Kan Gideon ni hi-gaday "Hedin dedpapen mid Sebah nan Salmunna
gapuh ni baddang APU DIOS ey mambangngad kamilli et pambi-kien mi
laman yu e ussalen mi hebit di eleg mebebleyi."
8 Limmaw mewan hi Gideon di Penuel et mambagan kennen da ey heni
daman inhumang idan tuud Sukkot hu inhumang da.
9 Et kan Gideon ni hi-gaday "Hedin megibbuh ni mengapputtak man
mambangngaddak ali et bahbahen ku eya neita-gey ni yuka pang-
guwalyai."
10 Wadan nunman di Sebah nan Salmunna et yadda sindalu dan
hampulut liman libu di Karkor. Humman ida natdaan etan idan nan-
aaddum ni sindaluddan nambebley di appit ni kasimmilin aggew tep netey
ida hu hanggatut et dewampulun libun hi-gada.
11 Indalan di Gideon etan di dalan di appit ni kasimmilin aggew di Nobah
et yad Jogbehah et eleg amtaddan sindalun iMidian ey dimmateng idan
mengubbat ni hi-gada. Humman ni dalan hu kadellanaddan etan ni tuun
endi ustuh ni bebley da.
12 Bimmesik ida etan dewwan patul ni iMidian e di Sebah nan Salmunna
nem pindug di Gideon ida et depapen dadda et tumekut ida emin etan
sindalu da et kabsik ida.
13 Indalan di Gideon di dalan e Heres ni nambangngadan da.
14 Wada dinteng dadman ni kamenikken ni lakin iSukkot et depapen
da et mahmahan da niya impaitudek dan hi-gatu hu ngadan idan nepitut
pitun ap-apu niya opisyal di Sukkot.
15 Limmaw hi Gideon et kantun hi-gaday "Kaw hannemnem yu la
nakka pangkekdewin hi-gayun kennen idan tuuk ni neka-atu ey da-ak
kaheghegnuda e kanyuy eleg yuwak idawsi ingganah ni dedpapen mid
Sebah nan Salmunna? Adyadeh di Sebah nan Salmunna!"
16 Inla tudda hebit ni nalpud desert et panhelheltap tudda ap-apu niya
opisyal idan iSukkot ma-lat pan-adlan da.

17 Limmaw mewan di Penuel et bahbahen tu etan eta-gey ni baley ni
daka pangguwalyai et patyen tun emin hu lalakkin wadadman.
18 Entanniy minahmahan nan Gideon di Sebah nan Salmunna e kantuy
"Hipa ang-ang idan etan ni tuun pintey yud Tabor?"
Kandan hi-gatuy "Heniddan hi-gam e henidda u-ungngan patul."
19 Kan Gideon ey "Humman ida agik ni u-ungngan ina! Issapatah ku e
gullat ni eleg yudda patyen et eleg dakeyu dama petteya."
20 Inhangga tu etan di pengulwan ni u-ungnga tun laki et kantuy "Patey
mudda!" Nem eleg uknuten nan Jether hu ispadah tu tep u-ungnga pay ni
ey kaumtakut.
21 Kan di Sebah nan Salmunnah ey "Hi-gam pengipahding. Entan tu baal
eya u-ungngan mengippahding ni lebbeng ni pehding ni nenemneman." Et
patyen idan Gideon et alen tudda neibanggel di kamel da.
22 Entanni ey kan idan helag ni Israel ni hi-gatuy "Hi-gam law pan-ap-
apu mi ey meihhullul idalli u-ungngam et yaddalli inap-apum tep hi-gam
nengihwang ni hi-gamiddan iMidian."
23 Hinumang Gideon e kantuy "Eleg mabalin ni hi-gak winu ya u-ungngak
hu man-ap-apun hi-gayu tep hi Apu Dios hu pan-ap-apu tayu.
24 Wadan ebuh hakey ni ibbagak. Idwasi yuwak ni hanhakkey ni betling
ni inla yuddan buhul yu." (Nampambetling idan balituk etan buhul dan
helag Ismael.)
25 Kan idan tuuy "Eteng amleng min mengidwat ni hi-gam." Imbiklag da
hakey ni andukkey ni balwasi et wada hakkeyey immidwat ni balituk ni
betling ni inla daddan buhul da.
26 Limmaw di dewampulun kiloh hu bel-at idan indawat dan Gideon
e eleg pay mei-dum etan ida edum ni gamgam henin banggel, yadda
kakkayyaggud ni balwasiddan patul idan iMidian et yadda banggel ni
kamel da.
27 Kinapyan Gideon ni ephod etan ida balituk et iha-ad tud Oprah
e bebley tu. Nem entanni kumedek ey kadaydayawaddan helag Israel
humman ni ephod et lektattuy anin hi Gideon et yadda pamilyah tu ey
nambalin humman ni heni bitun naknaan da tep da law kadaydayawa
dama.
28 Hanneya neipahding ni nengapputan ni Israel ni Midian et eleg da
law gubbatadda. Neipalpun nunman ey wada linggep di bebley idan helag
Israel ni na-pat ni toon ingganah ni neteyyan Gideon.

Ya neteyyan Gideon

29 Hi Gideon ey nambangngad di bebley tud Oprah et manha-ad diman.
30 Limmaw di nepitu hu u-ungnga tun laki tep dakel hu inahwa tu.
31 Wada pay hu hakey ni u-ungngatun laki etan di hakey ni imbilang tun
ahwatun iSekem e nginedanan tun Abimelek.
32 Nea-amma hi Gideon e u-ungngan Joas et han matey et ikulung dad
kulung ametud Oprah e bebley dan helag Abieser.
33 Netey hi Gideon ey nanliwat ida mewan hu helag Israel et daydayawen
da hi Baal. Nambalin dan dios hi Baal-berit,
34 et eleg da law deyyawa hi Ap-Apu e Dios dan nengihwang ni hi-gadad
buhul da.
35 Eleg da pay peang-ang hu daka pampasalamat ni pamilyah nan Gideon
ni nengipahdingan tun dakel ni panyaggudan dan helag Israel.

9

Hi Abimelek e u-ungngan Gideon

1 Hakey aggew ey limmaw hi Abimelek e u-ungngan Gideon di Sekem ni
an menang-ang idan agin inetu et kantun hi-gada et yadda edum ni agin
inetu ey
2 "Ibega yuddan tutu-udya Sekem e kanyuy 'Kaw pinhed da, man-ap-
apun hi-gada etan ida nepitun lalakkin u-ungngan Gideon winu ya hakey
ni ebuh? Niya nemnem yu e agi yuwak daman hi-gayu.' "
3 Ida nekihummangan humman ni agin inetu etan idad tutu-ud Sekem
meipanggep nunman ni inhel Abimelek, ey nan-uunnud huhummangan
da e hi-gatu pan-ap-apu da tep agi da.
4 Indawtan dan nepitun palatah ni silber e inla dad tempol nan Baal
Berit, et penangdan tuddan endi silbi tun tuun nambalin ni sindalu tu et
maiunud idan hi-gatu.
5 Impangulu tuddad bebley ametud Oprah, et awiten dadda etan nepitun
lalakkin agi tu. Inlaw dadda etan di hakey ni batu et pateyen daddadman.
Nem bimmesik hi Jotham e udidyan et an mantalu.
6 Entanniy neamung ida tutu-ud Sekem di Betmillo etan di keyew e oak
etan di takdul ni tukud ni batud Sekem et pambalin da hi Abimelek ni
patul da.
7 Dingngel Jotham humman ni impahding da et manteyed di ta-pew
ni Duntug e Gerisim et itkuk tu e kantuy "Dengel yu, hi-gayun tutu-un
nambebley di Sekem, hedin pinhed yun dedngelen dakeyun APU DIOS.
8 Hakey ni aggew ey ninemnem idan keyew ni mampillin patul da et
kanda etan ni keyew ni olibah ey 'Hi-gam pampatul mi.'
9 Nem eleg tu tebalen tep kantuy 'Kaw nak issiked ni um-idwat ni lana
e kameussal ni kapandeyyawiddan dios ey kaussaladdan tutu-u?'
10 Minahmahan idan keyew dama etan ni fig e kanday 'Mampatul kan
hi-gami?'
11 Nem eleg tu dama tebalen. Kantuy 'Endi inna-nuk ni mampatul ni
hi-gayu tep eleg mabalin ni nak issiked ni umlameh ni kayyaggud niya
malumi-ih ni mekkan.'
12 Kan idan keyew etan ni wakal e grape ey 'Hi-gam pampatul mi.'
13 Nem kantuy 'Eleg mabalin ni hi-gak pampatul yu tep eggak pinhed ni
issiked ni umlameh ni daka kapyaan meinnum ni kamampean-anlan dios
et ya tuu.'
14 Lektattuy kan law idan keyew etan ni hebit ey 'Hi-gam ew hu pampatul
mi.'
15 Ey kan etan ni hebit ey 'Hedin makulug ni hi-gak hu pinhed yun
pampatul yu, ikeyuy et manhidum kayun hi-gak. Hedin eleg yu, peukkat
ku apuy etan di nahbitan ni pangak et malgab ida sedar di Lebanon.'
16-19 Gullat ni kayyaggud hu nemnem yun nemutukan yun pampatul yu
hi Abimelek e u-ungngan ama etan ni bega-en tu, um-amleng kayu et ni
hi-gatu, henin hi-gatu e um-amleng et ni hi-gayu. Ey gullat ni kayyaggud
impahding yu gapuh nan ama hi Gideon et hi-gamiddan u-ungnga tu,
linispituh yu et tep kalebbengan tu humman tep inlamngan tu biyag tun
nekigubatan tuddan iMidian et ihwang dakeyu. Nem eleg tep nginhay yu
et pateyen yudda nepitun lalakin u-ungnga tu etan di hakey ni batu. Et
yan nunya ey hi-gatu e hi Abimelek law hu patul yud Sekem.
20 Et humman hu gapuh ni nunman ni lawah ni impahding yu ey
kayyaggud et hedin man-imbabahbah kayu e kamei-ellig ni meukkat hu

apuy nan Abimelek, ma-lat magheb kayun tutu-ud Sekem et yad Betmillo.
Ey meukkat et dama apuy ni hi-gayun tutu-ud Sekem et yad Betmillo et
magiheb hi Abimelek."
21 Ginibbuh Jotham hu inhel tu et bumsik, et an mambebley di Beer tep
kaumtakut nan agi tu hi Abimelek.
22 Nan-ap-apu hi Abimelek di Israel ni tellun toon.
23 Entanniy kinapyan Apu Dios hu lawah ni kapannemnem idan tuun
hi-gatu niya anin daman hi-gatu et nambalin ni anggebe-hel tudda tuu tu.
Et huyya gaputun nginhay idan tuu hi Abimelek.
24 Mukun neipahding ida huyya ey ma-lat ibleh Apu Dios hu impahding
Abimelek et yadda tutu-ud Sekem ni nemateyan dan nepitun lalakkin u-
ungngan Gideon.
25 Limmaw ida tutu-ud Sekem et da betaken hi Abimelek etan di
duntuduntug ey daka piliwa da hu limmun hipan kamelebbah diman. Nem
wada hu an nengidaddatteng ni nunyan nan Abimelek.
26 Yan nunman ni tsimpuh ey wada hi Gaal e u-ungngan Ebed ni limmaw
di Sekem, et an makibebley diman e ingkuyug tudda agi tu. Entanniy
nekapya dinel idan tuun hi-gatu.
27 Nedatngan etan sinnoon ni Piyestah ni Ani ey neamung ida tuud kad-
an ni tempol ni dios dad Sekem et manginum ida ey lawah hu ehel dan
Abimelek.
28 Kapan-itkuk Gaal e kantuy "Kaw hipa hi Abimelek? Kele ni-man itsu
mansilbin hi-gatu? Kaw makulug ni helag Sekem humman ni tuu? Tam u-
ungngan Gideon? Ey kaw beken hi Sebul hu opisyal tun kamengippaptek
ni kameippenahding di tuka pan-ap-apui? Pansilbi itsun Hamor e hi-gatu
ustuh ni nahlag nan Sekem. Kele itsu mansilbin Abimelek?
29 Gullat ni hi-gak hu man-ap-apu man petteyek hi Abimelek winu
kangkuy hi-gatuy 'Amung mudda sindalum et manggugubat itsu!' "
30 Dingngel nan Sebul e gobernor humman ni inhel Gaal ey nemahhig
bunget tu.
31 Nenu-dak ni an mengidaddatteng nan Abimelek e wadad Arumah e
kantuy "Immalid Gaal e u-ungngan Ebed niyadda agi tun an mekibbebley
di deya Sekem ey daka ipappangngulu tuun mangngenghay ni hi-gam.
32 Ali kayuddan sindalum ni hileng et kayu mantalud papayyew.
33 Hedin newa-wa et ka-ang-ang law dellanen man hinggep yu eya
bebley. Et hedin meukkat hi Gaal et yadda tuu tun mekiggubbat ey mabalin
ni pehding yu hu pinhed yun ippahding ni hi-gada."
34 Inu-unnud Abimelek et lumaw idadman ni hileng e impan-epat tun
ginenedwa sindalu tu, et mataluddad nanlinikweh di Sekem.
35 Kaman-eh-ehneng hi Gaal di eheb ni bebley ni neukatan idan sindalun
Abimelek di nantaluwan da.
36 Inang-ang Gaal ida ey kantun Sebul ey "Ang-ang mu kedi, wadadda
kamenayyun tuun nalpud duntug!"
Kan Sebul ey "Allinnew ni duntug ni heni tutu-u hu muka ang-ang-anga."
37 Nem kan Gaal mewan ey "Eleg, tutu-udda humman ni kamenayyun
nalpud duntug. Immen idalli pay iyallid keltad ni nalpud keyew e Oak ni
Kaman-ennap."
38 Et kan law nan Sebul ey "Ettu mewan etan hapit mun kammuy 'Hipa
ni-man hi Abimelek et daitsu pambega-en ni hi-gatu?' Hi-gada etan muka
nengngehaya! Lakkay et mudda gubaten!"
39 Et ipengulun Gaal hu tutu-ud Sekem et da gubaten di Abimelek,

40 nem neapput ida et bumsik. Dakel hu nangketey ni sindalun iSekem
e kepuppullay ida ingganah di eheb ni bebley.
41 Nanha-ad hi Abimelek di Arumah ey impa-kal nan Sebul hi Gaal et
yadda aaggi tud Sekem.
42 Newa-wan nunman ey implanuh idan tutu-ud Sekem ni meukkat idan
an mekiggubbat. Dingngel Abimelek humman ey
43 impantelu tun ginedwadda sindalu tu et ida manheged e nantaludda.
Inang-ang di Abimelek niyadda sindalu tu e kamangkeukkat ida tuud
Sekem di bebley ey neukat idad nantaluan da et gubaten dadda.
44 Et papuut di Abimelek et yadda sindalu tun limmaw ni mangguwalya
etan di eheb ni Sekem. Yadda etan dewwan grupuh nunman ni sindalu ey
dadda pintey etan ida tutu-ud a-allaw ni bebley.
45 Han-aggew hu nangguggubatan da et han hegepad Abimelek etan
bebley et patyen dan emin ida bimmebley diman. Ey binahbah da etan
bebley et panwahitan dan ahin.
46 Dingngel idan tutu-un kamanha-ad etan di eta-gey ni baley ni kapang-
guwalyaid Sekem hu neipahding ey ida nantalud etan di nehammad ni
tempol Baal Berit.
47 Wada nengipeamtan Abimelek ni nunman et ayagan tudda sindalu tu
et ipengulu tuddadman ni Duntug e Salmon.
48 Inla tu wahay et bumengwah ni pangan keyew et pahnen tu. Et
kantuddan sindalu tuy "Papuut yu et iu-unnud yud impahding ku."
49 In-u-unnud idan sindalu tu et ipiggil da keyew etan di dingding ni
tempol et legaben da. Et emin ida etan tuun wadadman e umlaw idan
hanlibun lalakki niya bibi-i ey netey ida emin.
50 Ginubat mewan di Abimelek hu Tebes et sakupen da.
51 Nem wada etan nehammad ni eta-gey ni baley ni daka pangguwalyaid
gawwan nunman e bebley et ida mapnu tuudman ni nantalu. Inlekbi dan
emin hu eheb et lumaw idad atep nunman ni eta-gey ni baley.
52 Inunud idan Abimelek nem tuka pan-iddaddan hu panlelgab tun
nunman ni eta-gey ni baley,
53 ey wada etan biin nanggah alin batu et meka-iptek di ulun Abimelek
et mekalliputan.
54 Kantu etan ni bega-en tuy "Uknut mu ispadah mu et patyen muwak et
eleg ali panghel ni tuu ey ya hakey ni bii hu nematey ni hi-gak!" Inu-unnud
etan ni bega-en tu et tewiken tu et matey.
55 Inang-ang idan sindalun Abimelek e netey ey nebukal ida et mange-
namut idad baballey da.
56 Huyya impahding APU DIOS ni nengibleh ni lawah ni impahding
Abimelek nan ametun nemateyan tun nepitun lalakkin agi tu.
57 Impanhelheltap idan APU DIOS hu tutu-ud Sekem gapun kalewah da,
et humman inamnuan ni idut Jotham e u-ungngan Gideon ni hi-gada.

10

Hi Tola, hi Jair et hi Jeptah ey nambalin idan huwet di Israel

1 Yan eman ni endi law hi Abimelek tep netey, ey hi Tola e u-ungngan
Puah e u-ungngan Dodo hu wada kabaelan tun mengihwang ni helag
Israel. Nahlag nan Issakar e nambebley di Samir di duntuduntug ni bebley
Epraim.
2 Hi-gatu nan-ap-apud Israel ni dewampulu et tellun toon. Netey et
ikulung dad Samir.

3 Neihullul hi Jair e iGilead et man-ap-apud Israel ni dewampulut
dewwan toon.
4 Telumpulu lalakkin u-ungnga tun na-peng idan kebayyu. Telumpulun
bebley hu nan-ap-apuan dad Gilead e Bebley Jair hu ngadan da ingganah
nunya.
5 Netey hi Jair et maikulung di Kamon.
6 Nanliwat ida mewan hu helag Israel nan APU DIOS, tep daka daydayawa
hi Baal et hi Astoret anin idan dios ni iSyria, iSidon, iMoab, iAmmon niya
iPilistia. Inwalleng da hi APU DIOS et eleg da law deyyawa niya eleg ida
mansilbin hi-gatu.
7 Gapun nunman ey bimmunget hi APU DIOS ni hi-gada et iebulut tudda
iPilistia et yadda iAmmon ni man-ap-apun hi-gada.
8 Impanligligat dan hampulu et walun toon hu helag Israel ni nampam-
bebley di appit ni kasimmilin aggew di Jordan. Humman ni bebley ey
Gilead e bebley idan Amorite ni nunman la.
9 Nan-agwat ida dama iAmmon di Wangwang e Jordan et gubaten dadda
helag Judah, yadda helag Benjamin niyadda helag Epraim, et nemahhig hu
nengipeligligat daddan helag Israel.
10 Et mampehemmehemmek ida mewan law APU DIOS e kanday "Nanli-
wat kami tep inwalleng dakan Dios mi et daydayawen mi hi Baal."
11 Hinumang APU DIOS e kantuy "Yan nunman ey impanhelheltap
dakeyuddan iEgypt, yadda Amorite, yadda iAmmon, yadda iPilistia,
12 yadda iSidon, yadda iAmalek niyadda iMaon et mampehemmehem-
mek kayun hi-gak et ihwang dakeyu.
13 Nem yan nunya ey nanliwat kayu mewan tep inwalleng yuwak et
dayawen yu edum ni dios. Et humman hu, eleg dakeyu law baddangin
nunya.
14 Lakkayuy et kayu mampebaddang ida etan ni pinili yun dios yu, et
hi-gada mengihwang ni hi-gayud ligat yu."
15 Nem kan idan helag Israel nan APU DIOS ey "Nanliwat kamin hi-gam.
Ipahding mu hu hipan pinhed mun pengastigum ni hi-gami nem ihwang
dakemi anhan ni nunya."
16 Nan-iwalleng idan helag Israel hu tuttu-un dios da et hi APU DIOS law
hu dayawen da. Et eleg law pakdag APU DIOS ni ang-ang-ang ni nemahhig
ni ligat da.
17 Yan nunman ni tsimpuh ey neamung idad Gilead hu sindalun Ammon
ni an mekiggubbat idan helag Israel e nangkampud Mispah.
18 Nanhuhummangan ida aap-apun iGilead e kanday "Hedin hipan hi-
gatsu hu memengngulun mengubbat idan iAmmon ey hi-gatu man-ap-
apud Gilead."

11

1 Entanni ey wada hi Jeptah e netuled ni sindalun u-ungngan Gilead etan
di hakey ni biin tuka pebeyyad annel tu.
2 Ey wadadda edum ni lalakkin u-ungngan Gilead di ahwa tu ngu dedan.
Et yan eman ni ida kamangkeetteng ey dinegyun da hi Jeptah di baley da.
Kandan hi-gatuy "Endi mu tewwiden nan ama tep u-ungnga dakan edum
ni bii."
3 Et bumsik hi Jeptah et an mambebley di Tob. Wadadda etan endi silbi
tun tuun nekigayyum ni hi-gatu et pambalinan dan ap-apuda.
4 Yan nunman ni tsimpuh hu nengilepuan idan iAmmon ni mengubbat
idan helag Israel,

5 ey limmaw ida kamengipappangngulun helag Israel di Gilead et da
ang-angen hi Jeptah di Tob.
6 Kandan hi-gatuy "Hi-gam pan-ap-apu mi et ipengulu dakemi et tayu
gubaten ida iAmmon."
7 Nem kan Jeptah ni hi-gaday "Kele yan nunyan wada ligat yuy um-ali
kayu law ni mengeyyag ni hi-gak ey anggebe-hel yuwak lan nunman et
pea-allaw yuwak di baley ama."
8 Kandan hi-gatuy "Tep mahapul daka et ipengulu dakemin mengubbat
idan iAmmon. Ey pambalin dakan ap-apu mid Gilead."
9 Kan Jeptah mewan ey "Kaw hedin kantu et mekillawwak et ipengulu
dakeyun mengubbat idan iAmmon et baddangan tuwak nan Apu Dios et
mengapputtak, kaw makulug ni pambalin yuwak ni ap-apu yu?"
10 Kandan hi-gatuy "Em. Ey u-unnuden min emin e-helen mu. Hi Apu
Dios hu tistigu tayu."
11 Et makilaw hi Jeptah ni hi-gada. Limmaw idad Mispah et pambalin
dan hi-gatu ap-apuda. Et ehelen tu mewan humman idan inhummangan
dad hinanggan Apu Dios di Mispah.
12 Entanniy nenu-dak hi Jeptah ni an menghel ni patul ni Ammon ni
pinhed tun e-helen: "Kele yu gubbaten bebley mi?"
13 Hinumang nunman ni patul ni Ammon e kantuy "Tep yan nalpuan
idan helag Israel di Egypt ey piniliw da hu puyek min meippalpud
wangwang di Arnon ingganah di Wangwang e Jabbok et ingganah lad
Wangwang e Jordan. Et yan nunya ey mahapul ni melinggep hu
pengibbangngadan yun puyek mi."
14 Nenu-dak mewan hi Jeptah et ni an menghel etan ni patul ni Ammon
ni humang tu:
15 "Eleg piliwen ni helag Israel hu puyek idan iMoab winu iAmmon.
16 Heninnuy hu neipahding: Yan nalpuan idan helag Israel di Egypt ey
indalan da etan di eleg mebebleyi et meagwat idad Madlang ni Baybay et
han ida dumteng di Kades.
17 Nenu-dak idan an manmahmah etan ni patul ni Edom hedin mabalin
ni iddalan dad bebley da nem eleg tu pinhed. Limmaw ida mewan et da
ibega etan ni patul di Moab ey henin nunman dama humang tu. Et manha-
ad ida ni helag Israel di Kades.
18 Hedin ya law impahding da ey inlikweh dad eleg mebebleyid appit ni
kasimmilin aggew di Moab etan di ba-hil ni Wangwang e Arnon, nem eleg
ida meagwat tep humman pappeg ni Moab.
19 Nenu-dak ida mewan hu helag Israel ni an mengibgan Sihon e Amorite
e patul ni Hesbon hedin mabalin ni iddalan dad bebley tu.
20 Nem eleg tu dama tep endi dinel tun hi-gada. Inemung tudda kumedek
hu sindalu tu et mangkampuddad Jahas et gubaten dadda helag Israel.
21 Nem binaddangan Apu Dios e Dios idan helag Israel et apputen dadda.
Et mambalin law ni bebley idan helag Israel emin humman ni bebley idan
Amorite,
22 meippalpud etan di Wangwang e Arnon di south ingganah di
Wangwang e Jabbok di north, yad etan di eleg mebebleyi di appit ni
kasimmilin aggew et yad Wangwang e Jordan di appit ni kakelinnugin
aggew.
23 Et humman hu, hi Ap-Apu e Dios ni Israel hu nenegyun idan iAmmon
et idwat tudda humman ni bebley idan helag Israel e tuu tu. Humman hu
gaputun eleg mabalin ni mi iddawat ni hi-gayu. Kaw wada kelebbengan
yun mengellan nunman idan bebley?

24 Aleyun emin hu indawat ni dios yu e hi Kemos ey ellan mi dama hu
indawat AP-APU e Dios min hi-gami.
25 Kaw kanyu nem kakkayyaggud kayu nem ya etan patul di Moab e hi
Balak e u-ungngan Sippor? Tam eleg tu gubaten ida helag Israel.
26 Nambebley ida helag Israel ni telunggatut ni toon di Hesbon, yad Aroer,
et yaddad bebley di nanlinikweh et yad Arnon, ey eleg yu bangngaden ida
humman ni bebley ni nunman? Kele yan nunyan ebuh?
27 Endi nak impahding ni lawah ni hi-gam. Nem hi-gam hu lawah tep
gubbaten dakemi. Nengamung hi APU DIOS ni mengipeang-ang ni nunya
hedin ya helag Israel winu ya helag Ammon hu nambahul."
28 Nem eleg ni hekey denglen ni patul ni Ammon humman ni inhel Jeptah
ni indateng dan hi-gatu.
29 Entanniy newada Ispirituh APU DIOS nan Jeptah et lumaw di bebley
idan helag Gilead et hi Manasseh et mambangngad di Mispah di Gilead et
ipengulu tudda sindalu tud Ammon.
30 Nansapatah hi Jeptah nan APU DIOS e kantuy "Hedin baddangan
muwak et apputek ida iAmmon,
31 ey i-appit kun hi-gam e gihebek hu memengngulun um-ehep di baley
ku ni menammun hi-gak ni keibbangngadak."
32 Impangulun Jeptah ida sindalu tun mengubbat idan iAmmon et
pengapput idan APU DIOS.
33 Hinggep da dewampulun bebley di Ammon meippalpud Aroer et yad
bebley idan Minnit ingganah di Abel Keramim et peka-apputen dadda.

Ya etan biin u-ungngan Jeptah

34 Immanemut hi Jeptah di Mispah et kamenetteng di baley da ey binsik
etan ni hahhakkey ni u-ungnga tun biin an nenammun hi-gatu e tuka
petettennul hu tambourine ey menattayyaw tep et-eteng amleng tu.
35 Inang-ang Jeptah etan u-ungnga tu ey bini-ki tu balwasi tun lemyung
tu. Kantu etan ni u-ungnga tuy "Nemahhig hu lemyung ku tep ay kumedek
e hi-gam nemangulun nenammun hi-gak ey wada insapatah kun APU DIOS
ey eleg mabalin ni nak kekyaten."
36 Hinumang ni u-ungnga tu e kantuy "Ama, ipahding mu hu insapatah
mun APU DIOS ni meippanggep ni hi-gak tep binaddangan daka et apputen
mudda buhul mun iAmmon.
37 Nem iebulut mu anhan et kami man-a-ayyam ni dewambulan idan
gayyum kun bii et kami mannannangngih ni lemyung mid duntug tep eleg
law mabalin ni nak melehhin."
38 In-abulut Jeptah et lumaw idad duntug etan u-ungnga tu et yadda
gayyum tun bii et ida mannannangngih ni dewambulan tep eleg katteg
ngu melehin ey mettey.
39 Nelabah hu dewambulan et umenamut et ipahding Jeptah hu insap-
atah tun pehding tu et matey humman ni u-ungnga tu e eleg malehin.
Huyya hu nalpuan ni elaw idan helag Israel
40 e yan epat ni aggew katootoon ey ida kaum-ehep hu kaungaungan
bibi-i et ida mannannangngih et penginemnemneman dan neipahding ni
u-ungngan Jeptah.

12

Hi Jeptah et yadda helag Epraim

1 Entanniy inemung idan helag Epraim hu sindalu da et man-agwat
idad Jordan et lumaw idad Saphon. Kandan Jeptah ey "Kele eleg dakemi

ayagan et bumaddang kamin mengubbat idan iAmmon? Um-ali kami
mannuman et legaben mi baley mu et makigiheb ka gapuh ni nunman
ni mu impahding."
2 Hinumang Jeptah e kantuy "Tam impaeyag dakeyu eman ni laputun
nanhahallaan middan iAmmon ey eleg kayu umlin nemaddang ni hi-gak.
3 Et neala law et man-agwat kami e kangkud nemnem kuy nengamung
hedin hipa mekapkapyan hi-gak et kami makigubat idan iAmmon et
pengapput dakemin Apu Dios. Ey yan nunya mewan ey um-ali kayu et
kanyuy hi-gak hu wada bahul tu ma-lat ipahding yu lawah ni hi-gak."
4 Kan idan kamengipappangngulun helag Epraim ey "Hi-gayu ngu
damaddan sindalun iGilead hu nangngehay et hi-yanen yudda helag
Epraim niya helag Manasseh." Minandal law nan Jeptah hu sindalu tu
et dadda gubaten iEpraim et apputen dadda.
5 Ey sinekup dadda hu bebley di kapan-agwatid Jordan ni kamampellaw
di Epraim et hedin wada man-agwat ni iEpraim et kantuy "Kaw mabalin
ni um-agwattak?" Ey mahmahan idan iGilead e kanday "Kaw nahlag kan
Epraim?" Hedin kantuy "Beken,"
6 kandan hi-gatuy, ehel mu dedan e kammuy "Shibboleth." Tep hedin
iEpraim man, kantuy "Sibboleth" tep eleg da pakai-hel ni ustuh hu
'Shibboleth.' Huyya daka pengimmatuni et petteyen da hedin helag
Epraim humman ni man-agwat. Limmaw di na-pat et dewwan libu hu
pintey dan helag Epraim ni nunman ni tsimpuh.
7 Nan-ap-apu hi Jeptah di Israel ni enem ni toon. Netey et maikulung di
Gilead.

Hi Ibsan, hi Elon et hi Abdon

8 Hi Ibsan e iBethlehem hu neihullul nan Jeptah ni nan-ap-apud Israel.
9 Telumpulu hu u-ungnga tun laki ey telumpulu dama hu u-ungnga tun
bii. Impampeahwa tudda u-ungnga tud hin-appil ni helag. Nan-ap-apu hi
Ibsan di Israel ni pitun toon.
10 Netey et maikulung di Bethlehem.
11 Neihullul ni hi-gatu hi Elon e helag Sebulun et manhuwet di Israel ni
hampulun toon.
12 Netey hi Elon et maikulung di Aijalon etan di pappeg ni bebley
Sebulun.
13 Neihullul hi Abdon e u-ungngan Hillel e iPirathon et huwet di Israel.
14 Na-pat hu u-ungnga tun laki ey telumpulu inap-apu tun laki. Ey
nepitun kebayyu hu daka ussalan pantakkayan. Hi-gatu huwet di Israel
ni walun toon.
15 Netey et maikulung di Pirathon etan di pappeg ni bebley idan iEpraim
etan di duntuduntug ni bebley idan iAmalek.

13

1 Entanniy nanliwat ida mewan hu helag Israel nan Apu Dios et iebulut
tudda iPilistia ni man-ap-apun hi-gadan na-pat ni toon.
2 Yan nunman wada hi Manoah e helag Dan e nambebley di Sorah. Endi
u-ungnga tu tep nebasi hu ahwa tu.
3 Entanniy nampeang-ang hu angel Apu Dios nan ahwan tu et kantuy
"Nebasi ka et eleg ka pakeungnga, nem meweddaan kalli et man-ungnga
kallin laki.
4 Nem mahapul ni eleg ka um-inum ni kaumbuteng ni meinnum niya
eleg ka umkan ni kameikka-leg ni mekkan.

5 Meweddaan kalli nisin lakin u-ungngam ey meilleppu etan ni aggew ni
kei-ungngaan tu ey entan tu pu-lisi bewek tu tep mambalin ni Nasirite
e mei-kud nan Apu Dios. Hi-gatulli mengihwang ni helag Israel idan
iPilistia."
6 Limmaw hi ahwan Manoah di kad-an tu et kantun hi-gatuy "Wada
immalin tuun heni anghel Apu Dios e anggetakkut ang-ang tu. Eggak
mahmahan nalpuan tu niya eleg tu ehelen ngadan tu.
7 Nem kantun hi-gak ey 'Meweddaan kalli et man-ungnga kan laki. Eleg
mabalin ni um-inum kan hipan kaumbuteng ey eleg ka mengngan ni pi-
yew ni kennen, tep mei-kud Apu Dios humman ni u-ungnga et mambalin
ni Nasirite, meippalpun keukkatan tu ingganah ni ketteyyan tu.' "
8 Et mandasal hi Manoah nan Apu Dios e kantuy "Apu, ipidwam anhan
ni peelli etan intu-dak mun tuun Apu Dios et ituttuddu tu hu pehding min
mengippaptek alin etan ni gelang ni mei-ungnga."
9 Dingngel Apu Dios hu dasal Manoah et mampeang-ang mewan etan
anghel Apu Dios nan ahwa tun kamanyuyyuddung di payew, nem endi hi
Manoah ni nunman.
10 Impepuppuut nan ahwa tu et tu ayagan hi Manoah e kantuy "Immali
mewan etan tuun nampeang-ang ni hi-gak lan hakey kaalman!"
11 Nekilaw hi Manoah nan ahwa tu et kantu etan ni tuuy "Kaw hi-gam
etan nekiungbal nan ahwak lan hakey kaalman?" Kan etan ni tuuy "Em."
12 Kan Manoah ey "Hedin um-amnu inhel mu, inna-nu pehding millin
mengippaptek ni nunman ni gelang? Hipadda mahapul ni u-unnuden tu?"
13 Kan etan ni anghel Apu Dios ey "Mahapul ni ang-angen mu et u-
unnuden nan ahwam emin hu inhel kun hi-gatun pehding tu.
14 Eleg tu kennen hu lameh ni grapes niya eleg um-inum ni hipan
kaumbuteng ey eleg umkan ni kumpulmih ni pi-yew ni kennen. Emin
ida etan inhel min hi-gatu ey mahapul ni u-unnuden tu."
15 Kan Manoah etan ni anghel Apu Dios ey "Pinhed min eleg ka ni umlaw
et palsien mi hu pakeetteng tun gelding et ihida tayu."
16 Himmumang etan anghel Apu Dios ey kantuy "Anin ni eggak umlaw
et eggak kenna hu hipan immangdad yun kennen. Nem hedin mandaddan
kayun i-appit yun kagihheba, iappit yun Apu Dios." (Eleg amtan Manoah
e anghel Apu Dios humman.)
17 Entanniy minahmahan Manoah etan ni anghel Apu Dios e kantuy
"Hipa ngadan mu ma-lat dayawen dakalli hedin um-amnu eya inhel mu?"
18 Kantuy "Kele yu mahmahan hu ngadan ku? Eleg yu dama han-awat
hedin e-helek?"
19 Et man-appit hi Manoah nan Apu Dios ni pakeetteng tun gelding et ya
begah etan di batu. Entanniy impahding Apu Dios hu kamengippetnga ey
kaang-ang-angad Manoah nan ahwa.
20 Kamantetebbel hu in-appit da ey inang-ang da etan anghel Apu Dios
etan di apuy ey immelad kabunyan. Ey nanlukbub di Manoah nan
ahwatud puyek ni nenang-angan dan nunman.
21 Entanniy eleg law mampeang-ang etan anghel Apu Dios et humman
law nengamtaan nan Manoah e anghel Apu Dios gayam humman.
22 Kantun ahwa tuy "Mettey ita mannuman tep inang-ang ta hi Apu
Dios!"
23 Nem kan ahwa tuy "Gullat ngun makulug ni petteyen deitan Apu Dios
et eleg tu abuluten etan in-appit tan kagihheba niya etan begah ni in-appit
ta ey gullat ngu et eleg mampeang-ang idan nunyan hi-gata ey eleg tu et
ipahding hu kamengippetngan inang-ang ta."

24 Nan-ungnga hi ahwan Manoah et ingadnan da etan gelang ni Samson.
Neetteng ey bendisyonan APU DIOS.
25 Ey newada Ispirituh APU DIOS ni hi-gatu eman ni kaweda tud Mahaneh
Dan e nambattanan ni Sorah et ya Estaol.

14

1 Hakey ni aggew ni linawwan Samson di Timnah ey inang-ang tu hu
hakey ni biin iPilistia.
2 Immanemut et kantud ametun inetuy "Wada inang-ang kun biin
iPilistia di Timnah e pinhed kun i-ahwa."
3 Nem eleg pinhed di ametun inetu et kanday "Nem kaw endi hu bii eyad
bebley tayud Israel winu yadda agi tayun mabalin ni ahwaen mu? Kele ya
iPilistia hu mu hemmaken ni i-ahwam e eleg da u-unnuda hi APU DIOS?"
Nem kan Samson nan ametu ey "Hi-gatu pinhed kun ahwaen. Yulli kuma
awit."
4 Eleg amtad ametun inetu e implanuh APU DIOS huyya ma-lat wada
umhulun ni pekihhanggaan tuddan iPilistia. Tep yan nunyan tsimpuh ey
yadda iPilistia hu nan-ap-apud Israel.
5 Limmaw hi Samson et yadda a-ammed tud Timnah et ida kamenetteng
di leguntad man Timnah ey pinhakkeyey kamangkeiddammu hu layon nan
Samson.
6 Impa-let ni Ispirituh APU DIOS hi Samson et hepwaken tu hu hunghung
ni nunman ni layon ey heni impah ni gelding hu impahding tu. Nem eleg
tu e-ehhelen huyyad ametun inetu.
7 Dimmateng idad Timnah ey limmaw hi Samson di kad-an etan ni biin
iPilistia et mekihummangan ey nakappinhed tu etan bii.
8 Nelabah hu pigan aggew ey nambangngad di Samson di Timnah ma-lat
mangkasal ida law etan ni bii. Yan wada da pay di dalan ey indalan tud
pangil et tu ang-angen etan annel ni layon ni pintey tu ey nambalyan ni
putsukan ey wada danum tu.
9 Immala et tuka kakkanna ey mandaddallan. Dinteng tud ametun inetu
et idwatan tudda et kuman ida dama, nem eleg ehlen Samson ni hi-gada e
inla tud annel ni netey ni layon.
10 Limmaw hi aman Samson ni an mekihhummangan etan ni bii et
mampahemul hi Samson di Timnah tep humman elaw dan nunman ni
tsimpuh.
11 Neayagan hu telumpulun lalakkidman ni bebley ni pangkadwa tu.
12 Kan Samson ni hi-gaday "Wada ibbullikay kun hi-gayu et ehelen yu
hedin hipa humman. Hedin meiptek hu penummang yu eyan pitun aggew
ni panhahamulan tayu man iddawtan dakeyun telumpulun kayyaggud ni
luput et ya telumpulun kayyaggud ni balwasi.
13 Nem hedin eleg yu amta keibbellinan tu man hi-gayu um-idwat ni
hi-gak ni telumpulun kayyaggud ni luput et ya telumpulun kayyaggud ni
balwasi."
Kandan hi-gatuy "Ehel mu hu bullikay mu et dengelen mi."
14 Et kan Samson ey "Nalpu etan mekkan di kaumkan ey malumi-ih hu
neukat di na-let."
Nelabah hu tellun aggew ey eleg da pay amta hu ihhumang da etan di
bullikay.
15 Yan meikka-pat ni aggew kandan ahwan Samson ey "A-alluk mu hi
Samson e ahwam et ehelen tu hu keibbellinan ni bullikay tu. Hedin eleg

mu ippahding man lelgaben mi baley amam et magiheb kayu. Kaw dakemi
ineyagan ni mekihhemmul ma-lat mewetwet kami?”
16 Limmaw hi ahwan Samson di kad-an tu et mannannangih et kantuy
“Endi impeminhed mun hi-gak! Anggebe-hel muwak. Wada inhel muddan
edum kun iPilistia ni bullikay nem eleg mu ehlen ni hi-gak keibbellinan
tu!”
Kan Samson ey “Kele nak e-helen hi-gam ey eggak ehlen di aman ina?”
17 Et mannannangngih etan bii ingganah ni meikkeppitun aggew ni
hamul. Imminglay law hi Samson et ehelen tun ahwa tu hu keibbellinan
ni bullikay tun inhel tuddan lalakkid Timnah. Et lumaw etan ahwa tu et
tu ehelen idan edum tun iPilistia hu imbagan Samson.
18 Et kamangkehilleng nunman ni meikkeppitun aggew ey kan idan etan
ni lalakkin nan Samson ey “Kaw hipa melullummi-i nem ya danum ni
putsukan ey hipa na-na-let nem ya layon?”
Himmumang hi Samson et kantuy “Gullat ni eleg yu piliten hu ahwak ni
menghel ni hi-gayu, eleg yu et amtaen keibbellinan tu!”
19 Impa-let ni Ispirituh Apu Dios hi Samson et lumaw di Askelon et patyen
tu telumpulun lalakki et alen tu balwasi da et tu idwat idan etan ni lalakkin
nanghel ni keibbellinan ni bullikay tu. Nem nemahhig bunget tun nunman
ni an neipahding et umenamut di baley di ametun inetu.
20 Ey ya etan ahwa tu man impeahwa da etan ni hakey ni gayyum tun
nengiehneng ni hi-gatun nengahwaan tu.

15

1 Entanniy nedateng hu ahiani et alen Samson hu pakeetteng tun gelding
ni tu iddawat nan ahwa tu. Pinhed tu et ni meki-uggip nan ahwatu nem
kaikka-leg nan ametu. Kantun hi-gatuy
2 “Kangku nem anggebe-hel mu et peahwak etan ni lakin nengadwan hi-
gam eman ni nan-ahwaan yu. Nem hedin pinhed mu, wada etan udidyan
tun kakkayyaggud pay ang-ang tu nem hi-gatu. Hi-gatu ew kuma hu
iahwam.”
3 Kan Samson ey “Yan nunya ey wada lebbeng kun mengibleh ni
impahding idan iPilistia ni hi-gak.”
4 An dimmepap Samson ni telunggatut ni fox bedbeden tu ikul ni
handedwan fox et ibedbed tu hinulat ni dilag.
5 Binansingan tudda humman et hantudda ibukyat di papayyew idan
iPilistia et malgab ida etan neani niya eleg maeni. Anin idan keyew ni
olibah et yadda grapes di legunta da ey nalgab.
6 Kan idan iPilistia ey “Hipa nengipahding nunya?” Kan idan tuuy “Hi
Samson tep impeahwan nengapun hi-gatun iTimnah hu ahwa tu etan ni
hakey ni nengiehneng ni hi-gatun nengahwaan tu.” Limmaw ida iPilistia
et giheben da etan ahwan Samson et hi ametu.
7 Kan Samson idan iPilistia ey “Gapun nunyan impahding yu ey ibbaleh
kun ingganah.”
8 Et pateyen tu dakel ni hi-gada tep ya bunget tu. Et an manha-ad di
leyang di batud Etham.
9 Entanniy limmaw ida dama iPilistia et ida mangkampud Judah di
neihnup di Lehi.
10 Kan idan tuud Judah ey “Kele immali kayun mengubbat ni hi-gami?”
Kanday “Immali kamin mempap nan Samson et ibleh mi hu impahding
tun hi-gami.”

11 Limmaw ida hu tellun libun lalakkin iJudah di leyang ni batun wadad
Etham et kandan Samson ey "Kaw eleg mu nemnema e yadda iPilistia hu
ap-apu tayu? Hipa huyyan impahding mun hi-gami?"
Kan Samson ey "Imbaleh ku hu impahding dan hi-gak."
12 Kandan hi-gatuy "Immali kamin memellud ni hi-gam et idwat
dakaddan iPilistia."
Kan Samson ey "Dammutu, nem isapatah yu e eleg yuwak petteya."
13 Kanday "Em, belluden dakan ebuh et idwat dakaddan iPilistia. Eleg
daka petteya." Binelud dan dewwan baluh ni linubid et ilaw da.
14 Dimmateng hi Samson di Lehi ey ida kamangkeiddammu hu iPilistia e
ida kamantetekkuk gapuh ni amleng dan nadpap hi Samson. Nem ipa-let
ni Ispirituh Apu Dios hi Samson et behaten tu etan nemalud dan ngamay
tu e heni sinulid.
15 Wada himmak tun genit ni pangal ni pekattey tun kebayyu et usalen
tun nampematey ni hanlibun lalakkin iPilistia.
16 Entanniy kan Samson ey "Pangal ni kebayyu inusal kun nematey ni
hanlibun lalakki. Ey pangal mewan ni kebayyu inusal ku et ipiggil kudda."
17 Inhel tu humman ey imbekah tu etan genit et ngadnan tu humman
ni nengiibbengan tun genit ni 'Ramat Lehi' e hedin ya keibbellinan tu ey
'Duntug ni heni pangal.'
18 Et entanniy nemahhig hu na-wewan tu et kantun Apu Dios ey
"Impengapput muwak nem adyah e metteyyak ni ewew ku. Et entanni
ey um-alidda tuun eleg mengullug ni hi-gam et baluden da-ak."
19 Et wadaen Apu Dios hu etbul etan di neku-kuan di Lehi et uminum hi
Samson. Negibbuh ni imminum ey neibangngad hu elet tu. Et ngadanan
Samson humman ni hebwak ni En Hakkore ey wada pay humman ni
hebwak di Lehi.
20 Nanhuwet hi Samson ni dewampulun toon di Israel ni nan-ap-apuan
idan iPilistia di bebley da.

16

1 Hakey ni aggew ey limmaw hi Samson di Gaza et wada ang-angen tun
biin tuka pebeyyad annel tu. Nekilaw hi Samson nunman ni bii et an
makiugip ni hi-gatun nunman ni hileng.
2 Wada nengibgaddan iGaza e wadadman hi Samson et guwalyaan da
hu bebley e linikweh da et hehheggeden da keukkatan tud eheb. Endi hu
impahding dan Samson nunman ni hileng tep kanday "Yan kamangkewa-
wa hu pemetteyan tayun hi-gatu."
3 Nem neugip ni ebuh diman ingganah ni gawwan hileng. Bimmangun et
lumaw di eheb ni bebley et lekhaen tu etan lekbi et pahnen tu e nekipehan
tu etan dewwan tukud et ilaw tud duntug di demang ni Hebron.
4 Nebabbayyag ey wada pininhed nan Samson ni bii e hi Delilah di Sorek
e nedeklan ni bebley.
5 Limmaw ida hu ap-apun Pilistia di kad-an tu et kanday "Talam mu hi
Samson et amtaem hedin hipa kamengippa-let ni hi-gatu niya hedin hipa
pehding et dammutun dedpapen ey binelud. Et emin kami ey iddawtan
dakan hanlilibu et hakey ni gatut ni palatah."
6 Inebulut Delilah humman ni imbagedan hi-gatu et kantun Samson ey
"Ehel mu ahan ni hi-gak hedin hipa kamengippa-let ni hi-gam niya hedin
hipa pehding et mabalin ni pepdenen daka et baluden daka."

7 Himmumang hi Samson e kantuy "Hedin belluden da-ak ni pitun baluh
ni iket ni panan eleg mema-ganan man mambalin law ni endi elet ku e
henin edum ni tuu."
8 Et idwatan idan ap-apun iPilistia hi Delilah ni pitun linubid ni panan
eleg mema-ganan et baluden tu hi Samson.
9 Wadadda lalakkin nantalud hakey ni kuwaltuh. Simmekuk hi Delilah
e kantuy "Samson! Immalidda iPilistia ni mempap ni hi-gam." Nem
pinegtang Samson hu nemalud dan hi-gatu e henidda sinulid ni binhat
ni apuy.
10 Et kan Delilah nan Samson ey "Hineghegnud muwak ey linangkakan
muwak! Ehel mu tu-wa dedan hedin hipa pehding et baluden daka."
11 Kan mewan nan Samson ey "Hedin belluden da-ak ni tellun baluh ni
linubid ni eleg pay ni mausal ey mabalin law ni endi elet ku et heni-ak ni
edum ni tuu."
12 Et baluden Delilah ni baluh ni linubid. Heni mewan ni laputu
e wadadda intalu tun lalakki etan di hakey ni kuwaltuh. Entanni ey
simmekuk mewan et kantuy "Samson, wadadda iPilistia ni mempap ni
hi-gam!" Ey binhat mewan Samson etan linubid e henin sinulid.
13 Et kan mewan Delilah ni hi-gatuy "Muwak katu-tu-yaa niya muwak
kaitteitteki ingganah nunya. Ehel mu law tu-wa hedin hipa pehding ni
memellud ni hi-gam et eleg mu han-ekal."

Kan Samson ey "Hedin peki-ebbel mu eya pitun neappid ni bewek ku et
ipiten mu eyan kapan-ebbeli ey mambalin law ni endi elet ku et heni-ak ni
edum ni tuu." Et yan neugipan Samson ey nekiebel nan Delilah hu bewek
tud tuka pan-i-abel
14 et ipiten tu et kantuy "Samson! Immalidda iPilistia ni mempap ni hi-
gam." Nem bimmangun hi Samson et iya-nit tu etan kapan-ebbeli anin
etan ni neiiketan tu.
15 Kan law nan Delilah nan Samson ey "Kele kammuy pinhed muwak
ey eleg mu e-helan hi-gak hu makulug ni kakelpuin elet mu? Pitlu tu law
huyyan nan-itekan mun hi-gak."
16 Humman kamennahmahin Delilah ni kewa-wa et lektattuy imminglay
law hi Samson.
17 Et ehelen tu law emin ni hi-gatu. Kantuy "Eleg mepenu-litan hu bewek
ku tep nei-eng-engngak nan Apu Dios neipalpun eman ni neiungnga-ak.
Meendi elet ku et heni-ak idan edum ni laki hedin mepu-litannak."
18 Inamta law Delilah e inhel tu hu makulug et menu-dak ni an
mengeyyag idan aap-apun iPilistia. Kantuy "Ali kayu law ni nunya haggud
inhel tu law ni hi-gak hu makulug." Et lumaw idan etan aap-apun iPilistia
e intabin da etan pihhuh ni pemeyyad dan Delilah.
19 Inugip Delilah hi Samson di ulpu tu et ayagan tu hakey ni lakin memu-
lit etan ni pitun neappid ni bewek Samson et wada inna-nu dan mempap
ni hi-gatu. Nepu-litan ey neendi law elet tu.
20 Simmekuk hi Delilah e kantuy "Samson, immalidda iPilistia ni
mempap ni hi-gam!" Bimmangun hi Samson e kantud nemnem tuy "Eleg
da-ak metlaing handepap tep ippelkih ku mewan ida henin impahding ku
lan nunman." Nem eleg tu amtaen e hini-yan law Apu Dios.
21 Et baluden idan iPilistia hi Samson et ukiten da matetu. Binangkiling
dan giniling et ilaw dad Gaza et panggiggillingen dan begah di kallabbut-
tan.
22 Nem entanniy kamemmel mewan hu bewek Samson.

23 Neamung ida hu aap-apud Pilistia et man-am-amleng ida et man-
hahamul ida ey nan-appit ida etan ni dios da e hi Dagon. Kanday
"Impadpap nan dios tayu hi Samson e buhul tayu."
24 Inang-ang idan tuu hi Samson ey dineyaw da hu dios da e kanday
"Impadpap nan dios tayu hu buhul tayu e nemahbah ni intanem tayu niya
nematey ni dakel ni edum tayu."
25 Ida kamangkebutteng ey kanday "Paukat yu hi Samson et mam-
pabuya." Dalli in-ehep hi Samson et peehneng dad gawwan etan ni tempol
ni dios da etan di nambattanan ni dewwan etta-teng ni tukud ni nanhedel
ni atep.
26 Kan Samson etan ni bega-en ni nangnged ni ngamay tuy "Peehneng
muwak etan di dammutun ihhehkak hu ngamay kud tukud et mandan-
gkiggak."
27 Humman ni et-eteng ni baley ni daka panhahamuli ey nekapnun tuu.
Wadadman ida etan liman patul ni Pilistia niya umlaw ni tellun libun tuu
hu wadad atep e daka ang-ang-anga hu kaippenahding Samson.

28 Entanni ey nandasal hi Samson nan APU DIOS e kantuy "Keta-ta-geyyan
ni Dios, nemnem muwak anhan. APU DIOS, pa-let muwak anhan, anin
ni yan nunyan ebuh et ibleh ku hu nengukitan idan iPilistia ni dewwan
matak."
29 Et ihkan Samson hu dewwan ngamay tu etan di dewwan nanggawwan
etta-teng ni tukud ni nunman ni tempol et umlet ni nengitulud et
30 tumkuk e kantuy "Anin mekikketteyak idan iPilistia!" Ey natleb
etan tempol et mangkaipit ida etan patul ni iPilistia et yadda etan tuun
wadadman. Daddakkel hu pintey Samson ni nunman neteyyan tu nem
yan ketaggu tu.

31 Immalidda hu lalakkin agi tu et ya pamilyah tu et alen da annel tu et
ikulung dad kulung ametun hi Manoah etan di nambattanan ni Sorah et
ya Estaol. Dewampulun toon ni nan-ap-apuan tud Israel.

17

1 Wada hu hakey ni lakin hi Mikah ngadan tun nambebley di duntudun-
tug di Epraim.
2 Hakey ni aggew ey limmaw di kad-an inetu et kantun hi-gatuy
"Dingngel ku e inidutam etan nengibsik ni hampulu et hakey ni gatut ni
silber mu. Hi-gak hu nengalan nunman et adyah e in-alik."

Kan inetuy "Hi APU DIOS hu memendisyon ni hi-gam e u-ungngak ni
nengibangngadan mu."
3 Imbangngad tu etan pihhuh et kan inetuy "Meiddewwat nan APU
DIOS ida huyyan silber ma-lat eleg um-amnu hu idut kun hi-gam. Ey
mampekapya-ak ni keyew ni dios e me-meh ni silber."
4 Immala inetun dewanggatut nunman ni silber et lumaw di kad-an ni
kaman-e-dih et mampekapyan dios ni keyew ni na-meh ni silber ma-lat tu
iha-ad di baley nan Mikah.

5 Hi Mikah ey nengapyan baley ni dios ni pandeyyawan tu. Nengapya
mewan ni edum ni dios tu et iha-ad tudman et mengapyan ephod, et
pambalin tun padi hu hakey ni u-ungngatun lakin mansilbi.
6 Yan nunman ni tsimpuh ey endi hu patul di Israel et ipahding idan tuu
hu hipan kayyaggud di daka pannemnem.

7 Wada hu hakey ni helag Levi ni nalpud Bethlehem di Judah

8 e hini-yan tu humman ni bebley tu et an menang-ang ni tu pekibbeb-
leyan di edum ni bebley. Yan tu nandaldalanan ey neipaddih ni yad baley
Mikah di duntuduntug ni bebley Epraim hu nanda-guhan tu.
9 Kan Mikah ni hi-gatuy "Attu nalpuam?"
Kantuy "Nahlaggak nan Levi ey nalpu-ak di Bethlehem di Judah. Nakka
menemmak ni pekibbebleyak."
10 Kan Mikah ni hi-gatuy "Panha-ad kadya et hi-gam pampeddik niya
hi-gam konsihal ku et idwatan dakan hampulun silber ni katootoon ey
iddawtan dakan ibbalwasim niya kennen mu."
11 Inebulut nunman ni tuu et mekiha-ad nan Mikah. Et ibilang tun hakey
ni u-ungnga tu.
12 Ey impambalin tun padi tu humman ni helag Levi et manha-ad di
baley tu.
13 Kan Mikah ey "Amtak e bendisyonan da-ak Apu Dios tep wada hu
helag Levi ni mansilbin padik."

18

1 Yan nunman ni tsimpuh ey endi patul ni Israel. Ey yan nunman ni
tsimpuh ey kamenennang-ang ida helag Dan ni pambebleyan da tep eleg
da handegyun ida etan tutu-un nambebley di puyek ni neitudun hi-gadan
pambebleyan da.
2 Pinutuk idan helag Dan hu liman sindalu dan nalpud Sorah et yad
Estaol ni an menang-ang niya mansi-im ni da pambebleyan. Dimmateng
idad duntuduntug di Epraim ey ida nekiugip di baley Mikah.
3 Yan nunman ni wadaddadman ey inimmatunan da hu kapan-ehhel
etan ni helag Levi et kandan hi-gatuy "Kela wada kadya? Hipa nengi-lin
hi-gam deya ey hipa muka ippenahding?"
4 Inhel tu hu nanhummanganan dan Mikah e hi-gatu hu pampeddi tu et
tangdanan tu.
5 Et kanday "Mahmahim nan Apu Dios hedin kayyaggud hu pambalinan
ni lawwan mi."
6 Kan etan ni padi ey "Melinggep kayud lawwan yu tep ippaptek dakeyun
Apu Dios."
7 Et lumaw ida humman ni liman tuud Lais, ey inang-ang da e melinggep
niya kayyaggud hu neitu-wan idan tuudman e endi tekkutan da. Heniddan
iSidon e kedangyan ida e endi daka pangkullangin mahapul da tep
malemeh daka ittanem. Hakey pay ey neidawwiddad Sidon ey endi edum
ni bebley ni nekidagyuman dan umbaddang ni hi-gada.
8 Nambangngad ida humman ni helag Dan di bebley dad Sora niyad
Estaol ey minahmahan idan edum da hedin wada inang-ang dan bebley.
9 Hinumang da e kanday "Elaw itsud Lais et tayu sakupen humman ni
bebley! Inang-ang mi ey kakkayyaggud hu puyek diman tep malemeh
nangkeitnem. Eleg itsu mandewadewan an mansekkup nunman ni
bebley."
10 Et-eteng humman ni bebley ni iddawat Apu Dios ni hi-gatsu, ey wadan
emin hu mahapul diman. Yadda tuudman ey ida kamakaddinnel tep endi
tekkutan da niya endi pandennagan da.
11 Entanniy neamung ida hu enem ni gatut ni sindalun helag Dan ni an
mekiggubbat e nalpuddan emin di Sorah et ya Estaol.
12 Ida nangkampud Kiriat Jearim di Judah di appit ni kakelinnugin
aggew. Et humman hu ingngadnan dan Mahaneh Dan ingganah nunya
e ya keibbellinan tu ey Kampun Dan.

13 Et han ida lumaw di baley Mikah di duntuduntug ni bebley di Epraim.
14 Kan ida etan ni liman tuun an nansiim di Lais idan edum day “Wada
hu baley deyan wada dios ni nekapyan keyew e na-meh ni silber. Ey wada
edum pay ni nekapyan dios niya ephod. Hipa pehding tayu.”
15 Himmegep idad baley Mikah et mekihummangan ida etan ni helag
Levi ni kamekihha-ad diman.
16 Yadda etan enem ni gatut ni sindalun helag Dan ey ida kaman-eh-
ehneng etan di heggeppan di bebley.
17 Himmegep ida etan liman an nansiim di bawang ni baley ni daka
pandeyyawi et da alen ida etan dios ni na-meh ni silber et yadda pay edum
ni nekapyan dios et ya etan ephod ni kaussalan padi. Ey ya etan padi ey
kamekieh-ehneng ida etan ni enem ni gatut ni sindalud heggeppan.
18 Inang-ang etan ni padin helag Levi e kapan-elladda etan ni liman tuu
humman idan dios et kantun hi-gaday “Hipa yuka pan-ippahding?”
19 Nem kandan hi-gatuy “I-ineng ka! Pakilaw ka kuman hi-gami et
hi-gam pampeddi mi niya hi-gam pankonsihal mi et beken ni hakey ni
pamilyah ni ebuh hu pansilbian mu nem yad hakey ni helag Israel.”
20 Immamleng etan padi et makilaw ni hi-gada e inla tudda etan dios ni
na-meh ni silber, yadda etan edum ni dios et ya etan ephod.
21 Et pamenguluddan nunman ni helag Dan hu u-ungnga da, yadda
animal da niyadda ngunut da.
22 Neidaddawwidda etan di baley Mikah ey inemung Mikah ida bimme-
bley et pedugen dadda.
23 Dadda kapanha-kupi helag Dan et tekukan dadda. Nanwingidda hu
helag Dan et humangen da e kanday “Hipa pinhed mu? Kele mudda
inemung eya tuu et dakemi pedugen?”
24 Kan Mikah ey “Imbesik yudda dios ku et ya padik et endi natdaan ni
hi-gak ey kanyu ni-nganguy, hipa pinhed ku?”
25 Kan idan helag Dan ey “Heballi i-ineng ka tep entanniy wadan hi-gami
hu kabbubunget et petteyen kumedek et yadda pamilyah mu.”
26 Et manglaw ida humman ni helag Dan. Inang-ang nan Mikah e dakel
idan peteg e eleg tudda han-apput et mambangngad di baley da.
27 Limmaw ida helag Dan di Lais e ingkuyug da etan padi ey inla dadda
la etan tutu-u et hegpen da humman ni bebley e melinggep ida nambebley
diman. Pintey dan emin hu tutu-udman et bahbahen da etan bebley.
28 Endi memaddang idan bimmebley tep neidawwi hu Sidon ey endi
edum ni bebley ni umbaddang ni hi-gada tep endi nekidagyuman da.
Huyyan bebley ey wadad nedeklan ni neihnup di Bet Rehob. Inyayyaggud
idan helag Dan humman bebley et mambebley idadman.
29 Nginadnan dan Bebley Dan e ngadan ni apu da e u-ungngan Jacob
nem Lais la ni ngadan tu.
30 Inha-ad idan helag Dan etan dios dan kinapyan tuu et daydayawen da
et putuken da hi Jonathan e u-ungngan Gerson e inap-apun Moses ni padi
da. Huyyan pamilyah hu padiddan helag Dan ingganah ni nedegyunan
dad bebley da.
31 Humman idan dios Mikah hu dinaydayaw idan helag Dan ni dios da
eman ni wada etan Tabernacle Apu Dios di Siloh.

19

1 Yan nunman ni tsimpuh ey endi patul ni Israel. Wada etan helag Levi ni
nambebley di edawwin bebley di duntuduntug di Epraim. Hakey ni aggew
ey in-anemut tu hu hakey ni biin iBethlehen et i-dum tun ahwa tu.

2 Nem hini-yan etan ni bii et mambangngad di baley ametud Bethlehem.
Nelabah hu epat ni bulan
3 ey ninemnem etan ni lakin unnuden hu ahwatu. Ineyagan tu hakey ni
bega-en tu ey immalan dewwan kebayyu et lumaw idad Bethlehem ni an
mengewwit ni ahwatu. Dimmateng di baley ni aman ahwatu ey kayyaggud
hu impan-apnga tun hi-gatu.
4 Impapilit nunman ni aman biin manha-ad ida nidman et mandeyan
tellun aggew et mekikkikkan ey nekiinnu-innum diman.
5 Yan meikka-pat ni aggew ey bimmangun ni dagah et umgah nem kan
etan ni aman bii ey "Pangan kayu ni et wada i-e-let yu lad dalan."
6 Et mangan ida et mengi-innum ida. Entanniy kan aman etan ni biiy,
"Pandeya ka kuma et man-an-anla itsu."
7 Immehneng etan lakin umlaw nem kapepippilit ni aman etan ni bii e
mandedya et mandeyan nunman ni hileng.
8 Kakkabbuhhan nunman ni meikkelliman aggew ey bimmangun mewan
ni dagah et umgah ey kan mewan etan ni aman biiy "Pangan kayu ni et
han kayu lumaw ni hambatenganan." Et makikan mewan law etan laki.
9 Yan immegahan etan ni laki et ya etan imbilang tun ahwa tu et ya
etan bega-en ey kan mewan nan ama etan ni bii ey "Heballi mandedya
itsu tep anggegannu law ey mehilleng. Panha-ad kayun nunyan hileng et
man-an-anla itsu et han kayu humelaman ni kabbuhhan."
10 Nem pinhed tu-wa anhan law etan ni lakin um-anemut et manglaw
ida e ingkuyug tu etan biin imbilang tun ahwa tu ey impangkarga tudda
etan dewwan kebayyu. Nampalaw idad appit ni Jebus e Jerusalem ngadan
tun nunya.
11 Ida kamenetteng diman ey kamangkehilleng et kan etan ni bega-en
tuy "Kamangkehilleng law. Attu ew et mandeya itsud Jebus ni nunyan
hileng?"
12 Nem kan etan ni laki ey "Beken di deya pandedyaan tayu tep beken
tayun kebebleyan ida tuudya. Endi hu helag Israel ni nambebley di deya.
Medeggah itsud Gibeah.
13 Umlaw itsud Gibeah winu Ramah et yadman tayu pandeyaan."
14 Nanglaw ida et kamangkelinnug aggew ey dimmateng idad Gibeah di
Benjamin.
15 Nanda-guh idadman et ida menang-ang ni keuggipan da. Limmaw ida
etan di kakeemmungin tuudman nem endi, anin hakey ew ngun nengayag
ni hi-gadan da pekidyaan da.
16 Nunman ni hileng ey wada hu hakey ni nea-amman nehilngan ni
nalpud payew tu e iEpraim nem nekibebley diman Gibeah e bebley idan
helag Benjamin.
17 Inang-ang tu etan helag Levi et yadda edum tu ey kantuy "Attu lawwan
yu? Attu nalpuan yu?"
18 Kan etan ni laki ey "Nalpu kamid Bethlehem di Judah ey um-anemut
kami law di duntuduntug ni bebley mid Epraim. Nem umlaw kami nid
baley Apu Dios. Nem nehilngan kamidya ey endi kaum-ayag ni peki-
uggipan mi.
19 Wada dagemin kennen ni kebayyu mi et ya kennen mi niya innumen
mi. Wadan emin mahapul mi."
20 Kan nunman ni nea-amma ey "Itsuy di baley ku et yadman yu
kaugipan. Iddawtan dakeyun mahapul yu. Entan kaugip deya."

21 Et makilaw idan hi-gatu et idwatan tudda kebayyu tun kennen da et
ulahan tu heli da et idaddan tu kennen da niya innumen da.
22 Ida kaman-ap-apnga ey wadadda immalin nabngang ni tuun linikweh
da etan baley et daka pampagpaga habyen ey kanda etan ni nea-ammay
"Pa-hep mu etan mangilim ni laki et iulig mi!"
23 Immehep etan nea-amma et kantun hi-gaday "Agik ida, entan anhan
tu ipahding hu lawah. Anggeba-ing ni peteg huttan ni yu pehding eyan
mangilik.
24 Anin ew katteg pe-hep ku eya u-ungngak ni endi ahwa tu et ya eya
ahwa eyan laki et ipahding yu hu pinhed yun hi-gada nemet eleg yu
ipahding hu lawah eyan mangilik tep anggeba-ing."
25 Nem kahing ida etan tutu-u. Et itulud law etan ni helag Levi etan ahwa
tud dallin. Et piliten dan in-ulig e nanhinhinullul ida etan tuu ingganah ni
kamangkewa-wa et han da ibukyat.
26 Yan nunman ni kamangkewa-wa ey nambangngad etan bii etan di
baley ni nanda-guhan dan nandeyaan ni ahwa tu et manlukbub etan di
habyen et mena-yun diman ingganah ni kawwalwal.
27 Imbeghul etan ni laki hu habyen et an megewwid ey immen etan ahwa
tun nanheku-bu e neihaklay ngamay tud habyen.
28 Kan etan ni laki ey "Bangun ka et lumaw itsu law." Nem eleg
umhumang etan bii tep netey. Lina-kay law etan ni laki etan ahwa tu
et itakkay tud kebayyu tu et ienamut da.
29 Dimmateng etan lakid baley tu et genedgeden tun hampulun dewwa
hu annel nunman ni ahwa tu et palaw tu hanhakkey idan hampulut
dewwan helag Israel.
30 Emin ida nenang-ang nunman ey kanday "Yan nunyan ebuh hu wada
tayu inang-ang niya tayu dingngel ni henin nunyan neipahding neipalpu
eman ni nalpuan idan helag Israel di Egypt. Nemnem tayu hedin hipa
pehding tayu kaw pakdag tayu ang-ang?"

20

1 Emin ida helag Israel meippalpud Dan di appit ni north ingganah di
Beersheba di appit ni south ey neamung idad Mispah di hinanggan Apu
Dios.
2 Nekiemung ida kamengipappangngulun helag Israel anin idan etan ni
epat ni gatut ni libun sindalun nandaddan diman.
3 Entanni ey dingngel idan helag Benjamin e neamung ida helag Israel
di Mispah.

Minahmahan idan helag Israel hedin inna-nu tun an meipahding
humman.
4 Kan etan ni lakin helag Levi ey "Limmaw kami etan ni biin imbilang
kun ahwak di Gibeah e bebley ni helag Benjamin ni mandedyadman.
5 Nem yan nunman ni hileng ey immalidda lalakkid man e bebley et
likwehen da etan baley ni nanda-guhan mi e pinhed da-ak ni petteyen.
Nem ya ahwak hu inla da et piliten dan in-ulig e nanhuhullulan da
ingganah netey.
6 In-anemut ku annel tu et tenegtegek e impanhampuluk ni dewa et i-
peng kun impalaw idan hampulut dewwan pewen ni helag Israel gapuh
nunyan lawah ni peteg ey anggeba-ing ni neipahding.
7 Yan nunya ey panhuhummanganan tayun helag Israel hedin hipa
pehding tayu."

8 Immehneng ida emin etan tutu-un neamung et kanday “Endin hi-gatsu
hu um-anemut.
9 Heninnuy pehding tayu. Ibbubunut tayu hedin hipa mengubbat ni
Gibeah.
10 Ya meikkeppulun tutu-un helag Israel hu nengamung ni mengippaptek
ni kennen idan sindalu ey hi-gatsun edum hu an mengibleh ni impahding
idan iGibeah ni anggeba-ing ni peteg eyad bebley tayud Israel.”
11 Et meikahhakey ida sindalun helag Israel ni an mengubbat ni Gibeah.
12 Nenu-dak ida helag Israel et da ehelen ni helag Benjamin e kanday
“Neihallan peteg hu impahding yu.
13 I-li yun hi-gami etan ida lawah ni tuun nengipahding nunya et pateyen
midda, ma-lat mepappeg huyyan lawah ni neipahding eyad Israel.” Nem
kahing ida helag Benjamin.
14 Neamung ida kumedek helag Benjamin di Gibeah e nalpuddad
nampambebleyan da, et mandaddan idan mekiggubbat ni nunman idan
edum dan helag Israel.
15 Immalidda hu dewampulut enem ni libun sindalun nan-almas ni
ispada, et mei-dum ida etan di pitun gatut ni sindalud Gibeah.
16 Wadadda pitun gatut ni newillin sindalun Benjamin ey nelaing ni
manlastik et anin ni puntaen da hakey ni bewek et eleg meihhalla.
17 Inemung ni edum dan helag Israel hu epat ni gatut ni libun nelaing ni
sindalu e eleg pay maibilang ida sindalun helag Benjamin.
18 Eleg ida ni umgah ni an mekiggubbat ey minahmahan dan Apu Dios
ni nandayawan dan hi-gatud Bethel e kanday “Hipan hi-gamin helag Israel
hu memengngulun an mengubbat idan helag Benjamin?” Kan Apu Dios ey
“Ya helag Judah hu memengngulu.”
19 Himmaleman ida helag Israel ni newa-waan tu et ida mangkampud
neihnup di Gibeah.
20-21 Ida kamenetteng di Gibeah ey neukat idalli helag Benjamin et patyen
da dewampulut dewwan libun helag Israel ni nunman ni aggew.
22 Nem impekedhel idan helag Israel hu nemnem da et ida mewan
meipustuh etan di nanggugubatan da eman ni nemangulun aggew.
23 Limmaw ida nid Bethel ni an nampehemmehemmek nan Apu Dios
ingganah ni nehilngan tu et mahmahan dan hi-gatu e kanday “Kaw umlaw
kami mewan et midda gubaten hu helag Benjamin e edum ni helag Israel?”
Ey kan Apu Dios ey “Em, elaw kayu et yudda gubaten.”
24 Et lumaw ida mewan ni an mengubbat ni helag Benjamin.
25 Nem neukat idalli mewan hu helag Benjamin et pateyen da hu
hampulun walun libun edum dan helag Israel ni nampan-ispadah.
26 Limmaw ida mewan hu helag Israel di Bethel et ida mampehem-
mehemmek nan Apu Dios et mantepel ida e eleg ida mangan ingganah
nehileng. In-appitan da hi Apu Dios ni kagihheba niya nan-appit idan
pekiddagyuman.
27 Minahmahan da mewan nan Apu Dios, hedin hipa pehding da. Yan
nunman ni tsimpuh ey ya Bethel hu Kaban Apu Dios
28 e hi Pinehas e u-ungngan Eleasar e u-ungngan Aaron hu kamengip-
paptek e kanday “Kaw umlaw kami pay et midda gubaten hu edum min
helag Benjamin winu issiked mi law?”

Himmumang hi Apu Dios et kantuy “Elaw kayu tep pengapput dakeyun
kabbuhhan.”
29 Et ida mambetak hu sindalun helag Israel di nanlinikweh di Gibeah.

30 Yan meikkatlun aggew ey ida neamung etan di nanggugubatan da heni
lan impahding da.
31 Neukat idalli helag Benjamin e netapangan ida etan di a-allaw
ni bebley et patyen da hu telumpulun helag Israel etan di keltad ni
nanggubatan dad Bethel et yad Gibeah.
32 Ey ida kamantetekkuk hu helag Benjamin e kanday "Tayudda mewan
kapan-apputa heni lan nunman!"

Nem implanuh ida ngu dedan ni sindalun helag Israel e himbebbessikan
da et meipdug ida helag Benjamin ma-lat meidaddawwidda etan di bebley
da.
33 Hini-yan idan edum ni helag Israel hu nampustuhan da et ida
mampustuh di Baal Tamar. Entanniy neukat ida hu nantalun edum dan
nambetak etan di appit ni kakelinnugin aggew di Gibeah,
34 et gubaten dadda helag Benjamin di beneggan da. Ey hampulun libun
nekallaing ni sindalun helag Israel hu nengubat idan helag Benjamin di
hinangga da. Nemahhig humman ni nanggugubatan da ey eleg amtaddan
helag Benjamin e ida kamangkeapput.
35 Binaddangan idan Apu Dios hu helag Israel et apputen dadda helag
Benjamin e edum dan helag Israel. Dewampulut liman libu et hanggatut
hu pintey idan helag Israel etan idan helag Benjamin nunman ni aggew.
36 Ey yan nunman law hu nenang-angan ida law ni helag Benjamin e
neapput ida.

Hedin yadda etan nemangulun grupuh ni sindalun Israel ey imbab-
bangngad da ni ma-lat wada inna-nuddan edum dan sindalun nambetak
ni nantalud neihnup di Gibeah ni meukkat ni mekiggubbat.
37 Et maukat ida humman ni nantalun sindalu et humgep idad etan di
bebley. Et pampatyen da emin hu tuudman.
38 Nan-uungbal ida dedan etan ida nambetak ni sindalu et yadda edum
dan sindalu e lelgaben da etan bebley et mampeahpat hu mahdel ni ahuk
39 et pengi-immatunan idan edum dan mambangngad ida et dadda
hanggaen hu helag Benjamin. Yan nunman nemateyan idan helag
Benjamin ni telumpulun sindalun edum dan helag Israel et mantetekkuk
ida e kanday "Tayudda mewan kapan-apputadda heni lan nunman!"
40 Nem entanniy inang-ang da ey kaman-aahuk hu bebley da.
41 Nanligguh ida dama law helag Israel et gubbaten dadda helag
Benjamin. Ey nemahhig takut idan helag Benjamin tep inamta da law
e meka-apput ida.
42 Namsik idad desert nem nampedug idan sindalun helag Israel et
pampatyen dadda.
43 Hinelikub dadda helag Benjamin ey nampedug da edum ni bimmesik
et ha-kupen daddad appit ni kasimmilin aggew di Gibeah.
44 Hampulut walun libu hu kelalla-ingan ni sindalun Benjamin ni netey
nunman ni aggew ni nanggubatan da.
45 Yadda etan mategun natdaan man namsik ida et mampalaw idad eleg
mebebleyid Batun Rimmon. Nem pintey idan helag Israel hu liman libun
hi-gadad dalan. Intuluy dan pindug ida et patyen da hu dewwan libu etan
di neihnup di Gidom.
46 Ya nga-mut tun emin hu netey nunman ni aggew ey dewampulut liman
libun netuled ni sindalun helag Benjamin.

47 Enem ni gatut ni lalakkin helag Benjamin ni ebuh hu natdaan.
Bimmesik idad Batun Rimmon etan di eleg mebebleyi et manha-ad

idadman ni epat ni bulan.
48 Nambangngad ida helag Israel di kebebbebley di Benjamin et pateyen
dan emin hu mategu, lalakki, bibi-i, kaungaunga niyadda animal. Ey
linggab dadda bebley.

21

1 Insapatah idan helag Israel ni neamungan dad Mispah e eleg da peahwa
hu bibi-in u-ungngaddan lalakkin helag Benjamin.
2 Limmaw idad Bethel di kad-an Apu Dios et manyuyyuddung idadman
ingganah nehileng e mannannangngih ida ey pan-e-leten da dasal da e
kanday
3 "Apu Dios e Dios ni Israel, kele an neipahding huyya? Yan nunya ey
neendi law hu hakey ni hi-gamin helag Israel?"
4 Newa-wa et mengapyaddan pan-appitan dadman et man-appit ida et
hamulen da ey nan-appit idan megihheb.
5 Kanday "Kaw wadan hi-gatsun helag Israel hu eleg umli eman ni
neamungan tayud kad-an Apu Dios di Mispah?" Tep insapatah da dedan ni
nunman ni neamungan da e hedin wada eleg meki-emmung man petteyen
da.
6 Et-eteng hu lemyung idan helag Israel gapun neipahding idan helag
Benjamin e kanday "Yan nunyay innang ni meendi hu hakey ni pewen ni
agi tayun helag Israel.
7 Ettu na-mu law tayu pengellaan ni bibi-in i-ahwaddan natdaan ni
lalakkin helag Benjamin tep ay insapatah tayun Apu Dios e eleg tayu
peahwa hu u-ungnga tayun bibi-in hi-gada?"
8 Minahmahan da hedin wada helag Israel ni eleg makiemung di Mispah
ey neamtaan da e endi an nekiemung idan iJabes di Gilead.
9 Tep yan nambilangan daddan tutu-u ey endi hu nalpud Jabes di Gilead.
10 Et itu-dak da hampulut dewwan libun sindalu et da patyen emin hu
tutu-udman anin idan bibi-i niya gegellang.
11 Kanday "Patey yun emin hu lalakki niya bibi-in in-ulig ni laki."
12 Entanniy wada himmak dadman ni epat ni gatut ni bibi-in endi ahwa
da ey eleg ni iulig ni hipan laki et ilaw daddad Siloh di Kanaan.
13 Nenu-dak idan an mengippeamtaddan helag Benjamin ni wadad Batun
Rimmon e negibbuh law hu gubat.
14 Et mambangngad ida helag Benjamin di bebley da et idwat idan helag
Israel ni hi-gada etan ida bibi-in iJabes ni eleg da patyen, nem kulang ida
humman ni bibi-i.
15 Da kahehhemekadda helag Benjamin tep in-abulut Apu Dios ni
meippahding humman ni gubat et meendi kumedek hu hakey ni hi-gadan
helag Israel.
16 Et humman hu kan idan kamengipappangngulun helag Israel ey
"Attu tayu penemmakan ni peahwa tayuddan natdaan ni lalakkin helag
Benjamin ey netey idan emin hu bibi-in edum dan helag Benjamin?
17 Mahapul ni mehlag ida et eleg meendi hu hakey ni helag Israel.
18 Nem eleg mabalin ni i-ahwa da hu u-ungnga tayun bibi-i tep insapatah
tayu e meiddutan hu tuun mengi-ebbulut e peahwa tu u-ungngatun biid
helag Benjamin."
19 Entanniy ninemnem da e anggegannuy medettengan etan katootoon
ni piyestah Apu Dios di Siloh. (Ya Siloh man wadad north ni Bethel, south
ni Lebonah ey east ni keltad ni nambattanan ni Bethel et ya Sekem.)
20 Sinugun dadda helag Benjamin e kanday "Kayu pantalud legunta da

21 ey pan-ang-ang-ang kayu et hedin neukat ida etan iSiloh ni bibi-in an
meneyyaw man impapuut yun an immiguyud ni i-anemut yu ma-lat iahwa.
22 Et hedin um-alidda a-ammed da ey agi dan lalakkin an manlillih,
kammin hi-gaday ‘Entan anhan tu bangngad ida u-ungnga yu et ahwaen
idan helag Benjamin tep kulang hu himmak dan biid Jabes tep binahbah
mi humman ni bebley. Awasi yu anhan. Eleg kayu mambehhul etan di
insapatah yu tep eleg yu igeb-at ni indawat ida u-ungnga yun ahwaen idan
helag Benjamin.’ ”
23 Inu-unnud idan helag Benjamin et pahding da humman. Imbesik
dadda etan bibi-in iSiloh et ienamut daddad bebley da. Inyayyaggud da
hu bebley da et mambebley idadman.
24 Negibbuh humman et mampangenamut ida helag Israel e wada hakey
ni pamilyah niya pewen ey immanemut di baley tu.
25 Yan nunman ni tsimpuh ey endi patul di Israel et wada hakey ey
impahding tu hu hipan kayyaggud di tuka pannemnem.

Ruth

Ya meippanggep nunyan libluh Ruth

Neipeamta eyad libluh hu impahding nan Apu Dios ni nengipaptek idan tutu-u tu anin ni nanligligat ida niya nanhelheltap ida. (Romans 8:28) Ey peamta tu e ya impeminhed niya kapemaptek nan Apu Dios ey beken ni yaddan ebuh helag Israel pengippeang-angan tu tep anin idan edum ni tutu-un kamengu-unnud niya kamengiddinnel ni hi-gatu. (Romans 1:5)

Hi Ruth ey kat-agun biin iMoab. Yadda iMoab ni nunman ey buhul idan helag Israel. Nem hi Apu Dios ey nekitbalan idan tutu-u tun helag Israel e ippaptek tudda. Huyyan hi Ruth ey anggehemmek niya endi mengippaptek ni hi-gatu. Entanni ey nambalin ni kamengullug ni Dios idan helag Israel. Neipeang-ang eyad libluh hu impahding nan Apu Dios ni nemendisyon nan Ruth gapuh ni nehammad ni tuka pengullug niya gapuh ni impeminhed tun Naomi e ina eman lan ahwa tu.

Huyyan neipahding di biyag di Ruth nan Boaz ey impeamta tu hu nan-ingngehan di Boaz nan Jesus Christo e mehlag alin Boaz et hi Ruth. Hi Boaz ey neihnup hu neiegian tun Ruth et mukun lebbeng tun hi-gatu mengippaptek nan Ruth. (3:9) Heni daman Jesus e neihnup ni agi tayu niya hi-gatu mengippaptek ni hi-gatsun tutu-u tun kamengullug. (Romans 1:3 et yad Hebrews 2:14)

Hi Boaz ey gintang tu payew Naomi, hanniman daman Jesus e sinekla tu liwat tayu ma-lat wada inna-nu tayun meibbangngad nan Apu Dios. (1 Pet. 1:18-19)

Eleg bumeing hi Boaz ni mengi-ahwan Ruth et ihwang tud kawinetwet, heni daman Jesus e eleg umbaing ni mengibbillang hi-gatsun agi tu ni nengihwangan tun hi-gatsud liwat tayu. (3:11, 4:9-10 et yad Hebrews 2:11)

Ya neitudekan eyad libluh:

1. Ya nanlelehhanan Naomi. Ya impeminhed nan Ruth nan Naomi et ya tuka pengullug nan Apu Dios. (chapter 1)
2. Ya nengipeang-angan nan Boaz ni hemek tu et ya tuka pemaptek nan Ruth. (chapter 2)
3. Ya nan-am-amtaan di Boaz nan Ruth. (chapter 3)
4. Ya nan-ahwaan di Boaz. (chapter 4)

Ya nekibebleyan di Elimelek et yadda pamilyah tud Moab

1-2 Yan eman ni tsimpuh ni yadda huwet hu kaman-ap-apud Israel ey wada etan hakey ni tuun nahlag nan Eprat e hi Elimelek ngadan tun iBethlehem di Judah. Hini-yan tu bebley da tep nemahhig bisil diman. Ingkuyug tu hi Naomi e ahwa tu et yadda etan dewwan u-ungnga dan laki e di Mahlon nan Kilion et ida mekibebley di Moab.

3 Entanni ey netey hi Elimelek et ebuh ida law di Naomi et yadda dewwan u-ungnga dan nekibebley diman.

4 Yadda etan dewwan lakin u-ungnga da ey nekiahwaddan iMoab e di Ruth nan Orpah. Nem entanni et nelabah hu nganngnanih ni hampulun toon

5 ey netey damad Mahlon nan Kilion. Et ebuh law hi Naomi ni natdaan tep netey hu ahwatu et yadda u-ungnga tu.

Ya nambangngadan di Naomi nan Ruth di Bethlehem di Judah

6 Entanniy ninemnem nan Naomi ni mambangngad di bebley dad Judah
tep dingngel tu e wada law kennen diman tep binendisyonan APU DIOS
ida tuudman. Et mandaddan hi Naomi et yadda dewwan ineputun biin
mambangngad.
7 Et umgah ida et hi-yanen da Moab ni nekibebleyan da nem entanni et
wadaddad dalan ey nannemnemnem hi Naomi.
8 Kantuddan etan ni dewwan ineputu ey "Heballi keibangngad kayud
baley ni a-ammed yu. Iddasal ku e ya binabbal yuddan ahwa yu niya
binabbal yun hi-gak ey henin nunman pehding APU DIOS ni hi-gayu.
9 Ey nakka iddasal e i-abulut tun mengahwa kayu ma-lat wada mewan
hu neduttuk ni panha-adan yu."
Humman inhel Naomi ey tudda kapan-akwala, ey wada hakey ey
kamannengngih.
10 Himmumang idan ineputu ey kanday "Eleg, mekillaw kamin hi-gam
di bebley yu et mekibebley kamidman."
11 Nem kan Naomi ni hi-gaday "Hipa yu pekillawwan ni hi-gak?
Pambangngad kayu kuma e u-ungngak ida. Kaw dammutu mewan ni man-
ungnga-ak ni lakin ahwaen yu?
12 Eleg, e u-ungngak ida. Keibangngad kayu kumad baballey ni a-ammed
yu, tep nei-inna-ak law ey eleg mabalin ni nak melehhin. Et anin dedan ni
kantu et melehhinnak mewan et man-ungnga-ak ni lalakki,
13 kaw makkaw eleg kayu mengahwa et hegeden yu kehikkenan da? Eleg
mabalin humman! Et-eteng hemek kun hi-gayu nem inna-nu ey humman
in-abulut APU DIOS ni meippahding ni hi-gak. Et humman hu heballi
anemut kayu ew katteg."
14 Inhel tu humman ey nannanangih ida mewan. Et akwalen Orpah hi
inetu et umenamut. Nem hedin hi Ruth, man tuka pepillit ni mekillaw nan
Naomi.
15 Kan Naomi nan Ruth ey "Ang-ang mu kedi ni-ngangu hi Orpah e
nambangngad di bebley dad kad-an idan dios tu. Kaiunnud ka kuman
hi-gatu et umenamut ka dama."
16 Nem hinumang Ruth e kantuy "Ebuh anhan tu ika-leg et makilawwak
ni hi-gam. Anin ni attu lawwam ey mekillawwak niya anin ni attu mu
panha-adan ey yadman nak pekihha-adan. Yadda agim ey ibbilang kuddan
agik. Ya Dios mun muka deyyawa ey humman dama Dios ni deyyawen ku.
17 Ya bebley ni ketteyyam ey yadman dama ketteyyan ku et maikulungn-
gak diman. Issapatah ku e anin nehalman hu pengastigun APU DIOS ni
hi-gak hedin hi-yanen daka. Ya katey ni ebuh hu mabalin ni mengappil ni
hi-gatan dewwa."
18 Inamta law nan Naomi e eleg mehulluli nemnem nan Ruth et isiked
tun mengittu-dak ni hi-gatu.
19 Et lumaw idan dewwad Bethlehem. Dimmateng idadman ey immam-
leng ida bimmebley ni nenang-ang ni hi-gada. Wada hakey idan bibi-i ey
kanday "Kaw hi Naomi huyya?"
20 Kan Naomi ey "Beken law ni Naomi * hu pangngeddan yun hi-gak.
Marah law hu pangngeddan yun hi-gak tep kamei-ellig e mapeit katteg
ngu neitu-wan kun indawat Apu Dios e Kabaelan tun emin.
21 Yan eman ni neni-yanan kun eyan bebley tayu ey wada kamin
emin ni hampamilyah, nem yan nunyan imbangngad tuwak APU DIOS ey
hakeyyak et endi mengippeamleng ni hi-gak. Beken law ni ya Naomi hu

* **1:20 1:20** Ya keibbellinan ni Naomi ey kaman-an-anla, ey ya keibbellinan ni Marah ey kaumlelemyung.

pangngeddan yun hi-gak, tep nemahhig hu ligat kun impehakbat APU DIOS
e Kabaelan tun emin?"
22 Hanniman hu neipahding e nambangngad hi Naomi e kadwa tu etan
iMoab ni ineputu e hi Ruth. Yan nunman ey pakelappun ahianin barley di
Bethlehem.

2

Ya an nengamungan nan Ruth ni barley di payew nan Boaz

1 Yadman Bethlehem ey wada etan hakey ni lakin kedangyan ey
kametbal e hi Boaz ngadan tu e neiegin Elimelek e ahwa lan Naomi.
2 Hakey ni aggew ey kan Ruth nan inetu e hi Naomi ey "Ettu et lumawwak
ni an mengemmung ni inggah idan kaman-ennin barley hedin wada
mengi-ebbulut?" Kan inetuy "Ku anin e u-ungngak. Lakkay pangngu."
3 Et lumaw hi Ruth et an mangemmung ni inggah idan kaman-enni.
Entanni e tu amtaen ey payew humman nan Boaz e neiegin Elimelek e
aman eman lan ahwa tu.
4 Entanni ey dimmateng hi Boaz ni nalpud Bethlehem et apngaen tudda
hu kaman-enni e kantuy "Hi APU DIOS hu memendisyon ni hi-gayu!" Kan
idan etan ni tuun hi-gatuy "Hi APU DIOS hu memendisyon daman hi-gam."
5 Inang-ang Boaz hi Ruth ey kantu etan ni kamengipappangngulun
kaman-enni ey "Hipa eman bii?"
6 Kan etan ni kamengipappangnguluy "Humman etan iMoab ni ingkuyug
alin Naomi.
7 Imbagetu hedin dammutun an mengemmung ni na-gah ni barley et
iebulut ku. Impalpu tu lan kakkabbuhhan ingganah nunya. Ey nekemtang
ni ebuh nanhiduman tu."
8 Limmaw hi Boaz di kad-an Ruth et kantun hi-gatuy "Dengel mu e-helek
e u-ungngak. Anin entan elaw di edum ni payew ni an mengemmung
ni inggah dan barley. Yan eyad payew ku hu pangemungim. Tu-tu-nud
mudda eya biin nakka pangngunnu.
9 Ang-ang mu hedin attu da panggeppasan et yadman dama mu
pengemmungan. E-helen kuddan etan ni lalakki et endi da ippahding ni
lawah ni hi-gam. Hedin peteg inum mu, ka inum eman di inehul dan
danum."
10 Nanyuung hi Ruth di hinanggan Boaz ni panlispituh tu et kantuy
"Eteng hu amleng ku tep kabbabbal kan hi-gak anin ni nalpu-ak di edum
ni bebley."
11 Kan Boaz ey "Dingngel ku dedan hu impeminhed mu niya kabinabbal
mun inan ahwam neipalpun neteyyan ni bineley mu. Dingngel ku pay e
hini-yan mu ammed mu niya bebley yu et meki-li kadya, anin ni eleg mu
amta hu elaw midya.
12 Hi APU DIOS e Dios ni Israel e neihikugam hu mengidwat ni wa-hin
kayyaggud ni impenahding mu ma-lat endi pangkullangam."
13 Himmumang hi Ruth ey kantuy "Pannananeng mu anhan binabbal
mun hi-gak, e apu. Kayyaggud law nakka panggibbek tep ya inhel mu
anin ni eleggak mei-ingngeh ida eyan biin muka pangngunnu."
14 Entannit nedatngan hu pengngannan ni emaggew ey ineyagan Boaz hi
Ruth e kantuy "Ikay et mangan itsu. Aleka eyan sinapay. Ita-mel mu hedin
pinhed mu." Et makikan hi Ruth ida etan ni kamangngunnu et idawtan
pay Boaz ni neihanglag ni barley. Nakaphel ey wada pay eleg tu kanen tep
dakel kumamman hu indawat dan hi-gatu.

15-16 Nambangngad mewan hi Ruth ni an mengemmung ni barley ey kan
Boaz etan idan tuka pangngunnun lakiy "Anin ni an mengemmung etan di
kad-an idan nangkabtek ni barley, ey entan tu temyaw et eleg mabeingan.
Ey anin ni humman ni, gimmuyud kayud bintek yu ni inggah yu ma-lat
wada alen tu."
17 Intagan Ruth amung ingganah ni kamangkehilleng. Inilik tu etan
inemung tun han-aggew ey nehuluk ni gadwan langgusih.
18 In-anemut tu et peang-ang tun inetu et idwat tu pay hu eleg tu kanen
ni emaggew ni indawat dan kennen tu.
19 Ey kan inetu e hi Naomi ey "Hipa kampayew ni mu nengamungan
nunyan dakel ni barley? Hi Apu Dios mambendisyon nunman ni tuun
nammek ni hi-gam!"
Et ehlen Ruth hu kampayew ni linawwan tu. Kantuy "Hi Boaz hu
kampayew ni nak nengamungan idan nunyan barley."
20 Kan Naomi ey "Hi Apu Dios hu mambendisyon ni hi-gatu! Makulug
ni nanengtu binabbal Apu Dios idan mategu et ya nangketey. Humman
ni hi Boaz ey neihnup hu neiegian tayun hi-gatu. Wada kelebbengan tun
mengippaptek ni pamilyah tayu."
21 Et kan Ruth ey "Inhel pay Boaz e kayyaggud hedin yad payew tu hu nak
pengemmungan e mekikkillawwak idan kamanggeppas diman ingganah ni
kegibbuhan ni ahiani."
22 Kan Naomi ey "Em, kayyaggud numan hedin mekikkillaw kaddan biin
kamangngunnud payew tu et endi an meipahding ni lawah ni hi-gam."
23 Et mekikkillaw hi Ruth idan bibi-in kamangngunnud payew Boaz et
mangemung ni barley ingganah ni negibbuh ahiani ni barley niya wheat.
Ey nanengtun yad kad-an inetu e hi Naomi hu tuka ennamuti.

3

Ya an nenang-angan Ruth nan Boaz

1 Hakey ni aggew ey kan Naomi nan Ruth ey "Kayyaggud et anhan hedin
wada hemmaken kun mengi-ahwan hi-gam ma-lat wada mengippaptek ni
hi-gam.
2 Nemnem mu e hi Boaz e nengiebulut ni meiunnu-unnud kaddan tuka
pangngunnu ey agi tayu. Dingngel ku e man-illik nunyan hileng.
3 Heninnuy pahding mu, pan-emeh ka et apuapam annel mun bangban-
glu ey nambalwasi kan kayyaggud ni balwasi et lumaw kad tuka pan-illiki.
Nem ang-ang mu et eleg iltun Boaz e wada kadman ingganah ni megibbuh
ni mengngan niya um-inum.
4 Ang-ang mu hu keuggipan tu et hedin neuyeng, linukyahan mu heli tu
ey neugip kad andayyan tu. Ngenamung hu e-helen tun hi-gam."
5-6 Inebulut Ruth et lumaw di pan-illikan Boaz et ipahding tun emin inhel
inetu.
7 Inang-ang Ruth e negibbuh hi Boaz ni nengan et uminum ey kayyaggud
hu gibek tu et an maugip etan di nengiha-adan dan inilik da. Yan
neuyengan Boaz ey nambabbabbal hi Ruth et tu lukyahan hu heli tu et
bumaktad di andayyan tu.
8 Entanni et gawan hileng ey inggibek Boaz et an mampiggad ey wada
biin neugip di andayyan tu.
9 Et kantuy "Kaw hipa ka?" Ey kan Ruth ey "Hi-gak hi Ruth e bega-en
mu, apu. Ita-pew mu hu dugun wangal mun hi-gak tep neihnup kunu hu
neiegian mun hi-gami et dammutun hi-gam mengippaptek ni hi-gak."

10 Ey kan Boaz ni hi-gatuy "Hi APU DIOS hu mambendisyon ni hi-gam e u-
ungngak. E-etteng pay huyyan nengipeang-angam ni muka pengibbillang
ni pamilyah inam nem ya impemaptek mun hi-gatu. Kayyaggud eya
impahding mu, tep gullat ni edum ka et i-ang-ang mud kamenikken ni
kedangyan winu newetwet hu peki-ahwaan mu.
11 Entan pandanag mu e u-ungngak. Pehding kun emin hu imbagam.
Anin haggud inamtaddan emin ni bimmebley e kayyaggud kan tuu.
12 Ma-nu tep makulug ni neihnup hu neiegiak eman lan ahwam nem
wada pay neihehhennup nem hi-gak.
13 Nem anin di deya ka et hannak mekihummangan ni hi-gatun
kakkabbuhhan. Et hedin pinhed tun hi-gatu hu mengippaptek ni hi-gam
ey kayyaggud. Nem hedin eleg tu pinhed ey issapatah kud ngadan APU
DIOS e ippaptek dakan hi-gak."
14 Et mandeyadman hi Ruth di kad-an Boaz. Nem eleg mekawwa-wa ey
bimmangun hi Ruth tep eleg pinhed Boaz ni wada menang-ang ni hi-gatun
nandeyadman.
15 Kan Boaz ey "Imay et ha-adan tan barley eya inwa-ngal mun luput."
Ingkal Ruth et ha-adan Boaz ni nehuluk ni dewampulun kiloh ni barley et
patnged tun Ruth et umenamut.
16 Dimmateng hi Ruth di baley da ey minahmahan inetun hi Naomi
hedin inna-nu hu nanhummanganan dan Boaz et ehelen Ruth ni emin
hu neipahding.
17 Inhel pay Ruth e kantuy "Indawat tu eya barley tep kantuy 'Eleg
mabalin ni endi mu i-anemut nan inam.' "
18 Kan Naomi ni hi-gatuy "Entan pandanag mu e u-ungngak. Nanna-ud
ni pehding Boaz ni nunya hu lebbeng tun meippahding."

4

Inahwan Boaz hi Ruth

1 Newa-wan nunman et lumaw hi Boaz di eheb ni bebley e kapan-
dadammuin tutu-u hedin wada meihhummangan. Entanni ey immali etan
lakin neka-ihnup hu neiegian tun Elimelek et aygan tu. Kantuy "Ikay e
agik et yumudung ita." Et yumudung humman ni tuu.
2 Ineyagan Boaz hu hampulun aap-apudman ni bebley et makiyudung
ida.
3 Et ehelen Boaz e kantuy "Nambangngad hi Naomi ni nalpud Moab et
deh e kantuy iggatang tu hu puyek eman lan agi ta e hi Elimelek.
4 Ey nakka nemnemnema e lebbengtun peamtak ni hi-gam. Et gatangem
hedin pinhed mu, tep neihnup neiegiam nem hi-gak. Et humman hu, hedin
pinhed mun gettangen, ey ehel mun nunyad hinanggadda eyan aap-apu et
denglen da. Nem hedin eleg mu pinhed, ehel mun hi-gak et gatangek.
Tep hi-gam hu memengngulun wada lebbengtun mengettang ey hi-gak hu
meihhayned."
Ey kan etan ni lakiy "Anin gettangek."
5 Et kan Boaz ey "Kayyaggud hedin hannitan e gettangem humman ni
puyek Naomi, nem mahapul ni ahwaem hi Ruth e balun iMoab. Ma-lat
hedin wada u-ungnga yu ey humman hu meibbillang ni u-ungnga eman
ni netey ni ahwatu et hi-gatu memeltan nunman ni puyek da."
6 Immehel humman ni laki ey kantuy "Hedin henin nuntan hu elaw tu ey
eggak ew gettanga tep hedin gettangen ku, me-kalan kumedek hu pebeltan
kuddan u-ungngak. Et humman hu anin ew ni hi-gam pangetang."

7 Ya elaw idan helag Israel ni nunman ey hedin wada meiggettang ni
puyek ey mahapul ni e-kalen etan ni tuun eleg meminhed ni mengettang
hu patut tu et idwat tu etan di neminhed ni mengettang et humman pengi-
ang-angan e negibbuh hummangan.
8 Et humman impahding etan ni laki e ingkal tu hu patut tu et idengdeng
tun Boaz et kantuy "Anin ni hi-gam pangetang etan ni puyek."
9 Et kan Boaz ida etan ni aap-apu et yadda etan edum ni tuun neamung ey
"Hi-gayu hu tistigun nunya e ginetang kun Naomi etan puyek nan Elimelek
e impebeltan tuddan u-ungngatu di Mahlon nan Kilion.
10 Gapu tep gintang ku eya puyek ey ahwaen ku hi Ruth e balun iMoab
e ahwa lan Mahlon. Ma-lat hedin wada u-ungnga min laki ey meibbillang
ni u-ungnga eman ni netey lan ahwa tu et hi-gatu memeltan ni nunman ni
puyek. Ma-lat mannaneng ni eleg mepappeg hu helag da et eleg meendi hu
ngadan dad listaan ni tutu-u eyad bebley tayu. Hi-gayun emin hu tistigun
nunya."
11 Kan idan etan ni neamung ey "Em, hi-gami tistigu. Hi Apu Dios hu
mambendisyon etan ni biin um-anemut di baley mu et henillid Rachel nan
Leah e nahlagan idan dakel ni helag Israel. Ey bendisyonan daka daman
Apu Dios ma-lat hi-gam hu mambalin ni kamedeyyaw di helag Eprat ey
mandingngel kad Bethlehem.
12 Ey iddawtan daka et anhan Apu Dios ni dakel ni u-ungngam henin
kadinakkel ni helag Peres e u-ungngad Tamar nan Judah."
13 Negibbuh humman et awiten nan Boaz hi Ruth et ienamut tud baley tu
et man-ahwadda. Entanni ey binendisyonan Apu Dios hi Ruth et mewad-
an et man-ungnga ey laki.
14 Ey kan idan bibi-in nan Naomi ey "Medeyyaw hi Apu Dios tep
indawtan dakan inap-apum ni mengippaptek alin hi-gam. Hi Apu Dios
hu mambendisyon ni hi-gatu ma-lat mandingngel ali ngadan tud emin di
nambebleyan idan helag Israel.
15 Tep hi-gatu e u-ungngan inepum ey hi-gatulli pandinelam ni mengip-
paptek ni hi-gam hedin mei-inna ka. Beken huttan ni ebuh tep ya etan
inepum ey et-eteng neminhed tun hi-gam e kekkeddukdul pay nem ya
neminhed ni pitun lakin u-ungnga!"
16 Impenaptek Naomi humman ni inap-apu tu.
17 Yadda bibi-in bimmebley diman ey kanday "Nahlag law hi Naomi." Et
ngadanan da etan gelang ni hi Obed.
Nehiken hi Obed et mahlag et wada hi Jesse e aman David.
18-22 Heninnuy hu tenten ni pewen da meippalpun Peres ingganah nan
David. Nahlag hi Peres et hi Hesron. Nahlag hi Hesron et hi Ram e aman
Aminadab. Nahlag hi Aminadab et hi Nashon. Nahlag hi Nashon et hi
Salmon e aman Boaz. Nahlag hi Boaz et hi Obed. Nahlag hi Obed et hi
Jesse e aman David.

1 Samuel

Ya meippanggep eyan libluh ni nemangulun Samuel

Huyyan nemangulun libluh Samuel ey peamta tudda hu neipahpahding eman ni ketaggun Samuel. Hi Samuel hu nanggillig ni huwet ni nengipappangnguluddan helag Israel. Hi-gatu dama hu nengiehneng idan helag Israel nan Apu Dios.

Nem ay nginhay da hi Apu Dios et papilit dan mahapul da patul ni man-ap-apun hi-gada heniddan edum ni bebley. Nem anin ni hanniman ni nginhay da hi Apu Dios, et in-abulut tun meippahding etan daka ibbaga et putuken tu hi Saul ni pampatul da. Ma-nun laputu tep kayyaggud hi Saul ni patul, nem entanni ey nambalin ni kamampahhiyya et eleg tu law u-unnuden hi Apu Dios.

Et humman hu, ninemnem Apu Dios e mahapul ni e-kalen tu hi Saul ni patul idan helag Israel, et ihullul tu hi David e tuka paka-u-unnudan emin hu pinhed Apu Dios. (13:14)

Ya nanggillig ni neitudek eyad libluh ey ya nengipelilligatan Saul nan hi David, tep kaum-ameh di kapengennappusin David idan buhul ni Israel. Ya hakey mewan ey kaum-ameh tep nandingngel hi David di emin di helag Israel.

Yahhuy hu neitudek eyad libluh:

1. Ya neiungngaan Samuel ni ya nan-ap-apuan tuddan helag Israel. (chapters 1–7)
2. Ya nampatulan Saul di Israel niya eleg tu pengu-unnudan nan hi Apu Dios. (chapters 8–15)
3. Ya neputukan David ni meihhullul nan hi Saul ni pampatul idan helag Israel niya nengipelilligatan Saul nan David. (chapters 16–30)
4. Ya neteyyan Saul. (chapter 31)

1 Wada etan hakey ni lakin helag Epraim e hi Elkanah ngadan tu e nambebley di Ramah di duntug ni Epraim. Hi Jeroham hu ametu e u-ungngan Elihu e u-ungngan Tohu e u-ungngan Sup e helag Epraim.
2 Huyyan hi Elkanah ey dewwa ahwa tu e di Hannah nan Peninnah. Wadadda u-ungngan Peninnah, nem hedin hi Hannah man endi u-ungnga tu.
3 Katootoon ni immegah hi Elkanah di Ramah ni limmaw di Siloh di baley Apu Dios et an mandayaw niya man-appit nan Apu Dios e Kabaelan tun emin. Yadda padidman ey di Hopni nan Pinehas e u-ungngaddan Eli.
4 Hedin nan-appit hi Elkanah nan Apu Dios, man tuka ippatalidda pamilyah tun detag. Hanhakkey hu patal ni tuka iddawat di Peninnah niyadda etan u-ungnga tu.
5 Nem hedin ya tuka iddawat ni patal Hannah man dewwa tep nakappinhed tu, anin ni endi u-ungnga tu tep impambalin Apu Dios ni nebasi.
6 Gapu tep nebasi hi Hannah ey kamekippilliw hi Peninnah ni impem-ined Elkanah, ey tuka pippihula niya tuka ba-iba-inga.
7 Humman hu kapehpehding nan hi Peninnah ni katootoon hedin limmaw idad baley Apu Dios di Siloh, et humman gaputun kanengngihin Hannah niya humman eleg tu pengnganni.
8 Et humman hu, kan Elkanah ni hi-gatuy “Hannah, entan nangih mu niya entan lelemyung mu. Pangan ka kuma. Kaw beken ni kekkeddukdul

hu et-eteng ni impeminhed kun hi-gam nem ya hampulun lakin u-
ungngam?”
9-10 Wadan pinhakkey hu negibbuh idan nengan di baley APU DIOS
di Siloh ey immehneng hi Hannah et uma-allaw di pangil et mandasal.
Nemahhig lemyung tu ey tagan tu nangih. Hi Eli e padi ey kamanyuyyud-
dung etan di yuddungngan tud neihnup di heggeppan ni baley APU DIOS.
11 Nansapatah hi Hannah di dasal tun APU DIOS e kantuy “APU DIOS e
kabaelan tun emin, ang-ang mu anhan eya et-eteng ni nakka lelemyungi
et baddangan muwak e bega-en mu! Dengel mu anhan eya dasal ku ma-
lat idwatan muwak ni u-ungngak ni laki. Issapatah ku e ibbangngad ku
metlaing ni hi-gam e APU et hi-gatulli bega-en mun ingganah. Ey anin ni
eleg mampepu-lit tep humman kei-ang-angan tu e indinel kun hi-gam e
Apu.”
12 Yan nunman ni kapandasalin Hannah ey kaitettekel nan Eli e padi hu
bungut tu.
13 Kaittenuttubbun Hannah hu dasal tu et kaman-etwietwib hu bibil tu
nem endi kamedngel ni ehel tu. Et humman hu, kan Eli ey nebuteng.
14 Et kantun hi-gatuy “Kele kaka mambutteng ni um-alidya? Isiked mu
hu mambuttebutteng.”
15-16 Kan Hannah ey “Eleggak mabuteng e apu ey eleggak manginuinum.
Bekkennak ni lawah ni bii. Nakka mandasal tep anggehemmekkak katteg
ngu gapuh etan ni kamekapkapyan hi-gak et humman nakka pan-iddasal
nan APU DIOS.”
17 Kan Eli ey “Umlinggep ka kaya. Hi Apu Dios tayun helag Israel hu
mengidwat ni muka ibbaga.”
18 Kan Hannah ey “Salamat e apu. Ma-nu et anhan hedin kayyaggud hu
pannemnem mun hi-gak ni ingganah.” Immanemut hi Hannah et mangan
e eleg law umlelemyung.

Ya neiungngaan Samuel et ya nei-kudan tun APU DIOS

19-20 Bimmangun idan dagah di Elkanah et ya pamilyah tun newa-waan
tu, et mandayaw idan APU DIOS et han ida mambangngad di bebley dad
Ramah.
Entanni ey nambutsug hi Hannah tep dingngel APU DIOS hu dasal tu.
Nan-ungnga ey laki et ngadanan tun hi Samuel e ya keibbellinan tu ey
‘Nakdew nan Apu Dios’ tep kan Hannah ey “Kindew kun Apu Dios.”
21 Entanni ey nedatngan mewan hu tsimpuh ni lawwan di Elkanah et
ya pamilyah tud Siloh ni an man-appit nan APU DIOS tep humman dedan
daka ippenahding ni katootoon ey wada pay hu insapatah nan Elkanah ni
tu i-appit nan APU DIOS, ey yan nunyan tsimpuh hu tu pengippahdingan.
22 Nem eleg makilaw hi Hannah ni nunyan tsimpuh. Kantun ahwatuy
“Eggak mekillaw ni nunya. Hehgedek kephuan eyan gelang et hannak ali
ilaw di baley APU DIOS di Siloh et idinel kun hi-gatu et manha-ad alidman
ni ingganah.”
23 Kan Elkanah ey “Ngenamung ka, ipahding mu hu muka nemnemne-
man kayyaggud. Di deya ka tep et ngenamung alin kephuan eyan gelang.
Hi APU DIOS hu umbaddang ni hi-gam ni mengippeamnun inhel mun hi-
gatun ippahding mu.” Et eleg makilaw hi Hannah et ipappaptek tu etan
u-ungnga tu.
24 Nelabah hu pigan toon ey naphu law etan gelang e hi Samuel et ilaw
nan Hannah di Siloh di baley APU DIOS. Immalan hakey ni lakkitun bakan
tellu toon tu, ya kagedwah ni sakuh ni alinah niya meinnum.

25 Ginibbuh dan wina-tek hu bakan in-appit dan APU DIOS, et ilaw da
etan u-ungnga e hi Samuel nan Eli.
26 Kan Hannah ni hi-gatuy "Apu, kaw han-immatun muwak? Hi-gak la
etan biin inang-ang mun immeehneng di deyan nandasal nan APU DIOS.
27 Indasal kun nunman nan APU DIOS e iddawtan tuwak ni u-ungngak et
adyah hu indawat tu.
28 Yan nunya ey ibbangngad ku eya u-ungngak nan APU DIOS et hi-gatu
ngenamung ni hi-gatu ingganah mepappeg biyag tu." Negibbuh ungbal da
et dayawen da hi APU DIOS.

2

Ya dasal Hannah

1 Nandasal hi Hannah e kantuy "APU DIOS, et-eteng hu amleng kun hi-
gam tep binaddangan muwak, et ngi-ngian kudda law hu kamemippihul
ni hi-gak.
2 Endi edum ni henin hi-gam, APU DIOS e kakkayyaggud. Ey endi edum
ni kamei-ellig di batun kakeihhikkugi tep hi-gam ni ebuh.
3 APU DIOS, pasiked mudda etan kamampahhiyan kaum-eheehel ni
legelegem, tep hi-gam ni ebuh hu Dios ni nengamta hedin lawah winu
kayyaggud hu kapehpehding ni hakey ni tuu, et ngenamung kan pehding
mun hi-gatu.
4-5 Yadda nangka-let ni tuu ey lektattuy nambalin idan nekakkapuy e
heniddan nahpung ni pana. Et yadda nekakkapuy hu mambalin ni neka-
let. Yadda kekeddangyan lan nunman ey ida law kamekitteklan kennen da.
Yadda kameuppan nunman ey eleg ida law me-puhin kennen da. Henin
nunman etan biin eleg la ni pakeungnga ey pitu law u-ungnga tun nunya.
Nem ya etan biin dakel u-ungnga tu ey kaumlelemyung law tep neendidda
u-ungnga tu.
6 Ey kabaelam ni memappeg ni biyag ni tuu ni impalaw mu linnawetud
bebley idan nangketey di dungay, niya kabaelam mewan ni tegguen hu
netey.
7 Muka pambalin ni newetwet hu edum ni tuu niya muka pekeddangyan
hu edum. Henin saad e pambalin mun eta-gey hu edum niya nebabah hu
edum.
8 Muka pekeddangyan hu newetwet niya mudda kaihha-ad di eta-gey ni
saad dan man-ap-apu ma-lat matbal ida. Kabaelam ni ippahding ida huyya
e APU DIOS, tep hi-gam hu nanletun puyek ey inhammad mun inha-ad etan
di keihha-adan tu ey meippuun di elaw tu.
9 Mudda kaippaptek e APU DIOS hu tuun kamengu-unnud ni hi-gam. Nem
yadda lawah ni tuu ey pellaw muddad engeenget e bebley ni nangketey.
Et yadda tuun daka iddinel hu kakina-let dan ebuh ey eleg mabalin ni
mengapput ida.
10 Hi-gam e APU DIOS ey huwetam ali emin tuud puyek, et peang-ang mu
nemahhig ni bunget muddan buhul mun pemahbaham ni hi-gada. Tep
hi-gam ni wadad kabunyan ey peellim ali hu nemahhig ni pengastigum
ni hi-gada. Nem wada etan pinutuk mun mampatul ni pengidwatan mun
et-eteng ni kabaelan tu et endilli pakeapput ni hi-gatu."
11 Immanemut di Elkanah di bebley dad Ramah nem nanha-ad hi Samuel
di Siloh, tep mansilbin APU DIOS di kad-an nan hi Eli e padidman.

Lawah idan u-ungngan Eli

12 Yadda u-ungngan Eli ey lawah ida. Eleg da u-unnuda hi APU DIOS ey
eleg da mewan ikkaguh hedin manliwwat idan hi-gatu winu eleg.
13 Eleg da lispituha etan olden ni kau-unnudan padi meippanggep ni
daka ellad kai-appit idan tuu. Eleg da mewan hehgeda hu lebbengtun
meidwat ni hi-gadan detag tep daka tuggunadda bega-en da et hedin wada
immi-lin i-appit dan APU DIOS,
14 ey anin ni neiba-nget etan detag et daka an tetwika etan ni tewik ni
tellu ngipen tu. Et ngenamung keitwikan tu ey humman kaelladdan padin
patal da. Hanniman impenahding idan nunyan u-ungngan Eli di emin ni
kai-appit idan helag Israel di Siloh.
15 Ya pay hakey ni impenahding da ey daka tugguna bega-en dan
mengellan eleg malutun detag anin ni eleg ni ma-kal hu taban kagihheba
di altar ni kamei-appit nan APU DIOS. Et kaumlaw hu bega-en da et kantu
etan ni nengi-lin i-appit tuy "Idwat yu hu detag padin meatta tep pinhed
tun pantinnangtang. Eleg tu pinhed hu nelutu."
16 Hedin kan etan ni tuuy "Entannit ekalek tabetun kagihheba et han mu
ala hu pinhed mu." Kan etan ni bega-en ey "Eleg. I-lim kuma tep hedin
eleg mu iddawat man pampinilliw ku."
17 Huyyan liwat idan u-ungngan Eli ey lawah ni peteg di hinanggan APU
DIOS tep endin hekey lispituh dan kamei-appit ni hi-gatu.

Yan wada hi Samuel di Siloh

18 Ya etan u-ungnga e hi Samuel ey tuka ingungngunnui hi APU DIOS. Ey
tu dama kaibbalwasi etan ephod e balwasin padi.
19 Katootoon ni kaumkapya hi inetun ek-ekut ni balwasi tu. Tuka an
iddawat ni hi-gatun daka lawwin da pan-appitan ni han-ahwan Elkanah
ni pinhakkey ni hantoon.
20 Kabendisyoniddan Eli e kantun Elkanah ey "Hi APU DIOS hu mengid-
wat ni u-ungnga eyan ahwam ma-lat maihullul eyan u-ungnga yun indawat
tun APU DIOS." Hedin negibbuh hu bendisyon nan Eli man han ida
negawid.
21 Entanni ey tu-wangun binendisyonan APU DIOS hi Hannah et maweda
pay edum ni u-ungnga da e tellun laki et ya dewwan bii. Hi Samuel e u-
ungnga da ey kamangkehikken law ey nanengtun kamansilbin APU DIOS.
22 Ya etan padi e hi Eli ey nea-amma law ni peteg ey dingngedingngel tun
emin hu meippanggep ni lawah ni kapehpehding idan u-ungnga tuddan
emin ni tuud Israel. Dingngel tu pay hu daka pengi-ulliulligiddan bibi-in
kamampaptek di heggeppan ni daka pandeyyawin APU DIOS.
23 Et kantun hi-gaday "Kele anhan henin nuntan hu yuka pehpehding?
Kaiddenaddatteng idan tuun hi-gak hu meippanggep idan lawah ni yuka
pehpehding.
24 Beken ni kayyaggud ida humman ni nakka deddengngelan kae-
ehheladdan tuun APU DIOS ni yuka pehpehding.
25 Hedin nambahul hu tuud edum tun tuu man dammutun i-ehneng APU
DIOS etan nambahul. Nem hedin hi APU DIOS hu nambahulan ni hakey ni
tuu man endi law mengi-ehneng ni hi-gatu."
Nem humman idan u-ungngatu ey kinehing da hu tugun ameda tep
ninemnem law APU DIOS e petteyen tudda gapuh idan nunman ni lawah
ni daka pehpehding.
26 Hi Samuel ey kamangkeetteng law ey kametbal di hinangngab APU
DIOS niyad hinangngab idan tuu.

Ya neabig meippanggep ni pamilyah Eli

27 Entanniy wada immalin prophet APU DIOS di kad-an Eli et kantun hi-
gatuy "Kan APU DIOS ni hi-gam ey 'Kaw eggak peamta hedin hipa-ak lan
nan ammed mu e hi Aaron ni nambalinan dan himbut nan Pharaoh di
Egypt?
28 Yan nunman ey pinutuk ku hi ammed mu e hi Aaron et yadda helag tun
mambalin ni padik, et hi-gada hu man-appit ni hi-gak ni mengihheb niya
hi-gada hu mengibbalwasin ephod e balwasin padi et makihummangan
idan hi-gak. Et idwat ku kelebbengan dan um-alan patal dad kai-appit
idan helag Israel ni hi-gak.
29 Ey kele endi lispituh yuddan kamei-appit ni hi-gak et pinhed yu et pay
ni ellan hu kai-appit idan tuun hi-gak? Kele in-abulut mudda u-ungngam ni
mengellan kekakkayyaggudan ni detag idan kai-appit ni tutu-uk ni hi-gak et
itattabba da? Humman keang-angan tu e e-etteng hu muka pengiddeyyaw
idan u-ungngam nem hi-gak.
30 Hi-gak ni AP-APU e Dios Israel ey insapatah kun nunman e yadda
nahlagan yu niya helag yu hu mampeddi ey mansilbin hi-gak ni ingganah.
Nem yan nunya ey pappegek humman ma-lat yadda kamandeyyaw ni
ebuh ni hi-gak hu ibbilang ku. Eggak ibbilang ida etan eleg menaydayaw
ni hi-gak.
31 Medettengan ali hu tsimpuh ni pemetteyak ni emin ni kat-agun
lallakkid pamilyah mu niyaddad helag mu ma-lat endillin hi-gada mea-
amma.
32 Umlemyung kalli ey maggeh nemnem mun menang-ang-ang idallin
edum mun helag Israel tep bendisyonan tudda nem yad pamilyah mu ey
endi meduddukkey biyag tu, tep eleg ida mea-amma ni netey ida.
33 Wadalli hakey ni helag mun mampeddin mansilbin hi-gak. Nem
umlemyung alin peteg ey endilli namnamah tu. Makulug ni endilli mea-
amman helag mu tep nehiken ni idan ni netey ida.
34 Ya pengamtaan mu e um-amnuddalli huyyan inhel ku ey mandihhan
ni mettey hu dewwan u-ungngam e di Hopni nan Pinehas.
35 Beken idalli law hu helag mun pambalin kun padi, tep pillien kulli
hakey ni padin mengu-unnud niya mengippahding ni pinhed ku. Ippaptek
kulli humman ni pillien ku, anin idan helag tu et ingunuan tun ingganah
etan tudduen kun patul.
36 Yadda metdaan ni pamilyah mu ey manyu-ung idallin hi-gatu, niya
mangkekdew idallin hi-gatun pihhuh niya kennen. Et kan dallin hi-
gatuy: Ala dakemi anhan ni umbaddang ni hi-gayun papaddi ma-lat wada
pengellaan min kennen mi.' "

Ya nampeang-angan Apu Dios nan Samuel

3

1 Ya etan u-ungnga e hi Samuel ey kamansilbin APU DIOS e tuka
babbaddangi hi Eli e padi. Yan nunman ni tsimpuh ey kunan hu
kapekihhummanganin APU DIOS niya tuka pampeang-angin tuu.
2 Hakey ni hileng ey an neugip hi Eli. Eleg um-aang-ang law hu matetu
tep nea-amma.
3 Hi Samuel ey neugip diman ni baley APU DIOS di kad-an etan ni Kaban
APU DIOS. Engeengnget pay ni e nanengtun eleg ma-dep hu dilag ey
4 immehel hi APU DIOS nan Samuel. Himmumang hi Samuel e kantuy
"Em, Apu."

5 Impapuut tun limmaw di kad-an Eli et kantun hi-gatuy “Immali-ak
tep muwak kapan-eyyagi!” Nem kan Eli ni hi-gatuy “Kaibangngad kat ka
maugip! Eleg daka ayagan.” Et mambangngad hi Samuel ni an neugip.

6 Entanni mewan ey immehel hi APU DIOS e kantuy “Samuel!” Bimman-
gun mewan hi Samuel et lumaw di kad-an Eli et kantuy “Immali-ak tep
inaygan muwak.”

Nem kan mewan Eli ey “Eleg daka ayagan e u-ungngak. Kaibangngad
kat ka maugip.”

7 Hi Samuel ey eleg tu amta e hi APU DIOS hu immehel, tep endi an
inhelan APU DIOS ni hi-gatun nunman.
8 Entanni ey impitlun APU DIOS ni immehel nan Samuel. Bimmangun
mewan et lumaw di kad-an Eli et kantun hi-gatuy “Immali-ak tep inaygan
muwak.”

Ninemnem law Eli e hi APU DIOS hu immehel
9 et kantun Samuel ey “Kaibangngad kat ka maugip et hedin wada
mewan um-ehel ey humang mu e kammuy ‘Em, APU. Ehel mu pinhed
mu, nandaddannak ni mengu-unnud ni e-helen mu.’ ” Et mambangngad
mewan hi Samuel ni neugip.

10 Entanni ey immali hi APU DIOS et umehneng di kad-an tu et kantun
hi-gatuy “Samuel, Samuel!” Himmumang hi Samuel et kantuy “Em, APU.
Ehel mu pinhed mu et u-unnuden ku.”

11 Kan APU DIOS ni hi-gatuy “Wadalli ippahding kuddan helag Israel ni
edum ni aggew ni kamengippetngan hi-gada,
12 tep peamnuk ni pehding emin hu anggetakkut nan hi Eli et yadda
pamilyah tu tep humman dedan la inhel kun hi-gatu.
13 Inhel ku dedan lan hi-gatu e helheltapen idallin pamilyah tu ni
ingganah hu pengastiguk ni hi-gada tep nginhay da-ak idan u-ungnga tu.
Inamtan Eli e henin nunman hu kapehpehding idan u-ungnga tu nem eleg
tudda ehlan. Anin anhan et manghay ida.
14 Et humman hu issapatah kuddan pamilyah Eli e eleg ali me-me-kal
huyyan liwat da anin ni hipa i-appit dan hi-gak.”

15 Nambangngad hi Samuel ni neugip ingganah newa-wa et hantu
ibeghul hu heggeppan ni baley APU DIOS. Kaumtakut hi Samuel ni menghel
nan Eli ni meipanggep ni ini-innep tu,
16 nem inaygan Eli et kantun hi-gatuy “Samuel e u-ungngak, ikay di
deya.” Kan Samuel ey “Em, apu.”

17 Minahmahan Eli e kantuy “Hipa inhel APU DIOS ni hi-gam? Entan tu
iheut ni hi-gak. Ehel mun emin ni hi-gak hu inhel APU DIOS ni hi-gam tep
hedin ihhaut mu ey nemahhig pengastigu tun hi-gam.”
18 Et ehelen Samuel emin hu inhel APU DIOS e endi tu inhaut. Ey kan Eli
ey “Hi-gatu APU DIOS! Kelebbengan tun mengippahding ni emin ni hipan
amtatun kayyaggud.”

19 Kamangkehihhikken hi Samuel ey kapekabbaddangin APU DIOS di
emin ni tuka pehding. Ey kapeamnun APU DIOS emin hu kaebbigan
Samuel.
20 Et lektattuy nan-amtad emin di helag Israel e makulug ni prophet APU
DIOS hi Samuel.
21 Intultuluy APU DIOS ni nampeang-ang di Siloh et yadman nengipeam-
taan tun Samuel ni meippanggep ni elaw tu.

4

1 Et emin ida helag Israel ey daka ebbuluta e makulug ni emin hu kaehelan Samuel.

Piniliw idan iPilistia hu Kaban Apu Dios

Entanni ey neamung ida mewan hu iPilistia ni mekiggubbat ni helag Israel. Ey yadda helag Israel ey nandaddan ida et mangkampuddad Ebeneser. Nangkampudda dama iPilistia di Aphek.
2 Yadda sindalun iPilistia ey dadda ginubat et apputen dadda sindalun Israel e pintey da epat ni libu.
3 Nambangngad ida natdaan ni helag Israel di kampuda ey kan idan aap-apu da ey "Kele an in-abulut APU DIOS et daitsu apputen ni iPilistia ni nunya? Mahapul ni tayulli ellan hu Kaban APU DIOS di Siloh et itebin tayu ma-lat eleg daitsu apputen idan buhul tayu."
4 Et umitu-dak idan an mengellan Kaban APU DIOS e Kabaelan tun emin. Huyyan Kaban ey wada dewwan nepaot ni anghel di ta-pew tu e yadman hu kapanha-adin Apu Dios. Yadda etan dewwan u-ungngan Eli e di Hopni nan Pinehas ey nekilaw idad nengiattang ni Kaban APU DIOS.
5 Yan nengidtengan dan Kaban APU DIOS di kampu da ey nemahhig hu tekuk idan emin ni helag Israel gapun amleng da et nakkayang e neeldeg hu puyek.
6 Dingngel idan iPilistia hu tekuk idan helag Israel ey kanday "Kele ida kamantetekkuk di kampuddan Hebrew?" Yan nengamtaan dan indateng idan Hebrew hu Kaban APU DIOS di kampuda,
7 ey simmakut ida e kanday "Immali hu dios di kampu da! Nanna-ud ni anggetakkut hu meippahding ni hi-gatsu! Endi hu an nengipahding ni nunman ida lan edum ni buhul tayu!
8 Kaw hipa makkaw mabalin ni mengihwang ni hi-gatsun nunman idan dios ni Hebrew e et-eteng ni kabaelan da? Humman idan dios hu nematey idalan iEgypt di eleg mebebleyi.
9 Mahapul ni umtuled itsun iPilistia! Ihammad tayun mekiggubbat e humman pengippeang-angan tayun kaleki tayu. Tep hedin apputen daitsu man mambalin itsun himbut idan nunman ni Hebrew henin impahding tayu lan hi-gada. Et humman hu mahapul ni ihhammad tayun mekiggubbat ni hi-gada."
10 Et endi numan takut dan nekigubat ey inapput dadda helag Israel et mamsik idan nangkeibangngad di bebley da. Yan nunman ey dakel ni peteg hu pintey idan iPilistia ni sindaluddan helag Israel e umlaw di telumpulun libu.
11 Ey piniliw da Kaban Apu Dios et pateyen dadda etan dewwan u-ungngan Eli e di Hopni nan Pinehas.

Ya neteyyan Eli

12 Yan nunman ey wada etan helag Benjamin ni bimmesik e nalpud nanggugubatan da et ipa-yuh tud Siloh. Nambi-ki tu balwasi tu et pandepulan tu ulutun pengippeang-angan tu e kaumlelemyung.
13-15 Dimmateng di Siloh ey wada hi Eli e kamanyuyyuddung di yuddungngan tud gilig ni keltad e kamanhehhegged ni tuun melpud gubat anin ni eleg um-aang-ang matetu tep nea-amma e nahyam et walu toon tu. Nemahhig kaguh tun meippanggep etan ni Kaban Apu Dios.
Yan nunman ni dintengan etan ni helag Benjamin ey indaddatteng tuddan tuu hu nemiliwan idan iPilistia ni Kaban Apu Dios. Et emin ida tuu ey ida kamantetekkuk gapuh ni takut da.

Dingngel Eli tekuk da et mahmahan tu e kantuy “Kele ida kamangngan-
gala?”
Impapuut etan ni tuun limmaw di kad-an Eli et ehelen tu gapu tu.
16 Kan nunman ni tuu nan Eli ey “Bimmesikkak alin nalpud gubat et aye
akidatteng ku.” Kan Eli ey “Et hipa nekapkapya e u-ungngak?”
17 Kan nunman ni tuu ey “Bimmesik ida sindalu tayu tep neapput ida ey
dakel hu netey ni hi-gada. Anin ida etan dewwan u-ungngam e di Hopni
nan Pinehas et netey ida. Ey piniliw dan iPilistia hu Kaban Apu Dios.”
18 Dingngel Eli hu neipahding etan ni Kaban Apu Dios ey nanletwad et
ma-gah di yinudungan tud gilig ni heggeppan etan di bebley. Et mahpung
hu buklew tu et matey, tep nea-amma niya mebel-at tep mateba. Hi-gatu
nan-ap-apuddan helag Israel ni na-pat ni toon.
19 Ya etan inepu tun biin ahwan u-ungnga tu e hi Pinehas ey nganngnih
ni man-ungnga. Dingngel tu nemiliwan idan iPilistia ni Kaban Apu Dios, ya
nemateyan dan ahwatu ni ya neteyyan aman nan ahwatu ey pinhakkeyey
indegeh ni egeh tu. Yan nunman ni nan-ungngaan tu ey nampaligat.
20 Kamangkeungnguh hu yayyah tu ey kan idan bibi-in nemaddang ni
hi-gatuy “Pekedhel mu nemnem mu, tep adyah e laki eya u-ungngam!”
Nem eleg tu hanguden ni himmumang.
21 Ya impangngadan etan ni ahwan Pinehas etan ni gelang ey “Ikabod”
tep kantuy “Endi law dayaw Apu Dios ni hi-gatsun helag Israel.” Humman
hu kantu tep piniliw idan iPilistia hu Kaban Apu Dios niya netey hu ahwatu
et hi aman ahwatu.
22 Impidwa tun inhel et han matey e kantuy “Endi law dayaw Apu Dios
ni hi-gatsun helag Israel tep piniliw da Kaban tu.”

5

Ya neiha-adan ni Kaban Apu Dios di bebley idan iPilistia

1 Yan nemiliwan idan iPilistia ni Kaban Apu Dios, ey intabbitabbin da e
inlapu dad Ebeneser et ilaw dad Asdod e et-eteng ni bebley da.
2 Da inha-ad di baley etan ni tuttu-un dios da e hi Dagon et intakdul da.
3 Newa-wan nunman ey inang-ang idan tuud Asdod e na-gah etan tuttu-
un dios da e hi Dagon. Nanlukbub di hinanggan etan ni Kaban Apu Dios,
et ibangngad da etan di neiha-adan tu.
4 Nem newa-wa mewan ey inang-ang da e na-gah mewan e nanlukbub
di hinanggan etan ni Kaban Apu Dios, ey neputul hu ulu tu niya na-kal ida
ngamay tu e neipassik di petek ni habyen. Ebuh etan annel tun nannaneng
ni endi nebahbah.
5 Humman gaputun eleg idan hekey umgasin hu padin Dagon et yadda
edum ni kaumhehgep di tempol Dagon etan di na-gahan tu.
6 Nemahhig nengastigun Apu Dios idan tuud Asdod et yadda etan tuud
nanlinikweh ni bebley da e wineda tu nangkemukkel ni laman di annel
da.
7 Humman gaputun kan idan tuud Asdod ey “Mahapul ni me-kal di deya
etan kaban ni dios idan helag Israel, tep nemahhig tuka pengastigun hi-
gatsu et hi Dagon e dios tayu.”
8 Impaeyag dadda etan liman patul di Pilistia et kandan hi-gaday “Hipa
pehding tayun kaban ni dios idan helag Israel?” Ey kan idan nunman ni
liman patul ey “Ilaw yud Gath,” et ilaw dad Gath e hakey mewan ni bebley
di Pilistia.

9 Yan nunman ni neiha-adan tud Gath ey kinastigu mewan Apu Dios ida
nambebley diman et nemahhig takut da. Wineda tu hu nangkemukkel ni
laman di annel dan emin, anin idan u-ungnga, nea-amma niya nei-inna.
10 Inlaw idan tuud Gath humman ni Kaban Apu Dios di Ekron e
hakey mewan ni bebley di Pilistia nem yan nengidtengan dadman ey
kamantetekkuk ida tuudman e kanday "In-ali da eyad bebley tayu hu
kaban ni dios idan helag Israel et pateyen daitsu."
11 Impaeyag idan tuudman emin ida patul di Pilistia et kan idan nunman
ni liman patul ey "Pebangngad yu ew etan kaban ni dios idan helag Israel
ma-lat eleg itsu matey emin, anin idan pamilyah tayu." Mukun dakel ida
netey ni tuu tep nemahhig hu nengastigun Apu Dios ni hi-gada. Et humman
hu nemahhig hu takut da.
12 Yadda etan natdaan ni eleg matey ni hi-gada ey newada nangkemukkel
ni laman di annel da, et ida kapehemmehemmek idan dios da ma-lat
baddangan dadda.

6

Ya nengibangngadan idan iPilistia ni Kaban Apu Dios idan helag Israel

1 Ya etan Kaban Apu Dios e Dios idan helag Israel ey neihaha-ad di Pilistia
ni pitun bulan.
2 Impaeyag idan iPilistia hu papaddi da et yadda madiba et kandan hi-
gaday "Hipa pehding tayun kaban ni dios idan helag Israel? Hedin kan
tayuy pebangngad tayu, hipa pellaw tayun i-unnud tayu etan di kaban?"
3 Kanday "Hedin ibbangngad yu huttan ni kaban ni dios idan helag Israel
ey mahapul ni wada mei-unnud ni i-appit yun nunman ni dios da ma-lat
ma-kal hu liwat yu. Ey me-kal et anhan ida huttan ni degeh yu ey meamta
hedin hipa gaputun dakeyu kakennastiguwa."
4 Kan idan tuu ey "Hipa i-appit tayun hi-gatu?" Kanday "Ya liman
nemukel ni balituk ni henin nemukkel ni laman niya liman balituk ni
nekapyan henin utut e hanhahkey idan nunman ey i-ehneng da hanhahkey
ida etan ni liman patul. Tep beken ni hi-gatsun ebuh nekastigu nem anin
idan patul tayu.
5 Mahapul ni kapyaen yudda huyyan balituk ni henin nemukkel ni laman
e henin tayu kadedgeha niya henin utut ni impaelin nunman ni dios idan
helag Israel ni memahbah ni bebley tayu. Yad henin nunyan pehding yu
ey deyyawen yu humman ni dios idan helag Israel. Ma-lat isiked tun
mengastigun hi-gatsu et ya dios tayu niya eleg tu bahbahen eya bebley
tayu.
6 Entan tu ngehay huyyan planuh tayun mengibbangngad eyan kaban.
Entan tu iu-unnud idan iEgypt e manghay ida et kastiguen nunman ni dios
da et handa iebulut ni umlaw ida helag Israel.
7 Kapya kayu kuman balbaluh ni kaliton et paguyud yun dewwan bakan
pakeimpah dan eleg da ni patnaan ni man-elladu winu mangguyyud. Nem
hedin yadda impah da ey yudda ipukung di kudal.
8 Ilugan yu etan kaban Apu Dios di kaliton ey pakilugan yudda eta balituk
ni iddawat yun multa yun nambahulan yu e iha-ad yu damad hakey ni
kaban e itakdul yu humman ni kaban etan di kaban Apu Dios. Ey ihammad
yuddan ikeput di kaliton et paguyud yu etan ni dewwan baka et kenamung
hu pengillawwan da.

9 Pamga yu ang-ang-ang et hedin mampelaw idad Bet Semes e bebley
idan helag Israel, humman pengamtaan tayu e ya APU DIOS hu nengipei-
liddan nunyan et-eteng ni hinelheltap tayu. Nem hedin eleg ida mam-
pellaw diman ey beken tun nengipei-li nem kapya tu ngu dedan ni nanligat
itsu."
10 Inu-unnud idan tuu humman ni inhel dan hi-gada et umladdan
dewwan baka et paguyud dan etan kaliton. Yadda etan impah da ey da
impukung dadda.
11 Inlugan dad kaliton etan Kaban APU DIOS et pakilugan da etan Kaban
ni neiha-adan idan kinapya dan balituk ni henin nemukkel ni laman niya
henin utut.
12 Entanni ey neni-di-weh ida etan bakan nampalaw di Bet Semes,
menglaw ida ey tagan da elug. Neiunud ida etan liman patul ni iPilistia
ingganah dimmateng idad pappeg ni Bet Semes.
13 Neipaddih ni nunman ni tsimpuh e ida kamanggeppas hu tuud Bet
Semes ni wheat etan di nedeklan di bebley da. Pinhakkeyey inang-ang da
e wada etan Kaban APU DIOS e neilugan di kaliton, et ida kamanggagayan
peteg ni nenang-angan da.
14 Induttuk idan bakad payew Joshua e iBet Semes, et umehneng ida etan
di kad-an ni et-eteng ni batu. Dinikhal idan nunman ni tuu etan kaliton et
wa-teken dadda etan baka et giheben dan in-appit nan APU DIOS.
15 Yadda helag Levi ey ingkal da ngu dedan etan Kaban APU DIOS, niya
etan kaban ni neiha-adan idan balituk et ipetuk da etan di et-eteng ni batu.
Yan nunman ni aggew ey in-appitan idan iBet Semes hi APU DIOS e giniheb
da edum ni in-appit da.
16 Inang-ang-ang ida etan ni liman patul ni iPilistia emin humman ni
neipahding et han ida mambangngad di bebley dan nunman ni aggew.
17 Humman idan impalaw ni iPilistia ni kamei-appit APU DIOS, tep ya
nanliwatan da ey liman balituk ni henin nemukkel ni laman. In-ehneng
idan numan ni liman balituk etan ida liman patul et ya bebley di Pilistia
ni daka pan-ap-apui. Humman idan bebley ey: Asdod, Gaza, Askelon, Gath
niya Ekron.
18 Hanniman mewan ida etan balituk ni henin utut e in-ehneng da
hu bebley ni kapan-ap-apuidda etan ni liman patul di Pilistia, neluhud
di nanlinikweh et yadda eleg maluhud. Et ya daka penginnemnemin
nunyan neipahding ey ya etan et-eteng ni batun wadad payew Joshua
e nengipetukan dan Kaban APU DIOS. Humman ni batu ey nanengtun
wadadman ingganah ni nunya.
19 Hi APU DIOS ey pinetey tu nepitun lalakkin bimmebley di Bet Semes,
tep inuhdungan da etan bawang ni Kaban tu. Et ida kaumlelemyung hu
iBet Semes gapuh idan nunman ni pintey APU DIOS ni edum da.
20 Kanday "Hipa makkaw kuma eleg umtakut eyan DIOS e kayyaggud ni
peteg? Ettu pengillawwan tayun Kaban tu et eleg manhahha-ad di deya?"
21 Immitu-dak idan mengippeamtaddan iKiriat Jerim et da ehelen ni hi-
gada e kanday "Ali kayun mengella eyan Kaban APU DIOS et ilaw yud
bebley yu tep imbangngad idan iPilistia."

7

Ya nan-ap-apuwan Samuel di Israel

1 Et lumaw ida iKiriat Jearim et alen da etan Kaban APU DIOS, et ilaw dad
baley Abinadab e nambebley di duntug et iha-ad dadman. Et hi Eleasar e

u-ungngan Abinadab hu pinutuk dan mengippaptek ni nunman ni Kaban
APU DIOS.
2 Nebayag hu neiha-adan nunman ni Kaban APU DIOS di Kiriat Jearim e
umlaw ni dewampulun toon. Yan nunman ey nampehemmehemmek ida
hu helag Israel nan APU DIOS ma-lat baddangan tudda.
3 Kan Samuel ni hi-gada ey "Hedin makulug ni hi APU DIOS hu
pengikkahhakeyan yu law ni yuka pandeyyaw, ey mahapul ni paka-u-
unnud yu niya iwalleng yudda etan wadan hi-gayun dios ni edum ni
bebley, anin etan kinapya yun dios yun bii e hi Astoret. Idinel yu biyag
yun APU DIOS, ma-lat ihwang dakeyuddad iPilistia."
4 Inu-unnud idan helag Israel et iwalleng dadda etan tuttu-u e hi Baal et
hi Astoret et hi APU DIOS law ni ebuh hu daka deyyawa.
5 Entanni ey impalaw Samuel di kebebbebley di Israel hu mengippeam-
tan emin idan edum tun helag Israel, ma-lat maemung idad Mispah e
kantuy "Kaemmung kayun emin di Mispah et idasalan dakeyun hi-gak
diman."
6 Neamung idan emin di Mispah et tuma-nuk idan danum et iduyag dad
puyek ni in-appit dan APU DIOS. Ey nantepel idan nunman ni aggew e eleg
ida mangan tep humman pengippeang-angan da e ida kamantuttuyyun
nanliwatan da. Kandan dasal day "Mika ebbuluta e nanliwat kamin hi-
gam e APU DIOS." Yan nunman di Mispah ey nambalin hi Samuel ni ap-apu
da.
7 Yan nangngelan idan iPilistia e neamung ida helag Israel di Mispah,
ey immegah ida etan liman patul niyadda sindaluddan an mengubbat ni
hi-gada. Dingngel idan helag Israel e iyaddalli iPilistia ni mengubbat ni
hi-gada ey simmakut ida.
8 Kandan Samuel ey "Ihammad mun mandasal nan APU DIOS e Dios tayu,
ma-lat ihwang daitsud pehding idan iPilistia ni hi-gatsu."
9 An immala hi Samuel ni hakey ni impah ni kalneroh et iappit tun APU
DIOS e giniheb tun emin. Et mandasal nan APU DIOS ma-lat baddangan
tudda. Ey dingngel APU DIOS hu dasal da et baddangan tudda.
10 Heninnuy hu impahding APU DIOS ni nemaddangan tun hi-gada: Yan
nunman ni kapan-i-appit Samuel etan gihheben tun i-appit tun APU DIOS,
ey neihnup ida law hu iPilistia ni mengubbat ni hi-gada. Nem endi maptek
ey impakidul APU DIOS ni na-let et mabukal ida iPilistia gapuh ni takut da
et legemen da besik.
11 Yadda helag Israel ey impapuut dan immegah di Mispah et pan-
unuden dadda iPilistia. Et pedalladallan da hu patey ni hi-gada ingganah
dimmateng idad Bet Kar.
12 Immala hi Samuel ni batu et ituun tud nambattanan ni Mispah ey Sen
ma-lat penginemnemneman idan tuu. Kantuy "Binaddangan daitsun APU
DIOS." Et ngadanan tun Ebeneser e ya keibbellinan tu ey "Batun etan ni
kaumbaddang."
13 Neapput ida iPilistia et eleg da law gubbaten hu helag Israel ni nunman
ni ketaggun Samuel tep eleg iebulut APU DIOS.
14 Binangngad dadda bebley dan piniliw ni iPilistia meippalpud Ekron
ingganah di Gath, anin idan edum ni bebley dan sinekup idan iPilistia.
Lektattuy insiked ida daman Amorite ni mengubbat idan helag Israel.
15 Hi Samuel hu impan-ap-apuddan helag Israel ingganah neteyyan tu.
16 Yan nunman ni ketaggun Samuel ey katootoon ni tuka e-pengan umlaw
di emin ni bebley idan helag Israel e tuka ippalpud Bethel, yad Gilgal
ingganah lad Mispah. Ey kamansilbin huwet di edum tun helag Israel.

17 Et hedin ginibbuh tun manhuwet idadman ni bebley, ey mambangngad di Ramah e bebley tu, tep hi-gatu kamengippennuh ni kapanhahallaiddan tuudman. Hakey pay ey yad Ramah hu nengapyaan tun pan-appitan dan APU DIOS.

8

Pinhed idan helag Israel ni wada patul da

1 Yan nea-ammaan nan Samuel ey impambalin tudda u-ungnga tun huwet di Israel ni umbaddang ni hi-gatu.
2 Hi Joel hu pengulwan ni u-ungnga tu et hi Abijah hu neihayned. Hi-gada nansilbin huwet di Beersheba.
3 Nem eleg da iu-unnud ni kapehding ameda, tep nemahhig e ya pihhuh hu daka gamgami, et beken law ni limpiyuh hu daka pehding ni manhuwet ni kapandidiklamuhiddan tuu. Ya pihhuh hu daka pengippuunin pengapputan ni tuud kasuh anin ni hi-gada nambahul.
4 Entanni ey neamung idan emin hu kamengippappangngulun helag Israel et lumaw idad kad-an Samuel di Ramah.
5 Kandan hi-gatuy "Apu Samuel, inna-nukkaw e nea-amma ka law ey eleg iu-unnud idan u-ungngam di kayyaggud ni muka pehding ni manhuwet? Pinhed min puttuken mu hakey ni mampatul ni hi-gami et heniddan edum ni bebley e wada patul da."
6 Dingngel Samuel e pinhed dan wada patul da ey eleg tu pinhed humman ni imbagedan mahapul da patul da, et mandasal nan APU DIOS.
7-8 Nem kan APU DIOS ey "Anin u-unnud mu hu pinhed idan tuu et umitudu kan pampatul da. Kammu nem hi-gam dingkug da nem ambeken tep hi-gak inwalleng da tep dingkug da-ak dedan lan nunman. Neipalpun nengipenguluan kun hi-gada et hi-yanen da Egypt ey dingkug da-ak et ya edum ni dios hu dinaydayaw da. Et humman hu ya kakulugan tu ey beken hi-gam hu dingkug da, nem hi-gak.
9 Anin ni u-unnud mu pinhed da. Nem peamtam ni hi-gada e nemahhig ali pehding ni mampatul ni hi-gada."
10 Et ehlen Samuel emin hu inhel APU DIOS idan nunman ni tuun kamanbeggan patul da.
11 Kantuy "Heninnuy ali pehding ni mampatul ni hi-gayu. Pansindalu tulli edum ni lalakkin u-ungnga yu, et ya edum ey manmanehoh ni kalesah ni meussal di gubat. Memengnguludda edum e mandellan ida ey meitu-tu-nud ida kalesah tun meussal di gubat.
12 Yadda pay edum ey pambalin tun ap-apun hanlibun sindalu et ya edum ey pan-ap-apun neliman sindalu. Et ya edum ni u-ungnga yu ey mangngunnuddad payew tu ey mengapyadda edum ni almas niya kalesah.
13 Yadda dama bibi-in u-ungnga yu ey pambalin tuddan mene-eng ni kennen tu niyadda opisyal tu, mengapyan bangbanglu edum ey mengapyadda edum ni sinapay ni kennen tu.
14 Ey humman alin mampatul ey ellan tu kekakkayyagudan ni payew yu yadda yuka pantennemin grapes niya olibah et idwat tuddan opisyal tu.
15 Ey ellan tu kapulun emin ni ennien yu niya lameh ni grapes yu et idwat tuddan opisyal tu et yadda bega-en tu.
16 Ey ellan tudda bega-en yun lalakki niya bibi-i. Anin idan kekakkayyaggudan ni baka yu niya kebayyu yu et ellan tu ma-lat usalen tun pangngunnu tu.
17 Ellan tu pay hu kappuluddan animal yu. Ey pambalin dakeyun himbut tu.

18 Um-amnun meippahding idalli huyya et nemahhig ali lilih yu gapuh
ni pehding ali etan ni patul ni pillien yu nem eleg dakeyulli baddangin APU
DIOS."
19 Nem kahing ida helag Israel e eleg da hengnguda inhel Samuel tep
kanda kumedek ey "Beken ali kumamman henin nunman! Pinhed min
wada patul ni man-ap-apun hi-gami,
20 henin edum ni bebley, ma-lat wada dama patul min mengippengngu-
lun hi-gami hedin wada gubat."
21 Dingngel Samuel humman ni inhel idan tuu et ehlen tun emin nan
APU DIOS.
22 Kan APU DIOS ni hi-gatuy "Anin! U-unnud mu pangngu numan hu pin-
hed da." Et kan Samuel idan tuu ey "Anemut kayu nid nampambebleyan
yu."

9

Ya nekapkapya et han mailepu pampatulan di Israel

1 Wada etan hakey ni tuun kedangyan niya et-eteng ni lispituh ni tuun
hi-gatu e hi Kish hu ngadan tu e helag Benjamin. Huyyan hi Kish ey u-
ungngan Abiel e u-ungngan Seror e u-ungngan Bekolat e u-ungngan Apiah
e helag Benjamin.
2 Wada pakehikken ni kat-agun lakin u-ungngan Kish e hi Saul ngadan
tu. Endi nekiingngeh idan helag Israel di kakinat-agu tu niya hi-gatu keta-
ta-geyyan e linabhan tuddan emin hu edum tun helag Israel ni hakey ni
piyeh.
3 Hakey ni aggew ey wadadda netalak ni kebayyun ametu e hi Kish,
et kantun u-ungnga tu e hi Saul ey "Awit kan hakey ni bega-en tayu et
pangkadwam ni an menemmak idan kebayyu tayun netalak."
4 Inu-unnud Saul humman ni inhel nan ametun pehding tu. Et
mangmanglaw idad neduntug di Epraim et yaddad nanliklikweh di Salisha,
nem agda pakehamak hu kebayyu dan netalak. Et mampalaw idad Saalim,
nem endiddadman. Et mampalaw ida mewan di nambebleyan idan helag
Benjamin nem endidda.
5 Yan dintengan dad bebley di Sup ey kan law Saul ni bega-en tuy "Um-
anemut ita ew kuma. Tep entanniy hi-gata kumedek hu ikakkaguh law
nan ama e beken ida etan kebayyu."
6 Nem kan ni bega-en tuy "Eleg, apu. Wadadyan bebley etan prophet Apu
Dios ni kalispituhaddan tuu, tep kaum-amnu emin tuka e-hela. Umlaw itan
an menang-ang et ibga tan hi-gatu. Nungay et anhan ni ittudu tu kad-an
idan kebayyu."
7 Kan Saul ey "Hedin umlaw itan an menang-ang ni hi-gatu, hipa iddawat
ta e na-puh law hu balun ta? Endin hekey hu mabalin ni iddawat tan
nunman ni prophet Apu Dios."
8 Kan etan ni bega-en ey "Wada hakey ni gumek ni pihhuh kun iddawat
tan hi-gatu ma-lat itudu tu kad-an idan kebayyu."
9-11 Kan Saul ey "Kayyaggud huttan ni ninemnem mun pehding ta."
Et lumaw idad nambebleyan etan ni prophet Apu Dios. Ida kamenyed
etan di bebley ey wadadda hinipngat dan bibi-in nalpud bebley ni an
man-ehhul et kandan hi-gaday "Kaw wadadman etan tuun maebig?" (Ya
daka pangngeddan ni prophet Apu Dios ni numman ey maebig. Et hedin
wada pinhed idan tuun ibbagan Apu Dios ey kanday "Tayu ang-angen etan
maebig et hi-gatu pengibegaan tayu.")

12-13 Kan ida etan ni bibi-iy "Em wadadman. Pakealli tu tep yan nunya
pan-appitan idan tuu nan Apu Dios di duntug. Papuut yu hedin pinhed yun
ha-kupan tep immegah ni umlaw di duntug ni an mekikkan idan tuu. Ida
kamanhehhegged tutu-ud duntug tep eleg mabalin ni mengngan ida tuun
neaygan ingganah ni umdateng tep mahapul ni iddasal tun Apu Dios etan
neiappit et han ida mangan. Et humman hu papuut yun umlaw ma-lat
datngen yu."
14 Et lumaw di bebley hi Saul e kadwa tu etan bega-en tu. Ida
kamenetteng ey dinammu da hi Samuel e kamenglaw di duntug ni an
mandeyyaw.
15 Inhel dedan APU DIOS nan Samuel lan kaalman e
16 kantuy "Yan kabbuhhan ni henin nunyan olas ey itu-dak ku hakey ni
helag Benjamin et duyagam ni lana ulutu et humman keang-angan tu e
hi-gatu pinutuk kun pan-ap-apuddan tuuk ni helag Israel. Hi-gatu mengi-
hwang hi-gayud buhul yun iPilistia. Inang-ang ku kapanhelheltapiddan
tuuk ey dingngel ku daka pampehemmehemmeki."
17 Inang-ang nan Samuel hi Saul ey kan APU DIOS ni hi-gatuy "Huttan
etan tuun inhel kun hi-gam. Hi-gatu hu pan-ap-apuddan tuuk."
18 An neihnup hi Saul nan Samuel et kantun hi-gatuy "Kaw amtam hu
kapanha-adi etan ni maebig?"
19 Ey kan Samuel ey "Hi-gak humman ni maebig. Imay, pamengulu
kayudman di duntug ni kapan-appisi et meitu-nuddak tep mekikkan kayun
bega-en mun hi-gak ni nunya. Hannak ali ehelan emin ni kakkabbuhan
hedin hipa humman ni muka nemneman ibbagan hi-gak et han dakeyu
paenamut.
20 Entan pandanag meippanggep etan idan kebayyun amam ni netalak
ni tellun aggew tep nehamak ida. Nem ya etan importanteh ni kanam-
namahaddan emin ni helag Israel ni pan-ap-apu da ey hi-gam et yadda
pamilyah mu."
21 Kan Saul ey "Kele kuma ni-ngangu huttan ni muka pan-e-helan hi-
gak? Hi-gak ey nahlaggak nan Benjamin e keek-eketan ni helag Israel. Ey
ya pay pamilyah aman neibilangan ku ey hi-gada kebabahan idan helag
Benjamin."
22 Nanteyed idad duntug di kapan-appisi et ipengulun Samuel hi Saul
et ya etan bega-en tu etan di mahkang ni kuwaltuh ni daka pengnganni.
Et payudung tuddad kayuddungin kametbal ni tuu. Wadadda edum ni
mangilin umlaw di telumpulu bilang da.
23 Kan Samuel etan ni kamampaptek ni kennen ey "Mulli ala etan inhel
kun appilen mun detag?"
24 In-ali etan ni kamene-eng etan nelutun detag ni ulpu et iha-ad tud
hinanggan Saul. Kan Samuel ey "Ihidam huttan! Impeappil ku tep in-eng-
eng kun hi-gam ni nunyan panhahamulan tayu. Huyya dedan ninemnem
kun pehding ni nengayagak idan eyan edum tayu." Et makikan hi Saul et
ya etan bega-en tun nan Samuel ni nunman ni aggew.
25 Negibbuh idan nandayaw et mandayyuddad bebley. Ingkuyug Samuel
hi Saul di baley tu et tu idaddan hu keuggipan tud atep. Negibbuh idan
nanhummangan et maugip hi Saul.
26 Kamangkewa-wa ey binengun Samuel hi Saul et kantuy "Pandaddan
ka et hedin, nangnanglaw kayu kuma." Nandaddan hi Saul et umhep idan
Samuel et unuden da etan keltad.
27 Wadaddad gilig ni bebley ey kan Samuel nan Saul ey "Ehel mun bega-
en mu et anin ni ipappangngulu tun umlaw," et mamengulu etan bega-en

ni limmaw. Et kan Samuel nan Saul ey “Entanni et ehlen kun hi-gam etan inhel Apu Dios.”

10

Ya nemutukan nan Samuel nan Saul ni mampatul

1 Inukat Samuel hu neibuti ni lanan olibah et iduyag tud ulun Saul. Inakwal Samuel hi Saul et kantuy “Pinutuk dakan Apu Dios ni pan-ap-apuddan helag Israel ma-lat ihwang muddad buhul da. Heninnuy hu pengamtaam e hi Apu Dios hu nemutuk ni hi-gam ni man-ap-apu.
2 Yan lawwam ni entanni ey wada la dewwan tuun dammuen mu etan di neihnup di kulung Rachel di Selsa e nambebleyan idan helag Benjamin. E-helen dan hi-gam e kanday ‘Nehamak ida etan kebayyu, et eleg law medennagi amam meippanggep idan nunman, nem hi-gam law tuka pandennagi, tep tuka mennahmahiddan tuu e kantuy: Hipa na-mu hu neipahding ni u-ungngak?’
3 Et hedin tagan yu elaw et dettengen yu etan et-eteng ni keyew di Tabor, ey dammuen yu mewan hu tellun tuun an man-appit nan Apu Dios di Bethel. Ya hakey ni hi-gada ey tuka gugguyyuda tellun pakeetteng tun gelding. Ya etan hakey ey singnged tu tellun sinapay, ey ya etan hakey ey singnged tu meinnum.
4 Apngaen dakan hi-gada ey iddawtan dakan dewwan sinapay. Ey ellam humman ni sinapay ni iddawat dan hi-gam.
5 Ittuluy yun mantetyed di duntug Apu Dios di Gibeah e neihnup di nangkampuan idan iPilistia. Hedin muka pandettenga bebley ey wadadda dammuen yun prophet ni kamandayyun nalpudda etan di kapan-appisid duntug. Ida kaman-ayyuding, ida kamampan-a-abek, ida kamanggitalah, niya ida kamantullaling ey pedalladallan dan mandeyyaw nan Apu Dios.
6 Endi maptek ey newada hu Ispirituh Apu Dios ni hi-gam et anin ni hi-gam et ippahding mu dama kapehpehding idan prophets niya melumman hu muka pannemnem.
7 Hedin negibbuh ni neipahding ida huyyan inhel ku ey u-unnud mu hu hipan penemnem Apu Dios ni hi-gam tep baddangan dakan hi-gatu.
8 Pamengulu kan umlaw di Gilgal. Um-ali-ak alidman et mandammu ita et man-appittak nan Apu Dios ni kagihheba niya mehemmul. Heged muwak ni hanlingguan diman ingganah ni elliak et ehelen ku hu ippahding mu.”
9 Yan nunman ni neni-yanan Samuel nan Saul ey linumman Apu Dios hu kapannemnem Saul et maipahding ni emin nunman ni aggew hu inhel nan Samuel ni meippahding ni hi-gatu.
10 Yan dintengan nan Saul di Gibeah e kadwatu etan bega-en tu, ey dinammu dadda prophets. Entanniy newada hu Ispirituh Apu Dios ni hi-gatu et anin law ni hi-gatu ey tuka pan-ippahding hu kapehpehding idan prophet.
11 Inang-ang idan tuun nengamtan hi-gatu ey kanday “Akaw! Kele hipa neipahding nan hi Saul e u-ungngan Kish? Kaw nambalin daman prophet?”
12 Wada etan hakey ni tuudman ni kantuy “Entan katnga yu hedin nambalin hi Saul ni prophet, anin beken ni prophet hi ametu. Tep hi Apu Dios hu kamemuttuk ni tuun mambalin ni prophet, tep beken ni kamebeltan ni ammed hu kinaprophet.” Neipalpun nunman ey hedin

wada impahding ni hakey ni tuun kamengippetnga, man kan idan tuu
ey "Kaw anin etan u-ungngan Kish e hi Saul et nambalin ni prophet?"

13 Insiked Saul etan tuka pan-ippahding et manteyed etan di duntug ni
daka pan-appisi.
14 Entanni ey dinammun agin ametu hi Saul et ya etan bega-en tu et
kantun hi-gaday "Ettu linallawwan yu?" Kan Saul ni nenumang tu ey "Mi
himhimmak hu netalak ni kebayyu mi. Nem eleg midda hanhamak et
lumaw kamid kad-an Samuel ni mampebaddang."

15 Kan agin ametuy "Et hipa inhel Samuel ni hi-gayu?"
16 Kan Saul ey "Inhel tu e eleg kami mandennag tep nehamak ida
kebayyu." Humman ni ebuh inhel tu. Eleg tu ehelen ni hi-gatu hu inhel
Samuel meippanggep ni pambalinan tullin patul ni Israel.

Ya nepilian nan hi Saul ni mampatul

17 Nelabah hu pigan aggew et amungen Samuel hu edum tun helag Israel
et mandadammuddad Mispah et ehelen tu hu pinhed Apu Dios ni e-helen
ni hi-gada.
18 Kantun hi-gaday "Heninnuy hu inhel nan Apu Dios e Dios tayun helag
Israel, kantuy 'Inamta yu e impanguluk a-ammed yun neni-yanan dan
Egypt niya inhewang dakeyud emin ni buhul yun nampehelheltap ni hi-
gayu.
19 Hi-gak hu Dios yun nengihwang ni hi-gayud emin ni ligat yu. Nem
yan nunya ey dingkug yuwak et deh e kayu kamambeggan pampatul yu.
Anin tep, kaemung kayud hinanggak meippuun di helag yu et ya pamilyah
yu.' "

20 Inaygan Samuel ida meippalpud helag da et ya pamilyah da. Entanni
ey pinutuk Apu Dios hu helag Benjamin.
21 Inaygan Samuel hu pamilyah idan helag Benjamin e hinakkehakkey
tudda ey pinutuk Apu Dios hu pamilyah Matri. Lektattuy pinutuk tu hi
Saul e u-ungngan Kish. Nem da hemmaken ey ettukaw.
22 Et kan idan tuun nan Apu Dios ey "Kaw immali etan pinutuk mu?"
Kan Apu Dios ey "Immen e nantalud kad-an ni nampengiha-adan yuddan
ngunut yu."
23 Impapuut dan an impaukat hi Saul et ang-angen idan tuu ey
anakkayang e hi-gatu keta-ta-geyyan. Neipappeg di buklew tu hu keta-
ta-geyyan idan tuu.

24 Kan Samuel idan tuuy "Hi-gatu hu pinutuk Apu Dios ni pampatul tayu.
Endi hakey ni hi-gatsu hu henin hi-gatu." Ey kamantetekkuk ida tuu e
kanday "Hi-gam hu mannenneng ni pampatul mi."

25 In-esplikar Samuel idan tuu hu meippanggep ni elaw niya kapehding
ni patul. Intudek tudda humman et iha-ad tud kapandeyyawin Apu Dios
et hantu paenamut ida etan tuu.

26 Ey immanemut dama hi Saul di Gibeah. Kinadwaan idan eta-gey saad
tun winedan Apu Dios hu impeminhed dan hi-gatu.
27 Nem wadadda etan endi silbi tun tuun kanday "Hipa ngu anhan hu
kabaelan nunyan tuun ippahding ni panyaggudan tayu?" Daka pihhula hi

Saul et endi da indawat ni hi-gatun pengippeang-ang dan lispituh dan hi-gatun nambalinan tun patul. Dingngel Saul humman ni pihul dan hi-gatu nem impakdag tu i-ineng. *

11

Ya nengapputan Saul idan iAmmon

1 Nelabah hu hambulan ey impangulun Nahas e patul di Ammon ida sindalu tu, et lumaw idan mengubbat idan nambebley di Jabes Gilead et halikuben da humman ni bebley. Et kan idan iJabes nan Nahas ey "Manuungbal itsu et anin katteg ni hi-gam ingungngunnuan mi nem et eleg dakemi anhan pateyen."
2 Nem kan Nahas ey "Ebbulutek hu inhel yu, nem mahapul ni panukkitek ni emin hu wannan ni mateyu et kebabba-ingan yun emin ni helag Israel."
3 Dingngel idan aap-apud Jabes huyya ey kanday "Anin. Nem idwati dakemin pitun aggew ni wayah mi et umitu-dak kamin an mengipeamtaddan emin ni edum min helag Israel et hedin katteg endi hu memaddang ni hi-gami, anin mansukkuh kamin hi-gayu." Et abuluten Nahas humman.
4 Dimmateng ida intu-dak ni iJabes di Gibeah e nambebleyan Saul et peamta da hu inhel etan ni patul di Ammon, ey simmakut idan emin tuudman et nemahhig lemyung da ey ida kamannengngih.
5 Neipaddih ni iyyalli hi Saul ni nalpud payew e ginuyud tu dewwan baketu. Kantuy "Kele kayu kamannengngih? Hipa neipahding?" Et ehlen dan hi-gatu hu inhel idan nalpud Jabes.
6 Ey nemahhig bunget Saul ni nangngelan tun nunman. Impetuled Apu Dios
7 et kelngen tu etan dewwan baka et tenegtegen tu et pampailaw tuddad kebebbebley di Israel e kantuy "Henin nunya hu meippahding ni bakan hipan tuun eleg mekillaw idan tuud Saul nan Samuel ni an mekiggubbat idan Ammonite." Winedan Apu Dios hu takut idan helag Israel ni nenangangan dan wada et-eteng ni kabaelan Saul et abuluten dan emin.
8 Inemung Saul idad Besek ey telunggatut ni libu hu bilang idan iIsrael niya telumpulun libu hu sindalun iJudah ni nei-dum ni hi-gada.
9 Kan daddan etan ni intu-dak idan iJabes ey "Yu peamtad bebley yu e eleg mandattek hu aggew ni kabbuhhan ey meihwang kayu." Dingngel idan iJabes humman ni inhel idan intu-dak da ey immamleng idan peteg.
10 An hineul idan tuud Jabes ida Ammonite e kanday "Yan kabbuhhan ey mansukkuh kamin hi-gayu et ngenamung katteg hu pinhed yun pehding ni hi-gami."
11 Nem kamangkewa-wan newa-waan tu ey impantelun Saul ida hu sindalu tu, et papuut dan lumaw di nangkampuan idan sindalun Ammonite et pateyen da dakel ni hi-gada ingganah ni emaggew. Yadda eleg da patyen ey neiwehit ida e wada hakkeyey linggem tu besik.
12 Negibbuh hu gubat ey kan idan tuun nan Samuel ey "Et tudda man etan kanday beken hi Saul ni pampatul da ey? Ayagi yudda et pampateyen midda kedi!"

---

* **10:27 10:27** Yan nunman ni tsimpuh ey hi Nahas hu patul di Ammon. Nemahhig hu impahpahding tun nanlelehhanan idan nambebley di ba-hil ni Jordan ni helag Gad niya helag Ruben, tep intu-dak tudda sindalu tu et da pan-ukiten hu wannan ni mamatta da. Pitun libun ebuh hu eleg maukit hu mateda, tep intalwan dadda etan sindalu et bumsik idad Jabes Gilead.

13 Nem kan Saul ey “Endi hu meippepettey ni nunya tep yan nunyan
aggew hu nengihwangan Apu Dios ni hi-gatsun helag Israel di buhul tayu.”
14 Kan Samuel ni hi-gaday “Umlaw itsun emin di Gilgal ma-lat tayu
ipidwan peamta e hi Saul hu patul tayu.”
15 Limmaw idan emin di Gilgal et man-appit idan Apu Dios et man-am-
amleng ida ey nanhahamul ida.

12

Ya inhel Samuel di edum tun helag Israel

1 Immehel hi Samuel idan edum tun helag Israel e kantuy “Inu-unnud
ku inhel yun pehding ku et putuken ku pampatul yu.
2 Hi-gatu law hu mengipappangngulun hi-gayu. Tep hedin hi-gak, nea-
amma-ak law. Ey yadda u-ungngak ey wadaddadya. Neipalpun eman ni
kimmat-agu-ak ey hi-gak hu nan-ap-apu yu ingganah nunya.
3 Pandengel kayu. Hedin wada impahding kun lawah, ehel yun
nunyad hinanggan Apu Dios et yad hinanggan eyan patul ni pinutuk
tu. Nemnem yu mewan hedin wadan hi-gayu hu inlak baketu winu
kebayyu tu. Kaw wadan hi-gayu hu tinelam ku winu impanhelheltap ku?
Kaw wada nengipahdingak ni beken limpiyuh gapu tep nebayadannak.
Pekannemnem yu et hedin wada impahding kuddan nunyan hi-gayu ey
ehel yu ma-lat baydan ku winu wa-hiak.”
4 Kan idan tuu ey “Endi. Eleg dakemi talamen ey eleg dakemi panligligat.
Endi mu inlan hipan wadan hi-gami.”
5 Et kan Samuel ey “Hedin henin nuntan ey hi Apu Dios et yan eya patul
ni pinutuk tu hu tistigu e endi nambahulan kun hi-gayu.” Kan idan tuu ey
“Em, hi Apu Dios hu tistigu tayu.”
6 Intu-man Samuel ni immehel e kantuy “Hi Apu Dios hu nemutuk nan
Moses et hi Aaron et ipengulu dadda aammed tayun helag Israel ni neni-
yan ni Egypt.
7 Imay, i-ineng kayu et peamtak ni hi-gayu hu nambahulan yun Apu
Dios, tep impilit yun mahapul ni wada patul yu e humman kei-ang-angan
tun endi dinel yun hi-gatu anin ni dakel impeenang-ang tun hi-gayun
kayyaggud e inhewang dakeyu et yadda la aammed yu.
8 Impanhelheltap idan iEgypt ida la aammed tayun helag Israel eman
ni linawwan dad Egypt. Et mampehemmehemmek idan Apu Dios et
baddangan tudda. Himmek tudda et itu-dak tud Moses nan Aaron ni
nengipengulun hi-gada et ma-kal idadman Egypt et mambangngad idan
nambebley eyad bebley tayu.
9 Nem inwalleng idan aammed tayu hi Ap-Apu e Dios tayu et iebulut tu
law ni gubbaten idan buhul da e humman ida iPilistia, ya patul di Moab
et hi Sisera e ap-apuddan sindalud Hasor et meapput ida.
10 Et mampehemmehemmek idan Apu Dios e kanday ‘Nanliwat kamin
hi-gam e Apu Dios tep dingkug daka et di Baal nan Astoret hu dinaydayaw
mi. Nem pesinsahi dakemi anhan et ihwang dakemid buhul mi et hi-gam
ni ebuh law hu deyyawen mi.’
11 Entanni ey winedan Apu Dios hu mengihwang ni hi-gada. Humman
ida ey hi Gideon, hi Barak, hi Jeptah et hannak law meihullul. Emin kami
ey inhewang dakeyud buhul tayu ay deh e melinggep itsun emin.
12 Entanni ey inamta yu e nandaddan hi Nahas e patul di Ammon ni
mengubbat ni hi-gayu et iwalleng yu hi Apu Dios e Dios yu e patul yu et
kanyun hi-gak ey ‘Mahapul tayu hu patul ni pan-ap-apu tayu.’

13 Et adyah eya patul ni pinhed yun man-ap-apun hi-gayu. Hi-gatu hu
pinilin APU DIOS.
14 E-helek ni hi-gayun nunya e kayyaggud emin hu meipahding ni hi-
gayu, hedin emin kayu anin eya patul yu ey mansilbi kayun APU DIOS e Dios
yu, ey daydayawen yu niya u-unnuden yun emin hu pinhed tun pehding
yu.
15 Nem hedin ngenghayen yu et eleg yu unnuda man kastiguen dakeyu
anin eya patul yu.
16 Ineng itsu et ang-angen yu hu kamengippetngan pehding APU DIOS.
17 Emin itsu ey amta tayu e yan nunya tsimpuh ni tayu kapan-enniin
wheat. Ey inamta tayu e eleg um-udan nunyan tsimpuh. Nem mandasallak
et paelin APU DIOS hu kidul niya udan. Hedin meippahding huyya ey
pengamtaan yun et-eteng ni nambahulan yun hi-gatun nambagaan yun
patul ni pan-ap-apu yu."
18 Et mandasal hi Samuel ey impaelin APU DIOS hu kidul niya udan ni
nunman ni aggew. Ey simmakut idan peteg tuun nan hi Apu Dios et hi
Samuel.
19 Et kandan Samuel ey "Apu, pandasal ka anhan nan APU DIOS e Dios
tayu et eleg kami matey. Mika ebbuluta e nambahul kami ey induman mi
mewan et mambahul kamin nambagaan min patul ni pan-ap-apu mi."
20 Nem kan Samuel ey "Entan takut yu, eleg kayu mettey! Em, nambahul
kayun nambagaan yun patul yu. Nem ya importanteh ey isiked yun
mandeyyaw niya mansilbid edum ni dios, ma-lat ikahhakey yun APU DIOS
hu pandeyyaw yu.
21 Entan tudda dayaw hu beken ni makulug ni dios tep endi silbi da. Endi
da ibbaddang ni hi-gayu ey eleg dakeyu ihhehwang di buhul yu. Endi silbi
da tep beken idan makulug ni dios.
22 Impakulug APU DIOS ni eleg dakeyu iwwalleng tep hi-gayu pinutuk tun
pantu-u tu ey eleg mengapkapyan kebahbahan ni dayaw ni ngadan tu.
23 Hedin hi-gak ey eleggak mambehhul nan APU DIOS ni nak pengis-
sikedan ni mandasal ni panyaggudan yu. Ittuluy kun mengituttuddun
kayyaggud niya neiptek ni pehding yu.
24 Peka-u-unnud yu hi APU DIOS ey hi-gatun ebuh hu deyyawen yu. Ey
entan tu liwwan etan ida kayyaggud ni impenahding tun panyaggudan yu.
25 Nem hedin tattaggan yun manliwwat ey e-helek ni hi-gayu e apputen
dakeyun buhul yu, et emin kayu, anin ni patul yu ey meillaw kayud bebley
da."

13

Ya eleg pengu-unnudan Saul nan Apu Dios

1 Hi Saul ey telumpulu toon tun nampatulan tu et man-ap-apud Israel ni
na-pat et dewwan toon.
2 Hakey ni aggew ey pinilin Saul hu tellun libun sindalun edum tun helag
Israel ni pan-e-dum tun mekiggubbat idan iPilistia. Et makiha-ad idan hi-
gatud Mikmas di duntug di Bethel hu dewwan libu et ikuyug Jonathan e
u-ungnga tu hu hanlibu et mampalaw idad Gibeah di nambebleyan idan
helag Benjamin. Yadda etan edum ni eleg tu pilien ey impaenamut tuddad
baballey da.
3 Hakey ni aggew ey an ginubat di Jonathan ida sindalun iPilistia di Geba
et apputen dadda. Ey nandengel di emin idan iPilistia hu meippanggep ni
nunman. Dingngel daman Saul et umitu-dak di emin ni bebley idan helag

Israel e impatnul da tangguyup dan mengeyyag idan edum da ma-lat ida
makigubat.
4 Dingngel ni emin idan helag Israel e ginubat Saul ida nangkampun
iPilistia, et humman hu, nema-man anggebe-hel law ni iPilistia ida. Et
lumaw ida etan edum ni sindalu et ida mei-dum di Saul di Gilgal.
5 Neamung ida dama iPilistia et mandaddan idan an mekiggubbat ni hi-
gada. Tellun libu hu kalesah dan kamei-usal di gubat niya enem ni libun
sindalu hu kamanluggan. Et yadda etan edum ey dakel ida e henidda
palnah di gilig ni baybay e eleg mebillang. Nangkampuddad Mikmas di
nengappit di kasimmilin aggew hedin wada itad Bet Aben.
6 Yan nengubatam daddan helag Israel ey nemahhig hu impahding dan
hi-gada. Et humman hu ida nampantalud leyang, yad bitu et yaddad etta-
teng ni batu.
7 Nampan-agwat ida edum di Wangwang e Jordan et mampalaw idad Gad
et yad Gilead. Ey hedin hi Saul et yadda sindalu tu ey wadaddad Gilgal e
simmatakut ida.
8 Hingged tu hi Samuel di Gilgal ni hanlingguan tep humman inhel
Samuel ni hi-gatun pehding tu. Nem endi tun kaum-ali et kapanhi-yanadda
law ni sindalu hi Saul.
9 Ey gapu tep eleg pekahged hi Saul ey kantuddan tuu tu ey "Kayu alan
i-appit tayun kagihheba niya i-appit tayun hemmulen tayu."
Et hi-gatu mangiappit etan ni megihheb.
10 Pakegibbuh tun nan-appit ey dimmateng hi Samuel et tu dammuen et
apngaen tu.
11 Nem kan Samuel ey "Kele mu impahding huyya?"
Kan Saul ey "Mahapul ni ippahding ku tep da-ak kapanhi-yanaddan
sindaluk ey endi kan kaum-ali ey wadadda law hu sindalun iPilistia di
Mikmas.
12 Mukun nehagaggak et ipahding ku huyya tep kangkud nemnem kuy
'Um-alidda et gubaten dakemid Gilgal ey eleg ku ibagan Apu Dios et
baddangan tuwak.' "
13 Kan Samuel ey "Eleg mu pakannemnemen et ipahding mu! Kele eleg
mu u-unnuden hu intugun Apu Dios ni hi-gam ni pehding mu? Gullat ni
inu-unnud mu, hi-gam et yadda helag mu pampatul idan helag Israel ni
ingganah.
14 Nem yan nunya ey eleg mannenneng hu pampatulan di pamilyah mu
tep eleg mu u-unnuden hu tugun Apu Dios ni hi-gam. Et humman hu
hullulan dakallin Apu Dios et ihullul tu pinhed tu et humman alin tuu ey
peka-u-unnuden tu pinhed Apu Dios, et hi-gatulli pan-ap-apuddan tuu tu."
15 Hini-yan Samuel hu Gilgal et lumaw di lawwan tu. Ey hi Saul ey
binilang tudda sindalu tu ey enem ni gatut ni ebuh. Et ikuyug tudda et
lumaw idad Gibeah di bebley idan helag Benjamin.
16 Nangkampudman di Saul nan Jonathan e u-ungnga tu et yadda sindalu
da. Ey yadda sindalun iPilistia ey nangkampudda damad Mikmas.
17 Humman idan sindalun iPilistia ey nanteluddan negenedwa. Wada
hakey ni grupu ey daka an gubbata hipan bebley ni imbesik dadda ngunut
diman. Ya hakey ni grupuh ey nampalaw idad Opra di Sual.
18 Ya meikadwan grupu ey nampalaw idad Bet Horon. Et ya meikkatlu ey
nampalaw idad pappeg ni bebley di meuhdungan hu Seboim e nandeklan
di appit ni eleg mebebleyi.
19-22 Yan nunman ni daka panggugubati ey endi almas idan helag Israel.
Ebuh hi Saul et hi Jonathan e u-ungngatun wada ispadah da niya pahul da.

Tep yad bebley dad Israel ey endin hi-gadan Hebrew hu nengamtan man-
e-dih tep eleg pinhed idan iPilistia ni amtaen dan mengapyan ispadah niya
pahul. Et humman hu yad Pilistia hu kapengellaiddan Hebrew ni aledu,
gabyon, wahay et ya gapas. Ya bayad ni pena-lidan dan wahay et ya pahul
ey hakey ni ek-ekut ni gumek ni pihhu. Et ya bayad ni pena-lidan dan
aledu et ya gabyon ey dewwan gumek ni pihhu.
23 Yadda iPilistia ey intu-dak da edum ni sindalu da et ida mampustuh
etan di keltad di Mikmas ni nambabattanan daddan iIsrael.

14

Ya nengapputan di Saul nan Jonathan idan iPilistia

1 Hakey ni aggew ey kan Jonathan etan ni sindalu tun kamenettengnged
ni happiyaw tu niya almas tu ey "Itay pangngu et ta ang-angen hu
kampuddan iPilistia di demang tu." Et lumaw ida, nem humman ni
ninemnem Jonathan ni pehding tu ey eleg tu peamtan ametu e hi Saul.
2 Nangkampu hi Saul di kad-an etan ni keyew e pomegranate di Migron
e neihnup di Gibeah. Ya sindalun ametu ey enem ni gatut.
3 Ya hakey idan nunman ni tuun Saul ey ya etan padin nambalwasin
ephod e hi Ahijah e u-ungngan Ahitub e agin Ikabod e u-ungngan Pinehas
e u-ungngan Eli e nampadi lan nunman di Siloh. Eleg amtan Saul et yadda
tuu tu e wada linawwan nan Jonathan.
4 Hi Jonathan et ya etan kat-agun sindalu tu ey mahapul ni iddalan dad
Mikmas ma-lat wada inna-nu dan umlaw di kampuddan iPilistia. Wada
dewwan et-eteng ni batun nandemang etan di keltad ni dellanen da. Ya
ngadan etan ni hakey ey Boses et ya etan hakey ey Senit.
5 Ya hakey ey wadad appit ni north e inhangga tud Mikmas. Et ya etan
hakey ey wadad appit ni south e inhangga tud Geba.
6 Kan Jonathan etan ni ingkuyug tun sindalu ey "Itay di nangkampuan
idan eman ni iPilistia e eleg mengamtan Apu Dios. Wada et anhan ni
baddangan daitan Apu Dios et apputen tadda. Hedin baddangan deita,
nanna-ud ni mengapput itsu anin ni hahhakkey itsu."
7 Kan etan ni kadwa tun sindalu ey "Anin ni hipan pinhed mun pehding
ey pinhed ku dama et baddangan daka."
8 Kan Jonathan ey "Et imay tep et lumaw ita. Heninnuy hu pehding ta.
Mampeang-ang itan hi-gadan lawwan tad kad-an da.
9 Et hedin kanday hehgeden tadda et hi-gada um-alidya kad-an ta,
mannenneng itadyad inehnengan ta.
10 Nem hedin kanday umlaw itadman, umkalab ita et lumaw itad kad-an
da tep humman hu pengi-immatunan e pengapput daitsun Apu Dios."
11 Et mampeang-ang idan sindaluddan iPilistia ey daka heghegnudadda
e kanday "Deh, ida kamangkeukkat hu Hebrews di leyang ni nantalwan
da."
12 Simmekuk ida etan iPilistia nan Jonathan et ya etan sindalu tu e
kanday "Teyed kayulli et tuttudduan dakeyu!" Kan Jonathan etan ni
sindalu tuy "Kaitu-nud kan hi-gak. Pengapput daitsun Apu Dios."
13 Et manteyed di Jonathan et ya etan sindalu tu. Nekileban hi Jonathan
e inusal tu heli tu niya ngamay tu et mangketukkad ida iPilistia. Et ya etan
sindalu tun kameitu-tu-nud hu nematey ni hi-gada.
14 Dewampulu pintey Jonathan et ya etan sindalu tun nunman idan
iPilistia ni nunman ni dimmatengan da.

15 Yadda sindalun iPilistia ey ida kamanggegeygey ni takut da, anin idan
wadad kampu da niyadda edum dan nekilaw ni mekiggubbat. Anin ni
puyek ey heni kamanggegeygey dama tep nemahhig hu nengipetakut Apu
Dios ni hi-gada.
16 Yadda sindalun impustuh Saul ni nangguwalyad kampu dad Gibeah e
nambebleyan idan helag Benjamin ey inang-ang da e kabsik ida humman
ni sindalun iPilistia.
17 Et kan Saul idan ap-apun sindalu tuy "Amung yudda sindalu tayu ma-
lat meamta hedin hipa endidya." Inemung dadda ey endi hi Jonathan et
ya sindalu tun kamengnged ni almas tu.
18 Kan Saul etan ni padi e hi Ahijah ey "I-lim alidya etan ephod."
Humman ni ephod e bulwasin padi ey keittabittabin Ahijah anin ni attu
lawwan daddan helag Israel.
19 Yan nunman ni kaman-e-ehhel hi Saul nan hi Ahijah ey ida kamangn-
gangala iPilistia e endi petek tu kamekapkapyad nangkampuan da. Et kan
Saul ey "Hiyya-ew endi law tsimpuh tayun mammahmah nan Apu Dios
nunya."
20 Et lumaw di Saul et yadda sindalu tun an nekiggubbat idan iPilistia.
Nem dimmateng ida ey inang-ang dadda sindalun iPilistia ni kaman-
impapatey tep heni netalak nemnem da.
21 Yadda etan edum ni Hebrew ni neki-dum lan nunman idan iPilistia ey
bimmesik ida et ida law meki-dum di edum dan helag Israel ni impangulud
Saul nan Jonathan.
22-23 Yan nangngelan idan edum ni sindalun Israel ni nantalud duntug di
Epraim e kamemsik ida iPilistia ey neukat ida et ida meki-dum ni nengubat
ni hi-gada ingganah ni linabhan da Bet Aben. Yan nunman ni aggew ey
inihwang Apu Dios ida helag Israel.
24 Kimmapuy ida law hu helag Israel tep neu-upadda tep impansapatah
Saul ida e eleg ida mengngan. Kantuy "Lawah hu meippahding etan
ni tuun mengngan ni nunyan aggew. Tep mahapul ni endin hi-gatsu
mengngan ingganah ibbaleh kun apputen ida buhul tayu." Et humman
hu endin hi-gada hu nengan ni nunman ni aggew.
25-26 Entannit wadaddad muyung ey wadadda dinteng dan putsukan.
Nem eleg ida kuman tep ida kaumtakut nan Saul.
27 Nem hi Jonathan ey eleg tu denglen humman ni inhel ametun
impenattakkut tuddan tuu tu. Et yan wada himmak tun putsukan ey
dinuduk tun hulkud tu et kuman ey nekemkemtang ey kedukdul e wada
law elet tu.
28 Entanni ey kan etan ni hakey ni sindaluy "Anin anhan et kimmakka-
puy kami tep neuupa kami nem kami kaumtakut tep kan amam ey 'Lawah
hu meippahding ni tuun umkan ni hipan mekkan ni nunyan aggew.' "
29 Kan Jonathan ey "Nemahhig kummamman huttan ni impahding ama.
Ang-ang yu kedi e kedukdul law e wada elet ku tep kimmannak ni
putsukan.
30 Heballi kumaddan hu kimman kayun hipan piniliw yun kennen di yu
nekigubatan. Gullat et daddakkel na-mu pintey yun buhul tayu."
31 Yan nunman ni aggew ey negibbuh ni inapput idan helag Israel ida
iPilistia e impalpu da gubat di Mikmas ingganah di Aijalon. Nem yan
nunman ey neka-upadda helag Israel.
32 Et humman hu impapuut dan kinleng ida etan animal ni inla dan
buhul da henin kalneroh et ya baka et pangkanen da ey eleg ni mehithitan
hu kuheyaw da.

33 Wadadda nengidaddatteng nan Saul e kanday "Akkunu e kapan-
ippahding idan sindalu hu pambehhulan nan APU DIOS. Daka pangkana
hu detag ni wada kuheyaw tu." Et tumkuk hi Saul e kantuy "Nambahul
kayu! Papuut yu et pumulig kayun et-eteng ni batudya kad-ak.
34 Ey ehel yuddan emin ni edum tayun helag Israel et i-li da baka niya
kalneroh da et kelengen dadya et hamulen da. Eleg mabalin ni kennen da
hu detag ni wada kuheyaw tu tep mambahhul idan APU DIOS."
Et pan-ilaw da bakeda niya kalneroh dan nunman ni hileng et kelengen
da et hamulen da.
35 Ya kinapyan Saul ni pan-appitan nan APU DIOS ey humman nemangu-
lun kinapya tu.
36 Negibbuh humman et kan Saul idan tuuy "Umlaw itsun nunyan hileng
ni an mengubbat idan iPilistia et pateyen tayudda et alen tayu hu hipan
wadan hi-gada." Kandan hi-gatuy "Em, u-unnuden mi huttan ni kayyaggud
ni nemnemen mu." Nem kan etan ni padiy "Entanni et ibega tayu nin Apu
Dios hedin huyya pinhed tun pehding tayu."
37 Et ibegan nan Saul nan Apu Dios e kantuy "Kaw hedin gubbaten midda
iPilistia man pengapput dakemi?" Nem eleg humumang hi Apu Dios ni
nunman ni aggew.
38 Et ayagan nan Saul emin ida aap-apun helag Israel et kantun hi-gaday
"Ikeyuy ni emin et amtaen tayu hedin hipa mewan liwat tayun neipahding
nunya.
39 Issapatah kun APU DIOS e wadan ingganah ni kamengihwang ni hi-
gatsun helag Israel e ya etan nanliwat ey mahapul ni pepettey, anin ni ya
u-ungngak e hi Jonathan hu nanliwat!" Nem ida kaum-i-ineng emin.
40 Kan Saul ni hi-gaday "Ehneng kayun emin di pangil et umehneng
kamin han-amad pangil." Kan idan tuuy "U-unnuden mi hu pinhed mun
pehding mi."
41 Entanni et mandasal hi Saul nan APU DIOS e Dios idan helag Israel e
kantuy "APU DIOS, kele eleg muwak hummangen nunyan aggew? Humang
muwak anhan eyan Urim et ya Thummim, et hedin hi-gak winu yan eya
u-ungngak e hi Jonathan hu nambahul ey mebunnut hu Urim. Ey hedin
yadda tuu hu wada bahul tu ey mebunnut hu Thummim." Entanni ey
neamta e di Jonathan nan ametu nambahul e beken ida tuu tep ya Urim
nebunut.
42 Et kan Saul ey "Ibubunut yu hedin hipan hi-gamin u-ungngak hu
nambahul?" Ey hi Jonathan hu neamtaan ni nambahul.
43 Minahmahan nan Saul nan Jonathan e kantuy "Hipa impahding mu e
u-ungngak?"
Kan Jonathan ey "Kimmannak ni ekket ni putsukan, kaw ebuh humman
ey pepettey da-ak?"
44 Hinumang Saul ey kantuy "Mahapul ni mettey ka e Jonathan. Anin
petteyen tuwak nan Apu Dios hedin eggak pehding insapatah ku."
45 Nem kan idan tuun nan hi Saul ey "Kaw pepettey mu hi Jonathan
e nengihwang ni hi-gatsun helag Israel ni nunya aggew? Eleg mabalin!
Issapatah min APU DIOS e wadan ingganah e endi an me-gah ni bewek
tu anin hakey. Hi Apu Dios hu nemaddang ni hi-gatu et ihwang daitsun
nunyan aggew."
Et eleg da papetey hi Jonathan ni nunman hi aggew tep inihwang idan
tuu.
46 Insiked law nan Saul et yadda sindalu tun memdug idan iPilistia et
umenamut idad bebley da.

Ya kapan-ap-apuin Saul et yadda pamilyah tu

47 Yan nampatulan Saul di Israel ey impangulu tudda sindalu tun
nekigubat emin idan buhul dan nampambebley di nanlinikweh di bebley
da et apputen dadda. Emin hu nekigubatan nan Saul ey nengenapput.
Ginubat tudda iMoab, iAmmon, iEdom, yadda patul di Sodom et ya iPilistia.
48 Anin yadda iAmalek et netuled ni nekigubat hi-gada et apputen tudda.
Inihwang Saul ida helag Israel di emin ni nengubat ni hi-gada.
49 Huyyadda lakin u-ungngan Saul: Hi Jonathan, hi Isbi et hi Malkishua.
Wada dewwan u-ungnga tun bii: Ya pengulwan ey hi Merab, ey hi Mikal
hu udidyan.
50 Ya ngadan ni ahwan Saul ey hi Ahinoam e u-ungngan Ahimaas. Ya
ngadan ni ap-apun sindalu tu ey hi Abner e u-ungngan Ner e agin ametu.
51 Ya aman Saul e hi Kish ey han-agiddan Ner e aman Abner. Et ya amad
Kish nan Ner ey hi Abiel.
52 Yan nunman ni ketaggun Saul ey e-eggel ni nekigubat idan iPilistia. Et
humman hu hedin wada inang-ang tun lakin na-let niya netuled ey tuka
ewwita et tuka pambalin ni sindalu tu.

15

Nanggugubat ida iIsrael et yadda iAmalek

1 Hakey ni aggew ey kan Samuel nan hi Saul ey "Intu-dak tuwak lan Apu
Dios et putuken dakan pampatul idan helag Israel e tuu tu, et yan nunya ey
dengel mu eya pinhed Apu Dios e Kabaelan tun emin ni e-helen ni hi-gam.
2 Kantuy 'Mahapul ni kastiguen kudda tuud Amalek tep bintak dadda
lan nunman hu tutu-uk ni helag Israel ni nalpuan dad Egypt, et gubaten
dadda.
3 Humman hu elaw ka et ipengulum et yu pekabbahbahen ni emin hu
wadad bebley di Amalek. Pampatey yuddan emin tuudman, anin idan
lalakki niya bibi-i, yadda kaungaunga anin idan gegellang. Endin hekey
yu ibbatih, pakipetey yudda baka, yadda kalnero, yadda kamel niyadda
kebayyu.' "
4 Et an amungen idan Saul hu sindalu tud Telaim e dewanggatut ni libu
et i-dum tu pay hu hampulun libun sindalun nalpud Judah.
5 Ida nangkampud Saul etan di nedayyukung di bebley idan iAmalek et
yadman pambetakan da.
6 Ey nenu-dak ni an menghel idan Kenite e uma-allaw ida ma-lat eleg
ida meileggat ni pemetteyan tuddan iAmalek. Tep humman idan Kenite ey
kayyaggud la impeang-ang daddan helag Israel ni nalpuan dad Egypt. Et
hi-yanen idan Kenite hu iAmalek.
7 Inapput Saul et yadda sindalu tu hu iAmalek e nampatey dadda
meippalpud Habilah ingganah di Sur e petek ni kasimmilin aggew di Egypt.
8 Dimpap tu hi Agag e patul idan iAmalek. Et yadda tuud Amalek ey
impapetey tuddan emin ni sindalu tu.
9 Nem eleg tu papetey hi Agag et yadda kekakkayyaggudan ni kalnero,
baka niyadda etan mangkateban impah ni kalneroh et ya baka. Ebuh ida
etan kamantu-ul niya lawah e endi silbi tun pintey da. Ey eleg da bahbahen
ida kayyaggud ni ngunut e wada kei-ussalan da.

Na-kal hi Saul ni patul

10 Entanni ey kan Apu Dios nan hi Samuel ey
11 "Nakka mantuttuyyun peteg ni nak nemutukan nan hi Saul ni
mampatul, tep dingkug tuwak et eleg tu u-unnuden hu inhel kun pehding

tu." Kamemunnumunnu hu nemnem Samuel ni nangngelan tun nunman
ni inhel APU DIOS et ianteng tu dasal ni nunman ni hileng.
12 Himmaleman hi Samuel ni newa-waan tu et tu ang-angen hi Saul.
Wada nanghel ni kanday "Limmaw hi Saul di Karmel et an mampekapyan
batun penginemnemneman ni tuun hi-gatu et madegah di Gilgal."
13 Dinteng nan Samuel ey kan Saul ni hi-gatuy "Kayyaggud et dimmateng
ka! Hi APU DIOS hu mambendisyon ni hi-gam! Inu-unnud kun emin hu
intugun APU DIOS ni pehding ku."
14 Nem kan Samuel ey "Tamey nakka deddengngela eluelug ni baka niya
kalnero."
15 Kan Saul ey "Yadda sindaluk nengipahding. Eleg da pateyen etan ida
kekakkayyaggudan ni kalneroh niya baka tep kamei-appit ida humman
nan hi APU DIOS e Dios mu. Nem pintey dan emin etan edum ni eleg da
alen."
16 Kan Samuel nan hi Saul ey "Eneeneng ka! Dengel mu eya e-helek ni
inhel APU DIOS ni nahdem ni hi-gak." Kan Saul ey "Hipa inhel tu?"
17 Et ehlen nan Samuel e kantuy "Hi-gam ey inamtam e nebabah hu saad
mun nunman nem impambalin dakan APU DIOS ni patul idan helag Israel.
18 In-olden tun hi-gam e kantuy 'Lakay et yudda gubaten hu tuud Amalek
tep nekalliwatan ida. Pakabbahbah yuddan emin et endi metdaan.'
19 Kele eleg mu u-unnuden hu inhel APU DIOS ni pehding mu? Kele yadda
ellan yu etan di bebley hu impapaptek mu et deh law e eleg pinhed APU
DIOS humman ni impahding mu."
20 Kan Saul ey "Nem tam inu-unnud ku hu tugun APU DIOS e impahding
kun emin hu inhel tun hi-gak ni pehding ku. Et depapen ku hi Agag ey
impapetey kun sindaluk emin hu tuu tu.
21 Nem yadda sindaluk ey eleg da pateyen ida kekakkayyaggudan ni
kalneroh niya baka ma-lat maiappit idan APU DIOS e Dios mud Gilgal."
22 Nem kan Samuel ey "Kaw e-etteng amleng nan APU DIOS di kamei-appit
ni hi-gatu nem ya kapengu-unnudin tugun tu? Eleg, tep kapehebballin
APU DIOS hu pengu-unnudan yun hi-gatu nem ya etan i-appit yun
kekakkayyaggudan ni kalnero.
23 Tep ya kapangngenghayin tuun nan Apu Dios ey neiingngeh di liwat
idan maeyak. Hanniman mewan e liwat hu pampahhiyyaan et ngehayen
hu tugun tu, heni damengu kadaydayawa hu beken ni makulug ni dios.
Et humman hu, eleg daka law ibbilang ni hi-gatun patul, tep eleg mu u-
unnuden hu tugun tu."
24 Kan Saul ey "Em, nakka ebbuluta e nanliwattak ni hi-gatu, tep eggak
u-unnuden huttan ni inhel mu, tep nakka umtakut idan sindaluk et u-
unnuden ku hu pinhed da.
25 Nem pesinsahim anhan humman ni impahding ku et makilaw kan
hi-gak et nak dayawen hi APU DIOS."
26 Nem kan Samuel ni hi-gatuy "Eggak mekillaw ni hi-gam tep eleg mu
u-unnuden hu tugun APU DIOS et humman hu beken law ni hi-gam hu tuka
ibbilang ni patul di Israel."
27 Nanligguh hi Samuel e umlaw et, nem intenged nan Saul di utduk ni
balwasi tu et mebi-ki.
28 Kan Samuel ni hi-gatuy "Yan nunya ey beken law ni hi-gam hu patul
di Israel, tep ihhullul tu hu hakey ni kakkayyaggud nem hi-gam e heni tu
linapdit ni hi-gam hu pan-ap-apuwam henin nebi-kian eyan balwasik tep
inya-nit mu.

29 Hi Apu Dios e kamedeyyaw ni Dios idan helag Israel ey eleg man-itek
ey eleg tu hulluli nemnem tu tep beken ni tuu."
30 Kan Saul ey "Nakka ebbulutan nanliwattak, nem pakilaw ka anhan ni
hi-gak et nak mandayaw nan APU DIOS e Dios mu, ma-lat pengipeang-angan
mun lispituh mun hi-gak di hinanggaddan edum tayun helag Israel."
31 Inebulut Samuel humman et makilaw ni hi-gatu et an dayawen nan
Saul hi APU DIOS.
32 Entanni ey kan Samuel ey "Mulli awit deya hi Agag e patul ni iAmalek."
Dimmateng hi Agag ey kamakaddinnel tep kantud nemnem tuy "Eleg da-ak
petteyen tep gullat et pintey da-ak la."
33 Nem kan Samuel ey "Pintey mu hu dakel ni tuu et mambalin ni endi
u-ungngan dakel ni ina et yan nunya ey petteyen daka dama et endi u-
ungngan inam." Inhel tu humman et pateyen tu hi Agag et tenegtegen tud
hinanggan APU DIOS di Gilgal.
34 Limmaw hi Samuel di Ramah, ey hedin hi Saul man immanemut di
baley tud Gibeah.
35 Neipalpun nunman ingganah ni neteyyan Saul ey limmelemyung hi
Samuel gapuh ni hi-gatu nem eleg tu law enang-angen. Et-eteng dama
tuttuyyun APU DIOS ni nemutukan tun Saul ni nampatul di Israel.

16

Hi David hu neputuk ni mampatul

1 Entanni ey kan APU DIOS nan hi Samuel ey "Kele ingganah nunyay
kakaumlelemyung gapuh nan Saul? Eggak law pinhed ni hi-gatu mampatul
di Israel. Ala ka kuman lanan olibah et lumaw kad Bethlehem et mu ang-
angen hi Jesse tep pinutuk ku etan hakey ni u-ungnga tun mambalin ni
patul."
2 Nem kan Samuel ey "Nem inna-nun nak pengippahdingan nuntan?
Kaw eleg tuwak petteyan Saul hedin dedngelen tu?"
Kan APU DIOS ey "Ala kan kilaw ni bakan lawwam diman et hedin wada
mengibbegga hedin hipa mu pehding diman, kammuy 'Immali-ak tep nak
i-appitan hi APU DIOS.'
3 Ayagim hi Jesse di mu pan-appitan et han ku la ehela pehding mu.
Puttukem ali etan ittuduk ni hi-gam ni mampatul."
4 Inu-unnud Samuel humman ni inhel APU DIOS et lumaw di Bethlehem.
Dimmateng diman ey ida kamanggegeygey etan aap-apun an menammun
hi-gatu gapuh ni takut da. Kanday "Kaw kayyaggud hu in-alim?"
5 Hinumang Samuel et kantuy "Em, panyaggudan hu in-alik. Immali-ak
tep nak i-appitan hi APU DIOS. Pandaddan kayun menaydayaw nan APU
DIOS, ey immali kayu et tayu iappitan ni hi-gatu." Inhel tu daman Jesse
niyadda u-ungnga tu humman ey inaygan tuddan mekikkan ni hi-gatud
i-appit tu.
6 Dimmateng di Jesse et ang-angen Samuel hi Eliab e u-ungngan Jesse ey
kantud nemnem tuy "Nanna-ud ni hi-gatu pinutuk APU DIOS ni mampatul."
7 Nem kan APU DIOS ni hi-gatu ey "Beken ni hi-gatu pinutuk, tep hedin
hi-gak ey nakka i-ang-ang di ugalih, bekennak ni henin tuu e ya ang-ang
ni tuu hu tuka ibbilang. Penghel mu na-mu nem hi-gatu hu pinutuk kun
mampatul, tep in-ang-ang mud kayyaggud ni ang-ang tu niyad kasina-gey
tu."
8 Entanni et ayagan Jesse hi Aminadab e hakey ni u-ungnga tud
hinanggan Samuel, nem kantuy "Beken ni hi-gatu pinutuk APU DIOS."

9 Intu-dak nan Jesse hi Sammah damad hinanggan Samuel, nem kan
Samuel mewan ey "Beken ni hi-gatu pinutuk APU DIOS."
10 Inaygan Jesse ida etan pitun u-ungnga tu et lumaw idad hinanggan
Samuel, nem kan Samuel ey "Endi pinilin APU DIOS ni hi-gada."
11 Et kan Samuel nan Jesse ey "Kaw ebuh ida huyyan u-ungngam?" Kan
Jesse ey "Wada etan udidyan, nem immen di halun e kamampattul ni
kalnero."
Kan Samuel ey "Itu-dak kan an mengeyyag ni hi-gatu tep eleg itsu
mengngan ingganah umdateng."
12 Et an paeyag nan Jesse etan udidyan ni u-ungnga tu e hi David. Immali
ey kat-agu ey kayyaggud ang-ang tu nema-ma matetu ey kayyaggud annel
tu. Entanni ey kan APU DIOS nan Samuel ey "Hi-gatu pinutuk ku. Inah ka
et duyagam ulu tun lana."
13 Inu-unnud nan Samuel et alen tu lana et duyagan tud ulun David di
hinanggaddan agitu. Neipalpun nunman ey newada Ispirituh APU DIOS
nan David ey eleg tu hi-yana. Negibbuh humman et mambangngad hi
Samuel di Ramah.

Kaigiggittalahin David hi Saul

14 Hedin hi Saul man inwalleng law ni Ispirituh APU DIOS et maihullul
etan lawah ni ispirituh ni intu-dak APU DIOS et tuka petattakut niya tuka
panligligat hi Saul.
15-16 Kan ida etan ni bega-en nan Saul ni hi-gatuy "Ya etan lawah ni
ispirituh ni intu-dak Apu Dios hu kamengippeligligat ni hi-gam. Hedin
pinhed mu e Apu, kami umhamak ni nelaing ni manggitalah et hedin
himpaw daka etan ni lawah ni ispirituh man petnul tu gitalah tu et
yumaggud ka mewan."
17 Et kan Saul ni hi-gaday "Em, kayu tep hamak ni nelaing ni manggitalah
et i-li yudya."
18 Immehel etan hakey ni bega-en tu ey kantuy "Wada etan inamtak
ni lakid Bethlehem ni u-ungngan Jesse e beken ni nelaing ni ebuh ni
manggitalah, nem kayyaggud pay ni laki ey netuled niya nelaing ni
meippanggep ni gubat niya kayyaggud tuka pan-e-ehhel. Ey kabaddangin
APU DIOS di emin ni tuka pehding."
19 Et menu-dak hi Saul di kad-an Jesse et kantuy "Itu-dak mudya etan
u-ungngam ni kamampappattul ni kalneroh e hi David."
20 Inebulut Jesse et idaddan tu dakel ni sinapay niya meinnum et ya
gelding, et ilugan tud kebayyu et paela tun David ni tu iddawat nan Saul.
21 Nanha-ad hi David di baley Saul et mansilbin hi-gatu. Nakappinhed
nan hi Saul hi David et hi-gatu hakey ni kamengnged ni almas tu.
22 Entanni ey nenu-dak hi Saul di kad-an nan Jesse et tu ibega e kantuy
"Iebulut mu et mambalin hu u-ungngam e hi David ni hakey ni mansilbin
hi-gak tep nakappinhed ku." Et iebulut nan Jesse.
23 Neipalpun nunman ey hedin immali etan lawah ni ispirituh ni
kapeellin Apu Dios ni kamengipeligligat nan Saul, ey kamanggitalah hi
David et ma-kal etan lawah ni ispirituh nan hi Saul et kaumyaggud hu
tuka panggibbek.

17

Inapput David hi Goliath

1 Hakey ni aggew ey neamung ida hu sindalun Pilistia di Sokoh e
bebley di Judah ma-lat makigubat ida. Nangkampuddad Ephes Dammim e
nambattanan ni Sokoh et ya Asekah.
2 Inemung daman Saul ida sindalu tud Nedeklan e Elah di demang ni
nangkampuan idan iPilistia et mandaddan idan mekiggubbat ni hi-gada.
3 Nandimmang ida e sindalun Pilistia di hakey ni duntug, et yadda sin-
dalun Israel di hakey ni duntug. Ya etan nedayyukung hu nambabattanan
da.
4 Entanniy neukat alid kampuddan iPilistia hu et-eteng ni tuu e tudda
kehingngihingngita. Hi-gatu hi Goliath di Gath e ketultuledan ni hi-gadan
emin ni sindalud Pilistia. Eta-gey ni tuu e nehuluk ni heyam ni piyeh hu
kasina-gey tu.
5 Ya helmet tu niyadda edum ni tuka ihuklub di annel tun nekapyan
giniling, ey umlaw ni nelimat pitun kiloh hu bel-at tu.
6 Wada pay hu neihuklub di heli tun giniling ey wada ansikkey ni giniling
ni pahul tun hinakbatan tu.
7 Ey wada pay hu hakey ni et-eteng ni peteg ni pahul tu ey mahdel e
pitun kilo hu bel-at tu ey et-eteng hu palat tu. Kamemappangngulu etan
hakey ni sindalun nangnged ni happiyaw tu hedin wada lawwan tu.
8 Singkukan tudda sindalun iIsrael e kantuy “Hi-gayuddan helag Israel
e bega-en Saul! Kaw nandaddan kayun mekiggubbat? Imay pili kayun
mekihanggan hi-gak et manhangga kamin mampettey. Hi-gak etan netuled
ni sindalun iPilistia.
9 Hedin petteyen tuwak, anin ni pambalin dakemin bega-en yu. Nem
hedin apputen ku et petteyen ku ey mambalin kayun bega-en mi.
10 Kaw wada hakey ni sindalun emin ni Israel hu kabaelan tun
mekihanggan hi-gak? Itu-dak yulli et mampatey kami.”
11 Dingngel nan Saul et yadda sindalud Israel hu inhel tu ey nedismayah
ida niya simmakut idan peteg.
12 Wada hi David ni nunman di kad-an ametu e hi Jesse di Bethlehem di
Judah. Hi Jesse e helag Eprat ey walu hu lakin u-ungnga tu. Nea-amma
law eman ni nambalinan Saul ni patul.
13-15 Yadda etan tellun u-ungnga tun nanhayhayned meippalpud pengn-
gulwan ey hi Eliab, hi Abinadab et hi Samah, ey ida nei-dum di sindalun
Saul ni an nekigubat idan iPilistia. Hi David e udidyan ey kamekihha-
ad di baley Saul nem kaman-inlaw di kad-an ametud Bethlehem ni an
memaddang ni hi-gatun mengippaptek ni kalneroh da.
16 Kewa-wa-wan na-pat ni aggew, ey kameukkat hi Goliath ni kakkab-
buhhan niyan mahmahdem ni meneghegnit idan sindalun Israel ni
mekippettey ni hi-gatu.
17 Hakey ni aggew ey kan Jesse nan hi David e u-ungnga tu ey “Alam
eya kagedwah ni sakuh ni neihanglag ni begah niya hampulun sinapay et
papuut mun umlaw di kampuddan agim et mu idwat ni hi-gada.
18 Peki-lam eya hampulun mebanglun cheese ni mekkan et idwat mu la
etan ni ap-apu da. Ey ang-ang mu hedin hipa inna-nudda etan ni agim
niya ehel mun hi-gada et mantudek idalli.
19 Immen ida agim niyadda edum dan sindalun Israel etan di Nedeklan
e Elah, tep ida kamekiggubbat idan iPilistia.”
20 Himmaleman hi David ni newa-waan tu e inhi-yan tun etan ni hakey ni
kamampattul etan ida kalneroh da, et manglaw e inla tu etan balun idan
agitu e inu-unnud tu inhel ametu. Umdateng hi David di nangkampuan
idan sindalun helag Israel ey katkuk ida e immeladdan an mekiggubbat.

21 Entanni ey nanhenup ida sindalun helag Israel et ya sindalun iPilistia.
22 Inhi-yan David hu kalga tu etan ni kamangguwalyan mahapul da et
tudda hamaken agi tu.
23 Kamekiung-ungbal hi David ida etan ni agitu ey neukat ali mewan
etan sindalun Pilistin e hi Goliath e tuka pantetkukidda hu sindalun Israel
e henin impenahding tun kewa-wa-wa e tudda kahennegnitan mekippettey
ni hi-gatu. Et hi David ey dingngel tu humman ni intekuk tu.
24 Inang-ang idan sindalun Israel hi Goliath ey kabsik idan takut da.

25 Ida kaman-inmamamah e kanday "Kaw inang-ang yu humman ni et-
eteng ni tuu? Daitsu kahennegnita. Ey kaw dingngel yu inhel ni patul tayu
e peahwa tu kunu etan u-ungnga tun bii etan ni memettey nan hi Goliath
ey eleg pay mambeyyad hu pamilyah tun buwis?"

26 Minahmahan David ida etan ni sindalu e kantuy "Hipa gun-uden etan
ni memettey eman ni et-eteng ni tuun iPilistia ma-lat mepappeg hu tu
peningngihingngit idan sindalu tayu? Hipa ngu anhan humman ni tuun
eleg mengullug nan Apu Dios e tuka ngengngehayadda hu sindalun Apu
Dios e wadan ingganah?"
27 Et ehelen dan hi-gatu hu gun-uden etan ni tuun memettey ni hi-gatu.

28 Dingngel nan Eliab e pengulwan David humman ni inhel tu ey
imbunget tu e kantuy "Hi-gam kedi ngudama ey lawah wadad nemnem
mu ey ka kamampahhiya. Kele wada kadya? Hipa mengippaptek idan
kalneroh tayun muka ipappattul? Immali kan ebuh ni an man-ang-ang-
ang eyan gubat."

29 Nem kan David ey "Kaw hipa edum ni nak inhel? Tam nakka
mammahmahmah ni ebuh."
30 Et uma-allaw hi David et tu ibabbaggaddan edum ey nan-ingngeh hu
inhumang da.

31 Entanni ey neawatan ida etan ni sindalu hu pinhed David et da
peamtan Saul e patul da et paeyag tu.

32 Limmaw hi David et kantun Saul ey "Entan pandanag mu, ngena-
mungngak ni menanggan eman ni iPilistia."
33 Himmumang hi Saul e kantuy "Beken mannuman ni langlangkak
huyya! Hipa kuma inna-num ni mekihhangga hi-gatu, ey u-ungnga ka.
Hedin hi-gatu man impaglangan tun nekigubagubat."

34-35 Nem hi David ey eleg medismayah. Kantuy "Hi-gak ni bega-en mu ey
impenaptek ku hu kalneroh ama. Hedin wada immalin layon winu bear et
imbesik tu hu impah ni kalneroh mi, ey nakka pampedugan nantengeddak
ni bakdung ni piniliw ku inhakmal tu. Hedin kellaten tu man nealay
intenged kud pangal tu ey binakdungak et matey.
36 Hi-gak ni bega-en mu ey pinetepetey ku layon niya bear. Hanniman
dama pehding ku eman ni et-eteng ni tuun iPilistia ni tuka ngengnge-
hayadda sindalun Apu Dios e wadan inggana.
37 Hi Apu Dios e nemaddang ni hi-gak et pateyen ku layon niya bear
hu memaddang metlaing ni hi-gak et apputen ku eya iPilistia." Inda-
yun law nan Saul et kantuy "Anin lakay tep. Ngenamung hi Apu Dios
ni memaddang ni hi-gam."

38-39 Indawat Saul nan David etan ida gumek ni tuka ussalan mekiggub-
bat. Indawat tu hu helmet ni giniling et ya etan gumek ni tuka ihhuklub
di annel tu. Impatnan David ni inhuklub ma-lat giknaen tu hedin inna-nu
tu tep endi tu nan-usalan ni hanniman. Impatna tun umdalan ey eleg tu

han-idlan tep kameibbel-asi et pan-ekalen tu e kantuy "Eleg mabalin nak
ussalen ida huyyan usal mu tep eleg umingha."
40 Inla tu kumedek etan hulkud tu et ya balebay tu et manglaw. Nanda-
guh etan di kulukul et pumi-dit ni liman nemullimul ni batu et iha-ad tud
hambag tu et lumaw e tu dammuen hi Goliath.

Pinetey David hi Goliath

41 Kamangkeiddamulli dama hi Goliath e impamengulu tu etan nangnged
ni happiyaw tu.
42 Inang-ang tu hi David e kayyaggud ang-ang tu ey u-ungnga et humman
hu tuka a-amiha.
43 Kapan-itkuk Goliath nan David e kantuy "Kele nantenged kan hulkud,
kaw ahhu-ak et mu ihanggan hi-gak huttan?" Ey tu pay kapan-itkuk hu
idut tun David e tuka pan-immadmad idan dios tu ma-lat meipahding hu
lawah nan David.
44 Kan pay nan Goliath ey "Ikay dih et pakan ku annel mun sisit niyadda
animal di muyung."
45 Hinumang nan David et kantuy "Ihhanggam ni hi-gak hu pahul niya
ispadah et ya ansikkey ni pahul, nem umbaddang hi Apu Dios, e kabaelan
tun emin, ni hi-gak ni mekihanggan hi-gam. Hi-gatu hu Ap-apuddan
sindalun Israel e muka ngengngehaya.
46 Yan nunyan aggew ey peapput dakan Apu Dios ni hi-gak ma-lat
pateyen dakan hi-gak et putulen ku ulum. Ey pekkan kuddan sisit
niyadda animal hu annel idan sindalum, ma-lat amtaen ni emin ni tuud
kebebbebley e makulug ni wada hu Dios ni mengippaptek idan helag Israel.
47 Ey ma-lat pengamtaan ida daman edum kun helag Israel e eleg
mahapul Apu Dios hu almas ni mengihwang ni hi-gamin tuu tu. Hi-gatu
ngenamung hedin hipa pinhed tun mengapput di gubat. Et humman hu
baddangan dakemin hi-gatu et apputen dakeyu."
48-49 Iyyalli hi Goliath ey immela dama hi David e tu dammuen ey
himmeweng ni batu et balebayen tu hi Goliath ey neipunet di tuktuk tu
etan batu et manhekubbu hi Goliath.
50-51 Et mambesik hi David et tu uknuten hu ispadah nan Goliath et
pamutul tun ulu tu. Hanneya nengapputan David etan ni keet-etengan
ni tuud Pilistia e eleg tu usalen hu ispadah nem ebuh hu balebay tu.
Inang-ang idan iPilistia e netey etan daka igaggayan sindalu da e hi
Goliath, ey newahit ida e kabsik ida gapuh ni takut da.
52 Pinhakkeyey katkuk ida sindalun helag Israel ey daka pampedugadda
iPilistia etan di keltad ni mampellaw di Saarim ingganah di bebley di Gath
et yad Ekron. Nampatey dadda et mangkeiwehit di keltad hu annel idan
nangketey ni iPilistia.
53 Nambangngad ida humman ni sindalun helag Israel et da pan-alen
emin hu wadad kampuddan iPilistia.
54 Hi David ey inlaw tu ulun Goliath e iPilistia di bebley dad Bethlehem
e neihnup di Jerusalem. Impeki-la tu almas nan Goliath et tu itlud kampu
tu.
55 Yan eman ni kapenang-ang-angin Saul nan hi David ni tuka pekilleb-
banin Goliath ey kantun Abner e ap-apuddan sindalu tuy "Hipa kan u-
ungngan hi-gatu?" Kan Abner ey "Tawwey, apu patul, tam anin hi-gak et
aggak dama amta."
56 Kan Saul nan Abner ey "Mulli ibega hedin hipa kan u-ungngan hi-
gatu."

57 Ey entanniy immali hi David di kampu da et ipengulun Abner di kad-
an Saul e nanengtun sinettenged tu ulun Goliath.
58 Ey kan Saul ni hi-gatu ey "Hipa amam?" Kan David ey "Hi Jesse e
bega-en mud Bethlehem."

18

1-2 Negibbuh ni nan-ungbal di Saul nan David ey impanha-ad law nan hi
Saul hi David di baley tu et eleg tu law paenamut di baley da. Ey hedin
hi Jonathan man newada hu et-eteng ni impeminhed tun David e henin
neminhed tun annel tu.
3 Insapatah Jonathan nan David e pannennengen tun ingganah ali hu
panggayyuman da, tep henin impeminhed tun annel tu hu impeminhed
tun hi-gatu.
4 Ya nengipeang-angan Jonathan ni kahinammad ni nanggayyuman da,
ey indawat tun David hu balwasi tu, ya ispadah tu, panetu et ya ballikid
tu.
5 Hi David ey kabaelan tu numan ni mengippahding idan kapengunnun
Saul e patul ni hi-gatu. Et humman hu impambalin Saul hi-gatun ap-
apuddan sindalu tu. Ey et-eteng ni amleng idan opisyal Saul niyadda
sindalu tun hi-gatu.

Kakeemmehin Saul hi David

6 Heninnuy hu nekapkapya eman ni negibbuh ni pintey David hi
Goliath. Yan eman ni kapengennamusin David niyadda edum tun sindalu
ey nangkeukat ida kabiibi-id baballey dan menammun nan hi Saul e
patul. Ida kamenattayyaw ey ida kaman-am-amleng ni man-a-appeh ey
pampetnul da hu tambourine da niya gitalah da tep ya nengapputan dad
gubat.
7 Nem ya in-a-appeh da ey kanday "Kalibulibu hu pintey nan Saul, nem
kapulupulun libu pintey nan hi David."
8 Dingngel nan Saul huyyan a-appeh da ey bimmubbunget ey wada law
ameh tun David. Kantud nemnem tuy "Kele hanniman daka penge-ehhel.
Kele kanday kalibulibu hu pintey ku nem hi David ey kapulupulun libu
pintey tu. Tam lektattuy hi-gatulli pan-ap-apu da."
9 Neipalpun nunman ey kahellipat-in Saul hi David.
10 Nema-ma pay tep yan newa-waan tu ey in-abulut Apu Dios ni
panhelheltap etan lawah ni ispirituh hi Saul et heni kaman-angngaw. Et
hedin nanhaniman hi Saul man igiggittalahan nan David.
11 Nem endi maptek ey dineltak Saul hi David ni pahul ma-lat maipetak
et di dingding, nem ingkiwangan tu kuma. Pidwa tu huyyan pengippahdin-
gan Saul ni nunman nan David nem ingkiwangan tu kuman nampidwa.
12 Inamtan Saul e wada hi Apu Dios nan hi David tep kameang-ang e
hi-gatu law hu tuka baddangi. Nem hedin hi Saul man inwalleng law Apu
Dios et humman gaputun kaumtatakut law nan David.
13 Lektattuy eleg law pinhed Saul ni ang-angen hi David et palaw
tud edum ni bebley ey impambalin tun ap-apun hanlibun sindalu. Et
ipangulun David humman ni sindalu tun an mekiggubbat.
14 Et kayyaggud kapambalinin emin ni tuka ippahding tep kabaddangin
Apu Dios.
15-16 Kaang-ang-angan Saul humman ni kameipahpahding ey nema-ma-
man kamemunnumunnu nemnem tu. Nem emin ida helag Israel ey
nakappinhed da hi David, tep hi-gatu kamengipappangnguluddan sindalu
dan mekiggubbat et apputen dadda buhul da.

Inahwan David hu u-ungngan Saul

17 Hakey ni aggew ey kan Saul nan hi David ey "Ninemnem kun peahwak
ni hi-gam hu pengulwan ni u-ungngak ni bii e hi Merab. Nem mahapul ni
peang-ang mu e netuled kan sindalu. Ey ka mewan mekiggubbat ni pengi-
ehneng mun APU DIOS." Kan Saul di nemnem tuy "Huyya pehding ku
ma-lat yaddalli ngu iPilistia hu memettey ni hi-gatu et bekennak."
18 Nem kan David nan Saul ey "Kaw mabalin hu hannitan? Kaw hipa-ak
kuma ey hipa kuma bilang ni pamilyah kud Israel et da-ak apuen ni patul?
Newetwet katteg ngu hi ama."
19 Nem an medettengan etan nagtud ni aggew ni pan-ahwaan et di David
nan Merab ey impeahwan Saul hi Merab nan hi Adriel e iMeholah.
20 Nem ya etan hakey ni biin u-ungngan Saul e hi Mikal ey nakappinhed
tu hi David. Neamtaan nan Saul humman ey kaman-am-amleng
21 tep kantud nemnem tuy "Hedin pinhed David ni ahwaen hi Mikal,
ey mahapul ni an mekiggubbat idan iPilistia ma-lat pateyen da et."
Kakkayyaggud hu inhel tun David e kantuy "Tam ey eppuen daka metlaing
tep peahwak ni hi-gam etan hakey ni biin u-ungngak."
22 Tinuttudduan nan Saul ida tuu tu et da ehelen nan David e kanday
"Heninnuy hu e-helen yun David: 'Daka katettebalan apu patul, anin ni
hi-gamin emin ni opisyal tu. Et humman hu kantuy ettu kuma et ahwaem
etan hakey ni u-ungnga tuy?' "
23 Nem kan David ey "Eteng ni dayaw hu mengahwan u-ungngan patul,
nem hipa ina-nuk e newetwetak ni tuu, ettu pengellaan kun hehngeten
ku."
24 Indaddatteng da huyyan inhel David nan Saul ey
25 kantun hi-gaday "Ehel yun David e mahapul ku ey ya belat ni
hanggatut ni kinugit tun pintey tuddan buhul kun iPilistia ma-lat ibleh
tu impenahding da. Humman hu bayad ni pengahwaan tun u-ungngak."
Huyya inhel Saul ni ippahding David tep ya wadad nemnem tu ey pinhed
tun petteyen da hi David di tu pengippahdingan nunyan tuka ibbaga.
26 Kamanggagaya hi David ni mengebbulut nunman ni kaibbagan patul
tu. Eleg ni medatngan hu getud dan pengippahdingan tun nunman ey
27 ingkuyug David hu sindalu tu et da pateyen hu dewanggatut ni iPilistia,
et gedgeden da hu utduk ni belat ni singngedan da et da peang-ang nan hi
Saul. Et peahwan Saul hi Mikal nan David.
28 Neka-amta law nan Saul e kapakabbaddangin APU DIOS hi David niya
nakappinhed nan Mikal e u-ungnga tu,
29 ey nema-ma-ma law hu takut tun David et mambalin ni buhul tu David
ni ingganah.
30 Yadda iPilistia ey daka gubbagubbatad David nem kaennapputad
David ida. Nem yadda etan edum tun ap-apun sindalun Saul ey beken
ni hanniman. Et humman hu nandingngel hi David di kebebbebley.

19

Impatnan Saul ni petteyen hi David

1 Hakey ni aggew ey inhel nan Saul nan hi Jonathan e u-ungnga tu et
yadda opisyal tu e mahapul ni petteyen da hi David. Nem gapu tep gayyum
nan Jonathan hi David ni peteg,
2 ey limmaw di kad-an David et kantuy "Hedin kabbuhhan man ang-
ang mu et kamanemak ni mu pantelluan et manha-ad kadman tep pinhed
aman petteyen daka.

3 E-helen kullin ama et umli kamid neihnup di mu pantelluan di
pattullan. Et ung-ungbalen mi hu meippanggep ni hi-gam et pengamtaan
kulli hedin hipa dedan hu wadad nemnem tu, et hannak ehelan emin ni
hi-gam hedin hipa penghel tu."
4 Yan newa-waan tu ey nanhummangan di Jonathan nan ametu et ehelen
tu kakinayyaggud nan David. Ey nampehemmehemmek hi Jonathan nan
ametu et eleg tu ibubbunget hi David. Kantuy "Entan tu ipahding hu lawah
nan hi David e bega-en mu. Endin hekey numangngu hu bahul tu winu
lawah ni tu kinapkapyan hi-gam. Binenaddangan daka numan ni hi-gatu.
5 Kaw eleg mu nemnema hu nengilamngan tun biyag tu et makihanggan
Goliath et pengapput daitsun APU DIOS? Tam ka kaman-am-amleng ni
nunman. Kele yan nunya ey mu petteyen? Endin hekey gaputun mu
pemetteyan ni hi-gatu tep endi bahul tu."
6 Entanni ey inebulut nan Saul humman ni inhel Jonathan et mansapatah
nan APU DIOS e wadan ingganah et ya insapatah tu ey eleg tu pepettey hi
David.
7 Negibbuh nanhummanganan dan han-ama et an ayagan nan Jonathan
hi David et idaddatteng tun emin hu inungbal dan ametu. Ingkuyug
Jonathan hi David et lumaw idad kad-an nan Saul et ingungngunnuan
David hi Saul e heni lan nunman.
8 Entanni ey immalidda mewan sindalud Pilistia ni umgubat et makigu-
bat di David et yadda sindalun Israel ni hi-gada. Nemahhig impahding di
David ni nekigubat ni hi-gada et bumsik idan emin hu sindalun iPilistia.
9-10 Nambangngad hi David ni an nengubat idan iPilistia et manha-ad
mewan di baley nan Saul. Nem hakey ni aggew e kamanyuyyuddung
hi Saul e tuka deddengela gitalah David ey immali mewan etan lawah
ni ispirituh ni intu-dak APU DIOS ni mengippehelheltap ni hi-gatu et
ginyangen tun pahul hi David nem ingkiwangan kuman David et madegah
etan pahul et maipetak di dingding. Et bumsik mewan hi David.
11 Yan nunman ni hileng ey impalaw Saul di baley di David hu sindalu tu
ma-lat guwalyaan da et pateyen da hedin um-ehep. Nem yan nunman ni
hileng ey kan Mikal nan hi David e ahwa tu ey "Besik kan nunyan hileng
et ka mantalu tep petteyen dakan kakkabbuhhan."
12 Et baddangan tu hi David et idlan tud habhabyen et bumsik nunman
ni hileng.
13 Illan Mikal hu tuttu-u et pebaktad tud uggippan David et libutan tun
dutdut ni gelding et wangalan tu.
14 Immalidda etan sindalun Saul ni an mengellan hi-gatu, nem kan Mikal
ey "Kamandedgeh et kameu-ugip."
15 Nambangngad ida sindalun Saul et ehlen da humman ni hi-gatu. Nem
kan Saul ni hi-gada ey "Pakiattang yullid neugipan tu et i-li yudya et
pateyen ku."
16 Inu-unnud da et humgep idad baley di David et da-et attangen di
uggippan tu nem inang-ang da ey tuttu-un nelibutan ni dutdut ni gelding.
Et mambangngad ida mewan nan Saul et ehelen dan hi-gatu humman.
17 Impaeyag nan Saul hi Mikal et kantuy "Kele muwak hineul et mu
impabsik hu buhul ku?" Nem kan Mikal ey "Binaddangan ku et bumsik
tep kantuy petteyen tuwak hedin eggak baddangin umbesik."
18 Bimmesik hi David et lumaw di Ramah di kad-an Samuel et idaddat-
teng tun emin hu impahpahding Saul ni hi-gatu. Et ikuyug Samuel hi David
et lumaw idad Nayot et manha-ad idadman.
19 Wada nengidaddatteng nan Saul e wada hi David di Nayot di Ramah,

20 et menu-dak ni sindalun an mempap ni hi-gatu. Nem dimmateng ida et
ang-angen da hi Samuel et yadda edum tun prophet e ida kamandeyyaw
ey pinhakkeyey immali Ispirituh nan Apu Dios daman idan nunman ni
sindalu et mambalin idan prophet et mandayaw ida dama.
21 Dingngel Saul hu meippanggep nunman et menu-dak mewan ni
edum ni sindalu tu nem hanniman hu neipahding ni hi-gada. Hanniman
metlaing hu neipahding ni pitlu tun nenu-dakan nan Saul ni sindalu tu.
22 Entanni ey nandudug law hi Saul ni limmaw di Ramah et dumteng
di ahhullan di Seku. Kan tuddan tuu ey "Attud David nan Samuel ey?"
Kanday "Wadaddad Nayot."
23 Et mangunud diman hi Saul, nem wadad dalan ey newada Ispirituh
nan Apu Dios ni hi-gatu et mambalin ni prophet et kamandaydayaw dama
e heni prophet ingganah ni dimmateng di Nayot.
24 Ingkal tu etan balwasi tu et ipahding tud hinanggan Samuel hu
kapandeyyaw ni prophet e nambakbaktad diman ni nunman ni aggew et
yan hanlabbi. Huyya hu gaputun kan idan tuuy "Kaw prophet dama law
hi Saul?"

20

Ya nengipeang-angan Jonathan ni neminhed tun David

1 Entanni ey hini-yan David hu bebley di Nayot di Ramah et lumaw
di kad-an Jonathan. Nan-ang-ang ida et kan David ni hi-gatuy "Hipa
nambahullak? Hipa lawah ni nak kinapkapyan amam et nealay pinhed
tuwak ni petteyen?"
2 Hinumang Jonathan ey kantuy "Beken ni makulug ni daka petteyen nan
ama. Gullat ngut inamtak huttan ni tu pehding ni hi-gam tep tu kae-helan
emin hu wadad nemnem tun hi-gak."
3 Nem kan David ey "Eyyakaw eleg mu amta! Inamtan amam e
hanggayyum itan peteg, et humman hu, eleg tu peamtan hi-gam, tep eleg
tu pinhed ni maggeh nemnem mu gapuh ni nunman ni pehding tu. Nakka
issapatah ni hi-gam di ngadan Apu Dios e makulug ni innang ni petteyen
tuwak!"
4 Et kan Jonathan ey "Ehel mu hedin hipa humman ni pinhed mun
pehding kun memaddang ni hi-gam, et ipahding ku."
5 Kan David ey "Yan kabbuhhan ey Piyestah ni Kaketellakin Bulan et
mahapul ni wada-ak et mangan itsun emin di amam ni patul. Nem
iebulut mu anhan et bumsikkak et nak mantalud pattullan ingganah ni
mahmahdem ni bewahtu.
6 Hedin ibbagallin amam hedin attu linawwan ku, ehel mu e inhel kun
hi-gam e umlawwak nid Bethlehem tep nedatngan etan sinnoon ni mika
keemmungin han-aamman man-appit nan Apu Dios.
7 Hedin kantuy 'Anin' humman kei-ang-angan tun endi lawah ni planuh
tun pehding ni hi-gak. Nem kai-immatun hedin makulug ni pinhed tuwak
ni petteyen tep umbunget.
8 Et humman hu ipahding mu anhan huyya et peamnum hu insapatah
mun hi-gak e humman pengippeang-ang mun hi-gak ni binabbal mu. Nem
hedin yad muka pannemnem ey nambahullak nan amam man heballi
patey muwak et beken ni mahapul ni hi amam hu memettey ni hi-gak."
9 Kan Jonathan ey "Eleg mabalin ni nak ippahding huttan! Gullat ni
wada inletuk ni planuh nan aman kantuy petteyen daka et inhel ku ngun
hi-gam."

10 Et kan David ey "Nem inna-nun pengamtaak hedin bimmunget hi
amam?"
11 Kan Jonathan nan David ey "Itay di kapanpattuli." Et lumaw idan
dewwa.
12 Et ehelen Jonathan nan David hu pehding da. Kantuy "Hi APU DIOS e
Dios tayun helag Israel hu tistiguh ta. Yan hambatenganan ni kabbuhhan
ni hanneyan olas ey meki-ungballak alin ama. Hedin kayyaggud ehel tu
meippanggep ni hi-gam, menu-dakkak ni mengippeamtan hi-gam.
13 Nem hedin pinhed dakan petteyen, ey eggak peamtan hi-gam ma-lat
meihwang ka, anin ew ni petteyen tuwak nan APU DIOS. Nem nanengtu et
anhan kayan baddangan dakan APU DIOS heni lan ama e binenaddangan
tun nunman.
14 Ey ya e-helen kun hi-gam e David ey pannananeng mu anhan dama
hu binabbal mun hi-gak henin etan ni eleg melumman ni binabbal nan
Apu Dios. Hedin metteyyak, man
15 pannananeng mulli anhan hu binabbal mu daman pamilyah ku. Ey
hedin petteyen mudda mekibbuhhul ni hi-gam di kebebbebley tep ya
baddang APU DIOS, ey ang-ang mu anhan et eleg mu ilegat ida pamilyah
ku.
16 Ang-ang ta ma-lat huyyan insapatah tan pehding ta ey makulug ni
ippahding ta. Nem hedin eleg mu ippahding eya insapatah ta, man
kastiguen dakan APU DIOS."

17 Nakappinhed nan Jonathan hi David e henin impeminhed tun annel
tu, et humman hu, impansapatah tu mewan hi David ma-lat ehelen tu
impeminhed tun hi-gatu.
18 Kan mewan Jonathan nan David ey "Kabbuhhan law etan Piyestah ni
Kaketellakin Bulan. Nanna-ud ni illelmu daka tep endi kallid yuddungngan
mu.
19 Mahapul ni hedin bewahtu man kapantalu etan di nantaluan mu lan
nunman di kad-an ni neipu-ul ni batu.
20 Um-ali-ak ali et ipenak hu tellun panad kad-an mu e heni wada nakka
punpuntaadman.
21 Ittu-dak ku bega-en kun an mengelladdan nunman ni ippanak. Hedin
dedngelen mu e kangkun hi-gatuy 'Itten ida panad kad-an mu, alam!'
Ya keibbellinan tu humman ey endi lawah ni meippahding ni hi-gam et
mabalin ni meukkat ka. Ey issapatah kun APU DIOS e wadan ingganah e
makulug ni endi meipahding ni hi-gam.
22 Nem hedin kangkun hi-gatuy 'Linabhan dakaddan pana, mu hamak
di a-allaw tu' ey mahapul ni umbesik ka tep humman pinhed APU DIOS ni
ippahding mu.
23 Hedin ya etan inhummangan ta, ey mahapul ni nemnemem e wada
hi APU DIOS ni tistigu ta."

24-25 Et an mantalu hi David. Yan nunman ni Piyestah ni Kaketellakin
Bulan, ey yimmudung hi Saul e patul ni mengan. Ya tuka yuddungi ey yad
appit ni dingding. Nandemang idan nan hi u-ungna tu e hi Jonathan ey
yimmudung hi Abner di pinigging tu. Ebuh di kayuddungin David ni endi
yimmudung.
26 Inang-ang Saul e endi hi David, nem kaum-eneeneng tep kantud
nemnem tuy "Wada na-mu impahding tun himmulun ni kameibbillang
ni beken ni malini et humman hu pi-yew ni mekihemmul et eleg umli."
27 Newa-wan nunman ey endi mewan hi David et kan Saul nan hi
Jonathan ey "Kele endi etan u-ungngan Jesse ni kaalman et yan nunya?"

28 Kan Jonathan ey "Kantu dedan ni hi-gak ey mahapul ni um-anemut
nid bebley dad Bethlehem.
29 Impaeyag kunuddan agi tu tep mahapul ni wadaddan emin ni han-
aamma, ma-lat ipahding da hu daka pehding ni man-appit. Kantuy 'Hedin
anhan mabalin ey iebulut mu et umenamuttak et nak ang-angen ida
aaggik?' Et iebulut ku. Et humman hu endi hi-gatun nunya."
30 Bimmunget hi Saul et kantun Jonathan ey "Ka-ila u-ungnga daka tu-
wangun endi silbi tun bii! Endi nemnem mu! Kaw kammu nem eleg ku
amta e muka peka-iddedlepi humman ni u-ungngan Jesse ey kebe-ingan
yun inam.
31 Hedin eleg mettey humman ni tuu ey nanna-ud ni beken kallih
mampatul. Lakay kuma et mulli awiten tep mahapul ni mettey."
32 Nem kan Jonathan ey "Nem kaw hipa impahding tu? Kele mu
pepettey?"
33 Ey gapuh ni bunget Saul ey gininyang tu hi Jonathan ni pahul tu,
nem neihla kuma. Humman law nengamtaan nan Jonathan e makulug
ni pinhed ametun petteyen hi David.
34 Nemahhig hu bunget nan Jonathan et umehneng et hi-yanen tu etan
daka pengnganni et eleg mangan ni han aggew ni nunman e meikkadwan
aggew ni Piyestah ni Kaketellakin Bulan, tep maggeh nemnem tu etan ni
anggeba-ing ni kapehpehding ametun nan hi David.
35 Newa-wan nunman et lumaw hi Jonathan di nantaluan David ma-lat
man-innang-ang ida, e humman hu inhummangan da. Wada ingkuyug tun
u-ungngan laki.
36 Kan Jonathan nunman ni u-ungnga ey "Pambesik kan an mengella
eyan ippanak." Kamemsik etan u-ungnga ey impana tu ey nelabah.
37 Kapandettenga etan ni u-ungnga etan pana ey kan Jonathan ey
"Immen di a-allaw tu hu pana.
38 Papuut mu et mu al-en!" An inla etan ni u-ungnga etan pana et idwat
tun Jonathan.
39 Humman ni u-ungnga ey eleg tu amta meippanggep ni hummangan
di David nan Jonathan.
40 Indawat Jonathan ida etan pana etan ni u-ungnga et paenamut tu.
41 Limmaw la etan u-ungnga ey neukat hi David di nantaluan tud kad-
an ni batu et mandukkun et manyuung ni nampitlun nan Jonathan. Nan-
akwal ida et mannanangih idan dewwa, nema-man David.
42 Entanni ey kan Jonathan nan David ey "Hi Apu Dios hu nanengtun
mengippaptek ni hi-gam. Ang-angen tu et yadda helag mu niyadda
helag ku ey pan-in-inayyun dallin ingganah ni pehding hu insapatah
ta." Negibbuh idan nanhummangan et lumaw hi David di lawwan tu et
mambangngad dama hi Jonathan di baley da.

21

Bimmesik hi David et hi-yanen tu hi Saul

1 Impa-yuh David ni limmaw di Nob di kad-an Ahimelek e padi. Inang-
ang Ahimelek hi David ey kamanggegeygey ni takut tu. Kantuy "Kele hakey
ka e endi edum mun ingkuyug mu?"
2 Hinumang David e kantuy "Intu-dak tuwak nan Saul e patul di deya
nem kantuy aggak e-ehhela gaputun nengitu-dakan tuwak. Hedin yadda
tuuk inhel kun hi-gada pandadammuan milli.

3 Kaw wada gayam hu mabalin ni kennen? Idwasi muwak ni liman
sinapay winu linggeman ni kamekkan ni wadadtan tep neka-uppa-ak."
4 Kan Ahimelek e padi ey "Endi sinapay. Ebuh etan neiappit nan Apu
Dios. Mabalin ni um-ala ka nem eleg mabalin ni kennen idan sindalum
hedin nekiulig idan ahwada winu hipan bii."
5 Kan David ey "Ma-nu humman tep makulug ni eleg ida ngu dedan meki-
ullig hu sindaluk ni bii hedin wada lawwan mi. Nema-ma-man nunya tep
importanteh ni peteg hu mi ippahding."
6 Et humman hu gapu tep endi edum ni kennen ey immidwat hi Ahimelek
etan ni neiappit nan Apu Dios ni sinapay ni pakeekkal da etan di lamesaan
ni neiha-adan tu et hullulan dan pakekapya.
7 Yan nunman ey neipapaddih ni wada etan hi Doeg e iEdom e ap-
apuddan kapampattul Saul e tuka pan-ippahding diman hu mahapul ni
pehding tu meippuun di Tugun, ma-lat maibilang ni malinih di hinangngab
nan Apu Dios.
8 Kan David nan Ahimelek ey "Kaw wada pahul winu ispadah yu et
banhek ni? Endi inlak ni almas ku, anin ispadah tep hinaggadud hu
inggahan mi, tep importanteh ni peteg hu nengitu-dakan patul ni hi-gak."
9 Kan etan ni padi ey "Wada etan ispadah Goliath e sindalun iPilistia
ni pintey mud nandeklan di Elah. Nelibutan ni luput et immen di ba-hil
etan ni ephod. Dammutun ellan mu hedin mahapul mu, ebuh humman ni
ispadah ni wada." Kan David ey "I-lim ali tep, et alen ku. Huttan anhan
law hu ispadah ni endi tu kei-ingngehan."
10 Imbesikan David ni nunman ni aggew hi Saul et manglaw di Pilistia
di kad-an Akhis e patul di Gath.
11 Nem kan idan opisyal Akhis ey "Kaw beken huyya hi David e patul
di bebley dad Israel? Tam hi-gatu etan intenattayyawan idan bibi-i ey in-
ena-appehan da. Kanday 'Hi Saul ey kalibulibu pintey tu, nem hi David ey
kapulupulun libu pintey tu.' "
12 Dingngel David humman ey newada takut tun Akhis e patul di Gath.
13 Et kahin-a-angngawan tu, et hedin wada kamenang-ang-ang ni hi-gatu
ey tuka lellelgema ku-liku-lit di lekbin heggeppan etan di bebley, niya tuka
peayyu-ayyuh hu angiw tud iming tu hedin da belluden.
14 Inang-ang Akhis ey kantuddan bega-en tuy "Ang-ang yu kedi eya tuu,
tam kaman-angngaw! Kele yu nan-i-lidya? Pan-itu-dak yu et manglaw.
15 Eggak mahapul hu hakey mewan ni kaman-angngaw di baley ku! Kaw
yuka tuyyuiddan eya kamampan-angngaw di deya?"

22

Impapetey Saul nan Doeg ida padid Nob

1 Hini-yan David humman ni bebley di Gath et lumaw etan di leyang
ni neihnup di Adullam. Dingngel idan agitu niyadda a-ammed tu e
nantaludman et lumaw idad kad-an tu.
2 Entanni ey immalidda katuutuun kameligligasi niyadda nangkeutan-
gan niyadda etan tuun dakel diklamuh da et mei-dum idan David. Ey ya
bilang dan emin ey limmaw di epat ni gatut.
3 Entanniy limmaw hi David di Mispah di Moab et tu ibegan etan ni patul
e kantuy "Kaw dammutu anhan ni mekihha-ad di aman ina eyad bebley
yu ingganah ni amtaek hedin hipa pehding Apu Dios ni memaddang ni
hi-gak?"

4 Inebulut etan ni patul et manha-ad ida ammed tudman ni nunman ni
tsimpuh ni nantattalluan di David di leyang di Addullam.
5 Hakey ni aggew ey immali hi Gad e prophet nan hi David e kantuy
"David, hi-yan yu huyyan bebley et lumaw kayud Judah." Inu-unnud di
David et lumaw idad Judah di muyung e Heret ngadan tu.

Impapetey Saul ida papaddid Nob

6 Hakey ni aggew ey wada hi Saul di duntug di Gibeah e kamanyuyyud-
dung di hengeg ni keyew e tamarisk, ey tuka tettengngeda pahul tu. Yadda
opisyal tu ey ida kaman-eh-ehneng di kad-an tu. Ey wada nanghel ni hi-
gatu e himmak da hu kapantattalluin David.
7 Kantun hi-gaday "Dengel yu, hi-gayuddan edum kun helag Benjamin.
Kaw kan yu nem hedin mampatul hi David man iddawtan dakeyullin
emin ni pampuyyek yun peyyewen yu niya tenneman yun grapes? Kaw
pambalin dakeyullin ap-apun sindalu tu?
8 Kaw humman hu gaputun eleg yuwak pinhed ni pan-ap-apu et
mekihhangga kayu law ni hi-gak? Eleg yu pay anhan ehelen ni hi-gak e
kababbaddangin u-ungngak hi David. Ey endin hi-gayu kamengippeamtan
hi-gak e tuwak kahemmahemmakan David e hakey idan tuuk ma-lat
pateyen da-ak."
9 Hi Doeg e iEdom ey wadadman e kamekieh-ehneng idan sindalun Saul.
Inhel tu e inang-ang tu hi David e u-ungngan Jesse e limmaw di kad-an
Ahimelek e padi e u-ungngan Ahitub di Nob.
10 Et mahmahan Ahimelek nan Apu Dios hedin hipa kayyaggud ni
pehding David. Ey indawtan tun kennen tu et idwat tu pay etan ispadah
nan Goliath ni hi-gatu.
11 Dingngel Saul huyyan inhel Doeg ey immitu-dak ni mengeyyag nan
Ahimelek e padi et yadda agi tun padid Nob et umliddan emin.
12 Dimmateng ida ey kan Saul nan hi Ahimelek ey "Dengel mu eya e-
helek ni hi-gam e u-ungngan Ahitub." Kan Ahimelek ey "Em, apu."
13 Et kan Saul ni hi-gatuy "Kele mu binaddangan hi David e buhul ku
et idwatam ni kennen tu niya ispadah? Ey kele ka nekiungbal nan Apu
Dios et ibegam hedin hipa kayyagud ni pehding tu? Yan nunya ey dingkug
tuwak et tuwak kaanbebbetaka ma-lat pateyen tuwak."
14 Hinumang nan Ahimelek e kantuy "Nem tam hi David hu nehammad
tuka pengi-ehneng ni hi-gam di emin ni bega-en mu ey inepum hi-gatu. Hi-
gatu hu kamengipappangnguluddan kamangguwalyan hi-gam. Ey hi-gatu
hu kamelispituh ni peteg di emin ida eyan opisyal mu ey bega-an mu.
15 Kaw ebuh nunman ni nekiungbalan kun Apu Dios ni meippanggep ni
kayyaggud ni pehding tu? Apu patul, entan tu anhan ihannitan hu ehel
ni hi-gak et yadda agik tep endi ngu amtak ni meippanggep ni nuntan ni
muka pan-e-hela."
16 Nem kan Saul ey "Ahimelek, mettey kayun emin, anin idan ammed
mu et yadda agim."
17 Et baalen Saul ida guwalya tu et kantuy "Pampatey yudda eya
papaddin Apu Dios, tep anin hi-gada et hi David daka baddangi. Inamta da
e bimmesik hi David, nem eleg da ehelen ni hi-gak." Nem endin hi-gada
neminhed ni memettey idan nunman ni papaddin Apu Dios.
18 Et kan Saul nan Doeg ey "Patey muddan emin eyadda padi." Inu-
unnud Doeg e iEdom et pampatyen tudda. Newalu et lima hu bilang idan
pintey tun padin nunman ni aggew e nanengtun inhuklub da ephod e
balwasin padi.

19 Inlagat pay Saul ni impapetey ida nambebley di Nob e nambebleyan
idan nunman ni padi. Impapetey tudda lalakki niya bibi-i, yadda
kaungaunga niyadda gegellang. Impampapetey tudda pay hu babakka da,
kekebayyu da niyadda kalneroh da et endin hekey natdaan.
20 Ebuh hi Abiathar e u-ungngan Ahimelek ni bimmesik et lumaw di
kad-an David.
21 Et idaddatteng tun David hu nemateyan nan Saul idan padin APU DIOS.
22 Kan David ey "Yan nunman ni aggew ni nenang-angan kun Doeg
diman, ey inamtak e an mandaddatteng nan hi Saul. Hi-gak kumedek hu
kambahul ni neteyyan idan ammed mu niya aaggim.
23 Panha-ad kadya et ipaptek daka. Pinhed nan Saul ni petteyen daitan
dewwa, nem entan takut. Endi an memettey ni hi-gam di deyad kad-an
ku."

23

Binaddangan David ida tuud Keilah

1 Hakey ni aggew ey dingngel David e kapanggubbataddan iPilistia ida
iKeilah e daka pan-ibsik hu akeani dan pagey da.
2 Et kan David nan APU DIOS ey "Kaw umlawwak et nak ida gubaten hu
iPilistia?" Kan APU DIOS ey "Em, elaw ka et mudda baddangan hu tuud
Keilah."
3 Nem kan idan tuun David ey "Kaw kabaelan tayu? Itsu dedangngu
kaumtatakut di deya e bebley tayud Judah ey nema-ma ngun anggetakkut
ni itsu mekiggubbat idan sindalun iPilistia."
4 Impidwa mewan nan David ni inhel nan APU DIOS e kantuy "Lakkayuy
kuma. Baddangan dakeyu et apputen yudda sindalun iPilistia."
5 Limmaw hi David niyadda sindalu tud Keilah et dadda gubaten hu
iPilistia et pampateyen da dakel ni hi-gada et pan-al-en da kalneroh da
niyadda baka da, et meihwang ida tuud Keilah.
6 Yan eman ni binsikan Abiathar e u-ungngan Ahimelek et lumaw di
kad-an David di Keilah, ey intabin tu ephod.
7 Entanni ey dingngel nan Saul e wada hi David di Keilah et kantud
nemnem tuy "In-abulut Apu Dios ni dedpapen ku David ni nunya tep
neluhud humman ni bebley ni kad-an tu ey nehammad hu eheb tu et
nehukum diman."
8 Minandal nan Saul ida emin sindalu tun mandaddan et lumaw idad
Keilah ma-lat da gubaten hi David et yadda tuu tu.
9 Nem dingngel nan David humman ni planuh Saul et kantun Abiathar
ey "I-lim etan ephod di deya et usalen tan mengamta hedin hipa pinhed
Apu Dios ni pehding tayu."
10 Inlaw Abiathar etan ephod et mandasal hi David nan APU DIOS e
kantuy "APU DIOS e Dios min helag Israel, dingngel ku e bega-en mu e
implanuh Saul ni um-alin tu bahbahen eya bebley di Keilah tep iyyadya-
ak di deya.
11 Kaw um-ali tu-wangu hi Saul di deya? Et hedin um-ali, kaw pedpap
da-ak ida eyan bimmebley? APU DIOS e Dios min helag Israel humang mu
anhan eya dasal ku et peamtam hedin hipa mekapya."
Hinumang APU DIOS e kantuy "Em, um-ali hi Saul."
12 Impidwan mewan David ni minahmahan e kantuy "Kaw ihhehdul
dakemi eyaddan bimmebley nan hi Saul?" Ey kan APU DIOS ey "Em."

13 Et ipengulun David ida sindalun umlaw di enem ni gatut et hi-yanen
da Keilah et man-etaetan ida e eleg ida mambayag di hakey ni bebley.
Dingngel nan Saul e bimmesik hi David et eleg law lumaw di Keilah.

Nantalu hi David di duntug ni eleg mebebleyi

14 Nantalutalu hi David et yadda sindalu tu etan idad duntug di eleg
mebebleyid Sip. Ey hedin hi Saul man tuka an hemmahemmaka hi David,
nem eleg iebulut Apu Dios ni hemmaken tu.
15 Yan eman ni wada hi David di Hores diman Sip ey neamtaan tu e
immali hi Saul ni an menemmak ni hi-gatu ma-lat patyen tu.
16 Yan nunman ey limmaw hi Jonathan di kad-an David et tu ehelan
ma-lat eleg medismayah.
17 Kantun nan David ey "Entan tattakut mu. Eleg i-abulut Apu Dios
ni petteyen dakan ama. Hi-gam ali mampatul di Israel et hi-gak ali
meihhayned ni hi-gam. Anin hi ama et inamta tu."
18 Et isapatah da mewan di hinanggan Apu Dios hu nanggayyuman da.
Nambangngad hi Jonathan di bebley da, nem hi David ey nannaneng di
Hores.
19 Entanni ey wadadda tuud Sip ni limmaw di kad-an Saul di Gibeah et
da ihdul hi David. Kanday "Wada hi David di bebley mi e kamantattallu
etan di duntug di Hakilah di Hores e neihnup di Jeshimon.
20 Et humman hu, pandayyu kadya e apu patul, anin ni hipan aggew
pinhed mu et ngenamung kamin mempap ni hi-gatu."
21 Kan Saul ey "Kayyaggud anhan et hannitan! Bendisyonan dakeyun
Apu Dios tep kabbabbal kayun hi-gak.
22 Lakkayuy et yulli peka-ang-angen hedin ettu ustuh ni kad-an tu, hedin
ettu tuka lallawwi, niya hedin hipa nenang-ang ni hi-gatu, tep kanday
netalam kunun peteg humman ni tuu.
23 Yu ang-ang hedin ettu petek tu tuka pantattallui, et hedin himmak yu,
itu-dak kayullin menghel ni hi-gak et hannak makilaw ni hi-gayu. Hedin
nanengtud man nanna-ud ni hemmaken ku anin ni hinnapen ku emin hu
bebley di Judah ni an menemmak ni hi-gatu."
24 Inebulut da hu inhel Saul ni pehding da et mambangngad idad Sip
et han maitu-nud di Saul. Hedin di David ey wadaddad eleg mebebleyid
Paran * e neihnup di Jeshimon.
25 Limmaw di Saul et yadda tuu tun an menemmak nan David, nem wada
nengipeamtan David et an mantalu etan di mabetun duntug diman Paran.
Neamtaan daman Saul e immen di David et unuden dadman.
26 Et wadadda etan di ba-hil ni duntug ey wadad David dama etan ba-hil
tu. Impapuut di David ni hini-yan humman tep kamangkeihnup di Saul e
nganngnanih ni meha-kupan ida.
27 Entanni ey wada immalin mengeyyag nan Saul. Kantuy "Papuut yu et
mambangngad kayu tep immalidda iPilistia ni mengubbat ni bebley tayu!"
28 Et isiked nan Saul ni memdug nan David et lumaw idan an
mekiggubbat idan etan ni iPilistia. Et humman hu ingngadnan da humman
ni bebley ni Selah Hamahlekot. Ya keibbellinan tu ey "Duntug ni peni-
yanan."
29 Hini-yan di David humman ni bebley di Maon et lumaw idad Enggedi
et yadman mewan hu da nantaluan.

---

* **23:24 23:24** Ya hakey ni ngadan ni Paran ey Maon.

24

Eleg pinhed David ni petteyen hi Saul

1 Yan nambangngadan di Saul ni da nekigubatan idan iPilistia ey wada
nanghel mewan ni hi-gatu e wada hi David di eleg mebebleyin neihnup di
En Gedi.
2 Inemung Saul hu tellun libun kelalla-ingan ni sindalun helag Israel, et
lumaw idan an menemmak nan hi David di Batun Immeyew ni Gelding.
3 Entanni ey dinteng da hu leyang e neihnup ni kubkub idan kalneroh
di gilig ni keltad ey himmegep hi Saul ni an mangkahhilya. Ey yadman
ni leyang hu nantalwan nan David niyadda etan sindalu tu, nem neka-
ihhudek ida.
4 Inang-ang idan sindalun David hi Saul ey kandan hi-gatu ey "Yan nunya
law hu pengapputam ni buhul mu. Inhel APU DIOS e peapput tun hi-gam
hu buhul mu et ngenamung kan pehding mu." Nambabbabbal hi David ni
limmaw et gumedged ni ekkut ni balwasin Saul nem eleg tun hekey igibek.
5 Nem entanni ey el-eleg hu kapannenemnem nan David ni tu
nengedgedan ni utduk ni balwasin Saul.
6 Kan tuddan sindalu tuy "Eleg mabalin nak ippahding humman. Hi APU
DIOS hu nemilin hi-gatun mampatul et humman hu eleg tu i-abulut ni wada
nak ippahding ni hi-gatun lawah."
7 Huyya inhel David idan sindalu tu et agda pateyen hi Saul.
Entanni ey neukat hi Saul etan di leyang et manglaw.
8 Neukat dama law hi David etan di leyang et kantun nan hi Saul ey "Apu
patul." Nanligguh hi Saul ey nanyuung hi David ma-lat lispituhen tu.
9 Kan David ni hi-gatuy "Kele muka kukkuluga hu kae-e-heladdan tuun
kanday pinhed dakan petteyen ni hi-gak?
10 Yan nunya penang-angan mun beken ni makulug, tep gullat ni
makulug ey pintey daka, tep in-abulut et nan APU DIOS ni petteyen daka
eyad leyang. Anin idan sindaluk ey kanday lebbeng tun petteyen daka,
nem kangkuy eggak ippahding hu lawah ni hi-gam, tep hi-gam hu pinutuk
APU DIOS ni mampatul.
11 Ang-ang mu kedi e ama eya singnged kun pinutut kun utduk ni
balwasim. Gullat et pintey daka. Nem eleg! Mahapul ni ewwatam e endi
bahul ku niya eleg daka ngehayen, nem muwak kaandeddedwenga ma-lat
pateyen muwak.
12 Nem anin, ngenamung hi Apu Dios ni menang-ang hedin hipa
neihlan hi-gatan dewwa. Ey hi-gatu ngenamung ni mengibleh eyan muka
pehpehding ni hi-gak, tep endi ngu nak pehding ni lawah ni hi-gam.
13 Inamtam met etan kandan 'Yadda lawah ni tuu hu kamengapkapyan
lawah.' Et humman hu endi ngu lawah ni nak ippahding ni hi-gam.
14 Ang-ang mu kedi Apu patul, kele muwak kadeddedwenga ma-lat
pateyen muwak ey beken nak ni importanteh ni tuu. Heni muka
deddedwenga netey ni ahhu, winu simel!
15 Ang-angen et anhan kedin APU DIOS hedin hipa nambahul ni hi-
gatan dewwa, et hi-gatu ngenamung ni menang-ang eyan kamekapkapya
et ihwang tuwak di lawah ni ippahding mun hi-gak."
16 Kan Saul ey "Kaw hi-gam hi David e u-ungngak hu kaman-e-ehhel?"
Ey kamannengngih.
17 Et kantun David ey "Nakka ebbuluta e hi-gam hu neiptek ey hi-gak hu
neihla. Kayyaggud kan hi-gak ey lawah hu nakka pehpehding ni hi-gam.

18 Impeang-ang mun nunya hu makulug ni binabbal mun peteg ni hi-gak,
et eleg muwak pateyen anin ni in-abulut APU DIOS ni pehding mu humman
ni hi-gak.
19 Hipa makkaw tuun anin um-ali buhul tud kad-an tu et eleg tu petteya?
Et humman hu bendisyonan dakan APU DIOS gapun nuntan ni binabbal
mun hi-gak.
20 Inamtak law e hi-gam ali mampatul di deya bebley tayu e Israel. Ey
meihhammad ali hu pampatulan di Israel gapuh ni hi-gam.
21 Nem mahapul ni issapatah mun APU DIOS e eleg mulli petteyadda helag
ku, ma-lat eleg ali anhan meliwwan hu ngadan ku niya ngadan ni nahlagan
ku."
22 Inebulut David et mansapatah e pehding tulli humman ni tuka ibbaga.
Et umenamut hi Saul ey nambangngad hi David et yadda sindalu tu etan
di daka pantattallui.

25

Ya neteyyan Samuel

1 Entanni ey netey hi Samuel et umlidda emin hu helag Israel, et ilmetan
da et da ikulung di bebley tud Ramah. Negibbuh ni ingkulung dad Ramah
e bebley tu, et mampalaw di David di Paran e eleg mebebleyi.

Ya meippanggep nan David, hi Nabal et hi Abigail

2-3 Wada etan kedangyan ni iMaon e hi Nabal e helag Kaleb. Wada tellun
libun kalneroh tu niya hanlibun gelding tu. Wada kudal tud neihnup di
Karmel. Makabbunget hi-gatu ey endi hemek tu. Ey lawah tuka pehding
ni edum tun tuu. Nem hi Abigail hu ahwa tu ey nelaing ey kat-agu.
4 Yan nunman ni wadad David di eleg mebebleyi ey dingngel tu e
kapampu-litiddan Nabal niyadda bega-en tu hu kalneroh tu.
5-6 Et itu-dak tudda hampulun nangkehiken ni sindalu tud Karmel e
kantun hi-gaday "Lakkayuy di kad-an Nabal di Karmel et kanyun hi-gatuy
'Intu-dak dakemin apu mi e hi David ma-lat ehelen min hi-gam huyya:
Andukkey ey kayyaggud et anhan hu pambiyagan mu eyad puyek, anin
idan wadad baley mu.
7-8 Dingngel ku e yuka pampu-litidda dutdut ni kalneroh mu. Ey
neipaddih nunyan inlian middan tuuk hu panhahammulan yu. Ettu anhan
et umidwat kan mabalin ni iddawat mun hi-gak e bega-en mu ey gayyum
mu e hi David, tep hi-gak et yadda tuuk ey kayyaggud impeang-ang middan
bega-en mu. Endi impahding min lawah niya endi sinekew min animal mu.
Anin mahmahim idan muka pampattul.' "
9 Inhel da humman ni inhel David et hehheggeden da hu ihhumang
Nabal.
10 Entanni ey kan Nabal ey "Kaw hipa ngu anhan humman ni hi David?
Niya hipa anhan hi ametu? Hi-gatu kedi ngu hakey ida etan ni bega-en ni
bimmesik tep dakel idan nunya hu bega-en ni kaumbesik.
11 Hedin hi-gak man beken ni nakkapakdag hu idwat ni kennen niya
danum etan ni tuun eggak amta, ey beken ni neala ni nak impalsian hu
tuu. Yadda nakka pangngunnun kamemu-lit ni kalneroh ku iddawtan kun
kennen da ey hi-gada ippalsian ku."
12 Immanemut ida etan intu-dak David et idaddatteng dan hi-gatun emin
hu inhel Nabal ni hi-gada.
13 Bimmunget hi David et kan tuddan sindalu tuy "Pandaddan kayu
ey pan-asip kayu." Nan-asip dama hi David et ipengulu tudda epat ni

gatut ni sindalu tu. Eleg ida makilaw hu dewanggatut ni sindalu tu tep
mangguwalyaddan ngunut da.

14 Ya etan hakey ni bega-en Nabal ey kantun Abigail ey "Kaw eleg mu
denglen hu meippanggep ni inliyan idan intu-dak David ni nalpud eleg
mebebleyin mekihhummangan ni apu mi e hi Nabal, nem lawah kumedek
hu nan-ehel tun hi-gada et mebabba-ingan ida.
15-16 Ey kayyaggud idan peteg numan ni hi-gami. Endi da impahding ni
lawah ni hi-gami, ey neipalpu eman ni wadaddad kad-an mid pattullan
ey endi an netakew ni mika ippattul. Kea-aggew ey kahilehileng ey endi
lawah ni nekapyan hi-gami ey binaddangan dakemi.
17 Pannemnem ka kuman pehding mu tep makulug mannuman ni
anggetakkut hu mekapyan apu Nabal et hi-gayun pamilyah tu. Anin anhan
et lawah ni peteg elaw tu e endi lispituh tu."

18 Impapuut Abigail et umlan dewanggatut ni sinapay, ya meinnum ni
neiha-ad di dewwan belat ni animal ya liman kalnero, et ya dewwan latan
neihanglag ni ballu, ya hanggatut ni napkel ni raisins niya dewanggatut ni
napkel ni figs et ehelen tuddan bega-en tu et itakkay dad kebayyu.
19 Kan tuddan bega-en tuy "Kabukul kayu la. Et hannak kaiunud." Eleg
amtan Nabal humman ni ippahding tu tep eleg tu peamtan hi-gatu.

20 Nantakkay hi Abigail di kebayyu tu et ida kamenyed di duntug
ey iyyaddallid David et yadda sindalu tu e ida kamandayyu et man-
dadammudda.
21 Kaumbubunget hi David e kantud nemnem tuy "Kele ni-man nak
binenaddangan humman ni tuu et endi an netalak di pattulan tu eyad
eleg mebebleyi niya endi an netakew ey lawah hu tu impahding ni hi-gak?
22 Anin petteyen tuwak Apu Dios hedin eggak petteya hi Nabal niyadda
tutu-u tu et han mewa-wa."
23 Inang-ang Abigail hi David et papuut tun umhep di kebayyu et
manyuung ni hi-gatu.
24 Nandukkun et kantuy "Apu, dengel mu anhan eya e-helen kun hi-gam.
Hi-gak hu nambahul.
25 Liwwan mu anhan humman ni impahding Nabal tep endi nemnem
tu ey lawah ngu dedan elaw tu e humman keibbellinan ni ngadan tu.
Ey neipaddih ngudama anhan ni endi-ak ni inlian idan intu-dak mu, et
humman hu liwwan mu anhan apu, humman.

26 Inamtak e hi Apu Dios hu eleg mangiebulut ni hi-gam mismuh hu
mengibleh ni impahding idan buhul mu ma-lat eleg ka pumetey. Ey
issapatah kun Apu Dios e wadan ingganah e emin ida buhul mun ihik
ni memettey ni hi-gam ey kastiguen tudda henin Nabal.
27 Abulut mu anhan eya in-alik ni iddawat kun hi-gam et yadda sindalum.
28 Liwwan mu anhan humman ni neipahding. Hi-gam ali pambalin
Apu Dios ni patul anin idallin helag mun edum ni aggew, tep hi-gam
hu kamekihhanggaddan buhul tu. Hamban anhan endi lawah ni mu
ippahding ni nunyan ketaggum ey.
29 Anin ni wada kamenemmahemmak ni hi-gam ma-lat daka pateyen et
eleg daka kaya petteya tep ippaptek dakan Apu Dios e heni ingkaput tu hu
biyag mu. Nem hedin yaddalli etan buhul mu man pampela-yud tuddalli
e heniddalli batun neibalebay et matelak.
30 Et hedin peamnullin Apu Dios ida etan inhel tun hi-gam ni pehding tu,
et pampatul dakallid Israel,

31 ey endilli mu pantuttuyyuan ni impahding mun lawah henin umpatey
ni endi puut tu winu ma-lat ibleh mu impahding ni buhul mu. Yallin
pambendisyonan APU DIOS ni hi-gam, ey nemnemnem muwak ali anhan."
32 Hinumang David humman ni inhel Abigail et kantuy "Medeyyaw
hi APU DIOS ni Dios di Israel e nengitu-dak ni hi-gam ni nunyan an
menammun hi-gak.
33 Ey nakka mampasalamat nan Apu Dios gapuh ni kayyaggud ni mu
kapannemnem et aggak meil-uh ni pumetey gapuh ni pengibleh kun
impahding ni buhul kun hi-gak.
34 Ma-nu tep hi APU DIOS hu eleg mangiabulut ni umpateyak, nem gullat
ni eleg mu papuut ni immali, nanna-ud ni petteyek hi Nabal, anin idan tuu
tu, et endilli an metdaan ni hi-gadan kewa-waan tun kabbuhhan."
35 Illan David humman idan indawat Abigail et kantun hi-gatuy "Anemut
kad baley yu ey entan pandanag. Ippahding kudda etan imbagam."
36 Dimmateng hi Abigail di baley da ey nangleng hi Nabal et ida
kamanhahamul hu tuu tu e heni patul. Et gapuh tep ida kaman-am-amleng
ey dakel ininum Nabal, et makabbuteng et endi an ine-ehhel Abigail ni hi-
gatu ingganah newa-waan tu.
37 Na-kal law buteng tu et ehelen Abigail ni hi-gatu hu neipahding ey
pinhakkeyey eleg umkihal hu annel Nabal.
38 Nelabah hu nekapulun aggew ey pinappeg APU DIOS hu biyag tu.
39 Dingngel David e netey hi Nabal ey kantuy "Medeyyaw hi APU DIOS
tep binaddangan da-ak, et ibleh tu impahding Nabal et kastiguen tu gapuh
nunman ni impahding tu. Ey medeyyaw hi APU DIOS tep eleg tu iebulut ni
nak ippahding hu lawah."
Entanni ey nenu-dak hi David ni an mengikkellun ni hi-gatun nan hi
Abigail.
40 Dimmateng idad Karmel etan an nangkalun et kandan Abigail ey "Intu-
dak dakemin David et puhdanan mi hedin ebbuluten mun i-ahwa dakan
hi-gatu."
Inebulut tu et
41 manyuung et kantuy "Bega-en tuwak ni hi-gatu ey nandaddan nak ni
mansilbin hi-gayu e bega-en tu niya mengullah ni heli yu."
42 Et ebuhe mantakkay di kebayyu tu et ikuyug tudda liman biin bega-en
tu et maikuyug et iahwan David.
43 Neikadwan nan Ahinoam di Jesreel e nemangulun inahwan David.
44 Hedin hi Mikal e ahwatun u-ungngan Saul ey impeahwan ametun nan
hi Paltiel e u-ungngan Lais e iGalim.

26

Ya eleg mewan pameteyan nan David nan hi Saul

1 Wadadda tuun nalpud Sip ni limmaw di Gibeah et ehelen dan Saul e
wada hi David e kamantattallud duntug di Hakilah e demang ni Jeshimon.
2 Impapuut Saul et ikuyug tudda nangkelaing ni sindalu tun tellun libu,
et lumaw idad eleg mebebleyid Sip ni an menemmak nan hi David.
3 Nangkampud dad gilig ni keltad ni mampellaw di Hakilah. Ey hedin di
David ey nannaneng idad eleg mebebleyi. Dingngel David e immalid Saul
ni an menemmak ni hi-gatu,
4 et menu-dak ni an mansi-im ni hi-gada ey tu-wangun immen di Saul
diman.

5 Entanni ey an himmak David hu kampud Saul et putuken tu neugipan
di Saul nan Abner e u-ungngan Ner. Hi Saul ey neugip di bawang ni
kampu tu e kadwatu hi Abner e ap-apuddan sindalu tu. Yadda sindalu
tu ey wadaddad nanlinikweh ni hi-gada.
6 Kan David nan Ahimelek e Hittite et hi Abishai e agin Joab e u-
ungngaddan Seruiah ey "Hipan hi-gayu neminhed ni mekillaw ni hi-gak
di kampun Saul?" Kan Abishai ey "Hi-gak."
7 Et lumaw idan nunman ni hileng ey immen hi Saul e neka-uyeng e
neka-ugip ey neitu-bek hu pahul tud puyek di neihnup di ulu tu. Neugip
damad Abner et yadda sindalu tu e nanggawwa-an da.
8 Kan Abishai nan David ey "Angmuy, indaddan Apu Dios ni hi-gam hu
buhul mu et ngenamung kan pehding mun hi-gatu. Iebulut mu et nak
ba-weken ni pahul tu et maipetak di puyek? Peminhakkey kun ebuh ni
ba-weken et mettey."
9 Nem kan David nan Abishai ey "Entan tu patey. Kaw eleg mu amta
e kastiguen nan Apu Dios hu mengippahding ni lawah ni pinutuk tun
mampatul?
10 Ngenamung hi Apu Dios e wadan ingganah ni mengastigun hi-gatu.
Amtak e hi-gatulli memettey ni hi-gatu e pandedgehen tu winu pepettey
tud tu pekiggubbatan.
11 Et eleg et anhan i-abulut Apu Dios ni hi-gak hu memettey ni hi-gatu e
pinutuk tun mampatul. Ya eman pahul tu niya eman ha-addan tun danum
ellan ta et lumaw ita."
12 Et alen di David etan pahul Saul niya ha-addan tun danum et manglaw
ida ey endin hekey ni hi-gada nengigibek tep inuyeng idan Apu Dios.
13 Entanni ey dimmateng di David nan Abishai etan di demang tud ta-
pew ni duntug. Neidaddawwi da
14 et tekukan David hi Abner e u-ungngan Ner et yadda sindalu tu
e kantuy "Abner! Kaw handengel muwak?" Kan Abner ey "Hipa kan
kamantetkuk e bengngunem hu patul?"
15 Kan David ey "Abner, kaw beken ni hi-gam hu ap-apun emin ni
sindalud Israel? Kele eleg mu pekagguwalyaan hu apum ni patul, et wada
immali lan nuntan ni memettey et ni hi-gatu.
16 Eleg mu ipahding hu ngunum, Abner! Issapatah kun Apu Dios e wadan
ingganah e lebbeng tun mettey kayuddan sindalum tep eleg yu guwalyaan
hu pinutuk Apu Dios ni patul. Ang-ang yu kedi, attu la hu pahul tu niya
ha-addan tun danum? Adyah e inla mi!"
17 Inimmatunan Saul hu ehel David et kantuy "Kaw hi-gam e u-ungngak
e David hu kaman-e-hel?" Kan David ey "Em, apu patul, hi-gak!
18 Kele ingganah nunya ey muwak kadeddedwenga e bega-en mu? Hipa
impahding kun nambahullak ni hi-gam?
19 Apu patul, dengel mu anhan eya e-helek e bega-en mu. Hedin hi Apu
Dios hu kamengituttuddun hi-gam ni mengibbubunget ni hi-gak, i-appitan
ku ma-lat ekalen tu bunget mun hi-gak. Nem hedin tuu kannemnem
ni nunyan kamekapkapya ey hamban idutan Apu Dios. Tep gapuh ni
nuntan ni tuu ey nedegyunnak di bebley ni kad-an Apu Dios et nak law
kamanhahha-ad eyad bebley ni hin-appil ni dios hu kadaydayawaddan
bimmebley.
20 Entan tuwak anhan patey di bebley idan hin-appil ni tuu e beken
bebley Apu Dios. Kele hi-gam ni patul di Israel hu an memettey ni hi-gak
ey endi kabaelan kun mekihhanggan hi-gam tep nakka mei-ellig di simel!
Kele muwak kadeddedwenga e heni-ak animal?"

21 Himmumang hi Saul ey kantuy "Nakka ebbuluta e hi-gak hu nambahul. Endi nemnem ku et ipahding ku hu lawah ni peteg nem liwwan mudda hu impahding kut mambangngad kad baley tayu, David e u-ungngak! Endi law nak pehding ni hi-gam ni lawah tep binabbalan muwak et eleg muwak pateyen ni nunyan hileng."
22 Kan David ey "Adyah eya pahul mu, apu patul. Itu-dak kallin sindalum ni mengella.
23 Bendisyonan APU DIOS ida tuun kameiddinnel ey limpiyuh daka pehding. Yan nunya ey indaddan dakan APU DIOS ma-lat ngenamung pehding kun hi-gam e pinutuk tun mampatul nem eleg daka pateyen.
24 Et gapu tep binabbalan daka et eleg daka pateyen nunya ey hanniman et dama pehding APU DIOS ni hi-gak et ihwang tuwak di ligat ku."
25 Kan Saul nan David ey "Bendisyonan dakan Apu Dios e u-ungngak David, ma-lat emin pehding mu ey kayyaggud hu pambalinan tu!" Et manglaw lad David di lawwan da ey nambangngad dama hi Saul di bebley da.

27

Nekibebley hi David di Pilistia

1 Kan David di nemnem tuy "Hakey alin aggew et hehlengan tuwak alin Saul et petteyen tuwak. Heballi katteg umbesikkak di Pilistia ma-lat isiked tulli et anhan ni mandeddedweng ni hi-gak et luminggeppak."
2-3 Et ikuyug David ida pamilyah tu et yadda enem ni gatut ni sindalu tu et yadda pamilyah da et ida makibebley di Gath e et-eteng ni bebley di Pilistia. Hi Akhis e u-ungngan Maok hu patul diman. Ingkuyug tudda etan dewwan ahwa tu e hi Ahinoam di Jesreel et hi Abigail di Karmel e ahwa la nin Nabal.
4 Dingngel nan Saul e limmaw di David di Gath et isiked tun mengunnu-unnud ni hi-gatu.
5 Hakey ni aggew ey kan David nan hi Akhis ey "Apu patul, hedin kayyaggud hu nanggayyuman ta, man itudu ka anhan ni mi pambebleyan anin ni beken di Gath e bebley mu."
6 Et itudun Akhis ni hi-gatu hu Siklag. Neipalpun nunman ey neibilang law ni sakup ni Judah humman ni bebley.
7 Nambebley di David diman ni hantoon et epat ni bulan.
8 Yan nanha-adan dadman ey kaipappangngulun David ida sindalu tun an mekiggubbat. Ginubat tudda bimmebley di Geshur, yadda tuud Girsi niyadda tuud Amalek e nebayag ni nambebley diman. Ey inlapu da pay ni mengubbat idan tuud Sur ingganah di Egypt.
9 Hedin ginubat di David hu hakey ni bebley ey daka petteyan emin lalakki niya bibi-i e endi daka tetdai. Nem hedin yadda animal da henin kalneroh, yadda baka, yadda kebayyu, niyadda kamel ey daka ellan emin anin idan ngunut henin balwasi ni han ida nambangngad di kad-an Akhis.
10 Et hedin kan Akhis nan David ey "Attu yu nekigubatan nunya?" Kan David ni humang tuy "Yadda etan wadad gilig ni Judah" winu "Yadda helag Jerahmeel" winu "Yadda Kenite."
11 Hedin inapput di David ida, da kapetteyan emin lalakki niya bibi-i. Endi daka i-anemut ni pambalin dan himbut tep kantud nemnem tuy "Entanniy umlaw idad Gath et da idaddatteng hu makulug ni impahding ku." Huyya impenahding di David di Pilistia eman ni nekibebleyan dadman.

12 Kakukkulugan Akhis hi David et humman hu kantud nemnem tuy
"Kayyaggud et henin nunman ngu hu kapehpehding David idan edum tun
helag Israel ma-lat anggebe-hel da gapun nunman ey mambalin hi-gatun
bega-en kun ingganah."

28

1 Entanniy nandaddan ida mewan hu sindalud Pilistia ni an mengubbat
idan helag Israel. Kan Akhis nan hi David ey "Lebbeng tun mei-dum
kayuddan hi-gamin an mekiggubbat idan helag Israel."
2 Kan David ey "Ku em. Pinhed ku et ang-angem ali hu pehding
kun mekiggubbat." Et kan Akhis ey "Kayyaggud, pambalin daka tep ni
guwalyak."

Nampebaddang hi Saul madiba

3 Netey dedangngu la hi Samuel et ikulung dad Ramah e bebley tu. Ey
nemahhig hu nengilmetan idan helag Israel ni neteyyan tu. Yan nunman
lan ketaggun Samuel ey impampa-kal Saul di Israel hu mangkadiba, et
yadda kamammagguway et yadda wada kabaelan dan mekihhummangan
ni linnawan netey.
4 Yadda sindalun iPilistia ey ida nangkampu etan di neihnup di Sunem.
Ey hedin di Saul ida dama nangkampu di Gilboa.
5 Inang-ang Saul ida etan hantapug ni sindalun iPilistia ey simmakut ni
peteg
6 et ibega tun Apu Dios hedin hipa hu pehding tu, nem eleg hummangen
Apu Dios di i-innep winu yad binnunut. Anin idan prophets tu ey endi
tuka peamtan hi-gada.
7 Et ya law impahding Saul ey in-olden tuddan opisyal tu e kantuy "Kayu
hamak ni biin kamammagguway et hi-gatu pangibag-an ku hedin hipa
pinhed Apu Dios ni pehding tayu." Kanday "Wada hakey di En Dor."
8 Inhelam nan Saul hu ang-ang tu e nambalwasin beken ni balwasin
patul. Et nunman ni hileng ey immawit ni pangkadwa tu et lumaw idad
baley nunman ni bii. Dimmateng ida ey kan Saul ni hi-gatuy "Aygim ali
hu linnawan etan ni netey ni e-helen kun hi-gam ma-lat amtaen ku hu
mekapkapyallin hi-gak."
9 Kan etan ni bii ey "Inamtak e amta yu impahding Saul e patul tayu e
impa-kal tud Israel ida tuun kabaelan dan mekihhummangan ni linnawa.
Ey kayu immalid yan mene-ul ni hi-gak et kanyu et maipepeteyyak?"
10 Et isapatah nan Saul e kantuy "Issapatah kud ngadan Apu Dios e
wadan ingganah e eleg ka mekastigun pengipahdingam ni nunya."
11 Kan etan ni bii ey "Hipa kan linnawan pinhed mun eyyagak?" Kan
Saul ey "Hi Samuel."
12 Entanniy inimmatunan etan ni bii hi Samuel ey pinhakkeyey kamam-
pepekkaw etan bii et kantun Saul ey "Kele yuwak hineul? Tam hi-gam hi
Saul e patul!"
13 Kan Saul ni hi-gatuy "Entan takut mu. Ehel mu kuma hedin hipa
inang-ang mu." Kan etan ni bii ey "Wada linnawan kamangkeukkat alid
puyek."
14 Kan Saul ey "Hipa ang-ang tu?" Kan etan ni bii ey "Tam nea-amman
nambalwasin andukkey." Inamtan nan Saul e hi Samuel humman et
iyuung tun panlispituh tu.
15 Entanni ey immehel hi Samuel e kantun Saul ey "Kele muwak
impaeyag di deya et muwak taktaken." Kan Saul ey "Em tep et-eteng

ni ligat ku. Immalidda iPilistia ni an mengubbat ni hi-gak, nem dingkug
tuwak nan Apu Dios. Eleg tuwak law hummangad i-innep ku niya endi
tuka e-ehheladdan prophets ni pehding mi et mukun inaygan daka, ma-lat
ehlen mu hedin hipa pehding ku."
16 Nem kan Samuel ey "Endi law silbi tun muwak pengeyyagan tep
inwalleng daka law Apu Dios et buhul daka law nunya?
17 Huttan inamnuan ni inhel tu lan hi-gak ni nunman et ehelen kun hi-
gam. Ingkal dakan man-ap-apu et ihullul tu hi David.
18 Huyya nambalinan ni eleg mu pengu-unnudan ni inhel tun hi-gam ni
petteyem idan emin hu iAmalek.
19 Et humman hu yan kabbuhhan peapput dakan Apu Dios idan iPilistia
anin idan sindalum et pateyen daka niyadda u-ungngam, ma-lat maitu-nud
kayun hi-gak ni um-alidya."
20 Dingngel Saul humman ni inhel Samuel ey pinhakkeyey neilukuy di
puyek tep ya takut tu, hakey pay ey tep eleg mammangngan ni nunman ni
aggew.
21 Inang-ang etan ni bii e simmakut ni peteg hi Saul et kantun hi-gatuy
"Kele inna-num, Apu patul, inlamangan ku biyag ku et u-unnuden ku hu
inhel mun pehding ku.
22 Nem kulug muwak anhan e bega-en mu et mangan ka ma-lat wada
ikkelmeg mun mambangngad."
23 Nem eleg pinhed Saul. Anin idan opisyal tu ey impilit dan mengngan.
Inu-unnud tu et uminah et an yumudung di uggipan tu.
24 Wada etan kilaw ni bakan kaipappattul etan ni bii et tu al-en et pewa-
tek tu ey nengapyan sinapay ni eleg ma-duman ni kamampelbag.
25 Et ilaw tun kennen di Saul et yadda tuu tu et mangan idan emin.
Negibbuh idan nengan et manglaw idan numman e hileng.

29

Eleg pinhed idan iPilistia ni baddangan David idad gubat

1 Yadda iPilistia ey inemung da sindaluddad Aphek. Ey yadda sindalun
helag Israel ey nangkampudda damad hebwak di Jesreel.
2 Yadda papatul ni iPilistia ey immegah ida et ipengulu da sindalu da
e negenedwaddan hanggagatut ey hanlilibu. Yadda sindalud David nan
Akhis ni nei-dum ni hi-gada ey nanggillig ida.
3 Inang-ang idaddan ap-apun sindalun iPilistia ey kanday "Kele wadadda
eya Hebrew di deya?" Kan Akhis ey "Huyya hi David e hakey ni ap-apun
sindalun Saul di Israel ni nunman. Nem nebayag ni nekihahha-ad ni hi-gak
ey endi inamtak ni bahul tu neipalpun immalyan tu ingganah ni nunya."
4 Nem bimmunget ida etan ap-apun sindalun iPilistia et kanday "Pam-
bangngad yuddad indawat yun bebley da. Eleg mabalin ni daitsu baddan-
gan ni an mekiggubbat, tep inna-nu hedin itsu kamanggugubat ey hi-gatsu
kumedek ginubat da. Tep hipa pehding David ma-lat mambangngad hu
neminhed ni apu tu hedin beken ni gubbaten daitsu kaya et patyen tu
dakel ni hi-gatsu?
5 Kaw bekken huyyan hi David hu intenattayyawan idan bibi-id Israel
niya in-ena-appehan dan kanday 'Kalibulibu hu pintey nan Saul, nem
kapulupulun libu hu pintey David.' "
6 Et ayagan Akhis di David et kantun hi-gatuy "Nakka issapatah di ngadan
Apu Dios e makulug ni kayyaggud ka et pinhed kun mekillaw kan hi-gamin
mekiggubbat, nem eleg pinhed idan edum kun ap-apun sindalu.

7 Nem entan pandanag! Anin ew ni pambangngad ka ey ang-ang mut
endi mu ippahding ni bellawen da."
8 Kan David ey "Nem kaw hipa nak impahding ni lawah, apu patul?
Tamey kanmuy endi nak ipahding ni lawah neipalpu eman ni inlian
min nekibebley ni hi-gayu ingganah nunya. Ey hipa gaputun eleg kami
umbaddang ni mekiggubbat ni buhul yu?"
9 Nem kan Akhis ey "Hedin hi-gak ngu man endi nakka e-helan hi-
gam tep nakka ebbuluta e kayyaggud kan hi-gak heniddan anghel e daka
ihhakkey Apu Dios hu neminhed da. Nem yadda edum ni patul hu eleg
neminhed ni mei-dum kayun hi-gamid gubat.
10 Et humman hu hi-gam e David niyadda sindalum ni neni-yan nan
Saul et umli kayun nekibebley ni hi-gak, ey mahapul ni umhaleman kayun
mambangngad di nambebleyan yun intuduk ni hi-gayu."
11 Et kamangkewa-wa ey immegah di David et mambangngad ida. Ey
yadda etan sindalun iPilistia ey limmaw idad Jesreel.

30

Ginubat idan iIsrael hu iAmalek

1-3 Nelabah dewwan aggew et dumteng di David di bebley dad Siklag
ey inang-ang da e nalgab hu bebley da et magiheb emin hu wadadman.
Ey yadda bibi-i niyadda u-ungnga da ey imbesik idan iAmalek ni immalin
nengubat ni bebley da.
4 Nemahhig nangih David e kamantet-ul anin idan sindalu tu ey ida
kaumlelemyung.
5 Nekibsik dadda etan dewwan ahwan David e di Ahinoam e iJesreel nan
hi Abigail e ahwa lan Nabal di Karmel.
6 Kamemunnumunnu nemnem David tep maggeh ni peteg nemnem idan
sindalu tu tep ya nengibsikan idan iAmalek ni u-ungngada. Et humman
hu ihik dan tengbaen hi-gatu nem impetuled Apu Dios e Dios tu.
7 Impaeyag tu hi Abiathar e padi e u-ungnga lan Ahimelek et kantun
hi-gatuy "I-lim etan ephod et amtaen tayu hu pinhed Apu Dios ni pehding
tayu." Et ilaw nan Abiathar.
8 Nekihummangan hi David nan Apu Dios e kantuy "Kaw pepdugen
midda iAmalek ey kaw ha-kupen midda ey apputen midda?" Kan Apu
Dios ey "Em! Pedug yudda et bangngaden yudda emin hu imbesik da."
9-10 Et mangunud di David et yadda etan enem ni gatut ni sindalu tu.
Dimmateng idad kulukul di Besor ey nanha-ad ida dewanggatut ni sindalu
tep neka-atudda. Nem intuluy di David et yadda etan epat ni gatut ni
sindalu tun limmaw.
11-12 Ida kamenglaw ey wada dinteng dad pattullan ni lakin iEgypt et
awiten da et ilaw dad kad-an David. Eleg mangamangan ni tellun labbi et
tellun aggew humman ni tuu et idwatan dan kennen tun figs niya dewwan
napkel ni raisins et han maibangngad elet tu.
13 Kan David ni hi-gatuy "Hipa kan bega-en ni hi-gam ey attu bebley
mu?" Himmumang ey kantuy "Nalpu-ak di Egypt. Bega-en tuwak etan ni
hakey ni tuun iAmalek, nem ay hini-yan tuwak eman ni nelabah tellun
aggew tep nandegehhak.
14 Mi ginubat ida Kelethite di Judah et yadda helag Kaleb, anin ya bebley
di Siklag et legaben mi."
15 Kan David ey "Ettu et ipengulu dakemid kad-an idan iAmalek ni
nengubat ni bebley mi?" Kan etan ni laki ey "Hedin issapatah mun Apu

Dios e eleg muwak petteya ey eleg muwak ibbangngad di kad-an ni apuk
man dammutun ippanguluk hu kad-an da."
16 Et ipengulun nunman ni tuu hu nangkampuan idan iAmalek. Limmaw
di David ey immen ida humman ni iAmalek e ida kamengi-innum ey ida
kamanhahamul niya ida kamenattayyaw tep dakel imbesik dad Pilistia et
yad Judah.
17 Hi David et yadda sindalu tu ey nampatey dadda meipalpun kakkab-
buhan ingganah ni mahmahdem, nem wadadda epat ni gatut ni lalakkin
bimmesik di Karmel e nampantakkay idad kamel.
18 Binangngad di David kuma emin hu imbesik da, anin ida etan dewwan
ahwa tu,
19 yadda ahwan sindalu tu, yadda u-ungngada et ya emin ni ngunut da.
Endi eleg mebangngad ni imbesik idan nunman ni iAmalek, anin ni hakey.
20 Anin idan animal da et binangngad da et degyunen idan sindalu tu et
ienamut da. Kanday "Huyyadda ey kukuwah law David."
21 Et mambangngad di David di kulukul di Besor di kad-an idan etan
dewanggatut ni sindalun eleg makilaw gapuh ni atu da. Immaliddan
nenammud David et apngaen David ida.
22 Nem wadadda etan lawah nemnem tun sindalu tu e kanday "Eleg
tayudda iddawsi eyaddan illa tayud buhul tayu. Yan ebuh hu mabalin ey
bangngaden da aahwa da niya u-ungnga da et han ida anemut."
23 Nem kan David ey "Eleg e hi-gayuddan agi, beken ni hanniman hu
pehding tayun eyan indawat Apu Dios ni hi-gatsu. Kaw eleg yu ang-anga e
endi lawah ni nekapyan hi-gatsu, tep impaptek daitsu et pengapput daitsun
Apu Dios.
24 Endi an mengebbulut nuntan ni kanyu. Mahapul ni man-iingngeh hu
panggegedwaan tayu eyaddan illa tayud gubat. Ya etan an nekigubat et ya
etan nanha-ad ni nangguwalyad kampu ey mahapul ni man-ingngeh ellan
da."
25 Huyya hu olden David ni meu-unnud et neipalpun nunman ey
humman neu-unnud di Israel.
26 Immanemut di David di Siklag et umipelaw idad gagayyum tun aap-
apud Judah etan ni illadad gubat. In-unnud tu tudek e kantuy "Peellik eya
iddawat kun hi-gayun inla mid nekigubatan min buhul Apu Dios."
27-31 Indawtan tudda dama etan gagayyum tun aap-apu etan idad bebley
e Bethel, Ramot di Negeb, yadda etan edum ni gagayyum tud Jattir,
yad Aroer, yad Sipmet, yad Estemoa, yad Rakal, yadda bebley idan
Jerahmeelite, niyadda iKenite, yad Hormah, yad Borashan, yad Athak et
yad Hebron e humman ida bebley ni linallawwan di David e kabbabbal
ida tuudman ni hi-gada.

31

Netey hi Saul et yadda u-ungnga tun lakid gubat

1 Ginubat idan iPilistia hu sindalun helag Israel di Duntug e Gilboa et
dakel hu pintey daddan helag Israel diman. Bimmesik ida edum ni hi-
gada, anin hi Saul e patul niyadda u-ungnga tu,
2 nem hina-kup idan iPilistia ida et pateyen da tellun u-ungngan Saul e
hi Jonathan, hi Abinadab, et hi Malkishua.
3 Nekalliputan dama hi Saul tep pinenaddan buhul da tep nemahhig
gubat di kad-an tu.

4 Et kantu etan ni kamenettengnged ni almas tu ey “Uknut mu ispadah
mu et pateyen muwak tep eleg ku pinhed ni yaddalli Pilistin e eleg
mengullug nan Apu Dios hu um-alin mampehelheltap ni hi-gak.”
Nem kaumtakut humman ni kamenettengnged ni almas tun memettey
ni hi-gatu, et uknuten law nan Saul hu ispadah tu et lukbuban tu et matwik
annel tu.
5 Inang-ang etan ni kamenettengnged ni almas Saul e netey et uknuten
tu dama ispadah tu et lukbuban tu et matey idan dewwa.
6 Yan nunman ni aggew ey netey hi Saul, yadda tellun u-ungnga tun laki,
ya kamenettengnged ni almas tu et yadda opisyal tu.
7 Dingngel idan edum ni helag Israel ni nambebley di Nedeklan e Jesreel
et yad ba-hil ni Wangwang e Jordan e bimmesik ida sindalu da niya netey
hi Saul niyadda tellun u-ungnga tu, ey bimmesik ida et hi-yanen da bebley
da. Et umlidda iPilistia et maihullul idan nambebley diman.
8 Newa-wan nunman ey limmaw ida iPilistia et da pan-alen hu hipan
ellan daddan nangketey ni helag Israel. Entanni ey himmak da hu annel
Saul niyadda etan tellun u-ungnga tud Duntug e Gilboa.
9 Pinutul da ulun Saul et alen dan emin almas tu. Ey intu-dak da an
menghel di emin ni bebley dad Pilistia niyad tempol ni kinapya dan dios
da meippanggep ni neapputan idan helag Israel.
10 Inla da almas Saul et da iha-ad di tempol ni dios da e hi Astarot et
ipetak da annel tud luhud di Bet Shan.
11 Dingngel idan iJabes Gilead humman ni impahding idan iPilistia nan
Saul,
12 ey nanlallabbiddan limmaw hu netuled ni sindalu dad Bet Shan. Et da
alen hu annel Saul et ya annel idan tellun u-ungnga tu et ilaw dad Jabes
et giheben dadman.
13 Inemung dadda tu-ngal ni eleg magiheb et ikulung dad hengeg ni
tamarisk di diman Jabes. Negibbuh ni impahding dadda humman, ey eleg
ida mangan ni pitun aggew.

2 Samuel

Ya meippanggep ni meikkadwan libluh Samuel

Huyyan meikkadwan libluh Samuel ey peamta tudda neipahding eman ni ketaggun David e patul di Israel. Ya eman ni nampatulan tu ey dakel hu ligat tu. Tep ginubagubat idan buhul ni Israel di David niyadda tuu tu. Ey ya etan u-ungnga tu e hi Absalom ey nginhay tu hi ametun hi David et ipatna tun pilliwen hu nan-ap-apuan tu. Nem binaddangan Apu Dios hi David niyadda etan sindalu tu et mengapput idad nekihenanggaan dad gubat.

Nem entanni ey impahding David hu himmallan liwat e in-ulig tu hi Bathsheba e ahwan Uriah. Niya impapetey tu hi Uriah ma-lat eleg meamta humman ni nanliwtan tu. Entanni mewan ey nanliwat nan hi Apu Dios ni nemilangan tuddan helag Israel. Nem anin ni hanniman et impannananeng David ni inu-unnud hi Apu Dios eman ni ketaggu tu.

Impeamtan Apu Dios hu binabbal tu niya impeminhed tun David ni nekitbalan tun hi-gatu et pakulug tu e ya helag tu mampatul ni ing-ingganah. (7:1-29) Huyyan nekitbalan tun hi-gatu ey um-amnullin pampatulan ni helag David e hi Jesus Christo di kebebbebley eyad puyek. (Luke 1:32-33)

Ya neitudek eyad libluh:

1. Ya nambalinan David ni patul niya neihammadan ni nan-ap-apuan tu. (chapters 1–10)
2. Ya nanliwtan David niyadda etan ligat tu eman ni nampatulan tud Israel. (chapters 11–24)

Ya nengamtaan David ni neteyyan idan han-ama e di Saul nan Jonathan

1-2 Hi Saul ey pintey idan iPilistia. Ey hi David ey nambangngad di Siklag
eman ni nelabah pigan aggew ni nekigubatan daddan iAmalek et apputen
dadda. Yan meikkatlun aggew neipalpun dintengan da ey wada immalin
tuun nalpud nangkampuan di Saul. Bini-ki tu balwasi tu niya dinep-ulan tu
ulu tu.* Limmaw di kad-an David et manyuung ni panlispituh tun hi-gatu.
3 Kan David ni hi-gatuy “Attulli nalpuam?” Hinumang nunman ni tuu e
kantuy “Bimmesikkak e nalpuwak di kampuddan sindalun helag Israel.”
4 Kan David ey “Et hipa neipahding?” Et ehelen nunman ni tuu e kantuy
“Bimmesik ida hu sindalun Saul. Dakel hu netey ni hi-gada, anin di Saul
nan hi Jonathan et netey ida.”
5 Kan David ey “Inna-nun mu nengamtaan e netey di Saul nan
Jonathan?”
6 Kan nunman ni tuu ey “Wada-ak di duntug di Gilboa nunman ey inang-
ang ku hi Saul e immehneng ey singnged tu pahul tu ey kamangkeihnup ida
nampangkebayyu niya nampangkalesah ni sindalun iPilistia ni manliktub
ni hi-gatu.
7 Inang-ang tuwak et aygan tuwak. Et kangkuy ‘Kela?’
8 Minahmahan tu hedin hipa-ak, et ehelen ku e iAmalekkak.
9 Ey kantun hi-gak ey ‘Ikay et pateyen muwak tep himmalem liput ku et
metteyyak damengu.’

---

* **1:1-2 1:1-2** Huyya daka pehding nunman ma-lat peang-ang da e ida kaumlelemyung

10 Et lumawwak et ma-maen ku et matey tep kamangkatkatey. Inlak hu
penget tun penget ni patul niya gelhing tu et adyah e in-alik ma-lat iddawat
kun hi-gam, e apu."
11 Dingngel di David niyadda sindalu tu ey nambi-ki da hu balwasi dan
pengipeang-angan dan lemyung da.
12 Et mannannangngih ida niya nantepel idan nunman ni aggew tep ya
neteyyan Saul, hi Jonathan et yadda edum dan helag Israel ni tuun Apu
Dios.
13 Minahmahan David etan ni tuu hedin attu hu bebley tu ey kantuy
"IAmalekkak nem nekibebleyyak ni hi-gayu."
14-16 Et kan David ni hi-gatuy "Kele endi takut mun nematey ni pinutuk
Apu Dios ni patul? Yan nunya ey mettey ka tep hi-gam ngu kan bahul!
Indudug mu ngun inhel hu bahul mu e pintey mu pinutuk Apu Dios ni
patul." Inaygan David hu hakey ni sindalu tu et kantun hi-gatuy "Patey
mu eya tuu!" Et pateyen nunman ni sindalu tu humman ni iAmalek.

Ya a-appeh nan David ni nengilmetan tuu neteyyan di Saul nan Jonathan

17 Nengapya hi David ni a-appeh ni meippanggep ni nengilmetan tun
neteyyan di Saul nan Jonathan.
18 Et iolden tu e mahapul ni meituttudduddan emin ni helag Judah.
Huyyan a-appeh ey neitudek etan di libluh nan Jashar.
19 Yahhuy hu a-appeh David: "Hi-gayuddan edum kun helag Israel, netey
idad duntug ni bebley tayu etan kamedeyyaw ni ap-apu tayu. Anin idan
ketultuledan niyadda kelalla-ingan ni sindalu tayu.
20 Entan tu peamtad Gath niyad Askelon di Pilistia, e bebley idan eleg
mengullug nan Apu Dios, ma-lat eleg ida man-am-amleng hu bibi-i da.
21 Hamban eleg ali um-udan di kedunduntug di Gilboa, ey memagmagan
hu puyek diman ma-lat endilli meennidman tep yadman hu neteyyan Saul
e ketultuledan ni sindalu et eleg law melemmuh hu happiyaw tun lana.
22 Ya panan Jonathan et ya ispadah nan Saul ey inusal dan nematey idan
neka-let ni buhul da.
23 Nemnem tayud Saul nan Jonathan e han-ama e kakkayyaggud idan
hi-gatsu. Yan ketaggu da ey ida kameka-unnud. Ey nan-unnud ida mewan
ni neteyyan da. E-ellistudda nem ya tuldu niya na-na-let ida nem ya lion.
24 Humman hu hi-gayun kabiibiin helag Israel, ilmesi yu neteyyan Saul!
Tep binalwasian dakeyun kayyaggud ey indawtan dakeyun balituk ni
gamgam.
25 Netey ida etan netuled ni sindalu tayu, anin hi Jonathan, et immen
idad duduntug hu annel da.
26 Agik Jonathan, nakka umlelemyung niya maggeh ni peteg hu nemnem
kun neteyyam. Et-eteng ni peteg hu impeminhed mun hi-gak e endi kei-
ingngehan tu, anin niya impeminhed ni bii.
27 Maggeh ni peteg di nemnem ku neteyyan yun emin ni nangketuled ni
sindalu et endi law silbiddan almas yu."

2

Ya nampatulan David di Judah

1 Entanni ey minahmahan David nan Apu Dios e kantuy "Kaw dammutun
nak mambebley di Judah?" Kan Apu Dios ey "Dammutu." Kan David ey
"Attudman?" Kan Apu Dios ey "Yad Hebron."
2-3 Et ipengulun David ida sindalu tu, anin yadda ahwa da niyadda ahwa
tu e hi Ahinoam e iJesreel et hi Abigail e iKarmel, e ahwa lan eman nan hi

Nabal. Et mambebley idad Hebron et yadda etan di nanlinikweh ni bebley diman.
4 Entanni ey immaliddad Hebron hu aap-apud kebebbebley di Judah et
putuken da hi David ni mampatul di diman Judah et duyagan da hu ulu
tun lana.
Dingngel David e yadda iJabes Gilead hu an nengikulung nan Saul
5 et umitu-dak ni tuu tun mengillaw ni tudek tun hi-gada. Kantud tudek
tuy "Panyaggud dakeyun APU DIOS ni nengikulungan yun Saul e humman
nengipeang-ang yun nanengtun eleg yu iwalleng hu patul yu.
6 Ey babbalan dakeyu et anhan APU DIOS ey nanengtu et anhan ni
ippaptek dakeyu. Hedin hi-gak dama man kayyaggud pehding kun hi-gayu
tep gapuh nunman ni yu impahding.
7 Anin ni netey hu patul yu ey entan kedismayah. Pa-let yu nemnem yu
ey idinel yuwak. Abulut yuwak ni mampatul ni hi-gayu heniddan tuud
Judah e pinutuk da-ak ni mampatul ni hi-gada."

Ya nanggugubatan idan tuun David et yadda tuun Saul

8 Hakey ni aggew ey hi Abner e u-ungngan Ner e ap-apun sindalun Saul
ey bimmesik idan Isboset e u-ungngan Saul. Inagwat da etan Wangwang
e Jordan et lumaw idad Mahanaim.
9 Impambalin Abner hi Isboset ni patul di Gilead, Asher, Jesreel, Epraim
et yad Benjamin niyaddad edum ni bebley ni helag Israel.
10 Na-pat hu toon Isboset eman ni impambalin nan Abner ni patul et
man-ap-apun dewwan toon ni ebuh. Nem yadda helag Judah ey hi David
hu imbilang dan patul da.
11 Nan-ap-apud Judah ni pitun toon et enem ni bulan e yad Hebron hu
nambebleyan tu.
12 Hakey ni aggew ey ingkuyug Abner hu sindalu tu niyadda opisyal
Isboset et hi-yanen da Mahanaim et lumaw idad Gibeon.
13 Hi Joab e hi Seruiah hu inetu ey ingkuyug tu sindalun David et lumaw
idan an menammun hi-gadad lebeng di diman Gibeon. Nandimmang di
Abner nan Joab niyadda sindalu da etan di lebeng.
14 Kan Abner nan hi Joab ey "Imay et panlaban tadda eya kakat-agun
sindalu ta."
Inebulut Joab et kantuy "Hedin huttan hu pinhed mu, man anin,
ebbuluten ku."
15 Pinutuk Abner hu hampulut dewwan mengi-ehneng nan Isboset et
yadda helag Benjamin et putuken daman Joab hu hampulut dewwan
mengi-ehneng nan David.
16 Nanlalaban ida e hedin hinebungul da bewek ni kalaban da, intewik
da ispadah di taglang. Et matey idan emin humman ni dewampulut epat ni
sindalun nunman ni aggew. Humman hu gaputun ingngadnan da humman
ni 'Puyek ni Nanhintetwikan.'
17 Negibbuh humman ey nanggugubat ida sindalun Isboset e hi Abner
hu ap-apu da niyadda sindalun David. Nemahhig hu impahding dan
nanggugubat et lektattuy inapput idan sindalun David hu sindalun Abner.
18 Yadda etan tellun lakin u-ungngan Seruiah e hi Joab e ap-apuddan
sindalun David, hi Abishai et hi Asahel ey sindalu daman David ida. Hi
Asahel e kandan heni makwah tep na-let ni umbesik ey
19 nampedug tu hi Abner.
20 Inwingin Abner et kantuy "Kaw hi-gam hi Asahel?" Kan Asahel ey
"Em."

21 Kan Abner ey "Beken ni hi-gak hu pedug mu. Ya hakey ni sindalu hu
pedug mu et hedin pintey mu, alam hu almas tu." Nem kahing hi Asahel
et tagan tu pedug nan Abner.
22 Impidwan Abner ni inhelan hi Asahel e kantuy "Isiked mun mem-
memdug ni hi-gak tep hipalli penghel nan agim e hi Joab hedin peteyen
dakan hi-gak."
23 Nem eleg me-heli hi Asahel. Et hegeden law Abner hi Asahel et itwik
tu pahul tud egeh Asahel et humewang di beneg tu et matey. Neipalpun
nunman ey emin hu tuun kamandellan di diman neteyyan Asahel ey ida
kaum-ehneng ni nekemtang ni penginemnemneman dan hi-gatu.
24 Intuluy di Abishai nan Joab ni inunud hi Abner et kamangkelinnug
law hu aggew ey dimmateng idad duntug di Ammah e neihnup di Giah.
Humman ni bebley di Giah di keltad mampellaw di Gibeon.
25 Neamung ida mewan hu helag Benjamin di kad-an Abner et mampus-
tuh ida etan di tuktuk ni duntug.
26 Singkukan Abner di Joab et kantuy "Kaw huyya pinhed tayu e hi-gatsu
ngu ey nampapatey itsu? Kaw eleg mu nemnema e ya pambalinan tu ey
degeh ni nemnem? Tam helag daitan dewwa nan Israel, ehelim anhan
kumadda sindalum ma-lat isiked dan memdug ni hi-gami."
27 Himmumang hi Joab ey kantuy "Kayyaggud et immehel ka. Issapatah
kun Apu Dios e gullat ni eleg ka umhel et pan-unnuden dakeyu ingganah
ni kewa-waan tu."
28 Et mantangguyup hi Joab ni pengamtaan idan sindalu tu e issiked dan
memdug ni hi-gada. Et isiked da law ni manggugubat.
29 Hi Abner niyadda sindalu tu ey nandalan idan hileng di nandeklanan
tud Jordan et agwaten da etan Wangwang et dumteng idad Mahanaim ni
nganngnanih ni emaggew ni newa-waan tu.
30 Insiked di Joab ni memdug nan Abner et amungen tudda sindalu tu
ey hampulut heyam hu netey, eleg makibilang hi Asahel.
31 Nem ya pintey idan sindalun Joab ni sindalun Abner ey telunggatut et
na-nem e humman ida ey helag Benjamin.
32 In-anemut di Joab hu annel agi tu e hi Asahel, et da ikulung di
kullungngan ni aammed dad Bethlehem. Nehileng law ni nunman nem
nanglaw di Joab niyadda etan sindalu tu et dumteng idad Hebron ni newa-
waan tu.

3

1 Nebayag ni kamanggubbagubbat hu tuudda lan eman nan hi Saul
niyadda tuun David. Et lektattuy kamangkedakkel ida tuun meiddagyum
nan David nem yad pamilyah Saul ey kamangkeekket hu tuu da.
2 Hi David ey enem ida lakin u-ungnga tun nanhenehened ni neiungngad
Hebron. Ya pengulwan ey hi Amnon, e u-ungnga dan Ahinoam di Jesreel.
3 Ya hened ey hi Kileab, e u-ungnga dan Abigail, e ahwa lan eman nan
hi Nabal di Karmel. Ya meikkatlu ey hi Absalom, e u-ungnga dan Maakah,
e u-ungngan Talmai, e patul di Geshur.
4 Ya meikka-pat ey hi Adonijah, e u-ungnga dan Haggit. Ya meikkellima
ey hi Sephatiah, e u-ungnga dan Abital.
5 Et ya meikka-nem ey hi Itream, e u-ungnga dan Eglah. Huyyaddan
lakin u-ungngan David ey neiungngaddan emin di Hebron.

Hi David law hu neiunudan Abner

6 Yan nunman ni kapanggubbagubbatiddan sindalun David niyadda
sindalun eman lan nan hi Saul ey inhammad Abner hu saad tu et mambalin
ni ap-apuddan tuun Saul.
7 Hakey ni aggew ey kan Isboset e u-ungngan Saul nan Abner ey "Kele
mu in-ulig hi Lispah e u-ungngan Aiah e hakey idan ahwan ama?"
8 Bimmunget hi Abner tep ya humman ni an inhel Isboset ni hi-gatu
et kantuy "Kele hannitan muka pannemnem ni hi-gak? Kaw mabalin ni
nak pehding humman ey nemahhig hu nakka pengi-ehneng lan amam?
Tam heni tep kammu ey nakka baddangidda iJudah. Kaw eleg mu amta e
neipalpun nunman ey in-ehneng ku amam, hi-gayun pamilyah tu, niyadda
gagayyum tu et eggak iebulut ni daka dedpapen ni sindaluddan David? Ey
kele ka mengapkapyan pambehulan ku umhulun ni ebuh hu bii?
9-10 E-helen kun hi-gam e impakulug Apu Dios e hi David hu ihhullul tun
Saul ni mampatul ma-lat mepappeg hu kapampatulin amam niyadda helag
tu. Et hi David hu mampatul di Judah niyad emin di nambebleyan idan
helag Israel. Ey issapatah kun Apu Dios e anin ni petteyen da-ak hedin
eggak baddangi hi David ma-lat umamnu emin hu impakulug Apu Dios ni
hi-gatu."
11 Nem kapakdag Isboset eneeneng tep kaumtakut nan Abner.
12 Entanni ey nenu-dak hi Abner ni an mekihhummangan nan David e
wadad Hebron. Huyya inhel tun e-helen dan David: "Hi-gam e David hu
lebbeng tun mampatul. Manhummangan ita et hedin man-unnud nemnem
ta, ey baddangan daka ma-lat hi-gam hu man-ap-apud emin di bebley
tayun helag Israel."
13 Inebulut David et kantudda etan ni binegan Abner ey "Kayyaggud
huttan ni inhel tu. Ebbuluten kun mekihhummangan ni hi-gatu nem
mahapul dedan ni ikkuyug tulli ahwak e hi Mikal, e u-ungnga lan eman
nan hi Saul."
14 Impaad mewan David nan Isboset e kantuy "Ehel yu lan Isboset e
mahapul ni peki-li tullin Abner hi Mikal, e ahwak, tep intebalan kun
hanggatut ni iPilistia ni pintey ku tep humman hu inhel ameyun bayad
tu."
15 Inu-unnud Isboset humman ni inhel David et tulli paewit hi Mikal. Et
hi-yanen Mikal hi Paltiel, e u-ungngan Lais.
16 Nannannangngih etan ahwan Mikal ey neiunnuunnud ni hi-gatu
ingganah di Bahurim. Inhelan Abner e kantun hi-gatuy "Pambangngad
ka kuma." Et u-unnuden Paltiel et mambangngad la.
17 An inungbal idan Abner hu aap-apuddad Israel et kantun hi-gaday
"Amtak e nebayag dedan lan ey pinhed tayun emin hi David ni pampatul
tayu.
18 Ettu et yan nunya kuma? Nemnem yu eman inhel lan Apu Dios e
kantuy 'Hi David e bega-en ku hu pambalin kun mengihwang idan tuuk
di buhul dan iPilistia et yaddad emin ni buhul da.' "
19 Limmaw hi Abner di nambebleyan idan helag Benjamin et maki-
hummangan ni hi-gada ey inebulut da. Et han lumaw di kad-an David
di Hebron et peamta tu e simbal emin ni tuud Israel, anin idan helag
Benjamin, e hi-gatu pampatul da.
20 Impalsian David di Abner niyadda etan dewampulun ingkuyug tun
nunman ni linawwan dad Hebron et hamulen da.
21 Negibbuh humman ni nanhahamulan da et kan Abner nan David ey
"Apu patul, mambabangngad kami et nak awisen ida emin hu tuud Israel
et abuluten da e hi-gam hu pampatul da tep humman dedan la pinhed

mu." Et paenamut David hi Abner e kantun hi-gatuy "Ang-angen ku ma-
lat endi lawah ni meippahding ni hi-gam." Et umgah di Abner et manglaw
ida.

Ya nemateyan Joab nan hi Abner

22 Entanni ey dimmateng di Joab e nalpuddallid da nekigubatan idan
buhul da ey dakel in-anemut dan inladadda nekigubatan. Endid Abner di
diman tep immeladda ey nandinel ni endi lawah ni meippahding ni hi-gatu
tep humman inhel David.
23 Nem yan dintengan di Joab ey dingngel tu illian Abner di kad-an David
ey dingngel tu e melinggep hu nengipeanamutan David ni hi-gada.
24 Limmaw hi Joab di kad-an David et kantuy "Kele hanniman hu mu
impahding e immali hi Abner et paenamut mu.
25 Immali mannuman et haulen daka ma-lat wada inna-nu tun mengam-
tan emin ni hipan muka pehpehding niya muka lawwi! Amtak e anin ni
hi-gam et amtam e makulug eya inhel ku."
26 Hini-yan Joab hi David et lumaw ni an nenu-dak ni mengunnud nan hi
Abner ma-lat ehelen dan hi-gatu et mambangngad. Hina-kupan da etan di
ahhullan di Silah et awiten da, nem eleg amtan David huyyan impahding
da.
27 Dimmateng hi Abner di Hebron ey inaygan nan Joab di a-allaw
etan ni heggeppan di bebley, e heni wada e-helen tun hi-gatun ebuh.
Wadaddadman ey pinhakkeyey sinwik Joab hi Abner di egeh tu et matey
di diman. Pintey Joab hi Abner tep imbaleh tu nemateyan tun agi tu e hi
Asahel.
28 Dingngel David humman ni neipahding nan Abner ey kantuy "Inam-
tan Apu Dios, e endi bahul ku niya endi bahul idan tuuk ni neteyyan Abner.
29 Hi Joab niyadda pamilyah tu hu mekastigu. Et humman hu yaddalli
mantutu-nud ni helag tu ey wadan hi-gada mandedgeh ni anggetakkut ni
degeh ni neitu-wan, ya degeh ni kamengpuh annel ey wadadda mepi-day
et mahapul da hulkud, wadadda mettey di gubat, niya wadadda mettey
tep ya upa."
30 Huyya hu inhel David ni kastigu da tep nanda-daan di Joab nan hi agi
tu e hi Abishai ni pintey hi Abner tep imbaleh da hu nemateyan Abner
nan Asahel e agi da eman ni nanggugubatan dad Gibeon.
31 In-olden David nan Joab niyadda tuu tu e bi-kien da balwasi da
et mambalwasiddan langgusih et peang-ang da e ida kaumlelemyung ni
neteyyan Abner. Daka pan-illaw hi Abner ni an ikkulung ey kameitu-tu-
nud hi David di lungun Abner e humman pengippeang-ang tun lispituh
tun hi-gatu.
32 Et da ikulung hi Abner di diman Hebron ey nemahhig hu nangih idan
tuudman kullungngan, anin hi David.
33 Huyya kinapyan David ni a-appeh ni meippanggep ni nengilmetan tun
neteyyan Abner e kantuy "Kele anhan ya neteyyan Abner ey heni neteyyan
ni lawah ni tuu.
34 Eleg mebangkiling hu ngamay tu niya heli tun nemateyan dan hi-gatu
tep eleg mambahul. Endi hu bahul tu nem pintey ni lawah ni tuu."
Dingnel da humman ni a-appeh ey nimmangih ida emin tuu.
35 Yan nunman ni aggew ey eleg mangan hi David. Kaeyyaeyyagiddan
tuu ma-lat mangan nem eleg tun peteg pinhed e kantuy "Anin ew ni
petteyen tuwak nan Apu Dios hedin eleg meimmuh huyyan aggew ey nak
mengngan."

36 Katetebbaladdan tuu huyyan impahding David, anin idan etan ni
edum ni impahding tu.
37 Ya humman ni impahding tu hu nengamtaan idan emin ni tuud Israel
e makulug ni endi hu bahul David e patul dan neteyyan nan Abner.
38 Kan David idan opisyal tu ey "Kaw eleg yu nemnema e huyyan pintey
da ey eta-gey saad tun ap-apu di deya Israel?
39 Hedin hi-gak man nekapuyyak law anin ni pinutuk tuwak nan APU
DIOS ni pampatul yu. Eggak law han-anus eyadda u-ungngan Seruiah tep
nemahhig ni lawah daka pehpehding. Ya pinhed ku kastiguen Apu Dios ida
tep ya lawah ni daka pehpehding tep humman lebbeng tun meippahding
ni hi-gada."

4

Ya nemateyan dan u-ungngan Saul e hi Isboset

1 Dingngel Isboset, e u-ungngan Saul, ni pintey dad Hebron hi Abner ey
simmakut, anin idan tuu tu.
2 Ya law ap-apuddan sindalun Isboset ey yadda etan han-agi e di Baanah
nan hi Rekab. Huyyaddan han-agi ey u-ungngaddan Rimmon di Beerot, e
helag Benjamin. Ya Beerot ey neibilang ni bebley idan helag Benjamin.
3 Wadadda la nambebley diman nem bimmesik idad Gittam et mambe-
bley idadman ingganah nunya.
4 Ya hakey ni helag Saul ey hi Mepiboset e u-ungngan Jonathan. Lima
toon tu eman ni neteyyan di ametu e hi Jonathan nan hi apu tu e hi Saul.
Yan eman ni neipeamtad baley dad Jesreel hu meippanggep ni neteyyan
da ey nenginlala-kay etan kamenge-ebban hi-gatu ma-lat bumsik ida nem
na-gah hi Mepiboset et mepi-day.
5 Hakey ni aggew ey limmaw ida etan han-agi e di Baanah nan hi Rekab
di baley nan Isboset. Dimmateng idan emaggew ey neugip hi Isboset ma-lat
man-iyatu.
6 Ya etan biin bega-en Isboset ni kamanya-yan alinah di habyen ey
kaumtenu-tu-mel et mauyeng dama. Et humman hu eleg tu igibek hu
hinggepan di Baanah nan Rekab.
7 Himmegep idad kuwaltuh Isboset et pateyen da et putulen da ulu tu
et alen da. Nanlallabbiddan nandalan e indalan da etan di Nedeklan e
Jordan.
8 Limmaw idad Hebron et da peang-ang nan David etan ulun Isboset.
Kandan hi-gatuy "Adyah hu ulun Isboset, e u-ungnga lan eman nan hi Saul
e buhul mun nandewedeweng ni hi-gam ma-lat pateyen daka. In-abulut
APU DIOS ni nunyan meibleh idan u-ungngan Saul hu impahpahding tun
hi-gam, e apu patul."
9 Nem himmumang hi David et kantun hi-gada ey "Issapatah kun APU
DIOS e wadan ingganah ni nengihwang ni hi-gak di emin ni lawah, e
meippepettey kayu tep ya huttan ni impahding yu.
10 Heni lan eman ni tuun immalid kad-an kud Siklag et ehelen tun hi-
gak hu neteyyan Saul tep kantu ngu nem um-amlengngak. Impapetey ku
humman ni tuu et humman hu ginunggunah tun nunman ni indaddatteng
tun hi-gak.
11 Humman hu impahding kun hi-gatu tep ya humman ni indaddatteng
tu et nema-ma ngu pehding kun hi-gayun lawah ni tuu. Tep pintey yu etan
tuun endi bahul tun neugip di bawang ni baley tu. Nambahul kayu, et
humman hu, pepettey dakeyu ma-lat meendi kayu eyad ta-pew ni puyek."

12 Et ehelen David idan sindalu tu et pateyen dad Baanah nan Rekab.
Pinutul da hu heli da niya ngamay da et da ita-yun hu annel da etan di
neihnup di lebeng di Hebron. Ey hedin ya ulun Isboset, ey da ingkulung
di neikulungan nan Abner di Hebron.

5

Ya nampatulan law David di emin ni bebley di Israel

1 Entanni ey limmaw idan emin hu helag Israel di kad-an David di
Hebron. Et kandan hi-gatuy "Han-aaggi itsun emin tep hakey nahlagan
tayu.
2 Anin dedan eman ni hi Saul hu patul et hi-gam hu nengipengupengu-
luddan sindalu tayud gubat. Ey inhel dedan Apu Dios e kantuy 'Hi-gam
hu pampatul idallin tuuk ni helag Israel niya hi-gam mengippaptek ni hi-
gada.' "
3 Et mekihummangan hi David idan aap-apu dad hinanggan Apu Dios
ma-lat pan-addum tudda law emin hu helag Israel. Inebulut da e hi David
law hu pampatul da et duyagan da ulu tun lana.
4 Telumpulu toon David eman ni nampatulan tu et mampatul ni na-pat
ni toon.
5 Pitu et kagedwah ni toon hu nampatulan tud Hebron di Judah niya
telumpulu et tellun toon hu nampatulan tuddan emin ni helag Israel e yad
Jerusalem hu nanha-adan tu.
6 Ya lappun nan-ap-apuan David di Jerusalem ey heninnuy: Impangulu
tudda sindalu tu et da gubaten ida Jebusite ni nambebley di Jerusalem.
Kan ida na-mun Jebusite nem eleg kabaelin David ni apputen ida. Kandan
hi-gatuy "Eleg yu anhan kabaelin ni meihnup di deya tep anin ni yadda
nekulap niyadda nepi-day hu ihhangga min hi-gayu et umtakut kayu."
7 Nem entanni ey hinggep di David humman ni bebley e Zion et apputen
dadda et ngadanan dan 'Bebley David'.
8 Yan nunman la ey kan David idan sindalu tu ey "Kaw wadan hi-gayu
henin hi-gak e anggebe-hel tuddan peteg hu Jebusite et ihik tun petteyen
ida? Hedin wada, lakkayuy! Iunud yud kinapya dan dalan ni danum et
yu pampateyen ida humman ni kandan nekulap ey nepi-day." Et mukun
kanday "Eleg pakahgep di Baley Apu Dios hu nekulap niya nepi-day."
9 Entanni et an mambebley hi David diman et ngadanan tun 'Bebley
David.' Impambalin David ni kakkayyaggud ni bebley hu Jerusalem e
impeyayyaggud tu nanlinikweh nunman ni bebley.
10 Lektattuy kamangkeihhammad hu kapan-ap-apuin David tep kapak-
abbaddangin Apu Dios e Kabaelan tun emin.

Ya baley David et ya pamilya tu

11 Hi Hiram e patul di Tyre ey immitu-dak ni tuu tud kad-an David.
Immipelaw ni keyew, yadda carpenter niyadda mapehek ni batu ma-lat
mengapyaddan baley David.
12 Et yan nunman ni nengamtaan David e hi-gatu pinutuk Apu Dios ni
mampatul di Israel ey inhammad tu nan-ap-apuan tu ma-lat panyaggudan
idan edum tun helag Israel e tuun Apu Dios.
13 Yan nan-aldanan David di Jerusalem ey induman tu ahwa tu niyadda
tuka ibbilang ni ahwa tu et dumakkel hu u-ungnga tun lalakki niya bibi-i.
14 Huyyadda u-ungnga tun lalakkin neiungngad Jerusalem: hi Sammua,
hi Sobab, hi Nathan, hi Solomon,
15 hi Ibhar, hi Elishua, hi Nepheg, hi Japhia,

16 hi Elishama, hi Eliada, et hi Eliphelet.

17 Entanni ey dingngel idan iPilistia e hi David law hu patul idan emin ni
helag Israel et amungen daddan emin sindalu dan an mempap ni hi-gatu.
Nem dingngel David humman ni pehding da et lumaw ni an nantalu etan
di neligat ni kedpapan tu.

18 Immalidda humman ni iPilistia et maiwehit idad Nedeklan e Rephaim.

19 Nandasal hi David nan Apu Dios e kantuy "Kaw i-abulut mun midda
gubbaten eman ida iPilistia? Kaw pengapput dakemi?" Hinumang Apu
Dios e kantuy "Em, lakkayuy, pengapput dakeyun hi-gak!"

20 Et lumaw hi David niyadda sindalu tud Baal Perasim et apputen dadda
sindalun iPilistia. Et kan David ey "Nelakah hu nengipeapputan Apu Dios
idan buhul ku e henin kapehding ni danum hedin dimmakkel e um-ienud."
Et mukun ya ngadan nunman ni bebley ey Baal Perasim.

21 Yan ida kamemsik hu sindalun iPilistia ey nanhi-yan dadda hu tuttu-un
daka daydayawan dios da et pan-al-en idan sindalun David.

22 Entanni ey immalidda mewan hu sindalun iPilistia et maiwehit ida
mewan di Rephaim.

23 Et makihummangan mewan hi David nan Apu Dios hedin hipa
pehding tu. Himmumang hi Apu Dios ey kantuy "Beken di appit ni deya
pengubbatan yun hi-gada. Ya pehding yu ey kaliked kayu et meba-hil kayu
et yudda gubaten di kad-an idan keyew e balsam.

24 Hedin wada dedngelen yun kaman-alsituh di ta-pew idan nunman ni
keyew ey ilepu yun mekiggubbat tep memengngulu-ak ni mengubbat idan
nunman ni iPilistia et apputen kudda."

25 Inu-unnud David humman ni inhel Apu Dios ni pehding tu et
ipalpudad Geba ingganah lad Geser ni nengubat idan iPilistia et degyunen
dadda.

6

Ya nei-lian ni Kaban Apu Dios di Jerusalem

1 Entanni mewan ey impaeyag David emin ida sindalu tun nelaing ni
mekiggubbat e umlaw ni telumpulun libu.

2 Impangulu tuddad Baalah di Judah ni an mengella etan ni Kaban Apu
Dios. Wada hi Apu Dios di ta-pew ni Kaban e yimmudung di nambattanan
ida etan ni pinaot ni heni anghel. Et humman hu, nengadnan humman ni
Kaban Apu Dios e Kabaelan tun emin.

3-4 Humman ni Kaban Apu Dios ey wadad baley Abinadab di duntug et
lumaw alid David et da ilugan di pakekapyan kaliton ni ingguyud idan
baka. Ey di Ussah nan Ahio e u-ungngan Abinadab hu nengipenguluddan
nunman ni baka e nemangulu hi Ahio.

5 Neitu-nud di David niyadda etan edum tu. Nehaldet hu a-appeh da ey
nenattayyaw idan daka pandaydayaw nan Apu Dios. Ida kamanggiggitta-
lah ey man-ayyuding ida edum ey pampetnul ni edum hu tambourine, ya
castanets niyadda cymbals.

6 Entanni ey dinteng da illikkan Nakon ey neikudlih ida etan bakan
nengiguyud ni kaliton et tepapen nan Ussah etan Kaban ma-lat eleg metu-
li.

7 Ey bimmunget hi Apu Dios et pinhakkeyey pintey tu hi Ussah tep kinepa
tu etan Kaban. Et humman hu, neipahding e netey hi Ussah di takdul
nunman ni Kaban.

8 Ey bimmunget hi David ni nemateyan APU DIOS nan hi Ussah et
ingadnan tu humman ni bebley ni Peles Ussah. Et neipalpun nunman
ingganah ni nunya ey nanengtun Peles Ussah hu ngadan tu.
9 Kaumtakut law hi David nan APU DIOS et kantuy "Hipattep law pehding
kun mengi-ennamut ni Kaban APU DIOS?"
10 Et eleg tu law ienamut humman ni Kaban di Jerusalem et ilaw tud
baley nan Obed Edom di Gath.
11 Neiha-ad etan Kaban diman ni tellun bulan ey et-eteng ni bendisyon
APU DIOS nan Obed Edom, ya pamilyah tu niya emin hu wadan hi-gatu.
12 Entanni ey dingngel David e hanniman neipahding e et-eteng ni
bendisyon APU DIOS nan Obed Edom tep ya neiha-adan nunman ni Kaban
di baley tu. Et tu al-en humman ni Kaban Apu Dios di baley Obed Edom
et man-am-amleng idan nengilaw di Jerusalem.
13 Yan nunman ni da nengal-an ey hedin imma-allaw idan ekket,
peehneng David ida et iappitan tu hi APU DIOS ni hakey ni lakkitun baka
et ya hakey ni kilaw ni baka.
14 Inhuklub David etan ephod e balwasin padi, et pedallan tu hu
tenayyatayyaw ni nandaydayaw tun APU DIOS,
15 ey immeladda e hi-gadan emin idan helag Israel ni an nengala etan
ni Kaban APU DIOS. Indateng dad Jerusalem ey ida kamantetekkuk tep ya
amleng da ey daka pampatnul hu tangguyup da.
16 Yan nunman ni daka pan-iddateng di bebley etan Kaban APU DIOS ey
dimmu-ngaw hi Mikal e u-ungngan Saul di habhabyen ey inang-ang tu hi
David ni kamenattayyaw ey kamanpaypaytuk ni tuka pandaydayaw nan
APU DIOS ey pinihul tud nemnem tu.
17 Inhegep da etan Kaban et da iha-ad etan di neatepan ni tuldah
ni impekapyan David. In-appitan tu hi APU DIOS ni kagihheba niya
mehemmul.
18 Negibbuh humman et bendisyonan David ida tuud ngadan APU DIOS
e Kabaelan tun emin.
19 Et ika-pengan tuddan emin tuun neamung ni sinapay, raisin niya
neitangtang ni detag, et han ida umenamut.
20 Immanemut dama hi David et bendisyonan tudda pamilyah tu. Nem
neukat hi Mikal ey kantuy "Tam hiyya numan eya patul ni Israel e an
nampahhiyan nenattayyaw ey impeang-ang tu annel tuddan bibi-in bega-
en idan opisyal tu."
21 Hinumang David hi Mikal ey kantuy "Humman ngun nak impahding
ni nak nenattayyawan ey impenaydayaw kun APU DIOS, e nemutuk ni
hi-gak ni meihhullul nan amam niyadda u-ungnga tu ma-lat hi-gak hu
mampatul di emin ni helag Israel. Ey nemnem mu huyya: Eggak issiked
ni meneyyaw ni pandeyyaw kun APU DIOS.
22 Anin ni kammuy anggeba-ing humman ni nak nenattayyawan et pan-
inma-mak anhan law ni menattayyaw ma-lat penaydayaw kun APU DIOS.
Ya muka pannemnem ey anggeba-ing hu nakka pehpehding nem da-ak
katettebaladdan etan idan bibi-in bega-en."
23 Neipalpun nunman ey eleg law man-ungnga hi Mikal e u-ungngan
Saul.

7

Ya impakulug APU DIOS nan hi David

1 Hi APU DIOS ey inhammad tu kapan-ap-apuin David et endi law lawah
impahding idan buhul tun hi-gatu tep tuka ippaptek. Et humman hu
kamakallinggep law di palasyoh tu.
2 Entanni ey hakey ni aggew ni kapan-ung-ungbalid David nan hi
Nathan e prophet ey kan David ey "Ma-nun hi-gak tep nakka manha-ad
di nehammad ni baley ni nekapyan keyew ni sedar ey immen hu Kaban
Apu Dios di neatepan ni tuldah."
3 Ey kan Nathan ni hi-gatuy "Ipahding mu hu hipan pinhed mu et
baddangan dakan APU DIOS."
4 Nem yan nunman ni hileng ey kan Apu Dios nan Nathan ey
5 "Mu ehel nan David e bega-en ku huyya: 'Beken ni hi-gam hu
memehwat ni tempol ni panha-adan ku.
6 Neipalpu eman ni nengihwangan kuddan aammed yun helag Israel di
Egypt ingganah nunya ey eleggak manha-ad di tempol. Nanha-addak di
neatepan ni tuldah ni nei-i-tan di attun bebley ni linallawwan idan tuuk.
7 Ey yan nunman ni nekikkillawan kun hi-gada ey eggak ehelan idan
pinutuk kun kamengipappangngulun hi-gada e ikkapyaan da-ak ni baley
ni nekapyan sedar ni keyew.'
8 Et humman hu, ehel mun David e kangkuy 'Hi-gak e AP-APU e Dios
e Kabaelan tun emin ey ingkal daka etan di nebabah ni ngunum e
kamampattul ni kalneroh et pambalin dakan patul idan tuuk e helag Israel.
9 Nekikkillawwak ni hi-gam anin di attu linawwam. Ey hedin ka
mekiggubbat idan buhul mu ey memengngulu-ak ni an mengapput ni hi-
gada. Pambalin dakan mekatbal niya mandingngel kad kebebbebley eyad
puyek.
10-11 Ittuduan dakeyun tuuk ni helag Israel ni pambebleyan yu ma-lat
yadman hu pambebleyan yun ingganah et eleg dakeyu law panhelheltap
idan lawah ni tuu. Meippalpu eman ni wada pinutuk kun man-ap-apun
hi-gayu ey ginubagubat dakeyun lawah ni tutu-u, nem meippalpun nunya
ey eggak law i-abulut ni meippahding humman ni hi-gayu.
Hi-gak e hi Apu Dios, ey pekullug kun hi-gam David e yadda helag mulli
mampatul.
12 Hedin mepappeg ali hu biyag mu et meikkulung kad kullungngan idan
aammed mu ey pampatul kulli hakey ni u-ungngam niya ihhammad ku
pan-ap-apuan tu.
13 Hi-gatulli hu memehwat ni tempol ku. Ey ippaptek ku ma-lat
mannananeng ni ingganah hu pan-ap-apuan tu.
14 Hi-gak ali hi ametu ey hi-gatulli u-ungngak. Hedin wada lawah ni
ippahding tu ey kastiguen ku, henin kapengastigun a-ammed ni u-ungnga
tu.
15 Nem anin ni kastiguen ku et nanengtu impeminhed ku niya pemad-
dang kun hi-gatu. Beken ni henin impahding kun Saul e ingkal kud nan-
ap-apuan tu et ihullul daka.
16 Mehlag ka niya mehlag ida dama helag mu et manhuhullul idan
mampatul ma-lat mannananeng pan-ap-apuam.' "
17 Et lumaw hi Nathan di kad-an David et ehelen tun emin ni hi-gatu hu
inhel Apu Dios.

Ya dasal David

18 Entanni ey limmaw hi David e patul di kad-an APU DIOS et mandasal.
Yimmudung et mandasal e kantuy "APU DIOS e Eta-gey ni peteg, hi-gak
niyadda pamilyah ku ey endi katteg ngu kelebbengan mid impahding mun
panyaggudan mi.

19 Ey aye muka pan-edumi bendisyon mun hi-gak, APU DIOS e Eta-gey ni
peteg niya impakulug mu panyaggudan idan helag kun edum ni aggew.
Et meippuun idan nunya ey nakka meewwasi law e APU DIOS, e Eta-
gey ni peteg e kabbabbal kan peteg ni hi-gak niyadda pamilyah ku. Em,
kayyaggud kan peteg ni hi-gami.
20 Anin ni naka-amtam hu katutuuk e bega-en mu et kapyatun
kakkayyaggud kan hi-gak. Et humman hu, endi law edum ni mahapul
kun nak ibbagan hi-gam.
21 Impeamtam ni hi-gak hu pinhed mun meipahding ni panyaggudan ku.
Ey amtak e meippahding tep impakulug mun hi-gak ey huyya dedan hu
pinhed mun meippahding.
22 APU DIOS e Eta-gey ni peteg, makulug ni kaka metbal. Endi edum ni
amta min Dios mi, hi-gam ni ebuh.
23 Ey endi edum ni henin hi-gamin helag Israel ni inhewang mud
neihbutan mid Egypt et pambalin dakemin tuum et wada inna-nu tun
mandingngel hu ngadan mud kebebbebley eyad puyek. Ey impahding mu
hu kamengippetnga e impampa-kal mudda nampambebley, anin idan dios
da et maihullul kamin tuum.
24 Em, APU DIOS, impambalin dakemin helag Israel ni tuum ni ingganah
ey hi-gam hu Dios mi.
25 Et yan nunya e APU DIOS, ey iddasal ku e peamnum et maipahding
ni ingganah etan hinammad mun inhel ni pehding mun panyaggudan ku
niya panyaggudan idan helag ku.
26 Ey peamnum anhan humman ni inhel mu et mandingngel hu ngadan
mun ingganah di kebebbebley ma-lat kan idallin tuu ey 'Hi APU DIOS
e Kabaelan tun emin hu Dios idan helag Israel.' Et humman hu,
pannananeng mu anhan hu pan-ap-apuan ku.
27 APU DIOS e Kabaelan tun emin ni Dios min helag Israel, netuleddak ni
mengiddasal idan nunyan hi-gam tep impeamtam niya inhel mun hi-gak e
bega-en mu e pampatul muddalli helag ku.
28 APU DIOS e Eta-gey ni peteg, hi-gam e Dios ku ey hinammad mun inhel
ni hi-gak ida kayyaggud ni pehding mullin panyaggudan ku.
29 Et humman hu, peamnum humman ni inhel mu et bendisyonam ni
ingganah ida helag ku. Hi-gam, APU DIOS e Eta-gey ni peteg, ey nanna-ud
ni peamnum ni ingganah hu inhel mu e bendisyonan muwak niyaddalli
helag ku."

8

Ya nengenapputan di David niyadda opisyal tu

1 Entanni ey nekigubat mewan hi David idan iPilistia et apputen tudda
et piliwen tu Gath e bebley da.
2 Entanni ey inapput tudda pay hu iMoab. Impanlukbub tud puyek ida
humman ni iMoab e hantehantetludda et papetey tu dewwa ey eleg tu
papetey hakey. Yadda law iMoab ey ingngunuan da hi David niya ida
kamambeyyad ni buwis ni hi-gatu.
3 Entanni ey an nekigubat hi David etan ni u-ungngan Rehob e
hi Hadadeser e patul di Sobah. Neipahding huyyan gubat eman ni
kamenglaw hi Hadadeser niyadda sindalu tu etan idad bebley di gilig ni
Wangwang e Euphrates ma-lat sakupen dadda.
4 Inapput di David ida piliwen da hanlibu et pitun gatut ni sindalun
nangkebayyu niya dewampulun libun edum ni sindalu. Entanni et

imandal David e pi-dayen dadda kebayyun nengiguyud ni nunman idan kalesah. Ebuh hanggatut idan nunman ni kebayyun eleg tu pepi-day ma-lat usalen idan sindalu tu.
5 Immaliddan sindalun iSyria di Damascus ni memaddang nan Hadadeser e patul di Sobah nem ginubat di David ida et pateyen da dewampulut dewwan libun hi-gada.
6 Et mengapya hi David ni kampuddan sindalu tudman idan bebley ni sinekup tu et mambayad ida tuudman ni buwis ni hi-gatu. Impengenapput nan APU DIOS hi David di emin ni tu nekigubatan.
7 Entanni ey inlaw David ida etan happiyaw ni balituk ni inla tuddan aap-apun Hadadeser di Jerusalem.
8 Inla tu pay hu dakel ni giniling di Betah niyad Berothai e bebley ni nan-ap-apuan Hadadeser.
9 Dingngel nan Toi e patul di Hamat e inapput David idan emin sindalun Hadadeser
10 ey intu-dak tu u-ungnga tu e hi Joram ni an mengapngan David niya an mengippeang-ang ni amleng tun nengapputan tun Hadadeser. (Di Toi nan Hadadeser ey nebayag ni nambubuhhulan ida.) Immitebin hi Joram ni balituk, ya silber niya giniling ni tu iddawat nan David.
11 In-appit nan David emin ida humman nan APU DIOS e henin impahding tudda lan silber niya balituk ni inla tuddad edum ni bebley ni inapput tu.
12 Humman idan bebley ey Edom, Moab, Ammon, Pilistia, niya Amalek. Anin idan illa tun Hadadeser e patul di Sobah e u-ungngan Rehob et in-appit tun APU DIOS.
13 Hi David ey nema-man nandingngel eman ni nemateyan tun hampulut walun libun sindalun iEdom etan di Nedeklan e Ahin.
14 Yan nunman ni nengapputan tuddan iEdom ey nengipekapyad emin ni bebley diman ni kampuddan sindalu tu et mei-dum ida humman ni bebley ni sakup ni nan-ap-apuan David. Huyya mewan hakey ni keang-angan tu e impengenapput nan APU DIOS hi David di emin ni tu nekigubatan.
15 Nan-ap-apu hi David di emin ni helag Israel ey kayyaggud niya limpiyuh hu impahding tuddan tuu tu.
16 Hi Joab e u-ungngan Seruiah hu ap-apun sindalu tu. Hi Jehoshaphat e u-ungngan Ahilud hu kamampaptek idan dokumintuh ni bebley da.
17 Di Sadok e u-ungngan Ahitub nan hi Ahimelek e u-ungngan Abiathar hu padi da. Hi Seraiah hu sekretarih.
18 Hi Benaiah e u-ungngan Jehoiada hu ap-apun guwalyan David e patul. Ey yadda u-ungngan David hu opisyal tun kaumbaddang ni hi-gatu.

9

Di David nan hi Mepiboset

1 Hakey ni aggew ey imbagan David e kantuy “Kaw wadadda mategun helag Saul? Hedin wada, pinhed kun ippaptek et peang-ang ku binabbal kun hi-gatu tep humman hu impakulug kun Jonathan.”
2 Entanni ey dingngel tu e wada hi Siba e bega-en lan eman nan hi Saul. Impaeyag tu et kantuy “Kaw hi-gam hi Siba?” Hinumang Siba ey kantuy “Em, apu patul, hi-gak hi Siba.”
3 Kan David mewan ni hi-gatuy “Kaw nanengtun wada mategud pamilyah lan eman nan hi Saul ma-lat peang-ang kun hi-gatu hu binabbal Apu Dios?”
Hinumang Siba e kantuy “Wada hakey ni u-ungngan Jonathan e hi Mepiboset e nepi-day.”

4 Kan David ey "Attu hu kad-an tu?" Kan Siba ey "Immen di baley di
Makir, e u-ungngan Ammiel di Lo Debar."
5 Et an ali paewit nan David humman ni u-ungngan Jonathan.
6 Immali hi Mepiboset, e u-ungngan Jonathan niya inap-apu lan Saul,
et manyuung di hinanggan David ni pengippeang-ang tun lispituh tun hi-
gatu. Kan David ni hi-gatuy "Kaw hi-gam hi Mepiboset?" Himmumang hi
Mepiboset ey kantuy "Em, apu patul, hi-gak hi Mepiboset."
7 Et kan David mewan ni hi-gatuy "Entan tattakut mun hi-gak, Mepiboset.
Ippaptek daka niya peang-ang ku binabbal kun hi-gam tep humman
insapatah ku lan amam e hi Jonathan. Ibbangngad kun hi-gam ni emin
hu puyek lan apum, e hi Saul, niya di deya baley ku pengannam."
8 Nanyuung hi Mepiboset nan David et kantuy "Apu patul, kele
kabbabbal kan hi-gak ey nak katteg ngu kamei-ellig etan ni netey di ahhu
tep endi silbik?"
9 Impaeyag David hi Siba, e bega-en lan eman nan hi Saul, et kantun
hi-gatuy "Ibbangngad kun Mepiboset ni emin hu limmun eman lan hi apu
tu e hi Saul.
10 Hi-gam, yadda u-ungngam niyadda bega-en mu ey ngunnuen yudda
humman ni puyek tu ma-lat ya bingay tud eppiten yu ey iddawat yuddan
pamilyah tu. Hedin hi Mepiboset ey mekihha-ad ni hi-gak di baley ku."
(Hi Siba ey hampulut limadda u-ungnga tun laki niya dewampulu bega-en
tu.)
11-13 Hinumang Siba e kantuy "Ippahding kun emin hu immandal mun
hi-gak, apu patul." Hi Mepiboset e nepi-day hu dewwan heli tu ey limmaw
di Jerusalem et an makiha-ad di baley David e patul niya nekikkikkan ni
hi-gatu e heni u-ungnga tu. Wada lakin u-ungngan Mepiboset e hi Mikah
ngadan tu. Ey hi Siba et yadda pamilyah tu ey bega-en Mepiboset ida.

10

Ya nengapputan di David ni sindaluddan Hanun di Ammon

1 Entanni ey netey hi Nahas, e patul di Ammon et maihullul etan u-
ungnga tu e hi Hanun ni nampatul.
2 Dingngel David humman et kantuy "Mahapul ni peang-ang ku kayyag-
gud ni nakka pekiggayyum nan Hanun henin impeang-ang nan ametu lan
hi-gak eman ni ketaggu tu." Et umitu-dak ni tuu tun mengiddu-ngaw
Hanun ma-lat peamta dan hi-gatu e kaumlelemyung dama hi David ni
neteyyan ametu e hi Nahas. Nem yan dintengan dad Ammon et lumaw
idad kad-an nan patul e hi Hanun
3 ey kan idan aap-apud Ammon ey "Apu patul, kaw kammu nem
ya nengitu-dakan David idan nunyan tuu tu ey ma-lat peamta da e
kaumlelemyung hi David tep netey hi amam? Beken mannuman, tep
immaliddan mansi-im eyan bebley tayu ma-lat nelakah daitsun apputen
di gubat."
4 Kinulug Hanun humman ni inhel da et padpap tudda etan intu-dak
David et kep-uhan da hu pangil ni iming da niya pinututan da balwasi da
e impappeg dad sipeda et han dadda palaw.
5 Et ida law kaumbaing ni um-anemut di bebley da tep ya humman ni
impahding dan hi-gada. Dingngel David humman ni neipahding et umitu-
dak ni an menghel ni hi-gadan anin ni manha-ad ida nid Jericho ingganah
umtemel hu iming da.

6 Entanni ey ninemnem idan iAmmon e impambalin da kumedek hi
David ni buhul da. Et tumangdan idan dewampulun libun sindalun iSyria
di Bet Rehob niyad Sobah, yadda hampulut dewwan libun sindalud Tob
niya etan patul di Maakah niyadda hanlibun sindalu tu.
7 Dingngel David mewan hu humman et itu-dak tu hi Joab niyadda emin
hu sindalu tu et ida makigubat ni hi-gada.
8 Yadda sindalud Ammon ey ida nampustuh di eheb di bebley da. Ey
yadda sindalun iSyria, yadda sindalun nalpud Tob niya sindalun Maakah
ey ida dama nampustuh di a-allaw ni bebley.
9 Inang-ang Joab e gubbaten daddad hinangga da niyad dingkuggan da
et pilien tudda kelalla-ingngan ni sindalu tu et hi-gada inhangga tuddan
sindalun iSyria.
10 Pinili tu hi agitu hi Abishai ni mengippengnguluddan edum ni sindalu
da et hi-gada mekihhanggaddan iAmmon.
11 Kan Joab ni hi-gatuy "Hedin ang-angen mu e dakemi kapan-
apputaddan iSyria, ali kayun memaddang ni hi-gami. Hanniman daman
hi-gak e hedin ang-angen ku e dakeyu kapan-apputaddan iAmmon ey um-
ali kamin memaddang ni hi-gayu.
12 Mahapul ni umtuled itsu e eleg itsu umtakut! Ihhammad tayun
mekiggubbat ma-lat iehneng tayu tutu-u tayu niyadda bebley tayun
indawat Apu Dios ni hi-gatsu. Idasal tayu e ya pinhed APU DIOS hu
meippahding."
13 Immelad Joab niyadda sindalu tun dadda gubbaten hu sindalun iSyria
ey ida kamemsik.
14 Inang-ang idan sindalun iAmmon e ida kamemsik hu sindalun iSyria
ey bimmesik ida dama tep simmakut idan Abishai niyadda sindalu tu et
humgep idad bebley da. Et mambangngad law di Joab di Jerusalem.
15 Inang-ang idan iSyria e inapput idan sindalun helag Israel ey neamung
ida mewan.
16 Immayag hi Hadadeser e patul idan edum ni sindalu tun wadad ba-hil
ni Wangwang e Euphrates et lumaw idad Helam e impanguluddan Sobak
e ap-apun sindalu tu.
17 Dingngel David e immen idad Helam hu sindalun iSyria et amungen
tudda sindalu tun helag Israel et man-agwat idad Wangwang e Jordan
et lumaw idad Helam di nampustuhan idan sindalun iSyria et ilepu dan
manggugubat.
18 Neapput ida iSyria et bumsik ida. Pintey di David hu pitun gatut
ni nangkalesah ni sindalu da niyadda na-pat ni libun edum dan sindalu
niya liniputan da hi Sobak, e ap-apun sindalu, et matey diman di
nanggugubatan da.
19 Yan nenang-angan idan patul idad bebley ni sinekup Hadadeser e
neapput ida ey nekidagyum idan David et mambalin idan tutu-u tu.
Neipalpun nunman ey ida law kaumtakut hu iSyria ni memaddang idan
iAmmon.

11

Di David nan Bathsheba

1 Nedateng etan tsimpuh ni kapanggugubbasiddan papatul e yan
nunman hu negibbuhan ni tsimpuh ni ketel ey intu-dak David hi Joab,
yadda edum ni aap-apu niyadda sindalu dan an mengubbat mewan idan
iAmmon. Ey inapput dadda et sakupen da etan et-eteng ni bebley e Rabbah.

Yan nunman ni da nekigubatan ey eleg makilaw hi David e nanha-ad di
Jerusalem.
2 Hakey ni hambatenganan ey limmaw hi David di ta-pew ni baley tu et
man-ang-ang-ang ey wada inuhdungan tun biin kaman-e-meh. Humman
ni bii ey kat-agun peteg.
3 Nenu-dak hi David ni an manmahmah hedin hipa humman ni biin kat-
agun peteg. Ey neamtaan da e hi Bathsheba e u-ungngan Elam ey ahwan
Uriah e Hittite.
4 An impaewit David hi Bathsheba et i-li dad baley tu et iulig tu. Yan
nunman ey pakegibbuh ni nengipahdingan tu etan ni elaw ni panlinnih tep
pakesiked ni kamelpud annel tu. Negibbuh ni nan-ulig ida et umenamut
hi Bathsheba di baley da.
5 Entanni ey ginibek Bathsheba e newad-an et itu-dak tu an mengippean-
tan David.
6 Et mantudek hi David nan hi Joab, e ap-apuddan sindalu tu et kantuy
"Itu-dak mulli hi Uriah e Hittite." Et itu-dak Joab hi Uriah di kad-an David.
7 Dimmateng hi Uriah et mahmahan David hedin inna-nun gubat niya
hedin melinggep hi Joab niyadda sindalu tu.
8 Et hantu ehelan Uriah e kantuy "Anemut ka ni- Uriah et ka man-iyyatu."
Immehep hi Uriah di baley di David ey ninemnem David ni um-ipeilaw di
baley Uriah ni iddawat tun hi-gatu et ilaw ni bega-en tu.
9 Nem eleg umenamut hi Uriah di baley da et makiugip idan guwalya
etan di heggeppan di baley nan David.
10 Dingngel David e eleg umenamut hi Uriah di baley da et paeyag tu et
kantun hi-gatuy "Kele eleg ka umenamut ey nebayyag ni neidawwian mud
pamilyah mu?"
11 Hinumang Uriah ey kantuy "Yadda edum kun sindalum ni nalpud
Judah niyad Israel ey immen idan kamekiggubbat ey wadan hi-gada etan
Kaban Apu Dios, et humman hu, immen hi Joab e ap-apu mi niyadda
opisyal tu e nangkampudda. Ey ma-nu ni ngangun hi-gak tep nak um-
anemut et mammangngannak niya mengi-innummak ey i-ulig ku ahwak.
Issapatah ku e eleg mabalin ni nak ippahding humman!"
12 Et kan law David ey "Anin tep, di deya itsu et han ka mambangngad
ni kabbuhhan." Et manha-ad hi Uriah di Jerusalem ni nunman ni aggew.
13 Yan newa-waan tu ey inaygan David ni mekikkan ni hi-gatu et
butengen tu. Nem eleg damengu umenamut di baley da et maugip di
kuwaltuh idan guwalyan David.
14 Newa-wan nunman et mantudek hi David nan Joab et paela tun Uriah.
15 Kan David di tudek tun Joab ey "Pamengulum hi Uriah etan di kad-an
ni nemahhig hu laban ey hi-yan yudman ma-lat pateyen idan buhul tayu."
16 Et yan an penggepan di Joab etan ni et-eteng ni bebley ey impalaw tu
hi Uriah etan di keippahhigan idan kalaban da.
17 Et entanni tu-wangu ey pintey da hi Uriah e Hittite niyadda edum ni
sindalun Joab.
18 Nenu-dak hi Joab di kad-an David ni an mengippeamtan David ni
neipahding di daka panggugubasi.
19 Sinuttuddun Joab etan intu-dak tu e kantuy "Hedin e-helen mu emin
etan ni patul hu neipahding ni gubat
20 et umbunget e kantuy 'Kele kayu dedan an neka-ihnup ni nekigubat
ni hi-gada? Kaw eleg yu amta e anin ni wadadda etan di luhud et
pampennaen dakeyu?

21 Kaw eleg yu hannemnem hu neteyyan Abimelek e u-ungngan Gideon?
Tam bii nematey ni hi-gatud Tebes e wada etan di luhud ey intengba
tu batun hi-gatu et matey. Kele eleg yu nemnemen humman et kayu
dedan neka-ihnup di luhud?' Hedin e-helen tudda ida huyyan hi-gam, ey
kammun hi-gatu ey 'Anin hi Uriah e sindalum ey netey.' "
22 Limmaw etan binegan Joab et ehelen tuddan David humman ni
intugun Joab ni e-helen tu.
23 Kantun David ey "Neukat ida kalaban mi ey na-na-let ida numan nem
impahding mi kabaelan mi et pebangngad midda etan di heggeppan di
diman ni bebley ey yadman kumedek hu nampemanaan daddan edum mi
et mangkatey ida.
24 Anin ni hi Uriah et pinena da et matey."
25 Kan David etan ni intu-dak Joab ey "Ehel mun Joab et eleg medismayah
tep ya kakulugan tu ey eleg tayu amta hedin hipadda mettey di gubat. Ehel
mun hi-gatu et ipahding yun emin hu kabaelan yun mekiggubbat ma-lat
apputen yudda buhul tayu."
26 Dingngel Bathsheba e netey hi Uriah e ahwatu et ibeluan tu.
27 Negibbuh humman ni pitun aggew ni nengibeluan tun ahwa tu et
paeyag David di baley da et man-ahwadda et iungnga tu etan u-ungnga
da. Nem hi Apu Dios ey eleg tu pinhed humman ni impahding David.

12

Ya nantuttuyyuan David

1 Entanni ey intu-dak Apu Dios hi Nathan, e prophet, ma-lat tu ehelen
nan David eya a-abbig. Kantuy "Wadadda etan dewwan tuun nambebley
di hakey ni bebley. Kedangyan hu hakey ey nekawwetwet hu hakey.
2 Ya etan kedangyan ey dakel hu baketu niya kalneroh tu.
3 Nem ya etan newetwet ey hakey ni ebuh etan gintang tun kalneroh tun
animal tu. Impenaptek tud baley tu humman ni kalneroh et makietteng
idan u-ungnga tud baley da. Tuka pekikkan humman ni kalneroh ey
tuka pekiinnum ni innumen tu. Ey hin-addum ni tuka ihakhakli e heni
u-ungnga tu.
4 Hakey ni aggew ey wada mangili etan ni kedangyan nem eleg tu pinhed
ni keklengen hu animal tun pehidda tun mangili tu et tu alen etan kalneroh
etan ni newetwet ni tuu."
5 Bimmunget hi David ni nunman ni impahding etan ni kedangyan ni tuu
et kantuy "Issapatah kud ngadan Apu Dios e wadan ingganah e mahapul
ni mettey humman ni tuu.
6 Ey mahapul ni beyyadan tun epat ni kalneroh humman ni inla tu tep
lawah ni peteg humman ni tu impahding."
7 Kan Nathan nan David ey "Hi-gam hu neieligan nunman ni kedangyan
ni tuu eyad ab-abig ku. Dengel mu eya kan Apu Dios e Dios tayun
helag Israel ni meippanggep ni hi-gam: 'Hi-gam e David hu pinutuk kun
mampatul di Israel. Ey inhewang daka eman ni pemetteyan daka-et nan
Saul.
8 Impebeltan kun hi-gam hu pan-ap-apuan tu niyadda ahwa tu. Et hi-
gam hu pinutuk kun mampatul di Israel niyad Judah. Gullat ni kulang ida
huyya et indumak.
9 Kele eleg mu u-unnuden hu tugun ku et mu impahding hu lawah.
Impapetey mu hi Uriah e Hittite et beltanem hu ahwa tu!
10 Et humman hu, heninnuy hu meippahding di pamilyah mu. Emin
idallid manhuluhulul ni helag mu ey wadaddalli mepettey ni hi-gada.

11 Ey issapatah ku e pambalin kulli hakey ni u-ungngam ni um-idwat
ni kemunnumunnuan ni nemnem mu. Yalli penang-angam ni nunyan
meippahding ey i-abulut kun i-ulig alin hakey ni lakin u-ungngam ida
ahwam etan di panhin-aang-angan idan tuu.
12 Inligud mu nengiuligam ni ahwan edum ni laki nem yan pengi-ulligan
alin u-ungngam etan idan ahwam ey panhin-aang-angan idallin katuutuud
Israel.' "
13 Entanni ey kan David nan Nathan ey "Nathan, nakka ebbuluta e
nanliwattak nan APU DIOS."
Hinumang Nathan et kantuy "Em, nem pinesinsahan Apu Dios hu liwat
mu, eleg ka mettey.
14 Nem ya huyyan impahding mu hu umhulun ni pemihhulan idan buhul
APU DIOS ni hi-gatu. Et humman hu mettey etan u-ungngam ni laki."

15 Et umenamut hi Nathan. Entanni ey impandegeh APU DIOS etan lakin
u-ungngad David nan Bathsheba.
16 Nampehemmehemmek hi David di dasal tun Apu Dios ma-lat ekalen
tu et anhan hu degeh nunman ni u-ungnga. Ey eleg mammangngan hi
David niya kahilehileng ey kaumlaw di kuwaltuh tun mambakbaktad di
det-al.
17 Limmaw ida opisyal tu et da a-alluken ma-lat uminah et mangan nem
eleg tu.
18 Yan meikkeppitun aggew ey netey etan u-ungnga. Ida kaumtakut
hu opisyal tun menghel ni hi-gatun netey etan u-ungnga tep kanday
"Nemahhig hu lemyung David ni kapandedgehin u-ungnga tu et nema-
ma ngu tep aye netey law. Wada kedi ngu hu lawah ni pehding tun annel
tu hedin e-helen tayu e netey etan u-ungnga tu?"

19 Inang-ang David e ida kamantuttubbudda opisyal tu ey immalid
nemnem tu e netey etan u-ungnga tu. Et kantun hi-gaday "Kaw netey
etan u-ungngak?" Ey kanday "Em, apu patul."

20 Ey pinhakkeyey imminah hi David et an man-emeh niya nanhagu. Et
manhullul ni balwasi tu et lumaw di baley APU DIOS et daydayawen tu.
Nambangngad di baley da ey kamambeggan kennen tu et idaddanan da et
mangan.
21 Kan idan opisyal tun hi-gatu ey "Kele yan mategu etan gelang ey kaka
umlelemyung niya eleg ka mengngan? Nem entanni et netey ey imminah
ka et ka mekangngan?"

22 Hinumang David ida e kantuy "Em, nantepellak niya nimmanginangi-
hhak eman ni mategu etan u-ungngak tep kangku ngu nem hehmeken
tuwak nan APU DIOS et eleg mettey.
23 Nem ay netey, et kele nak pay mantetpel? Kaw dammutun pebangngad
ku biyag tu? Umlawwak alin edum ni aggew di kad-an tu, nem eleg
mabalin ni mambangngad ni hi-gak."

24 Ina-alluk David hi Bathsheba, e ahwa tu. Entanni ey in-ulig tu mewan
hi Bathsheba et mambutsug et man-ungnga ey laki et ingadnan dan hi
Solomon. Ey nakappinhed APU DIOS humman ni u-ungnga.
25 Et humman hu intu-dak tu hi Nathan e prophet et tu ehelen nan David
e ngeddanan tu humman ni gelang ni Jedidiah e ya keibbellinan tu ey
"Nakappinhed APU DIOS humman ni gelang."

26 Hedin hi Joab niyadda sindalun David, man nanengtun ida kamekig-
gubbat di Rabbah e et-eteng ni bebley di Ammon, et sakupen da pangil.

27 Nenu-dak hi Joab ni mengippeamtan David meippanggep etan ni
gubat. Huyya inhel tun da e-helen nan David: “Ginubat ku Rabbah niya
kinahwa min binahbah hu daka pan-ehhulin danum.
28 Et ya law pehding mu ey amung mudda etan edum ni sindalum et umli
kayun menggep ni nunyan bebley ma-lat hi-gam hu me-hel ni mengapput,
beken ni hi-gak.”
29 Et amungen David ida edum ni sindalu tu et da gubaten ida tuud
Rabbah et hegepen da et sakupen da.
30 Wadadman etan dios ni kadeyyawaddan iAmmon e hi Molek ngadan
tun napngetan ni balituk ni umlaw di telumpulut epat ni kiloh hu bel-at
tu. Ingkal David ida nenginan batun neial-alkus diman ni penget et iha-ad
tud penget tu. Ey dakel pay hu illad David ni nangkebalol diman.
31 Sinekup di David humman ni bebley et piliten tudda bimmebley
ni mangngunnu e ussalen da gelgel, ya gabyon niya wahay. Ey pinilit
tuddan mengapyan henin bricks. Hanniman dama impahding tuddan
edum ni nambebley di Ammon. Negibbuh ni neipahding ida huyya et
mambangngad hi David niyadda sindalu tud Jerusalem.

13

Ya lawah ni impahding Amnon nan agi tun bii, e hi Tamar

1 Wada etan udidyan Absalom ni biin u-ungngan David e hi Tamar e kat-
agun peteg. Et hi Amnon e agi tun u-ungngan David di hakey ni bii, ey
pinhed tun i-ulig.
2 Nemahhig hu neminhed Amnon nan Tamar et kaumlelemyung ey
lektattuy nandegeh. Endi inna-nu tun mekihhummangan ni hi-gatun
deddewwadda tep wadan ingganah hu kadwatu.
3 Nem wada etan netalam ni gayyum Amnon e hi Jonadab e agin Amnon
tep u-ungngan Simeah e agin ametu e hi David.
4 Hakey ni aggew ey kan Jonadab nan Amnon ey “Kele hipa kakemunnu-
munnuin nemnem mu? Kele u-ungnga dakan patul ey hannitan ka e heni
mu inlu-lu neitu-wan mu?”
Himmumang hi Amnon ey kantuy “Nemahhig hu impeminhed kun
Tamar e agin Absalom.”
5 Kan Jonadab nan Amnon ey “Heninnuy pehding mu: Hindeddeggehim.
Et hedin um-ali hi amam ni menang-ang ni hi-gam, ey ehel mun hi-gatu
e pinhed mun ittu-dak tu hi Tamar e agim * ni mengiddaddan ni kennen
mudya. Niya ehel mu e umyaggud ka hedin hi-gatu mengippengngan ni
hi-gam.”
6 Inu-unnud Amnon humman et umli tu-wangu hi ametu hi David,
e patul, ni menang-ang ni hi-gatu et ibega tu e pinhed tun ittu-dak tu
anhan hi Tamar ma-lat umidaddan etan ni pinhed tun kennen niya hi-gatu
mengippengngan ni hi-gatu.
7 Simbal David et menu-dak ni an menghel nan Tamar et lumaw di baley
nan Amnon et tu idaddanan ni kennen tu.
8 Et lumaw hi Tamar di baley agi tu hi Amnon ey immen e kamambak-
baktad. Immalan alinah et kapyaen tun sinapay.
9 Nelutu etan kennen et iha-ad tud duyu, nem eleg mengngan hi Amnon.
Kan Amnon idan bega-en tu ey “Mahapul ni um-ehep kayun emin.”
10 Immehep idan emin etan bega-en et kantun Tamar ey “I-lim di deya
kennen ku et pangan muwak.” Et ilaw Tamar hu kennen Amnon.

* **13:5 13:5** Hin-appil inedan Amnon tep hi Tamar ey u-ungngan David di hakey ni bii.

11 Ey pinden Amnon et kantun hi-gatuy “Man-ullig ita.”
12 Nem kan Tamar ey “Entan tuwak anhan pilit ni mengippahding ni
lawah! Beken ni lebbeng tun an ippahding hu hanneya eyad bebley tayud
Israel.
13 Hedin ippahding mu huttan ni hi-gak, ettu lawwak ma-lat eggak
meibabbaing! Niya kaw eleg ka meibabbaing damadya e bebley tayud
Israel? Heballi pakihummangan kan ameta. Amtak et i-abulut tun i-ahwa
muwak!”
14 Nem eleg ni hekey hengngudan Amnon humman ni kapan-e-helan
Tamar et piliten tu kumedek ni in-ulig tep na-na-let.
15 Nem entanni impahding tu pinhed tu ey anggebe-hel Amnon hi Tamar
ni peteg nem ya impeminhed tun hi-gatu. Et kantun hi-gatuy “Ehep ka, a-
allaw ka eyad baley ku!”
16 Nem kan Tamar ey “Eggu! Hedin pe-hep muwak, man e-etteng anhan
law ni pambehhulam nem yan eya lawah ni mu impahding ni hi-gak!”
Nem eleg mewan hengngudan Amnon humman ni kapan-e-helan Tamar.
17 Immayag hi Amnon ni bega-en tu et kantuy “Pa-hep mu eya bii et
ilekbim hu habyen.”
18 Et pa-hep etan ni bega-en hi Tamar et ilekbi tu habyen. Ya balwasin
Tamar ni nunman ey andukkey niya andukkey ngamay tu tep humman hu
balwasiddan u-ungngan patul ni biin eleg ni mengahwa.
19 Nambi-kin Tamar hu balwasi tu niya dinep-ulan hu ulu tun
pengippeang-ang tun baing tun neipahding ni hi-gatu et tuka u-upupa hu
angah tu niya kamantete-ul ey immelad baley da.
20 Inang-ang agi tu e hi Absalom et kantuy “Kaw wada lawah ni
impahding Amnon ni hi-gam? Pekedhel mu nemnem mu! Inna-nu,
agim metlaing hi Amnon. Entan e-ehhel tun edum ni tuu huttan ni
neipahding.” Neipalpun nunman ey kaumlelemyung ni ingganah hi Tamar
ey nanhahha-ad di baley agitu hi Absalom.
21 Dingngel David humman ni lawah ni impahding Amnon nan agi tu hi
Tamar ey nemahhig hu bunget tu.
22 Ey anggebe-hel law Absalom ni peteg hi Amnon tep ya humman ni
impahding tun Tamar e agi tu et eleg tun hekey law ung-ungbala.

Ya nengipepateyan Absalom nan hi Amnon

23 Nelabah hu dewwan toon ey nedatngan hu pemu-litan Absalom ni
dutdut idan kalneroh tud Baal Hasor e neihnup di Epraim. Inaygan tudda
agi tun u-ungngan ametun mekillaw diman.
24 Limmaw daman an mengayyag nan ametu e hi David e kantuy “Yan
nunya pemu-litan kun dutdut idan kalneroh ku, eyyagan daka niyadda
opisyal mu et umli kayun mekihhemmul.”
25 Nem kan ametu ey “Anin ni ebuh kayu. Beken ni lebbeng tun kami
um-alin emin tep meliggatan ka kumedek tep hi-gami.” Kapepillit Absalom
nem eleg abuluten ametu.
26 Et kan law Absalom ey “Anin ew, hedin eleg kayu um-ali, nem iebulut
mu ew ngu hi Amnon et makilaw ni hi-gami.”
Kan ametu hi David ey “Kele pakkaw ni mu ikkuyug hi Amnon?”
27 Nem kapepippilit Absalom et lektattuy inebulut ametun pekillaw hi
Amnon anin idan edum ni u-ungnga tu.
28 Impamengulu dedan Absalom ni inhel idan tuu tu e kantuy “Heninnuy
hu pehding tayu. Hedin nebuteng hi Amnon et insinyas ku e petteyen yu

ey u-unnud yu. Entan takut yu, hi-gak hu ngenamung. Et humman hu
tuled kayu, entan pandinwa yu."
29 Inu-unnud idan tuun Absalom et pateyen da hi Amnon. Hedin yadda
etan edum ni u-ungngan David ey nampantakkay idad kebayyu da et
mamsik idan takut da.
30 Wadaddad dalan e eleg ida ni dumteng ey wada nengipeamtan David
e kanday "Pintey Absalom idan emin hu u-ungngam et endin hekey hu
natdaan."
31 Dingngel David humman ey nambi-ki tu balwasi tu et manlukbub di
puyek tep ya degeh ni nemnem tu. Anin idan opisyal tu et bini-ki da dama
balwasi da.
32 Nem kan Jonadab, e u-ungngan Simeah e agin David ey "Apu patul,
eleg ida kaya matey emin u-ungngam, ebuh hi Amnon ni netey. Implanuh
dedan nan Absalom humman neipalpun nemilitan Amnon ni in-ulig hi
Tamar e agi tu.
33 Et humman hu entan tu kulug etan indaddatteng dan hi-gam e kanday
netey idan emin u-ungngam tep ebuh kaya hi Amnon ni netey."
34 Hedin hi Absalom, man bimmesik et attukaw.
Ya etan guwalyad eheb di Jerusalem ey inang-ang tudda dakel ni tuun
kamandayyu etan di keltad di appit ni Horonaim et tu ehelen nan David e
patul humman ni inang-ang tu.
35 Kan Jonadab nan David ey "U-ungngam ida humman ni iyyalli.
Makulug etan inhel kun nuntan ni hi-gam."
36 Dimmateng ida ey ida kamannengngih, ey anin hi David niyadda
opisyal tu et ida dama kamannengngih.
37-38 Hedin hi Absalom, man bimmesik di kad-an Talmai e patul di Geshur
ey u-ungngan Amihhud. Nekihahha-ad di diman ni tellun toon. Ey hi
ametu e hi David ey immen di Jerusalem e kaumlelemyung ni kewa-wa
tep ya neteyyan ni u-ungnga tu hi Amnon.
39 Entanni ey eleg law umlelemyung hi David nem tuka nenemnema hi
Absalom.

14

Ya nambangngadan Absalom di Jerusalem

1 Hi Joab e u-ungngan Seruiah ey amta tu e kanenemneman David hi
Absalom.
2 Et paeyag tu etan nenemneman ni biid Tekoa. Dimmateng humman
ni bii et tuttudduan Joab e kantuy "Pambalwasi kan balwasin nebalu ey
peang-ang mu e kaka umlelemyung ma-lat heni makulug ni nebalu ka.
Ey entan tu hagu bewek mu ma-lat peang-ang mu e heni ka nebayag ni
nebalu.
3 Et lumaw kad kad-an David et mu ehelen eya ituttudduk ni e-helen
mun hi-gatu." Et ehelen Joab hu an e-helen nunman ni bii nan David.
4 Limmaw humman biid kad-an David et manyuung ni pengippeang-
ang tun lispituh tun hi-gatu. Et kantuy "Apu patul, immali-ak ni
mampebaddang anhan ni hi-gam."
5 Kan David ey "Kele hipa kakemunnumunnuin nemnem mu?"
Kan etan ni bii ey "Netey hu ahwak, apu patul.
6 Ey wada dewwan u-ungngak. Nem hakey ni aggew ey nambakal idad
payew nem endi memelkan hi-gada et matey hakey.
7 Et yan nunya, apu patul, ey emin ida agi mi ey daka pepillit ni i-
abulut ku etan hakey ni u-ungngak et pateyen da tep ya nemateyan tun

agi tu. Nem eggak pinhed, tep hedin humman pehding da, endilli law hu
u-ungngak. Endien da namnamah ku niya endi memeltan ni ngadan ni
ahwak."
8 Kan David e patul ey "Anemut ka et hi-gak hu ngenamung. Ang-angen
ku et endi meippahding ni hi-gam ni lawah."
9 Kan etan ni bii ey "Apu patul, anin ew katteg ni hi-gak niya u-ungngak
hu mebehhulan ni hipan meippahding et beken ni hi-gam niya pamilyah
mu."
10 Hinumang David e kantuy "Hedin wada menattakkut ni hi-gam,
peamtam ni hi-gak. Panna-ud kun hi-gam e eleg ali law ippidwan nunman
ni tuun ippahding humman ni hi-gam."
11 Kan pay etan ni bii ey "Ettu anhan et idasal mun Apu Dios e Dios
mu ma-lat eleg tu iebulut ni pehding idan agik hu e-etteng ni bahul ni
pemetteyan dan u-ungngak."
Immehel hi David et kantuy "Issapatah kud ngadan Apu Dios, e wadan
ingganah e endi kaya hu lawah ni an meippahding ni u-ungngam."
12 Ey kan pay etan ni bii ey "Apu patul, anusi muwak anhan tep wada
pay hakey ni e-helen ku."
Kan David ey "Em, hipa pay hu e-helem?"
13 Ey kan etan ni bii ey "Apu patul, gapuh ni et-eteng ni hemek mun
hi-gak ey kammuy baddangan muwak. Ettu et hanniman dama pehding
muddan edum mun tuun Apu Dios ey? Nengapya kan bahul mu tep kele
hedin ya u-ungngam mismu man eleg mu hehmeka et paenamut mu?
14 Ya kapanbubuhuliddan tuu ey eleg mannananeng, beken ni henin
katey. Ey beken ni henin danum e hedin neikuyag man eleg law mabalin
ni ekkupen. Nem yadda tuun nambubuhhulan ey mabalin mewan ni
mandadagyum ida. Anin hi Apu Dios et beken ni neala ni pinappeg tu biyag
ni nambahul ni tuu. Nem wada pehding tu et humman ni tuun neappil
ey mabalin ni mambangngad ni hi-gatu. Et humman hu, ettu anhan apu
patul, et paenamut mu etan u-ungngam ni neipelaw di edawwin bebley
ey?
15 Mukun immali-ak e apu patul ni mekihhummangan ni hi-gam ey
da-ak katennattakkutaddan tutu-u ey nakka namnamahan ippahding mu
ibbagak.
16 Ninemnem ku e dedngelen mu anhan eya ibbagak et ihwang mu anhan
etan u-ungngak et eleg da pateyen ma-lat eleg ma-kal hu ngadan mi eyad
bebley ni indawat Apu Dios ni hi-gatsun tuu tu.
17 Et-eteng ni dinel kun ihhehwang dakemi tep impakulug mu e apu patul
ey heni ka anghel Apu Dios e amtam hu kayyaggud niya lawah. Baddangan
daka anhan kayan Ap-Apu e Dios mun ingganah."
18 Kan David etan ni bii ey "Wada ibbagak ni hi-gam nem mahapul ni ya
makulug hu e-helem." Kan etan ni bii ey "Em, apu patul."
19 Kan David ey "Kaw hi Joab nengitu-dak ni hi-gam?"
Ey kan etan ni bii ey "Apu patul, em tu-wa. Eleg mabalin ni nak ihhaut.
Hi-gatu nengitu-dak ni hi-gak niya hi-gatu nanghel eyaddan inhel kun hi-
gam.
20 Nem mukun huyya ninemnem tun pehding ey ma-lat wada inna-nu
tun meiyayyaggud hu hipaddan lawah ni neipahding. Hi-gam mismu ey
inamtam emin hu kamekapkapya e heni ka nisi anghel Apu Dios."
21 Et paeyag David hi Joab et kantun hi-gatuy "Ebbuluten ku hu inhel
mun ippahding ku. Lakkay et mulli awiten hi Absalom."

22 Nanyuung hi Joab ni panlispituh tun David et kantun hi-gatuy
“Bendisyonan dakan Apu Dios, apu patul. Amtak law e kaka um-amleng
ni hi-gak tep inebulut mu hu inhel kun ippahding mu.”
23 Et lumaw hi Joab di Geshur et tulli awiten hi Absalom et umenamut
idad Jerusalem.
24 Nem in-olden David e patul e eleg mabalin ni manha-ad hi Absalom
di baley tu. Kantuy “Eggak pinhed ni ang-angen hi Absalom.” Et meappil
hi Absalom niya eleg mampeang-ang nan ametu.
25 Hi Absalom ey hi-gatu hu kekakkayyaggudan ni kaleki tud emin ni
lakid Israel. Ey kakkayyaggud hu impenga-annel tu meippalpud dapan tu
ingganah di ulu tu.
26 Ya bewek tu ey mahdel niya sinnoon hu tuka pampepu-lisi, ey hangkilo
et gedwa hu bel-at tu.
27 Tellun laki u-ungngan Absalom et ya hakey ni biin kat-agun peteg e hi
Tamar hu ngadan tu.
28 Dewwan toon law hu nelabah ni nanha-adan Absalom di Jerusalem
nem eleg tun hekey ang-angen hi ametu.
29 Entanni ey impaeyag Absalom hi Joab ma-lat itu-dak tun an mekih-
hummangan nan ametu nem eleg lumaw hi Joab.
30 Lektattuy kan Absalom idan bega-en tuy “Lakkayyuy et yu legaben
ida intanem tu etan di puyek tud neitakdul di puyek ku.” Et lumaw ida et
legaben da intanem Joab.
31 Entanni ey immali hi Joab di baley Absalom et kantuy “Kele mu
impalgab hu intanem ku?”
32 Hinumang Absalom e kantuy “Em, tep nenu-dakkak ni nampidwan
an mengeyyag ni hi-gam nem eleg ka umli. Pinhed ku-et ni umlaw kad
kad-an ama et mu ibegan hi-gatu hedin hipa gaputun yuwak ali inewit di
Geshur et i-li yuwak di deya ey ay eleg damengu pinhed aman ang-angen
tuwak. Heballi ew ngu eleg da-ak i-lidya et nanha-addak diman. Pinhed
kun ang-angen, et hedin nambahullak, anin ni pepettey tuwak ni hi-gatu.”
33 Limmaw hi Joab di kad-an David e patul et tu ehlen hu inhel Absalom
ey impaeyag law nan David hi Absalom. Limmaw hi Absalom et manyuung
et akwalen nan ametu.

15

Ya nemiliwan nan Absalom ni kapan-ap-apuin ametu

1 Entannit nangnanglaw hu tsimpuh ey immala hi Absalom ni kebayyu
tu niya kalesah tu, niya wada neliman tuun tuka ikukkuyyug.
2 Kaumhaleman hi Absalom etan di heggeppan ni bebley e Jerusalem et
kaman-eh-ehneng di gilig ni keltad. Et hedin wada immalin tuun wada tu
iddiklamuh nan David e patul ey kaeyyagin Absalom ni imbagetu hedin
attu nambebleyan etan ni tuu, ni inhel etan ni tuu nambebleyan tu.
3 Ey hedin kan Absalom etan ni tuu ey “Wada kelebbengam eyad kasuh
mu, nem ay endi pinutuk ni patul ni mengippennuh ni kasuh.
4 Ma-nu-et hedin wada kelebbengan kun mengippennuh ni kasuh ma-lat
hedin wada immalin mandiklamuh ey hi-gak hu mengippennuh et idwat
ku kelebbengan tu.”
5 Ey hedin manyu-ung ida tuun hi-gatu man tudda kumedek ka an
akwala numan.

6 Humman hu tuka pehpehding hedin wadadda edum tun helag Israel
ni kaum-alin menang-ang ni patul ma-lat ipenuh tu kasuh tu. Et gapun
nunman ey kamangkewedda impeminhed idan tuu nan Absalom.
7 Nelabah hu epat ni toon ey kan Absalom nan ametu e hi David ey
"Iebulut mu anhan et lumawwak di Hebron ma-lat nak ipahding hu
insapatah kun APU DIOS ni pehding kudman.
8 Yan eman ni wada-ak di Geshur di Syria ey insapatah kun hi-gatu e
hedin ibbangngad tuwak di deya Jerusalem ey nak deyyawen di Hebron."
9 Inebulut ametu et kantuy "Anin lakkay." Et lumaw hi Absalom di
Hebron.
10 Nem ya kumedek impahding Absalom ey nenu-dak ni an menghel idan
emin ni helag Israel e kanday: "Hedin wada dedngelen yun tangguyup ey
itkuk yu hu: 'Hi Absalom hu patul di Hebron.' "
11 Ineyagan tu dewanggatut ni edum tun helag Israel di Jerusalem ni
meikkuyyug nem eleg da amta planuh tu.
12 Yan nunman ni kapan-ippahding Absalom hu pan-appitan tun Apu
Dios ey impaeyag tu hi Ahithopel e iGiloh e hi-gatu hakey idan opisyal
ametu e hi David. Ey yan nunman ey ida kamangkedaddakkel hu tuun
meikkuyyug ni hi-gatu.
13 Entanni wada hu an nandaddatteng nan David e kantuy "Emin ida
tuud kebebbebley di Israel ey hi Absalom law hu patul da."
14 Kan David idan emin ni opisyal tu ey "Mahapul ni pepu-ut tayu et
bumsik itsu ma-lat eleg daitsu ha-kupan nan Absalom et meihwang itsu,
anin idan eyan tutu-ud Jerusalem."
15 Ey kan idan opisyal David ey "U-unnuden mi hu hipan pinhed mu."
16 Et bumsik di David, yadda pamilyah tu niyadda opisyal tu. Nem yadda
etan hampulun imbilang tun ahwa tu ey eleg ida makilaw ma-lat ipaptek
da baley tu.
17 Ida kamennetteng di David di gilig etan ni bebley ey in-ehneng da
18 et pamengulu tudda guwalya tu niyadda etan enem ni gatut ni
sindalun neikuyug ni hi-gatun nalpuwan dad Gath.
19 Entanni ey kan David nan Ittay, e ap-apuddan sindalu tun nalpud Gath
ey "Kele ka mekikkillaw ni hi-gami? Hedin hi-gam man nekibebley kan
ebuh ni hi-gami, et humman hu, heballi ew hu pambangngad ka ma-lat
mansilbi kan Absalom e neihullul ni patul.
20 Beken ni maeyapaw hu nekibebleyan mun hi-gami, ey eggak pinhed
ni mekikkillaw kan hi-gak et ka makililigat ni hi-gak, nema-ma tep eggak
ni pay amta hedin attu lawwak. Ipengulum ida tuum et mambangngad
kayu ew. Hi APU DIOS hu nanengtun mengippaptek kayan hi-gayu."
21 Nem hinumang Ittay e kantuy "Apu patul, issapatah kud ngadan APU
DIOS, e wadan ingganah e anin ni attu lawwam et mekikkillawwak, anin
ni humman umhulun ni ketteyyan ku."
22 Et kan law David ey "Kayyaggud hedin hannitan, itsuy tep." Et
makilaw hi Ittay niyadda etan sindalu tu, anin idan pamilyah da.
23 Yan nunman ni kamenglaw di David ey kanengih ida tuu. Inagwat
David niyadda tuu tu etan kulukul ni Kidron et mampalaw idad eleg
mebebleyi.
24 Di Sadok nan Abiathar niyadda etan edum dan padi hu nengiattang
etan ni Kaban Apu Dios. Inha-ad da nid gilig ni keltad ingganah ni imma-
allaw ida emin hu tuun David etan di bebley.

25 Kan David nan Sadok ey "Heballi ibbangngad yu eya Kaban di bebley.
Hedin nanengtun kaum-amleng hi APU DIOS ni hi-gak ey ibbangngad tuwak
ali et ang-angen ku eya Kaban niya etan Tabernacle e baley tu.
26 Nem hedin eleg um-amleng ni hi-gak, ngenamung tun pinhed tun
pehding ni hi-gak."
27 Entanni ey kan David nan Sadok ey "Heninnuy hu planuh ku,
pambangngad kayun Abiathar di bebley, nem ang-ang mu et endi mu
ippahding ni hipan umhulun ni guluh. Ikuyug mu hi Ahimaas e u-ungngam
ni hi Jonathan e u-ungngan Abiathar.
28 Manhehged kami etan di kapan-agwasid wangwang di eleg mebebleyi
ma-lat hegeden ku hipan pinhed mun peamtan hi-gak."
29 Et mambangngad di Sadok nan Abiathar di Jerusalem et manha-ad
idadman e intabin da etan Kaban Apu Dios.
30 Intuluy di David niyadda edum tun nanglaw e nampatyed idad Duntug
e Olibah e ida kamenglaw ey kamannengngih. Nanhukyung niya eleg
mampatut ni pengippeang-ang tu e kaumlelemyung. Anin ida edum tun
neikuyug ni hi-gatu et nanhukyung ida niya ida dama kamannengngih.
31 Dingngel David e nei-dum hi Ahithopel nan hi Absalom ey kantud dasal
tuy "APU DIOS, pambalin mu anhan ni endi silbin ittugun Ahithopel."
32 Dimmateng di David etan di tuktuk ni duntug ni wada kapan-appisi
ey dinammun Hushai e Arkite e nebi-ki balwasi tu ey nedep-ulan hu ulu
tu.
33 Kan David ni hi-gatuy "Hedin mekillaw kan hi-gak man endi damengu
hu ibbaddang mun hi-gak.
34 Nem wada ibbaddang mun hi-gak hedin mambangngad kad Jerusalem
et kammun Absalom ey 'Mansilbi-ak ni hi-gam, apu patul, heni lan
nansilbiak nan amam.' Et ya pehding mu ey entan tu iunnud di hipan
ittugun Ahithopel.
35 Yaggud immen idadman di Sadok nan Abiathar ni memaddang ni hi-
gam. Ey ya pehding mu ey ehel mun hi-gadan emin hu dedngelen mud
baley ni patul.
36 Ey wadadda damadman di Ahimaas e u-ungngan Sadok nan Jonathan
e u-ungngan Abiathar. Hi-gada hu itu-dak mun mengippeamtan hi-gak ni
hipan mu idaddatteng."
37 Inu-unnud Hushai humman ni inhel David et mambangngad di
Jerusalem ey yan nunman dama kapenettengid Absalom niyadda tuu tu.

16

Ya nemaddangan Siba nan David

1 Yan ima-allaw di David e linabhan da etan tuktuk ni duntug ey
dinammu da etan bega-en Mepiboset e hi Siba. Wadadda kebayyun
impangkalga tun dewanggatut ni sinapay, ya hanggatut ni napkel ni raisin,
ya hanggatut ni napkel ni figs niya meinnum.
2 Kan David ni hi-gatuy "Nem kele mudda in-ali huttan, hipa pengip-
pahdingan muddan nuntan?"
Hinumang Siba ey kantuy "In-alik eyadda kebayyun pantakkayan ni
pamilyah mu. Ey yadda eya kennen niya meinnum, ey kennen yu niya
innumen yuddan tuum hedin meettu kayu eyad eleg mebebleyi."
3 Kan pay David nan Siba ey "Attu hi Mepiboset, e inap-apun Saul e kan
bega-en lan hi-gam ey?" Kan Siba ey "Immen di Jerusalem tep ya wadad

nemnem tu ey mambangngad ni hi-gatu hu nan-ap-apuan lan eman nan
hi Saul e apu tu."
4 Kan David ey "Hedin makulug huttan, iddawat ku tep ni hi-gam emin
hu puyek nan Mepiboset."
Kan Siba ey "Apu patul, et-eteng hu salamat kun hi-gam. Mansilbi-ak ni
hi-gam et ippahding ku hu mengippeamleng ni hi-gam."

Ya nengahingan Simei nan David

5 Tagan di David elaw et dumteng idad Bahurim ey wada etan hi Simei e
u-ungngan Gera e wada neiegian tu lan eman nan hi Saul. Dinammu tud
David et tagan tu ehel ni lawah ni hi-gatu.
6 Nangkepil tun batu hi David niyadda opisyal tu, anin ni wadadda
guwalyan David.
7 Kan Simei ey "Pampenga-allaw ka e David tep mapetey ka niya lawah
kan tuu!
8 Imbaleh law Apu Dios ni hi-gam hu nemiliwan mun nan-ap-apuan
Saul niya nemateyan mun hi-gatu niyadda pamilyah tu. Et deh law e
impebeltan tun u-ungngam e hi Absalom hu muka pan-ap-apui. Huttan
hu lebbeng tun kastigum."
9 Immehel hi Abishai e u-ungngan Seruiah et kantuy "Apu patul, kele
hanniman hu kapan-e-ehhel eman ni tuun heni ahhun endi silbitu. Imay
et nak kedi putulen hu ulu tu et ang-angen ku numan hedin man-e-ehhel
pay!"
10 Nem immehel hi David et kantun Abishai et hi agi tu hi Joab ey "Bekken
ni henin nuntan hu pehding. Tep hedin humman hu in-abulut Apu Dios
e ihhapitan da-ak ni lawah, kaw hipa-ak ni mengibbeggan hi-gatu hedin
hipa gaputun tu penghelan nunman."
11 Ey kantu damad Abishai et yadda emin ni opisyal tu ey "Ya etan
u-ungngak mismuh ey ihik da-ak ni petteyen, et kaw kayu kametnga e
huyyan tuu e helag Benjamin ey hanniman ehel tun hi-gak? Diman, tep hi
Apu Dios na-mu nengiabulut ni hanniman pehding tun hi-gak.
12 Ilah tu et anhan ey pambalin Apu Dios ni bendisyon tun hi-gak eyadda
lawah ni ehel tun hi-gak."
13 Kamenglaw lad David ey kameiunnuunnud hi Simei ey tagan tu ehel
ni lawah nan David ey tuka pankepilan batu niya kumpulmih ni lugit.
14 Dimmateng di David di Jordan ey nea-atudda et man-iyyatuddadman.
15 Hedin hi Absalom niyadda tuu tu ey dimmateng idad Jerusalem e
neikuyug ni hi-gatu hi Ahithopel.
16 An dinammun Hushai e Arkite e nehammad ni gayyum David et
kantun hi-gatuy "Mannenneng kan mampatul!"
17 Kan Absalom ni hi-gatuy "Kaw hannitan hu pengippeang-ang mun
impeminhed mun gayyum mu e hi David? Gullat nekilaw kan hi-gatu!"
18 Hinumang Hushai et kantuy "Eggak makilaw ni hi-gatu tep ya
pansilbian ku ey ya etan pinutuk Apu Dios niya pinutuk idan helag Israel
ni mampatul.
19 Hakey pay ey nansilbi-ak lan eman ni nampatulan tu, et humman hu
mansilbi-ak dama law ni hi-gam."
20 Entanni ey kan Absalom nan Ahithopel ey "Deh e wada itsu law di
deya, hipa hu muka nemnemneman kayyaggud ni pehding ku?"
21 Kan Ahithopel ni hi-gatu ey "Mudda iulig etan ida biin imbilang amam
ni ahwatun hini-yan tu eyad baley tu et pangiang-angan idan emin ni helag
Israel e imbilang dakan buhul tu ma-lat madinel idan mei-dum ni hi-gam."

22 Inebulut Absalom humman ni intugun Ahithopel et mampekapyan
hukyawwid ta-pew ni atep etan ni baley ametu et peang-ang-ang tuddan
katuutuud Israel hu nengi-uligan tuddan nunman ni bibi-i.
23 Kapekatbalan Absalom hu kaittugun Ahithopel e heni makulug ni
nalpun Apu Dios. Hanniman la daman ametu hi David e tu dama
katetebbala kaittugun Ahithopel.

17

Ya nenaulan Hushai nan hi Absalom

1 Entanni ey kan mewan Ahithopel nan Absalom ey "Ettu et pumili-ak
ni hampulut dewwan libun sindalu et unuden middan nunyan hileng di
amam ey?
2 Mi gubbaten idan nunyan neka-atudda niya nekaddismayah et nanna-
ud ni um-ehyak ida tuu tu tep ya takut da. Hi-gatun ebuh hu petteyen
ku,
3 nem yadda tuu tu ey ibbangngad kuddan hi-gam."
4 Huyyan ninemnem Ahithopel ni pehding tu ey kaebbulutad Absalom
niyadda etan kamengipappangngulun helag Israel.
5 Nem entanni ey kan Absalom ey "Yu ayagi hi Hushai ma-lat dengelen
tayu hedin hipa dama ittugun tu."
6 Immali hi Hushai et kan Absalom ni hi-gatuy "Heninnuy hu kan
Ahithopel ni pehding, nem hipa dedan dama muka pannemnem? U-
unnuden tayu winu eleg? Hedin eleg, ehel mu hedin hipa pehding tayu?"
7 Immehel hi Hushai ey kantuy "Huttan ni intugun Ahithopel ey beken
ni kayyaggud ni tayu u-unnuden ni nunya.
8 Inamtam e hi amam niyadda sindalu tu ey nelaing idan mekiggubbat,
niya anggetakkut ida e henidda etan ni bear ni imbesik da impah tu. Hakey
pay ey in-a-ammaan tun mekiggubbat niya eleg meie-eddum idan sindalu
tu hedin hileng.
9 Ey amtak et immen e inhammad tun nantalu law di leyang winu yad
edum ni tuka pantellui. Hedin kantu et gubbaten amam ida sindalum ey
anin hipa humman ni mengngel et panna-ud dan meapput ida sindalum.
10 Et humman hu anin idan etan ni ketultuledan ni sindalum et umtakut
ide law tep emin tuud Israel ey amta da e nelaing hi amam ni mekiggubbat
niya netuled ni peteg ida tuu tu.
11 Et humman hu ya ittugun ku ey heballi amung mudda emin tuudya
Israel meippalpud Dan ingganah di Beersheba, ma-lat daddakkel ida tuum
ni mekiggubbat e henin kadinakkel ni pantal di gilig ni baybay e eleg
mebillang. Ey kayyaggud hedin hi-gam kumaddan hu mengippengngulun
hi-gadan mengunnud nan amam.
12 Tayu gubbaten hi amam anin ni attu kad-an tu, et pateyen tayuddan
emin et endi metdaan.
13 Anin ni kantu et an meihhikkug hi amam hi David di hakey ni bebley,
ey emin itsun tuudya Israel ey tayu bahbahen hu luhud nunman ni bebley."
14 Kan Absalom niyadda tuud Israel "Kayyaggud humman ni intugun
Hushai nem ya intugun Ahithopel." Humman hu ninemnem da tep eleg
pinhed Apu Dios ni meu-unnud etan neiptek ni intugun Ahithopel ma-lat
kebahbahan nan Absalom, ey humman et hu kayyaggud ni planuh.
15 Limmaw hi Hushai et tu ehelen ida etan ni dewwan padi e di Sadok
nan Abiathar hu intugun tun Absalom niyadda tuud Israel et ya intugun
daman Ahithopel.

16 Inhel tu pay ni hi-gada e pepu-ut dan umlaw ma-lat da ehelen nan
David hu meippanggep ni nunman et eleg ida mandeyan nunman ni hileng
di diman di kapan-agwasid Wangwang e Jordan. Mahapul ni man-agwat
ida et mampalaw ida etan di eleg mebebleyi tep hedin eleg ida umlaw man
mettey idan emin, anin idan tuu tu.
17 Hi Jonathan et hi Ahimaas ey nanhahha-ad idad En Rogel di a-allaw ni
Jerusalem tep eleg da pinhed ni wada menang-ang ni hi-gadad Jerusalem.
Ya impahding da ey daka beggaa etan biin bega-en ni menghel ni hi-gadan
kamekapkapya ey han da dama an inhel nan David.
18 Nem entanni ey wada etan kamenikken ni lakin nenang-ang ni hi-
gada et tu idaddatteng nan Absalom. Neala law et bumsik di Ahimaas nan
Jonathan di Bahurim et lumaw idad etan di baley ni hakey ni tuudman ni
wada bubun di dallin etan ni baley tu et yadman pantaluan da.
19 Immala etan biin ahwa etan ni kan baley ni nanhukbung tun
nunman ni hibuy et panha-peyan tun pagey ma-lat endi mengamta e wada
nantaludman.
20 Entanni ey wadadda immalin tuun Absalom etan di baley et mahma-
han da hedin wada inang-ang tud Jonathan nan Ahimaas. Ey inhel etan
kan baley e limmaw idan inagwat da etan wangwang. Et an panhamaken
idan nunman ni tuun Absalom nem endidda et mambangngad idad
Jerusalem.
21 Neukat idelaw di Jonathan nan Ahimaas etan di nantaluan da
et manglaw ida e nampalaw idad kad-an David. Et kandan hi-gatuy
“Pandaddan kayu kuma et man-agwat itsu eyad Wangwang e Jordan ni
nunyan hileng.” Inhel da pay ni hi-gatu e mengunnud alid Absalom et
petteyen dadda tep humman hu intugun Ahithopel ni hi-gatu.
22 Inu-unnud David humman ni inhel da et man-agwat emin tuu tud
wangwang ni nunman ni hileng et kamangkewa-wan newa-waan tu ey
wadaddad ba-hil ni wangwang.
23 Hedin hi Ahithopel, man nebaingan ni peteg tep eleg u-unnuden
Absalom hu intugun tu et mantakkay di kebayyu tu et mambangngad di
bebley tud Gilo. Inyayyaggud tun emin hu hipan wadad baley tu et itugun
tun emin hu hipan pinhed tun meippahding et han lumaw ni nanta-yun
et matey. Et ikulung dad neikulungan idan aammed tu.
24 Yan dintengan di David di Mahanaim ey yan nunman dama nan-
agwatan di Absalom etan Wangwang e Jordan ni daka pampengunnudid
ametu.
25 Hi Absalom ey inhullul tun Joab ni man-ap-apun sindalu tu hi Amasa,
e u-ungngan Jetsel e helag Ismael. Hi Abigail, e u-ungngan Nahas hi inetu.
Hi Nahas ey han-agiddan Seruia, e inan Joab.
26 Impanguluddan Absalom hu sindalu tud Gilead et yadman hu
nangkampuan da.
27 Yan dintengan di David di Mahanaim ey an dinammud Sobi, e u-
ungngan Nahas di Rabbah di Ammon, hi Makir, e u-ungngan Ammiel di
Lo Debar, et hi Barsillay di Rogelim di Gilead.
28-29 In-alyan dad David niyadda tuu tun abek, wangal, banga, duyun
mahukung, begah, alinah, pukdu, keldih, ya hinanglag ni begah, putsukan,
gatas, cheese niya kalnero, tep inamta da e neka-atudda, neupadda niya
na-wew ida.

18

Ya neteyyan nan Absalom

1 Inemung David idan emin hu sindalu tu et genedwaen tuddan hanlilibu
niya hanggagatut ey ya hanlibu niya hanggatut man wada ap-apu da.
2 Impantelu tuddan ginenedwa et ya ap-apun hakey ni grupuh ey hi Joab,
hi Abishai di hakey ni grupu et hi Ittay e tuud Gath hu ap-apud hakey ni
grupuh. Kan David ni hi-gada ey "Itsu mekiggubbat ni emin."
3 Nem kandan hi-gatuy "Eleg, anin ni entan pakilaw mun hi-gami, tep hi-
gam mannuman hu ilillingitan idan buhul tayun petteyen tep nebalol ka.
Ya balol mu ey hampulun libun sindalu. Et humman hu, anin ni umbebsik
kami winu petteyen da kagedwah ni hi-gami et endi bilang tuddan buhul
tayu. Kayyaggud anhan law hedin manha-ad ka et ya baddang hu peellim
ni hi-gami."
4 Inebulut David et eleg makilaw idan sindalu tu. Et immen di heggeppan
ni bebley e kaman-eh-ehneng ey immeladda sindalu tun negenedwan
hanlilibu niya hanggagatut.
5 Hi David ey in-olden tud Joab, hi Abishai et hi Ittay e kantuy "Ang-ang
yu anhan et eleg yu pateyen etan u-ungngak e hi Absalom." Emin ida etan
sindalu ey dingngel da humman ni in-olden David idan ap-apun sindalu
tu.
6 Limmaw ida humman ni sindalun David et manggugubat idaddan
edum dan helag Israel ni sindalun Absalom di muyung di Epraim.
7 Entanni ey inapput idan sindalun David hu sindalun Absalom e pintey
da dewampulun libu.
8 Neihinap humman ni gubat etan idad bebley di Israel ey daddakkel
ida anhan law hu sindalun nangketey di muyung nem ya nangketey di
mismuh ni nanggugubatan da.
9 Yan nunman ni daka panggugubasi ey dinteng Absalom hu edum ni
sindalun ametu et kamemsik e nantakkay di kebayyu tu, nem neiha-but
hu ulu tud pangan keyew et kamanta-ta-yun ey bimmesik la hu kebayyu
tu.
10 Wada hakey ni sindalun David ni nenang-ang et tu ehelen nan Joab.
Kantuy "Immen hi Absalom e nanta-yun etan di keyew."
11 Et kan Joab etan ni sindalu ey "Nem tamey eleg mu pateyen? Gullat
et, iddawtan dakan hampulun palatah niya peta-gey ku saad mu niya
iddawtan dakan ballikid ni opisyal."
12 Nem kan nunman ni sindalu ey "Anin na-mun piga libun pihhuh hu
iddawat mun hi-gak, et eleg mabalin ni nak petteyen hu u-ungngan patul.
Dingngel ku inhel nan David ni hi-gam, hi Abishai et hi Ittay e kantuy
'Ang-ang yu anhan et eleg yu pateyen etan u-ungngak e hi Absalom.'
13 Gullat ni eggak u-unnuden hu inhel tu et pintey ku etan u-ungnga tu,
et nanna-ud ni amtaen tu, tep hedin hi-gatu man tuka amtaan emin hu
hipan kamekapkapya, niya amtak et eleg muwak i-ehneng."
14 Ey kan Joab ey "Hipa huttan ni muka pan-e-hela?" Ey inla tu tellun
pahul tu et tu ginyangen hi Absalom e nanengtun kamanta-ta-yun etan di
keyew ey neiptek di pagew tu.
15 Entanni ey immalidda hampulun sindalun Joab et pan-in-giginyangan
da dama hi Absalom et matey.
16 Et mantangguyup hi Joab ma-lat masiked hu gubat. Et isiked ida law
ni sindalu tun memdug idan sindalun Absalom, e edum dan helag Israel.
17 Lina-huh da annel Absalom et da ibbeng etan di edallem ni neku-kuan
diman muyung et ta-bunan dan dakel ni batu. Et mamsik ida sindalun
Absalom di nampambebleyan da.

18 Yan ketaggun Absalom ey wada impekapya tu etan di nedeklan
ni Puyek ni Patul ni batun tukud e netudekan ni ngadan tu ma-lat
penginemnemneman dan hi-gatu tep endi lakin u-ungnga tun memeltan ni
ngadan tu. Nginedanan tun Batun Absalom humman et ingganah nunya
ey nanengtu humman ni penginemnemneman dan hi-gatu.
19 Kan Ahimaas e u-ungngan Sadok ey "Imay et nak peamtan patul
huyyan kayyaggud ni neipahding e inhewang APU DIOS di buhul tu."
20 Nem kan Joab ni hi-gatuy "Entan elaw! Endi mu e-helen ni kayyaggud
ni hi-gatun nunya tep netey hu u-ungnga tu. Han dakalli baalan edum ni
aggew nem beken ni nunya."
21 Inaygan kumedek Joab etan bega-en tun Kushite et kantun hi-gatuy
"Elaw kad kad-an David e patul et mu ehelen ni hi-gatu hu inang-ang mun
neipahding deya." Nanyuung nan Joab humman ni bega-en et besiken tun
limmaw di kad-an David.
22 Hi Ahimaas ey tuka ippilit ni i-abulut Joab ni umlaw. Kantuy "Anin ni
hipa humman ni meippahding ni hi-gak et umlawwak et nak dama peamta
hu neipahding."
Kan Joab ni hi-gatuy "Nem kele anhan pinhed mun peteg ni umlaw?
Endi metlaing silbitu tep endi mu gun-uden."
23 Ey kan Ahimaas ey "Anin, pinhed kun umlaw."
Lektattuy in-abulut Joab. Limmaw hi Ahimaas e nalhet hu nengidlanan
tu et mamengulun dimmateng nem ya etan Kushite.
24 Hi David ey kamanyuyyuddung di nambattanan etan ni dewwan eheb
ni heggeppan etan di bebley. Ya etan hakey ni guwalya ey limmaw di atep
etan ni eheb et kaman-ang-ang-ang ey inang-ang tu etan tuu e kamemsik
ni iyyalli etan di bebley.
25 Intekuk tun David humman ni inang-ang tu ey kan David ey "Hedin
hakey tu man nanna-ud ni kayyaggud hu i-ali tun an peamta." Ey
kamenetteng humman ni tuun iyyalli.
26 Entanni ey inang-ang mewan etan ni guwalya hu hakey pay ni tuun
kamemsik daman iyyalli. Intekuk etan ni guwalya etan ni kamampaptek
di heggeppan e kantuy "Ang-ang mu kedi, iyyalli mewan hu hakey."
Hinumang nan David e patul e kantuy "Kayyaggud dama hu i-ali tun
peamta."
27 Kan etan ni guwalya ey "Tam heni hi Ahimaas eman nemangulu tep
ya tuka pemsik." Kan David e patul ey "Kayyaggud ni tuu hi Ahimaas et
amtak e kayyaggud hu i-ali tun peamta."
28 Dimmateng hi Ahimaas ey inapnga tu hi David ey nanyuung ni
panlispituh tun hi-gatu. Et kantuy "Kayyaggud hu neipahding. Tep
binaddangan dakan AP-APU e Dios mu et apputen mudda buhul mun
kamangngenghay ni hi-gam e apu patul."
29 Kan David e patul nan Ahimaas ey "Hipa inna-nun u-ungngak e hi
Absalom, kaw kayyaggud, endi neipahding ni hi-gatun lawah?"
Himmumang hi Ahimaas et kantuy "Eggak amta hedin hipa hu neipahd-
ing nan Absalom. Nem yan eman ni inggahan kullin nengitu-dakan tuwak
Joab ni ellian kudya ey wada kakeammuammungiddan tuu nem eggak
amta hedin hipa humman."
30 Kan David ni hi-gatu ey "Ehneng ka nidya." Et umehneng ni hi
Ahimaas.
31 Dimmateng etan Kushite ey kantuy "Apu patul, kayyaggud hu in-alik
ni peamtan hi-gam, tep binaddangan dakan APU DIOS et apputen muddan
emin buhul mun kamangngenghay ni hi-gam."

32 Kan mewan David ni hi-gatuy “Inna-nu etan ni u-ungngak e hi
Absalom, kaw kayyaggud, endi lawah ni neipahding ni hi-gatu?”
Hinumang ni nunman ni bega-en e kantuy “Kayyaggud et hedin ya etan
neipahding ni u-ungngam ey meippahding daman emin idan buhul mun
kamangngenghay ni hi-gam!”
33 Dingngel tu humman ey nemahhig lemyung tu ey kamantet-ul ni
immelad kuwaltuh di ahpat ni eheb e kantuy “Ayyuh ka e u-ungngak
Absalom! Heballi hi-gak hu netey et beken ni hi-gam e u-ungngak Absalom
hu netey!”

19

Ya nekapkapyan negibbuhan ni gubat

1 Entanni ey dingngel Joab e kaumlelemyung niya kaumnanginangih hi
David tep ya neteyyan ni u-ungnga tu e hi Absalom.
2 Dingngel ida daman sindalun David e kaumlelemyung ey na-kal hu
amleng dan nengapputan dan nunman ni aggew.
3 Et humman hu, ida kaum-eneeneng e henidda nebaingan ni sindalun
bimmesik di gubat.
4 Kau-upupan David e patul hu angah tu ey tagan tu nangih ey tuka
penidpidwaan ittetkuk hu: “Ayyuh ka e u-ungngak Absalom! Absalom e
u-ungngak!”
5 Limmaw hi Joab di baley David e patul et kantuy “Yan nunya ey bineing
dakemin emin ni sindalum. Kele inhewang daka, yadda u-ungngam et
yadda ahwam anin idan biin imbilang mun ahwam ey henin nunya muka
peang-ang-ang e heni wada lawah ni impahding mi?
6 Tam e-etteng na-mu tep hu impeminhed mudda etan ni tuun anggebe-
hel daka niya anggebe-hel mudda etan et-eteng impeminhed dan hi-gam.
Muka peang-ang e endi silbi middan opisyal mu niya sindalum. Gullat tep
ni mategu Absalom ey netey kamin emin, et man-am-amleng ka.
7 Ettu et lumaw ka kuma et mu hudhuden idan tuum ma-lat maweda
dinel dan hi-gam. Tep issapatah kud ngadan Apu Dios e hedin eleg mu
ippahding huyyan inhel ku ey mampenglaw idan emin et endin hekey hu
metdaan ni sindalum ni kabbuhan tep pan-inhihi-yanan daka. Et humman
ali hu nema-man peteg ni meippahding ni hi-gam di biyag mu.”
8 Inu-unnud David hu intugun Joab et lumaw et an yumudung etan
di heggeppan etan ni bebley. Dingngel idan sindalu tu et umlidda et
maemung idad kad-an tu. Hedin yadda etan neapput ni sindalun Absalom,
man namsik idad nampambebleyan dad Israel.
9 Emin di Israel ey ida kamanhuhubeg hu tuu e kanday “Hi David numan
e patul tayu hu nengihwang ni hi-gatsud emin di buhul tayu. Ey hi-gatu
hu nengihwang ni hi-gatsud buhul tayun iPilistia, nem ay umhulun hu
u-ungnga tun hi Absalom ey bimmesik et hi-yanen tu bebley tayu.
10 Nem endi law patul tayu tep pintey dad gubat hi Absalom e pinutuk
tayun mampatul. Et humman hu, ettu et nemnemen tayu hu mabalin ni
pehding tayu ma-lat ibangngad tayu hi David ni mampatul ni hi-gatsu ey?”
11 Dingngel David humman ni kae-e-heladdan edum tun helag Israel
et itu-dak tud Judah di Sadok nan Abiathar ma-lat ida makihummangan
idan aap-apudman et ehelen dan hi-gada e kanday “Huyya hu kan David:
‘Nandaddan ida aap-apud edum yun helag Israel ni mengibbangngad ni
hi-gak ni mampatul ni hi-gayu. Inna-nu daman hi-gayu, kele hi-gayu
manggillig ni mengibangngad ni hi-gak ni mampatul?

12 Kele han-aaggi itsu ey henin nuntan kayu e hi-gayu manggillig ni
mengibbangngad ni hi-gak ni mampatul.' "
13 Huyya dama e-helen kun Amasa: "Hi-gam Amasa ey agi daka et
humman hu hi-gam hu puttuken kun pan-ap-apuddan sindaluk et beken
hi Joab. Nem hedin eggak ippahding huyyan inhel kun hi-gam anin ni
petteyen tuwak Apu Dios."
14 Ey emin ida tuud Judah ey pinhed dan hi David hu pampatul da,
et menu-dak idan an mengippeamtan hi-gatu niyadda opisyal tu ma-lat
umenamut idad Jerusalem.
15 Iyyallid David e wadaddad Jordan ey immalidda tuud Judah ni
an menammun hi-gatu ma-lat kadwaan daddan man-agwat etan di
wangwang.
16 Immali dama hi Simei e iBahurim e u-ungngan Gerah e helag Benjamin
et papuut tun nekilaw idan iJudah ni an menammun David.
17 Limmaw ni hanlibuh hu edum tun helag Benjamin. Anin hi Siba e
bega-en lan eman nan hi Saul, niyadda hampulut liman u-ungnga tun
lalakki niya dewampulun bega-en tu ey limmaw ida daman nekiapngan
David.
18 Limmaw idan memaddang nan David niyadda pamilyah tu niyadda
tuu tun man-agwat etan di wangwang ey impahding da hipan pinhed tun
pengunnun hi-gada.

Ya nengipeang-angan David ni binabbal tun Simei

Yan nan-agwatan da ey immali hi Simei et manyuung di hinanggan
David.
19 Kantun David ey "Apu patul, liwwan mudda anhan etan lawah ni
impahding ku eman ni neni-yanan mun Jerusalem.
20 Nakka ebbulutan nambahullak ni hi-gam, et humman hu, nebukullak
nem yadda edum ni menammun hi-gam et apngaen daka."
21 Immehel hi Abishai e u-ungngan Seruiah ey kantuy "Lebbeng tun
mettey hi Simei, lallawah hu in-inhel tu eyan pinutuk APU DIOS ni
mampatul."
22 Nem hinumang David et kantuddad Abishai nan Joab ey "Nehalman
kayu anhan tu-wangu! Eggak pinhed hu hannitan. Endi tayu pepettey tep
man-am-amleng itsun nunya tep hi-gak hu patul mewan di emin di deya
Israel."
23 Insapatah David nan Simei e kantuy "Entan kakaguh mu e Simei tep
eleg daka petteya."

Ya nengipeang-angan David ni binabbal tun Mepiboset

24 Entanni ey immali hi Mepiboset, e inap-apun eman lan nan hi Saul, et
tu dammuen dama hi David. Eleg tu ipaptek hu annel tu neipalpu eman ni
neni-yanan David ni Jerusalem. Eleg tu ulahan heli tu, ey eleg tun hekey
ibalbalbal hu balwasi tu niya eleg tu kep-uhan iming tu.
25 Kan David ni hi-gatu ey "Kele eleg ka makilaw ni hi-gak?"
26 Hinumang Mepiboset e kantuy "Heninnuy neipahding, apu patul:
Inamtam e nepi-dayyak katteg ngu, et humman hu, kangku anhan nan
Siba e bega-en ku ey iddaddan tu kebayyun pantakkayan ku nem eleg tu
u-unnuden.
27 Ey itek kaya inhel tun hi-gam e kantuy eggak pinhed ni mekillaw.
Nem inamtak e inamtam hu kakulugan tu tep heni ka anghel APU DIOS. Et
humman hu, ipahding mu inamtam ni neiptek.

28 Emin kamiddan aaggik niyadda pamilyah ku ey lebbeng tun pepettey
dakemin hi-gam, apu patul. Nem ya anhan law impahding mu ey ineyagan
muwak et ehelen mu e mekikkannak di baley mun kewa-wa-wa. Ey
ya kakulugan tu ey beken ni lebbeng kun mambegga pay ni hi-gam ni
panyaggudan ku."
29 Kan David ni hi-gatuy "Anin. Ya ninemnem kun pehding ey pan-
ingngeh yun Siba ni panggedwaan etan puyek ni indawat kun hi-gatu."
30 Nem kan Mepiboset ey "Anin ni idwat mun emin nan Siba. Tep ya ngu
nakka pan-amlengin ebuh ey kayyaggud et nambangngad ka, e apu patul,
ey endi lawah ni neipahding ni hi-gam."

Ya nengipeang-angan David ni binabbal tun Barsillai

31 Entanni ey immali dama hi Barsillai e iGilead e nalpud Rogelim ni
mengapnga niya memaddang nan David ni man-agwat etan di Wangwang
e Jordan.
32 Nea-amma law hi Barsillai e newalu toon tu. Kedangyan hi Barsillai
et hi-gatu nengipaptek ni mahapul di David niyadda tuu tu, henin kennen
eman ni nanha-adan dad Mahanaim
33 Kan David ni hi-gatu ey "Pakilaw kan hi-gak di Jerusalem et hi-gak hu
ngenamung ni mengippaptek ni hi-gam."
34 Nem kan Barsillai ey "Anin ew ni eggak mekillaw e apu patul tep nea-
amma-ak damengu law.
35 Newalu toon ku ey nak ida law kahiggai hu hipan pan-am-amlengan,
beken heni law eman ni kekat-aguk. Anin ni ya kennen niya meinnum
et heni kulang law hu heng-ew tu hu nakka penamtam. Ey anin idan
hipan a-appeh et eggak law hengnguda. Ey mangkeie-edummak kumedek
ni panliggatan mu.
36 Eleg mahapul ni mu ippahding humman ni hi-gak. Ya pinhed kun
ebuh ey meki-agwattak ni hi-gam di wangwang.
37 Ey nambangngaddak ngud bebley mi et yadman hu ketteyyan ku et
maikulungngak di kulung idan aammed ku. Ya ew eya u-ungngak e hi
Kimham hu ikuyug mu et mansilbin hi-gam et ngenamung kan iddawat
mun hi-gatu."
38 Ey kan David ey "Kayyaggud tep! Mekillaw hi Kimham ni hi-gak ma-
lat ipahding ku niya ma-lat idwat kun emin hu pinhed mun panyaggudan
tu niya panyaggudam."
39 Nan-agwat di David niyadda tutu-u, anin hi Barsillai et akwalen tu hi
Barsillai ey binendisyonan tu et han umenamut hi Barsillai.
40 Entanni ey limmaw di David di Gilgal e ingkuyug tu hi Kimham, yadda
sindalun helag Judah niyadda kagedwah ni edum dan helag Israel ni neki-
agwat ni hi-gadad Wangwang e Jordan.
41 Entanni ey ida kamanlillih hu edum ni helag Israel e kandan David ey
"Kele ebuh ida iJudah ni wada kelebbengan tun immalin bimmaddang ni
hi-gam, yadda pamilyah mu niyadda tuum ni nan-agwat di wangwang?"
42 Hinumang idan iJudah e kanday "Lebbeng dedan tep hi Judah tu-
wa anhan hu nahlagan daman nan David e patul. Et humman hu entan
bunget yu gapun nuntan. Eleg kami mambagan tangdan mi ey eleg kami
mambagan kennen winu hipan iddawat ni patul ni hi-gami."
43 Hinumang idan nunman ni edum dan helag Israel et kanday "Em, nem
daddakkel kami nem hi-gayun helag Judah tep hampulu kamin pewen ni
nahlag nan Israel. Et humman hu, hi-gami kumaddan hu wada lebbeng
tun an mengikkuyyug nan David e patul! Ey kele eleg dakemi ayagan?

Hakey pay, ey hi-gami nemangulun nannemnem ni pambangngad tayun mampatul mewan hi David ni hi-gatsu." Tagan dan ida kamanhuhubeg ey kapambinungnget ida law ni helag Judah ni um-ehel.

20

Ya eleg pangebulutan Seba nan hi David

1 Wada etan kabbubunget e hi Seba e u-ungngam Bikri e helag Benjamin. Nantangguyup ey simmekuk e kantuy "Hi-gayuddan helag Israel, anemut itsu kuma! Hipa pengapyaan tayun David, beken ni hi-gatu hu patul tayu!"
2 Inu-unnud idan helag Israel hi Seba et hi-yanen da hi David et ebuh ida law etan helag Judah ni neikuyug nan David meippalpud Jordan ingganah di Jerusalem.
3 Yan eman ni nambangngad law di David di Jersalem ey in-olden tun appilen dadda etan hampulun imbilang tun ahwa tun nanha-ad ni mengippaptek ni baley tu et peguwalya tuddan sindalu tu. Impaptek David ni emin hu mahapul da nem eleg tudda law iulig et henidda nebalu, ey neipukung ida ingganah ni mettey ida.
4 In-olden David nan Amasa e kantuy "Lakkay et mudda amungen hu tuud Judah et umli kayullin emin di deyan katlun aggew."
5 Limmaw hi Amasa ni an mengeyyag ni hi-gada nem nebabbayyag ni nambangngad e eleg tu u-unnuden etan tellun aggew ni in-olden David.
6 Kan David nan Abishai ey "E-etteng ni guluh hu kaiddawat nan Seba nem hi Absalom. Et humman hu pandaddan ka et ikuyug mudda edum ni sindaluk et unuden yu tep entanni ey umbesik di etata-gey tuping tun bebley et neligat ni dedpapen."
7 Et ipengulun Abishai ida sindalun Joab, yadda guwalyan patul niyadda etan edum ni sindalu e immegah idad Jerusalem ma-lat unuden da hi Seba.
8 Yan wadadda etan di et-eteng ni batud Gibeon ey nandammuddan Amasa. Nambalwasi hi Joab ni balwasin sindalu ey wada in-asip tun hinallung e inuknut ni willi tun tu penammuan nan Amasa.
9 Kan Joab nan Amasa ey "Kayyaggud et iyyadya ka e agik, Amasa" ey indapan wannan tud iming nan Amasa ni pengapnga tu.
10 Eleg ang-angen Amasa etan hinallung ni singnged Joab di willi tu. Intewik Joab di egeh Amasa et maibu-bu egeh tu niya kinan tu. Neminhakkey ni netey hi Amasa et eleg mahapul ni pidwaen tun tetwiken. Hini-yan dan han-agin Abishai hi Amasa e intuplak tu kuheyaw tu et ituluy dan mengunnud nan Seba.
11 Ya etan hakey ni sindalun Joab ey singkukan tudda tuun Amasa e kantuy "Hedin hi David hu pinhed yun pampatul yu ey hi Joab hu pan-apu yu, man ikeyuy et mei-dum kayun Joab."
12 Ya etan annel Amasa ey neigawwad keltad ey kaang-ang-angan nunman ni sindalun Joab e kakeammu-amungiddan tuun kamelebbah. Et iguyud tud a-allaw tu et hephepan tun luput.
13 Na-kal law etan annel Amasa etan di keltad ey neiunud idan emin nan Joab etan sindalun an mempap nan Seba.
14 Linabhan di Seba hu nampambebleyan idan helag Israel et dumteng idad Abel Bet Maakah et manha-ad idadman. Yadda etan edum tun helag Bikli ey neamung ida et maiunnud idan hi-gatudman.
15 Entanni ey dingngel idan sindalun Joab e wadad Seba etan di bebley et liktuben da humman ni bebley. Nanta-bunan dan puyek etan hengeg idan

luhud ma-lat matebeb et wada dellanen da ey kapangku-kuddan edum hu
henged ni pangil idan nunman ni luhud ma-lat metu-li.
16 Wadadman hu nelaing niya nekannemneman ni biin tuka pan-
tetkukidda tuun Joab.
17 Limmaw hi Joab ey kan etan ni bii ey "Kaw hi-gam hi Joab?"
Hinumang Joab et kantuy "Em, hi-gak hi Joab!"
18 Kan etan ni bii ey "Dengel mu eya e-helen ku." Kan Joab ey "Em!"
Kan nunman ni bii ey "Wada etan kanda lan nunman e hedin wada yuka
panhahallai, lakkayuy di Abel et yu dengelen hu ittugun da. Ey makulug
ni humman daka pehding da.
19 Hi-gamin tuudya ey kayyaggud kami ngu niya melinggep kami et eleg
mi pinhed ni mekiggubbat. Ey kayyaggud hu mi kapekiddagyumiddan
edum tayun helag Israel. Ey kele hipa hu gaputun yu pemahbahan eyan
bebley mi? Kaw pinhed yun bahbahen hu bebley Apu Dios?"
20 Himmumang hi Joab ey kantuy "Bekken huttan ni wadad nemnem
min gaputun mi inlian di deya. Eleg kami umlidyan memahbah ni bebley
yu niya memettey ni hi-gayu.
21 Immali kamidya et mi ang-angen hi Seba e helag Epraim e u-ungngan
Bikli. Hi-gatu nengipappangnguluddan tuun mangngenghay ni patul mi e
hi David. Pinhed kun dedpapen yu et i-li yun hi-gami et manglaw kami et
hi-yanen mi eya bebley yu."
Kan etan ni bii ey "Bebkahen milli ulu tud binna-hil eyan tuping ni
luhud."
22 Limmaw etan bii et tu ehelen idan tuu et putulen da ulun Seba et da
bekahen di kad-an Joab. Et patnul Joab hu tangguyup tun pengamtaan
idan sindalu tu e hi-yanen da humman ni bebley. Et mampambangngad
ida sindalun Joab di bebley da. Et mambangngad hi Joab di Jerusalem di
kad-an nan David e patul.
23 Hi Joab law hu ap-apun emin idan sindalud Israel. Hi Benaiah e u-
ungngan Jehoiadah hu ap-apuddan guwalyan David.
24 Hi Adoniram e ap-apun ingkalgaduh idan kapangngungngunnun
patul. Hi Jehoshapat e u-ungngan Alihud hu kamengittuddek idan hipan
kamekapkapya etan di bebley,
25 hi Seba hu sekretarih, di Sadok nan Abiathar hu padi
26 ey hi Ira e helag Jair hu hakey pay ni padin nan David e patul.

21

Ya neipepateyan idan helag Saul

1 Yan nunman ni nampatulan David ey wada bisil ni tellun toon.
Nandasadasal hi David ey hinumang Apu Dios e kantuy "Nebisil kayu tep
yaddan emin hu bahul Saul niyadda pamilyah tu e nampatey dadda tuud
Gibeon."
2 Humman idan tuud Gibeon ey beken idan helag Israel. Humman ida
natdaan ni Amorite ni insapatah idan helag Israel lan nunman ni ippaptek
et eleg dadda pateyen. Nem ya impahding lan Saul ey nganngnih ni
impapetey tuddan emin tep ya tuka pengi-ehneng idan edum tun helag
Israel.
3 Impaeyag David ida tuud Gibeon et kantun hi-gaday "Hipa pinhed
yun pehding kun panyaggudan yu ma-lat liwwanen yudda lawah lan
impahding Saul ni hi-gayu? Ey ma-lat bendisyonan dakemin pinilin Apu
Dios ni tuu tu."

4 Kanday "Ya nambubuhhulan middan pamilyah Saul ey beken ni pihhuh
winu balituk hu pan-iddawat niya eleg mabalin ni mi i-awit et mi pateyen
hu linggeman ni helag Israel."
Kan David ey "Hipa tep hu pinhed yun pehding ku?"
5-6 Kanday "Pebeltan yuddan hi-gami pitun lakin helag Saul et mi ita-yun
idad hinanggan Apu Dios di Gibeah e bebley Saul e pinutuk tun mampatul.
Tep yan nunman ey pinhed Saul ni petteyen dakemin emin ma-lat meendi
kami eyad bebley tayud Israel."
Kan David ey "Anin, ebbuluten ku huttan ni kanyu."
7 Nem eleg iebulut David hi Mepiboset, e inap-apun Saul ni u-ungngan
Jonathan, tep ya etan ni nantebbalan dan Jonathan.
8 Yadda in-abulut tu ey yadda etan dewwan lakin u-ungngad Saul nan
Rispah e u-ungngan Aiah. Humman ida ey hi Armoni et hi Mepiboset niya
in-edum tu liman lakin u-ungngan Merab e u-ungngan Saul. Ya ahwan
Merab ey hi Adriel, e u-ungngan Barsillai di Meholah.
9 Humman ida pitun lakin helag Saul ni in-abulut David ni illaddan
iGibeon et ilaw daddad duntug et pateyen dadda et ita-yun daddadman
di hinanggan Apu Dios. Yan nunman ey pakelallappun ahiani da.
10 Hi Rispah e inad Armoni nan Mepiboset ey nengapyan a-abbung tu
etan di batu et atepan tun langgusih et manhahha-ad diman neipalpu
eman ni pakelappun ahiani ingganah eman ni inlapu tu manginudan. Ina-
addugan tudda annel idan nunman ni u-ungnga tu tep kaum-alidda sisit
ni mengan ey kaum-aliddan hileng hu animal di muyung ni mengngan ni
annel da.
11 Dingngel David humman ni impahding Rispah
12 et tu paeladdan iJabes di Gilead hu tu-ngal di Saul nan Jonathan. Da
imbesik ida humman ni tu-ngal di Bet Shan e nengita-yunan idan iPilistia ni
annel di Saul nan Jonathan eman ni nemateyan daddad duntug di Gilboa.
13 Impaela tu pay hu tu-ngal idan pitun helag Saul ni inta-yun idan tuud
Gibeon.
14 Et iolden tun mekikkullung idad tu-ngal di Saul nan Jonathan di kulung
eman lan nan hi Kish e aman Saul di Selah e bebley idan helag Benjamin.
Entanni ey impasiked law Apu Dios etan bisil.

Ya nekigubatan idan helag Israel etan idad etta-teng ni tuud Pilistia

15 Entanni mewan ey nanggugubat ida iPilistia niyadda helag Israel.
Et ipengulun David hu sindalu tun an nekigubat idan iPilistia. Wadan
pinhakkey ni nunman ni nemahhig hu gubat da e naka-atu hi David.
16 Ya etan et-eteng ni tuun iPilistia e hi Isbi Benob ey giniling hu pahul
tu, e tellu et kagedwah ni kilo hu bel-at tu, niya pakekapya hu ispadah tu.
Hinnup tu hi David et petteyen tu et
17 nem immali kuma hi Abishai e u-ungngan Seruiah et pateyen tu
humman ni iPilistia. Et gapun nunman ni neipahding ey kan ida law ni
sindalun David ni hi-gatuy "Meippalpun nunya ey eleg ka law mekillaw
ni an mekkiggubbat. Eleg mi pinhed ni meendi kan patul min helag Israel
tep hedin mettey ka, heni na-dep hu dilag min helag Israel."
18 Entanni mewan ey nanggugubat ida hu iPilistia niyadda helag Israel
di Gob et pateyen nan Sibekkai e iHushah hi Sap e helag idan etta-teng ni
tuu.
19 Entanni ey nanggugubat ida mewan hu iPilistia et yadda helag Israel
di Gob et pateyen daman Elhanan e u-ungngan Jair e iBethlehem hi Lahmi
e agin Goliath la e tuud Gath. Et-eteng hu pahul Lahmi e heni kainetteng
ni tukud ni kapengitta-yunin kaman-ebbel ni pan-ablan tu.

20 Entanni ey nanggugubat ida mewan hu iPilistia niyadda helag Israel
di Gath. Wada mewan hu hakey ni et-eteng ni tuun han-e-nem hu
galumeymey ni ngamay tu niya dapan tu. Hi-gatu hu hakey ni helag idan
etta-teng ni tuun nunman la.
21 Nemahhig e tudda kaheneghegnita sindalun helag Israel nem pintey
Jonathan, e u-ungngan Simeah, e agin David.
22 Humman idan epat ni etta-teng ni tuun iPilistia ni pintey di David
niyadda sindalu tu ey nahlag ida etan ni etta-teng lan tutu-ud Gath.

22

Ya a-appeh David ni tuka penaydayaw Apu Dios

1 Yahhuy hu a-appeh David ni tuka penaydayaw Apu Dios tep binaddan-
gan tu hi David et meihwang di emin ni hipan impahpahding idan buhul
tu niyad impahpahding nan Saul.
2-3 Kantuy "Hi Apu Dios e Dios ku hu heni batun nakka keihhikkugin
mengippaptek ni hi-gak niya hi-gatu kamengihwang ni hi-gak. Ey hi-gatu
dama hu kamei-ellig ni happiyaw ku. Em, hi-gatu kamengihwang ni hi-gak
di kapehpehding idan mangkabunget ni buhul ku.
4 Hi Apu Dios hu nakka pandasali, tep tuwak kabaddangi et nakka
meihwang di lawah ni kapehding idan buhul ku. Et humman hu, lebbeng
tun meidaydayaw.
5-6 Lawah hu neipenahding ni hi-gak, et humman hu, kenayun ni nakka
hanghanggaa hu ketteyyan ku et heni kamanhehhegged hu kulung ni hi-
gak.
7 Et mandasallak nan hi Apu Dios e Dios ku tep nemahhig ni nakka
meligligasid kameippenahding ni hi-gak ey dingngel tud Tempol tud
kabunyan hu dasal ku et baddangan tuwak.
8 Impeang-ang Apu Dios hu bunget tuddan buhul ku et paeli tu hu
nemahhig ni yegyeg ey kamandeldelyun hu puyek et anin ni ya neiktuan
ni kabunyan et kamanggiwwed.
9 Heni kaman-a-ahhuk hu eleng tu niya heni kamangkeukkat di bungut
tu hu kamantettebbel ni ngimmalab ni apuy tep ya bunget tuddan buhul
ku.
10 Imbeghul tu kabunyan et kamangkelehbeng ali ey kameang-ang hu
andeket ni kulput di daul ni heli tu.
11 Entanni ey nantakkay di anghel. Ey intayab ni dibdib.
12 Impan-enget tud nanlinikweh di kad-an tu ey liniktuban daman
andeket ni kulput ni kamengi-lin udan.
13 Heni kedyam hu benang ni nalpullin Apu Dios ni tuka pangkele-
hbengillid kabunyan.
14 Entanni ey immehel alid kabunyan hi Apu Dios e Eta-gey ni peteg ey
heni kidul hu ehel tu.
15 Ey nampana tudda buhul tu et mangkawehit ida niya impaeli tu
kedyam et mamsik ida.
16 Ey gapuh ni nemahhig ni bunget tuddan buhul tu ey nebudihan hu
dalinat ni baybay niya sinuunan eyan puyek.
17 Heni nanyuung alid kabunyan et guyuden tuwak nan Apu Dios di
edallem ni danum.
18 Inhewang tuwak idad buhul kun et-eteng ni peteg kabaelan da nem
hi-gak.

19 Yan eman ni wada ligat ku ey immalidda buhul kun mengubbat ni
hi-gak, nem binaddangan tuwak nan APU DIOS.
20 Em, binaddangan tuwak et ihwang tuwak tep kaum-amleng ni nakka
pehpehding.
21 Tuwak kaiddawsin panyaggudan ku, tep neiptek hu nakka pehding
niya endi bahul ku.
22 Eggak ngehayen hu AP-APU e Dios ku tep inu-unnud kudda tugun tu.
23 Nakka nemnemneman emin hu tugun tu et endi nak kinehing.
24 Inamta tun endi bahul ku tep endi nak impahding ni neihla.
25 Et humman hu, kaiddawat APU DIOS hu panyaggudan ku tep neiptek
hu nakka pehding niya inamta tun endi hu bahul ku.
26 APU DIOS, makulug ni kamannananeng hu muka pemaptek idan tuun
eleg mengiwwalleng ni daka pengullug ni hi-gam niya kayyaggud muka
pehding idan endi bahul tu.
27 Ey kayyaggud hu muka pehding idan tuun ebuh kayyaggud ni
daka pehpehding, nem mudda kakastigua hu tutu-un lawah hu daka
pehpehding.
28 Mudda kabaddangi hu tuun daka pebabah annel da nem muka
pebabah ida tuun kamampahhiyya.
29 APU e Dios ku, kaka mei-ellig ni dilag ku tep muka ittudu hu pehding
kud nakka ketemmai.
30 Hi-gam hu kamengidwat ni tuled kun mengubbat idan buhul ku niya
hi-gam hu kakelpuin kabaelan ku et nakka panhegepa hu bebley dan
nehammad hu luhud tu.
31 Em, APU DIOS, makulug ni kayaggud ni emin hu muka pehding! Kamei-
ddinnel ni emin hu muka e-hela. Heni ka happiyaw idan kamengiddinnel
ni hi-gam, tep mudda kahenniid hipan lawah ni meippahding ni hi-gada.
32 Hi-gam ni ebuh e APU hu makulug ni Dios. Hi-gam ni ebuh hu kamei-
ellig di batun kameihhennid buhul mi.
33 Hi-gam hu nehammad ni nakka keihhikkugi niya hi-gam kaumbad-
dang ni hi-gak ni pengippahdingan kun kayyaggud.
34 Muwak kabaddangi ma-lat eggak man-egah di duntug ey ma-lat heni-
ak ni makwah e na-let ni umbesik.
35 Sinuttudduan muwak et nelaingngak ni mekiggubbat niya na-lettak ni
meminnat ni pana.
36 APU DIOS, gapuh ni et-eteng ni kabaelan mu ey inhewang muwak tep
heni hi-gam hu happiyaw ku. Ey gapuh ni baddang mu niya binabbal mun
hi-gak ey eta-gey law saad ku.
37 Muka penemnem ni hi-gak hu kayyaggud ni pehding ku ma-lat u-
unnuden ku pinhed mun pehding ku. *
38 Hi-gak anhan law hu nampamdug ni hi-gada et ha-kupen kudda. Ey
eggak isiked ni nekigubat ni hi-gada ingganah inapput kuddan emin.
39 Nampanak ida et mangketu-liddad hinanggak et eleg ida pakeehneng.
40 Hi-gam kamengidwat ni kabaelan kun mekiggubbat et nakka pan-
apputadda buhul ku.
41 Muka petekkut ida buhul ku et ida kaumbebsik ey muwak kabaddangi
et nakka apputadda humman ni buhul kun anggebe-hel da-ak.
42 Entanni ey ida kaman-eyyag ni umbaddang ni hi-gada, nem endi
kaum-ali. Nampehemmehemmek idan APU DIOS, nem eleg tudda baddangi.

* **22:37 22:37** Ya ehel di Hebrew ey endi maptek hu pinhed nunyan verse ni e-helen, et mukun yadda edum ni versions ey kanday "Eleg mu iebulut ni da-ak dedpapen idan buhul ku et adyah e eleg da-ak pateyen."

43 Impeka-apput kudda buhul ku et henidda dep-ul ni kapan-ityab ni
dibdib. Ey nak ida kapan-ideyapdap e henidda pitek di keltad.
44 Inhewang muwak idad mangkanghay ni tutu-u et idwat mu kelebben-
gan kun man-ap-apud edum ni bebley.
45 Emin hu nakka e-helan pehding idan tuu ey daka u-unnuda. Anin
idan tuun kamelpud edum ni bebley et ida kamanyu-ung di hinanggak ni
lispituh dan hi-gak.
46 Neendi tuled idan buhul ku et ida kamanggegeygey ni takut da ey
mangkeukkat idad nampantaluan da.
47 Kamedaydayaw hi Apu Dios e wadan ingganah. Hi-gatu hu heni batun
nakka keihhikkugi. Em, kamedeyyaw hi Apu Dios e kamengihwang ni hi-
gak.
48 Hi-gam hu Dios ni kamengibleh ni lawah ni kapehding idan buhul
kun hi-gak niya hi-gam hu kamengidwat ni kabaelan kun mengapput idan
buhul ku ma-lat hi-gak pan-ap-apu da.
49 Em, hi-gam hu kamengihwang ni hi-gak idad buhul ku. Tep eleg mu
i-abulut ni da-ak apputen ni hi-gada, niya muwak kaippaptek ma-lat endi
lawah ni pehding idan mangkabunget ni tuun hi-gak.
50 Et humman hu, meki-dummak idan katuutuud kebebbebley ni
menaydayaw ni hi-gam. Ey i-ena-appeh ku hu penaydayaw kun hi-gam.
†
51 Impengenapput muwak e pinutuk mun patul niya impannananeng mu
hu impeminhed mun hi-gak e hi David niyadda helag ku."

23

Ya nanggillig ni inhel David

1 Hi David, e u-ungngan Jesse, ey pinutuk Apu Dios ni mampatul di Israel.
Humman ni Ap-apu e Dios Jacob hu nengidwat ni neta-gey ni saad tu.
Hi-gatu kan a-appeh ida etan ni kakkayyaggud ni a-appeh di Israel.
Et yahhuy ida hu nanggillig ni inhel tu:
2 "Ya etan Ispirituh Apu Dios ey hi-gak hu pe-hel tun menghel idan e-
helen tu.
3 Hi-gatu e Dios tayun helag Israel ey kamei-ellig di et-eteng ni batun
keihhikkugan tayu. Kantuy 'Ya etan patul ni limpiyuh hu tuka pan-ap-apu
tep tuka deyyawa hi Apu Dios
4 ey kamei-ellig di aggew ni pimmetang ni kakkabbuhan ni endi kulput
ey kamei-ellig di aggew e ya tuka pehding ni ang-ang ni helek ey kayyaggud
hedin pakesiked ni udan.'
5 Yadda helag ku bendisyonan Apu Dios tep hi-gak hu nengipekulugan
tun etan ni eleg melumman ni nekitbalan tu. Ey peamnu tun hellakniban
tuwak e humman hu pinhed ku.
6 Nem yadda etan lawah ni tuu ey iwwalleng tudda, heniddalli etan ni
hebit e eleg mabalin ni ekkupen di ngamay.
7 Et humman hu, ya law gumek hu ussalen dan mengemmung. Humman
idan hebit ey eppuyan et magheb."

Yadda etan netuled ni sindalun David

8 Huyyadda ngadan idan Tellun Ketultuledan ni sindalun David: hi
Josheb Bassebet di Takemon hu kamengipappangulluddan Tellun Ketul-
tuledan. Wadan pinhakkey ni tu nekigubatan e pintey tu telunggatut ni
buhul dan inusal tu pahul tu.

† **22:50 22:50** Romans 15:9

9 Ya meikkadwa etan idan Tellun Ketultuledan ey hi Eleasar, e u-ungngan
Dodai e helag Ahoh. Wada lan nunman ni hi-gadad David e hinegnit
dadda iPilistia ni neamung ni mekiggubbat ni hi-gada. Ey endi maptek
ey bimmesik ida edum tun helag Israel
10 nem hedin hi-gatu man impahding tun emin kabaelan tun nekileban
ingganah ni kimmedhel hu ngamay tu et eleg tu han-iwelak hu singnged
tun ispadah tu. Binaddangan Apu Dios idan nunman et mengapput ida.
Entanni ey immalidda law hu edum tun helag Israel et pan-alen da almas
idan sindalun iPilistia ni nangketey.

11 Ya meikkatlu etan idan Tellun Ketultuledan ni sindalun David ey hi
Sammah, e u-ungngan Agee di Harar. Hakey ni aggew ey neamung mewan
ida sindalun iPilistia di Lehi etan di netaneman ni dakel ni keldih ey
bimmesik ida sindalun Israel tep simmakut idan iPilistia.
12 Nem hi Sammah ey impahding tun emin hu kabaelan tun nekileban
idan sindalun iPilistia e humman hu nengipaptek tun nunman ni nangkeit-
nem ni keldi et pampeteyen tudda iPilistia. Ey nengapput ida tep ya
baddang Apu Dios.

13 Wadan pinhakkey eman ni nganngnih ni meleppuan hu ahiani e
limmaw ida etan Tellun Ketultuledan etan di Telumpulun Netuled ni
sindalun David di kad-an tu e neihnup di leyang di Addulam. Yan nunman
ey wadadda hu sindalun iPilistia e nangkampudda etan di Nedeklan e
Rephaim.
14 Wadaddad David ni nunman di duntug e neligat ni hehgepen ni buhul
da. Yadda edum ni sindalun iPilistia ey sinekup da Bethlehem.
15 Entanni ey ninemnem David hu bebley dan Bethlehem et kantuy
“Pinhed kun peteg ni um-inum ni danum etan di bubun di neihnup di
eheb di Bethlehem.”
16 Et humman idan Tellun Ketultuledan ni sindalu ey da hinggep hu
nangkampuan idan iPilistia et ida umehul ni danum etan di kad-an ni
eheb di Bethlehem et ilaw dan David. Nem eleg tu inumen et iduyag tu
kumedek di puyek ma-lat iappit tun Apu Dios.
17 Kantud dasal tu ey “Apu Dios, eleg mabalin ni nak innumen huyyan
danum tep kamei-ellig huyyad kuheyaw idan nunyan sindalun inlamngan
da biyag dan an nan-ahul.” Et eleg tu inumen humman ni danum.
Huyya impahding ida etan ni Tellun Ketultuledan ni sindalun David ni
pengippeang-ang dan kasinuled da.

18 Hi Abishai e agin Joab e hi Seruiah hi ineda hu ap-apuddan nunman
ni Telumpulun Netuled ni sindalu. Nekibilang hi Abishai idan nunman ni
Telumpulu tep pintey tu telunggatut ni buhul dad hakey ni gubat e inusal
tu pahul tu.
19 Et gapuh tep hi-gatu ketultuledan idan nunman ni Telumpulu ey
hi-gatu nambalin ni ap-apu da. Nem eleg maiingngeh etan idad Tellun
Ketultuledan ni nandingngel ni sindalun David.

20 Hi Benaiah, e u-ungngan Jehoiada e iKabseel, hu hakey daman netuled
ni sindalun David tep dakel hu impahding tun neang-angan ni tuled tu.
Ya hakey ni impahding tu ey pintey tu dewwan iMoab ni nekallaing ni
mekiggubbat. Ey hakey ni aggew ni ahi ketelan ey pintey tu layon di bitu.
21 Pintey tu mewan hu hakey ni et-eteng ni iEgypt ni nantenged ni pahul.
Ebuh hu bakdung ni almas tu nem piniliw tu pahul tu et humman hu
impametey tun hi-gatu.

22 Huyyadda hu impahding Benaiah e netuled dama e nganngnih
ni mei-ingngeh hu nandingngelan tu etan idad Tellun Ketultuledan ni
sindalun David.
23 Hi-gatu hu kametbal etan di Telumpulun Netuled, nem eleg mai-
ingngeh etan idad Tellun Ketultuledan. Ey hi-gatu pinutuk David ni ap-
apuddan guwalya tu.
24 Ya ngadan ida etan ni Telumpulun Netuled ni sindalun David ey hi
Asahel e agin Joab, hi Elhanan e u-ungngan Dodo di Bethlehem,
25 di Sammah nan Elika di Harod,
26 hi Heles di Bet Peleth, hi Ira e u-ungngan Ikes di Tekoa,
27 hi Abieser di Anathot, hi Mebunnai di Hushah,
28 hi Salmon di Ahoh, hi Maharai di Netophah,
29 hi Heled e u-ungngan Baanah damad Netophah, hi Ittay e u-ungngan
Ribai di Gibeah e helag Benjamin,
30 hi Benaiah di Pirathon, hi Hiddai di nedeklan di Gaas,
31 hi Abi Albon di Arabah, hi Asmabet di Bahurim,
32 hi Eliahba di Saalbon, yadda u-ungngan Jashen, hi Jonathan,
33 e u-ungngan Sammah di Harar, hi Ahiam e u-ungngan Sarar di Harar,
34 hi Eliphelet e u-ungngan Ahasbai di Maakah, hi Eliam e u-ungngan
Ahithopel di Gilo,
35 hi Hesro di Karmel, hi Paarai di Arab,
36 hi Igal e u-ungngan Nathan di Sobah, hi Bani e helag Gad,
37 hi Selek di Ammon, hi Naharai iBeerot e kamengnged ni happiyaw
Joab,
38 di Ira nan hi Gareb di Jattil
39 et hi Uriah e Hittite.
Ya nga-mut tun bilang idan nunyan netuled ni sindalu ey telumpulut
pitu.

24

In-olden David ni mebillang ida etan lalakkin dammutun mansindalu

1 Entanni mewan ey nemahhig hu bunget APU DIOS idan helag Israel et
usalen tu hi David ni mengippeligligat ni hi-gada. Kantun David ey "Bilang
mudda emin hu tutu-ud Israel niyad Judah."
Et iolden David nan Joab niyadda edum ni ap-apun sindalu tu, e kantuy
2 "Lakkayuy di emin ni bebley di Israel, meippalpud Dan ingganah
di Beersheba et bilangen yuddan emin hu helag Israel, tep pinhed kun
amtaen hedin pigaddan emin."
3 Nem kan Joab ni hi-gatuy "Hi APU DIOS hu mengippedakkel ni
meminhanggatut hu tutu-u eyad Israel! Ey ang-angen mulli et anhan kaya
hu amnuan tu. Nem kele mahapul ni an ippahding huyya?"
4 Nem kapepillit David ni pehding di Joab niyadda ap-apun sindalu tu
humman ni in-olden tu. Et lumaw idan an nemillang idan tuu.
5 Inagwat da etan Wangwang e Jordan et mangkampudda etan di
neigawwad nandeklanan tud tu-tu-lun Aroer e bebley di Gad, et han ida
lumaw di Jaser.
6 Limmaw ida pay di Gilead niyad Kades e bebley idan Hittite. Ey
limmaw idad Dan et han ida lumaw di Sidon di appit ni kakelinnugin
aggew.
7 Nampalaw ida pay di Tyre e neluhud ni tuping, yaddad bebley idan
Hibite niyaddad bebley di Kanaan et han ida lumaw di Beersheba di Judah.

8 Limmaw di heyam ni bulan et dewampulun aggew et han megibbuh
hu nanlistaan dan emin ni helag Israel di emin ni bebley di Israel.
9 Et an peamtan Joab nan David e ya bilang idan lalakkin kabaelan
tun mekiggubbat ey walunggatut ni libud Israel niya limanggatut ni libud
Judah.
10 Negibbuh humman ni nampelistaan David ey lawah tuka pannenem-
nem nunman ni tu impahding et kantun Apu Dios ey "Nakka ebbuluta e
nanliwattak ni hi-gam ni nak nengipahdingan nunya. Liwwan mu anhan
huyyan nanliwattak. Eggak ni hekey nemnemen et ipahding ku huyya."
11 Yan newa-waan tun eleg pay ni bumengun hi David ey kan Apu Dios
nan Gad e prophet David ey
12 "Mu ehel nan David e kammuy 'Huyya inhel Apu Dios: Iddawtan
dakan tellun pampillian mun pengastiguk ni hi-gam, et ya etan pillien mu
hu ippahding ku.' "
13 Et lumaw hi Gad di kad-an David et kantun hi-gatuy "Huyya inhel Apu
Dios: 'Hipa hu pinhed mun pengastiguk ni hi-gam: ya tellun toon ni bisil,
ya tellun bulan ni pempemdugan dakeyun buhul yu, winu ya tellun aggew
ni nemahhig degeh ni meihhinnap emin di bebley yu?' Hipa pillien mu et
humman hu ihhumang kun Apu Dios?"
14 Hinumang David ey kantuy "Nekalligat huttan ni nemnemen. Nem
nakka pekeddukdul ni hi Apu Dios mismuh mengastigun hi-gak tep et-
eteng hemek tu, et beken ni ya tuu ussalen tun mengastigun hi-gak."
15 Et paelin Apu Dios hu nemahhig ni degeh e inlapu tun kakkabbuhhan
ni nunman ni aggew ingganah ni nelabah humman ni inhel tun pengippe-
sikkedan tu. Ya bilang emin ni tuun netey meippalpud Dan ingganah di
Beersheba ey nepitun libu.
16 Yan nunman ni dintengan etan ni anghel di Jerusalem ni memettey
idan tuu ey nantuttuyyu hi Apu Dios e eleg tu law pinhed ni petteyen ida
et kantu etan ni anghel ey "Hiyya ew law, entan tudda patey." Yan nunman
ey wada etan angel di illikkan Araunah e Jebusite.
17 Yan nenang-angan David e kamangkettey ida tuud degeh ni in-ali etan
ni anghel ey kantun Apu Dios ey "Hi-gak hu nanliwat, beken ida eya tuu,
anggehemmek ida kumedek. Hi-gak et yadda pamilyah ku hu lebbeng tun
kastiguen mu."
18 Yan nunman ni aggew ey limmaw hi Gad e prophet di kad-an David
et kantuy "Lakkay etan di illikkan Araunah et ka kumapyadman ni pan-
appitan nan Apu Dios."
19 Et u-unnuden David humman ni in-olden Apu Dios ni inhel Gad ni
hi-gatu.
20 Kamenetteng di David niyadda etan edum tu ey inang-ang idan
Araunah et tudda dammuen et manyuung di hinanggan David e neitumuk
angah tud puyek.
21 Kantuy "Apu patul, kayyaggud et immali kayu ni-man."

Hinumang nan David e kantuy "Em, immali-ak et ibegak hedin dammu-
tun gettangen ku eya illikkan mu et mengapya-ak ni pan-appitan Apu Dios
ma-lat pasiked tu hu degeh ni neihinap di bebley tayu et kamangkettey ida
tuu."
22 Kan Araunah ey "Apu patul, iddawat kun hi-gam huyyan illikkan niya
hipan mahapul mu ey iappit mu hipan hu pinhed mun i-appit ni hi-gatu.
Wadadda bakan i-appit mu, ey anin ni penungngum eyadda delaydayan
niyadda det-al eyan illikkan.

23 Eleg mahapul ni mu beyyadan ida huyya. Edihey ebbuluten APU DIOS
ida huyyan i-appit mun hi-gatu."
24 Nem himmumang hi David et kantuy "Eleg! Mahapul ni beyyadan
kudda. Tep eggak i-appit nan APU DIOS hu eggak beyyadi." Et gatngen
David humman ni illikkan niyadda etan baka ni neliman palatah.
25 Nengapyan pan-appitan et man-appit nan APU DIOS ni kagihheba niya
pekiddagyuman. Ey inebulut APU DIOS humman ni in-appit David et
pasiked tu etan anghel ni memettey idan helag Israel.

1 Kings

Ya meippanggep nunyan libluh e 1 Kings

Netey hi David e patul et hi Solomon e u-ungnga tu hu neihullul ni hi-gatun nampatul di Israel. Hedin hi Solomon, man kayyaggud niya nelaing ni patul. Impekapya tu hu Tempol di Jerusalem niya dakel hu edum ni impahding tun panyaggudan idan tutu-u tu. Ey nandingngel anin di edum ni bebley.

Netey hi Solomon et meihullul ni nampatul hi Rehoboam e u-ungnga tu. Nem nginhay nan Jeroboam hu kelebbengan nan Rehoboam ni mampatul. Yadda hampulun helag Israel ey pinili da hi Jeroboam ni pampatul da. Et huyya negedwaan ni Israel et mambalin ni dewwan bebley. Nengadanan huyyan appit ni north ni Israel ey Judah hu neingedan di appit ni south. Wada hakey idan nunyan dewwan bebley ey wada patul da ey wada sindalu da.

Hedin netey hu patul da, ey kameihhullul hu lakin u-ungngan nunman ni patul. Emin ida nampatul di Israel di appit ni north ey lawah ida, tep eleg da u-unnuden hi Apu Dios. Nem yad Judah di south ey wadadda edum ni kayyaggud ni nampatul diman, tep inu-unnud da hi Apu Dios.

Ya neitudek eyad libluh:

1. Yadda neipenahding eman ni eleg ni megedwa hu bebley di Israel. (chapters 1–11)
2. Yadda neipenahding eman ni negedwaan ni Israel et mambalin ni dewwan bebley. (chapters 12–22)

Yan nea-ammaan David

1 Nea-amma law hi David e patul et anin ni ta-ta-kepen da pewengngal
dan hi-gatu ey kapyatun kamektel.
2 Et humman hu kan idan bega-en tun hi-gatuy "Apu, heballi ew kami
menemmak ni kamenikken ni bii et ipaptek daka. Meki-uggip ni hi-gam et
man-a-attung kayu et agka maktel."
3 Et da epeepengen hu kebebbebley di Israel ni hamak dan kat-agun bii
ey wada himmak dad Sunem e hi Abishag hu ngadan tu et ilaw dad kad-an
David e patul.
4 Kayyaggud ni peteg hu ang-ang nunman ni bii. Ey tuka peka-ippaptek
humman ni patul. Kameki-uggip humman ni bii nan hi David, nem endi
impahding tun hi-gatu.

Implanuh Adonijah ni hi-gatu mampatul

5-6 Netey hi Absalom et hi law Adonijah e u-ungngad David nan
Haggit hu pengulwan ida etan ni lakin u-ungngan David. Hi Adonijah
ey kakkayyaggud hu kalinaki tu. Eleg ene-ehhelan ametu hi David di
hipan impenahding tu. Entanni ey immalid nemnem tu e hi-gatu law
mampatul et umladdan kalesah, yadda kebayyu et ayagan tu neliman tuun
pangkadwatu.
7 An nekihummangan nan Joab e u-ungngan Seruiah et hi Abiathar e
padi ey kanday dammutun hi-gatu mampatul.
8 Nem hedin di Sadok e padi, hi Benaiah e u-ungngan Jehoiada, hi Nathan
e prophet, hi Simei, hi Rei, et yadda guwalyan David man eleg da iebulut
ni an mampatul hi Adonijah.

9 Hakey ni aggew ey an nan-appit hi Adonijah etan di kandan Uleg ni
Batu e neihnup di hebwak di Enrogel. Immaladdan kalneroh, ya bulug ni
baka et ya mangkateban pakeetteng tun baka. Inaygan tudda hu aaggi tun
lakin u-ungngan David, yadda opisyal di Judah et ida makihemul,
10 nem eleg tu ayagan hi Solomon e hakey ni agitu, anin hi Nathan e
prophet, hi Benaiah et yadda etan guwalyan patul.

Hi Solomon hu nampatul

11 Entanniy limmaw hi Nathan nan Bathsheba e inan Solomon et
kantun hi-gatuy "Kaw eleg mu dengelen e impambalin Adonijah e u-
ungngan Haggit hu annel tun patul? Ey eleg amtan nan David e patul
hu meippanggep nunman.
12 Hedin pinhed mun meihwang hu biyag yun han-inan Solomon, u-
unnud yu eya itugun ku.
13 Lakkay di kad-an nan David e patul et kammuy 'Apu patul, kaw eleg
mu isapatah ni hi-gak e ya u-ungngak e hi Solomon hu meihhullul ni hi-
gam ni mampatul? Kele yan nunyay hi Adonijah hu nambalin ni patul?' "
14 Kan pay Nathan ey "Hedin dedngelek e kayu kamanhuhhummangan,
umhegeppak ali ma-lat iuh-uh ku e makulug hu muka pan-e-hela."
15 Et lumaw hi Bathsheba di kuwaltuh nan patul. Neka-a-amma law et
kaipappaptek etan ni kat-agun bii e hi Abishag e iSunem.
16 Nanyuung hi Bathsheba ni panlispituh tu ey kan David ni hi-gatuy
"Hipa ibbagam?"
17 Kan Bathsheba ey "Apu patul, insapatah mu lad ngadan Apu Dios e
Dios mu e hi Solomon e u-ungnga ta hu meihhullul ni hi-gam ni mampatul,
18 nem yan nunya ey nambalin ni patul hi Adonijah ey eleg mun hekey
amta.
19 An nan-appit ni dakel ni lakkitun baka, yadda kalneroh et yadda
mangkateban pakeetteng tun baka. Inaygan tudda hu u-ungngam ni laki,
hi Abiathar e padi et hi Joab e ap-apun sindalum et ida makihemul, nem
eleg tu ayagan hi Solomon e u-ungnga ta.
20 Apu patul, kehehheggedan emin ni tuudyad Israel hedin hipa puttuken
mun meihhullul ni hi-gam ni mampatul.
21 Hedin mettey ka ey eleg mu putuken hu mampatul, mambalin kamin
u-ungnga ta e hi Solomon ni buhul nunman alin mampatul."
22 Nanengtun ida kamanhuhhummangan ey dimmateng hi Nathan di
baley etan ni patul.
23 Waddadda nanghel etan ni patul e wada hi Nathan et paeyag tu.
Himmegep hi Nathan et manyuung di hinanggan David e patul
24 et kantuy "Apu patul, kaw inhel mu e hi Adonijah hu meihhullul ni
hi-gam ni mampatul?
25 Tep yan nunyan aggew ey limmaw ni an nan-appit ni dakel ni
lakkitun baka, yadda kalneroh et yadda mangkateban pakeetteng tun baka.
Inaygan tuddan emin hu lalakkin u-ungngam, hi Joab e ap-apun sindalum,
et hi Abiathar e padi. Et immen idan nunya e ida kamanhahamul ey daka
pan-itkuk e kanday 'Hi Adonijah hu mannenneng ni mampatul!'
26 Nem eleg dakemi ayagan e hi-gamid Sadok e padi, hi Benaiah et hi
Solomon.
27 Kele anhan eleg mu peamtaddan opisyal mu e hi-gatu ihhullul mun
mampatul hedin kantu et hi-gam nengiolden eyan neipahding?"
28 Entanni ey immehel law hi David e kantuy "Yu ehel nan Bathsheba et
umlidya." Immali et umehneng di hinanggan David.

29 Kan David ni hi-gatuy "Issapatah kun hi-gam di ngadan nan APU DIOS
e wadan ingganah ni nengihwang ni hi-gak di emin ni buhul ku
30 e ippahding kun nunya humman ni insapatah ku. Et tistiguk hu Dios
ni Israel e hi Solomon e u-ungnga ta hu meihhullul ni hi-gak ni mampatul."
31 Nanyuung hi Bathsheba di hinanggan David ni panlispituh tu et kantuy
"Apu patul, manbi-biyag ka et anhan kuman ingganah."
32 Entanni ey impaeyag David hi Sadok e padi, hi Nathan e prophet et hi
Benaiah e u-ungngan Jehoiada. Immalidda
33 et kantun hi-gaday "Awit yudda hu opisyal ku et pantakkay yud
kebayyuk hi Solomon e u-ungngak et lumaw kayud ahhullan di Gihon.
34 Hedin dimmateng kayudman, duyagan di Sadok nan Nathan ni lana hu
ulun Solomon, ma-lat keang-angan tu e hi-gatu mampatul di Israel. Hedin
negibbuh, patnul yu hu tangguyup et itkuk yu hu 'Mannenneng hi Solomon
ni mampatul!'
35 Kadwai yulli mewan ni pambangngadan tun yuddungan tu eyad
yuddungngak. Hi-gatu hu pinutuk kun meihhullul ni hi-gak ni mampatul
eyad bebley tayud Israel et yad Judah."
36 Immehel hi Benaiah ey kantuy "Meippahding emin huttan ni inhel mu
ey tetbalen et anhan APU DIOS e Dios mu,
37 ey baddangan tu et anhan hi Solomon henin nemaddangan tun hi-gam,
ey nehahhammad ali et anhan hu pan-ap-apuan tu nem ya nan-ap-apuam."
38 Di Sadok e padi, hi Nathan e prophet, hi Benaiah e u-ungngan Jehoiada
et yadda guwalyan David ey inlaw da hi Solomon di Ahhullan di Gihon.
Ey hi Solomon ey nantakkay di kebayyun ametu e hi David.
39 Inukat Sadok etan neiha-adan ni lanan olibah ni intabin tun inla tud
Tabernacle et duyagan tu ulun Solomon. Impatnul da hu tangguyup et
itkuk idan emin ni tuu hu "Mannenneng ni mampatul hi Solomon!"
40 Kinadwaan da mewan ni nambangngad e tagan da tekuk ey pampetnul
da hu ayyuding ni gayeda et heni wada yegyeg.
41 Kamangkegibbuh di Adonijah et yadda etan ineyagan tun kaman-
hahamul ey dingngel da hu kamangngangala. Dingngel Joab hu tangguyup
ey kantuy "Kele wada nakka deddengngelan kamangngangalad bebley?"
42 Eleg tu imuhen hu tuka pan-e-hela ey dimmateng hi Jonathan e u-
ungngan Abiathar. Kan Adonijah ey "Ikay dih. Kayyaggud kan tuu et
inamtak et kayyaggud dama hu in-alim ni e-helem."
43 Himmumang hi Jonathan ey kantuy "Beken ni kayyaggud. Hi Solomon
hu pinilin David ni meihullul ni hi-gatun mampatul.
44 Intu-dak tud Sadok, hi Nathan, hi Benaiah, et yadda guwalya tu et
kadwaan da Solomon. Ey impantakkay dad kebayyun patul.
45 Et duyagan di Sadok nan Nathan ni lana hu ulu tud Ahhullan di Gihon
et hi-gatu law mampatul. Nambangngad idad bebley ey katkuk ida tuun
anla da et humman hu dingngel yun kamangngangala.
46 Hi Solomon law hu patul.
47 Limmaw idan emin hu opisyal di kad-an David e patul et kanday 'Hi
Apu Dios e muka daydayawa hu ngenamung ni memaddang nan Solomon
et mema-man mandingngel nem hi-gam ey nehahhammad pay hu pan-
ap-apuan tu nem hi-gam.' Ey nanyuung hi David e patul di kametun
pandeyyaw tun APU DIOS
48 et mandasal e kantuy 'Daydayawen daka e AP-APU e Dios ni Israel
tep pinutuk mu u-ungngak ni meihullul ni hi-gak ni mampatul! Ey tep
impannaneng muwak ni mategu ma-lat ang-angen ku.' "

49 Dingngel idan nekiemung nan Adonijah ey pinhakkeyey nebukal ida
e wada hakkeyey nanglaw di lawwan tu.
50 Hedin hi Adonijah simmakut nan Solomon et lumaw etan di Taberna-
cle et tu itnged di dugun etan ni altar.
51 Wada nengipeamtan Solomon e simmakut hi Adonijah ni hi-gatu et
immen e tuka itettenged di dugun etan ni altar e kantuy "Ettu anhan et
isapatah nan patul e hi Solomon e eleg da-ak petteya?"
52 Kan Solomon ey "Hedin kayyaggud peang-ang-ang tu et mabalin ni
medinnellak ni hi-gatu, anin ni hakey ni bewek tu et endi an me-gah, nem
hedin lawah hu nemnem tu, mahapul ni mettey."
53 Immitu-dak hi Solomon ni an mengewwit ni hi-gatu et da awiten di
altar. Dimmateng di kad-an Solomon et manyuung. Kan Solomon ni hi-
gatuy "Anemut kad baley yu."

2

Ya nanggillig ni intugun David nan Solomon

1 Ngannganih mettey hi David ey impaeyag tu hi Solomon et tugunen tu.
2 Kantuy "Anggegannuy mepappeg law hu biyag ku. Pandinel ka ey pa-
let mu nemnem mu,
3 niya ipahding mun emin hu pinhed Apu Dios ni pehding mu. Peka-u-
unnud mu hu tugun tu niya olden tun wada etan di Tugun Moses, et anin
ni attu lawwam niya hipa pehding mu ey kayyaggud emin hu mekapkapya.
4 Hedin u-unnudem hi Apu Dios um-amnu etan inhel tu lan hi-gak e
kantuy 'Hedin peka-u-unnuden idallin helag mun emin hu tugun ku, hi-
gadalli man-ap-apun ingganah.'
5 Wada pay hu pinhed kun ittugun ni hi-gam. Nemnem mu impahding
nan Joab e u-ungngan Seruiah ni hi-gak e pintey tu dewwan ap-apun
sindaluk e di Abner e u-ungngan Ner et hi Amasa e u-ungngan Jether.
Pintey tuddan tsimpuh ni linggep tep imbaleh tu neipahding ni tsimpuh ni
gubat. Beken ni lebbengtun tu pehding humman tep anggeba-ing. Hi-gak
kumedek hu nebahulan tep hi-gak hu ap-apu tu.
6 Ngenamung kan pehding mu, nem nemnem mu e mahapul ni
meippepettey.
7 Yadda etan u-ungngan Barsillai e iGilead, ang-ang mu et kabbabbal kan
hi-gada ey ipaptek mudda tep impaptek da-ak ni nampamdugan tuwak nan
hi Absalom e agim.
8 Nemnem mu dama hi Simei e u-ungngan Gerah di Bahurim e helag
Benjamin. Lawah ni peteg hu nan-ehel tun hi-gak ni nakka pampenglawid
Mahanaim. Nem yan nambangngadak, immali et tuwak dammuen di
Wangwang e Jordan et isapatah kud ngadan Apu Dios e eggak pepettey.
9 Nem anin ni hanniman insapatah ku, ey mahapul ni mekastigu, et
humman hu papetey mu tep nanengtun nambahul. Inamtam hu pehding
mu tep nelaing ka."

Ya neteyyan David

10 Netey hi David et ikulung dad Bebley David.
11 Nampatul di Israel ni na-pat ni toon. Nambebley di Hebron ni pitun
toon et yad Jerusalem ni telumpulut tellun toon.
12 Hi Solomon law hu nampatul, e neihullul nan ametu e hi David, ey
nehammad hu nan-ap-apuan tu.

Ya neteyyan Adonijah

13 Entanni ey limmaw hi Adonijah e u-ungngan Haggit di kad-an
Bathsheba et kan Bathsheba ni hi-gatuy "Kaw kayyaggud hu inliam di
deya?" Kan Adonijah ey "Em!
14 Wada-et anhan hu ibbagak ni hi-gam." Kan Bathsheba ey "Hipa
humman?"
15 Hinumang tu e kantuy "Inamtam e hi-gak et kuma hu lebbeng tun
mampatul ey emin hu edum tayun helag Israel ey humman amta da. Nem
hin-appil hu neipahding tep hi agik hu nampatul tep humman hu pinhed
Apu Dios ni meippahding.
16 Nem wada-et anhan hu ibbagak hedin tetbalem." Kan Bathsheba ey
"Hipa humman?"
17 Kan Adonijah ey "Inamtak et ebbuluten nan patul hu hipan mu
ibbagan hi-gatu et humman hu, attu et iehneng muwak et ibegam et iebulut
tun i-ahwak hi Abishag e iSunem."
18 Kan Bathsheba ey "Em, ngenamung ngak ni meki-ungbal nan patul."
19 Limmaw hi Bathsheba di kad-an ni patul e hi Solomon et tu e-helen hu
imbagan Adonijah. Immehneng hi Solomon et manyuung ni panlispituh
tun inetu. Yimmudung et mampaelan hakey ni yuddungngan ni meihha-ad
di winannan tu et payudung tu inetu.
20 Kan Bathsheba ey "Wada ibbagak ni hi-gam ey pinhed kun tetbalem
anhan."
Kan Solomon ey "Hipa humman e ina? Ehel mu et inamtam e tetbalek."
21 Kan inetuy "Iebulut mu hi Abishag e iSunem ni i-ahwan agim e hi
Adonijah."
22 Kan Solomon ey "Kele mu ibbagan hi-gak e iebulut ku hi Abishag ni
i-ahwa tu? Inamtam e pengulwan nem hi-gak niya hi-gatu hu pinhed nan
Abiathar e padi et hi Joab ni mampatul?"
23 Entanniy insapatah Solomon di ngadan Apu Dios e kantuy "Hi Apu
Dios hu memettey ni hi-gak hedin eggak petteya hi Adonijah gapuh eyan
tuka ibbagan hi-gak.
24 Hi Apu Dios hu nengiha-ad ni hi-gak eyad yuddungngan ama e hi
David ni mampatul. Impeammu tu hu insapatah tun yaddalli helag ku
hu mampatul. Issapatah kud ngadan Apu Dios e pepettey ku hi Adonijah
nunyan aggew."
25 Entanni et itu-dak tu hi Benaiah et tu pateyen hi Adonijah.

Ya nengitu-dakan Solomon nan Abiathar di edawwi et ya neteyyan Joab

26 Entanniy kan Solomon nan hi Abiathar ey "Kaibangngad kad bebley
mud Anathot. Lebbeng tun pepettey daka, nem eleg daka pepettey
nunya tep hi-gam hu nangnged ni Kaban Apu Dios e Eta-gey ni peteg ni
nekilawwam nan ama e hi David ey hineltap mu dama hu hineltap tu."
27 Nem ingkal Solomon et eleg law mansilbin padin Apu Dios. Et huyya
inamnuan etan ni inhel lan Apu Dios di Siloh meippanggep idan helag Eli
e padi.
28 Yan nangngelan Joab ni meippanggep ni nunman ey bimmesik di baley
Apu Dios et itnged tud dugun etan ni altar. Hi Joab ey in-ehneng tu hi
Adonijah nem eleg tu iehneng hi Absalom.
29 Impeamta dan Solomon huyya et itu-dak tu hi Benaiah e u-ungngan
Jehoiada ni memettey ni hi-gatu.
30 Limmaw hi Benaiah di baley Apu Dios et kantun Joab ey "In-olden apu
patul e um-ehep ka."
Kan Joab ey "Eleg, yadya pinhed kun ketteyak."

Nambangngad hi Benaiah et tu ehelen hu inhel Joab.
31 Kan Solomon ey "Anin u-unnud mu hu inhel tu. Patey mu et
ikulung mu ma-lat hi-gak niyadda helag David ey eleg kami mailegat di
nambahulan tun nemateyan tuddan tutu-un endi bahul da.
32 Kastiguen APU DIOS hi Joab tep ya nemateyan tun dewwan tuun endi
bahul da ey eleg amtan ama e hi David. Pintey Joab di Abner e ap-apun
sindalud Israel et hi Amasa e ap-apun sindalud Judah e kakkayyaggud hu
elaw da nem hi-gatu.
33 Et humman hu, mekastigu hi Joab anin idan helag tun inggana. Nem
hedin hi David niyadda helag tu, man pelinggep niya pan-ap-apuddan APU
DIOS ni ingganah."
34 Limmaw hi Benaiah di baley APU DIOS et patyen tu hi Joab et tu ikulung
di neihnup di eleg mebebleyi.
35 Impambalin Solomon hi Benaiah ni ap-apun sindalu tu, et maihullul
nan Joab niya impambalin tun padi hi Sadok, et maihullul nan Abiathar
ni nampadi.

Ya neteyyan Simei

36 Impaeyag Solomon hi Simei et kantun hi-gatuy "Pengapya kan baley
mudya Jerusalem et manha-ad kadya et agka lumaw di edum ni bebley,
37 tep hedin um-a-allaw ka et agwaten mu hu Kulukul e Kidron, man
mettey ka, et bahul mu ngu."
38 Hinumang Simei ey kantuy "Em, apu patul, u-unnudek hu inhel mu."
Et manha-ad di Jerusalem.
39 Nem entanni et malebah hu tellun toon ey bimmesik hu dewwan bega-
en Simei et lumaw idad baley Akhis e u-ungngan Maakah e patul di Gath.
Dingngel tu e wadaddadman
40 ey nangkebayyu et lumaw di kad-an Akhis e patul di Gath et tudda
hamaken. Himmak tudda et mambangngad ida emin di baley tu.
41 Neamtaan Solomon humman ni impahding Simei
42 et paeyag tu et kantun hi-gatuy "Kaw eleg daka pansapatah di ngadan
APU DIOS e eleg mu hi-yana Jerusalem? Et ehlen ku pay ni hi-gam e hedin
hi-yanem man nanna-ud ni mettey ka? Kaw eleg mu tebalen et kammun
hi-gak ey u-unnudem hu inhel ku?
43 Kele mu nginhay hu olden ku et ya insapatah mu?
44 Neka-amtam ni emin hu impahpahding mun lawah nan hi ama e hi
David et hi APU DIOS hu mengastigun hi-gam.
45 Nem hedin hi-gak man bendisyonan tuwak et anhan ni hi-gatu ey
ihhammad tun ingganah hu pan-ap-apuan David."
46 In-olden nan Solomon nan Benaiah et pateyen tu hi Simei. Nehammad
law hu pan-ap-apuan Solomon tep endi law hu mangngenghay ni hi-gatu.

3

Ya laing nan Solomon

1 Nekigayyum hi Solomon etan ni patul di Egypt et ahwaen tu hu hakey
ni u-ungngan nunman ni patul. Nanha-ad idad Bebley David ingganah ni
negibbuhan ni palasyoh tu, ya Tempol nan APU DIOS et ya etan eta-gey ni
tuping di nanlinikweh di Jerusalem.
2 Yan endi ni nekapyan Tempol APU DIOS, ey ida kaumlaw hu helag Israel
ni an man-appit di etata-gey ni duntug.

3 Nakappinhed Solomon hi APU DIOS niya tuka pekau-unnudadda tugun
nan ametu e hi David, nem kaman-appit ni animal idad dakel ni daka pan-
appisiddan edum ni dios.
4 Wadan pinhakkey ni limmaw hi Solomon ni an man-appit di Gibeon tep
humman hu nandingngel ni daka pan-appisi, et kelngen tu hu hanlibun
kagihheban kamei-appit.
5 Yan nunman ni hileng ey nampeang-ang hi APU DIOS ni hi-gatud i-innep
tu e kantuy "Hipa pinhed mun iddawat kun hi-gam?"
6 Himmumang hi Solomon et kantuy "Impeenang-ang mun ama e
hi David e bega-en mu hu et-eteng ni impeminhed mun hi-gatu, tep
kayyaggud ey limpiyuh niya kamengu-unnud ni hi-gam. Ey eleg mu isiked
ni nengipeang-ang ni et-eteng ni impeminhed mun hi-gatun nengidwatam
ni u-ungnga tu et maihullul ni hi-gatun mampatul.
7 AP-APU e Dios ku, hi-gak hu inhullul mun aman mampatul anin ni u-
ungnga-ak pay ni et eggak amtan man-ap-apu
8 nem adyahhak ni man-ap-apuddan dakel ni tuun eleg mebillang.
9 Et humman hu, ya ibbagak anhan ni hi-gam ey idwasi muwak ni laing
ma-lat kayyaggud hu pehding kun man-ap-apuddan eyan tuum, ey ma-lat
maweda hu kabaelan kun mengamta hedin hipa kayyaggud winu lawah,
tep hipa kuma tuun kabaelan tun man-ap-apu eyaddan dakel ni tuum?"
10 Immamleng hi Apu Dios ni nengibegaan Solomon
11 et kantun hi-gatuy "Gapu tep ya laing ni man-ap-apu hu imbagam ma-
lat meandeng hu pehding mun man-ap-apu, e beken ni ya andukkey ni
biyag, niya kinedangyan winu ketteyyan ni buhul mu, ey
12 iddawat ku hu muka ibbaga. Pambalin dakan nekallaing niya
iddawtan dakan kabaelan mun man-ewwat e endi tu kei-ingngehan ni
laing idan nemangulu winu meittu-nud ni hi-gam ni mampatul.
13 Iddawat ku pay ni hi-gam ida etan eleg mu ibega, henin kinedangyan
niya dayaw ni nunyan ketaggum, et hi-gam hu kekakkaddangyanan niya
hi-gam hu kee-ettengan dayaw tud emin ni patul.
14 Hedin u-unnuden mun emin hu tugun ku niya olden ku, henin nengu-
unnudan amam e hi David ni hi-gak, ey iddawtan dakan andukkey ni
biyag."
15 Inggibek Solomon ey inamta tu e i-innep humman ni immehelan Apu
Dios ni hi-gatu. Et lumaw di Jerusalem et umehneng di hinangga etan ni
Kaban APU DIOS et man-appit ni kagihheba niya pekiddagyuman nan APU
DIOS. Negibbuh humman et mampahemul idan opisyal tu.

Ya nanhuwetan Solomon ni hakey ni neligat ni kasuh

16 Hakey ni aggew ey immaliddad kad-an Solomon hu dewwan biin daka
pebeyyad hu annel dan laki.
17 Kan etan ni hakey ni hi-gaday "Apu patul, kami kamanha-ad eyan
kadwak ni biid hakey ni baley. Entanniy nan-ungnga-ak ni laki e wada
eya kadwak ni nunman.
18 Nelabah hu dewwan aggew ey nan-ungnga daman laki eya bii. Dewwa
kamin ebuh ni kamanha-ad diman.
19 Hakey ni hileng ey inipit tu u-ungnga tun nampiggadan tu, nem eleg
tu igeb-at, et matey etan u-ungnga tu.
20 Bimmangun nunman ni hileng et alen tu u-ungngak et ihullul tu
u-ungnga tun netey, et paulig tun hi-gak nem eggak igibek tep neka-
uyengngak.

21 Newa-wa law et bumengunnak et nak pan-innum hu u-ungngak ey
netey. Nem entanni et pekabbinbinek ey beken humman ni u-ungngak."
22 Nem immehel etan bii e kantuy "Eleg, u-ungngak etan mategun gelang!
Ya etan netey hu u-ungngam!"
Hinumang etan ni nemangulun bii ey kantuy "Eleg mabalin! Ya ngu
etan netey hu u-ungngam tep ya etan mategu hu u-ungngak!" Lektattuy
ida kamantuttut di hinanggan Solomon e patul.
23 Entanni et kan Solomon ey "Hipa inna-nun nuntan e wada hakey ni
hi-gayu ey kanyuy u-ungnga yu eya mategun gelang."
24 Tulli impaela hu ispadah et i-li da et
25 kantuy "Gedwa yu eya gelang et panggedwadda eyan dewwan bii."
26 Ya etan makulug ni kan u-ungnga etan ni mategun gelang ey et-eteng
hu impeminhed tun u-ungnga tu et kantuy "Apu patul, entan tu ahan patey
eya gelang! Anin ew katteg ni idwat mu eyan kadwak!"
Nem kan etan ni hakey ni bii ey "Endi an mengellan hi-gatan dewwa
eyan gelang. Gedwa yu kuma!"
27 Immehel law hi Solomon et kantuy "Entan tu patey eya gelang, idwat
yu eyan nemangulun bii. Hi-gatu hu makulug ni inetu."
28 Yan nangngelan idan iIsrael ni nunman ni impahding Solomon ni
nanhuwet nunman ni kasuh, ey et-eteng hu lispituh dan hi-gatu tep inamta
da law e hi Apu Dios hu nengidwat ni laing tu, et meandeng nenuwet tun
kasuh.

4

Yadda opisyal Solomon

1 Hi Solomon hu patul di emin ni kebebbebley di Israel,
2 et huyyadda hu eta-gey ni opisyal tu:
Hi Asariah e u-ungngan Sadok hu padi.
3 Di Elihorep nan Ahijah e u-ungngan Sisha hu kamengittuddek idan
meippanggep ni kamekapkapya etan di bebley.
Hi Jehoshaphat e u-ungngan Ahilud hu kamengippaptek etan idan
kameittuddek.
4 Hi Benaiah e u-ungngan Jehoiadah hu ap-apuddan emin ni sindalu.
Di Sadok nan Abiathar hu padi.
5 Hi Asariah e u-ungngan Nathan hu ap-apuddan gobernor.
Hi Sabud e u-ungngan Nathan hu padin konsihal nan hi Solomon e patul.
6 Hi Ahishar hu kamenang-ang idan bega-en di baley ni patul.
Hi Adoniram e u-ungngan Abdah hu kamenang-ang-ang idan nepillit ni
mangngunnu.
7 Wada pay hu hampulut dewwan pinutuk Solomon ni manggobernor di
Israel. Hi-gada hu ngenamung ni kennen di baley ni patul. Hakey ni bulan
ni ya hakey ni hi-gada hu ngenamung ni mengidwat ni emin ni kennen di
baley ni patul.
8 Huyyadda ngadan idan nunman ni hampulut dewwan gobernor niya
ngadan idan bebley ni pan-ap-apuan da: hi Ben Hur hu gobernor di
Epraim.
9 Hi Ben Deker hu gobernor idad bebley e Makas, Saalbim, Bet Semes,
Elon et ya Bet Haman.
10 Hi Ben Hesed hu gobernor etan di dewwan bebley e Arubbot et yad
Sokoh, et yad emin ni bebley di Heper.
11 Hi Ben Abinadab e ahwatu hi Taphat e hakey ni u-ungngan Solomon
ey gobernor di emin ni bebley di Dor.

12 Hi Baanah e u-ungngan Ahilud hu gobernor di bebley di Taanak, et
yad Megiddo et yad emin ni bebley di Bet Shan e neihnup di Sarethan e
wadad south di Jesreel. Ya sakup ni pan-ap-apuan tu ey meippalpud Bet
Shan ingganah di Abel Meholah et yad Jokmeam.
13 Hi Ben Geber hu gobernor di Ramot di Gilead et yaddad etan di ekka-
kut ni bebley di Gilead e bebley ni helag Jair e helag Manasseh, et yaddad
bebley di Argob di Bashan. Na-nem ni emin ida huyyan bebley ni linikweh
diman ni sinuping dan eta-gey niya giniling hu eheb tu.
14 Hi Ahinadab e u-ungngan Iddo hu gobernor idad bebley di Mahanaim.
15 Hi Ahimaas e ahwan Basemat e u-ungngan Solomon hu gobernor di
emin ni bebley di Naptali.
16 Hi Baana e u-ungngan Hushai hu gobernor idan bebley di Asher anin
ni Bealot.
17 Hi Jehoshaphat e u-ungngan Paruah hu gobernor idan bebley di
Issakar.
18 Hi Simei e u-ungngan Ela hu gobernor idan bebley di Benjamin.
19 Hi Geber e u-ungngan Uri hu gobernor idan bebley di Gilead e nan-
ap-apuan lan Sihon e patul ni iAmor et hi Og e patul ni iBashan.
Ey wada pay hu pinutuk Solomon e patul ni hakey ni man-ap-apuddan
emin ni bebley di Judah niyad Israel.

Ya kayyaggud ni nan-ap-apuan Solomon

20 Ya kedakkel ni tutu-ud Judah et yad Israel ey henin kedakkel ni palnah
di gilig ni baybay. Dakel hu kennen da niya innumen da ey ida kamampan-
an-anla.
21 Ya sinekup ni nan-ap-apuan Solomon ey emin hu bebley ni meippalpud
Wangwang e Euphrates ingganah di Pilistia et lumaw lad pappeg ni Egypt.
Ida kamambeyyad emin ni hi-gatun buwis ey hi-gatu ap-apuda ingganah
ni neteyyan tu.
22 Ya mahapul Solomon ni kennen ni han-aggew di baley da ey hanggatut
et neliman sakuh ni pinun alinah, telunggatut ni sakuh ni kennen e henin
begah,
23 hampulun bakan daka ia-allain kennen da, hampulut dewwan bakan
kameippattul, hanggatut ni kalneroh niya gelding, yadda makwah, yadda
manuk, yadda gawgawa niyadda sisit.
24 Nan-ap-apu hi Solomon di emin ni bebley di appit di kakelinnugin
aggew, hedin wada itad Euphrates e Wangwang meippalpud Tipsah
ingganah di Gaza. Emin ida hu patul diman ni bebley ey hi-gatu
daka u-unnuda. Ey kayyaggud pay hu kapekiddagyumiddan papatul di
nangkeihnup ni bebley dadman.
25 Yan nan-ap-apuan Solomon ey melinggep ida tuud Israel et yad Judah
et wada hakkeyey kamakaddinel di nanha-adan tu. Meippalpud Dan
ingganah di Beersheba ey wada hakey ni pamilya ey wada baley tu niya
pantenneman tu.
26 Hi Solomon e patul ey wada hu na-pat ni libun pukkungngan
ni kebayyun kamangguyyud ni kalesah niya hampulut dewwan libun
kebayyu tun kamei-ussal di gubat.
27 Yadda etan hampulut dewwan gobernor ey nei-peng idad bulan ni
mengillaw ni kennen ni mahapul di baley Solomon. Mahapul ni ang-angen
da et eleg ida mangkulang di hipan kennen.
28 Da pay kaillaw hu daka pekkan ni kebayyun daka ussalad gubat et
yadda etan edum ni kebayyun daka pangngunnu.

Ya kalinaing Solomon

29 Indawtan Apu Dios hi Solomon ni kamengippetngan laing, ya et-eteng
ni kabaelan ni kapan-ewwat niya dakel ni inamta tu.
30 Nelalla-ing nem yadda kelaingan ni tutu-ud appit ni kasimmilin aggew
niyad Egypt.
31 Hi-gatu kelalla-ingan ni emin ni tuu. Nelalla-ing nem di Ethan e
helag Ezra, hi Heman et di Kalkol nan Darda e u-ungngaddan Mahol.
Nandingngel hu ngadan Solomon di emin ni nanlinikweh ni bebley.
32 Intudek tu tellun libun kandan proverbs et ya hanlibu et liman a-
appeh.
33 Inamta tu niya intuttuddu tu meippanggep ni kameitnem, henin keyew
e sedar di Lebanon niya kandan hyssop ni kaumtemel di tuping, yadda
meippanggep ni animal, sisit, et yadda mategud danum.
34 Nandingngel hu laing tud kebebbebley, et humman hu, emin ida patul
di kebebbebley ey immitu-dak idan tuu dan an mandedngel ni hi-gatu.

5

Ya nandaddanan Solomon ni nengapyaan tun Tempol

1 Hi Hiram e patul di Tyre ey nehammad hu nanggayyuman da lan
David. Dingngel tu e hi Solomon e u-ungngan David hu neihullul ni patul
ey immitu-dak ni tutu-u tun an mekihhummangan.
2 Huyya hu intudek Solomon ni impalaw tun Hiram e kantuy
3 "Nanna-ud ni inamtam e gapuh ni nekigubagubatan ama e hi David
di buhul tuddad bebley di nanlinikweh, ey endi inna-nu tun nengapyan
Tempol ni pandeyyawan tun Ap-Apu e Dios tu ingganah ni peapput Apu
Dios emin hu buhul tu.
4 Nem yan nunya ey impelinggep tuwak nan Ap-Apu e Dios ku, et
endi law hu buhul ku eyad bebley ni nangkeihnup ni hi-gami. Endi hu
kamannemnem ni mengubbat ni bebley mi.
5 Insapatah Apu Dios nan hi ama e hi David e kantuy 'Yalli u-
ungngam ni meihhullul ni hi-gam ni mampatul hu memehwat ni tempol
ni pandeyyawan yun hi-gak.' Et mukun yan nunya ey ninemnem kun
behwaten humman ni Tempol.
6 Et humman hu nakka ibbaga anhan hu baddang mu. Itu-dak mudda
anhan hu tuum et ida manlengeh ni mahapul kun keyew e sedar di
Lebanon, tep inamtam e endi ngu hu nelaing ni tuuk ni manlelngeh ni
keyew ni henin kalinaing idan tuum. Peellik ida tuuk ni umbaddang ni hi-
gada, niya beyyadak ida hu tuum hedin piga pinhed mu winu hipa pinhed
mun ibbayad ku."
7 Et-eteng hu amleng Hiram ni nangngelan tun impaad Solomon idan
intu-dak tu et kantuy "Medeyyaw hi Ap-Apu ni nunyan aggew tep indawtan
tu hi David ni nekallaing ni u-ungnga tun nambalin ni patul ni bebley dan
nandingngel."
8 Impalaw daman Hiram hu humang tun Solomon e kantuy "Inhel dan
hi-gak hu muka ibbaga. Dammutun iddawtan dakan sedar et ya belbel ni
mahapul mu.
9 Iddaddan idan tuuk humman idan keyew et idayyu dan melpud
Lebanon ingganah etan di baybay, et handa ikeput di bangka et padelan
dad baybay ey handa impadekal di bebley ni pinhed mu. Hedin inubad
idan tuuk hu kaput, ngenamung ida law dama tuum ni mengi-ennamut. Ya
ibbagak ni ebuh ni hi-gam e iddawat mu kennen ni mahapul idan tuuk."

10 Et idwat Hiram emin hu sedar et ya belbel ni mahapul Solomon.
11 Ya dama indawat Solomon ni bayad tun Hiram ey hanggatut ni libun
sakuh ni wheat et ya hanggatut et hampulun libun galon ni nemahmah ni
mansikan olibah ni katootoon ni kennen idan tuu tud baley da.
12 Impeamnun APU DIOS hu insapatah tun iddawat tu laing nan
Solomon. Kayyaggud ni peteg hu nanggayyuman di Solomon nan Hiram
ey nanhummangan ida e kayyaggud idallin ingganah.
13 Entanni ey pinilit Solomon hu telumpulun libun tuud Israel ni
mangngunnu,
14 et putuken tu hi Adoniram ni menang-ang ni hi-gada. Impantelu
tuddan ginenedwa et hambulan ni hampulun libu hu umlaw di Lebanon
ni an mangngunnu, niya dewwam bulan hu pangngunnuan dad baballey
da. Hedin negibbuh hu hambulan, neihullul mewan hu hakey ni grupuh.
Nanhinhinullul ida humman ni tellun grupuh.
15 Wada mewan hu newalun libun tuun impangngunnun Solomon ni
mampehhek ni batud duntug niya nepitun libun tuun memehhan ni
pinehek da.
16 Wadadda dama hu neputuk ni tellun libu et telunggatut ni menang-ang
niya mengituttuddun pehding idan kamampangngunnu.
17 Inu-unnud idan kamampehhek ni batu hu inhel Solomon et pumehek
idan mei-ussal di pengibbehwatan ni Tempol.
18 Yadda tuun Solomon, yadda tuun Hiram, niyadda tuun nalpud Gebal
hu nengidaddan idan batu niyadda keyew ni mei-usal di pengapyaan dan
Tempol.

6

Binehwat Solomon hu Tempol

1 Yan meikkadwan bulan ni meikka-pat ni toon e kandan Sib e yan
nunman ey epat ni gatut et newalun toon law nelabah neipalpu eman
ni neni-yanan idan helag Israel ni Egypt ey inlapun Solomon ni behwaten
etan Tempol APU DIOS.
2 Ya etan Tempol ey nahyam ni piyeh hu kadinukkey tu, telumpulun
piyeh hu kalinakkeb tu, ey na-pat et liman piyeh hu kasina-gey tu.
3 Ya etan balkon ey hampulut liman piyeh hu kadinnukey tu, niya
telumpulun piyeh hu kalinakkeb tu.
4 Ya dingding ni Tempol ey wada habhabyen tun mehehhekkang di appit
ni bawang tu niya nahnahkit di appit ni dallin.
5 Hedin yadda etan nambina-hil ni keb-al niyad awwidan ni Tempol ey
neidagsi hu tellun gladuh ni baley e hedin ya kasina-gey ni hakey ni gladuh
man pitu et kagedwah ni piyeh.
6 Yadda etan kuwaltuh di nengin-ehpen ey pitut kagedwah ni piyeh hu
kalinakkeb tu, ey yadda etan kuwaltuh di neigawwan gladuh, ey heyam
ni piyeh hu kalina-keb tu, ey ya etan meikkatlun gladuh ey hampulut
kagedwah ni piyeh hu kalina-keb tu. Ma-nu kedit hanniman, ey tep meing-
ingpih hu dingding ni nengin-ahpat ni gladuh nem ya dingding ni nengin-
ehpen, et dammutun meitta-pew hu dinengal di dingding ni nengin-ehpen
ni kuwaltuh ni nengiha-adan dan kandan girder.
7 Hedin yadda etan batun neusal di Tempol man inyayyaggud da dedan
ni pinehek et endi hu hipan kamedngel ni tenul ni massilyu, ya wahay
winu edum ni alumintan gumek ni nengikapyaan dad Tempol.

8 Ya heggeppan etan di nemangulun gladuh ni neihuup di Tempol ey
yad appit di south e wada hu agdan ni mampellaw di meikkadwa niyad
meikkatlun gladuh.
9 Ingkapyan Solomon hu bubidah ni Tempol e inusal tu sedar ni tabla et
megibbuh etan Tempol.
10 Inusal tu pay hu sedar ni nengihuup etan ni tellun gladuh di Tempol
e pitut kagedwah ni piyeh hu kasina-gey ni hakey ni gladuh.
11 Immehel hi Apu Dios et kantun Solomon ey
12 "Hedin u-unnudem ni emin hu tugun niya olden ku man peamnuk ni
hi-gam hu insapatah ku lan amam e hi David.
13 Mekihha-addak idan tutu-uk e helag Israel eyad Tempol ni muka
pangkapyaa, niya eggak ida iwwalleng."
14 Hi Solomon ey ginibbuh tu law ni kinapya etan Tempol.

Ya mipanggep ni bawang ni Tempol

15 Ya neikapyan dingding ni bawang ni Tempol neipalpud det-al ingganah
di bubidah ey sedar ni tabla niya belbel hu neikapyad det-al.
16 Ey ya sedar ni tabla hu neikapyad dingding ni Nekassantuh ni
Kuwaltuh Apu Dios meippalpud det-al ingganah di bubidah. Humman
ni Kuwaltuh ey wadad hudek ni Tempol niya telumpulun piyeh hu
kadinukkey tu.
17 Wada melakkeb ni kuwaltuh di hinanggan nunman ni Kuwaltuh e na-
nem ni piyeh hu kadinukkey tu.
18 Emin hu bawang ni Tempol ey nei-dah ni neidingding hu sedar ni
keyew e nepaotan ni heni kalibahha niya habung. Et endin hekey hu
kameang-ang ni batun neidingding.
19 Ya etan Kaban Apu Dios ey neiha-ad etan di Nekassantuh ni Kuwaltuh
di hudek ni Tempol.
20 Ya kadinukkey nunman ni Nekassantuh ni Kuwaltuh ey telumpulun
piyeh, ey telumpulun piyeh dama hu kalina-keb tu niya kasina-gey tu.
Netakapan emin dingding tun nemahmah ni balituk anin ya det-al tu
niya bubidah tu. Ey anin etan ni kapan-appisi et nedingding ni sedar e
netakapan ni balituk.
21 Emin hu bawang ni Tempol ey netakapan ni balituk. Ey neiballabag
hu kadenah ni balituk etan di kahehgepid neihudek ni kuwaltu. Humman
ni kuwaltuh ey netakapan daman nemahmah ni balituk.
22 Et emin hu bawang ni Tempol, anin etan kapan-appisi etan di
Nekassantuh ni Kuwaltuh Apu Dios, ey netakapan ni nemahmah ni balituk.
23 Wada dewwan anghel ni pinaot dan keyew ni olibah ni inha-ad da
etan di Nekassantuh ni Kuwaltuh Apu Dios e ya kasin-gey da ey hampulun
liman piyeh.
24-26 Neka-ingngeh hu kainetteng da niya impengapya dan nunman ni
dewwan pinaot. Handedwa hu payak da e pitut kagedwah ni piyeh hu
kadinukkey da. Ya kadinukkey ni payak da meipalpud utduk ni hakey ni
payak ingganah di utduk mewan ni hakey ni payak ey hampulut liman
piyeh.
27 Nandagsi dadda etan di Nekassantuh ni Kuwaltuh Apu Dios. Ya
etan dewwan payak dan nebekyag ey nantumuk idad gawwan etan ni
kuwaltuh. Ya etan dewwa mewan ni payak da ey dimmateng idad
nambina-hil di dingding.
28 Humman idan anghel ni pinaot ey netakapan ni balituk.

29 Ey neipaot di dingding ni nunman ni dewwan kuwaltuh hu heniddan
nunman ni anghel, ya palmah niya habung.
30 Hedin yadda det-al man netakapan ni balituk.
31 Yad heggeppan di Nekassantuh ni Kuwaltuh Apu Dios ey ingkapyan
Solomon hu dewwan lekbin nekapyan keyew ni olibah. Ya etan nangnged
idan nunman ni lekbi ey beken ni kuwadladuh.
32 Neal-alkusan ida humman ni pinaot ni anghel, palmah et ya habung.
Humman idan pinaot ey netakapan ni balituk.
33 Henin etan ni pamedingan ni habyen ni Tempol e keyew ni olibah hu
ingkapya tu.
34 Ya etan dewwan lekbin nunman ni habyen ey belbel ey kamesiklup
35 e neal-alkusan idan neipaot ni anghel, ya palmah niya habung ey
netakapan ni balituk.
36 Yad hinanggan Tempol ey wada kinapya tun dallin ey nedingding
humman ni tellun nanggaga-tun ni nepahek ni batu ni han neta-pewan
ni keyew ni sedar.
37 Nekapya etan pengibbehwatan dan Tempol eman ni meikkadwan
bulan ni kandan Sib e yan nunman hu meikka-pat ni toon ni nampatulan
Solomon.
38 Ey yan eman ni meikkewwalun bulan e humman hu kandan Bul, e
yan nunman hu meikkahampulu et hakey ni toon ni nampatulan Solomon
ey nekaggibbuh etan Tempol e neka-u-unnud tu hu planuh. Hi Solomon
ey ginibbuh tun binehwat huyyan Tempol ni pitun toon.

7

Ya etan palasyoh Solomon

1 Nengapya dama hi Solomon ni palasyoh ni panha-adan tu e limmaw
hu hampulu et tellun toon et han megibbuh.
2-3 Nginedanan tu humman ni baley tun Muyung e Lebanon. Hanggatut
et neliman piyeh hu kadinukkey tu, nepitut liman piyeh hu kalinakkeb
tu, niya na-pat et liman piyeh hu kasina-gey tu. Tellun linyah hu neta-
gey ni tukud tu ey hampulut liman tukud di hakey ni linyah. Huyya idan
nelinyah ni tukud hu neita-pewan idan wanan ni sedar. Nebubidahan
ni sedar ingganah etan di netukudan ni kuwaltuh ni da kapengittelluin
ngunut.
4 Ya etan di nambina-hil ni dingding ey wada hu hantetlun nantutu-nud
ni habhabyen.
5 Ey humman idan nantutu-nud ni habhabyen di nambina-hil ey
nanhinnanggadda. Nandinnukkey ida humman ni habhabyen anin etan
ni habyen.
6 Ya etan Kuwaltuh ni Dakel Tukud ey nepitut liman piyeh hu kadinukkey
tu niya na-pat et liman piyeh hu kalinakkeb tu. Wada balkon tun neatepan
niya netukutukudan.
7 Ya etan Kuwaltuh ni Yuddungngan ni Patul, e ya hakey ni ngadan tu ey
Kuwaltuh ni Panhummalyaan ey humman hu kapengippennuhin kasuh.
Nedingding humman ni sedar meippalpud det-al ingganah di atep tu.
8 Hanniman dama etan kapanha-adin Solomon e wada etan di dingkug-
gan ni Kuwaltuh ni Panhuwetan. Ey hanniman dama nengapya dan
kapanha-adin etan ni ahwatun u-ungngan patul di Egypt.
9 Emin ida huyya ey nekapyad kayyaggud niya nenginan batu neipalpu
etan di nengituunan dan baley ingganah idad hableyyan da. Inna-ud dan

yinayyaggud etan ida batud nengal-an da e inusal da gelgel ma-lat man-
iingngeh.
10 Yadda etan etta-teng ni batun ingku-ku dan nengituunan daddan
nunman ni kinapya dan baley ey hampulut dewwan piyeh hu kadinukkey
ni edum niya hampulut liman piyeh hu edum.
11 Anin idan edum ni batun intena-pew da, niyadda wanan ni sedar ey
nina-ud dan lingkud.
12 Ya nengapyatun dallin ni palasyo ey nedingding ni tellun nanggaga-
tun ni nepahek ni batu ni han neta-pewan ni keyew ni sedar. Hanniman
dama hu nengapya dan dallin ni Tempol Apu Dios.

Ya ngunun Huram

13 Entanni ey impaeyag Solomon e patul hi Huram di Tyre e nelaing ni
meippanggep ni ngunun giniling.
14 Ey simbal tu e hi-gatu mengingngunnun emin ni giniling. Hi ametu
la ey nelaing daman ngunun meipanggep ni giniling ey hi inetu e balu ey
helag Naptali.

Ya etan dewwan giniling ni tukud

15 Kinapyan Huram hu dewwan giniling ni tukud ni neikapyad hinang-
gan habyen ni Tempol. Dewampulut pitun piyeh hu kasina-gey da niya
hampulut walun piyeh hu kainetteng da.
16 Ey nengapyan dewwan giniling ni neihuup di ta-pew idan nunman ni
tukud e hampipitu et gedwan piyeh hu kasina-gey da.
17 Huyyaddan neihuup di ta-pew idan nunman ni tukud ey inal-alkusan
tuddan kadenah ni giniling
18 niya dewwan kadenah ni netu-tu-nud ni, henin lameh ni pomegranate.
19 Humman ni kinapya tun giniling ni neiha-ad di ta-pew idan tukud ey
heni habung e lily niya enem ni piyeh kasina-gey tu.
20 Humman idan netullikeng ey neal-alkusan ni kadenah niya dewampu-
lun gatut ni giniling ni henin pomegranate e netu-tu-nud di nanlinikweh
nunman idan tukud.
21 Impeehneng tudda humman ni dewwan tukud di hinanggan habyen
ni Tempol. Ya etan neikapyad appit ni south ey nengadanan ni Jakhin, ey
ya etan neikapyad appit ni north ey nengadanan ni Boaz.
22 Humman idan giniling ni nekapyan henin lilih ey neiha-ad di ta-pew
nunman idan tukud. Negibbuh law ngunun Huram meippanggep idan
tukud.

Ya etan giniling ni tangkih

23 Nengapya mewan hi Huram ni netullikeng ni et-eteng ni giniling ni
tangkih e pitu et kagedwah ni piyeh hu kasina-gey tu, hampulut liman
piyeh hu kalinakkeb tu, niya na-pat et liman piyeh hu nanlinikweh ni bibil
tu.
24 Neal-alkusan hu nanlinikweh di daul ni bibil nunman ni tangkih ni
dewwan linyah ni nantutu-nud ni giniling e heni kalibahha e neina-ud ni
neikapyad tangkih.
25 Neituun huyyan et-eteng ni tangkih di beneg idan hampulut dewwan
giniling ni bulug ni baka e hantetlu ey hin-appil nengihanggaan da e
indekug dan emin di gawetu.
26 Humman ni tangkih ey tellun pulgadah hu hedel tu. Ya bibil tu ey
henin basuh e nelugsi e heni etan habung ni lily. Nehuluk ni hampulun
libun galon hu tuka ellan danum.

Yadda giniling ni kaliton

27 Nengapya hi Huram ni hampulun giniling ni kaliton e han-e-nem ni
piyeh kadinukkey, kainetteng tu niya epat et gedwan piyeh hu kasina-gey
tu.
28-29 Yad dingding idan nunman ni kaliton ey neipaot hu heni layon, ya
lakkitun baka niyadda heni anghel. Ey yad ta-pew niyad daul idan nunman
ni neipaot ni layon, niya bulug ni baka ey neipaot hu neappid ni al-alkus
tu.
30 Emin ida humman ni kaliton ey han-e-pat hu heli da e nekapya daman
giniling ey nekapyan giniling etan nangnged ni kapansilleniddan etan ni
heli. Ya etan di epat ni dugun nunman idan kaliton ey wada neikapyan
giniling ni pengippettukan ni besen. Humman ni pengippettukan ni besen
ey neipaot hu neappid ni al-alkus tu.
31 Ey neigawwadman hu netullikeng ni pengippettukan, e humman
hu mengnged ni besen. Hampulut walun pulgadah hu kasina-gey tu
meippalpud sigil ni kaliton, niya pitun pulgadah hu dallem tu. Ey nepaotan
ni al-alkus tu hu nanlinikweh.
32 Yadda heli tu ey dewampulut liman pulgadah hu kasina-gey da e
neihuup idad daul ni dingding niyadda etan nangnged ni pansillenan ni
heli, ey neikahhakey kapyatu etan di kaliton.
33 Humman idan heli ey henin helin kalesah ni kameussal di gubat. Ey
emin hu nekapyan nunman ni idan helin kaliton ey giniling.
34 Anin ida etan ni epat ni dugun neiha-ad ey neina-ud hu kapyatu etan
di kaliton.
35 Ya hedel etan idan neilibed idad kaliton ey neina-ud hu kapyatu ey
heyam ni pulgadah.
36 Neipaot idadman hu heni anghel, yadda layon, niyadda palmah. Ey
neipaot hu neappid ni al-alkus di nanlinikweh.
37 Hanneya hu nengapya daddan kaliton e nan-iingngeh hu keetteng da
niya kapkapya da.
38 Nengapya hi Huram ni hampulun besen ni nei-peng di kaliton. Ya
hakey ni besen ey enem ni piyeh hu kainetteng tu ey ya kadinakkel ni
meihha-ad ni danum ey nehuluk ni dewwan gatut ni galon.
39 Inha-ad tu hu liman kaliton di appit ni south ni Tempol, et ya limad
appit ni north. Inha-ad tu etan et-eteng ni tangkih di appit ni southeast ni
Tempol.

Ya nengiha-adan daddan meussal di Tempol

40-45 Nengapya pay hi Huram idan banga, yadda pala et yadda besen
et gibbuhen tu law emin hu impekapyan Solomon ni hi-gatun meussal di
Tempol APU DIOS. Yaddahhuy hu kinapya tu: dewwan tukud, dewwan heni
mahukung ni duyun neikapya etan di ta-pew idan tukud, yadda al-alkus
ni kadenah ni neiha-ad di ta-pew idan tukud, epat ni gatut ni heni lameh
ni pomegranate ni nekapyan giniling ni neihabley idadman ni kadenah
di ta-pew ni dewwan tukud, dewwan netu-tu-nud ni pomegranates hu
neihabley di hakey ni kadena di hakey ni tukud, yadda hampulun kaliton
ni pengippettukan idan hampulun besen ya etan et-eteng ni tangkih
niyadda etan hampulut dewwan heni bulug ni bakan neipetukan tu. Emin
ida humman anin idan banga, yadda pala, niyadda besen ey nekapyad
giniling.
Humman idan mahapul di Tempol ey impekapyan Solomon nan Huram.
46 Et ya nengapyaan tuddan nunman ey yad kapampandayin wadad
nambattanan ni Sukkot et ya Sarethan di Nedeklan e Jordan.

47 Eleg pakiloh nan Solomon ida huyyan neusal ni giniling tep dakel ni
peteg et endi nengamtan bel-at tu.
48 Yadda etan meussal di Tempol ni nekapyad balituk ni impekapyan
Solomon ey: ya etan altar, ya etan tebol ni pengihha-adan ni sinapay ni
kamei-appit nan Apu Dios,
49 yadda etan hampulun pengippettukan ni kengkeh ni neiha-ad di
hinanggan Nekassantuh ni Kuwaltuh e limad appit ni south ey lima damad
appit ni north, yadda habung ni al-alkus, yadda kengkeh, yadda ipit ni
ngalab,
50 yadda basuh, yadda pan-e-dep ni kengkeh, yadda besen, yadda
pengiggihheban ni insensoh, yadda penellukduk ni ngalab, yadda bitaglah
ni lekbin Nekassantuh ni Kuwaltuh niyadda etan bitaglah ni lekbin Tempol.
Emin ida humman ey nekapyad balituk.
51 Negibbu ni emin hu impangunun Solomon di Tempol et iha-ad tun
emin ida balituk, yadda silber et yadda edum ni in-appit ametu e hi David
nan Apu Dios di bodegah ni Tempol.

8

Ya nengilawwan dan Kaban Apu Dios di Tempol
(2 Chronicles 5:2–6:2)

1 Ineyagan Solomon e patul emin ida etan kamengipappangngulun helag
Israel niyadda pamilyah da et maemung idad Jerusalem, et da alen hu
Kaban Apu Dios di Zion e Bebley David et ilaw dad Tempol.
2 Yan nunman ni meikkeppitun bulan e kandan bulan ni Ethanim e yan
nunman hu Piyestah ni Kampu hu neamungan da.
3 Dimmateng idan emin hu kamengipappangngulun helag Israel et
iattang idan padi etan Kaban Apu Dios
4 et ilaw dad Tempol. Anin etan Tabernacle et yadda ngunut ni meussal
diman ey inlaw idan padi niyadda helag Levi diman.
5 Neamung di Solomon niyadda helag Israel di hinangga etan ni Kaban
Apu Dios, et man-appit idan dakel ni kalneroh niyadda bakan eleg
mebillang.
6 Entanni ey inhegep idan padi humman ni Kaban di Tempol, et ilaw da
etan di Nekassantuh ni Kuwaltuh Apu Dios et iha-ad dad daul idan nepaot
ni nepayakan ni anghel.
7 Yadda etan nebekyag ni payak idan nunman ni anghel, ey hinephepan
da etan Kaban et yadda keyew ni nengattang da.
8 Kameang-ang ni ebuh utduk idan nunman ni keyew hedin wada itad
hinanggan Nekassantuh ni Kuwaltuh Apu Dios. Ingganah nunya ey immen
ida etan keyew ni impan-attang da.
9 Ya neiha-ad etan di Kaban Apu Dios ey ebuh etan dewwan nedampillag
ni batun inha-ad Moses eman ni wadaddad Duntug e Sinai. Yadman hu
nekitbalan Apu Dios idan helag Israel eman ni nalpuan dad Egypt.
10 Entanniy immehep ida etan padin nalpu etan di Nekassantuh ni
Kuwaltuh Apu Dios, ey pinhakkeyey napnu hu Tempol ni kulput
11 ni kaumhili tep wadadman hi Apu Dios, et endi law inna-nuddan padin
mengittulluy ni ngunu da.
12 Et mandasal hi Solomon e kantuy “Apu Dios, kammuy manha-ad kad
kulput,
13 nem yan nunya ey nengapya-ak ni kayyaggud ni peteg ni panha-adam
ni ingganah.”

Ya inhel Solomon idan tuu
(2 Chronicles 6:3-11)

14 Nanligguh hi Solomon et ihangga tuddan nunman ni neamung ni tuu
et bendisyonan tudda.
15 Kantuy "Kamedeyyaw hi Ap-Apu e Dios tayun helag Israel. Tep
impeamnu tu hu insapatah tu lan ama e hi David,
16 e kantuy 'Neipalpu eman ni impa-kal kudda tuuk di Egypt ingganah
nunya ey endi nak pinilin bebley eyad Israel ni pemehwatan ni Tempol ni
pandeyyawan dan hi-gak. Pinili daka e David ni man-ap-apuddan tuuk e
helag Israel.' "
17 Intuluy Solomon et kantuy "Implanuh nan ama e hi David ni
memehwat ni Tempol ni pandeyyawan nan Ap-Apu e Dios tayun helag
Israel,
18 nem kan Apu Dios ni hi-gatuy 'Kayyaggud huttan ni ninemnem mun
pinhed mun memehwat ni Tempol ni pandeyyawan yun hi-gak,
19 nem beken ni hi-gam hu memehwat. Ya hakey aliddan u-ungngam hu
memehwat ni Tempol ku.'
20 Yan nunya ey impeamnun Apu Dios humman ni insapatah tu, tep
adyah e neihullullak nan aman mampatul eyad Israel, et ay deh e binehwat
ku eya Tempol ni pandeyyawan ni hi-gatu e Dios tayun helag Israel.
21 Ey wada ingkapyak eyad Tempol ni pengihha-adan ni Kaban Apu Dios
e neiha-adan etan ni batun nedampillag ni neitudekan ni nekitbalan di
Apu Dios ida lan ammed tayun nalpuan dad Egypt."

Ya dasal Solomon

22 Entanni ey an immehneng hi Solomon di hinangga etan ni altar et
ita-gey tu ngamay tu e han-ang-ang emin ni tuu
23 et mandasal e kantuy "Ap-Apu e Dios min helag Israel, endi edum ni
Dios di kabunyan ey puyek ni henin hi-gam. Impannaneng mu hu eleg
melumman ni impeminhed muddan tuum ni kamekangngu-unnud ni hi-
gam niya kamengippehebballin mengippahding ni pinhed mu, niya muka
peamnu hu nekitbalam ni hi-gada.
24 Impahding mu tu-wangu hu inhel mu lan ama e hi David e bega-en
mu et deh e impeamnum nunyan emin.
25 Ap-Apu e Dios min helag Israel, pannananeng mu anhan etan hakey
mewan ni insapatah mun ama e kammuy wadan ingganah hu hakey ni
helag tun mampatul di deya Israel, hedin paka-u-unnuden da hu tugun
mu henin impahding tu.
26 Ey yan nunya Ap-Apu e Dios min helag Israel, peamnum anhan emin
hu insapatah mun ama e hi David e bega-en mu.
27 Nem kaw makulug, e Apu Dios ni manha-ad ka eyad puyek? Mahkang
ni peteg hu kabunyan, nem eleg um-ustuh ni panha-adam, et nema-ma
ngun ek-eket ni peteg eya Tempol ni binehwat ku.
28 Ap-Apu e Dios ku, dengel mu anhan eya dasal kun bega-en mun
kamampehemmehemmek ni hi-gam. Em, dengel mu ahan eya dasal kun
nunya.
29 Ipaptek mu anhan ni kawwalwal niyan hileng eya Tempol mun pinilim
ni pandeyyawan ni hi-gam. Ey dengel mu anhan hu dasal ku hedin
inhanggak di appit eyan Tempol.
30 Em, dengel mu anhan hu dasal middan eyan tuum ditan kabunyan
ni kad-am hedin kami kamandasal e inhangga mid appit eyan Tempol et
liwwanem hu liwat mi.

31 Hedin wada hakey ni tuun kandan nengipahding ni lawah di edum tu,
et nei-li eyad altar eyad Tempol et issapatah tu e eleg mambahul,
32 ey dengel mu anhan e Apu Dios di kad-am mud kabunyan hu dasal
tu, et ngenamung kan menuwet idan bega-en mu. Kastigum hu nambahul,
tep humman hu lebbeng tu niya itudum etan tuun endi bahul tu.
33 Hedin ya liwat ida eyan tuum ni helag Israel hu umhulun et apputen
idan buhul dad gubat, nem entanni ey mantuttuyyudda et heppulen hu
baddang mu, et um-alidda eyad Tempol mun mampehemmehemmek di
dasal da ma-lat liwwanem hu liwat da, ey
34 dengel mu anhan hu dasal dad kad-am mud kabunyan. Liwwan mu
anhan hu liwat idan nunyan tuum et ibangngad muddad bebley ni indawat
mun aammed da lan nunman.
35 Hedin nanliwat ida mewan ni hi-gam et kastiguen mudda e eleg mu
paeli udan, nem entanni ey mantuttuyyu ida et issiked dan manliwwat, et
mandasal idan hi-gam e ihhangga dad appit eyad Tempol mu,
36 dengel mu anhan dasal dadtan kad-am mud kabunyan, et liwwanem
anhan hu liwat eyaddan bega-en mun helag Israel, et ituttudduan muddan
mengippahding ni neiptek ni keittu-uan, niya paelim hu udan eyad bebley
ni indawat mun pambebleyan dan ingganah.
37 Hedin wada bisil eyad bebley winu pistin tuu winu degeh ni intanem
winu dudun, winu hedin ginubat ni buhul da eyadda tuum, winu wada
immalin hipan degeh ni hi-gada niya hipa humman ni umbahbah,
38 ey dengel mu anhan hu dasal da. Hedin mewan wadadda eyad tuum
ni helag Israel hu nemahhig lehan da, et mandasal ida e iddengdeng da
ngamay dad appit eyan Tempol,
39 ey dengel mu anhan dasal dad kad-am di kabunyan, liwwan mu liwat
da niya baddangim ida. Hi-gam ni ebuh nengamtan nemnem ni tuu, et
humman hu, hi-gam hu ngenamung ni mengippahding ni hipan pehding
mun hanhakkey eyaddan tuum,
40 ma-lat mengu-unnud idan ingganah ni hi-gam ni panha-adan da eyad
bebley ni pambebleyan dan indawat mudda lan aammed mi.
41 Hedin wada edum ni tuun nalpud edawwin bebley ni um-alin
menaydayaw ni hi-gam,
42 tep nanna-ud ni dedngelen da hu meippanggep ni nandingngel ni
ngadan mu niyadda dakel ni miracle ni kamengippetngan impahding
muddan tuum, ey hedin mandasal idan ihhangga da eyad Tempol mu,
43 ey dengel mu dasal dad kad-am mud kabunyan et ipahding mu hu
daka ibbagan hi-gam, ma-lat amtaen dakan emin ni tuu eyad puyek, ey
u-unnuden dakan henidda eyan tuum e helag Israel, ey ma-lat amtaen da
e huyyan Tempol ni binehwat ku ey yadya penaydayawan ni hi-gam.
44 Hedin minandal mudda tuum ni an mekiggubbat idan buhul da et
mandasal idan hi-gam, anin ni attu kad-an da, e ihhangga dad appit eyan
bebley ni pinilim niyad Tempol ni kinapyak,
45 ey dengel mu anhan di ditan kad-am mud kabunyan hu dasal da et
pengapput mudda.
46 Hedin manliwwat ida eya tuum ni hi-gam, tep emin hu tuu ey
kamanliwwat, et gapuh ni bunget mu ey peapput muddan buhul da et alen
daddan balud et ilaw daddad edum ni bebley di neidawwi winu neihnup,
47 nem hedin et anhan mantuttuyyudda niya mampehemmehemmek
idan hi-gam di bebley ni neilawwan da, et mandasal idan hi-gam ey
ebbuluten da e nanliwat ida et ippahding da lawah, ey dengel mu anhan
hu dasal da, e Apu Dios.

48 Ey hedin yan kaweda dad bebley ni buhul da ey ibbangngad dan
mekangngu-unnud ni hi-gam, et mandasal idan ihhangga dad appit eyan
bebley ni indawat mudda lan aammed mi, niya eyad Jerusalem ni pinilim
niya eyad Tempol mun kinapyak,
49 ey dengel mu anhan hu dasal dad kad-am mud kabunyan et
baddangan mudda.
50 Liwwan mu anhan emin hu liwat idan tuum niya liwwan mu hu
nangngehayan dan hi-gam, niya ang-ang mu ma-lat hemeken idan buhul
da,
51 tep tuum ida ngu dedan, tep inewit muddad Egypt e bebley ni heni
apuy ni kapan-e-dihin gumek.
52 Apu Dios e Eta-gey ni peteg peang-ang mu anhan hu binabbal mu
eyaddan tuum e helag Israel, anin ni hi-gak e patul da, niya dengel mu
anhan hu dasal mi ni pambeggaan min baddang ni hi-gam.
53 Hi-gami pinilim ni tuum di emin ni katuutuud kebebbebley. Apu Dios
e Eta-gey ni peteg, huttan ida impakulug mu dedan lan bega-en mu e hi
Moses ni nangkalam idan aammed mid Egypt."

Ya bendisyon Solomon

54 Ginibbuh nan Solomon ni nandasal nan Apu Dios di nandukkunan tud
hinanggan pan-appitan ey immehneng et ita-gey tu ngamay tu,
55 et eleten tu hu pambendisyon tuddan tutu-u e kantuy
56-57 "Ya Ap-Apu e Dios tayu hu medeyyaw e nengidwat ni linggep idan
tuu tu e humman dedan la inhel tun nunman. Impahding tun emin hu
inhenammad tulan inhel nan hi Moses e bega-en tu. Eleg daitsu-et anhan
kuma iwwalleng ni hi-gatu nem baddangan daitsu henin nemaddangan
tudda lan aammed tayu.
58 Ey pambalin daitsu et anhan kuman mekangngu-unnud ni hi-gatu,
ma-lat ipahding tayun emin hu olden tu niya tugun tun indawat tudda lan
aammed tayu.
59 Niya nenemnemen kuma et anhan nan Apu Dios e Dios tayun ingganah
huyyaddan dasal tayu et yadda etan imbagak ni hi-gatu. Kabbabbal et
anhan kuman ingganah ni hi-gayun tutu-un helag Israel, et anin ni hi-gak
e patul yu et idwat tun kewa-wa-wa hu mahapul tayu.
60 Ma-lat wada inna-nu tun pengamtaan ni emin ni katuutuud kebebbe-
bley eyad puyek e hi-gatu e Apu Dios e Dios tayu ey hi-gatun ebuh hu Dios,
endi edum.
61 Ey ya kayyaggud ey hi-gatsun tutu-u tu ey mannananeng hu pengullug
tayu, niya mandinnel itsun Apu Dios e Dios tayu ey u-unnuden tayun emin
hu olden tu, niya tugun tu heni eyan tayu kapehpehding nunya."

Ya neieng-engan etan ni Tempol nan Apu Dios

62 Negibbuh et man-appit hi Solomon niyaddan emin hu tuu nan Apu
Dios.
63 Ya in-appit Solomon ni pekiddagyuman nan Apu Dios, ey dewampulut
dewwan libun baka, ya hanggatut et dewampulun libun kalneroh niya
gelding. Huyya impahding Solomon et yadda edum tun helag Israel ni
nengieng-eng etan ni Tempol Apu Dios.
64 Yan nunman pay ni aggew ey in-eng-eng Solomon etan gawwan dallin
ni hinanggan Tempol, et man-appit diman ni kagihheba, ya pagey, et yadda
tabaddan animal ni kamei-appit ni pekiddagyuman. Mukun yadman nan-
appitan tu ey tep dakel mei-appit et eleg um-ustuh etan di giniling ni altar
di kad-an Apu Dios.

65 Et man-am-amleng di Solomon niyaddan emin hu helag Israel ni
nunman ni tsimpuh, tep impahding da hu Piyestah ni Kampu di hinanggan
APU DIOS. Dakel ida hu tuun nangkalpud edawwin bebley meippalpud
Lebo Hamat di north ingganah di kulukul di Egypt di appit ni south.
Humman ni hamul da ey limmaw di hampulut epat ni aggew, tep pitu
aggew ni nanhahamulan dan nengieng-engan dan Tempol, ey pitun aggew
mewan hu nanhahamulan dan Piyestah ni Kampu.
66 Negibbuh humman ni piyestah et paenamut Solomon idan emin tuu.
Binendisyonan da hi Solomon ey ida kaman-am-amleng ni immanemut,
tep kayyaggud hu impahding APU DIOS nan David e bega-en tu, anin ni
hi-gadan tuu tun helag Israel.

9

Ya nampeang-angan mewan APU DIOS

1 Yan nengibbuhan Solomon ni nengapyaan tun Tempol niya palasyoh
tu niyaddan emin etan pinhed tun kapyaen,
2 ey nampeang-ang mewan hi APU DIOS ni hi-gatu, e heni lan nampeang-
angan tud Gibeon.
3 Kan APU DIOS ni hi-gatuy "Dingngel ku dasal mu. In-eng-eng ku
eya Tempol ni kinapyam et yadya pandeyyawan yun ingganah ni hi-gak.
Eddugak niya ippaptek kun ingganah.
4-5 Ey hedin hi-gam, man ihhammad ku nan-ap-apuam hedin kayyaggud
niya limpiyuh hu pengu-unnud mun hi-gak, henin impahding lan amam e
hi David, ey hedin u-unnuden mun emin hu inhel kun pehding mu, anin
idan tugun ku niya olden ku, ey peamnuk hu insapatah kun nunman nan
amam e kangkuy wadallin ingganah hu helag tun man-ap-apudya Israel.
6 Nem hedin hi-gam winu helag mu ey ngenghayen yudda tugun ku niya
olden kun indawat kun hi-gayu et deyyawen yu edum ni dios
7 ey e-kalen dakeyun tuuk e helag Israel eyad bebley ni indawat kun
hi-gayu. Ey iwwalleng ku eya Tempol ni in-eng-eng kun pandeyyawan
yun hi-gak, ey emin hu tutu-ud kebebbebley ey anggebe-hel dakeyulli niya
pippihulen dakeyu.
8 Ey anin ni kayyaggud ni peteg hu ang-ang eyan Tempol ni nunya et
makabbahbah ali ma-lat emin idalli melebbah ey metngadda. Kandalliy
'Kele na-mu hanneya hu impahding APU DIOS eyan bebley niya eya
Tempol?'
9 Yalli ihhumang idan tuu ey kanday 'Neipahding huyya tep dineyaw da
hu edum ni dios, niya inwalleng da hi APU DIOS e Dios dan nengihwang
ida lan aammed dad Egypt. Et humman hu, impaelin APU DIOS ni hi-gada
eya nemahhig ni ligat da.' "

Ya nehammad ni nanhummanganan di Solomon nan Hiram

10 Dewampulun toon hu nelabah et han gibbuhan Solomon hu palasyoh
tu niya Tempol APU DIOS.
11 Ya etan patul di Tyre e hi Hiram hu nengidwat ni emin ni sedar, yadda
belbel, yadda balituk ni mahapul Solomon. Ya indawat daman Solomon ni
hi-gatu ey hampulut dewwan bebley di Galilee.
12 An inang-ang Hiram humman idan bebley ey eleg tu pinhed
13 et kantun Solomon ey "Hipadda huyyan bebley ni indawat mun hi-gak
e agik? Tam endi silbida." Humman gaputun nginedanan Hiram humman
ni bebley ni Kabul e ya keibbellinan tu ey 'Endi silbitu' et humman ngadan
tu ingganah nunya.

14 Umlaw di liman libun kiloh ni balituk hu indawat Hiram nan Solomon.

Ya edum ni impahding Solomon

15 Huyyadda impekapyan Solomon idan nepilit ni mangngunnu: Ya etan
Tempol APU DIOS, ya palasyoh tu, ya Millo, ya etan batun tuping ni lulud
ni Jerusalem et yadda bebley di Hasor, Megiddo et ya Geser.
16 Humman ni bebley e Geser ey sinekup lan patul di Egypt ni
nengubatan tuddan bimmebley diman et apputen tudda. Pintey tudda hu
nambebley diman et legaben tu humman ni bebley. Indawat tun regaloh
humman ni bebley etan ni u-ungnga tun bii eman ni nan-ahwaan dan
Solomon.
17 Inyayyaggud Solomon humman ni bebley et ya etan nengin-ehpen e
Bet Horon ngadan tu,
18 ya Baalat, et ya Tamar etan di mamegan puyek.
19 Binehwat tudda bebley ni pambodegahan tuddan mahapul tu, yadda
bebley ni pengihha-adan tuddan kebayyu tu niyadda kalesah tun meussal
di gubat. Ey kinapya tu hu hipan pinhed tun kapyaen di Jerusalem, yad
Lebanon et yad emin di bebley ni nan-ap-apuan tu.
20 Wadadda tutu-un nannaneng di nambebleyan idan helag Israel e
humman ida hu Amorite, Hittite, Perissite, Hibite niyadda Jebusite.
21 Huyyadda helag ni tuudman ni eleg pateyen idan helag Israel eman
ni nalpuan dad Egypt. Pinilit idan Solomon ni impangngunu et ingganah
nunya ey himbut ida.
22 Yadda helag Israel ey endi pinilit Solomon ni impangngunu tep im-
pambalin tuddan sindalu, opisyal ni gubilnu, ap-apun sindalu, ap-apuddan
sindalun mampangkalesah niya mangkebayyun sindalun mekiggubbat.
23 Pinilin Solomon hu liman gatut et neliman opisyal ni menang-ang idan
nepilit ni mangngunnu.
24 Yan nengialdanan Solomon etan ni ahwatun u-ungngan patul di Egypt
di palasyoh ni kinapya tun panha-adan tu, e tu inewit di Bebley David, ey
impekapya tu etan Millo.
25 Impahding Solomon etan ida mekapyad Tempol e mampitlun hantoon
hu pan-appitan ni kagihheba, man-appit ni pekiddagyuman nan APU DIOS,
niya man-appit ni kagihheban bangbanglun insensoh etan di pan-appitan
ni kinapya tu.
26 Nengapya pay hi Solomon ni dakel ni bapor di Esion Geber e neihnup
di Elat di Edom etan di gilig ni Madlang ni Baybay.
27 Immitu-dak hi Hiram idan tuu tun impeingha da mangngunnud bapor,
ma-lat baddangan da hu tuun Solomon.
28 Nambapor ida et lumaw idad Ophir, et yan nambangngadan da ey
in-anemut da hu hampulut enem ni libun kiloh ni balituk, et idwat dan
Solomon e patul.

10

Ya inlian ni biin patul di Seba
(2 Chronicles 9:1-12)

1 Dingngel etan ni biin ap-apud Seba hu meippanggep nan Solomon e
nandingngel ni patul niya meippanggep ni tuka pengu-unnudin APU DIOS,
et umlin mematnan hi-gatu hedin inna-nu penummang tuddan neligat ni
pinhed tun mahmahan.

2 Dimmateng humman ni patul di Seba ey dakel hu ingkuyug tun bega-en
tu, yadda kamel tun nangkalgan kameikkamdug di kennen, yadda nebalol
ni batu niya dakel ni balituk.
Yan nanhummanganan dan Solomon ey minahmahan tun emin hu hipan
immalid nemnem tu,
3 ey hinumang Solomon ni emin. Endi neligat ni hi-gatu.
4 Natngan peteg humman ni biin ap-apud Seba ni laing Solomon, niyan
nenang-angan tun palasyoh ni kinapya tu.
5-6 Ey natnga mewan ni nenang-ang tuddan dakel ni peteg ni ken-
nen ni kameiddaddan di baley tu, yadda kapanha-adiddan opisyal tu,
ya kayyaggud ni kapehding idan kamangngunnud palasyoh tu, yadda
kamengippaptek ni hamul, anin idan kayyaggud ni balwasi da, niyadda
kagihheban tuka i-appit di Tempol Apu Dios, et kantud nemnem tuy
'Nakkayyang, endi numan kei-ingngehan idan nunyan inang-ang ku!' Ey
kantun Solomon ey "Makulug hu dingngel ku meippanggep ni laing mu et
yadda impahding mu!
7 Nem eggak ni kulugen ida humman ni dingngel ku ingganah immali-ak
et ang-angen kun emin. Ya kakulugan tu ey kagedwah ni ebuh hu dingngel
ku tep nelalla-ing ka ey kekkeddangyan ka nem ya inhel da.
8 Negahat ida tuum! Anin idan opisyal mun wadan ingganah di kad-an
mu, tep daka deddedngela hu ehel ni nelaing ni tuu.
9 Medeyyaw hi Apu Dios e Dios mu! Impeang-ang tu amleng tun hi-
gam eman ni nemutukan tun hi-gam ni pampatul idan tutu-u tun helag
Israel. Ey gapuh ni kamannananeng ni impeminhed tuddan helag Israel
ey impambalin dakan patul ma-lat kayyaggud niya limpiyuh hu pan-ap-
apum ni hi-gada."
10 Indawat tun Solomon hu nehuluk ni epat ni libun kiloh ni balituk,
ya dakel ni kameikkamdug di kennen niyadda nangkebalol ni batu. Endi
edum ni an immidwat nan Solomon ni henin nunman ni kadinakkel ni
kameikkamdug di kennen, ebuh humman ni biin ap-apud Seba.
11 (Yan eman ni nengi-lian idan bapor Hiram ni balituk ni nalpud Ophir,
ey impeki-li tu dakel ni keyew e almug niyadda nangkebalol ni batu.
12 Ingkapyan Solomon humman idan keyew ni almug ni balundilya di
Tempol niyad Palasyoh ey kinapya tu edum ni ayyuding niya gitalah ni
ussalen dan man-a-appeh. Endi henin nunman ni kadinakkel ni keyew ni
almug ni an neidwat winu negatang neipalpun nunman.)
13 Indawat daman Solomon hu hipan kindew nunman ni biin ap-apud
Seba, et mei-dum etan idad eleg mebillang ni tu ngu dedan kaiddawat ni
bisita tu. Et mambangngad humman ni ap-apu et yadda bega-en tud bebley
da.

Ya kinedangyan Solomon e patul
(2 Chronicles 9:13-29)

14 Katootoon ni kadewwatan Solomon hu umlaw di dewampulut liman
libun kiloh ni balituk.
15 Hin-appil ngu dedan hu buwis ni kabeyyadiddan kamampanggettang
niya hin-appil hu kamelpuddan patul di Arabia niyadda gobernor idan
bebley di Israel.
16 Nengapya hi Solomon ni dewanggatut ni etta-teng ni happiyaw e
umlaw di pitun kiloh ni balituk hu neusal di hakey.
17 Ey nengapyan telunggatut ni ekka-kut ni happiyaw ni umlaw di
dewwan kiloh ni balituk hu neusal di hakey. Intalu tudda humman ni
happiyaw di palasyoh tud Muyung e Lebanon ngadan tu.

18 Nampekapya pay ni et-eteng ni yuddungngan ni patul e neal-alkusan
ni bakgit ni elephant ey netakapan ni nemahmah ni balituk.
19 Humman ni yuddungngan ni patul ey wada enem ni palekad ni
mampeahpat diman. Ya keiddangkigan ni beneg nunman ni yuddungngan
ey nanyeku. Wada pengihhaklayan ni ngamay di nambina-hil nunman ni
yuddungngan, ey wada dewwan heni layon ni immehneng di nambina-hil.
20 Wada mewan hu hampulut dewwan heni layon ni immehneng
di utduk idan enem ni palekad di nambina-hil. Ebuh humman ni
yuddungngan ni patul ni henin nunman e endi tu kei-ingngehan.
21 Emin ida basuh Solomon et yadda hipan kameussal diman ni Muyung
e Lebanon ey nemahmah ni balituk hu kinapya da. Yan nunman ni
tsimpuh Solomon ey endi balol ni silber et humman hu, endi nekapyan
silber ni kameussal di baley tu.
22 Wadadda bapor nan Solomon ni kamekikkillaw idan bapor Hiram.
Hedin nelabah tellun toon, neibbangngad ida huyyan bapor ni wada in-
anemut dan balituk, ya silber, yadda bakgit ni elephant, niyadda tadaw.
23 Hi Solomon hu kekekkeddangyanan ey kelalla-ingan di emin idan
nampatul eyad puyek.
24 Et emin hu katuutuud kebebbebley ey limmaw idan an mandedngel
ni laing tun indawat Apu Dios ni hi-gatu.
25 Emin ida ey wada daka iddawat ni hi-gatun nekapyad silber, ya
balituk, yadda balwasi, yadda almas, yadda meikkamdug di kennen, yadda
kebayyu niyadda mule. Henin nunya kameippenahding ni katootoon.
26 Inemung nan Solomon hu hampulut epat ni gatut ni kalesah ni
kameussal di gubat niya hampulut dewwan libun kebayyu. Inha-ad etan
dakel ni kalesah niyadda kebayyud idan bebley ni kinapya tun keihha-adan
da ey inha-ad tudda edum di Jerusalem.
27 Yan nunman ni nampatulan tu ey dakel ni peteg hu silber di Jerusalem
henin kadinakkel ni batu, ey dakel ni peteg hu keyew ni sedar henin
kadinakkel ni keyew ni sycamore di hengeg idan duntug di Judah.
28 Yadda kebayyun Solomon ey gintang idan ahenteh tud Egypt niyad
Silisia e nebayadan meippuun di kameunnud ni kapemeyyad.
29 Yan nunman ni tsimpuh ey enem ni gatut ni silber hu bayad ni
hakey ni kalesah ni meussal di gubat e neidteng di Jerusalem ni nalpud
Egypt. Et ya hakey ni kebayyu ey hanggatut et neliman silber hu bayad tu.
Kagettangaddan ahenteh Solomon ida humman di Egypt et handa igtang
damaddan patul idan Hittite et yadda patul di Syria.

11

Inwalleng Solomon hi Apu Dios

1 Hi Solomon e patul ey pinpinhed tudda bibi-id edum ni bebley. Beken
ni ebuh etan u-ungngan patul di Egypt inahwa tu tep inahwa tudda pay
hu bibi-in Hittite, iMoab, iAmmon, iEdom ey iSidon.
2 Inahwa tudda anin ni in-olden Apu Dios ni hi-gadan tuu tu e eleg
mabalin ni da meki-ahwan biid edum ni bebley, tep lektattuy neawis idan
mandeyyaw ni dios da. Nem kinehing nan Solomon et pan-iahwa tudda.
3 Inahwa tu hu pitu gatut ni u-ungngaddan patul ey hin-appil mewan
hu telunggatut ni biin imbilang tun ahwa tu. Lektattu tu-wangu ey
impambalin idan nunyan bibi-in eleg mengu-unnud hi Solomon nan Apu
Dios,

4 et yan nea-ammaan tu ey inewis dan mandeyyaw ni dios da. Eleg tu
pannanengen ni mengu-unnud nan APU DIOS, beken ni heni lan ametu hi
David e ingkahhakey tun nandayaw nan APU DIOS.
5 Dineyaw tu hi Astoret e biin dios ni Sidon, et hi Molek e kamengippe-
bungnget ni dios di Ammon.
6 Nanliwat nan APU DIOS ey eleg tu law idinel hi-gatu, beken ni henin
nan ametu hi David.
7 Nengapya pay hi Solomon ni pandeyyawan etan ni kamengippe-
bungnget ni dios ni Moab e hi Kemos di duntug di appit ni kasimmilin
aggew di Jerusalem. Nengapya pay ni pandeyyawan nan Molek e
kamengipebungnget ni dios ni Ammon.
8 Entanniy nengapyan pandeyyawan idan ahwa tun nalpud edum ni
bebley, ma-lat wada panggihheban dan insensoh niya wada pan-appitan
daddan dios da.
9-10 Anin ni nampidwa nampeang-angan nan APU DIOS e Dios idan helag
Israel nan Solomon et iolden tun hi-gatu e eleg tu deyyawa edum ni
dios, nem eleg tu u-unnuden ey inwalleng tu anhan law. Et humman hu
bimmunget hi APU DIOS ni hi-gatu
11 et kantuy "Gapu tep inggeb-at mu et eleg mu u-unnuden hu nehammad
ni nanhummanganan ta et eleg mu u-unnuden humman ni olden ku, ey
issapatah kun iddawat ku hu pan-ap-apuam ni hakey ni opisyal mu.
12 Nem gapun nan hi amam e hi David ey eleg ku ni ippahding ni nunyan
ketaggum. Hannak ali ipahding ni pampatulan ni u-ungngam.
13 Eleg ku endia hu pan-ap-apuan tu nem i-abulut kun mampatul di
hakey ni helag Israel gapuh nan David e bega-en ku ey gapun Jerusalem e
bebley ku."

Yadda buhul Solomon

14 Entanni ey impambalin nan APU DIOS hi Hadad e helag ni patul di
Edom ni buhul Solomon.
15-16 Ya dedan lan nunman ni nelabah law pigan toon ey limmaw di David
nan Joab e ap-apun sindalu et yadda sindalu tud Edom, et da ikulung hu
edum dan helag Israel ni netey di gubat. Yan nunman ni enem ni bulan ni
nanggugubatan da, ey nampatey dadda lalakkid man Edom.
17 Nem hi Hadad niyadda edum ni opisyal ametu ey bimmesik idad Egypt,
et eleg ida mailegat ni netey. Yan nunman ey u-ungnga ni hi Hadad.
18 Hini-yan da Midian et lumaw idad Paran. Immikuyug idan mengip-
pengngulun hi-gada, et lumaw idad Egypt di kad-an ni patul et idwatan tu
hi Hadad ni puyek, ya baley et ya kennen.
19 Nekigayyum hi Hadad etan ni patul et peahwan nunman ni patul ni
hi-gatu hu aydu tun agin Tahpenes e ahwa tu.
20 Wada u-ungngadan hi Genubat e nekie-etteng di palasyoh idan u-
ungngan patul.
21 Dingngel Hadad di Egypt e netey hi David et hi Joab e ap-apun sindalu
tu ey kantu etan ni patul ey "Ettu et iebulut mu et mambangngaddak di
bebley mi?"
22 Kan etan ni patul ey "Tep kela, kaw wada eggak idwat ni hi-gam? Kaw
wada nangkulangak et humman gaputun pinhed mun um-anemut?" Kan
Hadad ey "Endi, nem abulut mu anhan et umenamuttak di bebley mi" et
maibangngad hi Hadad di bebley tu.
23 Entanniy impambalin Apu Dios dama hi Reson e u-ungngan Eliadah
ni buhul Solomon. Hi Reson ey bimmesik et hi-yanen tu hu ap-apu tun hi
Hadadeser e patul di Sobah,

24 et mambalin ni ap-apun buhul di bebley da. Yan nengubatan David
nan Hadadeser et apputen tu et pateyen tun emin hu bimmaddang ni hi-
gatu, ey limmaw hi Reson et yadda tuu tud Damascus et hi-gatu pambalin
dan patul da.
25 Hi-gatu hu nemahhig ni buhul ni Israel ni ketaggu pay nan Solomon.
Nei-dum nan Hadad ni immidwat ni kakemunnumunnuin nemnem idan
helag Israel. Anggebe-hel tun peteg ida helag Israel.

Ya insapatah Apu Dios nan Jeroboam

26 Ya hakey ni nambalin ni buhul Solomon ey hi Jeroboam e hakey ni
opisyal tu e u-ungngan Nebat e iSeredah di Epraim. Hi Seruah inetu e
balu.
27 Henin nunya neipahding et han mambalin hi Jeroboam ni buhul ni
bebley tu. Yan kapampengippekapyain Solomon etan ni Millo, indihhan
tun impekapya etan tuping di bebley ametu e hi David.
28 Yan nunman ey kimmat-agu law hi Jeroboam e na-let ni mangngunnu.
Inang-ang Solomon hu helu tun mangngunnu et hi-gatu hu putuken tun
man-ap-apuddan etan ni nepilit ni mangngunnun helag Manasseh et hi
Epraim.
29 Hakey ni aggew ni nalpu hi Jeroboam di Jerusalem, ey dinammun nan
Ahijah e prophet ni iSiloh di keltad ey dewaddan ebuh etan di a-allaw ni
bebley. Hi Ahijah ey baluh etan edah ni balwasi tu.
30 Inukhup tu humman ni balwasi tu, et pambi-kien tun impanhampulu
tu et dewa,
31 et kantun Jeroboam ey "Alam hu hampulun eyan bineni-kik ni balwasi
tep kan Apu Dios e Dios idan helag Israel ey 'Hedin ya kei-elligan tu huyya
ey bi-kien kulli pan-ap-apuan Solomon et iddawat kulli hampulun helag
Israel ni hi-gam.
32 Nem pannennengek hu hakey ni helag nan Solomon gapun nan David
e bega-en ku ey gapuh ni Jerusalem e pinilik di emin ni bebley di Israel ni
pambebleyak.
33 Hanneya pehding ku tep inwalleng da-ak nan Solomon et dayawen tu
hi Astoret e biin dios ni Sidon, hi Kemos e dios ni Moab et hi Molek e dios
ni Ammon. Eleg tuwak u-unnuden, anin idan tugun ku et ipahding tudda
hu lawah ni eggak pinhed, beken ni henin ametu e hi David.
34 Nem eggak endia hu pan-ap-apuan Solomon, et pannenneng kun hi-
gatu mampatul ni nunyan ketaggu tu gapun nan hi ametu hi David e pinilik
ni bega-en kun nengu-unnud ni olden ku niya tugun ku.
35 Pebeltan kun hi-gam hu pan-ap-apuan ni u-ungngan Solomon ma-lat
hi-gam mampatul ni hampulun helag Israel.
36 Pannenneng ku hu pan-ap-apuan ni u-ungngan Solomon ni hakey ni
helag ma-lat nanengtun mampatul hu helag David di Jerusalem, e pinilik
ni bebley ni pandeyyawan ni ngadan ku.
37 Hi-gam e Jeroboam hu pambalin kun patul di Israel ey man-ap-apu
kad emin ni bebley ni pinhed mu.
38 Hedin peka-u-unnuden muwak et ippahding mu hu neiptek di
hinanggak, ey u-unnudem hu olden ku et peamleng muwak et heni ka lan
bega-en ku e hi David, ey wada-ak ni ingganah ni memaddang ni hi-gam.
Pambalin dakan patul ni Israel ey pannenneng ku helag mun mampatul
ni ingganah, henin nan David.
39 Nem kastiguen ku hu helag nan David tep ya liwat Solomon nem beken
ni hanniman ni ingganah.' "

40 Impatnan Solomon ni petteyen hi Jeroboam nem bimmesik di Egypt
di kad-an Sishak e patul diman et manha-ad diman ingganah ni neteyyan
Solomon.

Ya neteyyan Solomon
(2 Chronicles 9:29-31)

41 Yadda edum ni neipahding ni nampatulan Solomon, yadda impahding
tu niya laing tu ey neitudek etan di libluh ni neitudekan idan impahpahd-
ing Solomon.
42 Nampatul hi Solomon di Jerusalem et yad emin ni bebley di Israel ni
na-pat ni toon.
43 Netey et maikulung di Bebley David e ametu, et maihullul ni nampatul
hi Rehoboam e u-ungnga tu.

12

Ya nangngehayan ni edum ni helag Israel nan Rehoboam

1 Limmaw hi Rehoboam di Sekem tep neamung idan emin ni helag Israel
ni nambebley di appit ni north ma-lat tuduen dan patul.
2 Yan nunman ey wada hi Jeroboam e u-ungngan Nebat di Egypt
tep bimmesik diman eman ni nampatulan Solomon. Dingngel tu e hi
Rehoboam law nampatul, et mambangngad di Israel.
3 Entanni ey impaeyag idan helag Israel ni nambebley di appit ni north
hi Jeroboam et lumaw idad kad-an Rehoboam et kandan hi-gatuy
4 “Mabunget la hi amam e hi Solomon ni hi-gami ey impanligligat
dakemi. Hedin eleg dakemi panligligat ni peteg ey hedin e-ekkalan mu
hu beyyadan min buwis, nanengtun mansilbi kamin hi-gam.”
5 Hinumang Rehoboam e patul et kantuy “Idwasi yuwak ni tellun aggew
et pakannemnemen ku ihhumang ku et han kayulli maibangngad.” Et
lumaw ida.
6 Nekihummangan hi Rehoboam idan nea-amman konsihal ni nansilbin
ametu e hi Solomon hu meippanggep nunya e kantuy “Hipa ittugun yun
hi-gak ni ihhumang kuddan nunman ni tuu?”
7 Kanday “Ipahding mu kayyaggud ey peang-ang mu binabbal mun hi-
gada et tebalem humman ni daka-ibbaga ma-lat mansilbi idan hi-gam ni
ingganah.”
8 Nem eleg tu u-unnuden humman ni intugun idan nunman ni nea-amma
et makihummangan etan idan katoonan tun konsihal et ibega tun hi-gada
hedin hipa ittugun da.
9 Kantun hi-gaday “Hipa ittugun yun penummang kuddan tuun kanday
e-ekkalak ligat da?”
10 Kandan hi-gatuy “Heninnuy penummang mun hi-gada: ‘Ya eya ik-
ikingngan ku man e-etteng nem ya gitang ama!
11 Hedin impanligligat dakeyu lan peteg nan ama, nema-ma hu pehding
kun mengipeligligat ni hi-gayu. Hedin hineplit dakeyu lan ama, heplaten
dakeyun nahbitan ni heplit ni nunya.’ ”
12 Nelabah tellun aggew ey nambangngad hi Jeroboam et yadda emin
etan tuud kad-an Rehoboam tep humman inhel tun hi-gada.
13 Nem impambinungnget Rehoboam ni nenumang ni hi-gada tep eleg
tu u-unnuden hu intugun idan nea-amman konsihal tu.
14 Et ya kumedek hu intugun idan u-ungngan konsihal hu inu-unnud tu et
kantuy “Impanligligat dakeyu lan ama nem nema-man panligligat dakeyun

hi-gak nunya. Hineplit dakeyu lan nunman nem heplaten dakeyun nunyan
nahbitan!”
15 Et humman hu neipahding e eleg u-unnuden Rehoboam hu pinhed
idan tuu, tep humman dedan la inhel Apu Dios ni meippahding ey huyya
inamnuan nunman ni inhel tun Ahijah e prophet di Siloh e humman dama
inhel tun Jeroboam e u-ungngan Nebat.
16 Yan nengamtaan idan nunman ni tuu e eleg hengngudan Rehoboam hu
daka ibbaga ey ida kamantetekkuk e kanday “Mepappeg hu pampatulan
ni helag David! Endi bilang tayud nan-ap-apuan ni u-ungngan Jesse! Hipa
ni-man impahding dan panyaggudan tayu? Hi-gatsun helag Israel, anemut
itsu kuma! Ngenamung numan hi Rehoboam e helag David!”
Et umenamut ida e eleg da ibbilang hi Rehoboam ni patul da.
17 Nem yadda helag Israel ni nambebley di Judah ey hi Rehoboam hu
nanengtun patul da.
18 Entanni ey intu-dak Rehoboam hi Adoniram e ap-apuddan nepilit ni
mangngunnu et tu ang-angen ida edum dan helag Israel ni nambebley
di north, nem nantengba da et matey. Neamtaan Rehoboam huyyan
neipahding et pepuppuut tun an nantakkay di kalesah et bumsik di
Jerusalem.
19 Neipalpun nunman ingganah nunya ey kangenghayaddan nunman
idan helag Israel ni nambebley di north hu pampatulan ni helag David ni
hi-gada.
20 Nandingngel law di Israel e nambangngad hi Jeroboam ni nalpud
Egypt et maemung ida et putuken dan patul da. Ebuh hu helag Judah
ni nanengtun ya helag David hu patul da.

Ya inebig Semaiah
(2 Chronicles 11:1-4)

21 Dimmateng hi Rehoboam di Jerusalem, et amungen tu hanggatut
et newalun libun kelalla-ingan ni sindalu tun helag Judah niya helag
Benjamin, tep pinhed tun gubbaten hu helag Israel ni nambebley di north
ma-lat bangngaden tu hu pan-ap-apuan tudman.
22 Nem immehel hi Apu Dios nan Semaiah e prophet et kantuy
23 “Mu ehel nan Rehoboam e u-ungngan Solomon e patul di Judah et yad
emin ni tuud Judah et yad Benjamin e kammuy
24 Huyya inhel Apu Dios: ‘Entan tu gubat ida aaggi yun helag Israel.
Anemut kayu kumad baballey yu tep hi-gak hu nengipanghel eyan
neipahding!’ ”
Inu-unnud da humman ni intugun Apu Dios et umenamut ida.

Inwalleng Jeroboam hi Apu Dios

25 Inhammad nan Jeroboam e patul di Israel ni linuhud hu Sekem e
duntuduntug ni bebley di Epraim et manha-ad nidman. Entanniy hini-yan
tu humman ni bebley, et tu iyayyaggud hu Penuel et man-e-tan diman.
26-27 Nannemnemnem ey kantuy “Ida kaumlaw eyadda tuuk ni an man-
appit nan Apu Dios di Tempol di Jerusalem et entanniy pintey da-ak ali, et
maibbangngad nan Rehoboam eya nakka pan-ap-apui.”
28 Gapuh ni intugun idan konsihal tu ey ninemnem tu et mengapyan
dewwan balituk ni heni lakkitun baka et kantuddan tuuy “Kayu kameliggasin
yuka lallawwid Jerusalem ni an mandeyyaw. Hi-gayuddan tuuk ni
iIsrael, adyah hu dios yun nengihwang ida lan aammed yud Egypt!”
29 Inha-ad tu hu hakey idan nunman ni bakan balituk di Bethel et ya
hakey damad Dan,

30 et manliwat ida etan tuu tep da dinaydayaw ida huyyan dios ni baka
di Bethel et yad Dan.
31 Nengapya pay hi Jeroboam ni pandeyyawan idad ta-pew ni duntug et
putuken tudda padin beken ni helag Levi.

Liwat ni peteg hu mandeyyaw di Bethel

32 Inlappun Jeroboam ni ippahding hu Piyestah ni Kampu
ni pandeyyawan da eman ni meikkehampulut liman aggew ni
meikkewwalun bulan e henin daka pehding di Judah nem hin-appil
ni bulan. Nan-appit ida damad pan-appitan ni kinapya dad Bethel, nem
ya in-appitan da ey yadda etan balituk ni bakan kinapya da.
33 Et yan nedatngan etan gintud Jeroboam ni meikkahampulun liman
aggew ni meikkewwalun bulan, et an man-appit di Bethel et pan-an-anlaan
idan iIsrael tep huyya in-olden tun piyestah da.

13

1 Intu-dak APU DIOS hu hakey ni prophet di Bethel e nalpud Judah.
Dimmateng diman ey hina-kupan tu hi Jeroboam e immehneng di pan-
appitan tep man-appit.
2 Inu-unnud nunman ni prophet hu intugun APU DIOS ni hi-gatu et eleten
tun immehel e kantuy "Hi-gam ni pan-appitan, yahhuy hu kan APU DIOS
'Wadalli hu mei-ungngad pamilyah nan David ni lakin gelang e hi Josiah
ali ngadan tu. I-appit tuddallidya etan ida padin kaum-alidyan man-appit.
Gihheben tullidya hu tu-ngal da.' "
3 Kan pay nunman ni prophet ey "Mepi-ang ali eya pan-appitan et
maiwehit ida dep-ul tu. Humman ali immatun e hi APU DIOS hu nalpuan
eyan inhel ku."
4 Dingngel Jeroboam hu intekuk nunman ni prophet et ledngen tu e
kantuy "Depap yu humman ni tuu!" Nem pinhakkeyey kimmedhel hu
indengdeng nan Jeroboam ni ngamay tu ey eleg meyku.
5 Pinhakkey mewan ey nepi-ang etan pan-appitan et maiwehit hu
dep-ul di puyek e humman inamnuan ni inhel nunman ni prophet ni
pengimmatunan e hi APU DIOS hu nalpuan ni inhel tu.
6 Kan Jeroboam nunman ni prophet ey "Idasal mu anhan nan AP-APU e
Dios mu ma-lat peyaggud tu eya ngamay ku." Nandasal humman prophet
nan APU DIOS et yumaggud etan ngamay ni patul,
7 et kantun nunman ni prophet ey "Ikay di baley et ita mangan et wada
iddawat kun hi-gam."
8 Hinumang nunman ni prophet e kantuy "Anin ni iddawat mun hi-gak
hu kagedwah ni kinedangyan mu et eggak mekillaw ni hi-gam. Eggak
mengngan winu um-inum ni hipan mekkan winu meinnum eyad bebley
di deya,
9 tep in-olden APU DIOS e aggak mengngan winu um-inum ni hipadya, ey
eggak iddalan ni keibbangngadak di dinlan kun inlian kudya."
10 Et umenamut nem hin-appil hu nengidlanan tu.

Ya etan nea-amman prophet di Bethel

11 Wada etan nea-amman prophet ni nambebley di Bethel. Immanemut
ida etan lalakkin u-ungnga tu, et ehlen dan hi-gatu meippanggep ni
impahding nunman ni prophet nunman ni aggew. Inhel da pay ni hi-gatu
hu inhel nunman ni prophet nan Jeroboam e patul.
12 Kan amedan hi-gaday "Attu la nampelawwan tu?" Lindeng idan u-
ungnga tu hu dinlan nunman ni prophet ni nalpud Judah,

13 et kantun hi-gaday “Idaddan yu hu pantakkayak ni kebayyu.”
Indaddan da et mantakkay
14 et mandayyu et unuden tu humman ni prophet ni nalpud Judah. Hina-
kup tun kamanyuyyuddung di hengeg ni keyew ni oak et kantun hi-gatuy
“Kaw hi-gam etan prophet ni nalpud Judah?”

Hinumang etan ni tuu e kantuy “Em, hi-gak.”

15 Kan etan ni nea-amman prophet ey “Ikay di baley et ita mangan.”

16 Nem hinumang nunman ni prophet e kantuy “Eleg mabalin ni nak
mekillaw ni hi-gam di baley yu winu nak ebbuluten hu kayyaggud ni
pengapngam ni hi-gak tep eggak mabalin ni mengngan winu um-inum ni
danum di deya.
17 Tep in-olden Apu Dios ni hi-gak ey eggak mengngan winu um-inum di
deya, niya hedin um-anemuttak ey eggak iddalan di dinlan kun inlian ku.”

18 Kan etan ni nea-amman prophet ni iBethel ey “Anin ni hi-gak et
prophettak dama e henin hi-gam. Ey in-olden Apu Dios etan ni hakey
ni anghel et ehlen tun hi-gak e daka ewwiten di baley et pangan daka ey
peinnuman dakan danum.” Nem itek tu kaya.

19 Et makilaw humman ni prophet Apu Dios ni nalpud Judah et mangan
et uminum diman.
20 Nanengtun ida kamanyuyyuddung ey immehel hi Apu Dios etan ni
nea-amman prophet.
21 Et itkuk tu etan ni prophet ni nalpud Judah e kantuy “Kan Apu Dios
ey nginhay mu tep eleg mu u-unnuden hu inhel tun pehding mu.
22 Tep neki-li ka et mangan ka et uminum ka eyad bebley ni in-olden tun
eleg mu pengngannan niya eleg mu innuman. Gapuh nunyan impahding
mu ey mettey ka ey eleg meikkullung hu annel mud gungat idan ammed
mu.”
23 Negibbuh idan nengan et idaddan etan ni nea-amman prophet etan
kebayyu tu et pantakkayan nunman ni prophet ni iJudah
24 et manglaw. Wadad dalan ey dinammun layon et pateyen tu.
Neipullay hu annel nunman ni prophet di keltad ey immehneng ida etan
layon et ya kebayyud dagsi tu.
25 Inang-ang idan nelabah ni tuu hu annel nunman ni prophet ni
neipullay di keltad ey kaman-eh-ehneng hu layon di dagsi tu et lumaw idad
Bethel e nambebleyan etan ni nea-amman prophet et ehlen da humman
ni inang-ang da.

26 Dingngel etan ni nea-amman prophet humman ey kantuy “Humman
etan prophet ni eleg mengu-unnud ni in-olden Apu Dios! Impeamnun Apu
Dios hu kantun pehding tu et itu-dak tu hu layon ni memettey ni hi-gatu.”

27 Entanniy kan etan ni nea-amman prophet idan u-ungnga tuy “Idaddan
yu etan kebayyu.” Et idaddan idan u-ungnga tu,
28 et mantakkay et lumaw ey himmak tu etan annel ni prophet di keltad
ey nanengtu etan layon et ya etan kebayyun immehneng di dagsi tu. Eleg
kanen etan ni layon hu annel ni prophet niya eleg tu pateyen etan kebayyu.
29 Hinakyuyyu etan ni nea-amman prophet etan netey et itakkay tud
kebayyu tu et mambangngad di Bethel et nannangngihan tu et ikulung tu.
30 Ingkulung tud kulung ni pamilyah da et nannangngihan tu e kantuy
“Anggehemmek ka e agik!”

31 Entanniy kan etan ni nea-amman prophet idan u-ungnga tuy “Hedin
metteyyak ali, idagsi yulli hu annel ku eyad annel tu eyad gungat tayu,

32 tep huyyan tuu ey makulug ni prophet et emin hu inebig tun inhel APU
DIOS ni meippahding ni pan-appitan di Bethel et yadda kapandeyyawid
kebebbebley di Samaria ey nanna-ud ni um-amnu."

Ya lawah ni peteg ni impahding Jeroboam

33 Nanengtun manghay hi Jeroboam e patul di Israel e eleg tu issiked
hu lawah ni tuka pehpehding. Intuluy tu anhan law ni memilliddan
papaddin nalpud linggeman ni helag et hi-gada hu mansilbi etan di
kapandeyyawin kinapya tu. Linggeman law ni tuun neminhed ey tuka
puttukan mampeddi.
34 Huyya gaputun nekabbahbahan ni pan-ap-apuan tu niya neteyyan ni
helag tu tep impahding tu hu lawah ni peteg di hinanggan Apu Dios.

14

Ya neteyyan ni u-ungngan Jeroboam ni laki

1 Entanniy nandegeh etan lakin u-ungngan Jeroboam e hi Abijah.
2 Sinugun Jeroboam hu ahwa tu et kantuy "Hullulim hu ang-ang mu et
eleg meimmatunan e hi-gam ahwak et lumaw kad Siloh di kad-an Ahijah.
3 Alekan hampulun sinapay et yadda malumi-i ni sinapay, ya hambusi ni
putsukan et lumaw kad kad-an tu et ibgam hedin hipa meippahding eyad
u-ungnga ta."
4 Inu-unnud etan ni ahwa tu et lumaw di Siloh. Hi Ahijah ey nekulap tep
neka-a-amma law.
5 Eleg ni dumteng etan ahwan Jeroboam ey inhel nan APU DIOS ni hi-
gatu e kantuy "Iyyalli ahwan Jeroboam ma-lat mahmahan tun hi-gam hu
meippanggep ni u-ungnga tu tep kamandedgeh. Eleg tu pinhed ni peamtan
hi-gam e hi-gatu ahwan Jeroboam. Ehel mun hi-gatu hu e-helek ni hi-gam."
6 Et humman hu, dingngel nan Ahijah hu kudun heli tud habyen ey
kantuy "Hegep ka. Inamtak e ahwa dakan Jeroboam! Kele eleg mu pinhed
ni peamta e hi-gam hu ahwa tu? Lewah hu e-helen kun hi-gam.
7 Mu ehel nan Jeroboam e heninnuy hu inhel APU DIOS e Dios idan helag
Israel ni hi-gatu. Kantuy 'Hi-gam hu pinilik di emin idan tuu et pambalin
dakan patul eyaddan tuuk e helag Israel.
8 Impebeltan kun hi-gam hu pan-ap-apuan idan helag David, nem beken
kan henin hi-gatu e bega-en ku, hi-gak ni ebuh hu tuka pandinneli ey inu-
unnud tu hu tugun ku et ipahding tu hu pinhed ku.
9 Hi-gam hu kelellewwahan hu impahding tun emin idan nemangulun
nan-ap-apu. Inwalleng muwak et mengapya ka pay ni dios ni daydayawen
mu. Impabunget muwak gapuh idan nunman ni kinapyam ni gumek ni
dios.
10 Huyya gaputun peellik ali hu kebahbahan ni pan-ap-apuam. Petteyek
ali emin hu lakin helag mu et endi metdaan. Ey bahbahen ku hu pan-ap-
apuam henin daka pengihhebin lugit ingganah me-puh hu helag mu.
11 Pangkennen alin ahhu hu mettey ni pamilyah mu eyad bebley, et
yadda mettey di a-allaw ni bebley ey pangkennen alin sisit.' Huyya inhel
APU DIOS."
12 Kan Ahijah nan ahwan Jeroboam ey "Anemut ka kuma. Mettey etan
u-ungngam ni dettengam di baley yu.
13 Emin hu tuud Israel ey nangnangihan da ey handa ingkulung. Hakey
tun ebuh di pamilyah Jeroboam ni kayyaggud hu keikkullungan tu tep hi-
gatun ebuh hu nengipeamleng nan APU DIOS e Dios idan helag Israel.

14 Wadalli ihha-ad APU DIOS ni hakey ni mampatul di deya Israel, et hi-
gatulli memappeg ni pan-ap-apuan Jeroboam et yadda helag tu.
15 Kastiguen alin APU DIOS tuudya Israel et henilli elkat di gilig ni
wangwang ni kaihheneplat ni danum. E-kalen tuddalli eyad kayyaggud
ni bebley ni indawat tun aammed da, et iwehit tuddad bebley di ba-hil ni
Wangwang e Euphrates, tep impabunget da hi APU DIOS ni nandayawan
dan Asherah.
16 Iwwalleng APU DIOS ida tuudya Israel tep nanliwat hi Jeroboam ey
impappangngulu tudda tuun manliwwat."
17 Nambangngad hi ahwan Jeroboam di Tirsah et dumteng di baley da
ey netey etan u-ungnga da.
18 Ninannangngihan idan iIsrael et ikulung da e humman inamnuan ni
inhel APU DIOS nan Ahijah e prophet.

Ya neteyyan Jeroboam

19-20 Dewampulun toon hu nampatulan Jeroboam. Netey et ikulung da
et maihullul hu u-ungngatu e hi Nadab ni nampatul. Emin hu impahding
Jeroboam, ya nekigubagubatan tu et ya nan-ap-apuan tu ey neitudek emin
di libluh ni meippanggep ni patul di Israel.

Ya meippanggep nan hi Rehoboam e patul di Judah
(2 Chronicles 11:5-12, 15)

21 Hi Rehoboam e u-ungngan Solomon ey na-pat et hakey hu toon tun
nampatulan tud Judah ey nan-ap-apun hampulut pitun toon di Jerusalem
e bebley ni pinilin APU DIOS di emin ni bebley di Israel ni pandeyyawan ni
hi-gatu. Hi Naamah hu ngadan inetu e iAmmon.
22 Nanliwat ida hu tuud Judah nan APU DIOS, et pabunget da tep
nehalhalman hu nanliwatan da nem yadda la aammed da.
23 Nengapyaddan pandeyyawan dan beken ni makulug ni dios, et
behwaten da batun tukud ni pandeyyawan dan Asherah di duntug et
yaddad hengeg ni keyew.
24 Wadadda pay hu laki niya biin kamansilbid daka pandeyyawin beken
ni makulug ni dios e daka pebeyyad annel da. Kaippenahding ni tuud
Judah hu anggeba-ing ni peteg ni kapehpehding idela etan ni dinegyun
APU DIOS ni nambebley ni sigud diman e humman ida iKanaan.
25 Yan meikkeliman toon ni nan-ap-apuan Rehoboam, ey ginubat ni patul
ni Egypt e hi Sishak hu Jerusalem.
26 Inla tun emin hu nangkebalol ni wadad Tempol et yad palasyoh, anin
idan balituk ni happiyaw ni kinapya lan Solomon.
27 Entanni et hullulan nan Rehoboam ida humman ni balituk ni
happiyaw ni giniling et idinel tuddan ap-apun guwalyad eheb ni palasyoh
tu.
28 Hedin umlaw hu patul di Tempol ey huyyaddan happiyaw hu
kaussaladdan guwalya, ni han da mewan imbangngad di kuwaltuh ni
guwalya.
29 Emin hu impenahding Rehoboam et ya nampatulan tu ey neitudek di
libluh ni meippanggep ni patul di Judah.
30 Nantultuluy hu nanggugubatan di Rehoboam nan Jeroboam.
31 Entanni ey netey hi Rehoboam et maikulung di gungat idan patul
di Bebley nan David et maihullul hi Abijah e u-ungngatun nampatul. Hi
Naamah e iAmmon hu inan Rehoboam.

15

Ya nampatulan Abijah di Judah
(2 Chronicles 13:1–14:1)

1 Hi Abijah ey nampatul di Judah eman ni meikkehampulut walun toon
ni nan-ap-apuan Jeroboam di Israel.
2 Tellun toon ni ebuh hu nampatulan tu e nanha-ad di Jerusalem. Hi
Maakah hu inetu e u-ungngan Absalom.
3 Impahding tu damadda hu panliwwatan ni impenahding ametu. Eleg
tu ihakkey nan APU DIOS hu dinaydayaw tu, tep dinaydayaw tu pay hu
edum ni dios e beken ni heni lan apu tu hi David.
4 Nem gapun nan David, ey indawtan nan APU DIOS hi Abijah ni u-ungnga
tun meihhullul ni hi-gatun mampatul et manha-ad di Jerusalem.
5 Yan ketaggun David ey inu-unnud tu hu tugun APU DIOS. Ey impahding
tudda hu kayyaggud di hinanggan APU DIOS. Ebuh etan nengipepateyan
tun Uriah e Hittite hu lawah ni impahding tu.
6-7 Yan nampatulan Abijah ey nanggubagubat idan Jeroboam. Neitudek
ida impenahding Abijah di Libluh idan Patul di Judah.
8 Netey hi Abijah et maikulung di Bebley David et maihullul hi Asa e
u-ungngatun nampatul.

Ya nampatulan Asa di Judah
(2 Chronicles 15:16–16:6)

9 Nampatul hi Asa di Judah ni meikkadewampulun toon ni nan-ap-apuan
Jeroboam di Israel.
10 Na-pat ni toon et hakey hu nan-ap-apuan tu e nanha-ad di Jerusalem.
Hi Maakah hu apu tu e u-ungngan Absalom.
11 Impahding Asa hu kayyaggud e kamengippeamleng APU DIOS e heni
lan apu tu hi David.
12 Dinegyun tudda hu lalakki niya bibi-in daka pebeyyad annel dan
kamansilbid daka pandeyyawiddan beken ni makulug ni dios, ey ingkal
tun emin ida etan tuttu-un kinenapyadda lan etan ni ammed tun
nampampatul ni neitu-nudan tu.
13 Ingkal tu pay hi aputu e Maakah di saad tun inan patul tep
nampebehwat ni tukud ni pandeyyawan dan Asherah. Nandikhal Asa ida
humman ni tukud et tu itungud nandeklanan tud Kidron.
14 Eleg bahbahen Asa emin ida etan daka pandeyyawin beken ni
makulug ni dios ni wadad duntug nem impannaneng tu hu dinel tun APU
DIOS ni ketaggu tu.
15 Inha-ad tun emin di Tempol ida hu balituk, et ya silber et yadda etan
edum ni usal ni in-eng-eng dan han-aman APU DIOS.
16 Hi Asa e patul di Judah et hi Baasha e patul di Israel ey nanggubagubat
ida eman ni nampatulan da.
17 Ginubat nan Baasha hu Judah et ilepu tun hammaden hu luhud ni
Ramah ma-lat endi umhegep niya endi meukkat di Judah.
18 Et ya law impahding Asa ey illatu emin hu natdaan ni silber niya
balituk di Tempol niyad palasyoh, et pailaw tuddan opisyal tu et da idwat
nan Benhadad e patul di Damascus di Syria e u-ungngan Tabrimmon e
u-ungngan Hesion et ipead tu e kantuy
19 “Attu anhan et ibangngad tan nunya hu kayyaggud ni kapandagyu-
middan a-ammed ta et mambaddang ita. Huyyan silber niya balituk ey
iddawat kun hi-gam et isiked mun memaddang nan Baasha e patul di Israel
et mapilit ni mengkal idan sindalu tu eyad bebley ku.”

20 Inebulut Benhadad humman ni inhel Asa et itu-dak tudda ap-apun
sindalu tu niyadda sindalu da et da gubaten ida bebley di Israel. Hinggep
da et sakupen dadda bebley di Ijon, ya Dan, ya Abel Bet Maakah, emin hu
bebley di Kinneret niya emin ni bebley di Naptali.
21 Dingngel Baasha humman ni neipahding et isiked tun manluhud ni
Ramah et manglaw di Tirsah.
22 Entanni ey in-olden Asa di kebebbebley di Judah e emin ida katuutuu
ey mahapul ni umlaw idan mampemehhan ni batu niya keyew ni inusal
Baasha ni nanluhud ni Ramah. Inusal Asa ida humman ni batu niya keyew
ni nanluhud ni Mispah niya Gebah di bebley ni helag Benjamin.
23 Emin ida impahding Asa ni meippanggep ni kabaelan tun man-ap-apu
niyadda bebley ni binehwat tu, ey neitudek emin di Libluh idan Patul di
Judah. Yan nea-ammaan tu ey eleg pakedalan tep wada degeh ni heli tu.
24 Netey hi Asa et ikulung dad gungat idan patul di Bebley David, et
maihullul hi Jehoshaphat e u-ungngatun nampatul.

Ya nampatulan Nadab di Israel

25 Nampatul hi Nadab e u-ungngan Jeroboam di Israel ni meikkadwan
toon ni nampatulan Asa di Judah, et man-ap-apun dewwan toon.
26 Lawah impahpahding tu et manliwat nan Apu Dios e inu-unnud tu
hi ametu et ituluy tun nandaydayaw ni dios ni kinapyan tuu. Hi ametu
e hi Jeroboam hu nengipappangngulun mengippahding idan nunman ni
panliwwatan et iu-unnud ida daman tuu.
27 Hi Baasha e u-ungngan Ahijah e helag Issakar ey namplanuh ni lawah
ni pehding tun patul da e hi Nadab, et pateyen tu eman ni nengubatan di
Nadab et yadda sindalu tun Gibbethon di Pilistia.
28 Neipahding huyya eman ni meikkatlun toon ni nampatulan Asa di
Judah et hi Baasha hu neihullul nan Nadab ni nampatul di Israel.
29 Pakeyudung tun nampatul ey pintey tudda emin hu helag Jeroboam
et endin hekey natdaan ni hi-gada anin hakey. Huyya inamnuan ni inhel
Apu Dios nan Ahijah di Siloh e prophet.
30 Neipahding huyya tep impabunget Jeroboam hi Apu Dios e Dios idan
helag Israel, tep ya liwat tu niya gapun nengipappangnguluan tuddan tuud
Israel ni manliwwat.
31 Emin hu impahpahding Nadab ey neitudek di libluh ni Patul di Israel.
32 Di Asa e patul ni Judah et hi Baasha e patul ni Israel ey nanggubagubat
ida eman ni nampatulan da.

Hi Baasha e patul ni Israel

33 Nampatul hi Baasha e u-ungngan Ahijah di Israel ni meikkatlun toon
ni nampatulan Asa di Judah, et mampatul ni dewampulut epat ni toon.
Yad Tirsah hu nanha-adan tu.
34 Hi Baasha ey heni daman Jeroboam e nanliwat di hinanggan Apu Dios
ey ipappangngulu tudda tuud Israel ni manliwat.

16

1 Immehel hi Apu Dios nan hi Jehu e prophet e u-ungngan Hanani, et tu
ehelen nan Baasha e kantuy
2 “Yan nunman ey heni daka pini-dit di dep-ul et pambalin dakan patul
idan tuuk ni iIsrael, nem inu-unnud mu hu impahpahding Jeroboam
ni nanliwat, et ipengulum ida tuuk ni manliwwat et humman nakka
umbunget.

3 Huyya gaputun bahbahen daka et yadda pamilyah mu henin nemah-
bahak ni helag Jeroboam e u-ungngan Nebat.
4 Pangkennen alin ahhu ida agim ni mettey eyad bebley, niya kennen
alin sisit hu mettey di a-allaw tu."
5 Emin ida neipenahding ni nampatulan Baasha ey neitudek di Libluh
idan Patul di Israel.
6 Netey hi Baasha et maikulung di Tirsah et maihullul hu u-ungngatu hi
Elah ni nampatul.
7 Yan nunman la ey binegan Apu Dios hi Jehu e prophet ni u-ungngan
Hanani et ehelan tu hi Baasha et yadda pamilyah tu, tep impabunget tu hi
Apu Dios gapuh idan lawah ni impahpahding tu, henin impenahding nan
Jeroboam e nemangulun nampatul ey gapuh pay ni nemateyan tun emin
ni pamilyah Jeroboam.

Ya nampatulan Elah di Israel

8 Yan meikkadwampulut enem ni toon ni nampatulan Asa di Judah ey
nampatul hi Elah e u-ungngan Baasha di Israel et man-ap-apud Tirsah ni
dewwan toon.
9 Hi Simrih e hakey ni opisyal tu, e ap-apuddan kagedwah ni bilang idan
sindalun kamangkalesah ey nannemnem ni lawah ni pehding tu etan ni
patul. Wadan nunman etan patul e hi Elah di Tirsah e ida kamenginnum
di baley Arsah e kamengippaptek ni baley patul, ey kamangkebutteng.
10 Himmegep hi Simrih di baley Arsah et pateyen tu hi Elah et hi-gatu
maihullul ni patul. Neipahding huyya eman ni meikkadwampulut pitun
toon ni nan-ap-apuan nan Asa e patul di Judah.
11 Nampatul hi Simrih ey impapetey tun emin hu pamilyah nan Baasha,
yadda agitu et yadda gagayyum tu et endi an natdaan ni lakin hi-gada anin
hakey.
12 Humman ni impahding Simrih e pintey tudda emin hu pamilyah
Baasha hu inamnuan ni inhel Apu Dios ni nunman nan hi Jehu e prophet
meippanggep nan Baasha.
13 Neipahding humman tep ya liwat ni impenahding di Baasha nan
Elah e han-ama, niya nengipappangnguluan daddan tutu-un manliwwat, e
dinaydayaw da hu dios ni kinapyan tuu et pabunget da hi Apu Dios e Dios
idan helag Israel.
14 Emin hu impahding Elah ey neitudek di Libluh idan Patul di Israel.

Ya nampatulan Simrih di Israel

15 Nampatul hi Simrih di Tirsah di Israel eman ni meikkadwampulun
pitun toon ni nampatulan Asa di Judah, nem pitun aggew ni ebuh
nampatulan tu. Yan nunman ey ginubat ni sindalun Israel hu Gibeton
e bebley di Pilistia.
16 Yan nangngelan idan nunman ni sindalu e pintey Simrih hu patul da
ey pinutuk da hi Omrih e ap-apu dan meihhullul ni mampatul di Israel.
17 Hini-yan di Omrih et yadda sindalu tu hu Gibeton et da gubaten hu
Tirsah.
18 Inang-ang Simrih e hinggep da etan bebley et lumaw etan di
nehammad ni kuwaltuh di bawang ni palasyoh et legaben tu hu palasyoh
et matey diman.
19 Neipahding humman tep ya liwat ni impahding tun Apu Dios e inu-
unnud tu hu impenahding lan Jeroboam e patul et humman gaputun
nanliwat ida dama tuud Israel.

20 Emin hu impahding Simrih, anin ya nannemneman tun lawah ni
impahding tu etan ni patul, ey neitudek di Libluh idan Patul di Israel.

Ya nampatulan Omrih di Israel

21 Yadda tuud Israel ey negedwadda tep ya edum ey pinhed dan hi Tibnih
e u-ungngan Ginat hu mampatul. Yadda dama edum ey hi Omrih hu
pinhed da.
22 Nem entanni ey yadda hu tuun neminhed nan Omrih hu nengapput.
Netey hi Tibnih et hi Omrih hu nambalin ni patul.
23 Nampatul hi Omrih di Israel ni meikkatelumpulut hakey ni toon ni
nampatulan Asa di Judah, et man-ap-apun hampulut dewwan toon. Enem
ni toon hu nanha-adan tud Tirsah.
24 Entanni ey gintang tu etan duntug di Samaria ni enem ni libun silber
nan Semer. Hinammad tun linuhud humman ni duntug et kapyaen tun
bebley et ngadnan tun Samaria tep Semer hu ngadan ni kan puyek.
25 Nem hi Omrih hu nemahhig ni peteg hu nanliwatan tun Apu Dios,
tep nema-ma-ma hu impahding tun lawah nem yadda neitu-nudan tun
nampatul.
26 Heni lan Jeroboam e nemangulun nampatul e impabunget tu hi Ap-Apu
e Dios idan helag Israel tep ya liwat tu niya nengipappangnguluan tuddan
tuun manliwwat e dinaydayaw da hu tuttu-un dios ni kinapkapyan tuu.
27 Emin hu impahding Omrih ni nampatulan tu ey neitudek di Libluh
idan Patul di Israel.
28 Netey hi Omrih et maikulung di gungat idan aammed tud Samaria, et
maihullul ni mampatul hi Ahab e u-ungnga tu.

Ya nampatulan Ahab di Israel

29 Nampatul hi Ahab e u-ungngan Omrih di Israel eman ni
meikkatelumpulut walun toon ni nampatulan Asa di Judah, et manha-ad
di Samaria ni dewampulut dewwan toon.
30 Nemahhig mewan nanliwatan tun Apu Dios nem yadda neitu-nudan
tun patul.
31 Beken ni ebuh hu nanliwatan tun henin nanliwatan Jeroboam hu
binungetan Apu Dios ni hi-gatu, nem gapu tep inahwa tu pay hi Jesebel
e u-ungngan Etbaal e patul di Sidon et dayawen tu hi Baal.
32 Binehwat tu hu tempol di Samaria ni pandeyyawan dan Baal et
mengapyan pan-appitan diman.
33 Nengapya mewan ni kei-ingngeh ni biin dios e hi Asherah. Huyya
gaputun daddakkel hu impahding tun nengipebunget ni Ap-Apu e Dios idan
helag Israel, nem yadda etan patul ni neitu-nudan tu.
34 Nunman ni nampatulan Ahab hu nengiyayyaggudan nan Hiel e iBethel
ni Jericho. Kapangkapyaan Hiel hu pengibbehwatan ni nunman ni bebley,
ey netey hu pengulwan ni lakin u-ungnga tu e hi Abiram. Ginibbuh tun
inha-ad ida hu eheb nunman ni bebley, ey netey mewan hu udidyan ni
lakin u-ungnga tu e hi Segub. Huyyaddan neipahding hu inamnuan ni
inhel Apu Dios ni nunman nan Joshua e u-ungngan Nun meippanggep ni
Jericho.

17

1 Entanniy wada hu prophet e hi Elijah ngadan tu e iTisbi di Gilead e
kantun Ahab ey “Yad ngadan nan Apu Dios e Dios idan helag Israel e wadan
ingganah, e kan bega-en ni hi-gak, ey e-helen kun hi-gam e endilli delnu

winu udan ni dewwa winu tellun toon ingganah ni penghelak e um-udan
mewan."
2 Entanni ey kan APU DIOS nan Elijah ey
3 "Hi-yan mu huyyan bebley et mampalaw kad appit ni kasimmilin
aggew, et mantalu ka etan di neihnup di Wangwang e Kerit di appit ni
kasimmilin aggew di Wangwang e Jordan.
4 Ala kan innumen mud wangwang ey be-alen ku hu gawwang ni mengi-
lin kennen mu."
5 Inu-unnud Elijah humman ni inhel APU DIOS et lumaw, et manha-ad di
gilig ni Wangwang e Kerit.
6 Kai-aliddan gawwang hu kennen tun sinapay niya detag ni kakkabbuh-
han niyan mahmahdem, ey yad wangwang tuka innumi.
7 Entannit hakey ni aggew ey natduk humman ni wangwang tep endi
udan.

Hi Elijah et ya etan nebalun biid Sarephat

8 Kan APU DIOS nan Elijah ey
9 "Lakkay di Sarephat e bebley ni neihnup di Sidon et manha-ad kadman.
Wada hu nebalun biidman ni mengidwat ni kennen mu tep inhel kun hi-
gatu."
10 Limmaw hi Elijah et dumteng di eheb nunman ni bebley, ey inang-
ang tu hu hakey ni nebalun biin kamemessing. Kantun hi-gatuy "Idwasi
muwak anhan ni danum ni innumen ku."
11 Kamenglaw humman ni nebalun biin an um-alan danum, ey impetu-
nud Elijah e kantuy "Idwasi muwak anhan pay ni ekket ni sinapay."
12 Immehel humman ni nebalun bii ey kantuy "Yad ngadan nan AP-APU
e Dios mu e wadan ingganah ey issapatah ku e makulug ni endin hekey
sinapay mi. Wadan ebuh hu hanggamal ni alinah di galapon et ya ekket
ni mansika. Immali-ak deyan memessing et ienamut ku et panunguk ni
alinah ni kennen mi etan ni u-ungngak ni laki. Humman ni ebuh law hu
pinnangan mi et mettey kami law ni han-ina tep endi law kennen mi."
13 Nem kan Elijah ni hi-gatuy "Entan pandanag! Lakkay et mu iheeng
hu kennen yu, nem iheeng ka nin eket ni sinapay ni kennen ku et i-lim ey
han ka law nenaeng ni kennen yun u-ungngam.
14 Tep inhel APU DIOS e Dios idan helag Israel e kantuy 'Hi-gak e AP-APU
ey peellik hu udan et eleg kayu me-puhan ni alinah niya mansikan olibah
ingganah ni medettengan humman ni tsimpuh.' "
15 Inu-unnud nunman ni nebalun bii humman ni inhel Elijah ni pehding
tu, ey neipalpun nunman ey wada kennen dan kewa-wa-wa.
16 Tep anin ni piga ussalen dan mansika niya alinah et eleg ida ma-puhan,
tep humman hu inhel APU DIOS.
17 Hakey ni aggew ey nandegeh etan u-ungngan nunman ni nebalun bii.
Entanniy nema-ma degeh tu et matey.
18 Kan nunman ni biin nan Elijah ey "Hi-gam ni bega-en nan Apu Dios,
kele hanneya hu impahding mun hi-gak? Kaw immali kan mengastigun
hi-gak tep ya liwat ku ma-lat pateyem eya u-ungngak?"
19 Kan Elijah ey "I-lim etan u-ungnga!" Et ilaw tu humman ni u-ungnga
etan di meikkadwan gladuh nunman ni baley et ihgep tud kuwaltuh ni
tuka panha-adi et pebaktad tud kama.
20 Inlet tun nandasal e kantuy "APU DIOS e Dios ku, kele hanneya mu
impahding eyan u-ungngan nebalu? Impenaptek tuwak numan ey kele
mu pintey hu u-ungnga tu?"

21 Neita-pew hi Elijah di annel etan ni u-ungngan nampitlu et mandasal
e kantuy "APU DIOS e Dios ku, pebangngad mu anhan hu yahyah eyan
u-ungnga!"
22 Dingngel APU DIOS hu dasal nan Elijah et tumegu etan u-ungnga.
23 Inlaw Elijah nan inetu et kantun hi-gatuy "Ang-ang mu kedi, mategu
eya u-ungngam!"
24 Kan etan ni biin nan Elijah ey "Inamtak law e makulug ni bega-en
daka ey prophet dakan APU DIOS."

18

Hi Elijah et yadda etan prophet Baal

1 Hakey ni aggew ni meikkatlun toon ni eleg tu udanan ey kan APU DIOS
nan Elijah ey "Lakkay di kad-an Ahab e patul et ehlen mun hi-gatu e peellik
law hu udan"
2 et lumaw hi Elijah di kad-an Ahab.
Yan nunman ey nemahhig law hu bisil di Samaria.
3 Entanni ey ineyagan Ahab hi Obadiah e kamampaptek ni palasyoh tu.
(Hi Obadiah ey nanengtun kamengu-unnud nan APU DIOS.
4 Yan nampemateyan Jesebel idan prophet APU DIOS ey intalun Obadiah
hu hanggatut ni prophet di dewwan leyang ey hannenelimad hakey ni
leyang. Imbabballunan tuddan kennen da et ya innumen da.)
5 Kan Ahab nan Obadiah ey "Umlaw ita et ta ang-angen emin hu ida
hebwak niyadda kulukul eyad nambebleyan tayu hedin wada um-ustuh
ni helek ni kennen ida eyan kebayyu et tumegudda et anhan hu edum.
Eleg na-mu-et anhan mahapul ni tayu petteyen hu edum ni animal tayu."
6 Nanhummangan ida e mampellaw di pangil hakey ey ya damad pangil
hu hakey et manhi-yan ida.
7 Kamenglaw hi Obadiah ey dinammu tu hi Elijah. Inimmatunan tu et
manyuung e kantun hi-gatuy "Kaw hi-gam hi Elijah, e apu?"
8 Kan Elijah ey "Em, hi-gak hi Elijah. Lakkay et mu ehelen etan ni patul
ni kan bega-en ni hi-gam e wada-ak."
9 Hinumang Obadiah et kantuy "Kaw hipa impahding kun lawah et
pinhed mun petteyen da-ak nan Ahab e patul?
10 Issapatah kud ngadan nan APU DIOS e Dios mun wadan ingganah e
daka impahemahemak di kebebbebley nan Ahab. Hedin mewan kan ni
hakey ni patul ey endi kad bebley tu, kapepillit Ahab ni mansapatah etan
patul diman e makulug ni endi kadman ni bebley tu.
11 Ey kammun hi-gak nunyay umlawwak et nak ehelen etan ni patul e
wada ka?
12 Inna-nu hedin nakka menglaw ni an menghel ni hi-gatu e wada ka
ey immali mewan kumedek hu Ispirituh APU DIOS et ibsik daka lad edum
ni bebley. Kaw eleg tuwak petteyan hi-gatu hedin um-ali ey endi ka? Ey
hedin ngun hi-gak e bega-en mu man dinaydayaw ku hi APU DIOS neipalpu
eman ni kaglang ku.
13 Kaw eleg mu dengelen hu nengiteluan kun hanggatut ni prophet
di dewwan leyang, e hannenelimad hakey ni leyang, et i-illawwak idan
kennen da, tep yan nunman hu tsimpuh ni nampemateyan Jesebel idan
prophet APU DIOS?
14 Et humman hu entan tu kan ey nak e-helen etan ni patul e wada ka?
Tep makulug anhan et petteyen tuwak!"

15 Hinumang Elijah e kantuy “Issapatah kud ngadan APU DIOS e wadan
ingganah niya Kabaelan tun emin ey hi-gatu AP-APU ni kan bega-en ni hi-
gak e mampeang-angngak etan ni patul ni nunyan aggew.”
16 Limmaw hi Obadiah et tu ehelen nan Ahab e patul et umlin an
menammun Elijah.
17 Inang-ang Ahab hi Elijah ey kantuy “Itten ka law ditan ni kaumhuhu-
lun ni kapanligligasiddan Israel?”
18 Kan Elijah ey “Beken ni hi-gak hu gaputun kayu kamanligligat tep
nalpun hi-gayun amam. Nginhay yu hu tugun APU DIOS ey yuka daydayawa
hi Baal e dios ni kinapyan tuu.
19 Lakkay et mu oldenan idan emin hu tuud Israel et mandadammu itsud
Duntug e Karmel. Peki-lim ida emin hu prophet ni kapappangngan nan hi
Jesebel e bineley mu. Humman ida ey epat ni gatut et neliman prophet
Baal et yadda etan epat ni gatut ni prophet Asherah e biin dios.”
20 Ineyagan Ahab ida emin hu tuud Israel, anin idan prophet et maemung
idad Duntug e Karmel.
21 Limmaw hi Elijah di hinanggaddan tuu et kantun hi-gaday “Pigan tulli
pannemneman yun ustuh? Hedin kanyud nemnem yu ey hi APU DIOS hu
makulug ni Dios, hi-gatu unud yu! Nem hedin kanyuy hi Baal hu ustuh ni
dios, hi-gatu daydayaw yu!”
Nem kaum-eneeneng ida etan tuu.
22 Kan mewan Elijah ni hi-gaday “Hi-gak ni ebuh hu natdaan ni prophet
APU DIOS, nem yadda prophet Baal ey epat ni gatut et nelima.
23 I-li yu hu dewwan lakkitun baka. Idwat yu hakey idan eyan prophet
Baal et wa-teken dat genedgeden da et ita-pew da eyad ittungun keyew
nem eleg da apuyi. Henin nunman dama pehding ku etan ni hakey ni
baka.
24 Ey mandasal ida etan ni dios da e hi Baal. Mandasallak daman APU
DIOS. Ya etan mengippeellin apuy ey humman hu makulug ni Dios.”
Ida kamantetekkuk hu tuu e kanday “Em, kayyaggud huttan ni inhel
mu!”
25 Kan Elijah etan idan prophet Baal ey “Hi-gayu pamengulu tep dakel
kayu. Aleyu hakey ni lakkitun baka et idaddan yu. Pandasal kayun dios
yu nem entan tu apuyi.”
26 Inla da etan hakey ni lakkitun bakan iddaddan da, et mandasal
idan Baal meippalpun nunman ni kakkabbuhan et ingganah ni emaggew.
Kandan dasal day “Humang mu dasal mi e Baal!” Nem endi kaumhumang.
Intataggan da tayaw e ida kaumleniklikweh di pan-appitan ni kinapya
da.
27 Ngannganih ni emaggew ey kaheghegnitaddan Elijah e kantuy “Kele
eleg umhumang hi Baal? Kaw beken ni dios? E-ellet yu pay hu tekuk,
nungay wada tuka nemnemnema winu wada tuka pan-ingngunu? Nungay
wada linawwan tu winu neugip et mahapul ni bengngunen?”
28 Et nema-man daka pan-itkuk hu dasal dan Baal ey daka panlipusi
annel dan pahul niya hinallung, tep humman dedan hu daka pehding
ingganah ni kamanpangkukuheyaw hu liput da.
29 Nahwing law aggew ey tagan da pay hu dasal ey tagan da hu ngalan
endi tunung tu ingganah ni kamangkelinnug hu aggew ey nedatngan law
hu tsimpuh ni kapan-appisin mahmahdem ey endi hu humang Baal.
30 Immehel law hi Elijah idad tuu et kantuy “Keihehhennup kayudya.”
Neamung ida hu tuud kad-an Elijah et iyayyaggud tu hu nebahbah ni
kapan-appisin APU DIOS.

31 Immalan hampulut dewwan batun mengi-ehneng idan hampulut
dewwan helag Jacob e nginedanan APU DIOS ni Israel.
32 Inusal tudda humman ni batun nengapyan altar et mengapyan kanal
di nanlinikweh ni mabalin ni han-aletu hu epat ni galon ni danum.
33 Hina-adan tun keyew hu altar APU DIOS et genedgeden tu etan lakkitun
baka, et ita-pew tud keyew ni ittungu. Negibbuh humman et kantuy "Penu
yu hu epat ni pa-nay ni danum et iduyag yu eman di mei-appit et yad keyew
ni ittungu." Et u-unnuden da.
34 Kantu mewan ey "Ipidwa yu!" et idalli mewan man-ahul et iduyag da.
Impitlu tu mewan e kantuy "Duyagi yu pay!" Et u-unnuden da inhel tu.
35 Kaman-aayuh hu danum di altar et mapnu etan kinu-kuan dan kanal.
36 Nedatngan law hu tsimpuh ni kapan-appisi et mandasal hi Elijah et
kantuy "Hi-gam e AP-APU e Dios di Abraham, hi Isaac et hi Jacob, peamtam
nunya e hi-gam hu Dios di deyad Israel niya peang-ang mu e hi-gak hu
bega-en mu ey emin eya impahding ku ey in-olden mu.
37 Humang mu anhan eya dasal ku e APU DIOS et pengamtaan idan
nunyan tuu e hi-gam hu makulug ni Dios niya amtaen da e pinhed mun
meibbangngad idan hi-gam."
38 Entanniy impaelin APU DIOS hu apuy et giheben tu etan neiappit, ya
etan keyew ni ittungu, yadda etan batu niya puyek, et anin etan danum di
kanal ey natduk.
39 Inang-ang idan tuu humman ni neipahding ey limmukbub idad puyek
et daka pan-itkuk e kanday "Hi APU DIOS hu makulug ni Dios, endi edum
ni Dios!"
40 Kan Elijah ey "Depap yudda hu prophet Baal! Ang-ang yu eya endi
bumsik ni hi-gada, anin hakey!" Dimpap idan tuu emin prophet Baal et
ilaw daddad Wangwang e Kishon et pateyen tuddan emin diman.

Ya immudanan tu

41 Negibbuh emin humman ni neipahding et kan Elijah nan Ahab ey
"Lakkay law et ka mekangngan, tep nakka deddengngela hu bungug ni
udan e immen ali."
42 Limmaw hi Ahab et an mangan ey nanteyed dama hi Elijah di Duntug
e Karmel et yumudung e inlukluk tu hu ulu tud nambattanan ni pukel tu.
43 Kantu etan ni bega-en tuy "Lakkay et kaman-uhdung di baybay."
Limmaw etan bega-en ey nambangngad et kantuy "Endin hekey inang-
ang ku." Neminpittu nengitu-dakan Elijah ni hi-gatun an man-uhdung di
baybay.
44 Yan meikkeppitun an pan-uhdungan nunman ni bega-en ey kantuy
"Wada hu kulput ni heni ngamay ni tuun kamena-pew di baybay."
Kan Elijah etan ni bega-en tuy "Lakkay et mu ehelen nan Ahab e
manluggan di kalesah tu, et umenamut ma-lat eleg meha-kupan ni na-let
ni udan."
45 Entanniy nan-enget tep dimmekket hu kulput. Kamandidibdib ey tuka
pan-egaha udan. Impapuut Ahab et umenamut di Jesreel.
46 Hedin hi Elijah, ey binallikidan tu hu andukkey ni balwasi tu et pa-let
APU DIOS et besiken tud Jesreel ey nemangulu pay ni dimmateng nem hi
Ahab e patul.

19

Bimmesik hi Elijah di Sinai

1 Dimmateng hi Ahab et idaddatteng tun ahwatu e hi Jesebel emin hu
impahding Elijah nunman ni aggew et ehelen tu pay hu nemateyan tun
emin ni prophet Baal.
2 Dingngel Jesebel et itu-dak tu hu an menghel nan Elijah ni nunya e
kantuy "Anin ni petteyen da-ak idan dios hedin eggak ipahding ni hi-gam
hu impahding muddan prophet Baal ni henin nunyan olas ni kabbuhan."
3 Simmakut hi Elijah et bumsik. Ingkuyug tu etan bega-en tu et lumaw
idad Beersheba di Judah. Dimmateng idadman et hi-yanen tudman hu
bega-en tu,
4 nem hedin hi-gatu man nandalan ni han-aggew et lumaw di eleg
mebebleyi. Nan-iyyatu et yumudung e nanhidum di hengeg ni keyew e
kamekapyan hagad tep neka-atu ey nedismayah et pinhed tun mettey.
Nandasal e kantuy "Hiyya law e Apu Dios, eya nemahhig ni kamekap-
kapyan hi-gak. Pappeg mu ew katteg hu biyag ku tep heni-ak metlaing ida
lan aammed ku."
5 An bimmaktad etan di hengeg ni keyew et maugip. Endi maptek ey
wada hu anghel ni nengapan hi-gatu e kantuy "Bangun ka et mangan ka."
6 Bimmangun hi Elijah ey inang-ang tu hu et-eteng ni sinapay et ya
hakey ni pa-nay ni danum ni neiha-ad di ulu-an tu. Nengan et uminum et
bumaktad mewan.
7 Nambangngad mewan etan anghel Apu Dios et bangunen tu et kantuy
"Bangun kat mangan ka pay tep neidawwi hu lawwan mu."
8 Bimmangun hi Elijah et mangan et uminum ey neibangngad elet tu et
mandalan ni na-pat ni aggew et dumteng di Sinai e Duntug Apu Dios.
9 Wada hu leyang diman et yadman kaugipan tun nunman ni hileng.
Nem entanniy immehel hi Apu Dios ni hi-gatu e kantuy "Elijah, hipa
muka ihahha-ad deya?"
10 Hinumang Elijah et kantuy "Ap-Apu e Kabaelan tun emin, nanbega-en
muwak ni ingganah et hi-gam ni ebuh hu nansilbian ku. Adyahhak tep
ihik ida helag Israel ni memettey ni hi-gak, ey deh dedangngu e hakeyyak
ni natdaan tep pintey dan emin hu prophet mu. Inwalleng da nekitbalan
dan hi-gam niya binahbah da pan-appitan ni hi-gam."
11 Kan Apu Dios ey "Kaukat ka et lumaw kad duntug et umehneng kad
hinanggak." Kaman-eh-ehneng hi Elijah ey dimmibdib ni na-let ey nepi-
ang etan duntug et mangkepi-ang ida batu, nem endi hi Apu Dios di dibdib.
Nesiked etan na-let ni dibdib ey nanyegyeg, nem endi hi Apu Dios di yegyeg.
12 Nesiked hu yegyeg ey newada apuy, nem endi hi Apu Dios etan di apuy.
Entanni law et endi etan apuy ey wada hu neituttubun ehel.
13 Dingngel Elijah etan ehel ey hinephepan tu angah tun etan ni
andukkey ni balwasi tu, et umehneng etan di habyen ni leyang ey kan
etan ni immehhel ey "Hipa muka ippenahding deya e Elijah?"
14 Kan Elijah ey "Apu Dios e Kabaelan tun emin, nansilbi-ak ni hi-gam
ni ingganah. Nem inwalleng idan iIsrael hu tugun mu. Nambahbah da hu
pan-appitan ni hi-gam ey pintey da emin hu prophet mu. Hakeyyak law
ni natdaan ey pinhed da-ak mewan ni petteyen."
15 Kan Apu Dios ey "Pambangngad kad nalpuam e idlan mud dinlan mu
etan di eleg mebebleyin neihnup di Damascus, et lumaw kad Damascus et
mu putuken hi Hasael e duyagim ni lana ulutu ma-lat hi-gatun mampatul
di Syria.
16 Hanniman dama ipahding mun Jehu e u-ungngan Nimsi e duyagim ni
lana ulu tu ma-lat hi-gatu mampatul di Israel niya pambalin mu hi Elisha
e u-ungngan Saphat di Abel Meholah ni meihhullul ni hi-gam ni prophet.

17 Emin hu umbebsik ni eleg petteyan Hasael ey petteyen Jehu, emin hu
umbebsik ni eleg petteyan Jehu ey petteyen Elisha.
18 Nem anin hannitan, ey wada inappil kun pitun libun tutu-ud Israel ni
impannaneng da dinel dan hi-gak e eleg ida manyuung nan Baal."

Ya nambalinan Elisha ni prophet

19 Limmaw hi Elijah et tu hamaken hi Elisha ey dinteng tun kaman-
elladu e hampulut dewwan paris ni bulug ni baka hu tuka pan-elladu.
Hampulut hakey ni paris hu nemangulu ey hakey ni paris hu nanggillig ni
tuka manmandala. Ingkal Elijah etan andukkey ni balwasi tu et pebalwasi
tun Elisha.
20 Hini-yan Elisha etan ida baka et meipdug nan Elijah et kantuy "Ettu
anhan et nak ni ibgan ama et hi ina et hannak makilaw ni hi-gam ey?"
Kan Elijah ey "Dammutu. Eggak ikka-leg."
21 Nambangngad hi Elisha et wa-teken tu hu hakey ni paris ni baketu
et iheeng tu, e inusal tudda hu pakun nenungu tu, et ieyag tuddan tuu et
hamulen da. Negibbuh et makilaw nan Elijah et baddangan tud ngunu tu.

20

Ya gubat ni Israel et ya Syria

1 Hi Benhadad e patul di Syria ey inemung tuddan emin hu sindalu tu.
Ey nei-dum ni hi-gada hu telumpulut dewwan patul niyadda sindalu da.
Immegah ida e nantakkay idad kebayyu niya nanlugan idad kalesah ni
kaussalad gubat et da gubaten hu Samaria.
2 Immitu-dak hi Benhadad idan tuu tu etan di bebley et da ehelen nan
Ahab e patul ni Israel huyya: "Kan patul e hi Benhadad ey
3 'Ellan kudda silber mu niya balituk mu anin idan kekatkat-aguan ni
ahwam niyadda u-ungngam.' "
4 Hinumang Ahab et kantuy "Apu, nakka ebbuluta muka ibbaga. Anin
ala muwak et yadda emin ni wadan hi-gak."
5 Nambangngad ida mewan hu bineal Benhadad et kanday "Kan
Benhadad ey 'Imbagak e iddawat mun hi-gak hu silber ya balituk, yadda
ahwam et yadda u-ungngam,
6 nem yan kabbuhhan ni hanneyan olas ey ittu-dak kudda opisyal ku
ma-lat da hinapen hu baballey yuddan opisyal mu et alen dan emin hu
hipan nebalol.' "
7 Inaygan Ahab ida emin hu kamengipappangngulun bebley tu et kantuy
"Ang-ang yu kedi, pinhed nunman ni tuun mekigguluh ni hi-gatsu. Nenu-
dak la e kantuy iddawat kun hi-gatu ida ahwak, yadda u-ungngak, et yadda
silber niya balituk ku et tebalek."
8 Kan idan nunman ni kamengipappangngulu et yadda tuu ey "Entan tu
kaya dengel niya entan abulut tu hu tuka ibbaga."
9 Et kan Ahab idan intu-dak Benhadad ey "Ehel yun patul yu e inebulut
ku etan nemangulun imbagetu nem eleg mabalin ni nak ebbuluten eya
tuka ibbagan nunya." Immanemut ida et da ehelen nan Benhadad
humman ni inhumang nan Ahab.
10 Entanniy nenu-dak mewan hi Benhadad e kantuy "I-alik hu dakel
ni sindalu et bahbahen mi eya et-eteng ni bebley mu et ya dep-ul law
hu i-anemut da. Anin ni petteyen da-ak idan dios hedin eggak pehding
humman!"

11 Hinumang daman Ahab e kantuy “Ehel yun patul yu e ya hakey ni
sindalu ey eleg ni mampahhiya hedin kamandaddan ni an mekiggubbat.
Et hedin negibbuh hu gubat et mengapput ey han law nampahhiya.”
12 Dingngel Benhadad huyyan inhumang Ahab ni daka pengi-
innumiddan edum tun patul di nangkampuan da, et kantuddan tuu tuy
“Pandaddan kayun mekiggubbat!” Et mandaddan idan mengubbat etan
ni et-eteng ni bebley Ahab.
13 Entanniy wada prophet ni limmaw di kad-an Ahab e patul ni Israel
et kantuy “Kan Apu Dios ey ‘Entan takut muddan eman ni muka ang-ang-
angan dakel ni sindalun mengubbat ni hi-gayu, tep peapput kuddan hi-gam
ni nunyan aggew et pengamtaam e hi-gak hu Ap-Apu.’ ”
14 Kan Ahab ey “Hipa mengippengnguluddan mekiggubbat?” Kan etan
ni prophet ey “Kan Apu Dios ey yadda kakat-agun aap-apun sindaluddad
probinsiya.”
Kan Ahab mewan ey “Hipa mengidwat ni olden idan nunman ni
sindalu?” Kan etan ni prophet ey “Hi-gam.”
15 Et paeyag Ahab hu ap-apuddan sindalud probinsiya e ya bilang da
ey dewanggatut et telumpulut dewwa. Et hantudda amunga hu sindalun
Israel e pitu libu bilang da.
16 Nandattek aggew nunman ey limmaw idan an mengubbat idan iSyria.
Ey yan nunman ni tsimpuh ey ida kamangkebutteng di Benhadad niyadda
etan telumpulut dewwan patul ni memaddang ni hi-gatu.
17 Nemanguludda hu sindalud probinsiya ni limmaw. Et ida kamenet-
teng ey inang-ang idan sindalun Benhadad ni kaman-ang-ang-ang et
kandan hi-gatuy “Wadadda sindalun kamengellin nalpud Samaria.”
18 Kan Benhadad ey “Entan tudda patey, nem depap yudda, anin hedin
kantu et kayyaggud hu in-ali da winu mekiggubbat ida.”
19 Nem ay kapan-ipenguluddan ap-apun sindalud probinsiya hu edum
dan sindalun Israel ni an mengubbat ni hi-gada.
20 Et wada hakey idan sindalud Israel ey pintey tu hu kehangga tun
sindalun Syria. Endi maptek law ey namsik ida hu sindalun Syria
et pampedugen idan sindalun Israel, nem impepuppuut Benhadad et
mangkebayyuddan edum ni sindalu tu et bumsik ida.
21 Naka-apput Ahab ida iSyria anin idan etan ni nampangkebayyu ey
nampangkalesah ni sindalu da.
22 Entanniy limmaw hu hakey ni prophet et kantun Ahab ey “Hedin
mambangngad kayu, ey ang-ang mu et paka-iddaddan mudda sindalum,
niya pakannemnemen yu hu kayyaggud ni pehding yu, tep gubbaten
dakeyulli mewan ni patul di Syria ni hanneyan tsimpuh ni balintu.”
23 Kan idan opisyal nan Benhadad ni hi-gatuy “Ya gaputun neapput itsu
ey dios di neduntug hu dios ni Israel. Nem kedi nem yad nedeklan hu
panggugubatan tayu, mengapput itsu.
24 Heninnuy pahding mu: Ekal mudda etan patul ni mengippengngulun
gubat et ihullul mudda hu ap-apun sindalu.
25 Ey idaddan mu hu henin kedakkel lan sindalu tayun nangketey ey
hululim ida kekebayyun nangketey niya kakalesah ni nangkebahbah. Et
gubaten tayudda iIsrael di nedeklan et apputen tayudda.”
Inebulut Benhadad humman et ipahding tu emin inhel da.
26 Entanni ey nelabah hu tsimpuh ni ketel et amungen Benhadad hu
sindalu tu et lumaw idad Aphek ni an mengubbat ni Israel.

27 Nandaddan ida dama iIsrael et lumaw idan menammun hi-gada.
Henidda dewwan ek-ekut ni halun ni kalneroh ey hedin yadda iSyria man
ninapnapan da hu pangil ni duntug. Nandimmang hu nangkampuan da.
28 Limmaw etan prophet di kad-an Ahab et kantuy "Heninnuy hu inhel
nan APU DIOS 'Gapu tep kan idan iSyria ey hi-gak hu dios ni ebuh di duntug
nem beken di nedeklan ey peapput kun hi-gayu eman ida dakel ni sindalu
da et pengamtaan yu e hi-gak hu APU DIOS.' "
29 Pitun aggew hu nanhahha-adan idan iSyria niyadda iIsrael di kampud-
dan nandemang. Inlapu dan manggubat ni meikkeppitun aggew ey pintey
ni iIsrael hu hanggatut ni libun sindalun Syria.
30 Bimmesik idad Aphek etan eleg matey nem nealay natleb mewan
etan binattun luhud nunman ni bebley et mangkede-hilan ida et matey
hu dewampulut pitun libun hi-gada.
Bimmesik dama hi Benhadad et an mantalu etan di neitlun kuwaltuh ni
hakey ni baley.
31 Limmaw ida hu opisyal tud kad-an tu et kandan hi-gatuy "Dingngel
mi e mahmek hu patul idan iIsrael. Abulut mu et lumaw kamid kad-an
ni patul idan Israel et iewake mi langgusih ey imbanggel mi hu linubid et
hemeken daka et eleg daka pateyen."
32 Hanniman impahding da e imbalwasi da langgusih et ibanggel da
linubid et lumaw idad kad-an Ahab et kandan hi-gatuy "Kan Benhadad
ey ebuh anhan tu patey."
Kan Ahab ey "Kaw mategu pay? Kayyaggud tep heni kami han-agi!"
33 Hedin ya impan-awat idan opisyal Benhadad nunman ni inhel Ahab ey
kayyaggud hu meippahding et humangen da e kanday "Makulug ni han-agi
kayun Benhadad!"
In-olden Ahab e kantuy "Paeli yudya!" Dimmateng hi Benhadad ey
ineyagan Ahab et yumuddung idan dewwad etan di kalesah ni tuka ussalad
gubat.
34 Kan Benhadad ni hi-gatuy "Ibbangngad kun hi-gam ida etan bebley
ni inlan aman nan amam ey dammutun memehwat kan et-eteng ni
panggettangan yud Damascus e henin impahding amadtan Samaria."
Kan Ahab ni hi-gatuy "Gapun nunyan panhummanganan ta ey ibbukyat
daka." Et makahhummangan ida e eleg ida law manggugubat et ibukyat
tu.

Inhel ni hakey ni prophet e lawah hi Ahab

35 Entanni ey kan APU DIOS etan ni hakey ni prophet ey "Ehel mun
kadwam ni prophet e kammuy 'Kaway muwak.' " Nem eleg kawayen etan
ni hakey ni prophet.
36 Et kan etan ni prophet ni hi-gatuy "Gapu tep muka ngenghaya olden
APU DIOS ey petteyen daka lan layon ni peni-yanam ni hi-gak." Immela
etan prophet ey dinammu tu layon et pateyen nunman ni layon.
37 Limmaw mewan huyyan prophet di hakey ni tuu et kantun hi-gatuy
"Kaway muwak." Inlet etan ni tuu nengaway ni hi-gatu et masugat
kumamman.
38 Linibutan etan ni prophet hu angah tun luput, et eleg meimmatunan
et umehneng di gilig ni keltad et hehheggeden tu kelebbahan etan ni patul.
39 Nelabah etan patul et umhel etan prophet e kantuy "Apu patul, nak
nekigubat ey wada hakey ni sindalun nengi-lin hi-gak ni dimpap tun buhul
tayu. Kantuy 'Guwalyaim huyyan tuu. Hedin pebsik mu man petteyen
daka winu multaen dakan tellun libun silber.'

40 Nem endi maptek ni hanggaek et eggak kumedek pepuhdanan ey
bimmesik etan tuu."
Hinumang nan patul et kantuy "Intakang mu kastigum et humman
meippahding ni hi-gam."
41 Ingkal etan ni prophet hu inhani tud angah tu ey inimmatunan etan
ni patul e hi-gatu hakey ni prophet.
42 Et kan law etan ni prophet ni hi-gatuy "Heninnuy hu inhel Apu Dios
ni hi-gam 'Gapu tep in-abulut mun eleg mettey etan tuun in-olden kun
mettey ey ihullul mu biyag mu. Ey mettey ida sindalum tep eleg da pateyen
sindalu tu.' "
43 Kaumlelemyung ey kaumbubunget hi Ahab e patul di Samaria ni
immanemut.

21

Ya leguntan Nabot

1 Wada etan puyek Nabot e kapantennemin grapes ni neihnup di
palasyoh nan Ahab e patul di Jesreel.
2 Hakey ni aggew ey kan Ahab nan Nabot ey "Ettu et idwat mun hi-
gak etan puyek mun sinneman mun grapes? Neihnup di palasyoh ku et
pinhed kun tenneman ni natnateng. Mekiwwa-hi-ak ni kakkayyaggud pay
ni pantennemam ni grapes hedin pinhed mu. Hedin bekken, beyyadak ni
ustuh."
3 Hinumang Nabot ey kantuy "Bineltan ku huyyan leguntan pantenne-
man ni grapes et humman hu eleg et kuma ahan i-abulut Apu Dios ni nak
iddawat ni hi-gam!"
4 Immanemut hi Ahab ey kaumbubunget ey kaumlelemyung ni nenu-
mang Nabot ni hi-gatu. Bimmaktad di uggippan tu e inhangga tud dingding
ey eleg tu pinhed ni mengngan.
5 Limmaw hi Jesebel et kantuy "Kele kakaumlelemyung? Ey kele eleg ka
mengngan?"
6 Hinumang Ahab et kantuy "Tep imbagak nan Nabot e gettangek etan
leguntan tuka tennemin grapes winu hullulak ni hakey ni legunta ey
kantuy 'Eleg mabalin ni nak iddawat hu leguntak ni hi-gam.' "
7 Kan Jesebel ey "Kaw bekken kan patul ni Israel? Bangun ka ey nan-an-
anla ka ey nengan ka. Ellak humman ni leguntan Nabot."
8 Nengapya hi Jesebel ni dakel ni tudek et ipilma tu ngadan Ahab et
malkaan tu etan ni kapammalkan patul et iwatwat tuddan opisyal tu
niyadda ap-apud Jesreel.
9 Heninnuy hu neitudek: "Iolden yuddan tutu-u tayun mantetpel idan
nunya. Amung yudda ey impayudung yu hi Nabot di yuddungngan ni
kametbal ni tuu.
10 Nem ayag kayun dewwan mabunget e endi silbi tun tuu et e-helen da e
inidutan Nabot di Apu Dios nan Ahab. Hedin negibbuh, inlaw yu hi Nabot
di a-allaw eyan bebley et yu tengbaen et matey."
11 Inu-unnud idan opisyal et yadda ap-apu humman ni in-olden Jesebel,
12 et getuden da hakey ni aggew ni pantetpelan da. Inemung dadda tutu-
u et payudung da hi Nabot di yuddungngan ni kametbal ni tuu.
13 Impayudung da dama etan dewwan mabunget ni endi silbi tun tuud
hinanggan Nabot, et ehelen da e inidutan tud Apu Dios nan Ahab et ilaw
dad a-allaw ni bebley et tengbaen da et matey.
14 Intu-dak da an nanghel nan Jesebel e kanday "Netey law hi Nabot."

15 Dingngel Jesebel hu inhel da et kantun Ahab ey “Netey law hi Nabot.
Hi-gam law kan leguntan etan ni eleg tu iggatang ni hi-gam ni puyek tu.”
16 Imminah hi Ahab et ganuganun limmaw di leguntan Nabot et
pambalin tun legunta tu.
17 Nem kan APU DIOS nan Elijah e prophet di Tisbi ey
18 “Lakkay di kad-an Ahab e patul di Samaria. Immen di sinneman Nabot
ni grapes tep kantuy legunta tu humman.
19 Ehel mun hi-gatu e kammuy ‘Pintey mu hi Nabot et piliwem pay hu
puyek tu. Gapun nunyan impahding mu ey panhimmutan alin ahhu hu
kuheyaw mud a-allaw eyan bebley henin nampenimutan dan kuheyaw
Nabot!’ ”
20 Inang-ang Ahab hi Elijah et kantuy “Himmak muwak mewan e buhul
ku?”
Hinumang Elijah et kantuy “Em, himmak daka. Immali-ak tep ebuh tu-
wangu lawah ni muka pehpehding di hinanggan APU DIOS.
21 Et humman hu, kan APU DIOS ey ‘Peellik hu memabbah ni hi-gam.
Petteyen daka et ya emin lakid pamilyah mu, u-ungnga winu nea-amma.
22 Mambalin hu pamilyah mun henin pamilyah lan Jeroboam e u-
ungngan Nebat niya heni lan pamilyah nan hi Baasha e u-ungngan Ahijah,
tep impabunget muwak ni nengipappangnguluam idan helag Israel ni
manliwwat.
23 Hedin hi Jesebel, kennen alin ahhu hu annel tud kad-an ni tuping di
Jesreel.
24 Et yaddalli pamilyah mun mettey di bebley ey kennen alin ahhu annel
da ey hedin yadda mettey di a-allaw ni bebley ey kennen idan sisit annel
da.’ ”
25 (Endi an kei-ingngehan idan lawah ni impenahding Ahab di hinanggan
APU DIOS, tep tinuttudduan nan ahwa tu e hi Jesebel.
26 Impenahding tu hu anggeba-ing ni peteg, tep dinaydayaw tu hu dios
ni kinapyan tuu e humman kadaydayawaddalan iAmmon. Huyyaddan
iAmmon hu dinegyun APU DIOS ni nalpuan idan helag Israel di Egypt.)
27 Dingngel Ahab humman ni inhel Elijah ey bini-ki tu balwasi tu et
mambalwasin langgusi ey eleg mammangngan. Tuka i-ugip etan langgusin
balwasi tu ey kamandaladalan e kaumlelemyung.
28 Kan APU DIOS nan Elijah ey
29 “Inang-ang mu hu nantuttuyyuan kumamman law Ahab di hinanggak?
Gapun nengipahdingan tun nunman ey eggak peelli hu memahbah ni hi-
gatun nunyan ketaggu tu. Hannak ali kastigua hu helag tu hedin mettey.”

22

Inhelan nan prophet e hi Mikaiah hi Ahab
(2 Chronicles 18:2-27)

1 Ya Israel et ya Syria ey eleg ida manggubat ni dewwan toon.
2 Yan meikkatlun toon ey limmaw hi Jehoshaphat e patul di Judah ni an
nenang-ang nan Ahab e patul ni Israel.
3 Yan eleg ni lawwan nan Jehoshaphat diman Israel ey kan Ahab idan
opisyal tuy “Hi-gatsu hu kambebley ni Ramot Gilead, nem kele ingganah
nunya ey eleg tayu bangngaden hu Syria?”
4 Et yan nunman ni linawwan Jehoshaphat diman ey kan Ahab ni hi-
gatuy “Attu et baddangan muwak et ta gubaten hu Ramot Gilead?”

Himmumang hi Jehoshaphat ey kantuy “Dammutu, kele tep eleg daka
da-dai ey han-agi ita. Anin idan sindaluk niyadda kebayyuk et neidaddan,
et ngenamung kan mammandal ni hi-gada.
5 Nem ya memengngulun pehding tayu ey mahmahan tayu nin APU DIOS
hedin hipa e-helen tu.”
6 Et ayagan idan Ahab emin hu prophet tu e umlaw di epat ni gatut
hu bilang da, et mahmahan tun hi-gada e kantuy “Hipa kanyu, kaw tayu
gubbaten hu Ramot Gilead winu eleg?”
Himmumang ida ey kanday “Em, tayudda gubbaten et nanna-ud ni
pengapput daitsun Apu Dios.”
7 Nem kan Jehoshaphat ey “Kaw endi prophet nan APU DIOS di deyan
panmahmahan tayu?”
8 Kan Ahab ey “Wada hakey e hi Mikaiah e u-ungngan Imlah, nem
anggebe-hel ku tep endi kayyaggud ni tuka e-helan hi-gak, lawah ni
ingganah!”
Kan Jehoshaphat ey “Entan tu ihannitan hu ehel mu! Kayyaggud tu
dedngelen tayu dama hedin hipa e-helen tu.”
9 Et itu-dak nan Ahab hu hakey ni opisyal tun mengeyyag nan Mikaiah
ma-lat mengin-aali.
10 Nambalwasid Ahab nan Jehoshaphat ni balwasin patul et yumudung
idad yuddungngan dad kapan-illikin neihnup di eheb di Samaria, et man-
abig ida hu prophet nan Ahab di hinangga da.
11 Wadadman hi Sedekiah e u-ungngan Kenaanah e nengapyan ha-duk ni
gumek et peang-ang tu et kantun Ahab ey “Kan APU DIOS ey ‘Heni kayulli
newang ni mampena-duk idan iSyria ingganah paka-apputen yudda.’ ”
12 Emin ida etan edum ni prophet ey nan-iingngeh inhel da. Kanday “Mu
gubat hu Ramot Gilead et nanna-ud ni mengapput ka tep pengapput dakan
APU DIOS.”
13 Ya etan opisyal ni an nengawit nan Mikaiah ey kantun hi-gatuy “Ang-
ang mu kuma, tep emin ida edum ni prophet ey kanday mengapput hu
patul tayu e hi Ahab, et humman hu, mahapul ni i-unnud mud inhel da!”
14 Nem kan Mikaiah ey “Hedin hi-gak man, issapatah kud ngadan APU
DIOS e wadan ingganah e ya e-helen tun ebuh hu e-helek.”
15 Dimmateng hi Mikaiah ey kan Ahab ni hi-gatuy “Mikaiah, kaw umlaw
kamin Jehoshaphat ni an mengubbat ni Ramot Gilead winu eleg?”
Himmumang hi Mikaiah et kantuy “Lakkayuy et nanna-ud ni mengapput
kayu tep pengapput dakeyun APU DIOS.”
16 Nem kan Ahab ey “Kaw eggak eheehelen ni hi-gam e ya makulug ni
ebuh ni kae-helan APU DIOS hu e-helen mu?”
17 Et kan Mikaiah ey “Inang-ang kudda sindalun helag Israel e newahit
idan emin di duduntug, e henidda kalneroh ni endi mampattul ni hi-gada.
Ey immehel hi APU DIOS e kantuy ‘Endi mengippengnguluddan nunyan
sindalu. Paenamut yudda et luminggep ida.’ ”
18 Et kan Ahab nan Jehoshaphat ey “Dingngel mu? Ambeken makulug
etan inhel kun hi-gam e endi kayyaggud ni tuka e-helan hi-gak tep lawah
emin?”
19 Intuluy Mikaiah ni immehel e kantuy “Dengel yu! Inang-ang ku APU
DIOS e yimmudung di yuddungngan tud kabunyan, ey immehneng idan
emin hu anghel tud kad-an tu.
20 Entanni ey kan APU DIOS ni hi-gaday ‘Hipa umlaw ni an mene-ul nan
Ahab et tu gubaten hu Ramot Gilead ma-lat matey diman?’ Ey wada hakey
ni hi-gada ey hin-appil hu tuka pan-e-hela et endi maptek.

21 Lektattuy limmaw di hinanggan APU DIOS hu hakey ni ispirituh et
kantuy 'Hi-gak hu umlaw ni an mene-ul ni hi-gatu.'
22 Kan APU DIOS ey 'Hipa pehding mu?' Kan etan ni ispirituh ey
'Umlawwak et nak pan-itek idan emin prophet Ahab.'
Kan APU DIOS ey 'Lakkay, et nanna-ud ni mehe-ul.'
23 Et mukun hanneya neipahding e impan-itek nan APU DIOS ida eya
prophet mu, ey hi-gatu metlaing nengiolden e mettey ka!"
24 Entanni ey limmaw hi Sedekiah e u-ungngan Kenaanah di kad-an
Mikaiah et ampingen tu et kantuy "Kaw pigantu ni-ngangu neni-yanan
ni Ispirituh APU DIOS ni hi-gak et hi-gam inhelan tu?"
25 Kan Mikaiah ey "Amtaem alin mu pantelluan di neihudek ni
kuwaltuh."
26 Entanni ey in-olden Ahab e kantuy "Depap yu hi Mikaiah et ilaw yun
Amon e gobernor et yad kad-an Joas e u-ungngak.
27 Ehel yun hi-gada e ikkalebut da, ey ebuh danum niya sinapay ni idawat
dan kennen tu ingganah pambangngaddan ku e endi neipahding ni lawah
ni hi-gak."
28 Kan Mikaiah ey "Hedin mategu kan meibbangngad, humman keang-
angan tu e beken hi APU DIOS ni immehel ni hi-gak!" Kantu pay ey "Emin
kayun neamung, nemnemnem yudda huyyan inhel ku."

Ya neteyyan Ahab

29 Et lumaw di Ahab e patul di Israel nan Jehoshaphat e patul di Judah
ni an nengubat ni Ramot Gilead.
30 Yan immegahan da ey kan Ahab nan Jehoshaphat ey "Ya hin-
appil ibbalwasik et endi mengimmatun ni hi-gak, nem hedin hi-gam,
pambalwasi kan balwasi dedan ni patul." Et humman hu impahding nan
Ahab e patul di Israel e hinullulan tu ang-ang tun an nekigubat.
31 Ya etan patul di Syria ey in-olden tuddan etan ni telumpulut tellun
aap-apun sindalun nampangkalesah e kantuy "Ebuh hu patul di Israel ni
petek yun petteyen."
32 Et mukun yan nenang-angan idan sindalun Syria nan Jehoshaphat
ey nampedug da tep kanda nem hi-gatu etan patul di Israel, nem
kamantetekkuk
33 et immatunan da e beken hi-gatu etan patul di Israel ey insiked dan
memdug ni hi-gatu.
34 Nem hedin hi Ahab e patul di Israel, wada hu sindalun iSyria ni
neipaddih ni neka-iptek hu impanetud nambattanan ni nanhuupan ni
gumek ni inhuklub tu. Et itkuk tu etan ni kamampellinun kalesah e kantuy,
"Nepana-ak! Pambangngad ita kuma et hi-yanen ta eya kapanggugubati."
35 Ida kamanggugubat nunman ni aggew ey immen hi Ahab e nandang-
dangkig di kalesah tun inhangga tuddan iSyria. Nangkeukat hu kuheyaw
tu et nemahhig hu kuheyaw emin di det-al ni kalesah tu. Kamangkelinnug
hu aggew ey netey hi Ahab.
36 Kamangkehilleng nunman ey wada nengitkuk etan idan sindalu e
kantuy "Anemut itsun emin ni sindalud bebley tayu."
37 Hanniman hu neteyyan nan Ahab. Inlaw da annel tud Samaria et
ikulung dadman.
38 Da inulahan etan kalesah ni inusal tun nekigubat di lebeng di Samaria
e kapan-e-mehiddan biin daka pebeyyad annel da. Nanhimutan ni ahhu
hu kuheyaw Ahab, et humman hu inamnuan ni inhel lan APU DIOS.

39 Emin hu impahding Ahab e patul, anin ni ya baley tun neal-alkusan
ni bakgit ni elephant niyadda etta-teng ni bebley ni kinapya tu ey neitudek
di Libluh idan Patul di Israel.
40 Netey et maihullul hi Ahasiah e u-ungngatun nampatul.

Hi Jehoshaphat hu patul di Judah

41 Nampatul hi Jehoshaphat e u-ungngan Asa di Judah eman ni meikka-
pat ni toon ni nampatulan Ahab di Israel.
42 Telumpulut lima toon tun nunman, et man-ap-apud Jerusalem ni
dewampulut liman toon. Hi Asubah e u-ungngan Silhi hu inetu.
43 Kayyaggud impahding Jehoshaphat ni nampatul. Inu-unnud tu hu
elaw ametun hi Asa e impahding tu pinhed Apu Dios. Nem eleg tu
bahbahen ida pandeyyawan ni beken ni makulug ni dios et eleg issiked
idan tuun man-appit niya mengihheb ni insensoh diman.
44 Hi Jehoshaphat ey kayyaggud hu nekidagyuman tu etan ni patul ni
Israel.
45 Emin hu impahding Jehoshaphat, ya kabaelan tu et yadda gubat ni
nekihanggaan tu, ey neitudek di Libluh idan Patul di Judah.
46 Ingkal tuddad bebley da emin hu tuun daka pebeyyad annel dan daka
pandeyyawiddan beken ni makulug ni dios. Humman ida etan eleg ekalen
nan ametu e hi Asa eman ni nampatulan tu.
47 Endi la nin nunman hu patul di Edom tep hedin ya ap-apu da ey
kamelpud Judah.
48 Wadadda bapor nan Jehoshaphat ni kaumlaw di Ophir ni um-alan
balituk, nem nebahbah idad Esion Geber et eleg idelaw meussal.
49 Entanniy kan Ahasiah e patul ni Israel ey pinhed tun mekillaw hu tuu
tuddad tuun Jehoshaphat ni an mambapor nem eleg abuluten Jehoshaphat.
50 Netey hi Jehoshaphat et ikulung dad Bebley David etan di gungat idan
aammed da et maihullul hi Jehoram e u-ungngatun nampatul.

Hi Ahasiah hu patul di Israel

51 Yan meikkahampulut pitun toon ni nampatulan Jehoshaphat di Judah,
ey nampatul hi Ahasiah di Israel et man-ap-apud Samaria ni dewwan toon.
52 Nanliwat daman Apu Dios e henin ametu e hi Ahab et hi inetu e
hi Jesebel. Nanliwat ni henin nanliwatan lan patul e hi Jeroboam e
impappangngulu tudda tutu-ud Israel ni nanliwat.
53 Dinaydayaw tu niya nansilbi daman Baal e henin ametu et pabunget
tu hi Apu Dios e Dios ni Israel.

2 Kings

Ya meippanggep nunyan libluh e 2 Kings

Emin ida nampatul di Israel ey lawah ida. Anin yad Judah et dakel ida dama lawah ni nampatul diman. Eleg da u-unuden hi Apu Dios tep yadda beken ni makulug ni dios ni kadaydayawaddan nekibebley ni hi-gada hu inu-unnud da. Et ipenahding idan tutu-u hu lawah e in-u-unnud daddan eleg mengullug nan Apu Dios.

Eleg umamleng hi Apu Dios ni nunyan impahding da, nem anin ni henin nunya et eleg tu pinhed ni iwwalleng ida hu pinili tun tutu-u tu. Et mukun intu-dak tudda prophet tu et ehelan dadda humman ni patul et yadda tutu-u ma-lat isiked da lawah ni daka pehpehding ma-lat hi-gatun ebuh daydayawen da. Nelabah hu pigan toon ni eleg da pengu-unnudan niya eleg da pangngelan ni tugun Apu Dios et iebulut tudda huyyan tutu-ud Israel et yad Judah ni apputen ni buhul dadda et alen daddan balud di edum ni bebley.

Ya neitudek eyad libluh:

1. Ginibbuh nan Elijah hu pansilbian tun Apu Dios et lumaw di kabunyan. (chapters 1:1–2:11)
2. Hi Elisha e prophet et ya nansilbian tun Apu Dios. (chapters 18:1–25:30)
3. Yadda neipenahding ingganah binahbah ni Assyria hu bebley di Israel. (chapters 8:16–17:41)
4. Yadda neipenahding di Judah ingganah neapput ida tutu-udman et mailaw idan balud di Babilon. (chapters 18:1–25:30)

Ya inhel Apu Dios ni kastigun Ahasiah

1 Yan eman ni netey hi Ahab ey ginubat ni iMoab hu Israel.

2 Hi Ahasiah e neihullul ni patul ey na-gah di balkon di meikkadwan gladuh di palasyo tud Samaria et eleg law pakedalan. Immitu-dak idan tuu tun an mekihhummangan nan Baal Sebub e dios di Ekron e et-eteng ni bebley di Pilistia, et amtaen tu hedin umyaggud winu eleg.

3 Nem kan ni anghel Apu Dios nan Elijah e prophet ni iTisbe ey "Mudda dammu etan bineal nan Ahasiah e patul et kammun hi-gaday 'Kele yu ang-angen hi Baal Sebub e dios di Ekron? Kaw gapu tep kanyu nem endi hu Dios ni Israel?

4 Ehel yun etan ni patul huyyan kan Apu Dios ni hi-gatu: Eleg ka umyaggud tep mettey ka!' " Inu-unnud Elijah hu inhel Apu Dios,

5 et yan nambangngadan ida etan ni intu-dak ni patul ey kantun hi-gaday, "Kele kayu nambangngad?"

6 Kandan hi-gatuy "Dinammu dakemin etan ni hakey ni tuu ey kantuy mambangngad kami kunu et ehelen min hi-gam hu inhel Apu Dios e kantuy 'Kaw endi hu Dios di deya Israel et humman gaputun intu-dak mudda tuun an manmahmah nan Baal Sebub e dios ni Ekron? Gapu tep impahding mu huyya ey eleg ka umyaggud et mettey ka!' "

7 Kan etan ni patul ey "Hipa ang-ang etan ni tuun nenammun hi-gayu et ehelen tu huttan?"

8 Kanday "Nambalwasin andukkey ni nekapyad belat ni animal et mamballikid ni katat."

Kan etan ni patul ey "Hi Elijah humman!"

9 Entanniy intu-dak Ahasiah hu ap-apun sindalu et ya neliman tuu tu ni
an mempap nan Elijah. Himmak dan kamanyuyyuddung di duntug et kan
etan ni ap-apun hi-gatuy "Bega-en nan Apu Dios, kan apu patul ey meki-li
ka kunun hi-gami."
10 Nem kan Elijah ey, "Hedin bega-en da-ak nan Apu Dios e humman hu
kammu, ali apuy di kabunyan et magiheb ka et yadda tuum!" Pinhakkey
ey immali tu-wangu apuy et pateyen tudda emin humman ni sindalu.
11 Nenu-dak mewan etan ni patul ni hakey ni ap-apun sindalu et ya
neliman tuu tu et lumaw idad kad-an Elijah et kantu mewan ni hi-gatuy
"Bega-en nan Apu Dios, kan ni patul ey mahapul ni meki-li kan hi-gamin
nunya!"
12 Hinumang mewan Elijah e kantuy "Hedin bega-en da-ak nan Apu Dios
e humman hu kammu, ali apuy ni melpud kabunyan et pateyen daka et
yadda tuum!" Et umli tu-wangu mewan hu apuy Apu Dios et pateyen
tuddan emin.
13 Nenu-dak mewan etan patul ni hakey ni ap-apun sindalu et ikuyug tu
hu neliman tuu tu. Nanteyed ida mewan di duntug et mandukkun etan ap-
apun sindalud hinanggan Elijah et mampehemmehemmek e kantuy "Bega-
en Apu Dios, hemek dakemi eyaddan sindaluk, entan dakemi patey!
14 Netey ida etan dewwan ap-apun sindalu et yadda tuu da tep pintey
idan apuy ni nalpud kabunyan nem hemek muwak anhan."
15 Kan etan ni angel Apu Dios nan Elijah ey "Pakilaw kan hi-gatu, entan
takut." Et makilaw hi Elijah et lumaw di kad-an ni patul.
16 Kantu etan ni patul ey "Heninnuy hu inhel Apu Dios: 'Gapu tep nenu-
dak kan an mekihhummangan nan Baal Sebub e dios ni Ekron e heni endi
Dios di deya Israel ey eleg ka umyaggud tep mettey ka!' "
17 Netey tu-wangu hi Ahasiah e immamnu hu inhel Apu Dios ni
impeamtan Elijah. Et gapu tep endi hu lakin u-ungngan Ahasiah ey hi
Joram e agi tu hu neihullul ni hi-gatun nampatul ni meikkadwan toon ni
nan-ap-apuan Jehoram e u-ungngan Jehoshaphat di Judah.
18 Emin hu impahding Ahasiah e patul ey neitudek di Libluh idan Patul
di Israel.

2

Ya neilawwan Elijah di kabunyan

1 Entanniy nedatngan law hu tsimpuh ni pengellaan Apu Dios nan Elijah
di kad-an tu e ussalen tu hu alipuhapuh. Wadad Elijah nan Elisha di dalan
e nalpuddad Gilgal,
2 ey kan Elijah nan Elisha ey "Panha-ad kadya tep kan Apu Dios ey
umlawwak di Bethel." Nem kan Elisha ey "Issapatah kun Apu Dios e wadan
ingganah ni nakka pandinneli niya issapatah ku daman hi-gam e eleg daka
hi-yana." Et lumaw idan dewwad Bethel.
3 Entanni ey neamung ida prophet diman ni bebley et lumaw idad kad-
an Elisha et kandan hi-gatuy "Kaw inamtam e ellan Apu Dios hu mittuduh
mun nunyan aggew?" Kantuy "Em, inamtak, nem beken humman ni tayu
pan-uungbalan ni nunya."
4 Entanniy kan Elijah nan Elisha mewan ey "Panha-ad kadya tep inhel
Apu Dios e umlawwak di Jericho." Nem kan mewan Elisha ey, "Issapatah
kun Apu Dios e wadan ingganah e nakka panddineli niya issapatah ku
daman hi-gam e eleg daka hi-yana." Et lumaw idan dewwad Jericho.

5 Wadadda neamung ni prophet ni iJericho ni lumaw di kad-an Elisha et
kandan hi-gatuy "Kaw inamtam e ellan nan APU DIOS nunyan aggew hu
mittuduh mu?"
Hinumang mewan Elisha e kantuy "Em, inamtak nem bekken humman
ni tayu pan-uungbal nunya."
6 Entanni ey kan Elijah nan Elisha ey "Panha-ad kadya tep kan APU DIOS
ey umlawwak di Wangwang e Jordan."
Nem hinumang Elisha e kantuy "Issapatah kun APU DIOS ni wadan
ingganah e nakka pandinnelin Dios niya issapatah ku daman hi-gam e
eleg daka hi-yana." Et mangkuyug idan limmaw.
7 Neiunnud ida neliman prophet ni hi-gada et umehneng idad a-allaw
tu. Inang-ang da e immehneng di Elisha nan Elijah di gilig ni Wangwang
e Jordan.
8 Entanni ey ingkal nan Elijah etan andukkey ni balwasi tu et ludunen tu
et iheplat tud danum, ey negedwa etan danum di wangwang et man-agwat
idan Elisha e indalan dad mamega.
9 Dimmateng idad gilig ni wangwang di ba-hil ey kan Elijah nan Elisha
ey "Hipa pinhed mun pehding kun panyaggudam et han da-ak ala?"
Hinumang Elisha e kantuy "Ettu et pebeltan mun hi-gak hu kabaelam et
maihullullak ni hi-gam di ngunum?"
10 Kan Elijah ey "Neligat huttan ni muka ibbaga, nem hedin ang-angen
muwak ni pengellaan da-ak ey dammutun beltanem. Nem hedin eleg
muwak ang-anga, man eleg meippahding eya muka ibbaga."
11 Ida kamandaddallan ey nan-ung-ungbal ida ey pinhakkeyey immali
hu kamantetebbel ni kalesah niya kebayyu et mandalan di nambattanan
da, et al-en ni alipuhhapuh hi Elijah et ilaw tud kabunyan.
12 Naka-ang-ang Elisha et mantetekkuk e kantuy "Ama! Ama! Hi-gam hu
na-let ni nengienehneng ni Israel! Limmaw ka law!" Entanni ey neendid
tuka penang-ang ey bini-ki tu andukkey ni balwasi tu gapuh ni lemyung
tu.
13 Pini-dit tu hu andukkey ni balwasin Elijah ni na-gah et mambangngad
di Wangwang e Jordan et umehneng di gilig tu.
14 Inheplat tu etan balwasin Elijah di danum et kantuy "Attu ka e AP-APU
e Dios nan Elijah?" Entanni ey negedwa etan wangwang et man-agwat hi
Elisha.
15 Yan nenang-angan idan neliman prophet ni nalpud Jericho ni nunman
ni neipahding ey kanday "Wada law nan Elisha hu et-eteng ni kabaelan nan
Elijah!" Da dinammu et manyuung idan hi-gatu.
16 Kanday "Wada neliman nangka-let ni bega-en mu. Hedin pinhed mu
da hinnapen hu eleg mebebleyi et da hamaken hu mittuduh mu tep nungay
inlaw ni Ispirituh APU DIOS di duntug winu nedeklan et iha-ad tudman."
Kan Elisha ey "Eleg, entan tu an hamak."
17 Nem impepippilit da et palaw tudda. Et lumaw ida humman ni
neliman tuu et da hamahamaken ni tellun aggew nem eleg da hamaken hi
Elijah.
18 Nambangngad idad Jericho di kad-an Elisha ey wadadman ni kaman-
hehhegged ni hi-gada. Et kantuy "Kaw eggak dedan ehelen ni hi-gayu e
eleg yu an hemmaka?"

Yadda miracle ni impahding Elisha

19 Entanni ey wadadda ap-apud bebley di Jericho ni limmaw di kad-
an Elisha et kandan hi-gatuy "Apu, anin hi-gam et inamtam e ma-nut

kayyaggud eya kad-an ni bebley nem lawah hu danum deya niya eleg
umlameh hu kameitnem.”
20 Kan Elisha ey “I-li yu hu mahukung ni duyun neha-adan ni ahin,” et
ilaw dan hi-gatu.
21 Limmaw di ahhullan et ibkah tu humman ni danum et kantuy “Kan
Apu Dios ey ‘Pambalin kun malinih eya danum et eleg law umhulun ni
ketteyyan ni tuu ey umlameh law hu kameitnem.’ ”
22 Ey nambalin humman ni danum ni malinih neipalpun nunman et
ingganah nunya tep immamnu hu inhel nan Elisha.
23 Hini-yan Elisha hu Jericho et lumaw di Bethel. Kamenglaw ey
wadadda dinammutun kaungaungan lalakkin nalpudman ni bebley e daka
langlangkaki. Kanday “Nemukmukan ni tuu, hi-yanen mu eya bebley mi!”
24 Nanwingi hi Elisha et iang-ang tun hi-gada et idutan tuddad ngadan
Apu Dios. Entanniy wada dewwan bear ni nalpud muyung et pambi-kien
hu na-pat et dewwan hi-gada.
25 Nampalaw hi Elisha di Duntug e Karmel et han mandayyud Samaria.

3

Ya nanggubatan ni Israel et ya Moab

1 Yan meikkahampulut walun toon ni nampatulan nan Jehoshaphat di
Judah ey nampatul hi Joram e u-ungngan Ahab di Israel ni hampulut
dewwan toon ey yad Samaria hu nambebleyan tu.
2 Nanliwat hi Joram nan Apu Dios nem beken ni henin ametu et hi inetu
e hi Jesebel hu kalinewah tu, tep impa-kal tu hu batun ingkapyan ametun
daka pandeyyawin Baal.
3 Nem nanengtun impenahding tu hu liwat ni henin nanliwatan lan
nemangulun patul e hi Jeroboam e impappangngulu tudda hu helag Israel
ni nanliwwat.
4 Yan nampatulan Ahab ey hi Mesha hu patul di Moab et yadda tutu-u
tu ey kamampattul ey ida kaum-idwat nan patul ni Israel ni hanggatut ni
libun impah ni kalneroh ni katootoon niya dutdut ni hanggatut ni libun
lakin kalneroh.
5 Nem yan neteyyan Ahab ey ginubat Mesha e patul ni Moab hu Israel.
6 Indaddan daman Joram e patul hu sindalun Israel et umgah idad
Samaria.
7 Nenu-dak ni an menghel ni patul di Judah e hi Jehoshaphat e kantuy
“Gubbaten da-ak ni patul di Moab. Kaw dammutun baddangan muwak ni
mekihhanggan hi-gatu?”
Hinumang nan Jehoshaphat e kantuy “Em, nandaddannak anin idan
sindaluk et yadda kebayyu mi.
8 Attu dellanen tayun mengubbat ni hi-gada?”
Kan Joram ey, “Iddalan tayu etan di nelikaw ni dalan di eleg mebebleyid
Edom.”
9 Et lumaw di Joram e patul ni Israel, ya etan patul ni Judah, ya etan
patul ni Edom niyadda sindalu da. Nelabah hu pitun aggew ni nandalnan
dad nelikaw ni dalan ey na-puhan idan danum et endi innumen da anin
idan sindalu da et yadda animal da.
10 Et kan Joram e patul ni Israel ey “Hipa pehding tayu! In-ali daitsun
Apu Dios di deya ma-lat apputen daitsun patul ni Moab.”
11 Nem kan Jehoshaphat e patul di Judah ey “Kaw wada hu prophet ni
mabalin ni panmahmahan tayu hedin hipa hu kan Apu Dios ni pehding
tayu?”

Immehel hu hakey ni ap-apun sindalun Joram ey kantuy "Wada hi Elisha
e u-ungngan Saphat. Hi-gatu neihullul nan Elijah."
12 Kan Jehoshaphat ey, "Makulug ni prophet APU DIOS hi Elisha." Et
lumaw idan tellun patul di kad-an Elisha.
13 Kan Elisha nan Joram e patul di Israel ey "Kele daka baddangan ni
hi-gak? Lakkay et ka makiungbal idan prophet di amam nan inam."
Kan Joram ey, "Eggu! Tep hi APU DIOS hu mengipahding nunya ma-lat
apputen daitsun patul ni Moab."
14 Hinumang Elisha e kantuy "Issapatah kud ngadan APU DIOS e Kabaelan
tun emin e kan bega-en ni hi-gak e gullat et eleggak mekibibbiyang ni hi-
gam nem nakka lispituha hi Jehoshaphat e patul ni Judah.
15 Kayulli awit ni nengamtan manggitalah."
Yan ida kamanggitalah etan da inewit ey newada kabaelan APU DIOS nan
Elisha
16 et kantuy "Heninnuy hu inhel APU DIOS: 'Pengu-ku kayun dakel ni
kanal eyad nedeklan.
17 Endi yu ang-angen ni udan winu dibdib nem medakkel ali danum eyad
nedeklan et wada innumen yu, yadda bakeyu niyadda edum ni animal yu.'
18 Nem nelakah ni ippahding APU DIOS huyya. Ey pengapput dakeyu pay
ni pekiggubbatan yuddan iMoab.
19 Hehgepen yu pay ida kakkayyaggud ni nangketuping ni bebley da.
Panlelngehen yudda hu kaumlameh ni keyew da, hullatan yudda daka
pan-ehhuli ey pepnuen yun batu hu kayyaggud ni payew dan mateba
kameitnem."
20 Tu-wangun nedatngan etan kapan-appisin kakkabbuhhan ey kamen-
gelli danum ni nalpud appit ni Edom.
21 Entanniy dingngel idan iMoab e iyaddalli hu sindaluddan tellun patul
ni an mengubbat ni hi-gada et paeyag dadda hu emin hu lalakki, nangkea-
amma niya kaungaungan dammutun pakatnged ni almas et da guwalyaan
hu pappeg ni bebley da.
22 Bimmangun idan kakkabbuhhan ey madlang hu ang-ang ni danum e
heni kuheyaw tep ya hi-law ni petang tep kamenu-lu hu aggew.
23 Entanniy ida kamantetekkuk e kanday "Kuheyaw humman! Nampa-
patey ida hu sindaluddan tellun patul. Itsuy et tayu alen emin hu wadad
kampu da!"
24 Nem dimmateng idad nangkampuan idan iIsrael ey nangkeukat ida
sindalun Israel et gubaten dadda humman iMoab et mamsik ida. Nem
nampedug dadda et hegepen da bebley da et pampatyen dadda.
25 Nambahbah dadda bebley di Moab ey nan-ibbeng dadda batud
papayyew da et menapnapan. Nanhulatan da hu kakelpuin danum da ey
nanlengeh da hu kaumlameh ni keyew da. Ebuh hu Kir Heres ni eleg da
hegepen et eleg mebahbah hu tuping ni bebley da nem entanniy linikweh
idan kamampambayyabey et hegepen da.
26 Inang-ang ni patul di Moab e ida kamangkeapput ey inemung tu
hu pitu gatut ni nampan-ispadah ni sindalu tu et ipilit dan hubbuken
hu sindalun patul ni Edom e buhul da ma-lat bumsik ida nem eleg da
kinabaelan.
27 Entanni ey inla tu etan pengulwan ni u-ungnga tun lakin meihhullul
et alin hi-gatun mampatul et iappit tun dios dan iMoab etan di tuping ni
luhud etan ni et-eteng ni bebley. Ey natngadda helag Israel ni nunman ni
impahding tu et mambangngad idad bebley da.

4

Binaddangan Elisha hu nebalun bii

1 Hakey ni aggew ey limmaw hu hakey ni biin nebalun ahwa lan hakey ni
prophet di kad-an Elisha et kantun hi-gatuy, “Apu, netey hu bega-en mun
ahwak, ey inamtam e kamengullug lan Apu Dios. Yan nunya ey immali
etan tuun nan-utangan tu lan nunman ni pihhu ni mengellan etan idan
dewwan u-ungngak ni laki et mambalin idan himbut tu.”
2 Kan Elisha ey “Hipa pehding kun memaddang ni hi-gam? Hipa wadad
baley yu?”
Kan etan ni biiy “Endin hekey, ebuh hu ekkut ni lanan olibah ni wadad
pa-nay.”
3 Kan Elisha ni hi-gatuy “Lakkay et mu banehen ida pa-nay ni bimmebley
anin ni piga bilang tu,
4 ey himmegep kayuddan u-ungngam ni lakid baley yu ey nanlekbi kayu.
Alam etan pa-nay mu et iduyag mu lana etan idad pa-nay ni binneh mu.
Hedin napnu hu hakey, iwaklin yud pangil.”
5 Limmaw etan biid baley da et manlekbidda. Inla tu etan pa-nay dan
neiha-adan ni mansikan olibah et duyagan tudda hu dakel ni pa-nay ni
binneh idan u-ungnga tu.
6 Napnu ida law emin etan pa-nay et kantun etan ni hakey ni u-ungnga
tuy “I-lim pay hakey ni pa-nay,” nem kantun inetuy, “Endi law.” Ey endi
law kaum-ayuh ni lana.
7 Limmaw etan bii et tu idaddatteng nan Elisha hu neipahding ey kantuy,
“Mu igtang ida humman ni mansika et pameyad mun utang mu. Wada pay
metdaan ni ussalen yuddan u-ungngam.”

Ya nenaguan Elisha ni u-ungngan kedangyan ni biin iSunem

8 Hakey ni aggew ey limmaw hi Elisha di Sunem e nambebleyan ni
hakey ni biin kedangyan. Ineyagan tu hi Elisha ni mekikkan di baley da et
meippalpun nunman ey hedin mandellan hi Elisha diman ey kamanda-guh
di baley nunman ni bii ma-lat mangan.
9 Kan etan ni biin nan ahwatuy “Inamtak et huyyan tuun kaumdena-guh
deya ey bega-en Apu Dios.
10 Ikkapyaan tan ek-ekut ni kuwaltuh di atep ey ha-adan tan kama, ya
tebol, ya hakey ni yuddungngan et ya kengkeh, et hedin immali wada
panha-adan tu.”
11 Hakey ni aggew ey immali hi Elisha di diman Sunem et umahpat di
kuwaltuh tun man-iyyatu.
12 Entanniy kantu etan ni bega-en tu e hi Gehasihey “Mu ayagi etan bii.”
Immali etan bii et umehneng di kad-an tu.
13 Kan Elisha nan Gehasihey mewan ey, “Kammun hi-gatuy, ‘Hipa
pehding min panyaggudam tep dakemi kaipapaptek ey muka iddawat hu
mahapul mi? Kaw pinhed mu et nak makihummangan nan patul winu
ap-apun sindalun meippanggep ni panyaggudam?’ ”
Hinumang etan ni bii e kantuy, “Eleg mahapul tep wada pamilyah kun
mengippaptek ni hi-gak.”
14 Entanni ey kan mewan nan Elisha nan Gehasihey “Hipa tep law
pehding tan panyaggudan tu?”
Kan Gehasihey “Endi u-ungnga tu ey nea-amma pay hu ahwa tu.”
15 Kan Elisha ey “Mu ayagi et umlidya.” Immali et umehneng di habyen.
16 Kan Elisha ni hi-gatuy “Hedin medettengan ali hanneyan tsimpuh ni
balintu man wadalli ihhaklim ni u-ungngam ni laki.” Kan etan ni biiy,

"Apu e bega-en Apu Dios, bekken anhan ni ya huttan hu ilanglangkak mun hi-gak!"

17 Nem immammnu hu inhel Elisha tep newad-an etan bii et medatngan humman ni tsimpuh ni neitu-nud ni toon ey tu-wangun nan-ungan laki.
18 Nelabah hu pigan toon ey nee-teng law etan gelang et hakey ni aggew ey limmaw di payew da et tu ang-angen hi ametun kamekibbaddang idan kaman-enni.
19 Nem endi maptek ey kantun ametuy "Maggeh uluk! Maggeh uluk!"

Kan ametu etan ni hakey ni bega-en ey "Awit mu et ilaw mun inetud baley."

20 Inewit etan ni bega-en et ilaw tu et ihakhaklin inetu ingganah ni meaggew ey netey etan u-ungnga.
21 Inlaw inetud kuwaltuh nan Elisha et pebaktad tud kama et hi-yanen tu e inlekbi tu habyen.
22 Inaygan tu hi ahwatu et kantun hi-gatuy "Itu-dak mu hu hakey ni bega-en et i-li tu hakey ni kebayyu et gumegannu-ak alin an menang-ang nan Elisha e prophet."
23 Kan ahwa tuy "Kele kaumlaw nunya ey bekken ni tekwal ni bulan winu Sabaduh?" Kan etan ni biiy "Anin."
24 Impeha-ad tu hu yuddungngan tud beneg ni kebayyu et mantakkay et kan tu etan ni bega-en tuy "Imay, pabsik mu eya kebayyu ey anin entan tu pambabbabbal hedin eleg ku e-hela."
25 Et mampalaw idad Duntug e Karmel di kad-an Elisha. Ida kamenetteng ey inang-ang Elisha et kantun Gehasih e bega-en tuy "Ang-ang mu kedi, iyyalli eman biin iSunem!
26 Papuut mu et mu dammuen et amtaem hedin kayyaggud idan emin, hi-gatu, ya ahwa tu et ya u-ungngatu."

Kan etan ni biin iSunem nan Gehasih ey "Em, kayyaggud kami."

27 Nem limmaw di kad-an Elisha ey nanyuung di hinangga tu et itnged tud heli tu. An-et la pea-allaw nan Gehasih nem kan Elisha ey "Entan tu pea-allaw! Wada hu et-eteng ni ligat tu nem eleg peamtan Apu Dios ni hi-gak hedin hipa humman."
28 Immehel etan bii e kantuy "Kaw nak nambagan hi-gam ni u-ungngak ni laki? Hi-gam ngu e apu et ehelem. Kaw eggak e-helen ni hi-gam ni nunman e entan tuwak idwasin namnamahen ku?"
29 Kan Elisha nan Gehasihey "Papuut mu et mandaddan ka. Alam hu hulkud ku et pepuppuut mun umlaw, entan ketaktak di dalan ni mekihuhhummangan. Hedin wada dammuen mun meki-ungbal, anin entan tu humang. Lakkay et mu ita-pew eya hulkud kud angah etan ni u-ungnga."
30 Kan etan ni biin nan Elisha ey "Issapatah kud ngadan Apu Dios e wadan ingganah niya issapatah kun hi-gam e eggak um-anemut hedin eleg ka meki-li!" Et makilaw hi Elisha.
31 Impapuut Gehasih et mamengulun dumteng et tu ita-pew hu hulkud di angah etan ni u-ungnga nem endi silbitu. Tu dinammu hi Elisha et kantuy "Eleg tumegu etan u-ungnga."
32 Dimmateng hi Elisha et hakey tun humgep etan di kuwaltuh ey inang-ang tu etan u-ungngan bimmaktad di kama e netey.
33 Inlekbi tu etan habyen et mandasal nan Apu Dios.
34 Inta-pew tu annel tu etan di annel ni u-ungnga et iptek tu hu bungut tud bungut tu, ya matetu etan di matan u-ungnga et ita-pew tudda ngamay

tud ngamay tu. Entanniy iyyalin kamengettung hu annel nunman ni u-
ungnga!
35 Immehneng hi Elisha et mandalladallan etan di kuwaltuh et hantu
mewan ipidwan neita-pew di annel nunman ni u-ungnga ey bimma-kih ni
neminpitu ey entanniy dinyat tu matetu!
36 Ineyagan Elisha hi Gehasih et ehlen tu e eyyagan tu ina etan ni u-
ungnga. Himmegep etan bii et kan Elisha ni hi-gatuy "Awit mu eya u-
ungngam."
37 Nandukkun etan biid hinanggan Elisha et manyuung et awiten tu etan
u-ungnga tu et umhep ida.

Yadda etan dewwa pay ni miracle

38 Nambangngad hi Elisha di Gilgal ey wada bisil diman. Hakey ni aggew
ey neamung ida edum tun prophet ey kantun bega-en tuy "Paneeng kan
kennen idan nunyan tuu."
39 Limmaw hu hakey ni hi-gadan an nengalan na-teng di payew ey wada
inang-ang tun wakal ni heni bihhu-ut et pan-alen tu lameh tu. In-anemut
tu et panggipgipen tu et iheeng tu ey eleg tu amta hedin hipa humman.
40 Nelutu et idaddan tu et mangan ida, nem da tamtaman ey kandan
Elisha ey "Umpatey eya kennen tep wada kedet tu!" Et eleg da law ituluy
ni mengngan.
41 Kan Elisha ey "I-li kayun alinah." Hina-adan tu humman ni inhaeng
da et kantuy "Ibnew yu law et kanen yu." Sinamtaman da ey kayyaggud
law hu tamtam tu.
42 Hakey ni aggew ey wada immalin tuun nalpud Baal Salisha e in-ali
tu dewampulun sinapay ni kinapya tud nemangulun ineni dan barley ni
nunman ni toon. Wada pay pakeanin barley ni in-ali tu.
Kan Elisha etan ni bega-en tuy "Idwat mu huyya et kanen idan eyan
prophet."
43 Himmumang etan bega-en e kantuy "Kaw an umgela kuma huyyan
kennen ni hanggatut ni tuu?" Nem kan Elisha ey "Idwat mu et kanen da,
tep kan Apu Dios ey mengngan ida et wada pay metdaan."
44 Et idaddan etan ni bega-en etan kennen et mangan ida ey wada pay
hu natdaan e immamnu hu inhel Apu Dios.

5

Ya na-kalan ni degeh Naaman

1 Kapekatbalan patul di Syria hi Naaman e ap-apun sindalu tu tep gapun
hi-gatu ey impengenapput Apu Dios idad gubat. Netuled ni sindalu nem
wada hu degeh ni belat tun kandan leprosy.
2 Wada lan nunman hu nengubatan dan Israel et ibsik da hakey ni u-
ungngan bii et pambega-en etan ni ahwan Naaman.
3 Hakey ni aggew ey kan etan ni u-ungngan bega-en nan hi ahwan
Naaman ey, "Hamban umlaw hu apuk di Samaria et tu ang-angen etan
prophet diman ma-lat agahan tu hu degeh tun leprosy."
4 Dingngel Naaman humman ni inhel etan ni u-ungngan bii et lumaw
etan ni patul et ehlen tun hi-gatu humman.
5 Kan etan ni patul ey "Em, mahapul ni umlaw ka! Mantuddekkak etan
ni patul di Israel et alen mu et idwat mun hi-gatu."
Et lumaw hi Naaman e nambalun ni telumpulun libun palatah ni silber,
enem ni libun balituk et ya hampulun balwasi.

6 Heninnuy hu wada etan di tudek ni inlaw Naaman etan ni patul
ni Israel: “Nantudekkak ni hi-gam et peamtak hi Naaman e opisyal ku.
Pinhed kun e-kalen mu hu leprosy ni degeh tu.”
7 Binidbid etan ni patul ni Israel humman ni tudek ey bini-ki tu balwasi
tu et kantuy “Kaw hi-gak hi Apu Dios? Kaw mabalin ni umpateyyak ey
sineguk mewan? Kele an um-itu-dak ni kamandedgeh ni leprosy ma-lat
ekalen ku? Tam kamenemmahemmak ni umgapuh ma-lat gubaten daitsu
mewan!”
8 Nem dingngel nan Elisha e prophet huyya et itu-dak tu hu an menghel
ni nunyan nunman ni patul: “Kele kaka memunnumunnu? Itu-dak mudya
hi Naaman et amtaen tu e wada hu makulug ni prophet di Israel.”

9 Et lumaw hi Naaman e impakilaw tudda hu kebayyun nangguyud ni
kalesah tu et umehneng di pettek ni habyen di baley Elisha.
10 Immitu-dak hi Naaman ni bega-en tun an menghel e kantuy “Lakkay
et kamambulun meminpittud Wangwang e Jordan et yumaggud hu belat
mu niya ma-lat ma-kal hu degeh mun leprosy.”
11 Nem bimmunget hi Naaman tep kantuy “Kangku ngu nem um-ehep et
ang-angen tuwak et mandasal nan hi Apu Dios e Dios tu et idengdeng tu
hu ngamay tu eyad annel ku et ma-kal eya leprosy ku.
12 Nem kaw bekken ni kekkeddukdul ni peteg hu Wangwang e Abana
niya Parpar di Damascus nem yaddan emin hu wangwang eyad Israel?
Kele bekken diman ni nak pambulluan?” Nemahhig bunget Naaman et
mandaddan ni meibbangngad di bebley tu.
13 Nem immehel ida hu bega-en tun ingkuyug tu et kanday “Apu, kaw
gullat ni neligat hu e-helen etan ni prophet ni pehding mu et kaw ambeken
ni han-ipahding mu? Et humman hu, attu kuma et u-unnudem eya kantun
umlaw kan ebuh ni an mambullu et ma-kal degeh mu?”
14 Inu-unnud Naaman et lumaw di Jordan et manta-mel ni neminpittu
e humman hu inhel Elisha ni pehding tu et meka-kal hu degeh tu et
yumaggud belat tu e nambalin ni heni belat ni u-ungnga.
15 Nambangngad hi Naaman et yadda etan ingkuyug tud kad-an Elisha
et kantuy “Inamtak law nunya e endi edum ni makulug ni Dios di
kebebbebley, ebuh di deya Israel. Abulut mu ahan eya iddawat kun hi-
gam.”
16 Nem kan Elisha ey “Issapatah kud ngadan Apu Dios e wadan ingganah
niya kan bega-en ni hi-gak e eggak dewwata hu hipan iddawat mun hi-
gak.” Kapepillit Naaman nem eleg tu.

17 Kan Naaman ey “Hedin tep hannitan, abulut mu anhan et umien-
amuttak ni puyek ni ellak di deya et pekalgak eyad dewwan kebayyuk tep
meippalpun nunya ey eleggak man-appit di kumpulmih ni dios nem hi Apu
Dios ni ebuh.
18 Nem pessinsahan da-ak et anhan nan Apu Dios hedin mekihgeppak
etan ni patul kud tempol ni tu pandeyyawan nan Rimmon e dios ni Syria
et ittetnged tun hi-gak et manyu-ung et makiyu-ungngak dama.”
19 Kan Elisha ey “Melinggep la pandellanam.” Ida kamenglaw di Naaman
e neidaddawwidda law
20 ey kan Gehasih e bega-en nan Elisha di nemnem tuy “Impaenamut
nan apuk hi Naaman ey endi tu imbayad! Gullat et kuma, inla tu etan
kapan-iddawat nunman ni iSyria. Issapatah kud ngadan nan Apu Dios e
wadan ingganah e mahapul ni pepdugek et alek hu kumpulmih ni iddawat
tu.”

21 Et meipdug hi Gehasih. Inang-ang nan Naaman e kamangkeipdug et
melehbeng di kalesah tu et dammuen tu, et kantuy, “Kaw wada hipan
neipahding?”
22 Hinumang nan Gehasi e kantuy “Endi, nem intu-dak da-ak nan apuk
et e-helen kun hi-gam e wadadda dewwan prophet ni dimmateng e edum
ida etan ni grupuh ni prophet di duntug di Epraim. Pinhed tun iddawtam
idan tellun libun palatah ni silber et ya dewwan panhullulan dan balwasi.”
23 Kan Naaman ey “Alam kuma eya enem ni libun palatah ni silber.”
Impapilit tu et umidwat ni dewwan panhullulan ni balwasi et patnged
tuddan dewwan bega-en tu et ilaw da e neitu-nud hi Gehasih.
24 Dimmateng ida etan di duntug di kad-an ni baley Elisha ey bineltan
nan Gehasih etan singnged idan bega-en Naaman et ihgep tud bawang et
pambangngad tudda.
25 Entanni ey nambangngad mewan ni himmegep di bawang di kad-an
Elisha ey kan Elisha ni hi-gatuy, “Attu nalpuam?”

Kan Gehasihey, “Kaw wada linawwak?”

26 Nem kan Elisha ey “Kaw kammu nem endi hu linnawak diman ni
nenang-ang ni nelehbengan Naaman di kalesah tu et daka dammuen?
Beken nunya tsimpuh hu penewwatan ni iddawat dan pihhuh, balwasi,
winu puyek ni tenneman ni grapes niya olibah, kalneroh, niya baka winu
bega-en?
27 Gapu tep impahding mu huttan, heltapen yuddallin helag mun
ingganah hu degeh Naaman.” Immehep hi Gehasih di kuwaltuh Elisha
ey nambalin ni mablah hu belat tu e heni dallallu tep newada leprosy tu.

6

Ya nehamakan etan ni wahay

1 Hakey ni aggew ey kan idan prophet ni kaippappangngulun Elisha ni
hi-gatuy “Ek-ekut eya tayu kapanha-adi.
2 Iebulut mu et kami manlengeh ni keyew di gilig ni Jordan et mengapya
kamidman ni panha-adan tayu.” Kan Elisha ey “Lakkayuy tep.”
3 Kan etan ni hakey ni prophet ey “Pakilaw ka anhan ni hi-gami.”

Kan Elisha ey “Em, mekillawwak.”

4 Dimmateng idad Jordan et ilugi dan manlelngeh ni keyew.
5 Kamanlelngeh etan hakey ni hi-gada ey neipassik hu ulun wahay tu et
ma-gah di danum et kantun Elisha ey “Apu, hipa pehding ku? Binneh ku
man anhan humman ni wahay!”
6 Kan Elisha ey “Attu na-gahan tu?”

Intudu tu et bumengwah hi Elisha ni paul et ibkah tud danum ey simma-
pew etan wahay.
7 Kan Elisha ey “Papuut mu et mu alen!” Et gegannuen etan ni tuun inla.

Ya neapputan idan iSyria

8 Hedin mekiggubbat hu patul ni Syria di patul ni Israel ey humman-
ganen tudda ap-apun sindalu tu ma-lat ehelen tun hi-gada hedin attu da
pangkampuan.
9 Nem kaamtaan Elisha e prophet et kaum-itu-dak ni an menghel ni patul
ni Israel et eleg ida lumaw diman tep wadadda iSyria ni nambetak.
10 Et kaum-itu-dak dama etan patul ni an menghel idan tuun nampam-
bebley diman et mandaddan ida. Hanneya hu neipenahding.

11 Humman hu gaputun bimmubbunget hu patul ni Syria et amungen
tudda ap-apun sindalu tu et kantun hi-gaday "Hipan hi-gayu hu kamemab-
baddang ni patul ni Israel?"
12 Kan etan ni hakey ni ap-apun sindalu ey "Endin hi-gami e apu patul,
nem hi Elisha e prophet di Israel hu kamenghel etan ni patul ni Israel idan
muka e-helad kuwaltuh mu."
13 In-olden nan patul di Syria e kantuy "Yu hamak hedin attu kad-an tu
et depapen yu."

Yan nanghelan dan hi-gatu e wadad Dothan hi Elisha ey

14 intu-dak tu dakel ni sindalun nampangkebayyu niya nampangkalesah.
Dimmateng idadman ni hileng et halikuben da.
15 Bimmangun etan bega-en Elisha ni kamangkewa-wa et umhep di dallin
ey inang-ang tudda sindalun iSyria, yadda kebayyu da et ya kalesah dan
hinelikub da bebley. Tu imbagan Elisha e kantuy "Apu, hipa pehding ta?"
16 Hinumang Elisha et kantuy "Entan takut, tep daddakkel ida sindalu
tayu nem ya sindalu da."
17 Et mandasal e kantuy "Apu Dios, betyam hu mata eyan bega-en ku et
ang-angen tu." Dingngel Apu Dios hu dasal tu et betyaen tu mata etan ni
bega-en et i-ang-ang tu ey inang-ang tu hu dakel ni kebayyud duntug niya
dakel ni kalesah ni apuy e nehalikub idan Elisha.
18 Ida kamampandayyu buhul dan iSyria ey nandasal hi Elisha. Kantun
dasal tuy "Apu Dios, kulap mudda eman sindalu!" Dingngel Apu Dios dasal
Elisha et kulapen tudda buhul dan sindalu.
19 Limmaw hi Elisha di kad-an da et kantun hi-gaday "Neihalla dillan
yu, bekken huyyan bebley ni lawwan yu. Unud yuwak et ipengulu dakeyu
etan di tuun yu hemmaken." Et ipengulu tuddad Samaria.
20 Dimmateng idadman et mandasal mewan hi Elisha et kantuy "Apu
Dios, betyam mateda ma-lat han-ang-ang ida." Dingngel Apu Dios hu dasal
tu et betyaen idan nunman ni sindalu mateda ey in-ang-ang da e wadaddad
Samaria.
21 Inang-ang idan patul ni Israel ey kantun Elisha ey "Apu, kaw petteyen
kudda?"
22 Kan Elisha ey "Entan tudda patey. Anin idan sindalun yuka dedpapad
gubat ey eleg yudda petteya. Idaddan yu kuma kennen da niya innumen
da et mangan ida ey imminum ida et han ida umenamut di kad-an ni patul
da."
23 Inu-unnud etan ni patul et idaddan tu hu dakel ni kennen ni hemmulen
da et han tudda paenamut. Neipalpun nunman ey insiked law ni Syria ni
mengubbagubbat ni Israel.

24 Nem nelabah mewan hu pigan toon ey impangulun Ben Hadad e patul
ni Syria hu sindalu tu et gubaten da Israel et halikuben da Samaria.

25 Gapun nunman ey na-puhan ida bimmebley ni kennen. Entanniy daka
iggatang hu ulun kebayyun newalun palatah ni silber niya hambasuh ni
keldih ni liman palatah ni silber.

26 Wada hakey ni aggew ni kamandaddallan hu patul ni Israel di appit ni
tuping ni luhud ni bebley ey immehel hu hakey ni biin kantuy "Baddangi
muwak anhan e apu patul!"
27 Hinumang nan patul e kantuy "Hedin eleg daka baddangin Apu Dios
ey nema-ma-man hi-gak e endi mabalin ni ibbaddang kun hi-gam tep endi
kennen winu innumem ni nak iddawat ni hi-gam.
28 Nem hipa ibbagam ni hi-gak?"

Kan etan ni bii ey "Wada etan biin kantun hi-gak ey kennen mi u-
ungngak ni laki et hedin newa-wa ey kennen mi dama hu u-ungnga tun
laki.
29 Et iheeng mi etan u-ungngak et kanen mi. Newa-wa ey kangkun hi-
gatuy kennen mi dama etan u-ungnga tu ey eleg tu tep intalu tu!"
30 Dingngel etan ni patul huyya ey bini-ki tu balwasi tun lemyung tu ey
inang-ang idan tuu e langgusih hu nandallem ni imbalwasi tu.
31 Insapatah nunman ni patul e kantuy, "Anin petteyen da-ak Apu
Dios hedin eggak peputtul hu ulun Elisha e u-ungngan Saphat ni nunyan
aggew!"
32 Et menu-dak ni an mengewwit nan Elisha.
Kamanyuyyuddung hi Elisha di baley tun nunman e inemung tudda ap-
apun Israel et ida kamanhuhhummangan. Eleg pay ni dumteng hu intu-
dak nunman ni patul ni an mengewwit ni hi-gatu ey kantuddan edum tuy
"Immen ali hu memettey ni hi-gak e intu-dak ni mapetey. Hedin umdateng,
ilekbi yu habyen. Mei-unnud ali apu tu."
33 Eleg tu gibbuhen tuka pan-e-hela ey dimmateng etan intu-dak nunman
ni patul ey neitu-nud etan patul e kantuy "Hi Apu Dios hu nengidwat eyan
tayu kapanligligasi! Kele nak hehheggeden hu hipan pehding tu?"

7

1 Hinumang Elisha et kantuy "Dengel mu hu inhel Apu Dios! Yan
kabbuhhan ni hanneyan tsimpuh ey umlakah hu megettang di Samaria.
Ya liman kiloh ni kekakkayyaggudan ni alinah winu hampulun kiloh ni
barley ey hanhakkey ni palatah ni silber ni ebuh hu bayad tu."
2 Kan etan ni bega-en ni neki-lin patul ey "Eleg mabalin ni an
meippahding huttan, anin ni kantu et ibbeghul nan Apu Dios hu kabunyan
et paeli tu udan."
Kan Elisha ni hi-gatuy "Ang-angem alin meippahding nem endilli mu
tamtaman."

Ya neni-yan idan sindalun iSyria etan ni bebley

3 Wadadda epat ni lakin kamanleprosy ni kamanhahha-ad di eheb
nunman ni bebley. Ida kamanhuhummangan e kanday "Kele itsu
manhahha-ad deya et hehheggeden tayu ketteyyan tayu?
4 Hedin umhegep itsud bebley, mettey itsun upa tayu. Hedin mewan
manhahha-ad itsudya, mettey itsu metlaing ni upa tayu. Heballi umlaw
itsud kampuddan iSyria et hedin eleg daitsu petteya, kayyaggud. Nem
hedin hipa humman et petteyen daitsu, kaw hipa an pehding, mettey itsu
metlaing anin ni eleg itsu umlaw diman."
5 Et yan nunman ni kamangkehilleng ey limmaw ida etan di kampuddan
sindalun iSyria. Dimmateng ida ey endi tuu.
6 Tep ya impahding Apu Dios ey impadngel tuddan iSyria hu heni
iyyallin dakel ni sindalun nampangkebayyu ey nampangkalesah. Et yadda
sindalun iSyria ey penghel da na-mu nem bineyadan ni patul ni Israel
ida patul ni Hittite et ya patul ni Egypt et yadda sindalu da et iyyaddallin
mengubbat ni hi-gada.
7 Et humman hu linggem da besik ni nunman ni hileng et pakdag da
hi-yan ni kampu da niya kebayyu da.
8 Yan dintengan idan etan ni epat ni lakin kamanleprosy ey himmegep
idad hakey ni kampu et pangkanen da hu kennen niya ininum da meinnum
ni wadadman. Nan-aleda hu balituk niya silber et yadda babalwasi et da

pan-itlu. Nambangngad ida et humgep ida mewan di hakey ni kampu et
hanniman mewan impahding da.
9 Nem entanni ey kanday "Beken ni kayyaggud hu impahding tayu!
Kayyaggud ni peteg huyyan neipahding nunyan aggew ey tayu kaipup-
puhhi. Hedin eleg tayu peamta huyya ingganah ni kabbuhhan ey makulug
ni wada lawah ni meippahding ni hi-gatsu. Umlaw itsu et tayu peamtaddan
ap-apun sindalun patul!"
10 Hini-yan da humman ni kampun iSyria et mambangngad idad bebley
et da ehelen idan guwalyad eheb e kanday "Limmaw kamid nangkampuan
idan iSyria ey endin hekey tuu. Nangkeiiket hu kebayyu ey nannaneng
emin hu wadad kampu da nem endin hekey tuu!"
11 Nan-itkuk idan guwalya humman ni dingngel da et man-amtad baley
ni patul.
12 Bimmangun etan patul nunman ni gawan hileng et kantuddan opisyal
tuy "Inamtak hu neipahding. Inamtaddan iSyria e endi law kennen tayu et
hi-yanen da kampu da et ida mantalud a-allaw tu. Daka hehheggeda peni-
yanan tayu eyan bebley ma-lat depapen daitsu et hegpen da eya bebley
tayu."
13 Immehel etan hakey ni opisyal tu ey kantuy "Heballi hu um-itu-dak
itsun an menang-ang hedin hipa makulug ni neipahding. Anin ussalen
da hu liman kebayyu tayun natdaan. Hedin hipa et wada lawah ni
meippahding ni hi-gada ey nan-ingngeh dama hedin nanha-ad idadya et
eleg ida lumaw tep mettey itsun emin daman upa tayu."
14 Et idaddan da dewwan kalesah et ya kebayyu et umitu-dak etan patul
ni sindalun an menang-ang hedin hipa neipahding idan sindalun iSyria.
15 Limmaw ida et madegah ida lad Jordan ey inang-ang da hu nei-
wahhiwahhit ni babalwasi niya edum ni usal idan iSyria e nan-egah dan
nanggannugannuan dan bimmesik. Nambangngad ida humman ni intu-
dak etan ni patul et ehelen dan emin ni hi-gatu hu inang-ang da.
16 Et lumaw ida hu tuud Samaria et da pan-alen emin hu wadad
nangkampuan idan iSyria, et umamnu etan inhel Apu Dios e hedin ya
bayad ni liman kiloh ni kekakkayyaggudan ni alinah niya hampulun kiloh
ni barley ey hanhakkey ni palatah ni silber ni ebuh.
17 Yan nunman ey inha-ad etan ni patul etan bega-en tun menang-ang
ni um-ehep niya umhegep di eheb ni bebley nem nan-igsin kumedek idan
tuun kamampippilliw ni um-ehep et matey diman. Humman inamnuan ni
inhel Elisha meippanggep ni hi-gatsun nengadwaan tun patul et da ang-
angen di baley tu.
18 Inhel dedan nan Elisha etan ni patul e yan nunman ni olas ni kewa-
waan tu ey hanhakkey ni palatah ni silber hu bayad ni liman kiloh ni
kekakkayyaggudan ni alinah niya hampulun kiloh ni barley.
19 Ey himmumang ni nunman humman ni bega-en ni nengadwa etan
patul e kantuy "Eleg mabalin ni meippahding huttan, anin ni kantu et
ibbeghul nan Apu Dios hu kabunyan et paeli tu udan!" Hinumang daman
Elisha e kantuy "Ang-angem ali meippahding, nem eleg mulli tamtamidda
humman ni mekkan."
20 Ey immamnu tep nan-igsin idan tuud eheb etan ni bebley et matey.

8

Ya nambangngadan etan ni biin iSunem di baley tu

1 Yan nunman la ey inhel Elisha etan ni biin iSunem e kan u-ungngan
sinegu tu e kantuy "Awit mu pamilyah mu et lumaw kayud edum ni bebley
tep inhel APU DIOS e peelli tu hu bisil ni pitun toon di deya Israel."
2 Inu-unnud etan ni bii humman ni inhel tu et ikuyug tu pamilyah tud
Pilistia et manha-ad idadman ni pitu toon.
3 Nelabah humman ni pitun toon e endi law bisil et mambangngad idad
Israel. Limmaw humman ni bii et ya etan u-ungnga tud kad-an etan ni
patul et ibegan nunman ni bii hu pemangngadan tun baley tu niya puyek
tu.
4 Yan nunman ey kamekihuhhummangan etan patul nan hi Gehasih e
bega-en nan Elisha. Kan etan ni patul ni hi-gatuy "Pinhed kun dedngelen
ida hu miracle ni impenahding Elisha."
5 Kapan-e-helan Gehasih hu nenaguan nan Elisha ni hakey ni u-ungngan
netey ey himmegep idalli humman ni han-ina et ibegan nunman ni bii
hu meippanggep ni baley tu niya puyek tu. Kan Gehasih ey "Apu patul,
hidiyyay hu biin kan u-ungngan sinegun Elisha ey adyah etan u-ungnga
tu!"
6 Kan etan ni patul etan ni bii ey "Kaw makulug numan?" Kan etan ni bii
ey "Em, makulug numan." Et paeyag etan ni patul hu hakey ni opisyal tu
et iolden tu e ang-angen tu ma-lat meibangngad ni emin hu hipan limmun
etan ni bii anin idan nanggatngan dan neanid payew tu ni nunman lan
keendi tu.

Hi Elisha et ya etan patul di Syria e hi Ben Hadad

7 Limmaw hi Elisha di Damascus e bebley di Syria ey neipaddih ni
kamandedgeh hi Ben Hadad e patul diman. Dingngel nunman ni patul
e wada hi Elisha
8 ey kantun Hasael e hakey ni opisyal tuy "Ala kan mu iddawat etan
ni prophet et ehelen mun hi-gatu et mekihummangan nan APU DIOS et
amtaen tu hedin umyagguddak winu eleg."
9 Impangkalgan Hasael hu na-pat ni kamel ni emin ni klasih ni
kekakkayyaggudan ni daka kapyaad Damascus et lumaw di kad-an Elisha.
Nandateng ida et kan Hasael ey "Intu-dak tuwak nan Ben Hadad e bega-en
mu tep pinhed tun amtaen ni hi-gam hedin me-kal degeh tu et yumaggud
winu eleg."
10 Kan Elisha ey "Mu ehel ni hi-gatu e me-kal degeh tu. Nem impeamtan
APU DIOS ni hi-gak e mettey!"
11 Entanniy kaitettekel nan Elisha hi Hasael ey bimmaing hi Hasael.
Entanni mewan ey kamannengngih hi Elisha.
12 Kan Hasael ey "Kele ka kamannengngih e apu?" Himmumang hi Elisha
et kantuy "Tep inamtak e lawah alin peteg hu ippahding muddan tutu-ud
Israel. Lelgabem ali nangkehammad ni luhud eyan bebley, pampetteyem
ali kaungaungan lalakki, pan-iggasin muddalli ekka-kut ni u-ungnga et
matey ida niya pambeghien mulli egeh ni nampambutyug ni bibi-i eyad
bebley."
13 Kan Hasael ey "Inna-nun nak pengippahdingan idan nuntan ey endi
bilang kun tuu?"

Hinumang Elisha e kantuy "Impeamtan APU DIOS e mambalin kallin
patul ni Syria."
14 Nambangngad hi Hasael di kad-an ni patul et kantun Hasael ey "Hipa
inhel Elisha ni hi-gam?" Kan Hasael ey "Kantuy me-kal kunu degeh mu."

15 Nem newa-wa ey immala hi Hasael ni wangal et ita-mel tud danum
et umumen tu etan patul et matey. Et maihullul hi Hasael ni nampatul di
Syria.
16 Nambalin ni patul hi Jehoram e u-ungngan Jehoshaphat di Judah ni
meikkelliman toon ni nampatulan Joram e u-ungngan Ahab di Israel.
17 Telumpulun dewwa toon tun nampatulan tu e nanha-ad di Jerusalem
et man-ap-apun walun toon.
18 Inu-unnud tu lawah ni impahding idan patul di Israel henin Ahab, tep
inahwa tu hu u-ungngan Ahab. Humman idan lawah ni impahding tu ey
kapakabbellawan Apu Dios.
19 Nem eleg pinhed Apu Dios ni mebahbah hu Judah tep impakulug tu
lan David e yadda helag tu man-ap-apun ingganah.
20 Yan nampatulan Jehoram ey ngimmehay ida iEdom et mampatul ngun
hi-gada.
21 Et idaddan Jehoram emin ida kalesah tun meussal di gubat et lumaw di
Sair. Hinelikub idan sindalun iEdom di Jehoram nem bimmesik ni nunman
ni hileng e hi-gada etan idan ap-apun sindalu tun nampangkalesa. Newahit
ida etan edum ni sindalu tu et mamsik idad baballey da.
22 Et neipalpun nunman ingganah nunya ey beken law sakup ni Judah
hu bebley da. Yan nunman ni tsimpuh dama hu nengubatan ni Libnah ni
Judah tep pinhed dan meappil.
23 Emin hu impenahding Jehoram ey neitudek di Libluh idan Patul di
Judah.
24 Netey hi Jehoram et maikulung di gungat idan patul di Bebley David
et maihullul etan u-ungnga tun hi Ahasiah ni nampatul.
25 Hi Ahasiah e u-ungngan Jehoram hu nambalin ni patul di Judah eman
ni meikkahampulut dewwan toon ni nampatulan Joram e u-ungngan Ahab
di Israel.
26 Dewampulut dewwa hu toon tun nampatulan tu et man-ap-apun
hantoon di Jerusalem. Hi Athaliah e hi inetu e inap-apun Omri e patul
di Israel.
27 Lawah dama impenahding Ahasiah henin impenahding idan patul
di Israel. Impenahding tudda lawah ni anggebe-hel Apu Dios henin
impenahding ni pamilyah Ahab tep inepu da hi-gatu.
28 Yan nunman la ey nekilaw etan patul e hi Ahasiah nan Joram e u-
ungngan Ahab et da gubaten hi Hasael e patul ni Syria di Ramot Gilead ey
neliputan hi Joram.
29 Nambangngad hi Joram di Jesreel ma-lat mapwahan liput tu. Ey hi
Ahasiah e patul di Judah ey limmaw ni an menang-ang ni hi-gatu.

9

Ya nampatulan Jehu di Israel

1 Ineyagan Elisha e prophet hu hakey ni kamekikkillaw ida etan ni
prophet et kantun hi-gatuy “Pandaddan ka et lumaw kad Ramot Gilead.
Alam eya neibusih ni lanan olibah
2 et hedin dimmateng kadman, mu himmak hi Jehu e u-ungngan
Jehoshaphat ey inap-apun Nimsi. Aygim et lumaw kayud neappil ni
kuwaltuh ma-lat meidawwid edum tu
3 ey duyagim ni lanan olibah ulu tu ey kammuy ‘Kan Apu Dios ey:
Pinutuk dakan mampatul ni Israel.’ Ey hedin negibbuh ey imbeghul mu
hu habyen et mamsik ka.”
4 Et lumaw humman ni kamenikken ni prophet di Ramot Gilead.

5 Dimmateng diman ey dinteng tu hi Jehu e kamekiyuyyudung idan ap-
apun sindalu. Kantuy "Apu, wada ibbagak ni hi-gam." Immehel hi Jehu
et kantuy "Hipan hi-gami hu inhelam?" Kan etan ni prophet ey, "Hi-gam,
apu."
6 Immehneng hi Jehu et humgep idan dewwad bawang et duyagan tun
lanan olibah hu ulun Jehu et kantuy "Kan APU DIOS e Dios Israel ey
'Putuken dakan mampatul idan tuuk di Israel.
7 Mahapul ni bahbahen mu hu helag Ahab et ibleh ku hu nemateyan nan
ahwa tu e hi Jesebel idan prophet ku ey yadda edum ni bega-en ku.
8 Mahapul ni mettey emin hu helag Ahab. Pepettey ku emin hu lalakin
helag tu, yadda u-ungnga niyadda nangkea-amma anin idan himbut.
9 Pehding kun helag Ahab hu henin impahding kuddan helag ida lan
nampatul di Israel e di Jeroboam e u-ungngan Nebat nan hi Baasha e u-
ungngan Ahijah.
10 Hedin hi Jesebel ey eleg meikkullung, nem kennen alin ahhu hu annel
tud Jesreel.' " Negibbuh ni inhel tu humman ey nengimbebeghul ni habyen
et umhep et mamsik.
11 Nambangngad hi Jehu di kad-an idan edum tun opisyal ey kandan
hi-gatuy "Hipa neipahding? Hipa inhel etan ni kaman-angngaw ni tuun
hi-gam?" Kan Jehu ey "Inamta yu hu inhel tu."
12 Kanday "Eleg mi amta inhel tu!" Kan Jehu ey "Heninnuy inhel tu:
'Kan APU DIOS ey pinutuk da-ak mampatul di Israel.' "
13 Dingngel da ey pinhakkeyey nan-iaplag da hu balwasi dan andukkey
di pengigsinan Jehu et patnul da tangguyup ey daka pan-itkuk e kanday
"Hi Jehu hu patul!"
14 Entanni ey namplanuh hi Jehu e u-ungngan Jehoshaphat e u-ungngan
Nimsi ni lawah ni pehding tun Joram. (Hi Joram et ya emin tuud Israel ey
daka dippendali Ramot Gilead et eleg hegepen Hasael e patul di Syria.
15 Nem yan nunya ey nambangngad hi Joram di Jesreel ma-lat mapwahan
hu liput tun nekigubatan tuddan iSyria eman ni nanggubatan dan Hasael
e patul.) Kan Jehu idan edum tun ap-apun sindalu ey "Hedin makulug ni
henin nuntan yuka pannemnem e i-ehneng yuwak, ang-ang yu ma-lat endi
umlaw ni mengipeamtad Jesreel meippanggep nunyan nekapya."
16 Nanlugan hi Jehu di kalesah tun kameussal di gubat et lumaw di
Jesreel di kad-an Joram e kaman-u-uggip tep neliputan. Wada damadman
hi Ahasiah e patul di Judah tep tu inang-ang hi Joram.
17 Inang-ang etan ni guwalyan kaman-uh-uhdung di guwalyaan ni neita-
gey hi Jehu et yadda tuu tun iyalli ey intekuk tun Joram e kantuy "Wadadda
sindalun iyalli!"

Kan Joram ey "Itu-dak kan mangkebayyu et tu ang-angen ma-lat amtaen
tayu hedin kayyaggud in-ali da winu beken."
18 Limmaw etan nangkebayyun bineal da et tu dammuwen hi Jehu
et kantuy "Pinhed nan patul ni amtaen hedin linggep hu in-alim winu
beken." Kan Jehu ni hi-gatuy "Hipa ngu dama huttan ni muka pan-e-hela?
Kaiunnud ka kuman hi-gak!" Kan nunman ni guwalya nan hi Joram ey
"Inang-ang ku e limmaw etan intu-dak kun an menammun hi-gada nem
eleg mambangngad."
19 Intu-dak mewan Joram e patul hu hakey ni tuun an menammun Jehu
et dumteng et kantuy "Pinhed nan patul ni amtaen hedin linggep in-alim
winu beken." Kan mewan Jehu ey "Hipa ngu dama huttan ni muka pan-
e-hela? Kaiunnud ka kuman hi-gak!"

20 Intekuk man ni guwalya nan hi Joram e kantuy “Limmaw etan intu-
dak mu nem eleg mewan mambangngad! Hi Jehu e u-ungngan Nimsi na-
mu hu iyalli tep nemahhig e tuka pampebsik hu kebayyu tu e heni kaman-
angngaw!”
21 In-olden nan Joram e kantuy “Idaddan yu hu kalesah ku! Papuut
yu!” Et lumaw di Joram e patul ni Israel et hi Ahasiah e patul ni Judah
e nampanlugan idad kalesah da et da dammuen hi Jehu di puyek la nin
Nabot di Jesreel.
22 Nandadammudda et kan Joram e patul nan Jehu ey “Kaw linggep hu
in-alim?”
Hinumang Jehu e kantuy “Inna-nun keweddaan ni linggep ey nemahhig
hu kapandeyyaw idan tuun beken ni makulug ni dios niya didimonyoh ni
impappangngulun Jesebel e hi inam?”
23 Binengiw Joram hu kalesah tu et manligguh et pabsik tu kebayyu tu
et itkuk tun Ahasiah e kantuy “Kaumpilliw huyyan tuun kapan-ap-apui!”
24 Nem pinenan Jehu et meiptek di beneg tu et maela puhu tu. Neilukuy
di kalesah tu et matey.
25 Kan Jehu nan Bidkar e opisyal tun kamampaptek ni kalesah tuy
“Alam eya annel tu et ibbeng mu eman di puyek lan Nabot e iJesreel.
Kaw hannemnem mu la eman nantakkayan tan ta ketu-tu-nuda hi Ahab
e patul e aman eyan hi Joram ey impaebig Apu Dios huyyan mekapya
meippanggep ni hi-gatu? Heninnuy hu kantu:
26 ‘Inang-ang kun kaalman hu nemateyan dan Nabot et yadda u-ungnga
tun laki. Issapatah ku e meibleh ni hi-gam humman ni impahding mun
eyad puyek Nabot.’ Et humman hu alam kuma eya annel Joram et ibbeng
mu eman di puyek lan Nabot ma-lat umamnu hu inhel Apu Dios ni
meippahding.”

Ya neteyyan Ahasiah e patul di Judah

27 Inang-ang Ahasiah e patul ni Judah humman ni neipahding nan
Joram ey bimmesik et mampalaw di dalan ni umlaw di Bet Haggan.
Kapampepdugin Jehu ey tuka pan-itkuk idan sindalu tu e kantuy “Patey
yu!” Pinena da et maliputan di kalesah tud kametyed di Gur e neihnup di
Ibleam nem nanglaw et dumteng di Megiddo et matey diman.
28 Intakkay idan opisyal tu hu annel tu et ilaw dad Jerusalem et ikulung
dad gungat idan patul di bebley David.
29 Nampatul hi Ahasiah di Judah eman ni meikkahampulut hakey ni toon
ni nampatulan Joram e u-ungngan Ahab di Israel.
30 Dimmateng hi Jehu di Jesreel et denglen Jesebel ey pinintolan tu
matetu et iyayyaggud tu bewek tu et umehneng di kad-an ni habhabyen et
man-uh-uhdung di keltad.
31 Kamenggep hi Jehu di eheb ni bebley ey kan Jesebel ni hi-gatuy “Kaw
linggep in-alim e Simrih? Kele wada kadya e mapetey?”
32 Intangaw Jehu ey simmekuk et kantuy “Hipa memaddang ni hi-gak?”
Ey dimmu-ngaw hu dewwa winu tellu nekapun ni opisyal etan di baley ni
patul ni nengidu-ngaw di habhabyen ni hi-gatu.
33 Et kantun hi-gaday “Pedep-ah yu hi Jesebel di habhabyen!” Impedep-
ah da tu-wangu et maipaghit edum ni kuheyaw tud dingding et yaddad
kebayyu. Et padelan Jehu hu kebayyu tu et ya kalesah tud annel nan
Jesebel et mangkeigsin.

34 Himmegep hi Jehu di baley ni patul et mangan et uminum. Negibbuh
ni nengan et kantuy "Neidutan huttan ni bii, nem anin yu ikulung annel
tu tep u-ungnga tu-wan patul."
35 Nem an ang-angen idan tuun an mengellan annel tu ey ebuh hu genit
ni ulu tu, ya heli tu niya ngamay tun wada.
36 Nambangngad ida et da ehelen nan Jehu ey kantuy "Heninnuy dedan
la hu inhel APU DIOS nan Elijah e prophet e iTisbi e kantuy 'Kennen alin
ahhu hu annel Jesebel etan di bebley di Jesreel.
37 Meiwwehhit ali annel tud puyek di Jesreel e heni tain animal et endilli
pakeimmatun e hi-gatu hi Jesebel.' "

10

Ya neipepateyan idan helag Ahab

1 Wada hu nepitun helag Ahab e patul lad Israel ni nambebley di
Samaria. Nantudek hi Jehu idan kamengipappangngulun tuun kamam-
paptek idan helag Ahab. Heninnuy hu kantu etan di tudek:
2 "Hedin dewwaten yu eya tudek tep ay hi-gayu kamampaptek idan helag
ni patul ey hi-gayu hu ngenamung idan kalesah ni kameussal di gubat,
yadda kebayyu, yadda almas et yadda bebley ni nehammad ni neluhud.
3 Pili kayun kelaingan ni helag Ahab e patul et pambalin yun patul yu ey
nandaddan kayun mekiggubbat ni pengi-ehnengan yun helag tu."
4 Simmakut ida hu ap-apud Samaria tep kanday "Kaw kabaelan tayu
kuman menanggan Jehu, anin idan dewwan patul e di Joram nan Ahasiah
et inapput tudda?"
5 Et mantudek ida hu ap-apun kamampaptek ni baley nan patul niyadda
ap-apun bimmebley et yadda kamengippaptek idan helag Ahab et palaw
dan Jehu. Kandad tudek day "Bega-en dakemin hi-gam ey nandaddan
kamin mengippahding ni pinhed mun pehding mi. Eleg kami umpilin
patul mi, et humman hu, ipahding mu hu hipan kayyaggud ni muka
nemnemnema."
6 Nengapya mewan hi Jehu ni hakey ni tudek ni hi-gada et kantuy "Hedin
hi-gak i-ehneng yu ey hedin u-unnuden yu olden ku, i-li yun hi-gak di
Jesreel hu uluddan helag Ahab ni hanneyan olas ni kabbuhhan."
Yadda etan nepitun helag Ahab ey impappaptek idan ap-apud Samaria
et hi-gada nenge-etteng ni hi-gada.
7 Dinwat da etan meikkadwan tudek Jehu et pateyen dan emin humman
ni nepitun helag Ahab et iha-ad da ulu dad dakel ni basket et palaw dan
Jehu di Jesreel.
8 Dingngel nan Jehu e in-ali dadda humman ni ulu idan helag Ahab ey in-
olden tu e pandedwan dan tetbunen di eheb ni bebley et diman idadman
ingganah ni newa-waan tu.
9 Newa-wa et lumaw hi Jehu etan di eheb ni bebley et kantudda etan ni
neamung ni tuu ey "Endi bahul yu. Hi-gak hu kan nemnem et pateyen ku
hi Joram e patul. Nem hipa nematey ni hi-gada?
10 Huyya keang-angan ni inamnuan ni inhel APU DIOS nan Elijah ni
meippahding ni helag Ahab tep kameippahding hu tuka e-hela."
11 Impapetey Jehu emin hu agin Ahab ni nambebley di Jesreel, yadda
opisyal tu, yadda gayyum tu et yadda padi tu et endin hekey hu natdaan
ni hi-gada.

Ya neteyyan idan agin etan ni patul e hi Ahasiah

12 Hini-yan Jehu hu Jesreel et lumaw di Samaria. Ey yan wadadda etan
di dalan ni kandan Kampun Kamampattul ni Kalneroh
13 ey dinammu dadda edum ni helag Ahasiah e patul di Judah et kantun
hi-gada ey "Hipa kayu?" Kanday "Agi dakemin Ahasiah. Umlaw kamid
Jesreel et mi ang-angen hi Jesebel e ina etan ni patul et ya pamilyah tu."
14 Pinhakkeyey intekuk Jehu hu olden tuddan sindalu tu e kantuy "Depap
yudda nem entan tudda patey." Dimpap dadda emin e na-pat et dewwa
bilang da et papetey tuddad bubun di Bet Ehed et endi natdaan ni hi-gada
anin hakey.

Netey emin hu natdaan ni agin Ahab

15 Kamenglaw mewan hi Jehu ey dinammu tud dalan hi Jehonadab
e u-ungngan Rekab. Kan Jehu ni hi-gatuy "Kaw nan-ingngeh hu ta
kapannemnem et makiunnud kan hi-gak? Kaw baddangam muwak?"
Kan Jehonadab ey "Em."
Kan Jehu ni hi-gatuy "Hedin tep hannitan, indengdeng mu ngamay mu."
Indengdeng tu et baddangan Jehu ni nanlugan idad kalesah tu.
16 Kan Jehu ey "Peki-li kan hi-gak et ang-angem hedin inna-nu nakka
pengu-unnud nan APU DIOS." Et mangkuyug idan limmaw di Samaria.
17 Dimmateng idadman et pateyen Jehu emin hu natdaan ni pamilyah
Ahab. Huyya inamnuan ni inhel lan APU DIOS nan Elijah ni meippahding.
18 Inemung Jehu ida tutu-ud Samaria et kantun hi-gaday "Yan nampatu-
lan Ahab ey kulang hu impahding tun nenaydayaw nan Baal, nem hedin
hi-gak nunya man nehammad ni peteg pandeyyaw ku.
19 Ayagi yun emin ida prophet Baal, emin ida kamandeyyaw ni hi-gatu
niya emin ida padi tu. Ang-ang yu et umliddan emin. Tep yan nunya ey
man-appittak nan Baal ni nehammad ni peteg. Yadda etan kamenaydayaw
nan Baal ni eleg meki-emmung ey mettey ida."
Nem hanneya impanghel Jehu ma-lat wada inna-nu tun memettey idan
emin ni kamandeyyaw nan Baal.
20 In-olden mewan Jehu e kantuy "Getud yu hu hakey ni aggew ni
pandeyyawan nan Baal!" Et u-unnuden da.
21 Nenu-dak ni an mengippeamtad emin ni kebebbebley di Israel ma-
lat umliddan mandeyyaw nan Baal. Immaliddan emin e endi eleg umli.
Himmegep idan emin di tempol Baal ey nakapnu.
22 In-olden mewan Jehu etan ni padin kamampaptek ni balwasi e
kantuy "Ang-ang mu et usalen dadda eya balwasi." Et emin ida etan
kamandeyyaw nan Baal ey inusal da hu nan-iingeh ni balwasi.
23 Et humegep dama hi Jehu e kadwa tu hi Jehonadab e u-ungngan Rekab.
Kantudda etan ni neamung ey "Ang-ang yu et ebuh ida kamandeyyaw nan
Baal ni wadadya. Endi an mei-dum idan etan ni kamandeyyaw nan APU
DIOS."
24 Nem yan nunman ni wadadda etan tuud bawang ni tempol ma-
lat man-appit idan Baal ey impustuh Jehu hu newalun sindalud dallin.
Intugun tun hi-gada e kantuy "Patey yudda emin eya tuu. Hedin wada
pebsik ni hakey ni hi-gayu, ya biyag tu iwwa-hi tu."
25 Negibbuh ida etan tuun nan-appit ni kagihheba ey kan Jehu idan
guwalya et yadda ap-apu day "Hegep kayu et pateyen yuddan emin. Ang-
ang yu et endi yu pebsik!" Et pampateyen daddan emin e inusal da ispadah
da. Nan-iguyud da annel idan nunman ni nangketey et pan-ibbeng dad
dallin. Ey himmegep idad kapanha-adin Baal et

26 i-hep dadda etan keyew ni tukud ni daka pandeyyawin Baal et giheben
da.
27 Ey nampi-ang dadda etan nengilinan ni batun Baal et pambahbahen
da etan tempol et pambalin dan kahhilya ingganah nunya.
28 Hanneya impahding Jehu ni nangkal idan kamandeyyaw nan Baal di
Israel.
29 Nem eleg tu bahbahen ida hu balituk ni heni bakan wadad Bethel
niyad Dan ni daka daydayawa. Huyya hu et-eteng ni liwat ni impappangn-
gulun Jeroboam e u-ungngan Nebat et u-unnuden idan tuud Israel.
30 Kan Apu Dios nan Jehu ey "Impahding mu emin hu pinhed kun
pehding muddan helag Ahab. Humman hu gaputun issapatah ku e
mampatul ali helag mu di deya Israel ingganah di pidwan inap-apum."
31 Nem eleg peka-u-unnuden nan Jehu emin hu tugun nan Apu Dios e
Dios ni Israel tep impappangngulu tudda hu tuud Israel ni manliwwat e
henin impahding Jeroboam.
32 Yan nunman ni tsimpuh ey inlapun Apu Dios ni kapanpeek-ekut hu
bebley idan helag Israel. Inapput Hasael e patul di Syria ida dakel ni bebley
di Israel di gubat et i-dum tud bebley da.
33 Ya bebley ni Israel ni wadad appit ni kasimmilin aggew di Jordan, ya
Gilead, ya bebley ni helag Gad, ya bebley ni helag Reuben et ya bebley ni
helag Manasseh, anin ya gilig ni Aroer ingganah di Gilead et ya Bashan di
North.
34 Emin ida impenahding Jehu et ya nekapkapyan nampatulan tu ey
neitudek etan di Libluh idan Patul di Israel.
35 Netey et maikulung di Samaria et maihullul etan u-ungnga tun hi
Jehoahas ni nampatul.
36 Dewampulut walun toon hu nampatulan Jehu di Israel e yad Samaria
nanha-adan tu.

11

Ya nampatulan Athaliah di Judah

1 Yan nengamtaan nan Athaliah e netey etan u-ungnga tun patul e
hi Ahasiah ey in-olden tun petteyen dan emin hu aaggi niya pamilyah
Ahasiah.
2 Nem hi Jehosheba e agin Ahasiah e u-ungngan Jehoram e patul ey
indalunuh tun inewit hi Joas e gelang ni lakin u-ungngan Ahasiah anin
etan kamengippaptek ni hi-gatu et tudda itlud hakey ni kuwaltuh di Tempol
ma-lat eleg mailegat ni pemetteyan Athalia idan aaggi tu.
3 Impaptek Jehosheba hi Joas e intattalu tud Tempol Apu Dios ni enem
ni toon ni nan-ap-apuan Athaliah.
4 Nem yan meikkeppitun toon ni nan-ap-apuan Athaliah ey impaeyag
etan ni padi e hi Jehoiada ida ap-apun guwalyan patul et ya ap-apun
guwalyad baley tu et mekitebbalan idan hi-gatud Tempol Apu Dios.
Impansapatah tuddan mansilbiddan ustuh ni patul et han tu peang-ang
ni hi-gada hi Joas e u-ungnga lan eman ni patul e hi Ahasiah.
5 Kan Jehoiada ni hi-gaday "Mahapul ni heninnuy hu pehding yu.
Mangguwalya edum ni hi-gayud baley ni patul ni Sabaduh e kamengillin
ni aggew.
6 Ey ya edum ey mangguwalyadda etan di Eheb e Sur. Ey yadda edum
ey manha-ad idad appit ni beneg idan guwalyad baley ni patul.
7 Et yadda etan dewwan grupuh ni eleg mangngunnun Sabaduh hu
mangguwalyad Tempol Apu Dios et guwalyaan yu hi Joas.

8 Mahapul ni nakaddaddan kayun mangguwalyan etan ni patul e
liktuben yu niya neuknut hu ispadah yu. Keiunnuunnud kayun hi-gatud
lawwan tu. Ey patey yu kumpulmih ni meihnup ni hi-gatu."
9 Inu-unnud idan ap-apun guwalya hu inhel Jehoiada ni pehding da.
Inemung idan kamengipappangngulun nunman ni tellun grupuh hu tuu
da, yadda mangngunnun nunman ni Sabaduh et yadda negibbuh ni
nangngunu.
10 Ey ingka-peng Jehoiada e padi idan nunman ni kamengipappangngulu
idan pahul niyadda happiyaw lan David e patul ni neitlud Tempol.
11 Humman idan guwalyan nangkeuknut hu ispadah da ey meipustuh
idad hinanggan Tempol ey liktuben da etan patul et ya etan altar ma-lat
guwalyaan da humman ni patul.
12 Entanni ey impabudal nan Jehoiada hi Joas e u-ungnga lan eman ni
patul e hi Ahasiah et ipapnget tun hi-gatu hu penget ni patul et idwat
tun hi-gatu hu libluh ni neitudkan ni tugun ni pehding ni man-ap-apu et
peamta da e hi-gatu law hu patul. Dinuyagan da ulu tun lana et itkuk da
e kanday "Mannenneng kan mampatul!"
13 Dingngel nan Athalia hu ngaladdan tutu-u et yadda guwalya ey
impapuut tun limmaw di Tempol Apu Dios et tu ang-angen hedin hipa
kameipahpahding.
14 Ey inang-ang tu etan patul e immehneng di dagsin tukud ni heggeppan
di Tempol e yadman hu kaehnengin patul. Ey yadda etan opisyal
niyadda kamantangguyup ey immehneng idad dagsin etan ni patul. Ida
kamampantetekkuk hu tuun amleng da ey pampetnul da tangguyup
da. Yan nenang-angan Athaliah idan nunya ey bini-ki tu balwasi tu et
mantetekkuk e kantuy "Sinelam yuwak! Sinelam yuwak!"
15 Ey hi Jehoiada e padi, in-olden tuddan kamengipappangngulu e kantuy
"I-hep yud Tempol hi Athaliah ey patey yu hu hipan tuun mengippatnan
mengihwang ni hi-gatu. Entan tu patey eyad bawang ni Tempol Apu Dios."
16 Pinden da et ilaw da etan di eheb ni kahehgepin kebayyun umlaw di
baley ni patul et pateyen dadman.
17 Hi Jehoiada e padi ey impekitbal tuddan Apu Dios etan patul niyadda
tuu ma-lat hi Apu Dios ni ebuh u-unnuden da. Ey impekitbal tu dama etan
patul et yadda tuu ma-lat kayyaggud hu pandadagyuman da.
18 Entanniy limmaw ida tutu-ud tempol nan Baal et bahbahen da niya
nambukli dadda pan-appitan anin idan tutu-u, et pateyen da hi Mattan e
padin Baal di hinanggan nunman ni pan-appitan.
Impeguwalyan Jehoiada idan sindalu hu Tempol,
19 et hi-gatu niyadda ap-apun sindalu, yadda guwalyan patul et yadda
guwalyad baley ni patul ey kinadwaan da hi Joas e patul ni nalpud Tempol
et lumaw ida etan di baley ni patul e indalan da etan di Eheb ni Guwalya
et an yumudung hi Joas di yuddungngan ni patul.
20 Et man-am-amleng ida tuu ey melinggep law hu bebley da tep pintey
da hi Athaliah di baley ni patul.
21 Hi Joas ey pitu toon tun nampatulan tud Judah.

12

Ya nampatulan Joas di Judah

1 Nampatul hi Joas di Judah eman ni meikkeppitun toon ni nampatulan
Jehu di Israel. Nanha-ad di Jerusalem et mampatul ni na-pat ni toon. Hi
Sibiah hu ngadan inetu e iBeersheba.

2 Impahding tu hu kamengippeamleng di hinanggan APU DIOS eman ni
ketaggun Jehoiada e padi tep tinenuttudduan tu.
3 Nem eleg tudda bahbahen etan kapandeyyawin bekken ni makulug
ni dios, et eleg isiked idan tuun man-appit niya mengihheb ni insensoh
diman.
4 Impaeyag Joas ida padi et kantun hi-gaday "Amung yudda pihhuh ni
in-aliddan tuun in-appit dad Tempol APU DIOS: humman ida etan daka
ibbayad ni pan-appitan da, yadda etan pihhu ni daka iddawat ngu dedan
et yadda etan daka ibbayad hedin wada insapatah da.
5 Elan idan padi humman ni pihhuh ma-lat mausal ni pengiyayyaggudan
ni kumpulmih ni nebahbah eyad Tempol."
6 Nem nedatngan hu meikkadwampulut tellun toon ni nampatulan Joas
ey endi pay hu neiyayyaggud di Tempol
7 et paeyag Joas hi Jehoiada et yadda edum ni padi et kantun hi-gaday
"Kele eleg yu iyayyaggud hu nangkebahbah eyad Tempol? Entan ew law
tu ala hu pihhuh ni kameemmung. Tep meippalpun nunya ey bekken law
ni hi-gayu hu mengnged ni pihhu. Mahapul ni iddawat yu et mausal ni
pengiyayyaggudan ni Tempol."
8 Inebulut idan padi et abuluten da pay e bekken law ni hi-gada hu
mengiyayyagud ni Tempol.
9 Immala hi Jehoiada ni et-eteng ni kaban et teleken tu gawwan hu-keb
tu et tu iha-ad di dagsin kapan-appisid winannan ni heggeppan di Tempol.
Et yadman hu pengihha-ad idan padin kamangguwalyad heggeppan di
Tempol idan pihhuh ni kaiddawat idan tuun kaum-alin mandeyyaw.
10 Hedin napnu etan kaban ni pihhuh, immalidda etan kapantuddek ni
patul niya etan keta-ta-geyyan saad tun padid Tempol et bilangen da ey
inha-ad dad hambag et ikiloh da.
11 Hedin negibbuh ni intudek da ustuh ni kiloh tu, indawat daddan
kamengippaptek ni ngunud Tempol et ibeyad dad karpenter,
12 yadda kamengingngunnun batun meussal et yadda kamampehhek ni
batu. Hi-gada pay hu memeyyad idan keyew, niyadda nepahek ni batun
mahapul et yadda edum ni beyyadan ni pengiyayyaggudan dan Tempol
APU DIOS.
13 Nem endidman ni pihhuh hu meibbeyyad ni pengapyaan dan silber
ni basuh, mahukung ni duyu, tangguyup, ya kameussal di kengkeh winu
kumpulmih ni kameussal hu silber winu balituk ni mahapul di Tempol
APU DIOS.
14 Tep humman ni pihhuh ey meussal ni penangdan idan kamampangn-
gunnun pengiyayyaggudan dan Tempol.
15 Humman idan tuun kamampaptek ni ngunud Tempol ey ida kamei-
ddinnel ni peteg et humman hu eleg mahapul ni an menahmahan hu
neilawwan ni pihhuh.
16 Nem yadda etan pihhuh ni neiappit gapuh ni eleg pengu-unnudan ni
Tugun APU DIOS niya gapuh ni nanliwatan ey eleg da ihha-ad di Tempol,
nem meidwat idan padi.

Indawat Joas ida nengilinan ni ngunut nan hi Hasael

17 Yan nunyan tsimpuh ey ginubat nan Hasael e patul ni Syria hu Gath
et i-dum tud bebley tu. Ey tu pay kanemneman gubbaten hu Jerusalem.
18 Nem inlan Joas emin ida etan nengilinan ni in-appit ida lan neitu-
nuddan tun patul e di Jehoshaphat, hi Jehoram, et hi Ahasiah et i-dum
tuddad in-appit tun APU DIOS anin idan balituk ni neidulin di Tempol et

yad baley ni patul et pailaw tun emin di Hasael e patul ni Syria et uma-
allaw ida humman ni sindalu tud Jerusalem.
19 Emin hu impenahding Joas ey neitudek di Libluh idan Patul di Judah.
20-21 Yadda opisyal tu e hi Josakar e u-ungngan Simeat et hi Jehosabad
e u-ungngan Somer, ey nannemnem idan lawah ni pehding dan hi-gatu
et pateyen dad Bet Millo di keltad ni mampedayyud Silla. Humman ida
kameidinnel ni konsihal tu. Ingkulung dad gungat idan patul di Bebley
David et maihullul etan u-ungnga tu e hi Amasiah ni nampatul.

13

Ya nampatulan Jehoahas di Israel

1 Yan meikkadwampulut tellun toon ni nampatulan Joas e u-ungngan
Ahasiah di Judah ey nampatul hi Jehoahas e u-ungngan Jehu di Israel et
manha-ad di Samaria et man-ap-apun hampulut pitu toon.
2 Nanliwat daman henin nan Jeroboam e u-ungngan Nebat e nemangu-
lun nampatul et ipappangngulu tudda tuud Israel ni nanliwat. Ey eleg tu
isiked ni mengippahding ni lawah di hinanggan Apu Dios.
3 Humman hu gaputun bimmubbunget hi Apu Dios idan tuud Israel et
i-abulut tun ennapputen idan Hasael e patul ni Syria et hi Ben Hadad e
u-ungngatu.
4 Entanni ey nandasal hi Jehoahas ma-lat baddangan Apu Dios ey
dingngel tu dasal tu tep inang-ang tu e nemahhig kapehpehding ni patul
ni Syria idan tutu-ud Israel.
5 Et wadaen Apu Dios hu hakey ni man-ap-apud Israel et ihwang tudda
tuud Israel idan iSyria. Et luminggep ida mewan heni lan nunman.
6 Nem nanengtun eleg da iwalleng hu mengippahding ni lawah ni
impappangngulu lan Jeroboam et manliwat ida. Ey nanengtun immen di
Samaria etan hu tukud ni daka deyyawan biin dios e hi Asherah.
7 Entanni ey ekkut law natdaan ni ussalen Jehoahas ni ihhangga tud
gubat. Ebuh hu neliman sindalun nampangkebayyu, hampulun kalesah,
et ya hampulun libun sindalu, tep nampatey idan patul ni Syria e henidda
dep-ul ni nan-igsin tu.
8 Emin hu impahding Jehoahas ey neitudek etan di Libluh idan Patul di
Israel.
9 Netey et ikulung dad Samaria et maihullul hu u-ungnga tu e hi Jehoas
ni nampatul di Israel.

Ya nampulan Jehoas di Israel

10 Yan meikkatelumpulut pitun toon ni nampatulan Joas di Judah ey
nampatul hi Jehoas e u-ungngan Jehoahas di Israel. Nanha-ad di Samaria
et man-ap-apun hampulut enem ni toon.
11 Nanliwat daman Apu Dios e heni lan eman ni patul e hi Jeroboam e
ipappangngulu tudda tuud Israel ni nanliwat.
12 Emin hu impenahding Jehoas, anin etan ni nekigubatan tun Amasiah
e patul di Judah e kei-ang-angan ni kinatuled ey neitudek di Libluh idan
Patul di Israel.
13 Netey hi Jehoas et maikulung di Samaria di gungat idan patul ni Israel
et maihullul etan u-ungnga tu e hi Jeroboam ni nampatul.

Ya neteyyan Elisha

14 Hi Elisha e prophet ey nandegeh ey eleg meeggahi et patey tu law ey
limmaw hi Jehoas e patul ni Israel et tu ang-angen. Kamannannangngih

e kantuy "Ama! Ama! Hi-gam hu kamei-ellig etan di kalesa ey kebayyun
inhanggan Israel di gubat!"
15 Kan Elisha ni hi-gatuy "Ale kan pana." Inu-unnud Jehoas et an umla.
16 Kan mewan Elisha ni hi-gatuy "Tenged mu eya pana." Singnged Jehoas
etan pana ey intenged Elisha hu ngamay tud ngamay Jehoas.
17 Kan Elisha ey "Ibeghul mu eya habhabyen ni neihanggad Syria di appit
ni kasimmilin aggew et ipenam diman." Et ipenan Jehoas etan pana ey
simmekuk hi Elisha e kantuy "Huttan hu panan APU DIOS ni mengapput
idan iSyria! Peka-apputem ali iSyria di Aphek."
18 Entanniy kan Elisha nan Jehoas ey "Iba-wek mud puyek eya pana." Et
iba-wek tun nampitlu.
19 Bimmunget hi Elisha etan ni patul et kantuy "Gullat et imba-wek mun
neminlimma winu nemin-enem ma-lat peka-apputem ida iSyria. Mampitlu
law ni ebuh pengapputam ni hi-gada."
20 Netey hi Elisha et maikulung.
Katootoon ni wadadda iMoab ni kaumlaw ni mengubbat idan iIsrael
hedin negibbuh hu tsimpuh ni ketel.
21 Wada pinhakkey ni kapan-ikkulung idan iIsrael hu hakey ni tuun netey
ey inang-ang dan iyyallidda iMoab et mengin-iibbeng ida etan ni annel ni
netey di kulung Elisha et mamsik ida. Ey neitumuk etan annel ni netey di
genit Elisha ey netaguan etan tuu et umehneng.

Ya gubat ni iIsrael niya iSyria

22 Nanhelheltap ida iIsrael ni nampatulan Jehoahas tep pinalpaligat idan
Hasael e patul di Syria.
23 Nem et-eteng hu hemek APU DIOS ni hi-gada et eleg ida mekabbahbah
gapu tep ya nehammad lan nekitbalan tun Abraham, hi Isaac et hi Jacob.
Humman hu gaputun eleg tu iebulut ida mekabbahbah ingganah nunya.
24 Netey hi Hasael e patul di Syria et meihullul hi Ben Hadad e u-
ungngatun nampatul.
25 Inapput Jehoas e patul ni Israel hi Ben Hadad ni nampitlu et
bangngaden tudda bebley ni piniliw Ben Hadad eman ni nampatulan
ametun hi Jehoahas.

14

Ya nampatulan Amasiah di Judah
(2 Chronicles 25:1-24)

1 Nampatul hi Amasiah e u-ungngan Joas di Judah eman ni meikkadwan
toon ni nampatulan Jehoas e u-ungngan Jehoahas e patul di Israel.
2 Dewampulut lima toon tun nampatulan tud Judah e nanha-ad di
Jerusalem et mampatul ni dewampulut heyam ni toon. Ya ngadan inetu
ey hi Jehoaddin e iJerusalem.
3 Impahding tu hu kayyaggud di hinanggan APU DIOS, nem bekken ni
henin impahding lan apu tu e hi David. Hi ametun hi Joas hu impeka-u-
unnud tu.
4 Eleg tu bahbahen ida etan kapandeyyawin beken ni makulug ni dios,
et eleg isiked idan tuun man-appit niya mengihheb ni insensoh diman.
5 Entanni ey nehammad law hu nampatulan Amasiah ey impapetey
tudda hu nematey nan ametu e hi Joas e patul.
6 Nem eleg tudda papetey hu u-ungnga da tep inu-unnud tu hu inhel APU
DIOS etan di Tugun Moses e kantuy "Beken ni lebbeng tun meippepettey
hu a-ammed gapuh ni nambahulan ni u-ungnga da ey beken ni lebbeng

tun meippeppetey ida u-ungnga gapuh ni nambahulan idan a-ammed da.
Ya hakey ni tuun nambahul ey mahapul ni meippepettey gapuh ni bahul
tu."
7 Entanniy pintey Amasiah hu hampulun libun sindalun iEdom etan di
kandan Valley of Salt. Sinekup tu pay hu Sela et hullulan tu ngadan tun
Joktelel et humman ngadan tu ingganah nunya.
8 Entanni mewan ey nenu-dak hi Amasiah idan opisyal tud kad-an ni
patul di Israel e hi Jehoas e u-ungngan Jehoahas e u-ungngan Jehu et ehelen
da e kanday "Huyya inhel Amasiah e patul: 'Ikay et manggubat ita.' "
9 Nem in-alig Jehoas hu nenumang tu e kantuy "Wada hu hebit di
Lebanon e kantu etan ni keyew ni Sedar ey, 'Iebulut mu et ahwaen ni u-
ungngak hu hakey ni u-ungngam ni bii.' Nem entanniy immali hu animal
di muyung et pan-igsin tu humman ni hebit.
10 Inamtak e Amasiah e inapput mudda iEdom, et humman hu muka
ippahhiyya. Ey kaka man-am-amleng gapuh ni nunman ni nengapputam
et mandengel ka. Nem ya ittugun kun hi-gam ey entan kaukat mun an
mekiggubbat. Kele ka menemmak ni ligat ni umhulun ni kebahbaham
niya kebahbahan idan tuud Judah?"
11 Nem kahing hi Amasiah. Et amungen Jehoas e patul di Israel ida
sindalu tu, et manggubat idan Amasiah e patul di Judah di Bet Semes di
Judah.
12 Neapput hu sindalun Amasiah et mamsik idad baballey da.
13 Nambalin ni balud nan hi Jehoas hu patul di Judah e hi Amasiah e
u-ungngan Joas e u-ungngan Ahasiah di Bet Semes. Nampalaw di Jehoas
di Jerusalem et bahbahen da etan tuping ni luhud e inlapu dad Eheb e
Epraim ingganah di Dugun Eheb. Limmaw ni dewanggatut ni mitroh hu
kedukkey ni nebahbah ni luhud.
14 Inla dan emin hu balituk niya silber niya nangkebalol ni usal di Tempol
Apu Dios et yad baley ni patul.

Ey wadadda pay hu imbesik dan iJudah et mambangngad di Samaria.
15 Emin ida impahding Jehoas, anin ya nanggubatan dan Amasiah e patul
di Judah ey neitudek etan di Libluh idan Patul di Israel.
16 Netey hi Jehoas et ikulung dad Samaria di gungat idan patul di Israel,
et maihullul hi Jeroboam e u-ungnga tun nampatul.
17 Hi Amasiah e u-ungngan Joas e patul di Judah ey nambiyag pay ni
hampulut liman toon meippalpun neteyyan nan Jehoas e patul ni Israel.
18 Emin ida etan edum ni impahding Amasiah ey neitudek etan di Libluh
idan Patul di Judah.

Ya neteyyan Amasiah e patul di Judah
(2 Chronicles 25:25-28)

19 Wadadda hu namplanuh ni memettey ni hi-gatud Jerusalem, et bumsik
di Lakis nem inunud da et pateyen dadman.
20 Imbangngad da annel tud Jerusalem et itakkay dad kebayyu et ikulung
dad Bebley David di gungat idan patul di Judah.
21 Inhullul idan tutu-ud Judah hi Ussiah e u-ungngan Amasiah ni
nampatul e hampulut enem hu toon tu.
22 Et yan nunman ni nampatulan tu ey binangngad tud gubat hu Elat et
iyayyaggud tu.

Ya nampatulan Jeroboam di Israel

23 Yan meikkahampulut liman toon ni nampatulan Amasiah e u-ungngan
Joas e patul di Judah, ey nampatul hi Jeroboam e u-ungngan Jehoas di
Israel. Nampatul ni na-pat et hakey ni toon ey nanha-ad di Samaria.
24 Nanliwat dama Jeroboam nan APU DIOS tep inu-unnud tu hu lawah
ni impenahding lan Jeroboam e patul e u-ungngan Nebat e ipappangngulu
tudda tutu-ud Israel ni manliwwat.
25 Binangngad tud gubat ida bebley di nambattanan ni Lebo Hamat niya
Netey ni Baybay. Humman hu insapatah APU DIOS e Dios ni Israel nan hi
Jonah e prophet e u-ungngan Amittai di Gath Hepher.
26 Tep inang-ang APU DIOS hu nemahhig ni ligat idan tuud Israel, ey endi
kamemaddang ni hi-gada.
27 Ey gapu tep eleg pinhed APU DIOS ni pakabbahbahen tu hu Israel,
wineda tu hi Jeroboam e patul ma-lat ihwang tu Israel.
28 Emin hu impenahding Jeroboam e patul, yadda impahding tu, yadda
nekigubatan tu, ya nemangngadan tun Damascus niya Hamat e bebley di
Judah nunman et mambangngad ida huyyan bebley di Israel ey neitudek
idad Libluh idan Patul di Israel.
29 Netey hi Jeroboam et maikulung di Samaria di gungat idan patul di
Israel, et maihullul etan u-ungngatun hi Sekariah ni nampatul di Israel.

15

Ya nampatulan Ussiah di Judah
(2 Chronicles 26:1-23)

1 Yan meikkadwampulut pitun toon ni nampatulan Jeroboam di Israel,
ey nampatul hi Ussiah e u-ungngan Amasiah di Judah.
2 Hampulut enem hu toon tu eman ni nampatulan tu et man-ap-apun
nelimat dewwan toon e yad Jerusalem nanha-adan tu. Ya ngadan inetu ey
hi Jekoliah e iJerusalem.
3 Kayyaggud hu impahding tu e kamengipeamleng nan APU DIOS henin
ametu e hi Amasiah.
4 Nem eleg tu bahbahen ida etan kapandeyyawin beken ni makulug ni
dios, et eleg isiked idan tuun man-appit niya mengihheb ni insensoh diman.
5 Impandegeh nan APU DIOS hi Ussiah ni leprosy et eleg ma-kal humman
ni degeh tu ingganah ni neteyyan tu. Neappil di hakey ni baley et ya etan
u-ungnga tu e hi Jotham hu nengipahding idan ngunu tun patul.
6 Emin hu impahding Ussiah ey neitudek di Libluh idan Patul di Judah.
7 Netey hi Ussiah et maikulung di Bebley David di gungat idan patul di
Judah et maihullul hi Jotham e u-ungnga tun nampatul.

Ya nampatulan Sekariah di Israel

8 Yan eman ni meikkatelumpulut walun toon ni nampatulan Ussiah di
Judah, ey nampatul hi Sekariah e u-ungngan Jeroboam di Israel. Nanha-
adan di Samaria et man-ap-apun enem ni bulan.
9 Nanliwat nan APU DIOS henin impahding idan ammed tu. Inu-unnud tu
hu impahding lan Jeroboam e patul e u-ungngan Nebat e impappangngulu
tudda tuud Israel ni nanliwat.
10 Entanniy nannemnem ni lawah hi Sallum e u-ungngan Jabes et
pateyen tu hi Sekariah e patul di hinanggaddan tuu et maihullul ni
nampatul.
11 Emin hu impahding Sekariah ey neitudek etan di Libluh idan Patul di
Israel.

12 Huyya inamnuan etan lan inhel APU DIOS nan Jehu e kantuy
"Mampatul ali helag mud Israel, nem meippappeg ni meika-pat ni inap-
apum ni ebuh."

Ya nampatulan Sallum di Israel

13 Yan eman ni meikkatelumpulut heyam ni toon ni nampatulan Ussiah
di Judah, ey nampatul hi Sallum e u-ungngan Jabes di Israel. Nanha-ad di
Samaria et man-ap-apun hambulan.
14 Entanniy limmaw hi Menahem e u-ungngan Gadi di Samaria e nalpud
Tirsa, et pateyen tu hi Sallum et maihullul ni nampatul di Israel.
15 Yadda impahding Sallum anin etan nemateyan tun patul da ey
neitudek etan di Libluh idan Patul di Israel.
16 Nunman ni nalpuan Menahem di Tirsa ey binahbah tu bebley e Tap-
puah anin idan bebley ni neihnup diman ingganah di Tirsa et pampateyen
tudda hu tutu-un nampambebley diman tep eleg ida mansukkuh ni hi-gatu.
Ey nambeghi tu egeh idan nampambutsug ni bii.
17 Nampatul hi Menahem e u-ungngan Gadi di Israel eman ni
meikkatelumpulut heyam ni toon ni nampatulan Ussiah di Judah. Nanha-
ad di Samaria et man-ap-apun hampulun toon.
18 Nem nanliwat nan APU DIOS tep inu-unnud tu hu impahding lan patul
e hi Jeroboam e u-ungngan Nebat e impappangngulu tudda tuud Israel ni
nanliwat.
19 Entanniy ginubat Tiglat Pileser e patul di Assyria hu Israel, et
idwat Menahem ni hi-gatu hu umlaw ni telumpulut walun libun kiloh
ni silber, ma-lat bumaddang humman ni patul ni Assyria ni hi-gatu et
meihahhammad hu pan-ap-apuan tu.
20 Inlan Menahem ida kekeddangyan ni tuud Israel humman ni pihhu
ni indawat tu. Pinilit tu hu hanhakkey ni hi-gada et umidwat idan han
neneliman palatah ni silber. Inlan Tiglat Pileser ida humman et eleg tu
law gubaten Israel et maibangngad di Assyria.
21 Emin ida impenahding Menahem ni nampatulan tu e neitudek etan di
Libluh idan Patul di Israel.
22 Netey et maikulung et maihullul hi Pekahiah e u-ungngatun nampatul.

Ya nampatulan Pekahiah di Israel

23 Yan eman ni meikkellimampulun toon ni nampatulan nan Ussiah di
Judah, ey nampatul hi Pekahiah e u-ungngan Menahem di Israel. Nanha-
adan di Samaria et man-ap-apun dewwan toon.
24 Nanliwat nan APU DIOS tep inu-unnud tu hu impahding lan patul e hi
Jeroboam e u-ungngan Nebat e impappangngulu tudda tutu-ud Israel ni
nanliwat.
25 Entanniy namplanuh ni lawah hi Pekah e u-ungngan Remaliah e
ap-apun sindalun etan ni patul e hi Pekahiah ni pehding tu e edum
tudda neliman sindalun nalpud Gilead, et pateyen da etan di gawwan
kapangguwalyaid baley ni patul di Samaria et hi-gatu maihullul ni
nampatul.
26 Emin hu impahding nan Pekahiah ey neitudek etan di Libluh idan
Patul di Israel.

Ya nampatulan Pekah di Israel

27 Yan eman ni meikkellimampulu et dewwan toon ni nampatulan Ussiah
di Judah, ey nampatul hi Pekah e u-ungngan Remaliah di Israel. Nanha-ad
di Samaria et man-ap-apun dewampulun toon.

28 Nanliwat nan APU DIOS tep inu-unnud tu hu impahding lan patul e
hi Jeroboam e u-ungngan Nebat e ipappangngulu tudda tutu-ud Israel ni
nanliwat.
29 Yan nunman ni nampatulan Pekah ey ginubat mewan nan Tiglat
Pileser e patul di Assyria hu Israel et sakupen tudda hu Ijon, ya Abel Bet
Maakah, ya Janoah, ya Kedes, ya Hasor, yadda bebley di Gilead, Galilee
niya Naptali et ilaw tudda hu nampambebley diman di Assyria et pambalin
tuddan balud.
30 Entanni ey namplanuh ni lawah hi Hoshea e u-ungngan Elah et
pateyen tu hi Pekah e patul et maihullul ni nampatul. Inlapu tun nampatul
di Israel eman ni meikkadwampulun toon ni nampatulan Jotham e u-
ungngan Ussiah di Judah.
31 Emin hu impenahding Pekah ey neitudek di Libluh idan Patul di Israel.

Ya nampatulan Jotham di Judah

32 Yan eman ni meikkadwan toon ni nampatulan Pekah e u-ungngan
Remaliah di Israel ey nampatul hi Jotham e u-ungngan Ussiah di Judah.
33 Dewampulut liman toon tun nunman ni nampatulan tu et man-ap-
apud Jerusalem ni hampulut enem ni toon. Ya ngadan inetu ey hi Jerusha
e u-ungngan Sadok.
34 Kayyaggud ida impahding tu e kamengipeamleng nan APU DIOS henin
ametu e hi Ussiah.
35 Nem eleg tu bahbahen ida etan kapandeyyawin dios ni beken ni
makulug, et eleg isiked idan tuun man-appit niya mengihheb ni insensoh
diman.
36 Emin ida impahding Jotham ey neitudek di Libluh idan Patul di Judah.
37 Yan nunman ni nampatulan tu hu nengilepuan APU DIOS ni nengipelaw
nan Resin e patul ni Syria et hi Pekah e patul ni Israel ni mengubbat ni
Judah.
38 Netey hi Jotham et maikulung di Bebley David di gungat idan patul di
Judah et maihullul hi Ahas e u-ungnga tun nampatul.

16

Ya nampatulan Ahas di Judah
(2 Chronicles 28:1-27)

1 Yan eman ni meikkahampulut pitun toon ni nampatulan Pekah e u-
ungngan Remaliah di Israel ey nampatul hi Ahas e u-ungngan Jotham di
Judah.
2 Dewampulu toon tun nampatulan tu ey nanha-ad di Jerusalem et man-
ap-apun hampulut enem ni toon. Eleg tu u-unnuden hu kayyaggud ni
impahpahding nan apu tu la e hi David e patul, tep lawah impahpahding
tu e beken ni pan-amlengan APU DIOS e Dios tu.
3 Inu-unnud tu lawah ni impenahding idan patul ni Israel, ey ginheb tu
u-ungnga tun laki et iappit tud beken ni makulug ni dios. Ey inu-unnud
tudda hu lawah ni peteg ni impenahding idan tutu-un dinegyun APU DIOS
di diman ni bebley eman ni nalpuan idan helag Israel di Egypt.
4 Nan-appit ey ginheb tu insensoh etan idad kapandeyyawin beken ni
makulug ni dios, yaddad duntug, niyad hengeg ni meyebyeb ni keyew.
5 Entanniy ginubat di Resin e patul ni Syria et hi Pekah e patul ni Israel
hu Jerusalem et liktuban da, nem eleg da apputen hi Ahas.

6 Yan nunman dama hu nemangngadan ni patul di Edom ni Elat et
degyunen tudda iJudah ni nambebley diman, et mambebley ida iEdom
diman ingganah nunya.
7 Hi Ahas e patul ni Judah ey nenu-dak ni an mekihhummangan etan
ni patul ni Assyria e hi Tiglat Pileser et heninnuy inhel tu: “Hi-gak hu
makulug ni bega-en mu. Ali ka et ihwang muwak ni patul ni Syria et ya
patul ni Israel ni mengubbat ni hi-gak.”
8 Inlan Ahas ida silber, et ya balituk, di tempol et yadda ha-addan ni
nangkebalol di baley ni patul et pailaw tu etan ni patul ni Assyria.
9 Et ipengulun Tiglat Pileser ida sindalu tu et da gubaten hu Damascus
e bebley di Syria. Impambalin dadda tuudman ni balud et pambebleyan
daddad Kir et pateyen da hu patul da e hi Resin.
10 Limmaw hi Ahas e patul ni Judah di Damascus et tu ang-angen hi Tiglat
Pileser. Wadadman ey inang-ang tu hu hin-appil ni pan-appitan et palaw
tun Uriah e padi hu pengiu-unnudan tu ma-lat mengapyan henin nunman.
11 Et mengapya hi Uriah ni pan-appitan ni neka-ingngeh nunman et
gibbuhen tu ey eleg pay mambangngad hi Ahas.
12 Dimmateng hi Ahas ni nalpud Damascus ey inang-ang tun negibbuh
etan pan-appitan.
13 Et man-appit ni kagihheban animal, ya pagey niya meinnum ey
inwakgih tud pan-appitan etan kuheyaw ni in-appit tun pekiddagyuman
nan Apu Dios.
14 Ingkal Ahas etan sigud ni giniling di altar di hinangngab ni Tempol
Apu Dios ni wada etan di nambattanan ni pakekapya dan pan-appitan et
ya etan di heggeppan Tempol et geliden da etan di pinigging nunman ni
baluh ni pan-appitan.
15 In-olden Ahas nan Uriah e kantuy “Yan eyad et-eteng ni pan-appitan ni
impekapyak hu pengiappisim ni kagihheban mei-appit ni kakkabbuhhan,
yadda kagihheban pagey ni kamei-appit ni kamangkehilleng, yadda i-appit
ni patul ni pagey ni kagihheba, yadda kamei-appit ni pagey niyadda i-appit
ni tuun meinnum niyadda kuheyaw ni animal ni kamei-appit ey iduyag
mu eyad pakekapyan pan-appitan. Nem ya etan giniling ni altar ey pan-
appitan ku hedin wada pinhed kun amtaen.”
16 Et u-unnuden Uriah e padi emin hu intugun nan Ahas e patul.
17 Binukal nan Ahas e patul ida etan giniling ni kaliton ni meussal di
Tempol ey nan-ekal tudda etan besen ni neipetuk diman. Ingkal tu pay
etan et-eteng ni palyuk ni nekapyad giniling ni pengihha-adan ni danum
etan di beneg ni hampulut dewwan giniling ni lakkitun baka et ipetuk tu
etan di batu.
18 Ey gapu tep pinhed Ahas ni peamlengen etan patul ni Assyria ey
ingkal tu etan tuka yuddungngid Tempol ni Sabaduh ey inlekbi tu etan
kahehgepin patul di Tempol.
19 Emin ida impahding nan Ahas e patul ey neitudek etan di Libluh idan
Patul di Judah.
20 Netey hi Ahas et ikulung dad Bebley David di gungat idan patul ni
Judah et maihullul hi Hesekiah e u-ungnga tun nampatul.

17

Ya nampatulan Hosea di Israel

1 Yan eman ni meikkahampulut dewwan toon ni nampatulan Ahas di
Judah ey nampatul di Israel hi Hosea e u-ungngan Elah. Nanha-ad di
Samaria et man-ap-apun heyam ni toon.
2 Nanliwat nan APU DIOS nem beken ni henin nanliwatan idan neitu-
nudan tun patul di Israel.
3 Entanniy ginubat Salmaneser e patul ni Assyria hi Hoshea et apputen
tu et katootoon ey mahapul ni mambeyyad hi Hoshea ni buwis ni hi-gatu.
4 Entanniy nannemnem hi Hoshea ni pehding tu et menu-dak ni opisyal
tun an menghel nan So e patul di Egypt et bumaddang ni hi-gatu ma-
lat masiked hu pambeyyadan tun buwis etan ni patul ni Assyria. Nem
neamtaan nan Salmaneser huyya et padpap tu hi Hoshea et ikelabut tu.
5 Entanniy ginubat Salmaneser emin hu bebley di Israel et liktuben ni
sindalu tu hu Samaria ni tellun toon. Yan nunman ni meikkatlun toon,
6 e nunman hu meikkahyam ni toon ni nampatulan Hoshea ey hinggep
Salmaneser e patul ni Assyria hu Samaria. Inlaw tudda iIsrael di Assyria
et pambalin tuddan balud diman. Impambebley tudda edum di Halah, ya
edum di neihnup di Wangwang e Habor di Gosan et yaddad bebley idan
Medes.
7 Mukun neipahding huyyad Samaria ey tep nanliwat ida tutu-ud
Israel nan APU DIOS e nengihwang ni hi-gadan neihbutan dad Egypt tep
dinaydayaw da edum ni dios.
8 Inu-unnud da hu kapehding idan tutu-un dinegyun APU DIOS di diman
ni bebley eman ni daka mengellin nalpuan dad Egypt ey daka ippenahding
hu liwat ni impappangnguluddan nemangulun patul ni Israel.
9 Intattallu dan impenahding hu eleg pinhed APU DIOS e Dios da.
Nengapya idan pandeyyawan etan idan beken ni makulug ni dios e nei-
peng di bebley da.
10 Emin di kedunduntug et yaddad nehiduman ni hengeg ni keyew ey
wada inha-ad dan tukud ni pandeyyawan dan etan ni biin dios e hi
Asherah.
11 Emin ida mewan nangkeita-gey ni lugal ey daka pan-appisin kagih-
heban insensoh ni pandeyyaw daddan beken ni makulug ni dios heni lan
impenahding idan nampambebley diman ni dinegyun APU DIOS. Lawah
impahpahding da et pabunget da hi APU DIOS.
12 Dineyaw da hu beken ni makulug ni dios e humman intugun APU DIOS
ni eleg da ippahding.
13 Intenu-dak tudda prophet ni menghel idan tuud Israel et yad Judah
ni kantuy "Iwalleng yudda lawah ni yuka kapkapyaa. U-unnud yu Tugun
kun indawat ku lan aammed yu niya indawat kun hi-gayu daman inhel
ida eyan bega-en kuddan prophet."
14 Nem eleg mengu-unnud ida helag Israel e manghay ida. Henidda lan
a-ammed da e eleg da iddinel hi APU DIOS e Dios da.
15 Inwalleng dadda Tugun APU DIOS ni ya nekitbalan tudda lan aammed
da. Eleg da hengnguda hu tuka e-helan pehding da. Daka daydayawa hu
endi silbi tun dios e kinapyan tuu et mambalin ida daman endi silbitu.
Ey inu-unnud da hu kapehpehding idan edum ni tuun nambebley di
nanlinikweh ni bebley da anin ni inhel APU DIOS ni hi-gada e eleg da
ipahding humman.
16 Nginhay da emin hu Tugun APU DIOS e Dios da. Nengapyaddan
dewwan i-ingngeh ni bakan gumek et dayawen da. Nengapyadda pay ni i-
ingngeh ni biin dios e hi Asherah ey dineyaw da hi Baal et yadda bittuwen
di kabunyan.

17 In-appit daddan kagihheba hu u-ungnga dan lalakki niya bibi-i etan
idan beken ni makulug ni dios. Ida kamandinnel di kaheppitan kaman-
ennap et ya maeyak ey ya pengippahdingan dan panliwwatan da hu wadan
ingganah di nemnem da et pabunget da hi APU DIOS.
18 Humman binungetan APU DIOS ni hi-gada et pa-kal tuddad kad-an tu
et ebuh hu helag Judah ni nanha-ad di bebley da.
19 Nem anin ida tuud Judah et eleg da u-unnuden hu tugun APU DIOS.
Impahding da dama hu liwat ni impenahding idan tuud Israel.
20 Et iwalleng law APU DIOS idan emin hu helag Israel. Impeapput tuddad
buhul dan nengubat ni hi-gada ingganah ni nebahbah ida. Humman
nengastigu tun hi-gada.
21 Yan nengappilan APU DIOS ni Israel di nan-ap-apuan David * ey
piniliddan tutu-ud Israel hi Jeroboam e u-ungngan Nebat ni patul da.
Et ipappangngulun Jeroboam idan mengiwwalleng nan APU DIOS niya
mengipahding ni lawah ni peteg ni liwat nan APU DIOS.
22 Et itultuluy idan tuun mengippahding ni emin ni lawah ni impahpahd-
ing Jeroboam
23 ingganah eman ni impa-kal idan APU DIOS di bebley da et humman
inamnuan ni inhel idelan bega-en tun prophet. Et humman hu neipahding
e inlaw idaddan iAssyria et mannaneng idadman ingganah nunya.

Ya nambebleyan idan iAssyria di Israel

24 Nan-i-lin etan ni patul di Assyria ida tuun nalpud Babilon, yad Kuhat,
yad Abba, yad Hamat niyad Sepharbaim et maihullul idan nambebley di
Samaria. Tep hinggep da hu Samaria et yadda edum ni bebley di Israel et
hi-gada mambebley diman.
25 Huyyaddan tuun nalpud edum ni bebley ni nambebley di Samaria
ey eleg da dayawen hi APU DIOS, et itu-dak nan APU DIOS hu layon et
pampateyen tu edum ni hi-gada.
26 Wada an nengipeamta etan ni patul ni Assyria e kantun hi-gatuy "Eleg
amtaddan tuum ni impambebley mud Samaria hu mandeyyaw ni Dios
diman, et itu-dak nunman ni Dios ida layon et pateyen tudda."
27 Gapuh nunman ey in-olden nunman ni patul e kantuy "Pambangngad
yud Samaria hu hakey ni padin in-ali tayudya et ituttudduan tuddan
pehding dan mandeyyaw ni Dios diman."
28 Et pambangngad da hu hakey ni padin helag Israel di Samaria et
an mambebley di Bethel et ituttuddu tudda etan ni tuu hu pehding dan
mandeyyaw nan APU DIOS.
29 Nem humman idan immalin tuun nambebley di Samaria, ey na-
nengtun daka deyyawadda etan ida dios dad nalpuan dan bebley. Ey
nengapyaddan tuttu-un da inha-ad etan idad kapandeyyawin kinapyaddan
helag Israel.
30 Yadda etan nalpud Babilon ey daka deyyawa etan kinapyadan dios
e Sukkot Benat ngadan tu. Hedin yadda nalpud Buthah ey hi Nergal hu
daka deyyawan dios da. Yadda dama nalpud Hamat ey hi Ashimah hu
daka deyyawan dios da.
31 Yadda nalpud Ibbah ey di Nibhas nan hi Tartak hu daka deyyawan
dios da. Yadda iSepharbaim ey daka i-appit hu u-ungnga dad dios da e di
Adrammelek nan hi Anammelek.

* **17:21** Hi David et ya u-ungnga tu e hi Solomon ey nan-ap-apudda lad emin di bebley idan helag Israel ingganah eman ni nengappilan Apu Dios idan tutu-un daka pan-ap-apui. Yadda bebley di north ey kanday Israel ey yadda bebley di south ey kanday Judah.

32 Daka deyyawa dama hi APU DIOS nem linggeman hu daka pillian
mampeddin hi-gadan man-appit etan di kapandeyyawin beken ni makulug
ni dios.
33 Ma-nut daka deyyawa hi APU DIOS nem daka deyyawa damadda hu
beken ni makulug ni dios da e daka iu-unnud di daka pehding di nalpuan
dan bebley.
34 Ingganah nunyay humman daka pehpehding e eleg da deyyawan
ustuh hi APU DIOS niya eleg da u-unnuda Tugun tun indawat tuddan helag
Jacob e nginedanan tun Israel.
35 Yan eman ni nekitbalan APU DIOS idan helag Jacob ey kantun hi-gaday
"Entan tu dayaw hu edum ni dios, entan panyuung yun hi-gada winu
pansilbin hi-gada.
36 Hi-gak ni ebuh hu DIOS ni nengipengulun hi-gayun meni-yan ni Egypt
gapuh ni et-eteng ni kabaelak et hi-gak hu u-unnud yu. Panyuung kayun
hi-gak niya pan-appit kayun hi-gak.
37 Mahapul ni u-unnuden yudda tugun kun impatudek ku. Eleg mabalin
ni deyyawen yu edum ni dios.
38 Ey mahapul ni eleg yu liwwana etan nehammad ni nekitbalan kun
hi-gayu niya entan tu dayaw hu edum ni dios.
39 Mahapul ni u-unnuden yuwak AP-APU e Dios yu. Hi-gak hu
mengihwang ni hi-gayud buhul yu."
40 Nem kahing ida e eleg da dengelen hu ehel tu et itultuluy dan ipahding
hu lawah ni daka ippenahding ngu dedan.
41 Et humman hu ma-nut daka deyyawa hi APU DIOS nem da dama
kadeyyawa hu beken ni makulug ni dios da. Ey kaitultuluy idan helag
dan mengippahding idan nunman ingganah nunya.

18

Ya nampatulan Hesekiah di Judah

1 Yan eman ni meikkatlun toon ni nampatulan Hoshea e u-ungngan Elah
di Israel, ey nampatul hi Hesekiah e u-ungngan Ahas di Judah.
2 Dewampulut lima toon tun nunman ni nampatulan tud Judah. Nanha-
ad di Jerusalem et man-ap-apudman ni dewampulut heyam ni toon. Ya
ngadan inetu ey hi Abijah e u-ungngan Sekariah.
3 Kayyaggud hu impahding tu e kamengippeamleng nan APU DIOS heni
lan impahding ni ammed tu e hi David e patul.
4 Ingkal tudda etan kapandeyyawin tutu-un beken ni makulug ni dios.
Nambukli tudda etan nengilinan ni batu. Binahbah tudda etan tukud ni
daka penginnemnemi etan ni biin dios e hi Asherah. Binahbah tu pay etan
uleg ni gembang ni kinapya lan Moses ni nginedanan dan Nehustan tep
kadaydayawaddan helag Israel ni in-appitan dan daka gihheban insensoh.
5 Hi Hesekiah ey nehammad hu dinel tun APU DIOS e Dios ni Israel. Endi
kei-ingngehan tud edum ni nemangulun nampatul di Judah, anin idan etan
ni neitu-nud ni hi-gatu.
6 Impannananeng tu tuka pengu-unnud APU DIOS e endi eleg tu u-
unnuden idan Tugun ni indawat APU DIOS nan Moses.
7 Ey gapu tep binaddangan APU DIOS ey kayyaggud emin hu nambalinan
idan impahding tu. Nginhay tu etan patul di Assyria et isiked tun
mambeyyad ni buwis ni hi-gatu.

8 Nekigubat pay idan iPilistia et apputen tudda et sakupen tu bebley da
ingganah di Gaza et yadda edum ni bebley diman ni neguwalyaan anin
idan et-eteng ni bebley.
9 Yan eman ni meikka-pat ni toon ni nampatulan Hesekiah, et yan
meikkeppitun toon ni nampatulan Hoshea e u-ungngan Elah di Israel, ey
yan nunman hu nengubatan Salmaneser e patul ni Assyria ni Israel et
liktuben idan sindalu tu hu Samaria.
10 Hinggep idan iAssyria hu Samaria eman ni meikkatlun toon e humman
hu meikkahyam ni toon ni nampatulan Hoshea di Israel ey meikka-nem ni
toon ni nampatulan Hesekiah di Judah.
11 Nan-ilaw nisi etan ni patul ni Assyria ida helag Israel di bebley tu e
inlaw tu edum di Halah, yadda edum di neihnup di Wangwang e Habor di
Gosan et ya edum ey inlaw tuddad bebley idan Medes.
12 Mukun neapput hu Samaria ey tep eleg da u-unnuden hi Apu Dios e
Dios da. Nginhay da hu nekitbalan tun hi-gada ey eleg da u-unnudadda
Tugun ni indawat Moses e bega-en tu. Eleg ida umdedngel ey eleg da
pinhed ni mengu-unnud.

Ya nengubatan ni iAssyria ni Judah

13 Yan eman ni meikkahampulut epat ni toon ni nampatulan Hesekiah di
Judah ey ginubat nan Sennakerib e patul di Assyria ida iJudah et sakupen
tudda etta-teng ni bebley diman ni nehammad ni netuping luhud da.
14 Nenu-dak hi Hesekiah e patul ni Judah ni menghel nan Sennakerib
di Lakis e kantuy “Ebbulutek e nambahullak! Ettu anhan et isiked mun
mengubbat ni hi-gami. Iddawat ku hu hipan muka ibbaga.”
Hinumang nan Sennakerib e patul di Assyria et kantuy “Mahapul ni um-
idwat ka, Hesekiah, ni hampulun libun kiloh ni silber et ya hanlibun kiloh
ni balituk.”
15 Et idwat Hesekiah emin hu silber ni wadad Tempol et yad baley ni
patul.
16 Ey nan-ekal tu balituk di lekbi et yad pamedingan ni Tempol et idwat
tun Sennakerib.
17 Nem impalaw damengun nan Sennakerib e patul di Assyria hu dakel
ni sindalu tun nalpud Lakis ni mengubbat ni Jerusalem e impanguluddan
eta-gey ni opisyal tu. Dimmateng idad Jerusalem et manha-ad ida etan
di dalan ni kapangngunnuiddan kamengapyan balwasid gilig ni alak ni
kadellanan danum ni kamelpu etan di lebeng di ahpat.
18 Impaeyag da hi Hesekiah e patul nem intu-dak tu hu tellun opisyal
tu et hi-gada an mekidammun hi-gatu. Humman idan tellun opisyal
ni an mekihummangan ey hi Eliakim e u-ungngan Hilkiah e hi-gatu
hu kamengippaptek ni emin ni hipan wadad baley nan patul, hi Sebna
e sekretarih nan patul et hi Joah e u-ungngan Asap e hi-gatu hu
kamengittuddek ni kamekapkapyad bebley.
19 Kan nunman ni ap-apun sindalun Assyria ni hi-gaday “Pinhed ni
patul mid Assyria e et-eteng kabaelan tun amtaen hedin kela nealay
kamakaddinnel hi patul e hi Hesekiah.
20 Kantuy ‘Kaw kanyu nem wada kabaelan idan sindalu yun meki-
hanggan hi-gami? Kanyuy nelaing kayun mamplennuh niya kabaelan
yun mekiggubbat, nem ehel ni ebuh ida huttan. Kaw hipa ni-man yuka
ididdinel ni umbaddang ni hi-gayu et yuka nemnemneman mengubbat ni
hi-gamin iAssyria?
21 Kele yu pandinnelan hu Egypt ni umbaddang ni hi-gayu? Hedin ya
Egypt ey kamei-ellig di katlubbung e hedin humman ihhulkud mu ey

lektattuy nahpung et masibik kumedek ngamay mu. * Henin nunman
elaw ni patul di Egypt idan kamampebaddang ni hi-gatu.
22 Nem hedin kanyuy mandinnel kayun APU DIOS e Dios yu, ey kaw beken
ni hi-gatu kan altar idan nambahbah nan Hesekiah et ehelen tuddan tutu-
ud Judah e hakey ni ebuh hu altar di Jerusalem ni pan-appitan da?' †
23 Imay kedi kumaddan et man-uungbal itsu. Ya patul ni Assyria ey
kantuy 'Hedin wada dewwan libun sindalu yu, man iddawtan dakeyun
dewwan libun kebayyun pantakkayan da.
24 Nem kaw umgeladda makkaw ni ihhangga yun hi-gami? Anin na-
mun yadda nekakkapuy ni sindalun Assyria pekihhangga yu et eleg kayu
umgegla. Anin ni kantu et wada ibbaddang ni Egypt ni hi-gayun kalesah
et ya sindalun mantakkay di kebayyu et eleg kayu umgelan menanggan
hi-gami.
25 Hakey mewan ey kaw kanyu nem um-ali-ak ni an memahbah nunyan
bebley hedin eleg iebulut nan APU DIOS? Ya kakulugan tu ey inhel tun
hi-gak e um-ali kami ma-lat bahbahen mi eya bebley yu.' "
26 Entanni ey kan di Eliakim, hi Sebna ni hi Joah nunman ni opisyal ey
"Ettu anhan et i-hel mun hi-gamin bega-en mud Aramaic, haggud han-awat
mi. Entan tu i-hel ni hi-gamin Hebrew tep dedngelen ida eman ni tutu-un
wadad kad-an ni tuping ni luhud."
27 Nem kan kumedek nunman ni ap-apuy "Eleg, tep eleg tuwak itu-
dak ni ap-apuk ma-lat ya patul yu niya hi-gayun ebuh pengippeamtaan
kun nunyan nakka pan-e-hela. Pinhed kun dedngelen ida daman tutu-un
kamanyuyyudung di tuping, et amtaen da e hedin eleg kayu mansukkuh,
man kennen dalli dama tai da ey innumen dalli mimi da henin hi-gayu!"
28 Et umehneng humman ni opisyal et itkuk tun in-ehel tud Hebrew e
kantuy "Dengel yu hu pinhed ni kamedeyyaw ni patul di Assyria ni amtaen
yu!
29 'Ang-ang yu et eleg dakeyu haulen nan Hesekiah tep eleg dakeyu han-
ihwang di pehding kullin hi-gayu gapuh ni et-eteng ni kabaelak.
30 Ey entan tu iebulut ni dakeyu ihaphapitan ni mengiddinnel nan APU
DIOS. Anin ni kantuy nanna-ud ni ihhehwang dakeyun APU DIOS, et entan
tu kukkullug. Entan tu nemnemnem e ihhehwang dakeyun hi-gatun ellian
idan sindaluk ni iAssyria ni an mengubbat ni hi-gayu et sakupen mi eya
bebley yu.
31 Entan kaya tu deddengngel hi Hesekiah! Hi-gak e patul ni Assyria ey
mandalen dakeyun meukkat eyad bebley yu et mansukuh kayu. I-abulut
kun anin ni kennen yudda lameh ni intanem yun grapes niya figs ey anin
ni man-ehhul kayud hibuy yu,
32 ingganah kedettengan ni pengillawwan dakeyud edum ni bebley ni yu
pekibbebleyan. Humman ni bebley ni pengillawwan dakeyu ey heni dama
eyan bebley yun wada emin mahapul yu henin grapes ni kapyaen yun
meinnum, ya wheat ni kapyaen yun sinapay, ya lameh ni olibah ni kennen
yu niya kapyaen yun lana. Ey dakel hu danum ni putsukan. Hanneya
meippahding hedin u-unnuden yu hu olden kun mansukkuh kayu ma-
lat eleg kayu matey nem meteggu kayu. Entan nisi tu kulug hu e-helen
Hesekiah anin ni kantuy ihhehwang dakeyun APU DIOS.
33 Tep ya kakulugan tu ey endi hakey ni bebley ni inhewang idan dios
dan hi-gak e patul di Assyria.

---

* **18:21 18:21** Ezekiel 29:6-7 † **18:22 18:22** Ang-ang yu Isaiah 36:7 et ya 2 Chronicles 31:1.

34 Kaw hannemnem yu neipahding idan tutu-ud Hamat, yad Arpad, yad
Sepharbim, yad Hena niyad Ibbah e indinel dadda dios dan mengihwang
ni hi-gada, nem eleg ida baddangan nunman idan dios da? Hanniman
mewan hu Samaria e eleg meihwang di et-eteng ni kabaelan mi.
35 Kaw wada ew ngu hakey ni dios idan nunyan bebley ni nengihwang ni
hi-gadad et-eteng ni kabaelan ku? Et humman hu, kele yu nemnemnemen
e kabaelan APU DIOS ni ihhehwang hu Jerusalem?' " ‡
36 Nem ida kaum-eneeneng hu tuu e endi himmumang, tep humman hu
intugun Hesekiah ni hi-gada.
37 Yadda etan tellun opisyal e di Eliakim e u-ungngan Hilkiah e
kamampaptek ni baley ni patul, hi Sebna e daka pantuddek, et hi
Joah e u-ungngan Asaph e kamengippaptek ni importanteh ni papel, ey
nambangngad idad kad-an Hesekiah e patul. Bini-ki da balwasi dan
lemyung da et idaddatteng dan hi-gatun emin hu inhel etan ni opisyal ni
patul ni Assyria.

19

Ya neihwangan ni Jerusalem

1 Dingngel Hesekiah hu indaddatteng idan nunman ni tellun opisyal tu,
ey bini-ki tu balwasi tun lemyung tu, et mambalwasin langgusih et lumaw
di Tempol APU DIOS.
2 Intu-dak tud kad-an ni prophet e hi Isaiah e u-ungngan Amos di Eliakim
e opisyal tun kamengippaptek ni baley ni patul, hi Sebna e sekretarih et
yadda kamengipappangngulun papaddi e nampambalwasiddan emin ni
langgusih.
3 Limmaw ida et kandan Isaiah ey "Heninnuy hu inhel Hesekiah: 'Yan
nunyan aggew ey mekastigu itsu, manhelheltap itsu, niya mebabba-ingan
itsu. Mei-ellig itsun nunyad man-ungngan biin iyyallin meukkat hu gelang,
nem na-puhan ni elet tu.
4 Intu-dak ni patul ni Assyria hu ap-apun sindalu tu, et taltalanggaen tu
hu Dios tayun wadan ingganah. Nem hamban anhan dingngel APU DIOS
e Dios mu humman idan in-inhel tu et kastiguen tudda ey. Et humman
hu, pandasal ka anhan nan Apu Dios, ma-lat baddangan daitsun tutu-un
natdaan.' "
5 Dingngel Isaiah hu impaad nan patul e hi Hesekiah,
6 ey impalaw tu humang tun hi-gatu e kantuy "Kan APU DIOS ey 'Entan
takut idan inhel ni ap-apun sindalun patul ni Assyria e kantuy eleg daka
ihhehwang ni hi-gak.
7 Tep pedngel kullin nunman ni patul hu kae-ehheladdan tutu-ud bebley
tu, et humman alin dedngelen tu umhulun ni pambangngadan tud bebley
da et hannak ali papetey diman.' "

Ya hakey mewan ni impenattakkut idan iAssyria idan iJudah
(Isaiah 37:8-20)

8 Entanni ey dingngel nunman ni opisyal ni Assyria e hini-yan ni patul
da hu Lakis, et immen e kamekiggubbat di Libnah e neihnup ni bebley et
unuden tudman et wada tu ibegan hi-gatu.
9 Yan nunman ey dingngel ni patul ni Assyria e kamengelli hi Tirhakah
e iKus e patul ni Egypt ni mengubbat ni hi-gatu. Impalaw tu ni hu tudek
tun Hesekiah di Judah et han lumaw ni mekiggubbat ni patul ni Egypt.

‡ **18:35 18:35** [32-35] Ang-ang yu hu Isaiah 36:18-20.

10 Kantud tudek tuy "Hi-gam e Hesekiah ey entan kaheul mun inhel
ni dios mu, anin ni kantuy eleg mi hansakup ni iAssyria hu bebley yun
Jerusalem. Entan tu kukkullug, anin ni hinammad nunman ni dios mun
inhel huttan.
11 Kaw eleg mu dengelen hu impahpahding ni papatul ni Assyria ni
linggeman ni bebley ni pinhed dan bahbahen? Tam neala ni binahbah
dadda. Kaw kammu nem hedin hi-gayu, man meihwang kayu?
12 Binahbah idan aammed kun nunman hu bebley ni Gosan, ya Haran
niya Reshep. Ey nampatey dadda iBetheden e nambebley di Telassar. Attu
et inhewang idan dios da ey? *
13 Niya attu et neihwang ida patul di Hamat, yad Arpad, yad Sepharbaim,
yad Hena ni yad Ibbah ey? † Tam nangkeendiddan emin!"
14 Inlan Hesekiah humman ni tudek et bidbiden tu et lumaw di Tempol.
Binekyag tud hinanggan APU DIOS
15 et mandasal e kantuy "APU DIOS e Kabaelan tun emin e Dios ni Israel ni
yimmudung ni man-ap-apud ahpat ni kad-an idan anghel, hi-gam ni ebuh
hu Dios. Hi-gam ni ebuh Ap-apun emin idan nan-ap-apuan di kebebbebley
eyad puyek. Hi-gam ni ebuh nanletun kabunyan et ya puyek.
16 APU DIOS, dengel mu anhan eya nakka pampehemmehemmeki, ey ang-
ang mu anhan eya kameippenahding ni hi-gami. Dengel mu mewan hu
kapenaltalanggan Sennakerib ni hi-gam e Dios ni wadan ingganah.
17 APU DIOS, inamta mi e makulug numan ni neipahding eya intudek
tu e binahbah ida lan eman ni papatul ni Assyria hu dakel ni bebley, et
pambalin dadda humman ni bebley ni eleg mebebleyi et endi law silbi da.
18 Nanggiheb dadda beken ni makulug ni dios di diman idan bebley, tep
humman ida ey i-ingngeh ni ebuh e nekapyad keyew niya batun pinaot ni
tuu.
19 Nem yan nunya, APU DIOS e Dios mi, ey ihwang dakemi anhan idan
iAssyria, ma-lat pengamtaan idan tutu-ud kebebbebley eyad puyek e hi-
gam ni ebuh hu Dios."

Ya impaad Isaiah nan Hesekiah
(Isaiah 37:21-38)

20-21 Entanni et palaw Isaiah e u-ungngan Amos hu tudek tun Hesekiah
et ehelen tun hi-gatu hu humang APU DIOS di dasal tu. Kantuy "Huyya
inhumang APU DIOS e Dios ni Israel. Kantuy 'Dingngel ku dasal mu
meippanggep nan Sennakerib e patul ni Assyria. Et huyya hu e-helek
ni hi-gatu: Yadda tutu-uk di Zion e Jerusalem ey dakeyu kapippihulan
Sennakerib ey dakeyu kataltalanggai. Ida kamanwigwigiwig ey ida
kamanggalgalakgak hu bibi-in menang-ang ni hi-gayun kamemsik.
22 Kaw hipa pinihul yu et taltalanggaan yu hedin beken ni hi-gak e Dios
ni Israel e kayyaggud ni peteg?
23 Bineal mudda opisyal mu et ipahhiya dan hi-gak e gapuh idan kalesah
yun yuka ussalad gubat niya sinekup yudda keta-ta-geyyan ni duntug
di Lebanon, et panlengehen yudda ettata-gey ni keyew e sedar niya
kekakkayyaggudan ni cypress. Impahhiyam mewan e dinteng mu hu
gawwan mahdel ni muyung.
24 Muka ippahhiya e nangku-ku kayun hibuy idad bebley ni sinekup yu
et pan-inumen yu danum diman. Ey muka ippahhiya e inupup mu hu
Wangwang e Nile di Egypt, et mema-ganan ma-lat man-agwat ida sindalum.

---

* **19:12 19:12** Yadda bebley ni nengadan deya e wadaddad Mesopotamia e Iraq hu ngadan tun nunya. † **19:13 19:13** Yadda bebley ni nengadan deya ey wadadad Syria nunya.

25 Nem kaw eleg yu amta e implanuh ku dedan ni nebayag e henin nun-
man meippahding? Et deh e neipahding tu-wangu! Hi-gak hu nengidwat ni
kabaelan yu, et pambahbahen yudda bebley ni nangkehammad ni tuping
hu luhud da.
26 Et humman hu, yadda tutu-udman ni bebley ey endi kabaelan da.
Simmakut ida et nelakah nengapputam ni hi-gada. Heniddan pakatmel ni
helek e nelakah ni iddeyapdap. Ey heniddan helek ni simmemel di atep ni
baley e kamekling hedin nemahhig petang.
27 Nem inamtak ni emin hu elaw mu, ya muka pehpehding niya muka
lallawwi. Ey inamtak e nemahhig bunget mun hi-gak.
28 Et gapuh tep dingngel ku nemahhig ni bunget mun hi-gak niya
nemahhig ni muka pampahhiya, ey tetbengek hu eleng mu niya ha-adak
bungut mun gumek, et pebangngad dakad nalpuam e iddalan mud keltad
ni dinlan mun immali.' "
29 Kan Isaiah nan Hesekiah ey "Huyyalli pengi-ang-angan mun pengih-
wangan Apu Dios eyan bebley. Meippalpun nunya ingganah alin balin
tu, ey mengngan kayun kaillameh idan nealay simmemel. Nem yan
meikkatlun toon ey mantennem kayun pagey niya grapes, et hi-gayu
mengenni niya mengngan ni illameh idan nunman ni ittanem yu.
30 Kayyaggud ali biyag idan tutu-ud Judah ni natdaan di gubat. Meih-
hammad idad bebley da niya medakkel hu helag da ey umkedangyan ida.
Heniddalli neitnem ni limmehed lamut tud puyek e mekallameh ida.
31 Wadaddalli metdaan di Jerusalem et yad Duntug e Zion tep hi Apu
Dios, ey hinammad tun ninemnem e pekullug tudda huyya."
32 Kan mewan Isaiah ey "Heninnuy hu inhel Apu Dios meippanggep ni
patul di Assyria: 'Eleg mabalin ni an umhegep niya tu pellaw panetu, anin
ni hakey, di deya Jerusalem. Endi sindalu tun nanhappiyaw ni um-alin an
meihnup eyad bebley. Ey endi da pan-ippiggil ni batu niya eleg da pan-
ippu-ul hu puyek ma-lat pengidlanan dan umhegep eyad bebley.
33 Humman ni patul ni immali ey eleg umhegep eyad bebley, nem
mambangngad e iddalan tud dinlan tun immali. Hi-gak e hi Apu Dios hu
nanghel idan nunya.
34 Guwalyaak huyyan bebley ey ippaptek ku ma-lat kaideyawak. Peam-
nuk hu hinammad kun inhel ni nunman nan hi David e bega-en ku.' "
‡
35 Yan nunman ni hileng ey limmaw hu hakey ni anghel nan Apu Dios
di nangkampuan idan iAssyria et pateyen tu hanggatut et newalu et liman
libun sindalu da. Et yan newa-waan tu ey kepuppullay hu annel idan
nangketey ni sindalud kampu da.
36 Humman binsikan nan Sennakerib e patul ni Assyria et mambangngad
di Nineveh.
37 Entanni et hakey ni aggew ey immen hi Sennakerib ni kamandeyyaw
di tempol ni dios tun hi Nisrok ey limmaw ida dewwan u-ungnga tun laki
e di Adrammelek nan Sareser et patyen da hi ameda e inusal da ispadah
da et bumsik idad Ararat. Et meihullul ni nampatul hi Esarhaddon e hakey
ni u-ungnga tun laki.

20

Ya nandegehan patul e hi Hesekiah et ya yinaggudan tu
(Isaiah 38:1-8, 21-22; 2 Chronicles 32:24-26)

‡ **19:34 19:34** Ang-ang yu hu 2 Samuel 7:16.

1 Entanni ey nandegeh hi Hesekiah et innang ni mettey. Limmaw hi
Isaiah e prophet e u-ungngan Amos et tu ang-angen et kantun hi-gatuy
"Kan APU DIOS ey eleg ka umyaggud. Et humman hu, iyayyaggud mun
emin hu hipan mahapul ni iyayyaggud mu et mandaddan ka, tep mettey
ka."
2 Dingngel Hesekiah humman ey nanligguh et ihangga tud dingding et
mandasal e kantuy
3 "APU DIOS, nemnem mu anhan e impannananeng kun nansilbin hi-
gam. Endi edum ni nak inenu-unnud nem hi-gam ni ebuh, niya impahding
kun emin hu kamengippeamleng ni hi-gam." Ginibbuh tun nandasal ey
kamannannangngih e nemahhig lemyung tu.
4 Hini-yan Isaiah hi Hesekiah e patul, nem yan wada hi Isaiah etan di
gawwan etan ni mahkang ni dallin nunman ni baley patul, ey kan APU
DIOS ni hi-gatuy.
5 "Pambangngad kad kad-an Hesekiah e ap-apuddan tuuk et ehelen mu
e kammuy 'Hi-gak ni AP-APU e Dios eman ni ammed mu e hi David ey
dingngel ku dasal mu ey inang-ang ku lewam. Peyaggud daka et melebbah
hu tellun aggew ey dammutun umlaw kad Tempol ku.
6 Pambiyag daka pay ni hampulut liman toon. Ihhehwang daka, anin
eyan bebley e Jerusalem, di hipan ippahding ni patul ni Assyria. Ippaptek
ku huyyan bebley tep huyya impakulug kun bega-en ku e hi David niya
ma-lat kaideyawan ku.' "
7 Et ehelen Isaiah etan idan kamampaptek etan ni patul e um-aladdan
bulung ni fig et teptepen da et iepuap da etan di pelha tu et mapwahan.
8 Kan Hesekiah ey "Hipa pengi-immatunan ku e makulug ni peyaggud
tuwak nan APU DIOS, et melebbah hu tellun aggew et dammutun nak
mandeyyaw di Tempol tu?"
9 Kan Isaiah ey "Wada peang-ang APU DIOS ni hi-gam ni pengi-
immatunam e um-amnu inhel tu. Hipa pinhed mun pengi-immatunan,
umtu-lu hu allinnew ni agdan ni hampulun akad ni mampeahpat winu
mampeehpen ni hampulun akad."
10 Kan Hesekiah ey "Nelakah ni mampeahpat hu allinnew ni agdan ni
hampulun akad nem ya mampeehpen. Pinhed kun um-ehpen ni hampulun
akad."
11 Nandasal hi Isaiah nan APU DIOS et peehpen APU DIOS ni hampulun
akad hu allinnew etan ni agdan ni kinapya lan patul e hi Ahas.

Yadda nalpud Babilon

12 Yan nunman ni tsimpuh ey dingngel ni patul di Babilon e hi Merodak
Baladan e u-ungngan Baladan, e nandegeh hi Hesekiah e patul, nem
yimmaggud. Et mantudek ni hi-gatu et pailaw tu e wada pay in-unnud
tun indawat tun hi-gatu.
13 Inapngan Hesekiah ida humman ni immalin iBabilon et peang-ang
tun hi-gadan emin hu kinedangyan tun wadad bodegah tu, yaddan silber,
yadda balituk, yadda kapampebanglun kennen, yadda lana, yadda usal
tud gubat niya emin hu hipan nebalol ni tenged tu. Impeang-ang tun emin
hu wadad bodegah tu niyad nan-ap-apuan tu, endi eleg tu peang-ang ni
hi-gada.
14 Entanni ey limmaw etan prophet e hi Isaiah di kad-an Hesekiah et
kantuy "Attu nalpuan idan nunman ni tutu-u niya hipa inhel dan hi-gam?"
Kan Hesekiah ey "Nalpuddad Babilon e naka-iddawwin bebley."

15 Kan mewan nan Isaiah ey "Hipa inang-ang dad baley mu?" Hinumang
nan patul e kantuy "Inang-ang dan emin hu kinedangyan ku. Endi hu
eggak peang-ang ni hi-gada."
16 Et kan Isaiah ni hi-gatuy "Dengel mu eya inhel APU DIOS:
17 Medettengan ali aggew ni pengibsikan idan iBabilon ni emin ni wada
eyad baley mu, anin idan inemung idelan aammed mu ingganah nunya,
et endi an metdaan. * Huttan inhel APU DIOS.
18 Meillaw idalli edum ni helag mud Babilon et mapnahan ida et
ingunwan da hu patul diman."
19 Ya nan-awat nan patul e hi Hesekiah ey mewedda linggep nunman
ni ketaggu tu. Et kantuy "Kayyaggud huttan ni inhel mun hi-gak ni
impeamtan APU DIOS."

Ya nepappegan ni kapan-ap-apuin Hesekiah

20 Emin ida impahding Hesekiah, yadda kinapya tu, ya binehwat tun et-
eteng ni pan-emmungan ni danum, ya kina-utan tud dallem ni puyek ni
nengipedalnan tun danum et umli etan di et-eteng ni bebley ey neitudek
etan di Libluh idan Patul di Judah.
21 Netey hi Hesekiah et maihullul etan u-ungngatun e hi Manasseh ni
nampatul.

21

Ya nampatulan Manasseh di Judah

1 Hampulut dewwan toon Manasseh ni nampatulan tud Judah, et
mampatul ni nelimat lima toon e yad Jerusalem nanha-adan tu. Ya ngadan
inetu ey hi Hepsibah.
2 Nanliwat nan APU DIOS hi Manasseh tep impahding tudda lawah ni
henin impenahding idelan nampambebley diman ni dinegyun APU DIOS
eman ni kapengelliiddan aammed tun helag Israel ni nalpuan dad Egypt.
3 Impeyayyaggud tudda kapandeyyawin beken ni makulug ni dios ni
binahbah nan ametu e hi Hesekiah. Ey impekapya tu pan-appitan nan
Baal niya nengapyaddan i-ingngeh etan ni biin dios e hi Asherah e henin
impahding Ahab e patul ni Israel. Niya dineyaw tudda bittuwen.
4 Nengapya pay ni pan-appitan idan beken ni makulug ni dios etan di
Tempol ni kan APU DIOS ni pandeyyawan ni hi-gatu.
5 Ey nengapyan pan-appitan idan bittuwen etan di dewwan dallin ni
Tempol.
6 In-appit tu pay ni kagihheba hu u-ungnga tun laki, impahding tu
hu ayak, ya man-ennap, ya magic, ey nandinelan tudda mapelad niya
kamammagguway. Et gapuh idan nunman ni nemahhig ni lawah ni
impenahding tun panliwwatan ey impabunget tu hi APU DIOS.
7 Inha-ad tu pay hu penginnemneman da etan ni biin dios e hi Asherah
di Tempol APU DIOS. Ey humman ni impahding tu ey lawah ni peteg tep
inhel lan APU DIOS nan David et hi Solomon e u-ungnga tu e kantuy "Emin
di nambebleyan idan hampulut dewwan helag Israel ey yadya Jerusalem
eyad Tempol ku hu pinilik ni pandeyyawan yun ngadan kun ingganah.
8 Hedin pannananeng idan helag Israel ni u-unnuden ni emin Tugun kun
indawat ku lan bega-en ku e hi Moses, ey eggak i-abulut ni ida medegyun
eyad bebley ni indawat kudda lan aammed da."

---

* **20:17 20:17** Ang-ang yu hu Daniel 1:2 et ya 5:3.

9 Nem eleg u-unnuden idan iJudah tep impappangngulun Manasseh ida
tuun mengippahding ni panliwwatan, e nehalhalman nem ya impahding
idelan nambebley diman ni dinegyun APU DIOS eman ni nalpuan idan
aammed dan helag Israel di Egypt.
10 Huyya inhel APU DIOS idan prophet tu:
11 "Impahding Manasseh ida huyyan lawah ni peteg e nehalhalman pay
ni liwat nem ya impahding idelan iAmorite. Ey impappangngulu tudda
tutu-ud Judah ni mandeyyaw ni dios ni kinapyan tuu.
12 Et humman hu, hi-gak e AP-APU e Dios Israel ey peellik hu memahbah
ni Jerusalem et ya Judah et emin idalli mengngel ni neipahding ey
metngadda.
13 Kastiguen ku hu Jerusalem henin impahding kun Samaria ey henin
impahding kun patul ni Israel e hi Ahab et yadda helag tu. Endiek hu
tutu-ud Jerusalem e kamei-ellig ni pakadda-nihak et henin duyun nakadda-
nihan et meihakkub.
14 Anin idallin etan ni metdaan ni tuuk ey iwwalleng kudda et alen
idaddan buhul da anin ni limmu da.
15 Hanneya pehding kun tutu-uk tep nanliwat idan hi-gak, niya im-
pabunget da-ak neipalpu dedan eman ni neni-yanan ni aammed dad Egypt
ingganah nunya."
16 Dakel ni peteg hu impapetey nan Manasseh ni tuun endi bahul da, et
kamei-ellig ni nalbeng hu keltad di Jerusalem ni kuheyaw da meippalpud
hengeg tu ingganah di utduk tu. Nei-dum idad impahding tun panliwwatan
e impappangngulu tudda tuud Judah ni mandeyyaw ni beken ni makulug
ni dios.
17 Emin ida impahding Manasseh, anin idan lawah ni kinapkapya tu ey
neitudek etan di Libluh idan Patul di Judah.
18 Netey hi Manasseh et maikulung etan di garden di baley tu e garden
Ussa et maihullul hu u-ungnga tu e hi Amon ni nampatul.

Ya nampatulan Amon di Judah

19 Dewampulut dewwa hu toon Amon eman ni nampatulan tud Judah, et
mampatul ni dewwan toon e yad Jerusalem ni nanha-adan tu. Ya ngadan
inetu ey hi Meshullemet e u-ungngan Harus e iJotbad.
20 Lawah ida impahpahding tu e kapekabballawan APU DIOS, heniddan
impahding lan ametu e hi Manasseh.
21 Inu-unnud tu hu impenahding ametu ey dineyaw tudda beken ni
makulug ni dios ni dinaydayaw ametu.
22 Inwalleng tu hi APU DIOS e Dios idan aammed tu ey nginhay tu tugun
tu.
23 Entanniy ey namplanuh ida opisyal Amon et pateyen dad baley tu.
24 Nem pintey damaddan iJudah hu nematey ni hi-gatu, et ihullul da hi
Josiah e u-ungngatun nampatul.
25 Emin ida impahding Amon ey neitudek etan di Libluh idan Patul di
Judah.
26 Ingkulung da hi Amon di garden Ussa, et maihullul hi Josiah e u-
ungngatun nampatul.

22

Ya nampatulan Josiah di Judah

1 Walun toon hi Josiah eman ni nampatulan tud Judah, et mampatul ni
telumpulut hakey ni toon e nanha-ad di Jerusalem. Ya ngadan inetu ey hi
Jedidah e u-ungngan Adaiah e iBoskat.
2 Impahding Josiah hu kamengippeamleng nan Apu Dios e inu-unnud tu
hu impahding lan ammed tu e hi David e patul. Ey impannananeng tun
mengippahding ni kayyaggud.

Ya nehamakan etan ni neitudekan ni Tugun

3 Ya eman ni meikkahampulut walun toon ni nampatulan Josiah, ey intu-
dak tu etan sekretarih tu e hi Sapan e u-ungngan Asaliah ey inap-apun
Meshullam di Tempol et iolden tu e kantuy
4 "Elaw ka etan ni eta-gey ni padi e hi Hilkiah et amtaem hedin piga
inemung idan guwalyad habyen ni pihhuh ni in-aliddan tutu-ud Tempol.
5 Ehel mun hi-gatu et idwat tu humman ni pihhuh idan kamampaptek ni
meiyayyaggud di Tempol et ibeyad dad tangdan idan kamengingngunnun
nunman.
6 Mahapul ni umtangdan idan karpenter, et yadda mapehek ni batu,
ey umgatang idan keyew niya batun mahapul ni pengiyayyaggudan ni
Tempol.
7 Yadda porman ey mahapul ni limpiyuh ida et eleg mahapul ni
ittuddek idan porman hu pihhuh ni daka ella tep limpiyuh nemnem idan
kamangngunnu."
8 Entanni ey kan Hilkiah nan Saphan e sekretarih ey "Himmak kud
Tempol Apu Dios eya libluh ni neitudekan ni Tugun." Et idwat tun Saphan
et bidbiden tu.
9 Et lumaw hi Saphan etan ni patul et kantuy "Inladdan opisyal
mu hu pihhuh ni Tempol et idinel dadda etan ni kamangngunnu niya
kamampaptek idan meiyayyaggud di Tempol,
10 ey iyyadya hu libluh ni indawat Hilkiah ni hi-gak." Et ibidbid tun nan
patul.
11 Dingngel nan Josiah etan imbidbid tun neitudek di diman ni libluh ey
bini-ki tu balwasi tu ey kaumlelemyung.
12 Et ehelen tun Hilkiah e padi, et hi Ahikam e u-ungngan Sapan, et
hi Akbor e u-ungngan Mikaiah, et hi Sapan e sekretarih, et hi Asaiah e
konsihal tu e kantuy
13 "Elaw kayud Tempol et makihummangan kayun Apu Dios e iehneng
yuwak et yadda tutu-u eyad Judah et mahmahan yu meippanggep eyan
libluh ni nehamak. Nanna-ud ni nemahhig bunget Apu Dios ni hi-gatsu
tep eleg u-unnuden idelan aammed tayu eya neitudek di libluh ey anin ni
hi-gatsu ey eleg tayu ipahding hu neitudek ni pehding tayu."
14 Limmaw di Hilkiah, hi Ahikam, hi Akbor, hi Sapan e sekretarih et hi
Asaiah e konsihal ni patul, et ida makihummangan etan ni biin prophet
e hi Huldah e ahwan Sallum e u-ungngan Tikbah e inap-apun Harhas. Hi
Sallum hu kamampaptek idan balwasid Tempol.
15 Inhel Huldah ni hi-gada e mambangngad idan patul et ehelen dan hi-
gatu huyya: "Yu ehel etan ni nengitu-dak ni hi-gayu eya inhel ni Ap-Apu e
Dios tayun helag Israel. Kantuy
16 'Bahbahen ku eya bebley, anin idan bimmebley. Humman hu inhel
kun neitudek etan di libluh ni binidbid yu.
17 Tep inwalleng da-ak ni hi-gada et ienappitan dadda edum ni dios.
Et mukun nemahhig hu bunget kun hi-gada tep yadda humman ni daka

pehpehding. Makulug et eleg meellubyag eya nemahhig ni bunget kuddan
tutu-ud Jerusalem.
18 Nem heninnuy hu e-helek ni patul yu: Hi-gak e AP-APU e Dios ni helag
Israel ey peamtak ni hi-gam hu meippanggep ni neitudek di libluh:
19 Gapu tep nantuttuyyu ka et mampekumbabah kan hi-gak e DIOS e
bini-kim hu balwasim, et numngih ka eman ni nangngelam ni inhel kun
neitudek di libluh ni pehding kun Jerusalem niyadda bimmebley, e iddutak
ida et meendi silbida, ey dingngel ku muka pampehemmehemmekin hi-
gak.
20 Et humman hu, eggak pay ni peelli pemahbah kun Jerusalem ingganah
mettey ka. Melinggep ali kettayyam niya meiyayyaggud kan meikkullung,
ey hannak impaeli huyyan meippahding. Tep eleg mulli ang-anga hu
pemahbahak ni bebley yu.' "
Nambangngad ida humman ni intu-dak Josiah et ehelen dan hi-gatu hu
inhel etan ni prophet ni bii.

23

1 Entanni ey impaeyag Josiah emin ida aap-apud Judah niyad Jerusalem,
2 et ikuyug tuddad Tempol. Inaygan tudda dama padi, yadda prophets et
yadda tutu-u, kedangyan niya newetwet. Et eleten tun bidbiden ni hi-gada
etan libluh ni nehamak di Tempol ni neitudekan ni nekitbalan APU DIOS ni
hi-gada.
3 An immehneng hi Josiah di dagsin tukud ni Tempol, et isapatah tu e
peka-u-unnuden tu law hi APU DIOS niya ippahding tun emin ida tugun ni
neitudek di libluh. Ey emin ida etan tuu ey insapatah da dama e u-unnuden
da humman ni nekitbalan APU DIOS ni hi-gada.
4 Et iolden Josiah etan ni eta-gey ni padi e hi Hilkiah, yadda padin
kaumbaddang ni hi-gatu, yadda guwalya etan di kahehgepid Tempol e e-
kalen dan emin ida kameussal ni kapandeyyawin Baal, ya etan biin dios
e hi Asherah et yadda wadad kabunyan. Et giheben etan ni patul ida
humman ni emin etan di a-allaw ni bebley e neihnup di Nedeklan e Kidron
et palaw tu hu dep-ul di Bethel.
5 Ingkal tudda padin pinutuk idan neitu-nudan tun patul ni Judah, tep
nan-enappit idan kagihheban bangbanglu etan di kapan-appisin beken ni
makulug ni dios idad bebley di Judah anin ni Jerusalem. Nan-appit ida pay
ni kagihheban bangbanglun Baal, ya aggew niya bulan, yadda bittuwen
niyadda emin ni wadad kabunyan.
6 Ingkal tu pay di Tempol hu tukud ni kapenginnemnemin etan ni biin
dios e hi Asherah, et ilaw tud a-allaw ni Jerusalem etan di Nedeklan e
Kidron. Et giheben tu et guduen tu ingganah ni nambalin ni dep-ul et
pan-iwehit tud kulung.
7 Binahbah tu baley ni kakeihha-adiddan lakin daka pebeyyad annel
dad Tempol. Yadman daman baley hu kapan-ebbelliddan biin luput ni
kameussal ni daka pandeyyawin Asherah.
8 Binahbah tun emin hu daka pan-appisin beken ni makulug ni dios e
daka panggihhebin bangbanglu meippalpud Geba ingganah di Beersheba.
Binahbah tu dama hu daka pandeyyawin beken ni makulug ni dios di eheb
Joshua e gobernor ni Jerusalem. Humman ni kapandeyyawi ey wadad
winillin eheb ni Jerusalem. Ey in-ali tud Jerusalem etan ida padin APU
DIOS ni nambebley di edum ni bebley di Judah.
9 Yadda etan padin nan-appit di kapandeyyawin beken ni makulug ni
dios, ey eleg dan hekey iebulut ni man-appit di altar APU DIOS di Tempol,

nem nekikan idan sinapay ni eleg meha-adan ni pampelbag ni neidwat
idan edum dan padi.
10 Binahbah mewan Josiah hu pan-appitan e nengadanan ni Topet di
Nedeklan e Ben Hinnom et endi an pengi-appitan idan tutu-un, u-ungnga
dan laki winu bii, etan ni dios da e hi Molek.
11 Ingkal tu mewan ida i-ingngeh ni kebayyu etan di kahehgepid Tempol
Apu Dios e in-eng-eng idelan patul di Judah ni aggew. Giniheb tudda
pay hu kalesah ni inusal dan nandayaw ni aggew. Neiha-ad ida humman
di neihnup di kapanha-adin Nathan Melek e opisyal ni kamampaptek di
dallin ni Tempol.
12 Binahbah tu mewan etan kapandeyyawin inha-ad idelan patul ni
Judah di atep ni baley ni patul di petek ni kuwaltuh lan Ahas e patul.
Binahbah tu mewan ida kapan-appisin kinapya lan Manasseh e patul etan
di dewwan dallin ni Tempol Apu Dios. Binukli tudda humman ni pan-
appitan et tu ibbeng etan di Nedeklan e Kidron.
13 Binahbah tu mewan ida impekapya lan Solomon e patul etan di appit
ni kasimmilin aggew di Jerusalem et yad pinigging ni Duntug e Olibah e
daka pan-appisin kamengippeguhhun dios e hi Astoret e biin dios ni Sidon,
hi Keman e dios ni Moab et hi Molek e dios ni Ammon.
14 Binahbah tu mewan ida tukud ni daka penginnemnemin biin dios e
hi Asherah. Ey nan-iwehit tu genit idan netey ni tuudman.
15 Binahbah tu mewan etan daka pan-appisi niya daka pandeyyawid
Bethel e kinapya lan Jeroboam e patul e u-ungngan Nebat e nengi-
pappangnguluddan tuud Israel ni manliwwat. Ginudu tudda humman
ingganah ni nambalin idan dep-ul ey giniheb tudda hu tukud Asherah.
16 Entanni ey inang-ang Josiah ida kulung etan di duntug diman, et
peku-ku tudda genit et giheben tu etan di pan-appitan diman Bethel, et
mepappeg usal nunman ni pan-appitan. Huyya inamnuan ni inhel Apu
Dios ni inebig lan prophet tu.

Entanniy inang-ang mewan Josiah hu hakey ni kulung,
17 et mahmahan tu e kantuy “Hipa kan kulung ni dimmun?” Kan idan
tuud Bethel ey “Humman hu kulung eman lan prophet ni nalpud Judah ni
nengabig eyan impahding mun nunya meippanggep eyan pan-appitan di
deya e Bethel.”
18 Kan Josiah ey, “Diman humman ni kulung. Entan tu ebkal hu genit
diman.”

Et eleg da kihalen hu genit diman anin idan genit idan prophet ni nalpud
Samaria.
19 Impahding Josiah hu henin impahding tud Bethel e binahbah tudda
kapandeyyawin beken ni makulug ni dios ni kinapyadda lan patul di Israel
di Samaria e himmulun ni nemahhig ni bunget Apu Dios.
20 Pintey tudda hu papadiddan beken ni makulug ni dios etan di pan-
appitan ni nan-enappitan da. Nanggiheb tu genit ni tuudman, ma-lat
mepappeg hu usal idan nunman ni pan-appitan et mambangngad di
Jerusalem.

Ya nampiyestahan di Josiah ni penginnemneman dan Nelabahan ni Anghel Apu Dios

21 In-olden Josiah e mampiyestah ida tutu-un penginemneman dan
Nelabahan ni Anghel Apu Dios e Passover tep neitudek etan di libluh ni
Tugun ni himmak da.

22 Humman ni Piyestah ni Nelabahan ni Anghel APU DIOS ey eleg
maipahding neipalpu eman ni nan-ap-apuan idan huwet niya patul di
Israel et yad Judah.
23 Neipahding huyyan Piyestah di Jerusalem eman ni meikkahampulut
walun toon ni nampatulan Josiah.

Yadda etan edum ni kayyaggud ni impahding Josiah

24 Ey gapu tep pinhed Josiah ni meu-unnud etan ida neitudek ni tugun
etan di libluh ni himmak nan Hilkiah e eta-gey ni padid Tempol, ey ingkal
tud Jerusalem et yaddad bebley di Judah emin ida hu kaman-ennap niya
kamammagguway. Nan-ekal tudda hu dios di baballey idan tutu-u, yadda
i-ingngeh idan dios niya emin etan daka ussalan mandeyyaw ni beken ni
makulug ni dios.
25 Endi hakey idan nemangulun hi-gatu winu neitu-nud ni hi-gatun
nampatul hu henin hi-gatu e ingkahhakey tun nandayaw tun APU DIOS,
ey neka-u-unnud tu hu Tugun Moses.
26 Nem anin ni hanniman ey eleg ma-kal hu nemahhig ni bunget APU DIOS
idan tutu-ud Judah ingganah nunya tep ya et-eteng ni liwat ni impahding
lan Manasseh e patul.
27 Et kan APU DIOS ey "Pehding kun Judah hu henin impahding kun Israel.
Degyunen kudda tutu-ud Judah eyad bebley da, et palaw kuddad edawwin
bebley, ey iwwalleng ku Jerusalem e pinilik ni bebley ku, ey iwwalleng ku
Tempol ni kangkun pandeyyawan dan hi-gak."

Ya nepappegan ni nampatulan Josiah
(2 Chronicles 35:20–36:1)

28 Emin hu impahding Josiah e patul ey neitudek etan di Libluh idan
Patul di Judah.
29 Nunman ni nampatulan Josiah ey impangulun Neko e patul di Egypt
hu dakel ni sindalu tu et mampalaw ida etan di Wangwang e Euphrates, et
da baddangan hu patul di Assyria. Nandaddan dama hi Josiah et ipengulu
tu sindalu tun an makiggubbat ni iEgypt, nem pintey Neko hi Josiah di
Megiddo.
30 Inlugan idan opisyal tu hu annel tud kalesah tu, et ibangngad dad
Jerusalem et ikulung dad gungat idan patul. Et ihullul idan tuu hi Jehoahas
e u-ungnga tun nampatul.

Ya nampatulan Jehoahas di Judah
(2 Chronicles 36:2-4)

31 Dewampulut tellu hu toon Jehoahas eman ni nampatulan tud Judah,
et man-ap-apun tellun bulan di Jerusalem. Ya ngadan inetu e hi Hamutal
e u-ungngan Jeremiah e iLibnah.
32 Nanliwat nan APU DIOS henin nan liwatan idelan aammed tu.
33 Nepappeg hu nampatulan tu eman ni nampapan Neko e patul di Egypt
ni hi-gatud Riblah di Hamat et ikelabut tudman ma-lat eleg man-ap-apud
Jerusalem. Impambayad pay nunman ni patul ni Egypt hu Judah ni buwis
ni tellun libu et epat ni gatut ni kiloh ni balituk.
34 Entanni ey impambalin nan Neko hi Eliakim e u-ungngan Josiah ni
mampatul di Judah. Et hullulan tu ngadan tun hi Jehoiakim. Inlaw nan
Neko hi Jehoahas di Egypt et yadman neteyyan tu.

Ya nampatulan Jehoiakim di Judah
(2 Chronicles 36:5-8)

35 Hi Jehoiakim e patul di Judah ey binuwisan tudda dama tutu-u,
ngenamung etan di kabaelan dan beyyadan ma-lat wada pambeyyadda
etan ni buwis ni kaibbagan patul ni Egypt.
36 Dewampulut lima hu toon Jehoiakim nunman ni nampatulan tu.
Nanha-ad di Jerusalem et man-ap-apun hampulut hakey ni toon. Ya
ngadan inetu e hi Sebidah e u-ungngan Pedaiah di Rumah.
37 Nanliwat hi Jehoiakim nan APU DIOS tep impahding tu hu liwat ni
impenahding idan aammed tu.

24

1 Nunman ni nampatulan Jehoiakim ey ginubat Nebukadnessar e patul di
Babilon hu Judah. Nansukuh hi Jehoiakim et mambayad mewan ni buwis
ni tellun toon et hantu ngehaya.
2 Entanniy impaelin APU DIOS hu iBabilon, yadda iSyria, yadda iMoab
niya iAmmon et bahbahen da Judah. Humman inamnuan ni inhel tu lan
prophet tu meippanggep ni Judah.
3 Neipahding huyyaddan Judah tep in-olden APU DIOS e medegyun idad
bebley da gapuh ni dakel ni liwat ni impenahding lan nan patul e hi
Manasseh.
4 Nema-man nemateyan tun dakel ni tutu-un endi bahul da. Humman
ni lawah ni peteg ni impahding lan Manasseh ey eleg liwwanen APU DIOS.
5-6 Netey hi Jehoiakim et maihullul hi Jehoiachin e u-ungngatun nam-
patul. Emin ida impenahding Jehoiakim ey neitudek di Libluh idan Patul
di Judah.
7 Eleg law mambangngad ni mekiggubbat hu patul ni Egypt et yadda
sindalu tu, tep sinekup law ni patul di Babilon ida bebley ni sinekup la
nin Egypt, meippalpu etan di kulukul di Egypt ingganah di Wangwang e
Euphrates.

Ya nampatulan Jehoiachin di Judah
(2 Chronicles 36:9-10)

8 Hampulut walun toon nan Jehoiachin eman ni nampatulan tud Judah,
et man-ap-apun tellun bulan ey nanha-ad di Jerusalem. Ya ngadan inetu
ey hi Nehusta e u-ungngan Elnathan e iJerusalem.
9 Hi Jehoiachin ey henin ametu e nanliwat nan APU DIOS.
10 Nunman ni nampatulan tu ey ginubat idan ap-apun sindalun Babilon
hu Jerusalem et liktuben da humman ni bebley.
11 Entanni ey immali hi Nebukadnessar di Jerusalem,
12 et mansukuh hi Jehoiachin e patul ni Israel, anin hi inetu, yadda u-
ungnga tu, yadda ap-apun ni sindalu tu et yadda opisyal tuddad baley tun
iBabilon.
Yan meikkewwalun toon ni nan-ap-apuan Nebukadnessar ey inlaw tud
Babilon hi Jehoiachin et ikelabut tudman.
13 Ey inla tu emin ida nebalol ni wadad Tempol niyad baley ni patul et
ilaw tud Babilon. Impeki-la tu emin ida balituk ni meussal etan di Tempol
ni impekapya lan Solomon e patul tep humman dedan inhel APU DIOS ni
meippahding.
14 Ey inlaw tud Babilon hu hampulun libun tutu-ud Jerusalem. Humman
ida ey lalakkin u-ungngan patul, yadda aap-apu, yadda nangketuled ni
sindalu, yadda nelaing ni mangngunnu ey yadda kamampan-e-dih. Eleg
tu peki-ladda hu nekawwetwet ni tutu-u et hi-gada natdaan etan di bebley.

15 Inlaw Nebukadnessar di Babilon hi Jehoiachin e patul, hi inetu, yadda
ahwatu, yadda opisyal tu niyadda eta-gey saad tu ey kekeddangyan ni
iJudah.
16 Impakilaw tud Babilon hu pitun libun kelalla-ingan ni sindalun na-let
ni mekiggubbat ya hanlibun nelaing ni mangngunnu niya man-e-dih.
17 Entanni ey pinutuk Nebukadnessar ni mampatul di Judah hi Mataniah
e agin ammed Jehoiachin et hullulan tu ngadan tun Sedekiah.

Ya nampatulan Sedekiah di Judah
(2 Chronicles 36:11-12; Jeremiah 52:1-3a)

18 Dewampulut hakey hu toon nan Sedekiah ni nampatulan tud Judah.
Nanha-ad di Jerusalem et man-ap-apun hampulut hakey ni toon. Ya
ngadan inetu ey Hamutal e u-ungngan Jeremiah e iLibnah.
19 Nanliwat hi Sedekiah nan Apu Dios henin eman lan patul e hi
Jehoiakim.
20 Et nemahhig hu bunget Apu Dios idan tutu-ud Jerusalem niyad Judah
et palaw tuddad edum ni bebley.

Ya nebahbahan ni Jerusalem
(2 Chronicles 36:13-21; Jeremiah 52:3b-11)

Entanni ey nginhay Sedekiah hi Nebukadnessar e patul di Babilon.

25

1 Yan eman ni meikkahampulun aggew ni meikkahampulun bulan ni
meikkahyam ni toon ni nampatulan tu ey impangulun Nebukadnessar e
patul di Babilon hu sindalu tu et da gubaten hu Jerusalem. Nangkampudda
etan di a-allaw ni Jerusalem. Liniktub da Jerusalem et mengapyaddan
dellanen da etan di tuping ni luhud ni bebley ma-lat wada inna-nuddan
umhegep.
2 Et nemahhig hu bunget Apu Dios idan tutu-ud Jerusalem niyad Judah
et palaw tuddad edum ni bebley.
3 Ya eman ni meikkahyam ni aggew ni meikka-pat ni bulan nunman ni
toon e endin hekey law kennen idan tutu-ud bebley,
4 ey binahbah law idan iBabilon etan luhud et hegepen da bebley.
Liniktub da bebley, nem bimmesik idan emin hu sindalun Sedekiah ni
hileng e indalan da etan di garden ni patul et idlan da etan di eheb ni
nandammuan ni dewwan luhud et mamsik idan nampalaw idad appit ni
Nedeklan e Jordan.
5 Nem pindug idan sindalun iBabilon hi Sedekiah et depapen da etan di
Nandeklan e Jericho et hi-yanen idan sindalu tu.
6 Inlaw da hi Sedekiah nan Nebukadnessar e wadad Riblah, et bistigalen
tudman et ehelen tu kastigu tu.
7 Yadman Riblah hu nemateyan daddan u-ungngan Sedekiah di hinangga
tu ey tuka ang-ang-anga. Inukit da matetu et bangkilingen da et ilaw dad
Babilon.
8 Yan eman ni meikkeppitun aggew ni meikkelliman bulan ni meikkepu-
lut heyam ni toon ni nampatulan Nebukadnessar di Babilon, ey limmaw
di Jerusalem hi Nebusaradan e ap-apun guwalyan patul,
9 et legaben tu hu Tempol, ya baley ni patul, yadda edum ni baley diman,
niyadda baley idan eta-gey saad tud Jerusalem.
10 Ey binahbah idan sindalu tu etan tuping ni luhud nunman ni bebley.
11 Inlaw Nebusaradan di Babilon ida edum ni tutu-un natdaan diman,
anin idan sindalun neminhed ni mei-dum di sindalun iBabilon.

12 Nem eleg tudda ikuyug hu edum ni nekawwetwet ma-lat hi-gada
mengippaptek idan papayyew niyadda leguntan netaneman ni grapes.
13 Ey nambahbah idan iBabilon hu etta-teng ni giniling ni tukud ni
Tempol, yadda kaliton ni wadadman, anin etan et-eteng ni giniling ni
tangkih, et ilaw dan emin hu giniling di Babilon.
14 Impeki-la dadda banga, yadda pala, yadda kapandellukduk ni dep-ul,
yadda kameussal di kengkeh et yadda giniling ni usal di Tempol.
15 Inladdan emin etan ida nekapyan balituk niya silber et yadda ekka-kut
ni mahukung ni duyu et ya etan pengiggihheban ni insensoh.
16 Yadda etan giniling ni impekapya lan Solomon e patul ni meussal di
Tempol e humman ida etan dewwan etta-teng ni tukud, yadda kaliton et
ya etan et-eteng ni tangkih, ey mekkabbel-at ida et eleg dadda ikiloh.
17 Nan-ingngeh ida etan dewwan etta-teng ni tukud e handedwampulut
pitun piyeh hu kasina-gey da e wada pay hu giniling ni neihuup e han-e-
pat et kagedwan piyeh hu kasina-gey tu. Ya nanlinikweh idan nunya ey
neal-alkusan ni pomegranate e nekapyan giniling.
18 Yadda edum ni balud ni ingkuyug Nebusaradan di Babilon ey hi
Seraiah e eta-gey ni padi, hi Sephaniah e neihayned ni hi-gatu, et yadda
tellun opisyal tud Tempol.
19 Yadda ingkuyug tun nalpud Jerusalem ey hakey ni ap-apun sindalu, ya
liman etan idan konsihal ni patul, ya etan opisyal ni neihayned di ap-apun
sindalu, ya sekretarih tu niyadda na-nem ni tuu.
20 Inlaw Nebusaradan idad kad-an Nebukadnessar e patul di Babilon di
Riblah,
21 et papetey idan patul diman.

Humman hu neipahding e neilaw ida iJudah di edum ni bebley.

22 Nambalin nan Nebukadnessar ni gobernor di Judah hi Gedaliah e u-
ungngan Ahikam e inap-apun Sapan et hi-gatu mengipaptek idan tuun
nehi-yan di Judah ni eleg mailaw di Babilon.
23 Dingngel idan eleg mansukuh ni ap-apun sindalu et yadda tuu,
humman ni neipahding et mei-dum idan Gedaliah di Mispah. Hi Ismael
e u-ungngan Nethaniah, hi Johanan e u-ungngan Kareah, hi Seraiah e u-
ungngan Tanhumet e iNetopah et hi Jaasaniah e iMaakah et yadda sindalu
da.
24 Kan Gedaliah ni hi-gaday "E-helek ni hi-gayu e entan takut idan opisyal
ni Babilon et kayyaggud kaya meippahding ni hi-gayu."
25 Nem yan meikkeppitun bulan nunman ni toon, limmaw di Mispah
hi Ismael e u-ungngan Nethaniah e inap-apun Elishama e helag ni patul
e kadwa tudda hu hampulun tuu tu et pateyen da hi Gedaliah anin idan
iJudah et ya iBabilon ni wadadman ni edum tu.
26 Et bumsik idan emin hu natdaan ni iJudah ni kekeddangyan et
ya nangkewetwet et yadda ap-apun sindalu et lumaw idad Egypt tep
simmakut idan iBabilon.

Imbukyat da hi Jehoiachin e neikelabut (Jeremiah 52:31-34)

27 Ya eman ni meikkadwampulut pitun aggew ni meikkahampulut pitun
toon ni neikelabutan Jehoiachin ey nunman ni toon hu nampatulan Ebil
Merodak di Babilon.

Kabbabbal nan hi Jehoiachin e patul di Judah ni neikelabut et ibukyat
tu.

28 Ey gapu tep kabbabbal hi Ebil Merodak nan Jehoiachin, ey indawtan
tun eta-gey ni saad e kamedeyyaw ey eta-ta-gey nem yadda etan edum ni
patul ni neilaw damadman Babilon.
29-30 In-abulut tun mehullulan etan imbalwasin Jehoiachin ni balwasin
balud niya in-abulut tun mekikkikkan ni hi-gatun kewa-wa-wa ingganah ni
neteyyan tu. Ey tu pay kaiddawsin iggatang tud mahapul tun kewa-wa-wa.

1 Chronicles

Ya meippanggep eyan libluh ni 1 Chronicles

Huyyan libluh ni 1 Chronicles ey peamta tu e eleg iwalleng Apu Dios ida tuu tun helag Israel. Anin ni inapput idan iAssyria niyadda iBabilon ida et alen daddan balud di bebley da et eleg liwwanen Apu Dios ida. Wadadda hu edum ni hi-gadan immanemut di Israel ni nalpuan dad Babilon, nem nedismayah ida tep nebahbah hu Tempol da ey nekapuy hu gubilnu da.

Et maitudek eya libluh ma-lat mambangngad hu dinel idan nunman ni helag Israel nan Apu Dios. Penemnem eyan libluh ni hi-gada hu nengipeyaggudan Apu Dios idan aammed da lan nunman ni ya nengipaptekan tun hi-gada et baddangan tudda et tumuled ida. Hanniman et dama kuma hu pehding idan nunman ni helag Israel ni pengiddinnel dan Apu Dios e kamengipappaptek ni hi-gadan nunya ni yallin edum ni aggew. Tep hi Apu Dios ey eleg melumman, nem kamannananeng hu impeminhed tu niya tuka pemaptek ni tuu tu. (Psalms 100:5)

Yadda neitudek eyad libluh:

1. Ya nengipeyaggudan Apu Dios idan aammed idan helag Israel et dumakkedakkel ida. (chapters 1–9)
2. Ya nengipeyaggudan Apu Dios idan helag Israel ni nemutukan tun David ni mampatul ni hi-gada. (chapters 10–21)
3. Ya nengipeyaggudan Apu Dios idan helag Israel ni nengidaddanan tun emin ni mahapul di pemehwatan dan Tempol niyadda edum ni mahapul da. (chapters 22–29)

Ya tenten meippalpun Adam ingganah nan Abraham *

1 Nantanud hi Adam et wada hi Seth. Nantanud hi Seth et wada hi Enos, nantanud hi Enos et wada hi Kenan,
2 nantanud hi Kenan et wada hi Mahalalel, nantanud hi Mahalalel et wada hi Jared,
3 nantanud hi Jared et wada hi Enok, nantanud hi Enok et wada hi Methushelah, nantanud hi Methushelah et wada hi Lamek,
4 nantanud hi Lamek et wada hi Noah. Tellu u-ungngan Noah ni laki: hi Shem, hi Ham et hi Japhet.
5 Nantanud hi Japhet et wada hi Gomer, hi Magog, hi Madai, hi Jaban, hi Tubal, hi Meshek et hi Tiras.
6 Nantanud hi Gomer et wada hi Askenas, hi Riphat, et hi Togarmah
7 Nantanud hi Jaban et wada hi Elishah, hi Tarsis, hi Kittim et hi Rodanim.
8 Nantanud hi Ham et wada hi Kush, hi Misraim†, hi Put ‡ et hi Kanaan.
9 Nantanud hi Kush et wada hi Seba, hi Habilah, hi Sabta, hi Raamah et hi Sabteka. Nantanud hi Raamah et wadad Seba nan Dedan.
10 Hi Kush hu nahlagan nan Nimrod e nan-amtad kebebbebley ni nelaing ni mekiggubbat.
11 Hi Misraim hu nahlagan idan nampambebley di Lydia, Anam, Lehab, Naptuh,
12 Patrus, Kasluh niyad Crete e nahlagan idan iPilistia.

---

* **1: 1:0** Emin hu u-ungngan nengadan di tenten ey laki, nem hedin bii etan u-ungnga ey daka e-hela e bii. † **1:8 1:8** Ya hakey ni ngadan tu ey Egypt. ‡ **1:8 1:8** Ya hakey ni ngadan tu ey Libya,

13 Nantanud hi Kanaan et wada hi Sidon e nahlagan idan Sidonian.
Nantanud mewan hi Kanaan et wadadda Hittite,
14 Jebusite, Amorite, Girgashite,
15 Hibite, Arkite, Sinite,
16 Arbadite, Semarite niyadda Hamatite.
17 Yadda u-ungngan Shem ey hi Elam, hi Assur, hi Arpaksad, hi Lud, et
hi Aram. Yadda u-ungngan Aram ey hi Us, hi Hul, hi Gether et hi Meshek.
18 Hi Arpaksad hu aman Selah e aman Eber.
19 Dewwa u-ungngan Eber. Hi Peleg hu ngadan etan ni hakey tep yan
ketaggu tu ey negenedwa tutu-ud kebebbebley eyad puyek meippuun di
nambakbaklang ni ehel da. Ya ngadan ni meikkadwa ey hi Joktan.
20 Hi Joktan hu nahlagan Almodad, hi Selep, hi Hasarmabet, hi Jerah,
21 hi Hadoram, hi Usal, hi Diklah,
22 hi Obal, hi Abimael, hi Seba,
23 hi Ophir, hi Habilah et hi Jobab.
24 Huyyadda hu nehayhayned ni helag meippalpun Shem ingganah nan
Abram. Newada hi Shem et han hi Arpaksad et han hi Selah
25 et han hi Eber, et han hi Peleg, et han hi Reu,
26 et han hi Serug, et han hi Nahor et han hi Terah
27 et han hi Abram e nehullulan ni Abraham ngadan tu.
28 Dewwa u-ungngan Abraham e di Isaac nan Ismael.
29 Hampulut dewwa u-ungngan Ismael e hi Nebayot hu pengulwan et
han hi Kedar, hi Adbeel, hi Mibsam,
30 hi Misma, hi Dumah, hi Massa, hi Hadad, hi Tema,
31 hi Jetur, hi Naphis, et hi Kedemah.
32 Wadadda enem ni lakin u-ungngan Abraham nan hi Keturah e
imbilang tun hakey ni ahwa tu e hi Simran, hi Joksan, hi Medan, hi Midian,
hi Isbak et hi Suah. Di Seba nan Dedan hu u-ungngan Joksan.
33 Yadda u-ungngan Midian: hi Ephah, hi Epher, hi Hanok, hi Abida et hi
Eldaah. Huyyaddan emin hu helag di Keturah nan Abraham.
34 Hi Isaac e u-ungngan Abraham ey dewwa u-ungnga tu e di Esau nan
Jacob.
35 Yadda u-ungngan Esau ey hi Eliphas, hi Reuel, hi Jeus, hi Jalam et hi
Korah.
36 Yadda u-ungngan Eliphas ey hi Teman, hi Omar, hi Sephi, hi Gatam, hi
Kenas, hi Timna et hi Amalek.
37 Yadda u-ungngan Reuel ey hi Nahat, hi Serah, hi Sammah et hi Missah.

Yadda sigud ni nambebley di Edom

38 Yadda sigud ni nambebley di Edom ey nahlag idad helag Seir e hi
Lotan, hi Sobal, hi Sibeon, hi Anah, hi Dishon, hi Eser et hi Dishan.
39 Dewwa u-ungngan Lotan e di Hori nan Homam. Wada agin Lotan ni
bii e hi Timna ngadan tu.
40 Yadda u-ungngan Sobal ey hi Alban, hi Manahat, hi Ebal, hi Sephi et
hi Onam. Wada dewwan u-ungngan Sibeon e di Aiah nan Anah
41 e aman Dishon. Yadda u-ungngan Dishon ey hi Hamran, hi Esban, hi
Itran et hi Keran.
42 Yadda u-ungngan Eser ey hi Bilhan, hi Saaban, et hi Jaakan. Yadda
u-ungngan Dishan ey di Us nan Aran.

Yadda nampatul di Edom

43 Yan endi ni patul di Israel ey wadadda ngu dedan hu nanhuluhulul ni
patul di Edom. Ya nemangulu ey hi Bela e u-ungngan Beor e iDinhaba.

44 Netey hi Bela et maihullul hi Jobab e u-ungngan Serah e iBosrah.
45 Netey hi Jobab et maihullul hi Husham e iTeman.
46 Netey hi Husham et maihullul hi Hadad e u-ungngan Bedad e iAbit. Huyyan hi Hadad hu nengapput idan iMidian eman ni nanggugubatan dad Moab.
47 Netey hi Hadad et maihullul hi Samlah e iMasrekah.
48 Netey hi Samlah et maihullul hi Saul e iRehobot e bebley di kad-an ni Wangwang e Euphrates.
49 Netey hi Saul et maihullul hi Baal Hanan e u-ungngan Akbor.
50 Netey hi Baal Hanan et maihullul hi Hadad e iPau. Ya ahwan Hadad ey hi Mehetabel e u-ungngan Matred ey inap-apun Mesahab.
51 Entanni ey netey dama hi Hadad.
Yadda nengipappangngulun iEdom meippuun di nahlagan da ey hi Timna, hi Albah, hi Jethet,
52 hi Oholibamah, hi Elah, hi Pinon,
53 hi Kenas, hi Teman, hi Mibsar,
54 hi Magdiel et hi Iram.

2

Yadda helag Judah

1 Huyyadda hampulut dewwan u-ungngan Jacob: hi Reuben, hi Simeon, hi Levi, hi Judah, hi Issakar, hi Sebulun,
2 hi Dan, hi Joseph, hi Benjamin, hi Naptali, hi Gad et hi Asher.
3 Lima u-ungngan Judah. Tellu u-ungnga dan Batsua e ahwa tun iKanaan: hi Er, hi Onan et hi Selah. Lawah ni peteg hi Er e pengulwan ni u-ungnga tu et patyen Apu Dios.
4 Ya u-ungnga dan Tamar e inepu tun nebalu ey dewwa e di Peres nan Serah e nandupi-il ida.
5 Dewwa u-ungngan Peres e di Hesron nan Hamul.
6 Lima u-ungngan Serah e hi Simri, hi Ethan, hi Heman, hi Kalkol et hi Darda.
7 Hi Akan e u-ungngan Karmi e helag Serah hu himmulun ni nekastiguan idan helag Israel tep wada intalu tun inla dad gubat ni neieng-eng nan Apu Dios.
8 Hakey hu u-ungngan Ethan e hi Asariah.

Ya tenten ni aammed nan David e patul

9 Tellu u-ungngan Hesron e hi Jerahmeel, hi Ram et hi Kaleb.
10 Hi Ram hu aman Amminadab. Nantanud hi Amminadab et wada hi Nashon e nan-ap-apuddan helag Judah.
11 Nantanud hi Nahson et wada hi Salmon. Nantanud hi Salmon et wada hi Boaz.
12 Hi Boaz hu aman Obed. Hi Obed hu aman Jesse.
13 Pitu hu u-ungngan Jesse e hi Eliab hu pengulwan et han hi Abinadab et hi Sammah*,
14 hi Nethanel, hi Raddai,
15 hi Osem et han hi David.
16 Ey wada dewwan biin u-ungnga tu e di Seruiah nan Abigail. Tellu u-ungngan Seruiah: hi Abishai, hi Joab, et hi Asahel.
17 Inahwan Abigail hu hakey ni helag Ismael et wada hu hakey ni u-ungnga da e hi Amasa.

* **2:13 2:13** Ya hakey ni ngadan tu ey Simea.

Yadda helag Hesron

18 Hi Kaleb e u-ungngan Hesron ey inahwa tud Asubah nan Jeriot. Yadda
u-ungngad Kaleb nan Asubah ey hi Jesher, hi Sobab et hi Ardon.
19 Netey hi Asubah et bintanen Kaleb hi Eprat et wada hakey ni u-ungnga
da e hi Hur.
20 Nantanud hi Hur et wada hi Uri. Nantanud hi Uri et wada hi Besalel.
21 Yan eman ni na-nem hu toon nan Hesron ey inahwa tu etan biin u-
ungngan Makir niya agin Gilead et wada hakey ni u-ungnga da e hi Segub.
22 Hi Segub hu aman Jair e nan-ap-apun dewampulut tellun bebley di
Gilead.
23 Nem entanniy ginubat idan ap-apud Geshur niyad Aram et sakupen
da na-nem ni bebley diman, anin ni ya Jair niya Kenat niyadda edum ni
bebley ni neihnup diman. Emin ida nambebley diman ey helag idan Makir
e aman Gilead.
24 Hi Hesron ey netey di Kaleb Eprathah. Wada u-ungnga dan Abijah e
hi Ashur e nengapyan bebley e Tekoa.

Yadda helag Jerahmeel

25 Hi Jerahmeel e pengulwan ni u-ungngan Hesron ey wada liman u-
ungnga tu: hi Ram, hi Bunah, hi Oren, hi Osem et hi Ahijah.
26 Nengahwa pay hi Jerahmeel et wada hakey ni u-ungnga da e hi Onam.
27 Tellu hu u-ungngan Ram e pengulwan ni u-ungngan Jerahmeel: hi
Maas, hi Jamin et hi Eker.
28 Wada dewwan u-ungngan Onam e di Sammai nan Jada. Wada dama
dewwan u-ungngan Sammai e di Nadab nan Abishur.
29 Inahwan Abishur hi Abihail et wada dewwan u-ungnga da e di Ahban
nan Molid.
30 Hi Nadab e agin Abishur ey wada dewwan u-ungnga tu e di Seled nan
Appaim. Nem netey hi Seled ey endi u-ungnga tu.
31 Hi Appaim hu aman Ishi. Nantanud hi Ishi et wada hi Seshan.
Nantanud hi Seshan et wada hi Ahlai.
32 Hi Jada e agin Sammai ey wada dewwan lakin u-ungnga tu e di Jether
nan Jonathan. Nem netey hi Jether ey endi u-ungnga tu.
33 Wada dewwan u-ungngan Jonathan e di Peleth nan Sasa. Huyyaddan
emin hu helag Jerahmeel.
34-35 Endi lakin u-ungngan Seshan et peahwa tu etan hakey idan biin u-
ungnga tu etan ni bega-en tu e hi Jarha e iEgypt et wada hakey ni lakin
u-ungnga da e hi Attai.
36 Hi Attai hu aman Nathan, hi Nathan hu aman Sabad,
37 hi Sabad hu aman Eplal, hi Eplal hu aman Obed
38 hi Obed hu aman Jehu, hi Jehu hu aman Asariah,
39 hi Asariah hu aman Heles, hi Heles hu aman Eleasah,
40 hi Eleasah hu aman Sismai, hi Sismai hu aman Sallum,
41 hi Sallum hu aman Jekamiah, hi Jekamiah hu aman Elishama.

Yadda edum ni helag Kaleb

42 Yadda u-ungngan Kaleb e agin Jerahmeel ey hi Meshah e pengulwan
e aman Sip. Ya neihayned ey hi Maresha e aman Hebron.
43-44 Wadadda epat ni u-ungngan Hebron e hi Korah, hi Tappuah, hi
Rekem et hi Sema. Hi Sema hu aman Raham ey hi Raham hu aman
Jorkeam. Nantanud hi Rekem e agin Sema et wada hi Sammai
45 e aman Maon. Nantanud hi Maon et wada hi Bet Sur.

46 Imbilang Kaleb hi Ephah ni ahwa tu et wada tellun u-ungnga da e hi
Haran, hi Mosa et hi Gases. Wada hakey ni u-ungngan Haran et ngadanan
tun Gases.
47 Wada hi Jahdai e enem u-ungnga tu: e hi Regem, hi Jotham, hi Geshan,
hi Peleth, hi Ephah et hi Saap.
48 Wada mewan hakey ni imbilang Kaleb ni ahwa tu e hi Maakah et wada
dewwan u-ungnga da e di Seber nan hi Tirhanah.
49 Entanni ey wada pay dewwan u-ungnga da e hi Saap, e nahlagan
idan nambebley di Madmannah, et hi Seba e nahlagan idan nambebley di
Makbenah niyad Gibea. Wada hakey ni biin u-ungngan Kaleb e hi Aksah.
50 Huyyadda pay edum ni nahlag nan Kaleb.

Yadda lakin u-ungngan Hur e pengulwan ni lakin u-ungngad Kaleb nan
Eprathah ey hi Sobal e nahlagan idan nambebley di Kiriat Jearim,
51 hi Salma e nahlagan idan nambebley di Bethlehem, et hi Harep e
nahlagan idan nambebley di Bet Gader,
52 hi Sobal e nahlagan idan iKiriat Jearim hu nahlagan idan nampambe-
bley di Haroeh, yadda kagedwah ni nambebley di Manuhot
53 niyadda iKiriat Jearim e humman ida Itrite, Puthite, Sumathite niyadda
Misraite e edum dadda Sorathites niyadda Estaolites.
54 Hi Salma e nengapyan bebley e Bethlehem hu nahlagan idan
iNetophat, iAtrot Bet Joab, yadda kagedwah ni iManahat, yadda iSorah
55 niyadda iJabes e nelaing idan mantuddek ni importanteh ni doku-
mintuh e humman ida hu Tirathites, Simeathites niyadda Sukathites.
Kenite idan emin huyya e nahlag idan Hammat e nahlagan idan pamilyah
Rekab.

3

Yadda u-ungngan David e patul

1-3 Yadda enem ni u-ungngan David eman ni kaweda tud Hebron
meippalpud pengulwan ingganah di udidyan: hi Amnon e inetu hi
Ahinoam e iJesreel, hi Daniel e inetu hi Abigail e iKarmel, hi Absalom
e inetu hi Maakah e u-ungngan Talmai e patul di Geshur, hi Adonijah e
inetu hi Haggit, hi Sephatiah e inetu hi Abital et hi Itream e inetu hi Eglah.
4 Emin ida ey neiungngaddad Hebron eman ni nampatulan David et
manha-ad diman ni pitun toon et kagedwah.

Entanni et man-aldan di Jerusalem et mampatul ni telumpulut tellun
toon
5 et maiungngadda edum ni u-ungnga tudman. Epat hu u-ungnga dan
Bathsheba e u-ungngan Ammiel: hi Simea, hi Sobab, hi Nathan et hi
Solomon.
6 Wadadda pay hu heyam ni u-ungnga tu e hi Ibhar, hi Elishua, hi
Eliphelet,
7 hi Nogah, hi Nepheg, hi Japhia,
8 hi Elishama, hi Eliada et hi Eliphelet.
9 Huyyadda edum ni u-ungnga tu, nem eleg ida mei-dum hu u-ungnga
tuddad imbilang tun ahwa tu. Wada u-ungnga tun bii e hi Tamar.

Yadda helag Solomon

10 Huyyadda nanhuluhulul ni nampatul ni helag Solomon: hi Rehoboam,
hi Abijah, hi Asa, hi Jehoshapat,
11 hi Jehoram, hi Ahasiah, hi Joas,

12 hi Amasiah, hi Ussiah*, hi Jotham,
13 hi Ahas, hi Hesekiah, hi Manasseh,
14 hi Amon, et hi Josiah.
15 Wada epat ni u-ungngan Josiah: Hi Johanan, hi Jehoiakim, hi Sedekiah
et hi Sallum. †
16 Hi Jehoiachin hu neihullul nan ametu e hi Jehoiakim ni nampatul. Et
hi Sedekiah hu neihullul nan Jehoiachin.

Yadda helag nan Jehoiachin

17 Yadda u-ungngan nan Jehoiachin ni nambalin ni balud di Babilonia:
hi Sealtiel,
18 hi Malkiram, hi Pedaiah, hi Senassar, hi Jekamiah, hi Hoshama et hi
Nedabiah.
19 Dewwa u-ungngan Pedaiah e di Serubbabel nan Simei. Dewwa dama
u-ungngan Serubbabel e di Meshullam nan Hananiah. Wada hakey ni biin
u-ungnga tu e hi Selomit.
20 Wadadda pay hu liman u-ungngan Serubbabel e hi Hashubah, hi Ohel,
hi Berekiah, hi Hasadiah, et hi Jushab Hesed.
21 Dewwa u-ungngan Hananiah e di Pelatiah nan Jeshaiah. Hi Jeshaiah
hu aman Rephaiah e aman Arnan e aman Obadiah e aman Sekaniah.
22 Wada hakey ni u-ungngan Sekaniah e hi Semaiah. Lima inap-apu tu e
hi Hattus, hi Igal, hi Bariah, hi Neariah, et hi Saphat.
23 Tellu u-ungngan Neariah e hi Elioenai, hi Hiskiah et hi Asrikam.
24 Pitu u-ungngan Elioenai e hi Hodabiah, hi Eliashib, hi Pelaiah, hi
Akkub, hi Johanan, hi Delaiah, et hi Anani.

4

Yadda helag Judah

1 Yadda helag Judah: hi Peres, hi Hesron, hi Karmi, hi Hur et hi Sobal.
2 Hi Reaiah e u-ungngan Sobal hu aman Johat. Hi Johat hu amad Ahumai
nan Lahad e nahlagan idan iSorah.
3-4 Nahlag di Kaleb nan Eprat et wada hi Hur e pengulwan. Nahlag hi
Hur et humman ida nambebley di Bethlehem. Tellu u-ungngan Hur: hi
Etham, hi Penuel et hi Eser. Nahlag hi Etham et wadadda tellun u-ungnga
tu e hi Jesreel, hi Isma et hi Idbas et ya hakey ni biin hi Haselelponi. Yadda
helag Penuel hu nambebley di Gedor, ey yadda helag Eser hu nambebley
di Hushah.
5 Hi Ashur e nahlagan idan nambebley di Tekoa ey dewwa ahwa tu e di
Helah nan Naarah.
6 Epat hu lakin u-ungngad Ashur nan Naarah e hi Ahussam, hi Hepher,
hi Temeni et hi Haahastari.
7 Wada epat ni lakin u-ungngad Ashur nan Helah e hi Seret, hi Ishar, hi
Etnan,
8 et hi Kos e nahlagan di Anub nan Sobebah niyaddan emin hu helag
Aharhel e u-ungngan Harum.
9 Wada hakey ni lakin hi Jabes e kametettebal ni hi-gadan emin ni han-
aaggi. Nanlehhanan inetu eman ni nengiungngaan tun hi-gatu et mukun
Jabes impangngadan tun hi-gatu.
10 Nandasal hi Jabes ni Dios idan helag Israel e kantud dasal tuy
“Bendisyoni muwak anhan e Apu Dios et idwatan muwak ni melakkeb
ni puyek. Ey baddangi muwak et eggak ipahding hu lawah ni umhulun

* **3:12 3:12** Ya hakey ni ngadan tu ey hi Asariah. † **3:15 3:15** Ya hakey ni ngadan tu ey Jehoahas.

ni panhelheltapak." Dingngel Apu Dios huyyan dasal tu et idwat tu hu imbagetud dasal tu.

Yadda edum ni netenten

11 Hi Kelub e agin Suhah ey nahlag et wada u-ungnga tu e hi Mehir e
aman Eston
12 e amad Bet Rapha, hi Paseah et hi Tehinnah e aman Ir Nahas.
Nambebley idad Rekah hu helag da.
13 Dewwa lakin u-ungngan Kenas e di Otniel nan Seraiah. Dewwadda
dama u-ungngan Otniel e di Hathat nan Meonothai.
14 Nahlag hi Meonothai et wada hi Oprah. Nahlag hi Seraiah et wada hi
Joab e nahlagan idan nambebley di Ge Harashim. Neingedan humman di
bebley da tep emin ida nambebley diman ey nelaing ida et daka kapyaan
emin.
15 Yadda u-ungngan Kaleb e u-ungngan Jephunneh ey hi Iru, hi Elah et
hi Naam. Hi Kenas hu u-ungngan Elah.
16 Hi Jehallelel ey epat hu u-ungnga tu: hi Sip, hi Siphah, hi Tiria et hi
Asarel.
17-18 Yadda u-ungngan Esrah ey hi Jether, hi Mered, hi Epher et hi
Jalon. Inahwan Mered hi Bithiah e u-ungngan patul di Egypt et maweda
hu hakey ni biin u-ungnga da e hi Miriam niyadda etan dewwan laki e
di Sammar nan Isbah e nahlagan idan nambebley di Estemoa. Inahwa
mewan nan Mered hu hakey ni biin helag Judah et maweda tellun u-
ungnga da e hi Jered hu hakey e nahlagan idan nambebley di Gedor. Hi
Heber hu meikkadwa e nahlagan idan nambebley di Soko. Et hi Jekuthiel
hu meikkatlu e nahlagan idan nambebley di Sanoah.
19 Hi Hodiah ey inahwa tu agin Naham. Yadda u-ungngan ahwan Hodiah
ey hi aman Keilah e Garmite et hi Estemoa e Maakathite.
20 Hi Simon ey epat hu u-ungnga tu e hi Amnon, hi Rinnah, hi Benhanan
et hi Tilon. Dewwa u-ungngan Ishi e di Sohet nan Bensohet.
21 Yadda helag Selah e u-ungngan Judah ey hi Er e nahlagan idan
nambebley di Lekah, hi Laadah e nahlagan idan nambebley di Mareshah,
yadda etan nangkelaing ni man-ebbel e nambebley idad Bet Asbea,
22 hi Jakim niyadda tuun nambebley di Koseba, hi Joas, et hi Sarap e nan-
ap-apud Moab niyad Jashubi Lehem. Emin ida huyyan ngadan ey nalpud
nebayag ni neitudek ni dokumintuh.
23 Yadda edum ni helag Selah ey ida kamengennapyan pulan banga e
ingngunuan da etan patul. Nambebley idad Nethim niyad Gederah.

Yadda helag Simeon

24 Hi Simeon ey lima u-ungnga tu e hi Nemuel, hi Jamin, hi Jarib, hi Serah
et hi Saul.
25 Ya u-ungngan Saul ey hi Sallum e aman Mibsan e aman Misma.
26 Hi Misma hu aman Hammuel e aman Sakkur e aman Simei.
27 Hampulut enem hu u-ungngan Simei ey enem ida biin u-ungnga tu.
Nem natpeng ida hu u-ungngaddan agi tu. Humman gaputun daddakkel
idan peteg helag Judah nem hi Simeon.
28 Ingganah eman ni nampatulan David ey nampambebley ida helag
Simeon di Beersheba, yad Moladah, yad Hasarshual,
29 yad Bilhah, yad Esem, yad Tolad,
30 yad Bethuel, yad Hormah, yad Siklag,
31 yad Bet Markabot, yad Hasarsusim, yad Betbiri niyad Saaraim.

32 Nambebley ida pay di Etham, yad Ain, yad Rimmon, yad Token, yad
Ashan,
33 niyaddad nanlinikweh ni bebley ingganah di Baalat. Huyyadda hu
neilistan bebley idan aammed da.
34-38 Huyyadda kamengipappangngulun helag Simeon: hi Meshobab, hi
Jamlek, hi Joshah e u-ungngan Amasiah, hi Joel, hi Jehu e u-ungngan
Joshibiah e u-ungngan Seraiah e u-ungngan Asiel, hi Elioenai, hi Jaakobah,
hi Jeshohaiah, hi Asaiah, hi Adiel, hi Jesimiel, hi Benaiah, hi Sisa e u-
ungngan Siphi e u-ungngan Allon e u-ungngan Jedaiah e u-ungngan Simri
e u-ungngan Semaiah.
39 Entanni ey kamangkedakkel helag da et mampalaw idad appit ni
kakelinnugin aggew di Gerar * et ipattul da animal dad nandeklan di diman
kad-an ni bebley.
40 Dinteng da humman ni bebley ni kayyaggud ni pampattulan e
melakkeb niya eleg likwehen ni duntug ey melinggep ni peteg diman.
Yadda helag Ham hu sigud ni nambebley diman.
41 Yan nampatulan nan Hesekiah di Judah ey limmaw ida huyyan
netenten ni tutu-ud Gerar et gubaten dadda humman ni helag Ham
niyadda Meunite ni nambebley diman. Et degyunan dadda et hi-gada
maihullul ni nambebley diman, tep kayyaggud humman ni bebley ni
pampattulan tep dakel hu kennen ni kalneroh da.
42 Wada mewan limanggatut ni helag Simeon ni nampalaw di Edom †
di appit ni kasimmilin aggew. Yadda nengipengulun hi-gada ey yadda u-
ungngan Ishi e hi Pelatiah, hi Neariah, hi Rephaiah et hi Ussiel.
43 Pintey dadda natdaan ni Amalekite di diman Edom et hi-gada
mambebley diman neipalpun nunman.

5

1 Hi Reuben hu pengulwan ni u-ungngan Jacob*. Nem gapu tep in-
ulig tu hakey ni imbilang ametun ahwatu ey neendi law kelebbengan tun
pengulwan. Et humman ni kelebbengan tu ey neidwat idan u-ungngan
Joseph. Et humman hu, beken hi Reuben ni neilistan pengulwan di tenten.
2 Yadda helag Judah hu nambalin ni kee-ettengan kabaelan tu et
malpun hi-gada hu nan-ap-apun emin ni helag Jacob, nem nannaneng hu
kelebbengan Joseph ni pengulwan.
3 Epat ida u-ungngan Reuben: hi Hanok, hi Pallu, hi Hesron et hi Karmi.
4-6 Yadda helag Joel ni nehayhayned ey hi Semaiah, hi Gog, hi Simei, hi
Mikah, hi Reaiah, hi Baal et hi Beerah. Hi Beerah e nengipappangngulud-
dan helag Reuben ey dimpap nan Tiglat Pileser e patul di Assyria et ilaw
tud bebley tu.
7 Huyyadda neilistan aap-apun helag Reuben: hi Jeiel, hi Sekariah,
8 et hi Bela e u-ungngan Asas e u-ungngan Sema e u-ungngan Joel.
Nambebley idad nambattanan ni Aroer, ya Nebo niya Baal Meon.
9 Dakel animal dad Gilead et sakupen da hu eleg mebebleyid appit ni
kasimmilin aggew ingganah di Wangwang e Euphrates.
10 Yan eman ni nampatulan Saul ey ginubat idan nunyan helag Reuben
ida Hagrite. Nampatey dadda et hi-gada maihullul ni nambebley etan di
bebley di Gilead di appit ni kasimmilin aggew.

Yadda helag Gad

---

* **4:39 4:39** Ya hakey ni ngadan tu ey Gedor. † **4:42 4:42** Ya hakey ni ngadan tu ey Seir. * **5:1 5:1** Ya hakey ni ngadan tu ey Israel.

11 Yadda helag Gad ey nambebley idad neihnup di nambebleyan idan
helag Reuben di Bashan ingganah di appit ni kasimmilin aggew di Salekah.
12 Hi Joel hu ap-apu dad Bashan. Hi Sapham, hi Janai et hi Saphat hu
neihayned ni hi-gatu.
13 Yadda edum ni nahlag nan Gad, e huyyadda ap-apun pewen da ey hi
Michael, hi Meshullam, hi Seba, hi Jorai, hi Jakan, hi Sia et hi Eber.
14 Emin ida ey nahlag idan nan Abihail e u-ungngan Huri e u-ungngan
Jaroah e u-ungngan Gilead e u-ungngan Michael e u-ungngan Jeshishai e
u-ungngan Jahdo e u-ungngan Bus.
15 Hi Ahi e u-ungngan Abdiel e u-ungngan Guni hu ap-apun pewen da.
16 Nambebley ida huyyan helag Gad di Gilead, yad Bashan niyaddad
nanlinikweh diman niyad emin di kudal di Saron.
17 Emin ida ey neilistad libluh ni tenten eman ni tsimpuh di Jotham e
patul di Judah nan Jeroboam e patul di Israel.

Yadda sindalun nambebley di appit ni kasimmilin aggew

18 Wadadda 44,760 ni nangkelaing ni sindaluddan helag Reuben, helag
Gad niyadda kagedwah ni helag Manasseh ni nambebley di appit ni
kasimmilin aggew. Nelaing idan mengussal ni happiyaw niya ispadah,
niya nelaing idan umpana.
19 Dadda ginubat ida Hagrite niyadda tutu-ud Jetur, yad Naphis niyad
Nodab.
20 Wada dinel dan Apu Dios et mandasal idan hi-gatu et baddangan tudda
et mengapput ida.
21 Nan-ala da animal idan buhul da e neliman libun camel, dewanggatut
et neliman libun kalneroh ni ya dewwan libun kebayyu. Impeki-la da hu
hanggatut ni libun tutu-un impambalin dan balud.
22 Mukun kedi pintey da dakel ni buhul da et apputen dadda ey
tep humman pinhed Apu Dios ni meippahding. Neipalpun nunman ey
nambebley idadman ingganah neilaw idad edum ni bebley.

Ya nambebleyan idan edum ni helag Israel

23 Dimmakkel idan peteg hu kagedwah ni helag Manasseh ni nambebley
di appit ni kasimmilin aggew et ida mampambebley etan di bebley ni
meippalpud Bashan ingganah di Baal Hermon, yad Senir niyad Duntug
di Hermon.
24 Huyyadda hu aap-apun nengipappangngulun helag da: hi Epher, hi
Ishi, hi Eliel, hi Asriel, hi Jeremiah, hi Hodabiah et hi Jahdiel. Nandingngel
idan emin ni nelaing niya netuled ni sindalu, ey ida kametbal ni ap-apun
helag da.
25 Nem huyyaddan edum ni helag Manasseh ey inwalleng da hu Dios ida
lan aammed da et dayawen dadda dios idan tutu-un binahbah nan Apu
Dios ni nunman.
26 Et humman hu, impaeli tu hi Pul e patul di Assyria, e Tiglat Pileser hu
hakey ni ngadan tu, et gubaten tudda. Ingkal tudda huyyan helag Reuben,
helag Gad niya kagedwah ni helag Manasseh. Impambebley tuddad Halah,
yad Habor, yad Hara niyad gilig ni Wangwang e Gosan, et ingganah nunya
ey yadman nambebleyan da.

6

Yadda helag Levi

1 Yadda u-ungngan Levi ey hi Gerson, hi Kohat et hi Merari.

2 Nantanud hi Kohat et wada epat ni lakin u-ungnga tu e hi Amram, hi
Ishar, hi Hebron et hi Ussiel.
3 Dewwa lakin u-ungngan Amram e di Aaron nan Moses. Hi Miriam hu
biin u-ungnga tu. Wada epat ni lakin u-ungngan Aaron e hi Nadab, hi
Abihu, hi Eleasar et hi Ithamar.
4 Nantanud hi Eleasar et wada hi Pinehas. Nantanud hi Pinehas et wada
hi Abishua
5 e aman Bukki. Nantanud hi Bukki et wada hi Ussi,
6 e aman Serahiah e aman Meraiot,
7 e aman Amariah e aman Ahitub.
8 Nantanud hi Ahitub et hi Sadok e aman Ahimaas
9 Nantanud hi Ahimaas et wada hi Asariah e aman Johanan.
10 Nantanud hi Johanan et wada hi Asariah, e hi-gatu la eta-gey ni padid
Tempol ni kinapyan Solomon di Jerusalem.
11 Hi Asariah hu aman Amariah e aman Ahitub
12 e aman Sadok e aman Sallum
13 e aman Hilkiah e aman Asariah
14 e aman Seraiah e aman Jehosadak.
15 Hi Jehosadak hu hakey etan idan iJudah niya iJerusalem ni in-abulut
Apu Dios ni inlaw Nebukadnessar e patul di bebley tu.

Yadda edum ni helag Levi

16 Yadda lakin u-ungngan Levi ey hi Gerson, hi Kohat et hi Merari.
17 Nantanud hi Gerson et wada hi Libni et hi Simei.
18 Nantanud hi Kohat et wada hi Amram, hi Ishar, hi Hebron et hi Ussiel.
19 Nantanud hi Merari et wadad Mahli nan Mushi. Huyyadda helag Levi.
20 Huyyadda nehayhayned ni helag Gerson: Nantanud hi Gerson et wada
hi Libni e aman Jehat e aman Simmah.
21 Nantanud hi Simmah et wada hi Joah e aman Iddo e aman Serah e
aman Jeatherai.
22 Yadda dama nehayhayned ni helag Kohat. Nantanud hi Kohat et wada
hi Amminadab e aman Korah e aman Assir
23 e aman Elkanah e aman Ebiasap e aman Assir
24 e aman Tahat e aman Uriel e aman Ussiah e aman Saul.
25 Dewwa u-ungngan Elkanah ni laki e di Amasai nan Ahimot.
26 Huyyadda nehayhayned ni helag Ahimot: Nantanud hi Ahimot et wada
hi Elkanah e aman Sophai e aman Nahat
27 e aman Eliab e aman Jeroham e aman Elkanah e aman Samuel.
28 Hi Samuel ey wada dewwan lakin u-ungnga tu e hi Joel hu pengulwan
et han hi Abijah.
29 Huyyadda dama nehayhayned ni helag Merari: Nantanud hi Merari
et wada hi Mahli e aman Libni e aman Simei e aman Ussah e aman
30 Simea e aman Haggiah e aman Asaiah.

Yadda kamampaptek ni a-appeh niyadda kameussal di kapandeyyawi

31 Huyyadda hu lalakkin pinutuk David ni mampaptek ni a-appeh
niyadda usal di kapandeyyawid Jerusalem neipalpu eman ni nengilawwan
dan Kaban Apu Dios diman.
32 Neipalpun nunman ingganah ni nengapyaan Solomon ni Tempol ey
hi-gada nanhuluhulul ni nangngunud kapandeyyawin Apu Dios.
33 Huyyadda nahlagan idan nangngunud kapandeyyawi: hi Heman e
u-ungngan Joel e helag Kohat hu kamengipappangngulun nemangulun
grupuh ni kamampaptek ni a-appeh di kapandeyyawi. Hi Heman hu u-
ungngan Joel e u-ungngan Samuel

34 e u-ungngan Elkanah e u-ungngan Jeroham e u-ungngan Eliel e u-
ungngan Toah
35 e u-ungngan Sup e u-ungngan Elkanah e u-ungngan Mahat e u-
ungngan Amasai e u-ungngan
36 Elkanah e u-ungngan Joel e u-ungngan Asariah e u-ungngan Sephaniah
37 e u-ungngan Tahat e u-ungngan Assir e u-ungngan Ebiasap e u-
ungngan Korah
38 e u-ungngan Ishar e u-ungngan Kohat e u-ungngan Levi e u-ungngan
Jacob.
39 Ya kamengipappangngulun meikkadwan grupuh ni kamemaddang
nan Heman ni mampaptek ni a-appeh ey hi Asap e u-ungngan Berekiah
e u-ungngan Simea
40 e u-ungngan Michael e u-ungngan Baaseiah e u-ungngan Malkijah
41 e u-ungngan Etni e u-ungngan Serah e u-ungngan Adaiah,
42 e u-ungngan Ethan e u-ungngan Simmah e u-ungngan Simei,
43 e u-ungngan Jahat e u-ungngan Gerson e u-ungngan Levi.
44 Ya kamengipappangngulun meikkatlun grupuh ey hi Ethan e helag
Merari. Hi Ethan ey u-ungngan Kishi e u-ungngan Abdi e u-ungngan
Malluk e u-ungngan
45 Hashabiah e u-ungngan Amasiah e u-ungngan Hilkiah e u-ungngan
46 Amsi e u-ungngan Bani e u-ungngan Semer
47 e u-ungngan Mahli e u-ungngan Mushi, e u-ungngan Merari e u-
ungngan Levi.
48 Emin ida etan edum dan helag Levi ey hi-gada kamengingngunnun
edum ni ngunud Tabernacle e baley Apu Dios.

Yadda helag Aaron

49 Ebuh ida helag Aaron ni nepilin mampeddin mengi-appit idan
bangbanglu niyadda kagihheban kamei-appit nan Apu Dios di altar. Ey
hi-gadan ebuh hu dammutun umlaw di kuwaltuh ni kad-an Apu Dios ni
an mengi-appit ni kake-kalin liwat idan helag Israel. Pehding dan emin
huyya meippuun di tugun Moses e bega-en Apu Dios.
50 Huyyadda nehayhayned ni helag Aaron: Hi Aaron hu aman Eleasar e
aman Pinehas e aman Abishua e aman
51 Bukki e aman Ussi e aman Serahiah
52 e aman Meraiot e aman Amariah e aman Ahitub e aman
53 Sadok e aman Ahimaas.

Ya nambebleyan idan helag Aaron

54 Yadda helag Aaron ni nahlag nan Kohat hu nemangulun neidwatan ni
pambebleyan da.
55 Neidwat ni hi-gada hu Hebron di Judah niyadda nanlinikweh ni kudal
diman.
56 Nem yadda papayyew niyadda ekka-ket ni bebley ni neihnup diman
ey neidwat dedan nunman nan Kaleb e u-ungngan Jephunneh.
57 Huyyadda bebley ni neidwat idan helag Aaron: ya Hebron e bebley ni
keihhikkugan, ya Libnah, ya Jattir, ya Estemoa,
58 ya Hilen, ya Debir
59 ya Ashan, ya Juttah niya Bet Semes e neunnudan idan kudal.
60 Yadda bebley idan helag Benjamin ni indawat dan hi-gada ey ya
Gibeon, ya Geba, ya Alemet niya Anathot e neunnudan idan kudal. Ya nga-
mut emin ni bebley ni indawat dan hi-gadan pambebleyan ni pamilyah da
ey hampulut tellu.

61 Yadda bebley ni indawat ni kagedwah ni helag Manasseh idan edum
ni helag Kohat ey hampulun bebley.
62 Ya indawat idan helag Issakar, helag Asher, helag Naptali niyadda
kagedwah ni helag Manasseh ni nambebley di Bashan idan helag Gerson
ey hampulut tellun bebley.
63 Ya dama indawat idan helag Reuben, helag Gad niyadda helag Sebulun
idan helag Merari ey hampulut dewwan bebley.
64 Humman idan bebley ni neunnudan ni kudal hu indawat idan edum
ni helag Israel idan agi dan helag Levi.
65 Neidwat ni hi-gada ida humman ni bebley idan helag Judah, helag
Simeon niyadda helag Benjamin meippuun di binnunut.
66 Yadda bebley ni indawat idan helag Epraim idan edum ni helag Kohat
67 ey ya Sekem e duntuduntug ni bebley di Epraim ni keihhikkugan, ya
Geser,
68 ya Jokmeam, ya Bet Horon,
69 ya Aijalon niya Gath Rimmon e neunnudan idan kudal.
70 Yadda bebley ni indawat idan kagedwah ni helag Manasseh ey ya Aner
ni ya Bileam e neunnudan idan kudal. Indawat dadda huyyad edum ni
helag Kohat.
71 Yadda bebley ni indawat idan kagedwah ni helag Manasseh idan helag
Gerson ey ya Golan di Bashan ni ya Astarot e neunnudan idan kudal.
72 Yadda bebley ni indawat idan helag Issakar ey ya Kedes, ya Daberat,
73 ya Ramot et ya Anem e neunnudan idan kudal.
74 Yadda bebley ni indawat idan helag Asher ey ya Mashal, ya Abdon,
75 ya Hukok niya Rehob e neunnudan idan kudal.
76 Yadda bebley ni indawat idan helag Naptali ey ya Kedes di Galilee, ya
Hammon niya Kiriathaim e neunnudan idan kudal.
77 Yadda bebley ni indawat idan helag Sebulun idan helag Merari e helag
Levi ey ya Jokneam, ya Kartah, ya Rimmono niya Tabor e neunnudan idan
kudal.
78-79 Yadda bebley ni indawat idan helag Reuben ey ya Beser e wadad
gilig ni eleg mebebleyi, ya Jahsah, ya Kedemot niya Mephaat e neunnudan
idan kudal. Ya nambebleyan idan helag Reuben ey yad appit ni kasimmilin
aggew di Wangwang e Jordan e demang ni Jericho.
80 Yadda bebley ni indawat idan helag Gad ey ya Ramot di Gilead, ya
Mahanaim,
81 ya Hesbon niya Jaser e neunnudan idan kudal.

7

Yadda helag Issakar

1 Hi Issakar ey epat hu u-ungnga tu: hi Tola, hi Puah, hi Jashub et hi
Simron.
2 Hi Tola ey enem hu u-ungnga tu: hi Ussi, hi Rephaiah, hi Jeriel, hi
Jahmai, hi Ibsam et hi Semuel. Hi-gada kamengipappangngulun pewen da
ey nandingngel idan nelaing ni sindalu. Ya bilang emin ni helag Tola ni
sindalu eman ni nampatulan David ey 22,600.
3 Hi Ussi ey hakey hu u-ungnga tu e hi Israhiah. Hi Israhiah ey epat
hu u-ungnga tu: hi Michael, hi Obadiah, hi Joel et hi Ishiah. Hi-gada
nengipappangngulun pewen da.
4 Dakel hu aahwa da niya u-ungnga da, et ya bilang emin ni sindalu da
ey 36,000.

5 Ya bilang emin ni helag Issakar ni sindalun neilistad dokumintuh ni
bebley da ey 87,000.

Yadda helag di Benjamin nan Dan

6 Hi Benjamin ey tellu u-ungnga tu: hi Bela, hi Beker et hi Jediael.
7 Hi Bela ey lima hu u-ungnga tu. Sindaludda ey hi-gada kamengipap-
pangngulun pewen da: hi Esbon, hi Ussi, hi Ussiel, hi Jerimot et hi Iri. Ya
bilang emin ni helag dan sindalu ey 22,034.
8 Hi Beker ey heyam hu u-ungnga tu: hi Semirah, hi Joas, hi Elieser, hi
Elioenai, hi Omri, hi Jeremot, hi Abijah, hi Anathot et hi Alemet.
9 Ya bilang emin ni helag dan sindalun neilistad dokumintuh ni bebley
da ey 20,200.
10 Hi Jediael ey hakey hu u-ungnga tu e hi Bilhan. Pitu u-ungngan Bilhan:
hi Jeus, hi Benjamin, hi Ehud, hi Kenaanah, hi Sethan, hi Tarsis et hi
Ahisahar.
11 Hi-gada kamengipappangngulun pewen da. Ya bilang ni helag dan
sindalu ey 17,200.
12 Yadda u-ungngan Ir ey di Suppim nan Huppim. Hi Hushim hu u-
ungngan Aher.

Yadda helag Naptali

13 Hi Naptali ey epat hu u-ungnga tu: Hi Jahsiel, hi Guni, hi Jesher, et hi
Sallum. (Hi Bilhah hu inan ameda.)

Yadda helag Manasseh

14 Hi Manasseh ey dewwa u-ungnga tu etan ni imbilang tun ahwatun
iAramea e hi Asriel et hi Makir. Hi Makir hu aman Gilead.
15 Hi Makir hu nenamak ni inahwad Huppim nan Suppim. Wada agitun
biin hi Maakah. Ya hakey pay ni lakin u-ungngan Makir ey hi Selophehad
e biin emin u-ungnga tu.
16 Ya ahwan Makir ey Maakah dama ngadan tu. Dewwa u-ungnga da e
di Peres nan Seres. Dewwa dama u-ungngan Peres e di Ulam nan Rakem.
17 Hi Ulam ey hakey hu u-ungnga tu e hi Bedan. Emin ida ey nahlag idan
Gilead e u-ungngan Makir e u-ungngan Manasseh.
18 Hi Hammoleket e biin agin Gilead ey tellu u-ungnga tu: hi Ishod, hi
Abieser et hi Mahlah.
19 Hi Semida ey epat hu u-ungnga tu e hi Ahian, hi Sekem, hi Likhi et hi
Aniam.

Yadda helag Epraim

20 Huyyadda nanhayhayned ni helag Epraim: Nantanud hi Suthelah et
wada hi Bered, e u-ungnga tu hi Tahat e u-ungnga tu hi Eleadah,
21 e u-ungnga tu hi Tahat e u-ungnga tu hi Sabad e u-ungnga tu hi
Suthelah. Wada dewwan agin Suthelah ni u-ungngan Epraim e di Eser
nan hi Elead, nem pintey idan tutu-ud Gath ni da-et penekkewan ni baka
da.
22 Nebayag hu nengilmetan amedan hi Epraim ni neteyyan idan u-
ungnga tu et umlidda aaggi tun menga-alluk ni hi-gatu.
23 Entanniy newad-an mewan hu ahwa tu et man-ungnga ey laki et
ngadnan tun hi Beriah, e ya keibbellinan tu ey ‘ligat’ tep ya neipahding
di pamilyah da.
24 Wada hu biin u-ungngan Epraim e hi Seerah ngadan tu. Hi-gatu
nengipekapyan bebley di nengin-ahpat niyad nengin-ehpen ni Bet Horon
ni ya Ussen Seerah.

25 Huyyadda edum ni nehayhayned ni helag Epraim: hi Rephah e u-
ungnga tu hi Reshep e u-ungnga tu hi Telah e u-ungnga tu hi Tahan e
u-ungnga tu
26 hi Ladan e u-ungnga tu hi Ammihud e u-ungnga tu hi Elishamah e
u-ungnga tu
27 hi Nun e u-ungnga tu hi Joshua.
28 Ya neitudun hi-gadan nambebleyan da ey ya Bethel niyadda bebley
ni nanlinikweh diman, ingganah di Naaran di appit ni kasimmilin aggew
niyad appit ni kakelinnugin aggew di Geser e nei-dum ida nangkeihnup ni
bebley diman. Nambebleyan da pay hu Sekem niyadda neihnup ni bebley
diman ingganah di Ayyah niyadda bebley ni neihnup diman.
29 Nei-dum ni nambebleyan dadda hu bebley di pappeg ni puyek idan
helag Manasseh. Humman idan bebley ey Bet Shan, Taanak, Megiddo, Dor,
niyadda etan ekka-ket ni bebley diman. Yadda helag Joseph e u-ungngan
Israel hu nambebley diman.

Yadda helag Asher

30 Huyyadda helag Asher: wadadda epat ni lakin u-ungngan Asher: hi
Imnah, hi Isbah, hi Isbi et hi Beriah. Wada hakey ni biin agida e hi Serah.
31 Dewwa u-ungngan Beriah e di Heber nan Malkiel. (Hi Malkiel hu
nengipekapyan bebley di Birsait.)
32 Hi Heber ey tellu u-ungnga tu: hi Japlet, hi Somer et hi Hotham. Wada
biin agida e hi Sua.
33 Hi Japlet ey tellu u-ungnga tu: hi Pasak, hi Bimhal et hi Asbat.
34 Hi Somer ey epat hu u-ungnga tu: hi Ahi, hi Rohgah, hi Hubbah et hi
Aram.
35 Hi agi da e hi Helem ey epat hu u-ungnga tu: Hi Sophah, hi Imna, hi
Seles et hi Amal.
36 Yadda u-ungngan Sophah ey hi Suah, hi Harnepher, hi Sual, hi Beri, hi
Imrah,
37 hi Beser, hi Hod, hi Samma, hi Silsah, hi Itran, et hi Beera.
38 Yadda u-ungngan Jether: hi Jephunneh, hi Pispah et hi Ara.
39 Yadda u-ungngan Ulla: hi Arah, hi Hanniel et hi Risia.
40 Huyyaddan helag Asher hu neputuk ni mengipappangngulun pewen
da. Nandingngel idan nelaing ni sindalu niya kayyaggud idan ap-apu. Ya
bilang emin ni helag Asher ni dammutun mansindalu ey 26,000.

8

Ya tenten idan aammed Saul e helag Benjamin

1 Hi Benjamin ey wada liman u-ungnga tu: hi Bela, hi Asbel, hi Aharah
2 hi Nohah et hi Rapha.
3 Yadda u-ungngan Bela ey hi Addar, hi Gera, hi Abihud,
4 hi Abishua, hi Naaman, hi Ahoah,
5 hi Gera, hi Sephuphan et hi Huram.
6-7 Yadda u-ungngan Ehud e kamengipappangngulun pewen dan nambe-
bley di Geba ey hi Naaman, hi Ahijah, et hi Gera. Nem neapput idad gubat
et pa-kal daddadman et ida mambebley di Manahat. Hi Gera e amad Ussa
nan Ahihud hu nengipengulun linawwan dadman.
8-9 Hini-yan Saharaim ida dewwan ahwa tu e di Hushim nan Baara et an
mambebley di Moab et ahwaen tu hi Hodes et wada pitun u-ungnga da e
hi Jobab, hi Sibia, hi Mesha, hi Malkam,

10 hi Jeus, hi Sakia, et hi Mirmah. Emin ida huyyan u-ungngan Saharaim
ey nambalin idan mengipappangngulun helag da.
11 Wada pay hu dewwan u-ungngad Saharaim nan hi Hushim e di Abitub
nan Elpaal.
12 Wada tellun u-ungngan Elpaal: hi Eber, hi Misham et hi Semed e
nengipekapyan bebley e Ono, ya Lod, niyadda nanlinikweh ni bebley
diman.

Yadda helag Benjamin ni nambebley di Gath niyad Aijalon

13 Di Beriah nan Sema hu kamengipappangngulun pewen dan helag
Benjamin ni nambebley di Aijalon niya hi-gada nenegyun idan tutu-ud
Gath.
14 Yadda u-ungngan Beriah ey hi Ahio, hi Sashak, hi Jeremot,
15 hi Sebadiah, hi Arad, hi Eder,
16 hi Michael, hi Ispah et hi Joha.

Yadda helag Benjamin ni nambebley di Jerusalem

17 Huyyadda helag Elpaal: hi Sebadiah, hi Meshullam, hi Hiski, hi Heber,
18 hi Ismerai, hi Isliah, et hi Jobab.
19 Huyyadda helag Simei: hi Jakim, hi Sikri, hi Sabdi,
20 hi Elienai, hi Sillethai, hi Eliel,
21 hi Adaiah, hi Beraiah, et hi Simrat.
22 Huyyadda helag Sashak: hi Ispan: hi Eber, hi Eliel,
23 hi Abdon, hi Sikri, hi Hanan,
24 hi Hananiah, hi Elam, hi Antothijah,
25 hi Ipdeiah et hi Penuel.
26 Huyyadda helag Jeroham: hi Samserai, hi Sehariah, hi Athaliah,
27 hi Jaareshiah, hi Elijah et hi Sikri.
28 Huyyadda pewen ni helag Benjamin ni nambebley di Jerusalem.

Yadda edum ni helag Benjamin ni nambebley di Gibeon niyad Jerusalem

29 Hi Jeiel hu nahlagan idan nambebley di Gibeon. Hi Maacah hu ngadan
ni ahwatu.
30 Yadda u-ungnga tu ey hi Abdon e pengulwan, hi Sur, hi Kish, hi Baal,
hi Ner, hi Nadab,
31 hi Gedor, hi Ahio, hi Seker,
32 et hi Miklot e aman Simeah. Nambebley ida helag dad Jerusalem e
neihnup idad nambebleyan ni edum ni aaggi da.

Ya pamilyah nan hi Saul e patul

33 Hi Ner hu aman Kish e aman Saul e patul. Hi Saul ey epat hu u-ungnga
tu: hi Jonathan, hi Malkishua, hi Abinadab et hi Esbaal.
34 Hi Jonathan hu aman Meribbaal e aman Mikah.
35 Wadadda epat ni u-ungngan Mikah: hi Pithon, hi Melek, hi Tarea et hi
Ahas.
36 Hi Ahas hu aman Jehoaddah e wada tellun u-ungnga tu e hi Alemet,
hi Asmabet et hi Simri. Hi Simri hu aman Mosa
37 e aman Binea e aman Raphah e aman Eleasah e aman Asel.
38 Wada enem ni u-ungngan Asel e hi Asrikam, hi Bokeru, hi Ismael, hi
Seariah, hi Obadiah et hi Hanan.
39 Hi Eshek e agin Asel ey wada tellun u-ungnga tu: hi Ulam, hi Jeus et
hi Eliphelet.

40 Yadda u-ungngan Ulam ey nelaing idan umpana niya netuled idan sin-
dalu. Hanggatut et nelima hu u-ungnga da niya inap-apu da. Huyyaddan
emin hu helag Benjamin.

9

1 Emin ida helag Israel ey neilistadda meippuun di pamilyah dan
neitudek di Libluh idan Patul di Israel.

Yadda nambangngad ni neilaw di neidawwin bebley

Yadda tutu-ud Judah ey neilaw idan balud di Babilon tep humman
kastigu dan liwat da.
2 Yadda nemangulun nambangngad di nambebleyan da ey yadda edum
ni helag Israel. Wadadda neikuyug ni hi-gadan padi, yadda helag Levi
niyadda aaggi dan kamansilbid Tempol.
3 Immalidda helag Judah, yadda helag Benjamin, yadda helag Epraim
niyadda helag Manasseh et manha-ad idad Jerusalem.
4 Ya hakey ni pamilyah ni nambangngad ey ya pamilyah Uthai e u-
ungngan Ammihud e u-ungngan Omri e u-ungngan Imri e u-ungngan Bani
e helag Peres e u-ungngan Judah.
5 Ya damad helag Selah ey nambangngad hi Asaiah niyadda u-ungnga tu.
6 Yaddad helag Serah ey nambangngad hi Jeuel niyadda aaggi tu. Ya
bilang dan emin ni helag Judah ni nambangngad ey 690.
7 Yadda helag Benjamin ni nambangngad di Jerusalem ey hi Sallu e u-
ungngan Meshullam e u-ungngan Hodabiah e u-ungngan Hassenuah,
8 hi Ibneiah e u-ungngan Jeroham, hi Elah e u-ungngan Ussi ey inap-apun
Mikri, et hi Sepahtiah e u-ungngan Reuel e u-ungngan Ibnijah.
9 Emin ida ey hi-gada nengipappangngulun helag da niya neilistaddad
listaan ni tenten ni aammed da. Ya bilang emin ni nambangngad ni helag
Benjamin ey 956 ni pamilyah.
10 Yadda padin nambangngad di Jerusalem ey: hi Jedaiah, hi Jehoarib,
hi Jakin
11 hi Asariah e u-ungngan Hilkiah e u-ungngan Meshullam e u-ungngan
Sadok e u-ungngan Meraiot e u-ungngan Ahitub. Hi Asariah hu keta-ta-
geyyan saad tud Tempol.
12 Nambangngad dama hi Adaiah e u-ungngan Jeroham e u-ungngan
Pashur e u-ungngan Malkijah, et hi Maasai e u-ungngan Adiel e u-ungngan
Jahserah e u-ungngan Meshullam e u-ungngan Meshillemit e u-ungngan
Immer.
13 Ya bilang emin idan padin nambangngad ey 1,760. Hi-gada nengipap-
pangngulun helag da. Neka-amta da ingngunu dad Tempol.

Yadda helag Levi ni nambangngad di Jerusalem.

14 Yadda helag Levi ni nambangngad di Jerusalem ey hi Semaiah e u-
ungngan Hassub e u-ungngan Asrikam e u-ungngan Hashabiah e helag
Merari,
15 hi Bakbakkar, hi Heres, hi Galal, hi Mattaniah e u-ungngan Mika e
u-ungngan Sikri e u-ungngan Asap,
16 hi Obadiah e u-ungngan Semaiah e u-ungngan Galal e u-ungngan
Jeduthun, et hi Berekiah e u-ungngan Asa e u-ungngan Elkanah e
nekibebley idan iNetophah.

Yadda guwalyad Tempol ni nambangngad di Jerusalem

17 Huyyaddan guwalyad Tempol ni nambangngad di Jerusalem ey hi
Sallum, hi Akkub, hi Talmon, hi Ahiman et yadda agi da. Hi Sallum hu
ap-apu da.
18 Huyyadda hu kamangguwalyad heggeppan ni patul di appit ni kasim-
milin aggew. Hi-gada guwalyan nunman di heggeppan di kampuddan
helag Levi.
19 Hi Sallum e u-ungngan Kore niya inap-apun Ebiasap niyadda aaggi
tun helag Korah hu kamangguwalyad heggeppan di Tabernacle Apu Dios
henin ngunun aammed dan nunman e hi-gada ngenamung ni mampaptek
di Tabernacle.
20 Hi Pinehas e u-ungngan Eleasar hu ap-apu da la ey binenaddangan
Apu Dios.
21 Hi Sekariah e u-ungngan Meshelemiah ey guwalya damadman.
22 Ya bilang emin idan guwalyad heggeppan ey dewanggatut et hampulut
dewwa. Huyyadda hu neputuk di helag da meippuun di tenten ni aammed
da. Ey hi David e patul et hi Samuel e prophet hu nemutuk lan aammed
da tep ida kameiddinel.
23 Hi-gada niyadda helag da hu nannaneng ni mangguwalyadman.
24 Ida kamangguwalyad etan di epat ni heggeppan: yad appit ni
kasimmilin aggew niyad tuka kelinnugi, yad north niyad south.
25 Yadda aaggidan wadad edum ni bebley ey ida kaum-alin umbaddang
ni hi-gadan mangguwalyan hampipitun aggew.
26 Yadda etan epat ni ap-apuddan guwalyan helag Levi idan emin ey
hi-gada nei-kudan idan kuwaltuh niyadda bodegah di Tempol.
27 Ida kamanha-ad di neihnup diman Tempol tep ya ngunu da ey ida
kamangguwalyan hileng niyan kawwalwal niya hi-gada kamengibbeghul
idan eheb ni kakkabbuhhan.

Yadda edum ni helag Levi

28 Yadda edum ni helag Levi hu kamengippaptek idan kameussal di
kapandeyyawi. Daka ang-angadda usal ni kamei-hep ma-lat meipahgep
ni emin hedin negibbuh neusalan da, et endi an metellak.
29 Yadda dama edum ni hi-gada ey daka ippaptek etan ida edum ni
kameussal henin alinah, ya meinnum, ya lana, ya insensoh niyadda
kameikkamdug ni mengippebanglu.
30 Nem yadda padi kamengiddaddan ni bangbanglu niya kaikkamdug ni
mengippebanglu.
31 Hi Mattithiah e pengulwan ni u-ungngan Sallum e helag Korah hu
neidinelan ni ngunun mengapyan sinapay ni kamei-appit nan Apu Dios.
32 Ey yadda helag Kohat hu kan ngunun mengapyan sinapay di Tempol
ni Sabaduh.
33 Yadda edum ni helag Levi hu kamampaptek ni a-appeh niyadda
kapetnul di Tempol. Hi-gada niyadda kamengipappangngulun pamilyah
dan helag Levi ey ida kamanha-ad di Tempol et eleg ida mekingngunnun
edum ni ngunu tep wada neduttuk ni nei-kud ni ngunu dan kawwalwal
niyan hileng.
34 Emin ida huyyan nengadan ey hi-gada kamengipappangngulun pam-
ilyah dan helag Levi meippuun di netenten ni aammed da e nambebley
idad Jerusalem.

Ya tenten ni aammed Saul e patul niyadda helag tu

35 Hi Jeiel hu nahlagan idan nambebley di Gibeon. Hi Maakah hu ngadan
ni ahwatu.

36 Ya ngadan idan u-ungnga tu ey hi Abdon e pengulwan, hi Sur, hi Kish,
hi Baal, hi Ner, hi Nadab,
37 hi Gedor, hi Ahio, hi Sekariah et hi Miklot.
38 Hi Miklot hu aman Simeam. Nambebley ida helag dad Jerusalem e
neihnup idad edum ni aaggi da.
39 Hi Ner hu aman Kish e aman Saul. Hi Saul ey epat hu u-ungnga tu: hi
Jonathan, hi Malkishua, hi Abinadab et hi Esbaal.
40 Hi Jonathan hu aman Meribbaal e aman Mikah.
41 Wadadda epat ni u-ungngan Mikah: hi Pithon, hi Melek, hi Tarea et hi
Ahas.
42 Hi Ahas hu aman Jarah e wadadda tellun u-ungnga tu e hi Alemet, hi
Asmabet et hi Simri e aman Mosa.
43 Hi Mosa hu aman Binea. Hi Binea hu aman Rephaiah. Hi Repahiah
hu aman Eleasah. Hi Eleasah hu aman Asel.
44 Wada enem ni u-ungngan Asel: hi Asrikam, hi Bokeru, hi Ismael, hi
Seariah, hi Obadiah et hi Hanan.

10

Ya neteyyan Saul e patul

1 Entanni ey ginubat idan iPilistia hu helag Israel di Duntug e Gilboa et
dakel hu pintey daddan helag Israel diman. Bimmesik ida edum ni hi-gada,
anin hi Saul e patul niyadda u-ungnga tu.
2 Nem hina-kup idan iPilistia et pateyen da tellun u-ungngan Saul e hi
Jonathan, hi Abinadab et hi Malkishua.
3 Nekalliputan dama hi Saul tep pinenaddan buhul da tep nemahhig
gubat di kad-an tu.
4 Et kantu etan ni kamenettengnged ni almas tuy “Uknut mu ispadah mu
et pateyen muwak tep eggak pinhed ni yaddalli iPilistia e eleg mengullug
nan Apu Dios hu um-alin mampehelheltap ni hi-gak.”
Nem kaumtakut humman ni kamenettengnged ni almas tun memettey
ni hi-gatu et uknuten law nan Saul hu ispadah tu et lukbuban tu et matwik
annel tu.
5 Inang-ang etan ni kamenettengnged ni almas Saul e netey et uknuten
tu dama ispadah tu et lukbuban tu et matey idan dewwa.
6 Yan nunman neteyyan Saul e patul niyadda etan tellun u-ungnga tun
laki et mepappeg nan-ap-apuan ni pamilyah tu.
7 Dingngel idan edum ni helag Israel ni nambebley di Nandeklan e Jesreel
e bimmesik ida sindalu da niya netey hi Saul niyadda etan tellun u-ungnga
tu, ey bimmesik ida et hi-yanen da bebley da. Et umlidda iPilistia et
maihullul idan mambebley diman.
8 Newa-wan nunman ey limmaw ida iPilistia et da pan-alen hu hipan
ellan daddan nangketey ni helag Israel. Entanni ey himmak da hu annel
Saul niyadda u-ungnga tud Duntug e Gilboa.
9 Pinutul da ulun Saul et alen dan emin almas tu. Ey intu-dak da an
menghel di emin ni bebley dad Pilistia niyad tempol ni kinapya dan dios
da meippanggep ni neapputan idan helag Israel.
10 Inha-ad dadda almas Saul di hakey ni daka pandeyyawi et ita-yun da
ulu tud tempol ni dios da e hi Dagon.
11 Entanni ey dingngel idan iJabes Gilead humman ni impahding idan
iPilistia nan Saul

12 et lumaw ida netuled ni sindalu et da alen hu annel tu niyadda annel
ni tellun u-ungnga tu et ilaw dad Jabes. Et dadda ikulung di hengeg ni
keyew ni oak diman et mantepel idan pitun aggew.
13 Hanniman neipahding nan Saul e netey tep eleg tu u-unnuden hu
tugun APU DIOS. Nginhay tu hi APU DIOS et mekihummangan ni linnawan
netey ma-lat ibega tu hedin hipa kayyaggud ni pehding tu,
14 e beken hi APU DIOS ni nampebaddangan tu. Et humman hu,
impapetey APU DIOS et ihullul tu hi David e u-ungngan Jesse ni nampatul.

11

Ya nampatulan nan David idan helag Israel

1 Entanni ey limmaw idan emin hu helag Israel di kad-an David di
Hebron et kandan hi-gatuy "Han-aaggi itsun emin tep hakey nahlagan tayu.
2 Anin dedan eman ni hi Saul hu patul tayu et hi-gam hu nengipengupen-
gulun sindalu tayud gubat. Ey inhel dedan lan AP-APU e Dios mun kantuy
'Hi-gam hu pampatul idallin tuuk ni helag Israel niya mengippaptek ni
hi-gada.' "
3 Et mekihummangan hi David idan aap-apu dad hinanggan APU DIOS e
pan-addum tudda law emin hu helag Israel. Inebulut da e hi David law hu
pampatul da et duyagan da ulu tun lana. Humman inamnuan ni inhel lan
APU DIOS nunman nan Samuel e prophet.
4 Entanni ey limmaw hi David niyadda helag Israel et da gubaten hu
Jerusalem, e Jebus hu hakey ni ngadan tu. Yadman nambebleyan idan
Jebusite.
5 Kan idan nunman ni Jebusite nan David ey "Eleg mu hanhegep eya
bebley mi tep nehammad luhud tun tuping." Nem hinggep di David
humman ni bebley e Zion et apputen dadda et ngadanan dan Bebley David.
6 Yan nunman ey kan David idan sindalu tuy "Ya memengngulun
umpatey ni Jebusite hu pambalin kun ap-apun sindaluk!" Entanni ey hi
Joab e inetu hi Seruiah hu nemangulun pimmatey et hi-gatu impan-ap-
apun David idan sindalu tu.
7 An nambebley hi David diman et mukun 'Bebley David' ngadan tu.
8 Impeyayyaggud David humman ni bebley e impeetteng tu niya sinebab
tu hu appit ni kasimmilin aggew. Anin idan nanlinikweh di gilig ni bebley
et inyayyaggud tu. Inyayyaggud daman Joab hu pangil nunman ni bebley.
9 Lektattuy kamangkeihhammad hu kapan-ap-apuin David tep kapakab-
baddangin APU DIOS e Kabaelan tun emin.

Yadda nelaing ni sindalun David

10 Pininhed idan helag Israel ni mambalin hi David ni patul da e humman
dedan inhel APU DIOS ni nunman ni meippahding. Binaddangan da hi
David et mannaneng ni et-eteng kabaelan ni nan-ap-apuan tu. Huyyadda
neilistan nangkelaing ni sindalu tu.
11 Ya nemangulu ey hi Jashobeam e Hakmonite e hi-gatu ap-apudda etan
ni Tellun Ketultuledan. Wadan pinhakkey ni tu nekigubatan e pintey tu
telunggatut ni buhul dan inusal tu pahul tu.
12 Ya neihayned etan idad Tellun Ketultuledan ey hi Eleasar e u-ungngan
Dodai e helag Ahoh.
13 Hi-gatu kadwan David eman ni da nekigubatan idan iPilistia di Pas
Dammim. Wadadda etan di payew ni netaneman ni barley ey endi maptek
ey namsik ida edum tun helag Israel

14 nem nemahhig e inleput dan David ni nekileban idan iPilistia di
gawwan nunman ni payew. Binaddangan Apu Dios ida et mekangngapput
ida.
15 Hakey ni aggew ey limmaw ida etan Tellun Ketultuledan e edum idan
etan ni Telumpulun Netuled ni sindalun David di kad-an tu e neihnup di
leyang di Addulam. Yan nunman ey nangkampudda sindalun iPilistia di
Nedeklan di Rephaim.
16 Wadaddad David ni nunman di duntug e neligat ni hehgepen ni buhul
da. Yadda edum ni sindalun iPilistia ey sinekup da Bethlehem.
17 Entanni ey ninemnem David hu bebley dan Bethlehem et kantuy
"Pinhed kun peteg ni um-inum ni danum etan di bubun ni neihnup di
eheb di Bethlehem."
18 Et humman idan Tellun Ketultuledan ni sindalu ey da hinggep hu
nangkampuan idan iPilistia et ida umehul ni danum di kad-an ni eheb di
Bethlehem et ilaw dan David. Nem eleg tu inumen et iduyag tu kumedek
di puyek ma-lat iappit tun Apu Dios.
19 Tep kantuy "Eleg mabalin ni nak innumen huyyan danum tep kamei-
ellig huyyad kuheyaw idan nunyan sindalun inlamngan da biyag dan an
nan-ahul." Et mukun eleg tu inumen humman ni danum.

Huyya impahding idan nunyan Tellun Ketultuledan ni sindalun
nengipeang-ang dan kasinuled da.
20 Hi Abishai e agin Joab hu ap-apuddan nunman ni Telumpulun Netuled
ni sindalu. Nekibilang hi Abishai idan nunman ni Telumpulu tep pintey tu
telunggatut ni buhul dad hakey ni gubat e inusal tu pahul tu.
21 Et hi-gatu nambalin ni ap-apu da tep hi-gatu ketultuledan idan nun-
man ni Telumpulu. Nem eleg maiingngeh etan idad Tellun Ketultuledan ni
nandingngel ni sindalun David.
22 Hi Benaiah e u-ungngan Jehoiada e iKabseel hu hakey daman netuled
ni sindalun David tep dakel hu impahding tun neang-angan ni katinuled
tu. Ya hakey ni impahding tu ey pintey tu dewwan iMoab ni nekallaing ni
mekiggubbat. Ey hakey ni aggew ni ahiketel ey pintey tu layon di bitu.
23 Pintey tu pay hu hakey ni sindalun iEgypt ni et-eteng ni tuu e pitut
kagedwah ni piyeh kasina-gey tu niya mahdel ni peteg hu pahul tu e
henin tukud ni kapengitta-yunin kaman-ebbel ni pan-ablan tu. Ebuh
hu bakdung ni inusal Benaiah et piliwen tu pahul nunman ni iEgypt et
humman pametey tun hi-gatu.
24 Huyyadda hu impahding Benaiah e netuled dama e nganngannih
ni mei-ingngeh hu nandingngelan tu etan idad Tellun Ketultuledan ni
sindalun David.
25 Kamekatbal etan idad Telumpulun Netuled, nem eleg maiingngeh etan
idad Tellun Ketultuledan. Hi-gatu pinilin David ni ap-apuddan guwalya tu.
26 Huyyadda ngadan idan edum ni nangkelaing ni sindalun David: Hi
Asahel e agin Joab, hi Elhanan e u-ungngan Dodo di Bethlehem,
27 hi Sammot e iHarod, hi Heles e iPelon,
28 hi Ira e u-ungngan Ikkes e iTekoa, hi Abiesar e iAnathot,
29 hi Sibbekai e iHushah, hi Ilai e iAhoh,
30 hi Maharai e iNetophah, hi Heled e u-ungngan Baanah e iNetophah
dama,
31 hi Ithai e u-ungngan Ribai e iGibea di Benjamin, hi Benaiah e iPirathon,
32 hi Hurai e nalpu etan idad nandeklan di neihnup di Gaas, hi Abiel e
iArbah,
33 hi Asmabet e iBahurim, hi Eliahba e iSaalbon,

34 yadda u-ungngan Hashem e iGison, hi Jonathan e u-ungngan Sagee e
iHarar,
35 hi Ahiam e u-ungngan Sakar e iHarar, hi Eliphal e u-ungngan Ur,
36 hi Hepher e iMekerah, hi Ahijah e iPelon,
37 hi Hesro e iKarmel, hi Naarai e u-ungngan Esbai,
38 hi Joel e agin Nathan, hi Mibhar e u-ungngan Hagri,
39 hi Selek e iAmmon, hi Naharai e iBeerot e kamenettengnged ni almas
Joab,
40 di Ira nan Gareb e iJattir
41 hi Uriah e Hittite, hi Sabad e u-ungngan Ahlai,
42 hi Adina e u-ungngan Sisa e helag Reuben e kamengipappangngulud-
dan helag da ey ap-apuddan telumpulun sindalu,
43 hi Hanan e u-ungngan Maakah, hi Joshaphat e iMitna,
44 hi Ussi e iAstarot, di Sama nan Jeiel e u-ungngaddan Hotham e iAroer,
45 hi Jediael nan Joha e u-ungngaddan Simri e iTis,
46 hi Eliel e iMahabah, di Jeribai nan Joshabiah e u-ungngaddan Elnaam,
hi Itmah e iMoab,
47 hi Eliel, hi Obed, et hi Jaasiel e iSobah.

12

Yadda sindalun David ni helag Benjamin

1 Wadadda nei-dum nan David ni lalakki et manha-ad idad Siklag
eman ni binsikan tu tep pinhed nan Saul e u-ungngan Kish ni petteyen.
Huyyadda edum tun netuled ni sindalun nekigubagubat.
2 Nelaing idan emin ni mengussal ni pana niya balebay e daka ussala
wannan niya willin ngamay da. Agi idan Saul tep hi Benjamin emin
nahlagan da.
3 Hi Ahieser hu ap-apu da e u-ungngan Semaah e iGibeah. Hi agi tu hi
Joas hu neihayned ni ap-apu. Huyyadda sindalu da: di Jesiel nan Peleth e
u-ungngaddan Asmabet, di Berakah nan Jehu di Anathot,
4 hi Ismaiah e iGibeon e nelaing ni sindalu niya hakey ni ap-apuddan
'Telumpulu', hi Jeremiah, hi Jahasiel, hi Johanan, hi Josabad e iGederah,
5 hi Elusai, hi Jerimot, hi Bealiah, hi Semariah, hi Sephatiah e iHarup,
6 yadda helag Korah e hi Elkanah, hi Ishiah, hi Asarel, hi Joeser, hi
Jashobeam,
7 et di Joelah nan hi Sebadiah e u-ungngaddan Jeroham e iGedor.

Yadda sindalun David ni helag Gad

8 Wadadda netuled niya nelaing ni sindalun helag Gad ni nei-dum nan
David eman ni nantaluan tud eleg mebebleyi. Nelaing idan mengussal
ni pahul niya anggetakkut ida e henidda layon niya henidda makwah e
elistuddan umbesik.
9 Heninnuy hu saad da meippuun di kabaelan da: hi Eser hu ap-apu da,
hi Obadiah hu neihayned,
10 hi Eliab hu neikatlu, hi Mishmannah hu neika-pat, hi Jeremiah hu
neikelima,
11 hi Attai hu neika-nem, hi Eliel hu neikepitu,
12 hi Johanan hu neikewalu, hi Elsabad hu neikahyam
13 hi Jeremiah hu neikepulu, et hi Makbannai hu neikepulun hakey.
14 Humman idan helag Gad ey hi-gada ap-apuddan sindalu. Ya edum ni
hi-gada ey ap-apun hanlibu ey ya edum ey ap-apun hanggatut.

15 Yan nemangulun bulan ni toon e yan nunman kala-pihin danum
di Wangwang e Jordan ey ida kaum-agwat et dadda pabsik ida etan
nambebley di ba-hil ni wangwang di appit ni kasimmilin aggew niyad
kakelinnugin aggew.

Yadda helag Judah niyadda edum ni helag Benjamin ni neki-dum nan David.

16 Entanni ey wadadda dama immalin helag Benjamin niyadda helag
Judah ni meki-dum nan David.
17 An dinammun David ida et kantun hi-gaday "Hedin kayyaggud in-ali
yu e umbaddang kayun hi-gak, ey ebbuluten dakeyun meki-dum ni hi-
gak niyadda sindaluk. Nem hedin wadad nemnem yu e ihhehdul yuwak
idan buhul ku, anin ni endi impahding kun lawah, ey hi Apu Dios e
kaddeyyawaddan aammed tayu hu mengastigun hi-gayu."
18 Entanni ey immali Ispirituh Apu Dios nan Amasai e hakey idan ap-
apuddan Telumpulu ey kantuy "Sindalu dakemin hi-gam e David e u-
ungngan Jesse. Kayyaggud hu pambalinan ni emin ni ippahding mu niya
ippahding idan memaddang ni hi-gam tep baddangan dakeyun Apu Dios."
Et abuluten David ni mei-dum ida et pan-ap-apu tuddan sindalu tu.

Yadda helag Manasseh ni nei-dum nan David.

19 Wadadda edum ni sindalun helag Manasseh ni limmaw et mei-dum
idan David eman ni nekilawwan tuddan iPilistia ni da-et la pengubbatan
nan Saul. Nem yan nunman ey eleg iebulut idan iPilistia ni mei-dum
di David ni hi-gadan an mekiggubbat et pambangngad dadda tep ida
kaumtakut e entanniy ihhehdul David idan nan Saul e patul tun nunman.
20 Huyyadda sindalun helag Manasseh ni nei-dum di David eman ni daka
pangkeibbangngadid Siklag: Hi Adnah, hi Josabad, hi Jediael, hi Michael,
hi Josabad, hi Elihu et hi Sillethai. Emin ida huyya ey ap-apun hanlibun
sindalu.
21 Yan nunman ni nei-duman dan David ey nambalin idan ap-apun
sindalu tu tep nelaing ida. Entanni et mambalin idan aap-apuddan
sindalun helag Israel. *
22 Kewa-wa-wa ey kamangke-dumi sindalun David et lektattuy dim-
makkedakkel ida.

Ya listaan ni sindalun David

23 Yan kawedan David di Hebron ey dakel ida nandaddan ni sindalun
mei-dum ni hi-gatu et baddangan dan mampatul et maihullul nan Saul tep
humman dedan inhel Apu Dios ni meippahding.
24 Heninnuy bilang dan emin: yad helag Judah ey 6,800 e nan-almas idan
pahul niya happiyaw,
25 yad helag Simeon ey 7,100,
26 yad helag Levi ey 4,600.
27 Nei-dum hi Jehoiada e ap-apun pamilyah Aaron e impangulu tu 3,700
ni sindalu.
28 Nei-dum dama hi Sadok e kat-agun lakin ap-apu dan netuled. Hi-gatu
niyadda dewampulut dewwan aaggi tu ey ap-apudda emin ni sindalu.
29 Yad helag Benjamin e nahlagan Saul e patul ey 3,000. Nem ingganah
nunyan tsimpuh ey dakel ni hi-gada hu nannaneng ni hi Saul hu pinhed
da.
30 Yad helag Epraim ey 20,800 e nelaing ida daman emin ni sindalu.

* **12:21 12:21** Ya hakey ni keibbellinan nunya ey daka baddangi hi David ni mekillebban idan tutu-un kaum-alin umlaban et ibsik da hipan pinhed dan ibbebsik.

31 Yad kagedwah ni helag Manasseh ey 18,000 hu intu-dak dan memaddang nan David ni mampatul.
32 Yad helag Issakar ey 200 ni aap-apu e ingkuyug dadda sindalu da. Inamtaddan nunyan sindalu hedin hipa kekakkayyaggudan ni tsimpuh ni da pekiggubbatan.
33 Yad helag Sebulun ey 50,000 sindalu ida. Ida kameiddinnel niya nehammad hu daka pengi-ehneng nan David niya kayyaggud idan sindalun nandaddan ni mekiggubbat, niya nelaing idan mengussal ni emin ni hipan almas.
34 Yad helag Naptali ey hanlibun aap-apu hu nei-dum e ingkuyug dadda 37,000 ni sindalu dan nangkelaing ni mengussal ni pahul niya happiyaw.
35 Yad helag Dan ey 28,600 ni sindalun nelaing ni mekiggubbat.
36 Yad helag Asher ey 40,000 ni sindalun nandaddan ni mekiggubbat.
37 Ey yaddad helag Reuben, yad helag Gad niyad kagedwah ni helag Manasseh ni nambebley di gilig ni Wangwang e Jordan di appit ni kasimmilin aggew ey 120,000 ni sindalun nelaing ni mengussal ni emin ni hipan almas.
38 Emin ida huyyan sindalun nandaddan ni mekiggubbat ey limmaw idad Hebron di kad-an David ma-lat hi-gatu pambalin dan patul. Ey emin idan helag Israel ey pinhed da hi-gatun mampatul ni hi-gada.
39 Nanha-ad idad kad-an David ni tellun aggew e kikkinnan da hu kennen ni indawat idan kebebleyan da niya ini-innum da hu meinnum ni indaddan dan innumen da.
40 Meippalpud helag idan Issakar, yadda helag Sebulun niyadda helag Naptali ey nan-i-li da kennen e nan-itakkay dad kebayyu, yad camel, yad lakkitun baka niyad mule hu alinah, ya lameh ni fig, ya raisin, ya meinnum niya mansikan olibah. Nan-i-lida pay hu baka niya kalneroh ni ihhideda. Emin huyyan impahding da ey pengippeang-ang dan emin ni amleng da.

13

Ya neienamutan ni Kaban Apu Dios

1 Hinummangan David emin ida aap-apun sindalu tun aap-apun hanlibu niya aap-apun hanggatut
2 et hantu peamtan emin idan edum dan helag Israel e kantuy “Hedin ebbuluten yu niya hedin pinhed Apu Dios e Dios tayu, man um-itu-dak itsun an mengippeamtan emin idan edum tayun helag Israel, anin idan papaddi niyadda edum dan helag Levi ma-lat maemung itsun emin deya.
3 Tep yan nunya law hu tsimpuh ni tayu pemangngadan ni Kaban Apu Dios e neiwalleng eman ni nampatulan Saul.”
4 Pinhed idan helag Israel humman ni inhel David et tebalen da.
5 Et amungen David idan emin hu edum tun helag Israel meippalpud nambebleyan dad pappeg ni Egypt ingganah di Lebo Hammat ma-lat da al-en etan Kaban Apu Dios di Kiriat Jearim et ilaw dad Jerusalem.
6 Entanni et lumaw hi David niyadda edum tun helag Israel di Baalah di Judah, e Kiriat Jearim hu hakey ni ngadan tu. Yadman da pengellaan nunman ni Kaban. Wada hi Apu Dios di ta-pew ni Kaban e yimmudung di nambattanan ida etan ni pinaot ni heni anghel. Et humman hu, nengadnan humman ni Kaban Apu Dios.
7 Da inla humman ni Kaban e wadad baley Abinadab et ilugan dad pakekapyan kaliton ni ingguyud idan baka. Ey di Ussah nan Ahio e u-ungngan Abinadab hu nengipenguluddan nunman ni baka.

8 Neitu-nud hi David niyadda etan edum tu. Nehaldet hu a-appeh da niya
nenattayyaw idan daka pandaydayaw nan Apu Dios. Manggiggittalah ida
edum ey man-ayyuding ida edum ey kapampetnul ni edum hu tambourine,
yadda cymbal niyadda tangguyup.
9 Nem entannit dinteng da illikkan Kidon ey neikudlih ida etan bakan
nengiguyud ni kaliton et tepapen nan Ussah etan Kaban Apu Dios ma-lat
eleg metu-li.
10 Ey bimmunget hi Apu Dios et pinhakkeyey pintey tu hi Ussah tep
kinepa tu etan Kaban. Et humman hu neipahding e netey hi Ussah di
hinanggan Apu Dios.
11 Bimmunget hi David ni nemateyan Apu Dios nan hi Ussah et ingadnan
tu humman ni bebley ni Peles Ussah. Et neipalpun nunman ingganah ni
nunya ey nanengtun Peles Ussah hu ngadan tu.
12 Kaumtakut law hi David nan Apu Dios et kantuy "Hipattep law pehding
kun mengi-ennamut ni Kaban Apu Dios?"
13 Et eleg tu law ienamut humman ni Kaban di Jerusalem et ilaw tud
baley nan Obed Edom di Gath.
14 Neiha-ad etan Kaban diman ni tellun bulan ey et-eteng bendisyon Apu
Dios nan Obed Edom, ya pamilyah tu niya emin hu wadan hi-gatu.

14

Ya baley David niya pamilyah tu

1 Hi Hiram e patul di Tyre ey immitu-dak ni tuu tud kad-an David.
Immipelaw ni keyew, yadda karpenter niyadda mapehek ni batu ma-lat
mengapyaddan baley David.
2 Ey yan nengamtaan David e hi-gatu pinutuk Apu Dios ni mampatul di
Israel ey inhammad tu nan-ap-apuan tu ma-lat panyaggudan idan edum
tun helag Israel e tuun Apu Dios.
3 Entanni ey induman David ahwa tud Jerusalem et dummakkel hu u-
ungnga tun lalakki niyadda bibi-i.
4 Huyyadda u-ungnga tun lalakkin neiungngad Jerusalem: hi Sammua,
hi Sobab, hi Nathan, hi Solomon,
5 hi Ibhar, hi Elishua, hi Elpelet,
6 hi Nogah, hi Nepheg, hi Japhia,
7 hi Elishama, hi Beeliada et hi Eliphelet.
8 Dingngel idan iPilistia e hi David law hu patul idan emin ni helag
Israel et amungen daddan emin sindalu dan an mempap ni hi-gatu. Nem
dingngel David humman ni pehding da et ikuyug tudda sindalu tun an
mekihhanggan hi-gada.
9 Dimmateng ida iPilistia di Rephaim e Nandeklan et gubaten dadda
tuudman.
10 Et mandasal hi David nan Apu Dios e kantuy "Kaw i-abulut mun midda
gubbaten eman ida iPilistia? Kaw pengapput dakemi?" Hinumang Apu
Dios ey kantuy "Em, lakkayuy, pengapput dakeyun hi-gak!"
11 Et lumaw hi David niyadda sindalu tud Baal Perasim et apputen dadda
sindalun iPilistia. Et kan David ey "Nelakah hu nengipeapputan Apu Dios
idan buhul ku e henin kapehding ni danum hedin nedakkel e um-ienud."
Et mukun ya ngadan nunman ni bebley ey Baal Perasim.
12 Yan kapemsikiddan iPilistia ey nanhi-yan da kinapya dan dios da et
iolden David idan tuu tu et giheben daddan emin humman.

13 Entanni ey immalidda mewan hu sindalun iPilistia et gubaten da
humman ni bebley.
14 Et makihummangan mewan hi David nan Apu Dios hedin hipa
pehding tu. Himmumang hi Apu Dios ey kantuy "Beken di appit tudya
pengubbatan yun hi-gada. Ya pehding yu ey kaliked kayu et meba-hil kayu
et yudda gubaten di kad-an idan keyew e balsam.
15 Hedin wada dedngelen yun man-alsituh di ta-pew idan nunman ni
keyew ey ilepu yun mekiggubbat tep memengngulu-ak ni mengubbat idan
nunman ni iPilistia et apputen kudda."
16 Inu-unnud David humman ni inhel Apu Dios ni pehding tu et ilepudad
Gibeon ingganah lad Geser ni nengubat idan iPilistia et degyunen dadda.
17 Et mandingngel hi David di kebebbebley tep yadda huyyan neipahding
niya impambalin Apu Dios hu tutu-ud kebebbebley ni kaumtakut ni hi-
gatu.

15

Ya pengihha-adan David ni Kaban Apu Dios

1 Negibbuh law ni impebehwat nan David hu baballey ni pambelleyan tu
etan di bebley ni neingedanan ni ngadan tu * et kapyaen tu pengihha-adan
ni Kaban Apu Dios et paetep tun tuldah.
2 Et kantuy "Hedin tayulli ellan etan Kaban ey ebuh ida helag Levi
ni mengnged tep hi-gadan ebuh pinutuk Apu Dios ni mansilbin hi-gatun
ingganah."
3 Impaeyag David idan emin hu edum tun helag Israel ma-lat maemung
idad Jerusalem et dalli alen hu Kaban Apu Dios et iha-ad dad indaddan tun
pengihha-adan da.
4 Huyyadda helag Aaron ni padi niyadda helag Levi ni impaeyag tu:
5 Yad helag Kohat ey immali hu hanggatut et dewampulu e hi Uriel hu
kamengipappangngulu.
6 Yad helag Merari ey immali hu dewanggatut et dewampulu e hi Asaiah
hu kamengipappangngulu.
7 Yad helag Gerson ey immali hu hanggatut et telumpulu e hi Joel hu
kamengipappangngulu.
8 Yad helag Elisaphan ey immali hu dewanggatut e hi Semaiah hu
kamengipappangngulu.
9 Yad helag Hebron ey immali hu newalu e hi Eliel hu kamengipappangn-
gulu.
10 Yad helag Ussiel ey immali hu hanggatut et hampulut dewwa e hi
Amminadab hu kamengipappangngulu.
11 Inaygan idan David etan padi e di Sadok nan Abiathar niyadda etan
enem ni kamengipappangngulun helag Levi e hi Uriel, hi Asaiah, hi Joel,
hi Semaiah, hi Eliel et hi Amminadab
12 et kantun hi-gaday "Hi-gayu kamengipappangnguluddan edum yun
helag Levi, et humman hu, mahapul ni pehding yun emin hu elaw ni
panlinnih ni annel yu et yulli alen hu Kaban Ap-Apu e Dios tayu helag
Israel et iha-ad yud indaddan kun keihha-adan tu.
13 Bimmunget hi Ap-Apu e Dios tayu et kastiguen daitsu eman ni laputun
tayu-et pengellaan tep beken kayun helag Levi ni nangnged nunman ni
Kaban tu. Humman ni impahding tayu ey eleg tayu peamleng hi Apu Dios."

* **15:1 15:1** Jerusalem hu ngadan tun hin-addum.

14 Et ipahding idan padi niyadda helag Levi hu elaw ni panlinnih dan
annel da et han ida lumaw ni an mengellan Kaban Ap-Apu e Dios ni helag
Israel ma-lat ilaw dad Jerusalem.
15 In-attang idan helag Levi hu Kaban Apu Dios tep humman dedan
intugun tun Moses ni pehding da.
16 In-olden David idan kamengipappangngulun helag Levi e umpilid-
dan edum dan man-a-appeh niya mengippatnul idan cymbal, yadda
ayyuding, niyadda gitalah ma-lat man-a-appeh idan kamengippeamleng
ni pandeyyawan da.
17 Et huyyadda nepili: hi Heman e u-ungngan Joel, hi agitu hi Asap e u-
ungngan Berekiah et hi Ethan e u-ungngan Kushaiah e nahlag nan Merari.
18 Yadda edum ni nepili: hi Sekariah, hi Jaasiel, hi Semiramot, hi Jehiel,
hi Unni, hi Eliab, hi Benaiah, hi Maaseiah, hi Mattithiah, hi Eliphelehu, hi
Mikneiah, et yadda kamangguwalyad eheb e di Obed Edom nan Jeiel.
19 Hi Heman, hi Asap et hi Ethan hu nepilin mengippatnul ni giniling ni
cymbal.
20 Hi Sekariah, hi Asiel, hi Semiramot, hi Jehiel, hi Unni, hi Eliab, hi
Maaseiah et hi Benaiah hu mengippatnul ni ayyuding.
21 Ey hi Mattithiah, hi Eliphelehu, hi Mikneiah, hi Obed Edom, hi Jeiel, et
hi Asasiah hu nepilin mengippatnul ni gitalah.
22 Hi Kenaniah hu ap-apuddan emin ni helag Levi ni kan ngunun man-
a-appeh niya mengippatnul idan kameussal di kapandeyyawi tep nelaing
ni meippanggep ni a-appeh.
23-24 Di Berekiah nan Elkanah et di Obed Edom nan Jehiah hu nepilin
mangguwalyan Kaban Apu Dios. Ey hi Sebaniah, hi Joshaphat, hi Nethanel,
hi Amasai, hi Sekariah, hi Benaiah, et hi Elieser hu papaddin mampetnul
ni tangguyup di hinanggan Kaban Apu Dios.
25 Limmaw di David niyadda kamengipappangngulun helag Israel
niyadda aap-apun hanlibun sindalu tud baley Obed Edom ni an mengellan
Kaban Apu Dios, e neiha-adan ni nekitbalan tu. Ey nemahhig hu nan-am-
amlengan da.
26 In-appit dan Apu Dios hu pitun bulug ni baka et ya pitun kalneroh tep
kameang-ang e binaddangan idan Apu Dios hu helag Levi ni nengiattang
ni Kaban tu.
27 Kayyaggud ni peteg imbalwasin David niya imbalwasi tu pay hu
ephod. Ey kayyaggud dama imbalwasiddan kaman-a-appeh, yadda
kamengippatnul ni ayyuding niya gitalah, hi Kenaniah e ap-apu da niyadda
nengiattang ni Kaban Apu Dios.
28 Emin ida helag Israel ey nekilaw idan an nengalan Kaban Apu
Dios e neiha-adan ni nekitbalan tu. Indateng dad Jerusalem ey ida
kamantetekkuk ni amleng da niya daka pan-ipatnul ida tangguyup, yadda
cymbal, yadda ayyuding niyadda gitalah.
29 Yan nunman ni daka pan-iddateng di bebley etan Kaban Apu Dios ey
dimmu-ngaw di habhabyen hi Mikal e u-ungngan Saul ey inang-ang tu hi
David e patul ni kamenattayyaw niya kamanpaypaytuk ni amleng tu, ey
nemahhig nemihul tud nemnem tu.

16

1 Indateng da etan Kaban et da iha-ad di neatepan ni tuldah ni impedad-
dan David et iappitan da hi Apu Dios ni kagihheba niya kahemmula.
2 Negibbuh hi David ni nan-appit et bendisyonan tudda tuud ngadan Apu
Dios,

3 et ika-pengan tuddan emin hu tuun neamung ni sinapay, ya neitangtang
ni detag * niya raisin.
4 Pinutuk David ida helag Levi ni mengipappangnguluddan tutu-un
mandeyyaw ni AP-APU e Dios idan helag Israel di hinanggan Kaban ni
pambeggaan dan bendisyon niya pansalamatan dan hi-gatu.
5 Pinutuk tu hi Asap ni mengipappangngulu, meihhayned hi Sekariah et
han hi Jeiel, hi Semiramot, hi Jehiel, hi Mattithiah, hi Eliab, hi Benaiah, hi
Obed Edom et hi Jeiel. Hi-gada manggitalah niya man-ayyuding. Hi Asap
hu mengippatnul ni cymbal ey
6 yadda etan dewwan padin di Benaiah nan Jahasiel hu mantangguyup
di hinanggan Kaban Apu Dios.

Ya a-appeh David

7 Yan nunman ni aggew hu nengidwatan David nan Asap niyadda edum
tun helag Levi eyan a-appeh ni pampesalamatan dan APU DIOS:
8 Pansalamat itsun APU DIOS niya pandasal itsun hi-gatu. Tayu
peenamtad kebebbebley ida impahpahding tu.
9 Iena-appeh tayu hu dayaw tu niyadda etan kaketngain tuun impah-
pahding tu.
10 Emin itsun kamengu-unnud nan APU DIOS ey igaggaya tayu hu
kayyaggud ni peteg ni ngadan tu.
11 Hi-gatu pambagai tayun baddang niya hayukup itsud kad-an tun
ingganah.
12-13 Hi-gayuddan helag Abraham e bega-en Apu Dios e helag ida
daman Jacob ni pinili tun pantu-u tu, nemnem yudda kaketngain tuun
impahpahding Apu Dios ni panyaggudan yu niya nemnem yudda dama
hu kalinimpiyuh ni nenuwet tu.
14 Hi-gatu hu AP-APU e Dios tayu, et humman hu, mahapul ni u-unnuden
tayun emin ni tuu eyad puyek ida tugun tu.
15 Eleg tu liwwana hu nekitbalan tu, anin ni pigan toon hu melebbah.
16-17 Et humman hu, pannananeng tu hu nekitbalan tun Abraham e
humman dama insapatah tun Isaac. Impidwa tun inhel humman ni
nekitbalan tun ingganah nan hi Jacob e hi Israel niyadda helag tu
18 e kantuy "Iddawat kun hi-gayu hu bebley di Kanaan ni beltanen idan
helag yu."
19 Yan nunman ey hahhakkey ida hu tuun Apu Dios ni nekibebley di
diman Kanaan.
20 Immenal-aldan idan nekibenebbebley di edum ni bebley ni nan-ap-
apuan idan nambakbaklang ni patul.
21 Nem endi kuma hakey ni patul ni an nengipelilligat ni hi-gada, tep eleg
iebulut nan Apu Dios ni pehding da humman ni hi-gada
22 e kantuy "Entan tudda panligligat hu pinilik ni tuuk niyadda prophets
e bega-en ku."
23 Hi-gatsun emin ni tutu-ud kebebbebley eyad puyek, ia-appehi tayu hi
APU DIOS! Peamta tayun kewa-wa-wa hu nenelakniban tun hi-gatsu.
24 Ey tayu paenamtan katuutuud kebebbebley hu dayaw tu niya peamta
tayudda etan tuka pehpehding ni kaketngain tuu.
25 Hi APU DIOS ey eta-gey ni peteg. Hi-gatu hu lebbeng tun daydayawen
tayu e beken ni yadda etan linggeman ni dios.

---

* **16:3 16:3** Ya hin-appil ni keibbellinan nunyad Hebrew ey han-akup ni dates.

26 Tep humman idan dios ey beken idan makulug ni dios, tep kinapyad-
dan tuu. Nem hi APU DIOS ey hi-gatu hu nanletun kabunyan.
27 Kameang-ang dayaw tu, ya kasina-gey tu niya et-eteng ni kabaelan tud
Tempol tun tuka panha-adi, niya wada amleng diman.
28 Et humman hu, emin itsun tuu ey daydayaw tayu tep ya kasina-gey tu
niya kabaelan tu.
29 Dayaw tayu hu ngadan APU DIOS et tayu iappitan di Tempol tu,
tep humman dedan lebbeng tun pehding tayu. Ey panyuung itsun
menaydayaw nan APU DIOS tep ya kasina-gey tu niya kakinayyaggud tu.
30 Emin itsun katuutuud kebebbebley ey panggegeygey itsud hinangga
tu tep ya takut tayun hi-gatu e nengihammad eyan puyek et eleg meglid.
31 Pan-am-amleng kayun emin e wada eyad puyek niya hi-gayun wadad
kabunyan. Ehel tayuddan tutu-ud kebebbebley e hi APU DIOS hu patul.
32 Anin ni hi-gam e baybay niyaddan emin hu wadadtan et itkuk yu hu
penaydayaw yun hi-gatu. Ey pan-am-amleng kayu daman papayyew anin
idan hipan neitnem.
33 Ittetkuk idalli daman keyew di muyung hu amleng dan ellian APU DIOS
ni man-ap-apu eyad puyek.
34 Pansalamat itsun APU DIOS tep ya kakinayyaggud tu. Ya impeminhed
tu ey kamannananeng ni ingganah.
35 Kanyun hi-gatuy "Apu Dios e kamengihwang ni hi-gami. Ihwang
dakemi anhan niya paenamut dakemin emin ni tutu-um ni neiwahhiwah-
hit di kebebbebley ma-lat maemung kamin mansalamat niya menaydayaw
ni ngadan mun kayyaggud ni peteg."
36 Daydayaw tayu hu AP-APU e Dios tayun helag Israel. Em, daydayaw
tayun ingganah.
Emin itsu ey kantayuy "Amen! Daydayaw tayu hi APU DIOS!"
37 Pinutuk David hi Asap niyadda edum tun helag Levi ni mampaptek ni
ingganah di pandeyyawan di neiha-adan ni Kaban Apu Dios. Mahapul ni
ippahding da ngunu dadman ni kewa-wa-wa.
38 Hi Obed Edom e u-ungngan Jeduthun niyadda etan na-nem et walun
edum tu hu memaddang ni hi-gada. Ya ngunud Obed Edom nan Hosah ey
mangguwalyaddad eheb.
39 Hi Sadok niyadda edum tun padi ey nannaneng idad Gibeon ni
mampaptek di Tabernacle e pandeyyawan nan APU DIOS.
40 Yan kakkabbuhhan niyan kamangkehilleng ey mahapul ni wadaddan
mengihheb ni kamei-appit di altar meippuun di neitudek ni Tugun APU
DIOS ni indawat tuddan helag Israel.
41 Nei-dum ni hi-gadad Heman nan Jeduthun niyadda edum dan neputuk
ni man-a-appeh ni pandeyyaw dan APU DIOS tep ya kamannananeng ni
impeminhed tu.
42 Hi-gada mewan kan ngunun mantangguyup niya mampetnul idan
cymbal niyadda edum ni kapetnul di kapan-a-appehin pandeyyaw nan APU
DIOS. Ya pamilyah Jeduthun hu kan ngunun mampaptek ni eheb.
43 Negibbuh ida huyyan impahding da et umenamut idan emin hu tutu-
ud baballey da. Anin hi David et immanemut damad baley tu.

17

Ya inhel nan APU DIOS nan David

1 Yan eman ni nanha-ad law hi David di baley tun impekapya tu ey
kantun Nathan e prophet ey "Ma-nun hi-gak tep nakka manha-ad di

nehammad ni baley ni nekapyan keyew ni sedar ey ya Kaban APU DIOS
ey neiha-ad di neatepan ni tuldah."
2 Ey kan Nathan ni hi-gatuy "Ipahding mu hu hipan pinhed mu et
baddangan dakan Apu Dios."
3 Nem yan nunman ni hileng ey kan Apu Dios nan Nathan ey
4 "Mu ehel nan David e bega-en ku e kammuy 'Huyya hu inhel APU DIOS:
Beken ni hi-gam hu memehwat ni Tempol ni panha-adan ku.
5 Neipalpu eman ni nengihwangan kuddan aammed yun helag Israel di
Egypt ingganah nunya ey eleggak manha-ad di tempol tep nanhaha-addak
di neatepan ni tuldah ey nan-etaetannak.
6 Ey yan nunman ni nekikkillawwan kun hi-gada ey endi nak nengibgaan
idan eman ni pinutuk kun nengipappangngulun hi-gadan memehwat idan
baley kun mekapyad keyew ni sedar.
7 Hi-gak e hi APU DIOS e Kabaelan tun emin ey ingkal dakad nebabah ni
ngunum ni mampattul ni kalneroh et putuken dakan mampatul eyaddan
tuuk ni helag Israel.
8 Nekikkillawwak ni hi-gam anin ni attu linawwam. Hedin immela kan
an mekiggubbat idan buhul mu ey nakka memengngulu et apputen kudda.
Ey pambalin dakallin kamekatbal ni ap-apun mandingngel di kebebbebley
eyad puyek.
9-10 Intuduan dakeyun tuuk e helag Israel ni pambebleyan yun ingganah.
Endi law mengippehelheltap ni hi-gayu eyad bebley yu. Yan inlian yudya
ey ginubagubat dakeyuddan lawah ni tutu-u, nem meippalpun nunya ey
endi law hanniman ni an meippahding. Hammaden kun e-helen e peapput
kullin emin hu buhul yu niya iddawtan dakeyun helag yu.
11 Hedin mepappeg ali biyag mu et meikkullung kad gungat idan
aammed mu ey pambalin kulli hakey ni u-ungngam ni patul et ihammad
ku pan-ap-apuan tu.
12 Hi-gatulli mengapyan tempol ku. Ey ang-angek et mannananeng hu
pan-ap-apuan tu.
13 Hi-gatulli u-ungngak ey hi-gak ali ametu. Pannananeng kulli impem-
inhed ku niya pemaddang kun hi-gatu. Beken ni henin impahding kun
Saul e ingkal kud pan-ap-apuan tu et ihullul daka.
14 Hi-gatulli puttuken kun mampaptek idan edum tun helag Israel e tutu-
uk niya pannananeng kullin ingganah hu pan-ap-apuan tu.' "
15 Et lumaw hi Nathan di kad-an David et ehelen tun emin ni hi-gatu hu
inhel Apu Dios.

Ya dasal David

16 Entanni ey limmaw hi David e patul di kad-an APU DIOS et mandasal.
Yimmudung e kantud dasal tuy "AP-APU e Dios, hi-gak niyadda pamilyah
ku ey endi katteg ngu kelebbengan mid impahding mun panyaggudan mi,
17 nem deh e mu kumedek kapan-e-dumi bendisyon ku tep ya binabbal
mun hi-gak. Hinammad mun inhel hu pehding mun panyaggudan idan
helag kun edum ni aggew, niya heni eta-gey saad kun muka pehding ni
hi-gak.
18 Et humman hu, endi law hu edum ni nak e-helen ni hi-gam. Neka-
amtam hu neitu-wan ku niya muwak kalispituhan bega-en mu.
19 Hi-gam kannemnem ni mengippahding ni hanneyan panyaggudan ku
e bega-en mu niya hi-gam nengipeamtan hi-gak ni eta-gey ni saad kun
edum ni aggew.
20 APU DIOS, endi edum ni inamta min henin hi-gam ni Dios mi.

21 Ey endi edum ni henin hi-gamin helag Israel ni inhewang mud
neihbutan mid Egypt et pambalin dakemin tuum et wada inna-nu tun
mandingngel hu ngadan mud kebebbebley eyad puyek. Impahding mu
hu kamengippetnga et pampa-kal mudda nampambebley ma-lat maihullul
kamin tuum.
22 Em, APU DIOS, impambalin dakemin helag Israel ni tuum ni ingganah
niya hi-gam hu Dios mi.
23 Et yan nunya e APU DIOS ey iddasal ku e peamnum ma-lat maipahding
ni ingganah etan hinammad mun inhel ni pehding mun panyaggudan ku
niya panyaggudan idan helag ku.
24 Ey peamnum humman ni inhel mu et mandingngel hu ngadan mun
ingganah di kebebbebley ma-lat kan idallin tuu ey 'Hi APU DIOS e Kabaelan
tun emin hu Dios idan helag Israel.' Et humman hu, pannananeng mu
anhan hu pan-ap-apuan ku.
25 Apu Dios, netuleddak ni mengiddasal idan nunyan hi-gam tep
impeamtam ni hi-gak e bega-en mu e pampatul muddalli helag ku.
26 APU DIOS, hi-gam hu Dios, hinammad mun inhel ni hi-gak ida
kayyaggud ni pehding mullin panyaggudan ku.
27 Et humman hu, peamnum humman ni inhel mu et bendisyonam ni
ingganah ida helag ku. Hi-gam, APU DIOS, hu nambendisyon ni hi-gada, et
nanna-ud ni mannananeng humman ni bendisyon mun hi-gada."

18

Ya nengapputan David di gubat

1 Entanni ey nekigubat mewan hi David idan iPilistia et apputen tudda.
Piniliw tu Gath e bebley da, niyadda nanlinikweh ni bebley diman.
2 Inapput tudda pay iMoab et mambalin idan bega-en tu niya ida
kamambeyyad ni buwis ni hi-gatu.
3 Intu-nud tun ginubat hi Hadadeser e patul di Sobah ni neihnup di
Hamat tep pinhed Hadadeser ni hi-gatu man-ap-apuddad bebley ni wadad
ahpat ni Wangwang e Euphrates.
4 Et mengapput hi David niyadda sindalu tu et piliwen da hanlibun
kalesah niya dimpap da pitun libun sindalun nengimanehoh idan nunman
ni kalesah niyadda dewampulun libun edum ni sindalu. Entanni et
imandal David e pi-dayen dadda etan kebayyu. Ebuh hanggatut idan
nunman ni kebayyun eleg tu pepi-day ma-lat usalen idan sindalu tu.
5 Immalidda sindalun iSyria di Damascus ni memaddang nan Hadadeser
e patul di Sobah nem ginubat di David ida et pateyen da dewampulut
dewwan libun hi-gada.
6 Et mengapya hi David ni kampuddan sindalu tudman idan bebley ni
sinekup tu et mambayad ida tuudman ni buwis ni hi-gatu. Impengenapput
nan APU DIOS hi David di emin ni tu nekigubatan.
7 Entanni ey inlaw David ida etan happiyaw ni balituk ni inla tuddan
ap-apun Hadadeser di Jerusalem.
8 Inla tu pay hu dakel ni giniling di Tibhat niyad Kun e bebley ni nan-
ap-apuan Hadadeser. (Humman ida inusal Solomon ni nengapyan tangkih,
yadda tukud niyadda edum ni usal di Tempol.)
9 Dingngel nan Toi e patul di Hamat e inapput David idan emin sindalun
Hadadeser e patul di Sobah
10 ey intu-dak tu u-ungnga tu e hi Joram ni an mengapngan David niya
mengippeang-ang ni amleng tun nengapputan tun Hadadeser. (Di Toi nan

Hadadeser ey nebayag ni nambubuhhulan ida.) Immitebin hi Joram ni
balituk, ya silber niya giniling ni tu iddawat nan David.
11 In-appit nan David emin ida humman nan APU DIOS, e henin
impahding tudda lan silber niya balituk ni inla tuddad edum ni bebley
ni inapput tu. Ya ngadan idan nunman ni bebley ey Edom, Moab, Ammon,
Pilistia niya Amalek.
12 Hi Abishai e u-ungngan Seruiah ey inapput tudda iEdom di Nedeklan
e Ahin et pateyen tu hampulut walun libun sindalu da.
13 Nampekapyan kampuddan sindalud kebebbebley di Edom et mei-dum
ida humman ni bebley ni sakup ni nan-ap-apuan David. Huyya mewan
hakey ni keang-angan tu e impengenapput nan APU DIOS hi David di emin
ni nekigubatan.
14 Nan-ap-apu hi David idan emin ni helag Israel ey kayyaggud niya
limpiyuh impahding tuddan tuu tu.
15 Hi Joab e u-ungngan Seruiah hu ap-apuddan sindalu tu. Hi
Jehoshaphat e u-ungngan Ahilud hu kamampaptek ni dokumintuh ni
bebley da.
16 Hi Sadok e u-ungngan Ahitub nan hi Ahimelek e u-ungngan Abiathar
hu padi da.
17 Hi Benaiah e u-ungngan Jehoiada hu ap-apun guwalyan David e patul.
Ey yadda u-ungngan David hu opisyal tun kaumbaddang ni hi-gatu.

19

Inapput David ida iAmmon niyadda iSyria
(2 Samuel 10:1-19)

1 Entanni ey netey hi Nahas e patul di Ammon et maihullul etan u-ungnga
tu e hi Hanun ni nampatul.
2 Dingngel David huyya et kantuy "Mahapul ni peang-ang ku hu kayyag-
gud ni nakka pekiggayyum nan Hanun henin kayyaggud ni impeang-ang
nan ametu lan hi-gak eman ni ketaggu tu." Et umitu-dak ni tuu tun an
mengiddu-ngaw nan Hanun ma-lat peamta dan hi-gatu e kaumlelemyung
dama hi David ni neteyyan ametu e hi Nahas. Nem yan dintengan dad
Ammon et lumaw idad kad-an nan patul e hi Hanun
3 ey kan idan aap-apud Ammon ey "Apu patul, kaw kammu nem
ya nengitu-dakan David idan nunyan tuu tu ey ma-lat peamta da e
kaumlelemyung hi David tep netey hi amam? Beken mannuman tep
immaliddan mansi-im eyan bebley tayu ma-lat nelakah daitsun apputen
di gubat!"
4 Kinulug Hanun humman ni inhel da et padpap tudda etan intu-dak
David et kep-uhan dan emin hu iming da niya pinututan da balwasi da e
impappeg dad sipeda et han dadda palaw.
5 Et humman hu, ida law kaumbaing ni um-anemut di bebley da tep ya
humman ni impahding dan hi-gada. Dingngel David humman et umitu-
dak ni an menghel ni hi-gadan anin ni manha-ad ida nid Jericho ingganah
umtemel iming da.
6 Immalid nemnem nan Hanun niyadda iAmmon e impambalin da hi
David ni buhul da et mambayad idan umlaw di na-pat ni libun kiloh
ni silber ni abang ni kalesah ni ussalen dad gubat niya abang idan
mantakkay ni nalpud nengin-ahpat di Mesopotamia niyaddad bebley di
Syria e Maakah niya Sobah.

7 Immalidda humman ni telumpulut dewwan libun kalesah ni inebangan
da niyadda dakel ni sindalu etan ni patul di Maakah et ida mangkampud
Medeba. Immalidda dama iAmmon et mei-dum idan hi-gada.
8 Dingngel David mewan hu meippanggep nunman et itu-dak tu hi Joab
niyaddan emin hu sindalu tu et ida makigubat ni hi-gada.
9 Yadda sindalud Ammon ey ida nampustuh di eheb di bebley da. Yadda
etan patul ni immalin memaddang ni hi-gada ey ida dama nampustuh di
a-allaw ni bebley.
10 Inang-ang Joab e gubbaten daddad hinangga da niyad dingkuggan
da et pilien tudda kelalla-ingan ni sindalu tu et hi-gada inhangga tuddan
sindalun iSyria.
11 Pinili tu hi agitu hi Abishai ni mengippengnguluddan edum ni sindalu
da ma-lat hi-gada mekihhanggaddan iAmmon.
12 Kan Joab ni hi-gatuy "Hedin ang-angen mu e dakemi kapan-
apputaddan iSyria, ali kayun memaddang ni hi-gami. Hanniman daman
hi-gak e hedin ang-angen ku e dakeyu kapan-apputaddan iAmmon ey um-
ali kamin memaddang ni hi-gayu.
13 Mahapul ni umtuled itsu e eleg itsu umtakut! Ihhammad tayun
mekiggubbat et iehneng tayu tutu-u tayu niyadda bebley tayun indawat
Apu Dios ni hi-gatsu. Idasal tayu e ya pinhed Apu Dios hu meippahding."
14 Immelad Joab niyadda sindalu tun dadda gubbaten hu sindalun iSyria
ey ida kamemsik.
15 Inang-ang idan iAmmon e ida kamemsik hu sindalun iSyria ey
bimmesik ida dama tep simmakut idan Abishai niyadda sindalu tu, et
humgep idad bebley da. Et mambangngad law di Joab di Jerusalem.
16 Inang-ang idan iSyria e inapput idan helag Israel et umeyag idan edum
ni sindalu dan wadad ba-hil ni Wangwang e Euphrates. Et ipenguluddan
Sobak e ap-apuddan sindalun Hadadeser e patul di Sobah.
17 Dingngel David e immen idad Helam hu sindalun iSyria et amungen
tudda sindalu tun helag Israel et man-agwat idad Wangwang e Jordan et
ipustuh tudda e hinangga dadda sindalun iSyria. Inlapu dan manggugubat
18 ey neapput ida iSyria et bumsik ida. Pintey di David hu pitun libun
iSyria ni nangkalesah niyadda na-pat ni libun edum dan sindalu. Pintey
da pay hu ap-apun sindalun Syria e hi Sobak.
19 Yan nenang-angan idan patul idad bebley ni sinekup Hadadeser e
neapput ida ey nekidagyum idan David et mambalin idan tutu-u tu.
Neipalpun nunman ey eleg law pinhed idan iSyria ni baddangan ida
iAmmon.

20

Sinekup David hu Rabbah
(2 Samuel 12:26-31)

1 Nedateng etan tsimpuh ni kapanggugubasiddan papatul e yan nunman
hu negibbuhan ni ahiketel ey impangulun Joab ida sindalu tu et da gubaten
emin hu bebley di Ammon ey liniktub da hu Rabbah et hegepen da et
bahbahen da. Nem eleg makilaw hi David ni nunman tep nanha-ad di
Jerusalem.
2 Wadadman etan dios ni kadeyyawaddan iAmmon e hi Molek ngadan
tun napngetan ni balituk ni umlaw di telumpulut epat ni kiloh hu bel-at
tu. Humman ni penget ey neal-alkusan ni nangkenginan batu.

Entanni ey neiunud hi David di Rabbah et dumteng diman. Ingkal tudda humman ni nenginan batu et iha-ad tud penget tu. Ey dakel pay hu illad David ni nangkebalol diman.
3 Sinekup di David humman ni bebley et piliten tudda bimmebley ni mangngunnu e ussalen da gelgel, gabyon niya wahay. Hanniman dama impahding tuddan edum ni nambebley di Ammon. Negibbuh ni neipahding ida huyya et mambangngad hi David niyadda sindalu tud Jerusalem.

Ya nekigubatan dan etta-teng ni tutu-ud Pilistia
(2 Samuel 21:15-22)

4 Entanni mewan ey nanggugubat ida hu iPilistia niyadda helag Israel di Geser et meapput ida iPilistia. Pintey nan Sibbekkai e iHushah hi Sippai e helag idan etta-teng ni tuu.
5 Entanni ey nanggugubat ida mewan hu iIsrael niyadda iPilistia et pateyen daman Elhanan e u-ungngan Jair hi Lahmi e agin Goliath la e tuud Gath. Et-eteng hu pahul Lahmi e heni kainetteng ni tukud ni kapengitta-yunin kaman-ebbel ni pan-ablan tu.
6 Entanni ey nanggugubat ida mewan hu iPilistia niyadda helag Israel di Gath. Wada mewan hu hakey ni et-eteng ni tuun han-e-nem hu galumeymey ni ngamay tu niya dapan tu. Hi-gatu hu hakey ni helag idan etta-teng ni tuun nebayag.
7 Nemahhig e tudda kaheneghegnita sindalun helag Israel nem pintey Jonathan e u-ungngan Sammah e agin David.
8 Humman idan etta-teng ni tuun iPilistia ni pintey di David niyadda sindalu tu ey nahlag ida etan ni etta-teng lan tutu-ud Gath.

21

Impabilang nan David emin hu tutu-ud Israel
(2 Samuel 24:1-25)

1 Entanniy pinhed Satanas ni iddawtan ida helag Israel ni panliggatan da et penemnem tun David ni pebillang ida tutu-u tu.
2 Et iolden David nan Joab niyadda edum ni ap-apun sindalu tu et kantuy "Lakkayuy di emin ni bebley di Israel meippalpud Beersheba di south ingganah di Dan di north et bilangen yuddan emin hu helag Israel, tep pinhed kun amtaen hedin pigaddan emin."
3 Nem kan Joab ey "Hi Apu Dios hu mengippedakkel ni meminhanggatut hu tutu-u eyad Israel! Apu patul, bega-en muddan emin. Kele mu pehding huyya? Kaw beken ni pambehhulan emin ni helag Israel?"
4 Nem kapepillit nan David ni pehding Joab huyyan in-olden tu et lumaw hi Joab et tu hinapen emin ida bebley di Israel et han mambangngad di Jerusalem.
5 Et peamtan Joab nan David e ya bilang idan lalakkin kabaelan tun mekiggubbat ey hakey ni milyon et hanggatut ni libud Israel niya epat ni gatut et nepitun libud Judah.
6 Eleg pinhed Joab humman ni in-olden nan David et eleg tu pakibilang ida helag Levi nan Benjamin.
7 Nem eleg ni hekey pinhed Apu Dios hu da nambilangan et kastiguen tudda helag Israel.
8 Et entanniy kan David nan Apu Dios ey "Nakka ebbuluta e nanliwattak ni hi-gam ni nak nengipahdingan nunya. Liwwan mu anhan huyyan nanliwatak. Eggak ni hekey nemnemen et ipahding ku huyya."

9 Et kan APU DIOS nan Gad e prophet David ey
10 "Mu ehel nan David e kammuy 'Huyya inhel APU DIOS: Iddawtan
dakan tellun pampillian mun pengastiguk ni hi-gam, et ya etan pillien mu
hu ippahding ku.' "
11 Et lumaw hi Gad di kad-an David et kantun hi-gatuy "Huyya inhel APU
DIOS: 'Hipa hu pinhed mun pengastiguk ni hi-gam:
12 ya tellun toon ni bisil, winu tellun bulan ni pemahbahan dakeyun
buhul yu, winu tellun aggew ni nemahhig ni degeh ni i-alin anghel APU
DIOS e hinnapen tun emin eya Israel.' Hipa pillien mu et humman hu
ihhumang kun APU DIOS?"
13 Hinumang David ey kantuy "Nekalligat huttan ni nemnemen. Nem
nakka pekeddukdul ni hi APU DIOS mismuh mengastigun hi-gak tep et-
eteng ni hemek tu, et beken ni ya tuu ussalen tun mengastigun hi-gak."
14 Et paelin APU DIOS hu nemahhig ni degeh idan helag Israel ey nepitun
libu hu netey ni hi-gada.
15 Intu-dak tu etan anghel ni an memettey idan iJerusalem nem
nantuttuyyu et kantu etan ni anghel ey "Hiyya ew law, entan tudda patey
tuudman." Yan nunman ey kaman-eh-ehneng etan anghel di kad-an ni
illikan Araunah e Jebusite.
16 Intangaw David di kabunyan ey inang-ang tu humman ni anghel
ni kaman-eh-ehneng e singnged tu ispadah e nandaddan ni memettey
idan iJerusalem. Et mambalwasiddan langgusih hi David niyadda etan
kamengipappangngulu et lumukbub idad puyek.
17 Ey nandasal hi David e kantuy "Apu Dios, hi-gak hu nanliwat. Hi-gak
hu nengipebilang idan tutu-u. APU DIOS e Dios ku, hi-gak niyadda pamilyah
ku kastigum. Entan tu ilegat ida eya tutu-u tep beken ni hi-gada nanliwat."
18 Et an ehelen etan ni anghel APU DIOS nan Gad e tu e-helen nan David
et lumaw di illikkan Araunah et mengapyan pan-appitan nan APU DIOS
diman.
19 Inu-unnud David humman ni in-olden APU DIOS ni inhel Gad ni hi-gatu
et lumaw.
20 Wada hi Araunah diman niyadda etan epat ni lakin u-ungnga tu e ida
kaman-illik ni wheat. Yan nenang-angan dan etan ni anghel ey bimmesik
ida etan epat ni u-ungngan Araunah et ida mantalu.
21 Inang-ang Araunah e iyalli hi David e patul ey hini-yan tu etan illikkan
et tu dammuen et manyuung e neitumuk angah tud puyek.
22 Kan David ni hi-gatuy "Igtang mun hi-gak eya puyek ni muka pan-
illiki et mengapya-ak ni pan-appitan APU DIOS ma-lat pasiked tu hu degeh
ni neihinap di bebley tayu et kamangkettey ida tuu. Iddawat ku ustuh ni
bayad tu."
23 Kan Araunah ey "Apu patul, iddawat kun hi-gam et usalen mud pinhed
mun pengussalan. Adyah ida eya bakan i-appit mun kagihheba ey adyah
ida eya keyew ni pan-illikan ni ittungum niya adyah ida wheat ni mei-dum
ni mei-appit. Iddawat kun hi-gam idan emin huyya."
24 Nem himmumang hi David ey kantuy "Eleg, beyyadak etan ustuh ngu
dedan ni bayad tu. Tep eggak i-appit nan APU DIOS hu hipan melpun hi-gam
ni eggak beyyadi."
25 Et idwat tun Araunah etan bayad ni puyek ni pan-illikan e enem ni
gatut ni balituk.
26 Nengapyan pan-appitan et man-appit nan APU DIOS ni kagihheba niya
nan-appit ni pekiddagyuman ni hi-gatu. Nandasal ey hinumang APU DIOS

et paeli tu apuy ni nalpud kabunyan et magiheb ida etan neiappit di pan-
appitan.
27 Entanni ey immehel hi APU DIOS etan ni anghel et ibangngad nunman
ni anghel hu ispadah tud asip tu.
28 Yan nenang-angan David e hinumang APU DIOS hu dasal tu ey nan-
appit etan di illikkan Araunah.
29 Ya Tabernacle ni kinapyan Moses di eleg mebebleyi niya etan kapan-
appisin kagihheba ey wadaddad Gibeon ni nunman ni tsimpuh.
30 Nem eleg peka-law hi David diman ni an mandeyyaw nan Apu Dios
tep kaumtakut ni ispadah etan ni anghel APU DIOS.

22

1 Et humman hu kan David ey "Yallidya hu kebehwatan ni Tempol nan
AP-APU e Dios tayun helag Israel ey yallidya hu pengikkapyaan ni altar ni
pan-appitan ni kagihheba."

Ya nandaddanan dan mengapyan Tempol

2 Inemung David e patul ni emin ida tutu-un nalpud edum ni bebley ni
nekibebley di Israel et iolden tun mengapyaddan kuwadladuh ni batun
meikkapyad Tempol.
3 Indawat tu dakel ni gumek ni kapyaen dan patak niya panhippit daddan
eheb ni nekapyan keyew niya dakel ni giniling e eleg melkud kiloh tu.
4 Impedaddan tu pay hu dakel e eleg mebillang ni talutuh ni sedar ni
indawat idan iTyre niyadda iSidon.
5 Kan David di nemnem tuy "Ya etan Tempol ni behwaten alin u-ungngak
e hi Solomon ey mahapul ni kayyaggud niya mandingngel di kebebbebley.
Nem u-ungnga ni et kulang ni inamta tu, et humman hu, idaddanak idan
mahapul tu." Et idaddanan David ni dakel ni meussal ni mekapyan Tempol
ni nunman ni ketaggu tu.
6 Impaeyag tu hi Solomon e u-ungnga tu et ehelen tun hi-gatu hu pehding
tun mengapyan Tempol nan APU DIOS e Dios idan helag Israel.
7 Kan David ni hi-gatuy "U-ungngak, nebayag ni pinhed kun behwaten
hu Tempol ni pandeyyawan nan APU DIOS e Dios ku.
8 Nem kan APU DIOS ni hi-gak ey 'Dakel hu pintey mun tutu-ud mu
nekigubagubatan et dakel impaeyuh mun kuheyaw. Et humman hu, beken
ni hi-gam hu memehwat ni Tempol ni keiddeyyawak.'
9 Nem insapatah tun hi-gak e kantuy 'Wadalli u-ungngam ni mampatul
ni tsimpuh ni linggep. Tep eggak ali i-abulut ni an gubbaten idan buhul
tud nanlinikweh. Iddawtak alin linggep hu Israel ni pampatulan tu. Yalli
ngadan tu ey hi Solomon.
10 Hi-gatulli memehwat ni Tempol ni keiddeyyawak. Ibbilang kullin u-
ungngak niya hi-gak ali pan-emma tu. Ey pannananeng kulli pan-ap-apuan
idan helag tud Israel.'
11 Et yan nunya e Solomon e u-ungngak, ey iddasal ku ma-lat hi APU
DIOS e Dios mu hu memaddang ni hi-gam niya hi-gatu mengippeamnun
impakulug tu e baddangan dakan memehwat ni Tempol tu.
12 Ey nakka iddasal e iddawtan dakan APU DIOS e Dios mu, ni laing mu
niya kabaelan mun man-ap-apudya Israel meippuun di Tugun tu.
13 Hedin u-unnudem ni emin ida tugun ni indawat APU DIOS nan Moses
niyadda helag Israel ey meippahding emin hu pinhed mu. Mahapul ni
pekedhel mu nemnem mu niya eleg ka mandewadewa. Entan takut mu
niya entan kedismayah.

14 Deh e impahding kun emin kabaelan kun mengidaddan idan mahapul
ni pemehwatan ni Tempol. Epat ni milyon ni kiloh ni balituk niya na-pat
ni milyon ni kiloh hu silber ni indaddan ku. Dakel mewan giniling niya
gumek e eleg mebillang kiloh da. Ey indaddan kudda keyew niya batu,
nem mahapul ni e-dumam ida huyya.
15 Dakel ida tutu-un dammutun pangngunnum. Wadadda tutu-un
pangngunnum ni mengellan nepahek ni batu, yadda memehhek ni batu,
yadda karpenter niya dakel ida nelaing ni mengingngunnun
16 balituk, ya silber niya gumek. Ilepum law ni pengunnun nunya. Et hi
APU DIOS hu memaddang ni hi-gam."
17 Et iolden David ni emin idan kamengipappangngulun helag Israel e
mahapul ni baddangan da hi Solomon nunman ni mengunnu.
18 Kantun hi-gaday "Hi AP-APU e Dios yu hu bimmenaddang ni hi-gayu
niya impelinggep dakeyu. In-abulut tun apputen kuddan emin tutu-ud
nanlinikweh ni bebley, et yan nunya ey nambalin ida law ni tuu yu niya
daka u-unnuda hi APU DIOS.
19 Et yan nunya ey ikahhakey yun mansilbin APU DIOS e Dios yu. Ilepu
yun behwaten hu Tempol et iha-ad yudman hu Kaban ni nekitbalan tun
hi-gatsu niyaddan emin etan kameussal ni penaydayawan ni hi-gatu."

23

1 Yan eman ni neka-a-amma law hi David e patul ey impambalin tu hi
Solomon e u-ungnga tun patul di Israel.

Ya ngunuddan helag Levi

2 Entanni ey inemung David idan emin hu kamengipappangngulun helag
Israel, yadda padi niyadda edum dan helag Levi.
3 Binilang tun emin hu lalakkin helag Levi ni telumpulu toon tu winu
nehuluk ey telumpulu et walun libu bilang da.
4 In-olden tu e yadda dewampulut epat ni libu hu mengippaptek ni
ngunud Tempol APU DIOS, enem ni libu mengippaptek idan meittuddek
niya mengippennuh ni diklamuh idan tuu,
5 yadda epat ni libu mangguwalyad eheb ey yadda epat ni libu
mandeyyaw nan APU DIOS e ussalen dadda etan indawat ni patul ni
meippatnul.
6 Ginenedwan David ida helag Levi ni tellun grupuh meippuun di
nahlagan da e hi Gerson, hi Kohat et hi Merari.

Yadda helag Gerson e u-ungngan Levi

7 Hi Gerson ey wada dewwan u-ungnga tun laki e di Ladan nan Simei.
8 Hi Ladan ey wada tellun u-ungnga tun laki e hi Jehiel, hi Setham et hi
Joel.
9 Hi-gada hu kamengipappangnguluddan edum dan nahlag nan Ladan.
Hi Simei ey wada tellun lakin u-ungnga tu e hi Selomot, hi Hasiel et hi
Haran.
10-11 Wada pay hu epat ni lakin u-ungngan Simei: hi Jahat, hi Sisa, hi
Jeus et hi Beriah. Di Jeus nan Beriah ey ekket helag da, et humman hu
neibilang idan hakey ni pewen.

Yadda helag Kohat e u-ungngan Levi

12 Hi Kohat ey wada epat ni u-ungnga tun laki e hi Amram, hi Ishar, hi
Hebron et hi Ussiel.

13 Ya etan pengulwan e hi Amram ey hi-gatu amad Aaron nan Moses. Hi
Aaron niyadda helag tu hu neputuk ni mampeddin mengippaptek ni ing-
ganah idan nengilinan ni kameussal. Hi-gada man-appit ni penaydayawan
dan Apu Dios ey mansilbiddan hi-gatu niya mambendisyon idan tutu-ud
ngadan Apu Dios.
14 Nem hi Moses e bega-en Apu Dios ey nei-dum hu helag tuddad helag
Levi.
15 Dewwan laki u-ungngan Moses e di Gersom nan hi Elieser.
16 Ya kamengipappangnguluddan helag Gersom ey hi Sebuel.
17 Hi Elieser ey hakey ni ebuh u-ungnga tun laki e hi Rehabiah, nem
dakel helag Rehabiah.
18 Ya meikkadwan u-ungngan Kohat e hi Ishar ey wada hakey ni u-
ungnga tu e hi Selomit e hi-gatu ap-apun helag da.
19 Ya meikkatlun u-ungngan Kohat e hi Hebron ey wada epat ni u-ungnga
tu e hi Jeriah, hi Amariah, hi Jahasiel et hi Jekameam.
20 Ya meikka-pat ni u-ungngan Kohat e hi Ussiel ey wada dewwan u-
ungnga tu e di Mikah nan hi Issiah.

Yadda helag Merari e u-ungngan Levi

21 Hi Merari ey wada dewwan u-ungnga tu e di Mahli nan Mushi. Hi
Mahli ey wada dama dewwan u-ungnga tun laki e di Eleasar nan Kish.
22 Nem netey hi Eleasar e endi u-ungnga tun laki, biiddan ebuh.
Humman idan biin u-ungnga tu ey inahwa dadda agin dan lakin u-ungngan
Kish.
23 Ya meikkadwan u-ungngan Merari ey hi Mushi. Tellu u-ungnga tu e
hi Mahli, hi Eder et hi Jeremot.
24 Huyyadda helag Levi meippuun di nahlagan da niya pamilyah da e
wada hakkeyey neitudek hu ngadan tu. Emin ida helag tun dewampulu
toon tu winu nehuluk ey wada ngunu tud Tempol Apu Dios.
25 Inhel dedan lan David ni nunman e kantuy "Ya etan Ap-Apu e Dios
tayun helag Israel ey impelinggep tudda tuu tu ey mambebley di deya
Jerusalem ni ingganah.
26 Et humman hu, eleg law mahapul ni pehhapehhanen idan helag Levi
etan Tabernacle niyaddan emin hu mahapul ni pandeyyawan."
27 Meippuun etan di nanggillig ni intugun David ey emin ida helag Levi
ni dewampulu toon tu winu nehuluk ey meittuddek hu ngadan da et
mansilbiddad Tempol Apu Dios.
28 Huyyadda neidwat ni hi-gadan ngunnuen da: Baddangan dadda padin
helag Aaron etan di kapandeyyawid Tempol, ippaptek dadda hu dallin
niyadda kuwaltuh, ang-angen da ma-lat eleg mahibit etan ida neieng-eng
ni kameussal di Tempol, niyadda pay edum ni ngunu dad Tempol.
29 Ey hi-gada mengippaptek ni sinapay ni kamei-appit nan Apu Dios, ya
alinah ni kamei-appit, yadda meingpih ni sinapay ni eleg meha-adan ni
kamampelbag, yadda neiheeng ni neiappit niyadda alinah ni nekamdugan
ni lanan olibah. Hi-gada mewan mengikkilloh niya manlelkud idan kamei-
appit di Tempol.
30 Ey man-a-appeh idan penaydayaw dan Apu Dios ni kakkabbuhan
niyan mahmahdem ni kewa-wa-wa.
31 Ey hi-gada umbaddang hedin wada mei-appit ni kagihheban Sabaduh
etan ni Piyestah ni Kaketellakin Bulan niyaddan edum ni piyestah.
Mansilbiddan Apu Dios ni kewa-wa-wa meippuun etan di neitudun ngunu
da niya pehding da.

32 Hi-gada mengippaptek ni Tabernacle niya Tempol niya umbaddang
idaddan agi dan padin helag Aaron ni pandaydayawan di Tempol.

24

Yadda ngunun padi

1 Huyyadda grupuh ni negenedwaan idan helag Aaron. Hi Aaron ey epat
ida u-ungnga tun laki: hi Nadab, hi Abihu, hi Eleasar et hi Ithamar.
2 Nem netey di Nadab nan Abihu dedangngu, et han matey hi ameda,
ey endi u-ungnga da. Et humman hu di Eleasar nan Ithamar ni ebuh hu
nampadi.
3 Binaddangan di Sadok e helag Eleasar nan hi Ahimelek e helag Ithamar
hi David e patul ni nengenedwaddan helag Aaron ni dakel ni grupuh
meippuun di neitudun ngunu da.
4 Yadda helag Eleasar ey negenedwaddan hampulut enem ni grupuh, ey
yadda helag Ithamar ey negenedwaddan walun grupuh. Huyya impahding
da tep daddakkel ida lakin helag Eleasar.
5 Wadadda opisyal niya kamengipappangngulun pandeyyawan di helag
Eleasar niyad helag Ithamar et impambinnunut da hu meputtuk ni
meidwat ni hi-gadan ngunnuen da ma-lat endi keittuppugan tu.
6 Ida kamanhuhhullul hu helag di Eleasar nan Ithamar ni umbunut
ey ilislistan etan ni sekretarih e hi Semaiah e u-ungngan Nethanel e
helag Levi hu neitudun ngunu dad hinanggan patul, yadda opisyal tu
e hi Sadok e padi, hi Ahimelek e u-ungngan Abiathar, yadda etan
kamengipappangngulun pamilyah ni padi, niyadda pamilyah idan edum
dan helag Levi.
7-18 Huyyadda nanhenehened ni dewampulut epat ni pamilyah ni
nengidwatan dan ngunu meippuun di nambubunutan da. Ya nemangulu
ey ya pamilyah Jehoiarib et maitu-nud ida hu pamilyah Jedaiah, hi Harim,
hi Seorim, hi Malkijah, hi Mijamin, hi Hakkos, hi Abijah, hi Jeshua, hi
Sekaniah, hi Eliashib, hi Jakim, hi Huppah, hi Jeshebeab, hi Bilgah, hi
Immer, hi Hesir, hi Happises, hi Pethahiah, hi Jeheskel, hi Jakin, hi Gamul,
hi Delaiah, niya pamilyah Maasiah.
19 Neilistadda huyyan pamilyah meippuun di ngunu dad Tempol niya
meippuun di daka pehding ni ngunu dan inlapu eman ni ammed da e hi
Aaron ni nengu-unnudan tun tugun Ap-Apu e Dios ni helag Israel.

Ya listaan idan edum nihelag Levi

20 Huyyadda edum ni kamengipappangnguluddan pamilyah ni helag
Levi.
Hi Sebuel hu kamengipappangngulun helag Amram. Hi Jehdeiah hu
kamengipappangngulun helag Sebuel.
21 Hi Issiah hu kamengipappangngulun helag Rehabiah.
22 Hi Selomot hu kamengipappangngulun helag Ishar. Hi Jahat hu
kamengipappangngulun helag Selomot.
23 Hi Jeriah hu kamengipappangngulun helag Hebron, hi Amariah hu
meikkadwan hi-gatu, meikkatlu hi Jahasiel ey meikka-pat hi Jekameam.
24-25 Hi Mikah hu kamengipappangngulun helag Ussiel ey di Samir e
helag Mikah nan hi Issiah e agin Mikah hu kamengipappangngulun helag
Mikah. Hi Sekariah hu kamengipappangngulun helag Issiah.
26 Di Mahli nan Mushi hu kamengipappangngulun helag Merari. Hi Beno
hu kamengipappangngulun helag Jaasiah.

27 Yadda u-ungngan Jaasiah e hi Beno, hi Soham, hi Sakur et hi Ibri hu
kamengipappangngulun helag Merari.
28 Hi Eleasar hu kamengipappangngulun helag Mahli, nem endi u-
ungnga tun laki.
29 Hi Kish ey wada hakey ni u-ungnga tu e hi Jerahmeel, et hi-gatu
kamengipappangnguluddan edum tun helag Kish.
30 Hi Mahli, hi Eder ni hi Jerimot hu kamengipappangngulun helag
Mushi. Huyyadda pamilyah ni helag Levi.
31 Imbubunut da dama ngunnuen da, henin impahding idan agi dan
helag Aaron, di hinanggan David e patul, hi Sadok, hi Ahimelek niyadda
kamengipappangnguluddan pamilyah idan padi niyadda pamilyah idan
agi dan helag Levi, e beken ni yad toon da hu nengipuunan dan ngunnuen
da.

25

Yadda man-ap-appeh di Tempol

1 Hi David e patul niyadda opisyal ni sindalu tu hu nemutuk idan edum
ni pamilyah Asap, hi Heman et hi Jeduthun hu mengippeamtan inhel Apu
Dios niya mengippatnul ni ayyuding, ya gitalah niya cymbal. Huyyadda
listaan idan neputuk ni mengipappangngulu niya mengituttuddun pehding
dan mandeyyaw.
2 Hi Asap ey epat ida u-ungnga tu e hi Sakur, hi Joseph, hi Nethaniah
et hi Asharelah. Hi ameda e hi Asap hu kamengipappangngulun hi-gada,
niya hi-gatu mengippeamtan inhel Apu Dios hedin in-olden ni patul.
3 Hi Jeduthun ey enem ida u-ungnga tu e hi Gedaliah, hi Seri, hi
Jeshaiah, hi Simei, hi Hashabiah et hi Mattithiah. Hi ameda e hi Jeduthun
hu kamengipappangngulun hi-gada, niya hi-gatu mengippeamtan inhel
Apu Dios ey meunnudan ni ayyuding ya a-appeh ni pandeyyaw niya
pansalamat dan Apu Dios.
4 Hi Heman ey hampulut epat hu u-ungnga tu e hi Bukkiah, hi Mattaniah,
hi Ussiel, hi Sebuel, hi Jerimot, hi Hananiah, hi Hanani, hi Eliathah, hi
Giddalti, hi Romamti Eser, hi Josbekashah, hi Mallothi, hi Hothir et hi
Mahasiot.
5 Hi Heman e prophet etan ni patul ey indawtan Apu Dios ni hampulut
epat ni u-ungngatun laki niya tellun bii e humman dedan hu inhel tun
hi-gatu ma-lat katbalan tu.
6 Hi-gatu kamengipappangnguluddan nunyan u-ungnga tun manggita-
lah, man-ayyuding niya mengippatnul ni cymbal ni daka pandeyyawid
Tempol meippuun di olden ni patul. Nem di Asap, hi Jeduthun et hi Heman
ey ya patul kamengi-olden ni ngunnuen da.
7 Huyyaddan tellun laki niyadda pamilyah da ey nelaing ida niya nan-
adal idan meippanggep ni a-appeh niya hipan kapetnul ni penaydayaw
dan Apu Dios. Ya bilang dan emin ey dewanggatut et newalut walu.
8 Neitudun hi-gada ngunu da meippuun di binnunut. Tep emin ida,
anin ni u-ungnga winu nea-amma, kamantuttuddu winu kaman-eddal ey
nambubunut ida et maitudu nisi ngunu da.
9-31 Huyyaddan dewanggatut et newalut walun tuu ey negenedwaddan
dewampulut epat ni grupuh meippuun di pamilyah da e wada hakey
ni mengipappangngulun hanhakkey ni grupuh. Ya bilang ni hakey ni
grupuh ey hampulut dewwa. Huyyadda nebunut ni manhenehened ni
mengippahding ni ngunu da: hi Joseph e helag Asap, hi Gedaliah, hi Sakur,

hi Seri, hi Nethaniah, hi Bukkiah, hi Asharelah, hi Jeshaiah, hi Mattaniah, hi Simei, hi Ussiel, hi Hashabiah, hi Sebuel, hi Mattithiah, hi Jeremot, hi Hananiah, hi Josbekashah, hi Hanani, hi Mallothi, hi Eliathah, hi Hothir, hi Gidalti, hi Mahasiot, et hi Romamti Eser.

26

Yadda mangguwalyad Tempol

1 Huyyadda grupuh ni helag Levi ni mangguwalyad Tempol. Ya grupuh nan Meshelemiah e u-ungngan Kore di pamilyah Asap e helag Korah.
2 Huyyadda pitun u-ungnga tu meippalpud pengulwan ingganah di udidyan: hi Sekariah, hi Jediael, hi Sebadiah, hi Jatniel,
3 hi Elam, hi Jehohanan et hi Eliehoenai.
4 Hi Obed Edom ey binendisyonan daman Apu Dios ni walun u-ungnga tu. Huyyadda ngadan da meippalpud pengulwan ingganah di udidyan: hi Semaiah, hi Jehosabad, hi Joah, hi Sakar, hi Nethanel,
5 hi Ammiel, hi Issakar et hi Peulleta.
6-7 Hi Semaiah e pengulwan ni u-ungngan Obed Edom ey enem hu u-ungnga tu e hi Otni, hi Rephael, hi Obed, hi Elsabad, hi Elihu et hi Semakiah. Eta-gey saad dad pewen da tep et-eteng kabaelan da, nema-madda etan dewwan nanggillig tep wada hin-appil ni laing da.
8 Na-nem et dewwa bilang emin ni nalpud pamilyah Obed Edom ni kamangguwalya. Hi-gada ey nelaing idan mengippahding ni nunyan ngunu da.
9 Yad pamilyah daman Meshelemiah ey hampulut walun laki hu nelaing daman mengippahding ni ngunu dan mangguwalya.
10-11 Hi Hosah e helag Merari ey pinutuk tu hi Simri ni mengipappangn-gulu, anin ni beken ni hi-gatu pengulwan ni u-ungnga tu. Yadda edum ni agin Simri ey hi Hilkiah, hi Tebaliah et hi Sekariah. Ya bilang emin idan nalpud pamilyah Hosah ni mangguwalyad Tempol ey hampulut tellu.
12 Huyyaddan mangguwalyad Tempol ey negenedwadda meippuun di pamilyah ni nalpuan da ey neidwatan idan neduttuk ni ngunnuen da heniddan edum dan helag Levi.
13 Ya hakey ni pamilyah ey ida kamambubunut, anin ni kamenikken winu nea-amma, niya anin hipa adal da, ma-lat meamta hedin hipan eheb hu guwalyaan da.
14 Hi Selemiah ey binunut tu etan eheb di appit ni kasimmilin aggew ey ya etan u-ungngatu e hi Sekariah e kayyaggud tuka ittugun ey binunut tu eheb di appit ni north.
15 Hi Obed Edom ey binunut tu Eheb di South ni panguwalyaan tu, ey yadda lalakkin u-ungnga tu ey binunut da etan bodegah ni guwalyaan da.
16 Di Suppim nan Hosah ey binunut da etan Eheb di appit ni kakelinnugin aggew niya etan Eheb e Salleket di keltad di ahpat. Et manhulluhullul idan mangguwalya.
17 Kewa-wa-wa ey enem hu mangguwalyad appit ni kasimmilin aggew, niya epat di north, niya epat damad south. Niya epat dama mangguwalyad bodegah e handedwad hakey ni bodegah.
18 Yad dallin di appit ni kakelinnugin aggew ey epat hu mangguwalyad keltad ey dewwa etan di dallin mismuh.
19 Huyyadda netudun guwalyaan idan helag di Korah nan Merari.

Yadda edum ni meingngunnud Tempol

20 Yadda edum ni helag Levi ey hi-gada mengippaptek idan pengitluan
ni hipan nebalol ni ngunut di Tempol niyadda bodegah ni pengihha-adan
idan neieng-eng nan Apu Dios.
21 Hi Jeiel hu mengipappangulun pamilyah Ladan e helag Gerson.
22 Yadda pay etan dewwan u-ungngan Jehiel e di Setham nan Joel ey nei-
dum idan mengippaptek ni pengitluan ni nangkebalol ni ngunut di Tempol
niyaddad bodegah.
23 Huyyadda kamengipappangngulun helag Amram, hi Ishar, hi Hebron
et hi Ussiel.
24 Hi Sebuel e helag Gerson e u-ungngan Moses hu ap-apuddan
mengippaptek ni nebalol ni ngunut di Tempol.
25 Ya agin Gerson ey hi Elieser e aman Rehabiah e aman Jeshaiah e aman
Joram e aman Sikri e aman Selomit.
26 Hi Selomit niyadda pamilyah tu hu mengippaptek idan neieng-eng
nan Apu Dios ni indawat David, yadda kamengipappangngulun pamilyah,
yadda nahlagan da, yadda ap-apun sindalu tu
27 niyadda inla dad gubat ma-lat maiappit ma-lat mausal di Tempol.
28 Ey hi-gada hu ngenamung ni mengippaptek idan neiappit ni kameussal
di Tempol, anin ida lan indawat nan Samuel e prophet, hi Saul e patul, hi
Abner e u-ungngan Ner et hi Joab e u-ungngan Seruiah.

Ya ngunuddan edum ni helag Levi

29 Yad helag Ishar ey hi Kenaniah niyadda u-ungnga tu hu opisyal niya
huwet e mengipennuh ni diklamuh idan helag Israel.
30 Yad helag Hebron ey hi Hashabiah niyadda hanlibut pitun gatut ni
agitun nangkelaing hu ngenamung ni meippanggep ni daka pansilbiin
nan Apu Dios niya pansilbian dan patul ni Israel. Ey hi-gada mengipap-
pangnguluddan nambebley di appit ni kakelinnugin aggew di Wangwang
e Jordan.
31 Hi Jeriah hu mengipappangnguluddan helag Hebron. Yan meikka-
pat ni pulun toon ni nampatulan David ey nehamak hu dokumintuh et
meamtaan e yadda nangkelaing ni helag Hebron ey nambebley idad Jaser
di Gilead.
32 Yad appit ni kasimmilin aggew di Wangwang e Jordan ey pinutuk
David e patul hu dewwan libut pitun gatut ni mengipappangngulun
pamilyah ni agiddan Jeriah. Et hi-gada ngenamung ni meippanggep ni
panhibian nan Apu Dios niya pansilbian dan patul ni Israel. Yadman hu
nambebleyan idan helag Reuben, helag Gad niyadda kagedwah ni helag
Manasseh.

27

Yadda aap-apun sindalu

1 Huyyadda listaan ni aap-apun sindalun helag Israel ni mansilbi
etan ni patul e hi-gada man-ap-apuddad grupuh ni sindalun neputuk ni
mangngunnun kabulabulan ni hantoon. Hakey ni grupuh hu mansilbin
hambulan, ey ya hakey ni grupuh ey dewampulut epat ni libun tuu.
2-15 Huyyadda aap-apud hanhakkey ni bulan: Ya ap-apun nemangulun
grupuh ni mansilbi etan ni patul ni memengngulun bulan ey hi Jashobeam
e u-ungngan Sabdiel. Hi-gatu ey wadad grupuh ni helag Peres. Yan
meikkadwan bulan ey hi Dodai e helag Ahoah. Hi Miklot hu neihayned
ni hi-gatun kamengipappangngulu. Yan meikkatlun bulan ey hi Benaiah
e u-ungngan Jehoiadah e padi. Hi-gatu hu ap-apuddan nengadanan ni

'Telumpulu'. Hi Ammisabad e u-ungnga tu hu neihayned ni hi-gatun ap-apuddan nunyan grupuh. Yan meikka-pat ni bulan ey hi Asahel e agin Joab, ey hi Sebadiah e u-ungnga tu hu neihayned ni hi-gatun ap-apuddan nunyan grupuh. Yan meikkelliman bulan ey hi Samhut e helag Israh. Yan meikka-nem ni bulan ey hi Ira e u-ungngan Ikes e iTekoa. Yan meikkeppitun bulan ey hi Heles e helag Epraim e iPelon. Yan meikkewwalun bulan ey hi Sibbekai e helag Serah e iHushah. Yan meikkahyam ni bulan ey hi Abieser e iAnathot e sakup ni bebley idan helag Benjamin. Yan meikkeppulun bulan ey hi Maharai e helag Serah e iNetopah. Yan meikkeppulut hakey ni bulan ey hi Benaiah e iPirathon e sakup ni bebley idan helag Epraim. Yan meikkeppulut dewwan bulan ey hi Heldai e helag Otniel e iNetopah.

Yadda mengipappangngulun helag Israel

16-22 Huyya listaan idan mengipappangngulun helag Israel:

Yadda helag Israel:	**Yadda mengipappangngulun hi-gada:**
Reuben:	Hi Elieser e u-ungngan Sikri
Simeon:	Hi Sephatiah e u-ungngan Maakah
Levi:	Hi Hashabiah e u-ungngan Kemuel
Aaron:	Hi Sadok
Judah:	Hi Elihu e hakey ni agin David e patul
Issakar:	Hi Omri e u-ungngan Michael
Sebulun:	Hi Ismaiah e u-ungngan Obadiah
Naptali:	Hi Jeremot e u-ungngan Asriel
Epraim:	Hi Hoshea e u-ungngan Asasiah
Manasseh di appit ni kakelinnugin aggew:	Hi Joel e u-ungngan Pedaiah
Manasseh di appit ni kasimmilin aggew:	Hi Iddo e u-ungngan Sekariah
Benjamin:	Hi Jaasiel e u-ungngan Abner
Dan:	Hi Asarel e u-ungngan Jeroham.

23 Insapatah Apu Dios e pedakkel tudda helag Israel henin kadinakkel ni bittuwen di kabunyan, et yan nengipebilangan David ni hi-gada ey eleg tu pabilang ida kulang ni dewampulu toon tu.
24 Hi Joab e inetu hi Seruiah ey inlapu tun nambilang idan tuu, nem eleg tu gibbuhen. Et eleg maitudek hu ustuh ni bilang dad libluh David e patul tep kinastigun Apu Dios ida helag Israel tep ya nemilangan daddan tuu.

Yadda mengippaptek ni limmun patul

25-31 Huyya listaan idan mengippaptek ni kinedangyan ni patul: Hi Asmabet e u-ungngan Adiel hu mengippaptek idan alang niyadda bodegah ni patul di baley tu. Hi Jonathan e u-ungngan Ussiah hu mengippaptek ni bodegah ni patul di probinsiya, yad munisipyu niyad baranggay, anin idan kapangguwalyai. Hi Esri e u-ungngan Kelub hu mengippaptek idan kamangngunnud payew. Hi Simei e iRamah hu mengippaptek idan kamangngunnud kapantennemin grapes. Hi Sabdi e iSepham hu mengippaptek ni bodegah ni meinnum. Hi Baal Hanan e iGeder hu mengippaptek idan keyew e olibah niya sycamore idad duntug di appit ni kakelinnugin aggew. Hi Joas hu mengippaptek ni bodegah ni lanan olibah. Hi Sitrai e iSaron hu mengippaptek idan bakad Saron. Hi Saphat e u-ungngan Adlai hu mengippaptek idan bakad nedeklan. Hi Obil e helag Ismael hu mengippaptek idan kamel. Hi Jehdeiah e iMeremot hu mengippaptek idan donkey. Hi Jasis e helag Haggi hu mengippaptek idan gelding niyadda kalnero.

Yadda konsihal David

32 Hi Jonathan e kaemmaan David hu nelaing ni konsihal tu. Nekannemneman ey hi-gatu hakey ni kapantuddek etan ni patul ni pinhed tun petuddek. Hi Jehiel e u-ungngan Hakmoni hu mengippaptek idan u-ungngan David e patul.
33 Hi Ahithopel hu hakey mewan ni konsihal tu. Hi Hushai e Arkite e gayyum nan David hu hakey pay ni konsihal tu.
34 Netey hi Ahithopel et maihullul ni hi-gatu di Abiathar nan hi Jehoiada e u-ungngan Benaiah. Hi Joab hu ap-apuddan sindalun David e patul.

28

Ya intugun David meippanggep ni Tempol

1 Entanni ey impaeyag David emin hu opisyal di Israel ma-lat maemung idad Jerusalem. Et umliddan emin hu aap-apu, yadda aap-apun sindalu, yadda kamampaptek idan animal ni patul niyadda u-ungnga tu. Immalidda dama emin hu opisyal di palasyoh, yadda sindalun iJerusalem ni netuled niya nelaing ni mekiggubbat.
2 Immehneng hi David et kantun hi-gaday "Hi-gayuddan agik ey tutuuk, dengel yu eya e-helek. Pinhed ku-et ni memehwat ni nehammad ni pengihha-dan ni Kaban ni neiha-adan ni nekitbalan Apu Dios ni hi-gatsu e kamei-ellig ni pengiddahyayan ni Ap-Apu e Dios tayu, ni helitu. Et idaddan kudda mahapul ni pemehwatan ni nunman ni Tempol ni keiddeyyawan tu,
3 nem kantun hi-gak ey 'Beken ni hi-gam hu memehwat ni Tempol ni keiddeyyawan ni ngadan ku, tep sindalu ka e dakel pintey mun tuu.'
4 Hi Apu Dios e Dios tayun helag Israel ey pinutuk tuwak niyadda helag kun mampatul ni ingganah di deya Israel. Pinili tu helag Judah et yad helag Judah ey pinili tu pamilyah aman mampatul. Et yad pamilyah ama ey hi-gak hu pinili tun mampatul di deya Israel.
5 Winedan Apu Dios hu dakel ni u-ungngak ni laki et yan nunya ey hi Solomon hu pinutuk tun mampatul di deya Israel e bebley tu.
6 Kan Apu Dios ni hi-gak ni nunman ey 'Ya etan u-ungngam e hi Solomon hu memehwat ni Tempol ku. Hi-gatu pinutuk kun pan-u-ungngak, ey hi-gak hi ametu.
7 Pannananeng ku hu pan-ap-apuan tu hedin eleg tu issiked ni mengu-unnud ni tugun ku, henin tuka pehding nunya.'
8 Et humman hu, yan nunya ey heninnuy hu ittugun kun hi-gayun tutuuk di hinanggan Apu Dios niya hi-gayun emin ni neamung ni helag Israel e tuu tu: Mahapul ni peka-u-unnuden yun emin hu Tugun Apu Dios e Dios tayu ma-lat mannananeng itsun mambebley di deya e kayyaggud ni bebley. Et yan edum alin aggew ey pebeltan tayuddan meittu-nud ni helag tayu et beltanen dan ingganah."
9 Ey kantun Solomon ey "Hi-gam ni u-ungngak, ittugun kun hi-gam e hi Apu Dios e inu-unnud ku hu daydayaw mu niya ikahhakey mu nemnem mun mansilbin hi-gatu. Amta tun emin hu wadad nemnem tayu niyadda etan pinhed tayun ippahding. Hedin hi-gatu pandinnelan mu, man baddangan daka, nem hedin iwwalleng mu, man iwwalleng dakan ingganah.
10 Nemnem mu e hi-gam hu pinutuk Apu Dios ni memehwat ni Tempol tu. Et humman hu pekedhel mu nemnem mu et ipahding mu humman."

11 Et idwat David nan Solomon hu planuh ni Tempol, e humman ida
planuh ni bodega, yadda kuwaltuh niya etan Nekassantuh ni Kuwaltuh
APU DIOS.
12 Indawat tu pay hu planuh ni dallin, yadda kuwaltuh di nanlinikweh,
yadda bodegah ni pengihha-adan ni kameussal di Tempol niyadda kuwal-
tuh ni keihha-dan ni mei-eng-eng ni AP-APU e Dios tayu.
13 Ey intugun tu pay nan Solomon hu ngunuddan padi niyadda edum dan
helag Levi di Tempol APU DIOS, niya intugun tu pehding dan mengippaptek
idan ngunut ni kameussal diman.
14 Intugun tu piga silber niya balituk ni meussal ni pengapyaan daddan
nunman ni kameussal di Tempol,
15 henin balituk niya silber ni pengippettukan ni kengkeh, yadda kengkeh
16 yadda silber ni tebol, yadda balituk ni tebol ni keiha-adan idan neieng-
eng ni sinapay ni kamei-appit nan Apu Dios,
17 yadda tebeng, yadda mahukung ni duyu, yadda bewed, yadda duyu,
18 pigan nemahmah ni balituk ni meussal ni pengapyaan dan pan-
appitan ni panggihheban ni insensoh, niyadda etan anghel ni nebekyag
payak dad ta-pew ni Kaban ni neiha-adan ni nekitbalan APU DIOS.
19 Ey kan David e patul nan hi Solomon e u-ungnga tu ey "Emin ida
huyya ey wada etan di planuh ni neitudek ni indawat APU DIOS ni hi-gak."
20 Entanni mewan ey kan David nan Solomon ey "Pekedhel mu nemnem
mu, entan takut mu niya entan kedismayah mu. Ilepum ni memehwat ni
Tempol ey ang-ang mu et endi mengippesikked ni hi-gam, anin ni hipa.
Tep baddangan daka etan ni AP-APU e Dios ni nakka daydayawa. Eleg
daka iwwalleng ni hi-gatu, nem baddangan daka ingganah ni megibbuh
humman ni Tempol.
21 Yadda padi niyadda edum dan helag Levi hu mengingunnuddan
ngunud Tempol. Ey umbaddang ni hi-gada etan ida nelaing di hipan
ngunu. Ey emin ida tuu, anin idan kamengipappangngulu ey nandaddan
idan mengu-unnud ni i-olden mun hi-gada."

29

Yadda neidwat ni mei-ussal ni pemehwatan dan Tempol

1 Entanni ey kan David ida etan ni tuu ey "Ya eya u-ungngak e hi Solomon
ni pinutuk Apu Dios ey u-ungnga pay ni, et endi pinatnaan tun hipan
ngunu. Ey et-eteng ni peteg humman ni ngunun meippahding tep beken
ni palasyoh ni tuu, nem Tempol ni AP-APU e Dios.
2 Impahding kun emin hu kabaelak ni mengemmung idan emin ni
mahapul ni pemehwatan ni Tempol, heniddan balituk, yadda silber,
yadda giniling, yadda gumek, yadda keyew, yadda nenginan batu niyadda
gamgam, yadda etan edum ni batun mei-alkus niya dakel ni marbol.
3 Yan nunya ey iddawat ku dakel ni silber ku niya balituk ku et mei-dum
etan idad indaddan ku tep et-eteng hu neminhed kun Tempol Apu Dios.
4 Iddawat ku hanggatut et hampulut liman libun kiloh ni nemahmah ni
balituk niya dewanggatut et na-nem et liman kiloh ni nemahmah ni silber
ni pan-alkus idan dingding ni Tempol
5 niyaddan emin ni kapyaen idan nelaing ni mengapyan kumpulmih ni
meussal di Tempol. Hipadda dama neminhed ni um-idwat nan APU DIOS?"
6-7 Et idwat damaddan aap-apun helag Israel, yadda opisyal, yadda ap-
apun sindalu, yadda kamengipaptek ni puyek niya animal ni patul niyadda
u-ungnga tu hu nehuluk ni hanggatut et nepitut dewwan libun kiloh

ni balituk, nehuluk ni enem ni gatut et hampulut tellun libun kiloh ni giniling, niya nehuluk ni tellun million ni kiloh ni gumek ma-lat mausal ni pemehwatan dan Tempol.
8 Yadda etan wada nenginan batu da ey indawat da et maiha-ad di bodegah ni Tempol et hi Jehiel e helag Gerson e helag Levi hu nengipaptek idan nunman.
9 Eleg mapilit ida tuun immidwat nan APU DIOS ey ida kaman-am-amleng tep dakel ni peteg hu neidwat. Ey kaman-am-amleng dama hi David e patul.

Dineyaw David hi APU DIOS

10 Hi David ey dineyaw tu hi APU DIOS di hinanggaddan neamung ni tuu e kantuy "AP-APU e Dios idan eman ni ammed mi e hi Jacob, medaydayaw kan ingganah!
11 Kaka medeyyaw niya et-eteng ni kabaelam, tep emin ida wadad kabun-yan niyad puyek ey nalpun hi-gam. Hi-gam hu patul ni kamekangngapput niya kamedaydayaw. Kaka metbal ni peteg.
12 Hi-gam hu kakelpuin kinedangyan niya dayaw, niya hi-gam ni ebuh AP-APU. Muka pambalin hu hakey ni tuun kametbal niya et-eteng ni kabaelan tu tep hi-gam hu kakelpuiddan nunya.
13 Et yan nunya ey mampesalamat kamin hi-gam e Dios mi niya daydayawen mi hu kamedaydayaw ni ngadan mu.
14 Hi-gak niyadda eya tutu-uk ey beken ni kammi ey hi-gami um-idwat ni hi-gam, tep emin hu wadan hi-gami ey nalpu ngu dedan ni hi-gam. Pebangngad min ebuh hu indawat mun hi-gami.
15 APU DIOS, nekibebley kamin ebuh eyad puyek henidda lan aammed mi. Ya panha-adan mi eyad puyek ey kamei-ellig di allinnew ni ebuh ni nelabah.
16 AP-APU e Dios mi, in-ali min emin ida huyyan kinedangyan ma-lat memehwat kamin Tempol ni penaydayawan min hi-gam, nem nalpun hi-gam ida huyya, tep hi-gam hu nalpuan ni emin.
17 Inamtak, e APU DIOS e muka patnai wadad nemnem idan tutu-u niya kaka um-amleng hedin kayyaggud hu daka pehpehding. Ya kakulugan tu ey nakka man-am-amleng ni mengidwat ni hi-gam ni emin idan nunya, ey inang-ang ku e ida dama kaman-am-amleng eyadda tutu-un nengi-lin iddawat dan hi-gam.
18 AP-APU e Dios idan eman ni aammed mi e hi Abraham, hi Isaac, et hi Jacob, pannananeng mun ingganah anhan hu kapengu-unnud niya impeminhed idan eyan tutu-un hi-gam.
19 Iha-ad mud puhu eyan u-ungngak e hi Solomon hu et-eteng ni impeminhed tun mengu-unnud ni tugun mu niya et-eteng ni impeminhed tun memehwat ni Tempol ni indaddanan kun mahapul."
20 Ginibbuh David ni nandasal et hantu iolden idan tutu-u e kantuy "Dayaw yu hu AP-APU e Dios tayu!" Et emin ida etan tuun neamung ey dineyaw da hu AP-APU e Dios idan aammed da e nanyuung ida ey nandukkun idad hinanggan AP-APU e Dios niyad hinanggan David e patul.
21 Yan newa-waan tu ey nan-appit idan APU DIOS hu tutu-u. In-appit da hu hanlibun lakkitun baka, hanlibun lakkitun kalneroh niya hanlibun impah ni kalneroh e giniheb da etan di pan-appitan. Ey in-ali da kamei-appit ni meinnum niyadda dakel ni in-appit idan helag Israel.
22 Et yan nunman ni aggew ey ida nan-am-amleng idan emin ey nengan ida niya nenginum idad hinanggan APU DIOS. Yan nunya pidwatun

pengebbulutan da e hi Solomon e u-ungngan David hu meihhullul ni patul
da. Et duyagan da ulu tun lana ma-lat keang-angan tu e hi-gatu pampatul
da, ey dinuyagan da dama ulun Sadok et hi-gatu mambalin ni padi da.
23 Et maihullul hi Solomon nan ametun yimmudung di yuddungngan ni
patul APU DIOS. Kayyaggud emin hu nekapkapyan nampatulan tu niya
inu-unnud idan emin ni tutu-ud Israel.
24 Emin ida opisyal niyadda sindalu ey insapatah da e hi-gatun ebuh
hu pansilbian da. Anin idan edum ni u-ungngan David et insapatah da e
hi-gatun ebuh hu patul da.
25 Impambalin APU DIOS hi Solomon ni kamekatbal ni peteg di nampat-
ulan tu niya impekedangyan tu e kamedeyyaw ni peteg nem yadda edum
ni nampatul di Israel.

Ya neteyyan nan David

26 Hi David e u-ungngan Jesse ey nampatul di Israel
27 ni na-pat ni toon. Nambebley di Hebron ni pitun toon niyad Jerusalem
ni telumpulut tellun toon ni nunman ni nampatulan tu.
28 Kayyaggud hu biyag tu, kedangyan ey kapakatbaladdan tutu-u. Netey
eman ni nekaa-ammaan tu et maihullul ni nampatul hi Solomon e u-
ungnga tu.
29 Neitudek di liblu idan prophet e hi Samuel, hi Nathan, et hi Gad ni
emin hu neipenahding ni nampatulan David neipalpun laputu ingganah
ni pappeg tu,
30 e humman ida impahding tun kei-ang-angan ni et-eteng ni kabaelan
tu, yadda neipenahding ni hi-gatu ni ya bebley e Israel niyadda bebley di
nanlinikweh.

2 Chronicles

Ya meippanggep eyan libluh ni 2 Chronicles

Huyyan libluh ni meikkadwan Chronicles ey peamta tu e hi Apu Dios ey eleg tu iwalleng ida tuu tun helag Israel. Humman ida etan hahhakkey ni hi-gadan nambangngad di Israel ni nalpud Babilon e neihbutan da. Yan nunman ni nambebleyan da mewan di Israel ey nedismayah ida tep dakel hu buhul da. Anin ida etan eleg mengullug nan Apu Dios ni nekibebley ni hi-gada et ida kamekibbuhul ni hi-gada.

Nem impenemnem etan ni nengitudek eyan libluh ni hi-gada e peyaggud ida mewan Apu Dios heni lan nunman. Et yan ebuh hu kayyaggud ni pehding da ey medinnel idan hi-gatun memaddang niya mengippaptek ni hi-gadan nunya et yallin edum ni aggew.

Ya neitudek eyad libluh:

1. Impeyaggud Apu Dios hu ammed idan helag Israel ni nengidwatan tun hi-gada etan ni Tempol ni daka penaydayawin hi-gatu niya ya nemutukan tun Solomon ni patul da et idwat tu hu laing tun man-ap-apun hi-gada. (chapters 1–9)
2. Iddawat Apu Dios idan hu gun-uden etan nanengtun kamengu-unnud ni hi-gatu, nem kastiguen tudda etan eleg mengu-unnud ni hi-gatu. Ya pengi-ang-angan e makulug huyya ey ya etan di impahding tuddan patul di Judah niyadda tutu-udda lan nunman. (chapters 10–36)

Ya laing hu imbagan Solomon e patul di dasal tu
(1 Kings 3:1-15)

1 Hi Solomon e u-ungngan David e patul ey neihammad law hu nan-ap-apuan tud Israel tep binendisyonan Apu Dios e Dios tu niya indawtan tun et-eteng ni kabaelan tu.

2 Ineyagan tun emin hu tutu-ud Israel, yadda eta-gey ni ap-apun sindalu, yadda huwet, yaddan emin hu opisyal ni gubilnu, niyaddan emin hu ap-apun pamilyah da

3 et ipengulu tuddad kapenaydayawid Gibeon, tep yadman kad-an ni Tabernacle Apu Dios ni kinapyan eman lan bega-en tu e hi Moses di eleg mebebleyi.

4 Ya etan Kaban Apu Dios ey inha-ad David e patul di neatepan ni tuldah ni ingkapya tud Jerusalem eman ni tu nengal-an nunman di Kiriat Jearim.

5 Nem ya etan di giniling ni altar ni kinapyan Besalel e u-ungngan Uri ey inap-apun Hur ey nanengtudman Gibeon di hinanggan etan ni Tabernacle nan Apu Dios. Et mukun limmaw diman di Solomon niyaddan emin hu tutu-u ma-lat ida mandayaw nan Apu Dios.

6 Et man-appit idan hanlibun animal ni kagihheba etan di giniling ni altar diman di hinanggan Tabernacle ni penaydayaw dan Apu Dios.

7 Yan nunman ni hileng ey nampeang-ang hi Apu Dios nan Solomon et kantuy “Hipa pinhed mun iddawat kun hi-gam?”

8 Himmumang hi Solomon ey kantuy “Impeenang-ang mu et-eteng ni neminhed mun ama e hi David, ey yan nunya ey impambalin muwak ni neihullul ni hi-gatun mampatul.

9 Hi-gam e Ap-Apu e Dios, peamnum anhan ni ippahding hu insapatah
mun ama. Impambalin muwak ni patul eyaddan dakel ni peteg ni tutu-un
eleg mebillang,
10 et humman hu, idwasi muwak anhan ni laing ma-lat amtak pehding
kun man-ap-apun hi-gada. Tep kaw hipa tuun kabaelan tun man-ap-apu
eyan dakel ni peteg ni tutu-um?"
11 Hinumang Apu Dios hi Solomon ey kantuy "Beken ni ya kinedangyan
winu ya keiddeyyawan winu ya ketteyyan idan buhul mu winu ya
andukkey ni biyag hu kindew mun hi-gak, nem ya laing mun man-ap-apu
eyaddan tutu-uk,
12 et humman hu, iddawat kun hi-gam huttan ni muka kekdewa. Niya
iddawtan daka pay ni kinedangyan niya dayaw ni eggak idwat idan edum
ni patul lan nunman, niyaddalli meihhayned ni hi-gam."

Ya et-eteng ni kabaelan niya kinedangyan nan patul e hi Solomon
(1 Kings 10:26-29)

13 Entanni et hi-yanen Solomon hu Gibeon e kad-an ni Tabernacle et
mambangngad di Jerusalem. Et yadman nanha-adan tun nampatulan tud
Israel.
14 Inemung Solomon hu hanlibu et epat ni gatut ni kalesah ni kameussal
di gubat niya hampulut dewwan libun kebayyu et ilaw tuddad kinapya tun
bebley ni keihha-adan da, ey inha-ad tu edum di Jerusalem.
15 Yan nunman ni nampatulan tu ey dakel ni peteg hu silber niya balituk
di Jerusalem henin kadinakkel ni batu, niya dakel ni peteg hu keyew ni
sedar henin kadinakkel ni keyew ni sycamore di hengeg idan duntug di
Judah.
16 Yadda kebayyun Solomon ey gintang idan ahenteh tud Egypt niyad
Silisia e nebayadan meippuun di kemeunnud ni kapemeyyad.
17 Yan nunman ni tsimpuh ey enem ni gatut ni silber hu bayad ni
hakey ni kalesah ni meussal di gubat e neidteng di Jerusalem ni nalpud
Egypt. Ey ya hakey ni kebayyu ey hanggatut et neliman silber hu bayad
tu. Kagettangaddan ahenteh Solomon ida humman di Egypt ni han da
inggatang damaddan patul idan Hittite niyadda patul di Syria.

2

Ya nandaddanan dan nebehwatan ni Tempol
(1 Kings 5:1-18)

1 In-olden Solomon e patul e behwaten da hu Tempol ni penaydayawan
nan Apu Dios niya palasyoh ni panha-adan tu.
2 Impangngunu tudda nepitun libun tutu-un manbunnag idaddan
mahapul ni meikkapya, yadda newalun libun tutu-un mampehhek ni batu
niya tellun libu et enem ni gatut ni porman ni menang-ang idan nunyan
mampangngunnu.
3 Entanni ey nantudek hi Solomon nan Hiram e patul di Tyre e
kantuy "Pei-lii muwak anhan idan talutuh ni sedar henin impahding mun
nengapyaan ama hi David ni palasyoh tu.
4 Nakka pambehwata Tempol ni penaydayawan nan Ap-Apu e Dios
kun mei-eng-eng ni hi-gatun pengihheban ni insensoh niya pengiha-adan
idan sinapay ni kamei-appit ni hi-gatu, ya pengi-appitan ni kagihheba
niya kamei-appit ni kakkabbuhhan niyan kamangkehilleng, yan Sabaduh,
yan Piyestah ni Kaketellakin Bulan niyaddan edum ni aggew ni mika

penaydayawin AP-APU e Dios mi. In-olden ni Dios min hi-gamin helag Israel
e pehding middan emin huyyan ingganah.
5 Implanuh kun memehwat ni kayyagguud niya et-eteng ni Tempol tep
ya Dios mi ey e-etteng ni peteg kabaelan tu nem yadda edum ni dios.
6 Nem ya kakulugan tu ey endi hakey ni tuun kabaelan tun memehwat
ni baley ni panha-adan Apu Dios, tep anin ni ya etan mahkang ni peteg
ni kabunyan et kulang ni panha-adan tu. Et humman hu, hipa-ak kuman
tu kabaelan ni memehwat ni Tempol ni panha-adan tu? Ya dammutun
kapyaen kun ebuh ey ya pengiggihheban idan kamei-appit ni hi-gatu.
7 Itu-dak kallin hakey ni tuun nelaing ni ngunu meippanggep ni balituk,
ya silber, ya giniling niya gumek, niya nelaing ni mangku-lit idan nunman.
Ey nelaing pay ni mengapyan blue, purple, niya madlang ni luput. Mei-
dum ni mekingngunnuddan nelaing ni mangngunnun tutu-ud Judah niyad
Jerusalem ni pinilin ama hi David.
8 Ey pei-lii muwak idan talutuh ni sedar, yadda cypress niyadda juniper
ni melpud Lebanon tep inamtak e nelaing ida tuum ni manlelngeh ni
keyew. Um-itu-dakkak idan tuuk ni memaddang idan tuum
9 ni mengiddaddan ni dakel ni talutuh, tep huyyan Tempol ni planuh kun
behwaten ey et-eteng ni peteg niya kayyaggud.
10 Peellik hu kennen idan tuum ni manlelngeh. Iddawat ku hu
hanggatut ni libun langgusih ni wheat, hanggatut ni libun langgusih ni
barley, hanggatut et hampulun libun galon ni meinnum niya hanggatut et
hampulun libun galon ni mansikan olibah."
11 Intudek nan Hiram hu humang tun nan Solomon et palaw tu. Kantud
tudek tuy "Nakappinhed APU DIOS ida tuu tu, et humman hu, impambalin
dakan patul da.
12 Medaydayaw hi AP-APU e Dios idan helag Israel ni nengapyan
kabunyan niya puyek e nengidwat nan David ni nekallaing ni u-ungnga
tun dakel amta tu. Et yan nunya ey pinhed tun memehwat ni Tempol ni
AP-APU niya palasyo ni pambelleyan tu.
13 Ittu-dak kud kad-an mu hi Huram e nekallaing niya kayyaggud ni peteg
tuka pangngunnu.
14 Helag nan Dan hi inetu niya iTyre hi ametu. Inamta tun mengingngun-
nun balituk, ya silber, ya giniling, ya gumek, ya batu niya keyew. Nelaing
mewan ni mengingngunnun luput e ussalen tu blue, purple niya madlang
niya naka-amta tun mengingunnun kayyaggud ni luput. Kabaelan tun
pehding hu kumpulmih ni pangku-lit niya han-u-unnud tu hu kumpulmih
ni pan-al-alkus ni hipan pengunnun hi-gatu. Dammutun baddangan tudda
tuum niyadda kapangngunun amam e hi David.
15 Pei-lim ida wheat, ya barley, ya meinnum niya mansikan olibah ni
kammun iddawat mu.
16 Et lengehen min emin hu sedar ni mahapul mud duntug di Lebanon
et lakehen middat anuden mid baybay ingganah di Joppa et yu alen diman
et ienamut yud Jerusalem."

Ya neilepuan ni nekapyaan ni Tempol
(1 Kings 6:1-38)

17 Impabilang Solomon emin ida nalpud edum ni bebley ni nekibebley
di Israel, henin impahding ametu hi David ey hanggatut et nelimat tellun
libut enem ni gatut hu bilang da.
18 Impangngunu tu nepitun libun hi-gadan mambunnag ni meussal di
Tempol niya newalun libun mampehhek ni batud duntug. Ey pinili tu

tellun libu et enem ni gatut ni porman ni menang-ang ni hi-gada niya
mengittuddun ngunnuen da.

3

1 Indaddan dedan lan David e patul e aman Solomon hu pengibbehwatan
dan Tempol di Jerusalem di Duntug e Moriah e nampeang-angan lan etan
ni Ap-Apu nan hi David. Yadman la ni kad-an ni kapan-illikin Araunah e
Jebusite.
2 Inlapun Solomon ni memehwat ni Tempol Apu Dios eman ni meikkad-
wan bulan ni meikka-pat ni toon ni nampatulan tu.
3 Humman ni Tempol ni behwaten tu ey nahyam ni piyeh hu kadinukkey
tu niya telumpulun piyeh hu kalinakkeb tu.
4 Wada balkon ni meihhu-up di Tempol. Ya kalinakkeb tu ey telumpulun
piyeh e neiingngeh di Tempol. Ya kasina-gey tu ey telumpulun piyeh. Ey
metekkapan ni nemahmah ni balituk hu bawang tu huyyan balkon.
5 Ya etan keet-eteng an ni kuwaltuh ey nedingding ni sedar niya
netakapan ni nemahmah ni balituk e wada al-alkus tun kei-ingngeh ni
keyew ni palmah niya kei-ingngeh ni kadenah.
6 Inal-alkusan etan ni patul etan Tempol ni kayyaggud ni peteg ni
nenginan batu niya balituk ni nalpud Parbaim.
7 Sinekapan tun balituk ida dingding ni Tempol, yadda nangnged ni atep,
yadda heggeppan niyadda lekbi. Ey yadda dingding ey neipaot ida hu heni
anghel ni nangkepayakan.
8 Ya etan neihudek ni kuwaltuh e humman hu Nekassantuh ni Kuwaltuh
Apu Dios ey telumpulun piyeh kadinukkey tu, ya kalinakkeb tu niya
kasina-gey tu, e humman dama kalinakkeb ni Tempol. Dewampulut liman
libu hu kiloh ni balituk ni neusal ni neitekap idad dingding nunman ni
Nekassantuh ni Kuwaltuh Apu Dios.
9 Nengapyaddan patak ni balituk e ya bel-at ni hakey ey nehuluk ni
kagedwah ni kiloh. Yadda dingding idan nengin-ahpat ni kuwaltuh ey
netakapan daman balituk.
10 Nampekapya mewan hi Solomon e patul ni dewwan u-ukkul ni anghel
ni nepayakan e na-meh idan balituk et iha-ad tudda etan di Nekassantuh
ni Kuwaltuh Apu Dios.
11-13 Nandagsiddan immehneng e inhangga dad heggeppan. Handedwa
payak da e pitu et kagedwah ni piyeh kadinukkey ni hakey e nebekyag
ida et mantumuk hu utduk dad gawetu niya dimmateng di nanbina-hil ni
dingding hu utduk ni hakey ni payak da. Ya kalinakkeb ni epat ni payak
dan nebekyag ey telumpulun piyeh.
14 Ya kultinah di Nekassantuh ni Kuwaltuh ni kad-an Apu Dios ey
nekapyan kayyaggud ni luput niya edum ni luput et mabetekan ni blue,
purple niya madlang, ey neal-alkusan ni henin anghel ni nepayakan.

Yadda etan dewwan giniling ni tukud
(1 Kings 7:15-22)

15 Nampekapya pay hi Solomon e patul ni dewwan tukud ni meikkapyad
hinanggan habyen ni Tempol. Ya kasina-gey ni hakey ey dewampulut pitun
piyeh. Ey nampekapyan dewwan meihhu-up di ta-pew idan nunman ni
tukud ni hampipitu et kagedwah kasina-gey da.
16 Yad ta-pew idan nunyan tukud ey wada al-alkus ni kadenah ni nelagga
niya hanggatut ni giniling ni henin lameh ni pomegranate.

17 Impeehneng tudda humman ni dewwan tukud di hinanggan habyen
ni Tempol. Ya etan neikapyad appit ni south ey nengadanan ni Jakhin ey
ya etan neikapyad appit ni north ey nengadanan ni Boaz.

4

Yadda meussal di Tempol
(1 Kings 7:23-51)

1 Nampekapya hi Solomon e patul ni giniling ni altar e telumpulun piyeh
ni kuwadladuh niya hampulu et liman piyeh kasina-gey tu.
2 Nampekapya pay ni netullikeng ni et-eteng ni tangkih ni giniling. Pitu et
kagedwah ni piyeh hu kasina-gey tu, hampulut liman piyeh hu kalinakkeb
tu niya na-pat et liman piyeh hu nanlinikweh ni bibil tu.
3 Neal-alkusan hu nanlinikweh di daul ni bibil nunman ni tangkih ni
dewwan linyah ni nantutu-nud ni giniling ni heni kalibahha * e neina-ud
ni neikapyad tangkih.
4 Neituun huyyan et-eteng ni tangkih di beneg idan hampulut dewwan
giniling ni bulug ni baka e hantetlu ey hin-appil nengihanggaan da e
indekug dan emin di gawetu.
5 Ya hedel ni tangkih ey tellun pulgadah. Ya bibil tu ey henin bibil ni
basuh e nanyeku e henin habung ni lily. Ya kameihhuddun danum diman
ni tangkih ey nehuluk ni hampulut liman libun galon.
6 Nengapyadda pay ni hampulun besen e lima kameihha-ad di appit ni
south ey limad appit ni north ni Tempol. Ya kei-ussalan idan nunya ey
pengi-ullahan idan parteh ni animal ni kamei-appit ni kagihheba. Ya etan
danum di et-eteng ni tangkih ey pan-ullahan idan padi.
7-8 Nengapyaddan hampulun balituk ni pengippettukan ni kengkeh e
neiunnud di daka pengapya niya hampulun tebol et iha-ad dad Tempol
e hanlilman pengippettukan ey hanlilman tebol di nambina-hil. Ey
nengapyaddan hanggatut ni balituk ni mahukung ni duyu.
9 Nengapyaddan dallin ni padi niya hakey ni mahkang ni dallin. Yadda
lekbin habyen idan eheb e nambattanan idan nunyan dallin ey na-meh
idan giniling.
10 Ya etan tangkih ey neiha-ad di neihnup di dugun Tempol di appit ni
southeast.
11 Nengapyaddan banga, yadda pala niyadda besen. Et humman
negibbuhan idan emin nunyan meussal di Tempol APU DIOS ni impekapyan
Solomon e patul ni hi-gada. Yaddahhuy hu kinapya da:
12 Ya dewwan tukud, ya dewwan heni mahukung ni duyun neikapyad
ta-pew idan nunman ni tukud,
13 yadda etan al-alkus e epat ni gatut ni heni ni lameh ni pomegranate e
nekapyad giniling ni neihabley idadman ni kadenah di ta-pew ni dewwan
tukud e handedwan netu-tu-nud ni pomegranates di hakey ni kadenah,
14 yadda kaliton ni pengippettukan idan besen,
15 ya etan et-eteng ni tangkih niyadda etan hampulut dewwan heni bulug
ni bakan neipetukan tu,
16 yadda banga, yadda pala, yadda tebeng ni detag niyaddan emin hu
edum ni meussal diman.
Emin ida huyyan meussal di Tempol APU DIOS ni impekapyan Solomon
nan Huram ey nekapyad giniling.

---

* **4:3 4:3** Ya hakey ni keibbellinan nunyad Hebrew ey bulug ni baka.

17 Impekapya tu emin ida huyya etan di kapan-e-dihid nambattanan ni
Sukkot niya Sarethan di Nedeklan e Jordan.
18 Dakel ni peteg hu giniling ni neusal et endi nengamtan bel-at tu.
19 Yadda etan kameussal di Tempol ni nekapyad balituk ni impekapyan
Solomon ey: ya altar, yadda tebol ni pengihha-adan ni sinapay ni kamei-
appit nan Apu Dios,
20 yadda pengippettukan ni kengkeh niyadda nemahmah ni balituk ni
kengkeh e mantettebbel di hinanggan Nekassantuh ni Kuwaltuh Apu Dios
e neunud hu planuh,
21 yadda habung ni al-alkus, yadda kengkeh niyadda ipit ni ngalab,
22 yadda pan-e-dep ni kengkeh, yadda besen, yadda pengiggihheban ni
insensoh, niyadda penellukduk ni ngalab. Emin ida huyya ey nekapyad
balituk. Ey yadda lekbi † di Nekassantuh ni Kuwaltuh Apu Dios niyadda
lekbin Tempol ey netakapan idan balituk.

5

1 Negibbuh ni emin hu impangunun Solomon di Tempol et iha-ad tun
emin ida balituk, yadda silber niyadda edum ni in-appit ametu e hi David
nan Apu Dios di bodegah ni Tempol.

Ya nei-lian ni Kaban Apu Dios di Tempol
(1 Kings 8:1-9)

2 Entanni et ayagan Solomon emin ida kamengipappangngulun helag
Israel niyadda pamilyah da et maemung idad Jerusalem et da alen di Zion
* e Bebley David etan Kaban ni neiha-adan ni nekitbalan Apu Dios et ilaw
dad Tempol.
3 Yan nunman ni neamungan idan emin ni helag Israel di hinanggan
Solomon ey nedatngan hu Piyestah ni Kampu.
4 Dimmateng ida emin kamengipappangngulun helag Israel et iattang
idan helag Levi etan Kaban Apu Dios
5 et ilaw dad Tempol. Anin etan Tabernacle niyadda ngunut ni meussal
diman et inlaw idan padi niyadda helag Levi diman.
6 Neamung di Solomon niyadda helag Israel di hinangga etan ni Kaban
et man-appit idan dakel ni kalneroh niyadda bakan eleg mebillang.
7 Entanni ey inhegep idan padi humman ni Kaban di Tempol et ilaw da
etan di Nekassantuh ni Kuwaltuh Apu Dios et iha-ad dad daul idan nepaot
ni nepayakan ni anghel.
8 Yadda etan nebekyag ni payak idan nunman ni anghel ey hinephepan
da etan Kaban niyadda keyew ni pengattang da.
9 Kameang-ang ni ebuh utduk idan nunman ni keyew hedin wada itad
hinanggan Nekassantuh ni Kuwaltuh Apu Dios. Ingganah nunya ey immen
ida etan keyew ni impan-attang da.
10 Ya neiha-ad etan di Kaban Apu Dios ey ebuh etan dewwan nedampillag
ni batun inha-ad Moses eman ni wadaddad Duntug e Sinai. Yadman
nekitbalan Apu Dios idan helag Israel eman ni nalpuan dad Egypt.

Ya dayaw ni Ap-Apu

11-14 Negibbuh ni inha-ad da humman ni Kaban Apu Dios diman et
maukat ida. Emin hu padi ey impahding da hu elaw ni panlinnih ni

---

† **4:22 4:22** Yad 1 Kings 7:50, ya keibbellinan nunya ey bitaglah, beken ni lekbi. * **5:2 5:2** Hin-addum ey Zion hu daka pangngeddan ni Jerusalem ey hin-addum ni kanday Bebley David. Ey hin-addum ey Zion hu daka pangngeddan ni pangil ni Jerusalem.

annel da, anin ida etan ni eleg mangngunnun nunman ni aggew. Yadda helag Levi e hi Asap, hi Heman et hi Jeduthun niyadda pamilyah dan kaman-a-appeh niya kamengippatnul ni kameussal di kapenaydayawi ey nambalwasiddan nekapyan kayyaggud ni luput. Immehneng idad appit ni kasimmilin aggew ni altar e singnged da cymbal, ya gitalah niya ayyuding e hi-gadaddan hanggatut et dewampulun padin kamengippatnul ni tang-guyup. Yadda kaman-a-appeh niyadda kamantangguyup ey kayyaggud hu daka pan-uunnudi e ida kaman-a-appeh edum ey pampetnul daman edum hu tangguyup, ya cymbal niyadda etan edum ni daka petnul ni penaydayaw dan Apu Dios. Daka pan-ia-appeh hu:

"Kamedeyyaw hi Apu Dios e Ap-Apu tep kayyaggud niya kamannananeng impeminhed tu."

Ey endi maptek ey napnun kaumhilin kulput etan Tempol tep wada hi Apu Dios diman et endi inna-nu dan mengittulluy ni mandaydayaw.

6

Ya inhel Solomon idan tutu-u
(1 Kings 8:12-21)

1 Entanni et mandasal hi Solomon e patul. Kantun dasal tuy:
"Apu Dios, kammuy manha-ad kad mahdel ni kulput,
2 nem yan nunya ey nengapya-ak ni kayyaggud ni Tempol ni panha-adan
mun ingganah."
3 Nanligguh hi Solomon et ihangga tuddan nunman ni neamung ni tuu
et bendisyonan tudda.
4 Kantuy "Kamedeyyaw hi Ap-Apu e Dios tayun helag Israel. Tep
impeamnu tu hu insapatah tu lan ama e hi David e kantuy
5 'Neipalpu eman ni impa-kal kudda tuuk di Egypt ingganah nunya
ey endi nak pinilin bebley eyad Israel ni pemehwatan ni Tempol ni
penaydayawan dan hi-gak. Niya endi nak pinutuk ni man-ap-apu eyaddan
tuuk e helag Israel.
6 Nem yan nunya ey pinilik hu Jerusalem ni penaydayawan dan hi-gak
ey hi-gam e David hu pinutuk kun man-ap-apu eyaddan tuuk.' "
7 Intuluy Solomon et kantuy "Implanuh nan ama e hi David ni
memehwat ni Tempol ni penaydayawan nan Ap-Apu e Dios tayun helag
Israel,
8 nem kan Apu Dios ni hi-gatuy 'Kayyaggud huttan ni ninemnem mun
pinhed mun memehwat ni Tempol ni penaydayawan yun hi-gak,
9 nem beken ni hi-gam hu memehwat. Ya hakey idallin u-ungngam hu
memehwat ni Tempol ku.'
10 Et yan nunya ey impeamnun Apu Dios humman ni insapatah tu tep
adyah e neihullullak nan aman mampatul eyad Israel et ay binehwat kun
eya Tempol ni penaydayawan ni hi-gatu e Dios tayun helag Israel.
11 Inha-ad kud Tempol etan Kaban ni neiha-adan etan ni dewwan batun
nedampillag ni neitudekan ni nekitbalan Apu Dios ni hi-gatsun helag
Israel."

Ya dasal Solomon
(1 Kings 8:22-53)

12-13 Entanni ey an immehneng hi Solomon di hinangga etan ni altar et
ita-gey tu ngamay tu et mandasal. Wada impekapyan Solomon ni giniling
ni pampettukan ni neiha-ad di gawwan etan ni dallin. Kuwadladuh e

walun piyeh dinukkey tu niya linakkeb tu niya liman piyeh kasina-gey
tu. Immehneng diman et han mandukkun e han-ang-ang emin ni tuu.
14 Kantud dasal tuy "AP-APU e Dios min helag Israel, endi edum ni Dios
di kabunyan niyad puyek ni henin hi-gam. Impannananeng mu hu eleg
melumman ni impeminhed muddan tuum ni kamekangngu-unnud ni hi-
gam niya kamengippehebballin mengippahding ni pinhed mu, niya muka
peamnu hu nekitbalam ni hi-gada.
15 Impahding mu tu-wangu hu inhel mu lan ama e hi David e bega-en
mu, et deh e impeamnum nunyan emin.
16 AP-APU e Dios min helag Israel, pannananeng mu anhan etan hakey
mewan ni insapatah mun ama e kammuy wadallin ingganah hu hakey ni
helag tun mampatul di deya Israel, hedin paka-u-unnuden da tugun mun
henin impahding tu.
17 Em, APU DIOS e Dios min helag Israel, peamnum anhan ni emin hu
insapatah mun ama e hi David e bega-en mu.
18 Nem kaw makulug, Apu Dios, e manha-ad ka eyad puyek et mekibebley
kan tutu-um? Mahkang ni peteg hu kabunyan, nem nahkit ni panha-adam,
et nema-ma ngun ek-eket ni peteg eya Tempol ni binehwat ku.
19 AP-APU e Dios ku, dengel mu anhan eya dasal kun bega-en mun
kamampehemmehemmek ni hi-gam. Em, dengel mu anhan eya dasal kun
nunya.
20 Ipaptek mu anhan ni kawwalwal niyan hileng eyad Tempol mun
pinilim ni penaydayawan ni hi-gam. Ey dengel mu anhan hu dasal ku
hedin inhanggak di appit tudya.
21 Em, dengel mu anhan hu dasal middan eyan tuum di kad-an mud
kabunyan hedin kami kamandasal e inhangga mid appit tudya e Tempol
et liwwanem hu liwat mi.
22 Hedin wada hakey ni tuun nambahul di edum tu et nei-li eyad
hinanggan altar eyad Tempol et mansapatah e eleg mambahul,
23 ey dengel mu anhan e APU DIOS di kad-an mud kabunyan et
ngenamung kan manhuwet, niya kastigum hu nambahul tep humman
lebbeng tu, ey peamtam hedin hipa endi bahul tu.
24 Hedin inapput idan buhul da hu tutu-um ni helag Israel tep ya liwat
da, nem entanni ey nantuttuyyudda et umlidda eyad Tempol ni mandasal
et mambeggaddan baddang mu,
25 ey dengel mu anhan dasal dad kad-an mud kabunyan et pesinsahan
mu hu liwat da et ibangngad muddad bebley dan indawat mudda lan
aammed da.
26 Hedin mewan nanliwat idan hi-gam et kinastigum ida et eleg mu
paeli udan, nem entanni ey nantuttuyyudda et isiked dan manliwwat et
mandasal idan hi-gam e ihhangga dad appit eyan Tempol,
27 ey dengel mu anhan dasal dad kad-an mud kabunyan. Ey liwwan
mu anhan hu liwat idan bega-en mun helag Israel et tuttudduan muddan
neiptek ni pehding ni keittu-uan da ey paelim hu udan eyad bebley ni
indawat mun pambebleyan dan ingganah.
28 Hedin wada bisil eyad bebley, winu pistin tuu, winu degeh ni intanem,
winu dudun, winu buhul idan tuum ni mengubbat ni hi-gada, winu hipa
humman ni degeh ni um-alin hi-gada, winu hipan umbahbah,
29 ey dengel mu anhan dasal da. Hedin mewan wadaddan eyan tuum
ni helag Israel hu nemahhig ni kamanhelheltap niya kaumlelemyung et
mandasal e itta-gey tu ngamay tu et idengdeng tud appit nunyan Tempol,

30 ey dengel mu anhan dasal tud kad-an mud kabunyan et pesinsahan
mu liwat tu et baddangam. Hi-gam ni ebuh nengamtan nemnem ni
tuu. Et humman hu, hi-gam hu ngenamung ni lebbeng tun pehding mun
hanhakkey idan tutu-um,
31 ma-lat hi-gam daydayawen da ey mengu-unnud idan ingganah ni hi-
gam eyad bebley ni pambebleyan dan indawat mudda lan aammed da.
32 Hedin wadadda hin-appil ni tuun nalpud edum ni bebley ni um-alin
menaydayaw ni hi-gam, tep nanna-ud ni dedngelen da meippanggep ni
nandingngel ni ngadan mu niyadda dakel ni kamengippetngan impahding
mu et mandasal idan ihhangga da eyad Tempol,
33 ey dengel mu anhan dasal dad kad-an mud kabunyan et idwat mu
ibbagedan hi-gam ma-lat amtaen daka et u-unnuden dakaddan tutu-ud
kebebbebley eyad puyek, henin kapehding idan tuum ni helag Israel, ey
ma-lat amtaen da e huyyan Tempol ni binehwat ku hu penaydayawan dan
hi-gam.
34 Hedin minandal mudda tuum ni an mekiggubbat ni buhul da, et
mandasal idan hi-gam, anin di attu, et ihhangga dad appit eyan bebley
ni pinilim niya eyad Tempol ni binehwat ku,
35 ey dengel mu anhan di kad-an mud kabunyan hu dasal da et
pengapput mudda.
36 Hedin nanliwat ida tuum ni hi-gam, tep emin hu tuu ey ida
kamanliwwat, et peapput muddan buhul da tep ya bunget mu, et alen
daddan balud et ilaw daddad edum ni bebley ni neidawwi winu neihnup,
37 nem entanni ey mantuttuyyudda et mampehemmehemmek idan hi-
gam di bebley ni neilawwan da, et mandasal idan hi-gam et ehlen da niya
ebbuluten da e impahding da lawah ey dengel mu anhan dasal da, e Apu
Dios.
38 Ey hedin yan nunman ni wadaddad bebley ni buhul da ey ida mewan
law kamengu-unnud ni hi-gam et mandasal ida e ihhangga dad appit eyan
bebley ni indawat mu eman ida lan aammed da, ni ya eyad et-eteng ni
bebley e Jerusalem ni pinilim ni ya eyad Tempol ni binehwat ku,
39 ey dengel mu anhan di kad-an mud kabunyan hu dasal da et
baddangam ida. Ey pesinsahim anhan hu liwat idan tuum ni hi-gam.
40 Apu e Dios ku, ang-ang dakemi niya dengel mu anhan emin hu iddasal
midya.
41 Apu Dios, ali ka et humgep ka eyad baley mun pan-iyyatuam ni neiha-
adan ni Kaban mun kei-ang-angan ni et-eteng ni kabaelan mu. Hegep ka
eyad Tempol et manha-ad kadyan ingganah. Bendisyonim ida padim di
emin ni pehding da. Ey nakka iddasal e man-am-amleng idan emin tuum
tep ya kakinayyaggud mun hi-gada.
42 Apu Dios e Ap-Apu, entan tu anhan iwalleng hu patul ni pinilim.
Pannananeng mu hu eleg melumman ni impeminhed mun bega-en mu
e hi David.”

7

Ya neieng-engan ni Tempol
(1 Kings 8:62-66)

1 Ginibbuh Solomon ni nandasal ey wada immalin apuy ni nalpud
kabunyan et giheben tudda neiappit. Ey napnu etan Tempol ni kaumhilin
dayaw Apu Dios tep immalidman,
2 et eleg pakahgep ida padi tep ya humman ni kaumhilin dayaw tu.

3 Inang-ang idan helag Israel humman ni apuy ni nalpud kabunyan
niya etan kaumhilin dayaw tud Tempol ey nandukkun ida et iyuung
da et dayawen da hi APU DIOS. Kanday "Kayyaggud hi APU DIOS niya
kamannananeng impeminhed tu!"
4 Et man-appit hi Solomon e patul niyaddan emin hu tuu nan APU DIOS.
5 Nan-appit hi Solomon ni dewampulut dewwan libun baka niya
hanggatut et dewampulun libun kalneroh niya gelding. Huyya impahding
Solomon niyadda edum tun helag Israel ni nengieng-eng ni Tempol Apu
Dios.
6 Immehneng ida padid neitudun keihha-adan da e nanhihinnanggad-
daddan edum dan helag Levi. Daka daydayawa hi APU DIOS e daka pan-ia-
appeh hu "Mannananeng impeminhed tu." Ey daka pampetnul ida etan
daka petnul ni impekapya lan David e patul. Yadda dama padi ey daka
pampetnul tangguyup da ey ida kaman-eh-ehneng ni emin hu helag Israel.
7 In-eng-eng Solomon nan Apu Dios etan gawwan dallin ni hinanggan
Tempol et man-appit diman ni kagihheban tabaddan animal ni kamei-appit
ni pekiddagyuman. Yadman nan-appitan tu tep dakel mei-appit et eleg um-
ustuh etan di giniling ni altar ni kinapya tu.
8 Nan-am-amleng hi Solomon niyaddan emin hu helag Israel ni nunman
ni tsimpuh tep impahding da Piyestah ni Kampun pitun aggew. Dakel idan
peteg hu tuun nangkalpud edawwin bebley meippalpud Lebo Hamat di
north ingganah di kulukul di Egypt di appit ni south.
9 Intu-nud dan in-eng-eng etan altar et mampiyestah ida mewan ni pitun
aggew. Ey pitun aggew dama nampiyestahan dan nengipahdingan dan
Piyestah ni Kampu.
10 Et paenamut Solomon emin ida tuun newa-waan ni meikkadwampulut
tellun aggew ni nunman ni meikkeppulun bulan. Ida kaman-am-amleng
tep kayyaggud hu impahding APU DIOS nan David, hi Solomon niyadda tuu
tun helag Israel.

Ya nampeang-angan mewan Apu Dios nan Solomon (1 Kings 9:1-9)

11 Ginibbuh Solomon hu Tempol niya palasyoh tu niya impahding tun
emin ida planuh tuddan nunya
12 ey nampeang-ang hi APU DIOS ni hi-gatun hileng et kantuy "Dingngel
ku dasal mu ey nakka ebbuluta e huyyan Tempol hu pengi-appitan yuddan
kamei-appit ni hi-gak.
13 Hedin wada tsimpuh ni eggak peelli udan, winu mandalek ida dudun
ni mengngan idan neitnem, winu peellik idan tuuk hu degeh,
14 nem mandasal idan hi-gak ey mantuttuyyudda et iwwalleng da lawah
ni daka pehpehding, ey dedngelek di kabunyan hu dasal da et pesinsahan
ku hu liwat da et peyaggud ku mewan hu puyek da ma-lat dakel ennien
da.
15 Eddugak huyyan Tempol ey nandaddannak ni mengngel ni dasal da,
16 tep pinilik niya binendisyonak huyyan penaydayawan dan hi-gak ni
ingganah. Et humman hu, eddugak niya ippaptek kun ingganah.
17-18 Ey hedin hi-gam, man ihhammad ku nan-ap-apuam hedin kayyag-
gud niya limpiyuh hu pengu-unnud mun hi-gak henin impahding lan
amam e hi David, niya hedin u-unnuden mun emin hu inhel kun pehding
mu, anin idan tugun ku niya olden ku, ey peamnuk hu insapatah kun
nunman nan amam e kangkuy wadallin ingganah hu helag tun man-ap-
apudya Israel.

19 Nem hedin ngenghayen yudda tugun ku niya olden kun indawat kun
hi-gayu et daydayawen yu edum ni dios,
20 ey pea-allaw dakeyun tuuk e helag Israel eyad bebley ni indawat kun
hi-gayu. Ey iwwalleng ku eya Tempol ni in-eng-eng kun penaydayawan
yun hi-gak, et emin ali tutu-ud kebebbebley ey pippihulen da tep
mekabbahbah alin peteg.
21 Ma-nut kayyaggud ni peteg hu ang-ang eyan Tempol ni nunya, nem
emin idalli melebbah ey metngadda et kandalliy 'Kele na-mu hanneya
impahding APU DIOS eyan bebley et ya eya Tempol?'
22 Yalli ihhumang idan tuu ey kanday 'Neipahding huyya tep dineyaw
da hu edum ni dios et iwalleng da hi APU DIOS e Dios dan nengihwang
ida lan aammed dad Egypt. Et humman hu, impaelin APU DIOS ni hi-gada
himmallan ligat da.' "

8

Yadda panyaggudan ni impahding Solomon
(1 Kings 9:10-28)

1 Dewampulun toon hu nelabah et han gibbuhan Solomon hu palasyoh
tu niya Tempol APU DIOS.
2 Inyayyaggud tu mewan ida bebley ni indawat Hiram e patul ni hi-gatu
et palaw tudda edum ni helag Israel ni mambebley diman.
3 Ey yan nunman ey tu ginubat hu Hamat Sobah et sakupen tu.
4 Inyayyaggud tu Tadmor di desert niyadda emin hu bebley di Hamat et
pambalin tuddan bodegah.
5 Inyayyaggud tu pay hu ahpat niya ehpen ni Bet Horon anin idan luhud
da et ha-adan tun lekbi hu eheb tu.
6 Ey inyayyaggud tu Baalat niyaddan emin hu bebley ni pambodegahan.
Ey binehwat tudda bebley ni pengihha-adan tuddan kebayyu tu niyadda
kalesah ni meussal di gubat. Kinapya tun emin hu hipan pinhed tun
kapyaen di Jerusalem, yad Lebanon niyad emin di bebley ni nan-ap-apuan
tu.
7 Wadadda tutu-un nannaneng di nambebleyan idan helag Israel e
humman ida hu Amorite, Hittite, Perissite, Hibite niyadda Jebusite.
8 Huyyadda helag ni tuudman ni eleg pateyen idan helag Israel eman
ni nalpuan dad Egypt. Pinilit idan Solomon ni impangngunu et ingganah
nunya ey himbut ida.
9 Yadda helag Israel ey endi pinilit Solomon ni impangngunu tu tep
impambalin tuddan sindalu, opisyal ni gubilnu, ap-apuddan sindalun
mampangkalesah niya mangkebayyun sindalun mekiggubbat.
10 Pinilin Solomon hu dewanggatut et neliman opisyal ni menang-ang
idan nepilit ni mangngunnu.
11 Inlaw Solomon etan ahwa tun u-ungngan patul di Egypt di kinapya tun
baley tu e tu inewit di Bebley David tep kantuy "Mahapul ni eleg manha-ad
di palasyoh nan ama hi David humman ni ahwak tep pi-yew, tep neiha-ad
ladman etan Kaban APU DIOS et maibilang ni neieng-eng."
12 Nan-appit hi Solomon ni kagihheba etan di altar APU DIOS e ingkapya
tud hinanggan Tempol.
13 Ya bilang ni tuka i-appit ni kewa-wa-wa ey meippuun di inhel ni Tugun
Moses. Hin-appil ngu dedan ida kamei-appit ni Sabaduh, yan Piyestah
ni Kaketellakin Bulan niyadda etan tellun piyestah ni kameippahding ni
katootoon e Piyestah ni Nelabahan ni Anghel, Piyestah ni Ahiani, niya
Piyestah ni Kampu.

14 Inu-unnud tu olden nan ametu hi David e pinili tudda padin mansilbin
kewa-wa-wa, anin idan edum ni helag Levi ni memaddang idan padin man-
a-appeh ni daka penaydayawi. Pinili tu pay ida mangguwalyan Tempol e
inenappil tudda meippuun di ngunun pehding dan kewa-wa-wa etan di
eheb, tep humman in-olden nan ametu hi David ni intugun Apu Dios.
15 Neunud ni emin hu intugun David ni pehding idan padi niyadda edum
dan helag Levi meippanggep idan bodegah niyadda edum ni meippahding.
16 Yan nunyan tsimpuh ey negibbuh ni emin hu impangunun Solomon
meippalpu eman ni nengikapyaan dan keibbehwatan ni Tempol Apu Dios
ingganah nekaggibbuhan tu.
17 Entanni et lumaw hi Solomon di Esion Geber niyad Elat di gilig ni
baybay di Edom.
18 Impelawwan Hiram e patul di Tyre ni bapor hi Solomon e yadda
tuu tu hu kapitan idan nunman ey impan-edum dadda imminghan
mangngunnud bapor. Nekilaw ida opisyal Solomon di Ophir et yan
nambangngadan da ey in-anemut dan Solomon hu balituk ni umlaw di
hampulut enem ni libun kilo.

9

Ya inlian ni biin ap-apud Seba
(1 Kings 10:1-13)

1 Dingngel etan ni biin ap-apud Seba hu meippanggep nan Solomon e
nandingngel ni patul ey immalid Jerusalem ni mematnan hi-gatu hedin
inna-nu penummang tuddan neligat ni pinhed tun mahmahan. Dakel hu
ingkuyug tun bega-en tu, yadda kamel tun nangkalgan kaikkamdug di
kennen, yadda nebalol ni batu niya dakel ni balituk.
Yan nanhummanganan dan Solomon ey minahmahan tun emin hu hipan
immalid nemnem tu,
2 ey hinumang Solomon ni emin. Endi neligat ni hi-gatu.
3 Natngan peteg humman ni biin ap-apud Seba ni laing Solomon niyan
nenang-angan tun palasyoh ni kinapya tu.
4-5 Ey natnga mewan ni nenang-ang tuddan dakel ni peteg ni ken-
nen ni kameiddaddan di baley tu, yadda kapanha-adiddan opisyal tu,
ya kayyaggud ni kapehding idan kamangngunnud palasyoh tu, yadda
kamengippaptek ni hamul, anin idan kayyaggud ni balwasi da, niyadda
kagihheban tuka i-appit di Tempol Apu Dios, et kantud nemnem tuy
'Nakkayyang, endi numan kei-ingngehan idan nunyan inang-ang ku!' Ey
kantun Solomon ey "Makulug hu dingngel ku meippanggep ni laing mu
niyadda impahding mu!
6 Nem eggak ni kulugen ida humman ni dingngel ku ingganah immali-ak
et ang-angen kun emin. Ya kakulugan tu ey kagedwah ni ebuh hu dingngel
ku, tep nelalla-ing ka niya kekkeddangyan ka nem ya inhel da.
7 Negahat ida tuum, anin idan opisyal mun wadan ingganah di kad-an
mu, tep daka deddengngela hu ehel ni nelaing ni tuu!
8 Medaydayaw hu Ap-Apu e Dios mu! Impeang-ang tu amleng tun hi-
gam eman ni nemutukan tun hi-gam ni pampatul idan tuu tun helag
Israel. Kamannananeng hu impeminhed tuddan helag Israel, et mukun
impambalin dakan patul da ma-lat kayyaggud niya limpiyuh hu pan-ap-
apum ni hi-gada."
9 Indawat tun Solomon hu nehuluk ni epat ni libun kiloh ni balituk,
ya dakel ni kaikkamdug di kennen niyadda nangkebalol ni batu. Endi

edum ni an immidwat nan Solomon ni henin nunman ni kakinayyaggud
ni kaikkamdug di kennen, ebuh humman ni ap-apud Seba.
10 (Yan eman ni nengi-lian idan tuun Solomon niyadda tuun Hiram ni
balituk ni nalpud Ophir ey neki-la da dakel ni keyew ni algum * niyadda
nangkebalol ni batu.
11 Ingkapyan Solomon ida humman ni keyew ni palekad di Tempol niyad
Palasyoh tu niya kinapya tu edum ni ayyuding niya gitalah ni ussalen
dan man-a-appeh. Endi edum ni hanniman ni kakinayyaggud ang-ang tun
nekapyad Judah.)
12 Indawat daman Solomon hu hipan kindew nunman ni biin ap-apud
Seba. Ey daddakel hu indawat tun hi-gatu nem yadda in-ali tun indawat
tu. Et han mambangngad humman ni ap-apu niyadda bega-en tud bebley
da.

Ya kinedangyan Solomon e patul
(1 Kings 10:14-25)

13 Katootoon ey kadewwatan Solomon hu umlaw di dewampulut liman
libun kiloh ni balituk
14 Hin-appil ngu dedan hu buwis ni kabeyyadiddan kamampanggettang
niya hin-appil hu kamelpuddan patul di Arabia niyadda gobernor idan
bebley di Israel.
15 Nengapya hi Solomon ni dewanggatut ni etta-teng ni happiyaw e
umlaw di pitun kiloh ni balituk hu neusal di hakey.
16 Ey nengapyan telunggatut ni ekka-ket ni happiyaw ni umlaw ni tellu
et kagedwah ni kiloh ni balituk hu neusal di hakey. Intalu tudda humman
ni happiyaw di palasyoh tun Muyung e Lebanon ngadan tu.
17 Nampekapya pay ni et-eteng ni yuddungngan ni patul e neal-alkusan
ni bakgit ni elephant e netakapan ni nemahmah ni balituk.
18 Humman ni yuddungngan ni patul ey wada enem ni palekad ni
mampeahpat diman ey wada neihuup ni balituk ni pengiddahyayan ni
heli niya wada pengihhaklayan ni ngamay di nambina-hil. Ey wada
dewwan heni layon ni immehneng di dagsin pengihhaklayan ni ngamay
di nambina-hil.
19 Wada mewan hu hampulut dewwan heni layon ni immehneng
di utduk idan enem ni palekad di nambina-hil. Ebuh humman ni
yuddungngan ni patul ni henin nunman e endi tu kei-ingngehan.
20 Emin ida basuh Solomon niyadda hipan kameussal diman ni Muyung
e Lebanon ey nemahmah ni balituk hu kinapya da. Ya silber ni nunman
ni tsimpuh Solomon ey endi balol tu.
21 Wadadda bapor tun kamekikkillaw idan bapor Hiram. Hedin nelabah
tellun toon, ey ida kamambangngad huyyan bapor ni wada in-anemut dan
balituk, ya silber, yadda bakgit ni elephant, niyadda tadaw.
22 Hi Solomon e patul hu kekekkeddangyanan niya kelalla-ingan di emin
idan nampatul di kebebbebley eyad puyek.
23 Et ida kaumlaw hu patul di kebebbebley ni mandedngel ni laing tun
indawat Apu Dios ni hi-gatu.
24 Emin ida ey wada daka iddawat ni hi-gatun nekapyad silber niya
balituk, yadda balwasi, yadda almas, yadda kaikkamdug di kennen, yadda
kebayyu niyadda mule. Henin nunya kameippenahding ni katootoon.
25 Impekapyan Solomon hu epat ni libun kubkub ni pengihha-adan
tuddan kebayyu niyadda kalesah. Ya bilang idan kebayyu tun kameussal

* **9:10 9:10** Ya hakey ni ngadan nunyan keyew ey almug.

di gubat ey hampulut dewwan libu. Inha-ad tudda etan edum ni kalesah
niyadda kebayyud bebley ni kinapya tun keihha-adan da ey inha-ad tudda
edum di Jerusalem.
26 Hi-gatu ap-apuddan edum ni patul idan bebley meippalpud Wangwang
e Euphrates ingganah di Pilistia niyad pappeg ni Egypt.
27 Yan nampatulan tu ey henin kedakkel idan batud Jerusalem hu
kedakkel ni silber. Dakel mewan hu keyew ni sedar e henin kedakkel ni
keyew ni sycamore idad duntug di Judah.
28 Yadda kebayyun Solomon ey kagettangaddan ahenteh tud Egypt
niyaddad edum ni bebley.

Ya neteyyan Solomon
(1 Kings 11:41-43)

29 Yadda edum ni impahding Solomon meippalpun laputu ingganah ni
neteyyan tu ey neitudek di Libluh ni Prophet e hi Nathan, yad Libluh ni
Ab-abig Ahijah di Siloh, niyad Libluh ni I-innep Iddo e Prophet e nei-dum
daman neitudek diman hu meippanggep ni nan-ap-apuan nan Jeroboam e
patul di Israel.
30 Nampatul hi Solomon di Jerusalem niyad emin di bebley di Israel ni
na-pat ni toon.
31 Netey et maikulung di Bebley David e ametu et maihullul ni nampatul
hi Rehoboam e u-ungnga tu.

10

Ya nangngehayan ni edum ni helag Israel nan Rehoboam
(1 Kings 12:1-20)

1 Limmaw hi Rehoboam di Sekem tep neamung idan emin diman hu
helag Israel ni nambebley di appit ni north ma-lat tuduen dan patul.
2 Yan nunman ey wada hi Jeroboam e u-ungngan Nebat di Egypt
tep bimmesik diman eman ni nampatulan Solomon. Dingngel tu e hi
Rehoboam law nampatul et mambangngad di Israel.
3 Entanni ey impeayag idan helag Israel ni nambebley di appit ni north
hi Jeroboam et lumaw idad kad-an Rehoboam et kandan hi-gatuy
4 “Mabunget la hi amam e hi Solomon ni hi-gami ey impanligligat
dakemi. Hedin eleg dakemi panligligat ni peteg ey hedin e-ekkalan mu
hu beyyadan min buwis, ey nanengtun mansilbi kamin hi-gam.”
5 Hinumang Rehoboam e patul et kantuy “Idwasi yuwak ni tellun aggew
et pakannemnemen ku ihhumang ku et han kayulli mambangngad.” Et
lumaw ida.
6 Nekihummangan hi Rehoboam idan nea-amman konsihal ni nansilbin
ametu e hi Solomon meippanggep nunya e kantuy “Hipa ittugun yun hi-
gak ni ihhumang kuddan nunman ni tuu?”
7 Kanday “Ipahding mu kayyaggud ey peang-ang mu binabbal mun hi-
gada et tebalem humman ni daka ibbaga ma-lat mansilbiddan hi-gam ni
ingganah.”
8 Nem eleg tu u-unnuden humman ni intugun idan nunman ni nea-amma
et makihummangan etan idan katoonan tun konsihal tu et ibega tun hi-
gada hedin hipa ittugun da.
9 Kantun hi-gaday “Hipa ittugun yun penummang kuddan tuun kanday
e-ekkalak ligat da?”
10 Kandan hi-gatuy “Heninnuy penummang mun hi-gada: ‘Ya eya ik-
ikingngan ku ey e-etteng nem ya gitang ama!

11 Hedin impanligligat dakeyu lan peteg nan ama, nema-ma hu pehding
kun mengipeligligat ni hi-gayu. Hedin hineplit dakeyu lan ama, ebligen
dakeyun nahbitan ni eblig ni nunya.' "
12 Nelabah tellun aggew ey nambangngad hi Jeroboam niyaddan emin
etan tuud kad-an Rehoboam tep humman inhel tun hi-gada.
13 Nem impambinungnget Rehoboam ni nenumang ni hi-gada tep eleg
tu u-unnuden hu intugun idan nea-amman konsihal tu.
14 Et ya kumedek hu intugun idan u-ungngan konsihal hu inu-unnud tu et
kantuy "Impanligligat dakeyu lan ama nem nema-man panligligat dakeyun
hi-gak nunya. Hineplit dakeyu lan nunman nem ebligen dakeyun nunyan
nahbitan!"
15 Eleg tu u-unnuden hu pinhed idan tuu tep humman dedan pinhed Apu
Dios ni meippahding e humman inamnuan ni inhel lan Ahijah e prophet
di Siloh ni impeamtan Apu Dios meippanggep nan Jeroboam e u-ungngan
Nebat.
16 Yan nengamtaan idan nunman ni tuu e eleg hengngudan Rehoboam hu
daka ibbaga ey ida kamantetekkuk e kanday "Mepappeg hu pampatulan ni
helag David! Endi bilang tayud nan-ap-apuan nan u-ungngan Jesse! Hipa
ni-man impahding dan panyaggudan tayu? Hi-gatsun helag Israel, anemut
itsu kuma! Ngenamung numan hi Rehoboam e helag David!"
Et umenamut ida e eleg da ibbilang hi Rehoboam ni patul da.
17 Nem yadda helag Israel ni nambebley di Judah ey hi Rehoboam hu
nanengtun patul da.
18 Entanni ey intu-dak Rehoboam hi Adoniram e ap-apuddan nepilit ni
mangngunnu et tu ang-angen ida edum dan helag Israel ni nambebley
di north, nem nantengba da et matey. Neamtaan Rehoboam huyyan
neipahding et pepuppuut tun an nantakkay di kalesah et bumsik di
Jerusalem.
19 Neipalpun nunman ingganah nunya ey kangenghayaddan nunman ni
helag Israel ni nambebley di north hu pampatulan helag David ni hi-gada.

11

Ya impeamtan Semaiah e prophet
(1 Kings 12:21-24)

1 Dimmateng hi Rehoboam di Jerusalem et amungen tu hanggatut
et newalun libun kelalla-ingan ni sindalu tun helag Judah niya helag
Benjamin, tep pinhed tun gubbaten hu helag Israel ni nambebley di north
ma-lat bangngaden tu hu pan-ap-puan tudman.
2 Nem immehel hi Apu Dios nan Semaiah e prophet et kantuy
3 "Mu ehel nan Rehoboam e u-ungngan Solomon e patul di Judah, yadda
helag Benjamin niyadda edum dan helag Israel ni nekibebley ni hi-gada e
kammuy
4 Huyya inhel Apu Dios: 'Entan tu gubat ida aaggi yun helag Israel.
Anemut kayu kumad baballey yu tep hi-gak hu nengipanghel eyan
neipahding!' "
Inu-unnud da humman ni in-olden Apu Dios et eleg ida lumaw ni
mengubbat nan Jeroboam.
5 Nannaneng hi Rehoboam di Jerusalem et ihammad tun ingkapyaan ida
huyyan etta-teng ni bebley di Judah niyad Benjamin ni pandipensah dan
buhul da:
6 ya Bethlehem, ya Etham, ya Tekoa,
7 ya Bet Sur, ya Soko, ya Adullam,

8 ya Gath, ya Mareshah, ya Sip,
9 ya Adoraim, ya Lakis, ya Asekah,
10 ya Sorah, ya Aijalon, ni ya Hebron.
11 Naka-ihhammad tuddan inalmasan ey in-epeng tuddadman hu ap-
apun sindalu niya immidwat ni mahapul da henin kennen, mansikan
olibah, ya meinnum,
12 yadda happiyaw niyadda pahul. Huyya impahding tun nengihammad
ni nan-ap-apuan tud Judah niyad Benjamin.

Ya inlian idan padi niyadda edum dan helag Levi di Judah

13 Entanni ey nampengalidda hu padi niyadda edum dan helag Levi di
Judah e nalpuddad kebebbebley di Israel.
14 Inwalleng da hu pattullan da et lumaw idad Judah niyad Jerusalem
tep kaikka-leg di Jeroboam e patul niyadda u-ungnga tu hu pansilbian dan
Apu Dios.
15 Pinilin Jeroboam hu papaddi tun mansilbid daka penaydayawiddan
beken ni makulug ni dios niyadda dimonyoh, yadda dios ni impekapya
tun heni gelding niya heni baka.
16 Et humman hu, emin ida helag Israel ni neminhed ni menaydayaw nan
Apu Dios e Dios da ey neiunnud idaddan helag Levi di Jerusalem ma-lat
wada inna-nu dan man-appit nan Ap-Apu e Dios ida lan aammed da.
17 Hi-gada nengipehammad ni kabaelan ni Judah et yan tellun toon ey
binaddangan da hi Rehoboam e u-ungngan Solomon niya inu-unnud da
hi Apu Dios henin impahding da eman ni nan-ap-apuan di David nan
Solomon.

Ya pamilyah Rehoboam

18 Inahwan Rehoboam hi Mahalat e u-ungngan Jerimot e u-ungngad
David nan Abihail e u-ungngan Eliab e u-ungngan Jesse.
19 Wada tellun u-ungnga dan laki e hi Jeus, hi Semariah et hi Saham.
20 Entanni et ahwaen tu hi Maakah e u-ungngan Absalom et wada epat
ni u-ungnga dan laki e hi Abijah, hi Attay, hi Sisa et hi Selomit.
21 Hampulut walu ahwan Rehoboam niya na-nem ida imbilang tun ahwa
tu. Ya bilang ni lalakkin u-ungnga tu ey dewampulut walu niya na-nem hu
bibi-in u-ungnga tu. Hi Maakah hu nakappinhed tuddad emin ni ahwa tu
22 et pambalin tu hi Abijah e u-ungnga dan meihhayned ni hi-gatun
mampatul.
23 Nelaing hi Rehoboam tep in-epeng tudda u-ungnga tun lalakkid bebley
di Judah niyad Benjamin e nehammad idan neluhud. Ey indawtan tuddan
dakel ni kennen da niya hipan mahapul da, ey impeahwa tun hi-gada dakel
ni bii.

12

Ginubat ni Egypt hu Judah

1 Nem yan neihammadan ni nan-ap-apuan Rehoboam ey inwalleng tu
hu Tugun Apu Dios et iu-unnud idan emin ni tutu-un hi-gatu.
2 Et yan meikkelliman toon ni nan-ap-apuan tu ey kinastigun Apu Dios
ida tep ya nengiwallengan dan hi-gatu et gubaten ni patul di Egypt e hi
Sishak hu Jerusalem
3 e inusal tu hanlibu et dewanggatut ni kalesah, na-nem ni libun sindalun
nampangkebayyu ey nei-dum ida pay hu iLibya, yadda iSukkot niyadda
iSudan et dakel idan peteg e eleg ida mebillang.

4 Sinekup Sishak ida bebley ni nehammad luhud tud Judah et mampalaw
di Jerusalem.
5 Entanni et lumaw hi Semaiah e prophet di kad-an di Rehoboam e patul
niyadda kamengipappangngulun iJudah ni neamung di Jerusalem tep
imbesikan da hi Sishak. Et kantun hi-gaday "Kan APU DIOS ey 'Inwalleng
yuwak, et humman hu, iwwalleng dakeyu daman hi-gak et ngenamung hu
pehding Sishak ni hi-gayu.' "
6 Inebulut nan Rehoboam niyadda etan kamengipappangngulu e nan-
liwat ida et kanday "Neiptek numan hi APU DIOS ni hipan pehding tun
hi-gatsu."
7 Inang-ang APU DIOS e inebulut dan nanliwat ida ey immehel mewan
nan Semaiah et kantun hi-gatuy "Kaebbulutaddan nuntan ni tuu e
nanliwat ida, et humman hu, eggak ida ew pakabbahbahan pengubbatan
Sishak ni hi-gada. Nem meka-apput ida et nganngnanih idan mettey emin.
Anin ni hanniman meippahding e eleg mekabbahbah hu Jerusalem gapuh
ni bunget ku.
8 Sekkupen Sishak hu bebley da et mambalin idan bega-en tu, et yan
nunman ali pengamtaan da e kedukdul hu mansilbin hi-gak nem ya
mansilbin tuun ap-apu."
9 Et umli hi Sishak di Jerusalem et alen tun emin hu nangkebalol ni
wadad Tempol niyad palasyoh, anin idan balituk ni happiyaw ni kinapya
lan Solomon.
10 Entanni et hullulan nan Rehoboam ida humman ni balituk ni
happiyaw ni giniling et idinel tuddan ap-apun guwalyad eheb ni palasyoh
tu.
11 Hedin umlaw di Tempol hi Rehoboam e patul ey ussalen idan guwalya
huyyaddan happiyaw ey han da mewan imbangngad di kuwaltuh ni
guwalya.
12 Na-kal hu bunget APU DIOS et eleg tu patyen hi Rehoboam, tep
nantuttuyyun nanliwatan tu et mampekumbabah. Ey kayyaggud law hu
neipahpahding di Judah.

Ya meippanggep ni nan-ap-apuan Rehoboam

13 Neihammad hu nan-ap-apuan Rehoboam di Jerusalem ey intultuluy
tun nan-ap-apu. Na-pat et hakey hu toon tun nampatulan tu et man-ap-
apun hampulut pitun toon di Jerusalem e bebley ni pinilin APU DIOS di
emin ni nambebleyan idan helag Israel ni penaydayawan dan hi-gatu. Hi
Naamah hu inetu e iAmmon.
14 Lawah impahding tu tep eleg tu hengngudan amtaen hu pinhed APU
DIOS ni meippahding.
15 Yadda impahding Rehoboam ni laputu ingganah ni neteyyan tu ey
neitudek di Libluh Semaiah e prophet niyad Libluh Iddo, e hakey mewan
ni prophet, e neitudekan ni tenten ni aammed idan helag Israel.
Di Rehoboam nan Jeroboam ey nanggubagubat ida.
16 Entanni ey netey hi Rehoboam et maikulung di gungat idan patul di
Bebley David et maihullul hi Abijah e u-ungngatun nampatul.

13

Ya nanggubatan di Abijah nan Jeroboam
(1 Kings 15:1-8)

1 Yan meikkahampulut walun toon ni nampatulan Jeroboam di Israel ey
nampatul hi Abijah di Judah.

2 Et mampatul ni tellun toon e nanha-ad di Jerusalem. Hi Maakah hu
inetu e u-ungngan Uriel di Gibeah.
Entanni ey nanggubat di Abijah nan Jeroboam.
3 Epat ni gatut ni libu hu sindalun Abijah ey walun gatut ni libu hu
sindalun Jeroboam.
4 Et mandadammudda sindalu dad duntuduntug ni bebley di Epraim.
Immehneng hi Abijah di Duntug di Semaraim et itkuk tun Jeroboam
niyadda iIsrael e kantuy "Hi-gam e Jeroboam e patul niya hi-gayuddan
iIsrael, dengel yu eya e-helen ku:
5 Kaw eleg yu amta e hi Apu Dios e Dios tayun emin ni helag Israel ey
nehammad hu nekitbalan tun David e hi-gatu niyadda helag tu hu pinili
tun mampatul ni ingganah di deya Israel?
6 Nem hi Jeroboam e u-ungngan Nebat ey porman eman ni nampatulan
Solomon e u-ungngan David ey nginhay tu ngu ap-apu tu.
7 Inemung tudda lawah ni tutu-un endi silbitu et piliten da hi Rehoboam
e u-ungngan Solomon ni mengu-unnud ni pinhed da gapu tep u-ungnga ni
e endi dakel ni pinatnaan tu et eleg tudda kabaelan ni kehhingen.
8 Et yan nunya ey planuh yun gubbaten hu nan-ap-apuan Apu Dios ni
kaipappangnguluddan helag David. Ma-nu tep dakel sindalu yu nem ya
dios yu ey balituk ni impah ni bakan kinapyan Jeroboam.
9 Dinegyun yudda helag Aaron e padin Apu Dios niyadda helag Levi et
putuken yudda padi yu, henin kapehding idan tutu-ud edum ni bebley ni
eleg mengamtan Apu Dios. Yuka i-eng-eng ni mampeddi hu kumpulmih
ni tuun wada intabin tun lakkitun baka winu pitun kalneroh ma-lat
mansilbin padin dios yu."
10 "Nem hedin ngun hi-gami ey ya Ap-Apu e Dios hu nanengtun
pansilbian mi, tep eleg mi iwalleng. Yadda helag Aaron hu mansilbin padi
mi, ey yadda edum dan helag Levi hu memaddang ni hi-gada.
11 Man-appit idan insensoh niyadda animal ni kagihheba, ey ihha-ad
dadda sinapay di nengilinan ni tebol ni kewa-wa-wan kakkabbuhhan
niyan kamangkehilleng ey integan dadda kengkeh di balituk ni pengipet-
tukan. Mika u-unnudda huyyan in-olden Ap-Apu e Dios mi. Nem hedin
ngun hi-gayu, man inwalleng yu.
12 Hi Apu Dios mismuh hu mengippengngulun hi-gami, ey yadda padi
tu mengippetnul ni tangguyup et ikuyug dakemin mekiggubbat ni hi-gayu.
Hi-gayun iIsrael, entan kuma pakigubat yun Ap-Apu e Dios ida lan aammed
tayu tep meapput kayu mannuman!"
13 Ya impahding Jeroboam ey indalunuh tun impalaw ida edum ni sin-
dalu tun mengubbat idan sindalun Judah di dingkuggan da ey kinadwaan
tudda edum ni sindalu tun mengubbat ni hi-gadad hinangga.
14 Nem entannit neamtaan idan iJudah e hinekum idan buhul da ey
nampehemmehemmek idan Apu Dios ma-lat baddangan tudda. Entanniy
impatnul idan padi hu tangguyup da
15 ey ida kamantetekkuk hu sindalun iJudah et da gubaten hi Jeroboam
niyadda sindalu tun iIsrael et apputen dadda tep binaddangan idan Apu
Dios.
16 Et bumsik ida humman ni iIsrael tep impeapput Apu Dios idaddan
iJudah.
17 Pintey di Abijah niyadda sindalu tu hu limanggatut ni libun kelalla-
ingan idan sindalun iIsrael.
18 Nengapput ida iJudah tep nandinel idan Ap-Apu e Dios ida lan aammed
da.

19 Pindug di Abijah ida humman ni sindalun Jeroboam et sakupen da
edum ni bebley dad Bethel, ya Jeshanah, ya Epron, niyadda bebley di
nanlinikweh diman.
20 Et eleg law kabaelan Jeroboam ni bangngaden ida humman ni bebley
ni nan-ap-apuan Abijah, niya beken law ni nehammad hu nan-ap-apuan
tu. Entanni et pappegen APU DIOS hu biyag tu.
21 Nem hi Abijah ey kamangkeihhammad hu tuka pan-ap-apui. Hampu-
lut epat ni bii ahwa tu niya dewampulut dewwa hu u-ungnga tun laki, niya
hampulut enem hu bii.
22 Yadda edum ni neipahding ni nampatulan Abijah, yadda inhel tu
niyadda impahding tu ey neitudek di Libluh nan Iddo e Prophet.

14

Ya nengapputan ni patul e hi Asa idan buhul da

1 Netey hi Abijah et maikulung di Bebley David et maihullul hi Asa e
u-ungngatun nampatul. Yan nunman ni nampatulan tu ey melinggep hu
bebley dad Judah ni hampulun toon.
2 Impahding Asa hu kayyaggud e kamengippeamleng ni AP-APU e Dios
tu.
3 Ingkal tudda pan-appitan niya kapenaydayawin beken ni makulug ni
dios niya binahbah tudda daka deyyawan batun dios niya etan tukud ni
biin dios e hi Asherah.
4 Ey in-olden tuddan iJudah e hi APU DIOS e Dios ida lan aammed da hu
daydayawen da, niya u-unnuden da tuttuddu tu niya tugun tu.
5 Ingkal tudda kapenaydayawin beken ni makulug ni dios niyadda
kapan-appisin insensoh di emin ni bebley di Judah, et humman hu,
melinggep hu bebley dan nunman ni nampatulan tu.
6 Endi nengubat ni hi-gatu tep indawtan APU DIOS ni linggep niya
inhammad tu luhud idan etta-teng ni bebley di Judah.
7 Kantuddan tutu-ud Judah ey "Mengapya itsun etta-teng ni bebley et
luhuden tayuddan nehammad ni batu niya ikkapyaan tayuddan etata-gey
ni baballey ni pangguwwalyaan niya eheb ni melekbian niya meiphiw.
Nannaneng ni hi-gatsu huyyan bebley tayu tep inu-unnud tayu pinhed ni
AP-APU e Dios tayu et pelinggep daitsu." Et ipahding dadda humman ni
implanuh da et megibbuh.
8 Ya bilang ni sindalun Asa e patul ey telunggatut ni libun iJudah e
nanhappiyaw ida niya nampahul ida, ey nei-dum hu dewanggatut et
newalun libun sindalun helag Benjamin ni nanhappiyaw niya nampana.
Netuled idan emin niya nelaing idan mekiggubbat.
9 Wada hu hakey ni tuun iEthiopia e hi Serah ngadan tu e ginubat tu
Judah. Ingkuyug tudda hakey ni milyon ni sindalu tu niya telunggatut ni
nangkalesah et dumteng idad Mareshah.
10 Limmaw hi Asa niyadda sindalu tun nekigubat ni hi-gada e nampustuh
idad Nedeklan e Sephathah e neihnup di Mareshah.
11 Nandasal hi Asa ni AP-APU e Dios tu e kantuy "AP-APU e Dios mi, hi-gam
ni ebuh hu dammutun umbaddang idan sindaluk ni mekiggubbat idaddan
et-eteng ni kabaelan dan sindalu. Baddangi dakemi anhan tep hi-gam hu
mika pandinneli ey gapun ngadan mu ey immali kamin mekiggubbat ida
eyan dakel ni peteg ni sindalu. AP-APU, hi-gam hu Dios mi, entan anhan tu
iebulut ni daka apputen ni tuu."
12 Et manggugubat ida ey binaddangan APU DIOS hi Asa niyadda sindalu
tu et apputen dadda humman ni sindalun iEthiopia et mamsik ida.

13 Nampedug di Asa ida ingganah di Gerar ey dakel hu netey idan
nunman ni iEthiopia et endi law kabaelan idan sindalu dan natdaan ni
mekiggubbat mewan tep inapput APU DIOS ida. Et dakel inladdan sindalun
iJudah ni limmu da.
14 Binahbah dadda ekka-ket ni bebley di nanlinikweh di Gerar tep eleg
ida lumeban tep nemahhig hu takut idan bimmebley diman nan APU DIOS.
Ey dakel ni peteg hu nan-aladdan sindalun iJudah ni hipan wadadman
idan bebley.
15 Hinggep da mewan hu kampuddan kamampaptek ni animal et alen
da dakel ni kalneroh niya kamel et han ida mambangngad di Jerusalem.

15

Yadda kayyaggud ni impahding Asa

1 Entanni ey newada Ispirituh Apu Dios nan Asariah e u-ungngan Oded,
2 et lumaw ni an menammun Asa e patul di Judah et kantun hi-gatuy
"Dengel mu huyya e apu patul niya hi-gayuddan emin ni bimmebley di
Judah niyad Benjamin! Makulug ni ippaptek dakeyun APU DIOS hedin hi-
gatu pandinnelan yu. Hedin hi-gatu kahwaen yun pampebaddangan yu, ey
baddangan dakeyun hi-gatu, nem hedin iwwalleng yu ey iwwaleng dakeyu
dama.
3 Nebayag ni eleg hanguden idan helag Israel hu makulug ni Dios. Endi
padin kamantuttuddun hi-gada niya endi olden ni daka u-unnuda.
4 Nem hedin immali ligat da ey ida kamambangngad ni mengu-
unnud ni AP-APU e Dios dan helag Israel. Tudda kabaddangi hedin
nampehemmehemmek idan hi-gatu.
5 Yaddan nunman ni tsimpuh ey endi kaumlaw di edum ni bebley tep
endi linggep e ebuh guluh niya ligat ni wadad kebebbebley.
6 Ida kamampanggugubat hu kebebbebley tep impaelin Apu Dios hu
dakel ni ligat da.
7 Nem hedin hi-gayu, man mahapul ni pekedhel yu nemnem yu et eleg
kayu medismayah, tep wadalli kayyaggud ni gun-uden yud ngunu yu."
8 Dingngel nan Asa hu impeamtan Asariah e u-ungngan Oded, ey tim-
muled et tudda pan-ekalen emin hu kinapyaddan tuun dios di kebebbebley
di Judah niyad Benjamin, anin idad bebley ni sinekup dad duntuduntug
ni bebley di Epraim. Et iyayyaggud tu etan pan-appitan nan APU DIOS di
mahkang ni dallin ni Tempol.
9 Entanni et ayagan Asa ida helag Judah niyadda helag Benjamin anin
idan helag Epraim, yadda helag di Manasseh nan Simeon, tep dakel ni hi-
gada immalin nekibebley eman ni nenang-angan da e kapekabbaddangin
APU DIOS hi Asa,
10 et maemung idad Jerusalem eman ni meikkatlun bulan ni meikkaham-
pulut liman toon ni nampatulan Asa.
11 Yan nunman ni aggew ey in-appit dan APU DIOS hu edum ni imbesik
dad gubat e pitun gatut ni baka, pitun libun kalneroh niya gelding.
12 Inhammad dan inhuhummangan e ya hu AP-APU e Dios ida lan
aammed dan ebuh hu daydayawen da.
13 Simbal dan emin e meippepettey hu hakey ni tuu, u-ungnga winu nea-
amma, laki winu biin eleg menaydayaw ni hi-gatu.
14 Intekuk dan nansapatah di ngadan APU DIOS niya nan-ipatnul da
tangguyup.

15 Nan-am-amleng idan emin tep nalpud puhu da huyyan insapatah da
e eleg ida mandewadewa. Nemahhig amleng dan nampebaddang nan
APU DIOS tep dingngel tu dasal da et pelinggep tudda e eleg tu iebulut
ni gubbaten idan buhul daddad nanlinikweh ni bebley da.
16 Entanni ey ingkal Asa hi apu tu hi Maakah di ngunu tun inan patul tep
nengapyan biin dios tu e hi Asherah. Lingngeh Asa humman ni kinapyan
apu tu et dikhalen tu et giheben tud Nedeklan e Kidron.
17 Anin ni eleg bahbahen Asa idan emin hu penaydayawan ni beken
ni makulug ni dios di bebley da et ingkahhakey tun APU DIOS hu tuka
penaydayaw ni ketaggu tu.
18 Inlaw tud Tempol emin ida balituk niya silber niyadda ngunut ni in-
eng-eng da lan dewwan ametu e hi Abijah nan Apu Dios.
19 Endi an nengubat ni bebley da ingganah eman ni telumpulut liman
toon ni nan-ap-apuan tu.

16

Yadda guluh di Israel
(1 Kings 15:17-22)

1 Yan eman ni meikkatelumpulu et enem ni toon ni nan-ap-apuan Asa di
Judah ey ginubat Baasha e patul di Israel et ilepu tun hammaden hu luhud
ni Ramah ma-lat endi umhegep niya endi meukkat di Judah.
2 Et ya impahding Asa ey immalan silber niya balituk di daka pengittel-
luin nangkebalol di Tempol niyad palasyoh et palaw tud Damascus di Syria
nan hi Benhadad e patul et ipead tu e kantuy
3 "Attu anhan et ibangngad tan nunya hu kayyaggud ni kapandagyu-
midda lan a-ammed ta et mambaddang ita? Huyyan silber niya balituk ey
iddawat kun hi-gam ma-lat isiked mun memaddang nan Baasha e patul di
Israel et mapilit ni mengkal idan sindalu tu eyad bebley ku."
4 Inebulut Benhadad humman ni inhel Asa et itu-dak tudda ap-apun
sindalu tu niyadda sindalu da et da gubaten ida bebley di Israel. Hinggep
da et sakupen dadda bebley di Ijon, ya Dan, ya Abel Bet Maakah niyaddan
hu emin hu etta-teng ni bebley di Naptali ni daka pambodegahi.
5 Dingngel Baasha humman ni neipahding et isiked tun manluhhud ni
Ramah.
6 Entanni ey in-olden nan Asa idan iJudah et da pahanen ida batu
niyadda keyew ni nanluhud Baasha ni Ramah et usalen dan panluhhud
ni Geba niya Mispah.

Hi Hanani e prophet

7 Yan nunman ni tsimpuh ey limmaw hi Hanani e prophet di kad-an
patul e hi Asa et kantuy "Ya patul di Syria nandinelan mu e beken ni ya
AP-APU e Dios mu, et humman hu, endi law kabaelan mun mengapput idan
sindalud Syria.
8 Yan nunman ey nandinel kan APU DIOS, et mukun impengapput daka,
anin ni dakel ni peteg sindalun Ethiopia niya Libya, niya anin ni dakel hu
kalesah dan inusal da niya dakel sindalu dan nampantakkay ni kebayyu.
9 Tep hi APU DIOS ey tuka peka-ang-angan emin hu kameipahpahding di
kebebbebley eyad puyek niya tuka petuled hu nemnem idan tuu ma-lat
hi-gatun ebuh hu pandinnelan da. Eleg mu nemnemen et ipahding mu hu
impahding mu, et humman hu, meippalpun nunya ey mekiggubbagubbat
kan ingganah."

10 Bimmubbunget hi Asa nunyan inhel Hanani et pakelabut tu. Ey yan
nunya daman tsimpuh hu nengilepuan Asa ni makabbunget idan edum ni
tuu.

Ya nepappegan ni nan-ap-apuan Asa
(1 Kings 15:23-24)

11 Emin ida neipahding ni nan-ap-apuan Asa meippalpun laputu ing-
ganah ni neteyyan tu ey neitudek di Libluh idan Patul di Judah niyad Israel.
12 Yan eman ni meikkatelumpulut heyam ni toon ni nampatulan Asa ey
nepi-day tep ya nemahhig ni degeh tud heli tu. Nem anin ni nemahhig
degeh tu et eleg mampebaddang nan APU DIOS tep yadda doktor hu
nandinelan tun nampaegahan tu.
13 Nelabah dewwan toon ey netey
14 et ikulung dad kulung ni kinapya tud Bebley David. Inha-ad da annel
tud uggippan ni neha-adan ni mebanglun lana et handa ikulung. Ey nan-
apuy idan matbel ni apuy ni pengippeang-ang dan lispituh dan hi-gatu.

17

Ya nampatulan Jehoshaphat

1 Neihullul hi Jehoshaphat nan ametu e hi Asa ni nampatul et ihammad
tu nan-ap-apuan tud Judah ma-lat beken ni nelakah ni gubbaten idan
iIsrael.
2 Impustuh tudda sindalud kebebbebley di Judah e nehammad ni
neluhud ni batu, yadda bebley di nedunduntug niyadda bebley ni sinekup
ametu e hi Asa di Epraim.
3 Binendisyonan APU DIOS hi Jehoshaphat tep inu-unnud tu hu impahding
ametu e eleg tu dayawen hi Baal.
4 Inu-unnud tu tugun Apu Dios e Dios ametu niya nansilbin hi-gatu et
eleg tu iu-unnud ni impahding idan patul di Israel.
5 Et humman hu, inhammad APU DIOS hu nan-ap-apuan Jehoshaphat
di Judah. Emin ida tuu tu ey in-alian dan iddawat dan hi-gatu et
kumedangyan, ey et-eteng ni lispituh dan hi-gatu.
6 Ingkahhakey tu nemnem tun nansilbin APU DIOS ey binahbah tuddan
emin hu kapenaydayawin beken ni makulug ni dios niyadda tukud ni biin
dios e hi Asherah di Judah.
7 Yan meikkatlun toon ni nan-ap-apuan tu ey intu-dak tudda huyyan
opisyal tun mantuttuddud kebebbebley di Judah: hi Benhail, hi Obadiah,
hi Sekariah, hi Nethanel et hi Mikaiah.
8 Neikuyug ida heyam ni helag Levi niya dewwan padi. Ya ngadan idan
nunyan helag Levi ey hi Semaiah, hi Nethaniah, hi Sebadiah, hi Asahel, hi
Semiramot, hi Jehonathan, hi Adonijah, hi Tobijah et hi Tobadonijah. Ey
yadda padin nekilaw ey di Elishama nan Jehoram.
9 Intabin da hu libluh ni Tugun APU DIOS et lumaw idad kebebbebley di
Judah ni mantuttuddu.
10 Impambalin APU DIOS ni kaumtakut ida hu nampambebley di
nanlinikweh di Judah et eleg da gubaten hi Jehoshaphat.
11 Yadda edum ni iPilistia ey immidwat idan nan Jehoshaphat ni dakel
ni silver niya edum ni indawat da. Ey immidwat ida dama Arab ni pitun
libu et pitun gatut ni lakkitun kalneroh niya pitun libu et pitun gatut ni
gelding.

12 Kamangke-dumi kabaelan Jehoshaphat et memehwat di emin ni
bebley di Judah ni nehammad ni luhud ni batu niya nemehwat ni etta-
teng ni bebley
13 ni nengiha-adan tuddan mahapul da.
Inha-ad tud Jerusalem ida nangkelaing ni sindalu
14 meippuun di nahlagan da. Hi Adnah hu ap-apuddan sindalun helag
nan Judah e telunggatut ni libu hu bilang da.
15 Ya meihhayned ey hi Jehohanan e dewanggatut et newalun libu
sindalu tu.
16 Ya meikkatlu ey hi Amasiah e u-ungngan Sikri e dewanggatut ni libu
sindalu tu. (Hi Amasiah ey kaman-am-amleng ni nengabulut ni mansilbin
APU DIOS.)
17 Ya ap-apuddan sindalun nahlag nan Benjamin ey hi Eliada e hakey ni
nelaing ni sindalun dewanggatut hu sindalu tun nan-almas idan happiyaw
niya pana.
18 Ya meihhayned ni hi-gatu ey hi Jehosabad e hanggatut et newalun libu
sindalu tun neka-almasan idan mekiggubbat.
19 Huyyadda sindalun kamansilbin patul di Jerusalem ey hin-appil ida
dama neipustuh di edum ni bebley di Judah e neluhud ni batu.

18

Ya beken ni kayyaggud ni impeamtan Mikaiah e prophet nan Ahab
(1 Kings 22:1-28)

1 Kimmedangyan ni peteg hi Jehoshaphat niya kameiddeyyaw. Nekiepun
Ahab e patul ni Israel tep inahwan u-ungnga tun laki hu u-ungngan Ahab
ni bii.
2 Nelabah pigan toon ey limmaw hi Jehoshaphat ni an mengiddu-ngaw
nan Ahab di Samaria. Et mampahemul hi Ahab e kinleng tu dakel ni
kalneroh niya baka et pengapnga tun hi-gatu niyadda opisyal ni ingkuyug
tu. Entanni ey imbagetun Jehoshaphat hedin dammutun manda-daddan
mengubbat ni Ramot Gilead.
3 Kantuy "Kaw dammutu anhan ni da-daan muwak ni mengubbat ni
Ramot Gilead?"
Himmumang hi Jehoshaphat ey kantuy "Dammutu, kele tep eleg daka
da-dai ey han-agi ita. Ikuyug mudda sindaluk et mandalem ida.
4 Nem ya memengngulun pehding tayu ey mahmahan tayu nin APU DIOS
hedin hipa e-helen tu."
5 Et ayagan idan Ahab emin hu prophet tu e umlaw di epat ni gatut
hu bilang da, et mahmahan tun hi-gada e kantuy "Hipa kanyu, kaw tayu
gubbaten hu Ramot Gilead winu eleg?"
Himmumang ida ey kanday "Em, tayudda gubbaten, et nanna-ud ni
pengapput daitsun Apu Dios."
6 Nem kan Jehoshaphat ey "Kaw endi prophet nan APU DIOS di deyan
panmahmahan tayu?"
7 Kan Ahab ey "Wada hu hakey e hi Mikaiah e u-ungngan Imlah nem
anggebe-hel ku tep endi kayyaggud ni tuka e-helan hi-gak, lawah ni
ingganah."
Kan Jehoshaphat ey "Entan tu ihannitan hu ehel mu! Ya kayyaggud ni
pehding ta ey dedngelen ta dama hedin hipa e-helen tu."
8 Et itu-dak nan Ahab hu hakey ni opisyal tun mengeyyag nan Mikaiah
ma-lat mengin-aali.

9 Nambalwasid Ahab nan Jehoshaphat ni balwasin patul et yumudung
idad yuddungngan dad kapan-illikin neihnup di eheb di Samaria et man-
abig ida prophet Ahab di hinangga da.
10 Wadadman hi Sedekiah e u-ungngan Kenaanah e nengapyan ha-duk ni
gumek et peang-ang tu et kantun Ahab ey "Kan APU DIOS ey 'Heni kayulli
newang ni mampena-duk idan iSyria ingganah paka-apputen yudda.' "
11 Emin ida etan edum ni prophet ey nan-iingngeh inhel da. Kanday "Mu
gubat hu Ramot Gilead et nanna-ud ni mengapput ka tep pengapput dakan
APU DIOS."
12 Ya etan opisyal ni an nengawit nan Mikaiah ey kantun hi-gatuy "Ang-
ang mu kuma tep emin ida edum ni prophet ey kanday mengapput hu
patul tayu e hi Ahab, et humman hu, mahapul ni i-unnud mud inhel da!"
13 Nem kan Mikaiah ey "Hedin hi-gak, man issapatah kud ngadan ni
AP-APU e Dios ku e wadan ingganah e ya e-helen tun ebuh hu e-helek."
14 Dimmateng hi Mikaiah ey kan Ahab ni hi-gatuy "Mikaiah, kaw
umlaw kamin Jehoshaphat ni mengubbat ni Ramot Gilead winu eleg?"
Himmumang hi Mikaiah ey kantuy "Lakkayuy et nanna-ud ni mengapput
kayu tep pengapput dakeyun APU DIOS."
15 Nem kan Ahab ey "Kaw eggak eheehelen ni hi-gam e ya makulug ni
ebuh ni kae-helan APU DIOS hu e-helen mu?"
16 Et kan Mikaiah ey "Inang-ang kudda sindalun helag Israel e newahit
idan emin di duduntug, e henidda kalneroh ni endi mampattul ni hi-gada.
Ey immehel hi APU DIOS e kantuy 'Endi mengippengnguluddan nunyan
sindalu. Paenamut yudda ma-lat luminggep ida.' "
17 Et kan Ahab nan Jehoshaphat ey "Inang-ang mu? Kangku nisi dedan
ni hi-gam ey endi kayyaggud ni kapeamtan Mikaiah! Lawah ni ingganah."
18 Intuluy Mikaiah ni immehel e kantuy "Dengel yu! Inang-ang ku hi
APU DIOS e yimmudung di yuddungngan tu ey immehneng idan emin hu
anghel tud kad-an tu.
19 Entanni ey kan APU DIOS ni hi-gaday 'Hipa umlaw ni an mene-ul nan
Ahab e patul di Israel et tu gubaten hu Ramot Gilead et matey diman?'
Ey wada hakkey ni hi-gada ey hin-appil tuka pan-e-hela et endi petekkan
tu.
20 Lektattuy limmaw di hinanggan APU DIOS hu hakey ni ispirituh et
kantuy 'Hi-gak hu umlaw ni an mene-ul ni hi-gatu.'
Kan APU DIOS ey 'Hipa pehding mu?'
21 Kan etan ni ispirituh ey 'Umlawwak et nak pan-itek idan emin hu
prophet Ahab.'
Kan APU DIOS ey 'Lakkay, et nanna-ud ni mehe-ul.'
22 Et mukun hanneya neipahding e impan-itek nan APU DIOS ida eya
prophet mu, niya hi-gatu nengiolden e mettey ka!"
23 Entanni ey limmaw hi Sedekiah e u-ungngan Kenaanah di kad-an
Makaiah et ampingen tu et kantuy "Kaw pigantu ni-ngangu neni-yanan
ni Ispirituh APU DIOS ni hi-gak et umhel ni hi-gam?"
24 Kan Mikaiah ey "Amtaem alin mu pantelluan di neihudek ni
kuwaltuh."
25 Entanni ey in-olden Ahab e kantuy "Depap yu hi Mikaiah et ilaw yun
Amon e gobernor niyad kad-an Joas e u-ungngak.
26 Ehel yun hi-gada e ikkalebut da et ebuh hu danum niya sinapay
ni iddawat dan hi-gatun kennen tu ingganah mambangngaddak e endi
neipahding ni lawah ni hi-gak."

27 Kan Mikaiah ey "Hedin mategu kan mambangngad, humman keang-
angan tu e beken hi APU DIOS ni immehel ni hi-gak!" Kantu pay ey "Emin
kayun neamung, nemnemnem yudda huyyan inhel ku!"
28 Et lumaw di Ahab e patul di Israel nan Jehoshaphat e patul di Judah
ni an nengubat ni Ramot Gilead.
29 Yan inggahan da ey kan Ahab nan Jehoshaphat ey "Ya hin-appil
ibbalwasik et endi mengimmatun ni hi-gak, nem hedin hi-gam man
pambalwasi kan balwasi dedan ni patul." Et humman hu impahding nan
Ahab e patul di Israel e hinullulan tu ang-ang tu et ida makigubat.
30 Ya etan patul di Syria ey in-olden tuddan aap-apun sindalun nam-
pangkalesah e kantuy "Ebuh hu patul di Israel ni petek yun petteyen."
31 Et mukun yan nenang-angan idan sindalun Syria nan Jehoshaphat
ey nampedug da tep kanda nem hi-gatu etan patul di Israel, nem
kamantetekkuk ni mampebaddang et baddangan APU DIOS et pasiked
tudda kamampemdug ni hi-gatu.
32 Tep yan nengamtaan idan nunman ni sindalu e beken ni hi-gatu patul
di Israel ey insiked dan memdug ni hi-gatu.
33 Nem hedin hi Ahab e patul di Israel, man wada hu sindalun iSyria
ni neipaddih ni neka-iptek hu impanetud nambattanan ni nanhuupan
ni gumek ni inhuklub tu. Et itkuk tu etan ni kamampellinun kalesah
tu e kantuy "Nepana-ak! Pambangngad ita kuma et hi-yanen ta eya
kapanggugubati."
34 Ida kamanggugubat nunman ni aggew ey immen hi Ahab e ka-
mandangdangkig di kalesah tun inhangga tuddan iSyria ingganah ni
hambatenganan. Entanni et kamangkelinnug hu aggew ey netey.

19

1 Hi Jehoshaphat e patul di Judah ey melinggep ni immanemut di
Jerusalem.
2 Dimmateng ey an dinammun Jehu e prophet ni u-ungngan Hanani
et kantun hi-gatuy "Kele mu binaddangan ida lawah ni tuu? Ey kele
nakappinhed mudda hu anggebe-hel da hi APU DIOS? Nemahhig hu bunget
APU DIOS ni hi-gam tep ya huttan ni impahding mu.
3 Nem wada kuma kayyaggud ni hi-gam, tep impa-kal mudda emin tukud
ni dios e hi Asherah niya impahding mu pinhed Apu Dios ni meippahding."
4 Nambebley hi Jehoshaphat di Jerusalem nem kaum-umlaw di ke-
bebbebley meippalpud Beersheba ingganah idad duntuduntug ni bebley
di Epraim e tuka an e-e-heladdan tutu-un mengu-unnud ida mewan ni AP-
APU e Dios ida lan aammed da.
5 Pinutuk tudda manhuwet di emin ni etta-teng ni bebley ni neluhud di
Judah.
6 Kantun hi-gaday "Mahapul ni pekannemnemen yu ey han yu inhel hu
pengippennuh yun panhahallaan idan tuu, tep beken ni ya tuu, nem hi
APU DIOS hu peamleng yun pengippahdingan yun ngunu yu. Baddangan
dakeyun hi-gatu ma-lat limpiyuh pengippennuh yun emin ni panhahallaan
ni tutu-u.
7 Takusi yu hi APU DIOS et eleg yu legemen ni mengippahding ni ngunu yu
tep hi-gatu e AP-APU e Dios tayu ey eleg tu i-abulut hu beken ni limpiyuh ni
pehding, niya eleg tu i-abulut ni mampebeyyad ma-lat ipahding hu beken
ni limpiyuh."
8 Pinutuk Jehoshaphat ida edum ni helag Levi ni beken ni padi, yadda
edum ni padi niyadda aap-apun edum ni helag Israel ni manhuwet di

Jerusalem et ipenuh dadda kasuh ni meippanggep ni nambahulan ni hakey
ni tuun Tugun APU DIOS niyadda kapanhahallain tutu-u.
9 Huyyadda edum ni intugun tun pehding da: "Mahapul ni tekkutan yu
hi APU DIOS ni pengippahdingan yun ngunu yu, ey mahapul ni endi hu
mee-ehhel ni lawah ni pehding yu, ey mahapul ni ikkahhakey yu nemnem
yu niya puhu yun pengippahdingan yun ngunu yu.
10 Hedin wada nengi-lin hi-gayun diklamuh meipanggep ni pimmatey,
niya eleg da pengu-unnudan ni Tugun APU DIOS winu hipan intugun tu, ey
mahapul ni e-helan yudda ma-lat isiked dan manliwwat nan APU DIOS et
eleg bumunget ni hi-gayu. Ipahding yudda huyya et eleg kayu manliwat.
11 Hi Amariah e eta-gey ni padi hu mengippanghel hedin nanliwat nan
APU DIOS hu hakey ni tuu et lebbeng tun mekastigu. Ey hi Sebadiah
e u-ungngan Ismael e kamengipappangngulun helag Judah hu menghel
hedin nambahul hu hakey ni tuud edum tun tuu. Yadda helag Levi hu
umbaddang ni hi-gayun menang-ang ma-lat limpiyuh hu meippahding ni
pengippennuhan yun kasuh. Pekedhel yu nemnem yun pengippahdingan
yun ngunu yu. Hi APU DIOS hu memaddang ni hi-gayun mengippahding ni
kayyaggud."

20

Ya nengubatan idan helag Israel idan iMoab, iAmmon niyadda iEdom

1 Entanni ey nekigubat ida sindalud Moab, yadda iAmmon niyadda edum
ni Meunites nan Jehoshaphat.
2 Wada immalin nanghel nan Jehoshaphat e kantuy "Immen idalli dakel
ni sindalun iEdom ni mengubbat ni hi-gam. Nalpudda etan di kamelebbahi
hu Netey ni Baybay. Wadadda law di Hasason Tamar." (En Gedi hakey ni
ngadan tu.)
3 Simmakut hi Jehoshaphat tep ya huyyan dingngel tun anggetakkut ni
meippahding et mandasal nan APU DIOS et ibega tu hedin hipa pehding tu.
Ey in-olden tun emin idan tutu-ud Judah niyad Jerusalem e mantetpel ida
e eleg ida mengngan.
4 Et umlidda tutu-ud Jerusalem ni nalpud kebebbebley di Judah ma-lat
mampebaddang idan APU DIOS di dasal da.
5 Immehneng hi Jehoshaphat di hinanggaddan nunman ni neamung ni
iJudah yadda iJerusalem di pakekapyan dallin ni Tempol Apu Dios,
6 et mandasal e kantuy "APU DIOS e Dios ida lan aammed mi, hi-gam ni
ebuh hu Dios ni wadad kabunyan. Ey hi-gam hu ap-apun emin di kapan-
ap-apui eyad puyek. Eta-gey ka niya et-eteng ni kabaelan mu, et humman
hu, endi tuun kabaelan tun mekihhanggan hi-gam.
7 Dinegyun mudda hu sigud ni nambebley di deya eman ni dintengan
ida lan aammed min imbilang mun tutu-um, et idwat mun hi-gadan helag
Abraham e gayyum mu eyadda bebley ni beltanen dan ingganah.
8 Nambebley ida law di deya et behwaten da eya Tempol mu.
9 Et kanday 'Hedin wada ligat ni immalin hi-gami, henin gubat, ya degeh
niya bisil, um-ali kami et umehneng kamid hinangga eyan Tempol mun
mika penaydayawin hi-gam, et mampehemmehemmek kamin hi-gam et
dengelem dasal mi et ihwang dakemid ligat mi.'
10 Ang-ang mu huyyan pehding eyaddan sindalud Ammon, yadda iMoab
niyadda sindalun nambebley di Duntug e Seir di Edom. Eleg mu iebulut
ida la aammed min mengubbat ni hi-gada eman ni nalpuan dad Egypt, et
panlikweh mudda et eleg dadda bahbahen.

11 Ey hipa huyyan daka pehpehding kumedek ni hi-gamin nunya e
pinhed dan degyunen dakemi eyad bebley ni impebeltan mun hi-gami.
12 Apu e Dios mi, pasiked mudda anhan. Eleg mi amta pehding mi, nem
kami kamedinnel e baddangan dakemin hi-gam, tep endi kabaelan min
mekihhanggan dakel ni peteg ni sindalun mengubbat ni hi-gami."
13 Emin ida lalakkin iJudah, anin idan ahwa da, yadda u-ungnga da ey
immen ida e immehneng idad hinanggan APU DIOS.
14 Entanni ey newada Ispirituh APU DIOS nan Jahasiel e u-ungngan
Sekariah e u-ungngan Benaiah e u-ungngan Jeiel e u-ungngan Mattaniah e
helag Asap e helag Levi,
15 et kantun Jehoshaphat ey "Dengel mu e apu patul huyya, anin ni hi-
gayun iJudah niyadda iJerusalem! Kan APU DIOS ey 'Entan takut yu niya
entan kakkaguh yuddan nunman ni naka-let niya dakel ni peteg ni sindalu,
tep hi APU DIOS hu mekiggubbat ni hi-gada e beken kayu.
16 Egah kayu kuman mekiggubbat ni kabbuhhan. Ang-angen yuddallin
umteyed di matyed di Sis di utduk ni nandeklan di eleg mebebleyid Jewel.
17 Nem eleg pay mahapul ni kayu mekiggubbat. Nealay neipustuh kayu
ey immi-ineng kayu et ang-angen yu pengapputan APU DIOS ni hi-gada.
Baddangan dakeyun hi-gatu, hi-gayuddan iJudah niyadda iJerusalem.
Entan nisi takut yu niya entan kakkaguh yu. Elaw kayun kabbuhhan tep
baddangan dakeyun APU DIOS.' "
18 Dingngel da huyya ey nanyuung hi Jehoshaphat e patul niya nanyuung
damadda emin hu helag Israel et dayawen da hi APU DIOS.
19 Entanni ey immehneng ida helag Levi ni helag Kohat nan Korah et
dayawen da hi APU DIOS e Dios dan helag Israel et daka pan-itkuk hu daka
pandaydayaw.
20 Newa-wa et humelaman ida sindalun iJudah di eleg mebebleyid Tekoa.
Yan wadaddad dalan ey immehneng hi Jehoshaphat et kantuddan tuu tuy
"Dengel yuwak, hi-gayuddan iJudah niyadda iJerusalem! Kulug yu hu AP-
APU e Dios yu et mannananeng kayun na-let, niya kulug yudda prophet
ma-lat kayyaggud ni emin pambalinan ni pehding yu."
21 Negibbuh humman ni inhel tu et ehelen tuddan kaman-a-appeh e
memappangnguludda et ia-appehan da hi APU DIOS niya daydayawen da
kasina-gey tu. Heninnuy in-a-appeh da: "Mampesalamat itsun APU DIOS,
tep tuka pannananeng hu et-eteng ni impeminhed tun hi-gatsu."
22 Yan nunman ni inlapu dan man-a-appeh ni mandaydayaw ey impang-
gugubat APU DIOS ida sindalun iAmmon, yadda iMoab niyadda iEdom et
meapput ida.
23 Nambaddang ida iAmmon niyadda iMoab et pateyen dan emin
ida sindalun iEdom. Entannit pintey daddan emin ey hi-gada mewan
nampapatey.
24 Et mukun dimmateng ida sindalun iJudah di kapan-uhdungid eleg
mebebleyi ey inang-ang da hu dakel ni peteg ni nangkeiwehit ni annel
idan nangketey ni tuu e endi hakey ni hi-gadan an bimmesik.
25 Limmaw hi Jehoshaphat e patul ni yadda tuu tu et da pan-amungen
hu ngunut idan nunman ni nangketey ni sindalun buhul da. Nemahhig
e dakel ni peteg inla dan babakka, yadda kennen, yadda balwasi niyadda
nebalol ni usal da, et eleg ida kumamman pakatnged. Limmaw di tellun
aggew hu nengamungan daddan emin nunman.
26 Neamung idan meikka-pat ni aggew et dayawen da hi APU DIOS di
Nedeklan e Berakah e ya keibbellinan tu ey 'Bendisyon' et ingganah nunya
ey humman ngadan tu.

27 Impangulun Jehoshaphat ida sindalun iJudah niyadda iJerusalem et
ida kaman-am-amleng ni nambangngad di Jerusalem tep inapput Apu Dios
hu buhul da.
28 Dimmateng idad Jerusalem et lumaw idad Tempol Apu Dios et
manggitalah ida, ey nan-ayyuding ida niya nantangguyup ida ey menglaw
ida.
29 Dingngel dad kebebbebley hu impahding Apu Dios ni nekigubat idan
buhul ni helag Israel ey nemahhig takut dan hi-gatu.
30 Et melinggep kaya mewan law hu nan-ap-apuan Jehoshaphat tep
endiddad nambebley di nanlinikweh hu immidwat ni ligat da.
31 Nampatul hi Jehoshaphat di Judah eman ni telumpulut lima toon tu et
man-ap-apun dewampulut lima toon di Jerusalem. Hi Asubah e u-ungngan
Silhi hu inetu.
32 Kayyaggud impahding Jehoshaphat ni nampatul. Inu-unnud tu hu
elaw ametu hi Asa e impahding tu pinhed Apu Dios.
33 Nem eleg tu bahbahen ida penaydayawan ni beken ni makulug ni dios
niya eleg ikahhakey idan tuu tun nandayaw nan Apu Dios.
34 Ya edum ni impahding Jehoshaphat ni nampatulan tu e neitudek di
Libluh Jehu e u-ungngan Hanani e nei-dum di Libluh idan Patul di Israel.
35 Yan kamangkepappeg hu nan-ap-apuan tu ey nekibaddang nan
Ahasiah e patul di Israel. Hi Ahasiah ey lawah ni tuu.
36 Nambaddang idan nampengapyan bapor di Esion Geber.
37 Entanni ey impeamtan Elieser e u-ungngan Dodabahu e iMareshah
hu beken ni kayyaggud ni meippahding nan Jehoshaphat. Kantuy
"Nekibaddang kan Ahasiah, et humman hu, bahbahen Apu Dios hu
nginunu yu." Immamnu humman e nebahbah ida etan bapor et eleg ida
maibiyaheh di baybay.

21

Ya nampatulan Jehoram di Judah

1 Netey hi Jehoshaphat et ikulung dad kulung dad Bebley David etan di
gungat idan aammed, et maihullul hi Jehoram e u-ungnga tun nampatul.
2 Yadda agin Jehoram ni laki ey hi Asariah, hi Jehiel, hi Sekariah, hi
Asariahu, hi Michael et hi Sephatiah.
3 Indawtan amedaddan silber, ya balituk niyadda edum ni nebalol ni
tenged. In-epeng tu mewan ni hi-gada hu edum ni etta-teng ni bebley di
Judah e nehammad ni neluhud. Nem hi Jehoram hu nambalin ni patul tep
hi-gatu pengulwan.
4 Entannit inhammad tu nan-ap-apuan tu ey pintey tuddan emin hu aaggi
tun laki, anin idan edum ni kamengipappangngulun bebley.
5 Telumpulut dewwa toon Jehoram eman ni nampatulan tud Judah et
man-ap-apun walun toon, e yad Jerusalem nanha-adan tu.
6 Inu-unnud tu lawah ni impahding idan patul di Israel henin Ahab, tep
inahwa tu hu u-ungngan Ahab. Humman idan lawah ni impahding tu ey
kapakabballawan Apu Dios.
7 Nem gapun nekitbalan Apu Dios nan David ni nunman ey eleg tu
iebulut ni mebahbah hu nan-ap-apuan tu tep impakulug tu lan David e
yadda helag tu man-ap-apun ingganah.
8 Yan nampatulan Jehoram ey ngimmehay ida iEdom et pilien da hakey
ni mampatul ngun hi-gada.

9 Et an gubaten Jehoram hu Edom e inlaw tun emin sindalu tun nanlugan
idad kalesah. Wadad Jehoram diman ey hinekum idan iEdom, nem
bimmesik ni hileng.
10 Et neipalpun nunman ingganah nunya ey beken law ni sakup ni
Judah hu bebley da. Ey yadda dama iLibnah ey ngimmehay ida eman
ni neiwallengan Jehoram ni Ap-Apu e Dios ida lan aammed da.
11 Nambehwat tu penaydayawan ni beken ni makulug ni dios idad dun-
tug di Judah niya impappangngulu tudda tutu-ud Judah niyad Jerusalem
ni menaydayaw idan nunman ni dios.
12 Entanni ey nantudek hi Elijah e prophet nan Jehoram e kantud tudek
tuy "Heninnuy hu kan ni Ap-Apu e Dios ida lan ammed mu e hi David,
kantuy 'Eleg mu u-unnuden ida kayyaggud ni impahding nan amam e hi
Jehoshaphat niya hi apum hi Asa.
13 Tep heni ka kumedek idan patul di Israel e lawah impenahding da.
Impappangulum ida tutu-ud Jerusalem niyad Judah ni menaydayaw ni dios
ni kinapyan tuu, henin impenahding Ahab di Israel. Ey pintey mudda hu
lalakkin aaggim ni kekkeddukdul nem hi-gam.
14 Et humman hu, yan nunya ey kamangkedettengi law hu pengippahdin-
gan Apu Dios ni nemahhig ni pengastigu tun hi-gam, yadda tutu-um, yadda
u-ungngam, yadda ahwam ey emin ni wadan hi-gam.
15 Ya kastigum ey iddawtan dakan degeh ni egeh ni nemahhig degeh tu
et meukkat utduk ni egeh mu.' "
16 Entanni ey impenemnem Apu Dios idan iPilistia niyadda Arab ni
nambebley di neihnup di Ethiopia e da gubbaten hi Jehoram.
17 Et lumaw idad Judah et bahbahen dadda nehammad ni luhud nunman
ni bebley et alen dan emin hu hipan nebalol di baley ni patul, anin idan
u-ungnga tu niyadda ahwatu. Ebuh etan udidyan ni u-ungnga tu e lakin
hi Ahasiah ni eleg da ibsik.
18 Negibbuh ni neipahding huyya et pandegeh nan Apu Dios ni degeh ni
egeh ni eleg meeggahi.
19 Nangnanglaw hu tsimpuh et yan nganngnanih ni dewwan toon hu
nandegehan tu ey neukat hu utduk ni egeh tu et nemahhig nanhelheltapan
tu et lektattuy netey. Eleg ida man-apuy hu tuu tun pengiddeyyawan dan
hi-gatun neteyyan tu, beken ni henin neipahding ida lan aammed tu.
20 Telumpulut dewwan toon tun nampatulan tud Judah et man-ap-apun
walun toon di Jerusalem. Ey yan neteyyan tu ey eleg ida lumemyung hu
tuu tu. Ingkulung dad bebley David, nem eleg da ikulung di kulung idan
patul.

22

Ya nampatulan Ahasiah di Judah

1 Entanni ey pinilidan tutu-ud Jerusalem hi Ahasiah e udidyan ni lakin
u-ungngan Jehoram ni meihhullul ni patul. Yadda peppengulwan ni aaggi
tun laki ey pintey idan Arab ni nengubatan dan hi-gada, et hi-gatu law
nampatul di Judah.
2 Dewampulut dewwa toon Ahasiah ni nampatulan tud Judah et man-
ap-apun hantoon. * Hi Athaliah hu inetu e inap-apun Omri e patul di
Israel.

* **22:2 22:2** Emin ida patul di Judah ey yad Jerusalem hu nambebleyan dan nampatulan da.

3 Lawah ida dama impenahding Ahasiah henin impenahding idan patul
di Israel tep sinuttudduan inetu.
4 Impenahding tudda lawah ni anggebe-hel APU DIOS henin impenahding
ni pamilyah Ahab. Yan neteyyan ametu ey nambalin ida pamilyah Ahab
ni konsihal tu et hi-gada himmulun ni nebahbahan tu.
5 Inu-unnud Ahasiah hu intugun da et makibaddang nan Joram e patul
ni Israel e u-ungngan Ahab. Da ginubat hi Hasael e patul ni Syria di Ramot
Gilead ey neliputan hi Joram.
6 Et mambangngad di Jesreel ma-lat mapwahan liput tu.

Ey hi Ahasiah e patul di Judah ey limmaw ni an nenang-ang ni hi-gatu.
7 Nem beken ni kayyaggud kumedek nambalinan nunman ni impahding
tu. Tep ninemnem dedan law Apu Dios e yan nunman ni lawwan Ahasiah
diman hu pengastiguan tun hi-gatu. Yan nunman ni wadadman hi Ahasiah
ey immali hi Jehu e u-ungngan Nimsi e pinilin APU DIOS ni memappeg ni
nan-ap-apuan ni pamilyah Ahab.
8 Yan kapampemetteyin Jehu idan pamilyah Ahab ey neipaddih ni inang-
ang tudda etan edum ni opisyal ni Judah niyadda aaggin Ahasiah ni
neikuyug ni hi-gatu et patyen Jehu idan emin.
9 Entanniy limmaw ida tutu-un Jehu ni an menemmak nan Ahasiah ey
hina-kupan dad Samaria e nantaludman. Binelud da et ilaw dan Jehu et
patyen tu. Inyayyaggud idan tutu-un ingkulung hi Ahasiah tep kanday
"Hi-gatu ey inap-apun Jehoshaphat e kamekangngu-unnud lan APU DIOS."
Entanni ey endid pamilyah Ahasiah hu kabaelan tun mampatul.

Ya nampatulan Athaliah di Judah

10 Yan nengamtaan nan Athaliah e netey etan u-ungnga tun patul e hi
Ahasiah ey in-olden tun petteyen dan emin hu aaggi niya pamilyah Ahasiah
di Judah.
11 Nem indalunuh Jehosheba ni inewit hi Joas e gelang ni lakin u-
ungngan Ahasiah niya etan biin kamengippaptek ni hi-gatu et tudda itlud
hakey ni kuwaltuh ni Tempol ma-lat eleg mailegat ni pemetteyan Athalia
idan aaggi tu. Hi Jehosheba e ahwan Jehoiada e padi ey agin Ahasiah e
u-ungngan Jehoram e patul nunman.
12 Impaptek tu hi Joas e intattalu tud Tempol Apu Dios ni enem ni toon
ni nan-ap-apuan Athaliah.

23

1 Yan meikkeppitun toon ni nan-ap-apuan Athaliah ey timmuled hi
Jehoiada e padi et mekitbal idan liman aap-apun sindalu e hi Asariah
e u-ungngan Jeroham, hi Ismael e u-ungngan Jehohanan, hi Asariah e
u-ungngan Obed, hi Maaseiah e u-ungngan Adaiah et hi Elishaphat e u-
ungngan Sikri.
2 Nandalunuh idan limmaw di Judah et ayagan dadda aap-apun helag
Levi et umliddad Jerusalem.
3 Neamung idan emin di Tempol Apu Dios et mekitebbalan ida etan ni
patul ni u-ungnga. Kan Jehoiada ni hi-gaday "Nedateng law tsimpuh ni
pan-ap-apuan eyan u-ungngan patul tep humman inhel APU DIOS e ya helag
David hu mampatul ni hi-gatsu.
4 Mahapul ni heninnuy pehding yu: Yadda padi niyadda edum dan
helag Levi ni um-alin mangngunnun Sabaduh ey mantetludda e megenned-
wadda et mangguwalyadda edum etan idad eheb.

5 Umlaw ida edum di baley ni patul niya mangguwalya edum di Eheb e
Yinudungan. Yadda edum ey manha-ad idad dallin ni Tempol.
6 Entan tu liwwan e ebuh ida nisi padi niyadda edum dan helag Levi
ni mangngunnun nunman ni tsimpuh ni dammutun umhegep di Tempol
tep neieng-eng idan Apu Dios. Yadda etan edum ni tutu-u ey mahapul ni
u-unnuden da huyyan intugun Apu Dios et manha-ad idad dallin.
7 Hi-gayun helag Levi ey mahapul ni nakaddaddan kayun mangguwalya
etan ni patul e liktuben yu niya neuknut hu ispadah yu. Keiunnuunnud
kayun hi-gatud lawwan tu, ey hedin wada mengippatnan umhegep di
Tempol, ey patey yu."
8 Inu-unnud idan helag Levi niyadda tutu-u humman ni inhel Jehoiada
ni pehding da. Inemung idan kamengipappangngulun nunman ni tellun
grupuh hu tuu da, yadda mangngunnun nunman ni Sabaduh niyadda
negibbuh ni nangngunu. Eleg dedan iebulut Jehoiada ni um-anemut ida
etan negibbuh ngunu dan nunman ni Sabaduh.
9 Ey ingka-peng Jehoiada e padi idan nunman ni kamengipappangngulu
ida pahul niyadda happiyaw lan David e patul ni neitlud Tempol.
10 Humman idan guwalyan nangkeuknut hu ispadah da ey meippustuh
idad hinanggan Tempol niya liktuben da etan patul niya etan altar ma-lat
guwalyaan da humman ni patul.
11 Entanni ey impabudal nan Jehoiada hi Joas e u-ungnga lan eman ni
patul e hi Ahasiah et papnget tun hi-gatu hu penget ni patul et idwat tun hi-
gatu hu libluh ni neitudekan ni tugun ni pehding ni man-ap-apu et peamta
da e hi-gatu law hu patul. Dinuyagan da ulu tun lana et itkuk da e kanday
"Mannenneng kan mampatul!"
12 Dingngel nan Athaliah ida tutu-un kamemsik niya dingngel tu tekuk ni
tutu-u tep ya amleng da etan ni patul ey impapuut tun limmaw di Tempol
Apu Dios et tu ang-angen hedin hipa kameipahpahding.
13 Ey inang-ang tu etan patul e immehneng di dagsin tukud ni heggeppan
di Tempol e yadman hu kaehnengin patul. Ey yadda etan opisyal niyadda
kamantangguyup ey immehneng idad dagsi etan ni patul. Ida kamam-
pantetekkuk hu tuun amleng da ey pampetnul da tangguyup da. Yadda
kaman-a-appeh ni nangnged ni daka petnul hu kamengipappangngulun
daka pan-am-amlengi. Yan nenang-angan Athaliah idan nunya ey bini-ki
tu balwasi tu et mantetekkuk e kantuy "Sinelam yuwak! Sinelam yuwak!"
14 Ey hi Jehoiada e padi, ey in-olden tuddan kamengipappangngulu
e kantuy "I-hep yud Tempol hi Athaliah ey patey yu hu hipan tuun
mengippatnan mengihwang ni hi-gatu. Entan tu patey eyad bawang ni
Tempol Apu Dios."
15 Pinden da et ilaw dad baley ni patul et pateyen dad Eheb e Kebayyu.
16 Hi Jehoiada e padi ey impekitbal tu nan Apu Dios etan patul niyadda
tuu ma-lat hi Apu Dios ni ebuh hu u-unnuden da.
17 Limmaw ida tuud tempol Baal et bahbahen da. Binukli da etan kapan-
appisin kinapya dan dios e hi Baal ey pintey da hi Mattan e padin Baal di
hinanggan nunman ni pan-appitan.
18 Pinilin Jehoiada ida padin helag Levi e hi-gada ngenamung ni
mampaptek di Tempol meippuun di kameunnud ni intugun lan David. Ey
in-olden tun hi-gada mengi-appit nan Apu Dios idan kagihheba meippuun
di tugun Moses. Ey hi-gada man-a-appeh ni pan-am-amlengan meippuun
di tugun lan David e patul.
19 Impustuh tudda kamangguwalyaddad eheb di Tempol et eleg da
pahgep ida kameibbillang ni beken ni malinih.

20 Entanni ey limmaw hi Jehoiada niyadda ap-apun sindalu, yadda eta-
gey saad tu, yadda aap-apu niyaddan emin hu tutu-u, et da ikuyug hi Joas
e patul e nalpuddad Tempol Apu Dios. Indalan dad nengin-ahpat ni eheb
et lumaw idad baley ni patul et payudung dad yuddungngan ni patul.
21 Ey ida kaman-am-amleng emin tuu niya melinggep law bebley da tep
netey hi Athaliah.

24

Ya nengiyayyaggudan Joas ni Tempol

1 Pitu toon Joas eman ni nampatulan tud Judah et man-ap-apun na-pat ni
toon e yad Jerusalem hu nanha-adan tu. Hi inetu ey hi Sibiah e iBeersheba.
2 Yan ketaggun Jehoiada e padi ey kamengippeamleng nan Apu Dios hu
impahpahding Joas.
3 Pinilin Jehoiada hu dewwan biin inahwan Joas et maweda u-ungnga
dan lalakki niya bibi-i.
4 Nelabah pigan toon ey ninemnem Joas ni iyayyaggud hu Tempol Apu
Dios.
5 Et ayagan tudda padi niyadda edum dan helag Levi et kantun hi-gaday
"Elaw kayuddad kebebbebley di Judah ni nunya et yudda amungen hu
buwis ni kaiddawat idan helag Israel ni katootoon ma-lat usalen tayun
mengiyayyaggud ni Tempol." Nem eleg da u-unnuden ni nunman ni
nanghelan tu.
6 Et paeyag ni patul hi Jehoiada e eta-gey ni padi et kantun hi-gatuy
"Kele eleg mu iga-gadda helag Levi ni an mengemmung di Judah niyad
Jerusalem ni buwis ni meussal di Tempol? Huttan ni buwis ey in-olden
lan Moses, e bega-en nan Apu Dios, idan helag Israel ma-lat mausal ni
pengiyayyaggudan ni Tabernacle."
7 Yan nan-ap-apuan Athaliah ey hinggep idan tutu-u tu etan Tempol et
usalen dadda neieng-eng ni ngunut ni nandaydayawan dan Baal.
8 Nampekapya hi Joas ni kaban ni nekapyad keyew et iha-ad dad
heggeppan di Tempol.
9 Neipeamtaddan emin ni tuud Judah niyad Jerusalem e mahapul ni i-ali
da iddawat dan Apu Dios meippuun di in-olden lan Moses e bega-en Apu
Dios. Humman la in-olden tuddan edum tun helag Israel eman ni kaweda
dad eleg mebebleyi.
10 Inebulut idan tutu-u humman et man-am-amleng idan nengi-lin
pihhuh da et mapnu etan kaban.
11 Hedin napnu etan kaban, man kaelladdan helag Levi et ilaw daddan
opisyal ni patul ni inladdan sekretarih niyadda opisyal ni eta-gey ni padi
humman ni pihhuh et bilangen da. Hedin negibbuh, ey daka ibbangngad
mewan humman ni kaban di Tempol. Hanniman ni kewa-wa-wa et
lektattuy dakel neamung ni pihhuh.
12 Indawat di Joas e patul nan Jehoiada humman idan pihhuh etan idan
ap-apun kamampaptek ni kamangngunnu et tumangdan idan karpenter
niyadda kamampehhek ni batu et iyayyaggud da Tempol Apu Dios.
Simmangdan ida pay ni man-e-dih ni gumek niya giniling ni meussal
diman.
13 Impahding idan kamangngunnu emin hu kabaelan dan nengiyayyag-
gud ni Tempol ey kayyaggud hu nambalinan ni ngunu da. Et ihammad da
niya imbangngad da hu ang-ang dedan lan Tempol ni nunman.

14 Negibbuh ni inyayyaggud da et ibangngad dan Joas e patul et hi
Jehoiada e padi hu nehawal ni pihhuh et ussalen dan mengapyaddan
meussal di penaydayawan, ya pan-appitan, anin idan indu niyadda basuh
ni balituk niya silber. Yan ketaggun Jehoiada e padi ey eleg da battani hu
daka pan-appisid Tempol.
15 Neka-a-amma hi Jehoiada et han matey eman ni hanggatut et
telumpulu toon tu.
16 Neikulung di kulung idan patul di Bebley David, tep neidaydayaw hi
Apu Dios idan kayyaggud ni impahding tun panyaggudan idan tutu-ud
Israel et ya etan Tempol.
17 Nem ya law ni neteyyan Jehoiada ey immalidda aap-apud Judah et
manyuung ida etan ni patul e hi Joas et ihaphapitan da et u-unnuden tu
intugun da.
18 Insiked dan mandaydayaw di Tempol Apu Dios e Dios ida lan aammed
da et ya etan tukud ni kinapya dan dios da e hi Asherah niyadda edum ni
dios ni kinapyan tuu hu dinaydayaw da. Et bumunget hi Apu Dios idan
nunyan panliwwatan ni kapehpehding idan iJudah niyadda iJerusalem.
19 Entanni ey bineal Apu Dios ida prophet et ehelan daddan etan ni
tuu ma-lat mambangngad idan mengu-unnud ni hi-gatu, nem eleg da
hengngudan dedngelen hu daka e-hela.
20 Entanniy newada hu Ispirituh Apu Dios nan Sekariah e u-ungngan
Jehoiada e padi et umehneng di hinanggaddan tutu-u et kantun hi-gaday
“Kan Apu Dios ey ‘Eleg yu u-unnuda tugun ku, et humman hu, eleg
umyaggud biyag yu. Ey inwalleng yuwak, et mukun inwalleng dakeyu
daman hi-gak.’ ”
21 Nem eleg pinhed nan Joas e patul niyadda opisyal tu humman ni inhel
Sekariah et iuungbal da pemetteyan dan hi-gatu. In-olden nan Joas ni
petteyen idan tutu-ud dallin ni Tempol et tengbaen da et matey.
22 Liniwwan nan Joas hu et-eteng ni impeminhed niya nehammad ni
nengiehneng nan Jehoiada ni hi-gatu et papetey tu hi Sekariah e u-ungngan
Jehoiada. Kamangkattekattey hi Sekariah ey kantuy “Hi-gam e Apu Dios
hu penang-ang eyan pehding dan hi-gak et ipahding mu lebbeng tun
meippahding ni hi-gada.”
23 Yan lapun nunman ni toon ey limmaw ida sindalun iSyria et da
gubaten hi Joas. Hinggep dadda bebley di Judah, anin yad Jerusalem et
patyen dan emin hu aap-apudman. Ey inla dan emin hu hipan wadad
bebley et palaw dan patul dad Damascus.
24 Ekket hu bilang idan sindalun iSyria, nem binaddangan idan Apu
Dios et apputen dadda sindalun Judah, anin ni daddakkel ida. Hanneya
impahding Apu Dios ni nengastigu tun Joas tep inwalleng idan iJudah hu
Dios ida lan aammed da.
25 Immanemut ida iSyria e hini-yan da hi Joas ni nekalliputan. Nem
pintey idan opisyal tu tep ya nemateyan tun u-ungngan Jehoiada e padi.
Pintey da hi Joas e kaman-u-uggip di uggippan tu et da ikulung di Bebley
David, nem eleg maikulung di kulung idan patul.
26 Yadda nematey ni hi-gatu ey hi Sabad e u-ungnga etan ni biin iAmmon
e hi Simeat et hi Jehosabad e u-ungnga etan ni biin iMoab e hi Simrit.

27 Neitudek di Libluh idan Patul hu meippanggep idan lalakkin u-
ungngan Joas, ya impeamtaddan prophet ni meippanggep ni hi-gatu niya
meippanggep ni nengiyayyaggudan tun Tempol Apu Dios. Netey hi Joas et
maihullul hi Amasiah e u-ungnga tun nampatul.

25

Ya nampatulan Amasiah

1 Dewampulut lima toon Amasiah eman ni nampatulan tu et man-ap-
apud Judah ni dewampulut heyam ni toon. * Hi inetu ey hi Jehoaddin e
iJerusalem.
2 Ma-nut inu-unnud Amasiah hu tugun APU DIOS, nem eleg malpud puhu
tu.
3 Yan neihammadan law ni nan-ap-apuan tu ey impapetey tudda hu
nematey nan ametu e hi Joas e patul.
4 Nem eleg tu papetey ida u-ungnga da tep inu-unnud tu hu olden APU
DIOS ni neitudek di Tugun Moses e kantuy "Beken ni lebbeng tun mettey
hu a-ammed tep ya nambahulan ni u-ungnga tu niya beken ni lebbeng tun
mettey hu u-ungnga tep ya nambahulan ni a-ammed tu. Tep ya hakey ni
tuun nambahul ey hi-gatu mettey tep ya nambahulan tu."
5 Ya hakey mewan ni impahding nan Amasiah ey inemung tudda
sindalun helag Judah niyadda helag Benjamin et putuken tu aap-apu da
meippuun di helag da. Impabilang tudda nantoon ni dewampulu niyadda
nehuluk ni dewampulu toon da ey limmaw idan telunggatut ni libu.
Nelaing idan man-ussal ni happiyaw niya pahul.
6 Ey sinangdanan tu hu hanggatut ni libun nelaing ni sindalun iIsrael ni
umlaw di epat ni libun kiloh ni silber.
7 Nem wada hu immalin bega-en Apu Dios et kantun hi-gatuy "Apu patul,
entan kuma tangdan mun sindalun iIsrael tep inwalleng APU DIOS ida
humman ni helag Epraim et eleg tudda baddangi.
8 Hedin pekillaw muddan sindalum ni an mekiggubbat ey nanna-ud ni
meapput kayu, anin ni piga laing yun mekiggubbat. Peapput dakeyun
Apu Dios tep hedin hi-gatu man kabaelan tun peapput winu pengapput
hu pinhed tu."
9 Kan Amasiah etan ni bega-en Apu Dios ey "Nem hipa tep law silbin etan
ni imbayad kun hi-gada?" Kan etan ni bega-en Apu Dios ey "Kabaelan APU
DIOS ni um-idwat ni hi-gam ni daddakkel ni pihhu nem ya etan imbayad
mu."
10 Et paenamut ida law Amasiah etan ida sinangdanan tun sindalun helag
Epraim. Nambangngad ida humman ni sindalu e nemahhig bunget daddan
iJudah.
11 Impetuled Amasiah hu nemnem tu et ipengulu tudda sindalu tud
Nedeklan e Maehin et pateyen dadda hampulun libun sindalun iEdom ni
nalpud Seir.
12 Ey dimpap da hampulun libun sindalu et ilaw daddad ahpat ni deplah
et ibbeng dadda et mangkebukli annel dad babattud ehpen.
13 Nem entanni kumedek ey hinggep idan sindalun impaenamut
Amasiah hu pigan bebley di Judah di nambattanan ni Samaria niya Bet
Horon et pateyen da tellun libun tutu-u niya dakel inla dan limmuddan
tutu-u.
14 Yan inenamutan Amasiah ni nalpuan tun tu nengubatan idan iEdom
ey wadadda in-anemut tun inla tuddan dios idan tuud Seir. Dinaydayaw
tudda humman ni dios, ey nanyuung ni hi-gada niya in-appitan tudda.
15 Bimmunget hi APU DIOS tep ya humman ni impahding tu et itu-dak
tu hu hakey ni prophet et kantuy "Kele nealay muka daydayawadda dios

* **25:1 25:1** Emin ida patul di Judah ey nambebley idad Jerusalem ni nampatulan da.

ni eleg da kabaelin mengihwang idan tuu dad hipan impahding mun hi-
gada?”
16 Nem eleg gibbuhen nunman ni prophet hu tuka pan-e-hela ey immehel
hi Amasiah e kantuy “Eggak mahapul hu tugun mu. I-ineng ka kumadtan
tep lektattuy impapetey daka!” Et isiked nunman ni prophet ni um-ehel
nem kantuy “Nanna-ud ni ninemnem Apu Dios ni bahbahen daka tep
hannitan muka pehpehding ey muka kehhinga tugun ku.”
17 Entanni ey hinummangan Amasiah ida konsihal tu et umitu-dak ni
an memabbaggan patul ni Israel e hi Jehoas e u-ungngan Jehoahas niya
inap-apun Jehu. Kantuy “Ali ka e patul ni Israel et manggubat ita.”
18 Nem a-abbig hu impanumang nunman ni patul di Israel nan Amasiah e
patul di Judah. Kantuy “Wada hu hebit di muyung di Lebanon e kantu etan
ni keyew ni sedar ey ‘Iebulut mu et ahwaen ni u-ungngak etan u-ungngam
ni bii.’ Nem entanni ey immali kumedek hu anggetakkut ni animal et pan-
igsin tu humman ni hebit.
19 Ka na-mu kamampahhiya tep sinekup mu Edom, nem ya ittugun kun
hi-gam ey ditan ka kumad baley mu. Entan kaukat mun mekiggubbat.
Kele ka menemmahemmak ni panliggatan yun umhulun ni kebahbahan
yuddan tutu-um di Judah?”
20 Nem kahing hi Amasiah tep indaddan Apu Dios hu kebahbahan tu tep
ya tuka penaydayawin dios idan iEdom.
21 Et amungen Jehoas e patul di Israel ida sindalu tu et ida makigubat
nan Amasiah e patul di Judah et manggubat idad Bet Semes.
22 Nanggugubat ida ey inapput idan iIsrael hu sindalun iJudah et mamsik
ida et mampangenamut idad baballey da.
23 Binelud nan Jehoas hi Amasiah e patul di Judah di Bet Semes et ilaw
tud Jerusalem. Binahbah idan sindalu tu hu enem ni gatut ni piyeh ni
batun luhud meippalpud Eheb e Epraim ingganah di Dugun Eheb.
24 Inla tuddan emin hu balituk, ya silber niyaddan emin hu ngunut ni
kameussal di Tempol ni impaptek Obed Edom, anin idan hipan nebalol ni
wadad baley ni patul. Ey inlaw tudda tutu-udman di Samaria.
25 Hi Amasiah e patul di Judah ey nambiyag pay ni hampulut liman toon
neipalpun neteyyan Jehoas e patul ni Israel.
26 Ya edum ni neipahding ni nampatulan Amasiah neipalpun laputu
ingganah ni neteyyan tu ey neitudek di Libluh idan Patul di Judah niyad
Israel.
27 Yan nengiwallengan Amasiah nan Apu Dios ey wadadda namplanuh
ni memettey ni hi-gatud Jerusalem, et bumsik di Lakis. Nem intu-dak idan
buhul tu hu mengunnud ni hi-gatu et da pateyen diman.
28 Imbangngad da annel tud Jerusalem e intakkay dad kebayyu et ikulung
dad kulung idan aammed tud Bebley David.

26

Ya nampatulan Ussiah di Judah

1 Yan neteyyan Amasiah ey impambalin idan tutu-ud Judah hi Ussiah e
u-ungnga tun neihullul ni nampatul e hampulu et enem hu toon tu.
2 Hi-gatu nengiyayyaggud ni Elat et ibangngad tun sakup ni Judah eman
ni netey law hi ametu.
3 Hampulu et enem hu toon Ussiah eman ni nampatulan tu et mampatul
di Judah ni nelimat dewwan toon. Hi inetu ey hi Jekoliah e iJerusalem.
4 Inu-unnud tu hu tugun Apu Dios, henin ametu hi Amasiah.

5 Hi Sekariah hu nenuttuddun Ussiah ni mekangngu-unnud nan APU DIOS
et pannananeng tun nansilbin APU DIOS eman ni ketaggun Sekariah et
bendisyonan Apu Dios emin hu impahding tu.
6 Nekigubat hi Ussiah idan iPilistia et bahbahen da luhud ni Gath, ya
Jabneh niya Asdod. Et mengapyan baluh ni bebley di Asdod niyaddad
edum ni parteh ni Pilistia.
7 Binaddangan Apu Dios ni nengapputan tuddan iPilistia, yadda Arab di
Gur niyadda Meunites.
8 Et mambayad ida Meunites * ni hi-gatun buwis ni katootoon. Et-eteng
law hu kabaelan tu et nema-man nandingngel di kebebbebley, anin di
Egypt.
9 Nengapya mewan ni nehammad ni eta-gey ni pangguwalyaan di
Jerusalem di Dugun Eheb, yad Eheb e Nandeklan niyad appit ni nan-
linikweh ni luhud.
10 Ey nengapyan nehammad ni pangguwalyaan dan bebley idad desert
niya nengu-kuddan dakel ni bubun tep dakel ni peteg halun tud hengeg
idan duntug di Judah niyaddad nandeklan. Nakappinhed tu mewan hu
hipan meitnem, et mukun dakel tuka pangngunnun mampaptek ni legunta
tu niya payew tuddad duntug di Judah niyaddad nandeklan.
11 Dakel ni peteg hu sindalun Ussiah, ey nekallaing ida niya nandaddan
idan emin ni mekiggubbat. Hi Jeiel e sekretarih ni sindalu hu nengilistan
emin ni ngadan idan nunman ni sindalu niya nengidaddan ni hi-gada. Hi
Maaseiah hu bimmaddang ni hi-gatu. Ey hi Hananiah e hakey ni konsihal
ni patul hu ap-apuddan mengidwat ni hipan olden ni u-unnuden da.
12 Dewwan libu et enem ni gatut ida aap-apun kamanmandal idan
nunman ni nangkelaing ni sindalu.
13 Ey telunggatut et pitun libu et limanggatut hu bilang idan sindalu.
Nakadaddan idan emin ni mekihhanggad hipan buhul ni patul da.
14 Indawtan Ussiah idan emin ni happiyaw, ya pahul, ya helmet, ya
gumek ni balwasi, ya pana niya balebay.
15 Nampekapyan makina ni neipetuk idad luhud di Jerusalem ni ussalen
dan mengippellaw ni pana niya mengitteng-il ni batud neita-gey ni
pangguwalyaan winu yaddad dugun luhud. Humman ni makina ey
kinapyaddan nangkelaing ni tuu tu. Nandingngel hi Ussiah di kebebbebley
tep binaddangan Apu Dios et ay et-eteng law hu kabaelan tu.

Ya nanliwatan Ussiah niya nekastiguan tu

16 Nem nambalin ni kamampahhiya law hi Ussiah tep et-eteng ni
kabaelan tu et humman nebahbahan tu. Nanliwat nan APU DIOS tep
hakey ni aggew ey himmegep di Tempol et tu bansingan hu kagihheban
bangbanglun insensoh.
17 Et ya impahding Asariah e eta-gey ni padi ey ingkuyug tudda newalun
netuled ni padin APU DIOS et unuden da hi Ussiah e patul ni hinggepan tud
Tempol
18 et ehelan da e kanday "Beken ni lebbengtun hi-gam e Ussiah hu
mengihheb ni insensoh ni kamei-appit nan APU DIOS. Yadda padin helag
Aaron hu pinutuk APU DIOS ni mengippahding nuntan. Ehep ka tep
nanliwat ka! Eleg daka tetbalan APU DIOS ni nuntan ni impahding mu."
19 Bimmunget hi Ussiah ey eleg tu ihha-ad etan panggihheban ni
insensoh ni singnged tu. Ey yan nunman ni inehnengan tud hinanggan

* **26:8 26:8** Ya hakey ni ngadan idan nunyan tuu ey Ammonite.

kapanggihhebin insensoh di Tempol APU DIOS ey newada leprosih di tuktuk tu.
20 Inang-ang di Asariah niyadda edum ni padi humman ni leprosih tu ey
impapuut dan impa-hep. Anin ni hi-gatu et impapuut tu daman immehep
tep kinastigun APU DIOS.
21 Et humman dinggeh nan Ussiah neipalpun nunman ingganah
neteyyan tu. Neappil hu nanha-adan tu ey kameikka-leg law hu hehgepan
tud Tempol. Hi Jotham e u-ungnga tu hu nampaptek ni baley ni patul niya
hi-gatu nan-ap-apuddan tutu-u.
22 Yadda edum ni neipahding neipalpun nan-ap-apuan Ussiah ingganah
ni neteyyan tu ey intudek ni prophet e hi Isaiah e u-ungngan Amos.
23 Netey hi Ussiah et maikulung di a-allaw ni kullungan idan patul. Eleg
maikulung di kulung idan patul tep wada leprosih tu. Hi Jotham e u-
ungnga tu hu neihullul ni nampatul.

27

Ya nampatulan nan Jotham di Judah

1 Dewampulut lima toon nan Jotham eman ni nampatulan tud Judah et
man-ap-apun hampulut enem ni toon. Hi inetu ey hi Jerusah e u-ungngan
Sadok.
2 Kayyaggud ida impahding tu e kamengippeamleng nan APU DIOS,
henin ametu hi Ussiah, nem eleg ngu humgep di Tempol ni mengihheb ni
insensoh. Nem yadda ngu tutu-u ey intultuluy dan impahding hu lawah.
3 Impeyayyaggud Jotham hu nengin-ahpat ni Eheb ni Tempol ey
inhammad tudda luhud di duntug di Ophel.
4 Ey nengapyaddan bebley di nedunduntug di Judah ey nengapyan
nangkehammad ni pangguwalyaan idad muyung.
5 Entanni ey ginubat tudda iAmmon et apputen tudda. Et mambayad
idan buwis ni hi-gatun tellun toon. Et ya daka iddawat ni hi-gatun
katootoon ey umlaw di epat ni libun kiloh ni silber, neliman libun
langgusih ni wheat niya neliman libun langgusih ni barley.
6 Nambalin ni et-eteng hu kabaelan Jotham tep kamekangngu-unnud ni
AP-APU e Dios tu.
7 Yadda impahding tun nan-ap-apuan tu, yadda nekigubagubatan tu
niyadda edum ni impahding tu ey neitudek di Libluh idan Patul di Israel
niyad Judah.
8 Dewampulut lima toon tu eman ni nampatulan tud Judah et man-ap-
apun hampulut enem ni toon.
9 Netey et maikulung di Bebley David et maihullul hi Ahas e u-ungnga
tun nampatul.

28

Ya nampatulan Ahas di Judah

1 Dewampulu toon Ahas eman ni nampatulan tud Judah et man-ap-apun
hampulu et enem ni toon. Eleg tu u-unnuden hu kayyaggud ni impahding
lan ammed tu e hi David e patul tep impahding tu hu eleg pan-amlengin
APU DIOS.
2 Inu-unnud tu kumedek hu lawah ni impahpahding idan patul di Israel
e nengapyaddan dios da e hi Baal et dayawen da.
3 Nan-appit ni kagihheba di Nedeklan e Ben Hinnom niya inu-unnud
tudda lawah ni peteg ni impahpahding ida lan tutu-un dinegyun APU DIOS
di nambebleyan da eman ni kapengelliiddan aammed tun helag Israel ni

nalpuan dad Egypt. In-appit tu pay ni nunman ni dios tudda u-ungnga tun
lalakki e giniheb tudda.
4 Ey nan-appit niya giniheb tu insensoh idad kapenaydayawin beken ni
makulug ni dios di ta-pew idan duntug niyaddad hengeg ni mabulung ni
keyew.

5 Et ya humman idan liwat Ahas hu nengiebulutan APU DIOS ni apputen
ni patul di Syria et piliten tun inlaw hu dakel ni iJudah di Damascus. Anin
idan iIsrael et inapput da hi Ahas et pateyen da dakel ni sindalu tu.
6 Pintey Pekah e u-ungngan Remaliah e patul ni Israel hu hanggatut
et dewampulun libun ketultuledan ni sindalun iJudah ni han-aggew tep
inwalleng da hu AP-APU e Dios ida lan aammed da.
7 Ey pintey daman Sikri e helag Epraim hi Maaseiah e u-ungngan patul,
hi Asrikam e ap-apun guwalyad baley ni patul et hi Elkanah e neihayned
di saad ni patul.

8 Inladdan iIsrael hu dewanggatut ni libun bibi-i niyadda kaungaungad
Judah, anin idan dakel ni limmu da et ilaw daddad bebley dad Samaria,
anin ni humman ida ey agi dan helag Israel.
9 Nem hi Oded e prophet APU DIOS e wadad Samaria ey tudda dinammu
hu sindalun Israel ni inenamutan da et kantun hi-gaday "In-abulut ni AP-
APU e Dios ida lan aammed yun apputen yudda hu iJudah tep ya bunget
tun hi-gada. Nem hedin hi-gayu ey nehalman kumamman hu impahding
yu e endi hemek yu et pampateyen yudda.
10 Et yan nunya ey yuka nemnemneman panhimbut ida humman ni
iJudah niya iJerusalem. Kaw eleg yu amta e nanliwat kayu daman AP-APU
e Dios yu?
11 Dengel yu eya e-helek! Ibangngad yudda humman ni balud ni inla
yu tep agi yudda. Tep hedin eleg yudda ibbukyat, man kastiguen dakeyun
APU DIOS tep ya nemahhig ni bunget tu."

12 Yadda edum ni ap-apud Israel ni wadadman e hi Asariah e u-ungngan
Jehohanan, hi Berekiah e u-ungngan Meshillemot, hi Jehiskiah e u-ungngan
Sallum et hi Amasa e u-ungngan Hadlai ey daka ebbuluta humman ni
intugun ni prophet et da ehelan humman idan sindalun nalpud gubat.
13 Kandan hi-gaday "Eleg mabalin ni yu i-alidda humman ni balud
di deya! Entan tu pan-edumi nambahulan tayu. Et-eteng dedangngu
nambahulan tayu et deh e peellin APU DIOS hu nemahhig ni bunget tun
hi-gatsun iIsrael."
14 Et ibukyat dadda iJudah ni impambalin dan balud da niya imbangngad
dadda limmu dan imbesik da ey kaang-ang-angaddan aap-apu da.
15 Yadda dama etan epat ni nengadan ni lalakki ey imbangngad dadda
balwasiddan balud ni binladan da. Ey indawtan daddan balwasi niya patut
ni ussalen da, et idwatan dadda pay ni kennen da niya danum ni innumen
da niya hina-adan dan lanan olibah hu liput da. Intakkay daddad kebayyu
hu eleg pakedalan et ibangngad daddan emin di Jericho e Bebley ni Neyug
et han ida umenamut di bebley dad Samaria.

16-17 Entanni ey ginubat mewan idan sindalun Edom hu Judah et alen da
dakel ni hi-gada et pambalin daddan balud. Yan nunyan tsimpuh hu an
nekihummanganan nan Ahas e patul di Judah nan Tiglat Pileser e patul ni
Assyria ma-lat bumaddang ni hi-gatun mengubbat ni buhul tu.
18 Yan nunya daman tsimpuh hu nengubatan idan iPilistia idan bebley di
hengeg ni duntug di Judah niyadda bebley di Negeb. Sinekup da dedan et

pambebleyan da hu Bet Semes, ya Aijalon, ya Gederot, ya Soko, ya Timnah
niya Gimso, anin idan ekka-ket ni bebley diman.
19 Hanneya impahding APU DIOS ma-lat mampekumbabah hi Ahas e patul
di Judah tep impappangngulu tudda tutu-u tun nengiwalleng nan APU DIOS
et manliwat ida.
20 Yan inlian Tiglat Pileser e patul di Assyria ey eleg tu baddangan hi
Ahas, nem impanligligat tu kumedek.
21 Et alen law Ahas ida nebalol ni ngunut di Tempol, yad baley ni patul,
yad baley idan opisyal tu et idwat tun Tiglat Pileser e patul di Assyria, nem
eleg tu damengu baddangan.
22 Ey kapan-imma-man Ahas ni mangngenghay nan APU DIOS hedin wada
ligat ni immalin hi-gatu.
23 Nan-appit mewan idan dios ni iSyria e nengapput ni hi-gatu tep kantuy
"Hedin binaddangan idan nunman ni dios hu patul di Syria ey nanna-
ud daman baddangan da-ak hedin i-appitan kudda." Nem humman ni
impahding tu hu himmulun kumedek ni nebahbahan tu, anin idan edum
tun helag Israel.
24 Ey inla tudda ngunut di Tempol et pambahbahen tu. Et ilekbi tu hu
Tempol ma-lat endi an mandaydayaw diman. Beken ni ebuh ida huyyan
impahding tu tep nampengapya ni-ngangu mewan ni pan-appitan idan
beken ni makulug ni dios di emin diman Jerusalem.
25 Ey nengapyan penaydayawan idan nunman ni beken ni makulug ni
dios di kebebbebley di Judah et pan-appitan daddan nunman ni beken ni
makulug ni dios. Humman idan impahding tu hu himmulun et pabunget
tu etan AP-APU e Dios ida lan aammed da.
26 Yadda edum ni impahding Ahas ni nampatulan tu ey neitudek di
Libluh idan Patul di Judah niyad Israel.
27 Netey hi Ahas et maikulung di Jerusalem, nem eleg maikulung di
kulung idan patul. Et maihullul hi Hesekiah e u-ungnga tun nampatul.

29

Ya nampatulan Hesekiah di Judah

1 Dewampulut lima toon Hesekiah eman ni nampatulan tud Judah et
man-ap-apudman ni dewampulu et heyam ni toon.
2 Kamengippeamleng nan APU DIOS ida impahding tu, henin impahding
eman lan ammed tu e hi David e patul.
3 Yan nemangulun bulan ni nan-ap-apuan tu ey imbeghul tu hu Tempol
APU DIOS et iyayyaggud tudda lekbi.
4 Impaeyag tudda padi niyadda edum dan helag Levi et mandadammud-
dad dallin ni Tempol di appit ni kasimmilin aggew.
5 Et kantun hi-gaday "Hi-gayun helag Levi, dengel yu eya e-helek:
Ipahding yu hu elaw ni kapanlinnih ni annel yu, anin eyan Tempol ni
AP-APU e Dios ida lan aammed tayu. Ey ekal yun emin ida nanhibit ni
Tempol.
6 Eleg pannaneng ida lan aammed tayun nandinnel nan AP-APU e Dios
tayu et manliwat idan hi-gatu. Inwalleng da, anin eyan Tempol tu et
dayawen da edum ni dios.
7 Inlekbi da Tempol, indep dadda dilag diman, niya insiked dan man-
appit ni kagihheban insensoh niyadda kagihheban animal di Tempol ni
Dios tayun helag Israel.

8 Et humman hu, nemahhig bunget APU DIOS ni hi-gatsun iJudah niyadda
iJerusalem. Et humman nengiebulutan tun meippahding ni hi-gatsu hu
lawah ni peteg niya anggetakkut, et deh law e daitsu kangi-ngi-ngiiddan
tutu-u.
9 Nangketey ida aamma tayud gubat niya nambalin idan balud hu u-
ungnga tayun bibi-i niya lalakki, anin idan ahwa tayu.
10 Nem yan nunya ey pinhed kun mekitbal nan AP-APU e Dios tayun helag
Israel et eleg law bumubbunget ni hi-gatsu.
11 Hi-gayun helag Levi, entan tu law iwalleng hu ngunu yu. Hi APU DIOS
hu nemilin hi-gayun mansilbin hi-gatu niya mengippengnguluddan tutu-
un menaydayaw niya man-appit ni hi-gatu."

12 Inu-unnud da hu intugun ni patul da et ilepu dan mangngunnu.
Huyyadda helag Levi ni wadadman: Yadda nahlag nan Kohat: hi Mahat e
u-ungngan Amasai, hi Joel e u-ungngan Asariah. Yadda nahlag nan Merari:
hi Kish e u-ungngan Abdi et hi Asariah e u-ungngan Jahallelel. Yadda
nahlag nan Gerson: hi Joah e u-ungngan Simmah et hi Eden e u-ungngan
Joah.
13 Yadda nahlag nan Elisaphan: hi Simri et hi Jeiel. Yadda nahlag nan
Asap: hi Sekariah et hi Mattaniah.
14 Yadda nahlag nan Heman: hi Jehiel et hi Simei. Yadda nahlag nan
Jeduthun: hi Semaiah et hi Ussiel.

15 Inaygan idan nunya hu edum dan helag Levi et ipahding da hu elaw
ni panlinnih ni annel da et handa ilepun pehding hu elaw ni panlinnih ni
Tempol e inu-unnud da inhel ni patul da meippuun di olden APU DIOS ni
pehding da.
16 Himmegep ida padid Tempol APU DIOS et i-hep dad dallin ni Tempol
hu ngunut ni kameibbillang ni beken ni malinih et ilaw idan helag Levi di
Nedeklan e Kidron.
17 Inlapu dan mengippahding ni elaw ni panlinnih ni Tempol eman ni
nemangulun aggew ni nemangulun bulan, et yan meikkewwalun aggew
ey wadadda law di balkon. Intuluy dan nangngunun walu pay ni aggew
et mekaggibbuh, et ya bilang ni aggew ni nengipahdingan dan elaw ni
panlinnih ey hampulu et enem ni aggew.

18 Entanni et lumaw ida helag Levi nan Hesekiah e patul et peamta
da impahding da. Kandan hi-gatuy "Impahding mi elaw ni panlinnih ni
Tempol APU DIOS, ya altar, yadda ngunut ni kameussal diman, ya tebol ni
kapengihha-adin neieng-eng ni sinapay niyadda ngunut diman.
19 Ey mi binangngad ida edum ni ngunut ni inlan patul la e hi Ahas eman
ni nengiwallengan tun APU DIOS et ilekbi tu hu Tempol. Immen ida law di
hinanggan altar APU DIOS e ida kameibbillang ni malinih et neidaddan ida
law ni meussal."
20 Yan kakkabbuhhan ni newa-waan tu ey inemung nan Hesekiah ida
opisyal tud bebley et lumaw idad Tempol APU DIOS.
21 Immilaw idan pitun bulug ni baka, pitun lakkitun kalneroh, pitun
pakeetteng tun lakkitun kalneroh, niya pitun lakkitun gelding et iappit da
tep ya liwat idan pamilyah nan patul niyadda bimmebley di Judah niya
ma-lat ipahding da hu elaw ni panlinnih dan Tempol. In-appit idan padin
helag Aaron humman idan animal di altar Apu Dios tep humman in-olden
ni patul.
22 Kinleng dadda bulug ni baka, yadda lakkitun kalneroh niyadda
pakeetteng tun kalneroh et iwakgih da kuheyaw di altar.

23 Yadda gelding ni kamei-appit tep ya liwat ey inlaw dan patul niyadda
tutu-u et ita-pew da ngamay dadman.
24 Kinleng idan padi humman idan gelding et iwakgih da kuheyaw dad
altar ma-lat ma-kal hu liwat idan helag Israel tep in-olden ni patul e huyyan
kamei-appit ni kagihheba ey ke-kalan ni liwat emin idan helag Israel.
25 Impustuh nan Hesekiah e patul ida helag Levi di Tempol et ipatnul da
cymbal, ya gitalah niya ayyuding. Inu-unnud tun emin ida tugun Apu Dios
ni inhel ida lan prophet e hi Gad et hi Nathan nan David e patul.
26 Limmaw ida helag Levi di nanlinikweh di Tempol e intabin da daka
petnul ni kinapyan David niya limmaw ida dama hu padid pustuh da e
intabin da tangguyup.
27 In-olden Hesekiah e i-appit dadda kagihheba di altar. Ey yan
nunman ni daka pan-i-appit ida humman ni kagihheba ey daka pan-ia-
appeh hu penaydayaw dan Apu Dios ey pampetnul da tangguyup niyadda
kameippetnul ni kinapya lan David e patul.
28 Dinaydayaw idan emin ni helag Israel hi Apu Dios niya nan-a-appeh
ida nelaing ni man-a-appeh ey pampetnul da tangguyup ingganah ni
negiheb emin hu in-appit dan megihheb.
29 Et manyuung etan patul niyadda tutu-un penaydayaw dan Apu Dios.
30 In-olden ni patul niyadda opisyal tu e ia-appeh idan helag Levi hu a-
appeh di David nan Asap ni penaydayaw dan Apu Dios. Et man-a-appeh
idan kamengippeamleng niya nanyuung idan penaydayaw dan Apu Dios.
31 Entanni ey immehel hi Hesekiah e patul e kantuy "Negibbuh law hu
pengiddewatan tayun annel tayun Apu Dios. I-li yu law ida i-appit yu, anin
idan i-appit yun pansalamatan yu." Et pan-i-liddan tutu-u i-appit da. Yadda
neminhed ey in-ali da i-appit dan kagihheba.
32 Et huyyadda in-ali dan kamei-appit nan hi Apu Dios ni kagihheba:
nepitun bulug ni baka, ya hanggatut ni lakkitun kalneroh niya dewang-
gatut ni pakeetteng tun lakkitun kalneroh.
33 In-ali da pay hu enem ni gatut ni bulug ni baka niya tellun libun
kalneroh ni mei-appit ni hemmulen idan tutu-u.
34 Nem hahhakkey ida padin mengiddaddan idan kamei-appit ni kagih-
heba et baddangan ida law ni edum dan helag Levi ingganah ni negibbuh
ngunu da niya ingganah ni na-duman ida padin nengipahding ni elaw ni
panlinnih. Tep yadda helag Levi ey daka paka-ippaptek hu mengippahding
ni elaw ni panlinnih ni annel da, beken idan henin padi.
35 Dakel ni peteg mei-appit ni kagihheba, yadda mei-appit ni meinnum,
niyadda taban ingkal dad mei-appit ni mehemmul.
Et yan nunman hu neibangngadan mewan law ni daka penaydayawi
dedan di Tempol Apu Dios.
36 Kaman-am-aleng hi Hesekiah e patul niyadda tutu-u tep ya impahding
Apu Dios ni panyaggudan da, tep anggegannu ey negibbuh emin hu pinhed
dan meippahding.

30

Ya nandaddanan dan Piyestah ni Passover e Nelabahan ni Anghel Apu Dios

1 Impalaw nan patul e hi Hesekiah hu tudek tuddad emin ni tutu-ud
Israel niyad Judah, anin idan helag Manasseh niyadda helag Epraim et
umliddan emin di Tempol Apu Dios di Jerusalem et ipahding da hu Piyestah
ni Passover e Nelabahan ni Anghel Apu Dios e Dios dan helag Israel.

2 Nanhuhummangan di Hesekiah, yadda opisyal tu niyadda tuud
Jerusalem e pehding da humman ni Piyestah ni meikkadwan bulan.
3 Tep yan nunman ni tsimpuh ey hahhakkey ida padin nengipahding ni
elaw ni panlinnih. Hakey pay ey eleg ni maemung ida tutu-ud Jerusalem.
Nem sigud ngu dedan ni daka pehding humman ni piyestah ni nemangulun
bulan.
4-5 Inebulut nan Hesekiah e patul niyadda tutu-u hu pengippahdingan
dan nunman ni Piyestah ni Nelabahan ni Anghel ni Ap-Apu e Dios dan helag
Israel. Et mukun in-uungbal da e pellaw da mengippeamtaddan emin ni
tutu-ud Israel meippalpud Beersheba ingganah di Dan ma-lat umliddan
emin di Jerusalem et ipahding da humman ni piyestah. Tep yadda lan
nelabah ni toon ey eleg da u-unnuden hu Tugun meippanggep nunyan
Piyestah tep eleg ida meki-emmung hu edum.
6 In-olden ni patul e wadadda mengillaw ni tudek di Israel niyad
Judah, e heninnuy neitudek: "Hi-gayuddan helag Israel, ibangngad yun
menaydayaw ni Ap-Apu e Dios hi Abraham, hi Isaac et hi Jacob, et
baddangan daitsun hahhakkey ni natdaan ni nengubatan daitsuddan
iAssyria.
7 Entan tu iu-unnud ida lan ammed yu niyadda la aaggi yu e inwalleng
da hu Ap-Apu e Dios ida lan aammed tayu et nemahhig nengastigu tun
hi-gada et deh e hi-gayu mismuh ey yuka ang-ang-anga kameipahpahding.
8 Entan pangngehay yu, henin impahding da, u-unnud yu kumaddan hi
Apu Dios. Ali kayu eyad Tempol tud Jerusalem e neieng-eng ni ingganah, et
dayawen yu hi Apu Dios ma-lat ma-kal hu nemahhig ni bunget tun hi-gayu.
9 Tep hedin daydayawen yu mewan hi Apu Dios ey hehmeken idan buhul
yu hu ahwa yu niyadda u-ungnga yun balud da et ibangngad dadda eyad
bebley tayu. Tep hi Apu Dios e Dios yu ey mahmek. Et humman hu, hedin
hi-gatu mewan hu daydayawen yu ey baddangan dakeyu."

Ya Piyestah ni Passover

10 Im-impeng idan nengilaw ni tudek hu kebebbebley ni nambebleyan
idan helag Epraim niyadda helag Manasseh, anin di bebley idan helag
Sebulun. Nem dadda kangi-ngi-ngii niya dadda kaheghegnuda.
11 Nem wadadda edum ni helag Asher, yadda helag Manasseh, yadda
helag Sebulun ni nampekumbabah et lumaw idad Jerusalem.
12 Yan nunman ey winedan Apu Dios hu et-eteng ni impeminhed idan
tutu-ud Judah ni meihhakkey ni mengu-unnud ni olden ni patul niyadda
opisyal tu ma-lat u-unnuden da ehel Apu Dios.
13 Et dakel idan peteg hu neamung di Jerusalem ni mengippahding ni
Piyestah ni Sinapay ni eleg meha-adan ni kamampelbag niya Piyestah ni
Passover ni nunman ni meikkadwan bulan.
14 Nambabaddang ida mewan et ekalen dadda pan-appitan idan eleg
mengullug nan Apu Dios di Jerusalem, anin idan daka pan-appisin
insensoh ni kagihheba, et dadda ibbeng di Nedeklan e Kidron.
15 Nedatngan hu meikkahampulut epat ni aggew nunman ni bulan ey
kinleng idan tutu-u ida pakeetteng tun kalneroh ni mei-appit. Ey bimmaing
ida edum ni padi niyadda edum dan helag Levi et ipahding da hu elaw ni
daka panlinnih ni annel da et ilaw dadda i-appit dan kagihheba di Tempol.
16 Et lumaw idad da keippustuhan di Tempol meippuun di Tugun Moses
e bega-en Apu Dios. Ey yadda edum dan helag Levi ey inlaw da kuheyaw
et iwakgih idan padid altar.

17 Ey dakel ida tutu-un eleg mengipahding ni elaw ni panlinnih ni annel
et yadda edum ni helag Levi hu nangleng idan kalneroh da et iappit dan
APU DIOS
18-19 Ya kedaddakkelan idan eleg mengipahding ni elaw ni panlinnih
ni annel ey yadda helag Epraim, yadda helag Manasseh, yadda helag
Issakar niyadda helag Sebulun. Nem nekihemul idan nunman ni Piyestah
ni Passover, anin ni eleg da u-unnuden hu tugun meipanggep nunyan
piyestah. Et idasalan Hesekiah ida e kantud dasal tuy "Kayyaggud ni AP-
APU e Dios ida lan aammed mi, abulut mu anhan ida eya kamandaydayaw
ni hi-gam e neminhed ni mengu-unnud law ni hi-gam e Dios da, anin ni
eleg da ipahding etan kameunnud ni elaw ni panlinnih."
20 Dingngel nan APU DIOS humman ni dasal nan Hesekiah et abuluten tu
nandaydayaw idan tutu-u et eleg tudda kastiguen.
21 Pitun aggew hu nengipahdingan idan tutu-un neamung di Jerusalem
ni Piyestah ni Sinapay ni eleg meha-adan ni kamampelbag et man-am-
amleng ida. Immenah-appeh ida padi niyadda edum dan helag Levi ni
kewa-wa-wan pitun aggew ni nenaydayaw dan APU DIOS e inunnudan dan
daka petnul.
22 Katettebalan Hesekiah ida padi niyadda edum dan helag Levi tep
nelaing idan mengippahding ni ngunu dan meippanggep ni daka pansilbin
Apu Dios.
Yan nunman ni pitun aggew ey nan-am-amleng ida tutu-un nekihemul
niya nan-appit idan penaydayaw dan AP-APU e Dios ida lan aammed da.
23 Ey inebulut dan mampiyestah idan pitu pay ni aggew et itu-man dan
man-am-amleng.
24 Indawat Hesekiah idan tutu-u hu hanlibun bulug ni baka niya pitun
libun kalneroh ni hemmulen da. Indawat ida daman opisyal hu hanlibun
bulug ni baka niya hampulun libun kalneroh. Yan nunman ey dakel ida
law hu padin nengipahding ni elaw ni panlinnih ni annel da.
25 Nan-am-amleng idan emin hu tutu-un neamung di Judah, yadda
padi niyadda edum dan helag Levi, yadda nalpud Israel, yadda immalin
mekippiyestah ni tutu-ud edum ni bebley ni nekibebley di Israel niyad
Judah.
26 Ey nemahhig hu am-amleng idan tutu-ud Jerusalem nunman ni
piyestah. Endi henin nunman ni neipahding neipalpu eman ni tsimpuh
Solomon e u-ungngan David e patul ingganah nunya.
27 Immehneng ida padi et bendisyonan dadda tutu-u. Ey dingngel Apu
Dios humman ni dasal dad kad-an tud kabunyan.

31

1 Yan negibbuhan ni piyestah ey limmaw ida helag Israel di kebebbebley
di Judah, yad Benjamin, yad Epraim, niyad Manasseh et pambahbahen
dadda daka ngillinan tukud. Ey binengwah da etan tukud ni dios dan bii e
Ashera niya nan-ekal dadda daka penaydayawin beken ni makulug ni dios
niyadda daka pan-appisin hi-gada. Et han ida mampangenamut di bebley
da.
2 Hi Hesekiah ey ginenedwa tudda padi niyadda edum dan helag Levi
et itudu tudda ngunnuen da e wadadda man-appit ni kagihheba, wadadda
man-appit ni mehemmul, niya wadadda man-a-appeh ni penaydayaw niya
pampesalamat nan APU DIOS di eheb ni Tempol.
3 Ey kaum-idwat ni animal ni kamei-appit ni kekakkabbuhhan niyan
mahmahdem, yan kesabasabaduh, yan Piyestah ni Kaketellakin Bulan,

niyadda edum ni Piyestah ni meippahding ni katootoon meippuun di
Tugun APU DIOS.
4 Ey inhel tuddan tutu-ud Jerusalem e pan-i-ali dadda lebbengtun
iddawat dan limmu da et idwat daddan padi niyadda edum dan helag
Levi ma-lat wada inna-nuddan nunyan mengikkahhakey ni mansilbin APU
DIOS.
5 Inu-unnud da et umilaw idan lameh ni emin ni intanem da: ya wheat,
ya pakekapyan meinnum, ya mansikan olibah niya danum ni putsukan.
Ey inlaw da meikkeppulun emin ni limmu da.
6 Yadda tutu-ud kebebbebley di Judah ey inlaw da dama meikkeppulun
limmuda, yadda baka, yadda kalneroh niya hipan neieng-eng nan AP-APU
e Dios da. Ey dakel ni peteg hu neamung ni indawat idan tuu.
7 Inlapu dan mengidwat ni meikkeppulun limmu da eman ni meikkatlun
bulan ingganah ni meikkeppitun bulan.
8 Inang-ang nan Hesekiah e patul niyadda opisyal tu e dakel ni peteg hu
in-aliddan edum dan helag Israel ey dineyaw da hi AP-APU et bendisyonan
dadda.
9 Kan Hesekiah idan padi niyadda edum dan helag Levi ey "Ettu nalpuan
idan emin nunya?"
10 Kan Asariah e eta-gey ni padi e helag Sadok ey "Neipalpu eman ni
nampengi-lian idan tuun indawat dad Tempol ey eleg kami law mekullan-
gin kennen mi niya dakel pay hu kamehewwal, tep binendisyonan APU
DIOS ida tuu tu. Huyyan emin hu nehawal."
11 In-olden nan Hesekiah e mahapul ni mengapyaddan bodegah di
Tempol et u-unnuden da in-olden tu.
12 Kaman-am-amleng ida tuun mengi-lid Tempol ni meikkeppulun limmu
da niyadda hipan iddawat da. Hi Konaniah e helag Levi hu neputuk ni
mampaptek idan nunya. Hi agi tu hi Simei hu neputuk ni memaddang ni
hi-gatu.
13 Yadda edum ni helag Levi ni neputuk ni memaddang ni hi-gada ey
hi Jehiel, hi Asasiah, hi Nahat, hi Asahel, hi Jerimot, hi Josabad, hi Eliel,
hi Ismakiah, hi Mahat et hi Benaiah. Huyyadda pinutuk ni patul ni
mengippaptek ni i-aliddan tuu. Hi Asariah e eta-gey ni padi hu menang-
ang ni emin ni kameippahding di Tempol Apu Dios.

Yadda meikka-pengan ni kaiddawat idan tuu nan Apu Dios

14 Hi Kore e u-ungngan Imnah e helag Levi e kamampaptek ni Eheb di
appit ni kasimmilin aggew hu neputuk ni menewwat ni iddawat ida etan ni
tuu nan AP-APU niya hi-gatu ngenamung ni mengikka-peng idan nunman.
15 Yadda memaddang ni hi-gatu ey hi Eden, hi Miniamin, hi Jeshua,
hi Semaiah, hi Amariah et hi Sekaniah. Ikka-pengan daddan emin hu
pamilyah idan padid bebley da meippuun di grupuh ni helag da. Nan-
iingngeh hu meikka-peng ni hi-gada, nea-amma winu u-ungnga.
16 Kameikka-pengi damadda etan lalakki meippalpud tellu toon * tu
winu nehuluk ni neitudek hu ngadan tud libluh ni tenten ni aammed dan
wadad Tempol ni nunman ni tsimpuh ni pengippahdingan dan ngunu da
meippuun di grupuh ni neibilangan da.

* **31:16 31:16** Ya edum ni neitudek ey kantuy telumpulu tep yan nunman kapengilleppuin hakey ni lakin mansilbid Tempol.

17 Yadda kameikka-pengin papaddi ey yadda neitudek hu pamilyah da
niya ngadan dad libluh ni neitudekan ni tenten ni aammed da. Meikka-
pengan ida dama hu edum dan helag Levi ni dewampulu winu nehuluk
toon da meippuun di ngunu da niya grupuh da.
18 Pekikka-peng dadda ahwa da, anin idan ekka-ket ni lalakki niya bibi-
in u-ungnga dan neitudek hu ngadan dad neitudekan ni tenten ni aammed
da, tep impahding da hu elaw ni panlinnih ni annel da.
19 Yadda padin nahlag nan Aaron ni nambebley di etta-teng ni bebley
niyaddad pattullan di nanlinikweh diman ni bebley ey neputuk idan
mengikka-peng idad padi niyaddan emin hu edum dan helag Levi ni
neitudek hu ngadan dad neitudekan ni tenten ni aammed da.
20 Kayyaggud humman ni impahding Hesekiah e patul ni nengika-peng
idan nunman idad padi niyaddad edum dan helag Levi di kebebbebley
di Judah. Impannananeng tun kayyaggud niya limpiyuh impahding tu et
peamleng tu hu Ap-Apu e Dios tu.
21 Kayyaggud ni emin hu nambalinan ni impahding Hesekiah e patul
tep ingkahhakey tu nemnem tun nansilbin Apu Dios ni nengipaptek tun
Tempol niya ya nengu-unnudan tuddan Tugun.

32

Ya nengubatan ni Assyria ni Judah

1 Yan nengibbuhan Hesekiah ni emin nunman ni kayyaggud ni impahd-
ing tu ey ginubat Sennakerib e patul ni Assyria hu Judah. Hinelikub
idan sindalu tudda nehammad ni neluhud ni bebley diman et pan-ikapya
daddad binna-hil ni luhud hu dellanen dan menggep nunman ni bebley
ma-lat sakupen da.
2 Nem ya dedan ni nengamtaan Hesekiah e um-aliddad Sennakerib ni
mengubbat ni Jerusalem
3 ey hinummangan tudda opisyal tu niyadda ap-apun sindalu tu e
sikkeden da danum ni mampellaw di a-allaw ni bebley.
4 Inemung da dakel ni tutu-un an memengbeng niya memengngiw
idan kulukul niyadda hebwak ma-lat eleg meang-ang hu kapampelawwin
danum tep kanday “Kele kumay an um-alidda patul ni Assyria et da
datngen dakel ni danum?”
5 Nan-ihammad Hesekiah ida pandipensah tun bebley da et pan-
iyayyaggud tudda nebahbah ni luhud. Ey nan-edahan tudda luhud et pan-
ihammad tudda tuping di Bebley David. Nampekapya pay ni dakel ni peteg
ni almas niya happiyaw.
6 Pinutuk tudda ap-apun sindalu et amungen tuddad mulkaduh di
heggeppan ni bebley. Et kantun hi-gaday
7 “Pekedhel yu nemnem yu niya tuled kayu! Entan takut yun Sennakerib
winu yadda sindalu tu tep e-etteng hu kabaelan etan ni memaddang ni hi-
gatsu.
8 Anin ni dakel ni peteg hu sindalun Sennakerib niya na-let ida, et
tuuddan ebuh. Nem hedin hi-gatsu, man hi Apu Dios e Dios tayu hu
umbaddang ni hi-gatsu et hi-gatu mekiggubbat ma-lat iehneng daitsu!” Ey
timmuled ida tep ya humman ni inhel Hesekiah.
9 Yan nunman ni kapan-iddaddan nan Sennakerib hu pehding tun
menggep ni Lakis ey intu-dak tu hu hakey ni opisyal tu et heninnuy hu
impaad tun e-helen tun Hesekiah niyadda tuu tu:

10 “Hi-gak e hi Sennakerib e patul ey kangkuy: Kaw hipa ni-man yuka
pandinneli et yu nemnemen e meihwang kayun penggepan kun Jerusalem
e bebley yu?
11 Kan Hesekiah ni hi-gayun tuu tuy ‘Baddangan daitsun Apu Dios e Dios
tayun pengubbatan daitsun patul ni Assyria.’ Nem dakeyu mannuman
kahahha-ula. Ya kakulugan tu ey mettey kayun upa yu niya ewew yu hedin
ngenghayen dakemi.
12 Kaw beken ni hi Hesekiah hu nangkal idan penaydayawan nan Apu
Dios, anin ni yadda altar tu? Ey in-olden tun hi-gayun iJudah niyadda
iJerusalem e mahapul ni mandaydayaw kayu niya man-appit kayu etan di
hakey ni altar di Tempol. Ey in-olden tu mewan e yadman ni ebuh pan-
appitan yu.
13 Inamta mi e inamta yu hu impahpahding middan aammed kun patul
di Assyria idan tutu-ud kebebbebley eyad puyek. Kaw wada hu hakey ni
dios idan nunman ni bebley ni nengihwang idan tutu-ud impahding mi?
14 Binahbah mi kebebbebley ey eleg ihwang ni hipan dios ida tutu-udman
di impahding min hi-gada. Et humman hu, nakka penghelin eleg dakeyu
dama han-ihwang ni dios yud pehding min hi-gayu tep et-eteng ni kabaelan
mi.
15 Entan tu iebulut ni dakeyu he-ulen nan Hesekiah. E-helek mewan
e endi hu dios idan kebebbebley ni tu kinabaelan ni inhewang ida tuud
hipan impahding ku niyad impahding idan aammed ku. Et nema-ma ngu
etan dios yu e endi kabaelan tun mengihwang ni hi-gayun pehding ku.”
16 Beken humman ni ebuh hu kapeneghegnud Sennakerib di Apu Dios
nan Hesekiah, e bega-en tu, nem dakel pay hu inhel idan opisyal tun lawah.
17 Entanni ey nantudek mewan hi Sennakerib ni peneghegnud tun Ap-
Apu e Dios idan helag Israel. Kantud tudek tuy “Ya dios nan Hesekiah ey
heniddan dios ni edum ni bebley e endi kabaelan tun mengihwang idan
tutu-u tud pehding ku.”
18 Yadda opisyal ni iAssyria ni nengilaw etan ni tudek ey intekuk dad ehel
ni Hebrew etan idad tuun neamung di luhud hu daka penattakkut ni hi-
gada, ma-lat awatan da et tumekut ida et nelakah dan hehgepen humman
ni bebley da.
19 Ya kapan-e-ehhel idan nunman ni opisyal meippanggep ni Dios di
Jerusalem ey heni kinapyan tuu e heniddan dios idan edum ni tuu.
20 Nandasal di Hesekiah, e patul et hi Isaiah e prophet e u-ungngan Amos,
nan Apu Dios et mampebaddang idan hi-gatu.
21 Dingngel Apu Dios hu dasal da et bagaen tudda anghel ni memettey
idan sindalun Assyria, anin idan opisyal da niyadda ap-apun sindalu da.
Et mambangngad hi Sennakerib di bebley dan nekabbaingan. Entanni ey
pintey idan edum ni u-ungnga tu eman ni linawwan tud Tempol ni dios tu.
22 Hanniman hu impahding Apu Dios ni nengihwang nan Hesekiah
niyadda iJerusalem nan Sennakerib e patul di Assyria niyadda edum ni
buhul da.
23 Meippalpun nunman ey kapakallispituhaddan tutu-u hi Hesekiah,
anin idan nambebley di nanlinikweh. Dakel hu tutu-un nengi-lid Jerusalem
ni indawat dan Apu Dios niya dakel dama indawat dan Hesekiah.
24 Entanni ey nandegeh hi Hesekiah et heni mettey et mandasal nan Apu
Dios ma-lat ekalen tu humman ni degeh tu. Ey indawtan nan Apu Dios ni
kamengippetngan pengi-ang-angan tu e um-amnun me-kal degeh tu.
25 Nem hi Hesekiah ey nampahhiya kumedek e eleg tu peang-ang hu
amleng tun nunman ni binabbal Apu Dios ni hi-gatu. Et bumunget hi Apu

DIOS ni hi-gatu niyadda tutu-ud Judah niyad Jerusalem et manhelheltap ida.
26 Nantuttuyyu hi Hesekiah ni nunman ni nampahhiyyaan tu niya
nampekumbabah ida dama tutu-u et isiked APU DIOS ni mengastigun hi-
gadan nunman ni ketaggun Hesekiah.
27 Hi Hesekiah ey kedangyan ni peteg niya kapakallispituhan tutu-
u. Nampekapyaddan nangkehammad ni baley ni pengihha-adan tuddan
balituk tu, ya silber tu, ya nangkenginan batu, yadda kaikkamdug di
kennen, yadda happiyaw tu niyadda edum ni nebalol ni tenged tu,
28 anin idan pengihha-adan tun wheat, ya meinnum niya mansikan
olibah. Ey nampekapyan dakel ni kubkubban idan baka, yadda kalneroh
niya gelding.
29 Dakel ni bebley kinapya tu niya dakel ni peteg animal tu henin baka,
kalneroh niya gelding, tep indawtan Apu Dios ni dakel ni limmu tu et
kumedangyan ni peteg.
30 Ey hi-gatu nemengbeng ni Hebwak e Gihon di ahpat tu et padelan
tu danum di kinapya tun alak di dallem ni puyek et palaw tud Bebley
David di appit ni kakelinnugin aggew. Kayyaggud hu nambalinan emin ni
impahding tu.
31 Nem yan inlian idan opisyal ni iBabilon et mahmahan da meippanggep
idan kayyaggud ni neipahpahding di bebley ey in-abulut Apu Dios ni
ngenamung hi Hesekiah ni ihhumang tu et ang-angen tu hedin hipa dedan
wadad nemnem tu niyad puhu tu.
32 Yadda impahding Hesekiah eman ni nampatulan tu, niyadda impahd-
ing tun nengu-unnudan tun APU DIOS ey netudek di Libluh Isaiah e u-
ungngan Amos e nei-dum di Libluh idan Patul di Judah niyad Israel.
33 Netey hi Hesekiah et maikulung di nengin-ahpat ni kullungngan idan
patul. Ey emin ida tutu-ud Judah niyad Jerusalem ey daka lispituha, anin
eman ni neteyyan tu. Neihullul hi Manasseh e u-ungnga tun nampatul.

Ya nampatulan Manasseh di Judah

33

1 Hampulut dewwan toon Manasseh ni nampatulan tud Judah et
mampatul ni nelimat lima toon e yad Jerusalem nanha-adan tu.
2 Nanliwat nan APU DIOS hi Manasseh tep impahding tudda lawah ni
henin impenahding idelan nampambebley diman ni dinegyun APU DIOS
eman ni kapengelliiddan aammed tun helag Israel ni nalpuan dad Egypt.
3 Impeyayyaggud tudda kapenaydayawin beken ni makulug ni dios ni
binahbah nan ametu e hi Hesekiah. Ey impekapya tu pan-appitan nan
Baal niya nengapyaddan i-ingngeh etan ni biin dios e hi Asherah, niya
dineyaw tudda bittuwen.
4 Nengapya pay ni pan-appitan idan beken ni makulug ni dios di Tempol
ni kan APU DIOS ni penaydayawan ni hi-gatun ingganah.
5 Ey nengapyan pan-appitan idan bittuwen etan di dewwan dallin ni
Tempol.
6 In-appit tudda lalakkin u-ungnga tu e giniheb tuddad Nedeklan e
Hinnom, ey impahding tu ayak, ya man-ennap niya nandinelan tudda
mapelad niya kamammagguway. Et pabunget tu hi APU DIOS tep yadda
humman ni nemahhig ni lawah ni impenahding tun panliwwatan.
7 Ey tu inha-ad hu nepaot ni tuttu-un dios di Tempol. Ey humman ni
impahding tu ey lawah ni peteg tep inhel lan APU DIOS nan David et hi

Solomon e u-ungnga tu e kantuy “Emin di nambebleyan idan hampulut
dewwan helag Israel ey yadya Jerusalem eyad Tempol ku hu pinilik ni
penaydayawan yun ngadan kun ingganah.
8 Hedin pannananeng idan helag Israel ni u-unnuden ni emin Tugun
kun indawat ku lan nan hi bega-en ku e hi Moses ey eggak i-abulut ni ida
medegyun eyad bebley ni indawat kudda lan aammed da.”
9 Nem impappangngulun Manasseh ida tuun mengippahding ni panli-
wwatan e nehalhalman nem ya impahding ida lan nambebley diman ni
dinegyun Apu Dios eman ni nalpuan idan aammed dan helag Israel di
Egypt.
10 Inhelan Apu Dios hi Manasseh niyadda tutu-ud Judah, nem eleg da
hanguden ni dingngel.
11 Et itu-dak Apu Dios ida sindalun Assyria et da gubaten hu Judah et
depapen da hi Manasseh. Simbeng da eleng tu et ha-adan dan heni benwit
niya binangkilingan dan giniling et ilaw dad Babilon.
12 Et nemahhig ni nanhelheltap hi Manasseh et mampekumbabah law
nan Apu Dios et mandasal ni hi-gatu e Dios ida lan aammed da.
13 Inebulut Apu Dios hu dasal tu et baddangan tu tep himmek tu
et ibangngad tud Jerusalem di nan-ap-apuan tu. Yan nunman law hu
nengamtaan Manasseh e hi-gatun ebuh hu Dios.
14 Entanni ey impeyayyaggud law nan Manasseh etan nei-dah ni luhud ni
Bebley David meippalpud Hebwak e Gihon di appit ni kakelinnugin aggew
di Nedeklan e Kidron ingganah di Eheb e Deleg et pelikweh tud duntug di
Ophel et ta-geyen tu humman ni luhud. Et ipustuh tu hu aap-apun sindalud
nangkehammad ni neluhud ni bebley.
15 Ingkal tudda etan beken ni makulug ni dios idad duntug niyadda inha-
ad tud Tempol Apu Dios. Ingkal tudda pay pan-appitan ni ingkapya tud
duntug di kad-an ni Tempol, anin idan edum ni pan-appitan ni ingkapya
tud Jerusalem, et tu ibbeng di ba-hil ni bebley.
16 Ey inyayyaggud tu pan-appitan nan Apu Dios et man-appit ni
pekiddagyuman niya pansalamatan ni hi-gatu. Et ehelen tuddad tutu-ud
Judah e daydayawen da hu Ap-Apu e Dios dan helag Israel.
17 Ma-nu tep intultuluy dan nan-appit di edum ni pan-appitan ni beken ni
makulug ni dios, nem hi Ap-Apu e Dios dan ebuh hu nengiappitan daddan
nunman ni in-appit da.
18 Yadda impahding Manasseh, ya dasal tun Apu Dios niyadda inhel idan
prophet ni hi-gatun nalpun Ap-Apu e Dios dan helag Israel, ey neitudek di
Libluh idan Patul di Israel.
19 Ya dasal tu, ya inhumang Apu Dios di dasal tu, yadda nanliwatan
tu niya nangngehayan tun Apu Dios, ey neitudek emin di Libluh idan
Prophet. Impakitudek da nengapyaan tuddan baley ni beken ni makulug
ni dios niyadda penginemnemneman ni biin dios e hi Asherah, et han
mantuttuyyun liwat tu.
20 Netey hi Manasseh et maikulung di kullungngan di baley tu et
maihullul hi Amon e u-ungnga tun nampatul.
21 Dewampulut dewwa hu toon Amon eman ni nampatulan tud Judah et
mampatul ni dewwan toon e yad Jerusalem nanha-adan tu.
22 Lawah ida impahpahding tu e kapakabballawan Apu Dios, heniddan
impahding lan ametu e hi Manasseh. Ey dinaydayaw tu et ienappitan
tuddan emin hu beken ni makulug ni dios ni kinapyan ametu.
23 Nem eleg ngu mampekumbabah nan Apu Dios, beken ni henin ametu,
nem intultuluy tun nanliwat.

24 Entanni law ey namplanuh ida opisyal tu et pateyen dad baley tu.
25 Nem pintey damaddan iJudah hu nematey ni hi-gatu et ihullul da hi
Josiah e u-ungngatun nampatul.

34

Ya nampatulan Josiah di Jerusalem

1 Walun toon hi Josiah eman ni nampatulan tud Judah et mampatul ni
telumpulut hakey ni toon e nanha-ad di Jerusalem.
2 Impahding Josiah hu kamengippeamleng nan APU DIOS e inu-unnud tu
hu impahding lan ammed tu e hi David e patul. Ey impannananeng tun
nengipahding ni kayyaggud.
3 Yan meikkewwalun toon ni nampatulan tu e u-ungnga pay nin nunman
ey inlapu tun mandaydayaw nan APU DIOS e Dios lan ammed tu hi David.
Ey yan meikkahampulut dewwan toon ni nampatulan tu ey inlapu tun e-
kalen ida penaydayawan ni beken ni makulug ni dios, ya etan tukud nan
Asherah niyadda edum ni kinapya dan dios.
4 In-olden tu e bahbahen dan emin hu pan-appitan nan Baal, yadda
daka pan-appisin kagihheban insensoh, yadda tukud ni daka penginem-
nemnemin Asherah niyadda edum ni pinaot ni hipan daka deyyawa.
Sineneptep dadda humman et iwehit dad ta-pew ni kulung ida lan nan-
appit ni nunman idan dios.
5 Giniheb Josiah hu genit idan padin nansilbin beken ni makulug ni dios
idad daka pan-appisi ma-lat linihan da Judah niya Jerusalem.
6 Hanniman mewan impahding tud nambebleyan idan helag Manasseh,
yadda helag Epraim, yadda helag Simeon niyadda helag Naptali,
7 e binahbah tudda pan-appitan ni beken ni makulug ni dios niyadda
tukud ni daka penginemnemnemin Asherah. Ey sineneptep tudda kinapya
dan dios da et mambalin idan dep-ul. Binahbah tu pay ida daka pan-
appisin kagihheban insensoh di Israel et han mambangngad di Jerusalem.
8 Yan meikkahampulut walun toon ni nampatulan tu e ginibbuh tun
lininihan hu bebley da niya Tempol e putuken tu hi Saphan e u-ungngan
Asaliah, hi Maasiah e gobernor ni Jerusalem et hi Joah, e u-ungngan
Joahas e kapantuddek ni patul di emin ni kameippahding di bebley, ni
mengiyayyaggud ni Tempol ni AP-APU e Dios tu.
9 Hi Hilkiah e eta-gey ni padi hu neidwatan etan ni pihhuh ni inemung
idan helag Levi ni guwalyad eheb ni Tempol. Humman idan pihhuh ey
indawat idan helag Manasseh, yadda helag Epraim niyadda edum dan
helag Israel ni nambebley di north, yadda iJudah, yadda helag Benjamin,
niyadda bimmebley di Jerusalem.
10 Indinel Hilkiah humman pihhuh idan tellun neputuk ni mampaptek
ni mengiyayyaggud ni Tempol APU DIOS. Et penangdan daddan karpenter
ni mengiyayyaggud nunman ni Tempol.
11 Gimmatang idan nepahek ni batu niyadda negelgel ni keyew ni
meussal ni pengiyayyaggudan dan Tempol Apu Dios e eleg hanguden idan
nemangulun patul ni inyayyaggud et mebahbah.
12 Yadda helag Levi ey ida kameiddinnel ni mangngunu. Yadda porman
da ey di Jahat nan hi Obadiah e nahlag idan Merari, et di Sekariah nan
Meshullam e nahlag idan Kohat. Yadda edum ni helag Levi ni nelaing ni
man-a-appeh

13 ey hi-gada kamampaptek idan mangngunnu niya daka ippaptek ida
edum ni meingngunnu. Ya edum ni hi-gada ey sekretarih, oopisyal edum
niya guwalyad eheb edum.

Nehamak hu Libluh ni neitudekan ni Tugun Apu Dios

14 Yan eman ni kapampengi-ukkasin Hilkiah e eta-gey ni padi etan ni
pihhuh ni neilaw di Tempol ey himmak tu hu libluh ni neitudekan ni Tugun
Apu Dios ni indawat tu lan Moses.
15 Et kan Hilkiah nan Saphan e sekretarih ey "Himmak kud Tempol Apu
Dios eya libluh ni neitudekan ni Tugun." Et idwat tun hi-gatu.
16 Inlan Saphan et tu peang-ang nan Josiah e patul. Kantun hi-gatuy "Ida
numan kamanhehellu hu opisyal mun mengippahding ni ngunu da.
17 Inladdan opisyal mu hu pihhuh ni Tempol et idinel dadda etan ni
kamangngunnu niya kamampaptek idan meiyayyaggud ni Tempol."
18 Kan pay Saphan nan hi Josiah e patul ey "Adyah eya libluh ni indawat
Hilkiah e eta-gey ni padin hi-gak." Et ibidbid tu humman ni libluh ni hi-
gatu.
19 Dingngel Josiah e patul humman ni nebidbid ey bini-ki tu balwasi tu
niya kaumlelemyung.
20 In-olden tun Hilkiah, hi Ahikam e u-ungngan Saphan, hi Abdon e u-
ungngan Mikah, hi Saphan e sekretarih et hi Asaiah e konsihal tu,
21 e kantuy "Elaw kayud Tempol et iehneng yuwak niyaddan emin eya
natdaan ni iIsrael niya iJudah et mahmahan yun Apu Dios hu meippanggep
ni neitudek eyad libluh ni nehamak. Nanna-ud ni nemahhig bunget tun
hi-gatsu tep eleg u-unnuden ida lan aammed tayu ida huyyan neitudek."
22 Et lumaw hi Hilkiah niyadda edum tu etan di baluh ni parteh ni
Jerusalem et ida mekihummangan etan ni biin prophet e hi Huldah e
ahwan kamampaptek idan balwasid Tempol e hi Sallum e u-ungngan
Tokhat e u-ungngan Hasrah. Inhel dan hi-gatu hu meippanggep nunman
ni libluh
23 ey kantun hi-gaday "Yu ehel etan ni nengitu-dak ni hi-gayu eya inhel
ni Ap-Apu e Dios tayun helag Israel. Kantuy
24 'Nanna-ud ni bahbahek hu Jerusalem, anin idan bimmebley et
umamnu emin ida idut ni neitudek di libluh ni nebidbid ni hi-gatu.
25 Tep inwalleng da-ak ni hi-gada et ienappitan dadda edum ni dios.
Et mukun nemahhig hu bunget kun hi-gada tep yadda humman ni daka
pehpehding. Makulug et eleg meellubyag eya nemahhig ni bunget kuddan
tutu-ud Jerusalem.
26 Nem heninnuy hu e-helek ni patul yu: Hi-gak e Ap-Apu e Dios idan
helag Israel ey peamtak ni hi-gam hu meippanggep ni neitudek di libluh:
27 Nantuttuyyu ka et mampekumbabah kan hi-gak e Dios e bini-kim hu
balwasim et numngih ka eman ni nangngelam ni inhel kun neitudek di
libluh ni pehding kun Jerusalem niyadda bimmebley, ey dingngel ku muka
pampehemmehemmekin hi-gak.
28 Et humman hu, eggak pay ni peelli pemahbah kun Jerusalem ingganah
mettey ka. Melinggep ali ketteyyam niya meiyayyaggud kan meikkullung,
ey hannak impaeli huyyan meippahding. Tep eleg mulli ang-anga hu
pemahbahak ni bebley yu niyadda bimmebley.' "

Et umenamut ida humman ni intu-dak Josiah e patul et ehelen dan hi-
gatu humman ni inhel etan ni biin prophet.

29 Entanni ey impaeyag Josiah emin ida aap-apud Judah niyad Jerusalem,

30 et ikuyug tuddad Tempol. Inaygan tudda dama padi, yadda edum
dan helag Levi niyadda tutu-u, kedangyan niya newetwet. Et eleten tun
bidbiden ni hi-gada etan libluh ni nehamak di Tempol ni neitudekan ni
nekitbalan nan APU DIOS ni hi-gada.
31 An immehneng hi Josiah di dagsin tukud ni Tempol et isapatah tu e
peka-u-unnuden tu law hi APU DIOS niya ippahding tun emin ida tugun ni
neitudek di libluh.
32 Ey in-olden tun emin idan nunman ni tutu-un neamung di Jerusalem
niyaddad bebley idan helag Benjamin e issapatah dan u-unnuden da hu
nekitbalan da. Inu-unnud idan tutu-ud Jerusalem niya impidwa dan
nekitbal ni AP-APU e Dios ida lan aammed da.
33 Binahbah Josiah emin hu kinapyaddan tutu-un dios dad kebebbebley
di Israel e kamengippehbungnget nan APU DIOS. In-olden tu pay e mahapul
ni daydayawen idan tutu-u hu AP-APU e Dios ida daman aammed da. Et
yan nunman ni ketaggu tu ey eleg da iwalleng hu AP-APU e Dios dan helag
Israel.

35

Ya nengipahdingan di Josiah ni Piyestah ni Passover e Nelabahan ni Anghel APU DIOS

1 Entanni ey impahding di Josiah hu Piyestah ni Passover ma-lat
maidaydayaw hi APU DIOS. Yan eman ni meikkahampulut epat ni aggew
ni nemangulun bulan ey nakleng ida impah ni kalneroh.
2 Intudu tu ngunuddan padi ey kayyaggud hu inhel tun hi-gada e pehding
da ngunu dan mansilbid Tempol APU DIOS.
3 Kantuddan helag Levi ni neputuk ni mansilbin Apu Dios niya man-
tuttuddun helag Israel ey "Iha-ad yu law hu Kaban APU DIOS di Tempol
ni binehwat nan Solomon e u-ungnga lan David e patul ni Israel et eleg
mahapul ni yu i-abaabat. Et ya law pehding yu ey pansilbi kayun APU DIOS
niyadda tutu-u tun helag Israel.
4 Um-ali kayun mangngunu meippuun di grupuh ni nahlagan yu. Ey u-
unnud yu intugun lan David e patul ni Israel et hi Solomon e u-ungnga
tu.
5 Elaw kayud neitudun pangngunnuan yu ma-lat baddangan yudda etan
neitudun hi-gayud pamilyah ni mengi-appit ni in-ali dad Tempol.
6 Keleng yudda impah ni kalneroh ni kamei-appit di Piyestah ni Passover
ey ipahding yu hu elaw ni panlinih ni annel yu et mandaddan kayun
umbaddang idan edum yun helag Israel ni um-ali e humman intugun APU
DIOS nan Moses."
7 Indawat Josiah hu telumpulun libun impah ni kalneroh niya gelding ni
nalpud halun tu niya tellun libun bulug ni baka et mei-appit ni nunman
ni piyestah.
8 Yadda dama opisyal ni patul ey hi-gada ngu kan nemnem et umidwat
idan hipan pinhed dan iddawat idan tutu-u, yadda padi niyadda helag Levi.
Indawat nan Hilkiah, hi Sekariah et hi Jehiel e opisyal ni kamampaptek ni
Tempol Apu Dios hu dewwan libu et enem ni gatut ni impah ni kalneroh
niya gelding et ya telunggatut ni bulug ni bakan mei-appit nunman ni
piyestah.
9 Yadda kamengipappangngulun helag Levi e hi Konaniah niyadda aaggi
tu e di Semaiah nan Nethanel, hi Hashabiah, hi Jeiel et hi Josabad, ey
indawat daddan helag Levi hu liman libun impah ni kalneroh niya gelding,
et ya limanggatut ni bulug ni baka, et iappit dad Piyestah ni Passover.

10 Et yan negibbuhan ni neidaddanan ni emin ni mahapul ni nunman ni
piyestah ey limmaw ida padi niyadda edum dan helag Levi di kad-an ni
neitudun pangngunnuan da meippuun di grupuh dan in-olden ni patul.
11 Kinleng idan helag Levi etan ida impah ni kalneroh ni mei-appit
nunman ni piyestah et idwat da etan ni padi hu kuheyaw et iwakgih tud
altar ey kapanlinnihiddan edum dan helag Levi etan ida animal ni nakleng.
12 Binenelwa dadda humman ni animal ni neiappit ni kagihheba et ika-
peng daddad grupuh ni pamilyah da et iappit dan Apu Dios meippuun
di Tugun ni neitudek di Libluh Moses. Hanniman mewan hu impahding
daddan bulug ni baka.
13 Intangtang dadda etan impah ni kalneroh ni neiappit nunman ni
piyestah tep humman hu mahapul ni meippahding, ey inhaeng dadda etan
edum ni neiappit et malutu et ihidaddan tutu-u.
14 Et han da idaddan hu kennen daddan padin helag Aaron et mangan
idan emin. Tep yadda padi hu mengi-appit idan kagihheba, anin idan taba,
et iappit dadda meippalpun kakkabbuhhan ingganah ni hileng.
15 Yadda helag Asap e hi-gada hu kamampaptek ni a-appeh niyadda
meippatnul ey limmaw idad neitudun hi-gada meippuun di olden David, hi
Asap, hi Heman et hi Jeduthun e prophet ni patul. Yadda kamangguwalyad-
dan eheb ey eleg da hi-yanen hu pustuh da tep indaddan idan helag Levi
ni emin hu mahapul di piyestah.
16 Negibbuh hu pandaddanan dan emin idan mahapul ni Piyestah ni
Passover et iappit dadda mei-appit ni kagihheba di kapan-appisi meippuun
di olden nan Josiah e patul.
17 Impahding idan helag Israel di Jerusalem humman ni piyestah et
ipahding dan pitun aggew hu Piyestah ni Sinapay e eleg meha-adan ni
kamampelbag.
18 Eleg la maipenahding huyyan Piyestah ni Passover neipalpu eman ni
tsimpuh Samuel ingganah nunyan tsimpuh tep endi patul ni helag Israel
ni nengipahding nunyan impahding Josiah e nekiemung ida padi, yadda
helag Levi, niyaddan emin hu tutu-ud Jerusalem, yad Judah niyad Israel.
19 Neipahding humman ni Piyestah ni Passover eman ni meikkahampu-
lut walun toon ni nampatulan Josiah.
20 Negibbuh ni impeyayyaggud nan Josiah etan Tempol ey impangulun
Neko e patul di Egypt ida sindalu tu et da gubaten hu Karkemis di
Wangwang e Euphrates. Et ipengulu daman Josiah ida sindalu tu et ida
makigubat ni hi-gada.
21 Nem immitu-dak hi Neko e patul ni Egypt ni an menghel nan Josiah
e kantuy “Hipa pinhed mu e Josiah e patul ni Judah? Endi inamtak ni
nanhallaan ta, niya eggak pinhed ni mekiggubbat ni hi-gam! Ya pinhed
kun gubbaten ey yadda buhul kun ebuh. Kan man anhan Apu Dios ey
pepu-ut ku kunu. Et humman hu, entan tuwak gubat tep baddangan tuwak
mannuman nan Apu Dios ey entanniy petteyen dakan hi-gatu.”
22 Nem kinehing nan Josiah humman ni impeamtan Apu Dios nan Neko.
Ya kumedek impahding tu ey ingkal tu imbalwasi tun balwasin patul ma-
lat eleg immatunan idan buhul da. Et ipengulu tudda sindalu tun an
mekiggubbat nan Neko di Nedeklan e Megiddo.
23 Entanni ey pinenaddan buhul tu, et kantun etan ni opisyal tuy “I-a-
allaw muwak tep himmalem liput ku.”
24 Ingkal da etan di kalesah tun nanluganan tu et ilugan dad hakey ni
kalesah et ilaw dad Jerusalem et matey diman et ikulung dad kullungngan

idan patul. Limmelemyung idan emin hu iJudah niyadda iJerusalem ni
neteyyan tu.
25 Entanni ey wada hu kaum-ipelemyung ni peteg ni a-appeh Jeremiah
meippanggep ni neteyyan Josiah. Et ingganah nunya ey kai-ena-appeh
idan lalakki niyadda bibi-in helag Israel hedin ninemnem da hi Josiah.
Nambalin huyyan hakey ni elaw idan helag Israel niya neitudek huyyad
Libluh ni A-appeh idan kaumlelemyung.
26 Yadda edum ni neipahding eman ni nampatulan Josiah niya edum ni
impahding tu meippuun di Tugun Apu Dios,
27 meippalpun laputu ingganah di pappeg tu ey neitudek di Libluh idan
Patul di Judah niyad Israel.

36

Ya nampatulan Jehoahas di Judah

1-2 Entanni ey impambalin idan tutu-ud Judah hi Jehoahas e u-ungngan
Josiah ni meihhullul ni mampatul diman. Dewampulut tellu toon Jehoahas
eman ni nampatulan tud Judah. Nanha-ad di Jerusalem et man-ap-apun
tellun bulan.
3-4 Anggegannu et mepappeg hu nan-ap-apuan tu tep dimpap nan Neko
e patul di Egypt et ihullul tu hi Eliakim e agin Jehoahas. Ey impambayad
tudda iJudah ni tellun libu et epat ni gatut ni kiloh ni silber niya telumpulu
et epat ni kiloh ni balituk ni buwis da.
Entanni ey hinullulan nan Neko hu ngadan Eliakim ni Jehoiakim. Hedin
hi Jehoahas ey inlaw tud Egypt et pambalin tun balud diman.
5 Dewampulut lima hu toon Jehoiakim eman ni nampatulan tud Judah
et man-ap-apun hampulut hakey ni toon. Nem lawah ida impenahding tu
et manliwat nan Ap-Apu e Dios tu.
6 Entanni ey immali hi Nebukadnessar e patul di Babilon et hegepen tu
Jerusalem. Binangkiling tu hi Jehoiakim et ilaw tud Babilon.
7 Inlan Nebukadnessar hu edum ni nebalol ni ngunut di Tempol Apu Dios
et tu iha-ad di baley tud Babilon.
8 Yadda edum ni neipahding eman ni nampatulan Jehoiakim niyadda
lawah ni impahding tu ey neitudek di Libluh idan Patul di Israel niyad
Judah. Hi Jehoiachin e u-ungnga tu hu neihullul ni nampatul.
9 Hampulut walu toon Jehoiachin eman ni nampatulan tud Judah nem
nan-ap-apun ebuh ni tellun bulan et hampulun aggew. Lawah dama
impahding tu et manliwat nan Apu Dios.
10 Yan negibbuhan ni ahi ketelan nunman ni neitu-nud ni toon ey
impaeyag nan Nebukadnessar e patul di Babilon hi Jehoiachin di Babilon
et mambalin ni balud diman. Dakel hu nebalol ni ngunut di Tempol Apu
Dios ni neilaw di Babilon ni nunman ni tsimpuh.
Entanni ey impambalin nan Nebukadnessar hi Sedekiah e agin a-ammed
nan Jehoiachin ni meihhullul ni mampatul di Judah niyad Jerusalem.
11 Dewampulut hakey hu toon Sedekiah eman ni nampatulan tud Judah
et man-ap-apun hampulut hakey ni toon e yad Jerusalem hu nanha-adan
tu.
12 Lawah dama impahpahding tu et manliwat nan Apu Dios niya eleg
mampekumbabah nan Jeremiah e prophet ni intu-dak nan Apu Dios ni
mengippeamtan e-helen tu.
13 Nginhay tu mewan hi Nebukadnessar e patul, anin ni insapatah tun
Apu Dios e mengu-unnud ni hi-gatu. Manghay ni peteg hi Sedekiah e eleg
mampekumbabah nan Ap-Apu e Dios idan helag Israel.

14 Ey yadda aap-apuddan padi, anin idan tutu-u ey nema-ma dama
ngehay dan APU DIOS. In-u-unnud dad kapehpehding idan nambebley di
nanlinikweh e daka daydayawadda beken ni makulug ni dios et hi-gada
ngu ey hinibit da Tempol ni AP-APU e Dios di Jerusalem.
15 Ya AP-APU e Dios ida lan aammed da ey humman ni intu-dak tu hu
prophet tun um-ehel idan tutu-u tu, tep tudda kahehmeka niya tuka ayyuhi
hu Tempol tu,
16 nem kataltalanggaiddan tutu-u humman idan prophet niya daka
pihhula daka e-hela. Ey anggengi-ngi dadda et lektattuy nemahhig tu-wa
law bunget APU DIOS ni hi-gada e endi dammutun an mengippesikked winu
mengellubyag nunman ni bunget tu.
17 Et paelin APU DIOS hi Nebukadnessar di Babilon niyadda sindalu tu
et pedugen dadda sindalun Sedekiah di Tempol et peteyen dadda niyadda
edum ni tuudman, anin idan nangkea-amma niya nangkei-inna niyadda
kamandedgeh, e endi hemek da, tep in-abulut APU DIOS e pehding da
humman.
18 Imbesik di Nebukadnessar ida ngunut di Tempol Apu Dios niyad
bodegah ni Tempol, yadda kinedangyan ni patul niyadda opisyal tu et ilaw
dan emin di Babilon.
19 Et han legabaddan nunman ni sindalu hu Tempol Apu Dios, yadda
baley ni patul niyaddan emin hu hipan nebalol diman. Ey binahbah tudda
luhud ni bebley.
20 Yadda natdaan ni helag Israel ey neilaw idad Babilon et mambalin idan
bega-en ni patul niyadda lalakkin u-ungnga tu ingganah eman ni inapput
ni patul ni Persia hi Nebukadnessar.
21 Et manlatang hu puyek di Judah ni nepitun toon, e humman inamnuan
ni inhel nan APU DIOS nan Jeremiah e prophet e kantuy "Metawwey ali
hu bebley ni nepitun toon et maihullul di dakel ni Sabbath ni eleg meu-
unnud."
22 Yan nemangulun toon ni nampatulan nan Cyrus e patul ni Persia ey
winedan APU DIOS hu impeminhed tun mengapyan olden e meittuddek
et palaw tuddad kebebbebley ni sinekup tu ma-lat maipahding hu inebig
Jeremiah e prophet.
23 Heninnuy hu in-olden nan Cyrus e patul ni Persia: "Ya AP-APU e Dios di
kabunyan ey indawat tun hi-gak emin hu pan-ap-apuan eyad puyek niya
hi-gak hu nanghelan tun memehwat ni Tempol tud Jerusalem di Judah. Ey
emin kayun tutu-un Apu Dios ey mambangngad kayud Israel et yu ingunu
humman. Hi Apu Dios hu memaddang ni hi-gayu."

Ezra

Ya huyyan libluh nan Ezra

Yan eleg ni meipahding ida neitudek eyad libluh ey in-abulut nan Apu Dios hu Jerusalem et ya Tempol diman ni bahbahen idan iBabilon. Yan nunman hu nengilepuan idan iBabilon ni mengillaw idan helag Israel di bebley da et pambalin daddan balud da. Ya toon ni nunman ey 606 B.C. Nem anin ni henin nunman hu neipahding et insapatah nan Apu Dios e hedin melebbah hu nepitun toon man i-abulut tun um-anemut mewan ida helag Israel di bebley da. (Jeremiah 25:12-14 et yad 29:10-14)

Et yan eman ni 536 B.C. ey in-abulut nan Cyrus e patul di Persia hu 50,000 ni helag Israel ni mambangngad di bebley dad Israel. Nem ingganah ni nunman ey nebahbah etan Tempol dad Jerusalem, anin idan luhud di nanlinikweh ni bebley.

Impeamta dama eyan libluh hu impahding idan helag Israel ni nengiyayyaggud ni Tempol et ieng-eng da mewan nan Apu Dios. Ey neipeamta hu meippanggep nan Ezra e nengipappangnguluddan tuu tu.

Ya neitudek eyad libluh:

1. Ya nambangngadan idan nemangulun grupuh ni helag nan Israel di bebley dad Jerusalem. (chapters 1–2)
2. Ya nengilepuan idan helag Israel ni mengiyayyaggud ni Tempol. (chapter 3)
3. Ya kapengippillitiddan buhul idan helag Israel ni pengippesikkedan ni hi-gadan mengiyayyaggud ni Tempol. (chapter 4)
4. Ya nengibbuhan idan helag Israel ni nengiyayyaggud ni Tempol et ieng-eng dan Apu Dios. (chapters 5–6)
5. Ya nansilbian Ezra nan Apu Dios et ya nengipappangnguluan tuddan helag Israel. (chapters 7–10)

Ya nengiebulutan nan Cyrus ni pambangngadan idan helag Israel di bebley da

1 Yan eman ni nemangulun toon ni nampatulan Cyrus di Persia ey impeamnun APU DIOS hu inhel tu lan Jeremiah ni nunman. Impenemnem tun Cyrus e patul di Persia et mengapyan olden e impatudek tu et palaw tuddad bebley ni nan-ap-apuan tu.

2 Huyya olden nan Cyrus e patul di Persia: "Hi AP-APU e Dios di kabunyan ey nambalin da-ak ni patul di emin ni bebley eyad puyek, et hi-gak hu pangidinelan tun memehwat ni Tempol tud Jerusalem di Judah.

3 Et humman hu, emin kayun tuu tu ey dammutun mambangngad kayud Jerusalem di Judah et yu behwaten huyyan Tempol AP-APU e Dios ni Israel e kamedayyaw di Jerusalem. Hi Apu Dios yu hu meweddan hi-gayun tuu tu.

4 Hi-gayuddan bimmebley di kad-an idan natdaan ni helag Israel, ey mahapul ni man-allus kayun ussalen dan mambangngad et idwatan yuddan silber, ya balituk, yadda animal et ya hipan pinhed yun iddawat di Tempol Apu Dios di Jerusalem."

5 Entanni ey nandaddan idan umlaw hu aap-apuddan helag Judah et yadda helag Benjamin, yadda papaddi, yadda helag Levi e huyyadda emin hu indawtan Apu Dios ni amleng ni mekillaw di Jerusalem ni memehwat ni Tempol APU DIOS.

6 Emin ida dinagsi da ey binaddangan dadda et pan-idwatan daddan
silber, yadda balituk, yadda edum ni mahapul dad pandellanan da, yadda
animal, yadda nenginan tenged, et yadda pinhed dan iddawat di Tempol.
7 Inukat daman Cyrus e patul ida mahukung ni duyu et yadda basuh ni
inlan nan Nebukadnessar e patul ni nunman di Tempol di Jerusalem et
iha-ad tud tempol ni dios tu.
8 Ey impabilang tun Mitredat, e kamampaptek idan tenged niya pihhuh
ni Persia, et hi-gatu mengidwat nan Sesbassar e gobernor ni Judah.
9-10 Yahhuy bilang idan nunman ni indawat Cyrus:

balituk ni duyu	30
silber ni duyu	1,000
silber ni melakkeb ni duyu	29
balituk ni mahukung ni duyu	30
silber ni mahukung ni duyu	410
ya edum ni kameussal	1,000

11 Ya nga-mut ni emin idan balituk et ya silber ni usal ey 5,400. Ina-allan
Sesbassar emin ida huyyan nambangngadan idan helag Israel di Jerusalem
ni nalpuan dad Babilon.

2

Yadda ngadan ni helag Israel ni nambangngad di Jerusalem

1 Yahhuy ida hu helag Israel ni nalpud Babilon et mambangngad idad
Jerusalem et yad edum ni bebley di Judah. Pinilit idan Nebukadnessar e
patul ni meni-yan ni bebley dan nunman et ilaw tuddad Babilon.
2-20 Ya nengipengulun hi-gada ey hi Serubbabel, hi Jeshua, hi Nehemiah,
hi Seraiah, hi Reelaiah, hi Mordekai, hi Bilsan, hi Mispar, hi Bigbai, hi
Rehum, et hi Baanah. Yahhuy hu bilang idan lalakkin helag Israel ni
nambangngad ni nalpud Babilon:

Ya ngadan ni nahlagan da	**Ya bilang da**
Yadda helag Paros	2,172
Yadda helag Sephatiah	372
Yadda helag Arah	775
Yadda helag Pahat-Moab (e helag di Jeshua nan Joab)	2,812
Yadda helag Elam	1,254
Yadda helag Sattu	945
Yadda helag Sakkai	760
Yadda helag Bani	642
Yadda helag Bebai	623
Yadda helag Asgad	1,222
Yadda helag Adonikam	666
Yadda helag Bigbai	2,056
Yadda helag Adin	454
Yadda helag Ater (e helag Hesekiah)	98
Yadda helag Besai	323
Yadda helag Jorah	112
Yadda helag Hashum	223
Yadda helag Gibbar	95

21-35 Heninnuy dama bilang idan tutu-un nambangngad di nampambebleyan idan a-ammed da:

Yadda ngadan ni bebley ni nambangngadan da	Ya bilang da
yad Bethlehem	123
yad Netophah	56
yad Anathot	128
yad Asmabet	42
yad Kiriat Jearim, yad Kephirah niyad Beerot	743
yad Ramah et yad Geba	621
yad Mikmas	122
yad Bethel niyad Ai	223
yad Nebo	52
yad Magbis	156
yad hakey ni Elam	1,254
yad Harim	320
yad Lod, yad Hadid niyad Ono	725
yad Jericho	345
yad Senaah	3,630

36 Yahhuy damadda papaddin nambangngad: yadda helag Jedaiah e pamilyah nan Jeshua 973
37 yadda helag Immer 1,052
38 yadda helag Pashur 1,247
39 yadda helag Harim 1,017.
40 Yahhuy ida helag Levi ni nambangngad: yadda helag Jeshua nan Kadmiel e helag Hodabiah, 74
41 yadda kaman-a-appeh ni helag Asap 128,
42 yadda kamangguwalyaddan eheb ni Tempol: yadda helag di Sallum, hi Ater, hi Talmon, hi Akkub, hi Hatita et hi Sobai 139.
43 Yadda kamampangngunnud Tempol: yadda helag di Siha, hi Hasupha, hi Tabbaot,
44 hi Keros, hi Siaha, hi Padon,
45 hi Lebanah, hi Hagabah, hi Akkub,
46 hi Hagab, hi Salmai, hi Hanan,
47 hi Giddel, hi Gahar, hi Reaiah,
48 hi Resin, hi Nekoda, hi Gassam,
49 hi Ussa, hi Paseah, hi Besai,
50 hi Asnah, hi Meunim, hi Nephussim,
51 hi Bakbuk, hi Hakupha, hi Harhur,
52 hi Baslut, hi Mehida, hi Harsa,
53 hi Barkos, hi Sisera, hi Temah,
54 hi Nesiah et hi Hatipha.
55 Yadda helag ni bega-en nan Solomon: yadda helag di Sotai, hi Hassopheret, hi Peruda,
56 hi Jaala, hi Darkon, hi Giddel,
57 hi Sephatiah, hi Hattil, hi Pokeret-Hassebaim et hi Ami.
58 Yadda helag ni kamampangngunnud Tempol et yadda helag idan bega-en nan Solomon ey 392.
59-60 Wadadda dama hu 652 ni nalpud Tel Melah, yad Tel Harsa, yad Kerub, yad Addan et yad Immer e helag di Delaiah, hi Tobiah et hi Nekoda, nem endi daka peang-ang ni kakulugan tu e helag idan Israel.

61 Wadadda dama hu padi e helag nan Hobaiah, yadda helag Hakkos et
yadda helag Barsillai. (Huyyan hi Barsillai ey inahwa tu hu u-ungngan
Barsillai e iGilead et ingedan tu ngadan nan aman ahwa tu.)
62 Nem hihhimmak idan nunya hu neitudekan ni tenten ni a-ammed da
ey endi daka hemmaka et eleg dadda iebulut ni mei-dum idan papaddi.
63 Inhel nan gobernor da e eleg ida mabalin ni mekikkan ni neiappit nan
Apu Dios ingganah ni wada hu padin mengi-ussal ni Urim et ya Thummim
et pengamtaan da hedin dammutun mekikkan ida winu eleg.
64-67 Ya bilang idan emin ni nambangngad ey 42,360, hin-appil ida pay
hu 7,337 ni lalakki niya bibi-in bega-en da. Wada pay ingkuyug dan 200 ni
lalakki et ya bibi-in kaman-a-appeh. Neki-la da hu 736 ni kebayyu da, ya
245 ni mule da*, ya 435 ni kamel da et ya 6,720 ni donkey da†.
68 Dimmateng idad Tempol nan Apu Dios di Jerusalem et umidwat ida
edum ni aap-apun pinhed dan iddawat et mausal di pemehwatan ni
Tempol di neibehwatan tun nunman.
69 Indawat da hu hipan dammutun iddawat da. Ya bilang ni emin ni
neidwat ey 500 ni kiloh ni balituk, 2,600 ni kiloh ni silber et ya hanggatut
ni andukkey ni balwasin padi.
70 Nampambebley idad neihnup di Jerusalem hu papaddi, yadda helag
Levi, yadda kaman-a-appeh, yadda kamangguwalyad eheb, yadda ka-
mangngunnud Tempol et yadda edum ni tutu-u. Hedin yadda edum ni
helag Israel ey ida nampambebley di nanha-adan ida lan a-ammed dan
nunman.

3

Ya neiyayyaggudan ni altar

1 Yan eman ni meikkeppitun bulan, e wadadda law helag Israel
di nampanha-adan dad nambebleyan da, ey neamung idan emin di
Jerusalem.
2 Et kapyaen mewan di Jeshua e u-ungngan Jehosadak, yadda edum
tun papaddi, et hi Serubbabel e u-ungngan Sealtiel et yadda aaggi tu, hu
pan-appitan dan Dios dan helag Israel et wada ussalen dan man-appit ni
kagihheba e humman intugun Moses e bega-en Apu Dios.
3 Anin ni ida kaumtakut hu helag Israel idan tutu-un nampambebley
diman ey kinapya da hu pan-appitan da etan di neikapyaan tun nunman
et ilepu da mewan ni man-appit idan kagihheba nan Apu Dios ni
kakkabbuhhan et yan kamangkehilleng.
4 Impahding da hu Piyestah ni Kampu tep humman hu neitudek di Tugun
Moses et iappit da hu mahapul ni mei-appit ni kewa-wa-wan nunman ni
Piyestah.
5 In-appit da mewan hu daka i-appit ni kagihheba, ya daka i-appit ni
Piyestah ni Kaketellakin Bulan, ya daka i-appit di daka keammuammungin
daka pandeyyawin Apu Dios niya daka iggeb-at ni iddawat nan Apu Dios.
6 Anin ni eleg ni ilepuddan helag Israel ni memehwat ni Tempol ey inlapu
dan man-appit nan Apu Dios ni kagihheban animal eman ni nemangulun
aggew ni meikkeppitun bulan.
7 Entanni et umidwat ida helag Israel ni pihhuh ni penangdan daddan
memehhek ni batu et yadda karpenter. Immidwat ida mewan ni kennen,
ya meinnum et ya lanan olibah ni illaw dad Tyre et yad Sidon et iwa-hi
dan keyew ni sedar ni melpud Lebanon ni pedellan dad baybay et han da

* **2:64-67 2:64-67** impah ni kebayyu et ya donkey † **2:64-67 2:64-67** animal ni heni kebayyu

padekal di Joppa. Emin ida huyyan meippahding ey in-abulut nan patul e
hi Cyrus di Persia.
8 Ya eman ni meikkadwan bulan ni meikkadwan toon ni nambangn-
gadan dad Jerusalem ey inlapu dan memehwat ni Tempol. Immalid
Serubbabel e u-ungngan Sealtiel, hi Jeshua * e u-ungngan Jehosadak,
yadda papaddi, yadda helag Levi niya emin hu edum dan helag Israel
ni nambangngad di Jerusalem et mangngunud da. Yadda helag Levi
ni dewampulu toon tu et nehuluk hu nengipappangngulun ngunun
kebehwatan ni Tempol.
9 Yadda helag Levi ni nambabaddang ni nampaptek idan nangngunud
Tempol ey di Jeshua et yadda u-ungnga tu et yadda agi tu, hi Kadmiel et
yadda u-ungnga tu (e helag idan Hodabiah) et yadda u-ungngan Henadad,
yadda u-ungnga da niya aaggi da.
10 Yan nengibbuhan dan pegnad ni pengibbehwatan dan Tempol,
ey immalidda papaddin nanengtun nambalwasiddan balwasin padi, et
pampatnul da tangguyup da. Ey immalidda dama helag Levi e helag Asap
et pampatnul da hu cymbal et daydayawen dan emin hi Apu Dios tep
humman dedan daka pehding neipalpu eman ni ketaggun nan David e
patul ni Israel.
11 Nan-a-appeh idan penaydayaw dan Apu Dios niya pampesalamat dan
hi-gatu e kandan a-appeh day:
"Kayyaggud hi Apu Dios! Endi pappeg ni impeminhed tun hi-gatsun helag
Israel e eleg melumman."
Et emin ida tutu-uy nemahhig e daka pan-itkuk hu daka penaydayaw nan
Apu Dios tep negibbuh hu pegnad ni pengibbehwatan ni Tempol tu.
12 Dakel ida hu kamangkea-amman papaddi, yadda edum dan helag Levi
et yadda edum ni aap-apun nannemnem etan ni nemangulun Tempol et
pan-eleten da nangih dan nenang-angan dan negibbuhan ni pegnad ni
pengibbehwatan ni daka pangkapyaan Tempol. Nem hedin yadda etan
edum ni tuu ey ida kamantetekkuk tep ya anla da.
13 Nan-eeddum hu tekuk dan an-anla da et ya nangih da e endi petekkan
tu kamedngel ey neka-ka-let et kamedngel di neidawwi.

4

Yadda wadadda kamengi-leg ni keiyayyaggudan ni Tempol

1 Yadda buhul idan helag Judah et yadda helag Benjamin ey dingngel da
e kapambehwataddan tutu-un nambangngad di Jerusalem hu Tempol ni
Ap-Apu e Dios idan helag Israel,
2 et da ang-angen hi Serubbabel et yadda edum ni aap-apun helag Israel
et kandan hi-gaday "Baddangan dakeyun mengapya eyan Tempol tep mi
dama kadeyyawa hu Dios yun yuka deyyawa. Nan-enappit kamin hi-gatu
neipalpu eman ni nengi-lian dakemin Esarhaddon e patul di Assyria ni
mambebley deya."
3 Nem kan di Serubbabel, hi Jeshua et yadda etan edum ni ap-apu ey
"Eleg mi mahapul baddang yun pengapyaan min Tempol ni Ap-Apu e Dios
mi. Anin ni hi-gamin ebuh ey kinapya mi, tep humman olden nan patul e
hi Cyrus di Persia ni hi-gami."
4 Entanni ey inlapuddan tutu-un nampambebley di nanlinikweh diman
ni menismayah niya menattakkut idan iJudah ma-lat isiked dan mangn-
gunnu.

* **3:8 3:8** Ya hakey ni ngadan tu ey Joshua.

5 Bineyadan dadda opisyal di gubilnud Persia ma-lat pasiked da ngunu.
Nangnanglaw hanneyan impenahding dan nampatulan Cyrus di Persia
ingganah ni neihullulan nan Darius ni nampatul diman.
6 Nelabah hu pigan toon et mampatul hi Serses ey nantudek ida buhul
ni tutu-ud Judah et yad Jerusalem et idiklamuh dadda.
7 Entanni mewan et mampatul hi Artaserses di Persia et mantudek ida
humman ni buhul idan iJudah ni hi-gatu, e impappangngulud Bislam, hi
Mitredat, hi Tabeel niyadda edum da. Inusal da Aramaic di tudek da et
ibelin ni nemidbid nan patul.
8 Hi Rehum e gobernor nan hi Simsai e sekretarih tu hu nantudek nan
patul e hi Artaserses et ehelen da hu meippanggep ni kamekapkapyad
Jerusalem.
9 Kandad tudek day
"Nalpu huyyan tudek nan Rehum e gobernor et hi Simsai e sekretarih
tu, yadda huwet et yadda edum ni opisyal ni tutu-ud Tripolis, yad
Persia, yad Erek et yad Babilon, yadda iElam di Susa,
10 et yadda edum ni tutu-un impaelin Ashurbanipal e kamedeyyaw ey et-
eteng ni kabaelan tu, ni mambebley di Samaria et yaddad edum ni bebley
di appit ni kakelinnugin aggew di Wangwang e Euphrates.
11 Huyya tudek min hi-gam e Apu Artaserses e patul. Nalpu huyyan tudek
ni hi-gamin tutu-um di appit ni kakelinnugin aggew di Wangwang e
Euphrates.
12 Pinhed min amtaem e ap-apu mi e yadda helag Israel ni nalpudtan ni
immalin mambebley di deya Jerusalem ey da mewan ni mengiyayyaggud
eyan bebley idan manghay ey lawah ni tutu-u. Anin ya tuping ni luhud ni
bebley da et daka pan-iyayyaggud et anggegannuy gibbuhen da.
13 Hedin gibbuhen da huyyan bebley da e apu patul, anin idan luhud
tu ey nanna-ud ni issiked dan mambeyyad ni buwis da. Et humman ali
kekullangan ni pihhuh di bebley ni nan-ap-apuam.
14 Et humman hu, gapu tep hi-gam hu apu mi, ey eleg mi pinhed ni pehding
da humman et mukun nantudek kami et pengamtaam.
15 Pinhed min hemmakem hu dokumintuh ni nunman ni intaluddan
nemangulun patul ni meippanggep nunyan bebley et amtaem e huyyan
bebley ey sigud ni eleg ida mengu-unnud hu nambebley deya. Ya
kakulugan tu ey ya gaputun nebahbahan ni bebley da ey emin hu kaman-
ap-apu ey daka ngenghaya.
16 Et humman hu, e-helen min hi-gam e hedin megibbuh ni meiyayyaggud
huyyan bebley et mahead hu nanlinikweh ni tuping ni luhud tu ey makulug
ni eleg mulli law kabaelan man-ap-apu idad bebley di appit ni kakelinnugin
aggew di Wangwang e Euphrates."
17 Hinumang Artaserses et kantud tudek tuy
"Huyya humang kun hi-gam e Rehum e gobernor, hi-gam e Simsai
e sekretarih et hi-gayuddan opisyal ni nambebley di Samaria et
yaddad bebley di appit ni kakelinnugin aggew di Wangwang e
Euphrates.
18 Imbidbid dan hi-gak etan tudek yu et ehelen da keibbellinan tu.
19 Inmandal ku et hamaken da hu dokumintuh meippanggep ni Jerusalem
ey makulug ni neipalpu eman ni nebayag ey nginnginhay da aap-apu da
tep kedaklan idan nambebley diman ey manghay ida.
20 Nanhuluhulul hu et-eteng ni kabaelan dan nampatul di ditan Jerusalem
niyaddad bebley di appit ni kakelinnugin aggew di Wangwang e Euphrates
et mukun et-eteng hu daka emmungan buwis da.

21 Et humman hu, yan nunya ey imandal yun issiked idan nuntan ni tutu-
un mangngunnu ingganah pengi-mandalak ni dammutun ittuluy da.
22 Entan tu a-ayyapaw ni mengi-olden tep eleg tayu i-abulut ni wada an
umbahbah di panyaggudan ni nan-ap-apuan ku.”

23 Dimmateng hu tudek nan patul e hi Artaserses et meibidbid nan
Rehum, hi Simsai et yadda edum dan opisyal ey impapuut dan limmaw di
Jerusalem et piliten dan pasiked ida helag Israel ni mangngunnud Tempol.

24 Neisiked hu ngunud Tempol Apu Dios di Jerusalem ingganah ni
meikkadwan toon ni nampatulan Darius di Persia.

5

1 Yan nunman ey hi Haggai e prophet et hi Sekariah e hakey mewan ni
prophet e u-ungngan Iddo ey impeamta da hu inhel nan Apu Dios idan
helag Israel idan edum dan nambebley di Judah et yad Jerusalem.
2 Yan nangngelan di Serubbabel e u-ungngan Sealtiel nan Jeshua e u-
ungngan Jehosadak ni impeamtaddan nunman ni prophet ey inlapu da
mewan ni mengittu-man ni mangngunnud Tempol Apu Dios di Jerusalem
et baddangan idan nunman ni dewwan prophet.

3 Nem anggegannu ey limmaw hi Tattenai e gobernor ni probinsiya
di appit ni kakelinnugin aggew di Wangwang e Euphrates, et hi Sethar
Bosenai et yadda edum da di Jerusalem et mahmahan da e kanday “Hipa
nengiebulut ni hi-gayun memehwat eyan Tempol et mekapya mewan
huyyan baley?”
4 Kanda mewan ey “Hipadda ngadan ni tutu-un kamampangngun-
nudya?”
5 Nem ay kaipappaptek nan Apu Dios humman idan aap-apun helag
Israel et mukun endi nengipesiked ni hi-gadan mangngunnu ingganah
mantuddek idan Darius et humangen tudda damad tudek tu.

6 Huyya tudek nan Tattenai e gobernor, hi Sethar Bosenai et yadda edum
ni opisyal tud appit ni kakelinnugin aggew di Wangwang e Euphrates ni
impalaw dan Darius e patul.

7 Kanday “Huyya tudek min hi-gam e apu Darius e patul. Ya pinhed mi ey
melinggep hu pan-ap-apuam.
8 Pinhed min peamta e apu patul e limmaw kamid Judah ey inang-ang mi e
daka pangkapyaa hu Tempol ni eta-gey ni Dios. Etta-teng ni batu daka pan-
ikkapya ey daka panha-adin keyew ida dingding. Inang-ang mi mewan e
mangkahludda kamangngunnu ey daka pepuppuut ni mangngunnu.
9 Imbaga middan aap-apu da hedin hipa nengiolden ni hi-gadan meme-
hwat ni nunman ni Tempol.
10 Ey minahmahan mi mewan ngadan da ma-lat amtaem hedin hipa
nengipappangngulun nunyan ngunu.

11 Ey hinumang da ey kanday ‘Bega-en dakemin Apu Dios di kabunyan
et yad puyek. Mika pan-ikkapya huyyan Tempol ni kinapya dedan
nunman ni hakey ni eta-gey ni patul ni Israel.
12 Nem gapuh ni nengipebungetan idan aammed min nan Apu Dios di
kabunyan ey in-abulut tu hu patul di Babilon e hi Nebukadnessar et
gubaten tudda. Binahbah tu huyyan Tempol et ibsik tudda tutu-ud Babilon.
13 Nem yan eman ni nemangulun toon ni nampatulan nan patul e hi Cyrus,
ey in-olden tun mekapya mewan huyyan Tempol.

14 Anin idan silber ey balituk ni kaussalad Tempol ni inlan nan patul
nunman e hi Nebukadnessar ey imbangngad Cyrus nan Sesbassar e sinudu
tun gobernor ni Judah.
15 Kan Cyrus e patul nan Sesbassar ey "Ilaw mudda huyyan usal et
iha-ad mud Tempol di Jerusalem ey binehwat yu hu baley Apu Dios di
nebehwatan tu lan nunman."
16 Et ikapyan Sesbassar hu pegnad ni pengibbehwatan ni Tempol Apu Dios
di Jerusalem. Neilepun nunman hu ngunud Tempol et ingganah nunya,
nem eleg pay ni megibbuh. Huyya inhumang dan hi-gami.'
17 Et humman hu, hedin dammutu e apu patul man pahemak mu humman
ni dokumintuh di opisinah ni patul di Babilon et meamta hedin
makulug nunman ni in-olden nan Cyrus e patul e behwaten da
huyyan Tempol di Jerusalem, et peamtam ni hi-gami hedin hipa
muka pannemnem ni nunyan imbagemi."

6

In-abulut nan Darius e patul hu keiyayyaggudan ni Tempol

1 Gapun nunyan tudek ey in-olden nan patul e hi Darius e hemmaken
daddad dokumintuh ni gubilnud Babilon.
2 Et entanni ey yad Ekbatana di Media hu nenamakan dan neludun ni
papel ni neitudekan nunman ni olden.
3 Kantuy "Yan eman ni nemangulun toon ni nampatulan Cyrus ey
in-olden tun mekapya mewan hu Tempol di Jerusalem etan di
neikapyaan tu lan nunman ma-lat pan-appitan idan helag Israel ni
daka gihheba. Nahyam ni piyeh kasina-gey tu ey nahyam mewan ni
piyeh kalinakkeb tu.
4 Ya dingding tu ey hantehantetlun neiyayyaggud ni nepahek ni batun
manggaga-tun ni han neibattan hu keyew. Et ya pihhuh ni meibbeyyad
di hipan mahapul ey melpud gubilnu.
5 Ya hakey pay ey mahapul ni meibbangngad di diman e Tempol Apu
Dios ida balituk niyadda silber ni usal diman ni inlan Nebukadnessar ni
nunman la et i-li tudya Babilon."
6 Et palaw nan Darius e patul hu tudek ni penummang tu. Kantuy
"Huyya tudek kun hi-gam e Tattenai e gobernor idad bebley di Euphrates
di appit ni kakelinnugin aggew, ey hi-gam e Sethar Bosenai et hi-
gayuddan edum dan opisyal ditan ni probinsiya. Entan elaelaw
yudman.
7 Entan pekidimdima-u yun ngunud Tempol nan Apu Dios. Ditan et
behwaten ni gobernor idan helag Israel et yadda aap-apu da hu
baley Apu Dios di neikapyaan tun nunman.
8 I-olden ku hu pehding yun memaddang idan aap-apuddan helag Israel di
daka pampemehwatin baley Apu Dios: Emin hu mahapul da ey beyyadan
ni gubilnu e melpud kameemmung ni buwis ni bimmebley di ditan
Euphrates di appit ni kakelinnugin aggew, et eleg maisiked hu ngunu.
9 Kewa-wa-wa ey entan tu langnganin iddawat idan padid Jerusalem
hu hipan mahapul da, henin pakeetteng ni lakkitun baka, ya lakkitun
kalneroh et ya pakeetteng ni kalneroh et giheben dan i-appit nan Apu Dios
di kabunyan. Idwat kayu mewan ni wheat, ya ahin, ya meinnum niya
mansikan olibah
10 et iappit dan Apu Dios di kabunyan et abuluten tu i-appit da, ey ma-lat
idasalan da-ak ni hi-gadan panyaggudan middan u-ungngak.

11 Ey i-olden ku e hedin wada eleg mengu-unnud nunyan olden, ey me-kal
hu hakey ni dinengal ni baley tu et musingan et itwik di annel tu.
Anin ni baley tu et mebahbah.
12 Hi Apu Dios e nemilin Jerusalem ni pandeyyawan ni ngadan tu hu
mengapput ni patul niya hi-gatu mengastigun tuun mangngenghay ni
nunyan olden niya memahbah ni Tempol di Jerusalem. Hi-gak e hi Darius
hu nengiolden nunya et mahapul ni meunnud huyyan olden ku."
13 Inu-unnud nan Tattenai e gobernor, hi Sethar-Bosenai et yadda edum
da huyyan olden nan patul e hi Darius.
14 Et itultuluy idan ap-apun helag Israel ni kinapya etan Tempol ey inu-
unnud da intuttudduddan prophet e di Haggai nan Sekariah e helag Iddo.
Ginibbuh dan binehwat hu Tempol tep humman in-olden nan Apu Dios
dan helag Israel ey humman dama in-olden idan nampatul di Persia e hi
Cyrus, hi Darius et hi Artaserses.
15 Ginibbuh dan kinapya hu Tempol eman ni meikkatlun aggew ni bulan
ni Adar eman ni meikka-nem ni toon ni nampatulan Darius.
16 Et man-am-amleng idan nengieng-eng nan Apu Dios nunman ni
Tempol hu papaddi, yadda edum dan helag Levi niyadda edum dan helag
Israel ni nambangngad ni nalpud edum ni bebley ni neilawwan da.
17 Nampalsiddan hanggatut ni lakkitun baka, ya dewanggatut ni lakkitun
kalneroh, ya epat ni gatut ni impah ni kalneroh ni mei-appit et ya hampulut
dewwan lakkitun gelding ni mei-appit tep ya liwat idan hampulut dewwan
helag Israel.
18 Hedin yadda papaddi et yadda edum dan helag Levi ey nambangngad
idad ngunu da dedan di Tempol e humman la intudek Moses di libluh tun
pehding da.
19 Yan eman ni meikkahampulut epat ni aggew ni nemangulun bulan
nunman ni neihayned ni toon ey impahding da hu Piyestah ni Passover e
penginemnemneman dan nelabahan ni anghel Apu Dios.
20 Impahding idan papaddi et yadda edum dan helag Levi hu elaw ni
panlinnih ni annel ma-lat malinih idan pengippahdingan dan nunman ni
Piyestah. Pinalsi dadda mei-appit ni animal ni hemmulen dan emin ni
helag Israel ni nambangngad di bebley dad Jerusalem.
21 Hinemul idan helag Israel humman idan in-appit da et makihemul ida
edum dan nengiwalleng ni lawah ni elaw ni sinakdul da et dayawen da hu
Ap-Apu e Dios dan helag Israel.
22 Pitun aggew hu nampiyestahan da tep impahding da mewan hu
Piyestah ni Sinapay ni eleg meha-adan ni kamampelbag. Nan-an-anladda
tep nambalin nan Apu Dios ni kayyaggud hu kapannemnem ni patul
di Assyria et kabbabbal ni hi-gada, ey bimmaddang ni nengapyaan dan
Tempol Apu Dios e Dios dan helag Israel.

7

Ya dintengan Ezra di Jerusalem

1-5 Nelabah dakel ni toon et mampatul hi Artaserses di Persia ey wada
hu tuun hi Ezra ngadan tu. Sinenten tu aammed tu ey nahlag nan Aaron
e eta-gey ni padi: hi Ezra ey u-ungngan Seraiah e u-ungngan Asariah e
u-ungngan Hilkiah, e u-ungngan Sallum, e u-ungngan Sadok, e u-ungngan
Ahitub, e u-ungngan Amariah, e u-ungngan Asariah, e u-ungngan Meraiot,
e u-ungngan Serahiah, e u-ungngan Ussi, e u-ungngan Bukki, e u-ungngan

Abishua, e u-ungngan Pinehas, e u-ungngan Eleasar, e u-ungngan Aaron e
eta-gey ni padi.
6 Huyyan hi Ezra ey mittuduh ni nekangngamtan Tugun ni indawat ni
Ap-Apu e Dios idan helag Israel nan Moses. Immalid Jerusalem e nalpud
Babilon et idwat nan patul ni hi-gatu emin ni hipan imbagetu. Et-eteng
ni bendisyon Ap-Apu e Dios nan Ezra et mukun kabbabbal etan patul ni
hi-gatu.
7 Yan eman ni meikkeppitun toon ni nampatulan Artaserses hu inlian
tu e ingkuyug idan edum dan helag Israel, yadda edum ni padi, yadda
helag Levi, yadda kaman-a-appeh, yadda kamangguwalyan eheb, niyadda
kamangngunnud Tempol.
8 Dimmateng di Ezra di Jerusalem ni meikkelliman bulan ni meikkep-
pitun toon ni nampatulan nan Artaserses.
9-10 Immegah idad Babilon eman ni nemangulun aggew ni nemangulun
bulan, et dumteng idad Jerusalem ni nemangulun aggew ni meikkelliman
bulan, tep binendisyonan Apu Dios hu nandalnan da tep ya kayyaggud ni
elaw Ezra e ya ingngunungunu tu, ey inedaedal tu niya inu-unnud tu hu
Tugun Apu Dios et itenuttuddu tuddan edum tun helag Israel.
11 Huyya neitudek di tudek ni indawat nan Artaserses e patul nan Ezra
e padi ey mittuduh, e nekangngamtan intugun Apu Dios ni hi-gadan helag
Israel:
12 “Huyya tudek kun hi-gam e Ezra e padi ey kamantuttuddun Tugun ni
Dios di kabunyan.
13 I-olden ku e emin ida helag Israel eyad kebebbebley ni nan-ap-apuak,
anin idan papaddi et ya helag Levi ey dammutun mekillaw idad Jerusalem
ni hi-gam hedin pinhed da.
14 Hi-gak et yadda pitun edum kun konsihal ku ey ittu-dak dakad Jerusalem
et yad Judah et mu ang-angen hedin inna-nu daka pengu-unnud ni Tugun
Apu Dios tep huyya neidinel ni ngunum.
15 Peki-lam idela balituk et ya silber ni i-appit middan edum kun Dios yun
helag Israel e wada Tempol tud Jerusalem,
16 anin idan balituk et ya silber ni emmungem idad bebley di Babilon et
yadda i-appit ni tutu-u ey papaddin melpud puhu dan iddawat dad Tempol
Apu Dios dad Jerusalem.
17 Huyyaddan meemmung ey meussal ni pengettang yuddan bulug ni baka,
yadda lakkitun kalneroh, yadda impah ni kalneroh, yadda kamei-appit ni
wheat niya meinnum. Emin ida huyya ey mei-appit di Tempol Apu Dios
yud Jerusalem.
18 Hedin ya mehewwal ni balituk niya silber ey dammutun ussalen yu nem
mahapul ni meippuun di pinhed ni Dios yun pengi-ussalan yu.
19 Idwat yun Dios di Jerusalem emin ida usal ni Tempol tun indinel min
hi-gayu.
20 Hedin wada edum ni mahapul yud Tempol ey dammutun um-ala kayud
pihhuh ni gubilnu.
21 Hi-gak e hi Artaserses ey i-olden ku e emin ida kamengnged ni pihhuh
ni gubilnu winu treasurer di kebebbebley di appit ni kakelinnugin
aggew di Wangwang e Euphrates ey iddawat da mahapul nan
Ezra tep hi-gatu ey padi niya kamantuttuddun Tugun nan Dios di
kabunyan.
22 Ya dammutun kedakkel ni iddawat yun hi-gatu ey tellun libu et epat ni
gatut ni kiloh ni silber, limanggatut ni langgusih ni pagey, limanggatut et

neliman galon ni meinnum et ya limanggatut et neliman galon ni lanan olibah, et ya ahin ni ngenamung hu kedakkel tu.
23 Mahapul ni peka-ang-angen yu et idwat yun emin hu inhel ni Dios di kabunyan ni mahapul ni meihha-ad di Tempol tu et endi umhulun ni tu bungngetan ni hi-gak et yadda meittu-nud ni hi-gak ni mampatul.
24 Eleg mewan mabalin ni kayu mansingngil ni buwis idan padi, yadda edum dan helag Levi, yadda kaman-a-appeh, yadda guwalya niyadda edum ni wada ngunu tud Tempol Apu Dios.
25 Ey hi-gam Ezra ey usal mu laing ni indawat Apu Dios ni hi-gam et piliem ida aap-apu ey huwet ni mengipappangnguluddan tutu-un nampambebley di appit ni kakelinnugin aggew di Wangwang e Euphrates ni nengamtan Tugun nan Dios yu. Hedin eleg amtaddan tutu-u hu Tugun ey mahapul ni tutudduan mudda.
26 Hedin ya eleg mengu-unnud ni Tugun nan Apu Dios niya olden eyad bebley ni nan-ap-apuak ey mekastigu. Hedin ya kastigu tu ey mettey winu meillaw di edum ni bebley winu meellan emin hu hipan wadan hi-gatu winu meikkellabut."
27 Kaman-an-anla hi Ezra e kantuy "Medeyyaw hi Ap-Apu e Dios idan a-ammed mi! Tep hi-gatu nengidwat ni impeminhed nan patul ni mengiyayyaggud ni Tempol Apu Dios di Jerusalem.
28 Ey hi-gatu medeyyaw tep impeang-ang tu hu eleg mepappeg ni impeminhed tun hi-gak tep impambalin tun kabbabbal ni hi-gak hi patul et yadda konsihal tu et yadda emin opisyal tun et-eteng ni kabaelan da. Timmuleddak tep binendisyonan tuwak nan Ap-Apu e Dios ku et amungen kudda edum ni aap-apun Israel et ikuyug kuddad Jerusalem."

8

Yadda neikuyug nan Ezra ni nambangngadan tu

1 Yahhuy ida hu neitudek ni aap-apuddan helag et ya bilang idan neki-lin hi-gak ni nalpud Babilon eman ni nan-ap-apuan nan patul e hi Artaserses:
2 Yad helag Pinehas ey hi Gersom. Yad helag Ithamar ey hi Daniel.
3 Yad helag David ey hi Hattus e u-ungngan Sekaniah. Yad helag Paros ey hi Sekariah et yadda hanggatut et neliman lalakkin edum tu.
4 Yad helag Pahat Moab ey hi Eliehoenai e u-ungngan Serahiah et yadda dewanggatut ni lalakkin edum tu.
5 Yad helag Sattu ey hi Sekaniah e u-ungngan Jahasiel et yadda telunggatut ni lalakkin edum tu.
6 Yad helag Adin ey hi Ebed e u-ungngan Jonathan et ya neliman lalakkin edum tu.
7 Yad helag Elam ey hi Jeshaiah e u-ungngan Athaliah et yadda nepitun lalakkin edum tu.
8 Yad helag Sephatiah ey hi Sebadiah e u-ungngan Michael et yadda newalun lalakkin edum tu.
9 Yad helag Joab ey hi Obadiah e u-ungngan Jehiel et yadda dewanggatut et hampulut walun lalakkin edum tu.
10 Yad helag Bani ey hi Selomit e u-ungngan Josiphiah et yadda hanggatut et na-nem ni lalakkin edum tu.
11 Yad helag Bebai ey hi Sekariah e u-ungngan Bebai et yadda dewampulut walun lalakkin edum tu.
12 Yad helag Asgad ey hi Johanan e u-ungngan Hakkatan et yadda hanggatut et hampulun lalakkin edum tu.

13 Yad helag Adonikam ey hi Eliphelet, hi Jeuel, hi Semaiah et yadda
na-nem ni edum dan lalakki (nem eleg ida makidihhan tep neiunud ida.)
14 Yad helag Bigbai ey hi Uthai, hi Sakkur, et yadda nepitun lalakkin edum
da.
15 Inemung kuddad kad-an ni Ahaba Canal et mangkampu kamidman
ni tellun aggew. Entanni et ang-angek hu listaan idan tutu-u ey ma-nut
wadadda padi nem endin hekey hu edum ni helag Levi ni neki-li.
16 Et paeyag ku hi Elieser, hi Ariel, hi Semaiah, hi Elnathan, hi Jarib,
hi Elnathan, hi Nathan, hi Sekariah et hi Meshullam e kamengipap-
pangngulluddan tutu-u. Impaeyag kudda damad Joiarib et hi Elnathan
e nangkelaing ni tutu-u.
17 Intu-dak kuddad kad-an Iddo, e ap-apuddan helag Levi di Kasiphia,
yadda aaggi tu niyadda kamampangngunnud Tempol, ma-lat ibega dan hi-
gada et umitu-dak idan tutu-un mansilbid Tempol Apu Dios di Jerusalem.
18 Gapuh ni bendisyon Apu Dios ni hi-gami ey impaeli da hi Serebiah
e naka-amta tu ngunu tu, et ya hampulun walun u-ungnga tu et yadda
lalakkin agi tu. Hi Serebiah ey helag Mahli e helag Levi e u-ungngan Israel.
19 Impaeli da dama hi Hashabiah, hi-gadan Jeshaiah e helag idan Merari
et ya dewampulun aaggi tu niyadda u-ungnga tun lalakki.
20 Nei-dum idan hi-gada hu dewanggatut et dewampulu e ya ngunu da ey
mansilbid Tempol. Ya a-ammed dan nunman ey hi-gada dedan hu netudun
memaddang idan helag Levi eman ni ketaggun nan David e patul et yadda
opisyal tu. Wada neitudekan ni emin ni ngadan da.
21 Yan wada kamid Ahaba Canal ey in-olden ku et mantepel kami e
eleg kami mangan ey nandasal kamin Apu Dios et kedewen min hi-gatu e
ippangulu dakemid lawwan mi niya ang-angen tu et meihwang kami, et
yadda u-ungnga mi niya anin idan emin ni wadan hi-gami.
22 Bimmaingngak et eleggak law an mambagan nan patul ni sindalun
mekillaw ni mangguwalyan hi-gamid dalan, ma-lat endi hu lawah ni
pehding ni buhul min hi-gami, tep inhel min hi-gatu e kammiy “Hi Dios mi
ey makabbaddang idan tutu-un kamandeyyaw ni hi-gatu, nem nemahhig
bunget tuddan tutu-un kamengiwwalleng ni hi-gatu.”
23 Et humman hu, nantepel kami et mandasal kami, ma-lat ipaptek
dakemin Apu Dios, ey hinumang tu dasal mi.
24 Pinilik hu hampulun dewwad kamengipappangnguluddan papaddi e
di Serebiah nan Hashabiah et yadda hampulun aaggi da.
25 Et ikiloh kudda hu balituk, yadda silber et yadda edum ni usal ni
Tempol ni indawat nan patul, yadda konsihal tu, yadda opisyal tu, niyadda
edum ni helag Israel, et pebeltan kun hi-gada.
26 Huyya neitudek ni indawat kun hi-gada: ya dewampulut liman libun
kiloh ni silber, ya tellun libu et walunggatut et neliman kiloh ni silber ni
usal di Tempol, ya tellun libu et walunggatut et neliman kiloh ni balituk,
27 ya dewampulun balituk ni mahukung ni duyu e nehuluk ni walun
kiloh bel-at da, ya dewwan giniling ni mahukung ni duyu e nan-ingngeh
ni balituk balol tu.
28 Kangkun hi-gaday “Neidewat kayun Apu Dios. Heni damaddan eyan
silber et ya balituk e neiappit idan Ap-Apu e Dios idan a-ammed tayu.
29 Et humman hu, paka-ang-ang yu et idteng yun emin huyyad Tempol
e eleg ni hekey ma-kalan. Hedin indateng yu, pidwa yun ikiloh et han
yu impebeltan ni ap-apuddan padi, yadda edum dan helag Levi et yadda
aap-apuddan helag Israel di Jerusalem.”

30 Yadda papaddi et yadda edum dan helag Levi hu nengipaptek niya
nengilaw ni nunman idan silber, yadda balituk, et yadda edum ni
kaussalad Tempol di Jerusalem.
31 Immegah kamid Ahaba Canal eman ni meikkahampulut dewwan
aggew ni nemangulun bulan et lumaw kamid Jerusalem. Naka-ippaptek
dakemin Apu Dios mi et endi nengubat niya nambetak ni hi-gamin buhul
mid nandalnan mi.
32 Dimmateng kamid Jerusalem et man-iyyatu kamin tellun aggew.
33 Limmaw kamid Tempol eman ni meikka-pat ni aggew et ikiloh midda
inlaw min silber, yadda balituk et yadda etan edum ni kameusal di Tempol,
et pebeltan min Meremot e padi e u-ungngan Uriah. Yadda edum tu ey di
Eleasar e u-ungngan Pinehas et yadda dewwan helag Levi e di Josabad e
u-ungngan Jeshua et hi Noadiah e u-ungngan Binnui.
34 Binilang mi et ikiloh min emin et itudek mi.
35 Yadda edum kun helag Israel ni nambangngad eyad bebley mi ey nan-
i-li da hu gihheben dan i-appit dan Dios idan helag Israel. In-ali da pay hu
hampulut dewwan bulug ni baka, ya nahyam et enem ni lakkitun kalneroh,
ya nepitut pitun impah ni kalneroh et ya hampulut dewwan gelding ni i-
appit dan mengi-ehneng ni hi-gamin emin ni helag Israel ma-lat ma-kal hu
liwat mi. Emin ida huyya ey giniheb dan in-appit nan Apu Dios.
36 Impeki-la da etan neitudekan ni olden ni indawat nan patul ni hi-gada,
et idwat daddan gobernor niya opisyal idan bebley di appit ni kakelinnugin
aggew di Wangwang e Euphrates. Et bumaddang ida humman ni aap-apu
ey oopisyal idan tutu-u et yaddad mahapul di Tempol Apu Dios.

9

1 Negibbuh ni emin huyya ey immalidda edum ni aap-apun helag Israel
et kandan hi-gak ey "Dakel ida helag Israel, yadda edum ni papaddi
niyadda edum dan helag Levi ni eleg mengappil ni annel dad tutu-un
nampambebley di nanlinikweh. Daka iu-unnud di lawah ni peteg ni
kapehpehding idan iAmmon, iMoab, iKanaan, iEgypt, yadda Hittite, yadda
Perisite, yadda Jebusite et yadda Amorite.
2 Tep kapan-iahwaddan lalakkin helag Israel hu bibi-in nangkalpudman
idan bebley ey nan-iebulut dadda u-ungnga dan meki-ahwaddan nunman
ni bibi-i et beken idelaw ni malinih di hinanggan Apu Dios. Ey yadda
aap-apu niyadda oopisyal hu nengipappangngulun nunyan nemahhig ni
liwat."
3 Dingngel ku huyya ey nambi-kik hu balwasik ey nan-iwa-nit ku bewek
ku, ey nanhepdut ku iming ku et yumudungngak e nemahhig lemyung ku.
4 Yimmuyudungngak diman ingganah nedatngan hu pan-appitan ni
kamangkehilleng. Emin ida etan tutu-un simmattakut ni pehding nan
Dios min helag Israel tep ya liwat idan edum dan nampambangngad di
Jerusalem ey immaliddad kad-ak et mekiyuyyuddung idan hi-gak.
5 Imminahhak law tep nedatngan hu pan-appitan mi, e nanengtun nebi-
bi-ki balwasik, et mandukkunnak et mandasallak nan Ap-Apu e Dios ku e
inta-gey ku ngamay ku.
6 Kangkud dasal kuy "Apu Dios ku, et-eteng ni baing kun mengitta-gey
ni angah kud hinanggam tep nemahhig liwat mi e gullat ni panggaga-tun
et melebbahan ulu mi e dettengen tu kabunyan.
7 Nemahhig liwat min tutu-u neipalpu eman ni ketagguddan aammed
min nebayag. Gapuh ni liwat mi ey impeenapput dakemiddan buhul mi,
anin idan patul mi et yadda papaddi mi. Nampatey da edum mi, nan-ale

da limmu mi et pan-ilaw dakemid bebley da et mambalin kamin balud da.
Anggeba-ing ni peteg biyag mi ingganah nunya.
8 Nem yan nunya ey indawtan dakemin nekemtang ni pengippeang-
angam ni hemek mu e AP-APU e Dios mi, tep in-abulut mun meteggu kamin
edum et idwatan dakemin melinggep ni pambebleyan mi eyad bebley mu.
Imbukyat dakemid neihbutan mi, et wada law an-anla mid biyag mi.
9 Em, nambalin kamin himbut, nem eleg dakemi pannaneng di neihbu-
tan mi tep ya impeminhed mun eleg melumman. Impambalin mudda patul
di Persia ni kabbabbal ni hi-gami et iebulut dan meibbangngad kamid
bebley mi et behwaten mi Tempol mu tep nekabbahbah. Ey impelinggep
mudda bebley mid Judah niyad Jerusalem.
10 Apu Dios mi, hipa na-mu law e-helen mi? Tep ay nginhay mi mewan
intugun muddan
11 bega-en mun prophet e kammuy 'Ya eya bebley ni ellian yun
pambebleyan ey beken ni malinih di hinanggak, tep hedin yadda eya tutu-
un nampambebley deya ey pinnu da eya bebley dan lawah ni peteg ni
daka pehpehding.
12 Humman gaputun, entan tu iebulut hu bibi-in u-ungnga yun meki-
ahwaddan u-ungnga dan lalakki ey entan tu abulut hu lalakkin u-ungnga
yun ahwaen dadda hu bibi-in u-ungnga da. Ey entan peki-ungbal ni hi-
gada meippanggep ni panhinbabaddangan yu, ma-lat kayyaggud kayun
ingganah. Emin ittanem yu eyad puyek ey malemeh niya pebeltan
yuddallin helag yu et pampuyek dan ingganah.'
13 Anin ni hanniman neipahding ni hi-gami e kinastigu dakemi tep ya
liwat mi ey inamta mi e kulang humman ni nengastigum ni hi-gami, tep
eleg mu iebulut e Apu Dios mi e kami mettey ni emin.
14 Nem yan nunya mewan ey inwalleng mi tugun mu et makiepu
kamiddan tutu-un lawah ni peteg daka pehpehding. Et humman hu,
nanna-ud ni kastiguen dakemi, tep ya bunget mu et endien dakemin emin
ni natdaan.
15 Hi-gam e AP-APU e Dios min helag Israel ey kayyaggud ka. Himmek
dakemi et deh e nanengtun mategu kami. Mika ebbuluta liwat min hi-gam
ey endin hekey lebbeng min um-ehneng di hinanggam."

10

Ya nengabulutan idan tutu-un liwat da

1 Yan nunman ni nanyuungan nan hi Ezra et mandasal di hinanggan
Tempol e kamannanangih ey pan-e-helen tu nanliwatan da, ey immalidda
dakel ni edum tun helag Israel ni nangkea-amma ey nangkei-inna,
kaungaungan lalakki ey bibi-i, et maemung idad kad-an tu e nemahhig
hu nangih da.
2 Entanniy kan Sekaniah e u-ungngan Jehiel e helag Elam nan Ezra ey
"Eleg mi u-unnuden hi Apu Dios et makiepu kamiddan tutu-udya. Nem
anin ni hanniman neipahding et wada namnamah tayun helag Israel.
3 Tep ya pehding tayu ey mansapatah itsun Apu Dios e ittu-dak midda
eya bibi-in inahwa mi ey ikkuyug dadda u-ungnga min hi-gada. U-unnuden
mi e-helem niya e-helen idan edum ni kamengu-unnud ni Tugun Apu Dios
tayu. Ey pehding min emin wadad Tugun Apu Dios.
4 Ngenamung kan pinhed mun pehding mu. U-unnuden mi hedin hipa
kammu."

5 Et uminah hi Ezra et pansapatah tudda aap-apun papaddi, yadda edum
dan helag Levi et yadda edum ni helag Israel e pehding da hu inhel nan
Sekaniah, et mansapatah idan emin.
6 Entanni ey hini-yan Ezra hu hinanggan Tempol Apu Dios, et lumaw
di kampun Jehohanan e u-ungngan Eliashib. Nandeyadman nem eleg
mangan ey eleg uminum tep nanengtun kaumlelemyung, tep ya eleg
pengu-unnudan idan edum tun helag Israel ni nambangngad.
7 Entanni et palaw idan aap-apu da tudek daddan tutu-u et peamta dan
hi-gada e emin idan nampambangngad di diman bebley dad Judah niyad
Jerusalem ey meemmung idad Jerusalem.
8 Wada tellun aggew ni panhehgedan dan hi-gada, et ya etan eleg um-ali
ey meella hu hipan wadan hi-gatu ey eleg law meibbillang ni edum da.
9 Et yan nedatngan ni meikkatlun aggew e yan nunman hu meikkad-
wampulun aggew ni meikkahyam ni bulan ey neamung idan emin hu
lalakkin helag Judah et yadda helag Benjamin di Jerusalem, et yumudung
idad dallin ni Tempol Apu Dios. Nemahhig takut da tep importanteh ni
peteg hu inlian da ey ida kamanggegeygey tep nemahhig hu udan.
10 Immehneng hi Ezra et kantuddan tutu-uy "Nanliwat kayu tep nan-
iahwa yu hu bibi-in beken ni edum tayun helag Israel, et humman
himmulun ni na-duman hu liwat tayu.
11 Hedin ya law pehding yu ey abulut yu hu liwat yun Ap-Apu e Dios idan
a-ammed tayu ey ipahding yu hu kamengippeamleng ni hi-gatu. Entan
pekiedduddum yuddan beken ni helag Israel. Ey hi-yan yudda bibi-in
inaddum yun beken ni helag Israel."
12 Intekuk idan neamung hu humang da e kanday "Neiptek inhel mu.
Mahapul ni u-unnuden midda huttan ni inhel mu.
13 Nem hantapug eya tutu-un neamung ey nemahhig udan et eleg
mabalin ni um-eehneng kamid dallin. Hakey pay ey eleg mabalin ni
megibbuh huyyan tayu pehding ni hakey winu dewwan aggew, tep dakel
kamin peteg ni nengipahding nunyan liwat.
14 Attu et anin yadda ap-apu mi hu manha-ad deya Jerusalem ma-lat hi-
gada mengi-ehneng ni hi-gami, et emin kamin nekiahwad beken ni helag
Israel ey megtud hu aggew ni ellian mi, ey mahapul ni meki-lidda aap-apu
niya huwet ni bebley mi. Hanneya pehding tayu ma-lat masiked hu bunget
Apu Dios ni hi-gami tep ya huyyan liwat ni mi impahding."
15 Inebulut idan emin ni tutu-u humman ni na-hel. Ebuh di Jonathan e u-
ungngan Asahel et hi Jahseiah e u-ungngan Tikbah et yadda dewwan helag
Levi e di Meshullam nan Sabbethai ni eleg meminhed ni mengippahding
nunya.
16 Et humman impahding idan tutu-un nambangngad. Piniliddan Ezra
e padi hu pan-ap-apuddan helag Israel et itudek tu ngadan da. Et yan
nunman ni nemangulun aggew ni meikkahampulun bulan ey inlapu dan
manmahmah idan kasuh.
17 Nedateng hu nemangulun aggew ni nemangulun bulan ni neitu-nud
ni toon, ey negibbuh ni nebistigal emin hu lalakkin nengiahwan beken ni
edum dan helag Israel.

Yadda lalakkin nengiahwan bibi-in beken ni edum dan helag Israel

18 Yadda papaddi: Yaddad helag Jeshua e u-ungngan Josadak et yadda
aaggi tun lalakki ey hi Maaseiah, hi Elieser, hi Jarib et hi Gedaliah.
19 Emin ida ey insapatah da e hi-yanen da ahwa da et iappit da
hanhakkey ni lakkitun kalneroh tep ya liwat da.

20 Yaddad helag Immer ey di Hanani nan Sebadiah.
21 Yaddad helag Harim ey hi Maaseiah, hi Elijah, hi Semaiah, hi Jehiel et
hi Ussiah.
22 Yaddad helag Pashur ey hi Elioenai, hi Maaseiah, hi Ismael, hi
Nethanel, hi Josabad et hi Elasah.
23 Yaddad helag Levi: Hi Josabad, hi Simei, hi Kelaiah (e Kelita hu hakey
ni ngadan tu), hi Pethahiah, hi Judah et hi Elieser.
24 Yaddad kaman-a-appeh ey hi Eliashib. Yaddad kamangguwalyad eheb
ey hi Sallum, hi Telem et hi Uri.
25 Yaddad edum dan helag Israel: Yaddad helag Paros ey hi Ramiah, hi
Issiah, hi Malkijah, hi Mijamin, hi Eleasar, hi Malkijah et hi Benaiah.
26 Yaddad helag Elam ey hi Mattaniah, hi Sekariah, hi Jehiel, hi Abdi, hi
Jeremot et hi Elijah.
27 Yaddad helag Sattu ey hi Elioenai, hi Eliashib, hi Mattaniah, hi Jeremot,
hi Sabad, et hi Asisa.
28 Yaddad helag Bebai ey hi Jehohanan, hi Hananiah, hi Sabbai et hi Atlai.
29 Yaddad helag Bani ey hi Meshullam, hi Malluk, hi Adaiah, hi Jashub,
hi Seal et hi Jeremot.
30 Yaddad helag Pahat-Moab ey hi Adna, hi Kelal, hi Benaiah, hi Maaseiah,
hi Mattaniah, hi Besalel, hi Binnui et hi Manasseh.
31-32 Yaddad helag Harim ey hi Elieser, hi Ishijah, hi Malkijah, hi Semaiah,
hi Simeon, hi Benjamin, hi Malluk et hi Semariah.
33 Yaddad helag Hashum ey hi Mattenai, hi Mattattah, hi Sabad, hi
Eliphelet, hi Jeremai, hi Manasseh et hi Simei.
34-37 Yaddad helag Bani ey hi Maadai, hi Amram, hi Uel, hi Benaiah, hi
Bedeiah, hi Keluhi, hi Baniah, hi Meremot, hi Eliashib, hi Mattaniah, hi
Mattenai et hi Jaasu.
38-42 Yaddad helag Binnui ey hi Simei, hi Selemiah, hi Nathan, hi Adaiah,
hi Maknadebai, hi Sashai, hi Sarai, hi Asarel, hi Selemiah, hi Semariah, hi
Sallum, hi Amariah et hi Joseph.
43 Yaddad helag Nebo ey hi Jeiel, hi Mattithiah, hi Sabad, hi Sebina, hi
Jaddai, hi Joel et hi Benaiah.
44 Emin ida huyyan lalakki ey inahwa da bibi-in beken da edum ni helag
Israel et maweda u-ungngan edum ni hi-gada. Hini-yan dadda et awiten
idan bibi-i hu u-ungnga da.

Nehemiah

Yan eya libluh nan Nehemiah

Hi Nehemiah ey bega-en nan patul e hi Artaserses di Susa. Nem entanni ey wada nalpud Jerusalem ni nengipeamta e lawah kameippenahding diman. Yadda helag Israel ni nambangngad diman ey endi linggep da, tep ma-nut neiyayyaggud hu Tempol, nem nebahbah hu luhud di nanlinikweh ni bebley. Et humman hu, endi panheniddan helag Israel idan buhul dan nambebley di nanlinikweh di bebley da.

Et an mekihummangan hi Nehemiah nan patul ma-lat iebulut tun umlaw di Jerusalem et tu iyayyaggud hu bebley et ya luhud tu, ey in-abulut nan patul. Huyyan libluh hu neitudekan ni impahding nan Apu Dios ni nemaddang nan Nehemiah e nengipappangngulun mengiyayyaggud ni luhud ni Jerusalem, anin ni wadadda buhul dan kamengikka-leg ni pengiyayyaggudan dan nunman.

Ya neitudek eyad libluh:

1. Impappangngulun Nehemiah hu pengiyayyaggudan dan luhud di nanlinikweh di Jerusalem. (chapters 1–7)
2. Imbidbid nan Ezra hu Tugun nan Apu Dios idan helag Israel et mantuttuyyuddan liwat dan Apu Dios. (chapters 8–10)
3. Wadadda edum ni helag Israel ni nambebley di probinsiya di Judah et yad Benjamin ni nei-tan di Jerusalem et mambebley idadman. (chapter 11)
4. Neieng-eng nan Apu Dios hu luhud di Jerusalem. (chapter 12)
5. Kinastigun Nehemiah ida hu eleg mengu-unnud ni Tugun nan Apu Dios. (chapter 13)

Ya neitudek meipanggep ni impahding Nehemiah e u-ungngan Hekaliah

1 Huyyadda hu impahding ku e hi Nehemiah e u-ungngan Hakaliah ni intudek ku.

Yan eman ni bulan ni Kisleb ni meikkadwampulun toon ni nampatulan Artaserses, ey wada-ak di Susah e nambebleyan idan ap-apudman ni bebley.

2 Entanniy immali hi agik e hi Hanani ni an menang-ang ni hi-gak e wadadda edum tun lalakkin nalpuddad Judah, et ibegak ni hi-gada hedin hipa inna-nu tud Jerusalem niyadda etan edum min Jew ni nambangngad ni nalpud Babilon e neilawwan dan nunman.

3 Hinumang da ey kandan hi-gak ey "Et-eteng kapanligligatiddan nambangngad ni tutu-ud Judah, niya nemahhig baing da. Nebahbah hu tuping ni nanlinikweh ni Jerusalem ey negiheb hu ida eheb ni bebley."

4 Dingngel ku impanumang dan imbagak ey yimmudungngak et num-ngihhak. Nemahhig lemyung ku et eleggak mangan ni pigan aggew ey nandasallak nan Apu Dios di kabunyan.

5 Kangkud dasal kuy "Apu Dios e Dios di kabunyan, eta-gey kan peteg, et mukun daka kapekaddeyawa. Muka peamnu hu muka e-helan pehding mun panyaggudan idan neminhed niya kamengu-unnud ni hi-gam.

6 Apu Dios, dengel mu anhan hu dasal kun kawwalwal niyan hileng. Nakka pan-iddasali hu tutu-um ni helag Israel. Nakka ebbuluta e nanliwat kamin hi-gam. Em, anin ni hi-gak et yadda pamilyah ku et nanliwat kamin hi-gam.

7 Nemahhig nanliwatan min hi-gam. Eleg mi u-unnuden ida intugun mu,
yadda linteg mu niyadda edum ni mahapul ni u-unnuden min tugun mun
indawat mu lan Moses e bega-en mu.
8 Nemnem mu anhan ni nunya hu inhel mun nunman nan Moses e
kammuy 'Hedin eleg yuwak u-unnuda, man iwwahit dakeyun emin di
kebebbebley eyad puyek.
9 Nem hedin mantuttuyyu kayu et mengu-unnud kayu mewan ni hi-
gak, man dakeyulli bangngaden et i-li dakeyud bebley ni pinilik ni
pandeyyawan yun hi-gak, anin ni attu eyad puyek kad-an yu.'
10 Bega-en dakemi e Apu Dios. Hi-gami hu tutu-um ni inhewang mu tep
et-eteng hu kabaelam.
11 Dengel mu anhan e Apu eya dasal ku, niya dengel mu dama dasal idan
edum ni bega-en mun pinpinhed dan menaydayaw ni hi-gam. Baddangi
muwak anhan et mambalin ni kabbabbal hi patul ni hi-gak ni nak
pambeggaan ni baddang tu."
Yan nunyan tsimpuh ey hi-gak hu kamampaptek ni kainnuman patul.

2

1 Nelabah hu epat ni bulan et hakey ni aggew e kamengngan hi
Artaserses e patul ey inlaw ku meinnum ni innumen tu. Endi tu nenang-
angan ni hi-gak ni kaumlelemyung, ebuh ni nunya.
2 Et kantun hi-gak ey "Kele kakaumlelemyung? Eleg ka met mandedgeh?
Wada na-mu et-eteng ni ligat mu tep kele henin nuntan ang-ang mu?" Ey
simmakuttak,
3 nem hinumang ku et kangkuy "Ya pinhed ku ey manneneng kan
mampatul! Nakka umlelemyung tep ya bebley min neikulungan idan
aammed mi ey nekabbahbah niya nangkegiheb ida eheb tu."
4 Kan patul ey "Et hipa dammutun ibbaddang ku?"
Nandasallak nan Apu Dios di kabunyan et
5 hannak humumang et kangkuy "Hedin kabbabbal kan hi-gak e apu
patul, man iebulut mu anhan et umenamuttak nid Judah et nak iyayyaggud
hu bebley ni neikulungan idan a-ammed ku."
6 Wadan nunman hi ahwan patul e yimmudung di dagsi tu. Kan patul
ni hi-gak ey "Piga aggew ni mahapul mu niya pigan keibbangngadam?"
Inhel ku hu piga aggew ni mahapul ku ey inebulut nan patul et getudek
aggew ni lawwak.
7 Kangku mewan ey "Hedin anhan dammutu e apu patul, pengapya
kan tudek ni nak iddawat idan gobernor idad probinsiya di appit ni
kakelinnugin aggew di Wangwang e Euphrates ma-lat kayyaggud hu
pandellanak lad bebley dan lawwak di Judah.
8 Ey pantudek ka anhan nan Asap e kamampaptek idan muyung mu et
idwatan tuwak ni keyew ni ikkapyak di eheb idan Tempol niya eheb idan
tuping ni luhud ni bebley et ya ussalek di baley ku." Gapuh ni kawedan
Apu Dios ni hi-gak ey inebulut nan patul ida humman ni kindew kun hi-
gatu.
9 Wadadda impakilaw nan patul ni nengadwan hi-gak ni aap-apun
sindalu tu niyadda sindalun nampangkebayyu ma-lat guwalyaan da-ak.
Et lumawwak di appit ni kakelinnugin aggew di Wangwang e Euphrates et
idwat ku tudek nan patul idan gobernor dadman.
10 Nem entannit dingngel di Sanballat, e Horonite, nan hi Tobiah e hakey
ni opisyal di Ammon hu dintengak ey peteg bunget da tep eleg da pinhed
ni wada umbaddang idan helag Israel.

11 Limmawwak di Jerusalem et manha-addak diman ni tellun aggew,
12 nem eggak e-ehhelen hu impenemnem Apu Dios ni hi-gak ni pehding
kun panyaggudan ni Jerusalem. Et yan nunman ni hileng ni meikkatlun
aggew ey immayaggak ni pangkadwak et umhep kami. Eleg ida mantakkay
di kebayyu tep ebuh etan kebayyuk ni ina-alla mi.
13 Indalan kud Eheb e Nandeklan et labhak hu Ahhullan ni Dragon
ngadan tu, et mampalawwak di Eheb e Ibbengngan et peka-ang-angek hu
nangkebahbah ni batun luhud et yadda eheb ni nangkegiheb.
14 Nampalawwak mewan di Eheb e Kapan-ehhuli et yad Lebeng ni Patul
nem endi pengippedlanak ni kebayyuk.
15 Et manteyeddak law di Nedeklan e Kidron et peka-ang-angek hu luhud
et hannak mambangngad et idlan ku mewan di Eheb e Nandeklan tu et
humgeppak di bebley.

16 Endi nengamtadda etan ni opisyal ni linawwak diman winu hipa nak
impahding tep endi ni nak nanghelan ni hi-gada hedin hipa planuh ku,
anin idan padi, yadda aap-apu niyadda mekibaddang alid ngunu.
17 Nem entanni et peamtak law ni hi-gada e kangkuy “Inamta tayu emin
hu et-eteng ni ligat eyan bebley tayu. Nangkebahbah batun luhud tu ey
nangkegiheb ida eheb tu. Et humman hu, pakkadek ni pan-iyayyaggud
tayu et eleg itsu mebabba-ingan.”
18 Entanni et e-ehhelek ni hi-gada hu impahding Apu Dios ni nemaddang
ni hi-gak niya inhel nan patul.

Hinumang da ey kanday “Em, iyayyaggud tayu hu luhud ni bebley tayu.”
Et lapuan dan mangngunnu.

19 Nem entanni et dingngel di Sanballat, hi Tobiah et hi Geshem e Arab
hu planuh mi ey dakemi kangi-ngi-ngii, tep kanday “Hipa ni-man huttan
ni yuka pan-ippahding? Kaw ngenghayen yu hu patul?”

20 Nem hinumang ku et kangkuy “Baddangan dakemin Apu Dios di
kabunyan et meippahding eya ngunnuen mi. Hi-gamin bega-en tu ey
leppuan min mengiyayyaggud eyan luhud. Nem hedin hi-gayu man endi
bibbiyang yudya Jerusalem tep endi dedan kelebbengan yun mekibbebley
deya.”

3

1 Ya neipahding et mekapya hu tuping ni luhud ni Jerusalem ey
heninnuy: Inlapun Eliashib e eta-gey ni padi niyadda edum tun papaddi
et kapyaen da etan Eheb e Kalneroh et ieng-eng dan Apu Dios. Intuluy da
et kapyaen da luhud ingganah etan di Eta-gey ni Baley ni Hanggatut et yad
Eta-gey ni Baley Hananel et ieng-eng da daman Apu Dios.
2 Kinapyadda daman iJericho hu tu-lu tu et gibbuhen da. Intu-man
daman Sakkur e u-ungngan Imri etan neitudun ngunnuen tu et gibbuhen
tu.
3 Yadda helag Hassenaah hu nengapyan Eheb e Deleg, anin ya lekbi niya
alladdu tu.
4 Hi Meremot dama e u-ungngan Uriah e u-ungngan Hakkos hu
nengiyayyaggud ni tu-lu tu. Neitu-nud ni hi-gatu hi Meshullam e u-
ungngan Berekiah e u-ungngan Meshesabel. Ey hi Sadok dama e u-
ungngan Baana hu nengiyayyaggud ni tu-lu tu.
5 Yadda lalakkin iTekoa hu nengingunun tu-lu tu, nem eleg pinhed idan
ap-apu dan mekingngunnun neitudun ngunnuen da.

6 Ya dama pettek ni ngunnuen Joiada e u-ungngan Paseah et hi
Meshullam e u-ungngan Besodeiah ey ya Eheb e Jeshanah. Ginibbuh da et
ikapya da hu lekbi niya alladdu tu.
7 Ya neitu-nud ni hi-gadan nengingunun tu-lu tu e dimmateng di baley
ni gobernor di bebley di appit ni kakelinnugin aggew di Wangwang e
Euphrates ey hi Melatiah di Gibeon, hi Jadon di Meronot, yadda lalakkin
iGibeon niyadda iMispah.
8 Ingngunu daman Ussiel e u-ungngan Harhaiah, e kamengapyan balituk
ni tenged, hu tu-lu tu et gibbuhen tu. Neitu-nud dama hi Hananiah e
kamengapyan bangbanglu, et ngunuen tu pettek tu ingganah lad Mahkang
ni Batun Luhud.
9 Hi Rephaiah e u-ungngan Hur e ap-apun gedwan Jerusalem hu
nengingunu daman pettek tu.
10 Hi Jedaiah e u-ungngan Harumap nengingunun pettek tun neihnup di
baley da. Hi Hattus e u-ungngan Hashabneiah hu nengingunun pettek tu.
11 Hi Malkihah e u-ungngan Harim et hi Hassub e u-ungngan Pahat Moab
hu nengingunun tu-lu tu, et kapyaen da etan Eta-gey ni Baley ni Kapene-
engi.
12 Hi Sallum e u-ungngan Hallohes e ap-apun kagedwah ni bebley
di Jerusalem hu nengiyayyaggud ni neitudun pettek tu et gibbuhen tu.
Binaddangan idan bibi-in u-ungnga tu.

13 Binaddangan idan iSanoah hi Hanum et kapyaen da hu Eheb e
Nandeklan. Ginibbuh da et ikapya da lekbi niya alladdu tu. Inyayyaggud
da pay hu hanlibu et liman gatut ni piyeh ni tu-lun nunman ni tuping ni
luhud ingganah di Eheb e Ibbengngan.

14 Hi Malkijah e u-ungngan Rekab e ap-apud Bet Hakkerem hu
nengiyayyaggud nunman ni Eheb di appit ni kakelinnugin aggew. Ginib-
buh tu et ikapya tu lekbi niya alladdu tu.

15 Hi Sallum e u-ungngan Kolhoseh e ap-apud Mispah hu nengingunun
Eheb e Ahhullan. Inetepan tu et ikapya tu lekbi niya alladdu tu. Ingngunu
tu pay hu batun luhud etan di Lebeng e Siloam e neidagsid Garden ni Patul
ingganah di mampedayyun dalan ni kamelpud Bebley nan David.
16 Hi Nehemiah e u-ungngan Asbuk e ap-apun kagedwah ni Bet Sur hu
nengingunun tu-lu tu ingganah di kad-an ni kulung David, niyad etan di
lebeng niyad Kampun sindalu.

17 Yadda helag Levi hu nengiyayyaggud ni tu-lu tu e impappangngulun
Rehum e u-ungngan Bani. Hi Hashabiah e ap-apun kagedwah ni bebley
di Keilah hu nengiehneng ni bebley da et iyayyaggud tu hu neitudun
ngunnuen da.
18 Neitu-nud ida dama hu kebebleyan tun impangulun nan u-ungngan
Henadad e hi Binnui e ap-apun kagedwah ni bebley dad Keilah.

19 Hi Eser e ap-apud Mispah e u-ungngan Jeshua hu nengingunun
hinanggan kapengitluin almas ingganah di nepikuan ni tuping.
20 Hi Baruk e u-ungngan Sabbai hu nengingunun tu-lu tu ingganah di
heggeppan di baley ni eta-gey ni padi e hi Eliashib.
21 Ingngunu daman Meremot e u-ungngan Uriah e u-ungngan Hakkos hu
tu-lu tu meippalpud heggeppan ingganah di pappeg ni baley nan Eleashib.

22 Neitu-nud damadda papaddid nampambebley di neihnup di Jerusalem
ni nengingunun tu-lu tu.

23 Di Benjamin nan Hassub hu nengingunun tu-lu tu di neihnup di
baballey da. Hanniman daman Asariah e u-ungngan Maaseiah e u-
ungngan Ananiah e ingngunu tu etan luhud ni dagsin baley tu.
24 Neitu-nud dama hi Binnui e u-ungngan Henadad ni nangngunu e
inlapu tud petek ni baley Asariah ingganah di dugun tuping.
25 Hi Palal e u-ungngan Usai hu nengitu-man di demang ni nepikuan ni
tuping, et ngunuen tu pay etan luhud di kad-an ni baley nan patul e eta-gey
ni neihnup di dallin ni kapangguwalyai.

Neitu-nud ni hi-gatu hi Pedaiah e u-ungngan Paros

26 et yadda kamampangngunnud Tempol ni nambebley di duntug ni
Ophel et ingunu da hu huup tu ingganah di appit ni kasimmilin aggew
e neihnup di Eheb e Danum et yad etan di eta-gey ni kapangguwalyai.
27 Yadda dama iTekoa hu neitu-nud et ingunu da hu meippalpud demang
ni eta-gey ni kapangguwalyai ingganah di luhud di Ophel.
28 Meippalpud Eheb e Kebayyu ey wada hakey idan papaddin nambaley
di neihnup di luhud ey ingngunu tu hu pettek ni baley tu.
29 Hi Sadok e u-ungngan Immer hu nengingunun pettek ni baley tu.
Hi Semaiah e u-ungngan Sekaniah e guwalya etan di Eheb ni appit ni
kasimmilin aggew hu nengingunun tu-lu tu.
30 Hi Hananiah e u-ungngan Selemiah et hi Hanun e meikka-nem ni u-
ungngan Salap hu nengingunun tu-lu tu e humman meikkadwan nginunu
da. Hi Meshullam e u-ungngan Berekiah hu neitu-nud ni nangngunu etan
di petek ni baley tu.
31 Hi Malkijah e nelaing ni meippanggep ni balituk hu neitu-nud ni
nangngunu ingganah di nambaleyan idan kamangngunnud Tempol et
yadda kamampanggettang e neihnup di Eheb e Mipkad ni mampellaw di
Tempol, ingganah di nengin-ahpat ni kuwaltuh di nanlikwehan ni tuping
ni luhud.
32 Ingngunuddan nelaing ni meippanggep balituk ni tenged et yadda
kamampanggettang hu nanggillig ni tuping ni luhud, meippalpu etan di
kuwaltuh ingganah etan di Eheb e Kalneroh.

4

Intuluy di Nehemiah ni nangngunu anin ni wadadda buhul dan kamenat-takkut ni hi-gada

1 Dingngel Sanballat e mika pan-ikkapya hu tuping ni luhud ni bebley
mi ey nemahhig bunget tu et dakemi kapampihulan Jews.
2 Kantud hinanggaddan edum tu et yadda sindalun iSamaria ey “Hipa
na-mu ninemnem idan nunyan nekawwetwet niya kameligligatin Jews? Ey
kaw kanda nem han-iyayyaggud da hu luhud ni bebley da? Ey kaw kanda
nem hedin dakel hu i-appit da man gibbuhen dan han-aggew hu ngunu da?
Niya kaw dammutun ussalen dadda negiheb ni babattun mengiyayyaggud
ni luhud?”
3 Kaman-eh-ehneng hi Tobiah e iAmmon di kad-an Sanballat et kantu
damay “Anin ni ahhun ebuh hu mandellan di ta-pew tu et metu-li humman
ni kapyaen dan luhud.”
4 Nandasallak nan Apu Dios et kangkuy “Dengel mu anhan e Apu
Dios hu daka pemippihul ni hi-gami! Pebangngad mun hi-gada hu daka
peneghegnud ni hi-gami, et piliwen ni edum ni tuun emin hu limmu da ey
belluden dadda et ilaw daddad bebley da.

5 Entan tu liwwan hu liwat da tep deh e nemahhig hu daka pemippihul
ni hi-gami eyad ngunu mi.”
6 Tagan mi kuma ngunu tep makahludda impan-edum ku et lektattuy
nekagedwah law hu kasina-gey ni tuping.
7 Nem entanni et dingngel di Sanballat, hi Tobiah, yadda iArabia, yadda
iAmmon et yadda iAsdod e kamangkekapya hu luhud ni Jerusalem niya
kamangkeiyayyaggud emin ida nebahbah ey nemahhig bunget da.
8 Lektattuy implanuh dan emin e gubbaten dakemi ma-lat metaktak hu
ngunu mi.
9 Nem nandasal kamin Apu Dios, ey inha-ad midda mangguwalyan
kamampangngunnun kawwalwal niyan hileng.
10 Entanni ey kan idan helag Judah ey “Neatu kamin kamangngunnu ey
dakel ni peteg hu nangkebuklin batun mahapul ni linnihan mi, et humman
hu, kami kameliggasin mengapyan eyan batun luhud.
11 Kan ida daman buhul miy ‘Umkukumna ida ey dimmateng itsud kad-
an da et pampatyen tayudda ma-lat masiked ngunu da.’ ”
12 Nem ida kaum-ali-ali hu edum min Jew nekibebley idan buhul min
mengippeamtan hi-gamin implanuh idan buhul min pehding dan hi-gami.
13 Ya law impahding ku ey impantenged kudda tutu-uk ni ispadah, ya
pahul niya pana et ipustuh kuddan mangguwalya. Hakey ni pamilyah ni
wada neduttuk ni guwalyaan da etan di eleg maluhud.
14 Nakka ang-ang-anga ey ida kaumtatakut et kangkun hi-gadan emin,
anin idan ap-apu da et yadda opisyal day “Entan takut yuddan buhul tayu.
Entan tu liwwan e hi Apu Dios ey et-eteng ni kabaelan tu niya anggetakkut.
Et humman hu, mekihhangga itsu et iehneng tayu kebebleyan tayu, yadda
u-ungnga tayu, yadda ahwa tayu et ya eya nanha-adan tayu.”
15 Dingngel idan buhul mi e neamtaan mi hu planuh da ey impanna-ud
da e hi Apu Dios hu nemahbah nunman ni planuh da. Nambangngad kami
daman an mangngunnu e wada hakkeyey limmaw di neitudun ngunnuen
tu.
16 Neipalpun nunman ey ginedwak ida tutu-uk et mangngunnudda edum
ey mangguwalyadda edum e nantenged idan pahul, ya happiyaw niya
pana, ey nambalwasiddan gumek. Anin idan opisyal mi et daka i-ehnengi
emin tuu dan kamampangngunnu.
17 Hedin yadda kamambunnag ni kameussal, man intenged da hakey ni
ngamay dad pinhan da ey singnged ni hakey ni ngamay da almas da.
18 Emin ida kamampangngunnu ey in-asip da hu ispadah da. Hedin ya
etan kamantangguyup man kamanha-ad di kad-ak et patnul tu tangguyup
tu hedin wada meippahding.
19 Kangkuddan tutu-u, yadda ap-apu da niya opisyal da ey “Nandidin-
nawwi eya tayu kapangngunnui e eleg meihakkey, tep wada hakkeyey
wada neitudun petek tu eyad nanlinikweh ni luhud.
20 Nem anin ni attu kad-an yu, ey hedin dingngel yu tenul ni tangguyup
man kaemung kayud kad-an ku. Hi Apu Dios tayu hu mekiggubbat tep
i-ehneng daitsu.”
21 Et humman hu, kewa-wa-wa, meippalpun kamangkewa-wa ingganah
ni kakeukkasin bittuwen ni hileng ey mangngunnudda edum ey mang-
guwalyadda edum e nampahul ida.
22 Yan nunman hu nanghelak idan tutu-u e mahapul ni emin ida,
anin idan daka panha-ad di baballey da, ey manha-ad idad Jerusalem et
dammutun mangguwalyaddan hileng ey mangngunnuddan kawwalwal.

23 Eggak ukhupa balwasik anin ni hileng. Hanniman dama kapehding
idan edum ku et yadda bega-en ku. Mahapul mewan ni neidaddan ni
ingganah almas mi anin ni kami man-ehhul.

5

1 Entanni ey wadadda nandiklamuh tep ya kapehpehding ni edum dan
Jew.
2 Kanday "Etta-teng pamilyah mi, et humman hu, mahapul mi daddakkel
ni pihhuh ni iggatang mid kennen mi et eleg kami mahkaw."
3 Kan daman edum ey "Nan-ibelal mi papayyew mi, anin idan mika
pantennemin grapes et yadda baballey mi et igtang mid kennen mi ma-
lat tumegu kami."
4 Hedin yadda mewan edum, kanday "Dakel law inutang min ne-
mayabayad min buwis ni papayyew mi et ya mika pantennemin grapes.
5 Hakey nahlagan mi, ey nan-iingeh hu kakinayyaggud ni u-ungnga mi
niya u-ungnga da, nem mahapul katteg ngun iggatang mi u-ungnga mi et
mambalin idan himbut, ma-lat wada iggatang mid kennen mi et eleg kami
matey ni upa. Neihbut ida law edum ni bibi-in u-ungnga mi, nem endi
katteg dammutun pehding mi tep neibelal ni emin hu puyek mi."
6 Dingngel ku huyyan diklamuh da ey peteg bunget ku.
7 Nannemnemnemmak ni pehding ku ey immalid nemnem ku e e-
helak ida aap-apu et yadda opisyal. Kangkun hi-gaday "Nem kele
anhan pakkadek ni yu peporsentoh hu yuka pebenneh ni pihhuh idan
aaggi yu et yudda kapanligligat?" Impaeyag kuddan emin hu tutu-u et
panhuhummanganan mi hu elaw nunya.
8 Neamung ida et kangkun hi-gaday "Nanligligatan tayu mewan ni
nemangngad eyaddan aaggi tayun nengihbut ni annel dad tutu-ud edum
ni bebley ni eleg mandeyyaw nan Apu Dios ey kele yan nunya mewan
ey pinilit yuddan mambalin ni himbut yu ey edum yuddan Jew?" Ey ida
kaum-i-ineng hu aap-apu e endi humang da.
9 Kangku mewan ey "Lawah huttan ni yuka pehpehding! Gullat et kuma
ey umtakut kayun Apu Dios et ya kayyaggud pehding yu et endi umhulun
ni pemihhulan idan buhul tayun hi-gatsu!
10 Tam anin hi-gak et yadda eya edum ku et nampautang kamin pihhuh
niya begah. Hedin ya kumaddan hu kayyaggud ni pehding tayu ey eleg
tayu pebeyyad ida impautang tayu.
11 Mahapul ni pebangngad yu papayyew da, yadda daka pantennemin
grapes niya olibah et ya baballey da. Mahapul mewan ni pebangngad
yudda porsentoh ni illa yun inutang dan pihhuh, ya begah, ya meinnum
niya mansikan olibah."
12 Kan idan aap-apu ey "Em, u-unnuden mi inhel mu. Ibbangngad min
emin ida illa min hi-gada ey eleg mi law uh-uha inutang da." Inaygak ida
papaddi et pansapatah kudda humman ni ap-apun hi-gada.
13 Inubad ku hu in-awekeh kud gitang ku et yagyagak hu balwasik et
kangkuy "Hanneya pehding Apu Dios ni tuun eleg mengippahding ni inhel
tun pehding tu. Ellan Apu Dios hu baley tu ey emin limmu tu et endin
hekey hu metdaan ni hi-gatu."
Kan idan emin ni tuun humang day "Amen!" Et dayawen da hi Apu Dios.
Ey impahding ida numan ni aap-apu hu inhel dan pehding da.
14 Yan hi-gak hu gobernor di Judah ni hampulut dewwan toon e meip-
palpun meikkadwampulun toon ni nan-ap-apuan Artaserses ingganah ni

meikkatelumpulut dewwan toon ni nan-ap-apuan tu, ey endi kinan middan
edum kun kennen ni lebbeng tun meidwat ni hi-gak e gobernor.
15 Ey hedin yadda la nanggobernor ni nunman et hannak maihullul ey
et-eteng hu in-inla daddan tutu-u. Nambagaddan kewa-wa-wan na-pat ni
silber, ya kennen niya meinnum. Anin idan bega-en da et impanligligat
dadda dama tutu-u. Nem hedin ngun hi-gak, man eggak ipahding ida
humman tep nakka umtakut nan Apu Dios.
16 Ingkahhakey ku nemnem kun nangngununggunud tuping ni bebley.
Eggak abuluten ni wada nak gettangen ni puyek ma-lat pampuyek ku. Anin
idan opisyal ku et minandal kuddan mangngunnud tuping.
17 Eggak ni hekey mangkedew ni mahapul ku anin ni nakka pappangn-
gan hu hanggatut et neliman edum tayun Jew, hin-appil mewan hu mangili
ni kamelpud edum ni bebley di nanlinikweh.
18 Hedin ya nakka pehiddan kewa-wa-wa man hakey ni baka, enem ni
mangkateban kalneroh niya dakel ni manuk. Hedin mewan nelabah hu
hampulun aggew man wada nakka idaddan ni nambakbaklang ni mein-
num. Nem anin ni hanniman et eggak mambagan lebbeng tun meidwat ni
gobernor ni kamelpuddan tutu-u, tep amtak e ida kameligligasi.
19 Et mandasallak nan Apu Dios e kangkuy “Nemnem mu anhan hu
impenahding kun panyaggudan ida eyan tutu-u et bendisyonan muwak.”

6

1 Entanni ey dingngel di Sanballat, hi Tobiah, hi Geshem e iArabia et
yadda edum ni buhul mi e ginibbuh mi etan tuping ni luhud, nem eleg mi
ni ikapyadda eheb,
2 et paelid Sanballat nan Geshem hu tudek dan hi-gak e kami kunu
mandadammud Onoh e hakey ni bebley. Nem neamtaak kaya e wada
pehding dan hi-gak ni lawah.
3 Et palaw ku dama tudek kun hi-gada e kangkuy eggak umlaw diman
tep importanteh ni peteg hu ingngunuk niya eleg mabalin ni pesikked ku
hu ngunu mi tep ya nak penang-angan ni hi-gada.
4 Nampi-pat hu nengayagan dan hi-gak nem nan-ingngeh inhumahu-
mang kun hi-gada.
5 Entanni mewan et itu-dak Sanballat hu bega-en tun nengi-lin tudek tun
hi-gak e eleg tu ipket etan tudek tu.
6 Kantud tudek tuy “Kannan Geshem ni hi-gak ey kae-ehheladdan tutu-
u eyad nanlinikweh e hi-gayuddan edum mun helag Israel ey
wada planuh yun mangngenghay ni gubilnu et humman yuka
pampengiyayyaggudin luhud yu. Kammu pay kunu ey implanuh
mun mambalin alin patul.
7 Nekihummangan ka kunu mewan idan prophet ni sinudum ni mengip-
peamtan hi-gam ali mampatul di Judah. Nanna-ud e dedngelen nan patul
tayu huyya, et mukun kangku-et ey mandammu ita et panhummanganan
ta huyya.”
8 Impalaw ku mewan humang ku e kangkuy “Itek emin eya inhel mu.
Kinapkapyam ida huyyan intudek mu.”
9 Dakemin ebuh katenattakkuta ma-lat isiked mi ngunu mi. Et humman
hu, nandasallak nan Apu Dios et kedewek e pekedhel tu nemnem ku niya
pe-let tuwak.
10 Yan nunman hu nak nenang-angan nan Semaiah, e u-ungngan Delaiah
e u-ungngan Mehetabel, e eleg tu hanhi-yan baley da. Ey kantun hi-gak

ey “Ita mandammud Tempol Apu Dios et ilekbi ta, tep wadadda um-alin
memettey ni hi-gam ni hileng.”
11 Nem kangkun hi-gatuy “Beken ni hi-gak etan tuun an umbesik et
mantalu. Ey kaw kammu nem nak ittalu annel kud Tempol ma-lat eleg
da-ak patyen? Eleg mabalin ni nak pehding huttan.”
12 Entanni ey immalid nemnem ku e eleg malpun Apu Dios humman ni
inhel Semaiah, nem sinangdanan di Sanballat nan Tobiah ma-lat ipahding
tu humman ni hi-gak.
13 Kanda et tattakkuten da-ak ni hi-gatu et manliwattak ni pengippahdin-
gak nunman ma-lat kebahbahak.
14 Et mandasallak mewan e kangkuy “Apu Dios, entan tu liwwan huyyan
impahding di Sanballat nan Tobiah et kastiguem ida. Kastigum dama etan
biin hi Noadiah niya emin ida etan prophet ni nenattakkut ni hi-gak.”
15 Nangngunu kamin nelimat dewwan aggew ey negibbuh etan tuping
ni luhud e nunman hu meikkadwampulut liman aggew ni bulan ni Elul.
16 Yan nangngelan idan buhul mi niyadda edum ni tuud nanlinikweh ni
negibbuhan tu ey simmakut ida niya nebabba-ingan ida tep inamta da e
neipahding huyyan ngunu tep ya baddang Apu Dios.
17 Yan nunman ni nelimat dewwan aggew ey dakel hu tudek ni nan-a-
awwahid Tobiah et yadda opisyal ni Judah.
18 Dakel idad Judah ni kamemaddang nan Tobiah tep hi Sekaniah e edum
min helag Israel ey u-ungngan Arah hu aman ahwa tu. Hakey pay ey
hi Jehohanan e u-ungnga tu ey inahwa tu hu u-ungngan Meshullam e u-
ungngan Berekiah e edum min helag Israel.
19 Daka ene-ehhelan hi-gak e kayyaggud hi Tobiah ni da indenaddatteng
emin hu inhel ku. Ey dakel hu impeeni-lin Tobiah ni tudek ni nenatakkut
tun hi-gak.

7

1 Negibbuh hu tuping ni luhud et pan-ikapyak hu lekbin eheb et tuduek
ida guwalya, yadda man-a-appeh di pandeyyawan niyadda edum ni helag
Levi et ituttudduk ngunnuen da.
2 Sinuduk hu dewwan mampaptek di bebley di Jerusalem e ya hakey
ni hi-gada ey hi agik hi Hanani. Hi Hananiah hu kadwa tu e ap-apuddan
guwalya tep kayyaggud ni tuu ey endi henin hi-gatu e tuka peka-u-unnuda
hi Apu Dios.
3 Intugun kun hi-gada e pakkaw ni neta-nang aggew ey handa imbeghul
ida lekbin eheb ey peka-illekbi da hu lekbi hedin nelinug aggew ey
han ida immanemut ida guwalya. Inhel ku mewan ni hi-gada e um-
aladdan nambebley di Jerusalem ni mangguwalya e wada nedutuk
ni pangguwalyaan da ey yadda edum ey mangguwalyaddad pettek ni
baballey da.
4 Ya Jerusalem ey mahkang nem hahakkey hu nambebley, ey anin ni
baballey et hahhakkey ni hu nebehwat.
5 Hi Apu Dios hu nengipenemnem ni hi-gak et amungek ida tutu-u et
yadda ap-apu da niya oopisyal da et ang-angek hu papil ni neitudekan
ni ngadan idan ammed da. Entanni ey himmak ku neitudekan idan
nemangulun nambangngad ni nalpud edum ni bebley ni neilawwan da.
Huyyadda neitudek diman:
6 Huyyadda etan nambangngad ni edum min helag Israel ni inlaw nan
patul e hi Nebukadnessar di Babilon. Nambangngad idad Jerusalem et yad
Judah e wada hakkeyey nambangngad di nambebleyan tu.

7-25 Yadda nengipengulun hi-gada ey hi Serubbabel, hi Joshua, hi Nehemiah, hi Asariah, hi Raamiah, hi Nahamani, hi Mordekai, hi Bilsan, hi Misperet, hi Bigbai, hi Nehum et hi Baanah. Huyyadda neitudek ni lalakkin helag Israel ni nambangngad ni nalpud edum ni bebley ni neilawwan da.

Ya ngadan nahlagan da	Ya bilang da
Ya helag Paros	2,172
Ya helag Sepahtiah	372
Ya helag Arah	652
Ya helag Pahat-Moab (helag di Jeshua nan Joab)	2,818
Ya helag Elam	1,254
Ya helag Sattu	845
Ya helag Sakkai	760
Ya helag Binnui	648
Ya helag Bebai	628
Ya helag Asgad	2,322
Ya helag Adonikam	667
Ya helag Bigbai	2,067
Ya helag Adin	655
Ya helag Ater (helag idan Hesekiah)	98
Ya helag Hashum	328
Ya helag Besai	324
Ya helag Harip	112
Ya helag Gibeon	95

26-38 Yadda bebley ni edum tuun nambangngadan da:

Yadda ngadan ni bebley ni nambangngadan da	Ya bilang da
Yadda iBethlehem niyadda iNetophah	188
Yadda iAnathot	128
Yadda iBet Asmabet	42
Yadda iKiriat Jearim, iKephirah, et yadda iBeerot	743
Yadda iRamah niyadda iGeba	621
Yadda iMikmas	122
Yadda iBethel niyadda iAi	123
Yadda iNebo	52
Yadda iElam	1,254
Yadda iHarim	320
Yadda iJericho	345
Yadda iLod, iHadid, niyadda iOno	721
Yadda iSenaah	3,930

39-42 Yadda padin nambangngad:

yadda helag Jedaiah e helag idan Jeshua	973
yadda helag Immer	1,052
yadda helag Pashur	1,247
yadda helag Harim	1,017

43-45 Yadda helag Levi ni nambangngad: yadda helag di Jeshua nan Kadmiel e helag Hodabiah 74 yadda kaman-a-appeh ni helag Asap 148 yadda kamangguwalyan eheb ni helag Sallum, hi Ater, hi Talmon, hi Akkub, hi Hatita, et hi Sobai 138.

46-56 Yadda helag idan kamampangngunnud Tempol ni nambangngad:
hi Siha, hi Hasupha, hi Tabbaot, hi Keros, hi Sia, hi Padon, hi Lebana, hi
Hagaba, hi Salmai, hi Hanan, hi Giddel, hi Gahar, hi Reaiah, hi Resin, hi
Nekoda, hi Gassam, hi Ussah, hi Paseah, hi Besai, hi Meunim, hi Nephussim,
hi Bakbuk, hi Hakupha, hi Harhur, hi Baslut, hi Mehida, hi Harsa, hi Barkos,
hi Sisera, hi Temah, hi Nesiah et hi Hatipha.
57-59 Yadda nambangngad ni helag idan bega-en nan patul e hi Solomon:
Hi Sotai, hi Sopheret, hi Perida, hi Jaalah, hi Darkon, hi Giddel, hi
Sephatiah, hi Hattil, hi Pokeret Hassebaim et hi Amon.
60 Ya bilang ni emin ni helag idan kamampangngunnud Tempol et yadda
bega-en Solomon ni nambangngad ey 392.
61-62 Wadadda 642 ni nambangngad ni helag di Delaiah, hi Tobiah et hi
Nekodah e nambebley di Tel Mela, yad Tel Harsa, yad Kerub, yad Addon et
yad Immer, nem endi daka peang-ang ni kakulugan tun helag idan Israel.
63 Wadadda mewan hu kanday helag idan padin nambangngad di
Jerusalem e hi Hobaiah, hi Hakkos et hi Barsillai. (Huyyan hi Barsillai ey
inahwa tu hu hakey ni u-ungngan Barsillai e iGilead et ingedan tu ngadan
nan aman ahwa tu.)
64 Nem hihhimmak idan nunya hu neitudekan ni tenten ni aammed da
ey endi daka hemmaka, et eleg dadda iebulut ni mei-dum idan papaddi.
65 Eleg pay i-abulut ni gobernor ni kennen da hu patal ni padin daka
kennan kamei-appit ingganah ni wada hakey ni padin mengussal ni Urim
et ya Thummim et mahmahan dan Apu Dios hedin dammutun mekikkan
ida.
66-69 Ya bilang idan emin ni nambangngad di bebley dad Judah ey 42,360,
hin-appil ida pay hu 7,337 ni lalakki niya bibi-in bega-en da. Wada pay
ingkuyug dan 245 ni lalakki et ya bibi-in kaman-a-appeh. Neki-la da hu
736 ni kebayyu da ya 245 ni mule da, ya 435 ni kamel da, et ya 6,720 ni
donkey da.
70 Wadadda hu aap-apun helag Israel ni nan-aammung et ibaddang dad
meussal ni meikkapyad Tempol. Indawat ni gobernor hu umlaw di 8.5 ni
kiloh ni balituk, ya neliman mahukung ni duyu et ya 530 ni balwasin padi.
71 Hedin ya nga-mut ni indawat ida etan ni edum ni ap-apu man 170 ni
kiloh ni balituk et ya 1,600 ni kiloh ni silber.
72 Ya in-ammung idan edum ey umlaw di 170 ni kiloh ni balituk, ya 1,300
ni kiloh ni silber et ya 67 ni balwasin papaddi.
73 Et emin ida helag Israel: yadda papaddi, yadda helag Levi, yadda
kamangguwalyad eheb ni bebley, yadda kaman-a-appeh, yadda kamangn-
gunnud Tempol ey nambebley idad bebley da.

8

1 Yan eman ni meikkeppitun bulan ey nampanha-ad ida law hu helag
Israel di bebley da. Yan nemangulun aggew nunman ni bulan ey neamung
idan emin hu tutu-ud mulkaduh di Jerusalem etan di Eheb e Danum et
ehelen dan Ezra e padin nekangngamtan Tugun ni indawat Apu Dios nan
Moses, e tu ellan etan libluh ni neitudekan idan nunman ni Tugun.
2 Et an alen nan Ezra et ilaw tud kad-an ni neamungan idan tutu-
un lalakki niya bibi-i et yadda kaungaungan dammutun han-awat da
meibbidbid.
3 Binidbid Ezra etan Tugun di hinangngab idan tutu-u e inlapu tun
kakkabbuhhan ingganah ni nandattek aggew ey sinuttungul idan tutu-u.

4 Immehneng hi Ezra di kinapya dan keyew ni pattukkan ni indaddan
dan meussal nunman ni neamungan da. Huyyaddan tutu-u hu immehneng
di wannan tu: hi Mattithiah, hi Sema, hi Anaiah, hi Uriah, hi Hilkiah et hi
Maaseiah. Yad winilli tu inehnengan di Pedaiah, hi Mishael, hi Malkijah,
hi Hashum, hi Hasbaddanah, hi Sekariah et hi Meshullam.
5 Nepattuk hu inehnengan Ezra et kapaka-ang-angaddan tutu-u. Inang-
ang dan inukyad tu hu libluh ey immehneng idan emin.
6 Kan Ezra ey "Medaydayaw hi APU DIOS e eta-gey ni Dios!" Ey inta-gey
idan emin ni tutu-u ngamay da et kanday "Amen! Amen!" Nandukkun ida
et manyuung ida et dayawen da hi APU DIOS.
7 Yadda helag Levi e di Jeshua, hi Bani, hi Serebiah, hi Jamin, hi Akkub,
hi Sabbethai, hi Hodiah, hi Maaseiah, hi Kelita, hi Asariah, hi Josabad,
hi Hanan, et hi Pelaiah, hu nengituttuddun Tugun ey man-eh-ehneng ida
tutu-u.
8 Binidbid da hu Tugun ni impaewat da hu keibbellinan tu ma-lat awatan
idan tutu-u.
9 Dingngel idan tutu-u hu neitudek di Tugun ni mahapul ni pehding
da ey kanengih ida. Et kan di gobernor e hi Nehemiah, hi Ezra
e padin nekangngamta Tugun et yadda edum tun helag nan Levi ni
kamampengituttuddun Tugun ey "Entan nangih yu tep yan nunyan aggew
ey daydayawan tayu hi AP-APU e Dios tayu."
10 Kan mewan Nehemiah ey "Anemut kayu et kayu manhahamul. Idwasi
yuddan kennen niya meinnum etan ida endi indaddan da, tep huyyan
aggew ey pan-an-anlaan tayu niya penaydayawan tayun Apu Dios. Entan
lelemyung yu, tep ya an-anlan kamelpun APU DIOS hu mengippa-let ni hi-
gayu!"
11 Ina-alluk ida daman helag Levi ida tutu-u e kanday "Isiked yu law
nangih tep aggew ni penaydayawan nan Apu Dios nunya."
12 Entanni et umenamut ida tutu-ud baballey da et mekangngan ida ey
nengi-innum ida et man-an-anladda. Et idwatan dadda edum dan kennen,
tep dingngel da ey inewatan da hu Tugun Apu Dios.
13 Newa-wan nunman ey limmaw ida ap-apun helag Israel, yadda
papaddi et yadda edum dan helag Levi di kad-an Ezra et da peka-amtaen
etan neituttuddun Tugun.
14 Ey neamtaan dan daka pampengeddalin Tugun e inhel APU DIOS
nan Moses e mahapul ni mambelley ida hu helag Israel di kampu ni
kedettengan ni piyestah dan meippahding ni nunman ni bulan e Piyestah
ni Kampu ngadan tu.
15 Neitudek mewan e peamta dan emin ni tutu-ud kebebbebley et yad
Jerusalem e kanday "Lakkayuy di muyung et kayu umladdan pangan
belbel, ya olibah, ya mirtel, ya palmah et yadda edum ni keyew et
mengapya kayun kampu."
16 Inu-unnud idan tutu-u et mengapyaddan kampud nedeklan ni atep di
baley da, yad dallin da, yad dallin ni Tempol, yad kad-an ni Eheb e Danum
et yad neihnup di Eheb e Epraim.
17 Emin ida helag Israel ni nambangngad ey nampengapyaddan kampu
et mambaley ida nidman. Endi hanneyan neipahding neipalpu eman ni
ketaggun Joshua e u-ungngan Nun ingganah nunya. Ey nemahhig an-anla
da.
18 Kewa-wa-wan pitun aggew, meippalpun nemangulun aggew ni
piyestah ingganah ni negibbuhan tu, ey imbenidbid Ezra idan tutu-u
hu hanna-kut etan ni Tugun. Yan nunman ni aggew ni negibbuhan ni

piyestah, ey neamung idan emin tutu-u tep humman neitudek di Tugun Moses.

9

Ya nengabulutan idan tutu-un liwat dan Apu Dios

1-2 Nedatngan hu meikkadwampulut epat ni aggew nunman ni bulan, ey
neamung ida mewan helag Israel et mantepel ida e eleg ida mangan, tep
nantuttuyyuddan liwat da. Nambalwasiddan langgusih et panha-adan da
ulu dan dep-ul et keang-angan tun ida kaumlelemyung, et pan-ehelen da
liwat da et ya liwat ida lan a-ammed da. Ey neipalpun nunman ey inappil
da dedan law annel dad edum ni tutu-un beken ni helag Israel.
3 Neibidbid ni hi-gadan tellun olas hu Tugun Apu Dios e Dios da.
Negibbuh ni dingngel da Tugun ey nan-i-hel da liwat da, et daydayawen
dan tellun olas mewan hi Apu Dios e Dios da.
4 Immehneng di Jeshua, hi Bani, hi Kadmiel, hi Sebaniah, hi Bunni, hi
Serebiah, hi Bani et hi Kenani etan di nekapyan ehnengan da, et mandasal
idan Apu Dios e Dios da e inlet da dasal da.
5 Yadda helag Levi e di Jeshua, hi Kadmiel, hi Bani, hi Hashabneiah, hi
Serebiah, hi Hodiah, hi Sebaniah et hi Pethahiah ey inlapu dan mandeyyaw
nan Apu Dios. Kan daddan tutu-uy "Ehneng itsun emin et dayawen tayu
hi Apu Dios e Dios tayun wadan ingganah!" Et mandasal ida helag Israel e
kanday "Daydayawen daka. Emin et kuma tuu ey daydayawen daka anin
ni inamta mi e eleg umgela penaydayaw min hi-gam.
6 Apu Dios, hi-gam ni ebuh Ap-Apu. Hi-gam nanletun kabunyan ey emin
hu wadadman. Hi-gam mewan nanletun puyek, ya baybay et ya emin hu
hipan wadadman. Indawat mu biyag emin ni mategu ey emin ida anghel
di kabunyan ey daka kadaydayawa.
7 Hi-gam e Ap-Apu e Dios hu nemilin Abram et ipengulum et hi-yanen tu
Ur di Kaldea et hullulam hu ngadan tun Abraham.
8 Inang-ang mu e kamekangngu-unnud ni hi-gam et ehelen mun hi-gatu
planuh mu e pebeltan muddan helag tu hu bebley idan Kanaanite, yadda
Hittite, yadda Amorite, yadda Perisite, yadda Jebusite niyadda Girgashite.
Impeamnum humman ni planuh ni inhel mun hi-gatu, tep muka peamnun
emin hu muka e-hela.
9 Inang-ang mu mewan nengipeligligatan idan iEgypt ni aammed mi, et
mampahpahmek idan hi-gam et ihwang muddad Madlang ni Baybay.
10 Impenahding mu mewan hu milagroh ni nengastiguam ni patul dad
Egypt, yadda opisyal tu niyadda tutu-u tu, tep inang-ang mu nengipeligli-
gatan daddan tutu-um. Et humman ni impahding mu hu nandingngelan
ni ngadan mu ingganah nunya.
11 Ginedwam mewan etan baybay et mandalan ida tutu-um di mamegan
puyek, nem yadda nampamdug ni hi-gada, ey nalsing ida e henidda batun
nangkalneng di danum.
12 Yan nunman mewan ni nandaldalnan da, ey nambalin kan kulput ni
nengipenguluam ni hi-gadan kawwalwal, ey nambalin kan heni tukud ni
apuy ni hileng, et pambenang dan dellanen da.
13 Ya mewan di Duntug e Sinai ey limmehbeng kan nalpud kabunyan et
umhel kaddan tutu-u, et idwat mun hi-gada hu neiptek niya kayyaggud ni
tugun mu.
14 Intuttuddum ni hi-gada hu tugun mun meu-unnud ni aggew ni
Sabbath. Huyyaddan tugun ey indawat mun bega-en mu e hi Moses et
pebeltan tu damaddan aammed mi.

15 Entanni et neupadda tutu-um ey indawtan muddan sinapay ni nalpud
kabunyan, et na-wew ida mewan ey impaukat mu danum di batu et
inumen da. Inhel mu mewan ni hi-gada e ngenamung idan an manha-
ad etan ni puyek ni insapatah mun iddawat mun hi-gada.
16 Nem nampahhiyadda humman ni aammed mi ey nangngehay ida e
eleg da u-unnuden intugun mu.
17 Eleg daka u-unnuden ey eleg da nemnemen etan ida la kamengippet-
ngan impenahding mu. Ey ida kamampahhiya ey manghay ida ey kanday
mampilliddan pan-ap-apu da, tep pinhed dan mambangngad di Egypt et
mambalin ida mewan ni himbut diman. Nem hi-gam e Apu Dios ey muka
liwwana liwat. Kabbabbal kan peteg ey endi pappeg ni neminhed mu.
Bekken kan kabbubunget ey et-eteng ni hemek mu, et humman hu, eleg
mudda iwalleng.
18 Nengapyadda mewan ni i-ingngeh ni baka et dayawen dan dios da e
kanday humman nengipengulun hi-gada et hi-yanen da Egypt. Humman ni
impahding da ey nemahhig ni liwat e penaltalangga dan hi-gam e Ap-Apu.
19 Nem ay, et-eteng hu hemek mu et eleg mudda ipayyag etan di desert,
tep eleg mu ekalen etan kulput niya apuy ni kamengippengngulun hi-gada.
20 Intuttuddum hu kayyaggud ni pehding da tep ya kakinayyaggud mu.
Indawtam idan manna et humman kanen da niya indawat mu danum ni
innumen da.
21 Yan nunman ni na-pat ni toon ni nanhahha-adan dad desert ey
indawat mun emin hu mahapul da. Eleg madunut balwasi da niya eleg
lumbag heli da!
22 Binaddangam ida mewan et sakupen dadda bebley di nanlinikweh
ni nambebleyan da, tep inapput dad gubat hu nampambebley diman.
Sinekup dan emin hu bebley di Hesbon e nampatulan Sihon niya Bashan
e nampatulan Og.
23 Indawtam idan dakel ni peteg ni helag da, e henin kedakkel ni
bittuwen di kabunyan niya inlaw muddad bebley ni inhel muddan a-
ammed min beltanen da.
24 Binaddangam ida mewan u-ungnga dan nemiliw ni Kanaan, tep
impeapput mun hi-gada hu tutu-un nampambebley diman anin idan patul
da. Et idwatan mudda tutu-um ni kabaelan dan mengippahding ni hipan
pinhed dan pehding ni tutu-udman.
25 Nampiliw da nangkeluhud ni bebley niya kayyaggud ni pupuyyek
e mateba kameitnem, anin idan baballey ni immen emin mahapul. Ey
wadadda bubun, yadda kamekkan lameh tun keyew niyadda edum ni
nangkeitnem. Wada emin hu pinhed dan kennen et mukun simmabadda,
ey ida kaman-an-anla tep ya humman idan kakkayyaggud ni indawat mun
hi-gada.
26 Nem anin ni hanniman kakinayyaggud mun hi-gada et eleg daka u-
unnuden ey nginhay daka. Inwalleng da Tugun mu et pampatyen dadda
prophet mun kamenghel ni hi-gadan ibbangngad dan mengu-unnud ni hi-
gam ey lawah ni peteg daka pengpenghel ni hi-gam.
27 Neala law et iebulut mun apputen idan buhul da, et humman idan
buhul da impan-ap-apu da. Nem entannit ida kamanligligat ey nampe-
hemmehemmek idan hi-gam, et dengelen mud kad-an mud kabunyan, et
peehneng mudda ap-apu dan mengihwang ni hi-gadad buhul da tep ya
et-eteng ni hemek mu.
28 Nem entanni mewan et melinggep ida ey nanliwat ida mewan. Et
iebulut mu mewan ni apputen idan buhul da. Nantuttuyyuddad liwat

da ey dingngel mu mewan di kad-an mud kabunyan hu nampehemme-
hemmekan dan hi-gam, et ihwang mudda tep ya et-eteng ni hemek mu.
Nepenidpidwa hanneyan neipahding.
29 Inheinhelam ida ma-lat u-unnuden da Tugun mu, nem umhulun hu
daka pampahhiyai ey nginhay daka, anin ni panyaggudan da- et anhan hu
pengu-unnudan dan Tugun mu. Makneg ida e eleg dan hekey dedngela
ehel mu.
30 Inenuenusam idan dakel ni toon tep ya nehammad ni impeminhed
mun hi-gada. Intu-dak mu Ispirituh mu e inusal mudda prophet ni um-ehel
ni hi-gada nem eleg dadda denglen! Et ya impahding mu ey impeapput
muddan lawah ni tutu-un eleg mengamtan hi-gam ni nampambebley di
nanlinikweh.
31 Nem et-eteng ni hemek mu et eleg mudda iwalleng ey eleg mudda
bahbahen, tep hi-gam e Apu Dios ey mahmek ka ey kabbabbal kan peteg.
32 Et humman hu, yan nunya e Apu Dios e eta-gey ni peteg ni Dios,
ey kabaelan tun emin, niya kamengippetnga, daka kadaydayawa tep
muka peamnun emin hu muka e-helan pehding mu, tep ya nehammad
ni impeminhed mu. Nemnem mu anhan ida impalebalebah min ligat.
Nemahhig nanligligatan mi anin idan patul mi, yadda prophet mi et yadda
la ammed mi neipalpu eman ni nengapputan dakemiddan patul ni Assyria
ingganah nunya.
33 Nem hedin kinastigu dakemi, man limpiyuh ka tep et-eteng hu
nambahulan mi et hedin hipa kastigum ni hi-gami, man humman lebbeng
tun pehding mun hi-gami.
34 Eleg hanguden idan papatul mi, yadda ap-apu mi, yadda papaddi
niyadda aammed mi hu tugun mu. Eleg dakan hekey u-unnuden ey eleg
da dengelen hu mandal mu, niyadda warning mu.
35 Anin yan kaweda da law di bebley da et eleg daka daydayawen anin
ni nan-idwat mu panyaggudan da. Indawat mun hi-gada hu melakkeb ni
pambebleyan da ey mateba kameitnem, nem eleg da pinhed ni iwwalleng
hu lawah ni daka pehpehding.
36 Et yan nunya mewan ey himbut kami eyad bebley ni indawat mudda
lan aammed mi e wadan emin hu mahapul mi.
37 Emin hu limmu mi eyad bebley ey kaelladdan patul ni in-abulut
mun man-ap-apun hi-gami tep ya liwat mi. Emin hu pinhed dan pehding
ni hi-gami et yadda animal mi ey daka ippahding. Midda mewan
kaingungngunnuidda et humman hu nemahhig ligat mi.
38 Et gapuh idan nunyan kameippenahding ey hi-gamin helag Israel
ey mika pan-ittudek eya inhuhummangan min issapatah min pehding.
Huyyan neitudek ey pinilmaan idan aap-apu mi, yadda papaddi et yadda
edum dan helag Levi."

10

1 Hi-gak e hi Nehemiah e gobernor e u-ungnan Hakaliah hu hakey ni
nampilma.
2-8 Huyyadda ngadan idan papaddin nampilma: Hi Sedekiah, hi Seraiah,
hi Asariah, hi Jeremiah, hi Pashur, hi Amariah, hi Malkijah, hi Hattus,
hi Sebaniah, hi Malluk, hi Harim, hi Meremot, hi Obadiah, hi Daniel, hi
Ginnethon, hi Baruk, hi Meshullam, hi Abijah, hi Mijamin, hi Maasiah, hi
Bilgai et hi Semaiah.
9-13 Yadda edum dan helag Levi ni nampilma: Hi Jeshua e u-ungngan
Asaniah, hi Binnui e u-ungngan Henadad, hi Kadmiel, hi Sebaniah, hi

Hodiah, hi Kelita, hi Pelaiah, hi Hanan, hi Mika, hi Rehob, hi Hashabiah,
hi Sakkur, hi Serebiah, hi Sebaniah, hi Hodiah, hi Bani et hi Beninu.
14-27 Yadda aap-apun nampilma: Hi Paros, hi Pahat Moab, hi Elam, hi
Sattu, hi Bani, hi Bunni, hi Asgad, hi Bebai, hi Adonijah, hi Bigbai, hi Adin,
hi Ater, hi Hesekiah, hi Assur, hi Hodiah, hi Hashum, hi Besai, hi Harip, hi
Anathot, hi Nebai, hi Magpias, hi Meshullam, hi Hesir, hi Meshesabel, hi
Sadok, hi Jaddua, hi Pelatiah, hi Hanan, hi Anaiah, hi Hoshea, hi Hananiah,
hi Hashub, hi Hallohes, hi Pilha, hi Sobek, hi Rehum, hi Hashabnah, hi
Maaseiah, hi Ahiah, hi Hanan, hi Anan, hi Malluk, hi Harim et hi Baanah.
28 Huyyaddan nampilma et yadda edum dan helag Israel, yadda edum
ni papaddi, yadda edum ni helag Levi, yadda kaman-a-appeh, yadda
kamangguwalya, yadda kamangngunnud Tempol, yadda kamengu-unnud
ni Tugun Apu Dios ni neappil di edum ni tutu-un nambebley di bebley da,
yadda aahwa da, yadda u-ungnga dan dammutun han-awat da, et yadda
aap-apu da,
29 ey insapatah da e peka-u-unnuden da Tugun Apu Dios. Insapatah da
mewan e hedin ippangil da Tugun ni indawat Apu Dios nan Moses e bega-
en tu ey anin meiddutan ida.
30 Yahhuy insapatah da: “Eleg kami meki-eppuddan edum ni tutu-un
nekibebley eyad bebley mi.
31 Ey eleg kami umgatang hedin wada in-aliddan edum ni tutu-un
iggatang dan hi-gamin Sabaduh niya edum ni aggew ni kamei-eng-eng
nan Apu Dios. Hedin nedatngan hu kapitun toon, ey eleg mi ngunnua
papayyew mi niya eleg mi singngila impautang min nunman ni toon.
32 Katootoon ey iddawat midda bayad ni buwis min silber e humman hu
mahapul ni iddawat mid Tempol.
33 Hi-gami ngenamung idan mahapul di kapandeyyawid Tempol henin
sinapay, begah, yadda animal ni daka gihheban kewa-wa-wa, yadda kamei-
appit ni Piyestah ni Kaketellakin Bulan et yan edum ni Piyestah, yadda
edum ni pan-appitan, yadda kamei-appit ni ke-kalan ni liwat emin idan
helag Israel et yadda edum ni hipan mahapul di Tempol.
34 Hi-gamin tutu-um e yadda papaddi, et yadda edum dan helag Levi,
ey mambubunut kamin katootoon et maptek hedin hipan pamilyah hu
mengiddaddan ni keyew ni ussalen ni mengihheb ni kamei-appit ni hi-gam
e Ap-Apu e Dios mi tep humman kantud Tugun.
35 Illaw mid Tempol ida memengngulun ennien mid hantoon anin idan
memengngulun medetteng ni lameh idan intanem mi.
36 Hanniman mewan hu pengulwan ni lakin u-ungnga mi e illaw mid
Tempol et idewat nan padin hi-gam e Apu Dios tep humman neitudek
di Tugun. I-appit midda mewan hu nemangulun impah ni baka mi ey
kalneroh mi niya gelding mi.
37 Illaw middan padid Tempol hu memengngulun alinah ni kapyaen min
etan di memengngulun ennien min katootoon niyadda edum ni kamei-
appit e henin meinnum, yadda lanan olibah ey emin ida mambakbaklang
ni kamekkan ni kaillameh ni intanem mi, anin ni ya meikkeppulun mika
enniad inggaud mi. Iddawat middan helag Levi hu meikkeppulun in-appit
min lameh ni intanem mi.
38 Wada hanhakkey ni padin helag Aaron ni mekillaw idan helag Levi
di hanhakkey ni bebley ni an mengemmung idan meikkeppulun lameh ni
intanem mi. Ya meikkeppulun nunman idan inemung ni helag Levi ey
meillaw di Tempol.

39 Yadda helag Israel et yadda edum dan helag Levi ey um-i-liddan i-
ammung dan begah, ya meinnum niya lanan olibah ni illaw dad bodegah
idan kameussal di Tempol, yad kapanha-adiddan padi, yadda kaman-a-
appeh et yadda kamangguwalyad Tempol.
Issapatah min emin e eleg mi iwwalleng hu Tempol Apu Dios.”

11

Yadda tutu-un immalin nambebley di Jerusalem

1 Yan nunya ey nambebley ida aap-apud Jerusalem. Ya impahding da ma-
lat ma-duman hu tutu-un mambebley diman ey pimmiliddan kapulu etan
idad nambebley di Judah et yad Benjamin, e imbubunut da, et ida dama
mambebley diman Jerusalem e pinilin Apu Dios ni bebley tu. Nannaneng
ida edum dad nambebleyan da ngu dedan.
2 Katettebaladdan edum da etan ida neputuk ni pamilyah ni an
mambebley di Jerusalem.
3 Hedin yadda edum ni helag Israel, yadda papaddi et yadda edum dan
helag Levi, yadda kamampangngunnud Tempol, et yadda helag ni bega-en
Solomon, ey nannaneng idad nampambebleyan dad Judah.
4 Nem ida nambebley di Jerusalem hu edum ni helag Judah et yadda
helag Benjamin.
Yadda helag Judah ni an nambebley di Jerusalem ey: Hi Athaiah e u-
ungngan Ussiah e u-ungngan Sekariah e u-ungngan Amariah e u-ungngan
Sephatiah e u-ungngan Mahalalel e helag Peres,
5 hi Maaseiah e u-ungngan Baruk e u-ungngan Kolhoseh e u-ungngan
Hasaiah e u-ungngan Adaiah e u-ungngan Joiarib e u-ungngan Sekariah e
helag Selah.
6 Ya bilang emin ni helag Peres ni nambebley di Jerusalem ey epat ni
gatut et na-nem et walu.
7 Yadda helag Benjamin ni nambebley di Jerusalem ey: Hi Sallu e u-
ungngan Meshullam e u-ungngan Joed e u-ungngan Pedaiah e u-ungngan
Kolaiah e u-ungngan Maaseiah e u-ungngan Ithiel e u-ungngan Jeshaiah.
8 Wadadda dewwan edum tu e di Gabbai nan Sallai. Ya bilang emin
ni helag Benjamin ni nambebley di Jerusalem ey heyam ni gatut et
dewampulut walu.
9 Hi Joel e u-ungngan Sikri hu ap-apu da ey hi Judah e u-ungngan
Hassenuah hu neihayned ni hi-gatun ap-apu.
10 Yahhuy dama ngadan idan padin nambebley diman: Hi Jedaiah e u-
ungngan Joiarib, hi Jakin,
11 hi Seraiah e u-ungngan Hilkiah e u-ungngan Meshullam e u-ungngan
Sadok e u-ungngan Meraiot e u-ungngan Ahitub e ap-apud Tempol Apu
Dios,
12 yadda edum dan walun gatut et dewampulut dewwan kamangngun-
nud Tempol. Wada mewan hi Adaiah e u-ungngan Jeroham e u-ungngan
Pelaliah e u-ungngan Amsi e u-ungngan Sekariah e u-ungngan Pashur e
u-ungngan Malkijah,
13 et ya dewanggatut et na-pat et dewwan edum tun ap-apuddan helag
da. Wada mewan hi Amassai e u-ungngan Asarel, e u-ungngan Ahsai, e
u-ungngan Meshillemot, e u-ungngan Immer,
14 et yadda hanggatut et dewampulut walun nelaing ni edum tu. Hi
Sabdiel e u-ungngan Haggedolim hu ap-apu da.

15 Yadda helag Levi ni nambebley diman: Hi Semaiah e u-ungnga Hashub
e u-ungngan Asrikam e u-ungngan Hashabiah e u-ungngan Bunni,
16 di Sabbethai nan Josabad e ap-apuddan helag Levi ni kamangngunnud
dallin ni Tempol Apu Dios,
17 hi Mattaniah e u-ungngan Mika e u-ungngan Sabdi e u-ungngan
Asap e kamengippengulun dasal ni kapansalamatin Apu Dios, hi Bakbukia
e kapambaddang nan Mattaniahet, hi Abda e u-ungngan Sammua e u-
ungngan Galal e u-ungngan Jeduthun.
18 Ya bilang emin idan helag Levi ni nambebley di Jerusalem ey
dewanggatut et newalu et epat.
19 Yadda kamangguwalyaddan eheb: hi Akkub, hi Talmon et yadda edum
dan kamangguwalya e hanggatut et nepitu et dewwa hu bilang dan emin.
20 Yadda edum ni papaddi, yadda edum dan helag Levi niyadda edum
dan helag Israel ey ida nampanha-ad di bebley di Judah e nampambeb-
leyan ida lan aammed da.
21 Nem hedin yadda bega-en di Tempol e di Siha nan Gispa hu ap-apu
da, ey nambebley idad Ophel.
22 Ya ap-apuddan helag Levi ni wadad Jerusalem ey hi Ussi e u-ungngan
Bani e u-ungngan Hashabiah e u-ungngan Mattaniah e u-ungngan Mika e
helag Asap e hi-gada hu kaman-a-appeh di Tempol Apu Dios.
23 Wada intugun nan patul ni neduttuk ni ngunnuen dan kewa-wa-wa.
24 Hi Pethahiah e u-ungngan Meshesabel e helag Serah e u-ungngan
Judah hu sinudun patul ni umbaddang ni hi-gatun menang-ang ni hipan
meippanggep idan helag Israel.
25 Ya nampambebleyan idan edum ni tutu-ud Judah ey yad kad-an ni
papayyew da, ey yad Kiriat Arba, yad Dibon et yaddad bebley ni neihnup
diman, yad Jekabseel et yaddad bebley ni neihnup diman,
26 yad Jeshua, yad Moladah et yad Betpelet,
27 yad Hasarshual, yad Beersheba et yaddad bebley diman,
28 yad Siklag, yad Mekonah et yaddad bebley diman,
29 yad Enrimmon, yad Sorah, yad Jarmut,
30 yad Sanoah, yad Adullam et yaddad bebley diman, yad Lakis et yaddad
papayyew diman et yad Asekah et yaddad bebley diman. Meippalpud
Beersheba ingganah di Nedeklan e Hinnom hu nambebleyan idan helag
Judah.
31 Hedin yadda dama helag Benjamin ey nampambebley idad Geba, yad
Mikmas, yad Aija, yad Bethel et yaddad nanlinikweh ni bebley diman,
32 yad Anathot, yad Nob, yad Ananiah,
33 yad Hasor, yad Ramah, yad Gittaim,
34 yad Hadid, yad Seboim, yad Neballat,
35 yad Lod, yad Ono et yad nandeklan ni nambebleyan idan nekallaing
ni mengapyan hipan usal.
36 Yadda edum idan helag Levi ni nambebley di Judah ey nei-dum idan
helag Benjamin.

12

1-7 Huyyadda neitudek ni ngadan idan papaddi et yadda edum dan helag
Levi ni nambangngad ni neki-lid Serubbabel e u-ungngan Sealtiel et hi
Joshua e eta-gey ni padi: Hi Seraiah, hi Jeremiah, hi Ezra, hi Amariah,
hi Malluk, hi Hattus, hi Sekaniah, hi Rehum, hi Meremot, hi Iddo, hi
Ginnethoi, hi Abijah, hi Mijamin, hi Maadiah, hi Bilgah, hi Semaiah, hi

Joiarib, hi Jedaiah, hi Sallu, hi Amok, hi Hilkiah, et hi Jedaiah. Huyyadda
kamengipappangngulun papaddi eman ni ketaggun Joshua.
8 Yadda dama helag Levi ey: Hi Jeshua, hi Binnui, hi Kadmiel, hi Serebiah,
hi Judah, et hi Mattaniah e hi-gada kamengipappangngulun man-a-appeh
ni pampesalamatan dan Apu Dios.
9 Di Bakbukiah nan Unni e edum dan kaman-a-appeh hu kaum-ehneng
di hinangga da.
10 Huyya tenten ni helag Joshua e eta-gey ni padi. Nahlag hi Joshua et
hi Joiakim. Nahlag hi Joiakim et wada hi Eliashib. Nahlag hi Eliashib et
wada hi Joiada.
11 Nahlag hi Joiada et wada hi Jonathan. Nahlag hi Jonathan et wada hi
Jaddua.
12-21 Yan ketaggun Joiakim ey huyyadda hu padin kamengipappangngu-
luddan helag da: hi Seraiah ey hi Meraiah, Jeremiah ey hi Hananiah, hi
Ezra ey hi Meshullam, Amariah ey hi Jehohanan, hi Malluki ey hi Jonathan,
Sebaniah ey hi Joseph, hi Harim ey hi Adna, Meraiot ey hi Helkai, hi Iddo ey
hi Sekariah, Ginnethon ey hi Meshullam, hi Abijah ey hi Sikri, Miniamin ey
hi Moadiah ey hi Pilta, hi Bilgah ey hi Sammua, Semaiah ey hi Jehonathan,
hi Joiarib ey hi Mattenai, Jedaiah ya hi Ussi, hi Sallai ey hi Kallai, Amok ey
hi Eber, hi Hilkiah ey hi Hashabiah, Jedaiah ey hi Nethanel.
22 Yan eman ni nampatulan nan Darius di Persia ey neitudek ida ngadan
ni nahlagan idan pamilyah ni papaddi et yadda helag Levi eman ni tsimpuh
idan eta-gey ni padi e hi Eliashib, hi Joiada, hi Johanan et hi Jaddua.
23 Nem neipappeg ni ebuh listaan ni gubilnu eman ni ketaggun Jonathan
e inap-apun Eliashib.
24 Huyyadda ap-apun dewwan grupuh ni helag Levi ni neitudek: Hi
Hashabiah, hi Serebiah, hi Jeshua, hi Binnui et hi Kadmiel. Huyyaddan
dewwan grupuh ey ida kamanhuluhulul ni mandeyyaw ey mampesalamat
nan Apu Dios. Impahding da huyya e neiunnud di tugun lan patul e hi
David e kamekangngu-unnud nan Apu Dios.
25 Huyyadda dama ngadan ni kamangguwalyad bodegah di kad-an idan
eheb ni Tempol tep humman nedutuk ni ngunu da: Hi Mattaniah, hi
Bakbukiah, hi Obadiah, hi Meshullam, hi Talmon et hi Akkub.
26 Nangguwalyaddad bodegah ni Tempol eman ni ketaggun Joiakim e
u-ungngan Joshua e u-ungngan Jehosadak, hi Nehemiah e gobernor et hi
Ezra e padin nekangngamta etan ni Tugun.
27 Ya eman ni neieng-eng ni pakekapyan batun luhud ni Jerusalem ey
impaeyag dan emin ida helag Levi anin ni attu kad-an da et mei-dum idan
nekiemung et makia-appeh ida ey nampesalamat idan Apu Dios e daka
petnul hu gangha, ya gitalah niya ayyuding da.
28 Humman idan helag Levi ni kaman-a-appeh ey nalpuddad nampam-
bebleyan dan neihnup di Jerusalem et yaddad bebley di Netophah,
29 yad Bet Gilgal, yad Geba et yad Asmabet, tep nampambebley ida
kaman-a-appeh di nanlinikweh di Jerusalem.
30 Impahding idan papaddi et yadda edum dan helag Levi hu elaw ni
linih di hinangngab Apu Dios et han da dama pahding humman di tutu-u,
yadda eheb et ya etan di tuping ni luhud.
31 Impanguluk ida aap-apud Judah di ta-pew ni tuping ni luhud, tep hi-
gada mengippengngulu ddan dakel ni tutu-un nandewa linyah dan man-
alsituh idan manlikweh di bebley ey man-a-appeh idan pampesalamat dan

Apu Dios. Mampellaw ida etan hakey ni grupuh di south e iddalan dad ta-
pew ni tuping ingganah di Eheb e Ibbengngan.
32 Neitu-nud ni hi-gada hi Hoshaiah et yadda etan kagedwah ni ap-
apuddad Judah,
33 et yadda padi e hi Asariah, hi Ezra, hi Meshullam,
34 hi Judah, hi Benjamin, hi Semaiah, hi Jeremiah,
35 et yadda edum ni padin kamantangguyup. Neitu-nud dama hi
Sekariah e u-ungngan Jonathan e u-ungngan Semaiah e u-ungngan
Mattaniah e u-ungngan Mikaiah e u-ungngan Sakkur e u-ungngan Asap.
36 Nanggillig ida edum Sekariah e hi Semaiah, hi Asarel, hi Milalai, hi
Gilalai, hi Maai, hi Nethanel, hi Judah et hi Hanani. Inusal dadda hu
kapetnul ni henin usal lan David e patul e kamekangngu-unnud nan Apu
Dios. Hi Ezra e nekangngamtan Tugun hu nengipengulun hi-gadan emin.
37 Inlapu dad Eheb ni Ahhullan et mampatyed idad nambebleyan lan
David e patul. Linabhan da etan baley David et manlikweh idad batun
luhud di Eheb e Danum di appit ni kasimmilin aggew.
38 Nampalaw etan meikkadwan grupuh di appit ni north e dadda
dammuen etan nemangulun grupuh. Neitu-nuddak ni hi-gada e ingkuyug
kudda hu kagedwah etan idan tutu-u. Linabhan mi etan Eta-gey ni Baley
ni Kapene-engi et mampalaw kamid Mahkang ni Luhud.
39 Ey linabhan mi etan Eheb e Epraim, ya Eheb e Jeshanah, ya Eheb e
Deleg, ya Eta-gey ni Baley Hananel, ya Eta-gey ni Baley idan Hanggatut
ingganah etan di Eheb e Kalneroh et meipappeg kami etan di neihnup di
Eheb e Guwalya.
40 Huyyaddan dewwan grupuh ni kamenaydayaw nan Apu Dios, ey
nandammuddad Tempol, anin ni hi-gami e edum kudda etan kagedwah
ni aap-apu,
41 yadda papaddin kamantangguyup e hi Eliakim, hi Maaseiah, hi
Miniamin, hi Mikaiah, hi Elioenai, hi Sekariah, et hi Hananiah.
42 Neitu-nud ida kaman-a-appeh e di Maaseiah, hi Semaiah, hi Eleasar,
hi Ussi, hi Jehohanan, hi Malkijah, hi Elam et hi Eser. Inleinlet dan nan-a-
appeh e impappangnguluddan Jesrahiah.
43 Dakel in-appit dan nunman ni aggew, tep indawat Apu Dios hu et-eteng
ni pan-am-amlengan da. Anin idan bibi-i ey kaungaunga et nekiam-amleng
ida et nemahhig e kamedngel di edawwi hu ngala da tep ya amleng da.
44 Yan nunman ni aggew ey netududda hu mampaptek ni bodegah ni
kapengihha-adiddan kai-ammung ni tutu-u henin meikkeppulun emin ni
kamemengngulun lameh ni intanem da niya hipan ennien da. Hi-gada
an mengellad papayyew et ilaw dad bodegah et kanen idan padi et yadda
edum dan helag Levi tep humman hu neitudek di Tugun. Katettebaladdan
tutu-u hu kapehding idan papaddi et yadda helag Levi ni ngunu da.
45 Ida kamansilbin Apu Dios ey hi-gada pay hu mengingngunnuddan
elaw ni panlinnih di hinangngab Apu Dios tep humman kantud Tugun.
Anin idan kaman-a-appeh et yadda kamangguwalyaddan eheb, et da dama
kau-unnuda hu tugun ni impebeltan David e patul et ya u-ungnga tu e hi
Solomon.
46 Neipalpu dedan eman ni ketaggun David et hi Asap, ey wadadda
netudun mengipappangngulun man-a-appeh ni pandeyyaw niya pampe-
salamat nan Apu Dios.
47 Et yan nunyan tsimpuh di Serubbabel nan Nehemiah ey ida kaum-
idwat hu tutu-un kennen idan kaman-a-appeh et yadda kamangguwalyad
Tempol. Ida dama kaum-idwat ni mahapul idan helag Levi, et hedin

yadda dama helag Levi, ey daka iddawat idan papaddin helag Aaron hu
lebbengtun meidwat ni hi-gada.

13

1 Yan nunman ni aggew ni nemidbidan dan Tugun Moses idan tutu-u
ey nebidbid hu neitudek diman ni kantuy eleg mabalin ni mei-dum ida
iAmmon et yadda iMoab di kakeemmungiddan tutu-un Apu Dios,
2 tep eleg dadda idwatan ida helag Israel ni danum niya kennen eman
ni nalpuan dad Egypt. Ya kumedek impahding da ey sinangdanan da hi
Balaam et idutan tudda helag Israel, nem impambalin damengun Apu Dios
humman ni idut ni panyaggudan da.
3 Yan nunman ni neibidbidan nunyan tugun ey inlapu da law ni eleg
mengi-ebbulut ni edum ni tutu-un beken ni helag Israel ni meki-dum ni
hi-gadad daka keemmungi.
4 Yan eleg ni meipahding huyya ey hi Eliashib e padin netudun
mampaptek idan bodegah di Tempol ey kayyaggud hu nekigayyuman tun
Tobiah.
5 Et iebulut tun ussalen Tobiah etan melakkeb ni kuwaltuh ni nekapyan
pengi-emmungan idan kamei-appit ni begah, yadda bangbanglu, yadda
edum ni usal di Tempol, yadda meinnum et yadda lanan olibah. Intugun
Moses ni nunman e huyyaddan kamei-appit ey ussalen idan helag Levi,
yadda kaman-a-appeh et yadda kamangguwalyan eheb.
6 Endi-ak di Jerusalem ni nunman, tep nambangngaddak di Babilon
eman ni meikkatelumpulu et dewwan toon ni nampatulan Artaserses
diman. Nem entanni kuma ey inebulut tun mambangngaddak di deya
Jerusalem.
7 Et dimmatengngak ey natnga-ak ni nengamtaak ni nunyan lawah ni
peteg ni impahding Eliashib e tu ni-ngangu indawtan hi Tobiah ni panha-
adan tud Tempol nan Apu Dios.
8 Bimmungettak nunman et pan-ibbeng kuddan emin hu ngunut Tobiah
ni neiha-ad di kuwaltuh.
9 Et imandal kun pehding da hu elaw ni kapanlinnih diman ni kuwaltuh,
et hannak ibangngad etan ida hipan meihha-ad diman e humman ida
hu usal ni Tempol, yadda kamei-appit ni begah et yadda bangbanglun
kagihheba.
10 Neamtaak mewan e hini-yan idan kaman-a-appeh hu Tempol, anin
idan edum ni helag Levi et mambangngad idan mangngunnud payew, tep
kulang hu kaiddawat idan edum dan helag Israel ni kennen da.
11 Et ibunget kudda aap-apun nengiebulutan dan meiwwalleng hu
Tempol, et pambangngad kudda helag Levi et yadda kaman-a-appeh et
ipahding da hu ngunu da dedan ni mampaptek ni Tempol.
12 Entanni et pan-i-lidda law ni helag Israel di bodegah ni Tempol hu
meikkeppulun begah da, yadda meinnum et ya lanan olibah.
13 Et tuduek hi Selemiah e padi, hi Sadok e nekangngamtan tugun et
hi Pedaiah e helag Levi ni mampaptek idan bodegah. In-edum ku hi
Hanan e u-ungngan Sakkur e u-ungngan Mattaniah ni pambaddang da.
Kameiddinnel ida huyyan mampaptek ni mahapul idan edum dan helag
Levi, tep inamtak e kayyaggud elaw da.
14 Nandasallak nan Apu Dios e kangkuy “Apu Dios, entan anhan tu
liwwan eya kayyaggud ni impahding ku eyan Tempol mu e Dios ku.”
15 Yan nunman ni tsimpuh ey nakka ang-ang-angadda tutu-ud Judah
e anin ni Sabaduh, et daka pan-iyayyaggud hu daka pangkekpali, niya

kapan-ienamut ni edum hu ineni da e daka pan-itakkay di kebayyu da.
Yan nunman mewan ni aggew ey daka pan-i-lid Jerusalem hu meinnum,
yadda figs, et yadda edum ni kalga e daka pan-ittakkay di kebayyu da et
ilaw dad Jerusalem. Inhelak idan nunman e kangkuy eleg mabalin ni ida
manggetang ni Sabaduh.
16 Wadadda mewan hu nalpud Tyre ni nekibebley di diman Jerusalem e
humman ni ida immalan deleg et yadda edum ni kameigtang ni in-ali dan
da iggatang idan tutu-un Sabaduh.

17 Imbunget kudda aap-apud Judah e kangkun hi-gaday "Ang-ang yu kedi
eya lawah ni yuka pehpehding e eleg yu tu-wangu ngillina hu aggew ni
Sabaduh.
18 Inamta yu dedangngu e humman binungetan Apu Dios et kastiguen
daitsu et yan eya bebley tayu, ey yu mewan kapan-e-dumi bunget tun hi-
gatsun helag Israel tep ya eleg yu pangngillinin aggew ni Sabaduh."
19 Et ya impahding ku ey immandal kun illekbi dadda eheb ni bebley
hedin kamangkehilleng ni Kalima et handa ibeghul hedin negibbuh hu
aggew ni Sabaduh. Bineal kudda edum ni tuuk ni mangguwalya et endi
da pehgep ni daka iggatang di bebley nunman ni aggew.
20 Nem wada pinhakkey ey nampidwa na-mun wadadda kamanggettang
ni emin ni hipan kameiggettang ni nandeyad binna-hil ni tuping ni luhud
ni hileng ni Kalima.
21 Et iheng-ak kudda e kangkuy "Kele kayu kamandedyadtan? Endi
silbitu yu penehheggedan ni kewa-waan tu! Entan tu ipidpidwan um-ali
tep pekellabut dakeyu mannuman!" Neipalpun nunman ey eleg ida law
um-alin Sabaduh.
22 Immandal ku mewan e pehding idan helag Levi hu elaw ni linih ni
annel et ida mangguwalya et mannungew idan emin hu tutu-un Sabaduh.

Et mandasallak mewan nan Apu Dios e kangkud dasal kuy "Entan anhan
tu liwwan e Apu Dios eya kayyaggud ni impahding ku et hemeken da-ak
tep et-eteng ey nehammad hu impeminhed mu."

23 Neamtaak mewan ni nunman e dakel ida edum kun helag Israel ni
nengiahwan bibi-in iAsdod, yadda iAmmon et yadda iMoab.
24 In-epet tu mewan et hedin yadda u-ungnga da ey ya ehel ni iAsdod et
ya edum ni ehel hu inamta da e eleg da amta hu ehel min helag Israel.
25 Bimmungettak mewan ni hi-gada et pan-idutak ida. Nanheplit kudda
edum et pan-iya-nit ku bewek da, et pansapatah kuddad hinangngab Apu
Dios e eleg da i-abulut ni meki-ahwa u-ungnga dad beken mi edum ni helag
Israel e eleg mengamtan Apu Dios.

26 Inhel kun hi-gada e ya nengiahwaan nan patul e hi Solomon ni biin
beken min edum ni helag Israel hu himmulun nanliwatan tun Apu Dios.
Hi-gatu lan nunman hu keta-ta-geyyan ni emin ni patul ey endi edum ni
patul ni henin hi-gatu ey et-eteng hu impeminhed Apu Dios ni hi-gatu et
hi-gatu tuduen tun mampatul emin di bebley di Israel. Nem anin ni hi-gatu
et impanliwat idan ahwatun beken ni helag Israel.
27 Kangku mewan ni hi-gaday "Kele tu-wangu anhan yu ninemnem ni
mengippahding ni lawah et yu iahwa bibi-in nalpud edum ni bebley et
manliwat kayun Apu Dios?"

28 Ya mewan hakey ni u-ungngan Jehoiadah e u-ungngan Eliashib e eta-
gey ni padi ey inepun Sanballat e iBet Horon. Et humman himmulun ni
impa-kal ku humman ni u-ungngan Jehoiadah di diman Jerusalem.

29 Nandasallak mewan nan Apu Dios e kangkuy “Entan anhan tu liwwan
humman ni impahding da e Apu Dios ku tep bineing da hu kapedi da ey
inhalla da hu insapatah dan hi-gadan papaddi ey helag Levi.”
30 Impasiked kuddan mengu-unnud ni elaw niya tuttudduddan tutu-un
nalpud edum ni bebley. Et pan-ituduk hu ngunuddan padi et yadda edum
dan helag Levi, ma-lat wada hakkeyey inamta tu niya pehding tu ngunu
tu.
31 Inhel kun hi-gada e ippaptek dadda ittungun mahapul ni pan-appitan
hedin nedatngan hu panheppulan daddan nunman, niya ippaptek dan
emmungen ida iddawat ni tutu-un memengngulun ennien da niyadda
memengngulun lameh ni intanem dan iddawat daddan papaddi.
Et mandasallak mewan et kangkuy “Nemnem mu anhan e Dios ku ida
huyyan impahding ku et idwat mu panyaggudak.”

Esther

Ya huyyan libluh nan Esther

Huyyan libluh ey impeamta tu hu impahding nan Esther ni nengihwang idan Jews ma-lat eleg ida matey. Hi Esther nan Mordekai niyadda dakel ni edum dan Jews e helag Israel ni neilaw ni balud di Babilon ey nambebley idad Persia. (Ya eman ni 539 B.C. ey inapput ni Persia hu Babilon et sakupen da.)

Hi Serses hu patul di Persia ni nunman. Hini-yan tu hi Basti e ahwatu et ahwaen tu hi Esther e Jew. (Nem eleg ni meamtaan e Jew hi Esther.)

Yadman e nambebleyan nan Serses ey wada hu lakin hi Haman hu ngadan tu. Neipeta-gey hu ngunu tu et mambalin ni meihhayned nan Serses e patul. Hi Haman ey hakey ni Amalekite. Anggebe-hel tudda hu Jews et nemnemen tun pepettey idan emin. Et mekihummangan nan patul e hi Serses et ehelen tun hi-gatu e mengapyan olden ma-lat dammutun petteyen idan tutu-u hu Jews di megtud ni aggew. Ey inebulut nan patul.

Nem entanni ey dingngel nan Mordekai e pengemmaen Esther humman ni olden et lumaw nan Esther et peamta tun hi-gatu humman. Et ilemangan nan Esther hu biyag tu et an makihummangan nan patul meippanggep nunya. Et ya impahding nan patul ey nengapyan hin-appil ni olden e mei-ebbulut ida Jews ni mekihhanggaddan buhul da ma-lat ihwang da annel da. Henin nunman hu impahding da et meihwang idad ketteyyan da et hi Haman hu neipepatey.

Nan-am-amleng ida hu Jews ni nengapputan daddan buhul da et ilepu da etan piyestah dan katootoon e nginedanan dan Purim.

Ya neitudek eyad libluh:

1. Nambalin hi Esther ni ahwan nan patul e hi Serses. (chapters 1–2)
2. Nannemnem hi Haman ni pehding tun mengippepettey idan Jews. (chapter 3)
3. Nannemnem hi Esther ni pehding tun mengihwang idan edum tun Jews. (chapters 4–7)
4. Inhewang nan Apu Dios ida Jews di ketteyyan da. Neilepu hu Piyestah e Purim. (chapters 8–10)

Ya nampahemulan etan ni patul e hi Serses

1-2 Yan nunman ey wada hu patul e hi Serses ngadan tu e nan-ap-apud
hanggatut et dewampulut pitun probinsiya e neipalpud India ingganah di
Ethiopia * Yad Susa hu nanha-adan tu.
3 Yan meikkatlun toon ni nampatulan tu ey nampahemul et ayagan tudda
emin opisyal tu, yadda ap-apun sindalu tud Persia niyad Media, yadda
gobernor idan probinsiya niyadda edum ni ap-apudman.
4 Humman ni hamul ey limmaw ni enem ni bulan et han megibbuh
et pengipeang-angan tun kinedangyan ni bebley tu niya dayaw ni
nampatulan tu.
5 Negibbuh humman et mampahemul mewan ni hanlingguan di dallin
ni baley tud Susa et ayagan tuddan emin hu tutu-udman, kedangyan niya
newetwet.

---

* **1:1-2 1:1-2** Heb. Cush; Sudan niya Ethiopia ni nunya.

6 Hina-adan da dallin ni kayyaggud ni kultinah ni mablah niya blue ey
madlang ni luput hu impemedbed da. Netullikeng ni silber hu neihukluban
ni nemedbed da e neihabley di tukud ni marbol. Ya neikapyan det-al
ni dallin ey marbol niya pearl niyadda edum ni nenginan batu. Yadda
yuddungngan diman ey nekapyad balituk niya silber.
7 Yadda balituk ni basuh ni eleg man-iingngeh, e endi dewwan nan-
ingngeh kapkapya tu hu nengiinuman da etan ni dakel ni meinnum ni
indaddan nan patul.
8 Immandal nan patul idan bega-en tu e eleg da tetteppenga hu ittaug
dan innumen idan tuu et ngenamung kehinglaan da.

9 Hi Basti e ahwan patul ey nampahemul damaddan bibi-id bawang.
10 Yan eman ni meikkeppitun aggew ey kamengi-innum hi patul ey
kaman-an-anla. Entanni ey impaeyag tudda etan pitun napnahan ni
lalakkin bega-en tu e hi Mehuman, hi Bista, hi Harbona, hi Bigta, hi Abagta,
hi Sethar et hi Karkas.
11 Et ehelen tun hi-gada e da ewwiten hi Basti e ahwatu niya e-helen dan
hi-gatu e ippepnget tu etan kaippepnget ni ahwan patul et han umlid kad-
an tu. Kat-agun peteg humman ni ahwan patul et pinhed tun peang-ang
idan opisyal tu niyadda mangili tu hu kakinat-agu tu.
12 Nem an ineyagan idan bega-en patul hi Basti ey eleg tu pinhed ni
umlaw et nemahhig hu bunget nan patul.

13 Et pinhakkeyey impaeyag tudda opisyal tun nengamtan emin ni hipan
kameunnud ni linteg niya elaw dad Persia, tep humman ni ingganah tuka
pehding e tuka mahmahin hi-gada hedin hipa pehding tu.
14 Ya ngadan idan nunyan opisyal ni kaeyyagin patul hedin wada pinhed
tun mahmahan ey hi Karsena, hi Sethar, hi Admatha, hi Tarsis, hi Meres, hi
Marsena et hi Memukan. Hi-gada hu pitun opisyal ni tuka kedinneli niya
hi-gada keta-ta-geyyan saad dad Persia niyad Media.
15 Immalidda et kantun hi-gaday “Hi-gak e patul yun hi Serses ey intu-
dak kudda bega-en ku et da ehelen nan ahwak e hi Basti e immandal kun
um-ali ey eleg tuwak u-unnuden! Impaeyag dakeyu ma-lat ehlen yun hi-
gak hedin hipa wadad linteg tayun lebbeng tun pehding kun hi-gatu.”

16 Immehel hi Memukan et kantun hi-gatu niyadda opisyal tuy “Nam-
bahul hi Basti e ahwam, apu patul. Ey beken ni hi-gam ni ebuh e ahwatu ni
nambahulan tu, nem anin idan ap-apud bebley tayu niyadda edum tayun
lalakki.
17 Lektattuy emin idalli law bibi-i ey eleg da law lispituha hu aahwa da
hedin dedngelen da e nginhay nan Basti hu mandal nan patul e ahwa tu.
Tep kandallin ahwa day “Immandal nan patul ni umlaw di kad-an tu hi
Basti e ahwa tu ey eleg tu u-unnuden hu inhel ni ahwa tun patul.”
18 Inamtak et eleg mehilleng nunyan aggew ey dedngelen idan ahwa min
opisyal mudya Persia niyad Media hu impahding Basti et iu-unnud dan hi-
gatu e eleg da lispituha hu ahwa da, et umhulun ni pengibbungngetan ni
ahwa dan hi-gada.
19 Et humman hu, hedin pinhed mu, ey imandal mu et eleg law mabalin
ni an mampeang-ang ni hi-gam e patul hi Basti e ahwam. Paitudek mu
huyya etan di neitudekan idan linteg di deya Persia niyad Media e eleg ali
mabalin ni mehullulan. Ey penang-ang kan edum ni kakkayyaggud ni biin
meihhullul ni hi-gatun ahwam.
20 Nakka medinnel e hedin amtaen idan emin ni tuu huyyan mandal mu,
ey emin law bibi-i ey lispituhen da ahwa da, kedangyan winu newetwet.”

21 Emin ida etan opisyal, anin etan patul ey daka ebbuluta e kayyaggud
humman ni inhel Memukan et u-unnuden nan patul humman ni inhel tu.
22 Et palaw tun emin di probinsiya ni nampatulan tu hu tudek e neibelin
emin di nambakbaklang ni ehel idan tutu-u et imandal tu e emin hu lalakki
ey hi-gada meunnud di baballey da.

2

Nambalin hi Esther ni ahwan patul

1 Entanni et nedagem law bunget nan patul ey tuka nemnemnema hi
Basti e ahwa tu, ya impahding tu et ya immandal tun meippahding ni hi-
gatu.
2 Et kan idan kamenuggun nan patul ey "Attu et manemak itsu eyad
bebley tayun kat-agun biin eleg malehin et hi-gatu ahwaem.
3 Itugun muddan opisyal mud emin ni probinsiya et pan-i-li dan emin
hu kakat-agun bibi-i eyad baley mud Susa. Et pepaptek muddan Hegai e
napnahan ni bega-en mun kamengippaptek idan bibi-im ma-lat idwatan
tuddan mengippeyayyaggud ni ang-ang da.
4 Hedin nedatngan hu nagtud ni aggew ey pinilim hu nakappinhed mun
hi-gada et meihullul nan Basti e ahwam." Kayyaggud hu nangngel nan
patul ni nunman ni inhel da et u-unnuden tu.
5 Wadan nunman di Susa etan Jew e hi Mordekai ngadan tu e u-ungngan
Jair e u-ungngan Simei e u-ungngan Kish e helag Benjamin.
6 Wadadman tep yan eman ni nengapputan nan hi patul e hi Nebukad-
nessar ni patul ni Judah e hi Jehoiachin ey inla tudda iJudah di Jerusalem
et ilaw tuddad Babilon e bebley tu. Impambalin tuddan balud diman et hi
Mordekai hu hakey ni hi-gadan nambalin ni balud.
7 Wada hu agitu e hi Esther e ya ngadan tud Hebrew ey Hadassa. Kat-
agun peteg niya kayyaggud impenga-annel tu. Inewit Mordekai eman ni
neteyyan idan a-ammed tu et e-ettengen tun imbilang tun u-ungnga tu et
hikenen tu.
8 Ya nengioldenan nan patul hu himmulun et dakel ida kakat-agun bibi-
in inlaw dad kad-an tud Susa e hi Esther dama hakey ni hi-gada. Nanha-ad
idad baley nan patul et ipaptek idan Hegai.
9 Katettebalan Hegai hu kakinayyaggud ni ang-ang Esther et eleg
mebayyag ey linepuan tun mengiyayyaggud ni ang-ang tu et pehena-ad
tun lana niya bangbanglu hu annel tu ey nepili hu tuka pekkan ni hi-gatu.
Inappil Hegai hi Esther et iha-ad tud kekakkayyaggudan ni panha-adan,
et idwatan tun pitun nepilin bega-en di baley patul ni mengippaptek ni
hi-gatu.
10 Eleg e-ehhelen nan Esther hu bebley ni nalpuan tu tep sinugun
Mordekai e eleg tu peamta e hi-gatu ey Jew.
11 Kewa-wa-wa ni kamanlinnabah hi Mordekai di dallin ni kapanha-adid
Esther, ma-lat ang-angen tu niya amtaen tu hu kameippenahding ni hi-gatu.
12 Kaumlaw di hantoon hu daka pengiyyenayyaggudin ang-ang idan bii
ni han da inlaw di kad-an ni patul. Enem ni bulan hu pengi-ussalan dan
lanan mir di annel da niya enem ni bulan mewan hu daka pengi-eppuapin
bangbanglu.
13 Hedin nedatngan etan lawwan ni hakey ni biid kad-an ni patul ey
dammutun mampillin ibbalwasi tu niya hipan ussalen tu ma-lat ma-duman
kakinayyaggud ni ang-ang tu.

14 Kaumlaw ni hileng di kad-an ni patul et hedin newa-wa, ey kaumlaw
etan di hakey mewan ni kapanha-adiddan bibi-in nei-dum ni ahwan patul
e ya kamampaptek ni hi-gadadman ey hi Saasgas e hakey mewan ni
napnahan ni lakin bega-en nan patul. Eleg mambangngad hu hakey ni
biid kad-an ni patul ingganah ni pengeyyagan tun hi-gatu.
15 Entanni ey nedatngan law hu lawwan Esther di kad-an ni patul. (Ya
aman Esther e hi Abihail ey agin a-ammed Mordekai. Nem imbilang
Mordekai hi Esther ni u-ungnga tu tep hi-gatu nenge-etteng ni hi-gatu.) Yan
nunman ni lawwan tud kad-an ni patul ey inusal tu hu balwasin pinilin
Hegai e nengipenaptek ni hi-gada. Eleg mambagan edum ni hipan ussalen
tu tep inu-unnud tun emin hu intugun Hegai. Ey emin ida kamenang-ang
nan Esther ey daka tettebala kakinat-agu tu.
16 Inlaw da hi Esther di baley nan patul e hi Serses eman ni meikkeppitun
toon ni nampatulan tu e meikkeppulun bulan ni Tebet.
17 Inang-ang nan patul hi Esther ey hi-gatu pininhed tud emin ida etan
ni edum ni bibi-i. Et iha-ad tud ulun Esther etan penget ni ahwan patul et
hi-gatu law mambalin ni ahwatu et beken law hi Basti.
18 Et mampahemul hi patul ni keiddeyyawan Esther et aygan tuddan
emin hu aap-apu niyadda opisyal tu. Ey immandal tu e emin hu tutu-ud
bebley ni sinekup tu ey endi mangngunnun nunman ni aggew. Nanwatwat
ni nangkenginan indawat tuddan tuu.
19 Hi Mordekai hu hakey ni pinilin patul ni opisyal tu.
20 Hi Esther ey eleg tu peam-amta e hi-gatu ey Jew tep humman intugun
nan Mordekai ni hi-gatu. Tep ingganah ni nunya ey tuka peka-u-unnuda
hu tuka ittugun henin nengu-unnudan tun kaglang tun nengipenaptekan
tun hi-gatu.
21 Yan nunman ni kapangngunnuin Mordekai di baley ni patul ey
wada dewwan napnahan ni guwalyad habyen ni kuwaltuh patul e di
Bigtanah nan Teres. Huyyaddan guwalya ey wada binelaw dan patul et
ida kamanhuhhummangan e kanday petteyen da.
22 Nem dingngel Mordekai humman ni ung-ungbal da et idaddatteng tun
Esther et ehelen daman Esther nan patul, ey inhel tu e hi Mordekai hu
nanghel nunman ni indaddatteng tu.
23 Impebistigal nan patul ey makulug humman ni indaddatteng dan hi-
gatu et papetey tudda humman ni dewwan guwalya e inta-yun dadda.
Humman ni neipahding ey impatudek nan patul e hi Serses di libluh ni
meippanggep ni nampatulan tu.

3

Ninemnem Haman ni ippahding hu kebahbahan idan emin ni Jew

1 Entanni ey impeta-gey etan ni patul hu saad Haman, e u-ungngan
Hammedatha e helag Agag, et hi-gatu law keta-ta-geyyan saad tuddan emin
ni opisyal tu.
2 Et imandal nan patul e emin ida opisyal tu ey mandukkun ida niya
manyu-ung idan pengippeang-angan dan lispituh dan Haman. Et emin ida
opisyal ey inu-unnud da et ida kamandukkun niya ida kamanyu-ung ni
hi-gatu. Nem hi Mordekai ey eleg tu u-uunuda humman ni mandal.
3 Et kamennahmahiddan edum ni opisyal ni hi-gatu hedin hipa eleg tu
pengu-unnudin nunman ni mandal nan patul.
4 Kewa-wa-wa ni daka e-e-heli ma-lat u-unnuden tu humman ni mandal
patul nem eleg tudda dedngela. Lektattuy inhel Mordekai ni edum tun

opisyal e kantuy “Hi-gak ey Jew hak et humman hu, eleg mabalin ni
nak manyu-ung di hinanggan nan Haman.” Et idaddatteng dan Haman
humman ni inhel tu ma-lat ang-angen da hedin hipa pehding tun Mordekai.
5 Nemahhig bunget Haman ni nenang-angan tun eleg mandukkun niya
eleg manyu-ung hi Mordekai ni hi-gatu.
6 Et yan nengamtaan tun Jew gayam hi Mordekai ey ninemnem tun
beken ni ebuh hi Mordekai ni kastiguen tu. Nannemnem ni pehding tun
memettey ni emin ni Jews idad bebley ni sinekup ni nan-ap-apuan Serses.
7 Yan eman ni meikkahampulut dewwan toon ni nampatulan Serses,
ni nemangulun bulan ni Nisan ey immandal Haman e mambubunut ida
et pengamtaan dan getud ni aggew niya bulan ni pengippahdingan dan
nunman ni implanuh tu. Entanniy gintud da e yan meikkahampulut tellun
aggew ni Adar e meikkahampulut dewwan bulan.
8 Et lumaw hi Haman di kad-an ni patul et kantun hi-gatuy “Wadadda
hansinu-wan ni neikamdug ni hi-gatsu ey neiwehit idan emin eyad bebley
ni nan-ap-apuan mu. Hin-appil hu elaw da e endi hu neiingngehan tud
elaw ni edum ni tutu-u. Hakey pay ey eleg da u-unnuda linteg eyad bebley
tayu. Et humman hu, beken ni panyaggudam hedin mannenneng idadya.
9 Hedin hipa kammu e apu patul, imandal mu et papetey tayuddan emin.
Et hedin ebbuluten mu huyyan inhel kun pehding mu ey iddawat ku hu
telunggatut et na-pat ni libu et dewanggatut ni kiloh ni silber ma-lat mei-
dum di kapengi-emmungin pihhuh eyan bebley tayu.”
10 Inebulut nan patul humman ni inhel Haman et ukhupen tu singsing di
ngamay tu e humman hu tuka pandippel ni olden tu et idwat tun Haman
e u-ungngan Hammedatha e helag Agag e buhul emin ni Jew.
11 Kan patul nan Haman ey “Ngenamung kan pehding mu etan idan tuu
nem anin ditan hu pihhuh mu.”
12 Yan eman ni meikkahampulut tellun aggew ni nemangulun bulan ey
ineyagan Haman ida sekretarih nan patul et pan-e-helen tu etan olden ey
pan-ittudek da et ibelin dad emin ni nambakbaklang ni ehel idan tutu-u
et palaw daddan gobernor niya opisyal idan bebley. Neiolden humman di
ngadan patul et medippelan ni singsing tu.
13 Et menu-dak idan mengikka-peng idan nunman ni tudek di kebebbe-
bley. Neitudek diman e petteyen dan emin hu Jew, yadda nea-amma
niyadda nei-inna, anin idan kaungaunga, ey meellan emin hu hipan wadan
hi-gadan limmu da. Ey mahapul ni pehding da huyya etan ni nagtud ni
aggew e yan meikkahampulut tellun aggew ni bulan ni Adar.
14 Meippeamtad emin di kebebbebley huyyan olden ma-lat mandaddan
idan emin hu tutu-u hedin medetteng humman ni aggew.
15 Et humman ni olden nan patul ey neipeamtan emin ni katuutuud Susa
niya neiwatwat di kebebbebley humman ni neitudek. Kamakallinggep di
Haman nan Serses e patul ni kamakayyuyyuddung niya mengi-innum ey
immen ida katteg hu tutu-ud Susa ni kaman-al-alingangnga e eleg da amta
hedin hipa pehding da.

4

Ya nampebaddangan Mordekai nan Esther

1 Dingngel Mordekai ni emin hu neipahding ey nambi-ki tu balwasi tu
e nemahhig lemyung tu. Nambalwasin langgusih et ha-adan tu ulu tun
dep-ul, et an mandaladalan di bebley e kamantete-ul ni degeh ni nemnem
tu.

2 Neipappeg di kahehgepid baley nan patul tep eleg da pehgep hu
nambalwasin langgusih.
3 Yan neipeamtaan nunyan olden di emin di kebebbebley ni wada Jew
ni nekibebley ey kamedngel hu teul da. Nampantepel ida ey intagan
da nangih. Dakel ni hi-gada hu nampambalwasin langgusih niya ida
kamambakbaktad di dep-ul.

4 Impeamtadda etan ni napnahan ni lalakki niyadda bega-en Esther hu
kapehpehding Mordekai ey nemahhig hu lemyung tu. Impailaw tu hu
balwasin ibbalwasi tu ma-lat hullulan tu langgusih ni inhuklub tu, nem
eleg tu pinhed.
5 Intu-dak tu mewan hi Hatak, e napnahan ni lakin indawat nan patul
ni hi-gatun pambega-en tu, et lumaw di kad-an Mordekai et tu mahmahan
hedin hipa himmulun et tu impahding humman.

6 Limmaw hi Hatak di kad-an Mordekai etan di heggeppan di baley patul,
7 et idaddatteng Mordekai ni emin ni hi-gatu hu neipahding et ehelen
tu pay hu bilang ni pihhuh ni inhel Haman ni ibbayad tun mei-dum di
pihhuh ni bebley hedin meippepettey idan emin hu Jews.
8 Indawtan tu hi Hatak ni hakey ni neitudekan etan ni mandal nan
patul di Susa ni pemetteyan dan emin ni Jews. Inhel Mordekai ni hi-
gatu e iddawat tu humman nan Esther et kantuy "Paka-hel mun Esther
eya kameipahpahding niya ehel mun hi-gatu e mampehemmehemmek nan
patul ma-lat hemeken tudda tuu tun Jews."

9 Inu-unnud nan Hatak et lumaw di kad-an Esther et ehelen tun emin hu
inhel Mordekai.
10 Et itu-dak mewan nan Esther hi Hatak et mambangngad di kad-an
Mordekai et tu ehelen hu inhel tu.
11 Kan Esther ey "Inamtan emin ni katuutuu e hedin wada hakey ni
tuun neala ni nampeang-ang nan patul di bawang ni baley tu, ey eleg tu
paeyag, ey mahapul ni mettey. Tep mahapul ni eyyagan ni patul hu tuu
ni han himmegep di kad-an tu. Ya dammutun keihwangan tun ebuh et
eleg da pateyen ey hedin iddengdeng nan patul ni hi-gatu etan balituk ni
hulkud tu. Hakey pay ey nelabah law hambulan ni eleg tuwak pangeyagan
nan patul."
12 Limmaw hi Hatak di kad-an Mordekai et tu ehelen huyyan inhel Esther.

13 Heninnuy hu inhumang Mordekai, kantuy "Entan tu pandidinel hu
kawedam di baley nan patul et penghel mu nem eleg daka illagat ni
petteyen hedin medettengan hu pemetteyan dan emin ni Jew.
14 Hedin pemeggam i-ineng eyan hanneyan tsimpuh, ey wada edum ni
kelpuan ni baddang ma-lat meihwang eya edum tayun Jew. Nem hi-gam
niyadda aaggim ey mettey itsun emin. Ey hipa inamtam hedin nambalin
kan ahwan patul ma-lat hi-gam bumaddang nunya?"

15 Et humangen Esther hi Mordekai et kantuy
16 "Lakkay tep et mu amungen ida edum tayun Jews di deya Susa et
mantepel kayu eyan nak pehding. Ehel mun hi-gada et eleg kayu mangan
niya eleg kayu uminum ni tellun aggew. Hanniman dama pehding middan
bega-en ku. Et hedin negibbuh ni impahding tayu huyya, ey umlawwak
et nak ang-angen hi patul. Ey ebbuluten kun anin ni metteyyak hedin
humman umhulun ni ketteyyak."
17 Dingngel Mordekai huyyan inhel Esther et ebuhe uminah et manglaw
ni an mengippahding ni intugun Esther.

5

Ya imbagan Esther etan ni patul

1 Yan nunman ni meikkatlun aggew ni nantepelan da ey inhuklub Esther
hu kaibbalwasin ahwan patul et humgep di kad-an patul. Yimmudung etan
patul di yuddungngan tu e inhangga tud heggeppan.
2 Inang-ang tu hi Esther ni kaman-eh-ehneng di kad-an ni heggeppan ey
kaman-am-amleng ni nenang-ang ni hi-gatu, et indengdeng tu hu balituk
ni hulkud tun hi-gatu. Et meihnup hi Esther et tu kapaen hu utduk etan ni
hulkud nan patul.
3 Kan etan ni patul ni hi-gatuy "Kele ka immali? Hipa ibbagam e Esther?
Ehel mu hedin hipa humman tep dammutun iddawat kun hi-gam hu
kagedwah eyan bebley ni nan-ap-apuan ku hedin humman pinhed mu!"
4 Himmumang hi Esther et kantuy "Apu patul, kekdewek anhan hedin
ebbulutem et umli kayun Haman ni mahmahdem tep indaddanan dakeyun
mangkeheng-ew ni kennen."
5 Et paeyag nan patul hi Haman ma-lat lumaw idad kad-an Esther ni
mengngan. Immali hi Haman et lumaw ida.
6 Ida kamengi-innum ey kan mewan nan patul nan Esther ey "Ehel mu
law nunya hedin hipa pinhed mun ibbaga. Anin ni kammuy iddawat ku
hu kagedwah ni nan-ap-apuak et ebbuluten ku!"
7 Kan Esther ey "Ya pinhed kun peteg ni kekdewen ey heninnuy:
8 Hedin kabbabbal kan hi-gak e apu patul et ebbulutem hu ibbagak
ey pinhed kun um-ali kayun Haman ni kabbuhhan et idaddanan dakeyu
mewan ni kennen et hannak ehela hu pinhed kun e-helen ni hi-gam."
9 Kaman-am-amleng ni peteg hi Haman ni immanemut, nem ka-
mangkelebbah di eheb ni baley patul, ey inang-ang tu hi Mordekai e
kamanyuyyuddung e eleg um-inah ni manyu-ung niya eleg umgeyenggeng
ni takut tun hi-gatu, ey nemahhig bunget tu.
10 Nem insipel tu bunget tu et umenamut et amungen tudda gagayyum
tud baley tu. Nekieyag tu hi Seres e ahwatu,
11 et ipahhiya tun hi-gada hu kinedangyan tu, ya dakel ni u-ungnga tun
lalakki niya nengipeta-geyan patul ni saad tu. Ey impahhiya tu e hi-gatu
hu keta-ta-geyyan ni opisyal nan patul.
12 Ey kantuy "Beken ni ebuh ida huyya tep ebuhhak ni kadwan patul ni
ineyagan nan Esther et idaddanan dakemin kennen di baley tu. Ey umlaw
kami mewan nan patul ni an mengngan di baley nan Esther ni kabbuhhan!
13 Nem emin ida huyya ey endi silbitu hedin newa-wa ni inang-ang ku
hi Mordekai e Jew ni kamanyuyyuddung di eheb ni baley patul."
14 Et kan Seres e ahwa tu et da-yunan idan gagayyum tuy "Ettu et
mampekapya kan dewampulu et liman metroh hu kasina-gey tun pengitta-
yunan mun hi-gatuy? Et hedin kabbuhhan man imbagam nan patul et tu
peta-yun hi Mordekai ma-lat man-am-amleng kan an mekikkan di baley
nan ahwan patul." Kayyaggud ni peteg hu nangngel nan Haman nunman
ni inhel da et imandal tun kapyaen da hu pengitta-yunan tun Mordekai.

6

Ya nengipedayawan etan ni patul nan Mordekai

1 Yan nunman ni hileng ey eleg um-ali ugip nan patul et itu-dak
tu hu hakey ni bega-en tun an mengella etan ni neitudekan emin ni
kamekennapkapyad nan-ap-apuan tu, et ibidbid dan hi-gatu.

2 Entanni ey nedatngan etan neitudek ni nengipeamtaan nan Mordekai
ni nengiplenuhan di Bigtana nan Teres ni pemetteyan da et lan patul.
Huyyaddan dewwan di Bigtana nan Teres e napnahan ni lalakki hu
guwalyaddan nunman di kuwaltuh patul.
3 Dingngel nan patul humman ni binidbid da ey kantuy "Hipa impahding
tayu niya hipa indawat tayun Mordekai ni nengipahdingan tun nunya?"
Kan idan bega-en tuy "Endi an neipahding niya endi an neidwat ni hi-
gatu."
4 Entanni ey kan patul ey "Hipa hu opisyal kun wada eyad baley ku?" Ey
neipapaddih ni himmegep ali hi Haman ni an et mekihhummangan nan
patul ma-lat peta-yun tu hi Mordekai etan di impekapya tu.
5 Et kan idan bega-en patul ey "Immen hi Haman di dallin."
Et kantuy "Yu ayagi et humgep."
6 Himmegep hi Haman et kan patul ni hi-gatuy "Wada hakey ni tuun
pinhed kun peteg ni pehding hu kayyaggud ni hi-gatu et kaidaydayawan
tu. Hipa dedan muka pannemnem ni kayyaggud ni pehding ku?"
Kan Haman di nemnem tuy "Hipa edum ni pinhed eyan patul ni
iddawtan ni dayaw hedin beken ni hi-gak?"
7 Et kantun patul ey "Hedin pinhed mu e apu patul ni meidaydayaw hu
hakey ni tuu ey heninnuy hu ipahding mu.
8 Pei-lim hu hakey ni balwasim niya hakey ni kebayyum ni napngetan
ni penget mu,
9 et ayagam hu hakey ni eta-gey ni opisyal mu et pebalwasi tu humman
ni balwasim ni nunman ni tuu ey impantakkay tud kebayyum et ipengulu
tun an idalladallan di gawwan bebley. Ey ehel mu etan ni opisyal et
itekkutekkuk tu e kantuy 'Ang-ang yu hu kapehding nan patul ni tuun
pinhed tun meidaydayaw!' "
10 Entanni ey kan patul nan Haman ey "Kakkayyaggud huttan ni inhel
mu. Papuut mu et umla kan balwasin nakka ussala niya kebayyuk et
ipahding mun Mordekai e Jew eya inhel mu. Immen di heggeppan ni baley
ku e kamanyuyyuddung. Ang-ang mu et ipahding mun emin ni hi-gatu etan
inhel mun pehding."
11 Et alen Haman hu balwasin patul et tu pebalwasin Mordekai et
pantakkay tud kebayyun patul et tu idalladallan di gawwan bebley et
itekkutekkuk tu e kantuy "Ang-ang yu kapehding ni patul ni tuun pinhed
tun meidaydayaw!"
12 Negibbuh humman et mambangngad hi Mordekai di heggeppan ni
baley patul nem hedin hi Haman ey impapuut tun immanemut di baley tu
e nemahhig lemyung tu niya baing tu.
13 Indaddatteng tun ahwa tu niyadda gagayyum tun emin hu neipahding.
Ey kandan hi-gatuy "Hi Mordekai e buhul mu ey Jew. Et humman hu,
makulug ni eleg meippahding hu lawah ni planuh mun hi-gatu. Nanna-ud
ni meapput ka."
14 Nanengtun ida kamanhuhhummangan ey dimmateng ida etan nap-
nahan ni lalakkin bega-en patul ni an mengewwit nan Haman ma-lat an
makikan ni indaddan nan Esther e ahwan nan patul ni kennen da.

7

Ya nengipepateyan etan ni patul nan hi Haman

1 Et lumaw di patul nan Haman ni an mekikkan di baley nan Esther.

2 Ida kamengi-innum nunman ni aggew ey pinuhdanan mewan nan
patul nan ahwatu e kantuy "Imay, ehel mu law nunya hu pinhed mun
ibbaga e Esther et idwat ku. Anin ni kammuy iddawat kun hi-gam hu
kagedwah eyan bebley ni nan-ap-apuan ku et iddawat ku, hedin humman
pinhed mu."
3 Et humumang hi Esther et kantuy "Hedin kayyaggud muka pannem-
nem ni hi-gak e apu patul ey heninnuy kekdewek ni hi-gam: Entan anhan
tu iebulut e metteyyak ey entan anhan tu iebulut ni mettey ida edum kun
Jews.
4 Tep hi-gak niyadda edum kun Jews ey nebayadan biyag mi et
meippepettey kamin emin e endi metdaan. Gullat ni neigtang kamin
mambalin ni himbut et pemeggak i-ineng, tep beken ni lebbeng tun daka
taktaken hedin henin nunman ni ebuh meippahding. Nem yan nunya ey
kamangkedettengi law pemetteyan dakemin emin."
5 Kan Serses e patul nan hi Esther ey "Hipa humman ni tuun an
mengippahding ni henin nuntan? Attu kad-an tu?"
6 Kan Esther ey "Ya buhul min kamengippehelheltap ni hi-gami ey hi
Haman eya, e lawah ni peteg nemnem tun tuu!" Dingngel Haman hu inhel
Esther ey kimmuphat ni takut tu.
7 Nemahhig hu bunget patul et umhep et lumaw di garden di dallin ni
baley tu.
Inamtan Haman e kastiguen nan patul et mampehemmehemmek nan
Esther.
8 Et mandukkun hi Haman et manyuung di yuddungngan ni binaktadan
Esther. Neipapaddih ni nambangngad ali hi patul et humgep ey inang-
ang tu hi Haman e tuka pan-iyyuung di binaktadan Esther et kantuy "Kaw
pehding mu pay anhan di hinanggak hu lawah nan ahwak eyad baley ku?"
Inlet tu ehel et dengelen idan bega-en tu ey pinhakkeyey da hinukbungan
angah Haman.
9 Immehel hi Harbona e hakey ni bega-en ni wadadman ey kantuy
"Immen mannuman pay hu impekapya tud dagsin baley tun dewampulut
liman metroh hu ta-gey tun pengitta-yunan tun Mordekai e nengihwang
ni hi-gam e apu patul."
Et kan patul ey "Ilaw yu hi Haman et hi-gatu ita-yun yudman."
10 Inu-unnud da et ilaw da hi Haman et da ita-yun di impekapya tun
pengitta-yunan tun Mordekai, et han madegem hu bunget nan patul.

8

Ya kelebbengan idan Jew ni mekihhanggan buhul da

1 Yan nunman ni aggew ey indawat nan patul e hi Serses nan Esther hu
emin ni hipan kinedangyan Haman e buhul idan Jew. Entanni ey impaeyag
nan patul hi Mordekai tep inhel Esther hu neiegian tun hi-gatu.
2 Inukhup nan patul hu singsing di ngamay tu et idwat tun Mordekai
e humman daka ussalan pandippel ni tudek ni nalpun patul. Humman
etan singsing ni indawat nan patul nan Haman nem binangngad tu.
Impambalin nan Esther hi Mordekai ni mampaptek ni puyek Haman
niyadda edum ni kukuwah tu.
3 Entanni ey limmaw mewan hi Esther et mandukkun di kad-an ni helin
nan patul et mannanangih niya nampehemmehemmek ni hi-gatu ma-lat
pasiked tu anhan etan lawah ni implanuh Haman ni meippahding idan
Jew.

4 Ey indengdeng mewan nan patul etan balituk ni hulkud tu et uminah
hi Esther.
5 Kan Esther ey "Hedin anhan dammutun kayyaggud hu muka pannem-
nem eyan ibbagak niya hedin kaka um-amleng ni hi-gak ey iolden mu
anhan et eleg maunud etan olden Haman e u-ungngan Hammedatha e
helag Agag, ma-lat eleg ida matey emin hu Jews eyad bebley ni nan-ap-
apuam.
6 Tep eggak ali han-isipel ni menang-ang-ang ni pemetteyan daddan
aaggik niyadda edum kun Jews."

7 Kan patul e hi Serses ni humang tud Esther nan Mordekai ey
"Namplanuh hi Haman ni lawah e pinhed tun petteyen ni emin hu Jews
et mukun in-olden ku et da ita-yun. Ey emin hu hipan kinedangyan tu ey
indawat kun hi-gam e Esther.
8 Nem hedin ya etan neitudek et medippelan ni singsing ku ey eleg
mabalin ni an mehullulan. Nem dammutun mantuddek kayuddan edum
yun Jew et yu ehelen hu hipan panyaggudan da et anin iha-ad yu ngadan
ku ni dinippelan yun singsing ku."

9 Et ayagan nan Mordekai ida sekretarih di baley patul et papuut dan
kapyaen humman ni olden. Neipahding huyya eman ni meikkadwampulu
et tellun aggew ni meikkatlun bulan ni Siban. Intudek da humman idan
olden Mordekai idan Jews, yadda gobernor niyadda opisyal di hanggatut
et dewampulut pitun probinsiya meippalpud India ingganah di Ethiopia.
Intudek dad nambakbaklang ni ehel niya kapenuddek idan probinsiya
niyad kapenuddek niya ehel idan Jew.
10 Humman idan tudek ni impalaw Mordekai ey neipilma hu ngadan
patul niya nedippelan ni singsing tu. Limmaw ida hu an nengika-peng
idan nunman ni tudek e nantakkay idad kebayyun patul ni nangka-let ni
umbesik.
11 Neipeamta etan idad tudek e kai-abulut nan patul e dammutun
meemmung ida Jews di kebebbebley ma-lat mekihanggaddan memettey
ni hi-gada, niya dammutun petteyen dadda buhul da ey inla da hu limmu
da.
12 Huyyan olden ey meunnud di kebebbebley ni nan-ap-apuan Serses
etan ni nagtud ni aggew ni pampemetteyan daddan Jews e yan meikka-
hampulu et tellun aggew ni Adar e meikkahampulu et dewwan bulan.
13 Nekapya huyyan olden niya neipeamtad emin ni probinsiya ma-lat
mandaddan ida Jews ni mekihhangga hedin medettengan humman ni
nagtud ni aggew.
14 Impapuut dan an nengiwatwat ni nunman idan tudek et mampan-
takkay idad nangka-let ni umbesik ni kebayyun patul. Anin yad Susa e
bebley nan patul et neipeamtan hi-gada humman ni olden.

15 Entanni ey immehep hi Mordekai di baley nan patul e inhuklub tu
hu henin balwasin patul e mablah niya blue ey netakapan ni madlang ni
andukkey ni balwasi et mampenget ni kayyaggud ni balituk ni penget.

Yan eman ni neipeamtaan etan ni olden di Susa ey kaman-am-amleng
ida tutu-udman.
16 Nemahhig amleng idan emin ni Jew ni nunman ni aggew niya
katettebaladdan emin ni tutu-u.
17 Emin di kebebbebley ni neibidbidan ni olden patul ey ida kaman-
am-amleng hu Jews et manhahamul ida. Ey wadadda edum ni tutu-un
nambalin ni Jew et mei-dum idan hi-gada, tep ya takut da.

9

Ya nengapputan idan Jews ni buhul da

1 Nedateng etan meikkahampulu et tellun aggew ni bulan ni Adar e
meikkahampulu et dewwan bulan e humman ni aggew hu kahehhegedad-
dan buhul idan Jews ni pengapputan dan hi-gada, ey nahwi kumedek hu
neipahding.
2 Tep emin ida hu Jews di kebebbebley di nan-ap-apuan Serses ey
neamung ida et meikahhakey idan nekihanggan tutu-un neminhed ni
memettey ni hi-gada. Et humman sinekutan idan emin ni tutu-un hi-gada
et endi hakey ni an nekihanggan hi-gada.
3 Anin idan gobernor niyadda opisyal et binaddangan dadda Jews tep
ida kaumtakut nan Mordekai.
4 Tep nandingngel di emin ni probinsiya hi Mordekai eman ni nengipeta-
geyan nan patul ni saad tu et mambalin ni et-eteng law kabaelan tu. Ey
kamengmenglaw hu aggew ey kamangke-dumi pay hu kabaelan tu.
5 Et humman hu, yadda Jews ey dammutun pehding da hu pinhed dan
ippahding ni buhul da. Nampatey daddan nunman ni aggew hu buhul da
e inusal da ispadah da.
6 Yad Susa e nambebleyan nan patul ey pintey idan Jews hu limanggatut
ni buhul da.
7-10 Nekipetey dadda etan hampulun u-ungngan Haman e u-ungngan
Hammedatha e buhul idan Jew. Ya ngadan idan nunman ni u-ungngan
Haman ey: Hi Parsandatha, hi Dalpon, hi Aspatha, hi Poratha, hi Adalia,
hi Aridatha, hi Parmasta, hi Arisai, hi Aridai et hi Baisatha. Pintey dadda
nem eleg da alen hu hipan wadad baballey da niyadda limmu da.
11 Yan nunman ni aggew ey neipeamta etan ni patul hu bilang idan pintey
ni Jews di Susa.
12 Et kan patul nan Esther ey “Pintey idan Jews hu limanggatut ni tutu-u
eyad bebley di Susa. Pintey dadda pay hu hampulun u-ungngan Haman
ni lalakki. Inamtak et nema-ma impahding dad edum ni probinsiya. Nem
ehel mu hu edum ni pinhed mun meippahding et iebulut ku, niya ehel mu
hedin hipa kekdewem et idwat ku.”
13 Kan Esther nan patul ey “Apu patul, hedin dammutu, ey kekdewek
et iebulut mu e pehding idan Jews di deya Susa ni kabbuhhan hu henin
impahding dan nunya. Ey ehel mu et da ita-yun ida annel ni u-ungngan
Haman.”
14 Inebulut patul et imandal tu e meippahding huyya niya meippeamtad
Susa huyyan mandal. Ey tu impeta-yun ida annel ni u-ungngan Haman.
15 Newa-wan nunman e humman hu meikkahampulu et epat ni aggew
nunman e bulan ni Adar ey neamung ida mewan hu Jew ni nambebley di
Susa et patyen da mewan hu telunggatut ni buhul dadman. Nem eleg ida
umlan hipan wadan hi-gada.
16 Yadda dama hu Jews di edum ni probinsiya ey neamung ida et
mambabaddang idan menanggan buhul da et patyen da hu nepitut liman
libun hi-gada. Nem eleg ida umlan hipan wadan hi-gada.
17 Impahding idan wadad probinsiya huyyan meikkahampulu et tellun
aggew ni Adar. Et mewa-wan nunman ey nan-iyyatudda et man-an-
anladda niya nanhahamul ida.
18 Nem hedin yadda Jews di Susa man intu-man dan nenanggan buhul
dan nunman ni meikkahampulu et epat ni aggew et han ida man-iyyatun
meikkahampulu et liman aggew, et yan nunman nan-an-anlaan da.

19 Et humman hu, hedin yadda Jew ni nambebley di probinsiya ey
yan meikkahampulu et epat ni aggew ni Adar hu daka pan-am-amlengin
katootoon e ida kamanhahamul niya ida kamanhindadawat ni hipan
pinhed dan iddawat di edum da.
20 Hi Mordekai ey intudek tun emin huyyan neipahding. Ey nantudek
idan emin ni Jews ni nambebley di Persia
21 e pambalin da hu meikkahampulu et epat niya meikkahampulu et
liman aggew ni Adar ni pan-am-amlengan dan katootoon.
22 Huyyaddan dewwan aggew hu nengapputan idan Jews ni buhul da
niya nambalinan ni lemyung dan am-amleng. Ya pehding dan man-
am-amleng ni nunman ni dewwan aggew ey manhahamul ida niya
manhindadawat idan hipan pinhed dan iddawat niya kennen, ey iddawtan
dadda nangkewetwet.
23 Inu-unnud idan Jews hu olden Mordekai et pambalin dan piyestah ni
katootoon humman idan aggew.
24 Hi Haman, e u-ungngan Hammedatha e helag Agag, e buhul idan
Jews hu kan nemnem ni memettey idan Jew et ibubunut tu, e humman
keibbellinan ni Purim, et maptek hu aggew niya bulan ni pengippahdingan
tun nunman ni ninemnem tu.
25 Nem an nekihummangan hi Esther nan patul et mengapyan olden et
manhewi hu lawah ni planuh Haman et hi-gatu niyadda u-ungnga tun laki
hu neita-yun.
26 (Nginedanan dan Purim humman idan aggew ni daka pan-am-amlengi
tep humman daka penghel ni bubunut ni nunman.) Et umhulun hu
nantudekan Mordekai niya neipenahding ni hi-gada,
27 ey nanhuhummangan ida Jews di kebebbebley e man-am-amleng idan
nunyan dewwan aggew hedin nedatngan huyyan pan-am-amlengan da.
Huyyan olden ey mahapul ni u-unnuden alin emin ni helag idan Jews ni
katootoon anin idan edum ni tuun nambalin ni Jews.
28 In-olden da e huyyan dewwan aggew ey eleg liwanaddan Jews
ni katootoon et man-am-amleng idan emin pamilyah dad kebebbebley.
Nanhuhummangan ida e eleg da iwwalleng huyyan piyestah dan Purim et
ipenahding idallin helag dan ingganah niya eleg da liwwana hu neipahding
ni nunman idan aggew.
29 Entanni et mantudek mewan hi Esther e u-ungngan Abihail, et hi
Mordekai e Jew et ipilma da ngadan dan dewwa et iolden da hu pengu-
unnudan dan Piyestah ni Purim.
30 Ey nantudek hi Mordekai idan emin ni Jews etan idad hanggatut et
dewampulut pitun probinsiya ni nan-ap-apuan Serses et peamta tun hi-
gada e endi law da tattakutan tep melinggep ida law.
31 Ey inhel tu e mahapul ni pehding da hu elaw ni Piyestah ni Purim
ni katootoon hedin nedateng humman ni aggew e henin daka pehding ni
mengu-unnud ni daka pantetpeli niya daka lemyungi. Hi Mordekai nan
Esther e ahwan patul hu nengiolden nunya.
32 Huyyan olden Esther ni elaw ni Purim ey neitudek di libluh ni
kakeittuddekin emin ni kamekapkapyad bebley da.

10

Ya meippanggep ni nandingngelan di Serses nan Mordekai

1 Hi Serses e patul ey immandal tu e mahapul ni mambeyyad ni buwis
ida katuutuud kebebbebley, anin idan nampambebley di edawwi e gilig ni
baybay.
2 Emin hu kakkayyaggud ni impahpahding nan patul, anin ni ya
nengipeta-geyan tun saad Mordekai, ey neitudek etan di libluh ni patul
di Persia niyad Media.
3 Hi Mordekai hu meihhayned di saad nan patul e hi Serses. Ka-
pakallispituha niya nakappinhed idan edum tun Jews tep impenaptek tu
panyaggudan da niya linggepan da niyaddalli helag dan edum ni aggew.

Job

Ya meippanggep nunyan libluh e Job

Hi Job ey kamekangngu-unnud ni ingganah nan Apu Dios. Nem hakey ni aggew ey limmaw hi Satanas di kad-an Apu Dios di kabunyan et ehelen tun hi-gatu e mukun kamekangngu-unnud hi Job ni hi-gatu ey tep tuka benbendisyonin ingganah. Niya kan Satanas nan Apu Dios ey gullat ni i-abulut tun panhelheltap tu hi Job et nanna-ud ni iwwalleng Job hu tuka pengullug niya iddutan tu hi Apu Dios. Pinhed Apu Dios ni peang-ang e beken ni makulug huyya et iebulut tu hi Satanas ni mengippehelheltap nan Job. Niya in-abulut tun endien Satanas hu hipan wadan Job.

Yan nengamtaan idan tellun gagayyum Job e hi Eliphas, hi Bildad et hi Sophar humman idan ligat ni neipahding ni hi-gatu ey limmaw idan an menga-alluk ni hi-gatu. Nem entanni kumedek ey kanday wada impahding Job ni lawah et mukun kamanhelheltap. Tep kanday gullat ni endi lawah ni impahding tu, et eleg et iebulut Apu Dios ni an manhelheltap. Nem kan Job ey endi tu impahding ni an umhulun ni pengippehelheltapan Apu Dios ni hi-gatu. Sinaggan nan Job niyadda gagayyum tun himmenummangan meippanggep nunya. Entanni ey nakaddismayah hi Job et endi law petek tu hu tuka pannemnem ni nunyan ligat ni tuka helheltapa.

Lektattuy immehel hi Apu Dios nan Job et kantun hi-gatuy eleg kabaelin tuun ewwatan ni emin hu meippanggep ni pinhed tun pehding di tutu-u tu. Ya importanteh ni pehding ni tutu-u ey mandinnel idan Apu Dios ma-lat amtaen da e anin ni hipa meippahding ni hi-gada et nakappinhed tudda niya ippaptek tudda. (Hebrews 10:38 et yad Habakkuk 2:4) Inhel Apu Dios e hi-gatu keta-ta-geyyan niya hi-gatu hu wada kelebbengan tun mengippahding ni hipan pinhed tu niya limpiyuh ni emin tuka pehding.

Ya inedal Job di nanhelheltapan tu ey emin hu kai-abulut Apu Dios ni kameippahding idan neminhed ni hi-gatu ey mambalin ni panyaggudan da. (Romans 8:28 et yad James 5:11)

Ya neitudek eyad libluh:

1. Ya nengipehelheltapan Satanas nan Job et ya nengendian tun emin ni wadan hi-gatu. (chapters 1–2)
2. Ya nemangulun nanhuhhummanganan di Job et yadda gagayyum tu. (chapters 3–14)
3. Ya meikkadwan nanhuhhummanganan di Job et yadda gagayyum tu. (chapters 15–21)
4. Ya meikkatlun nanhuhhummanganan di Job et yadda gagayyum tu. (chapters 22–31)
5. Ya inhel nan Elihu. (chapters 32–37)
6. Ya humang Apu Dios nan Job et ya bendisyon tun hi-gatu. (chapters 38–42)

[1] Wada hakey ni tuun hi Job hu ngadan tun nambebley di Us. Hi Apu Dios hu tuka daydayawa niya tuka pannananeng hu tuka pengullug ni hi-gatu. Kayyaggud ni peteg hu elaw tu niya tuka hellipat-i ma-lat endi lawah ni tu pehding.

[2] Hampulu u-ungnga tu e pitudda laki niya telludda bii.

3 Wada pitun libun kalneroh tu, tellun libun kamel tu, hanlibun
baketu niya limanggatut ni kebayyu tu. Ey dakel bega-en tu. Hi-gatu
kekekkeddangyanan idan nambebley di appit ni kasimmilin aggew.
4 Yadda etan pitun lalakkin u-ungngan Job ey ida kamanhulluhullul ni
mampehemmul. Daka eyyagidda etan tellun agi dan biin mekian-anlan
hi-gada.
5 Hedin negibbuh ida u-ungnga tun nampahemul, man kaumbangun hi
Job ni kamangkewa-wa ma-lat man-appit ni kagihheba, e humman elaw ni
panlinnih tuddan emin ni u-ungnga tu. Huyya kapehding Job tep kantud
nemnem tuy 'Entanni ey nanliwat ida u-ungngak e eleg da lispituhen hi
Apu Dios.'
6 Hakey ni aggew ey limmaw ida anghel di kad-an Apu Dios ey nekilaw
dama hi Satanas.
7 Et kan Apu Dios nan Satanas ey "Attu linallawwan mu?"
Ey kan Satanas ey "Nak ali nandaladalan di puyek."
8 Kan mewan Apu Dios nan Satanas ey "Kaw inang-ang mu etan bega-en
kun hi Job? Endi hu henin hi-gatud puyek. Kayyaggud ni peteg elaw tu
niya tuka pannananeng hu tuka pengullug ni hi-gak. Tuwak kadaydayawa
niya tuka hellipat-i ma-lat endi ipahding tun lawah."
9 Hinumang Satanas ey kantuy "Kaw makulug makkaw ni tuka day-
dayawen hedin endi tu gungunahen?
10 Annagam nem muka paka-ippaptek idan hampamilyah, anin idan
hipan wadan hi-gatu. Niya muka bendisyonin emin hu tuka pehding. Ang-
ang mu kedi e kedangyan ni peteg!
11 Kedi nem endiem emin hu kinedangyan tu, ambeken lawah e-helen
tun hi-gam!"
12 Kan Apu Dios ey "Ku anin, emin hu wadan hi-gatu ey ngenamung kan
pinhed mun pehding. Nem entan tu lipusi." Et hi-yanen nan Satanas hi
Apu Dios et manglaw.
13 Hakey ni aggew ni kapanhahamuliddan u-ungngan Job di baley ni
pengulwan ni lakin u-ungnga tu,
14 ey nambebessik ali hakey ni tuu et lumaw di kad-an Job et kantun
hi-gatuy "Kami kaman-elladu e impangngunu midda etan lakkitun baka
niya ida kamenge-ekkan etan di neihnup ni pattullan etan ida kebayyu,
15 ey entanniy wadadda immalin iSabeya et ibsik dan emin etan ida baka
niyadda kebayyu. Niya pintey daddan emin hu bega-en mu et ebuhhak ni
bimmesik, et deh e immali-ak ni mengippeamtan hi-gam."
16 Eleg gibbuhen nunman ni bega-en hu tuka pan-e-hela ey dimmateng
mewan hakey ni bega-en et kantuy "Linsitan ni kedyam ida kalneroh
niyadda kamampattul et mangkatey ida. Ebuhhak ni natdaan, et deh e
immali-ak ni an mengippeamtan hi-gam."
17 Eleg gibbuhen nunman ni meikkadwan bega-en hu tuka pan-e-hela ey
immali mewan hu hakey ni bega-en et kantuy "Immalidda tellun grupuh ni
iKaldea et ibsik dadda kamel et pateyen dan emin hu bega-en mu. Ebuhhak
ni natdaan et deh e immali-ak ni mengippeamtan hi-gam."
18 Eleg tu gibbuhen hu tuka pan-e-hela ey immali mewan hu hakey
ni bega-en tu et kantuy "Ida kamanhahamul hu u-ungngam di baley ni
pengulwan mu,
19 ey immali na-let ni pewek ni nalpud eleg mebebleyi et tukkaden tu
etan baley et matey idan emin. Hi-gak ni ebuh hu eleg matey, et deh e
immali-ak ni mengippeamtan hi-gam."

20 Imminah hi Job et bi-kien tu balwasi tu, tep nemahhig lemyung tu.
Minukmukan tu ulu tu et lumukbub di puyek et dayawen tu hi Apu Dios.
21 Kantuy "Yan neiungngaak ey endin hekey intabin ku, ey henin
nunman alin ketteyyan ku e endi nak ittabin. Hi APU DIOS hu nengidwat
ni emin ni kinedangyan ku niya emin hu wadan hi-gak, ey hi-gatu mewan
hu nemangngad. Medeyyaw hu ngadan APU DIOS!"
22 Anin ni neipahding ida huyyan ligat nan Job et eleg manliwat, tep eleg
tu pabehul nan Apu Dios humman idan neipahding ni hi-gatu.

2

Ya nematnaan mewan Satanas nan Job

1 Entanni mewan ey limmaw ida etan anghel di kad-an APU DIOS et
makilaw mewan hi Satanas.
2 Kan APU DIOS nan Satanas ey "Attu linallawwan mu?"
Kan Satanas ey "Nak ali nandaladalan di puyek."
3 Kan APU DIOS ni hi-gatuy "Kaw inang-ang mu etan bega-en kun hi Job?
Endi edum ni tuun henin hi-gatu. Kayyaggud ni peteg elaw tu niya tuka
pannananeng hu tuka pengullug ni hi-gak? Tuwak kadaydayawa niya tuka
hellipat-i ma-lat endi tu ippahding ni lawah. Imbagam ni hi-gak ma-lat
iebulut kun pehding mu hu pinhed mun pehding ni hi-gatun lawah, anin
ni endi himmulun. Nem anin ni hanniman et impannaneng tu hu tuka
pengullug ni hi-gak."
4 Hinumang mewan Satanas ey kantuy "Ya tuu ey dammutun illamngan
tun emin nemet maituu.
5 Nem pandegeh mu kedi, lawah mannuman e-helen tun hi-gam."
6 Kan APU DIOS ey "Anin, i-abulut kun ngenamung kan pehding mun
hi-gatu, nem entan tu patey."
7 Et hi-yanen Satanas hi APU DIOS et lumaw di kad-an Job et patmel tu
hu dakel ni pelhad annel tu.
8 Limmaw hi Job di gilig ni kapengi-ibbengin lugit et pumi-dit ni teping
ni naphik ni banga et pengel-id tun kimmelhin nenan pelha tu.
9 Et kan ahwa tun hi-gatuy "Kele ingganah nunyay muka pannananeng
hu muka pengullug nan Apu Dios? Ehel mu kuma lawah ni hi-gatu ma-lat
matey ka ew katteg!"
10 Himmumang hi Job ey kantuy "Hipa huttan ni muka pan-e-hela?
Hedin tayu kaebbuluta hu kayyaggud ni kaiddawat nan Apu Dios ni hi-
gatsu, ey mahapul ni ebbuluten tayu dama hu ligat ni tuka peelli."
Endi an inhel Job ni lawah nan Apu Dios, anin ni neipahding ida emin
huyyan ligat ni hi-gatu.

Immalidda gayyum nan Job

11 Entanniy immalidda hu tellun gayyum Job e hi Eliphas e iTeman, hi
Bildad e iSuah ni hi Sophar e iNaamah. Dingngel da e nemahhig hu ligat
Job et lumaw idan an menga-alluk ni hi-gatu.
12 Neidawwi ida pay ey inang-ang da hi Job nem eleg da immatunan.
Nem entannit inimmatunan da law ey ida kamantete-ul et bi-kien da
balwasi da niya inhebwag dad ulu da dep-ul, tep nemahhig lemyung da.
13 Et makiyuyyuddung idan Job di puyek ni pitun aggew niya pitun
hileng, nem endi nan-e-ehhel ni hi-gada, tep daka ang-ang-anga e
nemahhig hu tuka panhelheltapi.

3

Ya lilih Job nan Apu Dios

1 Entanni ey immehel hi Job et lawah hu inhel tu meippanggep ni
neiungngaan tu.
2-3 Kantuy "Apu Dios, endim ew katteg hu aggew ni neiungnga-ak niya
hileng ni nengapyaan idan a-ammed kun hi-gak.
4 Pambalin mu humman ni aggew ni engeenget et liwwanen mu.
5 Ey pambalin mun beken ni pan-am-amlengan humman ni aggew.
Hukbungim ni kulput ma-lat eleg mabnangan.
6 Ekal mu humman ni hileng et eleg maibilang di toon.
7 Pambalin mu humman ni hileng ni endi silbitu niya ang-ang mu et endi
man-am-amleng.
8 Ehel mudda etan ni maeyak ni wada kabaelan dan mengippebuddal
etan ni Lebayatan e anggetakkut ni mategud baybay, ma-lat idutan da
humman ni aggew ni neiungngaan ku.
9 Entan tu pahyaw etan bittuwen ni kakkabbuhhan niya entan tu
pabudal hu aggew ma-lat eleg mewa-wa et mannananeng ni engeenget.
10 Em, idusim humman ni hileng, tep eleg tu upupen hu talun ina et deh
e neiungnga-ak, ey nakka manligligat niya nakka umlelemyung.
11 Kele eleggak ni-ngangu matey ni neiungngaan ku?
12 Kele tuwak impenaptek e tuwak impainuinuman nan ina di huhu tu
et nak netagu?
13 Gullat et ngu, ey neteyyak et immen nak ni kamakallinggep ni kaman-
i-iyyatu.
14 Ey nak et ngu kaman-u-uggip di kulung ku e heni-ak ida etan ni
papatul niyadda opisyal ni nandingngel tep yadda etta-teng ni bebley ni
impebehwat da.
15 Em, heballi ngu neteyyak et man-u-uggippak et heni-ak ida etan ni
netey ni u-ungngan patul e napnu baley dan balituk niya silber,
16 winu heni-ak ni gelang ni netey ni neiungngaan tu e eleg tu ang-angen
hu kawwalwal.
17 Hedin netey hu tuu, man kamepappeg hu lawah ni tuka pehpehding
niya kaman-iyyatu hu neatun tuu.
18 Anin idan balud et melinggep ida hedin netey ida, tep endi law
guwalyan mengibbungnget winu memabba-al ni hi-gada.
19 Yadda kekeddangyan niyadda nangkewetwet ey immen ida damad
kulung. Yadda himbut ey liblih idelaw di kan himbut ni hi-gada.
20 Kele kai-abulut Apu Dios ni an mambi-biyag hu tuun kamanhelheltap e
henin hi-gak? Ey kele eleg tu pappega hu biyag ni tuun nemahhig lemyung
tu?
21 Daka abtui ketteyyan da, nem ayepaw ey eleg ida mettey. Daka
pehebballi hu kulung nem ya hipan nebalol ni tenged.
22 Tep endi damengu amleng dad biyag da ingganah ni ketteyyan da.
23 Kele kapannannaneng nan Apu Dios ni tegguen hu tuu ey endi
damengu silbitu, tep endi namnamah tu?
24 Hi-gak katteg ngu ey kan mewan anhan ey mengngannak ey eleg, tep
nemahhig lemyung ku niya nakka umpalapalak.
25 Emin hu nakka tattakusi ey neipahding tu-wangun hi-gak.
26 Endi katteg linggep ku niya endi iyyatuk. Nemahhig ligat ku e endi
pappeg tu."

4

Ya nemangulun humang Eliphas nan Job

1 Immehel hi Eliphas ey kantuy
2 “Job, entan tu balaw hedin um-ehellak. Eleg mabalin ni nak pemegga
i-ineng.
3 Yan nunman ey hi-gam simmugutugun idan neligatan, ma-lat hi Apu
Dios pandinnelan da niya binaddangam ida hu kamanheppul ni baddang.
4 Indawtam ni kayyaggud ni tugun ida etan endi namnamah da et
petuled mudda.
5 Nem yan nunyan hi-gam hu wada ligat tu ey kaka metemman pehding
mu.
6 Dinaydayaw mu hi Apu Dios niya endi nambahulam. Et humman hu,
gullat et, ey e-etteng dinel mu niya namnamah mu.
7 Nemnem mu kedi, kaw wada hakey ni kayyaggud ni tuun nekalligatan?
8 Hedin ya ngu inamtak, man hedin lawah kapehpehding ni hakey ni
tuu, ey lawah dama hu kameippahding ni hi-gatu.
9 Ey kabahbahan Apu Dios ni bunget tu hu hanniman ni tuu.
10-11 Ya hanniman ni tuu ey heni mabunget ni layon ni kaman-elmem
ni an menemmak ni animal ni petteyen tu ma-lat kanen tu. Nem hedin
naplag hu ngipen tu ey eleg tu han-ipahding huyya et mettey ida impah
tun upeda.
12 Wada neipeamtan hi-gak ni endi hu edum ni nengamta, tep intuttubbu
etan ni nanghel ni hi-gak.
13 Heni lemam humman e impabsik tu ugip ku.
14 Ey gimmeneygeyyak ni takut ku.
15 Entanni ey nelabah dibdib di angah ku ey nebugittak.
16 Nesiked etan dibdib ey wada inang-ang kun kaman-eh-ehneng, nem
eleg meimmatuni. Entanni ey dingngel ku intuttubbu tun hi-gak e kantuy
17 ‘Kaw wada hakey ni tuun endi liwat tu e kakkayyaggud di hinanggan
Apu Dios?’
18 Tam anin idan anghel di kabunyan et eleg medinnel ni hi-gada.
19 Et humman hu, kaw kammu nem kamakaddinnel hi Apu Dios di tuun
nekapyad puyek e nelakah ni pepditen e henin pappayya?
20 Ya tuu ey anin ni mategun kakkabbuhhan et endi maptek ey netey ni
mahmahdem.
21 Et humman hu, mettey hu tuu et hi-yanen tu emin limmu tu, et al-en
ni edum ni tuu ey eleg tu awatan hu elaw ni neitu-wan tu.

5

1 Kaw hedin um-ayag ka e Job ni umbaddang ey wada menengngud
ni hi-gam? Anin na-mun mampebaddang kaddan anghel et endi um-alin
umbaddang ni hi-gam.
2 Ikkatey mulli mannuman danag mu niya degeh ni nemnem mu. Hedin
hanniman pehding mu ey heni endi nemnem mu.
3 Inenang-ang kudda tutu-un kulang nemnem dan melinggep ida, nem
kekemtang ey immali ligat da.
4 Et endi linggep ni u-ungnga da niya endi mengi-ehneng ni hi-gadad
korteh.
5 Et ya law edum ni tuu mengellan ennien da, anin idan kinedangyan
da.
6 Kaw hipa nalpuan ni ligat hedin beken ni hi-gam metlaing? Amta tayu
e eleg umtetmel di puyek,

7 tep ya tuu ey neiungnga ngu dedan et manligligat e henin emsin apuy
e kametu-ug.
8 Heninnuy hu ittugun kun hi-gam: Attu kuma et ehelen mun emin nan
Apu Dios eya kameipahpahding ni hi-gamey?
9 Tep dakel hu tuka pehding ni eleg tayu han-awat niya endi pappeg ni
tuka ippahding ni miracle.
10 Tuka peelli udan ma-lat madenuman hu papayyew.
11 Hi-gatu mewan hu kamengippeta-gey idan tuun endi bilang tu niya
hi-gatu kamengippeamleng idan tuun kaumlelemyung.
12 Tuka bahbaha planuh idan netalam ni tuu ma-lat mambalin ni endi
silbitu. *
13 Et yadda lawah ni implanuh dan pehding dan edum ni tuu ey
kameippahding ngun hi-gada.
14 Henidda nekulap ni kamandapdapudap ni kawwalwal. Heni hileng ni
ingganah ni hi-gada.
15 Nem yadda newetwet ey hi Apu Dios hu kamengihwang ni hi-
gada et eleg ida matey. Ey tudda kabaddangi ma-lat ihwang tuddad
kamengippeligligat ni hi-gada.
16 Hi-gatu kamengidwat ni namnamah idan newetwet niya tuka pappega
hu kaippenahding idan lawah ni tuu.
17 Mebendisyonan etan tuun katuggunan Apu Dios. † Et humman hu,
entan almet mun kapehding Apu Dios ni menuggun ni hi-gam,
18 anin hedin kantu et lipputan daka et peyaggud daka mewan. Ey hedin
kantu et pedgehan daka ey a-alluken daka kaya.
19 Baddangan dakan ingganah ma-lat endi lawah ni meippahding ni hi-
gam.
20 Ippaptek daka et tumegu ka hedin immali bisil, niya ippaptek daka
hedin wada gubat ma-lat eleg ka matey.
21 Ippaptek daka ma-lat anin ni mengapkapya tuun bahul mu ey endi
kaya an meippahding ni hi-gam ni lawah. Ey anin ni wada memahbah ni
hi-gam et baddangan daka et meihwang ka.
22 Eleg ka umtakut ni anggetakkut ni kameipahpahding, anin ni um-ali
bisil. Ey eleg ka umtakut idan anggetakkut ni animal di muyung.
23 Tep endi da pehding ni lawah ni hi-gam. Anin ni payew mu et
meendiddalli hu babattu.
24 Melinggep kallid baley mu niya anin idan animal mu et endi hu el-eleg
ni meippahding ni hi-gada.
25 Dakel idalli u-ungngam niya henillin kedakkel ni helek di pattullan hu
helag mu.
26 Andukkey ali biyag mu et meka-a-amma kalli ey han ka netey, henin
pagey e hehgeden ni meka-teng ni han ineni.
27 Makulug ida huyya e Job, tep inenang-ang tayun neipahding. Et
humman hu, dengel mu huyyan intugun ku, et ipahding mu."

6

Ya inhel Job

1 Himmumang hi Job et kantuy
2 "Gullat ni ikkiloh hu ligat ku niyadda eya nakka helheltapa,
3 et mebelbel-at na-mu nem yadda palnah di gilig ni baybay. Et humman
hu, entan katnga yu eyan nakka pan-e-ehhel.

* **5:12 5:12-13** Ang-ang yu hu 1 Corinthians 3:19. † **5:17 5:17** Deut. 8:5 Hebrews 12:5-6

4 Heni tuwak pinenan Apu Dios et mangkaiwehit hu kedet ni panetud
annel ku. Nantutu-nud tu hu anggetakkut ni meippahding ni hi-gak.
5 Kaw endi kelebbengan kun manlillih? Anin ni kebayyu niya baka et
ida kaum-eluelug hedin endi kennen dan helek.
6 Ey anin ni hi-gatsun tuu et itsu kamanlillih hedin endi ahin et endi
tamtam ni kennen. Hipa makkaw neminhed ni kennen ni endi tamtam tu
tep eleg maehinan? Niya kaw wada tamtam etan ni mablah ni parteh ni
itlug, hipa tamtam tu?
7 Hedin hi-gak, man eggak kennadda humman ni kennen, tep heni eleg
meekmun.
8 Kele na-muy eleg iddawat Apu Dios hu nakka ibbagan hi-gatu? Kele
eleg tu hummanga dasal ku?
9 Hebballi-ew katteg petteyen tuwak.
10 Hedin hanniman hu meippahding ni hi-gak, ey anin ni nemahhig
hu nakka panhelheltapi et melinggeppak niya man-am-amlengngak tep
inamtak e eggak ngehayen hu tugun nan Apu Dios e kayyaggud ni peteg.
11 Nem hipa inna-nuk ni meittu-u, ey ay endi elet ku niya endi
namnamah ku?
12 Hi-gak ey nekapuyyak. Beken nak ni batu niya beken ni nekapyad
giniling hu annel ku.
13 Endi law elet ku niya namnamah ku ey endi umbaddang ni hi-gak.
14 Hedin makulug ni gayyum yuwak, man lebbengtun baddangan yuwak,
anin ni kantu et inwalleng ku hi Apu Dios e Kabaelan tun emin.
15 Nem hi-gayun mismuh ni gagayyum ku hu kamengippeang-ang e eleg
kayu meiddinnel. Heni kayun kulukul e ma-nu tep kamanla-la-pih hedin
manginudan,
16 niya hedin neumah dallallu et mambalin ni danum,
17 nem hedin ugew ey kametduk et kamema-gani.
18 Et yadda etan kamanggettang ni kamengihhingngin daka dellana ma-
lat ida uminum diman ey ida kame-ngangi. Et humman hu, dakel hu
kamettey, tep ida kametellak di mamegan eleg mebebleyin hamak dan
danum.
19 Hanniman ida dama kamanggettang ni iSeba niyadda iTema e dakel ni
hi-gada et-eteng namnamah dan wada hemmaken dan danum ni innumen
da,
20 nem kamepappeg namnamah dad gilig ni nema-ganan ni kulukul.
21 Heni kayuddan nunman ni kulukul e endi damengu hu ibbaddang
yun hi-gak. Inang-ang yu ligat ku ey simmakut kayu, tep kanyu na-muy
meippahding daman hi-gayu henin nunman ni ligat.
22 Nem kaw nambaga-ak ni hi-gayun iddawat yun hi-gak? Kaw
nangkedewwak ni kinedangyan yu ma-lat usalen ku?
23 Kaw imbagak ni hi-gayu ma-lat ihwang yuwak di buhul ku et yaddad
lawah ni tuu?
24 Ehel yu et dengelen ku hedin hipa nambahulan ku et pamegak i-ineng.
25 Maggeh hu makulug ni ehel, nem eggak mekaggehi, tep hipa silbin
in-inhel yu e beken ni makulug?
26 Adyahhak e anggehemmekkak ey kanyuy nalgenalgem hu nakka e-e-
hela. Kaw kanyu nem nelaing kayun umtugun? Endi silbitu tugun yu eyad
nakka panhelheltapi.
27 Dammutu pay ni pambalin yudda nepu-hig ni himbut niya dammutun
iggatang yu gagayyum yu.
28 Iang-ang yun hi-gak. Kaw itek hu inhel ku?

29 Nemahhig kumamman huttan ni yuka pehpehding. Isiked yu huttan
ni yuka e-e-hela e kanyuy nambahullak. Tep endi inamtak ni bahul ku.
Entan tu pakdag eheehel. Hedin hi-gak ngu, man kayyagguddak.
30 Eggak man-itek. Kaw kanyu nem eggak amta hedin hipa hu kayyaggud
niya lawah?

7

1 Kaw beken dedan ni neligat hu biyag ni tuu eyad puyek e henin
kamekittangdan e kamanhelheltap?
2 Ya tuu ey henin himbut e kaum-abtun kehillengan tu ma-lat man-iyyatu.
Ey henin kamekittangdan e tuka hehhegeda tangdan tu.
3 Hedin hi-gak ngu man nakka umlelemyung ni kewa-wa-wa niyan
kahilehileng tep endi law namnamah kud neitu-wan ku. Huyya katteg
ngu indawat Apu Dios ni neitu-wan ku.
4 Hedin nehileng et bimmaktaddak man nakka abtui hu kewa-waan tu.
E-eggel ni nampiggaddak, tep ayepaw ey eleg mewa-wa.
5 Nebigihan hu annel ku niya kaman-aayuh hu nenan pelhak.
6 Anggegannuy kamenglaw hu aggew ku e heni hangkedem ni ebuh. Ey
endi namnamah kun meteggu.
7 'Apu Dios, entan tu anhan liwwan e heni hakey ni yayyah ni ebuh hu
biyag ku et endi law nak pan-an-anlaan, tep anggegannuy mepappeg law
hu biyag ku.
8 Muwak kaang-ang-angan nunya, nem eleg muwak ali law ang-anga.
Muwak ali hemmaken, nem endi-ak ali law, tep metteyyak.
9-10 Ya tuu ey henin kulput e hedin neendi man eleg law mambangngad.
Henin nunman hu tuu e hedin netey man eleg law mambangngad et
liwwanen law idan emin ni nengamtan hi-gatu.
11 Maggeh hu nemnem ku niya nakka umlelemyung. Et humman hu,
mahapul ni um-ehellak ma-lat ehelen ku gibek ku.
12 Kele muwak kagugguwalyai, kaw heni-ak etan ni anggetakkut ni
mategud baybay?
13 Hedin bimmaktaddak ma-lat patnaak ni man-iyyatu et kangku et
melilliwwan hu ligat ku,
14 man muwak katenattakkuta kumedek di muka pei-innep ni hi-gak.
Dakel muka peang-ang ni anggetakkut niya muwak kalelmama.
15 Et humman hu, nakka pekeddukdul hu hehkelen muwak et mateyyak
nem ya nak meteggun manhelheltap.
16 Hiyya ew katteg hu mambiyag. Imminglayyak law eyan neitu-wan ku.
Et humman hu, entan tuwak ikakkaguh et ngenamungngak ew ngu. Endi
damengu silbin biyag ku.
17 Kaw hipa ngu anhan hu tuu, et mu ikakkaguh? *
18 Muka hellipat-in emin hu tuka pehpehding ni kewa-wa-wa, et muka
iddawsin panliggatan tu ma-lat pematnam ni hi-gatu.
19 Kaw dammutu anhan ni iwwingim di pangil ni nekemtang?
20 Hipa nambahulan kun hi-gam, e kamengu-uhdung ni tuu? Kele hi-gak
mu pinilin panhelheltap? Kaw hi-gak kaum-idwat ni ligat mu?
21 Kaw eleg mu liwwana liwat ku? Anggegannu law ey meikkullungngak
et muwak ali hemmaken ey endi-ak.' "

* **7:17 7:17** Psalms 8:4 et ya 144:3

8

Ya inhel Bildad

1 Entanniy himmumang hi Bildad e iSuah ey kantuy
2 “Kaw tattaggan mu eheehel eyan legelegem ni muka e-e-hela?
3 Kaw beken ni meandeng ni emin hu kapehding nan Apu Dios? Kaw
tuka ihhalla hu neiptek?
4 Ku nanliwat ida na-mu u-ungngam nan Apu Dios et humman hu
nengastiguan tudda tep humman dedan lebbeng tun meippahding ni hi-
gada.
5 Nem anin ni hanniman et pandasal kan Apu Dios e Kabaelan tun emin
ma-lat mampehemmehemmek kan hi-gatu.
6 Tep hedin makulug ni kayyaggud kan tuu man baddangan daka et
pebangngad tun emin hu neendin hi-gam.
7 Et yalli kinedangyan mun iddawat Apu Dios ni hi-gam ey daddakkel ali
anhan law ni peteg nem ya la kinedangyan mun nunman.
8 Nemnem mu kedi kalinaing idan tuun nunman niya nemnem mudda
hipan inedal ida eman lan aammed tayu.
9 Ya tuu ey kulang hu inamta tu niya ansikkey hu biyag tu e heni alinnew
ni nelabah.
10 Nem anin dengel mu niya adal mu hu intuttuddudda lan nelaing ni
aammed tayun nunman.
11 Ya katlubbung ey yad wada danum daka tetmeli tep eleg ida meteggud
mamega.
12 Hedin mema-ganan hu puyek ey hi-gada memengngulun mekling,
anin ni eleg ida ni ma-tengan.
13 Heniddan nunman ni katlubbung hu tutu-un mengiwwalleng nan Apu
Dios e meendi namnamah da.
14 Ida kamandinnel di hipan kabbabahbah e henin tawang ni kakkawwa.
15 Me-gah ita kumedek hedin ittetnged diman tep beken ni nehammad
ni pengitngedan. Henin nunman dama hu sinulid e entan tu itnged diman
tep eleg daka hanhedel.
16 Yadda tuun eleg mengu-unnud nan Apu Dios ey henidda mateban
neitnem e mahkang hu inakyaman da.
17 Nangkeilipet hu lamut dad batu et eleg law me-kal.
18-19 Nem hedin nelekhadda man mettey ida et meendidda. Meihhullul
ali mewan edum ni umtemel et meliwwan ida la etan nemangulu e heni
eleg ida tummel diman.
20 Yadda tuun daka pannananeng hu daka pengullug nan Apu Dios
ey eleg tudda iwwalleng, nem hedin yadda lawah ni tuu ey eleg tudda
baddangi.
21 Et humman hu, hedin mengu-unnud kan Apu Dios e Job, ey
pebangngad tulli kaya amleng mu et umngi-ngi kalli mewan.
22 Nem yadda buhul mu ey be-ingen tuddalli niya bahbahen tulli nanha-
adan da.”

9

1 Immehel mewan hi Job ey kantuy
2 “Em, inamtak e makulug ida huttan ni inhel mu. Nem kaw dammutun
wada tuun endi liwat tud hinangngab Apu Dios?
3 Anin ni kantu et iddiklamuh ni hakey ni tuu hi Apu Dios, kaw
kabaelan tun hummangen hu hakey ew ngud hanlibun pinhed Apu Dios
ni mahmahan ni hi-gatu?

4 Eleg, tep nekallaing niya et-eteng hu kabaelan Apu Dios. Endi hakey ni
tuun dammutun mekihhanggan hi-gatu.
5 Endi maptek ni ginlid tu duntug niya bahbahen tun bunget tu.
6 Tuka peelli yegyeg niya tuka iggiwwed ida batun yinudungan ni puyek.
7 Kabaelan tun eleg peukkat hu aggew niya bittuwen.
8 Endi nemaddang ni hi-gatun nengibiklag ni kabunyan niya endi
nemaddang ni hi-gatun nengigsin etan ni anggetakkut ni mategud baybay.
9 Lintu tun emin hu bittuwen e ya Dipper, ya Orion, niya Pleades, anin
ida etan ni bittuwen ni wadad appit ni south ni kabunyan.
10 Humman idan emin ni impahding tu ey ita kametnga, niya eleg
mebillang hu miracle ni tuka pehding.
11 Eggak han-ang-ang hi Apu Dios, anin ni meihnup winu melebbah.
12 Hedin impalaw tu katey ni mengellan hakey ni tuu, ey endi dammutun
an menikked ni hi-gatu. Endi mewan hu hakey ni tuun kantun hi-gatuy
'Hipa muka pan-ippahding?'
13 Nemahhig hu bunget Apu Dios. Tudda kapetteya buhul tu e henin
Rahab, * niyadda etan keka-ka-letan ni nekihhanggan hi-gatu.
14 Et humman hu, hipa-ak kuman an mekihhanggan hi-gatu?
15 Ya dammutun ebuh ni pehding ku ey mampehemmehemmekkak nan
Apu Dios e huwet ku, anin ni kantu et endi nambahulan kun hi-gatu.
16 Anin ni kantu et i-abulut tun um-ehellak ey amtak damengu e eleg tu
dedngela e-helen ku.
17 Tep indawtan tuwak ni dakel ni ligat ku ey endi bahul ku.
18 Nantutu-nud hu impaeli tun ligat ku e endin hekey battan tu.
19 Et-eteng hu kabaelan tu. Endi mei-ingngeh ni hi-gatu. Ey endi me-hel
ni bahul tu tep meandeng hu tuka pehding.
20 Hedin kangkuy endi bahul ku niya kangkuy nakka paka-u-unnuda hi
Apu Dios ey nanna-ud ni kantuy neihla-ak.
21-22 Makulug ni endi bahul ku nem eggak law ikkaguh hu biyag ku tep
impeinglay ku. Endi damengu silbitu biyag tep anin ni kantu et nambahul
etan tuu winu eleg ey petteyen ida damengun Apu Dios.
23 Kamekangngi-ngi hi Apu Dios hedin endi maptek ey netey hu tuun
endi bahul tu.
24 Ya kangku ey indawat Apu Dios hu kebebbebley eyad puyek idan
lawah ni tuu. Tuka kullapadda huwet et beken ni meandeng hu daka
pehding. Kaw hipa edum ni kamengippahding nunya hedin beken ni hi-
gatu?
25 Ya aggew ni pambiyagan ku ey napnun ligat niya anggagannun
kamenglaw nem ya etan tuun na-let ni umbesik.
26 Em, ya aggew ku eyad puyek ey henin bapor ni anggagannuy
kamenglaw niya henin kapenggagannuin tulduh ni mengkeb ni kennen
tu.
27 Hin-addum ni nakka patnain issiked ni manlillih ey nakka ippilit ni
peamleng hu annel ku,
28 anin ni nanengtun nakka manhelheltap. Nem inamtak metlaing e
nanengtun ya kapannemnem nan Apu Dios ey wada bahul ku.
29 Et humman hu, anin ni hipa pehding ku ma-lat peang-ang ku e endi
bahul ku et endi damengu silbitu.
30 Anin dedan ni kangku et ullahak hu bahul ku e tebbunek ma-lat maka-
ulahan,

* **9:13 9:13** Yadda dewwan kameingngadnin Rahab ey ya etan anggetakkut ni mategud baybay niya Egypt.

31 ey i-ibbeng da-ak damengun Apu Dios di tuplak et malugittak et anin
na-mun balwasik et ibbaing tuwak.
32 Nem hi Apu Dios ey beken ni tuu et nak idiklamuh di korteh ma-lat
ipenuh midman hu nanhallaan mi.
33 Anin dedan, et hipa kuma dammutun mengippennuh ni kasuh mi?
34 Hipa dammutun mengkal ni kabaelan Apu Dios ma-lat eggak law
tumekut ni hi-gatu
35 niya ma-lat tumuleddak ni um-ehel ni hi-gatu? Nem anin ni kantu et
eleggak mabalin ni um-ehel ni hi-gatu, tep endi damengu tuled ku.

10

1 Imminglayyak law di neitu-wan ku niya maggeh ni peteg nemnem ku.
Imay, et umhellak et ehelen ku meippanggep ni degeh ni nemnem ku.
2 Heninnuy hu e-helek nan Apu Dios: 'Beken ni neala ey kammuy wada
bahul ku. Ehel mu hedin hipa nambahulak.
3 Hipa gun-uden mun mengipelilligat ni hi-gak? Ey kele muwak
iwwalleng e lintum? Ma-nudda hu lawah ni tutu-u tep mudda kapeamleng
niya mudda kapekeddangyan.
4 Kaw neiingngeh hu muka penang-ang di kapenang-ang ni tuu?
5 Ey kaw ansikkey hu biyag mu e henin biyag ni tuu,
6 et humman hu muka abtuin puhdanan hedin nambahullak?
7 Ey anin na-mun inamtam dedan e endi bahul ku et kastiguen muwak
damengu ey endi mengihwang ni hi-gak di kabaelam.
8 Hi-gam hu nanletun hi-gak, nem yan nunyay hi-gam damengu
memahbah ni hi-gak.
9 Apu Dios, nemnem mu e puyek hu kinapyam ni hi-gak. Kaw
anggagannu mewan ey pebangngad muwak di puyek e nalpuan ku?
10 Wineda muwak et peetteng muwak di egeh ina.
11 Kinapyam hu nangketuketuan ni annel ku e genit niya ulat et libutan
mun laman niya belat,
12 et idwat mu yayyah ku. Ey impaptek muwak et mategu-ak niya
impeang-ang mu hu eleg melumman ni impeminhed mun hi-gak.
13 Nem ay hedin ya wadad nemnem mu
14 ey hellipat-am hu pambehhulan ku ma-lat kastiguen muwak.
15 Hedin nanliwattak ey muwak kaiddawsin ligat ni helheltapen ku. Nem
hedin neiptek hu impahding ku ey endi silbitun hi-gam. Anggehemmekkak
katteg ngu niya anggeba-ing hu neitu-wan ku.
16 Hedin kayyaggud hu kameipahpahding di biyag ku, ey dedwengen
muwak e heni ka layon ma-lat liputan muwak, et humman pengipeang-
angam ni et-eteng ni kabaelam.
17 Eleg mekehhing hu muka puttukan mengiheddak e nebahulannak et
kamangkema-ma bunget mun hi-gak. Ey tagan mu planuh ni pehding mun
hi-gak ma-lat panhelheltap muwak.
18 Apu Dios, kele dedan mu in-abulut et nak maiungnga? Kele eleg
muwak pateyen ni neiungngaan ku ma-lat endi nenang-ang ni hi-gak?
19 Heballi ew dedan hu eleg muwak wadaen winu neiungnga-ak nem
neteyyak et meni-wehhak di kulung.
20 Nebilang law aggew ku, et humman hu, kangkuy ettu-et anhan et
dekugen muwak ni nekemtang et luminggeppak ni ekket.
21 Umlawwak dedangngu etan di bebley ni engeenget e kaumlelemyung
hu tuu et eggak ali law mambangngad.

22 Endi petekkan tudman niya engeenget ni peteg e heni gawan hileng
ni neyun.' "

11

Ya inhel Sophar

1 Himmumang hi Sophar e iNamaah ey kantuy
2 "Hipa menummang idan nunyan legelegem ni inhel mu? Kaw ya
kadinakkel ni ehel ni tuu hu pengi-ang-angan e endi bahul tu?
3 Kaw kammu nem eleg mi hanhumang eya muka e-e-hela? Ey kaw
kammu nem pemegga mi i-ineng eyan muka penaltalanggain Apu Dios?
4 Kammuy makulug eya muka e-e-hela niya kakkayyaggud kad hi-
nangngab Apu Dios.
5 Hamban um-ehel hi Apu Dios ma-lat ehelen tun hi-gam hu wadad
nemnem tu ey
6 niya ma-lat peamta tun hi-gam hu ustuh ni laing. Dakel mannuman
hu eleg tayu amta niya eleg tayu han-awat. Ya kakulugan tu ey kinulngan
Apu Dios hu kastiguh mu nem ya etan lebbeng tu et dedan ni pengastigu
tun hi-gam.
7 Kaw dammutu kuman amtaem hu eleg peamtan Apu Dios e Kabaelan
tun emin? Ey kaw dammutu kuman amtaem emin hu meippanggep ni
hi-gatu?
8 Eleg, tep endi hakey ni tuun wada kabaelan tun man-ewwat nan Apu
Dios. Hedin hi-gatu man eleg melkud hu amta tu e henin kadinawwin
puyek di kabunyan niya henin kadinallem ni puyek e endi lekud tu. Kaw
hipa ka kuma et meiingngeh hu inamtam di inamta tu?
9 Ya inamtan Apu Dios ey eleg melkud, kamei-ellig e mahmahkang nem
ya puyek, niya melallakkeb nem ya baybay.
10 Gullat ni kantu et pedpap dakan Apu Dios et ilaw dakad korteh, ey
hipa wada kabaelan tun mengippesikked nunman ni pehding tu?
11 Tep inamtan Apu Dios hedin hipa tuun endi silbitu niya tuka hellipat-i
hu panliwwatan nunman ni tuu.
12 Kaw dammutun man-impah hu kebayyun tuu? Ey kaw dammutun
menemneman niya umlaing hu tuun endi nemnem tu?
13 Ku gullat ni kayyaggud hu wadad nemnem mu niyad puhum et
mandasal kan Apu Dios.
14 Niya mantuttuyyu kan liwat mu ey issiked mun mengippahding ni
lawah,
15 ma-lat yumaggud ka kaya et keang-angan tun endi bahul mu. Lektat
tu kaya ey umtuled kan eleg ka umtatakut.
16 Melebbah kaya ligat mu et liwwanem et henin kakelebbahin danum
di daul ni langtay.
17 Et ya neitu-wan mun kamei-ellig ni engeenget ey kawwalwal ali nem
ya emaggew henin tuka kewa-wain kakkabbuhhan.
18 Ippaptek dakan Apu Dios et tumuled ka tep mewedda namnamah mu
ey man-iyyatu ka niya umlinggep ka.
19 Eleg ka law umtatakut ni buhul mu niya dakel hu mampebaddang ni
hi-gam.
20 Nem yadda lawah ni tutu-u ey endi namnamah dan meihwang. Ebuh
hu katey ni daka hehheggeda."

12

1 Himmumang hi Job et kantuy
2 “Tam nakallaing ka ni-ngangu e amtam ni emin. Nanna-ud ni mettey
ka kedi, et endi law hu edum ni nelaing.
3 Tam anin daman hi-gak et wada nemnem ku. Inamtak ida dama huttan
ni in-inhel mu. Kaw kammu nem kulang inamtak nem hi-gam?
4 Hi-gak ey endi bahul ku niya meandeng nakka pehding. Yan nunman
ey hedin nandasallak nan Apu Dios man tuka hummanga dasal ku. Nem
yan nunya ey da-ak kangi-ngi-ngiiddan gagayyum ku.
5 Anin ni hi-gayu et yuwak kangi-ngi-ngiin nunya tep endi ligat yu. Heni
yuka ituldun hu tuun nganngnanih ni me-gah.
6 Nem ya kakulugan tu ey anin idan mangkatekew niyadda kamengippe-
bungnget nan Apu Dios et daka iddinel hu elet da e heni humman hu dios
da niya melinggep ida.

7 Hedin pinhed yun ewwatan hu elaw ni biyag, man nemnem yudda sisit,
8 anin idan mategun wadad puyek niyad baybay,
9 tep hedin hi-gada man inamta da e hi Apu Dios hu nanletun hi-gada.
10 Hi-gatu hu kamengittunduk ni elaw ni biyag idan lintu tu niya hi-gatu
nangnged ni biyag ni tuu.
11 Hi-gatu nengapyan bungut ma-lat kayyaggud hu penamtam ni mepel-
hat ni kennen. Ey hi-gatu nengapyan tangila e pinpinhed tun dedngelen
hu kayyaggud ni ehel.

12 Ya nea-amman tuu ey nenemneman niya nelaing tep andukkey hu
nambiyagan tu.
13 Nem nelalla-ing hi Apu Dios niya kabaelan tun ippahding emin hu
pinhed tu.
14 Yadda tuka bahbaha ey eleg law mabalin ni meiyayyaggud niya hedin
ingkalebut tu tuu man eleg mabalin ni umbebsik.
15 Hedin mewan pinhed Apu Dios ni meuggew ey eleg tu peelli udan.
Ey hedin mewan pinhed tun melbengan hu puyek ey tuka peelli na-let ni
udan.
16 Naka-let hi Apu Dios ey hi-gatu kamengapput ni ingganah. Hi-gatu
ngenamung ni pehding tuddan maheul niyadda kamehe-ul ni tutu-u.
17 Tuka pambalin hu nekallaing niya nekannemneman ni ap-apun endi
inamta tu.
18 Tuka pe-kal ida patul di daka pan-ap-apui ni impakelabut tudda.
19 Ey tuka pebabah hu saad idan papaddi niyadda aap-apu.
20 Tudda kapeinneng ida matugun ni kapandinneliddan tutu-u niya tuka
endia laing ni nangkea-amma.
21 Tudda kabe-inga hu nangketa-gey saad da ey tuka pappega nan-ap-
apuan idan aap-apu.

22 Ey tuka walwali nemahhig ni engeenget, anin di attu.
23 Ey tuka pambalin ni naka-let hu tutu-ud hakey ni bebley, nem entanni
ey impeapput tudda metlaing niya impedakkel tudda ni inwahit tudda
mewan.
24 Tuka pambalin hu aap-apun heni endi nemnem da. Ey inwalleng
tudda et eleg da law amta pehding da e heniddan netalak ni tuud eleg
mebebleyi.
25 Et henidda wadad engeenget e ida kamangkapakapa niya henidda
nebuteng e ida kamandiwadiwag.

13

1-2 Inang-ang kudda niya dingngel kudda lan nunman emin eya in-inhel
yu. Ey nakka ewwasin emin e heni-ak ni hi-gayu, niya dakel dama inamtak.
Kaw kanyu nem kulang inamtak nem hi-gayu?
3 Ya pinhed kun pekihhummangan ey hi Apu Dios e kabaelan tun emin,
beken ni hi-gayu. Pinhed kun hi-gatu mismuh hu pengibgaak ni pinhed
kun ibbaga.
4 Hedin hi-gayu man itek hu yuka e-e-helan meippanggep ni hi-gak. Heni
kayuddan kaman-eggah nem endi daka eggahi, anin ew ngun hakey.
5 Heballi um-i-ineng kayu et eleg meamta e endi inamta yu.
6 Pandengel kayu et ehelek hu pinhed kun e-helen.
7 Kele maitek kayu? Kaw kanyu nem dammutun i-ehneng yu hi Apu Dios
ni penghelan yun itek?
8 Ey kaw hi-gayu hu mengi-ehneng ni hi-gatud kasuh tu?
9 Kaw makulug makkaw ni endi hu ang-angen Apu Dios ni lawah ni hi-
gayu? Ey kaw kanyu nem dammutun i-ittekan yu hi Apu Dios henin yuka
pehding ni tutu-u?
10 Anin ni ittalu yud nemnem yu hu lawah ni elaw yu et ibbunget dakeyu
damengu.
11 Kaw eleg kayu umtakut ni kasina-gey nan Apu Dios?
12 Endi silbin yuka e-e-hela. Heni dep-ul e endi silbitu niya heni bangan
pula e kabbabahbah.
13 I-ineng kayu et hi-gak dama umhel. Ngenamungngak, anin ni hipa
meippahding ni hi-gak.
14 Nandaddannak di hipan meippahding ni hi-gak.
15 Anin ni petteyen tuwak Apu Dios ni nanlilihan kun hi-gatu. Ey anin
ni endi namnamah kun mebaddangannak * nemet ehelen ku lilih kun hi-
gatu.
16 Nem nakka medinnel e meihwangngak tep inamtak e endi bahul ku,
tep gullat ni wada bahul ku et eleg mabalin ni nak mekihhanggan hi-gatu.
17 Pakadngel yu eya e-helek.
18 Naka-iddaddan ku e-helen kun hi-gatu ey inamtak e neiptekkak.
19 Kaw wada kahing eyan inhel ku? Hedin wada hemmaken yun kei-ang-
angan tu e neihalla-ak ey anin ni pemeggak i-ineng ingganah metteyyak."
20 Immehel mewan hi Job ey kantuy "Apu Dios, dewwan ebuh ibbagak ni
hi-gam ey hedin tetbalem, ey e-helen kun emin et endi nak ittalun hi-gam.
21 Isiked mu anhan ni mengastigun hi-gak niya entan tuwak petattakut.
22 Hi-gam pamengulun um-ehel ni hi-gak et humangek, winu iebulut
mun um-ehellak et humangem.
23 Kaw hipa nanliwatak niya hipa lawah ni impahding ku?
24 Kele muwak inwalleng, ey kele heni buhul muwak ni muka pehding
ni hi-gak?
25 Ey kele muwak katennattakkuta ey endi damengu silbik tep heni-
ak bulung ni keyew ni kameihhuyyahuyyaw? Niya kele heni muwak
kapeppepduga ey heni-ak nema-ganan ni dagemi ebuh.
26 Dakel hu lawah ni muka pebehhul ni hi-gak, anin idan impahding kun
keu-ungngak.
27 Heni mu binangkiling hu helik niya muka hellipat-i keglidan ku, anin
ya gassin ku.

---

* **13:15 13:15** Ya hakey ni keibbellinan tu ey nanengtun kanamnamahan Job e baddangan Apu Dios.

28 Mambabbabballak ni mettey e heni-ak keyew ni kamangkedunnut
niya heni-ak luput ni kinelakelat ni ballaing.

14

1 Emin hu tuu ey nekapuy ida niya endi kabaelan da. Ansikkey hu biyag
da ey napnun ligat.
2 Henidda etan ni habung e ma-nut nebekyag nem nekemtang ey nakling.
Henin allinnew ni kulput e nekemtang ni attukaw la.
3 Apu Dios, kaw hellipat-an muwak et idiklamuh muwak ma-lat ehelen
mu kastiguk?
4 Kaw dammutun wada hu tuun endi tu pambehhulan?
5 Implanuh mu ngu dedan hedin piga toon niya bulan ni ketegguan ni
tuu. Ey eleg mabalin ni me-duman hu binilang mu.
6 Et humman hu diman et ngenamung tun man-iyyatun nekemtang. Heni
dedangngu katteg bega-en, et humman hu, entan tu helipat-i et gibbuhen
tu ngunu tun indawat mun hi-gatu.
7 Ya keyew ey anin ni nalngeh et wada namnamah ni umpingi et
pumenga hedin neetteng.
8-9 Ey anin ni nedunut hu tunged tu et umpingi lamut tu hedin immudan.
10 Nem hedin ya tuu et netey, ey humman pappeg ni neitu-wan tu et endi
law mannemnem ni hi-gatu.
11 Henin wangwang niya lebeng e kametduk ni nema-ganan.
12 Hedin netey hu tuu ey eleg law umbangun ingganah ni keendian ni
kabunyan.
13 Nem hedin ngun hi-gak man nakka pekeddukdul ni mettey et muwak
itlud dallem ni puyek et hedin na-kal law bunget mu ey hehmeken muwak.
Ey ettu ew et getuden mu hu pengihwangan mun hi-gak ey.
14 Nem kaw hedin netey hu tuu man metegguan ali mewan ni edum
ni aggew? Ey hedin makulug ni hanniman hu meippahding, man anin ni
nemahhig eya nakka helheltapa et nakka namnamahan mepappeg hu ligat
ku.
15 Ey eyyagan muwak et humumangngak ey um-amleng kan hi-gak e
lintum.
16 Et yalli law pehding mu ey hellipat-an muwak nem beken ni ya
nanliwatak.
17 Ey liwwanem alin emin hu nambahullak ma-lat ibilang muwak ni
kayyaggud.
18-19 Nem ya kakulugan tu ey muka endia namnamah ni tuu e henin
kakegdayin duntug et mangkaulin hu etta-teng ni batu, ey henin kakebul-
lubulin puyek tep ya na-let ni udan.
20 Muka apputadda tuu, ni inendim ida, ey muka bahbaha ang-ang da
hedin netey ida et mudda kapellaw etan di da panha-adan ni ingganah.
21 Eleg da amta hedin meiddeyyaw winu mebe-ingan hu u-ungnga da.
22 Ebuh law daka panhelheltapin daka giggibbeka ey ida kaumlele-
myung.”

15

1-3 Entanni ey kan Eliphas nan Job ey “Kaw henin nuntan hu kapenap-
pihappit ni nenemneman ni tuu? Hiyya law, entan tu tagan ehel. Endi
damengu silbi tun emin eya muka e-e-hela.
4 Kaw endi lispituh mu ey kaw eleg ka umtakut nan Apu Dios?

5 Kamaka-amta hu kalinewah mud muka pan-e-ehhel, nema-ma tep
muka henniin hapit mu hu muka pehpehding.
6 Anin ni eggak e-hela e nambahul ka, et hi-gam ngu nengipeamta eyad
muka pan-e-ehhel.
7 Kaw kammu nem hi-gam nemangulun tuun neiungnga? Ey kaw
newada ka eman ni nanletuan Apu Dios idan duntug?
8 Kaw wada kan nekideddengel ni planuh Apu Dios? Kaw hinakkeyam
hu laing?
9 Niya kaw hipa ni-man hu inamtam ni eleg mi amta?
10 Ya nan-adalan min laing mi ey yadda nangkea-amman nangkeubanan
e na-na-tengan ida nem hi amam.
11 Kaw beken ni kabbabbal hu kapan-e-ehhel nan Apu Dios? Hipa pay
muka heppula?
12 Kele eleg mu pakannemnema ni bimmunget ka?
13 Inwalleng mu hi Apu Dios et deh e lawah eya muka pan-e-helan hi-gatu
tep bimmunget ka.
14 Kaw mabalin ni wada hakey ni tuun kayyaggud di hinanggan Apu
Dios?
15 Anin idan anghel et eleg makaddinnel hi Apu Dios ni hi-gada tep beken
idan kayyaggud ni peteg.
16 Et nema-ma ngu hu tuu e nakalliwatan, e ihik ni mengippahding ni
lawah.
17 Dengel mu kedi e Job eya e-helek ni inamtak.
18 Makulug ida huyyan intuttuddun nangkelaing niya nangkenemneman
ni hi-gak. Dingngel dadda dama huyyan aammed da
19 e hi-gada hu neidwatan ni bebley eman ni endi ni hu edum ni tutu-un
nambebley diman.
20 Yadda lawah ni tuun daka panliligat hu edum dan tuu ey manhelheltap
idalli ingganah ni kepappegan ni neitu-wan da.
21 Nemahhig hu takutakut dallin ingganah. Anin ni wada ni linggep et
ida kaumtakut ni um-alin menggep ni hi-gada.
22 Ida kaumtakut ni um-ehep hedin engeenget tep entanniy pintey dadda.
23 Ida kamandaladalan ni an menemmak ni kennen da, nem endi daka
hemmaka. Ey ida kaumtatakut tep inamta da e anggagannu law ey mettey
ida.
24 Nemahhig takut dan nunman ni meippahding ni hi-gada e henin takut
da etan ni patul ni um-alin mengubbat ni hi-gada.
25 Henin nunman hu kameippahding di tuun daka taltalanggaa niya daka
ngengngehaya hi Apu Dios e Kabaelan tun emin.
26 Ihik idan mekihhanggan hi-gatu e henidda sindalun mekiggubbat e
nehammad hu happiyaw da.
27 Huyyaddan lawah ni tuu ey kekeddangyan ida niya mangkatebadda.
28 Nem mangkebahbah ali bebley da et mampambebley idallid nehi-yan
ni bebley niya manha-ad idad kamangkebahbah ni baballey.
29 Meendilli kinedangyan da. Eleg meihhinnap hu kinedangyan dad
dakel ni bebley.
30 Eleg mabalin ni da ibbebsikan hu engeenget ni panha-adan da.
Heniddalli etan ni keyew ni megihheb tep heng-aban idallin Apu Dios et
mebahbah ida.
31 Eleg dalli law iddinel hu kinedangyan dan endi silbi tun edum ni
aggew, tep endi gun-uden da.

32 Anggegannulli ey mepappeg biyag da et meendin emin hu nandinelan
da.
33 Heniddalli hu lameh ni grapes ni nepugah ey eleg maluum, niya
heniddalli habung ni olibah ni nangkaplag.
34 Yadda tuun lawah nemnem da ey eleg ida mehlag. Ey mangkegihheb
ali baballey dan napnun sinekew da niya piniliw da.
35 Hi-gada hu kamamplennuh niya kamengippahding ni lawah niya
maheul ida."

16

Ya humang Job

1 Himmumang mewan hi Job et kantuy
2 "Eleggak mea-alluk ni nuntan idan in-inhel yu. Yu anhan law kumedek
kapedgeh nemnem ku. Hakey pay ey dingngel ku dedangngu ida la huttan.
3 Et humman hu, i-ineng kayu law. Kele kayu kaum-eheehel?
4 Gullat na-mun hi-gayu hu kamanhelheltap ni heni eyan ligat ku, ey
mabalin ni hannitan na-mu dama hu pan-e-ehhel kun hi-gayu. Tagan ku
dama pihul ni hi-gayu ey nanwigwigiwiggak di hinangga yu, hedin heni-ak
ni hi-gayu.
5 Nem bekennak ni henin hi-gayu. Tep gullat ngun hi-gak et ya penga-
alluk kun hi-gayu hu e-helen ku.
6 Anin ni kangkuy endi bahul ku, et eleg yu damengu ebbuluta. Et
humman hu, anin ni hipa e-helen ku et endi ibbaddang tu. Ey hedin eggak
um-ehel ey eleg mee-ekkali hu nakka helheltapa.
7 Apu Dios, nemahhig ni ligat hu indawat mun hi-gak. In-abulut mun
mettey ida pamilyah ku.
8 Ey ang-ang mu kedi impahding mun annel ku. Impambalin mun genit
et mablatan et huyya law hu daka penghelin nakalliwatannak.
9 Kaumbubunget hi Apu Dios ni hi-gak niya anggebe-hel tuwak ni peteg
et heni tuwak bineni-ki.
10 Anggebe-hel da-ak idan tutu-u ey da-ak kangi-ngi-ngii niya da-ak
kakeammuammungi ni inamping da-ak.
11 In-abulut Apu Dios ni pehding idan lawah ni tuu huyyan hi-gak.
12 Yan nunman ey melinggep hu biyag ku. Nem yan nunya ey heni
intenged Apu Dios di buklew ku et pan-iwedwed tuwak et punpuntaen
tuwak.
13 Endin hekey hemek Apu Dios ni hi-gak. Heni tu bineal ida memennan
hi-gak et halikuban da-ak et pampanaen da-ak et man-iih-ih hu kuheyaw
kud puyek.
14 Hi Apu Dios ey heni etan ni sindalun nemahhig bunget tu e e-eggel ni
liniputan tuwak.
15 Adyahhak ni kamanyuyyuddung di dep-ul e langgusih balwasik.
16 Intagan ku nangih et lumtuk hu matak.
17 Ey endi inamtak ni bahul ku niya endi lawah ni indasal ku.
18 Hi-gam e puyek hu tistiguk! Entan tu ta-buni eya kuheyaw ku.
Humman mengippeamtadda eyan neipahding ni hi-gak.
19 Wada mengi-ehneng ni hi-gak di kabunyan. Ey hi-gatu tistiguk.
20 Anin ni inwalleng da-ak ni gagayyum ku et wada hi Apu Dios ni
pandasalan ku.
21 Hamban anhan wada mengi-ehneng ni hi-gak di hinanggan Apu Dios
ni henin kapengi-ehneng ni dewwan hanggayyum ey.

22 Tep anggegannu law kepappegan ni aggew ku et umlawwak etan di
keltad ni mampellaw etan di eleg mabalin ni nak ali law mambangngad.

17

1 Endi law namnamah ku. Kamangkepappeg hu neitu-wan ku et
kamangkedettengi law keikkullungak.
2 Adyah e hinelikuban da-ak ida eyan tutu-un kameneghegnud ni hi-gak.
3 Apu Dios, iehneng muwak anhan et iuh-uh mu e endi bahul ku tep endi
edum ni mengi-ehneng ni hi-gak, anin ni hakey.
4 Eleg da kulluga hu nakka e-hela tep inendim hu daka pan-ewwat, nem
mahapul ni peang-ang mun hi-gada e neihalladda.
5 Ya hakey ni tuu ey tuka ihhehdul gayyum tu tep ya gun-uden tu, nem
manhelheltap ali u-ungnga tu tep ya humman ni impahding tu.
6 In-abulut mun ngi-ngi-ngian da-ak idan tutu-u niya panlupdaan da
angah ku.
7 Eleg law um-aang-ang matak tep ya nanginangih ku. Nekappiguttak et
heni-ak law allinnew.
8 Yadda kayyaggud ni tuu ey ida kametnga hedin inang-ang da hu
neipahding ni hi-gak. Ey ida kaumbubunget idaddan gagayyum kun endi
silbi da.
9 Mukun hanniman ey tep yadda kayyaggud ni tutu-u ey kamangkeih-
hammad hu daka pengu-unnudin Apu Dios.
10 Nem hedin hi-gayu man makulug ni endi hakey ni nelaing niya endi
nenemneman.
11 Kamangkepappeg hu biyag ku ey endi hu nambalinan ni planuh ku
niya endi law namnamah ku.
12 Nem hi-gayuddan gagayyum ku ey kanyuy kawwalwal hu hileng
niya kanyuy anggegannu ni newa-wa. Nem hedin katteg ngun hi-gak ey
inamtak e nanengtun wada-ak di engeenget.
13 Endi law nakka namnamahan lawwak hedin beken di bebley ni netey
et yadman di engeenget hu nak pan-u-uggipan.
14 Et heni amak hu kulung ku ey heni inak niya aaggik ida etan bigih ni
mengngan ni annel ku.
15 Hipa tep law namnamah ku? Ey hipa mengidwat ni namnamah ni
hi-gak?
16 Kaw hipa namnamahen kun gun-udek hedin mambalin eya annel kun
dep-ul di bebley ni netey?”

18

Ya inhel Bildad e iSuah

1 Hinumang Bildad hi Job e kantuy,
2 “Ettu et umi-ineng ka e Job et dengelem hu e-helen min hi-gam ey?
3 Kele kammuy endi amta mi e heni kami baka?
4 Mu kumedek kapanliligat annel mu tep ya bunget mu. Kaw hipa
dama ibbaddang ni bunget? Kaw dammutun mehullulan hu puyek niya
mangkepikwal hu babattud deplah tep ya bunget mu?
5 Makulug ni anggegannuy neendi lawah ni tuu e heni dilag ni me-dep
6 et ma-nget di kad-an tu.
7 Ma-nu tep meandeng hu tuka pandellan, nem meihhungbub tep hi-gatu
ngu hu keippahdingan ni lawah ni planuh tu.
8-10 Eleg tu amta e wada keknaan tun neidaddan di dellanen tu, henin
bitu, et nanna-ud ni meknalli.

11 Et humman hu, kaumtatakut law ni ingganah.
12 Kedangyan ni nunman nem yan nunya ey kameuppa niya heni
kamanhehhegged hu ligat di habyen tu.
13 Anggetakkut hu degeh tun neiwehit di annel tu ey kamangkebwel hu
heli tu niya ngamay tu.
14 Heni nepilit ni neipa-hep di baley tun kakkayyaggud et hanggaen tu
hu patul ni katey.
15 Ey megihheb hu baley tu, anin idan hipan wadadman.
16 Henin keyew ni nema-ganan annel tu niya lamut tu et matey.
17 Et endi law mee-ehhel ni hi-gatud bebley tu, anin di edum ni bebley,
ey endin ingganah law hu mannemnem ni hi-gatu.
18 Ey me-kal law di bebley idan mategu et lumaw di engeenget,
19 niya endi metdaan ni helag tun mategu.
20 Et emin hu tuu meippalpud appit ni kasimmilin aggew ingganah di
tuka kelinnugi ey umgeygey idan takut dan pengngelen dan nunman ni
meippahding ni hi-gatu.
21 Henin nunman hu meippahding idan lawah nemnem tun tuun daka
iwwalleng hi Apu Dios.”

19

Ya inhumang Job

1 Himmumang mewan hi Job et kantuy
2 “Pigan pengissikkedan yun um-eheehel tep-ay yuka panma-maa hu
nakka panhelheltapi?
3 E-eggel ni pinel-itan yuwak. Eleg kayu pay anhan umbaing ni nuntan
ni yuka pehpehding.
4 Anin dedan ni kantu et makulug ni wada lawah ni impahding ku, ey
ngenamungngak ngu, entan pekidimdima-u.
5 Kaw kanyu nem kekeddukdul kayu nem hi-gak? Ey kaw kanyu
nem ya eya ligat kun nakka helheltapa hu keang-angan tun makulug ni
nekalliwtannak?
6 Kaw eleg yu ang-anga e hi Apu Dios hu nengipahding nunya? Heni-ak
naknad kineman inheged tun hi-gak.
7 Nakka manlillih, nem endi kamenengngud ni mengngel ni hi-gak. Ey
nakka manheppul ni umbaddang ni hi-gak, nem endi kamemaddang ni
hi-gak.
8 Heni hinenian Apu Dios hu dellanen ku ey engeenget et eggak han-ang-
ang.
9 Binangngad tun emin kinedangyan ku et ekalen tu dayaw ku.
10 Heni tuwak bineni-ki niya inendi tu namnamah ku.
11 Kamei-ellig di apuy ni kamantettebbel bunget tun hi-gak, et humman
hu, nemahhig tuka pehding ni hi-gak e heni tuwak buhul.
12 Ey heni tu impaelidda sindalu tun mengubbat ni hi-gak et halikuban
da-ak ma-lat depapen da-ak.
13 Impambalin tudda aaggik niya gagayyum kun eleg umhidit ni hi-gak
tep anggebe-hel da-ak.
14 Anin idan nengam-amtan hi-gak et eleg da-ak law amta.
15 Yadda etan mangilik ni kaum-alialid baley ni nunman ey eleg idelaw
umdu-ngaw. Anin idan bega-en kun bibi-i et heni-ak nalpud edum ni
bebley e eleg da-ak law amta.

16 Hedin nakka man-e-ehhel idan bega-en ku man eleg da-ak law
hengnguda.
17 Hedin ya dama ahwak ey eleg meihnup ni hi-gak tep nakka manhem-
muy. Anin idan aaggik et eleg ida meihnup ni hi-gak.
18 Da-ak kaheghegnudaddan u-ungnga niya da-ak kangi-ngi-ngii hedin
inang-ang da-ak.
19 Inwalleng da-ak idan nehammad ni gagayyum ku anin idan nakappin-
hed ku.
20 Nekappiguttak e heni-ak genit et mablatan ey innang ni metteyyak.
21 Hemek yuwak kedi anhan e gagayyum ku tep hanneya impahding Apu
Dios ni hi-gak.
22 Kele yuka pan-edumi hu ligat ni impehakbat tun hi-gak? Kaw yuka
e-nguhi eya nakka helheltapa?
23 Ma-nu-et anhan nem wada mannemnem ni mengittuddek eyan nakka
e-e-hela et kapyaen dan libluh,
24 winu ikku-lit dad batu ma-lat mannananeng diman ni ingganah.
25 Nem inamtak e wadalli um-alin melpud kabunyan ni mengi-ehneng
ni hi-gak.
26 Ey inamtak e anin ni meteyyak et mabwel hu annel ku et ang-angen
kulli hi Apu Dios.
27 Em, makulug ni ang-angen kulli hi Apu Dios! Ey nakka um-aabtun
menang-ang ni hi-gatu!
28 Nem ay hi-gayuddan gagayyum ku ey kayu kaumhamahamak ni
ippakpak yun hi-gak ni bahul niya yuka pedgeh hu nemnem ku tep kanyuy
bahul ku eya nakka panhelheltapi.
29 Nem pinhed kun amtaen yu e anin ni hi-gayu et mekastigu kayu tep ya
henin nuntan ni yuka pannemnemnem. Et yan nunman ali pengamtaan
yu e wada kamenuwes emin ni tuu.”

20

Ya inhumang Sophar e iNaamah

1 Hinumang Sophar e iNaamath e kantuy
2 “Nakka umguguhu eyan in-inhel mu, et humman hu, mahapul ni um-
ehellak.
3 Insisipel ku hu pel-it mun hi-gami nem mahapul law ni hummangen
daka.
4 Kaw eleg mu amta e neipalpu eman ni laputun nanha-adan ni tuud
puyek,
5 ey nekemtang ni ebuh hu kapan-an-anlain tuun nekalliwtan?
6 Anin ni meetteng kabaelan tu et nemahhig hu tuka pampahhiya e
dettengen tu kabunyan
7 et meitteyyab alin heni dep-ul. Et an ali hemmahemmaken idan
nengamtan hi-gatu et kanday ‘Attu na-mu linawwan tu?’
8 Attukaw ali e eleg meang-ang, henin i-innep ni hileng e kameendi.
9 Anin idan gagayyum tu niyadda pamilyah tu et endilli law hu da
penang-angan ni hi-gatu.
10 Et mahapul alin pebangngad idan helag tu hu hipan illa tuddan
nangkewetwet.
11 Kat-agu niya na-let humman ni tuu, nem anggegannuy mettey et
mambalin ni puyek.

12-13 Tuka pan-am-amlengin mengippahding ni lawah, henin amleng ni
kapengngannin meheng-ew ni kennen.
14 Nem mambalin ni mapeit di egeh tu e henin pait ni kedet.
15 Mei-ellig ni i-uta tulli sinekew tun kinedangyan, tep ukkaten Apu Dios
di egeh tu et bangngaden tu.
16 Ey mei-ellig ni ekmunen tulli gitan uleg et iketey tu
17 et eleg tu law pan-am-amlengi kamehawwahawwal ni mansikan
olibah, ya gatas niya putsukan.
18-19 Endi silbin nan-aatuan tu ey endi gun-uden tu, tep sinelatelam tu
hu nangkewetwet et peki-la tu baballey da.
20 Ya neagum ni tuu ey pinhed tun ellan emin hu hipan pinhed tu e endi
hu kantun hiyya law.
21 Nem ya hanniman ni tuu ey meendilli kinedangyan tu, anin ni ya
kennen tu.
22 Yallin keddangyanan tu ey umdateng ali hu nemahhig ni ligat ni
memahbah ni hi-gatu et maumah hu kinedangyan tu.
23 Heballi peellin Apu Dios hu nemahhig ni ligat tu tep ya bunget tun
hi-gatu.
24 Anin ni ippatna tun ibbebsikan hu peellin Apu Dios ni panliggatan tu
et petteyen damengun Apu Dios.
25 Heni mangkeippa-net di annel tu hu pana et man-iih-ih kuheyaw tu et
lektattuy nemahhig hu takut tu.
26 Mebahbah emin hu nebalol ni limmu tu tep peellin Apu Dios hu apuy
et giheben tun emin.
27 I-uh-uh idan wadad kabunyan niyad puyek e nekalliwtan humman ni
tuu.
28 Ey mebahbah emin kinedangyan tu tep ya bunget Apu Dios ni hi-gatu,
henin kabahbahan ni baley hedin nalbengan hu puyek.
29 Henin nunya meippahding etan ni lawah ni tuu tep humman inhel
Apu Dios.”

21

Ya inhel Job

1 Immehel mewan hi Job ey kantuy
2 “Dengel yu anhan eya e-helek ma-lat humman penga-alluk yun hi-gak.
3 Entan inglay yu et umhellak. Hedin negibbuhhak, ey anin ni heghegnud
yuwak.
4 Hi Apu Dios hu panlillihan ku, beken ni ya tuu, tep kele kabaelan tun
emin ey eleg tuwak baddangi?
5 Gullat et dedan et metnga kayun menang-ang ni hi-gak.
6 Hi-gak mismuh ey nakka metnga niya nakka umgeygey hedin ninem-
nem ku eya neipenahding ni hi-gak.
7 Kele kai-abulut Apu Dios ni meteggu hu lawah ni tuu ingganah maka-
a-ammadda niya tudda kapekeddangyan?
8 Ida kamehlag niya andukkey hu biyag da et daka ang-anga keettengan
idan u-ungnga da niyadda inap-apuda.
9 Ey endi kapeellin Apu Dios ni memahbah ni pamilyah da niya endi
daka tekkusi.
10 Anin ni halun da et kayyaggud hu daka pan-impah.
11 Ida kamampan-an-anla u-ungnga dan kaum-ena-ayyam, heniddan
impah ni kalneroh ni kaumpenaypaytuk.

12 Ida kamenattayyaw, ida kaumgeniggittalah niya ida kaum-ena-
ayyuding.
13 Mekallinggep hu biyag da niya endi ligat ni daka helheltapa ingganah
mettey ida.
14 Anin ni hanniman et kanda kumedek nan Apu Dios ey ‘Eleg daka
mahapul ni hi-gami niya eleg mi pinhed ni amtaen hu pinhed mun
meippahding di biyag mi.’
15 Ya kanda ey eleg mahapul ni u-unnuden hi Apu Dios, niya endi gun-
uden dan mandasal ni hi-gatu.
16 Ey kanday kayyaggud hu biyag da tep ya kabaelan da. Nem hedin
hi-gak ngu man eggak ebbuluta humman ni kapannemnemnem.
17 Nem kaw kastiguen idan Apu Dios? Eleg! Pinpinhakkey kaelliin ligat
ni hi-gada. Ey hedin mewan wada impaeli tun ligat tep ya bunget tu ey
eleg ida meilleggat.
18 Kaw kastiguen tudda henin kapehding ni na-let ni dibdib ni dagemi e
tuka pan-ityab, winu henin dep-ul ni kaittayab ni pewek? Eleg!
19 Kanyuy ‘Kastiguen Apu Dios ida u-ungnga tep ya liwat ni ammed
da.’ Nem eleg, tep yadda ngu etan nanliwat hu kastiguen Apu Dios ma-
lat peang-ang tu e tuka ippahding humman tep ya liwat da.
20 Mahapul ni yadda nambahul hu meneltap ni nambahulan da ma-lat
gibeken da hu bunget Apu Dios e Kabaelan tun emin.
21 Kaw hedin netey hu tuu man tu mewan law nenemnemen hedin
melinggep hu pamilyah tu winu eleg?
22 Hipa ni-ngangu dammutun an mengituttuddun Apu Dios ni pehding
tu? Kaw ambeken hi-gatu huwet ni emin ni tuu?
23-24 Ya edum ni tuu ey kayyaggud ni ingganah hu annel da e endi degeh
da. Endi ligat da niya ida kaman-an-anla ingganah ketteyyan da.
25 Yadda dama edum ey nekawwetwet ida et anggehemmek ida ingganah
ketteyyan da.
26 Nem nan-iingngeh idan emin e mebiggihan idad kulung da.
27 Inamtak et el-eleg hu yuka pannemnem ni hi-gak.
28 Kan yud nemnem yuy ‘Attu mewan hu baley etan ni kedangyan ni
peteg ni tuun lawah hu tuka ippenahding ey?’
29-30 Emin hu tuu, anin di attu ey daka ebbuluta et pinpinhhakkey anhan
law hu kapengippeelliin Apu Dios ni ligat idan kamengippahding ni lawah.
31 Endi kamenge-ehhel ni nambahulan da niya endi kamengastigun hi-
gada.
32 Ey hedin netey ida man nemahhig kapandeyyaw ni tuun hi-gada.
33 Dakel hu tuun kamekillaw di da pengikkullungan ni hi-gada niya dakel
hu kaumlelemyung ni neteyyan da. Beken ni ebuh humman tep melinggep
idan kamambakbaktad.
34 Hedin hi-gayu ngu dama ey endi silbitu yuka e-e-hela. Et inna-nu
makkaw ni penga-allukan yun hi-gak ni henin nunman ni yuka e-e-hela?”

22

Ya inhumang Eliphas e iTeman

1 Himmumang hi Eliphas e iTeman et kantuy
2 “Hipa silbi tayun tuu nan Apu Dios? Endi. Ya kakulugan tu ey anin
idan kelalla-ingan et endi silbi dan hi-gatu.
3 Anin ni kantu et endi liwat ni hakey ni tuu, et hipa humman nan Apu
Dios e Kabaelan tun emin?

4 Kaw ya muka penaydayawin hi-gatu hu himmulun ni nengipahdingan
tuddan nuntan ni hi-gam ma-lat tugunen daka?
5 Beken mannuman, tep ya himmulun ey ya dakel ni liwat mu et keang-
angan ni kalinewah mu.
6 Inlam hu balwasin tuun eleg tu hambayad hu utang tu et endi law
ibbalwasi tu.
7 Eleg mu idwatan ni kennen niya danum ida neupa niya na-wew ni
tutu-un immalin an nambagan hi-gam,
8 anin ni kedangyan kan peteg, ey kaka medeyyaw niya et-eteng
kabaelam.
9 Eleg mudda baddangan hu nangkebalu, ey piniliw mu limmuddan
nepu-hig, niya impanligligat mudda.
10 Et humman hu kameipahpahding ida huttan ni anggetakkut ni hi-gam,
11 e heni ka wadad engeenget niya heni ka nalsing di lebeng.
12 Hi Apu Dios e wadad kabunyan ey tuka uh-uhdungin emin hu
bittuwen.
13 Kaw kammu nem eleg han-ang-ang Apu Dios hu kad-an mud
engeenget?
14 Ey kaw kammu nem hennian ni kulput hu matetun tuka pandal-
ladallanid kabunyan di ta-pew ni puyek, et eleg tu ang-anga hu muka
pehpehding?
15 Kaw eleg mu issiked ni pehding hu henin kaippenahding idan lawah
ni tutu-u?
16 Yadda lawah ni tuu ey endi maptek ey neendidda, anin ni eleg ni
medatngan hu nagtud ni aggew ni ketteyyan da e henidda in-anud ni
nedakkel ni danum.
17 Mukun hanniman meippahding ni hi-gada ey tep inwalleng da hi
Apu Dios e kandan hi-gatuy ‘Ngenamung kami ngu. Kaw hipa dammutun
pehding mun hi-gami?’
18 Ey hi-gatu nengidwat ni emin ni kayyaggud ni hi-gada. Tawwey, eggak
han-awat hu kapannemnem idan nunman ni tutu-u.
19 Ida kamanggagaya ey ida kamakangngi-ngi hu kayyaggud ni tutu-u
hedin inang-ang da e nekastigu hu lawah ni tuu.
20 Kanday ‘Nanna-ud ni mebahbah ni emin hu kinedangyan idan lawah
ni tuu. Hedin wada mewan hu metdaan ni eleg mebahbah ey megihheb
di apuy.’
21 Pampekumbabah ka kumaddan nan Apu Dios e Job ma-lat bendisy-
onan daka mewan ni hi-gatu.
22 Abulut mu hu tuka ituttuddu niya nenemnem mu et eleg mu liwwanen.
23 Hedin mambangngad kan mengu-unnud ni hi-gatu et issiked mun
manliwwat ey kayyaggud law kaya hu meippahding di biyag mu.
24 Entan law tu gagamgami hu pihhuh niya pan-ibbeng mudda balituk
mu.
25 Hi Apu Dios e Kabaelan tun emin hu kamei-ellig ni pihhu mu niya
balituk mu.
26 Et um-amleng ka kayan mandinnel ni hi-gatu e Kabaelan tun emin.
27 Ey hedin mandasal kan hi-gatu man hummangen tu dasal mu, ey
pehding mu hu insapatah mun hi-gatu.
28 Kayyaggud ali pambalinan ni emin ni pehding mu et yumaggud kaya
neitu-wan mu.
29 Ey hedin wada tuun neipebabah niya nedismayah ey indasalam, ey
nanna-ud ni baddangan Apu Dios humman ni tuu.

30 Hedin makulug ni muka paka-u-unnuda hi Apu Dios ey baddangan
mudda nanliwat ma-lat meihwang ida.”

23

Ya inhel Job

1 Immehel mewan hi Job ey kantuy
2 “Mahapul ni manlillihhak nan Apu Dios tep tuwak kapanhelheltap e
eleg tuwak hehmeka.
3-4 Gullat et anhan ni inamtak hu nak penemmakan ni hi-gatu et
umlawwak di kad-an tu et nak makihummangan ni hi-gatudman,
5 ma-lat dengelek hedin hipa kantu ey ma-lat awatan ku e-helen tu.
6 Kaw apputen tuwak tep eta-gey ni peteg saad tu? Eleg! Inamtak et
dedngelen tu e-helen ku.
7 Tep kayyagguddak ni tuu et dammutun mekihhummangannak ni hi-
gatu. Nakka panna-ud e e-helen tu e endi bahul ku.
8-9 Eggak amta kad-an Apu Dios. Anin ni attu nak penemmakan ni hi-
gatu et endidman. Ey ma-nu tep inamtak e wada hi Apu Dios, nem eggak
han-ang-ang.
10 Nem inamta tun emin hu nakka pehpehding. Et humman hu, hedin
patnaan tuwak, ey ang-angen tu e heni-ak etan ni nemahmah ni balituk.
11 Naka-u-unnud ku hu pinhed tun pehding ku. Endi nak impangil.
12 Inu-unnud kun emin hu intuttuddu tun pehding ku. Ey nakka
pekeddukdul hu ehel tu nem ya kennen.
13 Nem hedin hi-gatu man tuka pehding hu pinhed tu tep hi-gatun ebuh
hu Dios. Hipa kuma hu dammutun menullul ni ninemnem tun pehding
tu?
14 Endi, tep tuka ippahding hu hipan implanuh tun pehding ni hi-gak.
Hi-gatu ngenamung ni pambalinan ni biyag ku.
15 Et humman hu, nakka umtatakut ni hi-gatu. Ey hedin nakka
nemnemnema hu meippanggep ni hi-gatu man nakka umgeygey ni takut
ku.
16-17 Impambalin tuwak ni makattakut. Hi Apu Dios e Kabaelan tun emin
hu nakka tekkusi, beken ida eya lawah ni kameipahpahding ni hi-gak e
kamei-ellig di engeenget.

24

1 Kele na-mu eleg gegtudan Apu Dios hu penuwetan tun tutu-u? Kele
eleg mepappeg hu kapanhehheggediddan kamengu-unnud ni hi-gatu?
2 Yadda lawah ni tuu ey daka pan-ideldel hu puyek ni edum dan tuu niya
daka pantakewa kalneroh ni edum et i-dum dad kalneroh da.
3 Daka ella hu kebayyuddan nepu-hig niya daka ella hu bakaddan
nebalun bii ingganah beyyadan da utang da.
4 Eleg da ibbilang hu kelebbengan idan newetwet, niya dadda kapetat-
takut et humman hu mahapul law ni ida mantellu.
5 Et henidda law immeyew ni kebayyud kad-an ni eleg mebebleyi e ida
kaan menemmahemmak ni kennen da niya ippakan dan u-ungnga da.
6 Et humman hu ida law kaan meki-ennid beken da payew ey ida
mengehhim ni grapes ni intanem idan lawah ni tuu.
7-8 Endi baley dan ennamutan da et daka pemegga ugip ni hileng e endi
wangal da niya balwasi da et ida kamekekketel. Hedin immudan man ida
katteg kamegeggepet niya ida kameihhukkip di leyang.

9 Yadda lawah ni tuu ey daka panhimbut hu u-ungngaddan nebalun bii.
Ey daka ella u-ungngaddan nangkewetwet ma-lat maibeyad idad utang ni
a-ammed da.
10 Dadda kapillitan pangngunnud payew anin ni nambelad ida, tep endi
katteg balwasi da. Ey ida kameu-upan mangngunnu tep endi kennen da.
11 Ma-nu tep ida kamengapyan mansikan olibah nem eleg da tamtami
niya ida kamengapyan meinnum ni grapes, nem ida kame-wew.
12 Kapelapelak ida nangkeliputan ni kamangkettey, nem eleg hengngu-
dan Apu Dios ni dedngelen hu dasal da.
13 Yadda lawah ni tuu ey daka ngengngehaya hi Apu Dios. Eleg da
ebbuluta hu tuttuddu tun kamemnang ni nemnem niya eleg da ippahding
hu pinhed tu.
14 Ida kaumhaleman ni umbangun ma-lat da pampateyen ida
nangkewetwet. Ey hedin nehileng man ida mewan menekkew.
15 Yadda edum ni lalakki ey daka hehhegeda kehillengan tu ma-lat eleg
ida meang-ang ni da pengi-ulligan ni beken da ahwa.
16-17 Yadda edum ey ida kaman-u-uggip ni kawwalwal ni ida nenakew
ni hileng. Ya engeenget hu pinpinhed da, beken ni ya kawwalwal, tep
impeingha da hu lawah ni kameipahpahding di engeenget.
18-19 Nem meendidda hu lawah ni tutu-u eyad puyek ni mategu e henin
kakeummahin upag di danum niya henin kakeendiin dallallud mamegan
puyek hedin pimmetang. Ey inidutan Apu Dios hu puyek da et endi law
kaumlaw diman ni an mangngunnu.
20 Et endi law hu an mannemnem ni hi-gada, anin idan ineda et
liwwanen dadda. Kennen alin bigih hu annel da. Ey heniddalli etan ni
nalngeh ni keyew.
21 Hanniman hu meippahding ni hi-gada tep eleg dadda hehmeka hu
nebalu niya nebasi, nem impanhelheltap dadda kumedek.
22 Ey yadda dama etan tutu-un et-eteng kabaelan da ey bahbahen Apu
Dios ida tep ya et-eteng ni kabaelan tu. Anin ni neihammad hu neitu-wan
da et mettey ida damengu.
23 Dammutu na-mun kai-abulut Apu Dios ni manlam-ay ida nem tuka
hellipat-i hu daka pehpehding.
24 Ey ma-nu tep umkedangyan ida, nem nekemtang ni ebuh tep mettey
ida. Heniddan neitnem ni meenni niya heniddan helek e anggegannu ni
nakling.
25 Hipa menghel ni beken ni makulug ida huyyan inhel ku winu endi
silbitu?”

25

Ya meikkatlun humang Bildad e iSuah nan hi Job

1 Himmumang hi Bildad e iSuah ey kantuy
2 “Et-eteng kabaelan Apu Dios ey hi-gatu tekkutan tep hi-gatu nangnged
ni emin ni wadad kabunyan.
3 Ey hi-gatu kakelpuin benang ni kamemnang ni emin. Endi hakey ni
hambilang tudda anghel ni bega-en tu.
4 Kaw wada hakey ni tuun kayyaggud di hinanggan Apu Dios? Endi
hakey ni an neiungngan neibilang ni kayyaggud.
5 Endi pakeingngeh ni heyaw ni dayaw Apu Dios, anin ni bulan niyadda
bittuwen.
6 Et nema-ma ngu hu tuu e heni bigih di hinangngab tu?”

26

Ya inhumang Job nan Bildad

1 Immehel mewan hi Job ey kantuy
2 “Em, kakkayyaggud ka tep et-eteng hu imbaddang mun hi-gak e
nekakkapuy katteg ngun tuu!
3 Kayyaggud et kaka umtugun niya muka ituttuddu inedal mud tuun endi
nemnem tu e henin hi-gak.
4 Hipa ni-ngangu nangngelan muddan nuntan ni kakkayyaggud ni
tugun? Hipa kan linnawan immehel ni hi-gam?
5 Nanna-ud ni ida kamanggegeygey hu linnawan nangketey di bebley ni
netey di dallem ni baybay.
6 Humman ni bebley idan netey ey eleg meha-ninan niya eleg meitlun
nan Apu Dios,
7 e nengibiklag ni north ni kabunyan niya nengiha-ad ni puyek e endi
neituunan tu.
8 Winedan Apu Dios hu danum idad kulput ey eleg meikkuyyag anin ni
mebel-at.
9 Ey heni linibutan tun kulput hu bulan et eleg meang-ang.
10 Ey heni yad pappeg ni baybay hu nengiptekan tun pan-appilan ni
kawwalwal niya hileng.
11 Hedin bimmunget hi Apu Dios ey heni kamanggiwwed ida tukud ni
kabunyan.
12 Impaineng tu baybay tep ya kabaelan tu, ey gapuh mewan ni elet tu
ey pindit tu etan anggetakkut ni mategud baybay.
13 Ey gapuh ni et-eteng ni kabaelan tu ey kinapya tun kakkayyaggud hu
ang-ang ni kabunyan. Ey pintey tu etan et-eteng ni anggetakkut ni uleg.
14 Yadda huyyan impahding tun tayu kaketngai ey ekket ni ebuh ni kei-
ang-angan ni kabaelan tu. Hipa makkaw hu dammutun mengewwat ni
et-eteng ni kabaelan tu?”

27

Intu-man Job ni immehel

1 Intu-man Job ni immehel ey kantuy
2-4 “Issapatah kud ngadan Apu Dios e Kabaelan tun emin e anin ni beken
ni kayyaggud impahding tun hi-gak et deh e tuwak kapanhelheltap, ey
eleggak man-itek niya eggak e-hela lawah ni hi-gatu ingganah kepappegan
ni biyag ku.
5-6 Eleg mabalin ni nak ebbuluten e neiptek kayu. Pepillit ku dama e endi
bahul ku ingganah mepappeg hu biyag ku. Tep yad nemnem ku ey endi
ngu inamtak ni nambahulak.
7 Nakka iddasal e mekastigudda buhul ku e henin kakekastiguiddan
lawah ni tuu.
8 Hipa namnamah idan eleg mengullug nan Apu Dios hedin medettengan
hu pemappegan tun biyag da?
9 Kaw hedin wada ligat da man dedngelen tu pampehemmehemmekan
da?
10 Kaw dammutun mekiddagyum idan Apu Dios e Kabaelan tun emin?
Ey kaw ida kamandasal ni hi-gatu?
11 Imay kedi, et paka-ittuttudduk ni hi-gayu hu kapehding Apu Dios e
Kabaelan tun emin.

12 Nem ku hiyya tu-wa, haggud hedin hi-gayu man inang-ang yun emin.
Nem ay kele endi silbitu yuka e-e-hela?
13 Heninnuy hu kapengastigun Apu Dios e Kabaelan tun emin etan idan
mapetey niyadda lawah ni tuu.
14 Anin ni dakel hu u-ungnga da et mangkettey idallid gubat winu mettey
idan upa da.
15 Yadda metdaan ey mettey idan degeh, nem endi an umnangih ni
ketteyyan da, anin idan aahwa da.
16 Ma-nu et kedangyan ida lawah ni tuu, e dakel ni peteg hu pihhuh da
niya babalwasi da,
17 nem pan-ibbalwasillin kayyaggud ni tutu-u niya pan-ellan alin
limpiyuh ni tuu hu pihhuh da.
18 Ya baley idan lawah ni tuu ey beken ni nehammad, heni baley ni
kakkawwa winu heni hukyawwin kapanhiddumid payew.
19 Ma-nu na-mu tep kedangyan idan nunya, nem entannit ida umbangun
ey attukaw hu kinedangyan da et mambalin ida law ni nekawwetwet.
20 Um-alin hi-gada hu anggetakkut ni helheltapen da henin kaelliin
pewek ni hileng niya henin kakelbengin puyek.
21 Ittayab idan dibdib ni melpud kasimmilin aggew et meendidda.
22 Anin ni hipa pehding dan umbebsik niya anin ni hipa pehding da ma-
lat meihwang ida, et endi damengu hemek ni pewek ni hi-gada.
23 Kamambungngug hu pewek et nemahhig takut dan kamemsik.

28

Ya inhel Job meippanggep ni kalinaing niya kapannemnem

1 Inamtan tutu-un manminnas ni silber niya inamta dan man-eyyug ni
balituk ma-lat memahmah.
2 Ey inamta dan manminnas ni gumek di puyek niya inamta dan
mengappil ni gembang di batu.
3 Daka illaw hu dilag di dallem ni puyek e engeenget ma-lat ku-kuan
dadda hu nebalol ni batu.
4 Tagan da elaw di dallem ni puyek di eleg handateng ni tuu. Daka ussala
linubid ni panta-yunan da.
5 Yad ta-pew ni puyek hu katetmeliddan intanem e kakelpuin kennen,
nem yad dallem ni puyek ey heni wada apuy ni kamengeyyug ni batun
6 neiha-adan ni balituk niyadda edum ni hipan nambakbaklang ni
nebalol ni batu.
7 Endi pakeang-ang ni dellanen diman, anin idan gawwang niyadda sisit
nelaing ni menang-ang ni kennen da et eleg da ang-angen humman.
8 Ey endi layon niya hipan anggetakkut ni animal ni kamandellan diman.
9 Ya tuu ey kabaelan tun pi-angen hu et-eteng ni batu ey tuka ku-kui
hengeg ni duntug.
10 Ey dakel hu nebalol ni batun tuka hemmakadman.
11 Tuka an uh-uha hu nalpuan ni wangwang et hamaken tu, ma-lat
ukaten tu hu hipan nebalol ni wadadman.
12 Kabaelan ni tuun hemmaken ida humman, nem endi kabaelan dan
menemmak ni kalinaing niya kapengewwat, ey eleg da amta nalpuan tu.
13 Endi nengamta e nebalol ni peteg hu kalinaing niya eleg mehemmak
di bebley idan mategu.
14 Ey eleg mehemmak anin di dallem ni baybay.
15 Eleg megettang anin ni balituk winu silber hu pemeyyad.

16 Eleg mabalin ni an mei-ingngeh hu balol ni kalinaing etan di
nekammahmah ni balituk ni nalpud Ophir winu batun onyx winu
sapphire.
17 Nebalbalol hu kalinaing nem ya balituk, anin etan ni kengingnginnaan
ni tenged ni nekapyad balituk winu crystal.
18 E-etteng hu balol ni kalinaing nem ya bayad idan nebalol ni batu e
henin coral winu jasper winu ruby.
19 Ya kalinaing ey eleg mabalin ni meiwwa-hid topaz ni nalpud Kush,
niya eleg megettang ni nekammahmah ni balituk.
20 Hipa nalpuan ni kalinaing niya kapengewwat?
21 Eleg maipeang-ang ni hi-gatsun tuu hu kalinaing ey eleg maipeang-ang
idan sisit ni matedem hu mateda.
22 Nem ya katey, et yadda hipan kaumbahbah ey kanday dingngel da
kunu hu penemmakan nunman ni kalinaing.
23 Hi Apu Dios ni ebuh hu nengamtan kad-an ni kalinaing,
24 tep hi-gatu e Dios ey han-ang-ang tu pappeg ni puyek niya tuka ang-
ang-angan emin hu wadad daul ni kabunyan.
25 Indawat Apu Dios hu elet ni dibdib niya lingkud tu hu pappeg ni
baybay.
26 Hi-gatu ngenamung hedin attu pengippelawwan tun udan niya kidul.
27 Yan negibbuhan ni nengipahdingan tuddan nunman ey inang-ang
tu kalinaing et lekuden tu balol tu. Ey tuka tetbalan hiyya numan e
importanteh ni peteg hu kalinaing.
28 Et kan Apu Dios idan tuuy 'Ya kapengu-unnudin hi-gak hu ustuh ni
kalinaing. Ey ya kapengissikedin mengippahding ni lawah hu keweddaan
ni ustuh ni kapan-ewwat.' "

29

1 Intu-man nan Job ni immehel et kantuy
2 "Pinhed ku-et anhan ni ya biyag ku ey heni la eman ni nengipap-
paptekan tuwak nan Apu Dios.
3 Binenaddangan tuwak lan nunman ey kamei-ellig ni tuka bebnangi
engeenget ni dellanek.
4 Yan nunman ey kayyaggud kapekiddagyumin nan Apu Dios ni hi-gak
niya binendisyonan tu pamilyah ku.
5 Ey yan nunman ni tuwak kapemabbaddangin hi-gatu e Kabaelan tun
emin ey wadadda u-ungngak di kad-an ku.
6 Dakel hu gatas idan animal ku niya dakel lanan nakka ellad intanem
kun olibah ni mangkateba, anin ni mabetu neitneman da.
7 Ey hedin neamung ida nangkenemneman ni kamengipappangngulun
bebley ey nakka meki-emmung ni hi-gada.
8 Ida kaumkiwang kamampenikken niya ida kaum-ehneng nangkea-
amman pengippeang-angan dan lispituh dan hi-gak.
9-10 Ey kaissiked idan kamengipappangngulun tutu-un um-ehel, anin
idan eta-gey saad tu, niya ida kaum-i-ineng ni pengippeang-ang dan
lispituh dan hi-gak.
11 Emin ida hu nengamta niya nangngel ni meippanggep ni hi-gak ey
da-ak katettebala niya kayyaggud emin hu daka e-ehhelan meippanggep
ni hi-gak.
12 Tep binaddangak ida nangkewetwet niyadda nepu-hig ni kamanhep-
pul ni baddang tep endi edum ni da pampebaddangan.

13 Binaddangan kudda dama hu endi law namnamah da et bendisyonan
da-ak ni hi-gada. Anin idan nangkebalu et binaddangak ida et man-an-
anladda.
14 Limpiyuh niya kayyaggud ni ingganah impahpahding ku. Kamei-
ellig ni imbalwasik hu kalinimpiyuh niya kamei-ellig ni intaddung ku hu
kayyaggud ni kapehding.
15 Heni hi-gak mataddan nekulap niya heliddan nedahuy.
16 Nambalinnak ni amaddan newetwet ey nakka i-ehneng di korteh ida
tuun nalpud edum ni bebley.
17 Inendik hu kabaelan idan lawah niya mangkabunget ni tutu-u, et
ihwang kudda tutu-un daka pampengippahdingin lawah.
18 Kangku nem andukkey biyag ku. Ey kangku nem melinggeppak ni
mettey e wadadda pamilyah ku.
19 Ma-nu lan nunman tep heni-ak etan ni keyew ni eleg mekullangin
danum.
20 Da-ak katettebalan tutu-u ey nannananeng elet ku.
21 Hedin umtugunnak man ida kaum-i-ineng etan nakka pantugguna e
daka pakadngela tugun ku.
22 Ey hedin negibbuhhak ni umtugun man endi daka i-e-dum, tep emin
hu intugun ku ey endi kulang tu.
23 Da-ak mewan kahehhegedan um-ehel ni hi-gada, e henin daka
penehheggedin ellian ni udan tep ya panyaggudan da hu nakka e-hela.
24 Hedin mewan nedismayah idad biyag da, ey ida kaumtuled hedin
inang-ang da amleng di angah ku.
25 Hi-gak hu kamengi-andeng ni emin ni hipan meippennuh. Heni-ak
patul dan kamengipappangngulun sindalu tu. Ey nakka a-alluka hu tutu-
un kaumlelemyung.

30

1 Nem yan nunya ey da-ak kaheghegnudaddan kamampenikken ni
lalakkin endi silbin a-ammed da e eggak ida iddinel ni umbaddang idan
ahhuk ni mengeddug ni kalneroh ku.
2 Endi silbi da tep endi damengu hu dammutun ibbaddang dan hi-gak.
3 Nakawwetwet ida niya ida kameu-upa et ida kamandaladalan ni an
menemmak ni kennen da, anin di endi nambebley.
4 Linggeman daka ellan kennen da, anin ni lamut ni keyew e
mekallamhit.
5 Nedeg-al idad nambebleyan da ey kapantekukiddan tutu-u e henidda
mangkatekew.
6 Et yan nunya ey ida kamanha-ad di natduk ni kulukul, yad leyang di
deplah niyaddad mabetu.
7 Henidda katteg ni animal di muyung hedin ida kamantetekkuk di
meelkat ey hedin neammuammung idad makyew.
8 Endi silbi da niya endi nengamtan hi-gada, ey nedegyun idad
nambebleyan da.
9 Ey yan nunya ni-ngangu ey da-ak kaheghegnuda idan u-ungnga dad
pi-yew ni a-appeh da. Ey da-ak kailanglangkak di ung-ungbal da.
10 Da-ak kapippihula niya ida kameihnup ni ebuh ni hi-gak ma-lat
lupdaan da angah ku.
11 Henin nunya law daka pehpehding ni hi-gak tep impambalin tuwak
nan Apu Dios ni endi elet ku niya endi kabaelan ku.

12 Da-ak kalebbana ey endi dedangngu mabalin ni nak pehding. Heni da
indaddan hu bitun keknaak.
13 Heni da hinenian hu dellanek ey daka pehding emin hu mabalin
ni pehding dan hi-gak ma-lat mema-ma ligat ku ey ay inamta da e endi
memaddang ni hi-gak.
14 Kaelielidda hu memahbah ni hi-gak ni nunyan wada ligat ku.
15 Ebuh hu takut ni wadan hi-gak. Endi law kinedangyan ku niya
anggeba-ing hu nambalinan ni neitu-wan ku.
16 Yan nunya ey neihnup law ketteyyak. Endi menga-alluk ni hi-gak eyad
nemahhig ni nakka helheltapa.
17 Hedin hileng man nemahhig degeh ni annel ku e eleg anhan mesikked
ni nekemtang.
18 Heni lina-nih Apu Dios hu balwasik et heni tuwak kapanhehkela.
19 Heni da-ak imbeng di pitek et adyah e heni-ak lugit.
20 'Nakka mampehemmehemmek anhan ni hi-gam e Apu Dios, nem eleg
muwak baddangi.
21 Mabunget kan peteg ni hi-gak. Muka ussala et-eteng ni kabaelan mun
mengippehelheltap ni hi-gak.
22 Heni impaelim hu anggetakkut ni pewek et iteyab tuwak.
23 Apu Dios, inamtak e yan nunya hu pappeg ni biyag ku. Nem inna-nu
e humman dedan hu meippahding di emin ni tuu.
24 Kele anhan hanneya muka pehding e Apu Dios ni hi-gak? Ey adyah
dedangngu e nebahbahhak et nakka mampehemmehemmek ni hi-gam?
25 Kaw eggak mekinannangih idan tutu-un kamanligligat? Ey kaw eggak
lumelemyung tep ya kapanhelheltapiddan anggehemmek ni tuu?
26 Nakka namnamaha e ya an-anla niya linggep hu meippahding di biyag
ku, nem beken, tep ya ligat niyadda lawah hu neipahding.'
Kangku nem kawwalwal peellin Apu Dios ey beken tep engeenget hu
impaeli tu.
27 Ebuh katteg ngu danag niya helheltap ni nakka hanghanggaan kewa-
wa-wa.
28 Kamei-ellig ni eleggak meptangi, tep endin hekey hu an-anlad biyag
ku. Et humman hu, hedin limmawwak di kakeam-amungiddan tutu-u ey
ya katteg ngu an mampehemmehemmek niya mampebaddang hu nakka
ippahding.
29 Ya tenul ni ehel ku ey heni tenul ni ostrich winu jakal.
30 Dimmekket belat ku niya kaman-aatung annel ku.
31 Ey ya law nakka deddengngelan nunya ey yadda kamantete-ul niya
kamannanangih e beken law ida etan ni kamengippeamleng.

31

Ya nanggillig ni inhel Job

1 Insapatah kud annel ku e eggak amyawi hu bii.
2 Ya iddawat Apu Dios e Kabaelan tun emin ni gun-uden ni tuu ey
meippuun di ippahding tu.
3 Et humman hu, tuka peelli ligat niya hipan umbahbah etan idan lawah
ni tuu.
4 Tuka hellipat-in emin hu nakka pehding niya attu nakka lawwi.
5 Nem kaw wada nak hineul winu nak sinelam?
6 Ngenamung hi Apu Dios ni mengi-uh-uh e endi bahul ku.
7 Hedin eggak u-unnuden pinhed tu, winu wada inamyawak ni inang-ang
ni matak, winu wada edum ni nambahulan ku,

8 ey anin katteg ni mebahbah inggaud ku winu anin ew ni kennen ni
edum ni tuu hu hipan intanem ku.
9 Ey hedin ngullaw inamyawak hu ahwan dinagsik, et nakka menemma-
hemmak ni tsimpuh ni pengi-ulligan kun hi-gatu,
10 ey anin ew ni meki-ahwan edum ni laki etan ahwak niya anin ew ni
meki-ullig hu edum ni lakin hi-gatu.
11 Tep nemahhig ni bahul hu pengamyawan et iulig hu beken ni ahwa.
Et humman hu, mahapul ni mekastigu-ak hedin humman hu nambahulan
ku.
12 Hedin kantu et impahding ku humman ni bahul, ey anin ew katteg ni
mebahbah ni emin hu hipan wadan hi-gak, tep humman ni bahul ey heni
apuy di impiernoh e tuka gihheban emin.
13 Hedin wada mewan neihlan impahding kun bega-en ku winu eggak
hanguden hu lilih da,
14 ey hipa inna-nuk ni mekihhinnanggan nan Apu Dios? Hipa ihhumang
kun hi-gatu hedin hummanganen tuwak?
15 Hi Apu Dios hu nanletun hi-gak niya hi-gatu dama hu nanletuddan
bega-en ku.
16 Kaw eggak baddangan ida newetwet niya kaw eggak hemeken ida
nebalu.
17 Kaw nekuliputtak et eggak idwatan ida nepu-hig ni kennen da?
18 Neipalpu dedan eman ni u-ungnga-ak ey mebaddangngak ni hi-gada.
19-20 Hedin wadadda newetwet ni eleg pakegatang ni balwasi ey nak ida
kaiddawsin ibbalwasi dan nekapyad dutdut ni animal ku ma-lat eleg ida
maktel. Et humman hu, da-ak kapakatbaladdan emin ni tuu.
21 Hedin wada sinelam kun nepu-hig tep et-eteng hu kabaelan ku,
22 ey anin ni mehpung ngamay ku niya anin ew ni melahlah pahhannan
ku.
23 Kedukdul ew humman nemet eleg tuwak kastiguen nan Apu Dios, nem
ya kakulugan tu ey endi impahding kun hanniman tep nakka umtakut ni
hi-gatu e eta-gey ni Dios.
24-25 Eggak pandidinel hu balituk ku. Ey eggak ippahhiya hu kinedangyan
ku.
26-27 Ey eggak dayawen hu bulan niya aggew, anin ni inang-ang ku hu
kakinayyaggud da. Ey eggak nemnemen ni illigud ni deyyawen ida.
28 Gullat ni impahding ku humman ey lebbeng tun mekastigu-ak, tep ya
tuun kamengippahding nunman ey inwalleng tu hi Apu Dios, e Kabaelan
tun emin.
29 Eggak mewan ngi-ngi-ngian hu buhul ku hedin wada immalin ligat da.
30 Ey endi nak nandasalan nan Apu Dios ma-lat matey ida. Tep gullat ni
impahding ku humman, ey em, e makulug ni nanliwattak.
31 Emin ida bega-en ku ey i-uh-uh da e nakka pengngan emin hu
kamanda-guh di baley.
32 Ey endi hakey ni eggak pehgep anin ni hansinu-wan ni nalpud edum
ni bebley.
33 Hedin hi-gak man bekennak ni henin edum e daka itattallu lawah ni
daka pehpehding.
34 Ey anin ni hipa e-helen ni tuun meippanggep ni impahding ku ey eggak
pakdag i-ineng niya eleggak mantalu.
35 Gullat et anhan ni wada hakey ni huwet ni mengngel ni hi-gak, ey
amtaen tu e makulug ida huyyan impahding ku. I-ehneng ku hu annel ku.

Ngenamung hi Apu Dios e Kabaelan tun emin ni menghel e nambahullak
niya hi-gatu mengittuddek ni bahul ku.
36 Eleggak umtakut anin ni kanyuy nambahullak tep nakka medinnel e
endi hemmaken tun bahul kun yuka pebehhul ni hi-gak. Imay, ehel yu hu
kanyun bahul ku, hedin wada.
37 Nakka medinnel ni an menghel nan Apu Dios ni emin ni impahding
ku, ey eggak umbaing.
38 Hedin sinelam ku winu piniliw ku etan puyek ni nakka tattannemi,
39 ey hedin ma-nun hi-gak tep nakka makangngan ey eleg ida mengngan
hu nakka pangngunnun nengigeud ni kennen ku, et ida kamanhelheltap,
40 ey anin ew katteg ni ya helek niya hebit hu patmel mudman et beken
ni ya wheat niya barley."

Huyya pappeg ni inhel Job.

32

1 Kapepillit Job e endi nambahulan tu et isiked ida law etan ni tellun
gagayyum tun um-eheehel ni hi-gatu.
2 Nem wada etan hi Elihu ngadan tu e eleg tu han-isipel bunget tu tep
eleg pinhed Job ni ebbuluten e nambahul et hi Apu Dios kumedek tuka
pebehhulin neipahding ni hi-gatu. Hi aman Elihu ey hi Barakel e helag
Bus e helag Ram.
3 Ey kaumbubunget ida etan ni tellun gayyum Job tep eleg da hanhumang
hi Job et heni kumedek law hi Apu Dios hu neihalla.
4 Hi-gatu hu keu-ungnga-an ni hi-gadan emin, et humman hu, hingged
tu et megibbuh idan immehel.
5 Inang-ang tu e eleg da hanhumang hi Job ey bimmunget,
6 et kantuy "U-ungnga-ak nem hi-gayu, et humman hu, nakka um-e-gen
ni menghel ni hi-gayun wadad nemnem ku.
7 Kangkud nemnem kuy 'Yadda peppengulwan hu lebbengtun um-ehel
tep nenemnemneman ida.'
8 Nem inamtak law e ya dedan hu Ispirituh Apu Dios hu kamengidwat
ni nemnem niya kalinaing ni tuu.
9 Beken ni yadda nea-amman ebuh hu nenemneman niya beken ni hi-
gadan ebuh hu kamengewwat ni neiptek.
10 Et humman hu, dengel yu anhan et ehelen ku dama hu wadad
nemnem ku.
11 Inan-anusan kun nandeddengngel ni in-inhel yun wadad nemnem yu.
12 Nakadngel kun emin inhel yu ey endin hi-gayu nanghel hedin hipa
neihallaan Job niya endin hi-gayu pakehumang ni hi-gatu.
13 Entan tu kaney 'Anin ni eleg ebbuluten Job hu tugun tayu et
ngenamung hi Apu Dios ni mengittuddun hi-gatun neihlaan tu.'
14 Gullat ni hi-gak hu nekihummangan nan Job, et beken ni hannitan
penummang kun hi-gatu.
15 Kayu kaum-i-ineng tep eleg yu amta ihhumang yu.
16 Hipa tep law, kaw heheggeden ku e-helan yu? Kaw pakdag ku dama
i-ineng?
17 Eleg, tep mahapul ni um-ehellak dama.
18 Eggak han-isipel ni nak pakdag i-ineng tep dakel pinhed kun e-helen.
19 Iyyadyan heni-ak etan ni pakekapyan ha-addan ni meinnum ni endi
eghawan tu et nganngnanihhak ni mebughi.

20 Et humman hu, mahapul ni um-ehellak ma-lat ehlen ku dama hu
wadad nemnem ku.
21 Endi nak pengippahhigan niya eggak e-hela e kayyaggud hu hakey ni
tuu hedin eleg malpud puhuk,
22 tep endi ngud nemnem ku humman. Hakey pay ey nanna-ud ni
kastiguen tuwak nan Apu Dios hedin hanniman pehding ku.

33

1 Nem yan nunya ey dengel mu e Job hu pinhed ku daman e-helen ni
hi-gam.
2 Nandaddannak ni menghel ni wadad nemnem ku.
3 Hi-gak ey makulug ni emin hu nakka e-hela.
4 Ya Ispirituh Apu Dios e Kabaelan tun emin hu namyuh ni hi-gak niya
hi-gatu nengidwat ni biyag ku.
5 Idaddan mu e Job hu ihhumang mu et manhummangan ita.
6 Nan-ingngeh itad hinangngab Apu Dios. Ey pitek hu nekapyaan tan
dewwa.
7 Et humman hu, entan takut mun hi-gak. Beken ni hi-gak etan eta-gey
saad tu ma-lat daka pekebkeb.
8 Heninnuy dingngel kun inhel mu e Job.
9 Kammuy ‘Endi bahul ku. Endi nak impahding ni lawah,
10 nem nealay kan Apu Dios ey nambahullak e heni-ak buhul tu.
11 Heni hina-adan tun bangkiling hu helik niya heni tuka hellipat-i
keglidak.’
12 Nem e-helek ni hi-gam e Job e neihalla ka. Tep eta-ta-gey hi Apu Dios
nem ya tuu.
13 Kele nealay kammuy eleg hummangan Apu Dios hu lilih ni hakey ni
tuu?
14 Anin ni um-eheehel hi Apu Dios ni tuu et eleg da han-awat hu tuka
e-e-hela.
15 Yan hileng ni kakeuggipin tuu ey kaum-ehel hi Apu Dios di i-innep da.
16 Humman hu tuka pengippeamtain anggetakkut ni meippahding ni hi-
gada.
17 Tuka ihhanniman ma-lat isiked ni tuun manliwwat niya ma-lat isiked
dan mampahhiya
18 ma-lat eleg ida lumaw di bebley ni netey.
19 Ya kapenuggun Apu Dios ni tuu ey tuka iddawsin nemahhig ni degeh.
20 Hedin kamandedgeh hu tuu man kameendi neminhed tun mengngan.
Anin ida etan ni pinpinhed tun kennen et kamengippeuttan hi-gatu.
21 Et lektattuy nekappigut et mambalin ni genit et mablatan.
22 Ya henin nunman ni tuu ey nganngnanih ni umlaw di bebley idan netey.
23 Nem hedin um-ali anghel ni mengi-ehneng ni hi-gatu, et penemnem
tun Apu Dios e kayyaggud humman ni tuu,
24 et wadan kan et anhan Apu Dios ey ‘Ibukyat mu etan tuu. Eleg umlaw
di bebley idan netey tep adyah bayad tu et meihwang di bahul tu.’
25 Et mambangngad mewan elet tu et umu-ungnga.
26 Ey hedin mandasal humman ni tuu, ey hummangen Apu Dios hu
dasal tu. Ey man-am-amleng hi Apu Dios ni mengebbulut ni hi-gatu ma-lat
mambangngad hu kayyaggud ni daka pandagyumi.
27 Kantullin tutu-uy ‘Nanliwattak tep beken ni kayyaggud impahding ku,
nem liniwwan Apu Dios hu liwat ku.

28 Eleg da-ak palaw di bebley ni nangketey et adyahhak e nakka man-
am-amleng e nanengtun mategu-ak.'
29 E-eggel ni hanneya hu kapehding Apu Dios ni tuu
30 ma-lat meihwang et eleg matey e humman et lebbeng tun kastigu tu
tep ya liwat tu, ma-lat man-am-amleng pay nid biyag tu.
31 Yan nunya e Job ey mahapul ni mandedngel kan hi-gak.
32 Nem hedin wada pinhed mun e-helen, imay ehel mu et dengelek.
Nandaddannak ni mengebbulut hedin neiptek e-helem.
33 Nem hedin endi e-helem, ey dengel muwak. I-ineng ka tep, et
ituttudduk ni hi-gam hu pehding ni menemneman."

34

Intu-man Elihu ni immehel

1 Kan mewan Elihu ey
2 "Hi-gayun nekallaing niya nekannemneman, dengel yu eya e-helek.
3 Ya bungut kamenamtam hedin mepelhat hu kennen. Heni daman
tangila e tuka dedngela hedin kayyaggud winu lawah etan ehel.
4 Wadan hi-gatsun mannemnem hedin hipa neiptek niya hi-gatsu
mengamta hedin hipa kayyaggud.
5 Hi Job ey kantuy 'Endi bahul ku ey beken ni meandeng hu kapenuwet
Apu Dios.'
6 Ey kantuy 'Endi bahul ku nem kanday maitekkak. Eleg me-kal eya
degeh ku anin ni eleggak manliwat.'
7 Kaw wada inang-ang yun tuun henin Job e endi lispituh tun Apu Dios?
8 Pinpinhed tun mekikkillaw ni tuun lawah nemnem tu.
9 Ey kantuy 'Endi silbitun pengu-unnudan nan Apu Dios.'
10 Dengel yu e-helek, hi-gayun amta tu mengewwat. Emin tuu ey amta
da e eleg manliwwat hi Apu Dios e Kabaelan tun emin.
11 Hedin ya tuka pehding ey tuka iddawat hu lebbeng tun meidwat dedan
di hakey ni tuu, meippuun di hipan impahding nunman ni tuu.
12 Ya kakulugan tu ey eleg mabalin ni an pehding Apu Dios e Kabaelan
tun emin hu lawah. Eleg mewan mabalin ni beken ni meandeng hu tuka
panhuwet ni tuu.
13 Endi an nemeltanan Apu Dios ni kabaelan tu tep wada ngu dedan ni
hi-gatu humman. Ey endi an nemutuk ni hi-gatun mengippaptek ni emin
ni bebley eyad puyek.
14 Gullat ni bangngaden Apu Dios hu biyag ni indawat tun hi-gatsun tutu-
u et
15 nanna-ud ni mettey itsun emin et mambalin itsun dep-ul.
16 Imay, pandengel kan hi-gak hedin nelaing ka niya nenemneman ka.
17 Hi Apu Dios ey wada kelebbengan tun man-ap-apu tep meandeng tuka
pehding. Kele ni-nganguy kammuy wada bahul tu?
18 Tuka ibbunget ida papatul niyadda aap-apu e kantuy 'Lawah nemnem
yu ey beken ni meandeng yuka pehding.'
19 Eleg tu ippahhig idan aap-apu niya kekeddangyan hu impeminhed tu,
tep lintu tudda dama nangkewetwet.
20 Yadda edum ni tuu ey ida kamangkinnemtang ni mettey ni gawan
hileng. Anin idan aap-apu et ida kame-kal di daka pan-ap-apui ni netey
ida nem beken ni ya kapehding ni tuu hu kaumhulun ni daka ketteyi.
21 Hi Apu Dios ey tuka ang-ang-anga hu kapambiyag idan tuu niya emin
hu daka pehpehding.

22 Endi hakey ni lawah nemnem tun tuun dammutun tu ittaluan hi Apu
Dios di engeenget.
23 Et humman hu, eleg mahapul ni gegtuden Apu Dios hu penuwetan tun
tuu.
24 Eleg mahapul ni mahmahan tu ni han tu ingkal hu hakey ni ap-apu
ma-lat ihullul tu edum.
25 Tep inamta tu ngu dedan hu elaw da, et humman hu, tudda kaapputa
niya tudda kabahbahan hileng.
26 Tuka peang-ang e tuka kastiguadda lawah ni tuun
27 nengisiked ni mengu-unnud ni hi-gatu niya nengiwalleng ni tugun tu.
28 Daka panhelheltap hu nangkewetwet, et humman hu, ida kamampe-
hemmehemmek nan Apu Dios ma-lat baddangan tudda.
29 Nem hedin kan Apu Dios ey pakdag tu i-ineng, kaw hipa an
memihhul ni hi-gatu? Hipa makkaw dammutun pehding ni tuu hedin eleg
hengngudan Apu Dios?
30 Nem eleg tu i-abulut ni man-ap-apudda hu eleg mengu-unnud ni hi-
gatu ma-lat eleg da panhelheltap hu tutu-u.
31 Job, attu et ehelen mun Apu Dios e muka ebbuluta e nanliwat ka niya
isiked mu law ni manliwwat.
32 Nem ku kammu na-mu mewan ey 'Hipa nambahulan ku? Ehel mu et
eggak law ipahding.'
33 Kaw hullulan Apu Dios hu ninemnem tun pehding ma-lat u-unnuden
tu pinhed mu? Nem tam dingkug mu ngu dedan hi Apu Dios. Ngenamung
kan mannemnem. Bekkennak ni mampilli. Imay, ehel mun hi-gami hedin
hipa muka pannemnem.
34 Emin hu mengngel ni hi-gak, anin idan nenemneman ey daka tetbala
e kanday
35 'Mukun henin nunman kapan-e-ehhel Job ey tep endi amta tu niya
endi kametunnung ni tuka e-e-hela.'
36 Hedin pakannemnemen yudda in-inhel Job ey amtaen yu e heni kapan-
e-ehhel ni lawah ni tuu hu tuka pan-e-ehhel.
37 Dakel dedangngu liwat tu ey induman tu pay et ngehayen tu hi Apu
Dios."

35

Intu-man Elihu ni immehel

1 Immehel mewan hi Elihu nan Job ey kantuy
2 "Beken ni kayyaggud e Job hu kammuy 'Endi liwat kun Apu Dios.'
3 winu kammuy 'Endi silbi tun nakka pengu-unnudin hi-gatu.' winu
kammuy 'Hipa ginunggunah kun eleg manlilliwwat?'
4 Hummangen ku hu inhel mu niyadda inhel ni gagayyum mu.
5 Itengaw mud kabunyan et ang-angem ida kulput ni naka-itta-gey.
6 Hedin kantu et neliwtan ka niya dakel nanliwatan mu, kaw wada
mabalin ni ippahding ni liwat mun Apu Dios?
7 Ey hedin kantu et kakkayyaggud impahding mu, kaw wada ibbaddang
tun hi-gatu winu hipa mahapul tun dammutun iddawat mun hi-gatu?
8 Yadda edum mun tuu hu mebaddangan di kayyaggud ni impahding mu
niya hi-gada manhelheltap di lawah ni impahding mu.
9 Hedin neligtan hu tuu ey ida kamampehemmehemmek di tuun
dammutun umbaddang ni hi-gada ma-lat meihwang di diman ni ligat.

10 Nem beken ni hi Apu Dios e nanletun hi-gada hu daka pampebaddangi,
anin ni hi-gatu kamenga-alluk ni tuu ma-lat dammutun man-a-appeh ida,
anin ni wada ligat da.
11 Em, eleg ida mampebaddang ni hi-gatu e nengidwat ni kalinaing da et
eta-ta-gey ida nem yadda sisit niyadda animal.
12 Ey hedin mandasal ida man eleg hummangan Apu Dios hu dasal da,
tep ida kamampahhiya niya lawah ida.
13 Et humman hu, endi silbitun ida mandasal nan Apu Dios e Kabaelan
tun emin, tep eleg tu dedngela dasal da.
14 Ey naka-ihhalla kumamman hedin kan tayuy eleg tu ang-anga
kameipahpahding. Tep limpiyuh tuka pehding nem pakkadek ni ennusan
tayun hehgeden.
15 Kaw kammu nem eleg kastiguan Apu Dios hu kamanliwwat?
16 Endi silbin in-inhel mu tep eleg mu amta muka e-e-hela."

36

1 Intu-man Elihu ni immehel e kantuy
2 "Anusi yun dedngelen eya edum ni e-helen kun nakka pengi-ehnengin
Apu Dios.
3 Huyyan neipeamtan hi-gak ey nalpu metlaing nan Apu Dios e nanletun
hi-gak. Peang-ang kun hi-gayu e hedin hi-gatu man kayyaggud ni ingganah
hu tuka pehding.
4 Endi itek ni nak e-helen ni hi-gayu tep hedin hi-gak man naka-amtak
ni emin.
5 Hi Apu Dios ey et-eteng kabaelan tu, nem endi tuka pihhula. Ey tuka
pehding emin hu pinhed tun pehding.
6 Eleg tu i-abulut ni mannananeng ni mategu hu lawah ni tuu, nem tuka
iddawat hu kelebbengan idan anggehemmek ni tuu.
7 Tuka paka-ippaptek ida hu kayyaggud ni tuu et tuka pambalin idan
meiddeyyaw ni ingganah henin patul.
8 Nem hedin nebangkilingan hu tuu et ida kamanhelheltap tep ya
impahding da,
9 ey kapeamtan Apu Dios hu liwat da niya tuka peamta daka pampah-
hiyyai.
10 Ey tudda katugguna ma-lat isiked dan mengippahding ni lawah.
11 Hedin u-unnuden da hi Apu Dios et ipahding da hu pinhed tu ey
umlinggep ida niya umyaggud hu neitu-wan da.
12 Nem hedin eleg ida mengu-unnud man mettey ida et lumaw idad
bebley ni netey, tep kulang hu inamta da.
13 Yadda eleg mengu-unnud nan Apu Dios ey ida kaumbubunget
ni pengastiguan tun hi-gada. Ey anin ni mekastigudda et eleg ida
mampehemmehemmek ni hi-gatu.
14 Eleg ida mea-amma ey mettey idan anggeba-ing hu impenahding da.
15 Nem hedin yadda etan kamanligligat ey ihehwang Apu Dios ida. Tukai-
abulut ni manliggat ida tuu tep humman tuka penuggun ni hi-gada.
16 Nem hedin hi-gam e Job ey indawwi dakan Apu Dios lan nunman
di ligat ma-lat nelam-ay kad biyag mu. Impakedangyan daka niya
impelinggep daka.
17 Nem yan nunya ey kaka umguguhu tep muka nenemneman neyun e
eleg mekastigudda lawah ni tuu. Nem entan kadenagim tep meandeng ali
meippahding.

18 Ey ang-ang mu kuma, tep mehe-ul kalli kumedek ni dakel ni pihhuh et
ippahding mu lawah. Tep ya tuun mengippahding ni hanniman ey nelakah
tun dedkugen hi Apu Dios.
19 Entan tu nemnem e ya kinedangyan mu niya et-eteng ni kabaelam hu
mengikka-leg ni ligat ni um-alin hi-gam.
20 Ey entan abtui kehillengan tu ma-lat panhanim ni annel mu, tep yad
engeenget hu kakebahbahin tuu.
21 Ang-ang mu kuma et beken ni ya lawah ipenahding mu, tep impaelin
Apu Dios hu ligat mu ma-lat eleg mu ipahding hu lawah.
22 Entan tu liwwan e hi Apu Dios ey kabaelan tun emin. Eleg tu heppula
menuttuddun hi-gatu tep hi-gatu kelalla-ingan ni mittuduh.
23 Endi tuun dammutun menghel ni hi-gatun pehding tu. Ey endi tuun
an menghel ni neihalla impahding tu.
24 Dayaw mu kumaddan hi Apu Dios tep ya impahding tu ey pan-a-appeh
kan pandeyyaw mun hi-gatu.
25 Inang-ang ni emin ni tuu hu impahding Apu Dios, nem eleg da awatan.
26 Eleg han-awat ni tuu hu kasina-gey Apu Dios niya eleg da hambilang
hu toon tu.
27 Kapeahpat Apu Dios hu danum eyad puyek ni impambalin tun udan.
28 Ey tuka peelli udan e kamelpud kulput ma-lat usalen emin ni tuu.
29 Endi hakey ni tuun han-awat tu hedin inna-nun kulput ni meiwwehhit
niya inna-nu et kaumkidul di kabunyan.
30 Kapellaw mewan Apu Dios hu kedyam di kabunyan et anin di dallem
ni baybay et kameang-ang heyaw tu.
31 Emin ida humman ni tuka pehding ni kaketngai ey pengippeang-ang
tu e hi-gatu hu Ap-apun emin ni tutu-u. Ey tuka iddawat ni hi-gada hu
dakel ni kennen.
32 Tuka peelli kedyam niya ngenamung tun pinhed tun pengippelawwan.
33 Ya kidul ey heni kamantetkuk et peamta tu e wada hi Apu Dios. Ey ya
pewek ni tuka peelli ey mengippeamtan nemahhig ni bunget tu. *

37

1 Nakka umkebkeb ni mannemnem ni nunman!
2 Dengel yu ehel Apu Dios ni heni kidul.
3 Tuka peukkat hu kedyam di kabunyan ni impalaw tud emin eyad
puyek.
4 Ey kameittu-nud hu ehel tun heni kidul e kamengipetnga.
5 Em, kamengippetnga ehel tu niya eleg han-awat ni tuu hu kainetteng
ni kabaelan tu.
6 Tuka mandala hu dallallu niya udan ma-lat ma-gah idad puyek.
7 Yadda tuu ey daka issiked ngunu da tep yan nunman pengippeamtaan
tun hi-gadan kabaelan tu.
8 Yadda dama animal di muyung ey ida kamantellud mabetu niyaddad
edum ni daka pantellui.
9 Hi Apu Dios hu kamengippeellin pewek niya nemahhig ni ketel.
10 Ey hedin yimmayyah man kamambalin ni dallallu hu danum idad
wangwang niyaddad kulukul.
11 Tuka ha-adin danum ida kulput niya tuka unnudin kedyam.
12 Ey tuka mandaladda kulput ni mambinbinangngad et ida kaumlaw di
tuka pengippellawin hi-gada eyad puyek.

* **36:33 36:33** Ya hakey ni keibbellinan tu ey ‘Yadda baka ey amta da ngu dedan e iyyalli pewek.’

13 Hin-addum ni peelli tu udan et panenum tun puyek e humman
tuka pengippeang-angin neminhed tu, nem hin-addum ni tuka peelli et
pengastigu tun tutu-u.
14 Et humman hu, i-ineng ka kedi e Job niya pandengel ka. Nemnemnem
mudda hu kaketngain impenahding Apu Dios.
15 Kaw inamtam hedin hipa inna-nun Apu Dios ni mammandal ni
kedyam ma-lat maukat di kulput?
16 Ey kaw han-awat mu hedin hipa inna-nun kulput ni kamanhahha-ad
di kabunyan? Humman keang-angan tun hi Apu Dios ey nakallaing niya
nakannemneman.
17 Kamanhelheltap ida tuu tep nemahhig atung ni kai-alin dibdib ni
kamelpud south.
18 Kaw dammutun baddangam hi Apu Dios ni mengibbiklag ni kabunyan
ma-lat ya ang-ang tu ey heni gembang?
19 Ya muka pannemnem ni annel mu ey nekangngamta ka. Hedin
makulug ni nekangngamta ka, tuttuddui dakemin ihhumang min Apu Dios
tep ay eleg mi inamta ihhumang mi.
20 Kaw wada tuun dammutun menuttudun Apu Dios? Ey kaw eleg tu
ngu ikkaguh hu biyag tu et tu ipahding humman.
21-22 Kamedeyyaw ni peteg hi Apu Dios. Kaumhili dayaw tu e endi pengi-
ingngehan. Henin aggew e eleg mabalin ni itettekel ni tuu hedin intayab ni
dibdib hu kulput et mepukyahan, tep kaumhili. Nem nema-man kaumhili
hu dayaw Apu Dios.
23 Ey eleg tayu han-awat hu kabaelan Apu Dios ni mengippahding ni
emin. Nem anin ni hanniman et kayyaggud niya meandeng hu tuka
pehding e eleg daitsu panligligat.
24 Et humman hu, kadeyyawa niya katekkusin emin ni tuu niya
kadeyyawaddan makulug ni nenemneman ni tuu." *

38

Ya inhumang Apu Dios nan Job

1 Entanniy hinumang Apu Dios hi Job di pewek.
2 Kantun hi-gatuy "Kele muka kehhinga kalinaing ku e legelegem hu
muka e-hela?
3 Imay, inah ka et humangem hu mahmahak ni hi-gam.
4 Kaw wada ka eman ni nanletuan kun kebebbebley eyad puyek? Ehel
ka hedin nekangngamta ka.
5 Hipa kan nemnem et hanneya kaminahkang ni puyek? Ku nanna-ud
na-mun inamtam?
6 Hipa nangnged ni yinudungan ni puyek? Ey hipa nengiha-ad idan
tukud tu
7 e yan nunman ey ida kaman-a-appeh hu bittuwen niya ida kaman-am-
amleng hu aanghel?
8 Hipa hu nengiha-ad ni kelteg ni danum idad baybay eman ni nekapyaan
tu? Hi-gak, endi edum.
9 Hinephepan kun makahdel ni kulput hu baybay et man-enget diman.
10 Inha-ad ku hu pappeg ni baybay et ihammad ku lekbi tu et ialladduk.
11 Et ehelek ni dalluyun e eleg tu li-bahi humman ni kelteg ni inha-ad ku.
12 Job, kaw wada-ew ngu pinhakkey ni nanmandalan mun hileng et
mewa-wa niya kaw wada nanmandalan mun aggew et tumimil?

* **37:24 37:24** Ya hakey ni keibbellinan tu ey 'Nem yadda kamenghel ni nenemneman ida ey eleg tudda ibbilang.'

13 Kaw minandal mu kawwalwal et maihinap di kebebbebley et
mepappeg ida lawah ni kameippahding di engeenget?
14 Hedin kamenimmil aggew ni kakkabbuhhan ey kameka-ang-ang hu
kapkapyaddan kedunduntug niyadda nangkedeklan.
15 Ey hedin nekawwa-wa, ey eleg law mabalin ni pehding ni tutu-u hu
lawah ni implanuh da.
16 Kaw kinabaelan mun limmaw di dallem ni baybay et mu inang-ang
hu kapan-utbulin danum?
17 Ey kaw inang-ang mu hu eheb ni inha-ad kud kahehgepid bebley ni
netey?
18 Kaw inamtam hedin hipa kalinakkeb ni puyek? Humang muwak hedin
inamtam.
19 Kaw inamtam hedin attu kakelpuin kawwalwal niya engeenget?
20 Kaw inamtam hu kadellanan umlaw diman? Ey kaw amtam hedin
inna-nun umlaw diman?
21 Nem kabaelam na-mu, tep lintu daka et han maweda emin eya wada
niya hineniktamam emin hu hipan neipenahding.
22 Kaw limmaw kad nengiemungan kun dallallun
23 indaddan ku ma-lat mausal hedin wada gubat niya hedin wada guluh?
24 Attu kakelpuin aggew niya attu kakeiwwehhisin dibdib ni nalpud
kasimmilin aggew?
25 Hipa kamengippeellin na-let ni udan niya hipa nengiha-ad ni dalan ni
kedyam?
26-27 Hipa kamengippeellin udan idad eleg mebebleyi e mamegan puyek
ma-lat tummel helek?
28 Kaw wada a-ammed ni udan niya delnu?
29 Hipa a-ammed ni dallallun
30 kamengippekelhin danum idad wangwang niyaddad lebeng e heni
kelhin batu?
31 Kaw hi-gam hu kamengekkenneng ni kakeglididdan bittuwen e
Pleiades niya Orion?
32 Kaw wada kabaelan mun ippahding ma-lat meang-ang ida bittuwen di
hipaddan tsimpuh, niya kaw dammutun ippangulu mudda etan bittuwen
e nengadanan ni bear niyadda impah tu?
33 Kaw muka ewwasi impahding ku et kau-unnudaddan bittuwen hu
pinhed kun lawwan dad kabunyan? Ey kaw heni kan hi-gak et hi-gam hu
ngenamung ni mengippeduttuk idan kameippahding di puyek?
34 Kaw kabaelan mun tetkukan ida kulput ma-lat umudan et ma-bel ka?
35 Ey kaw dammutun mandalem hu kedyam ma-lat maukat niya kaw
kaum-alin hi-gam et kantuy ‘Impahding ku hu inhel mun pehding ku?’
36 Hipa nengidwat ni kalinaing niya nemnem ni tuu?
37-38 Hipa hu kabaelan tun memillang ni kulput niya mengissigging ni
hi-gada ma-lat maiduyag hu danum etan idad mamegan puyek?
39 Kaw kabaelam ni ihhamakan ida layon niyadda impah dan kennen da
40 hedin nantaluddad leyang winu hedin ida kamanhehhegged ni kennen
da?
41 Hipa kamemekkan idan impah ni gawwang hedin neupadda et ida
kamambeggan hi-gak ni kennen da?

39

Intu-man Apu Dios ni immehel nan Job

1 Kaw inamtam hu getud ni pan-ungngaan idan gelding di duntug? Ey
kaw inang-ang mu hu ina-nun kapanpa-lekin makwah?
2-3 Ey kaw inamtam hedin piga bulan da ni han ida limmukbub ni
mampa-lek?
4 Hedin neetteng hu impah da et na-let ida law ey ngenamung idan
lawwan da.
5 Hipa nengiebulut ni mambalin idan immeyew hu edum ni kebayyu?
6 Hi-gak ni ebuh nengituttuddun hi-gadan meteggu etan di neahinan ni
palnah di eleg mebebleyi.
7 Ida kameiddawwid umpaliteng ni bebley et eleg ida mabalin ni
meeyyum ma-lat mengu-unnud ida.
8 Yaddad duntug ni daka panha-adi hu daka penemmakin kennen da.

9 Kaw dammutun meeyyum hu immeyew ni baka ma-lat dammutun
pangngunnu winu an manha-ad etan di nekapyan panha-adan tu?
10 Ey kaw dammutun i-iket mu hakey et pan-aledum?
11 Kaw dammutun iddinel mud elet tu et maingunu hu ingngunum?
12 Kaw dammutun hi-gatu iddinel mun mengi-ennamut ni pagey mu?

13 Ya ostrich ey elistun mengippeyagpag ni payak tu. Nem eleg tu han-
apput hu stork ni umtayab.
14 Ey tuka hi-yanadda itlug tud palnah et ngenamung idan man-a-attung
diman et manekeban.
15 Eleg tu ikkaguh hedin wada mengigsin winu iddeyapdap ni animal di
muyung hu itlug tu et magmik.
16 Ey anin ni me-pah ida et henidda beken tun impah e eleg tu ikkaguh
hedin mettey ida.
17 Hanniman nengapyak ni hi-gatu e endi nemnem tu tep eggak idwatan
ni laing tu.
18 Nem hedin umbesik, man hi-gatu keka-ka-letan e tuka li-bahi tuun
nantakkay di na-let ni peteg ni umbesik ni kebayyu.

19 Job, kaw hi-gam nengidwat ni elet idan kebayyu? Ey kaw hi-gam
nengipatmel ni andukkey ni bewek di tengda da?
20 Kaw hi-gam nengidwat ni elet dan umpaytuk e henin dudun? Ey kaw
hi-gam nengidwat ni kaumtenul di eleng da et penattakkut dan tuu?
21 Hedin ida mekiggubbat man daka pan-iku-met heli dad puyek. Ey
nemahhig e na-let idan umbesik.
22 Eleg da amtan umtakut ey eleg da tekkusi ispadah.
23 Kamangkillang almas idan sindalun nantakkay ni hi-gada niya
kaumhili hedin naptangan.
24-25 Hedin simmenul tangguyup e humman pengippeamtaan da e wada
gubat man ihik idan umbesik. Eleg ida um-ineng. Ida kaumkenu-ngeh
hedin dingngel da tenul ni tangguyup. Da mewan kagibbeka e wada gubat
anin ni neidaddawwi kad-an da. Hedin dingngel da mandal idan ap-apun
sindalu man ihik idan mekiggubbat.

26 Kaw hi-gam nenuttuddun gawwang ni umtayab ma-lat mampalaw di
south ni ahi kettekettelan?
27-28 Kaw pakkadek mandalem hu tulduh et han tumyab di eta-gey ni an
mengapyan buya tud ta-pew ni babattu etan idad naka-itta-gey ni duntug?
29 Kaman-uh-uhdung diman et ang-angen tu animal ni dedpapen tun
kennen tu,
30 ni neamung ida impah tu et pangkanen da.”

40

1 Intu-man APU DIOS ni immehel nan Job
2 ey kantuy "Kaw wada pay edum ni ihhumang mun hi-gak, e Dios e
Kabaelan tun emin? Kammuy hi-gak neihla. Imay, et manhummangan
ita."
3 Kan Job nan APU DIOS ey
4 "Endin hekey hu bilang ku, et humman hu, endi ihhumang kun hi-gam.
5 Dakel law inhel ku et humman hu, endi law edum ni nak e-helen."
6 Entanniy immehel mewan hi APU DIOS e wada etan di pewek et kantuy
7 "Imay, manhinnanggan ita ma-lat wada mahmahak ni hi-gam niya
mahapul ni hummangem.
8 Kaw ya pinhed mun e-helen ey hi-gam hu limpiyuh niya neiptek, beken
ni hi-gak?
9 Kaw neiingngeh hu elet mud elet ku? Kaw heni kidul hu ehel mu henin
ehel ku?
10 Hedin kammuy 'Em' peang-ang mu kakulugan ni dayaw mu niya
muka pampahhiyai henin kapengippeang-angin patul ni dayaw tu niya
kasina-gey ni saad tud tuka pambalwasi.
11 Ey peang-ang mu bunget muddad tutu-un kamampahhiya ma-lat
mampekumbabah ida.
12 Itkel mun hi-gada niya ibabah mudda, anin idan lawah ni tutu-u et
pakabbahbah mudda.
13 Iku-kum idad puyek niya heni mudda ikelabut di bebley idan netey.
14 Et hedin kinabaelan mun impahding ida humman, ey hi-gak
memengngulun menettebal ni hi-gam niya ebbuluten ku e nengapput ka.
15 Nemnem mu e ya hippopotamus e anggetakkut ni animal ey winedak
dama henin hi-gam. Ya helek tuka kenna e henin baka.
16 Nem naka-let humman ni animal.
17 Maka-andeng hu ikul tu e henin keyew e sedar niya mekelhidda laman
ni heli tu.
18 Ey mekelhi genit tu henin gembang, niya mekedhel hu heli tu e heni
gumek.
19 Humman keka-ka-letan di emin ni animal ni lintuk niya hi-gak ni ebuh
pakeapput ni hi-gatu.
20 Wadadda hu kakkayyaggud ni kennen tud duntuduntug e kapan-a-
ayyamin edum ni animal.
21-22 Kamanhiddum di gilig ni wangwang di hengeg idan katlubbung e
hinenian ni helek e lotus et yadda keyew e willow.
23 Eleg umtakut ni naka-let ni danum di Wangwang e Jordan ey eleg tu
hengnguda anin ni mangkepaghitan angah tun danum.
24 Hipa wada kabaelan tun mengullap nunman ni animal ma-lat depapen
tu? Ey hipa wada kabaelan tun mengikket ni eleng tu?

41

1 Heni mewan etan ni animal e Lebayatan. Kaw handepap mu
humman ni anggetakkut ni animal di baybay ma-lat benwitem winu ma-lat
bedbedam hu hunghung tu?
2 Ey kaw kabaelan mun mantetbeng ni eleng tu et guyudem winu
tetwikem hu pangal tun pahul
3 et mampehemmehemmek law ni hi-gam?
4 Kaw dammutun tetbalen tun mambalin ni bega-em ni ingganah?

5 Kaw dammutun eyyumen mu henin sisit et idwat mun u-ungngam et
a-ayyamen tu?
6 Kaw dammutun iggatang muddan kaumgatang et gedgeden da et igtang
da?
7 Kaw meippa-net di ulu tu winu belat tu pahul hedin dehnagen.
8 Patnaim ni lipputan et eleg mulli law ipidpidwa. Ey eleg mullin hekey
liwwana humman ni neipahding.
9 Eleg mabalin ni medpap tep anin ni ebuh penang-angan ni tuu et metu-
lin takut tu.
10 Et hedin hanniman e endi tuun dammutun an meniksikdun nunman
ni Lebayatan, hipa makkaw dammutun mekihhanggan hi-gak?
11 Hipa kuma humman ni mengippatnan mangngenghay ni hi-gak ey
eleg mekastigu? Hi-gak nanletun emin.
12 Pinhed kun peamta e ya etan Lebayatan ey naka-let niya et-eteng ni
peteg.
13 Ey endi tuun dammutun an memi-ki winu menwik ni belat tu.
14 Ey endi mewan tuun dammutun an menekkang ni bungut tu tep
anggetakkut ni peteg hu ngipen tu.
15 Yadda nan-edaedah ni lukhip tu hu happiyaw tu.
16-17 Mandudummit idan peteg et anin ni dibdib et eleg tu hanlehep.
18 Hedin bimma-kih man heni apuy hu matetu e kamandadalang e heni
ang-ang ni aggew ni kamangkewa-wa.
19 Kameukkat hu heni apuy niya ngalab di bungut tu
20 niya kameukkat hu ahuk di eleng tun heni ahuk ni kamangkegihheb
ni emattan helek.
21 Kapetbel ni yayyah tu ngalab niya kameukkat hu tebel ni apuy di
bungut tu.
22 Et-eteng hu buklew tu niya anggetakkut hu ang-ang tu.
23 Ey mekelhin emin hu annel tu e heni gumek.
24 Kamei-ellig di makakkelhin batu hu puhu tu e eleg ni hekey umtakut.
25 Hedin imminah ey anin idan na-let ni peteg et ida kaumtakut ey endi
mabalin ni pehding da hedin bimma-dung.
26 Eleg mabalin ni melipputan humman ni anggetakkut ni animal tep
anin ni ispadah winu pahul et eleg tu hanliput belat tu.
27 Anin ni gumek niya gembang hu igginyang ni hi-gatu et endi silbitu,
tep henidda dagemi winu nedunut ni keyew ni hi-gatu.
28 Eleg tu pay pekinna pana ey hedin binelabay da man heni dagemin
ebuh etan neiteng-il ni hi-gatu.
29 Eleg tu mewan pekinna pa-tu tep heni dagemin hi-gatu niya anggengi-
ngi tu pahul ni meigginyang ni hi-gatu.
30 Hedin ya lukhip ni egeh tu ey makakkelhi niya matedem et heni
nealedu hu puyek di tuka keddapi.
31 Hedin mewan mangkaykay di dallem ni baybay ey tuka kiwwaa
danum et heni kamanlellewwag
32 e heni mablah ni upag.
33 Endi takut tu niya endi edum ni animal eyad puyek ni henin hi-gatu.
34 Hi-gatu ap-apun emin ni animal di muyung. Endi bilang ni edum ni
animal di tuka penang-ang tep nemahhig tuka pampahhiya.”

42

Ya inhumang Job nan Apu Dios

1 Himmumang hi Job ey kantuy

2 “Apu Dios, inamtak e han-ipahding mun emin tep dammutun pehding
mu hu hipan pinhed mu niya endi tuun mabalin ni mengippesiked ni hi-
gam.
3 Kammuy ‘Hipa huyyan tu ni-ngangu kakehhinga nakka pannemnem
ey endin hekey inamta tu?’ Hi-gak humman! Mukun hanniman ey tep
nakka e-ehheladda hu kamengippetngan hi-gak e eggak han-awat.
4 Kammuy ‘Mandedngellak ma-lat humangen ku hu mahmahan mun hi-
gak.’
5 Yan nunman ey dingngel ku inhel ni edum ni tuun hi-gak ni
meippanggep ni hi-gam. Nem yan nunya ey inang-ang dakan hi-gak.
6 Et humman hu, nakka umbaing niya nakka mantuttuyyu et deh e nakka
manyuyyuddung di dep-ul ma-lat peang-ang ku e nakka mantuttuyyu.”
7 Negibbuh ni immehel hi Apu Dios nan Job et kantun Eliphas e iTeman
ey “Nakka umbubunget ni hi-gam niyadda etan dewwan gayyum mu, tep
beken ni makulug hu inhel yun meippanggep ni hi-gak. Beken kayun henin
Job e bega-en ku e makulug numan inhel tu.
8 Et humman hu, ilaw kayun Job ni pitun baka niya pitun lakkitun
kalneroh et iappit yun hi-gak tep ya impahding yu. Iddasalan dakeyun
Job ma-lat eggak ipahding ni hi-gayu hu lebbeng tun kastigu yu tep ya
impahding yu. Beken kayun henin Job e bega-en ku e makulug numan hu
inhel tun meippanggep ni hi-gak.”
9 Inu-unnud di Eliphas, hi Bildad et hi Sophar humman ni inhel Apu Dios
et denglen Apu Dios hu dasal Job.
10 Negibbuh ni indasalan Job ida gayyum tu ey imbangngad Apu Dios
emin hu kinedangyan tu ey induman tu pay et mandubli.
11 Entanni ey immalidda law aaggin Job niyadda gagayyum tu et
manhahamul idad baley tu. Impeang-ang da law hemek dan hi-gatu ey
ina-alluk da ma-lat liwwanen tudda nemahhig ni hinelheltap tun impaelin
Apu Dios ni hi-gatu. Emin ida ey indawtan da hi Job ni pihhuh niya singsing
ni balituk.
12 Binendisyonan Apu Dios hi Job ni daddakkel nem yan nunman, et yan
nunya law ey wada hampulut epat ni libun kalneroh tu, enem ni libun
kamel tu, dewwan libun baketu niya hanlibun kebayyu tu.
13 Ey newada pitun lalakkin u-ungnga tu niya tellun bibi-i.
14 Ya pengulwan ni bii ey hi Jemimah, hi Kesiah hu neihayned ey hi
Keren Hapuk hu udidyan.
15 Kakat-aguddan peteg ida huyyan bibi-in u-ungngan Job. Ey endi edum
ni bibi-i eyad puyek ni mei-ingngeh di kinat-agu da. Indawtan idan Job ni
puyek ni tawid da, anin idan lalakkin u-ungnga tun aaggi da.
16 Neipalpun nunman ey nambiyag pay hi Job ni hanggatut et na-pat ni
toon et mepidwaan ni neap-apuan ey inang-ang tu pay ida humman ni
inap-apu tu.
17 Neka-a-amma hi Job ey melinggep neitu-wan tu et han matey.

Psalms

Ya meippanggep nunyan libluh e Psalms

Huyyan libluh ni Psalms hu neamuamung ni a-appeh ni intudek idan Hebrew ni kamengullug nan Apu Dios. Huyyaddan a-appeh ey meussal ni penaydayaw nan Apu Dios niya umbaddang idan kamengullug ni menaydayaw niya mengu-unnud ni hi-gatun kewa-wa-wa.

Huyyadda kaia-appeh idan Hebrew ni daka keemmungin menaydayaw nan Apu Dios. Ya edum idan nunyan a-appeh ey daka iddasal ni daka pambeggain Apu Dios ni baddang ma-lat baddangan tuddad ligat da (Psalms 55) winu ma-lat peyaggud tudda hedin ida kamandedgeh. (Psalms 6 et ya 41) Yadda etan edum ey a-appeh ni tuun Apu Dios ni pantuttuyyuan tun liwat tu. (Psalms 32, 38, 51 et ya 130) Ya edum ey a-appeh ni penaydayaw nan Apu Dios. (Psalms 113, 117 et ya 145–150.) Ya edum ey tugun idan kamengullug nan Apu Dios et ya elaw ni pambi-biyag da. Ya edum ey peamta tu impahding Apu Dios ni nengihwang idan tutu-ud buhul da. (Psalms 18, 81 et ya 107)

Wadadda mewan edum eyad libluh ni Psalms e tuka ene-ehhela hu elaw Jesus Christo et yadda pehding tullin ellian tud puyek, ma-lat peang-ang tu e hi-gatu hu pinilin Apu Dios ni Patul niya mengippaptek ni tutu-u, niya metegguan alid katey. (Iingngeh yu Psalms 22 et ya Acts 4:25-27, 13:33-34) Hi Jesus Christo hu pinutuk Apu Dios ni mei-appit tep ya liwat tayu. (Psalms 40:6-8 et yad Hebrews 10:1-10) Inhel mewan Apu Dios e hi Jesus ey mambalin ni Eta-gey ni padi. (Psalms 110 et yad Hebrews 7:17-21) Hi Jesus hu kei-elligan ni 'batu' ni pinilin Apu Dios. (Psalms 118:22-23 et yad Matthew 21:42)

Ya Nemangulun Nunyan Libluh e Psalms

1

(Psalms 1–41)

1 Man-am-amleng ni peteg ida tuun eleg da u-unnuda hu kaittugun idan
lawah ni tuu. Eleg ida mekikkillaw idan nunman ni eleg mengu-unnud
nan Apu Dios ey eleg da iu-unnud di daka pehding.
2 Tep ya ngu daka pan-amlengi ey ya daka pengu-unnudin tugun Apu
Dios et kewa-wa-wa niya kahilehileng ey humman hu daka ilillingisin
eddaeddalen.
3 Ya pambalinan ni daka pehpehding ey panyaggudan ni biyag da et
henin etan ni keyew ni simmemel di gilig ni kulukul e eleg mekling niya
makallameh.
4 Nem beken ni hanniman hu meippahding idan tuun lawah daka
pehding, tep heniddalli ngu degin metel-ap et ihuyaw ni dibdib.
5 Et humman hu, yallin kedettengan ni panhuwetan Apu Dios ey eleg tu
hehmekadda humman ni tuun lawah daka pehding niya eleg ida mabalin
ni mei-dum di tutu-un kaebbulutan Apu Dios.
6 Em, mebahbah idalli lawah ni tutu-u, nem hedin yadda etan tutu-un
kamengu-unnud ni tugun Apu Dios ey ippaptek tudda.

2

1 Kele emin di kebebbebley ey wadadda kamengehhing nan Apu Dios?
Ey kele na-mu ya daka nenemneman pehding ey yadda endi silbitu?

2 Anin idan papatul da niyadda aap-apu da et ida kamandadagyum ni
mengehhing nan APU DIOS et ya etan pinutuk tun mampatul. *
3 Kanday "Eleg tayu u-unnuda hi APU DIOS et ya etan pinutuk tun
patul ma-lat beken law ni hi-gada hu pan-ap-apu tayu et pappegen tayu
nanhimbutan tayun hi-gada."

4 Nem hi Apu Dios e Ap-apud kabunyan ey tuka ngi-ngi-ngii hu planuh
dan endi silbitu.
5 Entanni ey bimmunget ni hi-gada ey simmakut idan nemahhig ni bunget
tu.
6 Kantuy "Impayudung kud Zion, e bebley ni nakka panha-adi hu pinutuk
kun mampatul di kebebbebley." †

7 Humman ni patul ey kantuy "Peamtak etan inhel APU DIOS ni hi-gak ni
kantuy 'U-ungnga dakan hi-gak. Peamtak ni nunya e hi-gak hi Amam. ‡
8 Ibegam ni hi-gak et idwat ku kelebbengan mun man-ap-apud kebebbebley
eyad puyek.
9 Et-eteng ali kabaelan mun man-ap-apun hi-gada niya nelakah pemahba-
han mun hi-gada henin kapemhikin bangan nekapyad pula.' "

10 Et humman hu, hi-gayuddan papatul niya aap-apud kebebbebley,
dengel yu ma-lat pan-adlan yu eya e-helen kun hi-gayu.
11 Pan-am-amleng kayun mansilbin APU DIOS ey helipat-i yu et eleg yu
ipahding ida eleg tu pinhed.
12 Ey pengu-unnud kayu etan ni U-ungnga tu, tep hedin eleg yu u-unnuda,
man pinhakkeyey umbunget hi APU DIOS et pappegen tu biyag yu.

Yadda etan tuun kamengiddinnel nan APU DIOS ni mengippaptek ni hi-
gada ey um-amleng ida.

3

Ya a-appeh David ni meippanggep ni binsikan tun pemetteyan et ni u-ungnga tu e hi Absalom ni hi-gatu

1 APU DIOS, dakel ida buhul kun neminhed ni memettey ni hi-gak.
2 Ya meippanggep ni hi-gak hu daka e-ehhela e kanday "Nanna-ud ni eleg
ihhehwang Apu Dios humman ni tuu."

3 Nem anin ni hanniman hu kanda e APU DIOS, et inamtak e baddangan
muwak et meihwangngak kayad lawah ni hipan mekapkapya. Hi-gam hu
kamengippetuled ni hi-gak ey peidaydayaw muwak.
4 Hedin nakka mampehemmehemmek ni mandasal ni hi-gam ma-lat
baddangan muwak, man muka dedngela dasal ku etan di duntug ni kad-an
mu.

5 Anin ni yan nakka keuggipin kahilehileng et muwak kai-adug, et
melinggeppak ni umbangun ni kakkabbuhhan.
6 Et humman hu, eggak umtakut idan kalibulibun buhul kud nanlinikweh.

7 APU DIOS, inah ka anhan et baddangan muwak ma-lat meihwangngak
eyad kapehpehding idan buhul kun hi-gak. Bahbah mudda ma-lat endi
inna-nu dan mengippahding ni lawah ni hi-gak.

8 Hi-gam e APU DIOS hu kamengippanghel hedin hipa mengapput. Ey
idwat mu et anhan hu panyaggudan min emin ni tuum.

---

* **2:2 2:2** [1-2] Acts 4:25-26 † **2:6 2:6** Ya Zion ey humman etan bebley David e kandan Jerusalem winu Duntug ni kad-an ni Tempol. ‡ **2:7 2:7** Acts 13:33, ya Hebrews 1:5 et ya 5:5

4

Ya a-appeh David ni kameunnudin gitalah ni meidwat etan ni kamengi-pappangnguluddan kaman-a-appeh

1 Dengel mu anhan hu dasal ku e APU DIOS kun kamengi-ehneng ni hi-gak.
Binenaddangan muwak di hipan ligat ku, et nakka medinnel ni baddangan
muwak mewan ni nunya.
2 Hi-gayun katuutuu, kele anhan pinhed yun peteg ni pedngelan yuwak?
Ey kaw eleg yu issiked ni mengippebehhul ni itek ni hi-gak?
3 Nemnem yu huyya: hi APU DIOS ey inappil tudda etan kamengu-unnud
ni hi-gatu ma-lat hi-gada hu pantu-u tu. Ey tuka dedngela dasal ku.
4 Helipat-i yu ma-lat anin ni wada bungngetan yu, ey beken humman ni
umhulun ni panliwwatan yu. * Ey entan tu liwwan huyya ma-lat anin ni
yan keuggipan yu ey nemnemnemen yu.
5 Pandinel kayun APU DIOS ey iappit yu hu lebbeng tun kamei-appit ni
hi-gatu.
6 Wadadda hu edum ni tuun kanday "Hipalli na-mu memaddang ni hi-
gatsu?"
Et humman hu, peang-ang mu anhan hu binabbal mun hi-gami e APU
DIOS.
7 Nem ya kakulugan tu ey et-eteng hu amleng kud panyaggudan kun
indawat mu nem ya amleng idan tuun dakel inggaud da niya dakel hu
meinnum ni kinapya da.
8 Nakka mekallinggep, et humman hu nakka maka-uggip ni hileng, tep
inamtak e wada ka e APU DIOS ni kamengippaptek ni hi-gak.

5

Ya a-appeh David ni kameunnudin tullaling ni meidwat etan ni kamengi-pappangnguluddan kaman-a-appeh

1-2 APU DIOS, dengel mu anhan hu dasal ku et ipaptek muwak di
nakka panligligasi, tep hi-gam ni ebuh e Patul ku niya Dios ku hu nakka
pambeggain baddang.
3 Kekakkabbuhhan ey muka dedngelan nakka umdasadasal ni hi-gam ni
hinehhegged ku hu hipan ihhumang mud nakka ibbagad dasal ku.
4 APU DIOS, eleg mun hekey pinhed hu lawah, et humman hu, anin ni
ekket ni kapanliwwasin tuu et eleg mu ebbuluta.
5 Eleg mabalin ni um-alidda kamampahhiyyan tuud kad-an mu ey anggebe-
hel mudda etan kamengapkapyan lawah.
6 Bahbahen muddalli hu maitek ni tuu ey anggebe-hel muddan peteg hu
mapetey niya maheul ni tuu.
7 Nem himmek muwak ngu tep ya impeminhed mu et mukun dammutun
daka daydayawen ni hi-gak di Tempol ni muka panhahha-adi.
8 APU DIOS, dakel ni peteg hu buhul ku, et humman hu, baddangi muwak
anhan et itudum hu pinhed mun pehding ku.
9 Eleg idan hekey meiddinnel hu buhul ku, tep endi hu makulug ni daka
e-hela niya ebuh hu pemahbahan dan edum dan tuun daka nenemneman
pehding. Ya bungut da ey kamei-ellig etan di eleg matengeb ni kulung e
kamanhemmuy, tep lawah hu daka heppita. Daka he-ula edum dan tuu. *
10 APU DIOS, kastigum ida humman ni tuu ey pambalin mun kebahbahan
da hu hipan lawah ni daka nemnemneman ippahding. Degyun mudda et

* **4:4 4:4** Ang-ang yud Ephesians 4:26 * **5:9 5:9** Romans 3:13

lumaw idad lawwan da, tep nemahhig hu ngehay dan hi-gam, et ebuh hu
panliwwatan ni daka pehpehding.
11 Nem yadda etan tuun neminhed ni hi-gam et ebuh kan daka iddinel
ni da keihhikkugan ey daka ia-appeh hu daka penaydayaw ni hi-gam. Et
humman hu, ipaptek mudda ma-lat man-an-anladda.
12 APU DIOS, panyaggud mudda etan tuun daka paka-u-unnuda hu pinhed
mu, ma-lat penang-angan dan impeminhed mun kamei-ellig di happiyyaw
ni kaihhanid buhul.

6

Ya a-appeh David ni kameunnudin gitalah ni meidwat etan ni kamengi-pappangnguluddan kaman-a-appeh

1 APU DIOS, entan tuwak anhan ibubbunget niya entan tuwak anhan
kastigu tep ya ni bunget mun hi-gak.
2 Nem hemek muwak niya pa-let muwak kumaddan, tep iyyadyan
nemahhig ni kimmapuyyak, et endin hekey law hu elet ku.
3 Ey nemahhig ni kamemunnumunnu hu nemnem ku, et nakka pekdag law
hehhegged ni pemaddangan mun hi-gak, nem ay pigantu na-mu e APU?
4 APU DIOS, hemek muwak anhan et umli kan memaddang ni hi-gak ma-
lat meihwangngak eyad ketteyyan ku!
5 Eggak pinhed ni umlaw di dungay, tep endi hu kamannemnem ni hi-gam
niya endi hu kamengidaydayaw ni hi-gam diman.
6 Kimmapuy hu annel ku tep ya palapalak kun kahilehileng ey nemahhig
ni kame-bel hu abek kun lewak.
7 Eggak law um-aang-ang, tep limmetuk hu matak ni nanginangih kud
kapehpehding idan buhul kun hi-gak.
8-9 Hi-gayuddan tutu-un lawah hu tuka pehpehding, pampenga-allaw
kayu, tep dingngel APU DIOS hu nangih ku niya nakka pampehemmehem-
mekid dasal kun nakka pambeggain baddang tu ey inamtak e baddangan
tuwak.
10 Et humman hu, emin idalli buhul ku ey mebe-ingan idad keapputan da,
et medegyun idalli.

7

Ya a-appeh David ni in-a-appeh tun APU DIOS meippanggep nan Kush e helag Benjamin

1 Hi-gam e APU, e Dios kun nakka keihhikkugi, baddangi muwak anhan,
et meihwangngak ida eyad buhul kun kamemmemdug ni hi-gak.
2 Tep hedin eleg muwak baddangi et dedpapen da-ak ni hi-gada, man illaw
da-ak di neitlun endi umbaddang ni hi-gak, et da-ak bena-nuten diman,
henin kapehding ni layon.
3-4 AP-APU e Dios ku, hedin wada impahding kun lawah di edum kun tuu,
winu wada hineul kun gayyum ku, winu wada piniliw kun limmun buhul
ku,
5 man anin ni padpap muwak idan buhul ku, et anin ni petteyen da-ak. Ey
anin ni diman nak et mena-yun nak ni meippullay di puyek, hedin wada
impahding kun heniddan nunya.
6 APU DIOS, entan tu pakdag i-ineng, nem kahegag ka et baddangan
muwak ma-lat penang-angan idan buhul kun bunget mun hi-gada.
Ipahding mu hu kelebbengan mun neipuun di kinalimpiyuh mu.

7 Amung muddan emin hu katuutuud kebebbebley, et hi-gam hu pan-ap-
apu dan emin, anin ni itten kad kabunyan.
8 APU DIOS, hi-gam ni ebuh hu huwet ni emin ni tuud kebebbebley. Et
humman hu, pinhed kun peamtam e endi bahul kun hi-gam e Keta-ta-
geyyan ni APU, tep endi impahding kun lawah ni nak pambehhulan.
9 APU DIOS, hi-gam hu kekakkayyaggudan ey hi-gam ni ebuh nengamta
hedin kayyaggud winu lawah hu wadad nemnem ni tuu. Et humman hu,
pasiked mu anhan hu lawah ni kapehpehding idan tuun eleg mengu-unnud
ni hi-gam, nem idwat mu panyaggudan idan kamengu-unnud ni hi-gam.
10 Hi-gam, e APU DIOS hu nakka iddinel ni mengippaptek ni hi-gak, tep
muka ihehwang ida kamengu-unnud ni hi-gam.
11 Limpiyuh hu muka penuwet, et inamtak e nanna-ud ni kastiguen mudda
tuun lawah daka pehpehding.
12-13 Hedin eleg mantuttuyyu hu tuun lawah ni tuka pehpehding, man
nandaddan hi APU DIOS ni mengastigun hi-gatu. Et ta-liden tu ispadah tu
ey iddaddan tu almas tu niya kamantetebbel ni panetu.
14 Ya tuun lawah hu tuka pehpehding ey lawah dama hu wadad nemnem
tu. Ya hauhaul niya pemahbahan tun edum tun tuu hu tuka nenemneman
pehding.
15 Nem humman ni tuun ya lawah hu tuka nenemnema ey humman ngu
hu memahbah ni hi-gatu, et heni nakna ngud kinapya tun bitu.
16 Emin hu lawah ni impahpahding tu niya tuka nemnemneman ippahding
di edum ni tuu, ey mambangngad ni meipahding idan hi-gatu.
17 Hedin ngun hi-gak, man nakka mansalamat nan APU DIOS tep ya
kakinayyaggud ni peteg ni tuka pehding. Ey ia-appeh ku hu nakka
penaydayaw ni ngadan tu e Keta-ta-geyyan ni APU.

8

*Ya a-appeh David ni kameunnudin gitalah ni meidwat etan ni kamengi-
pappangnguluddan kaman-a-appeh*

1 APU DIOS e Ap-apu mi, kameang-ang hu kasina-gey mud emin di hipan
wadad puyek. Ya muka keidaydayawi ey endi kei-ingngehan tu, tep anin
di kabunyan et hi-gam hu kameiddeyyaw.
2 Anin idan u-ungnga niyadda geggellang et netuttudduan idan kayyag-
gud ni pandaydayaw ni hi-gam. * Ey gapu tep ya et-eteng ni kabaelan mu
ey nelakah mun pesikked hu ngehay idan buhul mu et meapput ida.
3 Hedin intangaw kud kabunyan, et inang-ang ku hu lintum ni bulan
niyadda bittuwen ni inha-ad mud neiha-dan da,
4 ey kangkud nemnem kuy kaw hipa ngu anhan ida tuu et mudda
kanemnemnema niya mudda kaipapaptek?
5 Lintum idan nebabbabah ni ekket nem yadda anghel, nem nekemtang ni
ebuh. Ey impedaydayaw mudda,
6 niya pinutuk muddan pan-ap-apun emin ni lintum, †
7 heniddan kalneroh, yadda baka, yadda edum ni kaman-ayyam di puyek,
8 yadda sisit, yadda deleg niyadda edum ni kaman-ayyam di baybay.
9 APU DIOS e Apu mi, makulug ni kameang-ang di emin ni hipan wada
eyad puyek hu kasina-gey mu.

---

* **8:2 8:2** Ang-ang yu hu Matthew 21:16 † **8:6 8:6** [4-6] Hebrews 2:6-8

9

Ya a-appeh David ni meidwat di kamengipappangngulun a-appeh. Huyyan a-appeh ey kei-ingngeh tu etan a-appeh ni kantuy "Ya neteyyan ni lakin u-ungnga."

1 APU DIOS, daydayawen dakan hi-gak di puhuk niyad nemnem ku. Ey
peennamtak di emin hu kakinayyaggud ni impahding mu.
2 Nakka man-am-amleng gapuh ni hi-gam, et nakka ia-appeh hu nakka
penaydayaw ni hi-gam e Apun Keta-ta-geyyan.
3 Hedin hi-gam hu nekihanggad buhul ku, man neala ni netukkad ida ni
netey ida.
4 Hi-gam ey limpiyuh ka niya neiptek ni emin hu muka panhuwet, et
humman hu, impeang-ang mu e endi bahul ku.
5 Nem hedin yadda etan tutu-ud kebebbebley ni lawah daka pehpehding
ni eleg mengu-unnud ni hi-gam ey kammuy nambahul ida, et kastiguen
mudda et meliwwan idallin ingganah.
6 Impeka-apput mudda buhul mi ey nambahbah mu bebley da, et
meliwwan idallin ingganah.
7 Nem hi-gam, e APU DIOS, ey patul kan ingganah et itten kad yinudungan
mun manhuwet di emin.
8 Meandeng muka panhuwet ey limpiyuh muka pehding ni man-ap-apu.
9 APU DIOS, hi-gam hu kakeihhikkugiddan kamanhelheltap ey hi-gam hu
kaumbaddang hedin wada ligat.
10 Emin ida kamengu-unnud ni hi-gam, e APU DIOS, ey hi-gam hu daka
iddinel, tep eleg mu iwwaklin hu tuun kamambeggan hi-gam ni mahapul
tu, nem muka pekahhengnguda.
11 Emin itsu, ia-appeh tayu hu penaydayaw tayun APU DIOS e Ap-apud
Zion ey peamta tayuddan katuutuu hu kayyaggud ni impahpahding tu.
12 Tep eleg tudda liwwana hu tutu-un kamanligligat ey tudda kabaddangi
hu kamambeggan baddang ni hi-gatu, nem kastiguen tudda hu mapetey.
13 Hemek muwak anhan e APU DIOS et baddangan muwak eyad
kapehpehding idan buhul kun hi-gak. Ipaptek muwak ma-lat eggak matey
14 ey ma-lat wada inna-nu tun nak penaydayawan ni hi-gam di hinanggad-
dan dakel ni tuud Jerusalem niya ma-lat wada inna-nu tun pengippeang-
angan kun am-amleng kud nengihwangan mun hi-gak di lawah.
15 Yadda tuun eleg mengu-unnud nan APU DIOS ey humman ni eleg da
pengu-unnudi hu umhulun ni kebabbahan da, et henidda etan ni tuun
nakna ngud kinapya tun bitu.
16 Impeang-ang APU DIOS hu kinaDios tud kinalimpiyuh ni tuka pehding
ni manhuwet. Et mukun, humman idan tutu-u ey meknadda ngud bitun
kinapya da.
17 Emin ida tuun lawah daka pehpehding ey nanna-ud ni mena-yun idad
dungay, tep yadman dedan hu lawwan idan tuun kahing nan APU DIOS.
18 Nem yadda newetwet ni tutu-u ey eleg ida mannananeng ni meliwwan,
tep dewwaten dalli daka namnamaha.
19 APU DIOS, ipahding mu hu pinhed mu ey entan tu iebulut ni wada
tuun an manla-pah ni hi-gam. Huwesim ida tuun kahing ni mengu-unnud
ni hi-gam et ehelen mu kastigu da.
20 Peang-angim idan tekkutan da ma-lat pengamtaan da e tuuddan ebuh.

10

Ya a-appeh David meippanggep ni kalinimpiyuh

1 APU DIOS, kele anhan kaka meiddawwin hi-gami ey kaka mantellu
hedin wada ligat mi?
2 Ida kamampahhiya hu tutu-un lawah daka pehpehding ey daka panligli-
gat hu nangkewetwet. Ang-ang mu et emin hu lawah ni daka nenemneman
ippahding di edum ni tuu ey hi-gada ngu hu keippahdingan tu.
3 Daka ippahhiyya hu lawah ni daka amyawi ey daka tettebaladda hu
neagum ni tuu niya lawah hu daka e-helan meippanggpep ni hi-gam e
APU DIOS.
4 Humman idan tuu ey eta-gey hu daka pannemnem ni annel da et kahing
idan mengu-unnud ni hi-gam. Kanday endin hekey hu bilang mu.
5 Nem ay kayyaggud ni-ngangu hu kapambalinin emin ni daka pehding.
Nem eleg da han-awat hu elaw ni pengastigum ni hi-gadan edum alin
aggew. Ey daka lalamhiha hu buhul da.
6 Kandad nemnem day "Kakkayyaggud ni emin hu pambalinan ni mika
kapkapyaa ey nanna-ud ni endi mi panliggatan."

7 Ebuh hu idut, * ya itek niya tenattakkut ni wadad bungut da.
Neidadaddan dedan emin di bungut da hu hipan lawah ni daka e-hela.
8 Ida kamantattallud engeenget di gilig ni bebley ni daka pambebbettakin
tuun pinhed dan petteyen, anin ni endi bahul nunman ni tuu. Ida
kamansissi-im et yadda etan tuun endin hekey kabalinan dan mengibleh
hu daka pupputukan petteyen.
9 Henidda etan ni layon ni kamantattallun kamanhehhegged ni linggeman
ni animal ni dedpapen tu. Henidda dama etan ni kamandedweng e hedin
dimpap tu hu dinweng tu, man tuka pan-ibsik lad pengi-ennamutan tu.
10 Naka-let ida, et humman hu, endi mabalin ni ippahding etan ni daka
dedpapa, tep endi kabaelan da.
11 Humman idan tuun lawah daka pehpehding ey kanday "Eleg hengngu-
dan Apu Dios hu tayu kapehpehding, tep beken ni hi-gatsu hu tuka hellipat-
i." Huyya hu daka penghel, tep kanda na-mu ngu nem eleg han-ang-ang
idan APU DIOS.

12 APU DIOS, nemnem mudda anhan etan tuun daka panlelehhani ligat
da ey kastigum ida etan tuun lawah daka pehpehding.

13 Kele na-muy dammutun pihhulen dakaddan tutu-un lawah daka
kapkapyaa? Ey kanda ni-nganguy "Eleg tuwak kastiguan Apu Dios."

14 Nem inamtam e APU DIOS ey muka ang-ang-anga hu daka pehpehding
ni mengippehelheltap ni edum dan tuu, et humman hu, kastigum ida. Hi-
gam hu kapandinneliddan anggehemmek ni tuu ey hi-gam hu kamengi-
ehneng idan nangkepu-hig, tep hi-gam hu kaumbaddang ni hi-gada.

15 APU DIOS, ekal mu hu hipan kabaelan idan tuun lawah daka
pehpehding et kastiguen mudda ma-lat mepappeg humman ni daka
pehpehding.

16 APU DIOS, mannananeng ni hi-gam hu patul. Pea-allaw mudda eyad
bebley mu emin hu tuun hin-appil hu dios ni daka daydayawa.

17 APU DIOS, muka dedngela hu dasal idan anggehemmek ni tuu, et
mukun inamtak e ellubyagen muddad daka panhelheltapi.
18 Muka hehmekadda hu tuun kamanligligat ey muka i-ehneng ida
nangkepu-hig, et mukun inamtak e ippaptek mudda et eleg petattakut idan
tuun lawah daka pehpehding.

---

* **10:7 10:7** Romans 3:14

11

Ya a-appeh David ni meidwat etan ni kamengipappangngulun a-appeh

1 Hi APU DIOS hu nakka keihhikkugi. Et humman hu, hi-gayuddan tuu,
entan tuwak itu-dak di duntug ni an mantelludman e henin sisit.
2 Ey anin ni kanyuy "Wadadda mannuman hu lawah ni tuun nambetak ni
memettey idan kayyaggud ni tuu," et eggak umtakut.
3 Em, eggak umtakut anin pay ni kanyuy "Endi damengu hu kabaelan idan
kayyuggud ni tuun umbaddang eyad puyek, tep endi hu ustuh ni linteg ni
meunnud."
4 Eggak nisi umtakut, tep ya kakulugan tu, immen hi APU DIOS di
yinudungan tud kabunyan e daitsu kauh-uhdungin emin ni tuu, anin ni
attu hu kad-an tayu. Ey inamta tu hu hipan kapehpehding ni tuu.
5 Et tuka hellipat-i kapehding idan kayyaggud niya lawah ni tuu. Anggebe-
hel tudda emin hu mangkabunget ni tuu.
6 Et humman hu, peelli tulli hu kamantetebbel ni apuy niya maka-atung ni
dibdib etan idad lawah ni tutu-u et kastiguen tudda.
7 Hi APU DIOS ey limpiyuh ey nakappinhed tudda hu tuun kayyaggud hu
daka pehpehding. Et humman hu, mekihha-ad idallin hi-gatun edum ni
aggew.

12

Ya a-appeh David ni kameunnudin gitalah ni meidwat etan ni kamengi-pappangngulun a-appeh

1 APU DIOS, baddangi dakemi anhan, tep iyyadyan hahhakkey ida law
hu makulug ni kamengu-unnud ni hi-gam. Endi hakey ni dammutun
pandinnelan, tep wada hakkeyey maitek ida.
2 Anin ida etan ni nantatakdul baley da et ida kamanhinlalangkak. Ma-nud
hinangga da, tep kakkayyaggud hu daka e-hela, nem ya kakulugan tu ey
lawah hu wadad nemnem da.
3 Paineng mudda humman ni tuu et isiked dan mampahhiya
4 tep kanday "Han-ipahding tayu hu hipan pinhed tayu, tep mahepit itsu.
Endin hekey hu tuun an mengippeinneng ni hi-gatsu."
5 Nem kan APU DIOS ey "Inang-ang ku hu kapanligligasiddan anggehem-
mek niya newetwet ni tutu-u ey dingngel ku palak da tep ya kapehding ni
edum dan tuun hi-gada. Et humman hu, um-ali-ak et ihwang kudda, tep
humman hu nebayag ni daka hehheggedan pehding ku."
6 Emin hu muka e-helan pehding mu e APU DIOS ey kaum-amnu, et
mukun endi dewadewad hipan muka e-hela. Kamei-ellig etan di silver
e hedin ineyug ni nangkappitu, man nemahmah law hu kametdai.
7-8 Nem anin ni attun bebley et dakel ida hu tuun ebuh hu lawah ni
pinpinhed dan pehpehding ey katettebaladdan edum dan tuu. Et humman
hu, ipaptek dakemi anhan ni tuum ni kamengu-unnud ni hi-gam e APU DIOS
ma-lat meihwang kamin ingganah di hipan lawah ni daka pehpehding.

13

Ya a-appeh David ni meidwat etan ni kamengipappangngulun a-appeh

1 APU DIOS, kaw e-wayen muwak ni ingganah? Pigan tu penengngudan
mun hi-gak?
2 Pigan tu hu kepappegan eyan kakemunnumunnuin nemnem ku? Ey kaw
kewa-wa-wan umlelemyungngak katteg ngu? Entan tu anhan iebulut ni
apputen da-ak ni ingganah idan buhul ku.

3 APU DIOS, uhdungi muwak anhan et dengelen mu dasal ku. Ey
pambangngad mu elet ku e Dios ku ma-lat eggak ni matey.
4 Ipaptek muwak anhan ma-lat eleg mabalin ni da-ak apputen idan buhul
ku et eleg idalli man-am-amleng ni nengapput ni hi-gak.
5 APU DIOS, nakka medinnel e nehammad hu impeminhed mun hi-
gak niya nakka man-am-amleng, tep inamtak e baddangan muwak et
meihwangngak di pehding idan buhul ku.
6 Impeang-ang mu hu kakinayyaggud mun hi-gak, et humman hu, nakka
i-ena-appeh hu nakka penaydayaw ni hi-gam.

14

Ya a-appeh David ni meidwat etan ni kamengipappangngulun a-appeh

1 Yadda tuun endi nemnem da ey kanday "Endi hu Dios." Lawah ni
peteg hu wadad nemnem da niya lawah daka pehpehding. Endin hekey ni
hi-gada hu kayyaggud tuka pehding.
2 Kauh-uhdungiddan APU DIOS di kabunyan hu tuud puyek ma-lat ang-
angen tu hedin wadan hi-gada hu nenemneman ni ihik ni mengeddal niya
mengamtan hi-gatu.
3 Nem endi, tep emin tuu ey inwalleng da hi APU DIOS et mambalin idan
lawah. Et mukun endin hekey hu tuun kamengippahding ni kayyaggud. *
4 Kan APU DIOS ey "Endi nemnem idan tuun kamangngenghay ni hi-gak
niya endin hekey ni hi-gada hu kamandasal ni hi-gak. Ya daka pehpehding
ey daka pilliwa limmuddan tuuk."
5 Nem nemahhig ali takut dan hakey ni aggew ni penang-angan dan
kapekabbaddangin Apu Dios ida kamengu-unnud ni hi-gatu.
6 Kaiggeb-at idan lawah ni tuun memahbah ni planuh idan anggehemmek
ni tuu, nem ippaptek idan APU DIOS.
7 Nakka iddasadasal e hakey alin aggew ey wada melpud Zion ni
mengihwang ni hi-gatsun helag Israel di buhul tayu. Yan nunman alin
aggew ey man-am-amleng itsun peteg, tep peyaggud daitsun APU DIOS.

15

Ya a-appeh David

1 APU DIOS, inamtak et yadda etan dammutun mekihha-ad niya mengi-
daydayaw ni hi-gam di duntug mud Zion
2 ey ebuh ida etan tuun kamekangngu-unnud ni pinhed mu niya limpiyuh
hu tuka pehding niya tuka heppita.
3 Humman idan tuu ey eleg da e-hela hu lawah meippanggep ni
edum dan tuu ey endi lawah ni daka pehding ni edum da niya eleg da
tumtumbuka hu sinakdul da.
4 Daka tettebala hu tutu-un kamakangngu-unnud nan APU DIOS, nem
anggebe-hel dadda hu kahing ni hi-gatu. Ey daka peamnun ippahding emin
hu daka e-helan pehding da, anin ni panligligatan da.
5 Eleg da peteppat hu daka peuttang ni pihhuh da niya eleg da ebbulutan
mebeyyadan ni mantistigun itek ma-lat mabehulan hu endi bahul tun tuu.
Yadda henin nunya tuu ey mekihha-ad idallid kad-an APU DIOS ni
ingganah.

---

* **14:3 14:3** [1-3] Romans 3:10-12

16

Ya dasal David

1 Apu Dios, ang-ang mu anhan ma-lat endi lawah ni an meippahding ni
hi-gak, tep hi-gam hu nakka iddinel ni mengippaptek ni hi-gak.
2 Kangkun APU DIOS ey "Hi-gam hu Apuk, inamtak e emin hu hipan
kayyaggud ni wadan hi-gak ey nalpun hi-gam."
3 Nakka tettebala ida etan kamekangngu-unnud nan APU DIOS ey nakka
um-amleng ni mekikkillaw ni hi-gada.
4 Yadda tuun kamenaydayaw ni edum ni dios ey me-duman hu ligat da.
Eggak ngu meki-dum ni hi-gadan man-appit ey eggak daydayawa dios da.
5 Hi-gam ngun ebuh, e APU DIOS hu kakelpuin emin ni mahapul ku. Et
humman hu, melinggeppak tep muwak kaippaptek.
6 Kamei-ellig di impatewidan muwak ni kakkayyaggud ni puyek tep
impeyaggud mun peteg hu neitu-wan ku.
7 Nakka daydayawa hi APU DIOS, tep tuka ituttuddun hi-gak hu kayyaggud
ni pehding ku. Anin ni nakka pambakbaktadin hileng et tuka penemnem
ni hi-gak ida tugun tu.
8 Ey inamtak e wadan hi-gak hi APU DIOS ni kenayun, et humman hu nakka
makaddinnel ni tuka pemaptek ni hi-gak.
9 Et humman hu, nakka man-am-amleng et nakka itekkutekkuk hu nakka
penaydayaw ni hi-gam e APU DIOS, tep nakka makaddinnel e tegguan
muwak alin ketteyyan ku.
10 Tep inamtak e Apu et eleg muwak na-yunad kulung, tep eleg mu pinhed
ni nak mebwel di diman, tep pinutuk muwak ni bega-en mu. *
11 Impeamtam ni hi-gak e tegguen muwak ni ketteyyan ku. Et nakka man-
am-amleng tep wada kan kenayun ni hi-gak niya tep wada-ak alid kad-an
mun ingganah. †

17

Ya dasal David

1 APU DIOS, dengel mu anhan eya dasal ku, tep beken ni itek, ma-lat ya
limpiyuh hu maipahding ni hi-gak. Em, baddangi muwak anhan.
2 Peamtam anhan e endi hu bahul ku, tep inamtam hu limpiyuh.
3 Inamtam hu wadad puhuk niyad nemnem ku. Anin yan hileng et
pinenatnaan mu hu elaw ku ey endi mu himmak ni nak nambahulan niya
endi hu lawah di nemnem ku. Em, tep nakka hellipat-i ma-lat endi nak
panliwwatan di nakka e-hela.
4 Inu-unnud ku tugun mu et eggak ipahding hu kapehding idan tuun
mabunget.
5 Ey impannananeng kun nengu-unnud ni hi-gam et endi nak impangil ni
tugun mu.
6 Apu Dios, inamtak e muka dedngela hu dasal ku, et humman hu, dengel
muwak, et ipahding mu anhan hu nakka ibbagan hi-gam.
7 Peang-ang mu hu eleg melumman ni impeminhed mu et ihwang muwak.
Hi-gam ni ebuh hu kabaelan tun memaddang idan kamambeggan baddang
ma-lat endi lawah ni ippahding idan buhul dan hi-gada.
8 Adugi muwak anhan e nakappinhed mu e kamei-ellig ni hephepan
muwak ni payak mu,
9 ma-lat endi lawah ni ippahding idan mapetey ni buhul kun nenalikub ni
hi-gak.

---

* **16:10 16:10** Acts 13:35 † **16:11 16:11** [8-11] Acts 2:25-28

10 Humman idan buhul ku ey endin hekey hemek da niya nemahhig hu
daka pampahhiya.
11 Anin ni attu lawwan ku et ida kamei-unnuunnud ni hi-gak, tep da-ak
kahellipat-i ma-lat depapen da-ak.
12 Henidda neu-upan layon ni kamantattallun kamenehhegged ni hi-gak,
ma-lat pambi-kien da-ak.
13 APU DIOS, kahegag ka, et hi-gam hu mekihhangga eyaddan buhul ku
et apputen mudda. Usal mu ispadah mu et ihwang muwak di pehding ida
eyan lawah ni tuu.
14 Em, baddangi muwak anhan ma-lat meihwangngak di kapehpehding ida
eyan tuun ebuh eya wadad puyek ni daka gagamgami. Kayyaggud hedin
kastiguen mudda, et heltapen da etan in-eng-eng mun panlelehhanan da.
Ey kayyaggud hedin anin idan u-ungnga dadda niyadda inap-apu da et
manhelheltap ida dama.
15 Nem hedin ngun hi-gak, man nakka makaddinnel e ang-angen dakalli,
tep hi-gam hu inu-unnud ku. Em, um-amlengngak alin menang-ang ni hi-
gam ni bengngunan ku.

18

*Ya a-appeh David e bega-en APU DIOS ni meidwat etan ni kamengipap-
pangngulun a-appeh. Huyya hu in-a-appeh tu eman ni nengihwangan APU
DIOS ni hi-gatud buhul tu e hi Saul niyadda etan edum ni buhul tu.*

1 APU DIOS, nakappinhed daka. Hi-gam hu kakelpuin elet ku.
2 Hi-gam e hi APU DIOS e Dios ku hu kamengippaptek ni hi-gak. Hi-gam
hu kamei-ellig di batun nakka keihhikkugin kamengihwang ni hi-gak. Ey
hi-gam hu kamei-ellig ni happiyaw ku.
3 Hi-gam e APU DIOS hu nakka pandasali, tep muwak kabaddangi et nakka
meihwang di lawah ni kapehding idan buhul ku. Et humman hu, lebbeng
tun meidaydayaw ka.
4-5 Lawah hu neipenahding ni hi-gak, et humman hu, kenayun ni nakka
hanghanggaa hu ketteyyan ku et heni kamanhehhegged hu kulung ni hi-
gak.
6 Et mandasallak nan APU DIOS e Dios ku tep nemahhig ni nakka
meligligasid kameippenahding ni hi-gak ey dingngel tud Tempol tud
kabunyan hu dasal ku et baddangan tuwak.
7 Impeang-ang APU DIOS hu bunget tuddan buhul ku et paeli tu hu
nemahhig ni yegyeg ey kamandeldelyun hu puyek et anin idan duntug
et neigiwwed hu sinuunan da.
8 Heni kaman-a-ahhuk hu eleng tu niya heni kamangkeukkat di bungut tu
hu kamantettebbel ni ngimmalab ni apuy tep ya bunget tuddan buhul ku.
9 Imbeghul tu kabunyan et kamangkelehbeng ali ey kameang-ang hu
andeket ni kulput di daul ni heli tu.
10 Entanni ey nantakkay di anghel et ityab ida lan dibdib.
11 Impan-enget tud nanlinikweh di kad-an tu ey liniktuban daman andeket
ni kulput ni kamengi-lin udan.
12 Nandaggah hu heyaw tud andeket ni kulput et pinhakkeyey ka-
mangkekedyam ey kamangka-gah ali dallallu.
13 Entanni ey immehel alid kabunyan hi APU DIOS e Keta-ta-geyyan ey heni
kidul hu ehel tu.
14 Nampana tudda buhul tu et mangkawehit ida niya impaeli tudda hu
kedyam et mamsik ida.

15 Ey gapuh ni nemahhig ni bunget tuddan buhul tu ey nebudihan hu
dalinat ni baybay et ya sinuunan eyan puyek.
16 Heni nanyuung alid kabunyan et guyuden tuwak di edallem ni danum.
17 Inhewang tuwak idad buhul kun et-eteng ni peteg kabaelan da nem hi-
gak.
18 Yan eman ni wada ligat ku ey immalidda buhul kun mengubbat ni hi-
gak, nem binaddangan tuwak nan APU DIOS.
19 Em, binaddangan tuwak et ihwang tuwak tep kaum-amleng ni nakka
pehpehding.
20 Tuwak kaiddawsin panyaggudan ku tep neiptek hu nakka pehding ey
endi bahul ku.
21 Eggak ngehayen hu AP-APU e Dios ku, tep inu-unnud kudda tugun tu.
22 Tep nakka nemnemneman emin hu tugun tu et endi nak kinehing.
23 Inamta tun endi bahul ku tep endi nak impahding ni neihla.
24 Et humman hu, kaiddawat APU DIOS hu panyaggudan ku tep neiptek hu
nakka pehding ey inamta tun endi hu bahul ku.
25 APU DIOS, makulug ni kamannananeng hu muka pemaptek idan tuun
eleg mengiwwalleng ni daka pengullug ni hi-gam ey kayyaggud muka
pehding idan endi bahul tu.
26 Ey kayyaggud hu muka pehding idan tuun ebuh kayyaggud ni daka peh-
pehding. Nem mudda kakastigua hu tutu-un lawah hu daka kapkapyaa.
27 Mudda kabaddangi hu tuun daka pebabah annel da, nem muka pebabah
ida tuun kamampahhiyya.
28 APU e Dios ku, kaka mei-ellig ni dilag ku, tep muka ittudu hu pehding
kud nakka ketemmai.
29 Hi-gam hu kamengidwat ni tuled kun mengubbat idan buhul ku ey
hi-gam hu kakelpuin kabaelan ku et nakka panhegepa hu bebley dan
nehammad hu luhud tu.
30 Em, APU DIOS, makulug ni kayaggud ni emin hu muka pehding! Ey
kameiddinnel ni emin hu muka e-hela. Heni ka happiyaw idan kamengid-
dinnel ni hi-gam, tep mudda kahenniid hipan lawah ni meippahding ni
hi-gada.
31 Hi-gam ni ebuh e APU hu makulug ni Dios. Hi-gam ni ebuh hu kamei-ellig
di batun kameihhennid buhul mi.
32 Hi-gam hu kakelpuin elet ku ey hi-gam kaumbaddang ni hi-gak ni
pengippahdingan kun kayyaggud.
33 Muwak kabaddangi ma-lat eggak man-egah di duntug ey ma-lat heni-ak
ni makwah e na-let ni umbesik.
34 Sinuttudduan muwak et nelaingngak ni mekiggubbat ey na-lettak ni
meminnat ni pana.
35 APU DIOS, hi-gam hu kamengippaptek ni hi-gak. Inhewang muwak tep
ya et-eteng ni kabaelan mu niya heni hi-gam hu happiyaw ku. Ey gapuh
ni baddang mu niya binabbal mun hi-gak ey eta-gey law saad ku.
36 Intuntun mu nemnem kud kayyaggud ni pehding ku et u-unnuden ku
pinhed mun pehding ku. *
37 Hi-gak anhan law hu nampamdug ni hi-gada et ha-kupen kudda. Ey
eggak isiked ni nekigubat ni hi-gada ingganah inapput kuddan emin.
38 Nampanak ida et mangketu-liddad hinanggak et eleg ida pakeehneng.

* **18:36 18:36** Yad ehel ni Hebrew ey endi maptek hu pinhed nunyan verse ni e-helen, et mukun yadda edum ni versions ey kanday "Eleg mu iebulut ni da-ak dedpapen idan buhul ku et adyah e eleg da-ak pateyen."

39 Hi-gam kamengidwat ni kabaelan kun mekiggubbat et nakka pan-
apputadda buhul ku.
40 Muka petekkut ida buhul ku et ida kaumbebsik ey muwak kabaddangi
et nakka apputadda humman ni buhul kun anggebe-hel da-ak.
41 Entanni ey ida kaman-eyyag ni umbaddang ni hi-gada, nem endi kaum-
ali. Nampehemmehemmek idan APU DIOS, nem eleg tudda baddangi.
42 Impeka-apput kudda buhul ku et henidda dep-ul ni kapan-ityab ni
dibdib. Ey nak ida kapan-ideyapdap e henidda pitek di keltad.
43 Inhewang muwak idad mangkanghay ni tutu-u et idwat mu kelebben-
gan kun man-ap-apud edum ni bebley.
44 Emin hu nakka e-helan pehding idan tuu ey daka u-unnuda. Anin
idan tuun kamelpud edum ni bebley et ida kamanyu-ung di hinanggak
ni lispituh dan hi-gak.
45 Neendi tuled idan buhul ku, et ida kamanggegeygey ni takut da ey
mangkeukkat idad nampantaluan da.
46 Kamedaydayaw hi APU DIOS e wadan ingganah. Hi-gatu hu heni batun
nakka keihhikkugi. Em, kamedeyyaw hi APU DIOS e kamengihwang ni hi-
gak.
47 Hi-gam hu Dios ni kamengibleh ni lawah ni kapehding idan buhul kun
hi-gak ey hi-gam hu kamengidwat ni kabaelan kun mengapput idan buhul
ku et hi-gak pan-ap-apu da.
48 Em, hi-gam e APU, hu kamengihwang ni hi-gak idad buhul ku. Tep eleg
mu i-abulut ni da-ak apputen ni hi-gada ey muwak kaippaptek ma-lat endi
lawah ni pehding idan mangkabunget ni tuun hi-gak.
49 Et humman hu, meki-dummak idan katuutuud kebebbebley ni
menaydayaw ni hi-gam. Ey i-ena-appeh ku hu penaydayaw kun hi-gam.
†
50 Impengenapput muwak e pinutuk mun patul ey impannananeng mu hu
impeminhed mun hi-gak e hi David et yadda helag ku.

19

Ya a-appeh David ni meidwat etan ni kamengipappangngulun a-appeh

1 Emin hu tayu kaang-ang-angad kabunyan ey lintun Apu Dios ey
humman ida kakeang-angin dayaw tu.
2 Kewa-wa-wa ey kahilehileng ey immen idadman ni mengippeamtan
kasina-gey tu.
3 Endi kamedngel ni bungug da niya eleg ida umhapit,
4 nem humman ni kaweda da hu kamengippeang-ang idan katuutuud
puyek ni kawedan Apu Dios.
Wineda tu hu kabunyan ni panha-adan ni aggew
5 e hedin newa-wa, man kameukkat, heni etan ni lakin melehhin e
kaman-am-amleng ni kelehhinan tu ey heni etan ni kameki-apput ni
bebbessik e ihik ni an meki-apput.
6 Kewa-wa-wa ey kaumsimil ni nelinug. Ey hedin pimmetang, man emin
tuu ey daka gibbeka hu atung tu.
7 Kakkayyaggud ni emin hu tugun APU DIOS. Tuka pehammad hu
kapengullug ni tuu ey tuka pambalin ni nenemneman hu tuun kulang ni
hu nemnem tu.

† **18:49 18:49** Romans 15:9

8 Emin hu tugun APU DIOS ey neiptek. Ida kaum-amleng hu kamengu-
unnud idan nunman ni tugun tu. Limpiyuh ida humman ni tugun tu ey
tuka e-dumi hu kapan-ewwat.
9 Kayyaggud ni daydayawen tayu hi APU DIOS. Et mengmenglaw alin
ingganah hu penaydayawan tayun hi-gatu. Neiptek niya limpiyuh hu
tugun tu.
10 Humman idan tugun tu ey nebalbalol nem ya nemahmah ni balituk. Et
humman hu gullat ni i-ingngeh di putsukan et melullummi-ih.
11 Ya tugun mu e APU DIOS hu kamengittuddun hi-gak, e bega-en mun
kayyaggud ni pehding ku, et emin hu tuka pambalini ey nakka panyaggudi.
12 Hedin ya tuu, man eleg tu amta hedin kameihla hu tuka pehding. Et
humman hu, liwwan mu anhan e APU DIOS hedin wada ngullaw hu neihlan
impahding kun eggak amta.
13 Ey baddangan muwak ma-lat endi hu lawah ni nak iggeb-at ni ippahding.
Entan tu iebulut ni heni humman hu mengnged ni hi-gak ma-lat eggak
ippahding hu lawah, nem ebuh hu kayyaggud ni ippahding ku.
14 APU DIOS e kaumhelaknib ey kakei-elligin batun kakeihhikkugi, pinhed
kun mei-ingngeh di pinhed mu hu hipan nemnemen ku niya e-helen ku.

20

Ya dasal David ni meidwat etan ni kamengipappangngulun a-appeh

1 Hi-gam e gayyum ku ey hummangen et anhan APU DIOS e Dios nan
hi Jacob hu dasal mu ey baddangan daka. Ey ippaptek daka ma-lat endi
maipahding ni lawah ni hi-gam.
2 Em, hi APU DIOS e wadad Tempol tud Zion hu memaddang niya mengippa-
let ni hi-gam.
3 Ey ebbuluten tu et anhan ey pan-am-amlengan tudda hu muka i-appit ni
hi-gatu.
4 Ey iddawat tu et anhan emin hu ibbagam ni hi-gatu niya peamnu tu
emin hu hipan muka nemnemneman pehding.
5 Em, iddawat tu et anhan emin hu hipan ibbagam ni hi-gatu. Et hedin
peamnun AP-APU e Dios tayudda huyya ey ittetkuk milli hu an-anla mi niya
man-am-amleng kamillin menaydayaw ni hi-gatu tep ya pengapputan mu.
6 Inamtak law e hi APU DIOS ey tuka pengapput hu pinutuk tun mampatul
tep ya et-eteng ni kabaelan tu. Huyya keang-angan tu e tuka dedngelad
kad-an tud kabunyan hu dasal nunman ni patul.
7 Dakel ida etan tuun ya almas da niya kebayyu da hu daka ididdinel ni
pengapputan dad gubat. Nem hedin ngun hi-gatsu, man ya kabaelan APU
DIOS e Dios tayu, hu tayu kaiddinel di pengapputan tayu.
8 Humman idan tuun eleg mengiddinnel ni hi-gatu ey hedin neapput
ida, man humman hu pappeg tun hi-gada. Nem hedin hi-gatsu, man
mengapput itsu tep ya baddang tu.
9 AP-APU mi, pengapput mu etan patul mi niya dengel mu anhan hu hipan
mika ibbagan hi-gam di dasal mi.

21

Ya a-appeh David ni meidwat ni kamengipappangngulun a-appeh

1 APU DIOS, kaman-an-anla etan patul, tep indawat mu kabaelan tu et
mengapput.
2 Indawat mun emin hu pinhed tu, endi eleg mu idwat ni hi-gatu.

3 Ey indawtam ni dakel ni panyaggudan tu niya impapngetam ni balituk,
tep hi-gatu pinutuk mun mampatul.
4 Nandasal ni hi-gam ma-lat ihwang mud ketteyyan tu ey inebulut mu et
mannananeng ni ingganah hu biyag tu.
5 Kamenga-apput humman ni patul tep muka baddangi et mukun
kameidaydayaw ey nandingngel.
6 Humman idan indawat mun panyaggudan tud biyag tu ey mannananeng
ni hi-gatun ingganah. Ey nemahhig an-anla tu, tep wada kan kenayun di
kad-an tu.
7 Kamekaddinnel humman ni patul ni hi-gam e APU DIOS e Keta-ta-geyyan.
Ey inamta tu e eleg melumman hu impeminhed mun hi-gatu. Et humman
hu, kamekallinggep di biyag tu.
8 Emin idalli buhul mu ey pambalin muddallin balud, tep et-eteng
kabaelan mu et nelakah hu pengapputan mun hi-gada.
9 AP-APU, yan pampeang-angan mulli ey nemahhig hu bunget mu. Et ya
meippahding alin hi-gada ey heniddalli megihheb ni pengastiguan mun
hi-gada. *
10 Endillin hekey hu helag dan metdaan, tep petteyen muddan emin.
11 Emin hu lawah ni daka nemnemneman pehding ni hi-gam ey eleg
um-amnu et endi an meippahding.
12 Tep umbesik idalli hedin ang-angen da hu neidengdeng ni panam ni
hi-gada.
13 Daka kadaydayawa e APU DIOS, tep ya kabaelan mu, niya mika ia-
appeh hu amleng mid kayyaggud ni impahding mu.

22

*Ya a-appeh David ni meidwat etan ni kamengipappangngulun a-appeh.
Huyyan a-appeh ey nan-ingngeh hu pengia-appeh etan di a-appeh meip-
panggep ni "Makwah ni Kakkabbuhhan."*

1 APU DIOS, hipa himmulun et nealay muwak katteg ngu impayyag?
* Nakka mampehemmehemmek ni mampebaddang ni hi-gam, nem eleg
muwak hengnguda.
2 Nakka umdasadasal ni kewa-wa-wa niyan kahilehileng ma-lat baddangan
muwak, nem eleg mun hekey dedngela. Endi katteg ngu linggep ku.
3 Nem hi-gam, APU DIOS, ey kayyaggud kan peteg, et mukun hi-gam hu
patul ni kadaydayawaddan helag Israel.
4 Hi-gam hu indinel idan aammed mi, et ihwang mudda.
5 Em, ihwang muddan nampehemmehemmekan da. Hi-gam nandinelan
da ey eleg ida medismayah tep binaddangan mudda.
6 Nem hedin katteg ngun hi-gak, man heni-ak bigih ni daka pehding ni
hi-gak.
7 Emin ida tuun kamenang-ang ni hi-gak ey da-ak kangi-ngi-ngii niya da-ak
kapennadngeli ni nanwigwigiwig ida †
8 e kanday "Tam kammu mewan ey hi APU DIOS hu muka iddinel. Nem
tamey eleg um-ali et ihwang daka? Ey kele eleg daka baddangi hedin
makulug ni nakappinhed daka?" ‡
9 APU DIOS, hi-gam nengipenaptek ni hi-gak neipalpun neiungngaak.
10 Ey hi-gam hu indinel kun nunman ingganah nunya e Dios ku.

---

* **21:9 21:9** Ang-ang yu 2 Thess. 1:7-8. * **22:1 22:1** Ang-ang yu Matthew 27:46 et ya Mark 15:34.
† **22:7 22:7** Matthew 27:39 Mark 15:29 et ya Luke 23:35 ‡ **22:8 22:8** Matthew 27:43

11 Entan anhan tuwak ipayyag, tep dakel immalin ligat ku ey hi-gam ni
ebuh hu wada kabaelan tun umbaddang ni hi-gak.
12 Hinelikuban da-ak idan buhul kun henidda mangkabunget ni bubulug
ni bakad halun di Bashan
13 ey henidda kamampangngengeyyed ni layon ni nandadaddan ni
mengikkem-ut ni hi-gak.
14 Endi law ni hekey elet ku, heni danum ni neikuyag di puyek. Ey
nemahhig hu nakka panggibbek e heni nangkahpung hu tu-ngal ku.
15 Nea-atu-ak ni peteg ey nema-ganan kulkulung ku et neipket hu dilak di
alingangngak. Heni muwak impullay di puyek ma-lat mateyyak.
16 Hinelikuban da-ak idan lawah ni tutu-un henidda ahhu ey sinwik da
ngamay ku niya helik.
17 Makaggeh hu annel ku ey ka-ang-ang ni emin hu genit ku. Ey ida kaman-
am-amleng ni menang-ang-ang ni hi-gak ni kamanhelheltap.
18 In-epeng da balwasik ey imbubunut da etan inebel ni balwasik. §
19 Apu Dios, entan anhan tuwak ipayyag, nem papuut mu anhan et
baddangan muwak.
20 Ihwang muwak et eleg da-ak pateyen idan tutu-un heni mabunget ni
ahhu.
21 Ey ihwang muwak anhan di pehding ida eyan tuun henidda layon, niya
henidda ma-lem ni bulug, tep endin hekey hu kabaelan kun mekihhanggan
hi-gada.
22 Peamtak idan aaggik hu meippanggep ni hi-gam e Apu Dios. Ey
daydayawen dakad kakeemmuemmungiddan tutu-um. *
23 Hi-gayun kamengu-unnud nan Apu Dios, hi-gatu daydayaw yu! Em, hi-
gayun helag Jacob e tutu-ud Israel, hi-gatu daydayaw yu!
24 Hi Apu Dios ey eleg tudda iwwalleng hu newetwet. Baddangan tuddad
tsimpuh ni panliggatan da niya nandadaddan ni umbaddang ni hi-gadan
peneppulan dan baddang tu.
25 Apu Dios, daydayawen dakan hi-gak ey peamnuk hu inhel ku e i-
appitan dakad kakeemmungiddan kamengu-unnud ni kamenaydayaw ni
hi-gam.
26 Yadda nangkewetwet ni kamengiddinnel ni hi-gam ey mekangngan ida
et daydayawen daka. Em, emin ida kamengiddinnel ni hi-gam e Apu ey
nanna-ud ni daydayawen daka. Umyaggud ali hu biyag da ey man-an-
anladdan ingganah.
27 Emin idalli katuutuud kebebbebley ey nemnemen da hi Apu Dios et
hi-gatulli law hu daydayawen da,
28 tep hi-gatu hu keta-ta-geyyan ni Patul ni Ap-Apu ni emin ni tutu-ud puyek.
29 Emin tuu, anin idan kedangyan niyadda etan kamangkatkatey ey
manyu-ung idallin menaydayaw nan Apu Dios.
30 Emin idalli helag tayun meittu-nud ey mansilbiddan Apu Dios. Ey
dedngelen idallin u-ungnga tayu hu kamengippetngan impahding tu.
31 Ey yaddalli etan eleg ni maiungnga ey meippeamtan hi-gada hu
nenelakniban Apu Dios idan tuu tu.

23

Ya a-appeh David

1 Hi Apu Dios hu kamei-ellig ni kamengipattul ni hi-gak, mukun endi
nakka pangkullangid mahapul ku.

§ **22:18 22:18** Ang-ang yu John 19:24. * **22:22 22:22** Hebrews 2:12

2 Tuwak kaippangulud kad-an ni kayyaggud ni pattulan niyad kad-an ni
meli-neng ni danum.
3 Tuwak kape-let ey tuka ittudu hu kayyaggud ni u-unnuden ku ma-lat
keidaydayawan ni ngadan tu.
4 Anin ni nemahhig hu ligat ku e heni-ak wadad engeenget et eleggak
umtakut, tep wada kan hi-gak. Muwak kaipapaptek e heni muwak
kaa-allukudan hulkud mu et nakka meihwang di hipan anggetakkut ni
mekapya.
5 Muka peang-ang idan buhul ku hu muka pemaptek ni hi-gak, tep muka
immangdad hu dakel ni kennen ku niya innumen ku. Ey muka duyyagin
lana hu uluk ni muka pengapngan hi-gak. Muwak kabendisyonin kewa-
wa-wa.
6 Inamtak e pannananeng mu hu kakinayyaggud mu niya impeminhed
mun hi-gak nunyan ketagguk. Et humman hu, daydayawen dakan
ingganah di baley mu.

24

1 Yan eya puyek niya emin hu wadadya, yadda tuu et yadda kaman-
ayyam, niyadda neitnem ey kukuwah emin APU DIOS. *
2 Hi-gatu hu nengituun eyan lintu tun puyek di dalinat ni baybay.
3 Kaw amta yu hedin hipadda etan tuun kaebbulutan APU DIOS ni
dammutun umteyed di duntug tu ma-lat humgep di Tempol tu?
4 Yadda tuka ebbuluta ey yadda etan tuun makulug niya kayyaggud ni ebuh
hu wadad nemnem da, kayyaggud hu daka pehding, eleg ida man-itek, niya
eleg da daydayawa hu beken ni makulug ni dios.
5 Hi APU DIOS e kaumhelaknib ey tudda kaibbilang ni kayyaggud ey tuka
iddawat hu panyaggudan da.
6 Ey hi-gadan ebuh hu dammutun umlaw di Tempol tun menaydayaw ni
hi-gatu e Dios ni dinaydayaw eman lan hi Jacob.
7 Ibeghul yudda eheb niyadda habyen ni wada dedangngu lan nunman
ma-lat humgep etan nakatta-gey ni Patul.
8 Nem hipa humman ni kameiddeyyaw ni patul? Endi edum nem hi APU
tayu e kamedeyyaw ey et-eteng hu kabaelan tu et endi pakeapput ni hi-
gatu.
9 Em, ibeghul yudda eheb niyadda habyen ni wada dedangngu lan
nunman ma-lat humgep etan nakatta-gey ni Patul.
10 Hipa huyyan nakatta-gey ni Patul? Hi-gatu hu AP-APU e Kabaelan tun
emin niya hi-gatu hu Patul ni kameiddeyyaw.

25

Ya a-appeh David

1-2 Hi-gam e APU hu nakka pandasali, tep hi-gam hu Dios kun nakka
iddinel. Ihwang muwak et eleg da-ak apputen idan buhul ku ma-lat endilli
da pan-an-anlaan niya ma-lat eggak ali mebabba-ingan.
3 Ang-ang mu anhan ma-lat eleg ida meapput hu tuun kamengiddinnel ni
hi-gam. Nem baddangim ida ma-lat apputen dadda tuun nemahhig hu
ngehay dan hi-gam.
4 APU DIOS, peamtam ni hi-gak hu elaw mu ey ituttuddum ni hi-gak hu
pinhed mun pehding ku ma-lat humman hu u-unnuden ku.

---

* **24:1 24:1** Ang-ang yu 1 Corinthians 10:26.

5 Em, tuttuddui muwak ma-lat emin hu pehding ku ey mei-unnud di
kameiddinnel ni tuttuddum, tep hi-gam hu Dios kun kamenellaknib ni hi-
gak niya hi-gam ni ebuh hu nakka iddinel di biyag kun kewa-wa-wa.
6 Hi-gam e APU DIOS, ey eleg melumman hu impeminhed mu niya
binabbal mun impeang-ang mun hi-gamin nunman.
7 Em, kayyaggud kan peteg, APU DIOS ey eleg melumman hu impeminhed
mu. Et humman hu, nakka ibbagan hi-gam e pesinsahim anhan ida liwat
ku winu hipan lawah ni impahpahding ku eman ni nakka penikkeni.
8 Hi-gam e APU DIOS ey kakkayyaggud kan peteg, et mukun muka
ituttudduddan tuun nangkeliwtan hu kayyaggud ni elaw ma-lat humman
hu u-unnuden da.
9 Hi-gam hu mengittuntun ida etan ni kamampekumbabah ni tutu-u ni
kayyaggud ni u-unnuden da. Ey muka peamtan hi-gada hu pinhed mun
pehding da.
10 APU DIOS, eleg melumman hu impeminhed mu niya nemahhig hu
binabbal muddan tuun kamengu-unnud ni nekitbalam ni hi-gada ey daka
u-unnuda tugun mu.
11 APU DIOS, peamnum hu inhel mun nunman e pessinsahan mudda
dakel ni liwat ku ma-lat kaideyawan mu.
12 Emin ida etan tuun hi APU DIOS hu daka paka-u-unnuda ey ittudu tun
hi-gada hu neiptek ni pehding da.
13 Umyaggud ali biyag da niya tewwiden idallin u-ungnga da eya puyek ni
nambebleyan da.
14 Humman idan tuun daka paka-u-unnuda hu pinhed APU DIOS ey
nehammad hu nekigayyuman dan hi-gatu. Hi-gada hu kapengippeamtain
APU DIOS ni meippanggep ni nekitbalan tuddan tuu tu.
15 Hi APU DIOS hu kenayun ni nakka pampebaddangi, tep hi-gatun ebuh hu
dammutun mengihwang ni hi-gak di hipan lawah ni mekapkapya.
16 APU DIOS, hemek muwak anhan, tep iyyadyan nemahhig law ni nakka
manhelheltap ey endi edum ni memaddang ni hi-gak.
17 Kamangkema-ma hu ligat ku et nakka meduddukul ni peteg. Baddangi
muwak anhan.
18 Em, ang-ang mu anhan ida eya nakka panlelehhani ey pesinsahim ida
hu hipan nanliwtan ku.
19 APU DIOS, ang-ang mu kedi, dakel ida buhul ku ey anggebe-hel da-ak
ni peteg ni hi-gada.
20 Et humman hu, ipaptek muwak anhan e APU DIOS, ma-lat meihwangngak
di daka pehpehding ey entan tuwak peapput ni hi-gada, tep hi-gam ni ebuh
hu nakka iddinel.
21 Limpiyuhhak et ya pinhed mu hu nakka pehpehding, et humman hu,
ipaptek muwak anhan, tep hi-gam ni ebuh hu nakka iddinel.
22 Em Apu Dios, ihwang dakemin tuum ni helag Israel eyaddad mika
panligligasi.

26

Ya a-appeh David

1 APU DIOS, peamtam idan tuu e endi ngu hu liwat ku, tep kayyaggud
hu impahding ku. Hi-gam ni ebuh hu nakka iddinel, et emin hu nakka
pehpehding ku ey kamei-unnud di pinhed mu.
2 Patnai muwak ma-lat penang-angan mun elaw ku et ya hipan wadad
puhuk niyad nemnem ku.

3 Tep inamtak e eleg melumman hu impeminhed mun hi-gak ey impanna-
neng mu hu muka pemaptek ni hi-gak.
4 Eleggak mekikkillaw idan tuun maitek niya eggak iu-unnud di kapehd-
ing idan tuun kayyaggud daka peang-ang, nem ya kakulugan tu ey lawah
wadad nemnem da.
5 Eleggak meie-eddum idad tuun kamengapkapyan lawah niya eggak u-
unnuda hu hipan pinhed da.
6 Nakka manbullu ma-lat peang-ang ku e na-kal law hu liwat ku et
hannak umlid altar mun menaydayaw ni hi-gam e Ap-Apu.
7 Nakka ia-appeh hu nakka pansalamat ni hi-gam niya nakka penamtadda
hu kakkayaggud ni impahding mu.
8 Nakappinhed kun umlaw di baley mu e Apu Dios, tep kameang-ang diman
hu dayaw mu.
9 Ang-ang mu anhan et eggak ali mailegat ni pampemahbahan muddan
tuun lawah daka pehpehding niya ma-lat eleg ali maipahding ni hi-gak hu
meippahding idan mapetey.
10 Humman idan tuu ey ihik idan mengippahding idan inamta dan lawah
ey daka pebeyyad hu pengippahdingan daddan nunman.
11 Nem hedin hi-gak ngu, man ebuh ida etan pinhed mun inu-unnud kun
impahding. Et humman hu, hemek muwak anhan, et ihwang muwak.
12 Nak law kamekallinggep, et daka kadaydayawa e Apu di hinanggaddan
tuum di Tempol mu.

27

Ya a-appeh David

1 Hi Apu Dios hu kamei-ellig ni dilag ku. Hi-gatu hu kamenellaknib niya
kamengippaptek ni hi-gak, et humman hu, endi nak tekkutan.
2 Hedin pinhed da-ak ni bahbahen idan tuun lawah daka pehpehding,
man hi-gada kumedek hu mebahbah.
3 Ey anin ni liktuben da-ak idan hantapug ni buhul ku, et eleggak umtakut,
tep nakka iddinel hi Apu Dios.
4 Ya nakka ibbagan ebuh nan Apu Dios ey pinhed kun yad baley tu
nak penaydayawan ni hi-gatun kewa-wa-wa, ma-lat nenemnemen kun
ingganah hu kakinayyaggud tu niya ma-lat tuttudduan tuwak ni kayyaggud
ni pehding.
5 Et ipaptek tuwak di emin ni panliggatan ku ey heni tuwak ittalud Tempol
tu niya heni tuwak ippatuk di et-eteng ni batu
6 et endi hu an ippahding idan buhul kun hi-gak. I-appitan kudman hi Apu
Dios ey man-an-anla-ak ni mengit-itkuk ni a-appeh kun penaydayaw kun
hi-gatu.
7 Hemek muwak e Apu et humangen mu anhan hu dasal ku.
8 Ineyagan muwak e kammuy “Ikay et dayawen muwak.” Et kangkuy “Em,
um-ali-ak e Apu.”
9 Hi-gam hu bimmenaddang ni hi-gak, et humman hu, entan anhan
tuwak ipayyag ni bega-en mu. Ey entan anhan tuwak ibubbunget, tep
hi-gam ni ebuh hu wada kabaelan tun menellaknib ni hi-gak.
10 Anin ni ippayyag da-ak idan a-ammed ku, et wada ka e Apu Dios ni
nakka iddinel ni mengippaptek ni hi-gak.
11 Apu Dios, ituttuddum ni hi-gak hu pinhed mun pehding ku niya
ipengulu muwak di dalan ni endi hu lawah ni an ippahding idan buhul
kun hi-gak.

12 Em, entan tuwak ipayyag, ma-lat endi lawah ni an ippahding idan buhul
kun maitek, tep dakel daka pebehhul ni hi-gak ey da-ak katattakkuta.
13 Nakka medinnel e ang-angen ku hu kakinayyaggud APU DIOS eyan
ketagguk.
14 Pandinel itsun APU DIOS. Eleg tayu iwalleng hu tayu kapengullug ni
hi-gatu, tep hi-gatun ebuh hu pandinnelan tayu.

28

Ya a-appeh David

1 APU DIOS e nakka pandinnelin kamei-ellig di batun kakeihhikkugi,
dengel mu anhan eya dasal ku et eleg muwak ipayyag, ma-lat eleggak ali
lumaw di dungay e kalawwin kamettey ni tuu.
2 Em, dengel mu anhan hu dasal kun nakka pampehemmehemmeki e
nakka itta-gey hu ngamay kun indengdeng kud appit ni Tempol mu.
3 Entan tuwak anhan ilegat ni pengastiguan muddan tuun kamengippe-
nahding ni lawah. Tep humman idan tuu ey kayyaggud hu daka peang-ang
di hinanggan sinakdul da, nem ya wadad nemnem da niyad puhu da ey
lawah ni peteg.
4 Lebbengtun kastiguen mudda humman ni tuu, et ipahding mun hi-gada
hu hipan lawah ni impahpahding dad edum dan tuu.
5 Humman idan tuu ey eleg daka daydayawa, tep eleg dan hekey
nemnema e hi-gam hu nanletun emin niya eleg dan hekey nemnema
hu impahpahding mu. Et humman hu, anin ni kastigum ida ma-lat
mannananeng idan mebahbah.
6 Daydayaw tayu hi APU DIOS, tep tuka dedngela dasal kun nakka
pambeggain baddang tu.
7 Hi APU DIOS hu kamengippaptek niya kamengi-ehneng ni hi-gak. Hi-gatun
ebuh hu nakka iddinel. Tuwak kabaddangi niya tuwak kapeamleng, et
humman hu, nakka ia-appeh hu nakka penaydayaw ni hi-gatu.
8 Em, hi APU DIOS hu kamengippaptek idan tuu tu. Ey tuka i-ehneng ey
ippaptek tu etan pinutuk tun patul.
9 APU DIOS, ihwang mudda tuum ey bendisyonim ida. Em ipaptek
muddan ingganah e heni ka etan ni kamampattul e tuka ipapaptek ida
tuka ippattul.

29

Ya a-appeh David

1 Hi-gayun wadad kabunyan, daydayaw tayun emin hi APU DIOS tep et-
eteng hu kabaelan tu niya tep hi-gatu hu medeyyaw.
2 Em, daydayaw tayu hi APU DIOS, tep lebbengtun meidaydayaw hu ngadan
tu. Panyuung itsun menaydayaw ni hi-gatu gapu tep ya kinaDios tu.
3 Hi APU DIOS ey kamedeyyaw. Ya ehel tu ey kamedngel di baybay e heni
kidul.
4 Et-eteng hu kabaelan ni ehel tu niya kameamta hu kasina-gey tun peteg
hedin himmapit.
5 Tep hedin himmapit hi APU DIOS, man ida kamangkehepwak hu sedar e
makaggangan keyew, anin idan sedar di Lebanon.
6 Ey yadda kedunduntug di Lebanon ey ida kaumpaytuk hedin himmapit
hi APU DIOS, heniddan impah ni bakan kaumpenaypaytuk. Et ya duntug di
Hermon, ey kaumpaytuk hedin himmapit hi APU DIOS, heni etan ni lakkitun
bakan kamampaypaytuk.

7 Hedin immehel hi APU DIOS, man kaumkedyam
8 niya kamewedda hu yegyeg di desert, anin di desert di Kades.
9 Anin idan keyew di kedunduntug et ida kamampanggiwwed et ka-
mangkaplag hu bulung da hedin himmapit hi APU DIOS. Nem yadda tuu tu
ey immen ida ngud Tempol e daka itekkutekkuk hu daka penaydayaw ni
hi-gatu e kanday "Dayaw tayu hi APU DIOS."
10 Hi APU DIOS hu Patul ni ingganah. Hi-gatu hu ngenamung di emin,
anin ni yan eman ni nalbengan ni puyek. *
11 Hi APU DIOS hu kamengipe-let idan tuu tu niya hi-gatu kamengippel-
inggep ni hi-gada.

30

Ya a-appeh David ni neia-appeh ni neieng-engan ni Tempol

1 Daydayawen daka e APU DIOS, tep inhewang muwak di buhul ku et eleg
da-ak pateyen ni hi-gada et endi pan-am-amlengan da.
2 Nampehemmehemmekkak ni hi-gam ey binaddangan muwak e APU e
Dios ku et yumagguddak.
3 Nakka mangkattekattey e nganganih ni umlawwak di dungay, nem
sinegu muwak et adyah e mategu-ak e APU DIOS. *
4 Hi-gatsun kamengu-unnud nan APU DIOS, ia-appeh tayu penaydayaw
tayun hi-gatu ey daydayaw tayu hu kayyaggud ni peteg ni ngadan tu.
5 Ma-nu tep kaumbunget hi APU DIOS, nem nekemtang ni ebuh. Nem
mannananeng ni ingganah hu binabbal tu. Heni daman kalemyungi e anin
ni kaka umlelemyung ni hileng, nem mewa-wa kaya et mewedda mewan
hu amleng.
6 Yan makallinggeppak, ey kangkuy "Endi meippahding ni hi-gak ni
lawah."
7 APU DIOS, yan nengipeang-angan mun binabbal mun hi-gak ey
melinggeppak tep kaka mei-ellig di duntug ni kakeihhikkugi. Nem ay
entanni ey impayyag muwak et nemahhig takut ku.
8 Et mandasallak ni hi-gam, e APU, ma-lat baddangan muwak.
9 Kangkud dasal kuy "Endi silbitu hedin yad dungay hu pengippelawwan
mun hi-gak. Tep kaw dammutun mandaydayaw ni hi-gam hu netey ni
tuu? Ey kaw dammutun ene-ehhelen idan nangketey hu kamannananeng
ni muka pemaptek?
10 APU DIOS, dengel mu anhan huyyan dasal ku. Peang-ang mu hemek mun
hi-gak et baddangan muwak."
11 Nemahhig hu lemyung kun nunman, nem entanni ey ingkal mudda
etan nakka lelemyungi niya nakka tattakusi, et deh e nak law kamenat-
tayyaw ni amleng ku.
12 Et humman hu, eggak issiked ni mengi-ena-appeh ni penaydayaw kun
hi-gam e APU e Dios ku, niya nakka mansalamat ni hi-gam ni ingganah.

31

Ya dasal David ni meidwat etan ni kamengipappangngulun a-appeh

1-2 APU DIOS, hi-gam hu nakka keihhikkugi. Entan tu anhan iebulut ni
nak mebe-ingan. Kayyaggud kan peteg, et humman hu, dengel mu anhan
huyyan dasal ku et ihwang muwak. Abulut mu anhan ni meihhikkuggak
ni hi-gam et heni ka etan ni batun kakeihhikkugi.

---

* **29:10 29:10** Genesis 6:17-18 * **30:3 30:3** Ang-ang yu Psalm 71:20.

3 Em, hi-gam ni ebuh hu heni batun nakka keihhikkugin kamengihwang
ni hi-gak. Et humman hu, peamtam niya itudum ni hi-gak hu kayyaggud
ni pehding ku ma-lat kaideyawan ni ngadan mu.
4 Entan tuwak iebulut ni mekna etan di bitun inheged dan keknaan ku tep
hi-gam ni ebuh hu menellaknib ni hi-gak.
5 APU DIOS, hi-gam hu ngenamung ni ispirituh ku. * Baddangi muwak et
meihwangngak, tep inamtak e kamannananeng hu muka pemaptek idan
tuum.
6 Anggebe-hel kudda hu tuun kamengu-unnud ni beken ni makulug ni
dios. Ey hi-gak ngu, ey hi-gam hu nakka iddinel.
7 Nakka um-amleng ni peteg tep ya eleg melumman ni impeminhed mun
hi-gak. Inang-ang mu hu nemahhig ni hinelheltap ku et baddangan
muwak.
8 Eleg mu iebulut ni da-ak dimpap idan buhul ku, tep impaptek muwak di
emin ni linallawwan ku et endi neipahding ni hi-gak ni lawah.
9 Hemek muwak anhan e APU DIOS, tep nemahhig hu ligat ku. Limmetuk
hu matak ni nanginangih ku ey kamangkeendi law hu amleng kun meittu-
u.
10 Iyyadyan heni ikkatey ku eya nemahhig ni lemyung ku tep nemahhig hu
ligat ku. † Kimmapuy ni peteg hu annel ku ey anin ni genit ku et henidda
kahheheppung.
11 Emin ida buhul ku ey da-ak kapanhimpipihuli, nema-madda hu tuun
sinakdul ku. Anin idan gayyum ku et ida law kaumtakut ni hi-gak, et da-ak
kapanhi-yana hedin inang-ang da-ak.
12 Eleg da-ak law hengngudan hi-gada e heni-ak netey niya heni-ak
neibbeng ni naphik ni pa-nay.
13 Dakel hu nakka deddedngelan kae-ehheladdan buhul kun hi-gak. Ey
daka ihhenummangan hu pehding dan memettey ni hi-gak, et nemahhig
hu takutakut ku.
14 Nem anin ni hanniman, et nanengtun nehammad hu dinel kun hi-gam,
tep hi-gam e APU hu Dios ku.
15 Hi-gam hu nakka iddinel di biyag ku. Et humman hu, ihwang muwak
anhan di hipan pehding idan buhul kun kamengippehelheltap ni hi-gak.
16 Em, ihwang muwak anhan ey peang-ang mu kawedan binabbal mu niya
kamannananeng ni impeminhed mun hi-gak, e bega-en mu.
17 APU DIOS, entan tu anhan iebulut ni nak mebabba-ingan, nem ang-ang
mu et yadda kumaddan etan tuun lawah daka pehpehding hu mebe-ing.
Ey palaw mudda kumad dungay di kalawwin netey.
18 Pasiked mudda humman ni kaumlenangkak, tep manghay ida niya
beken ni makulug hu daka pebehhul idan kayyaggud ni tuu.
19 Hi-gam e APU DIOS ey nan-amta hu kakinayyaggud mu, tep dakel hu
indaddan mun panyaggudan idan tuun kamengidaydayaw ni hi-gam niya
muka paka-ippaptek ida tuun kamengiddinnel ni hi-gam.
20 Em, hi-gam hu kamengippaptek ni hi-gada ey mudda kahenniid hipan
lawah ni pinhed ni buhul dan pehding ni hi-gada, anin idad itek ni daka
pebehhul ni hi-gada.
21 Meidaydayaw hi APU DIOS, tep impeang-ang tu hu eleg melumman ni
impeminhed tun hi-gak eman ni nengubatan da-ak idan buhul ku e innang
ni petteyen da-ak.

---

* **31:5 31:5** Luke 23:46 † **31:10 31:10** Yadda edum ni nengamtan Hebrew ey kanday ya keibbellinan tu ey beken ni “nemahhig hu ligat ku” nem “nemahhig hu bahul ku.”

22 Wadan pinhakkey ni nemahhig hu takut ku, tep kangku ngu nem
inway tuwak law nan APU DIOS. Nem kayyaggud anhan et dingngel tu
hu dasal ku et baddangan tuwak eman ni nampehemmehemmekan kun
hi-gatu.
23 Emin itsun kamengu-unnud nan APU DIOS ey hi-gatu pinheden tayu,
tep tudda kaippaptek hu kamengu-unnud ni hi-gatu. Nem yadda etan
manghay ey kastiguen tudda, tep humman hu lebbengtun meippahding
ni hi-gada.
24 Emin itsun kamengiddinnel nan APU DIOS ey pekedhel tayu hu nemnem
tayu niya ihammad tayu hu dinel tayun hi-gatu.

32

Ya a-appeh David

1 Man-am-amleng idan peteg hu tuun pinesinsahan APU DIOS hu liwat da
niyadda hipan lawah ni impahding da tep ya ngehay dan hi-gatu.
2 Em, man-am-amleng ida, tep eleg law ibbilang APU DIOS idan neliwtan.
Humman idan tutu-u ey eleg da ihhaut hu liwat da, nem daka ibbehwang
nan hi APU DIOS hu hipan lawah ni impahding da. *
3 Yan eman ni eggak pantuttuyyuan ni liwat ku, e APU DIOS ey endin
hekey hu linggep kun kewa-wa-wa.
4 Nakka panlelehhanin hileng niyan kawwalwal hu muka pengastigun hi-
gak, et neendi elet ku henin danum ni natduk tep ya na-let ni petang.
5 Entanni law et abuluten ku e nanliwattak ey nginhay daka, et ehelen
kun hi-gam e nakka mantuttuyyu ey pinesinsahan mun emin hu liwat ku.
6 Et humman hu, emin hu tuun kamengu-unnud ni hi-gam e APU DIOS ey
mandasadasal idan kenayun et ni hi-gam, ma-lat eleg ida meapput hedin
wada nemahhig ni panliggatan da.
7 Hi-gam e APU DIOS hu makulug ni nakka keihhikkugi, tep hi-gam hu nakka
iddinel ni mengihwang ni hi-gak di hipan lawah ni kamekapkapya. Et
mukun nakka i-ena-appeh hu nengihwangam ni hi-gak.
8 Kan APU DIOS ey "Ituttudduk hu kayyaggud ni pehding yu. Tuggunen
dakeyu ey ippaptek dakeyun hi-gak.
9 Et humman hu, pengu-unnud kayu et beken kayun henin kebayyu e
pakkaw ni pekemmalan ni gumek et han mengu-unnud."
10 Yadda tuun kamengippahding ni lawah ey dakel hu panliggatan da,
nem yadda kamengu-unnud nan APU DIOS ey ippaptek tudda, tep eleg
melumman hu impeminhed tun hi-gada.
11 Hi-gayuddan tuun kayaggud elaw dan daka paka-u-unnuda hi APU
DIOS, pan-am-amleng kayu ey pantetekkuk kayu gapuh ni an-anla yu, tep
ya impahpahding tun hi-gayu.

33

1 Emin itsun makulug ni kamengu-unnud nan APU DIOS ey ihaldet tayun
man-a-appeh ni penaydayaw tayun hi-gatu gapuh ni am-amleng tayu, tep
humman dedan lebbengtun pehding tayu.
2 Pelding tayudda ayyuding niya gitalah ni pengia-appehan tayun pansala-
matan tayun APU DIOS.
3 Itkuk tayu an-anla tayu et ia-appehan tayu hi APU DIOS ni baluh ni a-
appeh ni tayu kapenaydayaw ni hi-gatu. Ey panggitalah itsun mei-unnud
di a-appeh tayu.

---

* **32:2 32:2** [1-2] Romans 4:7-8

4 Makulug ni emin hu kae-helan APU DIOS niya emin hu tuka pehding ey
kameiddinnel.
5 Nakappinhed tu hu hipan limpiyuh niya kayyaggud ey kameang-ang di
emin eyad puyek hu eleg melumman ni impeminhed tun hi-gatsun tuu.
6 Immehel ni ebuh ey lintu tun emin hu wadad kabunyan, henin aggew,
ya bulan, niyadda bittuwen.
7 Impangkakahhakey tu hu danum di edallem ni baybay et iha-ad tu pappeg
tu.
8 Emin itsun katuutuud puyek ey daydayaw tayu hi APU DIOS ey paka-u-
unnud tayu hu tugun tu.
9 Tep immehel ni ebuh ey wineda tu eya puyek niya emin hu hipan
wadadya.
10 Emin hu kaiplanuh idan tuun pehding ey kabahbahan APU DIOS ma-lat
eleg umamnu.
11 Nem yadda implanuh tun meippahding ey um-amnu et mannananeng
ni ingganah.
12 Et humman hu, ya hanbebleyan ni kamenaydayaw nan APU DIOS ey
man-am-amleng ida. Em, makulug ni man-am-amleng ida hu tuun pinili
tu.
13-14 Hi APU DIOS ey immen di kabunyan di nan-ap-apuan tu ey tuka uh-
uhdungin emin hu tuu eyad puyek.
15 Ey inamta tun emin hu daka pehpehding tep hi-gatu hu nengapyan
nemnem da.
16 Beken ni ya kabaelan idan sindalu hu kameiddinnel ni pengapputan
winu keihwangan ni patul et yadda sindalu tud gubat.
17 Ey eleg meiddinnel hu kebayyud pengapputan di gubat, tep anin ni neka-
ka-let ida et endi kabaelan dan mengihwang idan sindalud buhul da.
18 Nem hedin hi APU DIOS, man tuka paka-ippaptek ida hu kamekangngu-
unnud ni hi-gatu niya kamengiddinnel ni eleg melumman ni impeminhed
tu.
19 Tudda kabaddangi ma-lat meihwang idad ketteyyan da, ey anin ni
nemahhig hu bisil et ida kameteggu, tep tuka weddaa kennen da.
20 Hi APU DIOS ni ebuh hu dammutun pandinnelan tayun mengihwang
ni hi-gatsu, tep kamei-ellig ni happiyaw tayu. Daitsu kabaddangi ey daitsu
keippaptek.
21 Et mukun itsu kaman-am-amleng ey tep tayu kaiddinel hu kayyaggud ni
peteg ni ngadan tu.
22 APU DIOS, pannananeng mu anhan hu nehammad ni impeminhed mun
hi-gami, tep hi-gam ni ebuh hu mika pandinneli.

34

Ya a-appeh David ni meippanggep eman ni tuka hin-a-angngawid hinanggan Abimelek e nengipea-allaw ni hi-gatu

1 Mansalamattak nan APU DIOS ni kenayun ey ene-ehhelen kun ingganah
hu keidaydayawan tu.
2 Hi-gatu daydayawen kun kenayun tep ya impahding tu, ma-lat wada et
anhan ni um-amleng ida etan tuun kameligligasi hedin dedngelen da.
3 Emin itsu, daydayaw tayu hu kasina-gey APU DIOS. Hi-gatun ebuh hu
daydayawen tayu.
4 Nandasallak nan APU DIOS ey dingngel tu et ihwang tuwak di emin ni
nakka tattakusi.

5 Emin ida kamengiddinnel ni hi-gatu ey ida kaman-am-amleng tep nanna-
ud ni baddangan tudda et eleg ida mebabba-ingan.
6 Henin hi-gak e nampehemmehemmekkak nunman nan APU DIOS ey
binaddangan tuwak di emin ni ligat ku.
7 Tep kaguwalyaiddan anghel APU DIOS emin hu kamengu-unnud ni hi-
gatu, et ida kameihwang di hipan anggetakkut.
8 Kulug yu dama hi APU DIOS et amtaen yu hu kakinayyaggud tu. Tep
makulug ni um-amleng ida tuun kamengiddinnel ni hi-gatu.
9 Hi-gayun tutu-un APU DIOS, ey hi-gatu paka-u-unnud yu, tep tuka iddawat
hu mahapul idan kamengu-unnud ni hi-gatu.
10 Anin idan layon et hin-addum ni endi kennen da, nem yadda etan tuun
makulug ni kamengu-unnud nan APU DIOS ey endi da pangkullangan di
mahapul da.
11 Hi-gayuddan kamampenihhikken, dengel yu et tuttudduan dakeyun
mengu-unnud nan APU DIOS.
12 Hedin pinhed yun man-am-amleng kayu niya meduddukkey hu biyag
yu,
13 man helipat-i yu et beken ni ya lawah niya itek hu yu e-e-helen.
14 Issiked yun mengippahding ni lawah et ya kayyaggud hu pehding yu. Ey
mahapul ni kakkayyaggud hu pekiddagyum yud edum yun tuu. *
15 Tep kapaka-ippaptek APU DIOS ida tuun kayyaggud hu daka kapkapyaa
et tuka dedngela dasal da.
16 Nem nemahhig hu bunget tu ida etan ni lawah ni tutu-u. Hedin netey
ida, man anggagannun meliwwan ida. †
17 Beken ni henin nunman hu meippahding idan makulug ni kamengu-
unnud nan APU DIOS, tep nandadaddan ni mengngel ni dasal da et tudda
kabaddangid hipan daka panliggasi.
18 Ey tuka hehmekadda tuun endi namnamah dad biyag da.
19 Dakel hu ligat ni kahelheltapaddan tuun kamengu-unnud nan APU
DIOS, nem tudda kabaddangi et ida kameihwang kayad emin di ligat da.
20 Tep emin ida kamengu-unnud ni hi-gatu ey tudda kapaka-ippaptek et
anin ni hakey ni tu-ngal da et endi an mehpung.
21 Nem yadda tuun lawah hu daka pehpehding ey mettey ida tep
yadda lawah ni daka pehpehding. Ey yadda tuun anggebe-hel dadda hu
kamengu-unnud nan APU DIOS ey kastiguen tudda.
22 Nem emin ida tuun makulug ni kamengu-unnud niya kamengiddinnel
nan APU DIOS ey tudda kaihhehwang. Tep emin hu kameihhikkug ni hi-
gatu ey tudda kaippaptek. ‡

35

Ya a-appeh David

1 APU DIOS, baddangi muwak anhan et hi-gam hu mekihhanggaddan
kamekihhangga niyadda kamengubbat ni hi-gak.
2 Em, baddangi muwak anhan, tep heni hi-gam hu almas ku niya
happiyyaw ku.
3 Ey heni hi-gam hu pahul ku niya dehnag kun ihhanggak idan tuun
kamemmemdug ni hi-gak. Pakulug mu anhan ni hi-gak e APU DIOS e
ihhewang muwak eyad ketteyyan ku.

---

* **34:14 34:14** Romans 14:19 et ya Hebrews 12:14 † **34:16 34:16** [12-16] Ang-ang yu 1 Peter 3:10-12 ‡ **34:22 34:22** Ang-ang yu Psalms 37:40.

4 Panhewim et yadda etan tuun memettey ni hi-gak hu meapput niya
mebabba-ingan. Ey pambalin mun metemma ida et eleg da ipahding hu
implanuh da.
5 Pambalin muddan heni degin ittayab ni dibdib ni penegyunan ni anghel
mun hi-gada.
6 Ey pambalin mun engeenget ey medanglel hu dellanen da, ma-lat man-
egah idan pemdugan etan ni anghel mun hi-gada.
7 Endi nak impahding ni lawah ni hi-gada, nem indaddan da hu bitun
keknaan ku.
8 Nem hewim ma-lat umkukumnadda ey hi-gada ngu hu mebahbah, tep
meknadda ngud ingkapya dan bitu.
9 Et man-am-amlengngak ali, tep binaddangan muwak e APU DIOS et
meihwangngak.
10 Et humman hu, kangkullin hi-gatuy "Eteng salamat kun hi-gam e APU, tep
endi edum ni henin hi-gam e muka ihhewang ida hu tuun endi kabaelan
da kapehding idan tuun et-eteng kabaelan da. Em, muka ihhewang ida
nangkewetwet di kapehding idan nunman ni kamemilliw ni limmu da."
11 Yadda lawah ni tuu ey kandad tistigu day nambahullak, nem endi kaya
lawah ni nak impahding.
12 Emin hu kayyaggud ni nakka pehding ey daka pambalin ni lawah. Et
humman hu, nakka umlelemyung ni peteg.
13-14 Hedin wada nandegeh ni hi-gada, man nakka mekilelemyung ey nakka
mantetpel ni dasal ku gapuh ni hi-gada, tep nak ida kaibbilang ni agik winu
ammed ku.
15 Nem ay yan nunyan hi-gak hu neligtan, ey nemahhig ni ida kaum-
amleng niya da-ak kangi-ngi-ngii hedin neamuamung ida. Anin ida etan
ni eggak amtan tuu et ida kameie-edum ni mengippehelheltap ni hi-gak.
16 Da-ak kapanhimpipihuli ey daka peang-ang-ang e anggebe-hel da-ak ni
peteg.
17 Apu Dios, entan tu pakdag ang-ang-ang ni hi-gak, nem baddangi
muwak anhan, et meihwangngak eyad kapehpehding ida eyan angge-
takkut ni tuun henidda layon,
18 ma-lat wada inna-nu tun pansalamatan ku niya penaydayawan kun hi-
gam di hinanggaddan tuun kamengu-unnud ni hi-gam.
19 Entan tu iebulut ni nak meapput ma-lat endi hu pan-am-amlengan
idan buhul kun maitek. Ey entan tu iebulut e yadda tuun anggebe-hel
da-ak ni endi gaputu * ey da pan-am-amlengan eya nakka lelemyungi.
20 Beken ni ya panlinggepan hu daka ennung-ungbala, nem ya pemahba-
han daddan tuun neminhed ni melinggep ida ngu.
21 Daka ittettetkuk hu daka pebehhul ni hi-gak e kanday "Inang-ang mi hu
nengipahdingan tun nunman!"
22 Nem hi-gam e APU DIOS ey inamtam hu kamekapkapya, et humman
hu, entan anhan tu pakdag i-ineng ey entan tuwak anhan iwalleng.
23 APU e Dios ku, inah ka anhan et iehneng muwak! Baddangi muwak eyad
ligat ku.
24 Limpiyuh ka e APU e Dios ku, et humman hu, peamtam anhan di
katuutuu e endi bahul ku. Entan tu iebulut ni da-ak ngi-ngi-ngian idan
buhul ku gapuh eyan ligat ku.
25 Ey entan tu iebulut ni an meippahding hu wadad nemnem dan kanday
nedatngan kunu law hu aggew ni daka hehheggedan pemetteyan dan hi-
gak.

---

* **35:19 35:19** John 15:25

26 Panhewim e APU DIOS ma-lat yadda etan tuun kaman-am-amleng di
nakka panligligasi hu meliggatan ey metemmaddan pehding da. Ey mebe-
ing ida et, niya meibbabah ida humman ni tuun kanday nela-la-ing ida
nem hi-gak.
27 Nem peamleng mudda etan kamengi-ehneng ni hi-gak di hipan
kapebehhul idan buhul kun hi-gak ma-lat itekkutekkuk da e kanday
"Meiddaydayaw hi APU DIOS, tep kaum-amleng ni mengippeyaggud idan
bega-en tu."
28 Em, ipahding mu anhan ida huyya e APU, ma-lat ene-ehhelen ku hu
kinalimpiyuh mu niya kakinayyaggud mu ey daydayawen dakan kewa-
wa-wa.

36

*Ya a-appeh David e bega-en APU DIOS ni meidwat etan ni kamengipap-
pangngulun a-appeh*

1 Ya tuun lawah hu tuka kapkapyaa ey eleg umtakut ni mengippahding
ni panliwwatan, tep kahing nan APU DIOS* niya ebuh hu panliwwatan ni
tuka nenemnema.
2 Eleg tu han-ang-ang hu kalinawah tu, tep eta-gey ni peteg hu tuka
pannemnem ni annel tu, et kantu na-muy eleg kastiguan APU DIOS.
3 Ya lawah niya itek hu tuka heppita, tep beken ni kayyaggud niya beken
ni neiptek hu pinhed tun pehding.
4 Anin ni yan tuka pambakbaktadin hileng et ya lawah ni pehding tu hu
tuka nenemnema. Endi tuka pehding ni kayyaggud, tep endin hekey hu
tuka pelebbah ni lawah.
5 Nem ya impeminhed mu niya muka pemaptek ni hi-gami e APU DIOS,
ey mannananeng e henin kabunyan e eleg mabalin ni melkud.
6 Ey nehammad hu kakinayyaggud mu henin duntug e neihammad
di sinuunan tu. Hanniman daman kinalimpiyuh mu e kamei-ellig di
kadinallem ni baybay. APU DIOS, muka ippaptek hu tuu niya animal.
7 Ya eleg melumman ni impeminhed mu ey nebalol ni peteg, tep endi
tu kei-ingngehan. Et humman hu, hi-gam ni ebuh hu mika iddinel ni
mengippaptek ni hi-gami, heni kami nanhidum di payak mu.
8 Kami kaman-am-amleng ni mengngan idan hantapug ni kennen ni
winedam, ey dakemi kapeinnumin danum ni kamelpu etan di kayyaggud
ni wangwang. †
9 Hi-gam hu kakelpuin biyag ni emin ni mategu niya hi-gam hu heni dilag
di biyag mi.
10 APU DIOS, pannananeng mu hu eleg melumman ni impeminhed
muddan tuun neminhed ni hi-gam niya pannananeng mun iddawtan ida
humman ni kamengu-unnud ni hi-gam ni panyaggudan da.
11 Entan anhan tu iebulut ni da-ak apputen idan tuun kamampahiyya, winu
da-ak degyunen idan tuun lawah daka pehpehding.
12 Neapput ida humman ni lawah ni tuu. Netu-lidda et eleg ida
pakebangun.

37

Ya a-appeh David

---

* **36:1 36:1** Romans 3:18 † **36:8 36:8** Ya pinhed nunyan e-helen ey beken ni ebuh hu kennen niya danum, nem emin ida kayyaggud ni indawat Apu Dios ma-lat umamleng itsu.

1 Entan pandanag anin kayu kameligligasi ey yadda lawah ni tuu ey
nelam-ay hu biyag da. Ey entan kaemeh et yu dama ipahding hu daka
pehpehding.
2 Tep humman idan tuu ey anggagannuy mettey idalli, heniddan helek niya
intanem e mekling ida, ni netey ida.
3 Hi APU DIOS hu idinel yud biyag yu et ya pinhed tu u-unnuden yu, et
luminggep kayud nambebleyan yu.
4 Pan-am-amleng kayu tep kabbabbal hi APU DIOS, et iddawat tu hu yuka
nenemneman mahapul yu.
5 I-kud yun APU DIOS hu biyag yu ey hi-gatu hu idinel yu, et makulug ni
baddangan dakeyun hi-gatu.
6 Ey tettebalen dakeyud emin ni tuu gapuh ni kakinayyaggud yu niya
kalinimpiyuh yu e henin petang ni emaggew e tuka peptangin emin.
7 Entan pandanag yu, nem anusi yun menehhegged ni baddang APU DIOS.
Ey entan kaemeh yuddan lawah ni tuun kamengeddangyan et yu dama
ipahding hu lawah ni daka pehpehding.
8 Ey entan bunget niya entan kadenagid linggeman, tep beken ni
kayyaggud hu kapambaliniddan nunman.
9 Tep yadda tuun kamengiddinel nan APU DIOS ey mannenneng idan
manha-ad di puyek ni indawat tun hi-gada. Nem hedin yadda tuun lawah
daka kapkapyaa ey endien tudda.
10 Yadda tuun lawah daka pehpehding ey anggegannuy meendiddalli et
anin ni piga hamak ni hi-gada et eleg ida mehemmak.
11 Nem yadda tuun daka pebabah hu annel da ey umyaggud hu biyag da
niya umlinggep idad bebley ni indawat APU DIOS ni pambebleyan da.
12 Yadda tuun lawah daka pehpehding ey nemahhig bunget daddan tuun
kakkayaggud hu elaw da et ihik daddan bahbahen.
13 Nem kangi-ngi-ngiiddan APU DIOS, tep amta tu e eleg mebeyyag ey
meendiddalli humman ni tuu.
14 Yadda tuun lawah daka pehpehding ey indaddan da ispadah da niya
panedan pemettey daddan kayyaggud ni tuu, niyadda nangkewetwet.
15 Nem eleg um-amnun meippahding humman, tep mehwilli et humman
ni ispadah da niya paneda hu memettey ngun hi-gada.
16 Ya etan ekkut ni limmun hakey ni kayyaggud ni tuu ey nebalbalol nem
ya kinedangyan idan emin ni tuun kamengippahding ni lawah.
17 Tep bahbahen alin APU DIOS hu kabaelan idan nunman ni tuu. Nem
ippaptek tudda kakkayyaggud ni tuu.
18 Kaippaptek idan APU DIOS ni kewa-wa-wa hu tuun kamengu-unnud ni
hi-gatu niya tuka pannenneng ni iddawat hu panyaggudan da.
19 Em, ippaptek tudda, et eleg da panlelehhani ligat da. Ey eleg ida me-
puhan ni kennen da, anin ni wada nemahhig ni bisil.
20 Nem yadda etan tuun lawah daka pehpehding ey mettey ida. Tep emin
ida hu buhul APU DIOS ey heniddalli habung winu ahuk e neala ni attukaw
ida la.
21 Yadda tuun lawah daka pehpehding ey eleg da beyyadi hu daka
uttanga. Nem yadda tuun kayyaggud elaw da ey beken ni hanniman hu
daka pehding, tep madewat ida.
22 Yadda binendisyonan APU DIOS ni ebuh hu mambebley di puyek ni
indawat tun pambebleyan da. Nem yadda etan tuun inidutan tu ey
meendiddalli.
23 Hi APU DIOS ey tuka ittudu hu kayyaggud niya neiptek ni elaw ni u-
unnuden idan tuun kamengippeamleng ni hi-gatu ey tudda kaippaptek.

24 Et anin ni kamei-ellig ni man-e-gah ida et eleg ida mena-yun di nan-
egahan da, tep peehneng idan APU DIOS mewan.
25 Ingganah nunyan nea-ammaan ku e andukkey biyag ku ey endin hekey
hu nak inang-ang ni kayyaggud ni tuun an impayyag APU DIOS. Ey endi
nak inang-ang ni u-ungnga tun kamangkedekedew ni kennen tu.
26 Yadda tuun daka paka-u-unnda hi APU DIOS ey madewat ida niya nelakah
idan mampeuttang. Ey yadda u-ungnga da ey mebendisyonan ida.
27 Ipahding yudda kayyaggud, beken ya panlawahan, ma-lat mannana-
neng alin yadda u-ungnga yu niyadda inap-apu hu mambebley eyad bebley
tayu.
28 Tep nakappinhed APU DIOS ida hu tuun limpiyuh daka pehding ey eleg
tudda ippayyag hu kamekangngu-unnud ni hi-gatu, nem tudda kaippaptek
ni ingganah. Nem yadda helag idan tuun lawah daka pehpehding ey
endien tudda.
29 Yadda tuun kamekangngu-unnud nan APU DIOS, ey hi-gada mambebley
ni ingganah di indawat tun pambebleyan da.
30 Yadda kayyaggud ni tuu, ey kayyaggud dama hu daka ittugun. Emin
hu daka heppita ey limpiyuh ni kenayun.
31 Eleg da ippangil hu tugun APU DIOS, tep wadad puhu da niyad nemnem
da.
32 Yadda tuun lawah daka pehpehding ey daka hellipat-idda hu kayyag-
gud ni tuu, tep pinhed dan petteyen ida.
33 Nem hi APU DIOS ey eleg tudda ippayyag hu kayyaggud ni tuu di hipan
lawah ni pehding idan lawah ni tuu. Tep eleg tu i-abulut ni wada hu lawah
ni an meippahding ni hi-gada hedin wada mengiddiklamuh ni hi-gada.
34 Hi APU DIOS hu idinel yud biyag yu et paka-u-unnuden yu tugun tu ma-
lat hi-gayu memeltan eyan bebley tayu. Han yulli ang-anga hu pengendian
APU DIOS idan tuun kamengippahding ni lawah.
35 Wada eman hakey ni tuun lawah ni peteg e nemahhig ni mabunget
et katattakusiddan tuu, tep daka panlelehhani hu tuka pehpehding ni hi-
gada. Humman ni tuu ey daka i-alig etan di sedar e kegaggangngaan ni
keyew di Lebanon.
36 Nem endi maptek ey netalak et nak hamahamaken, nem eggak
hanhamak.
37 Nem beken ni henin nunman hu tuun limpiyuh elaw tu, tep humman
ni tuun kayyaggud hu tuka pekikkillawid edum tun tuu ey kaddiweh hu
biyag tun hakey alin aggew.
38 Nem yadda etan tuun lawah daka pehpehding, ey anin idan helag da et
meendiddalli.
39 Hi APU DIOS ey tudda kaihhehwang hu kayyaggud ni tuu ey tudda
kaippaptek di hipan daka panliggasi.
40 Em, tudda kabaddangi et ida kameihwang di lawah ni kapehpehding
idan lawah ni tuu, tep hi-gatu hu daka iddinel di biyag dan mengippaptek
ni hi-gada.

38

Ya a-appeh David ni meippanggep ni pandasalan nan hi APU DIOS

1 APU DIOS, peang-ang mu hu hemek mu et eleg muwak anhan kastiguen
di bunget mu.
2 Heni muwak pinena ey heni muwak kineway et maliputannak.
3 Makaggeh ni peteg hu annel ku gapuh ni impahding mun hi-gak tep ya
bunget mun liwat ku.

4 Em, nemahhig hu liwat ku e heni mebel-at ni peteg et eggak han-agtu
hedin nakka nemnemnema.
5 Eggak nemnemen kumedek ni ipahding kudda lawah et deh e kamei-
ellig ni nemahhig hu liput ku e kamanhemmuy.
6 Eggak pakebangun tep makaggeh hu annel ku ey nakka umlelemyung ni
kewa-wa-wa gapuh idan liwat ku.
7 Nemahhig hu atung ni annel ku et heni-ak mettey.
8 Endin hekey hu elet ku, tep kimmapuyyak law ni peteg ey nakka
umpalapalak niya maggeh ni peteg nemnem ku. *
9 APU DIOS, inamtam ni emin hu hipan pinhed ku-et anhan di biyag ku
niya handengel mu eya nakka pellapellaki.
10 Nemahhig ni endi law hu elet ku ey nakka umkenebkeb ni peteg ey anin
ni ya matak et eleg law um-aang-ang.
11 Emin ida hu sinakdul ku niyadda gagayyum ku, anin idan pamilyah ku
et eleg da-ak law hehnupa tep da-ak kangihhewa.
12 Yadda dama tuun ihik ni memettey ni hi-gak ey indaddan dan keknaan
ku. Ey tagan da nemnem ni pehding dan memahbah ni hi-gak.
13 Nem nakka pekdag eneeneng et heni-ak netuleng niya heni-ak
nenganga.
14 Nakka pekeddukdul hu eggak ida deddengngela niya eggak ida huhhum-
manga.
15 Tep hi-gam e APU e Dios ku hu nakka iddinel, et hi-gam hu ngenamung
ni umbaddang ni hi-gak.
16 Nakka iddasal e APU DIOS e entan tu iebulut ni da-ak heneghegnuden
idan buhul ku winu da pan-am-amlengan hu hipan lawah ni kameippahd-
ing ni hi-gak.
17 Iyyadyan nemahhig ni maggeh ni emin hu annel ku et ay heni-ak meplat.
18 Nakka ebbulutan emin hu liwat ku et nakka e-helan hi-gam e nakka
mantuttuyyun nengipenahdingan kuddan nunman.
19 Anggebe-hel da-ak idan buhul ku, anin ni endi impahding kun hi-gadan
lawah. Hantapug ida, man anhan niya nangka-let ida.
20 Emin hu kayyaggud ni nakka pehding ni hi-gada ey daka bellehin lawah
tep anggebe-hel da-ak tep nakka i-ehneng hu neiptek niya kayyaggud.
21 APU e Dios ku, entan tuwak anhan eway ey entan kaidawwim ni hi-gak,
22 nem baddangi muwak kumaddan, tep hi-gam ni ebuh hu kamenel-
laknib ni hi-gak.

39

Ya a-appeh David ni meidwat nan Jeduthun e kamengipappangngulun a-appeh

1 Kangkud annel kuy "Hellipat-an ku et eggak maihelaut ni mengippahd-
ing ni lawah niya ma-lat endi nak e-helen ni pambehhulan ku. Ey hellipat-
an ku ma-lat anin ni pekdag ku eneeneng hedin wadadda lawah ni tuu."
2 Nem ay hedin nakka pakdag eneeneng, anin ni wada et, hu kayyaggud ni
pinhed kun e-helen ey nema-man nakka umguguhun annel ku.
3 Et lektattuy eggak han-isipel hu guhuk et umhellak.
4 Kangkuy "APU DIOS, penemnem mun hi-gak e ansikkey hu biyag ku et
nebilang ni ebuh hu aggew ku eyad puyek.

* **38:8 38:8** [5-8] Endi maptek hedin makulug ni kamandedgeh hi David ni nanghelan tun nunya winu eleg, nem kakulugan tu na-mu ey kaumbabaing tep ya liwat tu.

5 Em, ansikkey hu indawat mun biyag ku e heni handangan ni ebuh. Tep
ya lingkud mun biyag ni tuu ey nekemtang ni peteg e henin pinhakkey ni
yahyahan.
6 Ey henin allinnew e anin ni kaang-ang-anga et nekekemtang ni attukaw.
Et humman hu, endi silbitu hedin ya keddangyanan di puyek ni ebuh
hu an peppepdugen, tep eleg meamta hedin hipalli mengellan nunman
ni kinedangyan ni kepappegan ni biyag.
7 Et mukun hedin hi-gak ngu e Apu, man endi edum ni nakka iddinel di
biyag ku nem hi-gam ni ebuh.
8 Helaknibi muwak anhan di liwat ku ma-lat endi gapun da-ak pemippihu-
lan idan tuun endi nemnem tu.
9 Endi mabalin ni nak pehding, tep hi-gam hu nalpuan eyan nakka
panhelheltapi.
10 Nem attu anhan et isiked mun mengippehelheltap ni hi-gak, tep heni-ak
ni mettey gapuh eyan nakka panhelheltapi.
11 Muka kastigua hu tutu-u tep ya liwat da ma-lat matugun ida. Ya muka
pehding ey muka bahbaha hu hipan nebalol ni wadan hi-gada, henin
kapehding ni aney. Em, nekemtang ni ebuh hu biyag ni tuu eyad puyek e
henin pinhakkey ni yahyahan.
12 Dengel mu anhan e APU hu dasal ku ma-lat baddangan muwak ma-lat
ya ustuh hu pambiyag ku, anin ni nanda-guhhak ni nekemtang ni ebuh
eyad puyek, henidda lan ammed ku.
13 Et humman hu, isiked mu anhan ni mengippehelheltap ni hi-gak ma-lat
man-am-amlengngak ni nekemtang et hannak hi-yana eya puyek.”

40

Ya a-appeh David ni meidwat etan ni kamengipappangngulun a-appeh

1 Inan-anusan kun nenehhegged ni pemaddangan tuwak nan APU DIOS
ey dingngel tu hu dasal kun nampehemmehemmekan kun hi-gatu.
2 Et ihwang tuwak di nemahhig ni ligat ku e kamei-ellig ni ginuyud tuwak
di luyluy et peehneng tuwak di ta-pew ni batu.
3 Sinuttudduan tuwak ni baluh ni a-appeh ni penaydayaw ni hi-gatu e
Dios tayu. Dakel idalli menang-ang nunyan nengihwangan tu hi-gak et
metngaddalli ey mandinnel idallin hi-gatu e APU tayu.
4 Yadda kamengiddinnel nan APU DIOS ey um-amleng ida. Eleg da iddinel
ida kamampahhiya niyadda etan kamenaydayaw ni dios ni kinapyan tuu.
5 Hi-gam e APU e Dios ku, ey endi mei-ingngeh ni hi-gam, tep dakel hu
impahding mun panyaggudan min eggak hambilang ey eggak han-ehel ni
emin. Em, dakel pay hu implanuh mun panyaggudan mi.
6 Impaewat mun hi-gak e beken ni yadda hu hipan kamei-appit
heniddan animal ni kagihheba niyadda kamei-appit ni ke-kalan liwat hu
kamengippeamleng ni hi-gam, nem ya nehammad ni kapengu-unnudin
tugun mu.
7 Et mukun kangkuy “Adyahhak e Apu ni mengippahding etan ni neitudek
ni meippanggep ni hi-gak e kantuy
8 ‘APU e Dios ku, nakka um-amleng ni mengippahding ni pinhed mu, tep
ya tugun mu hu nakka nenemneman ingganah.’ ” *
9 Inamtam e APU DIOS e emin di kakeemmungiddan tuum ni daka penay-
dayawin hi-gam ey impaenamtak hu meippanggep ni muka penellaknibin
tuu. Ey huyya hu ene-ehhelen kun ingganah.

* **40:8 40:8** [6-8] Hebrews 10:5-7

10 Eggak ibeing ni menghel ni kabaelan mun umhelaknib niya kaman-
nananeng ni muka pemaptek ni hi-gami, nem impaenamtak ni nakka
peki-emmuemmungiddan tuum. Ey ingganah nunya ey nanengtun nakka
peennamtaddan tuum hu eleg melumman ni impeminhed mu.
11 APU DIOS, hemek muwak anhan ni ingganah. Nakka medinnel e
endi hu el-eleg ni an meippahding ni hi-gak, tep eleg mepappeg hu muka
pemaptek ni hi-gak ey eleg melumman ni impeminhed mun hi-gak.
12 Nem yan nunya ey nemahhig hu ligat ku niya liwat ku e eggak hambi-
lang, tep daddakkel ida nem yadda bewek ku. Mukun medismayahhak ni
peteg. Et eggak amta pehding kun meihwang.
13 APU e Dios ku, kahegag ka anhan et baddangan muwak ma-lat
meihwangngak.
14 Ey himeng mudda anhan ida tutu-un ihik ni memettey ni hi-gak ma-lat
maka-apput ida niya ma-lat mebabba-ingan ida humman ni tutu-un daka
pan-am-amlengi hu nakka panligligasi.
15 Hamban meapput ida humman ni tuun kamenaltalanggan hi-gak ma-lat
mebabba-ingan ida ey.
16 Nem peamleng mudda ngu etan tuun kemeneppuheppul ni hi-gam
ma-lat man-an-anladda. Em, ya kayyaggud ey humman idan emin ni
hinelaknibam ey man-am-amleng ida et itkuk da e kanday "Eta-gey ni peteg
hi APU DIOS!"
17 Apu Dios, hedin katteg ngun hi-gak, man anggehemmekkak ni peteg
niya neendi elet ku. Et humman hu, entan tuwak anhan liwwan, nem
ipaptek muwak. Apu e Dios ku, hi-gam hu kamengihwang ni hi-gak, et
humman hu, kahegag ka anhan et baddangan muwak.

41

Ya a-appeh David ni meidwat etan ni kamengipappangngulun a-appeh

1 Man-am-amleng idan peteg hu tuun wada hemek daddan
nangkewetwet, tep baddangan idan APU DIOS hedin wada ligat da.
2 Kaippaptek idan APU DIOS et andukkey hu pekibi-biyagan dad bebley da.
Tudda kabendisyoni ey eleg tu i-abulut ni wada lawah ni ippahding idan
buhul dan hi-gada.
3 Ey hedin ida kamandedgeh ey tudda kaellubyaga ey tudda kapeyaggud.
4 Nandasallak e kangkuy "APU DIOS, nanliwattak ni hi-gam, et humman
hu hemek muwak anhan et peyaggud muwak."
5 Yadda buhul ku ey lawah hu daka e-ehhela meippanggep ni hi-gak niya
pinhed dan metteyyak ma-lat meliwwannak.
6 Hedin immaliddan mengiddu-ngaw ni hi-gak ey kayyaggud hu daka
peang-ang. Nem ya kakulugan tu ey ida kaum-alin an mandeddengngel
ni hipan el-eleg ni meippanggep ni hi-gak ni da-ak sinumtumbuk di edum
ni tuu.
7 Humman idan buhul kun anggebe-hel da-ak ey daka ittenuttubbud edum
da e wada lawah ni mekapyan hi-gak.
8 Kanday "Nanna-ud mannuman ni mettey di binaktadan tu, tep nemahhig
hu degeh tu."
9 Anin etan ni nehammad ni gayyum kun nakka iddinel niya nekikakikan
ni hi-gak, et nambalin ni buhul ku. *
10 Nem nakka mandasal ni hi-gam e APU DIOS ma-lat hemeken muwak
anhan et yumagguddak et ibleh ku kapehpehding idan buhul kun hi-gak.

* **41:9 41:9** Ang-ang yu Matthew 26:23, ya Mark 14:18, ya Luke 22:21 et ya John 13:18

11 Inamtak e kaka um-amleng di nakka pehpehding et mukun eleg mu i-
abulut ni da-ak apputen idan buhul ku.
12 Ey inamtak e muwak kabaddangi et mekihha-addak alin hi-gam ni
ingganah, tep emin hu nakka pehpehding ey kamei-unnud di pinhed mu.
13 Kamedeyyaw hu AP-APU e Dios idan helag Israel! Em, medaydayaw ni
ingganah.
Amen. Em, amen! †

Ya Meikkadwan Libluh ni Psalms

(Psalms 42–72)

42

Ya a-appeh idan helag Korah ni meidwat etan ni kamengipappangngulun a-appeh

1 Apu Dios, makahhapul dakan peteg ni hi-gak henin kapeneppulin naka-
wew ni makwah ni metengnin ni danum.
2 Hi-gam e Dios ni kamannananeng ni ingganah, ey makahhapul dakan
hi-gak, et nakka um-abtun um-alin menaydayaw ni hi-gam.
3 Eggak mangamangan, tep kewa-wa-wa niya kelallabbi ey nakka umle-
walewan lemyung ku. Nemahhig hu kapenge-ehhel idan buhul kun hi-gak
e kanday "Kele attu mewan hu Dios mu et baddangan daka ey?"
4 Nakka nemnemnema e yan nunman la ey nakka ippanguludda edum
kun an mandeyyaw ni hi-gam di Tempol mu. Kami kaman-am-amleng
et mika pan-itkuk hu a-appeh min penaydayaw mi niya pansalamat min
hi-gam.
5 Nem yan nunya ey nemahhig ni nakka umlelemyung niya kamemunnu-
munnu hu nemnem ku. Nem nanengtun hi-gam hu nakka iddinel ey hi-
gam e Dios kun kamenellaknib ni hi-gak hu daydayawen ku.
6-7 Apu Dios, iyyadyan nemahhig hu nakka lelemyungid kamantu-tu-nud
ni ligat kun kamei-ellig di kamambungngug ni elwang di duntug di Hermon
niyad Misar niya kamambungngug ni danum di Wangwang e Jordan. Nem
anin ni hanniman et eggak liwwana hu binabbal mun hi-gak.
8 APU DIOS, muka peang-ang ni kewa-wa-wa hu eleg melumman ni
impeminhed mun hi-gak, et kahilehileng ey humman nakka i-ena-appeh.
Ey nakka mandasal ni hi-gam e Dios kun nengidwat ni biyag ku.
9 Hi-gam hu Dios ni kamei-ellig ni batun nakka keihhikkugi, tep hi-gam
kamengippaptek ni hi-gak. Nem kele muwak kae-waya et eleg muwak
baddangi eyad nakka helheltapan kapehpehding idan buhul ku?
10 Makaggeh ni peteg hu daka pemennadngel ni hi-gak e kanday "Attu
mewan etan Dios mun kamemaddang ni hi-gam ey?"
11 Nem yan nunya ey nemahhig ni nakka umlelemyung niya
kamemunnumunnu hu nemnem ku. Nem nanengtun hi-gam hu nakka
iddinel ey hi-gam e Dios kun kamenellaknib ni hi-gak hu daydayawen ku.

43

1 Apu Dios, iehneng muwak anhan, et peamtam idan eleg mengu-unnud
ni hi-gam e endi bahul ku. Ey ihwang muwak di hipan lawah ni pehding
idan lawah niya maheul ni tuu.
2 Hi-gam e Apu Dios, hu nakka keihhikkugi, tep hi-gam hu kamengippaptek
ni hi-gak. Nem ay nakka umlelemyung, tep muwak kae-waya et da-ak
kapanhelheltapaddan buhul ku.

---

† **41:13 41:13** Psalm 106:48

3 Baddangi muwak ni mengewwat ni elaw mu e heni muwak dillagan et
ituttuddum ni hi-gak ida hu makulug ni tugun mu ma-lat umli-ak mewan
ni mandeyyaw ni hi-gam di Tempol mud duntug mu e Zion.
4 Em, ipengulu muwak di altar mu e Apu Dios et daka iappitan diman, tep
hi-gam hu kakelpuin amleng ku. Et ia-appehan daka ey petnul ku ayyuding
kun penaydayaw kun hi-gam e Dios ku.
5 Nem yan nunya ey nemahhig ni nakka umlelemyung niya kamemunnu-
munnu hu nemnem ku. Nem nanengtun hi-gam hu nakka iddinel ey hi-
gam e Dios kun kamenellaknib ni hi-gak hu daydayawen ku.

44

Ya a-appeh idan helag Korah ni meidwat etan ni kamengipappangngulun a-appeh

1 Apu Dios, dingngel mi in-inhel idan eman ni ammed min meippanggep
ni kakinayyaggud ni impahpahding mun eman ni ketaggu da.
2 Impanhelheltap mudda kunun emin hu buhul mi niya dinegyun mudda
humman ni tutu-ud nambebleyan da et ihullul mudda aammed min
nambebley diman ey impeyaggud mu neitu-wan idan nunman ni tuum.
3 Impangenapput mudda et sakupen dadda nambebleyan idan buhul da.
Nem beken ni gapuh ni almas da winu ya kabaelan da hu nengenapputan
da, nem gapuh ni et-eteng ni kabaelan mu. Et humman nengipeang-angan
mun binabbal mu niya impeminhed mun hi-gada.
4 Hi-gam hu patul ku niya Dios ku. Impangenapput dakemin tutu-um.
5 Mika ennapputadda buhul mi tep ya kabaelan mun ebuh.
6 Beken ni ya pana winu ispadah hu nakka iddinel di keihwangan ku.
7 Tep hi-gam kamengippengapput ni hi-gami et ida kamebe-ingi hu buhul
mi.
8 Et humman hu, kami kamansalamat ni hi-gam niya daydayawen dakan
ingganah.
9 Nem yan nunya ey in-eway dakemi. Eleg mu law pinhed ni
ippanguludda sindalu mid gubat et kami kamebabbaing.
10 Tep in-abulut mun pebsik dakemiddan buhul mid nambebleyan mi et
pan-alen dan emin hu hipan limmu mi.
11 Ey in-abulut mudda hu edum ni hi-gamin heni kalneroh ni nampatey da
ey yadda edum mi ey neiwehit idad bebley ni neilawwan da.
12 Heni endin hekey hu balol mid hinanggam e nealay heni dakemi
inggatang ni nelakah ni peteg.
13 Impambalin dakemin kangi-ngi-ngiiddan katuutuu ey dakemi kapan-
himpipihuli, tep inang-ang-ang da hu impahding mun hi-gami.
14 Ey kami kamababbaing ni kapenge-ehhel idan katuutuud kabebbebley.
Et hedin inang-ang dakemi, ida kamanwigwigiwig.
15 Nakka mebabba-ingin ingganah
16 gapuh ni kapehpehding idan buhul kun ihik ni memettey ni hi-gak e
da-ak kapennadngeli niya da-ak kapippihula.
17 Neipenahding ida huyyan emin ni hi-gami, anin ni eleg daka iwalleng
niya anin ni eleg mi ipngil hu nekitbalam ni panyaggudan mi.
18 Em, eleg daka iwalleng ey eleg mi ipngil hu tugun mu,
19 nem inway dakemi e heni dakemi impayyag di kad-an idan anggetakkut
ni animal di muyung niyad engeenget.
20 Gullat ni inwalleng daka e Dios mi et ya edum ni dios hu dinaydayaw
mi e inta-gey mi ngamay mi et mandasal kamin hi-gada,

21 et nanna-ud ni inamtam, tep Dios ka et amtam emin hu hipan wadad
nemnem ni tuu.
22 Nem mika hanghanggaan kenayun hu ketteyyan mi tep ya mika pengu-
unnudin hi-gam e Apu Dios. Makulug huyya, tep ya kapannemnem ni tuun
hi-gami ey heni kami kalneroh ni kamenehhegged ni kepalsian tu. *
23 Et humman hu, inah ka anhan e Apu Dios et helakniban dakemi. Kele
heni ka kaman-u-uggip? Entan dakemi anhan eway ni ingganah.
24 Kele heni dakemi kaitattallui? Ey kele eleg dakemi hengnguhengnguda
eyad ligat min mika panlelehhani?
25 Kamei-ellig ni netukkad kami et mena-yun kamin limmukbub di
puyek, tep neka-apput kami.
26 Apu Dios, baddangi dakemi anhan. Ihwang dakemi tep eleg melumman
hu impeminhed mun hi-gami.

45

Ya a-appeh idan helag Korah ni meidwat etan ni kamengipappangngulun a-appeh. Huyya kaia-appeh di kasal. Nan-ingngeh hu kapenga-appeh etan ni a-appeh e "Lilies."

1 Wada ninemnem kun kayyaggud ni peteg ni a-appeh ni pinhed kun
ittudek meippanggep nan apu patul. Heni-ak nelaing ni kamantuddek ni
a-appeh e ussalen ku laing kun mengapyan nunyan a-appeh. Huyya a-
appeh ni ittudek ku.
2 Apu patul, hi-gam hu kekakkayyaggudan di emin ni lalakki. Nelaing
kan umhapit, tep binendisyonan dakan Apu Dios ni ingganah.
3 Iesip mu ispadah mu e ketultuledan ni patul. Et-eteng hu kabaelam ey
hi-gam hu kamedeyyaw.
4 Pantakkay kad kebayyum et itultuluy mun menga-apput tep muka i-
ehneng hu limpiyuh niya kayyaggud ni elaw. Ey gapuh ni kabaelam ey
mudda kapehding hu kaketngain tuu.
5 Pan-ipenam ida mangkatedem ni panam di puhuddan buhul mu. Et
maka-apput idan emin hu buhul mud kebebbebley.
6 Apu Dios, mannananeng ni ingganah hu nan-ap-apuam ey limpiyuh hu
pehding mun man-ap-apu.
7 Ya kayyaggud ni elaw hu nakappinhed mu, nem anggebe-hel mu hu
lawah ni elaw. Et humman hu, hi Apu Dios e Dios ni muka u-unnuda ey
pinutuk dakan medaydayaw nem yadda edum mu ma-lat man-am-amleng
kan peteg. *
8 Daka kai-ena-appehiddan tuun nangkelaing ni man-ayyuding di baley
mun neenal-alkusan ni ivory. Ey neha-adan ida balwasim ni bangbanglun
myrrh, ya aloe, niya cassia.
9 Yadda edum ni imbilang mun ahwam, ey u-ungngaddan papatul di edum
ni bebley. Et ya etan ahwam ni immehneng di winannan ni yuddungam
ey nanggamgam ni nemahmah ni balituk di Ophir.
10 Hi-gam ni biin ahwaen ni patul, dengel mu et ehelen kun hi-gam
e mahapul ni beken law ni yadda ammed mu niyadda agim hu mu
nenemnemen.
11 Tep ya etan patul ey nemahhig ni tuka am-amyawi hu kakinat-agum.
Hi-gatu law hu ap-apum, et humman hu, ipahding mun emin hu pinhed
tu.

---

* **44:22** **44:22** Romans 8:36 * **45:7** **45:7** [6-7] Huyyaddan dewwan verse ey Apu Dios hu impangngadan etan ni nengitudek nunya nan Christo. Ang-ang yu Hebrews 1:8-9

12 Yadda tutu-ud Tyre, ey pan-i-ali dan hi-gam hu hipan pinhed dan iddawat
ni hi-gam. Ey hi-gam ali hu pangkekdewan idan kekeddangyan ni tuun
hipan panyaggudan da.
13 Immen etan kat-agun biin ahwaen ni patul di kuwaltu tu e imbalwasi
tu etan nebalbalittukan ni balwasid kasal. Yadman hu panhehheggedan tu
ingganah ni pengillawan dan hi-gatud kad-an ni patul.
14 Entanni et ilaw da humman ni biin nambalwasin kakkayyaggud di kad-
an ni patul ey neiunud ida etan bibi-in gayyum tu,
15 et ida kaman-am-amleng ni immelad baley ni patul.
16 Apu patul, dakel idalli lakin u-ungngam ni meihhullul ni mampatul ni
henin hi-gam niyadda aammed mu. Hi-gadalli hu puttuken mun mampan-
ap-apud kebebbebley.
17 Meippalpun nunya ey hi-gam hu meidaydayaw eyad a-appeh ku ey
mengmenglaw alin hi-gam hu meidaydayaw di kebebbebley ni ingganah.

46

Ya a-appeh idan helag Korah ni meidwat etan ni kamengipappangngulun a-appeh ni kaia-appeh idan bii

1 Hi Apu Dios hu tayu kakeihhikkugi niya hi-gatu kakelpuin elet tayu. Hi-
gatu hu nandadaddan ni kenayun ni umbaddang ni hi-gatsud hipan tayu
kapanliggasi.
2 Et humman hu, eleg itsu umtakut, anin ni manyegyeg ni na-let et
mangkagday ida duntug et mangka-gah idad baybay
3 ey anin na-mun umla-pih hu danum di baybay ey manyegyeg di sinuunan
idan duntug.
4-5 Nem ya bebley Apu Dios ey wadadman hu wangwang ni kamengip-
peamleng idan tuudman. Ey anin ni hellikuben idan buhul humman ni
bebley et ihhehwang Apu Dios e Keta-ta-geyyan ida tuu tun kamangkewa-
wa. Et eleg ali mebahbah humman ni bebley.
6 Nem yaddalli katuutuud kebebbebley ey umtatakut ida tep mepappeg
ali hu nampan-ap-apuan ni aap-apu da. Nanna-ud ni meippahding huyya,
tep henilli kidul hu tekuk Apu Dios ni tu pengapputan idan emin hu
sindalud puyek.
7 Hi Apu Dios e Kabaelan tun emin niya Dios la daman eman nan hi Jacob
ey wadan hi-gatsu niya hi-gatu hu tayu kakeihhikkugi.
8 Ikeyuy et ang-angen tayudda kamengippetngan impahding Apu Dios et
ya nemahbahan tuddan kebebbebley.
9 Kabaelan tun pesikked hu gubat di anin ni attun bebley. Anin ni hipa
humman ni ussalen dad gubat, henin pahul niya pana, et panhehpungen
tudda ey panggihheben tudda happiyyaw da.
10 E-helan idallin Apu Dios e kantuy "Isiked yun mekihhanggan hi-gak.
Nemnem yu e hi-gak ni ebuh hu Dios e Keta-ta-geyyan ni Ap-apud emin
eyad puyek."
11 Hi Apu Dios e Kabaelan tun emin niya Dios la daman eman nan hi
Jacob ey wadan hi-gatsu niya hi-gatu hu tayu kakeihhikkugi.

47

Ya a-appeh idan helag Korah ni meidwat etan ni kamengipappangngulun a-appeh

1 Hi-gayun katuutuu, pelakpak kayun anla yu niya elet yun mengia-
appeh ni pandaydayaw yun Apu Dios.

2 Hi Apu Dios e Keta-ta-geyyan hu Ap-apud emin eyad puyek, et humman
hu, hi-gatu lebbengtun tekkutan.
3 Indawat tun hi-gatsu hu kabaelan tayun mengapput idan emin ni buhul
tayud kebebbebley, et hi-gatsu law hu man-ap-apud bebley da.
4 Ey hi-gatu nemilin bebley tayun tayu kaigaggayan helag Israel e
nakappinhed tun tuu tu.
5 Yan kapenglawwin Apu Dios di kabunyan e tuka pan-ap-apui ey
katkatnulan tu hu tangguyup niya katkuk ida tuun amleng dan hi-gatu.
6 Imay, pan-a-appeh itsun pandaydayaw tayun hi-gatu. Pan-a-appeh itsun
pandaydayaw tayun hi-gatu e Patul tayu.
7 Humman ni Dios hu Patul ni emin eyad puyek. Pan-a-appeh itsun
pandaydayaw tayun hi-gatu.
8 Hi Apu Dios ey wadad yuddungngan tun kaman-ap-apud emin ni
bebley.
9 Neamung idan emin hu aap-apud kebebbebley et mei-dum idan mengi-
daydayaw ni Dios nan Abraham. Tep hi-gatu hu Ap-apuddan emin ni patul
di puyek ni daydayawen ni tutu-u, tep hi-gatu Keta-ta-geyyan.

48

Ya a-appeh idan helag Korah ni meidwat etan ni kamengipappangngulun a-appeh

1 Hi Apu Dios ni ebuh hu keta-ta-geyyan. Et humman hu, hi-gatun ebuh
hu kameidaydayaw di bebley tud duntug tun tuka panha-adi.
2 Humman ni Duntug e Zion ey eta-gey ey kakkayyaggud ni peteg hu ang-
ang tu, et humman hu, ida kaum-amleng hu katuutuud kebebbebley hedin
inang-ang da. Yadman hu nambebleyan etan ni Keta-ta-geyyan ni Patul. *
3 Impeang-ang Apu Dios e hi-gatu hu kamengi-eddug nunman ni bebley
tud Jerusalem e tuping hu luhud tu.
4 Nem entanni ey impan-aaddum idan papatul eyad puyek hu sindalu da
et lumaw idan an mengubbat nunman ni bebley di Zion e Jerusalem.
5 Nem ida kamenetteng di diman et daka ang-ang-anga humman ni bebley,
ey pinhakkeyey simmattakut ida et mamsik ida.
6 Nemahhig hu takut da et ida kamampanggegeygey e henidda etan ni biin
man-ungnga.
7 Binahbah Apu Dios ida et heniddan bapor di Tarsis ni binahbah ni na-let
ni pewek ni nalpud appit ni kasimmilin aggew.
8 Diddingngel tayu hu panyaggudan nunman ni bebley ni impahpahding
Apu Dios e Kabaelan tun emin, nem yan nunya ey inang-ang tayu law hu
kakinayyaggud nunman ni bebley tu. Ey hi-gatu e hi Apu Dios ey tuka
eddugi huyyan bebley et melinggep ni ingganah.
9 Apu Dios, kami kaumlaw di Tempol mun mannemnemnem ni eleg
melumman ni impeminhed mu.
10 Daka kadaydayawaddan katuutuud kebebbebley ey nandingngel ka.
Limpiyuh ka niya kayyaggud kan peteg. Ey mudda kapaka-apputa buhul
mu, tep et-eteng kabaelan mu.
11 Ida kaum-amleng hu tuud bebley e Zion niyad kebebbebley di Judah tep
limpiyuh hu muka penuwet.
12 Elaw itsun tuun Apu Dios et tayu ang-angen hu bebley tayud Zion
ma-lat tayu bilangen hedin pigadda etan nangkehammad ni baballey ni
kapan-eddugiddan guwalyan nunman ni bebley tayu.

* **48:2 48:2** Matthew 5:35.

13 Ey ma-lat tayu paka-ang-angen ida humman ni pan-eddugan anin
idan tuping ni luhud tu, et wadalli a-abbigen tayuddan u-ungnga tayun
meihhullul ni hi-gatsu.
14 Huyyan Dios hu Dios tayun ingganah. Ey hi-gatu hu mannananeng ni
Dios tayun mengippengngulun hi-gatsun ingganah.

49

Ya a-appeh idan helag Korah ni meidwat etan ni kamengipappangngulun a-appeh

1-2 Dengel yun katuutuud kebebbebley eya pinhed kun e-helen, hi-
gayuddan kekeddangyan niyadda nangkewetwet, yadda eta-gey niyadda
nebabah hu saad da.
3 Huyyaddan e-helen kun hi-gayu ey kenemneman yu ma-lat awatan yu hu
elaw ni biyag.
4 Ey ituttudduk hu keibbellinan idan nunya ey penelpeldingen ku hu
ayyuding ku.
5 Hi-gak ey anin ni liktuben da-ak idan buhul * et ya hipan anggetakkut
et eggak umtakut.
6 Eggak tekkusidda hu tuun lawah daka pehpehding e ya kinedangyan da
hu daka ie-egah niya daka ididdinel.
7 Tep kamettey emin hu tuu ey endi hakey ni hanggela tun beyyadan hu
biyag tu ma-lat eleg matey. Anin ni piga kinedangyan ni tuu et eleg tu
hanggelan beyyadan hu biyag tun Apu Dios.
8-9 Eleg mabalin ni tayu beyyadan hu keihwangan tayu ma-lat eleg itsu
matey, nem mannananeng itsun mambi-biyag ni ingganah. Tep nebalol ni
peteg hu biyag ni tuu.
10 Anin idan nangkelaing ni tuu et ida kamettey, henin kameippahding
idan tuun endi nemnem tu. Et emin hu limmu da ey ihhi-yan daddad edum
ni tuu.
11 Ma-nu tep mangkeingngeddan hu ngadan dad puyek da, nem hi-yanen
da et hin-appil ni tuu hu mengi-ussal idan nunman. Tep ya law di kulung
da hu panha-adan dan ingganah.
12 Anin ni piga hu kinedangyan ni tuu, et beken humman ni an
mengihwang ni hi-gatud ketteyyan tu, tep mettey ali dama e heniddan
animal.
13 Hanniman hu kameippahding idan tuun daka iddinnel di annel da.
Hanniman dama hu meippahding idan kamengu-unnud ni hi-gadan daka
tetbala hu daka e-hela.
14 Henidda kalneroh e nanna-ud ni mettey et heni ya katey hu mengippat-
tul ni hi-gada. Hi-yanen dalli kakkayyaggud ni baballey da et yaddallid
kulung da panha-adan dan ingganah. Ey mebwel annel dadman. Huyyalli
pengapputan idan kemengu-unnud nan Apu Dios ni hakey ni aggew.
15 Em, hanniman ali kepappegan da, nem hedin ngun hi-gak, man hi Apu
Dios hu nakka iddinel ni mengihwang ni hi-gak di katey.
16 Entan kaemeh yuddan tuun tagan da kedangyan ey kamangkeetteng
baley da.
17 Tep hedin mettey ida, man endi ittabin dan hipan kinedangyan dad
kulung da.
18 Ma-nu tep kakkayyaggud hu biyag da eyad ta-pew ni puyek niya
katetteballaddan tutu-u ida,

---

* **49:5 49:5** Ya edum ni neitudek ey beken ni “buhul,” nem “maheul.”

19 nem mettey idalli damengu et ida mei-dum di aammed da e engeenget
ni ingganah kad-an da.
20 Et humman hu, ya tuun eleg tu ewwasin beken ni ya kinedangyan tu hu
mengihwang ni hi-gatud lawwan tud dungay ey henilli etan ni animal e
mettey.

50

Ya a-appeh Asap

1 Hi APU DIOS e Kabaelan tun emin ey tudda kapan-eyyagin emin hu tutu-
ud puyek di kad-an tu, meippalpud appit ni kasimmilin aggew ingganah
di appit ni tuka kelinnugi.
2 Hi-gatu e Dios ey kamelpu benang tud Zion e kekakkayyaggudan ni
bebley.
3 Ey yallin ellian tu e Dios tayu ey henilli bungug ni kidul hu dedngelen
tayu niya emin hu wadad pandellanan tu ey megihheb ida, tep pebukkul
tu hu apuy ni kamantettebbel et maitu-nud e liniktub ni na-let ni pewek.
4 Emin ida etan hipan wadad kabunyan niyad puyek ey ang-angen dalli hu
pehding APU DIOS ni penuwetan tun tuu tud puyek.
5 Kantuy "Amung yudda tutu-uk ni nanengtun kamengu-unnud ni hi-gak.
Hi-gada hu nekitbalan kun nan-appitan dan hi-gak."
6 Emin ida wadad kabunyan ey daka peamta hu kalinimpiyuh ni
kapenuwet APU DIOS. Hi-gatun ebuh hu menuwet ni emin ni tuu.
7 Kan Apu Dios idan tuu ey "Hi-gayun tutu-uk ni helag Israel, dengel yu
eya e-helen kun hi-gayu, tep hi-gak hu Dios yu et hi-gak hu menghel ni
lawah ni impahpahding yu.
8 Eggak bellawadda yuka i-appit ni hi-gak heniddan yuka gihhebad altar
ku.
9 Nem eggak mahapul ida babakka yud kudal yu niyadda gelding yu.
10 Tep ya kakulugan tu ey emin hu hipan kaman-a-ayyam ni wadad
muyung, yadda babakkad kaheluhelun di kedunduntug,
11 anin idan sisit, niyadda edum ni mategu ey hi-gak hu nanletun emin.
12 Hedin kantu et meuppa-ak ey eggak mambeggan hi-gayun kennen ku,
tep hi-gak nanletun emin ni wadad puyek.
13 Eggak mahapul hu detag idan baka yu niya kuheyaw idan gelding yun
yuka i-appit ni hi-gak.
14 Tep ya pinhed kun pehding yu ey mansalamat kayu kumaddan ni hi-gak
e Dios e Kabaelan tun emin, niya peamnu yu hu insapatah yun hi-gak.
15 Ey emin di hipan panliggatan yu ey hi-gak pampebaddangi yu et ihwang
dakeyu ma-lat daydayawen yuwak."
16 Nem yadda tuun kamengippenahding ni lawah, ey kan Apu Dios ni
hi-gaday "Isiked yun mengmenghel idan tugun ku, tep endi kelebbengan
yun menge-ehhel ni nekitebbalan kuddan tuuk.
17 Yuka kehhinga tugun kun hi-gayu. Ey eleg yu hengnguda hu nakka e-
hela.
18 Anin ni wada hu ha-kupan yun kamenekkew et hamban yuka eheli ey
eleg, tep yuka baddangi anhan law niya kayu dama kamekikkillaw idan
tuun daka i-abek hu ahwa da.
19 Pinpinhed yun menghel ni lawah ey itek hu yuka e-helan kenayun.
20 Ey lawah niya itek hu yuka ene-ehhelan meippanggep ni anhan ni agiyu
ma-lat pemahbah yun hi-gatu.

21 Inamtak ida huyyan yuka pehpehding, nem nakka pakdag i-ineng, et
kanyu na-mu ngu nem eleg dakeyu ibbunget. Nem neihla kayun peteg, tep
makulug ni ibbunget dakeyulli.
22 Mahapul ni dedngelen yuwak et mantuttuyyu kayu, tep hedin
pengpenglaw yun kakkahingen yuwak, man mettey kayu et endi hu
mengihwang ni hi-gayu.
23 Hedin makulug ni pinhed yuwak ni daydayawen, ey pansalamat kayun
hi-gak. Tep nanna-ud ni ihhehwang kuddan emin hu tuun mengu-unnud
ni hi-gak."

51

Ya a-appeh David ni meippanggep ni nengibungetan Nathan e prophet, ni hi-gatu tep ya nengiuligan tun Bathsheba

1 Apu Dios hemek muwak anhan et pesinsahan mu hu liwat ku, tep eleg
melumman hu impeminhed mu niya kamannananeng hu binabbal mu.
2 Ekal mun emin hu lawah di neitu-wan ku et heni muwak inulahan.
3 Nakka ebbulutan nanliwattak, et kewa-wa-wa ey humman hu nakka
pannenemnem.
4 Nem ya kakulugan tu ey hi-gam ni ebuh hu nanliwatan ku. Tep hi-gam hu
kan tugun etan ni eggak u-unnuden ni nengipahdingan kun lawah di edum
kun tuu. Et humman hu, nakka ebbulutan neiptek hu impanhumalyam ni
hi-gak et lebbengtun kastiguen muwak.
5 Neipalpu eman ni neiungngaan ku, anin ni yan eman ni newad-an kud
egeh nan ina ey lawahhak.
6 Nem ya pinhed mu e Apu Dios, ey kayyaggud hu neitu-wan ni tuu, et
humman hu, tuttuddui muwak anhan ma-lat menemnemannak.
7 Ekal mudda anhan hu hipan liwat ku, ma-lat yumaggud hu neitu-wan
ku et heni neulahan hu lugit ku.
8 Apu, nemahhig nengastigum ni hi-gak, nem nak anhan kamempehem-
mehemmek ni hi-gam e pebangngad mu hu am-amleng kud biyag ku.
9 Entan tu anhan nenemnemen hu nak nanliwtan ni hi-gam, nem pesinsahi
muwak et ekalen mu hu hipan lawah di neitu-wan ku.
10 Peyaggud mu hu nakka pannemnem ma-lat hi-gam ni ebuh hu u-
unnuden ku.
11 Entan tuwak anhan iwalleng ey entan tu anhan idawwi hu Ispirituh mun
hi-gak.
12 Pambangngad mu mewan hu am-amleng ku heni eman ni nenelakniban
mun hi-gak. Ey baddangi muwak ma-lat hi-gam ni ebuh hu u-unnuden ku,
13 et nak itenuttuddu hu elaw muddan tuun nampanliwat et mambangngad
idan mengu-unnud mewan ni hi-gam.
14 Apu Dios, entan tuwak anhan kastigun nemateyak nunman ni tuu,
* nem ihwang muwak di ketteyyan ku ma-lat man-am-amlengngak ni an
mengippeennamtan kakinayyaggud mu.
15 Nakka pehemmehemmek ni hi-gam et daydayawen daka.
16 Beken ni yadda kamei-appit hu kamengippeamleng ni hi-gam. Et
mukun gullat ni i-appitan dakan kagihheba ey nanna-ud ni eleg mu
ebbuluta.
17 Tep ya muka pehebballin i-appit e Apu Dios, ey ya pengebbulutan kun
nanliwattak et mantuttuyyuak. Humman ni mei-appit hu eleg mu bellawa.

* **51:14 51:14** Ang-ang yu 2 Samuel 12:9 et ya Psalm 26:9.

18 Apu Dios, peang-ang mu anhan hu binabbal mun hi-gamin nambebley
di Zion ey baddangi dakemin mengiyayyaggud idan nangkebahbah ni
tuping ni luhud eyad bebley mid Jerusalem.
19 Et hedin megibbuh ni emin, ey dammutu law ni um-amleng kan pengi-
lian middan kagihheban kamei-appit ni hi-gam niya dammutu mewan law
ni i-appitan dakan bubulug ni bakad altar mu.

52

Ya a-appeh David meippanggep eman ni nengidaddattengan Doeg e iEdom nan hi Saul ni nemaddangan Ahimelek nan hi David.

1 Hi-gam ni tuun nandingngel, kele muka ippahhiya hu lawah ni muka
pehpephding idan tuun Apu Dios? Kaw eleg mu amta e hi-gatu hu
kameiddinnel ni ingganah ni kamengippaptek ni hi-gada?
2 Kele nemahhig kan ya pemahbahan mun edum mun tuu hu muka
nenemneman kewa-wa-wa? Emin hu muka e-hela ey nehalman ni maggeh
ni peteg di nemnem nem ya degeh ni kalippusin matedem. Ey maitek kan
peteg.
3 Muka pehebballin ippahding ida lawah, tep eleg mu pinhed hu kayyag-
gud. Ey beken ni makulug hu muka heppita, tep pinpinhed mun man-ittek.
4 Maitek kan peteg, ey pinpinhed mun pededdegehan hu edum mun tuud
muka e-helan itek.
5 Nem nanna-ud ni mampinhakkey dakallin endien nan Apu Dios, tep heni
daka la-nihen di nambalyan mu et palaw tukad dungay.
6 Metngaddalli hu kamengu-unnud nan Apu Dios ni penang-angan dan
nunman ni meippahding ni hi-gam niya mangngi-ngi-ngiddalli et kanday
7 "Humman hu neipahding ni hi-gatu tep ya kinedangyan tu niya
kalinewah tu hu indinel tu e beken hi Apu Dios."
8 Hedin hi-gak ngu, man heni-ak etan ni keyew ni olibah ni tagan tu
etteetteng di Tempol mu e Apu Dios. Tep nakka iddinel hu nehammad
niya eleg melumman ni impeminhed mun hi-gak.
9 Apu Dios, daydayawen dakan ingganah tep kakkayyaggud ka. Ey ene-
ehhelen kuddan tutu-um hu kayyaggud ni impahding mu.

53

Ya a-appeh David meippanggep ni nannemneman tun Apu Dios. Meidwat huyya etan ni kamengipappangngulun a-appeh

1 Yadda tuun endi nemnem da ey kanday "Endi hu Dios." Lawah ni
peteg hu wadad nemnem da niya lawah daka pehpehding. Endin hekey ni
hi-gada hu kayyaggud tuka pehding.
2 Kauh-uhdungiddan Apu Dios di kabunyan hu tuud puyek ma-lat ang-
angen tu hedin wadan hi-gada hu nenemneman ni ihik ni mengeddal niya
mengamtan hi-gatu.
3 Nem endi, tep emin tuu ey inwalleng da hi Apu Dios et mambalin idan
lawah. Et mukun endin hekey hu tuun kamengippahding ni kayyaggud. *
4 Kan Apu Dios ey "Kele nanengtun manghay ida humman ni lawah ni
tutu-u? Lawah daka pehpehding, tep daka pilliwa limmuddan tuuk niya
eleg idan hekey mandasal ni hi-gak ingganah nunya."
5 Nem hakey alin aggew et wadalli hu meippahding ni hi-gada et
nemahhig ni umtatakut idalli e nema-ma-ma nem ya takut dan hiniktaman
da lan nunman. Tep meiwahhiwahhit ali hu genit dan ketteyyan da gapuh

* **53:3 53:3** [1-3] Romans 3:10-12

ni pehding Apu Dios ni hi-gada. Mukun meippahding humman ey tep
paka-apputen idallin tuu tudda tep inwalleng tudda dedan.
6 Nakka iddasadasal e hakey alin aggew ey wada melpud Zion ni
mengihwang ni hi-gatsun helag Israel di buhul tayu. Yan nunman alin
aggew ey man-am-amleng itsun peteg, tep peyaggud daitsun Apu Dios.

54

Ya a-appeh David ni meippanggep ni nengidaddattengan idan tuud Sip nan hi Saul ni tuka pantattallui. Huyyan a-appeh ey meidwat etan ni kamengipappangnguluddan kaman-a-appeh ey kameunnudin gitalah.

1 Apu Dios, ihwang muwak ey iehneng muwak anhan tep et-eteng hu
kabaelan mu. *
2 Dengel mu anhan hu dasal ku tep mahapul ku baddang mu.
3 Immen idalli etan kamampahhiyya niya mangkabunget ni tutu-un
memettey ni hi-gak. Humman ida etan tutu-un eleg daka ibbilang.
4 Hi-gam e Apu Dios, hu kaumbaddang ni hi-gak niya hi-gam hu Apuk ni
kamengi-ehneng ni hi-gak.
5 Panhewim, et ya pinhed idan buhul kun pehding dan hi-gak hu
pengastigum ni hi-gada, et pappegen mu hu biyag da, tep humman dedan
hu inhel mun pehding mu.
6 Nakka um-amleng ni mengi-lin pinhed kun i-appit ni hi-gam e APU niya
nakka mansalamat ni hi-gam tep kakkayyaggud ka.
7 Binenaddangan muwak di hipan ligat ku ey inenapput mudda buhul ku.

55

Ya a-appeh David ni kameunnudin gitalah ni meidwat etan ni kamengi-pappangngulun a-appeh

1 Dengel mu anhan e Apu Dios, hu dasal ku. Entan tu anhan pakdag
eneeneng.
2 Em, dengel mu dasal ku et baddangan muwak, tep ay nemahhig ni
kamemunnumunnu hu nemnem ku.
3 Iyyadyan nemahhig takut kud kapehpehding idan buhul ku, tep da-ak
kapelilligasi ey anggebe-hel da-ak.
4 Anin anhan et nakka umkenebkeb, tep nakka umtakut ni mettey.
5 Et nakka umgeneygey ni takut ku.
6 Hamban nepayakannak e henin paluma et tumyabbak di edawwi, et nak
man-iyyatudman.
7 Et yadman ngu hu nak panha-adan et mekallinggepak ngudman ni desert.
8 Gullat na-mun dammutun pehding ku huyya et pepu-ut kun meid-
dawwi eyad bebley ni napnuan ni hingit e heni nemahhig ni pewek ni
kaumbahbah.
9 Apu Dios, himeng mudda buhul ku ma-lat eleg da amta heppiten
da. Nemahhig katteg ngun ebuh hu pappatey ni kameipahpahding eyad
bebley.
10 Kewa-wa-wa niya kahilehileng ey kamampapatey ey kamandedeppap
ida tuu.
11 Anin ni attu lawwan eyad bebley et immen ida mangkabunget niya
mangkaheul ni tuu.
12 Gullat ni ya buhul ku hu kamemippihul winu kamengippadngel ni
hi-gak, et dammutun issipel ku winu nak ittaluan.

---

* **54:1 54:1** Ya ehel di Hebrew ey eleg tu kaney “eteng ni kabaelan mu,” nem kantuy “tep ya ngadan mu.”

13 Nem beken, tep hi-gam e anhan ni gayyum ku hu kamengippahding idan
nunyan hi-gak.
14 Kakkayyaggud ni peteg hu ung-ungbal tan nangkukkuyyugan tan
nekidaydayawan tad Tempol, nem hi-gam kumedek hu nengipahding ni
hi-gak ni lawah.
15 Hamban mangkinnemtang idan mettey hu buhul ku e henidda
mategun neikulung anin ni eleg ida ni mea-amma, tep kapya tu ngu dedan
ni hi-gadan mengippahding ni lawah.
16 Nem hedin hi-gak ngu, man ya Ap-Apu e Dios hu nakka pampebad-
dangi et nanna-ud ni ihhehwang tuwak.
17 Nakka mampehemmehemmek di dasal kun kakkabbuhhan, yan
emaggew niyan mahmahdem ey inamtak ni iddawat Apu Dios hu nakka
ibbagan hi-gatud dasal ku.
18 Ippaptek tuwak di nak pekihhanggaan idan buhul ku, et meihwangngak
di hipan pehding dan hi-gak ma-lat melinggeppak alin mambangngad.
19 Hi Apu Dios e nan-ap-apu lan nunman et ingganah ey dedngelen tu dasal
ku et apputen tudda buhul ku, tep eleg da pinhed ni issiked hu lawah ni
daka pehding ey eleg ida umtakut ni hi-gatu.
20 Ya etan nakka ibbilang ni anhan ni gayyum ku ey nambalin ni buhul
ku, tep eleg tu ipahding hu impakulug tun hi-gak.
21 Malumi-ih ni peteg hu tuka penge-ehhel, nem ya kakulugan tu ey napnun
hingit hu nemnem tu. Ey ma-nut kayyaggud dengel ni ehel tu, nem heni
makattaddem ni hinallung e kaumliput.
22 Emin hu yuka kakkaguhi ey i-hel yun Apu Dios, et baddangan dakeyun
hi-gatu. Makulug ni ippaptek dakeyu, tep eleg tu i-abulut ni an meapput
hu kayyaggud ni tuu.
23 Em, makulug e nanna-ud ni pellaw mudda lawah ni tutu-un mapetey
niya maitek di kulung da, anin ni eleg ida ni mea-amma. Nem hedin ngun
hi-gak, man hi-gam nakka iddinel ni mengihwang ni hi-gak.

56

Ya a-appeh David ni meippanggep ni nampapan idan iPilistia ni hi-gatud Gath. Huyyan a-appeh ey kei-ingngeh tu etan a-appeh e "Ya etan palumad neidawwin keyew ni oak." Meidwat huyya etan ni kamengipappangngulud-dan kaman-a-appeh.

1 Apu Dios, hemek muwak anhan, tep ay nemahhig ni nakka panlele-
hhani hu kapehpehding idan buhul kun heni da-ak kadeddedwenga.
2 Da-ak kahellippat-in kewa-wa-wa, tep pinhed da-ak ni panligligat.
3 Nem anin ni hipan tsimpuh ni nakka umtatakut et hi-gam e Apu Dios hu
nakka iddinel.
4 Em, makulug ni hi-gam e Apu Dios, hu nakka iddinel niya hi-gam hu
nakka daydayawan Apu, tep eleg mu kekyata hu muka e-helan pehding
mu. Et mukun eggak law umtakut, tep hipa ni-man hu dammutun da
pehding ni hi-gak ey tuu idan ebuh?
5 Kai-anteng idan buhul ku hu mamplennuh ni lawah ni pehding dan
hi-gak ey daka hehhehwian emin hu nakka e-hela.
6 Nanhuhummangan ida et ida kamantattallun mansissi-im ni nakka
pehpehding, tep ihik idan memettey ni hi-gak.
7 Apu Dios, gapuh ni bunget muddan nunman idan tutu-u ey kastiguh
mudda, tep nemahhig ni lawah hu daka pehpehding.

8 Inamtam ni emin hu ligat ni impalebalebah ku. Inemung mu lewak di
busih mu ey intudek muddan emin di libluh mu.
9 Apu Dios, nakka medinnel e yan pampebaddangan kun hi-gam
ey baddangan muwak et umhunay ida buhul ku, et humman pengi-
immatunan kun muwak kabaddangi.
10 Et mukun nakka daydayawa hu impakulug mu e APU, tep eleg mu
kekyata hu impakulug mu.
11 Em, nakka medinnel ni hi-gam e Apu Dios, et mukun eggak umtakut.
Tep hipa ni-man hu dammutun da pehding ni hi-gak ey tuu idan ebuh?
12 Apu Dios, ipahding ku hu impakulug ku ni hi-gam e man-appittak ni
pansalamatan kun hi-gam,
13 tep inhewang muwak di katey ey eleg mu iebulut ni nak mambehhul. Et
yan nunya ey dammutu law ni mekiddagyum ni hi-gam ma-lat kamei-ellig
ni nakka mandaddallan di kawwalwal ni kaum-idwat ni biyag. *

57

Ya a-appeh David ni meippanggep ni tu nantattalluan di leyang eman ni binsikan tu et hi-yanen tu hi Saul. Huyyan a-appeh ey kei-ingngeh tu etan a-appeh e "Entan tu bahbah."

1 Apu Dios, hemek muwak anhan, hi-gam hu nakka iddinel ni mengip-
paptek ni hi-gak e kamei-ellig ni meihhikkuggak ni hi-gam ingganah
melebbah eya anggetakkut ni kamekapkapyan kamei-ellig di na-let ni
pewek.
2 Hi-gam hu nakka pandasali e Apu Dios ni Keta-ta-geyyan, tep hi-gam
ni ebuh hu kamengippeamnun hipan pinhed mun meippahding ni hi-gak.
3 Et nakka medinnel ni dedngelen mud kabunyan e kad-an mu hu dasal ku,
et ihwang muwak idad buhul ku et meibbabaing ida. Tep hi-gam e Dios
ku, ey muka pannananeng hu eleg melumman ni impeminhed mu niya
muka pemaptek ni hi-gak.
4 Liniktub da-ak ida eyan buhul kun henidda layon e makan ni tuu.
Yadda lawah ni daka pehpehding ey kamei-ellig di pana niya pahul ni
kamanlipput ni annel. Ey kamei-ellig di matedem ni ispadah hu ehel da.
5 Apu Dios, peang-ang mud kabunyan e ta-pew ni puyek hu kasina-gey
mu, niya peang-ang mud puyek hu dayaw mu.
6 Nemahhig law ni nakka umlelemyung, tep indaddan idan buhul ku hu
keknaan ku. Kimmu-kuddan bitud dellanen ku, nem hi-gada et kuma hu
mekna.
7 Nakka makaddinnel ni hi-gam e Apu Dios, et humman hu, nakka man-
a-appeh ni penaydayaw kun hi-gam.
8 Yan nunya ey ihikkak law ni memelpelding ni ayyuding niya gitalah ni
kamangkewa-wa, et heni bengngunen ku hu aggew, tep umbangunnak ni
dagah ni menaydayaw ni hi-gam.
9 Mansalamattak ni hi-gam e Apu Dios niya ia-appeh ku hu penaydayaw
kun hi-gam di hinanggaddan katuutuud kebebbebley.
10 Tep eleg melumman hu impeminhed mu niya kamannananeng hu
muka pemaptek ni hi-gami, niya eleg ida metpeng e henin kasina-gey ni
kabunyan.
11 Apu Dios, peang-ang mud kabunyan e ta-pew ni puyek hu kasina-gey
mu, niya peang-ang mud puyek hu dayaw mu. *

* **56:13 56:13** Job 33:30 * **57:11 57:11** Ya Psalm 57:7-11 ey nan-ingngeh ni Psalm 108:1-5.

58

Ya a-appeh David ni meidwat etan ni kamengipappangngulun a-appeh. Huyyan a-appeh ey kei-ingngeh tu etan a-appeh e "Entan tu bahbah."

1 Hi-gayuddan aap-apu, beken ni limpiyuh hu yuka pehding ni menuwet
idan tutu-u.
2 Ebuh hu lawah ni yuka nenemneman pehding, et hi-gayu anhan law hu
kaumpatepatey.
3 Yadda lawah ni tutu-u ey neiungngaddan lawah dedan et humman hu
lawah hu elaw da niya maitek ida.
4 Ya ehel da ey kamei-ellig di gitan uleg e kaumpatey. Ey henidda hakuku
e daka kahintuttullengi.
5 Et anin ni um-ali etan nelaing ni mengeyyum ni uleg, et iyenayyaggud
tun petnul hu tuka pengeyyum, ey eleg hengngudan nunman ni hakuku.
6 AP-APU e Dios, pasiked mudda anhan hu anggetakkut ni kapehpephding
idan nunman ni tuu e kamei-ellig ni penepngitan mun ngipen idan
mabunget ni layon.
7 Ey ipahding mun hi-gada hu henin kameippahding ni danum e kamelin-
nug di pe-hang niya ipahding mun hi-gada hu henin kameippahding di
helek di dalan e kapan-igsin idan tuu.
8 Ey heniddallin gunggungayyu e eleg tu dettenga lawwan tu ey neumah
winu heniddallin kameni-weh ni gelang ni kamettey di egeh inetu, et eleg
tu ang-angen hu kawwalwal.
9 Apu Dios, peang-ang mu hu bunget mu ma-lat peminhakkeyen muddan
endien, anin idan u-ungnga winu nea-amma et henidda helek ni kep-ahem.
10 Nem yaddalli kamengu-unnud ni hi-gam ey man-am-amleng idan
pengastiguan muddan nunman ni lawah ni tutu-u et kamei-ellig ni
pengullah dan heli da hu kuheyaw idan nunman ni lawah ni tutu-u.
11 Et kan idallin tutu-uy "Makulug ni kayyaggud hu kapambalinin kapengu-
unnudin Apu Dios niya makulug ni hi-gatu hu kamanhuwet ni katuutuu
eyad puyek."

59

Ya a-appeh David meippanggep ni nengitu-dakan nan Saul idan sindalu tun memtak ni hi-gatud baley tu ma-lat pateyen da. Huyyan a-appeh ey kei-ingngeh tu etan a-appeh e "Entan tu bahbah." Meidwat huyyan a-appeh etan ni kamengipappangngulun a-appeh.

1 Apu Dios, ihwang muwak anhan ida eyad immalin buhul kun memettey
ni hi-gak.
2 Em, ihwang muwak anhan di hipan pehding idan eyan lawah ni tuun
mapetey.
3-5 Neamuamung ida et immen e nemahhig ni ihik idan memettey ni
hi-gak ey endi nak impahding ni nambahulan kun hi-gada, niya endi
nanliwatan kun hi-gam, APU DIOS, nem kapyatun pinhed da-ak ni petteyen.
Et humman hu, kahegag ka anhan e APU DIOS e Kabaelan tun emin ni Dios
mid Israel, et baddangan muwak et kastiguen mudda humman ni tuun
eleg mengullug ni hi-gam, anin idan tutu-ud kebebbebley ni kei-ingngeh
da. Ey entan tudda dama hemek hu lawah ni tuun kamengihdul ni edum
da.
6 Ida kameukkat ni hileng et henidda ahhun kamangngengeyyed ni
kamanhawahawang di bebley.

7 Daka tenattakkuta edum da niya ida kamemadpadngel. Emin hu daka
e-hela ey makakkaggeh nem ya hu kalippusin matedem ni ispadah. Ey
kanda ni-nganguy "Kaw dedngelen daitsun Apu Dios?" *
8 Nem hi-gam e APU DIOS ey muka heghegnuda niya muka ngi-ngi-ngiidda
hu hanniman ni tutu-un eleg mengu-unnud ni hi-gam di kebebbebley.
9 Hi-gam e Apu Dios, hu nakka iddinel, tep hi-gam hu kakelpuin elet ku
niya hi-gam hu nakka keihhikkugi.
10 Apu e Dios ku, eleg melumman hu impeminhed mun hi-gak et nakka
makaddinnel ni baddangan muwak et manggagaya-ak ni penang-angan
kun keapputan idan emin ni buhul ku.
11 Apu e Dios min kamengippaptek ni hi-gami, entan tudda peminpin-
hakkey ni endien ida humman ni buhul ku, nem pannananeng muddan
manhelheltap ma-lat eleg liwwanen idan tuuk e makulug ni mudda
kakastigua hu lawah ni tutu-u. Ey anin ni iwehit muddan ebuh niya
peapput mudda gapuh ni kabaelan mu.
12 Gapuh ni lawah ni kameukkat di bungut da, e idut niya itek ey mambalin
et ni kebe-ingan da hu daka pampahhiyyai.
13 Endim ida tep ya nemahhig ni bunget mun hi-gada ma-lat pengamtaan
ni katuutuud kebebbebley e hi-gam e Apu Dios, hu Ap-apud Israel.
14 Ida kameukkat hu buhul kun hileng et henidda ahhun kamangn-
gengeyyed ni kamanhawahawang di bebley.
15 Ey henidda ahhun kamandaladalan ni meneyyud ni kennen da, et ida
kaumgenunggung hedin eleg ida maphel.
16 Nem hedin hi-gak ngu, man nakka ia-appeh hu meippanggep ni
kabaelan mu ey nakka ia-appeh ni kakabbuhhan hu meippanggep ni
impeminhed mu.
17 Apu Dios e kakelpuin elet ku, man-a-appehhak ni penaydayaw kun
hi-gam, tep eleg melumman hu impeminhed mun hi-gak. Ey hi-gam hu
nakka keihhikkugi.

60

Ya a-appeh David ni meippanggep ni nekigubatan tun Aram-Naharaim et hi Aram-Sobah niya meippanggep ni nambangngadan di Joab et pampateyen dadda hu hampulut dewwan libun tuud Edom di Nandeklanan tud Ahin. Huyyan a-appeh ey kei-ingngeh tu etan a-appeh e "Ya habung ni lily ni pekitbalan." Meidwat huyyan a-appeh etan ni kamengipappangngulun a-appeh.

1 Apu Dios, inwalleng dakemi niya impeapput dakemi, tep nemahhig hu
bunget mun hi-gami. Nem yan nunya ey mika iddasal ni hi-gam e entan
dakemi law anhan ibubbunget ma-lat u-unnuden daka mewan ni hi-gami.
2 Heni impaelim hu yegyeg di bebley mi et mangkadhak. Nem, attu anhan
et panhaddak mu.
3 Nemahhig hu nampehelheltap mun hi-gamin tutu-um e heni dakemi
impainuman ni kaumbuteng, et kami law kamandangidangiw.
4 Nem hedin yadda kamekangngu-unnud ni hi-gam, man muka itta-gey
hu bandelah ma-lat peamtam idan tutu-um e meihwang idad lawah ni
pehding ni buhul dan hi-gada.
5 Et humman hu, dengel mu anhan hu dasal min tutu-um ni nakappinhed
mu et ihwang dakemi tep et-eteng kabaelan mu.

* **59:7 59:7** Ang-ang yu Job 22:13, ya Psalm 10:11, ya 73:11 et ya 94:7.

6 Immehel ali hi Apu Dios etan di tuka panhahha-adi et kantuy “Apputen
kudda buhul ku et man-am-amlengngak ni mengennadwan Sekem niya
nedeklan di Sukkot e bebley da ma-lat i-peng idan tutu-uk.
7 Ya Gilead niya Manasseh ey bebley kudda. Ey yadda iEpraim hu heni
sindaluk. Hedin ya Judah ey yadman ali kelpuan idan patul ku.
8 Pambega-en kudda iMoab ey panhimbut kudda iEdom, ey ittetkuk kulli
hu pengapputak idan iPilistia.”
9 Apu Dios, hipa edum ni mengippengngulun hi-gak di Edom e neham-
mad ni neluhud ni batu, hedin beken ni hi-gam ni ebuh?
10 Kaw inwalleng dakemi tu-wangu anhan e Apu Dios? Kaw eleg ka law
mekillaw idan sindalu min an mekiggubbat?
11 Baddangi dakemi anhan ni mengubbat idan buhul mi, tep endi silbin
baddang ni tuu.
12 Nanna-ud ni mengapput kami hedin baddangan dakemi e Apu Dios, tep
ya kakulugan tu ey hi-gam dedan hu kamengapput idan buhul mi. *

61

Ya a-appeh David ni kameuunudin gitalah ni meidwat etan ni kamengi-pappangnguluddan kaman-a-appeh

1 Apu Dios, dengel mu anhan eya nakka pampehemmehemmekin hi-gam
di dasal ku,
2 tep iyyadyan kamangkeendi namnamah ku niya edawwi-ak ni peteg di
bebley mi. Ilaw muwak anhan di kad-an ni melinggep ni panha-adak e
heni batun kakeihhikkugi ma-lat endi an meipahding ni hi-gak ni lawah.
3 Hi-gam hu heni etan ni batun kakeihhikkugi, tep hi-gam hu kamengip-
paptek ni hi-gak. Niya hi-gam hu kamenennin hi-gak ida etan di buhul
ku.
4 Abulut mu anhan et makiha-addak ni ingganah di muka panha-adi ma-
lat luminggeppak tep ippaptek muwak e heni-ak manhiddum di payak mu.
5 Dingngel mudda e Apu Dios hu impakulug kun hi-gam ni pehding ku, niya
indawat mun hi-gak ida etan lebbengtun muka iddawat idan kamengu-
unnud ni hi-gam.
6 Idwasim anhan hu patul min andukkey ni biyag ma-lat mambi-biyag
ni dakel ni toon.
7 Ey kayyaggud et anhan hedin ippaptek mu ma-lat hi-gatu mampatul
ni ingganah. Pannananeng mu hu muka pemaptek ni hi-gatu niya eleg
melumman ni impeminhed mu.
8 Et iena-appeh ku hu penaydayaw kun hi-gam niya i-enappitan dakan
kewa-wa-wa etan ni impakulug kun i-appit kun hi-gam.

62

Ya a-appeh David ni meidwat nan Jeduthun e kamengipappangngulun a-appeh

1 Hi Apu Dios hu nakka hehheggedan mengihwang ni hi-gak, tep ebuh
tun nakka iddinel.
2 Hi-gatu hu heni batun nakka keihhikkugi niya hi-gatu kamengihwang ni
hi-gak. Ey hi-gatu hu kamekihhanggan buhul ku ma-lat endi an mengapput
ni hi-gak.
3 Pigantu pengissikkedan yun mengippelilligat ni hi-gak, ey deh e heni-ak
dedangngu nedunut ni luhud ni kamangketu-li?

* **60:12 60:12** Ya Psalm 60:5-12 ey nan-ingngeh ni Psalm 108:6-13.

4 Pinhed yuwak ni e-kalen di eta-gey ni saad kun nakka ketbali. Niya am-
amleng yun man-ittek meippanggep ni hi-gak, tep ma-nut kakkayyaggud
hu yuka e-helad hinanggak, nem ya kakulugan tu ey anggebe-hel yuwak.
5 Hi Apu Dios hu nakka hehheggedan umbaddang ni hi-gak tep hi-gatun
ebuh hu nakka iddinel.
6 Hi-gatu hu heni batun nakka keihhikkugi niya hi-gatu kamengihwang
ni hi-gak. Ey hi-gatu dama hu kamekihhanggan buhul ku ma-lat endi an
mengapput ni hi-gak.
7 Makulug ni hi-gatu hu kamengihwang ni hi-gak niya hi-gatu kakelpuin
nakka ketbali, tep hi-gatu hu heni batun nakka keihhikkugi.
8 Kaegiegi, hi Apu Dios hu idinel tayun ingganah di hipan ligat tayu niya
hi-gatu pengi-heli tayun hipan tayu kakakkaguhi, tep hi-gatu hu makulug
ni tayu kakeihhikkugi.
9 Hi-gatsun tutu-u eyad puyek, newetwet niyadda kedangyan, ey endin
hekey hu bilbilang tayud kapenang-ang nan Apu Dios. Tep gullat na-mun
meikkilloh itsu et angkepaw itsu nem ya yahyah.
10 Entan tu taketakew hu nan-aatuan ni edum yun tuu niya bekken ni an
tenattakkuten hu edum ni tuu ma-lat piliwen yu limmu tu. Ey hedin kantu
et umkedangyan kayu, man beken mewan dedan ni ya kinedangyan hu an
ididdinel.
11 Tep beken ni pinhakkey ni ebuh hu nangngelan kun inhel Apu Dios ni
kantuy ebuh tun wada hu kabaelan tu
12 niya eleg ni hekey melullumman hu impeminhed tu.
Apu, nanna-ud ni muka iddawat hu kagun-udan hakey ni tuu meippuun
di impahding tu.

63

Ya a-appeh David eman ni wadad desert di Judah

1 Apu Dios, hi-gam hu Dios ku. Ey hi-gam hu makahhapul kud biyag ku
henin kapeneppulin naka-wew ni tuun danum di desert. Ihikkak ni peteg
ni umhayukup di kad-an mu.
2 Inang-ang kud baley mu hu elaw ni kinaDios mu, ya kabaelan mu niya
elaw ni muka keiddeyyawi.
3 Daydayawen dakan hi-gak tep ya impeminhed mun eleg ni hekey
melullumman e nebalbalol nem ya biyag min tuu.
4 Itta-gey ku hu ngamay kun mandasal ni hi-gam niya mansalamattak ni
hi-gam ni ingganah eyan ketagguk.
5 Niya man-am-amlengngak ni mengi-ena-appeh ni penaydayaw kun hi-
gam e heni-ak nekangngan ni meheng-ew ni kennen et makaphellak.
6 Anin ni nakka mambakbaktad di uggippak ni hileng et daka kanenem-
nema
7 tep muwak kabennaddangin ingganah. Et humman hu, nakka man-am-
amleng ni mengi-ena-appeh ni muka pemaptek ni hi-gak.
8 Hi-gam ni ebuh hu nakka iddinel, tep hi-gam hu makulug ni kamengih-
wang ni hi-gak di lawah.
9 Et emin idalli etan tuun neminhed ni memettey ni hi-gak ey hi-gada
anhan law hu pellaw mud nandaul di dungay.
10 Tep mangkettey idallid da pekiggubbatan et pangkanen idan animal di
muyung hu annel da.
11 Nem hedin hi-gak ey man-am-amlengngak ali tep pengapput muwak
e Apu Dios. Emin ida hu kamansapatah ni hi-gam, tep hi-gam hu daka
iddinnel ey daydayawen daka, nem meimmid ali bungut idan mangkaitek.

64

Ya a-appeh David ni meidwat etan ni kamengipappangngulun a-appeh

1 Apu Dios, dengel mu anhan hu dasal ku, et ihwang muwak di hipan
lawah ni pehding idan buhul ku.
2 Baddangi muwak anhan ma-lat meihwangngak di hipan wadad nemnem
idan lawah ni tuun pinhed dan pehding ni hi-gak.
3 Heni matedem ni ispadah niya pana ni kamenaggah di puhu hu kalwah
ni daka penge-ehhel ni hi-gak.
4 Endin hekey kenekeneng da, et nekekemtang ni binahbah dadda hu
tuun endi bahul da, tep endi takut dan mengiwwaggawag ni hipan daka
pebehhul di edum dan tuu, anin ni inamta dan itek humman.
5 Daka dinnia edum dan mengippahding ni hipan lawah ni wadad nemnem
da niya daka ihhenummangan hedin attu pengitluan dan pengna dan
buhul da. Kanday "Endi an menang-ang ni tayu kaippenahding."
6 Hedin implanuh da hu lawah ni pehding da, kanday "Nanna-ud ni
meippahding huyyan implanuh tayu."
Makulug ni netalam hu nemnem ni tuu.
7 Nem endilli maptek ey pennaen idan Apu Dios, et makallipputan ida.
8 Em, endien tuddalli tep yadda humman ni lawah ni inhel da. Et
emin idalli hu tuun menang-ang ni keippahdingan tu humman ey
manwigwigiwig idan pihul dan hi-gada.
9 Emin ali hu tuu ey metngadda, et nemnemen dalli hu impenahding Apu
Dios niya humman ali da peennamtad katuutuu.
10 Yadda kamekangngu-unud nan APU DIOS ey meihhikkug idan hi-gatu,
hi-gatu daydayawen da niya man-am-amleng ida tep ya impahding tu.

65

Ya a-appeh David ni meidwat etan ni kamengipappangngulun a-appeh

1 Apu Dios, lebbengtun daydayawen dakan hi-gamid kad-an mud Zion,
niya ippahding mi hu impakulug min hi-gam ni pehding mi
2 tep muka dedngela dasal mi. Ey emin alid kebebbebley ey dakel idalli
tuun mampandasal ni hi-gam ni pambeggaan dan baddang mu.
3 Nekalliwtan kami, nem dakemi kapessinsahid hipan impahding mi.
4 Et humman hu, man-am-amleng kamin pinilim ni tutu-um ni mekiha-
ad ni hi-gam di kad-an mu, tep endilli mi pangkullangan di hipan
panyaggudan mid Tempol mu.
5 Apu Dios, e kamenellaknib ni hi-gami, muka dedngela dasal mi, tep
dakemi kabaddangi et kami kamengapput di hipan mika pekihhanggai. Ey
dakel hu kamengippetngan impahpahding mun mika keihwangid lawah.
Et yan nunya ey hi-gam hu kapandinnelin dakel ni katuutuud kebebbebley,
anin idan wadad nangkeidawwin bebley di ba-hil ni baybay.
6 Winedam hu kedunduntug ni keippeang-angan ni et-eteng ni kabaelan
mu.
7 Muka peinneng hu dalluyun niya bungug ni danum di baybay. * Ey muka
pesikked hu kamanggguguluh ni tutu-ud kebebbebley.
8 Et humman hu emin hu tuu, anin di attu, et ida kametngan muka pehding
et daka itekkutekkuk hu an-anla dan hi-gam.
9 Muka ippaptek hu puyek et muka peelli hu udan ma-lat madenuman
et kayyaggud ni pantenneman niya ma-lat maweda hu danum idad

* **65:7 65:7** Matthew 8:26-27 Mark 4:38-39 Luke 8:23-25

wangwang mu. Ey muka weddaa hu dakel ni kaillameh ni kaittanem idan
tuu meippuun di pinhed mun meippahding.
10 Tep muka uppela puyek ni pantenneman mi ma-lat tumegu ittanem mi.
11 Et dakel ni peteg hu muka iddawat ni ennien mi, tep anin di attu et muka
peang-ang hu kakinayyaggud mu.
12-13 Em, tep emin di kedunduntug ey nenapnapan ida pattullan ni
kalneroh. Ey nangketaneman ni pagey hu nedeklan. Emin ida humman
ni winedam ey heni daka pan-itkuk hu a-appeh da tep ya amleng da.

66

Ya a-appeh ni meidwat etan ni kamengipappangngulun a-appeh

1 Emin kayun katuutuu eyad puyek ey itekkutekkuk yu hu penaydayaw
yun Apu Dios.
2 Iena-appeh yu hu kamedeyyaw ni ngadan tu niya hi-gatu hu daydayaw
yu.
3 Ehel yun Apu Dios e kanyuy "Kami kemetngadda etan di muka
pehpehding. Et-eteng hu kabaelan mu, et humman hu, emin hu buhul
mu ey ida kamandukkun di hinanggam tep ya takut dan hi-gam.
4 Emin hu katuutuud kebebbebley ey manyu-ung idan menaydayaw ni hi-
gam niya i-ena-appeh da hu penaydayaw dan ngadan mu."
5 Nemnem tayudda etan impahpahding Apu Dios ni kaketngain tuun
humman hu panyaggudan idan emin ni tuu tu.
6 Ya hakey ni impahding tu ey ginedwa tu hu danum di gawwan baybay et
pandalnan ida eman ni aammed tayun nan-agwatan dadman. Et humman
hu, pan-an-anla itsu tep ya humman ni tu impahding.
7 Hi-gatu hu mannananeng ni man-ap-apu tep ya et-eteng ni kabaelan tu.
Tuka hellipat-i hu kapehpehding ni emin ni tuud kebebbebley. Et humman
hu, entan tu ipatpatnan mangngenghay ni hi-gatu.
8 Emin itsun katuutuud kebebbebley ey daydayaw tayu hi Apu Dios e
Dios tayu niya pandingngel tayu hu tayu kapenaydayaw ni hi-gatu.
9 Hi-gatu hu nangnged ni biyag tayu ey daitsu kaippaptek di hipan lawah
ni meippahding ni hi-gatsu.
10 Apu Dios, pinenatnaan dakemi e heni kami silber ni neayug di apuy
ma-lat memahmah, tep indenawtan dakemin ligat min penang-angan mu
hedin nehammad hu mika pengullug ni hi-gam.
11 Ey heni dakemi kinna et pehakbat mu hu mebel-at ni ligat ni hi-gami,
tep in-abulut mu et panlelehhanan mi.
12 Niya in-abulut mu et apputen dakemiddan buhul mi et nemahhig
hu nampehelheltap dan hi-gami e heni dakemi nan-igsin, ey heni kami
nandalan di apuy niyad danum ni um-ienud. Nem yan nunya ey adyah ni
in-ali dakemin hi-gam eyad melinggep ni bebley e wadan emin hu mahapul
mi.
13-14 Et yan nunya ey um-ali-ak di Tempol mun man-appit ni kagihheba
ma-lat peamnuk hu impakulug kun hi-gam eman ni wada hu nemahhig ni
nakka panligligasi.
15 Em, i-alian dakan simmaban kalneroh ni kagihheban kamei-appit ni hi-
gam niya um-i-li-ak ni baka niya gelding ni mei-dum ni i-appit kun hi-gam.
16 Emin kayun kamekangngu-unnud nan Apu Dios ey dengel yu et e-
ehhelen kun hi-gayu hu kakkayyaggud ni impahding tun hi-gak.
17 Tep nampehemmehemmekkak ni hi-gatud dasal ku niya in-ena-appeh
ku hu nakka penaydayaw ni hi-gatu

18-19 ey dingngel tu hu dasal ku et baddangan tuwak, tep inamta tu e endi
hu nak intalud puhuk ni liwat ku. Tep gullat ni wada inhaut ku et nanna-
ud ni eleg tuwak hanguden.
20 Hi Apu Dios hu nakka daydayawa, tep hinumang tu hu dasal ku niya
impannaneng tu hu eleg melumman ni impeminhed tun hi-gak.

67

*Ya a-appeh ni meidwat etan ni kamengipappangngulun a-appeh. Kame-
gittalahi huyyan a-appeh.*

1 Apu Dios, hemek dakemi anhan niya bendisyoni dakemi niya gaggayyui
dakemi
2 ma-lat wada inna-nu tun pengamtaan idan tutu-ud puyek ni elaw mu
niya ma-lat amtaen da e hi-gam hu kemenellaknib ni hi-gada.
3 Ey kayyaggud hedin hi-gam e Apu Dios hu daydayawen ni katuutuud
kebebbebley!
4 Niya kayyaggud hedin man-am-amleng idan mengi-ena-appeh ni penay-
dayaw dan hi-gam, tep limpiyuh hu muka panhuwet niya muka ittudun
emin hu neiptek ni pehding.
5 Em, kayyaggud hedin hi-gam e Apu Dios, hu daydayawen ni katuutuud
kebebbebley!
6 Impanyaggud mu hu inggaud mi et mehawwahawwal hu bendisyon
mun hi-gami e Apu Dios e Dios mi.
7 Em, makulug ni bendisyonan daitsun Apu Dios, et hi-gatulli daydayawen
ni emin ni tutu-ud kebebbebley.

68

Ya a-appeh David ni meidwat etan ni kamengipappangngulun a-appeh

1-2 Inah ka e Apu Dios et iwehit mudda buhul mun kamengihihhingit ni
hi-gam ma-lat mangkeapput ida et mamsik idan takut da e henidda ahuk
ni kaitayyatayyab ni dibdib. Niya ma-lat humman idan lawah ni tuu ey
meendiddad kad-an mu, e henidda kendel ni melennat di apuy.
3 Nem hedin yadda etan tuun kakkayyaggud elaw da ey pan-am-amleng
ida et itekkutekkuk da hu an-anla dad kad-an mu.
4 Emin itsu ey ia-appeh tayu hu penaydayaw tayun Apu Dios e
kamantakkay di kulput. Hi-gatu hu Ap-Apu. Pan-an-anla itsud hinangga
tu.
5 Hi Apu Dios e wadad Tempol ey tuka ippaptek ida hu nangkepu-hig
niyadda nangkebalu.
6 Emin ida hu anggehemmek ey iddawtan tuddan panha-adan da. Niya
tudda kaibbukyat hu nangkeikelabut et man-an-anladda. Nem yadda tuun
kahing ni hi-gatu ey pambalin tu bebley dan mamega et panlelehhanan
dadman tep ya bisil.
7 Apu Dios, yan nengipenguluam idan tuum ni nalpuan dad Egypt et
idlan yud desert
8 ey nanyegyeg niya immudan ni na-let tep hi-gam e Dios idan helag Israel
ey immali kad Sinai.
9-10 Ey yan kawedaddan tuum di nambebleyan dan indawat mu ey
impaelim mewan hu udan ni makahhapul da, et yumaggud hu bebley da.
Anggehemmek ida, nem impanyaggud mu hu intanem da tep ya binabbal
mun hi-gada.

11 Yan eman ni nengipeamtaan Apu Dios ni nengapputan idan tuu tu
ey nangkeukat ida kabiibiid baballey da et ida kamampan-an-anla e daka
itekkutekkuk e kanday
12 “Emin ida etan aap-apu niyadda sindaluddan buhul ni patul tayu ey
ida kamemsik. Et panggegedwaan idan bibi-in helag Israel hu limmuddan
nunman ni buhul da.
13 Anin idan eleg makigubat, tep hi-gada nengipaptek ni kalneroh et
neidwatan idan inladdan sindalud gubat. Et henidda neta-bunan ni silber
niya balituk et heniddan paluman hinenian ni payak tu.”
14 Hi Apu Dios e Kabaelan tun emin ey inwahit tudda humman ni patul
henin kakeiwwehhisin kame-gah ni dallallud Duntug e Salmon.
15-16 Hi-gayun etata-gey niya etta-teng ni Kedunduntug di Bashan, kele
kayu kaum-aameh ni Duntug e Zion ni pinilin APU DIOS ni panha-adan tun
ingganah?
17 Yan eman ni linawwan Apu Dios di tuka panha-adi ey liniktub idan
kalibulibun nampangkalesa ni sindalu tun nalpud Duntug e Sinai.
18 Ey yan sinelakdangan tud kabunyan ey ingkuyug tu hu dakel ni dimpap
tu * niya dakel dama hu indawadawat idan katuutuun hi-gatu. Anin idan
tutu-un kahing ni hi-gatu, et wada dama hu indawat da. Humman ni Dios
ni AP-APU ey makulug ni yadman hu tuka panha-adi.
19 Daydayaw tayu hi Apu Dios e kaumhelaknib niya kaumbaddang ni
hi-gatsun kewa-wa-wad hipan ligat tayu.
20 Humman ni Dios niya Eta-gey ni peteg ni APU tayun kaumhelaknib ey
hi-gatu kamengihwang ni hi-gatsud ketteyyan tayu.
21 Nem hedin yadda buhul tun nanengtun ya lawah daka ippenahding
ey endi kawwan tun hi-gada, tep panggegmiken tulli hu ulu da.
22 Makulug huyya, tep wada hu inhel Apu Dios ni kantuy “Anin ni ida
mantellud duntug di Bashan niyad dalinat ni baybay hu buhul yu et
pambangngad kuddad kad-an yu,
23 et panggassigassinan yu hu kuheyaw da niya anin idan ahhu yu et
panhimmutan da hu kuheyaw idan nunman ni buhul yu.”
24 Apu Dios, e Patul ku niya Dios ku, nanhin-aang-angan ni katuutuu hu
nebenenbentegan yuddan tuum ni nengipenguluam idad muka panha-adi.
25 Nebukul idan nebenteg hu kaman-a-appeh et han ida maitu-nud hu
kamengippatnul idan kamei-unnud di a-appeh. Et meigawwadda hu
kabiibiin kamantambourine.
26 Emin itsun helag Israel ey daydayaw tayu hu AP-APU e Dios di tayu
kakeemmuemmungi.
27 Nebukul ida hu nebibbilang ni helag Benjamin, et maitu-nud ida
hantapug ni aap-apun helag Judah, et han ida maitu-nud law hu aap-apun
helag Sebulun niyadda helag Naptali.
28 Apu Dios, peang-ang mu hu kabaelan mun henin impahding mun
nemenaddangan mun hi-gamin nunman.
29 Kapan-i-liddan papatul di kebebbebley hu hipan iddawat dan hi-gam di
Tempol mud Jerusalem.
30 Apu Dios, ibunget mudda humman ni iEgypt ni buhul min henidda
animal di muyung ni kamantattallud mekatlubbung niya henidda bulug
ni kameikkenamkamdug di impah idan baka, ingganah mampekumbabah
ida et man-appit idan hi-gam ni silber. Ey pan-iwehit mudda humman ni
tuun ya gubat hu pinpinhed da.

---

* **68:18 68:18** Ephesians 4:8

31 Et hakey alin aggew ey pan-i-aliddan iEgypt hu nebalol ni gumek ni
iddawat dan hi-gam niya hi-gam hu daydayawen dad bebley di Ethiopia et
iappitan daka damadman.
32 Emin kayun katuutuud puyek ey i-a-appeh yu hu penaydayaw yun
Apu Dios,
33 e heni nantakkay di kulput di kabunyan ni lintu tu dedangngu niya heni
kidul hu ehel tu.
34 Hi-gatu hu ap-apud kabunyan niya kameang-ang di Israel hu et-eteng ni
kabaelan tu. Emin kayu ey yu paenamta humman ni kabaelan tu.
35 Apu Dios, e Dios idan helag Israel, kaka mengippetngad muka panha-
adi. Ey hi-gam hu kakelpuin elet niya kabaelan idan tutu-um.
Daydayaw tayu hi Apu Dios!

69

*Ya a-appeh David ni meidwat etan ni kamengipappangngulun a-appeh.
Huyyan a-appeh ey kei-ingngeh tu etan a-appeh ni kantuy "Habung ni Lilies."*

1 Apu Dios, ihwang muwak anhan, tep iyyadyan heni-ak melsing di
nemahhig ni ligat ku.
2 Ey heni-ak kamangkeillunnek di luyluy niya heni-ak kamangkelneng di
danum ni ligat kun nemahhig ni nakka panlelehhani.
3 Neatu-ak law ni bagabagan baddang mu, et nemahhig ni makaggeh hu
kulkulung kun dasadasal ku niya bimmatag hu matak ni lewalewak ni
heged kun baddang mu e Apu Dios.
4 Hantapug ida buhul ku e daddakkel ida nem ya bilang ni bewek di uluk.
Endi lawah ni nak impahding ni hi-gada, nem kapyatun anggebe-hel da-
ak, * et nemahhig ni ihik idan memettey ni hi-gak, ey nangka-let ida man
anhan. Nemahhig ni ida kaman-ittek, tep anin ni eleggak manekew et da-
ak kapenekkew, et daka pepippilit ni ibbangngad ku kunu hu sinekew kun
hi-gada.
5 Apu Dios, amtam hu hipan lawah ni nak impahding, tep eleg mabalin
ni ka meittalwan. Makulug ni wada impenahding kun henin kapehding
idan tuun endi nemnem da, nem anin idan nunman et inamtam.
6 Apu Dios, e Eta-gey ni peteg niya Kabaelan tun emin, e Dios idan
helag Israel, entan tu iebulut ni hi-gak hu umhulun ni kebe-ingan idan
kamengiddinnel niya kamenaydayaw ni hi-gam.
7 Tep ya kakulugan tu ey da-ak kapennadngeli niya da-ak kaba-iba-
ingaddan edum ni tuu tep ya nakka pengu-unnudin hi-gam.
8 Et anin idan anhan ni agik niyadda pamilyah ku et heni law hansinu-wan
hu daka pengibbillang ni hi-gak.
9 Apu Dios, nemahhig kaguh ku eyan baley mu, et maggeh nemnem ku
hedin nalgem hu keussalan tu, † mukun emin hu lawah ni kae-helan tuun
meippanggep ni hi-gam ey hi-gak hu tuka keillawwi. ‡
10 Da-ak kapippihuladdan tuu hedin nakka mannannangngih niya hedin
nantepellak di hinanggam e Apu Dios.
11 Ey da-ak kangi-ngi-ngii hedin nambalwasi-ak ni langgusih ma-lat peang-
ang ku e nakka umlelemyung,
12 niya hi-gak hu katumtumbukan katuutuu. Anin ida etan ni kamambut-
tebutteng et ya meippanggep ni hi-gak hu daka i-ena-appeh.
13 Nem anin ni hanniman hu kameippenahding ni hi-gak et nanengtun
hi-gam e Apu, hu nakka pandasadasali et wada-et anhan ni dedngelen

* **69:4 69:4** John 15:25 † **69:9 69:9** John 2:17 ‡ **69:9 69:9** Romans 15:3

mu hu dasal ku. Nem ngenamung ka hedin pigantu pinhed mun
penummangan nunyan dasal ku. Et humman hu, humang muwak anhan
tep nehammad hu impeminhed mu niya muka peamnu hu impakulug mun
pengihwangan muwak.
14 Apu Dios, baddangi muwak anhan ma-lat meihwangngak eyad kapeh-
pehding idan buhul ku. Et heni muwak guyyuden di kelnengan kud luyluy
winu danum ma-lat eleggak malsing.
15 Em, entan anhan tu iebulut ni heni nak melneng di nandallem ma-lat
eleggak matey.
16 APU DIOS, dengel mu anhan huyyan dasal ku, tep nakappinhed muwak
niya muwak kapakahmeka.
17 Entan anhan tu pakdag eneeneng, nem humang mu hu dasal ku, tep
iyyadyan nemahhig ni anggetakkut hu kameippenahding ni hi-gak.
18 Apu Dios, baddangi muwak et meihwangngak eyad kapehpephding idan
buhul ku.
19 Inamtam ida humman ni buhul ku. Ey inamtam e nakka isissipel hu
daka pehpehding ni hi-gak, tep inang-ang mu hu daka pemennadngeli niya
daka pema-iba-ingin hi-gak.
20 Iyyadyan nemahhig hu degeh ni nemnem ku, tep da-ak kapennadngeli.
Ey endi, anin ew ngun hakey ni kamengippeang-ang ni hemek dan hi-gak.
21 Hamban da-ak kapangan tep neupa-ak, ey endi, tep ya kedet kumedek
hu indawat dan hi-gak. Niya hamban peinnuman da-ak ni danum tep
na-wewwak, ey beken, tep ya etan mapeit ni meinnum hu indawat dan
innumen ku. §
22 Et humman hu, heballi mambalin hu daka iddenaddan ni daka
hemmuhemmulan memahbah ni hi-gada e henidda meknad bitu.
23 Apu Dios, kulap mudda ma-lat eleg da han-ang-ang, niya pakepuy mu
hu annel da. *
24 Peang-ang mu hu nemahhig ni bunget mun hi-gada et endiem ida.
25 Et anin ni endi an metdaan ni hi-gada niya anin ni mangkebe-ew hu
baballey da, et meiwalleng hu nambebleyan da. †
26 Daka ma-maan panligligat ida kinastigum niya dadda kataltalanggai hu
impanhelheltap mu.
27 Entan tu liwwan ida nanliwtan da et kastiguem ida niya entan tu iebulut
ni ida meihwang.
28 Ekal mu hu ngadan dad libluh ni neitudekan ni ngadan idan mategu
niya entan tudda i-dum di listaan idan muka ibbilang ni tuum.
29 Apu Dios, baddangi muwak ma-lat meihwangngak eyad nemahhig ni
nakka panlelehhani.
30 Man-a-appehhak niya mampesalamattak ni penaydayaw kun Apu
Dios, tep ya kasina-gey tu.
31 Tep huyya kapehebballin APU DIOS ni pehding ku nem ya nak i-appitan
ni neha-dukan ni baka.
32 Ey um-amleng ida hu kemepeligligat hedin ang-angen da huyya. Et
humman hu, emin kayun kamekangngu-unnud nan Apu Dios ey pan-am-
amleng kayu!
33 Tep hi APU DIOS ey eleg tu iwwalleng ida hu anggehemmek ni tutu-u niya
eleg tu e-wayadda hu tuu tun neikelabut.
34 Hi-gayuddan wadad kabunyan, yad puyek, niyad baybay, ey daydayaw
yu hi Apu Dios.

§ **69:21 69:21** Matthew 27:48, Mark 15:36, Luke 23:36, John 19:28-29 * **69:23 69:23** [22-23] Romans 11:9-10 † **69:25 69:25** Acts 1:20

35 Tep hi-gatulli mengihwang ni Jerusalem niya iyayyaggud tuddalli edum
ni bebley di Judah et pambebleyan idallin tutu-u tu.
36 Tep humman idan bebley ey beltanen idallin helag ni tutu-u tun
kamengu-unnud niya neminhed ni hi-gatu, et melinggep idallin mambe-
bley diman.

70

Ya a-appeh David eman ni nambagaan tun baddang. Meidwat huyyad kamengipappangngulun a-appeh.

1 APU e Dios ku, kahegag ka anhan et baddangan muwak ma-lat
meihwangngak.
2 Ey himeng mudda anhan ida tutu-un ihik ni memettey ni hi-gak ma-lat
maka-apput ida niya ma-lat mebabba-ingan ida humman ni tutu-un daka
pan-am-amlengi hu nakka panligligasi.
3 Hamban meapput ida humman ni tuun kamenaltalanggan hi-gak ma-lat
mebabba-ingan ida ey.
4 Nem peamleng mudda ngu etan tuun kemeneppuheppul ni hi-gam
ma-lat man-an-anladda. Em, ya kayyaggud ey humman idan emin ni
hinelaknibam ey man-am-amleng ida et itkuk da e kanday "Eta-gey ni peteg
hi APU DIOS!"
5 Apu Dios, hedin katteg ngun hi-gak, man anggehemmekkak ni peteg
niya neendi elet ku. Hi-gam hu Dios ku ey hi-gam hu kamengihwang ni
hi-gak. Et humman hu, kahegag ka anhan et baddangan muwak.

71

1 APU DIOS, hi-gam hu nakka keihhikkugi. Entan tu anhan iebulut ni nak
mebe-ingan.
2 Kayyaggud kan peteg, et humman hu, dengel mu anhan huyyan dasal ku
et ihwang muwak.
3 Abulut mu anhan ni meihhikkuggak ni hi-gam et heni ka etan ni batun
kakeihhikkugi. Em, hi-gam ni ebuh hu heni batun nakka keihhikkugin
kamengihwang ni hi-gak.
4 Apu Dios, helaknibi muwak ma-lat meihwangngak anhan di kapehpe-
hding ida eyan mabunget ni tuun lawah hu daka pehpehding.
5 Tep neipalpu eman ni keu-ungngak ey hi-gam e Eta-gey ni peteg ni AP-APU
hu namnamah kud biyag ku, tep hi-gam ni ebuh hu nakka iddinel.
6 Em, neipalpu eman ni neiungngaak ey hi-gam hu indinel ku. Ey hi-gam
hu nengipenaptek ni hi-gak, et mukun hi-gam daydayawen kun ingganah.
7 Ya biyag ku hu kapengi-ang-angin tutu-u, tep hi-gam hu nehammad ni
nakka keihhikkugi.
8 Et humman hu eggak pengissikkedin mengidaydayaw ni hi-gam niya
mengippeennamtad katuutuun meippanggep ni muka keiddeyyawi.
9 Entan anhan tuwak iwalleng eyan nea-ammaan ku law tep iyyadyan
endi law ni hekey elet ku.
10 Tep immen ida buhul kun ihik ni memettey ni hi-gak, et humman daka
ihhenummangan.
11 Kanday "Tayu kuma pepdugen humman ni tuu et depapen tayu, haggud
nanna-ud ni endi an mengihwang ni hi-gatu, tep inway Apu Dios."
12 Apu Dios, entan anhan keidawwim ni hi-gak, nem papuut mu anhan
e Dios ku et umli ka et baddangan muwak.

13 Panhewim ma-lat humman idan buhul kun ihik ni memettey ni hi-gak
hu meapput et meendidda. Niya pinhed kun hi-gada mebe-ingan niya hi-
gada mepihhul.
14 Nem hedin hi-gak ngu, man hi-gam ni ebuh hu nakka iddinel ni
ingganah ni umbaddang ni hi-gak, et kewa-wa-wa ey eggak issiked ni
menaydayaw ni hi-gam.
15 Ia-aggew kun mengippeennamtad katuutuun kakinayyaggud mun peteg
niya kabaelan mun mengihwang, anin ni eleggak paka-ewwasi hu elaw
tudda humman.
16 Em, APU DIOS e Eta-gey ni peteg, nak peennamta hu impenahding mun
kamengippeang-ang ni et-eteng ni kabaelan mu. Niya nak ene-ehhelen di
emin ni tuu e hi-gam ni ebuh hu kayyaggud ni peteg.
17 Neipalpun keu-ungngak ey sinenuttudduan muwak, et humman hu,
ingganah nunya ey eleggak issiked ni mengippeennamtadda etan ni muka
pehpehding ni kaketngain tuu.
18 Entan anhan tuwak iwalleng eyan nea-ammaan ku law e iyyadyan
naka-ubanannak. Nem baddangi muwak kumaddan e Apu Dios ni an
mengippeennamtaddan kameitu-tu-nud ni helag mi hu meippanggep ni
kabaelam niyadda kaketngain impenahding mu.
19 Anin di kabunyan et nan-amta hu kakinayyaggud mu niyadda etan
muka pehpehding ni kaketngain tuu. Apu Dios, endi edum ni henin hi-
gam.
20 In-abulut mun panlelehhanan ku hu nemahhig ni ligat, nem nakka
medinnel e peyaggud muwak ali mewan, tep eleg mu iebulut ni nak mettey.
*
21 Ey inamtak et iddawtan muwak alin et-eteng ni keiddeyyawan ku niya
ellubyagem ali gibek ku.
22 Et daydayawen dakalli e Apu, e Kayyaggud ni peteg ni Dios idan
helag Israel. Em, ussalek ali ayyuding niya gitalah et man-a-appehhak
ni penaydayaw kun hi-gam, tep kamannananeng hu muka pemaptek ni
hi-gak.
23 Makulug ni ittetkuk kulli am-amleng ku niya a-appeh kun penaydayaw
kun hi-gam, tep hinelakniban muwak.
24 Ey ia-aggew kun menge-ehhel ni kakinayyaggud mu, tep neapput ida
humman ni tuun ihik ni memettey ni hi-gak et mabeingan ida.

72

Ya a-appeh nan Solomon

1 Apu Dios, tuduim hu patul e u-ungngan patul ni elaw ni kalinimpiyuh
niya kakinayyaggud ni henin elaw mu,
2 ma-lat ya limpiyuh niya kayyaggud hu pehding tun man-ap-apuddan
tuum, nema-madda etan ni nangkewetwet,
3 et wada inna-nu tun yaggudan ni bebley niya ma-lat kayyaggud hu
pehding idan bimmebley.
4 Baddangim ma-lat ipaptek tudda humman ni anggehemmek ni tutu-un
kamelilligasi niya ma-lat pan-apputen tudda hu kamengippelilligat ni hi-
gada.
5 Apu Dios, kayyaggud hedin pannananeng mu hu kapengu-unnud idan
tutu-um ni hi-gam henin kapannananengin bulan niya aggew.

* **71:20 71:20** Ang-ang yu Psalm 30:3

6 Em, baddangim huyyan patul ma-lat ya panyaggudan emin ni bebley hu
pehpehding tu, henin udan e ya panyaggudan ni neitnem hu tuka iddawat.
7 Ey baddangim ma-lat yan tsimpuh ni pan-ap-apuan tu ey umkedangyan
ida hu kamekangngu-unnud ni hi-gam niya mannananeng kinedangyan
da, henin kapannananengin bulan.
8 Ey kayyaggud hedin man-ap-apud kebebbebley, meippalpud hakey ni
baybay ingganah mewan etan di hakey ni baybay. Niya meippalpu etan di
Wangwang e Euphrates ingganah etan di pappeg ni bebley eyad puyek. *
9 Et emin ida tuun nampambebley di desert niyadda buhul tu ey manyu-
ung idallid hinangga tun panlispituh dan hi-gatu.
10 Niya emin ida hu patul di kebebbebley di nanlinikweh di baybay niyadda
patul di Tarsis, yad Seba niyad Seba ey pan-i-ali dalli hu hipan iddawat dan
hi-gatu.
11 Manyu-ung idallin emin ni hi-gatu hu papatul niyaddan emin hu
katuutuud kebebbebley ey hi-gatu hu pansilbian da.
12 Humman ni patul ey ippaptek tudda hu kamelilligasin nangkewetwet
ni kamambeggan baddang tu niya ippaptek tudda neiwalleng ni tuun endi
kaumbaddang ni hi-gada.
13 Hehmeken tuddalli hu tuun en-endi-an ni peteg niyadda endin hekey hu
kabaelan da ma-lat ihwang tudda.
14 Em, baddangan tudda ma-lat eleg ida meligligasi niya ma-lat eleg pateyen
idan buhul da, tep nebalol hu biyag dan hi-gatu.
15 Kayyaggud et hedin andukkey hu biyag etan ni patul niya kayyaggud
hedin emin hu tuu ey iddasalan da ma-lat bendisyonan Apu Dios niya i-
alian idan iSeba ni balituk.
16 Ey kayyaggud hedin umyaggud hu lameh ni kaittanem idan tuu tu
niya mekallameh hu nangkeitnem ida etan di kedunduntug e henid
Lebanon. Niya kayyaggud hedin mepnudda tutu-ud kebebbebley et
heniddan pattullan e nenapnapan ni helek.
17 Niya kayyaggud hedin mannananeng hu ngadan tu, henin kapan-
nananengin petang ni aggew. Ey kayyaggud hedin mebendisyonan hu
kebebbebley tep hi-gatu niya hi-gatu hu deyyawen da.
18 Daydayaw tayu hi Apu Dios e Dios idan helag Israel. Ebuh tun
kamengippahding ni kaketngain tuu.
19 Ey daydayaw tayu hu kamedeyyaw ni ngadan tun ingganah. Ya pinhed
ku ey meihhinnap hu dayaw tud kebebbebley eyad puyek.
Amen! Em, amen!
20 Huyya hu pappeg idan dasal David, e u-ungngan Jesse.

Ya Meikkatlun Libluh ni Psalms

(Psalms 73–89)

73

Ya a-appeh nan Asap

1 Hi Apu Dios ey makulug ni kakkayyaggud hu tuka pehding idan helag
Israel hedin wadadda kayyaggud hu elaw da.
2 Nem hedin hi-gak, man innang ni me-kal hu dinel ku niya nakka
pengullug ni hi-gatu.
3 Tep nakka ang-ang-anga ey emin ida hu tuun kamampahhiyya niya lawah
hu daka kapkapyaa ey ida kamampengeddangyan et nakka um-ameh.
4 Endi hu nemahhig ni ligat da, endi degeh da niya nangka-let ida.

* **72:8 72:8** Sekariah 9:10

5 Ey endi ni-ngangu hu daka keliggasin henin kakeliggasin emin ni tuu.
6 Et mukun nemahhig hu daka pampahhiyya niya nemahhig ni mabunget ida.
7 Makattabadda tep nemahhig kinedangyan da * Ebuh hu lawah ni pehding dad edum dan tuun daka nenemnema.
8 Daka pippihuladda hu edum dan tuu niya lawah hu daka e-e-helan hi-gada. Daka ippahhiyyadda etan daka nemnemneman da pehding ni panlelehhanan ni edum dan tuu.
9 Lawah hu daka e-helan Apu Dios di kabunyan. Ey daka ippilit di katuutuu hu pinhed dan meippahding eyad puyek.
10 Et humman hu, anin idan tuun kamengullug nan Apu Dios et wadadda etan edum ni daka i-unud di kae-heladdan nunman ni tutu-u.
11 Kanda ni-nganguy "Anin ippahding tayu hu hipan pinhed tayu, haggud kaw amtan Apu Dios e Keta-ta-geyyan hu tayu kapehpehding?"
12 Humman hu elaw idan nunman e lawah ni tuu, nem ay ida ni-ngangu kamengeddangyan.
13 Et ya law immalid nemnem ku ey endi silbitu nak nengipenahdingan ni kayyaggud e eleggak manliwat.
14 Tep kewa-wa-wa ey nakka helheltapa ligat kun indawat mun hi-gak e Apu Dios.
15 Nem gullat ni imbehwang ku hu wadad nemnem ku et nanna-ud ni nedismayah ida kamekangngu-unnud ni hi-gam, tep beken ni hanniman hu elaw ni tutu-un Apu Dios.
16 Impatnak ni mengewwat ni elaw tu huyyan kameippahding, nem neligat ni meewwatan.
17 Nem yan eman ni nak nandayawan ni hi-gam di Tempol mu ey inewatan ku law hu meippahding idan nunman e tuun lawah daka pehpehding.
18 Em, Apu Dios, inewatan ku law e humman idan tutu-u ey kastiguen muddan ingganah e heni pedellan muddad medanglel ni dalan et manegah ida.
19 Humman ni meippahding ni hi-gada ey anggetakkut, tep pinhakkey ali ey nangkeendidda.
20 Humman ni elaw ni biyag dan nunyad puyek ey nekekemtang ni ebuh e heni i-innep e kametatsiked hedin inggibek.
21 Makulug ni yan eman ni makaggeh hu nemnem ku, tep nakka meemmeh ida etan ni tuun lawah daka pehpehding
22 ey heni-ak etan ni animal ni endin hekey nemnem tu. Tep eggak awatan hu elaw mun nunman e Apu Dios.
23 Nem ay kayyaggud anhan et nakka mekiddagyum ni hi-gam e Apu Dios et nanengtun heni muka tettengngeda hu ngamay ku.
24 Niya muka ittududda hu kayyaggud ni pehpehding ku, et lektattuy nedatngan hu keiddeyyawan kun ellian kud kad-an mu.
25 Yad kabunyan ey endi hu edum ni henin hi-gam ni neminhed niya kamengippaptek ni hi-gak. Ey anin eyad puyek et endi edum ni pinhed kun panggayyum, nem hi-gam ni ebuh.
26 Kaumkapuy hu annel ku niya nemnem ku, nem wada ka e Apu Dios ni kamengippa-let ni hi-gak. Hi-gam ni ebuh hu mahapul kun ingganah di biyag ku. †
27 Emin ida etan lawah ni tuun eleg daka u-unnuda e APU DIOS ey makulug ni endiem idan ingganah.

* **73:7 73:7** Yad edum ni neitudek ey kanday "Emin hu lawah ni wadad nemnem da ey kameukkat di daka heppita." † **73:26 73:26** Psalm 16:5

28 Nem hedin hi-gak, man endi edum ni pinhed ku nem ya nak mekid-
dagyum ni hi-gam, e APU DIOS e Eta-gey ni peteg, ni kamengippaptek ni
hi-gak. Et humman hu, emin ida etan panyaggudan ni muka pehpehding
ey nak peennamtaddan katuutuu.

74

Ya a-appeh Asap

1 Apu Dios, kele dakemi tu-wangu anhan inway et mena-yun? Ey kele
nemahhig bunget muddan anhan ni tutu-um?
2 Nemnem mu e hi-gami hu tutu-um ni pinilim dedan ni nunman. Tep hi-
gami hu inhewang mud neihbutan mi et pambalin dakemin tutu-um. Niya
entan anhan tu liwwan hu Jerusalem ni pinilim ni pambebleyan mu.
3 Kele eleg ka meheggag ni impahpahding idan buhul mun Tempol mu
niya eya bebley mi? Endi meyatu, tep nemahhig ni endin hekey hu eleg
da bahbahen.
4 Ida kaumtenekkutekkuk hu buhul mud Tempol ni daka pampengihha-
adin bandelah dan immatun ni nengapputan da.
5 Nampalang da hu kahehgepid Tempol e henidda kamanlelngeh ni keyew
di muyung.
6 Emin ida etan neenal-alkusan ni dingding ey nanwa-tek daddan wahay
niya minesuh da.
7 Nambahbah da etan Tempol mu et legaben da. Endin hekey hu takut
da e impambalin dan kameibbillang ni beken ni malinih di hinanggam
humman ni Tempol ni mika penaydayawin hi-gam.
8 Kandad nemnem day "Imay kuma et bahbahen tayun emin hu hipan
wadadya." Et legaben da tu-wangun emin hu kapenaydayawin hi-gam e
Apu Dios eyad bebley.
9 Endidda law etan mika pengi-immatunin kawedam di kad-an mi niya
endidda law hu prophets ni mengippeamtan hi-gamin kepappegan tudda
huyyan daka pehpehding.
10 Apu Dios, pigan tu pengippesikkedan mun ngehay ida eyan buhul mu?
Kaw diman et ngi-ngi-ngian dan ingganah hu ngadan mu?
11 Entan tu pakdag i-ineng, nem kahegag ka et peang-ang mu hu et-eteng
ni kabaelan mudda etan ni buhul mu et anin ni mangkettey idan emin.
12 Apu Dios, hi-gam hu APU mi niya patul mi meippalpu dedan ni laputu,
niya hi-gam hu nengihwang ni hi-gamid emin di nanligligatan mi eyad
puyek.
13 Impeang-ang mu hu et-eteng ni kabaelan mu eman ni nengedwaan mun
danum di baybay et mandalan ida tuum diman. * Niya binahbah mudda
etan kametekkusin kaman-ayyam di baybay e Lebayatan hu ngadan tu.
14 Em, nanggemik mudda hu ulu tu et pakan muddan animal di desert hu
annel tu.
15 Winedam ida hebwak niyadda kulukul. Ey sinduk mudda etta-teng ni
wangwang.
16 Ey winedam dama hu kawwalwal niya engeenget ey lintum hu aggew
niya bulan et iha-ad muddad neiha-adan da.
17 Winedam hu ahiketteketteelan niya siyaggew. Ey ingkapyam hu kelteg ni
puyek.
18 APU DIOS, entan tu liwwan ida etan buhul mun nemahhig hu ngehay
dan hi-gam et daka kapippihula niya daka kangi-ngi-ngii.

---

* **74:13 74:13** Exodus 14:21-22

19 Entan anhan dakemi eway, nem ihwang dakemidda eyad mangkabunget
ni buhul mi, tep endi kabaelan mi. Em, entan anhan dakemi liwwan ni
tutu-um, tep kami kamanligligat.
20 Ey entan tu liwwan hu nekitbalam ni hi-gami, tep iyyadyan heni na-
ngetan ni emin hu bebley mi, tep ebuh patepatey ni kameippenahding di
deya.
21 Entan tu iebulut ni ida mebabba-ingan ni ingganah hu nangkewetwet
ni kameligligasi. Nem baddangim ida kuma dedan ma-lat hi-gam hu
daydayawen da.
22 Apu Dios, kahegag ka et ipahding mu hu pinhed mun meippahding
ma-lat pasiked mudda buhul mun kamekihhanggan hi-gam. Entan tu
liwwan e kewa-wa-wa ey daka kangi-ngi-ngiiddan nunman ni tutu-un
kamangngengehhay ni hi-gam.
23 Entan tu pakdag i-ineng, nem pasiked mudda humman ni buhul mun
kamemennadngel ni hi-gam, tep daka pan-imma-ma ngehay dan hi-gam.

75

*Ya a-appeh Asap ni meidwat etan ni kamengipappangngulun a-appeh.
Huyyan a-appeh ey kei-ingngeh tu etan a-appeh ni kantuy "Entan tu Bahbah."*

1 Kami kamansalamat ni kawedam di kad-an mi e Apu Dios. Mika
peennamtaddan katuutuu hu kasina-gey mu niyadda etan impahpahding
mun kaketngain tuu.
2 Kan Apu Dios ey "Gintud ku hu aggew ni panhuwetan kuddan tutu-u.
Ey limpiyuh hu nakka panhuwet.
3 Hi-gak hu kamengihhammad ni neituunan eyan puyek, et humman hu,
anin ni manyegyeg et nemahhig takut idan tutu-u ey hi-gak hu ngenamung
ni mengnged.
4 Nak ida kae-heli hu manghay ni tutu-u e kangkuy 'Isiked yun
mampahhiya!' Ey kangkuddan tutu-un lawah daka pehpehding ey 'Entan
tu ipahhiya hu kabaelan yu,
5 niya entan tu panghel e eta-ta-gey kayu nem hi-gak. Isiked yun um-
eheehel ni linggeman.' "
6 Tep ya manhuwet ni tuu ey beken ni yad kasimmilin aggew, winu yad
tuka kelinnuggi niya beken ni yad desert hu kelpuan tu,
7 nem hi Apu Dios hu manhuwet. Hi-gatu hu mengippanghel hedin
nambahul hu tuu winu eleg.
8 Ya bunget Apu Dios ey heni neibesuh ni kedet ni tuka idduyag et paka-
inumen idan tuun lawah daka pehpehding.
9 Nem hedin hi-gak ngu, man ya kakinayyaggud Apu Dios hu nak
peennamta niya i-ena-appeh ku hu penaydayaw kun hi-gatu e Dios idan
helag Jacob.
10 Tep hi Apu Dios ey inhel tun kantuy endien tu kabaelan idan lawah
daka pehpehding, nem ihhammad tu kabaelan idan kamengu-unnud ni
hi-gatu.

76

*Ya a-appeh Asap ni meidwat etan ni kamengipappangnguluddan kaman-
a-appeh. Kamegittalahi huyyan a-appeh.*

1 Hi Apu Dios ey naka-amtaddan iJudah niya kaidaydayaw idan iIsrael.
2 Yad Duntug di Zion di Jerusalem hu tuka panha-adi.

3 Yadman hu nampemahbahan tuddan emin ni almas idan buhul tu, yadda
pana da, yadda happiyyaw da niyadda ispadah da.
4 Apu Dios, kaka medeyyaw niya kakkayyaggud kan peteg nem yadda
etan etata-gey ni duntug ni dakel hu medweng ni animal.
5 Emin ida etan nangka-let ni buhul mi ey nangkeapput ida et pan-al-en mi
hu hipan limmu da. Kepuppullay hu annel dad nangketeyyan da, et endi
law silbin elet da niya laing da.
6 Emin ida etan kebayyu niyadda nampantakkay ey nealay nangketukkad
ida et matey idan nengibungetam ni hi-gada e Dios idan helag Jacob.
7 Endi edum ni kametekkusi nem ebuh ka e Apu Dios, niya endi hakey
ni kabaelan tun an mekihhanggan hi-gam hedin bimmunget ka.
8 Impeamtam alid kabunyan hu kastiguddan tuu eyad puyek ey simmakut
ida et umi-ineng ida.
9 Tep hi-gam hu kamengastiguddan nampanliwat niya hi-gam hu kamengi-
hwang idan kamelilligasin tuu.
10 Ya muka pengastiguin tutu-u tep ya nemahhig ni bunget mu ey
keiddeyyawam. Ey yadda kameniktam ni bunget mu ey mesilleg ida.
11 Emin itsun katuutuu ey peamnu tayu hu hipan impakulug tayun Apu
Dios e Dios tayu, niya idwat tayun hi-gatu hu lebbeng tun meidwat ni hi-
gatu e Dios ni kamedeyyaw niya kametekkusi.
12 Tep tuka endia tuled idan aap-apu niya tudda kapetekkut hu papatul
eyad puyek.

77

Ya a-appeh Asap ni meidwat nan Jeduthun e kamengipappangnguluddan kaman-a-appeh

1 Nakka mampehemmehemmek nan Apu Dios ma-lat dengelen tu anhan
hu dasal ku.
2 Hi-gatu hu nakka kahwaan pampebaddangan ni emin di ligat ku. Nakka
umdasadasal ni kahilehileng nan hi Apu Dios niya eleggak meettun
mengitata-gey ni ngamay kun mandasal, nem kapyatun endi amleng ku.
3 Hedin ninemnem ku hi Apu Dios, man nakka medismayah, tep kameendi
hu namnamah ku.
4 Eleg um-ali ugip ku tep nemahhig ni kamemunnumunnu hu nemnem
ku et eleg meibbehwang hu pinhed kun iddasal nan Apu Dios.
5 Hedin ninemnem ku eman nelabalabah ni kakkayyaggud ni tsimpuh
6 e nakka um-ena-appeh ni hileng tep ya amleng ku, man kangkud nemnem
kuy
7 “Kaw inwalleng da-ak law nan Apu Dios ni ingganah et eleg da-ak law
hehmeka?
8 Kaw endi law hu impeminhed tun hi-gami niya kaw eleg tu peamnu etan
impakulug tun panyaggudan min tuu tu?
9 Kaw hinullulan tun bunget hu binabbal tu niya hemek tun hi-gami?”
10 Ya nemahhig ni makaggeh di nemnem ku ey heni etan ni endi law
hu kabaelan Apu Dios e Keta-ta-geyyan, et eleg tuwak law baddangi.
Huyyadda hu kaum-alid nemnem ku,
11 nem nanengtun eleggak lilliwwanadda etan kaketngain tuun impah-
pahding mun nunman e Apu Dios.
12 Eleg ni hekey me-me-kal di nemnem kudda humman, tep humman ida
hu nakka pannenemnem ni kenayun.

13 Emin hu impahpahding mu ey kayyaggud ni peteg niya endi edum ni
Dios ni henin hi-gam.
14 Ebuh kan kamengippahding idan kaketngain tuu niya impaenang-ang
mud kebebbebley hu et-eteng ni kabaelan mu.
15 Ey inhewang mudda tutu-um ni helag di Jacob nan Joseph, tep ya et-
eteng ni kabaelan mu.
16 Apu Dios, yan eman ni nampeang-angan mud Madlang ni Baybay
ey nemahhig hu dalluyun diman et anin ni yad dalinat tu et heni
kamanggegeygey ni takut tu.
17 Nemahhig hu udan niya kamangkikidul. Niya kamangkekedyam e
henidda panam ni kamantayyatayyab.
18 Hedin kimmidul * et kamangkekedyam, man kamebnangi hu puyek niya
kabunyan niya kamanyegyeg di puyek.
19 Nandalan kad ta-pew ni dalluyun et agwatem etan edallem ni baybay,
nem endi an neang-ang ni gassin mu.
20 Impangulum ida tutu-um e henidda kalneroh ni kaipappattul di Moses
nan hi Aaron.

78

Ya a-appeh Asap

1 Hi-gayun kaegiegi, dengel yu et awatan yu eya ituttudduk ni hi-gayu.
2 Dengel yu ma-lat awatan yudda etan neligat ni ewwatan ni impahpahding
Apu Dios idan aammed tayun nunman
3 e humman ida dingngel tayu niya inedal tayun hi-gada.
4 Et mahapul daman pebeltan tayuddan u-ungnga tayu ma-lat mambelta-
beltan alin ingganah, et wada inna-nu tun keippeamtaan ni impahpahding
Apu Dios ni kaketngain tuu niya et-eteng ni kabaelan tu.
5 Indawat Apu Dios hu tugun tuddan aammed tayun helag Jacob et itugun
tun hi-gadan ituttuddudaddan u-ungnga da humman idan tugun tu,
6 et amtaen idan meihhayned ni helag da ma-lat mambeltabeltan alin edum
ni meittu-nud ni hi-gada.
7 Hanneya impanugun tu ma-lat hi-gatu hu pandinnelan da niya ma-lat
eleg da liwwanen ida kamengippetngan impenahding tu et u-unnuden dan
ingganah ida tugun tu.
8 Et wadan eleg da-et anhan u-ukkuladda aammed tayun nunman e
nemahhig hu ngehay dan Apu Dios, et eleg ida mengu-unnud ni tuka
ittugun niya eleg ida mandinel ni hi-gatu.
9 Heni lan impahding idan sindalun helag Epraim e nakaddaddan idan
an mekiggubbat et lumaw ida, nem entanni et neilepu hu gubat ey nealay
namsik ida, anin ni naka-almas ida.
10 Tep emin ida aammed tayun helag Israel ey eleg da pannaneng ni u-
unnuden hu nekitbalan Apu Dios ni hi-gada niya kinehing da hu tugun
tu.
11 Liniwwan dadda hu miracles ni impaenang-ang tun hi-gada.
12 Em, eleg da nemnemen ida humman ni impenahding Apu Dios idan
aammed da eman ni wadaddad Soan di Egypt.
13 Niya entanni ey ginedwa tu hu danum di baybay et heni dingding di
nambina-hil ni nan-agwatan da.

---

* **77:18 77:18** Ya bungug ni nunman ni kidul ey henin bungug idan helin kalesah ni kamenglaw ni mekiggubbat.

14 Ey hedin kawwalwal, man tuka weddaa hu kulput ni mengippengngulun
hi-gada. Niya hedin hileng, man tuka pambalin ni apuy humman ni kulput
ma-lat mabnangan hu dellanen da.
15 Ya hakey mewan ni impahding tu ey pini-ang tudda batud desert et
umebwal hu danum ni impainum tun hi-gada.
16 Et heni kulukul hu danum ni neukat et mampeypey-uk e heni wangwang.
17 Nem anin ni inang-ang dan emin ida huyyan impenahding Apu Dios
et kapyatun nanliwaliwat idad desert tep ya ngehay dan Apu Dios e Keta-
ta-geyyan.
18 Inggeb-at dan pinatnaan hi Apu Dios, et papilit dan iddawat tun hi-gada
etan pinhed dan kennen.
19 Ey nemahhig ni lawah hu daka penghel nan Apu Dios e kanday "Kaw
makkaw et kabaelan Apu Dios ni weddaen hu kennen tayu eyad desert?
20 Ku ma-nu tep makulug numan ni hineplat tu hu batu et man-ebwal hu
danum, nem kaw makkaw et kabaelan tun weddaen hu sinapay niya detag
ni kennen tayun tutu-u tu?"
21 Dingngel Apu Dios humman ni kapenge-ehhel idan helag Jacob, e
Israel hu hakey ni ngadan tu, ey nemahhig hu bunget tun hi-gada e heni
simmebel ni apuy,
22 tep endi hu daka pengullug ni hi-gatu niya beken ni hi-gatu hu daka
iddinel ni mengippaptek ni hi-gada.
23-25 Nem anin ni hanniman ida, et impaelin Apu Dios etan kamelpud
kabunyan ni kennen e mannah * e humman hu kakennaddan anghel.
Et humman kinakinan da. Eleg ida mekulngan, tep dakel ni ingganah
kameidwat ni kennen da.
26 Entanni mewan ey impaeli tu hu na-let ni dibdib ni nalpud appit ni
kasimmilin aggew niyad south tep ya et-eteng ni kabaelan tu.
27 Et paeli tu hu hantapug ni sisit ey nemahhig ni ida kaman-ellihbuk e
henidda dep-ul winu henidda palnah di gilig ni baybay ni eleg mebillang.
28 Et peapnal tuddad nampangkampuan da
29 et pangkanen idan tuu, tep humman hu pinhed dan iddawat Apu Dios
ni hi-gada.
30-31 Nem entanni et tagan da ekan nunman ni detag ey neheglab hu bunget
Apu Dios ni hi-gada, et pampeteyen tudda hu kakat-agun nangka-let ni
lalakkin helag nan Israel.
32 Nem anin ni hanniman hu neipenahding, et kapyatun impannaneng
idan tuun nanliwaliwat. Eleg ida mandinel ni hi-gatu, anin ni impenahding
tu hu dakel ni miracles.
33 Et mukun impetattakut tuddan katootoon et lektattuy pinappeg tu hu
biyag dan endi silbitu.
34 Hedin pinetey tudda edum ni hi-gada ey han ida nantuttuyyu hu edum
da niya ihik ida law ni mandasal ni hi-gatu.
35 Kaum-ali law di nemnem da e hi Apu Dios hu heni batun daka
keihhikkugi niya hi-gatu e Keta-ta-geyyan ni Apu hu kamengihwang ni hi-
gada.
36 Nem anin ni kanday ida kamengu-unnud ni hi-gatu, et itek da kaya, tep
humman hu daka penge-ehhel ni ebuh.
37 Tep ya kakulugan tu ey eleg da ikahhakey hu impeminhed dan hi-gatu
niya eleg da pannananeng ni u-unnuden hu nekitbalan tun hi-gada.

---

* **78:23-25 78:23-25** Ang-ang yu John 6:31.

38 Nem anin ni hanniman et kapyatun kapakahmekan Apu Dios ida
humman ni tutu-u tu. Et pesinsahan tu hu liwat da et eleg tudda endien.
Anin ni e-eggel ni impabunget da et insisipel tu et eleg tudda kastiguen.
39 Tep inamta tun tuuddan ebuh et nekemtang ni ebuh hu daka pambiyagi
e henin kakelebbahin dibdib e pinhakkey ni attukaw la.
40-41 E-eggel ni nginhay da hi Apu Dios, e kayyaggud ni peteg ni Dios
idan helag Israel, eman ni wadaddad desert ni pematna† dan binabbal tun
hi-gada. Et humman hu, nemahhig lemyung tun impahpahding da.
42 Liniwwan da et-eteng ni kabaelan tu niya nengihwangan tuddad buhul
da.
43 Ey liniwwan dadda miracles ni impeang-ang tun hi-gadad Soan di Egypt.
44 Impambalin tun kuheyaw ida danum di wangwang niyad kulukul di
Egypt, et endi hu innumen idan tutu-udman.
45 Ey impalaw tu hu hantapug ni aggiyyet niya tukak et melilligatan hu
tuud Egypt et mebahbah hu bebley da.
46 Impalaw tu mewan hu dakel ni dudun et pangkanen dadda hu intanem
dadman Egypt. ‡
47 Ey impalaw tu hu etta-teng ni dallallu et mangkebahbah hu intanem dan
grapes niyadda figs.
48 Nangketey ida babakka da niya pintey ni kedyam ida edum ni animal
da.
49-50 Eleg tu isipel hu nemahhig ni bunget tu, et panligligat tuddan peteg
e eleg tu kawwanan hu biyag da, et paeli tu pistin tuu et matey ida. Ey
impaeli tudda anghel ni memettey ni hi-gada.
51 Pintey tuddan emin hu lakin pengulwan ni u-ungngaddan iEgypt e helag
nan Ham.
52 Et han tu law ipenguludda hu tutu-u tu et hi-yanen da humman ni
bebley di Egypt e henidda kalneroh ni impangngupangngulu tud desert.
53 Impapaptek tudda et eleg ida tumekut niya endi an neipahding ni hi-
gadan lawah. Nem hedin yadda etan buhul daddan namdug ni hi-gada ey
inenud tuddad baybay. §
54 Inlaw tudda etan tutu-u tud duntuduntug ni bebley ni inapput tud gubat
tep ya et-eteng ni kabaelan tu. *
55 Dinegyun tudda hu tuun nampambebley diman et ihullul tudda tutu-u tu.
Ginenadwa tu humman ni duntuduntug ni bebley et i-peng tuddan helag
Israel. Anin ida etan ni baballey et ingka-peng tun hi-gada et pambaleyan
da. †
56 Nem anin ni hanniman hu impahding Apu Dios, e Keta-ta-geyyan, idan
tuu tu, et kapyatun nginhay da tugun tun pematnaan dan binabbal tu.
57 Henidda eman lan aammed da e eleg da ikahhakey hu impeminhed dan
hi-gatu niya eleg ida meiddinnel e henidda etan ni nepikun pana.
58 Impabunget da hi Apu Dios tep dinaydayaw dadda hu kinapya dan dios
da niya nengapyaddan penaydayawan dan nunman idan dios da.
59 Et humman hu nengiwallengan tuddan nunman ni tutu-u tun helag
Israel.
60 Et ewayen tu hu Tabernacle di Siloh e yadman hu nekibebleyan tuddan
tutu-u tu.
61 Ey in-abulut tun ibbebsik idan edum ni tuu etan Kaban ni kapengi-ang-
angiddan tutu-u tun kabaelan tu niya dayaw tu.

---

† **78:40-41** 78:40-41 Ang-ang yu Psalm 95:9 et ya Hebrews 3:9 ‡ **78:46 78:46** Exodus 10:12-15
§ **78:53 78:53** Exodus 14:26-28 * **78:54 78:54** Exodus 15:17 et ya Joshua 3:14-17 † **78:55 78:55**
Joshua 11:16-23

62 Ey in-abulut tu tutu-u tun petteyen idan buhul da tep ya bunget tun
hi-gada.
63 Et mangkatey idad gubat hu nehiken ni lalakkin u-ungnga da et endi law
hu i-ahwaddan bibi-in kimmat-agu.
64 Anin idan papaddi da et pintey dadda, nem endi inna-nukkaw idan
aahwa dan mengibbellun hi-gada, tep nemahhig hu gubat.
65 Nem entanni kuma ey heni nebelingkawweh ni bimmangun hi Apu
Dios niya heni nelaing ni sindalun na-kal buteng tu,
66 et apputen tudda humman ni buhul tu et mebabba-ingan idan ingganah.
67 Nem eleg tu pinhed ni mekihha-ad di kad-an idan helag Epraim e helag
Joseph.
68 Tep pinili tu hu Duntug di Zion ni nakappinhed tu, di nambebleyan idan
helag Judah,
69 et yadman hu nengipebehwatan tun Tempol tun eta-gey niya nehammad
ni mannananeng alin ingganah, henin eyan puyek.
70 Pinili tu hi David ni heni pambega-en tu, et tulli paewit di tuka
pampappattuliddan kalneroh,
71 et hi-gatu hu pambalin tun patul idan tutu-u tun helag nan Israel.
72 Kayyaggud hu impahpahding David idan tutu-u tu, tep impapaptek tudda
niya limpiyuh hu elaw ni impahpahding tun nampatulan tu.

79

Ya a-appeh Asap

1 Apu Dios, hinggep idan tutu-un eleg mengullug ni hi-gam hu bebley
idan tuum di Jerusalem, et immen ni nambahbah da humman ni bebley.
Anin etan Tempol ni muka panha-adi et hinggep da et pambalin dan beken
ni malinih di hinanggam.
2 Nampatey dadda hu tutu-um ni kamengu-unnud ni hi-gam, et pangkanen
idan sisit niya animal di muyung hu annel dan kepuppullay di puyek.
3 Henin kaeyyuhin danum hu kapan-ayyuayyuhin kuheyaw idan tutu-um
di Jerusalem niya endi hu natdaan ni an mengikkullung ni hi-gada.
4 Emin ida hu tutu-ud kebebbebley di nanlinikweh ey dakemi kapennad-
ngeli, dakemi kangi-ngi-ngii niya dakemi kapippihula.
5 Apu Dios, kaw pengpenglaw mu huttan ni nemahhig ni bunget mun
hi-gamin heni kaumhihinyab ni apuy ni eleg me-me-dep?
6 Yadda ngu etan tuun eleg mengibbilang ni hi-gam niya eleg mandasal ni
hi-gam hu pangihanggaim ni bunget mu.
7 Tep hi-gada nampematey idan tutu-um e helag Jacob niya hi-gada
nampemahbah ni bebley da.
8 Apu Dios, entan dakemi kastigu tep ya liwat idan aammed mi, nem
hemek dakemi kumaddan, tep makahhapul min peteg hu baddang mu.
9 Apu Dios e kamengihwang ni hi-gami, baddangi dakemi niya pesinsahim
hu liwat mi ma-lat wada inna-nu tun penang-angan idan tuun kakinayyag-
gud mu et meidaydayaw ka.
10 Entan tu iebulut ni dakemi taltalanggaan idan tuun eleg mengu-unnud
ni hi-gam. Tep kanda ni-nganguy “Attu mewan hu kapan-ellan Apu Dios
yu ey?” Et humman hu, Apu Dios, ibleh mu anhan et kastiguen mudda,
tep pintey dadda hu bega-en mu.
11 Ey dengel mu anhan hu palak idan nangkeikelabut, et baddangan
mudda ma-lat meihwang ida etan nekastigun katey, et wada inna-nu tun
keippeang-angan ni et-eteng ni kabaelan mu.

12 Apu Dios, pamehig mun kastiguen ida hu tutu-ud nanlinikweh ni
bebley ma-lat paka-ibleh mu hu nenaltalanggaan dan hi-gam.
13 Et mansalamat kamin tutu-um ni kamei-ellig ni kalneroh mu niya
daydayawen dakan ingganah.

80

Ya a-appeh Asap ni meidwat etan ni kamengipappangngulun a-appeh. Huyyan a-appeh ey kei-ingngeh tu etan a-appeh ni kantuy "Ya habung ni lily ni pekitbalan."

1 Dengel mu dasal mi e Apu Dios e heni kamengippattul niya kamengi-
pappangnguluddan helag Joseph niya yimmudung di ta-pew ni Kaban di
nambattanan idan anghel diman. *
2 Peang-ang muddan tuud Epraim, yad Benjamin niyad Manasseh hu et-
eteng ni kabaelan mun mengihwang ni hi-gamid lawah.
3 Apu Dios, baddangi dakemi ma-lat mengu-unnud kami mewan ni hi-
gam, niya peang-ang mu anhan hu hemek mun hi-gami ma-lat meihwang
kamid lawah.
4 Apu Dios e Kabaelan tun emin, kaw nanengtun nemahhig hu bunget
mun hi-gami, et humman hu eleg mu penengngudin dasal min tutu-um?
5 Heni ya ligat hu intuging mun hi-gami ey heni ya lewa hu impainuinum
mun hi-gami, tep nemahhig ni mika panlelehhani.
6 In-abulut mun pippihulen dakemiddan buhul min nambebley di nan-
linikweh niya dakemi kapennadngelin hi-gada.
7 Baddangi dakemi e Apu Dios e Kabaelan tun emin ma-lat mengu-unnud
kami mewan ni hi-gam, niya peang-ang mu anhan hu hemek mun hi-gami
ma-lat meihwang kamid lawah.
8 Inlapu dakemillid Egypt et i-li dakemidya et degyunen mudda hu tuun
nampambebley eyad bebley et ihullul dakemi. Heni kami temel ni grapes
ni mulli illad Egypt et itnem mudya e bebley.
9 Heni ginebutam huyyan puyek, et kayyaggud temel ni intanem mun
grapes. Hi-gami neieligan nunman ni grapes. Limmehed hu lamut tu niya
pimmappanga et heyebheban tun emin eya bebley.
10 Anin yadda duntug et hiniduman tu et hilungen tudda hu etata-gey ni
sedar.
11 Ey dimmateng ida hu utduk ni pangetud Baybay e Mediterranean di
appit ni kakelinnugin aggew niyad Wangwang e Euphrates di appit ni
kasimmilin aggew.
12 Nem yan nunya ey in-abulut mun bahbahen da hu luhud di
nanlinikweh e inway mu humman ni grapes, et kapanhin-e-kaniddan emin
ni katuutuun kamelebbah hu lameh tu,
13 niya kapambahbahaddan ulha niyadda etan edum ni animal di muyung.
14-15 Apu Dios e Kabaelan tun emin, entan dakemi eway, nem ihanggam
law anhan daman hi-gami, et uhdungan dakemin tuum, ma-lat ihwang
dakemin kamei-ellig etan di grapes ni heni mu intanem eyad bebley.
Huyyan intanem mu ey heni u-ungngam ni pinutuk mu. †
16 Nemahhig ni mika panlelehhani hu kapehpehding idan buhul min
hi-gamin heni kami etan ni grapes ni daka pangkep-aha ni nanlegab da.
Pampapetey mudda ma-lat penang-angan dan bunget mu.

---

* **80:1 80:1** Exodus 25:22 † **80:14-15 80:14-15** Ya pinhed nunyan e-helen e "u-ungngan pinutuk Apu Dios" ey yadda helag Israel winu hi Christo ni kamengippaptek ni tutu-un Apu Dios.

17 Ipaptek mu anhan etan tuun pinhed mu niya pinilim ni um-ehneng di
winannan mu, ‡
18 et wada inna-nu tun eleg daka law pengiwwallengi. Ihammad mu hu
mika pengullug, et hi-gam mewan law hu daydayawen mi.
19 Baddangi dakemi e APU DIOS e Kabaelan tun emin ma-lat mengu-
unnud kami mewan ni hi-gam, niya peang-ang mu anhan hu hemek mun
hi-gami ma-lat meihwang kamid lawah.

81

Ya a-appeh Asap ni kameunnudin gitalah ni meidwat etan ni kamengi-pappangngulun a-appeh

1 Pan-am-amleng itsun mengia-appeh ni tayu kapenaydayaw nan Apu
Dios tayud Israel ni kamengippa-let ni hi-gatsu.
2 Unnudi tayuddan tambourine, yadda ayyuding niyadda gitalah hu a-
appeh tayu.
3 Pampatnul tayudda dama hu tangguyup hedin nedatngan hu Piyestah ni
Kaketellakin Bulan niyan Kaketullikengin Bulan.
4 Mahapul ni u-unnuden tayu, tep huyya hu hakey ni intugun Apu Dios
tayun helag Israel.
5 Huyya hu intugun tuddan aammed tayun helag Israel eman ni nengas-
tiguan tuddan iEgypt. *
Yan nunman ey wada dingngel kun immehel ni eggak amta keibbellinan
tun kantuy
6 "E-kalek hu heni mebel-at ni yuka hakhakbasi niya hipan heni yuka li-li-
bita, tep pappegen ku hu nekalligat ni ngunu yud neihbutan yu.
7 Nampehemmehemmek kayu et ihwang dakeyud ligat yu. Hinumang ku
hu dasal yu eman ni immennak di mahdel ni kulput niya pinatnaan ku hu
kahinammad ni yuka pengullug di Meribah eman ni nanlilihan yudman,
tep endi innumen yun danum.
8 Dengel yuwak kedi kuma anhan e tutu-uk ni helag Israel, et tugunen
dakeyu.
9 Entan tu daydayaw hu dios ni edum ni tutu-u, nem hi-gak ni ebuh hu
daydayaw yu. †
10 Tep hi-gak hu AP-APU e Dios yun nengihwang ni hi-gayud neihbutan yud
Egypt. Ibega yun hi-gak hu hipan mahapul yu et idwat ku.
11 Nem eleg yu dedngela hu tugun ku niya kanyu ni-nganguy eleg yuwak
mahapul,
12 et iebulut kun ippahding yu hu hipan pinpinhed yun pehding, tep
makneg kayu.
13 Gullat et anhan ni yuwak kadedngela, et u-unnuden yu hu tugun kun
tutu-uk ni helag Israel,
14 ey nanna-ud ni meminpinhakkey hu pengapputan kuddan buhul yu.
15 Et emin ida hu kamengihihhingit ni hi-gak e AP-APU ey manyu-ung idad
hinanggak ni takut da niya kastiguen kuddan ingganah.
16 Nem hedin hi-gayu, man paka-ippaptek dakeyu, et idwat kun ingganah
hu kakkayyaggud ni kennen yu niya iddawtan dakeyun putsukan." ‡

‡ **80:17 80:17** Ya pinhed nunyan e-helen e "etan tuun pinhed mu niya pinilim ni um-ehneng di winannan mu" ey yadda na-mu helag Israel winu hi Christo ni kamengippaptek ni tutu-un Apu Dios.
* **81:5 81:5** Ya hakey mewan ni keibbellinan tu ey "eman ni nengipenguluan tuddan neni-yanan dan Egypt." † **81:9 81:9** Exodus 20:2 niya Deut. 5:7 ‡ **81:16 81:16** Deut. 32:13-14

82

Ya A-appeh nan Asap

1 Hi Apu Dios hu kamenuwet idan kameingngadnin “dios.” *
2 Et humman hu, hi-gayuddan huwet ey mahapul ni ya limpiyuh hu elaw
ni panhuwet yu et isiked yun mengi-ehneng idan nambahul.
3 Tep mahapul ni i-ehneng yu hu kelebbengan idan nangkewetwet, yadda
anggehemmek, yadda nangkepu-hig, niyadda endi kabaelan dan mengi-
ehneng ni annel da.
4 Mahapul ni baddangan yudda ma-lat meihwang idad kapehpehding idan
lawah ni tutu-un endin hekey hu hemek dan edum dan tuu.
5 Heni kayu wadad engeenget, tep eleg yun hekey han-awat hu makulug
ni kalinimpiyuh ni elaw. Et humman hu, lawah law ni peteg hu
kameippenahding di kebebbebley.
6 Kangkun nunman ey “Emin kayu ey dios kayu. † Ey u-ungnga dakeyun
hi-gak e Keta-ta-geyyan.
7 Nem anin ni hanniman hu kangku et nanna-ud ni mepappeg ali damengu
hu biyag yu, tep endi nambaklangan yuddan edum ni tuu, anin idan edum
ni ap-apu.”
8 Inah ka anhan e Apu Dios et huwetan mudda hu katuutuud kebebbe-
bley, tep hi-gam dedan ni ebuh hu lebbengtun man-ap-apu eyad puyek ni
lintum.

83

Ya a-appeh Asap

1 Apu Dios, kele muka pemegga i-ineng ey muka pakdag ang-ang-ang ni
hi-gami?
2 Kaw eleg mu ang-anga hu ngehay idan buhul mun hi-gam?
3 Ang-ang mu kedi e tagan da planuh ni hipan lawah ni pinhed dan pehding
idan tutu-um ni nakappinhed mu.
4 Kanday “Ikeyuy kuma et tayu bahbahen hu kebebbebley di Israel et
endien tayudda katuutuudman ma-lat meliwwan idallin ingganah.”
5 Nanhuhummangan ida et mandadagyum idan mekihhanggan hi-gam.
6 Huyyadda hu iEdom, iIsmael, iMoab, iHagrit
7 iGebal, iAmmon, iAmalek, iPilistia niyadda iTyre.
8 Anin idan iAssyria et nei-dum idaddan iAmmon niyadda iMoab e helag
idan Lot et mambabaddang idan mengubbat ni hi-gam niyadda hu tutu-
um.
9 Et humman hu, ipahding mun emin ni hi-gada hu henin impahding
muddan iMidian niya impahding mun nan hi Sisera et hi Jabin di
Wangwang e Kishon.
10 Nangketey idadman di Endor ni impahding mu et mangkabwel hu annel
dad ta-pew ni puyek.
11 Ipahding muddan aap-apu da hu henin eman ni impahding mun Oreb,
hi Seeb, hi Sebah et hi Salmunna.
12 Huyyadda eman tuun kanday pampilliwen da hu puyek ni kameingn-
gadnin “Pattullan Apu Dios.”
13 Apu Dios, pan-iwehit mudda et henidda dep-ul winu degin kaitayy-
atayyab ni dibdib.

---

* **82:1** **82:1** Huyyaddan ‘dios’ ey dammutun ya keibbellinan tu ey humman ida dios ni kadaydayawaddan iKanaan. Ya hakey mewan ni dammutun keibbellinan tu ey humman ida hu aap-apu winu huwet eyad puyek. † **82:6** **82:6** John 10:34.

14-15 Patekut mudda niya pandegyun mudda et henidda nedeg-al ni takut
dan naka-let ni pewek winu kamangkelgab ni duntug.
16 APU DIOS, ipahding mun hi-gada hu nemahhig ni kebe-ingan da ingganah
pampekumbabahan dan hi-gam, et u-unnuden daka.
17 Ey pinhed kun pehding mun hi-gada hu kebabba-ingan da, ya
tattakutan da niya kekastiguan da.
18 Em, ipahding mudda huyyan hi-gada ingganah ebbuluten dan hi-gam ni
ebuh hu APU, e Keta-ta-geyyan ni Dios niya Ap-apun emin eyad puyek.

84

Ya a-appeh idan helag Korah ni meidwat etan ni kamengipappangngulun a-appeh. Kamegittalahi huyyan a-appeh.

1 APU DIOS e Kabaelan tun emin, kayyaggud ni peteg hu Tempol mu.
2 Pinpinhed kun peteg ni umlaw diman ni an mengi-ena-appeh ni amleng
kun hi-gam e Dios ni wadan ingganah. Em, kamengippeamleng ni peteg
ni hi-gak hu umhayukup di kad-an mu.
3 Anin idan beding niyadda pippiwweng et ida kamambuyya niya daka
ippaptek hu binuya dad kad-an ni altar mu e APU DIOS e Kabaelan tun
emin. Hi-gam hu Patul ku niya Dios ku.
4 Um-amleng ida dama etan tutu-un kamanha-ad di Tempol mu, tep daka
i-ena-appeh ni ingganah hu daka penaydayaw ni hi-gam.
5 Ey um-amleng ida tutu-un hi-gam hu daka iddinnel ni kakelpuin elet da.
Niya ihik idan umlaw di Tempol mud Jerusalem ma-lat daka daydayawen
diman.
6 Hedin ida kamangkelebbah di Nehayyukung di Baca e mamega ey keut-
utbul hu hebwak, tep nedatngan hu mainudan et kameammuammung hu
danum diman.
7 Na-let daka panggibbek di daka penettengid Jerusalem, tep daka
nenemnema hu penammuan dan hi-gam e Apu Dios diman.
8 APU e Dios ni Kabaelan tun emin, e Dios nan Jacob, dengel mu anhan
eya dasal ku
9 et bendisyonam etan pinutuk mun patul mi.
10 Apu e Dios ku, nakka pehebballin peteg hu hakey ni aggew ni
penaydayawan kun hi-gam di Tempol mu nem ya nak manha-ad ni
hanlibun aggew di linggeman ni bebley. Ey nakka pehebballi hu ennusan
kun menehhegged ni pengippahgepan dan hi-gak di Tempol mu nem ya
etan da-ak ap-apngaen di baley ni tuun lawah hu tuka pehpehding.
11 Tep hi APU DIOS hu kamengippaptek ni hi-gami, ey hi-gatu kakelpuin
mika panyaggudi niya mika ketbali, tep nandadaddan ni mengidwat ni
panyaggudan idan tutu-un kamengu-unnud ni hi-gatu.
12 APU DIOS e Kabaelan tun emin, pan-am-amleng muddan emin hu tutu-
un kamengiddinnel ni hi-gam.

85

Ya a-appeh idan helag Korah ni meidwat etan ni kamengipappangngulun a-appeh

1 APU DIOS, binendisyonam hu bebley mud Israel et kumedangyan ida
mewan hu tutu-um ni helag Israel.
2 Pinesinsahan mu hu hipan nambahulan idan tutu-um niyadda hipan
lawah ni impahding da.

3 Ingkal mu hu nemahhig ni bunget mun hi-gada et eleg mudda law
ibubbunget.
4 Apu Dios e kamenellaknib ni hi-gami, pambangngad dakemi anhan
ni mengu-unnud mewan ni hi-gam, niya entan anhan dakemi law
ibubbunget.
5 Tep kaw pengpenglaw mu hu bunget mun hi-gami?
6 Pambangngad mu kumaddan hu nehammad ni mika pengullug ma-lat
wada inna-nu tun penaydayawan daka mewan ni hi-gamin tutu-um.
7 APU DIOS, peang-ang mu hu eleg melumman ni impeminhed mun hi-gami
niya helaknibi dakemi.
8 Unud tayu hu hipan e-helen Apu Dios e APU tayu tep kantuy pelinggep
tudda tutu-u tun kamengu-unnud ni hi-gatu. Nem mahapul ni eleg tayu
ibbangngad ni pehding hu lawah ni tayu kapehpehding nunman.
9 Makulug ni hellakniban tudda hu tutu-un kamenaydayaw ni hi-gatu ma-
lat meang-ang di kebebbebley hu dayaw tu.
10 Yallin pengippeang-angan Apu Dios ni nehammad ni impeminhed tu
niya kamannananeng ni tuka pemaptek ni hi-gatsu, ey meihwang itsu niya
umlinggep itsu. *
11 Yan nunman ni aggew ey hi Apu Dios ni ebuh hu u-unnuden ni tutu-u.
Niya gapu tep ya kakinayyaggud tu ey uh-uhdungan tudda et bendisyonan
tudda.
12 Em, makulug ni daitsu kabendisyonin APU DIOS et kaumyaggud hu tayu
kaittanem niya kayyaggud hu biyag tayu.
13 Humman ni kakinayyaggud APU DIOS hu mengiddaddan ni dellanen tun
ellian tun mampatul.

86

Ya dasal nan David

1 APU DIOS, dengel mu anhan hu dasal ku et humangen mu, tep endi law
ni hekey elet ku niya endi katteg ngu hu kabaelan ku.
2 Ipaptek muwak ma-lat meihwangngak di lawah ni kamekapkapya e Dios
ku. Tep hi-gak ni bega-en mu ey ebuh kan nakka iddinel.
3 Et humman hu, hemek muwak anhan e Apu, tep kewa-wa-wa ey nakka
umdasadasal.
4 Nakka kekdewan hi-gam e peamleng muwak anhan, tep hi-gam hu nakka
pengiddinnelin biyag ku.
5 Apu Dios, kayyaggud ka niya muka pessinsahi hu liwat mi, tep eleg
melumman hu impeminhed muddan kamampehemmehemmek ni hi-gam.
6 APU DIOS, dengel mu anhan hu nakka pampehemmehemmekin hi-gam
di dasal ku et baddangan muwak.
7 Hedin wada ligat ku, man nakka mandasal ni hi-gam, tep amtak ni muka
dedngela hu dasal ku.
8 Endi edum ni Dios ni henin hi-gam niya endi edum ni kabaelan tun
pehding hu muka pehding.
9 Emin hu katuutuun lintum di kebebbebley ey um-aliddad kad-an mu et
manyuung idan menaydayaw ni hi-gam tep ya kasina-gey mu.
10 Makulug ni et-eteng hu kabaelan mu niya muka ippahding hu kaket-
ngain tuu. Hi-gam ni ebuh hu Dios.

* **85:10 85:10** Yad Hebrew ey kantuy "Mandammu hu nehammad ni impeminhed tu niya etan tuka pemaptek ni tutu-u tu. Niya man-akwal hu linggep niya limpiyuh."

11 APU DIOS, tuttuddui muwak ni mengu-unnud ni hipan pinhed mun
pehding ku ma-lat peamleng dakan ingganah. Ey baddangi muwak
et ikahhakey ku hu impeminhed kun hi-gam niya hi-gam ni ebuh hu
pansilbiak.
12 Apu e Dios ku, hi-gam hu nakka daydayawad puhuk niyad nemnem ku.
Em, daydayawen dakan ingganah,
13 tep et-eteng hu impeminhed mun hi-gak niya hinelakniban muwak di
ketteyyan ku.
14 Apu Dios, emin ida etan kamampahhiyya niya mangkapetey ni tutu-u
ey ihik idan memettey ni hi-gak niya eleg dakan hekey ibbilang ni hi-gada.
15 Nem hi-gam e Apu Dios ey mahmek ka, kabbabbal ka, tep beken kan
kabbubunget, niya eleg ni hekey melumman hu impeminhed mu niya
muka pemaptek ni hi-gami.
16 Hemek muwak, ey pa-let muwak niya helaknibi muwak, tep bega-en
muwak e heni lan inak.
17 APU DIOS, peang-ang mu hu muka penettebalin hi-gak ma-lat mabeingan
ida etan tuun kamengihihhingit ni hi-gak, hedin ang-angen dan hi-gam hu
kaumbaddang ni hi-gak niya muka iddawat hu panyaggudan ku.

87

Ya a-appeh idan helag Korah

1 Pinilin APU DIOS ni pambebleyan tu hu Jerusalem e wadad duntug tu.
2 Nakappinhed tu humman ni bebley nem yadda etan edum ni bebley di
Israel.
3 Hi-gayuddan bimmebley di Jerusalem e bebley nan Apu Dios ey dengel
yu eya kayyaggud ni tuka e-hela meippanggep ni nunyan bebley tu.
4 Kantuy "I-e-dum kun ittudek ida iEgypt, niyadda iBabilon di listaan
ni kamengu-unnud ni hi-gak. Anin idan iPilistia, yadda iTyre, niyadda
iEthiopia, ma-lat ibilang kuddan bimmebley di Jerusalem."
5 Panyaggud alin Apu Dios e Keta-ta-geyyan hu Jerusalem, et humman
hu, kan idallin tutu-ud kebebbebley ey "Nambebleyyak damad Jerusalem."
6 Hi APU DIOS hu mengillistaddan tutu-un nalpud kebebbebley et ibilang
tuddan bimmebley di Jerusalem.
7 Umtenayyatayyaw idalli niya um-ena-appeh ida et kanday "Yad Zion
hu kakelpuin kapanyaggudin neitu-wan mi."

88

Ya a-appeh idan helag Korah ni meidwat etan ni kamengipappangngulun a-appeh. Huyyan a-appeh ey meia-appeh ni meiu-unnud etan di kapenga-appeh ni "Panligligatan." Hi Heman e iEzrah hu nengitudek nunyan a-appeh.

1 AP-APU e Dios kun kamenellaknib ni hi-gak, kewa-wa-wa niya kahile-
hileng ey nakka umdasadasal ni pemmekan mun hi-gak.
2 Dengel mu anhan hu dasal ku et baddangan muwak,
3 tep iyyadyan kamemunnumunnu hu nemnem ku niya nganngnih law
hu ketteyyan ku.
4 Endi elet ku e heni-ak idan kamangkatkatey.
5 Ey heni-ak nei-dum di nangketey et heni-ak nekikulung ni hi-gada, tep
inway muwak et eleg muwak law baddangi.
6 Heni muwak linhey di engeenget niya edallem ni neku-kuan.

7 Nakka henelheltapa hu nemahhig ni bunget mun hi-gak e heni angge-
takkut ni dalluyun di baybay ni um-ienud. Et humman hu, endi law
namnamah ku.
8 Hi-gam hu himmulun et pan-inhihi-yanan da-ak idan gagayyum ku et
eleg dan hekey pinhed ni meihnup * ni hi-gak. Ey heni-ak nakna et eleggak
pakabsik.
9 APU DIOS, limmetuk hu matak ni lewalewak et eleggak law um-aang-ang.
Ey kewa-wa-wa ni nakka mandasal niya nakka itata-gey hu ngamay kun
bagak ni hemek mu.
10 Kaw yadda nangketey hu pengippahdingan idan miracles mu? Kaw
ida kaum-inah humman ni nangketey ma-lat daydayawen daka?
11 Ey kaw dammutun an ene-ehhelen idan nangkeikulung hu eleg melum-
man ni impeminhed mu niya eleg mepappeg ni muka pemaptek ni tuu?
12 Niya kaw han-ang-ang idan wadad engeenget e bebley idan nangketey
ida hu miracle mu? Winu kaw hannemnem dadda hu kayyaggud ni muka
pehpehding?
13 Nakka umdasadasal ni kewa-wa-wan pemaddangan mun hi-gak e APU,
14 nem ay kele muwak inwalleng et eleg mu hengnguda hu nakka ibbagad
dasal ku?
15 Neipalpu eman ni keu-ungngak ingganah ni nunya ey e-eggel ni ekket
hu ketteyyan ku. Nemahhig ni impeinglay ku law hu nakka panlelehhanin
muka pengastigun hi-gak.
16 Eggak law han-isipel hu nemahhig ni bunget mu et iyyadyan ikkatey ku
hu muka pehpehding ni hi-gak.
17 Heni-ak kamangkelneng di danum niya heni-ak nehukum, tep nemahhig
hu bunget mun hi-gak.
18 Nan-inhihi-yanan da-ak idan edum ku niyadda gagayyum kun peteg tep
ya muka pehpehding ni hi-gak, et heni-ak wadad engeenget.

89

Ya a-appeh nan Ethan e iEzrah

1 APU DIOS, i-ena-appeh ku hu impeminhed mun eleg melullumman
ni ingganah, et anin idan helag min edum ni aggew ey amtaen da hu
meippanggep ni eleg mepappeg ni muka pemaptek ni hi-gami.
2 Nakka an peennamta humman ni eleg melullumman ni impeminhed
mu niya muka pemaptek ni hi-gamin mannananeng ni ingganah ni henin
kapannananengin kabunyan.
3 Impakulug mun David e kammuy "Nekitballak nan David e pinutuk
kun bega-en ku. Et kangkun hi-gatuy
4 'Yadda helag mu hu mampatul ni ingganah niya ippaptek ku et
mannananeng alin hi-gada hu man-ap-apu.' "
5 Anin idan wadad kabunyan, heniddan anghel et daka i-ena-appeh hu
daka penaydayaw ni hi-gam e APU, tep yadda etan kaketngain tuun muka
pehpehding ni ya kamannananeng ni muka pemaptek.
6 APU DIOS, hipa hu wadad kabunyan ni henin hi-gam? Endi, tep anin idan
anghel et eleg ida meiingngeh ni hi-gam.
7 Em, hi-gam ni ebuh hu katekkusiddan emin ni wadad kabunyan. Tep
emin ida wadadman ey ida kametngan hi-gam.
8 APU e Dios ni Kabaelan tun emin, endi edum ni henin hi-gam. Ey
kamannananeng hu muka pemaptek.

* **88:8 88:8** James 4:8

9 Anin idan baybay et hi-gam hu daka u-unnuda niya muka pesikked hu
nemahhig ni anggetakkut ni dalluyun.
10 Hi-gam ni ebuh hu wada kabaelan tun nematey etan ni anggetakkut ni
animal e hi Rahab ni nambaley di baybay, niya inapput mudda hu buhul
mu tep ya et-eteng ni kabaelan mu.
11 Hi-gam kankabunyan ni kabunyan niya hi-gam kampuyek eyan puyek
niyadda hu hipan wadadman, tep hi-gam hu nanletu niya nengiktun
emiemin.
12 Em, hi-gam nanletun emin, anin idan wadad north niyad south. Anin
idan Duntug e Tabor niyad Hermon, et heni daka i-ena-appeh hu daka
penaydayaw ni hi-gam.
13 Et-eteng ni peteg hu kabaelan mu. Endin hekey hu eleg mu han-ipahding.
14 Emin hu muka pehding di nan-ap-apuan mu ey neipuun di kalinimpiyuh
niyad kakinayyaggud. Ey emin di muka pehpephding ey kameang-ang
hu eleg melumman ni impeminhed mu niya kamannananeng ni muka
pemaptek.
15 Emin ida etan tuun kamengidaydayaw ni hi-gam ey man-am-amleng
idan peteg. Ida kamambi-biyag meippuun di binabbal mu e APU.
16 Ida kaman-am-amleng niya daka kadaydayawan kewa-wa-wa tep ya
kakinayyaggud mu.
17 Impengenapput dakemid mika pekihhanggaid buhul mi tep ya binabbal
mun hi-gami.
18 Hi-gam e APU DIOS e kayyaggud ni peteg ni Dios idan helag Israel hu
nemutuk ni patul min kamengippaptek ni hi-gami.
19 Impeamtam lan nunman idan tutu-um e kammuy “Binaddangan ku
etan sindaluk ni pinilik idad emin di tuuk ni pambalin kun patul.
20 Hi David e bega-en ku, hu impambalin kun patul et duyagan kun lana
hu ulu tun immatun ni nenuduan kun hi-gatun mampatul.
21 Hi-gak hu memaddang ni hi-gatu, ey ya et-eteng ni kabaelan ku hu
mengippa-let ni hi-gatu,
22 et eleg mabalin ni an apputen idan buhul tu niyadda lawah ni tutu-u.
23 Hi-gatu hu pengapput ku et apputen tuddan emin hu buhul tu niya hipan
kamengihihhingit ni hi-gatu.
24 Mengmenglaw ni ingganah hu impeminhed ku niya pemaptek kun hi-
gatu et hi-gatu hu pengennapput kun ingganah.
25 Pambalin kun mahkang hu bebley ni nan-ap-apuan tu et hi-gatu hu
man-ap-apu meippalpud Baybay e Mediterranean ingganah di Wangwang
e Euphrates.
26 Et kantullin hi-gak ey ‘Hi-gam hu amak niya Dios kun kamengippaptek
niya kamenellaknib ni hi-gak.’
27 Ibbilang kun hi-gatu hu pengulwan idan emin ni u-ungngak niya hi-
gatulli hu keta-ta-geyyan idan emin ni patul.
28 Endi tu kelummanan hu impeminhed kun hi-gatu niya eggak ippangil
hu nekitbalan kun hi-gatu.
29 Henin kapannananengin kabunyan di neiha-adan tu hu pannananengan
ni nan-ap-apuan David, tep yadda helag tu hu manhuluhulul ni mampatul.
30-31 Nem hedin eleg u-unnudaddan helag tu hu tugun ku et beken ni
nei-lad tugun ku hu elaw ni pambi-biyag da,
32 ey kastiguek ida tep ya liwat da et panlelahhanan da.
33 Nem ya impeminhed kun David ey mannananeng ngu dedan. Ey eggak
kekyata hu impakulug kun hi-gatu.

34 Em, eggak ippangil hu hipan nekitbalan kun hi-gatu niya anin hakey et
endi nak ippangil ni hipan panyaggudan tun impakulug kun hi-gatu.
35 Emin hu impakulug kun David ey neipuun di kakinayyaggud ku, et
humman hu, eggak manlangkak ni hi-gatu.
36 Ang-angen ku ma-lat emin ida hu manhuluhulul ni mampatul, ey yad
helag David hu kelpuan da ma-lat mangmanglaw ni mannananeng hu nan-
ap-apuan tu e henin aggew ni kamannananeng ni ingganah di neiha-adan
tu.
37 Niya heni daman bulan e kamannananeng ni ingganah di nengiha-adan
kud kabunyan ni mengippeang-ang ni kinaDios ku."
38 Nem entanni ey imbunget mu humman ni mu pinilin patul et iwalleng
mu.
39 Eleg mu pannananeng hu nekitbalan mun hi-gatu e bega-en mu et
pappegem hu nan-ap-apuan tu.
40 Et iebulut mun mebahbah idan emin hu tuping ni luhud ni bebley tu,
anin idan daka pangguwalyai.
41 Nan-ibsik idan katuutuun kamelebbah di baley tu hu hipan limmu tu,
niya kangi-ngi-ngiiddan kebebleyan tu.
42 Ida kamampan-am-amleng hu buhul tu, tep impengapput mudda.
43 Impambalin mun endi silbi tudda hu almas tu niya eleg mun hekey
baddangan di gubat.
44 Ingkal mu hu kelebbengan tun mampatul, tep pinappeg mu hu tuka
keiddeyyawi.
45 Inebaban mu hu kea-ammaan tu niya kamebabbaingi tep ya impahding
mun hi-gatu.
46 Apu, pigantu kepappegan tu huyyan muka pehpehding? Kaw
pengpenglaw mu hu bunget mun heni kaumhihinyab ni apuy?
47 Nemnem mu anhan e ansikkey dedangngu hu biyag min tuu e endi
silbitu.
48 Tep emin hu tuu ey nanna-ud ni mettey et maikulung.
49 Apu, attu mewan etan eleg melullumman ni impeminhed mun hi-
gamin impakulug mun nan hi David meippuun di kamannananeng ni
muka pemaptek ey?
50 Entan anhan tu liwwan e bineibeing dakemin bega-em niya intemeg ku
hu penadpadngel idan nunman ni manghay ni tutu-un eleg mengullug ni
hi-gam.
51 Apu, kataltalanggaiddan buhul mu hu pinilim ni patul, anin ni attu
lawwan tu.
52 Daydayaw tayu hi Apu Dios ni ingganah.

Amen. Em, amen!

Ya Meikka-pat ni Libluh ni Psalms

(Psalms 90–106)

90

Ya dasal nan Moses e bega-en Apu Dios

1 Neipalpu eman ni laputu ey hi-gam e Apu Dios hu mika keihhikkugi.
2 Anin ni yan eman ni eleg mu ni letuen eyadda wadan nunya heniddan
duduntug, et hi-gam ngu dedan hu Dios ni endi laputu niya endi pappeg
tu.

3 Hedin kammun hi-gamin tutu-uy "Pambangngad kayun puyek mewan
e nekapyaan yu," man kaum-amnu. * Makulug ni ansikkey biyag min
tutu-u.
4 Nem hedin hi-gam, man ya hanlibun toon ey heni han-aggew ni ebuh,
winu heni pigan olas ni ebuh ni hileng.
5 Ya muka pengendiin tuu ey heni i-innep e nekekemtang ni ebuh, niya
henin kakeennudin tuud na-let ni danum e endi maptek ni attukaw la. Ey
henidda helek ni kaumtemel ni kakkabbuhhan,
6 ey neetteng ni himmabung, nem entannit kamangkehilleng ey nakpit.
7 Heniddan nunman hu kei-elligan tu hu ketteyyan mi tep ya bunget mun
hi-gamid liwat mi, et humman hu mika tattakusi.
8 Amtam ni emin hu hipan liwat mi. Anin idan liwat min endi nengamta
et inamtam.
9 Em, kamesikkey hu biyag mi e endi maptek ni nepappeg tep ya bunget
mu.
10 Ya kadinukkey ni biyag ni tuud puyek ey nepitun toon, nem hin-addum
et kaumlaw di newalu hedin endi gannad annel. Nem anin ni hanniman
hu kapambiyagi et dakel hu kapanlelehhanin ligat, ey nekekemtang ni
nepappeg hu biyag.
11 Apu, eleg mi han-awat hu kameippahding hedin bimmunget ka. Ey
gapuh tep ya nemahhig ni bunget mu ey daka katekkusiddan tutu-u.
12 Et humman hu, tudui dakemi ma-lat eleg mi liwwanen e nekemtang ni
ebuh hu biyag mi eyad puyek niya ma-lat menemneman kami et ipahding
mi hu pinhed mu.
13 APU DIOS, entan anhan tu pannananeng hu bunget mun hi-gamin bega-
en mu, nem hemek dakemi kumaddan.
14 Pagibek mun hi-gamin kewa-wa-wa etan eleg melullumman ni impem-
inhed mu ma-lat wada inna-nu tun pan-am-amlengan mi eyad ansikkey ni
biyag mi eyad puyek.
15 Pan-am-amleng dakemi ma-lat maihullul ida etan di impalebalebah min
hineneltap min ligat ni impaelim ni hi-gami.
16 Ey peang-ang mun hi-gamin bega-en mu hu et-eteng ni kabaelan mu
niya peang-ang muddan helag mi hu dayaw mu.
17 Apu e Dios mi, ya kayyaggud kumaddan ey pannananeng mu hu
kakinayyaggud mun hi-gami ma-lat emin hu pehding mi ey kayyaggud hu
pambalinan tu.

91

1 Ya tuun tuka iddinel hi APU DIOS e Kabaelan tun emin ni keihhikkugan
tun mengippaptek ni hi-gatu
2 ey dammutun kantuy "APU e Dios ku, ngenamung kan mengippaptek niya
mengihwang ni hi-gak di lawah, tep hi-gam ni ebuh hu nakka iddinel."
3 Em, tep makulug ni hi Apu Dios hu kamengippaptek niya hi-gatu
kamengihwang ni hi-gam di hipan anggetakkut niyad linggeman ni degeh
ni kaikkatey.
4 Tep heni daka hennian ni payak tu. Ey ya tuka pemaptek hu heni
happiyaw mu.
5 Et humman hu, endi mu tekkutan ni meippahding ni hi-gam ni hileng
niyan kawwalwal.
6 Niya endi mu tekkutan ni hipan degeh ni um-alin hi-gam winu hipan
memettey ni hi-gam hedin hi Apu Dios hu iddinel mud biyag mu.

* **90:3 90:3** Genesis 3:19, Job 34:14-15, Psalm 104:29

7 Anin ni linibu hu mangkettey ni sinakdul mu, et endi hu lawah ni an
meippahding ni hi-gam.
8 Tep ang-ang-angen mullin ebuh hu pengastiguan Apu Dios idan tuun
nambahul.
9 Et humman hu, gapu tep hi APU DIOS e Keta-ta-geyyan hu muka
keihhikkugi niya hi-gatu muka iddinel ni mengippaptek ni hi-gam
10 ey makulug ni meihwang ka niyadda pamilyah mud hipan lawah ni
kamekapkapya.
11 Tep beggaen tudda anghel tun mengippaptek ni hi-gam di attun lawwan
mu
12 et a-allukuden daka ma-lat eleg liputan ni batu hu helim. *
13 Ey anin ni wada ha-kupam ni layon winu anggetakkut ni uleg di
pandellanan mu, et dammutun petteyen mudda.
14 Tep inhel APU DIOS e kantuy "Hi-gak hu mengihwang idan tuun
neminhed ni hi-gak niya hi-gak hu mengippaptek idan kamengiddinnel
ni hi-gak.
15 Ey hedin wada ligat da, et mambeggaddan hi-gak ni baddang ku ey
gagannuen kun memaddang ni hi-gada. Baddangan kudda et meihwang
idad ligat da et meidaydayaw hu ngadan da.
16 Em, ihhehwang kudda niya iddawtan kuddan andukkey ni biyag da."

92

Ya a-appeh ni penaydayaw nan APU DIOS ni aggew ni pan-iyyatuan

1 Kayyaggud ni mansalamat niya man-a-appeh ni penaydayaw ni hi-gam,
APU e Keta-ta-geyyan.
2 Ey kayyaggud hedin an peennamtan kewa-wa-wa niyan kahilehileng hu
eleg melullumman ni impeminhed mu niya muka pemaptek.
3 Niya kayyaggud hedin unnudan ni gitalah niya ayyuding hu a-appeh ni
penaydayaw ni hi-gam.
4 APU DIOS, nakka man-am-amleng niya nakka man-a-appeh tep yadda
impahding mu.
5 APU DIOS, kamengippetnga hu muka pehpehding niya nekalligat ni
meewwatan hu wadad nemnem mu.
6-7 Ya tuun endi nemnem tu ey eleg tu han-awat e ma-nu tep kayyaggud ni
emin hu kameippahding idan lawah ni tuu ey ida kaumkedangyan, nem
heniddan mateban helek e meendiddallin ingganah.
8 Nem hi-gam e APU DIOS, ey mannananeng kan man-ap-apu.
9 Yadda etan kamekibbuhhul ni hi-gam, e lawah daka pehpehding, ey
mangkewehhit idalli niya mangkettey ida.
10 Nem hedin hi-gak, man impambalin muwak ni na-let e henin
bakad muyung, niya indawtan muwak ni panyaggudan ku et man-am-
amlengngak.
11 Inang-ang ku hu neapputan idan buhul ku niya dingngel ku hu tekuk
da, tep ya takut da.
12 Nem hedin yadda kamengu-unnud ni hi-gam e APU DIOS ey umyaggud
hu biyag da e heniddan eta-gey ni neyug winu sedar di Lebanon.
13 Em, umyaggud ida, tep henidda neitnem di Tempol APU DIOS e Dios tayu
14 e nanengtun matebadda niya nanengtun mangkalemeh ida, anin ni nea-
ammadda.
15 Et kandalliy "Limpiyuh numan hi APU DIOS! Hi-gatu hu heni batun tayu
kakeihhikkugi. Ey neiptek ni emin hu tuka pehding."

* **91:12 91:12** [11-12] Matthew 4:6.

93

1 Hi APU DIOS hu patul. Kamedeyyaw ni peteg niya et-eteng hu kabaelan
tu. Inhammad tun ingkapya hu puyek di nengiktuan tu.
2 Ya muka pampatuli e APU DIOS ey neihammad dedangngu eman ni
laputu. Ey anin ni hi-gam et wada ka dedan ni ingganah.
3 Naka-let hu dalluyun di baybay e heni bungug ni kidul,
4 nem endin hekey hu tu kei-ingngehan di et-eteng ni kabaelan mu e APU
DIOS di kabunyan.
5 APU DIOS, yadda tugun mu ey eleg ida melullumman. Ey anin ya
kakinayyaggud ni Tempol mu et mannananeng alin ingganah.

94

1 APU DIOS e kamengastigu, peang-ang mu hu bunget muddan tuun lawah
daka pehpehding.
2 Hi-gam hu kamenuwet ni katuutuu. Et humman hu, inah ka et idwat mu
hu lebbeng tun kastiguddan kamampahhiyya.
3-4 APU DIOS, pigan tu penikkedam ni kapan-am-amlengiddan lawah ni tutu-
u ma-lat masiked hu daka ippahhiyyan lawah ni daka pehpehding.
5 Nemahhig ni daka panligligat ida tutu-um ni kamengu-unnud ni hi-gam
e APU DIOS.
6 Daka pampateyadda nangkebalu, yadda nangkepu-hig, niyadda nalpud
edum ni bebley ni nekibebley ni hi-gami.
7 Kanday "Eleg damengu han-ang-ang niya eleg hengngudan APU DIOS, e
kadeyyawaddan helag Jacob, hu tayu kapehpehding."
8 Kaegieigi, kele endin hekey hu nemnem yu? Pigantu kenemneman yu?
9 Kaw dammutun hi Apu Dios e nengapyan mata niya tangila ey eleg tu
han-ang-ang niya eleg tu handengel?
10 Hi-gatu hu kamengastigun katuutuu niya inamta tun emin, ey kele
kanyuy eleg dakeyu kastigua, niya kele kanyu ni-nganguy eleg tu amta
hu yuka pehpehding?
11 Tep ya kakulugan tu ey inamta tu hu wadad nemnem ni tuu niya inamta
tu e endi silbin wadad nemnem da. *
12 APU, um-amleng ida muka pengituttudduin tugun mu.
13 Mudda kaellubyagad nemahhig ni ligat da ingganah alin kedettengan
ni kekastiguan idan tutu-un lawah daka pehpehding.
14 Hi APU DIOS ey eleg tudda ippayyag hu tutu-u tu.
15 Et humman hu, peang-ang tulli hu limpiyuh ni panhuwet, et humman
ali u-unnuden idan tuun kakkayyaggud hu elaw da.
16 Hipa hu neminhed ni mengi-ehneng ni hi-gak di nak pekihhanggaan
idan tutu-un lawah daka pehpehding?
17 Tep gullat ni eleg tuwak baddangan nan APU DIOS et nanna-ud ni
neteyyak.
18 Yan eman ni nampehemmehemmekak ni hi-gam e APU DIOS, tep ngan-
nganih ni meapputtak, ey binaddangan muwak tep ya eleg melullumman
ni impeminhed mu.
19 Niya hedin kamemunnumunnu nemnem ku ey muwak kapelinggep niya
muwak kapeamleng.
20 Eleg mudda ebbuluta hu aap-apun daka panligligat hu edum dan tuu
e daka pepillit ni u-unnuden hu beken ni limpiyuh ni olden da.

---

* **94:11 94:11** Ang-ang yu 1 Corinthians 3:20.

21 Ida kamambabaddang ni mannemnem ni pehding dan pampemetteyan
daddan tutu-un endi bahul da.
22 Nem hedin ngun hi-gak, man hi APU DIOS hu nakka iddinel ni mengip-
paptek ni hi-gak. Hi-gatu e Dios ku hu heni batun nakka keihhikkugi.
23 Nanna-ud ni kastiguen idallin APU e Dios tayun emin hu tutu-un lawah
daka pehpehding et endien tudda.

95

1 Daydayaw tayu hi APU DIOS e tayu kakeihhikkugi. Ia-appeh tayu amleng
tayun hi-gatu e kamengihwang ni hi-gatsu.
2 Pansalamat itsun hi-gatud hinangga tu niya ia-appeh tayu hu tayu
kapenaydayaw ni hi-gatu.
3 Tep hi-gatu hu APU DIOS ni kabaelan tun mengippahding ni emin niya
hi-gatu hu keta-ta-geyyan ni Patul idan emin ni dios.
4 Hi-gatu hu Ap-apun emin ni hipan wadad puyek anin di nandaul
niyaddad etata-gey ni duntug.
5 Hi-gatu nanletun baybay niya puyek, et humman hu, hi-gatun emin idan
nunman.
6 Emin itsu ey panyuung itsu niya pandukkun itsun menaydayaw nan
APU DIOS e namyuh ni hi-gatsu.
7 Tep hi-gatu hu Dios tayun kamengippaptek ni hi-gatsun heni kalneroh
tun tuka ippattul.

Hamban anhan dedngelen yu hu e-helen APU DIOS ni hi-gayun nunya e
kantuy
8 "Entan tuwak ngehay, nem dengel yu et u-unnuden yuwak. Entan tu
u-ukkul hu impahding ida la eman ni aammed tayu eman ni wadaddad
desert di Meribah niyad Massah e eleg da u-unnuden hu pinhed kun
pehding da.
9 Inenang-ang da hu impenahding kun panyaggudan da, nem kapyatun
pinatnaan da hu binabbal kun hi-gada. *
10 Et mukun bimmungettak ni hi-gadan na-pat ni toon et kangkuy
'Anakkayang ida huyyan tuu! Manghay idan peteg e eleg dan hekey pinhed
ni mengu-unnud ni tugun ku.'
11 Bimmungettak et isapatah ku e kangkuy 'Hedin yadda humman ni tuu,
ey eleg mabalin ni ida meilla-kam di nakka pan-iyyatui.' " †

96

(1 Chronicles 16:23-33)

1 Emin itsun katuutuud kebebbebley ey iena-appeh tayu hu baluh ni a-
appeh ni penaydayaw tayun APU DIOS.
2 Em, iena-appeh tayu hu penaydayaw tayun ngadan tu niya peamta tayun
kewa-wa-wa hu nenelakniban tun hi-gatsu.
3 Ey peamta tayun katuutuud kebebbebley hu dayaw tu niyadda etan tuka
pehpehding ni kaketngain tuu.
4 Hi APU DIOS ey eta-gey ni peteg. Hi-gatu hu lebbeng tun daydayawen
tayu e beken ni yadda etan linggeman ni dios.
5 Tep humman idan dios ey beken idan makulug ni dios, tep kinapyaddan
tuu. Nem hi APU DIOS ey hi-gatu hu nanletun kabunyan.

---

* **95:9 95:9** [8-9] Ang-ang yu Psalm 78:41, et ya Hebrews 3:8-9, et ya 3:15, et ya 4:7. Ey ang-ang yu dama Exodus 17:1-7 et ya Numbers 20:2-13 † **95:11 95:11** [10-11] Hebrews 3:10-11 et ya 4:5

6 Kameang-ang hu dayaw tu, ya kasina-gey tu, ya et-eteng ni kabaelan tu
niya kakinayyaggud ni ang-ang tud Tempol tu.
7 Et humman hu, emin itsun tuu ey daydayaw tayu hi APU DIOS tep ya
kasina-gey tu niya kabaelan tu.
8 Dayaw tayu hu ngadan APU DIOS et tayu iappitan di Tempol tu, tep
humman dedan lebbeng tun pehding tayu.
9 Ey panyuung itsun menaydayaw nan APU DIOS tep ya kakinayyaggud
tun peteg. Niya emin itsun katuutuud kebebbebley ey panggegeygey itsud
hinangga tu tep ya takut tayun hi-gatu.
10 Peamta tayuddan katuutuud kebebbebley e hi APU DIOS hu makulug
ni Patul. Hi-gatu nanletu eyan puyek ni eleg meglid niya limpiyuh hu tuka
panhuwet idan tutu-u.
11 Pan-am-amleng kayun emin e wada eyad puyek niya hi-gayun wadad
kabunyan. Anin ni hi-gam e baybay niyadda emin hu wadadtan et itkuk
yu penaydayaw yun hi-gatu.
12 Ey pan-am-amleng kayu daman papayyew anin idan hipan neitnem.
Ittetkuk idalli daman keyew di muyung hu amleng dan
13 ellian APU DIOS ni man-ap-apu eyad puyek. Meandeng ali niya limpiyuh
hu pehding tun man-ap-apu.

97

1 Hi APU DIOS hu patul! Pan-am-amleng kayun emin ni wadad puyek,
anin idan hi-gayun nampambebley di gilig ni baybay.
2 Kayyaggud niya limpiyuh hu tuka pehding ni man-ap-apu. Hinelikuban
ni mahdel niya andeket ni kulput.
3 Tuka pebukkul hu apuy di attun lawwan tu ma-lat magiheb ida buhul
tud nanlinikweh.
4 Hedin ya mewan tuka peellin kedyam tu ey tuka bebnangi kebebbebley
niya ida kaumgeygey hu tutu-u hedin inang-ang da.
5 Ey ida kameummah hu kedunduntug e henin kakeummahin lilin ni
kapehding nan APU DIOS e Ap-apun emin ni wadad puyek.
6 Emin ida hu wadad kabunyan ey daka iwwaggawag hu kakinayyaggud
tu niya kaang-ang-angan katuutuud puyek hu dayaw tu.
7 Mebabba-ingan idallin emin hu kamenaydayaw idan dios ni kinapyan
tuu niyadda kamengippahhiyaddan nunman idan beken ni makulug ni
dios. Et humman hu, emin kayun dios ey hi-gatu daydayaw yu.
8 APU DIOS, ida kaman-am-amleng hu tutu-ud Jerusalem niyad edum ni
bebley di Judah, tep limpiyuh hu muka panhuwet.
9 Tep hi-gam e APU hu keta-ta-geyyan ni emin eyad puyek. Ey eta-gey kan
peteg nem yaddan emin hu dios.
10 Hi-gayuddan neminhed nan APU DIOS ey iwaklin yu hu hipan lawah.
Tep hi-gatu hu kamengippaptek niya kamengihwang idan kamengu-unnud
ni hi-gatud hipan kapehding idan tutu-un lawah daka pehpehding.
11 Emin ida hu kamengu-unnud nan APU DIOS ey henidda mebnangan
niya man-am-amleng ida.
12 Et humman hu, pan-am-amleng kayun kayyaggud elaw tu niya day-
dayaw yu hi APU DIOS e kayyaggud ni peteg.

98

Ya a-appeh

1 Ia-appehi tayu hi APU DIOS ni baluh ni a-appeh, tep kayyaggud hu
impenahding tun hi-gatsu. Ey naka-apput tudda buhul tu tep ya kabaelan
tu niya kakinayyaggud tu.
2 Impeamtan APU DIOS hu nengapputan tu et peang-ang tud kebebbebley
hu kabaelan tun mengihwang.
3 Impeamnu tu hu inhel tu e pannananeng tu hu impeminhed tu niya
pemaptek tuddan helag Israel. Ey inang-ang idan katuutuu eyad puyek
hu nengapputan tu e Dios tayu.
4 Pan-a-appeh itsun emin ni tutu-u eyad puyek tep ya an-anla tayu. Niya
itkuk tayu hu tayu kapenaydayaw nan APU DIOS.
5 Em, pan-a-appeh itsu niya pan-ayyuding itsun menaydayaw ni hi-gatu.
6 Unnudi tayun tangguyup hu a-appeh tayu niya itkuk tayu an-anla tayud
hinanggan APU DIOS e Patul.
7 Anin ni hi-gam e puyek niyaddan emin hu wadadtan ey itkuk yu hu
yuka penaydayaw ni hi-gatu. Ey hi-gam daman baybay niyaddan emin hu
mategun wadadtan ey hanniman dama hu ipahding yu!
8 Hi-gayudda daman wangwang ey pangkelapkap kayu. Pan-a-appeh kayu
daman kedunduntug tep ya an-anla yun menaydayaw ni hi-gatu.
9 Tep um-alilli hi APU DIOS ni man-ap-apu eyad puyek. Meandeng ali niya
limpiyuh hu pehding tun man-ap-apu.

99

1 Hi APU DIOS hu patul! Yimmudung di ta-pew ida etan ni dewwan anghel
di yinudungan tu. Emin hu tuu ey ida kaumgeygey. Anin ni ya puyek et
kamanyegyeg.
2 Hi APU DIOS ey kameiddeyyaw di Zion niya hi-gatu hu ap-apun emin di
kebebbebley di puyek.
3 Ya keta-ta-geyyan niya kamengippetngan ngadan tu hu lebbeng tun
medaydayaw. Kayyaggud ni peteg hi APU DIOS.
4 Hi-gam ni Patul e et-eteng kabaelan tu niya limpiyuh ni emin hu
tuka pehding, ey tuka hellipat-i ma-lat ya limpiyuh niya neiptek hu
meippahding di Israel.
5 Daydayaw tayu hu AP-APU e Dios tayu. Pandukkun itsud hinangga tu, tep
hi-gatu hu kayyaggud ni peteg.
6 Yan nunman ey di Moses nan hi Aaron hu padi tu. Ey hi Samuel hu
hakey ni nandasal daman hi-gatu. Nandasal idan APU DIOS et baddangan
tudda.
7 Nekihummungan idan tutu-u tu eman ni kaweda tud kulput niya inu-
unnud da hu tugun tu.
8 Em, APU e Dios mi, hinumang mu hu dasal da. Impeang-ang mun hi-
gada e muka pessinsahi niya muka liwwana hu liwat da. Nem kinastigum
ida hedin nambahul ida.
9 Daydayaw tayu hi APU DIOS. Ey itsu pandaydayaw di duntug tud
Jerusalem tep hi-gatu e Dios tayu ey kayyaggud ni peteg.

100

Ya a-appeh ni pansalamat nan hi APU DIOS

1-2 Emin itsun tutu-ud puyek ey pan-am-amleng itsun menaydayaw nan
APU DIOS. Itkuk tayu hu a-appeh tayud hinangga tu.
3 Abulut tayu e hi-gatu e AP-APU hu Dios. Hi-gatu hu namyuh ni hi-gatsu
niya hi-gatu hu kantuun hi-gatsu. Heni itsu kalneroh ni tuka ipappattul.

4 Itsu pansalamat ni hi-gatud Tempol tu niya ia-appeh tayu hu penay-
dayaw tayun hi-gatu. Em, pansalamat itsun hi-gatu niya daydayaw tayu
hu ngadan tu.
5 Tep hi APU DIOS ey kakkayyaggud. Ya impeminhed tu niya tuka pemaptek
ni hi-gatsu ey mannananeng ni ingganah.

101

Ya a-appeh nan David

1 Ya eya a-appeh kun penaydayaw kun hi-gam e APU, ey meippanggep ni
impeminhed mu niya kalinimpiyuh mu.
2 Kahegag ka et umli ka et baddangan muwak ni mengippahding ni neiptek
ma-lat ya kayyaggud niya limpiyuh hu pehpehding kud nan-ap-apuan ku.
3 Tep eggak i-abulut ni wada hu lawah ni an mekapkapya.
Anggebe-hel ku hu kapehpehding idan eleg mengullug nan Apu Dios. Ey
eleggak pinhed ni mekiammuammung ni hi-gada.
4 Eleggak pinhed ni meiedduedddum di lawah ni tutu-u niya bebtawan
kudda etan hipan lawah ni kapehding.
5 Pe-neng kudda hu kaum-eheehel ni itek ni meippanggep ni edum dan
tuu niya eggak i-abulut ni wadadda hu manghay niyadda kamampah-
hiyyan tuuk.
6 Ebuh ida etan tuun daka pannananeng ni mengu-unnud ni pinhed mu
e APU DIOS, niya ebuh hu kayyaggud ni daka pehpehding hu ebbuluten
kun pangngunnuk di nan-ap-apuan ku niya manha-ad di baley ku.
7 Tep eggak i-abulut ni ida mansilbin hi-gak winu ida meihehhennup ni
hi-gak hu mangkaitek niyadda mangkaheul.
8 Kewa-wa-wa ey endien kuddan emin hu tutu-un lawah daka pehpehd-
ing niya pampea-allaw kudda eyad bebley nan APU DIOS.

102

Ya dasal ni hakey ni tuun nemahhig hu ligat tu et mampehemmehemmek nan APU DIOS

1 APU DIOS, dengel mu anhan eya dasal ku et hemeken muwak.
2 Em, entan tuwak anhan deddekug eyan nemahhig ligat ku, nem
gaggannuim ni hummangen eya dasal ku.
3 Maetung ni peteg hu annel ku e heni apuy niya heni ahuk ni
kamangkepuhhipuh la hu biyag ku.
4 Endi law ni hekey hu elet ku e heni-ak nema-ganan ni helek niya nakka
umhigan mengngan.
5 Nemahhig hu palak ku tep heni-ak law genit ni ebuh et mablatan.
6 Heni-ak hu akup ni pimmuttag di desert. Ey heni-ak ni akup ni
kamammu-mu-huk di baew.
7 Nakka umbabaktad, nem eleg um-ali ugip ku. Ey nakka um-iinglay e
heni-ak hu hahhakkey tun sisit ni kaman-e-eppad atep.
8 Nemahhig ni da-ak kapennadngeliddan buhul kun kewa-wa-wa. Da-ak
kaheneghegnuda niya daka ussala hu ngadan kun pan-iddut.
9-10 Nemahhig bunget mun hi-gak, et humman nengiwallengan mun hi-
gak, et adyah e heni nakka kakkanna hu dep-ul niya kaman-ayyuayyuh hu
lewak di nakka innuma.
11 Ya biyag ku ey henin allinnew ni kamangkelinnug hu aggew e
anggegannuy attukaw la niya henin helek e kamekpit.

12 Nem hedin hi-gam e APU, ey mannananeng kallin mampatul. Ey
mandingngel kallin ingganah.
13 Nanna-ud ni peang-ang mulli hu hemek muddan tutu-um di Jerusalem.
Yan nunya law hu pengippeang-angan mun hemek mun hi-gami.
14 Hi-gamin tuum ni bega-en mu, ey nakappinhed mi huyyan bebley mi,
anin ni nebahbah. Et mukun makaggeh ni peteg hu nemnem min menang-
ang-ang ni nebahbahan tu.
15 Emin idalli katuutuud kebebbebley ey tekkutan da hi APU DIOS niya
emin idalli kepatupatul ey lispituhen da hu et-eteng ni kabaelan tu.
16 Meippeang-ang ali hu dayaw tun pengiyayyaggudan tun nunman ni
bebley di Jerusalem.
17 Ey dedngelen tulli law hu dasal idan endi bilbilang dan tutu-u.
18 Itudek yu eya impahding APU DIOS ma-lat amtaen idallin emin ni
manhuluhulul ni meittu-nud ni hi-gatsu et hi-gatu daydayawen da.
19 Ya ittudek yu ey kanyuy "Nan-uhdung ali hi APU DIOS di kabunyan
20 ey dingngel tu hu palak idan nangkeikelabut et ibukyat tudda humman
idan nagtud keippepetteyyan da."
21 Huyya impahding tu ma-lat wada inna-nu tun pandingngelan niya
keidaydayawan ni ngadan tud Zion di Jerusalem,
22 et yadman keemmuemmungan idan katuutuud kebebbebley ni an
menaydayaw ni hi-gatu.
23 Ngannganih ni metteyyak, anin ni kat-agu-ak ni, tep impakepuy tuwak
nan APU DIOS,
24 nem nandasallak et kangkuy "Apu e Dios kun wadan ingganah, ipaptek
muwak anhan et eleggak ni matey, tep nanengtun kat-agu-ak.
25 Yan eman ni laputu ey lintum e Apu hu puyek, ya kabunyan niyadda
hipan wadadman.
26 Nem hakey alin aggew et meendiddallin emin humman ni lintum.
Heniddalli balwasin kamambalin ni layyut et kamei-ibbeng. Nem hedin
hi-gam, man wada ka ngu dedan ni ingganah.
27 Tep eleg kan hekey melullumman niya endi pappeg ni biyag mu. *
28 Melinggep idalli u-ungnga min tutu-um, anin idan helag da, tep ippaptek
mudda."

103

Ya a-appeh nan David

1 Ikkahhakey ku nemnem kun menaydayaw nan APU DIOS e kayyaggud
ni peteg.
2 Em, hi-gatun ebuh hu nakka daydayawa niya eleggak liwwana hu
binabbal tun hi-gak.
3 Tuka liwwanan emin hu liwat ku niya tuka e-kala hu degeh ku.
4 Ey tuwak kaihhehwang di ketteyyan ku. Ya impeminhed tu niya hemek
tun hi-gak ey eleg ni hekey melullumman.
5 Tuka pannananeng ni iddawat hu panyaggudan ku, et nanengtu nin
makewigingngak e heni-ak tulduh.
6 Hedin hi APU DIOS, man tudda kabaddangi hu kapanligligat ni edum
dan tuu, niya tuka i-ehneng hu kelebbengan da.
7 Impeamta tun Moses hu pinhed tun meippahding niya impeang-ang tu
hu et-eteng ni kabaelan tuddan helag Israel.

* **102:27 102:27** [25-27] Hebrews 1:10-12

8 Mahmek niya kabbabbal hi APU DIOS. Eleg melullumman hu impeminhed
tu niya beken ni kabbubunget.
9 Eleg umgadugadul ni tu pengibbungngetan ni hi-gatsu, niya anin ni
umbunget, et eleg mannananeng hu bunget tu.
10 Anin ni lebbengtun mekastigu itsu tep ya liwat tayu, et eleg daitsu
kastigua.
11 Tep eleg metpeng hu kamannananeng ni impeminhed tuddan kamenay-
dayaw niya kamengu-unnud ni hi-gatu, henin nambattanan ni puyek niya
kabunyan e eleg mabalin ni an metpeng.
12 Ey ingkal tu liwat tayu et heni indawwi tun hi-gatsu, henin nandawwian
ni kasimmili niya kakelinnugin aggew.
13 Ya hemek APU DIOS idan kamengu-unnud ni hi-gatu ey henin hemek ni
hakey ni ama idan u-ungnga tu.
14 Tep inamta tu e ya tuu ey puyek hu nekapyaan tu.
15-16 Ya biyag ni tuud puyek ey henin helek e nekemtang ni ebuh hu tuka
keteggui niya henin habung e anggegannuy attukaw e intayab lan dibdib.
17-18 Nem mannananeng ni ingganah hu impeminhed APU DIOS idan tutu-u
tun kamengu-unnud ni hi-gatu niyadda etan eleg da ippangil hu nekitbalan
tun hi-gada niyadda etan daka pannananeng ni mengu-unnud ni tugun tu.
Anin idan helag da et mannananeng dama hu kakinayyaggud tun hi-gada.
19 Hi APU DIOS ey yad kabunyan hu nengihammadan tun tuka pan-ap-
apui niya hi-gatu hu ap-apun emin, anin di attu.
20 Hi APU DIOS daydayaw yu, emin kayun et-eteng hu kabaelan tun
aanghel ni kamengu-unnud ni hipan tuka ittugun niya tuka immandal.
21 Em, emin kayun aanghel ni bega-en tun kamengippahding ni pinhed tu
ey hi-gatu hu daydayaw yu.
22 Ey emin kayun lintun APU DIOS, anin ni di attu, et lebbengtun hi-gatu hu
daydayaw yu, tep endi hu pappeg ni tuka pan-ap-apui.
Anin daman hi-gak et ikkahhakey ku nemnem kun menaydayaw nan
APU DIOS.

104

1 Ikkahhakey ku nemnem kun menaydayaw nan APU DIOS.
APU DIOS e Dios ku, hi-gam hu keta-ta-geyyan niya nanna-ud dedan ni
kaka medeyyaw.
2 Heni ka dilag ni kamambebbennang ni kenayun. Ey heni imbiklag mu
hu kabunyan et heni tuldah hu ang-ang tu.
3 Binehwat mu hu baley mud kad-an idan kulput ni kakelpuin udan. Ey
heni muka panluggani hu kulput e heni kalesah mu et daka kaittayab ni
dibdib.
4 Hin-addum ni muka beggaa hu dibdib ni mengippeamtan hipan pinhed
mun peamta. Niya mudda kapambalin hu bega-en mun kamantettebbel ni
apuy. *
5 Inhammad mu hu sinuunan eyan puyek et eleg meglid.
6 Et wadaem hu dakel ni danum et anin idan duntug et neli-muh.
7 Minandal mudda humman ni danum et dengelen da hu heni kidul ni
tekuk mu ey inu-unnud da et manglaw ida.
8 Nandayyuddad kedunduntug et manglaw idad nangkehayyukung et han
ida mampalaw di indaddan mun panha-adan da.
9 Inha-ad mu hu kelteg ni keippappegan ni baybay et eleg ida luma-pih et
eleg law malbengan hu puyek.

* **104:4 104:4** Hebrews 1:7

10 Muka peeyyuh ida hebwak di nehayyukung di nambattanan idan
kedunduntug,
11 et wada kainnumaddan kaman-ayyam di puyek heniddan donkey di
muyung.
12 Ey ida kamambuyya hu sisit di keyew ni neihnup diman ni immena-
appeh ida.
13 Muka peelli dama hu udan ma-lat madenuman hu kedunduntug niya
muka peellid puyek hu dakel ni bendisyon mu.
14-15 Muka petmel hu helek ni kennen idan baka niya muka petmel
hu intanem ma-lat wada pengellaan idan tutu-un kennen dan kelpuan
ni elet da. Winedam mewan hu grapes ni kamekapyan meinnum ni
kamengippeamleng ni tuu niya lanan olibah ni daka i-apuap di angah da
ma-lat kumayyaggud hu ang-ang da.
16 Anin idan keyew mun nan-itnem mun sedar di Lebanon et ida
kamekaddennumi.
17 Yadman kapambuyyaiddan sisit. Hedin yadda dama kallangkang, man
ida kamambuyyad belbel.
18 Yad etata-gey ni duntug hu kapambelleyiddan immeyew ni gelding.
Hedin yadda dama badger, man yad deplah hu daka pambelleyi.
19 Lintum hu bulan ma-lat pengamtaan ni hambulan. Ey ya aggew ni
lintum ey inamta tu hedin pigan kelinnugan tu.
20 Winedam hu hileng ma-lat hedin na-nget, man kameukkat idan animal
di muyung.
21 Ida kamangngengeyyed hu kamangkeetteng ni layon ni daka penemma-
hemmakin kennen dan winedam e Apu Dios.
22 Ey hedin kamangkewa-wa, man ida kaumlaw humman ni animal di daka
pantattalluin man-iyyatu.
23 Hedin yadda tuu, man ida kameukkat ni an mangngunnun kawwalwal
meippalpun kakkabbuhhan ingganah ni kakelinnugin aggew.
24 APU DIOS, napnu puyek ni lintum tep ya kalinaing mu.
25 Anin ida etan di mangkahkang ni baybay, et immen ni emin ida hu
kamambi-biyag ni inha-ad mun nangkamkamdug hu etta-teng niya ekka-
ket e eleg ida mebillang.
26 Yadman kapandellaniddan bapor niya anin etan lintum ni anggetakkut
ni animal di baybay e Lebayatan, et immen ni kaman-a-ayyam di diman.
27 Emin ida huyyan lintum ey hi-gam hu daka pandinnelin kennen dad
tsimpuh ni daka peneppuli,
28 et ida kamakaphel idan nunman ni muka iddawat ni kennen da.
29 Nem hedin inwalleng mudda, man ida kaumtatakut. Ey hedin
binangngad mu yayyah da, ey ida kamettey et kamambangngad ni puyek
hu annel da e humman dedan nekapyaan da.
30 Hedin impalaw mu hu Ispirituh mun hi-gada ey kamewedda hu baluh
ni biyag, tep hi-gam hu kakelpuin biyag eyad puyek.
31 Ya kayyaggud ey mannananeng hu dayaw nan APU DIOS niya man-am-
amleng tep yadda etan lintu tu.
32 Hedin intekel tu eyad puyek ey kamanyegyeg. Ey hedin kinepa tu hu
duntug, man kamangkaukat hu ahuk.
33 Et humman hu, yan nunyan ketagguk ey ia-appeh ku hu penaydayaw
kun APU DIOS. Em, lakitdi wada hu yayyah ku ey hi-gatu e Dios ku hu
daydayawen ku.

34 Ya pinhed ku ey um-amleng hi APU DIOS idan nunyan nakka nemnem-
nema, tep hi-gatu kakelpuin amleng ku.
35 Ya kayyaggud ey mebahbah idan emin hu tuun neliwtan et mangkeen-
didda eyad ta-pew ni puyek.

Ikkahhakey ku nemnem kun menaydayaw nan APU DIOS.

Daydayaw tayu hi APU DIOS!

105

(1 Chronicles 16:8-22)

1 Pansalamat itsun APU DIOS niya pandasal itsun hi-gatu. Tayu
peenamtad kebebbebley ida etan impahpahding tu.
2 Iena-appeh tayu hu dayaw tu niyadda etan kaketngain tuun impahpahd-
ing tu.
3 Emin itsun kamengu-unnud nan APU DIOS ey igaggaya tayu hu kayyaggud
ni peteg ni ngadan tu.
4 Hi-gatu pambagai tayun baddang niya hayukup itsud kad-an tun
ingganah.

5-6 Hi-gayuddan helag Abraham e bega-en Apu Dios e helag ida daman
Jacob ni pinili tun pantu-u tu, nemnem yudda kaketngain tuun impah-
pahding Apu Dios ni panyaggudan yu niya nemnem yudda dama hu
kalinimpiyuh ni nenuwet tu.

7 Hi-gatu hu AP-APU e Dios tayu, et humman hu mahapul ni u-unnuden
tayun emin ni tuu eyad puyek ida tugun tu.
8 Eleg tu liwwana hu nekitbalan tu, anin ni piga toon hu melebbah.
9-10 Et humman hu, pannananeng tu hu nekitbalan tun Abraham e
humman dama insapatah tun Isaac. Impidwa tun inhel humman ni
nekitbalan tun ingganah nan hi Jacob e hi Israel niyadda helag tu
11 e kantuy "Iddawat kun hi-gayu hu bebley di Kanaan ni beltanen idan
helag yu."

12 Yan nunman ey hahhakkey ida hu tuun Apu Dios ni nekibebley di
diman Kanaan.
13 Immenal-aldan idan nekibenebbebley di edum ni bebley ni nan-ap-
apuan idan nambakbaklang ni patul.
14 Nem endi kuma hakey ni patul ni an nengipelilligat ni hi-gada, tep eleg
iebulut nan Apu Dios ni pehding da humman ni hi-gada
15 e kantuy "Entan tudda panligligat hu pinilik ni tuuk niyadda prophets e
bega-en ku."

16 Entanni ey impaelin APU DIOS hu bisil di Kanaan et endi hu kennen
dadman,
17 nem impamengulu tud Egypt hi Joseph, tep inggatang idan agitu et
mambalin ni himbut di diman.

18 Yan eman ni nengikelabutan dad Egypt nan hi Joseph ey binangkiling
da hu heli tu et maliputan niya impewa-ngalan dan gumek.
19 Neikelabut hi Joseph ingganah ni immamnun neipahding ida etan inhel
tun meippahding ni impeamtan APU DIOS ni hi-gatu. Huyyan neipahding
nan Joseph hu nematnaan APU DIOS ni hi-gatu.

20 Nem entanni et endi maptek ey imbukyat etan ni patul di Egypt hi
Joseph di kallabbuttan,
21 et hi-gatu hu pambalin tun mampaptek di baley tu niyadda hipan
kinedangyan tu.

22 Ey hi-gatu hu nambalin ni apuddan emin ni uupisyal di baley nan patul
niya hi-gatu hu kamengittuddun kayyaggud ni pehding idan kaumtugun
nan patul.
23 Entanni ey limmaw idan emin hu pamilyah nan Jacob di Egypt et ida
makibebley di diman.
24 Yan nunman ni wadaddadman ey indawtan APU DIOS idan dakel ni u-
ungnga da. Nangkahlag ida ey nambalin ni hi-gada hu daddakkel niya
e-etteng kabaelan da nem yadda iEgypt e buhul da.
25 Et lektattuy impambalin APU DIOS ni anggebe-hel idan tuud Egypt ida
humman ni helag Jacob e tuun APU DIOS, et lawah hu ipenahding dan hi-
gada.
26 Nem intu-dak tu hi Moses e bega-en tu, et hi Aaron e pinili tun
pangkadwa tu, et lumaw idan han-agid Egypt ni an memaddang ni hi-gada.
27 Limmaw idad Egypt et da ipahding di hinanggaddan tuudman hu inhel
APU DIOS ni pehding dan kaketngain tuu.
28 Nambalin nan APU DIOS ni engeenget di emin di bebley di Egypt, nem
nanengtun eleg da u-unnuden hu pinhed tu.
29 Et pambalin tun kuheyaw hu danum di wangwang niyaddad kulukul et
mangkatey ida hu nambakbaklang ni deleg diman.
30 Entanni mewan ey impalaw tu hantapug ni tukak et umapnal idad
kebebbebley di Egypt, anin yad baley nan patul.
31 Impehegyab tu mewan hu aggiyyet niya imuk et menapnapan hu Egypt.
32 Ey impaeli tu hu nemahhig ni dallallu niya kedyam
33 et mangkebahbah ida hu keyew niya hipan intanem dadman Egypt. Anin
idan intanem dan grapes niyadda figs et nangkebahbah ida.
34 Entanni mewan ey impalaw tu hu hantapug ni dudun
35 et pangkanen dan emin hu nangkeitnem di diman.
36 Entanni law ey impampapetey tudda hu lalakkin pengulwan ni u-
ungngaddan iEgypt.
37 Et han tudda law ipengulu humman idan helag Israel et hi-yanen da
hu Egypt e dakel intabin dan silber niya balituk. Ey emin ida ey na-let ida
e endi kamandedgeh.
38 Nemahhig law ni katattakusiddan iEgypt hu helag idan Israel et ida
kaman-am-amleng ni neni-yanan dan bebley dad Egypt.
39 Wada etan impaelin APU DIOS ni kulput di ta-pew da, et humman
hu kamenihhiddum ni hi-gadan kawwalwal. Ey hedin hileng, man
kamambalin humman ni kulput ni apuy ma-lat mabnangan ida.
40 Nambagaddan detag ey impaeli tu hu dakel ni sisit. Ey kewa-wa-wa
ni indawtan tuddan kennen dan manna ni kamelpud kabunyan.
41 Dinhak tu etan batu ey immebwal hu dakel ni danum ni innumen da, et
maweda hu heni wangwang di desert.
42 Impahding APU DIOS emin ida huyya, tep eleg tu liwwanen hu impakulug
tun Abraham e bega-en tu.
43 Et ipangngupangngulu tudda humman ni tutu-u tu e ida kaman-am-
amleng niya ida kaman-a-appeh ni neni-yanan dan bebley di Egypt.
44 Emin hu puyek di bebley idan edum ni tutu-un eleg mengullug ni hi-
gatu ey nan-idwat tuddan tutu-u tu et hi-gada law hu nampengalan hipan
lameh idan nangkeitnem di pupuyyek da.
45 Humman hu impahding tu ma-lat u-unnuden idan tutu-u tun emin hu
tugun tu.
Daydayaw tayu hi APU DIOS!

106

1 Daydayaw tayu hi APU DIOS!
Pansalamat itsun APU DIOS tep ya kakinayyaggud tu. Ya impeminhed tu
ey kamannananeng ni ingganah.
2 Endi hakey ni tuun kabaelan tun mengippeamtan emin ni impahding
APU DIOS ni kaketngain tuu. Ey anin ni hipa pehding tayun menaydayaw
ni hi-gatu, et kulang ni peteg humman ni pemelleh tayun kakinayyaggud
tu.
3 Kaman-am-amleng ida tutu-un limpiyuh daka pehding niya kayyaggud ni
ingganah daka kapkapyaa.
4 APU DIOS, nemnem muwak anhan ni pemaddangam idallin tutu-um et
ihwang muwak dama.
5 Et hiktamak hu kayyaggud ni biyag ni indawat muddan pinilim ni tutu-
um. Ey iebulut mun mei-dummak alin hi-gadan mekiam-amleng niya
menaydayaw ni hi-gam.
6 Nanliwat itsu e heni itsuddan eman ni aammed tayu, tep impahding
tayu dama hu lawah.
7 Yan eman ni wadaddad Egypt ey eleg dan hekey hanguden hu impeenang-
ang APU DIOS ni kaketngain tuu niya eleg dan hekey ibilang hu impeminhed
tun hi-gada. Et peang-ang da hu ngehay dan hi-gatud Madlang ni Baybay.
8 Nem anin ni hanniman ida et kapyatun inhewang tudda, tep humman
dedan hu inhel tun pehding tu niya ma-lat peang-ang tun hi-gada hu et-
eteng ni kabaelan tu.
9 Minandal tu hu Madlang ni Baybay et matduk et ipengulu tudda tutu-u
tun nan-agwat di mamega.
10 Humman hu elaw ni nengihwangan tun hi-gadad buhul dan kamengihi-
hhingit ni hi-gada.
11 Nem hedin yadda buhul da ey nalsing idan emin et endin hekey hu an
natdaan ni hi-gada.
12 Et yan nunman law hu nengulugan idan tutu-u tun impakulug tun hi-
gadan nunman et man-a-appeh idan penaydayaw dan hi-gatu.
13 Nem anggegannu mewan ey liniwwan da humman ni impahding APU
DIOS ni hi-gada, et eleg da mewan u-unnuden hu tugun tun hi-gada et ya
kumedek pinhed da hu impahding da.
14 Yan eman ni wadaddad desert ey dakel hu daka ibbagan APU DIOS ni
pematna dan binabbal tu
15 et pan-idwat tu hu hipan daka ibbaga, nem impaeli tu dama nemahhig
ni degeh da.
16 Entanni mewan ey daka keemmehi hi Moses, anin hi Aaron e sinudun
APU DIOS ni padi tu.
17 Et endi maptek ey nadhak hu puyek et mangke-hung hi Dathan et hi
Abiram et yadda edum tu.
18 Anin idan edum dan nengipahding ni lawah, et giniheb idan apuy ni
impaelin APU DIOS.
19 Yan eman ni wadadda humman ni tutu-un APU DIOS di Sinai ey
nengapyaddan i-ingngeh ni bakan balituk et dayawen dan dios da.
20 Hinullulan da hu kamedaydayaw ni makulug ni Dios ni kinapya dan
i-ingngeh ni bakan kamengngan ni helek.
21-22 Liniwwan da hi APU DIOS e nengihwang ni hi-gada niya nengipenahd-
ing ni kaketngain tuud Egypt niyad Madlang ni Baybay.
23 Et bumunget law ni hi-gada et kantuy petteyen tudda. Nem nampehem-
mehemmek hi Moses e bega-en tu, et eleg tudda pampateyen.

24 Eleg da pinhed ni umlaw etan di kayyaggud ni bebley ni inhel APU
DIOS ni iddawat tun pambebleyan da, tep eleg ida medinnel ni inhel tun
pengippaptekan tun hi-gadadman.
25 Ida kamangngungudud nangkampuan da niya eleg ida mengu-unnud
nan APU DIOS
26 et isapatah tu e petteyen tuddad desert
27 niya pan-iwwahit tuddalli helag dad edum ni bebley et mangkatey
idadman. *
28 Ya mewan eman ni wadaddad Peor ey nei-dum idaddan kamenay-
dayaw nan Baal e dios idan tuudman, niya nekikakikan idadda etan ni
kamei-appit idan netey. †
29 Impabunget da mewan hi APU DIOS tep ya humman idan lawah ni daka
pehpehding et paeli tu hu nemahhig ni degeh ni hi-gada.
30 Nem nehagag kuma hi Pinehas et kastiguen tudda hu nengipahding
nunman et masiked humman ni degeh ni impaelin APU DIOS.
31 Et meippalpun nunman ey katettebaladdan katuutuu hi Pinehas. ‡
32 Yan eman ni wadaddad Meribah ey impabunget da mewan hi APU
DIOS et hi Moses kumedek hu nekastigu,
33 tep impaguhu da et eleg tu pakannemnemen hu inhel tu. §
34 Entanni mewan ey intugun APU DIOS ni hi-gadan pampetteyen dadda
etan tuun kahing ni hi-gatu, nem eleg da u-unnuden humman ni intugun
tu.
35 Nampekiahwadda kumedek ni hi-gada et ya elaw ni inahwa da hu inu-
unnud da
36 et daydayawen da hu beken ni makulug ni dios, et humman hu, henidda
naknad bitu. *
37 Ey in-enappit dadda † hu u-ungngadad dimonyoh. ‡
38 Pintey dadda humman ni endi bahul tun u-ungnga et iappit daddan
dios di Kanaan et mambalin ni beken ni malinih di hinanggan APU DIOS
humman ni bebley tep ya humman ni impahding da. §
39 Beken ni ya bebley dan ebuh hu nambalin ni beken ni malinih di
hinanggan APU DIOS, nem anin ni ya annel da, tep eleg da ikahhakey nan
APU DIOS hu daka pengullug.
40 Nemahhig hu bunget APU DIOS idan nunman ni pinili tun tutu-u tu, et
humman hu, anggebe-hel tudda law.
41 Inwalleng tudda et iebulut tun yadda buhul dan eleg mengu-unnud ni
hi-gatu hu pan-ap-apu da.
42 Impanlelehhan idaddan nunman ni buhul da niya impahding dan hi-
gada hu hipan pinhed dan pehding.
43 E-eggel ni inhewang APU DIOS idad ligat da, nem kapyatun ida
kamanliwwaliwwat tep ya ngehay dan hi-gatu. Et lektattu ey inlu-lu da
annel da tep ya liwat da.
44 Em, nemahhig ngehay dan APU DIOS, nem himmek tuddan nampehem-
mehemmekan dan hi-gatud dasal da.
45 Et eleg tudda kastiguen, tep ninemnem tu hu nekitbalan tun panyaggu-
dan da niya tep nemahhig hu impeminhed tun hi-gada.

---

* **106:27 106:27** Leviticus 26:33 † **106:28 106:28** Endi maptek hedin ya keibbellinan ni "netey" ey yadda tuun nangketey winu yadda dios ni kinapyan tuu. ‡ **106:31 106:31** [28-31] Numbers 25:1-13 § **106:33 106:33** [32-33] Numbers 20:2-13 * **106:36 106:36** [34-36] Judges 2:1-3 et ya 3:5-6 † **106:37 106:37** Deut. 12:31 niya 32:17. Ang-ang yu 2 Kings 16:3, ya 17:17, ya Ezekiel 16:20-21 niya 1 Corinthians 10:20. ‡ **106:37 106:37** Ang-ang yu 2 Kings 17:17. § **106:38 106:38** Numbers 35:33

46 Anin idan buhul dan kamengippehelheltap ni hi-gada et impambalin
tuddan kabbabal idan hi-gada. *
47 APU e Dios mi, ihwang dakemi anhan niya paenamut dakemin emin
ni tutu-um ni neiwahhiwahhit di kebebbebley ma-lat maemung kamin
mansalamat niya menaydayaw ni ngadan mun kayyaggud ni peteg.
48 Daydayaw tayu hu AP-APU e Dios tayun helag Israel. Em, daydayaw
tayun ingganah.
Emin itsu ey kantayuy "Amen!" †

Daydayaw tayu hi APU DIOS!

Ya Meikkelliman Libluh ni Psalms

(Psalms 107–150)

107

1 Pansalamat itsun APU DIOS tep ya kakinayyaggud tu. Ya impeminhed
tu ey kamannananeng ni ingganah.
2 Hi-gayuddan neihwang di hipan ligat ni kapehpehding idan buhul tayu
ey yu paenamtad edum tayun tuu e hi APU DIOS hu nengihwang ni hi-gayu.
3 Tep dakeyulli inemung di neiwehitan yud kebebbebley di appit ni
kasimmilin aggew, yad tuka kelinnugi, yad south niyad north.
4 Yadda edum ey ida nanhawahawang di desert, tep eleg da hanhamak
hu dellanen dad da pambebleyan.
5 Neupaupadda niya na-na-wew ida niya heni eleg ida meittu-u.
6 Et mampehemmehemmek idan APU DIOS tep ya nemahhig ni daka
panhelheltapi et ihwang tuddad ligat da.
7 Impangulu tuddad kayyaggud ni dellanen da et lumaw ida etan di bebley
ni panha-adan da.
8 Et humman hu, mahapul ni mansalamat idan APU DIOS, tep eleg
melumman hu impeminhed tun hi-gada niya dakel impahpahding tun
panyaggudan da.
9 Tep tuka iddawat hu innumen idan na-wew niya anin idan neupa et tudda
kaiddawsin kayyaggud ni kennen da.
10 Wadadda edum ni kaumlelemyung e wadaddad engeenget, tep
nebangkiling idad kallabbuttan et ida kamanhelheltap
11 tep nginhay da hu tugun Apu Dios e Keta-ta-geyyan.
12 Et idwatan tuddan nekalligat ni ngunu ma-lat anin ni metu-lidda et endi
kamemaddang ni hi-gada.
13 Et mampehemmehemmek idan APU DIOS tep ya nemahhig ni daka
panhelheltapi et ihwang tuddad ligat da.
14 Impa-hep tudda et hi-yanen da hu engeenget ni kad-an da et ekalen tu
bangkiling da.
15 Et humman hu, mahapul ni mansalamat idan APU DIOS, tep eleg
melumman hu impeminhed tun hi-gada niya dakel impahpahding tun
panyaggudan da.
16 Tep binahbah tu hu giniling ni eheb idan kallabbuttan, anin idan gumek
ni lekbi tu.
17 Wadadda edum ni tutu-un endi nemnem da e nangngehay ida et
helheltapen da nanliwtan da.
18 Lektattuy nganngnanih katey da, tep eleg da hengnguhengnguda kennen
da.

---

* **106:46 106:46** [40-46] Judges 2:14-18 † **106:48 106:48** Ang-ang yu Psalm 41:13.

19 Et mampehemmehemmek idan APU DIOS tep ya nemahhig ni daka
panhelheltapi et ihwang tuddad ligat da.
20 Himmapit et panyaggud tudda et eleg ida matey.
21 Et humman hu, mahapul ni mansalamat idan APU DIOS, tep eleg
melumman hu impeminhed tun hi-gada niya dakel impahpahding tun
panyaggudan da.
22 Ey lebbeng tun man-appit idan pansalamat dan hi-gatu. Niya lebbeng
tun i-ena-appeh da hu amleng dan mengippeennamtaddan kakkayyaggud
ni impenahding tu.
23 Wadadda edum ni tuun kamangngunnud bapor di baybay e humman
daka pambiyagi.
24 Inenang-ang da hu kayyaggud ni impenahding APU DIOS di diman ni
kakei-ang-angin et-eteng ni kabaelan tu.
25 Tep himmapit ey newada hu na-let ni pewek niya nemahhig ni dalluyun.
26 Ey kametenuttu-ug hu bapor ni limmaw di dallem tu et nemahhig hu
takut da.
27 Ida kamandapidaping ni aliwet da e henidda nebuteng niya ida
kametemman pehding da.
28 Et mampehemmehemmek idan APU DIOS tep ya nemahhig ni daka
panhelheltapi et ihwang tuddad ligat da.
29 Impasiked tu etan pewek niya dalluyun
30 et ida law kaman-am-amleng. Et ebuhe padekal tuddadman e bebley ni
pinhed dan lawwan.
31 Et humman hu, mahapul ni mansalamat idan APU DIOS, tep eleg
melumman hu impeminhed tun hi-gada niya dakel impahpahding tun
panyaggudan da.
32 Ey mahapul ni daydayawen da hi APU DIOS di hinanggaddan neamung
ni tutu-u niyadda aap-apu.
33 Em, lebbeng tun daydayawen tayu hi APU DIOS tep sinduk tudda
wangwang niyadda hebwak.
34 Ey impambalin tun eleg umtetmel hu kameitnem idad puyek ni mateba
la ni kameitnem, tep lawah kapehpehding idan nambebley diman.
35 Wineda tu lebeng idad desert niya wineda tu hu dakel ni utbul ida etan
di nakamma-ganan ni puyek
36 et palaw tuddadman hu tutu-un endi kennen da, et mengapyaddan
pambebleyan dadman.
37 Binaddangan tudda et kameteggu hu daka ittanem ni daka pengellain
kennen da et dakel hu ineni da. Anin idan intanem dan grapes et malemeh.
38 Binendisyonan tudda et dumakkel ida niya himmegyab hu inhalun da.
39 Hin-addum ni himmahhakkey ida, tep daka panlelehhani hu kapeh-
pehding idan buhul da.
40 Nem kababba-ingin APU DIOS humman idan buhul da et tudda katellakad
mahkang ni desert.
41 Nem kabaddangin APU DIOS ida hu anggehemmek ni tutu-u niya tuka
pedakkel hu helag da henin kahegyabin kalneroh.
42 Et emin ida hu kamengu-unnud ni hi-gatu ey ida kaum-amleng hedin
inang-ang da huyyan tuka pehding. Nem hedin yadda tuun lawah hu daka
pehpehding ey daka pakdag eneeneng.
43 Hi-gayuddan nangkenemneman ey nemnemnem yudda huyyan
kapehpehding APU DIOS niya entan tu liwwan hu eleg melullumman ni
impeminhed tu.

108

Ya a-appeh nan David
(Psalm 57:7-11; 60:5-12)

1 Nakka makaddinnel ni hi-gam e Apu Dios, et humman hu, nakka man-
a-appeh ni penaydayaw kun hi-gam.
2 Yan nunya ey ihikkak law ni memelpelding ni ayyuding niya gitalah ni
kamangkewa-wa, et heni bengngunen ku hu aggew, tep umbangunnak ni
dagah ni menaydayaw ni hi-gam.
3 Mansalamattak ni hi-gam e APU DIOS niya ia-appeh ku hu penaydayaw
kun hi-gam di hinanggaddan katuutuud kebebbebley.
4 Tep eleg melumman hu impeminhed mu niya kamannananeng hu
muka pemaptek ni hi-gami, niya eleg ida metpeng e henin kasina-gey ni
kabunyan.
5 Apu Dios, peang-ang mud kabunyan e ta-pew ni puyek hu kasina-gey
mu, niya peang-ang mud puyek hu dayaw mu.
6 Et humman hu, dengel mu anhan hu dasal min tutu-um ni nakappinhed
mu et ihwang dakemi tep et-eteng kabaelan mu.
7 Immehel ali hi Apu Dios etan di tuka panhahha-adi et kantuy "Apputen
kudda buhul ku et man-am-amlengngak ni mengennadwan Sekem niya
nedeklan di Sukkot e bebley da ma-lat i-peng idan tutu-uk.
8 Ya Gilead niya Manasseh ey bebley kudda. Ey yadda iEpraim hu heni
sindaluk. Hedin ya Judah ey yadman ali kelpuan idan patul ku.
9 Pambega-en kudda iMoab ey panhimbut kudda iEdom, ey ittetkuk kulli
hu pengapputak idan iPilistia."
10 Apu Dios, hipa edum ni mengippengngulun hi-gak di Edom e
nehammad ni neluhud ni batu, hedin beken ni hi-gam ni ebuh?
11 Kaw inwalleng dakemi tu-wangu anhan e Apu Dios? Kaw eleg ka law
mekillaw idan sindalu min an mekiggubbat?
12 Baddangi dakemi anhan ni mengubbat idan buhul mi, tep endi silbin
baddang ni tuu.
13 Nanna-ud ni mengapput kami hedin baddangan dakemi e Apu Dios, tep
ya kakulugan tu ey hi-gam dedan hu kamengapput idan buhul mi. *

109

Ya a-appeh nan David ni meidwat etan ni kamengipappangngulun a-appeh

1 Apu Dios ni nakka daydayawa, entan anhan tu pakdag eneeneng.
2 Tep iyyadyan nemahhig e mangkaitek niya lawah ida eya tutu-u e dakel
hu daka pebehhul ni hi-gak ni beken ni makulug.
3 Emin ida ey anggebe-hel da-ak ni endi puut tu.
4 Nakka peang-ang hu impeminhed kun hi-gada niya nak ida kaid-
dasadasali, nem kapya tun anggebe-hel da-ak ni hi-gada.
5 Daka bellehin lawah hu kakinayyaggud kun hi-gada niya daka bellehin
hingit hu impeminhed kun hi-gada.
6 Apu Dios, pinhed kun ya lawah ni huwet hu tudduen mun manhuwet
etan ni hakey ni buhul ku niya pambalin mun yadda ngu edum tu hu
mengi-uh-uh ni nambahulan tu.

---

* **108:13 108:13** [6-13] Ya Psalm 108:6-13 ey nan-ingngeh ni Psalm 60:5-12.

7 Ya kayyaggud ey hedin meillaw di korteh, man mekastigu tep nambahul.
Niya anin idan e-helen tud dasal tu, et humman ida umhulun ni
kekastiguan tu.
8 Ya kayyaggud ey anggagannun mepappeg hu neitu-wan nunman ni tuu
ma-lat wada meihhullul ni hi-gatud ngunu tu. *
9 Kayyaggud hedin anin ni mepu-hig ida u-ungnga tu niya anin ni mebellu
hu ahwa tu.
10 Ey kayyaggud hedin mebahbah hu baballey idallin u-ungnga tu, et ida
manhawahawang niya ida mangkedekedew ni kennen da.
11 Heballi emin ida hu nan-utangan tu ey da pan-ellan hu hipan limmu
tu niya ya hansinu-wan hu mengellan emin ni nan-aatuan tu.
12 Ey heballi endi hu umhehmek ni hi-gatu niya endi an mengippaptek
idan nangkepu-hig ni u-ungnga tu.
13 Niya heballi mangkettey idan emin hu helag tu ma-lat keliwwanan ni
ngadan tu.
14 Ya kayyaggud ey eleg liwwanan Apu Dios ida hu lawah ni impahpahd-
ing idan aammed tu niya eleg me-me-kal di listaan hu neitudek ni lawah
ni impahpahding inetu.
15 Ey kayyaggud hedin nenemnemen nan Apu Dios ni emin hu liwat tu,
nem hedin hi-gatu, man kayyaggud hedin meliwwan ni ingganah.
16 Tep nemahhig humman ni tuu e endin hekey hu impeang-ang tun
binabbal tud edum tun tuu. Impanligligat tudda niya pinetepetey tudda
hu nangkewetwet niyadda anggehemmek ni tutu-u.
17 Nemahhig ni tuka pan-iidusi hu edum tun tuu, et humman hu,
kayyaggud hedin meibbangngad humman idan idut tun hi-gatu. Eleg tu
pinhed ni bendisyonan hu edum tun tuu. Et humman hu, kayyaggud hedin
endi dama memendisyon ni hi-gatu.
18 Impeingha tu ngu dedan ni man-iddut henin tuka pambalwasii winu
henin tuka innumin danum winu ya tuka pengngannin kennen tu.
19 Et mukun kayyaggud hedin emin ida etan iduidut tu ey meibbangngad
ni hi-gatu et heni balwasin meillibbut di annel tu niya heni ballikid ni
meillibbed ni hi-gatu.
20 Apu Dios, humman idan kastigu hu pengastigum idan nunman ni
buhul kun lawah hu daka e-e-helan meippanggep ni hi-gak.
21 Nem hedin hi-gak, man baddangi muwak ngu e Apu Dios e Eta-gey ni
peteg, ma-lat meihwangngak, tep humman dedan hu elaw mu. Em, ihwang
muwak anhan tep ya eleg melumman ni impeminhed mu.
22 Makahhapul ku hu baddang mu tep nemahhig ni anggehemmekkak niya
nakka umlelemyung ni peteg.
23 Heni-ak law allinnew ni kamangkeummah niya heni-ak dudun ni
nelakah ni mepukpuk.
24 Kaumgeygey ida pukel ku tep nantepetepellak et nepippiguttak e heni-ak
genit ni nablatan ni ebuh.
25 Nemahhig ni da-ak kangi-ngi-ngiiddan buhul ku. Hedin inang-ang da-ak,
man ida kamanwigwigiwig ni pihul dan hi-gak.
26 Apu e Dios ku, baddangi muwak et ihwang muwak anhan tep ya eleg
melumman ni impeminhed mu.
27 Peamtam idan buhul ku e hi-gam hu kamengihwang ni hi-gak di ligat
ku.

* **109:8 109:8** Acts 1:20.

28 Et anin ni iddutan da-ak idan nunman ni buhul ku, et bendisyonan
muwak kaya. Ey hedin mekihhanggaddan hi-gak, man babba-ingi mudda.
Nem hedin hi-gak e bega-en mu ey man-am-amlengngak.
29 Entan anhan tu iebulut ni ida mengapput hu buhul ku, nem ang-ang mu
ma-lat mebabba-ingan idan ingganah.
30 APU DIOS, pedengngedengngel kullid mika keemuemmungi hu nakka
pansalamat niya nakka penaydayaw ni hi-gam,
31 tep nandaddan kan kaumbaddang idan tuun nangkewetwet et ida
kameihwang di buhul dan neminhed ni memettey ni hi-gada.

110

Ya a-appeh David

1 Kan APU DIOS nan Apuk ey "Yudung kad winannan ku ingganah
apputen kuddan emin hu buhul mu." *
2 Beken ni ebuh di Zion ni pan-ap-apuan mu, nem pambalin dakan APU
DIOS ni ap-apud bebley idan buhul mu.
3 Yallin aggew ni pekihhanggaan muddan buhul mu ey manhehelluddalli
tutu-um ni mansilbin hi-gam. Ey um-aliddalli dakel ni nangkehiken ni
lalakkin memaddang ni hi-gam ni mekiggubbat, et heniddalli delnun
kakkabbuhhan e daka teggua neitnem di mamegan puyek.
4 Hi APU DIOS ey peamnu tu hu insapatah tun hi-gam e kantuy "Pinutuk
dakan mampeddin ingganah henin kinapadin Melkisedek." †
5 APU DIOS, ‡ wada hu Ap-apud winannan mu. Paka-apputen tuddalli hu
papatul hedin medetteng hu aggew ni pengippeang-angan tun bunget tu.
6 Ey kastiguen tuddalli katuutuud kebebbebley et kepuppullay ali annel
idan nangketey, tep apputen tuddallin emin papatul da.
7 Hi-gatulli mengapput di emin ni gubat. Et anin ni di attun bebley ni
lawwan tu et um-inum ni danum di hebwak da.

111

1 Daydayaw tayu hi APU DIOS!
Mansalamattak nan APU DIOS di kakeemmungiddan tutu-u tun
kamekangngu-unnud ni hi-gatu.
2 Kakkayyaggud ni emin hu kapehding APU DIOS. Et humman hu, emin
ida hu kamengu-unnud ni hi-gatu ey pinhed dan ewwatan ida humman ni
tuka pehpehding.
3 Humman idan tuka pehpehding hu kakei-ang-angin dayaw tu niya kasina-
gey tu. Ey kamannananeng ni ingganah hu kakinayyaggud tu.
4 Eleg tu pinhed ni tayu liwwanen ida humman ni kayyaggud ni tuka
pehpehding ni hi-gatsun tuu.
Hi APU DIOS ey kabbabbal niya mahmek.
5 Tuka iddawat hu kennen idan kamengiddinnel ni hi-gatu niya eleg tu
liwwana hu nekitbalan tun panyaggudan da.
6 Impaenang-ang tu hu et-eteng ni kabaelan tun nampeneg-alan tuddan
nambebley di Kanaan et ihullul tudda tuu tu.
7 Neiptek niya limpiyuh ni emin hu tuka pehding niya emin hu tugun tu
ey kameiddinnel.

---

* **110:1 110:1** Matthew 22:44 et ya 26:64, Mark 12:36 et ya 14:62, Luke 20:42-43 et ya 22:69, Acts 2:34-35 niya Hebrews 1:13. † **110:4 110:4** Hebrews 5:6 et ya 7:17 niya 7:21. ‡ **110:5 110:5** Ang-ang yu NET Bible.

8 Humman idan tugun tu ey mannananeng ni makulug alin ingganah.
Et humman hu, mahapul ni paka-u-unnuden tayu ma-lat limpiyuh hu
pehpehding tayu.
9 Impahding tu hu mahapul ni pehding tu ma-lat meihwang ida tutu-u tud
neihbutan da. Ey mannananeng alin ingganah hu nekitbalan tuddan tuu
tu. Kayyaggud ni peteg niya kamedeyyaw hu ngadan tu.
10 Ya kapengu-unnudin APU DIOS hu kakenemnemi. Ey emin ida hu
kamengu-unnud ni tugun tu ey inamta da hu kayyaggud ni pehding da.
Hi-gatu hu lebbeng tun daydayawen tayun ingganah!

112

1 Daydayaw tayu hi APU DIOS!
Kaman-am-amleng hu tuun tuka paka-u-unnuda hi APU DIOS. Em,
kaman-am-amleng humman ni tuun mahlun mengu-unnud ni tugun tu.
2 Yaddalli u-ungngan nunyan tuu ey et-eteng ali kabaelan dad nambeb-
leyan da niya mebendisyonan ida.
3 Ey umkedangyan humman ni tuu niya metbal alin ingganah tep ya
kakinayyaggud tu.
4 Ya kayyaggud ni tuu ey anin ni heni engeenget hu biyag tu et
kamebnangi, tep kabbabbal, mahmek, niya kayyaggud tuka pehding.
5 Kayyaggud ni emin hu kameippahding ni tuun madewat, nelakah ni
mampebenneh niya limpiyuh ni emin hu tuka pehding.
6 Humman ni tuu ey eleg meapput, anin ni lawah kameippenahding ni
hi-gatu niya eleg ali liwwanan tutu-u hu kakinayyaggud tu.
7 Eleg umtakut di hipan lawah ni idaddatteng dan hi-gatu, tep nehammad
hu tuka pengullug niya tuka pengiddinnel nan APU DIOS.
8 Kamakaddinnel niya endi takut tu, tep inamta tu e meapput ida buhul
tu.
9 Ey madewat ni peteg idan newetwet. Ya pambalinan nunman ni
kayyaggud ni elaw tu ey mannananeng alin ingganah. * Kalispituhaddan
tutu-u niya kametbal.
10 Nem hedin yadda lawah ni tutu-u ey daka keemmehi hu henin
nunman ni tuu, et daka panggegeyyetgetin bunget da, tep emin hu hipan
daka nemnemneman pehding ey eleg um-amnu.

113

1 Daydayaw tayu hi APU DIOS!
Em, hi-gayuddan bega-en tu ey daydayaw yu hu ngadan tu.
2 Kayyaggud hedin medaydayaw hu ngadan tun ingganah.
3 Hi-gayuddan katuutuud kebebbebley, meippalpud kasimmilin aggew
ingganah di tuka kelinnugi ey daydayaw yu hu ngadan tu.
4 Tep hi-gatu hu AP-APU di kebebbebley. Ya dayaw tu ey heni lini-bahan tu
hu kabunyan.
5 Endin hekey hu an mei-ingngeh ni hi-gatu e AP-APU e Dios tayu. Immen
di tuka pan-ap-apuid kabunyan,
6 nem kamanyu-ung et tuka uh-uhdungi hu kabunyan niya puyek.
7 Tuka baddangidda hu nangkewetwet ma-lat eleg ida mannananeng ni
mewetwet.
8 Tudda kaihha-ad di eta-gey ni saad niya tudda kapambalin ni ap-apuddan
tutu-u tu.
9 Tuka weddaa hu u-ungngan nebasin bii ma-lat man-an-anlad baley da.

---

* **112:9 112:9** Ang-ang yu 2 Corinthians 9:9.

Daydayaw tayu hi APU DIOS!

114

1 Yan eman ni inenamutan idan helag Israel ni neni-yanan dan Egypt e
nekibebleyan da,
2 ey pinilin Apu Dios hu Judah ni penaydayawan dan hi-gatu niya pinili tu
hu Israel ni pan-ap-apuan tu.
3 Inang-ang etan ni Madlang ni Baybay ida tutu-un Apu Dios ey imma-
allaw ma-lat wada dellanen da. * Hanniman dama etan Wangwang e
Jordan e nealay nenginteted duk.
4 Hedin yadda dama duduntug ey henidda lakkitun gelding niya impah ni
kalneroh ni kamampaypaytuk.
5 Hipa neipahding e Madlang ni Baybay et endi maptek ey kaimma-
allaw? Ey kele dama nealay kanatduk e Wangwang e Jordan?
6 Niya hipa dama neipahding ni hi-gayun duduntug et heni kayu lakkitun
gelding niya impah ni kalneroh ni kamampaypaytuk?
7 Hi-gam e puyek, panggegeygey kad hinanggan Ap-apu e Dios nan Jacob.
8 Humman ni Dios hu nengipeukat ni dakel ni danum di batu et maweda
hu kulukul niya lebeng di gawwan desert.

115

1 APU DIOS, beken ni hi-gami hu medeyyaw, nem hi-gam ni ebuh tep
eleg melullumman hu impeminhed mu niya kamannananeng hu muka
pemaptek ni hi-gamin tuum.
2 Kele kan idan tutu-ud kebebbebley ey "Attu mewan hu Dios yu ey?"
3 Ya Dios tayu ey immen di kabunyan. Ey tuka pehding hu hipan pinhed
tun pehding.
4 Nem hedin yadda dios da ey ya silber niya balituk hu nekapyaan da e
kinapyan tuu.
5 Wada bungut da, nem eleg ida um-ehel niya wada mateda, nem eleg da
han-ang-ang.
6 Wada tangila da, nem eleg da handengel niya wada eleng da, nem eleg
da hanhamuy.
7 Wada ngamay da, nem eleg da hankapa, ey wada heli da, nem eleg ida
umdalan. Ey anin ni buklew da et eleg umge-hem.
8 Emin ida hu kamengennapya niya kamengiddinnel idan nunman ni dios
ey mambalin idan heniddan nunman ni dios dan daka kennapyaa.
9 Et humman hu, hi-gatsun helag Israel ey pannananeng tayun idinel hi
APU DIOS. Tep hi-gatu hu kaumbaddang niya kamengippaptek ni hi-gatsu
e heni happiyaw tayu.
10 Emin kayun papaddin helag Aaron ey hi-gatu dama idinel yu. Tep hi-
gatu hu kaumbaddang niya kamengippaptek ni hi-gatsu e heni happiyaw
tayu.
11 Anin ni hi-gayuddan edum ni kamengu-unnud nan APU DIOS et hi-gatu
idinel yu. Tep hi-gatu hu kaumbaddang niya kamengippaptek ni hi-gatsu
e heni happiyaw tayu.
12 Nemnemen daitsun APU DIOS et bendisyonan daitsun helag Israel, anin
idan edum tayun papaddi tun helag Aaron.
13 Bendisyonan tuddan emin hu kamengu-unnud ni hi-gatun newetwet
niya kedangyan.

---

* **114:3 114:3** Exodus 14:21

14 Ya kayyaggud ey bendisyonan daitsun APU DIOS et dumakkel itsu niya
mangkehlag ida u-ungnga tayu niya inap-apu tayu.
15 Em, ya kayyaggud ey bendisyonan daitsun APU DIOS e nanletun puyek
niya kabunyan.
16 Lintu tu kabunyan ni panha-adan tu niya lintu tu dama eya puyek ni
panha-adan tayun tuu.
17 Beken ni yadda etan nangketey hu mengidaydayaw nan APU DIOS, tep
limmaw idad kalawwin netey.
18 Nem hi-gatsun mategu hu menaydayaw nan APU DIOS ni ingganah.
Daydayaw tayu hi APU DIOS!

116

1 Nakappinhed ku hi APU DIOS tep tuka dedngela hu dasal ku.
2 Et humman hu, mandasallak ni hi-gatu ingganah kepappegan ni biyag
ku.
3 Nemahhig hu takut ku, tep innang hu ketteyyan ku,
4 nem nandasallak nan APU DIOS et kangkuy "Ihwang muwak anhan e APU
DIOS!"
5 Hi APU e Dios tayu ey kakkayyaggud, kabbabbal niya mahmek.
6 Tuka ippaptek ida hu tutu-un endin hekey kabaelan dan henin hi-gak,
tep yan eman ni nganngnih ketteyyan ku ey binaddangan tuwak et
meihwangngak.
7 Et humman hu, melinggeppak law tep ya kakinayyaggud nan APU DIOS
ni hi-gak.
8 Neihwangngak di ketteyyan ku tep ya baddang tun hi-gak. Ingkal tu hu
kaumhulun ni nakka lemyungi niya eleg tu iebulut ni da-ak apputen idan
buhul ku.
9 Et yan nunya law ey ya nakka pengu-unnudin APU DIOS hu nakka
pehpehding eyan ketagguk di puyek.
10-11 Yan eman ni nehalman hu nakka panligligasi, niya nemahhig hu takut
ku ey impannananeng ku hu nakka pengullug, anin ni kangkuy "Endi law
hu namnamah ku." Niya kangkuy "Mangkaitek idan emin hu tutu-u."
12 Hipa na-mu kayyaggud ni nak iddawat nan APU DIOS ni pansalamatan
kun kayyaggud ni impahpahding tun hi-gak?
13 Ya kayyaggud ey nak i-appitan ni meinnum ni pengippeang-angan kun
nakka pansalamatin hi-gatud nengihwangan tun hi-gak.
14 Niya nak peamnud hinanggaddan neamung ni tutu-u tu hu insapatah
kun hi-gatu.
15 Hi APU DIOS ey nemahhig ni kaumlemyung hedin wada netey ni tuu
tu, tep nebalol idan peteg ni hi-gatu.
16 APU DIOS, hi-gak hu bega-en mu. Nakka mansilbin hi-gam heni lan
ina, tep inhewang muwak di kettayyak.
17 Man-appittak ni pansalamat kun hi-gam niya mandasallak ni hi-gam
e APU DIOS.
18-19 Emin ida etan insapatah kun APU DIOS ni pehding ku ey peamnuk
di hinanggaddan tutu-u tun kameemmuemmung di Tempol tud Jerusalem.
Daydayaw tayu hi APU DIOS!

117

1 Emin kayun katuutuud kebebbebley, ey daydayaw yu hi APU DIOS, *

* **117:1 117:1** Romans 15:11

2 tep eleg melumman hu impeminhed tun hi-gatsu niya kamannananeng
hu tuka pemaptek ni hi-gatsu.
Daydayaw tayu hi APU DIOS!

118

1 Pansalamat itsun APU DIOS tep ya kakinayyaggud tu. Ya impeminhed
tu ey kamannananeng ni ingganah.
2 Emin itsun helag Israel ey kan tayuy "Makulug ni endi pappeg tu hu
impeminhed APU DIOS."
3 Emin kayun padin APU DIOS ey kanyu damay "Makulug ni endi pappeg
tu hu impeminhed tu."
4 Emin kayun kamengu-unnud nan APU DIOS ey kanyu damay "Makulug ni
endi pappeg tu hu impeminhed tu."
5 Yan eman ni kamemunnumunnu hu nemnem ku et mandasallak nan
APU DIOS ey dingngel tu dasal ku et baddangan tuwak.
6 Hi APU DIOS ey nanengtun tuwak kabaddangi. Et humman hu, anin ni
hipa pehding idan tuun hi-gak et eleggak umtakut, tep hipa ni-man hu an
pehding ni tuun ebuh ni hi-gak?
7 Nakka medinnel ni baddangan tuwak nan APU DIOS et meapput ida hu
kamekibbuhhul ni hi-gak.
8-9 Et humman hu, heballi hi APU DIOS hu iddinel tayu et beken ni ya tuu,
anin ni ap-apudda.
10-11 Hinelikuban da-ak idan buhul ku, nem inenapput kudda tep indinel
ku hu et-eteng ni kabaelan nan APU DIOS.
12 Kineya-munan da-ak idan nunman ni buhul ku e henidda putsukan, nem
nelakah hu nengapputak ni hi-gada. Anggegannuy neendidda e henidda
nalgab ni gulun tep indinel ku hu et-eteng ni kabaelan nan APU DIOS.
13 Nemahhig hu impahding dan hi-gak et nakka mangkeapput, nem
binaddangan tuwak nan APU DIOS.
14 Hi-gatu hu kakelpuin elet ku niya hi-gatu kamengidwat ni kabaelan ku.
* Hi-gatu hu kamengihwang ni hi-gak.
15-16 Kamedngel hu a-appeh ni kapan-an-anlaiddan neamung ni tutu-un
kamengu-unnud nan APU DIOS. Daka i-ena-appeh e kanday "Hi APU DIOS
e et-eteng kabaelan tu hu nengipengapput ni hi-gatsu."
17 Hedin hi-gak, man eggak ni mettey, nem mambi-biyaggak ma-lat wada
inna-nu tun pengippeennamtaan kun impahpahding nan APU DIOS.
18 Nehalman hu impengastigu tun hi-gak, nem eleg tu iebulut ni nak mettey.
19 Ibeghul yu hu habyen etan ni Tempol ma-lat humgeppak ni an
mansalamat nan APU DIOS.
20 Humman ni Tempol tu ey ebuh ida hu kamengu-unnud ni hi-gatun
dammutun umhehgep diman.
21 Nakka mansalamat ni hi-gam e APU DIOS ni nangngelan mun
nampehemmehemmekan kun hi-gam, et adyah ni binaddangan muwak
et ihwang muwak.
22-23 Ya etan batun binelaw idan kamengapyan baley ey humman anhan
law hu impambalin APU DIOS ni kekakkayyaggudan ni meikkapyad baley.
† Ey kayyaggud numan humman ni impahding tu.

---

* **118:14 118:14** Yadda edum ni nelaing ni ehel ni Hebrew ey kanday ya keibbellinan ni "hi-gatu kamengidwat ni kabaelan ku" ey "hi-gatu hu ia-appeh ku." † **118:22-23 118:22-23** Matthew 21:42, Mark 12:10, Luke 20:17, Acts 4:11, Eph. 2:20 et ya 1 Peter 2:7.

24 Huyya hu aggew ni pengippeang-angan APU DIOS ni nengapputan tu.
Et humman hu, emin itsu ey pan-an-anla itsun nunyan aggew.
25 Ihwang dakemi e APU DIOS, niya bendisyonim ni emin hu hipan
pehding mi.
26 Kamedeyyaw etan ittu-dak alin APU DIOS! ‡ Em, emin kamin wada
eyad Tempol APU DIOS ey daydayawen dakan ittu-dak tu.
27 Hi APU tayu ey hi-gatu hu Dios tayun nengipenahding ni dakel ni
panyagguddan tayu. Tenged itsun bulung ni palmah et mebenbenteg itsun
manliklikweh di altar nan APU DIOS.
28 Hi-gam hu Dios ku, et mukun mansalamattak ni hi-gam niya
daydayawen daka.
29 Pansalamat itsun APU DIOS tep ya kakinayyaggud tu. Ya impeminhed
tu ey kamannananeng ni ingganah.

119

1 Kaman-am-amleng ida hu tuun kayyaggud hu daka pehpehding e daka
u-unnuda hu tugun APU DIOS.
2 Ey man-am-amleng ida hu tuun kamekangngu-unnud ni tugun tu niya
hi-gatun ebuh hu daka heppulad biyag da.
3 Humman idan tuu ey eleg da pehding hu lawah, tep ya pinhed APU DIOS
hu daka pehding.
4 Indawat mu e APU DIOS hu tugun mun hi-gami et ehlen mu e mahapul ni
pannananeng min u-unnuden ida humman.
5-6 Ya ngu pinhed ku ey pannananeng kun enu-unnuden humman idan
tugun mu ma-lat endilli nak kebe-ingan.
7 Hedin me-duman hu pengewwat kuddan nunman ni kayyaggud ni tugun
mu ey nema-man kayyaggud hu nemnem kun menaydayaw ni hi-
gam.
8 APU DIOS, u-unnuden kun emin hu tugun mu, et humman hu entan anhan
tuwak eway.
9 Hipa hu mahapul ni pehding idan kamampenikken ma-lat eleg ida
manliwat? Mahapul ni u-unnuden da hu tugun mu, e APU DIOS.
10 APU DIOS, nakka pehding ni emin kabaelan kun mengu-unnud ni emin
ni pinhed mu, nem mahapul ni baddangan muwak ma-lat eggak
ipengil ida hu tugun mu.
11 Nakka nenemneman emin hu tugun mu ma-lat eggak manliwat ni hi-
gam.
12 Daka kadaydayawa e APU DIOS. Ituttuddum anhan ni hi-gak ida elaw
mu.
13 Pennidpidwaen kun e-helen idan emin hu tugun mun indawat mun hi-
gami. *
14 E-etteng hu amleng kun mengu-unnud idan tugun mu nem ya umkedan-
gyan.
15 Nakka nenemnema hu tugun mu niya nakka eddaeddala hu elaw mu.
16 Nakka man-am-amleng ni mengu-unnud idan tugun mu. Et humman
hu, nakka hellipat-i ma-lat eggak ida liwwanen.
17 Ya kayyaggud anhan hu ipahding mun hi-gak e bega-en mu ma-lat
mambi-biyaggak niya ma-lat u-unnuden kudda tugun mu.
18 Baddangi muwak et heni dedyaten mu hu matak ma-lat awatan kudda
hu kayyaggud ni peteg ni kaeddalad tugun mu.

---

‡ **118:26** **118:26** Matthew 21:9, Mark 11:9 et ya Luke 19:38. * **119:13** **119:13** Ya hakey ni keibbellinan tu ey “Peennamtak ni emin hu tugun mun indawat mun hi-gami.”

19 Nekemtang ni ebuh hu keittu-uan ku eyad puyek. Et humman hu, pinhed
kun peamtam ni hi-gak ni emin hu tugun mu, tep humman ida hu
mengittuddun pehding kun mambiyag.
20 Ihik kun peteg ni amtaen ni emin hu tugun mu ma-lat u-unnuden kudda.
21 Muka ibbunget ida hu kamampahhiyyan neidutan ni tutu-un eleg
mengu-unnud ni tugun mu.
22 Entan anhan tu iebulut ni da-ak pippihulen niya da-ak pennadngelan ni
hi-gada, tep inenu-unnud ku ngun emin hu tugun mu.
23 Anin idan aap-apu et daka ihhenummangan hu lawah ni pehding dan
hi-gak, nem anin ni hanniman hu daka pehpehding et nanengtun ya
tugun mu hu nakka eddaeddala.
24 Nakka um-amleng ni mengu-unnud idan tugun mu, tep humman ida hu
kamenuggun ni hi-gak.
25 Nakaddismayahhak ni peteg et nakka mambakbaktad di dep-ul. Peyag-
gud muwak anhan tep humman hu inhel mun pehding mu.
26 Inhel kun emin ni hi-gam hu hipan impahpahding ku ey dingngel mu
et humangen mu hu dasal ku. Et humman hu, ituttuddum anhan ni
hi-gak hu pinhed mun pehding ku.
27 Baddangi muwak ma-lat awatan kudda hu keibbellinan idan tugun mu
et nemnemnemen kudda hu impenahding mun kaketngain tuu.
28 Nemahhig hu lemyung ku. Et humman hu, petuled muwak anhan, tep
humman dedan hu inhel mun pehding mu.
29 Baddangi muwak ma-lat beken ni yadda etan panlawahan hu nak
ippahding. Ey peang-ang mu hu binabbal mun hi-gak et ituttuddum
hu tugun mun pinhed mun u-unnuden ku.
30 Nakka pehebballin mengu-unnud ni hi-gam niya ingkahhakey ku
nemnem kun mengippahding idan tugun mu.
31 Eggak iwwalleng hu tugun mu. Et humman hu, ang-ang mu anhan ma-
lat eggak mebabba-ingan.
32 Nakka manggagayan mengu-unnud idan tugun mu, tep inamtak e e-
dumam hu nakka pan-ewwat.
33 Apu Dios, itudum ni hi-gak hu keibbellinan idan emin ni tugun mu, ma-
lat humman ida hu u-unnuden kun ingganah.
34 Baddangi muwak ma-lat paka-awatan kudda humman ni tugun mu, et
pehebballik ni mengu-unnud ni emin idan nunman.
35 Em, baddangi muwak ma-lat pannananeng kun u-unnuden ida tugun
mu, tep humman ida kamengippeamleng ni hi-gak.
36 Idwasi muwak ni impeminhed kun mengu-unnud idan tugun mu, et
beken ni ya keddangyanan ku hu nak nenemnemen.
37 Baddangi muwak ma-lat beken ni yadda etan endi silbitu hu nak
gagamgaman. Peyaggud muwak anhan tep humman dedan hu inhel
mun pehding mu.
38 Em, peamnum ni hi-gak e bega-en mu hu inhel mun pehding muddan
kamengu-unnud ni hi-gam.
39 Ekal mu anhan hu nakka keibabbaingi, tep humman hu nakka tattakusi.
Inamtak e kayyaggud ni peteg ida tugun mu, tep mebaddangannak
hedin u-unnuden kudda.
40 Pinhed kun peteg ni u-unnuden ni emin hu tugun mu. Ey baddangi
muwak ma-lat maituu-ak tep ya kakinayyaggud mu.

41 APU DIOS, peang-ang mu anhan ni hi-gak hu eleg melumman ni
impeminhed mu niya ihwang muwak anhan, tep humman dedan
hu inhel mun pehding mu,
42 ma-lat wada penummang kuddan kamemennadngel ni hi-gak, tep nakka
medinnel ni hipan muka e-hela.
43 Baddangi muwak ma-lat ya makulug hu e-helen kun kenayun, tep nakka
medinnel e kayyaggud ni emin hu pambalinan idan tugun mu.
44 Pannananeng kun ingganah ni u-unnuden ida hu tugun mu.
45 Nakka melinggep ni peteg ni mambi-biyag, tep nakka peka-u-unnuda hu
tugun mu.
46 Eleggak umbaing ni an mengippeennamtaddan papatul ni tugun mu.
47 Tep pinpinhed kudda hu tugun mu, et humman hu, nakka um-amleng
ni mengu-unnud ni hipan muka ittugun.
48 Em, pinpinhed ku niya nakka lispituha hu tugun mu, et mukun humman
ida nakka nenemnema.
49 APU, entan anhan tu liwwan hu impakulug mun panyaggudan ku e bega-
en mu, tep humman hu kamengidwat ni namnamah ku.
50 Ey humman ni kammun panyaggudan ku hu kamengippelinggep ni hi-
gak di hipan nakka panliggasi.
51 Nemahhig kapemippihul idan kamampahhiyan tutu-un hi-gak, nem
nanengtun ya tugun mu hu nakka u-unnuda.
52 APU DIOS, nanengtun nakka nemnemnemaddan emin hu tugun mu lan
nunman, tep humman ida kaum-idwat ni linggep di biyag ku.
53 Hedin nakka ang-ang-angadda hu lawah ni tutu-un daka kehhinga hu
tugun mu, man kaum-ali hu nemahhig ni bunget ku.
54 Yadda meippanggep ni tugun mu hu nakka i-ena-appeh eyan nekemtang
ni ebuh ni keittu-uan ku eyad puyek.
55 APU DIOS, anin ni yan hileng et hi-gam nakka nemnemnema, niya nakka
nemnemnemadda hu tugun mu.
56 Ya nakka pengu-unnudin tugun mu hu kamengippeamleng ni hi-gak.
57 Hi-gam ni ebuh e APU DIOS hu mahapul ku. Ey impakulug kun hi-gam e
u-unnuden ku hu tugun mu.
58 Ya nakka ibbagan hi-gam ey hemek muwak anhan, tep huyya dedan hu
impakulug mun nunman ni pehding mu.
59 Ninemnemnem ku hu impahpahding kud biyag ku et pehebballik ni u-
unnuden ida tugun mu.
60 Em, eggak a-ayyapawa, nem pepu-ut kun mengu-unnud idan nunman
ni tugun mu.
61 Heni indadaddan idan lawah ni tutu-u hu bitun keknaan ku, nem
nanengtun ya tugun mu hu u-unnuden ku.
62 Anin ni gawan hileng et nakka umbangun ni menaydayaw ni hi-gam,
tep kayyaggud ni peteg ida tugun mu.
63 Yadda neminhed ni mengippeamleng ni hi-gam niya kamengu-unnud ni
tugun mu hu nakka ibbilang ni gagayyum ku.
64 APU DIOS, ituttuddum ni hi-gak ni emin humman idan tugun mu, tep
kameang-ang hu kamannananeng ni impeminhed mu eyad puyek,
anin di attu.
65 APU DIOS, kayyaggud kan hi-gak e bega-en mu, tep humman dedan inhel
mun hi-gak ni pehding mu.
66 Ituttuddum ni hi-gak ida hu mahapul kun amtaen, ey pambalin muwak
ni nelaing niya nenemneman tep nakka medinnel idan tugun mu.

67 Kinastigu muwak ni nunman tep ya lawah ni impenahding ku, nem yan
nunya ey ya tugun mu hu nakka u-unnuda.
68 Ituttuddum ni emin hu meippanggep ni tugun mu, tep kayyaggud ka
niya kabbabbal ka e APU DIOS.
69 Yadda tuun kamampahhiyya ey ida kamengapkapyan itek ni meip-
panggep ni hi-gak, nem ya kakulugan tu ey nakka paka-u-unnuda
hu tugun mu.
70 Humman idan tutu-u ey kulang hu daka pengewwat, nem hedin hi-gak
ngu, man nakka um-amleng ni mengu-unnud idan nunman ni tugun
mu.
71 Kayyaggud hu nambalbalinan tu hu nanlelehhanan kun impengastigum
ni hi-gak, tep na-duman hu inedal kun tugun mu.
72 Nebalbalol ni hi-gak hu tugun mu nem ya kalibulibun balituk niya silber.
73 Hi-gam hu namyuh ni hi-gak. Et humman hu, baddangi muwak ni
mengewwat idan tugun mu ma-lat humman ida u-unnuden ku.
74 Emin ida hu kamekangngu-unnud ni hi-gam ey um-amleng idan
menang-ang ni hi-gak, tep nakka medinnel e peamnum hu impaku-
lug mun pehding mu.
75 APU DIOS, inamtak e kayyaggud ni emin hu muka nemneman pehding
ni hi-gak, anin ni ya nengastiguan muwak.
76 Et humman hu, elubyag muwak anhan ni impeminhed mun eleg
mepappeg, tep humman dedan hu inhel mun pehding mun hi-gak e
bega-en mu.
77 Hemek muwak anhan ma-lat mambi-biyaggak ni-, tep nak ngu kaum-
amleng ni mengu-unud idan tugun mu.
78 Ya pinhed kun meippahding idan kamampahhiya ey mebabba-ingan ida
tep yadda itek ni daka pebehhul ni hi-gak. Nem hedin hi-gak ngu ey
eleggak issiked ni mengeddaeddal idan tugun mu.
79 Ya pinhed ku ey emin ida hu kamenaydayaw ni hi-gam ey umhayukup
idan hi-gak ma-lat adalen dan mengu-unnud ni tugun mu.
80 Ya- et ngu pinhed ku ey paka-u-unnuden kun emin ida hu tugun mu
ma-lat endi nak kebe-ingan.
81 APU DIOS, nakka um-aabtun peteg ni pengihwangan mun hi-gak, nem
nakka iddinel hu inhel mu.
82 Nea-atu-ak law ni menehhegged ni pengippeamnuan mun impakulug
mu. Kaw pigantu pemaddangan mun hi-gak?
83 Endi silbik e heni-ak kimmutyagung ni katat ni kapengihhudduin
meinnum. Nem anin ni hanniman et nanengtu ngun yadda tugun
mu hu nakka u-unnuda.
84 Apu, kaw ayepaw pay hu penehheggedan kun pemaddangan muwak?
Pigantu pengastiguan muddan kamengippelilligat ni hi-gak?
85 Yadda tutu-un kamampahhiyyan kahing ni tugun mu ey henidda nengu-
kun bitun keknaan ku.
86 Kameiddinnel ni emin hu tugun mu. Baddangi muwak anhan et ihwang
muwak idad tutu-un kamengippelilligat ni hi-gak ni endi himmulun.
87 Innang hu pemetteyan dan hi-gak, nem eggak iwalleng hu tugun mu.
88 Ihwang muwak anhan et eleggak matey ma-lat pengipeang-angam ni
eleg melullumman ni impeminhed mu et u-unnuden ku hu tugun
mu e APU.
89 APU DIOS, mannananeng alin ingganah hu ehel mu, anin ni yad
kabunyan.

90 Kamannananeng hu muka pemaptek idan kamanhuluhulul ni helag ni
tuu, henin kapannananengin puyek di sinuunan tu.
91 Ingganah nunya ey emin hu hipan wada eyad puyek ey nannaneng ida,
tep neipuun di tugun mu. Em, emin hu hipan wada eyad puyek ey
kamansilbin hi-gam.
92 Gullat ni endi hu tugun mun kamengippeamleng ni hi-gak et wadan
neteyyak la dedangngu, tep nemahhig hu nakka panlelehhanid ligat
ku.
93 Eleggak iwwalleng hu tugun mu, tep humman hu gaputun impannaneng
muwak ni mategu.
94 Apu, ihwang muwak anhan, tep tuu muwak niya inenu-unnud kudda
tugun mu.
95 Da-ak kaan bebbettakaddan lawah ni tutu-u tep pinhed da-ak ni
petteyen, nem anin ni hanniman et nanengtun ya tugun mu hu
nakka nenemnema.
96 Inamtak e emin ey wada hu tuka kepappegi. Nem ya tugun mu ey endi
kulang tu, tep kakkayyaggud ni peteg.
97 Apu Dios, nakappinhed ku hu tugun mu et mukun kewa-wa-wa ey
humman ida hu nakka nenemnema.
98 Em, nakka nenemneman ingganah hu tugun mu. Et humman hu, nelalla-
ingngak nem yadda buhul ku.
99 E-etteng hu nakka pengewwat ni elaw mu nem yadda kamantuttuddun
hi-gak, tep kewa-wa-wa ey nakka eddaeddala humman idan tugun
mu.
100 Nenemnemnemannak nem yadda nangkea-amma tep ya nakka pengu-
unnudin tugun mu.
101 Inwalleng kun emin hu hipan lawah ni elaw, tep pinhed kun u-unnuden
ida hu tugun mu.
102 Eleggak ipngil hu hipan intugun mu, tep hi-gam ni mismuh hu
nenuttuddun hi-gak.
103 Gullat ni kamekkan hu tugun mu et melullummi-ih nem ya putsukan,
tep kakkayyaggud ni peteg.
104 Nenemnemannak law tep ya nakka pengu-unnudin tugun mu. Et
humman hu, anggebe-hel kudda law hu lawah ni elaw.
105 Ya tugun mu ey kamei-ellig di dilag e tuka bebnangi hu dalan ku, tep
tuka ittudu hu kayyaggud ni pehding.
106 Pannananeng kun peamnu hu insapatah ku e u-unnuden kudda
humman ni tugun mu, tep kayyaggud ida.
107 Apu Dios, nemahhig eya nakka panlelehhani. Baddangi muwak anhan
et eleggak matey, tep humman dedan hu inhel mun pehding mu.
108 Abulut mu anhan huyyan dasal kun nakka pansalamatin hi-gam niya
itudum ni hi-gak hu tugun mu.
109 Anin ni umhulun ni ketteyyan ku et pannananeng kun u-unnuden ida
tugun mu.
110 Heni indadaddan idan lawah ni tutu-u hu bitun keknaan ku. Nem anin
ni hanniman et eggak iwalleng ida tugun mu.
111 Nakka ibbilang ida tugun mun nebalol ni tenged kun mannananeng ni
ingganah, tep humman ida kamengippeamleng ni hi-gak.
112 Insapatah kud annel ku e u-unnuden kun ingganah hu tugun mu, anin
ni hipa mekapkapya.
113 Anggebe-hel kudda hu tutu-un kamandinwan mengu-unnud ni hi-gam,
tep hedin hi-gak, man nakappinhed kudda tugun mu.

114 Hi-gam hu nakka keihhikkugi niya heni ka happiyaw ku, et mukun
nakka iddinel hu ehel mu.
115 Pampenga-allaw kayuddan lawah ni tutu-u, tep hedin hi-gak ngu, man
yadda tugun ni Dios ku hu u-unnuden ku.
116 APU DIOS, idwasi muwak ni elet ku ma-lat tumegu-ak, tep humman
dedan inhel mun hi-gak ni pehding mu. Entan anhan tu endi
humman ni nakka hehheggeda.
117 Ipapaptek muwak anhan ma-lat meihwangngak di lawah ni meip-
pahding ni hi-gak niya ma-lat wada inna-nuk ni mengu-unnud ni
ingganah idan tugun mu.
118 Eleg mudda ebbuluta hu tutu-un kamengiwalleng idan tugun mu. Endi
silbin hauhaul ni daka pehpehding.
119 Ya muka pengibbillang idan lawah ni tutu-u ey henidda lugit ni kai-
ibbeng. Et mukun hedin hi-gak ngu, man ya tugun mu hu pinpinhed
kun u-unnuden.
120 Nakka umgeygey ni takut kun hi-gam e Apu, nema-ma hedin nakka
nemnemnema hu muka penuwet ni tuu.
121 Neiptek niya kayaggud hu impahpahding ku. Et humman hu, entan
tuwak anhan i-kud idan buhul ku et beken ni hi-gada hu ngenamung
ni pinhed dan pehding ni hi-gak.
122 Ang-ang mu anhan e Apu et idwat mu hu panyaggudan ku e bega-en
mu, niya entan tu iebulut ni nak panlelehhanan hu kapehpehding
idan kamampahhiya.
123 Neayepaw law ni peteg hu nenehheggedan kun pengippeamnuan mun
inhel mun nunman ni pengihwangan mun hi-gak.
124 Ipahding mun hi-gak hu pinhed mun pehding ni neipuun di impem-
inhed mun eleg melullumman niya ituttuddum ni hi-gak ida tugun
mu.
125 Bega-en muwak e Apu, et humman hu, baddangi muwak anhan ma-lat
awatan kudda hu muka ituttuddu.
126 APU DIOS, yan nunya hu pangipahdingim ni pinhed mun pehding, tep
eleg u-unnudan tutu-u hu tugun mu.
127 Pinpinhed kun peteg hu tugun mu nem ya nemahmah ni balituk.
128 Inamtak e kakkayyaggud ni emin hu tugun mu. Et humman hu,
anggebe-hel kudda hu lawah ni elaw.
129 Em, kakkayyaggud ida tugun mu et mukun nak ida kapaka-u-unnudan
emin.
130 Ya kapengamtain tugun mu hu um-idwat ni kapengewwat e heni tuka
bebnangi nemnem ni tuu. Ey kamambalin ni nenemneman hu tuun
kulang inamta tu.
131 Et humman hu, hedin hi-gak, man nakappinhed kun peteg ni mengam-
tan tugun mu henin nakka peneppulin danum hedin naka-wewwak.
132 Wingi muwak anhan et hemeken muwak, tep humman dedan hu muka
pehding idan neminhed ni hi-gam.
133 Peamnum anhan hu inhel mun hi-gak et baddangan muwak ma-lat
beken ni ya lawah hu nak pehpehding.
134 Ey baddangi muwak et meihwangngak di kapehpehding idan ka-
mengippelilligat ni hi-gak ma-lat u-unnuden ku tugun mu.
135 Peang-ang mu hu binabbal mun hi-gak e bega-en mu niya ituttuddum
ni hi-gak ida tugun mu.
136 Nakka i-anteng hu nangih tep ya eleg pengu-unnudiddan tutu-un tugun
mu.
137 APU DIOS, kakkayyaggud ka niya neiptek ida tugun mu.

138 Emin hu tugun mu ey kayyaggud ni peteg. Neiptek ida niya ida
kameiddinnel.
139 Heni apuy ni kamantettebbel hu bunget kuddan buhul ku, tep daka
kehhinga tugun mu.
140 Muka peamnun emin hu impakulug mu, et mukun nakappinhed
kuddan emin.
141 Endi bilang kun tuu niya da-ak kapippihuladdan edum ku, nem eggak
iwwalleng ida tugun mu.
142 Ya kakinayyaggud mu ey kamannananeng ni ingganah niya makulug
idan emin hu tugun mu.
143 Dakel hu ligat kun kakemunnumunnuin nemnem ku, nem da-ak
kapeamleng idan tugun mu.
144 Limpiyuh ni emin hu tugun mu. Et humman hu, baddangi muwak
anhan ni mengewwat idan nunman ma-lat wada inna-nuk ni
mekibi-biyag.
145 APU DIOS, nakka mampehemmehemmek ni mandasal ni hi-gam.
Humang muwak anhan ma-lat peka-u-unnudek ida tugun mu.
146 Em, nakka mandasal ni hi-gam ma-lat ihwang muwak, et wada inna-nu
tun pengu-unnudan kuddan tugun mu.
147 Nakka umbangun ni dagah et mandasallak ma-lat mampebaddangngak
ni hi-gam, tep nakka medinnel ni ehel mu.
148 Ey nakka umtukal ni hileng, tep nakka nenemnema hu meippanggep
idan tugun mu.
149 APU DIOS, peang-ang mu hu eleg melullumman ni impeminhed mun
hi-gak et hemeken muwak ma-lat eleggak ni matey.
150 Ida kamangkeihnup di kad-an ku hu kamengippelilligat ni hi-gak.
Humman idan tutu-u ey eleg da u-unnuda tugun mu.
151 Nem hi-gam e APU DIOS ey wada kad kad-an ku niya kameiddinnel ni
emin hu muka ittugun.
152 Inedal ku dedangngun nunman e kamannananeng ida tugun mun
indawat mu.
153 APU, ang-ang mu anhan et baddangan muwak ma-lat ihwang muwak
eyad nakka panlelehhani, tep impannaneng kun inu-unnud ida
tugun mu.
154 Iehneng muwak anhan ma-lat ihwang muwak di lawah, tep humman
hu inhel mun pehding mu.
155 Eleg ida meihwang hu lawah ni tutu-u, tep eleg da u-unnuda hu tugun
mu.
156 Nem hi-gam e APU DIOS ey eleg melumman hu impeminhed mu. Et
humman hu, hemek muwak anhan et ihwang muwak.
157 Nakka panlelehhani hu kapehpehding idan dakel ni buhul ku, nem
nakka pannananeng ni u-unnuden ida tugun mu.
158 Anggebe-hel kudda humman ni tutu-un nengiwalleng ni hi-gam, tep
eleg da u-unnuda hu muka ittugun.
159 APU DIOS, nakappinhed kudda tugun mu. Ihwang muwak anhan, tep
eleg melullumman hu impeminhed mu.
160 Emin hu muka e-hela ey makulug ida niya mannananeng alin ingganah
ida humman ni limpiyuh ni tugun mu.
161 Da-ak katenattakkutaddan tutu-un nangketa-gey saad da, anin ni endi
nambahulan ku, nem eggak umtakut et nanengtun ya tugun mu hu
nakka u-unnuda.

162 Nakka man-am-amleng e heni-ak etan ni tuun himmamak ni balituk,
tep yadda inhel mun panyaggudan ku.
163 Anggebe-hel kun peteg hu hipan itek, nem pinhed kun u-unnuden hu
tugun mu.
164 Mangkeppitun han-aggew hu penaydayawan kun hi-gam tep ya kaki-
nayyaggud idan tugun mu.
165 Yadda tutu-un ya tugun mu hu pinhed dan u-unnuden ey umlinggep ida
niya endi an umhulun ni da kehe-ulan ni mengippahding ni lawah.
166 APU DIOS, nakka hehhegeda hu pengihwangan mun hi-gak di lawah tep
humman hu nak nengenu-unnudan idan tugun mu.
167 Nakka paka-u-unnuda hu tugun mu niya nakappinhed kudda.
168 Em, nakka u-unnudan emin hu tugun mu tep inamtam ni emin hu
nakka pehpehding.
169-170 APU DIOS, dengel mu anhan eya nakka pampehemmehemmekin hi-
gam et ihwang muwak niya baddangi muwak ni mengewwat ni
tugun mu, tep humman dedan hu inhel mun pehding mu.
171 Hi-gam hu daydayawen kun ingganah, tep muka ituttuddun hi-gak ida
tugun mu.
172 Ey i-ena-appeh kudda hu meippanggep idan nunman ni tugun mu, tep
limpiyuh ni emin hu muka ittugun.
173 Pandadaddan ka anhan ni memaddang ni hi-gak, tep inenu-unnud
kudda hu tugun mu.
174 APU DIOS, nakka hehhegeda hu pengihwangan mun hi-gak di lawah,
tep ya nakka pengu-unnudin tugun mu hu kamengippeamleng ni
hi-gak.
175 Iebulut mu anhan et mambi-biyaggak ma-lat wada inna-nuk ni
menaydayaw ni hi-gam. Ey pinhed kun baddangan da-ak idan tugun
mun mengu-unnud ni hi-gam.
176 Heni-ak netalak ni kalneroh. Et humman hu, ali ka anhan ni an
menemmak ni hi-gak e bega-en mu yaggud impannananeng kun inu-
unnud ida tugun mu.

120

Ya a-appeh ni pantetyedan di Jerusalem

1 Nakka meligligasi et mampehemmehemmekkak nan APU DIOS di dasal
ku ey dingngel tu dasal ku.
2 Kangkud dasal kuy "APU DIOS, ihwang muwak anhan idad mangkaitek
niyaddad mangkaheul ni tutu-u."
3 Hi-gayuddan mangkaitek, ey nanna-ud ni nemahhig ali hu pengastigun
APU DIOS ni hi-gayu.
4 Em, nemahhig ali hu pengastigu tun hi-gayu e heni dakeyulli pennaen
niya heni dakeyulli ittangtang di ngalab.
5 Nakka manligligat ni mekibbebley ida eyan mangkabunget ni tutu-u e
heni-ak nekibebley di Meshek winu yad Kedar.
6 Impeinglay kun mekihahha-ad di hanneyaddan tutu-un ya pambubuhhi-
hian hu pinhed da.
7 Hedin nakka pan-e-hela hu meippanggep ni linggepan ey daka pehebballi
hu mekiggubbat.

121

Ya a-appeh ni pantetyedan di Jerusalem

1 Intangaw kuddad duntug ey kangkuy “Attu na-mu kelpuan ni umbad-
dang ni hi-gak?”
2 Nem inamtak e hi APU DIOS, e nanletun puyek niya kabunyan, hu
kaumbaddang ni hi-gak.
3-4 Anin ni hi-gayu et baddangan dakeyun hi-gatu et maka-ippaptek kayu.
Tep eleg meuggip hi APU DIOS niya eleg meblay ni mengi-eddug ni hi-gatsun
helag Israel.
5 Hi APU DIOS hu kamenguh-uhdung ni hi-gatsu niya hi-gatu hu
kamengippaptek ni hi-gatsu, anin ni attu kad-an tayu,
6 ma-lat endi an meippahding ni lawah ni hi-gatsun hileng ni yan
kawwalwal.
7 Hi-gatu hu kamengihwang ni hi-gatsud lawah ni kamekapkapya, tep
hi-gatu kamenettengnged ni biyag tayu.
8 Em, anin ni attu lawwan tayu et ippaptek daitsun hi-gatun ingganah.

122

Ya a-appeh nan David ni pantetyedan di Jerusalem

1 Immamlengngak ni nanghelan dan hi-gak e kanday “Elaw itsud baley
nan APU DIOS.”
2 Et deh e immali kami et kami kaman-eh-ehneng eyad eheb ni Jerusalem.
3 Huyyan bebley di Jerusalem ey neiyayyaggud hu nengapya da niya
nanhehennup hu baballey.
4 Ida kaum-alidyan emin hu helag Israel ni tutu-un APU DIOS ni menay-
dayaw * ni hi-gatu, tep humman hu intugun tun pehding da.
5 Ey yadya kapanha-adiddan kamanhuluhulul ni patul ni helag David ni
menuwet idan tutu-u dan helag Israel.
6 Idasali tayu hu Jerusalem ma-lat luminggep. Ya pinhed ku ey emin ida
hu neminhed ni nunyan bebley ey umyaggud hu biyag da.
7 Em, ya kayyaggud ey umlinggep hu Jerusalem, anin idad baley ni patul.
8 Ey gapuh idan aaggik niya gagayyum ku ey kangkuy “Linggep ka e bebley
di Jerusalem.”
9 Ey gapuh ni baley ni AP-APU e Dios tayu ey nakka iddasal e ya
kayyaggud hu mekapkapyad Jerusalem.

123

Ya a-appeh ni pantetyedan di Jerusalem

1 APU DIOS e Ap-apud kabunyan, hi-gam nakka tengngawan pambeggaan
ni baddang.
2 Hi-gam e AP-APU e Dios mi hu mika hehhegedan umhemek ni hi-gami,
henin kapehding ni hakey ni bega-en e tuka hellipat-i hu hipan e-helen ni
apu tu.
3 Hemek dakemi e APU DIOS, tep nemahhig ni intemeg mi hu pihupihul
idan buhul min hi-gami.
4 Em, nehingla kami law ni pihupihul idan manghay niya kamampahhiyan
tutu-un anggebe-hel dakemi.

124

Ya a-appeh nan David ni pantetyedan di Jerusalem

* **122:4 122:4** Ya edum ni neitudek ey kanday “mansalamat”.

1-3 Mahapul ni ebbuluten tayun helag Israel e gullat ni eleg daitsu
baddangan APU DIOS eman ni nengubatan daitsuddan buhul tayu, et
nanna-ud ni pintey daitsun emin. Tep nemahhig hu bunget dan hi-gatsu,
4-5 et heni daitsu in-anud ni nedakkel ni danum di wangwang et malsing
itsu.
6 Et humman hu, pansalamat itsun APU DIOS, tep eleg tu iebulut ni
petteyen daitsun buhul tayu.
7 Heni itsu sisit ni naknad lingen, nem bimmesik itsu tep nebahbah hu
lingen idan buhul tayu.
8 Hi APU DIOS e nanletun puyek niya kabunyan hu kamemaddang ni hi-
gatsu.

125

Ya a-appeh ni pantetyedan di Jerusalem

1 Yadda tutu-un kamengiddinnel nan APU DIOS ey eleg ida meapput, tep
henidda Duntug e Zion e eleg meglid, nem mannananeng alin ingganah.
2 Kamannananeng ni ingganah hu kapemaptek nan APU DIOS idan tutu-u
tu, henin kapannananengin duduntug di nanlinikweh di Jerusalem.
3 Yadda etan lawah ni tuu ey beken ni hi-gada hu man-ap-apun ingganah
di kayyaggud ni tutu-u, tep ebbalinan dadda et ippahding da dama hu
lawah.
4 APU DIOS, ipahding mu hu kayyaggud idan tutu-un kayyaggud hu daka
pehpehding niya ida kamengu-unnud ni hi-gam.
5 Yan pengastiguan muddan lawah ni tuu ey kastigum ida dama etan tuun
nengisiked ni mengu-unnud ni hi-gam.
Ya kayyaggud ey mannananeng ni wada linggep eyad bebley di Israel.

126

Ya a-appeh ni pantetyedan di Jerusalem

1 Yan eman ni nengibangngadan APU DIOS ni hi-gatsud Jerusalem ey heni
i-innep ni ebuh.
2 Nemahhig hu amleng tayu et manggalgalakgak itsu niya immena-appeh
itsu. Et emin ida katuutuud edum ni bebley ey kanday "Makulug ni
kayyaggud ni peteg hu impahding APU DIOS ni hi-gada."
3 Em, makulug ni kakkayyaggud hu impenahding APU DIOS ni panyaggu-
dan tayun nunman et man-am-amleng itsun peteg.
4 Et humman hu, APU DIOS, attu anhan et panyaggud mu mewan hu biyag
mi, henin kakelbengin nema-ganan ni kulukul hedin immudan.
5 Em, hanniman ipahding mu ma-lat yadda etan tuun limmewalewan
nantaneman da ey umyaggud hu intanem da et man-an-anladdan pan-
ennian da.
6 Em, makulug ni emin ida hu nannannangngih ni nantaneman da ey
bendisyonan idan APU DIOS et i-ena-appeh dalli hu amleng dan mengi-
ennamut ni ineni da.

127

Ya a-appeh nan Solomon ni pantetyedan di Jerusalem

1 Hedin eleg umbaddang hi APU DIOS ni memehwat ni hakey ni baley, ey
endi silbin nea-atuan ni nengapya. Hanniman dama hu bebley e hedin eleg
ippaptek nan APU DIOS, ey endi silbi tun an pengugguwalyaan ni nunman
ni bebley.

2 Ey anin ni nemahhig hu kapangngunnun hakey ni tuu e kaumhaleman
niya kaumtukal, et endi silbitu hedin eleg baddangin APU DIOS. Tep tu ngu
dedan kaiddawat hu mahapul idan tutu-u tun pinpinhed tu, anin ni eleg
ida umtukatukal.
3 Yadda u-ungnga ey hi-gada bendisyon ni indawat APU DIOS.
4 Yadda in-ungnga tayun kekat-agu tayu ey ida kamei-ellig di panan sindalu.
5 Man-am-amleng hu tuun dakel hu u-ungnga tu, tep heni dakel panetu et
eleg meapput hedin mekihhanggad buhul tu.

128

Ya a-appeh ni pantetyedan di Jerusalem

1 Um-amleng etan tuun kamekangngu-unnud ni tugun nan APU DIOS.
2 Man-am-amleng alin mengngan ni nan-aatuan tu. Et humman hu, man-
am-amleng ni peteg niya kayyaggud hu biyag tu.
3 Ya etan ahwa tu ey kamei-ellig di makallameh ni grapes ni neitnem di
baley tu. Ey henidda pakeitnem ni olibah hu u-ungnga tun neamung di
pengngannan da.
4 Em, henin nunya hu panyaggudan ni iddawat APU DIOS idan
kamekangngu-unnud ni hi-gatu.
5 Ya kayyuggud ey bendisyonan dakeyun APU DIOS e wadad Zion. Ey
kayyaggud et hedin umyaggud hu Jerusalem eyan ketaggu tayu.
6 Ya nakka iddasal ey andukkey et anhan hu biyag yu ma-lat ang-angen
yulli inap-apu yu.
Ya kayyaggud ey mannananeng hu linggep eyad bebley di Israel.

129

Ya a-appeh ni pantetyedan di Jerusalem

1 Hi-gatsun helag Israel ey ene-ehhel tayu hu nanlelehhanan tayun
impahpahding idan buhul tayun hi-gatsu, meippalpu eman ni keu-ungnga
tayu.
2 Em, wada hakkey ni hi-gatsu ey kantayuy "Neipalpu eman ni keu-
ungngak ey nanlelehhanan ku hu impahpahding idan buhul kun hi-gak,
nem nanengtun eleg da-ak apputen.
3 Heni nandalnan ni aledu hu liput di beneg ku.
4 Nem kayyaggud hi APU DIOS, tep impasiked tu humman ni kapehpeding
idan buhul tayun hi-gak et beken nak law ni heni himbut da."
5 Ya kayyaggud ey meapput idan emin et bumsik ida hu tutu-un anggebe-
hel da hu Jerusalem.
6 Ey kayyaggud hedin emin ida ey heniddan helek ni simmemel di atep e
eleg meetteng ni nakling,
7 ey endi ew ngu kamenengngud ni an mengemmung et beteken tu.
8 Ey heballi endidda hu kamangkelebbah ni menghel ni hi-gadan kanday
"Bendisyonan dakeyun APU DIOS" winu "Bendisyonan dakeyud ngadan
APU DIOS."

130

Ya a-appeh ni pantetyedan di Jerusalem

1 APU DIOS, dengel mu anhan hu dasal ku tep iyyadyan nemahhig ni
kamemunnumunnu hu nemnem ku.
2 Em Apu, dengel mu anhan huyyan nakka pampehemmehemmekin hi-
gam et baddangan muwak.

3 APU DIOS, inamtak e gullat ni muka ituttuddek ni emin hu liwat ni tuu
et endin hi-gami hu eleg mekastigu.
4 Nem muka liwwana liwat mi, et humman hu, daka peka-u-unnuda.
5 APU DIOS, nakka hehhegeda hu pemaddangan mun hi-gak, tep nakka
medinnel e peamnum hu inhel mu.
6 Nemahhig hu heged kun pemaddangan mun hi-gak nem ya kapene-
hhegedin guwalyan kewa-waan tu.
7 Et humman hu, hi-gatsuddan helag Israel ey hi APU DIOS hu pandineli
tayu, tep kamannananeng hu impeminhed tu niya nandadaddan ni
menellaknib ni hi-gatsu.
8 Ya kakulugan tu ey hi-gatulli hu menellaknib ni hi-gatsun helag Israel di
liwat tayu. *

131

Ya a-appeh David ni pantetyedan di Jerusalem

1 APU DIOS, eleggak mampahhiya et mukun eggak gamgamidda hu eta-
gey ni saad niya eggak patnain ippahding ida hu hipan eggak han-awat.
2 Endi edum ni mahapul ku, tep hiyya ngu huyyan neitu-wan ku. Heni-ak
ni naphun gelang ni wadad kad-an inetu e kaum-eneeneng.
3 Hi-gatsun helag Israel ey pandinel itsun APU DIOS ni ingganah.

132

Ya a-appeh ni pantetyedan di Jerusalem

1 APU DIOS, entan anhan tu liwwan hi David niyadda etan hinelheltap tu.
2 Ey entan anhan tu liwwan e AP-APU e Et-eteng Kabaelan tun Dios nan
Jacob hu insapatah tun hi-gam e kantuy
3 "Eleggak um-anemut di baley mi, eggak man-i-iyyatu
4 niya eggak meuggip
5 ingganah gibbuhen kun behwaten hu panha-adan mu e AP-APU e Et-eteng
Kabaelan tun Dios lan eman nan Jacob."
6 Wada kamid Bethlehem ey dingngel mi e wada etan Kaban APU DIOS di
a-allaw ni bebley di Jaar et yadman ali mi nengal-an.
7 Et kammiy "Elaw itsud baley nan APU DIOS et hi-gatu tayu daydayawen."
8 APU DIOS, ali ka eyad Tempol mu. Pekihgep ka eyan Kaban mu e kakei-
ang-angin kabaelan mu.
9 Kayyaggud et hedin emin idalli hu papaddi ey kayaggud ni ingganah
hu pehpehding da niya kayyaggud hedin emin idalli hu tuum ey um-ena-
appeh idan anla da.
10 Entan anhan tu iwalleng hu pinilim ni man-ap-apu, tep humman hu
insapatah mun bega-en mu e hi David.
11 Tep eleg mu kekyata hu insapatah mun hi-gatu e kammuy "Hi-gak e hi
APU DIOS ey pambalin kullin patul hu hakey ni helag mu. *
12 Hedin pannananeng idan helag mun mengu-unnud ni nekitbalan kun
hi-gam niya u-unnuden da hu tugun ku ey hi-gadalli hu manhuluhulul ni
mampatul ni ingganah."
13 Pinilin APU DIOS hu Zion ni panha-adan tu et kantuy
14 "Yadya Zion hu pinhed kun panha-adan ni ingganah. Ey yadya hu
pinhed kun pan-ap-apuan.

---

* **130:8 130:8** Matthew 1:21 * **132:11 132:11** Acts 2:30

15 Iddawat kun emin hu mahapul eyan bebley et emin idalli etan en-endi-
an ni hekey, ey eleg idalli law mangkullang di kennen da.
16 Ey bendisyonan kudda padidya ma-lat wada kabaelan dan mengippeam-
taddan tutu-u meippanggep ni pengihwangan kun hi-gada. Ey emin idalli
hu katuutuudya ey um-ena-appeh idan an-anla da.
17 Wadalli pambalin kun patul ni melpud helag David. Ey weddaek ali
helag nunman ni pilliek ni mampatul niya hi-gatulli hu heni dilag idan
tutu-uk.
18 Pambalin kuddallin mebabba-ingan ida buhul tu. Nem hedin hi-gatu,
man umyaggud hu bebley ni pampatulan tu et meidaydayaw."

133

Ya a-appeh ni pantetyedan di Jerusalem

1 Makulug ni kakkayyaggud niya kamengippeamleng hedin kaman-
uunnud ida hu kamengullug nan Apu Dios.
2 Kamei-ellig di nenginan lanan induyag dad ulun Aaron et umeyuh di
iming tu niyad buklew ni balwasi tu.
3 Ey kamei-ellig di delnun kamelpud Duntug e Hermon ni kamenennum
idan duntug di Zion. Yadman hu nanghelan Apu Dios ni bendisyon tu e
humman hu biyag ni endi pappeg tu.

134

Ya a-appeh ni pantetyedan di Jerusalem

1 Daydayaw tayu hi Apu Dios! Em, emin kayuddan bega-en tun
kamangguwalyan hileng di Tempol tu, ey daydayaw yu hi Apu Dios!
2 Em, ita-gey yu hu ngamay yun pandasalan yud Tempol et daydayawen
yu hi Apu Dios.
3 Ya dasal ku ey hi Apu Dios di Zion e nanletun puyek niya kabunyan hu
memendisyon ni hi-gayun emin.

135

1-2 Daydayaw tayu hi Apu Dios!
Emin kayun bega-en Apu Dios ni kamansilbid bawang ni baley tu niyad
dallin tu ey daydayaw yu hu ngadan tu.
3 Daydayaw tayu hi Apu Dios tep ya kakinayyaggud tu niya iena-appeh
tayu hu penaydayaw tayun ngadan tu tep ya binabbal tu.
4 Pinili tudda helag Israel ni tutu-u tu et henidda nebalol ni gamgam tu.
5 Inamtak e eta-gey ni peteg hi Apu Dios e Apu tayu nem yaddan emin
hu edum ni dios.
6 Tuka pehding hu hipan pinhed tun pehding di kabunyan, yad puyek niyad
baybay, niya anin di dallem ni baybay.
7 Tuka peelli etan kulput ni kamelpud gilig ni puyek ni kamengi-lin udan.
Tuka unnudin kedyam hu udan niya tuka peelli hu na-let ni pewek ni
kamelpud nambalyan tu.
8 Impampapetey tuddan emin hu pengulwan ni u-ungngaddan iEgypt,
anin idan nemangulun impah ni animal da.
9 Impahding tudda kaketngain tuun pengastigu tun patul niyadda opisyal
tu.
10 Binahbah tu hu dakel ni bebley niya pintey tudda patul ni et-eteng
kabaelan da,
11 henin nan Sihon e patul idan Amorite, hi Og e patul di Bashan, niyaddan
emin hu patul di Kanaan.

12 Et idwat tuddan tutu-u tun helag Israel hu nambebleyan idan nunman
ni iKanaan e humman hu nebalol ni bineltan da.
13 APU DIOS, mandingngel alin ingganah hu ngadan mu, tep emin idalli
hu manhuluhulul ni helag mi ey amtaen da hu kasina-gey mu.
14 Hi-gam e APU DIOS ey muka i-ehneng niya mudda kahehmeka hu tutu-
um ni bega-en mu.
15 Yadda dios idan edum ni bebley ey kinapyan tuud silber niya balituk.
16 Wada kinapya dan bungut da niya mateda, nem eleg ida um-ehel niya
eleg da han-ang-ang.
17 Wada tangila da, nem eleg da handengel niya endi yayyah da.
18 Yadda tutu-un kamengennapyaddan nunman niyadda kamandinnel
idan nunman ni dios ey mambalin idallin heniddan hi-gada.
19 Hi-gatsun emin ni helag Israel niya hi-gayuddan papaddi ey hi APU
DIOS hu daydayaw tayu.
20 Hi-gayudda daman helag Levi niya emin kayun kamekangngu-unnud
nan APU DIOS, ey hi-gatu hu daydayaw yu.
21 Daydayaw tayun emin hi APU DIOS di Zion di Jerusalem e bebley tu.
Daydayaw tayu hi APU DIOS!

136

1 Pansalamat itsun APU DIOS tep ya kakinayyaggud tu.
Ya impeminhed tu ey kamannananeng ni ingganah.
2 Pansalamat itsun Apu Dios e Dios ni emin ni dios.
Ya impeminhed tu ey kamannananeng ni ingganah.
3 Pansalamat itsun Apu Dios e Ap-apun emin ni aap-apu. *
Ya impeminhed tu ey kamannananeng ni ingganah.
4 Pansalamat itsun hi-gatu, tep ebuh tun han-ipahding tu hu kaketngain
tuu.
Ya impeminhed tu ey kamannananeng ni ingganah.
5 Lintu tu hu kabunyan tep ya laing tu.
Ya impeminhed tu ey kamannananeng ni ingganah.
6 Pansalamat itsun hi-gatu, tep intuun tu hu puyek di dalinat ni baybay.
Ya impeminhed tu ey kamannananeng ni ingganah.
7 Pansalamat itsun hi-gatu, tep hi-gatu nanletun aggew niya bulan.
Ya impeminhed tu ey kamannananeng ni ingganah.
8 Impambalin tu hu aggew ni heni ap-apun kawwalwal.
Ya impeminhed tu ey kamannananeng ni ingganah.
9 Impambalin tu hu bulan niyadda bittuwen ni heni ap-apun hileng.
Ya impeminhed tu ey kamannananeng ni ingganah.
10 Pintey tudda hu pengulwan ni u-ungngaddan iEgypt.
Ya impeminhed tu ey kamannananeng ni ingganah.
11 Impangulu tudda hu tutu-u tun helag Israel et hi-yanen da hu bebley di
Egypt.
Ya impeminhed tu ey kamannananeng ni ingganah.
12 Inusal tu hu et-eteng ni kabaelan tun nengipenguluan tun hi-gadan neni-
yanan dan nunman e bebley.
Ya impeminhed tu ey kamannananeng ni ingganah.
13-14 Pansalamat itsun hi-gatu tep ginadwa tu hu danum di gawwan
Madlang ni Baybay et pandalnan idan tuu tu eman ni nan-agwatan
dadman.
Ya impeminhed tu ey kamannananeng ni ingganah.

* **136:3 136:3** Ang-ang yu hu 1 Tim. 6:15 niya Rev. 17:14.

15 Nem inenud tudda hu sindalun iEgypt niyadda etan patul da.
Ya impeminhed tu ey kamannananeng ni ingganah.
16 Pansalamat itsun hi-gatu, tep hi-gatu nengipenguluddan tutu-u tun helag Israel di desert.
Ya impeminhed tu ey kamannananeng ni ingganah.
17 Pansalamat itsun hi-gatu tep pintey tudda hu et-eteng kabaelan dan papatul.
Ya impeminhed tu ey kamannananeng ni ingganah.
18 Anin ida etan ni nandingngel hu ngangaddan dan patul et pintey tudda.
Ya impeminhed tu ey kamannananeng ni ingganah.
19 Humman idan patul ey hi Sihon e patul di Amor,
Ya impeminhed tu ey kamannananeng ni ingganah.
20 Et hi Og e patul di Bashan.
Ya impeminhed tu ey kamannananeng ni ingganah.
21 Ya puyek idan nunman e patul ey indawat tuddan tuu tu.
Ya impeminhed tu ey kamannananeng ni ingganah.
22 Em, indawat tuddan bega-en tun helag Israel hu puyek idan nunman ni patul.
Ya impeminhed tu ey kamannananeng ni ingganah.
23 Eleg daitsu liwwanen eman ni neapputan tayu.
Ya impeminhed tu ey kamannananeng ni ingganah.
24 Daitsu kabaddangi et itsu kameihwang di buhul tayu.
Ya impeminhed tu ey kamannananeng ni ingganah.
25 Tuka iddawat hu kennen idan emin ni mategun lintu tu.
Ya impeminhed tu ey kamannananeng ni ingganah.
26 Emin itsu ey pansalamat itsun hi-gatu e Dios di kabunyan.
Ya impeminhed tu ey kamannananeng ni ingganah.

137

1 Yan eman ni wada kamid gilig idan wangwang di Babilon ey yimmudung kami et mannannangngih kami, tep ninemnem mi hu bebley mid Zion.
2 Nan-ihabley midda hu gitalah middad keyew ni willow,
3 tep eleg mi pinhed ni ia-appehan ida hu buhul min nampap ni hi-gami, anin ni dakemi kapillitan man-a-appeh. Dakemi kaheneghegnudan kanday "Ia-appehi dakemi meippanggep ni bebley yud Zion."
4 Nem hipa inna-nu min mengia-appeh ni penaydayaw min APU DIOS eyad bebley idan edum ni tutu-u?
5 Anin ew katteg ni meendi hu laing kun manggitalah, hedin liwwanen ku hu Jerusalem e Zion e bebley mi.
6 Niya anin ni meendi hu laing kun man-a-appeh, hedin liwwanen ku hu Jerusalem niya beken law ni ya bebley mid Jerusalem hu kamengippeamleng ni hi-gak.
7 APU DIOS, entan anhan tu liwwan hu impahding idan helag Edom eman ni nanggepan dan Jerusalem et mantetekkuk ida e kanday "Pakabbahbah tayu eya bebley!"
8 Hi-gayuddan tutu-ud Babilon ey mekabbahbah kayulli. Man-am-amleng ali hu tuun mengibleh ni impahding yun hi-gami.
9 Em, man-am-amleng ali hu memilliw ni u-ungnga yu et itangnging tud batu.

138

Ya a-appeh nan David

1 APU DIOS, nakka mansalamat ni hi-gam di puhuk niyad nemnem ku. Ey
ia-appeh ku hu penaydayaw kun hi-gam di hinanggaddan edum ni dios.
2 Nakka ihhanggad appit ni Tempol mu ni nanyuungngak ni menaydayaw
ni hi-gam, tep eleg melullumman hu impeminhed mu niya kamannana-
neng hu muka pemaptek ni tutu-um. Ey impeang-ang mu e hi-gam hu
keta-ta-geyyan niya kakkayyagud ni peteg hu tugun mu.
3 Nandasallak ey hinumang mu et petuled muwak.
4 Emin idalli hu papatul di puyek ey daydayawen daka, tep dedngelen
dallin emin hu tugun mu.
5 Em, i-ena-appeh dalli hu meippanggep ni impahpahding mu niya et-eteng
ni dayaw mu.
6 Anin ni eta-gey kan peteg e APU DIOS et muka ipapaptek ida hu tutu-
un daka pebabah hu annel da. Nem eleg mudda hengnguda hu tutu-un
kamampahhiyya.
7 Niya anin ni liktuben da-ak idan buhul ku et wada kan umbaddang et
nakka meihwang di hipan lawah ni pinhed dan pehding ni hi-gak, tep hi-
gam hu kamekihhanggaddan nunman ni mangkabunget ni buhul ku et
mudda kaapputa tep et-eteng kabaelan mu.
8 APU DIOS, hi-gam hu kamengippeamnun emin ni pinhed mun meip-
pahding ni hi-gak, tep kamannananeng hu impeminhed mu. Et humman
hu, entan anhan tuwak iwalleng, tep hi-gam hu nanletun hi-gak.

139

Ya a-appeh David ni meidwat etan ni kamengipappangngulun a-appeh

1 APU DIOS, naka-amtam ni emin hu hipan neitu-wan ku.
2 Emin hu nakka pehpehding ey inamtam niya anin ni edawwi kan peteg
et inamtam hu wadad nemnem ku.
3 Muka ang-ang-anga hedin nakka mangngunnu winu nakka man-i-iyyatu,
tep inamtam ni emin hu nakka pehpehding.
4 Ey inamtam hu pinhed kun e-helen anin ni eggak ni ehelen.
5 Niya wada kan ingganah di kad-an ku ma-lat ipaptek muwak tep et-eteng
hu kabaelan mu.
6 Huttan ni nengamtaan mun emin ni meippanggep ni hi-gak ey eggak ni
hekey han-awat.
7 Attu lawwan ku ma-lat eleg muwak han-ang-ang? Ey attu bebsikan ku
ma-lat maidawwi-ak ni hi-gam?
8 Hedin kangkuy umlawwak di kabunyan, ey wada kadman ngu dedan. Ey
hedin kangkuy umlawwak di nandaul di bebley idan nangketey, ey wada
ka mewan diman.
9 Niya anin ni kangkuy umtayabbak et lumawwak di neidawwi di kad-an
ni kasimmilin aggew winu yad tuka kelinnugi,
10 ey wada ka ngu dedan ni mengippengngulu niya umbaddang ni hi-gak.
11 Ey anin ni nak mantellud engeenget niya anin ni mambalin hu
kawwalwal ni hileng ma-lat mahenian nak,
12 ey heni damengu kawwalwal hu muka penang-ang. Tep ya hileng niya
kawwalwal ey nan-ingngeh idan hi-gam.
13 Hi-gam hu nanletun emin eyan annel ku eman ni wada-ak di egeh ina.

14 Et humman hu, daydayawen daka tep kayyaggud ni peteg hu nengapyam
ni hi-gak. Tep neka-amtak dedan e kayyaggud ni peteg niya kamengippet-
ngan emin hu muka pehding.
15 Yan nakka pangkepkelid egeh ina ey inang-ang mu dedan e immennak
diman.
16 Tep inamta muwak dedan et hannak maiungnga. Ya bilang ni aggew ni
pambiyagan ku eyad puyek ey intudek mu ngu dedan di libluh mu.
17 Apu Dios, eleg mebillang hu wadad nemnem mu niya neligat ni
amtaen hedin hipadda humman.
18 Gullat na-mun billangen ku et daddakkel nem yadda palnah di gilig ni
baybay. Nem anin ni hanniman hu elaw tu et nanengtun wada kad kad-an
kun bengngunan kun kakkabbuhhan.
19 Apu Dios, heballi nealay inendim ida hu tutu-un lawah daka
pehpehding. Ey kayyaggud et hedin um-a-allaw idad kad-an ku humman
idan mangkapetey ni tutu-u.
20 Lawah ni peteg hu daka pengpenghel ni hi-gam. Endin hekey hu lispituh
dan ngadan mu.
21 APU DIOS, anggebe-hel kuddan peteg ida hu tutu-un anggebe-hel daka.
Em, nak ida kapippihula hu kamangngenghay ni hi-gam.
22 Nemahhig hu hingit kun hi-gada. Et humman hu, nak ida kaibbilang ni
buhul ku.
23 Paka-ang-ang mu anhan e Apu Dios hu nemnem ku niya elaw ku
24 et itudum hedin wada hu eleg mu pinhed ni hi-gak, et hullulan mun
kayyaggud. Ey ituttuddum ni hi-gak hu pehding kun mekibi-biyag ni hi-
gam ni ingganah.

140

Ya a-appeh David ni meidwat etan ni kamengipappangngulun a-appeh

1 Baddangi muwak anhan e APU DIOS ma-lat meihwangngak ida eyad
mangkapetey ni tutu-un lawah daka pehpehding.
2 Ya lawah hu daka nenemneman pehding et hi-gada hu kaumhuhulun ni
kapambabakalin tutu-u.
3 Ya daka heppita ey lawah ni peteg e kamei-ellig di gitan uleg e kaumpatey.
*
4 APU DIOS, ihwang muwak anhan di lawah ni kapehding idan tutu-un
mapetey, tep pinhed dan peteg ni petteyen da-ak.
5 Humman idan tutu-un kamampahhiyya ey heni da hinena-adan hu
pandellanan kun bitu e anin ni attu lawwan ku et immen ida hu inheged
dan keknaan ku.
6 APU DIOS e Dios ku, dengel mu anhan hu dasal ku et baddangan muwak.
7 APU DIOS e Eta-gey ni peteg, hi-gam ni ebuh hu wada kabaelan
tun mengihwang ni hi-gak et hi-gam hu nengipaptek ni hi-gak di nak
nekigubagubatan et eggak matey.
8 Entan tu iebulut ni an meippahding hu pinpinhed ida etan ni lawah ni
tutu-u, tep nema-ma-man mampahhiyyadda, hedin i-abulut mu.
9 Ya kayyaggud kummaddan ey pambalin mu etan daka nemnemneman
pehding dan hi-gak ni memahbah ngun hi-gada.
10 Pan-egah mu hu ngalab di ulu da niya ibbeng muddad kamantettebbel
ni apuy winu yad edallem ni bitu, et anin ni mena-yun idadman.

---

* **140:3 140:3** Romans 3:13b

11 Ang-ang mu et eleg maipahding hu hipan implanuh idan etan ni
kamengippebehhul ni itek di edum dan tuu. Niya kayyaggud hedin emin
ida etan tuun mangkapetey, ey humman ni daka pehpehding hu ketteyyan
da.
12 APU DIOS, inamtak e hi-gam hu kamengi-ehneng ni kelebbengan idan
nangkewetwet, niya hi-gam hu kamengippaptek ni hi-gada.
13 Nanna-ud ni daydayawen dakalli etan idan tutu-un kamekangngu-unnud
ni hi-gam, niya makulug ni yallid kad-an mu hu panha-adan da.

141

Ya a-appeh David

1 Hi-gam e APU DIOS ni ebuh hu nakka pandasali. Dengel mu anhan eya
dasal ku ma-lat eleg mu a-ayyapawen ni memaddang ni hi-gak.
2 Abulut mu anhan huyyan dasal kun henin muka pengebbulusin kayyag-
gud ni hamuy ni bangbanglu. Niya abulut mu anhan hu nakka pengitata-
geyin ngamay kun mandasal ni hi-gam ni henin muka pengebbulusin
kamei-appit ni hi-gam ni kekahkahdem.
3 APU DIOS, baddangi muwak et pepuhdanan ku ni hannak immehel ma-
lat beken ni ya nalgem hu nak heppiten.
4 Niya baddangi muwak ma-lat endi hu lawah ni nak nemnemen ni
pehding niya ma-lat endi nak keewwisan ni mengippahding ni lawah ni
kapehpehding idan tutu-un lawah daka pehpehding. Ey entan tu iebulut
ni nak mekiammuammung idad daka panhahamuli.
5 Eggak bellawa hu penuggunan da-ak idan tutu-un kayyaggud hu elaw
da niya anin ni ibbunget da-ak hedin wada lawah ni pehding ku, tep
humman hu panyaggudan ku e kamei-ellig ni lanan neiduyag di uluk.
Nem hedin yadda tutu-un lawah hu daka pehpehding ey nakka id-
dasadasal hu kekastiguan da.
6 Yallin keibbengan idan aap-apu dad deplah hu pengebbulutan idalli law
ni tutu-u e makulug hu in-inhel ku.
7 Humman idan lawah ni tutu-u ey eleg ali meikkullung hu tu-ngal da,
nem nealay kepuppullay di gilig ni kulung da e heniddalli batud nealedun
payew.
8 Nem hi-gam ngu e APU DIOS, e Eta-gey ni peteg, hu nakka iddinel ni
mengippaptek ni hi-gak ma-lat eggak ni matey.
9 Apu, ipaptek muwak anhan ma-lat eleggak makna etan di indaddan idan
lawah ni tutu-un keknaan ku.
10 Ya kayyaggud ey hi-gada ngu hu meknad bitun indaddan da. Nem entan
ngu tu iebulut ni wada an meippahding ni lawah ni hi-gak.

142

Ya indasal David eman ni wada etan di leyang

1 Nampehemmehemmekkak nan APU DIOS di dasal ku ma-lat baddangan
tuwak.
2 Et peamtak ni emin ni hi-gatu hu hipan eggak pinhed niya kakemunnu-
munnuin nemnem ku.
3 Ey hedin kamangkeendi hu namnamah ku ey inamta tu hu kayyaggud
ni pehding ku. Yad nakka dellana ey wada inheged idan buhul kun bitu
ma-lat makna-ak.
4 Nakka man-ang-aang-ang ey endi memaddang ni hi-gak, endi kamengip-
paptek ni hi-gak niya endi kamengikkegguh ni hi-gak.

5 Et mampehemmehemmekkak e kangkuy "APU DIOS, hi-gam ni ebuh hu
nakka keihhikkugi, tep hi-gam ni ebuh hu mahapul kud neitu-wan ku.
6 Dengel mu anhan huyyan dasal ku, tep anggehemmekkak ni peteg.
Ihwang muwak eyaddad buhul ku, tep na-let ida nem hi-gak.
7 Ey pekedhel mu nemnem ku ma-lat eleg mannananeng hu kakemunnu-
munnuin nemnem ku * et wada inna-nuk ni menaydayaw ni hi-gam di
kad-an ni kakeemmuemmungin tutu-um, tep ya kakinayyaggud mun hi-
gak."

143

Ya a-appeh David

1 APU DIOS, dengel mu anhan hu dasal ku. Hemek muwak anhan et
humangen mu hu dasal ku, tep kayyaggud kan peteg niya kamannananeng
hu muka pemaptek.
2 Ey entan anhan tuwak humalya e bega-en mu, tep endi, anin hakey ni
tuun eleg mambahul ni hi-gam.
3 Heni da-ak dindinweng idan buhul ku et apputen da-ak et ikelabut da-
ak eyad engeenget, et heni-ak ida lan netey ni dedangngu.
4 Yan nunman ey kamangkeendi namnamah ku tep nakaddismayahhak.
5 Nem entanni ey ninemnem kudda hu kakkayyaggud ni impahpahding
mun nunman.
6 Et ita-gey ku hu ngamay kun mandasal ni hi-gam, tep nemahhig ni
makahhapul kun peteg hu baddang mu. Heni-ak nemagmag-an ni payew
ni kahapulan tun peteg hu danum.
7 Papuut mu anhan e APU DIOS et humangen mu eya dasal ku. Baddangi
muwak, tep endi law namnamah ku. Entan anhan tuwak eway ma-lat
eggak matey et eggak lumaw di bebley idan nangketey.
8 Penemnem mun hi-gak ni kakkabbuhhan hu eleg melullumman ni
impeminhed mu, tep hi-gam hu nakka iddinel. Hi-gam hu nakka pandasali
ma-lat peamtam ni hi-gak hu neiptek ni pehding ku.
9 APU DIOS, baddangi muwak ma-lat meihwangngak di kapehpehding
idan buhul ku, tep endi edum ni nakka iddinel ni nak keihhikkugan, nem
hi-gam ni ebuh.
10 Itudum hu pinhed mun pehding ku tep hi-gam hu Dios ku. Ya kayyaggud
ey ya Ispirituh mu hu mengittuntun ni hi-gak ma-lat endi hu el-eleg ni an
meippahding ni hi-gak.
11 APU DIOS, baddangi muwak et meihwangngak ida eyad buhul ku
ma-lat keidaydayawan ni ngadan mu. Ey baddangi muwak eyad nakka
panligligasi ma-lat keang-angan ni kakinayyaggud mu.
12 Apput muddan emin hu buhul ku et endiem ida tep ya eleg melumman
ni impeminhed mun hi-gak e bega-en mu.

144

Ya a-appeh David

1 Daydayawen dakan hi-gak e APU DIOS e kamei-ellig etan di batun
kakeihhikkugi. Hi-gam hu kakelpuin elet ku niya laing kun mekiggubbat,
tep hi-gam nenuttuddun hi-gak ni elaw ni mekiggubbat.

---

* **142:7 142:7** Yadda edum ni neitudek ey kanday "Pa-hep muwak eyad kallabbuttan."

2 Hi-gam hu kamengippaptek niya kamengi-ehneng ni hi-gak. Hi-gam hu
nakka keihhikkugi niya hi-gam hu kamengihwang ni hi-gak. Ey muwak
kapambalin ni ap-apuddan tutu-ud edum ni bebley.
3 APU DIOS, kaw hipa anhan hu tuu et muka ikakkaguh ni peteg?
4 Tep ya biyag min tuu ey nekemtang ni ebuh. Heni dibdib winu allinnew
ni kamangkelebbah e endi maptek ni attukaw la.
5 Ibeghul mu hu kabunyan et melehbeng kalli e APU DIOS. Kapam ida
duduntug ma-lat mampan-a-ahhuk ida.
6 Paelim hu kedyam et mawehit ida buhul mu niya pampanam ida et
mamsik ida.
7 Panyuung ka anhan di kad-an mud kabunyan et heni muwak nuhnuhen
et idekal muwak, tep heni-ak wadad edallem ni lebeng. Ihwang muwak
anhan eyad nemahhig ni kapehpehding idan buhul kun nalpud edum ni
bebley.
8 Humman idan tutu-u ey mangkaitek idan peteg, tep anin ni issapatah dan
kanday eleg ida man-ittek et ida kaya kaman-ittek.
9 Apu Dios, manggitalahhak niya man-a-appehhak ni baluh ni a-appeh
ni penaydayaw kun hi-gam.
10 Tep hi-gam hu kamengidwat ni kabaelan idan papatul ni mengapput. Ey
hi-gam hu kamengihwang nan David e bega-en mu ma-lat eleg da pateyen
di gubat.
11 Baddangi muwak anhan ma-lat meihwangngak di pehding idan buhul
kun nalpud edum ni bebley. Humman idan tutu-u ey mangkaitek idan
peteg, tep anin ni issapatah dan kanday eleg ida man-ittek et ida kaya
kaman-ittek.
12 Ya kayyaggud ey yadda u-ungnga min lalakkin kamenikken ey
heniddan mangkateban intanem ni naka-ippaptek. Ey kayyaggud hedin
yadda u-ungnga min bibi-i ey kat-aguddan peteg ni kehikkenan da e
henidda neiyayyaggud ni nepaot ni tukud ni neial-alkus di baley ni patul.
13 Niya kayyaggud hedin et anhan mepnu aallang min ineni min dakel ni
nambakbaklang ni kaittanem. Ey kayyaggud hedin um-apnal di kudal mi
hu kalibulibun kalneroh
14 niya babakkan nampan-impah.
Apu, entan anhan tu iebulut ni dakemi hehgepen idan buhul mi winu
dakemi ibbebsik ni hi-gada. Ey ang-ang mu anhan et endi hu an umhulun
ni an pannannangngihan idan tutu-ud keltad.
15 Man-am-amleng ida hu tutu-un keippahdingan tudda huyya. Em, man-
am-amleng ida hu tutu-un hi APU DIOS hu Dios da.

145

Ya a-appeh David ni tuka penaydayaw nan APU DIOS

1 Daydayawen dakan ingganah e Dios ku niya Patul ku.
2 Em, kewa-wa-wa ey daydayawen ku hu kasina-gey mu niya mansalamat-
tak ni hi-gam.
3 APU DIOS, eta-gey kan peteg. Makulug ni hi-gam ni ebuh hu lebbengtun
medaydayaw. Eleg ni hekey meewwasi hu kasina-gey mu.
4 Tettebalen idallin manhuluhulul ni helag idan tutu-u hu kamengippet-
ngan impenahding mu. Ey peennamta dallin helag da ida humman ni
impahding mu tep ya et-eteng ni kabaelan mu.
5-6 Peennamtak hu kasina-gey mu niya nenemnemen kudda kaketngain
tuun impahpahding mu. Anin idallin tutu-u et ene-ehhelen da damadda
humman idan impahding mu.

7 Em, ene-ehhelen dalli hu kakinayyaggud mu niya man-an-anladdallin
mengi-ena-appeh ni binabbal mu.
8 APU DIOS, makulug ni kabbabbal kan peteg niya mahmek ka. Beken
kan kabbubunget niya eleg melullumman hu impeminhed mu.
9 Kayyaggud hu muka pehding di emin ni tuu. Ey mudda kahehmekan
emin hu lintum.
10 APU DIOS, daydayawen dakallin emin idan lintum. Ey emin idalli
kamekangngu-unnud ni hi-gam ey mansalamat idan hi-gam.
11-12 Ene-ehhelen dalli hu kasina-gey ni muka pan-ap-apui niya et-eteng
ni kabaelan mun mengippahding idan impahding mu ma-lat amtaen ni
katuutuu.
13 Tep kamannananeng ni ingganah hu muka pan-ap-apui niya hi-gam ali
hu Patul ni ingganah.
Hi APU DIOS ey tuka peamnun emin hu tuka e-hela niya emin hu tuka
pehpehding ey kameang-ang hu binabbal tu.
14 Tuka baddangidda etan kameliggasi niya tuka pekedhel hu nemnem idan
kamedismayah ni tutu-u.
15 Emin ida hu mategun lintum ey hi-gam hu daka pengittengngawi niya
hi-gam hu kamengidwat ni kennen da hedin mahapul da.
16 Endi daka pangkullangi, tep muka iddawat ni emin hu mahapul da.
17 Kayyaggud ni emin hu kapehding APU DIOS niya kabbabbal ni peteg.
18 Nandadaddan ni menummang ni kaibbagaddan kamampehemmehem-
mek ni hi-gatud dasal da.
19 Em, tuka iddawat ni emin hu mahapul idan kamengu-unnud ni hi-gatu
niya tuka dedngela hu daka pampehemmehemmeki ma-lat ihwang tudda.
20 Tudda kaippaptek hu tutu-un neminhed ni hi-gatu. Nem hedin yadda
tutu-un lawah daka pehpehding ey tudda kaendia.
21 Daydayawen ku hi APU DIOS. Em, emin itsun lintu tu ey daydayaw
tayun ingganah hu ngadan tu.

146

1 Daydayaw tayu hi APU DIOS!
Em, hedin ngun hi-gak, man ikkahhakey ku hu nemnem kun menay-
dayaw ni hi-gatu.
2 Ey i-ena-appeh ku hu penaydayaw kun APU DIOS e Dios ku eyan
ketagguk.
3 Entan tu ididdinel hu tuu, anin ni eta-gey hu saad tu. Tep endi kabaelan
ni tuun mengihwang ni hi-gayu.
4 Tep ida kamettey ni nambalin annel dan dep-ul et kamepappeg hu hipan
planuh da.
5 Um-amleng hu tuun kabaddangin APU DIOS e Dios ni dinaydayaw lan
eman nan hi Jacob. Em, kaman-am-amleng hu tuun tuka iddinel hu neitu-
wan tun hi-gatu
6 e nanletun kabunyan, ya puyek, ya baybay niyaddan emin hu mategun
wadadman. Hi-gatu e DIOS ey tuka peamnu hu hipan tuka e-helan pehding
tu.
7 Hi-gatu kaumbaddang idan tutu-un kapanligligat ni edum dan tuu. Ey
tuka iddawat hu kennen idan kameuppa.
Hi APU DIOS hu kamengibbukyat idan neikelabut.
8 Ey tuka e-kala hu kulap idan nangkekulap et kaum-ang-ang hu mateda.
Tuka pekedhel hu nemnem idan kamedismayah, niya nakappinhed tudda
hu kayyaggud hu daka pehpehding.

9 Tuka ippaptek ida hu hansinu-wan ni nekibebley eyad bebley tayu, yadda
nangkepu-hig niyadda nebalu. Nem tuka bahbaha hu planuh idan lawah
ni tutu-u.
10 Hi APU DIOS hu Patul ni ingganah. Em, ya Dios tayun iZion hu
mannananeng ni mampatul.
Daydayaw tayu hi APU DIOS!

147

1 Daydayaw tayu hi APU DIOS!
Em, kayyaggud hedin man-a-appeh itsun penaydayaw tayun Dios tayu,
tep humman dedan hu lebbengtun pehding tayu.
2 Tuka pan-iyayyaggud hu Jerusalem niya tudda kapan-ibbangngad hu
tutu-u tun neilaw ni balud di edum ni bebley.
3 Tuka ellubyaga nemnem idan nedismayah niya tuka peyaggud hu liput
da.
4 Inamta tu ngu dedan hu bilang idan bittuwen et han tudda letua, niya
nginedanan tuddan emin.
5 Eta-gey ni peteg niya et-eteng hu kabaelan ni Ap-Apu tayu. Eleg ni hekey
melkud hu kalinaing tu.
6 Tuka baddangidda hu tuun daka pebabah annel da, nem tudda kape-
babah ni peteg hu tutu-un lawah daka pehpehding.
7 Unnudi yun gitalah hu a-appeh yun yuka penaydayaw nan APU DIOS e
Dios tayu.
8 Imbiklag tu hu kulput di kabunyan. Ey wineda tu hu udan ni menennum
ni puyek, et kameteggudda hu helek di duduntug.
9 Wineda tu hu kennen idan emin ni kaman-ayyam di puyek niya anin ni ya
kakennaddan impah ni gawwang et tuka iddawat hedin ida kamampikpik
ni upa da.
10 Hi APU DIOS ey beken ni ya na-let ni kebayyu niya beken ni ya
makabbunget ni sindalu hu kamengippeamleng ni hi-gatu.
11 Tep ya kamengippeamleng ni hi-gatu ey yadda tutu-un kamekangngu-
unnud ni hi-gatu niyadda kamengiddinnel ni eleg melullumman ni
impeminhed tu.
12 Emin itsun iJerusalem di Zion ey daydayaw tayu hi APU DIOS e Dios
tayu.
13 Tep daitsu kapaka-ippaptek e heni naka-ihhammad tu eheb eyan bebley
tayu ma-lat eleg daitsu hegepen idan buhul tayu. Ey binendisyonan daitsun
tutu-u tu.
14 Tuka pelinggep eya bebley tayu niya tuka panyaggud hu hipan tayu
kaittanem et dakel hu tayu kaennia.
15 Hedin wada in-olden tud kebebbebley eyad puyek, man anggegannu
ni neu-unnud.
16 Tuka ibbiklag hu dallallu e heni wangal niya tuka iwwahit e heni dep-ul.
17 Ey tuka peelli hu dallallun heni pantal et endi tuun han-isipel tu hu ketel
ni tuka peelli.
18 Ey hedin nanmandal, man kaum-ali hu dibdib et ida kamambalin ni
danum humman idan dallallu et ida kaum-ayuh.
19 Emin hu tugun tu ey impeamta tuddan tutu-u tun helag Israel.
20 Hi-gadan ebuh hu nengipeamtaan tu. Eleg ngu amtaddan edum ni tutu-u
ida humman ni tugun tu.
Daydayaw tayu hi APU DIOS!

148

1 Daydayaw tayu hi APU DIOS!
Em, emin kayun wadad kabunyan ey daydayaw yu hi APU DIOS.
2 Emin kayu damaddan aanghel niya hi-gayuddan sindalu tun wadadtan
kabunyan ey daydayaw yu hi APU DIOS.
3 Anin ni hi-gayuddan aggew, ya bulan niyadda bittuwen, et daydayaw
yu dama hi APU DIOS.
4 Ey anin daman hi-gam * e kabunyan ni wadad eta-gey niya hi-gayun
danum ni wadadtan, et daydayaw yu hi APU DIOS. †
5 Emin kayun lintu tu ey daydayaw yu hu ngadan tu, tep hi-gatu
nengimandal et han kayu maltu.
6 Ey hi-gatu nengimandal hedin attu panha-adan yun ingganah. Niya eleg
mabalin ni an melumman humman ni immandal tu.
7 Hi-gayun wadad puyek niyad baybay, anin idan hi-gayun wadad dallem
ni baybay, ey daydayaw yu dama hi APU DIOS.
8 Anin ni hi-gayun kedyam, ya kulput, ya dallallu, ya pewek, niya dibdib
ni kamengu-unnud ni tuka e-hela et daydayaw yu dama hi APU DIOS.
9 Anin ni hi-gayuddan duduntug, yadda mumuyyung, niyadda kekeyyew
ni kamekkan hu lameh da, et daydayaw yu dama hi APU DIOS.
10 Hi-gayudda daman animal di muyung, anin idan animal di pattullan,
hi-gayuddan kaumkadap niyadda sisit, ey daydayaw yu hi APU DIOS.
11 Hi-gayuddan papatul, hi-gayuddan katuutuu niyadda aap-apu, ey
daydayaw yu hi APU DIOS.
12 Hi-gayuddan kamenikken ni bibi-i niyadda lalakki, yadda nangkei-inna
niyadda nangkea-amma, niya anin idan kaungaunga, ey daydayaw yu hi
APU DIOS.
13 Em, emin kayu ey daydayaw yu hi APU DIOS, tep hi-gatu hu keta-
ta-geyyan di emin. Ya dayaw tu ey heni lini-bahan tu hu puyek niya
kabunyan, tep endi tu kei-ingngehan.
14 Pinutuk APU DIOS hu pampatul idan tutu-u tun helag Israel. Et humman
hu, lebbengtun daydayawen idan emin ni kamengu-unnud ni hi-gatu. Em,
lebbengtun daydayawen idan helag Israel e tutu-u tun nakappinhed tu.
Daydayaw tayu hi APU DIOS!

149

1 Daydayaw tayu hi APU DIOS!
Ia-appehi tayun baluh ni a-appeh ni penaydayaw tayun hi-gatu di tayu
kakeemmuemmungin tutu-u tun nanengtun kamengu-unnud ni hi-gatu.
2 Pan-am-amleng kayun helag Israel di Zion tep ya Dios yun nanletun
hi-gayu. Em, pan-am-amleng kayu tep ya Patul yu.
3 Pangganggangha kayu, panggiggittalah kayu, niya penattayyaw kayun
penaydayaw yun hi-gatu.
4 Tep hedin hi APU DIOS, man yadda tutu-u tu hu kamengippeamleng ni
hi-gatu, niya tudda kapengapput ida tutu-u tun daka pebabah annel da.
5 Emin kayun kamengu-unnud nan Apu Dios ey pan-am-amleng kayun
nengipengapputan tun hi-gayu, niya anin ni yan hileng et iena-appeh yu
hu am-amleng yu.
6 Elet yu penaydayaw yun Apu Dios niya tenged yu matedem ni ispadah
yun
7 ussalen yun mengapput ni kebebbebley niya mengastiguddan katuutuu.

---

* **148:4 148:4** Yad hapit ni Hebrew ey kantuy "Hi-gayun kabunyan," tep hedin hi-gada, man beken ni hakey ni ebuh hu kabunyan. † **148:4 148:4** Genesis 1:6-7

8 Bangkiling yudda hu papatul da niyadda aap-apu da.
9 Kastigu yudda katuutuud kebebbebley, tep humman hu inhel Apu Dios ni
pehding yun hi-gada. Huyya hu keidaydayawan idan tutu-u tun kamengu-
unnud ni hi-gatu.
Daydayaw tayu hi APU DIOS!

150

1 Daydayaw tayu hi APU DIOS!
Em, daydayaw tayu hi Apu Dios di Tempol tu. Anin ni hi-gayuddan
wadad kabunyan ey daydayaw yu hi Apu Dios tep yadtan kakeang-angin
kasina-gey tu.
2 Daydayaw tayu hi Apu Dios tep yadda etan impahding tun nengipeang-
angan tun et-eteng ni kabaelan tu. Em, daydayaw tayu, tep endin hekey
neiingngehan ni kasina-gey tu.
3 Patnul tayu tangguyup tayu, anin idan ayyuding niya gitalah tayun
penaydayaw tayun Apu Dios.
4-5 Tebab tayu hu a-bek ey panggiggittalah itsu, pan-i-ingngiing itsu, ey
pangganggangha itsu et menattayyaw itsun penaydayaw tayun Apu Dios.
6 Emin itsun mategu ey daydayaw tayu hi APU DIOS.
Daydayaw tayu hi APU DIOS!

Proverbs

Ya meippanggep eyan libluh e Proverbs

Huyyan libluh hu neamuamung ni in-inhel idan nangkelaing niya nangkenemneman ni tutu-u meippanggep ni biyag et ya kayyaggud ni pekikkillawwan di edum ni tuu et hi Apu Dios. Yadda tutu-un wada takut dan Apu Dios et ida kamengu-unnud ni hi-gatu ey umlaing ida niya menemneman ida. Nem yadda tutu-un endi nemnem da e endi lispituh dan hi-gatu ey eleg da pinhed ni menemneman. Ya hakey ni keibbellinan ni 'Proverbs' e 'mashal' di ehel ni Hebrew ey ansikkey ni na-hel meippanggep ni elaw ni meunnud ma-lat kayyaggud meippahding.

Ya nepenidpidwan na-hel eyad libluh ni Proverbs ey ya meippanggep ni laing niya kenemneman. Ya laing eyad libluh ni Proverbs ey ya inamtan hakey ni tuu et ya kabaelan tun mampilin kayyaggud ni pehding tu meippuun di inamta tun kayyaggud niya makulug.

Ya neitudek eyad libluh:

1. Ya tugun ma-lat menemneman ey lumeing hu hakey ni tuu niya ma-lat eleg tu iu-unnud di kapehpehding idan endi nemnem tu. (chapters 1–9)
2. Ya nambaklangan ni tuun nenemneman ey nelaing di tuun endi nemnem tu. (chapters 10–15)
3. Ya panyaggudan ni meelladdan memillin mengippahding ni kayyaggud et ya lawah ni meellan eleg memillin mengippahding ni kayyaggud. (chapters 16–31)

1 Huyyadda kayyaggud ni ehel niya tugun nan hi Solomon e nampatul
lad Israel ni nunman, e u-ungngan David.

2 Huyyaddan kayyaggud ni ehel niya tugun ey kaumbaddang ni tuu ma-
lat menemneman niya ma-lat matugun. Baddangan da mewan hu tuun
man-ewwat ni neligat ni meewwatan ni tuttuddun makahhapul di neitu-
wan.
3 Ya etan tuun mengu-unnud idan nunyan tugun ey menemneman niya
umyaggud elaw tu ma-lat ya neiptek, ya meandeng niya limpiyuh pehding
tu.
4 Ey umbaddang idan tuun nelakah ni meihheppitan ma-lat eleg maheul
niya ma-lat maweda hu kayyaggud ni pan-ewwat tu. Niya umbaddang
etan ni kamenangpah ma-lat menemneman niya ma-duman hu inamta tu
ey amtaen tun memillin kayyaggud ni pehding tu.
5 Ey anin ni hi-gayuddan nelaing niya nenemneman, et dengel yudda
huyyan tugun ma-lat ma-duman laing yu niya nemnem yu niya yuka pan-
ewwat.
6 Niya ma-lat dammutun han-awat yudda neligat ni meewwatan ni
keibbellinan etan idan tugun, yadda ab-abig, yadda bullikay et yadda ehel
idan nangkelaing niya nenemneman.

7 Ya kapengilillingisin tuun pengu-unnudan tun Apu Dios hu kakeille-
puin kenemneman tu. Nem hedin yadda endi nemnem tun tuu ey daka
kehhinga tugun niya eleg da pinhed ni metuggun.

8 Hi-gam ni u-ungngak, ey u-unnud mu tugun di amam nan inam.
9 Tep yadda ittugun da hu mengiyyaggud ni elaw mu e henin kayyaggud
ni penget winu banggel e kamengippeyaggud ni ang-ang.

10 Hedin ewwisen dakaddan lawah ni tuu ma-lat ipahding mu dama daka
pehpehding, ey entan tu u-unnud.
11 Entan tudda hangud hedin kandan hi-gam ey "Ikay et itsu mambetak ni
tutu-un endi bahul da et patyen tayudda.
12 Petteyen tayudda humman ni tutu-un bebtaken tayu et anin ni
makattagudda niya na-let ida, et henidda mategun meikkullung,
13 et penuen tayu baballey tayun limmu da niyadda nangkebalol ni tenged
dan ellan tayu.
14 Ikay kuma et tayu ipahding humman et hedin wada ellan tayu, man
panggagadwa tayu."
15 Hi-gam e u-ungngak, ey entan kaya an pekikkillaw idan hanniman ni
tutu-u ma-lat eleg mu ipahding hu daka pehpehding,
16 tep pinhed dan peteg ni pehding ni lawah ey ida kaumpatey.
17 Inamta tayu e hedin kaang-ang-angaddan sisit muka pampengihha-
addin lingen, ey eleg ida mekna.
18 Nem hedin yadda lawah ni tutu-u, ey meknadda et matey ida etan di
ingkapya dan keknaan ni edum ni tuu.
19 Hanniman daman nanna-ud ni mettey hu tuun neka-agum e tuka pilliwa
limmun edum tun tuu tep huyya hu kepappegan ni tuun henin nunman
hu elaw tu.
20 Hedin ya laing ey kamei-ellig di hakey ni biin kaman-eyyag idan tuud
keltad niyaddad mulkaduh.
21 Tuka pantugguna tutu-u anin ni attu neamungan da, yad heggeppan ni
bebley winu yad keltad.
22 Kantuy "Hi-gayun neikamkampu nemnem tu, kaw pinhed yun hanni-
tan kayun neyun e eleg yu ussala nemnem yu? Isiked yun meneghegnud
ida etan ni nelaing niya nenemneman.
23 Pandengel kayu hedin e-helan dakeyu, tep tuggunen dakeyu niya
ituttudduk hu kayyaggud ni wadad nemnem ku ma-lat amtaen yu.
24 Dakeyu kaeyyaeyyagi ma-lat umli kayud kad-an ku ma-lat baddangan
dakeyu, nem eleg yuwak hengnguda.
25 Eleg yu dedngela tugun kun hi-gayu niya eleg yu pinhed ni me-helan,
26 et humman hu, ngi-ngi-ngian dakeyullin hi-gak hedin wadalli ligat yu.
27 Ey makulug ni taltalanggaan dakeyu niya eleg dakeyu baddangi hedin
um-ali nemahhig ni ligat ni memahbah ni hi-gayu e henin na-let ni pewek
e tuka bahbaha baley.
28 Hedin mambegga kayullin baddang ni hi-gak, man eleg dakeyulli
hengnguda. Et yuwak ali hemmahemmaken, nem eleg yuwak ali
hanhamak.
29 Eleg yu pinhed ni metuttudduan niya eleg yu ilillingisin mengippahding
ni pinhed Apu Dios.
30 Em, eleg yu u-unnuda tugun ku niya eleg yu pinhed ni me-helan
31 et heni yu intanem hu lawah, et humman hu, ennien yulli hu mapeit ni
lameh tu e humman ali kebahbahan yu.
32 Tep ya etan tuun endi nemnem tu e tuka iwwalleng hi Apu Dios. Eleg tu
hengnguda kayyaggud ni elaw niya hellamdaken tu ketteyyan tu.
33 Nem emin ida mandedngel ni tugun ku et u-unnuden da ey umlinggep
ida e endi da tekkutan niya endi an meippahding ni hi-gadan lawah."

2

Ya kayyaggud ni kaiddawat ni laing

1 Hi-gam ni u-ungngak, ey hedin pinhed mun mebendisyonan, man
dengel mu eya ittugun ku. Iha-ad mud nemnem mu ey entan tu liwwan
hu ituttudduk ni hi-gam.
2 Pakadngel mudda tugun ni um-idwat ni laing niya kenemneman ey
ipahding mun emin hu kabaelam ni mengewwat idan nunman.
3 Ey hedin makulug ni pinhed mun menemneman niya pinhed mun peteg
ni mewedda muka pan-ewwat,
4 ey hedin heppulem hu laing ni henin kapeneppullin pihhuh winu henin
kapenemmakin neitlun nebalol ni tenged,
5 man amtaem hu pehding mun mengilillingit ni mengu-unnud ni pinhed
Apu Dios niya meihhammad hu pengamtaam ni hi-gatu.
6 Tep hi Apu Dios hu kakelpuin laing, ya dakel ni inamta niya kapan-ewwat.
7 Hi-gatu kaum-idwat ni panyaggudan niya hi-gatu kaumbaddang. Ey hi-
gatu heni happiyaw idan kamengu-unnud ni hi-gatu ma-lat endi lawah ni
meippahding ni hi-gada.
8 Tudda kaippaptek hu limpiyuh daka pehding ni edum dan tuu niya tudda
kaeddugi hu nanengtun kamengu-unnud ni hi-gatu.
9 Et humman hu, hedin u-unnudem tugun ku, man amtaem hu neiptek.
Ey meandeng niya limpiyuh hu pehding mu niya amtaem hu kayyaggud
ni elaw.
10 Et menemneman ka niya um-amleng ka tep yadda humman ni eddalem.
11 Ey endi lawah ni pehding mu tep inamtam niya muka ewwasi hu
kayyaggud ni kapehding.
12 Ey meihwang kad implanuh ni lawah ni tuun neihla hu daka e-hela
tep nelaing ka niya nenemneman ka.
13 Huyyaddan lawah ni tuu, ey inwalleng da kayyaggud ni elaw et henidda
wadad engeenget e daka ippenahding hu lawah.
14 Daka pan-amlengin mengippahding ni lawah niya ida kaman-an-anlan
mene-ul ni edum dan tuu.
15 Nemahhig itek da, et humman hu, endin hekey dinel ni tuun hi-gada.

Ya eleg pekiddagyumin makilakin bii

16 Hedin nelaing ka niya nenemneman ka, ey eleg ka mehe-ul ni ehel
idan makilakin bii.
17 Humman idan bii ey hini-yan da ahwa da e impangil da hu insapatah
dan Apu Dios eman ni nengahwaan da.
18 Ya lakin kaumlaw di baley ni henin nunman ni bii et ipahding dan
dewwa hu lawah ey heni tu indalan di dalan ni ketteyyan et immelan
an manha-ad di bebley ni nangketey.
19 Ya etan lakin kamengi-ullig nunman ni bii ey eleg law meibbangngad
tep eleg tu hanhamak hu dalan ni umlaw di ketegguan.
20 Et humman hu, u-unnud mu hu elaw ni kayyaggud ni tuu et mambiyag
kan kayyaggud hu elaw mu.
21 Tep ya kayyaggud ni tuu ey mannenneng ni manha-ad eyad bebley.
22 Nem hedin yadda lawah ni tuu, man pe-kal Apu Dios ida eyad bebley.

3

Ya tugun ida etan di kamampenikken ni lalakki

1 Hi-gam e u-ungngak, ey entan tudda liwwan hu nakka ittenuttuddun
hi-gam. Iha-ad muddad nemnem mu ey huyyadda u-unnud mu.
2 Tep huyyaddan nakka ittugutugun hu mengidwat ni andukkey ni biyag
mu niya mengiyyaggud ni neitu-wam hedin u-unnudem ida.

3 Peang-ang mun ingganah hu impeminhed mu niya binabbal mun edum
mun tuu ey ipahding mu hu inhel mu ma-lat madinel idan hi-gam.
Huyyaddan kayyaggud ni kapehding hu heni ibanggel mu niya heni itudek
mud puhum.
4 Hedin pehding mudda huyya ey kayyaggud kad hinanggan Apu Dios
niyad tuu.
5 Hi Apu Dios hu pangidinelim ni emin ni kamekapkapyad biyag mu,
beken ni ya annel mu.
6 Niya emin hu pehding mu ey inemnem mun hi-gatu ma-lat peamta tun
hi-gam hu neiptek ni pehding mu.
7 Beken ni neala ni kammuy nekannemneman ka et mu idinel di muka
pannemnem. Hi Apu Dios kumaddan hu dayaw mu niya hi-gatu u-unnud
mu, ey entan tu ipahding hu lawah.
8 Hedin u-unnudem ida huyya ey umyaggud annel mu niya umhinedel ka.
9 Usal mu kinedangyan mun mengippahding idan keidaydayawan Apu
Dios ey idwat mun hi-gatu hu memengngulu niya kekakkayyaggudan ni
lameh idan intanem mu.
10 Hedin hanneya pehding mu, man mehewwal hu enniem di inggaud mu
et mangkepnu aallang mu niya mangkepnudda pa-nay mun meinnum.
11 Hi-gam e u-ungngak, entan tu langlangkuyya hu kapenuggunin Apu
Dios ni hi-gam niya entan tu balaw hedin imbunget daka.
12 Tep hedin hi Apu Dios, man tudda katugguna hu nakappinhed tu, henin
kapenuggunin a-ammed ni u-ungnga da. *
13 Kabendisyonin Apu Dios hu tuun pinhed tun menemneman niya
pinhed tun mewedda tuka pan-ewwat.
14 Tep heballi humman ni meweddan hi-gatu nem ya silber winu balituk.
15 Nebalbalol hu laing nem ya nenginan batu, ey anin ni hipan nebalol ni
tenged et eleg mei-ingngeh balol tud balol ni laing.
16 Tep yadda nelaing niya nenemneman ey kedangyan ida niya ida
kamedeyyaw, ey indawat Apu Dios ni hi-gada andukkey ni biyag.
17 Kayyaggud niya melinggep hu biyag ni tuun nelaing niya nenemneman,
ey kamedinnel e endi lawah ni meippahding ni hi-gatu.
18 Ey kamean-anla hu nelaing niya nenemneman ni tuun eleg tu iwwalleng
ni man-eddal. Tep hedin ya laing, man henin keyew e kaum-idwat ni biyag
ni tuun kamengngan ni lameh tu.
19 Dammutun lintun Apu Dios hu puyek niya kabunyan tep nakannem-
neman niya nelaing.
20 Ey dammutu mewan ni tuka peukkat hu danum idad hebwak, niya tuka
e-gaha udan ni nalpud kulput tep ya laing tu.
21 Hi-gam ni u-ungngak, ey itnem mud nemnem mu hu kayyaggud ni
tugun niya kayyaggud ni kapannemnem. Entan tu liwwan ni pehding ida
huyya,
22 tep umyaggud hu biyag mu hedin pehding mudda huyya tep ya
kayyaggud ni elaw mu.
23 Ininggeh tu hu ippaptek dakaddan kayyaggud ni tugun et endi hu
lawah ni meippahding di biyag mu, et eleg ka meiingngeh etan di tuun
kamandaddallan ey neihungbub.
24 Hedin meuggip ka, man kayyaggud hu ugip mu tep melinggep ka e endi
tekkutam.

---

* **3:12 3:12** [11-12] Hebrews 12:5-6

25 Entan tu takusi hu hipan kaumbahbah e endi maptek ni neipahding ni
lawah ni tuu,
26 tep kameiddinnel hi APU DIOS ni mengippaptek ni hi-gam.
27 Hedin mahapul ni edum mun tuu hu baddang mu, ey entan tu ukuh,
nem baddangim hedin han-ipahding mu.
28 Hedin dammutun baddangam ni nunya hu sinakdul mu, ey entan tu
ehel ni hi-gatu hu "Ali kan kabbuhhan." winu "Ali kan pidwa tu, tep inna-
nukkaw ni pemaddangan kun hi-gam nunya."
29 Ey entan an pannemnem ni lawah ni pehding mun sinakdul mu tep
kamedinnel e endi mu pehding ni lawah ni hi-gatu.
30 Entan pengapkapyam ni pebehhul mun edum ni tuu hedin endi
nambahulan dan hi-gam.
31 Entan kaemeh mun tuun makabbunget, anin ni kimmedangyan, ey
entan tu iu-unnud di tuka pehpehding ni lawah.
32 Tep anggebe-hel APU DIOS hu maheul ni tuu, nem nehammad hu tuka
pekiggayyum idan kayyaggud ni tuu.
33 Iddutan APU DIOS hu pamilyah idan lawah ni tuu, nem tuka bendisyoni
pamilyah ni kayyaggud ni tuu.
34 Ey tudda kangi-ngi-ngii hu kamenaltalanggan hi-gatu, nem kabbabbal
idan daka pebabah annel da. †
35 Tuka iddawsin keiddeyyawan hu nelaing niya nenemneman ni tuu, nem
tuka babba-ingi hu tuun endi nemnem tu.

4

1 Hi-gayun u-ungngak, ey dengel yu hu ittugun ku e hi ameyu ma-lat
lumeing kayu niya menemneman kayu.
2 Kayyaggud hu ituttudduk ni hi-gayu, et humman hu u-unnud yu.
3 Ya eman ni keek-ekut kud baley di ama ey nakappinhed tuwak nan ina
tep binugtungngak.
4 Sinugun tuwak nan ama e kantuy "Entan tu liwwan hu tugun ku ey
u-unnud mu ma-lat maituu ka.
5 Entan nisi tu liwwan ida huyyan tugun ku ey entan tudda iwalleng, nem
u-unnud mu ma-lat lumeing ka ey menemneman ka niya ma-lat maweda
muka pan-ewwat.
6 Ey entan tu iwalleng hu laing niya kayyaggud ni kapannemnem tep
keingngeh tu hu ippaptek daka ma-lat endi maipahding ni lawah ni hi-
gam.
7 Endi edum ni nebalbalol nem ya laing niya kayyaggud ni kapannemnem.
Et humman hu, kayyaggud hedin umlaing ka niya mewedda kayyaggud ni
muka pannemnem, anin ni kantu et mahapul ni tellakem emin hu hipan
wadan hi-gam.
8 Hedin ibbilang mun importanteh hu laing niya kayyaggud ni kapannem-
nem, ey hedin eleg mu iwwalleng, man peta-gey daka.
9 Em, tettebalen daka e heni daka pepngetan ni kakkayyaggud ni penget."
Huyya hu kaittugutugun aman hi-gak ni nunman.
10 Hi-gam ni u-ungngak, ey dengel mu eya ittugun ku ey u-unnud mu
hedin e-helan daka ma-lat andukkey ali biyag mu.
11 Ituttudduk ni hi-gam hu elaw ni laing niya kayyaggud ni kapannemnem.
Huyyaddan ituttudduk ni hi-gam ey umbaddang ni mengippeyaggud ni
elaw mu.

† **3:34 3:34** Ang-ang yu hu James 4:6 niya 1 Peter 5:5.

12 Tep hedin nelaing ka niya nenemneman ka, ey endi umhanin planuh
mud biyag mu, e heni ka etan ni tuun kamemsik, nem eleg meihhungbub.
13 U-unnud mu ey entan tu liwwan ida huyyan inedal mun intuttudduk tep
huyyadda um-idwat ni kayyaggud ni neitu-wam.

14 Entan tu iu-unnud di elaw ni lawah ni tuu.
15 Em, entan tu u-unnud hu daka pehpehding. Elaw ka kumengud lawwan
mu.
16 Tep hedin hi-gada, man eleg um-ali ugip da ingganah wada pehding dan
lawah niya ingganah peligligatan da hu edum dan tuu.
17 Nakappinhed dan peteg ni mengippahding ni lawah, henin neminhed
dan kennen niya danum.

18 Nem hedin ya elaw ni kayyaggud ni tuu, ey henin tuka kewa-wai e
lektattuy nabnangan ni emin et kamaka-ang-ang, nema-ma hedin maka-
aggew.
19 Nem hin-appil ida ngu lawah ni tuu, tep hedin ya elaw da ey kamei-
ingngeh di engeenget. Henidda etan ni tuun neihungbub, nem eleg tu
amta himmulun ni nehelapdungan tu.

20 Hi-gam ni u-ungngak, ey dengel mudda ittugun kun hi-gam,
21 ey iha-ad muddad nemnem mu niya entan tudda iwalleng.
22 Huyyadda um-idwat ni ketegguan, tep pe-let da niya peyaggud da annel
ni tuun mengu-unnud idan nunyan tugun.

23 Ya makahhapul ni peteg ey ang-ang mu ma-lat endi hu hipan lawah
ni an um-alid nemnem mu. Tep ya elaw ni kapambiyag ey kameipuun di
kapannemnem.
24 Entan pan-itek ey entan tu haul hu edum mun tuu tep ya lawah ni muka
e-hela.
25 Ey entan tu iebulut ni wada umheli-wad ninemnem mun pehding mun
mambiyag. Nem iu-unnud mu etan di tuun ya dellanen tu hu tuka
pepuhdanin ang-angen.
26 Ihammad mun nemnemen hu elaw ni pambiyag mu. Iu-unnud mu etan
di tuun tuka deklana dellanen tu et endi an umheli-wad penettengan tun
lawwan tu.
27 Entan tu iebulut annel mun an mehelli-wad pengippahdingam ni
lebbeng tun pehding mun mambiyag. Heni hakey ni ebuh ni dalan hu
u-unnud mud biyag mu. Entan tu unud hu dalan idan lawah ni tuu.

5

1 Hi-gam e u-ungngak, ey dengel mudda eya ittugun kun hi-gam
2 ma-lat amtaem hu mampillin kayyaggud ni pehding mu niya ma-lat
amtaem ni mampillin kayyaggud ni e-helen mu.

3 Ya etan lawah ni biin kai-ulig ni linggeman ni laki ey kaumhaul tep
malumi-ih ehel tun heni danum ni putsukan ey henin lanan olibah.
4 Nem hedin mehe-ul ka et ipahding mu hu pinhed tu, ey manhelheltap ka
et iningngeh tu hu imminum kan apgu niya heni ka negedged ni hinallung.
5 Humman ni bii ey tuka ippangulu hu lakin kamei-unnud ni hi-gatud
ketteyyan tu et manha-ad di bebley idan nangketey.
6 Eleg hengngudan henin nunman ni bii hu kayyaggud ni elaw ni
pambiyag. Heni etan ni tuun anin ni lawah hu dalan et tuka lelgema elaw
e eleg tu pepuhdani tuka pampellawwi.

7 Et humman hu, hi-gayuddan lalakkin u-ungngak, ey u-unnud yudda
eya tugun ku ey entan tudda liwwan.

8 Entan an kaihehhennup mun biin henin nunman ey entan keihnup di
baley tu.
9 Tep hedin eleg yu u-unnuda eya tugun ku et pehding yu hu beken ni
kayyaggud, ey eleg dakeyu law lispituhaddan tuu niya pilliwen ni endi
hemek tun tuu hu wadan hi-gayu.
10 Henin nunman hu meippahding e ellan ni tutu-un eleg yu amta hu limmu
yu niya kinedangyan yu.
11 Et hedin alin kamangkepappeg biyag yu e ebuh law ni kayu kaman-u-
uggip tep endi law elet yu ey nemahhig ali tuttuyyu yu.
12 Et kanyulli law ey "Anggehemmekkak law nunya tep eggak lan hekey
pinhed ni umdengel ni tugun ni nunman!
13 Eggak hanguhanguden hu tugun idan nangkenemneman,
14 et hipa law deya e anggeba-ing hu neitu-wak."
15 Entan tu edahi ahwam. Ikahhakey mun hi-gatu impeminhed mu,
henin muka pan-ehhuli e yad bubun mun ebuh pan-ahulim. Entan an
pan-ahul di bubun ni edum.
16 Emin ida u-ungnga yu ey melpun hi-gayun han-ahwan ebuh,
17 endi hu an melpud edum ni biin beken mu ahwa.
18 Ya kayyaggud ey mebendisyonan et anhan hu ahwam, e nalpuan idan
u-ungngam niya hi-gatu pan-amlengam e inahwam eman ni nehikenam.
19 Kamei-ellig hu ahwam di labah ni makwah e kakkayyaggud ang-ang tu
niya kayyaggud annel tu. Ya kayyaggud ni pehding mu ey hi-gatun ebuh hu
mengippeamleng ni hi-gam ey pan-an-anla kan impeminhed tun hi-gam.
20 Et humman hu, hi-gam e u-ungngak, ey entan an paelukuy etan ni biin
wada ahwa tu. Hipa ngu anhan mu peminhedan ni biin eleg tu ihhakkey
impeminhed tun ahwa tu?
21 Hi APU DIOS ey tuka ang-ang-angan emin hu kapehpehding ni tuu.
Endin hekey hu eleg tu amta.
22 Ya etan lawah ni tuu ey yadda lawah ni tuka pehpehding hu heni bitun
keknaan tu.
23 Tep eleg tu pakannemnema ni impahding tu, et humman umhulun ni
ketteyyan tu, tep eleg tu tugguna annel tu.

6

Entan tu iehneng etan tuun umgawat

1 Hi-gam ni u-ungngak, ey entan tu abulut ni mu i-ehneng hu hakey ni
tuun umgawat.
2 Nem hedin neil-uh kumedek ni inebulut mun hi-gam memeyyad ni utang
ni hakey ni tuu hedin eleg tu hambayad et heni mu hinablut annel mu tep
ya insapatah mu,
3 ey heninnuy hu pahding mu: Elaw kan elaw di kad-an etan ni
tuun immutang et kamampehemmehemmek ni hi-gatu et ehelem e eleg
tu nemnemnema etan insapatah mun hi-gatu, ma-lat beken ni hi-gam
mambeyyad.
4-5 Entan tu pahbudin an man-u-uggip, nem elaw ka kumaddan et ka
makihummangan ni hi-gatu ma-lat beken ni hi-gam hu memeyyad etan
ni inutang tu. Et heni ka etan ni makwah ni imbesikan tu etan
kamandedweng niya heni ka etan ni sisit ni nakna nem bimmesik.

Ya ittugun idan makahhigan tuu

6 Hi-gayuddan makahhiga, ey ang-ang yu kedi elaw idan abbun ma-lat
menemneman kayu.

7 Tep anin ni endi ap-apu dan manmandal ni hi-gadan mangngunnu et
tagan da ngunu.
8 Hedin ugew, man taggan da amung ni kennen da ma-lat wada kennen da
hedin mainudan.
9 Nem hedin ya makahhigan tuu, ey kaman-u-uggip.
10 Kantuy 'Man-u-uggippak pay ni- ey man-eg-egpittak et man-iyyatu-ak.'
11 Nem hedin pelinlinwannan tu, ey kekemtang ali ey nambalin ni
nakawwetwet henin kapehding ni matekew e eleg iggibek ni himmegep
di baley.
12 Yadda lawah niya endi silbitun tuu ey itek daka e-e-hela.
13 Ida kaumkeni-ding niya dakel daka pehding ni daka panhe-ul ni edum
dan tuu.
14 Lawah hu wadad nemnem da. Et humman hu, ida kaumplanuplanuh
ni lawah ni pehding da niya emin hu lawwan da ey ida kaumbabahbah ni
kapandadagyumin tuu.
15 Et endi maptek ey wadalli ligat dan umhulun ni ketteyyan da tep ya
humman ni elaw da.
16 Wada enem ni elaw idan tuun anggebe-hel nan APU DIOS. Ya kakulugan
tu ey wada pitun kamengippebungnget ni hi-gatu:
17 Ya kapampahhiyaid kapehding niyad kapan-e-ehhel, ya kapenghelin
beken ni makulug, ya kapemetteyin tuun endi bahul tu,
18 ya kapamplennuhin lawah, ya neminhed ni peteg ni mengippahding ni
lawah,
19 ya panlangkakan ni mantistigu et ya kapemahbahin kayyaggud ni
kapandadagyumiddan tuu.

Ya eleg pengi-ebbekin ahwa

20 Hi-gam ni u-ungngak, ey u-unnud mu hu tugun amam niya entan tu
liwwan hu intuttuddun inam.
21 Iha-ad mudda humman di nemnem mu e heni ittudek muddad puhum.
22 Huyyaddan tugun hu heni mengituttuddun pehding mun kewa-wa-wa,
anin ni attu lawwam. Heni huyyadda mengippaptek ni hi-gam anin ni
hileng niya menuggun ni hi-gam ni kawwalwal.
23 Nemnem mu e huyyaddan tugun dan hi-gam hu heni kengkeh ni um-
idwat ni benang tep ittudu tu panyaggudam. Daka katugguna ma-lat
amtaem mu hu neiptek ni pehding mun mambiyag.
24 Huyyaddan tugun hu mengidawwin hi-gam di lawah ni bii ma-lat eleg
ka meidngelan ni malumi-ih ni ehel ni biin wada ahwa tu.
25 Entan kaheul ni kinamaddikit idan nunman ni bii. Ey entan kaelukuy
ni ki-ding ni mate da.
26 Tep ya biin tuka pebeyyad annel tu ey dammutun umhulun ni
kewetwetan ni laki. Tep anin na-mun humman law ni ebuh hu pihhuh
etan ni laki et iggenda tun ibbayad nunman ni bii. Et lektattuy ibbayad
tun emin hu wadan hi-gatu, anin ni ya biyag tu.
27 Inamta tayun emin e eleg mabalin ni an ihhakli hu ngalab, tep kaw
eleg megihheb balwasi?
28 Ey kaw dammutun iggasin hu ngalab ey eleg meettungi heli?
29 Hanniman dama hu lakin mengi-ullig ni biin wada ahwa tu e mahapul
ni mekastigu.
30 Dammutu na-mun han-awat idan tuu hedin nenakew ni mekkan hu
matekew, tep neupa.
31 Nem mahapul ni memulta hedin neha-kupan et meminpittu ibbayad tu
etan di sinekew tu, anin na-mun ibbayyad tun emin hu wadan hi-gatu.

32 Nem nema-ma-ma mewan etan lakin mengi-ullig ni beken tu ahwa, tep
heni endi nemnem tu e hi-gatu ngu memahbah ni neitu-wan tu.
33 Tep nanna-ud ni panhelheltap etan ni ahwan bii ey anggeba-ing ngu law
ni ingganah hu neitu-wan tu.
34 Tep ya lakin kaman-annil ey nemahhig bunget tu niya endi hemek tun
pengiblehan tu.
35 Anin na-mun piga e-helen etan ni nambahul ni lakin multa tu et eleg
meellubyag hu bunget nunman ni kaman-annil.

7

1 Hi-gam ni u-ungngak, ey entan tu liwwan ida huyyan tugun ku,
nenemnem mudda et ipahding mudda.
2 Paka-u-unnud mudda tugun ku ma-lat mannananeng kan mategu. Ey
kamei-ellig ni ipapaptek mun peteg henin muka pemaptek idan nebalol ni
tenged mu.
3 Ihaha-ad mudda huyyan tugun kud nemnem mu e heni mudda ittudek
di puhum ey heni mu ibbedbed di kimeng mu.
4 Ibilang mun heni agim hu laing niya kayyaggud ni kapannemnem, ey
ibilang mun heni gayyum mu hu pengamtaam ni neiptek niya neihalla.
5 Tep humman ida hu mengiddawwin hi-gam di biin wada ahwa da e daka
ellukuya lalakki tep ya malumi-ih ni ehel da.
6 Hakey ni aggew ey indu-ngaw kud habhabyen ni baley mi,
7 ey inang-ang kudda kamenikken ni lalakkin neikamkampu nemnem da.
Ey wada hakey ni hi-gadan ka-ang-ang e kulang ni peteg nemnem tu.
8 Nakka ang-ang-anga ey immelad nampangaan ni keltad di kad-an ni baley
etan ni biin makilaki.
9 Yan nampelawwan tudman ey kamangkehilleng law.
10 Entanni ey inang-ang ku etan biin nambalwasin henin balwasin biin
tuka pebeyyad annel tu e limmaw et tu dammuen. Ey ka-ang-ang e
nekattalam humman ni bii.
11 Ya hanniman ni bii ey na-let ehel tu niya endi baing tu. Endi mewan
anemut tud baley tu,
12 tep anin di attu et wadadman. Mu i-ang-ang di keltad ni immen diman.
Limmaw ka kedi mewan di mulkaduh ni wadadman. Kamenemmahem-
mak ni lakin mengi-ullig ni hi-gatu.
13 Entanni ey inang-ang ku humman ni biin singnged tu etan laki et
akwalen tu. Endi baing tu e kantu etan ni laki ey
14 “Impahding kun nunya etan insapatah kun pehding ku ey nan-appittak
et immen hu natdaan ni detag. Umlaw itad baley et ta ihida.
15 Immeheppak tep daka hemmaken ey kayyaggud et wada ka.
16 Indaddan ku etan keuggipan ta e inap-apan kun luput ni nalpud Egypt.
17 Ey hina-adak ni bangbanglun myrrh, ya aloes et ya cinnamon.
18 Ikay et lumaw itad baley et ita man-ulig ingganah mewa-wa.
19 Entan takut mu, tep endi etan ahwak. Wada linawwan tu ey meeyyapaw
alidman.
20 Nambalun ni dakel ni pihhu, et humman hu, eleg um-anemut ingganah
alin keettengan ni bulan.”
21 Hanniman impanghel etan ni bii ma-lat alukuyen tu etan laki.
22 Eleg mannemnem etan laki et makilaw tu-wangu etan ni bii. Humman
ni laki ey heni bakan eleg tu amta e daka pan-illaw et da palsien. Ey henin
makwah ni naknad bitu

23 et tuka hehheggedan ebuh etan memennan hi-gatu, nem endi inna-
nukkaw tun umbesik. Heni mewan ni sisit ni netapangan di lingen et
makna. Humman ni laki ey eleg tu amta e anggegannu law kepappegan ni
biyag tu.
24 Et humman hu, hi-gayun lalakkin u-ungngak, ey dengel yu tugun ku.
25 Ang-ang yu et eleg dakeyu alukuyen ni henin nunman ni bii. Entan an
kaihehhennup ni hi-gatu.
26 Tep ya henin nunman ni bii nemahbah ni dakel ni kamenangpah ni
lalakki. Niya henin nunman ni bii hu kaumhulun ni kakettayyin dakel ni
kamenangpah ni lalakki.
27 Ya lakin kamekillaw di baley ni hanniman ni bii, ey heni immelad dalan
ni katey tep hellamdaken tu ketteyyan tu et maikulung.

8

1 Ya laing ey kamei-ellig di biin kaman-eyyag ni tutu-u anin di attu.
2 Heni immen di kakeam-amungin tutu-u, yaddad keltad, yaddad nampan-
gaan ni dalan e tudda dammuen ma-lat ayagan tudda.
3 Ey heni mewan immen di eheb ni bebley ey kaman-e-hel e kantuy
4 “Hi-gayun emin ni tutu-u, ey dengel yu eya e-helek. Nakka an e-e-helan
tutu-u anin di attu eyad puyek ma-lat pakannemnemen da niya u-unnuden
da eyadda ittugun ku.
5 Hedin hi-gayuddan kamenangpah, attu anhan et menemneman kayu law
ey? Ey hi-gayun endi nemnem tu, attu et menemneman kayu et lumeing
kayuy?
6 Dengel yuwak kedi anhan, ma-lat mebaddangan kayu eyaddan tugun ku,
tep neiptek ida.
7 Makulug emin nakka e-hela, tep eggak ni hekey pinhed ni man-ittek niya
an menghel ni lawah.
8 Em, neiptek ni emin hu nakka e-hela tep endi nakka e-helan beken ni
makulug.
9 Ya etan tuun dakel hu inamta tu ey inamta tu hu neiptek niya nelakah
tun ewwatan e makulug emin nakka e-hela, endi neihalla.
10 Attu kuma et ya le-ingan yu niya kenemneman yu hu pehebballi yu
ey, et beken ni ya pihhuh niya keddangyanan yu?
11 Tep i-imman hu nelaing niya nenemneman ita nem ya kinedangyan e
dakel pihhuh, tep nebalbalol hu laing nem ya hipan nebalol ni tenged e
henin rubies.
12 Heni immehel hu laing e kantuy ‘Hi-gak e laing ey nakka iddawat
hu kapan-ewwat ni tuun kamanheppul ni hi-gak, ey nakka ituttuddu hu
pehding tu ma-lat maweda inamta tu niya ma-lat menemneman.
13 Anggebe-hel ku hu kapanpahhiyain tuu, ya lawah ni daka kapkapyaa,
niya itek ni daka e-hela. Tep ya tuun kamengu-unnud nan Apu Dios ey
anggebe-hel tu hu hipan lawah.
14 Hi-gak hu kad-an niya kakelpuin kayyaggud ni kapannemnem, ya
kayyaggud ni tugun, ya kapan-ewwat et ya et-eteng ni kabaelan.
15 Dammutun ida kamampatul hu papatul tep hi-gak ey nak ida kabaddan-
gin mengapyan meandeng ni olden.
16 Ey nak ida kabaddangi emin hu aap-apud kebebbebley eyad puyek ni
man-ap-apun tutu-u da.
17 Pinhed kuddan emin hu neminhed ni hi-gak. Ey emin ida kameneppul
ni hi-gak ey da-ak kahemmaka.

18 Hi-gak mewan kakelpuin kinedangyan niya dayaw. Kabaelan kun
memaddang ni tuu ma-lat kayyaggud ni ingganah pambalinan ni tuka
pehding.
19 Nebalbalol hu hipan nakka iddawat ni tuu nem ya nemahmah ni balituk
winu nenginan silber.
20 Kayyaggud niya meandeng ni ingganah hu nakka pehding.
21 Nakka iddawat kinedangyan idan neminhed ni hi-gak.
22 Wineda tuwak nan APU DIOS et hantudda wadaan emin eya wadan
nunya.
23 Niya hi-gak ngu dedan hu sinudu tun pangkadwa tu eman ni laputun
eleg tu ni letuen hu puyek.
24 Em, wineda tuwak dedan ni pangkadwa tu eman ni eleg tu ni panletuan
idan baybay ey hebwak,
25 yadda duntug et yadda nedunduntug di neiha-adan da.
26 Wineda tuwak dedan et han tu wadaadda puyek, yadda papayyew et
yadda kudal. Wineda tuwak eman ni eleg tu ni letuen hu anin ni hakey ni
pi-dit ni dep-ul.
27 Wada-ak dedan law eman ni nanletuan tun kabunyan, ey wada-ak
eman ni nengiha-adan tun kelteg ni nandammuan ni kabunyan et ya
baybay,
28 yan nengiha-adan tuddan kulput di kabunyan ey yan eman ni nengiha-
adan tuddan kaman-utbul di dallem ni baybay,
29 yan nengiha-adan tun kelteg ni keihha-adan ni baybay et eleg meideldel
hu pappeg da, niyan eman ni nengiha-adan tun yinudungan eyan puyek.
30 Hi-gak etan kadwan APU DIOS ni namplanuh ni nanletuan tun emin
eyaddan wadan nunya. Impeamleng kun kewa-wa-wa hi APU DIOS ey nan-
am-amlengngak damad kad-an tu.
31 Nakka man-am-amleng ni ingganah eyaddan emin ni lintu tu, anin idan
tutu-u.
32 Et humman hu, dengel yuwak e u-ungngak ida, tep hedin u-unnuden
yu tugun ku, ey man-am-amleng kayu.
33 U-unnud yudda ittugun kun hi-gayun pehding yu. Entan tu iwalleng hu
tugun ku ma-lat lumeing kayu niya menemneman kayu.
34 Ya etan tuun mengu-unnud ni tugun ku niya ihik ni menammun hi-gak
ni kewa-wa-wad dallin ni baley ku, ey man-am-amleng.
35 Tep ya tuun menemmak ni hi-gak ey hemmaken tu keittu-uan tu ey man-
am-amleng hi APU DIOS ni hi-gatu.
36 Nem ya etan tuun eleg menemmak ni hi-gak ey indawtan tu annel tun
panliggatan tu. Ey ya etan tuun anggebe-hel tuwak ey ya katey pinhed
tu.' "

9

Ya etan nenemneman niya etan endi hu nemnem tu

1 Ya laing ey kamei-ellig di hakey ni biin nengapyan baley tun pitu tukud
ni balkon tu.
2 Nampahemul et pedaddan tudda kennen et yadda meinnum niya emin
hu mahapul.
3 Intu-dak tudda bega-en tun bibi-in an man-eyyag ni um-alin mekihhem-
mul et lumaw idad neduntug etan di bebley et itkuk da e kanday
4 "Kaman-eyyag hi 'Laing' ni hi-gayun emin ni kamenangpah ni tutu-u.
Kantuy 'Keyuy ni emin et manhahamul itsu.' Anin ni hi-gayuddan endi
nemnem tu et kantuy

5 ‘Keyuy di baley ku et kanen yu hu indaddan kun kennen niya ma-lat
inumen yu hu kinapyak ni meinnum.
6 Iwalleng yu hu endi silbitun elaw yu ma-lat maituu kayu. Kenemnemi
kayu ma-lat amtaen yu kayyaggud ni kapehding.’ ”
7 Hedin e-helam hu tuun eta-gey tuka pannemnem ni annel tu, man hi-
gam kumedek pedngelan tu. Ey hedin ibbunget mu hu lawah nemnem tun
tuu, man ibbaleh tu et lipputan tuka kumedek.
8 Et humman hu, entan tu eheli hu tuun eta-gey tuka pannemnem ni annel
tu tep anggebe-helen daka kumedek. Nem hedin ya nenemneman ni tuu
e-helam, ey lispituhen daka anhan law.
9 Tep ya etan e-helem etan ni nenemneman ni tuu ey umbaddang ni hi-
gatu ma-lat ma-duman laing tu, ey ya ituttuddum etan ni kayyaggud ni tuu
ey mei-dum di inamta tu.
10 Ya kapengilillingisin tuun pengu-unnudan tun Apu Dios hu kakeille-
puin kenemneman tu. Ey ya kapekiddagyumin hi-gatu e Kakkayyaggud ni
peteg hu pan-eddalan ni kayyaggud ni pambiyag.
11 Hedin nenemneman hu tuu, man andukkey hu biyag tu eyad puyek.
12 Et humman hu, hedin nelaing niya nenemneman hu tuu ey panyaggudan
tu. Nem hedin iwalleng tudda huyya ey helheltapen tu hu hipan
pambalinan tu.
13 Ya etan tuun endi nemnem tu ey kamei-ellig etan ni biin eleg tu
kekkennenga ehel tu ey endi baing tu niya endi inamta tu.
14 Kamanyuyyuddung di habyen ni baley tun nepattuk e kameuhdungin
emin hu bebley ma-lat manhehhegged ni he-ulen tun
15 linggeman ni melebbah, e anin ni wada lawwan da et tudda kaeyyagi.
16 Kantuy “Emin kayun neikamkampu nemnem tu, ey ali kayu eyad baley
ku.
17 Kayyaggud hu netakew ni danum niya mehengheng-ew hu netakew ni
mekkan hedin endi menang-ang ni pengngannan.”
18 Nem eleg amtadda etan ni kamengu-unnud ni hi-gatu e ida kamettey
hu kaumhegep di baley tu. Eleg da han-awat e yadda nengu-unnud ni ayag
tu ey netey ida law et maikulung ida.

10

1 Huyyadda edum ni tugun eman lan patul e hi Solomon. Ya etan netugun
ni u-ungnga ey kamengippeamleng nan ametu, nem ya etan endi nemnem
tun u-ungnga ey pedgeh tu nemnem nan inetu.
2 Ya kinedangyan ni eleg ilingetan ey eleg tu iddawat panyaggudan, nem
ya etan tuun kayyaggud tuka pehpehding ey meihwang di katey.
3 Eleg i-abulut Apu Dios ni an meuppa hu tuun kayyaggud tuka
kapkapyaa, nem eleg tu i-abulut ni an ellan idan lawah ni tutu-u hu pinhed
da.
4 Ya etan makahhigan tuu ey mewetwet, nem hedin ya etan mahlun tuu,
man umkedangyan.
5 Ya etan tuun nenemneman ey tuka idaddan kennen tun ugew. Nem
ya etan tuun endi nemnem tu ey kaman-u-uggip ni ahiani et be-ingen tu
annel tu et ya pamilyah tu.
6 Ya etan kayyaggud ni tuu ey mebendisyonan. Nem hedin ya etan lawah
ni tuu ey tuka ihahhanni hu kakkayaggud ni tuka pan-e-ehhel di lawah ni
planuh tu, ey eleg bendisyonin Apu Dios.
7 Kamengippeamleng ni nemnemnemen ida kayyaggud ni tuu, nem
hedin yadda lawah ni tuu, man meliwwan ida.

8 Ya etan tuun nelaing niya nenemneman ey daka dedngela kayyaggud
ni tugun. Nem ya etan tuun tuka lellelgema ehel ey mewedda hu dakel ni
ligat tu.
9 Ya etan tuun kayyaggud tuka pehpehding ey kaippaptek nan Apu Dios.
Nem ya etan tuun lawah tuka kapkapyaa ey meha-kupan et mekastigu.
10 Ya etan tuun eleg tu i-uh-uh makulug ey kaum-idwat ni degeh ni
nemnem. Ey ya etan tuun tuka lellelgema eheehel ey bahbahen tu ngu
neitu-wan tu.
11 Ya ehel ni kayyaggud ni tuu ey heni hebwak ni kapan-ehhulin innumen
ma-lat tumegu ita. Nem beken ni henin nunman hu lawah ni tuu, tep tuka
henniin kayyaggud ni ehel tu hu lawah ni planuh tu.
12 Ya tuun anggebe-hel tu edum tun tuu ey kaumhulun ni kapambabakali,
nem hedin wada neminhed tayun edum tayun tuu ey kameliwwan hu
lawah ni impahding dan hi-gatsu.
13 Hedin nelaing ey nenemneman hu hakey ni tuu, man meamtad tuka
pan-e-ehhel. Nem ya etan tuun endi nemnem tu ey mekastigu.
14 Ya etan tuun nelaing niya nenemneman ey dakel eddalen tu. Nem
ya etan tuun kulang nemnem tu ey kaumhulun ida etan tuka e-helan
panliggatan tu.
15 Ya kedangyan ey tuka ussala kinedangyan tun panhenni tun annel tu
ma-lat endi an maipahding ni lawah ni hi-gatu. Nem ya etan newetwet
ni tuu ey endi katteg ngu pemaddang tun annel tu ma-lat endi lawah ni
mekapkapyan hi-gatu.
16 Ya etan kayyaggud ni tuu ey iddawtan Apu Dios ni kayyaggud ni biyag
tu, et humman gun-uden tu. Nem ya etan lawah ni tuu ey mekastigu tep
ya liwat tu.
17 Ya etan tuun tuka ebbulutan me-helan di lawah ni tuka pehpehding ey
keingngeh tu hu inunud tu etan dalan ni mampellaw di keittu-uan. Nem
ya etan tuun eleg tu pinhed ni me-helan ey neihla inunud tun dalan niya
ippangulu tu kumedek edum ni tuudman.
18 Kaumhahaul niya maitek etan tuun kayyaggud tuka pan-e-ehhel, nem
tuka itattalu gayam hu bunget tu. Ya etan tuun metumbuk winu itek hu
tuka e-hela meippanggep ni edum tun tuu, ey endi nemnem tu.
19 Hedin tagan ni tuu ehel, ey wadan wada pambehhulan tun edum tun
tuu. Nem ya etan tuun nenemneman ey tuka pemegga i-ineng.
20 Ya kae-helan kayyaggud ni tuu ey kamei-ellig di nemahmah ni silber.
Nem ya kapannemnem ni lawah ni tuu ey endi silbitu.
21 Ya kae-helan kayyaggud ni tuu ey kaumbaddang di dakel ni tutu-u.
Nem yadda endi nemnem dan tutu-u ey umhulun ni ketteyyan da hu
keendin nemnem da.
22 Ya kinedangyan ey kamelpun Apu Dios. Et humman hu, hedin
kimmedangyan kayu, ey entan tu panghel e ma-nu kedi ey tep inlingetan
yu.
23 Ya etan tuun endi nemnem tu ey tuka pan-am-amlengi hu tuka
pengippahdingin lawah. Nem ya etan tuun nelaing niya nenemneman ey
tuka pan-amlengi hu kayyaggud ni tuka pehpehding.
24 Ya etan katattakusin lawah ni tuu ey humman kumedek meippahding
ni hi-gatu. Nem ya pinhed idan kayyaggud ni tuu ey iddawat Apu Dios ni
hi-gatu.
25 Meendiddalli lawah ni tuu hedin pinhakkey ey immali ligat ni hi-
gada henin kaelliin pewek. Nem yadda tuun kayyaggud daka pehding ey
melinggep ida niya ippaptek idan Apu Dios.

26 Ya meantam ni mekkan ey kaum-alinew ni ngipen, ey ya ahuk ey
tuka pelwa mata. Hanniman dama hu mahigan tuu e tuka pebungnget hu
kamemeggan hi-gatu.
27 Andukkey hu biyag etan ni tuun tuka ililling isi hu pengippahdingan
tun pinhed APU DIOS. Nem ya etan tuun lawah tuka pehpehding ey
mesikkey biyag tu.
28 Ya kayyaggud ni tuu ey nanna-ud ni et-eteng ali amleng tun edum ni
aggew ni keippahdingan ni tuka namnamaha. Nem ya lawah ni tuu ey
eleg meippahding hu tuka namnamaha.
29 Kamei-ellig hi APU DIOS etan di binattun luhud ni kakeihhikkugiddan
kayyaggud ni tuu ey tuka ippaptek ida. Nem hedin yadda kamengippahd-
ing ni lawah, ey bahbahen tudda.
30 Yadda kayyaggud ni tuu ey heniddan keyew ni neihammad ni
limmamut et eleg ida meeggut, nem hedin yadda lawah ni tuu ey pe-kal
APU DIOS idad nambebleyan da.
31 Ya kaittugun ni kayyaggud ni tuu ey ya tugun ni nelaing niya
nenemneman. Nem ya etan lawah ni tuu e itek tuka e-e-hela ey peinneng
alin APU DIOS.
32 Ya kayyagud ni tuu ey inamta tudda lebbeng tun e-helen, nem yadda
lawah ni tuu ey kamengippebungnget daka e-hela e yadda beken ni
lebbeng tun e-ehhelen.

11

1 Hi APU DIOS ey anggebe-hel tu hedin kaussaladdan tutu-u hu beken ni
ustuh ni killohhan, nem kaman-am-amleng hedin limpiyuh ni killohhan
daka ussala.
2 Ya etan tuun eta-gey tuka pannemnem ni annel tu ey mebe-ing ali. Nem
ya etan tuun kamampekumbabah ey hi-gatu nenemneman.
3 Ya limpiyuh ni kapehding ni kayyaggud ni tuu hu mengittuddun u-
unnuden tu, nem hedin melangkak hu hakey ni tuu, ey umhulun ali itek
tun kebahbahan tu.
4 Endi silbin kinedangyan ni tuu hedin umdateng ni hi-gatu hu nemahhig
ni bunget Apu Dios, nem ya etan tuun mengippahding ni pinhed Apu Dios
ey meihwang di katey.
5 Ya limpiyuh ni kaippenahding ni kayyaggud ni tuu ey et-eteng hu tuka
ibbaddang di neitu-wan tu. Nem ya lawah ni kaippenahding ni lawah ni
tuu hu umhulun ni kebahbahan tu.
6 Ya etan limpiyuh ni tuu ey meihwang di lawah ni meippahding, nem
ya etan tuun eleg meiddinnel ey bahbahen alin kalwah tu.
7 Hedin netey hu lawah ni tuu, ey endi pambalinan idan emin ni tuka
namnamaha, tep emin hu pinhed tun ellan winu pinhed tun pehding
meippuun di kinedangyan tu ey meendi.
8 Kaihhehwang Apu Dios di nemahhig ni ligat etan tuun limpiyuh tuka
pehpehding. Nem yadda lawah ni tuu ey panlelehhanan dallin peteg tep
ya nemahhig ni ligat.
9 Yadda lawah ni tuu ey dammutun bahbahen da sinakdul da tep ya
lawah ni daka e-hela. Nem ya etan kayyaggud ni tuu ey inamta tu pehding
tu ma-lat meihwang.
10 Kaman-an-anladda bimmebley hedin wada kayyaggud ni neipahding
idan tuun kayyaggud daka pehpehding. Ey ida mewan kaman-an-anla
bimmebley hedin netey hu lawah ni tuu.

11 Kamebendisyonidda bimmebley tep ya kayyaggud ni kapehding idan
kayyaggud ni tuu. Nem ya kae-heladdan lawah ni tuu hu umhulun ni
kebahbahan ni bebley.
12 Ya etan tuun endi nemnem tu ey tuka pihhula edum tun tuu, nem
hedin nenemneman etan tuu, man tuka pemegga i-ineng.
13 Ya etan metumbuk ni tuu ey eleg meiddinnel e tuka e-hela hu beken ni
lebbeng tun peamta, nem ya etan kameiddinnel ni tuu ey eleg tu e-e-hela
hu beken tun lebbeng ni peamta.
14 Ya etan bebley ni endi kamengituttuddun kayyaggud ni pehding ey
nelakah ni mebahbah, nem ya etan bebley ni dakel hu mengituttuddun
kayyaggud ni pehding ey neligat ni mebahbah.
15 Ya etan tuun kamengi-ehneng ni utang ni hakey ni tuun eleg tu
inghaan ey mantuttuyyullin edum ni aggew. Heballi eleg pehding humman
ma-lat endilli an pantuttuyyuan.
16 Ya etan kabbabbal ni bii ey kapakatbalan tuu, nem ya etan mabunget
ni tuu ey ebuh keddangyanan tun tuka gagamgami.
17 Ya etan kabbabbal ni tuu ey dakel hu umdateng ni panyaggudan tu,
nem ya etan mabunget ni tuu ey bahbahen tu neitu-wan tu.
18 Hanniman mewan etan lawah ni tuu e beken ni kayyaggud hu
pambalinan ni neitu-wan tu, nem ya etan tuun tuka pehding hu kayyaggud
ey wada gun-uden tu.
19 Hedin ya tuun tuka pannananeng ni pehding hu kayyaggud, ey
kayyaggud neitu-wan tu, nem ya etan tuun nanengtun ya lawah tuka
pehpehding ey mettey.
20 Hi Apu Dios ey anggebe-hel tudda tuun lawah nemnem da, nem
kamengippeamleng ni hi-gatu hu tutu-un kayyaggud daka pehding.
21 Nanna-ud ni mekastigudda hu lawah ni tutu-u, nem hedin yadda
kayyaggud ni tutu-u ey meihwang ida.
22 Endi silbitun an pengitta-yunan ni balituk ni singsing di hunghung ni
killum, heni etan ni kat-agun bii e endi silbin kinamaddikit tu hedin eleg
tu ussala nemnem tu.
23 Emin hu kagagamgamin kayyaggud ni tuu ey panyaggudan tu. Nem
hedin ya etan lawah ni tuu, ey endilli silbin emin ni tuka namnamaha.
Ebuh ali nemahhig ni bunget Apu Dios ni kamenehhegged ni hi-gatu.
24 Wadadda edum ni tuun eleg da ukkuhan umbaddang ni edum dan
tuu, nem kame-dumi anhan law hu daka lelmua. Nem yadda tuun daka
ukkuha umbaddang ni edum dan tuu ey mema-ma kumedek ni mewetwet
ida.
25 Ya etan tuun madewat ni edum tun tuu ey hi-gatu hu wadan ingganah
ida mahapul tu. Hanniman dama etan tuun mebaddang e mebaddangan
ali dama.
26 Ya etan tuun kamanggettang ni begah, nem tuka itattallu et han tu
ukata hedin ngimmina, ey iddutan idan tuu. Nem ya etan tuun mengigtang
ni begah ni tuka iggatang, anin ni eleg ngumina, ey tettebalen idan tuu.
27 Ya etan tuun ya kayyaggud hu tuka gagamgamin pehding ey et-
eteng hu lispituh idan tuun hi-gatu, nem ya etan tuun ya lawah hu tuka
iplanuplanuh ey lawah dama meippahding ni hi-gatu.
28 Ya etan tuun ya kinedangyan tu tuka pengididdineli ey eleg tu han-
ipahding implanuh tu, nem ya etan kayyaggud ni tuu ey mebendisyonan
et henin mabulung ni neitnem.

29 Ya etan tuun kaum-idwat ni ligat di pamilyah tu ey endi gun-uden tud
tuka pehpehding. Ey ya etan tuun endi nemnem tu ey pambega-en alin
nenemneman ni tuu.
30 Ya kapehding ni kayyaggud ni tuu ey heni etan ni keyew ni
kaumpephel hu lameh tu. Ey ya etan nenemneman ni tuu ey tuka ellukuya
edum ni tuun mekiddagyum ni hi-gatu.
31 Hi Apu Dios ey tuka iddawat hu ginun-ud idan kayyaggud ni tuu
meippuun di impahding tun kaweda tu eyad puyek. Et hedin hanniman, ey
nema-ma-ma etan ida lawah ni tuu e nanna-ud pengastiguan tun hi-gada.

12

1 Ya etan tuun tuka ebbuluta kapenuggun ni hi-gatu ey pinhed tun me-
duman inamta tu, nem ya etan tuun eleg tu pinhed ni metuggun ey endi
nemnem tu.
2 Kaman-am-amleng hi Apu Dios idan tuun kayyaggud daka kapkapyaa,
nem kastiguen tudda hu tuun lawah daka nemnemneman pehding.
3 Ya kayyaggud ni tuu ey kamei-ellig di keyew ni eleg meeggut tep
neihammad lamut tu, nem ya lawah ni tuu ey kamei-ellig etan di keyew
ni eleg maihammad lamut tu et nelakah ni meeggut.
4 Kaman-am-amleng etan lakin kan-ahwan kayyaggud ni biin kamengip-
peamleng ni hi-gatu. Nem ya biin tuka be-inga ahwa tu ey kamei-ellig etan
di degeh ni memahbah ni annel ni ahwa tu.
5 Ya planuh ni kayyaggud ni tuu ey kayyaggud keippahdingan tun edum
tun tuu, nem ya etan lawah ni tuu ey ya haul tuka ittugun di edum tun
tuu.
6 Ya hakey mewan ni kapehding ni lawah ni tuu ey ya itek tuka e-hela
ma-lat pemahbah tun edum tun tuu. Nem ya ehel ni kayyaggud ni tuu ey
wada ibbaddang tud edum tun tuu.
7 Yadda lawah ni tuu ey ida kamebahbah et meendidda eyad puyek. Nem
yadda kayyaggud ni tuu ey nanengtun mehlag hu helag da.
8 Ya nelaing niya nenemneman ni tuu ey katettebalan edum tun tuu, nem
ya etan tuun endi nemnem tu ey kapihhulan edum tun tuu.
9 I-imman hu anin ni nebabah itan tuu nemet wada bega-en, nem ya etan
kapeang-ang-ang e eta-gey hu neitu-wan ey ampangun et endi kennen.
10 Ya etan kayyaggud ni tuu ey tuka paka-ippaptek animal tu, nem ya etan
lawah ni tuu ey anggehemmek ni ingganah hu tuka pehding ni animal tu.
11 Ya etan mahlun tuu ey dakel kennen tu. Nem ya etan tuun endi
nemnem tu ey yadda endi silbi tun endi gun-uden tu hu tuka ippenahding.
12 Yadda lawah ni tuu ey pinhed dan ellan hu hipan daka gagamgamid
beken ni limpiyuh ni kapehding, nem humman ida umhulun ni kebahba-
han da. Nem yadda kayyaggud ni tuu ey endi an meippahding ni hi-gadan
el-eleg.
13 Ya etan lawah ni tuu ey kamewedda ligat tu tep ya lawah ni tuka
e-e-hela. Nem hedin ya kayyaggud ni tuu, man meiddawwid lawah ni
kameippenahding.
14 Hedin kayyaggud hu kae-helan hakey ni tuu, man kayyaggud dama
gun-uden tu. Ey ya kayyaggud ni kapehding ni tuu hu kakelpuin
panyaggudan tu.
15 Ya etan tuun ya tuka pannemnem ey neiptek ni emin tuka pehpehding
ey endi nemnem tu. Nem ya tuun nenemneman ey tuka dedngela tugun.

16 Ya endi nemnem tun tuu ey nelakah ni umbunget niya tuka peang-
ang bunget tu. Nem ya nenemneman ni tuu ey eleg tu hengnguda anin ni
pel-itan da.
17 Ya etan tuun makulug tuka e-hela ey tuka i-uh-uh hu makulug ni inang-
ang tu niya dingngel tu. Nem ya kamanlangkak ni tistigu ey ebuh itek ni
tuka e-hela.
18 Ya etan tuun eleg tu nemnema ni inhel tu ey makaggeh ehel tu e heni
tewik ni ispadah. Nem hedin ya ehel ni nenemneman ni tuu ey kaum-
elubyag.
19 Hedin neamtaan e itek hu inhel ni hakey ni tuu, man endi law
mengullug ni hi-gatu. Nem ya etan tuun makulug tuka e-hela ey kullugen
ni tuun ingganah.
20 Hedin lawah hu planuh ni hakey ni tuun edum tu, ey ebuh hu lawah
ni kameitattalud nemnem tu. Nem ya etan tuun kaum-idwat ni linggep di
edum tun tuu ey wada anla tun ingganah.
21 Yadda kayyaggud ni tuu ey kaihhehwang Apu Dios di ligat. Nem ya
lawah ni tutu-u ey endi pappeg ni ligat da.
22 Anggebe-hel Apu Dios ida makallangkak ni tuu, nem kapeamleng idan
kamengippahding ni daka e-hela.
23 Ya nelaing ni tuu ey eleg tu peamtan kumpulmih ni tuu hu inamta
tu. Nem ya etan tuun endi nemnem tu ey tuka pemegga eheehel et tu ngu
kapeamta keendin nemnem tu.
24 Ya etan makahlun tuu ey lektattuy hi-gatu kamengipappangngulun
edum tu. Nem ya etan makahhigan tuu ey mambalin alin bega-en ni edum
ni tuu.
25 Ya kaguh ey henin mebel-at ni in-agtun hakey ni tuu. Nem hedin wada
um-ehel ni hi-gatun kabbabbal ni ehel ey heni umya-pew in-agtu tu niya
um-amleng.
26 Ya tugun ni kayyaggud ni tuu ey tuka ippangulu gayyum tud
panyaggudan tu. Nem ya kapehding ni lawah ni tuu hu mengillu-lun edum
tun tuu.
27 Yadda edum ni tuu ey mengidluh idan peteg. Eleg da hengngudan
mengi-illug niya mengihhe-eng ni dinweng da, nem hedin ya makahlun
tuu, man umkedangyan.
28 Ya etan kayyaggud ni tuu ey tuka unnuda hu dalan ni mampellaw
di ketegguan ni mannananeng et ya etan tuun mengidlan diman ey eleg
mettey.

13

1 Ya etan nenemneman ni u-ungnga ey tuka u-unnuda tugun ametu, nem
ya etan manghay ni u-ungnga ey eleg tu dedngela hedin e-helan da.
2 Ya etan tuun kayyaggud tuka e-helan edum tu ey wada kayyaggud ni
meippahding ni hi-gatu, nem ya etan maheul ni tuu ey ebuh lawah ni
pinhed tun pehding di edum tun tuu.
3 Ya etan tuun tuka kekkennenga e-helen tu ey andukkey biyag tu, nem
ya etan tuun eleg tu kekkennenga tuka e-hela ey bahbahen tu neitu-wan
tu.
4 Ya etan makahhigan tuu ey eleg tu han-ala pinhed tu, nem ya etan
makahlun tuu ey dammutun ellan tu emin hu pinhed tu.
5 Yadda kayyaggud ni tuu ey anggebe-hel da itek, nem yadda lawah ni
tuu ey anggeba-ing hu daka e-hela.

6 Ya etan tuun meandeng hu tuka pehding ey hi-gatu umhulun ma-lat
eleg maipahding hu lawah, nem ya etan lawah ni tuu ey yadda lawah ni
tuka ippenahding hu umhulun ni kebahbahan tu.
7 Wadadda newetwet ni tuun daka peang-ang-ang e kedangyan ida.
Ey wadadda mewan kedangyan e hedin ya daka peang-ang-ang, man
newetwet ida.
8 Ya etan kedangyan ni tuu ey dammutun ussalen tu pihhuh tu ma-lat
meihwang di ketteyyan tu et heni bineyadan tu biyag tu. Nem hedin ya
etan newetwet ni tuu ey eleg umkakaguh ni an meippahding humman ni
hi-gatu.
9 Hedin ya elaw ni kayyaggud ni tuu ey henin matbel ni dilag. Nem hedin
ya elaw ni lawah ni tuu ey henin dilag ni kamangke-dep.
10 Ya kapampahhiyyain tuu hu umhulun ni pekibbekkalan tu, nem ya
etan nenemneman ni tuu ey tuka dedngela tugun ni edum tu.
11 Ya kinedangyan ni beken ni limpiyuh neal-an tu ey anggegannun
meendi, nem ya kinedangyan ni inlingetan ey me-duman anhan law.
12 Nemahhig hu degeh ni nemnem hedin ya kanamnamaha ey nambalin
ni endi, nem nemahhig mewan amleng hedin ya etan kanamnamaha ey
wada.
13 Ya etan tuun tuka ngenghaya tugun ey nanna-ud ni mewedda ligat
tu. Nem ya etan tuun tuka u-unnuda tugun ey meihwang di lawah ni
meippahding.
14 Ya kaituttuddun tuun nenemneman ey henin danum ni kamelpud
hebwak e wada ibbaddang tud keittu-uan. Ya tuun kamengu-unnud idan
nunman ni tugun ey meihwang di kebahbahan tu.
15 Ya etan nenemneman ni tuu ey kalispituhaddan tutu-u, nem ya etan
tuun eleg meiddinnel ey um-alin hi-gatu nemahhig ni ligat.
16 Ya etan nenemneman ni tuu ey tuka pakannemnema ni han tu
impahding. Nem ya etan endi nemnem tun tuu ey kameang-ang di elaw
tu e endi nemnem tu.
17 Um-idwat kumedek ni ligat etan tuun eleg meiddinnel hedin hi-gatu
ittu-dak ni an mekihhummangan, nem um-idwat ni linggep etan tuun
kameiddinnel ni ittu-dak.
18 Ya etan tuun eleg tu pinhed ni metuggun ey mewetwet niya mebe-
ing, nem kametbal etan tuun pinhed tun me-helan di kameihhallan tuka
pehding.
19 Itsu kaman-am-amleng hedin neipahding hu pinhed tayu. Nem ya
etan tuun endi nemnem tu ey eleg tu pinhed ni iwwalleng hu lawah ni
tuka pehpehding ni pengellaan tun pinhed tu.
20 Kayyaggud hedin yadda nenemneman hu pekikkillawwan ma-lat
menemneman ita dama niya lumeing ita. Nem hedin yadda endi nemnem
tu pekikkillawwan ey hellamdaken hu panhelheltapan.
21 Yadda lawah ni tuu ey wadan wada lawah ni mekapkapyan hi-gada,
nem yadda kayyaggud ni tuu ey mebendisyonan ida.
22 Ya kinedangyan ni kayyaggud ni tuu ey beltanen idan inap-apu tu
hedin mettey. Nem hedin ya kinedangyan ni lawah ni tuu, ey umlaw idan
kayyaggud ni tutu-u.
23 Anin na-mun dakel meenni etan di payew ni newetwet ni tuu et
pilliwen ni lawah ni tuun beken ni limpiyuh.
24 Ya etan tuun eleg tu tugguna u-ungnga tu ey keang-angan tun endi
neminhed tun hi-gada. Nem ya etan a-ammed ni wada neminhed tun u-
ungnga tu ey kastiguen tudda hedin wada impahding dan lawah.

25 Ya etan kayyaggud ni tuu ey dakel kennen tu, nem ya etan lawah ni
tuu ey meuppa tep me-puhan ni kennen tu.

14

1 Ya etan nenemneman ni bii ey inamta tu pehding tu ma-lat kayyaggud
ni emin hu mekapkapyad baley da. Nem ya etan endi nemnem tun bii ey
hi-gatu memahbah ni linggep di baley da.
2 Ya etan tuun limpiyuh tuka pambi-biyag ey ka-ang-ang e kamekangngu-
unnud nan APU DIOS. Nem ya etan tuun beken ni limpiyuh tuka
ippenahding ey tuka pihhula hi APU DIOS.
3 Ya etan tuun endi nemnem tu e kamampahhiya ey mekastigu tep ya
tuka e-hela, nem ya etan nenemneman ni tuu ey ya ehel tu mengihwang
ni hi-gatud lawah ni meippahding ni hi-gatu.
4 Hedin endi newang ni kapan-elladu, ey endi meennin meihha-ad di
alang. Nem hedin wada na-let ni newang et pambaddang ni mangngunnu
ey dakel ennien.
5 Ya etan tuun kameiddinnel ni mantistigu ey makulug emin tuka e-hela,
nem ya etan tuun eleg meiddinnel ey itek emin tuka e-hela.
6 Ya tuun kaumheneghegnud ey eleg menemnemi niya eleg umlaing,
anin ni pinhed tun peteg ni menemneman. Nem hedin nelaing niya
nenemneman hu hakey ni tuu, man nelakah ni man-eddal ma-lat ma-
duman laing tu.
7 Entan pekikkillaw mun tuun endi nemnem tu, tep endi kayyaggud ni
eddalem ni hi-gatu.
8 Yadda nelaing niya nenemneman ey daka pakannemnema ustuh ni han
da impahding. Nem ya etan tuun endi nemnem tu ey eleg tu nemnema ni
impahding tu. Kantu na-mu nem humman hu kayyaggud tep hineul tu ngu
annel tu.
9 Yadda endi nemnem tun tuu ey daka ngenghayan mantuttuyyu hedin
wada hu lawah ni impahding da. Nem hedin yadda kayyaggud ni tuu, ey
ihik idan manliwwan ni lawah ni neipahding ni hi-gada.
10 Hedin kaman-an-anla hu hakey ni tuu, man hi-gatu nekangngamtan
gibek tu. Hanniman mewan hedin makaggeh nemnem ni hakey ni tuu e
hi-gatun ebuh nengamtan gibek tu.
11 Mebahbah ali nanha-adan ni lawah ni tuu, nem ya nanha-adan ni
kayyaggud ni tuu ey mannenneng.
12 Dammutun ya kapannemnem ni hakey ni tuu ey naka-iptek hu tuka
pehpehding, nem eleg tu amta e humman kumedek umhulun ni ketteyyan
tu.
13 Ya etan tuun kaumlelemyung ey dammutun manggelgelakgak ma-lat
eleg meamta e kaumlelemyung. Nem hedin negibbuh ni nangngi-ngi-ngi,
man nanengtun kaumlelemyung.
14 Ya etan lawah ni tuu ey mekastigulli meippuun di lawah ni impenahd-
ing tu. Ey ya kayyaggud ni tuu ey meidwat hu gun-uden tu meippuun di
kayyaggud ni impenahding tu.
15 Ya etan tuun endi nemnem tu ey tuka kullugan emin hu kae-helan
tuun hi-gatu, nem ya etan nenemneman ni tuu ey tuka pakannemnema ni
han tu kinulug.
16 Ya nenemneman ni tuu ey tuka paka-immay-i ma-lat endi tu ippahding
ni umhulun ni panliggatan tu, nem ya tuun endi nemnem tu, ey linggeman
hu immalid nemnem tu ni impahding tu.

17 Ya etan tuun kabbubunget ey dakel hu kameihhallan tuka pehding. Ey
ya etan tuun eleg meiddinnel ey anggebe-hel idan tuu.
18 Ya etan tuun endi nemnem tu ey endi silbitu hu pambalinan ni
tuka pehpehding tep eleg tu nemnema ni impahding tu. Nem ya etan
nenemneman ni tuu ey kame-dumi inamta tu.
19 Yadda lawah ni tuu ey mandukkun idallid hinanggaddan kayyaggud
ni tutu-u ma-lat mambaga idan baddang.
20 Yadda newetwet ni tuu ey endi bilang dad edum ni tuu, anin idan
sinakdul da. Nem hedin yadda kedangyan man dakel gagayyum da.
21 Ya tuun kabbabbal idan nangkewetwet ey bendisyonan Apu Dios. Nem
ya etan tuun tuka pihhula edum tun kantuy endi silbi da ey manliwwat.
22 Ya etan tuun tuka pehding hu panyaggudan ni bimmebley ey
kameiddinnel niya pinpinhed idan tuu. Nem ya tuun kamannemnem ni
lawah ni pehding tun edum tun tuu ey naka-ihhalla.
23 Ya etan tuun makahlu ey eleg mangkullang ni mahapul tu, nem ya
etan tuun tuka pemegga yuyyuddung ni immenab-abig ey mewetwet.
24 Ya etan nenemneman ni tuu ey tuka gun-uda kinedangyan. Nem
ya tuun endi nemnem tu ey mandingngel tep ya keendin nemnem tu ey
humman gun-uden tu.
25 Ya etan tistigun tuka i-uh-uh makulug ey ihhehwang tu etan eleg
mambahul ni tuud ketteyyan tu. Nem ya etan tistigun kamanlangkak ey
tuka he-ula edum tun tuud kasuh.
26 Ya etan tuun tuka ilillingisin mengippahding ni pinhed Apu Dios ey
kamedinnel ni pemaptek Apu Dios ni hi-gatu, anin idan pamilyah tu.
27 Ya etan tuun tuka ilillingisin mengu-unnud nan Apu Dios ey meihwang
di ketteyyan tu. Henin danum di hebwak ni kaum-idwat ni biyag.
28 Kameang-ang hu kasina-gey ni patul di kedakkel ni tutu-ud bebley ni
tuka pan-ap-apui, nem ya etan patul ni hahhakkey tutu-u tud tuka pan-ap-
apui ey endi silbitu.
29 Ya etan tuun inamta tun mengissippel ni bunget tu ey nenemneman,
nem ya etan tuun ekket ni bimmunget ey humman keang-angan tu e endi
nemnem tu.
30 Ya etan tuun melinggep nemnem tu ey makewiging e endi degeh tu,
nem ya etan tuun maemeh ey ngengpuhen ni ameh tu hu annel tu.
31 Ya etan tuun tuka panligligat ida newetwet ey nginhay tu hi Apu Dios
e nanletun hi-gada. Nem ya etan tuun kabbabbal idan newetwet ey tuka
daydayawa hi Apu Dios nunman ni tuka pehding.
32 Ya etan lawah ni tuu ey bahbahen etan ni lawah ni tuka kapkapyaa.
Nem ya etan kayyaggud ni tuu ey anin ni mettey et wada dinel tun ippaptek
Apu Dios.
33 Ya etan tuun inamta tu hedin hipa neiptek niya neihalla, ey hi-gatu
nelaing niya nenemneman. Nem ya etan tuun endi nemnem tu ey beken
ni hanneya elaw tu.
34 Hedin kayyaggud elaw idan bimmebley, man umyaggud niya meid-
deyyaw hu bebley da. Nem hedin lawah elaw da ey mebe-ing hu bebley
da.
35 Kaman-am-amleng hu patul hedin nelaing niya nenemneman hu bega-
en tu et han-ipahding tu hu pinhed tun pengunnu. Nem kastiguen tu etan
bega-en tun eleg tu han-ipahding hu tuka pengunnu.

15

1 Kamedeggem bunget ni hakey ni tuu hedin kabbabbal penummang mu.
Nem kamema-ma bunget tu hedin pambinungnget mu penummang mu.
2 Hedin yadda nenemneman hu kaman-e-ehhel, ey dakel hu eddalen.
Nem hedin ya endi nemnem tu kaman-e-ehhel, man endi silbin tuka e-e-
hela.
3 Kauh-uhdungin APU DIOS emin hu kamekenapkapya. Tuka ang-ang-
anga hu kayyaggud niya lawah ni kapehpehding idan tuu.
4 Ya kabbabbal ni ehel hu kamengippekedhel ni nemnem etan ni
kaumlelemyung, nem ya lawah ni ehel, man tuka pedgeh nemnem etan
ni kamengngel.
5 Ya etan u-ungngan eleg tu dedngela tugun ametu ey endi nemnem tu,
nem ya etan u-ungngan tuka dedngela tugun ametu ey nenemneman.
6 Ya etan kayyaggud ni tuun kedangyan ey eleg metellak kinedangyan
tu. Nem ya etan lawah ni tuu ey kametellak kinedangyan tu hedin wada
immalin ligat tu.
7 Yadda kayyaggud ni kameeddal ey kamelpuddan nangkenemneman,
tep yadda endi nemnem da ey endi inamta dan kayyaggud ni ituttuddu
da.
8 Kaum-amleng hi APU DIOS ni dasal idan kayyaggud ni tuu, nem anggebe-
hel tu kai-appit idan lawah ni tuu.
9 Anggebe-hel tu dedan hu kapehpehding idan lawah ni tuu, nem
pinpinhed tudda tuun kayyaggud daka pehpehding.
10 Ya etan tuun tuka iwalleng hu kayyaggud ni kapehding et ya lawah
pehpehding tu ey nemahhig ali kastigu tu. Hedin eleg pinhed ni tuun
metuggun, man hellamdaken tu ketteyyan tu.
11 Hi APU DIOS ey inamta tun emin hu kameippenahding di bebley idan
nangketey. Et nema-ma-man naka-amta tun emin hu wadad nemnem ni
tuu.
12 Ya etan tuun eta-gey tuka pannemnem ni annel tu ey eleg tu pinhed
ni me-helan di neihlan impahding tu. Eleg tu pinhed ni mambeggan tugun
idan nenemneman nem hi-gatu.
13 Hedin kaman-an-anla etan tuu, ey kameang-ang di angah tu, nem
hedin makaggeh nemnem tu, man kaumlelemyung.
14 Yadda nelaing ni tuu ey pinhed dan me-duman inamta da. Nem ya
tuun endi nemnem tu ey kantuy “Hiyya ngu huyyan inamtak.”
15 Ya biyag ni newetwet ey nekalligat. Nem ya etan tuun kaman-am-
amleng ni hipan wadan hi-gatu ey heni kamekihammuhammul ni kewa-
wa-wa.
16 I-imman hu anin ni newetwet ita nemet kailillingisin mengu-unnud
nan APU DIOS, nem ya etan kedangyan ita ey dakel damengu ligat.
17 I-imman hu mekikkan idan wada impeminhed da, anin ni beken ni
detag ihhida, nem ya ita mekihhemmul idan endi impeminhed dad edum
da.
18 Ya etan kabbubunget ni tuu ey nelakah ni mekibbekkal, nem ya etan
kabbabal ni tuu ey tuka pesikked babakal.
19 Hedin mahiga hu tuu ey ya ligat hu hanghanggaen tun kewa-wa-wa.
Nem ya etan kayyaggud ni tuu ey kabaelan tun hanggaen ligat tu.
20 Ya etan nenemneman ni u-ungnga ey tuka peamleng ida a-ammed tu,
nem ya etan endi nemnem tun u-ungnga ey tuka pihhula a-ammed tu.
21 Yadda endi nemnem tu ey daka pan-amlengi hu mengippahding ni
endi silbitu. Nem ya etan nenemneman ey ya kayyaggud tuka pehding.

22 Ya etan tuun eleg umdedngel ni kayyaggud ni tugun ey eleg meip-
pahding hu planuh tu. Nem ya etan tuun kamengu-unnud ni tugun ni
nenemneman ey kayyaggud hu pambalinan ni planuh tu.
23 Kaum-amleng etan tuu hedin neiptek inhel tu, e humman hu mahapul
etan ni mengngel niya humman hu pinhed idan tuun dedngelen.
24 Ya etan nenemneman ni tuu ey tuka u-unnuda hu elaw ni kamengit-
tuddun ketegguan ma-lat eleg matey.
25 Hi Apu Dios ey tuka bahbaha baley ni tuun kamampahhiya, nem tuka
ippaptek ida nebalu et endi an meneldel ni pappeg ni puyek da.
26 Anggebe-hel Apu Dios hu lawah ni kapannemnem ni tuu, nem
kamengippeamleng ni hi-gatu hu kayyaggud niya kabbabbal ni ehel.
27 Ya etan neagum ni tuun pinhed tun ellan ni emin hu pinhed tu, anin
ni lawah pehding tun mengella, ey hi-gatu um-idwat ni panliggatan ni
pamilyah tu. Nem ya etan tuun eleg tu ebbulutan mengippahding ni lawah
ma-lat metangdanan ey melinggep biyag tu.
28 Ya etan kayyaggud ni tuu ey tuka pakannemnema ni han himmumang,
nem ya etan beken ni kayyaggud ni tuu ey kamenginhuhumang niya lawah
tuka e-hela.
29 Hi Apu Dios ey tuka dedngela dasal ni kayyaggud ni tuu, nem eleg tu
hengnguda dasal ni tuun lawah tuka pehpehding.
30 Yadda tuun kaman-am-amleng ni peteg ey daka peamleng hu edum
da niya kapeyaggud ni kayyaggud ni ehel da hu gibek ni kamengngel.
31 Hedin u-unnuden ni tuu hu kayyaggud ni tugun ey menemneman.
32 Ya etan tuun eleg tu pinhed ni metuttudduan ey bahbahen tu ngu annel
tu. Nem ya etan tuun tuka dedngela kayyaggud ni tugun ey kame-dumi
inamta tu.
33 Ya kapengililingisin tuun pengu-unnudan tun Apu Dios hu kakeille-
puin kenemneman. Ey mahapul ni mampekumbabah hu hakey ni tuu et
han maideyaw.

16

1 Ya tuu ey dammutun mannemnem ni pinhed tun pehding, nem hi
Apu Dios hu ngenamung ni mengi-ebbulut winu mengikka-leg ni amnuan
nunman ni implanuh tu.
2 Ya kapannemnem ni tuu ey kayyaggud ni emin hu tuka pehpehding,
nem hi Apu Dios hu nengamta hedin makulug ni kayyaggud hu wadad
nemnem ni tuu.
3 Idinel mun Apu Dios emin hu planuh mu ma-lat kayyaggud pambalinan
da.
4 Hi Apu Dios hu ngenamung ni emin ni kameippenahding ey tuka
pehding hu implanuh tun emin ni lintu tu. Et humman hu, wada gintud
tun aggew ni kekastiguan idan lawah ni tuu.
5 Anggebe-hel Apu Dios ida tuun kamampahhiya ey nanna-ud ni
kastiguen tudda, ey eleg mabalin ni da ibbebsikan hu pengastiguan tun
hi-gada.
6 Hedin pannananeng etan ni tuu hu tuka pengullug niya impeminhed
tun Apu Dios, ey liwwanen Apu Dios liwat tu. Ey hedin ilillingitan tun
mengu-unnud nan Apu Dios, man eleg tu pehding hu lawah.
7 Hedin ya amlengan Apu Dios hu kapehpehding idan tuu, ey tuka
pambalin hu buhul dan kabbabbal ni hi-gada.
8 I-imman hu anin ni ekket pihhuh nemet limpiyuh nengal-am, nem ya
etan dakel pihhuh mu ey beken ni limpiyuh nengal-am.

9 Ya tuu ey ma-nut tuka iplanuh pehding tu, nem hi APU DIOS hu
ngenamung ni mengi-ebbulut winu mengikka-leg ni amnuan nunman ni
implanuh tun pehding.
10 Indawat APU DIOS idan aap-apu hu kabaelan dan mengamta niya
mengippeamtan makulug ni kamekapkapya. Et humman hu, mahapul ni
ang-angen da ma-lat limpiyuh pehding dan manhuwes.
11 Ya pinhed APU DIOS ey ya limpiyuh ni killohhan niya ustuh ni
kapanbalol ni kaiggatang.
12 Ya patul ey eleg tu pinhed hu lawah ni kapehding, tep ya kaikkedhel
ni tuka pan-ap-apui ey ya limpiyuh ni kapehding.
13 Kaum-amleng hu patul di tuun makulug hu tuka e-hela. Pinpinhed tu
hu tuun eleg manlangkak.
14 Hedin bimmunget hu patul, man wadan wada pepettey tu. Nem ya
nenemneman ni tuu ey inamta tun meneggem ni bunget ni patul.
15 Hedin kaman-am-amleng hu patul ni menang-ang ni hakey ni tuu, ey
nanna-ud ni wada panyaggudan ni iddawat tun nunman ni tuu e henin
udan e tuka teggua neitnem.
16 I-imman hu nelaing ita niya nenemneman ita nem ya dakel pihhuh.
17 Ya kayyaggud ni tuu ey tuka iddawi annel tud lawah ni mekapkapyan
hi-gatu. Et humman hu, ang-ang yu lawwan yu ma-lat endi hellamdaken
yun umhulun ni ketteyyan yu.
18 Ya kapampahhiyyain tuu hu umhulun ni keibbabahan tu niya
kebahbahan tu.
19 I-imman hu anin ni newetwet ita niya mampekumbabah ita nem ya
ita mekie-eddum idan kamampahhiyan tuu et ita mekigedgedwad hipan
wadan hi-gadan beken ni limpiyuh nengal-an da.
20 Ya etan tuun tuka u-unnuda neituttuddun hi-gatu ey kayyaggud
pambalinan tu. Hanniman dama etan tuun kamandinnel nan APU DIOS
e man-am-amleng.
21 Kameamta etan nenemneman ni tuu di kabaelan tun mengewwat. Ey
hedin kayyaggud hu tuka pan-e-ehhel, man u-unnuden ni tuu ittugun tu.
22 Ya nelaing niya nenemneman ni tuu ey henin eleg metduk ni hebwak
e tuka iddawat hu panyaggudan. Nem ya etan tuun endi nemnem tu ey
mekastigulli tep yadda neihallan tuka pehding.
23 Ya etan nelaing niya nenemneman ni tuu ey inamta tu neiptek ni e-
helen tu niya kau-unnudan tuu tuka e-hela.
24 Ya kabbabbal ni ehel ey heni danum ni putsukan e malumi-ih. Tuka
peyaggud gibek ey tuka iddawsin elet etan mengngel.
25 Hin-addum ni ya kapannemnem ni hakey ni tuu ey naka-iptek etan
tuka pehpehding, nem humman kumedek ketteyyan tu.
26 Ya upa hu umhulun ni keigga-gaan ni tuun mangngunnu ma-lat wada
kennen tu.
27 Yadda lawah ni tuu ey ida kamenennang-ang ni pemahbah dan edum
dan tuu. Ey nemahhig ni lawah hu daka e-hela e henin apuy ni kaumgiheb.
28 Ya lawah ni tuu hu kamengipappangngulun kapanbabakali. Ey ya etan
makattumbuk hu memahbah ni kayyaggud ni kapandadagyumin tuu.
29 Ya mabunget ni tuu ey tuka he-ula sinakdul tu niya tuttudduen tun
mengippahding ni lawah.
30 Ang-ang yu kuma etan tuun kaumkeni-ki-ding winu kaum-
enimmiimmih, tep huyyan tuu kamannemnemnem ni mengippahding ni
lawah ni hi-gam.

31 Ya kamegun-ud di kapengippahdingin kayyaggud hu kamengippe-
dukkey ni biyag. Ey ya kakeubbani hu kakeang-angin dayaw ni nea-
ammaan.
32 Ya etan tuun kabbabbal e kabalinan tun mengissippel ni bunget tu ey
inapput tu etan tuun netuled ni mekiggubbat e dammutun gubbaten tu
hakey ni bebley et hegepen tu.
33 Ya hakey ni kapehding ni tuun mengamtan pinhed APU DIOS ni
meippahding ey daka ibbubunut. Nem hi APU DIOS hu ngenamung ni
mengippeamtan pinhed tun meippahding.

17

1 I-imman hu anin ni kudih kennen nemet wada linggep, nem ya
hantapug meheng-ew ni kennen ey ita kamantututut.
2 Ya etan nelaing ni bega-en ey lektattuy hi-gatu neta-ta-gey nem ya etan
mahiga niya kamengippebabbaing ni u-ungngan kan bega-en ni hi-gatu.
Hedin hanneya meippahding ey mei-ingngeh beltanen etan ni bega-en di
u-ungngan kan bega-en ni hi-gatu.
3 Kaeyyugad apuy hu balituk niya silber ma-lat memahmah. Nem hi APU
DIOS hu nengamta hedin kayyaggud winu lawah hu wadad nemnem tayu.
4 Yadda lawah ni tuu ey pinpinhed dan deddengngelen hu lawah ni kae-
ehhelan edum da. Hanniman mewan hu makallangkak ni tuu e ya itek hu
pinpinhed tun deddengngelen.
5 Ya etan tuun tuka taltalanggaidda newetwet, ey hi APU DIOS e nanletun
hi-gada hu tuka taltalanggai. Ey ya etan tuun kaman-am-amleng hedin
wada lawah ni neipahding di edum tun tuu, ey kastiguen APU DIOS.
6 Yadda nangkea-amma ey daka pan-am-amlengi inap-apu da. Hanni-
man ida dama u-ungnga ey daka pan-am-amlengi a-ammed da.
7 Beken ni lebbengtun an mampahhiyan man-e-ehhel hu endi nemnem
tu. Ey nema-ma-ma hu ap-apu e endi kelebbengan tun an manlangkak.
8 Ya etan tuun tuka beyyadi edum ni tuu ma-lat ipahding tu lawah ni
pinhed tu ey heni magic ni hi-gatu humman tep kameippahding hu pinhed
tu.
9 Hedin pinhed mun mannenneng ni kayyaggud hu pekiddagyumam di
edum mun tuu, ey mahapul ni liwwanem hu lawah ni impahding dan hi-
gam. Nem hedin eleg mu liwwana nanhahallaan yu, et humman hu muka
ene-ehhela, ey humman umhulun ni kebahbahan ni yuka pandadagyumi.
10 Ya etan nelaing ni tuu ey me-duman hu inamta tu, anin ni pinhakkey
ni ebuh e-helan ni hi-gatud neihallaan tu. Nem ya etan tuun endi nemnem
tu, ey anin ni meminhanggatut peneplitan ni hi-gatu et eleg tu u-unnuda
ittugun mu.
11 Ya etan lawah ni tuun ebuh guluh ni tuka hemmahemmaka ey
lektattuy nemahhig nengastigu dan hi-gatu.
12 I-imman hu bear ni imbesik da impah tun dammuen nem ya etan tuun
endi nemnem tun linggeman tuka pehpehding.
13 Hedin belleham ni lawah hu kayyaggud ni impahding ni edum mun
tuun hi-gam, ey lawah alin ingganah mekenapkapyad baley mu.
14 Ya kakeilleppuin kapantututusi ey heni etan ni ekket ni kaman-ubbuh
di nalbeng e hedin eleg iyayyaggud man lektattuy neetteng et maikuluh
etan danum. Et humman hu, hedin wada nanhahallaan ey iyayyaggud ni
ihhummangan ma-lat maisiked et eleg mambalin ni pantutututan.
15 Anggebe-hel ni peteg nan APU DIOS hedin etan nambahul hu kaib-
bukyat ni huwes et ya etan endi bahul tu hu kastiguen tu.

16 Heballi eleg an pan-eddal etan endi nemnem tu tep eleg tu damengu
pinhed ni metuttudduan ey umkawah kumedek hu pihhuh ni ummahen
tu.
17 Ya makulug ni gayyum ey pinhed dakan ingganah, anin ni hipa
meippahding. Et mukun winedan APU DIOS hu agi et bumaddang hedin
wada ligat.
18 Ya etan tuun endi nemnem tu ey nelakah tun e-helen hu "Hi-
gak ngenamung ni memeyyad ni utang nunman ni tuu hedin eleg tulli
hambayad."
19 Ya etan tuun pinpinhed tun mambehhul ey pinpinhed tu mewan
ni mekibbekkal. Ey ya tuun kamampahhiya ey kaumhamahamak ni
umhulun ni kebahbahan tu.
20 Ya etan tuun beken ni limpiyuh hu nemnem tu ey beken ni kayyaggud
hu mekapkapyan hi-gatu. Hedin itek hu kae-e-hela, man umhulun ni
pekibbekkalan ni edum ni tuu.
21 Endi amleng etan ni hakey ni ammed hedin endi nemnem ni u-ungnga
tu, ey ebuh hu lemyung tun wada.
22 Ya an-anla ey heni agah e tuka peyaggud hu annel. Nem ya etan tuun
endi an-anla tu ey heni wada hinakbatan tun mebel-at et kamebebelay.
23 Ya etan lawah ni huwes ey dammutun iddalunuh ni beyyadan ma-lat
eleg mekastigu etan nambahul.
24 Ya etan nelaing ni tuu ey eleg tu pehding ida hu endi silbitu, nem ya
etan tuun endi nemnem tu ey endi nepintek ni tuka nemnema.
25 Ya etan endi nemnem tun u-ungnga ey kaum-idwat ni nemahhig ni
lemyung nan ametu ey degeh ni nemnem nan inetu.
26 Beken ni kayyaggud ni an mekastigu etan tuun endi bahul tu ey beken
mewan ni kayyaggud ni an mekastigudda kayyaggud ni tuu.
27 Ya etan tuun nelaing niya nenemneman ey inamta tun mengikekken-
neng ni annel tu et eleg tu pemegga eheehel.
28 Et humman hu, kayyaggud hedin kekkennengen hu pan-e-ehhel tep
anin ni endi nemnem ni hakey ni tuu et kan idan tuuy nelaing niya
nenemneman hedin tuka pemegga i-ineng.

18

1 Ya etan tuun endi impeminhed tun edum tun tuu ey ebuh annel tun
tuka nenemnema ey tuka huggangngitan emin hu kayyaggud ni tugun.
2 Ya etan tuun endi nemnem tu ey eleg tu pinhed ni man-eddal di edum
ni tuu, tep ya pinhed tu ey hi-gatun ebuh meunnud.
3 Hedin pehding ni tuu hu lawah ey meendi lispituh ni edum tun tuun
hi-gatu, niya hedin nebaingan tep ya impahding tu, ey man-a-ahhud hu
pemel-itan ni tuun hi-gatu.
4 Ya kayyaggud ni ehel ey kaum-idwat ni panyaggudan e kamei-ellig
di naka-iddallem ni danum ni kaman-utbul. Ey ya ehel ni nelaing niya
nenemneman ni tuu ey heni daman danum ni kamelpud hebwak ni
kamengkal ni ewew.
5 Beken ni kayyaggud hu an iddedlepan hu lawah ni tuu et eleg meidwat
hu kelebbengan idan endi bahul tun tuu.
6 Ya etan tuun endi nemnem tu ey tuka hellamdaka guluh tep ya tuka
e-e-hela, et humman hu, lektattuy kineway da.
7 Ya etan endi nemnem tun tuu ey mebahbah tep heni bitun keknaan tu
hu tuka e-hela.

8 Hedin ya tuu, man pinpinhed dan deddengngelen hu tumbuk e heni
meheng-ew ni kennen e pinpinhed dan kennen.
9 Ya etan mahigan tuu ey nan-ingngeh ida etan ni tuun ya umbahbah
tuka ippenahding.
10 Hi Apu Dios ey kamei-ellig di nehammad ni binattun luhud ni
kabebsikiddan kayyaggud ni tutu-un da keihhikkugan.
11 Nem ya etan kedangyan ni tuu ey kamandinnel di kinedangyan
tun panhenni tun annel tud lawah ni mekapkapya, ey tuka ibbilang hu
kinedangyan tun heni nehammad ni luhud ni keihhikkugan tu.
12 Ya etan tuun kamampahhiya ey lektattuy nebahbah, nem kametbal
etan tuun inamta tun mampekumbabah.
13 Anggeba-ing niya endi nemnem ni tuu hedin eleg tu ni dedngela hu
kapan-e-helan edum tu ni himmumang.
14 Hedin wada namnamah etan ni kamandedgeh ni umyaggud, ey
dammutun umyaggud, nem hedin endi namnamah tu ey nanna-ud ni eleg
umyaggud.
15 Ya etan nenemneman ni tuu ey pinhed tun me-duman inamta tu, et
humman hu, tagan tun man-eddal ma-lat eduman tu hu hipan inamta tu.
16 Hedin pinhed mun mekihhummangan ni tuun eta-gey saad tu, ey
itebin kan iddawat mun hi-gatu, et humman umhulun ni panggagayaan
tun menang-ang ni hi-gam.
17 Ya etan memengngulun um-ehel di korteh ni menghel ni neipahding
ey heni hi-gatu numan hu neiptek niya heni hi-gatu hu endi bahul tu. Nem
entannit umhel dama etan tuka pekihhangga ey hin-appil law hu umbudal
e meamta law hu makulug.
18 Hin-addum ni ya kayyaggud ni pehding ni mengippennuh ni kapan-
hallain dewwan tuu ey ya binnunut.
19 Nelilliggat ni bangngaden hu kayyaggud ni kapekiddagyumin hakey
ni tuun nengipahdingam ni lawah nem ya penggepan ni hakey ni bebley
ni nehammad luhud tu. Tep hedin wada nanhahallaan ni tuu, ey neligat
law ni ida mandadagyum.
20 Ya tuu ey meidwatan ni kayyaggud winu lawah ni gun-uden tu
meippuun di tuka e-hela.
21 Hin-addum ni ya kae-helan hakey ni tuu hu kaumhulun ni ketteyyan
tu winu eleg tu ketteyi. Et humman hu, hedin mahlu kan um-eheehel, ey
pepuhdanim e-helem tep heltapem ali hu pambalinan ni muka e-e-hela.
22 Hedin nelahin hu laki man kamei-ellig etan ahwa tud nebalol ni
tenged. Ey humman ni ahwatu imbendisyon Apu Dios ni hi-gatu.
23 Yadda newetwet ni tuu ey ida kapehemmehemmek, nem kapambin-
ungnget idan kedangyan humang da.
24 Hin-addum ey ya etan muka paka-ibbilang ni gayyum mu ey eleg tu
pinhed ni umbaddang ni hi-gam hedin makahhapul mu baddang tu, et
humman hu, meliggatan ka. Nem wadadda edum ni nehammad ni gayyum
e himmalla anhan law daka pemaddang ni hi-gam nem ya anhan ni agim.

19

1 I-imman etan tuun anin newetwet nemet limpiyuh neitu-wan tu, nem
ya etan tuun endi nemnem tun makallangkak niya maheul.
2 Beken ni kayyaggud hu wada ninemnem ni impahding, e eleg pakan-
nemnema niya eleg amta hu ustuh. Tep hedin henin nunman pehding, ey
eleg mambalin hu implanuh tep hin-appil kumedek meippahding.

3 Ya edum ni tutu-u ey hi-gada ngu ni binahbah da annel da, tep eleg
da pakannemnema ni impahding da, et hedin negibbuh, ey hi APU DIOS
pebabbahulan da.
4 Ya etan tuun wadwada-an ey dakel gayyum tu, nem ya etan en-endi-an
ni tuu ey endi neminhed ni mekiggayyum ni hi-gatu.
5 Ya etan tuun mantistigun itek ey nanna-ud ni mekastigu.
6 Dakel hu tuun kamambeggan baddang etan ni tuun eta-gey saad tu,
niya dakel neminhed ni mekiggayyum etan ni tuun madewat.
7 Ya etan newetwet ey eleg ibbilang idan agi tu niya eleg idan hekey meih-
nup ni hi-gatu hu gagayyum tu. Ey anin katteg ni mampehemmehemmek
ma-lat baddangan da et endin hekey hu neminhed ni umbaddang ni hi-
gatu.
8 Ya etan tuun pinhed tu annel tu ey pinhed tun me-duman inamta tu.
Tep ya etan nakappinhed tun man-eddal ey umyaggud biyag tu.
9 Ya etan tuun mantistigun itek ey nanna-ud ni mekastigu.
10 Beken ni lebbeng tun an umkedangyan hu endi nemnem tu et
manlamlam-ay neitu-wan tu. Nem nema-man beken tu lebbeng ni ya
himbut ey an pan-ap-apun etan ni kan himbut ni hi-gatu.
11 Hedin nelaing niya nenemneman hu tuu ey amta tun mengissippel
ni bunget tu. Eleg tu pannenemnem hu hipan lawah ni impahding idan
edum ni tuun hi-gatu. Humman keang-angan tun kametbal elaw tu.
12 Hedin bimmunget hu patul, ey anggetakkut e heni bimmunget ni
layon, nem hedin mewan himmemek, ey henin kapehding ni udan ni
neitnem.
13 Ya endi nemnem tun u-ungnga hu umhulun ni kebahbahan ametu. Ey
ya etan matutut ni biin ahwa ey kamengippeinglay e henin kaum-enih-ih
ni danum.
14 Dammutun beltanen di a-ammed hu baley ey kinedangyan. Nem ya
kamengidwat ni lakin nenemneman ni biin ahwaen tu ey hi APU DIOS.
15 Ya mahigan tuu ey ebuh ugip ni pinpinhed tun ippahding, nem ya
hanniman ni tuu ey meuppa.
16 Ya etan tuun kamengu-unnud ni tugun APU DIOS ey ihhehwang tu
annel tu. Nem ya etan tuun eleg mengu-unnud nunman ni tugun ey
mepappeg biyag tu.
17 Hedin binaddangan ni hakey ni tuu hu newetwet, ey heni hi APU DIOS
hu binaddangan tu, ey iddawat APU DIOS ali kayyaggud ni hi-gatu tep ya
humman ni impahding tu.
18 Tugun yu u-ungnga yun keek-eket tu, tep yan nunman nelakah ni pan-
eddalan tu. Tep hedin eleg yu tugguna, ey heni baddangan yun memahbah
ni annel tu.
19 Ya etan tuun kabbubunget ey mahapul ni heltapen tu pambalinan ni
bunget tu. Tep hedin baddangam ni nunya, ey mahapul ni baddangam ali
mewan ni pidwa tu.
20 Hedin dedngelen mu hu tugun niya pinhed mun me-duman inamtam
ey lektattuy nenemneman ka.
21 Ya tuu ey dakel hu tuka ipplanuh ni pehding tu. Nem hi APU DIOS hu
ngenamung ni pinhed tun meippahding.
22 Kedukdul etan tuun kameiddinnel nem ya etan tuun neagum.
Kedukdul hu newetwet ita nem ya ita manlangkak ma-lat alen hu pinhed
ni ellan.
23 Ya tayu kapengilillingisin mengippahding ni pinhed APU DIOS hu
pengidwatan tun hi-gatsun kayyaggud ni neitu-wan tayu ma-lat wadan

emin hu mahapul tayu. Ey ippaptek daitsu ma-lat endi hipan lawah ni meippahding ni hi-gatsu. *

24 Wadadda edum ni tutu-un nemahhig higeda tep anin ni pengidduhan dan kennen da et higgaan da.

25 Ya manghay ni tuu ey mekastigu et pan-adalan idan edum ni tuun endi nemnem da. Hedin ya nenemneman ni tuu ey kame-dumi inamta tu hedin inhelan di neihlan impahding tu.

26 Ya etan u-ungngan beken ni kayyaggud tuka pehding nan ametu niya tuka pe-hep hi inetud baley da ey be-ingen tu annel tu.

27 Hi-gam ni u-ungngak, ey entan tu isiked ni mandedngel ni tugun, tep hedin issiked mu, ey lektattuy anin idan inedal mun nunman et iwwalleng mu.

28 Hedin manlangkak hu tistigu, ey humman kei-ang-angan tu e eleg tu ibbilang hu meandeng ni kapehding. Nem wadadda ngu dedan hu lawah ni tutu-un pinpinhed da hedin kakapkapyaan hakey ni tuu hu lawah.

29 Yadda kamekannaltalangga niyadda endi nemnem tu ey nanna-ud ni mekastigudda.

20

1 Ya etan tuun kamambuttebutteng ey endi nemnem tu, tep ya etan nebuteng ey kamenaltalangga niya kaumguluguluh.

2 Hedin bimmunget hu patul, man anggetakkut e heni bimmunget ni layon. Et ya etan tuun nengipebunget ni hi-gatu ey intupetu biyag tu.

3 Ya etan endi nemnem tun tuu ey nelakah ni mekibbekkal. Ang-ang mu et eleg ka makibekal di edum mun tuu et lispituhen dakan hi-gada.

4 Ya etan tuun kaumhigan mangge-ud ni ahigaud ey endi tu ennien ni ahiani.

5 Neligat ni meamta hu wadad nemnem ni tuu. Nem ya nelaing ni tuu ey inamta tu pehding tun mekihummangan ni nunman ni tuu ma-lat maukat hu wadad nemnem tu.

6 Dakel hu tuun kanday nehammad daka pekiggayyum. Nem ya kakulugan tu ey neligat ni mehemmak hu hanniman ni tuu.

7 Yadda kayyaggud ni tuu ey limpiyuh neitu-wan da, ey bendisyonan Apu Dios hu u-ungnga da.

8 Hedin yimmudung etan patul ni manhuwes, ey tuka paka-ang-angadda ni etan ebidensyah ma-lat amtaen tudda kayyaggud niya lawah ni neipahding.

9 Kaw hipa ni-ngangu hu tuun dammutun kantuy “Melinggep hu nemnem ku tep endi nak nanliwatan?”

10 Hi Apu Dios ey anggebe-hel tu hedin kaussaladdan tutu-u hu beken ni limpiyuh ni killohhan niya hipan lekud ma-lat haulen da edum dan tuu.

11 Kameamtad kapehpehding ni hakey ni tuu hu katutuu tu hedin kayyaggud winu lawah. Ey anin ni gelang et kameamtad tuka pehpehding hedin kayyaggud winu lawah hu nemnem tu.

12 Indawtan daitsun Apu Dios ni mata ma-lat penang-ang tayu, niya tangila ma-lat pangngel tayu. Et humman hu, kayyaggud hedin ussalen tayun ustuh ida huyya ma-lat wada silbida.

13 Ya etan tuun pinpinhed tun man-u-uggip ey mema-man mewetwet, nem ya etan tuun mahlun mangngunnu ey eleg mekullangid mahapul tu.

---

* **19:23 19:23** Romans 8:28

14 Hedin an umgatang hu tuun hipan gettangen tu, ey tuka pakahhengn-
gai bayad tu, nem hedin impatewalan da, ey tu igaggaya hu nelakah ni
nengatang tu etan ni nebalol ni gintang tu.
15 Nelilligat ni hemmaken etan tuun ya tuka pan-e-ehhel ey henin ehel
ni nenemneman, nem yadda nebalol ni peteg ni gamgam. Ya hanniman ni
kapan-e-ehhel ey nebalbalol nem yadda nebalol ni peteg ni tenged.
16 Hedin wada um-utang ni hi-gam, ey wada inewit tun eleg tu inghaan
ni tuun mengi-ehneng ni hi-gatu, ey mahapul ni wada ellam etan ni
mengi-ehneng ni pengitngedam nunman ni utang ma-lat wada inna-nu
tun mambeyyad ni hi-gam.
17 Ya etan muka ellad beken ni limpiyuh ey ma-nu tep pan-amlengam ni
laputu e henin meheng-ew ni kennen, nem entanni ey nambalin ni heni
lenad bungut mu.
18 Ya pehding mu ma-lat eleg maihalla etan ninemnem mun pehding
ey pandengel ka nin tugun idan nangkenemneman. Heni etan ni an
mekiggubbat e mahapul ni dedngelen tu ni hu ittugun ni edum ni tutu-
u et han an makigubat.
19 Ya etan makattumbuk ni tuu ey endi kameittellud bungut tu tep tuka
e-helan emin. Et humman hu, entan pekikkillaw di makattumbuk ni tuu.
20 Ya etan tuun tuka iddusi a-ammed tu ey mepappeg biyag tu et henin
kengkeh e me-dep et engeenget.
21 Hedin beken ni limpiyuh hu nengal-an ni hakey ni tuun tawid tu niya
kinedangyan tu, ey beken alin kayyaggud pambalinan tu.
22 Hedin wada impahding dan hi-gam ni lawah, ey entan tu nenemnem
ni ibbaleh. Idinel mun Apu Dios et baddangan daka.
23 Nemahhig bunget Apu Dios hedin nan-usal hu tuun beken ni ustuh ni
killohhan winu lekud ma-lat haulen da edum dan tuu.
24 Hi Apu Dios hu ngenamung ni biyag tayun tutu-u. Et humman hu eleg
tayu han-awat hu pambalinan ni biyag tayu.
25 Bahul hedin eleg pakannemneman ustuh ni han ita nansapatah nan
Apu Dios. Et humman hu, kayyaggud hedin pakannemnemen ni han ita
nansapatah.
26 Ya etan nenemneman niya nelaing ni patul ey tuka amtaa hu
kamengippenahding ni lawah ey tudda kakastigua e eleg tudda hehmeka.
27 Indawat Apu Dios hu nemnem ni tuu niya kabaelan tun mengamtan
kayyaggud niya lawah. Et humman hu, eleg mabalin ni kan tayuy eleg
tayu amta hu makulug ni katutuu tayu.
28 Mannenneng hu kapan-ap-apuin patul hedin tuka ippaptek ida tuu tu,
nem hedin endi impeminhed tu, man mepappeg pan-ap-apuan tu.
29 Yadda kakat-agu ey ida kametbal tep ya elet da, nem nema-ma-man
ida kametbal hu nangkea-amman neubanan tep dinteng da nea-ammaan
da.
30 Hin-addum ni pakkadek wada meippahding ni hi-gatsun ligat et han
tayu iwalleng ida lawah ni elaw tayu.

21

1 Hi Apu Dios hu ngenamung ni kapannemnem ni patul, et humman
hu dammutun pambalin tu hu patul ni kamekangngu-unnud ni pinhed
tun meippahding, henin tuka pehding ni kulukul e tuka bengngiwa etan
danum et palaw tud pinhed tun pengippelawwan.

2 Ya kapannemnem ni tuu ey kayyaggud emin hu tuka pehpehding, nem
hi APU DIOS ey inamta tu hedin kayyaggud winu lawah hu wadad nemnem
ni tuu.
3 Kapehebballin APU DIOS hu tayu kapengippahdingin kayyaggud niya
limpiyuh nem ya tayu kapan-appisin hi-gatu.
4 Ya elaw ni lawah ni tuu ey mampahhiya, ey huyyan elaw ey liwat.
5 Ya etan makahlun tuu ey tuka pakannemnema ni han tu impahding,
ey eleg mekullangin mahapul tu, nem ya etan tuun eleg nemnema ni
impahding tu ey mewetwet.
6 Ya kinedangyan ni beken ni limpiyuh neal-an tu ey nelakah ni
meummah niya kaumhulun ni ketteyyan.
7 Ya lawah ni tuun pinpinhed tun mekibbekkal niya mekippettey ey
mebahbah tep kahing ni mengippahding ni kayyaggud.
8 Ya lawah ni tuu ey lawah tuka pehpehding, nem hedin ya kayyaggud
ni tuu, ey kayyaggud elaw tu.
9 I-imman hu an mea-appil di a-abbung nem ya meki-addum di matutut
ni ahwa.
10 Ya lawah ni tuu ey ebuh pengippahdingan tun lawah ni tuka
nenemnema, et anin ni sinakdul tu et eleg tu hehmeka.
11 Ya etan nelaing niya nenemneman ni tuu ey wada tuka eddalan
kayyaggud ni tugun, nem ya endi nemnem tun tuu ey menemneman ni
ebuh hedin ang-angen tun mekastigu hu kamampahhiyan tuu.
12 Hi Apu Dios e meandeng tuka pehding ey inamta tu hu hipan
kamekapkapyad baley ni lawah ni tutu-u, ey hi-gatu ngenamung ni
memahbah ni hi-gada.
13 Ya etan tuun endi hemek tuddan kamanligligat ni kaumlaw ni
mampebaddang ni hi-gatu, ey endilli dama umhehmek ni hi-gatu hedin
meliggatan.
14 Ya pehding mun mengellubyag ni tuun kaumbubunget ni hi-gam ey
idelunuh mun idwasin hipan iddawat mun hi-gatu.
15 Yadda kayyaggud ni tuu ey ida kaman-an-anla hedin limpiyuh
impahding idan aap-apu. Nem hedin yadda lawah ni tuu ey mekaggeh
nemnem da hedin limpiyuh neipahding.
16 Ya etan tuun mengiwwalleng ni kayyaggud ni tugun ey hellamdaken
tu ketteyyan tu.
17 Ya etan tuun nalgem tuka pengippahdingin pihhuh tu henin linggeman
ni pan-an-anlaan tu ey mewetwet. Tep eleg umkedangyan hu tuun mainum
niya pinpinhed tun mengngan ni nenginan kennen.
18 Ya etan tuun mengippahding ni panliggatan idan tuun endi bahul tu
ey meippahding humman ni hi-gatu.
19 I-imman hu an mea-appil di desert nem ya meki-addum di matutut ni
ahwa.
20 Ya etan nenemneman ni tuu ey tuka emmunga limmu tu ey wadan
ingganah mahapul tud baley tu ey wada kamehewwal. Nem ya etan endi
nemnem tun tuu ey tuka ummahan emin hu wadan hi-gatu.
21 Ya etan tuun kabbabbal niya kayyaggud tuka pehpehding ey
mebendisyonan ni andukkey ni biyag niya kinedangyan niya lispituhen
ni tutu-u.
22 Ya etan nenemneman niya nelaing ni ap-apun sindalu ey dammutun
apputen tu etan bebley ni dakel hu nelaing ni sindalu da et bahbahen tu
hu nehammad ni luhud ni kapandinnellin bimmebley.

23 Ya etan tuun eleg tu pinhed ni mekibbekkal ey tuka pekannemnema
ni han immehel.
24 Ya pengamtaan e kamampahhiya hu tuu ey yad tuka pan-e-ehhel e
heni endi bilang ni edum ni tuun hi-gatu tep nemahhig tuka pengippeta-
gey ni annel tu.
25 Ya etan mahigan tuun eleg tu pinhed ni mangngunnu ey ya higetu hu
umhulun ni ketteyyan tu.
26 Ya kanenemneman ebuh ni mahigan tuu ey yadda pinhed tun
meweddan hi-gatu. Nem hedin ya kayyaggud ni tuu, ey madewat niya
eleg tu ukkuhan umbaddang.
27 Hi Apu Dios ey anggebe-hel tun peteg hedin man-appit hu tuun lawah
tuka pehpehding. Nema-ma-ma hedin beken ni kayyaggud hu gaputun tu
pan-appitan.
28 Ya etan maitek ni tistigu ey endi kamengullug ni tuka e-hela, nem ya
etan tuun makulug tuka e-hela ey hi-gatu kadedngeladdan tuu.
29 Ya etan lawah ni tuu ey netuled e heni hi-gatu neiptek, nem ya etan
kayyaggud ni tuu ey tuka pakannemnema hedin neiptek winu neihalla ni
han tu impahding.
30 Eleg um-amnu hu implanuh ni tuu, anin ni kantu et nelaing niya
nenemneman, hedin eleg pinhed Apu Dios humman ni planuh tu.
31 Hanniman mewan di gubat e anin ni indaddan idan tuu hu dakel ni
kebayyun ussalen dan mekiggubbat et eleg ida mengapput hedin eleg i-
abulut Apu Dios.

22

1 Heballi hu anin ni beken itan kedangyan nemet limpiyuh hu neitu-wan
niya daita kalispituhan tuu.
2 Ya nan-ingngehan ni kedangyan et ya newetwet ey hi Apu Dios hu
nanletun hi-gadan dewwa.
3 Ya etan nenemneman ni tuu ey hedin ang-angen tu winu gibbeken tu e
wada meippahding ni lawah, ey meiddawwi et ikiwngan tu. Nem ya etan
endi nemnem tun tuu ey tu kumedek ngu dammuen et manhelheltap.
4 Ya etan tuun kamampekumbabah niya tuka ilillingisin mengippahding
ni pinhed Apu Dios ey meweddan hi-gatu hu kinedangyan, ya ketbalan tu
niya andukkey ni biyag.
5 Ya etan tuun nebalol ni hi-gatu biyag tu ey kameiddawwiddan lawah e
heni bitun keknaan idan lawah ni tuu.
6 Ituttuddum ni u-ungnga hu kayyaggud ni elaw ma-lat hedin mehikken,
ey eleg tu iwwalleng.
7 Yadda kekeddangyan hu kapan-ap-aapuddan newetwet. Hanniman
dama etan neutangan e kapambega-en etan ni nampautang ni hi-gatu.
8 Ya etan tuun kamengippenahding ni lawah ey lawah ali dama
meippahding ni hi-gatu et mepappeg ali law nengipelilligatan tun edum
tun tuu.
9 Ya etan tuun madewat e tuka iddawsidda newetwet ni kennen da ey
bendisyonan Apu Dios.
10 Pea-allaw yudda kamekannaltalangga et endi mambabakal ey endi
mantututut niya endi um-ipadngel.
11 Ya kagayyuman ap-apu ey ya etan tuun kayyaggud nemnem tu ey
kabbabbal ni um-ehel.
12 Hi Apu Dios ey tuka ang-anga ma-lat mannananeng hu makulug
ni tuttuddu et humman meunnud ni ingganah. Eleg tu i-abulut ni ya
kaituttudduddan maheul hu meu-unnud.

13 Ya etan mahigan tuu ey dakel pengigga-dulin eleg tu pangngunnui.
Kantuy “Wada layon di dallin, entanniy pintey da-ak di keltad!”
14 Ya etan lakin kamehe-ul ni malumi-ih ni ehel ni makilakin biin wada
ahwa tu et makiugip ni hi-gatu ey heni na-gah di edallem ni bitu. Tep
inidutan law APU DIOS hu hipan tuun mengippahding nunya.
15 Kapya tu hu u-ungngan mengippahding ni beken ni kayyaggud,
nem hedin hepliten ni a-ammed tu, ey eddalen tun mengippahding ni
kayyaggud.
16 Ya etan tuun dakel tuka iddawat idan kekeddangyan et ya etan tuun
tuka ma-maa panliggatan idan newetwet ma-lat ma-duman kinedangyan
tu ey nan-ingngeh ida e lektattuy mewetwet ida.
17 Kayyaggud hu dedngelen yu kaituttuddun nelaing niya nenemneman
ni tuu et maedalan kayu. Ey peka-u-unnud yu nakka ituttuddu,
18 tep um-amleng kayu hedin ihha-ad yud nemnem yudda humman et eleg
yu liwwanen.
19 Nakka pan-ituttuddudda huyyan tugun ni hi-gayu ma-lat mandinel
kayun APU DIOS.
20 Yahhuy ida telumpulun tugun niya tuttuddun intudek kun pan-eddalan
yu. Kayyaggud ida huyyan tugun niya tuttuddun nangkenemneman ni
tutu-u.
21 Et humman hu, adal yudda huyyan makulug niya kameiddinnel ni
tuttuddu ma-lat neiptek hu penummang yu hedin wada nengitu-dak ni
hi-gayu.
22 Heninnuy hu memengngulu: Entan tu ma-man panligligat ida
newetwet niya entan tudda idiklamuh ma-lat alen yu hu hipan wadan
hi-gada.
23 Tep hedin hi APU DIOS ey tudda kai-ehneng et hi-gatu mekihhanggaddan
kamengippeligligat ni hi-gada et kastiguen tuddan katey.
24 Ya meikkadwa: Entan an pekikkillaw di tuun nelakah ni umbunget,
25 tep meebbalinan kayun elaw tu ey neligat yullin iwwalak humman ni
elaw.
26 Ya meikkatlu: Entan tu iehneng hu utang ni edum ni tuu,
27 tep hedin eleg kalli pakebayad, ey kumpulmih ali ellan dad hipan nebalol
ni hi-gam, anin ya uggippam.
28 Ya meikka-pat: Entan tu i-tan hu kegad ni inha-ad idan aammed yun
nebayag ma-lat piliwen yu hu puyek ni dinagsi yu.
29 Ya meikkellima: Ya etan tuun kayyaggud tuka pehding ni mengingn-
gunnun kameittuddun ingngunu tu ey hi-gatu dammutun mengingngun-
nun pengunnun patul.

23

1 Ya meikka-nem: Hedin eyyagan dakan tuun eta-gey saad tun mekikkan
ni hi-gatu, ey entan tu liwwan hu neitu-wan nunman ni kadwam ni
kamengngan.
2 Et humman hu, anin ni kantu et naka-upa ka ey kekkenneng mu kennen
mu.
3 Entan tu taggan ekan idan meheng-ew ni indaddan tu tep entanniy
humman hu pematnaan tun hi-gam.
4 Ya meikkeppitu: Hedin nenemneman ka, ey entan tu pamehig ngunu
et anin ni hileng ey kawwalwal et tagan mu ngunu tep ya neminhed mun
umkedangyan. Nemnem mu e endi damengu silbitu.

5 Tep hedin ya kinedangyan, ey endi maptek ni neendi e heni sisit ni
nepayakan e kaumtayab.

6 Ya meikkewwalu: Entan an pakikan di baley ni nekuliput ni tuu niya
entan kaemeh idan meheng-ew ni kennen ni tuka iddaddan.
7 Tep anin ni kantuy "Imay, pangan kayu kuma niya panginum kayun
meinnum" nem humman ni ehel tu ey eleg malpud puhu tu. Ya kakulugan
tu ey eleg tu pinhed ni i-ayag tep tuka nenemneman ingganah hu kangina
etan ni kennen ni indaddan tu.
8 Gullat ni nekikan ka kumedek ey pinhed mulli law ni i-uta et endilli silbin
nampesalamatam ni hi-gatun nengannam.

9 Ya meikkahyam: Entan tu ipatnan umtugun ni tuun endi nemnem tu,
tep pihhulen tu kumedek ittugun mu.

10 Ya meikkahampulu: Entan tu ekal hu kegad ni inha-ad idan a-ammed
ni nebayag ma-lat ideldel yu winu piliwen yu hu puyek idan nepu-hig,
11 tep hi Apu Dios e kamengi-ehneng ni hi-gada ey et-eteng kabaelan tu.
Baddangan tuddad diklamu da et mekastigu kayu.

12 Ya meikkahampulut hakey: Pakadngel yu ituttudduk ni hi-gayu niya
adal yu hu kayyaggud ni elaw.

13 Ya meikkahampulut dewwa: Hedin mahapul ni hepliten yudda u-
ungnga yu ma-lat panugun yun hi-gada, ey ipahding yu, tep eleg ida mettey
ni heplit.
14 Ya kakulugan tu ey ya penuggunan yuddan u-ungnga yu hu mengid-
dawwin hi-gadad pengippahdingan dan lawah ni umhulun ni ketteyyan
da.
15 Ya meikkahampulut tellu: Hi-gam ni u-ungngak, ey hedin menemne-
man ka ma-lat limpiyuh pambiyag mu, ey man-an-anla-ak.
16 Em, makulug ni man-an-anla-ak hedin dedngelek e neiptek hu muka
pan-e-ehhel.

17 Ya meikkahampulut epat: Entan kaemeh mun kaippenahding idan
lawah ni tuu. Ya kumaddan ilillingisim ni pehding ey ya pengu-unnudam
nan Apu Dios.
18 Hedin henin nunman pehding mu ey kayyaggud pambalinan ni biyag
mu niya endi mu kedismayahan.

19 Ya meikkahampulut lima: Hi-gam ni u-ungngak, ey dengel mudda eya
tugun ku: Mahapul ni menemneman ka. Entan tu langlangkuyya biyag
mu ey pannananeng mun mengippahding ni kayyaggud.
20 Entan pekikkillaw muddan tuun ya meinnum niya kennen hu daka
peppepdugad biyag da.
21 Tep yadda tutu-un ya buteng niya kennen hu daka pehpehding ey
lektattuy mewetwet ida. Humman idan tutu-u ey ebuh hu mengngan niya
meuggip ni daka ippenahding ey lektattuy nambalwasiddan layyut.

22 Ya meikkahampulut enem: Dengel mu hu tugun amam tep gullat ni
endi hi amam et endi ka. Ey hedin mei-inna hi inam, ey entan tu pihul
tugun tu.
23 Panhehellu kan man-eddal ni emin idan makulug ni tuttuddu, yadda
kaum-idwat ni kenemneman niyadda tuttuddun kapengamtain mengim-
matun ni neihla niya neiptek, tep nebalol ida huyya. Et humman hu, entan
tu langlangkuyya ida huyya.
24 Hedin nenemneman niya kayyaggud hu elaw ni hakey ni u-ungnga, ey
man-am-amleng ni peteg hi ametu.

25 Et humman hu, ang-ang yu ma-lat menemneman kayu niya kayyaggud
elaw yu ma-lat peamleng yu ameyu, nema-ma-man ineyun nengiungngan
hi-gayu.
26 Ya meikkahampulut pitu: U-ungngak, dengel muwak ey iu-unnud mud
elaw ku,
27 ma-lat eleg daka haulen ni makilakin bii niya biin tuka pebeyyad annel
tu e kamei-ellig di bitun kakeknai et umhulun ni ketteyyan.
28 Huyyaddan bibi-i ey heniddan mangkatekew ni tutu-un kamambebtak
di dalan et manheged idan tekkewan da. Ey hi-gada kaumhulun ni eleg
pengihhakkeyin lalakkin impeminhed dan aahwa da.
29 Ya meikkahampulut walu: Yadda kamambuttebutteng ni tutu-u ey
endi an-anlan biyag da. Ebuh mekibbekkal niya mekittuttut ni daka
pehpehding. Kamelennunggidi hu annel da ey kamambabatag mateda.
30 Hanniman elaw idan mangkainum. Ida kameammuammung idan edum
da et taggan da inum ingganah ni hileng.
31 Et humman hu, ang-ang mu et eleg ka madinin menginnum, anin ni
madlang ey kayyaggud ang-ang etan ni meinnum di basuh ey mebanglu
tamtam tu.
32 Tep hedin imminum ita et nebuteng ita, ey hin-appil kapanggibbek ni
kewa-waan tu ey heni daita killat ni uleg.
33 Hedin nebuteng hu tuu, ey hin-appil tuka penang-ang, ya tuka
pannemnem niya tuka pan-e-ehhel.
34 Anin ni ya tuka panggibbek et hin-appil e heni wadad bangkan
kamangkiddukiddung di danum.
35 Entannit inggibek tu ey kantuy “Kele heni da-ak dinenuntuk ey eggak
igibek? Pigantu bengngunak et nak mewan uminum?”

24

1 Ya meikkahampulut heyam: Entan kaemeh idan lawah ni tuu niya
entan pekikkillaw ni hi-gada,
2 tep ebuh hu umbahbah niya umguluh ni wadad nemnem da. Ey hedin
um-ehel ida, man umhulun ni guluh di edum ni tuu.
3 Ya meikkadwampulu: Hedin nenemneman niya nelaing hu hakey ni
tuu, ey kamengapyan nehammad ni baley niya kayyaggud hu kamekap-
kapyad nanha-adan da.
4 Ey umkedangyan et pan-ellan tu hipan nebalol ni tenged et iha-ad tud
baley tu tep inamta tu hu kayyaggud ni pehding tu.
5 Ya meikkadwampulut hakey: Ya etan nenemneman ni tuu ey e-etteng
hu kabalinan tu nem ya etan na-let ni tuu.
6 E humman hu yadda sindalun an mekiggubbat ey mahapul da nelaing
niya nemneman ni mengituttuddun kayyaggud ni pehding da. Tep ya
kapengappusi ey kameippuun di dakel ni mengituttuddun kayyaggud ni
pehding.
7 Ya meikkadwampulut dewwa: Ya endi nemnem tun tuu ey eleg tu han-
awat hu kaennungbaladdan nangkenemneman niya endi ngu dammutun
e-helen tu hedin ida kamanhuhummangan hu nangkenemneman.
8 Ya meikkadwampulut tellu: Ya etan tuun ebuh hu lawah ni inamta tun
pehding ey mandingngel e hi-gatu kaumhuhulun ni guluh.
9 Ya panliwwatan ni ebuh hu kanenemneman endi nemnem tun tuu. Ey
ya etan kamekannaltalanggan edum tun tuu ey anggebe-hel idan tuu.
10 Ya meikkadwampulut epat: Hedin medismayah ka tep eleg mu amta
pehding mu hedin wada ligat, ey humman keang-angan tu e nekapuy ka.

11 Ya meikkadwampulut lima: Hedin wada tuun meippepettey ey endi
bahul tu, ey kayyaggud hedin baddangan ma-lat eleg da pateyen.
12 Kanyu na-muy "Endi ngu bibbiyang kudman." Nem entan tu panghel
nuntan tep inamtan Apu Dios hu wadad nemnem ni emin ni tuu. Ey ya
tuka iddawat ni gun-uden ey meippuun di impenahding.
13 Ya meikkadwampulut enem: U-ungngak, ekan kan putsukan tep
malumi-ih ey kayyaggud ni hi-gam.
14 Hanniman mewan hedin nelaing niya nenemneman hu hakey ni tuu e
panyaggudan tu humman. Tep hedin nelaing niya nenemneman hu hakey
ni tuu ey umyaggud hu biyag tun edum ni aggew.
15 Ya meikkadwampulut pitu: Entan tu iu-unnud etan di matekew ni tuun
tuka hehheggeda peni-yanan ni limpiyuh ni tuun baley tu ma-lat maihullul
et an manekew.
16 Ya etan kayyaggud ni tuu ey anin ni hipan ligat hu um-alin hi-gatu et eleg
meapput. Nem ya etan lawah ni tuu, ey anin ni ekket ni ligat et meapput.
17 Ya meikkadwampulut walu: Hedin wada ligat ni immalin etan ni tuun
anggebe-hel daka, ey entan pan-am-amleng.
18 Tep inamtan Apu Dios hu wadad nemnem mu ey eleg tu pinhed henin
nunman. Lektattuy eleg tu kumedek law kastigua humman ni tuu et hi-
gam pengi-tanan tun bunget tu.
19 Ya meikkadwampulut heyam: Entan kaemeh idan lawah ni tuu ey
entan takut ni hi-gada.
20 Tep yadda lawah ni tuu ey endi namnamahen dad biyag dan edum ni
aggew. Kamei-ellig hu biyag dad kengkeh ni kame-dep.
21 Ya meikkatelumpulu: Hi-gam ni u-ungngak, ey dayaw mu hi Apu
Dios ey lispituh mu hu patul. Mahapul ni eleg ka mekikkillaw idan tuun
kamangngenghay ni hi-gada.
22 Tep dammutun wadalli um-alin kebahbahan dan peellin Apu Dios winu
ya etan patul.
23 Yahhuy ida dama hu edum ni tugun idan nelaing niya nenemneman
ni tutu-u: Beken ni kayyaggud hu an ippahhig ni huwes hu hakey ni
pengippennuhan tun kasuh.
24 Tep hedin kantuy endi bahul etan ni tuun nambahul, ey hi-gatu iddutan
ni tutu-u niya hi-gatu anggebe-hel da.
25 Nem ya etan huwes ni kamengastigun nebahulan ey hi-gatu bendisyonan
Apu Dios et yumaggud biyag tu.
26 Ya etan nehammad ni gayyum ey ya makulug hu tuka e-helan hi-gam.
27 Ya memengngulun pehding mu ey ang-ang mu et wada pengal-an mun
kennen henin payew ni ge-udam ey han ka nengapyan baley mu.
28 Hedin endi impahding ni dinagsim ni hipan bahul, ey entan an
pantistigud korteh et mu ehelen e nebahulan. Niya beken ni kayyaggud
hu an he-ulen ida tutu-un pengippahdingan ni henin nunman.
29 Hedin wada impahding ni edum mun tuun hi-gam ni lawah ey entan
tu panghel ey "Pehding ku daman hi-gatu hu impahding tun hi-gak." Ey
entan tu nemnemnem ni mengibleh ni nunman ni el-eleg ni impahding
tun hi-gam.
30 Ya elaw ni makahhigan tuu ey heninnuy: Wada pinhakkey ni nak
nandaddallan di payew niyad habal ni hakey ni makahhigan tuun endi
nemnem tu,
31 ey nemahhig ni etata-gey hu helek niya hebit, niya neiwalleng ida tuping
et mangkagday.

32 Entannit nakka nemnemnema humman idan nak inang-ang ey heninnuy
inedal ku:
33 Beken ni kayyaggud hu an pelinlinwannan et ita man-u-uggip winu ita
man-eg-egpit.
34 Tep endilli maptek ey nambalin itan nekawwetwet, henin etan ni tuun
kamakallinglinggep ey pinhakkeyey immali matekew et takewen tu pihhuh
tu.

25

1 Yahhuy ida pay edum ni tugun Solomon ni impatudek lan patul e hi
Hesekiah di Judah:
2 Daydayaw tayu hi Apu Dios anin ni wadadda hu eleg tu peamtan hi-
gatsun tutu-u. Ey ida dama kamedeyyaw ap-apu tep ya daka peamtan
hi-gatsun inedal da.
3 Eleg tayu hanlekud hu kasina-gey ni kabunyan niya kadinallem ni
baybay. Hanniman daman eleg tayu han-awat hu wadad nemnem ni patul.
4 Ya etan kamangngunnun gumek ey mahapul ni eyyugen tu etan silber
ma-lat e-kalen tu lugit ni nei-dum et memahmah ni hantu kinapyan hipan
pinhed tun kapyaen.
5 Hanniman daman mahapul ni me-kal ida etan tuun kaum-idwat ni lawah
ni tugun etan ni patul et han limpiyuh niya meandeng hu pan-ap-apu tu.
6 Entan tu peta-gey hu annel mud hinanggan ni patul. Ey entan tu
iingngeh annel muddan tuun etata-gey saad da.
7 I-imman hu heged mu et ngenamung etan patul ni menghel ni hi-gam e
dammutun umlaw kad kad-an tu, nem ya tu penghelan ni hi-gam ni um-
a-allaw kad kad-an idan opisyal tu et mabeingan kad hinanggan da.
8 Entan panggannugannun an mandalom hedin wada inang-ang mun
neipahding tep entanniy wada hakey ni mantistigun kantuy itek inhel mu
et mebe-ingan ka.
9 Hedin wada nanhallaan yun dinagsi yu, ey iyayyaggud yun ihumman-
gan. Ey hedin wada nanhummanganan yu, man entan tu ene-ehhel di
edum ni tutu-u.
10 Tep hedin wada mengngel ni muka ene-ehhela, ey penghel day
metumbuk ka et mebe-ing kan ingganah.
11 Kayyaggud dengel ni kae-helan edum ni tuu hedin humman pinhed
mun dedngelen nunman ni tsimpuh. Ya humman ey heni balituk ni apol
ni neiyayyaggud ni neiha-ad di basket ni silber.
12 Ya tugun idan nenemneman ni tuu ey heni nemahmah ni balituk etan
ni tuun neminhed ni mengngel.
13 Ya etan tuun kameiddinnel ni ittu-dak ni mekihhummangan ey um-
ipeamleng etan di tuun nengitu-dak ni hi-gatu. Hanniman mewan hu
metengnin ni danum e kayyaggud ni innumen ni ahianin nemahhig hu
petang.
14 Ya etan tuun kantuy wada ibbaddang tu, nem endi kaya, ey henin
kulput ni kaney i-ali tu udan ey endi kumedek.
15 Hedin kabbabbal hu kapenghel, ey dammutun ihhapitan hu ap-apu.
Anin etan tuun nemahhig ni mekelhi puhu tu et lektattuy impeya-meh ni
kabbabbal ni ehel.
16 Hedin wada himmak mun putsukan, ey entan tu pemahhig ekan tep
lektattuy i-utam.
17 Hanniman mewan hu an pekiyuyyuddungan di baley ni gagayyum e
hedin kewa-wa-wa, ey lektattuy ibubbunget daita tep imminglay ida.

18 Ya etan beken ni makulug ni pebehhul ni hakey ni tuu ey heni
bakdung, ey heni matedem ni hinallung niya panan umpatey.
19 Ya pengididdinnelan etan ni tuun eleg meiddinnel ey henin pengiggal-
galan ni kaman-iwwal ni ngipen winu pengidlanan ni nedahuy ni heli.
20 Hedin ia-appehan hu kaumlelemyung ni tuu, ey heni ingkal mu
balwasi etan ni nekekketel ni tuu winu heni hina-adam ni ahin hu liput tu.
21 Hedin wada tuun anggebe-hel dakeyu, ey pangan yu hedin neupa niya
idwasi yun innumen tu hedin na-wew.
22 Et ya humman ni kayyaggud ni pehding mu hu umhulun et umbaing law
ni lawah ni tuka pehpehding ni hi-gam * niya hi APU DIOS hu mengidwat
ni ginun-ud mun nengipahdingam ni kayyaggud.
23 Ya tumbuk ey nanna-ud ni umhuhulun ni bungngetan ni tuu.
Hanniman dama hu dibdib ni kamelpud north e nanna-ud ni i-ali tu udan.
24 I-imman hu ita manha-ad di a-abbung nem ya etan ita mekia-addum
di matutut ni ahwa.
25 Ya amleng ni pengngelan etan ni kayyaggud ni neipeamtan nalpullid
neidawwi ey henin amleng ni neka-wew ni tuun um-inum ni makattengnin
ni danum.
26 Ya etan kayyaggud ni tuun kameidngelid kae-helan lawah ni tuu ey
kamei-ellig di hebwak ni nekilut winu nakdetan.
27 Beken ni panyaggudan ni annel hu taggan ekan ni putsukan. Ey lawah
mewan hedin pakkadek hekittan ingganah daydayawen ni tutu-u.
28 Ya etan tuun eleg tu han-isipel bunget tu ey henin bebley ni nebahbah
luhud tu et nelakah ni hehgepen ni buhul tu.

26

1 Ya etan tuun endi nemnem tu ey bekken ni lebbengtun an tettebalen
ni tutu-u, hanniman daman bekken ni lebbengtun an mandallallu niya an
um-udan ni ahiani.
2 Hedin iddutan ni hakey ni tuu hu endi bahul tu, ey endi pambalinan
tu tep humman ni idut ey henin sisit ni tuka pemegga tayatayab e eleg
um-e-pa.
3 Ya penuttuddun kebayyu ey ya heplit niya ya gumek ni kapekemmal.
Hanniman dama e ya heplat hu penuttuddu etan ni tuun endi nemnem tu
e eleg tu nemnema ni impahding tu pehding tu.
4 Hedin huhhummangem hu nalnalgem ni kaene-ehhelan tuun endi
nemnem tu, ey heni in-ingngeh mu annel mun hi-gatu.
5 Nem hin-addum ni mahapul ni hummangem hu ehel ni tuun endi
nemnem tu, tep entanniy kantu ngu nem nelaing.
6 Hedin iddinel mu etan tuun endi nemnem tun mengi-ehneng ni hi-gam
ni an mekihhummangan, ey heni pinutul mu helim winu heni ka imminum
ni kedet.
7 Ya etan tugun etan ni tuun endi nemnem tu ey heni nedahuy ni heli.
8 Endi nemnem hedin tettebbalen etan tuun endi nemnem tu, tep heni
mu illastik etan batun neibedbed di lastik mu.
9 Anggetakkut hu tugun ni tuun endi nemnem tu heni etan ni nebuteng
ni nantenged ni bakdung.
10 Ya etan tuun tuka lelgema ayag idan tutu-un endi nemnem tu
winu kumpulmih ni melebbah et tangdanan tudda ey heni etan ni tuun
linggeman tuka pennaa.

---

* **25:22 25:22** [21-22] Romans 12:20

11 Ya etan tuun endi nemnem tu e tuka ippenidwan ippahding hu
neihallaan tu ey henin ahhun tuka kenna in-utetu. *
12 I-imman etan endi nemnem tun tuu nem ya etan tuun ya tuka
pannemnem ni annel tu ey nelaing, nem ampangun et eleg.
13 Ya etan tuun kaumhigan an mangngunnu ey eleg um-ehep, tep dakel
pengigga-duli e kantuy 'Eggam um-ehep di dallin, tep entanniy wada layon
di keltad.'
14 Ya etan mahigan tuun kaman-u-uggip ni ebuh ni nampiggad ey henin
lekbi e limma-yud di bitaglah tu ni neibangngad.
15 Wadadda nemahhig higedan tuu e anin ya pengi-idduhan dan kennen
dad bungut da et daka higgai.
16 Ya kapannemnem ni mahigan tuu ey nelalla-ing nem ya pitun tuun
nangkelaing ni umtugun.
17 Ya etan tuun kamekidimdima-ud kamantututtut ey heni etan ni tuun
dinammu tu netagal ni ahhud dalan et tengden tu tangilan nunman ni
ahhu.
18-19 Ya etan tuun tuka he-ula edum tun tuu ni hantu ehela e langlangkak
tu ey anggetakkut e henin kaman-angngaw ni tuun tuka lellelgema
panapana.
20 Hedin nangpuh etan neitungu, man kame-dep hu apuy. Hanniman
dama e mesikked pantutututan hedin endidda umtenumbuk.
21 Ya etan mabekal ni tuu ey nelakah tun illapu pambabakalan, henin
ngalab e tuka petbel ittungu.
22 Pinpinhed idan tuun deddengngelen hu tumbuk, henin meheng-ew ni
kennen e kayyaggud ni ekmunen.
23 Ya etan kayyaggud ni ehel ni kaihhanid beken ni kayyaggud ni
kapannemnem ey henin pintol e kapenennin lawah ni ang-ang.
24-25 Ang-ang yudda kuma hu tutu-un henidda kayyaggud, nem ampan-
gun et lawah kumedek nemnem da. Kayyaggud daka pan-e-ehhel nem ya
kakulugan tu ey nemahhig hingit da. Et humman hu, entan tu kulug hu
hipan e-helen da.
26 Nem anin ni hennian da hu lawah ni nemnem da et meamta damengu
etan di lawah ni daka pehpehding.
27 Ya etan tuun kaumku-kun bitun keknaan ni edum tun tuu winu tuka
ullina batud edum tu ey lektattuy hi-gatu mekna etan di bitu winu hi-gatu
me-gahan ni batu.
28 Ya etan maitek ni tuu ey anggebe-hel tu edum tun tuun tuka bahbaha
tep ya itek ni tuka e-helan hi-gada. Tep hedin eleg malpud puhu kae-hela
man kaumbabahbah kumedek ni ebuh.

27

1 Entan tu ipahhiya hu ninemnem mun pehding ni kabbuhhan winu yan
edum ni aggew, tep eleg mu amta hedin hipa meippahding ni hi-gam ni
kabbuhhan winu yan edum ni aggew.
2 Ngenamung hu edum ni tuun menghel ni kakinayyaggud mu et beken
ni an melpud bungut mu.
3 Mebelbel-at hu ligat ni kaiddawat ni endi nemnem tun tuu nem ya
bel-at ni batu winu neilanggusih ni palnah.
4 Ya bunget ey nemahhig ni kaumbahbah. Nem nema-ma-man angge-
takkut hu kameippahding tep ya annil niya ameh.

---

* **26:11 26:11** Ang-ang yu hu 2 Peter 2:22.

5 I-imman hu e-helan edum ni tuud neihallaan da, tep humman keang-
angan tun wada impeminhed ni hi-gada.
6 Ya etan makulug ni gayyum ey anin ni makaggeh hu penghelan tun
neihallaam et dammutun pandinnelam. Nem ang-ang mu kuma etan
buhul mun tuka peang-ang-ang e heni wada hu impeminhed tun hi-gam.
7 Hedin naphel hu hakey ni tuu ey anin ni putsukan et eleg tu ni-ngangu
hengngudan tamtaman, nem hedin neupa hakey ni tuu, ey anin ni mekel-it
etan mekkan et malumi-ih tuka penamtam.
8 Ya etan tuun hini-yan tu baley tu et lumaw di edawwi ey heni sisit ni
hini-yan tu buyetu.
9 Ya kayyaggud ni tugun ni hakey ni gayyum ey heni bangbanglu e kaum-
idwat ni an-anlan puhu.
10 Entan tu iwalleng ida gagayyum mu niyadda gagayyum amam, tep
edum alin aggew, et mahapul mu hu baddang da niya hi-gada kaddiweh
ni umbaddang ni hi-gam nem yadda agim ni wadad neidawwin bebley.
11 U-ungngak, pandengel kan tugun ku ma-lat lumeing ka niya ma-lat
menemneman ka et umamlengngak. Et hedin wada memihhul ni hi-gak
di impahding kun nenugun ni hi-gam, ey dammutun hummangen kudda.
12 Ya nenemneman ni tuu ey tuka iddawwi annel tu hedin wada inang-
ang tun lawah ni mekapkapya. Nem hedin ya tuun endi nemnem tu, ey
tuka an hipngata humman ni lawah ni meippahding ni han tu hinelheltap
law hu neipahding ni hi-gatu.
13 Hedin wada um-utang ni hi-gam, ey wada inewit tun eleg tu inghaan
ni tuun mengi-ehneng ni hi-gatu, ey mahapul ni wada ellam etan ni
mengi-ehneng ni pengitngedam nunman ni utang ma-lat wada inna-nu
tun mambeyyad ni hi-gam.
14 Hedin kakkabbuhhan ni peteg ey ittetkuk mu pengapngam ni gayyum
mu ey ya pengngel tun hi-gam ey heni inidutam.
15 Ya etan matutut ni ahwa ey henin lemlem e kamengippehigga.
16 Endi inna-nun mengippesikked ni bungut tu, tep henin dibdib e eleg
mabalin ni peinneng niya henin lanan eleg mabalin ni gemgemen di
tepayya.
17 Hedin ya tuu ey ya edum tun tuu tuka pan-eddali, hanniman mewan
hu gumek e tuka teddemi edum tun gumek.
18 Hedin ippaptek hu keyew ni kamekkan lameh tu, ey wadalli kennen
ni illameh tu. Hanniman mewan hu bega-en e hedin paka-ippaptek tu etan
kan bega-en ni hi-gatu, ey meiddeyyaw ali.
19 Ya kapannemnem ni hakey ni tuu ey humman hu mengippeamtan
elaw tu. Henin meli-neng ni danum e dammutun pengiddiggalan ni angah.
20 Endi pappeg ni kaamnawin matan tuu, henin katey e endi siked ni
kamettey ni tuu.
21 Ya balituk niya silber ey daka eyyugad apuy ma-lat memahmah, nem
ya makulug ni elaw ni tuu ey kameamta hedin wada kamenettebal ni hi-
gatu.
22 Ya etan tuun endi nemnem tu ey anin ni panpa-tuen ingganah ni
kamangkatkatey, et eleg mabalin ni tu iwwalak hu lawah ni elaw tu. Beken
ni henin pagey e hedin bineyu, man kameappil hu begah di degi.
23 Paka-ippaptek mudda animal mu
24 tep ya kinedangyan ey eleg mannananeng, henin kapan-ap-apuin tuu
e wada pappeg tu.

25 Amung mu hu dagemi ma-lat pakan muddan animal mu. Hedin na-
puh, ey mu pan-ala helek di duntug et penehheggedan mun meittu-nud ni
iggaud yu
26 ma-lat dakel ippakan mun animal mu. Hedin hanneya pehding mu, man
dakel dutdut idan kalneroh mun kapyaen mun balwasim. Ey dammutun
um-igtang kan gelding mu ma-lat pengettang mun puyek ni i-e-dum mud
puyek mu.
27 Hedin hanniman hu pehding mu, ey eleg mekullangin gatas ni melpud
gelding mun eleg mu igetang hu pamilyah mu et yadda bega-en mu.

28

1 Ya etan lawah ni tuu ey kaumbebsik anin ni endi kamampemdug ni hi-
gatu. Nem hedin ya etan kayyaggud ni tuu ey eleg umtakut e henin layon
e endi tuka tekkusi.
2 Hedin lawah ida bimmebley, ey dakel kamanhuluhulul ni kaman-ap-
apun hi-gada. Nem hedin nelaing niya nenemneman hu kaman-ap-apun
hi-gada, ey mannananeng ni kayyaggud hu bebley da.
3 Ya etan newetwet ni tuun kamengippelilligat ni edum tun newetwet ey
kamei-ellig di na-let ni udan e tuka bahbaha intanem.
4 Ya etan tuun tuka ngenghaya olden ey humman keang-angan tun tuka
pakatbala lawah ni tuu. Nem ya etan tuun tuka u-unnuda olden ey
humman keang-angan tun eleg tu iu-unnud di kapehding idan lawah ni
tuu.
5 Eleg han-awat idan lawah ni tutu-u hu meandeng ni kapehding, nem
hedin yadda kamengu-unnud nan Apu Dios ey han-awat dan peteg.
6 I-imman hu anin ni newetwet ita nemet limpiyuh kapehding nem ya
etan kedangyan ita, ey beken ni limpiyuh elaw.
7 Ya etan nenemneman ni u-ungnga ey kamengu-unnud ni olden, nem
ya etan u-ungngan kamekikkillaw di endi silbi tun tuu ey be-ingen tu a-
ammed tu.
8 Ya etan tuun kimmedangyan tep ya nemahhig ni tuka pampeporsentoh
ni pihhuh tu ey lektattuy umlaw kinedangyan tud tuun mahmek idan
newetwet.
9 Ya etan tuun eleg tu u-unnuda hu tugun Apu Dios ey eleg hengngudan
Apu Dios ni dedngelen dasal tu tep kamengippebungnget ni hi-gatu.
10 Ya etan tuun tuka dinnia limpiyuh ni tuu et ipahding tu lawah, ey
lektattuy hi-gatu nebahbah. Nem ya tuun limpiyuh tuka pambi-biyag, ey
wada kayyaggud ni gun-uden tu.
11 Ya kapannemnem ni kedangyan ni annel tu ey hi-gatu nakannemne-
man niya nelaing. Nem ya etan newetwet ni tuun nenemneman ey inamta
tu hu makulug ni elaw nunman ni tuu.
12 Hedin ya kayyaggud ni tuu hu neihullul ni man-ap-apu, ey ida kaman-
am-amleng hu tutu-u. Nem hedin ya lawah ni tuu hu yimmudung ni ap-apu
ey ida kaanmampantellu tutu-u.
13 Ya etan tuun eleg tu ebbuluta nambahulan tu ey endi pambalinan idan
tuka ingngunungunu. Nem ya etan tuun tuka ebbuluta nambahulan tu ey
kamantuttuyyu, ey hehmeken Apu Dios.
14 Ya etan tuun tuka peka-u-unnuda hu pinhed Apu Dios ey mebendisy-
onan, nem ya etan tuun impeingha tun mengippahding ni lawah ey
mebahbah.
15 Anggetakkut hedin ya lawah ni peteg ni tuu hu man-ap-apuddan
newetwet ni tutu-u, tep heni anggetakkut ni layon ni kaman-elmem niya
heni bear ni iyyallin umka-nut.

16 Ya etan ap-apu winu patul ni kapanlelehhaniddan tutu-u tu tuka
pehding ey kulang tuka pan-ewwat. Nem ya etan ap-apu winu patul ni
eleg tu pinhed ni umhaul niya limpiyuh tuka pehding ey dakel ni toon
pan-ap-apuan tu.
17 Ya etan tuun pimmatey ey tuka pannemnemnem hu nambahulan tu
ingganah ketteyyan tu. Entan tu baddangi humman ni tuu.
18 Hedin limpiyuh muka pehpehding, ey melinggep ka, nem hedin beken
ni limpiyuh muka pehding, ey mebahbah ka.
19 Ya etan tuun mahlun mangngunnu ey dakel pengellaan tun kennen
tu. Nem ya etan tuun ya endi silbitu hu tuka ippenahding e eleg an
mangngunnu ey mambalin ni newetwet.
20 Ya etan kameiddinnel ni tuu ey man-am-amleng di dakel ni bendisyon
tu, nem ya etan tuun pinhed tun anggegannuy kimmedangyan ey nanna-
ud ni mekastigu.
21 Beken ni kayyaggud hu wada an pengippahhigan ni huwes di
pengippennuhan tun kasuh, nem yadda edum ni tuu ey ida kamanggagalid
ni mengippahding ni lawah, anin ni ekket ibbayad dan hi-gada.
22 Yadda makuliput ni tutu-u ey ida kaum-abtun umkedangyan, nem eleg
da amta e mambalin idallin newetwet.
23 Hedin e-helam hu tuud neihlaan tu, ey e-etteng ali pampesalamatan
tun hi-gam ni edum ni aggew nem ya mu hintettebbalan ni hi-gatud ehel
ni ebuh e beken ni makulug.
24 Ya etan tuun tuka tekkewid ametun inetu ey kantuy beken ni neihalla
impahding tu, ey heni damengu mapetey.
25 Ya etan tuun pinhed tun hakkeyan hu kahiyatu ey kaumhuhulun ni
panhahallaan. Nem ya etan tuun tuka iddinel nan Apu Dios hu mahapul
tu ey mebendisyonan et yumaggud biyag tu.
26 Ya etan tuun tuka ididdinel ni ebuh hu wadad nemnem tu ey eleg
menemneman, nem ya etan tuun tuka dedngela tugun idan nangkenen-
emneman ey endi hu lawah ni mekapkapyan hi-gatu.
27 Ya etan tuun madewat idan nangkewetwet ey eleg mekullangid
mahapul tu. Nem ya etan tuun endin hekey hemek tuddan newetwet ey
meiddutan.
28 Hedin nan-ap-apu hu lawah ni tuu ey ida kaanmangkeitlu tutu-u. Nem
hedin nepappeg hu nan-ap-apuan tu, ey ida kamanggagaya hu kayyaggud
ni tutu-u et mangkeukkat ida.

29

1 Ya etan tuun e-eggel ni sinugun, nem kapyatun manghay ey lektattuy
wada meippahding ni hi-gatun kebahbahan tu et eleg ali law mabalin ni
mebaddangan.
2 Hedin kayyaggud hu kapehding ni ap-apud hakey ni bebley, ey
ida kaman-am-amleng tutu-u tu, nem hedin lawah etan ap-apu, ey
anggehemmek ida tuu.
3 Ya etan u-ungngan tuka gagamgami le-ingan tu niya kenemneman
tu ey peamleng tudda a-ammed tu. Nem hedin kamekikkillaw idan
kamebeyyadin bibi-i, ey me-puh kinedangyan tu.
4 Hedin kaipapaptek etan ni patul et meandeng hu tuka pehding, ey
umyaggud hu bebley ni nan-ap-apuan tu. Nem hedin gamgaman tu pihhuh
ni meibbeyyad ni hi-gatun pengippahdingan tun lawah ey bahbahen tu
kumedek etan bebley.

5 Ya etan tuun dakel tuka e-helan kayyaggud ni edum tun tuu, nem eleg
gayam malpud puhu tu ey heni kamengapya ngun keknaan tu.
6 Ya etan lawah ni tuu ey ya tuka pambehhuli hu memahbah ni hi-
gatu. Nem hedin ya kayyaggud ni tuu, ey kaman-am-amleng niya kaman-
a-appeh tep ya amleng tu.
7 Ya etan kayyaggud ni tuu ey tuka ikakkaguh hu kelebbengan idan
newetwet, nem ya lawah ni tuu ey eleg tuddan hekey ikkaguh.
8 Yadda tuun endi daka pengibbilang ni edum dan tuu ey ida kamen-
gapkapyan guluh di bebley da, nem yadda nenemneman ni tutu-u ey daka
pehding hu linggepan ni bebley da.
9 Hedin wada nanhallaan ni nenemneman ni tuu et ya etan tuun endi
nemnem tu, ey endi pambalinan ni panhummanganan da, tep pemegga
kumedek etan ni tuun endi nemnem tu hu ngalangala ey umbunget niya
umpel-it.
10 Ya etan tuun mapetey ey anggebe-hel tudda limpiyuh ni tuu niya ihik
tuddan petteyen, nem ya kayyaggud ni tuu ey tudda kaippaptek humman
idan limpiyuh ni tuu.
11 Ya etan tuun endi nemnem tu ey tuka peang-ang hu nemahhig ni
bunget tu, nem ya nenemneman ni tuu ey tuka issipel bunget tu.
12 Hedin kapakakkullugan ap-apu emin hu daka idaddatteng ni hi-gatu,
anin ni itek, ey lektattuy mambalin ni lawah kapkapyaen idan opisyal tu
niya man-ittek ida.
13 Ya nan-ingngehan etan ni newetwet ni tuu et ya etan kamengippeligli-
gat ni hi-gatu ey hi Apu Dios hu nengidwat ni hi-gadan dewwan mateda.
14 Dakel ni toon hu pan-ap-apuan ni patul hedin tuka i-ehneng hu
kelebbengan idan newetwet.
15 Hedin ibbunget niya tuggunen hu u-ungnga, ey menemneman ida.
Nem ya etan u-ungngan eleg tuggunan a-ammed tu ey be-ingen tulli inetu.
16 Hedin man-ap-apudda hu lawah ni tuu, ey mema-ma hu panliwwatan
idan tuu. Nem nanengtun mateguddalli hu kayyaggud ni tutu-un
kepappegan ni pan-ap-apuan idan nunman ni lawah ni ap-apu.
17 Hedin tuggunem hu u-ungngam man umlinggep ka niya um-amleng
ka.
18 Ya etan tuun eleg mengu-unnud ni tugun Apu Dios ey daka ippahding
hu linggeman ni pinhed da. Nem ya etan tuun kamekangngu-unnud ni
tugun tu ey man-am-amleng ida.
19 Ya etan bega-en ni neligat ni mengu-unnud ey eleg umgela hu ehel ni
ebuh ni penuggun ni hi-gatu. Et humman hu, mahapul ni wada pehding
mu ma-lat matugun. Tep anin ni han-awat tu inhel mun pehding tu, et eleg
tu ippahding.
20 Kekkeddukdul etan tuun endi nemnem tun tuttudduan ni kayyaggud
ni pehding nem ya etan tuun eleg tu nemnema ni immehel.
21 Hedin i-abulut ni hakey ni tuun pehding ni bega-en tu hu linggeman ni
pinhed tun pehding meippalpun keu-ungnga tu, ey um-idwat ali kumedek
ni degeh ni nemnem humman ni bega-en ni edum ni aggew.
22 Ya etan tuun ekket ni bimmunget ey dakel pambehhulan tu, tep wadan
wada pekibbekkalan tun hi-gatu kaumhulun.
23 Ya kapampahhiyain tuu ey hi-gatu ngu hu um-idwat ni kebe-ingan tu.
Nem ya etan tuun tuka pebabah annel tu ey melispituh.
24 Ya etan tuun tuka baddangi matekew ey indawtan tu annel tun
nemahhig ni ligat. Tep hedin mantistigu et i-uh-uh tu makulug, ey meillegat

ni mekastigu. Hedin mewan nemnemen tun manlangkak, ey kastiguen
Apu Dios.
25 Hedin umtatakut kan e-helen winu nemnemen ni tuun hi-gam, ey
heni ka naknad bitu. Nem ya etan tuun hi Apu Dios hu tuka iddinek ni
mengippaptek ni hi-gatu ey kamelinggep e endi meippahding ni hi-gatun
lawah.
26 Emin hu tuu ey daka gamgamin meihnup ni ap-apu ma-lat mampe-
baddang ida. Nem hi Apu Dios ni ebuh hu kaumbaddang idan newetwet
niya meandeng hu daka pehding.
27 Yadda limpiyuh ni tuu ey anggebe-hel dadda lawah ni tuu, hanniman
ida dama lawah ni tuu e anggebe-hel dadda limpiyuh ni tuu.

30

1 Yaddahhuy hu inhel Agur e u-ungngan Jakeh: "Apu Dios, nemahhig
lemyung ku. Endi namnamah ku tep yadda eya kameippenahding di neitu-
wan ku.
2 Ya nakka pannemnem ey hi-gak ni ebuh hu endin hekey inamta tu. Niya
endin hekey kabaelan kun man-ewwat e heni-ak beken ni tuu.
3 Bekennak ni nelaing niya bekennak ni nenemneman. Ey eggak mewan
han-awat elaw mu e Apu Dios e kayyaggud ni peteg.
4 Hi Apu Dios ni ebuh hu nelehbeng eyad puyek ni nalpud kabunyan
ey hi-gatun ebuh hu nambangngad diman. Hi-gatun ebuh hu nangnged
ni dibdib ey hi-gatu hu ngenamung ni pengippellawwan tu. Niya hi-gatu
ngenamung ni baybay e heni inggukuh tud balwasi tu. Hi-gatu mewan
ni ebuh hu nengiha-ad ni pappeg ni pambebleyan ni tutu-u eyad puyek.
Hedin wada edum ni inamta yun nengipahding idan nunya, ey ehel yu
hedin hipa humman ngadan tu ey ya ngadan ni u-ungnga tu!
5 Kaum-amnun emin hu kae-helan Apu Dios. Hi-gatu heni happiyaw idan
kamengiddinnel ni meihikkug ni hi-gatu.
6 Entan tu edumi inhel tu tep ibbunget daka ey keang-angan tun maitek
ka.
7 Apu Dios, abulut mu anhan eya dewwan ibbagak ni hi-gam et hannak
matey:
8 Ya memengngulu ey entan anhan tu iebulut ni nak manlangkak. Ya
meikkadwa ey entan anhan tu iebulut ni nak mewetwet winu nak
umkedangyan. Nem idwat mu mahapul kun kewa-wa-wa.
9 Tep entannit kimmedangyannak ey eggak law mandinnel ni hi-gam,
et kangkuy eleg daka law mahapul e Dios ku. Nem hedin mewan
mewetwettak, ey entanniy menekkewwak et mebe-ing ngadan mu.
10 Hi-gayun tutu-u, ey entan tu an ene-ehhel etan ni apun bega-en hu
itek meippanggep ni bega-en tu, tep iddutan dakan nunman ni bega-en et
helheltapem humman ni impahding mu.
11 Wadadda hu edum ni tuun eleg da lispituha a-ammed da niya daka
iddusidda ey eleg ida mampesalamat ni hi-gada.
12 Wadadda mewan edum ni tutu-un ya daka pannemnem ni annel da ey
kayyaggud idan peteg e endi impahding dan lawah, nem ya kakulugan tu
ey lawah ida.
13 Wadadda dama tutu-un nemahhig daka pampahhiya e hedin ya daka
pannemnem ni edum dan tuu ey nebabah ni peteg.
14 Ey wadadda edum ni tuun da kumedek kapilliwa hu hipan kapengellain
newetwet niyadda anggehemmek ni tuun kennen da, niya eleg da ikkaguh
hedin hipa meippahding ni hi-gada.

15 Ya etan bilebil ey dewwa tuka panhuphup ni kuheyaw. Heniddan
dewwan u-ungngan eleg mehingla e kanday “Idwasi muwak pay! Idwasi
muwak pay!” Wadadda tellu, eleg, epat ni eleg da amtan mehingla, et endi
hu kanday “Hiyya law!”
16 Huyyadda hu kulung, ya biin nebasi, ya mamegan puyek ni mahapul tu
udan et ya gimmanat ni apuy e eleg mabalin ni me-dep et tagan tu giheb
ni dammutun gihheben tu.

17 Ya etan tuun tuka ngenghaya winu tuka pihhula hu a-ammed tu ey
lebbengtun mettey et kanen ni sisit matetu ey ma-lat kanen ni sisit ni
kamengngan ni annel ni netey hu annel tu.

18 Wadadda mewan tellu, eleg, epat ni kaketngai niya neligat ni ewwatan:
19 Ya kapehding ni tulduh ni mantayyatayyab di kabunyan, ya kapehding
ni uleg ni mambulubuluh kakeddapin di batu, ya kapandellanin bapor di
baybay, niya kapan-impehhedin laki niya bii.

20 Ey nemnem yu kedi elaw etan ni biin wada ahwa tu nem makilaki.
Kameki-ullig di beken tu ahwa nem hedin negibbuh, ey endi baing tu e
kantuy ‘Kaw hipa nak impahding ni lawah.’ Heni etan ni nengan ni ebuh
et da-nihan tu bungut tu.

21 Wada tellu, eleg, epat ni nemalad ni kamekapkapya eyad ta-pew ni
puyek:
22 Ya bega-en ni kamambalin ni patul, ya etan tuun endi nemnem tun
wadan emin hu pinhed tun kennen,
23 ya etan biin nemahhig e anggebe-hel tu edum tun tuu, nem entanni ey
nengahwa, et ya etan biin bega-en ey lektattuy hi-gatu neihullul etan ni
biin kan bega-en ni hi-gatu.

24 Wadadda epat ni mategu eyad ta-pew ni puyek e ekka-kut ida, nem
nakallaing ida.
25 Ya memengngulu ey yadda abbun. Bekken idan na-let, nem taggan da
amung ni kennen da hedin ugew ma-lat wadalli kennen dan ahiketteket-
telan e endi mehemmak ni kennen.
26 Ya meikkadwa ey yadda etan rock badgers e ekka-ket ni animal ni
kamambelley di batu. Beken idan na-let, nem inamta dan an mambelley
di nambattanan ni nadhak ni batu.
27 Ya meikkatlu ey yadda dudun e endi patul da, nem ida kaman-uunnud
ni umtayab insigun di saad dan heniddan sindalu.
28 Et ya meikka-pat ey ya bannagaw e dammutun mepi-dit, nem ida
kamehemmak di baley ni patul.

29 Wadadda tellu, eleg, epat ni klasih ni mategun henidda hiyyahiyyan
kamandaddallan:
30 Ya memengngulu ey ya layon. Hi-gatu keka-ka-letan ey endi takut tu.
31 Yadda dama edum ni heni hiyyahiyyan umdalan ey ya etan peltan ni
manuk, ya lakkitun gelding niya etan patul ni nengipengulun sindalu tu.

32 Hedin nambalin kan kamampahhiyya winu hedin namplanuh kan
lawah ni pehding mu, ey endi nemnem mu. Entan tu nemnemnem e
importanteh kan peteg ey entan tu ipahding etan lawah ni implanuh mu.
Upup mu ew kuma angah mu tep ya ni baing mu.

33 Makulug numan e hedin ikkiwakiwa hu gatas, man mangkapyan
butter. Ey makulug mewan e hedin duntuken hu eleng ni tuu, man
umkuheyaw. Niya makulug mewan e hedin pebungnget mu hakey ni tuu,
ey nanna-ud ni mambekkal kayu.”

31

1 Yaddahhuy hu inhel Lemuel ni intugun inetun hi-gatu:
2 “Hi-gam ni u-ungngak ey newada ka tep nandasadasallak nan Apu Dios.
Dengel mudda huyya ittugun kun hi-gam:
3 Entan tu iu-unnud di elaw ni makibii, tep humman ni elaw hu kaumhulun
ni kakebahbahin papatul.
4 Hi-gam e u-ungngak e Lemuel, ey kayyaggud hedin ya ap-apu ey
beken ni mainum ma-lat beken ni tu pan-uk-uklungan ida meinnum ni
kaumbuteng.
5 Tep hedin imminum hu tuu, ey tu law kaliwwanadda olden ey eleg tu
law hengngudan baddangan ida newetwet.
6 Hedin ya kaumbuteng ni meinnum, ey innumen idan kamangkatkatey ni
tuu winu yadda nemahhig hu ligat da.
7 Mukun ida kaum-inum ni nunman idan kaumbuteng ey ma-lat liwwanen
da hu newetwetan da niya ma-lat liwwanen da hu lemyung da.
8-9 Hedin neidalom etan anggehemmek niya newetwet ni tuu, ey
mahapul ni meandeng hu pehding mun mengippennuh ni kasuh. Iehneng
mu kelebbengan idan endi kabaelan dan mengi-ehneng ni annel da.
10 Neligat ni hemmaken ni laki hu biin kayyaggud ni peteg elaw tu ma-lat
hi-gatu ahwaen tu. Ya henin nunman ni bii ey nebalbalol nem ya nenginan
tenged.
11 Ya lakin ahwan henin nunman ni bii ey kemedinnel ni peteg e ippaptek
nunman ni ahwa tu hu hipan mahapul da ma-lat endi da pangkullangan.
Huyyan bii ey tuka pakabbaddangi etan laki et eleg ida makulangan ni
mahapul dad baley da.
12 Ey huyyan bii ey kayyaggud ni ingganah tuka pehding ni ahwa tu e eleg
tu bahbaha.
13 Mahlun man-ebbel niya menguggut.
14 Huyyan bii ey kamei-ellig di bapor tep mahlun mengi-ennamut ni
penennud tun pamilyah tu, anin ni melpud neidawwi pengellaan tu.
15 Kaumbangun ni eleg mewa-wa et idaddan tu kennen ni pamilyah tu niya
tuka ittudu pehding idan bega-en tu.
16 Tuka pakannemnema balol ni puyek ni pinhed tun gettangen ni hantu
gintang. Ey tuka ussala pihhuh tu ma-lat taneman tu humman ni puyek ni
gintang tu.
17 Na-let niya mahlun mangngunnu.
18 Anin ni nehileng et tagan tu ngunu niya wada silbin emin ni tuka pan-
aatui.
19 Hi-gatu mewan kamemuddun niya kaman-ebbel ni balwasi da.
20 Madewat idan nangkewetwet.
21 Endi tu kegguhan anin ni um-ali ahi ketelan, tep wada maetung ni
balwasin ihhuklub idan pamilyah tu.
22 Hi-gatu kamengapyan tuka i-ap-ap di uggippan tu niya kayyaggud ang-
ang ni balwasi tu.
23 Yadda edum dan bimmebley ey daka lispituha ahwa tu, tep hi-gatu
hakey idan kamengipappangngulun hi-gadan bimmebley.
24 Huyyan bii ey kamengennapyan balwasi niya ballikid ni tuka iggatang.
25 Na-let mewan huyyan bii ey kalispituhaddan tutu-u. Eleg umkakaguh
hedin attu pengellaan tun mahapul ni pamilyah tun edum ni aggew tep
wada dinel tu.
26 Nenemneman tuka pan-e-ehhel ey kameiddinnel hu tuka e-hela.

27 Huyyan bii ey mahlu niya tuka paka-ippaptek hu mahapul ni pamilyah tu.
28 Kapakallispituhaddan u-ungnga tu ey katettebala daman ahwa tu.
29 Kan ahwatun hi-gatu ey ‘Dakel ida kayyaggud hu biin kayyaggud elaw tu, nem hi-gam hu kekakkayyaggudan.’ ”
30 Ya kakinat-agu ey kaumhahaul niya eleg mannananeng. Nem ya biin lebbengtun meiddeyyaw ey ya kamengu-unnud niya kamandaydayaw nan Apu Dios.
31 Huyyan bii hu lebbengtun lispituhen ni tutu-u ey hi-gatu meidwatan ni gungunah tu tep ya kayyaggud ni impenahding tu.

Ecclesiastes

Ya meippanggep eyan libluh ni Ecclesiastes

Ya nengitudek eyan libluh ey hi Solomon. Ya eyad libluh ey neitudek hu humang eyan kantuy: "Kaw wada hu silbin biyag eyad ta-pew ni puyek?" Heninnuy hu neamtaan tu: "Endi silbin biyag eyad ta-pew ni puyek hedin endi hi Apu Dios di biyag tayu."

Impeamta etan ni nengitudek eyan libluh ida etan kamepennidwan kameipahpahding eyad ta-pew ni puyek. Pinhed etan ni nengitudek eyan libluh ni amtaen ida etan ni memidbid e ya biyag ni hakey ni tuu eyad ta-pew ni puyek ey makulug ni endi hu silbitu hedin eleg tu ibbilang hi Apu Dios di biyag tu. Et humman hu, makahhapul ni idaydayaw tayu hi Apu Dios di biyag tayu niya mandinnel itsun hi-gatu. Yadda etan tuun mengippahding ni nunya ey panyaggud Apu Dios hu biyag da eyad ta-pew ni puyek.

Ya neitudek eyad libluh:

1. Ya biyag ey heni endi hu silbitu tep yallin edum ni aggew ey mettey itsu niya endi hu tayu ellan ni hipa humman ni nan-aatuan tayu eyad ta-pew ni puyek. (chapters 1–2)
2. Nem hi Apu Dios ey wada hu planuh tun hi-gatsun mategu eyad ta-pew ni puyek ni keiphedan tayu niya keiddeyyawan tu. (chapters 3–10)
3. Yallin edum ni aggew ey mepappeg hu biyag tayu eyad ta-pew ni puyek, et humman hu mahapul ni meiddeyyaw hi Apu Dios di biyag tayu. (chapters 11–12)

Emin ey endi silbitu

1 Huyyadda in-inhel etan ni mittuduh e u-ungngan David e patul lan
nunman. Huyyan mittuduh ey nambebley di Jerusalem. Heninnuy kantu:
2 Emin ey endi silbitu. Em, emin ey endin hekey silbitu.
3 Hipa gun-uden ni tuun umngununungunu?
4 Kamanhinhinullul hu tutu-u, kamangkei-ungnga edum ey kamangkettey
edum, nem kamannananeng hu puyek e eleg mehulluli.
5 Henin aggew e simmimil ni nelinug ey anggegannu mewan ni nambangn-
gad di simmilan tu.
6 Heni mewan ni dibdib e nampalaw di south ni nampalaw mewan di north
e kamambinbinangngad.
7 Yadda dama kulukul niya wangwang ey ida kamampellaw ni emin hu
danum dad baybay nem kapyatun eleg mepnu et eleg mehewwal. Ey
nambangngad ida mewan humman ni danum di kulukul niyad wangwang
ni nalpuan da.
8 Kamengippeinglay hu neitu-wan. Eleg mehingla hu matan daka ennang-
anga ey eleg mehingla hu tangilan daka deddedngela.
9 Humman metlaing hu kamekapkapya e endi edum tep yadda etan
neipahding ni nunman hu kameipahpahding ni nunya. Emin hu hipan
wadad eyad ta-pew ni puyek ey wada dedan ni nunman.
10 Wadadda na-mu menghel ni kanday "Yan nunyan ebuh hu wada
hanneya." Nem eleg, tep neipahding dedan lan nunman ni eleg itsu pay
ni maiungnga.

11 Ey mukun hanniman, ey tep eleg hengngudaddan tuun nemnemnemen
hu neipenahding lan nunman. Ey henin nunman idalli dama hu mangkei-
ungnga e eleg dalli hannemnem hu kameipahpahding ni nunya.

Endi silbin laing

12 Hi-gak ey mittuduhhak niya patullak di Israel ey nambebleyyak di
Jerusalem.
13 Impahding kun emin hu kabaelak ni mengewwat ni emin ni hipan
kamekapkapya eyad ta-pew ni puyek. Ey neawatan ku e nekalligat hu
neitu-wan ni indawat Apu Dios ni tuu.
14 Emin hu wada eyad ta-pew ni puyek ey endi silbitu e heni kapeppepduga
hu dibdib.
15 Yadda nepiku ey eleg mabalin ni andengen ey eleg mabalin ni
pekibbillang hu endi.
16 Kangkud nemnem kuy "Nelalla-ingngak ey daddakkel inamtak
niya daddakkel hineniktamak nem yadda la edum ni nampatul eyad
Jerusalem."
17 Impahding ku mewan ni emin hu kabaelan ku ma-lat amtaen ku hu eleg
pan-ingngehan ni kalinaing niya kakinulang ni nemnem. Nem anin huyya
et endi silbitu e heni kapeppepduga dibdib.
18 Hedin kamangke-dumi kalinaing ey kamangkema-ma lemyung. Hedin
kamangke-dumi inamta ey kamangke-dumi degeh ni nemnem.

2

Endi silbitu hedin ebuh annel ni kaipapaptek

1 Kangku mewan di nemnem kuy "Imay kuma et yadda pan-am-
amlengan ni annel hu nak heppuheppulen." Nem neamtaak e endi
silbiddan nunman.
2 Tam heni ita kaman-angngaw hedin ian-anteng hu ngi-ngi. Kaw
wada kayyaggud ni megun-ud hedin ebuh pan-amlengan ni annel ni
peppepdugen.
3 Pinatnaak mewan ni an menginnuinnum ma-lat umamlengngak tep
pinhed kun hiktaman hu kapan-amlengin kaheppuheppuladdan tutu-u
eyad ansikkey ni biyag eyad ta-pew ni puyek. Nem huyyan nakka
pehpehding ey hanniman dama kapehpehding idan endi nemnem tu ey
ya nakka heppuheppula ey ya laing.
4 Dakel mewan edum ni impahding kun hamak kun pan-amlengak.
Nengapya-ak ni baballey ey sineneman kudda mahkang ni legunta.
5 Ey impatenem ku hu galden ku niya leguntak ni klasih ni keyew ni
kamekkan lameh tu.
6 Ey nampekapya-ak idan lebeng et alaken ku, et panenum kuddan
nunman ni nangkeitnem.
7 Dakel mewan gintang kun himbut, ey hedin nan-ungngadda ey nambalin
ida mewan u-ungnga dan himbut ku. Emin ida la nampampatul di
Jerusalem ey hi-gak kedaddakkelan hu kalneroh tu niya gelding tu.
8 Nan-i-liddan ap-apud edum ni bebley hu balituk, yadda silber niyadda
nangkenginan batu. In-ena-appehan da-ak idan lalakki niyadda bibi-in
nelaing ni man-a-appeh, ey dakel hu kakat-agun bibi-in imbilang kun
ahwak. Emin ida huyya ey kamengippeamleng ni hi-gak.
9 Nelalla-ingngak ey nandingngellak ni peteg nem yadda la edum ni nan-
ap-apud Jerusalem.

10 Emin hu pinhed ku ey illak niya emin kamengippeamleng ni hi-gak ey
impahding ku. Ey emin ida hu nakka pehpehding ey nakka pan-amlengi.
Huyyadda ginun-ud kud emin ni ngunuk.
11 Nem entanni et nakka nemnemadda emin etan neligat ni ingngunun-
gunuk ey endi silbitu. Heni nak pinpindug hu dibdib. Ya kakulugan tu ey
emin hu wadad puyek ey endi silbitu.
12 Kangkud nemnem kuy "Kaw wada eggak ipahding ni ippahding alin
meihullul ni hi-gak ni mampatul?" Entanni ey ninemnem ku hedin hipa
silbin kinalaing et ya kakulang ni nemnem. Ey huyya nengamtaan ku e
13 i-imman tu-wa anhan hu laing nem ya endi nemnem. Henin
kawwalwal e i-imman nem ya engeenget.
14 Ya nenemneman ni tuu ey han-ang-ang tu hu tuka dellana. Nem ya
tuun endi nemnem tu ey eleg tu han-ang-ang dellanen tu e heni wadad
engeenget. Nem anin na-mun nenemneman itsu winu endi nemnem tayu
et nan-ingngeh hu pambalinan tayu tep mettey itsun emin.
15 Kangku mewan di nemnem kuy "Ma-nut nenemnemannak nem
metteyyak metlaing. Et humman ni meippahding ni hi-gak ey meippahding
damaddan endi nemnem tu. Hipa tep silbi tun nenemnemannak? Endi."
16 Tep ya nenemneman ni tuu et ya endi nemnem tu ey nan-ingngeh ida e
mettey ida et meliwwan ida.
17 Et humman hu anggebe-hel ku hu biyag, tep endi silbin emin ni
kamekapkapya eyad ta-pew ni puyek. Humman kumedek hu kaum-idwat
ni degeh ni nemnem tep endi nisi silbin emin e heni kepeppepduga dibdib.
18 Maggeh pay nemnem ku tep inamtak e yallin edum ni aggew ey hin-appil
ali mengellan emin idan limmuk ni nan-aatuan ku.
19 Ey hipa pengamtaan ku hedin yaddalli memeltan idan limmuk ey
kayyaggud ali pehding da winu eleg? Nanna-ud e anin ni nenemneman
ida winu eleg, et beltanen dalli metlaing emin hu limmuk ni nan-aatuan
ku niya inemung ku tep nelaingngak. Aeyulah! Endi silbitu nan-aatuan ku
niya laing ku.
20 Et peteg kumedek lemyung kun nak nan-aatun ni nangngunungunu.
21 Nangngunungunu hakey ni tuu e inusal tu inamta tu niya laing tu
et mawedadda limmu tu ey ihhi-yan tu ni-ngangu etan ni tuun eleg ni
hekey maetu. Endin hekey silbitu ey beken ni lebbeng tu huyyan an
meippahding.
22 Hipa silbin emin ni kapan-aatuin tuu eyad ta-pew ni puyek? Endi!
23 Maggeh hu annel ni kawwalwal ey ita kaumlelemyung, tep nemahhig
niya neligat hu ngunu. Anin yan hileng et eleg um-ali ugip tep dakel
kakemunnumunnuin nemnem. Nem emin ey endi silbitu.
24 Ninemnem ku law e ya dedan kayyaggud ni pehding ni hakey ni tuu
ey mammangngan niya mengi-innum ey pan-am-amlengan tu hu ngunu
tu. Neamtaak e huyyaddan pan-am-amlengan ey nalpun Apu Dios.
25 Tep gullat ni endi hi APU DIOS ey endi kennen niya endi pan-am-
amlengan.
26 Kaiddawsin Apu Dios ida etan kamengippeamleng ni hi-gatun dakel ni
inamta, ya laing niya amleng, nem ya etan tuun neliwatan ey tagan tu
amung ni limmu tu, nem lektattuy neidwat etan ni kamengippeamleng
nan Apu Dios. Nem endi dama silbitu, huyya heni kapeppepduga dibdib.

3

Wada tsimpuh ni emin

1 Emin ey wada tsimpuh tu. Anin ni hipan kameippahding eyad ta-pew
ni puyek et wada tsimpuh tu.
2 Wada tsimpuh ni kakei-ungngai ey wada tsimpuh ni kaketteyi. Wada
tsimpuh ni pantenneman ey wada tsimpuh ni pengebbutan ni intanem.
3 Wada tsimpuh ni petteyan ey wada tsimpuh ni pengippeyaggudan.
Wada tsimpuh ni pemahbahan ey wada tsimpuh ni pengapyaan.
4 Wada tsimpuh ni nengngihan ey wada tsimpuh ni ngi-ngian. Wada
tsimpuh ni lemyungan ey wada tsimpuh ni penattayyawan.
5 Wada tsimpuh ni pengiwwehhitan ni batu ey wada tsimpuh ni
pengemmungan. Wada tsimpuh ni pan-aakwalan ey wada tsimpuh ni
panhindedkugan.
6 Wada tsimpuh ni penemmakan ey wada tsimpuh ni penellakan. Wada
tsimpuh ni pengitluan ey wada tsimpuh ni pengibbengan.
7 Wada tsimpuh ni pemi-kian ey wada tsimpuh ni penuptupan. Wada
tsimpuh ni i-inengan ey wada tsimpuh ni e-helan.
8 Wada tsimpuh ni pan-impipinhedan ey wada tsimpuh ni pan-
inhihingitan. Wada tsimpuh ni panggugubatan ey wada tsimpuh ni
linggepan.
9 Hipa kagun-udan tutu-ud daka panligligasin ngunu?
10 Nakka nenemnema hedin hipa pinhed Apu Dios ni pambalinan eyan
ngunu tayun indawat tu.
11 Impeamnun Apu Dios ni emin hu ninemnem tun meippahding ni ustuh
ni tsimpuh ni keippahdingan tu. Ey inha-ad tud nemnem ni tuu hu
neminhed dan mengewwat ni meippahding alin edum ni aggew. Nem eleg
han-awat idan tuu hu pambalinan idan impahding tu niyaddalli ippahding
tu.
12 Et humman hu, ya ngu kangkun kayyaggud ni pehding ni tuu ey man-
am-amleng ida, ey ippahding da kayyaggud eyan ketaggu da.
13 Ey mammangngan ida niya mengi-innum ida et pan-am-amlengan da
hu nan-aatuan da, tep emin ida huyya ey indawat Apu Dios.
14 Emin hu impahding Apu Dios ey mannananeng ni ingganah. Eleg
mabalin ni an me-duman winu an me-kalan. Impahding Apu Dios ida
huyya ma-lat hi-gatu dayawen tayu.
15 Emin ida etan kameippahding nunya winu meippahding alin edum ni
aggew ey neipahding dedan lan nunman, tep kaippenidwan Apu Dios ni
pehding ni emin hu kameippahding.
16 Ya hakey mewan ni inang-ang kun kameipahpahding eyad ta-pew
ni puyek ey beken ni limpiyuh niya beken ni meandeng hu daka
pengippennuh ni kasuh di korteh. Yadda kamengapyan olden ey lawah
daka pehding.
17 Kangkud nemnem kuy “Medettengan ali hu gintud Apu Dios ni
penuwetan tun tutu-u meippuun di impahding dan kayyaggud winu
lawah.”
18 Immalid nemnem ku e mukun kai-abulut Apu Dios hu tutu-un
mengippahding ni panliwwatan ey ma-lat pematna tun hi-gada et amtaen
da e beken idan kekkeddukdul nem yadda animal.
19 Ya tuu et ya animal ey nan-ingngeh ida e dibdib daka yahyaha, ey mettey
idan dewwa. Et humman hu, beken ni kekkeddukdul hu tuu nem ya
animal. Eleg meewwasi.
20 Emin ida ey hakey hu lawwan da, yad puyek hu nalpuan da ey yadman
pambangngadan da. Tep hedin mettey ida man mambangngad idad puyek.

21 Hipa nengamta hedin yad ahpat hu kalawwin linnawan tuu, ey yad
dallem ni puyek hu kalawwin ni linnawan animal?

22 Mukun ya ngu kangku, heballi ni-ngangu man-am-amleng hu tuud
ngunu tu. Humman gaputun newada itsu eyad ta-pew ni puyek. Tep kaw
hipa nengamta hedin umtagu mewan hu netey et man-am-amleng di biyag
tu?

4

1 Inenang-ang ku mewan e emin di kebebbebley eyad ta-pew ni puyek ey
wadadda hu tutu-un kapanligligat ni edum da. Ida kaumnanginangih nem
endi kamenga-alluk ni hi-gada. Ya man anhan etan kamengippeligligat ni
hi-gada ey et-eteng kabaelan da.
2 Et kangkud nemnem kuy "I-imman ida netey nem yadda mategu.
3 Nem kekkeddukdul ida mewan etan eleg maiungnga tep eleg da ang-
angen niya eleg da hiktaman hu nemahhig ni ligat ni kameippenahding
eyad ta-pew ni puyek."

4 Inang-ang ku mewan, e mukun ihik hu tuun umkedangyan ey tep
kameemmeh ni edum tun tuu. Nem anin ni huyya et endi silbitu e heni
kapeppepduga dibdib.

5 Yadda endi nemnem tun tutu-u ey mettey idan upa da tep eleg da
pinhed ni mangngunnu e daka pehebballin man-eg-egpit.
6 Hebballi eleg pemehhig ni mambibi-led ni mangngunnu nemet wada
mahapul ey melinggep ita, nem ya etan nemahhig hu kapangngunnu. Tep
endi damengu hu kaney hiyya law. Heni kapeppepduga dibdib.

7 Wada mewan hakey ni inang-ang ku eyad ta-pew ni puyek ni endi
silbitu.
8 Huyya ey meippanggep etan ni hakey ni tuun endi u-ungnga tu niya
endi agi tu, nem tagan tu ngunungunu et tagan tu kedangyan. Eleg tu
nemnema e endi silbi tun tu tagan ngunu e eleg man-iyatun nekemtang tep
endi pengippebeltanan tun kinedangyan tu. Hipa silbitu? Anggehemmek
kumedek humman ni tuu.

9 Kedukdul hu dewwa nem ya hakey tep daddakkel hu gibbuhen dan
ngunu da.
10 Ey kedukdul hu dewwa nem ya hakey ma-lat hedin na-gah hu hakey
ey wada memaddang ni hi-gatu. Neligat hedin mehahhakkey ita tep endi
memaddang ni hekitta.
11 Ey hedin mewan ketel ni hileng ey mekekketel etan tuun hakey tu. Nem
hedin dewwadda ey man-a-attung ida.
12 Hedin hakey etan tuu man nelakah ni meapput, nem hedin wada kadwa
tu ey mambaddang ida et mengapput ida. Heni etan ni kandan 'Neligat ni
mepegtang hu tellun nelubid nem ya hakey'.

13 I-imman etan nenemneman ni kamenikken anin ni newetwet, nem ya
etan nea-amman patul ni eleg tu dedngela daka ittugun ni pehding tu.
14 Ey anin ni beken ni helag ni patul humman ni kamenikken, ey anin ni
balud winu newetwet et dammutun mambalin ni patul.
15 Wada hakkeyey ihik ni memaddang ni henin nunman ni kamenikken.
Ey pinhed dan baddangan ma-lat mampatul.
16 Nem ma-nun lapu tu tep dakel ida kamengu-unnud ni hi-gatu. Nem
entanni et nelabah hu pigan toon ey endi kamanlispituh ni hi-gatu tep
dingkug da. Endi silbin emin, heni kapeppepduga dibdib.

5

1 Pesi-ngai yu pehding yu hedin umhegep kayud baley Apu Dios.
Kedukdul hu mandedngel itan ebuh, nem ya man-appit ni henin kai-appit
idan endi nemnem tu e tuka lellelgeman man-appit nan Apu Dios, tep liwat
humman.
2 Ey mahapul ni pakannemnemen ni han inhel hu hipan e-helen tayun
nan Apu Dios, tep wadad kabunyan ey wada itsud puyek. Et humman hu,
beken ni dakel an e-e-helen.
3 Hedin wada kanenemnema ey humman kai-innepa. Hedin daman tagan
ehel ey kameihla kae-hela.

4 Hedin wada insapatah mu nan Apu Dios, ey mahapul ni anggagannu
ey impahding mu. Entan tu iu-unnud etan ni tuun endi nemnem tu e eleg
tu ippahding hu insapatah tu tep eleg pinhed Apu Dios humman.
5 Heballi pemeggam i-ineng, nem ya kamansapatah ey eleg mu damengu
ippahding.
6 Ey ang-ang mu et beken ni nalgem hu e-helem ni umhulun ni pambehhu-
lan mun han ka limmaw etan ni kamengipappangngulun kapandeyyawid
Tempol ni kammuy "Neihla kumedek etan inhel ku. Beken humman ni
pinhed kun issapatah." Tep umbunget hi Apu Dios et dammutun endien
tun emin hu wadan hi-gam ni nan-aatuam. Et humman hu, ang-ang mu et
endi mu e-helen ni mengippebungnget ni hi-gatu.
7 Endi silbin nemahhig ni kapannemnem ey nalnalgem hu kaippenahding.
Ya kumaddan kayyaggud ni pehding ey lispituhen hi Apu Dios ey mengu-
unnud itan hi-gatu.

8 Hedin wada inang-ang yun newetwet ni kapanligligat idan wada
kabaelan tu niya beken limpiyuh hu daka pehding ni hi-gatu, ey entan
katnga yu, tep beken ni limpiyuh hu kamekapkapya. Mukun hanniman
ey tep emin hu opisyal, eta-gey winu nebabah hu saad tu, ey beken ni
limpiyuh hu tuka pehding.
9 Henin patul e keta-ta-geyyan ni ap-apud bebley e tuka pengallaallai hu
limmuddan bimmebley.

10 Ya etan tuun nemahhig impeminhed tun pihhuh niya kinedangyan,
ey tuka kullangan ingganah hu wadan hi-gatu. Kaw ya kinedangyan hu
kaum-idwat ni ustuh ni pan-amlengan? Beken!
11 Hedin kamangke-dumi hu kinedangyan ey mangke-duman dama hu
tuun um-alin umbaddang ni mengummah nunman. Et hipa ginun-ud etan
ni tuun nea-atu? Endi. Tuka ang-angan ebuh kinedangyan tu.

12 Kamaka-uggip hu tuun kamea-atun mangngunnu anin ni ekkut winu
dakel hu kennen tu. Nem hedin ya kedangyan ey eleg meuggip ni kaguh
tun kinedangyan tu.

13 Inang-ang ku mewan hu nemahhig ni kakekibbulin nemnem ni tuu
eyad ta-pew ni puyek. Tagan ni tuu amung ni ikkedangyan tu nem
humman ali umhulun ni kebahbahan tu
14 winu tellaken tu emin humman gapuh ni lawah ni mekapkapya et endi
law pebeltan tun u-ungnga tu.

15 Ya tuun ebuh hu keddangyanan tun tuka ipapaptek ey mettey alin en-
endi-an, e heni lan neiungngaan tu eyad ta-pew ni puyek e endin hekey
hu ina-alla tu.
16 Huyya mewan hu hakey ni beken ni kayyaggud. Newada hu tuu eyad
ta-pew ni puyek ey hi-yanen tulli e endin hekey tu ittabin ni hipan wadan
hi-gatu. Endi silbin nan-aatuan tu, heni tu ingngununungunuan hu dibdib.

17 Yan ketaggu tu ey endi yayyaggud tu e kaumlelemyung, kameduddukul,
kamanligligat niya kaumbubunget ni neyun.
18 Et humman hu, ya kayyaggud dedan ni pehding eyan ansikkey
ni biyag eyad ta-pew ni puyek ni indawat Apu Dios ey mekangngan,
menginnuinnum, niya man-am-amleng itan mangngungngunnu anin ni
hipa humman ni ngunu.
19 Hedin kantu et indawtan dakan Apu Dios ni kinedangyan winu hipan
tenged ni nebalol ey pan-am-amlengim ida humman. Ey ya kayyaggud
ni pehding ey mampesalamat kan Apu Dios, ey man-am-amleng kan
mangngunnu tep humman indawat nan Apu Dios.
20 Ya tuun henin nunman tuka pehding ey eleg umlemyung ni mannemnem
ida lan nelabah ni tsimpuh tep indawtan Apu Dios ni pan-amlengan tu.

6

Eleg pandinneli hu kinedangyan

1 Wada mewan hu lawah ni peteg ni kaumhulun ni kakemunnumunnuin
nemnem idan tuu eyad ta-pew ni puyek.
2 Ma-nu tep kaiddawat nan Apu Dios ni tuu hu kinedangyan, e henin
pihhu, payew, baley niya dayaw et wadan emin hu pinhed tu. Nem eleg i-
abulut nan Apu Dios ni da pan-am-amlengan humman idan kinedangyan.
Ey lektattuy hin-appil ali kumedek ni tuu hu memeltan idan nunman ni
emin. Endi silbi tudda humman ey beken ni kayyaggud hu hanniman ni
meippahding.
3 Anin na-mun umlaw di hanggatut hu u-ungngan hakey ni tuu ey
andukkey ni peteg biyag tu, nem hedin endi amleng tud biyag tu niya
eleg ali meippaptek ni ketteyyan tu, ey i-imman etan gelang ni netey eman
ni neiungngaan tu nem hi-gatu.
4 Humman ni gelang ey umlaw etan di engeenget e bebley ni netey ey eleg
pay na-mu mangedanan,
5 ey eleg tun hekey ang-angen aggew winu eleg tu pay amta e wada kandan
aggew. Nem i-imman ni hi-gatu tep man-iyyatudman nem ya etan tuun
andukkey biyag tu ey endi damengu amleng tu.
6 Tep anin na-mun wada hakey ni tuun meteggun dewwan libun toon nem
endi damengu amleng tud biyag tu ey endi silbin neitu-wan tu tep mettey
daman henin edum ni tuu.
7 Emin hu tuu ey daka i-anteng ni mangngunnu ma-lat wada kennen da,
nem endi etan kaney ‘Hiyya law’.
8 Anin ni nekannemneman hu hakey ni tuu et beken kekkeddukdul nem
ya etan tuun endi nemnem tu. Ey anin ni inamta etan ni newetwet hu
kayyaggud ni pehding tu et endi gun-uden tu.
9 Heballi man-am-amleng itad hipan wadan hekitta, nem ya an gamgaman
hu hipan eleg hanggela. Endi silbitu, heni kapeppepduga dibdib.
10 Emin hu kamekapkapya ey neiplenuh dedan lan nunman. Hi Apu Dios
hu nengiplenuh ni pambalinan ni hakey ni tuu, et humman hu, eleg itsu
manlillih ni hi-gatu meippanggep ni nunman.
11 Hedin tagan hu ehel, ey lektattuy endi tunung tu. Et humman hu, heballi
kekkennengen hu e-helen.
12 Hipa nengamta hedin hipa panyaggudan ni tuu eyad ansikkey niya
endi silbi tun neitu-wan tu eyad ta-pew ni puyek? Heni kamangkelebbah
ni ebuh ni alinnew. Hipa nengamtan meippahding alin edum ni aggew
hedin netey itsulli law?

7

1 Nebalbalol hu dayaw ni tuu nem ya kengingnginnaan ni bangbanglu.
Ey kekkeddukdul etan aggew ni kaketteyi nem ya kakei-ungngai.
2 I-imman hu umlaw ni mekiammuammung di wada netey nem ya an
mekiammuammung di wada am-amleng. Tep ya katey hu kamengippen-
emnem e emin hu tuu ey mettey.
3 Ey i-imman hu umlelemyung nem ya umngeni-ngi tep kaumbaddang
hu lemyung di yaggudan ni elaw.
4 Ya nenemneman ni tuu ey hin-addum ni limmemyung nem ya tuun endi
nemnem tu ey kaumngeni-ngin ingganah.
5 I-imman hu ibbunget daitan nenemneman ni tuu nem ya daita
daydayawen ni tuun endi nemnem tu.
6 Endi silbin ngi-ngin endi nemnem tu, henin hebit e endi silbi tun
pengittungnguan tep kamampepessin ebuh.
7 Kamambalin ni endi nemnem tu hu hakey ni tuun nenemneman hedin
he-ulen tu edum tun tuu ma-lat piliwen tu limmu tu. Ey hedin ebbuluten
ni tuu daka idduul ni hi-gatu ma-lat ipahding tu beken ni limpiyuh ey
humman kamebahbah ni nemnem tu.
8 Kekkeddukdul hu gibbuhen hu inlapun ngunu nem ya ita kahinlapui
mewan ni hakey. Ey kekkeddukdul hu neanus ita nem ya ippilit hu pinhed
e hekitta meunnud.
9 Ang-ang mu et beken kan nelakah ni umbunget niya beken ni an
ittetengnged diman tep henin nunman hu elaw ni endi nemnem tu.
10 Endi silbitu hu kaney “Kedukdul la hu biyag ni nunman nem yan
nunya?” Tep endi nengamta hedin makulug huyya winu eleg.
11 Ya laing ey heni daman kinedangyan, ya kakulugan tu ey kekkedduk-
dul hu laing.
12 Tep dammutun ussalen ni tuu hu laing tu niya pihhuh tu ma-lat alen tu
pinhed tu. Nem ya importanteh ni amtaen ey hedin ussalen hu laing niya
nemnem ey meihwang itad hipan mekapkapya.
13 Nemnem tayu kedidda emin hu impahding Apu Dios, kaw wada hakey
ni tuun kabaelan tun mengi-andeng idan nepikun kinapya tu?
14 Itsu kaman-am-amleng hedin kayyaggud emin kamekapkapya. Nem
hedin dimmateng ni hi-gatsu ligat ey mahapul ni nemnemen tayu e nalpu
dama humman nan Apu Dios. Humman keang-angan tu e eleg amtan tuu
hedin hipa mekapkapyan edum ni aggew.
15 Huyyan nambiyagan kun endi silbitu ey inang-ang ku e wadadda
kayyaggud elaw tun tuun ansikkey biyag da ey wadadda lawah ni tuun
andukkey biyag da.
16 Et humman hu, entan tu pemahhig kumamman ni pehding hu
kakkayyaggud ey entan kenemnemi kumamman ni peteg ma-lat eleg
mebahbah neitu-wan.
17 Entan mewan tu pemahhig ni pehding hu lawah tep hedin hanniman ey
endi nemnem yu. Kele yuka abtui ketteyyan yu?
18 Heballi kekkennengen hu pehding. Tep ya tuun hi Apu Dios tuka u-
unnuda ey kayyaggud ngu dedan pambalinan ni tuka ippahding.
19 Ya nenemneman ni tuu ey e-etteng hu kabaelan tu nem ya hampulun
aap-apu etan di bebley.
20 Endi kumamman hu hakey ni tuu eyad ta-pew ni puyek ni kayyaggud
ni ingganah hu tuka pehding e endin hekey tuka panliwwasi.
21 Entan an pantuttungngul ni kae-e-helan tuu tep entanni ey dedngelen
mu lawah ni e-helen ni bega-en mun hi-gam.

22 Tep anin ni hi-gam et inamtam e hin-addum ni lawah muka e-helan
edum mun tuu.
23 Hedin hi-gak man, pinatnaan kun inusal hu kalinaing kun man-ewwat
ni emin idan nunya nem neligat kun ewwatan.
24 Hipa anhan humman ni kalinaing? Neligat ni peteg ni meewwatan. Kaw
wada hakey ni tuun wada kabaelan tun man-ewwat idan nunya.
25 Intaggan ku nemnem ma-lat maawatan ku laing niya ma-lat amtaen ku
hu gaputun newadaan ni emin. Nem ya amtak ey ya tuun eleg tu nemnema
ni impahding tu pehding tu niya tuka pehding hu lawah ey endi nemnem
tu.
26 Neamtaan ku pay e ya biin tuka pebeyyad annel tud lalakki ey
lawah ni peteg nem ya katey tep ya hanniman ni bii ey kamei-ellig
di bitun keknaan. Ey ya etan ngamay tun tuka i-akwal ey kamei-ellig
bangkiling ni umpepden. Nem endi kabaelan tun memden etan ni lakin
kamengippeamleng nan Apu Dios. Ya neliwtan ni laki hu nelakah tun
keknaen.
27 Yan nunya ey heninnuy hu inedal kun nengipatnaak ni mengeddal ni
emin ni hipan kapehding.
28 Yad hanlibun lalakki ey wada na-mu hakey ni nakka pandinneli, nem
yaddad bibi-i ey endi anin hakey.
29 Ya hakey mewan ni inedal ku ey heninnuy: Hi Apu Dios ey lintu tu tuun
kayyaggud nem wada hakey ey pinhed tun u-unnuden hu wadad nemnem
tu anin ni neihla.

8

1 Kayyaggud et hedin nenemneman hu tuu et maawatan tu niya amtaen
tun emin hu hipan kamekapkapya. Ya laing ey tuka peimmih hu tuu et
eleg makmaklung hu angah.
2 U-unnud yu hu kaimmandal ni patul tep humman insapatah yud
hinanggan Apu Dios.
3 Entan tu nemnem ni eleg mengippahding ni ngunum, anin ni eleg mu pin-
hed humman ni ngunu. Niya entan tu da-yunidda hu kamannemnemnem
ni mengippahding ni lawah. Tep kastiguen alin patul hu eleg mengu-unnud
ni hi-gatu.
4 Emin hu kapehding ni patul ey kameippuun di et-eteng ni kelebbengan
tu. Et humman hu, endi hakey ni mabalin ni mengehhing ni hi-gatu.
5 Yadda kamengu-unnud ni hi-gatu ey eleg ida mekastigu. Ya nenemneman
ni tuu ey inamta tu pehding tu niya inamta tu tsimpuh ni pengippahdingan
tu.
6 Em, wada neiptek ni tsimpuh niya neiptek ni pehding ni emin ni hipan
meippahding anin ni tsimpuh ni ligat.
7 Endi hakey ni tuun nengamta hedin hipalli mekapkapya ey endi hu
mengippeamtan hi-gatsu.
8 Ey endi hakey ni tuun dammutun ikka-leg tu ketteyyan tu. Ya katey ey
henin dibdib e endi hakey ni tuun kabaelan tun mengippesikked. Ey ya
katey ey heni gubat e eleg mabalin ni ita umbesik et hi-yanen. Et humman
hu, endi namnamah idan lawah ni tuun kamengiddinnel ni kinalaing dan
mengihwang ni annel dan tsimpuh ni ketteyyan da.
9 Ninemnemnem kuddan emin huyyan kamekapkapya eyad ta-pew ni
puyek, et kangkud nemnem kuy: Kapyatun kapanhelheltap ni tuu hu edum
da.
10 Ey inang-ang ku lawah ni tutu-un neidaydayaw ni neikulungan da. Neli-
gat ni meewwatan tep ida man anhan kaumlaumlaw di simbaan ni ketaggu

da ey hi-gada daka daydayawa etan di bebley ni nengipenahdingan dan
lawah.
11 Mukun kaippahding ni tuu hu lawah ey tep eleg mei-indah hu kastigu da.
Et humman hu, kanda na-mu nem eleg ida mekastigu anin ni ippahding
da lawah.
12 Anin meminhanggatut ni mambehhul hu hakey ni tuu ey nanengtun
mategu, et inamtak e kekkeddukdul hu biyag idan kamengu-unnud nan
Apu Dios.
13 Ey inamtak e yadda lawah ni tuu ey ansikkey hu pambiyagan dan
kayyaggud heniddan alinnew e anggagannu ey neendi tep eleg da u-
unnuda hi Apu Dios.

14 Wada mewan hu kamekapkapya eyad ta-pew ni puyek ni eggak han-
awat. Hin-addum ni yadda kayyaggud ni tuu hu kapanhelheltap ni edum
da ey hin-addum mewan ni yadda lawah ni tuu hu kakeippahdingin
kayyaggud. Eleg ni hekey meewwasi.
15 Et humman hu, ya kuma dedan hu pan-am-amlengan hu ippenahding.
Kedukdul hu mammangngan niya menginnuinnum ita ey nan-am-amleng
ita. Huyya ew ngu dammutun pehding ni tuun panliwwan tun neligat ni
biyag ni indawat Apu Dios idan tuu eyad ta-pew ni puyek.
16 Ey gapu tep pinhed kun peteg ni meewwatan hu meippanggep ni
kamekapkapya eyad ta-pew ni puyek ey lektattuy neamtaan ku e endi
pappeg tu kapehpehding ni tuun kewa-wa-wa anin ni hileng.
17 Ey eleg metlaing meewwasin emin hu kapehpehding Apu Dios, anin ni
hipa pehding. Anin idan kelalla-ingan ni tuu et eleg da kaya amta emin
anin ni kanday inamta da.

9

1 Intattaggan ku nemnenemnem ey lektattuy immalid nemnem ku e
anin ni hi Apu Dios hu nengiebulut ni kapehpehding idan kayyaggud e
nenemneman niya nelaing ni tutu-u et endi nengamta hedin bendisyonan
idan Apu Dios ni nunyan ketaggu da.
2 Nan-iingeh hu pambalinan alin tutu-u, kayyaggud winu lawah,
kamekangngu-unnud nan Apu Dios winu eleg, yadda kaman-appit et yadda
eleg. Ya kayyaggud ni tuu et ya lawah ni tuu ey nan-ingngeh meippahding
ni hi-gadan dewwa. Ey ya tuun kamansapatah et ya tuun eleg mansapatah,
ey nan-ingngeh hu meippahding ni hi-gadan dewwa.
3 Tep emin hu tuu ey mettey. Huyya lawah ni kamekennapkapya eyad ta-
pew ni puyek. Et humman hu, eleg ikkaguh ni tuun mengippahding ni
kayyaggud, et yadda pinpinhed da hu daka ippahding, anin ni lawah, tep
mettey ida metlaing.
4 Nem wada namnamah idan mategu. Wada etan kandan ‘I-imman hu
mategun ahhu nem ya netey ni layon’.

5 Makulug humman! Tep hedin ya mategu ey amta da e mettey ida, nem
hedin yadda netey ey endi inamta da. Endilli da gun-uden ey meliwwan
idalli.
6 Yadda ginibegibek dan ketaggu da e henin impeminhed, ya hingit niya
ameh ey endi law. Ey endi law bibbiyang da hedin hipa kameippenahding
eyad ta-pew ni puyek.
7 Et humman hu, pan-am-amleng kan mammangngan niya mengi-innum
tep huyya pehding mu ey kai-abulut Apu Dios.
8 Ey pambalwasi kan kayyaggud niya pan-usal kan bangbanglu.

9 Pan-am-amleng kan meki-addum ni ahwam ni pinpinhed mu eyad
biyag ni indawat Apu Dios ni hi-gam. Em, pan-am-amleng kan mambi-
biyag tep huyyan ebuh hu gun-udem eyad neligat ni ngunun keituuan.
10 Anin ni hipa humman ni ingngunum et iyayyaggud mun mengingn-
gunnu, tep endi law hu ngunu, ya planuh, ya adal niya laing etan di bebley
ni netey ni lawwam.
11 Ya mewan hakey ni inang-ang ku ey beken etan keka-ka-letan hu
kamengapput ni ingganah di bebbessik. Ey beken ida ketultuledan
ni kamengapput ni kenayun di gubat. Yadda dama nenemneman ey
dakel ni hi-gada hu newetwet. Anin idan nelaing et beken ni hi-gada
kaumkedangyan ni kenayun. Ey beken niyadda nan-adal hu kamengellan
kenayun ni eta-gey ni saad tep emin tuu ey wada lawah niya kayyaggud
ni kameippahding ni hi-gada.
12 Endi hakey ni tuun nengamtan hipa mekapkapyan hi-gatu, heniddan
deleg ni meknad sigay ey heniddan sisit ni meknad lingen. Tep
nekekemtang ni wada neipahding ni lawah.
13 Wada mewan hu hakey ni inedal ku eyad ta-pew ni puyek e
humman keang-angan tu hedin hipa kapannemnem ni tuu meippanggep
ni kalinaing.
14 Heninnuy: Wada hakey ni bebley ni hahhakkey nambebley e ginubat
ni patul ni et-eteng kabaelan tu. Linikweh tu humman ni bebley et
mandaddan ni memahbah ni luhud ma-lat hegepen tu.
15 Yadman ni bebley ey wada hu tuun nelaing e inamta tu pehding dan
mengihwang ni nunman ni bebley da. Nem humman ni tuu ey newetwet
et endi anhan hakey ni kamengibbillang ni hi-gatu. Hipa silbin laing ni
nunman ni tuu?
16 Et ya ngu kangku ey i-imman hu kalinaing nem ya elet, nem ay anin
ni nelaing hu hakey ni tuu nem newetwet ey endi kamenengngud niya
mengngel ni tuka e-hela.
17 Nem i-imman ni dedngelen hu ehel ni nelaing ni tuu, nem ya tekuk ni
ap-apuddan tutu-un endi nemnem tu.
18 Ya kalinaing ey et-eteng ibaddang tu nem ya dakel ni almas ni kameussal
di gubat. Nem ya kabaelan ni hakey ni lawah ni tuu ey bahbahen tu hu
dakel ni kayyaggud.

10

1 Yadda netey ni aggiyet ey daka hemmuyi hu hambusih ni bangbanglu.
Heni daman ekket ni keihhallaan e bahbahen tu kalinaing niya dayaw.
2 Ya nenemneman ni tuu ey kayyaggud tuka pehding nem ya endi nemnem
tun tuu ey lawah tuka pehding.
3 Ey ya etan tuun endi nemnem tu ey kamaka-ang-ang di elaw tu hu
kakulang ni nemnem tu ey hi-gatu ngu hu mengippeamtan kakulang ni
nemnem tu.
4 Hedin imbunget dakan ap-apum, ey entan pan-ekal di ngunum.
Pemeggam i-ineng hedin wada lawah ni nekapkapya et lektattu kaya ey
neliwwan hu neka-ihhallan neipahding.
5 Wada mewan hu lawah ni inang-ang kun meippanggep idan aap-apu
eyad ta-pew ni puyek.
6 Ya etan endi nemnem tun tutu-u hu daka ihha-ad di eta-gey ni saad
nem eleg da iddawsidda nenemneman ni kedangyan ni tuun lebbeng tun
keiddeyyawan tu.

7 Wadadda mewan inang-ang kun bega-en ni nantakkay di kebayyu, ey
yadda etan u-ungngan patul ni kan himbut ni hi-gada ey kamandaddallan.
8 Hedin mengu-ku kan bitu, ey ang-ang mu, tep entanni ey hi-gam
kumedek hu me-gah diman. Ey hedin memikwal kan tuping ey ang-ang
mu tep entanniy wada mengellat ni hi-gam.
9 Hedin ya mampehhek ni batu ngunum, ang-ang mu tep entanni ey yalli
batu manlipput ni hi-gam. Ey hedin menikhal kan keyew, ey ang-ang mu
tep entanni ey wahay ali manlipput ni helim.
10 Hedin nangpuh tadem ni wahay mu et eleg mu ta-lida, ey mahapul ni
menge-elet kan menikhal et lektattuy nemahhig atum ey ekket dinikhal
mu. Heballi ta-liden dedan hu wahay et han usala. Ussalen laing ma-lat
bumaddang et kayyaggud hu pambalinan ni pehding.
11 Endi law silbi tun an pengeyyuman ni uleg hedin killat daka.
12 Ya kae-helan nelaing ni tuu hu kamengippedeyyaw ni hi-gatu, nem ya
tuun endi nemnem tu ey ya melpud bungut tu memahbah ni hi-gatu.
13 Hedin kaillapun endi nemnem tun tuun menge-ehhel ni legelegem, ey
lektattuy heni law kaman-angngaw.
14 Ya tuun endi nemnem tu ey heni inamta tun emin hu meippahding ni
edum ni aggew ey humman ida man anhan tuka an e-e-hela! Nem kaw
hipa kuma nengamtan mekapkapyan edum ni aggew?
15 Ya tuun endi nemnem tu ey nelakah ni meettu ey tuka pekalliggata
angkepaw ni ngunu.
16 Anggehemmek ida bimmebley hedin u-ungnga hu patul da ey ebuh
hamuhamul ni kapehpehding ni aap-apu da anin ni kakkabbuhan.
17 Nem man-am-amleng ida bimmebley hedin nenemneman hu patul da
niyadda aap-apu da e ya ngunu da daka ipapaptek e beken ni ya hamul
niya inum hu daka pehpehding.
18 Ya etan tuun makahhigan mengiyayyaggud ni atep ni baley tu ey
lektattuy nantudu baley tu et madunut.
19 Ya hamul niya inum ey kaum-idwat ni amleng. Ey hedin wada pihhuh,
ellan emin hu pinhed.
20 Eleg pihhuladda patul niyadda kekeddangyan anin ni yad nemnem
mun ebuh winu yad kuwaltuh mu, tep entanni ey an idaddatteng idan
sisit hu inhel mu.

11

1 Kayyaggud hu madewat ita tep hakey ni aggew ey mambangngad ali
indawadawat mu.
2 Ey kayyaggud hu eleg ituppug di hakey ni tuu hu iddawtan tep eleg mu
amta hedin edum ni aggew ey mahapul mu et-eteng ni baddang.
3 Hedin mahdel hu kulput et nan-enget ey nanna-ud ni um-udan. Hedin
nalngeh hu keyew et netu-li ey mannenneng etan di netu-lian tu.
4 Hedin ihehhegged ni tuu hu pantenneman tun kayyaggud ni tsimpuh,
ey lektattuy endi ennien tu.
5 Neligat ni ewwatan hu elaw Apu Dios, henin dibdib e eleg amta tuka
kelpui niya tuka lawwi. Henin kakepkelin gelang di egeh inetu e eleg amta
hedin hipa inna-nu tun an napkel.
6 Taggan yu tanem ni hipan kameitnem et kumpulmih ni umtagu tep
eleg inamta hedin hipadman umtemel. Hipa inamta hedin umtemel emin.
7 Kayyaggud metattaggu ita et man-am-amleng ita nid kawwalwal.
8 Andukkey na-mu winu ansikkey hu pambiyagan ni tuu nem ya
kayyaggud ey man-am-amleng di biyag tu. Nem mahapul ni nemnemen

tu e medettengan ali dakel ni aggew ni napnun ligat e kamei-ellig di
engeenget. Endilli damengu hu silbin emin ni mekapkapya.
9 Hi-gayuddan kaungaunga ey pan-am-amlengi yu keu-ungnga yu.
Ipahding yun emin hu pinhed yun pehding. Nem mahapul ni nemnemen
yu e huwetan Apu Dios emin hu pehding yu.
10 Et humman hu, ang-ang yu et endi yu pehding ni umhulun ni lemyungan
yu winu dedgehan ni nemnem yu, tep mahapul ni nemnemen yu e
anggegannun mepappeg hu kinau-ungnga yu niya elet yu.

12

1 Entan tu liwwan hu nanletun hi-gayu eyan keu-ungnga yu. Dayaw yu hi
Apu Dios ni nunyan keu-ungnga yu, tep medetengan ali neligat ni tsimpuh
e neligat hu biyag et kanyulliy "Endi am-amleng kud biyag ku."
2 Hedin meka-a-amma kayulli e heni kulang heyaw ni bulan niya aggew
ni penang-ang yu, ey heni nekulputan hu emin, et han yu law nemneman
mandeyyaw nan Apu Dios ey neladaw law.
3 Yallin nunman ey nekakkapuy kayu e endilli law elet ni ngamay yu.
Umgeygey ali pukel yu, ey hahhakkey ngipen yu niya megudabbaan ali
mateyu.
4 Eleg ali law pakadngel tangila yu et eleg yu law handengel hu hipan
umtenul di dallin, anin idan kamambeyyu. Nem anin alin ehel ni sisit et
iggibek yu et umbangun kayu.
5 Umtakut kayulli law ni umlaw di wada eta-gey tep anggetakkut ni kayu
mandalladallan diman. Meliggatan kayulli law ni mandellan ey eleg
yulli law han-ipahding hu pinhed yun ippahding. Anin ni bewek yu
et mambalin alin uban ni emin. Nganngnih law ni medettengan hu
kepappegan ni biyag yu et meillaw ali annel yud panha-adan tun ingganah.
Ey umlelemyung idalli mengikkullung ni hi-gayu.
6 Em, nemnem yu hu nanletun hi-gayu eyan keu-ungnga yu, et han
medatngan etan tsimpuh ni mei-ellig kayu law di silber ni kadena ni
nakhat, ya balituk ni duyun naphik, ya bewed ni naphik niya linubid ni
nepegtang.
7 Yallin nunman ey meibbangngad hu annel tayud puyek ni nalpuan tu
ey mambangngad dama linnawa tayun Apu Dios e nengidwat ni hi-gatsu.
8 Kan etan ni mittuduh ni nengituttudduddan nunya ey "Endi silbin emin."
9 Nenemneman etan mittuduh et humman hu, intuttudu tuddan tutu-u
hu hipan inamta tu. Ey inedaedal tudda humman ni tugun et patnaan
tudda ey hiyya numan e makulug.
10 Humman ni mittuduh ey beken ni nelaing ni ebuh nem kayyaggud hu
tuka pantuttuddu niya makulug hu tuka ituttuddu.
11 Ya kae-helan nelaing ni tuu ey kamei-ellig etan di hulkud ni
kamampattul ni tuka ussalan mengippengnguluddan tuka ippattul. Ey
yadda humman ni kayyaggud ni tugun ey mannananeng e henidda patak
ni neihammad di neipetakan tu. Nalpuddan emin nan Apu Dios e kamei-
ellig ni kamampattul ni hi-gatsun emin.
12 Nem helipat-im e u-ungngak et huyyaddan ebuh ni kayyaggud ni tugun
hu u-unnudem. Tep endi pappeg ni kameittuddek ni libluh, ey hedin
kantu et ittudek emin hu tugun ey um-inglay ka metlaing hedin kammuy
bidbiden mun emin.
13 Ya keim-importantehan idan emin eyan neituttuddu ey ya
pandeyyawan tayun Apu Dios niya pengu-unnudan ni tugun tu, tep
huyyadda neipuunan idan lebbeng tun pehding ni emin ni tuu.

14 Hi Apu Dios hu huwet tayud emin ni tayu kapehpehding, kayyaggud
winu lawah, anin idan eleg meamtan impahding tayu.

Song of Songs

Ya meippanggep eyan libluh

Huyyan libluh ey a-appeh nan Solomon ni meippanggep ni impeminhed, ya pan-am-amtaan niya kelehhinan. Peamta tu hu kakinayyaggud niya an-anlan laki niya biin nampehhedan. Yadda na-na-hel eyad libluh ey ya etan kat-agun lakin wada pinhed tun bii, ya etan kat-agun bii, yadda gayyum nunman ni kat-agun bii, niyadda gayyum etan ni kat-agun laki. Huyyan a-abbig ni meippanggep ni nampehhedan ni laki niya bii ey meamtad nanhuhhummanganan idan nunyan tutu-u nema-mad huhhummangan etan ni kat-agun laki et ya etan kat-agun bii.

Ya neitudek eyad libluh:

1. Ya nan-am-amtaan etan ni kat-agun laki et ya etan kat-agun bii. (chapters 1:1–3:5)
2. Ya kasal idan nunyan laki niya bii. (chapters 3:6–5:1)
3. Ya nehammad ni nampehhedan dan han-ahwa. (chapters 5:2–8:14)

1 Huyya kakkayyaggud ni peteg ni a-appeh ni intudek Solomon.

2 Immehel etan bii ey kantuy "Hi-gam ni nakappinhed ku, pinhed kun ippenidpidwam ni enak-akwalem muwak. Tep huttan ni muka pengippeang-ang ni impeminhed mu ey kekkeddukdul nem ya kapenginnumin meinnum.
3 Kakkayyaggud hu hamuy ni bangbanglum. Hedin nengadan hu ngadan mu ey nakka nemnema hu bangbanglum. Ambuley nakappinhed dakaddan kamenikken ni bibi-i.
4 Papuut mu et awiten muwak di baley mu e apu patul. Ilaw muwak di kuwaltuh mu."

Yadda kat-agun bibi-in gagayyum etan ni patul ey kandan hi-gatuy "Kami kaman-an-anla meippanggep ni hi-gam. Anin ni hi-gami et kammi ey 'Ya neminhed mu etan ni biin nakappinhed mu ey kekkeddukdul nem ya kapenginnumin meinnum.' "

Immehel etan biin gayyum etan ni laki ey kantuy "Ambuley pinpinhed dakaddan emin ni kamenikken ni bibi-i.
5 Hi-gayun bibi-id Jerusalem, dengel yu eya e-helek: Anin ni andekettak et kat-agu-ak. Em, andekettak e henin dekket idan kampun helag Kedar nem kat-agu-ak e henin kakinayyaggud ni ang-ang idan kultinah di baley nan Solomon e patul.

6 Et humman hu, entan tuwak itettekel gapu tep andekettak. Dimmekkettak tep nampeppetangngak ni nangngunungunud legunta mi, tep ida kaumbunget hu agik ni lalakki hedin eleggak mangngunnu. Et mukun endi inna-nuk ni mengippaptek ni annel ku."

7 Immehel mewan etan bii etan ni laki ey kantuy "Hi-gam e nakappinhed ku, attu mu pengippattulan idan kalneroh mun nunyan aggew niya attu mu pengihhidduman ni hi-gadan emaggew? Ehel mu et amtak nak penemmakan ni hi-gam, tep eggak pinhed ni heni-ak etan ni biin makilakin an mandaladalan di kad-an idan gagayyum mun kamampattul daman kalneroh da."

8 Hinumang etan ni laki e kantuy "Hi-gam e kekakkayyaggudan hu ang-ang tun bii, hedin eleg mu amta lawwak alin entanni ey nealay inunud

mu dinlan idan kalneroh ku, et hedin dinteng mudda, ey mudda ipattul
hu gelding mud kad-an ni a-abbung idan edum ni kamampattul.
9 Hi-gam ni nakappinhed ku, ey heni ka etan ni pakeetteng tun labah
ni kebayyun nei-dum idad lakkitun kebayyun kamengigguyud ni kalesah
nan patul.
10 Kakkayyaggud angah mu e neibegay hu betling mu. Ey kakkayyaggud
ang-ang ni buklew mun nebanggelan ni hubeng niya pa-ngaw.
11 Iddawtan dakan balituk ni betling ni neal-alkusan ni silber ma-lat nema-
man kakkayyaggud ang-ang mu."
12 Immehel etan bii etan ni laki ey kantuy "Hi-gam ni patul ku, yan
muka pambakbaktadid yuddungngam ey napnu bawang ni hamuy ni
bangbangluk.
13 Hi-gam ni nakappinhed ku ey kaka mei-ellig etan di ek-ekut ni luput ni
kakeihha-adin bangbanglun mir ni imbangngel ku.
14 Ey heni ka etan ni nabtek ni habung ni nealad leguntad En Gedi."
15 Immehel etan laki ey kantuy "Hi-gam ni biin nakappinhed ku ey
kat-agu kan peteg! Kakkayyaggud hu ang-ang ni matam e henin matan
paluma."
16 Immehel etan bii ey kantuy "Hi-gam ni nakappinhed ku ey kayyaggud
ni peteg neilakyam. Em, makulug ni kayyaggud ni peteg hu neilakyam.
Yaddalli eya meya-meh ni helek hu i-abek tan pambakbaktadan ta,
17 ey yad elungngan eyan mabulung ni keyew ni sedar niya fir hu
panhidduman ta.

2

1 Hedin hi-gak ey nakka mei-ellig ngun ebuh di habung di nandeklan di
Saron ey nak mewan kamei-ellig di hakey ni habung ni lily di hengeg ni
duntug."
2 Immehel mewan etan laki ey kantuy "Hi-gam ni biin nakappinhed ku,
ey kat-agu kan peteg e heni ka etan ni habung ni kakkayyaggud ni peteg
ang-ang tu. Et hedin i-ingngeh hu edum ni bibi-in hi-gam ey henidda
hebit."
3 Kan dama etan ni bii ey "Hedin daman hi-gam ey beken kan henin
edum ni laki, tep heni ka etan ni kekakkayyaggudan ni keyew e apol di
muyung. Pinpinhed kun manhihhiddum di hengeg tu ey kakkannen ku
hu lameh tun makallumi-ih.
4 Inlaw muwak di kuwaltuh ni kapanhahamuli et peamtam diman hu
neminhed mun hi-gak.
5 Idwasi muwak ni raisins niya apol et kanen ku et maibangngad hu elet
ku, tep kimmapuyyak tep ya nemahhig ni nakka pannemnem ni neminhed
kun hi-gam.
6 Nakka man-am-amleng tep in-iping kud willin ngamay mu ey inakwal
mud annel ku hu wannan ni ngamay mu."
7 "Hi-gayuddan bibi-id Jerusalem, isapatah yun hi-gak di ngadan idan
makwah e u-unnuden yu huyyan tugun ku e entan anhan tu distulbuh hu
nampinninhedan mi." *
8 Intuluy etan ni biin immehel ey kantuy "Dingngel ku ehel etan
ni nekamminhed ni hi-gak. Ammandeh e iyyallin kamanpaypaytuk di
duntug.

---

* **2:7 2:7** Ya edum ni neitudek ey kanday "Entan ni pekigayyum yud lalakki ingganah nandaddan kayu."

9 Humman ni nekamminhed ni hi-gak ey henin pakeetteng tun lakkitun
makwah e neka-let ni umbesik. Mundeh e dimmateng et kamanhi-hi-dip
di habhabyen.
10 Entanniy immehel ni hi-gak humman ni nekamminhed ni hi-gak ey
kantuy 'Inah ka e kat-agun biin nakappinhed ku et makilaw kan hi-gak,
11 haggud beken law ni keteketel niya beken law manginudan.
12 Kahebuhebung idan emin hu neitnem ey nambangngad ida law hu sisit
ni kaman-a-appeh. Anin idan paluma et kamedngel di bebley hu a-appeh
da.
13 Kamangkelu-um hu nemangulun lameh ni fig ey mebanglu hamuy ni
habung ni grapes. Ikay, e nakakappinhed ku et makilaw kan hi-gak.' "
14 Immehel etan laki ey kantuy "Hi-gam ni nakappinhed ku ey heni ka
etan ni paluman nantalud nadhak ni batud pinigging ni duntug. Pinhed
kun ang-angen hu kakkayyaggud ni angah mu ey pinhed kun dedngelen hu
ehel mun kayyaggud dengel tu. Et humman hu, ikay et mekihummangan
kan hi-gak.
15 Ta dedpapen ida immeyaw ni ahhu et eleg da bahbahen hu kaman-
hebbung ni grapes ni intanem tayud legunta tayu."
16 Kan etan ni bii ey "Hi-gam ni ebuh nakappinhed ku, ey hi-gak ni ebuh
nakappinhed mu. Heni ka etan ni pakeetteng tun makwah ni neipattul di
kad-an idan habung e lily.
17 Hi-gam ni nakappinhed ku, ikay et heni ka etan ni pakeetteng tun
makwah ni kamammangngan ni helek di duntug. Panha-ad kad kad-an
ku et ingganah mewa-wan kabbuhhan."

3

1 Entanniy immehel mewan etan bii ey kantuy "Kahilehileng ey nakka
eni-innepa etan nakappinhed ku. Et hakey ni hileng ey i-innep ku e nakka
hemmahemmak nem eggak hanhamak tep endidman.
2 Entanni et bumengunnak kumangngu et epengek hu keltad niyad
kapandadammuin tutu-u et nak hamaken etan nakappinhed ku nem eggak
ang-angen.
3 Inang-ang da-ak idan kamangguwalyan hileng ni daka pandalladallanid
bebley et kangkun hi-gaday 'Kaw inang-ang yu etan lakin nakappinhed
ku?'
4 Kanday 'Endi.' Nem entanni et hini-yan kudda ey himmak ku law etan
nakappinhed ku. Inakwal ku et eggak iwelak ngamay tu ingganah ni
nengidtengak di baley ina et ihgep ku etan di kuwaltuh ni neiungnga-ak.
Huyya ini-innep ku.
5 Ibbagak ni hi-gayun bibi-idya Jerusalem e issapatah yun hi-gak di
ngadan idan makwah e u-unnuden yu huyyan tugun ku e eleg yu anhan
distulbuha hu nampinninhedan mi." *
6 Immehel ida hu bibi-id Jerusalem ey kanday "Hipadda eman tutu-un
nantutu-nud ni iyyalli? Henidda ahuk ni kamenyed ni nalpuddad desert?
Huyyaddan nangkasal ey nebanglu hamuy da e henin hamuy ni mir et
yadda etan kameikkamdug di kennen ni kaiggatang ni negosyante.
7 Ang-ang yu kedi! Daka pan-i-ali yuddungngan Solomon e ginuwalyaan
ni na-nem ni ketultuledan ni sindalun Israel.
8 Nelaing idan emin humman ni mekiggubbat. Nan-asip ida emin ni
ispadah e nandaddan idan mekiggubbat di hipan um-alin buhul dan
hileng.

* **3:5 3:5** Winu "Entan ni pekigayyum yud lalakki ingganah nandaddan kayu."

9 Impekapyan Solomon e patul idan bega-en tu humman ni yuddungngan
tu, e nekapyad kayyaggud ni keyew ni nalpud Lebanon.
10 Yadda tukud tu ey na-meh ni silber ey netakapan ni balituk hu
benneggan tu, ey nehephepan etan kayuddungin kakkayyaggud ni neabel
ni luput ni madlang. Inyayyaggud idan bibi-id Jerusalem ni inal-alkusan
humman ni yuddungngan et kakkayyaggud hu ang-ang tu.
11 Keyuy ni bibi-id Zion et ang-angen yu hi Solomon e patul. Impenget tu
hu impapnget inetun penget ni patul eman ni nangkasalan tu. Et nemahhig
hu amleng Solomon ni nunman ni aggew."

4

1 Immehel etan laki ey kantuy "Hi-gam ni nakappinhed ku ey kat-agu
kan peteg. Kakkayyaggud eya matam ni nehukyungan e heni matan
paluma. Ya eya bewek mu ey kayyaggud ang-ang tu e heniddan gelding ni
kamandaddayyud duntug di Gilead.
2 Yadda ngipen mu ey henin binlah idan kalneroh ni pakepu-lit niya paka-
meh di wangwang. Endi ni na-kal ni ngipen mu.
3 Kakkayyaggud bungut mu e heni madlang ni ribbon hu bibil mu.
Kakayyaggud eya tamil mun nehukyungan e heni color ni pomegranate.
4 Ey kakkayyaggud eya buklew mun nebanggelan ni pa-ngaw e henin
kakinayyaggud ni eta-gey ni baley David ni neihableyan idan happiyaw
ni netuled ni sindalu.
5 Kayyaggud mewan pagew mu e henin dewwan impah ni makwah ni
kamammangngan di habung ni lily.
6 Pepu-ut kun umlaw di duntug di kad-an idan mir e bangbanglu et manha-
addak diman ingganah ni kewa-waan tun kabbuhhan.
7 Hi-gam ni nakappinhed ku ey kat-agu kan peteg. Em, kat-agu kan peteg!
8 Peki-li kan hi-gak e ahwak et hi-yanen ta Lebanon. Pandayyu itad
Duntug e Amana, etan di Duntug e Senir niyad Duntug e Hermon e kad-an
idan leyang ni baley idan layon niya leopard.
9 Inamtak law e nakappinhed dakan nengitkelam muwak niya nengang-
angan kun kamanmussi-lak ni banggel mu.
10 Nakka man-am-amleng ni neminhed mun hi-gak. Nakka pekeddukdul
hu hamuy ni bangbanglum nem yadda daka ikkamdug di kennen ni
bangbanglu.
11 Malumi-ih hu bibil mu e heni kaleban putsukan. Heni wada gatas niya
danum ni putsukan di daul ni dilam. Heni hamuy ni duntug di Lebanon
hu balwasim e mebanglu.
12 Hi-gam ni ahwak ey kaka mei-ellig di nakalluhud ni legunta. Ey kaka
mei-ellig di hebwak ni nakalluhud et hi-gak ni ebuh dammutun umhegep.
13 Yadda intanem mud leguntam ey yadda pomegranate niyadda edum ni
keyew ni kakkayyaggud lameh tu. Ey yadman ni leguntam ey dakel hu
henna ey nard,
14 safron ey cinnamon. Immen ida mewan diman hu dakel ni neitnem ni
bangbanglu niya kapampebanglun kennen, anin idan mir ey aloes.
15 Kaka mei-ellig etan di hebwak ni kaman-utbul di legunta ey kamampe-
dayyud Lebanon."
16 Immehel etan bii ey kantuy "Hi-gayun dibdib di appit ni south niya
north, ali kayu et idibdib yu banglun leguntak et palaw yu banglu tud kad-
an ni nakappinhed kun laki et umli et kanen tu hu lameh idan neitnem e
kayyaggud tamtam da."

5

1 Immehel dama etan laki ey kantuy “Hi-gam e nakappinhed kun ahwak,
immali-ak eyad leguntak. Nakka mengellan bangbanglu, ya mir niyadda
kapampebanglun kennen. Ey um-inummak ni danum ni putsukan, ya
meinnum niya gatas.”
Immehel ida gagayyum da ey kanday “Hi-gayun dewwan nampehhedan,
kamei-ellig di kennen hu neminhed yun hanhakkey. Immay, pappangngan
kayu ey penginnuinnum kayu et ingganah mehingla kayud nampinnin-
hedan yu.”

Ya meikka-pat ni a-appeh

2 Immehel etan bii ey kantuy “Neuggippak ey nan-i-inneppak e ka-
mangkugkug kumangngu etan nakappinhed kud lekbik.
Kantuy ‘Hi-gam ni nakappinhed ku, ibeghul mu anhan eya lekbi et
humgeppak tep na-bel hu bewek kun delnu.’
3 Nem kangkuy ‘Endi inna-nuk ni mengibbeghul tep ayepaw mewan hu
pambalwasian ku. Hakey pay, ey eggak pinhed ni meluggit hu helik.’
4 Entanniy inedang ni nakappinhed ku etan pehiw ey nakka mangkebke-
bkeb ni amleng ku.
5 Et bumengunnak et ibeghulan ku etan nakappinhed ku. Intenged ku
ngamay kun hina-adak ni bangbanglud pehiw ni lekbi,
6 et ibeghul ku ey attukaw la humman nakappinhed ku. Nemahhig
lemyung kun linawwan tu. Nak hihhimmak nem eggak hanhamak.
Intekutekuk ku ngadan tu nem endi kaumhumang.
7 Entanni ey inang-ang da-ak idan guwalyan bebley et panheplaten da-ak
et ya-niten da hukyung ku.
8 Hi-gayun bibi-id Jerusalem, ey isapatah yu anhan e hedin ang-angen
yu etan nakappinhed ku ey ehel yun hi-gatu e kimmakkapuyyak tep ya
neminhed kun pengippeang-angan tun neminhed tun hi-gak.”
9 Immehel ida etan gagayyum da ey kanday “Hi-gam ni kekakkayyag-
guddan ang-ang tun bii, kele kammuy issapatah mi e e-helen min hi-gatu
huttan? Kaw kekkeddukdul humman ni nakappinhed mu nem ya edum
ni lalakki? Hipa neikekkeddukdulan tu?”
10 Hinumang etan ni bii ey kantuy “Em, tep hedin ya humman ni
nakappinhed ku ey hi-gatu kekakkayyaggudan di emin ni lalakki, ey na-let
niya kayyaggud annel tu. Hedin i-ingngeh di hampulun libun lalakki ey
hi-gatu kekakkayyaggudan ang-ang tu.
11 Ey kayyaggud ang-ang ni ulu tu e kamei-ellig di nakammahmah ni
balituk ey mekaddengyah ey andeket bewek tu e henin dekket ni gawwang.
12 Kakkayyaggud mewan ang-ang ni matetu henin kakinayyaggud ni ang-
ang idan paluman kaman-a-ayyam di gilig ni lebeng.
13 Ya tamil tu ey henin leguntan dakel nangkeitnem. Ya hamuy ni bibil tun
na-bel ni mir ey heni etan ni banglun lily.
14 Yadda ngamay tu ey henidda nemullimul ni balituk ni nangkeihableyan
ni nenginan tenged. Kakkayyaggud hu annel tu henin malinah ni ivory ni
neal-alkusan ni nenginan batu.
15 Yadda heli tu ey mangkekedhel e henidda tukud ni nekapyan nenginan
batun immehneng di nemahmah ni balituk. Kayyaggud hu katuu tu e
henin kakinayyaggud ni Duntug e Lebanon e etata-gey keyew tun sedar.
16 Ey malumi-ih bungut tu niya emin hu ang-ang tu ey kamengippeamleng
ni hi-gak. Hi-gayun bibi-in iJerusalem, henin nunya humman ni lakin
nakappinhed ku.”

6

1 Immehel ida bibi-in gayyum etan ni bii e kanday “Hi-gam ni
kekakkayyaggudan ang-ang tun bii, attu linawwan etan ni lakin nakap-
pinhed mu? Ehel mun hi-gami linawwan tu et baddangan dakan an
menemmak ni hi-gatu.”
2 Immehel etan bii ey kantuy “Immali law humman ni nakappinhed
kud kad-ak e heni etan ni legunta tun netaneman ni nangkebanglun
kameitnem. Kamengippeamleng ni hi-gatu hu nangkeitnem eyad legunta,
ey tudda kaemmuemmunga lily ni neitnem.
3 Hi-gak ni ebuh hu pinhed tu ey hi-gatu daman ebuh pinpinhed ku.”
4 Immehel etan laki ey kantuy “Kat-agu kan peteg e nakappinhed kun
bii. Heni kaddan bebley di Jerusalem niyad Tirsah e kayyaggud ang-ang
da.
5 Bangiw mu anhan matam et hin-appil pengitkelam tep hedin muwak
kaitettekel ey hin-appil gibek ku. Ya bewek mun kamanla-la-yud ey
heniddan gelding ni kamandaddayyud Duntug e Gilead.
6 Ya ngipen mu ey makablah ida e heniddan binlah ni paka-meh ni
kalneroh. Nampepettek ida ey wadaddan emin e endi na-kal.
7 Ey ya tamil mun nehanian ni hukyung mu ey madlang e henin dalang ni
pomegranates.
8-9 Hi-gam e nakapinhed ku ey heni kan paluma. Endi mei-ingngeh ni kinat-
agum, anin na-mun na-nem hu ahwan patul, ey newalu hu in-edum tun
ahwatu, niya dakel ida kakat-agun bibi-in tuka paka-ibbilang ni gayyum tu.
Pininpinhed dakan inam e heni hi-gam ni ebuh hu u-ungnga tun bii. Hedin
inang-ang dakaddan kamenikken ni bibi-i ey daka katettebala. Anin idan
ahwan patul niyadda in-edum tun ahwa tu et daka kapakatbalad a-appeh
da.
10 Kanday ‘Hipa huyyan kakkayyaggud ang-ang tun bii? Kat-agu e heni
kaumbenang e heni aggew niya bulan. Ey kakkayyaggud ang-ang tu e
heniddan nantutu-nud ni bittuwen.’ ” *
11 Intu-man etan ni lakin immehel ey kantuy “Nandayyu-ak e nalpu-
ak di kad-an idan keyew ni almond et nak ang-angen ida kamemmel ni
neitnem niya nak ang-angen hedin kamanhebbung ida grapes niyadda
pomegranates.
12 Ey gapuh ni et-eteng ni neminhed kun hi-gam ey endi maptek ey ya
impanggibek ku ey heni-ak u-ungngan patul ni nanlugan di kalesah.”
13 Immehel ida etan bibi-i ey kanday “Pambangngad ka e kad-agun biin
iSulam et ang-ang-angen dakan meneyyaw.”
Kan etan ni bii ey “Kele pinhed yuwak e biin iSulam ni ang-ang-angen
ni meiggawwan menattayyaw?”

7

1 Immehel etan laki ey kantuy “Hi-gam e inap-apun patul, kakkayyaggud
ang-ang ni nepatutan ni helim ey kayyaggud ang-ang ni ulpum e henin
nebalol ni tenged.
2 Kayyaggud mewan ang-ang ni puheg mu e henin basuh ni kapenginnum
e napnun ingganah ni nangkamkamdug ni meinnum. Ya egeh mu ey heni
nepu-ul ni wheat ni liniklikweh idan lily.
3 Ey kayyaggud hu ang-ang ni pagew mu e henin dewwan impah ni
makwah.

* **6:10 6:10** Yadda edum ey kanday ‘Heniddan sindalun kamengitta-gey ni bandelah.’

4 Ya buklew mu ey henin eta-gey ni baley ni nekapyad ivory. Ey
kamanmussi-lak hu matam e henin lebeng di dagsin Eheb di Bat Rabbim di
Hesbon. Nekattunggul hu eleng mu e henin Duntug e Lebanon ni inhangga
tud Damascus.
5 Ey kayyaggud hu ang-ang ni ulum e henin eta-gey ni Duntug e Karmel.
Ey medengyah niya andeket hu andukkey ni bewek mu. Anin ni ya patul
et tuka am-amyawi tu bewek mun nekulut.

6 Hi-gam ni nakappinhed ku ey kat-agu kan peteg. Kamengippeamleng
ni hi-gak hu kayyaggud ni ang-ang mu.
7 Eta-gey ka ey nengan-andeng annel mu e heni annel ni bewwa. Ey
kakkayyaggud pagew mu e henin nebu-ngul ni grapes.
8 Pinhed kun kellaben humman ni heni bewwa et umla-ak idan nunman
ni lameh tu henin pengnged kun nebu-ngul ni grapes. Ya hamuy ni yayyah
mu ey mebanglu henin hamuy ni apol.
9 Ya amleng kun pengakwalam ni hi-gak ey henin amleng kun penginnu-
mak ni kakkayyaggud ni meinnum."

Kan etan ni biiy "Em, e nakappinhed kun laki, pinhed kun akwalen daka
ey mei-ellig humman ni pengakwalan kun hi-gam etan ni neminhed kun
meinnum.
10 Hi-gam e nakappinhed ku, hi-gak ni ebuh hu pinhed mu ey hi-gak ni
ebuh hu pinpinhedem ni ingganah.
11 Ikay, peki-li kan hi-gak et hi-yanen ta eya bebley, et ita mandeyad kad-an
idan himmabung ni helek.
12 Et yan kewa-waan tu ey ta ang-angen ida grapes et yadda etan
kaumlameh ni keyew hedin himmabung ida. Et isapatah kudman hu
neminhed kun hi-gam.
13 Hahhammuyen ta hu kayyaggud ni hamuy ni neitnem ni mandrake ey
ippahding ta hu kei-ang-angan ni nampinninhedan ta, e iddawat kun hi-
gam hu nambakbaklang ni lameh ni keyew e ippu-ul kudman. I-eng-eng
kudda humman ni hi-gam e nakappinhed ku.

8

1 Hamban agi dakan impan-inum ina, et anin ni akwalen daka hedin
nandammu ita et endi an menghel ni anggeba-ing humman ni pehding ku.
2 Ey gullat ni agi daka et dammutun ikkuyug dakad baley ina e nengituttud-
dun hi-gak ni kayyaggud ni pehding. Et idaddanan dakan kakkayyaggud
ni meinnum ni nekapyad malumi-ih ni pomegranates.
3 Ey dammutun i-iping ku willin ngamay mu ey i-akwal mun hi-gak hu
wannan ni ngamay mu.

4 Hi-gayun bibi-id Jerusalem, isapatah yu e eleg yu anhan distulbuha hu
nampinninhedan mi."

5 Immehel ida bibi-i ey kanday "Hipa eman biin iyyallin nalpud eleg
mebebleyi e tuka itettenged di ngamay ni lakin nakappinhed tu?"

Kan etan ni bii etan ni laki ey "Nebangun ka eman ni dinepa dakad
henged ni keyew ni apol e nengiungngaan inam ni hi-gam.
6 Endi edum ni biin mu pinheden nem hi-gak ni ebuh. Entan tuwak liwwan
ey ihuklub mu eya banggel di ngamay mu et penginemnemneman mun hi-
gak. Tep ya neminhed ey kamei-ellig di kamantetebbel ni apuy e et-eteng
kabaelan tu henin katey.
7 Kamei-ellig hu nampinninhedan ni laki niya bii etan di apuy e endi paka-
dep anin etan ni immelwang ni kulukul. Ey eleg mabalin ni megettang,

anin na-mun wada hakey ni tuun iggatang tun emin hu wadan hi-gatu, ma-
lat gatngen tu nem endi mengebbulut nunman ni ibbayad tu, ey mepihhul
kumedek."
8 Immehel ida lalakkin agi etan ni bii ey kanday "Wada agi min biin u-
ungnga pay ni e eleg mabalin ni melehhin. Nem hipa pehding mi hedin
wada neminhed ni mengahwan hi-gatu?
9 Humman ni agi mi ey kayyaggud ni bii, et ippaptek mi henin mika
pemaptek ni luhud ni bebley mi e ballabagan middan silber ey henin
pengihhammad min lekbi e mika e-dahin tablan sedar."
10 Hinumang etan ni bii hu aaggi tun laki et kantuy "Nehikennak law
niya na-lettak e heni-ak etan ni nehammad ni dingding. Ey ya pagew ku
ey henin eta-gey ni baley ni kapan-eddugi. Et humman hu, kaum-amleng
etan nakappinhed kun menang-ang-ang ni hi-gak."
11 Intu-man etan ni biin immehel ey kantuy "Wada leguntan Solomon ni
netaneman ni grapes ni nginedanan tun Baal Hamon. Impaebang tun tutu-
u et emin ida ey hanlilibun palatah ni silver hu daka ibbayad ni hi-gatu
hedin nedateng.
12 Nem ya ngu leguntak ey hi-gak hu ngenamung ni pinhed kun pengid-
watan ni lameh idan intanem kudman ey nakka iddawat ni liblih. Et
humman hu, hi-gam e Solomon, ey eleg mahapul ni mambeyyad kan hi-
gak ni hanlibun palatah ni silber et han ka manggagayan mengngan ni
lameh ni intanem ku. Nem idwat muddan nakka pangngunud leguntak
hu handedwanggatut ni palatah ni silber."
13 Immehel etan laki ey kantuy "Kat-agu kan peteg e nakappinhed kun
kamanyuyyudung di kad-an idan kakkayyaggud ni habung di leguntam.
Pinpinhed idan gagayyum kun mengngel ni ehel mu. Ey anin ni hi-gak et
pinhed ku daman dedngelen ehel mu."
14 Immehel etan bii ey kantuy "Ikay e nakappinhed ku, papuut mu et
heni kan pakeetteng ni lakkitun makwah e naka-let ni umbesik ma-lat
dammuen muwak di duntug ni netaneman ni kapemanglun kennen."

Isaiah

Ya meippanggep ni nunyan libluh nan Isaiah

Hi Isaiah e nengitudek ni nunyan libluh ey prophet Apu Dios. Sinuttudduan tudda tutu-ud Jerusalem niyad Judah ni meippanggep nan Apu Dios niya elaw tun na-nem ni toon. Yan eman ni nelabah hu dakel ni toon et han maiungnga hi Isaiah, ey negedwadda helag Israel et mambalin ni dewwa hu bebley da. (1 Kings 12) Yad appit ni north, ey nengadanan ni Israel. Ey yad appit ni south, ey nengadanan ni Judah.

Pinutuk Apu Dios hi Isaiah ni prophet idan tutu-ud Jerusalem niyad Judah ni nunman ni toon ni neteyyan nan patul e hi Ussiah. (740 B.C. Ang-ang yu hu 6:1) Entannit nelabah hu hampulut walun toon, ey inapput idan iAssyria hu Israel et sakupen tu. (722 B.C.) Ey yan eman ni 701 B.C. ey ginubat idan iAssyria ida bebley damad Judah ni nangkeluhud et apputen dadda, anin ni ya Jerusalem et ginubat da. (36:1) Entanni ey impatnan patul di Assyria e hi Sennakerib niyadda sindalu tun sekkupen hu Jerusalem, nem eleg dadda apputen hu tutu-udman. (chapters 36–37)

Nem eleg ida mansalamat nan Apu Dios hu tutu-ud Jerusalem ni nengihwangan tuddan sindalun iAssyria. Ida kumedek kamampahhiya niya manghay ida. Eleg da pinhed ni u-unnuden hi Apu Dios, tep daka daydayawadda beken ni makulug ni dios niyadda u-ukkul ni dios dan kinapyan tuu. Gapuh nunman ni daka pehpehding ey inhelan Isaiah e prophet ida hu iJerusalem et peamta tun hi-gada e kastiguen Apu Dios idan pengippeellian tun patul ni Babilon niyadda mangkabunget ni sindalu tun memahbah ni bebley da hedin eleg ida mantuttuyyu etan di daka pampahhiyyai, niya hedin eleg ida mengu-unnud nan Apu Dios. Nem kahing ida e eleg da pinhed ni dedngelen hu inhel Isaiah. Entanni tuwangu ey hinggep idan sindalun Babilon hu Jerusalem et bahbahen da. Neipahding huyya eman ni nelabah hu dakel ni toon ni neteyyan Isaiah. (586 B.C.) Yan nunman hu neilawwan idan tutu-ud Jerusalem di Babilon et mambalin idan balud diman.

Nem wada la inhel Apu Dios nan Isaiah ni nunman, et humman indinel idan tutu-ud Jerusalem eman ni eleg ni ilaw idan iBabilon di bebley da. (chapters 44–66) Impakulug Apu Dios idan tutu-u tu e ibbangngad tuddallid bebley da hedin megibbuh ni manhelheltap idad Babilon tep ya liwat da. Impakulug tu pay e wadalli ittu-dak tun menellaknib ni katuutuun edum ni aggew. (chapters 52:13–53:12)

Ya neitudek eyad libluh:

1. Ya kastigun Apu Dios idan iJudah, yadda iIsrael niyadda tutu-ud edum ni bebley. (chapters 1–39)
2. Ya et-eteng ni kabaelan Apu Dios niya impakulug tun i-abulut tudda tutu-ud Judah ni mambangngad di bebley da. Et ya impakulug tun peelli tulli hu menellaknib idan tutu-u. (chapters 40–66)

1 Huyyan libluh hu neitudekan idan impeamtan Apu Dios nan Isaiah, e u-ungngan Amos meippanggep ni Judah niya Jerusalem eman ni nan-apapuan idan nanhuluhulul ni patul diman, e hi Ussiah, hi Jotham, hi Ahas et hi Hesekiah.

Ya nengipeang-angan Apu Dios e lawah ida iJudah

2 Kan APU DIOS ey "Puyek niya kabunyan, dengel yu eya e-helen ku!
Yadda u-ungngan impenaptek ku et ettengen kudda ey nginhay da-ak.
3 I-imman ida animal, henin baka niya donkey, tep inamta da hu kan
animal ni hi-gada niya kamengippaptek ni hi-gada. Nem yadda tuuk
ni helag Israel ey eleg da-ak amta niya eleg da han-awat e hi-gak hu
kamengippaptek ni hi-gada."

4 Hi-gayun helag Israel ey nanna-ud ni mekastigu kayu, tep nakalliwtan
kayu niya ebuh lawah ni yuka pehpehding! Inwalleng yu hi APU DIOS niya
nginhay yu hu Kayyaggud ni peteg ni Dios yu. *

5 Kele nanengtun manghay kayu? Kaw pinpinhed yun mekastigu?
Ang-ang yu kedi e kamei-ellig ni nangkeliputan hu ulu yu, et mukun
kamemunnumunnu nemnem yu niya endi amleng yu.
6 Meippalpud ulu yu ingganah di dapan yu ey heni kayu nangkeliputan.
Eleg malinihan niya eleg meha-adan ni agah ida liput yu. †

7 Anin ya bebley yu et binahbah idan buhul yu ‡ et giheben da. Yuka
itettekel ey daka pan-al-an emin hu lameh ni intanem yu niya daka
pambahbahan emin hu wadad bebley yu.
8 Nganganih ni maka-apput kayun iJudah, tep ebuh law hu Jerusalem
e bebley diman ni eleg bahbahen idan buhul yu. Nem eleg kabaeli idan
tuudman ni mekihhanggan buhul da. Tep hellikuben ni buhul da humman
ni bebley da. Heni etan ni payew ni endi law kaman-eddug, tep neani law
hu neitnem et ebuh law etan hukyawwin wadadman.

9 Gullat ni eleg iebulut APU DIOS e Kabaelan tun emin ni wada hahhakkey
ni metdaan di gubat, et netey idan emin hu tutu-ud Jerusalem et henin
neipahding di Sodom niyad Gomorrah e nakabbahbah ida. §

10 Hi-gayun aap-apu niyadda tutu-ud Jerusalem ey heni kayuddan aap-
apu niyadda tutu-ud Sodom niyad Gomorrah ni nunman e nemahhig
kalinawah da. Nemnem yudda kaituttuddun APU DIOS e Dios tayu niya
dengel yu eya tuka pan-e-helan hi-gayu.
11 Kantuy "Kaw kanyu nem nakka um-amleng ida etan ni dakel ni yuka
i-enappit ni hi-gak? Nehingla-ak law idan dakel ni animal ni yuka i-appit.
Hiyya! Isiked yu law ni man-appit ni hi-gak idan nuntan ni yuka gihheban
kalneroh, niyadda tabaddan animal yu, anin idan kuheyaw ni babakka yu,
yadda kalneroh yu niyadda gelding yun yuka i-appit.

12 Entan aliali yu eyad Tempol ku, tep endi silbin yuka pan-appisi, tep ya
kakulugan tu ey endi-ak di nemnem yu.
13 Isiked yun mengi-lin endi silbi tun yuka i-enappit ni hi-gak. Eggak law
pinhed ni hahhammuyen ida bangbanglun yuka gihheban yuka i-appit.
Ey eggak law pinhed hu yuka pehpehding ni Piyestah yun Kaketellakin
Bulan, ya yuka pehpehding ni Sabbath, niyan yuka keemmuemmungin
mandeyyaw. Nambalin ida emin huyyan endi silbitu, tep nemahhig hu
liwat yu.

---

* **1:4 1:4** Isaiah 5:24 † **1:6 1:6** [5-6] Humman idan liput idan helag Israel ey beken ni makulug ni liput, nem humman kei-elligan ni kalinawah dad hinanggan APU DIOS. (Ang-ang yu hu Isaiah 53:4-5.) ‡ **1:7 1:7** Yan eman ni ketaggun Isaiah ey kagubbagubbataddan tutu-ud Israel, ya Syria, ya Assyria, ya Edom niya Pilistia hu Judah. § **1:9 1:9** Yadda kamangngenghay nan APU DIOS ey nanna-ud ni mebahbah ida. Nem ay, gapuh ni hemek APU DIOS ey in-abulut tun wada metdaan ni hi-gada. (Ang-ang yu hu Romans 9:29 et ya Isaiah 4:3, ya 10:20-23, ya 11:11, 16, niya 43:3-4.)

14 Em, anggebe-hel kudda huttan ni yuka pehpehding ni Piyestah yun
Kaketellakin Bulan niyadda edum ni piyestah yu. * Impeinglay ku law ni
peteg.
15 Hedin mandasal kayu et itta-gey yu ngamay yu ey eggak hengn-
guda, anin ni ian-anteng yu dasal, tep mapetey kayu et heni etan ni
nekukkuheyaw hu ngamay yu.
16 Pantuttuyyu kayu et isiked yudda lawah ni yuka pehpehding ma-lat
malinih kayun heni kayu neulahan. Em, isiked yuddan emin hu lawah ni
yuka pehpehding,
17 et ya kayyaggud hu ipahding yu. Ey ang-ang yu et ya meandeng
niya limpiyuh hu meippahding. Baddangi yudda hu anggehemmek ni
kapanligligat idan edum ni tuu niya iehneng yudda nepu-hig niyadda
nebalu."
18 Immehel mewan hi Apu Dios e kantuy "Imay, keyuy et man-uungbal
itsu. Anin ni nakalliwtan kayu e heni kayu nekammansaan ni madlang,
et liwwanen kudda liwat yu. Heni dakeyu paka-ullahan et maka-kal lugit
yu, et heni kayu dallallun paka-gah tu. Ey anin ni makadlang mansa yu et
pambalin dakeyun makablah e henin dutdut ni kalneroh.
19 Hedin et anhan u-unnuden yuwak, et ebbuluten yun baddangan
dakeyu, ey hi-gayu mengngan idan kayyaggud ni lameh ni kameittennem
eyad bebley yu.
20 Nem hedin kahing kayu et ngenghayen yuwak, man petteyen dakeyun
buhul yu. Hi-gak ni Ap-Apu e Dios yu hu nanghel nunya."

Ya ngehay idan iJerusalem nan Apu Dios

21 Huttan ni bebley yun Jerusalem ey nambebleyan ida lan
kamekangngu-unnud nan Apu Dios e daka ikkahhakey hu daka
penaydayaw ni hi-gatu. Nem yan nunya ey dakel hu beken ni makulug
ni dios ni yuka daydayawadtan. Et humman hu, hi-gayun iJerusalem
ey heni kayu etan ni biin makilakin tuka pebeyyad annel tu.† Endi
law hu kayyaggud niya limpiyuh ni nambebley ditan, tep yan nunyay
mangkapetey ida wadadtan.
22 Hi-gayun bimmebley di Jerusalem, yan nunman ey kayu kamei-ellig di
silber, nem yan nunya ey endi law ni hekey balol yu. Ey kayu kamei-ellig
ni nunman di mebanglun meinnum, nem yan nunya ey kayu kamei-ellig
di danum ni endi tamtam tu.
23 Mangkanghay ida aap-apu yu niya ida kamekiddagyum idan
mangkatekew. Daka ella kameidwat ni hi-gada niya daka ebbulutan
mebeyyadan ma-lat ipahding da lawah. Ey eleg da i-ehneng ida nebalu
niyadda nepu-hig.
24 Et humman hu, hi-gak e hi Apu Dios, e Kabaelan tun emin e Dios idan
helag Israel ey kangkuy "Nambalin kayu law ni buhul ku. Paka-ibbaleh
kun hi-gayudda hu impahpahding yu, ma-lat gibeken yu hu nemahhig ni
bunget ku.
25 Kastiguen dakeyu et ekalen kudda lawah ni elaw yu, ma-lat yumaggud
kayu henin kapehding ni gumek e kaeyyuga ma-lat memahmah. ‡
26 Weddaen kulli kayyaggud ni aap-apu yun heni dedan lan nunman.
Et yallin nunman ni tsimpuh ey ngeddanan alin tutu-u hu bebley yun

---

* **1:14 1:14** Yadda importanteh ni piyestah idan helag Israel ey ya Piyestah ni Passover, ya Piyestah ni Pentecost niya Piyestah ni Tabernacle. (Ang-ang yu hu Exodus 23:14-17, ya 34:18, ya Leviticus 23:1-44 et ya Deut. 16:1-7.) † **1:21 1:21** Jeremiah 3:6-14, Ezekiel 16:25-26. ‡ **1:25 1:25** Ang-ang yu hu Isaiah 4:4 et ya 48:10.

Jerusalem ni ‘Bebley ni Kayaggud kapehpehding ni bimmebley niya
kamannananeng hu daka pengu-unnud nan Apu Dios.’ ”
27 Kayyaggud ni peteg hi Apu Dios, et mukun ihhehwang tu huttan ni
bebley yu e Jerusalem niyadda etan tutu-udtan ni mantuttuyyun liwat da.
28 Nem yadda etan manliwwat tep ya ngehay da niya pengiwwallengan
dan Apu Dios, ey mebahbah ida niya mettey ida.
29 Nemahhig ali baing yu hedin ninemnem yu hu nan-enappitan yuddan
beken ni makulug ni dios di hengeg ni keyew, niya nengipenahdingan yun
lawah di yuka ngillinan leguntan yuka penaydayawin nunman idan dios
yu. §
30 Mei-ellig kayullid keyew ni kamangkekpit bulung tu, niya mei-ellig
kayullid neitnem ni eleg medennumi.
31 Nemnem yu huyya: Ya etan tuun et-eteng kabaelan tu ey bahbahen
ni lawah ni tuka pehpehding, ey endi mabalin ni mengippesikked ni
kebahbahan tu. Henin dagemi e anin ni ngalab ni ebuh et megihheb niya
endi mabalin ni mengdep ni apuy ma-lat eleg magiheb.

2

Ya pan-ap-apuan alin Apu Dios

1 Huyya impeamtan Apu Dios nan Isaiah e u-ungngan Amos ni meip-
pahding alin Judah niya Jerusalem:
2 Yallin edum ni aggew ey ya etan duntug ni neituunan ni Tempol Apu
Dios ey mandingngel, et dakel ali tutu-ud kebebbebley eyad puyek ni
umlaw diman ni an mandaydayaw.
3 Kandalliy “Keyuy et manteyed itsud duntug Apu Dios e Dios idan helag
Israel di Tempol tu et ituttuddu tun hi-gatsu hu pinhed tun pehding tayu
et humman u-unnuden tayu.”
Huyyalli e-helen da, tep yan nunman alin tsimpuh ey yad Jerusalem hu
keituttudduan ni ehel Apu Dios.
4 Hi-gatulli law mengippennuh ni panhahallaan ni katuutuud kebebbe-
bley. Yan nunman ali ey eleg ida law mandaddan hu kebebbebley ni
mekiggubbat, tep endi law manggugubat. Pan-e-dihen dalli law hu ispadah
da et kapyaen dan aledu niya pangkapyaen dalli pahul dan ewah ni
panlinnih dan intanem da.*
5 Et humman hu, hi-gatsun helag Jacob, attu et ya elaw Apu Dios hu
pengiu-unnudan tayu ey?

Ya aggew ni gintud nan Apu Dios ni pengippebabahan tuddan tutu-un daka peta-gey annel da

6 Apu Dios, inwalleng mudda tutu-um ni helag Jacob tep ya daka pehding
e daka kulluga hu tuttuddun nalpu etan idad bebley di appit ni kasimmilin
aggew. † Ida kamandinnel di anap e henidda iPilistia ‡ niya daka pehding
hu kapehpehding idan tutu-ud edum ni bebley.
7 Kedangyan hu Judah e bebley dan dakel hu silber niya balituk diman
e eleg melkud. § Dakel mewan kebayyu da et tagan da kapyan kalesah ni
kameussal di gubat.

§ **1:29 1:29** Ang-ang yu hu Isaiah 65:3 niya 66:17. * **2:4 2:4** [2-4] Micah 4:1-3 † **2:6 2:6** Yadda bebley ni na-hel eyad verse ey humman ida na-mu hu Syria et ya Assyria. Iraq law ni nunya hu ngadan ni Assyria ni nunman. ‡ **2:6 2:6** Ang-ang yu hu 1 Samuel 6:2 niya 2 Kings 1:2. § **2:7 2:7** Kimmedangyan ida dakel ni iJudah eman ni hi Ussiah hu patul da.

8 Dakel mewan kinapyadan tutu-un dios da. Kinapya da ngu ni
dinaydayaw da.
9 Ya pambalinan tu ey meibbabah ida et mabeingan ida. Et humman hu,
entan tu liwwan hu liwat da e APU DIOS.
10 Hi-gayun tutu-u, kayu pantalud leyang niya kayu pangku-kun pantel-
luan yu, ma-lat eleg maipahding ni hi-gayu hu hipan pehding APU DIOS tep
ya bunget tu. Em, patnai yu pangngun mantellu ma-lat eleg yu ang-angen
hu kabaelan tu niya dayaw tu. * Nem ya kakulugan tu, ey eleg ali mabalin
ni yu ittaluan hu bunget tu.
11 Medettengan ali aggew ni meibbabah ida kamampahhiyan tutu-u ma-
lat hi APU DIOS dedan hu medeyyaw.
12 Tep wada aggew ni gintud APU DIOS e Kabaelan tun emin ni pengippe-
babahan tuddan nunman ni et-eteng kabaelan tun tutu-un kamampahhiya.
13 Bahbahen tuddalli etan etata-gey ni keyew ni sedar di Lebanon
niyadda etta-teng ni keyew ni oak di Bashan. †
14 Ey deklanen tuddalli hu etata-gey ni duntug.
15 Tu-lien tulli etata-gey ni kapangguwalyain sindalu niyadda netuping
ni luhud di bebley da.
16 Pambahbahen tulli etta-teng ni bapor niyadda etan kakkayyaggud ni
bangka et malneng ida.
17 Yan nunman ali ey mebabba-ingan ida hu tutu-un kamampahhiya
niyadda manghay. Ebuh ali law hi APU DIOS ni medeyyaw ni nunman
ni aggew.
18 Mangkeendiddalli law hu dios ni kinapyan tuu.
19 Yallin pengippeang-angan APU DIOS ni nemahhig ni bunget tu e henilli
tu iggiwwed eya puyek, ey idalli mampantellu tutu-ud leyang niya mangku-
kuddan pantelluan da, tep ya takut da. Patnaan dallin umbesik ma-
lat meihwang idad bunget APU DIOS‡ niya ma-lat eleg da ang-angen hu
kabaelan tu niya dayaw tu, nem eleg idalli damengu meihwang.
20 Yan nunman alin aggew ey pan-i-ibbeng idallin tutu-ud kad-an ni utut
niya panniki hu balituk niya silber ni kinenapya dan dios da. §
21 Memsik idallin an mangkeitlud leyang niyad linggeman ni hungab
ma-lat patnaan dan ibsikan hu bunget APU DIOS, ya et-eteng ni kabaelan
tu niya dayaw tu ni pengiggiwwedan tullin puyek.
22 Et humman hu, entan pandinel yud tuu, tep endi kabaelan tu niya
nanna-ud ni mettey.

3

Ya pengastiguan nan APU DIOS idan iJudah et yadda iJerusalem

1 Ya Ap-apu e hi APU DIOS e Kabaelan tun emin ey e-kalen tu law ni
emin hu kapandinnelin tutu-ud Jerusalem niyad Judah, henin kennen, ya
danum,
2 yadda aap-apu da, yadda sindalu da, yadda huwet da, yadda prophet
da, yadda maebig, yadda konsihal da,

---

* **2:10 2:10** Ang-ang yu 2 Thess. 1:8-10. † **2:13 2:13** Ya bebley e Lebanon ni wadad appit ni north ni Israel ey nandingngel tep yadda etata-gey ni sedar ni keyew diman. Ya Bashan ey wadad appit ni kasimmilin aggew di Israel di demang ni Wangwang e Jordan. Nandingngel dama tep yadda etta-teng ni keyew ni oak diman. In-alig nan Isaiah ida huyyan keyew di meippahding alin kamampahhiyan tutu-u. ‡ **2:19 2:19** Revelation 6:15 § **2:20 2:20** Endi silbi tun penaydayawan ni dios ni kinapyan tuu. (Ang-ang yu hu Isaiah 30:22 ya 31:7 ya 40:19-20 ya 44:9-20.)

3 yadda aap-apun sindalu da, yadda nelaing ni mengapyan linggeman *
niyadda kaman-ennap. †
4 Et yalli peyuddung APU DIOS ni man-ap-apuddan tutu-u ey yadda
kamenangpah ni kaungaunga. ‡
5 Manhintatalam idalli tutu-u. Endilli lispituh idan u-ungngan a-ammed
da. Mambabakal idalli tutu-u, anin idan nandadagsi baballey da. Yadda
dama endi silbi tun tutu-u ey eleg da lispituha hu tutu-un kametbal ni tuu.
6 Yan kedettengan alin nunman idan aggew ey yadda hampamilyah
ey puttuken dalli hu hakey ni hi-gada e kanday "I-imman ni hi-gam
tep dammutun wada ibbalwasim, imay kuma et hi-gam pan-ap-apu min
nunyan wada ligat."
7 Nem kantullin humang tuy "Beken ni hi-gak hu pan-ap-apu yu tep endi
nak ibbaddang ni hi-gayu. Tep anin ni hi-gak et en-endi-an nak daman
hekey. Endi dama kennen niya balwasid baley. Et humman hu, entan
tuwak kuma putuk ni pan-ap-apu yu."
8 Nanna-ud hu kebahbahan ni Judah niya Jerusalem tep kangengnge-
hayaddan bimmebley hi APU DIOS di daka pehpehding niya daka e-e-hela.
Daka peang-ang-ang ngehay dad hinanggan tu.
9 Kameka-ang-ang di angah da e nambahul ida. Daka peang-ang-ang hu
lawah ni daka pehpehding e henidda laddan iSodom. Ey endin hekey baing
da. Nanna-ud ni anggehemmek ali meippahding ni hi-gada, nem bahul da
ngu hu kekastiguan da.
10 Hedin yadda tutu-un kayyaggud ngu dedan hu daka pehpehding, ey
melinggep idalli niya man-an-anladdalli. Kayyaggud ali pambalinan ni
impahding da.
11 Nem hedin yadda tutu-un lawah hu daka pehpehding, ey nanna-ud ni
mekastiguddalli, tep meippahding daman hi-gada hu lawah ni impahding
da.
12 Hi-gayun tutu-uk ey dakeyu kapanligligat idan u-ungnga niyadda bibi-
in aap-apu yu. Hin-appil kumedek hu daka ittudun pehding yu, et humman
hu eleg yu law amta hu kayyaggud ni u-unnuden yu.
13 Hi APU DIOS e keta-ta-geyyan ni huwet ey nandaddan ni manhuwet
idan tutu-u tu.
14 Anin idan ap-apun tutu-u tu et huwetan tudda et hiktaman da bunget
tu. Heninnuy hu kan APU DIOS ni hi-gada: "Binahbah yudda iIsrael e hi-
gada kamei-ellig ni leguntak ni netaneman ni grapes. § Hineuheul yudda
nangkewetwet et penuen yu baballey yun inla yun hi-gada.
15 Endi lebbeng yun mengippeligligat idan tutu-uk niya menellatellam
idan nangkewetwet. Hi-gak hu Ap-apu e hi APU DIOS e Kabaelan tun emin,
hu nanghel idan nunya."

Inhelan APU DIOS ida bibi-id Jerusalem

16 Kan mewan APU DIOS ey "Ang-ang yudda kedi hu bibi-in iJerusalem e
ida kamampahhiya. Daka itangngatangngaw hedin ida kamandaddallan.
Da mewan kaiyyenayyaggud dalan da niya ka-immatun di daka pengitet-
tekkel e makilakidda. Nemahhig numan e kaumkilikililing hu padang da.
17 Nem kastiguek idalli e weddaek bungul di ulu da et memukmukan
ida."

---

* **3:3 3:3** Wadadda edum ni tutu-un kanday ya keibbellinan tu huyya ey 'nelaing ni magic' e beken ni 'nelaing ni mengapyan linggeman.' † **3:3 3:3** Ang-ang yu hu Deut. 18:10. ‡ **3:4 3:4** Henin Manasseh e hampulut dewwa toon tu ey nambalin ni patul di Judah. (Ang-ang yu hu 2 Kings 21:1.)
§ **3:14 3:14** Isaiah 5:1

18 Medettengan ali mewan hu aggew ni pengkalan Apu Dios idan
nunman ni usal idan bibi-in iJerusalem e heniddan padang di heli da,
yadda daka ibbedbed di ulu da, yadda banggel da,
19 yadda betling da, yadda takelang, yadda hukyung da,
20 yadda taddung da, yadda edum ni daka ihhuklub di heli da, yadda
daka i-awekeh di gitang da, yadda bangbanglu da, yadda ageyup da,
21 yadda singsing dad galumeymey da niyad eleng da,
22 yadda kakkayyaggud ni balwasi da, yadda pitakah da,
23 yadda diggal da, yadda edum ni balwasi dan nangkengina, yadda
panyuk da niyadda luput ni daka iwwa-ngal. *
24 Et ya la etan mebanglun hamuy da ey mambalin alin kaman-ebtut.
Ya etan kayyaggud ni ballikid da ey mambalin alin linubid. Ey endilli law
etan andukkey ni kayyaggud ang-ang tun bewek da tep memukmukan ida.
Ya kayyaggud ni daka ibbalwasi ey mehullulan alin layyut. Meendilli law
kaminaddikit da tep mebabba-ingan ida!
25 Mangkettey idalli hu lalakkid Jerusalem ni an mekiggubbat, anin idan
keka-ka-letan ni hi-gada.
26 Ey mangkebahbah idalli hu eheb et nemahhig ali lemyung idan tuun
natdaan diman. Henilli kaumlelemyung ni biin kamanyukyukmuh di
puyek e kaumnanginangih, tep inla dan emin hu wadadman.

4

1 Yan nunman alin aggew ey hahhakkey hu metdaan ni lalakki et
pampippilliwan alin pitun bibi-i hu hakey ni laki. Kan idallin bibi-iy "Attu
anhan et ibilang dakemin ahwam ma-lat eleg kami bumabbaing tep ya
keendin ahwa mi. Anin katteg ni ngenamung kamin manheppul ni kennen
mi niya balwasi mi, nemet ibilang dakemin ahwam."
2 Nem medettengan ali mewan hu aggew ni yaggudan ni ang-ang etan
ni kameingngadnin Pangan Apu Dios. * Emin ali neitnem diman ey
makattaba niya kayaggud panlemmeh da. Yaddalli etan natdaan ni tutu-
udman ey man-an-anladda niya igaggaya dalli hu lameh ni nangkeitnem
di bebley da.
3 Emin idalli tutu-un metdaan di Jerusalem ey ibbilang idan Apu Dios ni
kayyaggud ni peteg. †
4 Dammutun pehding tu huyya tep kastiguen tudda bibi-id ‡ Jerusalem
tep ya liwat da et iningngeh tu meullahan lugit da. Anin idan emin ni
tutu-un nambebley diman ni pimmatepatey et kastiguen tudda et meendi
law hu lawah di bebley da tep ya pengastigu tu ey kamei-ellig di apuy e
kaumgiheb.
5 Peellin Apu Dios di Duntug e Zion niyaddad etan di neamung ni
tutu-udman ali hu kulput ni kawwalwal ni mambalin ni apuy ni hileng.
Humman ali keang-angan tun wada dayaw Apu Dios ni hi-gada niya tudda
kaippaptek.

---

* **3:23 3:23** [16-23] Ang-ang yu hu 1 Peter 3:3-4. * **4:2 4:2** Huyyan kameingngadnin "Pangan Apu Dios" ey tellu hu dammutun keibbellinan tu. Ya hakey ey "Yallin kegibbuhan ni kebahbahan ni bebley di Israel ey mekallameh ali mewan law hu meitnem diman." Ya meikkadwa ey "Yallin megibbuh ni kebahbahan ni bebley di Israel ey umyaggud ali mewan." Ya meikkatlu ey "Ya etan ittu-dak Apu Dios e hi Christo ni Mengippaptek idan tutu-u tu." (Ang-ang yu hu Jeremiah 23:5, 33:15 et ya Sekariah 3:8, 6:12.) † **4:3 4:3** Isaiah 1:9 ‡ **4:4 4:4** Yadda nengamtan ehel ni Hebrew ey kanday ya keibbellinan ni bibi-in na-hel di deya ey beken ni yadda bibi-in ebuh tep anin yadda lalakkid Jerusalem.

6 Humman ni kulput hu meniddum idan tutu-ud petang hedin kawwal-
wal niya humman keihhikkugan da hedin wada pewek niya hedin kaman-
uddan.

5

Ya a-appeh ni meippanggep etan ni leguntan netaneman ni grapes

1 Dengel yu et ia-appeh ku hu a-appeh ni gayyum * kun meippanggep ni
intanem tun grapes. Humman ni gayyum ku ey wada hu legunta tu etan
di duntug ni kayyaggud puyek tu e netaneman ni grapes. †
2 Hinuklay tu et ekalen tudda batu et taneman tun kayyaggud ni
grapes. Ingkapya tu mewan hu eta-gey ni a-abbung ni pan-eddugan tu
et mengapyan keppallan tu. ‡ Hingged tu kelu-uman ni lameh ni intanem
tun grapes, nem entannit nedateng ey mapeit tamtam da.
3 Kan nunman ni gayyum kuy "Hi-gayun tutu-un nampambebley di
Jerusalem niyad Judah, keyuy et ang-angen yu, tep kele hanneya intanem
ku?
4 Hipa na-mu hu eggak ipahding? Kele mapeit inlameh idan grapes ey
hedin ya inamtak, man malumi-ih illameh da?
5 Heninnuy law hu ninemnem kun pehding kun leguntak: Bahbahen ku
et ekalek ew katteg hu luhud tu et humgep ida hu animal di muyung et
pangkanen da niya pan-igsin da intanem ku. §
6 Eggak pegebbut ma-lat mebel-ah. Eggak puttuli kawit tu niya eggak
hubkaya. Diman et keya-munan ni nahbitan ni helek niya mandalen ku
hu kulput et eleg tu egahen hu udan." *
7 Huyyan a-appeh ku ey meippanggep idan iIsrael niyadda iJudah e tutu-
un Apu Dios e Kabaelan tun emin. Hi-gada neidingpatan idan grapes ni
inyayyaggud tun intanem. Impandidinel tun kayyaggud pehding da, nem
beken kumedek tep ya papatey impenahding da. Ey impandidinel tu e
meandeng pehding da, nem beken tep tu kumedek kadengngedengngela
hu kapampehemmehemmekiddan daka panhelheltap ni edum da.

Ya kastiguddan tutu-un lawah daka pehpehding

8 Anggehemmek kayun tutu-u tep nanna-ud ni mekastigu kayu! Hi-gayun
tagan tu gatang † ni baley niya puyek et endi panha-adan ni edum ni tuu,
tep ya pinhed yu ey ebuh kayun manha-ad di bebley yu.
9 Nem nanna-ud ni kastiguen dakeyun Apu Dios e Kabaelan tun emin,
tep dingngel ku e kantun hi-gak ey "Emin idalli huyyan etta-teng niya
kakkayyaggud ni baballey ey mangkebahbah ida niya mangkebe-ew ida.
10 Yadda grapes ni mahkang neitneman tu ey liman galon ni ebuh ni
meinnum hu kekapyaan tu. Ya hampulun talub ni tanem ey hantalub ni
ebuh illameh tu."

---

* **5:1 5:1** Huyyan kan Isaiah ni gayyum tu ey hi Apu Dios. † **5:1 5:1** Yadda helag Israel ey hin-addum ni hi-gada hu kamei-ellig ni leguntan Apu Dios ni netaneman ni grapes. (Ang-ang yu hu Jeremiah 12:10, ya Psalm 80:8-19, et ya Matthew 21:33-45.) ‡ **5:2 5:2** Matthew 21:33, Mark 12:1 § **5:5 5:5** Hedin ya kan Apu Dios ni 'animal di muyung,' ey yadda iAssyria ni buhul idan helag Israel ni um-alin memahbah ni bebley da. * **5:6 5:6** Hin-addum ni eleg peellin Apu Dios hu udan ma-lat kastiguen tudda hu manghay ni tutu-u tu. (Ang-ang yu hu Deut. 28:23-24, ya 2 Samuel 1:21, et ya 1 Kings 17:1.) † **5:8 5:8** Yadda helag Israel ey dammutun umbalal idan puyek ni edum da, nem eleg mabalin ni ida umgatang winu ida manggettang ni puyek tep yadda puyek da ey neika-peng ni hi-gadan pampuyyek dan ingganah. (Ang-ang yu hu Numbers 27:7-11 et ya 1 Kings 21:1-3)

11 Anggehemmek kayu tep nanna-ud ni mekastigu kayun tutu-u! Kayu
kaumhaleman ni umbangun ni kakkabbuhhan et ya inum hu itaggan yu
ingganah mehilleng niya ingganah makabbutteng kayu.
12 Ya mewan di yuka panhahamuli ey kayu kamengi-innum niya
kayyaggud hu tenul idan gitalah yu, ya ayyuding yu niya ingngiing yu,
nem eleg yu hengnguda niya eleg yu deyyawa hu kapehding APU DIOS.
13 Et humman hu, pambalin dakeyullin balud di neidawwin bebley.
Mettey idalli aap-apu yun upa da, ey hi-gayun edum ey mettey kayulli tep
ya ewew yu.
14 Et humman hu, kaman-am-amleng hu Dungay ni mengekmun idan
kekeddangyan niyadda nangkewetwet ni iJerusalem, anin idan hi-gayun
bimmebley ni kamambuttebutteng ni ngimmalangala.

15 Yan nunman alin aggew ey mebe-ingan kayun emin niya meibbabah
ida kamampahhiya.
16 Nem hi APU DIOS e Kabaelan tun emin ey meiddeyyaw di meandeng
ni tuka panhuwet niya kameang-ang hu kakinayyaggud tun peteg di tuka
pehding.
17 Mambalin alin pengngannan ni kalneroh niya gelding niyadda impah
da hu nebahbah ni bebley yu.

18 Anggehemmek kayu tep nanna-ud ni mekastigu kayu, tep eleg yu
pinhed ni issiked ida lawah ni yuka pehpehding.
19 Kan yu kumedek ey "Hamban pepu-ut nan APU DIOS e Kayyaggud ni
peteg ni Dios idan helag Israel et ipahding tun emin hu pinhed tun pehding
ni hi-gami, et ang-angen mi pangngu hedin hipa dedan hu wadad nemnem
tu."
20 Anggehemmek kayu tep nanna-ud ni mekastigu kayu! Hi-gayun nah-
nahwi tuka pannemnem. Ya lawah ey kanyuy kayyaggud, ya kayyaggud
ey kanyuy lawah. Hanniman mewan hu kawwalwal e kanyuy engeenget,
ya engeenget ey kanyuy kawwalwal. Ya mapeit ey kanyuy malumi-ih, ey
ya malumi-ih ey kanyu mewan ey mapeit.

21 Anggehemmek kayu tep nanna-ud ni mekastigu kayu tep ya yuka
pannemnem ni annel yu ey nakannemneman kayu, niya nakallaing kayu.

22 Anggehemmek kayu tep nanna-ud ni mekastigu kayun tutu-un na-let
ni um-inum niya hi-gayuddan nelaing ni mengapyan meinnum.
23 Anin ni hi-gayun beken ni meandeng hu tuka pehpehding e nealadda
nambahul et humman ida kanyun endi bahul da ma-lat liblih idad kastigu
da, tep bineyadan dakeyu. Et nealadda endi bahul da ey hi-gada kumedek
mekastigu. ‡

24 Et humman hu, kayu kamei-ellig di nema-ganan ni dagemin gihheben.
Ey kayu kamei-ellig etan di helek ni nabwel lamut tu e ittayab ni dibdib
hu habung tun heni dep-ul. Mebahbah kayu tep nginhay yu hu tuttuddun
APU DIOS e Kabaelan tun emin niya Kayyaggud ni peteg ni Dios idan helag
Israel.
25 Nemahhig law bunget APU DIOS ni hi-gayun tutu-u tu, et humman hu
pengastiguan dakeyu. Iggiwwed tudalli duntug § et mangkaiwehit idalli
annel ni nangketey di keltad e heniddalli lugit. Nem eleg ali pay medeggem
hu bunget APU DIOS. Nandaddan ni mengastigu pay ni hi-gayu.

---

‡ **5:23 5:23** Ang-ang yu hu Isaiah 1:23 et ya 10:1-2. § **5:25 5:25** Ang-ang yu hu Isaiah 64:3, ya Jeremiah 4:24-26, ya Hebrews 12:26, ya Exodus 19:18 et ya Haggai 2:6.

26 Eyyagan tuddalli buhul yud nangkeidawwin bebley * et pepu-ut dallin
um-alin mengubbat ni hi-gayu.
27 Endin hi-gada hu meettu niya meihhungbub. Eleg ida man-iyyatu
winu meuggip di dalan. Eleg meubbad hu ballikid da niya iket ni patut
da.
28 Matedem hu paneda niya nandaddan idan umpana. Nangka-let hu
kebayyu dan mengigguyyud ni kalesah ni panlugganan da niya nangka-let
idan umbebsik. Yalli helin kalesah da ey henilli alipuhhapuh hu pehding
tun mansillen.
29 Yadda sindalu da ey henidda layon ni kaman-elmem hedin wada
pintey dan animal ni daka pan-ibsik di endi an memangngad. Hanniman
ali dama pehding daddan tutu-uk.
30 Yan nunman alin keippahdingan idan nunya ey um-aliddad Israel hu
buhul da e henidda layon ni kaman-elmem e henin bungug ni danum di
baybay. Nemahhig ali pehding dan dedpapen da e panhelheltap dadda.
Yalli ang-ang ni bebley di Israel ey anggehemmek niya engeenget tep
hennian ni kulput hu petang. †

6

Pinutuk Apu Dios hi Isaiah ni prophet tu

1 Yan nunman ni toon ni neteyyan Ussiah e patul * ey inang-ang ku hu
Ap-apu † ni yimmudung di yuddungngan ni patul. Kameang-ang dayaw tu
ey hinephepan ni andukkey ni balwasi tu hu det-al ni Tempol.
2 Yad nanlinikweh di yinudungan tu ey wadadda anghel ni kamantet-
tebbel ni han-e-nem hu payak da. Hinephepan ni dewwan payak da angah
da, ya dewwan payak da ey hinephepan da heli da, et ya dewwan payak
da ey daka ussalan umtayab.
3 Entanni ey nan-a-appeh ida e kandad a-appeh day "Hi Apu Dios e
Kabaelan tun emin ey Kayyaggud ni peteg, Kayyaggud ni peteg, Kayyaggud
ni peteg niya kameang-ang ni emin eyad puyek hu dayaw tu." ‡
4 Entanni ey kamangkeiggiwwed hu Tempol tep ya bungug ni a-appeh
da niya napnun ahuk.
5 Et kangkuy "Nanna-ud ni anggetakkut hu meippahding ni hi-gak tep
nekalliwtannak. Anin ni ya nakka heppita et lawah ni emin. Ey anin idan
edum kun nakka pekikkillawwi ey nekalliwtan ida dama. Ey nealay nak
inang-ang eya Patul e hi Apu Dios e Kabaelan tun emin!" §
6 Entanni ey simmayab etan hakey ni anghel ey immalid kad-an ku e
kinipit tu hakey ni ngalab ni tu inlad kapan-appisi. *
7 Intumuk tud bibil ku et kantuy "Na-kal law liwat mu niya neliwwan
tep intumuk ku eya ngalab di bibil mu ma-lat melinggep ka law."
8 Entanniy dingngel kun immehel hi Apu Dios ey kantuy "Hipa ittu-dak
kud kad-an idan tutu-uk ni an mengituttuddun pinhed min ituttuddun

* **5:26 5:26** Huyyaddan buhul da ey dammutun hi-gada etan ida sindalun Assyria ni nengubat ni Israel niya Judah eman ni 722 B.C. et yan 701 B.C. niyadda iBabilon ni nengubat ni Jerusalem eman ni 605 B.C. † **5:30 5:30** [26-30] Ya pinhed idan nunyan verse ni e-helen ey yadda sindalun Assyria ni um-alin mengubbat niya memahbah ni Israel. * **6:1 6:1** Yan eman ni neteyyan nan Ussiah ey nelabah hu 740 ni toon et han maiungnga hi Jesus Christo. † **6:1 6:1** John 12:41 ‡ **6:3 6:3** [1-3] Revelation 4:1-8 § **6:5 6:5** Hedin nampeang-ang hi Apu Dios idan tutu-u, man daka gibbeka e nakalliwtan ida. Ey daka kulluga e hedin ang-angen da hi Apu Dios, ey nanna-ud ni mettey ida. Et mukun simmakut ni peteg hi Isaiah. Ang-ang yu hu Job 42:5-6, ya Luke 5:8 et ya Exodus 33:20. * **6:6 6:6** Leviticus 16:12

hi-gada?” † Hinumang ku ey kangkuy “Adyahhak, hi-gak itu-dak mu et
lumawwak.”
9 Et kantun hi-gak ey “Lakkay tep et mu ehelen idan tutu-uk e kammuy
‘Anin ni deddedngelen yu hu nakka ituttuddu et eleg yu han-awat. Ey anin
ni ennang-angen yu et eleg yu damengu amta kameippenahding.’ ” ‡
10 Kantu mewan ey “Ma-mam ni pekelhi ulu da ma-lat eleg da awatan.
Ey kulap mu mateda et eleg da han-ang-ang, ey tuleng mu tangila da et
eleg da handengel niya eleg da han-awat. Tep gullat et ni beken idan
henin nunman, ey han-ang-ang da, handengel da niya han-awat da, et
mantuttuyyu ida, et pesinsahan ku hu liwat da.” §
11 Minahmahak e kangkuy “Ingganah ni pigantu pengippahdingak
nunya?”
Ey kantuy “Ingganah mebahbah ida bebley et meendidda tutu-udman et
mangkabeew emin hu baballey niya mangkebel-ah ida bebley et mambalin
ni endi silbi da.
12 Ey ingganah pellaw kudda tutu-ud nangkeidawwi et endin hekey
mambebley di bebley dad Israel.
13 Ey anin ni kantu et wadadda hahhakkey ni metdaan, et mebahbah ida
damengu et henidda keyew ni nalngeh et ebuh law tunged tun wada. Nem
anin ni hanniman meippahding et heniddalli etan ni tunged ni keyew ni
umpingi mewan.” *

7

Ya pinhed Apu Dios ni peamtan nan patul e hi Ahas

1 Yan nampatulan Ahas e u-ungngan Jotham e u-ungngan Ussiah di Judah
ey ginubat di Resin e patul di Syria et hi Pekah e u-ungngan Remaliah e
patul di Israel ida iJerusalem, nem eleg dadda apputen. *
2 Dingngel Ahas e patul ni Judah e kabaddangiddan sindalun Syria ida
sindalun Israel ni mengubbat ni hi-gadan iJudah ey nemahhig takut tu. †
Anin idan tutu-u tu et nemahhig dama takut da et ida kamanggegeygey e
henidda keyew ni kapan-igiwwed ni pewek.
3 Nem kan Apu Dios nan Isaiah ey “Ikuyug mu eya u-ungngam e hi
Shear Jashub ‡ et yu dammuen hi Ahas e patul. Immen di keltad ni
kapangngunnuiddan kamengapyan balwasi etan di pappeg ni alak ni
kadellanan danum ni kamelpud Lebeng di Ahpat.
4 Ehel mun hi-gatu et mandaddan niya pelinggep tu nemnem tu et eleg
tumekut. Ya bunget nan hi Resin e patul, niyadda edum tun iSyria ni
hi Pekah e patul e u-ungngan Remaliah, ey beken ni anggetakkut tep ya
bunget da ey henin kamangke-dep ni ngalab ni dewwan ittungu. §
5 Em, implanuh idan nunman ni patul ni Syria niya Israel e

† **6:8 6:8** Eleg ehelen Apu Dios e “pinhed ku,” tep kantuy “pinhed mi.” Tep huyya keang-angan tu e nalpu daman Ispirituh tu et hi Jesus Christo humman ni meituttuddu. ‡ **6:9 6:9** Mark 4:12 et ya Luke 8:10 § **6:10 6:10** Ang-ang yu hu Matthew 13:15, ya John 12:40 et ya Acts 28:26-27. * **6:13 6:13** Humman keang-angan tu e anin ni mebahbah ida et wada namnamah dan peyaggud alin Apu Dios hu bebley da. * **7:1 7:1** Ang-ang yu hu 2 Kings 16:5. † **7:2 7:2** Yan nunman ey hi Ahas e patul et yadda sindalu tu ey inapput idan iSyria et yadda iIsrael di gubat. (Ang-ang yu hu 2 Chronicles 28:5-8.) ‡ **7:3 7:3** Ya keibbellinan ni ngadan nan Sear Jashub ey “Wadaddalli hahhakkey ni tutu-un metdaan.” § **7:4 7:4** Hi Resin e patul ni Syria et hi Pekah e patul ni Israel, ey henidda etan ni kamangke-dep ni dewwan ngalab tep nekapuy ida sindalu da. Inapput ni Assyria hu Syria eman ni 732 B.C. niya nelabah hu hampulun toon ey inapput ni Assyria hu Israel eman ni 722 B.C. et ilaw dadda iIsrael di bebley da et pambalin daddan himbut diman.

6 gubbaten da hu Judah niya sinattakkut dadda tutu-udman, ma-lat mei-
dum idan hi-gada niya ma-lat pambalin dan patul ni Judah etan u-ungngan
Tabeel.
7 Nem hi-gak e hi APU DIOS e Eta-gey ni peteg ey eggak i-abulut ni
meippahding humman ni planuh da.
8 Tep beken ni na-na-let hu Syria nem ya Damascus e capital nunman
ni bebley. Et humman hu, endi ikkedhel idan tuudman, anin ya patul da
e hi Resin. Anin ni ya Israel et melebbah hu na-nem et liman toon et
mekabbahbah. *
9 Emin hu bebley di Israel ey endi ikkedhel da, anin ni ya Samaria e
capital ni bebley da. Et humman hu, endi dama ikkedhel idan tuudman,
anin ya patul da e hi Pekah.
Nem hedin eleg yu pannananeng dinel yun hi-gak, man endi kabaelan
yu."

Ya pengi-immatunan ni ellian nan Emmanuel

10 Intu-dak mewan APU DIOS hi Isaiah ni an menghel nan Ahas e patul
ni pinhed tun e-helen ni hi-gatu. Heninnuy hu inhel APU DIOS:
11 "Ibegam ni hi-gak e AP-APU e Dios mu hu pengi-immatunam e
makulug ni baddangan daka ma-lat apputen mudda buhul mu. Dammutun
ya iddawat kun pengi-immatunam ey melpud kabunyan winu melpud
nandaul di Dungay, ngenamung kan pinhed mun pillien."
12 Nem eleg abuluten Ahas e kantuy "Eleggak mambeggan pengi-
immatunak, eggak pinhed tep eleg mahapul ni nak patnaan hu kakulugan
tun kae-helan APU DIOS." †
13 Et kan Isaiah nan Ahas et yadda edum tuy "Hi-gayun edum kun helag
David ey nepappeg tu-wa anhan law hu anus kun hi-gayu, ey tuu-ak ni
ebuh. Kaw anin ni hi Apu Dios et pinhed yun mepappeg hu anus tun
hi-gayu?
14 Imay tep et hi-gatu mengidwat ni pengi-immatunan yulli: Yalli etan
kat-agun bii ey i-ungnga tulli hu gelang ni laki, niya ngeddanan tullin hi
"Emmanuel." ‡
15 Yallin keettengan tun amta tu law ni mampilli hedin hipa kayyaggud
niya lawah, ey ya kennen idan tutu-u ey ya gatas niya putsukan. §
16 Nem eleg medettengi humman ni aggew ey meapput ida etan dewwan
patul e yuka tattakusin patul ni Israel et ya patul ni Syria. Em, nanna-ud ni
meapput hu bebley idan nunman ni patul et mawehit idalli tutu-udman.

Ya pemahbahan idan iAssyria ni Judah

---

* **7:8 7:8** Yadda etan hahhakkey ni natdaan ni helag Israel ni eleg mailaw di Assyria ey naka-apput ida et malebah hu 65 ni toon (669 B.C.) ey beken law ni hi-gada nan-ap-apun tutu-u da, tep impaelin Assyria e nansakup ni hi-gada hu ap-apu da. † **7:12 7:12** Hi Ahas ey ma-nu ehel tu tep heni makulug ni tuka iddinel hi APU DIOS, nem ya kakulugan tu ey tuka nemnemneman mampebaddang idan iAssyria ni mengubbat idan iIsrael niyadda iSyria. Ang-ang yu hu 2 Kings 16:7-9. ‡ **7:14 7:14** Ya inhel dedan APU DIOS ni meippanggep nan Emmanuel ey dewwa neipeamnuan tu. Ya nemangulu ey in-ungngan kat-agun bii hu gelang ni laki eman ni nelabah ni ebuh pigan toon neipalpun nanghelan APU DIOS ni nunya. Endi maptek hedin hipa huyyan gelang. Yadda edum ni tuu ey kanday u-ungnga winu inap-apun patul. Ya meikkadwa ey ya in-ungngan Maria e hi Jesus Christo eman ni nelabah hu dakel ni toon neipalpun nanghelan APU DIOS ni nunya. § **7:15 7:15** Ya edum ni tutu-un nengamtan Hebrew ey kanday, tep ya kennen idan iJudah ey gatas niya putsukan ni ebuh ey humman keang-angan tun wada panliggatan da. Nem ya hakey ni pinhed tun e-helen ey mehawwahawwal ali hu kennen di Judah, tep yan nunman ali pengapputan idan iAssyria ni Israel et ya Syria.

17 Nem peellillin APU DIOS hu nehalman ni ligat ni hi-gam, e Ahas, yadda
tutu-um et yadda neiegin hi-gam. Nehalman ni anggetakkut huyyan um-
alillin helheltapen yun ligat nem yadda la ligat ni hineniktaman ni bebley
tayu neipalpu eman ni neappilan ni Israel di Judah. Peelli tulli hu patul di
Assyria et yadda sindalu tu.
18 Yan nunman alin aggew, ey mantulpip hi APU DIOS et pengamtaan
idan iEgypt et heniddalli aggiyyet ni um-alin mangkelpud kedaddawi-an
ni bebley di pangan Wangwang e Nile. Um-alidda dama hu iAssyria e
heniddalli babbayung,
19 et maihinap idan emin eyad bebley yu anin idad nedeklan, yaddad
leyang, yaddad nangkahbitan et yaddad pattullan.
20 Hedin medettengan ali humman ni aggew ey an ali ewwiten nan Apu
Dios hu patul di Assyria di ba-hil ni Wangwang e Euphrates et umlin
mengubbat ni hi-gayu. Humman ni patul ey henin etan ni kametangdanin
kamampu-lit, tep bahbahen tulli emin hu wadan hi-gayu e heni kep-uhan
tulli iming yu, ya bewek ni ulu yu, et yadda bewek ni annel yu.
21 Yan kedettengan alin nunman ni aggew, ey nemahhig ali panhelhelta-
pan idan tutu-un metdaan et ya hakey ni pamilyah ey hakey ni baka niya
dewwan kalneroh ni ebuh hu wadan hi-gada.
22 Et yaddalli hahhakkey ni tutu-un metdaan ey ebuh ali gatas et ya
putsukan ni kennen da.
23 Yan nunman ali mewan ni tsimpuh, ey yadda kayyaggud ni pantenne-
man ni kametennemin hanlibun grapes e kamambalol ni hanlibun palatah
ni pilak, ey mangkebel-ah et ya hebit niya gugulun umtemel.
24 Et umlaw idalli tutu-un mandedweng diman tep umkeya-mun ali etta-
teng ni helek ni nangkahbitan.
25 Yadda etan duntug ni netaneman nunman ey endi law umlaw diman,
tep simmemel ida nangkahbitan ni helek ey yadman kapengnganniddan
babakka niyadda kakalneroh ni helek."

8

Ya u-ungngan Isaiah hu pengi-immatunan idan tutu-u

1 Entanni ey immehel mewan hi APU DIOS ni hi-gak ey kantuy "Ala kan
et-eteng ni pantuddekan et ettengem ni ittudek hu: 'Maher-Shalal-Hash-
Bas.' *
2 Ayag kan dewwan kayyaggud ni tuun mantistigun nunya. Hi Uriah e
padi et hi Sekariah e u-ungngan Jeberekiah hu ayagim."
3 Entanni ey newad-an hu ahwak. Neukat humman ni lakin u-ungnga
mi ey kan APU DIOS ni hi-gak ey "Ngadani yun 'Maher-Shalal-Hash-Bas.' "
4 Huyyan ngadan tu mengippeang-ang e eleg ali ni meibbehwang ehel
eyan u-ungnga yu et eleg tulli ni han-ehel hu 'ama' niya 'ina' ey um-ali
hu patul ni Assyria et yadda sindalu tu et pan-alen da kinedangyan idan
iDamascus niyadda iSamaria et pan-ilaw dad bebley da.

Kamengelli hu patul di Assyria

5 Immehel mewan hi APU DIOS ni hi-gak ey kantuy
6 "Eleg ebbulutaddan tutu-ud Judah hu kayyaggud ni nakka pemaptek ni
hi-gada, e kamei-ellig etan di maineng ni Wangwang e Siloah. Ida kumedek
kamanggagayan keapputan idallin dewwan patul e di Resin nan Pekah, tep
ida kamakaddinnel e baddangan idan Assyria.

* **8:1 8:1** Ya keibbellinan tu ey "Anggegannun meibsik hu limmu."

7 Nem hi-gak, e Ap-apu ey peellik hu patul ni Assyria niyadda sindalu
tu et gubaten da Judah. Um-aliddan heni Wangwang e Euphrates hedin
nedakkel et kamanla-la-pih.
8 Um-alidda sindalun Assyria et henidda elwang e deplugen dan emin hu
wadad Judah niya heniddalli sisit ni tuka bekyaga payak tu, ey inhephep
tud dimpap tun kennen tu. † Hanniman ali pehding idan sindalun Assyria
e meihhinnap idad kebebbebley di Judah."
Ey hi-gam ni ebuh e Emmanuel hu wada kabaelan tun mengihwang ni
hi-gami!

Anin ni naka-let ida iAssyria e buhul ni Judah et meapput idallin edum ni aggew

9 Kaemung kayun emin ni tutu-ud kebebbebley ni mekiggubbat! Nem
meapput kayulli et mawehit kayu.
10 Taggan yu planuh ni pengubbatan yun hi-gami, nem endilli silbitu, tep
ippaptek dakemin Apu Dios.

Inhelan Apu Dios hi Isaiah

11 Inhelan tuwak nan Apu Dios e kantuy "Entan tu iu-unnud di
kapehpehding idan edum mun iJudah.
12 Ey entan tu dengel etan kandan hi-gam hu nengihdul ni bebley yu tep
ya inhel mun hi-gada ey eleg ida mandinnel di baddang ni iAssyria. Entan
tu takusi hu katekkusiddan tutu-um.
13 Nemnem mu e hi-gak e Ap-Apu e Kabaelan tun emin ey Kayyagguddak
ni peteg. Hi-gak ni ebuh hu dammutun tekkutam.
14 Mekihha-addak idallin tutu-uk et ipaptek kudda, nem hedin yadda
tutu-un eleg mengu-unnud ni hi-gak e heniddan tutu-ud Israel niyad Judah,
ey heni-ak ali etan ni batun kehellapdungan da et meihungbub ida. Ey
hedin yadda tutu-ud Jerusalem ey heni-ak ali lingen ni keknaan da.
15 Dakel alin hi-gada hu mehellapdung et ma-gah ida et magmik ida, ey
meknaddalli." ‡ Huyya inhel nan Apu Dios ni hi-gak.

Ya inhel Apu Dios ni meippanggep ni peki-ungbalan ni netey

16 Hi-gayun kamekangngu-unnud ni hi-gak, ey amung yun emin ida
impatudek Apu Dios et itlu yu, ey paka-ippaptek yun ingganah.
17 Hedin hi-gak ey nanengtun wada nakka pengullug niya wada dinel
kun baddangan daitsun Apu Dios, anin ni eleg daitsu hengngudan tutu-u
tun nunya.
18 Kan etan ni kamengippaptek idan tuu ey "Iyyadya-ak di kad-an idan
u-ungngan Apu Dios ni indinel tun hi-gak. Hi-gatu e Kabaelan tun emin
e wadad Duntug e Zion, ey pinutuk dakemin mengippeamtaddan tutu-ud
Israel ni pinhed tun pehding." §
19 E-helen idallin tutu-un hi-gayun mahmahan yuddan kamammag-
guway ni kaumtenuttubbu hu pinhed yun amtaen. Nem hedin ya e-helen
kun hi-gayu ey hi Apu Dios kumaddan hu pengibgai yuddan nunman. Kele
an mahmahan idan mategud nangketey hu meippahding alin edum ni
aggew? *

---

† **8:8 8:8** Endi maptek hedin ya keibbellinan nunyan sisit ey yadda sindalun Assyria ni um-alillin memahbah idan iJudah winu hi Emmanuel e wada kabaelan tun mengihwang idan iJudah idan nunman ni sindalu. ‡ **8:15 8:15** [14-15] Ang-ang yu hu Romans 9:33 et ya 1 Peter 2:8 § **8:18 8:18** Hebrews 2:13 * **8:19 8:19** Ang-ang yu hu Isaiah 19:2.

20 Dengel yu kuma hu kaituttuddun APU DIOS et beken ni ya kae-heladdan
kamammagguway hu yu u-unnuden, tep endi ibbaddang dan panyaggudan
yu tep heni eleg ni madilagan hu daka pannemnem.

Yalli ellian ni ligat

21 Idalli manhawahawang hu tutu-ud bebley, tep endi namnamah da ey
meu-upadda. Umhulun upa da ey nemahhig ali bunget da et lawah ali
e-helen dan patul da et hi Apu Dios.
22 Anin ni attu lawwan dan da pampebaddangan et endi umbaddang ni
hi-gada, tep ya kumedek panliggatan da niya keduddukulan ni nemnem
da hu hemmaken da, et henidda meibbeng di kad-an ni engeenget.

9

Yalli etan Mampatul

1 Nem anin ni hanniman et eleg mannananeng ni mewedda hu nemahhig
ni ligat et heni engeenget ni ingganah. Yadda helag Sebulun niyadda
helag Naptali ey nebabba-ingan idan nunman, nem edum alin aggew ey
meiddeyyaw ali bebley da meippalpud Baybay e Mediterranean ingganah
di ba-hil ni Jordan. Anin ni Galilee e nambebleyan idan nalpud edum ni
bebley et meiddeyyaw ali dama. *
2 Yan nunman ali ey yadda tutu-un heni wadad engeenget ey ang-angen
dalli et-eteng ni dilag. Et anin ni nehalman ligat da e henidda wadad
engeenget, et umyaggud ali kaya neitu-wan da et henidda mebnangan. †
3 Apu Dios, peamleng mudda iIsrael, e henin amleng ni hakey ni
tuun nedateng inggaud tu et man-ani, winu henin amleng idan tutu-un
nanggegedwaan da inapput dad gubat.
4 Endilli law kabaelan idan nengipehelheltap idan tutu-um, tep bahba-
hem idalli ma-lat ihwang mudda tuum henin nengihwangam ni hi-gadan
nunman ni nengapputam idan sindalun Midian. ‡
5 Yan nunman ali ey mangkegihheb ida patut niya nekukkuheyaw ni
balwasiddan sindalun um-alin umgubat. §
6 Tep mei-ungngallin hi-gami etan lakin gelang ni pan-ap-apu tayu. Ya
pangngeddan dallin hi-gatu ey 'Kayyaggud ni umtugun' 'Dios ni Kabaelan
tun emin' 'Mannananeng ni Ama' niya 'Kelpuan ni Linggep.'
7 Mannananeng ali kabaelan tu niya melinggep hu pan-ap-apuan tun
eleg mepappeg. Hi-gatu meihhullul ni man-ap-apud pan-ap-apuan David.
Ya pehding tun man-ap-apu ey kayyaggud niya meandeng ni ingganah. Hi
APU DIOS e Kabaelan tun emin ey nanna-ud ni pehding tullin emin huyya.

Ya pengastiguan APU DIOS ni Israel

8 Inhel dedan Apu Dios hu kastiguddan iIsrael e helag Jacob.
9 Emin ida ey inamta da huyya, anin idan nambebley di Samaria, nem
manghay ida niya ida kamampahhiya e kanday
10 "Em, nangkebahbah eya bebley tayu, nem iyayyaggud tayu. Ya batu
pan-ikkapya tayu et nehahhammad pay nem ya la etan nebahbah. Neil-
uh ni nangkalngeh hu keyew ni sicamore, nem hullulan tayun sedar e
kekakkayyaggudan ni keyew."

---

* **9:1 9:1** Huyyan na-hel e ya Galilee ey meiddeyyaw alin edum ni aggew ey neipeamnu eman ni nambebleyan nan Jesus Christo diman et ituttuddu tu hu meippanggep nan APU DIOS. † **9:2 9:2** [1-2] Matthew 4:15-16 ‡ **9:4 9:4** Ang-ang yu hu Judges 8:24-27. § **9:5 9:5** Peamnullin APU DIOS huyyan inhel tun pengippesikkedan tun emin ni gubat. Et humman hu, emin ali almas ey bahbahen ni tutu-u tep endi law ali silbi da.

11 Ya penummang APU DIOS ni kapampahhiyaddan iIsrael ey peelli tudda
buhul da et gubaten dadda.
12 Yadda iSyria di appit ni kasimmilin aggew niyadda iPilistia di appit
ni kakelinnugin aggew, ey heni sinekang da bungut dan mengekmun idan
nunman ni iIsrael. Nem anin ni hanniman et nanengtu pay bunget APU
DIOS ni hi-gada, et humman hu, nandaddan ni mengastigun hi-gada.
13 Tep yadda iIsrael ey eleg ida mambangngad nan APU DIOS e Kabaelan
tun emin ma-lat dayawen da. Anin ni kinastigu tudda et nanengtun eleg
ida mengu-unnud ni hi-gatu.
14 Et humman hu, han-aggew ali pengastiguan APU DIOS idan aap-
apuddan helag Israel, yadda etan kameingngadnin ulu niya ikul niya
pangan palmah niya katlubbung.
15 Yadda aap-apu da niyadda kametbal ni tutu-udman hu kameingngad-
nin ulu ey yadda prophets ni kamengittenuttuddun itek hu kameingngad-
nin ikul.
16 Neihalla hu intuttudduddan nunman ni aap-apu idan tutu-u, et
humman hu, eleg law katteg amtaddan tutu-u hedin hipa hu kayyaggud
ni pehding da.
17 Et bumunget law hi Apu Dios ni hi-gadan tutu-u tu et kenastiguen
tudda. Eleg tudda hemeken, anin idan nepu-hig niya nebalu, tep emin ida
ey eleg ida mengullug ni hi-gatu niya lawah daka pehpehding. Lawah ni
emin hu kameukkat di bungut dan daka e-hela. Nem anin ni hanniman
neipahding ni hi-gada et nanengtu hu bunget APU DIOS ni hi-gada et
nandaddan ni mengastigun hi-gada.
18 Ya kalinawah da ey heni apuy ni umgiheb. Tuka lelgaba nangkahbitan
ni helek niya muyung et lumaw di ahpat ahuk tu.
19 Peteg bunget APU DIOS e Kabaelan tun emin, et mukun nemahhig hu
pengastigu tun hi-gada e heni kamantetebbel ni apuy ni meihhinnap di
bebley et mebahbah ida bimmebley, et wadalli hakkey ey ya annel tu
ikakkaguh tu.
20 Emin idalli ey pilliwen da hu hipan mekkan ni ang-angen da. Nem
endilli hingla da, et anin alin u-ungnga da et pangkennen da.
21 Yadda helag Manasseh niyadda helag Epraim ey ida kamanggugubat.
Nem pambaddangan dallin gubbaten ida helag Judah. Nem anin ni
hanniman meippahding et nanengtu hu bunget APU DIOS ni hi-gada et
nandaddan ni mengastigun hi-gada.

10

1 Nanna-ud ni mekastigu kayun kamengapyan beken ni neandeng ni
linteg e kapanliggasiddan tutu-uk.
2 Yuka kapkapyaa huttan idan linteg ma-lat wada inna-nu yun mengkal
ni kelebbengan idan nangkewetwet, yadda nangkebalu niyadda nangkepu-
hig, niya ma-lat wada inna-nu yun mengellan limmu da.
3 Hipa pehding yu hedin medettengan etan aggew ni pengastiguan
dakeyun Apu Dios e peelli tu tutu-un melpud edum ni bebley ni memahbah
ni hi-gayu? Hipa pampebaddangan yu? Ey attu yu pampengitluan idan
kinedangyan yu?
4 Mangkettey kayullid gubat niya pambalin dakeyun balud idan buhul
yu. Nem anin ni hanneya meippahding ni hi-gayu, et nanengtu bunget APU
DIOS ni hi-gayu, et humman hu, nandaddan ni mengastigun hi-gayu.

Ya patul di Assyria hu ussalen nan APU DIOS

5 Kan APU DIOS ey "I-ussal kudda iAssyria ni heni bakdung et kastiguek
ida tuuk ni kamengippebungnget ni hi-gak.
6 Peellik idan mengubbat ni hi-gayun tutu-un eleg mengullug ni hi-gak
niya hi-gayun kamengippebungnget ni hi-gak, et pan-alen dan emin hu
limmu yu et pan-igsin dakeyun hi-gada e heni kayu lugit di keltad."
7 Nem eleg ali amtan patul ni Assyria e hi-gak nengitu-dak ni hi-gatu.
Hedin yalli wadad nemnem tu ey gubbaten tudda tutu-uk tep neiunnud di
planuh tun apputen tun emin kebebbebley et sakupen tudda.
8 Kantulliy "Kaw beken ni patul ida emin opisyal ku?
9 Inapput mi hu Kalno, ya Karkemis, ya Hamat, ya Arpad, ya Samaria et
ya Damascus.
10 Inapput mi et sakupen midda humman ni bebley ni kamandeyyaw
idan kinapyan tuun dios e daddakkel nem yadda daka deyyawad Jerusalem
niyad Samaria.
11 Bahbahen mi dama Jerusalem niyadda daka deyyawan dios da henin
impahding mid Samaria."
12 Nem kan ni Ap-apu ey "Hedin megibbuh hu pinhed kun meippahding
di Zion niyad Jerusalem, man kastiguek hu patul di Assyria tep kamam-
pahhiya.
13 Kamampahhiya e kantuy 'Impahding kudda huyyan endi nemaddang
ni hi-gak. Na-lettak dedan niya nelaingngak. Inapput kudda huyyan bebley
et pan-ekalek pappeg di kebebbebley niya nan-alak kinedangyan da. Heni-
ak mewan hu bulug ni baka e nan-igsin kudda papatul idan nunman ni
bebley.
14 Nan-alak hu kinedangyan ni kebebbebley eyad puyek henin kapengel-
lain itlug ni sisit ni hini-yan tu buya tu e pemegga pi-dit ey endi ew ngu
inetun umpeyagpag niya menekkang ni hebat tu ma-lat ika-leg tu. Tep
endin hekey nengipatnan mekihhanggan hi-gak.' "
15 Humman hu kantu, nem kan APU DIOS ey "Kaw dammutun hedin ya
wahay man e-etteng kabaelan tu nem ya etan kamengi-ussal ni nunman?
Kaw kekkeddukdul hu gelgel nem ya etan tuun kamengi-ussal nunman?
Beken ni ya bakdung hu kamengitta-gey ni tuu, tep ya tuu kamengitta-gey
ni bakdung."
16 Peellillin APU DIOS e Ap-apun Kabaelan tun emin hu nemahhig ni
degeh ni pengastigu tuddan nunman ni nangka-let ni sindalu. Humman
ali memahbah ni et-eteng ni kabaelan idan sindalun Assyria e henilli apuy
e gihheben tuddan emin et endi metdaan.
17 Tep hi APU DIOS e Kayyaggud ni peteg niya kamei-ellig ni Dilag ni Israel
ey mambalin ni apuy et giheben tun han-aggew ida et-eteng kabaelan tun
iAssyria e henin kakegihhebin hebit.
18 Anin idallin kayyaggud ni mumuyyung niyadda papayyew da et
mangkebahbah e henin kapemahbahin degeh ni annel ni tuu.
19 Hahhakkey ali metdaan idan keyew et anin ni gelang et dammutun
billangen tu. *
20 Yan nunman alin aggew ey eleg law iddinel idan metdaan ni helag
Israel etan bebley ni memahbah et lan hi-gada. Nem iddinel dalli law hi
APU DIOS e Kayyaggud ni peteg ni Dios ni Israel.
21 Humman idallin metdaan ni helag Israel ey mambangngad idan
mengu-unnud ni hi-gatun Dios dan Kabaelan tun emin.

* **10:19 10:19** [18-19] Ya pinhed nan APU DIOS ni e-helen di deya ey bahbahen tuddalli dakel ni sindalun Assyria, henin mahkang ni muyung ni mebahbah et hahhakkey metdaan ni keyew.

22 Anin ni dakel idan peteg hu helag Israel e heniddan kedakkel ni palnah
di gilig ni baybay et hahhakkey alin hi-gada metdaan. Mebahbah idalli
tutu-un APU DIOS tep humman lebbeng tun meippahding ni hi-gada.
23 Em, nanna-ud ni mebahbah emin etan bebley, tep humman ninemnem
APU DIOS, e Eta-gey ni peteg, niya Kabaelan tun emin, ni pehding tu. †

Kastiguen APU DIOS ida iAssyria

24 Kan APU DIOS, e Eta-gey ni peteg, niya Kabaelan tun emin, ni hi-gadan
tutu-u tud Zion ‡ ey "Hi-gayun tutu-uk, ey entan takut yuddan iAssyria,
anin ni panhelheltap dakeyu e henin impahding ida lan iEgypt ni hi-gayu.
25 Anggegannu law ey issiked kun mengastigun hi-gayu et hi-gada law
bahbahek.
26 Hi-gak, e hi APU DIOS e Kabaelan tun emin ey kastiguen kudda henin
nengastiguk idan iMidian di Batud Oreb niya henin nengastiguk idan
iEgypt di Madlang ni Baybay.
27 Yan nunman alin aggew, ey pesikked kuddan man-ap-apun hi-gayu et
eleg dakeyu law panhelheltap ni hi-gada."

Immen idalli mekiggubbat

28 Iyaddalli buhul tayun iAssyria ni umgubat. Sinekup da Ai ey linabhan
da law Migron! Daka pan-ittalud Mikmas hu edum ni ussalen dad gubat!
29 Ey linabhan da law dalan ni neibattan di dewwan duntug niya
mandedyaddad Geba. Ida kaumtatakut hu tutu-ud Ramah niya bimmesik
ida tutu-ud Gibeah e bebley la nin patul e hi Saul.
30 Pantetekkuk kayun tutu-ud Gallim, gapuh alin meippahding ni hi-
gayun anggetakkut! Ey hi-gayun iLaisa, dengel yu dama e-helen ku. Ey
hi-gayu daman iAnathot, anggehemmek kayulli tep ya meippahding ni hi-
gayu!
31 Yadda tutu-ud Madmenah niyad Gebim ey ida kamemsik ma-lat
meihwang ida.
32 Yan nunya ey immen ida iAssyria di Nob e ihik dan bahbahen humman
ni Duntug e Zion di Jerusalem. §
33 Nem hi APU DIOS e Ap-apun Kabaelan tun emin ey bahbahen tuddan
emin henin kapanlelngehin pangan et-eteng ni keyew. Yadda nemahhig
daka pampahhiya ey heniddalli melngeh et meibabah ida.
34 Pakabbahbahen idallin APU DIOS ida buhul idan iIsrael, e henin
kapanlelngehiddan keyew di gawwan muyung di Lebanon e kaussala
wahay.

11

Ya melinggep ni pan-ap-apuan

1 Ya tunged ni keyew ni nalngeh ey kaumpingi. Hanniman dama hu
meippahding alin pamilyah Jesse e wadalli mei-ungngan meihhullul ni
mampatul.
2 Iddawtan alin Ispirituh APU DIOS ni laing niya kabaelan tun man-ap-
apuddan tutu-u tu humman ni mampatul. Humman alin mampatul ey
daydayawen tu hi APU DIOS, amtaen tu pinhed tun pehding tu,

---

† **10:23 10:23** [22-23] Romans 9:27-28 ‡ **10:24 10:24** Huyya hakey ni ngadan ni Jerusalem.
§ **10:32 10:32** [28-32] Emin ida humman ni bebley ni nengadan ey neihnup idad Jerusalem e tellun olas hu pandellanan. Humman keang-angan tu e ida law kamangkeihnup hu sindalun iAssyria di Jerusalem.

3 niya man-am-amleng ni mengippahding ni nunman. Yalli pehding tun
manhuwet ey eleg tu i-alad ang-ang ni hakey ni tuu niyad kae-helan edum
ni tutu-u.
4 Nem meandeng ali panhuwet tuddan nangkewetwet niya i-ehneng
tu kelebbengan idan endi kabaelan da. Hedin mammandal, man
mekastigudda kamengippahding ni lawah niya pepettey tudda hu lebbeng
dan meippepettey.
5 Meandeng niya kametbal ali pehding tun man-ap-apu.
6 Yan nunman ali ey man-eeddum ida immeyew ni ahhu, yadda
kalneroh, yadda leopard, yadda impah ni gelding, yadda layon niyadda
impah ni baka. Ey yalli gelang hu mengippaptek ni hi-gada.
7 Hanniman idalli babakka niyadda bear e mandadagsiddan mengngan
ni helek. Melinggep idalli impah dan mandadagsin meuggip. Anin idallin
layon et mengngan idan helek e heniddan baka.
8 Man-a-ayyam idalli geggellang di kad-an idan nangkegitaan ni uleg ey
eleg dadda kellata.
9 Endilli lawah ni meippahding niya endilli law umbahbah di diman ni
duntug Apu Dios. * Tep mepnulli humman ni bebley ni tutu-un nengamtan
hi-gatu e henin kapemnuin danum ni baybay. †

Ya pambangngadan idan iIsrael ni neilaw di edum ni bebley

10 Yan nunman alin aggew, ey ya etan mampatul ni helag David hu
pengi-ang-angan ni kehellakniban ni kebebbebley, ma-lat maemung idalli
katuutuun mandeyyaw ni hi-gatud bebley tu. ‡
11 Hedin medettengan ali humman ni aggew, ey ussalen Apu Dios hu
kabaelan tu et ienamut tudda mewan tutu-u tun neiwehit di kebebbebley
di Assyria, yad Egypt, yad Patros, yad Kus, yad Elam, yad Babilon, yad
Hamat, yaddad gilig ni baybay niyaddad bebley ni neigawwad baybay, e
henin nemangngadan tuddan aammed dan nunman ni neilawwan dad
Egypt.
12 Itta-gey tulli bandelah et pengamtaan idan tutu-ud kebebbebley eyad
puyek e tu mewan kapan-emmunga tutu-u tun iIsrael niyadda iJudah e
melpuddad kebebbebley eyad puyek.
13 Eleg idalli law um-ameh iIsrael idan iJudah niya eleg ida law
mambubuhul.
14 Nem mambabaddang idan mengubbat idan iPilistia di appit ni
kakelinnugin aggew niya pan-ellan da limmun tutu-ud appit ni kasimmilin
aggew. Gubbaten dalli et apputen dadda iEdom, yadda iMoab et yadda
iAmmon, et man-ap-apuddan hi-gada.
15 Tetdukan alin Apu Dios hu Madlang ni Baybay ni neihnup di Egypt
niya peelli tu maetung ni dibdib et matduk hu Wangwang e Euphrates.
Mambalin ali humman ni wangwang ni pitun kulukul et dammutun
agwaten ni hipan tuu.
16 Meweddalli kayyaggud ni keltad ni melpud Assyria ni dellanen idan
natdaan ni helag Israel e tutu-un Apu Dios, henin newad-an ni dillan idan
aammed dan nalpuan dad Egypt.

---

* **11:9 11:9** Yad ehel ni Hebrew ey ya keibbellinan nunyan "duntug nan Apu Dios" ey beken ni hakey ni duntug ni ebuh, nem emin hu bebley di Israel. (Ang-ang yu hu Exodus 15:17 et ya Psalm 78:54.) † **11:9 11:9** [6-9] Yallin ellian nan Christo ni man-ap-apu ey eleg ida law umtakut hu animal. Hanniman damadda tutu-u e kayyaggud ali law pandadagyuman da. (Ang-ang yu hu Romans 8:18-22.) ‡ **11:10 11:10** Romans 15:12

12

Ya a-appeh ni penaydayaw nan APU DIOS

1 Yan nunman alin aggew ey ia-appeh idallin tutu-u e kanday "Day-
dayawen daka e APU DIOS! Bimmunget kan hi-gak ni nunman et kastiguen
muwak, nem inelubyag muwak nunya tep endi law bunget mu.
2 Hi-gam e Apu Dios hu mengihwang ni hi-gak. Nakka medinnel ni hi-
gam niya eleggak umtakut, tep hi-gam e APU DIOS hu kakelpuin elet ku
niya hi-gatu kamengidwat ni kabaelan ku. Hi-gam hu kamengihwang ni
hi-gak."
3 Ya metengnin ni danum ey kamengippeamleng ni na-wew ni tuu.
Hanniman ida dama hu tutu-un APU DIOS e nemahhig hu amleng dan
pengihwangan tun hi-gada.
4 Yan nunman alin aggew ey kanyulliy "Pansalamat itsun APU DIOS!
Pandasal itsun hi-gatu. Ehel tayun emin ni tutu-u hu impahding tu! Ey
i-hel tayu hu kasina-gey tu!
5 Ia-appehi tayu hi APU DIOS tep yadda kayyaggud ni impahding tu ey
peamta tayuddan emin ni tutu-u humman idan impahding tu.
6 Hi-gatsun tutu-ud Zion, itkuk tayu a-appeh tayu tep ya amleng tayu!
Tep ya Dios ni Israel ey Kayyaggud ni peteg, et-eteng kabaelan tu niya
kamekihahha-ad ni hi-gatsu."

13

Kastiguen APU DIOS ida iBabilon

1 Huyya impeamtan Apu Dios nan Isaiah e u-ungngan Amos ni kekas-
tiguan ni Babilon.
2 Ita-gey yu bandelah yud ta-pew ni duntug ni endi keyew niya tekuki
yudda sindalu niya inta-gey yu ngamay yu ma-lat hegepen da niya
bahbahen da humman ni kamampahhiyan bebley e Babilon.
3 Minandal APU DIOS ida sindalu tun kamakangngu-unnud ni hi-gatu, et
dadda gubaten hu pinhed tun kastiguen * tep nemahhig bunget tun hi-
gada.
4 Dengel yu hu ngaladdan dakel ni tutu-ud duduntug. Inemung APU
DIOS e Kabaelan tun emin hu sindalud kebebbebley et idaddan tuddan
mekiggubbat.
5 Mangkelpuddad nangkeidawwin bebley di gilig ni puyek, et hi-gada
ussalen APU DIOS ni memahbah ni emin nunman ni bebley di Babilon † tep
ya bunget tu.
6 Pampepekkaw kayun takut yu tep iyyallin medettengan hu aggew ni
gintud APU DIOS e Kabaelan tun emin ni pemahbahan tun hi-gayu.
7 Meendilli elet idan tutu-u tep ya takut da. ‡
8 Nemahhig ali takut yu niya manhelheltap kayu henin kapanhelheltapin
biin pan-ungngaan tu. Endilli mabalin ni pehding yu, ebuh ni manhintetkel
kayu e ka-ang-ang e nemahhig takut yu. Mandadalang ali angah yun baing
yu.

---

* **13:3 13:3** Hin-addum ni kaussalan APU DIOS hu sindalun edum ni bebley ni mengapput idan kamengippehelheltap idan helag Israel. Henin nunya e binegan APU DIOS ida iMedes et bahbahen dadda iBabilon ni nengilaw idan helag Israel di bebley da et mambalin idan balud diman. † **13:5 13:5** Ya edum ni nengamtan ehel ni Hebrew ey kanday: Ya keibbellinan ni "emin nunman ni bebley di Babilon" ey "emin ni bebley di puyek." ‡ **13:7 13:7** Jeremiah 6:24

9 Medettengan ali etan aggew ni gintud APU DIOS ni pengippeang-angan
tun nemahhig ni bunget tu, et bahbahen tu eya puyek et mambalin ni eleg
mebebleyi. Pekibbahbah tuddallin emin hu neliwtan.
10 Eleg idalli law umheyaw hu bittuwen niya bulan. Anin alin aggew et
me-ngetan. §
11 Kan APU DIOS ey "Bahbahek eya puyek et kastiguek emin hu lawah ni
tutu-u tep ya liwat da, anin idan kamampahhiya, yadda manghay niyadda
mabunget ni tutu-u.
12 Hahhakkey idalli metdaan ni tutu-u tep ya huyyan meippahding et
daddakkel ali bilang ni nemahmah ni balituk nem hi-gada. Em, daddakkel
ali bilang ni balituk di Ophir nem ya bilang ni tutu-un metdaan.
13 Hi-gak e hi APU DIOS e Kabaelan tun emin ey peang-ang ku bunget ku
et igiwwed ku kabunyan ma-lat maglid eya puyek di yinudungan tu."
14 Yadda an nekibebley di Babilon ey mambebessik idan mambangngad
di bebley da e henidda makwah ni kapampedugan kamandedweng, niya
henidda kalneroh ni newahit e endi mengippattul ni hi-gada.
15 Yadda etan medpap ni hi-gada ey tetwiken idan buhul dadda et matey
ida.
16 Ey petteyen dadda u-ungnga da e bakdungan daddad hinangga da.
Hehgepen mewan ni buhul da baballey da, et pan-alen da hu hipan
wadadman. Pandedpapen dadda bibi-i et piliten daddan i-ulig.
17 Kan mewan APU DIOS ey "Igga-gak ida iMedes * et gubaten dadda
iBabilon. Anin ni piga balituk niya silber ni ia-alluk dan hi-gada, ma-lat
eleg da ituluy ni mengubbat ni hi-gada, et eleg da hengnguda.
18 Pampennaen daddalli kakat-agu ey eleg dalli hehmekadda gegellang
niyadda kaungaunga.
19 Ma-nu tep ya Babilon hu kekakkayyaggudan ni bebley eyad puyek e
kaippahhiyyaddan bimmebley, nem hi-gak e hi APU DIOS ey bahbahek ali,
henin impahding kun Sodom et ya Gomorrah.
20 Et endilli law ni ingganah mambebley diman. Yadda kamandaladalan
ni Arab ey eleg ida mangkampudman. Anin idan kamampattul et eleg dalli
law ippattul animal dadman.
21 Yadman ali panha-adan idan animal di desert. Yadda etan nekabbah-
bah ni baballey diman ey panha-adan idallin akup niyadda ostrits. Anin
idallin immeyew ni gelding et yadman ali pan-a-ayyaman da.
22 Yadda dama hayinah niyadda jakal ey manha-ad idallid nebaew ni
kakkayyaggud ni baballey idan aap-apu. Humman ni nagtud ni aggew ni
kebahbahan ni Babilon ey iyyallin medetteng."

14

Ya nambangngadan idan iIsrael ni neilaw di edum ni bebley

1 Nem hehmeken alin APU DIOS ida helag Israel. Ibbilang tuddalli mewan
ni tutu-u tu niya ibbangngad tuddan mambebley di bebley da. Anin idalli
tutu-ud edum ni bebley et um-aliddan mekibbebley ni hi-gada et mei-dum
ida damaddan helag Israel.
2 Baddangan alin dakel ni bebley ida helag Israel ma-lat mambangngad
idad bebley dan indawat APU DIOS ni hi-gada. Et pambalin daddalli

§ **13:10 13:10** Ang-ang yu hu Joel 2:10, ya 2:31 et ya Revelation 6:12-13. * **13:17 13:17** Yadda iMedes ey nambebley idad appit ni north e Iran law ni nunya. Huyyaddan iMedes ey nei-dum idan sindalun Cyrus e patul ni Persia et apputen da Babilon eman ni 539 B.C. (Ang-ang yu hu Jeremiah 51:11, ya 51:28, ya Daniel 5:31 et ya 6:28.)

humman ni tutu-ud edum ni bebley ni bega-en da. Ey apputen daddalli
etan tutu-un nengenapput lan hi-gada et hi-gadalli law hu pan-ap-apuddan
nunman ni nengipelilligat lan hi-gadan nunman.

Ya keapputan ni patul di Babilon

3 Pappegen alin APU DIOS hu neihbutan idan tutu-u tu * ma-lat masiked
hu daka lelemyungi niya daka panhelheltapi, tep ya nekalligat ni ngunun
daka ippilit ni pengunnun hi-gada.
4 Yallin pengippahdingan tun nunya, ey taltalanggaan idallin tuu tu hu
patul di Babilon e kanday "Neapput kaya mewan law hu lawah ni patul di
Babilon! Nepappeg law hu tuka pampehelheltapin tutu-u.
5 Tep pinappeg law APU DIOS hu kabaelan idan lawah nemnem tun aap-
apu,
6 tep gapuh ni nemahhig ni bunget da ey impanhelheltap dadda
kumamman hu tutu-un inenapput da.
7 Yan nunya law ey melinggep ida katuutuud kebebbebley eyad puyek,
et humman hu, ida kaman-a-appeh ni amleng da.
8 Anin idan keyew e belbel niya sedar di Lebanon et ida dama kaman-an-
anlan neapputan ni patul di Babilon, tep endi law manlelngeh ni hi-gada.
†
9 Ya bebley idan netey e Kadungayan ey nandaddan ni mengapngan patul
ni Babilon. Anin idan linnawan aap-apun nunman eyad puyek et imminah
idan menammun hi-gatu.
10 Kandan hi-gatuy 'Nambalin ka damelaw ni nekapuy ni nunya e henin
hi-gami.
11 Yan nunman ey et-eteng kabaelam, et humman hu, in-ena-appehan
dakaddan tutu-u e pinenelpelding da gitalah dan nenaydayaw dan hi-gam.
Nem endi law henin nunman tep iyyadya ka law di bebley ni netey. Muka
pambakbaktadi niya muka iwawwangngal ida bigih.' "
12 Hi-gam e patul ni Babilon e kameingngadnin madilag ni bittuwen ni
kakkabbuhhan ‡ ey et-eteng hu kabaelam ni nunman e kamengennapput
ni tutu-u eyad puyek, nem impedep-ah dakan nalpud kabunyan et ma-gah
ka eyad puyek.
13 Tep kammud nemnem muy "Pehding kun emin hu kabaelan ku et
lektattuy hi-gak hu eta-ta-gey nem yadda keta-ta-geyyan ni bittuwen. Ya
yuddungngak ni man-ap-apu ey yad keta-ta-geyyan ni duntug e kapanha-
adiddan dios.
14 Li-bahan kudda kulput et man-ingngeh kamin APU DIOS e Eta-gey ni
peteg." §
15 Nem impalaw daka kumedek di daul ni puyek di bebley idan
nangketey.
16 Yadda menang-ang ni hi-gam diman ey daka kapanhintetkeli e daka
nemnemnema neipahding ni hi-gam. Kanday "Kaw huyya etan kabaelan
tun mengiggiwwed eyan puyek ni kamengippetekkut ni nan-ap-apuan ni
edum ni patul?

---

* **14:3 14:3** Impakulug APU DIOS ni pappegen tu hu neihbutan idan helag Israel di Babilon henin nemappegan tun neihbutan dad Egypt eman lan nebayag. † **14:8 14:8** Yadda patul di Assyria niyad Babilon ey nebayag ni impalpalngeh daddan tutu-u da hu kakkayyaggud ni keyew di Lebanon et ienamut dad bebley da. ‡ **14:12 14:12** Beken ni ebuh hu patul di Babilon ni nengadanan ni "madilag ni bittuwen ni kakkabbuhhan," nem anin daman hi Satanas. (Ang-ang yu hu Luke 10:18.)
§ **14:14 14:14** [12-14] Hi Satanas ey ihik tun pilliwen hu nan-ap-apuan APU DIOS.

17 Ey kaw beken ni hi-gatu nemahbah ni kebebbebley et mambalin idan
eleg mebebleyi? Niya kaw beken ni hi-gatu hu nengapput idan etta-teng ni
bebley e eleg tudda hemeken hu ingkalebut tu et eleg tudda paenamut?” *
18 Yadda nangketey ni patul ey immen idad kayyaggud ni kulung da.
19 Nem hedin hi-gam man eleg ka meikkullung e heni kan nahpak ni
pangan keyew e pemegga bekah et pan-inggagasinan. Mei-ibbeng ali annel
mud bitu et meita-bun ni hi-gam hu annel idan sindalun netey di gubat.
20 Eleg daka iyayyaggud ni ikkulung ni henin daka pehding ni patul tep
binahbah mu bebley mu et pampateyem ida tuum. Hi-gam e lawah ni
patul ey endiddan lawah ni pamilyah mu hu metdaan ma-lat meliwwan
idan ingganah.
21 Hi-gayuddan tutu-u, pampatey yudda u-ungngan nunyan patul tep ya
nambahulan ida lan aammed da, ma-lat eleg ida man-ap-apu eyad puyek
niya ma-lat eleg ida mampengapyan etta-teng ni bebley.

Ya pemahbahan nan Apu Dios ni Babilon

22 Hi Apu Dios e Kabaelan tun emin ey kantuy “Gubbaten ku hu Babilon
et bahbahen ku. Anin idan kaungaunga et endi an metdaan ni umtagu.
Hi-gak e hi Apu Dios hu nanghel idan nunya.
23 Bahbahek humman ni Babilon et pambalin kun kamelellebbeng et
pambalyan idan akup niyadda edum ni sisit. Heggadak ali humman ni
bebley ma-lat mahegad ni emin hu wadadman. Hi-gak e hi Apu Dios e
Kabaelan tun emin hu nanghel nunya.”

Ya pengastiguan Apu Dios ni Assyria

24 Insapatah nan Apu Dios e Kabaelan tun emin e kantuy “Ya implanuh
kun pehding ey nanna-ud ni meippahding.
25 Bahbahek ida iAssyria di deya bebley kud Israel e pampetteyek ida
eyad duduntug ma-lat masiked hu nanhimbutan idan tutu-uk ni hi-gada
niya ma-lat eleg ida law manhelheltap.
26 Henin nunya implanuh kun pehding. Makulug ni kastiguen kun emin
hu tutu-ud kebebbebley eyad puyek niya nandaddannak ni mengippahd-
ing nunya.
27 Hi-gak e hi Apu Dios e Kabaelan tun emin hu namplanuh nunya.
Nanna-ud ni pehding ku huyya e endi mengippesikked ni hi-gak!” †

Ya pengastiguan Apu Dios ni Pilistia

28 Huyya neipeamtan hi-gak e hi Isaiah eman ni toon ni neteyyan nan
patul e hi Ahas.
29 Kan Apu Dios ey “Hi-gayun iPilistia, ey entan pan-am-amleng yun
neteyyan ni patul ni nampehelheltap ni hi-gayu. Tep ya etan u-ungnga
tun meihhullul ey nehalhalman nem hi-gatu. Ya pinhed tun e-helen huyya
ey hedin netey hu hakey ni uleg ni negitaan ey mewedda impah tun
meihhullul ni nehalhalman nem ya inetu. Humman ni impah tu ey henilli
dragon ni memahbah ni hi-gayu.
30 Ippaptek kudda nangkewetwet ni tutu-uk e henin kapemaptek ni
kamampattul idan kalneroh tu. Nak ihhamakan idan panha-adan dan
endi lawah ni meippahding ni hi-gada. Nem peellik ni hi-gayun iPilistia
hu nemahhig ni bisil et endi an metdaan ni hi-gayun meteggu.

---

* **14:17 14:17** Ya etan patul di Babilon ey eleg tu ibbukyat ida helag Israel ni ingkalebut tu. Hanniman daman Satanas e eleg tu ibbukyat ida ingkalebut tu, nem immali hi Christo ni mengibbukyat idan ingkalebut nan Satanas. (Ang-ang yu hu Luke 4:18.) † **14:27 14:27** [24-27] Ya inamnuan nunyan inhel nan Apu Dios ey neitudek di Isaiah 37:21-28.

31 Hi-gayuddan iPilistia, elet yu nangih yun takut yu. Tep ida kamengelli
dakel ni sindalun melpud north e henidda kaman-ehbuk ni dep-ul hu
kedakkel da. Neka-let ida niya endi takut da.
32 Hipa ihhumang tayuddan buhul tayun um-alin melpud Pilistia? ‡
Kantayulliy 'Inhammad nan APU DIOS ni kinapya hu Zion ma-lat yadman
keihhikkugan idan kamanhelheltap ni tutu-u tu.' "

15

Ya pengastiguan nan APU DIOS ni Moab

1 Huyya impeamtan APU DIOS ni mekapkapyad Moab: Mebahbah ida
bebley di Moab, e Ar niya Kir, ni hakey ni hileng. *
2 Yadda iDibon di Moab ey umlaw idallid daka pan-appisin duduntug et
ida mannannangngih diman. Umlelemyung idalli et kep-uhan dalli iming
da niya bewek da ey nannangngihan dadda iNebo niyadda iMedeba tep ya
neipahding ni hi-gada.
3 Mambalwasiddan langgusih niya mannannangngih ida, anin ni attu
kad-an da, yaddad keltad niyaddad baballey da.
4 Medngel alid neidawwi ingganah di Jahas hu nangih idan iHesbon †
niyadda iElealeh. Anin idallin sindalud Moab et nemahhig ali takut da et
manggegeygey ida.
5 Nak ida kahehhemekan peteg hu iMoab. Ida kamemsik di Soar ‡ niyad
Eglat Selishiya. Daka pedalladallan nangih da ey menyed idad keltad ni
mampellaw di Luhit. Yadda edum ey ida kamemsik di Horonaim. Daka
nangnangihi nebahbahan ni bebley da.
6 Natduk ida kulukul di Nimrim. Nakling ida helek et endi law kameang-
ang ni neitnem.
7 Namsik ida tutu-un nan-ale da emin hu limmu da et man-agwat idad
Kulukul e Willows.
8 Ya nangih idan iMoab ey kamedngel di bebley da meippalpud Eglaim
ingganah di Beer Elim.
9 Ya wangwang di Dibon ey nambalin ni madlang tep napnun kuheyaw
ni nangketey ni tutu-u. Nem wada nehalhalman ni pehding APU DIOS idan
iMoab tep anin ni wada metdaan ni hi-gada et peunnud tuddalli layon ni
memdug ni hi-gada et pampateyen tudda.

16

Endi hu namnamah idan iMoab

1 Humman idan natdaan ni iMoab ni bimmesik di Selah etan di desert ey
immipeilaw idan impah ni kalneroh di Jerusalem e humman pengippeang-
angan dan neminhed dan mekihhayyup ni patul di Judah.
2 Yadda bibi-in iMoab ey immen idad gilig ni Wangwang e Arnon e
henidda sisit ni nedeg-al di buya dan eleg da law amta lawwan da.
3 Humman idan iMoab ni limmaw di Jerusalem ni nengilaw ni impah ni
kalneroh ey kandaddan iJudah ey "Ehel yu anhan hedin hipa kayyaggud

‡ **14:32 14:32** Huyyaddan um-alin mekihhummangan ni melpud Pilistia ey da na-mu ibbaga et mambabaddang idan mekiggubbat ni iAssyria e buhul da. * **15:1 15:1** Yadda iMoab ey nebayag ni buhul idan helag Israel. (Ang-ang yu hu 2 Kings 13:20.) † **15:4 15:4** Ya bebley e Hesbon ey umlaw di hampulut hakey ni kilometroh di appit ni kasimmilin aggew meippalpud Netey ni Baybay. Huyyan bebley hu nampatulan nan hi Sihon eman ni nansakupan ni Israel. (Ang-ang yu hu Numbers 21:23-36.) ‡ **15:5 15:5** Ya bebley e Soar ey wadad appit ni south ni Netey ni Baybay. (Ang-ang yu hu Genesis 14:2, ya 19:23 et ya 19:30.)

ni pehding mi. Hemek dakemi et baddangan dakemi, e heni kayu keyew
ni kaum-idwat ni metengnin ni panhidduman hedin nandattek aggew ma-
lat man-iyyatu kami anhan di kad-an yu. Bimmesik kamillid bebley mi et
mukun kekdewen mi anhan e ittalu dakemi et endi menemmak ni hi-gami.
4 Iebulut dakemi anhan ni manha-ad eyad bebley yu. Iehneng dakemi
anhan niya ihwang dakemid buhul * min neminhed ni memahbah ni hi-
gami."
Hedin endiddalli law hu kamampehelheltap ni edum dan tuu niyadda
kamemahbah ni bebley
5 ey mampatul ali hu hakey ni helag David. Kayyaggud niya meandeng
ali hu pehding tu tep ya et-eteng ni neminhed tun tutu-u.
6 Kan idan tutu-ud Judah ey "Dingngel mi e nemahhig hu kapampah-
hiyyaddan iMoab. Niya inamta mi e nebabah daka penang-ang ni edum
dan tutu-u, nem endi silbin daka pampahhiyyai."
7 Mannannangngih idalli humman ni iMoab tep manhelheltap ida. Um-
nangih idalli niya umlelemyung ida hedin ninemnem da hu mangkeheng-
ew ni kinakinan dad bebley dad Kir Hareset.
8 Nebahbah ida papayyew di Hesbon niyadda leguntad Sibmah e
kakelpuin kamekapyan meinnum ni kaibuttebutteng idan aap-apud ke-
bebbebley ni nunman. Makahkang ida humman ni legunta. Dimmateng
di Jaser ingganah di appit ni kasimmilin aggew di desert niyad Netey ni
Baybay di appit ni kakelinnugin aggew.
9 Et humman hu, nakka umnangih tep aeyulah ida humman ni
leguntad Sibmah. Henidda mewan ni iJaser e nakka umnangih tep ya
kameippenahding ni hi-gada. Nak mewan kaumnangih tep yadda bebley
di Hesbon niya Elealeh tep endi law meennidman ni pan-am-amlengan
idan tutu-u.
10 Endi law hu pan-am-amlengan ni tutu-un ahiani. Endi law
kaumtenekkutekkuk niya kaum-ena-appeh di leguntan amleng da. Tep
endi law kekpalen ni grapes et mekapyan meinnum. Em, endi law kaman-
am-amleng tep pinappeg APU DIOS hu pan-am-amlengan da.
11 Nemahhig lemyung kun neipahding ni Moab niya Kir Hareset.
12 Ida kamea-atu iMoab ni umlaumlaw ni an mandasal idan dios dad
duduntug ey endi damengu silbitu.
13 Huyya dedan la inhel nan APU DIOS ni nunman ni meippahding ni
hi-gada.
14 Yan nunya ey kantuy "Melebbah tellun toon et meendi hu kinedangyan
idan Moab niya hahhakkey ali metdaan ni tutu-u tu. Humman idallin
metdaan ey endi elet da."

17

Ya pengastiguan nan APU DIOS ni Syria et ya Israel

1 Huyya hu inhel APU DIOS ni kebahbahan ni Damascus: "Ya Damascus
e et-eteng ni bebley di Syria ey meendilli tep mebahbah.
2 Hanniman damadda hu bebley di Aroer di Syria e meendillin ingganah
hu mambebley diman. Umlaw idalli babakka niya kakalneroh ni manha-
ad diman ey endi mengebbul ni hi-gada.
3 Meendilli law hu nehammad ni netuping ni luhud ni Israel e
kakeihhikkugin bimmebley. Anin ni ya Damascus di Syria et sekkupen

* **16:4 16:4** Huyyaddan buhul ey humman ida na-mu hu sindalun iAssyria e buhul idan iMoab et ya iJudah.

alin edum ni bebley, et yadda bimmebley diman ni metdaan ey mebabba-
ingan ida heniddan iIsrael tep meendilli et-eteng ni kabaelan da. Hi-gak e
hi APU DIOS e Kabaelan tun emin hu nanghel idan nunya."

4 Kan APU DIOS ey "Yan nunman alin aggew ey mepappeg hu dayaw idan
iIsrael, niya meendi hu kinedangyan da et mambalin idan nekawwetwet.
5 Tep meiwwalleng ali et heniddan payew di Nedeklan di Rephaim hedin
neani et endi law neitnem.
6 Hahhakkey idalli tutu-un metdaan di Israel et henilli keyew ni olibah
ni pinlag da lameh tu, et wadan ebuh hu dewwa winu tellun wadad utduk
tun eleg mapugah. Ey anin ni makallameh ni panga et epat winu liman
ebuh hu lameh tun metdaan. Hi-gak e hi APU DIOS e Dios ni Israel hu
nanghel idan nunya."

7 Yan kedettengan alin nunman ni aggew ey mandinnel idalli law hu
tutu-ud Kayyaggud ni peteg ni Dios ni Israel, e namyuh ni hi-gada.
8 Eleg idalli law mandinnel idan kinenapya dan u-ukkul ni dios da, henin
Asherah, niya eleg idalli law man-appit ni insensoh ni megihheb di daka
pan-appisin kinapya da.

9 Anin idan bebley tayun nehammad luhud tun nakagguwalyaan, et
mehi-yan ali tep makabbahbah ida, et mambalin ni heniddan bebley idan
Hibite et yadda Amorite ni nunman e nangkehi-yan tep bimmesik ida
bimmebley tep ya takut dadda lan aammed tayun helag Israel.

10 Hi-gayun iIsrael, ey liniwwan yu hi APU DIOS ni kamengihwang ni
hi-gayu niya kamengippaptek ni hi-gayu, e heni et-eteng ni batun yuka
keihhikkugi. Anin na-mun ya kekakkayaggudan ni grapes ni nalpud edum
ni bebley hu ittanem yu,
11 et yan nunman ni aggew ey neetteng et mewa-wa ey himmabung, et
endi damengu yu ellan ni lameh tu. Ebuh kumedek hu ligat ni helheltapen
yu.

Ya neapputan idan buhul ni iIsrael

12 Iyaddalli dakel ni sindalun mengubbat ni hi-gayu. Heni bungug ni
naka-let ni dalluyun di baybay hu ngaleda.
13 Anin ni henidda anggetakkut ni dalluyun et pesikked APU DIOS ida et
lektattuy newahit ida, et manglaw idad nangkeidawwin bebley e henidda
dep-ul ni intayab ni pewek.
14 Anggetakkut idan hileng, nem hedin newa-wa, man attukaw ida.
Henin nunman meippahding idan memahbah niya mampengellan hipan
wada eyad bebley tayu. *

18

Ya pengastiguan APU DIOS idan iKus

1 Nanna-ud ni mebahbah kayun tutu-un nambebley di Kus di gilig idan
wangwang e kamedngel hu bingig ni kamantayyatayyab ni dudun.
2 Yadda impaeli yun nanlugan di bangkan nekapyad katlubbung ey daka
iddalan di Wangwang e Nile et lumaw idad edum ni bebley.

Ey hi-gayun impaeli dan kamehahwisik ni an menghel ni kaippaad idan
tutu-ud kebebbebley, anemut kayud bebley yun ginedwan wawangwang,

* **17:14 17:14** [12-14] Ang-ang yu hu 37:36-37 ni inamnuan nunyan na-hel deya.

hi-gayun etata-gey ni tutu-u e mangkalinah belat yu niya hin-appil ehel yu
niya katekkusiddan tutu-ud kebebbebley. Huyya yu ehel di bebley yu. *
3 Emin kayun nambebley di puyek, dengel yu huyya. Hedin neita-gey
hu bandelah di duntug ey ang-ang yu. Niya dengel yu hedin simmenul hu
tangguyup!
4 Kan APU DIOS ni hi-gak ey "Hi-gak ey nakka man-uh-uhdung e nakka
ang-ang-anga hu planuh idan buhul idan iJudah, nem nak ni kapemegga
i-ineng, henin kakeweddain delnun hileng ni ahiani. Em nakka man-uh-
uhdung henin aggew ni emaggew."
5 Huyya inhel APU DIOS ni meippangep idan buhul tayu, tep eleg da
ni ilepun umgubat e ida kamamplanuh e ida kamei-ellig di grapes ni
kamangkelu-um, nem umkukumna idalli ey hegpaten idan APU DIOS henin
kapenegpasin pangan grapes ni eleg umlameh. †
6 Mangkeiwwehhit idalli annel ni sindalu yud payew et pangkanen
idallin sisit ingganah mepappeg hu ugew. Hanniman ida dama animal
di muyung e wada kennen da ingganah mepappeg hu ketel.
7 Nem medettengan ali aggew ni pampengi-lian idan etata-gey ni tutu-un
malinah belat dan i-appit dan APU DIOS e Kabaelan tun emin. ‡ Humman
idan tutu-un hin-appil ehel da ey nambebley idad ginenedwaddan wang-
wang. Katattakkusiddan emin ni tutu-u tep naka-let ida niya makabbunget
ida. Pan-i-ali dalli iddawat dan APU DIOS e Kabaelan tun emin di Duntug e
Zion e kapenaydayawin hi-gatu.

19

Ya pengastiguan nan APU DIOS ni Egypt

1 Huyyan meippeamta ey mekapkapyallid Egypt: Hi APU DIOS ey
nanlugan di kulput * ni elistun kamenglaw di Egypt. Ida kaumtatakut
tutu-udman ey hedin yadda etan dios dan kinapyan tutu-u ey ida
kamanggegeygey di hinangga tu.
2 Kan APU DIOS ey "Weddaek ali gubat di Egypt et hi-gada ngun tutu-
udman ey nampapatey ida. Anin ni han-aaggi niya nandadagsi baballey
da et mampapatey ida. Yadda tutu-ud etta-teng ni bebley ey hi-gada ngu ni
nanggugubat ida. Hedin yadda mewan patul ey mampippilliw idan man-
ap-apu.
3 Bahbahek hu planuh idan iEgypt et humigadda. Et humman hu,
mambegga idallin baddang idan kinapya dan dios da. Ey dalli ibbagaddan
kamammagguway niyadda linnawan nangketey hu ittugun da ma-lat
amtaen da hedin hipa pehding da.

---

* **18:2 18:2** [1-2] Humman idan impaeliddan bimmebley di Kus ey immaliddad Judah et ehelen daddan aap-apudman hu planuh ni patul dan mei-dum ida sindalun iJudah idan sindalu tu et makigubat idaddan buhul dan iAssyria. Nem hi Isaiah ey inamta tu e beken ni kayyaggud hu da pengebbulutan nunman, et ya kumaddan pehding da ey mandinnel idan APU DIOS ni mengihwang ni hi-gada. Et ehelen tuddan nunman ni tutu-u e um-anemut idad bebley da. Yan nunman ni ennamutan da ey inebig tu nin hi-gada huyyan meippahding alin edum ni aggew. † **18:5 18:5** Huyyaddan buhul idan iJudah ni bahbahen APU DIOS ey humman ida sindalun Assyria. ‡ **18:7 18:7** Huyyaddan tutu-un nambebley di Kus e memaddang et idan iJudah ni mekiggubbat ni buhul dan iAssyria, ey daydayawen dalli hi APU DIOS e Dios idan helag Israel ni edum ni aggew. * **19:1 19:1** Ang-ang yu hu Psalms 68:4, ya 104:3 et ya Matthew 26:64.

4 Yalli pambalin kun man-ap-apun hi-gada ey ya makabbunget niya
anggetakkut ma-lat panhelheltap tudda. † Hi-gak e hi APU DIOS e Ap-apun
Kabaelan tun emin hu nanghel idan nunya."
5 Metduk ali danum di Wangwang e Nile et mema-ganan dalinat tu.
6 Anin idallin alak niyadda kulukul di diman Egypt et mampanhemmuy
ida, tep mambabbabbal ni metduk et makling ida katlubbung niya helek
diman.
7 Anin idan hipan simmemel niya nangkeitnem di gilig ni Nile et mema-
ganan ida et itayab idallin dibdib et meendidda.
8 Yadda daka iddinel neitu-wan dad daka ellan deleg diman ey umnangih
idalli tep meuppadda. Endilli law silbin benwit da niya tabukul da.
9 Hedin yadda mewan bibi-in kamampan-ebbel ey meendi ngunnuen da,
tep endilli law umtemel idan daka ittanem ni ussalen dan daka i-abel.
10 Ey emin ida kamengapyan luput niyadda nelaing ni mekittangdan ey
umlelemyung ida.
11 Yadda ap-apud bebley e Soan ‡ ey endi nemnem da. Anin idan kelalla-
ingan ni tutu-ud Egypt et naka-ihhalla daka ittugun ni patul da! Endi
mewan baing dan mampahhiyan patul e kanda ni-ngangu ey nahlag ida
kunud nangkelaing ni tutu-u niya nahlag idan patul.
12 Attudda mewan ida nangkelaing ni konsihal ni umtugun ni hi-gam e
patul, et ehelen dan hi-gam hu planuh APU DIOS e Kabaelan tun emin ni
pehding tun Egypt ey?
13 Endi nemnem idan aap-apud Soan. Hedin yadda dama aap-apud
Memphis man nehaul ida. Gullat et kuma ey hi-gada hu mengipappangn-
gulun panyaggudan ni bebley dan Egypt, nem beken, tep lawah kumedek
intuttuddu da.
14 Impambalin dedan APU DIOS ni endi petek tu hu daka ituttuddu. Et
humman hu, kapan-ipahding idelaw ni tutu-ud Egypt ni emin hu hipan
panliwwatan. Henidda nebuteng ni kamandangidangiw e meikkudlih idad
uta da.
15 Endi hakey ni tuud Egypt ni dammutun umbaddang ni mengitut-
tuddun panyaggudan da, kedangyan niya newetwet, eta-gey saad tu niya
nebabah.

Daydayawen alin Egypt hi APU DIOS

16 Yan nunman alin aggew, ey mambalin ida iEgypt ni endi elet
da e henidda bii, niya umgeneygey idan takut dan penang-angan dan
nandaddan hi APU DIOS e Kabaelan tun emin ni mengastigun hi-gada.
17 Nemahhig kaya mewan hu takut daddan iJudah, nema-ma hedin
ninemnem da etan implanuh APU DIOS e Kabaelan tun emin ni pehding
tullin hi-gada.
18 Yan nunman alin aggew ey ya ehel idan Hebrew hu mei-hel etan idad
liman etta-teng ni bebley di Egypt. § Ey hedin mansapatah ida tutu-u,
man issapatah dad ngadan APU DIOS e Kabaelan tun emin. Ya hakey idan
nunman ni bebley ey mengeddanan alin 'Bebley ni Aggew.'
19 Yan nunman ali mewan ni aggew ey wadalli mekapyan pan-appitan
nan APU DIOS di gawwan bebley di Egypt. Ey wadaddali peehneng dan
batun penginemnemneman dan APU DIOS di gilig ni Egypt.

---

† **19:4 19:4** Huyyan makabbunget ni ap-apu ey hi Esarhaddon na-mu e patul di Assyria. Inapput idan sindalu tu hu Egypt eman ni 670 B.C. (Ang-ang yu hu Isaiah 20:4.) ‡ **19:11 19:11** Ya Soan ey hakey etan idan etta-teng ni bebley ni kapanha-adiddan ap-apud Egypt. § **19:18 19:18** Yan negibbuhan ni nemahbahan idan sindalun iBabilon ni Jerusalem (586 B.C.) ey dakel ida helag Israel ni bimmesik di Egypt et ida mambebley diman.

20 Humman keang-angan tu e wada hi APU DIOS e Kabaelan tun emin
di Egypt, et hedin wada kamengippehelheltap ni hi-gada et mandasal idan
hi-gatu, ey wada ittu-dak tun mengihwang ni hi-gada.
21 Yan nunman alin aggew hu pengippeamtaan APU DIOS idan iEgypt e
hi-gatu makulug dedan ni DIOS. Et hi-gatulli law hu daydayawen da niya
hi-gatu i-appitan da. Mansapatah idallin hi-gatu ey pehding dalli humman
ni insapatah da.
22 Hanniman ali meippahding e kastiguen APU DIOS ida iEgypt, nem
peyaggud tudda dama, tep mambangngad idallin APU DIOS et mandasal
idan hi-gatu. Dedngelen tulli dasal da et peyaggud tudda.
23 Yan nunman alin aggew, ey wada kayyaggud ni keltad ni mekapya
meippalpud Egypt ingganah di Assyria, et yadda iAssyria ey umlaw idad
Egypt ey yadda iEgypt ey umlaw idad Assyria et mandayaw idallin emin
ni hakey ni Dios. *
24 Yan nunman alin aggew, ey mei-dum hu Israel ni hi-gada. Man-
eeddum idalli huyyan tellu et mebendisyonan idalli huyyan bebley tep
ya Israel.
25 Et kan alin APU DIOS e Kabaelan tun emin ey "Bendisyonan dakeyun
iEgypt e tutu-uk anin ni hi-gayun iAssyria ni lintuk. Ey bendisyonan
dakeyu daman iIsrael ni pinilik ni tutu-uk."

20

Ya pengapputan ni Assyria ni Egypt et ya Kus

1 Hedin hi Sargon e patul ni Assyria ey immandal tu etan ni ap-apun
sindalu tu et gubaten da Asdod e et-eteng ni bebley di Pilistia et sakupen
da.
2 Yan nunman hu nanghelan APU DIOS ni hi-gak e hi Isaiah e u-
ungngan Amos e e-kalen ku patut ku niya balwasik ni langgusih et nak
mandaladalan. * Inu-unnud ku humman ni inhel tu et ipahding kun tellun
toon.
3 Yan nunman ni nansakupan ni Assyria ni Asdod ey kan APU DIOS ey
"Hi Isaiah e bega-en ku ey an nandaladalan ni tellun toon e endi balwasi
tu niya endi patut tu. Humman immatun ni mekapkapyallid Egypt niyad
Kus.
4 Ellan idallin patul ni Assyria ida iEgypt niyadda iKus et pambalin
tuddan balud, anin idan u-ungnga, yadda nangkea-amma niyadda nangkei-
inna. Eleg idalli mampettut niya endilli balwasida † et meang-ang ali sipeda
ma-lat kebabba-ingan ni Egypt.
5 Umhulun ali humman ni meippahding, ey medismayah idalli niya
umtakut ida kamengiddinnel ni tutu-ud Kus ‡ et yadda etan kamengip-
pahhiyan Egypt et meendilli namnamah da. §

---

* **19:23 19:23** Yan kagetugetut ni toon ey nambuhhulan ida iEgypt et yadda iAssyria, nem yallin edum ni aggew ey kayyaggud ali pandadagyuman da tep ya daka pengullug ni AP-APU. * **20:2 20:2** Yan nunman ey kae-kaladdan sindalu hu balwasin balud da ma-lat kebabba-ingan da. Hi Isaiah ey an nandaladalan ni tellun toon e eleg mambalwasi et peang-ang tu e meapput idalli iEgypt di gubat et mambalin idan balud ni iAssyria. † **20:4 20:4** Micah 1:8 ‡ **20:5 20:5** Ya bebley ni nengadanan ni Kus ni nunman ey humman hu Sudan e sakup ni Ethiopia ni nunya. § **20:5 20:5** Yan nunman ey inapput ni Assyria hu appit ni north ni Israel (722-721 B.C.) ey dakel ida hu aap-apud Judah ni kamenegdeg nan Hesekiah ni an mekihhummangan idan iEgypt et bumaddang idan mengubbat ni Assyria. Nem inhelan nan Isaiah hi Hesekiah niyadda tutu-u tu et eleg ida mandinel idan iEgypt ni umbaddang ni hi-gada tep endi kabaelan da. (Ang-ang yu hu Isaiah 30:1-2 et ya 31:1.)

6 Yan nunman alin aggew, ey kan idallin nunman ni nambebley di gilig
ni baybay di Pilistia ey ‘Ang-ang tayu kedi neipahding idan tutu-un tayu
kapandinnelin umbaddang ni mengihwang ni hi-gatsun pehding ni patul
ni Assyria! Hipa makkaw law inna-nu tayun meihwang?’ ”

21

Ya neipeamtan meippahding alid Babilon

1 Huyya impeamtan Apu Dios ni hi-gak ni meippahding ni hi-gayun
iBabilon: Wadalli memahbah ni hi-gayun heni na-let ni alipuhhapuh di
desert. Melpullid anggetakkut ni bebley.
2 Inang-ang ku hu anggetakkut ni meippahding ali. Wadalli mengihdul
ni Babilon ma-lat mebahbah. Hi-gayun iElam niyadda iMedia, kahelikubi
yu ma-lat gubaten yudda iBabilon! Meippahding hu hanniman ni Babilon
ma-lat paniked Apu Dios ni daka pengippehelheltapin tutu-ud edum ni
bebley.
3 Nemahhig takut kun nenang-angak niya nangngelak ni nunyan
neipeamtan hi-gak et nemahhig degeh ni annel ku e henin kagibbekan
biin man-ungnga.
4 Eggak amta pehding ku. Nakka manggegeygey ni takut ku. Nakka um-
aabtun kehillengan tu, nem entannit nehileng ey nema-ma kumedek takut
ku.
5 Entanni mewan ey inang-ang ku e ida kamanhahamul di diman Babilon
e yimmudung ida tuud yuddungngan ni mekihhemmul e neiap-ap etan
mahdel ni luput. Ida kamammangngan ey mengi-innum ida ey endi
maptek ey wada simmekuk e kantuy “Hi-gayun aap-apu, immalidda buhul
tayu. Pan-ale yu happiyaw yu. Pandaddan kayun mekiggubbat!”

Ya kameippenahding di Judah

6 Entanni ey kan Apu Dios ni hi-gak ey “Lakkay et mu peehneng hu
guwalya etan di netuping ni luhud * et peamta tu hedin hipa ang-angen
tu.
7 Ehel mu etan ni ihha-ad mun mangguwalya e hedin wada ang-angen
tun tutu-un nanlugan di kalesah ni ginuyud ni handedwan kebayyu niya
tutu-un nantakkay di kamel niya donkey ey peamta tu.”
8 Immehel etan guwalya ey kantuy “Apu, nanhahha-addak eyad nang-
guwalyaak ni kahilehileng niyan kewa-wa-wa,
9 ey yan nunya law ni ebuh hu penang-angak idan nantutu-nud ni
kakalesah niyadda sindalun kamengelli. Endi! Mebahbah tu-wangu hu
Babilon! † Niya emin ida kinapya dan dios dan daka deyyawa ey
nangkebukli et maiwehit di puyek.”
10 Hi-gayuddan tutu-uk di Israel e kamei-ellig di wheat ni netaltag,
ey ‡ inhel kun emin ni nunyan hi-gayu hu kayyaggud ni dingngel kun
impeamtan Apu Dios e Kabaelan tun emin e Dios idan helag Israel.

Ya na-hel ni meippahding ni Edom

---

* **21:6 21:6** Huyyan guwalya ey manha-ad di nanlinikweh ni Jerusalem et ang-angen tu hedin wada kamengellin buhul da. † **21:9 21:9** Ya bebley ni Babilon ey neapput eman ni 539 B.C. Nem yad New Testament ey hedin na-hel hu Babilon, man ya keibbellinan tu ey yadda eleg mengullug nan Apu Dios e beken etan ni bebley. (Ang-ang yu hu Revelation 14:8 et ya 18:2.) ‡ **21:10 21:10** Yadda iJudah ey ida kamei-ellig di wheat ni netaltag tep meapput idallid gubat et mambalin idan balud di Babilon. (Ang-ang yu hu Isaiah 39:5-7.)

11 Huyya neipeamtan hi-gak ni meippahding ni Edom: § Wadad Edom
hu kaum-eheehel ni hi-gak e kantuy "Guwalya, kaw ayepaw pay et han
mewa-wa? Ehel mun hi-gak hedin piga pay ni olas et han mewa-wa."
12 Hinumang ku et kangkuy "Kamangkewa-wa law, nem mehilleng ali
mewan. * Hedin pinhed mulli mewan ni mahmahan ey pambangngad
kan mengibbegga.

Ya na-hel ni meipanggep ni Arabia

13 Huyya neipeamtan meippahding ni Arabia: † Hi-gayun iDedan ni
kamantu-tu-nud ni mangkampud desert di Arabia,
14 idwasi yuddan danum hu na-wew. Ey hi-gayun iTema, idwasi yuddan
kennen da etan ida bimmesik ni hini-yan da bebley da.
15 Imbesikan dadda umpatey ni hi-gadan nampan-ispadah, yadda
nampampana niyadda anggetakkut ni meippahding di gubat.
16 Entanniy kan Apu Dios ni hi-gak ey "Melebbah hantoon et mepappeg
hu dayaw idan tutu-ud Kedar.
17 Hahhakkey idalli metdaan idan ketultuledan ni tutu-ud Kedar ni
nelaing ni umpana." Ya Ap-Apu e Dios ni Israel hu nanghel idan nunya.

22

Ya neipeamtan meippahding ni Jerusalem

1 Huyya neipeamtan hi-gak ni meippahding ni Jerusalem e kameingn-
gadnin "Nandeklan ni wada Kameippeamta." *
Hipa kamekennapkapya? Kele wadaddan emin tutu-ud atep ni baballey
dan ida kaman-an-anla?
2 Kele ida kamangngangala hu tutu-u? Ey kele ida kamantetekkuk e daka
kaheppuheppula hu pan-am-amlengan da? † Kawehiwehit hu annel idan
nangketey ni tutu-u yu, nem beken ni ispadah hu ingkatey da niya eleg ida
matey di gubat, tep netey idan upa niya degeh.
3 Bimmesik idan emin aap-apu yu ey endi da impalaw ni paneda, anin
ni hakey. ‡ Nem anin ni attu bebsikan da et mehemmak ida et madpap
ida.
4 Et humman hu, kangkuy "Hi-yan yuwak et anin ni hakeyyak. Entan
tuwak a-alluk et nannangngihak ida eya tutu-uk ni nangketey."
5 Yan nunyan aggew hu pengippehelheltapan Apu Dios, e Eta-gey ni
peteg, niya Kabaelan tun emin, ni hi-gatsu eyad Nandeklan ni wada
Kameippeamta. Ey yan nunyan aggew hu nemahhig hu takut et eleg amta
pehding. Nebahbah hu tuping ni luhud eyan bebley tayun Jerusalem ey
kamedngel di duntug hu pekaw idan tutu-un mampebaddang.
6 Immalidda hu buhul tayun sindalun iElam ni umgubat e nangkalesah
ida niya nampampanadda. Hedin yadda dama sindalud Kir, man
nanhappiyaw ida.

---

§ **21:11 21:11-12** Ang-ang yu hu Jeremiah 49:7-22, ya Ezekiel 25:12-14 et ya Amos 1:11-12. * **21:12 21:12** Ya dammutun keibbellinan nunyan kantun 'kamangkewa-wa law' ey kamangkepappeg law hu kapampehelheltapiddan iAssyria idan iJudah. Ey ya dammutun keibbellinan nunyan kantun 'nem mehilleng ali mewan' ey anggegannu law hu pengilleppuan idan iBabilon ni mengippehelheltap idan iJudah. † **21:13 21:13-17** Jeremiah 49:28-33 * **22:1 22:1** Huyyan Nandeklan ey humman na-mu hu nandeklan di daul ni Jerusalem. † **22:2 22:2** Hedin yadda tutu-ud Jerusalem ey ya pan-am-amlengan dan ebuh hu daka heppuheppula, nem eleg da nemneman peamleng hi Apu Dios. (Ang-ang yu hu Isaiah 5:11-12.) ‡ **22:3 22:3** Huyyaddan aap-apu ey matekut ida. Kameang-ang huyyad impahding nan patul e hi Sedekiah niyadda sindalu tu e eleg da iehneng hu bebley dan Jerusalem e neala et bumsik ida, nem nadpap idad neihnup di Jericho. (Ang-ang yu hu 2 Kings 25:4-6.)

7 Napnun sindalun buhul tayu niyadda kalesah da hu nangkedeklan
ni puyek di Judah e mateba kameitnen. Humman idan buhul tayun
nampantakkay di kebayyu ey immen idad eheb ni Jerusalem e ihik dan
umgubat.
8 Yan nenang-angan yun nunyan neipahding e tutu-ud Judah, ey neendi
law namnamah yun meihwang, tep nanna-ud ni hehgepen idan buhul yun
emin ida bebley yu ey binsik yun an nengaladdan intalu yun almas yu.
9-10 Entanni mewan ey inang-ang yu e wada meiyayyaggud di netuping
ni luhud ni Jerusalem et yu ang-angen ida nangkebahbah ni baballey et
pambukalen yu et usalen yun mengiyayyaggud idan nunman ni nebahbah
ni luhud. Ey ya impahding yun nan-amung ni danum,
11 ey nengapya kayun et-eteng ni tangkih di nambattanan ni netuping
ni luhud ni bebley, et pan-amungan yun danum ni kamelpud lebeng di
nengin-ahpat. Huttan ida nandinelan yu, nem eleg kayu mandinel nan
Apu Dios. Ey hi-gatu namplanuh dedangngu lan emin idan nuntan et han
maipahding.
12 Yan neipahdingan idan nunya ey inhel Apu Dios, e Eta-gey ni peteg
niya Kabaelan tun emin, e mannannangngih kayu, umlelemyung kayu,
mampemukmuk kayu niya mambalwasi kayun langgusih et pengipeang-
angan yun kayu kamantuttuyyu.
13 Nem nan-am-amleng kayu kumedek et kelengen yu baka niya kalneroh
et manhahamul kayu. Nan-ekan yu detag et menginnuinnum kayu.
Kanyuy "Panhahamul itsu kuma ey penginnuinnum itsu, tep mettey itsu
damengun kabbuhhan." §
14 Immehel mewan hi Apu Dios e Eta-gey ni peteg niya Kabaelan tun
emin, et kantun hi-gak ey "Huyyan liwat da ey eggak liwwana ingganah
ketteyyan da. Hi-gak e hi Apu Dios e Eta-gey ni peteg niya Kabaelan tun
emin hu nanghel nunya."

Ya meippahding nan Sebna

15 Inhel Apu Dios, e Eta-gey ni peteg niya Kabaelan tun emin, ni hi-gak e
umlawwak di kad-an Sebna e kamengippaptek ni baley patul, ma-lat nak
ehelen ni hi-gatu e kangkuy
16 "Kaw hipa ka ni-ngangu et kamengapyan kulung mu eyad mabetun
duntug e kullungngan idan papatul?
17 Ma-nu na-mu tep makahhapul kan tuu, nem li-biten dakallin Apu Dios
et pela-yud daka.
18 Heni kalli bolah ni tetngeden tu et ibbeng dakad etan di et-eteng
ni bebley et matey kad kad-an idan kalesah ni muka ippahhiya. Kaka
mengippebabbaing di baley ni apum ni muka pangngunnui.
19 Makulug ni e-kalen dakallin Apu Dios di eta-gey ni saad mu et ibabah
daka.
20 Yan keippahdingan alin nunya ey peeyyag kulli hi Eliakim e bega-en
ku e u-ungngan Hilkiah, et hi-gatu maihullul ni hi-gam.
21 Pebeltan kullin hi-gatu hu balwasim ni kaussalan ap-apu, ya ballikid
mu niya kelebbengam. Niya hi-gatulli hu pan-emmaddan iJerusalem
niyadda iJudah.
22 Pambalin kullin ap-apu e meihhayned ni patul ni helag David et ya
immandal tu hu meunnud. Hi-gatulli mengnged ni alladdun pamilyah nan

§ **22:13 22:13** Ang-ang yu hu 1 Corinthians 15:32.

David, et ya kei-elligan tu ey ya etan ibbeghul tu ey endi mengiddekkig, et
ya illekbi tu ey endi mengibbeghul. *
23 Meihhammad ali pan-ap-apuan tu, e henin nehammad ni neipa-pan
kapengi-ikkesin tuldah. Hi-gatulli umhulun ni keiddeyyawan ni pamilyah
tu.
24 Nem hi-gatulli pandinnelan emin ni pamilyah tu niya aaggi tu
et lektattuy meliggatan. Henilli etan ni hableyyan ni ngunut, henin
babangnga niya baldih,
25 et ma-nut naka-ihhammad, nem lektattuy nepekhuh et ma-gah et
humman ali kepappegan ni emin ida etan ni neihabley." Hi-gak e hi APU
DIOS hu nanghel idan nunya.

23

Ya neipeamtan meippahding ni Tyre

1 Huyya neipeamtan meippahding alid Tyre: * Pantete-ul kayun lemyung
yu e nampambapor tep nebahbah ida yuka dekkalid Tyre anin idan
baballey yudman. Dedngelen yu la huyyan panda-guhan yud Cyprus ni
ennamutan yu.
2 Hi-gayu daman kamampanggettang di Sidon ni nambebley di gilig ni
baybay ni impekedangyan idan kamambiyaheh di baybay, ey i-ineng kayu
niya lelemyung kayu!
3 Nanglaw kayud edum ni bebley et kayu gumtang niya kayu nanggatang
ni begah idan iEgypt ey kayu nekinegosyoh di kebebbebley eyad puyek et
mambalin eya bebley yun mulkaduh ni emin ni bebley.
4 Nem yan nunya ey nebabba-ingan ka e Sidon e et-eteng ni bebley di gilig
ni baybay. Heni ka etan ni nelahin ni biin endi u-ungnga tu. Et humman
hu, heninnuy hu kan etan ni baybay ni hi-gam: "Endi u-ungngak. Eggak
patnaan ni man-ungnga niya eggak patnaan ni menge-etteng ni u-ungnga."
5 Anin idallin iEgypt et nemahhig ali lemyung dan pengngelan dan
kebahbahan ni Tyre.
6 Et humman hu, pidwaek ni e-helen ni hi-gayun nambebley di gilig ni
baybay e pantete-ul kayun lemyung yu! Pan-agwat kayu et patnaan yun
umbesik di Tarsis di Spain!
7 Kaw hanneya tu-wa anhan law nambalinan ni kayyaggud ni bebley yu
e Tyre e nebehwat lan nebayag? Natnga-ak tep yan nunman ey kaman-an-
anladda bimmebley niya daka pampalaw tutu-u dan mansekkup ni edum
ni bebley.
8 Kaw hipa kannemnem ni mengippahding ni hanneyan Tyre, e
nandingngel ni bebley niya kametbal di emin ni bebley eyad puyek hu
negosyanteh da?
9 Hi APU DIOS e Kabaelan tun emin hu nannemnem ni mengihhanniman
ni nunyan bebley ma-lat meibabah idan emin hu kapakaddeyyawan tutu-
ud kebebbebley eyad puyek ma-lat mepappeg hu daka pampahhiyyai.
10 Hi-gayun tutu-ud Tarsis ey nebahbah ida kadekkalin bapor yud bebley
yu. Mambalin kayu law ni newetwet ni mampeyyew e heniddan tutu-ud
Egypt.
11 Inusal APU DIOS hu et-eteng ni kabaelan tun memahbah idan emin
ni kebebbebley eyad puyek, anin idan bebley ni wadad gilig ni baybay.

* **22:22 22:22** Ya keibbellinan ni "Hi-gatu mengnged ni alladdu" ey ya etan eta-gey saad tun man-ap-apu. (Ang-ang yu hu Revelation 3:7.) * **23:1 23:1** Yadda dewwan et-eteng ni bebley e Tyre niya Sidon ey humman ida hu importanteh ni bebley di Phoenisia. (Ang-ang yu hu verses 2, 4 et ya 12.)

Bahbahen tudda nehammad ni neluhud ni bebley di Phoenisia † et meendi
kabaelan da.
12 Heninnuy hu inhel tuddan tutu-ud Sidon: "Nepappeg law hu pan-
an-anlaan yu, et anggehemmek kayulli tep panhelheltap dakeyu. Anin ni
umbesik kayud Cyprus et endi damengu hu linggep ni biyag yudman."
13 Ang-ang yu impahding ni iAssyria ni bebley idan iBabilon. ‡ Ginubat
dadda et bahbahen dan emin hu hipan wadadman ni bebley, anin idan
netuping ni luhud da, et yadda law animal di muyung hu kamanha-ad
diman. §
14 Hi-gayun nampambapor ey pantete-ul kayun lemyung yu tep mekab-
bahbah hu bebley yun Tyre et endi keihhikkugan yu.
15 Yan nunman alin aggew ey meliwwan hu Tyre * ni nepitun toon e
humman dama toon ni kapambiyagin hakey ni patul. Nem hedin nelabah
humman ni bilang ni toon, ey mambalin ali Tyre ni heni etan ni lawah ni
biid hakey ni a-appeh.
16 Heninnuy humman ni a-appeh: "Hi-gam ni lawah ni biin tuka iggatang
annel tud laki, ey liniwwan daka law. Alam mewan hu ayyuding mu
et petettennul mu et kamanliklikweh eyad bebley ey nan-a-appeh ka et
matepangan ida mewan lalakki et umliddan hi-gam."
17 Hedin negibbuh humman ni nepitun toon ey i-abulut Apu Dios
humman ni bebley ni Tyre et ipahding tu hu manggettang ngu dedan henin
nunman et umlidda mewan tutu-ud kebebbebley eyad puyek et mansilbin
hi-gadan heni lawah ni bii e tuka iggatang annel tu.
18 Nem hedin yalli law tangdanen tu ey eleg tu iddulin, nem mei-appit
nan Apu Dios et usalen idan kamandeyyaw ni hi-gatu, ma-lat igtang dad
kayyaggud ni kennen niya balwasi da. †

24

Ya pengastiguan Apu Dios idan tutu-ud kebebbebley eyad puyek

1 Pakabbahbahen alin Apu Dios hu puyek et mambalin ni eleg mebebleyi
ey iwwahit tuddalli tutu-ud kebebbebley.
2 Nan-iingngeh ali meippahding ni emin ni tuu, padi niya beken,
himbut niya ap-apu, kaumgatang niya kamanggettang, kaum-utang niya
kamampeuttang, newetwet niya kedangyan.
3 Nanna-ud ni mebahbah hu puyek niya meendi hu kinedangyan tu tep
inhel Apu Dios, et humman meippahding.
4 Mema-ganan ali puyek niya mekling nangkeitnem et endilli silbiddan
aap-apud kebebbebley eyad puyek.
5 Binahbah idan tuu eya puyek tep ya nemahhig ni liwat da e daka
ngenghaya tugun Apu Dios, niya eleg da pannananeng ni u-unnuden etan
nehammad ni nekitbalan tun hi-gadan endi pappeg tu. *

---

† **23:11 23:11** Huyyaddan bebley ni nakahhammad ni neluhud di Phoenisia ey ya Sidon niya Tyre.
‡ **23:13 23:13** Yadda sindalun iAssyria ni impangulun Sennakerib ey binahbah da hu Babilon eman ni 689 B.C. § **23:13 23:13** Ya pinhed nunyan e-helen ey hedin yadda iBabilon man eleg da kabaelan ni ibbebsikan ida buhul dan iAssyria, ey hanniman dama e endi kabaelan idan tutu-ud Tyre niyad Sidon ni ibbebsikan ida buhul da. * **23:15 23:15** Ya bebley e Tyre ey nambalin ni beken law ni importanteh eman ni negibbuhan ni nansakupan ni sindalun Nebukadnessar e patul di Babilon. Ey yadda bimmebley diman ey nambalin ida law ni newetwet. Nelabah hu pigan toon ey neihullul ida iPersia ni nansakup ni hi-gada. † **23:18 23:18** [1-18] Ang-ang yu hu Ezekiel 26:1 ingganah di 28:19 et ya Amos 1:9-10. * **24:5 24:5** Huyyan nekitbalan nan Apu Dios ey ya na-mu etan nekitbalan tun Noah ni nunman. (Ang-ang yu hu Genesis 9:8-17)

6 Et humman hu, iddutan alin Apu Dios eya puyek et manhelheltap ida
tutu-u tep ya liwat da. Hahhakey idallin ebuh metdaan.
7 Anin idan grapes et mekling idalli et endi law mekapyan meinnum et
umlelemyung ida tutu-u, tep endi law pan-an-anlaan da.
8 Endilli law medngel ni tenul ni gitalah niya tambourine.
9 Ey endidda law kaman-am-amleng ni kaman-a-appeh niya mengi-
innum. Lawah daka penamtam ni meinnum tep imminglay idan neitu-
wan da.
10 Nangkebahbah hu bebley ey nampanlekbidda tutu-ud baballey da.
11 Ida kamantetekkuk tutu-ud keltad tep endi law meinnum ni kaum-
buteng. Neendi law hu amleng di bebley.
12 Mebahbah ali hu bebley, anin idan eheb tu.
13 Hanneyalli meippahding di kebebbebley eyad puyek, et hahhakkey
idalli tutu-un metdaan e henin lameh ni olibah niya grapes hedin negibbuh
ni nebugbug.
14 Nem huyyaddallin hahhakkey ni tutu-un metdaan ey ittetkuk dalli
a-appeh da tep ya amleng da. Hedin yadda dama tutu-ud appit ni
kakelinnugin aggew ey da ene-ehhelen di edum ni bebley hu elaw ni
kasina-gey Apu Dios.
15 Et humman hu, hi-gayun wadad appit ni kasimmilin aggew, ey
mahapul ni deyyawen yu dama hi Apu Dios. Anin ni hi-gayun nambebley
di gilig ni baybay, ey mahapul ni deyyawen yu dama hi Apu Dios e Dios ni
iIsrael.
16 Medngel alid nangkeidawwin bebley hu a-appeh dan pandeyyaw dan
Apu Dios e limpiyuh ni peteg elaw tu.
Nem makaggeh nemnem ku niya nakka umlelemyung tep nemahhig ni
lawah ida tutu-un endi hakey ni dammutun pandinnelan, anin ni hipan
tuu, tep daka ihhehdul edum da.
17 Hi-gayun lawah tuka pehpehding ni tutu-u eyad puyek ey anggetakkut
hu meippahding ni hi-gayu. Tep heni kayulli mekna ey heni kayulli
mantem-uk di bitu.
18 Hedin ibbebsikan yu hu anggetakkut ni meippahding ni hi-gayu, man
meuhbung kayud bitu. Hedin mewan meukkat kayud bitu et umbebsik
kayu ey mekna kayud hulu.
Nemahhig ali hu udan ni melpud kabunyan niya meiggiwwed ali
yinudungan ni puyek.
19 Et humman hu, mangkedhak ali puyek et mangkepi-ang.
20 Nemahhig ali yegyeg et henilli nebuteng hu puyek ni kamandangi-
dangiw, niya henin a-abbung ni kapan-idengiw ni na-let ni pewek. Tep
nemahhig hu liwat ni tutu-u et heni kameibbel-asi law hu puyek. Metu-
lilli et eleg tulli law pakebangun.
21 Yan nunman ali pengastiguan Apu Dios idan nanliwat ni anghel
ni wadad kabunyan † niyadda kamampahhiyan aap-apu eyad ta-pew ni
puyek.
22 Emmungen tuddallid hakey ni bitu et yadman keikkellabutan da et
lekbian tudda ingganah ni kedettengan ni pengastiguan tun hi-gada. ‡
23 Me-ngetan ali bulan niya eleg ali law umpetang hu aggew, tep
mampatul ali law hi Apu Dios e Kabaelan tun emin. Hi-gatulli man-ap-apu

† **24:21 24:21** Huyyadda na-mu hu lawah ni anghel ni nangngehay nan Apu Dios. (Ang-ang yu hu 1 Corinthians 6:3 et ya Ephesians 6:11-12.) ‡ **24:22 24:22** Ang-ang yu hu Revelation 20:2 et ya 20:7-10.

et yallid Duntug e Zion di Jerusalem panha-adan tu, et panhin-aang-angan
idan kamengipappangngulun tutu-u hu dayaw tu.

25

Ya a-appeh ni penaydayaw nan Apu Dios

1 Apu Dios, hi-gam hu Dios ku. Daydayawen daka tep dakel hu impahding
mun kaketngain tuu, niya impeamnum hu implanuh mun nebayag.
2 Nambahbah mu hu etta-teng ni bebley * anin idan bebley ni nehammad
ni netuping luhud da. Anin idan baballey ni patul e buhul mi et binahbah
mu et eleg dalli law ippidwan behwaten.
3 Et humman hu, daka kadeyyawaddan tutu-ud kebebbebley ni et-
eteng kabaelan da. Ey daka katekkutiddan bebley ni mangkabunget
nampambebley. †
4 Hi-gam kapampebaddangiddan nangkewetwet niya endi kabaelan da
hedin wada ligat da. Hi-gam mewan daka keihhikkugi, ma-lat melinggep
ida hedin wada pewek niya hedin nemahhig hu petang. Tep yadda lawah
ni kapehding idan lawah nemnem tun tutu-u ey heni kapehding ni na-let
ni pewek,
5 ey heni kapehding ni petang di desert. Nem impasiked mu hu
kapampahhiyaiddan buhul mi e Apu Dios niya impaineng mu tekuk
idan mangkabunget ni tutu-u, henin kapehding ni kulput e tuka hennii
nemahhig ni petang et tumengnin hu dibdib.

Indaddan Apu Dios hu Punhahamulan

6 Ya eyad Duntug e Zion ey indaddan Apu Dios e Kabaelan tun emin hu
hemmulen ni emin ni tutu-u eyad puyek. ‡ Meheng-ew ida kennen niya
kayyaggud ida meinnum ni indaddan tu.
7 Yadya pengkalan tun kaumhulun ni kalelemyungin tutu-ud kebebbeb-
ley eyad ta-pew ni puyek.
8 Hi Apu Dios e Eta-gey ni peteg ey bahbahen tu katey, et meendilli law
ni ingganah § Pu-nadan tullin emin hu lewa * niya e-kalen tulli baing idan
tutu-u tud kebebbebley eyad puyek. Huyyadda hu inhel nan Apu Dios.
9 Yan nunman alin aggew ey kan idallin tutu-uy "Huyya Dios mi. Hi-gatu
indinel mi, et ihwang dakemi. Hi-gatu Apu Dios ni indinel mi. Pan-an-anla
itsud nengihwangan daitsu!"

Ya hu pengastiguan nan Apu Dios ni Moab

10 Ippaptek Apu Dios huyyan Duntug e Zion, nem bahbahen tudda iMoab
et heniddalli dagemin mangkeiggessin et meikamlut di lugit.
11 Ey heniddalli wadad bitu e ihik idan umbudal diman et daka pan-
idewdew hu ngamay da e henin kapehding ni kamangkaykay. Hanniman
ali pemappegan Apu Dios ni daka pampahhiyyai niya daka kapkapyaan
lawah.
12 Ey bahbahen tuddalli hu etata-gey ni netuping ni luhud ni bebley da,
et mangkatleb ida et mambalin idan dep-ul.

26

Ya pengippeapputan Apu Dios idan tutu-u tu

* **25:2 25:2** Huyyan et-eteng ni bebley e Babilon, ey ya elaw ni tuudya ey daka nenghaya ni Apu Dios. Kai-ehneng ni Babilon emin ida lawah ni tutu-u eyad puyek. † **25:3 25:3** Huyyadda na-mu hu Egypt niya Assyria. ‡ **25:6 25:6** Revelation 19:9 § **25:8 25:8** Ang-ang yu hu 1 Corinthians 15:54. * **25:8 25:8** Revelation 21:4.

1 Medettengan ali aggew ni pengia-appehan ni emin ni tutu-ud Judah
eyan a-appeh: Nehammad hu bebley tayu! Tep hi APU DIOS e kamengih-
wang ni hi-gatsu ey heni netuping ni luhud ni tayu kakeihhikkugi.
2 Ibeghul yudda eheb ma-lat humgep ida tutu-un kayyaggud elaw dan
ida kamekangngu-unnud nan APU DIOS.
3 Hi-gam kamampelinggep e APU DIOS idan kamandinnel ni hi-gam
niyadda kamengikakkaguh ni pengu-unnudan dan hi-gam.
4 Pannananeng tayu dinel tayun APU DIOS e AP-APU, tep hi-gatu hu heni
Batun keihhikkugan tayun mengippaptek ni hi-gatsun ingganah.
5 Tudda kaibbabah hu kamampahhiya niya tuka bahbahadda nangke-
hammad ni bebley da et mangkatleb netuping ni luhud da et ma-gah idad
puyek,
6 et panhinggagasinan idan nangkewetwet niyadda nanhelheltap ni tutu-
u.
7 APU DIOS neka-andeng elaw mu, muka iddaddan hu kayyaggud niya
nedeklan ni dellanen idan tutu-un kamekangngu-unnud ni hi-gam.
8 APU DIOS, hi-gam pandinnelan min mengippeang-ang ni meandeng ni
elaw mu, ey ya pinhed min ebuh ey meiddeyyaw hu ngadan mu.
9 Kahilehileng niya kewa-wa-wa ey pinhed kun peteg ni mekiddagyum
ni hi-gam. Tep ya kakulugan tu ey pakkadek ni um-ali kallin menuwet
idan tutu-u, et han da iwalleng hu lawah et ipahding da hu kayyaggud.
10 Tep anin ni piga binabbal muddan lawah ni tutu-u, et kapya tun eleg
da damengu pehding hu kayyaggud. Tagan da kumedek ni mengippahding
ni lawah, anin eyad bebley idan kayyaggud ni tutu-u tep eleg da kulluga
kasina-gey mu.
11 APU DIOS, anin ni peamtam e mekastigudda et kahing ida. Et humman
hu, ipahding mu anhan kebe-ingan dad pengippeang-angam ni et-eteng ni
impeminhed mun hi-gamin tutu-um. Ey bahbah mu anhan ida humman
ni buhul mu etan di indaddan mun apuy ni kegihheban da.
12 APU DIOS, nanna-ud ni pelinggep mu hu neitu-wan mi. Tep ya
kakulugan tu ey emin impahding min panyaggudan mi ey dammutun
impahding mi tep ya baddang mu.
13 APU DIOS e Dios mi, wadadda edum ni nan-ap-apun * hi-gami, nem
hi-gam ni ebuh deyyawen mi e Apu.
14 Humman idan nan-ap-apun hi-gami ey endidda law, tep kinastigum
ida et matey ida et eleg ida law mambangngad. Meliwwan ida law ni
ingganah et endi an mannemnem ni hi-gada.
15 APU DIOS, impedakkel dakemin tutu-um niya impambalin mun
mahkang hu pambebleyan mi, et humman hu, daydayawen daka.
16 APU DIOS, kinastigum ida tutu-um et umhulun hu daka panhelheltapi
ey nandasal idan hi-gam.
17 Impanhelheltap dakemi e APU DIOS, henin kapanhelheltapin biin man-
ungnga e kamampapalak hedin indegeh tu egeh tu.
18 Nanhelheltap kami, nem endi silbitu tep endi mi impahding ni
panyaggudan mi, niya endi mi impahding ni kehellakniban idan tutu-u
eyad puyek.
19 Nem kami kamedinnel e yadda netey ni tutu-um e APU DIOS, ey
metegguan idalli et maweda mewan annel dan wada biyag tu. † Umbangun
idalli humman ni kaman-u-uggip di kulung da et man-a-appeh idan amleng

* **26:13 26:13** Huyyaddan edum ni nan-ap-apu ey nalpuddad Egypt niyad Assyria, e hin-addum ni nan-ap-apuddan iIsrael † **26:19 26:19** Job 12:2 et ya 19:26.

da. Humman ni biyag ni nalpun hi-gam, APU DIOS, ey heni delnun kakkabbuhhan. ‡ Hanniman ali pehding mu e tegguem ida nangketey.

Ya penuwetan niya pengippeyaggudan APU DIOS idan tutu-u tu

20 Anemut kayud baballey yu e tutu-uk et manlekbi kayu. Pantalu kayu ni, ingganah medeggem hu bunget APU DIOS.
21 Tep melehbeng ali hi APU DIOS ni melpud kabunyan et kastiguen tudda tutu-ud puyek tep ya liwat da. Anin idan pimmatey ni endi nengamta, et meamtaan ali, et mekastigudda tep peang-ang alin APU DIOS ni emin hu impahding dan penegguan tuddan nunman ni pintey da.

27

Ya pengihwangan APU DIOS idan iIsrael

1 Yan nunman alin aggew ey kastiguen nan APU DIOS etan anggetakkut ni dragon di baybay e Lebayatan hu ngadan tu. * I-usal tulli hu makattadem ni ispadah tun memettey nunman ni kamanlikulikuh ni dragon.
2 Yan nunman ali mewan ey ia-appeh idan tutu-un APU DIOS hu meippanggep ni makallameh ni kapantennemin grapes.
3 Heninnuy etan a-appeh "Hi-gak e hi APU DIOS ey nakka ipapaptek hu intanem kun grapes niya nakka ipapaptek ni dennuman. Nakka guwalyain hileng niyan kawwalwal ma-lat endi umlin memahbah.
4 Tep endi law bunget kuddan tutu-uk e hi-gada kamei-ellig ni neitnem ni grapes. Hedin wadadda umtemel ni gulun niya hebit e kamei-ellig ni buhul idan tutu-uk ey bahbahek ida e lelgabek et makaggiheb idan emin.
5 Nem hedin eleg pinhed idan buhul dan mebahbah ey pakkadek mansukkuh ida et makidagyum idan hi-gak. Em, mahapul ni mekiddagyum idan hi-gak et eleg kudda bahbahen."
6 Medettengan ali aggew ni kei-elligan idan tutu-uk ni iIsrael e helag Jacob di keyew ni inhammad tun limmamut et manlameh et lektattuy neihinap di kebebbebley eyad puyek hu lameh tu.
7 Eleg meiingngeh nengastigun APU DIOS idan tutu-u tun iIsrael di nengastigu tuddan buhul da, tep nehalhalman nengastigu tuddan buhul da et dakel matey ni hi-gada.
8 Hedin ya nengastigu tuddan tutu-u tu ey impalaw tuddad edum ni bebley † e henidda intayab ni na-let ni dibdib ‡ ni nalpud appit ni kasimmilin aggew.
9 Nem meliwwan ali hu liwat idan helag Israel hedin bahbahen dan emin ida batun kinapya dan pan-appitan dan edum ni dios da, hedin e-kalen dan emin hu inha-ad dan penginemnemneman dan dios dan hi Asherah, niya hedin bahbahen dadda altar ni daka pengi-appisin daka gihheban bangbanglu.
10 Yadda bebley ni nehammad ni neluhud di Israel ey mangkebahbah ali et meendidda nambebley diman et endillin hekey tuu et henin desert. Mambalin idalli humman ni bebley ni kudal et panha-adan niya pengngannan ni baka et pammukmukan dalli keyew.

---

‡ **26:19 26:19** Ya delnun kakkabbuhhan ey makahhapul dad Israel ni ketegguan ni intanem da.
* **27:1 27:1** Huyyan Lebayatan ey tuka i-ehneng emin ida tuun buhul Apu Dios. † **27:8 27:8** Huyya na-mu hu meippanggep ni nengilawwan idan sindalun iBabilon idan iIsrael et dadda ikelabut di bebley da. ‡ **27:8 27:8** Jeremiah 4:11-12

11 Mema-ganan idalli pangan keyew et ma-gah ida et pan-amungen idan
bibi-i ma-lat itungu da. § Humman kastiguddan bimmebley diman, tep
endi nemnem dan inwalleng da hi APU DIOS, et mukun hi-gatu e nanletun
hi-gada ey eleg tudda law hehmeka.
12 Yan nunman ali, ey hakkehakkeyen nan APU DIOS ni emmungen ida
tutu-u tu meippalpud Euphrates ingganah di pappeg ni Egypt e heni tudda
illiken et meappil hu nabgahan di nekupeh.
13 Yan nunman ali mewan, ey umtenul tangguyup ma-lat ayagan dadda
helag Israel ni wadad Assyria niyad Egypt, et umliddad duntug nan APU
DIOS di Jerusalem ni menaydayaw ni hi-gatu.

28

Yalli meippahding di Samaria

1 Nanna-ud ni mebahbah etan et-eteng di bebley e Samaria. Kayyaggud
ni peteg ang-ang tu niya nedeklan e mateba kameitnem, nem nanna-ud ni
mebahbah ali humman ni bebley ni kaigaggayaddan kamambuttebutteng
ni aap-apun nunman ni bebley. Em, nanna-ud ni meendilli kakinayyaggud
ni ang-ang tu, e heni nakling ni habung.
2 Tep wadaddalli ittu-dak ni Ap-apun mengubbat ni hi-gada. Humman
idallin um-alin mengubbat * ni hi-gada ey naka-let ida ey et-eteng kabaelan
da. Henidda dallallu, henidda na-let ni udan niya henidda elwang ni tuka
iddeplug ni emin hu wadad puyek.
3 Mebahbah ali humman ni bebley e Samaria ni kaigaggayaddan
kamambuttebutteng ni aap-apu,
4 ma-lat meendi dayaw nunman ni kayyaggud ni bebley. Henilli etan ni
nemangulun neluum ni lameh ni fig e hedin wada nenang-ang, man daka
geggannuan ellan ni kinan da.
5 Yan kedettengan alin nunman ni aggew, ey mei-ellig hi APU DIOS e
Kabaelan tun emin di kayyaggud ni habung ni penget ni meipnget di
uluddan tutu-un metdaan.
6 Ang-angen tulli ma-lat limpiyuh pannemnem idan huwet da. Ey
pekedhel tu nemnem idan guwalyad eheb, ma-lat mandaddan idan
menanggan um-alin umgubat.
7 Nem yan nunya ey ida kamambuttebutteng aap-apuddan iJudah.
Anin idan papaddi niyadda prophet da et ida kamambuttebutteng et ida
kamandangidangiw. Eleg da amta pehding da tep nemahhig buteng da.
Hedin yadda mewan prophet da ey eleg da han-awat hu pinhed Apu Dios
ni peamtan hi-gada. Hedin yadda dama papaddi, ey eleg da han-ipenuh
hu diklamuh ni kai-aliddan tutu-un hi-gada.
8 Neutaan ni emin hu tebol da niya kawehiwehit hu uta da e endi eleg
mautaan.
9 El-eleg ni-ngangu mewan daka pannemnem ni hi-gak e kanday "Kaw
hipa na-mu kapannemnem nunman ni tuun hi-gatsu et daitsu tuttudduan?
Kaw hipa kameneppul ni tuka ituttuddu? Humman ni tuka ituttuddu
ey kayyaggud ni ebuh idan geggellang ni kaman-eddal ni um-ehel. Et
humman hu, heballi ngu hi-gada tu tuttudduan.
10 Tuka penidpidwaan emin tuka e-e-hela e nedusi. Inhel tu, ni inhel tu."
11 Makneg ida e da-ak kangenghayan mantuttuddun hi-gadan edum kun
iIsrael. Et mukun mebe-ingan idalli tep peellillin Apu Dios hu tutu-un

§ **27:11 27:11** Yadda iJerusalem ey ida kamei-ellig di pangan keyew ni nema-ganan e endi law kei-ussalan tu, e ittungun ebuh. * **28:2 28:2** Human hu patul di Assyria niyadda sindalu tu.

melpud edum ni bebley e hin-appil ehel da † et sakupen da bebley da et
hi-gada mantuttuddun hi-gada.
12 Pinhed Apu Dios ni iddawat idan tutu-u tu hu panyaggudan da niya
pan-iyyatuan da ma-lat eleg ida makalligatan di biyag da, nem eleg da
dedngela tugun tu tep kahing ida.
13 Et humman hu, tuttudduan idallin Apu Dios et penidpidwaen tu ey
hinakkehakkey tun ituttuddu hu pinhed tun amtaen da. Nem kapya tun
eleg idalli metuttuddui. Et humman hu, heniddalli mangkehellapdung et
meihungbub ida et mangkaliputan ida niya medpap ida et mambalin idan
balud.

Ya etan nehammad ni batun meikkapyad Zion

14 Dengel yu e mangkanghay ni aap-apud Jerusalem eya imbagan Apu
Dios.
15 Yuka igaggaya e kanyuy nekihummangan kayun katey, niya kanyuy
nekitbal kayuddan wadad Kadungayan. Et kanyu na-mu nem meihwang
kayud um-alin ligat, tep kayu kamandinnel di itek niya haul.
16 Nem heninnuy hu kan Apu Dios e Eta-gey ni peteg: "Ihha-ad kud
Zion hu batun kekakkayyaggudan ni meippegnad. Ya tuun mengiddinnel
nunman ey eleg medismayah. ‡
17 Ya meandeng ni kapehding niya kakinayyaggud hu keippuunan ni
pengibbehwatak ni nunya.
Peellik ali dallallu niya elwang et pan-ideplug tudda itek ni yuka
pandinneli.
18 Endilli silbin nekihummanganan yun katey, anin ya nekitbalan yud
Kadungayan, tep eleg kayu meihwang hedin medettengan hu aggew ni
panhelheltapan yu.
19 Kewa-wa-wa niya kahilehileng ey heni dakeyu iddeplug ni elwang tep
ya pampehelheltap kun hi-gayu." Nemahhig takut yu hedin ewwatan yu
huyyan peamtak.
20 Heni kayulli etan ni tuud ab-abig e nengapyan uggippan ni ansikkey,
et inna-nukkaw tun mengukyad ni heli tu. Mawenit mewan hu wangal tu
et eleg mewengngali annel tu.
21 Um-alilli hi Apu Dios e nemahhig bunget tu et ipahding tu hu henin
nengapputan tuddan iPilistia di Duntug e Perasim niyadda Amorite di
nandeklan di Gibeon. § Um-alillin mengippahding ni kamengippetngan
ngunu tu. Nanna-ud ni kastiguen tuddalli tutu-u tu.
22 Entan tu ngi-ngi-ngii eya e-helen kun hi-gayu, tep hedin nanengtun
kahing kayu ey nema-ma hu kastigu yu. Hi Apu Dios e Ap-apun Kabaelan
tun emin ey inhel tun hi-gak e bahbahen tun emin eya bebley tayu.

Ya kalinaing nan Apu Dios

23 Et humman hu, dengel yu eya e-helek ni hi-gayu.
24 Hedin ya kamampeyyew ey beken ni ya man-elladun ebuh hu
pehpehding tun kenayun. Niya beken ni ebuh hu mengiyayyaggud ni
pantenneman tu hu ngunnuen tun kenayun.
25 Tep hedin negibbuh ni indaddan tu, man tuka tennemin cumin hu
gilig tu, ya wheat di pangil, barley di pangil, ey sinneman tun dill niya
spelt di pangil.

---

† **28:11 28:11** Huyyaddan tutu-u ey iAssyria e hin-appil ehel da. Ang-ang yu 1 Corinthians 14:21.
‡ **28:16 28:16** Ang-ang yu hu Romans 9:33, ya 10:11 et ya 1 Peter 2:6. § **28:21 28:21** Ang-ang yu hu 2 Samuel 5:17-21 et ya Joshua 10:1-11.

26 Inamta etan ni kamampeyyew pehding tu tep intuttuddun Apu Dios
ni hi-gatu hu kayyaggud ni pehding tu.
27 Eleg tu mewan ussala hu mebel-at ni la-lun menaltag ni bukel ni dill
niya cumin tep ya angkepaw hu tuka ussala.
28 Tu mewan kaang-anga et hedin man-illik ey eleg meguddu begah tu.
Tuka illika ineni tud helin kaliton, nem tuka pebabbabbal ma-lat eleg
magudu.
29 Emin ida huyyan laing ni tuu ey nalpun Apu Dios e Kabaelan tun emin
e kayyaggud tuka penuggun niya hi-gatu kelalla-ingan.

29

Ya pengippeang-angan nan Apu Dios ni bunget tuddan iJerusalem

1 Nanna-ud ni mekabbahbah ali Jerusalem e kad-an ni kapan-appisin
Apu Dios niya nambebleyan lan David. Katootoon ni nampiyestah kayu ni
nan-appit kayu, nem endi damengu silbitu.
2 Tep peellillin Apu Dios hu pengastigu tun hi-gayu et bahbahen tu bebley
yun kameingngadnin "Pan-appitan nan Apu Dios." Mannannangngih
kayulli niya umlelemyung kayu, tep huttan ni bebley yun Jerusalem ey
mambalin alin heni pan-appitan e nekukkuheyaw.
3 Peellillin Apu Dios hu buhul yu et likwehen da bebley yun Jerusalem,
ey tebbaben dan puyek niya ippiggil da batud tuping ni luhud yu, et
pengidlanan dan menggep ni hi-gayu et bahbahen da bebley yu.
4 Mekabbahbah kayulli et heni kayu immen di dallem ni puyek et
mambalin ali ehel yun heni ehel ni banig e ituttubbu yu et eleg medngel.
5 Nem endi maptek ali ey umtakut idallin emin hu buhul yun mengubbat
ni hi-gayu, et nealay attukaw ida e henidda degin intayab ni dibdib. Anin
idan anggetakkut ni sindalu da et umbesik ida.
6 Tep nekekemtang ey i-alin Apu Dios e Kabaelan tun emin hu na-let ni
pewek, ya kidul, ya yegyeg niya kamanhihinyab ni apuy et ihwang dakeyu.
7 Endien tun emin ida neamung ni sindalun memahbah ni Jerusalem,
anin idan emin ni usal da. Henilli i-innep humman ni meippahding ni
hi-gada e hedin inggibek, man attukaw la.
8 Heni mewan ni neupan tuun ini-innep tun nengan, nem entannit
inggibek tu ey nanengtun naka-upa. Ey heni etan ni naka-wew ni tuu e
ini-innep tun imminum ni danum, nem entannit inggibek tu ey nanengtun
naka-wew. Hanniman ali meippahding idan dakel ni bebley ni mengubbat
ni bebley e Zion e ida kamakaddinnel ni mengapput ida, nem meapput ida
kumedek.
9 Hi-gayun aaggik ni iJerusalem, kele eleg yu han-awat ida humman?
Kaw nekulap kayu? Tam heni kayu nebuteng ey endi ininum yu. Kayu
kamandangidangiw, nem eleg kayu manginum.
10 Tep heni impaelin Apu Dios ni hi-gayu hu nemahhig ni ugip et makimit
hu mateyu. Yadda prophet hu heni mateyun tutu-u, nem hinenian Apu
Dios mateda. *
11 Et humman hu, neitlu hu keibbellinan idan nunyan meippeamtan hi-
gayu et eleg yu law han-awat. Heni etan ni napketan ni neludun ni papil
e hedin inlaw yu etan di nengamtan mambidbid et yu pebidbid ni hi-gatu,
man kantuy "Eleg mabalin ni bidbidek tep napketan."
12 Hedin inlaw yun eleg mengamtan mambidbid, man kantu mewan ey
"Eggak amtan mambidbid."

* **29:10 29:10** Romans 11:8

13 Kan Apu Dios ey "Kan idan nunyan tutu-uy da-ak kadaydayawa, nem
eleg kaya, tep ehel dan ebuh. Ya kakulugan tu ey endin hekey daka
pannemnem ni hi-gak. Et humman hu, endi silbi tun da-ak penaydayawan
ni hi-gada, tep ya elaw ni daka pandeyyaw ni hi-gak ey daka u-unnuda hu
kameu-unnud ni tuttuddun tuu. †
14 Et mukun ippahding kuddallin nunyan tutu-u hu kamengippetngan
pengastiguk ni hi-gada. Pambalin kun endi nemnem idan nelaing ni hi-
gada et endi silbin laing da." ‡
15 Nanna-ud ni mebahbah idalli humman ni tutu-un kanda na-mu nem
eleg amtan Apu Dios hu planuh da. Nekattalam idan namplanuh e kanda
na-mu nem endi kamenang-ang-ang niya endi mengamta.
16 Anin anhan et nahnahwidda! Hipa makahhapul, ya kamengapyan
pulan banga winu ya pula? Kaw dammutun ya etan nekapya ey kantu
etan ni nengapyan hi-gatuy "Eleg muwak kapyaen." Ey kaw dammutun
kantuy "Eleg mu amta muka pehpehding!" §
17 Nemnem yu eya kan idan tutu-uy "Eleg umbayag ey mambalin hu
muyung di Lebanon ni payew et ya etan payew e kayyaggud kameitnem
ey mambalin ni mahdel ni muyung." *
18 Yan kedettengan alin nunman ni aggew, ey dedngelen ida law ni
netuleng hu libluh ni meibbidbid ni hi-gada. Ey yadda nekulap e eleg
da enang-angen kawwalwal ey han-ang-ang da law. †
19 Yaddalli newetwet niyadda nebabah ni peteg ni tutu-u ey gibbeken
dalli amleng ni kamelpun Apu Dios e Kayyaggud ni peteg ni Dios idan
iIsrael.
20 Meendilli law ida kamengippehelheltap ni edum dan tuu niyadda
kamangngenghay nan Apu Dios, tep emin ida ihik ni manliwwat ey
mebahbah ida.
21 Anin idan kamengmenghel ni beken ni makulug ni meippanggep ni
edum ni tutu-u, yadda kaumhanin kekastiguan idan nambahul, yadda
kaman-ittek ni tistigu niyadda endi bahul tu hu mekastigu, et bahbahen
idallin Apu Dios.
22 Et humman hu, yan nunya ey hi Apu Dios e Dios idan iIsrael e
nengihwang nan Abraham di ligat ey kantuy "Hi-gayun tutu-uk, ey eleg
kayu law mebe-ingi ey endi law tekkutan yu.
23 Hedin ang-angen yulli e kamangkedakkel ida u-ungnga yun iddawat
kun hi-gayu, ey han yulli law inebulut e hi-gak hu Kayyaggud ni peteg ni
Dios idan iIsrael. Deyyawen yuwak ali law niya metnga kayullin hi-gak.
24 Yan nunman alin aggew ey han-awat idalli law ni kamandewadewa
ni yadda dakel hu lilih dan kaumngudungudu ey ebbuluten dalli law ni
metuttudduan."

30

Ya endi silbi tun nekitbalan ni Judah di Egypt

1 Huyya inhel Apu Dios idan mangkanghay ni tutu-u tu e kantuy "Yadda
iJudah ey nanna-ud ni mekastigudda tep da-ak kangengngehaya. Yadda
implanuh dan pehding da ey beken ni hi-gak kan planuh. Ida mewan
ni-ngangu kamekihhummangan idan eleg mengullug ni impahding da

† **29:13 29:13** Matthew 15:8-9 et ya Mark 7:6-7 ‡ **29:14 29:14** Ang-ang yu hu 1 Corinthians 1:19. § **29:16 29:16** Ang-ang yu hu Isaiah 45:9 et ya 64:8, Jeremiah 18:1-6 et ya Romans 9:19-21. * **29:17 29:17** Meippeamta eyad na-hel e yadda endi bilang tun tutu-u ey meippeta-gey ida nem yadda kamampahhiyan kedangyan ey meibbabah ida. † **29:18 29:18** Ang-ang yu Isaiah 32:3, ya 35:5, ya 42:7. Ang-ang yu dama Matthew 15:30-31 et ya Luke 4:18.

inhuhummangan dan eggak pinhed. Et humman hu, daka pan-edumi liwat da.
2 Ida kaumlaw di Egypt ni mambeggan baddang ey eleg da ibbagan hi-
gak hedin hipa ittugun kun hi-gada. Pinhed dan ya Egypt hu memaddang
ni hi-gada, et idinel da etan ni patul diman hu mengihwang ni hi-gada.
3 Nem meendilli kabaelan etan ni patul ni memaddang ni hi-gada, tep ya
kapemaptek ni Egypt ey mambalin ali kumedek ni kebe-ingan da.
4 Tep anin ni wadadda opisyal idan iJudah di Soan niyad Hanes ni
mekihhummangan ni meippanggep ni panyaggudan ni bebley dad Judah,
5 et mantuttuyyudalli iJudah ni da nengidinelan ni nunman ni eleg
meiddinnel ni bebley, tep eleg dallin hekey baddangidda."
6 Huyya kan Apu Dios ni meippanggep idan animal di desert di south:
"Humman idallin ittu-dak dan mengi-ehneng ni bebley da ey mandellan
idallid anggetakkut ni bebley e wadadda layon, yadda uleg ni umpatey
niyadda kaumtayab ni dragon. Pangkalga dalli donkey da niya kamel dan
nangkebalol ni da iddawat idan iEgypt, nem endilli damengu ibbaddang
dan hi-gada.
7 Endilli silbitu hu baddang ni Egypt. Et humman hu, nginedanak
humman ni bebley ni 'Dragon ni endi han-ipahding tu.' "

Ya pangngenghayan idan tutu-un Apu Dios

8 Inhel Apu Dios ni hi-gak e ittudek kud libluh hu elaw idan tutu-u, et
wada neihammad ni keittuddekan ni kalinawah da.
9 Manghay idan peteg. Itek ni ingganah hu daka e-hela niya eleg da
hengnguda hu tuttuddun kamelpun Apu Dios.
10 Ey da ni-ngangu kapei-ineng ida prophet e kanday "Hiyya law ida
huttan ni yuka e-e-helan hi-gamin kanyun neiptek. Ehel yu kumaddan ida
etan pinhed min dedngelen niyadda etan kayyaggud ni meippahding alin
hi-gami, anin ni beken ni makulug.
11 Entan dakemi ngu heli-wa, tep eleg mi law pinhed ni dedngelen hu
meippanggep ni Kayyaggud ni peteg ni Dios idan helag Israel."
12 Nem heninnuy hu humang nunman ni Kayyaggud ni peteg ni Dios
idan helag Israel e kantuy "Eleg yu hanguden ida inhel kun hi-gayu niya
yuka iddinel di bunget niyad talam.
13 Nekalliwtan kayu! Et humman hu, nanna-ud ni mebahbah kayu henin
eta-gey ni tuping ni nadhak ingganah di hengeg tu, et nekekemtang ali ey
megday.
14 Em, mekabbahbah kayulli et heni kayulli etan ni nekabbahbah
ni pulan bangan endin hekey hu e-etteng ni pi-diten ni dammutun
penellukduk ni ngalab di dep-ullan, niya penaklung ni ekket ew ngun
danum di bubun."
15 Kan mewan Apu Dios e Eta-gey niya Kayyaggud ni peteg ni Dios ni
Israel ey "Gullat et ni mambangngad kayun mengiddinnel ni hi-gak, ey
meihwang kayu, mambalin kayun na-let niya umlinggep kayu. * Nem
eleg, tep nanengtun manghay kayu.
16 Implanuh yu ni-ngangu mewan hu pehding yu e mantakkay kayud
neka-let ni kebayyu ma-lat bumsik kayu. Ma-nu tep em, pakkaw ni
umbebsik kayu. Ey kanyu nem neka-let hu kebayyu yun umbebsik, nem
eleg yu inamta e na-na-let anhan law hu kebayyuddan memdug ni hi-gayu.
17 Anin ni hakey ni ebuh ni sindaluddan buhul yu, et dammutun
hampedug tu hanlibun hi-gayu. Ey anin ni ebuh hu liman buhul yu

* **30:15 30:15** Isaiah 32:17

et pebsik dakeyun emin, et endi an metdaan ni hi-gayu et ebuh etan
neipelatan ni bandelah yud ta-pew ni duntug ni metdaan."
18 Nem nanengtun hehheggeden APU DIOS hu pantuttuyyuan yu et
hemeken dakeyu. Tep hi-gatu e Dios ey meandeng emin hu tuka pehding.
Et humman hu, man-am-amleng ida kamengiddinnel ni hi-gatu.

Bendisyonan APU DIOS ida tutu-u tu

19 Hi-gayun iJerusalem, medettengan ali aggew ni eleg kayu law um-
nangih. Kabbabbal ni peteg hi APU DIOS et hedin mampehemmehemmek
kayun hi-gatu, ey baddangan dakeyu.
20 Anin ni kantu et iddawtan dakeyun Apu Dios ni panhelheltapan yu, et
wadan ingganah ni mengituttuddun pehding yu.
21 Hedin yuka pan-ihhingngi dellanen yu ey wadad dingkuggan yu e
kantuy "Entan tu idlan ditan, yaddih pengidlanim."
22 Yadda kinenapyan yun dios yu ey iwwalleng yuddalli law et pan-
ibbeng yudda, anin ni na-meh ni balituk niya silber. Ibbilang yuddallin
lugit et kanyulliy "Imay kuma et ibbeng daka, endi damengu silbim!"
23 Peelli mewan APU DIOS hu udan et tumattaba intanem yu, et dakel
illameh tun ennien yu, et anin idan bakeyu et eleg ida mekullangin kennen
da, tep dakel.
24 Yallin nunman mewan, ey ya kekakkayyaggudan hu pekkan yun
newang yu niya donkey yun yuka pangngunnud payew yu, et beken ni
ya helek ni ebuh.
25 Yan nunman alin aggew ni pengapputan yuddan buhul yu e pambah-
bahen yulli pangguwalyaan da ey pampetteyen yudda, ey kahiuutbul ali
hu danum di duduntug.
26 Yalli bulan ey makabnang e henin aggew. Nemahhig ali dama benang
ni aggew e henillin benang ni pitun aggew ni nan-aaddum. Hanneyalli
meippahding ni pengippeyaggudan APU DIOS idan tutu-u tun liniputan tu.

Ya pengastiguan APU DIOS ni Assyria

27 Meang-ang alid neidawwi hu ellian APU DIOS. Mei-ellig hu bunget tud
kaumhihinyab ni apuy. Linikweh ni mahdel ni ahuk ey umngengpuh hu
ehel tu e heni apuy.
28 Hedin ya yayyah tu, man na-let e heni na-let ni elwang e tuka
pandeplugan emin hu buhul tu. Tep yalli pehding tu ey henilli yekkayaken
tu tutu-ud kebebbebley et mebahbah ida lawah ni bimmebley e heniddalli
nabnget ni kebayyun meigguyyud di hin-appil ni dalan.
29 Nem hi-gayun tutu-un APU DIOS, ey man-am-amleng kayulli niya man-
a-appeh kayu, henin yuka pan-am-amlengin piyestah yun hileng. Man-am-
amleng kayullin henin amleng yun yuka pengippatnuliddan ingngiing yun
yuka lawwid Tempol APU DIOS e nengihwang ni hi-gatsun helag Israel.
30 Pedngel alin APU DIOS hu kamengippetngan ehel tu. Yalli pehding tun
mengippegibbek ni bunget tun emin ni tutu-u ey peelli tu kaumngengpuh
ni apuy, ya nemahhig ni udan, ya na-let ni pewek niya dallallun memahbah
ni hi-gada.
31 Nemahhig ali takut idan iAssyria ni pengngelan dan ehel APU DIOS
niya gibbeken dalli nemahhig ni pengastigu tun hi-gada.
32 Yan nunman alin pengastiguan APU DIOS idan iAssyria ey man-am-
amleng ida tutu-u tu et pampetnul dalli gitalah ey pannebaen dalli gangha.
Tep hi APU DIOS law hu mekiggubbat idan buhul dan iAssyria.

33 Yan nunman dedan ni nebayag, ey wada neidaddan ni et-eteng ni
pan-eppuyan e Tophet † hu ngadan tun pengihheban dan patul ni Assyria.
Humman ey edallem ey mahkang ni neku-kuan ni nengipu-ulan dan dakel
ni keyew. Yayyahan alin APU DIOS ni apuy et umtebel.

31

Ippaptek alin APU DIOS hu Jerusalem

1 Nanna-ud ni mekabbahbah idalli tutu-un umlaw di Egypt ni an
mampebaddang! Daka iddinel di et-eteng ni kabaelan idan kaussalan
Egypt ni mekiggubbat e heniddan kebayyu, kakalesah niya dakel ni
sindalu. Eleg da iddinel hi APU DIOS e Kayyaggud ni peteg ni Dios idan
helag Israel, niya eleg ida mampebaddang ni hi-gatu.
2 Nem nanna-ud ni nelaing hi APU DIOS et inamta tu pehding tu. Et
humman hu, nekekemtang ali ey wada peelli tun panhelheltapan idan
lawah ni tutu-ud Judah ni umlaw ni an mampebaddang idan iEgypt.
Humman ni pehding tulli ey nanna-ud ni pehding tu tep hedin hi-gatu,
man eleg tu kekyata hu inhel tun kastiguen tudda huyyan lawah ni tutu-u.
Anin idan iEgypt ni kapandinneliddan iJudah et bahbahen tudda dama.
3 Tep hedin yadda iEgypt ey beken idan Dios ni an pandinnelan, tep
tuu idan ebuh. Anin idan kebayyu da et endi nambaklangan daddan
edum ni kebayyu, tep beken idan ispirituh ni et-eteng kabaelan tu. Yallin
pengippeang-angan APU DIOS ni bunget tu ey mebahbah ali humman ni
Egypt e et-eteng kabaelan tun bebley, anin ni Judah e binaddangan tu. Et
humman hu, mebahbah idallin dewwa.
4 Kan APU DIOS ni hi-gak ey "Anin ni hipa pehding idan kamampattul
ni mengebbul ni layon ma-lat hi-yanen tu hu kalneroh ni pintey tu,
et eleg meebbul. Tagan tu kumedek ekan. Heni daman hi-gak e hi
APU DIOS e Kabaelan tun emin e endi dammutun wada an mengi-leg ni
pengippaptekan kun Duntug e Zion.
5 Hi-gak e hi APU DIOS e Kabaelan tun emin ey ippaptek ku Jerusalem et
ihwang kud buhul tu, henin kapemaptek ni sisit ni impah tud buyetu e eleg
tu hi-yana. Em, um-ali-ak et ihwang ku hu Jerusalem henin impahding ku
eman ni nelabahan ni anghel kud baballey di Egypt."
6 Kan mewan APU DIOS ey "Hi-gayun tutu-uk ni helag Israel, nambahul
kayun hi-gak niya yuwak kangengngehaya. Nem pantuttuyyu kayu et
mambangngad kayun hi-gak.
7 Yan edum alin aggew ey ebbuluten yun emin e nanliwat kayun
nengapyaan yuddan dios yun balituk niya silber ni dineyaw yu. Et pan-i-
ibbeng yuddalli law ida humman.
8 Mebahbah ali Assyria di gubat, nem beken ni ya tuu mengippahding,
tep hi APU DIOS. Tep umbesik idalli tutu-udman ni takut da. Ey yadda
kakat-agun lalakki da, ey mambalin idan himbut.
9 Et yaddalli dama aap-apun sindalu da ey umbesik idan penang-angan
dan bandelah ni buhul da." Huyya inhel APU DIOS e kamantettebbel hu
apuy tud Jerusalem.

† **30:33 30:33** Ya Tophet ey Gehenna hakey ni ngadan tu e ibbengan ni lugit di Jerusalem. Yadman dama ibbengngan idan annel ni netey ni nambahul niyadda netey ni animal ni megihheb. Huyyan inhel Isaiah idan edum tun helag Israel ey meippanggep ni patul di Assyria niyadda sindalu tun mangkettey di gubat e henidda megihheb di Gehenna. Yan eman ni nelabah hu dakel ni toon, ey nginedanan Jesus ni Gehenna e ya keibbellinan tu ey impiyernoh.

32

Ya Patul ni kayyaggud

1 Dengel yu huyya: Wadalli mampatul ni kayyaggud niya meandeng hu
tuka pehding. Hanniman ali dama pan-ap-apuddan edum tun aap-apu.
2 Wadalli hakkey ni hi-gada ey mei-ellig etan di kakeihhikkugi hedin
wada pewek. Ey mei-ellig idalli etan ni hebwak niya allinnew ni et-eteng
ni batud desert ni panhidduman.
3 Medyat ali law mataddan tutu-u niya henilli law neibeghul hu tangila
da et handengel da hu ehel APU DIOS.
4 Eleg dalli law lelgema pehding da, tep pekannemnemen da hu neiptek
ni han da impahding, ey nepintek ali law e-helen da.
5 Ey eleg dalli law tettebaladda endi nemnem tu niyadda maheul ni tutu-
u.
6 Yadda tuun endi nemnem da ey legelegem daka heppita niya ebuh hu
lawah ni pehding dan wadad nemnem da. Eleg da u-unnuda hi APU DIOS
niya lawah daka e-helan hi-gatu. Makuliput ida mewan ey eleg ida um-
idwat, anin ni kennen niya innumen ni danum etan idan anggehemmek
ni tutu-u.
7 Yadda dama lawah ni tutu-u, ey itek hu daka e-hela niya lawah daka
pehding. Ida kamamplanuh ni lawah niya ida kaman-ittek ma-lat pemah-
bah daddan newetwet. Et humman hu, eleg meidwat hu kelebbengan idan
newetwet tep yadda humman ni lawah ni daka ippahding.
8 Nem ya kayyaggud ni tuu ey tuka iplanuh hu panyaggudan ni edum
tun tuu, niya kamebendisyonin emin hu tuka pehding.
9 Hi-gayu damaddan bibi-in nelam-ay hu biyag dan endi daka kakkaguhi
ey dengel yu eya e-helek ni hi-gayu.
10 Ma-nun nunya tep melinggep yuka pannemnem, nem yallin balintu
ey umlelemyung kayu, tep endilli bugbugen yun grapes niyadda edum ni
intanem yu. *
11 Nelam-ay hu biyag yu et endi umhulun ni kakkaguhan yu, nem yan
nunya ey umgeygey kayun takut yu. Pan-ekal yu kuma kakkayyaggud ni
imbalwasi yu et mambalwasi kayun langgusih et keang-angan tun kayu
kaumlelemyung.
12 Ey pantel-ug yu pagew yun lemyung yu, tep nebahbah ida hu
kakkayyaggud ni papayyew yu niyadda yuka pantennemin grapes.
13 Kamemmel hu gulun niya hebit di nambebleyan yun tutu-uk. Nangihi
yu bebley yu niya baballey yun kad-an ni amleng yu tep meendiddalli law.
14 Anin alin baley ni patul niya et-eteng ni bebley et mehi-yan, tep
bimmesik idan emin hu tutu-udman. Yaddalli dama kapangguwalyai
niyadda baballey ni sindalu ey mannananeng ni mebahbah. Et yadda
donkey di muyung hu umlaw ni manha-ad diman. Ey yadman dama
pengngannan idallin kalneroh.
15 Nem peellillin Apu Dios hu Ispirituh tu, et yaddalli eleg la ni
metennemin nunman ey mambalin alin mateba mewan hu meitnem
diman. Ey umyaggud idalli dama papayyew et dakel meenni. †
16 Meandeng niya kayyaggud ali meippahding di emin ni bebley diman,
anin idad desert niyaddad payew ni mateba kameitnem.

---

* **32:10 32:10** Huyya na-hel ni meippanggep ni lawah ni meippahding ni edum ni aggew, tep um-aliddalli sindalun iAssyria ni umgubat. † **32:15 32:15** Isaiah 44:3

17 Et humman hu, wada hakkeyey kayyaggud hu tuka pehding et
melinggep ali law hu bebley da tep endilli lawah, nem kayyaggud ali hu
mekapkapyan ingganah.
18 Em, melinggep ali law bebley idan tutu-uk niya kayyaggud ali
mekapkapyad baballey da et endi kegguhan da.
19 Anin ni mekabbahbah hu bebley niya mebahbah hu mumuyyung tep
ya nemahhig ni dallallu,
20 et bendisyonan alin Apu Dios ida tutu-u tu, et mateballin emin ittanem
da, tep dakel ali danum ni penennum da niya mahkang ali kudal dan
pengippattulan dan babakka da niyadda donkey da.

33

Ya keihwangan idan tutu-ud Jerusalem

1 Nanna-ud ni makabbahbah kayulli e iAssyria! Tep anin ni eleg yu
hiktaman ni mebahbah niya meihdul, et nambahbah yu niyadda nan-ihdul
yudda edum ni bebley. Nem mepappeg idalli huttan ni yuka pehpehding
et hi-gayulli dama keippahdingan idan nuntan.
2 "Nem hemek dakemi ngun hi-gam e APU DIOS, et ihwang dakemid lawah
ni meippahding ni hi-gami, tep hi-gam mika iddinnel ni mengippaptek ni
hi-gamin kewa-wa-wa.
3 Hedin dingngel idan buhul mi hu tekuk mud mu pekiggubbatan ma-lat
ihwang dakemi, ey kabsik ida. Hedin mewan impeang-ang mu et-eteng ni
kabaelam, man ida kamewehhit.
4 Et yallin nunman ni pengapputam idan buhul mi, ey pan-ibbebsik
middan emin hu wadan hi-gada, henin kapehding idan dudun e daka
kennan emin hu neitnem di payew."
5 Eta-gey hi APU DIOS. Yad kabunyan hu tuka panha-adi. Hi-gatu man-
ap-apud Jerusalem et ipahding tu meandeng niya kayyaggud,
6 et maweda linggep eyad bebley. Ippaptek tu tutu-u tun ingganah.
Iddawat tu laing da niya baddangan tuddan mengamtan mahapul ni
amtaen da. Ya kaipapaptek idan tutu-u tu ey ya penaydayawan dan APU
DIOS.
7 Nem hedin hi-gatsu, man anggetakkut biyag tayu. Anin idan netuled et
ida kamambeggan baddang. Ey yadda intu-dak tayun an mekihhumman-
gan idan iAssyria ey ida kamannannangngih ni degeh ni nemnem da, tep
eleg tetbaladdan buhul tayu hu linggepan ni bebley tayu.
8 Eleg pinhed ni Assyria ni peamnu hu nekitbalan da. Eleg da u-unnudan
emin intakang dad hinanggaddan nekiungbal da. Endi daka be-ingi. Et
humman hu, endi kamengidlan di keltad tayu tep anggetakkut diman.
9 Mebel-ah ali Israel niya mebahbah ida muyung di Lebanon. Hedin ya
dama kayyaggud niya nedeklan ni puyek e Saron ey mambalin ni desert.
Anin idan muyung di Bashan niyad Karmel et kamangkeplag bulung idan
keyew tep ida kamangkettey.

Inhelan nan APU DIOS ida buhul tu

10 Kan APU DIOS ey "Wada pehding ku ma-lat peang-ang ku e et-eteng hu
dayaw ku niya kabaelan ku.
11 Endi silbin planuh yu niya endi pambalinan idan pehding yu, tep
bahbahen dakeyun Ispirituh kun heni apuy.
12 Megihheb kayulli et mambalin kayun heni apul. Heni kayullin hebit
ni meeppuyan et magiheb et mambalin ni dep-ul.

13 Hi-gayun tutu-ud kebebbebley ni neihnup niya neidawwi, nemnem
yudda impenahding ku et abuluten yu e et-eteng kabaelan ku."
14 Ida kamanggegeygey ni takut da hu nekalliwtan ni tutu-ud Zion e
kanday "Heni apuy ni eleg me-me-dep hu kapengastigun Apu Dios. Hipan
hi-gatsu hu dammutun meihwang di henin nunman ni tuka pengastigu?"
15 Dammutun meihwang kayu hedin kayyaggud pehding yu niya e-helen
yu. Et humman hu, entan tudda talam hu newetwet. Entan tu abulut ni
dakeyu beyyadan ma-lat ipahding yu hu beken ni meandeng. Ey entan
pekiedduedddum idan kamamplanuh ni umpatey niya kamengippahding
ni lawah.
16 Entan tu ipahding ida huyya ma-lat melinggep hu neitu-wan yu e heni
kayu neihikug di bebley ni nehammad ni netuping luhud tu, eleg kayu
mekullangin kennen yu niya innumen yun danum.

Ya kayyaggud ni meippahding alin edum ni aggew

17 Ang-angen yulli mewan hu et-eteng kabaelan tun patul e kayyaggud
hu pehding tun man-ap-apud et-eteng ni bebley.
18 Yan nunman ali ey endidda law kamansingngil ni buwis niyadda
kamansi-im ni hi-gayun nalpud bebley ni buhul yun yuka tekkusin
nunman. * Meendiddalli huyya et endi yu kakkaguhan.
19 Endilli law ang-angen yun mampahhiyan tutu-un nalpud edum ni
bebley ni hin-appil ehel dan eleg yu han-awat.
20 Ang-ang yu hu Jerusalem, e Zion hu hakey ni ngadan tu, e bebley
ni pampiyestahan tayun penaydayawan tayun APU DIOS. Kayyaggud
humman ni bebley tep melinggep ni panha-adan. Humman ni bebley ey
kameiddingpat di kampun neatepan ni tuldah ni eleg pay ni maialdan et
eleg meukbuh ida paghek ni neiiketan tu. Anin idan linubid ni iket tu et
eleg makmakhat.
21 Yadman ey hi APU DIOS e Kabaelan tun emin hu mengippaptek ni hi-
gatsu. Hi-gatu hu kamei-ellig di dakel ni mahkang ni wangwang e eleg
mabalin ni agwaten ni bapor ni buhul tayu.
22-23 Tep mebahbah law ida bapor da et endi silbiddan linubid ni
ussalen dan mengippeta-gey niya mengippebabah ni neita-yun ni luput.
Ey eleg law mebekyag ida humman ni luput. Pilliwen tayullin emin hu
kinedangyan idan buhul tayu. Dakel ali kumamman ni peteg et anin idallin
nedahuy et wada patal da tep hi APU DIOS hu meandeng ni huwet tayu
niya hi-gatu mengidwat ni linteg tayu. Hi-gatu pampatul tayu niya hi-gatu
mengihwang ni hi-gatsu.
24 Et humman hu, endilli mandedgeh idan nambebley eyad bebley tayud
Zion et liwwanen alin APU DIOS emin hu liwat idan tutu-u tudya.

34

Kastiguen APU DIOS ida buhul tu

1 Ikeyuy ni emin ni tutu-ud kebebbebley! Kaemung kayu et dengelen yu
e-helek. Awasi yu huyya, hi-gayun emin ni wada eyad puyek.
2 Nemahhig hu bunget nan APU DIOS idan emin ni tutu-ud kebebbebley
eyad puyek, anin idan sindalu da. Et humman hu, nanna-ud ni kastiguen
tudda et kebahbahan da.

* **33:18 33:18** Huyyan na-hel ey yadda sindalud Assyria e um-aliddallin mengubbat ni Jerusalem, nem apputen APU DIOS ida. (Ang-ang yu Isaiah 17:12-14.)

3 Eleg ali meikkullung annel da, nem mena-yun idallid neipullayan da,
et mangkabwel idadman et manhahamuy ida. Mandadalang idalli duntug
ni kuheyaw da.
4 Yan nunman ali ey meendi hu aggew, ya bulan niyadda bittuwen, e
heniddalli dep-ul ni meiwwehhit. Meendilli kabunyan e henilli neludun ni
papil. Ey mangke-gah idalli bittuwen, e henidda nakpit ni bulung ni grapes
niya lameh ni keyew e fig.*
5 Indaddan APU DIOS hu ispadah tud kabunyan, et humman i-usal tun
memahbah idan iEdom e kantu dan lan nunman ey bahbahen tu.
6 Melemmuh alin kuheyaw niya taba hu ispadah tu, e henin ewah ni
kapengedged ni kai-appit ni kalneroh niya gelding. Tep henilli man-appit
hi APU DIOS di et-eteng ni bebley e Bosra di Edom. Dakel alin peteg hu
petteyen tudman.
7 Hedin yadda aap-apudman ey henidda newang di muyung niya
bubulug ni baka, nem mangketu-liddalli et matey ida dama heniddan edum
ni tutu-u, et itmeg ni puyek kuheyaw da niya tabeda.
8 Tep gintud APU DIOS hu aggew ni pengiblehan tun impahding idan
buhul tayu. Et humman hu, apputen tudda et ihwang tu hu bebley tayun
Zion.
9 Mambalin ali danum di kulukul di Edom ni aspaltoh niya mambalin ali
puyek diman ni sulfur e meka-atung et melgab humman ni bebley. †
10 Endilli paka-dep ni nunman ni apuy et kewa-wa-wa niya kahilehileng
ey man-a-ahhuk alin ingganah. Huyyan bebley ey metawwey alin
ingganah et endilli law meweddag diman.
11 Yaddalli akup, yadda gawwang niyadda edum ni kaman-ayyam di
puyek hu meihhullul ni manha-ad diman ni bebley, tep e-wayen alin APU
DIOS humman ni bebley et metawwey.
12 Endilli law man-ap-apudman ni bebley tep meendilli law pan-ap-
apuan diman.
13 Umtemel idalli gulun niya hebit di nambebleyan idan papatul ni
nunman, anin idad nehammad ni neluhud ni bebley. Ey manha-ad
idadman hu jakal niya akup.
14 Mandadammuddadman hu animal di desert niyadda ahhud muyung.
Ey manha-ad idadman hu gelding di muyung e manhin-aayag ida. Yadman
ali dama pan-iyyatuan idan animal di muyung ni kameukkat ni ebuh ni
hileng.
15 Mengapyaddali akup ni buya dadman et man-itlug ida niya pe-hikan
da et e-ettengen dadda impah dadman. Yadman ali dama keemmungan
idan vulture e sisit ni makan ni annel ni netey. Wada hakkey idan nunyan
sisit ey wada kadwa tu.
16 Ang-ang yud libluh APU DIOS et bidbiden yu huyyan inhel tu. Kantuy
"Endi hakey idan nunman ni animal niyadda sisit ni an meendi, niya endi
meendian ni kadwa tu." Huyya inhel APU DIOS ni meippahding ey ya
Ispirituh tu mengemmung idan nunman ni animal niyadda sisit diman
e nebahbah ni bebley e Edom.
17 Hi APU DIOS hu mengihha-ad ni hi-gadadman et yadman panha-adan
dan ingganah.

---

* **34:4** 34:4 Ang-ang yu Matthew 24:29, ya Mark 13:25, ya Luke 21:26 niya Revelation 6:13-14.
† **34:9 34:9** Ya nebahbahan ni Edom ey henin nebahbahan ni Sodom niya Gomorrah. (Ang-ang yu Jeremiah 49:17-18 niya Genesis 19:24.)

35

Ya amleng idan inhewang nan APU DIOS

1 Henilli man-am-amleng hu desert, tep umhabung idalli meitnem
diman.
2 Em, manhebbung idalli neitnem diman et henilli kaman-a-appeh niya
kamantetkuk ni an-anla tu. Kayyaggud alin peteg ang-ang tu et henillin
duduntug di Lebanon niya henillin kakinayyaggud ni ang-ang idan kudal
di Karmel niya nedeklan ni puyek di Saron. Yan nunman ali penang-angan
ni emin ni tuun dayaw niya kasina-gey APU DIOS e Dios tayu.
3 Lakkayuy et yu peamtadda huyya idan nekakkapuy niyadda neatu ma-
lat pa-let yudda. *
4 Kan yuddan simmakut ey "Entan takut yu! Pekedhel yu nemnem yu †
tep um-ali etan Dios yun mengastiguddan buhul yu et ihwang dakeyu."
5 Yan nunman ali ey han-ang-ang idalli law ni nekulap niya handengel
idalli law ni netuleng.
6 Umpaytuk idalli nedahuy niya menattayyaw ida. Paka-hel idalli
nenganga et ittetkuk dalli amleng da.‡ Keeb-ebwal idalli danum di desert
et medennuman ali mamegan puyek diman tep mewedda kulukul.
7 Mambalin alin lebeng hu maka-atung ni palnah niya meweddalli dakel
ni hebwak di mamegan puyek. Umtemel ali helek niya katlubbung di
nambalyan idan jakal ni nunman.
8 Mekapyalli keltad diman et mangedanan ni "Keltad ni Kayyaggud ni
Peteg." Endilli an mandellan diman ni lawah niya endi nemnem tun tutu-
u. Ebuh idalli kamekangngu-unnud nan APU DIOS ni mandellan diman.
9 Endilli layon diman niya endi mandellan diman idan anggetakkut ni
animal. Ebuh ida hinelakniban APU DIOS ni mengidlan diman.
10 Et mambangngad idallid Jerusalem et man-a-appeh idallin an-anla dan
endi pappeg tu. Man-an-anladdalli law ni ingganah tep eleg idalli law
umlelemyung.

36

Ya nenattakkutan idan iAssyria idan iJudah
(2 Kings 18:13-27; 2 Chronicles 32:1-19)

1 Yan eman ni meikkahampulut epat ni toon ni nampatulan Hesekiah di
Judah ey ginubat nan Sennakerib e patul di Assyria ida iJudah et sakupen
tudda etta-teng ni bebley diman ni nehammad ni netuping luhud da.
2 Inmandal tu etan ni ap-apuddan sindalu tu e ikkuyug tu hu dakel
ni peteg ni sindalun melpud Lakis et lumaw idad Jerusalem ma-lat da
pansukuh hi Hesekiah e patul diman. An nangkampu humman ni ap-apun
sindalu, e ingkuyug tudda sindalu tu etan di keltad ni kapangngunnuiddan
kamengapyan luput di gilig ni alak ni kadellanan danum ni kamelpud
lebeng di nengin-ahpat.
3 Entanni ey immalidda tellun iJudah ni an menammun hi-gatu e hi
Eliakim e u-ungngan Hilkiah e hi-gatu hu kamengippaptek ni emin ni hipan
wadad baley nan patul, hi Sebna e sekretarih nan patul et hi Joah e u-
ungngan Asap e hi-gatu hu kamengittuddek ni kamekapkapyad bebley.
4 Kan nunman ni ap-apun sindalun Assyria ni hi-gaday "Pinhed ni
patul mid Assyria e et-eteng kabaelan tun amtaen hedin kela nealay
kamakaddinnel hi patul e hi Hesekiah.

---

* **35:3 35:3** Hebrews 12:12 † **35:4 35:4** Ang-ang yu hu Joshua 1:6-9 niya verse 18 ‡ **35:6** 35:5-6 Matthew 11:5 et ya Luke 7:22

5 Kantuy ‘Kaw kanyu nem wada kabaelan idan sindalu yun mekihanggan
hi-gami? Kanyuy nelaing kayun mamplennuh niya kanyuy kabaelan yun
mekiggubbat, nem ehel ni ebuh ida huttan. Kaw hipa ni-man yuka
ididdinel ni umbaddang ni hi-gayu et yuka nemnemneman mengubbat ni
hi-gamin iAssyria?
6 Kele yu pandinnelan hu Egypt ni umbaddang ni hi-gayu? Hedin ya
Egypt ey kamei-ellig di katlubbung e hedin humman ihhulkud mu ey
lektattuy nahpung et masibik kumedek ngamay mu. * Henin nunman
elaw ni patul di Egypt idan kamampebaddang ni hi-gatu.
7 Nem hedin kanyuy mandinnel kayun Apu Dios e Dios yu, ey kaw beken
ni hi-gatu kan altar idan nambahbah nan Hesekiah et ehelen tuddan tutu-
ud Judah e hakey ni ebuh hu altar di Jerusalem ni pan-appitan da? †
8 Imay kedi kumaddan et man-uungbal itsu. Ya patul ni Assyria ey
kantuy: Hedin wada dewwan libun sindalu yu, man iddawtan dakeyun
dewwan libun kebayyun pantakkayan da.
9 Nem kaw umgeladda makkaw ni ihhangga yun hi-gami? Anin na-
mun yadda nekakkapuy ni sindalun Assyria pekihhangga yu et eleg kayu
umgegla. Anin ni kantu et wada ibbaddang ni Egypt ni hi-gayun kalesah
niyadda sindalun mantakkay di kebayyu, et eleg kayu umgelan menanggan
hi-gami.
10 Hakey mewan ey kaw kanyu nem um-ali-ak ni an memahbah nunyan
bebley hedin eleg iebulut nan Apu Dios? Ya kakulugan tu ey inhel tun
hi-gak e um-ali kami ma-lat bahbahen mi eya bebley yu.’ ”
11 Entanni ey kan di Eliakim, hi Sebna ni hi Joah nunman ni opisyal ey
“Ettu anhan et i-hel mun hi-gamin bega-en mud Aramaic, haggud han-awat
mi. Entan tu i-hel ni hi-gamid Hebrew, tep dedngelen ida eman ni tutu-un
wadad kad-an ni tuping ni luhud.”
12 Nem kan kumedek nunman ni ap-apuy “Eleg, tep eleg tuwak itu-
dak ni ap-apuk ma-lat ya patul yu niya hi-gayun ebuh pengippeamtaan
kun nunyan nakka pan-e-hela. Pinhed kun dedngelen ida daman tutu-un
kamanyuyyudung di tuping et amtaen da e hedin eleg kayu mansukkuh,
man kennen dalli dama tai da niya innumen dalli mimi da, henin hi-gayu!”
13 Et umehneng humman ni opisyal et itkuk tun in-ehel tud Hebrew e
kantuy “Dengel yu hu pinhed ni kamedeyyaw ni patul di Assyria ni amtaen
yu!
14 Ang-ang yu et eleg dakeyu haulen nan Hesekiah, tep eleg dakeyu han-
ihwang di pehding kullin hi-gayu.
15 Ey entan tu iebulut ni dakeyu ihaphapitan ni mengiddinnel nan Apu
Dios. Anin ni kantuy nanna-ud ni ihhehwang dakeyun Apu Dios et entan
tu kukkullug. Entan tu nemnemnem e ihhehwang dakeyun hi-gatun ellian
idan sindaluk ni iAssyria ni an mengubbat ni hi-gayu et sakupen mi eya
bebley yu.
16 Entan kaya tu deddengngel hi Hesekiah! Hi-gak e patul ni Assyria ey
mandalen dakeyun meukkat eyad bebley yu et mansukuh kayu. I-abulut
kun anin ni kennen yudda lameh ni intanem yun grapes niya figs ey anin
ni man-ehhul kayud hibuy yu,
17 ingganah kedettengan ni pengillawwan dakeyud edum ni bebley ni yu
pekibbebleyan. Humman ni bebley ni pengillawwan dakeyu ey heni dama
eyan bebley yu e wadadda grapes ni mekapyan meinnum niya wada wheat
ni mekapyan sinapay.

---

* **36:6 36:6** Ezekiel 29:6-7 † **36:7 36:7** Ang-ang yu 2 Kings 18:4 et ya 2 Chronicles 31:1.

18 Entan nisi tu kulug hu e-helen Hesekiah anin ni kantuy ihhehwang
dakeyun APU DIOS. Tep ya kakulugan tu ey endi hakey ni bebley ni
inhewang idan dios dan hi-gak e patul di Assyria.
19 Kaw hannemnem yu neipahding idan tutu-ud Hamat, yad Arpad niyad
Sepharbaim? Tam eleg ngu anhan baddangan idan dios da. Hanniman
mewan hu Samaria, kaw binaddangan idan dios da?
20 Kaw wada ew ngu hakey ni dios idan nunyan bebley ni nengihwang ni
hi-gadad et-eteng ni kabaelan ku? Et humman hu, kele yu nemnemnemen
e kabaelan APU DIOS ni ihhehwang hu Jerusalem?" ‡
21 Nem ida kaum-i-ineng tutu-u e eleg ida umhumang, tep humman inhel
patul e hi Hesekiah ni pehding da.
22 Entanni et lumaw di Eliakim, e u-ungngan Hilkiah, e hi-gatu kamengip-
paptek ni emin ni hipan wadad baley nan patul, hi Sebna e sekretarih et
hi Joah e u-ungngan Asap, e hi-gatu kamengittuddek ni kamekapkapyad
bebley, di kad-an Hesekiah e nambi-ki da balwasi dan pengippeang-angan
dan lemyung da et da idaddatteng hu inhel nunman ni opisyal di Assyria
ni hi-gada.

37

Ya nambagaan nan Hesekiah ni tugun nan Isaiah
(2 Kings 19:1-7)

1 Dingngel Hesekiah hu indaddatteng idan nunman ni tellun opisyal tu
ey bini-ki tu balwasi tun lemyung et mambalwasin langgusih et lumaw di
Tempol APU DIOS.
2 Intu-dak tud kad-an ni prophet e hi Isaiah e u-ungngan Amos di
Eliakim e opisyal tun kamengippaptek ni baley tu, hi Sebna e sekretarih
niyadda kamengipappangngulun papaddi e nampambalwasiddan emin ni
langgusih.
3 Limmaw ida et kandan Isaiah ey "Heninnuy hu inhel Hesekiah: 'Yan
nunyan aggew ey mekastigu itsu, manhelheltap itsu, niya mebabba-ingan
itsu. Mei-ellig itsun nunyad man-ungngan biin iyyallin meukkat hu gelang,
nem na-puhan ni elet tu.
4 Intu-dak ni patul ni Assyria hu ap-apun sindalu tu et taltalanggaen tu
hu Dios tayun wadan ingganah. Nem hamban anhan dingngel APU DIOS
e Dios mu humman idan in-inhel tu et kastiguen tudda ey. Et humman
hu, pandasal ka anhan nan Apu Dios ma-lat baddangan daitsun tutu-un
natdaan.' "
5 Dingngel Isaiah hu impaad nan patul e hi Hesekiah,
6 ey impalaw tu humang tun hi-gatu e kantuy "Kan APU DIOS ey 'Entan
takut mu etan idan inhel ni ap-apun sindalun patul ni Assyria e kantuy
eleg daka ihhehwang ni hi-gak.
7 Tep pedngel kullin nunman ni patul hu kae-ehheladdan tutu-ud bebley
tu, et humman alin dedngelen tu umhulun ni pambangngadan tud bebley
da et hannak ali papetey diman.' "

Ya hakey mewan ni impenattakkut idan iAssyria idan iJudah
(2 Kings 19:8-19)

8 Entanni ey dingngel nunman ni opisyal ni Assyria e hini-yan ni patul
da hu Lakis et immen e kamekiggubbat di Libnah e neihnup ni bebley et
unuden tudman et wada tu ibegan hi-gatu.

‡ **36:20 36:20** [18-20] Ang-ang yu hu 2 Kings 18:33-35.

9 Yan nunman ey dingngel ni patul ni Assyria e kamengelli hi Tirhakah
e iKus e patul ni Egypt ni mengubbat ni hi-gatu. Impalaw tu ni hu tudek
tun Hesekiah di Judah et han lumaw ni mekiggubbat ni patul ni Egypt.
10 Kantud tudek tuy "Hi-gam e Hesekiah ey entan kaheul mun inhel
ni dios mu, anin ni kantuy eleg mi hansakup ni iAssyria hu bebley yun
Jerusalem. Entan tu kukkullug, anin ni hinammad nunman ni dios mun
inhel huttan.
11 Kaw eleg mu dengelen hu impahpahding ni papatul ni Assyria ni
linggeman ni bebley ni pinhed dan bahbahen? Tam neala ni binahbah
dadda. Kaw kammu nem hedin hi-gayu, man meihwang kayu?
12 Binahbah idan aammed kun nunman hu bebley ni Gosan, ya Haran
niya Reshep. Ey nampatey dadda iBetheden e nambebley di Telassar. Attu
et inhewang idan dios da ey? *
13 Niya attu et neihwang ida patul di Hamat, yad Arpad, yad Sepharbaim,
yad Hena niyad Ibbah ey? † Tam nangkeendiddan emin!"
14 Inlan Hesekiah humman ni tudek et bidbiden tu et lumaw di Tempol.
Binekyag tud hinanggan APU DIOS
15 et mandasal e kantuy
16 "APU DIOS e Kabaelan tun emin e Dios ni Israel ni yimmudung ni man-
ap-apud ahpat ni kad-an idan anghel, hi-gam ni ebuh hu Dios. Hi-gam ni
ebuh Ap-apun emin idan kapan-ap-apuid kebebbebley eyad puyek. Hi-gam
ni ebuh nanletun kabunyan niya puyek.
17 APU DIOS, dengel mu anhan eya nakka pampehemmehemmeki, niya
ang-ang mu anhan eya kameippenahding ni hi-gami. Ey dengel mu hu
kapenaltalanggan Sennakerib ni hi-gam e Dios ni wadan ingganah.
18 APU DIOS, inamta mi e makulug numan ni neipahding eya intudek
tu e binahbah ida lan eman ni papatul ni Assyria hu dakel ni bebley, et
pambalin dadda humman ni bebley ni eleg mebebleyi et endi law silbi da.
19 Nanggiheb dadda beken ni makulug ni dios di diman idan bebley, tep
humman ida ey i-ingngeh ni ebuh e nekapyad keyew niya batun pinaot ni
tuu.
20 Nem yan nunya, e APU DIOS e Dios mi, ey ihwang dakemi anhan idan
iAssyria ma-lat pengamtaan idan tutu-ud kebebbebley eyad puyek e hi-gam
ni ebuh hu Dios."

Ya impaad Isaiah nan Hesekiah
(2 Kings 19:20-37)

21-22 Entanni et palaw Isaiah e u-ungngan Amos hu tudek tun Hesekiah
et ehelen tun hi-gatu hu humang APU DIOS di dasal tu. Kantuy "Huyya
inhumang APU DIOS e Dios ni Israel e kantuy 'Dingngel ku dasal mu
meippanggep nan Sennakerib e patul ni Assyria. Et huyya hu e-helek
ni hi-gatu: Yadda tutu-uk di Zion e Jerusalem ey dakeyu kapippihula e
Sennakerib niya dakeyu kataltalanggai. Ida kamanwigwigiwig niya ida
kamanggalgalakgak hu bibi-in menang-ang ni hi-gayun kamemsik.
23 Kaw hipa pinihul yu et taltalanggaan yu hedin beken ni hi-gak e Dios
ni Israel e Kayyaggud ni peteg?
24 Intu-dak mudda bega-en mu et ipahhiya dan hi-gak e gapuh idan
kalesah yun yuka ussalad gubat, ey sinekup yudda keta-ta-geyyan ni
duntug di Lebanon, et panlengehen yudda etata-gey ni keyew e sedar

* **37:12 37:12** Yadda bebley ni nengadan deya e wadaddad Mesopotamia e Iraq hu ngadan tun nunya. † **37:13 37:13** Yadda bebley ni nengadan deya ey wadaddad Syria nunya.

niya kekakkayyaggudan ni cypress. Impahhiyam mewan e dinteng mu
hu gawwan mahdel ni muyung.
25 Muka ippahhiya e nangku-ku kayun hibuy idad bebley ni sinekup yu
et pan-inumen yu danum diman. Ey muka ippahhiya e inupup mu hu
Wangwang e Nile di Egypt et mema-ganan ma-lat man-agwat ida sindalum.
26 Nem kaw eleg yu amta e implanuh ku dedan ni nebayag e henin nun-
man meippahding? Et deh e neipahding tu-wangu! Hi-gak hu nengidwat
ni kabaelan yu et pambahbahen yudda bebley ni nangkehammad ni tuping
hu luhud da.
27 Et humman hu, yadda tutu-udman ni bebley ey endi kabaelan da.
Simmakut ida et nelakah nengapputam ni hi-gada. Heniddan pakatmel ni
helek e nelakah ni iddeyapdap. Ey heniddan helek ni simmemel di atep ni
baley e kamekling hedin nemahhig hu petang.
28 Nem inamtak ni emin hu elaw mu, ya muka pehpehding niya muka
lallawwi. Ey inamtak e nemahhig bunget mun hi-gak.
29 Dingngel ku nemahhig ni bunget mun hi-gak niya nemahhig ni muka
pampahhiya, et humman hu, tetbengek hu eleng mu niya ha-adak bungut
mun gumek et pambangngad dakad nalpuam e iddalan mud keltad ni
dinlan mun immali.' "
30 Kan Isaiah nan Hesekiah ey "Huyyalli pengi-ang-angan mun pengih-
wangan APU DIOS eyan bebley. Meippalpun nunya ingganah alin balintu ey
mengngan kayun kaillameh idan nealay simmemel. Nem yan meikkatlun
toon ey mantennem kayun pagey niya grapes et hi-gayu mengenni niya
mengngan ni illameh idan nunman ni ittanem yu.
31 Kayyaggud ali biyag idan tutu-ud Judah ni natdaan di gubat. Meih-
hammad idad bebley da, niya medakkel hu helag da ey umkedangyan ida.
Heniddalli neitnem ni limmehed lamut tud puyek et mekallameh ida.
32 Wadaddalli metdaan di Jerusalem niyad Duntug e Zion, tep hi APU
DIOS e Kabaelan tun emin ey hinammad tun ninemnem e pekullug tudda
huyya."
33 Kan mewan Isaiah ey "Heninnuy hu inhel APU DIOS meippanggep ni
patul di Assyria: 'Eleg mabalin ni an umhegep niya tu pellaw panetu, anin
ni hakey, di deya Jerusalem. Endi sindalu tun nanhappiyaw ni um-alin an
meihnup eyad bebley. Ey endi da pan-ippiggil ni batu niya eleg da pan-
ippu-ul hu puyek ma-lat pengidlanan dan umhegep eyad bebley.
34 Humman ni patul ni immali ey eleg umhegep eyad bebley, nem
mambangngad e iddalan tud dinlan tun immali. Hi-gak e hi APU DIOS hu
nanghel idan nunya.
35 Guwalyaak huyyan bebley niya ippaptek ku ma-lat kaideyawak.
Peamnuk hu hinammad kun inhel ni nunman nan hi David e bega-en ku.' "
‡
36 Yan nunman ni hileng ey limmaw hu hakey ni anghel nan APU DIOS
di nangkampuan idan iAssyria et pateyen tu hanggatut et newalu et liman
libun sindalu da. Et yan newa-waan tu ey kepuppullay hu annel idan
nangketey ni sindalud kampu da.
37 Humman binsikan nan Sennakerib e patul ni Assyria et mambangngad
di Nineveh.
38 Entanni et hakey ni aggew ey immen hi Sennakerib ni kamandeyyaw
di tempol ni dios tun hi Nisrok ey limmaw ida dewwan u-ungnga tun laki
e di Adramelek nan Sareser et patyen da hi ameda e inusal da ispadah da

‡ **37:35 37:35** Ang-ang yu hu 2 Samuel 7:16.

et bumsik idad Ararat. Et meihullul ni nampatul hi Esarhaddon e hakey ni u-ungnga tun laki.

38

Ya nandegehan patul e hi Hesekiah et ya yinaggudan tu
(2 Kings 20:1-11; 2 Chronicles 32:24-26)

1 Entanni ey nandegeh hi Hesekiah et innang ni mettey. Limmaw hi
Isaiah e prophet e u-ungngan Amos et tu ang-angen et kantun hi-gatuy
"Kan APU DIOS ey eleg ka umyaggud. Et humman hu, iyayyaggud mun
emin hu hipan mahapul ni iyayyaggud mu et mandaddan ka, tep mettey
ka."
2 Dingngel Hesekiah humman ey nanligguh et ihangga tud dingding et
mandasal e kantuy
3 "APU DIOS, nemnem mu anhan e impannananeng kun nansilbin hi-
gam. Endi edum ni nak inenu-unnud nem hi-gam ni ebuh, niya impahding
kun emin hu kamengippeamleng ni hi-gam." Ginibbuh tun nandasal ey
kamannannangngih e nemahhig lemyung tu.
4 Entanniy intu-dak mewan APU DIOS hi Isaiah
5 et tu ehelen nan Hesekiah e kantuy "Heninnuy hu inhel APU DIOS e
Dios lan ammed mu e hi David. 'Dingngel ku dasal mu niya inang-ang ku
lewam. Et humman hu, eleg ka ni mettey, nem meteggu kan hampulut
lima pay ni toon.
6 Ihhehwang daka, anin eyan bebley e Jerusalem, di hipan ippahding ni
patul ni Assyria. Ippaptek ku huyyan bebley.' "
[21] Kan Isaiah nan Hesekiah ey "Palut kan fig et iepuap mu eyad pelham
ma-lat mapwahan." [22] Entanni ey kan Hesekiah ey "Hipa pengamtaak
hedin me-kal eya degeh ku et dammutun nak mandeyyaw nan APU DIOS
di Tempol tu?" *
7 Kan Isaiah ey "Heninnuy ali pengi-ang-angan mun amnuan ni inhel
APU DIOS ni hi-gam:
8 Pehunnay alin APU DIOS hu allinnew ni aggew etan di teytey ni
impekapya lan patul e hi Ahas ni hampulun akad." Entanniy immamnu e
himmunay hu allinnew etan di teytey ni hampulun akad.
9 Yan yinaggudan nan Hesekiah ey intudek tu huyyan a-appeh.
10 Kantud a-appeh tuy "Kangku nem mepappeg law biyag kun nunya, e
na-lettak pay ni, niya kagedwan ebuh nambiyagak, et umlawwak law di
bebley idan nangketey.
11 Kangku nem eggak law ang-anga hi APU DIOS niyadda edum kun tutu-u
eyad bebley idan mategu, tep mepappeg law biyag ku.
12 Kangku nem pappegen Apu Dios hu biyag ku, et henin a-abbung ni
nebahbah niya henin luput ni neabel ni na-kal di pan-ablan.
13 Nemahhig ni inlallabbik hu nangih ku, tep maggeh gibek ku e heni
kapanhepungan layon hu genit ku. Kangku nem pappegen law Apu Dios
hu biyag ku.
14 Eleg umtutu-lu ehel ku niya heni ge-hem ni paluma palak ku. Ey
hedin intangaw kud kabunyan ma-lat mampebaddangngak, man kameettu
matak. Kangkun hi-gatuy 'APU DIOS, ihwang muwak anhan eyad nakka
panhelheltapi.'

---

* **38:6 38:6** [21-22] Inu-unnud mi hu TEV e neitu-nud hu verses 21-22 di verse 6.

15 Nem hipa nak e-helen? Humman inhel tun hi-gak ni pehding tu et deh
e impahding tu. Nemahhig lemyung ku e eleggak pakeugip!
16 Apu Dios, emin hu muka pehding niya muka e-hela ey ketegguan mi
niya panyaggudan mi. Et humman hu, yan nunya ey impanyaggud muwak
et iebulut mun meteggu-ak.
17 Ebbulutek law e ya etan hinelheltap ku ey nambalin ni panyaggudak.
Ey inhewang muwak di ketteyyan ku niya ingkal mu liwat ku tep ya
neminhed mun hi-gak.
18 Ya kakulugan tu ey yadda nangkeikulung ni wadad Kadungayan ey
eleg daka deyyawa, niya eleg daka ia-appehin pandeyyaw dan hi-gam.
Endi namnamah dad eleg melumman ni muka pemaptek ni hi-gada.†‡
19 Nem yadda mandeyyaw ni hi-gam ey yadda mategu. Henin hi-gak e
deh e daka kadaydayawa. Anin idan a-ammed et daka ene-ehheladdan
u-ungnga da hu eleg melumman ni muka pemaptek.
20 Apu Dios, kayyaggud anhan et impanyaggud muwak! Meippalpun
nunya ey man-a-appehhak ni penaydayaw kun hi-gam e meunnudan ni
gitalah niya ayyuding. Man-a-appeh kamin ingganah ni pandeyyaw min
hi-gam di Tempol mu."

39

Yadda opisyal ni nalpud Babilon
(2 Kings 20:12-19)

1 Yan nunman ni tsimpuh ey dingngel ni patul di Babilon e hi Merodak
Baladan e u-ungngan Baladan, e nandegeh hi Hesekiah e patul, nem
yimmaggud. Et mantudek ni hi-gatu et pailaw tu e wada pay in-unnud
tun indawat tun hi-gatu.
2 Inapngan Hesekiah ida humman ni immalin iBabilon et peang-ang
tun hi-gadan emin hu kinedangyan tun wadad bodegah tu, yaddan silber,
yadda balituk, yadda kapampebanglun kennen, yadda lana, yadda usal
tud gubat niya emin hu hipan nebalol ni tenged tu. Impeang-ang tun emin
hu wadad bodegah tu niyad nan-ap-apuan tu, endi eleg tu peang-ang ni
hi-gada.
3 Entanni ey limmaw hi Isaiah e prophet di kad-an Hesekiah et kantuy
"Attu nalpuan idan nunman ni tutu-u niya hipa inhel dan hi-gam?" Kan
Hesekiah ey "Nalpuddad Babilon e naka-iddawwin bebley."
4 Kan mewan nan Isaiah ey "Hipa inang-ang dad baley mu?" Hinumang
nan patul e kantuy "Inang-ang dan emin hu kinedangyan ku. Endi hu
wadad bodegah ni eggak peang-ang ni hi-gada."
5 Et kan Isaiah nan Hesekiah ey "Dengel mu eya inhel Apu Dios e
Kabaelan tun emin!
6 Medettengan ali aggew ni pengibsikan idan iBabilon ni emin ni wada
eyad baley mu, anin idan inemung idelan aammed mu ingganah nunya,
et endi an metdaan. * Huttan inhel Apu Dios.
7 Meillaw idalli edum ni helag mud Babilon et mapnahan ida et
ingunwan da hu patul diman."
8 Ya nan-awat nan patul e hi Hesekiah ey mewedda linggep nunman
ni ketaggu tu. Et kantuy "Kayyaggud huttan ni inhel mun hi-gak ni
impeamtan Apu Dios."

---

† **38:18 38:18** Dakel ida tutu-u eman ni eleg ni alian Christo eyad puyek ni eleg mengamta e tegguan alin Apu Dios ida nangketey et ipaptek tudda. ‡ **38:18 38:18** Ang-ang yu hu 2 Timothy 1:10. * **39:6 39:6** Ang-ang yu hu Daniel 1:2 et ya 5:3.

40

Ya namnamah idan tutu-un nan Apu Dios

1-2 Kan Apu Dios ey "A-alluk yudda tutu-uk ni iJerusalem. Ehel yun hi-
gada e nepappeg law hu nanhelheltapan da niya nepesinsahan law hu
liwat da * tep negibbuh law nengastiguan kun hi-gada."
3 Wadalli medngel ni um-ehel e kantuy "Pengapya kayud desert ni
dellanen Apu Dios ni ellian tu. Iyayyaggud yu dellanen ni Dios tayu!" †
4 Tabab yudda nehayyukung niya deklan yudda duntug. Iyayyaggud
yudda lawah ni dalan niya andeng yudda eleg meandeng,
5 ma-lat maipeang-ang niya maipeamta hu dayaw Apu Dios ni emin ni
tuu." Huyya inhel ni Ap-Apu ni peamnu tu.
6 Entanni ey wada immehel e kantuy "Tekuk ka!" Et kangkuy "Hipa
ittetkuk ku?"
Kan etan ni immehel ey "Itkuk mu e kammuy 'Emin hu tuu ey henidda
helek e kamettey. Ya dayaw da ey heniddan habung e anggegannuy neendi.
7 Kamekling hu helek niya kameplag hu habung hedin immandal Apu
Dios. Hanniman dama kameippahding idan tutu-u.
8 Em, nanna-ud ni mekling ida helek niya me-gah habung da, nem hedin
ya ehel Apu Dios tayu ey mannananeng ni ingganah.' " ‡
9 Wada kayyaggud ni meippeamta! Lakkayuy idad tuktuk ni etata-gey
ni duntug, et yu itkuk diman et dengelen idan iJerusalem niyadda edum
ni iJudah e kanyuy "Iyyalli hu Dios yu." Lakkayuy, entan takut yun
mengitkuk nunman idad bebley di Judah.
10 Em, immen ali hi Apu Dios e Eta-gey ni peteg ni man-ap-apun emin ni
tutu-u, e wada et-eteng ni kabaelan tu. Ittabin tudda tutu-u tun ginun-ud
tun inhewang tu. §
11 Ippaptek tu tutu-u tu henin kapemaptek ni kamampattul ni kalneroh e
tuka eppupuadda impah ni kalneroh, niya tuka ippanguludda ineda ma-lat
ipaptek tudda. *

Ya Dios idan helag Israel e endi kei-ingngehan tu

12 Hipa kabaelan tun mantetpeng ni danum di baybay † e ussalen tu
ngamay tu? Ey hipa hantepeng tu kalinakkeb ni kabunyan e dedpaen tu
ngamay tun mantetpeng? Ey hipa pakatpeng ni kabinel-at eyan puyek
niya duduntug e ihhambag tu et ikiloh tu? Ebuh hi Apu Dios ni dammutun
mengippahding idan nunya.
13 Hipa kabaelan tun mengituttuddun Apu Dios ni pehding tu niya hipa
dammutun menuggun niya manmandal ni hi-gatu? ‡
14 Ey hipa nenuttuddun Apu Dios ma-lat han-awat tu niya ma-lat inamta
tu kayyaggud ni pehding tu?
15 Endi, tep ya kakulugan tu ey hedin i-ingngeh ida katuutuud kebebbe-
bley eyad puyek nan hi Apu Dios, ey henidda hakey ni ih-ih ni ebuh di
hambaldih ni danum. Ey hedin ya keingngeh ni bel-at da ey henidda dep-
ul ni ebuh di killohhan. Anin idan bebley di gawwan baybay et endi bel-at
dan hi-gatu, e henidda pinun dep-ul.

---

* **40:1-2 40:1-2** Kan ni edum ni neitudek ey "netekla law hu liwat da. † **40:3 40:3** Ang-ang yu hu Matthew 3:3, ya Mark 1:3 et ya John 1:23. ‡ **40:8 40:8** [6-8] Ang-ang yu hu 1 Peter 1:24-25. § **40:10 40:10** Isaiah 62:11b * **40:11 40:11** Jeremiah 31:10, Ezekiel 34:11-16 † **40:12 40:12** Job 28:25 ‡ **40:13 40:13** Ang-ang yu Romans 11:34 et ya 1 Corinthians 2:16.

16 Yadda keyew di mumuyyung di Lebanon ey kulang ni pengihheb ni
mei-appit nan APU DIOS, niya kulang ida animal diman ni mei-appit ni
hi-gatu.
17 Emin ida tutu-ud kebebbebley ey endi silbi da niya endi bilang dan
hi-gatu.
18 Hipa tep law pengi-ingngehan nan hi Apu Dios? Kaw wada mei-
ingngeh ni hi-gatu? Endi!
19 Hi-gatu ey beken ni heniddan dios ni kinapkapyan tutu-un nekapyad
gumek ni na-meh ni balituk et ituun dad silber.
20 Ey hedin newetwet etan tuu et eleg tu hanggela balituk niya silber,
ey ya beken ni kaddudunut ni keyew hu kapyaen tu, nem pekapya tun
nelaing ni mampaot ma-lat beken ni kattutu-li.
21 Nem kaw eleg yu amta niya kaw eleg yu denglen hu elaw ni naltuan
eyan puyek? Kaw endi anin hakey ni nengituttuddun hi-gayun elaw
nunya? Kaw eleg yu han-awat?
22 Hi Apu Dios hu nanletu eyan puyek. Immen e yimmudung di
yuddungngan ni patul di kabunyan e ahpat eyan puyek e meli-bahan ida
kulput. Ya tuka penang-ang idan tuu eyad puyek ey henidda abbun. Heni
hephep ni imbiklag tu hu kabunyan et heni tuldah ni pambelleyan.
23 Tuka pebabah hu saad idan etata-gey ni ap-apu et pambalin tuddan
endi bilang da.
24 Henidda etan ni pakeitnem ni eleg ni meihammad lamut da e hedin
impaelin APU DIOS hu maetung ni dibdib ey ida kamekling ni intayab idan
dibdib e henidda degi.
25 Hipa pengi-ingngehan tayun Apu Dios e Kayyaggud ni peteg? Kaw
wada mei-ingngeh ni hi-gatu? Endi!
26 Itengaw yud kabunyan, hipa nanletuddan bittuwen? Hi-gatu nanletun
hi-gada niya hi-gatu hu nengipebudal ni hi-gada. Hi-gatu pay hu
nengamtan ngadan da ey hedin pigadda. Ey gapuh ni kabaelan tu ey endin
hi-gada hu netalak, anin ni hakey.
27 Et humman hu, hi-gayun iIsrael ey entan tu ehel e eleg amtan
APU DIOS hu yuka panhelheltapi niya eleg tu hengnguda anin ni dakeyu
kapanhelheltap ni edum ni tuun ni endi puut tu.
28 Kaw eleg yu dengelen niya kaw eleg yu inamta e hi APU DIOS ey hi-gatu
hu Dios ni wadan ingganah? Hi-gatu nanletun puyek. Eleg um-inglay niya
eleg meettu. Ey endi pakeawat ni kalinaing tu.
29 Tuka iddawat hu et-eteng ni kabaelan idan endi kabaelan da niya
tudda kape-let hu nekapuy.
30 Anin ni u-ungnga et kameettu. Ey anin idan kat-agun lalakki et ida
kaumkapuy niya kameendi dinel da.
31 Nem hedin yadda kamengiddinnel ni baddang APU DIOS ey pe-let tudda
et henidda mepeyyakan et tumyab idad eta-gey e henidda tulduh. Ey anin
ni umbebsik ida et eleg ida meettu, niya anin ni edawwi delladellanen da
et eleg ida mehellangeb.

41

Hi APU DIOS hu kamemaddang ni Israel

1 Kan APU DIOS ey "I-ineng kayu et dengelen yu eya e-helek. Hi-
gayun tutu-ud kebebbebley, anin idan nangkeigawwad baybay, ali kayu
et manhuhummangan itsu. Hipan hi-gayu hu dammutun mekihhanggan

hi-gak? Iddawtan dakeyun wayah yun um-ehel et ang-angen tayu hedin
hipa neiptek.
2 Hipa nengi-li etan ni tuun nalpud appit ni kasimmilin aggew ni
kamekangngapput ni emin ni bebley ni tuka pekiggubbat? * Hipa
nengidwat ni kabaelan tun mengapput idan papatul niyadda tutu-ud
kebebbebley hedin beken ni hi-gak ni ebuh? Tuka ussala ispadah tu
niyadda panetu et pambalin tudda buhul tun heni dep-ul niya degin ittayab
ni dibdib.
3 Tudda kapampedugad dalan ni eleg tu dalanen ni nunman, ey endi
kameippahding ni hi-gatun lawah.
4 Hipa nenang-ang ma-lat maipahding idan emin huyyad kebebbebley ni
nunman ingganah nunya? Hi-gak e hi APU DIOS e wada dedan ni laputu
niya wadallin kepappegan ni puyek, hu nengipahding idan emin nunya."
5 Inang-ang ni katuutuud kebebbebley hu impahding APU DIOS ey ida
kaumgeygey ni takut da. Et humman hu meemmung idalli et umlidda.
6 Wadalli hakkey idan kamandeyyaw ni dios da ey a-alluken tu kadwa
tu e kantuy "Pekedhel yu nemnem yu!"
7 Hi-gayun kamampaot, yadda kaman-e-dih, niya hi-gayun edum ni
kamampangngunnu, ey a-alluk yu edum yu e kanyuy "Tam ay deh e
kayyaggud impahding mu." Ey nambabaddang kayu et peehneng yu etan
dios yu et ipetak yu ma-lat eleg metu-li.
8 "Nem hi-gayun helag Israel ni bega-en ku hu pinilik ni tutu-uk e helag
nan Abraham e gayyum ku.
9 Inlapu dakeyud nangkeidawwin bebley di gilig ni puyek et kangkun
hi-gayuy: Hi-gayu bega-en ku niya pinili dakeyun tutu-uk. Eleg dakeyu
iwwalleng.
10 Entan takut yu niya entan kedismayah yu, tep wada-ak ni Dios yu.
Pe-let dakeyu, baddangan dakeyu niya ippaptek dakeyu ma-lat ihwang
dakeyu.
11 Mebe-ingan idalli hu kamengibubbunget ni hi-gayu tep meapput idalli.
Mettey idalli mengubbat ni hi-gayu
12 et meendidda eyad puyek.
13-14 Hi-gayun helag Israel, hi-gak e hi APU DIOS e Dios yu hu mengippa-
let ni hi-gayu. Et humman hu, entan takut yu tep baddangan dakeyu.
Anin ni nekakkapuy kayu ey endi bilang yu, et entan nisi takut yu tep
baddangan dakeyun hi-gak. Hi-gak e Kayyaggud ni peteg ni Dios ni Israel
hu mengihwang ni hi-gayu.
15 Heni kayulli baluh ni kapan-illik ni makattadem hu ngipen tu, et heni
yulli pan-illiken hu duduntug † et guduen yudda et pambalin yuddan heni
degi.
16 Tel-apen yuddalli et pan-ityab idan dibdib et pan-iwehit idan pewek.
Et man-am-amleng kayu tep ya nengulugan yun hi-gak e hi APU DIOS. Ey
deyyawen yuwak ali e Kayyaggud ni peteg ni Dios ni Israel.
17 Hedin manheppul kayun tutu-uk ni danum hedin na-wew kayu, ey
hi-gak e hi APU DIOS ey dedngelek dasal yu. Hi-gak e Dios ni Israel ey eleg
dakeyu iwwalleng.

---

* **41:2 41:2** Huyyan melpud appit ni kasimmilin aggew ey hi Cyrus e patul di Persia. Inhel APU DIOS e hi-gatu niyadda sindalu tulli mengihwang idan helag Israel ni tutu-u tun neihbutan dad Babilon. (Ang-ang yu hu Isaiah 41:25 et ya 44:28.) † **41:15 41:15** Ya keibbellinan ni duduntug ey yadda kebebbebley eyad puyek ni buhul ni Israel.

18 Peukkat ku danum idad ta-pew ni duduntug ni endi kaumtagun
neitnem et maweda wangwang ni mampellaw idad nedeklan. Ey weddaen
kuddalli hebwak et mambalin idan lebeng hu mamegan puyek.
19 Weddaek ali dama mumuyyung idad desert e mamegan puyek et
patmel kudda keyew e henin sedar, yadda akasya, yadda myrtle niyadda
olibah. Anin idan belbel, yadda fir, yadda cypress niyadda edum ni klasih
ni keyew et umtemel idad puyek ni eleg la ni umtemel kameitnem.
20 Et han ali ang-angan tutu-u huyya et pengamtaan da e hi-gak e hi Apu
Dios e Kayyaggud ni peteg ni Dios ni Israel hu nanwadaddan nunman. Ey
ewwatan dalli law e hi-gak hu nengipahding idan nunya." ‡

Endi silbiddan beken ni makulug ni dios

21 Hi-gak e hi Apu Dios e patul ni Israel ey kangkuy "Imay, hi-gayun dios
ni kinapyan tuu, ali kayu et panhuhummanganan tayu hedin hipa kanyu.
Ey peang-ang yu hu pengi-immatunan tayun kakulugan tu e dios kayu.
22 Keyuy et ehelen yu pangngu dedan hedin hipalli mekapkapyan edum
ni aggew, ey hedin pigantu kekapkapyaan tu ma-lat amtaen tayu. Ey ehel
yu hedin hipadda neipenahding nunman ey imbage yu keibbellinan idan
nunman hedin makulug ni kabaelan yu!
23 Imay, hedin kanyuy dios kayu, ehel yu hedin hipaddalli meippahding
idan tutu-un edum ni aggew. Niya attu et wada pahding yun kayyaggud
niya lawah ni kamengippetnga et matnga kami ma-lat pengamtaan mi e
dios kayu?
24 Ya kakulugan tu ey endi dedan silbi yu niya endi silbin yuka
pehpehding. Yadda kamandeyyaw ni hi-gayu ey lawah ni peteg hu elaw
da.
25 Wada etan pinutuk kud appit ni kasimmilin aggew § ni peellik alin
mengubbat idan aap-apu. Illapu tullid north ni umgubat. Ngeddanen
tulli ngadan kud dasal tun pambeggaan tun baddang ku. Mei-ellig ni
pan-iggasin tuddalli aap-apu e henidda pitek, ey henin kapehding ni
kamengapyan banga e tuka pan-igsin etan pula.
26 Hipan hi-gayu kabaelan tun mengebbig e hanneyalli mekapkapya? Et
hedin umkulug ey kammiy, hiyya numan! Nem ya kakulugan tu ey endi
hakey ni nadngel ni immehel.
27 Hi-gak e hi Apu Dios ni ebuh hu nemangulun nanghel idan iZion
ni nunyan kayyaggud ni meippahding. Intu-dak kud Jerusalem hu an
menghel e kanday 'Ida kamengennamut tutu-u yu.'
28 Nem endidda etan ni dios ni kinapyan tuu hu kaum-ehel, ey endin
hi-gada pakehumang ni nakka mahmahi.
29 Huyyadda dedan ni dios ni kinapyan tuu ey endi silbi da. Endi mabalin
ni pehding da, tep endi kabaelan da."

42

Ya etan Bega-en Apu Dios

1 Kan Apu Dios ey "Huyya pinilik ni bega-en kun indawtak ni kabaelan
tu. Hi-gatu mengippeamleng ni hi-gak. Winedak hu Ispirituh kun hi-gatu
et meandeng ali panhummalya tud kebebbebley eyad puyek.

‡ **41:20 41:20** [17-20] Impakulug Apu Dios e iddawat tun emin hu mahapul idan tutu-u tu hedin mambangngad idad bebley dan melpud Babilon e neilawwan da. § **41:25 41:25** Huyya inhel Apu Dios e kantuy ittu-dak tulli hi Cyrus e patul di Persia et apputen tu kebebbebley. Immamnu huyya eman ni nelabah hanggatut et neliman toon ni nengitudekan Isaiah nunya. (Ang-ang yu Isaiah 41:2 ya 44:28.)

2 Hedin hi-gatu, man eleg tu e-leta ehel tu. Eleg tu pedngel ehel tud
keltad.
3 Eleg tu ma-maadda nekapuy niya eleg tu endia anin ni ekket ni
namnamah. Meandeng alin ingganah hu penuwet tuddan emin ni tutu-
u.
4 Hi-gatu ey eleg medismayah niya eleg meendi namnamah tu ingganah
ang-angen tu e meandeng emin hu kamekapkapyad kebebbebley eyad
puyek. Ey anin idan nambebley di nangkeidawwin bebley et ihik dan
dedngelen hu tuka ituttuddu." *
5 Hi Apu Dios e Ap-Apu e nanletun kabunyan ey hi-gatu hu heni
nengibiklag ni nunman. Lintu tu mewan hu puyek, anin idan emin ni
wadadman. Ey hi-gatu nengidwat ni yayyah niya biyag ni emin ni tuu.
Kantu etan ni bega-en tun kamengippaptek ni tuu ey
6 "Hi-gak e hi Apu Dios ey pinutuk daka niya indawtan dakan kabaelan
mu ma-lat meandeng hu meippahding eyad puyek. Et gapun hi-gam ey
peamnuk etan nehammad ni nekitbalak ni panyaggudan idan tutu-uk. Hi-
gam mewan dilag ni pellaw kud emin ni kebebbebley eyad puyek.
7 Dedyaten mulli mataddan nekulap ma-lat han-ang-ang da niya ib-
bukyat muddalli neikelabut."
8 "Hi-gak ni ebuh hu Apu Dios ni Dios yu. Eleg mabalin ni wada edum
ni an medeyyaw hedin beken ni hi-gak ni ebuh. Eggak mewan pinhed ni
yadda kinapyan tuun dios ey ida mekiggedwan dayaw ku.
9 Emin ida inhel kun meippahding ey impeamnuk. Yan nunya ey e-helek
mewan ida etan eleg ni maipahding."

Ya a-appeh ni penaydayaw nan Apu Dios

10 Pan-a-appeh kayun baluh ni a-appeh ni penaydayaw yun Apu Dios,
hi-gayun emin ni wadad kebebbebley eyad puyek, anin ni hi-gayuddan
kamampambapor, hi-gayun emin ni wadad baybay niya hi-gayuddan
wadad nangkeidawwin bebley.
11 Pakia-appeh kayuddan nambebley di desert. Anin ni hi-gayuddan
iKedar et ia-appeh yu dama yuka penaydayaw nan Apu Dios. Hi-gayun
iSelah, itkuk yu anla yuddad ta-pew ni duduntug!
12 Dayaw yu hi Apu Dios, niya yu peamtad nangkeidawwin bebley hu
dayaw tu.
13 Meukkat ali hi Apu Dios ni an mekiggubbat e heni bimmubbunget ni
sindalun kamantetekkuk ni mekihhanggaddan buhul tu et paka-apputen
tudda.
14 Kantuy "Nebayag ni nakka pemegga i-ineng e insisipel ku bunget ku.
Nem yan nunya ey pakkadek ni wada pehding ku. Nakka mampapalak tep
eggak law han-isipel e heni-ak etan ni biin man-ungnga.
15 Bahbahen kuddalli duduntug ey mag-anan kudda keyew niya helek.
Mag-anan kuddalli dama wangwang ey tetdukan kudda lebeng.
16 Ippanguluk idalli tutu-uk, e henidda nekulap di keltad ni eleg da
patnaan ni dalanen ni nunman. Ey pambalin kullin kawwalwal hu
engeenget ni kad-an da. Deklanen kuddalli nangkehukungan ni dalan da.
Huyyaddalli pehding ku tep eggak ida iwalleng.
17 Nem hedin yadda mengiddinnel idan kinapyan tuun dios e kanday
humman ida dios da, ey eggak ida hengnguda et mabeingan ida."

Ya eleg pengu-unnudiddan iIsrael

* **42:4 42:4** [1-4] Huyyan neabig ey ya illian Christo. (Ang-ang yu Matthew 12:17-21.)

18 Kan APU DIOS ey "Hi-gayun heni netuleng, ey dengel yu e-helek. Ey
hi-gayun heni nekulap, ey deyat yu mateyu.
19 Kaw wada edum ni heni nekulap niya netuleng hedin beken ni
hi-gayun helag Israel e bega-en kun intu-dak kun an mengippeamtan
makulug?
20 Ma-nu tep han-ang-ang yu niya handengel yu, nem eleg yu hengn-
guda."
21 Hi APU DIOS ey pinhed tudda helag Israel e bega-en tun meippeta-gey
et hi-gada keang-angan ni dayaw ni tugun tu.
22 Nem anggehemmek ida law tep piniliw ni buhul da limmu da niya
nan-ikelabut dadda, ey endi kaumlaw ni mengihwang ni hi-gada.
23 Hi-gayun tutu-u tun helag Israel, kele eleg kayu mesilleg? Dengel yu
kedi anhan hu tugun nan APU DIOS ni hi-gayu!
24 Kaw beken ni hi-gatu nengiebulut ni pengellaan ni buhul yun emin
ni limmu yu? Hi-gatu hu nanliwtan yu! Hi-gatu kan tugun idan eleg yu
u-unnuden, et kahingen yu pinhed tun pehding yu.
25 Et humman hu, impagibek tu hu nemahhig ni bunget tun hi-gayu et
kastiguen dakeyud gubat. Heni dakeyu intungud apuy et magiheb kayu,
nem eleg yu awatan niya eleg kayu masileg.

43

Ya nenelaknib ni Israel

1 Nem yan nunya ey kan APU DIOS e namyuh ni hi-gayuy "Entan takut
yu e helag Jacob, tep inhewang dakeyun hi-gak. Ey hi-gayu pinilik ni
ingngadnak ni tutu-uk.
2 Wada-ak ni ingganah ni umbaddang ni hi-gayu. Et humman hu, anin ni
um-ali hu ligat ni hi-gayun kamei-ellig ni man-agwat di edallem ni danum,
et eleg kayu melsing. Ey anin ni kayu kamanhelheltap e kayu kamei-ellig
ni kamandaddallan di apuy, et eleg kayu meettungi.
3 Hi-gak e hi APU DIOS e Kayyaggud ni peteg ni Dios ni Israel hu
mengihwang ni hi-gayu. Impeapput ku Egypt, ya Ethiopia niya Seba ma-lat
penullul kun keliblihan yu.
4 Em, hi-gayun tutu-uk ey nebalol kayun peteg ni hi-gak niya nakap-
pinhed dakeyu, mukun indawtan dakeyun dayaw yu. Et henin nunman
impahding ku e inhullul ku biyag ni edum ni tutu-ud biyag yu.
5 Ippidwak mewan ni e-helen ni hi-gayu e entan takut yu, tep wada-ak
ni mengippaptek ni hi-gayu. Emmungen dakeyulli niyadda u-ungnga yud
appit ni kasimmilin aggew niyad appit ni kakelinnugin aggew et ienamut
dakeyu.
6 Et hannak ali eheladdan katuutuud kebebbebley eyad puyek e kangkuy
'Ibukyat yudda et pebangngad yudda tutu-uk di bebley da.
7 Tep hi-gada pinilik ni tutu-uk ni lintuk ni mengidaydayaw ni hi-gak.'
8 Et humman hu, pebangngad yudda humman idan tutu-uk ni hi-gak.
Humman idan tutu-uk ey anin ni wada mateda, et henidda nekulap, wada
tangila da, nem henidda netuleng.
9 Hi-gayun emin ni katuutuud kebebbebley, kaemung kayu et ehelen yu
hedin hipaddan dios yu hu nengabig nunman idan kameippenahding ni
nunya. I-li dadda tistigu da ma-lat peang-ang da e neiptek niya makulug
hu inhel da.
10 Nem hedin hi-gak e hi APU DIOS, man wada tistiguk. Hi-gayun helag
Israel hu tistiguk niya bega-en kun pinilik ni mengamta niya mengiddinnel

ni hi-gak. Em, hi-gayu pinilik ni mengewwat e hi-gak ni ebuh hu Dios, endi edum. Anin ni yan nunman niyallin edum ni aggew et endi edum ni Dios nem hi-gak ni ebuh.
11 Hi-gak ni ebuh hu DIOS niya hi-gak ni ebuh hu kaumhelaknib e endi edum.
12 Impeamtak ni hi-gayu hu mekapkapyallin edum ni aggew, et baddangan dakeyu. Yadda dios ni edum ni tutu-u, ey endin hi-gada hu wada kabaelan dan mengippahding ida eyan nakka pehpehding. Hi-gayu tistiguk e hi-gak ni ebuh hu Dios. Hi-gak e hi APU DIOS hu nanghel idan nunya.
13 Hi-gak dedan hu Dios ni wadan ingganah. Endi hakey ni dammutun mekihhanggan hi-gak niya an menullul ni ninemnem kun pehding ku."

Ya hemek APU DIOS niya pangngenghayan idan helag Israel

14 Hi APU DIOS e Kayyaggud ni peteg ni Dios yun helag Israel e kamengihwang ni hi-gayu ey kantuy "Ya pehding kun mengihwang ni hi-gayu ey peellik ali mengubbat idan iBabilon. Nekallakah penggepan dan nunman ni bebley da. Et mambalin alin nangih hu tekutekuk dan daka pampahhiyai.
15 Hi-gak e hi APU DIOS e Dios yun Kayyaggud ni peteg hu namyuh ni hi-gayun helag Israel ey hi-gak hu patul yu.
16 Hi-gak e hi APU DIOS hu nengapyan dellanen di gawwan baybay ma-lat idlan idan tutu-uk diman.
17 Ey binahbah kudda nangka-let ni sindalun Egypt, yadda kalesah da, niyadda nampantakkay di kebayyu. Nangkalsing idad baybay et meendidda e henidda kengkeh ni na-dep.
18 Nem liwwan yudda humman ni neipahding ni nebayag,
19 tep wadalli hin-appil ni pehding kun ang-angen yullin endi kei-ingngehan tu. Ey tam deh e kamangkeippahding et yuka ang-ang-anga. Mengapya-ak alin keltad ni dellanen yun tutu-uk di desert et umenamut kayu ey weddaen kuddalli wangwang diman.
20 Daydayawen da-ak idallin animal di muyung e henin jakal niya ostrits ni pengidwatan kun danum ni hi-gadad desert. Em, weddaen kulli hibuy di desert ma-lat wada innumen idan pinilik ni tutu-uk.
21 Hi-gayun helag Israel ey lintu dakeyun pantu-uk ma-lat peamta yud kebebbebley hu dayaw ku.
22 Nem hi-gayun nakappinhed kun tutu-uk ey eleg yuwak law daydayawa tep impeinglay yuwak.
23 Beken ni hi-gak * hu nengiappitan yuddan kalneroh yun kagihheba niya eleg yu i-appit ida edum ni nakka ibbagan i-appit yun penaydayaw yun hi-gak. Nem eleg dakeyu panligligat, tep beken ni nehuluk hu imbagak ni i-appit yun pagey niya insensoh.
24 Endi mewan in-appit yun bangbanglu niya endi giniheb yun taban in-appit yun hi-gak ma-lat umamlengngak. Nem impadgeh yu kumedek nemnem ku tep yadda liwat yu. Impeinglay kudda law hu lawah ni impenahding yu.
25 Nem anin ni henin nuntan et hi-gak e Dios ey nakka pessinsahi hu liwat yu et eggak law nemnemnemadda humman, tep hanneya elaw ku.
26 Nemnem yudda la nelabah ni aggew et manhuhummangan itsu. Kaw wada hu dammutun peang-ang yun keang-angan tun eleg kayu manliwat ni hi-gak?

---

* **43:23 43:23** Amos 5:25

27 Ya kakulugan tu ey nanliwat la dedan ni hi-gak hu nemangulun
aammed yu. † Anin idan aap-apu yu et eleg da-ak u-unnuden.
28 Et humman hu, nanna-ud ni pe-kal kuddalli papaddin ap-apu yud
Tempol. Ey i-abulut kullin mebahbah kayun helag Israel et mebabba-ingan
kayu."

44

1 Kan mewan APU DIOS ey "Hi-gayun helag Israel ni pinilik ni bega-en
ku, dengel yuwak kedi anhan.
2 Hi-gak hu APU DIOS ni namyuh ni hi-gayu niya hi-gak nemenaddang
ni hi-gayu neipalpu eman ni neiungngaan yu. Entan takut yu! Bega-en
dakeyun hi-gak niya hi-gayu pinilik ni tutu-uk ni nakappinhed ku.
3 Iddawtan dakeyun dakel ni danum e weddaek ida wangwang di
nekamma-ganan ni bebley yu. Peellik Ispirituh kuddan helag yu et
bendisyonan kudda.
4 Kayyaggud ali biyag da. Heniddalli mateban helek niya keyew ni willow
di gilig ni wangwang e eleg mekullangin danum.
5 Kandalliy 'Hedin hi-gak, man tuu tuwak APU DIOS' niya kanday 'Hedin
hi-gak, man nahlaggak nan Jacob.' Yadda mewan edum ey ittudek dad
ngamay da ngadan APU DIOS ey kanday iIsrael ida."
6 Kan mewan APU DIOS e Kabaelan tun emin e kamenellaknib idan helag
Israel ey "Hi-gak ni Dios ni ebuh hu endi laputu niya endi pappeg tu, endi
edum.
7 Kaw wada edum ni henin hi-gak e tuka e-hela hu meippahding alin
edum ni aggew, ni kimmulug tu-wangu? Ey kaw wada henin hi-gak
e inamtak ngu dedan hu meippahding eman ni laputu ingganah alin
kepappegan tu? Ipatna dan e-helen hu meippahding alin edum ni aggew
hedin dammutun han-ipahding da.
8 Entan takut yu e tutu-uk. Inamta yu e neipalpu dedan lan nebayag
ingganah nunya ey inhel ku hedin hipa meippahding, niya hi-gayu tistiguk.
Kaw wada edum ni dios? Endi. Ey endi edum ni heni batun keihhikkugan
yu hedin beken ni hi-gak ni ebuh."
9 Yadda kamengennapyan tuttu-un dios ey neihalladda. Humman idan
dios ni kinapya dan daka ibbilang ni nebalol ni peteg ey endi silbi da. Ey
yadda kamandeyyaw idan nunman ey henidda nekulap et endi inamta da.
Et humman hu, mebabba-ingan idalli.
10 Kaw hipa gun-uden ni kamenaydayaw ni kinapyan tuun dios?
11 Kaw beken ni ya tuu nengapyan nunman? Yadda kamenaydayaw
idan nunman ey mebabba-ingan idalli. Imay, kaemung kayun emin ni
kamenaydayaw idan nunman et humalyaen dakeyun hi-gak. Nanna-ud
mannuman ni nemahhig takut yu niya baing yu.
12 Ya kaman-e-dih ey tuka illelleldang hu gumek ni immeleelet ni
mammassilyu ma-lat mekapya annel etan ni kapyaen tun dios, ni han tu
mewan inyenayyaggud ang-ang tu. Lektattuy na-wew humman ni kaman-
e-dih ey neupa niya neka-atu.
13 Hedin ya dama etan kamampaot ni kamengapyan keyew ni dios, ey
tu ni katettetpenga ni minenalkaan tu ni tinekatak tu et mekapyan tuttu-u,
ni inyenayyaggud tu et kayyaggud ang-ang tu, ni han tu inha-ad etan di
babballey ni keihha-adan tu.

---

† **43:27 43:27** Ya kantun 'nemangulun aammed' ey hi Jacob na-mu. Nem kan ni edum ey hi Abraham niya kan idan edum ey hi Adam.

14 An na-mu limmengeh ni keyew e sedar ni ussalen tu winu an immalan
belbel niya paleyen et tu itnem di muyung winu nantanem ni belbel et
hegeden tun peetteng ni udan
15 et han tu lengeha. Et panungu tu et pandangdangan tu niya intungu
tun nenaengan tun sinapay. Nem ya edum ey paoten tu et mengapyan dios
tun pandukkunan tu et dayawen tu.
16 Penungngu tu edum etan ni keyew et pengitangtangan tun detag et
ihide tu et makaphel ey nandangdangan tu edum e kantuy "Kayyaggud ni
pandangdangan eya mangelab ni keyew."
17 Ya etan natdaan ni keyew ey tuka paotan dios tu ey nanyuung di
hinanggan nunman ni pinaot tu ni dineyaw tu. Kamandasal mewan
nunman ni kinapya tun dios e kantuy "Hi-gam dios ku, ihwang muwak
anhan."
18 Yadda henin nunman ni tutu-u ey eleg da amta daka pehpehding tep
endi nemnem da. Eleg da amta niya eleg da han-ang-ang hu makulug tep
heni da kinimit mateda et eleg da awatan, tep impekelhi da ulu da.
19 Gullat et, nemnemen idan nunman ni tutu-u e ya etan bengwah
nunman ni keyew ey impanungu dan kennen da niya nengitangtangan
dan detag et kanen da. Ey kele an kapyaen ni dios hu bengwah tu et ita
manyuung di hinanggan nunman ni keyew et an daydayawen?
20 Endi tunung tu humman ni daka pehpehding. Iningngeh tu hu ida
kamengngan humman ni tutu-un dep-ul, tep ida kamandinnel di endi
kabaelan tun umbaddang. Ey endin hekey hu kandad nemnem day "Kaw
dios makkaw ngu eya tayu katettengngedan keyew?"

Hi Apu Dios hu makulug ni Dios

21 Kan Apu Dios ey "Hi-gayun helag Israel, nemnem yu e bega-en dakeyun
hi-gak. Hi-gak namyuh ni hi-gayu, eleg dakeyu iwwalleng.
22 Liniwwan ku liwat yu et endi law e henin kulput ni kakkabbuhhan
e hedin pimmetang, man neendi. Et humman hu, pambangngad kayun
hi-gak tep hi-gak nengihwang ni hi-gayu."
23 Hi-gayun wadad kabunyan, anin idan hi-gayun wadad puyek, itkuk
yu amleng yu! Ey hi-gayuddan duduntug, yadda mumuyyung, ey hi-
gayyuddan keyew, ia-appeh yu amleng yu, tep hi Apu Dios ey inhewang
tudda helag Israel et keang-angan ni dayaw tu.
24 Hi Apu Dios e nengihwang ni hi-gayu niya namyuh ni hi-gayu ey
kantuy "Hi-gak hu nanletun emin. Hi-gak mewan hu nengibiklag ni
kabunyan niya hi-gak hu nanletun puyek niyaddan emin hu wadadya e
endi bimmaddang ni hi-gak.
25 Peang-ang ku e maitek ida humman ni beken ni makulug ni prophet,
tep eggak peamnu etan inhel dan meippahding. Anin ni ya inhel idan
maebig ni meippanggep idan bibittuwen, ya bulan niya aggew, et eggak
peamnu. Ey pambalin kun endi keibbellinan ni kaittugun idan nelaing et
mambalin idan heni endi nemnem da.
26 Nem hedin yadda bega-en ku man-ebbig, niya hedin peamtaddan
prophet ku hu planuh ku ey peamnuk ni emin hu e-helen da. Et hedin
kanday meiyayyaggud ali mewan hu Jerusalem niya Judah et mambebley
idalli mewan tutu-udman, ey peamnuk et maipahding.
27 Ey hedin kangkuy mema-ganan hu baybay niyadda wawangwang, ey
um-amnu et mema-ganan ida tu-wangu.
28 Ya hakey mewan ey hedin e-helek hu pehding ni hakey ni tuu ey
um-amnu et meippahding. Tep henin nan Cyrus e inhel ku e kangkuy:

‘Makulug ni hi-gatu ihha-ad kun man-ap-apu. Et hi-gatu mengippahding ni pinhed kun mekapkapya. Hi-gatulli mengimmandal ni pengiyayyaggudan dan Jerusalem, anin ya etan keittu-unan ni Tempol et pekapya tu.’ ” *

45

Pinutuk APU DIOS hi Cyrus ni mampatul

1 Pinutuk nan APU DIOS hi Cyrus ni mampatul. Hi-gatu pinili tun mengapput idan papatul et sakupen tu kebebbebley tep baddangan tun heni tu pan-ibbeghul hu eheb idan nunman ni bebley. Kan APU DIOS nan Cyrus ey
2 “Ipappangnguluk et idaddan ku dellanem. Pandeklanek ida duntug niya pambahbahek ida eheb ni nekapyad giniling, anin idan gumek ni lekbi da.
3 Iddawat kun hi-gam ida kinedangyan * e nangkebalol ni neitlud engeenget e endi nengamta, et pengamtaam mu e hi-gak hi APU DIOS e Dios ni Israel hu nemilin hi-gam. Tep nginedan ku dedan ni nunman hu ngadan mu e pambega-en daka et han ka maweda.
4 Pinutuk dakan hi-gak ma-lat baddangam ida bega-en kun helag Israel e pinilik ni tutu-uk. Indawtan dakan et-eteng ni dayaw mu, anin ni eleg muwak amta.
5 Hi-gak hu APU DIOS, endi edum ni Dios hedin beken ni hi-gak ni ebuh. Iddawat ku et-eteng ni kabaelam ni mahapul mu, anin ni eleg muwak amta. †
6 Nakka pehding hanneya ma-lat pengamtaan ni katuutuud kebebbebley eyad puyek e hi-gak ni ebuh hu DIOS, endi edum.
7 Lintuk hu kawwalwal, niya engeenget niya peellik hu panyaggudan niya kebahbahan. Hi-gak e hi APU DIOS hu mengippahding ni emin nunya.
8 Peellik mewan hu manweddan keihwangan niya meandeng ni pehding, ey peellik hu udan ma-lat tummel neitnem. Hi-gak e hi APU DIOS hu mengippahding mewan nunya.”
9 Kan APU DIOS idan helag Israel ey “Anggehemmek etan tuun kamek-ibbekkal ni namyuh ni hi-gatu. Ya pulan bangan henin edum tun banga ey eleg mabalin ni kantu etan ni nengapyan hi-gatuy ‘Isiked mun mengapyan hi-gak tep neihalla impahding mu!’ Ey eleg mabalin ni kantuy ‘Beken ni kayyaggud muka pengapya!’
10 Anggehemmek mewan hu hakey ni u-ungngan menghel ni a-ammed tun kantuy ‘Kele hanneya nengapya yun hi-gak?’ ”
11 Huyya humang APU DIOS e Kayyaggud ni peteg ni Dios ni Israel niya nanletun emin ni wada e kantuy “Kaw wada lebbeng yun manlillih ni planuh kuddan u-ungngak? Ey kaw tuttudduan yuwak ni pehding ku?
12 Hi-gak hu nanletun puyek niya hi-gak hu namyuh idan tutu-un nambebley diman. Dammutun lintuk hu kabunyan et ibiklag ku tep ya kabaelak. Ey hi-gak kamanmandal idan bittuwen, ya aggew niya bulan.

---

* **44:28 44:28** Ebuh hi APU DIOS ni dammutun menghel hedin hipa meippahding alin edum ni aggew. Huyya inhel APU DIOS nan Cyrus, ey nelabah hu hanggatut et neliman toon neipalpun na-helan nunya et han mampatul hi Cyrus. Tep netey hi Isaiah eman ni 681 B.C. ey nampatul hi Cyrus ni neipalpun 559 B.C. * **45:3 45:3** Hi patul e hi Cyrus niyadda etan sindalu tu ey ginubat da hu Lydia niya Babilon et pan-alen da hu kinedangyan idan nunyan bebley. † **45:5 45:5** Eleg amtan Cyrus hi APU DIOS anin ni hi-gatu nengidwat ni kabaelan tun mengapput ni dakel ni bebley ni ginubat tu. Et mukun kantu na-mu nem ya etan dios tun hi Marduk e kadeyyawaddan iBabilon hu nemenaddang ni hi-gatu.

13 Hi-gak mewan hu mengihha-ad nan Cyrus di saad tu, et ipahding
tu hu kayyaggud ni pinhed kun meippahding niya ma-lat ya meandeng
hu pehding tu. Iyayyaggud tulli hu nebahbah ni bebley kun Jerusalem,
niya ibbukyat tudda tutu-uk ni neikelabut. Pehding tuddalli huyyan eleg
metangdani. Hi-gak e hi APU DIOS e Kabaelan tun emin hu nanghel idan
nunya."
14 Kan mewan APU DIOS idan iIsrael ey "Ellan yulli kinedangyan ni Egypt
niya Sudan, ey mambalin idallin himbut yu hu nangkepaddukyang ni tutu-
ud Seba. Mebangkiling idalli et meiunnuunnud idan hi-gayu, niya manyu-
ung idan pengippeang-angan dan lispituh dan hi-gayu. Ey kandallin hi-
gayuy 'Dakeyu kababbaddangin Apu Dios, hi-gatun ebuh hu Dios.' "
15-16 Hi Apu Dios e Dios idan helag Israel e kamengihwang ni hi-gada
ey eleg meewwasi hu tuka pehding. Et humman hu, emin idalli tutu-un
kamengennapyan dios da ey mebabba-ingan ida.
17 Nem hedin yadda helag Israel ey ihhehwang idan APU DIOS, et
melinggep idan ingganah. Eleg idallin hekey mebe-ingi tutu-u tu.
18 Hi APU DIOS hu nanletun kabunyan niya puyek. Hi-gatu hu Dios.
Hinammad tun kinapya hu puyek niya eleg tu ipayyag tep hi-gatu namyuh
ni tuun manha-ad diman. Kantuy "Hi-gak hu APU DIOS, endi edum ni Dios.
19 Beken ni neligat hu pengamtaan yun pinhed kun pehding yu, tep in-
ehel kud nelakah ni ewwatan yun helag Israel. Ey eleggak meidawwin hi-
gayu, et humman hu, dammutun mekiddagyum kayun hi-gak hedin pinhed
yu. Tep hi-gak e hi APU DIOS ey makulug ni emin hu nakka e-hela niya
neiptek ni emin hu nakka peamtan meippahding ali."
20 Kan mewan APU DIOS ey "Kaemung kayun emin ni tutu-un bimmesik
alin nalpud kebebbebley, ma-lat humalyaen dakeyu. Hi-gayun kamengit-
tebbitebbin idan dios yun nekapyad keyew, kele kayu kamandasal ni hi-
gada, ey endi kabaelan dan mengihwang ni hi-gayu? Endi nemnem yu!
21 Kaemung kayun emin et humangen yu diklamuh kun hi-gayu hedin
kanyu ey wada silbin yuka penaydayawiddan beken ni makulug ni dios.
Panhuhummangan kayu. Hipa nengabig ni nebayag idan kameippenahd-
ing nunya? Kaw beken ni hi-gak e hi APU DIOS hu nengihwang idan tutu-
uk? Endi edum ni Dios nem hi-gak ni ebuh e meandeng niya kaum-ihwang.
22 Et humman hu, emin kayun tutu-ud kebebbebley eyad puyek, ey idinel
yun hi-gak hu keihwangan yu tep hi-gak ni ebuh hu Dios e endi edum.
23 Issapatah ku e makulug ni emin ali tutu-u ey mandukkun idan
penaydayaw dan hi-gak niya e-helen dalli e hi-gak ni ebuh hu u-unnuden
da. Issapatah kun um-amnulli huyya. ‡
24 Kandalliy 'Hi APU DIOS ni ebuh kakelpuin elet tayu niya kakinayyaggud
tayu.' Nem hedin yadda tutu-un anggebe-hel da-ak ey mebabba-ingan
idalli.
25 Dammutun meibbillang ni emin ida helag Israel ni kayyaggud ey hi-
gak ali deyyawen da tep ya binabbal ku e hi APU DIOS."

46

Endi silbiddan dios ni iBabilon

1 Endi law ida dios ni Babilon! Humman idan dios da e di Bel nan Nebo
ey intakkay dad donkey niya baka et pan-ilaw dadda. Ida kameliggasi hu
animal ni nantakkayan da tep mebel-at ida.

‡ **45:23 45:23** Romans 14:11 et ya Philippians 2:10

2 Endi kabaelan dan mengihwang ni annel da. Piniliw dadda et pan-ibsik
dadda. Huyya nepappegan idan nunman ni dios ni Babilon.
3 Kan APU DIOS ey "Dengel yuwak e helag Israel, hi-gayun natdaan ni
tutu-uk, hi-gayun impenaptek ku neipalpu eman ni neiungngaan yu.
4 Hi-gak hu Dios yu! Ippaptek dakeyun hi-gak ingganah mea-amma kayu
e meubbanan kayu. Hi-gak namyuh ni hi-gayu niya hi-gak mengippaptek
ni hi-gayu. Baddangan dakeyun hi-gak et ihwang dakeyu."
5 Kan mewan APU DIOS ey "Hipa dammutun pengi-ingngehan yun hi-gak?
Kaw wada edum ni henin hi-gak?
6 Ya edum ni tutu-u ey daka pan-ukata balituk niya silber da, ni
sinangdanan da kaman-e-dih et kapyaen tudda humman ni dios da, ni
nandukkun ida et dayawen da.
7 Pinhan da ni da inha-ad di baley tu ey nena-yun diman e endi kabaelan
tun meglid di neiha-adan tu. Anin ni tagan da dasal ni hi-gatu et endi
kabaelan tun memaddang idan tutu-un kamandasal ma-lat meihwang ida.
8 Hi-gayuddan nekalliwtan ni tutu-u, nemnem yudda huyya.
9 Entan tudda liwwan hu impahding kun nebayag niya abulut yu e hi-gak
ni ebuh hu Dios e endi edum ni henin hi-gak.
10 Inhel ku dedan eman ni laputu hu meippahding alin edum ni aggew.
Emin hu implanuh ku ey meippahding, tep nakka pehding hu hipan pinhed
kun pehding.
11 Wadalli eyyagak ni tuun * peellik ni melpud appit ni kasimmilin aggew.
Henilli hegamlan mangkekhep et ipahding tu implanuh kun meippahding.
Huyyan inhel ku ey ippahding kulli.
12 Dengel yuwak e makneg ni tutu-un nekalliwtan.
13 Tep anggegannu law pengihwangak ni tutu-uk niya endi an menaktak
nunyan pehding ku. Nandaddannak ni mengihwang ni Jerusalem ma-lat
kaideyawan ni Israel."

47

Ya kebahbahan ni Babilon

1 Immehel hi APU DIOS ey kantuy "Hi-gam e bebley e Babilon, yan nunya
ey um-ehep kad yuddungngam ni man-ap-apu et yumudung kad dep-ul.
Mepappeg law dayaw mu. Yan nunman ey heni ka etan ni kat-agun biin
kametbal niya endi mu neapputan di gubat. Nem yan nunya ey eleg ka
law mei-ingngeh di maddikit niya nelam-ay hu biyag tun bii tep mambalin
kan himbut.
2 Hi-gayun iBabilon, aleyu gillingngan yu et manggiling kayun alinah.
Ekal yu hukyung yu niyadda kakkayyaggud ni balwasi yu. Pan-ita-gey yu
balwasi yu et man-agwat kayuddad wangwang! *
3 Mebladan kayulli et pan-in-aang-angan dakeyun tutu-u et meibabah
kayu niya mebabba-ingan kayu. Ibbaleh ku impenahding yu niya endi an
memeppan hi-gak."
4 Ya etan Kayyaggud ni peteg ni Dios ni Israel hu mengihwang ni hi-gami.
Ya ngadan tu ey hi APU DIOS e Kabaelan tun emin.
5 Immehel mewan hi APU DIOS ey kantuy "Yudung ka e Babilon di
engeenget, ey immi-ineng ka. Eleg daka law ngeddanin biin ap-apun
kebebbebley.

---

* **46:11 46:11** Huyyan tuu ey hi Cyrus e patul di Persia. Dedpapen tuddalli buhul tu henin hegamla e kamanyu-hek ni an mempap ni kennen tu. * **47:2 47:2** Ya keibbellinan nunyan na-hel ni hi-gada ey eleg mebeyyag ey meillaw idad edum ni bebley et mambalin idan himbut diman.

6 Impeapput kudda tutu-uk ni hi-gayu tep kinastiguk idan bunget ku, et
henidda beken ni tutu-uk hu impahding kun hi-gada. Nem ay nemahhig
kumamman e endin hekey hemek yun hi-gada, et anin idan nangkea-amma
niyadda nangkei-inna et impanligligat yudda.
7 Kanyu nem man-ap-apu kayun ingganah di kebebbebley. Eleg yu
nemnemen hu meippahding alin edum ni aggew.
8 Dengel yu, hi-gayun ebuh hu pan-amlengan ni annel yun yuka
pehpehding. Kanyud nemnem yuy 'Eta-gey kamin peteg, iningngeh mi
hi APU DIOS! Endi henin hi-gami! Eleg kami mebahbah, eleg kami mebellu
niya endi mettey ni u-ungnga mi!' Kanyu na-mu nem melinggep kayun
ingganah e endi hu lawah ni meippahding ni hi-gayu.
9 Nem nekekemtang ali ey meippahding ida huyyan anggetakkut ni hi-
gayun han-aggew. Anin alin hipa pehding yun magic et mebellu kayulli et
meendi u-ungnga yu.
10 Nandinel kayud lawah ni impenahding yu. Kanyu nem endi
kamenguh-uhdung ni hi-gayu. Ya yuka pannemnem ni annel yu ey
nakallaing kayu, et iwalleng yuwak tep kanyuy Dios kayu niya kanyuy
endi edum ni henin hi-gayu.
11 Et humman hu, nekekemtang ali ey umdateng ligat yu et metemma
kayullin pehding yu. Endilli kabaelan yu, anin ni pehding yu magic. Ya
etan ligat ni eleg yu nemnemnema ey um-alin hi-gayu.
12 Imay, pandinel kayud sinupya yu, ya magic yu niya ayak yun
impenahding yu neipalpu eman ni keu-ungnga yu. Et-eteng na-mu
ibbaddang dan hi-gayu niya petekkut da na-mu buhul yu.
13 Endi kabaelan yu anin ni inu-unnud yudda intugun dan hi-gayu.
Attudda mewan hu tutu-un kamengeddaeddal ni elaw idan bittuwen e hi-
gada kamengmenghel ni hi-gayun meippahding ni kabulabulan ey? Attu
mewan et han-ihwang dakeyuddan nunman ni kamengebbig ni bittuwen
ey?
14 Henidda dagemin gihheben alin apuy. Ya kakulugan tu ey endi
kabaelan dan mengihwang ni annel da, tep nemahhig ni maetung etan
apuy e umgiheb. Humman ni apuy ey kaumbahbah tep beken humman ni
apuy ni kapandangdangi.
15 Hi-gayun iBabilon, anin ni nandinel kayuddan nelaing ni meippanggep
idan bittuwen neipalpu eman ni keu-ungnga yu et endi kabaelan dan
umbaddang ni hi-gayu. Neihalla daka e-helan hipan meippahding ali. Et
humman hu, endi law mengihwang ni hi-gayud kebahbahan alin bebley
yu."

48

Ya ngehay idan iIsrael

1 Dengel yu huyya, hi-gayun iIsrael e nahlag nan Judah. Ma-nut yuka
issapatah di ngadan APU DIOS e kanyuy yuka daydayawa hu Dios ni Israel,
nem ya kakulugan tu ey eleg yu ippahding hu yuka e-hela.
2 Ma-nu mewan tep yuka ippahhiya e nambebley kayud bebley ni pinilin
APU DIOS, niya kanyuy yuka iddinel biyag yun hi-gatu e Dios ni Israel e ya
ngadan tu ey hi APU DIOS e Kabaelan tun emin.
3 Et humman hu, kan law nan APU DIOS ni hi-gayun iIsrael ey "Impeam-
tak dedan lan nunman hedin hipa meippahding, et deh e pinhakkey tu-
wanguy impahding ku.

4 Inamtak dedan e makneg kayu. Kamei-ellig hu ngehay yud mekelhin
gumek niya gembang.
5 Mukun inhel ku lan nebayag hu meippahding ni hi-gayu. Impamen-
guluk ni inhel hu meippahding ma-lat eleg yu ehelen e yadda dios yun
kinapyan tuu hu nengipahding idan nunman.
6 Emin ida inhel kun nunman ni dingngel yu ey inang-ang yun
neipahding ida law. Mahapul ni ebbuluten yun makulug emin ida inhel
kun nunman. Yan nunya ey e-helek mewan edum ni mekapkapyallin edum
ni aggew ni eggak la ni peamtan nunman.
7 Yan nunyan ebuh penghelak et eleg yu ehelen e inamta yu dedan. Endi
henin nunyan na-hel ni nunman ni nebayag tep gullat ni wada ey kanyuy
inamta yu dedan hu meippanggep idan nunya.
8 Inamtak e eleg kayu meiddinnel, tep makanghay kayu dedan neipalpun
neiungngaan yu. Et humman hu, eleg yu hanguden ni dingngel ida huyya,
anin ew ngun hakey ni ehel.
9 Nem issipel ku ni hu nemahhig ni bunget kun hi-gayu, et eleg dakeyu
endien tep ya keiddeyyawan ni ngadan ku.
10 Impanligligat dakeyu tep humman pematnak ni hi-gayu, henin
kapengeyyugin silber di apuy ma-lat memahmah. Nem inamtak law e endi
silbi yu.
11 Mukun kedin impahding ku humman ey ma-lat ihwang dakeyu
et kaideyawak. Niya ma-lat eleg ehelen idan tutu-ud bebley ni eleg
mengamtan hi-gak e inapput da-ak idan dios da. Eggak i-abulut ni an
meidwat ni edum hu dayaw ku. Ey eggak ebbulutan eleg meiddeyyaw
hu ngadan ku.”

Ya neilawwan idan iIsrael di Babilon

12 Kan Apu Dios ey “Dengel yuwak, hi-gayun helag Jacob ni nambebley
di Israel e pinilik ni tutu-uk! Hi-gak ni ebuh hu Dios. Hi-gak etan endi
laputu niya endi pappeg tu.
13 Hi-gak hu nengiha-ad ni sinuunan ni puyek, niya hi-gak hu nengibiklag
ni kabunyan. Immehellak ey newadadda.
14 Kaemung kayun emin et denglen yu eya e-helek! Kaw wada etan
idan kinapyan tuun dios yu hu nengabig e ya etan pinutuk kun tuu hu
mengubbat ni Babilon * et pahding tu pinhed kun pehding tu? Endi, anin
ni hakey.
15 Hi-gak hu nemilin hi-gatu niya iddawat kulli kabaelan tun mengip-
pahding ni pinhed kun meippahding.
16 Keyuy et denglen yu e-helek. Neipalpu dedan nunman ey impeamtak
ni emin hu meippahding et peamnuk.”
Hi Apu Dios e Eta-gey ni peteg ey wineda tun hi-gak hu kabaelan tun
nalpun Ispirituh tu et itu-dak tuwak ni mengippahding ni pinhed tu.
17 Hi Apu Dios e Kayyaggud ni peteg ni Dios ni Israel e nengihwang
ni hi-gayu ey kantuy “Hi-gak hu Apu Dios e Dios yun kamengituttuddun
panyaggudan yu, niya hi-gak hu mengippengngulun kayyaggud ni dellanen
yu.
18 Gullat et ni inu-unnud yudda tugun ku, ey tagan ku paelin bendisyon
ni hi-gayu ma-lat manla-la-pih panyaggudan yu e henin wangwang ni eleg
metmetduk, niya mantutu-nud hu pengapputan yu e heniddan dalluyun
di baybay.

---

* **48:14 48:14** Humman ni tuu ey hi Cyrus e patul di Persia.

19 Ey gullat et nedakkel ni peteg hu helag yu e henin kedakkel ni palnah
di gilig ni baybay niya impaptek kudda-et, ma-lat eleg ida meendi."
20 Hi-gayun helag Israel, hi-yan yu Babilon! Itkuk yu anla yun
mengippeamtad kebebbebley eyad puyek e kanyuy "Hi APU DIOS ey
inhewang dakemin helag Israel e bega-en tu."
21 Yan eman ni nengipenguluan APU DIOS idan tutu-u tud desert ey eleg
ida manhelheltap ni ewew da, tep impeutbul tu hu danum di pini-ang tun
batu et wada ininum da.
22 Nem hedin yadda manghay ey kan APU DIOS ni hi-gaday "Endi linggep
idan lawah ni tutu-u."

49

Ya bega-en nan APU DIOS

1 Dengel yuwak, hi-gayuddan tutu-ud nangkeidawwin bebley. Ya dedan
eman ni eggak pay ni maiungnga ey pinili tuwak et tuduen tuwak nan APU
DIOS ni pambega-en tu.
2 Impambalin tu ehel kun henin makattadem ni ispadah. Impaptek
tuwak niya impambalin tuwak ni heni nekammusingan ni pana e
neidaddan ni meussal.
3 Kantun hi-gak ey "Israel, pambega-en dakan hi-gak. * Ey deyyawen
da-ak idallin tutu-u tep hi-gam."
4 Kangkuy "Nemahhig nangngunuk, nem endi silbitu! Endi law elet ku
tep ya ngunuk, nem endi nansilbian tu. Nem anin, iddinel kun APU DIOS
ni mengi-ehneng ni hi-gak niya mengidwat ni ginunggunah ku."
5 Pinutuk tuwak dedan ni nunman nan APU DIOS ni pambega-en tu eman
ni eggak pay ni maiungnga. Yan nunya ey inhel tu e emmungek ida
neiwehit ni helag Israel e tutu-u tu, et mambangngad idan hi-gatu. Hi
APU DIOS e Dios ku hu kakelpuin dayaw, niya hi-gatu kakelpuin elet ku.
6 Kantuy "E-etteng hu pengunnuk ni hi-gam nunya e bega-en ku. Tep
beken ni ebuh ni ya pengibbangngadam idan natdaan ni helag Israel ni
mengu-unnud ni hi-gak hu ngunnuem, nem mambalin kan heni dilag di
kebebbebley, ma-lat mu peamta hu elaw ni kehellakniban da." †
7 Kan APU DIOS, e Kamengihwang niya Kayyaggud ni peteg ni Dios
ni Israel, etan ni tuun daka pakappihhula, anggebe-hel ni emin ni
kebebbebley eyad puyek, niya bega-en idan aap-apu ey "Ang-angen
dakalliddan papatul et uminah idan pengippeang-ang dan lispituh dan hi-
gam. Anin idan u-ungnga da et manyuung idan panlispituh dan hi-gam."
Meippahding huyya tep hi-gam pinilin APU DIOS ni bega-en tu. Hi-gatu
hu Kayyaggud ni peteg ni Dios ni Israel e tuka pekullug emin hu tuka e-
hela. ‡

Ya panyaggudan ni Jerusalem

8 Kan APU DIOS idan tutu-u tuy "Yallin kedettengan ni aggew ni
pengihwangak ni hi-gayu, ey bendisyonan dakeyu e pehding kudda etan
imbagabaga yud dasal yu et baddangan dakeyu. § Eddugan dakeyu niya
ippaptek dakeyu. Ey gapuh ni hi-gayu ey peamnuk etan nekitbalak ni hi-
gayun panyaggudan yun emin ni tutu-u. Ibbangngad dakeyulli mewan di
bebley yun nebel-ah et mambebley kayudman.

---

* **49:3 49:3** Huyyan kantun "Bega-en" ey beken ni ebuh ida helag Israel, nem anin ni hi Christo e pinutuk APU DIOS ni mengippaptek emin ni tuu. † **49:6 49:6** Acts 13:47 ‡ **49:7 49:7** [1-7] Huyyan pinilin APU DIOS ni bega-en tun mengippaptek ni tutu-u tu ey hi Jesus Christo. § **49:8 49:8** Ang-ang yu hu 2 Corinthians 6:2.

9 Kangkuddallin neikelabut ey ‘Meibbukyat kayu law!’ Hedin yadda
wadad engeenget ey kangkulli daman hi-gaday ‘Kaukat kayud kawwal-
wal!’
Heniddalli kalneroh ni kamammangngan ni helek di kudal.
10 Eleg ida meuppa niya eleg ida me-wew. Ey eleg da law hiktami
nemahhig ni petang niya atung di desert. Ippanguluk idad wada innumen
da tep ya et-eteng ni neminhed kun hi-gada.
11 Mengapya-ak alin keltad idad duntug et dalnen idan tutu-uk.
12 Huyyaddan tutu-uk ey melpuddallid nangkeidawwin bebley di appit
ni north, yad appit ni kakelinnugin aggew niyad Aswan di Egypt.”
13 Pan-a-appeh kayun kabunyan! Itkuk yu anla yu e puyek. Elet yu dama
a-appeh yu e duduntug! Tep hedin hi Apu Dios, man tuka ellubyaga niya
tuka hehmeka tutu-u tun kamanligligat.
14 Nem kan idan tutu-ud Jerusalem ey “Inwalleng daitsun Apu Dios,
liniwwan daitsu.”
15 Nem hinumang Apu Dios e kantuy “Kaw dammutun liwwanen ni ina
hu gelang ni in-ungnga tu et eleg tu pinheda? Nem anin ni kantu et wada
inan tuka iwwalleng u-ungnga tu, ey bekennak ngun hanniman. Eleg
mabalin ni dakeyu iwwalleng ni hi-gak.
16 Em, hi-gayun tutu-uk di Jerusalem ey eleg dakeyu iwwalleng ni hi-gak,
tep intudek ku ngadan yu eyad tepayyak. Anin idan nebahbah ni luhud
yu et eggak liwwanen.
17 Um-aliddalli mengiyayyaggud ni bebley yu et hi-yanen dakeyulli etan
idan nemahbah ni hi-gayu.
18 Pan-ang-ang-ang kayu et ang-angen yu kameippenahding! Ida
kamangkeemmung u-ungnga yu et ida kamampengennamut! Hi-gak e hi
Apu Dios e wadan ingganah ey hammaden kun e-helen e umyaggud ali eya
bebley yu. Tep nanna-ud ni igaggaya yuddalli hu edum yun um-anemut
henin kapengigaggayain biin melehhin ni inhuklub tu gamgam tu.
19 Nebahbah bebley yu et meiwalleng, nem yan nunyay kulang kaya
mewan ni keihha-adan ni tutu-u yun kamampengennamut. Ey yadda
nemahbah ni bebley yu ey meiddawiddalli law ni hi-gayu.
20 Yaddalli etan mampengennamut ni tutu-u yun neiungngad bebley ni
neilawwan yu ey kandalliy ‘Ek-eket eya bebley. Mahapul tayu e-etteng ni
pambebleyan!’
21 Kanyullid nemnem yuy ‘Hipa na-mu hu nampengiungngaddan nun-
yan u-ungngak? Tam nampatey da u-ungngak et meendidda, ey neilawwak
di edum ni bebley et hakeyyak ni natdaan. Hipa nengipaptek idan nunyan
u-ungnga, niya hipa nampengi-lin hi-gada?’ ”
22 Kan Apu Dios e Eta-gey ni peteg ey “Mandalek idalli hu beken kun
tutu-u et iepupu da niya la-taen dadda u-ungnga yu et ienamut daddan
hi-gayu.
23 Yaddalli patul da niyadda bineley da ey ingngunuan dakeyu e
heniddalli a-ammed yun pemaptek dan hi-gayu. Iddawat dallin emin hu
mahapul yu, niya manyu-ung idallid hinangga yun pengippeang-angan
dan lispituh dan hi-gayu, ey deyyawen dakeyulli. Humman ali pengamtaan
yu e hi-gak hi Apu Dios. Yadda mengiddinnel ni hi-gak ey eleg ida
medismayah.”
24 Kaw hipa dammutun memilliw ni imbesik ni sindalud gubat? Ey hipa
kabaelan tun mengihwang idan balud ni makabbunget ni ap-apu ma-lat
maibukyat ida?

25 Kan APU DIOS ni humang tuy "Henin nunman ali meippahding.
Anin idan neikelabut ni sindalu et meibbukyat ida. Anin idan hipan
imbesik ni makabbunget ni ap-apud gubat et mebangngad, tep hi-gak
mekihhanggaddan mengubbat ni hi-gayu et ihwang kudda u-ungnga yu.
26 Yadda kamengippeligligat ni hi-gayu ey pambalin kuddan makab-
bunget et ebuh papatey ni inamta da et hi-gada ngu ey nampapatey ida.
Humman ali pengamtaan ni katuutuud kebebbebley e hi-gak e hi APU DIOS
e Et-eteng kabaelan tun Dios ni Israel hu mengihwang ni hi-gayud buhul
yu."

50

1 Immehel mewan hi APU DIOS ey kantuy "Kaw kanyu nem intu-dak
dakeyun tutu-uk e heni etan ni lakin intu-dak tu ahwa tu tep hini-yan
tu? Gullat ni makulug ni henin nunya neipahding, et attu hu nepilmaan
ni papil ni keang-angan tu e hini-yan ku hi ineyu ey? * Kaw kanyu nem
inggatang dakeyu et mambalin kayun himbut, e henin etan ni tuun tuka
ibbayad u-ungnga tud utang tu? Eleg. Ya himmulun ni nambalinan yun
himbut et alen da hi ineyu, ey tep ya liwat yu e lawah impenahding yu.
2 Kele yan eman ni inlian kun mengihwang ni hi-gayu ey eleg yu
hanguden e tutu-uk ni himmumang? Kele eleg kayu humumang eman
ni inhelak? Kaw endi kabaelan kun mengihwang ni hi-gayu? Hi-gak
ey kabaelan kun mandalen hu baybay ma-lat mema-ganan. Ey nakka
pambalin hu wangwang ni mamega et mangkatey ida deleg diman et
humemuy ida.
3 Kabaelan ku mewan ni pambalin hu kabunyan ni engeenget e heni
ibbaluan tu netey."

Ya bega-en nan APU DIOS ey kamekangngu-unnud

4 Hi APU DIOS e Eta-gey ni peteg ey intuttuddu tu e-helen ku ma-lat pa-let
kudda tutu-un neatu. Ey pambalin tuwak ni kaman-am-amleng ni kewa-
wa-wa, niya kamammamaninin mengngel ni ituttuddu tun hi-gak.
5 Hi-gatu e Eta-gey ni peteg ni APU DIOS ey impeamta tu pinhed tun
pehding ku et u-unnudek. Eggak ngehayen niya eggak kahingen hu inhel
tu.
6 Intayak hu beneg kuddan nampeneplat ni hi-gak. Pinenadngelan da-
ak, nem eggak humumang. Ey nanhepdut da iming ku niya nanlupdaan
da angah ku, nem impakdag ku i-ineng. †
7 Anin ni hanniman impahding dan hi-gak et eggak mabeingan tep
inamtak e hi-gak ali dama mengapput. Insipel kun emin tep tuwak
kababbaddangin APU DIOS e Eta-gey ni peteg.
8 Wada hi APU DIOS ni mengi-ehneng ni hi-gak et peamta tullin endi bahul
ku. Hipan hi-gayu mengiddiklamuh ni hi-gak et ehelen tu e wada bahul
ku? Itsuy ni emin di kamengippenuh ni diklamuh et yuwak idiklamuh!
9 Endi edum ni kamengi-ehneng ni hi-gak nem ebuh hi APU DIOS e
Eta-gey ni peteg. Hipan hi-gayu menghel e nambahullak? Nanna-ud ni
meendiddalli mengiddiklamuh ni hi-gak. Heniddalli luput ni meendi tep
kinan ni tubbaybay.
10 Emin kayun kamandeyyaw nan APU DIOS niya emin kayun kamengu-
unnud ni ehel ni bega-en tu ey hedin neligat hu biyag yun heni wada kayud
engeenget, ey ihammad yu dinel yun APU DIOS e Dios yu.

---

* **50:1 50:1** Huyyan na-hel ni ina di deya ey ya Jerusalem tep humman keet-etengan ni bebley di Israel. † **50:6 50:6** Ang-ang yu hu Matthew 26:67 et ya 27:28-30.

11 Emin kayun kamamplanuh ni memahbah ni edum yun tuu ey yadda
implanuh yu hu memahbah ni hi-gayu. Hi APU DIOS hu mengippeamnun
nunya et manhelheltap kayu.

51

Meihwang alin ingganah hu Jerusalem

1 Kan APU DIOS ey "Dengel yuwak, hi-gayun emin ni neminhed ni
meihwang, niya hi-gayun kaum-alin mambeggan baddang ni hi-gak.
Nemnem yu etan kamei-ellig di et-eteng ni batun nepingpingan yu.
2 Em, nemnem yudda aammed yun di Abraham nan Sarah e nahlagan yu.
Yan nemutukak nan Abraham ey endi ni u-ungnga tu, nem binendisyonak
et idwatak ni u-ungnga tu et pambalin kun dakel ni peteg helag tu.
3 Hanniman ali mewan pehding ku e hehmekek hu Zion et iyayyaggud
kun emin hu nebahbah di bebley. Anin idan desert ni bebley di Israel et
peyaggud ku et pambalin kun legunta et heni lan leguntak e Eden. Man-
am-amleng idalli tutu-udman et man-a-appeh idallin penaydayaw da niya
pansalamatan dan hi-gak.
4 Dengel yuwak, hi-gayun tutu-uk. Dengel yu e-helek: Iddawat kulli etan
tugun kun meituttuddud kebebbebley et maipeamtalli kalinimpiyuh ku, et
humman ali hu kamei-ellig di dilag idan katuutuud kebebbebley.
5 Anggegannu law ey um-ali-ak ni mengihwang ni hi-gayu, eleg mebay-
bayag ey meihwang kayu. * Neihnup law pengapputan ku, et hi-gak
man-ap-apud kebebbebley. Hi-gak hu daka hehhegedan mengihwang ni
hi-gada.
6 Itengaw yud kabunyan niya iuhdung yu eyad puyek! Meendilli
kabunyan e henin ahuk, niya mengpuh ali puyek e henin balwasi. Emin
tuu ey mettey henin aggiyyet. Nem ya penellakniban kuddan tutu-uk niya
kayyaggud ni pehding kun man-ap-apu ey mannananeng alin ingganah.
7 Hi-gayun inamta tu kayyaggud, dengel yuwak, anin ni hi-gayuddan eleg
mangiwalleng ni nakka ituttuddu. Anin ni pedngelan dakeyu, niya anin
ni itek hu e-e-helen dan meippanggep ni hi-gayu ma-lat pemahbah dan
hi-gayu, et entan kaya takut yu.
8 Yadda tutu-un kamengippahding nunman ey meendiddalli e henid-
dallin balwasin kinan ni tubbaybay. Nem ya kakinayyaggud kun peteg
ey mannananeng. Hanniman mewan pengihwangak idan tutu-uk e eleg
mepappeg, nem mannananeng ni ingganah."
9 APU DIOS, inah ka et baddangan dakemi! Usal mu kabaelam henin
impahding mun nunman e binahbah mu Egypt e Rahab hu hakey ni
ngadan tu e humman nengadanan ni dragon di et-eteng ni Wangwang e
Nile.
10 Hi-gam mewan hu nanteduk ni baybay et mema-ganan et kumapya
kan dalan ni nan-agwatan idan inhewang mun tutu-um. †
11 Yadda inhewang mu ey mambangngad idallid Jerusalem. Ia-appeh
dalli niya ittetkuk da amleng da. Man-am-amleng idallin ingganah e eleg
ida law umlelemyung niya endi law ligat da.
12 Kan APU DIOS ey "Hi-gak hu mengellubyag ni hi-gayu. Et humman hu,
entan takut yun edum yun tuu tep tuu idan ebuh e heniddan helek e hedin
nakling ida, man meendidda.

---

* **51:5** **51:5** Huyya hinammad APU DIOS ni inhel e ibbukyat tuddalli tuu tun helag Israel ni neikelabut di Babilon. Ya hakey ni keibbellinan tu ey ya hinammad tun inhel e ihhehwang tun emin kamengullug ni u-ungnga tu e hi Jesus Christo di liwat da. † **51:10** **51:10** Exodus 14:1-31

13 Kaw liniwwan yuwak ni namyuh ni hi-gayu, ey nengibiklag ni
kabunyan niya nengiha-ad ni sinuunan ni puyek? Kele yuka tattakusidda
kamengippehelheltap niya kamemahbah ni hi-gayu? Nanna-ud ni meen-
diddalli humman ni kamengippehelheltap ni hi-gayu.
14 Anggegannu law ey meibbukyat ida nangkeikelabut. Et eleg ida mettey
di kallabbuttan niya eleg idalli law meuppa.
15 Hi-gak hi APU DIOS e Dios yu! Humman ni kiniwak hu danum di baybay
et mukun kamewedda dalluyun ni kaumbungug. Ya ngadan ku ey hi APU
DIOS e Kabaelan tun emin.
16 Hi-gak mewan hu nengibiklag ni kabunyan, niya hi-gak hu nengiha-
ad ni sinuunan ni puyek. Hi-gak e Dios ey kangkuddan iJerusalem ey 'Tuu
dakeyun hi-gak. Indawat ku tugun kun hi-gayu niya ippaptek dakeyu.'

Ya pappeg ni panhelheltapan ni Jerusalem

17 Hi-gayun iJerusalem, bangun kayu! Igibek yu et uminah kayu! Heni
kayu nebuteng tep ya impahding kun nengastigun hi-gayu tep nemahhig
hu bunget ku e DIOS. Heni impainum kun hi-gayu hu kastigu yu et inumen
yun emin et kayu law kamandangidangiw.
18 Endiddan tutu-u yu hu natdaan ni mengipappangngulun hi-gayu niya
mengituttuddun pehding yu.
19 Nemahhig ida hu ligat ni immalin hi-gayu. Nebahbah hu bebley yu
tep ya gubat, niya endi kennen idan tutu-u yu, nem ay endi anhan hu
kamemmek ni hi-gayu.
20 Emin di kekeltad ey ida kamangketu-li tutu-u tep endi law elet da.
Henidda makwah ni naknad bitu. Neipahding ida huyya tep ya bunget ku
e AP-APU e Dios yu.
21 Dengel yu huyya, hi-gayun kamanhelheltap ni tutu-un iJerusalem, hi-
gayun kamandangidangiw e heni nangkebuteng.
22 Hi-gak e hi APU DIOS e Eta-gey ni peteg ni Dios yun kamengi-ehneng ni
hi-gayu ey kangkuy: Eleg dakeyu law kastiguan hi-gak tep ya bunget ku.
Et beken ali law ni heni kayu nebuteng ni kamandangidangiw tep ya yuka
panhelheltapi.
23 Nem yadda nengipehelheltap ‡ ni hi-gayu hu kastiguek. Hi-gada
nengimandal ni umlukbub kayud puyek, et pan-igsin da beneg yu e heni
kayu dep-ul."

52

Ihhehwang alin APU DIOS hu Jerusalem

1 Inah kayun iJerusalem! Elet kayu et heni mewan lan nunman e hi-gayu
kamedmedngel. Hi-gayun nambebley di bebley APU DIOS, ey umyaggud
kaya law hu bebley yu. Heni yulli ibbalwasi dayaw yu. Eleg law mabalin
ni ida umhegep hu beken ni tuun APU DIOS eyad bebley yu.
2 Hi-gayun iJerusalem, beken kayu kaya law ni himbut. Inah kayu et
kayu yumudung di yuddungngan yun kayuddungin ap-apu. Ekal yudda
bangkiling yun iZion tep eleg kayu law maikelabut.
3 Kan mewan APU DIOS, e Eta-gey ni peteg, idan tutu-u tuy "Yan eman
ni nambalin kayun himbut ey endi an neibeyad ni hi-gak ni neihbutan yu,
heni daman nunya e endi an meibbeyyad ni keibbukyatan yu. *

‡ **51:23 51:23** Huyyaddan tutu-u ey yadda iBabilon. * **52:3 52:3** Huyyan verse ey impeang-ang tun in-abulut APU DIOS ida sindalun iBabilon e pambalin dan himbut ida helag Israel e endi neibeyad ni hi-gatu. Hanniman daman endi imbayad tun neibukyatan dan neihbutan da.

4 Makulug ni impanhelheltap dakeyu, tep yan eman ni linawwan yud
Egypt ey nambalin kayun himbut idan tutu-udman. Entanni mewan ey
impanhelheltap dakeyu damaddan iAssyria.
5 Entanni ey nambalin kayu mewan ni himbut di Babilon ey endi
neibeyad ni hi-gak ni neihbutan yu. Ida kamampahhiya hu nengapput
ni hi-gayu e da-ak kataltalanggai niya da-ak kapennadngeli. Hi-gak e hi
APU DIOS hu nanghel nunya.
6 Et humman hu, medettengan ali aggew ni meippeang-ang hu kabaelak
ni pengihwangak alin hi-gayu. Ey amtaen yulli e hi-gak hu Dios ni
nengipeamta dedan ni nunman ni meippanggep idan nunya. Yan nunman
ali pengimmatunan yu law hedin hipa-ak dedan.
7 Kamengippeamleng ni ang-angen hu tuun iyyallin nalpud duntug ni
um-alin mengippeamtan kayyaggud ni meippahding ni linggepan ni bebley
niya mengippeamtan keihwangan ni Zion e kantun hi-gaday 'Ya Dios yu
hu man-ap-apu.' †
8 Yadda guwalyad heggeppan di bebley ey ida kamantetkuk ni anla da
tep daka ang-ang-angan kamangkeibbangngad hi APU DIOS di Zion.
9 Hi-gayun tutu-un nebahbah bebley dan Jerusalem, pan-a-appeh kayun
anla yu, tep ihhehwang APU DIOS huyyan bebley tu niya ellubyagen
dakeyun tutu-u tu.
10 Peang-ang tu et-eteng ni kabaelan tun pengihwangan tuddan tutu-u
tu, et panhin-aang-angan idallin emin ni katuutuud kebebbebley.
11 Hi-gayun tutu-uk, ey hi-yan yu kuma Babilon! Hi-yan yudda lawah ni
peteg ni daka pehpehding ni pi-yew. ‡ Ey hi-gayun kamampaptek idan
ngunut di Tempol ey ipahding yu elaw ni kapanlinnih ni annel yu, ey
nanglaw kayu.
12 Eleg law mahapul ni pepuppuut yun umlaw ni nunya tep eleg yu law
pambinessik. Hi APU DIOS e Dios ni Israel hu mengippengngulun hi-gayu
niya mengippaptek ni hi-gayu."

Ya etan kamanhelheltap ni Bega-en nan APU DIOS

13 Kan APU DIOS ey "Kayyaggud ali pambalinan ni kapehpehding etan ni
bega-en ku. Medaydayaw alin peteg niya mekallispituh ali. §
14 Dakel ni tutu-u natngan nenang-angan dan hi-gatu, tep nemahhig
nampehelheltap dan hi-gatu et heni beken ni tuu hu ang-ang tu.
15 Nem dakel idalli tutu-ud kebebbebley ni metngan hi-gatu. Anin idallin
papatul et metngaddalli et eleg ida paka-hel. Ewwatan dalli law niya
amtaen da hu eleg da awatan niya eleg da amtan nunman." *

53

1 Kaw hipa makkaw mengullug idan intuttuddu mi? Niya hipadda
nengipeang-angan APU DIOS ni et-eteng ni kabaelan tu? *
2 In-abulut nan APU DIOS ni meippahding ni bega-en tun kamei-ellig etan
di pakatmel ni neitnem e kamanlemmut di mamegan puyek. Hi-gatu ey
nebabah ni tuu niya beken ni kayyaggud ang-ang tu, et humman hu endi
umhulun ni keewwisan ni tutu-un hi-gatu.
3 Anggebe-hel ni tutu-u niya daka pippihula. Nemahhig nanhelheltapan
tu niya lemyung tu. Endi hakey ni neminhed ni mengitkel ni hi-gatu. Eleg
tayun hekey ibilang hu kaweda tu.

---

† **52:7 52:7** Romans 10:15 ‡ **52:11 52:11** Ang-ang yu hu 2 Corinthians 6:17. § **52:13 52:13** Philippians 2:9-11 * **52:15 52:15** Romans 15:21 * **53:1 53:1** John 12:38, Romans 10:16

4 Nem inebulut tun helheltapen etan lebbeng tun helheltapen tayu, ey
kan tayu nem humman ni hinelheltap tu hu pengastigun Apu Dios ni hi-
gatu. †
5 Nem beken, tep gapuh ni liwat tayu ey liniputan da niya nambaig da.
Hinelheltap tu humman ma-lat mekidagyum itsun Apu Dios et mambalin
itsun kayyaggud.
6 Emin itsu ey heni itsu kalneroh ni netalak e wada hakkey ey nanglaw
di lawwan tu. Et humman hu, gullat et hi-gatsu mekastigu, nem hi-gatu hu
kinastigun Apu Dios et teklaen tu liwat tayu.
7 Nemahhig impahpahding dan hi-gatu, nem insipel tu et pemegga tu i-
ineng. ‡ Hi-gatu ey kamei-ellig ni kalneroh ni inlaw dan da keklengen. §
Ey heni impah ni kalneroh e anin ni pampu-litan et kaum-eneeneng. *
8 Da dimpap ey kanday mekastigu et ilaw da etan di tu ketteyyan. Nem
endin hekey nenangud hedin hipa meippahding ni hi-gatu. Tep eleg da
amta e mettey tep ya liwat ni emin ni tutu-u. †
9 Nekiketey idan wada bahul da, anin ni endi nambahulan tu niya endi
itek ni inhel tu. ‡ Et da ikulung di kulung ni kedangyan. §
10 Humman pinhed Apu Dios ni meippahding ni hi-gatu e manhelheltap
et iketey tu ke-kalan ni liwat ni tuu. Nem hedin megibbuh ni i-appit tu
biyag tu tep ya liwat ey ang-angen tuddalli dakel ni helag tu * ey wadalli
andukkey ni biyag tu. † Hi-gatu mengippeamnun planuh Apu Dios.
11 Megibbuh kaya humman ni panhelheltapan tu et man-am-amleng ali
law tep inamta tu e wada nansilbian ni nanhelheltapan tu.
Heninnuy hu kan Apu Dios meippanggep ni hi-gatu "Humman ni
kakkayyaggud ni bega-en ku hu meneklan liwat ni dakel ni tutu-u, et gapuh
nunman ni pehding tu ey pessinsahan ku liwat da ma-lat maibilang idan
kayyaggud. ‡
12 Et humman hu, pambalin ku humman ni bega-en kun kamedeyyaw
niya iddawat ku hu et-eteng ni kabaelan tu. Nan-am-amleng ni nengabulut
ni pemetteyan da et mailegat di neipahding idan lawah ni tutu-u. § Hi-gatu
neneklan liwat idan tutu-u niya nandasal ma-lat mepesinsahan hu liwat
da." *

54

Ya impeminhed Apu Dios idan helag nan Israel

1 Hi-gam ni bebley e Jerusalem ey heni ka etan ni biin endi u-ungnga tu.
Nem yan nunya ey itkuk mu a-appeh mu tep ya amleng mu. Tep daddakkel
kaya law u-ungngam nem ya etan biin eleg hi-yanen ni ahwa tu. *
2 Hi-gam ni nambebley, pambalin mun mahkang niya ihammad mu
pambebleyan mu. †

---

† **53:4 53:4** Matthew 8:17 ‡ **53:7 53:7** Matthew 27:12-14 et ya Luke 23:8-9 § **53:7 53:7** Ang-ang yu Revelation 5:6 ya John 1:29 ya 1:35. * **53:7 53:7** Ang-ang yu Revelation 5:6 ya John 1:29 ya 1:35. † **53:8 53:8** [7-8] Acts 8:32-33. ‡ **53:9 53:9** Ang-ang yu hu 1 Peter 2:22. § **53:9 53:9** Matthew 27:57-60 * **53:10 53:10** Ya keibbellinan nunyan na-hel ni helag nan Christo, ey beken ni tu-wangun helag tu, nem yaddalli mengullug ni hi-gatu. † **53:10 53:10** Ya keibbellinan tu ey "wadalli andukkey ni biyag tu" ey ya netaguan Christo et mannananeng ni mategu. ‡ **53:11 53:11** Romans 5:19 § **53:12 53:12** Luke 22:37 * **53:12 53:12** [52:13–53:12] Emin ida huyyan verses ey meippanggep ni nanhelheltapan Christo e Bega-en Apu Dios tep ya liwat ni tutu-u ma-lat mehelakniban ida. * **54:1 54:1** Galatians 4:27 † **54:2 54:2** Yallin pengi-ennamutan Apu Dios idan helag Israel ni nalpuan dad Babilon ni neihbutan da ey et-eteng ali kabaelan da niya mambalin alin mahkang hu bebley da.

3 Sekkupen mulli niyaddalli helag mu hu edum ni bebley di nambinbina-
hil niya pambebleyan muddalli nangkebahbah ni etta-teng ni bebley.
4 Entan takut mu. Eleg kalli law kaya mebe-ingi niya eleg ka law
medismayah. Meliwwan idalli law etan anggeba-ing ni impahding mun
eman ni keu-ungngam niyadda anggehemmek ni biyag yun henin biyag ni
nebalun bii.
5 Ya namyuh ni hi-gam hu heni ahwam e hedin ya ngadan tu ey hi APU
DIOS e Kabaelan tun emin. Hi-gatu e Kayyaggud ni peteg ni Dios ni Israel
hu mengihwang ni hi-gam. Hi-gatu hu Dios ni Ap-apun emin ni bebley
eyad puyek.
6 Heni ka la ni etan ni kat-agun biin nelahin e nemahhig ni kaumlele-
myung tep hini-yan ni ahwa tu. Nem bangngaden daka kaya law nan APU
DIOS e kantuy
7 "Hini-yan daka nin nekemtang, ‡ nem bangngaden daka tep ya et-eteng
ni impeminhed kun hi-gam.
8 Bimmungettak ni peteg et iwalleng dakan nekemtang, nem peang-ang
ku law hu eleg mepappeg ni impeminhed ku niya hemek kun hi-gam."
Huyya kan APU DIOS e nengihwang ni hi-gam.
9 "Yan eman ni ketaggun Noah ey hinammad kun inhel e eggak law
lelbenga puyek. § Yan nunya ey hammaden ku mewan ni e-helen e eggak
law umbunget ni hi-gam niya eleg daka law kastigua.
10 Anin ni mangkegday duntug et mannananeng hu impeminhed kun
hi-gam. Eggak kekyata etan hinammad kun inhel ni hi-gam e kangkuy
pelinggep daka." Huyya kan APU DIOS e et-eteng impeminhed tun hi-gam.
*

Ya meippahding ni Jerusalem ni edum ni aggew

11 Immehel mewan hi APU DIOS ey kantuy "Hi-gam ni bebley e Jerusalem,
hi-gam e kamanhelheltap ni bebley ni endi mengellubyag ni hi-gatu,
iyayyaggud daka e ussalek ida nangkenginan babattu. Ya tu-unam ey
ikkapyak hu sapphire.
12 Hanniman mewan hu eta-gey ni pangguwalyaam e ikkapyak hu ruby
e madlang ni nenginan batu. Ey ikkapyak hu kamammussi-lak ni babattud
eheb mu niya ikkapyak di luhud mu hu gamgam.
13 Hi-gak hu menuttudduddallin tutu-um niya iddawtan kuddallin et-
eteng ni panyaggudan da niya linggep da.
14 Ya meandeng niya neiptek ni pehding hu mengippa-let ni hi-gam niya
meihwang kallid mengippelilligat ni hi-gam niyaddad hipan anggetakkut.
15 Eggak peelli mengubbat ni hi-gam, nem hedin hipa et wada um-alin
mengubbat ni hi-gam ey peapput kudda.
16 Hi-gak nanletuddan kaman-e-dih ni kamengapyan almas, niya hi-gak
hu nanletuddan sindalun kamengussal idan nunman ni pemettey da.
17 Nem endilli almas ni manlipput ni hi-gam, niya kabaelam alin
hummangen hu pebehhul dan hi-gam. Hi-gak ey nakka i-ehneng hu bega-
en ku ma-lat mengapput ida." Huyya inhel nan APU DIOS.

---

‡ **54:7 54:7** Ya keibbellinan na-mun nunya ey yan eman ni in-abulut APU DIOS ni illaw idan iBabilon hu helag Israel di bebley da et mambalin idan balud diman. § **54:9 54:9** Genesis 9:11 * **54:10 54:10** [4-10] Yadda helag Israel ey imbilang APU DIOS idan ahwatu. Et humman hu, yan keillawwan dad Babilon et meidawwiddad bebley da, ey heni hi-yanen APU DIOS ida tep ya liwat da. Nem hinammad APU DIOS ni inhel e ibbangngad tu mewan pekiddagyuman ni helag Israel ni hi-gatu.

55

Ya panliwwanan APU DIOS ni liwat

1 Kan APU DIOS ey "Ikeyuy ni emin ni na-wew, iyyadya danum ni
innumen yu. Hi-gayun endi pihhuh tu, ikeyuy et umla kayun pinhed yun
kennen et mangan kayu ey uminum kayun gatas niya meinnum, anin ni
endi pemeyyad yu.
2 Kele yu ummahen pihhuh yuddad eleg umpephel? Niya kele yu
ummahen sinekla yu ey ay nanengtun kayu damengu kameu-upa? Dengel
yuwak niya u-unnud yu pinhed kun pehding yu, et humman hu heni
kayyaggud ni kennen yu.
3 Imay, dengel yu huyya e tutu-uk. Ali kayun hi-gak. U-unnud yuwak
ma-lat maweda biyag yu. Hammaden ku hu pekitbalak ni panyaggudan
yun mannananeng ni ingganah, * niya bendisyonan dakeyu e humman la
hinammad kun inhel nan David. †
4 Impambalin ku hi David ni ap-apud kebebbebley et meipeamtaddan
katuutuu hu et-eteng ni kabaelak tep hi-gatu.
5 Yan nunya, ey eyyagan yudda tutu-ud edum ni bebley ni eleg
mengamtan hi-gayun nunman, et umliddan meki-dum ni hi-gayu! Hi-
gak e hi APU DIOS e Dios yun Kayyaggud ni peteg ni Dios ni Israel hu
mengippahding idan nunya tep peta-gey dakeyu et kaideyawan yu."
6 Hi APU DIOS law hu hapul yu. Pandasal kayu law ni hi-gatu, tep
nandaddan ni memaddang ni hi-gayu. ‡
7 Ey hi-gayun lawah tuka pehpehding, iwalleng yudda lawah ni elaw
yu niya hulluli yu hu yuka pannemnemnem. Hi APU DIOS e Dios tayu
kumaddan hu pandineli yu tep hedin hi-gatu, man et-eteng hu hemek tu
niya kamanggagalid ni manliwwan ni liwat.
8 Tep kan APU DIOS ey "Ya nakka pannemnem ey beken ni henin yuka
pannemnem, ya elaw ku ey beken ni henin elaw yu tep hin-appil hu elaw
ku.
9 Ya kabunyan ey neita-gey ni peteg di puyek, hanniman dama hu elaw
ku niya nakka pannemnem e neidawwin peteg di elaw yu niyad yuka
pannemnem.
10 Ya ehel ku ey heni dallallu niya heni udan e kame-gah ni nalpud
kabunyan et madenuman hu puyek. Tuka petmel hu intanem ma-lat
maweda bukel dan kaittanem niya ma-lat maweda kennen.
11 Hanniman dama nakka e-hela e eleg meipngil di keippahdingan tu,
tep meippahding ida emin pinhed ku, anin ni attu pengippeamtaak.
12 Man-am-amleng kayullin peteg ni meni-yan ni Babilon. Ey melinggep
ali pengippe-kalan APU DIOS ni hi-gayudman. Et man-a-appeh idalli
duduntug tep ya amleng da. Anin idallin keyew et mangkellapkap ida.
13 Meihhullul idalli cypress niya myrtle idad simmelan ni hebit. Huyyalli
mengippenemnem ni ingganah idan impahding ku e AP-APU."

56

I-e-dum nan APU DIOS hu tutu-ud edum ni bebley idan tutu-u tu

1 Kan APU DIOS idan tutu-u tuy "Pannananeng yun ipahding hu
meandeng niya kayyaggud tep anggegannu law pengihwangan dakeyu.

---

* **55:3 55:3** Ang-ang yu Jeremiah 31:31, 32:40 niya Hebrews 13:20. † **55:3 55:3** Acts 13:34 ‡ **55:6 55:6** Ang-ang yu Jeremiah 29:13-14.

2 Bendisyonak hu tuun eleg mengippahding ni lawah niya kamengu-
unnud ni elaw ni Sabbath e hi-gak ni ebuh hu pengi-eng-engan tun
nunman ni aggew."
3 Yadda tutu-un nalpud edum ni bebley ni nengidinel nan APU DIOS ey
eleg mabalin ni kanday "Eleg i-abulut APU DIOS ni nak mei-dum idan tutu-u
tun menaydayaw ni hi-gatu."
Hanniman ida lalakkin napnahan e eleg mabalin ni da e-helen e eleg ida
mei-dum di tutu-un APU DIOS tep eleg ida pakeungnga.
4 Tep heninnuy hu kan APU DIOS idan tutu-un hanniman daka penge-
ehhel: "Hedin deyyawen yuwak ni pengu-unnudan yun elaw ni Sab-
bath, yan pengippahdingan yun mengippeamleng ni hi-gak niyan pengu-
unnudan yun nekitbalan kun hi-gayu,
5 ey mannananeng anhan law ngadan yun eleg meliwwan di Tempol
ku niyaddad tutu-uk. I-imman pay huyyan pehding kun panyaggudan yu
nem ya keweddaan ni u-ungnga yu. Eleg kayu anhallaw meliwwan ni
ingganah."
6 Huyya hu kan APU DIOS idan tutu-un beken ni helag Israel ni kame-
naydayaw ni hi-gatu, kamansilbin hi-gatu, neminhed ni hi-gatu, kamengu-
unnud ni elaw ni Sabbath niya kamengippenenneng ni nekitbalan tun hi-
gada:
7 "Illaw dakeyullin hi-gak di duntug e Zion. Peamleng dakeyullid baley
kun kapandasali niya ebbuluten kudda i-appit yud altar ku. Et man-amtalli
e ya Tempol ku ey baley ni pandasalan ni katuutuud kebebbebley." *
8 Hi APU DIOS e Eta-gey ni peteg e nengienamut idan tutu-u tun helag
Israel ni neilaw di edum ni bebley ey kantuy "I-alik idalli hu edum ni tutu-
u et mei-dum ida eyad in-anemut ku."

Ya kekastiguan idan aap-apuddan helag Israel

9 Hi APU DIOS ey ineyagan tudda tutu-ud edum ni bebley et umliddan
henidda animal di muyung et pangkanen dadda tutu-u tu.
10 Kantuy "Yadda aap-apud Israel ni mengippaptek ida-et ni tutu-uk ey
henidda guwalyan nekulap tep kulang daka pengewwat. Henidda mewan
ahhun eleg umgunggung e ebuh ni kaman-u-uggip ey kaum-eni-innep.
11 Henidda mewan ahhun neagum e pinhed tun hakkeyan hu kennen
e anin dedan ni naphel et tagan tu ekan. Endi nemnem da e wada
hakkeyey tuka ippilit pinhed tu tep ya panyaggudan tun ebuh tuka
gamgami. Et humman hu, humman idan aap-apu ey beken idan makulug
ni kamampaptek ni tutu-u."
12 Kan idan nunman ni aap-apuy "Tagan tayu inum ingganah mekab-
butteng itsu! Nanna-ud ni i-imman hu biyag tayun kabbuhhan nem yan
nunya."

57

1 Hedin netey ida kayyaggud ni tutu-u ey endi kamengewwat niya endi
kamannemnem e neipahding ni hi-gada humman, tep inhewang idan Apu
Dios di lawah ni mekapkapyallin hi-gada.
2 Tep yadda kayyaggud elaw tun tutu-u ey umlinggep ida niya man-
iyyatudda hedin netey ida.
3 Nem hedin hi-gayun nekalliwtan ni tutu-u ey heni kayuddan mabekin
kamengippahding ni ayak, heni kayun tutu-un daka i-ulig beken da ahwa
niya heni kayuddan daka iggatang annel da. Ikeyuy et humalyaen dakeyu!

* **56:7 56:7** Ang-ang yu Matthew 21:13, Mark 11:17 ya Luke 19:46.

4 Hi-gayun makallangkak ni nemahhig liwat da, hipa yuka taltalanggai
niya hipa anggengi-ngi yu? Ka-ang-ang e makanghay kayu.
5 Hedin mandeyyaw kayun dios yun kamengippehlag ey kayu kaman-
uulig idad hengeg ni keyew ni yuka ngillina. Ey yuka illaw hu u-ungnga
yuddad mabetun leyang idad gilig ni wangwang et yu iappit idan dios yu.
6 Ey kayu kaum-alan nemulling ni batu ni dineyaw yun dios yu. Yudda
kai-appisin pagey ni dinuyagan yuddan meinnum ni i-appit yun hi-gada.
Kaw kanyu nem nakka um-amleng idan nunman ni yuka pehpehding?
7 Kayu kaumlaw di ta-pew ni duntug et kayu man-appit ni nan-uulig
kayudman tep humman mewan hakey ni yuka pehding ni mandeyyaw
idan dios yu.
8 Ya ni-ngangu mewan yuka pengihha-adiddan kinapyan tuun dios yu ey
yudda kaittalud bawang ni baballey yud dingkuggan ni lekbi yun neilekbi,
ni dinaydayaw yudda. Inwalleng yuwak tu-wangu anhan tep beken law ni
hi-gak hu yuka daydayawa. Heni kayu etan ni tuun tuka i-abek hu ahwa
tu. Tep yuka pehebballin u-unnuden ida humman ni dios nem hi-gak.
9 Yu mewan kapakahha-adi annel yun bangbanglu ni yu dineyaw hu
dios yun hi Molek. Yuka e-nguhi hu dios ni deyyawen yu, et kayu kamenu-
dak di kebebbebley ni an menemmak ni edum ni dios ni deyyawen yu niya
kayu mewan kamenu-dak ni an mekihhummangan di bebley ni nangketey.
10 Kayu kamea-atun an menemmahemmak ni edum ni dios ni deyyawen
yu, nem nanengtun eleg kayu menghep. Kanyu nem dakeyu kaiddawsin
elet yuddan dios yu, et humman hu eleg kayu manlungtuy.
11 Kan Apu Dios ey “Hipadda huyyan dios ni yuka tekkusi et yuwak
inwalleng niya yuwak kai-itteki? Kaw eleg yuwak law deyyawa tep
nebayag ni nakka pemegga i-ineng?
12 Kaw kan yu nem kayyaggud ida humman ni impahding yu? Peamtak
idalli humman ni impahding yu et meamtaan e endi kabaelan idan dios
yun mengihwang ni hi-gayu.
13 Hedin mambegga kayun baddang, ey yadda dios ni kinapyan tutu-
u pambagai yu, et ang-angen tayu pangngu dedan hedin wada kabaelan
dan memaddang ni hi-gayu. Ya kakulugan tu ey pan-ittayab idallin dibdib
et meendidda. Anin ni heb-uk ni ebuh et metu-lidda. Nem hedin yadda
kamengiddinnel ni hi-gak ey mambebley idallid bebley ku et daydayawen
da-ak di Tempol ku.”
14 Kan mewan Apu Dios ey “Pengapya kayun keltad! Pan-ekal yudda
nangkeihenid dellanen idan tutu-uk ni neilaw di edum ni bebley et
kayyaggud hu dellanen dan pambangngadan da.
15 Hi-gak etan eta-gey niya Kayyaggud ni peteg ni Dios ni wadan
ingganah. Anin ni naka-itta-gey niya kayyaggud ni peteg hu kad-
an ku, et mekihha-addak mewan idan tutu-un mampekumbabah niya
mantuttuyyun liwat da, et wadaen ku mewan dinel da niya namnamah
da.
16 Eggak pannananeng hu nakka pebehhul niya bunget kun hi-gada ma-
lat eleg ida medismayah, tep hedin eggak ihhanniman ey mettey idan emin
hu tutu-un lintuk.
17 Bimmubbungettak ni hi-gada tep ya liwat dan nekuliput ida. Et
humman hu kinastiguk ida et eggak ida hanguhanguden. Nem eleg ida
mesilleg et nanengtun manghay idan daka ippilit pinhed da.
18 Inang-ang kudda humman ni impahpahding da, nem liwwanek liwat
da et ipenguluk ida niya baddangak ida. Ellubyagek ida mewan hu
kaumlelemyung ni hi-gada.

19 Pelinggep kuddallin emin, yadda neihnup, niyadda neidawwi. Niya
panyaggud kuddalli.
20 Nem yadda lawah ni tutu-u, ey endi linggep da e henidda dalluyun di
baybay ni kamengihhal ni lugit.
21 Makulug ni endi linggep idan lawah ni tutu-u." Huyya hu inhel ni Dios
ku.

58

Ya makulug ni penaydayaw nan Apu Dios

1 Immehel mewan hi Apu Dios ey kantuy "Elet yun umtekuk et ehelen
yuddan tutu-uk ni helag Israel hu liwat da,
2 anin ni da-ak kadaydayawan kewa-wa-wa e kanday ihik dan amtaen
hu elaw ku niya tugun ku ma-lat u-unnuden da. Ey kanday pinhed dan
iddawat kun hi-gada hu kayyaggud ni tugun ku niya kanday ida kaman-
am-amleng ni mengu-unnud ni hi-gak. Nem ya kakulugan tu ey ehel ni
ebuh ida humman.
3 Kanda mewan ey 'Kele itsu mantetpel hedin eleg damengu hengngudan
Apu Dios humman ni tayu kapehding?' "
Nem kan Apu Dios ni hi-gaday "Ya kakulugan tu ey ma-nu tep kayu
kamantetpel, nem yan nunman ni yuka pantetpeli ey ya panyaggudan yu
kumedek hu yuka nenemnema. Hakey pay ey yudda kapanligligat hu yuka
pangngunnu.
4 Hedin mewan aggew ni yuka pantetpeli ey kayu kamambabakal.
Mukun eggak dedngela dasal yu tep ya huttan ni yuka pehpehding?
5 Yuka peang-ang-ang ni manlelehhan hedin mantetpel kayu. Yuka
iyuyyuung ulu yu e heni bulung ni helek, ni nambalwasi kayun langgusih
ey nambakbaktad kayud dep-ul. Kaw henin nuntan kumamman hu
kandan mantetpel? Kaw kanyu nem peamleng yuwak nuntan ni yuka
pehpehding?
6 Heninnuy hu pinhed kun pehding yun mantetpel ma-lat meang-ang
yuka penaydayaw ni hi-gak: Isiked yun mengippeligligat idan anggehem-
mek ni tutu-u niya ipahding yu hu meandeng ni hi-gada. Ibukyat yudda
tutu-un yuka panligligat ni yuka pillitan pangngunnu.
7 Idwasi yun kennen ida neupa niya pahgep yuddad baballey yu hu endi
ennamutan da. Idwasi yuddan balwasi hu endi balwasi da, niya entan
ukuh ni umbaddang idan edum yu.
8 Hedin pehding yudda huyya, man iddawat ku panyaggudan yu niya
anggegannuy peyaggud dakeyu, henin benang ni aggew e nekemtang ni
neukat di mahdel ni kulput. Ey wada-ak ni ingganah di kad-an yu et hi-
gak hu mengippaptek ni hi-gayu anin ni attu kad-an yu.
9 Ey hedin mampebaddang kayun hi-gak, man kangkuy 'Adyahhak ni
umbaddang ni hi-gayu.'
Hedin issiked yun mengippelilligat idan anggehemmek ni tuu, hedin
issiked yun mampebehhul ni edum ni tutu-u, hedin issiked yun memel-
it ni edum yu,
10 hedin iddawtan yun kennen ida etan kameuppa niya hedin bad-
dangan yudda anggehemmek, ey mei-ellig kayud dilag e bebnangan yu
nanlinikweh et heni emaggew, et meendi law hu engeenget.
11 Ey wada-ak ni ingganah ni mengituttuddun pehding yu. Ippaptek
dakeyu et idwat kudda kayyaggud ni mahapul yu. Iddawtan dakeyun elet
yu et heni kayu leguntan eleg mekullangin danum, niya heni kayu hebwak
ni eleg metduk.

12 Iyayyaggud idallin u-ungnga yudda hu nangkebahbah ni bebley yu
ey pan-ikkapya da baballey dad nekapyaan dedan ni pengibbehwatan da.
Man-amtalli e hi-gayu hu kamengiyayyaggud ni nebahbah ni luhud niya
baballey."

Ya gungunahen ni pengu-unnudan ni elaw ni Sabaduh

13-14 Kan mewan APU DIOS ey "Hedin pinhed yun meihhammad hu
pekiddagyuman yun hi-gak, ey u-unnud yu etan tugun ni meippanggep
ni Sabaduh et beken ni ya pan-am-amlengan yu hu pehebballi yun
pehding. Ya pinhed kun ippahding yu, henin nakka pehding, ey ibilang
yun importanteh humman ni aggew nem yadda etan edum. Et humman
hu, lispituh yu humman ni aggew ma-lat beken ni ya legelegem hu yu
enab-abigen, niya beken ni ya ngunu yu, niyadda etan edum ni pinhed yu
hu ippahding yu. Hedin hanniman hu pehding yu, man nannana-ud ni
bendisyonan dakeyun hi-gak et pambalin dakeyun metbal di kebebbebley,
niya pebeltan kun hi-gayu etan puyek ni indawat kun eman ni ammed yu
e hi Jacob. Hi-gak ni AP-APU hu nanghel ni nunya."

59

Ya nanghelan ni prophet e makastigudda hu tutu-u tep ya liwat da

1 Entan tu nemnemnem e endi kabaelan APU DIOS ni mengihwang ni hi-
gayu winu netuleng et eleg tu handengel hu yuka pambeggain baddang
tu.
2 Ya kakulugan tu ey yadda lawah ni yuka pehpehding hu kamengid-
dawwin hi-gayun Apu Dios. Ya liwat yu hu kaumhulun ni eleg tu
pengngelin hi-gayu.
3 Nambahul kayu tep maitek kayu, mabekal kayu niya mapetey kayu.
4 Nemahhig kapehpehding idan nunyan tutu-u. Hedin mewan limmaw
idad korteh, man beken ni ya meandeng hu daka pengippuunin daka e-e-
hela. Ya itek daka pengappusid kasuh da. Ida kamamplanuh ni lawah ni
pehding dan edum da, ni impahding da.
5-6 Humman idan planuh da ey lawah tep henin itlug ni uleg ni negitaan
e hedin na-pah, man na-duman hu negitaan ni uleg. Inamtan tutu-u e
mettey ida hedin kennen da humman ni itlug. Yadda planuh da ey heni
balwasin nekapyad baley ni kakkawwa e endi silbitu. Huyyaddan tutu-u
ey daka pehpehding hu lawah ni kapanhelheltapin edum dan tutu-u.
7 Lawah daka iplanuplanuh ni pehding niya daka abtui pengippahdin-
gan dan implanuh da. Anin ni endi bahul ni hakey ni tuu et ida
kamanggegeyyetget ni memettey ni hi-gatu. Emin daka lawwi ey wada
daka bahbaha, niya wada daka panligligat ni edum dan tuu. *
8 Eleg da amta pehding da ma-lat melinggep hu pekikkillawwan dad
edum dan tuu. † Beken ni meandeng hu daka pehding ni edum da. Eleg
da u-unnuda kayyaggud ni elaw. Ya tuun mengu-unnud ni nunya ey endi
linggep tu.
9 Kan idan tutu-uy "APU DIOS, huyyadda hu eleg dakemi pengihwangid-
dan kamengippelilligat ni hi-gami. Et humman hu, heni kami wadad
engeenget, anin ni mika namnamahan mebnangan.
10 Heni kami nekulap ni kamandapdapudap di luhud. Anin ni nandattek
aggew et meihhungbub kami kumedek, tep heni nehileng mika penang-
ang. Heni kami nekattey di kad-an idan makedikad ni tutu-u e endi han-
ipahding mi.

---

* **59:7 59:7** Romans 3:15-16 † **59:8 59:8** Romans 3:17

11 Endi linggep mi e heni kami bear ni na-let hu ngeyed tu niya kami
kaumlelemyung e henin nehakkey ni paluman kaman-eyyag ni kadwa tu.
Mika hehhegeda pengippahdingan ni tutu-un meandeng ni hi-gami, nem
endi. Ey mika hehhegeda pengihwangam e APU DIOS ni hi-gami, nem eleg
mu ippahding.
12 Nemahhig dedan nambahulan min hi-gam e APU DIOS. Huyyaddan
lawah ni impenahding mi ey kenayun ni kameippenemnem ni hi-gami et
mika ebbuluta e nekalliwtan kami.
13 APU DIOS, manghay kamin hi-gam e Dios mi. Inwalleng daka e eleg
daka u-unnuden. Impanligligat mi edum min tuu niya itek hu wadad
nemnem mi, anin ni ya mika e-hela.
14 Beken mewan ni meandeng hu mika pehding ni mengippennuh ni
diklamuh, niya eleg mi hengnguda neiptek.
15 Itek emin kamee-ehhel niya kameippenahding e kunan hu makulug.
Ey hedin mewan wada eleg mengippahding ni lawah, man lawah mewan
meippahding ni hi-gatu."
Inang-ang APU DIOS ida huyya ey eleg tu pinhed tep endi hu limpiyuh.
16 Natnga mewan tep endin hekey hu kaumbaddang idan daka panligli-
gat ni tutu-u. Et humman hu, nanna-ud ni ussalen tu et-eteng ni kabaelan
tun mengihwang ni hi-gada. Endi edum ni nandinelan dan mengapput ni
buhul da, nem hi-gatun ebuh. ‡
17 Ya kakinayyaggud tu ey kamei-ingngeh di usal ni sindalun mekig-
gubbat, ey ya kabaelan tun um-ihwang ey heni helmet di ulu tu. Ihik
tun peang-ang hu nemahhig ni bunget tu niya ihik tun ibbaleh hu
nanhelheltapan ni tutu-u tu.
18 Kastiguen tuddalli buhul tu tep yadda lawah ni impahding da, anin
idan wadad nangkeidawwin bebley.
19 Et lektattu kaya ey tekkutan ni tutu-u hi APU DIOS niya et-eteng ni
kabaelan tu, meippalpuddad bebley di appit ni kasimmilin aggew ingganah
di appit ni kakelinnugin aggew. Um-alillin heni elwang ey henin na-let ni
dibdib.
20 Kan APU DIOS idan tutu-u tuy "Hi-gayun helag Jacob, um-ali-ak
alid Jerusalem et iehneng dakeyu ma-lat ihwang dakeyun emin ni
nantuttuyyun liwat da.
21 Hedin hi-gak, man heninnuy hu pekitbalan kun panyaggudan yu:
'Weddaen kun hi-gayu hu Ispirituh ku niyadda tugun ku et mannananeng
idan hi-gayun ingganah. Et meippalpun nunya ey mengu-unnud kayun
hi-gak niya tuttudduan yudda u-ungnga yu niyadda helag da, ma-lat u-
unnuden da-ak ni ingganah.' " § Hi APU DIOS hu nanghel idan nunya.

60

Ya keiddeyyawan ni Jerusalem ni edum ni aggew

1 Inah kayun tutu-uk ni iJerusalem et ang-angen idan tutu-ud kebebbeb-
ley hu benang yu, tep bebnangan dakeyun dayaw APU DIOS. *
2 Me-nget di kebebbebley, nem bebnangan dakeyun APU DIOS, tep
mewedda dayaw tud kad-an yu.
3 Um-aliddalli tutu-u niya papatul di edum ni bebley di kad-an yu tep ya
benang yu.

‡ **59:16 59:16** Ya buhul idan tutu-un APU DIOS ey hi Satanas. Hi-gatu e buhul emin ni tuu ey naka-apput nan APU DIOS. § **59:21 59:21** [20-21] Romans 11:26-27 * **60:1 60:1** Ya nengihwangan APU DIOS ni hi-gatsu, ey kamei-ellig di benang e tuka endia engeenget. (Ang-ang yu Colossians 1:12-13.)

4 Kan APU DIOS ey "Pan-ang-ang-ang kayud nanlinikweh et ang-angen yu
kameippenahding. Ida kamangkeemmung hu edum yu ma-lat umenamut
ida. Anin idan u-ungnga yun lalakki et ida kamengennamut ni nalpud
nangkeidawwin bebley. Ey yadda dama u-ungnga yun bibi-i ey ida
kamangkei-ennamut e henidda gelang ni nangkeiepupu.
5 Mangkedyat ali mamatta yun amleng yu, tep pan-i-aliddallin tutu-
ud kebebbebley hu kinedangyan dan hi-gayu, anin idan wadad ba-hil ni
baybay.
6 Mebulbulbug idalli um-alin nampangkalgan kamel ni melpud Midian
niyad Ephah. Emin ida ey nalpuddad Seba e daka pan-i-ali balituk niya
bangbanglun daka gihheban ni penaydayawan dan hi-gak e hi APU DIOS.
7 Mei-lin emin ni hi-gayu hu kalneroh di Kedar niyad Nebayot et meiappit
di altar ni hi-gak. Ebbuluten kuddalli humman ni mei-appit ma-lat
meidaydayaw hu Tempol ku. †
8 Hipadda humman ni nakka ang-ang-angan immelan heni kulput ni
kamenglaw di Israel winu henidda paluman kamengennamut di buya da?
9 Humman ida bapor ni nalpud nangkeidawwin bebley ni kamampengi-
ennamut ni tutu-uk e intabin da silber niya balituk, ma-lat penaydayaw
dan hi-gak e hi APU DIOS e Dios yun Kayyaggud ni peteg ni Dios ni Israel.
Nambalin kudda tutu-uk ni kamedeyyaw di emin ni kebebbebley eyad
puyek."
10 Kan mewan APU DIOS idan iJerusalem ey "Iyayyaggud idallin tutu-un
nalpud edum ni bebley hu netuping ni luhud yu ey ingngunwan dakeyullin
patul da. Ya lan nunman ey kinastigu dakeyun bunget ku, nem yan nunya
ey kabbabballak ni hi-gayu et hehmeken dakeyu.
11 Kewa-wa-wa, anin ni hileng ey eleg meillekbi hu eheb yu et pan-i-
liddan papatul di edum ni bebley hu kinedangyan dan hi-gayu.
12 Nem hedin yadda bebley ni eleg mansilbin hi-gayu ey mebahbah ida.
13 Ya etan keyew ni belbel, ya juniper, ya cypress e humman ida
kekakkayyagguddan ni keyew ni kamelpud Lebanon ey pan-i-ali dan hi-
gayu et iyayyaggud yu bebley yud Jerusalem, ma-lat kayyaggud ang-ang ni
Tempol ku niya ma-lat meidaydayaw hu bebley ku.
14 Yadda u-ungngaddan kamengippelilligat ni hi-gayu ey um-aliddalli et
manyuung idan panlispituh dan hi-gayu. Emin idalli kamemihhul ni hi-
gayun nunman ey um-aliddallin manyu-ung ni hi-gayu. Ngeddanan dalli
bebley yun 'Bebley APU DIOS, e Zion ngadan tu e Bebley ni Kayyaggud ni
peteg ni Dios idan helag iIsrael.'
15 Eleg kayu law meiwwalleng niya eleg kayu meibubbunget. Huttan
ni bebley yun neiwalleng nunman et mebel-ah ey pambalin kulli law ni
kameiddeyyaw niya kakkayyaggud. Eleg ali mepappeg hu pan-an-anlaan
di ditan ni bebley.
16 Ippaptek dakeyullin tutu-ud edum ni bebley, anin idan patul da.
Ippaptek dakeyullin henin kapemaptek ni hakey ni inan u-ungnga tu.
Humman ali pengamtaan yu e hi-gak e hi APU DIOS e Kabaelan tun emin
e Dios idan helag Israel hu nenelaknib ni hi-gayu.
17 I-alian dakeyun hi-gak ni balituk e beken ni ya giniling, ey i-alian
dakeyun silber niya giniling e beken ni ya gumek niya keyew, ey i-alian
dakeyun gumek e beken ni ya batu. Ey pambalin kun kabbabbal ida aap-
apu yu, ma-lat eleg dakeyu law panligligat niya pambalin kun melinggep
niya meandeng hu pan-ap-apu dan hi-gayu.

† **60:7 60:7** [6-7] Huyyaddan bebley ni nengadan eyad dewwan verse ey wadaddad Arabia.

18 Endilli law hu papatey ni meippahding di bebley yu, niya endi law umalin memahbah ni hi-gayu, tep ippaptek dakeyu niya ihhehwang dakeyun hi-gak. Et humman hu, ingngadnan yuddalli etan tuping ni luhud yun 'Keihwangan' niyadda etan eheb yun 'Dayaw.'
19 Eleg yulli law mahapul hu aggew ni memnang ni hi-gayun kawwalwal niya beken law ni ya bulan hu pemnang yun hileng, tep hi-gak e hi APU DIOS e Dios yu hu memnang ni hi-gayun ingganah. Ey ya dayaw ku memnang ni hi-gayu. ‡
20 Eleg kayu law umlelemyung, tep hi-gak ni AP-APU hu memnang ni hi-gayun ingganah. Ey eleg mepappeg hu pemnangan kun hi-gayu. Beken ni henin aggew ni kamelinnug et engeenget law winu henin bulan e lektattuy netalak.
21 Yan nunman ali ey hi-gayun nambebley di Jerusalem ey paka-u-unnuden yuwak et beltanen yun ingganah huttan ni nambebleyan yu. Tep heni dakeyulli intanem ma-lat maipeang-ang hu et-eteng ni dayaw kud emin ni tutu-u.
22 Anin ni ek-ekut eya bebley yu et mambalin alin et-eteng ni bebley ni et-eteng hu kabaelan tu. Hi-gak hi APU DIOS! Anggegannu pengippahdingan kun emin nunman etan ni aggew ni gintud kun amnuan tu."

61

1 Ya Ispirituh etan ni Eta-gey ni peteg ni DIOS ey wadan hi-gak, tep hi-gak hu pinutuk tun mengippeamtaddan nangkewetwet ni kayyaggud ni mekapkapyalli, ya mengippeamleng idan kaumlelemyung niya mengippeamtaddan neikelabut e dammutun meibbukyat ida law.
2 Intu-dak tuwak mewan ni mengippeamta e nedateng law hu aggew ni pengihwangan APU DIOS idan tutu-u tu niya pengapputan tun buhul da. Ey intu-dak tuwak ni mengellubyag idan kaumlelemyung, *
3 nema-madda tutu-ud Zion. Iddawat ku panyaggudan da, ma-lat eleg da law ha-adan ulu dan dep-ul, nem mampepnget idan habung, tep ida law kaman-am-amleng ma-lat isiked da law ni umlewalewa, nem ha-adan da angah dan lana et keang-angan tun ida kaman-am-amleng, niya ma-lat eleg ida medismayah, nem man-a-appeh idan penaydayaw dan hi-gak. Hi-gadalli hu heni keyew ni intanem APU DIOS ni keang-angan ni keiddeyyawan tu.
4 Yan nunman ali ey iyayyaggud dadda bebley dan nebahbah ni nebayag. Anin ni nebel-ah humman ni bebley ni pigan toon et iyayyaggud da law.
5 Hi-gayun tutu-uk ey ingngunuan dakeyullin tutu-un melpud edum ni bebley. Ippaptek dalli halun yu niya ngunnuen dalli papayyew yu, niya ippaptek da legunta yun netaneman ni grapes.
6 Kan idallin tutu-uy 'Padi dakeyun AP-APU niya bega-en dakeyun Dios tayu.'
Ikkelmeg yulli kinedangyan ni edum ni bebley niya igaggaya yuddalli humman ni kinedangyan da.
7 Nepappeg law kaya anggeba-ing ni biyag yu. Mambebley kayulli law di bebley yu dedan niya umkedangyan kayullin peteg et man-am-amleng kayullin ingganah.
8 Kan APU DIOS ey "Pinhed kun peteg hu meandeng niya anggebe-hel ku hu an pelilligatan hu edum ni tuu, anin idan kamemilliw ni limmun edum dan tutu-u. Eggak kekyatan mengidwat ni gunggunah idan tutu-uk

‡ **60:19 60:19** Ang-ang yu hu Revelation 21:23 niya 22:5. * **61:2 61:2** [1-2] Luke 4:18-19

tep ya nanligligatan da. Beken ni huyyan ebuh, tep wadalli nehammad ni
pekitbalan kun hi-gadan panyaggudan da e mannananeng alin ingganah.
9 Mandingngel idalli helag dad kebebbebley, ey emin ali menang-ang ni
hi-gada ey inamta da e hi-gada hu binendisyonan ku."
10 Nakka man-am-amleng tep ya impahding APU DIOS e Dios kun
panyaggudak. Inhewang tuwak niya imbilang tuwak ni kayyaggud. Heni-
ak etan ni lakin nambalwasin balwasin mangkasal niya heni-ak biin
nanggamgam ni aggew ni kasal tu.
11 Nanna-ud ni ihhehwang APU DIOS, e Eta-gey ni peteg, ida tutu-u tu
henin bukel e nanna-ud ni umtemel. Meidaydayaw ali hi APU DIOS di
kebebbebley.

62

Ya baluh ni ngadan ni Zion

1 Et-eteng hu impeminhed kun hi-gayun bimmebley di Jerusalem e Zion,
et humman hu, iddasalan dakeyu ingganah umbenang hu kakinayyggud
yu henin tuka kewa-wain kakkabbuhhan niya ingganah meang-ang hu
kehellakniban yu henin kamantetebbel ni dilag.
2 Han ali ang-angan tutu-u niya papatul di kebebbebley hu kakinayyag-
gud yu niya dayaw yu. Mehullulan ali ngadan yun iddawat APU DIOS ni
pangngeddan yu.
3 Mambalin kayullin heni kayyaggud ni penget APU DIOS e Dios tayu.
4 Eleg ali law ngeddanin tutu-u hu bebley yun 'Inwalleng nan Apu Dios,'
ey eleg dalli ngeddanin 'Netawwey,' tep yalli pangngeddan da ey 'Kapan-
am-amlengin Apu Dios,' ey 'Kaman-an-anlan Nelahin.' Meippahding idalli
huyya, tep kaum-amleng hi APU DIOS ni hi-gayun kamei-ellig ni ahwa tu.
5 Hi-gayun iJerusalem ey um-amleng ida u-ungnga yun mengippaptek
ni bebley yu, henin amleng ni kat-agun lakin melehhin di kat-agun bii.
Hanniman dama hi Apu Dios e nanna-ud ni pinheden dakeyu, henin
impeminhed ni lakin ahwa tu.
6 Hi-gak ni prophet ey pinutuk kudda mandasal e henidda guwalyan
nei-peng di tuping ni luhud ni Jerusalem. Ey mahapul ni mandasal
idan APU DIOS ni kewa-wa-wa niyan kahilehileng ma-lat peamnu tudda
hu hinammad tun inhel ni panyaggudan idan tuudman. Hi-gayun
kamandasal, entan tu isiked ni mampehemmehemmek ni hi-gatu.
7 Entan tu nisi isiked ni mandasal ni hi-gatu ingganah pengibbangngadan
tun kakinayyaggud dedan ni Jerusalem, ma-lat mambalin ni bebley ni
kameiddeyyaw di kebebbebley eyad puyek.
8 Hinammad APU DIOS ni inhel e gapuh ni et-eteng ni kabaelan tu ey
pehding tu humman ni inhel tu. Kantuy "Eleg law mabalin ni nak i-
abulut ni yadda buhul yu niyadda tutu-ud edum ni bebley hu mengngan
ni inggaud yu niya menginnum ni kinapya yun meinnum.
9 Tep hi-gayullin nantanem hu mengngan idan lameh ni intanem yu,
ma-lat daydayawen yu hi APU DIOS. Ey hi-gayun nengipaptek ni grapes ey
hi-gayulli menginnum ni danum tud dallin ni Tempol ku."
10 Hi-gayun iJerusalem, kaukat kayu et pan-iyayyaggud yu keltad ni
dellanen idan mampengennamut ni tutu-u! Idaddan yu keltad e pan-ekal
yudda babattu niya ita-gey yudda bandelah ni Israel ma-lat pengamtaan
idan tutu-ud kebebbebley ni dellanen da.

11 Heninnuy mewan impeamtan APU DIOS di kebebbebley: Kantuy "Ehel
yuddan iJerusalem e kanyuy 'Um-ali etan mengihwang ni hi-gayu! Ittabin
tudda tutu-u tun ginun-ud tun inhewang tu!' " *
12 Yalli pangngeddan ni tutu-un hi-gayu ey "Tutu-un APU DIOS ni pinili
tu" niya "Tutu-un inhewang APU DIOS." Ya mewan Jerusalem e bebley yu
ey ngeddanan dan 'Bebley ni nakappinhed APU DIOS' niya "Bebley ni eleg
law iwwalleng nan APU DIOS."

63

Ya pengapputan APU DIOS idan buhul tu

1 Hipa huyyan tuun kamengellin nalpud Bosrah di Edom ni nambalwasin
kayyaggud ni madlang? Ka-ang-ang e et-eteng kabaelan tu niya naka-let.
"Hi-gak hi APU DIOS e et-eteng kabaelan tun um-ihwang. Immali-ak ma-
lat peamtak e hi-gak hu nengapput."
2 "Kele makaddalang hu balwasim e heni mu inggasigasin hu lameh ni
grapes?"
3 Himmumang hi APU DIOS ey kantuy "Nan-igsin ku tutu-ud kebebbebley,
henin kapampengigsinin grapes, nem endi immalin bimmaddang ni hi-gak.
Nan-igsin kuddan bunget ku et deh e nekukkuheyaw emin eya balwasik.
4 Hanneya impahding ku tep pinhed kun ibbaleh impenahding ni buhul
idan tutu-uk. Ninemnem ku e nedatngan law aggew ni pengihwangak idan
tutu-uk et kastiguek ida buhul da.
5 In-ang-ang ku ey endi umbaddang ni hi-gak ey natnga-ak, nem impa-let
da-ak ni bunget ku et mengapputtak.
6 Bimmungettak ni peteg et pan-igsin ku tutu-ud kebebbebley eyad
puyek, et mangkebahbah ida e nangkeipaghit hu kuheyaw dad puyek."

Ya impeminhed nan APU DIOS idan helag Israel

7 E-ehhelen ku hu elaw ni impeminhed APU DIOS ni eleg melumman niya
daydayawen ku tep ya impahding tun panyaggudan tayu. Em, dakel hu
kayyaggud ni impahding tuddan helag Israel tep ya hemek tu niya et-eteng
ni impeminhed tun eleg melumman.
8-9 Kan APU DIOS ey "Tutu-uk ida, et nanna-ud ni eleg da-ak he-ulan hi-
gada." Humman nengihwangan tuddad emin di nanhelheltapan da, tep ya
hemek tu niya impeminhed tun hi-gada. Hi-gatu nandudug ni nengihwang
ni hi-gada e beken ni ya anghel tu. Anin dedan ni nunman et impenaptek
tudda.
10 Nem nginhay da et lumelemyung hu Ispirituh tu. Et mambalin ni
buhul da hi APU DIOS et panhelheltap tudda law.
11 Ma-nu mewan tep ninemnem da eman ni kawedan Moses e bega-
en APU DIOS et kanday "Kele eleg daitsu law baddangi etan ni AP-APU
nengihwang ida lan a-ammed tayud baybay? Ey kele eleg daitsu baddangin
hi-gatun nengipealin Ispirituh tun hi-gadan tutu-u tu?
12-13 Kele nealay eleg daitsu baddangin APU DIOS, e gapuh ni et-eteng ni
kabaelan tu, ey impanhi-yan tu hu danum di baybay ni nengita-geyan nan
Moses ni ngamay tu, et man-agwat ida tutu-u tu ma-lat maidaydayaw ni
ingganah? *
Hi APU DIOS hu nengipengulun hi-gadan mandellan di gawwan baybay
et henidda kebayyud duntug e kameka-ihhammad hu gassin da ma-lat eleg
ida meihungbub.

---

* **62:11 62:11** Ang-ang yu hu Isaiah 40:10b. * **63:12-13 63:12-13** Exodus 14:15-22

14 Impangulun Ispirituh APU DIOS idad kayyaggud ni bebley ni pan-
iyyatuan da, henin kamampattul e tuka ippanguludda babakka tud
nedeklan e mateba helek diman. Hanniman impahding tu ma-lat
kaideyawan tu."

Ya dasal ni pampehemmehemmekan niya pampebaddangan

15 "APU DIOS, e wadad kabunyan e kamedeyyaw niya kayyaggud ni peteg
ni tuka pan-ap-apui, attu anhan et iuhdung mun hi-gami ey? Attu anhan
hu et-eteng ni impeminhed mu, ya hemek mu niya binabbal mun hi-gami
ey? Entan dakemi anhan iwalleng!
16 Hi-gam Amemi. Anin ni kantu et eleg dakemi ebbulutad Abraham
nan Jacob e aammed mi, et hi-gam e hi APU DIOS e Amemi ey nanna-
ud ni ebbuluten dakemin u-ungngam. Tep hi-gam ni ingganah hu
kamengihwang ni hi-gami neipalpun nebayag.
17 Nem kele muka i-abulut ni eleg kami mengu-unnud ni elaw mu, niya
kele impekelhim ulu mi et deh e manghay kamin hi-gam? Nemnem dakemi
anhan! Bega-en dakemin hi-gam ey hi-gami dedan tutu-um.
18 Hi-gamin tutu-um ey kemtang ni ebuh nan-an-anlaan min nandayaw
di Tempol mu, tep binahbah idan buhul mi. †
19 APU DIOS, kele heni eleg dakemi ibbilang ni tutu-um? Ey kele heni
beken ni hi-gam hu Ap-apu mi?"

64

1 "Attu et bi-kiem hu kabunyan et ibeghul mu et melehbeng kadyay?
Nanna-ud ni anin idan duduntug et umgeygey idan takut da hedin ang-
angen daka.
2 Ya apuy ey tuka petbel hu keyew niya tuka pelwag hu danum.
Hanniman alin elliam e pegeygey mu katuutuud kebebbebley. Et humman
hu, ali ka et peang-ang mu kabaelam idan buhul mu.
3 Yan eman ni illian mu et ipahding mudda etan kaketngain eleg mi
nemnemen ni meippahding, ey anin idad duntug et heni nanyegyeg.
4 Endi mi dingngel niya endi mi inang-ang ni edum ni Dios ni henin
hi-gam ni kamengippaptek niya kaumbaddang ni tutu-un kamandinnel ni
hi-gatu.
5 Makabbaddang kaddan tuun kayyaggud daka pehding niya kamengu-
unnud ni pinhed mu.
Nem hedin hi-gami ey naneng tun kami kamanliwwaliwwat ni hi-gam
neipalpu lan nebayag, et humman hu, nemahhig hu bunget mun hi-gami.
Et mukun hipa makkaw inna-nu min meihwang?
6 Emin kami ey nekalliwtan kami. Anin idan kammin kayyaggud ni mika
pehding et lawah ida. Et umhulun hu liwat mi ey heni kami bulung ni
nakpit ni intayab ni dibdib.
7 Endin hi-gami hu kamandasal ni hi-gam niya endi kamampebaddang
ni hi-gam. Neidawwi kan hi-gami niya inwalleng dakemi tep ya liwat mi.
8 Nem hi-gam e APU DIOS hu Amemi. Heni hi-gami hu pula niya hi-gam
etan kamemkel ni hi-gami. Lintu dakemin hi-gam,
9 et humman hu, entan dakemi anhan ibubbunget niya entan anhan tu
nenemnem ni ingganah hu liwat mi. Hi-gami tutu-um, et humman hu,
hemek dakemi anhan.
10 Yadda pinilim ni bebley, anin ni ya Jerusalem ey nambalin idan desert.
Nekabbahbah ida niya nebel-ah ida.

† **63:18 63:18** Huyyaddan na-hel ni buhul ey yadda sindalun iBabilon.

11 Negiheb hu kamengillin ni Tempol mun kayyaggud ni peteg ni
nandayawan ida lan a-ammed min hi-gam. Ey nebahbah idan emin hu
kayyaggud niya nebalol ni wada eyad bebley mi.
12 APU DIOS, kaw eleg mudda hengnguda huyya? Kaw pemeggam i-
ineng e endi mu pehding, ma-lat eleg mannananeng hu nemahhig ni mika
panhelheltapi?"

65

Ya pengastiguan nan APU DIOS idan manghay

1 Kan APU DIOS ey "Nandaddannak et ni menummang ni dasal idan tutu-
uk, nem eleg ida mandasal. Nandaddannak mewan ni mampeamtan hi-
gada, nem eleg da-ak heppula. * Em, eleg ida mandasal ni hi-gak, anin ni
nandaddannak ni menummang ni hi-gada et kan ku-et ey "Iyyadya-ak ni
ihik ni umbaddang ni hi-gayu."
2 Nemahhig ida huyyan tutu-uk! Hamban hi-gak u-unnuden da ey
ambeken, tep nanengtun lawah daka pehpehding e ya pinhed da daka
u-unnuda. Nem ay anin ni hanniman ida et nandaddannak ni ingganah ni
mengapngan hi-gada.
3 Endi baing dan mengippebungngebungnget ni hi-gak. Ida kaumlaw di
daka ngillinan legunta ni ida nan-appit di daka daydayawan dios da, ni
da giniheb hu bangbangluddad daka pan-appisiddan beken ni makulug ni
dios. †
4 Hedin hileng, man umlaw idad leyang niyaddad kukullung et ida
makihummangan ni linnawan nangketey. Daka kenna detag ni killum ni
neiappit idan beken ni makulug ni dios ‡ niya daka ihhibul hu danum tu.
5 Hedin mewan, kandan edum dan tutu-uy "A-allaw kayu et eleg dakemi
kapaen tep neieng-eng kamin Apu Dios." Eggak han-anus hu tutu-un henin
nunman. Eggak han-isipel hu nemahhig ni bunget kun hi-gada e heni
kaumhihinyab ni apuy ni eleg me-dep.
6 Ninemnem ku dedan e kastiguek ida. Humman ni ninemnem kun
pehding ey neitudek. Eggak pemegga i-ineng. Ibbaleh ku hu nanliwatan
da,
7 et ya nanliwatan ida daman aammed dan hi-gak. Tep ginihegiheb da
hu bangbanglun in-appit daddan beken ni makulug ni dios dad daka pan-
appisid duduntug. Ey lawah daka penghel ni hi-gak. Et humman hu,
kastiguek ida tep humman lebbeng tun meippahding ni hi-gada tep ya
humman idan impahding da."
8 Kan mewan APU DIOS ey "Endi hakey ni tuun tu bahbahen ni emin
hu intanem tun grapes hedin wadadda lawah, tep eleg tudda bahbaha hu
kayyaggud ma-lat usalen tu. Hanniman daman hi-gak e eggak bahbahan
emin ida tutu-uk tep ihhehwang kudda etan kamengu-unnud ni hi-gak.
9 Bendisyonak ida helag Judah e helag Israel et pebeltan kun helag da
hu bebley dan Israel e kad-an idan duntug ku ma-lat mambebley ida hu
pinilik ni tuuk diman.
10 Yallin nunman ey yadda tutu-un kamengu-unnud ni hi-gak ey da
ippattul hu kalneroh da niya baka dad Saron niyad Nedeklan e Akor.
11 Nem beken ni henin nunman hu meippahding idan nengiwalleng ni
hi-gak, tep eleg da hanguden ni umlaw di duntug ku e Zion e kad-an ku,
niya daka daydayawadda beken ni makulug ni dios e hi Meni nan Gad e

* **65:1 65:1** Romans 10:20 † **65:3 65:3** Ang-ang yu hu Isaiah 1:29 et ya 66:17. ‡ **65:4 65:4** Leviticus 11:7

humman ida daka kullugan dios ni kamengidwat ni kayyaggud ni gahat da.
12 Nanna-ud ni mepettey kayu, tep eleg yu pinhed ni u-unnuden hu nakka
ituttuddu. Eleg yuwak u-unnuda tep ya lawah hu pinhed yun pehpehding.
13 Et humman hu, hi-gak e hi APU DIOS e Eta-gey ni peteg ey e-helek ni
hi-gayu e yadda kamengu-unnud ni hi-gak ey dakel hu kennen da niya
innumen da, nem hedin hi-gayu man meuppa kayu niya endi innumen yu.
Man-am-amleng ida, nem hedin hi-gayu man mebabba-ingan kayu.
14 Man-a-appeh idallin amleng da, nem hedin hi-gayu man mannan-
nangngih kayullin degeh ni nemnem yu.
15 Ussalen idallin tuu hu ngadan yun pan-iddut, tep petteyen dakeyullin
hi-gak e hi APU DIOS e Eta-gey ni peteg. Nem hedin yadda kamengu-unnud
ni hi-gak, ey iddawtak idan baluh ni ngadan.
16 Hedin wadan hi-gayu mambeggan bendisyon man ibega tun hi-gak e
kameiddinnel ni Dios. Ey hedin wada mansapatah, ey isapatah tud ngadan
ku. Yadda nelabalabah ni nengipehelheltapak ni hi-gayu, tep ya liwat yu
ey mesikked, tep liniwwan ku law ida liwat yu." §
17 Kan mewan APU DIOS ey "Weddaek hu baluh ni puyek niya baluh ni
kabunyan * et mekalliwwan ida etan nelabalabah ni aggew.
18 Pan-am-amlengan yullin ingganah humman idan weddaek. Man-am-
amleng idalli tutu-udman e baluh ni Jerusalem ni weddaek tep ebuh ali
an-anlan wadadman.
19 Anin ni hi-gak et nakka um-amleng ni nunman ni baluh ni Jerusalem
niyadda tutu-udman. Endilli law umnangih diman niya endilli mampe-
hemmehemmek ni mambeggan baddang diman.
20 Endi mewan mettey diman ni gelang tep meteggudda ingganah ni
kea-ammaan da winu kei-innaan da. Yadda meteggu ingganah umlaw di
hanggatut toon da ey meibbillang idan u-ungnga pay ni. Hedin kantu et
mettey idan eleg da pay datngen humman ni toon ey humman keang-angan
tun kinastiguk ida.
21 Mengapyadda tutu-uk ni baballey da et manha-ad idadman. Ey
mantennem idan grapes ey hi-gadalli dama menginnum ni danum tu.
22 Beken ni henin neipahding nunman e immalidda buhul da, et piliwen
da baballey da niyadda intanem dan grapes. Yaddalli tutu-uk ey heniddalli
keyew e andukkey biyag da ey pan-an-anlaan dalli nan-aatuan da.
23 Kayyaggud ali pambalinan ni ngunnuen da niya endilli lawah ni
meippahding ni u-ungngada. Bendisyonan kuddallin ingganah anin idan
meittu-nud ni helag da.
24 Nandaddannak ni menummang ni dasal da e eleg da gibbuha ey pan-
iddawat ku law mahapul da.
25 Yadda wolf e heni ahhu niyadda impah ni kalneroh ey makaddagsid-
dalli law ni mengngan. Yadda layon ey mengngan idalli law ni dagemi e
henin baka. Et yaddalli uleg ey beken idalli law ni anggetakkut. Yad Zion
e duntug ku ey endilli law lawah diman niya endilli law hu umbahbah
diman."

66

Yalli penuwetan APU DIOS ni emin ni tuu

§ **65:16 65:16** [15-16] Ang-ang yu hu 2 Thessalonians 1:7-9. * **65:17 65:17** Ang-ang yu hu Isaiah 66:22, ya 2 Peter 3:13 et ya Revelation 21:1.

1 Kan APU DIOS ey "Yad kabunyan hu nakka yuddungin man-ap-apu ey
yad puyek hu nakka pengiddahyayin helik. * Hipa humman ni baley ni
kapyaen yun nak pambelleyan? Kaw pakekapya kayu makkaw ni panha-
adak?
2 Kaw beken ni hi-gak nanletun emin ni hipan wadad puyek niyad
kabunyan? † Ya kamengippeamleng ni hi-gak ey yadda daka pebabah
annel da, yadda kamantuttuyyun nengipahdingan dan lawah, yadda
kaumtakut, niyadda etan kamekangngu-unnud ni hi-gak. Hi-gak e hi APU
DIOS hu nanghel idan nunya.
3 Nem hedin yadda tutu-un kamangngenghay ni hi-gak, ey ya pinpinhed
da hu daka pehpehding e ida kaman-appit ni bakan hi-gak, nem daka
petteya tuu, ida kaman-appit ni pakeetteng tun kalneroh, nem daka
hehpunga buklew ni ahhun i-appit dan beken ni makulug ni dios, ida
kaman-appit ni begah ni hi-gak, nem daka i-appit hu kuheyaw ni killum di
edum ni dios, ey ida kaman-appit ni kagihheban bangbanglun hi-gak, nem
daka deyyawa beken ni makulug ni dios. Inggeb-at dan nengiwalleng ni
hi-gak niya daka pan-amlengin mengippahding ni lawah.
4 Et humman hu, pellaw kun hi-gada hu nehalman ni ligat ni daka
tattakusi, tep eleg da hengnguda niya eleg da u-unnuda hu nakka e-
helan hi-gada tep da-ak kangenghaya. Daka pehebballi mengippahding
ni lawah."
5 Hi-gayun kamekangngu-unnud ni tugun APU DIOS, dengel yu mewan
eya inhel tu. Kantuy "Anggebe-hel dakeyun edum ni aaggi yu niya
eleg dakeyu ibbilang ni hi-gada tep ya yuka pengu-unnudin hi-gak.
Dakeyu kataltalanggai e kanday 'Imay pangngu numan et ang-angen mi
pengippeang-angan APU DIOS ni kabaelan tun pengihwangan tun hi-gayu
ma-lat umamleng kayu.' Hannitan daka pehding ni hi-gayu, nem hi-gadalli
mebe-ingan.
6 Dengel yu kedi! Kele ida kamangngangalad bebley? ‡ Ey hipa humman
ni tenul ni kamelpud Tempol? Humman ni tenul ey nalpun hi-gak e hi APU
DIOS ni nakka pampengastiguiddan buhul ku.
7 Ya Jerusalem e bebley ni nakka panha-adi ey kamei-ellig di biin endi
maptek ey nan-ungnga e eleg tu heltapen hu degeh tu.
8 Kaw wada dingngel yu winu inang-ang yun hanniman ni neipahding?
Kaw neala ni newada hu bebley ni han-aggew? Nem ya Jerusalem e bebley
ku ey nekemtang ni ebuh panhelheltapan tu ey mewedda humman ni
bebley.
9 Anin ni nanhelheltap kayu et entan tu nemnem e eggak peamnu hu
planuh kun hi-gayu. Hi-gak hu kamengippeungngan bii, et hanniman
dama e nannana-ud ni weddaen ku hu dakel ni mambebley di Jerusalem."
Huyya inhel APU DIOS.
10 Pakiam-amleng kayuddan iJerusalem, hi-gayun wada impeminhed tun
nunman ni bebley, anin ni hi-gayun kaumlelemyung tep ya humman ni
bebley.
11 Pakiam-amleng kayun hi-gada, tep mekibbingngay kayullin kinedan-
gyan nunman ni bebley, et heni kayulli etan ni gelang ni kaman-am-amleng
tep dakel hu danum ni huhun inetu.
12 Kan APU DIOS mewan ey "I-alik ni hi-gayu hu kinedangyan idan
kebebbebley eyad puyek, e henin danum di wangwang ni eleg metduk et

* **66:1 66:1** Ang-ang yu hu Matthew 5:34-35 et ya 23:22. † **66:2 66:2** [1-2] Acts 7:49-50 ‡ **66:6 66:6** Huyyan bebley ni nengadan ey Jerusalem.

mannananeng kayun kedangyan. Heni kayulli gelang ni kai-apupun inetu
ma-lat painuman tu tep ya impeminhed tu.
13 A-alluken dakeyun hi-gak di Jerusalem henin kapenga-allukin inan
gelang tu.
14 Yan penang-angan yullin keippahdingan nunya ey um-amleng kayu
niya mambalin kayun na-let. Yan nunman ali pengamtaan yu e hi-gak e
hi APU DIOS ey nakka baddangi tutu-uk ni kamengu-unnud ni hi-gak. Nem
hedin yadda buhul ku ey nemahhig bunget kun hi-gada."
15 Hi APU DIOS ey um-alillin wada hu kaumhihinyab ni apuy di
nanlinikweh ni hi-gatu, et kastiguen tudda etan tuka ibubbunget. Henilli
manluggan di naka-let ni pewek. §
16 I-usal tu hu ispadah niya apuy ni mengastigun emin idan tutu-ud
kebebbebley ni inamta tun neliwtan. Dakel ali mettey.
17 Kan APU DIOS ey "Bahbahen kudda kamengippahding ni elaw ni
kapanlinnih ni han ida limmaw di legunta dan an mandeyyaw ni dios
ni edum ni bebley. * Daka kennadda pi-yew ni kennen henin detag ni
killum, ya utut, niya edum ni pi-yew ni kennen.
18 Inamtak hu nemnem niyadda kapehpehding ni emin ni tutu-ud
kebebbebley, et humman hu, anggegannu law hu pengemmungak ni emin
ni tutu-ud kebebbebley ni nambakbaklang hu ehel da ma-lat meihakkey
ida et ang-angen da dayaw kud pehding ku.
19 Pellaw kudda natdaan di bebley di Tarsis, yad Libya, yad Lydia, e
bebley idan nandingngel ni mapena, yad Tubal, yad Greece niyaddad
nangkeidawwin bebley ni eleg mangngel niya eleg menang-ang ni dayaw
ku, ma-lat hi-gada hu mengippeamtad kebebbebley ni dayaw ku.
20 I-ali dallin emin eyad pinilik ni duntug kudya Jerusalem hu edum dan
helag Israel ni neiwehit di edum ni bebley e heni da i-appit ni hi-gak e
hi APU DIOS. Ittakkay daddad kebayyu, yaddad kamel, yaddad mule, niya
illugan daddad kalesah. I-ali daddallin henin kapengi-liin iIsrael ni i-appit
dan begah di Tempol e daka ihha-ad di malinih ni kapengihha-adi.
21 Pillien kuddalli edum ni hi-gadan mambalin ni padi et maibilang idan
helag Levi." Huyya inhel APU DIOS.
22 Kan mewan APU DIOS ey "Mannananeng hu baluh ni puyek niya baluh
ni kabunyan tep ya et-eteng ni kabaelak. † Ey mannananeng hu ngadan
yu niya helag yu.
23 Um-aliddalli tutu-ud kebebbebley ni menaydayaw ni hi-gak di deya
Jerusalem ni Piyestah ni Kaketellakin Bulan niyan Sabbath. Hi-gak e hi
APU DIOS hu nanghel idan nunya."
24 "Yallin ennamutan da ey panhin-aang-angan dalli annel idan
nangketey ni nangngehay ni hi-gak. Yadda bigih ni kamammangngan
idan nunman ni annel ey mannananeng idallin mategu. Ya apuy ni
mengihheb idan nunman ey eleg me-me-dep. ‡ Emin idalli menang-ang ey
anggengihhew dan ang-ang-angen.
Em, um-aliddalli tutu-ud kebebbebley ni menaydayaw ni hi-gak di
deya Jerusalem etan ni Piyestah ni Kaketellakin Bulan niyan Sabaduh e
kamengillin ni aggew."

---

§ **66:15 66:15** Ang-ang yu hu 2 Thessalonians 1:7-9. * **66:17 66:17** Ang-ang yu hu Isaiah 1:29 et ya 65:3 † **66:22 66:22** Ang-ang yu hu Isaiah 65:17, ya 2 Peter 3:13 niya Revelation 21:1. ‡ **66:24 66:24** Mark 9:48

Jeremiah

Ya meippanggep ni libluh Jeremiah

Hi Jeremiah hu hakey ni prophet ni pinutuk Apu Dios ni mengippeamtaddan tutu-ud Judah niyad Jerusalem e kastiguen idallin Apu Dios tep ya liwat da. Dakel nanliwatan da, nema-ma hu nenaydayawan da niya nansilbian dan beken ni makulug ni dios ey beken hi Apu Dios ni inu-unnud da.

Nem yaddan tutu-ud Jerusalem ey eleg da pinhed ni dedngelen hu kaee-helan Jeremiah tep eleg da pinhed ni mantuttuyyun liwat da. Lektattu law ey in-abulut nan Apu Dios ni hehgepen idan iBabilon hu bebley da et alen da dakel ni aap-apud Jerusalem et ilaw daddad Babilon e nambalin daddan balud. Neipahding huyya eman ni 594 B.C. (Ang-ang yu 2 Kings 24:8-17 niya Jeremiah 29:2)

Entanni et malebah hu hampulut dewwan toon (586 B.C.) ey hinggep mewan idan iBabilon hu Jerusalem et pateyen da dakel ni tuudman ey binahbah da bebley, yadda baballey niya Tempol. Ey dakel ida etan ni tutuun natdaan hu inlaw daddan balud di Babilon. Et ebuh hu hahhakkey ni sigud ni nambebley di Judah ni natdaan diman. Entanni ey limmaw idad Egypt hu edum ni natdaan ni kamengipappangngulun tutu-ud Judah tep ida kaumtakut ni manha-ad diman. Impilit dan mekillaw hi Jeremiah. Yan kaweda dad Egypt ey intultuluy nan Jeremiah ni sinuttudduan ida etan edum tun iJudah ey impeenamta tu e kastiguen alin Apu Dios hu Egypt et yadda edum ni buhul ni Judah.

Ya neitudek eyad libluh:

1. Impeenamtan Jeremiah hu inhel Apu Dios ni hi-gatu e kastiguen tudda iJudah niya iJerusalem. (chapters 1–33)
2. Ya nanhelheltapan nan Jeremiah. (chapters 34–35)
3. Ya nengipeamtaan Jeremiah e mekastigudda bebley ni buhul ni Judah. (chapters 46–51)
4. Neipidwan neipeamta hu kebahbahan ni Jerusalem niya Tempol diman. (chapter 52)

1 Huyyan libluh ey meippanggep idan inhel niya inebig Jeremiah e u-
ungngan Hilkiah e hakey ni padid Anathot e nambebleyan idan helag
Benjamin.
2 Yan eman ni meikkehampulut tellun toon ni nampatulan Josiah e u-
ungngan Amon di Judah ey immehel hi Apu Dios nan Jeremiah.
3 Immehel mewan ni hi-gatu eman ni nampatulan Jehoiakim e u-
ungngan Josiah. Et mekihummangan law hi Apu Dios ni hi-gatu ingganah
eman ni meikkelliman bulan ni meikkehampulut hakey ni toon ni
nampatulan Sedekiah e hakey mewan ni u-ungngan Josiah. Yan nunman
ey neilaw ida iJerusalem di edum ni bebley et mambalin idan himbut
diman.

Ya inhel Apu Dios nan Jeremiah ni nemutukan tun hi-gatun mambalin ni prophet

4-5 Kan Apu Dios ni hi-gak ey "Yan eman ni eleg daka ni letuen ey
pinili daka ngu dedan ni hakey ni prophet ma-lat mansilbi kad tutu-ud
kebebbebley."

6 Nem hinumang ku hi APU DIOS e kangkuy "APU DIOS e Eta-gey ni peteg,
eggak amta e-e-helen ku, tep u-ungnga-ak pay ni."
7 Kan APU DIOS ey "Entan tu ehel huttan. Lakkay kumad kad-an idan
tutu-un pengittu-dakan kun hi-gam et mu ehelen ni hi-gadan emin hu e-
helen kun hi-gam.
8 Entan takut mu tep wada-ak ni memaddang ni hi-gam niya mengip-
paptek ni hi-gam. Hi-gak e DIOS hu nanghel nunya."
9 Entanni ey kinepan APU DIOS hu bibil ku et kantun hi-gak "Dengel mu
huyya, e-helen kudda law ni hi-gam hu mahapul ni e-helen mu.
10 Ey iddawat kun nunya hu kelebbengan mud kebebbebley, anin idad
kapan-ap-apuin papatul ma-lat dammutun pe-kal mu ey pappegen mu hu
pan-ap-apuan da winu apputen mudda niya bahbahen mu pan-ap-apuan
da. Ey iddawat ku kelebbengan mun mengippeyaggud ni pan-ap-apuan
da."
11 Entanni ey kan mewan APU DIOS ni hi-gak ey "Jeremiah, hipa inang-
ang mu?"
Hinumang ku et kangkuy "Inang-ang ku pangan almond."
12 Kantuy "Neiptek hu inhel mu. Ang-angen ku ma-lat nanna-ud ni
meippahding hu inhel kun pengastiguk."
13 Entanni ey kan mewan APU DIOS ni hi-gak ey "Hipa inang-ang mu?"
Hinumang ku mewan e kangkuy "Inang-ang kud north hu neiba-nget
ni danum ni kamanlelewwag e nesigging et nganngnanih ni meidduyyag di
appit nunya."
14 Kantuy "Melpuddallid north hu memahbah idan tutu-un nambebley
deya.
15 Nganngnanih ni eyyagan kudda tutu-ud bebley di appit ni north et
gubaten da Jerusalem et yadda edum ni bebley di Judah et bahbahen
dadda luhud et hegepen da. Et iha-ad idallin patul dad heggeppan di deya
Jerusalem hu yuddungan dan man-ap-apu.
16 Humman hu pengastiguk idan tutu-uk tep yadda lawah ni impahding
da. Inwallengan da-ak et ya edum ni dios hu dayawen da. Em,
nengapyaddan dios da, et humman ida law hu daka daydayawa.
17 Imay, pandaddan ka et mu ehelen ni hi-gadan emin eya e-helen ku.
Entan takut mun hi-gada tep lektattuy petekkut daka anhan law ni hi-gak
di hinangga da.
18-19 Dengel mu e Jeremiah! Emin ida hu tutu-ud Judah, anin idan
papatul, yadda opisyal da niyadda papaddi ey anggebe-hel daka. Nem
petuled dakan hi-gak ma-lat kabaelan mun mekihhanggan hi-gada. Mei-
ellig kalli etan ni et-eteng ni bebley ni nakalluhud ey mei-ellig kalli etan ni
gumek ni tukud niya giniling ni luhud et eleg daka kabaelan ni apputen,
tep wada-ak ni memaddang ni hi-gam ey ippaptek dakan hi-gak. Hi-gak e
DIOS hu nanghel nunya."

2

Ya liwat idan aammed idan helag Israel

1-2 Inhel APU DIOS ni hi-gak e nak peamtaddan tutu-ud Jerusalem huyya:
"Nakka nemnemnema hu dinel yu lan hi-gak eman ni laputun nemilian
kun hi-gayun tutu-uk. Kayu kamei-ellig ni biin inahwak e et-eteng
neminhed tun hi-gak ni lapu tu, et mekikkillaw ni hi-gak anin di eleg
mebebleyi.

3 Hi-gayun helag Israel, yan nunman ey hi-gak ni ebuh hu kan tuun hi-
gayu ey hi-gayun ebuh nemangulun nenaydayaw ni hi-gak. Et mukun emin
ida nengipehelheltap ni hi-gayu ey kinastiguk ida et manhelheltap ida et
hannak bahbahadda. Hi-gak e DIOS hu nanghel nunya."
4 Hi-gayun helag Israel dengel yu ehel APU DIOS.
5 Heninnuy hu kantu: "Hipa kabellawadda lan eman idan aammed yun
hi-gak? Kele da-ak inwalleng ni hi-gada? Dinaydayaw dadda endi silbi tun
dios ni kinapyan tuu, et mambalin ida daman endi silbitu.
6 Eleg da-ak hanguden ni hi-gada, anin ni inhewang kudda, tep hi-
gak nengipengulun hi-gada et hi-yanen da Egypt. Impanguluk idan
nandalanan dad eleg mebebleyi e mepalnah niya dakel bitu, endi danum
ey anggetakkut e endi mategun nanha-ad diman ey endi kamengidlan
diman anin ni hakey.
7 Impanguluk idad bebley ni mateba kameitnem ma-lat umamleng ida
tep ya dakel ni daka ennia et yadda edum ni wadadman ni panyaggudan
da. Nem binahbah da ey hinibit da kumedek et mambalin ni lawah ni
peteg humman ni bebley ni indawat kun hi-gada.
8 Inwalleng da-ak ida mewan ni papaddin pinilik ni mansilbin hi-
gak ey nginhay da-ak idan aap-apu. Hedin yadda dama prophet, man
nansilbiddan Baal ey dinaydayaw dadda edum ni dios ni endi silbitu.
9 Et humman hu, hi-gak e hi APU DIOS ey kangkuy nanliwat ida tuuk
ni hi-gak. Anin idan helag dan edum ni aggew ey kangkuy nanliwat ida
dama.
10 Imay, lakkayuy di Cyprus e bebley di appit ni kakelinnugin aggew ey
itu-dak kayu pay di Kedar e bebley di appit ni kasimmilin aggew ma-lat da
ang-angen hedin wada henin nunyan neipahding.
11 Endi tutu-un da hinullulan hu dios da, anin ni beken ni makulug ida
humman ni dios ni daka daydayawa. Nem hi-gayun tutu-uk ey hinullulan
yuwak e Dios yun nengipedayaw ni hi-gayu. Et ihullul yun hi-gak hu dios
ni endi kabaelan dan mengippahding ni panyaggudan yu.
12 Mei-ellig ni metnga hu kabunyan ey manggegeygey
13 tep nemahhig hu nanliwatan yun tutu-uk. Ya hakey ni liwat yu ey
inwalleng yuwak e kamei-ellig di ahhullan ni kaum-idwat ni danum ni
ketegguan yu. Ya meikkadwa ey dinaydayaw yu hu beken ni makulug ni
dios et kayu kamei-ellig ni nangku-kun bubun, nem kametduk.
14 Hi-gayun helag Israel ey eleg kayu maiungngan mambalin ni himbut.
Nem ay kele hannitan kapehding ni buhul yun hi-gayu?
15 Ida kamei-ellig ni layon ni kamangngengeyed ni hi-gayu. Binahbah da
bebley yu e linggab da et mehi-yan et mambalin law ni eleg mebebleyi.
16 Yadda iMemphis niya iTapahnes ey binahbah da hu dayaw niya
kabaelan ni bebley yu et kamei-ellig ni minukmukan da ulu yu.
17 Hi-gayun helag Israel, kameippenahding ni hi-gayudda huyya tep hi-
gayu ngu kambahul. Nakka pan-ituttuddu dedan pehding yun panyaggu-
dan yu nem nginhay yuwak kumedek e AP-APU e Dios yu.
18 Hipa ginun-ud yun yu nampebaddangan idan iEgypt et ya iAssyria?
Kamei-ellig ni kayu an imminum di Wangwang e Nile niyad Wangwang e
Euphrates.
19 Inwalleng yuwak niya lawah yuka pehpehding, et humman umhulun
ni kekastiguan yulli. Et han yulli law amtaa e naka-ihhalla impahding yun
yuwak nengiwallengan et eleg yuwak law daydayawa e AP-APU e Dios yu.
Hi-gak e DIOS e Eta-gey ni peteg niya Kabaelan tun emin, hu nanghel idan
nunya."

20 Kan mewan APU DIOS e Eta-gey ni peteg, ey "Nebayag dedan ni nginhay
da-ak ni hi-gayu. Eleg yu u-unnuda hu tugun ku ey eleg yuwak daydayawa,
tep kayu kaumlaw idad eta-gey ni duntug niyad hengeg idan keyew ni an
menaydayaw idan dios ni kanyun kamengippetebban kaittanem.
21 Heni kayu etan ni kayyaggud ni bukel ni pinilipilik et itnem ku. Nem
ang-ang yu kedi nambalinan yu, heni kayu nabwel ni intanem ni endi
silbitu.
22 Anin anhan ni kamei-ellig ni tagan yu apuap ni tabun niya hipan
kapengkal ni lugit nem ka-ang-ang damengu hu mansan bahul yu. Hi-gak
e hi APU DIOS e Eta-gey ni peteg hu nanghel idan nunya.
23 Kanyu na-muy 'Beken ni makulug huttan ni inhel mu! Eleg mi
daydayawen hi Baal!' Nem huyya ihhumang kun hi-gayu: Lakkayuy
idad nedeklan et yu ang-angen hu impahding yu. Heni kayu etan di
kamengendul ni camel niya kebayyun kamandaladalan ni an menang-ang
ni butekal,
24 anin di eleg mebebleyi. Humman ni camel ey eleg mabalin ni
meikkubkub. Eleg mahapul ni an hemmaken ni butekal, tep kamanduddug
humman ni labah ni camel ni umlaw di kad-an tu.
25 Henin hi-gayun helag Israel e eleg et mahapul ni kayu mea-atun an
menemmahemmak idan dios ni deyyawen yu. Nem kanyuy 'Umlawwak
kumengun an menemmak ni deyyawen ku. Nakappinhed kudda dios ni
edum ni tutu-u. Humman ida nak deyyawen.' "

Lebbeng tun mekastigudda helag Israel

26 Kan mewan APU DIOS ey "Ya kamenekkew ey mebe-ingan hedin meha-
kupan. Anin daman hi-gayun helag Israel, yadda patul yu, yadda opisyal
yu, yadda padi yu et yadda prophet yu et mebe-ingan kayu.
27 Kanyuy ameyu ey ineyu etan ida pinaot yun keyew niya batu. Nem
hi-gak hu yuka pambeggain baddang hedin neligtan kayu ey inwalleng
yuwak.
28 Hi-gayun iJudah ey dakel hu dios yun henin kadinakkel ni bebley yu.
Nem attu et dakeyu kabaddangiddan kinapya yun dios yu ey? Imay, hedin
wada ligat yu, pambaga kayun hi-gadan baddang et ang-angen tayu hedin
kabaelan dan umbaddang ni hi-gayu.
29 Kele kayu kamanlillih? Mukun kinastigu dakeyun hi-gak ey gapu tep
inwalleng yuwak.
30 Nem anin ni kinastigu dakeyu et endi damengu silbitu, tep eleg
mehullulan hu lawah ni elaw yu. Heni kayu etan ni anggetakkut ni layon,
tep nampatey yu prophet yu.
31 Hi-gayun iIsrael, dengel yu kedi eya e-helen kun hi-gayu. Kaw heni-ak
ni bebley ni eleg mebebleyi e anggetakkut niya engeenget? Hi-gayun tutu-
uk, kele kanyuy 'Liblih kamin eleg mengu-unnud nan Apu Dios ey anin
pehding mi linggeman ni pinhed min pehding.'
32 Kaw kaliwwanan biin mengi-ussal ni gamgam tu? Kaw kaliwwanan
etan ni biin mengahwan mengihhuklub ni balwasi tun kasal tu? Eleg!
Nem hedin hi-gayun tutu-uk, man liniwwan yuwak. Ya kakulugan tu ey
nebayag law nengiwallengan yun hi-gak.
33 Anin anhan et lawah ni peteg yuka pehpehding. Anin idan bibi-in
nemahhig kalinawah da et yuka ma-maa kalinawah da gapuh idan yuka
ituttuddun hi-gada.
34 Nampatey yudda newetwet et yadda endi bahul tu anin ni eleg ida
manekew di baballey yu. Nem kanyu ni-ngangu ey

35 'Endi bahul mi, eleg dakemi kastiguen Apu Dios.' Nem hi-gak e hi APU
DIOS ey kastiguen dakeyu tep inamta yu e nambahul kayu, nem eleg yu
ebbuluta.
36 Nampebaddang kayuddan iAssyria ni nunman ey yan nunya ey yuka
nemnemnema e baddangan dakeyun iEgypt. Nem dismayahen dakeyulli
mewan henin impahding idan iAssyria.
37 Et lektattuy hi-yanen yulli Egypt e iyuyyuung yulli tep ya baing yu.
Mukun eleg dakeyu baddangin hi-gada ey tep hi-gak e hi APU DIOS yu ey
eggak hengngudadda humman ni bebley ni yuka iddinel."

3

1 Kan mewan APU DIOS ey "Hedin hini-yan ni laki hu ahwa tu et wada
nemintan nunman ni bii ey eleg mabalin ni an mewan law bangngaden
etan ni laki tep pi-yew humman ni tu pehding. Nem hi-gayun helag Israel
ey kayu kamei-ellig ni nekienaddum di dakel ni laki tep yuka daydayawa
edum ni dios ey pinhed yu mewan ni mambangngad ni hi-gak.
2 Itengaw yuddad duduntug. Kaw wada hakey ni lugal diman ni eleg
yu pandayawan ni edum ni dios? Ihik kayun ingganah ni menaydayaw ni
edum ni dios. Et humman kangkun heni kayu biin tuka pebeyyad annel tu
e kamanhehhegged di gilig ni keltad ni lakin mengi-ullig ni hi-gatu. Ey heni
kayu etan ni tuun kamanhehhegged di desert ma-lat takewan tu hu hipan
tuun melebbah. Hinibit yu bebley yu tep yadda humman ni impahding yu.
3 Humman gaputun eleg um-ali udan anin ew ngun a-ammuk. Nem anin
hanniman et nanengtun yuka ippahding hu lawah. Heni kayuddan bibi-in
daka pebayyad annel da e endin hekey baing da.
4 Nem yan nunya ey kanyun hi-gak ey 'Ama, pininhed muwak dedan
neipalpun eman ni kaglang ku.
5 Et humman hu, entan anhan tuwak ibubbunget ni ingganah.' Ma-
nu tep henin nuntan hu kanyu, nem impahding yun emin hu lawah ni
kabaelan yun ippahding."
6 Yan eman ni nampatulan Josiah ey immehel mewan hi APU DIOS ni hi-
gak e kantuy "Kaw inang-ang mu hu impahding idan iIsrael? Henidda biin
kamengi-ullig ni beken da ahwa tep dineyaw da edum ni dios di ta-pew
idan duntug niyad hengeg idan keyew.
7-8 Kangku ngu nem mantuttuyyuddan nengipenahdingan dan nunman
et mambangngad idan mengu-unnud ni hi-gak, nem eleg. Et humman hu,
intu-dak kudda tep hin-appil ni dios hu daka deyyawa. Yadda agi dan
iJudah ey hanniman dama impahding da anin ni inang-ang da e lawah hu
neipahding idan iIsrael, nem inu-unnud da kumedek hu lawah ni elaw da.
9 Endi peteg hu baing idan iIsrael, ida kamei-ellig etan ni biin tuka i-ulig
hu beken tun ahwa tep dinaydayaw da babattu niyadda keyew et hibiten
da bebley da.
10 Hedin yadda dama aaggi dan iJudah, man eleg ida mantuttuyu.
Dinaydayaw da kumedek hu edum ni dios e beken ni hi-gak. Daka peang-
ang-ang ni ebuh hu daka pengu-unnud ni hi-gak, nem ya kakulugan tu ey
eleg da-ak u-unnuda. Hi-gak e DIOS hu nanghel idan nunya."
11 Entanni ey kan APU DIOS ni hi-gak ey "Anin ni inwaleng da-ak idan
iIsrael et kedukdul ida nem yadda iJudah.
12 Et humman hu, mu ehel idan iIsrael huyya: 'Kan APU DIOS ey: Hi-
gayun iIsrael, inwalleng yuwak, nem pambangngad kayun mengu-unnud
mewan ni hi-gak, tep et-eteng hemek kun hi-gayu. Eggak pannananeng
bunget kun hi-gayu.

13 Abulut yu e nanliwat kayun nangngehayan yuwak e AP-APU e Dios yu
et dayawen yudda dios ni edum ni tutu-ud hengeg idan keyew. Hi-gak e
DIOS hu nanghel nunya.
14 Hi-gayun u-ungngak ni nengiwalleng ni hi-gak, kaibangngad kayun hi-
gak, tep tutu-u dakeyu dedan ni hi-gak. Ellan ku hanhakkey ni hi-gayud
bebley yu niya handedwad pamilyah yu et ibangngad kud duntug e Zion.
15 Weddaen kulli man-ap-apun hi-gayu. Mekangngu-unnud idallin hi-
gak, ey nelaing idalli niya kayyaggud ali pan-ap-apu dan hi-gayu.
16 Et yallin medakkedakkel kayud bebley yu ey eleg ali law mahapul ni
e-ehhelen idan tutu-u hu meippanggep ni Kaban ku ey eleg dalli nemnema
e mahapul ni mengapyan hakey ni meihhullul nunman.
17 Yallin nunman ni tsimpuh ey mengeddanan hu Jerusalem ni 'Nan-ap-
apuan APU DIOS.' Ey meemmung idallidman hu tutu-ud kebebbebley ni
mandeyyaw ni hi-gak. Ey eleg dalli law pehding ida lawah ni pinhed da.
18 Yallin nunman ey man-addum mewan hu iJudah niya iIsrael e
melpuddad bebley di north ni neilawwan da et meibbangngad idad bebley
dan indawat kuddan aammed dan pambebleyan dan ingganah.' "
19 Kan APU DIOS ey "Hi-gayun helag Israel, nakka um-amleng ni
mengibbillang ni hi-gayun u-ungngak niya pinhed kun iddawat hu
kekakkayyaggudan ni bebley eyad ta-pew ni puyek ni pambebleyan yu. Et
humman hu kangku nem ibbilang yuwak daman hi Ameyu et eleg yuwak
law iwwalleng.
20 Nem inwalleng yuwak. Kayu kamei-ellig etan di biin nengiwalleng ni
ahwa tu, tep wada edum ni pinpinhed tun laki. Hi-gak e hi APU DIOS hu
nanghel nunya."
21 Kamedngel hu nangih idan iIsrael di ta-pew idan duntug. Ida
kamannengngih e ida kamampehemmehemmek tep nambahul ida ey
liniwwan da etan AP-APU e Dios da.
22 Kan APU DIOS ey "Hi-gayun tutu-uk ni nengiwalleng ni hi-gak,
pambangngad kayun mengu-unnud ni hi-gak et peyaggud dakeyu mewan."
Kan idan tutu-uy "Em, mambangngad kamin hi-gam tep hi-gam dedan
hu AP-APU e Dios mi.
23 Nehaul kami kumedek ni nandaydayawan middan beken ni makulug
ni dios di ta-pew idan duntug. Hi-gam ni ebuh e AP-APU e Dios mi hu
mengihwang ni hi-gamin helag Israel.
24 Ya nandaydayawan min Baal e anggeba-ing ni dios hu himmulun ni
neendian idan dakel ni limmuddan aammed mi neipalpu eman ni nebayag,
anin idan animal mi niyadda u-ungnga mi.
25 Umbaktad kami tep ya baing mi, gapuh ni liwat mi niyadda liwat
ni aammed mi. Neipalpun keu-ungnga mi ingganah nunya ey eleg mi u-
unnuden hu tugun mu e AP-APU e Dios mi."

4

1 Kan APU DIOS idan helag Israel ey "Hedin pinhed yu, pambangngad
kayun mengu-unnud ni hi-gak. Hedin e-kalen yudda kinapya yun dios
yun anggebe-hel ku et pannananeng yun mandeyyaw ni hi-gak
2 niya hedin issapatah yud ngadan kun ebuh e APU DIOS e wadan
ingganah ey umyaggud hu elaw yu. Et hedin hanniman meippahding
ni hi-gayu ey deyyawen da-ak idallin emin ni tutu-ud kebebbebley et
bendisyonan kudda."

3 Kan mewan APU DIOS idan tutu-ud Judah et yad Jerusalem ey "Heni
kayu etan ni eleg maeladun payew ni dakel hebit tu. Iwalleng yu lawah ni
yuka pehpehding et yumaggud yu elaw yu.
4 Isiked yun mengippahding ni lawah et hi-gak, e APU yu, hu peka-u-
unnuden yu. Hedin eleg yu pehding huyya ey nemahhig ali bunget ku
e heni kamantetebbel ni apuy e eleg me-dep tep yadda lawah ni yuka
pehpehding.
5 Peamta yud Judah et yad Jerusalem e kan muddan tutu-uy 'Patnul yu
tangguyup di emin eyad bebley' ey tekuk kayuddan iJudah ey iJerusalem
e kanyuy 'Besik kayuddad nehammad ni neluhud ni bebley.'
6 Ittudu yu dalan ni mampellaw di Zion! Besik kayu et meihwang kayu!
Imay, papuut yu tep peellik etan melpud north ni memahbah ni hi-gayu!"
7 Yadda etan memahbah ni kebebbebley ey mei-ellig ni layon ni neukat di
nantaluan tu. Iyyalli memahbah ni Judah. Pekabbahbahen tulli et endilli
law hu mambebley diman.
8 Et humman hu, pambalwasi kayun langgusih ey pantete-ul kayu tep
eleg ma-kal hu nemahhig ni bunget APU DIOS ni hi-gatsu.
9 Kan APU DIOS ey "Yallin nunman ey me-kal hu tuled ni patul yu et yadda
oopisyal tu. Nemahhig ali takut idan padi niyadda prophet."
10 Et kangkuy "APU DIOS e Eta-gey ni peteg, nakahhaul kamin iJudah et
yadda iJerusalem! Tep kammuy umlinggep kami nem eleg tep neidaddan
hu ispadah ni mengedged ni buklew mi."
11 Kan APU DIOS ey "Meippeamtaddan bimmebley e medettengan ali
tsimpuh ni um-alilli meka-atung ni dibdib eyad bebley da. Humman
ni dibdib ni melpud eleg mebebleyi ey beken ni henin dibdib ni
kamambabbabbal ni mengitteyyab ni degi.
12 Naka-ka-let humman ni dibdib ni peellik tep humman hu pengastiguk
idan tutu-uk. Hi-gak e DIOS mismuh hu kamenghel nunya."
13 Ang-ang yu kedi! Iyyaddalli buhul tayun heniddan kulput niya heni
alipuhhapuh hu kalesah da tep na-na-let ida kebayyu dan umbesik nem
ya tulduh. Et humman hu, anggehemmek itsu tep nanna-ud ni mebahbah
itsu.
14 Hi-gayun iJerusalem, ekal yu lawah ni wadad nemnem yu ma-lat
meihwang kayu. Pigantu pengissikkedan yun mannemnem ni lawah?
15 Wadadda melpud Dan et yaddad duntug di Epraim ni mengippeamtan
kamengellidda buhul ni umbahbah.
16 Kan APU DIOS ey "Ehel yuddan tutu-ud kebebbebley anin di Jerusalem
e iyaddalli buhul dan melpud neidawwin bebley. Huyyaddan buhul da ey
ittetkuk dalli e gubbaten dadda bebley di Judah
17 ey liktuben da Jerusalem, henin kapehding idan kaman-eddug di
payew. Meippahding ali huyya tep nginhay da-ak idan iJerusalem.
18 Neipahding ida huyyan hi-gayun iJudah tep yadda lawah ni impahding
yu. Manligligat kayulli e henilli natwik hu puhu yu tep ya liwat yu."

Kaumlelemyung hi Jeremiah gapuh idan tutu-u

19 Kan Jeremiah ey "Iyyadyan eggak pakeisipel ni lemyung ku! Nakka
umkenebkeb tep nakka deddengngela hu tenul ni tangguyup niya tekuk ni
tutu-ud gubat.
20 Nantutu-nud ida immalin nemahbah eyan bebley et deh e nakabbah-
bah ni emin. Ey neminhakkey ni nebahbah hu kampu mi.
21 Pigantulli kesikkedan ni gubat et eggak law deddengngelen hu tenul
ni tangguyup?"

22 Kan APU DIOS ey "Kele anhan endi nemnem idan tutu-uk? Eleg da-
ak law amtan hi-gada. Henidda u-ungngan eleg da amta kayyaggud ni
pehding da. Nelaing ida kumamman ni mengippahding ni lawah, nem
endi inamta dan meippanggep ni kayyaggud."
23 In-ang-ang kud kebebbebley ey nekabbahbah idan emin ey endi hu
mategun natdaan anin ni hakey. Intangaw ku mewan di kabunyan ey
kaman-eengnget.
24-25 Ey in-ang-ang kuddad duntug ey henidda kamangkeiggiwwed anin
idan dunduntug. Endin hekey tutu-u ey anin idan sisit et endidda tep
simmayab ida.
26 Yadda la puyek ni mateba kameitnem ey nambalin idan mepantal.
Nebahbah emin hu bebley gapuh ni nemahhig ni bunget APU DIOS.
27 Inhel dedan APU DIOS e kantuy "Bahbahen kun emin hu bebley eyad
puyek et mambalin ni endi silbi da. Nem eleg kulli pakabbahbaha.
28 Et yalli puyek ey heni kaumlelemyung ey engeenget ali kabunyan.
Huyyan inhel ku ey eleg ku kekyata, tep nanna-ud ni nakka ipahding hu
ninemnem kun pehding.
29 Memsik idalli tutu-ud mumuyyung ni pengngelan dan ngaladdan sin-
dalun nampantakkay di kebayyu niyadda nampampana. Ida mampantellu
edum di babattu et endillin hekey hu tutu-ud bebley.
30 Hi-gayun iJerusalem, entan pambalwasi yun kayyaggud ni peteg,
entan panggamgam niya entan iyayyaggud ang-ang yu. Endi silbitu tep
mebahbah kayu ey gapu tep inwalleng dakeyun etan ni nekamminhed ni
hi-gayun nunman et pinhed dakeyu law ni petteyen.
31 Nakka deddengngela palak ni biin mengi-ungngan pengulwan ni u-
ungnga tu. Hanniman ali palak idan iJerusalem ni kaman-eke-eked yahyah
da. Pan-idewdew dalli ngamay da e kanday 'Iyaddalli memettey ni hi-gami!
Nanna-ud ni mebahbah kami!' "

5

1 Kan APU DIOS ey "Hi-gayun tutu-ud Jerusalem, lakkayuy et yu paka-
ang-angen di emin eyad bebley yu hedin wada ew ngu hakey ni ang-angen
yun limpiyuh ey meandeng hu tuka pehding. Et hedin wada hemmaken
yu anin hakey man eggak law bahbaha hu Jerusalem.
2 Wadadda na-mu kamenghel ni kanday daka issapatah di ngadan ku e
hi APU DIOS e wadan ingganah, nem ya kakulugan tu ey itek da!"
3 Kangkuy "APU DIOS, inamtak e muka hemmahemmaka hu makulug ni
kamengu-unnud ni hi-gam nem endi. Kinastigum ida ma-lat iyayyaggud
da elaw da, nem eleg da issiked ni manliwwat. Ey eleg ida mantuttuyyun
liwat da."
4 Kangkud nemnem kuy "Newetwet ida dedan eya tutu-u ey endi
nemnem da niya eleg da inamta hu pinhed AP-APU e Dios dan pehding
da.
5 Et ya ninemnem ku ey nak mekihhummangan idan ap-apu da, et
nanna-ud ni inamta da hu elaw APU DIOS niya inamta da pinhed tun
pehding da." Nem emin ida ey daka ngenghaya hi APU DIOS.
6 Et humman hu, yadda animal di muyung, henin layon, yadda ahhud
eleg mebebleyi, yadda leopard ey petteyen dadda hu kamengippatnan
meukkat di bebley et pamba-nuten dadda. Mukun meippahding humman
ni hi-gada ey tep nemahhig liwat da niya ngehay dan Apu Dios.
7 Kan APU DIOS ey "Kele nak liwwanen hu liwat ida eyan tutu-uk?
Inwalleng da-ak et daydayawen da beken ni makulug ni dios. Anin

ni winedak emin hu mahapul da henin kennen ma-lat eleg ida maupa
nem nanengtun lawah elaw da. Daka i-ulig hu beken da ahwa ey ida
kamanhahha-ad di kad-an idan bibi-in daka pebeyyad annel da.
8 Daka itettekel hu ahwan sinakdul da e henidda nakaphel ni butekal ni
kebayyu e ida kamenemmahemmak ni labah ni kebayyu.
9 Kaw beken ni lebbeng tun kastiguen kudda gapuh ni henin nunyan
elaw idan nunyan bimmebley? Kaw eggak ibbaleh hu impahding da?

10 Nanna-ud ni kastiguen kudda, et humman hu peelik ali buhul dan
memahbah ni hi-gada. Pampetteyen idallin buhul dadda tep beken kudda
tuu. Nem e-helan kuddalli ma-lat eleg dadda pateyen ni emin et wadadda
metdaan.
11 Inwalleng tuwak idan iIsrael et yadda iJudah. Hi-gak e hi Apu Dios hu
nanghel nunya."

12 Kan idan nunyan tutu-un Apu Dios ey itek hu inhel idan prophet
meippanggep ni kebahbahan da. Kanday "Endi an meippahding ni hi-
gatsun lawah. Endi kaya an um-alin ligat winu bisil winu gubat."
13 Kanda mewan ey "Maitek ni peteg ida humman ni prophet tep eleg
kaya malpun Apu Dios hu daka e-hela. Et humman hu, meippahding alin
hi-gada hu daka ebbiebbigan meippahding."

14 Et humman hu, kan Apu Dios e Kabaelan tun emin ey "Gapu tep
hanniman hu inhel idan tutu-u, pambalin kuddan heni apuy hu e-helen
kun e-helen mun hi-gada et henidda keyew ni megihheb."
15 Niya kan Apu Dios ey "Hi-gayun helag Israel, peellik hu naka-let ni
tutu-un melpud neidawwin bebley ni mengubbat ni hi-gayu. Humman
idan tutu-u ey nebayag ngu dedan ni newada bebley da ey eleg yu amta
ehel da.
16 Naka-let hu sindalu da ey nelaing idan umpana. Ihik idan umpatey e
endi hemek da.
17 Hi-gadalli mengngan ni ineni yu anin idan edum ni kennen ni intalu
yu. Bahbahen dalli intanem yun kaumlameh e henin grapes niya fig. Ey
pampetteyen dalli u-ungnga yu niyadda animal yu. Pambahbahen daddalli
nekalluhud ni bebley yun yuka pandinneli."

18 Kan Apu Dios ey "Nem yan nunman ali ey eggak i-abulut ni mebahbah
emin hu tutu-uk.
19 Hedin mahmahan dalli kele nak impahding ida humman ey kammun
hi-gaday 'Mukun impahding Apu Dios ida humman tep inwalleng yu et
dayawen yu edum ni dios eyad bebley yu. Et humman hu, mambalin
kayullin bega-en idan tutu-ud edum ni bebley.' "

20 Kan mewan Apu Dios ey "Ehel muddan helag Jacob di Judah e
kammuy:
21 Kan Apu Dios ey 'Pandengel kayu, hi-gayun endi nemnem tu. Wada
mateyu, nem eleg kayu pakeang-ang, wada tangila yu, nem eleg kayu
pekadngel.
22 Hi-gak hi Apu Dios, kele eleg yuwak deyyawa? Niya kele eleg kayu
umtakut ni hi-gak? Hi-gak hu nengiha-ad ni palnah di gilig ni baybay et
humman memappeg ni danum et eleg luma-pih anin ni metennuttu-ug.
Ey anin ni na-let niya kamambungngug hu dalluyun et eleg meiddeplug
humman ni pappeg ni inha-ad ku.

23 Nem mekelhin peteg hu ulu yu ey makanghay kayu. Inwalleng yuwak
et ya edum ni dios hu yuka daydayawa.

24 Eleg yun hekey nemneman menaydayaw ni hi-gak anin ni impaelik
hu udan ni tsimpuh ni yuka peneppuli ma-lat yumaggud inggaud yun
katootoon.
25 Nem gapuh ni liwat yu ey eggak law peellidda huyyan panyaggudan
yu.
26 Kamei-dum di tutu-uk hu lawah idan tutu-u. Ida kamambebbettak,
heni etan ni tuun kamanlingngen. Nem beken ni sisit hu daka bebtaka tep
ya edum dan tutu-u.
27 Napnu baballey dan sinekew da e henin pukkungngan ni malingen ni
sisit e napnun liningen tu. Humman gaputun et-eteng kabaelan da niya
kedangyan idan peteg.
28 Mangkatebadda ey ida kamepeppehel. Eleg dan hekey hehmekadda
nepu-hig ey eleg da iddawat kelebbengan da. Ey beken ni limpiyuh daka
pehding idan anggehemmek ni tutu-u.
29 Nem hi-gak e Dios hu mengastigun hi-gada et ibleh ku daka
pehpehding.
30 Lawah ni peteg ey kamengippetnga hu neipenahding eyad bebley.
31 Itek ni emin hu kaebbigaddan prophet et ya kapehding ni padin man-
ap-apu ey meippuun di pinhed dan pehding. Ey pinpinhed ida daman tutu-
uk humman ni daka pehding. Nem hipalli pehding yu hedin medeteng hu
kepappegan ni emin?' "

6

1 Hi-gayun helag Benjamin, besik kayu ma-lat meihwang kayu! Hi-yan yu
Jerusalem! Patnul yu tangguyup di Tekoa ey pan-apuy kayu et pengamtaan
idan iBet Hakkerem tep iyyaddalli hu melpud north ni memahbah ni
bebley tayu!
2 Kan Apu Dios ey "Kayyaggud hu ang-ang ni Jerusalem, nem pebahbah
ku.
3 Yadda sindalun buhul yu ey heniddallin kamampattul ni kalneroh e
ida mangkampud nanlinikweh ni bebley niya wada hakkey ni hi-gada ey
manha-ad di pinhed tun panha-adan."
4 Kan idallin nunman ni buhul di edum day "Pandaddan itsu et hegepen
tayu hu Jerusalem! Hehgepen tayun emaggew!" Nem kandalli mewan ey
"Neladaw law tep deh e kamangkehilleng!
5 Yan hileng kuman penggepan tayu et bahbahen tayudda nehammad ni
luhud."
6 Hi Apu Dios e Kabaelan tun emin hu nengiolden idan nunyan buhul e
lelngehen dadda keyew diman et ipiggil dad hengeg ni luhud ma-lat dalnen
dan menggep ni Jerusalem. Tep kantu dedan ni nunman ey "Kastigu yudda
tep lawah daka pehpehding e dadda kapanligligat hu anggehemmek ni
tutu-u.
7 Ya lawah ni kapehpehding idan iJerusalem ey kamei-ellig ni danum
di hebwak ni eleg metduk, tep lawah ni ingganah daka ippenahding. Ida
kamampapatey hu tutu-udman. Ey wada liput da niya degeh da.
8 Et humman hu, hedin eleg yu dedngela tugun ku, man iwwalleng
dakeyu et mambalin hu bebley yun eleg mebebleyi."
9 Kan mewan Apu Dios e Kabaelan tun emin ey "Anggehemmek kayu
tep anin idan hahhakkey ni metdaan ni hi-gayu et meendiddalli. Mei-ellig
idalli buhul yu etan di kamemuggah ni grapes e tu eggilahen hu eleg tu
pugahen et endin hekey hu metdaan."

10 Hinumang ku et kangkuy "Kaw wada damengu an mengngel ni hi-
gak? Nemahhig mannuman ngehay da. Eleg da pinhed ni dedngelen hu
muka e-e-helan hi-gada tep anggengi-ngi da kumedek.
11 Nemahhig dama bunget kuddan lawah ni kapehpehding idan tutu-u,
e henin bunget mu e APU DIOS, ey eggak law han-isipel."
Ey kan APU DIOS ni hi-gak ey "Peang-ang ku hu bunget kuddan u-
ungngad keltad, yadda kameammuammung ni kakat-agun lalakki. Anin
idan han-ahwa, yadda nangkea-amma niya nangkei-inna et meillegat ida.
12 Meidwat alin edum ni tutu-u hu baballey da, yadda papayyew da niya
aahwa da. Hanneyalli meippahding ni pengastiguan kuddan tutu-u eyad
bebley.
13 Emin ida, newetwet niya kedangyan ey beken ni limpiyuh hu daka
pengellain pihhuh da, tep daka tellamadda tutu-u. Em, anin idan papaddi
niyadda prophet et hanniman elaw da.
14 Ya liwat idan tutu-u ey heni himmalem ni liput, nem eleg da
hengngudan eggahan tep kanday beken ni himmalem. Ey eleg da issiked ni
manliwwat, tep kanday 'Kayyaggud itsu kaya. Endi tayu kegguhan!' Nem
ya kakulugan tu ey endi linggep da.
15 Nem kaw ida kaumbaing tep ya lawah ni daka pehpehding? Eleg,
tep eleg da amtan umbaing ey endi ngu dedan baing da. Et humman hu,
ya meippahding ni hi-gada ey mekastigudda et mabeing ida, et heniddan
edum ni kinastiguk. Hi-gak e hi APU DIOS hu nanghel nunya."

Eleg abuluten idan helag Israel hu intuttuddan APU DIOS

16 Kan APU DIOS idan tutu-u tuy "Ehneng kayud nampangaan ni
keltad et man-ang-ang kayu. Ey mahmahi yu hedin hipadman hu
kekakkayyaggudan ni keltad ni nebayag. Et yadman pengidlanan yu et
luminggep hu biyag yu."
Nem kan idan nunman ni tutu-u tuy "Eleg mi ngu pinhed ni mandellan
diman!"
17 Pinilik hu mangguwalyan hi-gayu et ehelan dakeyun kanday "Helipat-
i yun dedngelen hu umtenul ni tangguyup." Nem kanyuy "Eleg mi pinhed
ni dedngelen!"
18 Et kan APU DIOS ey "Hi-gayun katuutuud kebebbebley, dengel yu niya
pan-adali yulli hu meippahding ni tutu-uk ni edum ni aggew.
19 Dengel yu eya e-helen ku: Peellik hu memahbah eyaddan tutu-uk tep
inwalleng da intuttudduk niya nginhay da ehel ku.
20 Eggak mahapul hu i-appit dan hi-gak ni bangbanglun kamelpud Seba,
anin idan daka i-appit ni hi-gak ni pampebanglun kennen ni kamelpud
neidawwin bebley. Ey eggak ebbuluta niya eggak um-amleng ni daka i-
appit ni hi-gak ni kagihheba.
21 Et humman hu, yalli pehding kuddan nunyan tutu-u ey mei-ellig ni
mangkeihhungbub ida. Mettey idallin emin, yadda aammed, yadda u-
ungnga da, yadda gagayyum da niyadda sinakdul da."
22 Kan mewan APU DIOS ey "Um-aliddalli tutu-un melpud north e
neidawwin bebley ni umgubat. Ida kamandaddaddan ni mekiggubbat ey
nangka-let ida.
23 Indaddan da pana da niya ispadah dan mengubbat ni Jerusalem.
Makabbunget ida niya endi hemek da. Hedin nantakkay idad kebayyu
et ida kamemsik ey heni bungug ni dalluyun di baybay hu tenul ni besik
da."

24 Kan idan iJerusalem ey "Yan nangngelan min meippanggep nunman
ni gubat ey neendi elet mi. Mika giggibbekan nunya hu meippahding alin
hi-gami ey eleg mi han-isipel. Heni kami etan ni biin indegeh ni egeh tu
tep nganngnanih ni man-ungnga.
25 Et humman hu, endi tuled min um-ehep di neluhud ni bebley mi winu
kami mandaddallan di keltad. Nemahhig ni anggetakkut di kad-an mi tep
nan-almas ida buhul mi."
26 Kan APU DIOS idan tutu-u tuy "Pambalwasi kayun langgusih ey baktad
kayud dep-ul ni pengippeang-angan yun kayu kaumlelemyung! Pantete-ul
kayun lemyung yu henin kapanggibbek ni ammed ni netey hu binugtung
ni u-ungnga tu. Tep pinhakkey ali ey dimmateng buhul yun memahbah ni
hi-gayu!
27 Jeremiah, patnaim ida tutu-uk henin kapehding ni kaman-e-dih ni
gumek, et ang-angen mu hedin hipa neitu-wan da.
28 Nemahhig ngehay da. Mekelhi ulu da e henin kelhin gumek niya
giniling. Neligat idan metuttudduan. Ey nekattalam ida ni-ngangu ey ya
tumtumbuk hu daka pehpehding.
29 Kamei-ellig ida tutu-uk di gumek e anin ni ngimmangalab hu apuy et
eleg meeyyug, tep eleg dedan mabalin ni memahmah. Hanniman ida tutu-
uk e endi silbitu nak pengastiguan ni hi-gada tep eleg me-kal hu lawah ni
elaw da.
30 Hedin ya ngadan da ey 'Endi silbi tun gumek' tep binelaw APU DIOS
ida."

7

Ya nantuttudduan Jeremiah di baley APU DIOS

1 Huyya inhel APU DIOS ni hi-gak e kantuy
2 "Lakkay di heggeppan di Tempol et mu ehelen idan tutu-uk di Judah
huyya: Kan APU DIOS ni hi-gayun iJudah ni kaumhegep deyan mandeyyaw,
dengel yu eya e-helen ku.
3 Hi-gak e hi APU DIOS e Kabaelan tun emin ni Dios Israel ey kangkuy:
Hulluli yu elaw yu et isiked yun mengippahding ni lawah ma-lat panna-
nengen dakeyun mambebley eyad bebley yu.
4 Ey entan keidngeli yun kae-ehheladdan tutu-un kanday 'Melinggep itsu
e endi lawah ni meippahding ni hi-gatsu tep wadadya hu Tempol APU DIOS!'
5 Hedin makulug ni belliwan yu elaw yu et issiked yun mengippahding
ni lawah et ya limpiyuh pehding yun edum yu
6 niya hedin eleg yu hellamhami tutu-un nekibebley ni hi-gayu, yadda
nepu-hig niyadda nebalu, ey hedin eleg yu petteyadda hu endi bahul tu ey
hedin issiked yun mandeyyaw ni edum ni dios tep umhulun ni kebahbahan
yu,
7 ey pannenneng dakeyun mambebley eyad bebley ni indawat kuddan
aammed yu.
8 Nem ya eggak pinhed ni hi-gayu ey kayu kamandinnel di ehel ni endi
kakulugan tu.
9 Humman gaputun nanengtun lawah yuka pehpehding: Kayu
kamenekkew, kayu kaumpatey, yuka i-ulig beken yu ahwa, yuka issapatah
hu itek, yuka i-appisi hi Baal ey yuka u-unnudadda dios ni eleg yu amtan
nunman.
10 Yuka pehding ida huyyan anggebe-hel ku nem nanengtun kayu ni-
ngangu kaum-ali eyad Tempol ni kad-ak ni immehneng kayu ni kanyuy
'Endi an meippahding ni hi-gatsun lawah.' Kaw kanyu nem endi an

meippahding ni lawah ni hi-gayu anin ni yuka pehpehding ida etan
kamengippebungnget ni hi-gak?
11 Kaw nambalin ni tallu-an ni matekew eya Tempol ni kad-ak? Inang-
ang kun emin impenahding yu.
12 Lakkayuy di Siloh e nemangulun pinilik ni pandeyyawan yun hi-gak
et ang-angen yu impahding kun nunman ni bebley tep ya kalinawah idan
edum yun helag Israel.
13 Impahding yun emin ida humman ni liwat. Impenidwak ni inhel ni hi-
gayu e issiked yun mengippahding idan nunman nem eleg kayu umdengel.
14 Et humman hu, ya impahding kud Siloh ey pehding kulli damad
Tempol kun yuka pandinneli eyad bebley ni indawat kun hi-gayu niyadda
aammed yun nunman.
15 Pe-kal dakeyu eyad kad-an ku henin impahding kuddan edum yun
helag Israel." Hi-gak e DIOS hu nanghel nunya!

Yadda tutu-ud Judah ey daka ngenghaya hi Apu Dios

16 Kan mewan APU DIOS ey "Jeremiah, entan tudda idasali huyyan tutu-
u. Entan nangih mun mengiddasal ni hi-gada niya entan tu ibgan hi-gak e
baddangan kudda tep eggak damengu dedngela dasal mu.
17 Kaw eleg mu ang-anga hu daka ippahpahding eyad bebley dad Judah
niyaddad keltad di Jerusalem?
18 Ida kamengyew u-ungnga da ey kaman-eppuy ida amedad pan-appitan
da ey kamengapyadda inedan sinapay ni i-appit dan biin dios dan kandan
ap-apud kabunyan. Humman ni immiduyag idan kameinnum ni i-appit
dan edum ni dios da et da-ak kapebungnget.
19 Kaw hi-gak hu medgehan di daka pehpehding? Beken ni hi-gak tep
hi-gada kumedek hu medgehan niya hi-gada hu mebe-ing.
20 Et humman hu, hi-gak e hi APU DIOS e Eta-gey ni peteg ey nemahhig
bunget ku e henin apuy ni endi dammutun mengdep. Peellik hu kebahba-
han emin ni tutu-u, yadda animal, yadda keyew niyadda nangkeitnem."
21 Huyya hu kan APU DIOS e Kabaelan tun emin ni Dios ni Israel: "Imay,
pan-appit kayun kagihheba ey pan-appit kayun kahemmula et kanen yun
emin ida humman ni i-appit yu tep eggak damengu ebbuluta hu i-appit
yun hi-gak.
22 Yan nengipenguluan kuddan aammed yun neni-yanan dan Egypt ey
endi immandal kun da-ak i-appitan ni kagihheba winu hipan kamei-appit
ni hi-gak.
23 Kangkun hi-gaday 'U-unnud yu tugun ku et hi-gak hu Dios yu ey hi-
gayu tutu-uk.' Ey inhel kun hi-gada e ya elaw ni pambiyag da ey mei-
unnud di intugun kun hi-gadan pehding da ma-lat kayyaggud emin hu
meippahding ni hi-gada.
24 Nem eleg da-ak u-unnuden niya eleg da hanguden tugun ku. Et
ipahding da hu linggeman ni lawah ni immalid nemnem da. Et kaney
umkedukdul ida ey nema-ma kumedek kalinawah da.
25 Meippalpu eman ni nalpuan idan aammed yud Egypt ingganah nunya
ey intenu-dak kun hi-gada hu bega-en kun prophet ni mantuttuddun hi-
gada.
26 Nem endi hakey ni hi-gadan nenangud ni mengngel idan intuttuddu
da. Nema-ma kumedek ngehay da nem yadda aammed da.
27 Et humman hu, anin ni e-helen mun hi-gadan emin huyyan inhel ku
et eleg da damengu dedngela. Ey anin ni um-ehel kan hi-gada et eleg ida
umhumang.

28 Et humman hu, ehel mun hi-gada huyya, Jeremiah ‘Huyyadda
bimmebley ni eleg mengu-unnud nan APU DIOS niya eleg da pinhed ni
metuttudduan. Eleg ida masileg ni kastigu da. Neendi law daka pengullug
niya neendi dinel dan hi-gak ey eleg da law e-ehhela meippanggep idan
nunman.’ ”
29 Kan mewan APU DIOS ey “Lemyung kayud ta-pew idan duntug niya
mukmuki yu ulu yu et bekahen yu bewek yu tep hi-gak e APU DIOS ey
nemahhig hu bunget ku, et mukun inwalleng dakeyun tutu-uk.
30 Lawah hu impahding idan iJudah. Hinibit da hu Tempol ku tep inha-ad
dadman hu beken ni makulug ni dios ni anggebe-hel ku.
31 Nengapyaddan pan-appitan dad Nedeklan e Hinnom e nginedanan
dan ‘Tophet’ et da iappit ida u-ungnga dan lalakki ey bibi-in giniheb dad
apuy. Ey eggak ehelen e pehding da humman. Ya kakulugan tu ey endi
ngu nak ninemnem ni henin nunman.
32 Lektattuy eleg law mengeddani humman ni ‘Nedeklan e Tophet’ winu
‘Nedeklan e Hinnom’, nem mengeddanan ni ‘Nandeklan ni Pemetteyan
ni Tutu-u’ Ey yadman mismuh hu pengikkullungan ni tutu-u ingganah ni
endi law pengikkullungan da.
33 Pangkennen alin sisit niya animal di muyung hu nangketey ni tuu ey
endi hakey ni mengebbul ni hi-gada.
34 Ey mambalin alin eleg mebebleyi humman ni bebley et meendi hu
hipan kapetnul ni kapan-am-amlengin kasal di Judah niya kapan-am-
amlengid keltad di Jerusalem.”

8

1 Kan APU DIOS ey “Yan nunman ey ukkaten idallin buhul yu hu tu-ngal
ni papatul, yadda oopisyal, yadda papaddi, yadda prophet niyadda tu-ngal
ni idan nambebley di Jerusalem,
2 ey mangkaiwehit idad puyek e henidda tai. Eleg ida meemmung et
maikulung ida nem meippayyag ida et mepeppetangan ida ey hehheyawan
ni bulan niya bittuwen e dios dan nakappinhed dan nansilbian da, niya
nekihenuhhummangan da ey dinaydayaw da.
3 Yadda metdaan ni lawah ni tutu-un meillaw di edum ni bebley ey
daka pekeddukdul ni mettey nem ya ida meittu-u. Hi-gak e hi APU DIOS
e Kabaelan tun emin hu nanghel nunya.”
4 Entanni mewan ey kan APU DIOS ey e-helen ku huyyaddan tutu-u tu:
“Kaw hedin wada neihungbub man eleg um-inah et umehneng? Ey kaw
hedin wada tuun nehamad dalan man kaw eleg mambangngad et idlan
tud neiptek ni dalan?
5 Ey kele hedin hi-gayun tutu-uk man eleg yu nemneman mambangngad
ni hi-gak? Yuka itettenged idad dios yu ey eleg yu pinhed ni mambangngad
ni hi-gak.
6 Nakka hehhegeda penghelan yun kayu kamantuttuyyu, nem endi
kamenghel, anin ew ngun hakey. Gullat et wada menghel ni kantuy
‘Hipa na-mu neihallan impahding ku?’ Nem endi, tep wada hakkey ey
tuka pan-ipahding hu pinpinhed tu, henin kebayyu e tagan tu besik di
kapanggugubasi.
7 Kele hedin yadda sisit man amta da tsimpuh ni ennamutan da?
Heniddan paluma, yadda kalew et yadda edum ni sisit e inamta da hedin
pigan pambe-atan dad edum ni bebley. Nem hi-gayu ngun tutu-uk man
eleg yu amtadda tugun kun pinhed kun u-unnuden yu.

8 Kanyuy nelaing kayu tep amta yudda tugun ku, nem ya kakulugan tu
ey hinenullulan idan maitek ni kamantuttuddu humman idan tugun ku.
9 Mebe-ing idalli hu nelaing ni hi-gayu. Ey medismayah idalli ey
heniddalli nakna. Inwalleng da tugun ku. Hipa na-mun kalinaing hu
wadan hi-gada?
10 Meippalpud kebabbabahan saad tu ingganah di keta-ta-geyyan ey
neagum ida tep pinhed dan hakkeyan hu hipan kayyaggud. Anin idan
padi et yadda prophet et matelam ida. Et humman hu pan-iddawat kulli
ahwa dad edum ni lalakki niya papayyew dad edum ni tutu-u.
11 Tep anin ni immen ali gubat et kan idan tutu-uy 'Melinggep itsu kaya.'
Kamei-ellig ni himmalem hu liput idan tutu-uk nem kanday 'Nelunggidan
ni ebuh.'
12 Nem kaw ida kaumbaing nunman ni daka pehpehding? Eleg, tep sigud
dedan ni endi baing da! Eleg pay anhan umdalang angah da. Et humman
hu, mettey idalli henin edum ni kinastiguk et kepappegan da. Hi-gak e
DIOS hu nanghel nunya!
13 Pinhed ku et anhan ni emmungen kudda tutu-uk henin kapengem-
mungin tuun lameh ni intanem da, nem kamei-ellig ida tutu-uk di grapes
niya fig ni endi lameh da ey nakpit bulung da. Et humman hu, in-abulut
ku tutu-ud edum ni bebley ni meihhullul ni manha-ad eyad bebley da."
14 Et kan idalli law ni tutu-uk ey "Kele itsu kaumyuyudung deya? Besik
itsu kumad bebley ni nehammad luhud tu et yadman ketteyyan tayu!
Tep nanna-ud ni pinhed ni AP-APU e Dios tayun mettey itsu! Heni daitsu
indawtan ni nakdetan ni danum ni innumen tayu.
15 Kan tayu nem umlinggep itsu ey umyaggud itsu nem anggetakkut
kumedek meippahding ni hi-gatsu.
16 Immen ida law buhul tayud bebley idan helag Dan. Kamedngel
hu tenul ni kebayyu da. Kaman-eeldeg hu puyek hedin kamanhihi ida
kebayyu. Immalidda tu-wangu buhul tayun memahbah ni bebley tayu anin
idan tutu-u."
17 Kan mewan APU DIOS ey "Peellik hu anggetakkut ni buhul yun henidda
negitaan ni uleg ni mengellat ni hi-gayu. Et endi mabalin ni pehding yu
ma-lat eleg dakeyu kalaten."

Kaumlelemyung hi Jeremiah tep ya liwat idan tutu-u

18 Iyyadyan nanengtun nakka umlelemyung e eleg me-me-kal.
19 Deh e kamedngel di emin ni bebley hu palak idan tutu-uk. Ey kanday
"Kaw endi law hi APU DIOS di Jerusalem? Kaw endi law etan Patul diman?"
Kan APU DIOS ey "Kele yu dinaydayaw ida endi silbi tun kinapyan tuun
dios et pabunget yuwak?
20 Kan idan tutu-uy 'Nelabah siyaggew ey nelabah ahiani ey eleg itsu
meihwang!'
21 Nemahhig lemyung ku tep anggehemmek idan peteg tutu-uk. Natnga-
ak nem endi kameukkat ni ehel ku.
22 Wadadda kaman-eggah di Gilead nem kele eleg ida yumaggud hu tutu-
uk?"

9

1 Hamban wada bubun di uluk niya hebwak di matak ni kelpuan ni
lewak et anin ni nannangngihan kun kahilehileng niyan kewa-wa-wa hu
tutu-uk ni pintey da et eleg me-puh lewak.

2 Ey hamban wada panha-adan kud eleg mebebleyi et meiddawwi-ak
eyaddan tutu-u tep inwalleng da hi Apu Dios et ya edum ni dios hu daka
daydayawa.

3 Kan APU DIOS ey "Neidaddan idan man-itek ey daka pehebballin
umhaul. Endi pappeg ni lawah ni kapehpehding idan tutu-uk ey eleg da-ak
pay ibbilang ni Dios da.

4 Helipat-i yu kuma gayyum yu ey entan pandidinel mu anin ni agim tep
wada hakey ni agi ey heniddan Jacob e maheul ey wada hakkeyey lawah
tuka e-ehhela meippanggep ni gayyum tu.

5-6 Emin ida ey itek daka e-hela ey daka he-ula gayyum da. Imminghad
bungut da hu man-ittek ey eleg da pinhed ni issiked ni manliwwat. Ida
kaman-inhahaul ey eleg da-ak lispituhan Dios da. Hi-gak e DIOS hu nanghel
nunya."

7 Et humman hu, hi APU DIOS e Kabaelan tun emin ey kantuy "Hedin
ya gumek man kaeyyuga et ma-kal hu neikamdug ni lawah et memahmah
kaginumek tu. Hanniman pehding kuddan tutu-uk e kastiguen kudda et
malinihan ida et yumaggud elaw da. Hipa tep law edum ni pehding kuddan
tutu-uk ni lawah daka pehpehding?

8 Itek hu daka e-e-hela e heni nakdetan ni pana hu dila da. Wada
hakkeyey kayyaggud hu tuka pekihuhhummangan di sinakdul tu nem
ampangunet lawah wadad nemnem tu.

9 Kaw eggak kastigua tuun henin nunman? Kaw eggak ibbaleh hu lawah
idan daka pehpehding ni tutu-uk? Hi-gak e hi APU DIOS hu nanghel nunya."

10 Kangkuy "Nakka umlelemyung ey nakka umnanginangih tep nam-
balin ida duntug niya kudal ni nema-ganan. Endi law tutu-un kamengidlan
diman. Endi law kamedngel ni elug ni baka ey endidda law sisit niya
animal diman tep bimmesik ida."

11 Kan mewan APU DIOS ey "Bahbahen ku hu Jerusalem et panha-adan
idallin jakal. Ey pambalin kudda bebley di Judah ni eleg mebebleyi et endi
mambebley diman."

12 Kangkun APU DIOS ey "Apu, kele nebahbah niya nekamma-ganan eya
bebley et endi law nambebley ey endi law kamandellan? Hipa nelaing ni
han-awat tu neipahding? Ey hipa nengituttudduan mun mengippeewwat
ali?"

13 Hinumang APU DIOS et kantuy "Neipahding huyya tep eleg u-unnuden
idan tutu-uk hu tugun kun hi-gada ey eleg da ipahding hu inhel kun
pehding da.

14 Nangngehay ida ey dinaydayaw da hu beken ni makulug ni dios e hi
Baal tep humman intuttudduddan a-ammed dan pehding da.

15 Hi-gak e hi APU DIOS e Kabaelan tun emin ni Dios idan helag Israel
ey kangkuy 'Dengel yu huyyan e-helen kun pehding kuddan tutu-uk. Mei-
ellig ni iddawtan kuddan mapeit ni kennen da niya nakdetan ni innumen
da.

16 Ey iwwahit kuddad bebley ni eleg da dengelen anin ida lan aammed
da et hannak ali itu-dak hu sindalun mengubbat ni hi-gada ingganah
mekabbahbah ida.' "

17 Kan mewan APU DIOS e Kabaelan tun emin ey "Pannemnem kayu!
Yudda ayagi bibi-in daka nengngihi netey et umlidda.

18 Ehel yun hi-gada et papuut dan um-ali et ia-appehan dakemin a-appeh
ni netey ingganah um-ayuh lewa mi et itaggan mi nangih.

19 Tep ida kamannengngih tutu-ud Jerusalem. Kanday ‘Nebahbah kami
ey nekabbaingan kami. Hi-yanen mi katteg eya bebley mi tep nebahbah
baballey mi.’ ”
20 Kangkuy “Hi-gayun bibi-i, pandengel kayun APU DIOS. Pakadngel yu
hu pinhed tun e-helen. Tuttuddui yudda bibi-in u-ungnga yun umnangih
ey tuttuddui yudda gagayyum yun man-a-appeh ni a-appeh ni netey.
21 Tep kamei-ellig ni himmegep hu katey e indalan tud habhabyen ni
baballey tayu anin idad baballey idan aap-apu tayu et mangkatey ida u-
ungnga niyadda kakat-agu et endi law kameang-ang ni hi-gadad keltad
anin yaddad mulkaduh.
22 Neiwahhiwahhit hu annel idan nangketey e henidda lugit di a-allaw
ni bebley ey heniddan negapas ni pagey di payew ni ahiani. Ey endi an
natdaan ni mengikkullung ni hi-gada. Huyya inhel APU DIOS ni e-helen
ku.”
23 Kan mewan APU DIOS ey “Ya nelaing ni tuu ey beken ni lebbeng ni
tu ippahhiya hu kalinaing tu. Hanniman mewan etan ni na-let ni tuu e
beken ni lebbeng ni tu ippahhiya kakina-let tu. Ey ya kedangyan ey beken
ni lebbeng ni tu ippahhiya kinedangyan tu.
24 Hedin pinhed ni hakey ni tuun mampahhiya ey ya lebbeng tu et ni ip-
pahhiya tu ey ya nengamtaan tu niya nan-awatan tu e hi-gak e hi APU DIOS,
* ey kamannananeng niya eleg melumman hu impeminhed ku ey nakka
pehding hu limpiyuh niya neiptek. Tep huyyadda kamengippeamleng ni
hi-gak. Hi-gak e hi APU DIOS hu nanghel nunya.
25-26 Medettengan ali tsimpuh ni pengastiguan kuddan iEgypt, yadda
iJudah, yadda iEdom, yadda iAmmon, yadda iMoab niyadda nambebley
di desert ni impesikkey da bewek da. Emin ida humman ni tutu-u ey
nekugit ida, nem eleg da pannananeng ni nengu-unnud ni Tugun ku. Ey
ya kakulugan tu ey endin hi-gada et yadda helag Israel hu nengu-unnud
ni Tugun ku.” †

10

Ya pandeyyawan ni beken ni makulug ni dios ey umhulun ni kebahbahan

1 Hi-gayun helag Israel, dengel yu hu pinhed APU DIOS ni peamtan hi-
gayu.
2 Kantuy “Entan tu iu-unnud di elaw idan tutu-ud edum ni bebley e
daka i-ang-ang idad bittuwen hu meippahding alin edum ni aggew. Ey
entan takut yu anin ni hipa ang-angen yun hin-appil di kabunyan anin ni
nemahhig takut ni edum ni tutu-u.
3 Yaddalli etan daka deyyawa ey endi silbidda. Ida kamanlelngeh ni
keyew di muyung ni pinaot da,
4 ey inal-alkusan dan silber niya balituk ey impatak da ma-lat eleg ma-
gah.
5 Humman idan dios da ey henidda tattakkut di payew. Eleg ida um-
ehel ey mahapul ni pehhanen dadda tep eleg ida umdalan. Et humman
hu, entan takut yun hi-gada tep endi da pehding ni hi-gayun lawah winu
kayyaggud.”
6 Nandasallak ni hi-gam, APU DIOS, e endi pengi-ingngehan. Et-eteng
kabaelam ey kamedeyyaw hu ngadan mu.

---

* **9:24 9:24** Ang-ang yu 1 Corinthians 1:31 et ya 2 Corinthians 10:17 † **9:25-26 9:25-26** Ang-ang yu hu Romans 2:28-29.

7 Hi-gam hu Patul di emin ni kebebbebley, et humman hu, hipa eleg
mandeyyaw ni hi-gam? Lebbeng tun hi-gam medeyyaw tep endi henin
hi-gam, anin idan nangkelaing niyadda patul di edum ni bebley.
8 Endi nemnem idan tutu-un kamenaydayaw ni kinapkapya dan dios dan
keyew ni ebuh. Endi silbin daka pengullug.
9 Na-meh ida humman ni dios dan silber ni nalpud Spain ey na-meh idan
balituk ni nalpud Uphas. Pinaot idan nelaing ni mampaot ey binalwasian
daddan kayyaggud ni neabel ni balwasin kinapyan nelaing ni man-ebbel.
10 Nem hi-gam e Apu Dios ey makulug kan Dios. Hi-gam ni ebuh e wadan
ingganah ni Dios hu mannenneng ni Patul. Hedin bimmunget ka, man
kamanyegyeg et emin hu tutu-ud kebebbebley ey eleg da han-isipel hu
bunget mu.
11 "Ehel muddan etan ni tutu-un kamenaydayaw ni dios ni kinapyan tuu
e kammuy 'Huttan idan dios ni kinapyan tuu ey beken ni hi-gada nanletun
kabunyan niya puyek. Mebahbah idalli et meendidda eyad puyek.' "
12 Hi Apu Dios hu nanletun puyek niya kabunyan tep et-eteng kabaelan
tu niya nekallaing.
13 Nem hedin immandal tu man kamambungngug hu danum di kabun-
yan e humman hu udan. Tuka peellidda kulput ni kamelpud gilig ni puyek
ey tuka peki-li hu kedyam di udan. Tu mewan kapeukkat hu dibdib di
nengitluan tu.
14 Nem yadda tutu-u ey endi kei-ingngehan dan hi-gatu tep endi nemnem
da ey endi inamta da. Yadda kamengennapyan dios da e mebe-ing idalli
tep beken ni makulug ida dios da, ey endi biyag da niya endi kabaelan da.
15 Lebbeng tun mengi-ngi-an ida tep endi silbi da. Ey nanna-ud ni
mebahbah idan kedettengan ni aggew ni gintud Apu Dios.
16 Ya Dios idan helag Israel ey beken ni henin hi-gada tep hi-gatu
nanletun emin ey pinili tudda helag Israel ni tutu-u tu. Ya ngadan tu ey hi
Apu Dios e Kabaelan tun emin.
17 Hi-gayuddan iJudah, amung yu ngunut yu et bumsik kayu tep immen
idalli mengubbat ni hi-gayu.
18 Kan dedan Apu Dios ey "Pe-kal dakeyun hi-gak eyad bebley yu. Ey
peellik hu nemahhig ni ligat ingganah endi metdaan ni tuu eyad bebley."
19 Ey kan idan iJerusalem ey "Heni himmalem hu liput mi e eleg
mepwahi. Kammi ngu nem han-isipel mi!
20 Nebahbah kampu mi e nakhat ida iket da. Ey yadda u-ungnga mi
ey inladdan buhul mi et endi law manha-ad di kampu mi niya endi law
mengapyan kampu mi.
21 Endi nemnem idan kamengipappangngulun hi-gatsu. Eleg ida law
mambeggan baddang nan Apu Dios. Et mukun endi law kabaelan dan
man-ap-apu, et deh e newahit ida edum tayu.
22 Dengel yu huyya! Iyyaddalli dakel ni sindalun nalpud bebley di north.
Pambalin daddalli bebley di Judah ni eleg mebebleyi et pambebleyan idan
jakal."

Ya dasal Jeremiah

23 "Apu Dios, endi hakey ni tuun hi-gatu nengamung ni neitu-wan tu niya
ngenamung tun mengippahding ni pinhed tu.
24 Apu Dios, tugun dakemin tutu-um, nem entan tu pamehig ni
mengastigun hi-gami hedin bimmunget ka et eleg mepappeg neitu-wan
mi.

25 Ya pengipahhiggim ni bunget mu ey yadda tutu-un eleg menaydayaw
ni hi-gam ey yadda nengiwalleng ni hi-gam. Tep pintey dadda tutu-um ey
nemahhig nemahbah dan hi-gami niya bebley mi.”

11

Eleg maunud hu nekitbalan idan iJudah

1 Entanni ey immehel mewan hi APU DIOS ni hi-gak et kantuy
2 “Penemnem mudda hu meunnud di nekitbalan kuddan iJerusalem
niyadda iJudah.
3 Ey penemnem mu e hi-gak ni AP-APU e Dios dan helag Israel ey iddutan
kuddan emin hu eleg mengu-unnud ni nekitbalan kudda lan
4 aammed da eman ni nengipenguluan kun hi-gadan neni-yanan dan
Egypt e bebley ni nanhelheltapan dan kamei-ellig ni kaumhihinyab ni
apuy. Inhel kun hi-gada e hedin mengu-unnud idan hi-gak niya ippahding
dan emin hu pinhed kun pehding da, ey hi-gada tutu-uk ey hi-gak hu Dios
da.
5 Ey peamnuk hu hinammad kun inhel ida lan aammed dan kangkuy
iddawat kun hi-gada etan kayyaggud ni puyek ni nambebleyan dan
nunya.”
Hinumang ku et kangkuy “Em, APU DIOS.”
6 Entanni ey kan mewan APU DIOS ni hi-gak ey “Lakkay idad bebley di
Judah niyaddad keltad di Jerusalem et ehelen muddan tutu-un u-unnuden
dadda etan neitudek di nekitbalan kudda lan aammed da.
7 Tep yan eman ni nengipenguluan kuddan aammed dan neni-yanan dan
Egypt ey inhelan kudda e mahapul ni u-unnuden da-ak ma-lat eleg ida
mekastigu. Ey impenidwak ni inhel huyyaddan helag da ingganah nunya.
8 Nem eleg da-ak kulluga et daka pan-ipahding kumedek hu pinpinhed
dan pehding. Et paelik law ni hi-gada hu idut ni na-hel etan di nekitbalan
kun hi-gada.”
9 Kan mewan APU DIOS ey “Nan-eeppet ida iJudah niya iJerusalem e da-ak
kangenghaya.
10 Daka ippenahding hu henin impahding ida lan aammed dan eleg
mengu-unnud ni hi-gak e daka daydayawa ey ida kamansilbiddan beken
ni makulug ni dios. Impangil idan iJerusalem niya iJudah hu nekitbalan
kudda lan aammed dan nunman.
11 Et humman hu, hi-gak e hi APU DIOS ey inhel kun hi-gadan peellik
hu memahbah ni hi-gada et eleg da kabaelan ibbebsikan. Anin ni
mampehemmehemmek idan hi-gak ma-lat baddangan kudda et eggak ida
hengnguda,
12 et ida mambagan baddang idan dios dan in-enappitan da. Nem endi
kabaelan idan nunman ni dios dan pengippeellian kullin memahbah ni
hi-gada.
13 Hi-gayun iJudah ey dakel hu dios yun henin kedakkel ni bebley yu. Ey
hi-gayun iJerusalem, ey henin kadinakkel ni keltad yu hu kedakkel ni altar
yun yuka pan-appisin dios yun hi Baal e kaumhulun ni kebe-ingan yu.
14 Et humman hu, hi-gam e Jeremiah, entan pandasal ey entan
pampehemmehemmek ni hi-gak gapuh idan nunyan tutu-u. Tep eggak
hengngudadda anin ni mandasal ida et mambagaddan baddang ni hi-gak
hedin wada ligat da.”
15 Immehel mewan hi APU DIOS et kantuy “Kele ida kaum-alialid Tempol
ku eya tutu-un nakappinhed ku ey deh e lawah hu daka ippenahding?

Kaw kanda nem dammutun a-alluken da-ak ni daka i-enappit et eggak ida
kastigua et man-am-amleng ida?
16-17 Hi-gak e hi APU DIOS e Kabaelan tun emin ey heni intanem ku Judah
niya Jerusalem et henidda keyew ni olibah e mateba niya makallameh.
Nem yan nunya ey mei-ellig ni peellik hu na-let ni pewek ni memahbah
ni hi-gada ma-lat heni mengihheb hu bulung da niya mangkephak hu
pangeda. Nem hi-gada ngu kambahul ni keippahdingan tu huyyan hi-gada
tep yadda lawah ni impenahding da, niya gapuh ni nengipebungetan dan
hi-gak, tep in-enappitan da hi Baal e beken ni makulug ni dios."

Ya planuh idan buhul Jeremiah ni pemetteyan dan hi-gatu

18 Impeamtan APU DIOS ni hi-gak hu planuh idan buhul kun pemetteyan
dan hi-gak.
19 Nak kumedek kamakaddinnel ey ampangunet heni-ak etan ni impah
ni kalneroh ni keklengen da. Eggak amta e hi-gak gayam hu pengippahdin-
gan dan lawah ni planuh da. Kanday "Petteyen tayu ma-lat endilli law
mannemnem ni hi-gatu anin idan tuka ittenuttuddu. Heni tayu lelngehen
hu keyew ni nunyan makattaba."
20 Et mandasallak e kangkuy "APU DIOS e Kabaelan tun emin, limpiyuh
kan huwet ey muka patnai nemnem ni tuu. Nakka medinnel e ippahding
mu hu limpiyuh. Ey pinhed ku et anhan ang-angen hu pengiblehan mun
hi-gada."
21 Yadda iAnathot ey daka ihhamahamak hu ni pehding dan memettey ni
hi-gak. Tep kanday hedin itultuluy kun mengippeamtan pinhed APU DIOS
ey petteyen da-ak.
22 Et kan APU DIOS e Kabaelan tun emin meippanggep ni hi-gada ey
"Kastiguen kudda! Mettey idallid gubat hu kakat-agun lalakki ey mettey
idallin upa hu u-ungnga da.
23 Tep humman ida peellik ni pemahbah kuddan nunman ni iAnathot ni
kedettengan ni gintud kun aggew et endilli metdaan ni hi-gada."

12

1 APU DIOS, nanna-ud ni neiptek ni ingganah hu muka pehding et
limpiyuh hu pehding mu hedin manlillihhak ni hi-gam. Nem lillihen ku
hu meippanggep ni kinalimpiyuh mu. Tep kele kaumkedangyan ida lawah
hu daka pehpehding? Ey kele kayyaggud kapambalinin kapehding idan
beken ni limpiyuh daka pehding?
2 Mei-ellig ni intanem mudda et lumemut ida et meetteng ida et lumemeh
ida. Ma-nut kayyaggud hu daka e-ehhela meippanggep ni hi-gam nem ya
kakulugan tu ey eleg daka lispituha.
3 Nem hedin hi-gak man naka-amta muwak e APU DIOS, ey muka ang-
ang-anga hu nakka pehpehding. Ey inamtam e nakappinhed daka. Attu
anhan et ia-allaw mudda huyyan lawah ni tutu-u et henidda kalneroh ni
mekleng? Ey appil mudda ingganah mekleng ida.
4 Pigantu kepappegan ni henin nunya e nema-ganan hu puyek ey
kamekpit neitnem? Ey ida kamangkettey hu animal niya sisit tep ya
kalwah idan nunyan tutu-u. Kanday "Eleg ang-angan APU DIOS hu tayu
kapehpehding."

Ya humang APU DIOS

5 Kan APU DIOS ey "Jeremiah, kammuy neligat hu biyag mun nunya
nem medettengan ali hu tsimpuh ni nelilliggat ali anhan law hu biyag
mu. Tep yan nunya ey heni ka neatun nekibebbessik idan tutu-u. Nem

nema-malli atum tep heni kalli mekibebbessik idan kebayyu. Ey hedin
kaka meihhungbub di kayyaggud ni bebley, ey nema-mallid mamuyung di
gilig ni Jordan?
6 Ey anin yadda aaggim niyadda pamilyah mu et inhedul daka. Ey hi-
gada anhallaw hu nammamaninin nengippahding ni lawah ni hi-gam. Et
humman hu, entan kuma pandiddinnel ni hi-gada, anin ni kayyaggud hu
penappihappit da."
7 Kan mewan Apu Dios ey "Inwalleng kudda helag Israel ni pinilik ni
tutu-uk. Et humman hu impebeltan kudda huyyan nakappinhed kun tutu-
uk idan buhul da
8 tep inwalleng da-ak. Nambalin ida kumedek ni henin layon di muyung
e da-ak kangengyedi tep nginhay da-ak et mukun anggebe-hel kudda.
9 Hi-gadan pinilik ni tutu-uk ey heniddalli sisit ni pambinna-hilan idallin
gawwang et panhebaten dadda. Anin idan animal di muyung et um-alidda
et mei-dum idan mengngan ni hi-gada.
10 Yadda tutu-uk ey ida kamei-ellig di kayyaggud ni leguntan sinnemak
nem um-alilli dakel ni buhul dan memahbah ni hi-gada et kamei-ellig ni
mangkeiggessin niya mambalin idallin endi silbida.
11 Pambalin dallin endi silbin nunman ni leguntak di penang-ang ku. Ey
mambalin alin eleg mebebleyi humman idan bebley da tep endin hekey
menengngud ni mengippaptek.
12 Hanniman ali meippahding tep peellik ali dakel ni tutu-un mengubbat
idan bebley da et endi an metdaan ni hi-gada.
13 Ma-nu tep mantennem ida tutu-uk ni pagey, nem mei-ellig ni hebit
ali ennien da. Ey ma-nu tep mambibi-led idan mangngunnu, nem endilli
gun-uden da. Em, tep nemahhig ali bunget kun hi-gada."

Ya inhel Apu Dios meippanggep sinakdul idan helag Israel

14 Heninnuy hu kan Apu Dios ni meippanggep idan edum ni tutu-un
memahbah nunman ni bebley ni indawat tuddan tutu-u tun helag Israel:
"Pe-kal kudda humman ni lawah ni tutu-ud bebley da. Ey ihhehwang
kudda helag Judah ni nekibebley ni hi-gada.
15 Nem hehmeken kuddallin emin et pambangngad kuddad nambeb-
leyan da.
16 Ey hedin iu-unnud idan nunman ni lawah ni tutu-u hu elaw idan tutu-
uk et daydayawen da-ak niya issapatah dad ngadan ku e hi Apu Dios e
wadan ingganah henin nenuttuddu dan tutu-uk ni nansapatah di ngadan
Baal, ey meibbillang idan tutu-uk et yumaggud biyag da.
17 Nem yadda eleg mengu-unnud ni hi-gak ey mei-ellig ni gebbuten kudda
henin neitnem et matey ida. Hi-gak e hi Apu Dios hu nanghel idan nunya."

13

1 Entanni ey inhel Apu Dios ni hi-gak e nak umgatang ni kayyaggud ni
luput e henin kai-awekeh ni padi et usalek, nem eggak kunu e-bela.
2 Et nak gumtang et iewakeh ku.
3 Entanni ey immehel mewan e kantuy
4 "Lakkay di Wangwang e Euphrates et mu itlu huttan ni luput etan di
dehak ni batu."
5 Et lumawwak et nak itlud neihnup di Euphrates.
6 Nelabah pigan aggew ey immehel mewan hi Apu Dios et kantuy
mambangngaddak di Euphrates et nak alen humman ni luput.

7 Limmawwak et petkek etan nengitluan ku, nem inang-ang kuy
nebahbah e lawah law ang-ang tu.
8 Kan APU DIOS ni hi-gak ey
9 "Heninnuy pehding kun memahbah idan kaippahhiyan iJudah niya
iJerusalem.
10 Mambalin idalli humman ni lawah ni tutu-un henin eyan luput ni endi
law silbitu. Eleg da-ak u-unnudan hi-gada niya nemahhig hu ngehay da e
daka daydayawa edum ni dios.
11 Ya et pinhed kun pehding idan iJudah et ya iIsrael ey heni paka-itnged
dan hi-gak henin etan ni luput ni neihammad ni neiewakeh, et hi-gada
pantu-uk ni ingganah ni mandeyyaw ni hi-gak. Nem eleg da-ak u-unnudan
hi-gada."
12 Immehel mewan hi APU DIOS et kantuy "Jeremiah, ehel muddan helag
Israel: Kan AP-APU e Dios idan helag Israel ey 'Mehudduan emin hu pa-nay
yun meinnum.' Hedin hummangen dalli e kanday 'Em, inamta mi dedan
e lebbeng tun mehudduan ni emin hu pa-nay ni meinnum.'
13 Ey kammullin hi-gada ey huyyadda inhel APU DIOS ni hi-gayu: 'Hi-gak
e DIOS ey peinnuman kuddalli emin hu tutu-u eyad bebley ni meinnum
ingganah mebutteng ida, anin idan patul ni helag David, yadda padi, yadda
prophet niyaddan emin hu nambebley di Jerusalem.
14 Petteyen kuddalli nangkea-amma, ya nangkei-inna, niya kaungaunga e
mei-ellig idad pa-nay ni pansisikmalen ku et mangkaphik ida. Eggak idalli
hehmekan pemetteyan kun hi-gada.' "
15 Hi-gayun iIsrael, pampekumbabah kayu et denglen yu ehel APU DIOS.
16 Dayaw yu hu AP-APU e Dios yu ma-lat eleg tu paeli hu mei-ellig
ni engeenget tep mangkeihhungbub kayud lawwan yud duduntug. Em,
dayaw yu et eleg tu pambalin ni mei-ellig ni engeenget etan kawwalwal ni
yuka namnamaha.
17 Hedin eleg yu u-unnuda tep ya kayu kamampahhiyyai ey nemahhig
ali nangih kun keillawwan yun tutu-un APU DIOS di edum ni bebley et
mambalin kayun balud diman.
18 Entanni ey immehel mewan hi APU DIOS ni hi-gak et kantuy "Ehel
mun patul et hi inetu et ma-kal idad nan-ap-apuan da tep meapput ali hu
nan-ap-apuan da."
19 Hehgepen alin buhul dadda bebley di Judah di appit ni south ey endi
peka-law diman ni memaddang idan tutu-u. Meellan emin ali hu tutu-
udman et meillaw idallid edum ni bebley.
20 Hi-gayun iJerusalem, ang-ang yu kedi! Hi-gayu kapandinneliddan
edum yud kebebbebley di Judah ey yudda kaippahhiya, nem attudda law
ey iyyaddalli buhul yun melpud north.
21 Hipa yuka pannemnem hedin yadda etan tutu-un yuka nannamahan
umbaddang ni hi-gayu hu mengubbat kumedek ni hi-gayu et hi-gada
pan-ap-apu yu? Nanna-ud ni maggeh ni peteg nemnem yu, henin
kapengidgehin egeh ni biin nganngnanih ni man-ungnga.
22 Hedin mahmahan yu gaputun neipahding ida huyyan hi-gayu e mei-
ellig ni nangkebi-ki balwasi yun nemilitan dakeyun in-ulig ey heninnuy
penummang ku: 'Em, tep nemahhig liwat yu.'
23 Kaw dammutun hullulan ni andeket ni tuu hu ang-ang ni belat tu?
Ey kaw dammutun e-kalen ni leopard hu batek tu? Eleg. Hanniman ni
hi-gayu e endi kabaelan yun mengippahding ni kayyaggud.
24 Iwwahit dakeyu henin kapengitteyyabin dibdib ni degi.

25 Huyya gahat yu. Ninemnem kun pehding huyyan hi-gayu tep
liniwwan yuwak e Dios yu et mandinel kayuddan beken ni makulug ni
dios. Hi-gak e DIOS hu nanghel nunya.
26 Mei-ellig ni hi-gak mismuh hu mengkal ni balwasi yu et mabladan
kayu et mabeingan kayu.
27 Inang-ang ku hu nengipahdingan yuddan anggebe-hel ku. Ey inang-
ang ku linallawwan yuddad duntug niyad papayyew tep ya impeminhed
yuddan beken ni makulug ni dios, e henin impeminhed ni peteg ni hakey
ni lakin mengi-ullig ni ahwan sinakdul tu, winu henin kapenemmakin
lakkitun kebayyun labah. Nanna-ud ni mekastigu kayun iJerusalem!
Pigantu kesillegan yu et baliwan yu elaw yu et maibilang kayun malinih."

14

1 Inhel APU DIOS ni hi-gak hu meippanggep etan ni andukkey ni ugew.
2 Kantuy "Umlelemyung idalli iJudah e umyuyudung idad puyek tep
kamangkettey ni emin hu neitnem. Ey ida kamampehemmehemmek hu
iJerusalem ni mampebaddang.
3 Yadda kekeddangyan ey daka be-ala bega-en dan an man-ehhul ni
danum nem endi danum idad hebwak et neala ni nambangngad ida e endi
inehul da. Nedismayah ida et ida kamanhukyung ma-lat mahenian angah
da.
4 Ey ida dama kaumlelemyung hu kamampeyyew et daka hennii dama
angah da tep eleg umudan et nekamma-ganan hu puyek.
5 Yadda dama makwah ey hini-yan da impah da tep endi helek ni kennen
da.
6 Ey ida kamanngahngah hu kebayyud muyung e henidda jakal. Eleg
law um-ang-ang mateda tep neendi elet da tep ya keendin kennen da."

7 Lektattuy mampehemmehemmek ida tutu-uk et kanday "Em, mika
ebbuluta e inwalleng daka ey nanliwat kamin hi-gam. Nem hemek dakemi
anhan e APU DIOS et baddangan dakemi tep humman hu hinammad mun
inhel ni hi-gami.
8 Hi-gam ni ebuh mika namnamahan mengihwang ni hi-gamin helag
Israel di ligat mi. Ey kele heni ka hansinu-wan eyad bebley mi e heni ka
nalpud edum ni bebley et mekidya kan ebuh ni hanlabbi?
9 Kele heni ka sindalun natnga et eleg tu amta e wada buhul tu niya heni
ka sindalun endi kabaelan tun mengapput? Nem nanna-ud ni baddangan
dakemi e APU DIOS tep tuu dakemi. Et humman hu, entan dakemi anhan
iwalleng."

10 Kan APU DIOS meippanggep ni hi-gayun tutu-u ey "Pinpinhed yun
meiddawwin hi-gak niya eleg yu u-unnuda hu pinhed kun pehding yu.
Et mukun eleg dakeyu law ibbilang ni tuuk. Ey kastiguen dakeyu tep ya
liwat yu tep eggak liwwana hu kalinawah yu."

11 Kan APU DIOS ni hi-gak ey "Entan tudda law idasali eya tutu-u.
12 Tep eggak dedngela dasal da niya eggak ida baddangi anin ni
mantetpel idan pandasalan dan hi-gak. Ey eggak ebbuluta i-enappit dan
hi-gak ni kagihheba niya pagey. Et mukun peellik kumedek hu bisil, ya
degeh niya mengubbat ni hi-gada."

13 Kangkun hi-gatuy "APU DIOS e Eta-gey ni peteg, inamtam e kapan-e-
heladdan prophet idan tutu-u e endi kunu um-alin gubat et ya bisil tep
kanday impakulug mu e ebuh linggep ni mewedda eyad bebley."

14 Nem kan APU DIOS ey "Kau-ussaladdan prophet hu ngadan kun man-
ittek. Eggak ida kaya itu-dak ni an menghel ni hipan e-helen da. Endi nak
inhel kun hi-gada. Nalpu kayad nemnem da humman idan inhel da.
15 Et humman hu, hi-gak e hi APU DIOS ey ya e-helen kun meippanggep
idan nunman ni prophet ni kamenghel ni intu-dak kuddan menghel e endi
gubat niya bisil ni um-ali eyad bebley ey mettey idallid gubat niyad bisil.
Tep itek hu inhel da ey eggak ida itu-dak.
16 Anin idan tutu-un nanghelan daddan nunman et endi an mengikkul-
lung ni hi-gada tep mangkeibbeng ali annel dad keltad di Jerusalem tep
mangkettey idallid gubat niyad bisil. Meippahding alin emin huyyan inhel
kun hi-gada, anin idan ahwa da niyadda u-ungnga da. Pehding kun hi-gada
humman tep yadda lawah ni impahding da."
17 Kan APU DIOS ey "Ehel muddan tutu-u e nakka umlelemyung ey
umlewalewa-ak alin kewa-wa-wa niyan kahilehileng tep nemahhig hu
neipahding idan tutu-uk.
18 Limmawwak di a-allaw ni bebley ey inang-ang ku hu kawehiwehit
ni annel ni nangketey di gubat. Limmawwak mewan di endi bebley ey
inang-ang ku hu tutu-un nangketey ni upa da. Ey yadda padi niyadda
prophet ey ma-nut nanengtun daka pehding ngunu da nem eleg da amta
daka pehpehding."
19 Kan Jeremiah et yadda tutu-u nan APU DIOS ey "Kaw inwalleng mu
tu-wangu anhan ida tutu-um ni iJudah? Kaw anggebe-hel mudda law hu
iJerusalem? Kele nemahhig nanliput mun hi-gami e eleg mepwahi? Ni-
namnamah mi linggepan mi nem endi damengu kayyaggud ni neipahding.
Ninamnamah mi yaggudan mi, nem anggetakkut kumedek immalin hi-
gami.
20 Mika ebbuluta e nanliwat kamin hi-gam, e APU DIOS. Em, nanliwat
kami anin ida lan aammed mi.
21 Nemnem mu anhan hu nekitbalan mun hi-gami et eleg dakemi pihulen
gapuh ni kamedeyyaw ni ngadan mu. Ey entan tu ipahding hu kebe-ingan
ni ngadan mu niya Jerusalem e kad-an ni nan-ap-apuam.
22 Endi edum ni dios ni kabaelan tun mengippeellin udan. Beken ni neala
ni impaelin kabunyan hu udan tep hi-gam ni ebuh hu wada kabaelan tu
e AP-APU e DIOS mi. Et humman hu, hi-gam pandinnelan mi tep hi-gam ni
ebuh kabaelan tun mengippahding idan nunya."

15

1 Entanni mewan ey immehel hi APU DIOS ni hi-gak et kantuy "Anin ni
kantu et wadad Samuel nan Moses ni mampehemmehemmek ni hi-gak
gapuh idan nunyan tutu-u et eggak damengu hehmekadda. Et humman
hu, pan-itu-dak mudda et menga-allaw ida et eggak ida ang-ang-angen.
2 Hedin mahmahan dan hi-gam hedin attu lawwan da, ehel mun hi-gada
e inhel ku e mettey ida edum ni hi-gada tep ya degeh, tep humman gahat
da! Ya edum ey mettey idad gubat, ey ya edum ey mettey idan bisil tep
humman dama gahat da. Ey yadda edum ni hi-gada ey ellan idan buhul
da et mambalin idan balud.
3 Hi-gak e DIOS ey peellik ni hi-gada hu epat ni nemahhig ni nambakbak-
lang ni meippahding. Mettey idad gubat, ibbebsik ni ahhu annel da, niya
kennen idan sisit niyadda animal di muyung hu metdaan ni hi-gada.
4 Gapuh idan impahding etan ni u-ungngan Hesekiah di Jerusalem e hi
Manasseh e patul di Judah ey nemahhig hu pengastiguk idan tutu-uk e
pambalin kuddalin anggebe-hel ni tutu-ud kebebbebley eyad puyek.

5 Hipalli umlelemyung niya umnangih tep ya neipahding ni hi-gayun
iJerusalem? Ey hipalli mannemnem ni mengibga meippanggep ni hi-gayu?
Endi!
6 Inwalleng yuwak ey eleg yuwak nemnema. Et humman gaputun
pemahbahan kun hi-gayu. Eleg dakeyu hehmeka tep eggak law han-isipel
hu bunget ku.
7 Heni dakeyu tel-apen idad eheb eyan bebley. Em, bahbahen dakeyun
tutu-uk ey petteyek ida u-ungnga yu tep eleg yu baliwan hu lawah ni elaw
yu.
8 Umdakkel ali nebalun biid bebley yu, e henin kadinakkel ni palnah
di gilig ni baybay. Petteyen kudda lalakkin kameniken ni u-ungnga yu et
lumemyung ali ineda. Meminpinhakkey hu pengippahdingak ni hi-gadan
nunman ni nemahhig ni ligat ey anggetakkut.
9 Ya etan inan meendi hu pitun u-ungnga tu ey pinhakkeyey umkapuy
ey mehakkehakkey yahyah tu. Henilli me-ngetan hu aggew tu anin ni
kawwalwal pay ni. Mebe-ing ali ey nemahhig lemyung tu. Yadda metdaan
ey pebeltan kuddalin buhul dat patyen dadda. Hi-gak e Dios hu nanghel
nunya."

Ya lilih Jeremiah nan Apu Dios

10 Kangkuy "Endi katteg ngu amleng ku e ina, tep anggebe-hel da-ak ni
emin ni tutu-u. I-imman dedan hedin netayyak eman ni neiungngaan ku.
Endi nak nekibekalan ey endi nak sinattakkut ni impautangan kun pihhuh
ma-lat mambayad. Ey endi nak inutang et eggak mambayad. Nem ay da-ak
kaidduiddusiddan emin ni tutu-u."
11 Kan Apu Dios ey "Ihhehwang dakan hi-gak e Jeremiah, tep in-eng-eng
dakad kayyaggud. Ey pambalin ku buhul mun mampebaddang ni hi-gam
et idasalan mudda hedin wada ligat da.
12 Kaw wada hakey ni tuun kabaelan tun hehpungen hu gumek winu
giniling ni nalpud appit ni north? Endi!
13 I-abulut kuddalli buhul idan tutu-uk ni mengibsik ni kinedangyan da
niya tenged da tep ya liwat da.
14 Ey pambalin kuddan himbut ni buhul da etan di bebley ni eleg da ang-
angen lan nunman, tep nemahhig bunget kun heni apuy ni mengihheb ni
hi-gada."
15 Kangkun Apu Dios ey "Apu, nemnem muwak anhan et baddangan
muwak. Kastigum anhan ida kamengippeligligat ni hi-gak. Entan tu
an-anusidda tep lektattuy petteyen da-ak ni hi-gada. Inamtam e nakka
manhelheltap tep nakka ene-ehhela hu pinhed mun peamtak idan tutu-u.
16 Nakka u-unnudan emin hu muka e-helan pehding ku. Ey humman hu
kaum-idwat ni amleng ni hi-gak tep tuu muwak e Apu Dios e Kabaelan tun
emin.
17 Eggak mekikkillaw ni nekiam-amleng di kapanhahamuliddan mang-
hay ni tutu-u tep nemahhig bunget kuddan tuun lawah daka ippenahding.
Et nak katteg ngu nehahhakkey tep daka peka-u-unnuda.
18 Nem kele nakka manhelheltap ni ingganah e heni eleg mepmepwahi
liput ku? Tam eleg ka meiddinnel ni memaddang ni hi-gak? Kaw heni
ka etan ni wangwang ni kametduk ni siyaggew niya heni kan hebwak ni
kametduk?"
19 Hinumang Apu Dios e kantuy "Hedin mantuttuyyu ka, bangngaden
dakan bega-en ku. Nem beken ni nalnalgem hu e-helen mu. Yadda
makulug ni wada silbitu e-helen mu et mambangngad kan prophet ku.
Hi-gam ali ellian idan tutu-u, et beken ni hi-gam umlaw ni hi-gada.

20 Pambalin dakan mei-ellig ni nehammad ni giniling ni luhud et anin ni
um-ali idan mekihhanggan hi-gam et eleg daka han-apput tep wada-ak ni
mengippaptek ni hi-gam.
21 Ihhehwang dakan hi-gak di hipan pehding idan mapetey niyadda
edum dan lawah ni tuu. Hi-gak e DIOS hu nanghel nunya."

16

1 Entanni ey immehel mewan hi APU DIOS ni hi-gak et kantuy
2 "Entan kalehin niya entan kahlag eyad bebley ni hanneya.
3 Tep peamtak alin hi-gam hu meippahding idallin mei-ungngadya
niyadda a-ammed da.
4 Mettey idalli tep ya nemahhig ni degeh nem endilli umlelemyung ey
endilli mengikkullung ni hi-gada. Meiwahhiwahhit ali annel da, henin tain
animal. Mettey ali edum di gubat ey mettey edum ni upa da et pangkanen
idallin sisit niyadda animal di muyung hu annel da."
5 Immehel mewan hi APU DIOS ey kantuy "Ya hakey ni e-helen kun hi-
gam ey entan hegep mud baley ni wada netey et ka makihemul. Ey entan
panlelemyung mu gapuh ni hipan netey. Eggak law bendisyoni hu tutu-uk
ni linggep, ey eggak peang-ang ni hi-gada impeminhed ku niya hemek ku.
6 Mettey ali dakel ni tutu-u eyad bebley, kedangyan niya newetwet, nem
endilli umlemyung ni neteyyan da niya endi an mengikkullung ni hi-gada.
Ey endi an mampemukmuk niya manlipput ni annel dan pengippeang-
angan dan lemyung da.
7 Endilli mengillaw ni kennen ni pengelubyag tun edum tun wada netey
di pamilyah tu. Ey endilli mengippeang-ang ni hemek tuddan etan ni netey
ineda winu ameda.
8 Ya hakey ni e-helen ku ey entan hegep mud baley ni wada kaman-
hahamul. Ey entan pakikan niya entan pakiinum mun hi-gada.
9 Jeremiah, ehel mun hi-gada e hi-gak e hi APU DIOS e Kabaelan tun emin
ni Dios idan helag Israel ey kangkuy: Yan nunyan ketaggu yu ey endien
kun emin hu tenul ni kapan-am-amlengi, anin idad kasal. Ya kakulugan
tu ey nanengtullin mategudda tutu-udya et ang-angen daddalli huyyan
meippahding.
10 Hedin e-helen mun hi-gada meippanggep nunya et mahmahan da
hedin kele nemahhig hu pengastiguk ni hi-gada ey hedin hipa nanliwatan
dan hi-gak e hi AP-APU e Dios da
11 ey kammun hi-gaday: Kan APU DIOS ey 'Eleg da-ak u-unnuden ida lan
aammed yu. Inwalleng da-ak et dayawen da edum ni dios.
12 Nem nema-ma-ma impahding yu nem yadda la eman aammed yu.
Lawah kayun emin niya manghay kayu e eleg yuwak u-unnuda.
13 Et humman hu, pe-kal dakeyu eyad bebley et palaw dakeyu etan di
bebley ni eleg yu ang-angen niya eleg ang-angen ida lan aammed yu. Et
dayawen yu edum ni dios di diman ni bebley ni kahilehileng niyan kewa-
wa-wa. Eleg dakeyu hehmekan hi-gak.' "
14 Kan mewan APU DIOS ey "Medettengan ali tsimpuh ni beken ni kan
idan tutu-u ey 'Issapatah kud ngadan APU DIOS e wadan ingganah ni
nengipenguluddan helag Israel ni neni-yan ni Egypt.'
15 Nem issapatah dalli e kanday 'Issapatah kud ngadan APU DIOS e wadan
ingganah ni nengipenguluddan helag Israel ni neni-yan idan bebley di
north niyadda edum ni bebley ni nengipelawwan tudda.' Tep ibbangngad
kuddallid bebley ni indawat ku lan aammed da."

16 Entanni ey immehel mewan hi APU DIOS et kantuy "Peellik hu dakel
ni tutu-un henidda an menebbukul ni deleg et depapen dadda eya tutu-uk.
Ey peellik ida kamandedweng et dewengen daddad duntug, yad leyang
niyaddad hungab.
17 Nakka ang-ang-angan emin hu daka pehpehding. Eleg mabalin ni da
ittalu liwat da.
18 Et humman hu, pidwaen kuddan kastiguen tep ya liwat da niya kalwah
da, tep hinibit da eya bebley gapuh idan kinenapya dan dios dan endi
yayyah tu. Ey dinaydayaw dadda humman idan beken ni makulug ni dios."

Ya dasal Jeremiah

19 APU DIOS, e kamengippaptek ni hi-gak, kamengidwat ni elet ku niya
kamemaddang ni hi-gak ni tsimpuh ni ligat ku, um-aliddalli tutu-un
melpud edum ni bebley di nangginillig eyad puyek et kandan hi-gam ey
"Dinaydayaw ida lan aammed mi hu dios ni endi silbi tun kinapyan tuu.
20 Kaw dammutun kapyaen ni tuu dios tu? Dammutun kapyaen tu nem
beken ni makulug humman ni dios."
21 Kan APU DIOS ey "Hedin henin nuntan, mahapul ni peang-ang ku et-
eteng ni kabaelan ku et pengamtaan da e hi-gak hu AP-APU."

17

Ya liwat niya kastigun iJudah

1 Kan mewan APU DIOS ey "Hi-gayun iJudah, yadda lawah ni elaw yu ey
kamei-ellig ni neka-ikku-lit di puhu yu niyaddad dugun yuka pan-appisi ey
eleg me-kal diman et heni olden e mahapul ni meunnud.
2 Yadda u-ungnga yu ey da dama kadaydayawa hu dios yun hi Asherah
idad yuka pan-appisi, yaddad yuka penginemnemnemid hengeg idan
keyew di ta-pew idan duntug
3 niyaddad a-allaw ni bebley. Et humman hu, i-abulut kun ibbebsik
idan buhul yu hu kinedangyan yu niyadda nebalol ni tenged yu, tep yuka
ippenahding ida panliwwatan di emin di bebley yu.
4 Mahapul ni hi-yanen yu hu bebley ni indawat kun hi-gayu et kayu
mansilbiddan buhul yud bebley ni eleg yu denglen tep nemahhig hu bunget
kun hi-gayun heni apuy ni kamantetebbel ni ingganah."
5 Kan mewan APU DIOS ey "Kastiguen ku etan tuun mengiwwalleng ni
hi-gak tep tuka pandinneli hu elet ni tuun kamepappeg hu biyag tu.
6 Humman ni tuu ey nanna-ud ni beken ni kayyaggud hu meippahding
alin hi-gatu, heni etan ni keyew di eleg mebebleyi e ek-ekut tep nema-
ganan etan puyek ey maehin et endi kaumtetmel diman.
7 Nem ya etan tuun kamengiddinnel ni hi-gak ey bendisyonan ku.
8 Kamei-ellig etan ni keyew ni simmemel di gilig ni wangwang e limmaw
lamut tud edallem et datngen tu danum et anin ni medukkey hu uggew et
mannananeng ni meatta bulung tu niya taggan tu lameh. *
9 Ya nemnem ni tuu ey kaumhaul ni peteg niya eleg mebellin ni
mehullulan elaw tu. Endi tuun han-awat tu humman.
10 Hi-gak e hi APU DIOS ey inamtak ni emin hu wadad nemnem ni tuu
niya inamtak hedin kayyaggud winu lawah neitu-wan tu. Et humman hu,
iddawat ku ginun-ud ni hanhakkey ni tuu, meippuun di elaw tu."
11 Ya etan sisit ni tuka nekkeba hu beken tu itlug et ma-pah ey endi silbitu
tep hi-yanen idallin nunman ni impah. Hanniman etan tuun hedin beken
ni limpiyuh nengal-an tun kinedangyan tu ey endi silbitu tep meendilli

* **17:8 17:8** [7-8] Ang-ang yu Psalm 1:3.

humman ni kinedangyan tun edum ni aggew. Ey yallin kaginawwan biyag tu ey mambalin ni newetwet.

Ya dasal nan Jeremiah nan Apu Dios

12 Ya Tempol mu ey kamedeyyaw neipalpu eman ni laputu. Ey yadman ni ingganah hu pandeyyawan mi.
13 Apu Dios e kad-an ni namnamah idan helag Israel, mebe-ing idalli hu mengiwwalleng ni hi-gam. Meendiddalli e henin ngadan ni neiku-lit di dep-ul tep inwalleng da hi Apu Dios e makabbaddang ni ingganah ey kamei-ellig di hebwak ni eleg metduk.
14 Apu, ekal mu anhan degeh ku et ihwang muwak ma-lat melinggeppak e endi lawah ni meippahding ni hi-gak. Hi-gam ni ebuh nakka daydayawa.
15 Kan idan tutu-un hi-gak ey "Attu mewan etan kammun inhel Apu Dios ni pehding tu ey? Kele eleg tu pehding nunya?"
16 "Apu Dios, eggak iwalleng hu ngunuk ni mengituttudduddan tutu-um ni pinhed mun ituttudduk. Ey inamtam e eleg ku ibgan hi-gam ni kastiguen mudda.
17 Et humman hu, entan tuwak anhan petattakut tep hi-gam keihhikku-gak hedin wada ligat ku.
18 Paelim hu ligat idan kamengippehelheltap ni hi-gak et mabeingan ida, nem entan tuwak anhan ilegat. Paelim hu mengippetekkut ni hi-gada, nem entan anhan tu wadan hi-gak hu takut. Paelim hu nemahhig ni ligat et mekabbahbah ida."
19 Kan mewan Apu Dios ni hi-gak ey "Jeremiah, lakkay di emin ni eheb, anin di eheb ni heggeppan niya ehheppan idan patul di Judah et ehelen muddan tutu-u hu pinhed kun e-helen ni hi-gada. Ey han ka limmaw idad edum ni eheb ni Jerusalem.
20 Ehel muddan patul, yadda tutu-ud Jerusalem niyaddan emin etan kaumhegep di eheb eya e-helen ku:
21 Dengel yu eya e-helek et tumegu kayu! Isiked yun manggettang di eheb ni Jerusalem ni aggew ni Sabaduh.
22 Ey entan pangngunu yu, tep mahapul ni ngillinen yu humman ni aggew. Intugun ku huyyadda lan aammed yun nunman.
23 Nem eleg da u-unnuden. Nambalin ida kumedek ni manghay. Eleg da u-unnuda niya eleg da pinhed ni amtaen hu nakka ituttuddun hi-gada.
24 Nem hedin u-unnuden yudda huyyan tugun ku e Dios yu, e eleg kayu mangngunnu niya eleg kayu manggettang ni aggew ni Sabaduh et ngillinen yu humman ni aggew,
25 ey mannananeng ni wada mambebley di deya Jerusalem. Ey mannananeng ni wada patul yun heni lan David e patul hu kabaelan tu. Ey ma-lat yadda opisyal da ey nanengtun manluggan idad kalesah, mantakkay idad kebayyun umhegep di heggeppan eyad Jerusalem,
26 niya melpudda tutu-ud bebley di Judah, yad Jerusalem, yaddad nambebleyan idan helag Benjamin, yaddad bebley di hengeg niyad ta-pew ni duntug, niyaddad bebley di appit ni south di Judah ma-lat pan-i-lidad Tempol ku hu i-appit dan kagihheba, yadda edum ni kamei-appit henin pagey, ya insensoh niyadda kai-appit ni kapansalamasin hi-gak.
27 Nem mahapul nisin u-unnuden da-ak niya pehding da hu elaw ni aggew ni Sabaduh. Ey yan nunman ni aggew ey eleg mabalin ni ida mandellan di eheb ni Jerusalem hu nangkalga, beken ni henin daka pehding ni edum ni aggew. Tep hedin eleg da u-unnuda man lelgaben

kudda eheb di Jerusalem et mailegat ida baley ni patul diman Jerusalem
et endin hekey paka-dep nunman ni apuy.”

18

1 Kan mewan APU DIOS ni hi-gak ey
2 “Lakkay di baley etan ni kamengapyan banga et hannak eheladman hu
pinhed kun peamta.”
3 Et lumawwak diman ey inang-ang ku hu kamengapyan bangan
kamangngunnu.
4 Ey inang-ang ku e hedin nambalin ni lawah ang-ang etan ni pulan
bangan tuka pangkapyaa ey tuka belliwi et kapyaen tu hin-appil ni bangan
pinhed tun kapyaen.
5 Entanni ey kan APU DIOS ni hi-gak ey
6 “Kaw beken ni lebbengtun pehding kun hi-gayun iIsrael hu henin
kapehding nunman ni kamengapyan banga e ngenamung hu pinhed tun
pehding etan ni pula? Hanniman daman hi-gak e ngenamung pinhed kun
pehding ni hi-gayu.
7 Et hedin kumpulmih ni tsimpuh ey kangkuy bahbahen ku winu endien
ku hu hakey ni bebley winu kapan-ap-apui ey pehding ku.
8 Nem hedin mantuttuyyudda tutu-u et issiked da lawah ni daka
pehpehding ey eggak ituluy ni pehding etan inhel kun pehding ku.
9 Hedin mewan kangkuy behwaten ku hu hakey ni bebley winu kapan-
ap-apui,
10 nem eleg da-ak u-unnudan tutu-udman ni bebley et lawah daka
ippenahding ey eggak ituluy ni pehding hu inhel kun pehding ku.
11 Imay, lakkay di Judah niyad Jerusalem et kammuddan bimmebley
ey: Kan APU DIOS ey ‘Implanuh kun kastiguen dakeyun iJudah niya
iJerusalem. Isiked yun manliwwat niya baliwan yu elaw yu et isiked yun
mengippahding ni lawah.’
12 Nem inamtak e eleg da dedngela. Kanda kumedek ey ‘Endi damengu
silbitu. Pehding mi ngu dedan hu implanuh mi. U-unnuden mi hu lawah
ni ninemnem mi.’
13 Hedin hanniman hu kanda, kammuy ‘Lawah ni peteg hu yu
kapehpehding e helag Israel. Kaw wada makkaw hu henin nunman ni
kameippenahding di edum ni bebley?
14 Kaw humman ni neendi hu dallallud eta-ta-gey ni duntug di Lebanon?
Ey kaw hin-addum ni kametduk ida kulukul di diman idan duntug? Eleg!
15 Anin ni taggan ku tenten et inwalleng da-ak damengu idan tutu-uk.
Daka gihheba insensoh ni daka i-appit idan dios ni kinapyan tuu. Nem
humman ni daka pehpehding ey kamei-ellig ni daka unnuunnuda dalan
ni nebayag e eleg da amta nampelawwan tu. Et humman hu, henidda
neihungbub tep daka daydayawa dios ni kinapyan tuu.
16 Impambalin da eya bebley ni endi silbitu ni mepihhul ni ingganah.
Emin ali melebbah ey mehngang ida niya metngadda et manwigwigiwig
ida tep ya ang-ang eyan bebley.
17 Iwwahit kuddalli tutu-uk di kad-an idan buhul da henin kapengityabin
dibdib ni kamelpud kasimmilin aggew ni dep-ul. Ey eggak law hengngu-
dadda et eggak ida baddangin nunman ni tsimpuh ni ligat da.’ ”
18 Entanni ey kan idan tutu-uy “Keyuy et mamplanuh itsun pehding
tayun Jeremiah! Anin haggud wadadda ngu dedan hu padin mantuttuddun
hi-gatsun tugun ey wadadda nelaing ni tutu-un menghel ni kayyaggud ni
pehding tayu niya wadadda edum ni prophet ni mengippeamtan e-helen

APU DIOS. Iddiklamuh tayu hi Jeremiah ey issiked tayun meneddengngel
ni tuka e-hela."
19 Et mandasallak nan APU DIOS et kangkuy "APU DIOS, dengel mu anhan
eya dasal ku. Dengel mu kedi kae-e-heladdan buhul kun hi-gak.
20 Kaw ya lawah hu pambelleh dan kayyaggud ni nakka pehding
ni panyaggudan da? Deh, nengu-kuddan bitun keknaan ku, anin ni
nandasallak ni hi-gam et eleg mudda kastiguen.
21 Nem yan nunya law ey iddasal ku e hamban ew mettey ida u-ungnga
dan upada. Ey paelim hu degeh et mangkatey ida nangkea-amma ey
papetey mud gubat hu kakat-agun u-ungnga da. Et yadda bii ey meendi
u-ungnga da niya mebelludda.
22 Ey paelim hu mengubbat ni hi-gada et madngel hu pekaw dad
neidawwi. Tep ay deh ni-ngangu e nengu-kuddan keknaan ku ey
nengapyaddan pengna dan hi-gak.
23 APU DIOS, inamtam ida huyyan planuh dan memettey ni hi-gak.
Mukun entan tu liwwan liwat da. Et ipahding mun hi-gada hu lebbengtun
meippahding ni hi-gada gapuh ni bunget mu et peapput mudda."

19

1 Entanni ey immehel hi APU DIOS ni hi-gak et kantuy "Ka gatang ni
bewed ni nekapyad pula ey inaygam ida kamengipappangngulun tutu-u
niyadda padi et ikuyug mudda.
2 Et lumaw kayud Nedeklan e Hinnom e idlan yu etan di Eheb e Potsherd
et ehelen mun hi-gadadman hu peamtak ni hi-gam."
3 Huyya hu inhel APU DIOS ni e-helen ku: "Hi-gayun patul di Judah
niyadda tutu-ud Jerusalem, dengel yu eya e-helen ku e hi APU DIOS e
Kabaelan tun emin ni Dios yun helag Israel. Peellik ali memahbah eyan
bebley et mahngang idalli mengngel nunyan meippahding.
4 Pehding ku henin nunya tep inwalleng da-ak ni hi-gadan tutu-uk ni
helag Israel niya hinibit da eya bebley tep in-enappitan da hu dios ni edum
ni bebley ni eleg da am-amtan nunman. Anin ida lan aammed da niyadda
patul da et eleg da am-amta humman idan dios. Hakey mewan ey intemeg
eyan bebley hu kuheyaw idan tutu-un endi bahul dan pinetepetey da.
5 Nengapyadda mewan ni pan-appitan dan dios dan hi Baal et pangigi-
heban dan u-ungnga dan i-appit da. Ey endi in-olden kun henin nunman
ni pehding da. Endi pay anhan nak ninemnem ni henin nunman.
6 Et humman hu, medettengan ali tsimpuh ni beken law ni Tophet winu
Nedeklan e Hinnom hu ngadan nunyan bebley. Tep ya law ngadan tu ey
Nandeklan ni Pemetteyan.
7 Bahbahen kulli planuh idan iJudah niyadda iJerusalem ni mekiggubbat
et peapput kuddan um-alin buhul dan mengubbat ni hi-gada. Et
pampetteyen daddalli et pakan da hu annel dan sisit niyadda animal ni
muyung.
8 Pakabbahbahen kulli Jerusalem et panhimpipihulan alin tutu-u, ey
emin ali melebbah ni menang-ang nunyan bebley ey mehngang ida.
9 Ey ang-angen kulli et liktuben idan buhul da eya bebley, et mapukung
ida ingganah me-puh ni emin hu kennen da, et pangkennen dalli u-ungnga
da niya gagayyum da. Nemahhig ali huyyan heltapen da."
10 Entanni mewan ey kan APU DIOS ni hi-gak ey "Pehik mu eya bewed di
hinanggaddan tutu-un ingkuyug mu.
11 Et kammun hi-gaday 'Kan APU DIOS e Kabaelan tun emin ey: Bahbahen
kuddalli tutu-ud Judah niyad Jerusalem et heniddalli eyan naphik ni

bewed e eleg law mabalin ni meiyayyaggud. Mangkettey ali tutu-u et
pan-ikulung daddad Tophet e nehibit ni bebley tep endi law edum ni da
pengikkullungan ni hi-gada.
12-13 Ey pambalin kullin henin Tophet eya bebley ni Jerusalem e pepnuen
kun annel ni nangketey. Hanneyalli pehding ku tep kaman-appit ida tutu-
u niyadda papatul dad atep ni baballey dan kagihheban insensoh idan
bittuwen niya daka i-enappisin kameinnum hu dios idan edum ni bebley.' "
14 Impeamtak ida huyya et hannak hi-yana hu Tophet e nengitu-dakan
tuwak nan APU DIOS ni pengippeamtaan kun pinhed tun peamta. Et
mambangngaddak et nak umehneng di dallin ni Tempol et ehelen kuddan
emin ni tutu-u
15 hu inhel APU DIOS. Kangkun hi-gaday "Kan APU DIOS e Kabaelan tun
emin ni Dios yun helag Israel ey 'Peellik ni emin ida inhel kun ligat et
pengastiguk ni tutu-u eyad bebley, anin idan bebley di nanlinikweh tep
manghay ida e eleg da-ak u-unnuda.' "

20

1 Yan nangngelan etan ni u-ungngan Immer e hi Pashur e padin ap-
apuddan kamampaptek di Tempol humman ni inhel ku
2 ey impadpap tuwak et peheplat tuwak et han tuwak pebangkiling da-ak
etan di Eheb e Benjamin di Tempol.
3 Newa-wa ey imbukyat tuwak et kangkun hi-gatuy "Pashur, hinullulan
APU DIOS hu ngadan mun 'Tuun Kaumtatakut ni Ingganah.'
4 Tep kan APU DIOS ey 'Pambalin dakan kaumtatakut ni annel mu
niyadda gagayyum mu. Ey ang-angen mulli pemetteyan idan buhul
yuddan nunman ni gagayyum mu. Peapput dakeyulli iJudah ni patul di
Babilon et ilaw tudda hu edum ni hi-gayud bebley da et pambalin tuddan
balud ey pepettey tudda edum.
5 Ey i-abulut APU DIOS ni ellan idan nunman ni buhul yu hu emin ni
kinedangyan yun wada eyad bebley yu. Peki-la dadda hu nebalol ni tenged
ni patul yud Judah et ilaw dad bebley dad Babilon.
6 Hi-gam e Pashur man medpap ka niyadda pamilyah mu et mailaw kayu
damad Babilon. Mettey kayullidman idan gagayyum mun nengipeamtaan
mun itek et yadman ali keikkullungan yu.' "

Ya lilih Jeremiah nan APU DIOS

7 Kangkun APU DIOS ey "Hineul muwak e APU DIOS niya inapput muwak.
Da-ak kangi-ngi-ngiin tutu-u niya da-ak kaheghegnudan ingganah.
8 Hedin wada e-helen kuddan tutu-un meippanggep ni kebahbahan da
niya anggetakkut ni meippahding ni hi-gada ey pakkadek ni ittetkuk ku.
Et humman hu, da-ak kaheghegnudan tutu-u niya da-ak kaillenanglangkak
tep ya nakka pengpenghelin pinhed mun peamtak ni hi-gada.
9 Nem hedin kangkuy liwwanen daka e APU DIOS et eggak law an
peenamta hu pinhed mun peamta ey mambalin ni henidda apuy ni
maetung di puhuk. Impatnak et ni issipel nem eggak han-isipel.
10 Entanni ey dakel hu nakka deddengngelan kae-ehheladdan tuun
hi-gak e kanday 'Anggetakkut ni emin hu tuka e-hela. Imay et tayu
idaddatteng idan aap-apu hu meippanggep ni hi-gatu.' Et lumaw idan
an nengidaddatteng idan inhel ku. Et humman hu, anin ida law ni
gagayyum kun nunman et da-ak kehellipat-i e kanday 'Lektattuy hi-gatu
ngu mengippadpap ni annel tu et meibleh ida impahding tu.'

11 Nem inamtak e APU DIOS e et-eteng kabaelan mun memaddang ni hi-
gak et eleg maipahding hu implanuh dan mengippehelheltap ni hi-gak. Et
mebe-ingan idan ingganah tep endi pambalinan ni planuh da. Et humman
ni kebe-ingan da ey eleg ali meliwwan.
12 APU DIOS e Kabaelan tun emin, inamtam hedin kayyaggud hu hakey
ni tuu winu eleg, tep inamtam hu wadad nemnem niya puhun tutu-u. Et
humman hu, ibleh mu anhan hu impahding idan buhul ku tep hi-gam hu
nengidinelan kun ligat ku."
13 Ia-appehi tayu hi APU DIOS! I-a-appeh tayu hu pandeyyaw tayun hi-
gatu tep inhewang tudda nangkewetwet di hipan lawah ni pehding idan
lawah ni tutu-un hi-gada.
14 Meiddutan hu aggew ni neiungngaan ku! Heballi eleg tuwak dedan
iungngan ina.
15 Meiddutan dama etan tuun nengippeamleng nan aman nanghelan tun
'Laki eya u-ungngam!'
16 Hamban mambalin humman ni tuun heni etan ni bebley ni eleg
hemeken APU DIOS et bahbahen tu. Ey hamban umtatakut ni kakkabbuh-
han ingganah ni hileng gapuh ni gubat
17 tep eleg da-ak patyen eman ni eggak pay maiungnga et nambalin et
hu egeh inan kulung ku.
18 Kele dedan nak neiungnga? Kaw neiungnga-ak ma-lat manligligattak
niya umlelemyungngak et hannak matey et anggeba-ing katteg ngu neitu-
wan ku?

21

Eleg ihwang APU DIOS ida iJudah idan iBabilon

1 Immehel mewan hi APU DIOS nan Jeremiah eman ni nengitu-dakan ni
patul di Judah e hi Sedekiah nan Pashur e u-ungngan Malkiyah, et ya etan
padin hi Sephaniah e u-ungngan Maaseiah, ni mekihummangan ni hi-gatu.
Kandan Jeremiah ey
2 "Attu et iehneng dakemi et mekihummangan kan APU DIOS, tep
hehgepen Nebukadnessar e patul di Babilon niyadda sindalu tu eya bebley
tayu? Ilah tu et anhan hedin pehding APU DIOS hu kamengippetnga et eleg
ituluy Nebukadnessar ni mengubbat ni hi-gatsu."
3 Kan Jeremiah ni hi-gaday "Pambangngad kayu et ehelen yun Sedekiah
e kanyuy:
4 Kan ni AP-APU e Dios tayun helag Israel ey 'Pambalin kun endi silbitu hu
almas yun pekihhanggaan yun Nebukadnessar e patul di Babilon niyadda
sindalu tun mengubbat ni hi-gayu. Peellik idad gawwan eyan bebley yu.
5 Hi-gak mismuh e et-eteng kabaelan tun DIOS hu mekihhanggan hi-gayu
tep nemahhig bunget kun nengiwallengan yun hi-gak.
6 Ey peellik hu nemahhig ni degeh et mangkatey ida tutu-u niyadda
animal di bebley yu.
7 Nem hedin hi-gam e Sedekiah e patul ey anin ni kantu et meihwang
ka, yadda opisyal mu niyadda edum ni tutu-u eyad gubat, yallid um-alin
bisil niyad degeh ey pedpap dakeyu damengun Nebukadnessar e patul di
Babilon et pateyen dakeyun emin e eleg dakeyu hehmeken.' "
8 Kan mewan APU DIOS ni hi-gak ey "Ehel muddan tutu-u e kammuy:
Kan APU DIOS ey 'Pampili kayu, ya ketegguan yu winu ya ketteyyan yu?
9 Hedin pinhed yun mettey di gubat, yad bisil winu degeh, panha-
ad kayudya. Nem hedin pinhed yun metteggu ey kaukat kayu et kayu

mansukuh idan iBabilon ni iyallin menggep eyan bebley yu et meihwang
kayud katey.
10 Tep nanna-ud ni pebahbah ku eya bebley yu etan ni patul ni Babilon
e lelgaben tu et magiheb emin hu wadadya.' "

11 Kan mewan APU DIOS ni hi-gak ey "Ehel muddan pamilyah etan ni
patul di deya Judah
12 ni helag David e kammuy: Huyya kan APU DIOS: Ang-ang yu ma-lat
limpiyuh pehding yuddan tutu-u. Baddangi yudda nepiliw limmu da ey
ihwang yuddad kamengippelilligat ni hi-gada. Ey ipahding yu kayyaggud
tep hedin eleg yu pehding ida huyya ey umbungettak et mei-ellig di
kamantetebbel ni apuy hu bunget ku e eleg mabalin ni me-dep.
13 Hi-gak hu mengubbat ni hi-gayun iJerusalem e kamampahhiyyan
kanyuy 'Melinggep itsu eyad bebley tayud duntug. Endi mabalin ni
mengubbat ni hi-gatsu.'
14 Kastiguen dakeyun hi-gak tep yadda liwat yu. Lelgaben ku hu muyung
yu niya emin hu wadad bebley yu. Hi-gak e APU DIOS hu nanghel nunya."

22

1 Entanni ey immehel mewan hi APU DIOS ni hi-gak et kantuy "Elaw kad
baley etan ni patul di Judah et ehelen mu e kammuy:
2 Hi-gam e patul di Judah e helag lan David e patul, yadda opisyal mu
niyadda tutu-ud Judah ni kaumhegep idad eheb eyan bebley, dengel yu eya
inhel APU DIOS e
3 kantuy 'Hi-gak e DIOS ey mandalen dakeyun mengippahding ni
meandeng niya limpiyuh. Baddangi yudda etan tuun kahe-ulan maheul
ni tutu-u. Ey entan tu panliligat ida immalin nekibebley ni hi-gayu, yadda
nepu-hig niyadda nebalu. Ey entan tudda patey etan endi bahul tu eyad
bebley.
4 Hedin u-unnuden yudda huyyan inhel ku ey meitultuluy ni mampatul
hu helag David. Hi-gada niyadda opisyal da ey mannenneng ni yadyan
eheb eyan baley ni patul hu pengidlanan dan manluggan di kalesah da
niya mantakkay di kebayyu da.
5 Nem hedin eleg yu u-unnuda huyyan nakka pan-ittugun ey issapatah
ku e mebahbah huyyan baley ni patul. Hi-gak e APU DIOS hu nanghel
nunya.' "

6 Kan mewan APU DIOS ey "Kayyaggud ni peteg eya baley ni patul
ni Judah, henin kakinayyaggud ni Gilead niya duntug di Lebanon, nem
bahbahen kulli et endi mambelley.
7 Peellik ali tutu-un mengi-lin wahay da et bukalen da et dikhalen dadda
kayyaggud ni sedar ni tukud tu et itungu da.

8 Dakel ali tutu-un melebbah ni melpud edum ni bebley et kandalli
ey 'Kele an impahding APU DIOS hu hanneya eyad et-eteng kabaelan tun
bebley?'
9 Hummangen alin edum et kanday 'Tep inwalleng da etan AP-APU e Dios
da ey eleg da u-unnuden hu nekitbalan tun hi-gada et dayawen da dios ni
kinapyan tuu.' "

10 Hi-gayun iJudah, entan tu nannangngihi etan netey ni patul yu e
hi Josiah. Ya nengngihan yun peteg ey hi Joahas e u-ungnga tun daka
pan-illaw di edum ni bebley et eleg tulli law ang-anga eya bebley ni
neiungngaan tu tep eleg ali law mambangngad.

11 Heninnuy hu inhel APU DIOS meippanggep nan Joahas e neihullul nan
ametun hi Josiah e patul di Judah. Kantuy "Inlaw dad neidawwi et eleg
law mambangngad eyad bebley tu.
12 Ey mettey alid bebley ni nengilawwan dan hi-gatu et eleg tulli law
ang-angen eya bebley tu."

Ya neipeamta meippanggep nan Jehoiakim

13 Heninnuy inhel APU DIOS ni meippanggep nan Jehoiakim: "Nanna-ud
ni mekastigu hi Jehoiakim! Tuka pan-ettenga baley tu meippuun di beken
ni limpiyuh ni tuka pehding ey gapuh ni sinelam tu. Tuka pangngunnu
tutu-u, nem eleg tu iddawat sinangdan da.
14 Kantuy 'Behwaten ku et-eteng ni baley ku e etta-teng ida kuwaltuh tu
ey dakel habhabyen tu ey sedar hu mekapyan lekbi tu niya mepintolan ni
madlang.' "
15 Nem kan APU DIOS ni hi-gatuy "Jehoiakim, kaw kammu nem mambalin
kan kayyaggud ni patul hedin ya sedar ni keyew hu ikkapyam di baley
mu et kakkayyaggud nem ya baley ni edum? Hedin hi amam e hi Josiah
ey nebayag nampatulan tu ey nan-an-anla. Meandeng ey limpiyuh hu
impahding tu, et humman hu, kayyaggud emin hu nambalinan emin ni
impahding tu.
16 Ey meandeng hu nengipenuh tun kasuh idan newetwet, et mukun
yimmaggud neitu-wan tu. Hanniman hu elaw ni tuun kamekiddagyum
APU DIOS.
17 Nem hedin hi-gam ey ebuh ida panyaggudan mun muka ipapaptek.
Muka pampateyadda endi bahul tu ey muka panhelheltap ida tutu-um."
18 Huyya pay hu inhel APU DIOS meippanggep nan Jehoiakim e u-ungngan
Josiah e patul di Judah: "Endilli umlemyung ni ketteyyan tu ey endi
menghel ni 'A-ayyuh humman ni patul mi. Kele an netey?'
19 Mettey alin heni kebayyun pemegga da guyud et da ibbeng di a-allaw
ni eheb ni Jerusalem."
20 Hi-gayun iJerusalem, nangih kayu tep endi law umbaddang ni hi-gayu.
Elaw kayud Lebanon et kayu tumkuk diman niya elaw kayud Bashan et
kayu numngih diman. Ey elaw kayuddad duntug di Moab et kayu tumkuk
tep neapput ni emin ida bebley ni kebaddang yu.
21 Yan eman ni wadan emin ni hi-gayu hu kayyaggud et melinggep kayu
ey inhelan dakeyu, nem eleg yu dengelen hu ehel ku. Tep henin nuntan
dedan elaw yu e eleg yuwak u-unnuda neipalpun keu-ungnga yu ingganah
nunya.
22 Mei-ellig ni ittayab ni dibdib ida ap-apu yu anin idan kebaddang yud
gubat et mababbaingan kayu gapuh idan lawah ni impahding yu.
23 Ma-nu mannuman tep kayu kamekalinggep di baballey yun nekapyad
sedar e nalpud Lebanon, nem anggehemmek kayulli tep manhelheltap
kayullin henin biin man-ungnga.
24 Kan APU DIOS etan ni patul ni Judah e hi Jehoiachin e u-ungnga lan
patul e hi Jehoiakim ey "Hi-gak e DIOS ni wadan ingganah ey panna-ud ku
e anin ni hi-gam hu pinilik ni mampattul e ka kamei-ellig di singsing ni
neihuklub di kimeng ku et e-kalen dakalli
25 et pebeltan dakan etan ni muka tattakusin buhul mu e hi Nebukad-
nessar e patul di Babilon et yadda sindalu tu. Humman idan buhul mu ey
ihik idan memettey ni hi-gam.
26 Pilliten daka, anin hi inam et palaw dakeyud bebley ni eleg yu ang-
angen et matey kayudman.

27 Peteg kayullin menang-ang eyan bebley yu, nem eleg kayu law
mambangngad deya."
28 Immehellak et kangkuy "Kaw nambalin hi Jehoiachin ni henin naphik
ni pulan bangan endi neminhed ni mengella? Kele hipa gaputun tu
keillawwan anin idan u-ungnga tud bebley ni eleg da ang-angen?"
29 Hi-gayun bimmebley, dengel yu eya inhel APU DIOS:
30 Kantuy "Ibilang yu huyyan tuun heni endi u-ungnga tu. Anin ni hi-
gatu et eleg umyaggud biyag tu. Tep endilli u-ungnga tun mampatul di
Judah ni meihhullul nan David. Hi-gak e APU DIOS hu nanghel nunya."

23

1 Anggehemmek ali pehding APU DIOS idan aap-apun memahbah ey
mengiwwehhit idan tutu-u tu.
2 Huyya hu kan AP-APU e Dios ni helag Israel idan ap-apun lebbeng
tun mengippaptek idan tutu-u tu ey: "Eleg yu ipaptek ida tutu-uk nem
dinegyun yu kumedek ida et maiwehit ida. Gapuh nunman ni lawah ni
impahding yu ey kastiguen dakeyu.
3 Nem emmungen kuddalli natdaan ni tutu-uk idad bebley ni
nengipelawwan kun hi-gada ma-lat ibangngad kuddallid bebley da. Et
mehlag idalli et dumakkel ida.
4 Ey pillien kulli aap-apun mengippaptek ni hi-gada. Et eleg idalli law
umtatakut ey eggak ida law kastigua. Hi-gak e hi APU DIOS hu nanghel
nunya."
5 Kan mewan APU DIOS ey "Medettengan ali tsimpuh ni pillien ku hu
hakey ni helag David ni mampatul. Humman alin mampatul ey limpiyuh
ey meandeng hu pehding tud emin di pan-ap-apuan tu.
6 Ey yan nunman alin pampatulan tu ey umlinggep law ida iJudah
niyadda emin ni helag Israel. Ingngadnan dalli humman ni Ap-apun 'Ya
AP-APU mengi-ehneng ni hi-gatsu.' "
7 Kan mewan APU DIOS ey "Medettengan ali tsimpuh ni eleg law issapatah
ni tutu-un hi-gak e DIOS e wadan ingganah ni nengipenguluddan helag
Israel ni neni-yan ni Egypt,
8 nem issapatah da law ni hi-gak e DIOS e wadan ingganah ni nengipen-
guluddan tutu-uk e helag Israel ni neni-yan idan bebley di north niyaddad
edum ni bebley ni nengiwehitan kun hi-gada et mambebley ida law eyad
bebley da dedan."

Ya impeamtan Jeremiah ni meippanggep idan beken ni makulug ni prophet

9 Nakka umlelemyung ni peteg ey nakka umgeygey tep ya kapehpehding
idan beken ni prophet. Ey nakka meiddepping e heni-ak nebuteng tep ya
inhel APU DIOS ni hi-gada et yadda tutu-u.
10 Lawah elaw idan prophet ey neihalla daka pengussalin kabaelan da et
yadda tutu-u ey nemahhig ni lawah dama hu daka pehpehding, et mukun
inidutan APU DIOS hu bebley dat nekamma-ganan emin hu puyek da anin
idan pattullan da.
11 Kan APU DIOS ey "Da-ak kangenghayaddan prophet et yadda padi.
Anin di Tempol ku et daka pehding hu lawah.
12 Et humman hu, henilli engeenget ey medanglel hu dalan da et man-e-
gah ida et metu-lidda. Peellik ali humman ni panliggatan dan gintud kun
tsimpuh ni kekastiguan da. Hi-gak e DIOS hu nanghel nunya."

13 Inang-ang ku mewan e lawah hu kapehpehding idan prophet di
Samaria tep ya meippanggep nan Baal hu daka peennamta et maheul ida
tutu-uk et beken law ni hi-gak hu deyyawen da.
14 Nem nema-ma-ma hu kalinawah idan prophet di Jerusalem. Tep daka
i-ulig hu beken da ahwa ey maitek ida. Da pay katuttuddui hu tutu-un
mengippahding ni lawah et humman gaputun eleg mepappeg kalwah da.
Ya nakka penang-ang ni hi-gada ey henidda damengu eman idan lawah ni
tutu-ud Sodom niyad Gomorrah.

15 Et humman hu, yan nunya ey hi-gak e hi APU DIOS e Kabaelan tun
emin ey heninnuy hu e-helen ku meippanggep idan prophet di Jerusalem:
"Kamei-ellig ni iddawtan kuddan mapeit ni kennen da niya kedet ni
innumen da tep hi-gada nengipappangnguluddan tutu-un eleg mengu-
unnud ni hi-gak."

16 Kan APU DIOS e Kabaelan tun emin idan iJerusalem ey "Entan tu
kulug hu kaituttudduddan prophet tep beken ni makulug hu daka e-e-
helan umlinggep kayu. Nalgem hu kaum-alid nemnem da et humman
daka e-helan hi-gayu e beken kumedek hu nakka e-helan hi-gada hu daka
ituttuddu.
17 Kan idan etan ni kamangngenghay ni hi-gak ni kamemihhul ni
nakka e-helay 'Kan APU DIOS ey: Umlinggep kayu, et humman hu, entan
pandanag yu.' Ey kandaddan etan ni manghay ni tuun lawah pinpinhed
dan ippahding ey 'Endi ligat ni um-alin hi-gayu.' "

18 Kangkuy "Ya kakulugan tu ey endiddan nunyan prophet hu nengam-
tan APU DIOS. Endin hi-gada hu nan-awat ni inhel tu. Ey endin hi-gada
nengu-unnud ni hi-gatu.
19 Et humman hu, nemahhig hu bunget APU DIOS ni hi-gadan lawah ni
tutu-u e mei-ellig di na-let ni pewek.
20 Ey eleg me-kal bunget tu ingganah pehding tun emin etan pinhed tun
pehding. Et amtaen yulli law hu kakulugan tu."

21 Kan APU DIOS ey "Eggak baalen ida huttan ni an mengippeamtan
pinhed ku ey endi nak inhel ni hi-gadan da peamta, nem kanday nalpun
hi-gak hu daka peennamta.
22 Gullat ni inamta da wadad nemnem ku et wadan impeamtak ni hi-
gada hu da ituttuddun tutu-u et pasiked daddan mengippahding ni lawah.
23 Hi-gak ey anin ni attu et wada-ak, et mukun neka-amtak emin hu
kapehpehding ni tutu-u.
24 Anin ni attu an pantelluan ni tuu et han-ang-ang ku. Tep anin ni attud
kabunyan ey puyek et wada-ak. Hi-gak e DIOS hu nanghel nunya."

25 "Inamtak hu itek idan nunman ni prophet e kanday impei-inep kun
hi-gada hu daka e-helan pene-ul daddan tutu-uk.
26 Kaw eleg issikked idan nuntan ni prophets ni mene-uhe-ul idan tutu-
uk gapuh ni itek da?
27 Kanda na-mu nem gapuh ni nunman idan i-innep da ey iwwalleng
da-ak idan tutu-uk heniddan eman ni aammed da e inwalleng da-ak et hi
Baal hu dinaydayaw da.
28 Huyyaddan maitek ni prophet ey ya i-innep da daka ene-ehhela, nem
hedin yadda makulug ni prophet ku ey yadda nakka peamtan hi-gada hu
daka ituttuddu. Yadda maitek ni peteg ni prophet ey henidda dagemin
endi silbitu nem hedin yadda prophet ku ey henidda pagey e wada silbitu.
29 Ya ehel ku ey heni apuy ey heni massilyun tuka buklia batu.

30 Kastiguen kudda prophet ni kamengituttuddun inhel ni edum da ey
kanday hi-gak nalpuan nunman.
31 Ey kastiguen kudda prophet ni anin ni hi-gada kan nemnem ni daka
ituttuddu ey kanday hi-gak nalpuan tu.
32 Dengel yu eya e-helek! Nekamma-man eggak pinhed ida prophet ni
ya ini-innep da hu daka ituttuddu et u-unnuden ni tuu hu itek da. Eggak
itu-dak ida humman ni prophet ni an mantuttuddu. Hakey pay ey endi
damengu ibbaddang daddan tutu-u. Hi-gak e Dios hu nanghel nunya."
33 Immehel mewan hi Apu Dios ni hi-gak et kantuy "Jeremiah, hedin
wadaddan tutu-uk, yadda prophet niyadda papadi hu mengibgan hi-gam
e kanday 'Hipa mewan hu inhel Apu Dios ni hi-gam?' Kammun hi-gaday
'Kantuy iwwalleng dakeyun hi-gatu.'
34 Et hedin wadan hi-gada hu kanday 'Ebuh ligat ni kae-helan Apu Dios'
ey kastiguek humman ni tuu anin ni pamilyah tu.
35 Tep ya et ibbagedan edum da ey heninnuy: 'Hipa inhel Apu Dios?'
winu 'Hipa inhumang Apu Dios?'
36 Tep meippalpun nunya ey entan tu law kaney: 'Huyyan nakka pan-
e-hela ey nalpun Apu Dios.' Tep ya kamenghel ni henin nunya ey tuka
hulluli hu nakka e-hela. Hi-gak e hi Apu Dios e Kabaelan tun emin ni Dios
yu ey wada-ak ni ingganah.
37 Jeremiah, ibegam idan prophet e kammuy 'Hipa inhumang Apu Dios
ni hi-gayu? winu, Hipa inhel tun hi-gayu?'
38 Hedin hummangen da e eleg da u-unnuda inhel ku et kanday 'Ebuh
ligat ni kae-helan Apu Dios', ey kammun hi-gada ey huyya kan Apu Dios
ni hi-gayu:
39 'Nanna-ud ni iddawwik idad kad-ak et liwwanek ida. Anin etan bebley
dan indawat kuddan aammed da et eggak hengnguda.
40 Ey peellik ni hi-gada hu umhulun ni kebe-ingan dan eleg ali meliwwan
ni ingganah.' "

24

Ya impeaang-ang nan Apu Dios nan Jeremiah

1 Yan negibbuhan ni nengal-an Nebukadnessar e patul di Babilon ni patul
di Judah e hi Jehoiachin e u-ungngan Jehoiakim niyadda nangkelaing ni
mengapyan kumpulmi et ilaw tuddad Babilon ey impeang-ang Apu Dios ni
hi-gak hu dewwan basket ni napnun fig di hinanggan Tempol tu.
2 Ya neiha-ad di hakey ni basket ey kayyaggud ni lameh ni fig ey yad
hakey ni basket ey lawah e eleg mekkan.
3 Entanni ey immehel mewan hi Apu Dios ni hi-gak et kantuy "Hipa
inang-ang mu e Jeremiah?"
Kankuy "Lameh ni fig e kayyaggud edum ey lawah edum. Kayyaggud ni
kennen hu edum ey eleg mekkan hu edum."
4 Kan Apu Dios ni hi-gak ey
5 "Hi-gak e Ap-Apu e Dios idan helag Israel ey kangkuy: Yadda etan
tutu-un neilaw di Babilon ey nakka ibbilang idan kayyaggud henin muka
pengibbillangiddan etan ni fig di hakey ni basket ni kayyaggud.
6 Ippaptek kuddalli et ibangngad kudda eyad bebley da. Em, eggak ida
bahbaha nem baddangan kudda e heni ittanem kuddan eggak ida gebbuta.
7 Weddaen kullin hi-gada impeminhed dan mengamtan hi-gak e Ap-Apu,
et amtaen da e tuuk ida ey hi-gak hu Dios da tep et-eteng ali amleng dan
mambangngad ni hi-gak.

8 Yadda etan lawah ni fig ey henidda hi Sedekiah e patul di Judah, yadda
opisyal tu, yadda tutu-un nehi-yan di Jerusalem niyadda edum ni wadad
Egypt. Ey hi-gak e DIOS ey ippahding kun hi-gada hu henin kapehding ni
tuun lawah ni fig.
9 Pambalin kuddan anggebe-hel ni tutu-ud edum ni bebley eyad puyek.
Lawah ali penang-ang dan hi-gada, heghegnuden daddalli, ngi-ngi-ngian
daddalli, ey pippihulen dadda anin di attun bebley ni pengippelawwan
kun hi-gada.
10 Peellik hu gubat, ya bisil niya degeh ni hi-gadad bebley ni indawat
kuddan aammed dan nunman ingganah ni endi metdaan ni hi-gada, anin
hakey."

25

1 Yan eman ni meikka-pat ni toon ni nampatulan Jehoiakim e u-ungngan
Josiah di Judah ey impeamtan APU DIOS ni hi-gak hu pinhed tun e-helen
idan tutu-udman. Yan nunman hu nemangulun toon ni nampatulan
Nebukadnessar di Babilon.
2 Kangkuddan emin ni iJudah niya iJerusalem ey:
3 "Yan dewampulut tellun toon ni wada kapeennamtan APU DIOS ni hi-
gak neippalpu eman ni nampatulan nan Josiah e u-ungngan Amon di Judah
ingganah nunya. Inu-unnud ku e eggak ipengil et e-helen kun hi-gayun
tutu-u, nem eleg yu hanguden.
4 Ey anin ni impaelielin APU DIOS ida bega-en tun prophet ni mengip-
peamtaddan pinhed tun peamtan hi-gayu et eleg yu hanguden ni dingngel.
5 Kandan hi-gayuy 'Iwalleng yu lawah ni elaw yu ey isiked yun
mengippahding ni lawah ma-lat mannaneng kayun manha-ad di bebley
ni indawat APU DIOS ni hi-gayu niyadda la aammed yun pambebleyan yun
ingganah.
6 Entan tu dayaw ey entan pansilbid edum ni dios. Ey entan tu pabunget
hi APU DIOS ni penaydayawan yuddan dios ni kinapya yu, ma-lat eleg
dakayu kastiguen ni hi-gatu.'
7 Ey anin hi APU DIOS et kantuy 'Eleg yu hanguden ni dingngel hu inhel
ku. Impabunget yuwak kumedek gapuh idan kinapya yun dios yu et
kastiguen dakeyu tep hi-gayu kambahul.
8 Et humman hu, gapu tep eleg kayu nisi umdengel ni hi-gak e hi APU
DIOS e Kabaelan tun emin ey
9 eyyagan kuddan emin hu sindalud appit di north e ippangulun nan
Nebukadnessar e patul di Babilon e bega-en ku et gubaten da Judah
anin idan bebley ni neihnup diman. Pebahbah kudda huyyan bebley et
mannaneng alin nemahhig ni lawah ang-ang tu.
10 Pappegen kuddalli hu kamedngel ni tekutekuk idan tutu-udman gapuh
ni amleng da, anin idan daka petnul ni pan-an-anlaan ni kasal. Ey endien
ku kennen dan pagey ey e-depen ku dilag ni kengkeh da.
11 Mebahbah alin emin huyyan bebley et mambalin ni endin hekey
silbitu. Et emin idalli bimmebley di Judah, anin idan bimmebley di
nanlinikweh ey mansilbiddallin patul di Babilon ni nepitun toon.
12 Et hedin negibbuh humman ni nepitun toon ey kastiguen kuddalli
iBabilon niya patul da tep ya liwat da. Ey bahbahen ku hu bebley da et
mambalin ni endi silbi tun ingganah.
13 Em, kastiguen kuddalli iBabilon. Ya pengastiguk ni hi-gada ey yadda
etan impeamtak nan Jeremiah ni neitudek eyad libluh ni pemahbah kun
emin ni bebley.

14 Ibbaleh kudda impahding idan iBabilon et mambalin idan himbut ni
papatul di dakel ni bebley ni et-eteng kabaelan da.' "
15 Kan mewan ni AP-APU e Dios idan helag Israel ni hi-gak ey "Alam eya
basuh e kamei-ellig ni napnun bunget ku. Ilaw mud emin di bebley ni
pengitu-dakan kun hi-gam et painuman muddan emin hu tuudman.
16 Et mandangidangiw ida ey metellak ali nemnem da gapuh ni gubat ni
pellaw kun hi-gada."
17 Inlak humman ni basuh ni indawat APU DIOS ni hi-gak et nak
painuman ida tuu idad bebley ni nengitu-dakan tun hi-gak.
18 Limmawwak di Jerusalem niyaddad edum ni bebley di diman Judah
et painumak ida tutu-u, yadda patul et yadda ap-apu da et mambalin ida
humman ni bebley ni nekabbahbah ni peteg et kamengippetnga ang-ang
tu. Et ingganah nunya ey kameussal hu ngadan dan pan-iddut.
19-26 Huyya listaan idan edum ni imminum ni nak intaug: ya patul
di Egypt, yadda opisyal tu, yadda ap-apu tu, yadda bimmebley niyadda
nekibebley diman, emin ida patul di Us, yadda patul idad etta-teng ni
bebley di Pilistia e Askelon, Gaza, Ekron, yadda tutu-un natdaan di Asdod,
yadda tutu-ud Edom, yad Moab, yad Ammon, ey emin ida patul di Tyre et
yad Sidon, emin ida patul di bebley di kad-an ni Baybay e Mediteranean,
yadda tutu-ud etta-teng ni bebley di Dedan, yad Tema, yad Bus, emin ida
impesikkey da bewek da, emin ida patul di Arabia, emin ida patul di bebley
ni neihnup di eleg mebebleyi, emin ida patul di Simri, yad Elam yad Media,
emin ida patul di bebley di appit ni north, yadda bebley ni nangkeihnup
diman, niyadda katuutuud kebebbebley eyad puyek. Imminum idan emin
nunman ni intaug kun kamei-ellig ni meinnum ni panhelheltapan. Ya
manggillig ni um-inum ey ya patul di Babilon.
27 Entanni ey kan mewan APU DIOS ni hi-gak ey "Ehel muddan emin
ni tutu-u e hi-gak e AP-APU e Kabaelan tun emin e Dios idan helag
Israel, ey mandalen kuddan um-inum etan ni kamei-ellig ni meinnum
ni panhelheltapan, e humman hu gubat ni peellik, ingganah henidda
nebuteng et man-uutadda, metukkad ida ey eleg ida pakeehneng.
28 Hedin eleg da pinhed ni um-inum ni ittaug mu, ehel mun hi-gada e hi-
gak e hi APU DIOS e Kabaelan tun emin hu nanghel e mahapul ni um-inum
ida.
29 Yad bebley ku pengillepuan kun bahbahen. Penghel na-muddan
tutu-uk nem eggak ida kastigua. Nem mahapul ni mekastigudda tep ya
kakulugan tu ey peellik hu gubat di emin ni bebley eyad puyek. Hi-gak e
APU DIOS e Kabaelan tun emin hu nanghel idan nunya.
30 Hi-gam e Jeremiah ey mahapul ni mu e-helen idan emin ni tutu-
u huyya. Kammuy: 'Hi APU DIOS e yad kabunyan hu tuka panha-adi
ey kamantetkuk e heni kidul hu tekuk tu ma-lat denglen idan tutu-u tu.
Ey naka-let hu tekuk tu henin tekuk idan kamangkekpal ni grapes. Em,
tetkukan tun emin hu tutu-ud kebebbebley
31 e medngel di nangginillig eyad puyek tep wada diklamuh tun hi-gada.
Huwetan tun emin hu tutu-u et patyen tudda lawah ni hi-gada.' Hi-gak e
DIOS hu nanghel nunya."
32 Heninnuy hu kan APU DIOS e Kabaelan tun emin: Kantuy "Ang-ang yu
tep mebahbah alin emin hu bebley! Tep kamengelli hu heni neka-let ni
pewek ni melpud gilig ni puyek."
33 Yan nunman ali ey mangkeiwwehit ida annel ni tuun petteyen APU
DIOS di emin ni bebley. Nem endilli umlemyung ni neteyyan da ey endi
mengikkullung ni hi-gada. Heniddalli lugit e nealay nena-yun di puyek.

34 Pannanangih kayun aap-apu ey panduladulag kayud dep-ul, tep
nedatngan law hu tsimpuh ni ketteyyan yu. Mei-ellig kayullin pulan
bangan me-gah et maphik.
35 Eleg mabalin ni ibbebsikan yu huyyan meippahding alin hi-gayu.
36-37 Hi-gayuddan katuutuu, dengel yu nangih idan aap-apu yu. Ida
kamannengih tep binahbah APU DIOS hu melinggep ni bebley yu tep ya
bunget tu.
38 Inwalleng dakeyun APU DIOS, henin layon ni hini-yan tu leyang ni
tuka panhahha-adi. Et mambalin ali bebley yun eleg mebebleyi tep ya
nemahhig ni bunget tu niya anggetakkut ni gubat.

26

1 Yan eman ni laputun nampatulan Jehoiakim e u-ungngan Josiah di
Judah
2 ey kan APU DIOS ni hi-gak ey "Ehneng kad dallin ni Tempol et ehelen
mun emin idan tutu-un um-alin mandeyyaw ni melpud kebebbebley di
Judah hu e-helen kun hi-gam. Em, mahapul ni e-helen mun hi-gada e endi
mu ittalu.
3 Dedngelen da-et na-mu et iwwalleng dadda lawah ni elaw da et eggak
ituluy ni peelli hu pemahbah kun hi-gada tep ya idan lawah ni impahding
da."
4 Entanni ey immehel mewan hi APU DIOS ni hi-gak ey kantuy "Ehel
muddan tutu-u e kammuy: 'Kan APU DIOS ey: Mahapul ni u-unnuden
yuwak et ipahding yudda intuttudduk ni hi-gayu.
5 Ey mahapul ni pehding yu hu inhel idan bega-en kun prophet ni intu-
dak kun hi-gayu tep ingganah nunya ey eleg yu u-unnuden hu inhel da.
6 Hedin nanengtun manghay kayu ey bahbahen ku eya Tempol henin
impahding kun Siloh et emin ida tutu-ud kebebbebley ey ussalen dan idut
hu ngadan eyan bebley yu.' "
7 Inu-unnud ku et ehelen kudda huyyad Tempol et denglen idan padi,
yadda prophet niyadda tutu-u.
8 Nem entanni et ginibbuh kun inhel ida huyyan impeamtan APU DIOS
ey linapdit da-ak idan tuu et pan-itkuk da e kanday "Lebbeng tun mettey
ka tep ya inhel mu!
9 Kele kammuy inhel APU DIOS e mambalin huyyan Tempol ni henin
nambalinan ni Siloh? Ey kammu pay ey mebahbah eya bebley et endi
mambebley deya?" Et kaemungan da-ak idan tuu.
10 Dingngel idan ap-apud Judah hu neipahding ey impapuut dan
immehep di baley ni patul et umliddadman di Tempol et lumaw idad Baluh
ni Eheb.
11 Et kan idan papaddi et yadda prophet idan ap-apu niyadda tutu-uy
"Lebbeng tun meippepettey huyyan tuu tep lawah inhel tu meippanggep
eyan bebley tayu. Anin ni hi-gayu et dingngel yu inhel tu."
12 Et umhellak et kangkuy "Hi APU DIOS hu nemaal ni hi-gak ni menghel
idan dingngel yun meippanggep eyan Tempol et yan eya bebley.
13 Mahapul ni belliwan yu elaw yu ey eleg yu law pehding ida etan yuka
pehpehding et u-unnuden yu hi APU DIOS e Dios yu. Hedin u-unnuden yu
huyyan inhel ku ey eleg tu ittuluy ni memahbah ni hi-gayu.
14 Hedin hi-gak, ngenamung kayun pehding yun hi-gak. Anin ipahding
yun hi-gak hu kan yun meandeng ni lebbeng tun meippahding.
15 Nem mahapul ni nemnemen yu huyya: Hedin petteyen yuwak, anin
endi bahul ku, ey mebehhulan kayun emin anin idan tutu-u eyad bebley.

Tep hi APU DIOS hu nanghel ni hi-gak ni e-helen ku huyyaddan inhel kun hi-gayu."

16 Entanni ey kan idan ap-apu niyadda tutu-u idan papadi et yadda prophet ey "Bineal APU DIOS e Dios tayu huyyan tuu, et humman hu, eleg tayu petteya. Hi AP-APU e Dios tayu hu nanghel ni hi-gatun e-helen tudda huyyan inhel tu."

17 Entanni ey wadadda hu kamengipappangngulun immehneng et ehelen daddan tutu-un neamung e kanday

18 "Yan eman ni hi Hesekiah hu patul di Judah ey inhel lan eman ni prophet e hi Mikah e iMoreshet idan tutu-u huyyan impeamtan APU DIOS e Kabaelan tun emin e kantuy 'Mebahbah ali Jerusalem e Zion et mambalin alin heni payew ni nealedu. Ey metawwey ali eya Tempol et mambalin alin heni muyung.'

19 Ey kaw pintey lan eman ni patul e hi Hesekiah et yadda tutu-u hi Mikah gapuh nunman ni inhel tu. Eleg! Nantuttuyyu ida kumaddan di liwat da et dayawen da hi APU DIOS. Ey nampehemmehemmek idan hi-gatu et eleg ituluy APU DIOS hu planuh tun memahbah ni hi-gada. Yan nunya ey hi-gatsu ngu mengippeellin kebahbahan tayu hedin petteyen tayu hi Jeremiah."

20 (Wada la eman hi Uriah e u-ungngan Semaiah e iKiriat Jearim e henin Jeremiah e impeamta tu hu inhel APU DIOS meippanggep ni lawah ni meippahding ni tutu-u eyad bebley.

21 Et yan nangngelan eman ni patul e hi Jehoiakim et yadda sindalu tun nunman ni impeamtan Uriah ey tu-et la pepettey. Nem neamtaan Uriah hu meippanggep ni pehding dan hi-gatu et bumsik di Egypt tep simmakut.

22 Nem intu-dak nan Jehoiakim hi Elnathan e u-ungngan Akbor et yadda edum tud Egypt et da alen hi Uriah.

23 Imbangngad da hi Uriah et ilaw dan Jehoiakim e patul et papetey tu. Et ibbeng da annel tud kulung ni katuutuu.)

24 Binaddangan Ahikam e u-ungngan Saphan hi Jeremiah et eleg papetey idan tutu-u.

27

1 Yan eman ni laputun nampatulan Sedekiah e u-ungngan Josiah di Judah ey inhel APU DIOS ni hi-gak e kantuy

2 Mengapya-ak ni paku et ikketak ni katat et ibanggel ku.

3 Entanni ey inhel mewan APU DIOS ni hi-gak e e-helen kuddan bineal ni patul di Edom, yad Moab, yad Ammon, yad Tyre, niyad Sidon ni immalidya Jerusalem ni an mekihummangan nan Sedekiah e patul e kangkuy:

4 "Kan ni AP-APU e Kabaelan tun emin ni Dios idan helag Israel idan patul yu ey:

5 'Gapuh ni et-eteng ni kabaelan ku ey lintuk hu puyek, yadda tutu-u niyadda animal et dammutun iddawat kun kumpulmih ni pinhed kun pengidwatan.

6 Yan nunya ey pebeltan kudda bebley yun bega-en ku e hi Nebukadnessar e patul di Babilon. Ey pambalin kudda pay hu animal di muyung ni mansilbin hi-gatu.

7 Mansilbin emin hu tutu-ud kebebbebley ni hi-gatu, ya etan lakin u-ungnga tu niyadda inap-apu tu ingganah medettengan etan tsimpuh ni keapputan ni bebley tu et sakupen idan edum ni patul et mepappeg hu pan-ap-apuan tu.

8 Hedin wada hakey ni bebley winu pan-ap-apuan ni eleg mengu-unnud
ni hi-gatu, kastiguen ku e peelik hu gubat, bisil niya degeh diman ingganah
pebahbah kun Nebukadnessar humman ni bebley.
9 Entan tu deddengngel hu kae-heladdan beken ni makulug ni prophet
yu anin ni hipan man-ebbig ni meippahding alin edum ni aggew meippuun
di i-innep da winu meippuun di nekihummanganan dan linnawan netey
winu meippuun di nengipahdingan dan magic. Emin ida ey kanday eleg
kayu mansukkuh ni patul di Babilon.
10 Nem itek da. He-ulen dakeyu kumedek ni hi-gada ma-lat mailaw kayu
anhan law di naka-iddawwin bebley. Ya kakulugan tu ey hedin u-unnuden
yu hu kanda man bahbahen ku eya bebley yu ey degyunen dakeyun hi-gak
ma-lat meendi kayu.
11 Nem yadda etan mansukkuh ni patul di Babilon et mansilbiddan hi-
gatu ey pannenneng kuddad bebley da et taneman da puyek da. Hi-gak e
hi Apu Dios hu nanghel nunya.' "
12 Impidwak ni inhel Apu Dios nan Sedekiah e patul di Judah e kangkuy
"Hedin pinhed mun eleg mettey, pansukuh kan patul di Babilon. Pansilbi
kan hi-gatu niyadda tutu-u tu.
13 Tep kan Apu Dios ey 'Hedin eleg mu u-unnuda et eleg ka mansukkuh
nan Nebukadnessar e patul di Babilon ey mettey kayuddan tutu-um di
gubat, yad bisil niyad degeh.' Et humman hu, pansukuh kayu kuma ma-
lat eleg kayu matey.
14 Entan nisi tu ideddengel ey entan tu u-unnud ida prophet ni
kamenghel ni eleg kayu mansukkuh tep he-ulen dakeyun hi-gada.
15 Hi Apu Dios mismuh hu nanghel e eleg tu baalen ida humman ni
prophet nem kanday nalpun hi-gatu hu inebig dan itek. Hedin kullugen
yudda man degyunen dakeyun hi-gatu eyad bebley anin idan nunman ni
prophet et matey kayun emin di pengillawwan dan hi-gayu."
16 Kangku mewan idan padi niyadda tutu-u ey "Kan Apu Dios ey 'Entan
tu kulug hu inhel idan prophet yun kanday meibbangngad ida nebalol ni
usal ni Tempol tep itek da.
17 Em, entan tu kulug hu daka e-hela. Pansukuh kayu kumaddan ni
patul di Babilon ma-lat tumegu kayu. Tep hedin eleg kayu mansukkuh
man mekabbahbah eya bebley.
18 Tep gullat ngun makulug ni prophet ida niya makulug ni impeamtak ni
hi-gada hu daka ebbiga ey mandasal ida-et ni hi-gak e Apu Dios e Kabaelan
tun emin et eggak iebulut ni meillaw di Babilon ida etan natdaan ni nebalol
ni usal di Tempol et yad baley nan patul.'
19-20 Yan eman ni nengal-an nan Nebukadnessar e patul di Babilon nan
Jehoiachin e patul di Judah e u-ungngan Jehoiakim niyadda ap-apud Judah
niyad Jerusalem ey eleg tu peki-ladda tukud, ya tangkih ni giniling, ya
kaliton niyadda edum ni nebalol ni ngunut di Tempol.
21 Dengel yu huyyan inhel Apu Dios e Kabaelan tun emin ni Dios idan
helag Israel meippanggep idan nunman ni natdaan ni nebalol ni ngunut
di Tempol et yad baley ni patul diman Jerusalem. Kantuy,
22 'Meillaw di Babilon ida humman ni nebalol ni ngunut ingganah ni
pengibbangngadan kuddalli mewan di deya Jerusalem. Hi-gak e Dios hu
nanghel nunya.' "

28

1 Yan eman ni meikkelliman bulan ni meikka-pat ni toon ni nampatulan
Sedekiah ey ya etan prophet e hi Hananiah e u-ungngan Assur di Gibeon

ey immehel ni hi-gak di Tempol di hinanggaddan padi niya tutu-u.
2 Kantuy "Kan ni AP-APU e Kabaelan tun emin ni Dios idan helag Israel
ey 'Endien kulli hu kabaelan Nebukadnessar e patul di Babilon.
3 Ey yan melebbah ali dewwan toon ey ibangngad kun emin ida nebalol
ni ngunut di Tempol ni inlaw tud Babilon.
4 Ey ibbangngad ku hu patul di Judah e hi Jehoiachin e u-ungngan
Jehoiakim niya emin iJudah ni neilaw di Babilon. Em, endien kulli
kabaelan ni patul di Babilon. Hi-gak e DIOS hu nanghel nunya.' "
5 Et kangkun Hananiah di hinggaddan padi niyadda tutu-ud Tempol ey
6 "Tam em, kayyaggud ni peteg huttan ni inebig mu! Hehheggeden ku
hu pengippahdingan APU DIOS nuntan ni inhel mu! Kayyaggud hedin
pannenneng tu huttan ni inebig mu et ibangngad tun emin ida ngunut
ni Tempol niya emin ni tutu-un neilaw ni balud di Babilon.
7 Nem dengel mu eya e-helen kun hi-gam niyadda eya tutu-u:
8 Yadda eman nemangulun prophet nem hi-gata ey impeamta da e um-ali
gubat, ya bisil niya degeh di dakel ni bebley anin di bebley idan et-eteng
kabaelan da.
9 Nem ya etan prophet ni kantuy mewedda linggep ey metbal e makulug
ni intu-dak APU DIOS hedin um-amnu numan hu inebig tu."
10 Entanni ey inlan Hananiah etan keyew ni pakun imbanggel ku et
hepungen tu.
11 Et kantud hinanggaddan tutu-uy "Kan APU DIOS ey 'Hanneyalli
pehding kun memahbah idan pakun impebanggel Nebukadnessar di
kebebbebley eyad puyek. Ey pehding ku huyyan dewwan toon.' " Nem
neala et hi-yanen ku.
12 Eleg mabeyag hu nelabah ni nanhepungan Hananiah ni paku ey
immehel hi APU DIOS ni hi-gak
13 et kantuy nak e-helen nan Hananiah e kangkuy "Kan APU DIOS ey 'Ma-
nut dammutun himpung mu hu keyew ni paku, nem hullulan kun gumek
ni paku.'
14 Hi-gatu e hi APU DIOS ni Kabaelan tun emin ni DIOS idan helag Israel
ey kantuy 'Gumek ni paku hu ussalen kud emin ni bebley et mannanneng
idan mansilbin nan Nebukadnessar e patul di Babilon. Anin idan animal
di muyung ey mansilbiddan hi-gatu.' "
15 Inhel kun Hananiah huyya et kangku mewan ni hi-gatuy "Dengel mu
e Hananiah eya e-helen ku! Ya kakulugan tu ey eleg daka baalen APU DIOS
ni mengippeamtan pinhed tun peamta. Itek ida muka ebbiebbiga ey daka
ngu dama anhan kapekakkullugaddan tutu-u.
16 Et humman hu, hi APU DIOS mismuh hu nanghel e mettey ka.
Eleg megibbuh huyyan toon ey mettey ka tep intuttuddum idan tutu-un
mangngenghay nan APU DIOS."
17 Ey tu-wangun netey hi Hananiah eman ni meikkeppitun bulan
nunman ni toon.

29

Nantudek hi Jeremiah idan Jew di Babilon

1 Nantudek hi Jeremiah idan padi, yadda prophet, yadda ap-apu niyadda
edum ni iJerusalem ni inlaw Nebukadnessar di Babilon et pambalin tuddan
balud diman.
2 Yan nunman ey negibbuh ni neilaw di Babilon di Jehoiachin e patul, hi
inetu niyadda opisyal di baley tu, yadda ap-apud Judah niyad Jerusalem,

yadda nekangngamtan mengapyan kumpulmih niyadda nelaing ni hipan
ngunu.
3 Impaelan Jeremiah humman ni tudek nan Elasah e u-ungngan Saphan
et hi Gemariah e u-ungngan Hilkiah e hi-gada intu-dak Sedekiah e patul di
Judah ni umlaw di kad-an Nebukadnessar e patul di Babilon.

4 Heninnuy hu inhel tud tudek tu: Huyya inhel ni Ap-Apu e Kabaelan
tun emin ni Dios idan helag Israel idan iJerusalem ni in-abulut tun inlaw
Nebukadnessar di Babilon et mambalin idan balud diman:
5 "Pengapya kayun baley yudtan ma-lat wada nehammad ni panha-adan
yu ey pantanem kayu ma-lat wada kennen yu.
6 Ey kalehin kayu et mahlag kayu. Iebulut yu daman melehhin ida u-
ungnga yu et mahlag ida, tep mahapul ni medakkel kayu.
7 U-unnud yudda huyya ey idasal yu hu panyaggudan niya linggepan
ni Babilon e nengipelawwan kun hi-gayu. Tep hedin umyaggud huttan ni
bebley ey umyaggud kayu dama.

8 Hi-gak hu Dios e Kabaelan tun emin ni Dios idan helag Israel, e-helen
kun hi-gayu e entan kaheul ni e-helen idan prophet yu winu hipan menghel
e hi-gatu ey prophet. Entan tu kulug hu e-helen da meippanggep ni ini-
innep da tep nalpud nemnem dadda humman.
9 Itek hu daka e-e-helan hi-gayu nem kanday nalpun hi-gak ey eggak ida
itu-dak ni man-ebbig." Huttan hu inhel Apu Dios e Kabaelan tun emin.

10 Huyya kan Apu Dios ni hi-gayu: "Yallin kepappegan ni nepitun toon
ni panha-adan yud Babilon ey ippaptek dakeyun hi-gak ey peamnuk hu
inhel kun ibbangngad dakeyud bebley yu.
11 Wada planuh kun hi-gayun hi-gak ni ebuh nengamta. Beken ni
kebahbahan yu huyyan planuh ku, nem panyaggudan yun edum ni aggew
ey humman hu namnamah yu.
12 Dedngelen kulli law hu dasal yu hedin mandasal kayun hi-gak.
13 Ey hedin makulug ni heppulen yuwak ey hemmaken yuwak.
14 Nanna-ud ni hemmaken yuwak et ibangngad dakeyud bebley yu. Em-
mungen dakeyulli e illapu dakeyuddallid etan idad bebley ni nengiwehitan
kun hi-gayu et ibangngad dakeyud bebley yu. Hi-gak e Dios hu nanghel
nunya."

15 Nem kanyu na-mu ey "Wada intu-dak Apu Dios ni makulug ni prophet
mid Babilon."
16 Nem dengel yu eya inhel Apu Dios meippanggep etan ni patul ni
man-ap-apud nan-ap-apuan David niya meippanggep idan natdaan ni eleg
mailaw di Babilon.
17 Kan Apu Dios e Kabaelan tun emin ey "Peellik hu gubat, ya bisil niya
degeh ni hi-gada et mambalin idan heni nabwel ni fig ni eleg law mabalin
ni mekkan.
18 Em, peellik ni hi-gada hu gubat, ya bisil niya degeh. Ey pambalin
kun anggetakkut hu meippahding ni hi-gadad kebebbebley. Emin alid
bebley ni neilawwan da ey mehngang ida gapuh ni meippahding ni hi-
gada. Heghegnuden ey pippihulen aliddan tutu-udda tep hi-gada pengi-
ang-angan dan neidutan.
19 Hanniman ali meippahding ni hi-gada tep eleg da u-unnuden hu inhel
kuddan prophet ni bega-en kun intu-dak ku. Anin ni hi-gayu et eleg yu
dama u-unnuden.
20 Et humman hu, hi-gayun emin ni nalpud Jerusalem ni neilaw di
Babilon, dengel yuwak:

21 Hi-gak e AP-APU e Kabaelan tun emin ni Dios idan helag Israel ey
heninnuy hu e-helen kun meippanggep di Ahab e u-ungngan Kolaiah
nan Sedekiah e u-ungngan Maaseiah ni kaman-ebbig ni itek nem kanday
nalpun hi-gak: Pedpap kuddan Nebukadnessar e patul di Babilon et
papetey tuddad hinangga yu.
22 Et hi-gayun iJudah ni neilaw ni balud di Babilon, ussalen yullin pan-
iddut hu neipahding ni hi-gada. Kanyulli ey 'Hamban pehding APU DIOS hu
henin impahding Nebukadnessar di Sedekiah nan Ahab e giniheb tuddan
mategu.'
23 Humman neiappitan da tep nemahhig liwat da e in-ulig da beken da
ahwa ey itek hu inebiebig da nem kanday nalpun hi-gak e hi APU DIOS.
Humman idan impahding da ey eleg mei-unnud di pinhed ku. Inamtak ey
inang-ang ku impahding da. Hi-gak e AP-APU hu nanghel idan nunya."
24-25 Inhel APU DIOS e Kabaelan tun emin ni Dios idan helag Israel e nak
e-helen nan Semaiah e iNehelam e kangkuy: "Kan APU DIOS ni hi-gam
ey: Hi-gam ngu et mantudek ka etan ni padi e hi Sephaniah e u-ungngan
Maaseiah, yadda edum tun padi niyadda tutu-ud Jerusalem.
26 Kammun Sephaniah ey 'Pinili dakan APU DIOS ni mampeddin meihhu-
lul nan Jehoiada et hi-gam law hu eta-gey ni ap-apun mampaptek ni Tempol
APU DIOS. Ya pehding mu ey bangkilingim niya banggelim ni gumek ida
etan kaman-a-angngaw ni prophet ni hin-a-abigan da.
27 Ey kele eleg mu ipahding huyyan Jeremiah e iAnathot e heni prophet
idan tutu-u?
28 Mahapul ni pesikked mun man-ebbig huttan ni tuu tep impadeteng
tudya Babilon hu abig tun kantuy ayepaw hu panha-adan ida kunun
tuudya. Et humman hu, kayyaggud et ni mengapyaddan baballey da niya
mantennem idan kennen da.' "
29 Dinwat Sephaniah humman ni tudek et ibidbid tun Jeremiah.
30 Entanni ey kan APU DIOS nan Jeremiah ey
31 "Pantudek kaddan emin ni balud di Babilon e kammuy: Heninnuy hu
inhel APU DIOS meipanggep nan Semaiah e inhelan mu: 'Hi-gak e DIOS ey
kastiguen ku hi Semaiah et yadda helag tu tep eggak itu-dak ni man-ebbig,
nem nan-abig e heni prophet et maheul kayun itek tu.
32 Et humman hu, kastiguen ku et meendi helag tu ey eleg tulli ang-
angen ida kayyaggud ni pehding kuddan tuuk. Tep sinuttudduan tuddan
mangngenghay ni hi-gak. Hi-gak e AP-APU hu nanghel nunya.' "

30

1-2 Entanni ey immehel mewan hi APU DIOS e Dios idan helag Israel nan
Jeremiah et kantuy "Itudek mun emin di libluh ida inhel kun hi-gam
3 tep medetteng ali etan tsimpuh ni pengibbangngadan kuddan tuuk ni
iJerusalem niyadda iJudah di bebley ni indawat kuddan aammed da et
yadman pambebleyan dan ingganah. Hi-gak e AP-APU hu nanghel idan
nunya."
4 Huyya kan APU DIOS meippanggep idan iIsrael niyadda iJudah:
5 "Nakka deddengngela hu nemahhig ni nangih idan iIsrael niyadda
iJudah tep nemahhig katteg ni ida kaumtatakut.
6 Ang-ang yu kedi! Kaw dammutun man-ungnga laki? Kele nakka ang-
ang-anga lalakkin daka kakkapaa egeh da e henidda biin indegeh tu egeh
tun nganganih ni man-ungnga? Ey kele kimmuphat ida?

7 Nemahhig ali panhelheltapan idan tutu-uk. Endilli kei-ingngehan tu
humman niya endi an nanhiktam ni henin nunman. Nem meihwang
idalli!”
8 Kan APU DIOS e Kabaelan tun emin ey “Yan nunman alin tsimpuh ey
bahbahen ku etan kamei-ellig ni pakud buklew da ey e-kalen ku hu heni
bangkiling da et eleg ida law mambalin ni himbut ni tutu-ud edum ni
bebley.
9 Tep mansilbiddalli law ni hi-gak e AP-APU e Dios da et yalli helag David
hu pambalin kullin patul.
10 Et humman hu, entan takut yun tutu-uk ey entan kedismayah yu,
tep dakeyulli ewwiten etan idad bebley ni neilawwan yu anin idan helag
yu ma-lat ienamut dakeyu. Et luminggep kayulli law kaya e endilli law
mengippetekkut ni hi-gayu.
11 Tep baddangan dakeyun hi-gak et ihwang dakeyu et pekabbahbahen
kuddalli bebley ni nengiwehitan kun hi-gayu. Anin ni hanniman ey eleg
mabalin ni eleg kayu mekastigu, nem limpiyuh pengastiguk. Hi-gak e hi
APU DIOS hu nanghel idan nunya.”
12 Kan mewan APU DIOS idan tutu-u tuy “Ya liwat yu ey kamei-ellig
himmalem ni liput et eleg law meeggahi.
13 Endi mengippaptek ni hi-gayu niya endi dammutun pengeggah nuntan
ni liput yu ey endi namnamah ni kayu meeggahan.
14 Tep liniwwan dakeyu niya eleg dakeyu law ibbilang idan emin ni
nekidagyuman yu. Em, tep nemahhig nengastiguk ni hi-gayu e heni dakeyu
liniputan e heni yuwak buhul ni endi hemek tun hi-gayu tep nemahhig
liwat yu.
15 Entan panlilih yu meippanggep ni liput yun endi dammutun pengeg-
gah. Henin nuntan nengastiguk ni hi-gayu tep nemahhig liwat yu ey
nemahhig kalwah yu.
16 Nem edum alin aggew ey mebahbah ida nemahbah ni hi-gayu. Ey
meillaw idan balud humman idan buhul yud edum ni bebley. Em, emin
ida nengipeligligat ni hi-gayu ey meippeligligat ida dama. Ey meibsik ida
dama ngunut idan nengibsik ni ngunut yu.
17 Eggahan kulli liput yu et yumaggud kayu anin ni kan idan buhul yuy
neiwalleng kayun iZion e endi menengngud ni hi-gayu. Hi-gak e AP-APU
hu nanghel idan nunya.”

Ya kan APU DIOS meippanggep idan tutu-u tu

18 Kan mewan APU DIOS ey “Hehmeken kuddan emin tutu-uk anin idan
pamilyah da et ibbangngad kuddallid bebley da. Ey meiyayyaggud ali hu
bebley dan Jerusalem ey mebehwat ali mewan hu baley ni patul etan di
neibehwatan tu dedan lan nunman.
19 Et mantetekkuk idalli hu tutu-uk ni mambebley diman gapuh ni
pandeyyaw da niya amleng da. Yan nunman alin tsimpuh ey um-
dakkedakkel ida ey meiddeyyaw ida, tep bendisyonan kudda.
20 Pebangngad ku mewan hu et-eteng ni kabaelan da et heni lan nunman
ey ihhammad ku bebley da. Nem yadda nengipeligligat ni hi-gada ey
kastiguen kudda.
21 Hi-gada metlaing ni tutu-uk hu kelpuan ni man-ap-apun hi-gada e eleg
melpud edum ni bebley. Meihnup alin hi-gak tep eyyagan kulli. Tep kaw
hipa hu neala ni immali hedin eleg meeyyaggi? Hi-gak e hi APU DIOS hu
nanghel idan nunya.”

Ya inhel APU DIOS idan tutu-u tu

22 Ibbilang dakeyulli mewan ni tutu-uk ey hi-gak ali mewan hu Dios yu.
23 Nemahhig hu bunget APU DIOS idan lawah ni tutu-u. Ey ya bunget tu
ey heni pewek ni kaumbahbah.
24 Eleg me-kal hu bunget tu ingganah pehding tun emin ida implanuh
tu. Edum alin aggew ey meewwatan idallin tutu-u tun emin huyya.

31

1 Kan mewan APU DIOS ey "Medettengan ali tsimpuh ni hi-gak hu Dios
idallin emin ni helag Israel ey hi-gada tutu-uk.
2 Ippaptek kudda tutu-uk henin nengipaptekan kudda lan eman ni
natdaan ni eleg matey ni aammed dad eleg mebebleyi eman ni daka
heppula pan-iyyatuan da.
3 Kangkuddan aammed dan nunman ey 'Pinpinhed dakeyu dedan
ni tutu-uk. Ya impeminhed kun hi-gayu ey kamannananeng ey eleg
melumman.'
4 Baddangan dakeyulli mewan ni hi-gak et gapuh ni amleng yu ey
manggangha kayu ey meneyyaw kayu.
5 Mantennem kayulli mewan law ni grapes idad duntug di Samaria ey
hi-gayu law mengngan ni lameh da.
6 Medettengan ali tsimpuh ni tekukan idan man-eddug idad duntug di
Epraim e kanday 'Umlaw itsud Duntug e Zion e kad-an APU DIOS e Dios
tayu.' "
7 Kan APU DIOS ey "Pan-a-appeh kayun amleng yu, Israel e kehahham-
madan e bebley. Pan-appeh kayun pandaydayaw yu e kanyuy 'Ihhewang
Apu Dios ida natdaan ni tutu-u tun helag Israel.'
8 Illapuk idad bebley di north ey yaddad bebley di gilig ni puyek et
amungen kudda. I-anemut kuddan dakel ni tuu, anin idan nangkekulap,
yadda nangkepi-day, et yadda bibi-in nampambutsug niyadda nganngnih
ni man-ungnga. Em, i-anemut kuddallin emin.
9 Mandasal idalli ey mannengngih idan mangkeibbangngad. Ippanguluk
ida et umenamut ida. Iddalan dad gilig idan wangwang niyaddad
nandeklan ni keltad et eleg ida meihungbub. Heni-ak ali aman Israel niya
heni pengulwan ni u-ungngak hi Epraim."
10 Kan APU DIOS ey "Hi-gayun tutu-ud kebebbebley, dengel yuwak et yu
peamtaddad edum ni bebley niyadda neidawwin bebley di ba-hil ni baybay
eya e-helen ku. Inwahit ku tutu-uk, nem emmungen kuddalli niya eddugan
kuddan henin kapan-eddug ni kamampattul ni kalneroh.
11 Ihhehwang kudda etan di bebley ni et-eteng kabaelan tu,
12 et mampengennamut idad Zion ey man-a-appeh ida gapuh ni amleng
da. Et bendisyonan kuddan dakel ni pagey, ya kameinnum, ya lanan
olibah, ya kalneroh niya baka et eleg ida makulangan ni mahapul da. Mei-
ellig idallin leguntan eleg mekullangin danum.
13 Yadda kakat-agun bibi-i ey idalli menattayyaw gapuh ni amleng da,
anin idan kakat-agun lalakki niyadda nangkea-amma. Tep ellubyagen
kudda ey peamleng kudda et eleg idalli law umlelemyung.
14 Em, mehawwahawwal ali iddawat kun mahapul idan tutu-uk et dakel
ali i-appit dan iddawat daddan papaddi. Hi-gak e hi APU DIOS hu nanghel
nunya."
15 Entanni ey immehel hi APU DIOS ey kantuy "Medngel ali nangih Rachel
di Ramah. Nemahhig ali nangih tu e eleg mea-alluk tep neendidda u-
ungnga tu.*

* **31:15 31:15** Matthew 2:18

16 Isiked yun umnangih ey pu-nadi yu lewa yu. Eleg mabalin ni
endi silbin nengipenaptekan yuddan u-ungnga yu tep mambangngad idan
melpullid edawwin bebley idan buhul yu.
17 Et humman hu wada kayyaggud ni namnamahen yun edum ni aggew
tep mambangngad aliddan hi-gayu u-ungnga yu. Hi-gak e hi APU DIOS hu
nanghel nunya."
18 Immehel mewan hi APU DIOS ey kantuy "Dingngel ku ehel idan
kaumlelemyung ni helag Israel. Kanday 'Heni kami etan ni eleg memansuh
ni newang. Nem gapuh ni nemahhig ni nanmansuh mun hi-gami ey
netuttudduan kamin mengu-unnud ni hi-gam. Pambangngad dakemin
mengu-unnud ni hi-gam e AP-APU e Dios mi et mandaddan kamin
mengippahding ni pinhed mu.
19 Immedawwi kamin hi-gam, nem nambangngad kami tep nantuttuyyu
kami. Nemahhig lemyung mi niya baing mi gapuh ni impahding min liwat
neipalpun keu-ungnga mi.'
20 Israel, nakappinhed dakan u-ungngak. Anin ni kinastigu daka et
nanengtun et-eteng hu neminhed kun hi-gam. Et humman hu, hehmeken
dakalli mewan.
21 Pengapya kayun kalatulah ni panmalka yun keltad ma-lat hanhamak
yu hu dillan yun linawwan yu. Pambangngad kayun helag Israel eyad
bebley yu.
22 Entan dedan law keidawwin hi-gak. Pengu-unnud kayu e u-ungngak.
Tep wada hin-appil ni pehding kulli ma-lat mekidagyum kan hi-gak e Dios
mu."
23 Kan ni AP-APU e Kabaelan tun emin ni Dios idan helag Israel ey "Yallin
pengibbangngadan kuddan tutu-uk di bebley da ey kan idallin tutu-ud
Judah ey 'APU DIOS e wadad duntug di Jerusalem, bendisyonim eya bebley.'
24 Mambebley idalli tutu-ud kebebbebley di Judah et mampeyyew idalli
ey mampattul ni kalneroh edum.
25 Pe-let kuddalli nekapuy ey ellubyagen kuddalli kaumlelemyung."
26 Neugippak et umbangngunnak ey na-lettak law.
27 Kan APU DIOS ey "Medettengan ali tsimpuh ni pedakkel kudda tuu niya
animal di deya Judah niyad Israel.
28 Yan nunman ey hinelipat-an kudda et bahbahen kudda ey dinegyun
kudda, nem yan nunya ey hellipat-an kudda, ippaptek kudda niya
peyaggud kudda.
29 Et eleg ali law penghel ni tutu-uy 'Kinan idan aammed da mapeit ni
grapes, nem yadda u-ungnga da nealinew.' †
30 Tep emin hu kamanliwwat ey mettey tep ya liwat ni impahding tu.
Henin kan idan tutu-un: 'Ya etan mengngan ni mapeit hu meellinew.' "
31 Kan APU DIOS ey "Hakey alin aggew ey wadalli baluh ni pekitbalak
idan iIsrael niyadda iJudah.
32 Nem beken ni henin nekitbalan kudda lan aammed da eman ni
nengipenguluan kun hi-gadan neni-yanan dan Egypt tep eleg da pannana-
neng ni u-unnuden hu nekitbalan kun hi-gada, et mukun inwalleng kudda,
anin ni ida kamei-ellig ni ahwak.
33 Heninnuy hu baluh ni pekitbalan kun hi-gada: Ihha-ad kullid puhu da
niyad nemnem da hu tugun ku, et humman ali enu-unnuden da. Yallin

† **31:29 31:29** Ya keibbellinan tu huyya ey yadda aammed da nambahul, nem yadda u-ungnga da neneklan bahul da.

nunman ni aggew ey hi-gak ali hu Dios da niya hi-gadalli hu tuuk, et
ipaptek kudda. ‡
34 Eleg ali law mahapul ni da tuttudduan edum dan meippanggep ni
hi-gak ma-lat amtaen da-ak. Tep emin ali tuu ey amta da-ak ngu dedan,
anin ida etan ni tuun eleg meibbillang niyadda etan tuun kamedeyyaw.
Ey anin ni nanliwat ida et hehmeken kuddalli et pesinsahan ku liwat da
niya liwwanen kulli hu nambahulan da. Hi-gak e hi APU DIOS hu nanghel
nunya." §
35 Kan mewan APU DIOS ey: "Hi-gak e hi APU DIOS hu nengiha-ad ni
aggew di kabunyan ma-lat pumtang ni kawwalwal, ey inha-ad kudda
bittuwen niya bulan ni umhehyaw ni hileng. Ey winedak hu dalluyun
ni kaumbungug. Ya ngadan ku ey hi APU DIOS e Kabaelan tun emin.
36 Humman idan lintuk ey mannenneng ida e henin pemaptek kudda
helag Israel ni imbilang kun tutu-uk e eleg melumman.
37 Eleg mabalin ni lelkuden ni tuu hu kabunyan niya eleg mabalin ni
ang-angen ni tuu hu neituunan ni puyek. Henin nunman ni hi-gak e eleg
mabalin ni nak iwwalleng ida tuuk, anin lawah impahding da. Hi-gak e hi
APU DIOS hu nanghel nunya."
38 Kan mewan APU DIOS ey "Medettengan ali tsimpuh ni meiyayyaggud
hu Jerusalem e bebley ku meippalpud Hananel e eta-gey ni kapan-eddugi
ingganah di Dugun Eheb.
39 Ya pappeg tu ey meippalpud kakelinnugin aggew ingganah di Duntug
e Gareb et han manlikweh ni mampellaw di Goah.
40 Emin ida huyya, anin etan ni nandeklan ni kullungngan, ya etan
ibbengngan ni dep-ul niyadda etan papayyew di ahpat ni Nedeklan e
Kidron ingganah di Eheb e Kebayyu di appit ni kasimmilin aggew ey mei-
eng-eng ni hi-gak e hi APU DIOS. Huyyaddan bebley ey mannenneng ni
ingganah e eleg law mebahbah."

32

1 Yan eman ni meikkeppulun toon ni nampatulan Sedekiah di Judah ey
yan nunman hu meikkeppulun walun toon ni nampatulan Nebukadnessar
di Babilon ey immehel mewan hi APU DIOS ni hi-gak.
2 Yan nunman ey neikelabuttak di dallin ni baley idan guwalyan patul di
Jerusalem. Ey yan nunman hu inlian idan sindalun iBabilon ni mengubbat
ni Jerusalem.
3 Mukun ingkalebut tuwak nan Sedekiah ey tep nanengtun nakka e-e-
hela hu inhel APU DIOS ni kantuy: 'I-abulut kun sekkupen ni patul ni
Babilon huyyan bebley.
4 Ey hi Sedekiah e patul ey eleg mabalin ni umbebsik tep meippebeltan
ni patul ni Babilon et man-inang-ang ida et manhummangan ida.
5 Meillaw ali hi Sedekiah di Babilon et manha-ad diman et ngenamung
ali pehding kun hi-gatun implanuh ku. Anin ni mekiggubbat idan iBabilon
et eleg damengu mengapput. Hi-gak e DIOS hu nanghel nunya.'
6 Kan Jeremiah ey "Inhel mewan APU DIOS ni hi-gak e kantuy
7 'Um-ali hi Hanamel e u-ungngan Sallum e agin a-ammed ku et ibga tu e
gettangen ku hu puyek tud Anathot e nambebleyan idan helag Benjamin,
tep hi-gak hu neka-ihnup ni agitu ey hi-gak hu lebbeng tun memengngulun
pengigtangan tun nunman et han tu ilaw di edum.' "

‡ **31:33 31:33** Ezekiel 37:27, Hosea 2:23, niya Hebrews 10:16 § **31:34 31:34** [31-34] Hebrews 8:8-12

8 Yan nanghelan APU DIOS ni hi-gak ey immali tu-wangu hi Hanamel
di kad-ak di kallabbuttan et kantuy "Gatang mu hu payew kud Anathot di
bebley idan helag Benjamin tep hi-gam lebbeng tun mengettang nunman."
Yan nunman ey inamtak e makulug ni immehel hi APU DIOS ni hi-gak.
9 Gintang ku humman ni payew Hanamel e binilang ku bayad tu et idwat
kun hi-gatu. Ya bayad nunman ni payew ey hampulut pitun silber.
10 Pinilmaak etan papil ni neitudekan ni gatang nunman ni payew et
hannak pepilmaddan tistigu et bilangen ku mewan etan silber ni bayad
tu.
11 Inlak ida etan nepilmaan ni papil. Ya etan hakey ey neitudkan ni
meippanggep ni gatang meippuun di linteg ey humman hu napketan ey ya
etan hakey ey eleg mapketan.
12 Et idwat kun Baruk e u-ungngan Neriah e u-ungngan Mahseiah di
hinanggan agik e hi Hanamel, yadda tistigun nampilma niyadda tutu-ud
Judah ni yimmudung diman dallin.
13 Kangkun Baruk di hinangga dan emin ey
14 "Hi APU DIOS e Kabaelan tun emin ni Dios idan helag Israel ey in-olden
tu e ellan mudda huyyan papil e napketan hakey ey eleg hu hakey et iha-ad
mu etan di pa-nay et meitludman ma-lat eleg mebahbah.
15 Inhel dedan APU DIOS e Kabaelan tun emin ni Dios idan helag Israel e
mangkegettang idalli baballey, papayyew niyadda leguntan netaneman ni
grapes."
16 Negibbuh ni indawat kun Baruk humman ni papil et mandasallak nan
APU DIOS.
17 Kangkud dasal kuy "APU DIOS e Eta-gey ni peteg, lintum eya puyek
niya kabunyan gapuh ni et-eteng ni kabaelan mu. Endi neligat ni hi-gam
tep kabaelan mun emin.
18 Impeang-ang mu hu eleg melumman ni neminhed mudda kalibulibun
tuu, nem muka kastigua tep ya liwat ni aammed da. Hi-gam, APU DIOS,
eta-gey ni peteg saad mu niya Kabaelan tun emin.
19 Nelaing ka ey kayyaggud emin hu planuh mu ey muka pehding hu
kamengippetnga. Muka ang-ang-angan emin hu kapehding ni tutu-u et
idwat mu gun-uden da meippuun di daka pehding.
20 Ya eman lan nebayag ey impahding muddad Egypt hu kamengip-
petngan eleg kabaelan ni tuu. Ingganah nunya ey nanengtun mudda
kaippahding hu kamengippetngadyad Israel niyad edum ni bebley et
mandingngel kad kebebbebley.
21 Gapuh ni et-eteng ni kabaelan mu ey impahding mu hu kamengippet-
ngan nengipetakut idan buhul ni aammed mi. Et ipengulum idan neni-yan
ni Egypt.
22 Indawat mun hi-gada eya kayyaggud ni bebley e mateba hu kameit-
nem e humman dedan hu hinammad mun inhel eman ida lan aammed
da.
23 Nem yan inlian da eyad bebley et mambebley ida ey eleg da u-unnuden
hu tugun mu niyadda intuttuddum ey eleg da ipahding ida pinhed mun
pehding da. Et paelim ida law emin huyyan memahbah ni hi-gada.
24 Makulug ni kameippenahding ida inhel mu. Et deh e iyyadyadda
iBabilon e daka pan-ihha-ad dellanen dan menggep eyan bebley mi.
Nanna-ud ni apputen dakemi tep ya negubatan mi ey tep nebisil kami
niya gapuh ni degeh.
25 Huyya anhan mahmahak ni hi-gam: APU DIOS e Eta-gey ni peteg, kele
inamtam dedangngu e sekkupen idan iBabilon eya bebley ey mu inhel

ni hi-gak e gettangen ku humman ni payew ey beyyadan ku hu ustuh di
hinanggaddan tistigu ey pilmaan da?”

26 Entanni ey kan APU DIOS ni hi-gak ey
27 “Hi-gak e hi APU DIOS hu Dios ni tutu-u eyad puyek. Endi neligat ni
hi-gak.
28 Iddawat kun Nebukadnessar e patul ni Babilon niyadda sindalu tu eya
bebley ma-lat sakupen da
29 et legaben da. Et magiheb ida baballey idan iJudah et ya iIsrael
gapuh ni nengippebungngetan dan hi-gak ni nan-appitan dan kagihheba
niya bangbanglu nan Baal di atep ni baballey da, ey tep immiduyag idan
meinnum ni in-appit daddan edum ni dios da.
30 Neipalpu dedan eman ni keu-ungnga da, ey endi edum ni impenahding
da hedin beken ni ya lawah ni kamengippebungnget ni hi-gak.
31 Impabunget da-ak ni hi-gada neipalpun eman ni newadaan eyan
bebley ingganah nunya, et humman gaputun mahapul ni bahbahen ku
32 tep ya liwat idan iIsrael, iJudah ey iJerusalem, yadda patul da, yadda
aap-apu da, yadda papaddi da niyadda prophet da.
33 Inwalleng da-ak ni hi-gada. Anin ni tennuttudduan kudda et eleg da
dedngela tep eleg da pinhed ni metuttudduan.
34 Hinibit da mewan hu Tempol ku tep inha-ad dad daka pandeyyawin
hi-gak etan kamengippebungnget ni kinapya dan dios da.
35 Ey ida nengapyan pan-appitan dan Baal di Nedeklan e Hinnom e daka
pengi-appisin u-ungnga dan lalakki niya bibi-i etan ni dios dan hi Molek.
Eggak mandalen idan mengippahding nunman ey endi pay di nemnem
kun da pehding humman ni panliwwatan.”

36 Kan ni AP-APU e Dios idan helag Israel ni hi-gak ey “Jeremiah, kammuy
gapuh ni gubat, bisil niya degeh ey apputen ni patul ni Babilon hu tutu-ud
bebley yu. Nem huyya e-helen kun hi-gam:
37 Emmungen kuddalli tutu-uk ni inwahit kud kebebbebley et ibangngad
kuddalli eyad bebley da et luminggep ida e endi law lawah ni meippahding
ni hi-gada. Inwahit kudda la tep nemahhig bunget kun hi-gada.
38 Hi-gak ali law Dios da ey hi-gada tuuk.
39 Peanhan kullid nemnem dan mandeyyaw ni hi-gak ni ingganah et
panyaggudan da niya panyaggudan idallin u-ungnga dan edum ni aggew.

40 Pannananeng ku hu nekitbalan kun hi-gada ey eggak issiked ni
mengippahding ni panyaggudan da. Ey weddaen kulli mewan di nemnem
da hu nehammad ni pengu-unnud dan hi-gak et eleg da-ak iwalleng ni
hi-gada.
41 Nakka um-amleng ni mengippahding ni panyaggudan da ey pannen-
neng kuddan mambebley di deya.
42 Ma-nu tep in-abulut kun meippahding hu panliggatan da, nem
ippahding kulli mewan hu panyaggudan da e humman hu hinammad kun
inhel ni hi-gada.

43 Ey anin ni kan idan tutu-uy ‘Endi law mambebley deya ey endi law
animal ni manha-ad deya tep sinekup ni iBabilon.’ nem megettang ali
mewan puyek eyad bebley.
44 Meiwwa-hi hu papayyew di silber ey mepilmaan, memalkaan niya
metistiguan hu panggettangan ni puyek di nambebleyan idan helag
Benjamin, yaddad bebley ni neihnup di Jerusalem, yaddad bebley di
Judah, yaddad bebley di hengeg ni duntug di appit ni kakelinnugin aggew

niyaddad bebley di Negeb, tep pebangngad ku kakinedangyan eyan bebley.
Hi-gak e DIOS hu nanghel nunya."

33

1 Yan eman ni nanengtun wada-ak di kallabbuttan di dallin ni baley ni
guwalya ey immehel mewan hi APU DIOS ni hi-gak.
2 Hi-gatu e hi APU DIOS hu nanletu eyan puyek niya kabunyan e kantuy
3 "Pandasal kan hi-gak et humangen kuddan et ehelen kun hi-gam hu
kamengippetnga niya kayyaggud ni peteg ni eleg mu amtan nunman.
4 Hi-gak e hi APU DIOS e Dios idan helag Israel ey kangkuy gapuh ni
penggepan niya pengubbatan idan iBabilon ni Jerusalem ey mebabbah
idalli baballey diman anin ya etan baley ni patul di Judah.
5 Hehgepen idallin iBabilon huyyan bebley et mapnun annel ni
nangketey ni tutu-u tep nanna-ud ni iwwalleng ku et bahbahen ku gapuh
ni nemahhig ni bunget ku tep lawah idan peteg hu bimmebley.

6 Nem medettengan ali tsimpuh ni peyaggud ku Jerusalem et pelinggep
ku ey pekeddangyan kudda tutu-uk.
7 Ibbangngad kudda iJudah niya iIsrael e illelpuk idad bebley ni
nambalinan dan balud. Ey peyaggud ku huyyan bebley da et heni mewan
lan nunman.
8 Kamei-ellig ni ullahan kun emin hu liwat da, ey liwwanen ku hu ngehay
dan hi-gak.
9 Et um-amlengngak ey meiddeyyawwak di kebebbebley eyad puyek
gapuh eyan bebley di Jerusalem. Ey yadda tutu-ud kebebbebley eyad
puyek ey metngaddan peteg ni pengngelan da meippanggep idan impahd-
ing kun panyaggudan eyan bebley e Jerusalem niya gapuh ni kinedangyan
ni indawat kuddan bimmebley."

10 Kan APU DIOS ey "Kan idan tutu-uy nebahbah eya bebley da et heni eleg
mebebleyi e endi kamanha-ad ni tutu-u niya animal. Ey neiptek numan
humman ni inhel dan endin hekey hu tutu-u niya animal idad bebley
di Judah ey yaddad keltad di Jerusalem, nem medettengan ali mewan
tsimpuh ni medngel idallid bebley
11 hu tekuk ni tutu-u tep ya amleng da. Ey medngel ali mewan hu
ngaladdan kaman-an-anlan mangkasal niya a-appeh idan tutu-un mengi-
lin i-appit dan hi-gak eyad Tempol gapuh ni pansalamatan da. Kandalliy
'Pansalamat itsun APU DIOS e Kabaelan tun emin tep kayyaggud ey
kamannenneng hu impeminhed tu.' Em, pekeddangyan kulli mewan eya
bebley et heni mewan lan nunman. Hi-gak e AP-APU hu nanghel idan
nunya."

12 Kan APU DIOS e Kabaelan tun emin ey "Ma-nu tep endi tutu-u niya
animal nem meweddalli mewan ida kamampattul ni kalneroh eyad bebley.
13 Em, pambillangen idallin kamampattul hu kalneroh daddad dun-
tuduntug ni bebley, yaddad hengeg ni duntug, yadda appit ni south ni
Judah di nambebleyan idan helag Benjamin, yaddad bebley ni neihnup di
Jerusalem niyaddad edum ni bebley di Judah. Hi-gak e DIOS hu nanghel
nunya."

14 Kan APU DIOS ey "Medettengan ali tsimpuh ni peamnuk idalli etan
hinammad kun inhel idan iIsrael niya iJudah.
15 Ey puttuken kulli hakey ni helag David ni mampatul et limpiyuh ey
meandeng hu pehding tullin man-ap-apu eyad bebley.

16 Yan nunman ali ey meihwang ida iJudah niyadda iJerusalem et
melinggep idalli e endi lawah ni meippahding ni hi-gada. Et yalli
pangngeddan dan bebley da ey 'Hi APU DIOS hu mengihwang ni hi-gami.'
17 Hi-gak e hi APU DIOS ey hammaden kun e-helen e ya helag David hu
mampatul ni ingganah di Israel.
18 Ey wadan ingganah hu padin helag Levi ni mansilbin mengi-appit ni
kagihheba, ya pagey et yadda edum ni kamei-appit ni hi-gak."
19 Entanni ey immehel mewan hi APU DIOS ni hi-gak et kantuy
20 "Nekitballak ni kawwalwal niya hileng ma-lat mewa-wa ey mehilleng
etan ni nagtud ni tsimpuh. Ey nanna-ud ni um-amnu humman.
21 Hanniman mewan e nanna-ud ni um-amnu hu nekitbalan kun David
e yadda helag tu hu mampatul ni ingganah niya um-amnu hu nekitbalan
kuddan helag Levi e hi-gadan ingganah hu mampeddin mansilbin hi-gak.
22 Pedakkel kulli helag David e bega-en ku ey pedakkel ku dama helag
Levi ni mansilbin hi-gak et endilli pakebilang ni hi-gada tep henilli
kadinakkel idan bittuwen di kabunyan ey heniddallin kadinakkel ni
palnah di gilig ni baybay."
23 Kan mewan APU DIOS ni hi-gak ey
24 "Kaw dingngel mu kae-ehheladdan tutu-un kanday pinilik ida iIsrael
et ya iJudah ni tuuk nem inwalleng kudda? Humman gaputun dadda
kaheghegnudadda tutu-uk e eleg dadda law ibbilang ni hambebleyan.
25 Nem hi-gak e DIOS ey kangkuy 'Eggak iwalleng ida tuuk. Ey eggak
belliwi elaw ni kawwalwal niya hileng et ya elaw ni puyek niya kabunyan.
26 Hanniman dama e pannenneng ku hu nekitbalan kun hi-gadan helag
Jacob. Ey eggak ida iwwalleng hu helag Abraham, hi Isaac et hi Jacob
niya eggak kekyaten hu impakulug kun yalli helag David e bega-en ku
hu mampatul ni hi-gadan ingganah. Hehmeken kuddalli et ibangngad
kuddallid bebley da.' "

34

1 Yan kapampengubbasin Nebukadnessar ni Jerusalem et yadda neihnup
ni bebley e hi-gadaddan sindalu tu et ya sindaluddan bebley ni sinekup tu
ey immehel mewan hi APU DIOS ni hi-gak
2 et kantuy "Ehel mun Sedekiah e patul di Judah e kammuy: Kan APU
DIOS e Dios idan helag Israel ey 'Pebeltan ku eya bebley etan ni patul ni
Babilon et giheben tu.
3 Ey eleg mabalin ni ibbebsikan mu, Sedekiah tep medpap ka et alen
dakan hi-gatu et man-innang-ang kayu ey manhummangan kayu. Ey
meillaw kad Babilon.
4 Nem dengel mu e Sedekiah eya e-helen kun hi-gam. Eleg ka mettey di
gubat.
5 Melinggep ketteyyan mu ey gihheben idallin tutu-um hu bangbanglun
insensoh ni penginemneman dan hi-gam, henin impahding dadda lan
aammed mu. Umlelemyung idallin ketteyyan mu e kanday: Netey katteg
eya patul mi!' Hi-gak e DIOS hu nanghel nunya."
6 Et nak ehelen nan Sedekiah e patul humman ni inhel APU DIOS.
7 Yan nunman alin tsimpuh ey kapanggubbataddan sindalun patul ni
Babilon hu Jerusalem, ya Lakis niya Asekah e humman ida natdaan ni
neluhud ni bebley di Judah.
8 Entanni ey inhuhummangan di Sedekiah e patul et yadda iJerusalem e
ibbukyat dadda

9 edum dan helag Israel ni himbut dan lalakki niya bibi-i et endin hi-gada
mengihhimbut ni edum dan helag Israel.
10 Simbal idan tutu-u humman ni olden ni patul e hi Sedekiah et ibukyat
dadda himbut da. Ey simbal da mewan e eleg da law panhimbut hu edum
dan helag Israel.
11 Nem entanni ey nantuttuyyudda et bangngaden dadda humman ni
himbut da et piliten daddan mambalin mewan ni himbut.
12 Immehel mewan hi APU DIOS
13 ni hi-gak et kantuy e-helen kuddan tutu-u huyyan inhel tu "Hi-gak
e AP-APU e Dios idan helag Israel ey nekitballak ida lan aammed yu
eman ni nengipenguluan kun hi-gadan neni-yanan dan Egypt et mepappeg
neihbutan dadman. Kangkun hi-gaday:
14 Hedin nelabah enem ni toon ni nansilbian etan ni himbut yu ey
ibbukyat yuddan meikkeppitun toon et beken yudda law ni himbut. Nem
eleg u-unnuden ida lan aammed yu humman ni intugun kun hi-gada.
15 Ang-ang yu kedi, pigan ebuh ni aggew nelabah ey nantuttuyyu kayu
et eleg yuwak peamleng. Simbal yun emin e ibbukyat yudda himbut yu ey
insapatah yu humman di Tempol kun yuka pandeyyawin hi-gak.
16 Nem nantuttuyyu kayu et eleg yuwak lispituhen et bangngaden yudda
himbut yun imbukyat yu et piliten yuddan mambalin mewan ni himbut
yu, anin pinhed dan peteg ni meibbukyat.
17 Et yan nunya ey kangkuy eleg yuwak u-unnuden, tep eleg yudda
ibukyat etan ida edum yun helag Israel ni himbut yu. Et humman hu,
ya pehding kun hi-gayu ey kamei-ellig ni ibbukyat dakeyu et liblih kayun
mettey gapuh ni gubat, ya bisil niya degeh. Ey mambalin kayun anggebe-
hel idan tutu-ud kebebbebley tep ya pehding kun hi-gayu.
18-19 Em tep eleg yu peamnun pehding ida inhel yun pehding yu,
meippuun di nantetebbalan tayu. Humman ey nantetebbalan tayuddan
aap-apud Judah et yad Jerusalem, yadda opisyal di baley nan patul, yadda
papaddi, et keklengen yu impah ni baka et pi-angen yu. Et mandalan
kayud nambattanan idan nunman ni pengippeang-ang yu e ippahding yu
humman ni insapatah yu. Nem gapu tep eleg yu ipahding hu insapatah yu
ey pehding kun hi-gayu hu henin neipahding nunman ni impah ni baka.
20 Em, pebeltan dakeyun hi-gak idan buhul yu et pateyen dakeyu. Et
kanen idallin animal di muyung et yadda sisit hu annel yu.
21 Pebeltan kulli hu patul yu e hi Sedekiah ey yadda opisyal tuddan
sindalun patul ni Babilon ni neminhed ni memettey ni hi-gada. Insiked
dan nunyan mengubbat ni hi-gayu,
22 nem eyyagan kudalli mewan et gubaten da bebley yun Jerusalem et
sakupen da et giheben da. Nanna-ud ni bahbahen kun emin hu bebley di
Judah et endilli mambebley diman. Hi-gak e hi APU DIOS hu nanghel idan
nunya."

35

1 Yan nampatulan Jehoiakim e u-ungngan Josiah di Judah ey immehel hi
APU DIOS ni hi-gak et kantuy
2 "Elaw kad kad-an idan helag Rekab et ka makihummangan ni hi-gada
ey ineyagan muddad hakey ni kuwaltuh di Tempol et idwatan muddan
meinnum."
3 Et nak ang-angen hi Jaasaniah e u-ungngan Jeremiah e u-ungngan
Habassiniah et ayagan ku anin idan agitu et yadda u-ungnga tu, et hi-gada
mengi-ehneng emin idan pamilyah Rekab, et ikuyug kuddad

4 Tempol. Impahgep kuddad kuwaltuh idan u-ungngan etan ni prophet
e hi Hanan e u-ungngan Igdaliah. Huyyan kuwaltuh ey wadad ahpat ni
kuwaltuh ni u-ungngan Sallum e hi Maaseiah e opisyal ni kamampaptek
ni Tempol ey neihnup di kuwaltuh idan edum ni opisyal.

5 Indaddanan kudda helag Rekab ni kameinnum e hina-adan ku basuh
da et iha-ad kud hinangga da et kangkun hi-gaday "Adyah meinnum, inum
kayu."
6 Nem kanday "Eleg kami um-inum ni kameinnum tep ya la eman
ammed mi e hi Jonadab e u-ungngan Rekab ey inhel tun hi-gami et yadda
helag mi e eleg kami um-inum ni kameinnum,
7 eleg kami mengapyan baley, eleg kami mampeyyew ey eleg kami
mantennem ni kaumlameh ni keyew. Ey inhel tu e manha-ad kamid
kampun neatepan ni tuldah et mannananeng kamin mekibbebley eyad
bebley ni nekibebleyan mi.
8 Inu-unnud min emin hu intugun eman lan ammed min hi Jonadab ni hi-
gami, et humman hu gaputun hi-gami et yadda ahwa mi, yadda u-ungnga
min lalakki niyadda bibi-i ey eleg kami um-inum ni meinnum,
9 ey eleg kami mengapyan nehammad ni baley ni panha-adan mi, eleg
kami mampeyyew ey endi legunta mi.
10 Neka-u-unnud min emin hu intugun eman lan ammed mi e hi Jonadab.
11 Nem yan eman ni nengubatan nan Nebukadnessar eyan bebley
ey immali kamidya Jerusalem ma-lat ibsikan midda sindalun iBabilon
niyadda iSyria. Et makibebley kami law di deya."

12-13 Entanni ey inhel APU DIOS e Kabaelan tun emin ni Dios idan helag
Israel ni hi-gak e umlawwak et nak ehelen idan iJudah niya iJerusalem e
kangkuy "Kan APU DIOS ey 'Hi-gak e DIOS ey mahmahan kun hi-gayu hedin
hipa gaputu et eleg yu u-unnuda nakka ittugun ni hi-gayu?
14 Ang-ang yudda kedi ni-ngangu helag Jonadab e daka paka-u-unnuda
intugun lan eman ni ammed da et eleg ida uminuinum ni meinnum
ingganah nunya. Ey hedin ngun hi-gayu man e-eggel ni inhelan dakayu
nem nanengtun eleg yuwak u-unnuda.
15 Intenu-dak kudda bega-en kun prophet et ehelen dan hi-gayun issiked
yun mengippahding ni lawah et ya kayyaggud pehding yu. Ey inhel dan
hi-gayu e eleg yu deyyawa ey eleg kayu mansilbiddan edum ni dios ma-
lat mannaneng kayun mambebley eyad bebley ni indawat kun hi-gayu
niyadda aammed yu, nem eleg yu u-unnuda ey eleg yu hengnguda hu
intugun ku.
16 Inu-unnud idan helag Jonadab hu intugun la eman ni ammed dan
hi-gada, nem hedin hi-gayu ngu man eleg yuwak u-unnuda.

17 Et humman hu, yan nunya ey hi-gak e hi APU DIOS e Kabaelan tun emin
ni Dios idan helag Israel ey peellik ni hi-gayun iJudah niya iJerusalem hu
inhel kun memahbah ni hi-gayu, tep eleg yu u-unnuda hu nakka e-helan
hi-gayu niya eleg kayu umhumang hedin immehellak ni hi-gayu.' "

18 Et kan Jeremiah idan helag Rekab ey "Kan APU DIOS e Kabaelan tun
emin ni Dios idan helag Israel ni hi-gayu e 'Inu-unnud yu intugun la eman
ni ammed yu e hi Jonadab et ipahding yun emin hu inhel tun hi-gayu,
19 et humman hu, hi-gak e hi APU DIOS e Kabaelan tun emin ni Dios idan
helag Israel ey hammaden kun e-helen e wadan ingganah hu mansilbin
hi-gak ni lakin helag Jonadab e u-ungngan Rekab.' "

36

1 Yan eman ni meikka-pat ni toon ni nampatulan Jehoiakim e u-ungngan
Josiah di Judah ey kan APU DIOS ni hi-gak ey:
2 "Ala kan pantuddekan mu et itudek mun emin ida inhel kun hi-gam
meippanggep ni Israel niya Judah et ya emin ni bebley, meippalpu eman ni
nengilepuan kun immehel ni hi-gam eman ni nampatulan Josiah ingganah
nunya.
3 Et hedin et anhan dedngelen da hu inhel kun peellik hu nemahhig
ni ligat ni pemahbah kun hi-gada et mantuttuyyudda et issiked dan
mengippenahding ni lawah et liwwanen ku hu liwat da."
4 Ineyagan ku hi Baruk e u-ungngan Neriah et ehelen kun hi-gatu hu
inhel APU DIOS ni hi-gak ey pan-ittudek tu.
5 Kangkun hi-gatuy "Eggak law mabalin ni umlaw di Tempol
6 et humman hu, mahapul ni umlaw kadman etan ni aggew ni
kapantetpeli et ibidbid muddan tutu-u hu inhel APU DIOS ni hi-gak ni
impatudek kun hi-gam. Mu bidbid idan emin ni tutu-u, anin idan nalpud
kebebbebley di Judah.
7 Et hedin et anhan dedngelen da et mandasal idan APU DIOS et iwwalleng
da lawah ni elaw da. Tep nemahhig bunget APU DIOS ni hi-gada et
anggetakkut hu inhel tun pehding tun hi-gada."
8 Inu-unnud Baruk hu inhel kun pehding tu et tu bidbiden di Tempol
etan inhel APU DIOS et dengelen idan tutu-u.
9 Impahding tu huyya eman ni aggew ni nantepelan idan tutu-u eman ni
meikkahyam ni bulan ni meikkelliman toon ni nampatulan Jehoiakim di
Judah. Immalin nunman emin ida tutu-un nalpud kebebbebley di Judah
et makiemung idaddan tutu-ud Jerusalem.
10 Ya nengibidbidan Baruk idan tutu-un emin etan idan inhel kun
neitudek ey yad kuwaltuh nan Gemariah e u-ungngan Saphan. Humman
ni kuwaltuh ey wadad ahpat ni dallin ni Tempol e neihnup etan di Baluh
ni Eheb e kapanhuhummangani ey kapengippennuhin diklamuh.
11 Dingngel Mikaiah e u-ungngan Gemariah ey inap-apun Saphan
humman ni ehel APU DIOS ni binidbid nan Baruk
12 et lumaw di kuwaltuh ni sekretarih di baley ni patul. Ida kamam-
mimiting diman etan ida opisyal e hi Elishama e sekretarih ni korteh, hi
Delaiah e u-ungngan Semaiah, hi Elnathan e u-ungnga Akbor, hi Gemariah
e u-ungngan Saphan, hi Sedekiah e u-ungngan Hananiah et yadda edum
ni opisyal ni wadadman,
13 et idaddatteng tun emin ni hi-gada hu dingngel tun imbidbid Baruk
idan tutu-u.
14 Entanni et itu-dak idan opisyal hi Jehudi e u-ungngan Nethaniah, e
u-ungngan Selemiah, e u-ungngan Kushi et ehelen tun Baruk e illaw tun
hi-gada humman ni imbidbid tuddan tutu-u, et u-unnuden Baruk et ilaw
tu.
15 Ey kandan hi-gatuy "Yudung ka et ibidbid mun hi-gami." Et bidbiden
Baruk.
16 Negibbuh ni binidbid Baruk ey simmakut ida et ida kamanhintetkel et
kandan hi-gatuy "Mahapul ni peamta mi huyyan nan patul."
17 Kandan hi-gatuy "Hipa impahding mun nengitudek emin nunya? Kaw
kapan-e-helan Jeremiah ey muka pan-ittudek?"
18 Kan Baruk ey "Em, tuka pan-e-hela ey nakka pan-ittudek e inusal ku
tinta."
19 Et kandan hi-gatuy "Mahapul ni kayu mantellun dewwan Jeremiah,
ey entan tu peam-amtan hipan tuu hu pantelluan yu."

20 Inha-ad idan opisyal humman ni papel di kuwaltuh Elishama e
sekretarih ni korteh et lumaw idad kad-an ni patul et ehelen dan emin
ni hi-gatu meippanggep nunman.
21 Entanni ey intu-dak etan ni patul hi Jehudi ni an mengellan nunman
ni papil et tu alen di kuwaltuh nan Elishamah et ibidbid tu etan ni patul
et yadda opisyal tun kaman-eh-ehneng di kad-an tu.
22 Yan nunman ey yimmudung etan patul di hinanggan kapan-eppuyid
tuka panha-adi hedin tsimpuh ni ketel.
23 Et hedin binidbid Jehudi hu pigan linya, kagedgedan etan ni patul
ni imbeng tud apuy. Hanniman impahding tu ingganah negiheb emin
humman ni papil.
24 Ya etan patul et yadda opisyal ni nangngel idan nunman ey eleg ida
tumekut ey eleg ida lumemyung.
25 Inhelan di Elnathan, hi Delaiah et hi Gemariah etan patul ma-lat eleg
tu itungu etan papil nem eleg tu hanguden hu inhel da.
26 Minandal tu kumedek etan u-ungngatu e hi Jerahmeel et yadda edum
tu e hi Seraiah e u-ungngan Asriel et hi Selemiah e u-ungngan Abdeel ni an
mempap ni hi-gamin dewwan Baruk e sekretarih ku, nem intalu dakemin
Apu Dios.
27 Yan nengiheban etan ni patul e hi Jehoiakim etan ni papil ni
neitudekan ni impatudek kun Baruk ey kan Apu Dios ni hi-gak ey
28 “Ala kan hakey ni papil et ipidwam ni petuddek humman ni
nemangulun impatudek mun intungun etan ni patul e hi Jehoiakim.
29 Ey ehel mun hi-gatu e kammuy: Kan Apu Dios ey ‘Intungum etan papil
tep neitudek diman e um-ali etan ni patul ni Babilon et bahbahen tu eya
bebley ey petteyen tudda bimmebley niyadda animal da.
30 Yan nunya ey e-helen kun hi-gam e Jehoiakim e endilli law helag
mun mampatul di nan-ap-apuan David. Ey meibbeng ali annel mu et
mepeppetangan ni kawwalwal ey metetengninan ni hileng.
31 Tep kastiguen daka anin idan helag mu niya opisyal mu tep ya liwat
yu. Peellik ni hi-gayuddan iJerusalem niya iJudah hu inhel kun ligat ni
pengastiguk ni hi-gayu tep inhelan dakeyu nem eleg yu u-unnuden.’ ”
32 Et umla-ak mewan ni hakey ni papil et idwat kun Baruk e u-ungngan
Neriah et ipidwak mewan ni impatudek ni hi-gatu emin etan nemangulun
intungun etan ni patul. Nem induman ku pay hu impatudek ku.

37

1 Yan nunman ey pinutuk Nebukadnessar e patul ni Babilon hi Sedekiah
e u-ungngan Josiah ni meihhullul nan Jehoiachin e u-ungngan Jehoiakim
ni mampatul di Judah.
2 Hi Sedekiah, yadda opisyal tu niyadda tutu-u ey eleg da dama hanguden
hu inhel kun impeamtan Apu Dios ni hi-gak.
3 Intu-dak Sedekiah hi Jehukal e u-ungngan Selemiah et ya etan padin
hi Sephaniah e u-ungngan Maaseriah ni mengibgan hi-gak e iddasal kun
Ap-Apu e Dios mi hu panyaggudan ni bebley mi.
4 Eleggak ni maikelabut ni nunman et dammutun umlawwak di pinhed
kun lawwan.
5 Ey yan nunman ey kapanggubbataddan iBabilon hu Jerusalem. Nem
entanni ey dingngel dan kamengellidda sindalun iEgypt ni mekiggubbat et
hi-yanen da Jerusalem.

6-7 Entanni ey inhel ni AP-APU e Dios idan helag Israel ni hi-gak e e-helen
kun Sedekiah huyya: "Ida kamengelli hu sindalun iEgypt ni umbaddang
ni hi-gam, nem mambangngad idad bebley da.
8 Et um-aliddalli mewan hu iBabilon ni mengubbat eyan bebley et
sekkupen da et gihheben da.
9-10 Peamtak ni hi-gayu et eleg kayu maheul ni mannemnem e eleg ida
mambangngad hu iBabilon, tep nanna-ud ni mambangngad ida. Anin
hedin kantu et apputen yuddan emin hu sindalun iBabilon et ebuh ida
neliputan ni metdaan ni mambakbaktad di kampu da et umbangun ida et
giheben da eya bebley. Hi-gak e DIOS hu nanghel nunya."
11 Yan nengisikedan idan iBabilon ni mengubbat ni Jerusalem tep
kamengellidda sindalun iEgypt
12 ey hini-yan ku hu Jerusalem et lumawwak di nambebleyan idan helag
Benjamin et nak ang-angen etan puyek ni gintang ku.
13 Nem dimmatengngak di Eheb e Benjamin ey dimpap da-ak etan
guwalya e hi Irijah e u-ungngan Selemiah e u-ungngan Hananiah. Et
kantun hi-gak ey "Inamtak e ka mei-dum idan iBabilon!"
14 Nem hinumang ku e kangkuy "Eleg! Eggak an mei-dum ni hi-gada!"
Nem eleg tuwak kullugan Irijah. Et baluden tuwak kumedek et ilaw tuwak
idan opisyal.
15 Ey nemahhig bunget dan hi-gak et pampabeig da-ak et han da-ak
ikelabut di baley Jonathan e sekretarih ni korteh tep impambalin dan
kallabbuttan hu baley tun nunman ni tsimpuh.
16 Da-ak ingkalebut etan di kinapya dad dallem ni puyek di daulen
nunman ni baley et maha-addak diman ni nebayag.
17 Entanni ey impaewit tuwak nan Sedekiah et illaw tuwak di baley tu.
Yan deddewwa kami ey pinuhdanan tu e kantuy "Kaw wada impeamtan
APU DIOS ni hi-gam ni e-helen mu?"
Kangkuy "Em, wada. Medpap kalli et ilaw dakan patul di Babilon."
18 Entanni et mahmahan kun hi-gatu e kangkuy "Hipa nambahulan kun
hi-gam, yadda opisyal mu niyadda tutu-u et muwak impakelabut?
19 Ey hipa neipahding idan prophet mun nanghel ni eleg ida um-ali hu
sindalun iBabilon ni mengubbat ni hi-gam et yan eya bebley?
20 Apu patul, entan tuwak anhan ibangngad di kallabbuttan di baley
Jonathan e sekretarih tep hedin ibbangngad muwak diman ey nanna-ud
ni metteyyak."
21 Et iolden law Sedekiah e da-ak ikkalebut di dallin ni baley ni guwalya
et manha-addak diman. Sinapay hu daka iddawat ni kennen kun kewa-
wa-wa. Nem entanni ey endi law sinapay di bebley.

38

1 Entanni ey dingngel nan Sephatiah e u-ungngan Mattan, hi Gedaliah
e u-ungngan Pashur, hi Jehukal e u-ungngan Selemiah et hi Pashur e u-
ungngan Malkiah hu inhel kun impeamtan APU DIOS idan tutu-u e kangkuy
2 "Yadda tutu-un mannenneng ni manha-ad eyad bebley ey mettey idad
gubat, yad bisil niyad degeh. Nem yadda mansukkuh ni iBabilon ey
meihwang ida et tumegudda."
3 Ey inhel ku pay hu inhel APU DIOS e kantuy "Peapput ku eya bebley
idan sindalun iBabilon ni menggep nunyan bebley."
4 Entanni ey limmaw ida opisyal di kad-an ni patul et kandan hi-gatuy
"Mahapul ni mettey hi Jeremiah tep kamengippedismayah idan sindalu

niyadda tutu-u eyad bebley gapuh ni tuka e-e-hela. Kan kumedek ey
umbaddang ey eleg tep pinhed tun ya lawah meippahding ni hi-gada."
5 Et kan Sedekiah e patul ey "Ngenamung kayun pinhed yun pehding ni
hi-gatu. Nakka i-abulut ni pehding yu kumpulmih ni pinhed yu."
6 Et ya impahding dan hi-gak ey immaladdan linubid et iketan da-ak et
buyunen da-ak di hibuy Malkiah di dallin ni baley ni guwalya. Natduk
humman ni hibuy Malkiah e u-ungngan patul e hi Sedekiah, nem edallem
hu pitek tu.
7-8 Nem entanni ey wada hu hakey ni opisyal e hi Ebedmelek e iEthiopia
ni kamangngunnud baley ni patul ni nangngel ni nemuyunan da-ak di
hibuy et lumaw di kad-an ni patul e kamampemitting di Eheb e Benjamin
et kantun hi-gatuy
9 "Apu patul, lawah hu impahding dan Jeremiah tep binuyun dad hibuy.
Entanni ey mettey ni upa tudman tep endi law sinapay eyad bebley."
10 Et mandalen etan ni patul hi Ebedmelek e iEthiopia e kantuy: "Awit
kan telumpulun pan-e-dum mu et yu guyuden hi Jeremiah et eleg matey."
11 Et an umewit hi Ebedmelek ni lalakkin pan-e-dum tu et lumaw idad
baley etan ni patul et umladdan luput et ya balwasid bodegah et layagen
dad linubid diman hibuy.
12 Inhel Ebedmelek ni hi-gak e iddedpen kudda humman ni luput di
yekyekkan ku ma-lat eleg megadgadan ni linubid. Humman hu impahding
ku
13 et guyuden da-ak di bubun et da-ak ikelabut di dallin ni baley etan ni
patul et mannanengngak diman.
14 Wadan pinhakkey hu nengipeayagan da-ak mewan nan Sedekiah di
kad-an tu etan di meikkatlun heggeppan di Tempol. Kantun hi-gak ey
"Wada mahmahan kun hi-gam, ey pinhed kun e-helen mu hu makulug."
15 Hinumang ku e kangkuy "Hedin e-helen ku hu makulug, ey pepettey
muwak. Ey hedin e-helen ku pehding mu man eleg muwak metlaing u-
unnuda."
16 Nem insapatah nan Sedekiah ni hi-gak ni deddewwa kamin endi edum
ni mengngel e kantuy "Issapatah kud ngadan Apu Dios e wadan ingganah
ni nengidwat ni biyag tayu e eleg daka pepettey winu eleg daka pebeltan
idan tutu-un ihik ni memettey ni hi-gam."
17 Et kangkun hi-gatu ey "Heninnuy hu inhel Apu Dios e Kabaelan
tun emin ni Dios idan helag Israel: 'Hedin mansukkuh kaddan sindalun
iBabilon man eleg daka petteya, anin idan pamilyah mu ey eleg melgab
eya bebley.
18 Nem hedin eleg ka mansukkuh ey hehgepen idan iBabilon eya bebley
et lelgaben da. Ey anin ni hi-gam et eleg mabalin ni umbebsik ka ma-lat
ihwang mu annel mu.' "
19 Ey kan Sedekiah ni hi-gak ey "Ya nakka tekkusi ey yadda edum tayun
helag Israel ni nei-dum idan iBabilon. Tep entanni ey pebeltan da-ak ni
hi-gada et panhelheltap da-ak et han da-ak pateya."
20 Kangkun hi-gatuy "Eleg daka pebeltan ni hi-gada. Et humman hu
kangkun hi-gam ey, attu kuma et u-unnuden mu hu inhel Apu Dios ma-lat
kayyaggud ni emin meippahding ni hi-gam?
21 Nem hedin eleg ka mansukkuh ey heninnuy impeamtan Apu Dios ni
hi-gak ni meippahding ni hi-gam:
22 Emin idalli bibi-in metdaan di baley mu ey pe-hep dadda et ilaw
daddad kad-an idan opisyal ni patul di Babilon. Et menglaw idalli ey
heninnuy kanda: Inhedul daka e apu patul ey hineul dakaddan nehammad

ni gayyum mu. Inwalleng daka et kamei-ellig ni meillunnek kad leyun ey
endi memaddang ni hi-gam et ngenamung kan mengihwang ni annel mu!”
23 Kangku pay hi-gatu ey “Emin kayulli anin idan bibi-i yu niyadda u-
ungnga yu ey meidwat idan iBabilon. Anin nisin hi-gam et eleg muddalli
ibbebsikidda humman ni iBabilon. Pambalin dakallin nan patul di Babilon
ni balud, ey lelgaben da eya bebley.”
24 Kan Sedekiah nan Jeremiah ey “Entan tu ehel ni edum ni tuu e inhel
mudda huyyan hi-gak tep hedin e-helen mu man, mettey ka.
25 Hedin amtaen idan opisyal ku e nekihummangannak ni hi-gam et um-
alidda et mahmahan da inhummangan ta. Et kandan hi-gam ey ‘Ehel mun
emin ni hi-gami hu inhummangan yun patul tep hedin eleg mu e-hela man,
petteyen daka.’
26 Ya e-helen mun hi-gada ey kammuy ‘Nampehemmehemmekkak nan
patul ma-lat eleg da-ak pebangngad di kallabbuttan di baley Jonathan et
eggak matey diman.’ ”
27 Entanni ey immalidda tu-wangu opisyal ni patul et mahmahan dan
hi-gak hu inhummangan mi et ehelen ku hu inhel ni patul ni ihhumang
ku. Ey endi law edum ni ibbageda tep endi nangngel ni inhummangan mi.
28 Nanengtun neikelabuttak di dallin ni baley ni guwalya eman ni
nanggepan idan buhul min iBabilon ni Jerusalem.

39

1 Yan eman ni meikkeppulun bulan ni meikkahyam ni toon ni nampat-
ulan Sedekiah di Judah ey immali hi Nebukadnessar e patul ni Babilon et
yaddan emin hu sindalu tu et gubaten da Jerusalem.
2 Et yan meikkahyam ni aggew ni meikka-pat ni bulan ni mekkahampu-
lut hakey ni toon ni nampatulan Sedekiah ey binahbah idan nunman ni
buhul mi hu tuping ni luhud ni bebley mi et hegepen da.
3 Emin ida ap-apun sindalu iBabilon et yadda opisyal da ey ida
yimmudung di Nanggawwan eheb: Humman ida ey hi Nergal Sareser di
Samgar, hi Nebo Sarsekim e eta-gey ni peteg saad tun ap-apun sindalu et
ya etan hakey mewan ni Nergal Sareser et yadda edum ni opisyal.
4 Yan nenang-angan Sedekiah et yadda sindalu tun sindaluddan Babilon
ey bimmesik idan hileng. Indalan da etan di nantumukan ni dewwan
luhud di garden ni patul et mampalaw idad appit ni Nedeklan e Jordan.
5 Nem inunud idan sindalun iBabilon et depapen da hi Sedekiah di
nandeklan di Jericho et ilaw dan Nebukadnessar di Riblah di Hamat et
ehelen tu kastigun Sedekiah.
6 Yadda lalakkin u-ungngan Sedekiah et yadda opisyal tu ey impapetey
tuddad Riblah di hinanggan Sedekiah.
7 Hi Sedekiah ey impakulap tu et hantu pebangkiling et pailaw tud
Babilon.
8 Yadda sindalun iBabilon ey linggab da hu Jerusalem, anin ni baley ni
patul. Ey binahbah da luhud ni bebley.
9 Yadda natdaan ni bimmebley di Jerusalem ey inlaw Nebusaradan e
ap-apun sindalun iBabilon di bebley da. Anin idan iJudah ni nei-dum di
sindalu tu et impakilaw tudda.
10 Eleg tu pakilaw ida nangkewetwet et hi-gada mampeyew niya
mengipaptek idan legunta.
11 Ey hi Jeremiah ey in-olden Nebukadnessar nan Nebusaradan meip-
panggep ni hi-gatu ey

12 kantuy "Yu hamak hi Jeremiah. Entan tu ipahding hu lawah ni hi-gatu
nem ipaptek yu ey idwat yu hu hipan ibbagetu."
13 Et hi Nebusaradan e ap-apun sindalu e edum tudda hu eta-gey ni
opisyal e hi Nebushasban et hi Nergal Sareser e konsihal ni patul et yadda
edum ni opisyal ni Babilon
14 ey impaeli da hu mengippa-hep ni hi-gak di kallabbuttan. Impepaptek
da-ak nan Gedaliah e u-ungngan Ahikam e u-ungngan Saphan ma-lat endi
lawah ni meippahding ni hi-gak ni ennamutan ku. Et nak makiha-ad idan
edum kun iJudah.
15 Ya dedan eman ni nengikelabutan dan hi-gak di dallin ni baley ni patul
ey inhel nan APU DIOS ni hi-gak
16 e e-helen kun Ebedmelek e iEthiopia huyyan kantu: "Hi-gak e DIOS
e Kabaelan tun emin ni Dios idan helag Israel ey peamnuk hu inhel kun
meippahding nunyan bebley. Peellik ida memahbah eyan bebley et beken
ni panyaggudan tu. Et ang-angen mulli keippahdingan tu huyya.
17-18 Nem hi-gam ey ippaptek dakan hi-gak e APU DIOS ey ihhehwang
dakaddad tutu-un muka tekkusi, ma-lat melinggep ka. Et eleg daka papetey
tep muwak kaiddinel. Hi-gak e AP-APU hu nanghel nunya."

40

Ya nekiha-adan Jeremiah nan Gedaliah

1 Yan nenang-angan Nebusaradan e ap-apun sindalun iBabilon ni hi-gak
e nebangkilingannak e edum kudda iJerusalem niyadda iJudah ni daka
pan-illaw di Babilon ey imbukyat da-ak. Et yan nunman ey immehel hi
APU DIOS ni hi-gak.
2 Inaygan da-ak nan Nebusaradan di pangil et kantun hi-gak ey "Ya AP-
APU e Dios yu ey inhel tun mebahbah eya bebley
3 et yan nunman hu pengippeamnuan tun inhel tu tep nanliwat ida edum
mun helag Israel ni hi-gatu ey eleg da u-unnuden tugun tu.
4 Ingkal ku bangkiling mu et ibukyat daka. Hedin pinhed mu pakilaw
kan hi-gak di Babilon et ipaptek dakan hi-gak diman. Nem hedin eleg mu
pinhed, ngenamung ka. Mahkang eya bebley ni pampillian mun pinhed
mun lawwan.
5 Hedin pinhed mun manha-ad deya, lakkay di kad-an Gedaliah e
u-ungngan Ahikam e u-ungngan Saphan. Hi-gatu pinutuk ni patul ni
manggobernor di Judah. Pakiha-ad kan hi-gatu et makibebley kaddan
edum mun helag Israel, ngenamung kan pinhed mun panha-adan." Et
idwatan da-ak ni mahapul ku et ibukyat da-ak.
6 Et mambangngaddak di Judah di kad-an Gedaliah di Mispah e edum
kudda etan hahhakkey ni tutu-un nebatih diman.
7 Wadadda edum ni sindalu niyadda ap-apun sindalun iJudah ni eleg
mansukuh. Dingngel da e pinutuk ni patul di Babilon hi Gedaliah ni
manggobernador et man-ap-apuddan nekawwetwet ni tutu-un nehi-yan
di Judah.
8 Et lumaw hi Ismael e u-ungngan Nethaniah, di Johanan nan Jonathan
e u-ungngaddan Kareah, hi Seraiah e u-ungngan Tanhumet, yadda u-
ungngan Ephai e iNetophah, hi Jesaniah e u-ungngan iMaakah et yadda
edum ni tutu-ud kad-an Gedaliah di Mispah.
9 Kan Gedaliah ni hi-gaday "Pansukuh kayuddan iBabilon et manha-
ad kayu metlaing eyad bebley et mansilbi kayun patul di Babilon ma-lat

kayyaggud ni emin hu meippahding ni hi-gayu. Entan takut yu tep beken
ni itek huyyan inhel ku.
10 Anin ni hi-gak et manha-addak di deya Mispah et hi-gak hu mengi-
ehneng ni hi-gayun ellian idan iBabilon. Yu ang-ang hu pinhed yun panha-
adan eyad bebley et kayu manha-ad diman. Et hi-gayu mamlag idan lameh
ni grapes niyadda edum ni kaumlameh henin olibah. Ey impaptek yu et
mengapya kayun meinnum niya mansika et usalen yu."
11 Yadda helag Judah ni wadad Moab, yad Ammon, yad Edom et yaddad
edum ni bebley ey dingngel da e in-abulut ni patul di Babilon ida nebatih ni
tutu-un mambebley di Judah ey pinutuk tu hi Gedaliah ni gobernor diman
12 et mambangngad idad Judah di kad-an Gedaliah di Mispah. Ey dakel
pinlag dan lameh ni grapes et yadda edum ni kaumlameh.
13 Entanni ey immalid Johanan et yadda ap-apun sindalun eleg man-
sukuh idan iBabilon di kad-an Gedaliah di Mispah
14 et kandan hi-gatuy "Kaw eleg mu amta e intu-dak nan Baalis e patul
di Ammon hi Ismael e u-ungngan Nethaniah ni an memettey ni hi-gam?"
Nem eleg kulugen nan Gedaliah humman ni inhel da.
15 Eleg peamtan Johanan e u-ungngan Kareah di edum ni tuu et tu
ungbalen hi Gedaliah e kantuy "Iebulut mu kuma et nak idelunuh ni
petteyen hi Ismael e u-ungngan Nethaniah ni nunyan endi ni nengamtan
planuh tu ma-lat eleg daka patyen ni hi-gatu. Tep hedin hi-gam mettey ey
mewehhit ida mewan eya neamung ni iJudah et endilli law metdaan ni
helag Judah!"
16 Nem kan Gedaliah nan Johanan ey "Entan tu ipahding huttan ni
ninemnem mu. Beken ni makulug hu inhel mu meippanggep nan Ismael!"

41

1 Entanni tu-wangu ey limmaw hi Ismael niyadda hampulun edum tun
lalakkid Mispah di kad-an Gedaliah e gobernor eman ni meikkeppitun
bulan nunman ni toon. Hi Ismael e u-ungngan Nethaniah e u-ungngan
Elishama ey membroh ni pamilyah etan ni patul. Indaddanan Gedaliah
idan kennen da
2 nem endi maptek ey inuknut Ismael et yadda edum tu ispadah da et
patyen da hi Gedaliah.
3 Impakipetey dan emin ida iJudah ni edum Gedaliah di Mispah anin
idan sindalun iBabilon ni wadadman.
4 Yan mewa-waan tun endi ni pay nengamtan neteyyan Gedaliah
5 ey immalidda newalun lalakkin nalpud Sekem, yad Siloh et yad
Samaria e kinuhkuh da iming da, bini-ki da balwasi da ey liniputan
da annel da ey wada intabin dan pagey niya bangbanglun da i-appit di
Tempol.
6 Neukat hi Ismael e u-ungngan Nethaniah di Mispah et tudda
dammuwen e tuka hinnannangngihi e kantuy "Keyuy anhan et yu ang-
angen hi Gedaliah."
7 Himmegep idan emin di bebley ey nampatey idaddan Ismael et yadda
edum tu et dadda unugen di bubun.
8 Nem wadadda hampulun nampahpahmek nan Ismael e kanday "Entan
dakemi anhan patey et idwat middan hi-gam ida hu intalu min pagey, ya
mansikan olibah niya danum ni putsukan." Et eleg tudda papetey.
9 Ya etan bubun ni nengunugan Ismael ni annel idan pintey da ey
humman keet-eteng an ni impeku-kun eman lan patul e hi Asa ni
nengubatan Baasha e patul ni Israel ni hi-gada.

10 Impambalin Ismael emin ida tutu-ud Mispah ni balud, yadda bibi-in
u-ungngan patul niyadda edum ni tutu-un impepaptek Nebusaradan e ap-
apun sindalun Gedaliah e u-ungngan Ahikam. Et ikuyug tudda et manglaw
idad Ammon.
11 Dingngel Johanan et yadda aap-apun sindalu hu meippanggep nun-
man ni impahding Ismael
12 et unuden da et ha-kupen da etan di neihnup di et-eteng ni lebeng di
Gibeon.
13 Inang-ang idan balud Ismael hi Johanan et yadda edum tun aap-apun
sindalu ey immamleng ida
14 et bumsik idad kad-an Johanan.
15 Nem hi Ismael et yadda walun edum tu ey bimmesik idad Ammon.
16 Hi Johanan et yadda ap-apun sindalu ey impangulu dad Mispah emin
ida etan tutu-un imbesik Ismael ni nunman ni nemateyan tun Gedaliah.
Wadan hi-gada sindalu, bibi-i ey kaungaunga ey opisyal idan patul.
17 Mampellaw idad Egypt nem nanda-guh idad Gerut Kimham e neihnup
di Bethlehem.
18 Et ibsikan dadda iBabilon tep ida kaumtakut ni hi-gada, tep pintey
Ismael hi Gedaliah e pinutuk ni patul ni Babilon ni gobernor di Judah.

42

1 Entanni ey immali dad kad-an ku hu aap-apun sindalun ingkuyug di
Johanan e u-ungngan Kareah, hi Jesaniah e u-ungngan Hoshaiah ey emin
ida tutu-un newetwet niya kedangyan
2 et kandan hi-gak ey "Idasali dakemi anhan nan Ap-Apu e Dios mu tep
ay hahhakkey kamin natdaan ey dakel kami lan nunman.
3 Em, idasal mu anhan nan Dios mu et peamta tu kayyaggud ni pehding
mi ey hedin attu lawwan mi."
4 Kangkuy "Em. Mandasallak nan Ap-Apu e Dios tayu et ehelen kun hi-
gayun emin hu e-helen tu. Endi nak ihhaut."
5 Ey kandan hi-gak ey "Hi Apu Dios e Dios tayu et anhan hu tistigu mi
hedin eleg mi u-unnuda hu e-helen tun hi-gam ni ittugun mun hi-gami.
6 Et humman hu, anin hedin kantu et pinhed mi winu eleg et mahapul
ni u-unnuden mi hu Ap-Apu e Dios tayun kammin pandasalan mu tep u-
unnuden min emin hu tugun tu ma-lat kayyaggud ni emin meippahding
ni hi-gami."
7 Entanni et nelabah hu hampulun aggew ey immehel hi Apu Dios ni
hi-gak
8 et ayagan ku hi Johanan, yadda aap-apun sindalu et yadda edum ni
tutu-u
9 et kangkun hi-gaday "Ya Ap-Apu e Dios idan helag Israel e kanyun
pandasalan ku ey kantuy
10 'Hedin makulug ni pinhed yun mambebley deyad Judah ey baddangan
dakayu et meihammad hu pambebleyan yudya. Eleg dakeyu bahbaha.
Heni dakeyu ittanem e eleg dakeyu gebbuta, tep nak kumedek kaumlele-
myung ni nengastiguan kun hi-gayu.
11 Entan takut yu etan ni patul di Babilon, tep baddangan dakeyun hi-gak
et ihwang dakeyud hipan pehding tu.
12 Ey gapuh ni hemek kun hi-gayu ey pambalin ku humman ni patul ni
kabbabbal ma-lat pambangngad dakeyun mambebley di bebley yu.'
13 Nem hedin eleg yu u-unnuda hu Ap-Apu e Dios yu et kanyu kumedek
ey 'Eleg kami manha-ad eyad bebley mi'

14 ey hedin ippilit yun umlaw ni mambebley di Egypt tep kanyu nem
endi gubat, ya bisil niya ligat diman,
15 ey heninnuy hu kan APU DIOS e Kabaelan tun emin ni Dios idan helag
Israel ni hi-gayun natdaan di deya Judah: Kantuy 'Hedin ippilit yun umlaw
di Egypt,
16 ey nanna-ud ni unnuden dakeyun gubat niya bisil ni yuka tattakusi et
mettey kayudman.
17 Em, mettey idallin emin di gubat, yad bisil niyad degeh hu mengippillit
ni umlaw ni an mekibebley di Egypt. Endin hi-gada meteggu ey endi hakey
ni tu ibbebsikan hu peelik ni ketteyyan da.' "
18 Kan mewan AP-APU e Kabaelan tun emin ni Dios idan helag Israel ey
"Kinastiguk ida tutu-ud Jerusalem tep nemahhig hu bunget ku. Hanniman
dama pehding kun hi-gayu hedin umlaw kayud Egypt. Et hi-gayulli
pengiang-angan idan tutu-un neidutan et heghegnuden dakeyulli, ey eleg
yulli law ang-anga eya bebley yu."
19 Inhel APU DIOS ni hi-gayun natdaan di Judah ey "Eleg kayu umlaw di
Egypt! E-helen kun nunyan hi-gayu
20 e naka-ihhalla kayu hedin umlaw kayud Egypt. Kanyuy mandasallak
nan APU DIOS e Dios tayu et u-unnuden yun emin hu e-helen tu
21 et deh e inhel kun hi-gayu, nem inamtak dedan e eleg yu u-unnudan
emin hu nakka e-helan inhel ni AP-APU e Dios tayu.
22 Et e-helen ku mewan ni hi-gayun nunya e mettey kayud gubat, yad
bisil niyad degeh di bebley ni pinhed yun lawwan ni pambebleyan yu."

43

Ya neilawwan Jeremiah di Egypt

1 Negibbuh ni inhel kuddan tutu-un emin hu inhel APU DIOS ni hi-gak,
2 ey kan di Asariah e u-ungngan Hoshaiah, hi Johanan e u-ungngan
Kareah et yadda edum ni tutu-un kamampahhiya ey "Itek mu! Beken hi
APU DIOS e Dios min nanghel e eleg kami umlaw di Egypt ni mekibbebley
diman.
3 Inamta mi et inewis dakan Baruk e u-ungngan Neriah ni menghel
nuntan ma-lat manha-ad kamidya et pateyen dakemiddan iBabilon winu
illaw dakemid bebley da et mambalin kamin balud diman."
4 Et eleg u-unnuden di Johanan, yadda aap-apun sindalu et yadda tutu-u
humman ni inhel APU DIOS ni mannenneng idad Judah.
5 Immegah di Johanan et yadda aap-apu, anin idan etan nambangngad
di Judah ni neiwehit di kebebbebley, et lumaw idad Egypt.
6 Humman idan limmaw di Egypt ey lalakki, bibi-i, kaungaunga et yadda
bibi-in u-ungngan patul ni impepaptek nan Nebusaradan nan Gedaliah.
Anin ni hi-gak et hi Baruk et impakilaw dakemid Egypt.
7 Eleg da u-unnuden hi APU DIOS et manglaw kamid Egypt et dumteng
kamid Tahpanhes.
8 Wada kamidman ey immehel hi APU DIOS ni hi-gak e kantuy
9 "Ala kaddan etta-teng ni batu et iku-kum di kadellanad heggeppan di
baley ni patul di deya Tahpanhes. Ipahding mu huyyan daka kaang-ang-
angaddan tutu-u.
10 Ey ehel mun hi-gada e hi-gak e DIOS e Kabaelan tun emin ni Dios idan
helag Israel ey kangkuy 'I-alik hu bega-en ku e hi Nebukadnessar e patul di
Babilon di deya Egypt et peha-ad ku yuddungngan tu eyad batun impeiku-
kuk. Ey ibbiklag tu tuldah tu ni panhiddum tu.

11 Um-ali hi Nebukadnessar et gubbaten tudda Egypt. Et yadda tutu-un
neieng-eng ni mettey di degeh ey mettey idan degeh, yadda neieng-eng ni
meillaw ni balud ey meillaw idan balud et yadda neieng-eng ni mettey ni
gubat ey mettey idad gubat.
12 Ey lelgaben tu baley idan dios di Egypt et alen tudda humman ni dios di
Babilon. Peki-la tun emin hu wadad Egypt et endin hekey metdaan henin
kapehding ni kamampattul ni kalneroh e tuka peka-kala tumad balwasi tu.
Ey hi-yanen alin nunman ni patul di Babilon hu Egypt e eleg melipputan.
13 Bahbahen tuddalli hu hineaddan batud baley ni dios dan aggew di
Egypt ey lelgaben tun emin hu baley idan dios dadman.' "

44

Ya kastiguddan kamandeyyaw ni dios ni kinapyaddan tuu

1 Entanni ey immehel hi APU DIOS ni hi-gak meippanggep idan helag
Judah ni nekibebley di Egypt di appit ni north e Migdol, yad Tahpanhes,
yad Memphis niyadda bebley di appit ni south.
2 Kantuy "Hi-gak e AP-APU e Kabaelan tun emin ni Dios Israel ey kangkuy:
Anin hi-gayu et inang-ang yu nemahbahan kun Jerusalem niya emin
ni bebley di Judah et ingganah nunya ey nanengtun nebahbah et endi
nambebley diman.
3 Neipahding huyya tep lawah hu impahding idan bimmebley diman e
dineyaw da ey nan-appit idan kagihheban bangbanglu idan dios ni eleg da
inamta ey eleg inamtaddan aammed dan nunman.
4 Intenu-dak kudda bega-en kun prophet ni nanghel ni hi-gadan eleg da
pehding ida humman ni lawah ni peteg ni anggebe-hel ku,
5 nem eleg da hanguden ni dingngel hu inhel dan hi-gada. Et eleg da
isiked ni man-appit idan edum ni dios.
6 Humman gaputun nemahhig bunget kun hi-gadan bimmebley di Judah
niyad Jerusalem et legaben ku bebley da. Et ingganah nunya ey nanengtun
nebahbah ida.
7 Et humman hu, hi-gak e DIOS ni Kabaelan tun emin ni Dios idan helag
Israel ey kangkuy: Kele yuka pehpehding hu umhulun ni kebahbahan
yu? Kaw pinhed yun peellik hu kebahbahan yun emin ni lalakki, bibi-i,
kaungaunga niya gegellang et endi matdaan ni hi-gayu?
8 Kele yuka daydayawa ey yuka i-enappisidda dios di Egypt ni nekibeb-
leyan yu et pabunget yuwak? Kaw yuka pehpehding ida huttan ma-lat
bahbahen yu annel yu et heghegnuden dakeyu ey ngi-ngi-ngian dakeyun
tutu-ud kebebbebley eyad puyek?
9 Kaw liniwwan yudda lawah ni impahding ida lan aammed yud Judah
niya Jerusalem?
10 Liniwwan yu na-mu tep ingganah nunya ey eleg kayu mantuttuyyu.
Eleg yuwak dayawen ey eleg yu u-unnuden ida intugun kun hi-gayu
niyadda aammed yu.
11 Et humman hu, hi-gak e AP-APU e Kabaelan tun emin ni Dios idan
helag Israel ey kastiguen dakeyu et meendin emin hu helag Judah.
12 Emin kayun natdaan ni iJudah ni nengipilit ni mekibbebley di Egypt,
kedangyan niya newetwet ey mettey kayud gubat niyad bisil et hi-gayulli
pengi-ang-angan ni katuutuun neidutan et heghegnuden dakeyulli ey ngi-
ngi-ngian dakeyu.
13 Kastiguen dakeyud Egypt ni gubat, ya bisil niya degeh henin nengas-
tiguan kun hi-gayud Jerusalem.

14 Et humman hu, anin ni ihik kayu mewan ni mambangngad di
bebley yud Judah ey hahhakkey ni ebuh ni hi-gayu hu meihwang ni
mambangngad diman."
15 Entanni ey emin ida lalakkin inamta dan nan-enappit hu ahwa dan
kagihheban bangbanglun edum ni dios, yadda bibi-i niyadda dakel ni
iJudah ni nambebley di appit ni south ni Egypt ey kandan nenumang dan
hi-gak ey
16 "Eleg mi u-unnuda huttan ni inhel mun kammun nalpun APU DIOS.
17 Pehding midda ngu pinhed min pehding et man-appit kamin dios
min biin ap-apun wadad kabunyan. Ey um-iduyag kamin meinnum ni
i-appit min hi-gatu, tep humman dedan mika ippenahding ey humman
impenahding ida lan aammed mi, anin ida lan patul mi niyadda aap-apu
middad keltad di Jerusalem niyad Judah. Tep yan nunman ey kayyaggud
hu biyag mi e kekeddangyan kami ey kamehawwahawwal hu kennen mi
niyadda mahapul mi ey melinggep kami.
18 Nem neipalpu eman ni nengisikedan min man-appit niya mengid-
duyyag ni meinnum ni i-appit nunman ni biin ap-apun wadad kabunyan
ey nebisil kami ey nangketey edum mid gubat niyad bisil."
19 Kan ida daman bibi-i ey "Yadda ahwa mi ey daka tettebala mi la kapeh-
pehding e kami kamengennapyan sinapay ni pingpingkel min u-ukkul
nunman ni biin ap-apun wadad kabunyan niyan kami la kaumiduyag ni
meinnum ni in-appit min hi-gatu."
20 Et kangkun hi-gadan emin ey
21 "Kaw kanyu nem eleg amtan APU DIOS winu liniwwan tudda humman
ni in-enappit yu niya in-enappit ida la eman ni aammed yu, yadda patul
yu niyadda aap-apu yud bebley di Judah niyaddad keltad di Jerusalem?
22 Binahbah tu bebley yu tep eleg tu han-isipel bunget tu gapuh idan
nunman ni lawah ni impahpahding yu, et idutan tu ma-lat mannananeng
ni mebahbah, et ingganah nunya ey endi nambebley diman.
23 Ya gaputun immalidda huyyan ligat ni hi-gayu ey nanliwat kayun APU
DIOS tep nan-enappit kayud edum ni dios ey eleg yu u-unnuden hu tugun
tu."
24-25 Kangkuddan nunman ni tutu-u anin idan bibi-i ey "Dengel yu
huyyan inhel APU DIOS e Kabaelan tun emin ni Dios idan helag Israel ni
hi-gayun iJudah ni nekibebley di deya Egypt! Kantuy 'Hi-gayu niyadda
ahwa yu ey insapatah yun i-appitan yu etan biin ap-apun wadad kabunyan
niya um-iduyag kayun meinnum ni i-appit yun hi-gatu. Et deh e yuka
ippenahding ingganah nunya. Imay, pan-ipahding yudda huttan ni
insapatah yu.'
26 Nem dengel yu huyyan e-helen ku: 'Hi-gak e AP-APU ey issapatah
kud kamedeyyaw ni ngadan ku e endi law ni hi-gayun helag Israel ni
nekibebley di Egypt hu i-abulut kun mansapatah di ngadan ku. Eleg yulli
law e-hela hu: Issapatah kud ngadan APU DIOS e Eta-gey ni peteg ni wadan
ingganah!
27 Nanna-ud ni peellik hu panhelheltapan yu et matey kayud gubat et
yad bisil tep eleg dakeyu law ippaptek.
28 Nem wadalli hahhakkey ni ebuh ni meihwang di katey ni meni-yan ni
Egypt et mambangngad di Judah. Yan nunman ali pengamtaan da hedin
hipa immamnu hu inhel tu, hi-gada winu hi-gak.
29 Huyyalli pengi-ang-angan yu e kastiguen dakeyudya, et pengamtaan
yu e makulug ni meippahding hu inhel kun penattakkut kun hi-gayu.

30 Pebeltan ku etan patul di Egypt e hi Hopra idan buhul tun neminhed
ni memettey ni hi-gatu, henin impahding kun Sedekiah e patul di Judah e
impebeltan kun buhul tun hi Nebukadnessar e patul di Babilon. Hi-gak e
AP-APU hu nanghel idan nunya.' "

45

1 Huyya inhel kun Baruk e u-ungngan Neriah eman ni meikka-pat ni toon
ni nampatulan Jehoiakim e u-ungngan Josiah di Judah eman ni negibbuh
ni intudek tun emin ida inhel kun hi-gatun ittudek tu. Kangkun hi-gatuy
2 "Huyya hu inhel ni AP-APU e Dios idan helag Israel ni hi-gam e Baruk.
3 Kammuy 'Anggehemmekkak! Induman kumedek nan APU DIOS hu
ligat ku et deh e nakka umlelemyung ey kimmapuyyak ni peteg niya endi
linggep ku!' "
4 Immehel hi APU DIOS ni hi-gak et kantuy "Ehel mun Baruk e 'Hi-gak
e DIOS ey nakka pelluha hu binehwat ku ey nakka gebbuta intanem ku.
Hanniman ali pehding kun emin di kebebbebley eyad ta-pew ni puyek.
5 Kaw ya muka heppuheppula ey yadda kamengippeamleng ni hi-gam?
Beken ida humman ni heppulem! Tep peellik ali hu memahbah ni emin ni
tuu. Nem hedin hi-gam man ihhehwang daka anin ni attu lawwam. Hi-gak
e DIOS hu nanghel nunya.' "

46

Ya neipeamta meippanggep ni kastigun Egypt

1 Huyya impeamtan APU DIOS ni hi-gak ni meippanggep idan edum ni
bebley.
2 Yan eman ni meikka-pat ni toon ni nampatulan Jehoiakim e u-ungngan
Josiah di Judah hu nengapputan Nebukadnessar e patul di Babilon nan
Neko e patul ni Egypt di Karkemis di kad-an ni Wangwang e Euphrates.
Yan nunman ey kan APU DIOS idan iEgypt ey
3 "Hi-gayuddan iEgypt, pandaddan kayun an mekiggubbat! Idaddan yu
happiyaw yu,
4 panhelmet kayu, ta-lid yu ispadah yu niya ihuklub yu gumek ni balwasi
yu. Ikesi yudda kebayyu yu ey pantakkay kayu et kayu mampustuh!"
5 Nem ay bimmesik ida tep simmakut ida. Yadda etan ketultuledan ni
sindalu da ey eleg ida manwingiwingi nem anin di attun nampelawwan
da et anggetakkut. Et meapput ida humman ni sindalu.
6 Anin idan keka-ka-letan ni umbesik et eleg ida pekabsik. Ey yadda
ketultuledan ni sindalu ey eleg da ihehwang annel da. Tep meihungbub
ida ey netu-liddad gilig ni Wangwang di Euphrates di appit ni north.
7 Hipa kamanta-gey henin kata-geyin danum di Wangwang e Nile hedin
nandinlu?
8 Ya Egypt e humman kamampahhiya e kantuy hinnapen tun emin hu
kebebbebley eyad puyek et pampeteyen tudda nampambebley diman.
9 Mandal yudda kebayyu et iguyud dadda kalesah. Ali kayun emin ni
sindalun Ethiopia, ya Libya niya Lidia ni nelaing ni manhappiyaw niya
umpana.
10 Yan nunyan aggew hu pengiblehan APU DIOS e Eta-gey ni peteg niya
Kabaelan tun emin, ni impahding idan buhul tu et kastiguen tudda. Ya
pengastigu tu ey ya etan ispadah tun kamei-ellig ni tagan tu inum ni
kuheyaw idan tutu-u ingganah me-kal ewew tu. Ey kamei-ellig ni i-appit
tudda petteyen tun buhul tud appit ni north di gilig ni Wangwang e
Euphrates.

11 Hi-gayuddan iEgypt, elaw kayud Gilead et kayu menang-ang ni agah.
Nem endi silbiddan nunman ni agah tep eleg ida um-agah. Endi hu
dammutun mengeggah ni hi-gayu.
12 Yadda keka-ka-letan ni sindalu yu ey metu-liddad edum da et metu-
lidda law ni dewwa. Mandingngel alid kebebbebley hu meippanggep ni
nebabba-ingan yu niya pampehemmehemmekan yu.
13 Entanni mewan ey impeamtan APU DIOS ni hi-gak hu meippanggep ni
planuh Nebukadnessar e patul di Babilon ni mengubbat ni Egypt.
14 Kantuy "Ehel muddan tutu-ud bebley di Egypt, nena-mad Migdol, yad
Memphis et yad Tahpanhes e kammuy: 'Pandaddan kayun mekiggubbat
niya kayu pampustuh, tep iyyaddalli mengubbat ni hi-gayu et pampetteyen
dakeyu.
15 Kele simmakut ida sindalu yu et ida kamemsik? Endi kabaelan da tep
apputen APU DIOS ida ey endi kabaelan dan mekihhanggan hi-gatu!'
16 Neihungbub ida ni netu-lidda ey wada hakkey ey kantun edum tuy
'Papuut tayu kuma et umenamut itsud bebley tayu et ibsikan tayudda
buhul tayu.'
17 Ey kanda damay 'Attu mewan kapan-ippahding ni patul tayuy, tam
ma-nu ehel tu! Endi dedan kabaelan tu! Nelabah law tsimpuh tun
mekihhangga!' "
18 Ya etan Patul ni APU DIOS e Kabaelan tun emin e wadan ingganah
ey kantuy "Wadalli um-alin eta-gey ey neka-let ni tuun mengubbat ni hi-
gayu. Henillin kasina-gey ni Duntug e Tabor niya Duntug e Karmel di gilig
ni baybay.
19 Pandaddan kayun iEgypt tep mambalin kayun balud ni meillaw di
edum ni bebley. Mambalin ali Memphis ni eleg mebebleyi tep mebahbah
et endilli law mambebley diman anin ni hakey.
20 Ya Egypt ey kamei-ellig di kayyaggud ni bakan pakeetteng tu ey ya
etan buhul tun melpud appit ni north ey mei-ellig di sipep ni menled ni
hi-gatu.
21 Ey kamei-ellig idan neipetaban impah ni baka etan ida tinangdanan
tun sindalun umbaddang ni hi-gatu e endi kabaelan da et eleg idan hekey
mekiggubbat, nem neala et manligguh ida et mamsik ida. Nedatngan law
aggew ni kebahbahan da!
22 Kamei-ellig mewan hu Egypt etan di uleg ni kamemsik eman ni
kamengellidda etan sindalun buhul tun nampan-almas idan wahay e
kamei-ellig ni manlelgneh ni keyew.
23 Et henilli manlelngeh ni keyew hu pehding idan buhul tun hi-gatu.
Daddakkel idalli humman ni sindalun buhul tu nem yadda dudun ni eleg
mebillang.
24 Mebabba-ingan ali Egypt tep apputen alin buhul tun nalpullid appit ni
north."
25 Entanni ey kan ni AP-APU e Kabaelan tun emin ni Dios idan helag Israel
ey "Kastiguen ku hi Amon e dios ni Tebes, anin ya Egypt et yadda dios tu,
ya patul tu niyadda emin ni kamengiddinnel ni hi-gatu.
26 Pebeltan kuddan Nebukadnessar e patul di Babilon et yadda sindalu
tun neminhed ni memettey ni hi-gada. Nem edum alin aggew ey
mebebleyan ali mewan hu Egypt, heni lan nunman. Hi-gak e AP-APU hu
nanghel nunya."
27-28 Kan mewan APU DIOS ey "Hi-gayun tutu-uk ni helag Israel, entan
takut yu. Ihhehwang dakeyun hi-gak di neidawwin bebley ni nengilawwan
dan hi-gayun nambalinan yun balud et ibbangngad dakeyud bebley yu et

luminggep kayu. Endi law eggelan yu ey endi law mengippetekkut ni hi-gayu. Um-ali-ak ni mengihwang ni hi-gayu. Bahbahen kun emin ida bebley ni nengiwehitan kun hi-gayu, nem eleg dakeyu bahbaha. Ma-nut kastiguen dakeyu, nem limpiyuh pehding ku. Hi-gak e DIOS hu nanghel nunya."

47

Ya neipeamta meippanggep ni kastiguddan iPilistia

1 Yan eman ni eleg ni gubaten ni Egypt hu Gaza ey impeamtan APU DIOS
ni hi-gak hu meippanggep ni Pilistia.
2 Kantuy "Meemmung idalli dakel ni sindalud appit ni north e heniddalli
kamangkedakkel ni danum niya henidda limma-pih ni wangwang. Et
melbengan alin emin hu bebley niyadda wadadman. Yadda tutu-u ey
nemahhig ali nangih dan mampehemmehemmek ni mampebaddang.
3 Medngel ali besik idan kebayyu niya kudun kalesah. Panhi-yanen
idallin a-ammed hu u-ungnga da tep simmakut ida ey kimmapuy ida et
endi mabalin ni pehding da.
4 Nedatngan law tsimpuh ni kebahbahan idan iPilistia tep endi law
natdaan ni tutu-ud Tyre niyad Sidon ni umbaddang ni hi-gada. Em, hi-
gak e hi APU DIOS ey bahbahen kudda iPilistia ni nalpud gilig ni baybay di
Crete.
5 Nemahhig hu lemyung idan iGaza ey ida kaum-eneeneng hu iAskelon.
Pigantu kepappegan ni lemyungan yun natdaan ni iPilistia?
6 Kanyuy 'Hi-gayun kababba-alan APU DIOS ni memettey ni hi-gami, kaw
pigantu i-inengan yu? Attu et itlu yu law hu almas yu et mambangngad
kayud nalpuan yu et kayu man-iyyatu?'
7 Nem hipa inna-nuddan man-iyyatu e wada indawat kun ngunnuen
da? Minandal kuddan mengubbat ni Askelon niyadda bebley di gilig ni
baybay."

48

Ya neipeamta meippanggep ni kastigun Moab

1 Huyya inhel nan AP-APU e Kabaelan tun emin ni Dios idan helag Israel
idan iMoab: "Anggehemmek ida iNebo tep mebahbah idalli. Sekkupen
idallin buhul dan iKiriathaim et bahbahen dadda hu daka pangguwalyai
anin idan eheb da et mabeingan ida bimmebley.
2 Endilli law hu mengippahhiyyan dayaw ni Moab tep yadda buhul dad
Hesbon ey implanuh da kebahbahan da. Kanday 'Bahbahen tayu humman
ni bebley et meendi.' Um-i-ineng idalli dama hu iMadmen tep um-alidda
memahbah ni hi-gada.
3 Medngel ali tekuk idan mengubbat ni memahbah idan Horonaim
4 tep mebahbah alin emin hu Moab. Et medngel ali nangih idan u-
ungngadman.
5 Ida kamannengngih hu iMoab ey menyed idad duntug di Luhit. Ey
kamedngel hu nangih dad keltad di mampedayyud Horonaim tep daka
nannangngihi nebahbahan ni bebley da.
6 Besik kayu et kayu mantalud eleg mebebleyi ma-lat meihwang kayu et
eleg kayu matey.
7 Hi-gayun iMoab, ellan dakeyulliddan buhul yu et mambalin kayun
balud tep yu kaiddinnel hu kabaelan yu niyad kinedangyan yu. Ey meillaw
di neidawwin bebley etan dios yun hi Kemos, yadda padi niyadda opisyal
tu.

8 Mebahbah alin emin hu bebley anin idan bebley yud duntug niyad
nedeklan tep humman hu inhel ni Ap-Apu.
9 A-ayyulah hu Moab! Endilli silbitu tep mebahbah et endillin hekey hu
mambebley diman anin hakey.
10 Meiddutan idalli etan kaman-e-leg ni mengippahding ni pengunnun
Apu Dios. Ey meiddutan ida hu eleg menguknut ni ispadah da et eleg da
ittetwik et pumetey ida."
11 Kan mewan Apu Dios ey "Yan nunman ey melinggep hu Moab tep endi
kamengubbat nunman ni bebley. Kamei-ellig ni meinnum ni eleg makihal
ey eleg mei-tan di edum ni kapengihhuddui et meli-neng ey nannanengtun
kayyaggud tamtam tu.
12 Nem medettengan ali aggew ni pengippeellian kun tutu-un mengip-
peliligat ni hi-gada et mei-ellig idad meinnum ni meidduyag et pehhiken
hu neihuduan da.
13 Ibbaing dallin nunman hu dios dan hi Kemos heniddalan helag Israel
e imbaing da hu nandinelan dan dios da e hi Bethel.
14 Kaw eleg yu ehelen lan nunman e hi-gayu keka-ka-letan ni mekiggub-
bat?
15 Nem yan nunya ey e-helen kun hi-gayu e mebahbah ali bebley yun
Moab tep hehgepen alin buhul yu. Et pampeteyen dadda kakat-agun
lalakki. Hi-gak e Patul e Ap-Apu e Kabaelan tun emin ni Dios hu nanghel
nunya.
16 Em, anggegannu law kebahbahan ni Moab!
17 Lemyung kayun nambebley di neihnup diman niyadda nengamtan
nandingngel humman ni bebley! Kanyuy 'Kele endi law kabaelan tu niya
dayaw tu?'
18 Hi-gayun iDibon, pampekumbabah kayu ey lemyung kayu. Yudung
kayud dep-ul, tep um-aliddalli memahbah ni Moab et bahbahen dadda
neluhud ni bebley yu.
19 Ey hi-gayun iAroer, elaw kayuddad keltad et mahmahan yuddan
kamemsik ni nalpud Moab hedin hipa neipahding.
20 Kandallin penummang day 'Nebahbah hu Moab. Lemyung kayu ey
nangih kayu. Yu peamtaddan nambebley di gilig ni Wangwang e Arnon e
nebahbah hu Moab.'
21 Nebahbah idan emin hu bebley di nedunduntug tep humman hu
mahapul ni meippahding ni hi-gada. Humman idan bebley ey Holon ya
Jahsah, Mephaat
22 ya Dibon, ya Nebo, ya Bet Diblathim,
23 ya Kiriathaim, ya Bet Gamul, ya Bet Meon,
24 ya Keriot niya Bosrah. Nebahbah emin hu bebley di Moab, neihnup
winu neidawwi tep humman kastigu da.
25 Endi law hu ikkedhel ni Moab. Heni nepututan hu ha-duk tu ey heni
nahpung hu ngamay tu. Hi-gak e Dios hu nanghel nunya."
26 Kan mewan Apu Dios ey "Buteng yu Moab ma-lat mandapidaping, tep
nginhay tuwak. Humman ni bebley ni Moab ey kamei-ellig ni nebuteng et
ituplak tu uta tu et kangi-ngi-ngiin idan tutu-u.
27 Hi-gayun iMoab, nemnem yu neneghegnud yuddan helag Israel e
henidda nadpap et mei-dum idad matekew.
28 Hi-gayun iMoab, hi-yan yu bebley yu. Besik kayu et kayu mantalud
leyang et heni kayuddan paluman kamambuyyadman.
29 Dingngel ku hu yuka panpahhiyyan iMoab. Nemahhig ni kayu
kamanpahhiya e nekabbabah hu yuka pannemnem ni edum ni tutu-u.

30 Hi-gak e hi APU DIOS ey inamtak e kayu kamampahhiyya, nem endi
silbitu ey mepappeg ali yuka pampahhiyai.
31 Et humman hu, nakka mannannangngih gapuh ni hi-gayun iMoab
niyadda iKir Hareset.

32 Nemahhig ali nangih ku gapuh ni hi-gam e Sibmah nem ya Jaser. Ka
mei-ellig etan ni grapes ni immakyam hu pingi tu e linabhan tu hu Netey
ni Baybay et datngen tu Jaser. Nem nebahbah ida lameh mu et endin hekey
natdaan.
33 Endi law hu pan-am-amlengan yu tep endi law ida malemeh ni grapes
ni intanem yudtan Moab. Impambalin kun endi law hu kekpalen yu et
endi law hu kapyaen yun meinnum. Endi law hu kamantetekkuk gapuh
ni amleng dan daka pangkekpalin grapes. Ma-nu tep wada kamedngel ni
kamantetekkuk nem beken gapuh ni amleng da.
34 Ya kamedngel ey nangih idan tutu-un nambebley di Hesbon ingganah
di Elealeh niyad Jahas, ey meippalpud Soar ingganah di Horonaim niyad
Eglat Selisiyah. Beken ni ebuh idadman tep anin ni yad kulukul di Nimrim
et natduk.
35 Impahding ku humman ma-lat paniked kun pan-appitan daddan dios
dad duduntug ni daka gihheban bangbanglu. Hi-gak e DIOS hu nanghel
nunya.
36 Et humman hu, heni-ak etan ni kaman-ayyuding ni kaumlelemyung
gapuh idan iMoab ey iKir Hareset tep endi law kinedangyan da.
37 Nampemukmuk ida tutu-u, kinuhkuh da iming da, ginedged da
ngamay da ey nambalwasiddan langgusih.
38 Ida kaumlelemyung ni emin hu iMoab ey ida kamantet-ul di baballey
da anin di mulkaduh tep ida kamei-ellig etan ni pa-nay ni endi neminhed
ni pinhik ku.
39 Nekabbahbah law Moab! Nangih kayun bimmebley! Kehegheg-
nudadda law ni tutu-u bebley yu tep anggeba-ing ey nebahbah. Hi-gak
e DIOS hu nanghel nunya."

40 Inhel dedan APU DIOS ni nunman e kantuy "Um-alidda tutu-un melpud
edum ni bebley ni menggep ni Moab henin kapanyu-hekin tulduh e
nebekyag payak tu,
41 et sakupen dadda bebley diman, anin idan nehammad ni neluhud ni
tuping. Yallin nunman ey anin idan ketultuledan ni sindalu et endi law
tuled ni nemnem da e henidda biin nganngnanih ni man-ungnga.
42 Mebahbah hu Moab et eleg ali law mabalin ni pambebleyan tep
nginhay da-ak idan bimmebley.

43-44 Kamei-ellig ni kamanhehhegged ni hi-gada hu anggetakkut. Ya etan
tuun ippatna tun ibbebsikan etan anggetakkut ni meipahding ey meknad
bitu, ey ya etan eleg meknad bitu ey meknad appad. Tep nedatngan law hu
tsimpuh ni implanuh kun kekastiguan dan emin. Hi-gak e DIOS hu nanghel
nunya.
45 Yadda bimmesik ey ida-et meihhikkug di Hesbon e nampatulan eman
lan hi Sihon, nem kamangkelgab. Anin idan duntug di Moab e bebley idan
kamampahhiyan mekiggubbat et nalgab dama.

46 Anggehemmek ida iMoab ni kamandeyyaw nan Kemos tep mebahbah
ida ey meillaw ida u-ungnga dad edum ni bebley et mambalin idan himbut.
47 Nem peyaggud kulli mewan hu Moab ni edum ni aggew." Huyyaddan
emin hu inhel nan APU DIOS ni meippahding ni Moab.

49

Ya neipeamta meippanggep ni kastigun Ammon

1 Huyya inhel APU DIOS meippanggep ni Ammon: “Attudda helag Israel?
Kele endi impahding dan nengiehneng ni Gad e bebley da? Ey kele yadda
kamengidaydayaw nan Molek hu nambebley diman?
2 Medettengan ali tsimpuh ni pedngel kuddan tutu-ud Rabbah di Ammon
hu tekuk idan tutu-un an mekiggubbat. Mebahbah ali humman ni bebley et
mambalin ni eleg mebebleyi. Ey yadda etan bebley di nanlinikweh diman
ey melgab ida. Et yadda iIsrael ey degyunen dadda etan bimmebley ni
nemiliw ni bebley da et bangngaden da humman ni bebley da.”
3 Huyya hu inhel APU DIOS idan nambebley di Ammon: “Hi-gayun tutu-
ud Hesbon, nangih kayu tep nebahbah hu Ai. Ey hi-gayun iRabbah,
pambalwasi kayun langgusih ey lemyung kayu. Kayu pantalu, tep meillaw
etan dios yun hi Molek di edum ni bebley. Anin idan u-ungngan patul
niyadda padin Molek et meillaw ida damad neidawwin bebley.
4 Manghay kayu. Ma-nut yudda kaippahhiya hu kayyaggud ni
nangkedeklan ditan bebley yu e makattaba kameitnem nem mebahbah
ali. Kele yuka paka-iddinel hu kinedangyan yu? Kanyuy ‘Hipa ni-man hu
um-alin mengubbat ni hi-gami?’ ”
5 Kan mewan APU DIOS e Ap-apun Kabaelan tun emin ey “Peellik ali
tekkutan yu tep um-alidda nampambebley di nanlinikweh et degyunen
dakeyu. Ey endilli um-alin memaddang ni hi-gayu.
6 Nem peyaggud kulli metlaing hu bebley yun Ammon ey pekeddangyan
dakeyulli mewan. Hi-gak e DIOS hu nanghel nunya.”

Ya meippanggep ni kastigun Edom e bebley idan helag Esau

7 Huyya inhel APU DIOS e Kabaelan tun emin ni meippanggep helag Esau
ni nambebley di Edom: “Attudda mewan etan nangkenemneman niya
nangkelaing ni tutu-udtan Teman ey? Kaw endin hekey, anin hakey ew
ngun natdaan ni menuggun ni hi-gayu?
8 Hi-gayun iDedan, besik kayu et kayu mantaluddad leyang tep meilleg-
gat kayulli pengastiguan kuddan helag Esau. Nedatngan law pengastiguan
kun hi-gada.
9 Ya etan kamemlag ni grapes ey wadan wada eleg tu peplaga ma-lat
wada elan idan nangkewetwet. Hanniman ida dama kamenekkew ni
hileng e ebuh hu pinhed dan daka ella.
10 Nem hedin hi-gak man ang-angen ku et maeladdan emin etan wadad
nambebleyan idan helag Esau et endi an matdaan. Mebahbah idan emin
hu iEdom, anin idan dinagsi da.
11 Nem ihhehwang kudda nangkepu-hig ni u-ungnga niyadda nebalun
bibi-i tep hi-gak hu daka pandinneli.”
12 Huyya pay hu inhel APU DIOS: “Hedin manhelheltap etan ida endi
bahul tu et nema-ma-ma ngu hu panhelheltapan yu. Em, mahapul ni
manhelheltap kayu dama.
13 Hi-gak mismuh ey insapatah ku e ya Bosrah ey mambalin ni angge-
takkut hu ang-ang tu ey mambalin ni eleg mebebleyi. Et heghegnuden
idallin tutu-u ey pengi-ang-angan dan neidutan ni bebley. Anin idan
neihnup ni bebley diman ey mebahbah ali et mannaneng ni hanniman
ni ingganah. Hi-gak e DIOS hu nanghel nunya.”
14 Dingngel ku inhel APU DIOS e wadadda neitu-dak ni an menghel idan
tutu-ud kebebbebley et amungen dadda sindalu da et mandaddan idan
mengubbat ni Edom.

15 Huyya hu inhel APU DIOS idan iEdom: “Pambalin dakeyun nekakkapuy
e endi kabaelan yun makihhangga et pihulen dakeyullin emin ni tutu-u.
16 Nemahhig hu yuka pampahhiyya ey yuka petattakkut ida edum ni
tutu-u. Ey ma-nut nambebley kayuddad mabetud ta-pew ni duntug e henin
tulduh e kamanha-ad di naka-itta-gey, nem pelehbeng dakeyullin hi-gak.
Hi-gak e DIOS hu nanghel nunya.
17 Nemahhig ali kebahbahan ni Edom et emin idalli melabbah ey
metngadda ey nemahhig ali takut da.
18 Humman ni meippahding alin Edom ey heni lan neipahding di Sodom
niya Gomorrah ni nunman et yadda bebley ni neihnup diman, et endi law
nambebley diman. Hi-gak e DIOS hu nanghel nunya.
19 Heni-ak alin layon ni melpud mamuyung di gilig ni Wangwang e
Jordan et umli-ak di neipattulan idan kalneroh e humman hu Edom et
bumsik ida et hi-yanen da bebley. Et pillien kulli law etan man-ap-
apu. Hipa henin hi-gak? Kaw wada hakey ni ap-apun kabaelan tun
mekihhanggan hi-gak?
20 Et humman hu, dengel yu eya implanuh kun pehding kuddan iEdom
niyadda bimmebley di Teman. Pan-inuhnuh idallin buhul da hu u-ungnga
da et pan-ibsik dadda. Et nemahhig ali takut idan tuudman.
21 Yallin kebahbahan ni Edom ey manyegyeg hu puyek ey medngel ali
palak idan tutu-u ingganah di gilig ni Madlang ni Baybay.
22 Yadda buhul ni Bosrah ey um-aliddan mengubbat nunman ni bebley
ey elistuddan henidda tulduh ni binekyag tu payak tun nanyu-hek. Yan
nunman alin aggew ey nemahhig hu takut idan sindalun Edom e heniddan
bii indegeh ni egeh tun man-ungnga.”

Ya neipeamta meippanggep ni kastigun Damascus

23 Huyya dama hu inhel APU DIOS meippanggep ni Damascus: “Meden-
nagan ey memunnumunnulli nemnem idan tutu-ud Hamat et yad Arpad
tep dingngel da hu lawah ni meippahding ni hi-gada. Ida kaumtatakut ey
endi linggep da e heniddan danum di baybay e endi ineng tu hedin wada
pewek.
24 Kimmakkapuy ida tutu-ud Damascus, nem gapuh ni takut da ey
umbebsik ida. Ey ida kamanhelheltap henin biin indegeh ni egeh tun man-
ungnga.
25 Mehi-yan ali humman ni nandingngel ni bebley ey yan nunman la ey
ida kaman-am-amleng hu nambebley diman.
26 Nanna-ud ni mangkettey idalli kakat-agun lalakkid keltad. Emin idalli
sindalu ey mettey idan nunman ni tsimpuh.
27 Lelgaben kulli Damascus et malgab hu baley ni patul e hi Ben Hadad.
Hi-gak e DIOS e Kabaelan tun emin hu nanghel nunya.”

Ya neipeamta meippanggep ni kastiguddan helag Kedar et yadda nambebley di nan-ap-apuan Hasor

28 Huyya dama inhel APU DIOS ni meippanggep idan helag Kedar et yadda
bebley ni nan-ap-apuan Hasor e sinekup nan Nebukadnessar e patul di
Babilon: “Gubat yu et bahbahen yudda tutu-un nambebley di Kedar di
appit ni kasimmilin aggew.
29 Pan-ala yudda tuldah da, ya emin ni wadad kampu da niyadda
kalneroh da, anin idan kamel da. Ey kanyun hi-gaday ‘Anggetakkut law
eyad bebley yu.’

30 Hi-gak e hi APU DIOS ey kangkuy ‘Besik kayun iHasor et kayu
mantalu tep implanuh nan Nebukadnessar e patul di Babilon ni bahbahen
dakeyu.’ ”
31 Inhel dedan APU DIOS ni hi-gatu e kantuy “Inah ka et mu gubaten
humman ni bebley ni kamakallinggep. Nelakah ni hehgepen tep eleg
maluhud.
32 Pan-ibsik yuddan tutu-um emin hu kamel da niyadda bakeda. Iwwahit
kudda humman ni tutu-un ansikkey bewek da. Peellik hu memahbah ni
hi-gadad nambinbina-hil,
33 et mambalin hu Hasor ni eleg mebebleyin ingganah, et panha-adan
idan ahhud muyung.”
34 Yan eman ni laputun nampatulan Sedekiah di Judah ey inhel APU DIOS
e Kabaelan tun emin ni hi-gak hu pehding tun Elam.
35 Kantuy “Petteyen kuddan emin hu mapenan kaikkedhel idan bimme-
bley di Elam.
36 Ey peellik ida buhul dan kamei-ellig ni na-let ni dibdib ni mengiwwe-
hhit ni hi-gadad kebebbebley eyad puyek.
37 Pambalin kudda humman ni iElam ni umtakut idan buhul dan
neminhed ni memettey ni hi-gada. Ey gapuh ni nemahhig ni bunget ku ey
bahbahen kudda e pellaw kudda sindalun mengubbat ni hi-gada ingganah
mettey idan emin.
38 Petteyen ku patul da niyadda aap-apu da et ihha-ad kudman hu pan-
ap-apuan ku.
39 Nem peyaggud kulli mewan ida iElam et kumedangyan ida. Hi-gak e
DIOS hu nanghel nunya.”

50

1 Huyya inhel APU DIOS ni hi-gak ni e-helen ku meippanggep ni Babilon
et yadda tutu-udman.
2 “Hi-gayun tutu-u, peamta tayu huyyad kebebbebley, ey ita-gey tayu hu
bandelah et pengamtaan idan tutu-u e meapput hu Babilon. Ey mebahbah
idalli hu dios da e di Bel nan hi Marduk et ibbabaing dadda dios dan
kinapyan tuu.
3 Wadalli um-alin melpud north ni mengubbat ni hi-gada et bahbahen
dalli Babilon et mambalin ni eleg mebebleyi. Et yadda tutu-u niyadda
animal da ey memsik ida et endilli manha-ad diman.”
4 Kan APU DIOS ey “Et yallin nunman ey mannengngih idallin mampen-
gelli iIsrael niyadda iJudah ni menemmak ni hi-gak e Dios da.
5 Mahmahan dalli hu dalan ni mampellaw di Zion et umlaw idallidman.
Et hammaden da law ni mekitbal ni hi-gak e hi APU DIOS ey issapatah dalli
e pannananeng da humman pekitbalan dan hi-gak.
6 Yadda tutu-uk ey henidda kalneroh ni eleg ipaptek idan kamampattul
di duntug et matelak ida tep neiwalleng ida. Nanhawahawang ida tep eleg
da amta hedin attu dellanen dan mambangngad di pan-iyyatuan da tep
nehamadda.
7 Et patyen idan buhul dan nena-kup ni hi-gada. Kan idan buhul day
‘Beken ni lawah humman ni impahding tayu, tep nanliwat idan APU DIOS
e nandinelan ida lan eman ni aammed da.’
8 Nem yan nunya ey kangkuy ‘Hi-gayun tutu-uk ni helag Israel, hi-yan
yu Babilon, heni kayun gelding e daka ippangulu edum da.
9 Tep ittu-dak ku dakel ni sindaluddan etta-teng ey nangka-let ni bebley
di appit ni north et umliddan mengubbat ni Babilon. Ihhamad dallin

mampustuh et gubaten da et apputen da. Nelaing idan umpana ey endi
kameihhallan daka ippana.
10 Peka-ellan dallin emin hu pinhed dan ellan di Babilon.' Hi-gak e DIOS
hu nanghel nunya."
11 Kan mewan APU DIOS ey "Hi-gayun iBabilon, nan-ala yun emin hu
hipan wadad bebley ku. Kayu kaman-am-amleng ni mambebbessik e heni
kayun bakan kaman-illik ey heni kayun kebayyun kaman-eellug.
12 Nem mambalin ali bebley yun endi bilang tu niya metawwey ali
et mebabba-ingan ey mambalin alin mekamma-ganan et eleg ali law
mebebleyi.
13 Tep gapuh ni bunget ku ey mebahbah ali bebley yu et endilli
mambebley diman. Et metngaddallin emin hu menang-ang ni nambalinan
tu ey heghegnuden da.
14 Hi-gayuddan nelaing ni umpana, liktub yu Babilon et pampanaen
yudda tutu-udman tep nanliwat idan hi-gak e AP-APU.
15 Ey pantettekkuk kayun mengubbat nunman ni bebley. Deh! Nan-
sukuh ida tep nebahbah hu luhud da. Neipahding humman ni hi-gada
tep imbaleh APU DIOS hu impahding da et meipahding daman hi-gada hu
impahding dan edum ni tutu-u.
16 Entan tu iebulut idan mantennem ey man-enni. Ey pabsik yudda
nekibebley ni hi-gada et umenamut idad bebley da tep ida kamengelli
buhul dan mengubbat ni hi-gada."
17 Kan mewan APU DIOS ey "Yadda tutu-uk ni helag Israel ey ida
kamei-ellig di kalneroh ni kapampepdugan layon et maiwehhit ida.
Nemangulu eman patul ni Assyria ni nengubat ni hi-gada et maihullul hi
Nebukadnessar ni patul di Babilon ey nemahhig hu impahding tun hi-gada.
18 Et gapun nunman ey hi-gak e hi APU DIOS e Kabaelan tun emin ni
Dios idan helag Israel ey kastiguen ku hi Nebukadnessar et yadda tutu-u
tu, henin nengastiguk ni patul di Assyria.
19 Nem yadda helag Israel ey ibbangngad kuddallid bebley da et kanen
dadda simmemel ni kamekkan di Karmel niyad Bashan ey emin ida pinhed
dan kennen ni simmemel di duntuduntug di bebley di Epraim niyad Gilead.
20 Yallin nunman ey aggew ey endilli law neliwtan idan iJudah tep
pessinsahan kulli liwat idan natdaan ni hi-gada. Hi-gak e DIOS hu nanghel
nunya.
21 Gubat yudda iMerathaim niyadda iPekod et pateyen yudda et meen-
didda. Mahapul ni pehding yudda huyyan immandal kun hi-gayu. Hi-gak
e DIOS hu nanghel nunya."
22 Kamedngel hu kamanggugubat di Babilon, ey kamedngel e kamangke-
bahbah.
23 Yan nunman ey heni massilyu tep kamei-ellig ni minassilyu tu hu
kebebbebley eyad puyek et mebuklidda. Nem yan nunya ey nekabbahbah
et endi law silbitu. Et mukun kametngadda katuutuud kebebbebley ni
neipahding ni nunman ni bebley.
24 Hi-gayun bimmebley di Babilon ey nekihangga kayun hi-gak, nem heni
dakeyu kinna.
25 Kamei-ellig ni imbeghul ku hu nengitluan kuddan almas et ukaten
ku tep hi-gak e DIOS e Eta-gey ni peteg niya Kabaelan tun emin ey wada
pehding kun Babilon.
26 Ali kayun tutu-ud edum ni bebley et hegepen yu Babilon et pan-
ibeghul yudda aallang idan tutu-u et bahbahen yudda baballey da niyadda

luluhhud ni bebley da. Mahapul ni bahbahen yu humman ni bebley e endi
tetdaan yun eleg mebahbah.
27 Ey patey yun emin ida sindalu da, tep nedatngan law aggew ni
kebahbahan da.
28 Yadda umbesik ni iBabilon ni umlaw di Jerusalem ey kanday "Imbaleh
ni Ap-Apu e Dios tayu hu nemahbahan ni buhul tun Tempol tu."

29 "Ali kayun mapena et pampanaen yudda iBabilon. Kaipustuh kayud
nanlinikweh di bebley da et endi bumsik. Et ipahding yun hi-gada hu henin
impahding dan tutu-ud edum ni bebley et meibleh. Tep nginhay da-ak e
kayyaggud ni peteg ni Ap-Apu e Dios idan helag Israel.
30 Et humman hu, mettey idallin emin di keltad hu kakat-agun lalakkin
u-ungnga da, anin idallin sindalu da. Hi-gak e Dios hu nanghel nunya."

31 "Hi-gayun iBabilon, kastiguen dakeyun hi-gak e Dios e Eta-gey ni peteg
niya Kabaelan tun emin, tep nemahhig yuka pampahhiya. Nedatngan law
tsimpuh ni gintud kun kebahbahan yu.
32 Kamei-ellig ni meihhungbub kayun iBabilon e kamampahhiya et metu-
li kayu ey endi umbaddang ni hi-gayu. Ey lelgaben ku hu bebley yu et
mailegat ida bebley di nanlinikweh ni bebley yu."

33 Kan mewan Apu Dios e Kabaelan tun emin ey "Ida kamanhelheltap
hu iIsrael niyadda iJudah. Eleg ida ibbukyat ni nampap ni hi-gada.
34 Nem ya etan mengihwang alin hi-gada ey neka-let. Ya ngadan tu ey
Apu Dios e Kabaelan tun emin. I-ehneng tuddalli ey pelinggep tudda, nem
hedin yadda iBabilon ey peelli tu ligat ni hi-gada."

35 Kan mewan Apu Dios e Kabaelan tun emin ey "Ya ispadah hu ikkatey
idan iBabilon, anin idan ap-apu da et yadda nangkelaing.
36 Hanniman dama ikkatey idan maitek ni prophet da et humman keang-
angan tu e endi nemnem da. Ey mettey ida dama nangka-let ni sindalu da.
37 Mepettey ida kekebbayyu da ey mebahbah ida kalesah da. Ey mepettey
ida dama sindalun edum ni bebley ni mekibbaddang ni hi-gada. Nambalin
idan nekakkapuy e henidda bii. Ellan alin buhul dan emin hu hipan wadad
bebley da.
38 Eggak peelli udan et matduk ida wangwang niyadda kulukul di bebley
da. Mukun pehding kudda humman ey tep napnu hu bebley dan beken ni
makulug ni dios ni kinapyan tuu ey nambalin ni endi nemnem idan tutu-u
gapuh idan nunman ni beken ni makulug ni dios.

39 Et panha-adan idallin animal di muyung niyadda sisit hu Babilon. Et
humman hu endillin ingganah hu mambebley diman.
40 Ey meippahding alin nunman ni bebley hu henin neipahding di Sodom
niyad Gomorrah e binahbah ku anin idan bebley ni neihnup diman et endi
law nambebley diman. Hi-gak e Dios hu nanghel nunya.

41 Ang-ang yu kedi! Ida kamengelli hu sindalun nalpud neka-iddawwin
bebley di appit ni north. Dakel hu papatul ni nandaddan ni um-alin
mengubbat nunman ni bebley e Babilon.
42 Humman idan sindalu ey makabbunget ida ey endi hemek da ey
nanpan-almas idan pana niya pahul. Hedin nantakkay idad kebayyu
et ida kamenglaw ey henidda kamambungngug ni dalluyun di baybay.
Nandaddan idan mengubbat ni Babilon.
43 Yan pengngelan alin patul ni Babilon meippanggep idan nunman ni
sindalu ey umkapuy gapuh ni takut tu ey eleg tu han-isipel hu degeh tu e
heni biin nganngnanih ni man-ungnga.

44 Um-ali-ak et pampepdugen kuddalli iBabilon henin ellian ni layon ni
melpud mamuyung di gilig ni Jordan et lumaw di kudal et bumsik ida
kalneroh. Et yalli pillien ku hu man-ap-apullidman ni bebley. Ang-ang
yu kedi, hipa henin hi-gak? Hipa ap-apun kabaelan tun mekihhanggan
hi-gak?”
45 Dengel yu eya implanuh APU DIOS ni pehding tun Babilon niyadda
tutu-udman. Anin idan u-ungnga da et pan-innuhnuh idallin buhul dadda
et illaw daddad edum ni bebley.
46 Yallin keapputan ni Babilon ey manyegyeg. Medngel alid edum ni
bebley hu palak idan tutu-u.

51

1 Huyya inhel APU DIOS: “Peellik ali memahbah ni Babilon niyadda tutu-
udman.
2 Em, peellik idalli tutu-ud edum ni bebley ni memahbah ni Babilon,
henin kapengityabin dibdib ni degi niya dagemi. Mambinbina-hil idalli
mengubbat ni Babilon et endin hekey matdaan diman.
3 Entan tudda idwasi hu sindalu dan wayah dan mengihhuklub ni
ussalen dan mekiggubbat. Ey entan tudda idwasin wayah dan umpana.
Entan tudda hemek hu kakat-agu niya nangkea-amma. Mahapul ni
petteyen yuddan emin.
4 Mangkelipputan idalli et mangkettey idad keltad di Babilon.
5 Tep hi-gak e AP-APU e Kabaelan tun emin ey eggak ida walleng hu iIsrael
niya iJudah anin ni nanliwat idan hi-gak e kayyaggud ni peteg ni Dios da.
6 Besik kayu! Hi-yan yu Babilon et meihwang kayu. Ey ang-ang yu et eleg
kayu mailegat ni mettey tep ya liwat idan Babilon. Yan nunya pengiblehan
kuddan impahding da et kastiguen kudda tep humman lebbeng tun
meippahding ni hi-gada.
7 Yadda Babilon ey kamei-ellig ni singnged kun balituk ni basuh ni neha-
adan ni meinnum ni ininum idan kebebbebley eyad puyek et mabuteng
ida et matelak hu nemnem da.
8 Nem meapput ali ey mebahbah human ni bebley. Lemyung kayu ey
nangih kayu. Ey ala kayun pengeggah yun hi-gatu et edihey meeggahan.
9 Kan idan nekibebley diman ey ‘Impatna tayun eggahan hu Babilon
nem eleg meeggahi. Et humman hu, hi-yan tayu kuma et umenamut itsud
bebley tayu tep nemahhig hu nengastigun APU DIOS nunyan bebley.’
10 Kan idan tutu-uk ey ‘Imbaleh APU DIOS hu impahding idan iBabilon
ni hi-gatsu. Elaw itsud Jerusalem et tayu peamtaddan tutu-udman hu
impahding ni AP-APU e DIOS tayu.’ ”
11 Hinegnit APU DIOS ida patul di Medes * et gubaten da Babilon et
mebahbah et ibleh tu nemahbahan dan Tempol tu. Kan idan aap-apun
sindaludman ey “Ta-lid yudda pana yu ey idaddan yu happiyaw yu!
12 Ita-gey yu bandelah ni pengamtaan e gubbaten idan sindalu hu
Babilon. Ey ihammad yun ippustuh ida mangguwalya. Ey pandaddan ida
an mambebtak tep peamnu law APU DIOS hu implanuh tun meippahding
ni Babilon.”
13 Hi-gayun iBabilon ni nambebley di dakel danum ey kedangyan ni
bebley tep neka-iggawwan pannegosyohan idan katuutuu, nedatngan law
kepappegan yu. Kayu kamei-ellig ni sinulid ni kamepegtang.

* **51:11 51:11** Ang-ang yu hu Isaiah 13:17 et ya Daniel 5:31 niya 6:28.

14 Insapatah APU DIOS e Kabaelan tun emin e i-ali tu dakel ni peteg ni
buhul yun henin kadinakkel idan dudun. Ittettetkuk dalli nengapputan
dan hi-gayu.
15 Lintun APU DIOS hu puyek ni neiha-adan ida eyan bebley ey imbiklag
tu kabunyan gapuh ni et-eteng ni kabaelan tu niya kalinaing tu.
16 Hedin minandal tu danum di kabunyan man kamambungngug. Ey
tuka peukkat hu kulput. Ey hi-gatu kamengippeellin kedyam hedin kaman-
uddan ey tuka peukkat hu dibdib ni kamelpud neiha-adan tu.
17 Huyyadda hu keang-angan tun endi kei-ingngehan idan tuun hi-gatu,
tep ya tuu ey endi nemnem da. Ida kamengapyan dios da, nem gapuh idan
nunman ni dios ni daka kekapyaa ey mebe-ing ida tep beken ni makulug
ni dios ida humman ey endi biyag da.
18 Endi silbiddan nunman ni beken ni makulug ni dios. Medettengan ni
tsimpuh ni mebahbah ida.
19 Hi-gatu e DIOS idan helag Israel ey beken ni heniddan nunman ni
beken ni makulug ni dios tep hi-gatu nanletun emin ni hipan wada. Ey
pinili tudda helag Israel ni tutu-u tu. Ya ngadan tu ey 'Hi APU DIOS e
Kabaelan tun emin.'

20 Kan APU DIOS ey "Hi-gayun iBabilon ey kayu kamei-ellig ni massilyu
ey almas kun kaussalad gubat. Et mukun inusal dakeyun nengubat ni
kebebbebley eyad puyek.
21 Inusal dakeyun nemahbah idan kalesah, yadda kebayyu, yadda
nengimaneho niyadda nampantakkay.
22 Ey inusal dakeyu ni nematey ni tutu-u, nangkei-ina ey nangkea-amma,
yadda kakat-agu niyadda kaungaungan bibi-i niya lalakki.
23 Inusal dakeyun nematey idan kamampattul ni kalneroh, yadda daka
ippattul, yadda kamampeyew niyadda bakan daka pan-elladu. Ey inusal
dakeyun mengapput idan aap-apud kebebbebley niyadda opisyal da.

24 Nem yan nunya ey ang-ang yu pehding kun hi-gayun iBabilon ni
pengiblehan kun lawah ni impenahding yuddan tutu-uk di Jerusalem.
25 Hi-gak law mengubbat ni hi-gam e Babilon, e kamei-ellig di duntug ni
nemahbah ni kebebbebley eyad puyek. Kastiguen daka e ullinen dakad
deplah et magudu ka et mambalin kan dep-ul.
26 Et endilli an meellan batun meussal ni meikkapyad baley. Ey
mambalin kallin eleg mebebleyin ingganah. Hi-gak e DIOS hu nanghel idan
nunya.

27 Ita-gey yu bandelah niya patnul yu tangguyup et amtaen idan
kebebbebley et mandaddan idan mengubbat ni Babilon. Ey ehel yuddan
sindalun papatul di Ararat, yad Minni niyad Askenas et da gubaten hu
Babilon. Putuk yu hu mengipappangulun mengubbat nunman ni bebley.
Ey idaddan yu dakel ni peteg ni sindalun henin kadinakkel idan dudun.
28 Idaddan yudda sindalun patul di Media, yadda opisyal tu et yadda
sindaluddan bebley ni sinekup tu et da gubaten hu Babilon
29 Kamei-ellig ni kamanggegeygey ey kamansillesillen hu Babilon ni
degeh ni annel tu tep peamnun APU DIOS hu implanuh tun pehding tun
hi-gatu et mambalin ni eleg mebebleyi.
30 Binahbah idan immalin nengubat hu eheb niya luhud nunman ni
bebley et legaben dadda baballey ey ida kamanhahha-ad hu sindalud
kampu da e eleg ida meukkat, tep nambalin ida law ni heni biin neendi
tuled da.

31 Kamanhuhhullul hu kaum-alin mengippeamta etan ni patul e binah-
bah idan buhul da hu luhud di nambinbina-hil ni bebley da et hegepen
da.
32 Ey hinenian idan nunman ni buhul dan emin hu dellanen dan
umbesik anin idan pan-agwatan dan wangwang. Linggab dadda pay hu
kapangguwalyaidman ni bebley. Et humman hu nemahhig takut idan
sindalun iBabilon.
33 Hi-gak ni Dios e Kabaelan tun emin ni Dios idan helag Israel ey
kangkuy: Anggegannu law ni mambalin ni heni illikan hu Babilon et yadda
tutu-udman ey heniddalli pagey ni pan-iggasin idan buhul da."
34 Kan idan iJerusalem ey "Kamei-ellig ni ginudu daitsun Nebukadnessar
e patul di Babilon et kanen daitsu. Ey kamei-ellig ni impehel tu
kinedangyan tayu tep kamei-ellig ni impambalin daitsun pa-nay ni endi
neihudu tep inla tu hu pinpinhed tu et ibbeng tudda eleg tu pinhed.
35 Hamban meibleh hu nengipehelheltapan idan iBabilon ni hi-gatsu niya
nemateyan dan dakel ni edum tayu ey."
36 Kan Apu Dios idan iJerusalem ey "I-ehneng dakeyun hi-gak et hi-gak
hu mengibleh ni impahding idan buhul yun hi-gayu. Mag-anan kudda
wangwang niya kulukul di bebley da.
37 Bahbahen kulli humman ni bebley et pambebleyan idallin animal di
muyung. Ey anggetakkut ali ang-ang tu et emin idalli menang-ang ey
umtakut ida ey heghegnuden dalli. Ey endilli law mambebley diman.
38 Yadda iBabilon ey ida kamei-ellig ni layon ni kaum-ngengyed hedin
tuka pangkenna pintey tu.
39 Kaw eleg ida mehingla? Et humman hu indaddanan kuddan
hemmulen da et painumak ida. Nan-am-amleng ida et ida neugip nem
eleg idalli law umbangun.
40 Pellaw kudda memettey ni hi-gada et henidda impah ni kalneroh niya
gelding ni mekleng.
41 Huyya inhel Apu Dios ni meippanggep ni Babilon. Ya etan bebley ni
kapekaddeyyawan emin ni tutu-u ey inapput idan buhul tu. Ey nambalin
ni anggetakkut hu ang-ang tud tutu-ud kebebbebley.
42 Kamei-ellig ni umla-pih hu dalluyun di baybay et malbengan hu
Babilon.
43 Nekabbahbah law humman ni bebley ey nambalin ni nekamma-
ganan. Et mukun endi law nambebley diman ey endin hekey kamengidlan
diman.
44 Anin ni luhud nunman ni bebley et nekabbahbah. Emin ida etan nan-
alan iBabilon di edum ni bebley et iappit dan Bel e dios da ey ibbangngad
kuddad nengal-an da. Ey ya pehding kun mengastigun Bel ey endien ku
hu dinel idan tutu-un hi-gatu ma-lat eleg da law dayawen.
45 Hi-gayun helag Israel ni nekibebley di Babilon, besik kayu et
meihwang kayud pehding kulli gapuh ni nemahhig ni bunget ku.
46 Nem entan kedismayah yu ey entan takut yu gapuh idan dedngelen
yun meippanggep ni gubat. Katootoon ey wada dedngelen yun meip-
panggep ni papatey niya gubat idan patul.
47 Tep medettengan ali tsimpuh ni pemahbahan kuddan kinapyan tuun
dios di Babilon. Mebabba-ingan ali humman ni bebley ey mepettey alin
emin hu nambebley diman.
48 Melpuddallid north hu sindalun memahbah ni Babilon. Ey man-
tetekkuk idalli wadad puyek niyad kabunyan gapuh ni amleng dan
nebahbahan tu.

49 Mettey idalli iBabilon tep nampatey dadda helag Israel niyadda edum
ni tutu-ud kebebbebley eyad puyek. Hi-gak e DIOS hu nanghel nunya."
50 Kan APU DIOS idan tutu-u tud Babilon ey "Hi-gayun neihwang di katey,
hi-yan yu huttan ni bebley. Entan tu pelinlinwannin man-ang-ang-ang.
Hedin dammutu, besik kayu. Nemnem yuwak ni AP-APU yu ey nemnem
yu hu Jerusalem ni bebley yu, anin ni neidawwin bebley hu kad-an yu."
51 Kanyuy "Nekabbaingan kami tep hinibit idan tutu-ud edum ni bebley
hu Tempol ni AP-APU e DIOS mi."
52 Ey kangkuy "Medettengan ali tsimpuh ni pemahbahan kuddan beken
ni makulug ni dios di Babilon ey medngel alid emin di bebley hu palak
idan mangkeliputan ni tutu-u.
53 Anin na-mun kantu et kapyaen idan iBabilon hu eta-gey ni peteg ni
luhud da et datngan da kabunyan nem memahbah ni emin hu wadad
bebley dan pengipellawan kuddan buhul da. Hi-gak e DIOS hu nanghel
nunya."
54 Kan mewan APU DIOS ey "Dengel yu nangih idan tutu-ud Babilon tep
nebahbah hu bebley da.
55 Ida kamei-ellig di dalluyun hu buhul ni Babilon. Ida kamengelli ey
kamedngel hu tekuk dan mengubbat ni nunman ni bebley. Pebahbah ku
hu Babilon ma-lat paineng kudda bimmebley.
56 Nadpap ida sindalu da ey nangkebahbah hu pana da tep hi-gak e AP-
APU e Dios ni kamengastigun lawah ni tuu ey pehding ku hu lebbeng tun
meippahding ni Babilon.
57 Buttengen kudda aap-apu da, yadda nangkelaing ni hi-gada, yadda
kamengipappangngulu niyadda sindalu da. Et hedin meuggip ida ey eleg
ida law umbangun. Hi-gak etan Patul e DIOS e Kabaelan tun emin hu
nanghel nunya.
58 Metu-liddalli nehammad ni luhud nunman ni bebley ey megihheb ida
eta-gey ni eheb tu. Et mambalin ni endi silbin ingngununungunun bimmebley
tep megihheb idalli humman ni nan-aatuan da. Hi-gak e DIOS e Kabaelan
tun emin hu nanghel nunya."
59 Hi Seraiah e u-ungngan Neriah e u-ungngan Mahseiah hu kamemad-
dang nan Sedekiah e patul. Yan nunman ni meikka-pat ni toon ni
nampatulan Sedekiah di Judah ey nekilaw hi Seraiah ni hi-gatud Babilon
et itugun kudda huyya!
60 Hi-gak e hi Jeremiah ey intudek kuddad libluh emin hu anggetakkut
ni meippahding ni kebahbahan ni Babilon niya meippanggep nunman ni
bebley.
61 Kangkun Seraiah ey "Hedin umdateng kad Babilon ey ang-ang mu et
eleten mun ibbidbid emin hu neitudek deya et dengelen idan tutu-u.
62 Ey pandasal ka la e kammuy 'APU DIOS, inhel mu e bahbahen mu
huyyan bebley et endilli law mategun manha-ad di deya, tuu niya animal.
Ey kammuy mambalin ni eleg mebebleyin ing-ingganah.'
63 Hedin ginibbuh mun imbidbid idan tutu-u huyya, ludun mu ey bedbed
mu et iiket mu batu et bekahen mud Wangwang e Euphrates.
64 Ey kammuy 'Henin nunya meippahding ni Babilon niyadda tutu-
udman e kamei-ellig ni umlaw di dallem tu et eleg ali law umta-pew tep
bahbahen APU DIOS.' " Huyya pappeg ni inhel nan Jeremiah.

52

Ya nebahbahan ni Jerusalem

1 Hi Sedekiah ey dewampulut hakey hu toon tu eman ni nampatulan
tud Judah et man-ap-apun hampulut hakey ni toon. Ey yad Jerusalem
nambebleyan tu. Hi inetu ey hi Hamutal e u-ungngan Jeremiah e iLibnah.
2 Nanliwat hi Sedekiah nan APU DIOS henin eman lan patul e hi
Jehoiakim.
3 Et nemahhig hu bunget APU DIOS idan tutu-ud Jerusalem niyad Judah
et palaw tuddad edum ni bebley.
Entanni ey nginhay nan Sedekiah hi Nebukadnessar e patul di Babilon,
4 et umli hi Nebukadnessar e ingkuyug tuddan emin hu sindalu tu et
gubaten da Jerusalem eman ni meikkeppulun aggew ni meikkeppulun
bulan ni meikkahyam ni toon ni nampatulan Sedekiah. Nangkampud
Nebukadnessar di ba-hil ni luhud ni Jerusalem et pan-ikapya da dellanen
dan umhegep di bebley.
5 Humman impenahding da ingganah eman ni meikkahampulut hakey
ni toon ni nampatulan Sedekiah.
6 Ya eman ni meikkahyam ni aggew ni meikka-pat ni bulan nunman ni
toon e endin hekey law kennen idan tutu-ud bebley,
7 ey binahbah law idan iBabilon etan luhud et hegepen da bebley.
Liniktub da bebley, nem bimmesik idan emin hu sindalun Sedekiah ni
hileng e indalan da etan di garden ni patul et idlan da etan di eheb ni
nandammuan ni dewwan luhud et mamsik idan nampalaw idad appit ni
Nedeklan e Jordan.
8 Nem pindug idan sindalun iBabilon hi Sedekiah et depapen da etan di
nandeklan di Jericho et hi-yanen idan sindalu tu.
9 Inlaw da hi Sedekiah di kad-an Nebukadnessar di Riblah di Hamat et
bistigalen tu et ehelen tu kastigu tu.
10 Yadman Riblah ey in-olden Nebukadnessar e patul di Babilon e
petteyen idan sindalu tu etan ida lalakkin u-ungngan Sedekiah ey kaang-
ang-angan Sedekiah. Anin idan opisyal di Judah et impapetey tudda.
11 Kinulap tu hi Sedekiah et hantu pebangkiling. Entanni ey inlaw tud
Babilon et pakelabut tudman ingganah neteyyan tu.

Ya nebahbahan ni Tempol

12 Yan eman ni meikkeppulun aggew ni meikkelliman bulan ni
meikkepulut heyam ni toon ni nampatulan Nebukadnessar di Babilon ey
limmaw di Jerusalem hi Nebusaradan e ap-apun guwalyan patul,
13 et legaben tu hu Tempol, ya baley ni patul, yadda edum ni baley diman,
niyadda baley idan eta-gey saad tud Jerusalem.
14 Ey binahbah idan sindalu tu etan tuping ni luhud nunman ni bebley.
15 Inlaw nan Nebusaradan hu edum ni nekawwetwet ni tutu-un natdaan
di Jerusalem, yadda nelaing ni hipan ngunu et yadda sindalun iIsrael ni
nansapatah ni mei-dum ni hi-gadan iBabilon.
16 Nem eleg tudda ikuyug hu edum ni nekawwetwet ma-lat hi-gada
mengippaptek idan papayyew niyadda leguntan netaneman ni grapes.
17 Ey nambahbah idan iBabilon hu etta-teng ni giniling ni tukud ni
Tempol, yadda kaliton ni wadadman, anin etan et-eteng ni giniling ni
tangkih, et ilaw dan emin hu giniling di Babilon.
18 Ey inla dadda pala, yadda kapengihha-adin dep-ul ni kapanlinnih ni
altar, yadda kameussal ni pengippaptekan idan kengkeh, yadda mahukung
ni duyun kapengihha-adin kuheyaw ni animal ni kamei-appit, yadda
mahukung ni kapengiggihhebin bangbanglu niyadda edum ni giniling ni
kameussal di kapandeyyawid Tempol.

19 Impeki-la dan emin hu kameussal ni nekapyad balituk niya silber,
yadda ekka-ket ni mahukung ni duyu, yadda heni pengiggihheban ni
insensoh, yadda mahukung ni duyun kapengihha-adin kuheyaw ni kamei-
appit ni animal, yadda kapengihha-adin dep-ul ya kapengippettukin dilag,
yadda mahukung ni duyun kapengihha-adin bangbanglun kagihheba
niyadda mahukung ni duyun kapengihha-adin meinnum ni kamei-appit.
20 Impeki-la dadda giniling ni kinapya lan eman ni patul e hi Solomon
ni kameussal di Tempol. Humman ida ey dewwan et-eteng ni tukud,
ya etan et-eteng ni tangkih niyadda hampulut u-ukkul ni lakkitun bakan
neipetukan etan ni tangkih. Nemahhig bel-at da e endi hu pekalkud.
21-22 Humman idan dewwan et-eteng ni tukud ey nan-ingngeh ida e
dewampulut pitun piyeh hu kasina-gey da ey hampulut walun piyeh
kainetteng da. Nelungugan ida humman ni tukud e ya hedel da ey tellun
pulgadah. Neihuupan idan pitu et kagedwah ni piyeh hu kadinukkey tu e
neipaot hu giniling ni al-alkus tun pomegranate.
23 Neipaot idadman ni tukud hu al-alkus tun nahyam et enem ni
pomegranate. Et yad ta-pew da ey hanggagatut ni pomegranate.
24 Yadda edum ni balud ni ingkuyug Nebusaradan di Babilon ey hi
Seraiah e eta-gey ni padi, hi Sephaniah e neihayned ni hi-gatu, et yadda
tellun opisyal tud Tempol.
25 Impeki-la da hu hakey ni ap-apun sindalun Judah, yadda pitun
konsihal ni patul, ya sekretarih ni aap-apun sindalu e ya ngunu tu ey
mengellan baluh ni mansindalu, et ya na-nem ni tutu-u.
26 Inlaw Nebusaradan idad kad-an Nebukadnessar e patul di Babilon di
Riblah,
27 et papetey idan patul diman. Humman hu neipahding e neilaw ida
iJudah di edum ni bebley.
28 Yan meikkeppitun toon ni nampatulan Nebukadnessar ey inlaw tu
tellun libu et dewampulut tellun balud di Babilon.
29 Yan meikkahampulut walun toon ni nampatulan tu ey inlaw tu mewan
hu walun gatut et telumpulut dewwa.
30 Ey yan meikkadwampulut tellun toon ni nampatulan tu ey intu-dak tu
hi Nebusaradan e ap-apun guwalya tu et ilaw tud Babilon hu pitun gatut
et na-pat et liman iJudah. Et ya law bilang emin idan iJudah ni neilaw di
Babilon ni nambalin ni balud ey epat ni libu et enem ni gatut.
31 Entanni ey nampatul hi Ebil Merodak di Babilon et hemeken tu
hi Jehoiachin e patul di Judah et pa-hep tud kallabbuttan eman ni
meikkadwampulu et liman aggew ni meikkahampulut dewwan bulan ni
meikkatelumpulut pitun toon ni neikelabutan tu.
32 Kabbabbal hi Ebil Merodak ni hi-gatu et idwatan tun saad ni neta-ta-
gey nem yadda edum ni papatul ni neilaw ni balud di Babilon.
33 In-abulut tun mehullulan ni beken ni balwasin balud hu balwasin
Jehoiachin ey in-abulut tun mekikkan di tebol ni patul ingganah neteyyan
tu.
34 Yan nunman ni ketaggun Jehoiachin ey neidwatan ni kewa-wa-wan
pihhuh ni iggatang tud mahapul tu.

Lamentations

Ya meippanggep nunyan libluh ni Lamentations

Huyyan libluh ey intudek na-mun Jeremiah. Nampehemmehemmek hi Jeremiah idan kebebleyan tud Jerusalem, ma-lat mantuttuyyuddan liwat da et ibangngad dan mengu-unnud nan Apu Dios, nem kahing ida e eleg da u-unnuden hu intugun tu. Et iebulut law nan Apu Dios ni bahbahen idan iBabilon hu Jerusalem niya Tempol. Dakel hu netey ni tutu-u niya dakel ida hu natdaan ni neilaw di Babilon e nambalin idan himbut.

Inang-ang nan Jeremiah ni emin ida huyyan neipahding et nemahhig hu lemyung tu. Et itudek tu huyyan libluh et peamta tu hu degeh ni nemnem tun nebahbahan ni Jerusalem niya Tempol ey gapuh ni neligat ni biyag idan edum tun Hebrew ni natdaan di gubat.

Kapeamta nunyan libluh e wada namnamah di impeminhed niya kapemaptek nan Apu Dios idan tutu-u, anin ni in-abulut tun mekastigudda niya in-abulut tun mebahbah bebley da.

Ya neitudek eyad libluh:

1. Ya linelemyungan idan natdaan ni tutu-ud Jerusalem. (chapter 1)
2. Ya neipeang-ang ni bunget Apu Dios idan tutu-ud Jerusalem. (chapter 2)
3. Ya neipeamtaan ni kapemaptek niya impeminhed Apu Dios ni kamannananeng. (chapter 3)
4. Ya kapampahhiyyaiddan iJerusalem ni nunman niya nebabba-ingan dan nunya. (chapter 4)
5. Ya nandasalan idan iJerusalem ni nambagaan dan baddang Apu Dios ma-lat meibangngad hu kayyaggud ni pekiddagyuman dan hi-gatu niya ma-lat meibangngad hu kayyaggud ni biyag dan nunman.

1 Ya Jerusalem nunman ey napnun tutu-u nem yan nunya ey anggeinglay
tep endi law nambebley diman. Kamei-ellig di nebalun biin hahhakkey
tun kamanyuyyuddung e nemahhig lemyung tu. Yan nunman ey
kameiddeyyaw di kebebbebley, nem yan nunya ey kamei-ellig di himbut.
2 Tuka ilallabbi nangih. Kaman-ayyuayyuh lewa tud tamil tu. Ey endi
law gagayyum tun menga-alluk ni hi-gatu. Yadda kamengi-ehneng ni hi-
gatun nunman ey nambalin ida law ni buhul tu.
3 Nedegyun ida iJudah di bebley da et mambalin idan himbut ni
kamanhelheltap di edum ni bebley. Linikweh idan buhul da et endi da
bebsikan. Endi law hu kandan bebley da.
4 Anggeinglay law hu dalan ni umlaw di Jerusalem, tep endidda law hu
dakel ni tuun kaumlaw di Tempol ni an mandeyyaw. Ida kamampapalak
hu papaddi ey ida kamannanangih hu bibi-in kaman-a-appeh di Tempol.
Nemahhig kapanhelheltapiddan iJerusalem.
5 Nambalin hu buhul dan apu da. Neipahding hu pinhed idan buhul da,
tep huyya impengastigun Apu Dios idan iJerusalem tep ya dakel ni liwat
da. Dimpap dadda u-ungnga da et ilaw daddad neidawwin bebley.
6 Neendi law hu dayaw ni Jerusalem. Yadda aap-apudman ey henidda
makwah ni neka-upa e eleg pakabsik ni meni-yan ni buhul tun kamand-
edweng ni hi-gatu.
7 Yan nunyan nekabbahbah hu Jerusalem ey kanemnemnemaddan
tuudman hu dayaw lan bebley dan nunman. Yan nengubatan ni buhul

tun hi-gatu ey endi nemaddang ni hi-gatu, et meapput et ngi-ngi-ngian
idan buhul tu hu neapputan tu.
8 Nemahhig hu liwat idan iJerusalem et heni law neibbeng ni da-nih
hu bebley da. Et yadda la etan kamenettebal ni bebley da ey da law
kapippihula. Kamei-ellig ni ebuh law palak ni tuka i-anteng ey tuka
hahhannii angah tun baing tu.
9 Kamei-ellig e linugit tu annel tun impenahding tun lawah e eleg
tu nemnemnemen hu kastigun heltapen tu. Nemahhig impahding ni
buhul tu ey endi kaumbaddang ni hi-gatu. Inapput ni buhul tu et
kamampehemmehemmek nan Apu Dios ma-lat baddangan tu.
10 Nan-aladdan buhul tun emin hu nangkebalol ni wadan hi-gatu. Inang-
ang-ang tu hinggepan dad Tempol ey eleg i-abulut nan Apu Dios hu beken
ni Jew ni umhegep diman.
11 Ida kamampapalak bimmebley diman ey ida kamenemmahemmak ni
kennen da. Daka pan-ihullul hu nebalol ni tenged dad kennen da ma-lat
eleg ida matey ni upa. Kandan Apu Dios ey "Ang-ang mu anhan hu mika
panhelheltapi."
12 Heni immehel hu Jerusalem et kantuddan kamangkelebbahey "Ang-
ang yu kedi hu impahding nan Apu Dios ni hi-gak gapuh ni bunget tu. Endi
an nanhiktam ni heni eyan nakka panhelheltapi.
13 Heni tuwak kinnan Apu Dios et hi-yanen tuwak et helheltapen kun
kewa-wa-wa eya nemahhig ni heni apuy di gawwan annel kun impaeli
tun nalpud kabunyan.
14 Ey heni naka-ittudek tun emin hu liwat ku et huuhuupen tu et ibanggel
tud buklew ku, et humman hu, endi law elet ku tep ya bel-at tu. In-abulut
tun apputen da-ak idan buhul ku, tep endi kabaelan kun mekihhanggan
hi-gada.
15 Ngini-ngi-ngian tudda hu nangka-let ni sindaluk. Impaeli tudda
sindalun edum ni bebley ni nemahbah idan kamenikken ni tutu-uk.
Henidda grapes hu tutu-uk ni nampedit tud keppallan.
16 Nemahhig nangih ku ey endin hekey hu menga-alluk ni hi-gak, niya
endi hakey ni mengippetuled ni nemnem ku. Ey newetwet ida law ni peteg
tutu-uk eman ni nengapputan idan buhul kun hi-gak.
17 Nakka pan-iddewdew ngamay ku nem endi kaum-alin memaddang
ni hi-gak. Ineyagan kumedek Apu Dios emin buhul kud nanlinikweh et
heni-ak nekallugit ni da-nih ni impahding da.
18 Nem limpiyuh humman ni impahding Apu Dios ni hi-gak tep eggak u-
unnuden tugun tu. Dengel yu eya e-helen kun hi-gayun tutu-u. Ang-ang yu
anhan eya ligat ku et baddangan yuwak, tep nan-ilaw dad edum ni bebley
hu kamenikken ni lalakki niya bibi-in u-ungngak et mambalin idan balud
diman.
19 Nampehemmehemmekkak idan gagayyum ku ma-lat baddangan da-
ak, nem endin hekey ni hi-gada hu bimmaddang ni hi-gak. Yadda papaddik
niyadda ap-apuk ey nangketey idad keltad ni hamak dan kennen da ma-lat
tumegudda.
20 Apu Dios, ang-ang mu anhan ligat ku! Maggeh puhuk niya nemahhig
lemyung ku, tep nginhay daka. Daka pampateya tutu-ud keltad. Anin di
bebley et kamangkatey tutu-u.
21 Dingngel idan tutu-u palak ku, nem endin hekey kamengellubyag ni
hi-gak. Ida kaman-am-amleng buhul kun nengi-liam ni panhelheltapak.
I-lim dama etan inhel mun ligat da et manhelheltap ida et man-iingngeh
kami.

22 Kastigum ida dama tep ya nemahhig ni kalinewah da, henin
nengastigum ni hi-gak tep ya liwat ku. Nemahhig lemyung ku tep nakka
manhelheltap.”

2

Ya nengastiguan Apu Dios idan iJerusalem tep ya liwat da

1 Bimmunget hi Apu Dios ni Jerusalem et pambalin tun heni engeenget.
Nekabbahbah tu hu kakinayyaggud nunman ni bebley et anin ni Tempol
tu et inwalleng tu.
2 Endi hemek Apu Dios ni nemahbah ni emin ni bebley di Judah. Anin
etan ni nehammad ni binattun luhud ni bebley et binahbah tu et kebabba-
ingan idan bimmebley niya aap-apu da.
3 Em, nemahhig hu bunget tu et endien tu kabaelan idan helag Israel.
Eleg tudda baddangan ni inlian idan buhul da tep ya nemahhig ni bunget
tun hi-gada, e heni kamantetebbel ni apuy et bahbahen tun emin hu bebley
da.
4 Impagibek tuddan tutu-u tud Jerusalem humman ni bunget tun heni
apuy. Indengdeng tu panetun hi-gada e heni tudda buhul. Nampatey tudda
kamenikken ni u-ungnga dan daka pan-amlengi.
5 Em, henin kapehding ni buhul hu impahding Apu Dios idan helag Israel
tep nakabbahbah tudda. Binahbah tudda hu binattun luhud ni bebley
niyadda baballey ni patul. Endi pappeg ni ligat ni impaeli tuddan helag
Israel.
6 Binahbah tu hu Tempol tun kapandeyyawiddan tutu-u tun hi-gatu et
heni nakabbahbah ni a-abbung. Ey impasiked tu hu kapengippahdingin
helag Israel idan piyestah et ya daka pengu-unnudin elaw ni Sabaduh tep
ya nemahhig ni bunget tu. Anin idan patul niyadda padi et hiniktaman da
bunget tu.
7 Inwalleng nan Apu Dios hu Tempol tu niya altar tu. In-abulut tu buhul
idan helag Israel ni memahbah ni nehammad ni luhud ni Jerusalem.
8 Impanna-ud dedan lan Apu Dios e pakabbahbahen tu hu luhud ni
Jerusalem. Ey naka-iplanuh tu pehding tun memahbah idan tutu-u tu. Et
peamnu tu et matleb ida binattun luhud niya netu-lidda eta-gey ni baley
et mannaneng idan meihanniman.
9 Neta-bunan ida eheb niya nebahbah lekbi da. Nambalin idan balud di
edum ni bebley hu patul niyadda pamilyah tu. Eleg law meituttuddu hu
Tugun niya endi law kapei-innep nan Apu Dios idan prophet tu.
10 Ida kamanyuyyuddung di puyek hu kamengipappangngulun tutu-ud
Jerusalem e daka pakdag i-ineng niya nampambalwasiddan langgusih.
Nanha-adan da ulu dan dep-ul. Ey kaiyuyyuung idan kamenikken ni bibi-i
tep ya baing da.
11 Kamandadalang matak tep in-anteng ku nangih. Nemahhig lemyung
kun nebahbahan idan tutu-uk. Kawehiwehit idan u-ungnga niya gegellang
ni nangkealiwet di keltad.
12 Ida kamannengngih ey ida kamambeggan kennen da niya innumen
dan ineda ni nangketu-lidda e henidda sindalun nangkeliputan. Ida
kamangkatkatey ey nanengtun inhakliddan iinna da.
13 Anggehemmek ka e Jerusalem e nakappinhed kun peteg ni bebley!
Inna-nuk ni mengellubyag ni hi-gam? Nemahhig ligat mun muka
helheltapa e heni baybay ni eleg melkud. Endi edum ni an nenelheltap
ni henin muka helheltapa. Hipa hu dammutun mengippeyyaggud ni hi-
gam?

14 Itek ida intenuttuddun prophet mun hi-gam. Eleg daka ehelan etan
idan impenahding mun panliwwatan. Pinhed da kumaddan ni ihha-ad
mud nemnem mu e eleg mahapul ni mantuttuyyu kad liwat mu.
15 Et yan nunyan nakabbahbah ka ey daka kangi-ngi-ngiin emin ni tuun
kamelebbah e kanday "Kaw huyya ngu anhan hu kandan kekakkayyag-
gudan niya kamedeyyaw ni bebley eyad puyek niya kapan-am-amlengin
emin ni tutu-u?"
16 Daka mewan kaheghegnudaddan emin ni buhul mu. Ida ka-
manggegeyyetget ni bunget da e kanday "Binahbah mi kaya mewan
humman ni bebley. Nebayag dedan ni hinehhegged mi hu aggew ni
kebahbahan tu!"
17 Yan nunya nengipahdingan Apu Dios ni inhel tun nunman ni pehding
tu. Et yan nunya ey endi hemek tun nemahbah ni hi-gam. Impengapput
tu buhul mu niya impan-am-amleng tuddan neapputam.
18 Et humman hu, hi-gayun iJerusalem ey entan tu isiked ni umnangih ni
kewa-wa-wa niyan kahilehileng ni mampehemmehemmek nan Apu Dios.
19 Bangun kan hileng ni mandasal nan Apu Dios et mampehemmehem-
mek kan hi-gatu et hemeken tudda u-ungngam ni nangkaplat di keltad tep
ya upa da.
20 Nandasal ida iJerusalem et kanday "Apu Dios, nemnem mu kedi! Hi-
gamin tutu-um nengipahdingam nunya. Kapangkana law idan bibi-i hu
nakappinhed dan u-ungnga da. Kapampateyaddan buhul mi hu papaddi
niyadda prophets di bawang ni Tempol.
21-22 Apu Dios, gapuh ni bunget mu ey ineyagam hu buhul mid
nanlinikweh e henidda mekippiyestah, et pampatyen da nangkei-inna niya
nangkea-amma, anin idan u-ungnga min impenaptek min nakappinhed mi.
Ey endi hemek mu et pampatyem idan emin et deh e kawehiwehit idad
keltad e endi an neihwang."

3

Ya hineneltap Jeremiah

1 Immehel hi Jeremiah ey kantuy "Nanhelheltappak ni peteg tep ya
bunget Apu Dios.
2 Heni tuwak dinegyun et pandalan tuwak di engeenget.
3 E-eggel ni kinastigu tuwak e heni tuwak binenakdungan ni kewa-wa-
wa.
4 Ey nanliputan tu annel ku niya nanhepung tudda genit ku.
5 Heni tuwak mewan ingkalebut di nanhelheltapak et nemahhig lemyung
ku.
6 Heni tuwak pinilit ni manha-ad di engeenget e heniddan nangketey lan
nunman.
7 Endi man anhan namnamah kun umbebsik tep heni tuwak binangkil-
ing.
8 Nemahhig hu nakka pandasal e nampehemmehemmekkak ni hi-gatu
nem eleg tuwak hengnguda.
9 Hina-ninan tu dellanek ni eta-gey ni binattun luhud niya impangulu
tuwak di dakel ni nampangapangan nelikaw ni dalan.
10 Ey heni layon winu bear hi Apu Dios ni nambetak ni hi-gak.
11 Ey heni tuwak lina-nih di keltad et iguyud tuwak di edawwi et pamba-
nuten tuwak et hi-yanen tuwak diman.
12 Indengdeng tu panan hi-gak,
13 et pampanaen tuwak et maipunet idad annel ku hu papan ni pana.

14 Et ngi-ngi-ngian da-ak niya hineneghegnudan da-ak idan tutu-uk di
a-appeh dan han-aggew.
15 Heni impakan tu niya impainum tun hi-gak hu nemahhig ni ligat.
16 Ey heni tuwak impanhungbub et maplag ngipen kun intuktuk tud batu.
17 Endi law linggep ku ey eggak law amta kandan an-anla.
18 Kangkud nemnem kuy 'Anggehemmekkak katteg ngu! Endi law
namnamah kun wada kayyaggud ni pehding APU DIOS ni hi-gak.'
19 Hedin ninemnem kudda nakka panligligasi niya keendin nehammad
ni nakka panha-adi, ey makaggeh nemnem ku.
20 Eggak liwwanadda huyyan neipahding ni hi-gak niya nakka umlele-
myung ni peteg.
21 Nem hin-addum mewan ni newada namnamah ku hedin heninnuy
immalid nemnem ku e
22 kamannananeng e eleg melumman hu impeminhed APU DIOS. Ey eleg
daitsu pekabbahbahen tep ya hemek tu.
23 Ey kameiddinnel ni ingganah hu kamannananeng ni hemek APU DIOS
ni hi-gatsun kewa-wa-wa.
24 Kangkud nemnem kuy 'Hi APU DIOS ni ebuh mahapul ku, et humman
hu, hi-gatun ebuh pandinnelak!' "
25 Kabbabbal hi APU DIOS idan emin ni kamengiddinnel niya kamanhep-
pul ni hi-gatu.
26 Et humman hu, ya kayyaggud ey man-ennus itsun mengiddinnel ni
hi-gatun mengihwang ni hi-gatsu.
27 Ey kayyaggud hedin illapun keu-ungngan man-ennus.
28 Hedin wada impaelin APU DIOS ni ligat tayu, ey ennusan tayu niya
peinneng tayu nemnem tayu.
29 Nealay indinel tayun hi-gatu et ngenamung tu, wada na-mu pay
namnamah tayun hi-gatu.
30 Ey anin ni panhelheltap daitsun buhul tayu niya pennel-itan daitsu et
anusi tayu.
31 Tep eleg pannananeng nan Apu Dios ni daitsu iwwalleng ni tutu-u tu.
32 Daitsu kaiddawsin ligat nem daitsu kahehmeka niya nakappinhed
daitsu,
33 tep eleg tu pan-amlengi hu daitsu pengippeligligatan.
34 Inamta tu hu nemahhig ni tayu kapanhelheltapid kallabbuttan.
35 Ey inamta tu hedin eleg meidwat ni hi-gatsu hu kelebbengan tayun
nalpun hi-gatu.
36 Ey inamta tu mewan hedin beken ni meandeng hu impahding ni huwet
ni hi-gatsud korteh.
37 Yaddan ebuh kai-abulut Apu Dios hu dammutun meippahding.
38 Yadda kayyaggud niya lawah ey mahapul ni meippahding hedin
humman in-olden tu.
39 Kele itsu manlillih hedin nekastigu itsu tep ya liwat tayu?
40 Attu kuma et nemnemen tayu elaw tayu et ibangngad tayun mengu-
unnud nan APU DIOS ey?
41 Ehel tayun emin ni hi-gatu hu wadad nemnem tayud pandasalan tayu
ey kan tayuy
42 'APU DIOS, nanliwat kami niya nginhay daka ey eleg mu liwwanen
impahding mi.
43 Et gapuh ni bunget mu ey pindug dakemi et pampatyen dakemi e endi
hemek mu.

44 Hineniam hu annel mun mahdel ni kulput et eleg umdateng dasal min
hi-gam.
45 In-abulut mun heni kami lugit ni impahding idan buhul min hi-gami.
46 Tep pinenadngelan dakemi ey binenabba-ingan dakemiddan buhul mi.
47 Nanligligat kami niya nebahbah bebley mi ey kami kaumtatakut.'
48 Iyyadyan nemahhig nanginangih ku tep nebahbah ida tutu-uk.
49 Heni hebwak hu lewak e eleg metduk
50 ingganah ni pengippeang-angan APU DIOS e wadad kabunyan ni hemek
tun hi-gatsu.
51 Nemahhig lemyung ku hedin inang-ang ku hu impahding idan buhul
mi idan bibi-i eyad bebley mid Jerusalem.
52 Heni-ak sisit ni kinnaddan buhul ku anin ni endi himmulun.
53 Imbeng da-ak di neku-kuan et pande-hilan da-ak ni batu.
54 Entanniy kamangkelbeng hu nengibbengan dan hi-gak et kangku nem
metteyyak law diman.'
55 Nem yan nunman ni wada-ak diman ey nandasallak ni hi-gam e APU
DIOS,
56 et dengelem hu dasal ku e kangkuy 'Dengel mu anhan et baddangan
muwak!'
57 Ey hinumang muwak et kammuy 'Entan takut mu.'
58 'Apu, binaddangan muwak et ihwang muwak di katey.
59 Inang-ang mu e APU DIOS hu lawah ni peteg ni impenahding dan hi-
gak. Hi-gam anhan hu pangihudut e hi-gak neiptek.
60 Ey inang-ang mu hu nemahhig ni lawah ni impahding idan buhul kun
hi-gak niya inamtam ida lawah ni implanuh dan pehding ni hi-gak.
61 Dingngel mu nampemel-itan dan hi-gak e APU DIOS niya inamtam ni
emin hu planuh da.
62 Kewa-wa-wa ey ya lawah ni planuh dan hi-gak hu daka ene-ehhela.
63 Ang-ang mudda kedi! Anin ni hipa daka pehpehding et daka i-ena-
appeh peneghegnuddan hi-gak.
64 Kastigum ida anhan e APU DIOS tep ya lawah ni impenahding da.
65 Pambalin mu puhu dan manghay ey inidutam ida.
66 Pan-unud muddan bunget mu et bahbahen muddan emin et endi an
metdaan ni hi-gada eyad ta-pew ni puyek e APU DIOS.' "

4

Ya nengastigun Apu Dios idan iJerusalem

1 Ya Jerusalem ey heni la ni balituk ni kamanlitaak nem nakabbahbah
law et endi litaak tu. Neiwahhiwahhit di keltad ida nebalol ni batun
neikapyad Tempol.
2 Henidda la ni nebalol ni balituk hu kaungaungan iJerusalem, nem yan
nunya ey henidda law pulan banga e endi balol tu.
3 Nambalin ida tutu-uk ni heni ostrich e eleg da hengnguda impah da,
beken idan henin jakal e daka paka-ippaptek impah da.
4 Nemahhig ewew idan u-ungnga da et kamangkeipket dila dad alin-
gangnga da. Ida kamangkedekedew ni kennen da nem endi kaum-idwat
ni hi-gada.
5 Anin idan kekeddangyan ni nunman ni imminghan mangkeheng-ew ni
kakenna, et ida kamangkatkatey ni upa dad keltad. Ida kamenemmahem-
mak ni kennen dad ibbengngan ni lemek.

6 Nema-ma-ma hu kastiguddan tutu-uk nem yadda iSodom tep neminpin-
hakkey hu nemahbahan nan Apu Dios ni hi-gada e endi bimmaddang ni
hi-gada.
7 Yan nunman ey kamei-ellig ida aap-apud Jerusalem di nakallinih ni
dallallu, ey mangkablah ida nem ya gatas niya nangkebalol ni tenged e
kamanlitaak. Na-let ida e keang-angan tun endi degeh da.
8 Nem yan nunyay andeddekket ida nem ya lagit et eleg ida law
meimmatuni. Henidda mewan nangkema-ganan ni keyew e nakappigut
ida ey neipket belat dad genit da.
9 I-imman ida nangketey di gubat tep pinhakkeyey netey ida, nem yadda
netey ni upa da tep hinelhelheltap da upa da et mambabbabbal idan netey
tep ya keendin kennen da.
10 Nemahhig humman ni immalin nanhelheltapan idan tutu-uk, et anin
idan kabbabbal ni bibi-i et kinan dadda u-ungnga dan nakappinhed da
ma-lat tumegudda.
11 Impeang-ang Apu Dios hu nemahhig ni bunget tu. Linggab tu hu
Jerusalem et magiheb ni emin e endin hekey natdaan.
12 Eleg kullugaddan papatul niyadda tutu-ud kebebbebley e dammutun
wada buhul ni menggep idan eheb di Jerusalem ma-lat gubaten da.
13 Nem neipahding tep ya liwat idan prophet niyadda papaddi. Hi-gada
himmulun ni nemateyan daddan tutu-un endi bahul tu.
14 Yan nunya ey ida kamandaladalan di keltad e henidda nekulap.
Nekukkuheyaw ida et endi neminhed ni mengeppan hi-gada.
15 Kapantekukiddan tutu-u e kanday “Pampenga-allaw kayu! Nelugit
kayu! Entan dakemi kakkappa!” Kapan-intutu-dakiddan tutu-ud kebebbe-
bley e kanday “Eleg mabalin ni ida manha-ad deya!”
16 Hi Apu Dios hu nengiwehit ni hi-gada. Eleg tudda law baddangi. Endi
law kamanlispituh idan nunman ni papaddi niyaddan aap-apu.
17 Nandidinel itsud umbaddang ni hi-gatsun gagayyum tayun edum ni
bebley ey endi kumedek immalin bimmaddang.
18 Eleg mabalin ni itsu mandalladallan di keltad, tep wadaddadman
buhul tayun daitsu kaang-ang-anga. Nganganih kepappegan tayun emin.
19 E-ellistudda buhul tayu nem yadda tulduh. Anin ni umbesik itsud
duntug et daitsu kapepduga, ey anin ni umlaw itsud desert et daitsu
kabebtakadman.
20 Kinna da hu pinilin Apu Dios ni ap-apu tayun indinel tayun umbad-
dang ni hi-gatsu. Kan tayu kumedek nem endi hakey ni bebley eyad puyek
ni an mengapput ni hi-gatsu tep hi-gatu ap-apu tayu.
21 Pan-an-anla kayu e tutu-ud Edom niyad Us ni nunya, nem iyyalli dama
ligat yu. Heni kayulli dama nebuteng ni kamandiwadiwag niya mebladan
kayulli et mebabba-ingan kayu.
22 Hi-gayun tutu-ud Jerusalem, mepappeg ali law hu yuka panhelheltapi.
Meibbangngad kayulli law di bebley yu. Nem hedin hi-gayun iEdom ey
kamangkeilleppu hu kastigu yu. Nganganih ni mebuddihan kalinewah
ni yuka ippenahding.

5

Ya nandasalan idan iJerusalem ma-lat peyaggud idan Apu Dios

1 Nandasal ida iJerusalem ey kanday “Apu Dios, entan anhan tu liwwan
ida neipahding ni hi-gami. Uhdungi dakemi et ang-angem hu nebabba-
ingan mi.

2 Bineltan idan edum ni tutu-un nalpud edum ni bebley hu bebley mi, et
mambaley idad baballey mi.
3 Ey nepu-hig kami tep nampatey idan buhul mi hu aamma mi et
mangkabelu iinna mi.
4 Mahapul ni beyyadan mi danum ni innumen mi niya ittungu mi ey
nengina.
5 Nemahhig ida buhul mi e dakemi kapeppepduga et anin ni nea-atu
kami et eleg dakemi pan-iyyatu.
6 Inebulut min mambalin ida iEgypt niyadda iAssyria ni apu mi, ma-lat
idwatan dakemin kennen mi.
7 Nanliwat ida a-ammed mi nem netey ida et han dumteng hu kastigu
da. Hi-gami law nanheltap ni kastigu da.
8 Yadda himbut hu nambalin ni ap-apu mi ey endi mengihwang ni hi-
gami.
9 Mahapul ni kami menemmak ni kennen mid desert anin ni immen ida
umpatey diman.
10 Nemahhig upa mi et kami kamandedgeh e kaman-aatung annel mi e
heni pugun.
11 Pinilit idan buhul min in-ulig hu bibi-i eyad Jerusalem niyaddad edum
ni bebley di Judah.
12 Inla dadda ap-apu mi et ita-yun dadda. Ey endi lispituh daddan
nangkea-amma.
13 Pinilit dadda kamenikken ni lalakkin u-ungnga min mangngunnud
gillingngan, ey ida kamangkaidengiw hu kaungaunga tep mebel-at hu
pinhan dan keyew.
14 Eleg ida law manyuyyuddung di eheb ni bebley hu nangkea-amma,
ey eleg ida law man-a-appeh niya eleg ida law menayyatayyaw hu
kamenikken ni lalakki.
15 Endi law an-anlad puhu mi. Nambalin ni lemyung hu mika
penayyatayyawi.
16 Endi law dayaw ni Jerusalem ni ippahhiyya mi. Ey anggehemmek
kami tep nekastigu kami tep nanliwat kami.
17 Et humman hu, nemahhig lemyung mi niya eleg um-aang-ang mate
mi tep ya lewa mi.
18 Nakabbahbah bebley mi e Jerusalem et ebuh ida law animal di
muyung ni kaman-a-ayyam diman.
19 Nem anin ni hanniman et hi-gam e Apu Dios hu man-ap-apun
ingganah.
20 Kele ingganah nunyay liniwwan dakemi? Kele ayepaw ey eleg dakemi
hengnguda?
21 Bangngad dakemi anhan e Apu Dios et mambalin kami mewan ni
tuum. Pebangngad mu hu an-anla mi lan nunman.
22 Kaw eleg dakemi tu-wangu law hengnguda? Kaw eleg mepappeg
bunget mun hi-gami?”

Ezekiel

Ya meippanggep eyan libluh ni Ezekiel

Hi Ezekiel ey yad Jerusalem hu nambebleyan tu. Yadda katuutuud Judah niyad Jerusalem, anin idan kamengipappangngulun hi-gada et nanliwaliwat idan nan hi APU DIOS. Ya nemahhig ni nanliwatan da ey ya daka penaydayawi niya daka pansilbiin edum ni dios. Eleg da ikahhakey hu daka penaydayaw nan Apu Dios e hi-gatun ebuh hu makulug ni Dios. Et humman hu, hin-addum ni kai-abulut nan Apu Dios ni apputen idan iBabilon di daka panggugubasidman Judah niyad Jerusalem et alen daddan balud hu edum dadda et ilaw daddad Babilon. Ya laputun neipahdingan tu huyya ey yan eman ni toon ni 606 B.C. e yan nunman hu neikelabutan Daniel niyadda etan edum tun helag Israel et ilaw daddad Babilon. Ya pidwa tun neipahdingan tu huyya ey yan eman ni toon ni 597 B.C. Yan nunman hu neikelabutan nan Ezekiel niyadda etan edum tun helag Israel et ilaw dadda mewan di Babilon.

Yan neilawwan Ezekiel di Babilon ey yad Tel Abib hu nekibebleyan tu anin ida etan ni edum tun helag Israel. Yan eman ni telumpulu hu toon Ezekiel ey sinudun Apu Dios ni hakey ni prophet tun mengippahding ni pinhed tu. Et ilepu tun ni mengippeamtaddan edum tun helag Israel e eleg ni megibbuh hu pengastiguan Apu Dios ni hi-gadan tuud Judah niyad Jerusalem. Impeenamta tu e dakel idallin hi-gada hu mangkettey di gubat, ya degeh niya bisil. Ey mekabbahbah ali hu bebley dad Jerusalem anin etan Tempol nan Apu Dios.

Eleg pinhed idan tuun kullugen hi Ezekiel tep ya inamta da man indawat Apu Dios ni hi-gada hu bebley da e Judah niya Jerusalem. Ya hakey mewan ey daka kulluga e kamekihahha-ad hi Apu Dios ni hi-gada etan di kinapya dan Tempol tun panha-adan tu. Ma-nu tep henin nunman hu daka pengullug, nem eleg da ebbuluta niya eleg da pannananeng ni u-unnuden hu nekitbalan nan Apu Dios ni hi-gada. Et humman hu immamnu hu inebig Ezekiel ni meippahding ni hi-gada eman ni toon ni 586 B.C. et bahbahen idan iBabilon hu bebley dad Jerusalem et ya etan Tempol diman.

Maippalpun nunman ey kakullugadda law idan helag Israel hu kae-helan nan Ezekiel. Inhel tun hi-gada e eleg iwwalleng Apu Dios idan ingganah tep ibbangngad tuddalli mewan di bebley da niya ihhaddak tun wada hu helag David ni pan-ap-apu da. Inhel tu daman ibbangngad Apu Dios etan nekitbalan tun hi-gada ma-lat makiha-ad mewan ni hi-gada. (37:24-28)

Ya neitudek eyad libluh:

1. Ya nenuduan Apu Dios nan Ezekiel ni hakey ni prophet idan helag Israel di Babilon (chapters 1–3)
2. Ya nengipeamtaan nan Ezekiel idan tuud Judah niyad Jerusalem e kastiguen alin Apu Dios ida. (chapters 4–24)
3. Ya nengipeamtaan nan Ezekiel ida etan ni tuun beken ni Jew e kastiguen idan Apu Dios. (chapters 25–32)
4. Ya nengipeamtaan Apu Dios e bendisyonan tuddalli hu helag Israel. (chapters 33–48)

Ya laputun nampeang-angan nan Apu Dios nan hi Ezekiel (1:1–7:27)

1 Yan eman ni kaliman aggew ni ka-pat ni bulan eman ni meikkeppulut tellun toon ni nambebleyan middan edum kun iJudah ni neilaw di

Babilon di gilig ni Wangwang e Kebar, ey heni neibeghul hu kabunyan
et mampeang-ang hi Apu Dios ni hi-gak.
2 Yan nunman hu meikkelliman toon ni nanha-adan nan patul mi e hi
Jehoiachin di deya Babilon neipalpu eman ni nengi-lian dan hi-gatudya.
3 Yan nangngelak di gilig ni Wangwang e Kebar di Babilon ni inhel Apu
Dios ni hi-gak e hi Ezekiel e padin u-ungngan Busi ey ginibek ku et-eteng
ni kabaelan tu.
4 Intangaw ku ey inang-ang ku e kamengelli pewek ni nalpud appit di
north, niya kamangkekedyam e kamelpud etan di mahdel ni kulput. Ey
ya etan di kabebnangin kedyam ey wada hu heni giniling ni kamamben-
benyag.
5 Yad gawwa tu ey wada hu han-ang-ang kun epat ni mategun heni tuu
ang-ang da.
6 Ma-nut heni tuu ang-ang da, nem epat hu angah da ey epat hu payak
da.
7 Nan-andeng hu helida ey wada kukub dan heni kukub ni baka ey
kamanmullitaak e heni malinah ni giniling.
8 Wada hu epat ni ngamay dan nangkeidkep di payak da niya
9 neitumuk hu utduk ni payak dad utduk ni payak ni neidagsian
da. Hedin meglid ida, man ida kameglid ni emin niya anin ni attu
pampelawwan da et eleg mahapul ni ida manligguh.
10 Han-e-pat niya nambakbaklang hu angah idan nunman e epat ni
mategun heni tuu ang-ang da. Angah ni tuu hinangga da, angah ni layon
hu winannan da, angah ni bulug ni baka hu winilli da ey angah ni tuldu
hu dingkuggan da.
11 Yadda handedwan payak da ey nebekyag e neitumuk hu utduk dad
utduk ni payak ni neidagsian da. Hedin yadda etan dewwan payak da,
man neihephep di annel da.
12 Emin ida humman ni epat ni mategu ey nambakbaklang hu nengi-
hanggaan da, niya dammutun mampellaw idad linggeman ni pinhed da
anin ni eleg ida manligguh.
13 Wada hu heni kamantettebbel ni apuy ni eleg me-dep ni hi-gadan epat.
Hedin himminyab humman ni apuy, man tuka pellaw hu kedyam.
14 Humman idan epat ni mategu ey heni kedyam hu kainelistu dan
kamambinbinangngad.
15 Nakka ang-ang-angadda humman ni epat ni mategu ey wada inang-
ang kun hanhakkey dan epat ni heni helin talak di kad-an dad puyek.
16 Nan-iingngeh ida humman ni epat ni heni helin talak e ida kaman-
litaak e heniddan chrysolite. Wada mewan hu hanhakkey ni heli dan
neiballabag e humman meikkadwan heli da.
17 Et dammutun anin ni attu pampelawwan idan nunman ni epat ni
mategu et dammutun mampellaw ida etan helidad nalgem ni pinhed dan
lawwan e beken ni pakadek ida manligguh.
18 Eta-gey ida humman ni heni helin talak niya nemataan idad nang-
ginginillig.
19 Hedin naglid ida etan epat ni mategu, man ida kamekiglid ni hi-gada
etan ida heli da. Hedin mewan himma-pat ida, man ida dama kaumha-pat
humman ni heli da.
20 Ey anin ni attu lawwan idan nunman e epat ni mategu et ida dama
kamekillaw etan heli da tep hi-gada kamanmandal ni heli da.

21 Et mukun hedin naglid ida humman ni epat ni mategu, man ida
kamekiglid humman ni heni helin talak. Hedin nanha-ad ida, man nanha-
ad ida dama ey hedin simmayab ida ey dama kamekiglid, tep wada hu
ispirituh idan nunman ni epat ni mategud heli da.
22 Yad ta-pew ni ulu da ey wada neietep ni heni batun kamandinglih.
23 Niya yad daul tu ey immen idadman humman ni epat ni mategun wada
hakkey ey binekyag tu dewwan payak tu ey inhephep da hu dewwad annel
da.
24 Ida kamantattayyab ey dingngel ku hu bungug ni payak da e heni
bungug ni dalluyun di baybay ey heni baddun dakel ni sindalun kaman-
alsituh niya heni bungug ni ehel nan Apu Dios e Han-ipahding tun emin.
Hedin insiked dan mantattayyab, man daka ihhephep hu payak dad annel
da.
25 Entannit ida kamampan-eh-ehneng e lineyag da hu payak da ey
wadalli immehel ni nalpu etan di heni neietep di ta-pew ni ulu da.
26 Ey yad ta-pew tu ey wada hu heni yuddungngan ni patul ni sapphire
e nekangnginan batu niya wada hu yimmudung ni heni tuu.
27 Meippalpud gitang tu ingganah di ulu tu ey heni nelinahan ni
giniling ni naldang. Ey meippalpud gitang tu ingganah di heli tu ey heni
kamantettebbel ni apuy niya kaumhilin emin hu annel tu.
28 Humman ni kaumhilid annel tu ey heni sibbunglun.

Henin nunya nenang-ang kun dayaw Apu Dios. Limmukbubbak di
puyek nunman ni nenang-angan kun henin nunman ey wada dingngel
kun immehel ni hi-gak.

2

Ya nemutukan nan Apu Dios nan Ezekiel ni mambalin ni prophet

1 Kan Apu Dios ey "Ehneng ka e helag ni tuu, tep pinhed kun
mekihhummangan ni hi-gam."
2 Pinhakkey ey ginibek ku e newadan hi-gak hu Ispirituh tu ey
impeehneng tuwak. Et kantun hi-gak ey
3 "Hi-gam e helag ni tuu ey pellaw dakad kad-an idan makanghay ni
tutu-ud Israel. Nginhay da-ak ida lan a-ammed dan nunman ey anin ni
hi-gada et ingganah nunya ey da-ak kangenghaya.
4 Humman idan tutu-un pengittu-dakan daka ey eleg ida metuttuddui
niya makneg ida. Nem ittu-dak daka et mu ehelen ni hi-gada eya e-helek
e Eta-gey ni peteg ni Ap-Apu.
5 Et anin ni kantu et u-unnuden da winu eleg tep manghay ida nisi, nem
et amtaen da e wada prophet ni limmaw di kad-an da.
6 Entan takut mun hi-gada, anin ni hipa e-helen dan penattakkut dan hi-
gam et heni daka hinelikuban ni mangkatedem ni hebit niya gayyaman.
7 Mahapul ni e-helen mun emin huyyan e-helen kun hi-gada, anin ni
kantu et kehhingen da winu kullugen da. Nem inamtak et eleg da dedngela
tep manghay ida nisi.
8 Nem hedin hi-gam e helag ni tuu, man dengel mu eya e-helen kun hi-
gam et eleg mu iu-unnud ni hi-gada et ka dama mangngengehhay. Abulut
mu et heni mu tekkangen bungut mu et kanen mu eya iddawat kun hi-
gam."
9 Ey entannit nak i-ang-ang ey wada hu takley ni tuka idedengdeng ni
hi-gak etan singnged tun neludun ni papil.

10 Binekyag tu etan papil ey inang-ang ku e netudekan di nambina-hil ni
a-appeh di patey e humman ida etan a-appeh ni kaumlelemyung niyadda
a-appeh hedin wada ligat.

3

1 Kan Apu Dios ni hi-gak ey "Hi-gam e helag ni tuu, ekan mu eya neludun
ni papil et lumaw ka et mu ehelen idan tutu-ud Israel hu neitudek ditan."
2 Et takangek et pakemil tun hi-gak humman ni neludun ni papil.

3 Et kantuy "Ekan mun emin eya pekkan kun hi-gam ma-lat maphel ka."
Kinan ku ey makallumi-ih tamtam tu e heni danum ni putsukan.

4 Kantu mewan ey "Hi-gam e helag ni tuu, elaw kad kad-an idan helag
Israel et ehelem ni emin ni hi-gada eya e-helen kun hi-gam.
5 Beken ni yad kad-an idan hin-appil ni tutu-ud edum ni bebley ni neligat
ehel da e eleg mu han-awat hu pengittu-dakan daka tep yad kad-an idan
edum mun helag Israel.
6 Gullat ni yad kad-an idan tutu-un neligat hu ehel dan eleg mu han-awat
hu pengittu-dakan daka et nanna-ud ni kullugen dakan hi-gada.
7 Ittu-dak dakad kad-an idan helag Israel, nem eleg daka kullugan
hi-gada, tep anin ni hi-gak et eleg da-ak kulluga. Emin ida dedan ey
kahkahingngan ida ey neligat idan metuttudduan.
8 Nem yan nunya ey pambalin daka daman manghay niya neligat ni
metuttudduan.
9 Niya pambalin dakan netuled niya endi takut tu ma-lat mu pan-ehlen
hu pinhed kun peamtan hi-gada, anin ni nemahhig ngehay da. Mei-
ingngeh kad batu niya diamond e makakkelhi."

10 Kantu mewan ey "Hi-gam e helag ni tuu, pakadngel mu niya entan tu
liwwan eya e-helen kun hi-gam.
11 Mu ehel idan edum mun nei-lidya e wada ittugun Apu Dios e Eta-gey
ni peteg, ni hi-gada. Anin ni dedngelan da winu eleg et mahapul ni mu
e-helen huyya."

12 Entanni ey lini-bit tuwak nan Ispirituh Apu Dios ey wada dingngel kun
naka-let ni ehel di dingkuggan kun kantuy "Daydayaw tayu hi Apu Dios di
kabunyan!"
13 Ey dingngel ku hu bungug ni payak ida etan ni mategun simmayab
niya kududdan heli da e heni kamanyegyeg.
14 Lini-bit da-ak mewan nan Ispirituh Apu Dios et da-ak kapan-illaw ey
makaggeh nemnem ku niya nemahhig bunget ku, nem nanengtun wadan
hi-gak etan nehammad ni kabaelan ni nunman e Ispirituh.
15 Yan nambangngadan kud kad-an idan edum kud Tel Abib di Wang-
wang e Kebar e nambebleyan middan edum kun iJudah ni nepilit ni
neni-yan ni bebley mi, ey endi maptek ni nakka panggibbek niya nakka
pannemnem ni pitun aggew tep ya humman ni an neipahding ni hi-gak.

16 Entanni et negibbuh humman ni pitun aggew ey immehel mewan hi
Apu Dios ni hi-gak.
17 Kantuy "Hi-gam e helag ni tuu, ey tudduen dakan heni guwalyaddan
edum mun helag Israel, et hedin wada impeamtak ni hi-gam, man
peamtam daman hi-gada.

18 Hedin impeamtak ni hi-gam e wada hu lawah ni tuun mettey ey eleg
mu e-heli ma-lat hullulan tu lawah ni elaw tu et keihwangan ni annel tu,
man hi-gam hu pebehhulan ku hedin mettey ey nanengtu hu liwat tu. *
19 Nem hedin inhelan mu humman ni tuu ey kapyatun eleg tu issiked ni
manliwwat ey netey, ey nanengtu hu liwat tu, man meihwang kad katey,
tep eleg daka pebehhuli.
20 Niya hedin inlapun etan ni kayyaggud ni tuun manliwwat et indawtan
kun panliggatan tun pematnaan kun hi-gatu ey eleg mu ehelan ey netey, e
nanengtu hu liwat tu, man endi law silbiddan kayyaggud ni impahding tu,
tep eggak ibbilang ida humman, et hi-gam hu pebehhulan kun neteyyan
tu.
21 Nem hedin inhelan mu humman ni tuu et mantuttuyyu et meihwang
di katey, man eleg ka mebehhuli."
22 Entanni ey newada hu kabaelan Apu Dios ni hi-gak et kantuy "Egah
ka et lumaw ka etan di nedeklan et yadman hu ta panhummanganan."
23 Et lumawwak etan di kantun nedeklan ey inang-ang ku hu dayaw Apu
Dios e henin inang-ang kun nunman di gilig ni Wangwang e Kebar. Et
lumukbubbak di puyek.
24 Entanni ey newada hu Ispirituh Apu Dios ni hi-gak et peehneng tuwak.
Kantuy "Anemut ka et ka manlekbid baley yu.
25 Belluden daka et manhahha-ad kad baley yu et eleg ka an meki-
ammuammung idan tutu-u.
26 Ey eleg daka pe-hel ma-lat eleg mu ehelan ida hu tutu-u tep da-ak
kangengngehaya damengu.
27 Nem hedin wada peamtak ni hi-gam, man pe-hel daka mewan et mu
ehelen idan tuu hu pinhed kun e-helen ni hi-gada. Et mu ehelen e kammuy
'Huyya inhel Apu Dios e Eta-gey ni peteg.' Et dedngelen ni edum hu e-helen
mu, nem wadadda etan eleg mengu-unnud tep manghay ida ngu dedan."

4

1 Kan mewan Apu Dios ni hi-gak ey "Hi-gam e helag ni tuu, ala kan
kimmelhin pulan nedampillag et pangiku-litam ni mapah ni bebley di
Jerusalem.
2 Iku-lit mudman hu neipu-ul ni puyek di hengeg ni luhud ni dellanen
idan buhul dan umhegep diman. Ey iku-lit mud nanlinikweh diman hu
kampuddan buhul da et yadda ussalen dan memahbah ni netuping ni
luhud nunman ni bebley.
3 Ey ala kan palhu et patuun mud nambattanan yu etan ni ingku-lit
mun mapah ni Jerusalem ey inhanggam diman. Et u-ukkulem hu pehding
idallin buhul dan menggep ni nunman e bebley. Huyya pengi-ang-angan
idan iJerusalem ni meippahdng alin edum ni aggew.
4-5 Hedin negibbuh ni impahding mu huyya, man pampiggad kad
winillim et mambakbaktad kan telunggatut et nahyam ni aggew. Tep heni
hi-gam hu meneklan liwat idan helag Israel ni nunman ni bilang ni aggew.
Ya han-aggew ey i-ehneng tu hu hantoon ni nanliwatan idan iJudah.
6 Hedin negibbuh humman ni bilang ni aggew, man pampiggad kad
winannan mu et mampiggapiggad kan mambakbaktad ni na-pat ni aggew.
Et hanniman mewan e ya han-aggew ey bilang tu hantoon ni nanliwatan
idan iJudah.

---

* **3:18 3:18** Ya edum ni neitudek ey kanday "Hedin wada liwat idan nunman ni netey ni eleg meliwwan ey eleg law mabalin ni meliwwan."

7 Itultuluy mun peennamta hu meippahding alid Jerusalem e iengnga-
engngat mu ngamay mu ey pan-ehelem hu lawah ni meippahding ali.
8 Belluden dakan linubid et endi inna-num ni mampiggapiggad ingganah
megibbuh etan nebilang ni aggew.
9 Lakkay et ka umlan alinah, ya barley, ya pukdu, ya keldih ya millet
niya spelt et iha-ad muddad pa-nay. Kapyam ida huyyan sinapay et
huyyadda kakkannem ni telunggatut et nahyam ni aggew ni pampiggadam
ni mambakbaktad di winillim.
10 Hambasuh ni ebuh hu kennem ni han-aggew di nagtud ni olas.
11 Niya dewwan et-eteng ni basuh ni danum hu innumen mun kewa-wa-
wad nagtud ni olas.
12 Kapya kan sinapay et ang-ang-angen dakaddan tutu-u ey pangkennen
mu. Ya penungngum ni pene-engam ey ya nema-ganan ni kinweh ni tuu."
13 Kan mewan ni Apu Dios ey "Huyya kei-ang-angan tun pangkennen
idallin helag Israel hu kameibbillang ni nelugit ni kennen di attun bebley
ni pengiwwehhitan kun hi-gada."
14 Nem kangkuy "Eta-gey ni peteg ni Ap-Apu, entan anhan tu ehel e ya
kinweh ni tuu hu nak penungngu, tep neipalpu ngun keu-ungngak ey endi
nak kinan ni hipan kameibbillang ni nelugit ni kennen niya endi nak kinan
ni detag ni netey ni animal ey endi nak pintey ni animal di muyung."
15 Ey kan Apu Dios ey "Anin tep ni ya nema-ganan ni kinweh ni baka hu
penungngum ni kapyaem ni sinapay et beken ni ya kinweh ni tuu."
16 Kantu mewan ey "Hi-gam e helag ni tuu, dengel mu eya e-helen kun
hi-gam. Endiek ali kakelpuin kennen ni tutu-ud Jerusalem. Umkakaguh
idalli et tetteppengen da hu kennen da niya innumen da.
17 Et lektattuy me-puhan idallin kennen niya danum et umlelemyung
idalli ey mambabbabbal idan mettey. Meippahding ali hanneyan hi-gada
tep ya liwat da."

5

Ya kebahbahan alin Jerusalem

1 Kan Apu Dios mewan ey "Hi-gam e helag ni tuu, ala kan makattadem ni
ispadah et usalem ni mengep-uh ni iming mu niya bewek mu et pantelu-an
mun gennadwaen e pan-iingeh mu hu bel-at da.
2 Alam hu katlun nunman e ginenedwam ni bewek et iha-ad mud
gawwan etan ni pulan nengiku-litam ni mapah ni Jerusalem. Hedin
negibbuh ni inu-ukkul mu hu pehding idallin buhul ni nunman e bebley,
man giheb mu humman ni bewek di gawwan mapah. Alam mewan hu
katlun ginenedwam ni bewek et tenegtegem et iwehit mud nangginggingillig
nunman. Ya etan katlun ginenedwam ni bewek ey iwahhiwahhit mu
et itayyatayyab ni dibdib ey nanhikway muddan ispadah mu, tep henin
nunman ali pehding kun mengiwwehhit idan tutu-uk.
3 Itlu kan ekkut ni bewek di lugpin balwasim.
4 Ukat kan ekkut etan ni bewek ni intalum di lugpin balwasim et ibbeng
mud apuy ma-lat magiheb. Humman ni apuy ey meihhinnap di emin di
kebebbebley di Israel."
5 Kan mewan Apu Dios e Eta-gey ni peteg ey "Impambalin ku hu
Jerusalem ni keim-importantehan ni bebley eyad puyek et tettebalin alin
tutu-ud edum ni bebley.

6 Nem yadda tutu-udman ey daka ngengngehaya tugun ku. Nemahhig
dama hu kalwah da nem ya kalwah idan nambebley di nanlinikweh diman.
Inwalleng da tugun ku tep eleg da pinhed ni u-unnuden.
7 Et humman hu, ehel mun hi-gada e kammuy 'Heninnuy hu inhel nan
APU DIOS, e Eta-gey ni peteg, ni hi-gayu: Ya eleg yu pengu-unnudan ni
tugun ku niyadda etan intuttudduk et ya intuttudduddan nambebley di
nanlinikweh ni bebley yu hu inu-unnud yu, hu himmulun et mukun nema-
ma-ma hu ngehay yu nem hi-gada.
8 Et humman law hu, hi-gak e Eta-gey ni peteg ni AP-APU ey kastiguen
dakeyun hi-gak tep nambalinnak ni buhul yu. Humman ni pengastiguan
kun hi-gayu ey panhin-aang-angan ni katuutuud kebebbebley.
9 Nemahhig ali hu pengastiguk ni hi-gayu e endi tu kei-ingngehan di
impahding kun nunman niya pehding kun edum ni aggew tep ya etan
anggebe-hel kun yuka penaydayawin beken ni makulug ni dios.
10 Pangkennen idallin a-ammed hu u-ungnga da niya pangkennen idallin
u-ungnga hu a-ammed da. Emin idalli hu metdaan ni hi-gayu ey iwwahit
kuddad kebebbebley.
11 Hi-gak e Eta-gey ni peteg ni AP-APU e wadan ingganah ey e-helen ku e
eleg dakeyu hehmeka et pampateyen dakeyu tep ya etan anggebe-hel kun
impahding yun yuka penaydayawin beken ni makulug ni dios di Tempol
ku et mahiditan.
12 Mantetlun grupuh hu pengennadwaan kullin hi-gayu et ya hakey ni
grupuh ey degeh niya bisil ali hu ikkatey da. Ya etan hakey ni grupuh ey ya
matedem ikkatey da tep petteyen idallin buhul yuddad a-allaw ni bebley.
Ya etan meikkatlun grupuh ey meiwwehhit ida, nem unnuden kudda et
pampatyen kudda. *
13 Nanna-ud ni helheltapen yulli hu pehding ku tep ya nemahhig ni
bunget ku ingganah kangkuy hiyya law. Hedin neipahding ni emin
ida huyya, man amtaen idan emin ni helag Israel e hi-gak e AP-APU
ey impahding ku hu inhel ku tep ya nemahhig ni bunget kun da
nengiwallengan ni hi-gak.
14 Bahbahen dakeyu et panhindedhukan dakeyulliddan emin ni nambe-
bley di nanlinikweh anin idan kamelebbah.
15 Humman ni pengastiguk ni hi-gayu hu kei-ang-angan tu hu kameip-
pahding hedin bimmungettak. Ey humman ni meippahding ni hi-gayu ey
anggetakkut idan nambebley di nanlinikweh. Ey humman ni meippahding
ni hi-gayu hu dakeyu panhindedhukan ni katuutuu.
16 Ya peellik ni pemahbah kun hi-gayu ey peellik hu bisil et matey kayun
upa yu. Humman ni bisil ni peellik ey kamei-ellig di panan umpatey.
17 Mangkettey idalli u-ungnga yun upa da niya pampetteyen idallin
animal di muyung hu edum ni hi-gada. Yadda edum ni hi-gayu ey
mangkettey idallid nemahhig ni degeh ni peellik. Yadda edum ey yad gubat
hu pangketteyyan da. Hi-gak e AP-APU hu nanghel idan nunya.' "

6

1 Kan mewan APU DIOS ni hi-gak ey
2 "Hi-gam e helag ni tuu, ihanggam idad duntug di Israel et peamtam hu
lawah ni meippahding ni hi-gada.
3 Kammuy 'Dengel yu eya impeamtan APU DIOS, e Eta-gey ni peteg,
ni meippahding ni hi-gayun duduntug, yadda nangkedeklan niyadda

* **5:12 5:12** Huyya keibbellinan ni impahding nan Ezekiel ni bewek tud chapter 5 verse 2.

nangkehayyukung. Peellik idadman hu umgubat ni hi-gayu niya bahbahen
kun emin hu yuka pandeyyawin dios ni kinapyan tuu.
4 Bahbahen kun emin hu altar yu, anin idan yuka pan-appisin bang-
banglu. Niya petteyen kud hinanggaddan nunman e dios hu kamengiday-
dayaw ni hi-gada.
5 Et meiwahhiwahhit ali annel yu niya tu-ngal yun iIsrael ni pampetteyen
kuddad yuka an pan-appisi.
6 Mebahbah ni emin hu bebley yud Israel et mangkebahbah idan emin
etan yuka an pan-appisin dios yun kinapyan tuu niya anin ida etan ni
dios yu et mangkeendidda. Anin idan yuka an pan-appisin bangbanglu et
bahbahen ku.
7 Meiwahhiwahhit ali annel ni nangketey ni tutu-u, et humman ali law
hu umhulun ni pengebbulutan yu e hi-gak hu Ap-Apu.
8 Nem i-abulut kun meihwang ida hu edum ni tutu-u eyad meippahding.
Humman idallin metdaan ey meillaw idad edum ni bebley
9 niya mepillit idan manha-ad di diman. Et yan nunman ali law hu
pannemneman dan hi-gak niya pengamtaan da e nakka umlelemyung tep
ya da nengiwallengan ni hi-gak et ya dios ni kinapyan tuu dinenaydayaw
da. Niya anggebe-hel dalli law hu annel da tep ya humman ni lawah ni
peteg ni impahding da.
10 Yan nunman ali law pengamtaan da e hi-gak hu Ap-Apu niya amtaen
da e makulug ni nakka peamnu hu nakka e-helan pehding ku.' "
11 Immehel mewan hi Apu Dios e Eta-gey ni peteg, et kantun hi-gak ey
"Ezekiel, si-pak mu tepayyam ey pandaddahhel ka niya lemyung kad lawah
ni peteg ni kapehpehding idan helag Israel, tep nanna-ud ni mangkettey
idallid gubat niya mangkettey ida tep ya bisil niya degeh.
12 Yadda etan meillaw di nangkeidawwin bebley ey mangkettey idallid
degeh. Yadda etan wadad nangkeihnup ni bebley ey mangkettey idad
gubat. Ey yadda etan metdaan ey mettey idan bisil. Yan nunman ali
peniktaman dan nemahhig ni bunget ku.
13 Ey amtaen dalli law e hi-gak hu Ap-Apu hedin ang-angan da e
kawehiwehit hu annel ni nangketey e nangkei-dum idaddan dios dan
wadad daka pan-appisi, yaddad ta-pew ni etata-gey ni duntug, yaddad
hengeg idan keyew anin etan di hengeg ni paleyen niyad emin di daka
an pengihhebin daka i-appit.
14 Bahbahen kudda dama bebley da et mambalin ni mangketawwey
humman ni bebley dan meippalpud etan di desert di south ingganah
di Diblah e bebley di appit ni north. Em, bahbahen kun emin hu
nambebleyan idan helag Israel ma-lat pengamtaan da e hi-gak hu Ap-Apu."

7

1 Immehel mewan hi Apu Dios et kantun hi-gak ey
2 "Hi-gam e helag ni tuu, ehel muddan katuutuu e kammuy 'Inhel nan
Apu Dios e Eta-gey ni peteg e kantuy: Mebahbah ali hu Israel e bebley yu.
3 Humman kastigu yun tutu-un nambebley diman tep ya nemahhig ni
liwat yu. Nemahhig bunget ku tep lawah ni peteg impenahding yu.
4 Endi law hemek kun hi-gayu. Et humman hu, kastiguen dakeyu tep
ya anggebe-hel kun impenahding yu, ma-lat pengamtaan yu e hi-gak hu
Ap-Apu.' "
5 Kan mewan ni Eta-gey ni peteg ni Ap-Apu ey "Endilli kei-ingngehan ni
mantutu-nud ni ligat yu.

6 Em, nanna-ud ni medettengan idalli humman ni nemahhig ni hel-
heltapen yu et humman ali kepappegan yu.
7 Hi-gayun helag Israel ey anggehemmek kayulli! Anggegannu law
kedettengan ni aggew ni tattakutan yu et eleg kayu law an man-an-anlad
ta-pew ni duntug.
8 Hiktaman yulli hu nemahhig ni bunget kun pengastiguan kun hi-gayu,
tep yadda lawah ni peteg ni impenahding yu.
9 Eleg dakeyu law ihhehwang niya eleg dakeyu hehmeka tep nemahhig
liwat yu, et yallin nunman hu pengamtaan yu e hi-gak e AP-APU hu
nengastigun hi-gayu."

10 Kantu mewan ey "Kamangkedettengi law hu aggew ni kebahbahan yu!
Wada hakkey ni hi-gayu ey kamampahhiya niya inhi-met yu hu kalwah yu.
11 Anin ni di attu et ida kamampapatey hu tutu-u et lektattuy endin hi-
gada hu an meihwang di kekastiguan da. Emin ali limmu da ey meendi.
12 Em, kamangkedettengi law humman ni aggew! Mepappeg ali law pan-
an-anlaan idan kaumgatang niya lelemyungan idan kamampanggettang
tep mekastiguddan emin ni pengastiguan kun emin ni katuutuu.
13 Ya etan tuun wada inggatang tun puyek ey eleg medettengi pemangn-
gadan tu tep anggegannuy mekastigu law hu katuutuu, tep nemahhig hu
bunget ku. Huyyan ninemnem kun pehding ku ey nanna-ud ni pehding
ku. Endi hakey ni tuun neliwtan ni an meihwang.
14 Anin ni dedngelen da tenul ni tangguyup ni pandaddanan dan emin ni
almas dan an mekiggubbat et endin hi-gada hu umlaw ni an mekiggubbat
tep nemahhig hu bunget kun hi-gadan emin ni tutu-ud Israel.

15 Emin ida meni-yan ni bebley ey petteyen idan buhul da. Yadda manha-
ad di bebley ey mettey ni degeh niya bisil. Yadda manha-ad di bebley ey
mangkettey idan degeh da niya upa da.
16 Yadda hahhakkey ni metdaan ni hi-gada ey umbebsik idad kedun-
duntug e henidda paluman nedegyun di nangkedeklan et ida kaan-
umhamahamak ni keihhikkugan da. Wadalli law hakkey ey mantuttuyyun
liwat tu niya umlelemyung.
17 Manlungtuy idalli tep ya takut da niya umgeneygey hu ngamay da
niya heli da.
18 Mampambalwasiddallin langgusih ey mampemukmuk ida tep ida
kaumlelemyung niya ida kamantuttuyyu. Ka-ang-ang alid angah da e ida
kaumtatakut niya ida kaumbabaing.
19 Yadda nangkebalol ni tenged da e henin balituk niya silber ey henidda
lugit ni da pan-ibbeng di keltad. Endilli kabaelan idan nunman ni
nebalol ni tenged dan mengihwang ni hi-gadad bunget ku e hi APU DIOS.
Eleg mabalin ni da ussalen ida humman ni pengettang dan kennen da
niyadda edum ni mahapul da. Ebuh diman ey humman ida himmulun ni
naliwaliwatan da.
20 Impahhiya dadda humman ni kakkayyaggud ni tenged da, nem
humman ida mewan kinapya dan dios dan anggebe-hel ku. Et mukun
impambalin kudda humman ni dios dan endi silbi tun hi-gada.
21 Tep peellik hu nemahhig ni lawah ni tutu-ud edum ni bebley et pan-
alen dadda humman. Hibbiten dadda humman ni dios et usalen dad
linggeman ni pinhed da.
22 Ey pekdag kulli i-ineng anin ni pambalin da hu Tempol kun anggebe-
hel ku, tep hehgepen dalli et da pan-alen hu nangkebalol ni kameussal di
diman.

23 Endilli petek tu hu meippahding di bebley yud Jerusalem. Mampap-
atey idalli edum ey pan-ippahding ni edum hu hipan lawah.
24 Peellik idalli hu nemahhig ni lawah ni tutu-ud edum ni bebley et hi-
gada hu manha-ad di baballey da ey hibbiten dalli hu daka pandaydayawi.
Humman ali pemappeg kun daka pampahhiyyai.
25 Nanna-ud ni endilli linggep da, ebuh ali takutakut ni wadan hi-gada.
Ippenatna dallin heppuheppulen hu linggepan da, nem eleg dalli hanhapul.
26 Mantutu-nud hu ligat ni um-alin hi-gada ey beken ni kayyaggud
hu kamee-ehhel ni meippahding di bebley da. Dalli law hemmaken
ida etan prophets, nem endi damengu hu nak peamtan hi-gada. Anin
idan papaddi et endilli da ituttuddun hi-gada niya endi an ittugun idan
nangkenemneman.
27 Umlelemyung ali patul da ey umnanginangih ali u-ungnga tu, tep
meendilli namnamah da. Umgeneygey idalli hu katuutuun takut da tep ya
pengastiguan kun hi-gada tep ya lawah ni impenahding da. Pehding kullin
hi-gada hu henin impenahding dad edum dan tuu. Huyyallin meippahding
ni hi-gada hu pengamtaan da e hi-gak hu Ap-Apu.”

8

Ya nemahhig ni liwat idan iJerusalem di Tempol

1 Yan meikkelliman aggew ni meikka-nem ni bulan eman ni meikka-nem
ni toon neipalpun nengilawwan dakemid Babilon ey immaliddad baley ku
hu aap-apun iJudah. Et kami kamampanyuyyuddung ey endi maptek ey
newadan hi-gak hu kabaelan Apu Dios e Eta-gey ni peteg,
2 ey wada inang-ang kun heni tuu. Ya etan annel tu meippalpud gitang
tu ingganah di heli tu ey heni kamantetebbel ni apuy. Ya ulu tu ingganah
di gitang tu ey henin malinah ni giniling e kamanlitaak.
3 Entanni ey wada hu heni ngamay ang-ang tun in-adang tulli et itnged
tud bewek ku et ita-gey tuwak nan Ispirituh Apu Dios et heni da-ak intayab
lad Jerusalem. Inlaw da-ak kumangngud heggeppan ni Tempol di appit ni
north di dallin di ahpat ey immen hu neiha-ad ni kinapyan tuun dios e
humman hu anggebe-hel ni peteg nan Apu Dios.
4 Pinhakkey ey wada hu nemahhig ni kaumhilin dayaw Apu Dios e Dios
idan helag Israel e henin inang-ang kud gilig ni Wangwang e Kebar.
5 Entanni ey kan Apu Dios ni hi-gak ey “Hi-gam e helag ni tuu, iang-ang
mud appit ni north.” Et nak i-ang-ang ey wada hu dios ni kinapyan tuun
neiha-ad di kad-an ni kapan-appisid eheb e humman kamengippebungnget
ni peteg nan Apu Dios.
6 Kantuy “Kaw inang-ang mu law humman ni daka pehpehding? Lawah
ni peteg hu kapehpehding ida eyan helag Israel ni meneg-al ni hi-gak eyad
Tempol ku. Nem beken ni ebuh huyyan daka pehpehding tep wadadda hu
edum ni nema-ma-man lawah ni liwat da nem yadda huyya.”
7 Entanniy inlaw tuwak mewan di habyen ni dallin ni Tempol et itudu
tu hu negu-kangan di tuping ni luhud.
8 Et kantun hi-gak ey “Hi-gam e helag ni tuu, e-etteng mu humman ni
negu-kangan.” Inu-unnud ku et e-ettengen ku etan negu-kangan ey inang-
ang ku hu lekbin neitlun kuwaltuh.
9 Kantuy “Hegep ka ma-lat ang-angen mu hu lawah ni peteg ni
kapehpehding idan helag Israel.”

10 Et humgeppak ey inang-ang ku hu dakel ni neikenu-lit di dingding ni
uleg, yadda bannagaw, yadda etan edum ni beken ni malinih ni animal
niyadda etan edum ni dios dan daka daydayawa.
11 Wadaddadman hu nepitun kamengipappangngulun helag Israel anin
hi Jaasaniah e u-ungngan Saphan. Nantenged idan emin ni gihhebban ni
insensoh e kaman-a-ahhuk hu insensoh ni neiha-ad diman.
12 Kan Apu Dios ni hi-gak ey "Hi-gam e helag ni tuu, inamtam law hu
daka itattallun kapehpehding idan nunyan kamengipappangngulun helag
Israel. Daka daydayawa eyad kuwaltuh hu kinapkapya dan dios da. Daka
pengigga-dulin kanday 'Hini-yan Apu Dios eya bebley tayu. Et humman
hu eleg tu han-ang-ang eya tayu kapehpehding.' "
13 Kantu mewan ey "Ang-angem ali pay hu daka pehpehding ni nema-
ma-man anggebe-hel ku nem ya huyya!"
14 Inlaw tuwak mewan di eheb ni Tempol di appit ni north ey inang-ang
kudda bibi-in daka nanangngihi hi Tammus e dios dan kanday netey.
15 Kantuy "Ang-ang mu kedi tu-wangu anhan hu kapehpehding idan
nunyan bibi-i. Nem beken ni ebuh huyya, tep wada pay hu ang-angen
mun nema-ma-ma nem ya huyya!"
16 Inlaw tuwak mewan di ahpat ni dallin ni Tempol di ey inang-ang kud
habyen di nambattanan ni balkon et ya etan gembang ni kapan-appisi hu
dewampulu et liman lalakkin immehneng ida. Dingkug da hu Tempol et
daka iyuyyuung di appit ni kasimmilin aggew e daka daydayawa hu aggew.
17 Kan mewan Apu Dios ni hi-gak ey "Ang-ang mu kedidda huyyan
iJudah. Daka e-nguhidda hu inang-ang mun anggebe-hel kun daka
pehpehding di deya niya daka e-nguhi hu patepatey ni daka ippenahding
eyad kebebbebley et ida kaum-ali eyad Tempol kun an mengippahding ida
eyan daka pehpehding et daka ma-ma-maa hu bunget kun hi-gada. Inang-
ang mudda huyyan nemahhig ni lamhih dan hi-gak eyad daka pehpehding.
18 Et humman hu, kastiguen kudda tep ya bunget kun hi-gada. Eggak ida
hehmeka, anin ni pehemmehemmek idan hi-gak."

9

Ya nekastiguan idan iJerusalem

1 Entanni ey dingngel ku hi Apu Dios ni kamantetkuk e kantuy "Hi-
gayuddan mengastigu eyan bebley ey aleyudda almas yu et umli kayu."
2 Ey pinhakkeyey immalidda enem ni lalakkin nalpud nengin-ahpat ni
eheb di dallin di appit ni north ni Tempol e wada hakkey ni hi-gada ey
nantenged ni almas. Ya etan hakey ey nambalwasin kakkayyaggud ni luput
niya wada ingku-bit tun kapantuddeki. Entanni ey limmaw idan emin di
dallin ni Tempol et maidagsiddan immehneng etan di giniling ni altar.
3 Endi maptek ey nanta-gey etan umhilin dayaw Apu Dios e Dios idan
helag Israel e nalpud ta-pew idan anghel et mei-tan di habyen ni Tempol.
Ey kan Apu Dios etan ni kayyaggud balwasi tun nangnged ni kapantuddeki
ey
4 "Elaw kad Jerusalem et mu malkaan hu tuktuk idan emin ni tuun
kaumlelemyung niya kamemunnumunnu nemnem da tep yadda eya
lawah ni peteg ni kameippenahding eyad bebley."
5 Entanni ey dingngel ku e kan Apu Dios ida etan ni edum ni lalakki
ey "Kaiunud kayun hi-gatud lawwan tud bebley et yu pampatyen ida hu
tutu-udman ni eleg memalkaan tuktuk da. Entan tudda hemek.

6 Patey yuddan emin anin idan nangkea-amma, yadda nangkei-inna,
yadda kamampenikken ni lalakki niya bibi-i niyadda kaungaunga, et yadda
ineda. Nem entan tu patey ida hu nemalkaan tuktuk da. Ilepu yu eyad
Tempol kun ippahding huyyan inhel ku." Inu-unnud da et ilepu dan
petteyen ida etan nepitun ap-apun immen di Tempol.
7 Kan APU DIOS mewan ey "Anin ni pambalin yu eya Tempol kun
anggebe-hel ku e anin ni tetbunen yun annel ni nangketey hu dallin.
Lakkayuy et yu ipahding huyyan inhel kun pehding yu!" Et lumaw idan
an memettey ni tutu-ud etan di bebley.
8 Limmaw ida humman ni binegan Apu Dios ni an mampemettey idan
tutu-u ey hahhakkeyyak ni nehi-yan et lumukbubbak ni mandasal et
kangkuy "Eta-gey ni peteg ni AP-APU, kaw tu-wangun mu pepettey idan
emin eya tutu-ud Jerusalem tep ya nemahhig ni bunget mun hi-gada?"
9 Hinumang APU DIOS ey kantuy "Humman idan tutu-ud Israel niyad
Judah ey nemahhig hu liwat da. Ida kamampapatey ey beken ni meandeng
hu daka pehding di edum da. Kanday 'Eleg han-ang-ang ni AP-APU hu tayu
kapehpehding tep hini-yan tu eya bebley tayu.'
10 Et mukun eggak ida hehmeka. Mahapul ni kastiguen kudda et heni
baleh ni impenahding da."
11 Entanni ey neibangngad etan nambalwasin kayyaggud et kantun APU
DIOS ey "Impahding ku hu imbagam ni pehding ku."

10

Neendi law hu dayaw APU DIOS di Tempol

1 In-ang-ang kud etan di atep di ta-pew ni uluddan epat ni anghel ey
wada hu heni yuddungngan ni patul ni sapphire hu nekapya.
2 Kan APU DIOS etan ni tuun nambalwasin kayyaggud ey "Elaw kad
nambattanan idan henin helin talak di kad-an idan epat ni anghel et ka
umekup ni ngalab et mu wahitan ni emin hu bebley di Jerusalem." Entanni
ey inang-ang ku e tu impahding humman.
3 Ida kaman-eh-ehneng hu anghel di Tempol di appit ni south ni
hinggepan ni nunman e tuu ey pinhakkeyey newadad nengin-ahpat ni
dallin ni Tempol hu kaumhilin dayaw nan APU DIOS.
4 Entanni ey limmaw etan kaumhilin dayaw tud habyen ni Tempol e
nalpud kad-an ida etan ni epat ni anghel ey pinhakkeyey newada damad
dallin di nengin-ehpen humman ni kaumhilin dayaw tu.
5 Kamedngel di nengin-ahpat ni dallin ni Tempol hu bungug ni payak
idan epat ni anghel e heni ehel Apu Dios e Kabaelan tun emin.
6 Minandal nan APU DIOS etan lakin nambalwasin kayyaggud ni an um-
alan apuy di kad-an idan heni helin talak di kad-an idan anghel. Et lumaw
et an umehneng di dagsin hakey ida etan ni heni helin talak.
7 In-adang etan ni hakey ni anghel hu ngamay tud apuy et umlan ngalab
et iha-ad tud ngamay etan ni tuu. Et alen nunman ni tuu etan ngalab et
umhep la.
8 Inang-ang ku ey wada heni ngamay ni tuud daul ni payak idan nunman
ni epat ni anghel.
9 Yadda etan epat ni heni helin talak ey nei-peng idan neidagsid kad-an
idan epat ni anghel. Huyyaddan heni helin talak ey ida kamanlittaak e
henidda chrysolite
10 niya wada hakkey idan nunya ey wada keingngeh dan heni helin talak
ni nangka-wit di gawwa tu.

11 Anin ni attu nengihanggaan ida etan ni anghel ni pinhed dad lawwan
et dammutun umlaw ida e eleg mahapul ni ida manligguh.
12 Nemat-an ni emin hu annel da anin ni ya beneg da, ya payak da, ya
ngamay da et ya heli da.
13 Entanni ey wada dingngel kun kantuy ya ngadan idan nunman e heni
helin talak ey "Kamambalbaliwetwet ni heni helin talak."
14 Yadda etan anghel ey han-e-pat hu angah dan wada angah ni bulug,
angah ni tuu, angah ni layon niya angah ni tulduh.
15 Humman idan anghel ey humman ida hu inang-ang kud Wangwang e
Kebar. Entanni ey simmayab ida la humman ni anghel di ahpat.
16 Anin ni attu lawwan ida etan ni anghel et ida kamei-unnuunnud etan
heni helin talak ni hi-gada. Hedin simmayab ida, ni neiunud ida dama
etan heni helin talak.
17 Hedin nanha-ad ida, man kamanha-ad ida dama humman ni heni helin
talak tep ya ispirituh idan etan ni anghel hu kamanmandal ni hi-gada.
18 Entanni ey nan-etan etan kaumhilin dayaw Apu Dios di habyen ni
Tempol et lumaw di ta-pew idan anghel.
19 Nakka ang-ang-anga ey binekyag idan nunman ni anghel hu payak da
et tumyab idad eheb ni Tempol di appit ni kasimmilin aggew ey neiunud
ida etan heni helin talak ey neipettek ni hi-gada etan kaumhilin dayaw
nan Dios idan helag Israel.
20 Inimmatunan kun humman idan anghel hu inang-ang kud daul etan
ni kaumhilin dayaw nan Dios idan helag Israel eman ni wada-ak di
Wangwang e Kebar.
21 Emin ida ey han-e-pat angah da ey payak da niya wada heni ngamay
ni tuud daul ni payak da.
22 Ya angah da ey heniddan inang-ang kud gilig ni Wangwang e Kebar.
Emin ida humman ni mategu ey ida kamengan-andeng hedin immeladda.

11

1 Entanni ey heni tuwak la lini-bit nan Ispirituh Apu Dios et ilaw tuwak
di eheb ni Tempol di appit ni kasimmilin aggew. Ey inang-ang kuddadman
etan dewampulut liman lalakkin kamengipappangnguluddan tutu-u. Anin
hi Jaasaniah e u-ungngan Assur nan hi Pelatiah e u-ungngan Benaiah et
wadaddadman.
2 Kan Apu Dios ni hi-gak ey "Hi-gam e helag ni tuu, ey huyyaddan lalakki
hu kannemnem idan lawah ni daka ittugun idaddan tutu-ud Jerusalem.
3 Kandaddan tutu-uy 'Pambehwaten tayu mewan hu baballey eyad
bebley tayu. Huyyan bebley tayu ey heni banga ey heni hi-gatsu hu detag
ni neihududman. Endi hu lawah ni an meippahding hi-gatsu tep wada itsu
eyad bebley ni keippaptekan tayu.'
4 Hi-gam e helag ni tuu, lakkay et mu pan-ehelen idan katuutuu hu
meippahding alin hi-gada tep ya liwat da!"
5 Entanni ey newadan hi-gak mewan etan Ispirituh Apu Dios et kantuy
nak e-helen idan helag Israel hu inhel nan Apu Dios. Et nak pan-ehelen e
kangkuy "Inhel Apu Dios e kantuy 'Hi-gayun helag Israel, inamtak hu yuka
ene-ehhela niya inamtak hu yuka nemnemneman pehding.
6 Dakel hu pinetepetey yun tutu-u eyad bebley et mapnu hu keltad ni
annel ni nangketey.
7 Et humman hu, hi-gak e Eta-gey ni peteg ni Ap-Apu ey e-helen ku e
huyyan bebley ey makulug ni heni banga, nem ya kei-elligan ida etan ni

detag ni neihududman ey humman hu annel idan tutu-un pinetepetey yu.
Eleg kayu umlinggep, tep degyunen dakeyun hi-gak eyad bebley yu.
8 Yuka tattakusi gubat nem humman peellik.
9 Pampedpap dakeyud tuun melpud edum ni bebley et pa-kal dakeyu
eyad bebley yu
10 niya pepettey dakeyu ma-lat pengamtaan ni emin ni tutu-u e hi-gak
hu AP-APU.
11 Eleg kayu meihwang di lawah ni mekapkapya eyad bebley yu. Ey
beken kayun heni detag ni nantalud banga, tep kastiguen dakeyu anin ni
attu hu kad-an yud Israel
12 ma-lat pengamtaan yu e hi-gak hu AP-APU. Henin nunya pehding kun
hi-gayu tep eleg yu u-unnuden hu tugun ku et ya kumedek elaw ida eyan
nambebley di nanlinikweh di bebley yu hu inenu-unnud yu.' "
13 Nanengtun nakka man-e-ehhel ey pinhakkeyey nengimpapatey hi
Pelatiah e u-ungngan Benaiah. Et lumkbubbak di puyek ni mandasal e
kangkuy "APU DIOS e Eta-gey ni peteg, entan anhan tu patey idan emin eya
natdaan ni tutu-ud Jerusalem!"
14 Himmumang hi APU DIOS ey kantuy
15 "Hi-gam e helag ni tuu, hi-gayu mannuman idan edum mun nei-li eyad
bebley hu kaene-ehheladdan nehi-yan di Jerusalem. Kanday 'Hi-gatsu law
nengidwatan nan APU DIOS eyan bebley, tep yadda etan edum tayun neilaw
di edum ni bebley ey endi law inna-nu dan mengidaydayaw ni hi-gatu tep
neka-iddawwidda.'
16 Et humman hu, ehel mu eya e-helen kun edum muddan nedegyun
alid bebley yu e ma-nu tep hi-gak hu nenegyun alin hi-gayud bebley yu et
maiwehit kayud nangkeidawwin bebley, nem ippaptek dakeyun hi-gak di
bebley ni neilawwan yu.
17 Hi-gak e Eta-gey ni peteg ni AP-APU ey e-helen ku e hi-gayun inwahit
kud kebebbebley e emmungen dakeyullin hi-gak et ibangngad dakeyud
bebley yud Israel.
18 Yallin nunman ni keibbangngadan yu ey e-kalen yulli law ni emin ida
hu anggebe-hel kun dios yun kinapyan tuu.
19 Hullulak ali elaw yu et beken kayulli law ni manghay, nem mambalin
kayun emin ni mekangngu-unnud ni hi-gak.
20 U-unnuden yulli law tugun ku ey yaddalli law etan pinhed ku hu
ippahding yu. Hi-gak ali mewan law hu Dios yu ey hi-gak hu kan tuun
hi-gayu.
21 Nem hedin yadda etan mengidaydayaw idan anggebe-hel kun dios
ni kinapkapyan tuu, man kastiguen kudda tep ya humman ni liwat ni
impahding da. Hi-gak e Eta-gey ni peteg ni AP-APU hu nanghel idan nunya."
22 Entanni ey binekyag idan anghel hu payak da et tumyab ida e nekityab
dadda etan heni helin talak. Ya etan kaumhilin dayaw nan Dios idan helag
Israel ey immen di ahpat di pettek da.
23 Entanni ey limmaw humman ni kaumhilin dayaw Apu Dios di
Jerusalem di duntug diman di appit ni kasimmilin aggew.
24 Entanni ey heni i-innep la mewan hu tuwak nanli-bitan nan Ispirituh
Apu Dios et ibangngad tuwak di Babilon di kad-an idan edum kun
nedegyun di bebley mi.
Et yan nunman nepappegan ni impeamtan APU DIOS ni hi-gak di
Jerusalem.
25 Et ehelen kuddan edum kun helag Israel di diman hu impeenang-ang
tun hi-gak.

12

1-2 Entanni ey wada mewan hu impeamtan APU DIOS ni hi-gak e kantuy
"Hi-gam e helag ni tuu, mangkanghay ida eya edum mu. Ma-nut wada
mateda, nem eleg da han-ang-ang niya ma-nut wada tangila da, nem eleg
ida umdengel tep ya humman ni ngehay da.
3 Heninnuy pinhed kun pehding mu. Ihambag kan hantenged mun
ngunut mu ey hinakbatam e heni ka kelabut ni meillaw di edum ni bebley.
Yan kawwalwal dedan hu pangipahdingim nunya ma-lat ang-angen idan
edum mun helag Israel et ilah tu-et anhan ey ewwatan idan tutu-u huyyan
pehding mu, anin ni mangkanghay ida.
4 Yan kawwalwal nisi dedan hu pengi-hepim idan ngunut mu ma-lat ang-
angen idan tutu-u. Ipaddih mun tuka pangkehillengi hu e-gaham e henin
ka-egahiddan tuun kameillaw di edum ni bebley.
5 Hedin daka kaitettekel idan tutu-u ey gu-kangim dingding ni baley mu
et idlan mudman et i-hep mu hu ngunut mu.
6 Peang-ang muddan katuutuu hu pengihhakbatan mun ngunut mu ey
menglaw kan tuka pangkehillengi. Niya haniim hu matam ni penget mu
ma-lat eleg mu han-ang-ang hu lawwan mu. Huttan ni mu pehding hu
pengi-ang-angan idan edum mun helag Israel ni meippahding alin hi-
gada."
7 Et ipahding kun emin humman ni inhel APU DIOS ni nunman ni aggew
et ihambag kudda ngunut kun henin kapehding ni tuun kameillaw di edum
ni bebley. Et kamangkehilleng ni nunman ey ginu-kangan kun ngamay ku
hu dingding ni baley ku et idlan kudman ni immehep e hinahakbatan ku
ngunut ku et da-ak kaang-ang-angaddan tutu-u ey menglawwak.
8 Yan newa-waan tu ey kan mewan APU DIOS ni hi-gak ey
9 "Hi-gam e helag ni tuu, deh e kamennahmahiddan edum mun helag
Israel hedin hipa keibbellinan tudda hu muka pehpehding.
10 Ehel mun hi-gada e kammuy 'Heninnuy hu inhel ni Eta-gey ni peteg
ni AP-APU e kantuy: Huyyan impeamtak hu meippahding alin Sedekiah di
Jerusalem et yadda aap-apu niyadda katuutun wadadman.'
11 Paka-hel mu et awatan dan emin e yadda etan impahding mu hu kei-
ang-angan ni meippahding alin hi-gada, tep medegyun idallid baballey da
et mailaw idan balud di edum ni bebley.
12 Anin ni hi Sedekiah et medegyun alid Jerusalem ni hileng. Iddalan
tullid etan di negu-kangan ni dingding ni kinapya dan dellanen tu ey yallin
ebuh hu hantenged tun ngunut tu hu hakbatan tu. Hukyungan tulli angah
tu niya eleg tulli law ang-anga bebley tu.
13 Tep pedpap kullin heni nak tewwangen et mailaw di Babilon, nem
mettey alidman ey eleg tu ang-anga humman ni bebley ni keillawwan tu.
14 Iwwahit kuddalli hu opisyal tu, yadda guwalya tu, niyadda kaumtugun
ni hi-gatu, nem pengunnud ku damengu hu an memettey ni hi-gada.
15 Yan nunman alin pengiwwehhitan kun hi-gadad nangkeidawwin
bebley hu pengamtaan da e hi-gak hu AP-APU.
16 Nem wadaddalli hu hahhakkey ni hi-gadan metdaan di gubat, yad
bisil niyad degeh et ehelen daddallin nengikelabut ni hi-gada e lawah ni
peteg impenahding da. Yan nunman ali law pengebbulutan da e hi-gak hu
AP-APU."
17 Entanni mewan ey kan APU DIOS ni hi-gak ey
18 "Hi-gam e helag ni tuu ey umgeneygey kallin mengngan niya um-inum
tep ya takut mu e heni mepegtang law hu yayyah mu.

19 Ehel muddan tutu-ud Israel niyad Jerusalem e huyya inhel nan APU
DIOS e Eta-gey ni peteg e kantuy 'Umgeneygey idallin mengngan niya um-
inum ni takut da tep mebahbah ali bebley da et meendi limmu da tep
yadda lawah ni impahding da.
20 Mangketawwey idalli bebley niya papayyew da tep meiwwalleng ida
et yan nunman ali pengamtaan da e hi-gak hu AP-APU.' "
21 Immehel mewan hi APU DIOS ey kantuy
22 "Hi-gam e helag ni tuu, kele heninnuy hu keene-ehheladdan iIsrael e
kanday 'Mengmenglaw mannuman hu aggew ey eleg um-amnu hu inhel
dan meippahding.'
23 Ehel mun hi-gada e kangkuy: Hi-gak e Eta-gey ni peteg ni AP-APU ey
pesikked ku humman ni daka ene-ehhelad Israel et kandalli law ey 'Kaum-
amnun emin hu neipeamtan meippahding.'
24 Endiddalli law eyad Israel hu nangkeihla hu daka peennamtan
meippahding niya endilli law hu menghel ni kantun wada ini-innep tu
nem ya kakulugan tu ey endi kaya.
25 Tep hi-gak law e DIOS hu um-ehel ni hi-gada niya emin hu peamtak
ey um-amnu. Hedin hi-gayun mangkanghay, man hi-gayu keippahdingan
idallin inhel kun meippahding. Hi-gak e Eta-gey ni peteg ni AP-APU hu
nanghel idan nunya!"
26 Entanni ey immehel mewan hi APU DIOS e kantuy
27 "Hi-gam e helag ni tuu, kan idan tutu-u ey 'Ayepaw ali mannuman hu
keippahdingan ni nunman ni impeamta tu!'
28 Humman ni daka pengpenghel hu gaputun elaw ka et mu ehelen ni hi-
gada e kammuy 'Ya etan Eta-gey ni peteg ni AP-APU ey kantuy: Anggegannu
law hu keipahdingan idan impeenamtak. Hi-gak e Eta-gey ni peteg ni AP-
APU hu nanghel idan nunya!' "

13

1-2 Entanni ey immehel mewan hi APU DIOS et kantuy "Hi-gam e helag ni
tuu, ey mu peamta hu meippahding idan kaumlenangkak ni prophets di
Israel. Ehel mun hi-gada et denglen da eya pinhed kun e-helen ni hi-gada.
3 Hi-gak e Eta-gey ni peteg ni AP-APU ey kangkuy 'Anggehemmek kayun
beken ni makulug ni prophets ni endi nemnem tu, tep nanna-ud ni
mekastigu kayu! Kanyuy hi-gak nalpuan idan yuka peennamta, nem ya
kakulugan tu ey endi hu nak impeamtan hi-gayu tep nalpu ngud nemnem
yu hu yuka e-e-hela!
4 Hi-gayun tutu-ud Israel, huttan idan prophets yu ey henidda ahhud
muyung ni kaanmenemmahemmak ni kennen dad nangkebahbah ni
bebley.
5 Hedin yadda nanna-ud ni meippahding ey humman ida hu eleg da
e-helan hi-gayun tutu-u, anin ni wada ligat ni um-alin hi-gayu. Niya
eleg dakeyu mewan e-helin tutu-u ma-lat isiked yun manliwwat, tep
anggetakkut hu meippahding ni tuun manliwwat ni hi-gak. Humman ni
daka pehpehding ey keingngeh tu hu eleg da iyayyaggud hu nebahbah
ni luhud ni daka penennin bebley da hedin wada gubat. Nemnem yu e
iyyallin medettengan hu aggew ni gintud APU DIOS ni pemahbahan tun
hi-gayu.
6 Tep emin ida etan kandan daka i-innepa niyadda etan daka e-e-hela
ey beken ni makulug ida humman. Kanday nalpun hi-gak ida etan daka
peennamta, nem eleg kaya tep eggak ida bagaen. Ey da ni-ngangu mewan
kanamnamahan um-amnu etan daka e-e-hela.

7 Ambeken nanna-ud ni beken ni makulug hu kandan daka eni-innepa,
tep kanda ni-nganguy nalpun hi-gak humman idan daka peennamta, nem
itek da humman, tep endi hu nak inhel ni hi-gada.
8 Et humman hu, hi-gak e Eta-gey ni peteg ni Ap-Apu ey e-helen ku e
kastiguen dakeyu tep itek ida etan yuka e-e-hela niyadda etan kanyun yuka
eni-innepa.
9 Em, kastiguen kudda humman ni maitek ni prophets ni kaumhauhaul, e
anin ni endi impeamtak ni hi-gada et kanday wada. Eleg idalli meibbillang
ni tutu-uk ey eleg ali mei-dum ngadan dad libluh ni neitudekan ni ngadan
idan tutu-uk ni helag Israel niya eleg dalli law ang-anga bebley da. Et yan
nunman ali law pengamtaan da e hi-gak hu Eta-gey ni peteg ni Ap-Apu.
10 Humman idan beken ni makulug ni prophets ey hineuheul dadda hu
tutu-uk e kanday 'Melinggep kayu kaya, endi hu lawah ni an meippahding
ni hi-gayu'. Nem ya kakulugan tu ey endin hekey linggep. Henidda etan
ni tuun kamantupping ni impakdag tu ga-tuga-tun ni batu ni hinebab tu et
kayyaggud hu ang-ang tu, nem immen kumedek e kaggegedday, tep eleg
tu ihammad hu impanuping tu.
11 Ehel yuddan nunman ni prophets e anggegannu law ey mangkegday
hu binattun luhud ni sinuping da. Gegdayen alin na-let ni udan, ya dallalu
niya pewek ni peellik.
12 Et penghel idallin katuutuu etan idan nantuping ey 'Kele mewan an
nagday ey kan yu ey neihammad?'
13 Et humman hu, hi-gak e Eta-gey ni peteg ni Ap-Apu ey e-helen ku e
kangkuy 'Peellik hu na-let ni pewek, ya na-let ni udan niya dallallu tep ya
bunget ku et mangkagday ida humman ni tuping.
14 Ninemnem kun bahbahen humman ni tuping et mangkatleb et
mabudihan hu dalinat tu. Em, mangkettey idalli tutu-un meta-bunan ma-
lat pengamtaan ni emin ni tuu e hi-gak e Ap-Apu hu nengipahding ni
nunman.
15 Nemahhig alin nunman hu bunget kuddan bimmebley di Jerusalem
niyadda beken ni makulug ni prophets, et mukun pambahbahen kuddalli
luhud yu. Mangkebahbah ali bebley yu niya mangkettey ida etan beken ni
makulug ni prophets
16 ni nengipanghel idan tuuk ni endi hu lawah ni an meippahding ni
hi-gayu, nem itek kaya humman. Hi-gak e Eta-gey ni peteg ni Ap-Apu hu
nanghel idan nunya.' "

Ya meippanggep idan bibi-in beken ni makulug ni prophets

17 Kan Apu Dios mewan ey "Hi-gam e helag ni tuu, mudda eheli hu bibi-
in beken ni makulug ni prophet yun ya linggeman ni kaum-alid nemnem
da hu daka ebbiga.
18 Kammun hi-gaday 'Kan ni Eta-gey ni peteg ni Ap-Apu ey: Anggehem-
mek kayullin bibi-i tep mekastigu kayu! Yuka he-uhe-uladda tuu etan di
kanyun magic ni yuka kennapyaan gelhing niya penget. Pinhed yu ni-
ngangun wada kabaelan yu e hi-gayu mengippanghel ni pehding idan tuuk
di biyag da niya ketteyyan da, ma-lat usalen yuddad panyaggudan yu.
19 Yuwak kababbainga di hinangngab idan tuu tep umhulun anhan hu
pengellaan yun anin ni ekket ni begah winu sinapay. Kayu kaman-ittek ni
impampapetey yudda tuun endi bahul da et meliblih ida etan nambahul,
nem nehaul ida kumedek tuuk et dakeyu kakulluga.
20 Et humman hu, hi-gak e Eta-gey ni peteg ni Ap-Apu ey kangkuy:
Anggebe-hel kudda etan magic ni yuka ussalan mene-uhe-ul idan tuuk.

Dakeyu kakukkulugan hi-gada et henidda sisit ni naknad lingen e eleg pakabsik. Ey heni hi-gayu kamengippanghel ni pehding dad biyag da. Nem pesikked kudda law humman ni magic yu et meliblih idalli law hu tuud daka kehe-uli et henidda neibukyat ni naknan sisit.

21 Niya e-kalen kudda etan yuka ippepnget ni yuka ussalan mengippahding ni magic yu et mepappeg law hu heni yu nangngedan ni biyag idan tutu-u niya ma-lat eleg law mabalin ni yudda he-uhe-ulen. Em, ippahding kudda huyya et pengamtaan yu e hi-gak hu AP-APU.

22 Ya itek yu mewan hu himmulun ni nedismayahan idan kayyaggud ni tutu-un eggak pinhed ni panhelheltap. Et binaddangan yudda lawah ni tutu-u et eleg ida matey ma-lat itultuluy dan mengippahding ni lawah.

23 Nem mepappeg law ida itek ni i-innep yu ey yudda magic yu tep baddangak ida tutu-uk ma-lat eleg yudda law ha-uha-ulen. Et yan nunman ali law pengamtaan yu e hi-gak hu AP-APU.' "

14

Ya nandayawan idan ap-apud Israel ni beken ni makulug ni dios

1 Entanni ey wadadda immalin kamengipappangnguluddan helag Israel ni an memuhdan ni hipan impeamtan APU DIOS ni hi-gak.

2 Ey immehel ni nunman hi APU DIOS et kantun hi-gak ey

3 "Hi-gam e helag ni tuu, huttan idan tuu ey yadda etan dios ni kinapyan tuu hu daka pakakkulluga niya inebulut da hu kameituttuddun kapanliwwasi. Nem ay kanda na-mu ngu nem pehding ku hu pinhed dan ibbaga.

4 Ehel muddan nuntan ni tutu-u e hi-gak e Eta-gey ni peteg ni AP-APU ey kangkuy 'Kastiguen kudda hu tutu-ud Israel ni kamenaydayaw ni kinapyan tuun dios ni han ida ni-ngangu mewan limmaw ni an mambeggan baddang idan prophets.

5 Huyya hu pehding ku et ilah tu-et ey issiked idan tutu-uk ni menaydayaw idan dios ni kinapyan tuu et hi-gak law hu daydayawen da.'

6 Et humman hu, ehel muddan tutu-ud Israel e kammuy 'Kan nan APU DIOS e Eta-gey ni peteg ey: Iwalleng yudda law etan anggebe-hel kun dios yun kinapyan tuu niya isiked yudda hu lawah ni yuka pehpehding.

7 Hedin wadan hi-gadan helag Israel, anin ni yadda tuun binunal di Israel hu mengiwwalleng ni hi-gak et ya dios ni kinapyan tuu daydayawen tu, ey han mewan limmaw ni mampebaddang idan prophets, man hi-gak e AP-APU hu mengastigun hi-gatu.

8 Ippahding ku hu lebbeng ni meippahding ni hi-gatu ma-lat ang-angen ni tutu-u et eleg da iu-unnud ni hi-gatu. Eleg law mei-dum idad tuuk humman ni tuu ma-lat pengamtaan yun emin e hi-gak hu AP-APU.

9 Ey hedin beken ni makulug hu ebbigen idan prophets tep hineul ku, man kastiguen kudda et eleg ida law mei-dum di tuuk ni helag Israel.

10 Yadda humman ni prophet et yadda tutu-un an mambeggan hipan impeamtak ni hi-gada ey nan-ingngeh kastigu da.

11 Humman hu pehding kuddan tutu-uk ma-lat eleg da-ak iwalleng niya ma-lat isiked dan mengippahding ni anggebe-hel kun peteg ni liwat da, tep tutu-uk ida ey hi-gak hu Dios da. Hi-gak e Eta-gey ni peteg ni AP-APU hu nanghel idan nunya.' "

12 Entanni ey immehel mewan hi APU DIOS ni hi-gak ey kantuy

13 “Hi-gam e helag ni tuu, dengel mu eya e-helek: Hedin iwwalleng da-ak
idan tutu-ud hakey ni bebley, et manliwat idan hi-gak, man peellik hu bisil
et mangkahkaw ida tutu-u niya animal dadda, et humman hu kastigu da.
14 Ey anin na-mun wadaddadman di Noah, hi Daniel et hi Job et ebuh
ngu annel dan meihwang tep ya kakinayyaggud da. Hi-gak e Eta-gey ni
peteg ni Ap-Apu hu nanghel idan nunya.
15 Niya gullat ni pellaw kudda hu anggetakkut ni animal di muyung et
da pambahbahen hu bebley da niya ma-lat da pampateyen ida hu tutu-uk
diman ni pengastiguk ni hi-gada,
16 et hi-gak e Eta-gey ni peteg ni Ap-Apu e wadan ingganah ey issapatah
ku e eleg ida meihwang etan tutu-ud ketteyyan da, anin ni wadaddadman
humman ni tellun kayyaggud ni tuu. Tep ebuh ida ngu dedan humman
ni tellun meihwang, nem mebahbah etan bebley et mambalin ni eleg
mebebleyi.
17 Niya gullat ni pellaw kudman e bebley da hu buhul dan an mengubbat
ni hi-gada et da pampateyen ida hu tutu-u niyadda animal da,
18 et anin na-mun wadaddadman humman ni tellun kayyaggud ni tuu,
et nakka e-hela e hi-gak e Eta-gey ni peteg ni Ap-Apu ey eggak kekyata
hu ninemnem kun pehding kun hi-gada et eleg da han-ihwang ida tuud
ketteyyan da, anin idan u-ungnga da. Ebuh ida humman ni tellun tuun
meihwang.
19 Winu, gullat ni kastiguek ida tutu-ud hakey ni bebley tep ya nemahhig
ni bunget ku et palaw kun hi-gada degeh ni kaumpatey ni tuu et ya animal
20 et nakka issapatah e hi-gak e hi Apu Dios e Eta-gey ni peteg niya wadan
ingganah, e anin na-mun wadaddadman di Noah, hi Daniel ni hi Job et eleg
da han-ihwang hu tuttu-u di ketteyyan da, anin idan u-ungnga da. Ebuh
hu annel dan meihwang tep ya kakinayyaggud da.
21 Hi-gak e Eta-gey ni peteg ni Ap-Apu ey e-helen ku e peellik di Jerusalem
etan epat ni nambakbaklang ni anggetakkut ni pengastiguk idan tutu-u.
Peellik hu gubat, ya bisil, yadda anggetakkut ni animal di muyung niya
degeh ma-lat mangkatey hu tutu-u niyadda animal da.
22 Nem wadaddalli metdaan et mei-liddadya Babilon et mei-dum idan
hi-gayu. Anin alin hi-gam et ang-angem hu kalwah da et ebbuluten mulli
law e neiptek hu impahding kun nak nemahbahan ni bebley di Jerusalem.
23 Humman ali dama pengamtaan mu e emin hu nakka pehding ey wada
hu gaputun nak nengipahdingan. Hi-gak e Eta-gey ni peteg ni Ap-Apu hu
nanghel idan nunya.”

15

1 Immehel mewan hi Apu Dios ni hi-gak ey
2 kantuy “Hi-gam e helag ni tuu, hipa nan-ingngehan ni wakal ni grapes
et ya pangan keyew di muyung? Kaw nan-ingngeh kapengissilbiin nunman
e wakal et ya pangan keyew?
3 Ya etan wakal ni grapes ey endi law keissilbian tu hedin nealan emin
law hu lameh tu. Niya eleg mabalin ni linggeman hu keikkapyaan tu, anin
ew ngun hableyyan ni banga niya palhu.
4 Ma-nu tep dammutun penungngu hedin nema-ganan, nem kangn-
gengeppuh niya endi hu ngalab tu.
5 Humman hu elaw tu hu wakal ni grapes e anin ni eleg maitungu et
endi ngu dedan silbitu, ey nema-ma-ma hedin neitungu law.
6 Et humman hu, hi-gak e Eta-gey ni peteg ni Ap-Apu ey kangkuy: Yadda
grapes ey winedak idan meie-eddum di keyew di muyung, nem bebhaten

kudda niya eppuyan kudda et magiheb ida. Henin nunman ali kei-elligan
ni pehding kuddan iJerusalem tep endi silbi da.
7 Nehammad hu pengastiguk ni hi-gadan helag Israel, tep anin ni
meihwang idad nemangulun kastigu da et pidwaek idan kastiguen. Yan
nunman ali pengamtaan da e hi-gak hu AP-APU.
8 Ey pambalin kun eleg ali law mebebleyi hu bebley da, tep inwalleng
da-ak ni hi-gada. Hi-gak e Eta-gey ni peteg ni AP-APU hu nanghel idan
nunya."

16

1 Immehel mewan hi APU DIOS ni hi-gak ey kantuy
2 "Hi-gam e helag ni tuu, ey ehelim hu Jerusalem di anggebe-hel kun
peteg ni tuka pehpehding.
3 Ehel mu e hi-gak e Eta-gey ni peteg ni AP-APU ey kangkuy 'Hi-gam e
Jerusalem ey neiungnga ka ngu anhan ni ebuh di Kanaan. Ey Amorite hi
amam niya Hittite hi inam. *
4 Yan neiungngaam ey impayyag daka et endi nemutul ni puheg mu,
endi nangmeh ni hi-gam, endi nengiepuap ni ahin di annel mu niya endi
nemalwasin hi-gam.
5 Endi an nengipahding idan nunyan hi-gam tep endi kaumhemek ni hi-
gam niya endi neminhed ni hi-gam. Bingkah dakad payew ma-lat ni matey
kadman.
6 Entanni et nelabahhak ey inang-ang dakan ingkamulug mu kuheyaw
mu e kaka umhenikhikyad et agemiden daka et ipaptek daka, tep eggak
pinhed ni mettey ka.
7 Impaptek daka et meetteng ka et heni ka etan ni mateban neitnem.
Nehiken ka ey nepandukal ka niya andukkey bewek mu. Nem nammu-
mu-lih ka e endi balwasim.
8 Entanni et nak mewan melebbah ey inang-ang dakan daydayutu law
ni melehhin ka et idwat kun hi-gam balwasik et mahenian annel mu.
Insapatah ku neminhed kun hi-gam et ahwaen dakan hi-gak e Eta-gey ni
peteg ni AP-APU et ipaptek daka.
9 Immeh dakan nunman et maulah hu kuheyaw di annel mu et han daka
apuapan ni lanan kakkayyaggud hu hamuy tu.
10 Binalwasian dakan kayyaggud niya nenginan balwasi et pampatut
dakan katat ni patut.
11 Indawtan dakan gamgam mun kakkayyaggud, ya pa-ngaw, ya gelhing,
12 ya betling ni eleng mu niya tangilam et ya penget mu.
13 Em, impanggamgam dakan balituk niya silber ey binalwasian dakan
kayyaggud niya nenginan inebel ni balwasi. Ya sinapay ni muka kenna ey
nekapyad kekakkayyaggudan ni alinah ni nekamdugan ni putsukan niya
mansikan olibah. Nemahhig kakinat-agum e henin kakinat-agun ahwan
patul.
14 Entanni ey nandingngel di kebebbebley hu kakinat-agum ni peteg tep
nambalin dakan hi-gak ni kat-agun peteg. Hi-gak e hi APU DIOS e Eta-gey
ni peteg hu nanghel idan nunya.
15 Nem ay gapu mewan anhan tep inamtam e kat-agu ka ey emin
kumamman hu lakin kaum-alid kad-an mu ey muka i-ulig.

---

* **16:3** **16:3** Yadda Amorite et yadda Hittite hu nambebley di Kanaan et han ida mambebley hu helag Israel diman. Huyyaddan tuu ey yadda beken ni makulug ni dios hu dinaydayaw da.

16 Ingkapyam ida etan indawat kun kakkayyaggud ni balwasid muka
pandeyyawiddan beken ni makulug ni dios et yadman muka pengipp-
enahdingin lawah ni henin kapehpehding ni biin tuka iggatang annel tud
kalekileki. Namminallad kan peteg! Hipa mu ninemnem et mu ipahding
huttan ni lawah ni peteg!
17 Yadda etan silber niya balituk ni gamgam mun indawat kun hi-gam
ey kinapyam idan dios mun muka daydayawa. Eggak ni hekey pinhed
humman ni impahding mun kamei-ellig etan di kapehpehding ni biin tuka
pebeyyad annel tud kalekileki.
18 Inusal mu mewan etan indawat kun kayyaggud ni balwasin nebuldaan
et pebalwasim idan muka daydayawan beken ni makulug ni dios ni
kinapyam et iappit mun hi-gada hu lanan olibah niyadda bangbanglun
indawat kun hi-gam.
19 Anin idan kennen mun indawat kun hi-gam ni kayyaggud ni alinah,
yadda mansikan olibah niya danum ni putsukan et in-appit muddan
nunman e dios tu. Hi-gak e Apu Dios e Eta-gey ni peteg hu nanghel idan
nunya.
20 Kulang pay ida humman ni impahding mu et ilaw mudda u-ungnga
tan lalakki niya bibi-i et iappit muddan kennen idan dios mu. Muka e-
nguhidda hu impahpahding mun henin kapehpehding ni biin tuka an
pebeyyad hu annel tud lalakki.
21 Kele pakkaw pay ni mu pintey ida u-ungnga ta e mudda in-appit idan
dios mu?
22 Ya eyan pigan toon ni nengipenahdingam idan nunman ni lawah ni
peteg ey eleg mun hekey nemnemen e yan eman ni kaglang mu ey endin
hekey hu an nenangud ni mengippaptek ni hi-gam et nealay nammu-mu-
lih kan ingkamlut mu hu kuheyaw mu ey kaka umhenikhikyad.
23 Yan nunya ey hi-gak e Dios e Eta-gey ni peteg ey kangkuy: Angge-
hemmek kan peteg tep mekastigu ka! Em, mekastigu ka tep ya mu
nengipahdingan idan emin ni lawah.
24 Muka e-nguhidda humman et mengapya kad kekelkeltad ni penay-
dayawan muddan dios mu.
25 Binahbah mu kakinat-agum tep nambalin kan biin tuka pe-
beyyabeyyad hu annel tud laki et kewa-wa-wa ey muka an ihehhegged
hu annel mud linggeman ni kamelebbah.
26 Anin idan dinagsim ni iEgypt e kamanggagayan mengi-ullig ni hi-
gam et inebulut mun i-enu-ullig ida. Humman idan muka pehpehding ey
nemahhig ni kamengippebungnget ni peteg ni hi-gak.
27 Et mukun kastiguen daka. I-abulut kun sekkupen idan iPilistia hu
edum ni bebley mu. Anin idan iPilistia et daka bellawa humman ni lawah
ni muka pehpehding.'
28 Anin ni yadda iAssyria et impabeyabeyad mu annel mun hi-gada tep
endin hekey hu kammuy 'Hiyya tu-wa law huyyan nakka pehpehding.'
29 Lektattuy anin ida law ni iBabilon ni negosyanteh et mu in-uliulig ida,
nem kapyatun muka e-nguhidda humman ni lawah ni muka pehpehding.
30 Hi-gak e Ap-Apu e Eta-gey ni peteg ey nakka e-helan nemahhig ni
himmallan peteg hu muka pehpehding. Heni ka tu-wangu etan ni biin
tuka pebeyyabeyyad annel tud laki e endin hekey baing mu.
31 Mu ingkenapyad emin di kekelkeltad hu pandeyyawam idan dios
mun kinapyan tuu et yadman nengipenahdingam ni henin kapehding ni
biin tuka pebeyyabeyyad hu annel tu, nem eleg mu mewan ebbuluta hu
kaibbayad idan lakin hi-gam.

32 Heni ka mewan etan ni biin endin hekey hu impeminhed tun ahwa tu
tep muka an i-uliulig hu edum ni lalakki.
33 Ya biin tuka pebeyyad annel tud laki ey tuka ella daka ibbayad ni hi-
gatu. Nem hedin hi-gam, man nahwi ka, tep hi-gam pay kamemeyyad idan
lalakkin kamelpud attun bebley ni kamengi-ullig ni hi-gam.
34 Em, nahwi kan peteg, tep hamban hi-gam beyyadan da ey eleg, tep hi-
gam anhan law hu kamambeyyad. Hakey pay ey endi an nemilit ni hi-gam
ni an mambalin ni henin nuntan.
35 Et humman hu, hi-gam e Jerusalem e heni biin tuka pebeyyabeyyad
annel tud kalekileki ey dengel mu eya kan Apu Dios ni hi-gam."
36 Kan ni Ap-Apu e Eta-gey ni peteg ey "In-uliulig mu hu kalekilekin
pininhed mu, niya dinenaydayaw mudda etan anggebe-hel kun beken ni
makulug ni dios, niya pinetepetey mudda u-ungngam et iappit muddan
etan ni dios mun kinapyan tuu.
37 Et mukun heninnuy hu pehding ku: Emmungen kuddan emin hu
kalekilekin pininhed mun nengipeamleng ni hi-gam, anin idan anggebe-
hel mu, et halikuban daka ni han daka binladi ma-lat panhin-aang-angan
daka.
38 Mekastigu kan henin kastigun biin tuka i-abek ahwa tu niya mekastigu
kan kastigun pimmatey. Et mukun pepettey daka tep ya nemahhig ni
bunget ku.
39 Pebeltan dakan tutu-ud edum ni bebley ni pininpinhed mu et
pambahbahen dadda kinenapyam ni baley idan dios mu niya pan-ellan
dadda balwasim niya gamgam mu. Endin hekey da tetdaan ma-lat heni
daka pepluhan et mebabba-ingan ka!
40 Mambabaddang idalli humman ni tutu-un pinpinhed mu ma-lat pan-
tegmilen daka niya ma-lat panggimmuken da hu annel mun tennegtegen
da
41 ni han da linggab hu baley mu et panhin-aang-angan ni dakel ni
kabiibii humman ni meippahding ni kastigum. Humman ali penikked kun
muka pehpehding ni henin kapehpehding ni biin tuka pebeyyad annel tud
laki. Niya humman ali penikked kun muka iddawadawat ni bayad ida etan
ni lalakkin pinpinhed mu,
42 ma-lat kadegeman ni bunget ku et umineng law hu nemnem ku. Et
endilli law nak bungngetan niya eggak ali law meemmeh ida etan ni dios
mu.
43 Nakalliwwan mu hu nemenaptek kun hi-gam ni kaglang mu. Im-
pabunget muwak tep yadda impahpahding mu. Et humman hu, mahapul
ni teklaen mun emin ida humman ni nambahulam. Mu mewan ka kae-
nguhidda humman et ipenahding mudda etan kamepi-yew tep muka i-
uliulig ida hu beken ni ahwam. Niya impenahding mudda etan edum ni
anggebe-hel ku. Hi-gak e Eta-gey ni peteg ni Ap-Apu hu nanghel idan nunya.
44 Kan idallin tutu-un hi-gam e Jerusalem ey 'Heni ka tu-wangu hi inam!'
45 Makulug ni inu-ukkul mu tu-wangu hi inam e anggebe-hel tu ahwa tu
et yadda u-ungnga tu. Heni ka mewan idan agim ni bii e anggebe-hel da
ahwa da niya u-ungnga da. Em, makulug ni Hittite hi inam ey Amorite hi
amam.
46 Ya etan agim hi Samaria e pengulwan et yadda u-ungnga tu ey immen
idad appit ni north. Hi agim iSodom e neihayned ni hi-gam et yadda u-
ungnga tu ey immen idad appit ni south.
47 Hi-gada hu nengiu-unnudan muddan lawah ni elaw mu. Nem nema-
ma-man lawah hu elaw mu nem hi-gada.

48 Hi-gak e Eta-gey ni peteg niya wadan ingganah ni AP-APU ey e-helen ku
e i-imman hu liwat nan hi Sodom et yadda u-ungnga tu, nem hi-gayuddan
u-ungngam.
49 Ya liwat nan agim e hi Sodom niyadda u-ungnga tu ey ida kamam-
pahhiya, mahigadda, ida kamambebeddid, ebuh panyaggudan dan daka
ikkaguh, eleg dan hekey ang-anga hu panyaggudan idan edum da niya
eleg da baddangidda hu newetwet ni kamanhehhegged di dallin da.
50 I-imman hu daka pannemnem ni annel da nem ya edum ni tutu-u.
Niya impenahding da hu anggebe-hel ku e humman nemahbahan kun hi-
gada. Inamtak et naka-amtam ida huyya.
51 Anin ni hi Samaria et yadda u-ungnga tu et eleg maikagedwah hu
liwat dad liwat mu. Nemahhig ni peteg kalwah ni impenahding mu e ta-
bunan tu kalwah idan agim hi Sodom et hi Samaria. Et humman hu, hedin
i-ingngeh dakan hi-gada, man heni endi liwat da.
52 Gullat et umbabaing ka tep nemahhig liwat mu nem yadda agim niya
gullat nisin i-ingngeh dakan hi-gada et heni eleg ida manliwat.
53 Binahbah kud Sodom nan hi Samaria et ya u-ungnga dadda, nem
panhaddak kulli hu kinedangyan da. Anin ni hi-gam et panhaddak kulli
dama kinedangyan mu.
54 Mebabba-ingan kallin peteg tep ya nemahhig ni liwat mu. Et yalli
pannemnem idan agim e hi Sodom nan hi Samaria ey kayyaggud ida nem
hi-gam.
55 Nem panyaggud kullid Sodom nan hi Samaria, anin idan bimmebley
diman. Ey anin ni hi-gam et panhaddak kulli dama hu kakinayyaggud ni
biyag ni bimmebley ditan et heni la mewan ni nunman.
56 Yan nunman ey muka pippihula hu Sodom tep kaka mampahhiya.
57 Nem yan nunya ey nan-amta hu nemahhig ni kalwah mu et hi-gam law
hu anggebe-hel idan iEdom, yadda iPilistia niyadda etan edum ni bebley
di nanlinikweh.
58 Mahapul ni manhelheltap ka et teklaen mudda etan anggebe-hel kun
impahpahding mu. Hi-gak e hi APU DIOS hu nanghel idan nunya."
59 Yahhuy mewan hu inhel ni Eta-gey ni peteg ni AP-APU e kantuy
"Mahapul ni mekastigu ka e Jerusalem tep eleg mu ipahding hu nekitbalan
kun hi-gam tep ya ngehay mu.
60 Nem eggak ippangil hu nekitbalan kun hi-gam eman ni keu-ungngam
niya hammaden kun e-helen mewan e pannenneng kun ingganah hum-
man ni nekitbalan kun hi-gam.
61 Yan nunman ali law pannemneman muddan impenahding mu et
umbabaing ka, nema-ma hedin ibbangngad kun hi-gam ida humman ni
agim ni pengulwan niya udidyan et heni u-ungngam ida, anin ni beken ni
henin nunman hu nekitbalak ni hi-gayu.
62 Pannenneng ku huyyan nekitbalan ku et pengamtaam e hi-gak hu AP-
APU.
63 Liwwanen kuddalli law liwat mu, nem nenemnemem idalli impenahd-
ing mun liwat mu et um-i-ineng kallin baing mu. Hi-gak e Eta-gey ni peteg
ni AP-APU hu nanghel idan nunya."

17

Ya etan dewwan tulduh et ya etan wakal ni grapes

1 Immehel mewan ni hi-gak hi APU DIOS e Eta-gey ni peteg et kantuy
2 "Hi-gam e helag ni tuu, mu ehel idan edum mun iIsrael eya a-abbig

3 ni pengamtaan dan pinhed kun e-helen ni hi-gada. Hi-gak e Eta-gey
ni peteg ni AP-APU ey kangkuy 'Wadan nunman etan et-eteng ni tulduh ni
kakkayyaggud hu dutdut tu niya melakkeb payak tun nebekyag. Simmayab
et lumaw di duntug di Lebanon et tu pu-singen hu utduk etan ni keyew ni
sedar
4 et ilaw tud bebley idan negosyanteh et itnem tudman.

5 Entanni mewan ey limmaw di Israel et an umlan bukel et tu itnem etan
di makattaba hu kameitnem niya eleg mekullangin danum.
6 Simmemel et meetteng etan bukel ey humman etan grapes e eleg
mandinnukkey, nem heni wakal e kamangkineyya-mun. Wada hu pingi
tun neidengdeng di kabunyan di kad-an etan ni tulduh. Ya lamut tu ey
neihammad ni limmaw di edallem. Nemingngipingngi niya makattaba
humman ni grapes.

7 Entanni ey wada mewan hakey ni et-eteng ni tulduh ni melakkeb dama
payak tu niya mahdel hu dutdut tu. Ya lamut niya pingi etan ni grapes
ey neidengdeng idad appit nunman e hakey mewan ni tulduh e henidda
kamangkekdew ni danum,
8 anin ni makattaba hu kameitnem niya eleg mekullangin danum etan
di neitneman da et mukun makattaba niya makallameh humman ni
kekakkayyaggudan ni grapes.'

9 Nem ya nakka ibbaga e hi-gak e Eta-gey ni peteg ni AP-APU ey kangkuy
'Kaw umtagu et meetteng humman ni grapes? E-helen ku e humman
ni grapes ey egguten etan ni nemangulun tulduh et panhepungen tu et
makling. Beken ni neligat hu pengeggutan nunman ni grapes niya eleg
mahapul ni wada ussalen ni pengeggut ni nunman e grapes.
10 Niya anin na-mun wada an mengippidwan mengitnem et mekpit
damengu hedin um-ali maetung ni dibdib.' "

11 Entanni ey kan APU DIOS ni hi-gak ey
12 "Puhdanim pangngu dedan ida etan ni mangkanghay ni tutu-u hedin
inamta da keibbellinan tu huyyan a-abbig. Ehel mun hi-gada e heninnuy
keibbellinan tu: 'Immali etan patul di Babilon di deya Jerusalem et tu
padpap etan patul niyadda opisyal tu et ilaw tuddad bebley tud Babilon.
13 Pinili tu hu hakey di pamilyah ni patul ni meihhullul et manhuhum-
mangan ida et pansapatah tun pannenneng tun meiddagyum idan hi-gatu
e eleg tu ngenghaya. Impeki-la tudda aap-apu et ilaw tuddad bebley tud
Babilon et ikelabut tuddadman
14 et endi inna-nuddan edum dan an mewan mannemnem ni mengubbat
ni hi-gatu, niya ma-lat mannaneng ni meunnud etan neihummangan.
15 Nem humman ni baluh ni patul di Judah ey nginhay tu humman
ni inhummangan da et umipelaw ni opisyal tud Egypt ni an um-alan
dakel ni sindalu niya kebayyu. Hipa na-mu dedan hu yuka pannemnem?
Kaw kabaelan nunman ni baluh ni patul etan ninemnem tun pehding
ni pangngehayan tu etan ni inhummangan dan patul di Babilon? Kaw
eleg mekastigun tu pengippahdingan ni henin nunman? Nanna-ud ni
mekastigu hedin ngenghayen tu humman ni inhummangan da!

16 Hi-gak e Eta-gey ni peteg ni AP-APU niya wadan ingganah ey issapatah
ku e nanna-ud ni mekastigu humman ni baluh ni patul di Judah tep
meillaw di Babilon et matey diman, tep eleg tu u-unnuden hu insapatah
tud hummangan da etan ni patul di Babilon ni nemilin hi-gatun mampatul.
17 Ya etan patul di Egypt niyadda etan hantapug ni sindalu tu ey
endi kabaelan dan memaddang ni hi-gatu hedin um-alidda iBabilon et

umkapyaddan dellanen dan menggep ni Jerusalem et da pampateyen hu bimmebley.
18 Humman ni baluh ni patul di Judah ey nanna-ud ni mekastigu, tep nansapatah e u-unnuden tu etan inhummangan dan patul di Babilon, nem nginhay tu.
19 Hi-gak e Eta-gey ni peteg ni AP-APU niya wadan ingganah ey issapatah ku e kastiguen ku, tep impangil tu hu insapatah tud ngadan ku.
20 Heni nak tewwangen et ilaw kud Babilon et kastiguen kudman, tep eleg tu pannaneng ni mengu-unnud ni hi-gak.
21 Emin ida etan kekakkayyaggudan ni sindalu ey mangkettey idad gubat et yadda etan metdaan ey mehmehyak ida. Meippahding ali huyya et pengamtaan yu e hi-gak e AP-APU hu nanghel idan nunya.' "
22 Kan mewan APU DIOS e Eta-gey ni peteg ey "Yallin edum ni aggew ey um-ala-ak ni uhyek ni keyew ni sedar et itnem kud ta-pew ni keta-ta-geyyan ni duntug di Israel.
23 Meetteng alidman et memangngapangnga ey umlameh niya mambalin ni kekakkayyaggudan ni sedar ni panhahha-adan niya panhihhidduman ni emin ni nambakbaklang ni sisit.
24 Nan-amtad emin di keyew di diman ni bebley e hi-gak e hi APU DIOS ey nakka lelngeha etata-gey ni keyew ma-lat wada inna-nuddan ekka-ket ni meetteng. Ey nakka pekehyaw ida etan makattagun keyew niya nakka tegguadda etan kaumkehyaw. Hi-gak e AP-APU hu nanghel idan nunya."

18

1 Immehel mewan hi APU DIOS et kantun hi-gak ey
2 "Hipa eya kaene-ehheladdan tutu-ud Israel ni kanday 'Kinan ni a-ammed da mapeit ni grapes, nem yadda u-ungnga da nealinew.'
3 Hi-gak e hi APU DIOS e Eta-gey ni peteg niya wadan ingganah ey issapatah ku e eleg ali law mepidwan an me-hel huyyad Israel.
4 Em, tep hi-gak hu ngenamung ni emin ni biyag ni tuu, yadda a-ammed niyadda u-ungnga da. Et humman hu, ya etan tuun nanliwat ey hi-gatu mettey.
5 Ya kayyaggud ni tuun limpiyuh niya meandeng hu tuka pehding
6 ey eleg tu deyyawa hu dios ni kinapyan tuun kadaydayawaddan helag Israel. Eleg tu kenna hu neiappit idad kapandeyyawiddan tuun beken ni makulug ni dios, eleg tu i-abek ahwa tu niya eleg tu i-ulig hu biin eleg masiked hu kamelpud annel tu.
7 Eleg tu tellama niya eleg tu pilliwa hu limmun edum tun tuu, ey tuka ibbangngad hu hipan neibelal ni hi-gatu. Kaum-idwat mewan ni kennen idan kameuppa, ya balwasiddan endi balwasida,
8 ey eleg tu peteppat hu tuka peuttang. Eleg tu pehding hu lawah, ya neiptek hu tuka pehding ni mengippennuh ni kapanhahallaiddan tutu-u,
9 niya tuka u-unnudan emin hu tugun ku. Ya kayyaggud ni tuun hanniman hu elaw tu ey meittu-u. Hi-gak e hi APU DIOS e Eta-gey ni peteg hu nanghel idan nunya.
10 Nem inna-nu hedin humman ni tuu ey wada u-ungnga tun lakin matekew ey mapetey e tuka ngenghaya hu neiptek ni kapehding,
11 niya tuka ippahding ni emin hu lawah ni eleg ipahding ametu, tuka kenna neiappit di kapandeyyawin beken ni makulug ni dios, tuka i-ulig hu beken tu ahwa,

12 tuka tellamadda newetwet, tuka pilliwa limmun edum, eleg tu
pebangngad hu tuka bellali, tuka daydayawa hu anggebe-hel kun beken
ni makulug ni dios di daka pandeyyawi
13 niya tuka peteppat hu tuka peuttang ni pihhuh? Ya henin nunyan
tuu ey eleg meittu-u tep ya tuka pengippahdingiddan emin eyan nakka
bellawa. Et humman hu, hi-gatu ngu kambahul ni ketteyyan tu.

14 Nem inna-nu hedin huyyan u-ungnga ey wada dama u-ungnga tun
lakin tuka ang-ang-angan emin hu lawah ni tuka pehpehding, nem eleg tu
ngu i-u-unnud?
15 Eleg tu deyyawa hu beken ni makulug ni dios idan iIsrael, eleg tu
kenna hu neiappit idad daka pandeyyawin beken ni makulug ni dios, eleg
tu i-abek ahwa tu,
16 eleg tu peliggasi edum tun tuu, eleg tu pilliwa hu limmun edum tu, tuka
pebangngad tuka bellali, kaum-idwat ni kennen idan kameuppa, kaum-
idwat ni balwasiddan endi balwasi tu,
17 eleg tu pehding hu lawah, eleg tu peteppat hu tuka peuttang ni pihhuh
niya tuka u-unnudan emin hu tugun ku. Ya tuun henin nunman hu tuka
pehpehding ey meittu-u niya eleg mettey gapu tep ya liwat nan ametu.
18 Nem hedin hi ametu, man nanna-ud ni mettey tep ya liwat tun tuka
pemilliwin limmun edum tun tuu niya lawah tuka pehpehding idan edum
tun tuu.
19 Nem wadan penghel yu mewan ey ‘Kele eleg meilleggat ni mekastigu
hu u-ungnga di liwat nan ametu?’ Ya humang kun nuntan ey ‘Eleg
meilleggat ni mekastigu tep kayyaggud impahding tu.’ Nanna-ud ni meittu-
u tep inu-unnud tun emin hu tugun ku.
20 Ya etan nanliwat hu mettey. Ya u-ungnga ey eleg meilleggat ni
mekastigud liwat nan ametu ey eleg meilleggat ni mekastigu hu ama di
liwat ni u-ungnga tu. Ya kayyaggud ni tuu ey kayyaggud hu gungunahen
tud kayyaggud ni impahding tu. Ya lawah ni tuu ey helheltapen tu kastigu
tud lawah ni impahpahding tu.

21 Hedin mantuttuyyu etan lawah ni tuu di liwat tu et issiked tun
manliwwat, tep u-unnuden tu hu tugun ku, et ya kayyaggud niya neiptek
hu ippahding tu, man meittu-u. Eleg mettey.
22 Meliwwan ni emin hu liwat tu et meittu-u e eleg mettey tep neiptek
hu impahding tu.”
23 Kan mewan Apu Dios e Eta-gey ni peteg ey “Kaw kanyuy nakka
manggagayan menang-ang-ang ni ketteyyan ni lawah ni tuu? Eleg! Nakka
pehebballi hu mantuttuyyu ma-lat mambi-biyag.

24 Nem hedin issiked ni kayyaggud ni tuun mengippahding ni kayyaggud
et yadda etan lawah ni anggebe-hel kun tuka pehpehding, man eleg
umtagu humman ni tuu. Meliwwan idan emin etan kayyaggud ni
impahpahding tu et nanna-ud ni mettey, tep ya liwat tu, tep eleg tu
pannananeng ni ipahding ida etan kayyaggud.

25 Nem wadan penghel yu mewan ey ‘Beken ni limpiyuh hu kapehding
nan Apu Dios.’ Nem e-helen kun hi-gayuddan iIsrael e ya kakulugan tu
ey beken ni neihalla hu nakka pehding, tep hi-gayu hu neihalla hu tuka
pehpehding.
26 Hedin issiked ni kayyaggud ni tuun mengippahding ni kayyaggud et
ipahding tu lawah, man mettey humman ni tuu. Em, tep lawah impahding
tu.

27 Nem hedin issiked ni lawah ni tuun mengippahding ni lawah et ya
neiptek niya kayyaggud hu pehding tu, man eleg mettey, tep hinelakniban
tu annel tu.
28 Inimmatunan tun lawah ida hu tuka pehpehding et isiked tun
mengippenahding idan nunman, et humman eleg tu ketteyyi, nem mambi-
biyag.
29 Nem ay hedin hi-gayu ngun iIsrael, man kanyuy neihalla hu nakka
pehding. Huttan hu yuka pannemnem, nem ya kakulugan tu ey hi-gayu
hu neihalla tuka pehding.
30 Yan nunya, ey hi-gak e hi Apu Dios e Eta-gey ni peteg ey hummalyaen
dakeyun iIsrael ma-lat ehelen ku hu meippahding alin hi-gayu tep yadda
impahpahding yu. Isiked yudda hu lawah ni yuka pehpehding ma-lat eleg
kayu mebahbah tep ya liwat yu.
31 Iwalleng yudda lawah ni yuka pehpehding et hullulan yun kayyaggud
hu nemnem yu niya elaw yu. Kele ngu dedan hedin hi-gayun iIsrael man
pinhed yun mettey?
32 Iwalleng yudda hu yuka panliwwasi ma-lat mambi-biyag kayu tep
eggak pinhed ni wada an mettey! Hi-gak e Ap-Apu e Eta-gey ni peteg hu
nanghel idan nunya."

19

1 Kan Apu Dios ni hi-gak ey "Ia-appehim ida ap-apud Israel kaia-appeh
hedin wada netey. Kammuy
2 'Hi ineyu ey kameiddingpat di netuled ni labah ni layon e ine-etteng
tudda impah tu et ilaw tuddad muyung di kad-an idan edum tun layon.
3 Sinuttudduan tu hu hakey ni impah tun mandedweng et mambalin ni
makan ni tuu.
4 Dingngel idan tutu-u huyya et da kenaen di bitu. Et da benwiten etan
di bitu et ilaw dad Egypt.
5 Hinehhegged inetun meibbangngad, nem endin an immanemut.
Lektattu ey neendi law hu namnamah tu. Entanni ey sinuttuddu tu mewan
etan hakey ni ine-etteng tu ey nambalin ni anggetakkut.
6 Nekikkillaw idan edum tun layon ni an mandedweng et amtaen tu
daman mengngan ni tuu.
7 Binahbah tudda luhud idan bebley ey nambahbah tudda bebley et
nemahhig hu takut idan tuu hedin kaman-e-lug.
8 Entanni ey ninemnem idan tutu-ud kebebbebley e da petteyen humman
ni layon et lumaw ida et da habhabyen ey kinna da.
9 Da inla et da iha-ad di pukkungngan et ilaw dad kad-an nan patul di
Babilon. Impekagguwalyaan da et endi law kamedngel di duntug di Israel
ni anggetakkut ni ngeyed tu.
10 Hi ineyu ey heni mewan etan ni wakal ni grape ni simmemel di
gilig ni kulukul. Neetteng ey nemingngipingngi niya makallameh tep eleg
mekullangin danum.
11 Immandu-andukkey et kamaka-ang-ang tep hi-gatu keta-ta-geyyan.
Yadda etan pangetu ey makakkedhel ida e kayyaggud ni kapyaen ni hulkud
ni patul. *
12 Nem bimmungettak et aguten ku et bekahen ku ey mina-ganan etan
ni maetung ni dibdib ni kamelpud desert. Anin ida etan ni lameh tu et

* **19:11 19:11** Huyyan hulkud ni patul ey kapengi-ang-angin kabaelan tun mampatul.

nema-ganan ida. Yadda mangkekedhel ni pangetun nangkema-ganan ey
negeni-pung ida et magiheb idad apuy.
13 Nem yan nunya ey neitnem law di maetung niya mamegan puyek di
desert.
14 Entanni ey simmebel ida nema-ganan ni bulung tu et mangkagiheb
ida pangetu niya lameh tu et endi hu an natdaan anin ew ngun hakey ni
mekapyan hulkud ni patul.' " Huyya hu kameia-appeh hedin wada netey.

20

Ya ngehay idan iIsrael

1 Yan eman ni meikkahampulun aggew ni meikkelliman bulan ni
meikkeppitun toon meippalpun neilawwan mid Babilon ey immalidda
edum ni ap-apud Israel ni an memuhdan ni impeamtan APU DIOS ni hi-
gak et yumudung idad hinanggan ku.
2 Entanni ey wada hu impeamtan APU DIOS ni hi-gak
3 ey kantuy "Hi-gam e helag ni tuu, immalidda huyyan tutu-un
memuhdan ni hipan impeamtak ni hi-gam. Ehel mun hi-gada e kangkuy:
'Hi-gak e AP-APU e Eta-gey ni peteg niya wadan ingganah ey issapatah ku
e eggak hummanga hu hipan ibbageyu.'
4 Hi-gam e helag ni tuu, ehel mun hi-gada hu kastigu da. Penemnem mun
hi-gada hu nemahhig ni anggebe-hel kun impahpahding idan aammed dan
nunman.
5 Ey ehel mun hi-gada e kammuy 'Kan APU DIOS e Eta-gey ni peteg ni hi-
gayu ey: Yan nunman ey pinilik ida helag Israel ni pantu-uk. Nampeang-
angngak idan aammed dad Egypt et hammaden kun inhel ni hi-gada e
hi-gak hu AP-APU e Dios da.
6 Ey hinammad kun inhel ni hi-gada e ippanguluk idan meni-yan ni Egypt
et ilaw kuddad pinilik ni kekakkayyaggudan ni bebley e dakel ni peteg hu
gatas niya putsukan.
7 Intugun kun hi-gada e iwwalleng dadda dios dan nakappinhed da ma-
lat eleg da pambalin hu annel dan beken ni malinih tep yadda humman
ni beken ni makulug ni dios idan iEgypt, tep hi-gak hu AP-APU e Dios da.
8 Nem eleg da pinhed ni dedngelen hu tugun ku, tep ya ngehay dan hi-
gak. Eleg da iwwalleng ida dios dan kinapyan tuu niya eleg da iwalleng
hu dios idan iEgypt ni daka daydayawa. Et mukun kangku-et ey kastiguek
ida eman ni wadadda nid Egypt tep ya nemahhig ni bunget ku.
9 Nem eggak ida kastiguen tep gullat ni kinastiguk ida et ya ngadan
ku damengu hu mebe-ing, tep impeamtak kumedek law idan iEgypt e
ippanguluk ida tutu-uk ni meni-yan ni nunman e bebley.
10 Et ipengupenguluk ida et mampalaw kamid desert.
11 Yadman nengituttudduan kun hi-gadan tugun ku ma-lat humman u-
unnuden dad elaw ni pambiyag da.
12 Minandal kuddan u-unnuden da hu tugun kun pehding da hedin
aggew ni Sabaduh ma-lat pengipeang-angan dan pengu-unnudan dan
nekitbalan kun hi-gada niya humman mengippenemnem ni hi-gadan hi-
gak e hi APU DIOS ey impambalin kuddan kayyaggud.
13 Nem nginhay da-ak idan helag Israel, tep eleg da pinhed ni u-unnuden
hu tugun ku eman ni kaweda dad etan di desert. Eleg da pinhed ni
u-unnuden hu tugun kun humman hu mengippeamtan kayyaggud ni
pambiyag hedin u-unnuden ni tuu. Eleg da mewan u-unnuden hu intugun
ku meippanggep ni kamengillin ni aggew ni Sabaduh, et humman law
nannemneman kun pengastiguan kun hi-gadad desert tep ya bunget ku.

14 Nem eggak ipahding tep gullat ni impahding ku et hi-gak damengu hu
mebe-ingan. Tep penghel idan nenang-ang ni nengipenguluak ni hi-gadan
tutu-uk ey pintey kudda tep eggak kabaelan ni ippaptek ida.
15 Nem insapatah kudman di desert e eggak pedetteng idad etan di
intuduk ni kekakkayyaggudan ni bebley e dakel ni peteg hu gatas niya
putsukan.
16 Humman law ninemnem kun pehding tep kahing idad nakka ittugun
niya eleg da u-unnuda hu tugun kun kamengillin ni aggew ni Sabaduh tep
daka pehebballin deyyawen ida etan dios ni kinapyan tuu.

17 Nem himmek kudda et eggak ida pateyen di desert.'
18 Nan-ehelan kudda hu u-ungnga da e kangkuy 'Entan tu ipahding ida
etan lawah ni impahpahding idan aammed yu niya entan tu daydayaw ida
etan dios da ma-lat eleg yu pambalin yu annel yun anggebe-hel ku.
19 Ey penemnem ku e hi-gak hu Ap-Apu e Dios yu, et humman hu mahapul
ni u-unnuden yu hu tugun ku.
20 E-helen ku mewan ni hi-gayu e ipahding yudda hu kameunnud
ni ngilin ni aggew ni Sabaduh et keang-angan tun yuka u-unnuda hu
nekitbalan kun hi-gayu niya mengippenemnem ni hi-gayun hi-gak hu Ap-
Apu e Dios yu.'

21 Nem anin idan u-ungnga dadda et nginhay da-ak dama. Eleg da pinhed
ni u-unnuden ida tugun ku niya eleg da pinhed ni pehding ida hu nakka
ituttuddu ey humman ida hu mengippeamtan kayyaggud ni pambiyag
hedin u-unnuden dadda humman. Eleg da mewan u-unnuda hu elaw ni
ngilin ni aggew ni Sabaduh, et humman pengastiguan ku-et ni hi-gada etan
di desert tep ya nemahhig ni bunget ku.
22 Nem eggak ipahding tep gullat ni impahding ku et mebe-ingngannak
ida etan di tutu-un nenang-ang ni nengipenguluak idan tutu-uk ni neni-
yanan dan Egypt.
23 Et isapatah ku law ni hi-gada etan di desert e iwwahit kuddad
kebebbebley
24 tep ya nengahingan da nisin tugun ku niya eleg da u-unnuden hu elaw
ni aggew ni Sabaduh niya dinenaydayaw dadda hu dios ni kinapyan tuun
dinenaydayaw idan aammed da.
25 Et iwalleng kudda et yadda etan neihallan tugun ni beken ni
panyaggudan ni biyag da hu inu-unnud da.
26 In-abulut kun pambalin da annel dan beken ni malinih tep ya daka
pengi-appisin hi-gak idan eggak pinhed niya anin idan etan ni pengulwan
ni u-ungnga da et dadda kai-appit idan dios da. Humman impahding kun
hi-gada ma-lat pengamtaan da e hi-gak hu Apu Dios.

27 Et humman hu, hi-gam e helag ni tuu, ehel mun hi-gada e hi-gak e
Eta-gey ni peteg ni Ap-Apu, ey kangkuy 'Anin ida lan eman ni aammed yu
et inwalleng da-ak niya kinehikehing da-ak ni hi-gada.
28 Et yadda etan dios da hu in-enappitan dan bangbanglu niya meinnum
di hengeg idan etta-teng ni keyew di kedunduntug eman ni nengilawwan
kun hi-gadad bebley ni insapatah kun iddawat kun hi-gada. Et humman
law hu gaputun nemahhig hu bunget kun hi-gada.'
29 Et kangkun hi-gaday 'Hipa ngu anhan humman ni eta-gey ni duntug
ni yuka an pandaydayawi?' " (Ingganah nunya ey Bamah hu daka
pangngeddan nunman ni duntug e ya keibbellinan tu ey eta-gey ni
kapandaydayawi.)

30 Et humman hu, ehel muddan helag Israel e kammuy "Heninnuy hu
inhel nan APU DIOS e Eta-gey ni peteg e kantuy: Kaw enu-unnuden yu dama
hu lawah ni impenahding ida lan aammed yu et denaydayawen yudda
etan dios ni kinapyan tuu? Kaw pinpinhed yun pambalin yu annel yun
anggebe-hel ku e heni lan hi-gada?
31 In-enappitan yudda humman ni dios yu niya anin idan u-ungnga yu, et
humman hu inhullul yud etan di kamegihheb ni kamei-appit. Ingganah ni
nunya ey humman ida hu yuka pehpehding, et humman hu nanengtun
impambalin yu hu annel yun anggebe-hel ku. Kayu pay kaum-ali ni-
ngangun an mengibbeggan hi-gak ni hipa pinhed kun meippahding! Nem
hi-gak e AP-APU e Eta-gey ni peteg niya wadan ingganah ey issapatah ku e
eleg dakeyu hummangad hipan mahmahan yun hi-gak.
32 Inhammad yud nemnem yu e kanyuy: Pinhed min iu-unnud di tutu-
ud edum ni bebley e yadda batu niya keyew hu daka daydayawan dios da.
Nem eleg meippahding huttan ni ninemnem yu.
33 Tep hi-gak e AP-APU e Eta-gey ni peteg niya wadan ingganah ey
issapatah ku e hi-gak law hu pan-ap-apu yu. Ey peang-ang ku et-eteng
ni kabaelan kun mengastigun hi-gayu tep ya bunget ku.
34 Em, peang-ang kullin hi-gayu hu et-eteng ni kabaelan ku niya
nemahhig ni bunget kun pengemmungan kun hi-gayu et ipengulu dakeyun
meni-yan idan bebley ni nengiwehitan kun hi-gayu. *
35 Et ipengulu dakeyu etan di heni desert di gawwan dakel ni bebley et
yadman penghelan kud hinanggan yun meippahding ni hi-gayu.
36 Em, kastiguen dakeyun henin impahding kuddan aammed yu e
kinastiguk idad desert di Sinai eman ni neni-yanan dan Egypt. Hi-gak e
AP-APU e Eta-gey ni peteg hu nanghel idan nunya.
37 Hellipat-an dakeyu niya ang-angen ku ma-lat u-unnuden yu hu
nekitbalan kun hi-gayu.
38 Appilen kudda hu manghay niya kamanliwwat ni hi-gak et pea-allaw
kuddad etan di bebley ni neilawwan da, nem eggak ida law pambangngad
di Israel et pengamtaan yu e hi-gak hu AP-APU."
39 Kan mewan APU DIOS e Eta-gey ni peteg ey "Elaw kayu ew katteg ni
emin e iIsrael et yu daydayawen ida etan dios ni kinapyan tuu, hedin ihik
kayu! Nem edum alin aggew ey kastiguen dakeyu tep ya ngehay yun hi-
gak ma-lat eleg yulli law baingen ngadan kun yuka pan-ennappisi idan
nunman ni dios.
40 Yan nunman ali ey emin kayun helag Israel ey hi-gak hu daydayawen
yu etan di eta-gey ni duntug di Israel ni kad-an ku et peamleng yuwak.
Heppulen kullin emin hu i-appit yun hi-gak, yadda kekakkayyaggudan ni
kamei-appit niyadda yuka iddawat. Hi-gak e AP-APU e Eta-gey ni peteg hu
nanghel idan nunya.
41 Yallin pengippeennamutan kun hi-gayun peni-yanan yuddan bebley
ni neiwehitan yu et ammungen dakeyu ey ebbuluten dakeyun heni
bangbanglun insensoh ni kamei-appit. Huyyalli pengippeang-angan kud
emin di bebley eyad puyek e hi-gak ey kayyagguddak ni peteg.
42 Ey hedin ibbangngad dakeyud Israel e bebley ni inhel kun iddawat
kuddan eman ni aammed yun numman, man amtaen yulli e hi-gak hu
AP-APU.
43 Et humman ali gaputun nemnemen yulli law hu nemahhig ni liwat yu.
Et igugguhu yulli annel yun yu nengipenahdingan idan lawah ni anggebe-
hel kun kakeibbe-ingin annel yu.

* **20:34 20:34** Ang-ang yu hu 20:41.

44 Et humman hu, lebbengtun kastiguen dakeyun hi-gak. Nem humman
ni nak pehding ni hi-gayu ey beken ni ebuh ni gapu tep yadda etan lawah
ni impenahding yu, nem ma-lat eggak mabeingan niya ma-lat pengamtaan
yu e hi-gak hu APU DIOS. Hi-gak e AP-APU e Eta-gey ni peteg hu nanghel
idan nunya."
45 Kan APU DIOS mewan ey
46 "Hi-gam e helag ni tuu, iang-ang mud appit di south et ehlen mu eman
ni muyung e kammuy:
47 Hi APU DIOS e Eta-gey ni peteg ey kantun hi-gam ey: Lelgaben daka e
muyung et magiheb ni emin hu keyew ni ematta niya nema-ganan. Endi
hu an paka-dep ni nunman e apuy et magiheb ni emin hu hipan wadadman
ni meippalpud appit ni south ingganah di appit ni north.
48 Emin ali hu tuu ey amtaen dan hi-gak e AP-APU hu nanlegab nunman
niya eleg ali mabalin ni me-dep."
49 Nem hinumang ku et kangkuy "APU DIOS e Eta-gey ni peteg, kan idan
tuu ey emin hu nakka e-e-hela ey a-abbig ida kunun ebuh."

21

Ya pengastigun APU DIOS idan iJerusalem

1 Immehel mewan hi APU DIOS ni hi-gak ey kantuy
2 "Hi-gam e helag ni tuu, mu peamta hu lawah ni meippahding di
Jerusalem niyad daka pandaydayawiddan tutu-u. Ey ehel mun hi-gadan
iIsrael
3-4 e hi-gak e hi APU DIOS e Eta-gey ni peteg ey nakka e-helan hi-gayu
e buhul yuwak! Et humman hu, uknutek hu ispadah ku et meidaddan
ni pemettey kun hi-gayun emin, anin idan kayyaggud winu lawah,
meippalpud south ingganah di north,
5 ma-lat pengamtaan ni emin ni tuu e hi-gak e hi APU DIOS ey hedin
inuknut ku ispadah ku, man eggak pebangngad di asip tu ingganah
pehding ku hu pinhed ku.
6 Hi-gam e helag ni tuu, peang-ang mud emin ni katuutuu e kakaumlele-
myung e endi law namnamah mu.
7 Ey hedin puhdanan da hu muka lelemyungi, man ehel mu e kammuy
'Nakka umlelemyung tep ya etan anggetakkut ni nganganih ni meippahd-
ing. Yan nunman ali ey umgeygey idalli tutu-un takut da niya umkapuy
ida et meendi hu tuled da. Anggegannu law ey medettengan hu gintud
kun keippahdingan tu. Hi-gak e AP-APU e Eta-gey ni peteg hu nanghel idan
nunya.' "
8 Kan mewan APU DIOS ey
9-10 "Hi-gam e helag ni tuu, ey ehel muddan tutu-u hu meippahding niya
ehel mu e kangkuy: Hi-gak e hi APU DIOS ey nekatta-lid ku ispadah ku et
kaumhili e heni kedyam et meidaddan ni pemettey ku. Endi da pan-an-
anlaan tep eleg da hanguden ida in-inhel kun hi-gada niya eleg ida masileg
eman ni nengastiguak ni hi-gada.
11 Em, kamandinglih hu ispadah kun makattadem tep indaddan kun
pemettey ku.
12 Et humman hu, hi-gam e tuu, pantete-ul kan lemyung mu ey pantel-ug
mu pagew mu tep ya eya ispadah ku ey neieng-eng ni pemettey kuddan
tutu-uk ni iIsrael anin idan kamengipappangngulun hi-gada. Nanna-ud ni
mettey ida tep endi dedan namnamah da.

13 Huyya hu elaw ni pematnaan kuddan tutu-uk et hedin eleg ida
mantuttuyyu, man meippahding huyyan hi-gadan emin.
14 Hi-gam e helag ni tuu, ya pehding mun mengippeamtaddan tutu-uk ni
mekapkapyallin hi-gada ey heninnuy: Elet mun umpelakpak ni han mu illa
hu ispadah et iwehiwah mun mampidwa winu mampitlu. Ya kei-elligan
tu humman ey dakel ali mangkettey ni hi-gada.
15 Meendilli tuled idan tutu-uk tep ya nemahhig ni takut da. Tep emin di
heggeppan ey immen hu ispadah ni kaumhilin heni kedyam e neidaddan
ni pemettey ku.
16 Pan-iwwahiwah kulli humman ni ispadah kud winilli niyad winannan
winu anin di attun pinhed kun pampengiwwehhiwahan.
17 Hedin negibbuh ni neipahding humman, man me-kal ali law bunget
ku et mampakpakpakkak. Hi-gak e hi Apu Dios hu nanghel idan nunya."
18 Immehel mewan hi Apu Dios et kantuy
19 "Hi-gam e helag ni tuu, mu malkai hu dewwan keltad ni dellanen ni
patul di Babilon ni ellian tun ittabin tu ispadah tu. Humman ni dewwan
keltad ey hakey alin bebley hu neipalpuan da. Nem anin ni hanniman et
mahapul ni mu ha-adin sinyal etan nampangaan etan ni keltad.
20 Imalkam etan di hakey ni dalan e humman hu mampellaw di Rabbah
e bebley di Ammon. Ya etan hakey ey imalkam e humman hu mampellaw
di Judah niyad Jerusalem e nehammad ni neluhud.
21 Humman ni patul di Babilon ey um-ehneng alid nampangaan etan ni
keltad et yadman hu pengipahdingan tun pengamtaan tu hedin attu hu
pampelawwan tu. Ya pehding tu ey ussalen tu etan papan ni panetun
pambubunutan tu, niya puhdanan tuddan dios tu hedin hipa hu kanda,
niya i-ang-ang tud altey ni in-appit tu.
22 Nem bunnuten tulli etan panan nemalkaan ni Jerusalem, et humman
pengamtaan tun yadman pampelawwan da. Et umkapyaddan pemahbah
dan eheb di heggeppan etan ni bebley. Niya da tebbaben ni puyek
etan hengeg ni binattun luhud ni dellanen dan mengellab etan ni luhud.
Umtenekkutekkuk idan pengippeamtaan dan penggepan da etan ni bebley
ni da pampemetteyan idan tutu-udman.
23 Yadda iJerusalem ey ida kamansinamma tep kele wada mewan
hu hanniman ey nehammad hu hummangan da niya kayyaggud hu
daka pambibinnaddangi. Nem humman ali mengippenemnem ni hi-
gadan bahul ni impenahding da niya humman mengippeamtan hi-gadan
pambalinan dan kelabut.
24 Et humman hu, hi-gak e Ap-Apu e Eta-gey ni peteg ey nakka e-
heladdan iJerusalem e kangkuy: Neamtaan ida impenahding yun lawah
tep nekalliwtan kayu et humman hu pebeltan dakeyuddan buhul yu et
mambalin kayun heni kelabut.
25 Ey hedin hi-gam e lawah ni ap-apuddan iIsrael ey nedatngan law
nagtud ni aggew ni kekastiguan mu.
26 Et mukun hi-gak e Ap-Apu e Eta-gey ni peteg ey e-helen kun hi-gam e
ekal mu hu penget niya taddung ni patul ni impenget mu niya intaddung
mu tep hin-appil law hu elaw ni meippahding ni nunya e beken ni heni
lan nunman. Tep yadda tuun nebabah hu neitu-wan da ey meippeta-gey
ida et yadda tuun eta-gey hu neitu-wan da ey meibbabah ida.
27 Huyyan bebley ey mebahbah ali niya endi tu keiyayyaggudan
ingganah ni ellian alin etan ni lebbeng tun man-ap-apu."

Ya kekastiguan idan iAmmon

28 “Hi-gam e helag ni tuu, ey ittu-dak dakan hi-gak e Eta-gey ni peteg
ni Ap-Apu, et mu peamta eya e-helen kuddan iAmmon ni kamemennel-it
idan iIsrael. Kammun hi-gaday: Nanna-ud ni mebahbah kayu. Neidaddan
ni nekatta-lid et kaumhilin heni kedyam hu ispadah kun memettey ni hi-
gayu.
29 Ya etan inhel idan prophet yun kanday manlinglinggep kayu e endi hu
lawah ni an meippahding ni hi-gayu ey beken ni makulug humman. Niya
kanday umyaggud kayu meippuun di daka ang-angad i-innep da niyad
daka dibbaa. Nem ya kakulugan tu ey kamangkedettengi law hu nagtud
ni aggew ni kekastiguan yu et heni dakeyu panwehhiwahen ni ispadah ku
et matey kayu.
30 Et humman hu, pan-itlu yudda ispadah yu tep kastiguen dakeyun hi-
gak di ditan e bebley yu.
31 Pebeltan dakeyun hi-gak ida etan di mangkabunget ni tutu-un nelaing
ni mengippahding ni kapanlelhanin tuu ma-lat panlelehhanan yu pehding
da tep nemahhig hu bunget kun hi-gayu.
32 Mangkettey kayulli niya mangkegihheb kayud bebley yu et meliwwan
kayu e endilli hu an mannemnem ni hi-gayu. Hi-gak e hi Apu Dios hu
nanghel idan nunya.”

22

Ya nanliwatan idan tutu-ud Jerusalem

1 Entanni ey kan mewan Apu Dios ni hi-gak ey
2 “Hi-gam e helag ni tuu, ey ehel mun nunya hu nanliwatan idan
mangkapetey ni tutu-ud Jerusalem. Penemnem mun hi-gada hu nemahhig
ni peteg ni nanliwatan da.
3-4 Ey ehel mun hi-gada e kammuy: Kan Apu Dios e Eta-gey ni peteg
ey ‘Nedateng law hu aggew ni kekastiguan yu, tep pinetepetey yu hu
dakel ni edum yu niya dinenaydayaw yudda hu beken ni makulug ni
dios et pambalin yu hu annel yun anggebe-hel ku. Nanliwat kayu
tep kayu kaumpatepatey niya kayu kaumkenapyan dios yu. Et mukun
anggegannu law hu kepappegan ni biyag yu. Ey taltalanggaan dakeyullin
tutu-ud kebebbebley niya ngi-ngi-ngian dakeyulli tep yadda humman ni
impenahding yu.
5 Em, taltalanggaan dakeyullin katuutuud kebebbebley di nangkeihnup
niyad nangkeidawwi, tep nandingngel hu kalwah yu niya ebuh guluh ni
yuka pehpehding.
6 Yadda aap-apu yu ey ida kaumpatepatey tep humman hu pinpinhed
dan pehding.
7 Eleg yu u-unnuda niya eleg yu lispituha a-ammed yu. Yuka panligligat
hu binunal ni tuun nekibebley ni hi-gayu, anin idan edum yun bimmebley
ni nangkepu-hig niya nangkebalun bibi-i.
8 Eleg yudda mewan lispituha hu kameussal ni kapandeyyawin hi-gak
niya eleg yu u-unnuda hu elaw ni aggew ni Sabaduh.
9 Ida kamanlangkak hu edum ni hi-gayu ma-lat kateyan idan edum yun
tuu. Yadda mewan edum ni hi-gayu ey yuka kenna hu neiappit ni beken
ni makulug ni dios niya yuka pehding ida hu anhimmugal ni peteg.
10 Wadaddan hi-gayu hu daka i-ulig hu ahwan ameda niya daka pillitan
i-ullig hu biin nanengtu hu kamelpud annel tu.
11 Yadda edum ni hi-gayu ey daka i-abek ahwa da. Ey wadadda edum ni
daka i-ulig hu inepu da niya agi da.

12 Wadadda edum ni ida kaumtangdan ni an umpatey. Yadda edum ey
daka pampihhuhi hu edum dan tuu tep pinhed dan umkedangyan et daka
peteppat hu pihhuh ni daka pegewwat di edum dan helag Israel. Huyyadda
hu kameippenahding tep liniwwan yuwak dedan. Hi-gak e AP-APU e Eta-
gey ni peteg hu nanghel idan nunya.
13 Nem emin ida etan kamengippahding ni henin nunman ey nanna-ud
ni kastiguen kudda.
14 Yan kegibbuhan alin ippahding kun hi-gayu ey meendi tuled yu niya
kaumkapuy kayu. Emin ida huyyan nak inhel ni pehding ku ey um-amnun
ippahding ku tep hi-gak e hi APU DIOS hu nanghel nunya.
15 Iwwahit dakeyud kebebbebley ni penikked kuddan lawah ni yuka
ippenahding.
16 Mebe-ingan kayuddad bebley ni keillawwan yu, et humman pengam-
taan yulli law e hi-gak hu AP-APU.' "
17 Entanni ey kan mewan APU DIOS ni hi-gak ey
18 "Hi-gam e helag ni tuu, ey endi silbiddan edum mun helag Israel ni hi-
gak. Heniddan gembang, ya lata niya gumek winu hipan lubed ni natdaan
ni nemahmahan ni silber di apuy.
19 'Hi-gak e AP-APU e Eta-gey ni peteg ey nakka e-hela e makulug ni heni
kayu tu-wangu etan ni endi silbi tun kametdaid kapan-eyyugin gumek, et
humman hu nak pengemmungan ni hi-gayud Jerusalem.
20 Ya apuy hu kamengeyyug ni silber, ya gembang, ya gumek niya ihmay
winu lata. Nem hedin hi-gak, man ya bunget ku hu heni mengeyyug ni
hi-gayu.
21 Emmungen dakeyun emin di Jerusalem et heni dakeyu lennaten ni
nemahhig ni bunget kun heni apuy.
22 Em, heni kayu silber ni meeyyug di kamangngangngalab ni apuy tep
heni kayu melennat di Jerusalem ni bunget kun hi-gayu. Et yan nunman
ali hu pengamtaan yun elaw ni bunget ku.' "

Ya liwat idan kamengipappangnguluddan helag Israel

23 Immehel mewan hi APU DIOS et kantun hi-gak ey
24 "Hi-gam e helag ni tuu, ey ehel muddan iIsrael e yallin pengastiguan
kun hi-gada tep ya bunget ku ey heniddalli etan ni desert e mamega tep
endi udan diman.
25 Yadda aap-apu da ey ida kamei-ellig di layon e tuka hehelipat-i hu
hipan kaman-ayyam di muyung ni dedpapen tun kennen tu. Tep humman
idan ap-apu ey daka panliniggud ni petteyen hu tuu ni inla da pihhuh da
niyadda etan edum ni limmu dan dammutun ellan da. Et mukun nedakkel
ida nangkebalu.
26 Hedin yadda dama etan papaddi, man daka ippangil hu tugun ku
tep eleg da u-unnuda hu elaw ni kamei-eng-eng ni hi-gak. Et eleg da
ituttuddu hu nambaklangan ni eleg maieng-eng et ya neieng-eng ni hi-
gak winu ya nambaklangan ni kameibbillang ni malinih niya beken. Et
mukun ya daka pengibbillang ni aggew ni Sabaduh ey henin kumpulmih
ni aggew. Humman ni daka pehpehding hu kaumhulun ni eleg da-ak law
lispituhaddan tutu-uk.
27 Hedin yadda dama opisyal da, man ida kamei-ellig di ahhud muyung
ni tuka pamba-nuta hu tuka petteyan kaman-ayyam di muyung. Niya daka
petteya edum dan tuu ma-lat kumedangyan ida.
28 Yadda prophet ey daka ippatnan ittaludda humman ni lawah ni daka
pehpehding di daka penghelidda etan kandan daka i-innepa, anin ni beken

ni makulug. Ida kaman-ittek tep anin ni endi hu nak impeamtan hi-gada
et kanday 'Huyya hu impeamtan APU DIOS e Eta-gey ni peteg.'
29 Hedin yadda tutu-u, man daka pelilligasidda hu nangkewetwet tep
daka tekkewa hu limmu da niya beken ni neiptek hu daka pehding idan
tuun binunal alid edum ni bebley ni nekibebley ni hi-gada.
30 Nakka umhamahamak ni tuun limpiyuh niya neiptek hu tuka
pehpehding ni mengi-ehneng nunyan bebley ma-lat eggak bahbahen tep
ya bunget ku, nem endi hu nakka hemmaka, anin ew ngun hakey.
31 Et humman hu, bahbahen ku huyyan bebley, tep ya nemahhig ni
bunget kun kamei-ellig di apuy. Humman kastigu da tep nanliwat ida.
Hi-gak e AP-APU e Eta-gey ni peteg hu nanghel idan nunya."

23

Yadda han-agin biin nekalliwtan

1 Immehel mewan hi APU DIOS ni hi-gak ey kantuy
2 "Hi-gam e helag ni tuu, dengel mu eya e-helen ku. Wadadda dewwan
biin han-agi.
3 Yan eman ni keu-ungnga dad Egypt ey nambalin idan daka pebeyyad
annel da et kai-ulig idan kalekileki.
4 Ya ngadan etan ni pengulwan ey hi Oholah e hi-gatu neieligan ni bebley
di Samaria. Ya ngadan etan ni neihayned ey hi Oholibah e neieligan ni
bebley di Jerusalem. Henidda kumangngu ahwak et maweda u-ungngak
ni hi-gada.
5 Hi Oholah ey pininhed tu edum ni lalakki e eleg tu ikahhakey ni hi-gak
impeminhed tu. Indawat tu annel tuddan sindalun iAssyria e dinagsi tu.
6 Kayyaggud hu kalekiddan nunman ni sindalun nampambalwasiddan
andeket ni balwasin sindalu. Eta-gey hu saad idan edum, niya aap-apudda
hu edum e nampantakkay idad kebayyu.
7 Nan-a-ayyaman idan nunman e oopisyal ni sindalun Assyria hi Oholah.
Ey dinaydayaw tu hu dios da et pambalin tu annel tun anggebe-hel ku.
8 Hini-yan tu hu bebley di Egypt, nem eleg tu isiked humman ni tuka
pehpehding et iuliulig ni lalakki tep ihik ngu dedan ni meki-ullig ni hi-
gada.
9 Et pebeltan ku law hi Oholah idan nunman ni iAssyria ni nakappinhed
tu e nakamminhed daman hi-gatu.
10 Entanni et lektattuy binladan da et patyen dan ispadah da niya
impambalin dan himbut ida u-ungnga tu. Nandingngel di emin ni kabiibiid
kebebbebley hu meippanggep ni liwat nan Oholah et ya neipahding ni hi-
gatu e humman ngu kastigu tu.
11 Nem anin ni inang-ang-ang nan Oholibah humman ni neipahding nan
agitu, et in-u-unnud tu kumedek ni hi-gatu ey nema-ma-ma anhallaw hu
impahding tun liwat nem hi agitu.
12 Tuka am-amyawidda dama etan aap-apun sindalud Assyria ni kayyag-
gud ang-ang dan nambalwasiddan balwasin sindalu. Eta-gey saad da niya
aap-apudda hu edum e nampantakkay idan emin di kebayyu.
13 Humman idan han-agi ey nan-ingngeh idan lawah ni peteg hu
impenahding da.
14-15 Nem hedin hi Oholibah man nema-ma-ma hu kalwah ni impahding
tu nem hi Oholah e agitu. Inang-ang tu hu latlatuh idan kayyaggud ang-ang
dan lalakkid Babilon ni mangkadlang balwasi da niya wada neiewakeh di

gitang da niya andukkey penget da, ey pininhed tudda tep ya ang-ang da
niya tep henidda ap-apun sindalun nantakkay di kebayyu.
16 Inang-ang tudda ey nemahhig ni kaum-ihik ni an meki-ullig ni hi-gada
et umitu-dak ni an mengeyyag idan nunman ni iBabilon.
17 Immalidda et iulliullig da, et humman hu eleg law meibbillang ni
malinih hu annel tu. Entanni kaya mewan ey nambalin ni anggebe-hel
tudda et isiked tun meki-ullig ni hi-gada.
18 Hedin hi-gak ey inwalleng ku hi Oholibah eman ni nengiebulutan tun
annel tun i-ulig ni kalekileki ey tu man anhan kapeang-ang-ang di katuutuu
humman ni lawah ni tuka pehpehding. Nambalin ni anggebe-hel kun peteg
heni lan agitu.
19 Nem tuka pan-imma-man pehding hu impenahding tud Egypt eman
ni keu-ungnga tun tuka pengippebeyyabeyyadin annel tud kalekileki.
20 Kamanggagayan nekienuggiuggep idan lalakkid Egypt ni makibiin
henidda kebayyu.
21 Hi Oholibah ey tuka peang-ang hu neminhed tuddan lawah ni
impenahding tud Egypt eman ni keu-ungnga tun tuka pekienu-ulligiddan
lalakki.
22 Et humman hu, hi-gak e Ap-Apu e Eta-gey ni peteg ey e-helen ku e
kangkuy ‘Hi-gam e Oholibah, ey anin ni impeinglay mudda humman ni
lalakkin nakappinhed mu et eleg mu law pinhed ni mekienu-ullig ni hi-
gada et hellikuban dakan hi-gada hedin pambalin kuddallin buhul mu.
23 Tep emmungen kuddalli hu lalakkin iBabilon et yadda iKaldea e
nalpud Pekod, yad Shoa, et yad Koa niyaddan emin hu iAssyria et paelik
ida. Kayyaggud ali ang-ang idan lalakkin oopisyal niya aap-apun sindalun
peellik.
24 Um-aliddan an mengubbat ni hi-gam e melpuddad appit ni north ey
mampangkalesah idan pengillugganan dan almas da. Mampanhappiyyaw
ida ey mampanhelmet idan menellikub ni hi-gam. Peapput dakan hi-gak
et ngenamung idan pinhed dan pehding ni hi-gam meippuun di elaw da.
25 Nemahhig bunget kun hi-gam et mukun i-abulut kun anin ni nemahhig
pehding dan hi-gam tep makabbunget ida. Panggedgeden dalli eleng mu
ey tangilam niya petteyen da edum ni u-ungngam. Ellan da edum ni u-
ungngam et giheben daddan mategu.
26 Panyakgaten dalli hu kekakkayyagguddan ni balwasim et mabladan
ka niya pan-ellan da gamgam mu.
27 Humman hu meippahding ni hi-gam ma-lat isiked mu hu muka peh-
pehpding ni lawah ni impenahding mu dedan di Egypt e impabeyabeyad
mu annel mu neipalpun keu-ungngam. Niya ma-lat eleg mu law nen-
emnemen ida etan dios dan kinapyan tuu niya eleg mu law nenemnema
humman ni bebley.
28 Hi-gak e Ap-Apu e Eta-gey ni peteg ey nandaddan nak ni mengippe-
beltan ni hi-gam idan anggebe-hel mun buhul mu.
29 Ey ellan dan emin hu limmum et heni daka pepluhan et mebabba-
ingan kad kebebbebley tep ya muka pehpehding e muka pebeyyad annel
mud lalakki.
30 Hi-gam ngu kambahul ni nunyan meippahding ni hi-gam tep ya nisi
impenahding mu e impebabbayyad mu annel mun lalakkid kebebbebley,
niya dinaydayaw mu dama hu dios ni kinapyan tuu. Et yan nunya law ey
nambalin kan anggebe-hel ku.
31 Ey gapu tep in-u-unnud mud impenahding agim ey kastiguen daka e
henin nengastiguk ni hi-gatu.

32 Em, hi-gak e AP-APU e Eta-gey ni peteg ey e-helen kun hi-gam e
nemahhig hu heltapen mu e henin hinelheltap nan agim. Heni ka um-
inum di basuh ni ininuman agim, ma-lat mebahbah ka et taltalanggaan
dakallin katuutuud kebebbebley.
33 Heni kalli nebuteng ey nemahhig alin umlelemyung ka niya
memunnumunnu tep mebahbah ka e henin nan agim hi Samaria.
34-35 Heni mu peka-innumen ni emin hu neiha-ad di diman ni basuh
ey pinhik mu et pangkulpigem pagew mu. Gapu tep inwalleng muwak
ey impahding mu hu lawah e impebabbayyad mu annel mu ey nanna-ud
ni manhelheltap ka. Hi-gak e AP-APU e Eta-gey ni peteg hu nanghel idan
nunya.' "
36 Immehel mewan hi APU DIOS ni hi-gak ey kantuy "Ehel mud Oholah
nan Oholibah e nekalliwtan ida niya penemnem mun hi-gada e lawah ni
peteg ni daka pehpehding.
37 Heni da in-ulig hu beken da ahwa, tep beken hi-gak hu dinaydayaw
da, nem yadda edum ni dios. Ey pimmatepatey ida tep dinaydayaw da
edum ni dios niya pinetepetey da u-ungnga da e in-enappit daddan dios ni
kinapyan tuu.
38-39 Impambalin dan Tempol kun anggebe-hel ku et beken law ni
kayyaggud ni pandaydayawan niya eleg da u-unnuden hu meippanggep ni
ngilin ni aggew ni Sabaduh. Em, humman hu impahding dan nemateyan
daddan u-ungngak ni in-appit dan dios da ni han ida himmegep di Tempol
ku.
40 Ida kamenu-dak ni an man-eyyag ni lalakkid nangkeidawwin bebley.
Et hedin immalidda humman ni lalakkin da impaeyag, man kaanman-e-
meh ida han-agi ni han da pinitolan mateda ey inhuklub da gamgam da.
41 Ida kamekiyyuddung ni hi-gada etan di kayyaggud niya meya-meh
ni yuddungngan e wada hinangngab da hu tebol e napnun nangkeiha-ad,
anin idan bangbanglun kamegihheb ey lanan olibah ni indawat kun hi-
gada.
42 Entanni ey kamedngel hu ngalan dakel ni lalakkin nalpuddad eleg
mebebleyi. Hina-adan dan takkalang hu ngamay idan nunman ni han-agi
ey impampenget daddan kayyaggud ni penget.
43 Heninnuy hu kangku: 'Hedin pinhed dan peteg ni i-ulig hu biin
in-uliulig ni lalakki, man anin, iulig dadda huttan ni han-agi tep tam
hanniman dama neitu-wan da.'
44 Et iulig idan nunman ni lalakki di Oholah nan Oholibah henin
kapehding ni laki etan ni biin tuka pebeyyad annel tu.
45 Nem kastiguen idallin kayyaggud ni tutu-u huyyan han-agi, tep in-ulig
da beken da ahwa ey pimmatey ida, tep makulug ni impahding dadda
humman. Et mukun lebbengtun meippahding ni hi-gada humman.
46 Et humman hu, hi-gak e AP-APU e Eta-gey ni peteg ey kangkuy 'Ali
kayun dakel ni tutu-un kaumbubunget ni hi-gada et tattakkuten yudda ey
alen yu hu hipan limmu da.
47 Pantegmil yudda niya pampalang yudda. Ey pampatey yudda u-
ungngada ey panlegab yu baballey da.
48 Humman penikked kun emin ni hipan lawah ni kamekenapkapya
eyad bebley henin kapengi-ulligin beken ni ahwa ma-lat tumekut ida tuun
kamengiu-unnud ni impahding da.
49 Kastiguen dakeyun bimmebley tep ya nandayawan yun dios ni
kinapyan tuu ma-lat pengamtaan yu e hi-gak hi APU DIOS e Eta-gey ni
peteg.' "

24

1 Yan eman ni meikkeppulun bulan ni meikkahyam ni toon, meippalpu
eman ni neilawwan mid Babilon ey immehel mewan hi APU DIOS ni hi-gak
2 e kantuy "Hi-gam e helag ni tuu, itudek mu hedin hipa aggew ni
nunya, tep yan nunya pengilleppuan ni patul di Babilon ni mengubbat
ni Jerusalem.
3 Ehelim ida mangkanghay ni tutu-uk. Peamtam e hi-gak e AP-APU e Eta-
gey ni peteg ey nakka umbubunget ni hi-gada. Heninnuy hu ipahding mu.
Pan-apuy ka et iba-nget mu bangan neha-adan ni danum.
4-5 Et kumleng kan kekakkayyaggudan ni kalneroh et iheeng mu etan
kekakkayyaggudan ni detag tu e humman hu laman ni ulpu niya lapa niya
pakiheeng mudda hu tu-ngal. Pantunguim ma-lat manlellewwag ingganah
mekalluttun peteg.
6 Tep hi-gak e AP-APU e Eta-gey ni peteg ey kangkuy nanna-ud ni
mebahbah hu Jerusalem e bebley idan mapetey. Heni law bangan
kimmelhi lugit tu tep eleg meenad-adan. Hakkehakkey yun ekat hu
neiheeng diman ingganah endi metdaan,
7 tep ka-ang-ang ni peteg lawah ni kapehpehding idan bimmebley. Endi
takut idan tuun umpatey ey daka peeyyuh hu kuheyaw ni pintey dad batu
ma-lat panhin-aang-angan ni edum da e beken di puyek ma-lat ta-bunan
ew ngun dep-ul.
8 Et mukun idduyag ku dama kuheyaw dad batu et peang-ang ku bunget
kun hi-gada ey ma-lat ibleh ku impahding da."
9 Kan mewan APU DIOS e Eta-gey ni peteg ey "Nanna-ud ni mebahbah hu
Jerusalem e bebley idan mapetey. Hi-gak mismuh hu heni mengeppuy ni
daul nunyan bebley.
10 Pantungui yu et appuappuyan yu ma-lat mantettebbel ingganah
metduk et magiheb ida tu-ngal.
11 Iba-banget yu humman ni bangan giniling etan di kamantettebbel ni
apuy ingganah mekaldang ma-lat magiheb etan pimmeket ni lugit tu.
12 Nem anin dedan ni henin nunman hu meippahding et eleg damengu
han-ekal ni apuy hu lugit etan ni banga.
13 Hi-gayun iJerusalem, eleg kayu meibbillang ni malinih tep yadda
anhimugal ni yuka ippenahding. Impatnak et anhan ni manlinnih ni hi-
gayu, nem eleg yu pinhed. Et humman hu, mannenneng kayun henin
nuntan ingganah ke-kalan ni nemahhig ni bunget ku tep ya pengastiguk
ni hi-gayu.
14 Nedatngan law hu tsimpuh ni pengastiguan dakeyu. Eggak pelebbah
nanliwtan yu ey eleg dakeyu hehmeka. Mekastigu kayu tep ya impahpahd-
ing yu. Hi-gak e AP-APU e Eta-gey ni peteg hu nanghel idan nunya."

Ya neteyyan ni ahwan Ezekiel

15 Immehel mewan hi APU DIOS ni hi-gak ey kantuy
16 "Hi-gam ni tuu, e-helek ni hi-gam e bangngadek hu biyag ni
nakappinhed mu. Mangkinnemtang ali ketteyyan tu. Nem eggak pinhed ni
mu peang-ang-ang hu lemyung mu. Entan nangih mu niya entan lewam.
17 Anin ni umlelemyung ka, nem entan tu peang-ang. Entan nangih mud
kulung tu ey entan tu ekal penget mu ey patut mun pengippeang-angam e
kakaumlelemyung. Entan mewan tu hanii angah mu ey entan tu ekan hu
i-aliddan gagayyum mun kennen ni nebalu."
18 Kakkabuhhan ni newa-waan tu et peamtak idan katuutuu huyyan
inhel nan Apu Dios. Kamangkehilleng ni nunman ey tu-wangun netey

hu ahwak et u-unnuden kun emin hu intugun APU DIOS ni pehding kun
newa-waan tu.
19 Entanni ey kan idan tutu-u ey "Kele eleg ka umlelemyung ey netey hu
ahwam? Hipa mewan hu keibbellinan nunya? Tam wada na-mu mewan
pinhed mun peamtan hi-gami?"
20 Hinumang ku et kangkun hi-gada ey "Em wada impeamtan APU DIOS
ni hi-gak
21 ni e-helen kun hi-gayun helag Israel: kantuy 'Hi-gak e hi APU DIOS
e Eta-gey ni peteg ey nandaddannak ni memahbah ni Tempol ni yuka
ippahhiya niya yuka ididdinnel ni keihhikkugan yu. Niya mangkettey idad
gubat hu u-ungnga yun wadad Jerusalem.
22 Et yallin nunman e aggew ey pehding yu hu henin impahding Ezekiel
ni nunya. Eleg yulli peang-ang-ang ni tutu-u hu lemyung yu niya eleg yulli
kenna hu i-alliddan gagayyum yun kakennan kaumlelemyung.
23 Eleg yulli e-kala penget yu ey patut yu niya eleg kayu umnangih niya
eleg kayu umlelemyung, nem mambabbabbal kayun mepiggut tep ya liwat
yu.
24 Hi Ezekiel hu pengi-ang-angan yun meippahding alin hi-gayu. Pehding
yullin emin hu impahding tu. Yallin keippahdingan nunya hu pengamtaan
yu e hi-gak hu AP-APU e Eta-gey ni peteg.' "
25 Kan mewan APU DIOS ni hi-gak ey "Yan nunman alin pemahbahan kun
Tempol idan helag Israel ni daka ippahhiyan daka pan-amlengi niya daka
pandinnelin keihhikkugan da ey ellan kuddalli u-ungnga dadda.
26 Wadalli hu meihwang ni melpud Jerusalem et um-alid Babilon ni an
menghel ni hi-gam ni hipan neipahding.
27 Yan nunman ali daman aggew ey meibbangngad hu ehel mu et
makiungbal kan hi-gatu. Hi-gam ali pengi-ang-angan idan tutu-un
meippahding alin hi-gada. Amtaen dallin nunman ni aggew e hi-gak hu
AP-APU."

25

Ya neipeamtan meippahding ni Ammon

1 Immehel mewan hi APU DIOS et kantun hi-gak ey
2 "Hi-gam e helag ni tuu, ehel muddan tutu-ud Ammon e mekastigudda.
3 Ehel mu e hi-gak e AP-APU ni Eta-gey ni peteg ey kangkun hi-gaday
'Kayu kamanggagayan nebahbahan ni Tempol ku et ya bebley idan helag
Israel niya neapputan idan tutu-uk ni iJudea et ilaw idan buhul dad edum
ni bebley et mambalin idan kelabut di diman.
4 Et humman hu, peapput dakeyuddad nambebley di appit ni kasimmilin
aggew. Mangkampuddallid bebley yu et hi-gada mengngan ni inggaud
yu anin idan lameh ni intanem yu niya hi-gada menginnum ni gatas ni
bakeyu.
5 Pambalin ku hu bebley yud Rabbah niyaddan emin etan bebley yud
Ammon ni pattullan ni camel niya kubkubban ni kalneroh et pengamtaan
yu e hi-gak hu AP-APU.' "
6 Kan mewan APU DIOS e Eta-gey ni peteg ey "Nemahhig hu an-anla yu
et pinakpakpakan yu niya sinekkutekkukan yu hu nebahbahan idan tuuk
ni helag Israel tep anggebe-hel yudda.
7 Et humman hu, peapput dakeyun hi-gak idan buhul yu et pan-alen da
limmu yu. Bahbahen dakeyu et hahhakkey ni ebuh hu metdaan ni hi-
gayu et eleg kayu law meibbillang ni hakey ni bebley. Yan nunman ali
pengamtaan yu e hi-gak hu AP-APU."

Ya neipeamtan meippahding ni Moab

8 Kan mewan APU DIOS e Eta-gey ni peteg ey "Yadda etan iMoab ey
kanday endi hu an binaklangan etan ni bebley di Judah di edum ni bebley.
9 Et humman hu gaputun peapput kuddad buhul da hu bebley dad
Moab, anin idan bebley di gillig tud appit ni kasimmilin aggew ni
kamenguguwalyan bebley dan humman ida etan kekakkayyaggudan ni
bebley di Bet Jeshimot, Baal Meon, niya Kiriathim.
10 Em, peapput kudda iMoab idan nambebley di kasimmilin aggew, e
henin impahding kuddan iAmmon et endilli law an medmedngel ni bebley
da.
11 Bahbahen kudda et pengamtaan da e hi-gak hu AP-APU."

Ya neipeamtan meippahding ni Edom

12 Kan mewan APU DIOS e Eta-gey ni peteg ey "Eteng hu nambahulan
idan iEdom, tep nemahhig kumamman hu impahding dan nengibleh idan
iJudah.
13 Yan nunya ey peamtak e pepettey kuddan emin hu iEdom anin idan
inhalun da, et humman hu kastigu da. Niya pambalin kun endi silbitu hu
bebley da meippalpud Teman ingganah di Dedan.
14 Yadda tutu-uk ni helag Israel hu mengi-ehneng ni hi-gak et hi-gada
mengibleh ni impahding idan iEdom tep nemahhig bunget kun hi-gada.
Humman alin pehding ku hu pengamtaan idan iEdom e hi-gak hu AP-APU
e Eta-gey ni peteg."

Ya neipeamtan meippahding ni Pilistia

15 Kan mewan APU DIOS e Eta-gey ni peteg ey "Imbaleh idan iPilistia et
bahbahen da hu Judah tep ya etan nebayag ni hingit dan hi-gada.
16 Humman ni impahding da hu gaputun pambalin kuddan buhul
ku et pepettey kuddan emin hu iPilistia niyadda Kerethite, anin idan
nampambebley di gilig ni baybay.
17 Nemahhig hu pengastiguk ni hi-gadan pengibleh kun impahding da
tep nemahhig hu bunget ku. Yan nunman ali pengamtaan da e hi-gak hu
AP-APU."

26

Ya neipeamtan meippahding ni Tyre

1 Yan eman ni nemangulun aggew ni meikkahampulut hakey ni toon
meippalpun eman ni nei-lian mid Babilon ey immehel mewan hi APU DIOS
ni hi-gak ey kantuy
2 "Hi-gam e helag ni tuu, ida kaman-am-amleng hu tutu-ud Tyre e
daka pan-ittetkuk e kanday 'Nebahbah kaya mewan law hu Jerusalem e
nangnged ni etta-teng ni negosyoh di appit ni kasimmilin aggew! Hi-gatsu
law kaya hu mannegosyoh et kumedangyan itsu!'
3 Et humman hu, yan nunya ey e-helen kun hi-gayun tutu-ud Tyre e hi-
gak e AP-APU e Eta-gey ni peteg ey nambalinnak ni buhul yu! Peellik hu
tutu-un melpud dakel ni bebley ni an mengubbat ni hi-gayu e henidda
dalluyun di baybay.
4 Bahbahen da luhud ni bebley yu ey pambukkalen da etata-gey ni
baballey ni yuka pangguwalyai. Hedin hi-gak dama, man tellaken ku hu
puyek di diman et mabudihan hu babattu.
5 Mambalin ni eleg mebebleyan hu bebley yud Tyre niya mambalin ni
panha-peyan idan kamenelleg ni tabukul da. Pan-ibbebsik idallin tutu-ud

edum ni bebley ni emin hu hipan wadad bebley yu. Hi-gak e AP-APU e
Eta-gey ni peteg hu nanghel idan nunya.
6 Um-ali idalli buhul yun an mengubbat ni bebley yu et pampateyen
dakeyun bimmebley. Et yan nunman ali pengamtaan yun tutu-ud Tyre e
hi-gak hu AP-APU."
7 Tep kan APU DIOS e Eta-gey ni peteg ey "Hi Nebukadnessar e patul di
Babilon e et-eteng ni peteg kabaelan tud emin ni patul di north hu peellik
ni an mengubbat ni hi-gayun tutu-ud Tyre. Ikkuyug tulli dakel ni peteg ni
sindalu, anin dakel ida edum dan nampantakkay di kebayyu niya ittabin
tulli dakel ni kalesah ni ussalen da.
8 Gubbaten dalli bebley yud gilig ni baybay et pampateyen da tutu-
udman. Ey mengapyaddan dellanen dan menggep ni bebley yu et dakeyu
pampateyen ni bimmebley et endi pehding yu.
9 Pambahbahen dalli hu netuping ni luhud yu niya pambahbahen dan
masuh hu etata-gey ni baballey ni yuka pangguwalyai.
10 Nemahhig ni henilli mahdel ni kulput hu dep-ul ni kaman-elpuk tep
yadda hantapug ni kebayyu et eleg kayulli pakeyayyah. Niya anin idan
tuping ni luhud ni bebley yu et mampanggiggiwwed ida tep ya kududdan
kebayyun kamengigguyyud idan kalesah niyadda nampantakkayan idan
sindalun kamampenggep di nebahbah ni heggeppan di bebley yu.
11 Um-apnal idallid emin di kekeltad di bebley yu ey pampetteyen
daddalli tutu-u niya pantu-lien da hu nangkehammad ni tutukkud yu.
12 Pan-ellan dalli hu nangkebalol ni ngunut yu ey pambahbahen da
luluhhud yu anin idan kakkayyaggud ni baballey yu. Pan-ibbeng dallid
baybay hu keyew niya batun ingkapya yud baballey yu.
13 Et endilli law hu yu pan-an-anlaan tep pesikked ku hu a-appeh yu niya
tenul ni ayyuding yu.
14 Buddihak ali hu babattud bebley yu et panha-peyan ni ebuh idan
matebukul ni tabukul da. Et huttan ni bebley yu ey eleg ali law mabalin ni
meiyayyaggud. Hi-gak e AP-APU e Eta-gey ni peteg hu nanghel idan nunya."
15 Yahhuy mewan hu kan APU DIOS e Eta-gey ni peteg, ni meippanggep
ni Tyre e kantuy "Yallin pengubbatan ni buhul yun hi-gayu ey nemahhig
ali takut idan nambebley di gilig ni baybay ni pengngelan dan palak idan
kamangkettey di bebley yu tep meapput kayu.
16 Yaddalli patul da ey iwwalak da hu kinapatul da. Pan-e-kalen dalli hu
imbalwasi dan balwasin patul, anin idan nangkenginan daka ihhuklub ni
edah ni balwasi da. Umyudung idallid puyek et mampanggeygeygey idan
takut da tep ya humman ni meippahding ni hi-gayu.
17 A-appehan dakeyullin a-appeh hedin wada netey e kandalliy 'Nebah-
bah hu nandingngel ey kayyaggud ni bebley yu. Neendidda law hu dakel
ni bapor yud baybay. Yan nunman ey kapetekkut idan nambebley diman
hu nampambebley di gilig ni baybay.
18 Yan nunya ey ida kamampanggegeygey hu tutu-un nampambebley di
gilig idan baybay ni takut dan nenang-angen dan neapputan yu.' "
19 Kan mewan APU DIOS e Eta-gey ni peteg ey "Pekabbahbahen kulli
humman ni bebley yud Tyre et endilli law hu an mambebley diman.
Pedakkel ku danum di baybay ma-lat malbengan kayu.
20 Ey pellaw dakeyud nandaul di dungay et kayu mei-dum idan tutu-u lan
nebayag di diman. Humman ni melbengan ni bebley yu ey mena-yun di
nandallem et endilli an mambebley di diman ni ingganah. Et eleg kayulli
law meibbangngad ni an mekibbebley eyad bebley idan mategu.

21 Humman ali law hu kepappegan yu ey humman alin meippahding
ni hi-gayu hu keippeang-angan ni anggetakkut. Hemmahemmaken
dakeyullin tutu-u, nem eleg dakeyulli hanhamak. Hi-gak e AP-APU e Eta-gey
ni peteg hu nanghel idan nunya."

27

1 Immehel mewan hi APU DIOS et kantun hi-gak ey
2 "Hi-gam e helag ni tuu, ia-appehim hu bebley di Tyre ni kameia-appeh
di patey.
3 Humman ni bebley ey kameibbillang ni heggeppan di baybay niya
kapannegosyohin emin ni tutu-ud puyek. Kammud a-appeh muy: Kan
APU DIOS e Eta-gey ni peteg ey 'Hi-gayun tutu-ud Tyre e yuka ippahhiya hu
kakkayyaggud ni peteg ni bebley yu.
4 Kamangkeetteng hu negosyoh di bebley yu et heni yuka pan-iddeldel hu
bebley yud baybay. Ya kakinayyaggud ni bebley yu ey heni kakkayyaggud
ni bapor
5 ni nalpud Duntug e Hermon hu tabla tun cypress niya nalpud Lebanon
hu tukud tun sedar.
6 Ya etan oak ni yuka pangke-uh ey keyew ni nalpud Bashan. Ya det-al
tun haleng ey nalpud Cyprus et al-alkusan yun bakgit ni elephant.
7 Yadda etan kakkayyaggud ni luput ni kameittakyad ni mengippabsik
ni bapor ey nalpu damad Egypt. Ey yadda etan kayyaggud ni blue niya
purple ni luput ni yuka peniddum ni bapor yu ey nalpud Elisha.
8 Yadda yuka pangngunnun kamangke-uh ey nalpuddad Sidon niyad
Arbad. Yadda kamengimmanehoh ni bapor yu ey edum yun bimmebley
di Tyre.
9 Yadda tuud Gebal ni nangkelaing ni mengiyayyaggud ni bapor hu
kamengiyayyaggud ni bapor yu hedin wada nebahbah. Huttan ni bebley
yun kadekkalin bapor hu kagettangin emin ni kamambiyaheh di baybay.'
10 Yadda sinangdanan yun sindalu yun nalpud Persia, yad Lydia niyad
Libya ey netuled ida niya kayyaggud hu nambakbaklang ni helmet da niya
happiyyaw da. Hi-gada hu gaputun nandingngelan yud kebebbebley.
11 Yadda iArbad niya iHelek hu kamangguwalyad luhud di bebley
yu ey yadda iGammad hu kamangguwalyad etata-gey ni baballey ni
yuka pangguwalyai. Ey yaddad batun luhud ni bebley yu hu daka
pengihhableyiddan happiyyaw da et nema-man kayyaggud hu ang-ang ni
bebley yu.
12 Yadda tuud Tarsis ey ya silber, ya lata, ya gumek niya ihmay hu daka
iwwa-hin bayad ni hipan yuka iggatang ni hi-gada.
13 Yadda kamanggettang ni kamelpud Greece, yad Tubal niyad Meshek
ey yadda etan himbut niya giniling hu daka pemeyyad ni daka gettangan
ni hi-gayu.
14 Yadda dama kamambiyaheh ni kamelpud Bet Togarman ey yadda
kebayyun kapangngunnu niyadda kebayyun kameussal di gubat hu daka
iwwa-hid yuka kapyaan kameiggettang.
15 Ya kapanwa-hiddan tuud Rodes niyadda etan nampambebley di gilig
ni baybay ni daka gettangan hi-gayu ey yadda bakgit ni elephant niyadda
mangkagengan keyew.
16 Yadda iEdom ey yadda nenginan batu, yadda nangkenginan madlang
ni luput, yadda edum ni kakkayyaggud ni luput, ey yadda nenginan heni
batu ang-ang tun kameellad baybay hu daka iwwa-hin hi-gayud daka
gettangan kinapya yu.

17 Ya kaiwwa-hiddan iIsrael niya iJudah ni hi-gayu ey ya alinah ni
kamelpud Minnit, ya danum ni putsukan, ya lanan olibah niyadda etan
kapemanglun kennen.
18 Anin idan iDamascus et daka i-ali meinnum ni kamelpud Helbon
niyadda mablah ni dutdut ni kalneroh ni kamelpud Sahar ni daka panwa-
hin dakel ni yuka iggatang.
19 Yadda kamambiyaheh ni helag Dan et yadda Greek ni kamelpud Usal
ey yadda etan pinanday dan gumek niyadda kapemanglun kennen hu daka
iwwa-hin hi-gayud yuka kapyaan daka gettanga.
20 Yadda iDedan ey yadda luput ni kai-ap-ap di yuddungan di beneg ni
kebayyu hu daka iwwa-hid hipan yuka kapyaa.
21 Yadda iArabia et yadda ap-apud Kedar ey yadda lakkitun kalneroh
et yadda impah ni kalneroh niyadda gelding hu daka iwwa-hid daka
gettangan hi-gayu.
22 Ya kaiwwa-hiddan iSeba et yadda iRaamah ni hi-gayu ey yadda
nenginan batu niya balituk ni ya yuka iggamgam, yadda kapemanglun
kennen niyadda kamekapyan bangbanglu.
23 Ya kapanwa-hiddan iHaran, iKanneh, iEden, iSeba, iAssur niyadda
iKilmad di daka gettangan hi-gayu ey
24 yadda nenginan luput, yadda purple ni luput, yadda nebordahan ni
luput, yadda nenginan nealkusan ni aplag ni det-al et yadda nehammad ni
linubid.
25 ‘Emin ida etan dakel niya mangkebel-at ni yuka iggatang ey yadda
bapor di Tarsis hu kamengalga.
26 Illaw dakeyun kamangke-uh di baybay, nem yan lawwan yud gawwan
baybay ey dammuen yu etan na-let ni pewek ni kamelpud appit ni
kasimmilin aggew et bahbahen tu humman ni bapor yu.
27 Et emin idalli neikalgad bapor ey mekilneng idad dallem ni baybay,
anin idan nampanlugan, yadda carpenter ni kamangngunnudman e bapor,
yadda kamampambiyaheh, niyadda sindalu.
28 Henilli yegyeg hu gibek tud gilig ni baybay tep ya tekuk idalli etan ni
tuun nampanlugan ni daka pangkelsingi.
29 Pan-inhihi-yanan idallin kamampangngunnu hu babapor da et ida
man-eh-ehneng di gilig ni baybay.
30 Mantetekkuk idalli ey mannannangngih ida niya umlelemyung ida et
pandep-ulan dalli ulu da niya man-ulliullin idalid dep-ul.
31 Pammukmukan dalli ulu da ey mambalwasiddan langgusih niya
nemahhig ni nannangngihan dalli meippahding ni bebley yun neielig etan
ni bapor.’
32 Mangngugngugngug idalli ey ia-appeh da eya a-appeh di patey: ‘Endi
edum ni bebley ni an mei-ingngeh ni hi-gam e bebley di Tyre! Nem ay kele
heni ka law bapor ni nalneng di dallem ni baybay e immineng law?
33 Ida kaman-am-amleng hu tutu-ud kebebbebley ni nengatang ni muka
iggatang. Ey humman idan in-inlaw mud kebebbebley hu ingkedangyan
idan papatul.
34 Nem ay yan nunya ey nebahbah ka et itten kan heni ka bapor ni
nalneng di dallem ni baybay. Et meendin emin hu hipan wadan hi-gam,
anin idan muka pangngunnu.
35 Emin ida nambebley di gilig ni baybay ey ida kametngan nuntan ni an
neipahding ni hi-gam. Niya nemahhig hu takut idan patul dan kameang-
ang di angah da.

36 Huttan hu pappeg mu. Emin ali law negosyanteh eyad puyek ey ida
kaumtatakut tep daka nemnemnema e entanniy meippahding ali daman
hi-gada hu henin neipahding ni hi-gam.' "

28

1 Immehel mewan hi APU DIOS ni hi-gak et kantuy
2 "Hi-gam e helag ni tuu, mu ehel ni patul di Tyre eya pinhed kun
peamtan hi-gatu e kammuy 'Kan APU DIOS e Eta-gey ni peteg ey: Eta-gey
hu muka pannemnem ni annel mu e kammuy dios kan hi-gam hu ap-apud
Tyre e linikweh ni baybay. Nem e-helen kun hi-gam e tuu kan ebuh e endi
kabaelan mu!
3 Kammu na-mu ngu ey nelalla-ing ka nem hi Daniel et naka-amtam ni
emin hu hipan eleg amtan tuu.
4 Ma-nu tep makulug ni kimmedangyan ka tep ya laing mu et immen e
napnu bodegah mun balituk niya silber.
5 Em, kimmekeddangyan ka tep ya laing mu et nemahhig ni humman
muka ippahhiyya.
6 Nem hi-gak e AP-APU e Eta-gey ni peteg ey heninnuy hu e-helen kun
hi-gam: Ya muka pannemnem ey neiingngeh hu laing mud dios,
7 et humman hu, peellik hu anggetakkut ni buhul mu et bahbahen dan
emin hu kayyaggud ni usal mun limmum tep ya laing mu.
8 Niya petteyen dakalli et ibbeng dakad baybay et yadman hu kulung
mu.
9 Yallin ellian idan buhul mun an memettey ni hi-gam ey eleg kalli law
mampahhiyan mekihhanggan hi-gada et ehelem e dios ka. Tep hedin
hanggaem idalli law hu buhul mu ey tuu kallin ebuh, beken ni dios.
10 Et heni kalli ahhun petteyen idan tuud edum ni bebley ni eleg
mengullug ni hi-gak. Hi-gak e AP-APU e Eta-gey ni peteg hu nanghel idan
nunya.' "
11 Entanni ey immehel mewan hi APU DIOS ni hi-gak ey kantuy
12 "Hi-gam e helag ni tuu, nannangngihim hu patul di Tyre ey kammun
hi-gatuy 'Kan APU DIOS e Eta-gey ni peteg ey: Yan nunman ey nakallaing
ka niya kayyaggud ang-ang mu.
13 Nambebley kad Eden e leguntan APU DIOS. Wadan emin ni hi-gam
ida gamgam ni balituk et yadda nenginan batu henin rubies, ya diamond,
ya topaz, ya beryl, ya carnelian, ya jasper, ya sapphire, ya emerald et ya
garnet e neidaddan dedangngun neiungngaam.
14 Bineal ku hu hakey ni anghel ni mengi-eddug ni hi-gam eyad duntug
kun kad-an idan nunyan dakel ni nenginan batun kaumhilin heni apuy.
15 Meippalpu eman ni newadaan mu ey neisigud ni kakkayyaggud ka,
nem entanni ey inlapum ni mengippahding ni lawah.
16 Ya negosyoh mu hu impapaptek mu et kumekeddangyan ka, nem
entanni ey nambalin kan makabbunget niya mapetey et manliwat ka.
Et humman nemilitan kun ke-kalam eyad duntug ni kad-an ku. Ya etan
anghel ni bineal kun mengi-eddug ni hi-gam hu meneg-al ni hi-gam et
hi-yanen mu eya kayyaggud ni muka panha-adin kad-an ni dakel ni
nangkenginan batu.
17 Ya kakinayyaggud ni ang-ang mu hu gaputun nambalin kan kamam-
pahhiya niya gapu mewan tep nandingngel ka ey nambalin kan heni eleg
menemneman. Et mukun imbeng dakad puyek et panhintetekkelan dakan
edum ni papatul.

18 Sinelatelam mu dakel ni edum mun negosyanteh niya hinibit mudda
etan muka pandeyyawi et humman gaputun winedak etan apuy ni
nengiheb ni hi-gam. Et emin hu katuutuu ey nanhin-aang-angan da hu
dep-ul di puyek ni nambalinan mu.
19 Huttan nepappegan mu tep meendi ka law ni ingganah! Emin ida hu
nengamtan hi-gam ey nekaddismayah ida tep nekabbahbah ka.' "

Ya neipeamtan lawah ni meippahding ni Sidon

20 Kan mewan APU DIOS ni hi-gak ey
21 "Hi-gam e helag ni tuu, mu peamta e ya bebley di Sidon ey mekastigu.
22 Kammuy 'Kan APU DIOS e Eta-gey ni peteg ey: Hi-gak hu buhul mu e
Sidon. Yallin pengastiguan kun hi-gam ey daydayawen da-ak idan tutu-u
niya amtaen dalli law e kayyagguddak ni AP-APU.
23 Peellik hu degeh et mangkatey ida bimmebley niya peellik hu umgubat
ni menellikub ni hi-gam et pampateyen dadda hu tetdaan ni degeh et
pengamtaam e hi-gak hu AP-APU.' "

Mebendisyonan hu Israel et luminggep

24 Kan APU DIOS ey "Endiddalli law hu dinagsin helag Israel ni
mengippelilligat ni hi-gada, tep ida kamei-ellig di hebit. Yan nunman ali
pengamtaan idan helag Israel e hi-gak hu AP-APU e Eta-gey ni peteg."
25 Kan mewan APU DIOS e Eta-gey ni peteg ey "Emmungen kuddalli tutu-
uk ni winehit kud nangkeidawwin bebley et ang-angen alin katuutuu hu
kakinayyaggud ku. Et manha-ad idalli law di bebley da dedan ni indawat
kun aammed dan hi Jacob e bega-en ku.
26 Et mampemehwat idallin baballey dad Israel niya pantaneman
dadda pupuyyek da. Melinggep idalli law ni mambebley di diman, tep
kastiguek ida dinagsi dan kamemippihul ni hi-gada. Yan nunman ali law
pengamtaan idan helag Israel e hi-gak hi APU DIOS e Dios da."

29

Ya neipeamtan lawah ni meippahding ni Egypt

1 Yan eman ni meikkeppulut dewwan aggew ni kapulun bulan ni kapulun
toon meippalpun neilawwan mid Babilon ey immehel mewan hi APU DIOS
ni hi-gak ey kantuy
2 "Hi-gam e helag ni tuu, mu peamta hu lawah ni meippahding alin patul
di Egypt niyadda bimmebley diman.
3 Ehel mu e hi-gak e AP-APU e Eta-gey ni peteg ey kangkuy 'Hi-gam e
patul di Egypt ni heni buhayyan kamanluklukbub di Wangwang e Nile ey
e-helen ku e hi-gak hu buhul mu.' Kammu ni-nganguy 'Wangwang ku hu
Nile tep hi-gak hu nengapya!'
4 Nem e-kalen dakadman e Wangwang e Nile tep benwiten dakan hi-gak
et mailegat ida edum ni deleg ni meipket di hiphip mun pengiddekkalan
daka.
5 Bebkahen daka et mekakbeb kad mamegan puyek di desert et
makiketey ida etan edum ni deleg ni ketteyyan mudman. Eleg meikku-ku
hu annel mu et mena-yun ni meippullay di puyek ma-lat panhin-e-kanan
idan sisit niyadda animal di muyung.
6 Et yan nunmman ali pengamtaan idan emin ni tutu-ud Egypt e hi-gak
hu AP-APU. Yan eman ni kapeneppuliddan helag Israel ni baddang mu ey
heni ka katlubbung.

7 Hi-gam hu indidinel dan umbaddang ni hi-gada, nem kaney ihhehka
dakan panhulkud da ey nahpung ka kumedek et masibik hu yekyekkan da
et man-egah ida et mahpung beneg da.
8 Et humman hu, hi-gak e AP-APU e Eta-gey ni peteg ey kangkuy: Peellik
hu mengubbat ni hi-gam et pampateyen dadda tutu-um niyadda animal
mu.
9 Em, mebel-ah ali hu bebley di Egypt et pengamtaan idan bimmebley di
diman e hi-gak hu AP-APU.
Kammuy hi-gam hu kan Wangwang e Nile tep kammuy hi-gam hu
nengapya,
10 et humman hu, nambalinnak ni buhul mu niya buhul daman nunman
e wangwang. Bahbahen ku hu Egypt et mambalin ni endi silbitu
meippalpud Migdol di appit ni north ingganah di Aswan di appit ni south
ingganah di pappeg ni Ethiopia.
11 Endilli law hu an mewennat ni tuu niya animal di diman tep endi hu
an manha-ad diman ni na-pat ni toon.
12 Ebuh ali hu bebley di Egypt ni mekabbahbah di emin di bebley eyad
puyek et mebel-ah ni na-pat ni toon. Emin ida etan nambebley di diman
ey iwwahit kuddad kebebbebley di puyek.
13 Nem hi-gak e AP-APU e Eta-gey ni peteg ey kangkuy: Hedin melebbah
hu na-pat ni toon ey nak idalli ewwiten di kebebbebley ni nengiwehitan
kun hi-gada et ienamut kudda
14 et mambebley ida mewan di Egypt di appit ni south e bebley da dedan.
Nem endilli law kabaelan ni nunman e bebley da.
15 Yad nan-ap-apuan idan aap-apu dadda ey humman idalli hu kekakkap-
puyan ni emin eyad ta-pew ni puyek et endilli law hu kabaelan dan
umpiliw ni edum ni bebley ey eleg dalli law hu kabaelan ni pambalin hu
edum ni bebley ni mengu-unnud ni pinhed da.
16 Niya eleg law ididdinnel ni Israel hu Egypt ni umbaddang ni hi-gada.
Tep huyyan meippahding ni Egypt hu mengippeamtan hi-gada e neka-
ihhalla hu da pengididdinelan ni Egypt niya yan nunman ali pengamtaan
da e hi-gak hu AP-APU e Eta-gey ni peteg."

Ya penggepan Nebukadnessar ni Egypt

17 Yan eman ni lapun aggew ni lapun bulan ni meikkadwampulut pitun
toon ni neilawwan mid Babilon ey immehel mewan hi APU DIOS
18 et kantun hi-gak ey "Hi-gam e helag ni tuu, hi Nebukadnessar e
patul ni Babilon ey tu ginubat hu bebley di Tyre. Pinilit tudda sindalu
tun mangkalgan mangkebel-at ni kalga et nemahhig ni nangkemukmukan
hu ulu da ey nangkeliputan hu pahhannan da, nem endi silbi tun da
nengubatan ni nunman e bebley tep endi da inlan limmuddan bimmebley
di diman.
19 Nem yan nunya ey hi-gak e AP-APU e Eta-gey ni peteg ey i-abulut kun
hehgepen nan Nebukadnessar hu Egypt et tu pan-alen ni emin hu hipan
nangkebalol ni ngunut di diman ni heni tangdan idan sindalu tu.
20 Em, iddawat ku Egypt ni hi-gatu, tep ya nengu-unnudan idan sindalu
tun pinhed kun meippahding et da bahbahen etan bebley di Tyre. Hi-gak
e AP-APU e Eta-gey ni peteg hu nanghel idan nunya.
21 Ey yallin nunman dama hu pengidwatan kun et-eteng ni kabaelan ni
Israel ey beggaen dakalli e Ezekiel ni an mengippeennamtan hi-gada ni
pinhed ku et amtaen dalli e hi-gak hi APU DIOS."

30

Ya pengastiguan APU DIOS idan iEgypt

1 Immehel mewan hi APU DIOS et kantun hi-gak ey
2 "Hi-gam e helag ni tuu, mu peamta eya e-helen ku e AP-APU e Eta-gey
ni peteg. Kammuy: Ngannganih law hu kedettengan ni anggetakkut ni
meippahding!
3 Em, ngannganih kedettengan nunman ni nagtud ni aggew ni pengas-
tiguan APU DIOS ni hi-gayu. Yan nunman ali ey memunnumunnu niya
umlelemyung hu katuutuud kebebbebley.
4 Um-aliddalli hu mengubbat ni Egypt et dakel hu mangkettey ey mebah-
bah ali humman ni bebley niya pan-ellan da limmun katuutuudman. Anin
ni bebley di Ethiopia et meilleggat alid gubat.
5 Yallin nunman e gubat ey mangkettey ida sindalun iEthiopia, iLibya,
iLydia, iArabia niyadda tutu-uk ni wadadman. Mekikkettey idalliddan
sindalud Egypt."
6 Inhel dedan nan APU DIOS e kantu ey "Emin idalli etan sindalud edum
ni bebley ni an memaddang ni Egypt ey mangkettey idalli et endilli da
ikkedhel niya da ippahhiyadman e bebley ni meippalpud Migdol di appit
tud north ingganah di Aswan di appit tud south. Hi-gak e AP-APU e Eta-gey
ni peteg hu nanghel idan nunya.
7 Humman ni bebley di Egypt hu mekabbel-ah di emin di bebley eyad
puyek, tep mekabbahbah niya emin idalli hu kebebbebley di nanlinikweh
di diman ey mangkebahbah ida.
8 Ey amtaen idallin iEgypt e hi-gak hu AP-APU ni panlelgaban kun bebley
da niyan pemahbahan kuddan bebley ni kamemaddang ni hi-gada.
9 Yallin nunman dama hu pengittu-dakan kun an mengippeamtad
Ethiopia e ngannganih law hu kedettengan ni aggew ni kebahbahan da
dama. Ida kamekaddinnel nem nemahhig ali takut dan pengamtaan dan
nengastiguan kuddan iEgypt."
10 Tep kan APU DIOS e Eta-gey ni peteg ey "Peellik hi Nebukadnessar e
patul di Babilon ni an mengubbat ni Egypt et mangkatey ida hu dakel ni
bimmebley niya ma-lat meendi hu kinedangyan da.
11 Hehgepen tu Egypt et bahbahen tu humman ni bebley ingganah
mangkeippu-ul hu nangketey. Hi-gatu et yadda sindalu tu hu kebub-
bungngetan di emin di sindalu.
12 Tetdukan ku hu Wangwang e Nile niya peellik ida humman ni
iBabilon e lawah ni tutu-u ma-lat hi-gada man-ap-apudman niya ma-lat
pakabbahbahen da humman ni bebley ni Egypt. Hi-gak e hi APU DIOS hu
nanghel idan nunya."
13 Yahhuy mewan hu inhel nan APU DIOS e Eta-gey ni peteg e kantuy
"Bahbahen kuddan emin etan kinapyan tuun dios dad Memphis. Endien
ku damadda aap-apud Egypt niya petattakut kuddan emin hu tuudman.
14 Pannenneng kun mebahbah hu bebley di appit ni south ni Egypt ey
lelgaben ku hu bebley di Soan niya kastiguen ku hu Tebes.
15 Bahbahen ku dama hu Pelusium e nekahhammad ni neluhud ni bebley
gapu tep ya nemahhig ni bunget ku niya petteyen ku hu dakel ni tuud
Tebes.
16 Em, lelgaben ku hu Egypt, panhelheltap kudda iPelusium, bahbahen
ku hu Tebes niya petattakut kudda iMemphis.

17 Yadda hikken tun lalakkid Heliopolis niyad Bubastis ey mangkettey
idad gubat. Yadda metdaan ey ellan idan buhul da et pambalin daddan
kulebut.
18 Ya etan bebley di Tahpanhes ey henilli me-ngetan et heni mehephepan
ni kulput ni pengendian kun kabaelan idan iEgypt ni daka ippahhiya. Niya
emin idalli hu tutu-udman ey mambalin idan kelabut.
19 Humman idallin nemahhig ni pengastiguk idan iEgypt hu pengamtaan
da e hi-gak hu AP-APU."

Ya neendian ni kabaelan ni patul di Egypt

20 Yan eman ni kapitun aggew ni lapun bulan ni meikkeppulut hakey ni
toon neipalpu eman ni neilawwan mid Babilon ey immehel mewan hi APU
DIOS et kantun hi-gak ey
21 "E-helen kun hi-gam e helag ni tuu, e kamei-ellig ni himpung ku
hu ngamay ni patul di Egypt ey endi nenangud ni an memedbed ma-lat
mapwahan et dammutun hantenged tu mewan hu ispadah.
22 Yan nunya ey hi-gak e AP-APU e Eta-gey ni peteg ey kangkuy 'Buhul
tuwak ni patul di Egypt. Hehpungen ku hu dewwan ngamay tu, ya etan
nahpung et ya etan eleg mahpung, et ma-gah ispadah tu.
23 Niya emin ida etan bimmebley di diman ey iwwahit kuddad kebebbe-
bley eyad puyek.
24 Em, hehpungen ku hu ngamay ni patul di Egypt et mambakbaktad ey
umpalapalak et matey tep ya nemahhig ni liput tu. Nem ya etan patul di
Babilon ey pe-let ku et hi-gatu pengippatngedan kun ispadah ku.
25 Em, pe-let ku hu patul di Babilon et patnged kun hi-gatu ispadah ku et
usalen tun an mengubbat ni patul di Egypt anin ni eleg tu han-ita-gey hu
ngamay tu. Yan nunman alin aggew hu pengamtaan idan iEgypt e hi-gak
hu AP-APU.
26 Iwwahit kuddallid kebebbebley et amtaen da e hi-gak hi APU DIOS.' "

31

Ya Egypt ey henin keyew e sedar

1 Yan eman ni nemangulun aggew ni katlun bulan eman ni meikkeppulut
hakey ni toon ni neilawwan mid Babilon ey immehel mewan hi APU DIOS
et kantun hi-gak ey
2 "Hi-gam e helag ni tuu, mu ehel nan patul di Egypt niyadda tutu-u tu
eya pinhed kun e-helen ni hi-gatu e kangkuy 'Endi hu hakey ni bebley eyad
ta-pew ni puyek ni tu ingngehen hu kabaelan ni bebley yu!
3 Kayu kameiddingpat di et-eteng kabaelan tun bebley di Assyria ni
nunman e kamei-ellig etan di kakkayyaggud niya mabulung ni keyew di
Lebanon e sedar e dimmukkey et datngen tu kulput.
4 Eleg makulangan ni danum tep wada etan utbul ni kamenennum niya
makyew di diman, et humman hu gaputun kayyaggud hu neettengan tu
niya dimmukkey ni peteg.
5 Eta-gey niya mapenga ey etta-teng pangetu nem yadda edum ni keyew
tep eleg mekullangin danum.
6 Nambuyaan idan sisit pangetu ey nan-impahan idan nambakbaklang
ni animal hu hengeg tu. Anin idan tutu-ud kebebbebley et nanhiduman
da hengeg tu.
7 Kakkayyaggud hu kakyew tu ey andudukkey pangetu niya limmaw di
nandallem hu lamut tu et datngen tu danum.

8 Huyya hu kekakkayyaggudan di emin ni keyew. Eleg han-ingngeh idan
sedar winu edum ni keyew di garden kud Eden hu kakinayyaggud tu. Niya
endi edum ni keyew ni tu ingngehen hu kadinukkey ni pangetu.
9 Hi-gak hu nengidwat ni kakinayyaggud ni ang-ang tu ey hi-gak hu
nengipedakkel ni pangetu. Emin hu keyew di garden kud Eden ey ida
kaum-ameh etan ni keyew.
10 Nem yan nunya ey hi-gak e Ap-Apu e Eta-gey ni peteg ey e-
helen kun hi-gayu hu neipahding ni nunman ni keyew ni neetteng et
dumukkedukkey et datngen tu kulput. Tep yan neettengan nunman ni
keyew ey kamampahhiya.
11 Et humman hu, inwalleng ku et beltanen ni ap-apud edum ni bebley
ni et-eteng kabaelan tu. Et ipahding tu hu lebbeng ni meippahding ni
nunman ni keyew tep ya lawah ni elaw tu.
12 Lingngeh idan makabbunget ni tutu-ud edum ni bebley et metu-
li et ipayyag dan neiwahhiwahhit hu pangetud nangkedeklan niyad
nangkedunduntug. Nan-inhihi-yanan idan etan ni kamanhihhiddum di
diman et mena-yun di netukkadan tu.
13 Emin ida etan sisit ni kaum-alidman ey daka pan-e-eppai humman
ni nalngeh ni keyew niya kapanluklukbubiddan animal di muyung hu
pangetudda.
14 Et humman hu, endi law hu keyew ni an um-anduandukkey et datngen
tu kulput ma-lat mampahhiya, anin ni kayyaggud hu simmelan tun eleg
mekullangin danum. Tep emin hu keyew ey kamettey, henin tuu e
kamettey et kaumlaw di nandaul di dungay.' "
15 Yahhuy hu kan Apu Dios e Eta-gey ni peteg e kantuy "Yan neteyyan
ni nunman ni keyew et lumaw di nandaul di dungay ey impasiked kudda
danum di wangwang niyad kulukul tep ya tu neteyyan humman ni keyew
et keang-angan tu e henidda kaumlelemyung. Ey na-ngetan ni emin hu
duntug di Lebanon niya anin idan keyew di diman et kimmehyaw ida.
16 Yan nengipelawwan kun nunman e keyew di nandaul di bebley ni
netey ey nekakbeb et meigiwwed hu kebebbebley eyad puyek. Niya emin
ida keyew di Eden, anin idan nalpud Lebanon ni kayyaggud ni keyew ni
limmaw diman dungay ey ida kaman-am-amleng.
17 Neipelaw ida damad dungay etan tutu-un nanhiduhidum etan di
keyew et ida mei-dum di nangketey di gubat.
18 Hi-gam e patul ni Egypt hu neieligan tu humman ni keyew. Tep
meippahding alin hi-gam niyadda tutu-um eya neipahding ni nunman e
keyew anin ni et-eteng hu kabaelan mu niya endi hakey ni tu ingngehen
hu kasina-gey ni saad mu. Tep nanna-ud e mettey ka henin kameippahding
ni emin ni keyew, anin idan keyew di Eden. Et humman hu, umlaw kalli
damad nandaul di dungay e linawwan idan tuun anggebe-hel ku e eleg
menaydayaw ni hi-gak niyadda netey di gubat. Hi-gak e Ap-Apu e Eta-gey
ni peteg hu nanghel idan nunya."

32

Ya etan patul ni Egypt ey kamei-ellig di buhayya

1 Yan eman ni nemangulun aggew ni meikkeppulut dewwan bulan ni
meikkeppulut dewwan toon meippalpu eman ni neilawwan mid Babilon
ey immehel mewan hi Apu Dios ni hi-gak e kantuy

2-3 “Hi-gam e helag ni tuu, mu ehel ni patul ni Egypt e kammuy ‘Hi-gak
e AP-APU e Eta-gey ni peteg ey wada e-helen kun hi-gam! Kammu na-
mu ngu nem heni kan layon ni muka pehpehding ni kebebbebley, nem
ya kakulugan tu ey heni ka buhayya e kakillukillutan ebuh ni helim hu
danum idad wangwang. Keknaen dakalli et paelik hu tutu-ud edum ni
bebley ni an mempap ni hi-gam et idekal daka
4 di mamegan puyek et paelik ida sisit niyadda animal di muyung et
panhin-e-kanan daka.
5 Iwahhiwahhit kullid kedunduntug hu annel mun kamangkebwel et
yadda tu-ngal mud nampandeklanan tu.
6 Man-ayyuayyuh idallid deplah di kedunduntug hu kuheyaw mu et
mangkapnudda kulukul.
7 Yallin nunman ni endien daka ey man-e-nget tep hennian ku hu
kabunyan ni mahdel ni kulput et eleg dumilag ida bittuwen, ya bulan niya
aggew.
8 Eggak pedillag ida humman ni kaumdilag di kabunyan ma-lat ma-
ngetan hu bebley yu. Hi-gak e AP-APU e Eta-gey ni peteg hu nanghel idan
nunya.
9 Emin idalli hu katuutuud edum ni bebley ni endi mu diddingngel ni
meippanggep ni hi-gada ey umkel-ew idan pengipeamtaan kun neteyyan
mu.
10 Umkenel-ew idalli tutu-ud kebebbebley ni pehding kun hi-gam. Et anin
idallin papatul dadda et umgeneygey idan takut dan keittu-nudan da.’ ”
11 Tep kan APU DIOS e Eta-gey ni peteg ey “Immen ali hu patul di Babilon
ni an mengubbat ni hi-gam.
12 Peellik ida mangkabunget ni sindalu et usalen da hu ispadah dan
memettey idan emin ni tutu-um et bahbahen dan emin hu hipan muka
ippahhiya.
13 Ey petteyen kuddan emin hu babakka yun impattul yud gilig idan
kulukul ma-lat eleg ali law makilut hu danum di diman, tep meendi hu
tutu-u niya animal di ditan e bebley!
14 Peyaggud ku danum idad wangwang ditan et meli-neng idalli law ni
mabulbulubul. Hi-gak e AP-APU e Eta-gey ni peteg hu nanghel idan nunya.
15 Pambalin kulli hu Egypt e bebley mun endi silbitu, tep bahbahek ni
emin hu mategudman. Yan nunman ali pengamtaan yu e hi-gak hu AP-APU.
16 Huyyan meippeamtan meippahding ey mambalin alin a-appeh ni
kalemyungin tuu ni ia-appeh ni kabiibiid kebebbebley ni lemyung dan
neipahding ni bebley di Egypt niyadda bimmebley di diman. Hi-gak e
AP-APU e Eta-gey ni peteg hu nanghel idan nunya.”
17 Yan eman ni meikkeppulut liman aggew ni lapun bulan ni meikkeppu-
lut dewwan toon meippalpu eman ni neilawwan mid Babilon ey immehel
mewan hi APU DIOS ni hi-gak e kantuy
18 “Hi-gam e helag ni tuu, lemyung ka tep ya meippahding idan tutu-
ud Egypt niya itu-dak kuddad nandaul di dungay e bebley ni netey et ida
mei-dum di tutu-un nalpud edum ni bebley ni et-eteng kabaelan da.
19 Kammun hi-gada ey ‘Hi-gayun iEgypt, kaw kanyu nem kakkayyaggud
ang-ang yu nem ya hu edum ni tuud edum ni bebley? Nem anin dedan ni
kantu et kakkayyaggud hu ang-ang yu, et mettey kayu damengu et umlaw
kayun an mei-dum ida etan di endi bilang tun tutu-u.’
20 Nanna-ud ni mettey idan emin hu iEgypt tep nandadaddan ida buhul
dan memettey ni hi-gada.

21 Kan idallin nelaing ni aap-apun sindalun wadad nandaul di dungay
ni meippanggep idan iEgypt niyadda nemaddang ni hi-gaday: Immalid-
dadyan an mei-dum idan endi bilang tun tuu.
22 Immen ida damad kulung da hu iAssyria niyaddan emin sindalu dan
nangketey di gubat.
23 Immen hu kulung dad nandaul di dungay e kalawwin kamettey. Hi-
gada lan nunman hu katattakusin katuutuu, nem yan nunya ey hinelikub
idan sindalud bebley ni nemenaddang ni hi-gada.
24-25 Anin idan iElam e endi bilang tun tuu niyadda sindalu dadda
nangketey di gubat et immen idadman di dungay e bebley ni netey
e daka hahhallikubi humman ni bebley. Yan nunman ey nemahhig
katattakutisiddan katuutuu humman idan iAssyria nem yan nunya kaya
ey nemahhig baing da tep immen idad dungay e nei-dum idad nangketey
di gubat.
26 Anin ni di Meshek nan Tubal et immen ida damadman e hinelikub
idan kulung ni sindalu da. Katattakusiddan tuun nunman, nem nunya ey
immen idad nandaul e nei-dum idad endi bilang tun tuun nangketey di
gubat.
27 Eleg ida meidaydayaw eman ni neteyyan da, nem neala et da i-dum
daddad endi bilang tun tutu-u. Beken ni henidda eman ni nandingngel
ni sindalun nebayag e kameiyayyaggud kulung da et daka pepungngan ni
hi-gada hu ispadah da niya daka itta-pew di annel da hu happiyaw da. Yan
ketagguddan nunyan sindalun ey impetattakut da hu tutu-ud kebebbebley.
28 Hanniman damalli hu meippahding ni hi-gayun iEgypt e pampetteyen
dakeyulliddan mengubbat ni hi-gayu et kayu mei-dum ni meikkulung di
kad-an idan endi bilang tun tutu-un nangketey di gubat.
29 Immen ida damadman hu iEdom, anin idan papatul niya aap-apu dan
nangkeikulung ida. Et-eteng hu kabaelan dan nunman, nem yan nunya ey
immen idad dungay e nei-dum idad kulung idan endi bilang tun tuu.
30 Immen ida damad kulung da hu aap-apud bebley di appit di
north et yadda iSidon, tep netey idan emin di gubat. Yan nunman ey
katattakusiddan tutu-u, nem yan nunya ey ida kamebabbaingin immen
idad dungay e nei-dum idad endi bilang tun tuun nangketey di gubat.
31 Ya etan patul di Egypt niyadda sindalu tu ey man-am-amleng ida law,
tep beken ni hi-gadan ebuh hu manhelheltap. Hi-gak e Ap-Apu e Eta-gey ni
peteg hu nanghel idan nunya.
32 Ma-nu tep hi-gak hu nengitu-dak ni patul di Egypt niyadda sindalu tun
menattakkut idan katuutuu, nem anin ni henin nunman impahding ku et
mettey ida et mei-dum idan mekikkullung di nangketey di gubat idan endi
bilang tun tuu. Hi-gak e Ap-Apu e Eta-gey ni peteg hu nanghel idan nunya."

33

Ya nenuduan Apu Dios nan Ezekiel ni mangguwalya

1 Immehel hi Apu Dios ni hi-gak ey kantuy
2 "Hi-gam e helag ni tuu, mu peamtaddan edum mu eya pinhed kun e-
helen. Hedin pellaw ku hu buhul ni mengubbat ni bebley, ey ida kaumpili
hu tutu-udman e bebley ni mangguwalya.
3 Et hedin ang-angen nunman ni guwalya e iyyaddalli hu buhul ey petnul
tu hu tangguyup ni pengamtaan idan tuu e iyyaddalli buhul da.

4-5 Ya etan tuun dedngelen tu humman ni tangguyup, nem mangngenge-
hhay ey bahul tu ngu hedin petteyen da. Tep gullat ni hinengud tu ey
dammutu et ni bimmesik et neihwang.
6 Nem hedin ang-angen etan ni guwalya hu kapengelliiddan buhul, ey
eleg tu patnul hu tangguyup ni pengamtaan idan tutu-u, man hi-gatu
pebehhul kun ketteyyan idan bimmebley. Mannenneng hu liwat dan
ketteyyan da, nem ya etan guwalya hu kambahul ni ketteyen da.

7 Yan nunya ey hi-gam e helag ni tuu, hu pillien kun heni pangguwalyad-
dan helag Israel. Et humman hu, dengel mu eya e-helen kun hi-gam et
ehelan mudda.
8 Tep hedin peamtak e mettey etan lawah ni tuu tep ya liwat tu, nem eleg
mu e-heli ma-lat isiked tun mengippahding ni lawah et eleg matey, man
hi-gam hu kambahul ni ketteyyan tu.
9 Nem hedin e-helan mu humman ni tuu, nem kapya tu ngu dedan ni
manghay et eleg tu issiked ni manliwwat, man endi ngu law hu bahul mu,
anin ni mettey e nanengtu liwat tu."

10 Entanni ey immehel mewan hi Apu Dios et kantun hi-gak ey "Hi-gam
e helag ni tuu, ida kamanlillih hu tutu-ud Israel et da-ak kapebehhuli e
kanday 'Eleg mi law han-isipel hu nemahhig ni kastigu mid liwat mi. Hipa
anhan inna-nu min meteggu?'

11 Ehel mun hi-gada e hi-gak e Ap-Apu e Eta-gey ni peteg niya wadan
ingganah ey eggak man-am-amleng ni ketteyyan ni neliwtan ni tuu. Ya
pinhed ku ey issiked nunman ni tuun manliwwat ma-lat mannananeng
hu biyag tu. Et humman hu, hi-gayun tutu-ud Israel, isiked yun
manliwwaliwwat. Kaw pinhed yun mettey?

12 Hi-gam e helag ni tuu, ehel muddan tutu-um ni helag Israel e hedin
nanliwat hu kayyaggud ni tuu, man eleg mabalin ni an meihwang tep
yadda kayyaggud ni impahding tun nunman. Ey hedin issiked ni lawah ni
tuun mengapkapyan lawah, man meliwwan hu liwat tu et eleg mekastigu.
Nem pidwaen kun e-helen e hedin issiked etan ni kayyaggud ni tuun
mengippahding ni kayyaggud et ya panliwwatan tu hu pehpehding tu,
man eleg nisi mabalin ni meihwang tep ya kayyaggud ni impahding tun
nunman.
13 Anin na-mun hammaden kun e-helen etan ni kakkayyaggud tuka
pehpehding ni tuu e meittu-u, nem hedin ididdinel tu hu kayyaggud
ni impahpahding tun mengihwang ni hi-gatu et penghel tuy anin ni
manliwwaliwwat mewan, man ippatey tu humman ni liwat tu, tep endi
law bilang tun hi-gak ida kayyaggud ni impahpahding tun nunman.
14 Ey anin na-mun inhel ku e mettey etan lawah ni tuun kamanliwwali-
wwat, nem issiked tun mengippahding ni lawah et ya kayyaggud law
kapkapyaen tu,
15 e henin pengibbangngadan tun imbalal dan hi-gatu hedin pinhed dan
bangngaden, winu ya pengibbangngadan tun sinekew tu hedin wada niya
pengissikkedan tun manliwwaliwwat, nem u-unnuden tudda hu tugun kun
kakelpuin biyag ni endi pappeg tu, man eleg mettey, nem mambi-biyag ni
ingganah.
16 Em, tep liniwwan ku nanliwatan tu et mambi-biyag tep kayyaggud
niya neiptek hu impahding tu.

17 Kan idan tutu-um ey 'Beken ni limpiyuh hu kapehding nan Apu Dios.'
Nem ya kakulugan tu ey ya elaw da hu beken ni limpiyuh.

18 Pidwaen kun e-helen e hedin issiked ni kayyaggud ni tuun mengip-
pahding ni kayyaggud et ya lawah hu pehpehding tu, man mettey tep ya
nengipahdingan tun lawah.
19 Nem hedin issiked ni lawah ni tuu hu lawah ni elaw tu et ya kayyaggud
law ippahding tu, man eleg mettey.
20 Hi-gayun helag Israel, kanyuy beken ni limpiyuh hu nakka pehding.
Nem huwetan dakeyulli meippuun di impahpahding yu.
21 Yan eman ni meikkelliman aggew ni kapulun bulan ni meikkeppulut
dewwan toon meippalpun neilawwan mid Babilon ey wada etan tuun
bimmesik alid Jerusalem et umlin an mengidaddatteng ni hi-gak e hinggep
idan buhul mi hu Jerusalem.
22 Yan nunman ni hileng et han dumteng etan tuu ey ginibek kun
imbangngad Apu Dios hu ehel ku et dammutun nak law kaumhapit et
makihummangan nak nunman ni tuun dintengan tun newa-waan tu."
23 Kan Apu Dios ni hi-gak ey
24 "Hi-gam e helag ni tuu, kan idan tutu-un natdaan di nangkebahbah
ni bebley di Israel ey 'Yan nunman ey e-ebbuh ni hi Abraham, nem
indawat nan Apu Dios ni hi-gatun emin eya bebley di Israel. Yan nunya ey
dimmakkel itsu law ni helag tu, et humman hu, nema-man iddawat Apu
Dios ni hi-gatsu huyyan bebley.'
25 Ehel mun hi-gada e kammuy: Kan Apu Dios e Eta-gey ni peteg ey 'Eleg
mabalin ni kanyuy bebley yu huyyan bebley tep yuka kenna hu detag ni
nanengtu kuheyaw tu, ey yuka daydayawa hu dios ni kinapyan tuu niya
yuka pampateyadda hu tuun endi bahul da.
26 Yuka ididdinel hu kabaelan yun mekiggubbat niya emin hu yuka
pehpehding ey nemahhig ni kamengippebungnget ni hi-gak. Wada hakkey
ni hi-gayu ey yuka i-ulig hu beken yu ahwa. Nem ay kele ni-nganguy
kanyuy bebley yu eya bebley?'
27 Ehel mu mewan ni hi-gada e hi-gak e Eta-gey ni peteg ni Ap-Apu
niya wadan ingganah ey kangkuy 'Mettey idallid gubat humman ni tutu-
ud nebahbah ni bebley. Yadda wadad a-allaw ni bebley ey kennen idan
animal di muyung niya mangkettey idad degeh hu nampantalud leyang
niyad kedunduntug.
28 Mebel-ah ali humman ni bebley tep pambalin kun endi silbitu et
mepappeg hu kabaelan dan daka ippahhiya. Pambalin kudda duntug
diman ni anggetakkut et endilli law tuun an mandellan di diman.
29 Et yan nunman ali law pengamtaan da e hi-gak hu Ap-Apu tep ya
humman ni nak pehding ni hi-gadan kastigu da.' "
30 Kan mewan Apu Dios ey "Hi-gam e helag ni tuu, yadda etan edum
mun helag Israel ey hi-gam hu daka ung-ungbala hedin neamuamung idad
etan di heggeppan ni bebley niyad dallin ni baballey da. Wada hakkey ni
hi-gada ey kanday 'Tayu puhdanan nan Ezekiel e prophet hedin hipa hu
impeamtan Apu Dios ni hi-gatun nunya.'
31 Henin nunman hu daka pehpehding e ma-nu tep ida kaum-alid kad-
am mun an mengngel ni e-helem, nem eleg da pehding hu muka e-helan
pehding da. Niya ma-nu tep kabbabbal idan kaman-e-ehhel, nem eleg da
issiked hu lawah ni elaw da e daka tellama edum da et pan-alen da limmu
da.
32 Humman ni daka pehpehding ni hi-gam ey heni ka etan ni nelaing ni
man-a-appeh niya manggitalah e kakkayyaggud ni deddengngelen. Tep
ma-nut daka deddengngela hu muka e-helan pehding da, nem anin ni
hakey ew ngu et endi hu da inu-unnud ni an impahding.

33 Nem yallin amnuan ni emin ni in-inhel mu, tep nanna-ud ni um-amnu,
ey amtaen dalli law e prophet ka."

34

Yadda heni kamampattul ni iIsrael

1 Entanni ey immehel mewan hi APU DIOS et kantun hi-gak ey
2 "Hi-gam e helag ni tuu, mu ehel hu mekapkapyaddan etan ni aap-apun
heni kamengipappattul idan tutu-uk ni helag Israel. Ehel mun hi-gada
e kammuy 'Kan nan APU DIOS e Eta-gey ni peteg ey: Hi-gayuddan heni
kamampattul idan helag Israel, ey nanna-ud ni mekastigu kayu! Mebahbah
kayulli tep eleg yu ippaptek ida hu yuka ippattul. Ida kameu-upa ey ma-
nun hi-gayu tep kayu kamepeppehel. Kaw beken ni lebbengtun ippaptek
ni kamampattul hu tuka ippattul?
3 Heni kayu etan ni kamampattul ni kalneroh ni tuka pan-inuma gatas ni
tuka ippattul niya tuka kapyaan kakkayyaggud ni balwasi tu hu dutdut da
niya tuka palsiadda etan kekakkayyaggudan ni hi-gada ni inhide tu, nem
eleg tudda ippaptek.
4 Eleg yu ipaptek ida etan nekapuy ey eleg yu agahan ida kamandedgeh
niya neliputan ni hi-gada. Eleg yu mewan an hemmakadda etan kamehihhi
et ida kametellak. Ya bunget yu kumedek hu yuka peang-ang ni hi-gada et
nemahhig ni daka panlelehhani hu yuka pehpehding ni hi-gada.
5 Heni endi damengu kamengipappattul ni hi-gada, tep neihilihilit ida et
pangkanen idan animal di muyung hu edum ni hi-gada.
6 Neiwahhiwahhit idad kedunduntug niyad edum ni bebley eyad puyek
nem endi kamenengngud ni an menemmak ni hi-gada.
7 Et humman hu, hi-gayun aap-apun kamei-ellig di kamampattul, ey
dengel yu eya e-helen kun hi-gayu.'
8 Hi-gak e hi APU DIOS e Eta-gey ni peteg niya wadan ingganah ey kangkuy
'Eleg yu ipaptek ida tutu-uk ni heni yuka ipappattul et kanen idan animal
di muyung. Hi-gayu pinilik ni pampattul ku, nem eleg yu hanguden ni an
hemmaken ida kalneroh kun netalak et mahkaw ida kalneroh ku, tep ya
annel yu hu yuka ipapaptek.
9 Et humman hu, hi-gayuddan heni kamampattul ni kalneroh, dengel yu
eya e-helen kun hi-gayu.
10 Hi-gak e Eta-gey ni peteg ni AP-APU ey e-helek ni hi-gayu e ibbilang
dakeyun buhul ku ey pebehhul kun hi-gayu hu neipahding idan kalneroh
ku. Ihhehwang kudda kalneroh ku e ellan kudda ma-lat eleg yudda kanen.
Eggak law i-abulut ni ya annel yun ebuh hu ippaptek yu niya eggak law
i-abulut e hi-gayu hu mengippattul ni hi-gada.

Ya kayyaggud ni kamampattul

11 Hi-gak e Eta-gey ni peteg ni AP-APU ey e-helen ku e hi-gak hu an
menemmak idan kalneroh ku et ipaptek kudda.
12 Heni-ak etan ni kayyaggud ni kamampattul e tudda kaan emmunga
kalneroh tu hedin newahit ida tep umlawwak et nak ida hamaken hu
nangketalak. Nak panhemmaken ida et paenamut kuddan mangkelpuddad
kebebbebley ni neilawwan da. Humman ni aggew ni da neilawwan
di edum ni bebley ey kamei-ellig etan di kaman-eengnget niya ka-
mangkukulput ni aggew.
13 Ippanguluk idan peni-yanan daddan bebley ni neilawwan da et
amungen kudda ma-lat ibangngad kuddad bebley dad Israel. Illaw kuddad

emin di kebebbebley di diman Israel et iha-ad kuddad kakkayyaggud ni
pampattulan di duntug niyad kulukul.
14 Henidda kalneroh ni nak ippattul di kedunduntug niyad nandeklanan
tud Israel ni kayyaggud ni pampattulan. Dakel hu helek di diman niya
melinggep ni pappangngannan da niya pambakbaktadan da.
15 Hi-gak law mengipappattul ni hi-gada et ilaw kuddad pan-iyyatuan da.
Hi-gak e Eta-gey ni peteg ni Ap-Apu hu nanghel idan nunya.
16 Nak hemmaken ida etan nangketalak, ey nak i-anemut ida nangkehi-
hin eleg da amta lawwan da niya nak ang-angen ida etan nangkeliputan
niya kamampandedgeh ma-lat panyaggud kudda. Nem hedin yadda etan
mangkateban et-eteng kabaelan da, man bahbahen kudda. Hi-gak ni
kamampattul ey neiptek hu nakka pehding.'
17 Yahhuy hu kan Apu Dios e Eta-gey ni peteg, ni hi-gayun tutu-u
tu. Kantuy 'Hanhakkeyen dakeyun hummalyaen et appilen kudda hu
kayyaggud niya lawah, henin pengappilan kuddan kalneroh niya gelding.
18 Ya yuka pehpehding ey kamei-ellig di kalneroh e daka pillia hu
kekakkayyaggudan ni helek ni kennen da ni nan-ideyapdap dadda etan
eleg da kenna. Hanniman mewan hu danum e pandammuan tun
imminum kayun meli-neng ey kinilut ni heli yu hu eleg yu inumen.
19 Et yadda law etan edum ni kalneroh ey ya etan neideyapdap ni helek
hu daka kenna ey ya nekilut ni danum ni eleg da inumen hu daka innuma.
20 Et humman hu, yan nunya ey hi-gak e Eta-gey ni peteg ni Ap-Apu
ey e-helen kun hi-gayu e appilen kudda etan mangkateban kalneroh di
nangkepigut.
21 Tep hedin yadda etan na-let man daka heksinga niya daka ha-dukadda
hu nepigut niya neupan kalneroh et ida kaum-a-allaw et ida kamewehhit
di neidawwin bebley.
22 Nem ippaptek kudda et eleg daddalli law panligligat niya appilen
kudda etan kakkayyaggud di lawah,
23 ni hannak pinili hu hakey ni mampaptek ni hi-gadan henin nan hi
David e bega-en ku et ipaptek tudda.
24 Et hi-gak e hi Apu Dios hu deyyawen dallin Dios da ey ya henin bega-
en kun hi David hu pan-ap-apu da. Hi-gak e hi Apu Dios hu nanghel idan
nunya.
25 Mekittebbalannak alin hi-gada et pelinggep kuddalli tutu-uk et eleg
idalli law tumattakut niya man-iyyatudda e endilli law hu el-eleg ni
an meippahding ni hi-gada. Anin ni mangkampuddad pattullan niyad
muyung et endi tekkutan da, tep ebbulen kudda hu animal diman ni
kamengippetekkut ni hi-gada.
26 Mambebley idad duntug di kad-an ku ey iddawat ku panyaggudan da
et henin udan e peellik hedin mahapul da.
27 Et yadda kaumlameh ittanem da ey manlemmeh ida, ey umyaggud
iggaud da niya umlinggep idad pambebleyan da e endi mengubbat ni hi-
gada. Yan nunman alin pengihwangan kun hi-gadad neihbutan da hu
pengamtaan da e hi-gak hu Ap-Apu.
28 Eleg ali law mabalin ni an pan-ellan ni tutu-ud edum ni bebley hu
limmu da niya eleg ida law kennen animal di muyung. Umlinggep ida law
tep endi mengippetekkut ni hi-gada.
29 Pambalin ku law ni umtaba hu meitnem di puyek da ma-lat eleg ida
maupa niya ma-lat eleg ida law pippihulen ni tutu-ud edum ni bebley.

30 Huyyalli pengamtaan da e hi-gak e Eta-gey ni peteg ni AP-APU e Dios
da ey nak ida kabaddangi. Hi-gak e AP-APU e Eta-gey ni peteg hu nanghel
idan nunya.
31 Hi-gayun tutu-uk hu kalneroh kun nakka ippattul ey hi-gak hu Dios
yu. Hi-gak e Eta-gey ni peteg ni AP-APU hu nanghel idan nunya.' "

35

Ya neipeamtan lawah ni meippahding di Edom

1 Immehel mewan ni hi-gak hi APU DIOS ey kantuy
2 "Hi-gam e helag ni tuu, mu ehel idan iEdom hu anggetakkut ni
meippahding ni hi-gada.
3 Ehel mun hi-gada e hi-gak e Eta-gey ni peteg ni AP-APU ey kangkuy:
Hi-gayun iEdom ey nambalinnak ni buhul yu! Pambalin ku bebley yun
mebel-ah et endi silbitu.
4 Tep bahbahen ku et mambalin ni desert ma-lat pengamtaan yu e hi-gak
hu AP-APU.
5 Nampatey yudda helag Israel tep anggebe-hel yuddan peteg, ey
anggehemmek ida dedangngu tep kinastiguk idad liwat da.
6 Et humman hu, hi-gak e Eta-gey ni peteg ni AP-APU niya wadan
ingganah ey kangkuy: Nanna-ud ni mettey kayu! Eleg kayu meihwang
di meippahding ni hi-gayu tep pimmatepatey kayu, et humman hu, mettey
kayu dama.
7 Ey pambalin kun endi silbitu hu nangkedunduntug ni bebley yud Edom
niya petteyen kuddan emin hu mandellan di diman.
8 Pepnuen kun annel ni nangketey hu kedunduntug, yadda
nangkedeklan, yadda kulukul niyadda nangkehayyukung di bebley yu.
9 Ey mannenneng ni mebahbah hu bebley yu et endi law an mambebley
di ditan. Yan nunman ali pengamtaan yu e hi-gak hu AP-APU.
10 Tep kanyuy 'Pambalin tayu hu Israel niya Judah ni bebley tayu' anin
ni wada-ak e hi APU DIOS da di diman.
11 Et humman hu, hi-gak e Eta-gey ni peteg ni AP-APU niya wadan
ingganah ey kastiguen dakeyu tep anggebe-hel yudda niya yudda kaibub-
bunget niya yudda kakeemmehi hu tutu-uk. Humman ni pengastiguan kun
hi-gayu tep ya impahding yun hi-gada hu pengamtaan da e hi-gak e hi APU
DIOS hu nengastigun hi-gayu.
12 Niya humman ali dama pengamtaan yu e hi-gak e hi APU DIOS
ey dingngel ku hu nemahhig ni yuka pemippihul ni hi-gada e kanyuy
'Nebahbah ida kaya mewan! Henidda law mekkan ni pemegga ekmun!'
13 Beken ni ebuh humman tep dingngel ku mewan hu nemahhig ni yuka
penaltalanggan hi-gak.
14 Hi-gak e Eta-gey ni peteg ni AP-APU ey bahbahen ku hu bebley yu
et mambalin ni endi silbitu et man-an-anladda katuutuud kebebbebley ni
nebahbahan yu,
15 henin nan-an-anlaan yun nebahbahan ni tutu-uk ni iIsrael. Et
humman hu, mebahbah ali etan Duntug e Seir ey emin hu bebley di Edom
ey mambalin ni endi silbi da. Yan nunman ali pengamtaan ni emin ni
tutu-u e hi-gak hu AP-APU."

36

Ya bendisyon nan APU DIOS ni Israel

1 Kan mewan APU DIOS ni hi-gak ey "Hi-gam e helag ni tuu, mu
peamtaddan kedunduntug di Israel e kammuy: Dengel yu hu inhel APU
DIOS e Eta-gey ni peteg.
2 Kantuy: 'Kan idan buhul yun daka pemippihul ni hi-gayu ey 'Hi-gami
hu kan duntug idan duduntug yu.'
3 Et humman hu, mu peamta eya pinhed kun e-ehelen e kammuy:
Kan APU DIOS e Eta-gey ni peteg ey 'Yan nengubatan dakeyun buhul yud
nambinbina-hil et mambalin kayun heni himbut idan tutu-ud edum ni
bebley ey itek hu in-inhel dan meippanggep ni hi-gayu niya pinihupihul
dakeyun hi-gada.
4 Et humman hu, hi-gayun duduntug, yadda nansigging, niyadda
nangkedeklan niya hi-gayuddan nangkebahbah niya nangkebel-ah ni
nan-inhihi-yanan dan bebley ni kapan-impipihuliddan kebebbebley di
nanlinikweh, dengel yu eya e-helen ku e Eta-gey ni peteg ni AP-APU:
5 Nemahhig hu bunget kuddan tuudman e bebley, nema-madda hu
iEdom tep ida kamampan-an-anla ni nanggepan dan bebley ku et da pan-
alen hu wadaddad halun ku.'
6 Et humman hu, peamtam mewan idan emin di bebley di Israel, yaddad
duduntug, yad nansiggingan tu niyad nandeklanan tu e hi-gak e Eta-
gey ni peteg ni AP-APU ey kangkuy 'Nemahhig hu bunget ku tep ya
impahpahding idan tutu-ud kebebbebley e nan-impipihulan dakeyu niya
bineibeing dakeyu.'
7 Hi-gak e APU DIOS e Eta-gey ni peteg ey issapatah ku e kastiguen kudda
humman ni bebley et helheltapen da dama pehding kun kebe-ingan da.
8 Nem hedin yadda tuuk ni iIsrael ni nganngnih law hu ennamutan da,
man wada kennen dan keibbangngadan da, tep manlemmeh ida keyew ni
kamekkan lameh tu.
9 Ippaptek dakeyun tutu-uk niya ang-angen ku ma-lat maeladu niya
mateneman hu puyek yu.
10 Pedakkel dakeyun helag Israel niya manha-ad kayu eyad bebley yu
ma-lat iyayyaggud yudda hu nangkebahbah ni bebley yu.
11 Em, pedakkel dakeyun tutu-uk niya umhegyab dama ippattul yu.
Hehlagen kudda u-ungnga yu ma-lat ma-duman hu kadinakkel yun nun-
man. Pambebley dakeyu eyad bebley yu ngu dedan niya pekeddangyan
dakeyu et pengamtaan yu e hi-gak hu AP-APU.
12 Ibbangngad tutu-uk et mambebley kayu eyad bebley yu. Hi-gayu
mengippuyyek eyan puyek yu niya eleg idalli law meu-upa hu u-ungnga
yu ey inap-apu yu.'
13 Hi-gak e Eta-gey ni peteg ni AP-APU ey kangkuy: Daka kapippihuladdan
edum ni bebley e kanday 'Ya bebley di Israel ey tuka kenna tuu tu niya
tuka tellaka hu u-ungnga!'
14 Nem meippalpun nunya ey eleg tellakan nunyan bebley hu u-ungnga
ey eleg law mengngan ni tuu. Hi-gak e DIOS e Eta-gey ni peteg hu nanghel
idan nunya.
15 Eggak law i-abulut ni pippihulen idan tutu-ud kebebbebley niya da
babbaingen huyyan bebley. Niya eggak law i-abulut ni an meapput di
gubat huyyan bebley. Hi-gak e Eta-gey ni peteg ni AP-APU hu nanghel idan
nunya."
16 Entanni ey immehel mewan hi APU DIOS ey kantuy
17 "Hi-gam e helag ni tuu, yan eman ni kawedaddan helag Israel di
bebley da ey impambalin da bebley dan anggebe-hel ku tep ya lawah

ni impenahding da. Humman ni lawah ni elaw da ey nakka ibbilang ni
nelugit e heni etan ni kamelpud annel ni biin kabulabulan.
18 Nemahhig hu bunget ku tep ya lawah ni peteg ni impenahding dad
bebley da e pimmatepatey ida niya dinenaydayaw dadda hu dios ni
kinapyan tuu, et humman hu nengastiguan kun hi-gada.
19 Kinastiguk ida et iwehit kuddad edum ni bebley, tep yadda humman
ni lawah ni impenahding da.
20 Nem emin di kebebbebley ni neiwehitan da ey kameibabbaing hu
ngadan ku tep kan idan katuutuu ey 'Tutu-un APU DIOS ida huyya, nem
endi hu kabaelan tun mengippaptek ni hi-gada et mukun dinegyun idan
buhul dad bebley da.'
21 Nakka ikakkaguh hu ngadan kun bineibeing idan tutu-uk di kebebbe-
bley.
22 Et humman hu, mu ehel ida helag Israel et kammuy: Kan APU
DIOS e Eta-gey ni peteg ey 'Beken et ni lebbeng tun dakeyu ibbangngad
di bebley yu, tep bineibeing yu ngadan kud kebebbebley ni linawwan
yu, nem i-anemut dakeyu tep ya kakinayaggud kun hi-gayu niya ma-lat
keidaydayawan ku.
23 Peang-ang ku hu kakinayyaggud kuddan tutu-ud kebebbebley ni
nemabbaingan yun ngadan ku. Et yallin pengippeang-angan kun kaki-
nayyaggud kun hi-gayu hu pengamtaan da e hi-gak hu AP-APU. Hi-gak e
Eta-gey ni peteg ni AP-APU hu nanghel idan nunya.
24 Tep dakeyu ewwiten di kebebbebley ni neilawwan yu et ienamut
dakeyud bebley yu.
25 Et heni dakeyu wakgihan ni malinih ni danum et maulahan hu heni
lugit yun nengidaydayawan yuddan dios ni kinapyan tuu niya emin hu
hipan lugit yu.
26 Hullulan ku hu wadad nemnem yu niyad puhu yu ma-lat yumaggud
kayu e me-kal hu ngehay yu et mambalin kayun kamakangngu-unnud ni
hi-gak.
27 Et u-unnuden yun emin hu tugun ku ey pehding yun emin hu
immandal kun pehding yu, tep weddaek ni hi-gayu hu Ispirituh ku.
28 Et mambebley kayud Israel e bebley ni indawat kuddan aammed yu.
Hi-gayulli meibbillang ni tuuk ey hi-gak hu Dios yu.
29 Eleg dakeyulli law i-abulut ni mengippahding ni umlugit ni hi-gayu.
Peyaggud ku hu hipan ittanem yu ma-lat eleg kayu makulangan ni kennen
yu.
30 Em pedakkel ku hu illameh idan keyew ni kamekkan lameh tu niyadda
etan edum ni yuka ittanem ma-lat eleg kayu mabisil et eleg dakeyu
babbaingan idan tutu-ud kebebbebley.
31 Et lektattuy igugguhu yu hu annel yu hedin ninemnem yudda etan
lawah ni impenahding yun nunman ni nanliwtan yu.
32 Nem pinhed kun amtaen yu e hi-gayun tutu-uk ni iIsrael ey beken
ni kelebbengan yu hu nak pengippahdingan idan nunya, nem ippahding
ku ma-lat bumeing kayud lawah ni impahpahding yu. Hi-gak e Eta-gey ni
peteg ni AP-APU hu nanghel idan nunya.' "
33 Kan mewan APU DIOS e Eta-gey ni peteg ey "Hedin negibbuh ni heni
nak inulahan hu liwat yu, man pambebley dakeyu mewan di bebley yu
dedan ma-lat iyayyaggud yudda etan nangkebahbah.
34 Ey tenneman yuddalli law hu papayyew yu et beken ali law ni henin
nunman e nanlatang et kapanhin-aang-angin kamelebbah.

35 Yallin pengibbangngadan dakeyu ey emin ali law hu tutu-u ey kanday
‘Yan eman ni neiwallengan eyan bebley ey heni desert hu ang-ang tu, nem
yan nunya ey heni garden di Eden. Anin idan nangkebahbah ni bebley ni
nunman et nangkeiyayyaggud law ni neluhud niya nangkebebleyan ida.’
36 Ey yaddalli etan natdaan ni tutu-ud bebley di nanlinikweh diman ey
amtaen da e hi-gak e hi Apu Dios ey nakka iyayyaggud hu kamebahbah
ni bebley niya nakka tennemin mangkateban kameitnem hu nebel-ah ni
puyek. Tep hi-gak e Ap-Apu ey nakka ippahding hu inhel kun pehding ku.
37 Hi-gak e Eta-gey ni peteg ni Ap-Apu ey kangkuy: Nandaddannak ni
mengidwat ni hipan kekdewen idan helag Israel ni hi-gak. Dedngelen ku
hu dasal da et henin kadinakkel idan kalneroh hu dakkelan da tep pedakkel
kudda.
38 Et mapnu law ni tutu-u hu nangkebahbah ni bebley dan nunman,
et henin kakepnuin bebley di Jerusalem ni kalneroh hedin nedateng hu
piyestah. Et yan nunman ali hu pengamtaan da e hi-gak hu Ap-Apu.”

37

Ya etan nedeklan e napnun nema-ganan ni tu-ngal

1 Entanni ey newada mewan hu Ispirituh Apu Dios ni hi-gak et ilaw
tuwak di nedeklan ni napnun tu-ngal.
2 Impangupangulu tuwak et hinapen min emin humman ni nedeklan ey
inang-ang ku hu hantapug ni nangkema-ganan ni tu-ngal ni nangkeiwehit
di puyek.
3 Kan Apu Dios ni hi-gak ey “Hi-gam e helag ni tuu, kaw dammutu mewan
ni umtagudda huyyan tu-ngal et mambalin idan tuu?”
Hinumang ku et kangkuy “Apu Dios e Eta-gey ni peteg, hi-gam ni ebuh
hu nengamtan humang ni nuntan!”
4 Et kantuy “Ehel kan hi-gada et kammuy ‘Hi-gayun nangkema-ganan ni
tu-ngal, dengel yu eya e-helen nan Apu Dios ni hi-gayu.
5 Kantuy: Hi-gak e Eta-gey ni peteg ni Ap-Apu ey weddaek yayyah yu et
tumegu kayu.
6 Ha-adan dakeyun laman yu, ya ulat yu, ya belat yu niya yayyah yu et
mambangngad kayun mategu ma-lat pengamtaan yu e hi-gak hu Ap-Apu.’ ”
7 Inu-unnud ku et ehelen ku humman ni inhel tu. Nakka man-e-ehhel ey
pinhakkey ey wada dingngel kun kamampepessi ey ida kamangkaihuup
hu tu-ngal di neihuupan da dedan ni nunman.
8 Nak ida kaitettekel ey kamangkewedda hu laman da ya ulat da niya
belat da, nem endi ni yayyah da.
9 Et kan mewan Apu Dios ni hi-gak ey “Kammun dibdib ey ‘Hi Apu Dios
e Eta-gey ni peteg ey mandalen daka e dibdib et umli ka, anin ni attu
kelpuam, ma-lat yayyahan mudda eya annel ni netey et tumegudda.’ ”
10 Et u-unnuden ku mewan humman ni inhel tu ey pinhakkeyey newada
yayyah da. Entanni ey keeh-ehneng idan henidda hantapug ni sindalu.
11 Kan Apu Dios ni hi-gak ey “Hi-gam e helag ni tuu, huyyaddan tu-ngal
ey ida kamei-ellig di helag Israel tep kanday ‘Heni kami nema-ganan ni
tu-ngal tep endi namnamah min meihwang ni edum ni aggew.’
12 Et humman hu, mu ehel idan nunman e tutu-uk e hi-gak e Eta-gey
ni peteg ni Ap-Apu ey kangkun hi-gaday: Hi-gayun tutu-uk, ey tukwaban
kulli kukullung yud bebley ni nanhimbutan yu et paukat dakeyu ma-lat
ibangngad dakeyud Israel.

13 Et yallin nunman ni pengippeukkatan kun hi-gayud kulung yu hu
pengamtaan yu e hi-gak hu AP-APU.
14 Weddaen ku hu Ispirituh kun hi-gayu et tumegu kayu et mambangn-
gad kayud bebley yu. Yan nunman ali pengamtaan yu e hi-gak hi APU DIOS.
Huyyan inhel ku ey nanna-ud ni pehding ku. Hi-gak e Eta-gey ni peteg ni
AP-APU hu nanghel idan nunya."

Ya keikkahhakeyan ali mewan ni Israel niya Judah

15 Immehel mewan hi APU DIOS et kantun hi-gak ey
16 "Hi-gam e helag ni tuu, ala kan dewwan keyew et itudek mud hakey
hu 'Huyya hu Judah' ey intudek mud hakey hu 'Huyya hu Israel'.
17 Tenged muddan dewwa et panhuup mu hu utduk da ma-lat henidda
hakey.
18 Hedin puhdanan idan tutu-u hu keibbellinan tu humman, ey
19 ehel mun hi-gada e hi-gak e Eta-gey ni peteg ni AP-APU hu mengihhu-up
ida etan ni dewwan keyew ni neitudkan ni Israel niya Judah et mambalin
ni hakey ni keyew hu ang-ang tu.
20 Humman hu ipahding mu e tenged muddan dewwa et ita-gey mu ma-
lat ang-angen idan katuutuu.
21 Ey han mu inhel ni hi-gada e kangkuy: Hi-gak e Eta-gey ni peteg
ni AP-APU ey emmungen kuddallin emin hu tutu-uk ni helag Israel ni
mangkelpud bebley ni neilawwan da et ibangngad kuddad bebley da.
22 Pangkakahhakey kuddallin ihha-ad di duduntug di Israel et hakey ali
law ni ebuh hu patul da et endilli law da kegadwaan.
23 Ey eleg dalli law daydayawa hu dios ni kinapyan tuu niya eleg
da ippahding hu daka panliwwasin kaumhulun ni eggak pengebbulusin
hi-gada. Tep heni nak ullahan ida et malinihan ida ey baddangan
kudda et eleg da law ipahding hu anggebe-hel ku. Yan nunman ali hu
pengibbillangan kun tuuk ida ey hi-gak ali law hu Dios da.
24 Yalli pan-ap-apuan ni ap-apu da ey henillin nan-ap-apuan lan David
e bega-en ku niya hakey alin ebuh hu ap-apu da. * Emin ali hu tugun ey
peka-u-unnuden da.
25 Mambebley idallid nambebleyan ida lan aammed da e humman hu
bebley ni indawat kun nunman nan hi Jacob e bega-en ku. Yadman ali law
pambebleyan dan ingganah, anin idan u-ungnga da niyadda inap-apu da.
Yalli pampatul dan ingganah ey henilli eman ni bega-en kun hi David.
26 Mekittebbalannak ni hi-gada ma-lat wadalli law linggep dan ingganah.
Iddawat ku hu kabaelan da niya hehlagen kudda et medakkel ida. Ang-
angen ku ma-lat mannananeng ni meihha-ad di bebley dad Israel hu
Tempol ku.
27 Mekihahha-addak ni hi-gadan helag Israel et hi-gak hu Dios da niya
hi-gada hu tuuk. †
28 Et yan nunman ali pengamtaan ni katuutuud kebebbebley e hi-gak e
hi APU DIOS ey pinilik ida helag Israel ni pantu-uk tep ihha-ad kud Israel
hu Tempol ku et mannananeng di diman ni ingganah."

38

Ya nengubatan nan Gog ni Israel

1 Immehel mewan hi APU DIOS ni hi-gak ey kantuy

* **37:24 37:24** Ang-ang yu hu 34:24. † **37:27 37:27** Ang-ang yu hu 2 Corinthians 6:16 et ya Rev. 21:3.

2 “Hi-gam e helag ni tuu, mu peamta e kastiguen ku hi Gog e lawah ni
ap-apud Meshek niyad Tubal di Magog. Ehel mun hi-gatu e kangkuy:
3 ‘Hi-gak e Eta-gey ni peteg ni Ap-Apu hu buhul mu e Gog.
4 Benwiten daka et ilaw dakad mu kebahbahan. Pekillaw kun hi-gam
ida etan dakel ni sindalum ni nampangkebayyu ey nanhappiyaw niya
nampan-ispadah.
5 Mei-dum ni hi-gam ida hu iPersia, yadda iEthiopia niyadda iLibya e
nampanhelmet ida niya nampanhappiyaw idan emin.
6 Ey mei-dum ida daman hi-gam etan ida sindalun iGomer, yadda iBet
Togarmah di appit di north niyadda sindalud edum ni bebley.
7 Pandaddan kayuddan dakel ni sindalum ni an mekiggubbat. Hi-gam
hu pan-ap-apu dan mammandal ni hi-gada.
8 Yan edum alin aggew ey mandalen dakan an mengubbat ni bebley
di Israel e neamungan idan dakel ni tutu-un nalpud edum ni bebley ni
neilawwan da. Nambangngad idan nambebley di diman e melinggep law
ni bebley ni binahbah ni gubat ni nunman et nebayag ni neiwalleng.
9 Umlaw kalli et yadda sindalun kamemaddang ni hi-gam et yudda
gubaten e heni kayulli pewek niya heni kayu kulput ni meihhephep di
bebley da.
10 Hi-gak e Eta-gey ni peteg ni Ap-Apu ey e-helen kun hi-gam e yan
nunman alin aggew ey mannemnem kan lawah ni pinhed mun pehding et
11 kammulli ey: Nak gubbaten ida helag Israel ni kamakallinglinggep e
endi luhud ni neihenid bebley da.
12 Nak hehgepen humman ni neigawwan bebley ni nebahbah ni
nunman, nem ay napnu law ni tutu-un nampambangngad ni nalpud dakel
ni bebley ni neilawwan da et nak pan-alen hu kinedangyan da, tep dakel
hu animal da, ya papayyew da niyadda hipan kaikkedangyan.’
13 Nem yadda iSeba et yadda iDedan niyadda negosyanteh di Tarsis ey
kandallin hi-gam ey: Kaw hipa kayun an memilliw ni silber da niya balituk
da? Ey hipa kayun an menegyun ni daka ippattul niya mengellan hipan
wadan hi-gada ma-lat mambalin idan newetwet?
14 Et humman hu, hi-gam e helag ni tuu, ehel mun Gog e kammuy ‘Kan
Apu Dios e Eta-gey ni peteg ey: Inamtak e Gog e hedin ang-angen mun
melinggep ida tutu-uk ni helag Israel, man umlaw kan an mengubbat ni
hi-gada.
15 Melpu kad neka-iddawwin bebley mud appit tud north et ipengulum
hu hantapug ni sindalun nampantakkay di kebayyun melpud dakel ni
bebley.
16 Et heni kayu kulput ni meihhephep di diman ni bebley. Meippahding
ali huyyan edum ni aggew ni pengittu-dakan dakan an mengubbat idan
tutu-uk ma-lat peang-ang kun katuutuu hedin hipa-ak niya ma-lat peang-
ang ku hu kakinayyaggud kun peteg eyad inhel kun pehding yu. Et yan
nunman ali pengamtaan dad kebebbebley e hi-gak hu Ap-Apu.’ ”
17 Kan Apu Dios e Eta-gey ni peteg ey “Hi-gam e Gog hu inhel kun
nunman idan bega-en kun prophets ni helag Israel ni kangkun ittu-dak
kun mengubbat ni hi-gada, hedin medettengan hu aggew ni gintud ku.”
18-19 Kan mewan Apu Dios e Eta-gey ni peteg ey “Nem yallin pengubbatan
nan Gog idan helag Israel ey nemahhig ali bunget ku et peellik ali hu na-let
ni yegyeg ni mengiggiwwed ni Israel.
20 Et emin ali hu katuutuu, yadda deleg, yadda sisit niyadda animal ni
etta-teng niya ekka-ket ey umgeneygey idan takut da. Tep mangkegday

idalli duntug et ya deplah niya mangketleb hu deplah, anin idan batun
luluhhud.
21 Peellik alin emin hu hipan ligat ni mengippetekkut nan Gog et lektattuy
nampapatey ida ngu hu sindalu tu. Hi-gak e Eta-gey ni peteg ni AP-APU hu
nanghel idan nunya.
22 Kastiguek hi Gog niyadda edum tu et mampandegeh ida niya
mangkatey ida. Ey peellik hu naka-let ni udan, ya dallallu, ya apuy niya
sulfur di kad-an di Gog niyadda sindalu tu et yadda sindalud edum ni
bebley ni nemaddang ni hi-gatu.
23 Huyyalli pengippeang-angan kud emin ni katuutuud kebebbebley ni
kakinayyaggud ku niya kasina-gey ku. Et yallin nunman law pengamtaan
da e hi-gak hu AP-APU."

39

Ya neapputan nan Gog

1 Immehel mewan hi APU DIOS e Eta-gey ni peteg ey kantuy "Hi-gam e
helag ni tuu, mu ehel nan Gog e kangkun hi-gatuy 'Hi-gam e Gog e ap-apud
Meshek niyad Tubal ey nambalinnak law ni buhul mu.
2 Peinnah dakad kelpuan mud appit tud north et palaw dakad duduntug
di Israel.
3 Paggungek hu singnged mun panam et ma-gah et endi law han-
ipahding mu.
4 Emin kayuddan sindalum niyadda etan umbaddang ni hi-gam ey
mettey kayun emin di duntug di Israel et pakan dakeyuddan sisit niyadda
animal di muyung.
5 Em, mettey kayullid a-allaw ni bebley. Hi-gak e Eta-gey ni peteg ni
AP-APU hu nanghel idan nunya!
6 Lelgaben ku hu bebley di Magog niyadda melinggep ni bebley idad gilig
ni baybay ni kamemaddang ni hi-gam ma-lat pengamtaan yu e hi-gak hu
AP-APU.
7 Henin nunya pehding kun pengippeamtaak idan tutu-uk ni helag Israel
ni ngadan kun kayyaggud ni peteg. Ey eggak ali law i-abulut ni an mebe-
ing hu ngadan ku. Huyyalli pengamtaan idan tutu-ud kebebbebley e hi-gak
e kekkayyaggudan ni AP-APU hu Dios idan helag Israel.
8 Huyyan inhel kun meippahding alin hakey ni aggew ey nanna-ud ni
meippahding, tep hi-gak e Eta-gey ni peteg ni AP-APU hu nanghel idan
nunya.
9 Yan nunman alin keippahdingan tu huyya ey um-ehep ida bimmebley
di Israel et da pan-amungen hu nangkeiha-ad ni almas idan buhul da
et pan-itungu da. Humman idallin da emmungen ni hahappiyaw, yadda
pana, yadda pahul, niyadda bakdung ey dammutun penungngu dan pitun
toon.
10 Eleg ali law mahapul ni ida mengyew winu ida manlelngeh ni
kekyewen da tep wadadda humman ni almas ni penungnga da. Pan-
ellan dalli dama law hu limmuddan buhul dan nampengalan limmu dan
nunman. Hi-gak e Eta-gey ni peteg ni AP-APU hu nanghel idan nunya.' "

Ya neikulungan nan Gog

11 Kan APU DIOS mewan ey "Ya annel Gog niya annel idan sindalu
tu ey peikkullung kudda etan di nandeklanan tud Israel ni kadellanan
mampellaw di appit ni kasimmilin aggew di appit ni Netey ni Baybay. Nem
meendilli law humman ni dalan tep mepnun kulung nan Gog niyadda etan

hantapug ni sindalu tu. Yalli pangngeddan ni tutu-un nunman e nedeklan
ey ‘Puyek idan sindalun Gog.’
12 Umlaw alid pitun bulan hu pengikkullungan idan helag Israel ni emin
ni nangketey et han ali law malinih hu ang-ang ni bebley da.
13 Emin idalli hu katuutuu ey mambabaddang idan mengikkullung idan
nunman ni nangketey. Ey metettebal idalli helag Israel ni pengebbakan
da, tep ya humman ni pehding kun mengippeang-ang ni dayaw ku. Hi-gak
e Eta-gey ni peteg ni Ap-Apu hu nanghel idan nunya.
14 Hedin negibbuh humman ni pitun bulan man wadaddalli mepillin an
mandaladalan ni an menemmak ida etan ni tu-ngal ni eleg maikulung et
ikulung dadda ma-lat mambalin law ni malinih hu bebley da.
15 Et hedin wada himmak dan tu-ngal ni tuun eleg maikulung man
ha-adan dan malka hu dagsi tu ma-lat ang-angen ida etan ni nepilin
kamangkullung et da ikulung etan di nedeklan ni neikulungan idan
sindalun Gog
16 et malinih ali mewan law hu bebley da.” (Wadalli hakey ni bebley di
diman ni ingngadan da hu ngadan idan sindalun Gog.)
17 Immehel mewan ni hi-gak hi Apu Dios e Eta-gey ni peteg ey kantuy
“Hi-gam e helag ni tuu, ayagim idalli emin hu sisit et yadda animal di
muyung et umlidda et kanen dadda indaddan kun kennen da. Et-eteng
ali humman ni piyestah ni mekapkapyad duntug di Israel tep pangkennen
dalli dakel ni detag niya pan-innumen da hu kuheyaw idan tuu.
18 Em, pangkennen dalli laman idan nangketuled ni sindalu ey pan-
innumen da kuheyaw idan aap-apun mangkettey e henidda nakleng
ni lakkitun kalneroh, ey impah ni kalneroh niya gelding niya henidda
mateban bakan nalpud Bashan.
19 Yan nunman alin pemetteyan kuddan nunman e tutu-un henidda
neiappit ey pangkennen idallin sisit niyadda kaman-ayyam di muyung
hu tabeda ingganah makaphel ida niya pan-innumen da kuheyaw da
ingganah henidda nebuteng.
20 Em, um-alidda et iphel da annel idan nunman ni kekebayyu niyadda
sindalu. Hi-gak e Eta-gey ni peteg ni Ap-Apu hu nanghel idan nunya.”

Ya keiyayyaggudan ni bebley di Israel

21 Kan mewan Apu Dios ey “Yallin pengastiguan kuddan tuud puyek hu
pengippeang-angan kun dayaw ku niya kabaelan ku.
22 Ey meippalpun nunman hu pengamtaan idalli law ni helag Israel e
hi-gak hu Ap-Apu e Dios da.
23 Ey yan nunman ali law pengamtaan idan tutu-ud kebebbeley e ya
nanliwatan idan tuuk ni helag Israel hu nak nengiwallengan ni hi-gada et
apputen idan buhul da et ilaw dadda hu natdaan di edum ni bebley.
24 Inwalleng kudda et meipahding humman ni hi-gada tep ya liwat da.
Tep humman hu lebbengtun meippahding ni hi-gada.
25 Nem yan nunya ey hi-gak e Eta-gey ni peteg ni Ap-Apu ey kangkuy:
Hehmeken kudda et ibangngad kuddad bebley da, e mangkelpuddad
bebley ni neihbutan da, et bendisyonan kudda ma-lat keang-angan ni
kakinayyaggud kun peteg.
26 Umlinggep idalli law di bebley da e endi an mengubbat ni hi-gada, et
liwwanen da nebabba-ingan dan nunman tep ya nanliwatan dan hi-gak,
ey endilli law da tekkutan.

27 Ey yallin pengibbangngadan kun hi-gadan tutu-uk ni neilaw di bebley
ni buhul da ey yan nunman ali pengippeang-angan kuddan katuutuud
kebebbebley e hi-gak ey kayyagguddak ni peteg.
28 Yan nunman ali dama pengamtaan idan tutu-uk e hi-gak hu Ap-Apu e
Dios da. Tep ma-nut impalaw kuddan henidda balud di edum ni bebley
nem emmungek idallin emin et ibangngad kudda mewan di bebley da e
endi hu an mehi-yan ni anin hakey.
29 Ey eggak ali law iwwalleng ida hu tutu-uk tep weddaek hu Ispirituh
kun hi-gada. Hi-gak e Eta-gey ni peteg ni Ap-Apu hu nanghel idan nunya."

40

Neipeang-ang nan Ezekiel hu mekapyallin baluh ni Tempol di Jerusalem

1 Yan eman ni kapulun aggew ni lapun bulan ni meikkadwampulut liman
toon meippalpun neilawwan min helag Israel di Babilon e yan nunman hu
meikkeppulu et epat ni toon ni nansakupan idan iBabilon ni Jerusalem ey
newadan hi-gak hu Ispirituh Apu Dios et ilaw tuwak di Israel.
2 Inlaw tuwak di ta-pew etan ni eta-gey ni duntug et nak i-ang-ang di
appit ni south ey wada inang-ang kud hinangngab kun bebley ni dakel
baballey.
3 Entanni et ihnup tuwak diman ey wada hu inang-ang kun tuun
kaumhili e heni giniling. Kaman-eh-ehneng humman ni tuud heggeppan
etan di bebley e wada singnged tun lekud.
4 Kantun hi-gak ey "Hi-gam e helag ni tuu, pakadngel mu niya paka-ang-
ang mun emin hu peang-ang kun hi-gam tep in-ali dakadya ma-lat ehelen
muddan helag Israel ni emin hu ang-angen mu."

Ya etan eheb di appit ni kasimmilin aggew

5 Ya inang-ang ku ey wada etan Tempol ni eta-gey hu luhud tud
nanlinikweh. Inukat etan ni tuu hu lekud tun hampulun piyeh kadinukkey
tu et lekuden tu etan luhud ey hampulun piyeh ta-gey tu niya hampulu
mewan ni piyeh hu hedel tu.
6 Nanteyed et tu mewan lekuden etan heggeppan di appit ni kasimmilin
aggew ey hampulun piyeh dama hu dukkey ni kadellanan umlaw di
bawang.
7 Hedin lini-baham humman ni heggeppan ey wada neigawwan kadel-
lanan nambina-hilan ni hantetlun kuwaltuh idan kamangguwalya. Emin
ida humman ni kuwaltuh ey nan-iingngeh ni hampupulun piyeh hu lekud
ni dukkey da niya hekang da. Walun piyeh hu lekud ni hedel ni dingding
ni neneldak idan nunman e kuwaltuh. Yad pappeg idan nunman e
kuwaltuh idan guwalya ey wada mewan hu hampulun piyeh hu dukkey
tun kadellanan lawwan di ehheppan di hinanggan etan ni Tempol.
8 Lingkud etan ni tuu humman ni ehheppan di hinanggan Tempol
9 ey hampulut epat ni piyeh. Humman ni ehheppan ni wadad pappeg ni
dalan di hinanggan Tempol ey epat ni piyeh hu hedel ni dingding tu.
10 Nan-iingngeh hekang ida etan ni kuwaltuh idan guwalya di nambina-
hil etan di kadellana niya nan-iingngeh hedel idan dingding ni neneldak
idan nunman e kuwaltuh.
11 Entanni mewan ey tu lingkud hu hekang etan ni kadellana ey
dewampulut dewwan piyeh niya hampulut enem ni piyeh hu lakkeb ida
etan ni dewwan lekbi etan ni ehheppan.
12 Ya etan ebabban dingding di hinanggaddan kuwaltuh idan guwalya ey
dewampulun pulgadah hu ta-gey tu niya dewampulu mewan ni pulgadah

hu hedel tu. Humman idan kuwaltuh idan guwalya ey hampupulun piyeh
hekang da.
13 Lingkud mewan nunman ni tuu hu nambattanan ida etan ni kuwaltuh
di nambina-hil etan di kadellana ey na-pat et dewwan piyeh.
14 Lingkud tu mewan etan ehheppan di pappeg ni kadellana ey
telumpulu et epat ni piyeh hu hekang tu.
15 Ya lekud ni dukkey ni kadellana meippalpud dingding tu ingganah di
ehheppan ey newalu et epat ni piyeh.
16 Hedin yadda etan tellun kuwaltuh idan guwalya, man wada ekka-ket
ni habhabyen dan henin habhabyen di ehheppan. Yad dingding etan di
kadellana ey wada hu neipaot ni al-alkus tun heni palmah.
17 Entanni mewan ey inlaw tuwak nunman ni tuud dallin ni Tempol e
indalan mi etan di eheb. Ey wada inang-ang kun telumpulun kuwaltuh
di nanlinikweh di dallin ni Tempol. Humman idan kuwaltuh ey naka-
ittumuk idad luhud e inhangga da etan di nanlinikweh ni nedalipeyan ni
batun kadellanad
18 nengin-ehpen ni dallin.
19 Lingkud mewan etan ni tuu hu dallin di nengin-ehpen ni meippalpud
ehheppan di diman ingganah lad heggeppan di nengin-ahpat ni dallin ey
hanggatut et na-nem et walun piyeh.
20 Entanni ey tu lingkud etan heggeppan ni inhangga tud north ni
impalaw etan di nengin-ehpen ni dallin.
21 Wada mewan di nambina-hil etan ni kadellana hu hantetlun kuwaltuh
idan kamangguwalya. Ya lekud ni hekang idan nunman ni tellun kuwaltuh
di kadellana ey naka-ingngeh di lekud idan wadad heggeppan di appit
ni kasimmilin aggew. Humman idan kuwaltuh ey nehenelheldak idan
dingding. Ya lekud ni dukkey etan ni kadellana ey newalu et epat ni piyeh
niya na-pat et dewwan piyeh hu hekang tu.
22 Yadda habhabyen etan di heggeppan niyadda etan neipaot ni al-alkus
dan palmah ey nan-iingngeh ida etan ni wadad eheb di appit ni kasimmilin
aggew. Huyyan heggeppan ey wadad pappeg etan ni kadellanad nengin-
ahpat. Wada heni teytey ni pitu palekad tun dellanen ni mampeahpat di
eheb.
23 Yad hinanggan eheb di dallin di nengin-ehpen ey wada mewan hu
eheb ni mampellaw di dallin di nengin-ahpat ni henin etan ni eheb di appit
ni kasimmilin aggew. Lingkud etan ni tuu hu nambattanan idan nunyan
dewwan heggeppan ey hanggatut et nepitu et liman piyeh.
24 Entanni mewan ey inlaw da-ak etan ni tuud kad-an etan ni eheb
di appit di south. Lingkud tu etan dingding ni nunman e eheb et ya
heggeppan tu ey neiingngeh ida etan di edum.
25 Wada dama habhabyen di bawang tu huyyan heggeppan. Ya lekud ni
dukkey tu ey newalu et epat ni piyeh niya na-pat et dewwan piyeh hekang
tu.
26 Wada etan heni teytey ni pitu palekad tun impeahpat di diman e
heggeppan ni inhangga tu damad dallin ni Tempol. Yad dingding etan
di kadellana ey wada hu neipaot ni al-alkus tun heni palmah.
27 Huyyan heggeppan ey wada mewan eheb tun mampellaw di dallin
di nengin-ahpat. Lingkud etan ni tuu hu nambattanan da etan di
meikkadwan eheb ey hanggatut et na-nem et walun piyeh.
28 Entanni ey inlaw tuwak mewan etan ni tuud heggeppan di appit ni
south ni mampellaw di nengin-ahpat ni dallin. Lingkud tu humman ni
eheb ey neiingngeh lekud tuddad edum.

29-30 Yadda kuwaltuh ni kamangguwalya, et ya balkon, niyadda etan nei-
dah ni dingding tu ey neiingngeh hu lekud da di lekud ida etan ni nei-dah ni
dingding di eheb. Niya wada dama habhabyen di bawang idan heggeppan.
Ya bilang tun emin ni lekud ni dukkey humman ni heggeppan ey newalu
et epat ni piyeh. Ey ya hekang tu ey na-pat et dewwan piyeh.
31 Ya etan heggeppan tu huyyan eheb ey inhangga tu etan di hakey ni
dallin niya yadda dingding tu ey neal-alkusan ni pinaot ni heni palmah
hu ang-ang tu. Wada etan heni teytey ni walu palekad tun impalaw di
nengin-ahpat.
32 Entanni mewan ey inlaw tuwak etan ni tuud heggeppan di nengin-
ahpat ni dallin di appit ni kasimmilin aggew. Lingkud tu humman ni eheb
ey neiingngeh etan di edum hu hekang tu.
33 Ya hekang ida etan ni kuwaltuh idan kamangguwalya et ya etan
heggeppan ni nunman e heggeppan niyadda etan nei-dah ni dingding ey
neiingngeh di hekang idan emin etan ni edum ni heggeppan. Wadan emin
hu habhabyen da anin ida etan ni heggeppan. Ya lekud ni dukkey tu ey
newalu et epat ni piyeh niya na-pat et dewwan piyeh hu hekang tu.
34 Humman ni heggeppan ey inhangga tud dallin di nengin-ehpen. Ey
yadda dingding tu ey neal-alkusan ni pinaot ni heni palmah hu ang-ang tu.
Wada etan heni teytey tu huyyan heggeppan ni walu palekad tun impalaw
di nengin-ahpat.
35 Entanni ey inlaw da-ak mewan etan ni tuud heggeppan di nengin-
ahpat ni dallin di appit ni north. Lingkud tu ey neiingngeh hu lekud tuddad
edum ni eheb.
36 Wada dama kuwaltuh idan guwalya ey neal-alkusan damadda etan
nei-dah ni dingding tu niya wada dama habhabyen etan ni heggeppan. Ya
lekud ni dukkey tu ey newalu et epat ni piyeh niya na-pat et dewwan piyeh
hu hekang tu.
37 Ya etan heggeppan ey inhangga tu etan di dallin di nengin-ehpen. Ey
neal-alkusan mewan hu dingding tun pinaot ni heni palmah hu ang-ang
tu. Wada etan heni teytey tun walu palekad tun impalaw di nengin-ahpat.
38 Huyyan heggeppan ey wada habyen tun impalaw di kuwaltuh di appit
ni north. Yadman hu pengullahan daddan annel ni animal ni kamei-appit
nan Apu Dios.
39 Wada hu epat ni tebol ni handedwad nambina-hil etan di heggeppan ni
daka pengiklengiddan animal ni kamei-appit ni kamegihheb niya kamei-
appit tep ya liwat winu bahul.
40 Wada mewan hu epat ni henin nunman ni tebol di dallin di nengin-
ehpen ni handedwad nambina-hil etan di heggeppan di appit ni north.
41 Walu nga-mut tun emin ida humman ni tebol ni daka pengiklengiddan
animal ni kamei-appit. Han-e-pat hu wadad bawang tu niyad dallin.
42 Yadda etan epat ni tebol ni daka pengiklengin animal ni kagihheban
kamei-appit ey pinehek ni batu hu kinapya da. Ya ta-gey da ey
dewampulun pulgadah ey hantetlumpulun pulgadah hu lakkeb da niya
dukkey da. Yadman e tebol hu kakeihha-adiddan emin ni ngunut ni
kameussal ni pengiddaddanan ni hipan mei-appit.
43 Wadaddad nanlinikweh ni dingding hu tellun pulgadah ni hableyyan
ni kamekleng ni animal ni kamei-appit. Niya yaddadman e tabol hu daka
pengihha-adiddan detag.
44 Entanni ey inlaw tuwak mewan etan ni tuud nengin-ahpat ni dallin.
Wada dewwan kuwaltuh ni inhabyen dadman dallin di nengin-ahpat. Ya
etan hakey ey neidagsid nengin-ahpat ni eheb di appit ni north e inhangga

tud south. Ya etan hakey ey neidagsid nengin-ahpat ni eheb di appit ni
south e inhangga tud north.
45 Kan etan ni tuun hi-gak ey "Ya etan kuwaltuh ni inhangga tud south
hu panha-adan idan papaddin kamangngunnud Tempol.
46 Ey ya etan kuwaltuh ni inhangga tud north hu panha-adan idan
papaddin kamangngunnud altar. Humman idan papaddi ey helag idan
Sadok e helag Levi niya hi-gadan ebuh hu mei-ebbulut ni umhegep di
Kuwaltuh ni kad-an APU DIOS ni mengippahding ni tuka pengunnu."
47 Lingkud mewan etan ni tuu etan dallin di nengin-ahpat ey hanggatut
et na-nem et walun piyeh hekang niya dukkey tu. Ya etan altar ey wadad
hinanggan nunman e Tempol.
48 Entanni ey inlaw tuwak kumangngu mewan etan ni tuud heggeppan
ni Tempol. Lingkud tu mewan humman ey dewampulu et epat ni piyeh
hu hekang tu ey heyam ni piyeh hu ta-gey tu. Ya hedel ni nambina-hil ni
dingding ey liman piyeh.
49 Wada etan heni teytey ni hampulu palekad tun mampeahpat di
balkon. Humman ni balkon ey telumpulu et epat ni piyeh hu hekang tu
ey dewampulun piyeh hu ta-gey tu. Wada dewwan tukud ni hanhakkey di
nambina-hil etan di kadellanadman.

41

1 Entanni ey inlaw tuwak mewan etan ni tuu etan di nanggawwan
kuwaltuh di Tempol. Lingkud tu dukkey ni kadellanan umlaw di bawang
tu ey hampulun piyeh.
2 Ya etan habyen ni heggeppan ey hampulu et walun piyeh hekang tu. Ya
hedel ni dingding tud nambina-hil ey walun piyeh. Lingkud tu humman ni
nanggawwan kuwaltuh ey na-nem et walun piyeh dukkey tu ey telumpulu
et epat ni piyeh hekang tu.
3 Limmaw mewan etan di neihudek ni kuwaltuh et lekuden tu etan
habyen ni heggeppan ey hampulun piyeh hekang tu ey hampulu et
dewwan piyeh hu dukkey tu niya tellun piyeh hedel ni dingding tu.
4 Humman ni kuwaltuh ey neidagsi etan di neigawwan kuwaltuh ni
umlaw di telumpulu et epat ni piyeh hu hekang tu niya dukkey tu. Kan
etan ni tuu ey "Huyya hu Nekassantuh ni Kuwaltuh nan Apu Dios."
5 Lingkud etan ni tuu hu hedel idan dingding ni Tempol ey hampulun
piyeh. Wadadda ekka-ket ni kuwaltuh ni pitun piyeh hekang da e neida-it
idad nanlinikweh etan ni Tempol.
6 Ya etan Tempol ey tellun gladuh hu kasina-gey tu niya hantetlumpulu
hu kuwaltuh dan simmuun ida etan di heni palepag di nangginginillig di
dingding.
7 Et hedin kaang-ang-anga etan dingding ni Tempol di dallin man heni
nan-iingngeh hu hedel tu ingganah lad ta-pew tu. Wadad dallin etan neida-
it di dingding ni heni teytey ni dellanen ni mampeahpat etan di dewwan
gladuh.
8-11 Ya lekud ni dingding idan kuwaltuh ey walun piyeh hu hedel da.
Wada hakey ni habyen ni kadellanan lawwan di kuwaltuh di appit ni north
ni Tempol. Niya wada hakey mewan ni habyen ni dellanen ni lawwan
idad kuwaltuh di appit ni south. Walun piyeh hu lakkeb ida etan ni heni
palepag ni neituunan ida etan ni kuwaltuh di nanlinikweh ni Tempol. Ya
etan tuping di nanlinikweh ni Tempol ey hampulun piyeh hu ta-gey tu.
Ya hekang ni nambattanan etan ni tuping et yadda etan nanlinikweh ni
kuwaltuh idan papaddid Tempol ey telumpulu et epat ni piyeh.

12 Wada mewan hakey ni heni baley ni simmuun di hinanggan etan ni
Tempol di appit ni kakelinnugin aggew. Ya hekang tu ey hanggatut et
hampulut enem ni piyeh. Ya dukkey tu ey hanggatut et neliman piyeh
niya heyam ni piyeh hu hedel ni dingding tu.
13 Lingkud mewan etan ni tuu hu dukkey etan ni Tempol ey hanggatut
et na-nem et walun piyeh. Ya hekang ni dallin tu ingganah di dallin etan
ni hakey mewan ni simmuun ni baley ey hanggatut et na-nem et walun
piyeh.
14 Ya hekang etan ni dallin di hinanggan Tempol di appit ni kasimmilin
aggew ey hanggatut et na-nem et walun piyeh.
15 Lingkud tu mewan hu dukkey etan ni simmuun di dingkuggan etan
ni Tempol di appit ni kakelinnugin aggew et yadda kuwaltuh di appit ni
kakelinnugin aggew niyaddad dingding di nambinengwah ey hanggatut et
na-nem et walun piyeh.
Ya kuwaltuh di heggeppan di Tempol, et ya Nesantuh ni Kuwaltuh, et ya
Nekassantuh ni Kuwaltuh ey
16 neita-kepan ni keyew hu dingding da meippalpud det-al ingganah di
habhabyen. Ey emin ida etan habhabyen ey nangketa-kepan idan keyew.
17-18 Yadda dama etan dingding di bawang ni Tempol ey nangketa-kepan
idan tabla meippalpud hengeg tu ingganah di ta-pew idan etan ni habyen.
Humman idan tabla ey wadadda nangkeipaot ni al-alkus dan palmah niya
heni anghel hu ang-ang da. Yadda etan al-alkus ni heni palmah hu ang-ang
da ey neibenabbattan ida etan di anghel ni netenu-tu-nud di nanlinikweh
ni kuwaltuh. Emin etan ida neipaot ni al-alkus ni heni anghel ey dewwa
angah da.
19 Angah ni tuu hu hakey niya angah ni layon hu hakey e inwingi dad
etan di heni palmah ni neial-alkus di nambina-hil.
20 Henin nunyan emin etan ida dingding meippalpud det-al ingganah di
ta-pew idan habyen.
21 Ya pamedingan etan ni habyen di neigawwan Nesantuh ni Kuwaltuh
niyad Nekassantuh ni Kuwaltuh ey kuwadladuh. Yad hinangga etan ni
neihudek ni kuwaltuh ey wada hu heni ang-ang etan ni
22 altar e keyew ni emin hu kapkapya tu. Emin hu tukud tu, niyadda
kapkapya tud nanlinikweh et ya neituunan tu ey keyew hu nekapyaan da.
Ya ta-gey tu ey liman piyeh niya epat ni piyeh hu lakkeb tu. Kan etan ni
tuun hi-gak ey "Huyya mengippenemnem idan tuun Apu Dios ni kaweda
tud kad-an da."
23 Yad Nesantuh ni Kuwaltuh niyad Nekassantuh ni Kuwaltuh ey wada
hu dewwan nantu-nud ni habyen da. Ya etan hakey ey humman hu habyen
ni mampellaw di nanggawwan kuwaltuh, Ya etan neitu-nud ni habyen ey
humman hu mampellaw etan di neihudek ni kuwaltuh.
24 Humman idan dewwan habyen ey handedwa hu lekbi da e yad
gawwetu pengigga-wian.
25 Wadadda hu palmah niya heni anghel ni neipaot idad habyen ni
al-alkus dan henidda etan ni neialkus di dingding. Yad ta-pew etan di
hinangngab ni balkon ey wada dimmewdew ni keyew ni heni neietep.
26 Huyyan balkon ey wadadda dama ekka-ket ni habhabyen tu niya
dingding tun neal-alkusan idan palmah.

42

Yadda kuwaltuh idan padi

1 Entanni ey impangulu tuwak mewan etan ni tuu et umhep kamid
Tempol e indalan mid Eheb di appit tud north et lumaw kamid kad-an
ida etan ni kuwaltuh di appit ni north di nengin-ahpat ni dallin ni Tempol.

2 Ya dukkey idan nunyan emin ni kuwaltuh ey hanggatut et na-nem et
walun piyeh niya newalu et epat ni piyeh hu hekang da.
3 Yadda etan kuwaltuh di pangil ey kameuhdungid nengin-ahpat ni dallin
ni telumpulu et epat ni piyeh hu hekang tu. Yadda dama etan kuwaltuh di
pangil tu ey kameuhdungidman etan nengin-ehpen ni dallin. Huyyaddan
kuwaltuh ey nanhinnangga-an ida etan di meikkatlun gladuh.
4 Ya etan kadellanad nambattanan idan nunyan kuwaltuh ey hampulu
et enem ni piyeh hu hekang tu. Ya dukkey tu ey hanggatut et na-nem et
walun piyeh. Yadda habyen da ey inhangga dad appit ni north.
5 Yadda etan kuwaltuh di meikkadwan gladuh ey e-ekkeket ida nem
yadda etan kuwaltuh di nemangulun gladuh tep ya etan ingkapya dan
kadellanad gawwa tud nambabattanan idan nunman e kuwaltuh di
meikkadwan gladuh.
6 Humman idan tellun gladuh ey eleg ida matukudan tep nangga-tuga-
tun idan simmuun di ta-pew da. Beken ni henidda etan ni baballey di
dallin e nangketukudan ida.
7 Ya etan dallin di nengin-ehpen ey nedingdingan ingganah lad hinang-
gaddan kuwaltuh. Ya dukkey tu ey newalu et epat ni piyeh.
8 Neihuup huyyan dingding di kuwaltuh di dallin e ya lekud tu ey newalu
et epat ni piyeh. Ya dukkey idan kuwaltuh di nengin-ahpat ni dallin ey
hanggatut et na-nem et walun piyeh.
9 Ya heggeppan di diman e kuwaltuh hedin melpu kad nengin-ehpen ni
dallin, man wadad appit ni kasimmilin aggew.
10 Yad appit tud south ni Tempol ey wadadda kuwaltuh ni netu-tu-nud
di hinanggan dallin di nengin-ahpat. Huyyaddan kuwaltuh ey neiingngeh
idadda etan ni kuwaltuh di north.
11 Ya kadellanad hinanggaddan nunman ni kuwaltuh ey naka-i-ingngeh
di kadellanad wadad appit ni north. Anin niya lekud da, ya kapkapya da
niya habyen et nan-iingngeh idan emin.
12 Wada dama hu habyen di appit ni south di ehpen idan nunyan
kuwaltuh di pappeg ni luhud di appit ni kasimmilin aggew.

13 Kan etan ni tuun hi-gak ey "Yadda kuwaltuh di nambina-hil hu
kuwaltuh idan padin Apu Dios. Yadman pengihha-adan daddan neieng-eng
ni neiappit ni pagey, yadda neiappit tep ya liwat winu bahul tep neieng-
eng ida dama humman ni kuwaltuh. Ey yadman hu pengngannan idan
padin nunman idan neiappit.
14 Hedin um-ehep ida padid kuwaltuh nan Apu Dios et umlaw idad dallin
di nengin-ehpen, man mahapul ni e-kalen da etan neieng-eng ni daka
ibbalwasid ngunu da et hullulan dan edum ni balwasi et han ida lumaw
di kad-an idan neamung ni tutu-u."

15 Ginibbuh etan ni tuun lingkud hu bawang ni Tempol ey impangulu
tuwak et umhep kami e indalan mi etan di ehheppan di appit ni kasimmilin
aggew et lekuden tu hu nanlinikweh.
16 Lingkud tu luhud di appit ni kasimmilin aggew ey walun gatut et na-
pat ni piyeh.
17-19 Lingkud tu damadda etan luhud di appit ni north, yad south niyad
appit ni kakelinnugin aggew ey nan-iingngeh hu dukkey dan emin.

20 Kuwadladuh humman ni neluhud tep hanwawalun gatut et na-pat
ni piyeh hu lekud tud nambinbina-hil. Humman ni luhud hu neneldak ni
puyek ni neieng-eng nan hi Apu Dios et yadda puyek ni dammutun ussalen
idan tuun pumbiyagan da.

43

Ya nambangngadan ni dayaw Apu Dios di Tempol

1 Entanni ey inlaw tuwak mewan etan ni tuu etan di eheb di appit ni
kasimmilin aggew
2 ey pinhakkeyey inang-ang ku hu dayaw ni Dios idan helag Israel e
kaumhilin peteg e nalpullid appit ni kasimmilin aggew. Heni bungug ni
danum di baybay hu ehel tu niya kaumhili hu hi-law tud puyek.
3 Huyyan inang-ang ku ey heni la eman ni nemangulun inang-ang kun
inlian Apu Dios et tu bahbahen hu Jerusalem niya heni la mewan eman ni
inang-ang kud Wangwang e Kebar. Limmukbubbak di puyek ni nenang-
angan kun nunman.
4 Immali humman ni kaumhilin dayaw Apu Dios di Tempol e indalan tud
eheb di appit ni kasimmilin aggew.
5 Entanni ey inlaw tuwak nan Ispirituh Apu Dios di nengin-ahpat ni dallin
ni Tempol ey inang-ang ku e nehi-lawan hu Tempol ni dayaw Apu Dios.
6 Immehneng etan tuun neidagsin hi-gak ey dingngel ku e immehel hi
Apu Dios et kantun hi-gak ey
7 "Hi-gam e helag ni tuu, yadya yuddungan kun man-ap-apu niya yadya
pengiddahyayan kun helik. Mekihha-addak idan tutu-uk ni helag Israel et
hi-gak hu man-ap-apun ingganah ni hi-gada. Endi law ni hi-gada, anin idan
patul da, hu meme-ing ni ngadan ku, tep ya daka pengidaydayawiddan
edum ni dios niya daka pemehwasiddan daka penginnemnemiddan
nangketey ni patul da.
8 Humman idan patul da ey naka-iddagsi dan ingkapyad Tempol ku
hu baballey da et maka-ittumuk hu tukud niya habyen da et ebuh hu
dingding ni nambattanan da. Bineing da ngadan ku tep ya lawah ni peteg
ni impenahding da, et humman nemahbahan kun hi-gada tep ya bunget
ku.
9 Nem hedin issiked dan nunya law ni mengidaydayaw idan edum ni dios
niya e-kalen dadda etan daka penginnemnemiddan papatul dan nunman,
man mekihha-addak ni hi-gadan ingganah eyad bebley da."
10 Intuluy Apu Dios ni immehel ey kantuy "Hi-gam e helag ni tuu, ehel
muddan tutu-u hu meippanggep ni Tempol ku niya peang-ang mun hi-gada
hu elaw ni kapkapya tu ma-lat amtaen da niya awatan da hu elaw tu, et
bumeing idan liwat da.
11 Et hedin umbaing ida et mantuttuyyuddan impahpahding da, man
peamtam ni hi-gada hu meippanggep etan ni Tempol ku et amtaen da
hu meippanggep ni kapkapya tu, ya ang-ang tu, ya eheb tu, ya lekud tu
niya kakeihha-adiddan emin ni hipan kameihha-ad di Tempol. Ehel mun
hi-gada etan ida meunnud ni elaw ni pandaydayaw da ey itudek mudda
humman ma-lat adalen da.
12 Ya etan nanlinikweh di ta-pew ni duntug ey eleg mabalin ni wada an
umlaw diman tep hi-gak ni ebuh hu neieng-engan tu humman ni duntug ni
panha-adan ku. Huyya hu importanteh ni olden ni meunnud ni ingganah
di Tempol.

Ya meippanggep ni altar

13 Yahhuy hu lekud idan kapkapyan altar meippuun di kameunnud ni
kapanlelkud: Ya etan heni kanal di nanlinikweh di hengeg ni altar ey
dewampulun pulgadah hu hekang tu niya dallem tu. Ya etan sigil tu ey
hampulun pulgadah ta-gey tu.
14 Ya lekud ni neituunan tu ey epat ni piyeh hu ta-gey tu meippalpud
puyek niya dewampulun pulgadah hu lakkeb tu. Ya etan nemangulun
neiga-tun ey pitun piyeh ta-gey tu ey dewampulun pulgadah hu lakkeb tu.
15 Ya etan meikkadwan neiga-tun ey pitun piyeh dama hu ta-gey tu
ingganah di ta-pew tu niya wadadda etan heni ha-duk ni dimmewdew
di dugu tudda.
16 Ya ta-pew nunman ni altar ey kuwadladuh e dewampulu et hakey ni
piyeh lakkeb tu niya dukkey tu.
17 Ya etan nanggawwan neituunan tu ey kuwadladuh dama e dewampulu
et epat ni piyeh hu lakkeb tu. Wada etan kadellanan danum ni dewampu-
lun pulgadah hu hekang tun neikapyad nangginginillig ni hampulun
pulgadah hu ta-gey tu. Niya wada dama etan heni teytey ni kadellanan
impeahpat etan di diman altar. Humman ni teytey ey inhangga tud appit
ni kasimmilin aggew."

18 Kan mewan Apu Dios, e Eta-gey ni peteg, ni hi-gak ey "Hi-gam e helag
ni tuu, yahhuy ida hu e-helen kun hi-gam ni meunnud ni pehding yun
man-appit ni kagihheba niya panwakgihan yun kuheyaw hedin megibbuh
ni mekapya etan altar.
19 Yadda papaddin helag Levi e helag Sadok ni ebuh hu dammutun um-
ali etan di kuwaltuh ni kad-an kun mengippahding ni pengunnuk eyad
Tempol. Hi-gak e Eta-gey ni peteg ni Ap-Apu hu nanghel idan nunya. Idwasi
yuddan kilaw ni lakkitun baka et iappit dan ke-kalan ni liwat da.
20 Um-aladdan kuheyaw ni nunman ni kilaw ni baka et wakgihan dadda
etan epat ni heni ha-duk ni altar. Wakgihi da daman kuheyaw hu epat ni
dugu et ya nangginginillig niya ta-pew ni etan nanggawwan neiga-tun ni
kuwadladuh hu lekud tu. Humman hu heni panlinnih yun altar ma-lat
kakkayyaggud hu pan-appitan yun hi-gak.
21 Humman ni kilaw ni bakan i-appit yun hi-gak ni ke-kalan ni liwat ey
mahapul ni i-e-hep yud a-allaw ni Tempol et yu giheben etan di neitudun
pengiggihheban yu.

22 Yan kewa-waan tu ey ala kayun lakkitun gelding ni endi degeh tu et
iappit yu mewan ni ke-kalan ni liwat. Wakgihi yu daman kuheyaw tu
etan altar niya ipahding yu hu elaw ni panlinnih ni henin impahding yun
kuheyaw etan ni kilaw ni lakkitun baka.
23 Hedin negibbuh ni impahding yu huyya, man ala kayun kilaw ni endi
degeh tun lakkitun baka niya lakkitun kalneroh
24 et i-li yu et ahinan idan padin et han da giheban i-appit ni hi-gak e
Ap-Apu.
25 Kewa-wa-wan pitun aggew ey ipahding yu hu kapan-appisin ke-kalan
ni liwat, nem mahapul ni ya endi degeh tun lakkitun baka, ya gelding niya
kalneroh hu i-appit yun hi-gak.
26 Mahapul ni kew-wa-wa ni nunman ni pitun aggew ey ippahding idan
papaddi hu elaw ni panlinnih ni altar ni han da mewan inusal.
27 Hedin negibbuh humman ni pitun aggew, man dammutu law ni
illapuddan padin man-appit di altar ni i-appit yun hi-gak ni kagihheba niya
kahemmula ma-lat umamlengngak. Hi-gak e Eta-gey ni peteg ni Ap-Apu hu
nanghel idan nunya."

44

Ya usal etan ni eheb di appit ni kasimmilin aggew

1 Entanni ey impangulu tuwak mewan etan ni tuu etan di eheb di dallin
di appit ni kasimmilin aggew nem neilekbi
2 et kan APU DIOS ni hi-gak ey "Huyyan eheb ey meilelekbin ingganah e
endi tu keibbeghulan, tep huyya nandalnan ku e hi APU DIOS e Dios idan
helag Israel. Et humman hu, eleg law mabalin ni wada an mengidlan di
deya.
3 Nem yalli etan man-ap-apu ey dammutun umlaw di deya ni an
mengngan ni neiappit ni hi-gak, nem mahapul ni iddalan tud etan di
heggeppan ni kuwaltuh di pappeg tu."

Yadda mei-ebbulut ni umhegep di Tempol

4 Entanni ey inlaw tuwak etan ni tuud eheb di appit ni north di
hinanggan Tempol. In-ang-ang ku etan di Tempol APU DIOS ey kaumhili
dayaw tu. Et manlukbubbak di puyek
5 ey kan APU DIOS ni hi-gak ey "Hi-gam e helag ni tuu, ey entan tu liwwan
eya inang-ang mu niya dengel mudda eya e-helen kun hi-gam ni olden ni
meunnud eyad Tempol. Paka-immatunim ida etan dammutun mei-ebbulut
ni umhegep niyadda etan eleg mei-ebbulut ni umhegep eyad Tempol.
6 Ehel muddan mangkanghay ni helag Israel e hi-gak e Eta-gey ni peteg ni
AP-APU ey kangkun hi-gada: Isiked yudda etan ida anggebe-hel kun yuka
pehpehding.
7 Inggeb-at yun nengiwalleng ni nekitbalan kun hi-gayu. Hinibit yu eya
Tempol ku tep in-abulut yun umhegep idan tsimpuh ni yuka pan-appisi hu
tutu-ud edum ni bebley ni eleg makugit niya eleg mengu-unnud ni hi-gak.
8 Eleg yu u-unnuden hu olden ni indawat kun hi-gayun meippanggep
ni pengidaydayawan yun hi-gak di Tempol ku. Tep ya impahding yu ey
in-abulut yudda hu tuun nalpud edum ni bebley ni mengipappangngulun
ngunun intugun kun pehding yu.
9 Et humman hu, hi-gak e Eta-gey ni peteg ni AP-APU ey eggak i-abulut ni
an umhegep di Tempol kudda hu tuud edum ni bebley ni eleg makugit niya
eleg mengu-unnud ni hi-gak, anin ni yadda etan nekibebley ni hi-gayu.

Ya pengastiguan APU DIOS idan helag Levi

10 Kastiguen kudda helag Levi niyadda edum dan helag Israel ni
nengiwalleng ni hi-gak et yadda dios ni kinapyan tuu hu dinaydayaw da.
11 Dammutun pangngunnuk idad Tempol et hi-gada pangguwalyak di
eheb, ey hi-gada mengleng idan animal ni mei-appit ni hi-gak niya
mansilbiddan edum dan tuu.
12 Nem hi-gak e Eta-gey ni peteg ni AP-APU ey issapatah ku e mekas-
tigudda damengu tep impappangngulu dadda hu edum dan helag Israel ni
menaydayaw idan dios ni kinapyan tuu et meliwtan ida.
13 Et eleg law mabalin ni ida meihnup di kad-an kun mengippahding
ni nakka pengunnun padi winu ida meihnup di hipan nakka ibbilang ni
neieng-eng ni hi-gak, winu ida umhegep di kad-an ku. Humman kastigu
da tep yadda etan impenahding dan anggebe-hel ku.
14 Nem hi-gada law mengingngunnun edum ni kamengunnud Tempol.
15 Nem hedin yadda etan padin nahlag nan Sadok e helag Levi ey
nannananeng idan nansilbin hi-gak di Tempol, anin ni inwalleng da-ak
idan edum dan helag Israel. Et humman hu, hi-gadan ebuh hu dammutun

um-alid kad-an kun mengi-appit ni taba niya kuheyaw ni animal ni kamei-
appit ni hi-gak. Hi-gak e Eta-gey ni peteg ni AP-APU hu nanghel idan nunya.
16 Hi-gadan ebuh hu umhegep di Tempol ku, ey hi-gada hu mengippahd-
ing idan pengunnuk di altar niya hi-gada mengippahding idan kapehding
di kapandaydayawin hi-gak.
17 Hedin umhegep ida etan di dallin di ahpat, man mahapul ni ibbalwasi
da etan kaibbalwasin padi. Eleg mabalin ni da ussalen ida etan balwasin
nekapyad dutdut ni kalneroh hedin mangngunnuddad dallin winu yad
bawang ni Tempol.
18 Mahapul ni ya nekapyad luput hu ibbalwasi da anin ni ya penget da
et ya nandallem ni balwasi da. Niya mahapul ni eleg ida mamballikid.
19 Ey hedin um-ehep idad dallin di ehpen di kad-an idan tutu-u
man mahapul ni manhullul ida ey e-kalen dadda etan imbalwasi dan
nangngunud Tempol et iha-ad dadda etan di nengilinan ni kuwaltuh et
ya etan balwasi da dedan hu ihhulul da, ma-lat eleg kap-en idan tutu-u
etan nengilinan ni balwasi da et endi hu lawah ni mekapkapyan hi-gada.
20 Eleg mabalin ni ida mampemukmuk winu da pedukkey hu bewek da
tep mahapul ni kakkayyaggud hu pu-lit da.
21 Eleg mabalin ni ida um-inum ni meinnum ni lawwan dad dallin di
ahpat ni da pangngunnuan.
22 Eleg mabalin ni da ahwaen hu nekihi-yan ni bii. Mahapul ni ya
ahwaen da ey ya etan biin endi ni an nengiulig ni hi-gatu winu ya etan
biin netey hu padin ahwa tu.
23 Mahapul ni ituttudduddan nunman ni papaddi idan tutu-uk hu
nambaklangan ni nengilinan niya eleg mangilinan et ya nambaklangan
ni kameibbillang ni malinih niya beken ni malinih.
24 Hi-gada mengippennuh ni panhahallaan idan tutu-un meippuun di
tugun ku. Mahapul ni pannenneng dan u-unnuden ida in-olden kun meu-
unnud ni meippanggep idad piyestah niyadda meippanggep di elaw ni
aggew ni Sabaduh.
25 Eleg mabalin ni an keppaen ni padi hu annel ni netey tep meibbillang
idan beken ni malinih hedin. Nem hedin a-ammed tu, winu u-ungnga tu,
winu agi tun laki, winu agi tun biin eleg malehin, man dammutun keppaen
tu.
26 Nem humman ni padi ey mahapul ni ippahding tu hu elaw ni
kapanlinnih ma-lat maibilang ida mewan ni malinih. Niya hedin nelabah
hu pitun aggew,
27 man mahapul ni umlaw di dallin di ahpat ni Tempol et iappitan tu
hu liwat tu et han dammutu mewan ni mangngunnud Tempol. Hi-gak e
Eta-gey ni peteg ni AP-APU hu nanghel idan nunya.
28 Hedin ya meippanggep ni beltanen idan papaddi, man hi-gak hu
mengidwat ni mahapul da. Et mukun endi da beltanen ni pampuyyek
da.
29 Hedin ya kennen da, man yadda kamei-appit ni pagey, yadda kamei-
appit di liwat, yadda kamei-appit di bahul niyadda etan edum ni kamei-
appit ni hi-gak.
30 Meidwat mewan ni hi-gada hu kekakkayyaggudan ni kamemengn-
gulun kaillameh ni kaittanem idan tuu et yadda kamemengngulun yuka
kapyaan alinah, niya emin hu kamei-appit ni hi-gak ey meidwat ni hi-gada
et mebendisyonan ida tutu-u.
31 Eleg mabalin ni da kennen ida etan sisit winu animal ni nealay netey
winu pintey ni edum dan animal.”

45

Ya negenedwaan ni bebley di Israel

1 Immehel mewan hi APU DIOS ey kantuy "Yallin kegennadwaan ni bebley
yu et ika-peng yun emin ni helag Israel, ey mahapul ni wada dama meidwat
ni hi-gak. Ya lekud tu ey umlaw di dewampulu et hakey ni kilometroh hu
dukkey tu niya umlaw ni hampulu et enem ni kilometroh hu hekang tu.
Emin humman ey mei-eng-eng ni hi-gak.
2 Yadman e puyek hu keibbehwatan ni Tempol kun kuwadladuh hu lekud
tun walun gatut et na-pat ni piyeh hu hekang tu niya dukkey tu. Ya lekud
tud nanlinikweh ey mahapul ni newalut epat ni piyeh hu hekang tu.
3 Yad pangil ni nunman e puyek ey mahapul ni lekud mu hu nehuluk
ni dewampulu et hakey ni kilometroh dukkey tu niya nehuluk ni walun
kilometroh hu hekang tu, et yadman hu keihha-adan ni Tempol kun panha-
adak.
4 Mei-eng-eng huyyan puyek ni hi-gak ni panha-adan idan papaddin
pangngunnuk di diman et yadman pengibbehwatan dan baballey dadda.
Ya pangil tu hu keikkapyaan daman Tempol ku.
5 Ya etan pangil tun hanniman dama lekud tu ey meidwat etan idan
edum dan helag Levi ni mangngunnud Tempol ma-lat pengibehwatan da
daman baballey da.
6 Ya etan dagsi tun nehuluk ni dewampulu et hakey ni kilometroh dukkey
tu niya nehuluk ni epat ni kilometroh hekang tu ey panha-adan idan tutu-
uk ni helag Israel ni neminhed ni manha-ad diman.
7 Ya pappeg etan ni puyek ni meidwat ni ap-apuddan helag Israel ey
meippalpud dagsin Tempol di Jerusalem ingganah di appit ni kasimmilin
aggew e lebbahan tu hu Wangwang e Jordan niyad appit ni kakelinnugin
aggew di Baybay e Mediterranean. Ya hekang tu huyyan puyek ey mei-
ingngeh di hekang ni puyek ni neidwat idan helag Israel.
8 Huyya hu meidwat ni pan-ap-apuddan helag Israel ma-lat eleg tu
talamen niya eleg tu piliwen hu limmuddan tutu-uk. Nem hedin yadda
edum ni bebley di diman man megennadwadda et ika-peng idan helag
Israel."

Ya olden ni u-unnuden ni man-ap-apud Israel

9 Kan APU DIOS e Eta-gey ni peteg ey "Nemahhig law nanliwaliwatan yu
e aap-apud Israel! Isiked yu law ida hu lawah ni yuka pehpehding e yuka
tellama niya yuka pilliwa hu limmun edum yun tuu niya yudda kapillitan
pe-kal di puyek da. Yadda law neiptek niya meandeng hu ipahding yu.
Hi-gak e Eta-gey ni peteg ni AP-APU hu nanghel idan nunya.
10 Mahapul ni limpiyuh ni emin hu yuka panlelkud niya killohhan yu
anin ida etan ni yuka panlelkud ni mamega niya danum.
11 Ya etan epah hu usal yun panlelkud yudda etan ni mamega ey ya
etan bath hu panlelkud yun beken ni mamega. Mahapul ni ya homer hu
meunnud di elaw ni panlelkud yu. Ya hakey ni homer ey nan-ingngeh ni
hampulun epah niya nan-ingngeh dama hu hampulun bath di hakey ni
homer. *

* **45:11 45:11** Ya hakey ni homer ey nan-ingngeh ni liman bushel winu hanggatut et walun litroh. Ya hakey ni epah ey nan-ingngeh ni kagedwah ni bushel winu hampulut walun litroh. Ya hakey ni bath ey nan-ingngeh ni lima et kagedwah ni galon.

12 Ya meunnud ni panlelkud yun bel-at ey ya shekel. Ya hakey ni shekel
ey nan-ingngeh ni dewampulun gerah niya ya na-nem ni shekel ey nan-
ingngeh ni hakey ni minah. †

13-15 Hedin yadda i-appit yu, man heninnuy hu meunnud ni elaw tu:
Hedin na-nem ni langgusih ni wheat winu barley hu ineni yu, man iappit
yu hu hakey ni langgusih. Hedin hanggatut ni galon ni mansikan olibah hu
inemung yu, man iappit yu hu hakey ni galon. Hedin wada dewanggatut
ni kalneroh yun yuka ippattul di deya Israel, man iappit yu hu hakey.

Mahapul ni um-i-li kayu daman pagey ni mei-appit niya animal ni
kagihheban mei-appit niyadda mei-appit ni kamehemmul ni keteklaan ni
liwat. Hi-gak e Eta-gey ni peteg ni Ap-Apu hu nanmandal idan nunya.

16 Mahapul ni emin ida tutu-ud Israel ey um-ilaw idan iddawat dan ap-
apud Israel ni i-appit da.
17 Ya lebbeng tun meippahding ey ya etan ap-apu hu mengidwat idan
mahapul ni mei-appit di hipan piyestah, henin Piyestah ni Kaketellakin
Bulan, niyan Piyestah ni Nungew ni Sabaduh. Niya hi-gatu hu mengidwat
idan kamei-appit ni ke-kalan ni liwat, yadda etan kagihheba, yadda begah,
yadda meinnum, niyadda mei-appit ni kamehemmul. Emin ida huyyan
mei-appit ni keteklaan ni liwat idan helag Israel."

18 Kan mewan Apu Dios e Eta-gey ni peteg ey "Yan memengngulun aggew
ni kamemengngulun bulan ey mahapul ni i-appit yu hu hakey ni lakkitun
baka ni endin hekey hu degeh tu. Huyya hu elaw ni ippahding yun heni
yu panlinnih ni Tempol.
19 Ellan ni padi hu kuheyaw ni animal ni neiappit ni liwat et iwakgih
tuddad tukud ni Tempol, yaddad epat ni dugun altar niyaddad tukud ni
eheb di dallin di nengin-ahpat.
20 Ipahding yu mewan huyya ni kapitun aggew ni nemangulun bulan ni
ke-kalan ni liwat idan edum yun eleg da igeb-at winu eleg da amta. Huyya
hu ippahding yu niya pannananeng yun eleg mehibbit hu Tempol.

21 Yan meikkeppulut epat ni aggew ni kamemengngulun bulan hu
pengilleppuan yun Piyestah ni Passover. Mahapul ni eleg kayu mengngan
ni sinapay ni neha-adan ni kamampelbag.
22 Yan etan ni lapun aggew nunman ni piyestah ey mahapul ni man-appit
hu ap-apu yun baka ni ke-kalan ni liwat tu niya liwat idan emin ni tuu.
23 Ya lebbeng tun meippahding ey ya etan ap-apu hu mengidwat idan
mahapul ni kamei-appit nan Apu Dios. Yan kewa-wa-wa ni nunman e
pitun aggew ni piyestah ey mahapul ni um-alan pitun lakkitun baka niya
pitun lakkitun kalneroh et giheben yun emin ni i-appit e hakehakey ni
mukkel. Niya mahapul daman um-alan hakey ni lakkitun gelding ni mei-
appit ni kapitun aggew ni ke-kalan ni liwat. Mahapul ni emin ida humman
ni animal ni mei-appit ey endin hekey hu degeh da.
24 Mahapul mewan ni emin ida etan lakkitun baka niya kalneroh ey
hanhakkeyen yun unnudan ni nganngnanih ni hampupulun kiloh ni begah
niya gadwan galon ni mansikan olibah.

25 Hedin yan Piyestah ni A-abbung ni kameippalpun meikkeppulut liman
aggew ni kapitun bulan, man mahapul daman kewa-wa-wa ey man-appit
etan ap-apu ni heniddan kamei-appit di liwat, ya kagihheban kamei-appit,
niyadda kamei-appit ni begah niya mansikan olibah."

---

† **45:12 45:12** Ya hakey ni minah ey nan-ingngeh ni nganngnanih ni kagedwah ni kiloh.

46

1 Kan mewan APU DIOS e Eta-gey ni peteg ey "Mahapul ni meillekbin
enem ni aggew ni hanlingguan etan eheb di appit ni kasimmilin aggew
di dallin di ahpat, nem meibbeghul ni aggew ni Sabaduh e Nungew niyan
Piyestah ni Kaketellakin Bulan.
2 Yan lawwan etan ni ap-apud Israel etan di kapan-appisi ey mahapul ni
iddalan tud dallin di ehpen et lumaw etan di heggeppan et an maidagsin
man-eh-ehneng etan di tukud ni eheb ey pan-i-appit etan ni padi etan ida
kamei-appit ni kagihheba niya kahemmula. Ya etan ap-apu ey mahapul ni
daydaywen tudman di eheb hi Apu Dios ni han la nambangngad mewan
di dallin di ehpen. Eleg meillekbi etan eheb ingganah kehillengan tu.
3 Yan Piyestah ni Sabaduh e Nungew niyan Piyestah ni Kaketellakin
Bulan ey mahapul ni manyu-ung idan emin hu katuutuud hinanggan etan
ni eheb et daydayawen da-ak e hi APU DIOS.
4 Hedin mewan aggew ni Sabaduh e Nungew ey mahapul ni i-ali etan ni
ap-apu hu endi degeh dan enem ni pakeetteng tun kalneroh niya hakey ni
lakkitun kalneroh ni kagihheban kamei-appit.
5 Ya etan lakkitun kalneroh ey mahapul ni meunnudan ni nganganih ni
hampulun kiloh ni begah. Hedin yadda etan pakeetteng tun kalneroh man
anin ni kumpulmih hu kedakkel ni begah ni mei-peng ni mei-unnud idan
nunman. Mahapul mewan ni emin ida etan hampupulun kiloh ni begah
ey meunnudan idan kagedwah ni galon ni mansikan olibah.
6 Yan Piyestah ni Kaketellakin Bulan ey mahapul ni i-appit etan ni ap-apu
hu enem ni pakeetteng tun kalneroh, ya hakey ni kilaw ni lakkitun baka
et ya lakkitun kalneroh, niya mahapul ni endin hekey hu degeh dan emin.
7 Mahapul daman unnudan tun nganganih ni hampupulun kiloh ni
begah humman lakkitun kalneroh niya etan kilaw ni lakkitun baka. Hedin
yadda etan pakeetteng tun kalneroh man linggeman hu kedakkel ni begah
i-unnud tu. Ya etan nganganih ni hampulun kilon ni begah ey mahapul
ni unnudan tun kagedwah ni galon ni mansikan olibah.
8 Hedin umhehgep etan ap-apu, man mahapul ni iddalan tu etan di eheb
niya hanniman daman e-hepan tu e mahapul ni ibbangngad tun iddalan
diman.
9 Yan ellian idan tutu-un piyestah ni pengidaydayawan dan hi-gak e hi
APU DIOS ey mahapul ni yadda etan mengidlan di north ni heggeppan da
ey mahapul ni iddalan dad south ni e-hepan da. Hedin yadda dama etan
mengidlan di south ni heggeppan da man mahapul ni iddalan dad north ni
e-hepan da. Yadda etan tuun um-ehep ey eleg da iddalan di nengidlanan
dan hinggepan da.
10 Ya etan ap-apu ey mahapul ni umhehgep idan emin hu katuutuu ni
han himmegep. Niya mahapul mewan ni um-ehep idan emin hu tuu ni
han immehep.
11 Mahapul ni emin di piyestah ey meunnudan ni nganganih ni
hampulun kiloh ni alinah etan mei-appit ni bulug ni baka winu lakkitun
kalneroh. Hedin ya mei-unnud ida etan di mei-appit ni pakeetteng dan
kalneroh, man anin ni kumpulmih hu kedakkel ni begah ni mei-unnud.
Yadda dama etan mei-appit ni begah ey mahapul ni meunnudan idan
kagedwah ni galon ni mansikan olibah.
12 Hedin pinhed etan ni ap-apun iggeb-at ni man-appit nan APU DIOS
ni kagihheba winu kahemmula ey meibbeghul etan eheb di appit ni
kasimmilin aggew ni mampellaw di dallin di ahpat et dalanen tu. Ya i-
appit tu ey nan-ingngeh di tuka i-appit ni piyestah winu yan aggew ni

Sabaduh. Hedin negibbuh et immehep la, man meillekbi mewan humman
ni eheb."
13 Kan APU DIOS mewan ey "Kekakkabbuhhan ey mahapul ni mei-
appitannak e hi APU DIOS ni hakey ni pakeetteng tun kalneroh ni endin
hekey hu degeh tu.
14 Niya mahapul daman meunnudan ni nehuluk ni dewwan kiloh ni
alinah e mekamdugan ni kagedwah ni galon ni mansikan olibah humman
ni mei-appit ni hi-gak. Huyyan elaw ni pan-appitan yun hi-gak e hi APU
DIOS ey mahapul ni meunnud alin ingganah.
15 Mahapul ni huyya hu mengmenglaw ni pehpehding yun ingganah ni
kekakkabbuhhan e i-appitan yuwak ni pakeetteng tun kalneroh, ya begah
niya mansikan olibah."
16 Kan mewan APU DIOS e Eta-gey ni peteg ey "Hedin pebeltan ni ap-apu
hu puyek tud hakey ni u-ungnga tu, man mambalin law ni puyek nunman
ni u-ungnga tu humman.
17 Nem hedin ya etan tuun tuka pangngunnu hu iddawtan tun puyek
tu, man dammutun bangngaden tu humman ni puyek hedin medettengan
etan toon ni Jubilee. (Huyyan toon ni Jubilee ey kamedettengi hedin
nelabah hu neliman toon.) Nem hedin yadda etan u-ungnga tu hu
pengidwatan tun puyek tu, man pampuyyek ida law ni u-ungnga tu
humman ni ingganah. Tep ya memeltan ni puyek ni ap-apu ey yadda u-
ungnga tun ebuh.
18 Ya etan ap-apu ey eleg mabalin ni tu pilliwen hu puyek idan tutu-u.
Ya etan puyek tu ngu dedan hu pebeltan tun u-ungnga tu ma-lat eleg tu
panligligat hu tutu-uk ni pemilliwan tun puyek da."
19 Entanni ey inlaw tuwak mewan etan ni tuun nengipeang-ang ni
Tempol ni hi-gak di dallin et lumaw kamid appit ni south. Wadadman
hu habyen idan neieng-eng ni kuwaltuh idan papaddi et peang-ang tudda
kuwaltuh di gilig nunman ni dallin di appit ni kakelinnugin aggew.
20 Et kantuy "Yadya hu pengihhe-engan idan papaddi ni kamei-appit ni
neieng-eng di bahul niyad liwat. Yadya dama hu pengapyaan daddan
sinapay ni kamei-appit ma-lat eleg da ilabbalabbah di dallin di ehpen
ida huyyan kamei-appit. Tep entanni ey keppaen idan tutu-un eleg
mengamtan keibbellinan ni ngilin tudda huyyan kamei-appit, et humman
umhulun ni wada meippahding ni hi-gada."
21 Nambangngad kami etan di dallin di ehpen et labhan midda etan
nanlinikweh ni epat ni pikdel.
22 Yadman ni epat ni pikdel ey wadadda ekka-ket ni dallin ni hannana-
nem et walun piyeh hu dukkey da niya hannana-pat et walun piyeh hu
hekang da.
23 Wadaddadman hu ebabban tuping ni luhud ni neikapyaan idan
appuyyan.
24 Kan etan ni tuuy "Yadya hu pengihhe-engan idan kamangngunnud
Tempol ni detag ni mei-appit."

47

Ya etan wangwang ni nalpud Tempol

1 Impangulu tuwak mewan etan ni tuud heggeppan di Tempol ey wada
inang-ang kun kamambulbulubul ni danum di daul etan ni heggeppan
ni impalaw di appit ni kasimmilin aggew di nengihanggaan ni Tempol.

Nalpud appit ni south humman ni danum et labhan tu etan altar et
mampalaw di dallin di ehpen.
2 Impangulu tuwak mewan etan ni tuud a-allaw ni Tempol e indalan
mi etan di eheb di appit ni north et lumaw kami etan di eheb di appit ni
kasimmilin aggew ey wada inang-ang kun kulukul ni nalpullid kad-an ni
eheb di appit ni south.
3 Lingkud etan ni tuu hu limanggatut et na-nem ni metroh etan ni kulukul
di appit ni kasimmilin aggew et pagewa tuwak ey kameippappeg di mukud
ku hu danum.
4 Dimmaddayyu kami ey lingkud tu mewan hu limanggatut et na-nem
ni metroh ey kameippappeg law di pukel ku hu danum. Entanni et maglid
kami ey lingkud tu mewan hu neliman gatut et na-nem ni metroh di
mampedayyu ey kameippappeg law hu danum di gitang ku.
5 Lingkud tu mewan hu limanggatut et na-nem ni metroh ey edallem law
et eggak hanggawa. Mahapul law ni mangkaykay kan man-agwat.
6 Kantun hi-gak ey "Hi-gam e helag ni tuu, entan tu liwwan huyyan mu
inang-ang."

Entanni ey inlaw tuwak mewan etan ni tuud gilig etan ni kulukul
7 ey wada inang-ang kun dakel ni peteg ni keyew di nambina-hil ni gilig
tu.
8 Et kantuy "Huyyan danum ey impalaw di appit ni kasimmilin aggew di
Wangwang e Jordan ingganah di Netey ni Baybay et hullulan tu hu danum
ni neahinan et mambalin ni kayyaggud.
9 Emin di kadellanan nunyan danum ey kamewedda hu nambakbaklang
ni kaman-ayyam di puyek niya nambakbaklang ni deleg. Ya danum ni
nunyan kulukul ey pambalin tu etan Netey ni Baybay ni pambelleyan ni
dakel ni deleg niya edum ni kaman-ayyam di puyek.
10 Emin idalli etan tutu-un kaanmenelleg di diman meippalpud En Gedi
ingganah di En Eglaim niyadda etan nampambebley di gilig ni baybay
ey ihhena-ha-pey dalli hu kinema dan daka ussalan menelleg di diman.
Henillid Baybay di Mediterranean e dakel ali dama hu nambakbaklang ni
deleg di diman.
11 Nem yad gilig ni nunman e baybay ey maehin ma-lat wada pengellaan
ni tutu-un pengehhin da.
12 Yad gilig etan ni kulukul ey umtemel hu dakel ni keyew ni kamekkan
lameh da niya umtatabaddan kenayun et kabulabulan ey umlameh ida ma-
lat wada kennen idan tutu-u niya pengeggah da bulung da. Hanniman hu
meippahding tep nalpud Tempol hu menennum idan nunman e keyew."

Yadda pappeg ni bebley di Israel

13-14 Heninnuy hu kan Apu Dios e Eta-gey ni peteg ni meunnud ni
pangkekeggadan idan etan ni hampulut dewwan helag Israel ni pengen-
nadwaan dan puyek dan i-e-peng da. Kantuy "Emin kayu ey mahapul ni
man-iingngeh hu puyek yun beltanen yu. Ebuh ida etan helag Joseph ni
dewwa hu beltanen da. Humman dedan hu inhel kuddan aammed yu e
tewwiden yun helag dadda huyyan puyek.
15 Ya pappeg di appit ni north ey meippalpud Baybay e Mediterranean
et mampalaw di appit ni kasimmilin aggew di bebley di Hetlon, yad Lebo
Hamat, yad Sedad,
16 yad Berothah, yad Sibraim, e nambattanan ni Damascus niya Hamat,
ingganah di Haser Hattikon di pappeg ni Hauran.

17 Ya pappeg di appit ni North e meippalpud Baybay e Mediterranean
et mampalaw lad Enon di appit di kasimmilin aggew ingganah lad
nampappegan ni Damascus niyad Hamat di appit ni north.
18 Ya pappeg di appit ni kasimmilin aggew ingganah lad appit tud south
ey meippalpud nambattanan ni Damascus niya Hauran. Ya nangkeggadan
ni Israel di appit tud kakelinnugin aggew niya Gilead di appit tud
kasimmilin aggew ingganah di Tamar di Netey ni Baybay ey ya etan
Wangwang e Jordan.
19 Ya pappeg di appit ni south ey meippalpud Tamar et mampalaw
lad appit ni kakelinnugin aggew ingganah lad Meribah di Kades et
unnuunuden pappeg di Egypt ingganah lad Baybay e Mediterranean
mewan.
20 Ya pappeg di appit ni kakelinnugin aggew ey meippalpud north ni
Baybay e Mediterranean ingganah di demang ni dalan di Hamat.
21 Panggagadwa yu huyyan puyek et i-peng yun helag Israel
22 et pambebleyan yun emin ni ingganah. Anin idan tutu-ud edum ni
bebley ni nekibebley ni hi-gayu et yadda u-ungnga dan neiungngadya e
bebley yu et idwasi yuddan puyek ni pambebleyan da. Meibbillang ni
iIsrael ida niya meilla-kam idad hipan yuka panyaggudin yuka dewwatan
hi-gayun helag Israel.
23 Emin ida ey mekiggadwaddad puyek di nekibebleyan dan puyek ni
neidwat idan helag Israel. Hi-gak e Eta-gey ni peteg ni Ap-Apu hu nanghel
idan nunya."

48

Ya nangegedwaan idan helag Israel ni puyek ni neidwat ni hi-gada

1-7 "Ya pappeg ni puyek idan helag Israel di appit ni north ingganah
lad appit ni kasimmilin aggew ey meippalpud Baybay e Mediterranean et
mampalaw di Hetlon, yad Lebo Hamat, yad Enon, ingganah lad etan di
nampappegan ni Damascus niya Hamat.
Emin ida helag Israel ey hi-gada memeltan etan ni puyek ni meippalpud
pappeg tud appit ni kasimmilin aggew ingganah lad appit ni kakelinnugin
aggew di Baybay e Mediterranean. Yahhuy ida nampapappeg ni helag
Israel ni memeltan ida etan ni puyek ni meippalpud appit ni north
ingganah lad pappeg tud appit ni south: Ya memengngulu ey yadda
helag Dan, et han ida helag Asher, niyadda helag Naptali, niyadda helag
Mannasseh, niyadda helag Epraim, niyadda helag Reuben, et yadda helag
Judah.

Ya keim-importantehan ni parteh ni bebley

8 Ya etan puyek ni neidagsid puyek Judah di appit ni south ey humman
hu neieng-eng ni keittu-unan ni Tempol. Ya lekud ni hekang tu meippalpud
appit ni north ingganah di appit tud south ey nehuluk ni enem ni
kilometroh. Hanniman dama hu lekud ni hekang tun meippalpud appit
ni kasimmilin aggew ingganah di kakelinnugin aggew e nehuluk daman
enem ni kilometroh. Humman ni hekang ni puyek ni keibbehwatan ni
Tempol ey henin hekang ni puyek ni neidwat idan helag Israel.
9 Ya gawwa etan ni puyek ey humman hu neieng-eng ni keibbehwatan
ni panha-adan Apu Dios e ya lekud tu ey nehuluk ni enem ni kilometroh
hu dukkey tu niya liman kilometroh hu hekang tu.
10 Yad pangil etan ni keibbehwatan ni Tempol hu panha-adan idan
papaddi. Ya lekud tu meippalpud appit ni kasimmilin aggew ingganah

lad appit tud kakelinnugin aggew ey nehuluk ni enem ni kilometroh hu
dukkey tu niya dewwa et kagedwah ni kilometroh hu hekang tu. Maka-
iggawwadman hu Tempol nan APU DIOS.
11 Yadda etan papaddin helag Sadok hu manha-ad diman, tep impan-
nananeng dan impahding hu impangunun APU DIOS ni hi-gada e eleg da
ipahding hu lawah henin impenahding idan edum dan helag Israel niyadda
etan edum dan papaddin helag Levi.
12 Ya puyek ni meidwat ni panha-adan idan edum ni padin helag Levi ey
ya etan wadad appit tud south. Huyyaddan panha-adan idan papaddi ey
nengilinan, tep neieng-eng idan Apu Dios.
13 Yadda etan edum ni helag Levi ey wada dama hu neieng-eng ni panha-
adan dan puyek di dagsin kad-an idan edum dan helag Levi. Ya lekud tu
dama ey enem ni kilometroh dukkey tu ey dewwa et kagedwah hu hekang
tu.
14 Ya etan puyek ni neieng-eng nan APU DIOS ey humman hu
kekakkayyaggudan di emin ni puyek di diman e bebley. Eleg mabalin
ni an meiggettang, winu an meiwwa-hi winu an meidwat di edum ni tuu
humman ni puyek tep neieng-eng ni ebuh nan APU DIOS.
15 Ya etan nehuluk ni dewampulut hakey ni kilometroh dukkey tu niya
nehuluk ni epat ni kilometroh hekang tun puyek ni natdaan etan di puyek
ni neieng-eng nan APU DIOS ey meidwat idan tutu-un pambebleyan da niya
pampattulan da, nem mahapul ni yad gawwa tu hu keihha-adan etan ni
bebley da.
16 Humman ni bebley e Jerusalem hu ngadan tu ey kuwadladuh hu lekud
tu tep ya lekud tud nambinbina-hil ey e dewwan libu et limanggatut et
dewampulun metroh.
17 Ya nanlinikweh ey wada pampattulan e hanggatut et na-pat ni metroh
hu lekud tud nambinabina-hil.
18 Ya etan natdaan ni puyek di appit ni south e pampeyyewan idan
nambebley di Jerusalem ey walun kilometroh dukkey ey epat ni kilometroh
lakkeb tud appit di kasimmilin aggew ey walun kilometroh hu dukkey tu
ey epat ni kilometroh lakkeb tud appit di kakelinnugin aggew.
19 Emin ida nambebley di diman anin ni hipan pewen hu nahlagan da
et dammutun mampeyyew idadman.
20 Yad gawwa etan ni puyek ni neieng-eng nan APU DIOS ey nangkuwad-
laduh dama e nehuluk ni enem ni kilometroh hu dukkey tu niya hekang
tun nei-dum hu bebley di Jerusalem.
21-22 Yadda etan natdaan ni puyek di nambinbina-hil ey pampuyyek ni
ap-apu: Yad appit ni kasimmilin aggew et yad appit ni kakelinnugin aggew
ni keihha-adan ni Tempol, ya puyek ni panha-adan idan papaddi niyadda
edum ni helag Levi et ya bebley e Jerusalem. Dimmateng hu pappeg tud
appit di kasimmilin aggew ingganah di Baybay e Mediterranean di appit
di kakelinnugin aggew. Ya pappeg tud appit ni north ey yadda puyek idan
helag Judah et yad south ey puyek idan helag Benjamin.
23-27 Yadda edum ni helag Jacob ey panggagadwa da hu natdaan ni
puyek di appit ni south ni meippalpud appit ni kasimmilin aggew ingganah
lad appit ni kakelinnugin aggew di Baybay e Mediterranean. Yadda
mampapappeg ni helag Jacob ey yadda helag Benjamin, yadda helag
Simeon, yadda helag Issakar, yadda helag Sebulun, et yadda helag Gad.
28 Ya puyek ni meidwat nan Gad ey yad appit ni south. Ya pappeg tu ey
mampellaw di Tamar ingganah di hibuy di Meribah di Kades niya ingganah
di pappeg ni Egypt di appit ni Baybay e Mediterranean.

29 Henin nunman hu panggagadwaan idan helag Israel ni puyek da. Higak e Eta-gey ni peteg ni AP-APU hu nanghel idan nunya."

Yadda eheb di Jerusalem

30-34 "Ya Jerusalem ey wada hampulut dewwan eheb tu e neingedan idan nunman hu ngadan ni hampulut dewwan helag Israel. Hantetlu hu neikapyan eheb di epat ni nambinbina-hil ni luhud. Yadda etan tellun eheb ni wadad appit ni north ey nengadanan ni Eheb Reuben, Eheb Judah niya Eheb Levi. Yadda etan tellud appit ni kasimmilin aggew ey nengadanan ni Eheb Joseph, Eheb Benjamin niya Eheb Dan. Yadda etan eheb ni wadad appit ni south ey nengadanan ni Eheb Simeon, Eheb Issakar niya Eheb Sebulun. Yad appit ni kakelinnugin aggew ey nengadanan ni Eheb Gad, Eheb Asher niya Eheb Naptali. Ya dukkey ni hakey ida etan ni nambinbina-hil ni luhud ey nehuluk ni hakey ni kilometroh.

35 Ya nga-mut tun lekud ni luhud ni bebley di nambinbina-hil ey nganganih ni hampulun kilometroh. Ya baluh ni ngadan ni nunman e bebley ey 'Immen diman hi APU DIOS.' "

Daniel

Ya meippanggep nunyan libluh nan Daniel

Hi Daniel hu hakey ni Hebrew di Judah ni neilaw di Babilon. (606 B.C.) Huyyan libluh hu neitudekan ni nepatnaan ni kapengullug nan Daniel et yadda gagayyum tu nan Apu Dios. (1:1-16, 3:1-30 et yad 6:1-28)

Gapu tep nelaing hi Daniel niya kabaelan tun mengamtan keibbellinan ni i-innep ey impambalin nan patul e hi Nebukadnessar ni gobernor ni probinsiya ni Babilon. Ey nambalin ni eta-gey ni opisyal di gubilnun Persia eman ni nengapputan ni Persia ni Babilon et sakupen tu.

Dewwa hu ini-innep nan Nebukadnessar ni inhel nan Daniel hu keibbellinan tu. (2:24-45 et yad 4:19-33) Entanni mewan et ibalikas nan Daniel nan patul e hi Belsassar hu keibbellinan ni intudek ni nampeang-ang ni ngamay di dingding ni baley ni patul. (chapter 5)

Yan eman ni ketaggun Daniel ey impei-innep nan Apu Dios ni hi-gatu hu meippahding etan idan epat ni bebley ni manhuluhulul ni man-ap-apu.

Yadda etan epat ni bebley di i-innep nan Daniel

I-innep di Chapter 2	I-innep di Chapter 7	I-innep di Chapter 8	Ngadan
Balituk ni ulu	Nepayakan ni layon		Babilon
Silber ni pagew et ya ngamay	Bear	Ram	Media-
Giniling ni egeh et ya ulpu	Leopard	Gelding	Greece
Gumek ni heli	Anggetakkut ni animal		Rome

Ya neitudek eyad libluh

1. Ya nansilbian nan Daniel et yadda gagayyum tu nan Apu Dios et yad gubilnun Babilon. (chapters 1–6)
2. Ya nengipei-innepan nan Apu Dios nan Daniel ni meippanggep ni meippahding eyad puyek ni edum ni aggew. (chapters 7–12)

Hi Daniel et yadda etan impan-edum tu

1 Ya eman ni katlun toon ni nampatulan nan Jehoiakim di Judah ey immali hu patul di Babilon e hi Nebukadnessar niyadda sindalu tu, et gubaten da Jerusalem et liktuben da.

2 Impeapput nan Apu Dios hi Jehoiakim et yan eman ni nambangngadan lad Nebukadnessar di bebley dad Babilon ey nampeki-la dadda edum ni nangkebalol ni kameussal di Tempol Apu Dios et da pan-iha-ad di tempol ni dios da. Niya emin ida etan dimpap dan sindalun Jehoiakim ey impambalin Nebukadnessar idan balud et ikuyug daddad Babilon.

3 Entanni ey minandal nan Nebukadnessar hi Aspenas e ap-apuddan opisyal tu ma-lat pumilin kamenikken ni lalakkin helag idan patul et ya helag idan ap-apud Israel ni nunman.

4 Kan patul nan Aspenas ey “Ang-ang mu et ya kayyaggud hu impenga-annel da, endi hu degeh da, kayyaggud hu kaleki da, nan-adal ida niya nelaing ida ma-lat dammutun pangngunnuk idad baley ku. Hi-gam hu penuttuddun hi-gadan mengi-hel niya memidbid ni ehel tayun iBabilon.

5 Ang-ang mu mewan ma-lat ya kennen da niya innumen dan kewa-wa-wa ey nan-ingngeh di kakenna niya kainnumaddan kamangngunnud baley

ku. Tuttudduim idan tellun toon et han dammutun mangngunnuddad
baley ku."
6 Yadda edum ni nepili ey hi Daniel, hi Hananiah, hi Mishael, et hi Asariah.
Emin ida huyya ey helag idan Judah.
7 Hinullulan Aspenas e ap-apuddan opisyal di baley patul hu ngadan da
et ya law ngadan Daniel ey hi Belteshasar, hi Shadrak dama hi Hananiah,
hi Meshak hi Mishael, et hedin hi Abednego, ey hi Asariah.
8 Hedin hi Daniel, man ninemnem tu dedan e eleg tu kenna niya eleg tu
innuma humman idan daka immangdad di baley nan patul ma-lat eleg
mambalin ni beken ni malinih. Et mampebaddang nan Aspenas.
9 Impambalin dedan nan Apu Dios hi Aspenas ni kabbabbal nan hi
Daniel.
10 Nem kaumtakut nan patul et kantun Daniel ey "Hi Apu patul hu
nengimandal hedin hipa kennen yu niya innumen yu, et nakka umtakut,
tep pepettey tuwak hedin hin-appil pekkan min hi-gayu et el-eleg ali hu
ang-ang yu nem yadda etan edum yun nangkehiken ni lalakkin wadad
baley patul."
11 Et mandudug law hi Daniel ni nekihummangan etan ni guwalyan
sinudun Aspenas ni mengippaptek ni hi-gatu niyadda etan tellun edum
tu.
12 Kantuy "Iebulut mu anhan et patnaan dakemin hampulun aggew. Et
ya kameitnem ni ebuh ni ya danum hu immangdad yun hi-gami.
13 Et hedin megibbuh humman ni hampulun aggew, ey dakemi iingngeh
etan idad edum ni kamenikken ni lalakkin kamengngan ni kakennad baley
nan patul. Et hedin hipa penang-ang mun hi-gami, ey ngenamung kan
pinhed mun kennen mi."
14 Inebulut etan ni guwalya et ipatna dan hampulun aggew humman ni
inhel Daniel.
15 Negibbuh humman ni nekapulun aggew ey kakkayyaggud hu ang-ang
di Daniel niya mehihhinnadel ida anhan law nem yadda etan edum ni
kamenikken ni lalakkin nenganengan ni kakennad baley nan patul.
16 Et humman ni neipahding hu nengiebulutan etan ni guwalyan anin
ya kameitnem ni ebuh hu kennen da et beken ni ya etan kennen ni
kapeiddaddan nan patul.
17 Indawtan idan Apu Dios humman ni epat ni lalakkin nalpud Judah ni
laing da niya kabaelan dan mengewwat niya mengeddal idan dakel ni
kameituttuddu. Ey indawtan tu pay hi Daniel ni kabaelan tun mengamtan
keibbellinan ni i-innep. Binenidbid da nambakbaklang ni libluh et dakel
adalen da.
18 Negibbuh etan tellun toon ni in-olden nan patul ni pan-eddalan idan
nunman ni kamangkehikken ni lalakki, et ilaw nan Aspenas idan emin di
kad-an tu.
19 Et mekihuhhummangan hi patul ni hi-gada ey neamtaan tu e nelalla-
ing hi Daniel, hi Hananiah, hi Mishael, et hi Asariah nem yadda etan edum
da. Et idwatan idan patul ni ngunu dad baley tu.
20 Ey emin hu hipan pinhed etan ni patul ni amtaen winu hipan
tuka ketemmai ey kayyaggud ni peteg hu kaittugun idan etan ni epat
nem yaddan emin etan nelaing ni magic niyadda etan mangkadiba di
kebebbebley ni nan-ap-apuan tu.
21 Nannaneng hi Daniel ni nangngunud baley nan patul ingganah eman ni
nemangulun toon ni nansakupan nan Cyrus e patul di Persia ni Babilon.

2

Ya ini-innep Nebukadnessar

1 Yan eman ni meikkadwan toon ni nampatulan Nebukadnessar ey wada
ini-innep tun tuka pannenemnem et eleg meuggip.
2 Et tuddalli paeyag hu tutu-u tun nelaing ni magic, yadda madiba, yadda
maeyak, niyadda etan daka dibbaa hu bittuwen. Immalidda et umehneng
idan emin di hinangga tu
3 et kantun hi-gaday "Wada ini-innep kun nemahhig ni nakka pannen-
emnem, et humman hu, pinhed kun amtaen hu keibbellinan tu."
4 Himmumang ida humman ni tuun impaeyag tu e in-ehel dad Aramaic et
kanday "Apu patul, ya kayyaggud ey mannenneng kan mategu! Ehel mu
etan ini-innep mu ma-lat ehelen mi hu keibbellinan tu."
5 Nem kan patul ey "Eleg, tep ya ninemnem kun pehding yu ey hi-gayu hu
menghel ni numman ni ini-innep ku ey han yu inhel hu keibbellinan tu.
Tep hedin eleg yu han-ipahding huyyan inhel ku, man pepettey dakeyu et
pampetegteg ku hu annel yu niya pebahbah ku baballey yu.
6 Nem hedin e-helen yu hu ini-innep ku niya keibbellinan tu, ey
wada hu iddawat kun hi-gayun gungunahen yu niya wada pehding kun
keidaydayawan yu. Et humman hu, ehel yu humman ni nak ini-innep,
niya ehel yu hu keibbellinan tu."
7 Nem kanda mewan ni humang day "Pakkadek nisin e-helen mu e Apu
patul etan ini-innep mu et han dammutun e-helen mi hu keibbellinan tu."
8-9 Himmumang etan patul et kantuy "Tam makulug tu-wangu etan nakka
nemnemnema! Yuka penaktaktak ni ebuh huttan ni yuka pehpehding, tep
amta yu e tu-wangun pepettey dakeyun hi-gak hedin eleg yu han-ipahding
hu nakka ibbagan hi-gayu. Nanhuhummangan kayu et nemnemen yun
manlangkak, tep kanyu na-mu nem hedin a-ayyapawen yu humang yu,
man kekyatek etan inhel kun kastigu yu. Imay, ehel yu kuma hu ini-
innep ku. Hedin e-helen yu, ey humman pengamtaan ku e han-ehel yu
keibbellinan tu."
10 Kan idan nunman ni kaumtugun nan patul ey "Endi hu tuud ta-pew
eyan puyek ni han-ipahding tu eya muka ibbaga e apu patul. Niya endi
hu patul ni an nengibegan henin nuntan idan nelaing ni magic, yadda
madiba, niyadda etan daka dibbaa bittuwen, anin na-mun hi-gatu hu keta-
ta-geyyan niya kemeidaydayaw di emin ni patul di puyek.
11 Apu patul, endi tuun nengamta eyan muka ibbaga, tep nekalligat ni
peteg et ebuh ida dios ni nengamta. Nem endiddadya tep eleg ida mekihha-
ad ni hi-gatsun tuu."
12-13 Dingngel nan patul humman ey nemahhig bunget tu et iolden tun
meippepettey idan emin hu nelaing ni kaumtugun ni hi-gatu di Babilon.
Et anin ni hi Daniel niyadda etan tellun gayyum tu et wadadda neitu-dak
ni an memettey ni hi-gada.
14 Hi Daniel ey impakannemnem tu hu hipan pehding tu. Et lumaw di kad-
an Arioch e ap-apuddan guwalyan patul ni neputuk ni mengippahding ni
in-olden nan patul.
15 Et kan tun Arioch ey "Kele wada hanniman ni olden nan patul?" Et
ehelen Arioch ni hi-gatu hu nekapkapya.
16 Dingngel Daniel hu impanumang Arioch et ebuhe papuut tun limmaw
et tu ungbalen hi patul ma-lat genaden tu hu keippahdingan nunman ni
in-olden tu et wada inna-nu tun mengippeamtan patul ni keibbellinan
nunman ni ini-inep tu.

17 Yan inenamutan Daniel di baley da ey ine-ehhel tuddan edum tu e hi
Hananiah, hi Mishael, ni hi Asariah hu neipahding.
18 Et ehelen tun hi-gada e mandasal idan Apu Dios di kabunyan ma-lat
hemeken tudda niya ma-lat peamta tun hi-gada humman ni ini-innep nan
patul niya hipa keibbellinan tu, et emin idan nelaing ni kaumtugun nan
patul di Babilon ey meihwang di katey.
19 Yan nunman ni hileng ey impeamtan Apu Dios nan Daniel etan ini-
innep nan patul ni eleg amtan tuu. Et daydayawen tu hi Apu Dios di
kabunyan e kantuy
20 "Daydayawen dakan ingganah e Apu Dios tep hi-gam hu kelalla-ingan
niya hi-gam ni ebuh hu kabaelan tun mengippahding ni emin.
21 Hi-gam mewan hu ngenamung ni hipan kamekapkapya eyad puyek. Ey
hi-gam hu kamemillin mampatul niya hi-gam hu kamemappeg ni daka
pan-ap-apui. Hi-gam hu kamengidwat ni laing idan nangkenemneman
niya hi-gam hu kakelpuin kabaelan ni tuun mengewwat idan neligat ni
meewwatan.
22 Muka peamta keibbellinan idan eleg han-awat ni tuu. Ey inamtam ida
neitlud engeenget, tep hi-gam hu kakelpuin benang.
23 Nakka mansalamat ni hi-gam niya daka kadaydayawa e Dios ida lan
aammed ku, tep indawtan muwak ni laing ku niya kabaelan ku. Ey
hinumang mu dasal mi niya impeamtam ni hi-gami hu pinhed nan patul
ni amtaen."

Impeamtan Daniel hu ini-innep nan patul et ehelen tu keibbellinan nunman ni ini-innep

24 Et lumaw mewan hi Daniel ni an menang-ang nan Ariok, e sinudun
patul ni an memettey idan nelaing ni kaumtugun nan patul, et kantun hi-
gatuy "Entan dakemi anhan pampatey. Ilaw muwak di kad-an patul et nak
ehelen ni hi-gatu hu keibbellinan etan ni ini-innep tu."
25 Impapuut Ariok ni inlaw hi Daniel di kad-an patul e hi Nebukadnessar et
kantuy "Apu patul, in-alik eya hakey ni iJudah ni nengamtan keibbellinan
etan ni ini-innep mu."
26 Et puhdanan nan patul nan Daniel, e hi Belteshasar hu hakey ni ngadan
tu, et kantu ey "Kaw kabaelan mu makkaw ni menghel etan ni ini-innep
ku niya keibbellinan tu?"
27 Hinumang Daniel et kantuy "Apu patul, endi, anin hakey ni tuun
nelaing, winu kamengippahding ni magic winu maenap winu tuka dibbaa
hu bittuwen, ni kabaelan tun mengamtan ini-innep mu niya menghel ni
keibbellinan tu.
28 Nem wada hu Dios di kabunyan ni kamengippeamtan eleg tayu
amta, et humman hu, hi-gatu nengipeamtan hi-gam e apu patul ni
mekapkapyallin edum ni aggew. Heninnuy hu inang-ang mud i-innep mu.
29 Yan nunman ni neugipam e apu patul ey nampeang-ang hi Apu Dios di
kabunyan ni hi-gam et peamta tu hu mekapkapyallin hakey ni aggew.
30 Hi-gak nengipeamtaan tun nunman ni eleg amtan tuu, nem beken ni
gapu tep nelalla-ingngak nem ya edum ni tuu, nem ma-lat pengamtaan
mu e Apu patul ni keibbellinan ni nunman ni ini-innep mu niya ma-lat
awatam hu hipan impenemnem tun hi-gam.
31 Apu patul, yan nunman ni nan-i-innepam ey man-ang-ang ka ey wada
kumangngu hu immehneng di hinanggam ni et-eteng ni peteg ni tuttu-un
anggetakkut hu ang-ang tun kaumhili.
32 Ya ulu tu ey nemahmah ni balituk. Ya pagew tu niya ngamay tu ey
silber. Ya gitang tu niya ulpu tu ey giniling.

33 Ya heli tu ey gumek, ya dapan tu ey nangkamdug ni gumek niya pula.
34 Nem yan nunman ni muka ang-ang-anga ey wada hu nepikwal alin
batud deplah et maulin, nem endi an nemikwal nunman ni batu. Neitegmil
humman ni batu etan di dapan etan ni tuttu-un nekapyad gumek niya pula
et makabbukli.
35 Et metukkad humman ni tuttu-un neikapyad gumek, pula, giniling,
silber niya balituk et mebenukli et heni dep-ul ni kapan-illikin siyaggew
hu nangkeguduan tu. Nan-ityab ni dibdib ni emin et endin hekey natdaan
di sinuunan tu. Nem hedin ya etan batu, man immetteng et mambalin ni
et-eteng ni duntug et enanan tun emin hu puyek.
36 Huyya hu inang-ang mud i-innep mu, e apu patul. Yan nunya ey e-helek
ni hi-gam hu keibbellinan tu.
37 Hi-gam e apu patul hu keta-ta-geyyan di emin ni patul. Hi Apu Dios di
kabunyan hu nengidwat ni saad mu, ya kabaelan mu niya dayaw mu.
38 Impambalin dakan pan-ap-apun emin ni kebebbebley eyad puyek,
anin idan sisit niyadda edum ni kaman-ayyam di puyek. Ya nan-ap-apuan
mu hu neieligan nunman ni ulun balituk.
39 Ya etan silber ni annel ni tuttu-u ey humman hu kei-elligan ali etan
ni bebley ni meihhullul eyad bebley ni nampatulan mud Babilon. Nem
humman alin bebley ni meihhullul ey eleg tu han-ingngeh hu kabaelan
ni nan-ap-apuam. Nem meendilli dama kabaelan tu humman et wadalli
meikkatlun man-ap-apud kebebbebley e humman hu neieligan etan ni
giniling ni annel etan ni tuttu-u.
40 Ya meihhullul mewan alin nunman ni bebley hu neieligan etan ni
gumek ni annel etan ni tuttu-u, et humman ali meikka-pat ni man-ap-apu
eyad puyek. Henilli gumek e tuka bahbahan emin, tep apputen tuddallin
emin hu memengngulun man-ap-apu.
41-42 Huyyan meikka-pat ni pan-ap-apuan ey megedwa. Na-let pangil ey
nekapuy hu pangil e humman keibbellinan ni nangkamdug ni pula niya
gumek ni neikapyad dapan etan ni tuttu-u.
43 Ya hakey mewan ni keibbellinan nunman ni nangkamdug ni pula
niya gumek ey ippatnaddalli etan ni aap-apu etan di negadwan bebley
ni man-aapu ma-lat wada inna-nu tun pangkakahhakeyan da, nem endilli
tu pambalbalinan humman ni da pehding tep henin kapangkamdugin pula
niya gumek e endi silbitu tep kabbubukli.
44 Nem yallin pan-ap-apuan idan nunman ey weddaen alin Apu Dios di
kabunyan hu hakey ni pan-ap-apuan ni mannananeng e eleg mepappeg,
tep endi hakey ni an mengapput ni hi-gatu. Tep hi-gatu anhallaw hu
mengapput ni emin ni aap-apud puyek et ebuh tullin mannenneng.
45 Humman ni pan-ap-apuan alin Apu Dios hu keibbellinan etan ni inang-
ang mud i-innep mun nepikwal di deplah ni batu, ey endi an nemikwal,
et meitegmil etan di tuttu-un nekapyad gumek, pula, giniling, silber niyad
balituk.
Apu patul, huyyaddan inhel kun hi-gam ni keibbellinan ni ini-innep mun
nanna-ud ni um-amnun hakey alin aggew ey hi Apu Dios, e eta-gey ni peteg
hu nengipeamtan hi-gam.”

Ya neipeta-geyan ni saad Daniel

46 Dingngel nan patul e hi Nebukadnessar humman ni inhel Daniel ey
nanyuung et dayawen tu hi Daniel. Et imandal tuddan tutu-u e man-appit
ida niya gihheben da bangbanglun penaydayaw dan Daniel.

47 Immehel etan patul et kantun Daniel ey "Inamtak law e ya etan Dios
mu hu keta-ta-geyyan di emin ni dios. Hi-gatu hu Ap-apun emin ni patul
niya hi-gatu hu kamengidwat ni kabaelan ni tuun mengewwat ida etan
ni kamekapkapyan hi-gatsun tuun eleg tayu han-awat, tep indawat tun
hi-gam hu kabaelan mun mengamtan keibbellinan ni ini-innep ku."
48 Entanni ey nambalin nan patul hi Daniel ni gobernor di Babilon niya
hi-gatu law hu apuddan emin ni konsihal di baley tu. Ey indawtan tu hi
Daniel ida etan ni nangkenginan kaiddawat ni patul idan tuu tu.
49 Inungbal Daniel hi patul ma-lat idwatan tudda dama etan tellun
impan-edum tun hi Shadrak, hi Meshak, et hi Abednego ni eta-gey ni saad
dad bebley di diman Babilon, ey inebulut tu. Nem hedin hi Daniel, man
nannaneng ni nangngunud baley patul.

3

Ya nengioldenan Nebukadnessar ni penaydayawan idan emin ni tuu etan ni impekapya tun balituk ni tuttu-u

1 Entanni ey nampekapya hi patul e hi Nebukadnessar ni balituk ni tuttu-
un nahyam ni piyeh hu kasina-gey tu niya heyam ni piyeh hu kainetteng
tu et tu paituun di Dura, e nedeklan ni puyek di probinsiya di Babilon.
2 Negibbuh ni kinapya da et paeyag tudda hu opisyal tud kebebbebley di
Babilon ma-lat daydayawen da humman ni balituk ni tuttu-un impekapya
tu. Emin ida aap-apu, yadda gobernor, yadda konsihal tu, yadda treasurer,
yadda huwet, niyadda etan edum ni opisyal di kebebbebley di Babilon ey
neamung idan mekidaydayaw.
3-4 Yan eman ni neamungan dad hinangga etan ni tuttu-u, ey wada etan
hakey ni opisyal ni immehneng et itkuk tu e kantuy "Hi-gatsun emin
ni neamung ni katuutuun nambakbaklang hu bebley ni nalpuan tu, ya
nahlagan tu, niya hapit tu, dengel yu eya olden nan patul:
5 Hedin dedngelen yu hu tenul ni tangguyup, ya tullaling, ya ingngiing,
ya ekbiw, ya gitalah niyadda etan edum ni kapetnul, man panyuung itsun
emin ma-lat daydayawen tayu eya balituk ni tuttu-un impekapyan nan
patul tayun hi Nebukadnessar.
6 Yadda etan eleg manyu-ung ni menaydayaw eyan tuttu-u ey meibbeng
idad kaumhihinyab ni apuy."
7 Et hanniman neipahding e dingngel idan tutu-u hu impatnul da ey
nanyuung idan emin etan neamung ni tutu-un nambakbaklang hu bebley
ni nalpuan da, ya hapit da niya nahlagan da, et daydayawen da etan tuttu-
un impekapyan patul e hi Nebukadnessar.
8 Nem wadadda edum ni iBabilon ni limmaw nan patul et da idiklamuh
ida Jews.
9-10 Kandan patul e hi Nebukadnessar ey "Ya kayyaggud ey mannenneng
kan mategu e Apu patul! In-olden mu e emin hu tuu ey mahapul ni manyu-
ung idan menaydayaw etan ni tuttu-un impekapyam hedin dedngelen da
hu tenul ida etan ni kapetnul.
11 Niya in-olden mu e ya tuun eleg tu u-unnuda humman ni olden mu,
ey mahapul ni meibbeng etan di kaumhihinyab ni apuy.
12 Nem wadadda Jews ni ap-apuddan probinsiya eyad Babilon ni eleg
mengu-unnud nunman ni olden mu e hi Shadrak, hi Meshak ni hi
Abednego. Eleg da daydayawa dios mu niya eleg ida manyu-ung ni
menaydayaw etan ni tuttu-un impekapyam."

13 Dingngel patul humman ni indaddatteng dan hi-gatu ey nemahhig
bunget tu et tuddalli paewit humman idan tellun lalakkid hinangga tu
14 et kantun hi-gaday "Kaw makulug numan ni eleg yu daydayawa hu
dios ku niya eleg kayu manyu-ung ni menaydayaw etan ni balituk ni tuttu-
un impekapyak?
15 Mahapul ni hedin petnul dadda etan tangguyup, ya tullaling, ya
ingngiing, ya ekbiw, ya gitalah niyadda etan edum ni kapetnul ey manyu-
ung kayun menaydayaw etan ni tuttu-u ma-lat kayyaggud meippahding
ni hi-gayu. Nem hedin kahing kayu, man dakeyu bebkahen etan di
kaumhihinyab ni apuy. Et makkaw et wada hu edum ni dios ni an
mengihwang ni hi-gayu?"

16 Himmumang hi Shadrak, hi Meshak ni hi Abednego ey kanday "Apu
patul, eleg mi ippatnan menandin annel mid hinanggam.
17 Ngenamung hi Dios min kan bega-en ni hi-gami. Hi-gatu hu mika
iddinel ni mengihwang ni hi-gami etan di kaumhihinyab ni apuy niyad
hipan pehding mun hi-gami.
18 Nem anin na-mu dedan ni kantu et eleg dakemi hellaknibin hi-gatu,
et panna-ud min hi-gam e apu patul e eleg mi daydayawa hu dios mu niya
eleg kami manyu-ung ni menaydayaw etan ni tuttu-un impekapyam."

19 Dingngel patul humman ni impanumang da ey nema-man limmedang
hu angah tun bunget tun hi-gada. Et iolden tuddan tuu tu e peetteng da
etan apuy ni da pengibkahan ni hi-gada et mangkappitu hu kainetung tu.
20 Ey minandal nan patul ida etan keka-ka-letan ni sindalu ma-lat
baluden dad Shadrak, hi Meshak ni hi Abednego ma-lat dadda ibkah di
kaumhihinyab ni apuy.
21 Et dadda baluden humman ni tellu et bekahen daddad apuy e
nannaneng hu balwasi da niya taddung da.
22 Yadda etan guwalyan patul ni an nengibkah ni hi-gadad apuy ey netey
ida kumedek tep negiheb ida etan di nemahhig ni atung etan ni apuy.
23 Et humman neipahding e hinammad dan binelud di Shadrak, hi
Meshak, ni hi Abednego et meibbeng idad gawwa etan ni kaumhihinyab
ni apuy.

24-25 Nem entanni ey pinhakkeyey immehneng hi Nebukadnessar tep
natngan inang-ang tu et kantuddan opisyal tuy "Ang-ang yu kedi, kele
nealay eleg ida meettungi? Niya kele epat ida eman nakka ang-ang-angan
kaumleniklikweh di apuy? Kaw beken ni tellun ebuh hu binelud yun da
bingkah diman?" Himmumang ida etan opisyal et kanday "Tam em, Apu
patul, telludda kayan ebuh hu binelud mi!" Ey kan tu mewan ey "Nem
ang-ang yu kedi! Eleg ida mabelud niya heni anghel eman neika-pat."

26 Et meihnup hi patul et tekukan tuddad Shadrak, hi Meshak, ni hi
Abednego, et kantuy "Hi-gayun bega-en ni Keta-ta-geyyan ni Dios, kaukat
kayulli eyad apuy!" Et ebuhe maukat ida.
27 Immaliddan emin hu opisyal nan patul, yadda gobernor di Babilon,
yadda konsihal tu et ang-angen da ey eleg idan hekey maetungan di apuy.
Anin ni balwasi da niya bewek da et endin hekey hu an negiheb. Anin ew
ngun hamuy ni ahuk et endin hekey hu kamehemmuy ni hi-gada.

28 Et kan Nebukadnessar ey "Daydayaw tayu hu Dios ni kau-unnudad
Shadrak, hi Meshak ni hi Abednego. Makulug ni hi-gatu hu nengitu-dak ali
etan ni anghel ni an nengihwang ida eyan bega-en tun kamengiddinnel ni
hi-gatu et mukun eleg idan hekey maetungan di apuy. Eleg ida tumekut ni

mengehhing etan ni olden ku, anin ni inamta da e ketteyyan da tep ebuh
etan Dios dan daka u-unnuda.
29 Et humman hu, yan nunya ey i-olden ku law e emin kayun katuutuud
kebebbebley anin ni nambakbaklang hu nahlagan tu niya hapit tu ey
mahapul ni lispituhen yu hu Dios di Shadrak, hi Meshak ni hi Abednego.
Tep endi edum ni Dios ni kabaelan tun mengihwang idan kamengiddinnel
ni hi-gatu henin impahding tuddan eyan tellu. Et ya tuun eleg tu u-
uunnuda huyyan olden ku ey metennegteg hu annel tu niya mebahbah
hu nanha-adan tu."
30 Meippalpun nunman ey impeta-gey nan patul hu saad di Shadrak, hi
Meshak ni hi Abednego di ngunu dad Babilon.

4

Ya meikkadwan ini-innep nan Nebukadnessar

1 Entanni ey impalaw nan Nebukadnessar huyyan pinhed tun peamtaddan
katuutuud kebebbebley ni nambakbaklang hu nahlagan da niya ehel da.
Kantuy "Ya kayyaggud ey melinggep kayun emin!
2 Nakka um-amleng ni mengippeamtan hi-gayu meippanggep idan
kamekapkapyan eleg tayu han-awat niya tayu kaketngain tuun impeang-
ang nan Apu Dios e Keta-ta-geyyan ni hi-gak.
3 Humman idan kamekapkapyan eleg tayu han-awat niya tayu kaketngain
tuun impeang-ang tun hi-gak hu keang-angan tun makulug ni et-eteng hu
kabaelan tu, niya hi-gatu hu kekkakkayyaggudan! Hi-gatu hu mannana-
neng ni man-ap-apu niya eleg mepappeg hu pan-ap-apuan tu."
4 "Hi-gak ey kedangyan nak niya kakkayyaggud hu biyag ku et nakka man-
an-anla.
5 Nem entanni ey nan-i-innepak ni anggetakkut.
6 Et nak ida paeyag ni emin hu nelaing ni konsihal ku ma-lat ehelen da
hu keibbellinan nunman ni nak ini-innep.
7 Et umliddan emin hu nelaing ni magic yadda mangkapelad, yadda
maenap niyadda daka dibbaa bittuwen, nem endin hekey ni hi-gada hu
nengamtan keibbellinan tu humman ni nak inang-ang di i-innep ku.
8-9 Entanni ey immali hi Daniel, e nengihuldungan kun ngadan ni dios kun
hi Belteshasar, et hi-gatu hu nengibag-an kun keibbellinan etan ni ini-innep
ku, tep dingngel kun wadan hi-gatu hu ispirituh idan dios. Et kangkun hi-
gatu ey 'Belteshasar, e ap-apuddan maebig, inamtak e wadan hi-gam hu
ispirituh idan dios et mukun inamtam hu hipan eleg amtan tuu. Ehel mu
keibbellinan eyan ini-innep ku.
10 Ini-innep ku e wada kumangngu hu et-eteng ni keyew ni simmemel di
gawwa eyan puyek.
11 Neetteng ey dinteng tu hu kabunyan et kameuhdungin emin hu tuud
puyek.
12 Nemahhig ni mabulung et kapanhiddumiddan animal di muyung
niyay kapambubbuyyaiddan sisit hu pangetu niya makallameh, e dammu-
tun me-peng ni emin hu tuud puyek ni lameh tu.
13 Nakka nemnemnema hu keibbellinan tu humman ni nak inang-ang ey
wada inang-ang kun anghel ni kamangkelehbeng alid kabunyan.
14 Ey simmekuk e kantuy: Lengeh yu eya keyew et pambengwahen yu
hu pangetu niya panhelanghang yun emin hu bulung tu. Ey pan-iwehit
yuddan emin hu lameh tu. Em, pandegyun yudda etan nampanhidum di
hengeg tun animal niya pan-abul yudda etan sisit di pangetu et lengehen
yu.

15 Nem hedin ya tunged tu niya lamut tu, man anin ni diman. Nem lipesi
yun gumek niya giniling et anin ni eway yud mahlek.
Diman humman ni patul ni neieligan nuntan ni keyew et anin ni
mededelnu niya anin ni mekihha-ad idan animal di muyung.
16 Tep mambalin alin henin nemnem ni animal hu nemnem tun pitun
toon.
17 Impeamtaddan kakkayyaggud ni anghel huyyan kastigu tu. Humman
pengi-ang-angan emin ni tuu e ya Keta-ta-geyyan ni Dios hu nangnged ni
emin ni pan-ap-apuan eyad puyek niya ngenamung tun menuddun pan-
ap-apun tuu. Anin ni nebabah saad tu et hi-gatu tudduen tun man-ap-apu.
18 Huyya, e Belteshasar, hu ini-innep ku. Ehel mu hu keibbellinan tu. Tep
emin ida nangkenemneman ni kaumtugun ni hi-gak eyad nan-ap-apuan
kud Babilon ey eleg da amta keibbellinan tu. Nem hedin hi-gam, man
inamtam, tep wadan hi-gam hu ispirituh idan kakkayyaggud ni dios.'
19 Yan nangngelan Daniel (e Belteshasar hu hakey ni ngadan tu,) nunya
ey nahngang et eleg umhel ni nekemtang. Nem kangkun hi-gatuy
'Belteshasar, entan tu tattakusi hu ini-innep ku niya keibbellinan tu.' "
Immehel law hi Daniel ey kantuy "Apu patul, hamban yadda buhul mu hu
keippahdingan tu humman ni ini-innep mu, et beken ni hi-gam ey.
20 Inang-ang mud i-innep mu hu keyew ni eta-gey ni peteg e dinteng ni
utduk tu kabunyan et kameuhdungin emin hu tuud puyek.
21 Nemullubullung et kapanhihhiddumiddan animal di muyung, ey
nemangngapangnga et kapambubbuyyaiddan sisit, niya nanlameh et
dammutun kame-peng ni emin hu tuud puyek.
22 Apu patul, hi-gam hu neieligan tu humman ni keyew, tep immetteng
hu kabaelan mu et heni ka etan ni keyew ni dinteng tu kabunyan, niya
sinekup ni nan-ap-apuan mun emin hu bebley eyad puyek.
23 Entannit man-ang-ang ka ey wada hu anghel ni nalpud kabunyan e
kantuy 'Lengeh yu eya keyew et bahbahen yu, nem diman hu tunged tu.
Lipesi yun gumek niya giniling ey inway yud mahlek et anin medeldelnu.
Ey diman et makiha-ad idan animal di muyung ni pitun toon.'
24 Heninnuy hu keibbellinan nunman ni ini-innep mu e apu patul e
humman hu in-olden ni Keta-ta-geyyan ni Dios ni meippahding ni hi-gam.
25 Medegyun kalli et meidawwi kad kad-an idan tutu-u et ka mei-dum
idan animal di muyung et heni kalli bakan mengngan ni helek ni pitun
toon. Lelgemem ali ugip, anin ni eleg mahiduman et medeldelnu ka
ingganah ebbulutem e ya Keta-ta-geyyan ni Dios hu nangnged ni kapan-ap-
apui eyad puyek niya hi-gatu ngenamung ni menuddun pinhed tun pan-
ap-apun tutu-u.
26 Ya kei-elligan tu etan tunged niya lamut etan ni keyew ni in-olden etan
ni anghel ni meihhanniman, ey mambangngad kalli mewan ni mampatul
hedin ebbuluten mu e hi Apu Dios hu ap-apun emin.
27 Et humman hu, dengel mu e Apu patul, et u-unnuden mu eya e-helen
kun hi-gam. Isiked mun manliwwat, ya kayyaggud ipahding mu niya
peang-ang mu hu hemek muddan nangkewetwet, ma-lat mannananeng
ni kayyaggud hu biyag mu."
28 Emin ida huyya ey immamnun neipahding nan patul e hi Nebukadnes-
sar.
29 Hantoon ni ebuh hu nelabah meippalpu eman ni nan-i-innepan tu, ey
limmaw di nedeklan ni atep ni baley tu et kaman-ang-ang-ang ey nemahhig
ni tuka hanghangai hu kakinayyaggud ni bebley dad Babilon. Et kantud
annel tuy

30 “Anakkayyang hu kakinayyaggud eyan bebley di Babilon! Hi-gak hu
nemehwat nunyan kayyaggud ni peteg ni bebley tep et-eteng kabaelan ku
et keang-angan ni dayaw ku niya kinapatul ku.”
31 Eleg tu imuhen humman ni tuka pan-e-hela ey pinhakkeyey wadalli
immehel di kabunyan e kantuy “Hi-gam, e Nebukadnessar e patul, dengel
mu eya peamtak ni hi-gam: Bekken ka law ni patul!
32 Ey medegyun ka et meidawwi kad kad-an idan tutu-u et ka mei-dum
idan animal di muyung. Et heni ka baka e mammangngan kan helek
ni pitun toon ingganah ebbuluten mun hi Apu Dios e Keta-ta-geyyan hu
nangnged ni emin ni kapan-ap-apuin tuu niya hi-gatu kamenuddun pinhed
tun pan-ap-apun tutu-u.”
33 Pinhakkeyey immamnu humman ni inhel etan ni anghel et medegyun
hi Nebukadnessar di kad-an idan tutu-u et an mei-dum ida etan ni kaman-
ayyam di puyek et heni law baka e kamammangngan ni helek niya tuka
itettemeg hu delnu. Dimmukkey hu bewek tu et henin kadinukkey ni
dutdut ni tulduh niya dimmukkey ida hu kuku tu et henidda kimeng ni
sisit.

Ya nenaydayawan law Nebukadnessar nan hi Apu Dios

34 Negibbuh etan pitun toon ey nambangngad law ni kakkayyaggud
hu nemnem nan Nebukadnessar et kantuy “Intangaw kun Apu Dios di
kabunyan ni pengippeang-angan kun nantuttuyyuan kud liwat ku ey
nambangngad law ni kakkayyaggud hu nemnem ku. Et daydayawek law
etan Keta-ta-geyyan ni Dios e wadan ingganah.
Hi-gatu hu mannananeng ni man-ap-apun ingganah.
35 Ya tuka penang-ang ni tutu-u eyad puyek ey endi silbi da. Hi-gatu
ngenamung ni pinhed tun pehding ni hi-gada, anin idan aanghel di
kabunyan. Ey endi hakey ni tuun dammutun mengippesiked ni pinhed
tun pehding winu an mengibga hedin kele nealay hanniman tu pehding.”
36 “Yan neibangngadan dedan law ni kayyaggud ni nakka pannemnem ey
neibangngad ni hi-gak hu dayaw ku, ya kelebbengan kun mampatul, niya
dayaw ni nan-ap-apuan ku. Ey ida kamanggagaya etan ida kaumtugun ni
hi-gak niyadda opisyal kun memangngad ni hi-gak et hi-gak mewan hu
patul da, niya e-etteng anhallaw hu dayaw kun nunya nem yan nunman.
37 Et humman hu, hi-gak e hi Nebukadnessar, ey nakka kulluga law
niya nakka daydayawa etan Patul di kabunyan. Neiptek numan niya
limpiyuh ni emin hu tuka pehding niya kabaelan tun pebabah ida tuun
kamampahhiya.”

5

Ya etan neitudek di dingding

1 Nelabah hu pigan toon et mambalin ni patul hi Belsassar. Et hakey ni
aggew ey nampahemul di baley tu et paeyag tudda hu hanlibun opisyal tu
et mengi-innum ida.
2-3 Ida kamengi-innum ey minandal Belsassar ida bega-en tu e peukkat
dadda balituk niya silber ni basuh niyadda mahukung ni duyu, et humman
ida nengiinuman ida etan ni opisyal tu, yadda aahwa tu niyadda etan edum
ni biin imbilang tun ahwa tu. Humman ida hu duyu niya basuh ni imbesik
lan ammed tun hi Nebukadnessar di Tempol di Jerusalem.
4 Yan nunman ni neammuammungan da ey dinaydayaw dadda hu
kinapya dan dios dan nekapyad balituk, silber, giniling, gumek, batu niya
keyew.

5 Endi maptek ey inang-ang da hu ngamay ni tuun kamantuddek etan di
dingding ni neipettekan ni kengkeh. Inang-ang daman patul humman ni
ngamay ni kamantuddek
6 ey kimmuphat ni takut tu niya kamanggegeygey hu heli tu.
7 Et itkuk tun daddalli eyyagan ida etan maebig, yadda maenap
niyadda etan daka dibbaa hu bittuwen. Immalidda et kantun hi-gaday
"Hedin wadan hi-gayu hu hambidbid tu eman neitudek niya inamta tu
hu keibbellinan tu, man pebalwasian kun madlang ni balwasin patul,
pebanggelan kun balituk niya hi-gatu hu meikkatlun keta-ta-geyyan hu
saad tu eyad bebley ni nampatulan ku."
8 Nem immaliddan emin hu nelaing ni kaumtugun nan patul ey eleg da
amtan memidbid etan ni neitudek niya eleg da amta keibbellinan tu.
9 Et nema-man nemahhig takut nan patul ey nema-man kimmuphat, nem
ida kametemma etan opisyal tun pehding da.
10 Dingngel nan hi ina etan ni patul hu kalang nan patul et yadda
opisyal tu, et humgep etan di daka panhahamuli et kantuy "Apu patul,
ya kayyaggud ey mannenneng kan mategu! Entan tattakut mu ma-lat eleg
ka kumukuphat.
11 Wada eyad bebley ni nan-ap-apuam hu hakey ni tuun wadan hi-gatu
hu ispirituh idan dios. Ya lan nampatulan nan amam e hi Nebukadnessar
ey neamtaan hu laing tun endi kei-ingngehan tu e heni dama dios. Et
pambalin nan amam ni ap-apuddan nelaing ni magic, yadda maebig, yadda
maenap, niyadda etan daka dibbaa hu bittuwen.
12 Hi Daniel ngadan tu, nem nginedanan Nebukadnessar ni hi Belte-
shasar. Nelaing niya nenemneman ey amta tu hu keibbellinan ni i-
innep niya hipan kamekapkapyan eleg tayu han-awat ni tuu. Et hedin
kuma, man mulli impaeyag humman ni tuu et hi-gatu pengibbeggaan mun
keibbellinan eyan neitudek."
13 Et dalli aygan hi Daniel, et kan nan patul ni hi-gatuy "Kaw hi-gam hi
Daniel e hakey ni ingkuyug alid ama eman ni nalpuan dad Judah?
14 Dingngel ku e wadan hi-gam hu ispirituh idan dios, ey nelaing ka niya
nenemneman ka.
15 Impaeyag kudda etan nelaing ni kaumtugun ni hi-gak, yadda maebig,
niyadda etan daka dibbaa hu bittuwen, ma-lat bidbiden da huyyan
neitudek et ehelen da keibbellinan tu, nem endin hi-gada hu nengamta.
16 Nem hedin hi-gam, man dingngel ku e amtam hu keibbellinan idan
neligat ni meewwatan niya amtam keibbellinan idan kamekapkapyan
eleg han-awat ni tuu. Hedin hambidbid mu eya neitudek niya peamtam
hu keibbellinan tu, ey pambalwasi dakan madlang ni balwasin patul,
pebanggelan dakan balituk niya hi-gam hu meikkatlun keta-ta-geyyan hu
saad tu eyad bebley ni nampatulan ku."
17 Himmumang hi Daniel ey kantuy "Anin ni eleg mu iddawat ni hi-gak
ida huttan ni inhel mu. Hedin pinhed mu, idwat mun edum. Tep anin ni
endi iddawat mun hi-gak et bidbidek ngu dedan eya neitudek niya e-helek
keibbellinan tu.
18 Apu patul, inamtam e impambalin nan Apu Dios e Keta-ta-geyyan
hi amam lan hi Nebukadnessar ni nandingngel, kamedaydayaw niya
kametbal di emin ni patul.
19 Hi-gatu hu keta-ta-geyyan idan patul di puyek et emin hu tuud
kebebbebley, anin ni nambakbaklang hu nahlagan da niya hapit da, et ida
kaumgeygey ni takut dan hi-gatu. Hedin pinhed tun pepettey hu hakey ni
tuu, man tuka pepettey. Ey hedin eleg tu pinhed ni pepettey hu hakey ni

tuu, man eleg tu pepettey. Tuka iddawsin keiddeyyawan hu tuun pinhed
tun meidaydayaw, nem tuka babba-inga hu tuun pinhed tun be-ingen.
20 Nem entanni ey nambalin ni kamampahhiyya, ey kahing niya
mabunget, et ekalen Apu Dios di tuka pan-ap-apui et endi law kamengi-
daydayaw ni hi-gatu.
21 Ey nedegyun et meidawwid kad-an idan tutu-u niya nambalin ni henin
nemnem ni animal hu nemnem tu, et an mei-dum ni donkey di muyung.
Nannangngan ni helek e heni baka niya intettemmeg tu hu delnu, ingganah
inebulut tun hi Apu Dios di kabunyan, e Keta-ta-geyyan, hu nangnged
ni emin ni nan-ap-apuan ni tuud puyek niya hi-gatu hu ngenamung ni
menuddun pinhed tun man-ap-apu.
22 Nem hi-gam ni neihullul ni hi-gatu, ey eleg mun hekey pebahbah hu
annel mun Apu Dios, anin ni inamtam ni emin ida huyyan neipahding lan
amam.
23 Ngehay mun Apu Dios di kabunyan hu mu nengipeukatan ida etan
ni basuh niya duyun nalpullid Tempol tu, et pengiinnuinnuman yuddan
opisyal mu, yadda aahwam niyadda etan edum ni biin imbilang mun
ahwam. Em, nenginnuinnum kayu niya dinaydayaw yudda kinapya yun
dios yun nekapyad balituk, silber, gumek, batu niya keyew, anin ni eleg
da handengel, eleg da han-ang-ang niya endi inamta da. Ma-nudda
humman idan beken ni makulug ni dios, tep dinaydayaw mudda ey eleg
mu dayawen hi Apu Dios di kabunyan, e nengidwat ni biyag mu niya hi-
gatu ngenamung ni meippahding ni hi-gam.
24 Et mukun impaeli tu etan ngamay et tu itudek di dingding hu
meippahding ni hi-gam.
25 Ya bidbid idan nunman ni neitudek ey kantuy: Bilang, Bilang, Bel-at,
Gadwa.
26 Ya keibbellinan ni ‘Bilang,’ ey binilang nan Apu Dios hu aggew ni
kepappegan ni pan-ap-apuan mu.
27 Ya keibbellinan etan ni ‘Bel-at,’ ey heni daka ingkiloh nan Apu Dios ey
kulang bel-at mu tep angkepaw ka.
28 Ya keibbellinan ni ‘Gedwa,’ ey megedwa eya bebley ni nan-ap-apuam,
et sakupen idan iPersia niyadda iMedia.”
29 Negibbuh hi Daniel ni immehel et mandalen nan Belsassar ida bega-
en tu et balwasian da hi Daniel ni madlang et banggelan dan balituk. Ey
nambalin tu hi Daniel ni meikkatlun keta-ta-geyyan hu saad tud bebley ni
nan-ap-apuan tu.
30 Yan nunman ni hileng, ey pintey da hi Belsassar e patul di Babilon
31 et maihullul ni nampatul hi Darius e iMedes e na-nem et dewwa hu
toon tu. *

6

Ya da nengiha-adan Daniel di kubkubban idan layon

1 Yan eman ni hi Darius law hu neihullul ni patul di Babilon ey
nannemnem et pumilin hanggatut et dewampulun gobernor ni man-ap-
apud kebebbebley di Babilon.
2 Ey pinutuk tu hi Daniel et yadda dewwan edum tun pan-ap-apuddan
emin nunman ni gobernor niya memaddang ni hi-gatu ma-lat ya kayyag-
gud hu meippahding di bebley ni nampatulan tu.

* **5:31 5:31** Ang-ang yu hu Isaiah 13:17, Jeremiah 51:11 niya 51:28. Ang-ang yu dama Daniel 6:28.

3 Eleg maeyapaw ey inang-ang nan patul e i-imman ni peteg hu
kapehpehding nan Daniel di ngunu tu nem yadda etan dewwan edum tu
niyaddan emin etan gobernor. Et tuka nemnemneman ihha-ad hi Daniel
ni pan-ap-apuddan emin ni opisyal tud nampatulan tu.
4 Entanni ey ida kaum-ameh etan dewwan edum tu niyadda etan
gobernor et ida kaumhamahamak ni meihlan pehding Daniel di ngunu tu,
nem endin hekey hu daka hemmaka, tep limpiyuh hu tuka pehpehding.
Endi hu el-eleg ni tuka pehding niya endi hu tuka tellamad ngunu tu.
5 Wada law hakkey ni hi-gada ey kanday "Endi mannuman hu tayu
hemmaken ni pebehhul tayun Daniel. Ebuh hu tuka pengu-unnudin tugun
etan ni Dios tun dammutun wada hu pambehhulan tun patul."
6-7 Et lumaw idad kad-an patul et kanday "Ya kayyaggud ey mannenneng
kan mategu! Emin kamin kamampaptek eyad nan-ap-apuam, hi-gamiddan
superbaysor, yadda gobernor, yadda meihhayned idan gobernor niyadda
edum ni aap-apu ey nantetebbalan kami e kayyaggud hedin mengapya ka
e apu patul ni olden et iolden mu e eleg mei-ebbulut ni telumpulun aggew
ni wada hakey ni tuun an mandasal di dios tu winu hipan tuu. Hi-gam ni
ebuh e apu patul hu dammutun pandasalan da. Hedin wada eleg mengu-
unnud nunyan olden mu ey tayu e-gahen di kubkubban idan layon.
8 Hedin ebbuluten mu huyya, man paitudek mu et pilmaan mu ma-lat
endi dammutun an mehullulan henin olden idan Medes niyadda iPersia e
eleg mabalin ni mehullulan."
9 Inebulut Darius hu inhel dan hi-gatu, et kapyaen da etan olden et
pilmaan tu.
10 Dingngel Daniel humman ni olden, nem immanemut kumedek di baley
tu et lumaw etan di kuwaltuh di ha-pat, e yadman tuka pandasalin
nampitlun kewa-wa-wa, et mandukkun et mandasal nan Apu Dios di pettek
ni habhabyen ni neihanggad appit ni Jerusalem.
11 Neiunud ida etan opisyal ni kaumhamahamak ni pebehhul dan Daniel
ey hina-kupan dan kamandasal e kamambeggan baddang etan ni Dios tu.
12 Et ebuhe lumaw idan an mandaddatteng nan hi patul. Et kandan hi-
gatuy "Apu patul, kaw beken ni makulug e wada pinilmaam ni olden e
yan telumpulun aggew ey endi an mandasal di dios tu winu hipan tuu, tep
hi-gam ni ebuh hu dammutun pandasalan da? Ey pinilmaam e ya tuun
eleg mengu-unnud ni nunman ni olden mu ey an e-gahen di kubkubban
idan layon."
Immehel hi patul ey kantuy "Em, humman hu pinilmaan kun olden.
Ey humman ni olden ey mahapul ni meunnud henin olden idan Medes
niyadda iPersia e eleg mabalin ni an mehullulan."
13 Et kandan patul ey "Hi Daniel, e hakey ni balud ni iJudah, ey eleg daka
lispituha niya eleg tu u-uunuda humman ni olden mu, tep ingganah nunya
ey kamampitlun mandasal ni dios tun kewa-wa-wa."
14 Dingngel patul humman ni inhel da ey maggeh ni peteg hu nemnem tun
tu nemilmaan ni nunman ni olden et iaggew tu nemnenemnem ni pehding
tu ma-lat eleg mekastigu hi Daniel.
15 Nem humman hu mahmahdem ey nambangngad ida mewan etan
opisyal tu et kanday "Apu patul, inamtam e ya olden idan Medes niyadda
iPersia ey eleg mabalin ni an mehullulan."
16 Et iolden law nan patul e da ellan hi Daniel et da egahen di kubkubban
idan layon. Kantun Daniel ey "Ngenamung ew hu Dios mun muka paka-
u-unnudan mengihwang ni hi-gam."

17 Ida immalan batun inde-hil dad heggeppan etan ni kubkubban idan
layon et imalkan patul hu malka tu et ya malkaddan opisyal tu ma-lat
endi tuun an umlaw di kad-an Daniel ni an mengihwang ni hi-gatu.
18 Nambangngad hi Darius di baley tu, nem eleg mangan niya eleg um-ali
ugip tun nunman ni hileng. Ey eleg tu pinhed ni wada mengippeamleng
ni hi-gatu.
19 Newa-wan nunman et humelaman hi patul di kubkubban idan layon et
papuut tun an menang-ang hedin hipa hu neipahding nan Daniel.
20 Dimmateng diman et tekukan tu hi Daniel e kantuy "Daniel, e bega-en
nan Apu Dios e wadan ingganah! Wada-et anhan ni inhewang dakan Dios
mun muka paka-u-unnuda et eleg daka kanen idan layon?"
21 Himmumang hi Daniel ey kantuy "Apu patul, ya kayyaggud ey
mannananeng kan mategu!
22 Intu-dak alin Apu Dios hu anghel tu et imiden tu hu bungut idan layon
et eleg da-ak kanen, tep inamta tu e endi bahul ku niya endi nak impahding
ni hi-gam ni lawah."
23 Immamleng ni peteg etan patul tep endi an neipahding nan Daniel et
iolden tu et da guyuden hi Daniel et ang-angen da ey endin hekey hu
nelunggidan di annel tu, tep impaptek nan Apu Dios e nengidinelan tun
biyag tu.
24 Hedin yadda law etan tuun nengidiklamuh nan Daniel, man an ida
impadpap nan patul et anin ida ahwa da niyadda u-ungnga da ey neki-
la dadda et dadda pan-egahen di kubkubban idan layon. Hedin inggah
daddad kubkub, man eleg da dettenga hu puyek tep kapanhikmataddan
layon ni nanhimbaba-nutan dadda.
25 Entanni ey nengapyan olden hi Darius et palaw tud tutu-ud kebebbebley
di nan-ap-apuan tun nambakbaklang hu nahlagan da niya hapit da. Kantu
etan di impaitudek tun olden tuy
"Ya pinhed ku ey kayyaggud kayun emin. Katuutuud kebebbebley di nan-
ap-apuan ku,
26 yan nunya ey i-olden ku e mahapul ni ya tekkutan yu niya daydayawen
yu ey ya etan Dios ni kakulluga niya kau-unnudan Daniel. Humman ni
Dios ey wadan kenayun niya man-ap-apun ingganah. Ya nan-ap-apuan
tu ey endi tu kebahbahan niya mannananeng ni ingganah hu et-eteng ni
kabaelan tu.
27 Humman ni Dios ey tuka hellaknibi tutu-u tu niya tuka pehding hu
kaketngain tuu di kabunyan niyad puyek. Hi-gatu hu nengihwang nan
Daniel et eleg kanen idan layon."
28 Yan nampatulan nan Darius et hi Cyrus e iPersia ey kakkayyaggud hu
neipahpahding nan Daniel. *

7

Yadda etan epat ni anggetakkut ni animal ni inang-ang Daniel di i-innep tu

1 Wada hakey ni hileng ni nan-i-inneppak et itudek ku hu inang-ang kud i-
innep ku. Yan nunman hu nemangulun toon ni nampatulan nan Belsassar
di Babilon.
2 Heninnuy hu ini-innep ku: Man-ang-angngak kumangngu ey nemahhig
hu dibdib ni kamelpud nambinbina-hil etan di inang-ang kun baybay e ida
kamanhiphipngat di gawwa tu et endi maptek ni kalawwin danum.

* **6:28 6:28** Ang-ang yu hu Isaiah 13:17, Jeremiah 51:11 et ya 51:28. Ang-ang yu dama Daniel 5:31.

3 Entanni mewan ey neukat alid baybay hu epat ni nambakbaklang ni
etta-teng niya anggetakkut ni animal.
4 Ya etan nemangulu ey heni layon hu ang-ang tu, nem nepayakan ni heni
payak ni tulduh. Nakka ang-ang-anga ey nelekha payak tu. Neipeehneng
e heni tuu et meidwatan ni nemnem ni tuu.
5 Ya etan neikadwa ey heni bear e immehneng di dewwan heli tu e wada
ingkamil tun tellun genit ni taglang. Entanni ey wada hu dingngel kun
immehel e kantuy "Mu pan-ekan hu tuu ingganah mehingla ka."
6 Ya etan neikatlun inang-ang kun neukat alid baybay ey heni leopard hu
ang-ang tu, nem epat hu ulu tu niya wada hu epat ni payak tun heni payak
ni sisit. Neidwat ni hi-gatu hu kelebbengan tun man-ap-apu.
7 Ya etan neika-pat ni inang-ang ku ey nemahhig ni anggetakkut niya na-let
ni peteg. Etta-teng hu ngipen tun heni gumek et tudda kapangketketa hu
tuka dedpapa ni nan-ekan tudda. Ey tudda kapan-ideyapdap hu sindaan
tu. Hin-appil hu ang-ang tudda etan di edum, e hampulu ha-duk tu.
8 Nakka itettekel etan ida ha-duk tu ey inang-ang kun neukat ali hu
ekkeket ni ha-duk et hek-ilen tudda etan tellu. Humman ni ekkeket
ni ha-duk ey nemataan ni heni matan tuu niya wada bungut tun
kamampahhiyyan kaman-e-ehhel.
9 Yan nunman mewan ni nakka man-ang-ang-ang ey kamangkeihha-ad ida
hu kayuddungin patul et lumaw hi Apu Dios e wadan ingganah et an
yumudung ni manhuwet. Ya balwasi tu ey makablah e heni dallallu.
Anin ya bewek tu et makablah e heni dutdut ni kalneroh. Ya etan
yinudungan nunman ni man-ap-apu ey nahlian ni henin helin talak
e kamantettebbel.
10 Et henilli danum ni kamambulbulubul di wangwang hu apuy ni
kameukkat etan di yinudungan tu. Wadadda kalibulibun anghel di kad-
an tun daka pan-ippahding hu neitudun ngunnuen da. Niya immen ida
damad hinangga tu hu kemilyomilyon ni kamenehhegged hedin hipa hu
e-helen tun pehding da. Entanni ey neilepu law hu panhummalyaan etan
ni huwet ey nebekyag ida etan libluh tu.
11 Naneng tun nakka man-ang-ang-ang ey nakka deddengngela etan
ekkeket ni ha-duk e tagan tun kamampahhiyyan kaum-eheehel. Entanni
ey inang-ang kun pintey da etan meikka-pat ni animal et da bekahen hu
annel tud apuy et magiheb.
12 Yadda etan tellu ey eleg dadda ni pateyen, nem na-kal hu kelebbengan
dan man-ap-apu.
13 Entanni mewan ey wada inang-ang kun heni hi-gatu etan pengulwan ni
emin ni tuu e nalpullid kabunyan ey linikweh ni kulput. Immelad kad-an
etan ni Wadan Ingganah et ipengulu dad hinangga tu. *
14 Neidwat ni hi-gatu hu kelebbengan tu, ya kabaelan tu niya keid-
deyyawan tu ma-lat hi-gatu hu pan-ap-apun katuutuud kebebbebley ni
nambakbaklang hu nahlagan da niya ehel da. Hi-gatulli hu mannananeng
ni man-ap-apu niya endi hu an kebahbahan ni pan-ap-apuan tu, nem
mannananeng alin ingganah.

Ya keibbellinan ni ini-innep Daniel

15 Nemahhig takut ku, tep ya humman ni nak ini-innep.
16 Et meihnuppak etan ni hakey ni kaman-eh-ehneng diman et ibegak ni
hi-gatu hedin hipa keibbellinan idan nunman ni nak ini-innep. Ey kantun
hi-gak ey

* **7:13 7:13** Ang-ang yu hu Matthew 24:30 ey 26:64, Mark 13:26, 14:62 niya Luke 21:27

17 'Ya kei-elligan ida etan ni epat ni etta-teng ni anggetakkut ni animal
ey humman idalli epat ni bebley ni man-ap-apu eyad puyek.
18 Nem yallin kegibbuhan ni emin ey ihhullul idallin Apu Dios e Keta-ta-
geyyan hu pinili tun tutu-u tu, et hi-gada hu meihhullul ni man-ap-apun
ingganah.'
19 Pinuhdanan ku hu meippanggep etan ni neika-pat ni animal e hin-appil
hu ang-ang tu niya nemahhig ni anggetakkut. Kagalgalan gumek ni ngipen
tu hu tuka dedpapa niya kagudduan giniling ni kimeng tu ni nan-idehidah
ni heli tu hu sindaan tu.
20 Ey pinuhdanan ku hu meippanggep etan ni hampulun ha-duk tu et
ya etan ek-eket ni ha-duk tun anggetakkut hu ang-ang tun nemataan niya
nebungutan, et kamampahhiyyan man-e-ehhel. Humman ni ek-eket ni ha-
duk hu nenek-il ida etan ni tellu et mapugah ida.
21 Nakka ang-ang-anga mewan ey kapanggubbataddan nunman ni ha-duk
ida hu tuun Apu Dios et nganngnih ni apputen tudda.
22 Nem immali hi Apu Dios e Keta-ta-geyyan e Wada dedan nunman et
manhuwet ey impengapput tudda pinili tun tutu-u tu. Nedatngan law hu
pan-ap-apuan idan tuu tu.
23 Yahhuy hu inhel etan ni nengibag-an kun keibbellinan ni ini-innep ku:
"Ya etan neika-pat ni animal ey humman kei-elligan etan ni meikka-pat
alin bebley ni man-ap-apu eyad ta-pew ni puyek. Bimmaklang ali etan di
edum ni bebley di puyek. Ey apputen tuddallin emin hu ap-apud edum ni
bebley.
24 Ya etan hampulun ha-duk ey humman kei-elligan idalli etan ni
hampulun patul ni mampan-ap-apudman e bimmaklang ni bebley. Nem
wadalli hu hakey ni mebubbungnget ni hin-appil ni patul et apputen
tuddalli hu tellu etan idan hampulun patul.
25 Lawah ali hu e-e-helen tun meippanggep nan Apu Dios e Keta-
ta-geyyan ey panliligat tuddalli hu tuun kamengullug nan Apu Dios.
Ippatna tullin hullulan ida tugun ni daka u-unnuda, anin idan piyestah
da. Humman ni meikka-pat ni man-ap-apu hu pan-ap-apu dan tellu et
kagedwah ni toon.
26 Nem kastiguen alin Apu Dios humman ni patul et umpappeg hu pan-ap-
apuan tu.
27 Yallin kegibbuhan ni emin ey iddawat alin Apu Dios e Keta-ta-geyyan
idan pinili tun tutu-u tu hu kelebbengan dan man-ap-apun ingganah di
kebebbebley di puyek. Et-eteng ali kabaelan da, et emin idalli hu edum ni
aap-apu ey u-unnuden dadda.
28 Huyya hu pappeg ni ini-innep ku. Umbangunnak ey kimmuphattak tep
nemahhig takut ku, nem endi hu nak nenge-ehhelan eyan nak ini-innep."

8

Ya ini-innep Daniel ni lakkitun kalneroh niya gelding

1 Yan eman ni meikkatlun toon ni nampatulan nan Belsassar ey nan-i-
inneppak mewan e humman hu meikkadwan i-innep ku.
2 Yad i-innep ku ey wada-ak kumangngud Susa, e neluhud ni et-eteng ni
bebley di probinsiya di Elam. Et nak kumangngu kaman-eh-ehneng etan
di gilig ni wangwang di Ulai
3 ey wada inang-ang kun lakkitun kalneroh ni dewwa ha-duk tun
andukkey. Nem andudukkey hu hakey, anin ni nanggillig ni simmu-lu.

4 Nakka ang-ang-anga humman ni lakkitun kalneroh ey tagan tu ha-duk
e tuka panha-dukadda etan edum tun wadad appit ni kakelinnugin aggew,
yad north niyad south. Katekkusiddan emin ni edum ni animal di puyek et
endi hu hakey ni wada kabaelan tun mengippesikked ni tuka pehpehding.
Et entanni ey nambalin ni et-eteng law kabaelan tu et tuka pehding ni emin
hu pinhed tun pehding.
5-6 Entanni et nakka nemnemnema hu keibbellinan nunman ey pinhakkey
ey iyyalli kamambebessik ni lakkitun gelding ni nalpullid appit ni
kakelinnugin aggew. Na-let ni peteg ni umbesik e heni eleg umgasin hu
heli tud puyek. Humman ni gelding ey hakey ni ebuh hu ha-duk tun wadad
nambattanan ni matetu. Immelan tu ha-duken etan lakkitun kalneroh ni
dewwa ha-duk tun kaman-eh-ehneng di gilig ni wangwang.
7 Indeplug tu etan kalneroh et panha-duken tu et mehepngit etan
dewwan ha-duk tu. Endi law kabaelan nunman ni kalneroh et tu-lien etan
ni gelding et pan-igsin tu, nem endi kameheggag ni kaan memaddang etan
ni kalneroh.
8 Nema-ma law ni et-eteng ni peteg kabaelan nunman ni gelding. Nem
entanni ey nepugah hu ha-duk tu et mahululan ni epat ni etta-teng ni ha-
duk ni nambakbaklang hu nengihanggaan da.
9 Entanni mewan ey pimmingi hu hakey ida etan ni epat ni ha-duk.
Et-eteng kabaelan nunman ni ek-eket ni ha-duk niya sinekup ni nan-ap-
apuan tu etan ida bebley di appit ni south niyad appit ni kasimmilin aggew
ingganah lad bebley idan tutu-un Apu Dios di Israel.
10 Nambalin ni et-eteng ni peteg kabaelan tu humman ni pingin ha-duk
et gubaten tudda sindalud kabunyan et egahen tudda edum ni bittuwen et
pan-igsin tudda.
11 Anin ni ya etan Ap-apuddan sindalud kabunyan et kinehing tu, et
pasiked tu hu kamei-appit ni hi-gatun kewa-wa-wa, niya binahbah tu hu
Tempol.
12 Gapuh nunman ni impahding tu ey wadadda law helag Israel ni
kamangngenghay. Ey impanhelheltap tudda kamengullug. Emin etan
kapehding idan tuun Apu Dios ni neiptek ni daka penaydayaw ni hi-gatu
ey impasiked tu. Ey emin etan pinhed tu ey impahding tu.
13 Entanni ey dingngel ku hu hakey ni anghel e kantu etan ni edum tun
anghel ey "Pigan tulli hu keippahdingan eyan inang-ang ku? Ey pigan tu
hu kegibbuhan ni nemahhig ni lawah ni kemeipahpahding di Tempol et
han dammutu mewan ni man-appit ida tuun Apu Dios ni kewa-wa-wan hi-
gatu? Ey pigan aggew hu panhelheltapan idan tutu-un Apu Dios niyadda
sindalu tu? Niya pigan aggew hu pangngengehhayan dan Tempol?"
14 Himmumang etan hakey ni anghel ey kantuy "Mengmenglaw ali hum-
man ni lawah ni meippahding ni hanlibu et hanggatut et neliman aggew.
* Yan nunman alin tsimpuh ey eleg meippahding etan kapan-appisiddan
tuun Apu Dios ni hi-gatun kekakkabbuhhan niya kekahkahdem. Pakkadek
ni melebbah huyyan nebilang ni aggew et han mewan mambangngad ni
emin etan kakkayyaggud ni kameippahding di Tempol."

Inhel ni anghel e hi Gabriel hu keibbellinan ni ini-innep Daniel

15 Nakka nemnemnema hu keibbellinan nunman ni nak ini-innep ey
pinhakkeyey wada hu heni tuun immehneng di hinanggak.

---

* **8:14 8:14** Ya edum ni version ni Bible ey impakibilang da hu kakkabbuhhan niya mahmahdem ni daka pan-appisi, et humman hu neitudek ni 2,300 tep nandubli hu kadinakkel ni impamilang da.

16 Entanni ey wadalli kaman-e-hel etan di Wangwang e Ulai e kantuy
“Gabriel, ehel mun hi-gatu hu keibbellinan eyan ini-innep tu.”
17 Immali hi Gabriel et meidagsin hi-gak ey netukkaddak ni takut ku.
Et kantun hi-gak ey “Hi-gam e tuun ebuh, ey mahapul ni ewwatam e
huyyan inang-ang mud i-innep mu, ey humman idalli hu mekapkapyallin
kepappegan ni puyek.”
18 Kaman-e-ehhel ey nealimudengngak e limmukbubbak di puyek. Nem
singnged tuwak et peehneng tuwak.
19 Kantu ey “Dengel mu et ehelen kun hi-gam hu meippahding alin
kepappegan eyan puyek ni pengippeang-angan Apu Dios ni bunget tu.
20 Ya etan dewwan ha-duk etan ni lakkitun kalneroh ni inang-ang mu,
ey humman ida etan bebley di Media niyad Persia.
21 Ya etan gelding, ey i-ehneng tu hu bebley di Greece. Ya etan ha-duk
di nambattanan ni matetu, ey humman ali etan memengngulun patul di
Greece.
22 Yadda etan epat ni ha-duk ni simmemel ni neihullul etan di nehepngit
ni ha-duk ey humman idalli etan epat ni bebley ni kegennadwaan ni
bebley di Greece. Endillin hi-gada hu meki-ingngeh di kabaelan etan ni
nemangulu.
23 Yallin nganngnanih ni kepappegan idan nunman e kapan-ap-apui, tep
ya nemahhig ni lawah ni daka pehpehding, ey wadalli hu meihhullul ni
mampatul ni makabbunget niya nekattalam.
24 Et-eteng ali kabaelan tu, nem eleg ali melpun hi-gatu humman ni
kabaelan tu. Nemahhig ali bahbahen tu niya meippahding alin emin hu
pinhed tu. Anin idallin et-eteng kabaelan da niyadda tutu-un Apu Dios et
bahbahen tudda.
25 Nelaing alin peteg ni umtalam niya umhaul et he-ulen tulli hu dakel
ni tuu et apputen tudda. Endilli maptek ey bahbahen tu dakel ni tutu-u
ey eleg dalli am-amta. Et-eteng ali pampahhiyyaan tud tuka pehpehding,
et anin ali etan ni Keta-ta-geyyan ni Ap-apu et kakkahingen tu. Mettey ali
humman ni patul, nem beken alin tuu hu memettey ni hi-gatu.
26 Hedin ya etan meippanggep ni pan-appitan ni kekakkabbuhhan niyan
mahmahdem ni inang-ang mud i-innep mu ey makulug ni um-amnudda,
nem entan tu ni e-ehhel tep ayepaw ali amnuan tu.”
27 Impandegeh kun pigan aggew humman ni nak ini-innep. Nem entanni
ey inhikal ku et lumawwak di ngunuk ni indawat nan patul ni hi-
gak. Nem nanengtun humman ni nak inang-ang di i-innep ku hu nakka
pannenemnem, tep eggak han-awat.

9

Ya dasal nan Daniel idan tuun Apu Dios

1 Ya neihullul ni patul di Babilon ey hi Darius di Media e u-ungngan Serses.
2 Ya eman ni lapun toon ni nampatulan tu, ey inedaedal ku etan intudek
lan Jeremiah ni impeamtan Apu Dios ni hi-gatu, et nakka nenemnema
etan kantun kebahbahan alin bebley di Jerusalem e mannananeng ni eleg
meiyayyaggud ni nepitun toon.
3 Et mampehemmehemmekkak nan Apu Dios di dasal ku. Nantepellak,
ey nambalwasi-ak ni langgusih niya yimmudungngak di dep-ul.
4 Nandasallak nan Apu Dios e Dios ku, et abuluten ku e nanliwat itsun tutu-
u tu. Kangkud dasal kuy “Apu Dios, hi-gam ey eta-gey ka niya hi-gam mika
daydayawa. Muka pannananeng ni peang-ang hu et-eteng ni impeminhed
muddan neminhed ni hi-gam niya kamengu-unnud ni tugun mu.

5 Nem nanliwat kami tep lawah impenahding mi. Nginhay daka e eleg
mi u-unnuden ida etan intugun mun neiptek ni pehding.
6 Eleg mi mewan u-unnuden ida nalpun hi-gam ni impeamtaddan bega-
en mun prophets idan patul mi, yadda edum ni kamengipappangngulun
hi-gami, yadda la aammed mi niya hi-gamin emin ni bimmebley.
7 Hi-gam, e Apu mi, ey neiptek ni kenayun hu muka pehding. Nem emin
kamin tuud Judah niyad Jerusalem niya emin kamin helag Israel ni inwahit
mud kebebbebley di neihnup niyad edawwi, ey bineibeing mi annel mi tep
ya eleg mi pengu-unnudan ni hi-gam.
8 Anin ni yadda la patul mi, yadda ap-apu mi niyadda la aammed mi et
anggeba-ing hu impahpahding da, tep nanliwaliwat idan hi-gam, e Ap-Apu
mi.
9 Nem mahmek ka e Apu e Dios mi, niya muka liwwana hu hipan liwat
mi, anin ni eleg mi u-unnuden ni emin hu tugun mu.
10 Em, eleg daka u-unnuden e Apu e Dios mi, tep eleg mi ipahding ida
tugun mun intenuttuddudda lan bega-en mun prophets ni kamengippeam-
tan pinhed mu.
11 Emin kamin helag Israel ey inwalleng midda tugun mu niya eleg mi
pinhed ni dedngelen hu hipan muka-e-helan hi-gami. Nanliwat kamin hi-
gam, et paelim ni hi-gami etan ida ligat niya kastigun intudek lan Moses e
bega-en mu.
12 Impahding mu tu-wangu eman kammun pehding mun hi-gami et yadda
ap-apu mi, et deh e nehalhalman hu kapanlelehhaniddan tuud Jerusalem
nem yadda edum ni tutu-ud puyek.
13 Hinelheltap midda humman ni kastigun intudek lan Moses, nem anin
ni yan nunya et nanengtun eleg mi ippahding ida etan kamengippeamleng
ni hi-gam e Apu e Dios mi, tep eleg mi issiked ida etan lawah ni mika
pehpehding ma-lat u-unnuden midda makulug ni tuttuddum.
14 Hi-gam, e Apu e Dios mi, ey nandadaddan kan mengastigun hi-gami
et deh e kinastigu dakemi. Tep limpiyuh ni emin muka pehding, nem eleg
daka u-unnuden.
15 Apu e Dios mi, impeang-ang mu hu et-eteng ni kabaelan mu eman ni
nengipenguluan muddan tutu-um ni neni-yan ni Egypt. Et mandingngel
ka ingganah nunya. Nem ay anin dedan et nanengtun nemahhig ni kami
kamanliwwaliwwat.
16 Apu, impaenang-ang mu hu binabbal muddan tuum ni nunman, anin
ni ida kamanliwwaliwwat. Et humman hu, peang-ang mu anhan mewan
ni nunya hu binabbal mun hi-gamin nambebley di Jerusalem e bebley
ni neikapyad duntug ni kad-an mu. Baddangi dakemi tep nemahhig
ni kapanhimpipihulin tutu-ud kebebbebley hu Jerusalem, anin ni hi-
gamiddan tutu-um, tep ya liwat mi niya liwat ida lan aammed mi.
17 Apu Dios, dengel mu anhan huyyan dasal ku e bega-en mun kamam-
pehemmehemmek ni hi-gam. Iyayyaggud mu anhan hu Tempol mun
nebahbah ma-lat penang-angan ni katuutuu e hi-gam hu makulug ni Dios.
18 Em, Apu Dios, dengel mu anhan eya dasal ku. Ey uhdungi dakemi
anhan ma-lat ang-angen mu eya mika panlelehhanin ligat mi niya ma-lat
ang-angen mu eya nebahbahan eyan bebley mun Jerusalem. Inamtak e
beken kamin kayyaggud tep neliwtan kami, nem kami kamandasal ni hi-
gam tep inamta mi e mahmek ka niya kabbabbal ka.
19 Apu e Dios ku, dengel mu anhan hu dasal ku et liwwanem hu liwat mi.
Ey entan anhan tu a-ayyapaw pengippahdingam ma-lat wada inna-nu tun

keidaydayawan mu, tep tuu dakemin hi-gam niya bebley mu eya bebley
mid Jerusalem."
20 Intagan ku dasal et ehelek ni emin hu liwat ku niyadda liwat idan edum
kun helag Israel niya nampehemmehemmekkak nan APU DIOS e Dios ku
ma-lat iyayyaggud tu Tempol tu.
21 Yan nunman ni nakka pandasali ey pinhakkeyey simmayab ali et
umlid kad-an ku etan anghel, e hi Gabriel hu ngadan tu e hi-gatu etan
anghel ni inang-ang kun nunman di i-innep ku. Yan nunman hu tsimpuh
ni kapan-appisin mahmahdem.
22 Kantun hi-gak ey "Immali-ak ma-lat baddangan dakan et awatan
mudda etan ini-innep mu.
23 Inebulut Apu Dios hu dasal mu, tep et-eteng impeminhed tun hi-gam
et adyah ni intu-dak tuwak alin an mengippeamtan hi-gam eyan pinhed
tun peamta. Dengel mu, et ehelek ni hi-gam hu keibbellinan ni ini-innep
mu.
24 Kan Apu Dios ey melebbah hu epat ni gatut et nahyam ni toon et han
tu pasiked ida etan lawah ni kamekapkapyad bebley tu e Jerusalem niya
kapanliwwaliwasiddan tuu tu. Liwwanen tulli liwat idan tuu tu, niya
limpiyuh ali law hu meipahpahding ni hi-gadan ingganah. Mambangngad
ni hi-gatulli mewan law hu daydayawen dad Tempol tudman Jerusalem
ma-lat amnuan ida etan ni ineni-innep niya in-inhel ida lan bega-en Apu
Dios ni kaanmengippeamtan pinhed tu.
25 Pakadngel mu et paka-awatan mu e meippalpun pengi-oldenan Apu Dios
ni keiyayyaggudan ni Jerusalem ey melebbah hu na-pat et heyam ni toon et
ya epat ni gatut et telumpulut epat ni toon et han umli etan patul ni sinudu
tu. Meiyayyaggud alin emin hu keltad di Jerusalem niya meihhammad
ali mewan law hu nanlinikweh ni batun luhud di diman e bebley. Nem
nanengtun panlelehhanan idan tuu hu ligat da.
26 Yan kepappegan tulli humman ni epat ni gatut et telumpulut epat
ni toon ey iwwalleng dalli et petteyen da etan sinudun Apu Dios ni
pan-ap-apuddan tutu-u tu. Hedin megibbuh ni mekapkapya huyya, man
um-aliddalli hu sindalun peellin hakey ni ap-apud edum ni bebley ni
memahbah ni Jerusalem et ya etan Tempol. Humman alin tsimpuh ey
henin wangwang hedin nedakkel danum e eleg mabalin ni mela-het. Tep
wadalli gubat niya nemahhig ni ligat e humman implanuh dedan nan Apu
Dios.
27 Humman ni ap-apu ey nehammad ali pekitbalan tuddan dakel ni tutu-
un pitun toon. Nem hedin melebbah hu tellu et kagedwah ni toon, man
kekyaten tulli nekitbalan tu, ey pesikked tulli hu kapan-appisiddan helag
Israel nan Apu Dios ni kewa-wa-wa. Niya ihha-ad tulli hu nemahhig ni
kabellawan Apu Dios di Tempol tu, et mannananeng alidman ingganah
medettengan etan gintud Apu Dios ni ketteyyan tu humman ni ap-apu."

10

Ya i-innep Daniel di gilig ni Wangwang e Tigris

1 Ya eman ni katlun toon ni nampatulan nan Cyrus di Persia ey wada
mewan hu impeamtan Apu Dios nan hi Daniel e hi Belteshasar hu hakey
ni ngadan tu. Humman ni impeamtan Apu Dios nan hi Daniel di i-innep tu
ey humman etan anggetakkut ni gubat ni nanna-ud ni um-amnun hakey
alin aggew.
2-3 Heninnuy hu intudek Daniel ni ini-innep tu e kantuy "Wada mewan
ini-innep ku. Yan nunman ni tsimpuh ey nemahhig lemyung kun tellun

lingguan. Eleggak mangamangan ni meheng-ew ni kennen, anin ni ya
detag. Eggak mewan uminuinum ni hipan meinnum. Anin ni emeh
et eggak man-e-emmeh niya eggak hahhagguen hu bewek ku ingganah
nelabah humman ni tellun lingguan.
4 Ya eman ni meikkadwampulut epat ni aggew ni nemangulun bulan ni
nunman e toon ey wada-ak kumangngu etan di Wangwang e Tigris e nakka
man-eh-ehneng
5 ey intangaw ku ey inang-ang ku hu tuun nambalwasin luput niya
namballikid ni nemahmah ni balituk.
6 Kamandinglih annel tu e heni etan idan nangkenginan batu. Kaumhili
angah tu e heni kedyam, ey heni kamantetebbel ni apuy hu matetu.
Kamammussi-lak ida heli tu niya ngamay tu e henidda malinah ni giniling.
Niya heni ngalan dakel ni peteg ni tutu-u hu ehel tu.
7 Ebuhhak, e hi Daniel, ni nenang-ang ni nunya, tep endi maptek ey wada
hu sinekutan ida etan ni impan-edum ku, et bumsik ida et ida mampantalu.
8 Et e-ebbuhhak, tep nan-inhihi-yanan da-ak. Pinhakkeyey kimmapuy ni
peteg hu annel ku niya kimmuphattak ni takut ku etan ni nak inang-ang.
9 Dingngel kun immehel ey nealimudengngak et lumukbubbak di puyek.
10 Entanni ey wada hu ngamay ni nangnged ni hi-gak et ita-gey tuwak et
humka-ak et mandukkunnak, ey nakka manggegeygey.
11 Immehel humman ni tuu ey wadalli kantuy 'Daniel, e nakappinhed nan
Apu Dios, ehneng ka et pepuhdanan mu eya e-helen kun hi-gam, tep hi
Apu Dios hu nengitu-dak alin hi-gak di kad-an mu.' Dingngel ku huyya et
umehnengngak, ey naneng tun nakka umgeneygey.
12 Et kantu ey 'Entan takut mu, e Daniel. Dingngel nan Apu Dios hu dasal
mu neipalpu eman ni nengipebabahan mun annel mu ma-lat wada inna-
num ni mengewwat ni impeamta tud i-innep mu. Et mukun intu-dak
tuwak alid ya.
13 Nem netaktakkak alin dewampulut hakey ni aggew et yan nunyan
ebuh dintengak, tep kaikka-leg etan ni dimonyoh di bebley di Persia ni
ellian kudya. Et pakkaw immali hi Michael e hakey ni ap-apuddan anghel
ni nemaddang ni hi-gak, tep hahhakkeyyak di diman Persia.
14 Immali-ak ma-lat peamtak ni hi-gam hu meippahding idallin tutu-um
ni edum ni aggew. Tep huyyan neipeang-ang ni hi-gam ey meippahding
alin edum ni aggew.'
15 Dingngel ku humman ni inhel etan ni anghel ey na-meddak et nakka
itettekel ni ebuh di puyek.
16 Nem entanni ey kimpan nunman ni heni tuu ang-ang tu hu bibil ku
et umhellak law. Kangku etan ni kaman-eh-ehneng di hinangngab ku ey
'Nakka umtatakut etan ni nak inang-ang di i-innep ku, et mukun nakka
umgeneygey niya neendi elet ku, e apu.
17 Apu, hipa inna-nuk e bega-en mun mekihhummangan ni hi-gam ey
deh e endin hekey elet ku niya nakka meliggasin umyayyah?'
18 Nem entanni ey kimpa tuwak mewan ey ginibek ku e kamangkeibbangn-
gad hu elet ku.
19 Et kantun hi-gak ey 'Entan tattakut mu niya entan kakkaguh mud
linglinggeman, tep nakappinhed dakan Apu Dios.' Negibbuh ni inhel tu
humman ey nema-man na-na-letannak et kangkun hi-gatuy 'Apu, ehel mu
hedin hipa humman ni pinhed mun e-helen, haggud ay neibangngad law
elet kun nangngelan kun inhel mu.'
20-21 Et kantuy 'Kaw inamtam hu gaputun nak illian? Immali-ak ma-
lat nak peamtan hi-gam etan neitudek di libluh ni neitudkan ni makulug,

et hannak mambangngad. Nem yan pambangngadak la ey mahapul
ni nak mekihhangga etan ni dimonyoh di Persia. Hedin inapput ku
humman ni dimonyoh, man meihhullul mewan ni mekihhanggan hi-gak
etan dimonyoh ni nangnged ni bebley di Greece. Ya lan ebuh memaddang
ni hi-gak ni menanggan hi-gada ey hi Michael, e anghel di Israel.' "

11

Ya pan-ap-apuan alin patul di Egypt niya patul di Syria

1 Intuluy etan ni anghel hu pinhed tun e-helen ni hi-gak et kantuy
"Meippalpu eman ni lapun toon ni pan-ap-apuan Darius di Medes, et
ingganah ni nunya, ey hi-gak kamemabbaddang ni hi-gatu.
2 Makulug huyyan e-helen kun hi-gam. Wadaddalli hu tellun patul ni
manhuluhulul ni man-ap-apud Persia et han ali wada etan meikka-pat ni
patul * ni kekekkeddangyanan ni hi-gadan emin. Et-eteng ali hu kabaelan
tu tep ya humman ni kinedangyan tu, et ippatna tullin gubbaten hu bebley
di Greece.
3 Wadalli dama hu hakey ni patul ni mampatul di Greece e et-eteng ali
dama hu kabaelan tu, † et emin ali etan pinhed tu ey ippahding tu.
4 Nem lektattulli et man-e-pat ni megennadwa humman ni bebley di
Greece ni nampatulan tu, et wadaddalli hu epat ni patul ni meihhullul
ni hi-gatu. Nem humman idallin epat ni patul ey eleg dalli han-ingngeh
kabaelan tu, niya hin-appil ali hu kelpuan da. Tep me-kal di nan-ap-apuan
tu et yadda beken ni helag tu hu man-ap-apu.
5 Yalli hakey ida etan ni epat ni patul ey hi-gatulli hu mampatul di Egypt.
‡ Et-eteng ali hu kabaelan tu, nem wadalli etan e-etteng kabaelan tun ap-
apuddan sindalu tun la-pahan tulli humman ni patul, et hi-gatulli § hu
man-ap-apud daddakkel ni bebley di diman Egypt.
6 Entannit melebbah ali hu pigan toon et umlaw ali etan patul di Egypt
et an mekiggayyum etan ni patul di Syria * et peahwa tulli etan hu u-
ungnga tun biid † u-ungnga etan ni patul di Syria, ma-lat wada inna-nu
tun panhimbabaddangan da. Man-ahwaddalli humman ni u-ungnga da,
nem ya etan hummangan dan panhimbabaddangan da ey umpappeg ali,
tep petteyen dallidman Syria etan bii, anin ya ahwa tu niya u-ungnga da,
niyadda etan bega-en tud Egypt ni nekilaw ni hi-gatud Syria.
7 Nem wadalli hu meihhullul ‡ ni mampatul di Egypt ni melpud pamilyah
ni nahlagan nunman ni bii. Gubbaten tulli etan patul di Syria et hegepen
tu, et apputen tu.
8 Ey i-anemut tud Egypt etan ida kinapya dan i-ingngeh ni dios dad Syria,
anin idan balituk ni duyu niya basuh ni daka ussalan daka penaydayawin
dios da. Umlinggep ali humman ni bebley ni pigan toon.
9 Nem ippatnalli mewan etan ni patul di Syria § ni gubbaten hu Egypt,
nem meapput ali.
10 Nem mambabaddang idalli etan lalakkin u-ungngan patul di Syria et
mandaddan idan hantapug ni sindalu et lumaw idan mengubbat mewan

* **11:2 11:2** Huyyan meikka-pat ni patul ey hi Serses. Ang-ang yu hu Esther 1:1. † **11:3 11:3** Huyyan patul ey hi Alexander e nandingngel ni patul. ‡ **11:5 11:5** Huyyan patul ey hi Ptolemy Soter. § **11:5 11:5** Ya ngadan nunyan ap-apu ey hi Seleucus Nicator. * **11:6 11:6** Ya patul di Syria nunyan tsimpuh ey hi Antiochus. † **11:6 11:6** Ya ngadan nunyan bii ey hi Bernice. ‡ **11:7 11:7** Yalli meihhullul nan Bernice ey ya agin Ptolemy III. § **11:9 11:9** Ya patul di Syria nunyan tsimpuh ey hi Seleucus Callinicus. Beken ni hi-gatu etan patul e hi Antiochus e nengadan di verse 6.

ni Egypt. Ya hakey * ni hi-gada ey ippangulu tudda sindalu tun an
mekiggubbat et bahbahen da hu tuping ni luhud ni bebley ni buhul da.
Heniddalli na-let ni elwang e eleg mabalin ni mela-het.
11 Nem nemahhig ali bunget ni patul di Egypt † et ippangulu tudda
sindalu tu et da gubbaten etan patul di Syria ‡ niyadda etan hantapug
ni sindalu tu et apputen tudda.
12 Mampahhiyyalli humman ni patul di Egypt ni pengapputan tuddan
nunman ni hantapug ni sindalud Syria, nem nekemtang ni ebuh hu pan-
am-amlengan tu.
13 Tep mambangngad hu patul di Syria et tu iddaddan hu daddakkel ni
peteg ni sindalu tu nem yadda la nekigubat nunman niya paka-iddaddan
dallin emin hu daka ussalad gubat et han ida lumaw mewan ni an
mengubbat ni Egypt.
14 Dakel idallin nunman hu tuud Egypt ni eleg meminhed etan ni patul §
et ippatna dan ngenghayen humman ni patul da. Niya wadaddalli edum
mu e Daniel, ni helag Israel ni mangngenghay, et ippatna dallin gubbaten
humman ni patul di Egypt, tep ya ang-angen dad i-innep da, nem meapput
idalli.
15 Ippaddih idallin sindalud Syria * ni nunman hu da penggepan etan
ni hakey ni bebley ni nehammad hu luhud tud nanlinikweh ni sinekup ni
Egypt. Endilli kabaelan idan sindalud Egypt ni mekiggubbat ni hi-gada et
meapput ida. Anin ida etan ni kelalla-ingan ni sindaludman et endilli hu
kabaelan dan mekihhangga.
16 Et humman ni patul di Syria ey pehding tulli hu hipan pinhed tu, tep
endi hu menanggan hi-gatu, et anin alin bebley nan Apu Dios et illagat tun
i-e-dum di nan-ap-apuan tu.
17 Mamplennuh ali mewan ni an mengubbat idan sindalud Egypt. Et
peahwa tulli hakey ni u-ungnga tun bii † di patul di Egypt ‡ ma-lat talamen
tu et sakupen tun emin hu bebley diman. Nem eleg ali um-amnu humman
ni pinhed tun pehding.
18 Entanni mewan ey gubbaten tuddalli hu nambebley di gilig ni baybay
et sekkupen tu hu dakel ni bebley diman. Nem wadalli etan hakey ni ap-
apud edum ni bebley ni mengapput ni hi-gatu, et humman ali pappeg ni
pampahhiyaan tu.
19 Mambangngad di Syria humman ni patul et umlaw etan di bebley
tun nehammad luhud tu, nem meapput ali, et humman ali kepappegan ni
biyag tu.
20 Wadalli mewan hu meihhullul § ni mampatul di Syria e mandalen tulli
hakey ni opisyal tu et panliligat tuddalli hu tuu tu, tep peetteng tu hu bayad
ni buwis da ma-lat i-dum tud kinedangyan tu. Nem nekemtang alin ebuh
hu pan-ap-apuan tu humman ni patul, tep mettey, nem beken ni yad gubat
hu ketteyyan tu."

Ya etan kelallawwahan ni patul di Syria

---

* **11:10 11:10** Huyyan hakey ni u-ungngan patul ey hi Antiochus e nandingngel. Hi-gatulli hu meihhullul nan ametun mampatul. † **11:11 11:11** Ya patul di Egypt nunyan tsimpuh ey hi Ptolemy Philopater. ‡ **11:11 11:11** Ya patul di Syria nunyan tsimpuh ey hi Antiochus III. Ya hakey mewan ni ngadan tu ey hi Antiochus e nandingngel. § **11:14 11:14** Ya patul di Egypt nunyan tsimpuh ey ya etan meikkelliman Ptolemy. * **11:15 11:15** Ya patul di Syria nunyan tsimpuh ey hi-gatu metlaing etan Meikkatlun Antiochus. † **11:17 11:17** Ya ngadan nunyan biin u-ungngan Antiochus ey hi Cleopatra. ‡ **11:17 11:17** Huyyan patul di Egypt ey hi-gatu metlaing etan patul di verse 14. § **11:20 11:20** Huyyan meihhullul nan Antiochus e nandingngel ey ya etan meikka-pat ni Seleucus Philopater.

21 Intuluy etan ni anghel etan tuka pan-e-hela et kantuy “Yalli etan
meihhullul ni patul di Syria ey lawah alin peteg. * Endi lebbeng tun an
mampatul, tep endi hu an nampatul ni aammed tu. Nem impampinilliw
tu hu nampatulan tu niya nansinallam tu.
22 Emin idalli etan eleg um-unud di pinhed tu ey pepettey tuddan emin.
Anin etan Eta-gey ni padin Apu Dios et pepettey tu.
23 He-ulen tuddalli etan ap-apud edum ni bebley ni pekitbalan tu et
meihhammad pan-ap-apuan tu, anin ni hahhakkey ida kamengu-unnud
ni hi-gatu.
24 Endilli maptek ni tu ginubat ida hu kekeddangyan ni bebley et pehding
tulli hu eleg han-ipahding ni anin hakey idan aammed tun nunman.
Emin ali etan kinedangyan ni pan-ellan tud gubat ey ebuh ida etan
kamengu-unnud ni hi-gatun iddawtan tu. Ipplanuh tullin gubbaten hu
nangkehammad ni neluhud ni bebley, nem anggegannulli ey mepappeg
humman ni tuka pehpehding.
25 Mandaddan alin hantapug ni sindalu tu et tu gubbaten hu patul di Egypt.
Iddaddan ali dama etan ni patul di Egypt hu hantapug ni sindalu tun
mekiggubbat idan iSyria, nem meapput ali humman ni patul di Egypt.
26 Tep mehe-ul ali et pehding tudda hu nangkeihlan kaittugun idan
opisyal ni kaumtugun ni hi-gatu, et mangkettey idalli humman ni hantapug
ni sindalu tu.
27 Ippatnaddallin nunman e dewwan patul ni man-ungbal et ihumman-
gan da hu panyaggudan da, nem endi tu pambalbalinan humman, tep
wadalli hakkey ni hi-gada ey man-ittek. Et endilli an um-amnun planuh
da, tep implanuh dedan law nan Apu Dios hu meippahding.
28 I-anemut nunman ni patul di Syria hu dakel ni kinedangyan idan
iEgypt ni inla tud gubat. Ya lan pambangngadan tu ey pehding tu kabaelan
tun memahbah ni kapengullug idan tutu-un Apu Dios di Israel.
29 Mandaddan ali mewan humman ni patul di Syria et tu gubbaten hu
Egypt, nem hin-appil ali law hu meippahding e beken ni heni lan nunman.
30 Tep um-alidda etan nampambapor ni sindalud Rome ni an mengubbat
ni hi-gatu et umtakut. Yan pambangngadan tu la ey imma-ma tu law
bunget tuddan tutu-un Apu Dios, tep ya neapputan tu. Niya peang-ang
tu binabbal tuddan nengiwalleng ni daka pengullug nan Apu Dios.
31 Yadda etan edum ni sindalu tu, ey yalli lawah ni kapanliwwasi hu da
pehpehding di Tempol niya pesikked da etan kapan-appisin kewa-wa-wa
et ihhullul tun ihha-ad di bawang ni Tempol etan anggebe-hel ni peteg nan
Apu Dios. †
32 He-ulen tuddalli etan iIsrael ni nengiwalleng ni daka pengullug nan
Apu Dios et hi-gatu hu u-unnuden da, nem emin ida etan nehammad daka
pengullug ey mekihhanggaddan hi-gatu.
33 Emin idalli etan nelaing niya nenemneman ni kamengipappangngulud-
dan helag Israel ey tuttudduan dalli hu dakel ni tutu-u. Nem mangkettey
idalli hu edum ni hi-gadan pekiggubbatan da. Metekkew hu hipan limmun
edum, panggihheben dadda edum, anin ni nanengtun mategudda, niya
meikkellabut hu edum.
34 Dakel ali hu panliggatan idan kamengullug nan Apu Dios, nem
hahakkey idalli hu makulug ni umbaddang ni hi-gada, tep ma-nut dakel
idalli hu mei-dum ni hi-gada, nem hinkukkullugan dallin ebuh, tep ya
annel dan ebuh hu daka ipapaptek.

---

* **11:21 11:21** Huyyan lawah ni patul ey hi Antiochus Epiphanes. † **11:31 11:31** Daniel 12:11, ya Matthew 24:15, et ya Mark 13:14.

35 Dakel idalli mangkettey etan idan kamengipappangnguluddan kamengullug, nem ya pambalinan tu humman ey keihhammadan ni kapengullug ni dakel ni tuu. Mengmenglaw ali hanneyan meippahding ingganah medettengan etan gintud nan Apu Dios ni kepappegan ni emin.
36 Humman ni patul di Syria ey mampahhiyyalli, tep ibbilang tulli annel tun eta-ta-gey nem yadda etan nambakbaklang ni dios, anin ni hi Apu Dios, e Keta-ta-geyyan di emin. Emin ali etan pinhed tu ey ippahding tu ingganah mepappeg hu bunget nan Apu Dios idan tutu-u tu, tep huyya dedan implanuh nan Apu Dios ni meippahding.
37 Humman ni patul di Syria ey endilli law ibbilang tun dios tun daydayawen tu, tep inwalleng tuddan emin. Anin idan dios ni dinaydayaw idan aammed tu niyadda etan dios ni kadaydayawaddan kabiibii ey eleg tudda daydayawa. Tep tuka ibbilang hu annel tun eta-ta-gey nem yadda humman ni dios.
38 Yalli daydayawen tu ey ya etan dios ni kamengippaptek idan nehammad ni luhud da. Et i-appitan tullin balituk, ya silber niyadda etan nangkebalol ni gamgam humman ni dios ni eleg ni hekey daydayawen idan aammed tu.
39 Humman idallin dios ni edum ni bebley hu iddinel tu, et gubbaten tuddalli hu tutu-un nangkehammad luhud ni bebley da et apputen tudda. Emin idalli etan tuun mengu-unnud ni hi-gatu ey ihha-ad tuddad eta-gey ni saad niya iddawtan tuddan puyek.
40 Yallin nganngnih ni kepappegan ni pan-ap-apuan tu humman ni patul di Syria, ey um-alilli mewan etan patul di Egypt ni an mengubbat ni hi-gatu. Nem henilli pewek ni mekiggubbat et ihhangga tullin hi-gada hu hantapug ni sindalu tun nampangkebayyu, yadda nampangkalesa niyadda etan nampambapor. Henilli etan ni dillu, e eleg mabalin ni mela-het hu kei-ingngehan ni pehding tun mengubbat ni dakel ni bebley.
41 Anin ni ya bebley idan helag Israel et gubbaten tu et petteyen tuddalli kalibulibun tuudman. Nem umbebsik idalli hu iEdom, yadda iMoab niyadda metdaan ni iAmmon.
42 Sekkupen tulli dakel ni bebley, et anin ni Egypt et meilleggat.
43 Pan-ellan tullin emin hu balituk niya silber di Egypt, niya kumpulmih ni nangkebalol ni gamgam da. Anin ni ya Libya niya Ethiopia et sekkupen tudda.
44 Nem wadalli dedngelen tun tekkutan tun melpud appit ni kasimmilin aggew niyad north, et humman ali umhulun ni pengillepputan tun tu pengubbatan ni kebebbebley et dakel alin peteg petteyen tun tutu-u.
45 Pebehwat tulli ni-ngangu mewan hu et-eteng ni kampu tu etan di nambattanan ni baybay niyad duntug ni inehnengan ni Tempol Apu Dios. Yadman ali hu kepappegan ni biyag tu e endi memaddang ni hi-gatu.”

12

Yalli kepappegan ni emin

1 Immehel mewan humman ni anghel et kantun hi-gak ey “Yallin nunman ey um-ali etan angel ni et-eteng kabaelan tun hi Michael e hi-gatu hu kaman-eddug ni bebley yud Israel. Ey wadalli hu nemahhig ni panliggatan yun endi tu kei-ingngehan meippalpu eman ni newad-an ni bebley eyad puyek. Nem emin idalli etan neitudek hu ngadan dad libluh nan Apu Dios ey meihwang ida.
2 Yallin nunman hu ketegguan idan dakel ni tutu-un nangketey. Et yalli edum ni hi-gada ey man-am-amleng idalli law, tep meidwatan idan

biyag ni endi pappeg tu. Nem wadaddalli edum ni manhelheltap ida niya
umbabaing idan ingganah.
3 Emin idalli etan nelaing niya nangkenemneman ni nengipappangngu-
luddan kamengullug ey heniddallin wadad kabunyan ni kaumhili. Yadalli
etan nenuttuddun dakel ni tutu-u et ya pinhed Apu Dios hu impahding da
ey heniddalli bittuwen di kabunyan ni kamambebbennang ni ingganah.”
4 Entanni mewan ey kantun hi-gak ey “Daniel, entan tu peam-amta hu
neitudek eyad libluh ingganah alin kepappegan ni emin. Dakel idalli tutu-
un mengippatnan mengamtan keibbellinan idan hipan kameippenahding,
nem endilli hu silbitu.”
5 Entanni ey inang-ang ku hu dewwan lakin kaman-eh-ehneng di nambina-
hil di gilig ni wangwang.
6 Kan etan ni hakey ni laki etan ni tuun nambalwasin luput ni kaman-
eh-ehneng di gilig ni wangwang di ahpat ey “Pigan tu hu keippahdingan
idan nunyan kamengippetnga?”
7 Inta-gey etan ni anghel hu dewwan ngamay tud kabunyan et isapatah tun
Apu Dios e wadan ingganah, ey dingngel kun kantuy “Mengmenglaw ali
huyyan tellu et kagedwah ni toon. Hedin mepappeg ali hu panhelheltapan
idan tutu-un Apu Dios ey humman ali hu kepappegan ni emin.”
8 Dingngel ku hu inhel tu, nem eggak awatan et puhdanan ku e kangkuy
“Hipa inna-nullin kepappegan ni emin?”
9 Nem kantu ey “Lakkay kuma law e Daniel, tep huyyaddan inhel ku ey
eleg ni meippeamta ingganah ni kedettengan ni kepappegan ni emin.
10 Dakel idalli tuun kamengullug nan Apu Dios ni meihhammad hu daka
pengullug tep yaddalli huyyan ligat ni meippahding. Nem yaddalli etan
tutu-un lawah daka pehpehding ey eleg dalli issiked ni mengippahding
ni lawah niya eleg dalli ewwasi huyya. Ebuh idalli nangkenemneman ni
mengewwat idan keibbellinan tudda huyya.
11 Meippalpun keissikkedan ni kapan-appisin kewa-wa-wa ey melebbah hu
hanlibu et dewanggatut et nahyam ni aggew et han ali wada hu hakey ni
tuun mengihha-ad etan ni nemahhig ni kabellawan Apu Dios. *
12 Emin idalli etan tuun pannananeng da hu daka pengullug ingganah
kegibbuhan ni hanlibu et telunggatut et telumpulut liman aggew ey man-
am-amleng idalli.
13 Hi-gam e Daniel, ey mahapul ni pannananeng mu hu muka pengullug
ingganah kepappegan ni biyag mu. Tep mettey kalli, nem umtagu kallin
kepappegan ni emin ma-lat dawatem ali gungunah mu.”

* **12:11 12:11** Ang-ang yu hu Daniel 11:31, Matthew 24:15 niya Mark 13:11.

Hosea

Ya meippanggep nunyan libluh nan Hosea

Hi Hosea hu hakey ni prophet ni nengipeamtan ehel nan Apu Dios idan tutu-ud Israel ma-lat isiked dan menaydayaw niya mansilbi etan idan beken ni makulug ni dios et mambangngad idan mengu-unnud ni hi-gatu.

Inahwan Hosea hi Gomer et maweda hu tellun u-ungnga da. Nem entanni ey hini-yan nan Gomer et an makiaddum ni edum ni lalakki. Nem anin ni henin nunman impahding nan Gomer et intugun nan Apu Dios nan Hosea e tu hemmaken humman ni ahwa tu et ienamut tud baley da et man-addum ida mewan.

Hi Gomer ey kamei-ellig di bebley e Israel tep ya impahding nan Gomer ey inwalleng tu ahwatu et mambahul ni nekiuligan tun edum ni lalakki. Ey hanniman dama hu impahding idan iIsrael e inwalleng da hi Apu Dios et mansilbidda niya dinaydayaw da edum ni dios. Hi Baal e dios ni kinapyan tuu hu impeheballiddan helag Israel ni u-unnuden. Hi-gatu hu hakey ni dios ni kaiddinel idan tutu-ud Kanaan, tep daka kulluga e kaum-idwat ni dakel ni ennien da niya dakel ni u-ungnga da. Gapuh ni nengu-unnudan idan iIsrael ni nunman ni dios idan iKanaan ey inu-unnud da law hu lawah ni elaw da, et humman nekastiguan da. (Ang-ang yu 2 Kings 17:7-17)

Hi Hosea hu neusal ni pengi-ang-angan ni elaw Apu Dios. Tep liniwwan tu nambahulan Gomer e ahwatu et tu awiten et ienamut tud baley da. Hanniman daman Apu Dios e impannananeng tu hu impeminhed tuddan helag Israel. Pinhed tun bangngaden ida et ipaptek tudda hedin mantuttuyyuddan liwat da. Nem eleg pinhed idan helag Israel ni mantuttuyyud lawah ni elaw da et iebulut law nan Apu Dios hu Assyria ni mengapput ni hi-gadad gubat et alen daddan balud di bebley da. (722 B.C.)

Ya neitudek eyad libluh:

1. Ya nelahinan Hosea, ya neni-yanan nan Gomer ni hi-gatu ni ya nan-adduman da mewan. Huyya hu neipeang-angan ni planuh nan Apu Dios ni mengibbangngad ni kayyaggud ni pekiddagyuman idan helag Israel ni hi-gatu. (chapters 1–3)
2. Ya nengipeamtaan Apu Dios e kastiguen tudda helag Israel tep ya ngehay da niya liwat da. (chapters 4–13)
3. Ya nanghelan Apu Dios ni liwwanen tu liwat idan helag Israel niya ippaptek tudda hedin mantuttuyyuddan liwat da. (chapter 14)

1 Yahhuy ida hu impeamtan APU DIOS nan Hosea e u-ungngan Beeri eman
ni nampatulan Ussiah, hi Jotham, hi Ahas et hi Hesekiah di Judah et yan
eman ni nampatulan Jeroboam e u-ungngan Jehoas di Israel.

Ya pamilyah nan Hosea

2 Yahhuy hu nemangulun inhel APU DIOS nan Hosea ni peamta tuddan
helag Israel. Kantun hi-gatuy "Kalehin ka e Hosea di hakey ni biin eleg
tu ikkahhakey ni hi-gam impeminhed tu. Et humman hu, i-anemut tullin
hi-gam hu u-ungnga tud edum ni laki. Humman ali pengi-ang-angan ni
elaw idan tutu-uk ni helag Israel e eleg da pannananeng hu impeminhed
dan hi-gak tep nanliwat ida e daka daydayawa edum ni dios."
3 Et ahwaen nan Hosea hi Gomer e u-ungngan Diblaim. Entanni ey
neiungnga hu pengulwan ni u-ungnga da ey laki.

4 Ey kan APU DIOS nan Hosea ey "Ingedan mu hu Jesreel ni u-ungnga yu,
tep kamangkedettengi hu pengastiguan kun patul di Israel ma-lat ibleh ku
hu pinetepetey lan aputu hi Jehu di Jesreel. Ya kakulugan tu ey pappegek
hu pan-ap-apuan ni Israel.
5 Bahbahen kullin nunman hu nangka-let ni sindalun Israel di nandeklan
di Jesreel."
6 Entanniy newad-an mewan hi Gomer et man-ungngan bii. Et kan APU
DIOS nan Hosea ey "Ngadanim ni Lo-Ruhamah. Ya keibbellinan tu ey 'Endi
neminhed ni hi-gatu,' tep endi law nak peang-ang ni impeminhed kuddan
iIsrael niya eggak law pessinsahi liwat da.
7 Nem hedin yadda iJudah, man peang-ang ku neminhed kun hi-gada.
Hi-gak e AP-APU e Dios da hu mengihwang ni hi-gadad buhul da e eleg
meussal hu almas winu sindalu."
8 Naphu hi Lo-Ruhamah ey newad-an mewan hi Gomer et man-ungngan
laki.
9 Kan APU DIOS nan Hosea ey "Ngadanim ni Lo-Ammi. Ya keibbellinan
tu ey 'Beken kun tutu-u.' Tep beken kudda law ni tutu-u hu iIsrael niya
beken law ni hi-gak hu Dios da.
10 Nem edum alin aggew ey umdakkel ida iIsrael et heniddalli palnah di
gilig ni baybay e eleg mebillang. Et ma-nut kangkun nunyay 'Beken kayu
law ni tutu-uk' nem yan nunman ali law ey kangkulliy 'U-ungnga dakeyun
hi-gak e Dios ni wadan ingganah.' *
11 Mangkakahhakey idalli law iIsrael niyadda iJudah ey hakey ali pillien
dan pan-ap-apu da. Hi-yanen dalli etan bebley ni nengilawwan dan hi-gada
et mambangngad idad bebley da, et man-am-amleng ida tep panyaggud
kulli bebley da. Em, yan nunman ali kekakkayyaggudan ni aggew di
Jesreel!"

2

1 Et wada hakkey alin hi-gayun iIsrael ey kanyullin edum yuy 'Tutu-u
daitsun Apu Dios ni nakappinhed tu.'

Ya pengastiguan APU DIOS idan iIsrael niyalli pengippeyaggudan tun hi-gada

2 "Nem yan nunya ey hi-gak e Dios yu ey mandalen dakeyun iIsrael ma-
lat ehelan yu hi ineyu. Anin ni eggak law ibbilang ni ahwa niya beken
tuwak law ni ahwa et eheli yu et isiked tu hu tuka pehpehding henin tuka
pengi-ulligin beken tu ahwa niya tuka pengiggettangin annel tu.
3 Tep hedin eleg tu issiked ida humman ni tuka pehpehding, man
bebladak et henin eman ni neiungngaan tu e endi balwasi tu, niya
pambalin kun henin puyek ni mamegan eleg mebebleyi et lektattuy netey
ni ewew tu.
4-5 Endi nak peang-ang ni impeminhed kun hi-gayun u-ungnga tu, tep
beken dakeyun u-ungnga. U-ungnga dakeyun ineyud edum ni lakin
nekiulig tu, tep endi baing tu. Kantuy "Umlawwak ida etan di lalakkin
neminhed ni hi-gak et hi-gada pinhedek e beken hi ahwak. Hi-gada
pengiddinnelan kun um-idwat ni kennek, ya innumek ni danum et ya
meinnum, ya kayyaggud ni balwasi niya lanan olibah."
6 Et mukun ya law pehding kun hi-gatu ey ippukung ku ey kinubkub kun
hebit et endi inna-nu tun umlaw di pinhed tun lawwan tu.
7 Et anin ni ihik ni mei-unnud etan idan lakin pinpinhed tu et inna-
nukkaw tu. Niya anin hipa neminhed tun an menemmak ni hi-gada et eleg

* **1:10 1:10** Romans 9:2

tudda hanhamak. Et lektattuy kantud nemnem tuy ‘Mambangngaddak ew
katteg nan ahwak tep i-imman la neitu-wan kun nunman nem yan nunya.’

8 Ingganah nunya ey eleg tu ebbuluta e hi-gak hu nengidwat ni emin
ni wadan hi-gatun kennen tu niya innumen tu, ya lanan olibah, niyaddan
emin hu silber niya balituk ni tuka ussalan menaydayaw nan Baal e dios
tu.
9 Et humman hu, yallin kedettengan ni ahiani ey bangngaden kudda
indawat kun pagey, ya meinnum, yadda kakkayyaggud ni luput niya
balwasin indawat kun nunman ni penephep tun annel tu.
10 Bebladan kullid hinanggaddan tuka pekia-ayyam ni laki. Niya endi hu
hakey ni kabaelan tun mengihwang ni hi-gatud pehding kun hi-gatu.
11 Pappegen kun emin hu piyestah ni tuka pan-an-anlai, heniddan
sinnoon niya binnulan ni piyestah, ya Sabaduh ni Nungew niyadda edum
ni piyestah.

12 Bahbahen kudda pay hu intanem tun grapes niyadda fig e kantun
indawat idan lalakkin tuka pekia-ayyam ni bayad kunun neminhed tun
hi-gada. Niya pambalin ku hu legunta tun mebel-ah et panganan idan
animal di muyung.
13 Kastiguek tep ya nengiwallengan tun hi-gak et man-appit ni insensoh
ni pandeyyaw tun Baal. Inusal tu mewan hu betling et ya edum ni gamgam
tu et panepang tuddan tuka pekia-ayyam ni lalakki. Hi-gak e Ap-Apu hu
nanghel idan nunya.

14 Nem ippanguluk ali etan di mamegan puyek ni eleg mebebbleyi et
a-alluken ku et mambangngad ni hi-gak.
15 Ibbangngad kullin hi-gatu hu legunta tu niya pappegen ku hu tuka
panligligasi et maweda namnamah tu. Hengnguden tuwak ali mewan law
heni eman ni tuka penikkenin nalpuan tud Egypt.
16 Et yalli law pan-eyyag tun hi-gak ey beken ni ‘Apu’ tu, nem kan tulli
law e hi-gak hu ahwa tu.
17 Eleggak ali law i-abulut ni tu ngeddanen hu ngadan Baal, tep issiked
tulli law ni menaydayaw ni hi-gatu.

18 Yallin nunman ey mekitballak idan animal di muyung et yadda sisit di
kabunyan ma-lat endi da pehding ni lawah idan tutu-uk. Niya endiek emin
hu kameussal di gubat di bebley da henin ispadah niya pana et luminggep
ida tep endi da tekkutan.”

19 Immehel mewan hi Apu Dios ey kantuy “Hi-gayuddan helag Israel ey
heni hi-gayu bineley kun ingganah. Ikkahhakey ku niya pannenneng ku hu
neminhed kun hi-gayu. Hehmeken dakeyu niya pehding ku hu limpiyuh
ni hi-gayu et panyaggudan yu.
20 Pannananeng kullin ingganah hu hinammad kun inhel ni hi-gayu niya
ebbuluten yulli law e hi-gak hu Ap-Apu yu.

21-22 Yan nunman ali penummangak ni dasal yun tutu-uk e helag Israel
e kamengeddanin Jesreel. Iddawat kulli hu mahapul yu niya peellik hu
udan et tummel hu ittanem yun pagey, ya grapes et ya olibah.

23 Panyaggud dakeyullin tutu-uk di bebley yud Israel. Hi-gayun kangku
lan nunman ni ‘Eggak pinhed’ ey pinheden dakeyulli law ni hi-gak. Niya
hi-gayun nanghelak ni ‘Beken dakeyun tutu-u’ ey kangkulli law ni hi-gayuy
‘Tutu-u dakeyu.’ Hummangen yulli daman kanyuy ‘Hi-gam hu Dios mi.’ ”

3

Ya nemangngadan nan Hosea nan Gomer hu keang-angan ni neminhed nan APU DIOS idan iIsrael

1 Entanniy kan APU DIOS ni hi-gak ey "Mu bangngad hu ahwam et pinhedem mewan anin ni nekiulliullig di edum ni lalakki. Mahapul ni pinhedem e henin hi-gak e nanengtu neminhed kuddan helag Israel, anin ni daka daydayawa edum ni dios. Niya anin ni nakappinhed dan mengngan idan in-appit dan raisins etan idan dios dan daka iddinel."
2 Et nak bangngaden et gatangen kun hampulut liman palatah ni silber niya pitun bushel ni barley.
3 Entanni et kangkun hi-gatuy "Mahapul ni issiked mun meki-ullig di beken mu ahwa niya manha-ad ka eyad baley ku. Niya anin ni hi-gak et mebeyyag et han daka iulig."
4 Ya keibbellinan tu huyya ey mebeyyag ni endilli mampatul winu man-ap-apud Israel. Niya endilli hu tempol niya padi ey endilli man-appit winu menaydayaw ni beken ni makulug ni dios.
5 Nem medettengan ali hakey ni aggew ni pambangngadan idan helag Israel nan APU DIOS e Dios da niya etan helag David e patul da. Yan nunman ali ey tekkutan da niya mengu-unnud ida law nan APU DIOS et bendisyonan tudda.

4

Ya kan APU DIOS ni bahul idan iIsrael

1 Dengel yu hu ehel APU DIOS e tutu-ud Israel. Heninnuy hu inhel tun bahul yu. Kantuy "Endi kameiddinnel ni hi-gayu niya endi impeminhed yun edum yun tuu. Niya inwalleng yuwak e Dios yu.
2 Maidut kayu, maitek kayu, mapetey kayu, matekew kayu niya yuka i-ulig hu beken yu ahwa. Niya yuka pan-imma-man mengippahding ni lawah et kamantu-tu-nud daka petteyan hi-gayu.
3 Et mukun metduk alin emin hu danum di bebley yu et matey ni emin hu mategu, anin idan animal, yadda sisit niyadda deleg."

Ya inhel APU DIOS ni bahul idan papaddi

4 Immehel mewan hi APU DIOS ey kantuy "Entan tu ledeng hu hakey ni tuun pengippenuyyuan yun bahul yu! Hi-gayuddan padi hu kangkun nambahul.
5 Ya kastigu yu ey henin pengastiguk idan beken ni makulug ni prophet, tep emin kayu ey lawah yuka pehpehding. Et humman hu, bahbahek hu Israel e kamei-ellig ni ineyu.
6 Kamangkebahbah ida tutu-uk, tep eleg da amta hu neiptek ni pehding dan mengu-unnud ni hi-gak. Hi-gayu e papaddi kambahul nunya tep anin ni hi-gayu et eleg yuwak pinhed ni u-unnuden tep inwalleng yuwak. Et humman hu, iwwalleng dakeyu dama et eleg dakeyu law tetbalan pampeddik. Niya eggak bendisyoni u-ungnga yu, tep inwalleng yu tugun ku.
7 Kayu kamangkedakkel ni papaddi ey kamangkema-ma hu liwat yun hi-gak. Et humman hu, pambalin ku hu dayaw yun kebe-ingan yu. *
8 Pinpinhed yu kumedek ni manliwwat hu tutu-uk ma-lat dakel hu ellan yun i-appit da tep ya liwat da.

---

* **4:7 4:7** Ya edum ni neitudek ey kanday "Inhullul yuwak e kamedeyyaw ni Dios idan anggeba-ing ni dios yun kinapyan tuu."

9 Hi-gayun papaddi et yadda tutu-u ey nan-iingeh kayun lawah kayun
emin. Et humman hu, mekastigu kayun emin tep yadda lawah ni
impahpahding yu.
10 Mukun anin ni kennekennen yu patal yun kai-appit idan tutu-u
et kapyatun kayu kameuppa. Niya anin ni meki-ulliullig kayun yuka
pebabbayyad annel yu et eleg kayu damengu pakeungnga." †
11 Immehel mewan hi APU DIOS ey kantuy "Netalak kumedek hu
meandeng ni kapannemnem idan tutu-uk tep ya meinnum niya tep ya
daka pengi-ulliulligin beken da ahwa.
12 Daka puhdanin nebengwah ni keyew hedin hipa pehding da. Kanda
na-mu nem han-ibgan pasing hedin hipa meippahding alin edum ni aggew.
Nambalin idan endi amta da tep ya daka penaydayawin edum ni dios.
Inwalleng da-ak et ya edum ni dios dayawen da e heniddan tuun daka
pebeyyad annel da.
13 Ida kaumlaw ni an man-appit di ta-pew ni duntug ni giniheb da hu
bangbanglu etan idad hengeg ni mangkapengan keyew ni kayyaggud ni
panhidduman.
Et humman hu, nambalin ida u-ungnga yun bibi-in daka pebeyyad annel
da niya ida kameki-ullig hu inepu yun bibi-i di beken da ahwa.
14 Nem eggak ida kastigua, tep anin daman hi-gayu et kayu kaumlaw di
kad-an idan bibi-id tempol ni daka pebeyyad annel da. Ey kayu kamei-
dum ni hi-gadan man-appit idan dios da. Endi nemnem yu! Kaw eleg yu
amta e mebahbah kayulli tep eleg yu pinhed ni ewwatan hu pinhed kun
pehding yu?
15 Hi-gayun iIsrael, anin ni hanniman hu yuka pehding e eleg yu
ikkahhakey ni hi-gak hu impeminhed yu, e heni kayu etan ni tuun kameki-
ullig di beken tun ahwa, ey entan tu ngu dinidda hu iJudah et eleg da
iu-unnud ni hi-gayu. Isiked yun an mandaydayaw di Gilgal winu yad Bet
Aben e napnuan ni lawah ni peteg. Niya isiked yun mansapatah di ngadan
ku e 'hi APU DIOS e wadan ingganah.'
16 Makneg kayun iIsrael e heni kayu bakan kahin-elawwi et inna-nukkaw
ni pengippaptekak ni hi-gayun henin nakka pehding ni mengippaptek ni
kalneroh di kudal.
17 Hi-gayun iIsrael ey heni kayu nekiaddum idan dios ni kinapyan tuu.
Et humman hu, ngenamung kayu-ew katteg!
18 Hedin mewan ni-ngangun negibbuh kayun nenginnuinnum, man
limmaw kayun an mengi-ullig ni biin daka pebeyyad annel da, tep yuka
pehebballin mengippahding ni anggeba-ing nem ya keiddeyyawan yu.
19 Nem bahbahen dakeyulli e heni dakeyulli ittayab ni na-let ni dibdib
ma-lat mebabba-ingan kayu tep in-enappitan yudda hu beken ni makulug
ni dios."

5

Ya pengastiguan APU DIOS idan iIsrael niyadda iJudah

1 Dengel yu eya e-helen kun hi-gayun papaddi. Niya hi-gayuddan iIsrael,
nemnem yu huyya, anin ni hi-gayun pamilyah nan patul. Huyya kastigu
yu: Eleg kayu meihwang! Tep heni impangulu yudda tuud keknaan dan
nenaydayawan dan beken ni makulug ni dios di Mispah niyad Tabor.

† **4:10 4:10** Kan ni edum ni neitudek ey "Ey anin ni daydayawen yu hu dios ni kamengidwat ni u-ungnga et eleg kayu damengu pakeungnga."

2 Niya heni kayu kimmu-kun edallem ni bitud Akasya. Et humman hu,
kastiguen dakeyun emin ni hi-gak.
3 Inamtak hu elaw yun iIsrael. Eleg mabalin ni yu ihhaut ni hi-gak.
Lawah kayu e ebuh. Heni kayu etan ni biin tuka i-ulig hu beken tu ahwa.
Et humman hu, endi lebbeng yun meibbillang ni tuuk.
4 Eleg yu pinhed ni issiked ida lawah ni yuka pehpehding ma-lat
mambangngad kayun mengu-unnud ni hi-gak e Dios yu. Tep pinpinhed
yun peteg ni mandeyyaw ni beken ni makulug ni dios niya eleg yu ebbuluta
e hi-gak hu Ap-Apu.
5 Ya yuka pampahhiyyain iIsrael hu keang-angan tun naka-ihhalla kayu.
Et humman hu, manhelheltap kayulli tep ya liwat yu. Anin ni hi-gayun
iJudah et manhelheltap kayulli daman liwat yu.
6 Um-ali kayullin mengi-appit ni kalneroh yu niya bakeyun hi-gak e hi
Apu Dios, nem endilli law silbitu tep neladaw. Inwalleng dakeyu law ni
hi-gak.
7 Tep inwalleng yuwak e Ap-Apu e Dios yu et mandinel kayuddan beken
ni makulug ni dios. Eggak ida ibbilang ni u-ungngak hu u-ungnga yu tep
in-ungnga yuddan nandayawan yuddan dios yu, et humman hu heniddan
hi-gayu. Et humman hu, mebahbah kayun emin anin idan intanem yu.

Ya gubat di Judah niyad Israel

8 Patnul yu tangguyup di Gibeah niyad Ramah et pengamtaan ni tutu-u
e wada gubat. Niya peamta yu damad Bet Aben. Em, pandaddan kayun
helag Benjamin ni mekiggubbat!
9 Nedatngan law hu aggew ni kekastiguan yun iIsrael! Yallin nunman ni
aggew ey makulug ni mebahbah kayu.
10 Kastiguen kudda dama aap-apud Judah tep eleg da u-unnuden tugun
kun eleg da daydayawa hu beken ni makulug ni dios. Henidda etan ni
tuun mapiliw ni puyek e eleg tu ibbilang hu neiha-ad ni kegad di pappeg.
Et humman hu, heniddalli melbengan ni pengastiguk ni hi-gada.
11 Nemahhig ali hu panhelheltapan yun iIsrael tep nakappinhed yun
menaydayaw ni beken ni makulug ni dios.
12 Bahbahen dakeyullin hi-gak henin kapemahbahin tubbaybay ni
balwasi. Bahbahek damadda iJudah et heniddalli nedunut ni keyew.
13 Inang-ang yun iIsrael niya hi-gayuddan iJudah e nekapuy hu sindalu
yu e henidda kamandedeggeh niya neguggulid ni tutu-u et palaw idan aap-
apun iIsrael hu an mambeggan baddang ni patul di Assyria. Nem eleg
dakeyu baddangan. Mei-ellig ni eleg maegahan hu degeh yu et heni kayu
etan ni tuun negannaan e eleg meeggahi degeh tu.
14 Hi-gayuddan iIsrael niya hi-gayuddan iJudah, endi hakey ni kabaelan
tun mengihwang ni hi-gayu di pengastiguk tep heni-ak ali layon e pamba-
nuten dakeyu et ibsik dakeyu.
15 Yan nunman alin penelheltapan yun kastiguk ey mambangngaddak di
Tempol kud kabunyan et manhahha-addak diman e eleg dakeyu baddangi
ingganah ni ebbuluten yu nanliwtan yu. Et hemmaken yuwak ali kaya
mewan law tep ya humman ni panhelheltapan yu.

6

Eleg pinhed idan iIsrael ni mantuttuyyud liwat da

1 Ma-nu tep kanyulli ey “Mantuttuyyu itsun liwat tayu et ibangngad
tayun menaydayaw nan Apu Dios. Heni daitsu nanliputan, nem eggahan
daitsu kaya et yumaggud itsu.

2 Nanna-ud ni melebbah dewwa winu tellun aggew et kayyaggud ali kaya
mewan hu pengibbillang tun hi-gatsu et dammutu mewan ni mekihha-ad
itsun hi-gatu.
3 Et humman hu, mahapul ni pehding tayu kabaelan tayun mengamtan
hi-gatun ustuh. Et nanna-ud ni um-alin memaddang ni hi-gatsu, henin
aggew e umsimil ngu dedan ni kakkabbuhhan niya henin udan e me-gah
ngu dedan et danuman tu puyek hedin nedateng hu mainudan."
4 Nem kan Apu Dios ni hi-gayu ey "Hi-gayuddan iIsrael niya hi-gayuddan
iJudah, hipa pehding kun hi-gayu? Anggegannu ni neendi hu impeminhed
yun hi-gak, henin kulput niya delnun kakkabbuhhan e kekemtang la ni
neendi.
5 Et humman hu, impaelik ida prophet kun mengippeamtan hi-gayu e
bahbahen dakeyun hi-gak.
6 Tep ya pinhed ku ey ya nehammad ni impeminhed yun hi-gak, beken
ida etan ni animal ni yuka i-appit. * Ey nakka pehebballi hu paka-amtaen
yuwak nem ya etan kayu man-appit ni kagihheba ey eleg damengu malpud
puhu yu.
7 Heni kayuddan edum yun nambebley di Adam e eleg da u-unnuden hu
nekitbalan dan hi-gak.
8 Anin ida daman iGilead et lawah idan peteg niya mapetey ida.
9 Hi-gayun papaddi, ey heni kayuddan matekew e mapiliw ni limmun
tuu. Kayu kamanhehhegged ni tuun pilliwen yu limmu tu. Anin etan di
keltad ni mampellaw di bebley di Sekem et kayu kamambebtak diman ni
pimmatey kayu. Anggeba-ing ida huyyan yuka pehpehding.
10 Himmalla hu yuka pehpehding e tutu-uk ni iIsrael tep inwalleng
yuwak niya yuka daydayawa hu dios ni kinapyan tuu. Heni kayu etan
ni biin inwalleng tu bineley tu et ya edum ni laki tuka i-ulig.
11 Hi-gayu daman iJudah ey wada gintud kun aggew ni pengastiguan kun
hi-gayu tep yadda lawah ni yuka pehpehding, anin ni pinhed kun peteg ni
bendisyonan dakeyun tutu-uk."

7

1 "Em, pinhed kun peteg ni bendisyonan dakeyun tutu-uk ni iIsrael et
kumedangyan kayu, nem inna-nukkaw, tep kamaka-ang-ang kalinewah
yun emin di bebley yu, nema-mad Samaria. Wada hakkey ey yuka tellama
edum yu. Yuka hehgepa baley ni edum yu ni nenakew kayu niya yuka
bebtaka nalgem ni tuud dalan ma-lat piliwen yu pihhuh tu.
2 Anin anhan et eleg meihha-ad di nemnem yu e inamtak emin hu
lawah ni yuka pehpehding. Kamaka-ang-ang ni peteg hu liwat yu tep ya
panliwwatan yun ingganah yuka pehpehding.
3 Nan-iingeh kayuddan patul yu niyadda opisyal tu e lawah kayun emin.
Ida kaman-am-amleng hedin lawah yuka pehpehding niya hedin nan-itek
kayu ma-lat talamen yu edum yu.
4 Emin kayun tutu-uk ni iIsrael ey inwalleng yuwak. Wada hakkey ni
hi-gayu ey nemahhig ni kamanggagalid ni mengippahding ni lawah. Ya
neminhed yun mengippahding ni lawah ey kamei-ellig etan di matbel ni
apuy ni eleg me-dep.
5 Ey yan eman ni nedatngan ni aggew ni nenaydayawan yun patul
yu ey nebuteng, anin idan opisyal tu, et pihulen da edum dan tuun
kamekangngu-unnud ni elaw Apu Dios.

---

* **6:6 6:6** Ang-ang yu hu Matthew 9:13 et ya 12:7

6 Kameihaha-ad di nemnem yu hu pengippahdingan yun lawah di edum
yun tuu. Ya bunget yu ey heni etan ni mangelab ni apuy ni hileng e hedin
hineb-ukan ni kakkabbuhhan, man kamengintetebbel.
7 Et mukun endi takut yun memettey idan aap-apu yu. Yuka petteyan
emin hu kamampatul ni hi-gayu ey endi hakey ni hi-gayun kamandasal ni
hi-gak ma-lat pappegen ku hu henin nunman ni kamekapkapya.
8 Kayu kamengippebungnget ni tutu-uk ni iIsrael. Heni kayu etan ni
sinapay e ma-nut nelutu pangil, nem eleg malutu pangil tep eleg mepiggad.
Eleg kayu mandinnel ni hi-gak tep yuka iddinel ida hu tutu-un nambebley
di nanlinikweh ni bebley yu.
9 Eleg yu nemnema e umkapuy kayu kumedek ni yu pengiddinnelan
ni tuud edum ni bebley ni umbaddang ni hi-gayu. Heni kayu etan ni
neubanan ni tuun eleg tu amta e nea-amma law et endi law elet tu.
10 Nemahhig e kayu kamampahhiya et eleg yu pinhed ni mantuttuyyud
liwat yu. Anin ni hinelheltap yudda ligat ni impaelik ni hi-gayu et eleg
kayu mannemnemnem ma-lat mambangngad kayun menaydayaw ni hi-
gak e Ap-Apu e Dios yu. Eleg kayu pay ni-ngangu mambeggan baddang ni
hi-gak.
11 Anggehemmek kayun tutu-uk ni iIsrael. Kayu kahin-elawwin yu
pambeggaan ni baddang. Heni kayu etan ni paluma e nelakah ni mehe-ul.
Lektattuy kayu nambagan baddang di buhul yun iAssyria niya iEgypt.
12 Nem keknaen dakeyullin hi-gak ni lawwan yud bebley da et heni kayu
sisit. Kastiguen dakeyu tep yadda lawah ni impahding yu.
13 Anggehemmek kayu tep bahbahen dakeyun hi-gak. Ma-nu kedi
ey inwalleng yuwak niya yuwak kangenghaya. Kayu kamandinnel ni
baddang ni edum, nem eleg kayu mandinnel ni hi-gak. Pinhed kun peteg
ni mengihwang ni hi-gayu, nem eggak ippahding, tep itek yu etan kanyun
hi-gak hu yuka daydayawa.
14 Hedin wada yuka panhelheltapi, ey kayu kaumnangih ni yuka
pambeggain baddang etan idan beken ni makulug ni dios. Ey gullat
et dedan, hi-gak hu pandinnelan yu ma-lat hi-gak hu pambeggaan yun
baddang, nem endi, tep inwalleng yuwak. Hedin mewan mandasal kayu
ma-lat yumaggud hu inggaud yu niya ma-lat wada innumen yu, ey yuka
lippusi annel yu, tep kanyu nem humman pengidwatan ni dios yun yuka
ibbaga.
15 Anin ni hi-gak nengituttuddun emin ni inamta yu niya hi-gak hu
nengipa-let ni hi-gayu et kapyatun lawah hu yuka nenemneman pehding
ni hi-gak.
16 Eleg kayu mandinnel ni hi-gak e Keta-ta-geyyan ni Ap-Apu, tep ya
dios ni endi kabaelan tu hu yuka pandinneli. Heni kayu etan ni nepikun
pana e kameihla. Ma-nu kapenahhappit idan ap-apu yu, tep hiyyan ida
kamampeta-gey. Nem pampetteyen idallin buhul yudda et ngi-ngi-ngian
idallin iEgypt."

8

Nemahhig law kapenaydayaw idan iIsrael ni beken ni makulug ni dios

1 Kan Apu Dios ey "Patnul yu tangguyup yu et pengamtaan idan tutu-u e
iyalli buhul yu. Immen idallin henidda tulduh ni kamengellin memahbah
ni hi-gayun tutu-uk, tep eleg yu u-unnuden hu nekitbalan kun hi-gayu niya
nginhay yu tugun ku.

2 Hi-gayun iIsrael ey ma-nu tep kayu law kamandasal niya kayu law
kamampehemmehemmek e kanyuy "Baddangi dakemi, tep hi-gam Dios
mi!"
3 Nem endi law silbitu tep neladaw! Inwalleng yuwak niya inwalleng
yudda hu kayyaggud ni intuttudduk ni hi-gayu. Et humman hu, um-alidda
law buhul yu et pampedugen dakeyu.
4 Nampili kayu mewan e tutu-uk ni patul yu niya ap-apu yu, nem eleg
yu ibega hedin hipan hi-gayu pinhed kun man-ap-apu. Inla yu mewan hu
silber niya balituk yu et kapyaen yun dios yu. Huyyaddan impahding yu
hu memahbah ni hi-gayu.
5 Anin ni hi-gayun iSamaria et nemahhig bunget kun hi-gayu, tep
nengapya kayun lakkitun bakan yuka daydayawan dios yu. Pigantu
pengissikkedan yun menaydayaw ni beken ni makulug ni dios?
6 Kinapyan edum yun iIsrael ida eya yuka daydayawa. Beken ni makulug
ni dios huttan ni bakan nekapyad balituk. Et humman hu, mebahbah ali
et mebenukli.
7 Endi silbiddan nuntan ni yuka pehpehding. Heni kayu nantanem ni
dibdib e beken ni pagey, et humman hu, pewek ali ennien yu. Mekpit ali
ittanem yu et endi illameh tu. Anin ni kantu et wada ennien yu, ey pilliwen
idallin buhul yu et hi-gada mangan.
8 Hi-gayun iIsrael ey heni dakeyulli ekmunen ni buhul yu, tep mebahbah
kayu. Anin dedangngun nunya et endi silbi yun kapenang-ang ni tutu-ud
kebebbebley ni hi-gayu tep heni kayu nabhin banga.
9 Manghay kayun peteg e iIsrael. Heni kayu ma-lem ni kebayyun neligat
ni mengu-unnud. Kayu nambagan baddang di Assyria, tep eleg yu pinhed
ni mampebaddang ni hi-gak. Heni kayu etan ni biin tuka iggatang annel
tud dakel ni laki.
10 Et gapu tep ya huyyan yu impahding ey emmungen dakeyu et
kastiguen dakeyu. Em, anggehemmek kayulli tep nanna-ud ni i-abulut kun
panhelheltap dakeyun patul ni Assyria.
11 Ma-nut yuka pan-edumi hu kapyan pan-appitan yun ke-kalan ni liwat
yu, nem kamangke-dumi anhallaw liwat yu tep yadda beken ni makulug
ni dios hu yuka i-enappisi.
12 Dakel impaitudek kun intugun kun panyaggudan yu, nem nginhay yu
e heni eleg malpun hi-gak ida humman ni tugun.
13 Ma-nu tep yuka i-appit ni hi-gak ida etan animal yu niya kayu kaman-
appit ni yuka hemmula, nem hi-gak e AP-APU ey eggak tetbaladda humman
ni yuka i-appit. Eleggak liwwana hu kalinewah yu. Et humman hu,
kastiguen dakeyu et mambalin kayu mewan ni himbut heni lan kaweda
yud Egypt ni nunman.
14 Ya mewan impahding yun iIsrael ey nengenapya kayun baballey
ni papatul yu. Hi-gayu daman iJudah ey nangkapya yu bebley yun
nangkehammad luhud tu. Nem liniwwan yuwak e nanletun hi-gayu.
Yadda kinenapya yu hu nandinelan yu e beken ni hi-gak. Et humman
hu, peellik ali apuy et malgab ni emin ida humman ni kinenapya yu."

9

Impeamtan Hosea hu kastiguddan iIsrael

1 Hi-gayun tutu-ud Israel, isiked yudda huttan ni piyestah yu, tep
inwalleng yu hu Dios yu et heni kayuddan tutu-ud edum ni bebley e yu
dama kapan-an-anlai hu piyestah ni beken ni makulug ni dios. Heni kayu
mewan etan ni biin tuka pebeyyad annel tun lalakki. Yuka daydayawa

edum ni dios niya kayu kaman-am-amleng ni ineni yu, tep kanyuy huttan
bayad ni nenaydayawan yun hi-gada.
2 Nem me-puhan kayullin kennen yu niya meinnum.
3 Et lektattuy eleg kayu mannenneng e helag Israel eyad bebley APU DIOS,
tep mambalin kayullin himbut e henin nanhimbutan ida lan aammed yud
Egypt ni nunman et pangkanen yulli pi-yew ni kennen di Assyria.
4 Yadman alin bebley ni panhimbutan yu ey eleg mabalin ni kayu man-
appit ni meinnum winu kennen nan APU DIOS. Tep hedin yadda kennen
diman ey ippephel ni egeh ni ebuh. Tep hedin i-appit yudda humman ey
eleg tu tetbalad Tempol tu. Et humman hu, ya etan tuun mengngan niya
man-appit idan nunman ey meibbillang ni beken ni malinih di hinangngab
nan APU DIOS, tep humman ni kennen ey henin daka immangdad hedin
wada netey.
5 Kaw kanyu nem hedin nambalin kayun himbut di edum ni bebley et
nedateng etan ida piyestah ni pan-an-anlaan yun pandeyyawan yun APU
DIOS ey dammutun pehding yu?
6 Anin ni kantu et meihwang kayud pehding ni Assyria et eleg kayu
mettey, et meihhullul mewan hu Egypt ni mengapput ni hi-gayu et heni
dakeyulli pan-ikkulung di Memphis. Et umtemel ali hu helek ni nahbitan di
baballey yu niya mangkebahbah hu hipan nebalol ni tenged yun heniddan
silber.
7 Hi-gayun iIsrael, nedatngan law hu aggew ni kekastiguan yu tep yadda
lawah ni impahding yu. Lebbeng tun meippahding ni hi-gayu huyya niya
nanna-ud ni inamta yu ngu dedan.
Kanyuy 'Ida kaman-angngaw hu prophet nan APU DIOS.' Nem henin
nuntan hu yuka penghel tep anggebe-hel yuwak niya nemahhig liwat yu.
8 Hi-gak ni hakey ni prophet ey binega tuwak nan Apu Dios ma-lat ehelan
dakeyun iIsrael e tutu-u tu et panyaggudan yu. Nem emin kumedek hu
nakka lawwi ey heni-ak sisit ni yuka kekkeknaa. Anin di Tempol Apu Dios
et nambalin ida tuudman ni buhul idan prophet.
9 Nemahhig hu kalinewah yu e heni kayudda lan iGibeah. Nem eleg
liwwanan Apu Dios hu liwat yu. Et humman hu, nanna-ud ni kastiguen
dakeyun hi-gatu.

Impeang-ang nan APU DIOS hu nanliwatan idan iIsrael

10 Kan APU DIOS idan iIsrael ey "Yan eman ni laputun nanghelak
idan aammed yu e hi-gada pinilik ni pantu-uk ey henin kapenemmakin
simmemel ni grapes di desert niya henin kapenennang-angin nemangulun
neluum ni lameh ni fig. Nem yan eman ni linawwan dad duntug e Peor ey
hi Baal kumedek dinaydayaw da. Et lektattuy ida kamengippebungnget e
henidda etan idan pinpinhed dan dios.
11 Et humman hu, meendillin hi-gayun iIsrael hu dayaw yun nalpun hi-
gak e henilli sisit ni simmayab. Beken ni ebuh huyyan meippahding tep
yaddalli aahwa yu ey eleg idalli man-ungnga.
12 Anin ni kantu et mewedda u-ungnga yu et pappegek hu biyag da et
nemahhig ali lemyung yun keendian da. Nanna-ud e hedin iwwalleng
dakeyun hi-gak man himmalla hu meippahding ni hi-gayu.
13 Hi-gayun tutu-ud Israel ey kakkayyaggud ni peteg hu biyag yun
nunman e heniddan tutu-ud Tyre. Heni kayu palmah ni kayyaggud
neitneman tu. Nem mekastigu kayulli et matey idalli u-ungnga yu." Huyya
inhel APU DIOS ni meippahding ni hi-gayun iIsrael.

Ya humang Hosea nan APU DIOS

14 Immehel hi Hosea e kantuy "Hipa kekdewek ni hi-gam e APU DIOS? Ya
kekdewek ni pehding mu ey pambalin mudda bibi-i dan eleg pakeungnga
niya pambalin mun endi peinnum dan u-ungnga da."

Inhel APU DIOS e kastiguen tudda iIsrael

15 Kan APU DIOS ey "Yad Gilgal hu nengilepuan idan iIsrael ni mengip-
pahding ni lawah. Neilepu damadman hu bunget kun hi-gada. Et humman
hu, degyunen kuddad bebley dan indawat ku. Eggak ida law pinhed.
Nginhay da-ak idan emin ni aap-apu da.
16 Ida kamei-ellig hu iIsrael di intanem ni nema-ganan lamut tu. Ya
hanniman ni intanem ey eleg umlameh. Hanniman ali meippahding ni
iIsrael e eleg idalli pakeungnga. Nem anin ni kantu et wadalli u-ungnga
da, ey pappegek hu biyag dadda humman ni u-ungnga dan nakappinhed
da."

Inhel daman Hosea e mekastigudda iIsrael

17 Immehel mewan hi Hosea ey kantuy "Hi Apu Dios ni kan bega-en ni
hi-gak ey iwwalleng dakeyu tep eleg yu u-unnuda inhel tun pehding yu. Et
humman hu, kayulli manhawahawang di kebebbebley eyad puyek."

10

1 Hi-gayun iIsrael ey heni kayu etan ni neitnem ni grapes ni limmalameh.
Nem kaney kayu kamengeddangyan ey tagan yu kumedek kapyan pan-
appitan yuddan beken ni makulug ni dios. Niya kan mewan et ka-
mangkedakkel hu yuka ennia ey tagan yu yenayyaggud idan kinapya yun
yuka deyyawan batun tukud.
2 Lawah kayu! Eleg yu daydayawa hu makulug ni DIOS. Et humman hu,
kastiguen dakeyu tep ya liwat yu. Bahbahen alin APU DIOS ida etan yuka
pan-appisi niyadda batun tukud ni yuka daydayawa.
3 Han yulli ehela e kanyuy 'Endi patul tayun umbaddang ni hi-gatsu tep
eleg tayu dayawen hi APU DIOS. Nem anin ni kantu et wada patul tayu et
endi damengu ibbaddang tun hi-gatsu.'
4 Eleg yu u-unnuda nan-uungbalan yu niya eleg yu ippahding hu
hinammad yun inhel. Et humman hu, dakel kamandidiklamuh ni hi-gayu,
henin kedakkel ni kaumkekdet ni helek di nealedun payew.
5 Nanna-ud ni mekastigu kayu. Yan nunya dangngu ey ida kaumtatakut
hu tutu-ud Samaria niya ida kaumnangih ni kaguh dan keendian etan
ni balituk ni kilaw ni bakan dios dad Bet Aben. Humman idan tuu
niyadda papaddi dan kamansilbin nunman ni dios ni kinapyan tuu ey
nannangngihan dalli humman ni dios da, tep ellan alin buhul da et ilaw
dad bebley da.
6 Humman ni dios da ey meillaw alid Assyria et da idwat ni patul
dadman. Et mebabba-ingan kayullin iIsrael ni nandinelan yun nunman
ni dios yu.
7 Anin ya patul yun iIsrael di Samaria et meillaw alid edum ni bebley,
henin kakei-ennudin ek-eket ni pasing di wangwang.
8 Niya mebahbah idalli yuka pandeyyawin iIsrael idan kinapya yun dios
yud duntug di Aben. Hi-yanen yulli hu yuka pan-appisi et mahlekan. Yan
nunman alin ellian ni buhul yu ey kanyullin duntug ey 'Kagday kayu et
meta-bunan kami.' *
9 Kan APU DIOS ey "Hi-gayun iIsrael ey nanengtun yuwak kangenghaya
heni lan impahding idan aammed yud Gibeah. Negubat ida humman ni

* **10:8 10:8** Luke 23:30

aammed yu et matey idadman. Ey humman ni neipahding ni hi-gada ey
nanna-ud ni mekapkapya daman hi-gayu.
10 Ninemnem kun mengastigun hi-gayu tep nemahhig hu liwat yu. Ya
pengastiguk ni hi-gayu ey pan-aaddum ku hu tutu-ud edum ni bebley et
umliddan mengubbat ni hi-gayu.
11 Yan nunman ey heni kayu nekammansuh ni kilaw ni baka e
nandaddan niya pinpinhed tun man-illik. Nem yan nunya ey mahapul ni
ha-adan hu buklew yun mebel-at ni paku. Hi-gayun iIsrael niya iJudah
e helag Jacob ey heni kayu bakan mahapul ni pilliten ni man-elladud
mekelhin puyek.
12 Et humman hu, mandalen dakeyu et ipahding yu hu henin kapehding
ni kamampeyyew ni mengelladun makakkelhin puyek ni eleg maelaeladu.
Kangkun hi-gayu ey 'Pantanem kayun kalinimpiyuh et anien yu
bendisyon ku e humman illameh ni eleg yu pengiwwallengin impeminhed
yun hi-gak. Pambangngad kayun menaydayaw ni hi-gak e DIOS yu et
bendisyonan dakeyu mewan ni hi-gak, tep hedin hi-gak, man meandeng
hu nakka pehding.
13 Nem ya lawah kumedek intanem yu, et anien yu dama lawah. Niya
kinan yu inlameh ni itek yu, tep indinel yu kakina-let yu niya kakina-let
idan sindalu yu.
14 Apputen dakeyullin buhul yu ma-lat mebahbah idalli eya nehammad
ni netuping ni luhud yu. Henillin nemahbahan nan patul e hi Salman etan
ni Bet Arbel ni nengubatan tun nunman e bebley. Eleg da hemeken ida
bibi-i da niyadda u-ungnga da et pambakdungen dadda et mangkatey ida.
15 Hanniman ali meippahhding ni hi-gayun iBethel tep nemahhig liwat
yu. Ey yallin keillepuan nunman ni gubat ey mettey hu patul yun iIsrael
et humman ali pappeg ni pan-ap-apuan tu.' "

11

Ya impeminhed APU DIOS idan iIsrael

1 Kan APU DIOS ey "Nakappinhed kudda helag Israel neipalpu dedan
eman ni keu-ungnga da. Imbilang kuddan u-ungngak et ayagan kudda
ma-lat hi-yanen da Egypt. *
2 Nem pan-eyyagak ida ey mangkeiddawwiddan hi-gak. Limmaw ida
kumedek ni ida nan-appit nan Baal ni nanggiheb da bangbanglu et iappit
dan edum ni dios.
3 Heni hi-gak hu nengituttuddun hi-gadan umdalan e pineppedden
kudda. Nem eleg da ebbuluta e hi-gak hu nengipenaptek ni hi-gada.
4 Kababballak idan helag Israel tep nakappinhed kudda. Heni ingkal ku
hu pakud buklew da et manyuungngak et pangan kudda.
5 Nem eleg da pinhed ni mambangngad ni hi-gak. Et humman hu,
mambalin ida mewan ni himbut heni lan nanhimbutan idan aammed dad
Egypt, tep man-ap-apu hu Assyria ni hi-gada.
6 Megubbat ali emin bebley da et mangkebahbah hu eheb da et
kebahbahan ni lawah ni planuh da.
7 Da-ak kaiwwalleng e ebuh idan tuuk. Ma-nut kanday hi-gak hu Keta-
ta-geyyan ni AP-APU, nem eleg da-ak daydayawa.
8 Inna-nu makkaw ni dakeyu pengiwwallengan e tutu-uk ni helag Israel?
Kaw dammutun bahbahen dakeyun henin nemahbahak ni Admah winu

* **11:1 11:1** Exo. 22:23 Matt. 2:15

nak pehding ni hi-gayu hu henin impahding kun Seboim? Eggak han-
ipahding humman ni hi-gayu, tep nakappinhed dakeyun peteg.
9 Eleg dakeyu bahbaha anin ni nemahhig hu bunget kun hi-gayu. Tep
hi-gak e hi Apu Dios ey kayyagguddak ni peteg e beken nak ni tuu. Em,
eleg dakeyu bahbaha, tep nakka mekihha-ad ni hi-gayu.
10 Tep edum alin aggew ey u-unnuden da-ak idan tuuk. Heni-ak ali layon
ni um-elmem et mambangngad idalli tutu-uk e manggegeygey idallin takut
da e melpuddallid kakelinnugin aggew.
11 Pepuppuut dalli e heniddalli sisit ni simmayab ni nalpud Egypt niyad
Assyria et mambangngad idad bebley da. Hi-gak hu mengibbangngad alin
hi-gada. Hi-gak e Ap-Apu hu nanghel idan nunya."

Impeang-ang mewan Apu Dios hu nanliwatan idan iIsrael niyadda iJudah

12 Kan Apu Dios ey "Kai-anteng idan iIsrael hu itek niya haul. Anin idan
iJudah et da-ak kangenghaya e Dios ni tuka pannananeng hu impeminhed
tu niya kayyaggud ni peteg."

12

1 Endi silbin yuka pehpehding e iIsrael. Heni yuka peppepduga dibdib
ni kewa-wa-wa. Tagan yu haul ey tagan yu patey. Yuka ihhenammad ni
meki-ungbal idan iAssyria, nem yu dama kaillawwid Egypt ni lanan olibah,
ey buhul idan iAssyria.
2 Wada inamtan Apu Dios ni bahul idan iJudah. Niya kastiguen tudda
tep yadda lawah ni impahding da.
3 Yan wada pay hi Jacob di egeh inetu ey nekibekal nan agitu hi Esau.
Kimmat-agu et makibultung nan Apu Dios.
4 Em, nekibultung ni anghel et mengapput. Nimmangih ni nunman et
mampehemmehemmek et mambagan bendisyon. Et yadman di Bethel hu
nampeang-angan nan Apu Dios ni hi-gatu et mekihummangan.
5 Hi-gatu hi Apu Dios e Kabaelan tun emin. Hi-gatu hu Ap-Apu ni lebbeng
tun meiddeyyaw.
6 Hi-gayun helag Jacob ey mahapul ni mambangngad kayun Apu Dios
yu et hi-gatu pandinelan yu. Niya emin di yuka pehding ey peang-ang
yu impeminhed yun hi-gatu. Ipahding yu hu limpiyuh niya anusi yun
hehgeden hu pehding tun panyaggudan yu.
7 Immehel mewan hi Apu Dios ey kantuy "Hi-gayun iIsrael ey pinpinhed
yun umhaul di yuka pengi-ussalin killohhan yu.
8 Kanyuy 'Kimmedangyan itsu. Limpiyuh impahding tayun kimmedan-
gyan. Endi an menghel e wada nambahulan tayu.'
9 Hi-gak e Ap-Apu e Dios yu hu nengihwang ni hi-gayun nanhimbutan
yud Egypt. Nem kastiguen dakeyu et panha-ad dakeyu mewan di a-abbung
heni lan nanha-adan yud desert.
10 E-eggel ni inhel kuddan prophet hu pinhed kun peamtan hi-gayu niya
impeeni-innep kun hi-gada ma-lat ehelen dan hi-gayu e mekastigu kayu
hedin eleg kayu me-heli.
11 Mebahbah kayulli henin nebahbahan idan tutu-ud Gilead tep lawah
idan peteg. Hanniman ida mewan hu tutu-ud Gilgal e ida kaman-appit
ni bulug ni baka idan dios da. Et humman hu, mebahbah idalli hu daka
pan-appisi et mangkebukli et mangkaiwehit."
12 Immehel mewan hi Hosea ey kantuy "Ya impahding lan Jacob e ammed
tayu ey bimmesik di bebley di Aram et an mampappattul ni kalneroh et
tangdanen tu ahwa tu.

13 Et entanniy impanguluddan APU DIOS hu helag Jacob, e humman ida
iIsrael et hi-yanen da Egypt. Inusal tu hi Moses e prophet tun nengipaptek
ni tutu-u tu niya nengituttuddun pehding da.
14 Nem hi-gayun helag iIsrael ey impabunget yun peteg hi APU DIOS
tep nemahhig liwat yu. Et humman hu, kastiguen dakeyun hi-gatu tep
lebbengtun mettey kayu."

13

Ya nemahhig ni bunget APU DIOS idan iIsrael

1 Yan nunman ey hedin immehel ida aap-apud Epraim ey kapaka-u-
unnudaddan edum dan iIsrael tep dadda kalispituha. Nem entanni ey
impappangnguluddan nunman ni aap-apu hu edum dan menaydayaw nan
Baal et manliwat ida. Et humman hu, mahapul ni mekastigudda et matey
ida.
2 Daka pan-imma-ma anhallaw ni manliwwat tep tagan da kapyan dios
dan nekapyad silber ni deyyawen da. Inyenayyaggud numan etan ni
nelaing ni mengapya ni kanday "Huyyaddan dios hu pan-appitan tayu."
Winu kanday "Akwal yu eya i-ingngeh ni impah ni baka."
3 Humman idan tuun kamandeyyaw idan nunman ey heniddalli kulput
ni kakkabbuhhan e anggegannuy attukaw. Heniddalli degin kaittayab ni
dibdib niya heniddalli ahuk di appuyyan e kemtang ni neendi.
4 Kan APU DIOS ni hi-gaday "Hi-gak hu AP-APU e Dios yun nengihwang ni
hi-gayun nanhimbutan yud Egypt. Hi-gak ni ebuh Dios yu, tep endi edum
ni dammutun mengihwang ni hi-gayu.
5 Impenaptek kudda aammed yu etan di desert e mamegan peteg ni
bebley.
6 Nem yan dintengan dad kayyaggud ni bebley et makaphel ida e
kayyaggud law biyag da ey ida law kamampeta-gey niya liniwwan da-ak
henin hi-gayun nunya.
7 Et humman hu, um-ali-ak et bahbahen dakeyu e henin kapehding ni
layon ni edum tun animal ni tuka kenna, niya heni-ak etan ni leopard ni
nambetak ni kennen tu.
8 Pehding kun hi-gayu hu henin kapehding ni bimmunget ni inan bear
tep imbesik da impah tu. Ya pengastiguk ni hi-gayu ey henin kapehding ni
layon etan ni animal ni kennen tu e tuka pamba-nuta.
9 Mebahbah kayun tutu-ud Israel tep anggebe-hel yuwak, anin ni hi-gak
ni ebuh hu kaumbaddang ni hi-gayu.
10 Nambaga kayun patul niya aap-apu yu, nem attudda mewan et
baddangan dakeyu ey? Attudda aap-apun bebley yun mengihwang ni hi-
gayu ey?
11 Em, indawtan dakeyun patul yu tep ya bunget kun hi-gayu, nem
inendik tep ya nemahhig ni bunget ku.
12 Neitudek hu liwat yun iIsrael et meitlu neitudkan tu ingganah alin
kedettengan ni kekastiguan yu.
13 Heni kayu etan ni gelang ni nedatngan getud ni keukkatan tu ey
eleg tu pinhed ni meukkat. Tep endi nemnem yu e eleg yu pinhed ni
mantuttuyyun liwat yu.
14 Kaw hellakniban dakeyun hi-gak di ketteyyan yu? Eleg. Panligligat
mudda e katey. Tep endi law hemek kun hi-gada.
15 Anin ni ya helag Epraim hu kekekkeddangyanan ni hi-gadan han-aaggi
et peellik ali hu maetung ni dibdib ni melpud kasimmilin aggew et matduk

hu yuka pan-ehhuli. Niya emin idalli nebalol ni ngunut yu ey meendin hi-
gayu.
16 Henidda daman iSamaria e mekastigudda tep nginhay da-ak. Megub-
bat idalli et mangkatey ida. Mangkeilleggat ali gegellang ni mangkettey
niya anin idallin nampambutsug ni bibi-i et mangketwik idan ispadah."

14

Inhelan idan Hosea hu iIsrael ma-lat mambangngad idan mengu-unnud nan APU DIOS

1 Kan Hosea idan edum tun iIsrael ey "Pambangngad kayun AP-APU e
Dios yu e tutu-ud Israel. Ya liwat yu hu himmulun ni nebahbahan yu.
2 Pambangngad kayun APU DIOS niya pandasal kayun hi-gatu e kanyuy
'Liwwan mu anhan emin liwat mi et abuluten dakemi ma-lat dayawen
daka.
3 Eleg dakemi han-ihwang ni Assyria. Anin ni ya mika ussalad gubat
et eleg mi iddinel. Ey eleg kami law mambeggan baddang idan dios ni
kinapya min mika deyyawa. Tep hi-gam ni ebuh e APU DIOS hu kaumhemek
idan anggehemmek ni tutu-u.' "

Ya inhel APU DIOS idan helag Israel

4 Kan APU DIOS idan helag Israel ey "Hi-gayun helag Israel, ey inwalleng
yuwak. Nem na-kal law bunget kun hi-gayu. Et humman hu, peyaggud
dakeyu et liwwanen yu law hu mandeyyaw ni beken ni makulug ni dios.
Bangngaden dakeyu et pakappinheden dakeyu e endi lekud ni peminhed
ku, tep meendi law bunget kun hi-gayun ingganah.
5 Heni-ak ali udan ni menennum ni puyek idan iIsrael et heniddalli
kayyaggud ni habung ni lily niya heniddallin sedar di Lebanon e limmaw
di dallem ni puyek hu lamut tu.
6 Kakkayyaggud ali ang-ang da henin mapengan keyew ni olibah, niya
heniddan mekkabbanglun sedar di Lebanon.
7 Mambangngad idalli tuuk di bebley da e endi tekkutan da. Tep hi-
gak ali mewan law mampaptek ni hi-gada et heniddalli etan ni tuun
kaman-an-anlan kamanhihhiddum di keyew. Niya heniddallin inggaud ni
pimmappagey niya heniddallin limmalameh ni grapes. Mandingngel idalli
e heniddan meinnum ni daka kapyaad Lebanon.
8 Hi-gayun tutu-uk ni iIsrael, attu law anhan et iwwalleng yudda etan dios
ni kinapyan tuu ey! Tep hi-gak e AP-APU hu kamenummang ni dasal yu
niya hi-gak kamengippaptek ni hi-gayu. Heni-ak mapenga niya malemeh
ni keyew, tep hi-gak hu kakelpuin emin ni panyaggudan yu."
9 Yadda nenemneman ni tuu ey han-awat da eyadda neitudek niya u-
unnuden da et ipahding da. Neiptek ni emin hu kapehding APU DIOS.
Yadda kamengu-unnud ni hi-gatu ey pehding da tugun tu. Nem yadda
manghay ni tuu ey eleg da hengnguda hu tugun tu, et humman hu,
mekastigudda.

Joel

Ya meippanggep ni nunyan libluh nan Joel

Impeamtan Joel hu inhel Apu Dios idan tutu-ud Judah niyad Jerusalem. Inhel tu e um-ali hu dakel ni dudun e meihhinnap idad kebebbebley di Judah et mebahbah hu nan-itnem da. Nebayag ni eleg umudan di emin ni bebley dad Judah. (chapter 1) Inamtan Joel e neipahding ida huyya tep ya ngehay idan tutu-ud Judah nan Apu Dios.

Inhelan idan Joel hu tutu-ud Judah e kantuy nanna-ud ni kastiguen Apu Dios ida hedin eleg ida mantuttuyyud liwat da. Makulug ni neipahding humman. Ey makulug tu-wangun immalidda dudun et kanen dan emin hu hipan intanem da. (1:13-15 et ya 2:1-17)

Nem anin ni henin nunman neipahding et insapatah nan Apu Dios e panyaggud tuddalli mewan hu pinili tun tutu-u tu, anin idan tutu-ud kebebbebley. Pehding tu huyyan pengippeellian tun hi-gadan Ispirituh tu. (2:8-32) Nem kastiguen Apu Dios ida beken ni Hebrew ni mampehelheltap idan tutu-u tu. Meippahding huyyan pemahbahan tullin hi-gadad et-eteng ni gubat di Nandeklan di Jehoshaphat. (3:1-16)

Ya neitudek eyad libluh:

1. Kinastigun Apu Dios ida tutu-u tu tep ya liwat da et palaw tu hu dakel ni dudun et mebahbah hu intanem da et ya bebley da. (chapters 1:1–2:17)
2. Inhel Apu Dios e panyaggud tudda tutu-u tu hedin mantuttuyyudda. (chapter 2:18-27)
3. Ninemnem nan Apu Dios ni panyaggud tudda tutu-u tun edum ni aggew, anin idan tutu-ud kebebbebley. Ya pengihwangan tun hi-gada ey meippuun di pengiddinnelan dan hi-gatu. (chapters 2:28-31 et ya 3:17-21)
4. Ninemnem Apu Dios ni mengastiguddan tutu-un nampehelheltap ni tutu-u tu. (chapter 3:2-16)

Ya linelemyungan idan iJudah tep nebahbah intanem da

1 Yahhuy hu inhel APU DIOS nan hi Joel e u-ungngan Pethuel.

2 Hi-gayun kamengipappangngulu niya hi-gayun emin ni iJudah, kaw wada an neipahding eman ni tsimpuh idan aammed yun heni eyan nekapkapyan nunya?

3 Ehel yuddan u-ungnga yu huyyan neipahding et e-ehhelen dalli daman u-ungnga da ni han da dama inhel idan u-ungnga dadda.

4 Heninnuy hu neipahding: Nanhinhinullul hu hantapug ni dudun ni immali et pangkanen da hu intanem yun iJudah. Ya etan natdaan ni eleg kanen ni nemangulun immali ey kinan idan neitu-nud.

5 Imutalngi yu, hi-gayun kamambuttebutteng et nannangngihan yu hu nebahbah ni intanem yun grapes, tep endi law kapyaen yun baluh ni meinnum.

6 Immalidda dakel ni dudun e henidda sindalun eleg mebillang et bahbahen da intanem tayu. Makattadem hu ngipen da e henin ngipen ni layon.

7 Binahbah da grapes yu niya kinan da belakkibak idan keyew ni fig et kameang-ang hu mablah ni annel da niyadda panga da.

8 Pannannangngih kayun lemyung yu e henin kapehding ni kat-agun biin
netey ahwaen tu.
9 Endi law begah niya meinnum ni mei-appit di Tempol APU DIOS. Et
humman hu, ida kaumlelemyung niya ida kaumnanginangih hu papaddi.
10 Nakabbahbah ni emin hu neitnem di payew. Endin hekey law hu
pagey ni kennen, ya meinnum niya mansikan olibah.
11 Em, lelemyung kayun kamampantennem, tep nebahbah ni emin
intanem yun wheat niya barley.
12 Nangkema-ganan ida grapes niyadda fig. Emin ida keyew ni kamekkan
lameh da e henin palmah, yadda pomegranate niyadda apol ey nangkakpit
ida. Endi law ni hekey amleng idan tuu.

Inhel etan ni prophet idan tutu-un mantuttuyyudda

13 Hi-gayun papaddin kamangngunud altar ni Dios ku ey pambalwasi
kayun langgusih et lumaw kayud Tempol et lumelemyung kayu, ey ilallabbi
yun mannannangngih, tep endi law begah niya meinnum ni i-appit yun
Apu Dios.
14 Ayagi yuddan emin hu iJudah, anin idan ap-apu da et maemung ida.
Ey imandal yun mantetpel ida et mandasal kayun AP-APU e Dios tayud
Tempol tu et mampehemmehemmek kayun hi-gatudman.
15 Tep kamangkedettengi hu aggew ni gintud APU DIOS e Kabaelan
tun emin ni pengastiguan tun tutu-u. Anggetakkut ali hu meippahding
nunman ni aggew.
16 Inang-ang-ang tayu nebahbahan ni intanem tayu. Endi law hu tayu
pan-an-anlaan di Tempol ni Dios tayu.
17 Nakatduk hu papayyew tayu et eleg umtemel hu intanem tayu. Endi
law neiha-ad di alang tayu et na-way ida.
18 Ida kamanhawahawang ey ida kaum-eluelug hu babakka tep endi
kennen da. Anin idan kalneroh et ida kamanhelheltap tep neu-upadda.
19 Nakka mampehemmehemmek ni hi-gam e APU DIOS, tep endi law
pampattulan niya nangkema-ganan ida keyew e heni giniheb ni apuy.
20 Henidda dama kamampehemmehemmek ni hi-gam hu animal di
muyung, tep natduk hu wangwang ni daka innumi.

2

1 Patnul yu tangguyup di Zion e duntug APU DIOS ma-lat manggegeygey
idan emin hu tuud Judah ni takut da, tep kamangkedettengi hu aggew ni
pengastiguan APU DIOS ni tutu-u.
2 Yallin nunman ey man-e-nget hu bebley e heni kamangkukulput.
Tep pinhakkey ali ey immali hu dakel ni peteg ni dudun et maihinap
idad kedunduntug e heniddalli dakel ni sindalun nangka-let. Endi henin
nunman ni neipahding nunman ey eleg ali mepidwan meippahding
humman ni nemahhig ni mekapkapya.
3 Henin kapemahbahin apuy hu pehding idan nunman ni dudun ni
intanem, tep kennen dan emin et endi da tetdaan. Anin ni kakkayyaggud
etan bebley e heni Garden di Eden et pambalin dan henin desert.
4 Nangka-let idan umbesik e henidda kebayyu.
5 Hedin ida kamenglaw, man ida kamangkukudu e henidda kalesah
niya henin tenul ni nekamma-ganan ni helek ni kamantetebbel. Henidda
mewan sindalun nandaddan ni mekiggubbat.
6 Nemahhig ni anggetakkut ida, et humman hu, kaumkuphat ni takut da
hu menang-ang ni hi-gada.

7 Na-let idan umbesik e henidda nelaing ni sindalu niya daka kellaba
luhud ni bebley. Ida kamantu-tu-nud ni umlaw di lawwan da e endi
kamehi-yan.
8 Eleg ida manhihinneksing, ey wada hakkey ni hi-gada ey ida kamengan-
andeng ni menglaw. Daka pampaytuka hu neihenid dellanen da niya endi
dammutun mengippesikked ni hi-gada, anin ni hipan almas ussalen da.
9 Daka keyya-muni hu bebley. Niya daka pangkalaba luhud ni hinggep
da baballey e henidda mangkatekew, tep daka pan-idlan di habhabyen.
10 Hedin ida kamenglaw, man kamanyegyeg hu puyek niya kameiggi-
wwed hu kabunyan. Kame-ngesi hu aggew niya bulan niya eleg law
umdilag ida bittuwen.
11 Heni kidul hu ehel Apu Dios ni mammandal idan nunman ni
hantapug ni sindalu tun nangka-let. Nanna-ud ni endilli meihwang ni
pengippahdingan Apu Dios nunya.
12 Kan Apu Dios ey "Pambangngad kayun mengu-unnud ni hi-gak ni
nunya, haggud eleg pay ni maledaw. Pannannangngih kayu niya pantepel
kayun lemyung yun pengippeang-angan yu e nantuttuyyu kayu.
13 Peang-ang yu hu makulug ni lemyung yun liwat yu, et beken ni yu
bi-kien balwasi yun ebuh.

Pambangngad kayun mengu-unnud nan Apu Dios e Dios yu tep hedin
hi-gatu, man mahmek niya kabbabbal. Beken ni kabbubunget niya eleg
melumman hu impeminhed tu. Eleg manggagalid ni mengastigun hi-gayu.
14 Ilah tu et anhan ey hehmeken dakeyu et eleg tu ippahding hu
ninemnem tun kastigu yu et bendisyonan dakeyu et dumakkel ennien yu
ma-lat wada i-appit yun Ap-Apu e Dios yun begah niya meinnum.
15 Patnul yu tangguyup di Zion ma-lat maemung ida tutu-u et ehelen yun
hi-gada et mantepel ida.
16 Mahapul ni meemmung idan emin hu katuutuu, yadda nangkea-
amma, yadda kaungaunga, yadda kamampan-innum ni gelang niyadda
pakelahin tu, et umli kayun menaydayaw ni hi-gak.
17 Ey ehel yuddan papaddin kaman-appit et numengih idan mandasal ni
hi-gak etan di nambattanan ni altar niyad heggeppan di Tempol. Pandasal
idan kanday 'Ihwang dakemi anhan ni tutu-um ey entan anhan tu iebulut
e Apu Dios ni dakemi ngi-ngi-ngian idan tutu-ud edum ni bebley winu
dakemi pippihulen e kanday: Attu mewan hu Dios ni Israel ey? Tam endi
na-mu dedan kabaelan tu?' "
18 Hedin hi Apu Dios, man tuka paka-ikkaguh hu bebley tu niya tuka
pakahmeka tutu-u tu.
19 Et humangen tu dasal da e kantuy "Iddawtan dakeyu law ni kennen
yu, ya innumen yu niya mansikan olibah et mawedan emin mahapul yu.
Eleg dakeyulli law ngi-ngi-ngiin tutu-ud edum ni bebley niya eleg dakeyu
pippihula.
20 Pan-ebbulek idalli hu dudun e henidda hantapug ni sindalun nalpud
north et idawwik idan hi-gayu. Pellaw kuddad desert et mangkatey
idadman. Yadda etan wadad dingkuggan ey pellaw kuddad Netey
ni Baybay ey yadda etan wadad hinangga ey pellaw kuddad Baybay
e Mediterranean. Manhemmuy ali nabwel ni annel da eyad bebley.
Bahbahen kuddalli tep ya impenahding dan hi-gayu."

Makulug ni dakel impenahding Apu Dios ni kaketngain tuu.
21 Hi-gam ni puyek, ey entan takut mu, nem pan-am-amleng ka tep yadda
panyaggudam ni impahding tu.

22 Anin ni hi-gayuddan animal, et entan takut yu, tep simmemel ida law
helek ni kennen yu. Limmameh ida law keyew, anin idan fig niyadda
grapes.
23 Pan-am-amleng kayu e tutu-ud Jerusalem. Pan-am-amleng kayun AP-
APU e Dios tayu, tep peelli tu dakel ni udan ni mahapul ni intanem yu di
tsimpuh ni yuka panheppuli et peang-ang tu kakinayyaggud tu.
24 Umdakkel ali ennien yu et mangkeipu-ul di alang yu. Anin alin
innumen yu niya mansikan olibah ni mahapul yu et mangkehewwal di
ha-addan yu.
25 Kan APU DIOS ey "Pebangngad kudda hu neendin hi-gayu eman ni
nemahbahan ni dakel ni dudun ni intanem yu. Ya kakulugan tu ey hi-gak
hu nengitu-dak idan nunman ni dudun.
26 Nem medakkel ali kaya kennen yu et dayawen yuwak e AP-APU e Dios
yun kamengippahding idan nunyan miracle ma-lat panyaggudan yu. Eleg
kayulli law mebe-ing ni tutu-uk.
27 Amtaen yullin nunman e hi-gak hu AP-APU e Dios yu e endi edum. Niya
amtaen yu e wada-ak eyad bebley yud Israel et eleg kayulli law mebabba-
ingi.
28 Hannak ali paeli Ispirituh kud emin ni tuu et peamtaddallin u-ungnga
yuddan bibi-i niyadda lalakki hu pinhed kun e-helen ni hi-gayu. Wadalli
peang-ang kuddan kamenikken niya pei-innep kuddallin nangkea-amma
hu mekapkapyan edum ni aggew.
29 Anin idallin bega-en kun lalakki niyadda bibi-i et peellik hu Ispirituh
kun hi-gadan nunman alin tsimpuh.
30 Wadalli peang-ang kud kabunyan niyad puyek ni ketngaan ni tuu. Ey
wadalli ang-angen yun kuheyaw, ya apuy et ya ahuk.
31 Me-ngetan ali aggew niya umdalang ali bulan et heni kuheyaw et han
medatngan humman ni anggetakkut ni aggew ni gintud kun pengastiguan
kun tutu-u.
32 Et emin ali hu mambeggan baddang ni hi-gak ni nunman ni aggew
ey mehellakniban. * Wadaddalli hu meihwang ni iZion di Jerusalem e
humman ida pinilik, tep humman dedan la inhel kun nunman." †

3

Ya penuwetan APU DIOS ni tutu-ud kebebbebley

1 Immehel mewan hi APU DIOS ey kantuy "Medettengan ali aggew ni
pengibbangngadan kun kinedangyan ni Judah niya Jerusalem.
2 Emmungek alin emin hu tutu-ud kebebbebley et ilaw kuddad Nan-
deklan di Jehoshaphat et yadman penuwetan kun hi-gada tep inwahit
daddad kebebbebley hu tutu-uk ni helag Israel et panggagadwa da hu
bebley kun Israel.
3 Ya hakey mewan ni impahding da ey imbubunut da mengellan balud
ni tutu-uk. Niya inggatang dadda kaungaunga ma-lat wada pemeyyad dan
bibi-in daka pebeyyad annel da niya ma-lat wada iggatang dad meinnum.
4 Hi-gayun tutu-ud Tyre, yad Sidon niyad Pilistia, kele hanniman yu
impahding? Kaw wada pinhed yun ibbaleh ni hi-gak? Hedin henin nuntan,
man ang-ang yu kuma tep kekemtang ey impahding ku hu pengibleh kun
emin ni impahding yu.
5 Nan-aleyu silber ku niya balituk ku niyadda edum ni nebalol ni tenged
ku, et ilaw yuddad tempol ni dios yu.

* **2:32 2:32** Acts 2:21 niya Romans 10:1 † **2:32 2:32** [28-32] Acts 2:17-21

6 Nan-igtang yudda iJudah niyadda iJerusalem idan tutu-ud Greece et
meidawwiddad bebley da.
7 Nem yan nunya ey pe-kal kuddad bebley ni nengilawwan yun hi-gada
et ipahding kun hi-gayu hu henin impahding yun hi-gada.
8 Pambalin kun himbut idan iJudah hu u-ungnga yu et han dadda mewan
ihbut ni tutu-ud Arabia e naka-iddawwin bebley. Hi-gak e Ap-Apu hu
nanghel idan nunya.
9 Ehel yuddan tutu-ud kebebbebley e kanyuy 'Pandaddan kayun mekig-
gubbat. Amung yudda sindalu yu et umgah kayun an mekiggubbat.
10 Kapya yudda aledu yun ispadah niya kapya yun pahul ida edum ni
usal yud legunta.'
Anin idan kamanyanggan hi-gayu et ehel da e kanday 'Na-lettak ni
mekiggubbat.'
11 Papuut yu, emin kayun tutu-ud kebebbebley et maemung kayun emin
di nedeklan."
Apu Dios, paelim ida sindalum et gubaten dadda.
12 Immehel mewan hi Apu Dios ey kantuy "Mahapul ni um-alin emin
hu katuutuud Nandeklan di Jehoshaphat et hi-gak e Ap-Apu hu menghel ni
kastigu dadman.
13 Lawah ida e ebuh! Keyuy et pampalngen yudda tep nedatngan law hu
aggew ni kekastiguan da. Panhegpat yudda henin kapanggeppasin pagey
ni ahiani niya pan-ideyapdap yudda et henin grapes ni napnud keppallan."
14 Kalibulibulli meemmung di Nandeklan ni kedettengan ni panhuwetan
Apu Dios.
15 Me-ngetan ali aggew niya bulan niya eleg idalli law umdilag bittuwen.
16 Mantetekkuk ali hi Apu Dios e heni kidul dengel tud Duntug e Zion di
Jerusalem. Meweddalli yegyeg eyad puyek niya meiggiwwed ali kabunyan.
Nem hedin yaddalli helag Israel ey hi Apu Dios hu keihhikkugan da, tep
tutu-u tudda.
17 Kan Apu Dios ey "Yaddalli humman ni pehding ku hu pengamtaan yu
e hi-gak e Ap-Apu e Dios yu ey wada-ak di Zion e duntug ku. Et humman
hu, eleg ali law mabalin ni an sekkupen ni tutu-ud edum ni bebley hu
Jerusalem e bebley ku.
18 Yan nunman alin aggew ey mehephepan hu kedunduntug ni neitnem
ni grapes, et dakel alin peteg hu meinnum niya mampan-a-ayyam idalli
hu dakel ni babakkad duntug et menawwahawwal ali gatas. Keut-utbul
ali danum di Judah. Wadalli hebwak ni melpud Tempol ni menennum ni
nangkeitnem ni akasyah di Nandeklan di Sittim.
19 Nem hedin ya Egypt ey mambalin alin desert niya mebahbah ali Edom
et mebel-ah. Hanniman ali meippahding tep nemahhig hu impahding idan
iEgypt niyadda iEdom idan iJudah e nampatey dadda anin ni endi bahul
da.
20-21 Et humman hu, kastiguek ida et iewit kudda etan nampatey da. Nem
i-ehneng kudda iJudah niyadda iJerusalem et mannananeng hu bebley dan
mebebleyan ni ingganah. Niya hi-gak e Ap-Apu e Dios ey mambebleyyak
di Zion."

Amos

Ya meippanggep ni libluh nan Amos

Hi Amos ey hakey ni prophet nan Apu Dios idan iJudah di south, nema-ma-maddan iIsrael di north. Yan nunman ni kapantuttudduin Amos idan iIsrael ey et-eteng hu kabaelan idan sindalu dad man niya kekeddangyan ida tutu-u, anin ida etan ni kamengipappangngulun hi-gada. Nem inhelan Amos ida et peamta tu e mebahbah idalli, tep inwalleng da hu nekitbalan Apu Dios ni hi-gada niya eleg da pinhed ni mambangngad ni menaydayaw ni hi-gatu.

Ya hakey mewan ni nambahulan da ey dadda kapanliligat hu nangkewetwet (2:7, 4:1, 5:11-12 et ya 8:4-6), beken ni limpiyuh daka pehding, lawah daka pehpehding, ida kamambuttebutteng niya daka ngenghaya hu inhel Apu Dios e mantuttuyyuddan liwat da. Ya nemahhig ni liwat da ey daka daydayawa hu beken ni makulug ni dios. Huyyaddan iIsrael ey lawah ida e heniddan tutu-un nampambebley di nanlinikweh di bebley da. Et humman hu, nanna-ud ni kastiguen Apu Dios ida tutu-u tu tep ya liwat da, henin pehding tuddan tutu-ud edum ni bebley. Entanni tu-wangu et nelabah hu telumpulun toon meippalpun nanghelan Amos ni nunya ey inlaw idan iAssyria di bebley da e nambalin daddan balud diman. (722-721 B.C.)

Ya neitudek eyad libluh:

1. Ya pengastiguan alin Apu Dios idan tutu-un nampambebley di nanlinikweh di Israel niyad Judah. (chapters 1:1–2:3)
2. Ya pengastiguan alin Apu Dios idan tutu-ud Judah, nema-ma-madda tutu-ud Israel. (chapter 2:4-16)
3. Ya nengibungetan Amos idan tutu-ud Israel niyad Judah tep ya liwat dan Apu Dios et ehelen tun hi-gada e mantuttuyyuddan liwat da tep kamangkedettengi law pengastiguan idan Apu Dios. (chapters 3–6)
4. Ya nengipei-innepan Apu Dios nan Amos ni meippanggep ni kebahbahan alin Judah niya Israel. (chapters 7:1–9:10)
5. Ya nanghelan Apu Dios ni pengibbangngadan tuddan helag Israel di bebley da et bendisyonan tudda. (chapter 9:11-15)

1 Yahhuy ida hu inhel Amos ni impeamtan Apu Dios ni hi-gatu
meippanggep ni Israel eman ni nelabah dewwan toon et han wada etan
yegyeg. Hi Ussiah hu patul di Judah ni nunman, ey hi Jeroboam e u-
ungngan Jehoas hu patul di Israel. Hi Amos ey iTekoa ni kamampattul
ni kalneroh.
2 Kantuy: Inlet Apu Dios hu ehel tud Tempol tud Duntug e Zion di
Jerusalem. Ey pinhakkey ey nema-ganan hu helek di kudal di Karmel.
3 Kan Apu Dios ey "Nanliwaliwat hu tutu-ud Damascus et mukun nanna-
ud ni kastiguek ida tep nemahhig bunget kun hi-gada. Nemahhig hu
impahding daddan tutu-uk ni iGilead e heni dadda impadelan di illikkan
ni gumek ngipen tu.
4 Et humman hu, peellik ali apuy ma-lat malgab hu baley ni binehwat
nan patul e hi Hasael. Niya ma-lat magiheb et mebahbah hu nehammad
ni luhud ni kinapyan Benhadad.
5 Bahbahen kudda eheb di Damascus niya pe-kal kudda nampambebley
di Nandeklan e Aben, anin etan Ap-apud Bet Eden. Ey pellaw kudda

tutu-ud Syria di Kir et mambalin idan balud diman." Hi-gak e AP-APU hu
nanghel nunya.
6 Immehel mewan hi APU DIOS ey kantuy "Nanna-ud ni kastiguen kudda
dama iGaza tep nanliwaliwat ida. Inlaw dadda tuuk di Edom et panhimbut
daddadman.
7-8 Peellik hu apuy di Gaza et magiheb etan nehammad ni luhud da. Niya
bahbahek ida hu ap-apud Asdod niyad Askelon, anin idan iEkron et matey
idan emin iPilistia et endi an metdaan ni hi-gada, anin hakey." Hi-gak e
AP-APU e Eta-gey ni peteg hu nanghel nunya.
9 Immehel mewan hi APU DIOS ey kantuy "Nanliwaliwat ida dama tutu-
ud Tyre et mukun nanna-ud ni kastiguek ida. Eleg da u-unnuden hu
nekitbalan dan Israel e mambibinaddang ida. Et pambalin da kumedek
ida iIsrael ni himbut di Edom.
10 Et humman hu, peellik hu apuy ma-lat magiheb etan nehammad ni
luhud di Tyre."
11 Immehel mewan hi APU DIOS ey kantuy "Nanliwaliwat ida dama tutu-
ud Edom et mukun nanna-ud ni kastiguen kudda. Heni da dindinweng hu
edum dan iIsrael et nemahhig hu impahding dan hi-gada e endi hemek da.
12 Et humman hu, peellik ali apuy di et-eteng ni bebley dad Teman et
magiheb etan nehammad ni luhud di Bosrah."
13 Immehel mewan hi APU DIOS ey kantuy "Nanliwaliwat ida dama
iAmmon et mukun nanna-ud ni kastiguen kudda. Tep yan nengubatan
dan Gilead ma-lat ideldel da pappeg ni bebley da ey lawah ni peteg hu im-
pahding dan tutu-udman e nambeghi da egeh idan bibi-in nampambutsug
e inusal da ispadah da.
14 Et humman hu, peellik hu apuy di Rabbah et magiheb ni emin hu
nehammad ni luhud da, anin idan etata-gey ni baley ni kapanha-adin
guwalya. Mantetekkuk idalli buhul dan mengubbat ni hi-gada. Niya
nemahhig ali pehding dan hi-gada e henin kapehding ni na-let ni pewek.
15 Niya ellan alin buhul da patul da niyadda opisyal tu et ilaw daddad
bebley da. Hi-gak e AP-APU hu nanghel nunya."

2

Ya inhel APU DIOS ni meippahding idan iMoab

1 Kan APU DIOS ey "Nanliwaliwat ida dama tutu-ud Moab et mukun
nanna-ud ni kastiguen kudda. Eleg da lispituhen hu patul ni Edom et
giheben da genit tu et mambalin ni dep-ul.
2-3 Et humman hu, peellik ali apuy di Moab et magiheb ida nehammad ni
luhud di Keriot. Niya petteyek hu patul di diman Moab, anin idan opisyal
tu. Yan nunman ali ey medngel hu tekuk ni tutu-un kamanggugubat niya
medngel hu tenul ni tangguyup da. Hi-gak e AP-APU hu nanghel nunya."
4 Immehel mewan hi APU DIOS ey kantuy "Nanliwaliwat ida dama
tutu-ud Judah et mukun nanna-ud ni kastiguen kudda. Inwalleng da
intuttudduk niya eleg da u-unnuden tugun ku. Nehaul ida et daydayawen
da hu beken ni makulug ni dios heni mewan ni impahding ida lan aammed
da.
5 Et humman hu, peellik hu apuy di Judah ma-lat magiheb ida nehammad
ni luhud ni Jerusalem."

Ya inhel APU DIOS ni meippanggep ni Israel

6 Kan APU DIOS ey "Nanliwaliwat ida dama tutu-ud Israel et mukun
nanna-ud ni kastiguen kudda. Daka pambalin ni himbut hu kayyaggud

ni tutu-u tep daka gamgami pihhuh. Da mewan kapanhimbut hu
nekawwetwet tep eleg da hambayad hu patut ni inutang dan hi-gada.
7 Heni daka pan-igsin hu endi elet tun tuu niya en-endi-an, niya eleg
da iddawat kelebbengan da. Da mewan kababbainga ngadan ku, tep
kamanhuhhullul hu han-aman mengi-ullig ni himbut dan bii.
8 Hedin ya mewan di daka pan-appisin dios da ey ida kaumbaktad e
nanengtun imbalwasi da hu balwasin inla da etan idan newetwet, tep
ya utang da. Niya daka i-innumad baley ni dios da hu meinnum ni inla
daddan immutang ni hi-gadan pihhuh.
9 Ey kaw eleg yu nemneman tutu-uk ni helag Israel e yan eman ni yu
pambebleyan di Kanaan ey binahbah kudda Amorite, anin ni etata-gey
ida e henidda keyew ni sedar niya mangkekedhel ida e henidda keyew ni
oak? Heni binahbah ku hu lameh da niya lamut da.
10 Hi-gak nengipengulun hi-gayun neni-yanan yun Egypt, et ipenaptek
dakeyu etan di desert ni na-pat ni toon et ipebeltan kun hi-gayu hu bebley
idan Amorite et pambebleyan yu.
11 Pinilik ida edum ni u-ungnga yun mambalin ni prophet ku niya pinilik
ida edum ni mambalin ni Nasirite. Hi-gayun tutu-uk ni helag Israel ey
inamta yun makulug huyya. Hi-gak e Ap-Apu hu nanghel nunya.
12 Nem hedin ya kumedek impahding yu ey dinini yudda hu Nasirite et
uminum idan kaumbuteng ni meinnum niya inoldenan yudda prophet ku
e eleg da e-hela hu impeamtak ni hi-gada.
13 Et humman hu, bahbahen dakeyu henin kapemahbahin kalesah ni
napnun begah ni hipan iddihen tu.
14 Anin idallin nangka-let ni umbesik et meha-kup ida, ey anin ni nangka-
let ida et meendi elet da. Anin idallin sindalu yu et eleg dalli han-ihwang
hu annel da.
15 Hedin yaddalli mapena ey umhunay ida. Yaddalli nangka-let ni
umbesik ni sindalu ey meha-kup ida et eleg ida meihwang. Anin idallin
nantakkay di kebayyu et eleg ida meihwang.
16 Yan nunman alin aggew ey anin ni ketultuledan ni sindalu et pan-
ippullay tu emin almas tu et mamsik. Hi-gak e Ap-Apu hu nanghel nunya.”

3

1 Hi-gayun iIsrael, ey dengel yu eya e-helek ni inhel Apu Dios ni hi-gayun
heni hakey ni pamilyah ni impangulu tun neni-yanan yun Egypt.
2 Kantuy “Hi-gayu pinilik ni pantu-uk di emin ni tutu-u eyad puyek, et
ipenaptek dakeyu. Nem yan nunya ey kastiguen dakeyu tep ya liwat yu.”
3 Kaw neala ni nangkuyug ida dewwan tuun mandaddallan hedin eleg
da panhummanganan hedin attu lawwan da?
4 Niya kaw kaum-enelmem hu layon di muyung hedin endi dimpap tun
kennen tu? Heni daman pakeetteng tun layon e eleg mangngengeyyed
hedin endi dimpap tun kennen tu.
5 Hanniman dama sisit e beken ni neala ey nakna hedin eleg meha-adan
ni tapang hu lingen. Beken mewan ni neala ni nabkah hu appad hedin
endi nakna.
6 Niya kaw dammutun eleg umtakut ida bimmebley hedin impatnul da
tangguyup e humman pengamtaan dan wada gubat? Ey kaw neala ni wada
immalin ligat di hakey ni bebley hedin eleg paelin Apu Dios?
7 Hi Apu Dios e Eta-gey ni peteg ey tuka e-heladdan prophet tun emin hu
hipan implanuh tun pehding tu, ni hantu impahding.

8 Kaw eleg umgeygey hu tuun takut tu hedin immelmem hu layon?
Hanniman dama e hedin immehel hi APU DIOS e Eta-gey ni peteg, man
mahapul ni meippeamta hu inhel tu.
9 Yu pan-ehel idan wadad baley nan patul di Egypt niyad Asdod e kanyuy
"Kayu kaemung idad duntug di Samaria et ang-angen yu hu endi yayaggud
tun kapehpehding idan tuudman."
10 Kan APU DIOS ey "Huyyaddan tutu-u ey daka pepnua hu etta-teng
ni baballey dan hipan ngunut da, nem beken ni limpiyuh nengal-an da
tep inla dadda humman di takew niya papatey. Eleg da dedan amta hu
limpiyuh ni pehding.
11 Et humman hu, kan APU DIOS e Eta-gey ni peteg ey: Hellikuben idallin
buhul da bebley da et bahbahen da nangkehammad ni luhud da et pan-
alen da nangkebalol ni limmu da."
12 Kan mewan APU DIOS ey "Ya kamampattul ni kalneroh ey hin-addum
ni ebuh law tangila winu kukub ni ha-kupan tun sindaan ni layon.
Henin nunman ali meippahding idan iSamaria e hahhakkey alin ebuh hu
metdaan ni hi-gada, anin ni ida kamambakbaktad di nangkengina niya
kakkayyaggud ni andukkey ni yuddungngan ni nunya."
13 Kan APU DIOS e Eta-gey ni peteg niya Kabaelan tun emin ey "Dengel
mu huyya et ehelem idan helag Jacob e kangkuy:
14 Yallin pengastiguak idan iIsrael tep ya liwat da ey bahbahek idalli hu
daka pan-appisin beken ni makulug ni dios di Bethel et mehepngit ida etan
heni ha-duk ni altar da et mangka-gah di puyek.
15 Bahbahek idalli kakkayyaggud ni baballey dan daka panha-adin
ahikettekettelan, anin etan idan daka panha-adin siyaggew. Pekibbahbah
kuddalli hu baballey dan neal-alkusan ni ivory, anin ida etan ni etta-teng
ni baballey da. Hi-gak e AP-APU hu nanghel idan nunya."

4

1 "Dengel yu eya e-helen ku, hi-gayun mangkateban bibi-id Samaria ni
heniddan kamepeppehel ni mangkateban bakad Bashan. Hi-gayun bibi-
in kamengippelilligat idan nekapuy niya anggehemmek ni tutu-u. Hedin
kuma, kanyun aahwa yuy 'I-li ka pay ni ibbuteng ta.' "
2 Hi APU DIOS e Eta-gey ni peteg niya kakkayyaggud ey insapatah tu e
kantuy "Medettengan ali aggew ni heni kayu deleg e mebenwit kayun emin
et mailaw kayud edum ni bebley.
3 Iddalan yullin emin di negutbawan ni luhud yu et palaw dakeyud appit
ni Harmon. Hi-gak e AP-APU hu nanghel nunya."
4 Immehel mewan hi APU DIOS e Eta-gey ni peteg ey kantuy "Imay,
lakkayuy ni iIsrael et kayu man-appit idan beken ni makulug ni dios di
Bethel niyad Gilgal et yu pan-eduman hu liwat yu. Ilaw yu i-appit yun
kakkabbuhhan niya ilaw yu hu kapulun limmu yun yuka iddawat hedin
nelabah tellun aggew.
5 Pan-appit kayun sinapay ni pampesalamatan yuddan dios yu. Ey
ipahhiyya yu hu yuka iggeb-at ni i-appit. Tep huyyadda pinpinhed yun
pehding e iIsrael. Hi-gak e AP-APU hu nanghel nunya.
6 Hi-gak e hi APU DIOS hu nengipealin bisil di emin ni bebley yu, nem
kapyatun eleg kayu mambangngad ni mengu-unnud ni hi-gak.
7 Eleggak paeli udan etan ni tsimpuh ni kapeneppulin intanem yu et
mebahbah ida. Impalaw ku udan di hakey ni bebley, nem eggak palaw di
edum ni bebley. Et ma-nu tep nedanuman papayyew di hakey ni bebley,

nem natduk payew dad edum ni bebley, et matey hu intanem da niya
nakling ida helek diman.
8 Ida nanhawahawang di edum ni bebley hu tutu-un da pan-ehhulan ni
innumen da tep na-wew ida, nem kulang ni peteg. Nem kapyatun eleg kayu
mambangngad ni mengu-unnud ni hi-gak. Hi-gak e AP-APU hu nanghel
idan nunya.
9 Impaelik mewan hu degeh ni intanem et mebahbah intanem yu. Niya
impaelik hu dudun et kanen da intanem yun grapes niyadda keyew ni fig
niya olibah. Nem kapyatun eleg kayu mambangngad ni mengu-unnud ni
hi-gak.
10 Impaelik hu ligat ni hi-gayu, henin ligat ni impalaw kud Egypt ni
nunman. Niya impapetey ku hu u-ungnga yud gubat, anin idan kebayyu
yu, et nemahhig hamuy idan nangketey. Nem kapyatun eleg kayu
mambangngad ni mengu-unnud ni hi-gak.
11 Binahbah ku edum ni hi-gayu, henin nemahbahak ni Sodom niya
Gomorrah. Et yadda natdaan ey henidda kamantetebbel ni pasing
ni ginamhut kud apuy et meihwang ida. Nem kapyatun eleg kayu
mambangngad ni mengu-unnud ni hi-gak. Hi-gak e AP-APU hu nanghel
idan nunya.
12 Et humman hu, kastiguen dakeyun iIsrael. Et mukun mahapul ni
mandaddan kayun menammun hi-gak e Dios yu, tep nanna-ud ni pehding
ku huyyan inhel ku."
13 Hi APU DIOS hu nanletun kedunduntug niya dibdib, niya tuka
peamtaddan tutu-u hu wadad nemnem tu. Tuka peelli kawwalwal niya
hileng niya kamandaddallan di ta-pew idan duntug eyan puyek. Ya ngadan
tu ey hi APU DIOS e Kabaelan tun emin.

5

1 Hi-gayun iIsrael, dengel yu eya a-appeh di patey ni ia-appeh kun hi-
gayu:
2 "Hi-gam Israel e nakappinhed ku, heni ka na-gah et mena-yun kad
puyek ni na-gaham, tep endi memaddang ni hi-gam ni um-ehneng."
3 Kan APU DIOS e Eta-gey ni peteg ey "Ya hakey ni et-eteng ni bebley
di Israel ey um-itu-dak ni hanlibun sindalun an mekiggubbat, nem ebuh
hanggatut ni mambangngad. Um-itu-dak mewan hakey ni bebley ni
hanggatut, nem ebuh hampulun mambangngad."
4 Immehel mewan hi APU DIOS idan iIsrael ey kantuy "Hi-gayun iIsrael,
pambangngad kayun mengu-unnud ni hi-gak ma-lat tumegu kayu.
5 Entan elaw yud Beersheba ni an menaydayaw ni dios ni kinapyan tuu.
Niya entan tuwak an hamak di Bethel tep endilli hu pambalinan nunman
ni bebley. Entan mewan elaw di Gilgal tep meillaw idallid edum ni bebley
hu tutu-udman."
6 Pambangngad kayun mengu-unnud nan APU DIOS ma-lat tumegu kayu.
Hedin eleg kayu mengu-unnud ni hi-gatu ey um-alilli e heni apuy et
bahbahen dakeyu et endilli hu dios yud Bethel ni paka-dep nunman ni
apuy.
7 Lawah kayun iIsrael! Yuka pambalin hu makulug ni itek. Beken mewan
ni limpiyuh hu yuka pehding tep yuka endia kelebbengan idan newetwet
ni kamanligligat.
8 Hi APU DIOS hu nanletun bittuwen et iha-ad tuddad neiha-adan
da. Tuka bebnangi hu engeenget niya tuka pambalin ni engeenget hu
kawwalwal. Tuka ekkupa hu danum di baybay ni ingkuyag tud puyek.

9 Nekemtang ni ebuh hu pemahbahan tun emin ni nangkehammad ni
luhud ni et-eteng ni bebley.

Ya kayyaggud hu pillien, beken ni ya lawah

10 Anggebe-hel yu hu tutu-un kamengi-ehneng ni limpiyuh niyadda
tistigun kamengihhuddut ni makulug.
11 Impanliligat yudda nangkewetwet niya piniliw yu kennen da tep
impeta-gey yu buwis da niya nengina hu yuka pebeyyad ni abang da. Et
humman hu, anin ni kinapya yu kakkayyaggud ni batun baballey yu et eleg
kayu manha-ad diman. Niya anin ni nantanem kayun grapes di legunta
yu et beken alin hi-gayu menginnum idan nunman.
12 Inamtak e himmalla liwat yu niya inamtak ida etan lawah ni
impahding yun edum yu. Yuka panliligat ida limpiyuh ni tuu ey yuka
ebbuluta pemeyyad dan hi-gayu ma-lat man-itek kayu et eleg maipahding
hu limpiyuh. Hi-gayu kaumhani et eleg ida law han-alan nangkewetwet
hu kelebbengan dad korteh.
13 Et humman hu, neala law ni immi-ineng hu nenemneman ni tuu, tep
lawah ni emin hu kamekapkapya.
14 Ittugun kun hi-gayu e ya kayyaggud hu ipahding yu, beken ni yadda
lawah, ma-lat tumegu kayu niya ma-lat umamnu hu kanyun i-ehneng
dakeyun Apu Dios e Kabaelan tun emin.
15 Balaw yu lawah niya unud yu kayyaggud. Niya ang-ang yu ma-lat
mengapput hu limpiyuh di korteh. Et ilah tu et ey hehmeken dakeyun
natdaan nan Apu Dios e Kabaelan tun emin.
16 Humman nanghelan Apu Dios e Eta-gey ni peteg niya Kabaelan tun
emin e kantuy "Umlelemyung ida niya mannannangngih idalli katuutuud
keltad niyad mulkaduh tep yadda nangketey. Anin idan kamangngunnud
payew et mei-dum idaddan netangdanan ma-lat nannangngihan dadda
nangketey.
17 Kanenginengih idalli tutu-ud emin ni legunta. Emin huyya ey
meippahding tep um-ali-ak alin mengastigun hi-gayu. Hi-gak e Ap-Apu hu
nanghel nunya."
18 Anggehemmek kayullin kamenehhegged ni ellian Apu Dios! Kele
yuka abtui ellian tu? Kaw kanyu nem hedin um-ali, man kayyaggud
meippahding ni hi-gayu? Henilli mannuman engeenget ni nunman ni
aggew ni ellian tu.
19 Tep yan nunman alin aggew ey heni kayulli etan ni tuun tuka pan-
ibbebsiki layon, ey dinammu tu hu bear. Hini-yan tu mewan etan bear et
dumteng di baley tu et ihka tud luhud, ey killat ni uleg.
20 Em, yallin ellian Apu Dios ey endilli tu iddawat ni kayyaggud winu
an-anla. Henilli engeenget ni peteg.
21 Kan Apu Dios ey "Anggebe-hel kun peteg hu yuka keam-amungin
piyestah yun kanyun pengippeang-ang yun yuka penaydayaw ni hi-gak.
Nem ya kakulugan tu ey ma-lat peenang-ang-ang yun ebuh.
22 Eggak ebbuluta hu yuka i-enappit ni yuka gihheba niya begah. Eggak
mewan ebbulutadda animal ni impateba yun yuka i-appit ni hi-gak.
23 Isiked yu hu umpaliteng ni a-appeh yu. Eggak pinhed ni deddengnge-
len ida gitalah yu.
24 Ya pinhed ku ey ya limpiyuh niya neandeng ni kapehding hu
pannananeng yu, et henin wangwang e eleg metduk e kaman-in-inayyun
hu danum ni kamengmenglaw.

25 Yan eman ni nengipenguluak ni hi-gayun iIsrael di desert ey nan-
enappit kayun na-pat ni toon. Nem kaw hi-gak hu nengienappitan yuddan
nunman? *
26 Bekken, tep hedin ya wadad puhu yu ey yadda etan beken ni makulug
ni dios e hi Sakkut e kan yun patul ni dios yu, et hi Kaiwan e kan yun dios
ni bittuwen yu, e hi-gayu metlaing nengenapya.
27 Et humman hu, kastiguen dakeyu et palaw dakeyud edum ni bebley e
melebbahan hu Damascus di appit ni kasimmilin aggew. Hi-gak e Ap-Apu
e Kabaelan tun emin hu nanghel idan nunya."

6

1 "Anggehemmek kayulli, hi-gayun kamakaddinnel, yadda melinggep
niyadda nandingngel ni tutu-ud Jerusalem niyad Samaria ni kapambeggain
katuutuun baddang.
2 Yu ang-ang hu neipahding ni bebley di Kalneh, yad Hamat e et-eteng
hu kabaelan tun bebley niyad Gath di Pilistia. Anin ni kantu et e-etteng
kabaelan yu nem yadda humman ni bebley, et mebahbah kayu dama.
3 Eleg yu pinhed ni nemnemnemen hu kedettengan ni aggew ni kekas-
tiguan yu, nem anggegannulli ey nedatngan tep lawah yuka pehpehding.
4 Himmallalli hu ligat ni um-alin hi-gayun kekeddangyan ni kamam-
bakbaktad di nakangngina niya kakkayyaggud ni kama, niya ebuh
hammuhammul ni mangkateban baka niya kalneroh ni yuka i-anteng.
5 Tagan yu ena-appeh ni giniggittalahan yu. Ey hedin kuma, nengap-
kapya kayun a-appeh yun heni kayu nelaing e heni lan David e patul.
6 Tagan yu mewan inum ni meinnum ni nan-iepuap yud annel yu
hu nangkenginan bangbanglu, nem eleg kayun hekey umlemyung ni
kebahbahan ni Israel e bebley yu.
7 Et humman hu, nanna-ud ni hi-gayulli memengngulun meillaw di
edum ni bebley et mambalin kayun balud diman. Mepappeg ali law hu
kayyaggud niya nelam-ay ni biyag yu."
8 Hi Apu Dios e Eta-gey ni peteg niya Kabaelan tun emin ey insapatah
tud annel tun kantuy "Anggebe-hel kudda hu tutu-uk ni helag Israel ni
kamampahhiya, anin idan etta-teng niya kakkayyaggud ni baballey da. Et
humman hu, pebeltan kullin buhul da hu bebley da niyaddan emin hu
hipan wadadman."
9 Hedin wada hampulun metdaan di hakey ni baley, man mettey ida
damengu.
10 Niya hedin um-ali hu hakey ni agi dan netudun mengippaptek ni
annel ni netey et kantu etan ni hakey ni natdaan ey "Kaw wada pay edum
mu?" Et penghel ali etan ni natdaan ey "Endi!" Kan alin nunman ni agi
day "Eneeneng ka! Eleg ta pay e-ehhela ngadan Apu Dios, tep entanniy
dedngelen daita."
11 Tep hedin hi Apu Dios nanmandal, man mangkebahbah hu baballey,
yadda etta-teng niyadda ekka-ket.
12 Kaw dammutun mambebsik hu kebayyud mabetu? Niya kaw
dammutun man-elladudman? Heni endi nemnem ni mengibgan nunya.
Nem henin nunya yuka pannemnem e yuka pambalin hu limpiyuh ni
kapehding ni heni kedet, niya yuka pambalin ni neihla hu neiptek.
13 Yu mewan kaippahhiya nengapputan yun Lo Debar, ey kanyuy
"Sinekup mi Karnaim tep na-let kami dedan."

---

* **5:25 5:25** Acts 7:4

14 Nem kan APU DIOS e Kabaelan tun emin ey "Hi-gayun iIsrael,
anggegannu law ey peellik hu hakey ni bebley ni buhul yun mengubbat ni
hi-gayu et sakupen da bebley yu meippalpud Lebo Hamat di appit ni north
ingganah di Kulukul di Arabah di appit ni south."

7

Ya neipeang-ang nan Amos

1 Wada impeang-ang APU DIOS e Eta-gey ni peteg ni hi-gak. Inang-ang ku
hu hantapug ni dudun ni wineda tun peelli tu eyad bebley. Yan nunman
hu negibbuhan ni neanian ni bingay nan patul niya iyallin kamemmel hu
impidwa.
2 Entanni ey inang-ang kun kinan idan dudun ni emin hu nangkeitnem
di bebley ey kangkun APU DIOS ey "Eta-gey ni peteg ni AP-APU, liwwan mu
anhan hu liwat min tutu-um. Inna-nu anhan ni ketegguan mi? Ey ay deh
dedangngu e hahakkey kami law niya nekapuy kami."
3 Entanniy nantuttuyyu hi APU DIOS et eleg tu ipahding hu impeang-ang
tun pehding tu et kantuy "Eleg um-amnu humman ni inang-ang mu."
4 Heninnuy mewan hu hakey ni impeang-ang APU DIOS e Eta-gey ni
peteg ni hi-gak: Nandaddan ni mengastiguddan tutu-u tun gihheben tudda.
Ya etan apuy ni nalpud dallem ni puyek ey giniheb tu hu baybay et
kamengeddap ali law di puyek.
5 Et kangkuy "APU DIOS e Eta-gey ni peteg, ettu anhan et edepem eman
apuy ey? Inna-nu anhan ni ketegguan mi? Ey ay deh dedangngu e
hahakkey kami law niya nekapuy kami."
6 Et mantuttuyyu mewan hi APU DIOS et kantuy "Eggak ew peamnu
humman ni inang-ang mu."
7 Entanni mewan ey wada impeang-ang APU DIOS ni hi-gak. Inang-ang
ku kumangngu hi APU DIOS ni kaman-eh-ehneng di dagsi etan ni netuping
ni luhud ni nepelsik. Wada singnged tun pemelsik tu ma-lat ang-angen tu
hedin neandeng hu nengapya dan nunman ni luhud.
8 Kantun hi-gak ey "Hipa eya muka ang-ang-anga e Amos?" Kangkuy
"Pelsik."
Ey kantuy "Huyya ussalek ni mengippeang-ang idan tutu-uk e ida kamei-
ellig di netuping ni luhud ni eleg mampetek. Eleggak law mantuttuyyun
mengastigun hi-gada.
9 Mebahbah alin emin hu kapandeyyawiddan iIsrael. Hedin yadda
pamilyah nan patul e hi Jeroboam ey mettey idallin emin et mepappeg
pan-ap-apuan ni helag tu."
10 Entanniy impalaw nan Amasiah e padid Bethel hu tudek tun patul ni
Israel. Kantud tudek tuy "Wada planuh Amos ni lawah ni pehding tun hi-
gam. Humman idan tuka ene-ehhelan tutu-udya Israel ey kaumbabahbah
di nampatulam.
11 Heninnuy hu kantu: 'Mettey ali hi Jeroboam di gubat niya meillaw
idalli iIsrael di edum ni bebley.' "
12 Entanni ey kan Amasiah nan Amos ey "Pampenga-allaw kadya e
prophet! Pambangngad kad Judah et yadman mu pan-abiabigan ma-lat
pakitangdanam.
13 Isiked mu law ni um-abiabig di deya Bethel, tep yadya hu ka-
pandeyyawin patul mi niya anin hi-gami."
14 Hinumang Amos ey kantuy "Beken ni hi-gak etan prophet ni kame-
beyyadi. Ya ngu ngunuk ey mampattul niya mampaptek ni keyew ni fig.

15 Nem inhel APU DIOS e hi-yanen ku humman ni ngunuk et mandalen
tuwak ni mambalin ni prophet di deya Israel ma-lat peamtak ni hi-gayu
hu e-helen tu.
16 Kammun hi-gak ey 'Isiked mun menghel ni hi-gamin impeamtan APU
DIOS ni lawah ni meippahding alin Israel niya entan dakemi tenuttuddui.'
Nem dengel mu eya e-helen APU DIOS ni hi-gam.
17 Kantuy 'Mambalin ali ahwam ni biin tuka pebeyyad annel tud lalakki
niya mettey idalli u-ungngam di gubat. Niya hedin hi-gam e Amasiah, man
mettey kallid bebley idan eleg mengullug nan APU DIOS. Hedin yalli puyek
mu, man gennadwaen idallin edum ni tutu-u et pampuyek da. Niya nanna-
ud ni meillaw idalli iIsrael di edum ni bebley.' "

8

1 Entanni mewan ey wada impeang-ang APU DIOS e Eta-gey ni peteg ni hi-
gak. Inang-ang ku hu hakey ni basket ni napnun nelutun lameh ni keyew.
Et kantun hi-gak ey
2 "Hipa inang-ang mu e Amos?" Hinumang ku e kangkuy "Inang-ang ku
hu basket ni napnun nelutun lameh ni keyew."
Kan APU DIOS ni hi-gak ey "Kamei-ellig ida tuuk ni iIsrael di nelutun
lameh ni keyew, tep nedateng law aggew ni kekastiguan da. Eleggak a-
ayyapawa pengastiguak ni hi-gada.
3 Yan nunman ali ey mambalin hu a-appeh di Tempol ni a-appeh di patey,
tep dakel alin peteg hu mettey ni tutu-u et kepuppullay ali annel da. Um-i-
ineng idalli mengi-hep idan nangketey di bebley. Hi-gak e Eta-gey ni peteg
ni AP-APU hu nanghel idan nunya."
4 Dengel yu huyya, hi-gayun kamengippelilligat idan anggehemmek niya
newetwet ni tutu-u eyad bebley.
5 Eleg yu hanheged hu kegibbuhan ni Sabaduh e nungew niyadda etan
edum ni piyestah et wada inna-nun panggettangan yu ma-lat yu mewan
pantalamen ida newetwet e yuka ussaladda beken ni ustuh ni lekud winu
killohhan et maheul ida umgatang.
6 Anin idan hinegad yud det-al ni degi et yuka ikkamdug di wheat ni
yuka iggatang. Yudda mewan kapambalin ni himbut hu nangkewetwet
ni tutu-u, tep wada inutang dan hi-gayun hakey ni palatah ni silber winu
hakey ni palis ni patut.
7 Hi APU DIOS e Dios idan helag Israel ey insapatah tu e kantuy "Eggak
ni hekey liwwana hu lawah ni impahpahding da.
8 Et humman hu, manyegyeg ali eyad puyek et gumeygey ni emin
hu tutu-u tep yadda humman ni impahding da. Em, manyegyeg ali et
mekuhhukuhhul hu puyek e henin danum di Wangwang e Nile di Egypt.
9 Yan nunman alin aggew ey melinnug hu aggew ni emaggew et ma-nget
ni kawwalwal. Hi-gak e Eta-gey ni peteg ni AP-APU hu nanghel idan nunya.
10 Pambalin kudda hu piyestah yun tsimpuh ni lemyungan yu niya
pambalin ku hu kamengippeamleng ni a-appeh yun nangih. Mambalwasi
kayullin emin ni langgusih niya mampemukmuk kayulli et heni kayun a-
ammed ni netey hu binugtung ni u-ungnga tu. Nemahhig ali lemyung yun
nunman ni aggew."
11 Immehel mewan hi APU DIOS e Eta-gey ni peteg ey kantuy "Medetten-
gan ali aggew ni pengippeelliak ni bisil. Huyyan bisil ey beken ni keendin
kennen winu innumen ni danum, nem ya nemahhig alin neminhed ni
tutu-un mengngel ni ehel ku.

12 Manhawahawang idalli katuutuud kebebbebley ni an meneppul ni
ehel ku, nem endilli hemmaken da tep neladaw law.
13 Yan nunman ali ey anin idan kakat-agun kamenikken ni bibi-i niyadda
kamenikken ni lalakki et meillukkuy idan atu da, tep ya hapul dan hapit
ku e hi APU DIOS e heni ida naka-wew.
14 Hedin yaddalli mansapatah idan dios di Samaria, yad Dan niyad
Beersheba e kanday 'Yad ngadan ni dios di Dan' winu 'Yad ngadan ni dios
di Beersheba' ey heniddalli meihhungbub et mena-yun idan eleg ida law
um-inah."

9

1 Entanniy inang-ang ku hi Apu Dios ni kaman-eh-ehneng di kad-an ni
altar e kantuy "Penge-elet kayun manmessuh ni ta-pew idan tukud ni
Tempol et matleb hu atep tu et meta-bunan ida tutu-u. Yadda eleg mettey
diman ey petteyek idad gubat. Endi an umbebsik ni hi-gada.
2 Anin ni kantu et mangku-kuddad puyek ingganah dettengen da hu
bebley ni netey, winu umkalab idad kabunyan, et eddangek ida metlaing
et iguyud kudda.
3 Hedin mewan mantelluddad ta-pew ni Duntug e Karmel ey nak ida
hemmaken et alek ida. Niya anin ni ida mantellud dallem ni baybay et
mandalek etan anggetakkut ni uleg et kalaten tudda.
4 Niya anin ni inlaw idan buhul dad edum ni bebley et pepettey kuddan
nunman idan buhul da. Ang-angek et ya lawah hu meippahding ni hi-gada
tep eggak ida baddangi."
5 Hi APU DIOS e Eta-gey ni peteg niya Kabaelan tun emin ey hedin
kinepa tu puyek, man kameummah, et emin hu nambebley ni tutu-u ey
kaumlemyung. Hin-addum ni heni impeta-pew tu hu puyek ni impeda-
ul tu et henin danum di Wangwang e Nile di Egypt hedin dimmakkel ni
immekket.
6 Ingkapyan APU DIOS di kabunyan hu baley tu et payudung tu tukud tud
puyek. Inekup tu danum di baybay ni induyag tud puyek. Hi APU DIOS hu
ngadan tu.
7 Kan APU DIOS ey "Hi-gayun tutu-ud Israel, kaw kanyu nem eleg man-
ingngeh hu nakka pengibbillang ni hi-gayu idan iEthiopia? Kaw kanyu
nem kekkeddukdul kayu nem ya edum ni tuu? Dakeyulli inewit di Egypt,
nem kaw eggak ipahding damaddan edum ni bebley? Tam nak idalli dama
inewit hu iPilistia di Crete et yadda iSyria di Kir.
8 Hi-gak e Eta-gey ni peteg ni AP-APU ey inang-ang-ang ku hu nemahhig ni
liwat idan tutu-ud Israel. Degyunen kudda et iwehit kuddad kebebbebley
eyad puyek. Nem insapatah ku e eggak ida pakabbahbaha hu helag Israel.
9 Tep in-olden ku e manligligat idad edum ni bebley niya henidda alinah
ni meyekkayak, nem endi an metellak ni hakey ni hi-gada.
10 Nem mettey idad gubat hu tutu-uk ni nakalliwtan e kanday 'Eleg i-
abulut APU DIOS ni an meippahding hu lawah ni hi-gatsu.' "
11 Kan APU DIOS ey "Medettengan ali aggew ni pengiyayyaggudan ku
mewan ni pan-ap-apuan David, e kamei-ellig di nebahbah ni baley.
Iyayyaggud kuddalli dingding tu et meihammad mewan e heni lan
nunman.
12 Et lektattuy sinekup idan iIsrael hu natdaan ni bebley di Edom niyadda
bebley ku. Hi-gak e AP-APU hu mengippahding niya nanghel nunya." *

* **9:12 9:12** [11-12] Acts 15:16-17

13 Immehel mewan hi APU DIOS ey kantuy "Medettengan ali hu aggew
ni anggegannuy neetteng hu intanem yun pagey niya grapes et dakel ali
ennien yu. Et eleg yu gibbuha ahiani ey medettengan mewan pan-elladuan
yu. Niya eleg mebugbug ni emin hu grapes ey nedateng hu pantenneman
yu et manla-la-pih ali meinnum ni grapes.
14 Ibbangngad kuddalli tutu-uk et iyayyaggud da mewan hu nebahbah ni
bebley da et pambebleyan da. Mantennem idallin grapes et wada innumen
da niya mangge-ud ida et wada kanen da.
15 Mei-ellig ni ittanem kuddalli tutu-uk di bebley da et endilli law an
mengebbut ni hi-gada. Hi-gak e AP-APU hu nanghel idan nunya."

Obadiah

Ya meippanggep ni libluh nan Obadiah

Huyyan libluh hu neitudekan ni impeamtan APU DIOS nan Obadiah e prophet tun meippanggep ni pengastiguan tuddan tutu-ud Edom. Yadda tutu-ud Edom ey nahlag idan Esau e agin Jacob. Hi Jacob hu nahlagan idan kameingngadnin helag Israel. (Genesis 25:21-26) Et humman hu, han-aaggidda hu iEdom et yadda helag Israel, nem ida kamambubuhul.

Et mukun kamanggagayadda iEdom eman ni nengubatan idan sindalun Babilon ni Jerusalem, e importanteh ni bebley idan helag Israel, et bah-bahen da. (588-586 B.C.) Eleg dadda baddangan e ya kumedek impahding da ey intenekkutekkuk da hu pengippetuledan daddan sindalun Babilon ma-lat bahbahen da Jerusalem. (Psalm 137:7) Bimmaddang ida pay ni nengibsik ni kinedangyan ni Jerusalem. (verse 13) Dimpap da pay ida edum ni iJerusalem ni kamemsik et pebeltan daddan sindalun Babilon. (verse 14)

Yadda iEdom ey daka igaggayan peteg hu Petra, e importanteh ni bebley da, tep heni nepaot ni batun duntug di nanlinikweh. Et mukun ya daka pannemnem ey endi hu hipan buhul dan pakahgep diman. Nem inhel Apu Dios e humman ni bebley idan iEdom ey mebahbah ali et matey ida hu tutu-udman. Inhel tu damaddan helag Israel e mambangngad idallid bebley dan edum ni aggew et mambebley ida mewan di bebley da dedan. (verses 17-18)

Ya neitudek eyad libluh

1. Ya nanghelan Apu Dios ni pengiblehan tuddallin iEdom ni impah-pahding daddan helag Israel. (verse 1-16)
2. Ya nengisapatahan Apu Dios ni pengibbangngadan tuddallin helag Israel di bebley da et panyaggud tudda. (verses 17-21)

Kastiguen APU DIOS ida iEdom

1 Huyya hu impeamtan APU DIOS e Eta-gey ni peteg, nan Obadiah ni meippahding alin bebley e Edom. Dingngel min inhel tu e kantuy "Hi-gak e AP-APU ey wada intu-dak kun an mengippeamtaddan tutu-ud kebebbebley e heninnuy e-helen da: 'Pandaddan kayu ma-lat yu gubaten hu Edom.' "

2 Niya kan APU DIOS idan tutu-ud Edom ni helag Esau ey "Pekeppuy dakeyu niya pambalin dakeyun ek-ekut ni bebley et panhimpipihulan dakeyun tutu-u.

3 Nehaul kayu et kayu kamampahhiya, tep nehammad ni tuping hu luhud yu niya ingkapya yu baballey yud ta-pew idan etata-gey ni duntug, et kanyuy "Hipa makkaw hu wada kabaelan tun menggep ni bebley tayu?"

4 Nem anin na-mun ikkapya yud naka-itta-gey hu baballey yu e henin kasina-gey ni buyan tulduh, niya ikkapya yud kad-an idan bittuwen, et guyyuden dakeyu damengun hi-gak et melehbeng kayu. Hi-gak e AP-APU hu nanghel idan nunya. *

5 Hedin immalidda mangkatekew ni hileng ey daka tekkewan ebuh hu pinhed da. Hanniman damadda hu memugbug ni grapes, e wadan wada daka li-bahin eleg da bugbuga. Nem hedin yaddalli buhul yu, man endi da tetdaan ni hi-gayu.

---

* **1:4 1:4** Jeremiah 49:14-16

6 Niya ellan dallin emin hu hipan nebalol di bebley yu e helag Esau.
7 Dingkug dakeyuddan bebley ni kaumbaddang ni hi-gayu hedin wada gubat. Umbaddang idallin mengebbul ni hi-gayud bebley yu. Issapatah dalli e melinggep kayu, nem pan-iplanuh da kebahbahan yu. Eleg yulli am-amta ey kapan-iddaddan idan gagayyum yun yuka pandinneli hu bitun keknaan yu.
8 Hi-gak e Ap-Apu ey bahbahek alin emin hu nelaing niya nenemneman ni hi-gayun iEdom hedin medettengan hu aggew ni pengastiguak ni hi-gayu.
9 Nemahhig ali takut yun nangketuled ni sindalud Teman niya emin ali sindalu yud Edom ey mettey.

Ya gaputun nekastiguan idan iEdom

10 Mebahbah kayun iEdom niya mebabba-ingan kayullin ingganah, tep nan-ale yudda limmun aaggi yun helag Jacob niya nampatey yudda.
11 Eleg yudda hanguden ni baddangan eman ni makahhapul da baddang yu. Impemegga yu tettekel ni hi-gadan inlian ni buhul da et alen da kinedangyan ni Jerusalem et gegedwaen da. Heni kayu damengu buhul da.
12 Lawah hu impahding yu. Nebabah nenang-ang-ang yuddan aaggi yun iJudah ni neligtan da. Nemahhig mewan an-anla yu eman ni kapampemahbahin buhul dan hi-gada. Niya nemahhig nampahhiya yun nanhelheltapan da.
13 Nengamlengan yu kumedek neligtan da et lumaw kayud bebley da et pan-alen yudda natdaan ni kinedangyan da. Eleg yudda anhan hemeken tutu-uk.
14 Mina-ma yu mewan tep nambetak kayud dalan et depapen yudda bimmesik ni hi-gada et pebeltan yuddan buhul da.

Ya penuwetan Apu Dios ni emin ni tutu-u

15 Neihnup law hu aggew ni penuwetan nan Apu Dios ni emin ni tutu-u. Et meippahding alin hi-gayun iEdom hu impenahding yu. Mambangngad alin hi-gayu hu lawah ni impahding yu.
16 Nemahhig hinelheltap idan tutu-uk di duntug ku, nem nehalhalman ali dama hu helheltapen yun pengastiguk ni hi-gayu, anin idan bimmebley di nanlinikweh, ma-lat meendi kayun emin e heni kayu endi dedan nunman.

Ya nengapputan idan helag Jacob

17 Nem yad Duntug e Zion di Jerusalem e kakkayyaggud ni bebley hu keihhikkugan idan meihwang ni tutu-un Apu Dios. Mambebley idalli mewan law hu helag Jacob diman, tep bebley da dedan humman.
18 Bahbahen idallin helag Joseph e u-ungngan Jacob ida iEdom e helag Esau, e henin kapemahbahin apuy ni dagemi. Endillin hekey metdaan ni helag Esau. Hi-gak e hi Ap-Apu hu nanghel idan nunya!
19 Et mambebley idallid Edom hu tutu-uk ni wadad appit ni south di Judah. Hedin yadda dama nambebley di duntug di appit ni kakelinnugin aggew ey manha-ad idad Pilistia, yad Epraim niyad Samaria. Hedin yadda dama helag Benjamin ey sekkupen da Gilead.
20 Hedin yadda edum dan helag Israel ni nambangngad ni nalpud edum ni bebley ni nengilawwan dan hi-gada ey sekkupen da Phoenicia ingganah di Sarephat appit ni north. Hedin yadda iJerusalem ni neilaw di Sepharad ey sekkupen da hu Judah di appit ni south.

21 Umlaw iddalli hu iJerusalem ni nakangngapput di gubat et gubaten da
Edom et hi-gada man-ap-apudman. Ey hi Apu Dios ali pampatul da.”

Jonah

Ya meippanggep ni libluh nan Jonah

Hi Jonah ey hakey ni prophet di Israel eman ni nampatulan Jeroboam diman. (2 Kings 14:25) Yadda iAssyria ni nambebley appit ni north niyad kasimmilin aggew di Israel ey buhul idan helag Israel. Ya capital ni Assyria ey ya Nineveh. Yadman Nineveh hu nengitu-dakan Apu Dios nan Jonah ma-lat tu peamtaddan tutu-udman e eleg mebeyyag ey mebahbah hu bebley da tep ya lawah ni daka pehpehding.

Nem eleg pinhed Jonah ni u-unnuden hu inhel nan Apu Dios ni pehding tu, tep yadda tutu-ud Assyria ey buhul idan Israel. Eleg tu pinhed ni meidwatan ida iNineveh ni tsimpuh ni mengngel nunya ma-lat mantuttuyyudda. Tep inamtan Jonah e hedin mantuttuyyudda, man hehmeken Apu Dios ida et eleg tudda kastigua.

Et mukun impatnan Jonah ni umbesik ma-lat meidawwin Apu Dios et an manlugan di bapor ni umlaw di Tarsis e naka-iddawwin bebley di Nineveh. Nem impaelin Apu Dios hu pewek di baybay et yan nengamtaan idan kamangngunnud bapor e hi Jonah hu gaputun newada pewek ey impedep-ah dad baybay. Nem inhewang Apu Dios hi Jonah, tep indaddan tu hu et-eteng ni deleg ni nengekmun ni hi-gatu et han tu iutad gilig ni baybay.

Entanni law et u-unnuden Jonah hi Apu Dios et lumaw di Nineveh et tu peamta hu inhel Apu Dios idan tutu-udman. Nantuttuyyudda numan et eleg kastiguen Apu Dios ida ey eleg tu bahbahen hu bebley da. Huyyan libluh nan Jonah ey impeang-ang tu e hedin hi Apu Dios, man tuka hehmeka niya tuka ippaptek ni emin hu tutu-u tu, beken ni yadda hu tutu-ud Israel ni ebuh.

Ya neitudek eyad libluh:

1. Ya nengitu-dakan Apu Dios nan Jonah et tu ehelen idan tutu-ud Nineveh e mekastigudda, nem eleg tu u-unnuden. (chapter 1)
2. Ya dasal Jonah nan Apu Dios eman ni wadad egeh ni et-eteng ni deleg. (chapter 2)
3. Ya pidwa tun nengitu-dakan Apu Dios nan Jonah di Nineveh et u-unnuden tu law. (chapter 3)
4. Ya nengipeang-angan Apu Dios nan Jonah ni hemek tu niya tuka pemaptek idan emin ni tutu-u tu. (chapter 4)

Ya eleg pengu-unnudan Jonah nan Apu Dios

1 Hakey ni aggew ey immehel hi Apu Dios nan Jonah e u-ungngan Amittai.
2 Kantuy "Lakkay di Nineveh, e et-eteng ni bebley, et mu peamtaddan tuudman e kastiguen kudda, tep inamtak e nekalliwtan ida."
3 Nem eleg u-unnuden Jonah hu inhel Apu Dios ni pehding tu. Ma-nu tep immegah, nem hin-appil kumedek nampelawwan tu e pinhed tun meiddawwin Apu Dios. Et lumaw di Joppa ey wada etan bapor ni umlaw di Tarsis * et baydan tu hu plitih tu et makilaw idan kamangngunnudman e bapor.
4 Nem pinhakkeyey impaelin Apu Dios hu naka-let ni pewek di baybay ey nemahhig ni anggetakkut e bahbahen tu etan bapor.

---

* **1:3 1:3** Ya Tarsis ey bebley di Spain ni nunman.

5 Simmakut ida etan kamangngunnud bapor et wada hakkeyey ka-
mandasal ma-lat baddangan ni dios tu. Entanni ey ninemnem da et
pambekahen da hu edum ni kalga da ma-lat kumekkeppaw etan bapor
et eleg malneng.
Nem hedin hi Jonah, man immen ngud kuwaltuh di daulen etan ni bapor
e naka-uyeng.
6 Limmaw etan kapitan ni bapor et kantuy "Kele ma-nu ni-ngangun hi-
gam tep kaka man-u-uggip? Bangun ka et mandasal kan dios mu et ilah
tu-et anhan ey hehmeken daitsu et eleg itsu matey!"
7 Entanni ey ninemnem ida etan ni kamangngunnud bapor ey kanday
"Mahapul ni mambubunut itsu ma-lat meamtaan hedin hipan hi-gatsu hu
himmulun et an newada hu hanneya."
Et mambubunut ida ey hi Jonah hu nebunut.
8 Et kanda law ni hi-gatu ey "Ehel mun hi-gami hedin hi-gam himmulun
et an wada huyyan anggetakkut ni kamekapkapyan hi-gatsu. Hipa ngunum
niya attun bebley hu nalpuan mu?"
9 Himmumang hi Jonah et kantuy "Hi-gak ey Hebrew hak. Nakka
deyyawa hi Apu Dios di kabunyan ni nanletun puyek niya baybay."
10 Et peamta tun hi-gada e bimmesik ma-lat meidawwin Apu Dios.
Dingngel da humman ni inhel Jonah ey nema-ma hu takut da et kandan
hi-gatuy "Nem kele dedan endin hekey hu takut mun an mengippahding
ni henin nuntan?"
11 Entanni ey tuka pan-ihhi-met hu pewek et kandan hi-gatuy "Hipa na-
mu hu pehding min hi-gam ma-lat masiked eya pewek?"
12 Kan law nan Jonah ni hi-gaday "Anin ew katteg ni bekah yuwak di
baybay nemet masiked eya pewek. Tep inamtak e hi-gak hu kambahul ni
wada huyyan nemahhig ni anggetakkut ni pewek et deh e meilleggat kayu
kumedek."
13 Eleg pinhed ida etan ni kamangngunnud bapor ni da bebkahen hi
Jonah di baybay et tagan dan daka illaput ni mangke-uh ma-lat padekal da
etan bapor, nem endi damengu e eleg da han-idekal tep tuka pan-ihhi-met
hu pewek.
14 Et mandasal ida law nan Apu Dios e Dios nan Jonah e kanday "Apu
Dios, entan anhan dakemi kastigun katey ni pemetteyan mi eyan tuu, tep
hi-gam hu nengipanghel eyan meippahding!"
15 Ginibbuh da humman ni dasal da et li-biten da hi Jonah et egahen dad
baybay ey pinhakkey ey netatsiked hu pewek.
16 Inang-ang idan nunman ni kamangngunnud bapor hu neipahding
ey wada law hu takut dan Apu Dios et iappitan da niya insapatah da e
mansilbiddan hi-gatu.
17 Hedin hi Jonah, man eleg matey tep wada etan binegan Apu Dios ni et-
eteng ni deleg ni mengekmun ni hi-gatu et manhahha-ad di egeh nunman
ni deleg ni tellun aggew niya tellun labbi. †

2

Ya dasal nan Jonah

1 Yan eman ni kawedan Jonah di egeh etan ni deleg ey nandasal nan
Ap-Apu e Dios tu.
2 Kantuy "Apu Dios, innang ni metteyyak et nakka pannana-ud ni
umlawwak di dungay e bebley idan netey, nem dingngel mu hu dasal ku
et ihwang muwak.

† **1:17 1:17** Matthew 12:40

3 Impeibbeng muwak di dallem ni baybay et meta-bunannak ni etta-teng
ni dalluyun.
4 Kangku ngu nem impea-allaw muwak di kad-an mu et endilli law hu
nak penang-angan ni Tempol ni muka panhahha-adi.
5 Innang ni melsingngak etan di kamansillesillen ni danum di baybay
niya nehibuhibudan hu uluk ni bagiw.
6 Nalnengngak di nandallem di hengeg ni heni duntug di baybay et
kangku ngu nem mena-yunnak ni heni meikkellabut diman. Nem himmek
muwak et ihwang muwak, e Apu e Dios ku.
7 Nakka mangkatkatey ey nandasallak ni hi-gam e Apu Dios ey dingngel
mud Tempol mu hu dasal ku.
8 Yadda nengiwalleng ni hi-gam niyadda etan beken ni makulug ni dios
hu daka daydayawa ey daka dedkuga hu binabbal mu.
9 Nem hedin hi-gak ngu, man ia-appeh ku hu penaydayaw kun hi-gam
niya i-appitan daka niya peamnuk hu hipan issapatah kun hi-gam ni
pehding ku, tep hi-gam ni ebuh e Apu Dios hu kabaelan tun umhelaknib."
10 Entanni law ey minandal Apu Dios etan et-eteng ni deleg et iuta tu hi
Jonah di gilig ni baybay.

3

Ya nengu-unnudan Jonah nan Apu Dios

1 Entanni ey pinidwan Apu Dios ni intu-dak hi Jonah di Nineveh
2 et kantuy "Elaw kad Nineveh, e et-eteng ni bebley, et mu peamtaddan
tuudman etan inhel kun hi-gam ni meippahding alin hi-gada."
3 Inu-unnud law nan Jonah hi Apu Dios et lumaw di Nineveh. Humman
ni bebley ey mahkang et umlaw di tellun aggew hu penellanan ni emin ni
bebley di diman.
4 Yan lapun aggew ni dintengan Jonah di diman ey in-aggew tun
impeenamtaddan tutu-udman hu inhel Apu Dios ni tu peamtan hi-gada.
Kantuddan katuutuuy "Melebbah hu na-pat ni aggew et bahbahen Apu
Dios huyyan bebley!"
5 Kinulug idan iNineveh humman ni impeamtan Jonah ni inhel Apu Dios,
et getuden da aggew ni pantetpelan dan eleg ida mengngan. Et emin ida,
kedangyan winu newetwet ey nambalwasiddan langgusih ma-lat peang-
ang dan nantuttuyyuddad liwat da.
6 Dingngel nan patul di Nineveh humman ni an inhel Jonah ey imminah
di tuka yuddungin man-ap-apu et ekalen tu hu balwasi tu et mambalwasi
daman langgusih et an yumudung di dep-ul.
7 Et itu-dak tu hu an mengippeamtaddan emin ni tutu-ud Nineveh ni
impekapya tun olden e kantuy "Hi-gak niyadda eya opisyal ku ey i-olden
mi e emin itsu ey mahapul ni eleg itsu ni umkan ni hipan kamekkan niya
eleg itsu ni um-inum ni danum niya hipan kameinnum. Anin idan animal
tayu et eleg ida pengngan niya eleg ida peinnumi.
8 Emin itsu ey mahapul ni mambalwasi itsun langgusih. Anin idan
hipan impaknan tayu et mahapul ni hukluban tayuddan langgusih. Niya
mahapul ni ihammad tayun mandasal nan hi Apu Dios, niya isiked tayun
mengippahding ni emin ni hipan lawah.
9 Et ilah tu et anhan ey hehmeken daitsun Apu Dios et mantuttuyyun
memahbah ni hi-gatsu."

10 Inang-ang Apu Dios e nantuttuyyuddan liwat da niya insiked dan
mengippahding ni lawah ey himmek tudda et eleg tu ituluy ni pehding
etan ninemnem tun pemahbahan tun hi-gada.

4

Ya binungetan Jonah nan hi Apu Dios

1 Kaumbubunget hi Jonah niya peteg guhu tu tep eleg peamnun Apu Dios
hu inhel tun pemahbahan tun Nineveh.
2 Et mandasal hi Jonah e kantuy "Apu Dios, kaw eggak ehelen dedan
eman ni eleggak peni-yanan alin bebley mi e henin nunya pehding muddan
buhul mi? Mukun bimmesikkak et di Tarsis, tep inamtak dedan e kabbab-
bal kan peteg, mahmek ka, beken kan kabbubunget, eleg melumman hu
impeminhed mu niya nandadaddan kan eleg mengippeamnun hipan inhel
mun pengastigum.
3 Apu Dios, anin ew ni patey muwak, nakka pehebbalin anin ni
metteyyak nem ya nak meittu-u."
4 Nem hinumang Apu Dios et kantun Jonah ey "Kaw wada kelebbengan
mun umbunget?"
5 Entanni ey limmaw hi Jonah di a-allaw etan ni bebley di Nineveh di
appit ni kasimmilin aggew et kumapyan hukyawwin panhidduman tu et
manyuyyuddung diman et hehheggeden tu hedin hipa hu meippahding
idan tuudman.
6 Entanni ey wada etan wakal ni winedan Apu Dios ni nengin-
eetteng et keya-munan tu etan hukyawwin kapanyuyyuddungin Jonah et
mahiduman ey kaman-am-amleng.
7 Nem entanni et kamangkewa-wa ey impaelin Apu Dios hu bigih et
kanen tu humman ni wakal et makpit.
8 Entanni mewan et inlet tu petang ey impaelin Apu Dios hu maetung ni
dibdib ey kameni-weh hu petang di ulun Jonah et heni mehellangeb, tep
nemahhig hu atung ni petang et peteg hu guhu tun an neteyyan etan ni
wakal. Et humman hu, pinhed tu mewan ni mettey. Kantun Apu Dios ey
"Heballi ew ni-ngangu hu metteyyak."
9 Nem immehel mewan hi Apu Dios ni hi-gatu et kantuy "Endi lebbeng
mun an umbubunget ni neteyyan etan ni wakal."
Himmumang hi Jonah et kantuy "Wada lebbeng kun umbunget niya anin
ni metteyyak ni bunget ku."
10 Nem kan Apu Dios nan Jonah ey "Nem kele makaggeh nemnem mun
neteyyan etan ni wakal? Kaw intanem mu niya kaw mu impaptek ew ngu?
Tam neala ey newadan labbi tu, nem neala et matey mewan ni newa-waan
tu.
11 Nem lebbeng tun hehmekek ida hu tutu-ud Nineveh tep nehuluk ni
hanggatut et dewampulun libudda e eleg da amta hu neiptek ni pehding
da, niya dakel animal da."

Micah

Ya meippanggep nunyan libluh nan Micah

Hi Micah ey hakey ni prophet ni kamengippeamtan kae-helan Apu Dios idan tutu-u niyadda aap-apud Israel niyad Judah. Ya Samaria hu capital ni Israel ni nunman ey ya Jerusalem hu capital ni Judah. Impeamtan Micah ni hi-gada e kastiguen Apu Dios ida tep lawah daka pehpehding.

Daka daydayawa hu beken ni makulug ni dios idan beken ni Hebrew ni nekibebley ni hi-gada niya eleg da u-unnuda hi Apu Dios e hi-gatun ebuh hu makulug ni Dios. Dakel pay hu edum ni lawah ni impenahding da. Eleg u-unnuden idan aap-apu da hu Tugun Apu Dios niya pinhed dan ellan hu hipan wadan edum da, e daka panhina-ul niya daka pampinilliw hu daka pehding ni mengelladdan nunman. Hedin beken mewan ey daka tattakkuta winu daka petteya hu kan kukuwah ni hipan pinhed dan ellan. (2:1-2 et ya 3:9-11) Yadda mewan hu kekeddangyan ey eleg da hehmeka niya eleg da baddangidda nangkewetwet ni nekibebley ni hi-gada e nemahhig kumedek hu daka pehding ni hi-gada. (2:9, 3:2-3 et ya 6:10-12)

Gapuh idan nunyan liwat idan tutu-ud Israel niyad Judah ey impeamtan Apu Dios e kastiguen tudda, nem kapyatun eleg pinhed idan tutu-ud Israel ni mengu-unnud. Et bahbahen ida law ni sindalun Assyria hu bebley da niya inla da hu dakel ni hi-gada et pambalin daddan balud di Assyria. (721-722 B.C.) Entanni et ehelan Micah ida hu tutu-ud Judah et peamta tun hi-gada e hedin eleg da issiked ni mengippahding ni lawah, man mekastigudda dama.

Intuttuddun Micah idan tutu-u e ya namnamah dan ebuh ey mambangngad idan menaydayaw nan Apu Dios niya mandinnel idad hemek tu. (4:1–5:15 et yad 7:18-19) Huyyan hemek tu ey neipeamtad planuh tun mengihwang idan tutu-u tun helag Israel niyaddan emin hu tutu-u eyad puyek. Impeamtan Micah e huyyan planuh ey peamnulli etan ni mengihwang ni inhel Apu Dios ni peelli tu. (5:2-5)

Ya neitudek eyad libluh:

1. Ya kekastiguan idallin helag Israel ey ya keihwangan da. (chapters 1–2)
2. Ya nengipeamtaan nan Micah ni nanliwatan idan aap-apud Israel, nem impeamta tu e wada namnamah dan emin ni helag Israel. (chapters 3–5)
3. Ya nengipeamtaan Apu Dios ni nanliwatan idan helag nan Israel ni ya pengapputan alin nan-ap-apuan tu. (chapters 6–7)

1 Yan eman ni nampatulan di Jotham, hi Ahas et hi Hesekiah di Judah ey
impeamtan Apu Dios nan Micah e iMoreshet hu meippahding alid bebley
di Samaria niyad Jerusalem.

2 Et kan Micah idan tutu-u ey “Hi-gayun katuutuu eyad puyek, dengel yu
eya e-helek ni hi-gayu: Hi Apu Dios, e Eta-gey ni peteg, e immen di Tempol
tud kabunyan ey kantuy nambahul kayun emin.

3 Hi Apu Dios ey melpullid tuka panha-adi et melehbeng e mandellan di
ta-pew idan duntug ma-lat umlin mengastigun hi-gayu.

4 Mangkelennat idalli duntug ni pandellanan tu e henidda kendel ni
linenat ni apuy ey um-ayuh iddallid nangkedeklan. Heniddalli elwang ni
man-a-ayyuh di duntug.
5 Meippahding idallin emin huyya tep kangenghayaddan iIsrael niyadda
iJudah hi Apu Dios niya nanliwat idan hi-gatu. Impappangnguluddan tutu-
ud Samaria hu edum dan iIsrael ni nanliwat nan Apu Dios. Ya dama
nengipappangnguluddan iJudah ni nanliwat ey yadda tutu-ud Jerusalem."
6 Et humman hu, kan APU DIOS ey "Bahbahek ali Samaria niyadda etan
binattun baballey da et mambalin ni mangkeipiggil ni batu. Niya pan-
ullinek idalli batud nandeklan di ehpen et mabudihan hu inehnengan ni
bebley. Mambalin alin heni leguntan kapantennemin grapes tep endillin
hekey mambebley diman.
7 Mangkebuklillin emin hu nebalol ni kinenapya dan dios da niya
megihheb alin emin hu hipan neidwat di tempol da. Tep humman idan
indawadawat da ey heni sinangdan ni bibi-in daka iggatang annel da, tep
inemung dan nandayawan dan beken ni makulug ni dios. Et humman hu,
emin etan pihhuh ni inusal dan nenaydayaw idan nunman e dios ey ellan
idallin buhul da et ilaw dad bebley da et usalen da * daman penaydayawan
daddan dios dadman."
8 Et kan Micah ey "Gapu tep henin nunyalli meippahding ey man-
nannangngihhak ali niya umlelemyungngak. Eggak ali mampettut niya
eleggak mambalwasin an mandaladalan. Mantete-ullak ali e heni-ak
immeyew ni ahhu niya mangngugngugnguggak e heni-ak ali akup.
9 Heni nekalliputan ida hu iSamaria e eleg law mabalin ni meeggahan.
Anin idan iJudah et anggehemmek ida, tep kamangkedettengi dama
kekastiguan da. Niya anggegannuy um-aliddalli buhul da et bahbahen da
Jerusalem.
10 Entan tu ehel idan buhul tayun iGath hu keapputan tayu niya
entan lelemyung yu. Nem hedin hi-gayuddan tutu-ud Bet Leaprah ey
pandulladullag kayud dep-ul ma-lat peang-ang yu lemyung yu.
11 Deh ida tutu-ud Saphir e mambalin idan balud et kapan-illaw idan
buhul dad edum ni bebley e eleg ida mampanbalwasi et nemahhig baing
da. Eleg ida meukkat hu tutu-ud Saanan ni takut dan buhul da. Nemahhig
ali lemyung ni tutu-ud Bet Esel ni keapputan da. Endilli law kabaelan dan
memaddang ni hi-gayun iJerusalem.
12 Hi-gayun tutu-un nambebley di Marot ey hehhegeden yulli umbad-
dang ni hi-gayu ma-lat meihwang kayu, nem endilli um-ali. Tep ittu-dak
alin APU DIOS hu dakel ni buhul yu ma-lat mebahbah hu bebley yu, anin
idan nambebley di neihnup di Jerusalem!
13 Hi-gayun tutu-ud Lakis ey papuut yun umbesik. Panlugan kayud
kalesah yu et manglaw kayu, tep iyyaddalli buhul yu. Hi-gayu nemangulun
nambebley di Judah ni nengiu-unnud di kapanliwwasin Israel e daka
daydayawa hu dios ni kinapyan tuu. Et deh e impappangngulu yudda
tutu-ud Jerusalem ni manliwwat.
14 Hi-gayun aap-apud Judah ey eleg yuddalli law ang-anga hu iMoreshet
Gath, tep apputen idallin buhul da et meillaw idallid edum ni bebley.
Pilliten dakeyulli daman nunman idan buhul dan um-idwat ni pihhuh ni
hi-gada. Mehe-ul idalli papatul ni Israel, tep kanda na-mu nem baddangan
idan iAksib ey eleg ali meippahding tep anin alin hi-gada et meapput ida.

---

* **1:7 1:7** Wada na-mun huyyan pihhuh ey inusal idan buhul dan penangdan da ida etan ni bibi-in daka pebeyyad annel dad kalekileki etan di tempol da.

15 Niya hi-gayun iMareshah ey anggehemmek kayulli tep peellillin APU
DIOS ida buhul yun menggep ni bebley yu. Yaddalli nandingngel ni aap-
apud Israel ey ida mantellu etan di leyang di Adullam.
16 Hi-gayu daman iJudah ey pampemukmuk kayu et keang-angan ni
nemahhig ni lemyung yu, tep mangkeillaw idalli hu nakappinhed yun u-
ungnga yud edum ni bebley."

2

Ya kastiguddan kamengippelilligat ni newetwet

1 "Anggehemmek kayun tutu-un kaumtukal ni mamplennuh ni mengip-
pahding ni lawah. Hedin bimmangun kayun kamangkewa-wa, man im-
pahding yudda humman ni implanuh yu tep kabaelan yun mengippahding.
2 Yuka pampiliwa papayyew niya baballey ni pinhed yun ellan. Yuka
tellama bineltan ni edum yun tuu."
3 Et mukun kan APU DIOS ni hi-gayuy "Ninemnem kun peelli hu ligat
ni pengastiguk ni hi-gayu. Endilli hakey ni hi-gayun an meihwang. Eleg
kayulli law mampahhiyya hedin umdateng humman ni ligat yu.
4 Ene-ehhelen alin tutu-u humman ni mekapkapyan hi-gayu niya i-ena-
appeh da e kanday: 'Binahbah idan APU DIOS niya impalaw tuddad edum
ni bebley. Binangngad tu hu bebley da et idwat tuddan buhul da.' "
5 Et humman hu, hedin medettengan ali hu pengibbangngadan APU DIOS
ni hi-gayud bebley yu ey endi an meidwat ni hi-gayun pambebleyan yu,
tep eleg kayu law meibbillang ni tutu-u tu.
6 Kan idan beken ni makulug ni prophet yuy 'Isiked mu huttan ni muka
e-e-hela, tep nanna-ud ni eleg ippahding nan Apu Dios hu kebe-ingan mi.'
7 Nem heninnuy penummang ku "Hi-gayun helag Jacob, kaw kanyu
nem eleg dakeyu kastiguan APU DIOS hedin henin nuntan e lawah yuka
pehpehding? Nanna-ud ni kastiguen dakeyu. Kaw eleg yu amta e kan APU
DIOS ey yaddan ebuh hu kayyaggud daka pehding hu pengippahdingan tun
kayyaggud?"
8 Tep kan APU DIOS ey "Hi-gayun tutu-uk ey heni kayu nambalin ni buhul
idan edum yun helag Israel, tep lawah yuka pehpehding ni hi-gada. Yu
pay anhan katekkewa hu balwasiddan sindalun kamangkeibbangngad ni
an nekigubat ey ay ida katteg kamakaddinnel e ya daka pannemnem ey
endi meippahding ni hi-gadan lawah. Nem ampangunet itten kumedek e
hi-gayu hu mengippahding ni hanniman ni hi-gada.
9 Anin idan bibi-in tutu-uk et dineg-al yuddad nehammad ni baballey da.
Inendi yu law ni ingganah hu panyaggudan idan u-ungnga dan indawat
kun hi-gada.
10 Ka-kal kayun tutu-u eyad bebley, tep endi law linggep deya! Deh e
kamangkedettengi hu kebahbahan eyan bebley tep kaumhulun hu liwat
yu.
11 Yadda maitek niya maheul ni prophet hu pinpinhed yu, nema-ma
hedin kandan hi-gayuy 'Medettengan ali aggew ni keweddaan ni dakel
ni meinnum ni pan-am-amlengan yu.' Tep humman pinpinhed yun
dedngelen."
12 Kan APU DIOS ey "Anin ni henin nunya hu meippahding alin hi-gayu
e helag Jacob et emmungen dakeyulli mewan ni natdaan et heni kayulli
dakel ni kalneroh ni neamung di halun. Yallin nunman ey medakkel kayu
et mepnulli eya bebley yu."

13 Hi APU DIOS e patul da hu mengibbeghul alin eheb ni bebley ni
neilawwan idan tutu-un helag Israel et ipengulu tuddan um-anemut eyad
bebley da.

3

Mekastigudda hu lawah ni ap-apu niyadda maitek ni prophet

1 Dengel yuwak e aap-apud Israel. Gullat et ya limpiyuh hu pehding yun
man-ap-apu.
2-3 Nem eleg, tep pinpinhed yu kumedek hu lawah niya anggebe-hel yu
hu kayyaggud. Ida kamanhelheltap ni peteg hu tutu-uk, tep lawah yuka
pehpehding ni hi-gada. Heni yuka panlatlata belat da, niya heni yuka
panhepunga genit da. Heni yuka panggedgeda laman da ni inhaeng yud
banga ni nangkan yu.
4 Nem medettengan ali aggew ni pampehemmehemmekan yun APU DIOS,
nem eleg dakeyu hengnguda. Eleg tulli dedngela dasal yu tep ya liwat yu.
5 Heninnuy hu kan APU DIOS ni hi-gayun maitek ni prophet "Yuka
ippangupanguludda tutu-uk di neihlan dalan. Tep hedin indawtan dakeyu
etan ni tuun kennen yu, kanyu etan ni nengidwat ey 'melinggep hu biyag
mu.' Nem hedin wada etan eleg umidwat, kanyun hi-gatuy 'anggetakkut
ali mekapkapyan hi-gam.'
6 Et humman hu, kamangkedettengi hu kepappegan ni kameippeamtan
hi-gayu. Endilli law pei-innep kun hi-gayu, niya eggak ali law peamtan hi-
gayu hedin hipalli mekapkapyan edum ni aggew. Heni kayulli law wadad
engeenget ni ingganah, tep endilli law kabaelan yun mengamta hedin hipa
meippahding.
7 Hennian yulli angah yun baing yu, tep yan nunman ali ey ihik yun
amtaen hedin hipa mekapkapyan edum ni aggew, nem eleg dakeyulli hum-
manga." Huyya inhel Apu Dios ni meippahding ni hi-gayun mangkaitek ni
prophet.
8 Nem hedin ngun hi-gak, man wada kabaelak ni kamelpun Ispirituh
APU DIOS. Et mukun dammutun han-ipahding ku hu neiptek niya eleggak
umtakut ni mengippeamtaddan helag Jacob e mekastigudda tep nanliwat
idan APU DIOS.
9 Dengel yu e aap-apuddan helag Jacob. Anggebe-hel yu hu limpiyuh
niya yuka pambalin ni lawah hu kayyaggud.
10 Impambalin yun ya elaw ni kapambiyag di deya Jerusalem ey
meippuun di kalwah niya papatey.
11 Hi-gayun aap-apu ey kayu kamebeyyadi ma-lat ipahding yu hu beken
ni limpiyuh. Niya hi-gayun papaddi ey kayu kamangkekdew ni tangdan
yun yuka pengituttudduin Tugun APU DIOS. Anin ni hi-gayuddan prophet
et ya pihhuh yuka gamgamin yuka pengheliddan tutu-un meippahding ni
hi-gadan edum ni aggew. Niya emin kayu ey kanyuy hi APU DIOS hu yuka
iddinel. Kanyuy 'Endi hu lawah ni meippahding ni hi-gami, tep baddangan
dakemin APU DIOS.'
12 Et humman hu, hi-gayu hu umhulun ni kebahbahan alin Zion et henilli
nealedun payew. Emin ali Jerusalem ey mebahbah et henilli natbun ni
lugit. Anin alin Tempol et mebahbah et umtemel hu helek niya hebit di
duntug ni sinuunan tun nunya.

4

Ya pan-ap-apuan alin APU DIOS di kebebbebley eyad puyek

1 Yallin edum ni aggew ey ya etan duntug ni neituunan ni Tempol APU
DIOS ey mandingngel, et dakel ali tutu-ud kebebbebley eyad puyek ni
umlaw diman ni an mandaydayaw.
2 Kandalliy "Keyuy et manteyed itsud duntug APU DIOS e Dios idan helag
Israel di Tempol tu et ituttuddu tun hi-gatsu hu pinhed tun pehding tayu
et humman u-unnuden tayu."
Huyyalli e-helen da, tep yan nunman alin tsimpuh ey yad Jerusalem hu
keituttudduan ni ehel APU DIOS.
3 Hi-gatulli law mengippennuh ni panhahallaan ni katuutuud kebebbeb-
ley ni et-eteng hu kabaelan da, neihnup winu neidawwi. Yan nunman ali
ey eleg ida law mandaddan hu kebebbebley ni mekiggubbat, tep endi law
manggugubat. Pan-e-dihen dalli law hu ispadah da et kapyaen dan aledu
niya pangkapyaen dalli pahul dan ewah ni panlinnih dan intanem da.
4 Wadalli law hakkey ey melinggep di nambalyan tu, tep endi law
tekkutan tu. Niya waddalli hakkey ey wada legunta tun pantenneman tun
mekkan, henin grapes niya figs. Huyya insapatah APU DIOS e Kabaelan tun
emin ni meippahding ali.
5 Anin ni kantu et wada hakkey idan tutu-ud kebebbebley ey ya dios dan
kinapya da hu daydayawen da, ey hedin ngun hi-gatsu, man hi APU DIOS
hu daydayawen tayu niya u-unnuden tayun ingganah.
6 Kan APU DIOS ey "Kinastiguk ida tutu-uk et palaw kuddad edum ni
bebley et manhelheltap idadman. Nem edum alin aggew ey emmungek
ida mewan et ipaptek kudda.
7 Henidda nepi-day e anggehemmek ida niya neidawwiddad bebley
da. Nem pambalin kullin et-eteng kabaelan ni bebley da. Meippalpullin
nunman ey hi-gak e AP-APU hu man-ap-apun ingganah ni hi-gadad Duntug
e Zion.
8 Hedin hi-gayu e tutu-ud Jerusalem, e nambebley di nehammad ni
bebley di Zion ey issapatah kun hi-gayu e pebangngad kulli hu dayaw ni
bebley yu et mambalin ali mewan ni et-eteng kabaelan tu et yadman ali
panha-adan ni puttukek ni mampatul."
9 Hi-gayun iJerusalem, nem kele kayu kamantete-ul niya kayu kaman-
helheltap e heni kayu biin nganngnanih ni man-ungnga? Kaw gapu tep
nekakkapuy hu patul yu et heni damengu endi tu? Niya kaw gapu tep
henidda damengu nangketey konsihal yu?
10 Makulug ni manhelheltap kayu e tutu-ud Jerusalem. Et humman hu,
anin ni mampapalak kayu e henin biin nganngnanih ni man-ungnga, tep
um-alilli buhul yu, et mahapul ni hi-yanen yu eya bebley yu et kayu
mangkampud endi nambebley. Meillaw kayullid Babilon et mansilbi
kayun himbut diman. Nem bangngaden dakeyullin APU DIOS ni hakey ni
aggew et ihwang dakeyud buhul yu.
11 Anin ni yan nunya et neamung dakel ni sindalud kebebbebley ni
mengubbat ni hi-gayu. Kanday 'Mahapul ni bahbahen tayu Jerusalem et
mebabba-ingan ida tuudman, et ipahhiya tayulli hu nengapputan tayun
hi-gada.'
12 Nem eleg amtaddan nunman ni buhul yu e ya wadad nemnem APU
DIOS ey emmungen tudda et kastiguen tudda e henin kapehding ni negapas
ni pagey di illikkan e kapan-igsin ni nambakdungan.
13 Kan APU DIOS ey "Inah kayun iJerusalem et kastiguen yudda buhul
yu. Iddawtan dakeyun elet yun henin elet ni bulug ni baka e heni gumek
hu ha-duk tu niya heni gembang hu kukub tu. Et heni yu pan-iggasin ida
humman ni tutu-ud dakel ni bebley et pan-alen yu kinedangyan dan beken

ni limpiyuh nalpuan tu et iappit yun hi-gak e AP-APU e Ap-apun emin ni kebebbebley eyad ta-pew ni puyek.”

5

1 Hi-gayun iJerusalem, amung yudda sindalu yu, tep linikweh daitsun buhul tayu et daitsu kapanggubbata. Gubbaten dalli ap-apu tayun iIsrael et apputen da.

Ya Ap-apun mei-ungngad Bethlehem

2 Nem kan APU DIOS ey “Ya Bethlehem di Eprathah hu keek-eketan ni bebley di Judah, nem yadman hu kelpuan ali etan ni puttuken kun patul ni Israel. Humman alin mampatul ey helag ni patul ni nunman.”
3 Et humman hu, iwwalleng ali nin APU DIOS hu helag Israel ingganah ni kei-ungngaan nunman ni patul. Yan nunman ali dama pambangngadan idan iIsrael ni neilaw di edum ni bebley et mei-dum idan edum da eyad bebley da.
4 Humman alin mampatul ey ipapaptek tulli tutu-u tu e henin kapemaptek ni kamampattul ni kalneroh tu. Melpullin APU DIOS hu kabaelan tun mampatul niya meippeang-ang ali dayaw tud pehding tun man-ap-apu. Endilli law an tekkutan idan tutu-u tu tep ebbuluten alin tutu-ud kebebbebley hu kasina-gey tu.
5 Hi-gatulli mengidwat ni linggep da.
Hedin gubbaten idan iAssyria hu bebley tayu, et bahbahen da batun luhud tayu et hehgepen daitsu, ey hanggaen tayudda e ippanguluddan keka-ka-letan ni aap-apu tayu.
6 Et hi-gadalli mengihwang ni hi-gatsu idan nunman ni iAssyria hedin gubbaten daitsu. Apputen idallin aap-apu tayu hu Assyria e Nimrod hu hakey ni ngadan tu. Pellaw tayuddalli sindalu tayun man-ap-apud bebley da.
7 Yadda metdaan ni helag Jacob ey mandinnel idan Apu Dios, beken ni ya tutu-u. Meiwwehhit idallid kebebbebley et mambalin idallin panyaggudan ni katuutuu. Heniddalli delnu niya udan ni kamelpun APU DIOS e kamengippeteggun neitnem.
8 Huyyaddan tutu-un Israel ni metdaan ey mambalin idan nangka-let ni ap-apud kebebbebley ni neiwehitan da. Heniddalli layon ni kamenemmak ni kennen tud muyung winu kamampemettey ni kalneroh di pattullan e tuka pamba-nutadda, ey endi dammutun mengihwang ni dimpap tu.
9 Makulug ni paka-apputen idallin iIsrael hu buhul da et pakabbahbahen daddan emin.
10 Nem kan APU DIOS idan eleg mengu-unnud ni hi-gatuy “Yan nunman alin aggew ey pakabbahbahek ni emin hu yuka ididdinel, henin kebayyu niya kalesah yun yuka ussalad gubat.
11 Pambahbahek ali etta-teng ni bebley yu, anin ida etan ni nangkeham-mad ni tuping ni luhud yu.
12 Niya bahbahek idalli kabaelan yun mengippahding ni magic niya man-ennap et eleg yulli law han-ipahding.
13 Bahbahek ida dios yun kinapyan tuu niyadda hinead yun batun yuka deyyawa. Eleg kayulli law manyu-ung ni menaydayaw idan kinapyan ngamay yu.
14 Pan-e-kalek ali impeehneng yun i-ingngeh ni dios yu e hi Asherah niya bahbahek ida bebley yu.
15 Niya kastiguek idallin emin hu tutu-ud kebebbebley ni eleg mengu-unnud ni hi-gak et humman pengibleh kun hi-gada tep ya bunget ku.”

6

Ya inhel Apu Dios ni nanliwatan idan tuu tu

1 Hi-gayun helag Israel, dengel yu hu inhel APU DIOS ni hi-gayun tutu-u
tu. Kantun hi-gak ey "Peamtam hu lilih ku eyaddan tutu-uk et tistiguan
idan duntug.
2 Hi-gayun kedunduntug ni nehammad ni neipeyudungan ni puyek,
dengel yu hu lilih kuddan tutu-uk ni helag Israel et hi-gayu tistiguk, tep
makulug ni nemahhig hu liwat dan hi-gak.
3 Kaw wada neihallan impahding kun hi-gayun tutu-uk? Kaw wada
nengipeligligatan kun hi-gayu et mukun dingkug yuwak? Ehel yu hedin
wada!
4 Tam hi-gak nengihwang ni hi-gayun kaweda yud Egypt ni nanhimbutan
yudman. Tep bineal ku hi Moses, hi Aaron ni hi Miriam ni nemaddang ni
hi-gayu.
5 Nemnem yu e tutu-uk eman ni pemahbahan dakeyu-et nan patul di
Moab e hi Balak e intu-dak tu hi Balaam e u-ungngan Beor ma-lat idutan
dakeyu, nem impambalin kun panyaggudan yu hu impaeli tun hi-gayu.
Niya nemnem yu hu nengipenaptekan dakeyu neipalpu eman ni nalpuan
yud Sittim ingganah ni dintengan yud Gilgal. Huyya penang-angan yun
hi-gak e AP-APU yu ey kamannananeng hu kayyaggud ni nakka pehding ni
hi-gayu."
6 Hipa i-appit tayud hinanggan APU DIOS e Keta-ta-geyyan hedin tayu
daydayawen? Kaw dammutun ya impah ni bakan hantoon tu hu i-appit
tayun kagihheba?
7 Kaw peamleng tayu hi APU DIOS hedin i-appit tayun hi-gatu hu linnibun
lakkitun kalneroh niya dakel ni lanan olibah ni henin hampulun libun
wangwang hu kedakkel tu? Niya kaw kanyu nem hedin i-appit yu hu
pengulwan ni u-ungnga yu, man metekla hu liwat yu?
8 Eleg! Tep impeamta tu law ni hi-gayu hedin hipa kayyaggud, et
inamta yu law hedin hipa pinhed APU DIOS ni pehding yu. Ya pinhed
tu ey ya nelimpiyuh hu pehding yun edum yun tuu, man-an-anla kayun
mengippeang-ang ni hemek yu niya mampekumbabah kayud hinangga tud
yuka pengu-unnudin hi-gatu.
9 Dengel yuwak kedi! Hedin makulug ni nenemneman kayu ey u-unnud
yu hi APU DIOS. Tuka pan-e-helan hi-gayun tutu-ud Jerusalem e kantuy
"Kamangkedettengi hu pengastiguan dakeyun hi-gak.
10 Hi-gayun lawah tuka pehpehding ni tutu-u, kaw kanyu nem liwwanek
e kimmedangyan kayu tep ya nenalatalaman yun edum yun tutu-u? Yuka
ussala killohhan ni kulang kiloh tu.
11 Kastiguek hu tuun kaman-ussal ni killohhan ni kulang kiloh tu niya
beken ni limpiyuh ni lekud.
12 Mangkabunget kayun kekeddangyan niya yudda kapanhelheltap hu
edum yun tuu. Emin kayun nambebley di Jerusalem ey mangkaitek kayu.
13 Et humman hu, inlapuk law ni memahbah ni hi-gayu tep ya liwat yu.
14 Mengngamengngan kayulli, nem meu-upa kayu. Tagan yulli amung ni
hipan kinedangyan yu, nem meendiddallin hi-gayu, tep ittu-dak kuddalli
buhul yu et pambahbahen da.
15 Mantennem kayulli, nem endilli yu ennien. Mengapya kayullin lanan
olibah, nem beken alin hi-gayu mengussal. Mengapya kayullin meinnum
ni grapes, nem beken ni hi-gayu menginnum.

16 Meippahding idalli huyyan hi-gayun tutu-ud Jerusalem, tep inu-unnud
yu lawah ni peteg ni impenahding eman lan patul e hi Omri nan hi patul
e hi Ahab e u-ungnga tu. Et humman hu, bahbahek ali bebley yu et
pippihulen dakeyullin katuutuud kebebbebley."

7

Yadda tutu-ud Israel ey nemahhig kalwah da

1 Hi-gak e hi Micah ey nakka umlelemyung ni peteg! Heni-ak etan ni tuun
neupa et kaanmenemmahemmak ni kennen tun lameh ni grapes niya figs
di legunta, nem endi tuka hemmaka, tep inehim dan emin.
2 Henin nunman neipahding idan kayyaggud ni tutu-un kamengu-unnud
nan Apu Dios e endi natdaan ni hi-gada. Ebuh ida law hu maheul niya ihik
ni umpatey ni edum dan tuun natdaan.
3 Nelaing idan emin ni mengippahding ni lawah. Yadda huwet niyadda
ap-apu ey ida kamebeyyadi ma-lat ipahding da hu beken ni kayyaggud.
Niya kapillitaddan kedangyan hu tutu-un mengippahding ni pinhed da.
Ida kamambabaddang ni mamplennuh ni mengippahding ni lawah.
4 Anin ida etan ni kekakkayyaggudan niya kelimlimpiyuhan ni hi-gada et
henidda nahbitan ni helek. Et humman hu, kangkun hi-gayuy "Nedateng
law hu aggew ni kekastiguan yun helag Israel e humman dedan la hu inhel
Apu Dios idan prophet tu et peamta dan hi-gayu. Et yan nunya ey eleg yu
amta pehding yu tep ya takut yu.
5 Entan tu pandidineli hu sinakdul yu winu gayyum yu. Niya helipat-i
yu e-helen yud tuu, anin ni ya ahwa yu.
6 Tep yan nunyan tsimpuh ey yadda u-ungngan lalakki ey daka pihhula
ameda. Yadda bibi-i ey daka ngenghaya ineda. Anin ida inepun bii et daka
bekkala inan ahwada. Ya kakulugan tu, ey yalli buhul ni hakey ni tuu ey
ya edum tud bawang ni baley tu.
7 Nem anin ni henin nunman ali meippahding et hedin ngun hi-gak, man
nakka makaddinnel e um-alilli hi Apu Dios kun memaddang ni hi-gak et
ihwang tuwak. Inamtak e dedngelen tulli dasal ku.
8 Hi-gayuddan buhul mi ey entan pan-an-anla yu tep ya ligat mi.
Heni kami nan-egah, nem umbangun kamilli mewan. Heni kami wadad
engeenget, nem hi Apu Dios hu dilag mi.
9 Bimmunget hi Apu Dios ni hi-gami tep nanliwat kamin hi-gatu. Nem
ennusan mi bunget tu ingganah ni medettengan hu tsimpuh ni pengi-
ehnengan dakemi et kastiguen tudda buhul mi tep yadda lawah ni
impahding dan hi-gami. Heni dakemilli i-ukat di kawwalwal et ang-angen
mi limpiyuh ni pehding tun panyaggudan mi.
10 Ang-angen yuddallin buhul mi huyyan meippahding et umbabaing
kayullin peteg, tep kanyu la nin hi-gamiy 'Attu mewan hu Ap-Apu e Dios
yu ey?' Nem yan nunman alin tsimpuh ey meapput kayu et pan-iggasin
dakeyullin heni kayu pitek di keltad."
11 Kan Apu Dios ey "Hi-gayun helag Israel, anggegannu law ey medetten-
gan hu pengiyayyaggudan yun tuping ni luhud ni bebley yu. Umlakkeb ali
bebley yu, tep geglidek ali pappeg.
12 Niya yan nunman alin aggew ey um-aliddalli tutu-un melpud nei-
dawwin bebley et mei-dum idan hi-gayu. Melpuddad Assyria niyad Egypt,
yaddad kebebbebley di neihnup di Wangwang e Euphrates niyaddad
nangkeidawwin bebley e lebbahan ida baybay niyadda duntug.

13 Nem mekabbahbah idalli edum ni bebley eyad puyek tep ya lawah ni
peteg ni kapehding ni tutu-un nampambebley diman."
14 "APU DIOS, ali ka anhan ma-lat ipaptek dakemin tutu-um, henin
kapemaptek ni kamampattul ni kalneroh tu e tudda kaillaw di pattullan
ni mateba helek. Tep kami kamei-ellig di kalneroh ni nea-appil di bebley
ni endi helek ni kennen mi, tep neidawwi kamin hi-gam. Ilaw dakemid
Bashan niyad Gilead e mateba kameitnem ma-lat man-am-amleng kami e
heni lan nunman."
15 Himmumang hi APU DIOS ey kantuy "Em, pehding kuddalli hu miracle
ni henin impahding kun dakeyu nengawitan di Egypt."
16 Et yallin penang-angan idan tutu-ud kebebbebley ni nunman ni
pehding APU DIOS ey metngadda niya umbaing ida et neala law ey uppupen
da tangila da niya immiden da bungut da, tep endi law kabaelan idan
sindalu da.
17 Heniddalli uleg ni meukkat di baley dan kamambulubuluh di dep-
ul niya heniddalli edum ni kamangkadakadap di puyek. Tep meukkat
idallid nangkehammad ni nantaluan da e manggegeyyenggeng idalli tep
nemahhig takut da. Et mansukkuh idalli law nan AP-APU e Dios tayu.
18 "Endi hu Dios henin hi-gam e AP-APU. Muka liwwana liwat min tutu-
um ni natdaan. Eleg mu pannananeng bunget mun hi-gami, tep kaka man-
am-amleng ni mengippeang-ang ni hemek mun hi-gami.
19 Kami kamedinnel e hehmeken dakemilli mewan et liwwanem idalli
liwat mi. Henilli pan-iggasin mudda liwat mi et pan-ibbeng mud edallem
ni baybay.
20 Em, kami kamedinnel e pannananeng mu hu impeminhed mu niya
hemek mun hi-gamin tutu-um ni helag Jacob e helag Abraham, tep
humman dedan la hinammad mun inhel idan aammed min nunman."

Nahum

Ya meippanggep nunyan libluh nan Nahum

Yadda iAssyria ey anggetakkut ida niya mabunget ida tep ya kapehding idan sindalu da ey daka bahbahadda kebebbebley ni nan-ala da hu hipan nebalol ni meelladman. Hin-addum mewan ni nealay ingkuku da buhul da, anin ni mategudda. Yan nunman ni tsimpuh ey sinekup law idan sindalu da hu edum ni bebley, anin ni ya north ni Israel (721 B.C.) niyadda edum ni bebley di Egypt. (663 B.C.) Pinatnaan da mewan ni sekkupen hu Judah, nem inapput idan Apu Dios hu sindalu da. (701 B.C. Ang-ang yu hu Isaiah 36-37) Nem anin ni henin nunman et nannaneng hu et-eteng ni kabaelan da niya hi-gada hu kametekkusin buhul idan tutu-un Apu Dios di Judah.

Nelabah hu hanggatut et neliman toon eman ni linawwan nan Jonah di Nineveh e capital ni Assyria ey nantuttuyyudda tutu-udman ni nangngelan dan impeamtan Jonah ni pemahbahan Apu Dios ni bebley da tep ya liwat da. Nem yan nunyan tsimpuh nan Nahum ey nambalin mewan ni lawah hu kapehpehding idan tutu-udman. Et mukun yan nunyan tsimpuh ey impeamtan Nahum ni hi-gada e mebahbah ida niya endi law hu namnamah ni bebley da e Nineveh ni meihwang, anin hi-gadan bimmebley.

Meippahding huyya tep hi Apu Dios ey kayyaggud ni peteg et mahapul ni kastiguen tudda lawah ni tutu-un buhul idan tutu-u tu. Huyyan impeamtan Nahum hu immidwat ni namnamah idan tutu-ud Judah. Immamnu huyya ni nemahbahan ni Media niya Babilon ni Nineveh eman ni 612 B.C.

Ya neitudek eyad libluh

1. Hi Apu Dios ey kayyaggud ni peteg. Tuka kastiguadda hu lawah ni tutu-u. (chapter 1)
2. Neipeamta hu kebahbahan ni Nineveh. (chapter 2)
3. Lawah idan peteg hu iNineveh. Ya kastigu da ey mekabbahbah ida. (chapter 3)

1 Huyyan neipeamtan meippahding ni Nineveh ey impei-innep Apu Dios
nan Nahum e prophet di Elkos.
2 Hi Apu Dios ey eleg tu pinhed ni wada hu edum ni dios ni
daydayawen. Tuka kastiguaddan bunget tu hu kamengehhing ni hi-gatu.
Tuka bahbahadda buhul tu.
3 Beken ni kabbubunget hi Apu Dios, nem mahapul ni kastiguen tudda
nambahul. Et-eteng ni peteg kabaelan tu. Tuka peang-ang hu kabaelan
tud pewek. Yadda kulput ey humman ida dep-ul ni kapeehbuk ni heli tu.
4 Hedin mewan minandal tu hu baybay niya wangwang ma-lat mema-
ganan ey tu-wangun kamema-gani, et kamangkakpit hu mateban helek di
pattullan di Bashan niyad Karmel, anin idan habung di Lebanon.
5 Kamanyegyeg hu etata-gey ni duntug niya kamangkaumah hu nangke-
dunduntug hedin nampeang-ang hi Apu Dios. Et humman hu, nemahhig
hu takut ni tutu-ud kebebbebley ni hi-gatu.
6 Hipa tuun dammutun meihwang hedin bimmubbunget hi Apu Dios?
Heni kamantetebbel ni apuy hu bunget tu niya kamangkebukli hu babattu
et ida kamambalin ni dep-ul di hinangga tu.
7 Kayyaggud hi Apu Dios. Hi-gatu hu kakeihhikkugiddan neligtan niya
tuka ippaptek ida hu kamengiddinnel ni hi-gatu.

8 Nem hedin yadda buhul tu ey tudda kapakabbahbaha e henin
kapehding ni dinlu e endi kametdai. Hanniman ali pehding tun Nineveh
et mepappeg. Anin ni umbesik ida tuudman et mantaluddad engeenget et
hemmaken tudda damengu et bahbahen tudda.
9 Kameminpinhakkey hu kapemahbahin APU DIOS idan tuun kamam-
plennuh ni mekihhanggan hi-gatu.
10 Heniddalli meknad hebit hu buhul tu et mandangidangiw idan
henidda nebuteng. Niya heniddalli nema-ganan ni dagemid payew e
kaeppuyi et magiheb.
11 Hipa ni-man huttan ni patul di Nineveh ni an namplanuh ni lawah ni
pehding tun APU DIOS?
12 Heninnuy hu kan APU DIOS idan tutu-u tun helag Israel "Anin ni dakel
hu bebley ni memaddang ni Assyria di pekiggubbatan da et mebahbah
idalli et meendidda. Kinastigu dakeyun tutu-uk e in-abulut kudda humman
ni iAssyria ni mengippehelheltap ni hi-gayu, nem eggak law ippidwa.
13 Tep pegtangek law hu nemangkiling dan hi-gayu et pappegek hu yuka
panhelheltapin daka pehpehding."
14 Heninnuy hu kan APU DIOS idan iAssyria di Nineveh. Kantuy "Eleg
kayulli mehlag ma-lat endilli memeltan ni ngadan yu. Niya nakka pan-
iddaddan ida kulung yu tep nemahhig kalinewah yu. Bahbahek ida hu
i-ingngeh ni dios yud kinenapya yun baley da.
15 Iang-ang yu e iJudah eman di duntug. Iyyalli hu tuun mengippeamtan
kayyaggud hu meippahding niya peamta tu e melinggep kayu law.
Pampiyestah kayun iJudah, niya ipahding yudda insapatah yu. Endilli
law hu buhul yun um-alin mengubbat ni hi-gayu tep mekabbahbah idallin
emin."

2

Ya keapputan idan iNineveh

1 Hi-gayun iNineveh, ey pandaddan kayun mekiggubbat tep iyyaddalli
buhul yun mengubbat ni hi-gayu. Guwalyai yu hu batun luhud ni bebley
yu niya pambetak kayud keltad.
2 Pebangngad law nan APU DIOS hu dayaw ni Israel ni binahbah yun
nengubagubatan yun nunman ni bebley et mambalin law ni heni eleg
mebebleyi.
3 Inlapun buhul yun mengubbat ni hi-gayun iNineveh. Madlang hu
happiyaw da niya balwasi da. Kamanlitaak e heni apuy hu gumek ni
kalesah da niya papahhul da.
4 Kamehahhahwisik ida kalesah dan kamambinbinangngad etan di
bebley e henidda kedyam niya henidda kamantetebbel ni dilag.
5 Intekuk etan ni patul hu olden tuddan opisyal tu ey ida kamangkeih-
hungbub e daka pepuppuut ni kamenglaw di luhud ni bebley ma-lat ikapya
da hu penenni dan annel da.
6 Nem neladaw tep neil-uh ni neibeghul hu eheb di appit ni wangwang
et humgep ida buhul da. Et bahbahen da hu baley nan patul.
7 Entanni ey neiolden e meillaw ida iNineveh di edum ni bebley et
mambalin idan balud diman. Ang-ang yudda kedi bibi-in bega-en e daka
pantel-uga pagew dan lemyung da tep ya nanggepan ni buhul dan bebley
da.

8 Kamei-ellig hu Nineveh di lebeng ni neikuluh et kamenglaw hu danum
tep ida kamemsik hu nambebley diman. Wada kamantetekkuk e kantuy
"Entan panglaw yu!" Nem kabsik ida kumedek e endi kamengiwwingngi.
9 Kapan-itkuk idan nengubat ni Nineveh e kanday "Kedangyan ni peteg
eya bebley! Hantapug hu silber niya balituk! Pan-ala tayu!"
10 Nebahbah hu Nineveh! Attukaw la emin kinedangyan tu. Ida
kamanggegeygey hu tutu-un takut da niya kimmuphat hu angah da.
11 Endi law etan la bebley ni nandingngel. Yan nunman ey kamei-
ellig di naka-let ni layon e endi takut tun mekihhanggan buhul tu. Ida
la ni kamakallinggep hu nangkea-amma, yadda nangkei-inna niyadda u-
ungnga, tep endi tekkutan da.
12 Em, hi-gam e bebley e Nineveh ey heni ka la etan ni naka-let ni layon e
tuka petteya hu tuka dedpapan animal ey bineni-ki tu ma-lat pakan tuddan
impah tu et ya kadwa tu. Napnu kan balud ni nalpud edum ni bebley niya
napnu kan inlam ni kinedangyan ni edum ni tutu-u.
13 Heninnuy hu inhel Apu Dios e Kabaelan tun emin ni hi-gayun iNineveh
"Hi-gak hu buhul yu. Gihhebek ida kalesah yun yuka ussalad gubat niya
pepettey kudda hu kamenikken ni lalakkin u-ungnga yud gubat. Endi law
yu ellan ni limmun tutu-ud edum ni bebley. Niya eleg law meu-unnud hu
ehel idan intu-dak yun an mengippetekkut ni tutu-ud kebebbebley eyad
puyek."

3

Ya kastiguddan iNineveh

1 Anggehemmek ida tutu-ud Nineveh ni mangkapetey niya mangkaitek.
Ma-nu tep napnu bebley dan kinedangyan da, nem pan-ellan alin buhul
da.
2 Dengel yu kedi hu tenul ni heplit, ya tenul ni helin kalesah niya killang
tu, niya dahhel idan kebayyun kamemsik.
3 Heninnuy mewan hu ang-angen yullin meippahding: Um-aliddalli
sindalun umgubat e nampantakkay idad kebayyu. Umhililli iispadah da
niya papahhul da. Dakel ali petteyen da et meippu-ul annel idan nangketey
e eleg ida mebillang et mangkehellapdung idalli sindalu etan idad annel
ni nangketey.
4 Meippahding alin emin huyyan Nineveh, tep kamei-ellig huyyan bebley
di biin tuka pebeyyad annel tud kalekileki. Kakkayyaggud hu ang-ang tu
et mukun hineul tu dakel ni tutu-ud kebebbebley et dayawen dadda hu
dios dan beken ni makulug.
5 Kan Apu Dios e Kabaelan tun emin ey "Kastiguen dakeyun iNineveh.
Heni dakeyu bebladan et panhintetekkelan dakeyun tutu-ud kebebbebley
et mebabba-ingan kayu.
6 Pampaklitan dakeyullin lugit et pan-in-aang-angan dakeyun katuutuu.
7 Et emin ali menang-ang ni hi-gayu ey umbebsik ida e kanday
'Nakabbahbah hu Nineveh! Hipa makkaw hu umhehmek ni hi-gatu? Hipa
neminhed ni menga-alluk idan tuudman?' "
8 Kaw kanyun iNineveh nem kekkeddukdul ni melinggep kayu nem
yadda tutu-ud Tebes? Ya hanin bebley da ey ya etan Wangwang e Nile.
Linikweh ni danum hu bebley da et heni humman luhud da.
9 Sinekup ni Tebes hu Ethiopia niya Egypt, et hi-gada kakelpuin kabaelan
tun eleg mepappeg. Kaumbaddang ida mewan ni hi-gatu hu Put niya Libya.

10 Nem neapput humman e bebley e Tebes et sakupen ni edum ni bebley
et mambalin idan balud hu bimmebley. Nampatey idan buhul dan sindalu
hu gegellang diman et maiwahhiwahhit idad keltad. Niya binangkiling
dadda ap-apudman et ibubunut idan sindalu hu mengallan hi-gada et
pambega-en dadda.
11 Yan nunya dama hu panhelheltapan yun iNineveh et mambalin kayun
heni nebuteng ni kamandangidangiw. Mantellu kayulli tep ya takut yun
buhul yu.
12 Mangkebahbah ali hu nangkehammad ni batun luhud yu e heniddallin
ebuh ni keyew e fig ni neluum hu nemangulun lameh tu e anin ni pemegga
giwwed et mangke-gah di bungut.
13 Heniddalli bii hu sindalu yu e endi elet da. Meibbeghul idalli eheb ni
bebley yun pengidlanan idan buhul yu niya eppuyan dalli et magiheb.
14 Pandaddan kayu tep gubbaten dakeyun buhul yu! Pan-ahul kayun
dakel ni danum niya ihammad yu yuka pangguwalyai. Pengu-ku kayun
pulan dampillagen yu et iyayyaggud yudda etan nebahbah ni tuping ni
bebley yu.
15 Nem anin ni piga pehding yun mandaddan et heni dakeyulli ekmunen
ni apuy. Pantetwiken dakeyullin ispadah. Mangkettey kayulli et ma-puh
kayu et henin kapehding ni dudun ni intanem e endi tuka tetdai. Anin na-
mun mehlag kayu et medakkel kayu et heni kayun kedakkel ni taggunnay,
et eleg yu damengu han-ihwang annel yu.
16 Ma-nu tep kedangyan kayu, tep dakel ni peteg hu kamannegosyoh di
ditan bebley yu e henin kedakkel ni bittuwen di kabunyan, nem henidda
dudun e daka kenna emin hu neitnem ni nanglaw ida.
17 Hedin yadda mewan ida ap-apu yu niyadda opisyal yu ey henidda
dama dudun ni kameammuammung di tuping ma-lat eleg ida maktel.
Nem hedin pimmetang, man ida kaumtayab ni emin ey endi nengamtan
linawwan da.
18 Hi-gam e patul di Assyria, ey bimmaktad ida opisyal mud puyek e netey
ida. Niya newahit ida tutu-um di kedunduntug ey endi an mengemmung
ni hi-gada.
19 Eleg meeggahi hu liput yun tutu-ud Nineveh, tep himmalem ni peteg
et nanna-ud ni ikkatey yu. Yadda mengngel ni nebahbahan yu ey ida
kamampalpalakpak ni gaya da. Tep kaw hipa hu eleg menelheltap ni
impahpahding yu tep ya bunget yu?

Habakkuk

Ya meippanggep ni nunyan libluh nan Habakkuk

Huyyan libluh ey meippanggep ni nanhummanganan di Habakkuk nan APU DIOS. Nanlilih hi Habakkuk nan APU DIOS tep nehingla law ni lawah ni elaw idan edum tun iJudah ey heni etan ni kapemeggan APU DIOS hu eneeneng tep eleg tudda kastigua tep ya liwat da.

Hinumang APU DIOS hi Habakkuk et ehelen tun hi-gatu e peelli tudda hu sindalun Babilon ni nagtud ni tsimpuh et bahbahen dadda tutu-ud Judah tep ya liwat da. Ey nema-ma kumedek mewan ni eleg han-awat nan Habakkuk hu an pengi-ebbulutan APU DIOS idan iBabilon ni memahbah ni tutu-ud Judah tep nema-ma-ma liwat idan iBabilon nem hi-gadan iJudah. (1:13) Et ehelen APU DIOS nan Habakkuk e nanna-ud ni kastiguen tudda iBabilon tep ya liwat da, heniddan iJudah e nanna-ud ni mekastigudda dama tep ya liwat da. (2:2-20) Pinhed APU DIOS ni peamtan nan Habakkuk e nanengtun hi-gatu hu Ap-apun yimmudung di kabunyan niya hi-gatu hu ngenamung ni emin ni kameippenahding eyad puyek. (2:20)

Dingngel Habakkuk hu impanumang nan Apu Dios ey dineyaw tu tep hi-gatu hu Dios niya gapuh ni limpiyuh ni impahding tuddan tutu-u anin idan tutu-u tun nunman. Neamtaan tu law e limpiyuh hu impahding APU DIOS idan tutu-u tun nunman niya limpiyuh dama hu pehding tullin edum ni aggew. (3:1-19)

Ya neitudek eyad libluh:

1. Kamanlillih hi Habakkuk nan hi APU DIOS tep eleg tu kastiguadda iJudah ey nemahhig hu liwat da. (chapter 1:1-4)
2. Hinumang APU DIOS ey kantuy i-abulut tudda iBabilon ni mengastigun hi-gadan iJudah. (chapter 1:12–2:1)
3. Inhel Habakkuk e nema-ma-ma hu liwat idan iBabilon nem yadda iJudah. (chapter 1:12–2:1)
4. Inhel APU DIOS e mekastiguddalli dama hu iBabilon. Nem yadda etan mengiddinnel ni hi-gatu ey meidwatan idan gun-uden da. (chapter 3:1-19)

1 Yahhuy hu impeamtan APU DIOS nan Habakkuk e hakey ni prophet tu.

Ya lilih Habakkuk nan hi APU DIOS

2 Kan Habakkuk ey "APU DIOS, kele umbagabaga-ak anhan ni baddang
mu ey eleg mu dedngela dasal ku? Pigan tu pengihwangan dakemid
anggetakkut ni kameippenahding?
3 Kele muka i-abulut hu lawah ni an meippenahding di kebebbebley?
Kaw henin nunyallin ingganah ang-ang-angek e ebuh liwat niya ligat ni
kewa-wa-wa? Inwingik di pangil ni lawah ni peteg kamekenapkapya.
Emin eya tutu-u ey pinpinhed dan mantututut ni nambabakal ida.
4 Endi law silbin linteg. Anin di korteh et endi limpiyuh. Daddakkel idan
peteg hu lawah nemnem tu nem ya kayyaggud ni tutu-u, et mukun ida
kamebeyyadi hu kamengippennuh ni kasuh et eleg law meippahding hu
limpiyuh."
5 Himmumang hi APU DIOS ey kantuy "Ang-ang yudda kedi edum ni
bebley. Makulug ni metnga kayullin pehding ku eyan ketaggu yu et anin
ni wadalli menghel ni hi-gayu et eleg yulli kulluga.

6 Nakka pan-iddaddan ida iBabilon ma-lat mambalin hu bebley dan et-
eteng kabaelan tu. Anggetakkut ida niya mangkabunget ida ey sekkupen
dalli kebebbebley.
7 Nandingngel ni makabbunget idan daka petekkut hu katuutuu. Emin
pinhed da ey humman kameunnud niya endi hu hakey ni dammutun
mengippesikked ni hi-gada.
8 Na-na-let ni umbesik kebayyu da nem ya leopard. Niya nemahhig ni
anggetakkut ida nem ya neupan immeyew ni ahhu. Yadda sindalu dan
nampantakkay di kebayyun nalpud edawwin bebley ey henidda tulduh ni
an manhehkeb ni kennen da.
9 Nemahhig hu takut idan tutu-u idan nunman e sindalun kamengelli tep
himmalla hu daka pehding. Niya dakel hu tutu-un ellan dan balud, henin
kadinakkel ni palnah.
10 Ngengngehayen dalli papatul niya aap-apu. Niya ngi-ngi-ngian dalli
hu nehammad ni luhud ni bebley tep pu-ulen dalli puyek di hengeg tu ni
neba-hil idad bebley.
11 Um-aliddallin henidda pewek e bahbahen dan emin ni nanglaw ida
la. Humman idan lawah ni tutu-u ey daka iddinel elet da e heni humman
dios da.”
12 Apu e Dios ku e wadan ingganah niya kayyaggud ni peteg, kaw
neipalpu dedan eman ni laputu ey implanuh mu e endien dakemi?
Inamtak et eleg mu pehding humman, tep hi-gam hu heni et-eteng ni
batun mika keihhikkugi. Inamtak e pinilim ida iBabilon et idwatam idan
kabaelan da ma-lat hi-gada hu mengastigun hi-gami tep ya nemahhig ni
liwat mi.
13 Limpiyuh huyyan impahding mu. Nem kaw hi-gam e eleg tu i-
abulut hu liwat ey pemeggam ang-ang-ang ni hi-gami, anin ni heni dakemi
ekmunen idan buhul mi? Kaw ia-abbulut mu hu lawah ni tutu-un
memahbah idan nelimlimpiyuh nem hi-gada?
14 Ya muka pehding ni hi-gamin tutu-um ey heni kami deleg di baybay,
niya heni kami mategud baybay ni endi mengipappangngulun hi-gada.
15 Kaw i-abulut mun heni dakemi pambenwiten idan iBabilon ey
nantabukul dakemi ni nan-an-anladda?
16 Et hedin negibbuh ey dinaydayaw da hu tabukul da ni in-appitan da et
kanday “Huyyaddan tabukul hu dios ni nengidwat ni kinedangyan tayu!”
17 Kaw i-abulut mun tagan da bahbah ni tutu-ud kebebbebley e endin
hekey hemek da?

2

1 Hi-gak e hi Habakkuk ey umlawwak etan di eta-gey ni baley ni
nakka pan-eddugi et hegeden ku hu e-helen Apu Dios niya hedin hipa hu
ihhumang tu etan di nakka illilih.

Ya humang Apu Dios nan Habakkuk

2 Entanniy kan Apu Dios ni hi-gak ey “Itudek mu humang kud
nedampillag ni babattu. Etta-teng mu niya iyayyaggud mun ittudek et
nelakah ni bidbiden ni an mengippeamtan edum ni tutu-u.
3 Itudek mu tep huyyaddan implanuh ku ey eleg ida ni meippahding
nunya. Nem medettengan ali etan nagtud ni aggew ni keippahdingan tu et
makulug ni um-amnu. Anin ni heni ayepaw kedettengan tu et heged yu,
tep nanna-ud ni um-amnu huyya.

4 Heninnuy hu pinhed kun peamtan hi-gayu: Ya lawah ni tuu ey
kamampahhiya niya tuka iddinel di kabaelan tu. Nem hedin ya kayyaggud
ni tuu ey hi-gak tuka iddinel. *
5 Kaumhahaul kumedek hu kinedangyan. Tep ya kakulugan tu ey
endi linggep idan kedangyan ni tutu-un kamampahhiya, tep pinhed dan
hakkeyan emin hu hipan wada. Ida kamei-ellig di katey e eleg mehingla.
Mukun ida kaumlaw di kebebbebley et pambalin da tutu-un balud niya
daka pan-ala kinedangyan da.
6 Nem medettengan ali aggew ni penaltalanggaan idan balud dan hi-
gada. Kandalli ey 'Hi-gayuddan mangkatekew! Nedatngan law hu
panhelheltapan yu! Tep yan nunya keiblehan ni impenahding yun
nanligligat yu tutu-u niya pinilit yun inla kinedangyan da.'
7 Umkukumna kayulli ey bimmunget ida hu tutu-un nambalin yun balud
et petekkut dakeyu niya pan-ellan dan emin hu wadan hi-gayu. Pemegga
yulli ang-ang-ang niya manggegeygey kayullin takut yu.
8 Nan-ale yu limmuddan katuutuud kebebbebley eyad puyek, nem yan
nunyay pan-ellan ida daman natdaan hu limmu yu. Tep dakel nampatey
yun hi-gada niya nambahbah yu hu dakel ni bebley.
9 Nanna-ud ni mekastigu kayun tutu-u, tep ingkedangyan yu hu hauhaul
yun edum ni tuu. Kanyu na-mu nem endi el-eleg ni meippahding ni hi-gayu
tep kedangyan kayu.
10 Nem implanuh yu nebahbahan ni dakel ni tutu-u. Et humman hu,
mebe-ing hu pamilyah yu niya meendi kayulli dama.
11 Yadda batun neituping di dingding ni baballey yu niyadda keyew ni
nangnged ni atep yu hu tistiguddan nunman ni lawah ni impenahding yu.
12 Em, nanna-ud ni mekastigu kayun tutu-un nemehwat ni bebley
meippuun di papatey niyadda etan edum ni lawah ni kapehding.
13 Tep insaptah Apu Dios e Kabaelan tun emin e megihheb alin emin hu
kinedangyan idan kebebbebley et mambalin ni dep-ul. Et humman hu,
endilli silbitu emin hu kinenapyan tutu-udman ni nan-aatuan da.
14 Nem hakey alin aggew ey umdakkel ni peteg hu tutu-ud kebebbebley
ni mengamta niya menaydayaw nan Apu Dios henin kakepnuin danum di
baybay.
15 Em, nanna-ud ni mekastigu kayun tutu-un kamengippehelheltap ni
edum yun tuu. Tep heni yudda pinilit ni binuteng ma-lat mebabba-ingan
ida, tep inang-ang-ang yu hu nabladan ni annel da.
16 Nem kamangkedettengi law hu aggew ni kekastiguan yu dama! Keyuy
et manginum kayu et mandangidangiw kayu! Tep henilli peinnum nan Apu
Dios hu kastigu tun hi-gayu et mambalin ali dayaw yun kebe-ingan yu.
17 Nanlengeh yu keyew di Lebanon niya nampatey yu hu animal di
muyung diman niyadda tutu-ud kebebbebley e endin hekey hemek yun
hi-gada. Et humman hu, yan nunya ey meippahding daman hi-gayu hu
impenahding yu.

Endi hu silbitu penaydayawan ni dios ni kinapyan tuu

18 Kaw hipa silbin dios ni kinapyan tuu? Kele kayu mandinnel di
kinapyan ngamay yu e eleg pay anhan um-ehel? Endi nemnem yun
mengukkullug ni itek.
19 Anggehemmek kayullin tutu-un kamampehemmehemmek di dios yun
pinaot ni keyew winu batu e endi yayyah tu, ma-lat ihwang dakeyu. Yuka

* **2:4 2:4** Ang-ang yu hu Romans 1:17, Galatians 3:11 niya Hebrews 10:38.

ibbagan eleg um-ehel ni batu hedin hipa pehding yu. Kaw dammutun um-
ehel hu tuttu-u et ehelen tu hu pinhed Apu Dios ni peamta? Anin na-mun
na-meh idan balituk niya silber et endi damengu yayyah da.
20 Nem hedin hi APU DIOS ey wadad Tempol tu. Et humman hu, emin
itsun tutu-ud kebebbebley ey i-ineng itsud hinangga tu."

3

Ya dasal Habakkuk

1 Huyya dasal Habakkuk e prophet ni in-a-appeh tu.
2 Kantuy "APU DIOS, dingngel kun emin hu meippanggep ni hi-gam
ey nakka metngan impenahding mu. Yan nunya ey makahhapul dakan
peteg. Et humman hu, baddangi dakemi henin impahding mu lan nunman.
Peang-ang mu mewan nunyan hi-gami hu kabaelan mun mengihwang ni
hi-gami. Anin ni nemahhig bunget mu et hemek dakemi.
3 Immen ali hi Apu Dios e kayyaggud ni peteg e nalpud Edom niyad
duntug di Paran. Binnangan ni dayaw tu hu kabunyan. Hi-gatu
kadaydayawan tutu-ud kebebbebley.
4 Nalpu hu kaumhilin benang tud ngamay tu e henin simmimil ni aggew.
Ey yad ngamay tu neitluan ni kabaelan tu.
5 Tuka peelli degeh ni minandal tu katey ni meittu-nud.
6 Hedin immehneng, man kamanyegyeg hu puyek. Hedin mewan intekel
tu, man kaumgeygey hu tutu-ud kebebbebley. Hedin dimmalan di etata-
gey ni duntug niyaddad duntuduntug ni wada dedangngu lan nunman ey
ida kamangkagday. Nem eleg me-kali hu kabaelan tu niya eleg umkapuy.
7 Ida kamanggegeygey hu tutu-ud Kushan niyad Midian ni takut da.
8 Kaw ya bunget mu e APU DIOS hu nanmandalam idan wangwang niya
baybay et megedwadda? Eleg, tep ma-nu kedi ey humman impahding mun
nengihwang idan tutu-um.
9 Heni panam hu et-eteng ni kabaelam. Inusal mu hu kabaelam et pi-
angem hu puyek et maweda wangwang.
10 Inang-ang dakaddan duntug et gumeygey ida. Inang-ang daka daman
baybay ey simma-gey niya kamambungngug hu dalluyun.
11 Hedin impalaw mu hu panam niya indehnag mu hu pahul mun
kaumhili litaak da ey kamehephepi benang ni aggew niya bulan.
12 Nemahhig hu bunget mu et pan-igsin mu tutu-ud kebebbebley.
13 Binaddangam ida tutu-um et ihwang mudda. Binahbah mu ap-
apuddan lawah ni tutu-u niya inendim hu kabaelan da.
14 Inusal mu pahul idan buhul mi et bahbahem ida eman ni henidda
pewek ni immalin an mengiwwehhit ni tutu-um ni helag Israel e kan da
na-mu nguy nelakah hu pengapputan dan hi-gada.
15 Impadelan mu kalesah mud baybay et mangkibkibyaw danum diman.
16 Kamampagpagpag hu puhuk niya kamanggegeygey hu bibil kun
nangngelak idan nunya. Anin idan helik et kamanggegeygey et eggak
pakeehneng. Nem ennusak ni hehgeden hu kekastiguan idan buhul min
nengubat ni hi-gamin tutu-um.
17 Anin ni eleg umhabung hu keyew ni fig niya eleg umlameh hu grapes,
niya anin ni mebahbah hu lameh ni olibah niya endi meennid payew, ey
anin ni mettey ida impah ni kalneroh, niya anin endi law hu bakad kubkub
da,
18 et nanengtun man-an-anla-ak nan APU DIOS e kamenellaknib ni hi-gak.

19 Hi APU DIOS e Eta-gey ni peteg hu kakelpuin elet ku. Ihhammad tu
gassin ku e henin makwah et melinggep hu pandellanak di ta-pew ni
duntug.”

Ya pehding ni kamantuttuddun a-appeh: Huyyan dasal ey megittalahan
hedin ia-appeh.

Sephaniah

Ya meippanggep ni nunyan libluh nan Sephaniah

Hi Sephaniah hu hakey ni prophet nan APU DIOS eman ni nampatulan nan Josiah di Judah. Yan nunman ni tsimpuh ey kedangyan ida tutu-ud Judah. Ma-nu tep inu-unnud da hi APU DIOS, (2 Kings 22-23) nem nekemtang ni ebuh, tep anggegannu ey inwalleng da et yadda beken ni makulug ni dios kumedek hu inu-unnud da. Et peamtan APU DIOS e kastiguen tudda tutu-ud Judah niyad Jerusalem tep ya liwat da, nem kapyatun eleg da pinhed ni mantuttuyyu. Et humman hu, yan eman ni 586 B.C. ey binahbah idan iBabilon hu Jerusalem.

Ma-nut impeamtan APU DIOS e bahbahen tudda hu iJerusalem, nem insapatah tu mewan ni hi-gada e yan edum alin aggew ey ihhehwang tudda hu tutu-u tun neiwehit di edum ni bebley niya ibbangngad tuddad Israel et bendisyonan tudda.

Ya neitudek eyad libluh

1. Kastiguen alin APU DIOS hu tutu-ud Judah tep ya liwat da. (chapters 1:1–2:3)
2. Kastiguen ali daman APU DIOS hu tutu-ud edum ni bebley. (chapters 2:4–3:8)
3. Hinammad APU DIOS ni inhel e emmungen tuddalli mewan hu Jews ni neiwehit di edum ni bebley et ibangngad tudda et mambebley ida mewan di Israel niyad Judah e bebley da dedan. (chapter 3:9-20)

1 Huyya impeamtan APU DIOS nan Sephaniah, e u-ungngan Kushi e u-ungngan Gedaliah e u-ungngan Amariah e u-ungngan Hesekiah, eman ni hi Josiah e u-ungngan Amon hu patul di Judah.

Ya inhel APU DIOS ni pehding tuddallin iJudah

2 Immehel hi APU DIOS ey kantuy "Bahbahen kun emin hu wada eyad ta-pew ni puyek.
3 Bahbahen kudda tutu-u, yadda animal, yadda sisit niyadda deleg. Bahbahen kudda hu lawah ni tutu-u. Em, bahbahen kuddan emin hu tutu-u et endi an metdaan. Hi-gak e AP-APU hu nanghel nunya.
4 Kastiguek idan emin iJerusalem niyadda iJudah. Niya endiek ni emin hu hipan daka penginemnemnemin Baal, anin idan papaddin kaman-appit ni hi-gatu et endilli an mannemnem ni hi-gada.
5 Bahbahek ida dama tutu-un kamenaydayaw ni aggew niya bulan di atep ni baballey da, yadda kamenaydayaw niya kamansapatah di ngadan ku, nem ay ida mewan kamansapatah nan Molek e dios da,
6 yadda nengiwalleng ni hi-gak niyadda etan eleg mampebaddang ni hi-gak ma-lat itugun kun hi-gada hu kayyaggud ni pehding da."
7 I-ineng kayun tutu-ud hinanggan APU DIOS e Eta-gey ni peteg, tep kamangkedettengi hu aggew ni penuwetan tun emin ni tutu-u. Indaddan tu tutu-u e heni tudda i-appit, tep inaygan tudda buhul dan memettey ni hi-gada.
8 Kan APU DIOS ey "Yallin nunman ni aggew ey kastiguek ida kamengi-pappangngulun bebley, yadda u-ungngan patul ni lalakki niya emin hu kamengu-unnud idan kaippenahding ni eleg mengullug ni hi-gak.

9 Niya kastiguen kuddan emin hu kameki-emmung di kapandeyyawid-
dan eleg mengullug ni hi-gak, yadda matekew niyadda mapetey ma-lat
penuen da hu tempol ni dios dan piniliw dan kinedangyan ni edum dan
tuu.
10 Hi-gak e AP-APU ey issapatah ku e yan nunman alin aggew ey wadalli
medngel ni nangih di Eheb ni Deleg niyad baluh ni bebley di Jerusalem.
Niya wadalli medngel ni heni kamangkegday ni duntug.
11 Pantete-ul kayun nampambebley di kad-an ni mulkaduh, tep mettey
idallin emin hu kamampanggettang ditan.
12 Yan nunman alin tsimpuh ey ussalek hu kengkeh et hinapek hu
Jerusalem et nak panhamaken ida hu tutu-un kamakaddinnel ni kamengip-
penahding ni liwat e kandad nemnem day 'Endi damengu kapehding APU
DIOS ni hipan lawah winu kayyaggud ni hi-gatsu.'
13 Meendilli kinedangyan da niya mangkebahbah ali baballey da. Meme-
hwat idallin baballey da, nem eleg ida mambelley diman. Mantennem
idallin grapes, nem beken ni hi-gada hu menginnum ni meinnum ni
kapyaen da."
14 Anggegannu law kedettengan ni aggew ni keippahdingan ni inhel APU
DIOS ni meippahding. Yan nunman alin aggew ey nemahhig hu ligat et
anin alin netuled ni sindalu et umnangih, tep meendi namnamah tu.
15 Yan nunman alin aggew ey heni meidduyyag idan tutu-u hu nemahhig
ni bunget APU DIOS. Nemahhig alin peteg hu ligat niya panhelheltapan ni
tutu-u. Mangkebahbah alin emin et henilli kamangkukulput niya kaman-
eengnget.
16 Medngel ali hu tenul ni tangguyup ni mengippeamtaddan sin-
dalun mandaddan idan mekiggubbat. Medngel ali tekuk idan sindalun
kamenggep di nehammad ni luhud ni bebley niyaddad etata-gey ni
kapangguwalyai.
17 Kan APU DIOS ey "Peellik hu ligat yun tutu-u, tep nanliwat kayun hi-gak
e AP-APU, et mambalin kayullin heni nekulap ni tuka dapdapdapa dellanen
tu. Mangkeidduyyag ali kuheyaw yud dep-ul niya mangkebwel ali annel
yud puyek."
18 Yan nunman alin aggew ni pengippeang-angan APU DIOS ni bunget tun
heni apuy ey mebahbah alin emin hu wadad ta-pew ni puyek, et pinhakkey
ey mepappeg hu biyag ni emin ni mategu. Anin alin kekeddangyan et eleg
ida meihwang tep eleg kabaelin balituk da niya silber dan mengihwang ni
hi-gada.

2

Ya nantuttuyyuan idan tutu-u

1 Kaemung kayu et mandasal kayu e tutu-un endi baing tu. Kenemnemi
kayu tu-wa law,
2 tep lektattuy heni kayu degin ittayab ni dibdib hedin medettengan hu
aggew ni pengippeang-angan APU DIOS ni nemahhig ni bunget tu.
3 Pampehemmehemmek kayun APU DIOS, hi-gayuddan inamta tun
mampekumbabah niya hi-gayun kamengu-unnud ni hi-gatu. Ipahding yu
kayyaggud ey nampekumbabah kayud hinangga tu, et dammutu na-mun
meihwang kayu hedin medettengan hu aggew ni pengippeang-angan tun
bunget tu.

Ya kebahbahan ida etan ni bebley di nanlinikweh di Jerusalem

4 Mangkebahbah idalli bebley idan iPilistia di Gaza, yad Askelon, yad
Asdod niyad Ekron. Endilli an metdaan idan nampambebley diman tep
mangkedegyun ida.
5 Anggehemmek kayullin iPilistia ni nambebley di gilig ni baybay niyad
Kanaan tep kastiguen dakeyun APU DIOS. Kantuy "Bahbahen dakeyu niya
endilli an metdaan ni hi-gayu."
6 Mambalin ali bebley yud gilig ni baybay ni pattullan niya kubkub idan
kalneroh.
7 Pampuyyek idallin natdaan ni tutu-ud Judah ida humman ni puyek yu
et pampattulan dan kalneroh da. Pambelleyan daddalli hu nangkehi-yan
ni baballey di Askelon. Ippaptek APU DIOS idalli tutu-u tu niya pebangngad
tu kinedangyan da.
8-9 Kan APU DIOS e Kabaelan tun emin e Dios idan iIsrael e wadan
ingganah ey "Dingngel ku e katenattakkutaddan iMoab niyadda iAmmon
ida tutu-uk niya ida kamampahhiya e kanday pilliwen da bebley da. Et
humman hu, issapatah ku e makabbahbah ali Moab niya Ammon, henin
nebahbahan ni Sodom niya Gomorrah. Mambalin ali bebley dan mebel-ah
niya neka-ahinan. Mebahbah alin ingganah. Pan-ellan idallin natdaan ni
tutu-uk hu hipan wadadman niya hi-gada law mambebley diman."
10 Huyya kastiguddan nampambebley diman tep nemahhig daka pam-
pahhiyya ey daka pennadngeli niya daka taltalanggai hu tutu-un APU DIOS
e Kabaelan tun emin.
11 Nemahhig ali takut dan pehding APU DIOS ni pampemahbahan tuddan
emin ni dios di bebley da. Et han idalli law mandayaw ni hi-gatu hu
katuutuud kebebbebley di bebley da.
12 Immehel mewan hi APU DIOS ey kantuy "Hi-gayun tutu-ud Ethiopia ey
petteyen dakeyu daman hi-gak."
13 Bahbahen APU DIOS hu Assyria niya pakabbahbahen tu hu Nineveh et
mambalin ni desert.
14 Mambalin alin pattullan idan baka niyadda kalneroh. Mambelley
idalli animal di muyung diman niya pan-e-eppaan alin akup niya gawwang
ida baballey diman tep nangkebahbah dingding da.
15 Henin nunyalli meippahding ni bebley ni kaippahhiyaddan bimme-
bley hu et-eteng ni kabaelan da. Humman idan tutu-u ey melinggep
idad nemnem da. Niya kanda na-mu nem humman ni bebley da
hu keet-etengan kabaelan tun bebley eyad puyek. Nem nemahhig ali
kebahbahan nunyan bebley da et panha-adan alin animal di muyung. Et
humman hu, emin ali melebbah ey ngi-ngi-ngian dallin pemihhul da niya
manwigwigiwig ida.

3

Nanliwat ida iJerusalem

1 Mebahbah ali Jerusalem e nambebleyan idan mangkanghay niya
mangkatelam ni tutu-u. Hi-gada ngu ni nanligligat da tutu-u da.
2 Endi daka u-unnuda. Eleg da pinhed ni metuttudduan. Eleg ida
mandinnel nan APU DIOS e Dios da niya eleg da heppula baddang tu.
3 Henidda kaman-elmem ni layon hu opisyal da niya henidda ahhud
muyung hu huwet da e tuka kennan emin kennen tun hileng et endi law
natdaan ni kennen tun kakabbuhhan.
4 Hedin yadda mewan prophets da ey nemahhig daka pampahhiyya.
Mangkaitek ida niya mangkaheul ida. Yadda papaddi da ey daka pehding

hu anggeba-ing di Tempol. Eleg da u-unnuda Tugun APU DIOS niya daka
hehwia hu Tugun ma-lat panyaggudan da.
5 Nem hedin hi APU DIOS, man nanengtun wadad bebley dad Jerusalem.
Meandeng niya nelimpiyuh ni ingganah tuka pehding ni tutu-u tu, ey endin
hekey baing idan lawah nemnem dan tutu-u tu.
6 Kan APU DIOS ey "Binahbah ku dakel ni bebley, anin idan nangke-
hammad ni luhud da niyadda daka pangguwalyai. Endi law tutu-un
kameweddag di keltad. Nangkebahbah idan emin et endin hekey natdaan.
7 Kangku ngu nem lispituhen da-ak law idan iJerusalem tep ya humman
ni neipahding ni hi-gada et mengu-unnud ida law ni Tugun ku et eleg law
mahapul ni kastiguen kudda mewan. Nem eleg, tep newa-wa ni nehileng
ni impahding da ngu dedan hu lawah ni daka pehpehding.
8 Et humman hu, kangkuy 'Heged yu hu aggew ni gintud kun
pengippeang-angak ni bunget ku. Emmungek idalli katuutuud kebebbe-
bley et ehelek nambahulan da et peang-ang kun hi-gada hu nemahhig ni
peteg ni bunget ku e heni apuy. Mebahbah alin emin hu hipan wada eyad
ta-pew ni puyek.'
9 Yan nunman alin aggew ey hullulak hu elaw idan tutu-u et hi-gak ali
law ni ebuh u-unnuden da niya deyyawen da.
10 Um-aliddalli law tutu-uk ni nambebley di Ethiopia et man-appit idan
hi-gak.
11 Yallin nunman ey mengu-unnud kayulli law ni hi-gak e tutu-uk et eleg
law mahapul ni kayu umbabaing. Endiek alin emin hu kamampahhiya
niya kamangngenghay, tep endillin hekey hu tuun mampahiyyad duntug
ku.
12 Ebuh idalli hu tuun inamta tun mampekumbabah e eleg mampeta-
gey ni manha-ad diman, tep hi-gada hu kamengiddinnel ni hi-gak e hi APU
DIOS.
13 Yaddalli metdaan ni helag Israel ey eleg dalli ippahding hu lawah di
edum dan tuu. Eleg idalli man-ittek niya eleg ida umhaul. Melinggep ali
biyag da niya maka-uggip ida niya endilli da tekkutan."
14 Hi-gayun helag Israel ey pan-a-appeh kayu et itkuk yu amleng yu!
15 Tep siniked nan APU DIOS hu kastigu yu niya inendi tu buhul yu. Hi-
gatu e Patul ni Israel ey wadad kad-an yu et endi law yu tekkutan.
16 Yan nunman alin aggew ey kan idallin tutu-un hi-gayun iJerusalem ey
"Entan takut yu niya entan kedismayah yu!
17 Tep immali hi APU DIOS e Dios yun mekihha-ad ni hi-gayu. Et-eteng
kabaelan tun mengihwang ni hi-gayu. Man-am-amleng alin peteg tep hi-
gayu. Endien tullin emin takut yu tep ya impeminhed tun hi-gayu niya
ia-appeh tu hu amleng tun hi-gayu."
18 Kan APU DIOS ey "Pappegek hu ligat yu et eleg kayu law lumelemyung,
nem man-am-amleng kayu kumaddan.
19 Anggegannu law ey medettengan hu aggew ni pengastiguak idan
nengipehelheltap ni hi-gayu. Baddangan kudda hu nangkepi-day niya
emmungek ida hu tutu-uk ni nedegyun di edum ni bebley. Iddawtak idan
keiddeyyawan da et mepappeg baing dad bebley ni nebabba-ingan da.
20 Em, yan nunman alin aggew ey emmungen dakeyu et ienamut
dakeyu. Iddawtan dakeyullin keiddeyyawan yud kebebbebley. Tettebalen
dakeyullin penang-angan dan pengippebangngadak ni emin ni hipan
kinedangyan yu. Hi-gak e AP-APU hu nanghel idan nunya!"

Haggai

Ya meippanggep nunyan libluh nan Haggai

Yan eman ni 538 B.C. ey in-olden nan Cyrus e patul di Persia e dammutun mambangngad idad Jerusalem hu Jews ni neilaw di Babilon. Et dakel ida hu Jews ni nambangngad ni nunman ni tsimpuh. Inyayyaggud da hu altar nan APU DIOS et ikapya da hu pengibbehwatan dan Tempol ni nebahbah. Nem entanni ey wada hakkey ey ya baley tu kumedek hu tuka pangkapyaa niya ya intanem tu hu tuka ipapaptek. Ya hakey mewan ey ida kaumtatakut ni buhul da et isiked dan mengiyayyaggud ni Tempol.

Nelabah hu hampulut liman toon ey natduk papayyew da et endi da ineni tep umhulun hu liwat da, nema-ma-ma tep liniwwan dan mansilbin nan APU DIOS niya eleg da gibbuhen ni iyayyaggud hu Tempol. Et putuken APU DIOS hu prophet ni menghel idan tutu-u niyadda ap-apu da ma-lat mambangngad idan mansilbin hi-gatu niya ma-lat gibbuhen dan iyayyaggud hu Tempol. Hi Haggai hu hakey ni pinili tun prophet tu. (Inu-unnud idan tutu-u hu inhel tu et gibbuhen dan iyayyaggud hu Tempol eman ni 516 B.C.)

Ya neitudek eyad libluh:

1. Inhel APU DIOS ni gobernor niyadda tutu-u e iyayyaggud da hu Tempol, et ilepuddan tutu-un mangngunnu. (chapter 1)
2. Ya impeamtan APU DIOS nan Serubbabel e gobernor et hi Joshua e eta-gey ni padi: Ya baluh ni Tempol ey meidaydayaw ali. (chapter 2:1-9)
3. Inhel APU DIOS e bendisyonan tudda tutu-u tu hedin mantuttuyyuddan liwat dan eleg da pengu-unnudan ni hi-gatu. (chapter 2:10-19)
4. Ya nengisapatahan APU DIOS nan Serubbabel e bahbahen tulli kabaelan idan edum ni bebley. (chapter 2:20-23)

Intugun APU DIOS e mebehwat mewan etan Tempol

1 Yan eman ni nemangulun aggew ni meikka-nem ni bulan ni meikkad-
wan toon ni nampatulan Darius di Persia ey immehel hi APU DIOS nan
Haggai e prophet. Et an ehelen nan Haggai nan Serubbabel e gobernor
di Judah e u-ungngan Sealtiel, et hi Joshua e eta-gey ni padi e u-ungngan
Jehosadak.
2 Kantuy "Heninnuy hu inhel APU DIOS e Kabaelan tun emin 'Kan
ida eyan tutu-u ey beken nin nunyan tsimpuh ni pengiyayyaggudan ni
Tempol.' "
3 Et ehelen APU DIOS nan Haggai huyyan e-helen tuddan tutu-u e kantuy
4 "Kele nangkehammad hu baballey yu e tutu-uk ey hedin ya Tempol ku,
man nanengtun nebahbah tep eleg yu iyayyaggud?
5 Kaw eleg yu ang-anga kameippenahding ni hi-gayu?
6 Dakel inggaud yu, nem ekkut ineni yu. Ma-nut wada kennen yu, nem
kayu kameuppa. Wada meinnum ni yuka innuma, nem kulang. Niya wada
balwasi yu, nem kayu kamektel. Tagan yu ngunu, nem kaumkulang yuka
tangdanad mahapul yu."
7 Immehel mewan hi APU DIOS e Kabaelan tun emin ey kantuy "Kaw eleg
yu amta hedin kele henin nuntan kameippenahding?

8 Kayu pangelan keyew di muyung et iyayyaggud yu eya Tempol ku et
dayawen yuwak, tep humman dedan hu lebbeng tun pehding yu ma-lat
man-am-amlengngak.
9 Kanyu nem dakel ennien yu, nem entanni et kayu man-enni ey ekket
ineni yu. Entanni mewan et ienamut yu ey endi maptek ey na-puh tep
hineb-uk ku. Impahding ku humman tep nena-yun ni nebahbah Tempol
ku ey wada hakkey ni hi-gayu ey ya baley tu hu tuka kennapyaa.
10 Humman mewan gaputun endi udan et endi kaumtemel ni intanem
yu.
11 In-alik hu ugew eyad bebley yu et mema-ganan hu papayyew yu,
yadda muyung yu, yadda legunta yun nangketaneman ni grapes niya
olibah, niyadda edum ni intanem yu ma-lat maupa kayu niyadda animal
yu, niya ma-lat mebahbah ni emin hu hipan nan-aatuan yu."

Ya nengu-unnudan idan tutu-un Apu Dios ni tugun tu

12 Entanniy inu-unnud di Serubbabel e u-ungngan Sealtiel, hi Joshua
e eta-gey ni padi e u-ungngan Jehosadak, niyaddan emin etan tutu-un
natdaan, hu inhel Apu Dios e Dios da nan hi Haggai e prophet tu. Et
daydayawen da law hi Apu Dios.
13 Entanniy inhel Haggai hu pinhed Apu Dios ni e-helen tuddan tutu-u.
Kantuy "Kan Apu Dios ey 'Issapatah kun hi-gayu e baddangan dakeyun
ingganah. Hi-gak e Ap-Apu hu nanghel idan nunya.' "
14 Winedan Apu Dios hu amleng di Serubbabel e gobernor ni Judah,
hi Joshua e u-ungngan Jehosadak e eta-gey ni padi niyaddan emin etan
natdaan ni tutu-un Apu Dios. Et lapuan dan mangngunnud Tempol Ap-
Apu e Dios da e Kabaelan tun emin.
15 Yan nunman hu meikkadwampulut epat ni aggew ni meikka-nem ni
bulan ni meikkadwan toon ni nampatulan Darius.

2

1 Entanni et yan eman ni meikkadwampulut hakey ni aggew ni
meikkeppitun bulan ni nunman ni toon ey immehel mewan hi Apu Dios
nan Haggai
2 et kantuy "Ehel mun Serubbabel e gobernor, hi Joshua e eta-gey ni padi
e u-ungngan Jehosadak ni yaddan emin hu tutu-u e kammuy:
3 'Kan Apu Dios ey: Kaw wadan hi-gayu hu hannemnem tu hu
kakinayyaggud ni ang-ang ni Tempol ni nunman? Hipa law ang-ang tun
nunya? Nanna-ud ni heni endi silbitu yuka penang-ang nunya.
4 Nem emin kayu ey pekedhel yu nemnem yu et mangngunu kayu tep
baddangan dakeyun hi-gak e Ap-Apu e Dios yun Kabaelan tun emin.
5 Insapatah kun neni-yanan yun Egypt e wada-ak di kad-an yun
ingganah. Anin ni yan nunya et eleg dakeyu hi-yana, et humman hu, entan
takut yu.
6 Eleg meeyyapaw ey iggiwwed ku hu kabunyan niya puyek, anin ni ya
baybay. *
7 Iggiwwed ku hu kebebbebley et i-liddan katuutuu eyad Tempol ku hu
kinedangyan da, ma-lat maideyaw eya baley ku.
8 Emin hu silber niya balituk di kebebbebley ey kukkuwah ku.
9 Yalli etan mekapyan Tempol ey kakkayyaggud alin peteg ang-ang tu
nem ya la etan nekapyan nunman. Niya pelinggep kulli huyyan bebley.
Hi-gak e Ap-Apu e Kabaelan tun emin hu nanghel idan nunya.' "

* **2:6 2:6** Hebrews 12:26

10 Yan eman ni meikkadwampulut epat ni aggew ni meikkahyam ni
bulan ni meikkadwan toon ni nampatulan nan Darius ey immehel mewan
hi APU DIOS e Kabaelan tun emin nan Haggai e prophet
11 e kantuy "Ibegam idan papaddi hedin hipa kantud Tugun.
12 Hedin inggukuh ni hakey ni tuu detag ni neieng-eng nan APU DIOS
et neitumuk humman ni balwasid sinapay, winu nelutun kennen, winu
meinnum, ya lanan olibah winu kumpulmih ni hipan mekkan, ey kaw
dammutun mambalin ida dama humman ni neitumukan ni balwasin
neieng-eng?"
Imbage tuddan padi huyya ey hinumang da e kanday "Eleg!"
13 Imbaga mewan Haggai e kantuy "Inna-nu hedin neibilang ni beken
ni malinih etan hakey ni tuu tep kinepa tu annel ni netey ni tuu, kaw
meibbillang ida daman beken ni malinih etan keppaen tun kennen?"
Kan idan padiy "Em!"
14 Et kan Haggai ey "Kan APU DIOS ey hanniman ida damadda tutu-u
eyad bebley e ida kameibbillang ni beken ni malinih, tep lawah elaw da et
mukun emin daka i-appit ey kameibbillang daman beken ni malinih."
15 Immehel mewan hi APU DIOS ey kantuy "Kaw eleg yu ang-anga
neipahding ni hi-gayu? Yan eleg yu pay ni lapuan ni mengiyayyaggud
eyan Tempol,
16 ey hedin nan-ani kayu, ey kanyu nem wada hu ennien yun dewampu-
lun langgusih, nem endi, tep hampulun ebuh ni langgusih hu ineni yu.
Kanyu mewan nem umlaw di neliman galon hu metluan ni kinapya yun
meinnum, nem yu ang-angen ni dewampulun ebuh.
17 Impaelik hu degeh ni intanem yu niya dallallun memahbah ni intanem
yu, et mambalin ni endi silbitu nan-aatuan yu, nem kapya tun eleg kayu
mantuttuyyu ma-lat mambangngad kayun mengu-unnud ni hi-gak.
18 Entan tu liwwan huyyan aggew e meikkadwampulut epat ni aggew ni
meikkahyam ni bulan, tep yan nunya hu negibbuhan ni pengibbehwatan
yun Tempol ku.
19 Anin ni eleg kayu ni pay mantanem niya eleg ni lummeh ida hu grapes,
ya figs, ya pomegranates, niya olives ni intanem yu et meippalpun nunya
ey bendisyonan dakeyu."
20 Yan nunman ni aggew e meikkadwampulut epat ni aggew ni nunman
ni bulan, ey immehel mewan hi APU DIOS nan Haggai.
21 Kantuy "Ehel mun Serubbabel e gobernor ni Judah e kamangkedet-
tengi law pengiggiwwedan kun kabunyan niya puyek,
22 ma-lat mepappeg hu nampatulan idan patul. Pantu-liek ali kakalesah
da. Et emin ida etan kebayyu niyadda nampantakkay ey nealay nangke-
tukkad ida et wadalli hakkey idan sindalu ey petteyen tu edum tu.
23 'Nem hedin hi-gam e Serubbabel e bega-en ku e u-ungngan Sealtiel ey
yallin keippahdingan tu huyya ey tudduen dakan man-ap-apu niya pillien
dakan heni singsing di galumeymey ku.' Hi-gak e AP-APU e Kabaelan tun
emin hu nanghel nunya."

Sekariah

Ya meippanggep nunyan libluh nan Sekariah

Hi Sekariah, henin nan Haggai ey impeamta tuddan tutu-ud Jerusalem e mahapul ni iyayyaggud da hu Tempol. Tep ya Tempol di Jerusalem ey beken ni ebuh ni penaydayawan idan tutu-u nan hi Apu Dios, tep yadman hu tuka panha-adi ma-lat mekiha-ad idan tutu-u tu. Inhel Apu Dios idan iJudah niyadda iJerusalem e hedin mengu-unnud ida mewan ni hi-gatu, ey mambangngad daman hi-gada. (1:3)

Ey inhel tu e umyaggud niya umlinggep hu Jerusalem. (1:17 et ya 8:8) Meippahding huyyan kegibbuhan ni pengastiguan tuddan buhul ni Israel (9:1-8) et han ali law man-ap-apu eyad puyek hu pinutuk nan Apu Dios ni Patul. (9:9-10)

Ya neitudek eyad libluh:

1. Ya nanghelan Apu Dios idan iJerusalem e mantuttuyyudda. (chapter 1:1-6)
2. Ya nengidwatan Apu Dios ni walun i-innep nan Sekariah meippanggep idan Jew ni ya kapengibbillang nan Apu Dios ni hi-gada. (chapters 1:7–6:8)
3. Hi Joshua e eta-gey ni padi ey pingngetan dan penget ni patul ma-lat meipeamta e edum alin aggew ey um-ali etan Mengippaptek ni tuu e Patul niya Padi ni pinutuk Apu Dios. (chapters 6:9-15)
4. Ya endi silbitun kapantetpeliddan Jew. Ya nanghelan Apu Dios e bendisyonan tuddalli tutu-u tun edum ni aggew. (chapters 7–8)
5. Ya ellian alin Christo e Mengippaptek ni tutu-u. Iwwalleng alin tutu-u, nem yallin udidih tu ey hi-gatu mengapput niya hi-gatu mampatul. (chapters 9–14)

Pambangngad itsun mengu-unnud nan Apu Dios

1 Yan eman ni meikkewwalun bulan ni meikkadwan toon ni nampatulan
Darius di Persia ey impeamtan Apu Dios huyyan hi-gak e prophet e hi
Sekariah e u-ungngan Berekiah e u-ungngan Iddo.
2-3 Kantuy "Ehel muddan tutu-u e heninnuy hu pinhed kun peamtan hi-
gada: Hi-gak, e Ap-Apu e Kabaelan tun emin, ey nemahhig bunget kuddan
aammed yu. Nem yan nunya ey kangkun hi-gayuy: Pambangngad kayun
mengu-unnud ni hi-gak et bangngaden dakeyu daman tutu-uk.
4 Entan tu iu-unnud ida lan aammed yu e manghay ida. Inhelan eman ida
lan prophet e issiked dan manliwwat et mambangngad idan mengu-unnud
ni hi-gak, nem eleg da hanguden ni dedngelen hu inhel da et mekastigu
ida.
5 Nebayag law neteyyan idan nunman ni aammed yu niyadda prophet
yu.
6 Nem emin hu inhel idan bega-en kun prophet ey neipahding idan
aammed yu. Et han ide law mantuttuyyu et kanday 'Neipahding ni hi-
gami hu lebbeng tun kastigu min nalpun Apu Dios e Kabaelan tun emin,
tep humman dedan inhel tu lan numan ni pehding tu.' "
7 Yan eman ni meikkadwampulut epat ni aggew ni meikkeppulu et hakey
ni bulan e Sebat ni meikkadwan toon ni nampatulan Darius di Persia ey
wada impeamtan Apu Dios ni hi-gak e hi Sekariah e prophet, e u-ungngan
Berekiah e u-ungngan Iddo.

8 Yan nunman ni hileng ey inang-ang kud i-innep ku hu hakey ni lakin
nantakkay di madlang ni kebayyun immehneng di kad-an idan keyew ni
myrtle di nedeklan. Wadadda neitu-nud ni edum ni kebayyun madlang,
ya brown niya mablah e wadadda dama nampantakkay.
9 Entanni et ibgak etan ni anghel ni nakka pekihuhhummangan e
kangkuy "Apu, kele wadadda huyyan kebayyu?" Ey kantuy "E-helen kun
hi-gam hedin hipa keippahdingan da."
10 Ey immehel etan lakin kaman-eh-ehneng di kad-an idan keyew ni
myrtle ey kantuy "Humman ida intu-dak APU DIOS ni an menang-ang hedin
hipa kameippenahding eyad ta-pew ni puyek."
11 Entanniy limmaw ida etan edum ni nantakkay di kebayyu et kanda
etan ni anghel nan APU DIOS ey "Limmaw kamid kebebbebley eyad puyek
ey inang-ang mi e melinggep ida tutu-u tep endi law gubat." *
12 Ey kan nunman ni anghel ey "APU DIOS e Kabaelan tun emin,
nemahhig bunget muddan iJerusalem niya iJudah ni nepitun toon. Pigantu
pengippeang-angam ni hemek mun hi-gada?"
13 Et a-alluken APU DIOS etan anghel ni nekihummangan ni hi-gak.
14 Entanniy kan nunman ni anghel ni hi-gak ey "Mu ehel ni katuutuu
eya inhel APU DIOS e Kabaelan tun emin. Kantuy 'Nemahhig hu neminhed
ku niya kaguh kuddan tutu-uk di Jerusalem e bebley ku.
15 Nem nemahhig hu bunget kuddan edum ni bebley ni kamekallinggep
niya kayyaggud biyag da, tep ma-nut bimmungettak idan tutu-uk et
pekastiguk ida, nem nehalman kumamman impahding dan nengastigun
hi-gada, ey beken ni hanniman hu pinhed kun meippahding.
16 Et mukun nambangngaddak di Jerusalem ma-lat peang-ang ku hemek
kuddan bimmebley. Mebehwat ali mewan Tempol ku niya meiyayyaggud
ali hu Jerusalem.' "
17 Immehel mewan ni hi-gak etan anghel ey kantuy "Peamtam e
heninnuy pay hu inhel APU DIOS e Kabaelan tun emin. Kantuy 'Mambalin
ali mewan ni kedangyan ni peteg ida bebley kud Israel, tep baddangak ida.
Niya ibbilang kulli mewan hu Jerusalem ni bebley ku.' "
18 Entanni mewan ey inang-ang ku hu epat ni ha-duk.
19 Kangku etan ni anghel ni kamekihuhhummangan ni hi-gak ey "Kele
wadadda huyya?"
Ey kantun hi-gak ey "Huyyaddan ha-duk hu mengi-ehneng idan epat ni
et-eteng kabaelan dan bebley eyad puyek ni nengiwehit idan iJudah, yadda
iIsrael niyadda iJerusalem."
20 Entanni mewan ey impeang-ang APU DIOS hu epat ni ma-dih e singnged
da masuh.
21 Imbagak mewan hedin hipa keibbellinan tudda humman ey kan etan
ni anghel ey "Immalidda ma-lat ipahding da hu anggetakkut idan nunman
ni epat ni bebley ni nampengiwehit niya nemalpaligat idan iJudah."

2

Ya etan neipeang-ang ni linubid ni kapanlelkud

1 Entannit in-ang-ang ku mewan ey inang-ang ku hu tuun singnged tu
hu linubid ni kapanlelkud.
2 Kangkun hi-gatuy "Attu lawwam mu?" Ey kantuy "Nak lelkuden hu
Jerusalem."

---

* **1:11 1:11** Hi Darius e patul niyadda sindalu tu ey inapput dadda aap-apud kebebbebley ni nangngehay ni hi-gatu.

3 Entanniy inang-ang ku etan anghel ni nekihummangan ni hi-gak e
kamengelli ey wada mewan hakey ni anghel ni kamangkeiddammun hi-
gatu.
4 Kan etan ni meikkadwan anghel ni hi-gatuy "Papuut mu et ehelem
eman ni tuun nangnged ni linubid ni kapanlelkud e kammuy 'Medakkel
alin peteg hu tutu-ud Jerusalem et mahewal idalli edum! Dakel ali
mambebley di ba-hil ni luhud niya anin alin animal da et umdakkel, nem
melinggep idalli.
5 Tep hi-gak e AP-APU ey heni-ak ali apuy ni meilluhhud di nanlinikweh
di Jerusalem niya manha-addak diman et meidaydayaw humman ni
bebley!' "
6-7 Kan APU DIOS idan tuu tuy "Inwahit dakeyud kebebbebley, nem
yan nunya ey kangkun hi-gayuy, besik kayu et hi-yanen yu Babilon et
mambangngad kayud Jerusalem e bebley yu.
8 Yadda etan mengippahding ni lawah ni hi-gayu, ey impahding daddan
tutu-un nakappinhed ku." Et itu-dak tuwak nan APU DIOS e Kabaelan
tun emin idad bebley ni nemiliw ni emin ni limmuddan tutu-u tu ni an
mengippeamtan inhel tu.
9 Kantuy "Hi-gak ali mismuh hu mekihhanggan hi-gayu et pan-alen
idallin himbut yun nunman hu limmu yu." Yallin amnuan tu huyya hu
pengamtaan yu e makulug ni hi APU DIOS e Kabaelan tun emin hu nengitu-
dak ni hi-gak.
10 Immehel mewan hi APU DIOS ey kantuy "Itkuk yu anla yu e tutu-ud
Jerusalem tep um-ali-ak et mekibebleyyak ni hi-gayu."
11 Yan kedettengan alin nunman ni aggew ey dakel idalli hu mengu-
unnud nan APU DIOS et mambalin idan tuu tu niya mekihha-ad ni hi-gada.
Yallin nunman ni aggew ey amtaen yulli e AP-APU e Kabaelan tun emin hu
nengitu-dak ni hi-gak di kad-an yu.
12 Mambalin ali Judah ni bebley nan APU DIOS ni nebendisyonan niya
pillien tulli mewan ni panha-adan hu Jerusalem ni nakappinhed tu.
13 I-ineng itsun emin ni katuutuu, tep imminah hi APU DIOS di baley tu e
iyallin manhuwet ni tutu-u.

3

Ya etan neipeang-ang ni eta-gey ni padi

1 Entanniy impeang-ang APU DIOS ni hi-gak hi Joshua e eta-gey ni padi e
kaman-eh-ehneng di hinangga etan ni anghel APU DIOS. Wada hi Satanas
di winannan etan ni anghel e dakel tuka pan-ehelan bahul nan Joshua.
2 Nem kan APU DIOS nan Satanas ey "Hi-gak e AP-APU ey eggak kulluga hu
nan-ehel mun kammun bahul nan Joshua. Em, hi-gak e AP-APU, e nemilin
Jerusalem ey kastiguen daka, nem huyyan tuu ey meihwang e heni pasing
ni negamhut di kamantetebbel ni apuy et eleg magiheb."
3 Nelullugit balwasin Joshua ni inehnengan tud hinangga etan ni anghel.
4 Et kan etan ni anghel idan edum ni kaman-eh-ehneng diman ey
"Ekal yu hu nelugit ni balwasi tu." In-ang-ang tun Joshua ey kantuy "Ya
keibbellinan ni nunya ey ingkal ku liwat mu niya iddawtan dakan baluh
niya kakkayyaggud ni balwasim."
5 Entanni et kangkuy "Pengeti yu hu ulu tun malinih ni penget." Et
pengetan da ulun Joshua ni penget ni padi et balwasian dan baluh ni
balwasi ey immen etan anghel APU DIOS e kaman-eh-ehneng.
6 Entanni ey kan etan ni anghel APU DIOS nan Joshua ey

7 “Heninnuy hu kan APU DIOS e Kabaelan tun emin! Kantuy: Hedin
u-unnudem mu hu tugun ku niya pehding mu pinhed ku, ey hi-gam hu
mannananeng ni mengippaptek ni Tempol ku, anin etan ni dallin tu.
Niya iddawat kun hi-gam hu kelebbengan ni mekihhummangan ni hi-gak
henidda eyan aanghel kun kaman-eh-ehneng.
8 Dengel muwak e Joshua e eta-gey ni padi, niya hi-gayun edum ni
papaddi. Hi-gayu kei-ang-angan idan kayyaggud ni meippahding ni edum
ni aggew. Peellik ali etan bega-en ku e nengadnan ni Panga.
9 Ang-ang yu eya hakey ni batun inha-ad kud hinanggan Joshua. Pitu
angah tu niya wadalli ikku-lit kudman. Meminpinhakkey ali pengkalak ni
liwat idan tutu-u eyad bebley ni hakey ni aggew.
10 Yan nunman alin aggew ey eyyagan yulli sinakdul yu et mekiam-
amleng idan hi-gayud melinggep niya kayyaggud ni biyag yu. Hi-gak e
AP-APU e Kabaelan tun emin hu nanghel idan nunya.”

4

Ya etan neipeang-ang ni pattukkan ni kengkeh niya dewwan keyew ni olibah

1 Entanni ey immali mewan etan anghel ni nekihummangan ni hi-gak et
bangunen tuwak e heni-ak neugip.
2 Ey kantun hi-gak ey “Hipa muka ang-ang-anga?” Kangkuy “Nakka ang-
ang-anga hu pattukkan ni kengkeh ni nekapyad balituk niya neita-pew
hu mahukung ni duyun neha-adan ni lana. Wada hu pitun kengkeh di
nanlinikweh nunman ni mahukung ni duyu e nei-peng hu pitu mewan ni
neidengdeng ni neha-adan ni mitsah.
3 Niya wada dewwan keyew e olibah. Wada hakey di winilli etan ni
mahukung ni duyu niya wada hakey di winannan.”
4 Kangku etan ni anghel ni kamekiung-ungbal ni hi-gak ey “Hipadda
huyya e apu?”
5 Kantun hi-gak ey “Kaw eleg mu amta hedin hipadda humman?”
Kangkuy “Eleg, apu.”
6 Entanni ey kantuy “Heninnuy hu kan APU DIOS e Kabaelan tun emin
nan Serubbabel ‘Mengapput ka e Serubbabel tep ya kabaelan ni Ispirituh
ku, beken ni gapuh ni kabaelan mu niya elet mu.
7 Endi an umhani, anin ni henin kainetteng ni duntug et eleg umhanid
pengippahdingam ni implanuh kun pehding mu, tep medeklan ali hum-
man ni duntug di hinanggam. Gibbuhem ali hu Tempol. Et yallin pengihha-
adam ni manggillig ni batu ey ittetkuk idallin tutu-u e kanday: Hi Apu
Dios hu mengidwat ni bendisyon! Em, hi Apu Dios hu mengidwat ni
bendisyon!’ ”
8 Entanniy immehel mewan hi APU DIOS ni hi-gak ey kantuy
9 “Hi Serubbabel hu nengikapyan pengibbehwatan ni Tempol niya hi-
gatulli hu mengibbuh. Yallin keippahdingan tu huyya hu pengamtaan idan
tutu-uk e hi-gak e AP-APU e Kabaelan tun emin hu nengitu-dak ni hi-gam.
10 Entan tu pihul eya ekket ni neilepun neingunu, tep hi-gak ey nakka
man-an-anlan menang-ang e nelapuan hu ngunu. Niya man-an-anladdalli
tuu hedin ang-angen da hi Serubbabel e singnged tu panlelkud.”

Entanni ey inhel etan ni anghel hu keibbellinan etan ni impeang-ang
tun hi-gak e kantuy “Humman idan pitun kengkeh ey heni humman
ida matan APU DIOS ni kamenang-ang-ang ni kapehpehding idan tutu-ud
kebebbebley.”

11 Entanni et kangku etan ni anghel ey “Hipa huyyan dewwan keyew ni
olibah ni nambina-hil di pattukkan ni kengkeh?
12 Niya kele wada eya dewwan pangan olibah ni neidagsid dewwan
balituk ni gulipuh ni kakeukkasin lanan olibah?”
13 Ey kantun hi-gak ey “Kaw eleg mu amta?” Kangkuy “Eleg, apu.”
14 Entanni et kantuy “Humman ida etan dewwan tuun neputuk ni
mansilbin Apu Dios eyad kebebbebley di puyek.”

5

Ya etan neipeang-ang ni kamantayyatayyab ni neludun ni papil

1 Entanni mewan et i-ang-ang ku ey wada kamantayyatayyab ni neludun
ni papil.
2 Kan etan ni anghel ni hi-gak ey “Hipa muka ang-ang-anga?”
Kangkuy “Wada kamantayyatayyab ni neludun ni papil ni telumpulun
piyeh kadinukkey tu niya hampulu et liman piyeh kalinakkeb tu.”
3 Et kantun hi-gak ey “Ya neitudek diman ni papil ey yadda idut ni um-
alid katuutuud kebebbebley. Yad ba-hil ni papel ey neitudek e meippa-
kal idan emin hu matekew. Niya yad piggad etan ni papil ey neitudek ni
meippa-kal ni emin ida etan kaman-ittek etan di bebley.”
4 Immehel mewan hi Apu Dios e Kabaelan tun emin ey kantuy “Peellik
hu idut di kapanha-adiddan matekew niyadda kamansapatah ni itek di
ngadan ku. Niya mannananeng humman ni idut kun hi-gadad nanha-adan
da, ingganah ni mekabbahbah ida keyew niya batun neikapyadman.”

Ya etan neipeang-ang ni bii etan di basket

5 Entanni ey neihnup etan anghel ni kamekiung-ungbal ni hi-gak ey
kantuy “Itengaw mu kedi et ang-angem eman nampeang-ang.”
6 Kangkuy “Hipa humman?”
Kantuy “Humman hu basket ni kapanlelkud e napnun liwat ni emin ni
tutu-u eyad bebley.”
7 Entanni et ma-kal hu ihmay ni hu-keb etan ni basket ey wada hu biin
yimmudung di bawang tu.
8 Kan etan ni anghel ey “Ya kai-ehneng eyan bii ey emin hu lawah ni
kameippenahding.” Inhel tu humman ey ebuhe intalmed tu etan biid
basket et ihu-keb tu mewan.
9 Intangaw ku mewan ey inang-ang ku hu dewwan biin kamantattayyab
e heni payak ni stork hu payak da niya andukkey hebat da. Simmayab
idad kad-an ku et ita-gey da etan basket et ityab dad ahpat.
10 Kangku etan ni anghel ey “Ettu pengillawwan da etan ni basket?”
11 Kantuy “Illaw dad Babilon tep mengapyaddad man ni tempol ni
pengihha-adan dan nunman ni basket. Hedin negibbuh ni nekapya etan
tempol ey ittuun da humman ni basket di pattukkan tu.”

6

Ya etan neipeang-ang ni epat ni kalesah

1 Intangaw ku mewan ey wada neipeang-ang ni hi-gak ni epat ni kalesah
ni nalpud nambattanan ni dewwan giniling ni duntug.
2 Ya etan nemangulun kalesah ey ingguyud idan madlang ni kekebayyu.
Ya etan meikkadwan kalesah ey ingguyud idan andeket ni kekebayyu.
3 Ya etan meikkatlu ey ingguyud idan mablah ni kekebayyu, ey ya etan
meikka-pat ey ingguyud idan nampandep-ul ni kebayyu.

4 Kangku etan ni anghel ey "Hipa keibbellinan idan nunya?"
5 Ey kantuy "Huyyadda etan epat ni ispirituh di kabunyan ni kaman-eh-
ehneng di kad-an ni Ap-apun emin di kebebbebley eyad puyek.
6 Ya etan kalesah ni ingguyud idan andeket ni kebayyu ey kamenglaw
di north di Babilon. Ya etan kalesah ni ingguyud idan mablah ni kebayyu
ey kamenglaw di appit ni kakelinnugin aggew. Hedin ya etan kalesah ni
ingguyud ida etan ni nampandep-ul ni kebayyu ey kamenglaw di appit ni
south."
7 Ihik ida huyyan nangka-let ni kebayyun umlaw di kebebbebley eyad
puyek. Et kan Apu Dios ni hi-gaday "Lakkayuy et yu ang-angen hedin hipa
kamekennapkapyad kebebbebley." Et manglaw ida.
8 Entanni ey intekuk etan ni anghel ni hi-gak e kantuy "Dinegem idan
kebayyun nampalaw di north hu bunget Apu Dios."

Ya etan nepilin man-ap-apu

9 Immehel hi Apu Dios ni hi-gak ey kantuy
10 "Alam ida etan silber niya balituk ni i-alid Heldai, hi Tobijah et
hi Jedaiah ni inla dad Babilon ni indawat idan helag Israel ni neilaw
diman. Hedin umdateng ida, ey mudda dammud baley Josiah e u-ungngan
Sepaniah.
11 Kapyam ida humman ni balituk niya silber ni penget et papnget mud
ulun Josiah e eta-gey ni padi e u-ungngan Jehosadak.
12 Ehel mun hi-gatu e hi-gak e Ap-Apu e Kabaelan tun emin ey kangkuy
'Huyya hu tuun kameingngadnin Panga. Kamei-ellig e umpangallid kad-an
tu et behwaten tu Tempol Apu Dios.
13 Hi-gatulli memehwat ni Tempol niya meidwat alin hi-gatu hu dayaw
ni lebbeng tun meidwat ni patul et hi-gatulli pan-ap-apuddan tutu-u tu.
Hi-gatulli metlaing hu mampeddin mengi-ehneng idan tutu-u tu niya
kayyaggud alin emin mekenapkapyan tsimpuh tu.' *
14 Humman ni penget ey meihha-ad di Tempol Apu Dios et penginem-
nemneman idan nengidwat e hi Heldai, hi Tobiah, hi Jedaiah et hi Josiah
e u-ungngan Sepaniah."
15 Dakel ali tutu-un melpud nangkeidawwin bebley ni umbaddang ni
memehwat ni Tempol Apu Dios. Yallin kedettengan ni amnuan nunya et
mebehwat hu Tempol ey amtaen yulli e nalpun Apu Dios e Kabaelan tun
emin eya intakang ku. Niya hedin pannenneng yun u-unnuden hi Apu
Dios e Dios yu et ippahding yun emin hu tugun tu, ey makulug ni um-
amnu huyya.

7

Ya meandeng ni pehding ey ya hemek, beken ni ya mantetpel

1 Yan eman ni meikka-pat ni aggew ni meikkahyam ni bulan e Kislev
ni meikka-pat ni toon ni nan-ap-apuan Darius ey immehel hi Apu Dios ni
hi-gak.
2 Yan nunman ey intu-dak idan iBethel di Sareser nan hi Regemmelek
niyadda tutu-u da ma-lat mampebaddang idan Apu Dios.
3 Niya ma-lat da puhdanan idan padi niyadda prophet di Tempol Apu
Dios e Kabaelan tun emin e kanday "Kaw nanengtun umlelemyung
kami niya mantetpel kami hedin nedatngan hu meikkelliman bulan et

* **6:13 6:13** [11-13] Hi Joshua e eta-gey ni padi ey napngetan ni penget ni patul ma-lat maipeang-ang e ya etan pinutuk Apu Dios e hi Christo ey dewwa hu saad tu e patul niya padi.

penginemnemneman min nebahbahan ni Tempol e henin impenahding
min katootoon?”
4 Entanniy kan APU DIOS e Kabaelan tun emin ni hi-gak ey
5 “Ehel muddan tutu-u eyad bebley niyadda papaddi e ma-nu tep
nantepel ida niya limmelemyung idan meikkellima niya meikkepitun
bulan ni katootoon eyan nelabah ni nepitu toon ni kaweda dad edum ni
bebley, nem beken ni ma-lat penaydayawan dan hi-gak hu nengipahdingan
daddan nunman.
6 Niya anin ni yan yuka panhahamulin piyestah yu et eleg yuwak
nemnema, tep ebuh pan-an-anlaan ni annel yun yuka ikakkaguh.
7 Kaw eggak dedan ehelen ida huyya eman idan prophet yun nunman
eman ni kedangyan niya hantapug tutu-ud Jerusalem niyad Judah, anin di
Negeb niyaddad bebley di hengeg idan duntug di Judah?”

8-9 Entanni ey immehel mewan ni hi-gak hi APU DIOS e Kabaelan tun
emin e kantuy “Mahapul ni meandeng hu pehding yun mengippennuh ni
nanhahallaan yu, niya peang-ang yu binabbal yu niya hemek yun edum
yu.

10 Entan tudda panligligat hu nebalun bii, yadda nepu-hig, yadda tutu-un
nalpud edum ni bebley ni nekibebley ni hi-gayu niyadda newetwet. Niya
entan pannemnem ni pemahbah yun edum yun tuu.

11 Nem hedin yadda aammed yun nunman ey nginhay dadda huyyan
intugun kun hi-gada.
12 Nemahhig ni impekelhi da puhu da et heni batu et eleg dan hekey
hengnguda niya eleg da dedngela hu tugun kun intuttudduddan prophet
kun nunman. Et humman hu, nemahhig bunget kun hi-gada.
13 Et gapu tep eleg da hanguden ida intugun ku, ey eleggak dama
dengelen hu dasal da.
14 Heni-ak dama law pewek e intayab kudda et maiwehit idad nangkei-
dawwin bebley ni endi nengam-amtan hi-gada. Nebel-ah law bebley da
et endi law kamandellan diman. Nambalin hu kayyaggud la nin peteg ni
bebley dan desert. Hi-gak e AP-APU e Kabaelan tun emin hu nanghel idan
nunya.”

8

1 Immehel mewan hi APU DIOS e Kabaelan tun emin ni hi-gak ey kantuy
2 “Nakappinhed kun peteg hu Jerusalem et mukun nemahhig hu bunget
kuddan buhul tu.
3 Mambangngaddak ali et mambebleyyak di Jerusalem e bebley ku
dedan. Mengeddanan ali humman ni bebley ni Bebley ni daka Pannana-
neng hu daka Pengu-unnud. Niya mengeddanan ali hu duntug kun Duntug
ni kad-an APU DIOS e Kabaelan tun emin.”
4 Kantu mewan ey “Yan nunman alin tsimpuh ey mandalladallan
idalli nangkei-inna niyadda nangkea-amman nampanhulkud di keltad ni
Jerusalem niya umyenuyyuddung idallid mulkaduh di bebley da.
5 Dakel idallin peteg hu kaungaungan mampan-a-ayyam di keltad.
6 Ya kapannemnem idan natdaan ni tutu-uk ey eleg mabalin ni meip-
pahding huyya. Nem kaw wada hu eggak han-ipahding? Hi-gak e AP-APU
e Kabaelan tun emin hu nanghel nunya.
7 Hi-gak ali mengihwang idan tutu-uk ni neilaw di kebebbebley di appit
ni kasimmilin aggew niyad kakelinnugin aggew.

8 I-anemut kuddalli et melinggep idan mambebley di Jerusalem. Hi-
gadalli mewan law tutu-uk. Niya hi-gak ali hu mannananeng niya limpiyuh
ni Dios da.
9 Et humman hu, hi-gak e hi APU DIOS e Kabaelan tun emin ey kangkun
hi-gayuy 'Pekedhel yu nemnem yu et gibbuhen yu Tempol ku. Dingngel
yu hu in-inhel ida lan prophet ni nunman neipalpu eman ni daka
pampengikkapyain pengibbehwatan ni Tempol ku.
10 Yan eman ni eleg pay ni mailepu ngunud Tempol ey endi hakey
ni tuun kabaelan tun umtangdan ni tuu winu um-abang ni animal ni
pangngunnu tu. Endi linggep idan kamandalladallan, tep impambalin kun
kamambibinnuhul emin tutu-u.
11 Nem yan nunya ey eggak law pehding idan natdaan ni tutu-uk hu
impahding kun nunman.
12 Melinggep idallin mantennem ni ittanem da. Makallameh ali ittanem
dan grapes niya emin alin hipan ittanem da. Niya peellik ali dakel ni
udan ni menennum ni intanem da. Iddawat kullin emin ida huyyan
panyaggudan idan natdaan ni tutu-uk di Judah niyad Israel.
13 Yan nunman ey nambalin kayun iJudah niya iIsrael ni kei-ang-angan
ni neidutan ni tutu-u. Nem yan nunya ey hi-gak mengihwang ni hi-gayu et
mambalin kayullin kelpuan niya kei-ang-angan ni bendisyon. Et humman
hu, entan takut yu niya entan kedismayah yu. Ituluy yu kuman memehwat
ni Tempol!' "
14 Kan mewan APU DIOS e Kabaelan tun emin ey "Tep yan nengipebunge-
tan da-ak idan aammed yu ey eggak keyaten hu planuh kun kastiguen
kudda et ipahding ku.
15 Et yan nunya ey eggak dama bangngada hu insapatah kun
memendisyon ni Jerusalem, anin idan tutu-ud Judah, et humman hu, entan
takut yu.
16 Nem mahapul ni heninnuy pehding yu: Mahapul ni ya makulug hu e-
helen yun edum yun tuu. * Ang-ang yu et ya meandeng hu pengippennuh
yun kapanhahallain edum yu ma-lat melinggep kayu.
17 Entan pamplanuh ni pemahbahan yun edum yu. Niya isiked yun
mengissapatah ni itek. Anggebe-hel kun peteg ida henin nunman ni
kameippahding."
18 Immehel mewan hi APU DIOS e Kabaelan tun emin ni hi-gak ey kantuy
19 "Hi-gayun iJudah, ya etan yuka u-unnudan pantetpelan ni meikka-pat,
ya meikkelima, ya meikkeppitu niya meikkeppulun bulan ey nepappeg law
nunya. Mambalin ida law humman ni tsimpuh ni pan-an-anlaan yun tutu-
ud Judah. Eleg law mahapul ni kayu umlelemyung. Et humman hu, ya
makulug niya linggep hu unud yu."
20 Kan mewan APU DIOS e Kabaelan tun emin ey "E-helek ni hi-gayu e
um-alilli katuutuud kebebbebley eyad bebley yud Jerusalem.
21 Yadda tutu-ud hakey ni bebley ey kandallin tutu-un nalpud edum ni
bebley ey 'Ikeyuy et lumaw itsun emin di Jerusalem et itsu mandasal nan
APU DIOS e Kabaelan tun emin et bendisyonan daitsu.'
22 Et humman hu, dakel idalli hu um-alin melpud edum ni bebley, anin
idallin bimmebley di et-eteng kabaelan da et um-aliddadya Jerusalem ni
an mandasal nan APU DIOS e Kabaelan tun emin ma-lat mebendisyonan
ida.
23 Yan kedettengan alin nunman ni tsimpuh ey wadaddalli um-alin
hampulun tutu-un melpud nambakbaklang ni bebley ni mengitnged di

* **8:16 8:16** Ephesians 4:25

utduk ni balwasin hakey ni helag Israel et kandallin hi-gatuy ‘Mekillaw kami anhan ni hi-gam, tep dingngel mi e daka kapakabbaddangin APU DIOS.’ Hi-gak e AP-APU e Kabaelan tun emin hu nanghel idan nunya.”

9

1 Yahhuy mewan hu inhel APU DIOS ni meippanggep ni pengastigu tuddan
tutu-ud Hadrak niyad Damascus, tep emin ida hu impanhelheltap da,
nema-madda hu iIsrael ey daka hehheggeda pengihwangan APU DIOS ni
hi-gada.
2 Nanna-ud ni mekastigudda hu iHamat ni neihnup di Damascus, anin
idan bebley e Tyre et ya Sidon, anin ni ya daka pannemnem ey nelaing
ida.
3 Nengapya hu tutu-ud Tyre ni nangkehammad ni tuping ni luhud da niya
dakel ni peteg hu inemung dan balituk niya silber et heni dep-ul kadinakkel
dad keltad.
4 Nem endien alin APU DIOS emin kinedangyan da, tep meibbeng di
baybay niya melgab ali bebley da.
5 Ang-angen alin iAskelon hu kebahbahan ni Tyre et nemahhig ali takut
da. Umgeygey idalli dama iGaza niyadda iEkron ni takut da, tep mebahbah
ali hu bebley ni daka pandinneli. Megubbat ali Gaza et meapput niya
petteyen dalli patul da. Endillin hekey hu tutu-un metdaan di Askelon.
6 Mambebley idalli tutu-un nangkalpud nambakbaklang ni bebley di
Asdod, et humman ali pemappeg APU DIOS ni kapampahhiyaddan iPilistia.
7 Kan Apu Dios ni meippanggep idan metdaan ni iPilistia ey: “Eleg idalli
law mengngan ni detag ni nannaneng kuheyaw tu niya eleg dalli law kenna
hu mekkan ni kameibbillang ni beken ni malinih. Hi-gak ali law deyyawen
da niya meibbillang idallin henin hakey ni helag nan Judah. Anin idallin
iEkron et ebbulutek idan tutu-uk henin neipahding idan iJebus e inebulut
kuddan nunman.
8 Guwalyaak hu Tempol ku ma-lat eleg hegepen idan sindalun buhul ni
Israel. Endilli law an um-alin mengippehelheltap idan tutu-uk tep paka-
eddugak ida.”
9 Immehel mewan hi APU DIOS ey kantuy “Hi-gayun tutu-ud Jerusalem,
pan-am-amleng kayun peteg! Itkuk yu amleng yu tep iyyalli patul yu.
Hi-gatu ey kayyaggud niya kabaelan tun mengihwang. Nem inamta tun
mampekumbabah, tep nantakkay di pakeetteng tun donkey. *
10 E-kalek ni emin di Israel ida kameussal di gubat, heniddan kalesah
niyadda kebayyu, niya bahbahek ida pana. Weddaen alin nunman ni
patul yu hu linggep di kebebbebley niya man-ap-apu meippalpud hakey
ni baybay ingganah lad gilig ni hakey mewan ni baybay, niya meippalpud
Wangwang e Euphrates ingganah di pappeg ni bebley eyad puyek.
11 Nehammad hu nekitbalan kun hi-gayun tutu-uk tep ya kuheyaw ni
kalneroh ni neiappit. Yan nunya ey neikelabut hu edum ni hi-gayud edum
ni bebley e henidda wadad bitun endi innumen ni danum. Nem gapu tep
ya humman ni nekitbalan ku ey ibbukyat kudda.
12 Et humman hu, pambangngad kayud bebley yu e tutu-uk ni nepilit
ni neilaw di edum ni bebley tep wada law namnamah yu. Em,
pambangngad kayud bebley yun wada law linggep. Issapatah kun nunyan
aggew e mampidwalli kainetteng ni bendisyon kun hi-gayu tep nemahhig
hinelheltap yu.

---

* **9:9 9:9** Matthew 21:5, John 12:15

13 Ussalek hu lalakkid Judah niyad Israel ni heni panak. Niya ussalek ida
lalakkid Jerusalem ni heni ispadah kun mekiggubbat idan Greek.”
14 Mampeang-ang ali hi APU DIOS di ahpat idan tutu-u tu. Henilli kedyam
hu panetun kamenglaw. Petnul alin APU DIOS e Eta-gey ni peteg hu
tangguyup tu niya henilli na-let ni alipuhhapuh ni melpud south.
15 Ippaptek alin APU DIOS e Kabaelan tun emin hu tutu-u tu et apputen
dalli buhul da e ussalen da bayyabey da. Mantetekkuk idallin mekiggubbat
e henidda nebuteng ey pampetteyen da buhul da. Heniddalli mahukung
ni duyun kameussal ni pan-appitan e napnun kuheyaw ni kaiwwakgih di
dugun altar, tep mekukkuheyaw idalli.
16 Yan nunman alin aggew ey pengapput nan APU DIOS ida tutu-u tu
et ihwang tudda, e henin kapemaptek ni kamampattul e tuka ang-anga
et meihwang ida kalneroh tu. Heniddalli kamanlitaak di bebley tu e
heniddan gamgam ni neipket di penget ni patul, tep meidaydayaw ida.
17 Kayyaggud alin peteg ang-ang da! Mekapkaphel idalli kamenikken ni
bibi-i niya lalakki, tep dakel ali kennen niya meinnum.

10

Yalli pengidwatan APU DIOS ni panyaggudan idan tutu-u tu

1 Pambaga kayun APU DIOS ni udan hedin mahapul yu et idwat tu. Tep hi-
gatu hu kamengapyan kulput ni kamenggah ni udan ma-lat madenuman
kapeyepeyew et tumeba neitnem.
2 Yadda etan tutu-u ey ida kamampebaddang di beken ni makulug ni
dios, anin ni endi tuka ibbaddang. Yadda etan mapelad ey endi silbin
daka ittugun niya itek daka ebbiga, hanniman ida dama etan kamenghel ni
keibbellinan ni i-innep. Et humman hu, henidda nangketalak ni kalneroh
hu tutu-uk. Henidda kalneroh ni endi kamampattul ni hi-gada et endi
mengippaptek niya endi mengippengngulun lawwan da et daka pemegga
hawahawang.
3 Kan APU DIOS ey “Hi-gak e AP-APU e Kabaelan tun emin ey nemahhig
hu bunget kuddan tutu-ud edum ni bebley ni impan-ap-apuddan tutu-uk.
Et humman hu, kastiguen kudda. Ippaptek kudda tutu-uk ni iJudah et
pambalin kuddan heni na-let ni kebayyun mekiggubbat.
4 Melpullin hi-gada hu aap-apu, yadda mengipappangngulu niyadda ap-
apun sindalu.
5 Mambabaddang idalli huyyan tutu-uk et makigubat ida et apputen
da buhul da et pan-igsin daddan henidda pitek. Tep hi-gak e AP-APU
ey baddangak idalli. Anin idan nampangkebayyun buhul da et apputen
daddalli.
6 Hi-gak hu mengihwang niya mengidwat ni elet idan tutu-uk ni iJudah
niyadda iIsrael. Tep hehmeken kudda et ienamut kuddad bebley da e heni
eggak ida iwalleng nunman. Ippahding ku huyya tep hi-gak hu AP-APU e
Dios da niya dedngelek ali dasal da.
7 Mambalin idallin henin nangka-let ni sindalu hu helag Israel. Niya
nemahhig ali anla da et heniddallin lalakkin nebubbutteng. Ang-angen
idallin u-ungnga da huyyan nengapputan da et um-amleng idalli damad
impahding ku e AP-APU.
8 Eyyagak idalli tutu-uk et amungen kudda tep hi-gak ali mengihwang ni
hi-gada. Medakkel idallin peteg et heni mewan lan kedakkel dan nunman.

9 Anin ni inwahit kuddad kebebbebley et nemnemen da-ak ali metlaing
ni hi-gadad nangkeilawwan dan bebley. Meihwang idalli, anin idan u-
ungnga da et umenamut idallin emin eyad bebley dad Israel.
10 Nak idalli pan-ewwiten di Egypt niyad Assyria et ienamut kudda.
Medakkel idalli et penuen da bebley dad Gilead niyad Lebanon. Mepnud-
dalli et endilli pambebleyan ni edum da.
11 Melinggep ali pan-agwatan dad baybay di Egypt, tep peinneng kulli
dalluyun niya ma-ganak hu dalinat ni Wangwang e Nile. Endiek ali hu
kapampahhiyyain Assyria, niya mepappeg ali pan-ap-apuan ni Egypt.
12 Pambalin kullin et-eteng hu kabaelan idan tutu-uk niya hi-gak ali
deyyawen da niya u-unnuden da. Hi-gak e AP-APU hu nanghel idan nunya!”

11

Ya keapputan idan nengipelilligat idan iIsrael

1 Ibeghul yu eheb ni bebley yun iLebanon et humgep hu apuy et malgab
ida keyew yun sedar di mumuyyung yu.
2 Pannanangih kayu niya lemyung kayun keyew ni belbel niya oak di
Bashan tep nangketu-lidda hu keta-ta-geyyan niya kekakkayyaggudan ni
keyew e sedar. Em, nangih kayu tep daka panlengeha keyew ni sedar di
mumuyyung.
3 Dengel yu ngugngug idan kamampattul, tep nebahbah hu kayyaggud ni
pattullan da. Dengel yu hu layon e ida kaum-enelmem, tep nebahbah law
hu mahdel ni muyung di gilig ni Wangwang e Jordan ni daka pantellui.
4 Immehel AP-APU e Dios ku ey kantun hi-gak ey “Mu ipattul ida kalneroh
ni petebban mekleng.
5 Kapangkelengaddan nengatang ni hi-gada ey eleg ida mekastigu. Kan
idan nengigtang ni hi-gaday ‘Medeyyaw hi APU DIOS, tep kimmedangyan-
nak!’ Anin idan kamampattul ni hi-gada et eleg dadda hehmeka kalneroh
da.
6 Henin nunman kameippenahding idan tutu-uk, tep eleggak ida dama
law hehmeka. I-abulut ku et wada hakkeyey binuhul tu dinagsi tu et
mampapatey ida. Niya i-abulut ku e man-ap-apun hi-gada hu lawah
nemnem tun ap-apu ma-lat pambalin da hu bebley ni eleg mebebleyi.
Pemeggak ali i-ineng et eleg ida meihwang.”
7 Et ipattul kudda kalneroh ni neappil ni petebban mekleng. Humman
ida etan nepalpaligat. Entanni et alen ku hu dewwan hulkud kun
nginedanak ni ‘Binabbal’ etan hakeyey ‘Keikkahhakeyan’ hu meikkadwa.
8 Entanni ey ingkal kudda hu tellun lawah nemnem tun kamampattul
nunman ni hambulan. Entanni mewan ey da-ak kabellawaddan kalneroh
ni nakka ippattul niya impeinglay kudda dama.
9 Et kangkun hi-gaday “Beken law ni hi-gak hu mengippattul ni hi-gayu.
Netey kayu ey netey kayu! Yadda etan metdaan ey pan-in-eekkan kayu.”
10 Inlak etan hulkud kun nginadnak ni ‘Binabbal’ et hepungek. Ya
keibbellinan tu huyya ey meendi law hu nekitbalan kuddan tutu-ud
kebebbebley.
11 Humman ni aggew hu nepappegan ni nekitbalan kun hi-gada. Da-
ak kaang-ang-angaddan kaumgatang niya kamanggettang ni kalneroh ey
inamta da e ya keibbellinan tu etan nakka pehpehding ey humman hu
pinhed APU DIOS ni peamtan hi-gada.
12 Et kangkun hi-gaday “Hedin pinhed yu, ey idwat yu sinangdan ku.
Anin ni ngenamung hu kanyun penangdan yun hi-gak. Nem hedin eleg

yu pinhed ni iddawat, man anin ditan ew katteg.” Ey indawat da hu
telumpulun palatah ni silber ni tangdan ku. *
13 Entanniy kan APU DIOS ni hi-gak ey “Mu iha-ad huttan ni pihhuh di
daka pengihha-adin pihhuh di Tempol.” Et nak iha-ad etan pihhuh diman.
14 Himpung ku mewan hu meikkadwan hulkud ni nginedanak ni
‘Keikkahhakeyan.’ Ya keibbellinan tu ey endi law hu kayyaggud ni pan-
uunnudan idan iJudah niyadda iIsrael.
15 Entanni ey kan mewan APU DIOS ni hi-gak ey “Lakkay mewan
et kamampattul. Nem yan nunya ey u-ukkul mu hu kapehding ni
kamampattul ni endi nemnem tu.
16 Tep i-abulut kullin mewedda hu hakey ni heni kamampattul eyad
bebley ni eleg tun hekey ippaptek tuka ippattul. Eleg tulli hengngudan
an hemmaken ida netalak, anin idan pakeimpah. Niya eleg tulli eggahi
liput da niya eleg tuddalli ippattul di kad-an ni dakel kennen da. Nem
pangkeklengen tuddalli kumedek et kanen tudda hu mangkateban tuka
ippattul niya panlephuken tu kukub da.
17 Nanna-ud ni mekastigulli huyyan endi nemnem tun kamampattul e
tuka hi-yana tuka ippattul. Lipputan alin ispadah hu wannan ni ngamay
tu et ya wannan ni matetu. Et endilli silbin nunman ni ngamay tu niya
mekullap humman ni wannan ni matetu.”

12

Ya keihwangan alin Jerusalem

1 Hi APU DIOS e nengibiklag ni kabunyan niya nanletun puyek niya
nengidwat ni biyag ni tuu ey heninnuy inhel tun meippanggep ni Israel:
2 Pambalin ku hu Jerusalem ni heni kaumbuteng ni meinnum et
butengen tudda tutu-ud nanlinikweh ni bebley ma-lat palaw da sindalu
da et likwehen da Jerusalem niyadda edum ni bebley di Judah.
3 Yan nunman alin aggew ey pambalin ku mewan Jerusalem ni heni
makabbel-at ni batu et emin hu mengippatnan menglid ey melipputan ida.
4 Yan nunman alin aggew ey ippaptek kudda iJudah. Nem kullapen ku
niya petekkut kulli kebayyuddan buhul da niya tellakek hu nemnem idan
nampantakkay.
5 Et kan idallin aap-apud Judah di nemnem day ‘Naka-let ida tutu-ud
Jerusalem tep hi APU DIOS e Kabaelan tun emin hu Dios da.’
6 Yan nunman alin aggew ey pambalin kudda hu aap-apud Judah ni heni
apuy di muyung niya heni apuy di payew ni nganngnih ni meenni pagey
et bahbahen tu hu nanlinikweh ni kebebbebley, nem hedin ya Jerusalem
ey mannananeng ni melinggep.
7 Memengngulun pengapput kudda iJudah et beken ni e-etteng hu dayaw
idan tutu-ud Jerusalem niyadda helag David e patul nem yadda edum ni
tutu-ud Judah.
8 Yan nunman alin aggew ey ippaptek kudda tutu-ud Jerusalem et yalli
etan nekakkapuy ni hi-gada ey mambalin idallin naka-ka-let e heni lan
David e patul nunman. Yadda helag David hu mampatul ni hi-gada e heni
hi-gak mismuh winu ya anghel ku hu pehding dan mengippengngulun
edum da.
9 Yan nunman ali pemahbahak idan emin ni tutu-ud kebebbebley ni
mengubbat ni Jerusalem.

---

* **11:12 11:12-13** Matthew 27:9-10

10 Weddaek aliddan helag David niyadda tutu-ud Jerusalem hu neminhed
dan mandasal niya puhun mahmek. Et yallin penang-angan dan hi-gak e
hinudpak dan nunman ni pahul * ey nemahhig alin peteg hu lemyung da
e heniddallin a-ammed ni kaumlelemyung tep netey hu binugtung ni u-
ungnga tu, niya heniddallin a-ammed ni netey hu pengulwan ni u-ungnga
tun laki.
11 Yan nunman alin aggew ey nemahhig nangih idan tutu-ud Jerusalem,
heni lan nangih idan bimmebley di Rimmon e nedeklan ni bebley di
Megiddo.
12-14 Emin ali iIsrael ey nemahhig ngugngug da niya lemyung da: Yadda
pamilyah ni helag David, hi Nathan, hi Levi, hi Simei niyaddan emin hu
edum ni pamilyah. Wada hakkey alin pamilyah ey pehding da hu elaw ni
daka pengippeang-angin lemyung da e meappil ida lalakki niyadda bibi-i.

13

1 Immehel mewan hi Apu Dios e Kabaelan tun emin ey kantuy "Yan
nunman alin aggew ey mewedda hu hebwak ni heni pengullahan idan
helag David niyadda bimmebley di Jerusalem ni liwat da.
2 Yallin kedettengan nunman ni aggew ey e-kalek di Jerusalem emin hu
dios ni kinapyan tuu et anin ali law ni ngadan idan nunman ni dios et
meliwwan. E-kalek idalli dama hu beken ni makulug ni prophet, anin
idan lawah ni ispirituh ni kamengidwat ni kabaelan da.
3 Hedin wada hu tuun mengippillit ni mambalin ni beken ni makulug ni
prophet et ippahding tu etan ngunu tu, ey mahapul ni e-helen nan ametun
inetun hi-gatu e kanday 'Mahapul ni mettey ka, tep itek hu in-inhel mu ey
kammuy nalpun Apu Dios.' Et tetwiken nan inetun ametu et matey.
4 Yallin nunman ni aggew ey umbaing ida hu beken ni makulug ni
prophet. Eleg da ippahhiya hu ini-innep da niya eleg ida mambalwasin
henin balwasiddan makulug ni prophet ma-lat isiked da law ni mene-ul ni
tutu-u.
5 E-helen dalli law makulug e kanday 'Bekkennak ni prophet. Yad payew
ngu nakka pangngunnui neipalpu eman ni keu-ungngak.'
6 Niya hedin wada mengibbeggan kantuy 'Kele itten ida piklat mud
pagew mu?' Hummangen tulli e kantuy 'Neliputannak ni nunman di baley
etan ni hakey ni gayyum ku.' "

Neliputan etan kamampattul et maiwehit ida etan kalneroh tu

7 Kan Apu Dios e Kabaelan tun emin ey "Inah ka e ispadah et tewikem
hu nakka pampattul e gayyum ku! Patey mu et maiwehit ida kalneroh ni
tuka ippattul et pateyen kudda. *
8 Mettey idalli hu nehuluk ni kagedwah ni tutu-ud kebebbebley. Nem
metdaan idalli hu kulang ni kagedwah di bebley.
9 Patnaak idalli huyyan metdaan et henin kapehding ni manmahmah ni
silber niya balituk e kaussala apuy. Et lektattuy mandasal idallin hi-gak
et humangek dasal da. E-helek alin hi-gada e tutu-uk ida, niya ebbuluten
dalli e hi-gak hu Ap-Apu e Dios da."

14

Ya ellian etan ni man-ap-apu

* **12:10 12:10** John 19:37 * **13:7 13:7** Matthew 26:31, Mark 14:27

1 Kamangkedettengi law aggew ni penuwetan nan APU DIOS ni hi-gayun
tutu-ud Jerusalem. Pan-ellan idallin buhul yu hu kinedangyan yu et
genedwaen dad hinangga yu, nem pemegga yulli ang-ang-ang.
2 Yan nunman alin aggew ey emmungen alin APU DIOS idan emin tutu-ud
kebebbebley et gubaten da bebley yun Jerusalem. Hehgepen dalli bebley
yu niya pan-ellan dan emin hu pinhed dan ellan di baballey yu niya pilliten
da bibi-in i-ulig. Meillaw ali kagedwah ni bimmebley di edum ni bebley,
nem metdaan ali kagedwah.
3 Hedin negibbuh ali huyyan neipahding ey mebe-al ali hi APU DIOS ni
mengubbat idan nunman ni bebley e henin impenahding tun nemenad-
dangan tun tutu-ud Israel ni nunman.
4 Yan nunman alin aggew ey um-ehneng di Duntug ni Olibah e wadad
appit ni kasimmilin aggew di Jerusalem. Et megedwalli humman ni Duntug
meippalpud appit ni kasimmilin aggew ingganah di kakelinnugin aggew
et mawedalli hu mahkang ni nedeklan di gawetu. Meglid ali hu gedwan
duntug di appit ni north niya meglid hu kagedwad appit ni south.
5 Umbesik kayullid etan di dineklan ku, tep umdateng alid Asel hu
pappeg tu, henin binsikan idan aammed yun nanyegyegan tu eman ni
nampatulan Ussiah. Yan nunman ali ellian ni AP-APU e Dios ku e ikkuyug
tudda pinili tun tuu tu.
6 Yan nunman alin aggew ey endilli law ida kakelpuin benang niya endilli
law ketel.
7 Nem endilli hileng tep kawwalwal alin ingganah! Ebuh hi APU DIOS ni
nengamtan keippahdingan tu huyya.
8 Yan nunman alin aggew ey mewedda hu kaum-idwat ni biyag ni danum
ni um-ebwal di Jerusalem et mannananeng alin umeyuh. Eleg metduk,
anin ni uggew niyan ahi ketelan. Manggedwalli etan danum et mampalaw
edum di Netey ni Baybay ey nampalaw edum di Baybay e Mediterranean
di appit ni kakelinnugin aggew.
9 Yallin nunman ni aggew ey hi APU DIOS law hu mampatul di
kebebbebley eyad puyek. Hi-gatu deyyawen ni emin ni tuu niya hi-gatun
ebuh amta dan Dios da.
10 Mepettuk ali hu bebley e Jerusalem, tep emin ali bebley ni meippalpud
Gebah di appit ni north et ingganah di Rimmon di appit ni south ey
medeklan idalli. Yalli pappeg ni Jerusalem ey meippalpud Eheb Benjamin
ingganah di Dugun Eheb e kad-an eman lan nemangulun eheb, niya
meippalpu etan di Eta-gey ni baley ingganah di keppallan idan patul.
11 Mepnulli tutu-un mambebley di Jerusalem niya melinggep ida, tep
endi law um-alin memahbah ni bebley da et ingganah.
12 Wadalli peellin APU DIOS ni degeh idan bebley ni nengubat ni
Jerusalem. Humman ni degeh ey nealay kamangkabwel hu laman, ya mata
niya dilan hakey ni tuu, anin ni mategu.
13 Pambalin alin APU DIOS ni nemahhig takut da niya metallatallak
nemnem da, et endi maptek ni nampapatey ida.
14 Mekiggubbat idalli iJudah et baddangan da Jerusalem et pan-alen da
dakel ni kinedangyan ni kebebbebley, henin balituk, yadda silber niyadda
nangkengina niya kakkayyaggud ni balwasi.
15 Anin idallin animal idan buhul da, heniddan kebayyu, yadda kamel
niyadda edum ni animal da et mandedgeh idan henin degeh ni tutu-u.
16 Yaddalli metdaan ni tutu-ud kebebbebley ni nengubat ni Jerusalem ey
um-aliddan katootoon ni menaydayaw nan Patul e hi APU DIOS e Kabaelan
tun emin niya mekian-anladdan Piyestah ni Kampu.

17 Hedin yaddalli tutu-un eleg meminhed ni um-alid Jerusalem ni
menaydayaw nan Patul e hi APU DIOS e Kabaelan tun emin ey endi an
me-gah ni udan di bebley da.
18 Hedin daman eleg pinhed idan iEgypt ni meki-emmung ni tsimpuh
ni Piyestah ni Kampu ey endi dama um-alin udan di bebley da. Niya
peellin nan APU DIOS daman hi-gada hu kastigun henin kastiguddan edum
ni bebley ni eleg meki-emmung ni Piyestah ni Kampu.
19 Humman hu kastigun Egypt, anin idan edum ni bebley ni eleg umlaw
di Jerusalem ni mekippiyestah ni Piyestah ni Kampu.
20 Yallin nunman ni aggew ey metuddekan hu neitakyad ni kingking
ni kebayyu e heninnuy meittuddek: 'Neieng-eng nan APU DIOS.' Ey
yadda bangan wadad Tempol ey heniddallin mahukung ni duyun wadad
hinanggan altar e mei-eng-eng ida et mausal ni ebuh di altar.
21 Ya kakulugan tu ey emin ali bangan daka ussalan mene-eng di
Jerusalem niyad Judah ey mambalin idallin meussal ni penaydayawan
nan APU DIOS e Kabaelan tun emin. Yaddalli tutu-un um-alin man-appit
ni animal ey dammutun pengihhe-engan dadda humman ni banga. Yallin
nunman ni aggew ey endilli law hu manggettang di Tempol APU DIOS e
Kabaelan tun emin.

Malachi

Ya meippanggep nunyan libluh nan Malachi

Hi Malachi ey prophet nan APU DIOS idan helag Israel eman ni pakelappu dad Babilon. Ya Tempol di Jerusalem ni nebahbah nunman ey neiyayyaggud law niya ida law kaman-appit meippuun di neitudek di Tugun. (Ang-ang yu hu libluh nan Ezra.)

Nem anin ni nambangngad idad Jerusalem et eleg da pannananeng hu daka pengu-unnudin APU DIOS. Lawah kapehding idan padi niya eleg da daydayawa hi APU DIOS, tep daka i-appit hu animal ni wada dipektoh tu. Ma-nut daka peang-ang-ang e kayyaggud ida, nem ya kakulugan tu ey lawah ida. Eleg da lispituha hi APU DIOS. Nambahul ida dama lalakki tep inaddum dadda hu bibi-in beken ni Jews et dayawen da dios ni kinapyan tuu e beken hi APU DIOS. Ya hakey mewan ni daka pehding ey daka hi-yana ahwa da e eleg da pannananeng hu insapatah da eman ni nelahinan da. Ya hakey mewan ni liwat da ey eleg da iddawat nan APU DIOS hu lebbengtun meidwat ni hi-gatun kapulun limmu da.

Ya neitudek eyad libluh:

1. Ya impeminhed nan APU DIOS idan tutu-ud Israel niya ya anggeba-ing ni daka pehpehding. (chapters 1:1–2:9)
2. Imbunget nan Malachi ida helag Israel tep ya liwat da niya ngehay dan APU DIOS. (chapter 2:10-17)
3. Impeamtan APU DIOS e anggegannu law hu ellian tun pengastiguan tuddan tutu-u tu. (chapters 3:1–4:6)

Nakappinhed nan Apu Dios ida tutu-u tu

1 Huyya inhel nan APU DIOS nan Malachi ni e-helen tuddan iIsrael.

2 Kan APU DIOS idan tutu-u tuy "Pininhed dakeyu dedan ni hi-gak." Nem hinumang da et kanday "Inna-num ni nengipeang-ang ni neminhed mun hi-gami?"

Et kan APU DIOS ey "Han-agid Esau nan Jacob, nem ya eman la ammed yun hi Jacob niya hi-gayun helag tu hu pininhed ku.

3 Eleggak pinheden hi Esau niyadda helag tun iEdom. * Binahbah ku hu nambebleyan dan duduntug et mambalin hu bineltan dan bebley ni nambebleyan idan animal di desert, henin jackal."

4 Hedin kan idan iEdom e helag Esau ey "Anin ni nangkebahbah hu bebley mi et iyayyaggud mi."

Nem hummangen nan APU DIOS e Kabaelan tun emin et kantuy "Anin ni iyayyaggud da et bahbahek ali damengu. Mandingngel ali bebley dan 'Bebley ni Liwat' niya mengeddanan ali nampambebley diman ni 'Tutu-un Kaibubbunget APU DIOS ni ingganah!'

5 Ang-angen idallin iIsrael hu nebahbahan nunman ni bebley et kandalliy 'Impeang-ang nan APU DIOS hu et-eteng ni kabaelan tu, anin di edum ni bebley e beken ni ebuh eyad bebley tayun iIsrael.' "

Ya nengibungetan APU DIOS ida etan ni padin nengiappitan dan endi silbi tun kamei-appit

---

* **1:3 1:3** [2-3a] Romans 9:13

6 Kan APU DIOS e Kabaelan tun emin idan padi ey "Ya u-ungnga ey tuka
lispituha ametu. Hanniman dama hu bega-en e tuka lispituha hu kan bega-
en ni hi-gatu. Ey hedin hi-gayu, man hi-gak hu ameyu niya apu yu, nem
eleg yuwak lispituha. Nginhay yuwak. Nem kanyuy 'Hipa inna-nu min
nangngehay ni hi-gam?'
7 Nginhay yuwak ni nengiappitan yuddan nakka bellawan in-appit yud
altar ku. Kan yu mewan ey 'Inna-nu tun eleg mi panlispituhan ni hi-gam?'
E-helek ni hi-gayu e eleg yuwak lispituhen, tep nginehhay hu impahding
yun nan-appit ni hi-gak.
8 Hedin in-appit yu hu nekulap winu kamandedgeh, niya nepi-day ni
animal yun hi-gak, kaw ya yuka pannemnem ey beken ni neihla impahding
yu? Ipatna yun iddawat hu hanniman ni animal ni gobernor yu et
ang-angen tayu hedin man-am-amleng winu hedin umbaddang di hipan
mahapul yu! Hi-gak e AP-APU e Kabaelan tun emin hu nanghel nunya.
9 Imay, pandasal kayu pangngu et mampehemmehemmek kayun hi-gak!
Kaw kan yu nem dedngelen dakeyu ey henin nuntan yuka i-appit ni hi-gak?
Hi-gak e AP-APU e Kabaelan tun emin hu nanghel idan nunya.
10 Hamban wada hakey ni hi-gayun mengillekbin Tempol et eleg
maiappit ida hu endi silbi tun kamei-enappit ey. Eggak ebbuluta hu yuka
i-appit, tep eggak um-amleng ni hi-gayu.
11 Nem daydayawen idallin katuutuud kebebbebley hu ngadan kun
kakkabbuhhan ingganah ni mahmahdem. Gihheben da bangbanglun i-
appit dan hi-gak niya i-appit da hu nakka ebbulutan kamei-appit. Emin ida
ey hi-gak daydayawen da, tep mandingngel ali ngadan kud kebebbebley.
Hi-gak e AP-APU e Kabaelan tun emin hu nanghel idan nunya.
12 Nem hedin hi-gayu ey eleg yu deyyawa ngadan ku tep yuka i-appit di
Tempol ku hu kamepihhul ni mekkan. Ya pinhed yun e-helen eyad yuka
pengippahdingin nuntan ey endi silbin altar ku.
13 Kan yu mewan ey 'Impeinglay mi huyyan kaippenahding!' ni
intangaw yu eleng yun ngehay yun hi-gak. Nemnem yu kedi, yuka i-appit
ni hi-gak ida sinekew yu, ya nepi-day niya kamandedgeh ni animal yu.
Kaw kan yu nem ebbulutek ida huttan ni i-appit yun hi-gak? Hi-gak e
AP-APU e Kabaelan tun emin hu nanghel nunya.
14 Kastiguen kudda hu kamengi-appit ni hi-gak ni endi silbi tun animal
e anin ni wada dedan hu kayyaggud ni animal dan inhel dan i-appit dan
hi-gak, et beken humman ni daka i-appit. Tep nandingngellak ni patul
niya kametekkuti ngadan kud kebebbebley, nem ay eleg yuwak ni-ngangu
lispituha. Hi-gak e AP-APU e Kabaelan tun emin hu nanghel nunya."

Ya nanliwatan idan padi nan APU DIOS ni ya nengipappangnguluan daddan tutu-un nanliwat

2

1 Kan APU DIOS e Kabaelan tun emin ey "Dengel yu e papaddi tep hi-gayu
penghelak nunya!
2 Hedin eleg yuwak dedngela et eleg yu deyyawa ngadan ku ey iddutan
dakeyu. Pambalin ku hu panyaggudan yun idut. Ya kakulugan tu ey
inidutak law ida bendisyon yu, tep yuka ngengngehaya tugun ku.
3 Kastiguen kudda helag yu. Mellakmakak hu angah yun lugit idan
animal ni yuka i-appit niya peki-ibbeng dakeyud ibbengngan idan nunman
ni lugit.

4 Et humman ali law pengamtaan yu e hi-gak hu nengimandal nunya ma-
lat mangmanglaw hu nekitbalan ku lan ameyun hi Levi. Hi-gak e AP-APU
e Kabaelan tun emin hu nanghel nunya.
5 Ya ninemnem kun nekitbalan kun hi-gatu ey ma-lat idwatan kun
kayyaggud niya melinggep ni biyag et lispituhen tuwak niya u-unnuden
tuwak. Et makulug ni linispituh tuwak niya inu-unnud tun emin tugun
ku.
6 Intuttuddu tuddan tutu-u hu makulug niya neiptek. Eleg man-itek niya
meandeng niya melinggep hu nambiyag tu. Impappangngulu tudda tutu-
un mengippahding ni kayyaggud niya mengissikked ni manliwwat.
7 Tep humman dedan hu ngunun padi e ituttuddu tu hu inamta tu niya
hi-gatu pengamtaan ni tutu-un pehding da. Hi-gatu mewan hu kapenghelin
APU DIOS e Kabaelan tun emin ni pinhed tun peamta.
8 Nem hi-gayuddan papaddin nunya ey dingkug yu tugun ku et hi-gayu
himmulun ni nanliwatan idan tutu-u, tep neihla intenuttuddu yu. Eleg yu
u-unnuden hu nekitbalan kun hi-gayu. Hi-gak e AP-APU e Kabaelan tun
emin hu nanghel nunya.
9 Et humman hu, yan nunya ey nambalin dakeyun kamepihhul di
hinanggaddan iIsrael, tep eleg yu u-unnuden hu pinhed kun pehding yu,
niya eleg man-iingngeh hu yuka pehding idan tutu-uk."

Eleg pannananeng idan iJudah ni mengu-unnud nan hi APU DIOS

10 Kaw beken ni hakey ni ebuh Ame tayu e hi Apu Dios? Niya kaw
beken ni hi-gatu hu nanletun hi-gatsun emin? Ey kele tayu kangenghaya
hu nekitbalan tun hi-gatsu niya kele tayu kapehding hu lawah di edum
tayu?
11 Yadda tutu-ud Judah ey inwalleng da hu insapatah dan APU DIOS
ni pehding da. Impahding da hu lawah di Jerusalem niyad edum ni
bebley di Israel. Heni da linugit hu Tempol ni nakappinhed APU DIOS, tep
nampekiahwaddad bibi-in kamenaydayaw ni beken ni makulug ni dios.
12 Ya dasal ku ey e-kalen APU DIOS eyad bebley tayud Israel ida tutu-un
kamengippahding ni henin nunya ma-lat eleg ida law maiebulut ni man-
appit ni hi-gatu e APU DIOS e Kabaelan tun emin.
13 Ya hakey mewan ni yuka pehding ey nemahhig nangih yu e lelbengen
yun lewa yu hu altar nan APU DIOS, tep eleg tu ebbuluta hu yuka i-appit ni
hi-gatu.
14 Kanyuy "Hipa na-mu himmulun ni eleg pengebbulutin APU DIOS ni
mika i-appit?" Ya himmulun ey hi APU DIOS hu tistigu yu eman ni
nansapatahan yun han-ahwan nan-ahwaan yun keu-ungnga yu. Nem hi-
gam e laki ey dingkug mu insapatah yu, tep eleg mu ihakkey nan ahwan
hu neminhed mu.
15 Lintu dakeyun APU DIOS niya nambalin dakeyun han-ahwan hakey,
ma-lat mahlag kayu et maibilang ida u-ungnga yud pamilyah tu. Et
humman hu, pannananeng yu insapatah yun ahwa yu.
16 Tep kan APU DIOS e Dios idan helag Israel ey "Anggebe-hel ku hu hi-
yan. Eleggak pinhed huyyan lawah ni peteg ni yu pehding ni ahwa yu. Et
humman hu, ang-ang yu et pannananeng yu insapatah yun ahwa yu."
17 Impeinglay law nan APU DIOS hu eheehel yu. Nem ay kanyuy
'Hipa impahding mi et dakemi impeinglay nan APU DIOS?' Ya yuka
pengpenghelin pinpinhed tudda tutu-un kamengippenahding ni lawah, tep
eleg tudda kastigua. Ey hin-addum mewan ni kanyuy 'Attu mewan etan
Dios ni limpiyuh ey?'

Ya penuwetan nan Apu Dios ni tutu-u

3

1 Hinumang Apu Dios e Kabaelan tun emin ey kantuy "Dengel yu eya e-
helen ku: Wadalli ittu-dak kun mengiddaddan ni dellanek. * Et pinhakkey
ali ey immalid Tempol tu hu yuka hehheggedan Ap-apu. Hi-gatulli hu ittu-
dak kun um-alin mengippeamtan planuh ku."
2 Yallin nunman ni aggew ni ellian tu ey endilli hu dammutun
meibbillang ni kayyaggud di hinangga tu. Tep henilli matbel ni apuy e
tuka lennata gumek ma-lat memahmah. Niya henilli tabun e tuka appila
lugit.
3 Umyudung alin menuwet idan helag Levi e papaddi ma-lat mantut-
tuyyudda et iappit da dedan law nan Apu Dios hu lebbengtun mei-appit ni
hi-gatu. Yalli pehding tun hi-gada ey henillin kapehding ni apuy ni silber
niya balituk ma-lat memahmah.
4 Et mengippeamleng ali mewan law nan Apu Dios hu i-appit idan tutu-
ud Judah niyad Jerusalem e heni lan nunman.
5 Kan Apu Dios e Kabaelan tun emin ey "Um-ali-ak alin menuwet ni hi-
gayu, et kastiguen kudda maeyak, yadda daka i-ulig hu beken dan ahwa,
yadda kaman-ittek ni tistigu, yadda eleg mengidwat ni ustuh ni tangdan
ni daka pangngunnu, yadda kamengippelilligat ni nebalu niyadda nepu-
hig niyadda nalpud edum ni bebley. Anin idan tutu-un endi lispituh dan
hi-gak et kastiguen kudda.

Ya pengidwatan nan hi Apu Dios ni lebbeng tun meidwat ni hi-gatu

6 Hi-gak e Ap-Apu ey eleggak hulluli nemnem ku. Et humman hu, eleg
dakeyu endian emin e helag Jacob, anin ni lebbengtun makabbahbah kayu.
7 Heni kayuddan aammed yu e eleg da u-unnuden tugun ku. Attu kuma
et ibangngad yun mengu-unnud ni hi-gak et ipaptek dakeyu mewan ni
hi-gakey? Nem kanyuy 'Inna-nu min mambangngad?'
8 Kaw dammutun tellamen ni tuu hi Apu Dios? Ya kakulugan tu ey
sinelatelam yuwak.
Nem kanyu mewan ey 'Hipa impahding min nenalam ni hi-gam?'
Sinelatelam yuwak ni eleg yu pengid-idwatan ni lebbeng tun iddawat
yun hi-gak e henin kapulun limmu yu niyadda lebbengtun i-appit yun hi-
gak.
9 Mekastigu kayun emin ni bimmebley tep sinelam yuwak.
10 I-li yun emin hu kapulun limmu yu et eleg kumulang hu kennen
eyad Tempol. Hedin pehding yu huyya ey ibbeghul ku hu habhabyen ni
kabunyan et pan-ikuyag ku hu dakel ni bendisyon et mahewal di pengihha-
adan yu. Patnai yu kedin pehding huyyan inhel ku et ang-angen yu
meippahding.
11 Eggak mewan i-abulut ni mebahbah hu ittanem yu, anin idan grapes
ma-lat dakel illameh da.
12 Et emin idalli tutu-ud kebebbebley ey kanday nebendisyonan kayu tep
kayyaggud ali bebley yun pambebleyan. Hi-gak e Ap-Apu e Kabaelan tun
emin hu nanghel nunya.
13 Dakel hu in-inhel yun lawah ni meippanggep ni hi-gak. Nem kanyuy
'Hipa mi in-inhel ni lawah ni hi-gam?'

---

* **3:1 3:1** Ang-ang yu hu Matthew 11:10, Mark 1:2 niya Luke 7:27.

14 Tam kanyuy ‘Endi silbitu hu mansilbin Apu Dios. Hipa ginun-ud tayun
nengu-unnudan tayun intugun tu, niya hipa silbitun nengipeang-angan
tayun AP-APU e Kabaelan tun emin ni nantuttuyyuan tayud liwat tayu?
15 Ang-ang tayu kedi, tam ida kaman-am-amleng hu mangkanghay ni
tutu-u. Niya kimmedangyan ida anhan law hu lawah daka pehpehding.
Eleg da issiked ni mengippahding ni lawah ey eleg kastiguaddan Apu
Dios.’ ”
16 Entanniy nanhuhummangan ida hu tutu-un kamengu-unnud nan APU
DIOS. Dingngel APU DIOS ida inhel da et paitudek tu hu ngadan idan
nunman e kamengu-unnud niya kamenaydayaw ni hi-gatu.
17 Kan APU DIOS e Kabaelan tun emin idan nunyan tutu-uy “Hi-gada hu
tutu-uk. Hedin medettengan ali aggew ni gintud ku, man nebalol idallin
hi-gak. Hehmekek idallin henin kapenmekin hakey ni aman u-ungnga tun
kamakangngu-unnud ni hi-gatu.
18 Yan nunman alin aggew ey ang-angen yu hu nambaklangan idan
kayyaggud daka pehpehding niyadda etan lawah daka pehpehding, yadda
etan kamansilbin hi-gak niyadda kamengiwwalleng ni hi-gak.”

4

Ya aggew ni gintud nan APU DIOS ni penuwetan tun tutu-u

1 Kan APU DIOS e Kabaelan tun emin ey “Kamangkedettengi hu aggew
ni kehuwetan ni tutu-u. Megihheb idallin emin hu kamampeta-gey niya
lawah daka pehpehding ni tutu-u etan di kaumhihinyab ni apuy et
heniddalli negiheb ni dagemi e endilli metdaan ni hi-gada.
2 Nem hedin hi-gayun kamengu-unnud ni hi-gak ey ang-angen yulli
kakinayyaggud ku e henilli aggew e bebnangan dakeyu et yumaggud
kayulli. Man-an-anla kayullin heniddan impah ni bakan neibukyat di
kubkub.
3 Yan nunman alin aggew ey heniddalli dep-ul hu tutu-un lawah daka
pehpehding, tep pan-iggasin yuddalli.
4 Mahapul ni nemnemen yu et u-unnuden yudda intuttudduk ni pehding
yu niya Tugun kun indawat kun bega-en ku e hi Moses di Duntug e Sinai
e humman ida hu u-unnuden yun emin ni helag Israel.
5 Nem dengel yu eya e-helek! Peellik ali ni hi Elijah e prophet et han
medatngan etan nemahhig ni anggetakkut ni aggew ni gintud nan APU
DIOS.
6 Yalli tuttuddu tu hu mengippeyaggud ali law ni pannemnem idan a-
ammed ni u-ungnga da niya kayyaggud ali dama law hu pannemnem idan
kaungaungan a-ammed da. Tep hedin eleg meippahding huyya ey um-ali-
ak et bahbahek hu bebley yu.”

Ya Impaitudek Apu Dios nan Matthew ni Meippanggep Nan Jesus

Ya tenten ni impan-ammed nan Jesus
(Luke 3:23-38)

1 Heninnuy hu neitudek ni tenten idan impan-ammed nan Jesus Christo
e helag nan David e helag daman Abraham.
2 Wada hi Abraham et man-ungnga hi Sarah e ahwatu et wada hi Isaac
e aman nan hi Jacob. Hi Jacob hu aman Judah et yadda etan edum ni agi
tu.
3 Nan-ahwad Judah nan Tamar et mawedad Peres nan Serah. Hi Peres
hu aman Hesron. Hi Hesron hu aman Ram.
4 Hi Ram hu aman Amminadab. Hi Amminadab hu aman Nahson. Hi
Nahson hu aman Salmon.
5 Inahwan Salmon hi Rahab et wada hi Boaz. Inahwan Boaz hi Ruth et
wada hi Obed. Hi Obed hu aman Jesse.
6 Hi Jesse hu aman David e patul.
Man-ungngad David nan Bathsheba e ahwa lan Uriah ey wada hi
Solomon.
7 Hi Solomon hu aman Rehoboam. Hi Rehoboam hu aman Abihah. Hi
Abihah hu aman Asa.
8 Hi Asa hu aman Jehoshaphat. Hi Jehoshaphat hu aman Joram. Hi Joram
hu aman Ussiah.
9 Hi Ussiah hu aman Jotham. Hi Jotham hu aman Ahas. Hi Ahas hu aman
Hesekiah.
10 Hi Hesekiah hu aman Manasseh. Hi Manasseh hu aman Amos. Hi
Amos hu aman Josiah.
11 Hi Josiah hu aman Jekoniah et yadda etan edum ni agi tu e
neiungngadda eman ni kaweda dad Babilon. Yan nampatulan nan hi
Jekoniah hu nengubatan idan iBabilon ni tutu-ud Israel et apputen dadda,
et ilaw daddad Babilon et panhimbut dadda.
12 Yan negibbuhan ni nanha-adan dad Babilon ey nantanud hi Jekoniah
et wada hi Sealtiel e aman Serubbabel.
13 Nantanud hi Serubbabel ey wada hi Abiud e aman Eliakim. Nantanud
hi Eliakim ey wada hi Asher e aman Sadok.
14 Nantanud hi Sadok ey wada hi Akim e aman Eliud.
15 Nantanud hi Eliud ey wada hi Eleasar e aman Mattan e aman Jacob.
16 Nantanud hi Jacob ey wada hi Joseph e ahwan Maria. Hi Maria hu
inan Jesus e hi Christo.
17 Meippalpun Abraham ingganah nan David, ey nampinhampulut epat
hu nahlagan da. Ey meippalpun David ingganah ni nengilawwan dan
hi-gadad Babilon, ey nampinhampulut epat mewan hu nahlagan da. Ey
meippalpu eman ni kaweda dad Babilon ingganah ni neiungngaan nan
Christo, ey nampinhampulu mewan et epat hu nahlagan da.

Ya neiungngaan Jesus
(Luke 2:1-7)

18 Henninuy hu elaw ni neiungngaan nan Jesus Christo. Hi Maria ey
neitgan nan hi Joseph, nem eleg ida ni man-ahwa ey nambutsug hi Maria
gapuh ni kabaelan ni Ispirituh Apu Dios.

19 Eleg amtan Joseph hu elaw ni nambutsugan Maria et kantu na-mu
ngu nem initulan da. Hi Joseph ey tuka peka-u-unnudan emin hu olden,
* niya kayyaggud ni tuu, et humman hu, eleg tu pinhed ni mebe-ingan
hi Maria. Et ya ninemnem tun pehding ey eleg tu peam-amta hu eleg tu
pengittulluyin hi-gatu.
20 Nem yan tuka nemnemnema huyyan eleg tu pengittulluyi ey entanni
ey wada nampeang-ang ni anghel di i-innep tu e kantun hi-gatuy "Joseph
e helag David, entan takut mun mengahwan Maria, tep ya u-ungngan
imbutsug tu ey nalpun Ispirituh Apu Dios.
21 Lakilli humman ni i-ungnga tu et ingngadnan yullin hi Jesus tep hi-
gatu menellaknib idan tuu tu di liwat da."
22 Huyya nekapkapyan inamnuan ni ehel Apu Dios ni impeamta la eman
ni prophet ni kantuy
23 "Mambutsug ali biin endi ahwa tu et man-ungngallin laki et ingngad-
nan dallin hi Emmanuel e ya keibbellinan tu, ey wada hi Apu Dios di kad-an
tayu."
24 Inu-unnud Joseph humman ni inhel etan ni anghel Apu Dios et ahwaen
tu hi Maria,
25 nem eleg tu iulig ingganah nan-ungnga. Nan-ungnga ey laki et
ingadnan Joseph ni hi Jesus.

2

Ya illian idan nenemneman ni tuun nalpud edum ni bebley ni an nenaydayaw nan Jesus

1 Yad Bethlehem di Judea hu neiungngaan nan Jesus. Hi Herod hu patul
di Judea ni nunman. Entanni ey wadadda immalid Jerusalem ni lakin
nalpud appit ni kasimmilin aggew. Humman idan tuu ey amta da elaw ni
abig ni bittuwen.
2 Immalidda ey kanday "Attu kad-an etan ni neiungngan pampatul
idallin Jews ey? Inang-ang mi etan bittuwen di appit ni kasimmilin aggew e
pengimmatunan ni neiungngaan tu et mukun immali kamin menaydayaw
ni hi-gatu."
3 Dingngel Herod e patul et yadda tuud Jerusalem hu inhel idan nunman
ni tuu ey kamemunnumunnu nemnem da.
4 Et amungen Herod ni emin hu ap-apuddan padi et yadda etan
kamantuttuddun Tugun Moses et kantun hi-gaday "Attu inamta yun kei-
ungngaan etan ni pinutuk Apu Dios ni pan-ap-apuddallin Jews ey?"
5 Kanday "Yad Bethlehem di Judea tep intudek lan prophet e kantuy
6 'Ya bebley di Bethlehem ey endi bilang tud bebley di Judea, nem
importanteh humman ni bebley tep yadman hu kelpuan ni ap-apun
mengippaptek idan tuuk ni helag Israel.' "
7 Et paeyag idan Herod etan tuun nalpud appit ni kasimmilin aggew, et
ibega tun hi-gada hedin pigan la hu ustuh ni tsimpuh ni neipeang-angan
etan ni bittuwen. E-ebbuh ida e endi edum ni nangngel ni hummangan
da.
8 Sinugun tudda et kantuy "Lakkayuy di Bethlehem et yu pakahhiliben
etan u-ungnga et hedin hemmaken yu, ey peamta yullin hi-gak ma-lat nak
dama dayawen."

---

* **1:19 1:19** Ya hakey ni olden da ey anin ni neitgan ebuh hu biin laki, nem ittulan da hu bii, man eleg ida mantulluy.

9 Huyya inhel Herod ni hi-gada et ebuhe manglaw idad Bethlehem.
Wadaddad dalan ey himmawang etan bittuwen ni inang-ang da lad bebley
da. Et humman ni bittuwen nengipappangngulun hi-gada. Dinteng tu
pettek etan ni u-ungnga ey nansiked diman.
10 Immamleng idan peteg ni nenang-angan da etan ni bittuwen.
11 Dinteng da kad-an etan ni u-ungnga et humgep ida etan di baley ni
kad-an da ey inang-ang da etan u-ungnga et hi inetu e hi Maria et ebuhe
mandukkun idan menaydayaw etan ni u-ungnga. Inukat dadda balituk, ya
insensoh niya mira et idwat dan hi-gatu.
12 Entanni ey impeamtan Apu Dios di i-innep idan nunman ni tuu e
eleg ida mambangngad di kad-an Herod et idlan dad hin-appil ni dalan
ni inenamutan da.

Ya binsikan idan han-aammad Egypt

13 Limmaw ida etan tuu, ey nan-i-innep mewan hi Joseph ey nampeang-
ang hu anghel nan Apu Dios et kantuy "Pandaddan kayu kuma et bumsik
kayud Egypt, tep kaan hemmahemmakan Herod eya u-ungnga ma-lat
papetey tu. Panha-ad kayudman ingganah penghelan kun dammutun hi-
yanen yu humman ni bebley."
14 Et yan nunman ni hileng ey nandaddan hi Joseph et awiten tudda etan
han-ina et manglaw idad Egypt.
15 Nanha-ad idadman ingganah netey hi Herod. Huyya nekapkapyan
inamnuan ni impatudek nan Apu Dios ni prophet tun nunman lan
nanghelan tun kantuy "Ineyagan ku u-ungngak et hi-yanen tu Egypt."

Ya nengipepateyan Herod idan lalakkin gelang

16 Entanni ey neamtaan nan Herod e himmak ida etan ni tuu etan u-
ungnga, nem eleg ida mambangngad di kad-an tu ey bimmunget et iolden
tu e petteyen daddan emin hu gelang ni lakid Bethlehem niyad bebley di
nanlinikweh diman ni dewwa toon da winu kulang ni dewwa, tep inhel
ida etan ni tuu e umlaw ni dewwan toon hu nelabah neipalpu eman ni
laputun nenang-angan da etan ni bittuwen.
17 Huyya nekapkapyan inamnuan ni inhel eman lan prophet e hi
Jeremiah ni kantuy
18 "Wadalli medngel di Ramah ni kaumnanginangih. Kangugngugngugin
Rachel ida u-ungnga tun nangketey. Tagan tu nanginangih e eleg
mea-alluk tep netey idan emin hu u-ungnga tu." *

Ya nambangngadan di Joseph di Israel ni nalpuan dad Egypt

19 Entanni ey netey law hi Herod ey nan-i-innep hi Joseph di Egypt, ey
impeang-ang mewan etan anghel nan Apu Dios et kantuy
20 "Bangun ka et awiten mudda eya han-ina et mambangngad kayud
bebley di Israel, yaggud netey law etan memettey eyan u-ungnga."
21 Bimmangun hi Joseph et awiten tudda etan han-ina et mambangngad
idad Israel.
22 Nem kaumtakut hi Joseph ni manha-ad di Judea tep dingngel tun hi
Arkelaus hu neihullul nan hi ametu e hi Herod ni ap-apudman. Et itudun
nan Apu Dios ni hi-gatud i-innep tu hu pehding tu et lumaw idad Nazareth
di provincia di Galilee.
23 Nanha-ad idadman tep humman inamnuan ni inhel lan prophet e
kantuy "Yad Nazareth nalpuan tu."

---

* **2:18 2:18** Jeremiah 31:15

3

Ya kaittenuttuddun John e kamemenyag
(Mark 1:1-8; Luke 3:1-18; John 1:19-28)

1 Yan nunman ni tsimpuh, ey immali hi John e kamemenyag ni an
mantuttuddud desert di Judea.
2 Ya intenuttuddu tu ey kantuy "Pantuttuyyu kayun liwat yu tep immali
law etan intu-dak Apu Dios ni man-ap-apu."
3 Hi John hu inhel la etan ni prophet e hi Isaiah ni kantuy
"Wadalli an mengit-itkuk di desert ni kantuy 'Idaddan yu niya iyayyaggud
yu dellanen ni Apu tayu.' " *
4 Ya balwasin John ey humman hu inebel ni dutdut ni kamel et ya ballikid
tu ey katat. Ya tuka kenna ey dudun et ya putsukan.
5 Immalidda katuutuun nalpud Jerusalem, yaddad edum ni bebley di
Judea et yaddad nanlinikweh ni bebley di Wangwang e Jordan ni an
mandedngel ni tuka ituttuddu.
6 Nan-ehel dan hi-gatu hu liwat da et pambenyagan tudda etan di
Wangwang e Jordan.
7 Immalidda dama dakel ni Pharisee et yadda Sadducee ni an pebenyag
ni hi-gatu. Nem yan nenang-angan idan John, ey kantun hi-gaday "Lawah
kayun tutu-u e heni kayu tu-wangu uleg! Kaw kanyu nem hedin pebenyag
kayu, man eleg dakeyulli kastiguan Apu Dios?
8 Mahapul ni issiked yu hu lawah ni yuka pehpehding et u-unnuden yu
hi Apu Dios, et keang-angan tu e makulug ni nantuttuyyu kayun liwat yu.
9 Entan tu ididdinel hu kanyuy yaggud hi Abraham hu nahlagan yu et
mukun dammutun ebbuluten dakeyun Apu Dios. Tep dammutun pambalin
tuddan tuu eya batun meihhullul ni hi-gayun u-ungngan Abraham.
10 Kamangkedetteng law hu pengastiguan Apu Dios idan lawah ni tuu et
heniddalli etan ni keyew ni lawah tuka illameh e melngeh et maepuyan.
11 "Immali-ak ni an memenyag ni hi-gayun danum. Huyyan pemenyagan
kun hi-gayu hu immatun ni nantuttuyyuan yun liwat yu. Nem yalli etan
um-alin meihhullul ni hi-gak ey hi-gatu mengidwat ni Ispirituh Apu Dios
ni hi-gayu winu ya kekastiguan yud apuy. † Hi-gatu ey eta-ta-gey ni peteg
nem hi-gak et nakka umbaing ni tuwak pambega-en.
12 Yallin ellian tu ey ennappilen tu hu tutu-u, heni etan ni tuun kamenel-
ap e tel-apan tu begah et ikulbung tu. Nem ibbeng tu hu degi et magiheb
di apuy ni eleg me-me-dep." ‡

Ya nebenyagan Jesus
(Mark 1:9-11; Luke 3:21-22)

13 Entanni ey immali hi Jesus ni nalpud Galilee, et lumaw di kad-an John
di Wangwang e Jordan ni an mampebenyag ni hi-gatu.
14 Eleg et pinhed nan John ni hi-gatu memenyag nan Jesus et kantuy "Ya
lebbeng tu ey hi-gak kumaddan hu benyagan mu, et beken ni hi-gam hu
an pebenyag ni hi-gak."

---

* **3:3 3:3** Ya pinhed nunyan e-helen ey pandaddan kayu e iyayyaggud yu elaw yu tep um-ali Apu tayu. † **3:11 3:11** Ya keibbellinan tun huyya, ey hi Jesus hu kamengidwat ni Ispirituh Apu Dios idan kamengullug ni hi-gatu. Ya keibbellinan ni 'apuy' ey mekastigudda hu eleg mengullug ni hi-gatu. ‡ **3:12 3:12** Humman ni kan John ni um-alilli, ey hi Christo, tep um-alin mengappil idan tuun Apu Dios etan idad lawah ni tuu. Humman idan tuun lawah ey mekastiguddad apuy ni eleg me-me-dep.

15 Nem kan Jesus ey "Heninnuy elaw tu. Huyya pehding ta ma-lat u-
unnuden tan emin hu pinhed Apu Dios." Et abuluten law nan John ni
benyagan hi Jesus.
16 Negibbuh ni nebenyagan hi Jesus et kumeyad di gilig ni wangwang,
ey pinhakkeyey heni neibeghul hu kabunyan ey inang-ang tu hu Ispirituh
Apu Dios e heni paluma hu ang-ang tun iyalli ey immepan hi-gatu.
17 Entanniy wada immehel di kabunyan ni kantuy "Huyya hu U-ungngak
ni nakappinhed kun tuwak kapeamleng ni peteg."

4

Ya nengipatnaan Satanas ni menuttullun nan Jesus ni mengippahding ni lawah
(Mark 1:12-13; Luke 4:1-13)

1 Entanni ey impangulun Ispirituh Apu Dios hi Jesus di desert ma-lat an
haulen Satanas ni manliwwat.
2 Na-pat ni aggew niya na-pat ni labbi hu eleg pengannan Jesus diman
et neu-upan peteg.
3 Ey immali hi Satanas di kad-an tu et kantun hi-gatuy "Hedin makulug
ni U-ungnga dakan Apu Dios, ey pambalin mu eyadda batun sinapay."
4 Nem hinumang Jesus et kantuy "Beken ni ya kennen ni ebuh hu iddinel
ni tuun ketegguan tu, nem mahapul daman iddinel tun emin hu ehel Apu
Dios tep hi-gatu hu nangnged ni biyag ni tuu."
5 Entanni et ikuyug Satanas hi Jesus di Jerusalem et papetuk tud etan di
keta-ta-geyyan ni bubung ni Tempol
6 et kantun hi-gatuy "Hedin makulug ni U-ungnga dakan Apu Dios, man
dep-ah ka yaggud impatudek tu e kantuy
'Be-alen kudda anghel et ipaptek daka ma-lat anin ni man-e-gah ka et
hikmaten daka ma-lat eleg maliputan helim.' " *
7 Hinumang Jesus et kantuy "Nem neitudek damad ehel nan Apu Dios e
kantuy 'Entan tu patnai hi Apu Dios e Dios yu.' "
8 Et ilaw mewan Satanas hi Jesus di eta-gey ni peteg ni duntug et tu peang-
ang ni emin hu kapan-ap-apuin tuud puyek et yadda emin hu kayyaggud
ni wadadman.
9 Et kantun hi-gatuy "Iddawat kun hi-gam ni emin huyya hedin
mandukkun kan menaydayaw ni hi-gak."
10 Nem kan Jesus ni hi-gatuy "Satanas, a-allaw ka, tep neitudek di ehel
Apu Dios e kantuy 'Ebuh hi Apu Dios ni dayaw yu niya hi-gatun ebuh hu
u-unnud yu.' "
11 Et hi-yanen Satanas hi Jesus ey immalidda anghel Apu Dios ni an
memaddang ni hi-gatu.

Yad Galilee hu nemangulun nantuttudduan Jesus
(Mark 1:14-15; Luke 4:14-15)

12 Yan nangngelan Jesus e neikelabut hi John, ey hini-yan tu Judea et
lumaw di provincia di Galilee.
13 Beken di Nazareth ni nanha-adan tu law, nem yad Capernaum e
hakey ni bebley ni neihnup di Baybay e Galilee di nambebleyan idan helag
Sebulun niyadda helag Naptali.
14 Huyya inamnuan ni ehel nan Apu Dios ni intudek lan prophet e hi
Isaiah e kantuy

* **4:6 4:6** Psalm 91:11-12

15 “Yadda tuud Sebulun et yad Naptali di kad-an ni baybay e li-bahan
hu Wangwang e Jordan niyad Galilee e nambebleyan idan dakel ni
Gentiles
16 ey henidda la ni wadad engeenget tep eleg da amta hu kayyaggud ni elaw
ni u-unnuden da. Nem yan nunya ey henidda law wadad kawwalwal tep
wadad kad-an da etan kamengippeamtan kayyaggud ni elaw. Yadda dama
etan tuun henidda wada la nid engeenget tep endi biyag dan endi pappeg
tu ey henidda law nedilgan tep wada law biyag dan mannananeng.”
17 Yan nunman nengilapwan Jesus ni mantuttuddu et kantuddan tuu ey
“Pantuttuyyu kayun liwat yu tep immali law etan intu-dak Apu Dios ni
man-ap-apu.”

Ya nengaygan Jesus ida etan ni epat ni matebukul ni deleg ni disipol tu
(Mark 1:16-20; Luke 5:1-11)

18 Hakey ni aggew ni nandalnan Jesus di gilig ni Baybay e Galilee, ey
inang-ang tudda han-agi e di Simon, e Peter hakey ni ngadan tu, nan
hi Andrew. Ida kamenebbukul ni deleg di baybay tep humman daka
pambiyagi.
19 Et kan Jesus ni hi-gaday “Pekikkillaw kayun hi-gak et metuttudduan
kayun mengewwis ni tuu ma-lat unuden da-ak.”
20 Ey pinhakkeyey hini-yan da tabukul da et maikuyug idan Jesus.
21 Entanni ey imma-allaw di Jesus ey inang-ang tudda dama etan han-agi
e di James nan John e u-ungngaddan Sebedi. Wadaddad bangka, anin hi
ameda, e daka pan-iddaddan hu tabukul da ey ineyagan Jesus humman
idan han-agi,
22 ey pinhakkeyey hini-yan da hi ameda niya bangka da et makilaw idan
Jesus.

Ya nantuttudduan Jesus et ya nampangkalan tun degeh idan tuu
(Luke 6:17-19)

23 Dillan Jesus idan emin hu kebebbebley di Galilee ni an nantuttuddud
kesimsimbaan ni meippanggep ni nan-ap-apuan Apu Dios. Ey ing-ingkal
tudda nambakbaklang ni degeh idan tuu et yumaggud ida.
24 Nan-amtad kebebbebley di Syria ida humman ni impahding tu et
pan-i-liddan tutu-u hu kamampandegeh ni nambakbaklang ni degeh. Ing-
ingkal tudda dimonyoh ni kameihhuklung ni tuu niya impeyaggud tudda
kamangkeldah niya nedahuy.
25 Ey dakel ida tuun kamengu-unnud ni hi-gatud Galilee, yad Decapolis,
yad Jerusalem et yadda nambebley di ba-hil etan ni Wangwang e Jordan.

5

Ya panyaggudan idan kamengullug
(Luke 6:20-23)

1 Yan nenang-angan Jesus idan dakel ni tuun kamangkeemmung ey
nanteyed di duntug et an manyuyyuddung ey inunud idan disipol tu et
mahelikub idad kad-an tu.
2 Inlaputun mantuttuddun hi-gada et kantuy
3 “Man-am-amleng ida etan tuun kamengebbulut e eleg da han-ipahding
hu kayyaggud hedin eleg ida baddangin Apu Dios, tep hi-gada hu
meilla-kam di kapan-ap-apuin Apu Dios.
4 Man-am-amleng ida etan tuun kaumlelemyung, tep a-alluken idallin Apu
Dios.

5 Man-am-amleng ida etan tuun daka pebabah annel da, tep iddawat alin
Apu Dios ni hi-gadan emin hu panyaggudan da di baluh ni puyek ni
pan-ap-apuan tu.
6 Man-am-amleng ida etan tuun daka ilillingisin mengippahding ni pinhed
Apu Dios niya daka ilillingisin ang-angen hu amnuan tu humman,
tep ang-angen dalli.
7 Man-am-amleng ida etan tuun daka hehmeka edum da, tep hehmeken
ida daman Apu Dios.
8 Man-am-amleng ida etan tuun kamengikkahhakey ni nemnem dan
mengippahding ni pinhed Apu Dios, tep hi-gadalli menang-ang ni
hi-gatu.
9 Man-am-amleng ida etan tuun kamengippaptek ni linggepan ni edum dan
tuu, tep ibbilang idallin Apu Dios ni u-ungnga tu.
10 Man-am-amleng ida etan tuun daka panlelehhani kapehding ni edum
dan tuun hi-gada tep ya daka pengippenahdingin pinhed Apu Dios,
tep meippaptek idad nan-ap-apuan tu.
11 Hi-gayuddan kapippihulan tuu, daka pelilligasi niya daka iddedded-
ekin bahul ni endi gaputu tep ya yuka pengu-unnudin hi-gak ey kayyaggud
ali gahat yu.
12 Pan-am-amleng kayu ey panggagaya kayu, tep iddawtan dakeyullin
Apu Dios ni panyaggudan yud kabunyan. Nemnem yu e ya kameippe-
nahding ni hi-gayu ey neipenahding ida daman prophets ni nunman.

Ya kamengullug ey heni dilag niya ahin
(Mark 9:50; Luke 14:34-35)

13 Hi-gayun kamengullug ni hi-gak ey kayu kamei-ellig di ahin, tep ya
ahin ey humman hu kamengippeyaggud ni tamtam ni kennen. Hanniman
daman hi-gayu e hi-gayu kamengippeyaggud ni elaw idan tuu eyad puyek.
Nem hedin na-kal hu tamtam ni ahin, man endi silbitu tep eleg mabalin ni
pebangngad hu tamtam tu. Et humman hu, ya law pehding ey i-ibbeng et
panggassigassinan ni tuu.
14 Kayu kamei-ellig di dilag e tuka bebnangi engeenget tep hi-gayu hu
kapengi-ang-angin tuun kayyaggud ni elaw. Ya kayyaggud ni elaw yu ey
kamei-ellig etan ni neimuttag ni bebley di ta-pew ni duntug e kameka-ang-
ang.
15 Endi tuun tu integan hu kengkeh et tu itlu, nem integan tu et iha-dang
tud ha-dangngan tu ma-lat mabnangan ni emin hu wadad bawang.
16 Henin hi-gayu e peang-ang yuddan tuu hu kayyaggud ni elaw yu e
kamei-ellig ni dilag ma-lat ang-angen da hu kayyaggud ni yuka pehpehding
et dayawen da hi Ametayu e hi Apu Dios di kabunyan.

Ya etan Tugun ni dinwat Moses nan hi Apu Dios

17 Entan tu nemnem e immali-ak di puyek ni an mengkal ni intugun
Moses la et yadda eman prophets lan nunman. Eggak umlin mengkal ni
intugutugun dan nunman, nem immali-ak ni an mengittuttuddun ustuh ni
keibbellinan tu.
18 Dengel yuwak tep e-helek ni hi-gayu e ingganah ni nanengtu eya puyek
et ya kabunyan, ey endin hekey hu an me-kal idan nunman ni Tugun Moses
anin hakey ni ehel winu ku-lih ingganah um-amnun emin huyyan tugun.
19 Et mukun ya etan tuun eleg tu u-unnuda hu neikamkampun tugun et
tuttudduan tudda dama etan edum tun tuun eleg mengu-unnud ni nunman
ni tugun ey hi-gatulli hu kebabbabahan hu saad tud kabunyan. Nem ya

tuun kamengu-unnud ni nunman ni tugun et ituttuddu tud edum tun tuu,
ey eta-gey ali saad tud kabunyan.
20 Et humman hu, nakka e-helan hi-gayu e hedin beken ni nehahhammad
hu yuka pengu-unnud nan Apu Dios nem ya kapengu-unnud idan
kamantuttuddun nunman e Tugun et yadda Pharisee, ey eleg mabalin ni
mekihha-ad kayud nan-ap-apuan Apu Dios.

Ya kapambalinin bunget

21 Inamta yu hu neitugun idan tuun nunman ni kantun: Entan patey.
Tep hedin umpatey ka ey mahapul ni mekastigu ka.
22 Nem e-helen kun hi-gayun nunya e beken law ni ebuh hu kaumpatey
ni mekastigu, nem anin ya etan tuun anggebe-hel tu edum tun tuu ey
mahapul ni mekastigu. Ya tuun mapihul ni edum tun tuu ey mahapul
ni mekastigu, ey ya tuun iddutan tu edum tun tuu ey kastiguen nan Apu
Dios di apuy.
23-24 Et humman hu, anin ni wada kayud Tempol ni kaman-appit nan Apu
Dios ey ninemnem yun wada bahul yu, ey pambangngad kayu nid kad-an
etan ni tuun nambahulan yu et yu hudhuden humman ni nambahulan yu
et han kayu umlin mengi-appit ni i-appit yud Tempol.
25 Hedin wada nengidiklamuh ni hi-gayu, ey pakihummangan kayun hi-
gatu ma-lat eleg dakeyu ilaw di huwet, tep pekullabut dakeyun huwet etan
ni guwalyad kallabbuttan.
26 E-helen kun hi-gayu e makulug ni hedin meikkellabut kayu, man
mahapul ni pakatteklaen yu multa yu, anin ni hakey ni hepeng, ni han
kayu neibukyat.

Ya kapengi-ebbekin ahwa

27 Dingngel yu mewan eya tugun ni kantuy 'Entan tu iebek hu ahwa yu.'
28 Nem e-helen kun hi-gayu e anin kaang-ang-angan ebuh ni tuu hu bii,
nem wadad nemnem tu e pinhed tun i-ulig et heni tu damengu in-abek hu
ahwa tu.
29 Hedin ya wannan ni mateyu hu kaumhulun ni panliwwatan yu, ey
heballi ukit yu et bekahen yu. Tep i-imman hu meukkit hakey ni mata
nem ya an pellaw Apu Dios ni emin hu annel yud apuy di impiernoh.
30 Hedin ya wannan ni ngamay yu kaumhulun ni panliwwatan yu, ey
heballi putul yu. Tep i-imman hu meputtul hu hakey ni ngamay yu nem
ya an umlaw ni emin annel yud apuy di impiernoh.

Ya peni-yanan ni ahwa
(Matthew 19:9; Mark 10:11-12; Luke 16:18)

31 Wada mewan neitugun lan nunman e kantuy 'Hedin hi-yanen ni laki
hu ahwa tu, ey mahapul ni wada mekapyan papil ni peni-yanan tu et
pilmaan tu et idwat tu etan ni biin hi-yanen tu.'
32 Nem e-helen kun hi-gayu e ya lakin meni-yan ni ahwatun eleg makiulig
di edum ni laki ey mambehhul, tep hedin bintanen da humman ni bii ey
heni in-abek tu ahwatu. Ey ya lakin memintan nunman ni bii ey heni
dama in-abek tu ahwatu, tep nanengtun kaibbilang nan Apu Dios ni han-
ahwadda etan bii et ya lakin neni-yan ni hi-gatu.

Ya elaw ni kaissapatah

33 Dingngel yu mewan eman neitugun nunman ni kantuy 'Entan tu keyat
hu yuka issapatah. Mahapul ni peamnu yu hu yuka issapatah nan Apu Dios
ni pehding yu.'

34 Nem yan nunya, ey e-helen kun hi-gayu e entan pansapatah yu hedin
wada e-helen yu. Entan tu isapatah di kabunyan tep yadman kapan-ap-
apuin Apu Dios.
35 Ey entan tu isapatah di puyek tep yadman hu heni kapengiddahyayin
Apu Dios ni heli tu. Niya entan tu isapatah di Jerusalem tep humman
bebley etan ni eta-gey ni Patul.
36 Entan tu ehel hu 'Anin metteyyak' hedin wada issapatah yu, nem
idinel yu hi Apu Dios, tep endi kabaelan yun an pambalin ni mablah winu
andeket hu anin hakey ni bewek.
37 Hedin wada e-helen yu, ey entan tu isapasapatah niya entan pan-
langkak yu. Hedin makulug, kaney 'Em.' Nem hedin beken ni makulug,
nealay kaney 'Eleg'. Entan tu edumin nalgem ni ehel, tep lawah. Ya
linggeman ni ehel ni i-e-dum yud sapatah yu ey kamelpun Satanas.

Ya meippanggep ni baleh
(Luke 6:29-30)

38 Dingngel yu et inamta yu hu tugun ni nunman ni kantuy 'Hedin
kinulap ni tuu hakey ni matan edum tun tuu, ey mahapul ni kullapen
dama hakey ni mata etan ni nambahul. Hedin ingkal ni tuu hakey ni
ngipen ni edum tun tuu, ey mahapul ni e-kalen dama hakey ni ngipen
etan ni nambahul.'
39 Nem e-helen kun hi-gayu e yan nunya ey beken ni henin nunman, tep
lawah hedin man-imbabaleh kayu. Hedin ampingen dakeyu, ey ihulug yu.
40 Hedin wada mengiddiklamuh ni hi-gayu ma-lat pengal-an dan balwasi
yu, edumi yu et idwat yu edum ni balwasi yu.
41 Hedin wada mengippepillit ni hi-gayun mengippepehhan ni kalga tu
ingganah ni dewwan kilometroh, anin pahan yu ingganah di meikka-pat
ni kilometroh.
42 Idwasi yu mangkekdew ni hi-gayu, ey pabenehi yudda umbaneh ni
hi-gayu.

Ya kamengullug ey mahapul ni pinheden tu hu buhul tu
(Luke 6:27-28, 32-36)

43 Dingngel yu mewan etan tugun ni nunman ni kantuy 'Mahapul ni
pinheden yudda edum yu, nem anggebe-hel yudda buhul yu.'
44 Nem yan nunya ey e-helen kun hi-gayu e mahapul ni pinheden yudda
buhul yu niya iddasalan yudda tuun kamengippelilligat ni hi-gayu
45 ma-lat peang-ang yu hu henin elaw nan Apu Dios e Ametayud
kabunyan. Tep hi Apu Dios ey wineda tu hu petang ma-lat maptangan ni
emin hu tuu, anin ni kayyaggud elaw da winu lawah. Tuka peelli hu udan
ni penennum ni emin ni tuu anin ni limpiyuh nemnem da winu beken ni
limpiyuh.
46 Hedin ebuh ida etan tuun neminhed ni hi-gayun pinheden yu, man
eleg dakeyu tetbalan Apu Dios tep anin yadda etan nepihul ni tuun kaman-
emmung ni buwis et daka ippahding hanniman.
47 Hedin ebuh ida etan gayyum yun peki-ungbal yu, ey heni kayu
damengu etan idan eleg mengullug nan Apu Dios tep hanniman daka
pehding.
48 Mahapul ni kayyaggud ni peteg hu elaw yu, henin kakinayyaggud
Ameyu e hi Apu Dios."

6

Ya pemaddangan ni edum ni tuu

1 “Helipat-i yu ma-lat beken ni ya penettebalan ni tuun hi-gayu hu
pengippahdingan yun kayyaggud. Tep hedin huyya pengippahdingan yun
kayyaggud, ey endilli panyaggudan yun iddawat Ametayu e hi Apu Dios di
kabunyan.
2 Et humman hu, hedin wada iddawat yuddan nangkewetwet, ey beken
ni an peang-ang-ang di kedaklan ni tuu ma-lat tettebalen dakeyu e henin
kapehding idan kapetpetbal ni tuud simbaan niyad keltad. Daka ippahding
huyya tep ebuh ketbalan dan pinhed da. Nemnem yu huyya, tep yadda
henin nunyan tuun kapetebbatebbal, ey endilli an iddawat Apu Dios ni hi-
gada. Tep dinwat da law ni emin hu gungunah da di nenettebalan ni tuun
hi-gada.
3 Hedin um-idwat kayun pihhuh idan nangkewetwet, ey entan tu
peamtan edum yu.
4 Tep anin ni eleg yu peamta et amtan Apu Dios et iddawtan dakeyun
panyaggudan yu.

Ya elaw ni neiptek ni pandasal
(Luke 11:2-4)

5 Hedin mandasal kayun Apu Dios, ey entan tu iu-unnud di elaw ida etan
ni kahinkukkullugi. Tep hedin mandasal ida, man pinhed dan um-ehneng
di kesimsimbaan et yad mulkaduh ma-lat ang-angen idan tuu. Makulug
ni e-helen kun hi-gayu e endilli iddawat Apu Dios ni hi-gada tep ebuh
ketettebalan dad tuun daka gamgami.
6 Nem hedin ngun mandasal kayu, ey entan tu peam-amta, nem nealay
himmegep kayud kuwaltuh yu, ey inlekbi yu et han kayu mandasal nan
Ametayu e hi Apu Dios e eleg meang-ang. Endi edum ni an menang-ang ni
hanniman ni pehding yu, nem ebuh hi Ametayun hi Apu Dios et iddawat
tu hu panyaggudan yu.
7 Hedin mewan mandasal kayu, entan tu ipenidwan e-helen hu endi
silbitu, henin kapehding idan tuun eleg mengullug nan Apu Dios. Kanda
na-mu nem peamnun Apu Dios hu dasal da tep andukkey daka pandasal.
8 Entan tu iu-unnud di elaw da, tep hi Ama ey inamta tu ngu dedan hu
mahapul yu et han yu ibega.
9 Heninnuy pandasal yu:
‘Ama Apu Dios di kabunyan, pinhed min medeyyaw ka
10 niya pinhed min hi-gam hu man-ap-apu. Emin hu pinhed mun
meippahding di puyek ni henin kamekapkapyad kabunyan ey pinhed min
meippahding law.
11 Idwat mu anhan hu mahapul min kewa-wa-wa.
12 Ey pesinsahim anhan hu liwat mi, henin pemessinsahan min nambahu-
lan ni edum ni tuun hi-gami.
13 Ipaptek dakemi ma-lat eleg kami madinin manliwwat. Ey baddangi
dakemi ma-lat eleg dakemi haulen nan Satanas ni mengippahding ni
lawah.’ ”
14 Immehel mewan hi Jesus ey kantuy “Hedin liwwanen yu hu bahul ni
tuun nambahul ni hi-gayu, ey liwwanen daman Apu Dios di kabunyan hu
liwat yu.
15 Hedin eleg yu liwwana hu bahul etan ni nambahul ni hi-gayu, ey eleg
dama liwwanan Apu Dios hu liwat yu.

Ya neiptek ni elaw ni tepel

16 Hedin ittetpelan yu hu pandasalan yun Apu Dios, ey entan tu peang-
ang-ang di angah yu e kayu kamanteteppel henin kapehpehding idan

kapetebbatebbal. Tep hedin mantetpel ida, ey daka peang-ang-ang di angah dad katuutuu e wada intepelan da. Nem e-helen kun hi-gayu e negibbuh ni sinettebal idan tuu, et endilli law an iddawat Apu Dios ni hi-gada.
17 Nem hedin mantetpel kayu ngu, da-lupi yu angah yu niya hagu yu bewek yu,
18 ma-lat eleg meamta e wada intepelan yu. Tep anin ni endi mengamta, et amtan Ametayun hi Apu Dios e eleg meang-ang et iddawtan dakeyun panyaggudan yu.

Ya makulug ni kinedangyan ni kamengullug ey wadad kabunyan
(Luke 12:33-34)

19 Beken ni ya peneppulan yun dakel ni kinedangyan eyad puyek hu gagamgami yu. Tep ya kinedangyan eyad puyek ey dammutun e-puhen ni utut, ya bubuk, niya matekew. Ey meummah winu melessian hu pihhuh yu et metellak idallin emin.
20 Nem ya gagamgami yu ey ya kinedangyan ni iddawat alin Apu Dios ni hi-gayud kabunyan ni eleg meummah niya eleg metellak.
21 Tep hedin attu kad-an ni kinedangyan ni tuu, ey yadman dama kad-an ni nemnem tu.

Ya kapambalinin kayyaggud ni nemnem
(Luke 11:34-36)

22 Ya mata hu kamei-ellig ni kamemnang ni nemnem ni tuu. Et humman hu, hedin nabnangan hu nemnem ni tuu, man kayyaggud dama elaw tu.
23 Nem hedin engeenget hu nemnem ni tuu, man lawah dama hu elaw tu. Et humman hu, anggehemmek ni peteg hu tuun mehullulan hu kayyaggud ni nemnem tun lawah, tep mei-ellig ni immen di engeenget ni peteg.

Idinel tayu hi Apu Dios ni mengippaptek ni hi-gatsu ma-lat eleg itsu mandanag di hipan mahapul tayu
(Luke 16:13; 12:22-31)

24 Eleg mabalin ni unnuden ni tuu hu dewwan ap-apu. Tep eleg tu amta hedin hipan hi-gada u-unnuden tu, et pinheden tu hakey, ey anggebe-hel tu hakey. Winu pihhulen tu hakey, ey peka-u-unnuden tu hakey. Henin pengu-unnudan nan Apu Dios e endi inna-nu yun mengu-unnud ni hi-gatu hedin ya kinedangyan hu gagamgaman yu.
25 Et mukun nakka e-helan hi-gayu e beken ni ya kennen niya innumen, niya ibbalwasi hu ikakkaguh yud biyag yu. Nem mahapul ni nemnemen ni tuu hu hipa gaputun wada biyag tu.
26 Nemnem yudda sisit. Eleg ida mantennem niya eleg ida man-enni. Niya endi alang da, nem kapengngan idan Apu Dios. Et nema-ma ngun hi-gayun tuu e e-etteng hu kapengibbillang Apu Dios ni hi-gayu nem yadda sisit.
27 Hakey pay, kaw hedin umkakaguh kayu, man dammutun meduddukkey hu biyag yu anin ew ngun nekemtang?
28 Kele kayu kaumkakaguh ni pengellaan yun ibbalwasi yu? Nemnem yudda kedi hu hakhaklung di halun. Eleg ida mangngunu ey eleg ida man-ebbel ni balwasi da.
29 Nem kakkayyaggud ang-ang da nem ya ang-ang ni nenginan balwasi lan Solomon e kedangyan ni peteg ni patul.

30 Et humman hu, hedin hanniman kapemaptek Apu Dios idan habung
ni wadan nunya, nem meeppuyan ni kabbuhhan, kaw beken ni nema-
ma pemaptek tun hi-gayun tuu? Ey kele eleg kayu medinnel e ippaptek
dakeyun Apu Dios?
31 Entan kakkaguh yu. Ey entan tu ibegabega hu 'Hipa kennen tayu?
Hipa innumen tayu, niya hipa ibbalwasi tayu?'
32 Yadda kamengikakkaguh idan nunya ey yadda etan eleg mengullug
nan Apu Dios. Nem hedin hi-gayu, man wada hi Ameyu e hi Apu Dios ni
nengamtaddan nunyan emin ni mahapul yu.
33 Ya kumaddan hu pehebballi yun nemnemen ey ya keilla-kaman yud
nan-ap-apuan Apu Dios niya pengippahdingan yun pinhed tun pehding yu
et nanna-ud ni iddawat tun emin hu mahapul yu.
34 Et humman hu, entan tu nenemnem hu ligat yullin edum ni aggew,
ma-lat eleg mangkei-dum di ligat yun nunya. Tep endi damengu silbitun
yu pengikakkaguhan ni ligat yullin edum ni aggew.

7

Ya neiptek ni elaw ni pengibbillang ni edum ni tuu
(Luke 6:37-38, 41-42)

1 Entan tu pihul edum yun tuu et eleg kayu dama mapihul.
2 Tep hedin nemahhig hu pemihhul yun edum yun tuu ey nemahhig
dama kepihhulan yu. Ya pengibbillang yun edum yun tuu ey henin
nunman dama pengibbillang Apu Dios ni hi-gayu."
3-5 Indingpat nan Jesus di buta hu pengituttudduan tun pihul et kantuy
"Eleg mabalin ni yu e-kalen hu butad matan edum yu hedin wada et-eteng
ni butad mateyu. Mahapul ni e-kalen yu neibutad mateyun etteteng et han
yu ekala butad matan edum yu. Maitek kayun peteg hedin wada butad
mateyu ey kanyuy e-kalen yu butad matan edum yu. Pabukul yun e-kalen
butad mateyu et han yu ipatnan e-kalen hu butad matan edum yu. *
6 Entan tu ituttuddu elaw nan Apu Dios idan manghay ni tuun henidda
netagal ni ahhu niya henidda killum, tep eleg da damengu u-unnuda. Ey
eleg mabalin ni an mehullulan ni kayyaggud hu elaw dan heni elaw ni
ahhu winu killum. Pampihhulen da kumedek niya ngi-ngi-ngian dakeyun
ebuh.

Mahapul ni eleg issiked ni mandasadasal
(Luke 11:9-13)

7 Pandasadasal kayu ma-lat idwat Apu Dios hu pinhed yun ibbagan hi-
gatu. Tep ya elaw ni pandasal ey heninnuy: Hedin tagan yu hamak ni
sillak yu, ey lektattuy hemmaken yu. Hedin tagan yu tugtug di habyen ni
baley, ey ibbeghulan dakeyu.
8 Tep ya tuun mambegga ey meidwatan. Ya tuun menemmak ni pinhed
tu ey hemmaken tu. Ya tuun mantugtug di habyen ey meibbeghulan.
9 Ey endi hakey ni tuun ya batu hu tu iddawat, hedin mambegga u-
ungnga tun sinapay,
10 niya endi tuun ya uleg hu tu iddawat ni u-ungnga tu, hedin
mambeggan deleg.

---

* **7:3-5 7:3-5** Ya pinhed tun e-helen huyya ey eleg mabalin ni yu ippaptek hu edum yud nambahulan tun angkepaw hedin eleg yu han-ipaptek ni e-kalen hu nela-med ni bahul yu.

11 Hi-gayun tutu-u, ey lawah kayu, nem inamta yun um-idwat ni
kayyaggud idan u-ungnga yu. Et nema-ma ngun Ameyun hi Apu Dios di
kabunyan, tep iddawat tulli hu kayyaggud ni ibbageyu.
12 Ya pinhed yun ippahding ni tuun hi-gayu ey humman et dama
ipahding yun hi-gada. Huyya keibbellinan ni tugun Moses et ya intuttuddu
ida lan prophet ni nunman.

Ya nelakah niya neligat ni elaw ni u-unnuden
(Luke 13:24)

13-14 Ya kayyaggud ni elaw ni u-unnuden ma-lat maweda hu biyag ni
endi pappeg tu, ey neligat ni peteg, et mukun ekket ida kamengu-unnud.
Ya etan elaw ni linggeman ni beken ni kayyaggud ey nelakah ni u-
unnuden et mukun dakel ida tuun kamengu-unnud idan nunman. Nem ya
pambalinan idan tuun mengu-unnud idan nunman ni linggeman ni elaw
ey manhelheltap ali.

Ya neidingpatan etan ni keyew niya etan lameh tu
(Luke 6:43-44)

15 Helipat-i yuddalli etan tuun kanday prophet idan Apu Dios tep heni
kayyaggud hu daka peang-ang e henidda etan ni kalneroh ni maka-ayup,
nem lawah ni peteg hu wadad nemnem da e henidda etan ni mabunget ni
ahhu tep pinhed dan bahbahen etan kayyaggud ni neitugun ni hi-gayu.
16 Amtaen yuddalli huyyan tuu tep ya pehpehding dan lawah. Huyyalli
penang-angan yun mangkaitek ida. Inamta yu e ya nangkahbitan ni wakal
ey endi da illameh ni grapes. Henin nunman alin hi-gada e eleg da
hanggelan mengippahding ni kayyaggud.
17 Heni daman keyew e hedin kakkayyaggud kakyew tu, man kakkayyag-
gud dama illameh tu. Hedin lawah kakyew tu ey lawah dama illameh tu.
18 Eleg mabalin ni mebussingew illameh ni kayyaggud ni keyew ey eleg
mabalin ni kayyaggud hu illameh ni lawah ni keyew.
19 Yadda keyew ni lawah hu daka illameh ey humman ida melngeh et
maitungu.
20 Huyya neidingpatan idan kanday prophet ida, nem beken ida kaya.
Em, amtaen yulli e maitek ida huyyan tuu tep lawah daka pehpehding.

Yadda etan eleg mengamtan Jesus
(Luke 13:25-27)

21 Beken ni emin hu tuun kamenghel e hi-gak hu Apu da ey ippaptek
Apu Dios, tep ebuh ida etan kamengippahding ni pinhed Ama Apu Dios di
kabunyan ni ippaptek tu.
22 Medettengan ali aggew ni penuwetan Apu Dios ni tuu, et dakel idalli
menghel ni kanday ‘Apu, inamta dakemin hi-gam, tep hi-gam nengidwat ni
kabaelan min nengituttuddun ehel Apu Dios ni um-amnulli. Ey ing-ingkal
midda dakel ni kameihhuklung ni dimonyoh ey impahding midda dakel ni
miracle e kaketngain tuu gapuh ni kabaelan ni indawat mun hi-gami.’
23 Humman hu kandallin hi-gak, nem kangkullin hi-gaday ‘Eleg dakeyu
amta. Pampenga-allaw kayun lawah hu tuka pehpehding!’

Ya etan dewwan tuun kimmapyan baley
(Luke 6:47-49)

24 Ya tuun kamengngel ni hi-gak et ipahding tu nakka e-hela ey kamei-
ellig etan di tuun nelaing ni nengapyan baley tu, tep imbehwat tud batu.

25 Immali na-let ni pewek niya na-let ni udan et luma-pih dillud
wangwang, et datngen tu kad-an etan ni baley, nem eleg metukkad tep
neihammad.
26 Ya tuun kamengngel ni hi-gak, nem tuwak kakehhinga, ey heni etan
ni tuun linglinggem tu kapyan baley tu e impakdag tu tuun ni tukud di
palnah.
27 Immali na-let ni pewek niya na-let ni udan, et luma-pih hu dillud
wangwang et datngen tu etan di baley ey netukkad et mekabbahbah."

Ya kasina-gey ni saad Jesus

28 Ginibbuh Jesus ni inhel huyya ey natngadda etan neamung ni tuun
elaw ni tuka penuttuddu
29 tep ka-ang-ang e et-eteng kelebbengan tun mantuttuddu nem yadda
kamantuttuddun Tugun Moses.

8

Ya nangkalan Jesus ni degeh etan ni tuun kamengmengpuh annel tu (Mark 1:40-45; Luke 5:12-16)

1 Nandayyullid Jesus etan di duntug ey inunud idan dakel ni tuu.
2 Entanni ey immali etan tuun kamengmengpuh annel tud kad-an Jesus
et mandukkun di hinangga tu et kantuy "Apu, hedin pinhed mu, ekal mu
anhan degeh ku tep amtak e dammutun e-kalen mu."
3 Kinepan Jesus hu annel nunman ni kamandedgeh et kantuy "Pinhed
ku. Na-kal kaya law huttan ni degeh mu." Ey pinhakkeyey na-kal numan
hu degeh tu.
4 Et kan Jesus ni hi-gatuy "Entan tu eheehel huyyan impahding kun hi-
gam, nem panna-ud kan elaw di kad-an ni padi et mu peang-ang ni hi-gatu
hu na-kalan ni degeh mu. Ey ka pan-appit nan Apu Dios, tep humman hu
intugun lan Moses ni nunman ma-lat pengamtaan ni tutu-u e na-kal hu
degeh mu."

Ya nangkalan Jesus ni degeh etan ni bega-en etan ni sindalu (Luke 7:1-10)

5 Dimmateng hi Jesus di Capernaum ey wada ap-apun hanggatut ni
sindalu, e beken ni Jew. Immalid kad-an Jesus et mampehemmehemmek
6 et kantuy "Apu, wada bega-en kun nedahuy e nemahhig degeh tu et
kaumbabaktad."
7 Kan Jesus ni hi-gatuy "Um-ali-ak et ekalen ku degeh tu."
8 Nem hinumang etan ni ap-apu et kantuy "Apu, nakka umbaing ni
hehgepan mud baley mi. Anin ni muka ehelan ebuh et inamtak e me-kal
degeh tu.
9 Inamtak e wada kabaelan ni ehel ni ap-apu, tep impeinghak ni mengu-
unnud ni ehel idan apuk, ey anin ni hi-gak et hakeyyak daman ap-apun
sindalu. Et hedin kangkun sindaluk ey 'Lakkay,' ey kaumlaw. Ey hedin
kangkuy 'Ikay,' ey kaum-ali. Ey hedin kangkun bega-en ku ey 'Ipahding
mu diyyay,' ey tuka ippahding." *
10 Dingngel Jesus huyya ey natngan kapengullug nunman ni ap-apu et
kantuddan neamung ni kamengu-unnud ey "Makulug eya e-helen kun hi-
gayu. Endi ni nak inang-ang ni henin nunya hu tuka pengullug ni hi-gak
eyad Israel.

* **8:9 8:9** Ya pinhed tun e-helen ey hedin han-ipahding nunman ni tuu huyya, ey nema-ma-man Jesus e wada kabaelan tun mengkal ni degeh ni bega-en nunman ni tuu, anin ni ebuh ehel tu.

11 Dakel idalli beken ni Jew ni melpud kebebbebley eyad puyek ni um-
alid kapan-ap-apuin Apu Dios di kabunyan et mekikkan idad Abraham, hi
Isaac et hi Jacob.
12 Nem dakel idalli Jews, e hi-gada-et umlaw di kabunyan, nem pellaw
idallin Apu Dios di engeenget et umnanginangih idalli niya ngellingellidi-
hen dalli hu ngipen da tep nemahhig ligat diman."
13 Et kan Jesus etan ni ap-apun sindaluy "Anemut ka. Na-kal degeh
ni bega-en mu tep muka kulluga e wada kabaelan kun mengkal." Ey
tu-wangun na-kal hu degeh nunman ni bega-en ni nunman ni olas ni
nanghelan Jesus.

Ya nampangkalan Jesus ni degeh idan dakel ni tuu
(Mark 1:29-34; Luke 4:38-41)

14 Limmaw hi Jesus di baley Peter ey inang-ang tun kamandedgeh hi
inan ahwan Peter e maetung ni peteg annel tu.
15 Kinepan Jesus ngamay tu et ma-kal atung ni annel tu, et uminah et an
bumaddang ni mengippaptek ni mahapul di Jesus.
16 Kamangkehilleng ey nan-i-li dad kad-an Jesus hu dakel ni tuun
nehuklungan ni dimonyoh. Ebuh ehel nan Jesus ey na-kal ida etan
dimonyoh ni nangkeihuklung. Ing-ingkal tu dama degeh idan emin ni
kamampandedgeh.
17 Huyya nekapkapyan inamnuan ni inhel eman lan Isaiah e prophet ni
kantuy "Hi-gatu nangkal emin ni degeh tayu."

Hedin itsu kamengullug nan Jesus, man mahapul ni hi-gatu hu u-unnuden tayu
(Luke 9:57-62)

18 Inang-ang Jesus e dakel ida nehalikub di kad-an tu, et kantuddan
disipol tuy "Umlaw itsud demang ni baybay."
19 Entanni ey immali etan kamantuttuddun tugun Moses di kad-an Jesus
et kantun hi-gatuy "Mekillawwak ni hi-gam, anin attu lawwam."
20 Kan Jesus ni hi-gatuy "Yadda animal di muyung ey wada daka panha-
adi. Yadda sisit ey wada buya da, nem hedin hi-gak e Pengulwan ni emin
ni tuu, man endi panha-adan ku."
21 Wada pay hakey ni tuun pinhed tun mekillaw nan Jesus, nem kantuy
"Apu, mambangngaddak nid baley et nak ikulung hi ama." †
22 Nem kan Jesus ni hi-gatuy "Pakilaw kan hi-gak, ngenamung ida eleg
mengullug ni mengikkullung ni edum dan netey."

Ya nengipesikdan Jesus ni pewek di baybay
(Mark 4:35-41; Luke 8:22-25)

23 Yan hinggepan Jesus di bangka, ey nekihgep ida disipol tu.
24 Kamenglaw etan bangka ey nekekemtang ey pimmewek ni na-let di
baybay et kamangkepnu bangkan danum. Neugip hi Jesus,
25 nem limmaw ida etan edum tud kad-an tu et bangunen da. Kanday
"Apu, baddang ka tep ay melsing itsu!"
26 Kan Jesus ni hi-gaday "Kele kayu kaumtatakut? Tam eleg kayu
medinnel ni hi-gak!" Imminah et pasiked tu etan pewek niya dalluyun
ey nesiked ida.
27 Natngadda hu disipol tu et kanday "Hipa na-mu ingkatuun nunyan
tuu? Kele kau-unnudan dibdib et ya dalluyun hu ehel tu?" ‡

† **8:21 8:21** Ya aman nunyan tuu ey eleg ni matey. Nem ya keibbellinan ni inhel etan ni tuu ey entanni et ipaptek tu ni hi ametu ingganah mettey. ‡ **8:27 8:27** [26-27] Psalm 65:7

Ya nangkalan Jesus ni dimonyoh ni neihuklung etan di dewwan tuu
(Mark 5:1-20; Luke 8:26-39)

28 Yan dintengan di Jesus di ba-hil ni baybay di bebley idan iGadarene,
ey hinipngat tudda dewwan lakin nalpud kullungngan. Nehuklungan
idan dimonyoh et nemahhig e anggetakkut ida, et mukun endi hakey ni
kamengittuled ni mengidlan di kad-an da.
29 Inang-ang da hi Jesus ey inlet da ehel da e kanday "Hi-gam e U-ungngan
Apu Dios, hipa pehding mun hi-gami? Entan dakemi ni anhan kastigu
ingganah kedettengan ni aggew ni kehuwetan mi."
30 Neipapaddih ni nunman ni wadadda dakel ni killum ni kamanhubhub
etan di duntug
31 et mampehemmehemmek ida etan dimonyoh nan Jesus et kanday
"Hedin e-kalen dakemi, palaw dakemidda eman di killum et hi-gada hu
mi keihhuklungan."
32 Kan nan Jesus ni hi-gaday "Lakkayuy." Et lumaw ida et maihuklung
idad killum. Ey bimmesik humman idan killum di nansigging ni duntug et
yumepah idad baybay et mangkalsing ida.
33 Yadda kamampaptek idan nunman ni killum ey bimmesik idad bebley
et da ehlen ni emin hu neipahding etan idan tuun nehuklungan ni
dimonyoh.
34 Et yadda etan tutu-ud bebley ey limmaw idad kad-an Jesus, et
mampehemmehemmek idan hi-gatu ma-lat hi-yanen tu humman ni bebley
da.

9

Ya nangkalan Jesus ni dahuy etan ni tuu
(Mark 2:1-12; Luke 5:17-26)

1 Hi Jesus et yadda disipol tu ey nambangkadda et umenamut idad bebley
dad ba-hil etan ni baybay.
2 Entanni ey wada in-alidan tuun nedahuy e kaumbabaktad. Inang-ang
Jesus e wada hu daka pengullug, et kantun etan ni nedahuy ey "Agik, entan
kadenagim tep pinesinsahan ku liwat mu."
3 Wadadda edum ni kamantuttuddun Tugun Moses e kandad nemnem
day "Hipa ni-ngangu huyyan tuun tuka la-pahi hi Apu Dios?"
4 Nem inamtan Jesus hu wadad nemnem da et kantuy "Kele hanniman
hu yuka pannemnem e lawah?
5 Hipa nelallakkah? Ya kaney 'Nepesinsahan hu liwat mu,' winu 'Inah
ka! Alam hu ayyud mu et umenamut ka?'
6 Nem imay et peang-ang kun hi-gayu e hi-gak e Pengulwan emin ni tuu
ey wada kelebbengak eyad puyek ni memessinsah ni liwat." * Inhanggan
Jesus etan ni nedahuy et kantuy "Inah ka! Alam hu ayyud mu et umenamut
ka."
7 Ey imminah tu-wangu etan tuu et lumaw.
8 Yadda etan tutu-un nenang-ang nunya ey simmakut ida et dayawen da
hi Apu Dios, tep indawat tun tuu huyyan kabaelan.

Ya nengaygan Jesus nan Matthew
(Mark 2:13-17; Luke 5:27-32)

* **9:6 9:6** [5-6] Hedin yadda Jews ey inamta da e hi Apu Dios ni ebuh hu kamengkal ni liwat. Ey inamta da e hi Apu Dios ni ebuh hu kamengkal ni degeh. Et humman hu, yan nengipeyaggudan Jesus etan ni tuun nedahuy ey impeang-ang tu mewan e wada kabaelan tun mengkal ni liwat, henin nan Apu Dios. Huyya nengipeang-angan Jesus ni kinaDios tu.

9 Hini-yan Jesus humman ni bebley et kamenglaw di lawwan tu ey inang-
ang tu hi Matthew e kaman-emmung ni buwis ni yimmudung di upisinah
tu. Kan Jesus ni hi-gatuy "Pakilaw kan hi-gak." Ey pinhakkeyey imminah
hi Matthew et makilaw nan Jesus.
10 Yan kapengngannin Jesus di baley di Matthew, ey immali dakel ni
kaman-emmung ni buwis niyadda edum dan neliwtan ni tuu, et makikan
idan Jesus et yadda disipol tu.
11 Inang-ang idan edum ni pharisee huyya ey kandaddan disipol tu ey
"Kele kamekikkan hu apu yuddan kaman-emmung ni buwis niyadda edum
dan neliwtan?"
12-13 Dingngel Jesus hu inhel da et kantuy "Ya kamandedgeh hu
kamanheppul ni doktor, beken ida etan ni tuun endi degeh da. Heni daman
hi-gak e immali-ak ma-lat peyaggud kudda neliwtan. Eggak ida baddangi
tuun kamenghel ni endi liwat da. Nem hedin hi-gayu ngu, man mahapul
ni amtaen yu pehding yun umhehmek tep impatudek Apu Dios e kantuy
'Ya hemek yun edum yu hu pinhed ku, beken idan yuka i-appit.' "

Ya meippanggep ni tepel
(Mark 2:18-22; Luke 5:33-39)

14 Immalidda disipol John di kad-an Jesus et kandan hi-gatuy "Kele hedin
hi-gami et yadda Pharisee, man hin-addum ni kami kamantetpel, nem
yadda disipol mu ey endin hekey daka pantetpeli?"
15 Hinumang Jesus et kantuy "Kaw ida kamantetpel hu gagayyum ni
lakin mangkasal? Eleg, tep wada etan gayyum dan lakin manhehnget.
Nem hedin wada memettey etan ni nanhenget, ey yan nunman ali law
pantetpelan idan gayyum tu. Yadda disipol ku ey heni gayyum ni
manhehnget tep yan nunyan wada-ak di kad-an da ey eleg ida mantetpel,
nem hedin endi-ak ali law di kad-an da, ey mantetpel ida tep ya
pannemnem dan hi-gak."
16 Intuttuddun Jesus hu pengamtaan dan eleg mabalin ni i-e-dum da hu
elaw tud elaw dan nebayag et kantuy "Endi tuun tu ittuptup hu baluh ni
luput di daan ni balwasi, tep hedin hanniman, ey umkayhen etan baluh ni
ittuptup tu et mekyub etan balwasi et mema-man mebi-ki.
17 Hanniman dama e endi tuun tu ihha-ad hu pakekapyan meinnum
di kimmelhin katat ni ha-addan ni meinnum tep eleg meinnat. Et hedin
um-atung hu meinnum, ey mebeghi etan katat ni ha-addan et umkawah
hu meinnun. Mukun ya pakekapyan meinnum, ey mahapul ni yad
pakekapyan katat hu pengihha-adan."

Ya nenagwan Jesus etan ni netey ni u-ungngan Jairo
(Mark 5:21-43; Luke 8:40-56)

18 Kapan-e-helan Jesus huyyaddan edum tu ey immali hakey ni ap-apun
Jew. Nandukkun di hinanggan Jesus et kantuy "Pakattey ni u-ungngak ni
bii. Ikay anhan et mu kap-en et tumegu."
19 Inebulut Jesus et unuden tu etan ap-apu ey neikuyug ida etan disipol
tu.
20 Ida kamandaddallan ey wada etan hakey ni biin hampulut dewwan
toon hu nelabah ey eleg mesikked hu kuheyaw ni kamelpud annel tu.
Hinnup tu hi Jesus di benneggan tu et kap-en tu gilig ni balwasi tu,
21 tep kantud nemnem tuy "Anin ni nakka kap-an ebuh hu gilig ni
balwasi tu et me-kal degeh ku."

22 Nanwingi hi Jesus ey inang-ang tu etan bii et kantuy “Agik, na-kal law
huttan ni degeh mu tep ya muka pengullug ni hi-gak.” Ey pinhakkeyey
na-kal degeh tu.
23 Yan dintengan dad baley Jairo e ap-apun Jew, ey inang-ang da e
ida kaumlelemyung etan ida tutu-u niya kanengih ida tep netey etan u-
ungngan Jairo.
24 Kan Jesus ni hi-gaday “Ehep kayun emin. Eleg matey etan u-ungnga,
neugip ni ebuh.” Nem daka ngi-ngi-ngii hi Jesus.
25 Immehep ida et humgep hi Jesus di kuwaltuh etan ni biin u-ungngan
kandan netey et tengeden tu ngamay tu, ey pinhakkeyey netagwan.
26 Nandingngel di kebebbebley diman huyyan impahding Jesus.

Ya nangkalan Jesus ni kulap ida etan ni dewwan tuu

27 Hini-yan Jesus humman ni bebley et kamenglaw ey neiunud ida etan
dewwan tuun nekulap. Inlet da ehel da et kanday “Hanat nan David,
hemek dakemi anhan!”
28 Inunud da hi Jesus di baley ni hinggepan tu, et kan tun hi-gaday “Kaw
yuka kulluga e wada kabaelan kun mengkal ni kulap yu?” Kanday “Em.
Mika kulluga.”
29 Et kapaen Jesus mateda et kantuy “Neipahding hu pinhed yu tep ya
yuka pengullug.”
30 Ebuh humman ey na-kal kulap da et han-ang-ang da law. Sinugun
idan Jesus et kantuy “Entan tu eheehel idan tuu huyya.”
31 Nem limmaw ida kumedek et da pan-ehelen di kebebbebley humman
ni impahding nan Jesus.

Ya nangkalan Jesus ni ngangan etan ni tuu

32 Ida kamenglaw humman ni tuu ey indateng dad kad-an Jesus hu
nginengan dimonyoh ni kameihhuklung.
33 Ingkal Jesus hu neihuklung ni hi-gatun dimonyoh ey kaum-ehel law.
Natngadda tuu et kanday “Endi tayu inang-ang ni hanneyan an neipahding
ni nunman eyad bebley tayud Israel.”
34 Nem kan idan Pharisee ey “Ya ap-apun dimonyoh e hi Satanas hu
nengidwat ni kabaelan Jesus ni mengkal ni kameihhuklung.”

Ya et-eteng ni hemek Jesus idan tuu

35 Limmaw hi Jesus di kebebbebley ni an mantuttuddud kesimbasimbaan
idan Jews. Intuttuddu tu meippanggep ni nan-ap-apuan Apu Dios niya ing-
ingkal tu dakel ni nambakbaklang ni degeh idan tuu.
36 Kahehhemekan Jesus ida etan tuun kameemmuemmung, tep dakel
daka kakkaguhi ey endi kabaelan da. Henidda kalneroh ni inway ni
kamengippattul ni hi-gada et mukun anggehemmek ida.
37 Kan Jesus idan disipol tuy “Dakel ida tuun neminhed ni mengullug ni
hi-gak, nem kulang ida umlaw ni an mantuttuddun hi-gada. Kamei-ellig di
dakel ennien, nem hahhakkey ida tuun man-enni.
38 Et humman hu, pandasal kayun Apu Dios ma-lat umitu-dak ni edum
ni an mantuttuddu e hi-gada hu neieligan idan man-enni, tep hi-gatu hu
kam payew.”

10

Yadda etan Hampulut dewwan disipol Jesus
(Mark 3:13-19; Luke 6:12-16)

1 Ineyagan Jesus ida Hampulut dewwan disipol tu et idwatan tuddan
kabaelan dan mengkal ni dimonyoh ni kameihhuklung. Ey indawat tun
hi-gada kabaelan dan mengkal ni dakel ni nambakbaklang ni degeh.
2-4 Ya ngadan idan nunman ni Hampulut dewwan disipol Jesus ey hi
Simon, e Peter hu hakey ni ngadan tu, hi agitu e hi Andrew, yadda etan u-
ungngan Sebedi e di James nan John, hi Philip, hi Bartolomew, hi Tomas, hi
Matthew, e ya ngunu tun nunman ey kaman-emmung ni buwis, hi James e
u-ungngan Alphaeus, hi Thaddaeus, hi Simon e Zealot, * et hi Judas Iscariot
e nengihdul nan Jesus.

Ya nengitu-dakan Jesus ida etan ni Hampulut dewwan disipol tu (Mark 6:7-13; Luke 9:1-6)

5 Sinugun Jesus ida huyyan disipol tu et han tudda itu-dak. Kantun hi-
gaday "Entan elaw yud bebley idan beken ni Jews et yad kebebbebley di
Samaria.
6 Nem elaw kayud kebebbebley idan edum tayun Jews e helag nan Israel,
tep eleg da amta hu makulug ni elaw nan Apu Dios e henidda netalak ni
kalneroh.
7 Ituttuddu yun hi-gada e immali law hu intu-dak nan Apu Dios ni man-
ap-apu.
8 Ekal yu degeh da, tagu yudda nangketey, ekal yu degeh idan
kamengmengpuh annel da niya ekal yudda dimonyoh ni kameihhuklung
ni tuu. Eleg pebeyyad Apu Dios huyyan kabaelan ni indawat tun hi-gayu,
et humman hu, entan tu pabeyad hu pehding yuddan tuu.
9 Entan pambalun yun pihhuh,
10 niya entan pan-akbut yu. Entan alan balwasi niya patut ni panhullulan
yu, ey anin entan panhulkud yu. Ngenamung ida hu tuun baddangan yun
umhemek ni hi-gayu.
11 Hedin dimmateng kayud hakey ni bebley, ey hamak yu hu neminhed
ni mengeyyag ni hi-gayu. Pakiha-ad kayun hi-gada ingganah peni-yanan
yun nunman e bebley.
12 Hedin wada hehgepan yun baley, man kanyuy 'Melinggep kayu kaya.'
13 Ey hedin pehgep dakeyun kambaley, man um-amnun pelinggep nan
Apu Dios etan kambaley. Nem hedin ihhingal dakeyu ey nanna-ud ni eleg
ida pelinggep nan Apu Dios. Humman ni linggep ni kamelpun hi-gatun
heni yu illaw ni hi-gada ey mannenneng ni hi-gayu.
14 Hedin hi-yanen yu etan bebley ni dakeyu kaihhingal, ey pukpuki yu
hu dep-ul di dapan yu et penang-angan dan nanliwat ida tep ya dakeyu
kapengihhingngali.
15 E-helen kun hi-gayu e yallin aggew ni penuwetan Apu Dios ni tuud
puyek, ey makulug ni i-imman ali hu kastiguddan nekalliwtan ni tutu-
ud Sodom et yad Gomorrah nem ya kastiguddallin tutu-ud bebley ni
mengihhingngal ni hi-gayu.

Ya panlelehhanan idallin kamengullug (Mark 13:9-13; Luke 21:12-17)

16 Dengel yuwak, tep yad pengittu-dakan kun hi-gayun yu pengituttud-
duan ni elaw ku, ey heni kayu kalneroh ni an mei-dum di mangkabunget
ni ahhud muyung. Et humman hu, mahapul ni pekahhellipat-an yu e heni
kayu uleg e tuka pekahhellipat-i ma-lat eleg matey. Mahapul mewan ni
endin hekey hu yu nemnemen ni lawah e heni kayun paluma. †

---

* **10:2-4** **10:2-4** Huyyan Zealot ey hakey ni grupuh ni tuun eleg meminhed ni mengu-unnud ni gubilnun Rome. † **10:16** **10:16** Luke 10:3.

17 Helipat-i yu tep wadaddalli mengippadpap ni hi-gayu et idiklamuh
dakeyu niya pambe-igen dakeyud simbaan da.
18 Ey illaw dakeyud hinangngab idan gobernor niyad hinanggan edum
ni ap-apu tep ya yuka pengullug ni hi-gak. Et yan nunman ali hu
pengippeamtaan yun elaw kun hi-gada et yadda Gentiles.
19 Hedin medettengan hu panhummalyaan dan hi-gayu, ey ebuh kakk-
aguh yu, tep hi Apu Dios hu mengittuddun ihhumang yu et ya elaw ni
penummang yu.
20 Em, ebuh kakkaguh yu, tep ngenamung hu Ispirituh Ameyu e hi Apu
Dios ni mengippeheppit ni hi-gayu.
21 Mampapatey idalli tutu-u. Anin idallin han-aaggi et ya han-aamma et
mampapatey ida. Pepettey ni u-ungnga tu hu a-ammed tu niya pepettey
ni a-ammed tu hu u-ungnga tu.
22 Anggebe-hel dakeyullin dakel ni tuu tep ya yuka pengullugin hi-
gak. Nem ya tuun mengitultuluy ni mengullug ni hi-gak ingganah ni
kegibbuhan tuddalli huyyan ligat ey mehellakniban.
23 Hedin pelellehanan dakeyud hakey ni bebley, ey besik kayud edum ni
bebley. E-helen kun hi-gayu e eleg yulli gibbuha ngunu yud kebebbebley
eyad bebley tayud Israel, ey immali-ak e Pengulwan ni emin ni tuu.
24 Ya kaman-eddal ey beken ni eta-ta-gey nem ya mittuduh tu. Ya bega-en
ey beken ni eta-ta-gey nem ya apu tu.
25 Heni daman hi-gayu et hi-gak tep yadda edum ni tuu ey pinihul da-ak
e Ap-apu yu et ingadnan da-ak ni hi Satanas e ap-apun emin ni lawah.
Nema-man hi-gayu tep kadwa dakeyu et pihhulen dakeyu dama.

Ya tekkutan tayu ey ya panliwwatan tayun Apu Dios
(Luke 12:2-7)

26 Nem entan takut yun hi-gada. Ya kaippahding ni tuud neha-ninan
ey meamtalli. Tep emin hu eleg meamtan nunya ey meamtallin edum ni
aggew.
27 Ya nakka ituttuddun hi-gayun nunya, ey mahapul ni pampeamta yullin
hakey ni aggew et dengelen alin dakel ni tuu.
28 Entan tu takusidda hu memettey ni hi-gayu tep anin petteyen da annel
yu et eleg mabalin ni wada da pehding ni linnaweyu. Heballi kumaddan
hi Apu Dios tekkutan yu tep hedin petteyen dakeyu, dammutun pellaw
dakeyud impiernoh e kalawwin kamekastigu.
29 Anin ya pippiwweng e kagedwah ni hepeng ni ebuh hu bayad tu, et
eleg mabalin ni an mettey hedin eleg i-abulut Ameyu e hi Apu Dios.
30 Et nema-ma ngun hi-gayu, tep dakeyu kapaka-ikkaguh nan Apu Dios,
tep anin ni bewek yu et amta tu bilang tu.
31 Et humman hu, entan takut yu tep nebalol kayun peteg ni hi-gatu nem
yadda pippiwweng.

Mahapul ni eleg itsu umbaing ni mengippeamtan itsu kamengullug nan Jesus
(Luke 12:8-9)

32 Hedin ya tuun menghel ni edum tun tuun tuwak kakulluga ey
ebbuluten kulli damad kad-an nan Ama e hi Apu Dios di kabunyan.
33 Nem hedin ya etan tuun menghel di edum tun tuu e eleg tuwak kulluga
ey eggak ali dama ebbulutad kad-an nan Ama di kabunyan.

Megennadwaddalli tuu tep hi Jesus
(Luke 12:51-53; 14:26-27)

34 Entan tu nemnem e immali-ak di puyek ni mengippelinggep ni emin
ni tuu, tep ya kakulugan tu ey dakel idalli man-imbabalaw tep hi-gak.
35 Anin idan han-ama, yadda han-ina, niyadda nan-aapu et mambabakal
ida tep umhulun ni hi-gak.
36 Ya pekibbuhhul ni hakey ni tuu ey yadda ngu pamilyah tu.
37 Ya tuun e-etteng impeminhed tun a-ammed tu winu u-ungnga tu
nem ya impeminhed tun hi-gak ey beken humman ni meingngadnan ni
kamengu-unnud ni hi-gak.
38 Hedin pinhed yun mengu-unnud ni elaw ku, mahapul ni u-unnuden
yuwak anin ni umhulun ni panligligatan yu. Hedin eleg yu pehding huyya,
man eleg kayu meibbillang ni kamengullug ni hi-gak.
39 Ya tuun ebuh annel tu niya biyag tud puyek ni tuka nenemnema ey
endi gun-uden tu, tep hedin mettey, endi biyag tud kad-an Apu Dios. Nem
ya tuun mengihhikkal ni ligat tun tuka pengullugin hi-gak, tep pinhed tun
wadalli biyag tun endi pappeg tu, ey makulug ni meidwatan ni nunman
ni biyag.

Ya panyaggudan ni dewwaten tayu
(Mark 9:41)

40 Yadda tuun mengebbulut ni hi-gayu ey ebbuluten da-ak dama. Ey ya
tuun mengebbulut ni hi-gak ey ebbuluten tu dama etan nengitu-dak ni
hi-gak.
41 Yadda tuun mengebbulut ni prophet Apu Dios ey iddawtan tudda
daman henin iddawat tuddan prophet tu. Niyadda etan tuun ebbuluten da
hu tuun kayyaggud, ey iddawtan idan Apu Dios ni henin iddawat tuddan
tuun kayyaggud.
42 Ya tuun peinnuman tun anin ni hambasuh ni danum etan ida nebabah
ni tuun kamengu-unnud ni hi-gak, tep ya daka pengu-unnudin hi-gak, ey
iddawtan idan Apu Dios ni panyaggudan da."

11

Ya nenu-dakan John ni disipol tud kad-an Jesus
(Luke 7:18-35)

1 Ginibbuh nan Jesus ni intuttudduddan disipol tu huyya et lumaw di
edum ni bebley di diman Galilee ni an mantuttuddu.
2 Yan nunman ey wada hi John e kamemenyag di kallabbuttan, nem
dingngel tu impahpahding nan Jesus et itu-dak tu dewwan disipol tud kad-
an tu.
3 Limmaw ida et kandan Jesus ey "Kaw hi-gam hu inhel lan Apu Dios ni
um-ali, winu wada hin-appil ni hehgeden mi?"
4-5 Kan Jesus ni hi-gaday "Kaibangngad kayud kad-an John et yu ehelen
ni hi-gatu eyadda yuka deddengngela niya yuka ang-ang-anga, e ida
law kaum-ang-ang hu nangkekulap, ida kaumdalan hu nepi-day, ey ida
kaumdedngel law hu netuleng, na-kal law hu degeh idan kamengmengpuh
annel da, netagwan ida nangketey niya kamangkeituttudduddan newetwet
hu et-eteng ni impeminhed Apu Dios ni hi-gada.
6 Ey ehel yun John e um-amleng hu tuun pannananeng tun ingganah hu
tuka pengullug ni hi-gak."
7 Limmaw ida la etan disipol nan John ey kan Jesus ida etan ni neamung
ey "Hipa ninemnem yun an ang-angen eman ni linawwan yud desert di
kad-an John? Kaw ya etan tuun endi tunung ni nemnem tu e henin elkat
ni kapellupelluyan dibdib ni ebuh?

8 Winu ya tuun nambalwasin nekangngina? Beken, tep ya kamambal-
wasin nekangngina ey wadad baley ni patul, eleg umlaw di desert.
9 Inamtak et ya pinhed yun an ang-angen ey ya prophet, et makulug ni
humman ni yu inang-ang ey humman keta-ta-geyyan ni prophet e hi John
ngadan tu.
10 Tep wada dedan neitudek ni meippanggep ni hi-gatu e kantuy 'Hi-
gak e hi Apu Dios ey pemengnguluk eya mengituttuddun meippanggep ni
hi-gam et han ka dateng.' "
11 Intu-man nan Jesus et kantuy "Pinili dedan Apu Dios hi John ni keta-
ta-geyyan ni emin ni tuu. Nem ya etan kebabbabahan di nan-ap-apuan
Apu Dios ey eta-ta-gey nem hi-gatu.
12 Neilepun eman ni nantuttudduan nan John ingganah nunya, ey ihik
ida tuun mei-dum di nan-ap-apuan nan Apu Dios.
13 Emin idela prophets nunman et yadda nantuttuddun Tugun Moses ey
intenuttuddu da meippanggep ni nan-ap-apuan Apu Dios ingganah eman
ni kawedan John.
14 Gullat ni yuka kulluga humman ni intenuttuddu da, ey inamta yu e
hi John etan kan idan prophets ni um-ali tep hi-gatu etan immalin heni hi
Elijah la hu elaw tu.
15 Hedin et inewatan yu law, ey kulug yu huyyan in-inhel dan hi-gayu.
16 Hipa na-mu pengi-ingngehan kun elaw yun tutu-un nunya? Heni
kayuddan etan ni u-ungngan kamampan-a-ayyam di mulkaduh. Yadda
etan edum ey kandaddan edum day
17 'Nangganggangha kamin pan-am-amlengan, nem eleg kayu
meneyyaw. Ey impatna mi mewan ni mengia-appeh ni kalemyungi,
nem eleg kayu umlemyung.' Heni kayuddan nunyan u-ungnga, tep endi
maptek ni pinhed yu. Eleg yuwak u-unnuda niya eleg yu dama u-unnuda
hi John.
18 Tep immali hi John e kamemenyag ey nakneng tuka kenna niya eleg
um-inum ni kaumbuteng, nem kanyuy 'Wada dimonyoh ni neihuklung ni
hi-gatu.'
19 Ey immali-ak e Pengulwan ni emin ni tuu et nakka mengngan
niya nakka menginnum ni meinnum ey kanyuy nadmuttak, nakka
mambutteng, niya nakka mekiedduedddum idan kaman-emmung ni buwis
niyadda edum ni neliwtan.
Nem neihla kayu tep yadda tuun nengu-unnud ni elaw John et ya elaw
ku ey hi-gada hu kei-ang-angan ni kakinayyaggud ni elaw Apu Dios niya
kalinaing tu."

Ya kastiguddallin tuud kebebbebley ni eleg mengullug nan Jesus
(Luke 10:13-15)

20 Peteg hu bunget Jesus ida etan ni katuutuud kebebbebley ni
nengipeenang-angan tun miracle, tep eleg ida mantuttuyyun liwat da.
21 Et kantun hi-gaday "Anggehemmek kayun iKorasin niya iBetsaida,
tep nanna-ud ni mekastigu kayu, tep anin ni inenang-ang yudda miracle,
et eleg kayu mantuttuyyun liwat yu. Yadda la tuud Tyre et yad
Sidon ey nemahhig liwat da, nem gullat ni inang-ang dadda miracle ni
inenang-ang yu et nanna-ud ni nantuttuyyu idan liwat dan dagah et
mambalwasiddan nebi-bi-ki niya nandep-ulan da annel dan pengippeang-
angan dan nantuttuyyuddan liwat da.
22 Et humman hu, nemahhig ali kastigu yu nem yadda la eman tutu-ud
Tyre niyad Sidon.

23 Hi-gayun iCapernaum ey kanyu na-mu ngu nem metbal kayud kad-an
Apu Dios, nem eleg, tep pellaw dakeyullid impiernoh. Tep gullat ni inang-
ang idan tuud Sodom hu miracle ni inenang-ang yu, ey nantuttuyyu ida-et
eleg et bahbahen Apu Dios bebley da et nanengtun nunya.
24 E-helen kun hi-gayu e yallin panhuwetan Apu Dios ni tuu ey nemahhig
ali kastigu yu nem ya kastiguddan tuu lad Sodom e nemahhig liwat da."

Ya nandasalan Jesus
(Luke 10:21-22)

25 Entanni ey nandasal hi Jesus e kantuy "Ama e Ap-apud kabunyan
niyad puyek, nakka mansalamat ni hi-gam, tep eleg mu peamta elaw
muddan nan-adal niyadda nelaing, nem impeamtam idan eleg man-adal
niyadda beken ni nelaing.
26 Humman e Ama hu neipahding tep humman pinhed mu."
27 Kan tu mewan ey "Indawat Ama hu saad kun man-ap-apun emin. Hi-
gatun ebuh hu nekangngamtan hi-gak niya endi edum ni nekangngamtan
Ama, nem hi-gak ni ebuh niyadda pinhed kun pengippeamtaan ni hi-gatu.
28 Hi-gayudda etan ni kamelilligasid biyag tu, ey hi-gak idinel yu et
baddangan dakeyu.
29 Kulug yuwak et u-unnuden yuwak ma-lat wada inna-nu tun penged-
dalan yun elaw ku. Hi-gak ey neanussak niya mahmekkak et mukun
dakeyu kahehmeka.
30 Eleg kayu meliggasin mengu-unnud ni elaw ku hedin kullugen yuwak
tep baddangan dakeyun hi-gak et melinggep nemnem yu."

12

Intuttuddun Jesus hu meippanggep ni aggew ni Sabaduh
(Mark 2:23-28; Luke 6:1-5)

1 Hakey ni Sabaduh, ey nandalan hi Jesus di payew. Neupadda etan
disipol tu et puma-sing idan pagey et kukkussimen da et kanen da.
2 Inang-ang idan Pharisee et kandan Jesus ey "Ang-ang mudda kedi eya
disipol mu, kele ida kamema-sing ni pagey ey pi-yew tep Sabaduh?"
3-4 Nem hinumang Jesus et kantuy "Kaw eleg yu bidbiden etan neitudek
ni impahding David eman ni neupaan tu et yadda etan edum tun binsikan
da tep ya buhul da? Endi da pengellaan ni kennen da ey neupaddan
peteg et humgep hi David di Tabernacle e baley Apu Dios, et tu alen etan
sinapay ey pi-yew ni pengngannan ni linggeman ni tuu, tep ebuh hu padin
kamengngan ni nunman. *
5 Ey kaw eleg yu bidbiden di Tugun Moses e yadda padi ey ida
kamangngunnud Tempol anin ni Sabaduh? Nem eleg ibbilang nan Apu
Dios ni liwat da humman, tep humman hu ngunu da.
6 Ya eya ngunuk ey kedukdul ni peteg nem ya ngunuddan padid Tempol.
Ey kele kanyuy neliwtan ida eya disipol ku?
7 Wada etan impatudek nan Apu Dios ni kantuy 'Hi-gak e hi Apu Dios
ey ya hemek yun edum yun tuu hu nakka gamgami, beken etan idan yuka
i-enappit ni hi-gak.' Gullat ni yuka ewwasi huyyan inhel Apu Dios, et eleg
yu penghel ey nanliwat ida etan disipol ku.
8 Tep hi-gak e Pengulwan ni emin ni tuu hu kamengippanghel ni hipan
kamepi-yew, niya hipa eleg mepi-yew ni Sabaduh e kamengillin ni aggew."

* **12:3-4 12:3-4** Eleg ibilang nan Apu Dios ni liwat di David hu da nengannan ni nunman ni sinapay anin ni beken idan padi.

Ya etan tuun negikuy ngamay tu
(Mark 3:1-6; Luke 6:6-11)

9 Hini-yan di Jesus humman ni bebley et lumaw ida etan di hakey ni
simbaan ey
10 wadadman hu tuun negikuy ngamay tu. Wadaddadman etan Pharisee
ni kaumhamahamak ni idded-ek dan Jesus ni bahul tu et kandan hi-
gatuy "Kaw liwat ni pengkalan ni degeh hedin Sabaduh tep humman hu
kamengillin ni aggew?"
11 Kan Jesus ni hi-gaday "Inna-nu hedin wada me-gah ni kalneroh yud
bitun napnun danum, kaw kanyuy diman tep Sabaduh et liwat ni an
pengellaan? Inamtak et yu ellan ma-lat eleg matey.
12 Et nema-ma-ma ngu hu tuu e beken ni liwat ni pengippahdingan ni
panyaggudan tu anin ni Sabaduh."
13 Et kan Jesus etan ni negikuy ngamay tuy "Ukyad mu eya ngamay mu."
Inukyad tu ngamay tu ey neihaddak et kayyaggud law e henin hakey ni
ngamay tu.
14 Nem immehep ida Pharisee et manhuhummangan idan pehding dan
memettey nan Jesus.

Hi Jesus hu pinutuk Apu Dios ni heni bega-en tu

15 Nem inamtan Jesus humman ni planuh da et hi-yanen tu humman ni
bebley ey inunud idan dakel ni tuu et pan-ekalen tun emin hu degeh idan
kamampandedgeh.
16 Sinugun idan Jesus et kantuy eleg da peennamtaddan edum ni tuu
humman ni impahding tu.
17 Humman ni impahpahding Jesus hu inamnuan eman ni ehel Apu Dios
ni inhel lan Isaiah ni kantuy
18 "Adyah etan pinilik ni bega-en ku. Nakappinhed ku ey tuwak
kapeamleng ni peteg. Iddawat ku hu Ispirituh kun hi-gatu et hi-gatu
mengippeamtan penuwetan kun emin ni tuu.
19 Eleg mekittuttut niya eleg tu e-e-leta ehel tu. Eleg an umtekutekuk di
kekelkeltad.
20 Eleg tudda e-waya etan eleg meihammad hu daka pengullug, nem
bennaddangan tudda ingganah pesikked tullin emin hu lawah.
21 Hi-gatulli hu iddinel idan tuud kebebbebley ni mengippaptek ni hi-gada,
anin hipa neitu-wan da."

Hi Jesus nan hi Satanas
(Mark 3:20-30; Luke 11:14-23)

22 Entanni ey wada in-ali dad kad-an Jesus ni tuun nekulap niya
nenganga tep nehuklungan ni dimonyoh. Ingkal nan Jesus kulap tu et
ya ngangetu ey kaum-ehel law niya kaum-ang-ang.
23 Natngaddan emin hu tuu et kanday "Tam hi-gatu na-mu etan pinilin
Apu Dios ni helag David ni man-ap-apu?"
24 Nem dingngel idan Pharisee hu inhel idan tuu ey kanday "Hi Satanas e
ap-apuddan dimonyoh hu nengidwat ni kabaelan Jesus ni nampangkalan
tun nangkeihuklung."
25-26 Inamtan Jesus humman ni wadad nemnem da et kantun hi-gaday
"Kanyuy hi Satanas kakelpuin kabaelan kun mengkal idan dimonyoh ni
kameihhuklung, nem beken. Neihla huttan ni yuka pannemnem tep kaw
tuwak baddangan Satanas ni mengkal idan dimonyoh ni kameihhuklung
ey bega-en tudda? Hedin makulug ni tuwak kabaddangin Satanas, tam
tuwak tep kabaddangin mengippesikked ni hi-gatu e apu da. Ya bebley

ni eleg man-uunnud hu ap-apu da et ida kamegennadwa hu tuu, ey endi hakey ni tuun mannananeng ni man-ap-apudman. Hanniman dama hu han-abungan ni eleg man-uunnud, e lektat tu ey nekiwadda. Heni damad nan-ap-apuan Satanas e endi inna-nu tun an mannananeng di nan-ap-apuan tu hedin pesikked tudda etan kameihhuklung ni kaumbaddang ni hi-gatu. Kanyuy hi Satanas hu kamemaddang ni hi-gak ni mengkal ni dimonyoh ni kameihhuklung,
27 nem hedin makulug huttan ni kanyu, hi-gatu tep dama kamemaddang idan edum yun kamengkal ni kameihhuklung. Humman keang-angan tun naka-ihla kayun peteg.
28 Tep hedin hi-gak, man ya kabaelan kun mengkal ni kameihhuklung ey kamelpun Ispirituh Apu Dios. Et huyya keang-angan tun wadadya eyad kad-an yu hu intu-dak Apu Dios ni man-ap-apu.
29 Eleg mabalin ni an ibbebsik ni tuu hu limmun hakey ni tuun na-na-let nem hi-gatu. Pakkaw belluden tu ni et han dammutun ibbebsik tu limmu etan ni hakey ni tuu." †
30 Kan Jesus mewan ey "Ya tuun eleg mengullug ni hi-gak ey kamek-ibbuhhul ni hi-gak. Ya etan tuun eleg tu pinhed ni umbaddang ni pengullugan idan tuun hi-gak ey tuka degyunadda etan neminhed ni mengu-unnud ni hi-gak.
31 E-helen kun hi-gayu e emin hu liwat, anin ni pemihhulan ni edum ni tuu ey dammutun mepesinsahan. Nem ya tuun wada lawah ni e-helen tun Ispirituh Apu Dios ey eleg mepesinsahi.
32 Ya tuun memihhul ni hi-gak e Pengulwan ni emin ni tuu ey dammutun pessinsahan Apu Dios humman ni liwat tu. Nem ya tuun memihhul ni Ispirituh Apu Dios ey eleg mepessinsahi humman ni liwat tu.

Ya etan keyew niya lameh tu
(Luke 6:43-45)

33 Ya kayyaggud ni keyew ey kayyaggud illameh tu. Nem hedin lawah hu kakyew tu, ey lawah dama illameh tu. Kameamta hedin kayyaggud winu lawah hu keyew di tuka illameh."
34 Kan Jesus mewan ni hi-gaday "Lawah kayu tu-wangun peteg! Ebuh hu lawah ni wadad nemnem yu, et humman gaputun endi kayyaggud ni yuka e-hela. Tep ya wadad nemnem ni tuu ey kameamtad tuka e-hela.
35 Hedin kayyaggud nemnem ni tuu, ey kayyaggud dama pehding tu. Nem hedin lawah nemnem ni tuu, ey lawah dama pehding tu.
36 E-helen kun hi-gayu e yallin aggew ni penuwetan nan Apu Dios ni tuu ey mahapul ni hummangen yun emin hu in-inhel yun endi silbitu.
37 Tep ya heppiten yun nunya hu keippuunan tu hedin kastiguen dakeyun Apu Dios winu eleg. Tep hedin kayyaggud hu heppiten yu, humman keamtaan tun kayyaggud hu nemnem yu. Nem hedin lawah kaheppitan hakey ni tuu, ey humman keamtaan tun wada liwat tu et mekastigu."

Ya meippanggep ni miracle
(Mark 8:11-12; Luke 11:29-32)

38 Yadda edum ni Pharisee et yadda kamantuttuddun intugun lan Moses, ey kandan Jesus ey "Apu, pinhed min ang-angen hu immatun ni kakulugan tu e wada kabaelan mun indawat nan Apu Dios."

---

† **12:29 12:29** Ya pinhed tun e-helen huyya ey ya kabaelan nan Jesus ni mengidduppih nan Satanas.

39 Nem kan Jesus ni hi-gaday "Lawah kayun tuun nunya. Yuka ippatnan
memillit ni hi-gak ni mengippeang-ang ni immatun ni kabaelan nan Apu
Dios ma-lat amtaen yu hedin makulug ni intu-dak tuwak nan Apu Dios.
Nem endi edum ni iddawat nan Apu Dios ni hi-gayun mengippeang-ang ni
kabaelan tu nem ebuh hu neipahding lan Jonah e prophet.
40 Hi Jonah ey inekmun ni etteteng ni deleg et manha-ad di egeh tun
tellun aggew. Hanniman ali daman hi-gak e Pengulwan ni emin ni tuu, tep
manha-ad dak di kulung ni tellun aggew.
41-42 Yadda la tuud Nineveh hu keang-angan tun lawah kayu tep yan
eman ni kawedan Jonah ey inu-unnud da intenuttuddu tu et mantut-
tuyyuddan liwat da. Yan nunya ey iyyadya-ak e neta-ta-gey nem hi Jonah,
nem eleg kayu mengullug ni hi-gak et eleg kayu mantuttuyyun liwat yu.
Ya hakey mewan ni keang-angan tun kekastiguan yu, ey ya impahding la
etan ni biin ap-apud Seba di Arabia. Anin ni edawwin bebley hu nalpuan
tu, et limmaw di kad-an Solomon ni an mengngel ni kalinaing tun indawat
Apu Dios ni hi-gatu. Yan nunya ey iyyadya-ak di kad-an yu e nelalla-ing
nem hi Solomon, nem eleg yuwak kulluga. Huyyadda keang-angan tun
kekastiguan yullin penuwetan Apu Dios ni tuud puyek."

Ya elaw idan dimonyoh
(Luke 11:24-26)

43 Kan mewan Jesus ey "Wada etan dimonyoh ni neihuklung di hakey
ni tuu. Na-kal di neihuklungan tu et an mandaladalan di desert ni an
menang-ang ni pan-iyyatuan tu, nem endi tuka hemmaka.
44 Et kantud nemnem tuy 'Mambangngaddak ew etan di neihuklungan
kun hini-yan ku.' Et mambangngad ey inang-ang tun kayyaggud law etan
tuun neihuklungan tun nunman.
45 Et an ali umewit humman ni dimonyoh ni pitun edum tu e lawah
idan peteg nem hi-gatu et maihuklung ida etan di tuu ey nema-ma law ni
peteg etan tuu nem yan eman ni laputu. Henin nunya hu kei-ingngehan
ni meippahding alin hi-gayu tep nemahhig hu kalwah yu."

Hi inan Jesus et yadda agitu
(Mark 3:31-35; Luke 8:19-21)

46 Kaman-e-ehhel hi Jesus ey dimmateng ida agitun lalakki et hi inetu.
Immehneng idad dallin ey daka pan-ibbaga hi Jesus tep pinhed dan meki-
ungbal ni hi-gatu.
47 Kan ni hakey ni tuu nan Jesus ey "Immen di inam et yadda agim ni
lalakkid dallin e pinhed dan meki-ungbal ni hi-gam."
48-50 Kan Jesus etan ni tuu ey "Endi nepilin inak winu agik tep ya nakka
ibbilang ni inak niya agik ey yadda etan tuun kamengu-unnud ni pinhed
nan Ama." Inledeng tudda etan ni disipol tu et kantuy "Adyah ida eya
nakka ibbilang ni inak niya agik."

13

Ya etan inab-abig Jesus ni tuun an nanha-bug ni bukel
(Mark 4:1-9; Luke 8:4-8)

1 Yan nunman ni aggew, ey immehep hi Jesus etan di baley et lumaw di
gilig ni baybay et an manyuyyuddung.
2 Entanni ey neamung ida dakel ni tuud kad-an tu et humgep di bangka
et yumudung diman et mantuttuddu. Immehneng ida tuud gilig ni baybay
ni mengngel ni tuka ituttuddu.

3 Dakel inena-abbig Jesus ni penuttuddu tuddan tuu et huyya hu hakey
ni ina-abbig tu. Kantuy "Wada etan tuun an nantanem e nanhinna-bug tu
bukel ni intanem tu.
4 Yan nengihebwagan tuddan bukel ey wadadda na-gah di gilig ni dalan,
et umlidda sisit et kanen da.
5-6 Yadda edum ni bukel ey na-gah di mabetu. Et ma-nut anggagannu ey
simmemel ida, nem pimmetang ey nakpit ida tep meingpih hu puyek et
eleg lumhed hu lamut da.
7 Na-gah di magulun hu edum, ey simmemel ida, nem inhengan idan
gulun.
8 Yadda edum ey na-gah di kayyaggud ni puyek ey simmemel ida.
Limmameh ida ey wadadda etan malemeh, nem wadadda etan edum ni
melallammeh ey wadadda etan mekallameh ni peteg."
9 Et kantuy "Hedin wada tangila yu, awasi yu huyyan inhel ku et
nemnemnemen yu."

Ya gaputun kapan-ina-abbig Jesus hu tuka penuttuddu
(Mark 4:10-12; Luke 8:9-10)

10 Entanni ey immalidda etan disipol tu et kanday "Kele muka pan-ina-
abbig hedin wada e-helen mun hi-gada e eleg mu panna-ud?"
11 Kan Jesus ni hi-gaday "Hedin hi-gayu, man nakka panna-ud ni
ituttuddu hu elaw ni nan-ap-apuan Apu Dios ni eleg tu peamta ingganah
nunya. Nem hedin yad edum ni tuu, man nakka pan-ina-abbig ni ebuh hu
nakka penuttuddun hi-gada.
12 Ya etan tuun mengu-unnud ni ehel ku ey baddangan Apu Dios et
amtaen tun mengewwat ni nakka ituttuddu ma-lat ma-duman inamta tu et
lumeing. Nem ya etan tuun wada ekket ni inamta tu, nem eleg tu u-unnuda
ey meendi humman ni ekket ni inamta tu.
13 Eggak panna-ud hu nakka penuttuddun hi-gada, tep anin ang-angen
da elaw ku et heni eleg da ang-angen. Anin ni dedngelen da elaw ku et
heni eleg da denglen et eleg da ewwasi.
14 Humman inamnuan ni inhel lan Isaiah e prophet ni kantuy
'Deddengngelen yulli, nem eleg yu han-awat. Ang-ang-angen yulli, nem
eleg yu han-immatun.
15 Hanniman kayu tep kahing kayu, et humman hu eleg yu pinhed ni
dedngelen niya eleg yu pinhed ni ewwatan. Gullat et ni beken kayun henin
nunman, ey han-awat yu hu kameituttuddun hi-gayu, et mantuttuyyu
kayu, et pesinsahan ku hu liwat yu.' *
16 Nem negahat kayu, tep han-ang-ang ni mateyu niya handengel ni tangila
yu, tep inewatan yu hu elaw nan Apu Dios.
17 Makulug ni e-helen kun hi-gayu e dakel ida prophet et yadda edum
ni kayyaggud ni tuun nunman ni neminhed ni menang-ang eyan yuka
ang-ang-anga, nem eleg da ang-angen. Pinhed dan dedngelen eya yuka
deddengngela, nem eleg da dengelen."

Ya keibbellinan etan ni ina-abbig nan Jesus ni tuun an nengiha-bug ni bukel
(Mark 4:13-20; Luke 8:11-15)

18 Inhel Jesus keibbellinan etan ni ab-abig tun nantanem et kantuy
19 "Yadda etan bukel ni na-gah di gilig ni dalan ey humman ida etan tuun
dingngel da hu elaw ni kapan-ap-apuin Apu Dios, nem eleg da han-awat,
tep hineul idan Satanas, et pinhakkeyey liniwwan da hu dingngel da.

* **13:15 13:15** Isaiah 6:10

20 Yadda etan na-gah di mabetu ey heni humman ida etan tuun
kamanggagayan nangngelan dan ehel Apu Dios,
21 nem eleg meihammad hu daka pengullug, et anggagannu ey liniwwan
da. Hedin wada ligat da tep ya daka pengullug, ey pinhakkey ey insiked
dan mengullug.
22 Yadda etan bukel ni na-gah di magulun hu neieligan idan tuun
nangngel ni ehel nan Apu Dios, nem eleg da hengnguda, tep ya pambiyagan
da niya keddangyanan da hu daka nenemnema.
23 Yadda etan bukel ni na-gah di kayyaggud ni puyek hu neieligan idan
tuun nangngel ni ehel nan Apu Dios ey inewatan da et mannananeng idan
mengu-unnud. Et kayyaggud elaw ni edum, kakkayyaggud hu elaw ni
edum ey kayyaggud ni peteg hu elaw ni edum."

Ya ab-abig ni pagey niyadda helek

24 Inab-abig mewan nan Jesus hu hakey ni ab-abig ni keiddingpatan ni
elaw ni kapan-ap-apuin Apu Dios et kantuy "Ya elaw ni kapan-ap-apuin
Apu Dios ey heni etan ni tuun netaneman payew tu.
25 Neugip ida tuun nunman ni hileng ey immali etan buhul tu et taneman
tun bukel ni helek etan payew ni netamman ni pagey et bumsik.
26 Neetteng etan pagey et kamambukkal ey neetteng ida dama etan helek.
27 Immalidda etan bega-en ni kampayew et kandan hi-gatuy 'Kele
kayyaggud hu intanem mun bukel di payew mu ey attu an nalpuan ni
nemahhig ni helek?'
28 Kan etan ni kampayew ey 'Inamtak et wada immalin buhul ni an
nampengitnem ni nunman idan helek.' Kan ida etan ni bega-en tuy 'Kaw
mi panggebbuten?'
29 Kan etan ni Apu day 'Ebuh, anin diman tep entanni ey pekiggebbut
yudda pagey.
30 Diman ew et ngenamung alin ahiani. Hedin ali ew me-teng, ey e-helen
kuddan man-enni et pamengulu dan gebbuten ida etan helek et panlakhen
da et da apuyan ni han da ineni etan pagey.' "

Ya keiddingpatan etan ni ekkeket ni bukel
(Mark 4:30-32; Luke 13:18-19)

31 Inab-abig mewan Jesus hu hakey ni pengi-ingngehan tun elaw ni
kapan-ap-apuin Apu Dios et kantuy "Kamei-ellig hu nan-ap-apuan Apu
Dios etan ni bukel ni mustard e keek-eketan di emin ni bukel.
32 An intanem etan ni hakey ni tuu et meetteng ey humman kee-
ettengngan ni emin ni intanem. Nambalin ni heni keyew ey nemangn-
gapangnga et pambuy-an ni dakel ni sisit."

Ya keiddingpatan etan ni yeast
(Luke 13:20-21)

33 In-ingngeh mewan Jesus hu elaw ni kapan-ap-apuin Apu Dios di yeast
et kantuy "Ya kapan-ap-apuin Apu Dios ey heni etan ni yeast e hedin in-
edum di handilin alinah, man tuka pelbag."

Ya elaw ni kapenuttuddun Jesus ey tuka pan-ina-abbig
(Mark 4:33-34)

34 Huyyadda hu ab-abig Jesus ni nengiingngehan tun elaw ni kapan-ap-
apuin Apu Dios. Impan-ina-abbig tun emin hu nengitenuttudduan tuddan
tuun elaw ni kapan-ap-apuin Apu Dios.
35 Huyyan impahding tu hu inamnuan ni inhel lan eman ni prophet ni
kantuy

"Pan-ina-abbig ku hu pengippeamtaan kun hi-gadan etan ni eleg meamtan nunman ni nekapyaan ni puyek ingganah ni nunya."

Ya keibbellinan etan idan pagey niyadda etan helek di a-abbig

36 Entanni ey hini-yan Jesus ida etan tuu ey himmegep etan di hakey ni baley. Immalidda disipol tu et kanday "Ehel mun hi-gami hu pinhed mun e-helen di a-abbig mun helek ni nekihiken di pagey."
37 Et kan Jesus ni hi-gaday "Ya etan tuun nengitnem ni kayyaggud ni bukel ey hi-gak e Pengulwan ni emin ni tuu.
38 Ya etan payew ey humman eya puyek e nanha-adan ni tuu. Ya pagey ni neitnem ey humman ida tuun Apu Dios. Ya etan helek ey humman ida impantuun Satanas e ap-apun emin ni lawah.
39 Ya etan kangkun buhul ni nengitnem ni helek ey hi Satanas. Ya pengennian etan ni pagey ey humman getud ni kepappegan ni puyek, ey yadda etan man-enni ey humman ida anghel.
40 Ya pengemmungan dan helek et apuyan da, ey henin nunman ali mekapkapyan kepappegan ni puyek.
41 Tep ittu-dak kuddalli anghel Apu Dios et dalli pan-emmungen etan nengituttuddun tuun panliwwatan et yadda emin hu kamengippahding ni lawah
42 et palaw daddallid kamantettebbel ni apuy. Umnanginangih idalli ey ngellingellidihen dalli ngipen da.
43 Meang-ang ali kakinayyaggud ni elaw idan tuun Apu Dios di pan-ap-apuan tu. Hedin wada tangila yu, awasi yu huyyan inhel ku et nemnemnemen yu.

Ya keiddingpatan etan ni neitlun gamgam

44 Ya elaw ni kapan-ap-apuin Apu Dios ey heni etan ni balituk ni neiku-kud puyek. Himmak ni hakey ni tuu et ta-bunan tu. Kaman-am-amleng ni peteg et lumaw et tu pan-igtang ni emin hu limmu tu ma-lat pangetang tun etan ni puyek ni wada balituk ni neiku-ku.

Ya keiddingpatan etan ni inipul

45 Ya hakey pay ni pengi-ingngehan ni elaw ni kapan-ap-apuin Apu Dios ey heni etan ni tuun kaan-umgatagatang niya kaum-enang-ang ni kayyaggud niya nenginan inipul.
46 Wada himmak tun hakey ni kekakkayyaggudan et mambangngad et tu pan-igtang ni emin hu letu tu et gatngan tu humman ni inipul.

Ya etan tabukul niyadda etan deleg

47 Ya mewan hakey ni pengi-ingngehan ni elaw ni kapan-ap-apuin Apu Dios ey heni etan ni tabukul ni deleg. Hedin da inta-mel di baybay, man kameknan emin hu nambakbaklang ni deleg.
48 Hedin napnu etan tabukul, ey iddakal dad gilig ni baybay ni nampili dadda etan kayyaggud et iha-ad dad tallu-an da. Yadda etan lawah ni deleg ey dadda kaibbeng.
49 Hanniman ali hedin mepappeg hu puyek tep um-alidda anghel nan Apu Dios et amungen dadda tuu et appilen dadda kayyaggud et yadda lawah.
50 Pellaw dadda lawah di kamantettebbel ni apuy. Umnanginangih idallidman ey ngellingellidihen da ngipen da."
51 Kan Jesus idan disipol tuy "Kaw yuka ewwasi emin nakka e-ehhela?" Kandan hi-gatuy "Em."

52 Et kan Jesus ey "Emin ida etan kamengituttuddun Tugun Moses ni
kamengu-unnud ni hi-gak et ya elaw ni kapan-ap-apuin Apu Dios hu daka
ituttuddu, ey wada kabaelan dan mengitenuttuddun elaw ni nebayag et
ya dama baluh ni elaw. Henidda law etan ni tuun peukkat tun emin hu
limmu tud baley tun baluh et yadda nebayag ni panyaggudan idan tuu."

Ya eleg pengullugiddan kebebleyan Jesus ni hi-gatu
(Mark 6:1-6; Luke 4:16-30)

53 Ginibbuh Jesus humman idan a-abbig tu et hi-yanen tu humman ni
bebley.
54 Nambangngad di bebley da et mantuttuddud simbaan da. Ida
kametnga tuun tuka ittenuttuddu et kanday "Attu nalpuan ni laing tu niya
kabaelan tun mengippahding idan miracle?
55 Tam u-ungnga ngu ahan ni karpenter, ey inamta tayu hi inetu e hi
Maria et yadda etan agitu e hi James, hi Jose, hi Simon et hi Judas.
56 Wadaddadya dama etan agi tuddan bii. Nem kele attu nengal-an tun
kabaelan tu?"
57 Inhel da humman tep daka keemmehi et anggebe-hel da hi Jesus.
Kan Jesus ni hi-gaday "Makulug ni yadda prophet ey ida kamelispituh di
kebebbebley niya dadda kakulluga, nem yadda mismuh ni kebebleyan da
niyadda agi da ey eleg dadda kulluga."
58 Eleg tu peang-ang hu dakel ni miracle diman, tep eleg ida mengullug
ni hi-gatu.

14

Ya neteyyan John e kamemenyag
(Mark 6:14-29; Luke 9:7-9)

1 Yan nunman ni tsimpuh ey hi Herod hu ap-apud provincia di Galilee.
Dingngel tu e wada huyyan hi Jesus,
2 et kantuddan edum ni ap-apudman e bebley ey "Hi John e kamemenyag
humman nem ay netagwan, et humman hu wada law kabaelan tun
mengippahding ni miracle."
3 Ninemnem Herod huyya tep hi-gatu nengipadpap nan John et paike-
labut tu. Impaikelabut Herod tep impapilit ni ahwa tu e hi Herodias ni
ikkalebut da. Hi Herodias ey ahwan Philip e agin Herod nem piniliw
Herod.
4 Katemmuin John nan Herod e kantuy "Lawah ka e Herod, tep mu
piniliw hu ahwan agim."
5 Pinhed nan Herod ni pepettey hi John, nem kaumtakut ida etan ni Jews
tep daka ibbilang ni prophet hi John.
6 Nem entanni ey nedatngan hu aggew ni pan-an-anlaan dan penginem-
nemneman dan neiungngaan Herod, et maneyaw etan biin u-ungngan
Herodias di hinanggaddan tutu-un neamung ey kaman-am-amleng ni peteg
hi Herod
7 et isapatah tu etan ni bii e kantuy "Anin ni hipa ibbagam et iddawat
ku."
8 Inhel inetu hu e-helen tu et kantuy "Paputul mu ulun John e
kamemenyag et peiha-ad mud duyu et i-lidadya."
9-10 Kamantuttuyyu hi Herod ni nangngelan tun nunman, nem eleg tu
pinhed ni kekyaten hu insapatah tu, tep dingngel idan mangili tu, et tu
paputul hu ulun John di kallabbuttan.

11 In-ali da e inha-ad dad duyu et idwat tu etan ni bii et tu idwat nan
inetu.
12 Immalidda etan disipol John et alen da annel tu et da ikulung et lumaw
idan an mengidaddatteng nan hi Jesus.

Impangan Jesus hu liman libun tuu
(Mark 6:30-44; Luke 9:10-17; John 6:1-14)

13 Yan nangngelan nan Jesus nunya, ey hini-yan tu humman ni bebley
et an mambangka et an manhahhakkey etan di endi nambebley. Nem
dingngel idan tuu e limmaw hi Jesus ey ebuhe nanhi-yan da bebley da et
pan-unuden da hi Jesus. Indallan da ingganah dimmateng idad kad-an tu.
14 Neukat hi Jesus di bangka ey inang-ang tudda dakel ni tuun neamung.
Himmek tudda et pan-ekalen tu degeh da.
15 Yan nunman ni mahmahdem ey immalidda disipol Jesus di kad-an tu
et kanday "Mehilleng ey endi baballey di deya. Attu et itu-dak mudda eya
tuu et ida mangetang ni kennen da ey?"
16 Nem kan Jesus ey "Anin ni dideyaddadya. Idwasi yudda kuman
kennen da!"
17 Kandan hi-gatuy "Iyyadya kuma nem lillimman sinapay et ya
deddewwan deleg ni ebuh."
18 Et kantuy "Anin i-li yudya."
19 Impayudung tuddad mahlek hu tuun neamung et alen tu etan liman
sinapay et ya etan dewwan deleg. Intangaw tud kabunyan et mansalamat
nan Apu Dios. Negibbuh et teneg-angen tu hu sinapay et pan-idwat tuddan
disipol tu et da pan-iwatwat di emin ni tuu.
20 Nengan idan emin et maphel ida. Inemung da natdaan ey napnu hu
hampulut dewwan basket.
21 Limmaw ni liman libu lakin nengan, hin-appil ida bii et yadda u-
ungnga.

Ya nandalnan Jesus di ta-pew ni danum di baybay
(Mark 6:45-52; John 6:15-21)

22 Yan negibbuhan ni ekan, ey impahgep idan Jesus hu disipol tud bangka
et pamengulu tudda lan nan-agwat et ebuhe pampaenamut tudda hu
neamung ni tuu.
23 Entanni ey limmaw etan di duntug ni an mandasal. Nehileng, ey
nanengtun hahhakkey tudman.
24 Yadda etan disipol tu ey nangginawwadda law di baybay, nem
nemahhig hu dalluyun tep ya dibdib e kameiddammu et kametenuttu-ug
hu bangka.
25 Kamangkewa-wa ey kamenglaw hi Jesus di kad-an idan disipol tu e
kamandaddallan di ta-pew ni danum.
26 Inang-ang da ey nemahhig takut da et kanday "Banig humman!" Ey
kapkaw ida.
27 Nem pinhakkeyey immehel hi Jesus et kantuy "Entan takut yu, tep
hi-gak huyya."
28 Et kan nan Peter ey "Hedin makulug ni hi-gam, man pandalan muwak
damad ta-pew ni danum et umli-ak di kad-an mu."
29 Kan Jesus ey "Ikay." Immehep hi Peter di bangka et kamandaddallan
di ta-pew ni danum ey kamenglaw di kad-an Jesus.
30 Nem inang-ang tu na-let ni pewek ey simmakut et kamangkelneng et
tumkuk e kantuy "Apu, ihwang muwak!"

31 Pinhakkeyey hinikmat Jesus ngamay Peter et tengeden tu. Kantun
hi-gatuy "Kulang muka pengullug. Kele ka nandinwa?"
32 Himmegep di Jesus nan Peter di bangka ey nesiked dibdib.
33 Et dayawen idan disipol hi Jesus e kanday "Makulug ni hi-gam hu
U-ungngan Apu Dios."

Ya nampangkalan Jesus ni degeh idan tuud Genesaret
(Mark 6:53-56)

34 Inagwat da etan baybay et dumteng idad Genesaret.
35 Inimmatunan idan tuudman e bebley hi Jesus et pampaeyag dadda
kamampandedgeh di nangkeihnup ni bebley diman et pan-i-lidaddad kad-
an tu.
36 Nampehemmehemmek idan hi-gatu e kanday "Pakepam anhan idan
kamanpandedgeh hu gilig ni balwasim ma-lat ma-kal degeh da." Ey emin
ida etan nengapan balwasi tu ey na-kal degeh da.

15

Ya elaw idan Pharisee
(Mark 7:1-13)

1 Hakkey ni aggew ey wadadda immalin nalpud Jerusalem ni Pharisee
et yadda edum ni kamantuttuddun Tugun Moses et kandan Jesus ey
2 "Kele hedin yadda disipol mu, man eleg da u-unnuda hu elaw idan
aammed tayun nunman e mahapul ni mambullu ni han nengan?"
3 Hinumang Jesus ey kantuy "Tam yu anhan law kakehhinga hu tugun
nan Apu Dios, tep ya elaw yu hu yuka u-unnuda.
4 Tep kan ni tugun nan Apu Dios ey 'U-unnud yu hi ameyun ineyu. Ya
etan tuun wada lawah ni e-helen tun ametu winu hi inetu ey mahapul ni
mettey.'
5 Nem yuka ituttuddu e kanyuy 'Emin etan ibbaddang yud ineyun ameyu
ey anin eleg yu ibbaddang ni hi-gada hedin iddawat yun Apu Dios ida
humman.'
6 Huyya keang-angan tun yuka iwwaklin hu tugun nan Apu Dios, tep ya
elaw yu hu yuka u-unnuda.
7 Maitek kayu, tep kayu kahin-u-unnudin ehel Apu Dios. Makulug
eya impeamta lan eman ni prophet e hi Isaiah ni inhel Apu Dios ni
meippanggep ni hi-gayu e kantuy
8 'Huyyaddan tuu ey ma-nu ehel da, tep kanday da-ak kadeyyawa, nem ya
kakulugan tu ey eleg da-ak kaya nemneman hi-gada.
9 Et humman hu, endi silbi tun da-ak penaydayawan ni hi-gada, tep ya
elaw ni daka pandeyyaw ni hi-gak ey daka u-unnuda hu kameu-unnud ni
tuttuddun tuu.' "

Ya kaumhulun ni kapanlawahin tuu
(Mark 7:14-23)

10 Inaygan Jesus ida tuud kad-an tu et kantun hi-gaday "Dengel yu et
awatan yu eya e-helen ku.
11 Beken ni ya kakennan tuu hu kakelpuin kalwah ni tuu, nem ya
kamelpud bungut tun tuka e-hela hu kakelpuin kalwah tu."
12 Entanni ey limmaw ida disipol tud kad-an tu et kandan hi-gatuy
"Humman ni inhel mu ey impabunget tudda Pharisee."
13 Kan Jesus ey "Emin ida etan kamengituttuddun beken ni elaw nan
Ama Apu Dios di kabunyan ey beken hi Apu Dios hu nengitu-dak ni hi-gada,

et humman hu mesikked hu daka ittenuttuddu ey eleg tudda hellaknibid
kekastiguan da.
14 Entan kakkaguh yuddan Pharisee. Ngenamung ida. Henidda etan ni
nekulap ni kamengippengngulun dellanen ni edum tun nekulap, e hedin
nan-egah, man man-e-gah idan dewwa."
15 Immehel hi Peter et kantuy "Hipa pinhed mun e-helen ni kammun
beken ni ya kennen hu kaumhulun ni panlawahan ni tuu?"
16 Kan Jesus ey "Kele eleg yu han-awat hu nakka e-hela?
17 Kaw eleg yu amta e hedin kinan hu kennen et limmaw di egeh, man
meukkat di tuka keukkasi?
18 Nem ya lawah ni kae-helan tuun nalpud nemnem tu ey humman
panlawahan tu.
19 Tep ya lawah ni nemnem ni tuu hu kaumhulun ni kapampapateyiddan
tuu, ya daka pengi-ebbeebbekin ahwa da, ya daka pansiwsiwid edum dan
tuu, ya daka penekkewi, ya daka panlangkaki niya daka penumtumbukin
edum da.
20 Huyyadda kaumhulun ni kapanlawahin tuu e beken etan ni kandan
pakkaw mambullu ni han nengan."

Ya et-eteng ni kapengullug ni hakey ni biin beken ni Jew (Mark 7:24-30)

21 Hini-yan Jesus humman ni bebley et lumaw di Tyre et yad Sidon.
22 Wada biidman e beken ni Jew ni immalid kad-an Jesus et kantuy "Apu
e helag David, hemek muwak anhan tep nehuklungan ni dimonyoh hu
u-ungngak ni bii et nemahhig e tuka panlelehhani."
23 Nem eleg hummangan Jesus ni hekey. Hinnup idan disipol tu et kanday
"Pea-allaw mu eya biin kamei-unnuunnud tep kaumpapaliteng."
24 Entanni ey kan Jesus etan ni biiy "Neitu-dakkak ni an memaddang
idan ebuh ni Jews ni helag Israel ni eleg mengamtan elaw nan Apu Dios."
25 Nem immali mewan etan biin beken ni Jew et mandukkun di
hinanggan Jesus et kantuy "Apu, baddangi muwak anhan."
26 Hinumang Jesus et kantuy "Lawah hu an ellan hu kennen ni u-ungnga
et an pakan ni ahhu."
27 Kan etan ni bii ey "Makulug huttan e Apu, nem anin daman ahhu, et
dammutun kennen tu hu kae-gahan kan-ahhun hi-gatu."
28 Et kan Jesus etan ni bii ey "Et-eteng muka pengullug. Meidwat ni
hi-gam hu pinhed mu." Yan nunman ni olas ey na-kal hu dimonyoh ni
neihuklung ni u-ungngan etan ni bii.

Ya nampangkalan Jesus ni degeh ida etan ni dakel ni tuu

29 Hini-yan Jesus humman ni bebley et idlan tud gilig ni Baybay e Galilee.
Nanteyed di duntug et yumudung diman
30 ey immalidda dakel ni tuud kad-an tu. Nan-i-li dadda nangkepi-day,
yadda nekulap, yadda nedahuy, yadda nangkenganga et yadda edum ni
kamampandedgeh et pan-ekalen nan Jesus emin degeh da.
31 Natngadda tutu-un nenang-angan da e ida kaum-ehel law hu nangken-
ganga, kayyaggud ida law hu nedahuy, ida kaumdalan law hu nangkepi-
day, ida kaum-ang-ang law hu nangkekulap, et daydayawen da hu Dios
idan helag Israel.

Ya nengipengannan Jesus ni umlaw di epat ni libun tuu (Mark 8:1-10)

32 Entanni et aygan Jesus ida disipol tud kad-an tu et kantuy “Nak ida
kahehmekan emin eya tuu. Nekihahha-ad idan hi-gak di deyan tellun
aggew ey endi law kennen da. Eggak pinhed ni peennamut ida tep neu-
upadda et melngat ida lad dalan.”
33 Kan idan disipol ni hi-gatuy “Attu tayu pengellaan eyad endi
nambebley ni pekkan eyan dakel ni tuu?”
34 Kan Jesus ni hi-gaday “Piga sinapay ni wadan hi-gayu?” Kanday “Pitu
niya ekket ni deleg.”
35 Et ehelen Jesus idan tuu et yumudung ida.
36 Illa tu etan pitun sinapay et ya etan ekket ni deleg et mansalamat nan
hi Apu Dios et teneg-angan tu et idwat tuddan disipol tu et da pan-iwatwat
idan tuu.
37 Nengan idan emin et maphel ida. Inemung da natdaan ey napnu pitun
basket ni sineneg-ang tun sinapay niya deleg.
38 Limmaw ni epat ni libu hu lakin nengan, e eleg makibilang ida bii et
ya u-ungnga dadda.
39 Negibbuh et paenamut idan Jesus et mambangka et lumaw di bebley
di Magadan.

16

Ya nengibag-an idan tuun pengippeang-angan Jesus ni hi-gadan miracle
(Mark 8:11-13; Luke 12:54-56)

1 Yadda edum ni Pharisee et yadda Sadducee, ey limmaw idad kad-an
Jesus ni mematnan hi-gatu. Imbagedan hi-gatun peang-ang tu miracle ni
keang-angan tu hedin makulug ni hi Apu Dios hu nengitu-dak ni hi-gatu,
tep eleg da kulluga e intu-dak alin Apu Dios.
2 Nem hinumang Jesus et kantuy “Hedin kamangkelinnug hu aggew, ey
kanyuy meuggew ni kabbuhhan, tep madlang hu kabunyan.
3 Nem hedin kakkabbuhhan et kamangkukulput ey kanyuy um-udan.
Nelaing kayun mengamtan keibbellinan ni yuka ang-angad kabunyan, nem
kayu kametemman mengimmatun ni kamekapkapyan nunya.
4 Lawah kayu, tep yuka ippatnan memillit ni hi-gak ni mengippeang-
ang ni immatun ni kabaelan nan Apu Dios, nem endi edum ni meidwat
ni penang-angan yun kabaelan tu, nem ebuh hu neipahding lan Jonah e
prophet.” Inhel nan Jesus huyya et hi-yanen tudda et manglaw.

Ya neihlan kaituttudduddan Pharisee niya Sadducee e humman heni etan ni yeast, tep kaum-abelin
(Mark 8:14-21)

5 Nan-agwat di Jesus et yadda etan disipol tu etan di baybay et han da
nemnema e liniwwan da et eleg ida mambalun ni sinapay.
6 Entanni ey kan Jesus ni hi-gaday “Helipat-i yu hu yeast idan Pharisee
et yadda Sadducee.”
7 Ida kaum-enungbal hu disipol tu et kanday “Inhel tu humman tep endi
balun tayu.”
8 Inamtan Jesus hu wadad nemnem da et kantuy “Tam kulang yuka
pengullug ni hi-gak, kele ya keendin balun tayu hu yuka ennungbala?
9 Kaw eleg yu awatan hu nakka pehpehding? Kaw liniwwan yu neneg-
angan kun liman sinapay et pangan ku hu liman libun tuu et matdaan hu
pigan basket?
10 Niya kaw liniwwan yu eman pitun sinapay ni sineneg-ang ku et
meiwatwat di epat ni libun tuu et amungen yu hu pigan basket ni natdaan?

11 Kele kanyuy ya kennen hu nakka pan-e-helan hi-gayu? Helipat-i yu
kuma etan kaittenuttudduddan Pharisee et yadda Sadducee."
12 Inawtan da law e beken ni yeast ni kaikkamdug di sinapay hu kapan-e-
helan Jesus, nem ya neihlan kaituttudduddan Pharisee ni yadda Sadducee.

Ya nanghelan Peter ni tuka pengullug nan Jesus (Mark 8:27-30; Luke 9:18-21)

13 Limmaw di Jesus di bebley ni neihnup di Cesarea Philippi et yadman
hu nengibegaan tuddan disipol tu e kantuy "Hipa dedan hu kan idan tuun
hi-gak e Pengulwan ni emin ni tuu?"
14 Ey kanday "Ya edum ey kanday hi-gam la eman hi John e kamemenyag.
Ya edum ey kanday hi-gam hi Elijah la. Ey ya edum, ey kanday hi-gam hi
Jeremiah la, winu hakey lan prophet ni netagwan."
15 Kan Jesus ni hi-gaday "Nem inna-nu dedan ni hi-gayu, hipa dan kanyun
hi-gak?"
16 Hinumang Peter et kantuy "Hi-gam hi Christo e U-ungngan Apu Dios
e wadan ingganah." *
17 Kan Jesus nan Peter ey "Hi-gam e Simon e u-ungngan John ey man-
am-amleng ka, tep huttan ni inhel mu ey beken ni nalpud nemnem mu,
nem impeamtan Ama Apu Dios di kabunyan ni hi-gam.
18 Et yan nunya, ey ingngadnan dakan hi Peter e ya keibbellinan tu ey
batu. Hi-gam e Peter e meingngadnan ni batu hu umhulun ni pengullugan
idallin tuun hi-gak tep ya humman ni inhel mun hi-gak. Humman idan
mengullug ni hi-gak ey endi kabaelan Satanas ni mengapput ni hi-gada
ma-lat endi silbin daka pengullug.
19 Iddawat kun hi-gam hu saad mu et hi-gam hu mengnged idan alladdud
nan-ap-apuan Apu Dios, et ya e-legen mud puyek ni pehpehding ni tuu ey e-
legen daman Apu Dios di kabunyan. Ya ebbuluten mud puyek ey ebbuluten
daman Apu Dios di kabunyan."
20 Negibbuh humman ni inhel tu et pakattugunen tudda e eleg da e-
ehhelad edum e hi-gatu hi Christo ni pinutuk Apu Dios ni mengippaptek
ni emin ni tuu.

Ya nanghelan Jesus ni elaw ni panlelehhanan tu et ya ketteyyan tu (Mark 8:31–9:1; Luke 9:22-27)

21 Yan nunman hu laputun nengipeamtaan tuddan disipol tun mekap-
kapyallin hi-gatu et kantuy "Mahapul ni umlawwak di Jerusalem et
nak panlelehhanan hu pehding ida etan ni kamengipappangnguluddan
Jews, yadda etan ap-apuddan padi niyadda etan kamantuttuddun intugun
Moses. Et pepettey da-ak ali, nem metegguan nak ni katlun aggew."
22 Nem inaygan Peter hi Jesus di pangil et ibunget tu. Kantuy "Eleg
mabalin ni an meippahding ni hi-gam e Apu huttan ni inhel mu. Eleg
pinhed nan Apu Dios hu hanniman."
23 Nem inligguh nan Jesus nan Peter et kantuy "A-allaw kad kad-an ku.
Heni ka hi Satanas e ap-apun lawah. Ya pinhed mu ey i-e-leg mu hu
mahapul ni meippahding ni hi-gak. Nemnem tu-wangun tuu hu nemnem
mu, beken ni henin nemnem nan Apu Dios."
24 Entanni ey kan Jesus idan disipol tu ey "Ya etan tuun neminhed ni
meikukkuyyug ni hi-gak ma-lat metuttudduan ni elaw ku, ey mahapul
ni eleg tu nemnema hu nelakah ni pambiyagan tu, nem ebbuluten tu

* **16:16 16:16** Ya keibbellinan ni Christo ey ya etan pinutuk Apu Dios ni Menellaknib ni tuu.

panligligatan tu. Anin ni humman umhulun ni ketteyyan tu, et mahapul
ni hi-gak hu u-unnuden tu.
25 Tep ya tuun ya neitu-wan tu eyad puyek hu tuka ikakkaguh ni ebuh
ey endilli biyag tun endi pappeg tud kad-an Apu Dios. Nem ya tuun tuwak
kau-unnuda anin ni umhulun ni ketteyyan tu ey meidwatan ni biyag ni
endi pappeg tud kabunyan di kad-an Apu Dios.
26 Tep anin ni ellan ni tuun emin eya wadad puyek et endi silbitu hedin
endilli biyag tud kad-an Apu Dios, tep mekastigullin ingganah. Endi edum
ni nebalbalol nem ya biyag ni tuun endi pappeg tu, e eleg mabalin ni an
mebeyyadan ma-lat alen tu.
27 Makulug huyya tep hi-gak e Pengulwan ni emin ni tuu ey um-ali-
ak ali mewan ni an menuwet ni tuu. Meang-ang ali dayaw nan Aman
hi-gak ni ellian midda etan ni bega-en tun anghel. Yan nunman alin
aggew ey kastiguen kudda etan lawah impahpahding da. Nem yadda etan
kayyaggud impahpahding da ey iddawat kun hi-gada hu panyaggudan da.
28 Nemnemnem yu eya e-helek ni hi-gayu e makulug ni wadaddan hi-
gayun nunya hu eleg mettey ingganah ang-angen dalli hu pan-ap-apuan
ku e Pengulwan ni emin ni tuu."

17

Ya nelummanan ni ang-ang nan Jesus
(Mark 9:2-13; Luke 9:28-36)

1 Nelabah enem ni aggew ey an ingkuyug Jesus di Peter et yadda etan
han-agi e di James nan John et manteyed ida etan di eta-gey ni duntug et
e-ebbuh idadman.
2 Wadad dadman ey nelumman hu ang-ang Jesus e ya angah tu ey
heni aggew e kaumhili. Ya balwasi tu ey nambalin ni mekabkablah e
kamammussi-lak ni peteg.
3 Entanni ey inang-ang ida etan ni tellun disipol di Moses nan Elijah e
ida kamekiung-ungbal nan Jesus.
4 Et kan Peter nan Jesus ey "Apu, kayyaggud illian tayudya. Hedin pinhed
mu, umkapya-ak ni tellun a-abbung, hakey ni hi-gam, hakey nan Moses
niya hakey nan Elijah."
5 Kaman-e-ehhel hi Peter ey pinhakkeyey nehiduman idan kulput ni
kaumhili, ey wada immehel alid kulput e kantuy "Huyya hu U-ungngak
ni nakappinhed ku niya kamengippeamleng ni hi-gak. Kulug yu hu ehel
tu."
6 Simmakut ida etan tellun disipol tun nangngelan dan etan ni ehel et
lumukpap idad puyek.
7 Nem hinnup idan Jesus et kap-en tudda et kantuy "Entan takut yu. Inah
kayu."
8 Intangaw da ey ebuh law hi Jesus ni wada.
9 Ida kamenayyud duntug ey sinugun idan Jesus et kantuy "Entan tu
e-ehhel humman ni inang-ang yu ingganah ni metegguan nak di katey."
10 Ey kandan Jesus ey "Kele kan idan kamantuttuddun Tugun Moses
ey pakkadek mebukkul ni um-ali mewan hi Elijah et han umli etan
mengippaptek ni tuu?"
11 Hinumang Jesus ey kantuy "Makulug ni pakkadek um-ali hi Elijah et
idaddan tun emin.
12 Nem e-helek ni hi-gayu e immali hi Elijah, nem eleg immatunan idan
tuu et panligligat da. Hanniman dama pehding dan hi-gak e panligligat
da-ak ni hi-gada."

13 Inewatan da law e hi John e kamemenyag hu tuka pan-e-hela.

Ya nangkalan Jesus ni neihuklung ni dimonyoh etan ni u-ungnga
(Mark 9:14-29; Luke 9:37-43)

14 Yan nambangngadan dad kad-an idan tuun neamung ey limmaw etan
hakey ni tuud kad-an Jesus et mandukkun et kantuy
15 "Apu, hemek mu anhan u-ungngak et ekalen mu keldah tu tep tuka
panlelehhani. E-eggel ni nan-egah di danum et yad apuy.
16 Inlaw kud kad-an idan disipol mu, nem eleg da han-ekal degeh tu."
17 Kan Jesus ni hi-gaday "Ayyakaw kayun tuun nunya, lawah kayu niya
endi yuka pengullug! Piga binabbal kun hi-gayu? Kaw mekihahha-addak
ni hi-gayun ingganah et han kayu mangulug? I-li yudya etan u-ungnga."
18 Et pea-allaw tu etan neihuklung ni dimonyoh etan ni u-ungnga ey
pinhakkeyey yimmaggud law.
19 Entanni ey limmaw ida disipol tud kad-an tu et e-ebbuh ida ey kandan
hi-gatuy "Kele eleg mi han-ekal hu neihuklung ni dimonyoh etan ni u-
ungnga?"
20 Kan Jesus ni hi-gaday "Em, tep beken ni nehammad hu yuka pengullug.
E-helen kun hi-gayu e makulug ni anin ni henin kainekkeket ni bukel ni
mustard hu yuka pengullug nan hi Apu Dios, nem neihammad ni peteg et
dammutun hedin kanyuy mei-tan hu duntug, man mei-tan tu-wangu hedin
humman pinhed Apu Dios. Han-ipahding yu hu hipan pinhed yun pehding
hedin nehammad yuka pengullug.
21 Nem ya henin nunman ni dimonyoh ni neihuklung ey mahapul ni
mantetpel kayun mandasal et han ma-kal di tuu."

Ya pidwa tun nanghelan Jesus ni elaw ni ketteyyan tu
(Mark 9:30-32; Luke 9:43-45)

22 Yan neamungan idan disipol nan Jesus di Galilee, ey kan Jesus ni hi-
gaday "Hi-gak e Pengulwan ni emin ni tuu ey ellan da-ak idallin edum ni
tuu et nemahhig pehding dan hi-gak.
23 Pepettey da-ak, nem yan katlun aggew ni ketteyyan ku, ey metegguan
nak ali." Yan nangngelan idan disipol tun nunya ey ida kaumlelemyung.

Ya bayad ni buwis di Tempol

24 Yan linawwan dad Capernaum ey limmaw ida kaman-emmung ni
buwis di kad-an nan Peter et kanday "Kaw kamambeyyad apu yun buwis
di Tempol?"
25 Hinumang nan Peter et kantuy "Kele tep eleg? Tam kamambeyyad."
Himmegep hi Peter etan di baley ey nemangulun immehel hi Jesus et
kantuy "Simon, hipa kamambeyyad ni buwis di gubilnud Rome, kaw yadda
tuu ngu dedan diman e bebley winu yadda etan binunal diman?"
26 Kan Peter ey "Yadda binunal hu kamambeyyad." Ey kan nan Jesus ey
"Hedin hanniman, ey eleg ida tep mahapul ni mambeyyad hu tuu dedan
diman ni buwis dad gubilnu. Heni daman hi-gak e U-ungngan Apu Dios e
eleg mahapul ni nak mambeyyad ni buwis di Tempol tu.
27 Nem anin elaw ka et ka memenwit di baybay et ya etan memengngu-
lun benwiten mu, ey tewab mu bungut tu et ang-angen mu etan pihhuh ni
palatah ni ingkamil tu et alen mu, ma-lat humman ibbayad tayun buwis
di Tempol."

18

Ya elaw ni makulug ni kasina-gey di biyag
(Mark 9:33-37; Luke 9:46-48)

1 Yan nunman, ey limmaw ida disipol Jesus di kad-an tu et kanday "Hipa
keta-ta-geyyan di kapan-ap-apuin Apu Dios?"
2 Immayag hi Jesus ni u-ungnga et peehneng tud hinangga da et kantuy
3 "Dengel yu eya makulug ni e-helen kun hi-gayu. Eleg kayulli mei-
dum di nan-ap-apuan Apu Dios hedin eleg melumman nemnem yu ma-lat
henin nemnem idan u-ungnga, e beken idan makehing, nem nelakah dan
ebbuluten hu elaw ni makulug.
4 Ya tuun pebabah tu annel tu e heni eyan u-ungnga, ey hi-gatu keta-ta-
geyyan di kapan-ap-apuin Apu Dios.
5 Ya etan tuun pinhed tudda hu u-ungnga, tep tuka ibbilang ni u-ungngak
ida, ey pinhed tuwak dama.

Mahapul ni hellipat-an tayu ma-lat ya kakkayyaggud hu elaw tayu
(Mark 9:42-48; Luke 17:1-2)

6 Nem ya etan tuun hi-gatu umhulun ni pengiwwallengan ni pakekulug
tun tuka pengullug ni hi-gak, ey heballi ta-yunan buklew tun et-eteng ni
batu et an lenengen di baybay.
7 Anggehemmek tuud puyek tep wadan kenayun hu kamenuttullun ni hi-
gadan manliwwat. Humman idan kametuttullun ey anggehemmek idalli,
nem nema-maddalli etan kaumtenuttullun, tep anggehemmek idallin peteg
tep ya kastigu da.
8 Hedin ya heli yu niya ngamay yu hu kaumhulun ni yuka pengippahdin-
gin lawah, heballi putul yu et bekahen yu. I-imman hu anin megumhulan
kayu nemet wada hu biyag yun mannananeng, nem ya hu wadan emin
ngamay yu niya heli yu ey kayu umlaw di apuy ni eleg me-dep et kayu
manha-ad diman ni ingganah.
9 Ey hedin ya mateyu hu kaumhulun ni yuka panliwwasi, ey heballi
ukit yu. I-imman hu anin endi mateyu, nemet wada hu biyag yun
mannananeng, nem ya hu wadan dewwa hu mateyu ey kayu umlaw di
apuy et kayu manha-ad diman ni ingganah.

Ya kei-ingngehan etan ni kalneroh ni netalak
(Luke 15:3-7)

10 Ang-ang yu et endi yu pihhulen ni anin hakey ida eyan u-ungnga, tep
e-helek ni hi-gayu e yadda anghel da ey wadaddan kenayun di kabunyan
di kad-an nan Apu Dios e kamenang-ang-ang ni hi-gada.
11 Hi-gak e Pengulwan ni emin ni tuu ey immali-ak di puyek ni an
menellaknib ni tuud liwat da.
12 Kaw amta yu hu pehding etan ni tuun wada hanggatut ni kalneroh tu
hedin metellak hu hakey? Inamtak et ya pehding tu ey hi-yanen tu etan
nahyam et heyam ni kalneroh di pattullan et tu hamahamaken etan hakey
ni netalak.
13 Et hedin himmak tu etan hakey ni netalak ey e-etteng amleng tun
nenamakan tu, nem ya hu amleng tudda etan ni nahyam et heyam ni
kalneroh ni eleg matelak.
14 Hanniman dama elaw Ama Apu Dios di kabunyan. Eleg tu pinhed ni
wada eleg mehellaknibin anin hakey ni u-ungnga.

Ya elaw ni penuggun yudda etan ni edum yun nambahul ni hi-gayu

15 Hedin wada mambehhul ni hakey ni tuun hi-gayu, elaw kayud kad-an
tun e-ebbuh kayu et yu peamtan hi-gatu humman ni bahul tun hi-gayu. Et
hedin mantuttuyyun liwat tu, ey han-ayyam kayu law mewan.
16 Nem hedin eleg tu ebbuluta bahul tu, ey ayag kayun dewwa winu
tellun pan-e-dum yun penuggunan yun hi-gatu ma-lat wada mengngel ni
ittugun yu.
17 Nem anin ni um-ikuyug kayu, nem kapya tun eleg tu ebbuluta niya eleg
tu dedngela penuggun yu, ey anin ehel yuddan emin ni kamengullug et hi-
gada menuggun ni hi-gatu. Hedin eleg tu dedngela, anin ew ngenamung
tu, nem entan tu ibilang ni kamengullug humman ni tuu.

Ya pehding yun mengi-leg niya mengi-ebbulut

18 Makulug eya e-helek ni hi-gayu e emin e-legen yud puyek ni
pehpehding ni tuu, ey e-legen daman Ametayun hi Apu Dios di kabunyan.
Ya ebbuluten yud puyek ey ebbuluten tu dama."
19 Kantu mewan ey "Hedin ihhummangan ni dewwa hu pinhed dan
ibbagan Apu Dios di dasal da, man makulug ni iddawat tu.
20 Tep anin ni dewwa, winu tellu hu meemmung ni menaydayaw ni hi-
gak, tep ya daka pengullug et wada-ak di kad-an da."

Liwwan tayu bahul ni edum tayun hi-gatsu

21 Immali hi Peter di kad-an Jesus et kantuy "Apu, inna-nu hedin
eleg issiked ni edum ni tuun mambehhul ni hi-gak, kaw liwwanen kun
neyun? Hedin nangkappitun nambahul ni hi-gak hu hakey ni tuu, kaw
mangkappitu daman liwwanen ku bahul tu?"
22 Kan Jesus ey "Anin na-mun mampittun mandubli hu nepitun pambe-
hhulan tun hi-gam et mahapul ni liwwanen mu."
23 In-ingngeh nan Jesus hu kapan-ap-apuin Apu Dios etan ni hakey ni
ap-apu et kantuy "Wada etan ap-apun pinhed tun beyyadan idan bega-en
tu hu utang dan hi-gatu.
24 Illa tu etan neitudekan ni wada utang dan hi-gatun pihhuh ey in-ali
da etan hakey ni bega-en tun linnibu pihhuh ni beyyadan tu.
25 Nem eleg tu hambayad tep endi pihhuh tu. Et kan etan ni apu tu ey
mahapul ni meigtang ni emin hu limmu tu niya meigtang idan han-ahwa
et yadda u-ungnga da, ma-lat pameyad tun utang tu.
26 Nem nandukkun etan bega-en di hinangngab ni apu tu et mampehem-
mehemmek e kantuy 'Heged mu ni anhan et han nak ali bayadin emin
inutang ku.'
27 Himmek etan ni ap-apu humman ni bega-en tu et kantuy 'Anin ew ni
eleg mu beyyadi humman ni utang mu.'
28 Et lumaw etan bega-en ey dinammu tud dalan etan keingngeh tun
bega-en ni impautangan tun hanggatut ni pihhuh. Hingkel tu et kantuy
'Bayadim etan inutang mun hi-gak.'
29 Nandukkun etan bega-en di hinangga tu et kantuy 'Entanni anhan
yaggud beyyadak alin emin, nem panheged ka anhan ni ekket.'
30 Nem eleg pekahged et tu paikelabut humman ni hakey ni bega-en ni
impautangan tu ingganah teklaen tun emin hu utang tu.
31 Inang-ang idan edum tun bega-en emin humman ni neipahding ey
eleg da pinhed et da idaddatteng ni apu da.
32 Et paeyag ni apu da etan bega-en tu et kantuy 'Lawah kan peteg ni
bega-en. Nampehemmehemmek kan hi-gak et eggak pabeyad etan utang
mu,

33 ey kele anhan endi hemek mu etan ni kadwam ni bega-en ni henin
impahding kun hi-gam?'
34 Bimmunget etan ap-apu tep ya elaw tu et paikelabut tu ingganah
teklaen tun emin hu utang tu."
35 Et kan Jesus law ni impanggillig tun inhel ey "Hanniman dama hu
pehding nan Apu Dios, e hedin eleg yu liwwana hu bahul ni edum yu,
man eleg tu dama liwwana hu liwat yu."

19

Ya nengituttudduan Jesus ni meippanggep ni panhi-yanan ni han-ahwa
(Mark 10:1-12)

1 Ginibbuh nan Jesus humman ni intuttuddu tu et hi-yanen tu humman
ni bebley di Galilee et lumaw idad bebley di Judea e ba-hil ni Wangwang
e Jordan.
2 Neiunud ida dakel ni tuun hi-gatu ey nan-ekal tu degeh idan kaman-
pandedgeh.
3 Entanni ey wadadda immalin Pharisee di kad-an Jesus et da patnaan
hedin meihhalla penummang tu eyan ibbageda, et kandan hi-gatuy "Hipad
elaw tayu hu dammutun umhulun ni peni-yanan ni lakin ahwa tu?"
4 Kan Jesus ey "Kaw eleg yu benidbiden hu neitudek ni ehel nan Apu
Dios e kantuy 'Ya eman ni laputun naltuan ni emin ey kinapyan Apu Dios
hu laki et ya bii?'
5 Et kantu mewan ey 'Et mukun ya laki ey hi-yanen tud ametun inetu et
an menang-ang ni ahwaen tu, et man-addum ida et henidda law hakey ni
annel.' "
6 Intuluy Jesus et kantuy "Humman idelaw ni dewwan nan-addum ey
henidda law hakey, et humman hu, eleg mabalin ni an panhi-yan ni tuu
hu impan-addum nan Apu Dios."
7 Kandan hi-gatuy "Kele kan Moses ey 'Dammutun manhi-yan hu han-
ahwa hedin kapyaen ni laki hu papil ni panhi-yanan da et idwat tun
ahwatu?' "
8 Kan Jesus ni hi-gaday "Annagam in-abulut Moses ni manhi-yan hu han-
ahwa, tep mekelhi ulu yun Jews. Nem yan laputun nanletuan Apu Dios ni
emin ey eleg tu iebulut humman.
9 E-helek ni hi-gayu e ya lakin hi-yanen tu ahwa tu et mambintan, ey
in-abek tu ahwa tu. Ya dammutun peni-yanan ni lakin ahwa tu ey ebuh
hedin in-abek ni ahwa tu."
10 Et kan idan disipol tu ey "Hedin tep henin nuntan, man heballi ew
eleg mengahwa."
11 Nem kan Jesus ni hi-gaday "Beken ni emin tuu ey kanday eleg ida
mengahwa, tep hahhakkey ida hu indawtan Apu Dios ni gahat dan eleg
mengahwa.
12 Ya eleg pengahwain edum ni tuu ey kapyatun neiungngaddan eleg
mengahwa. Yadda edum ey eleg ida mengahwa tep ya impahding ni edum
dan tuun hi-gada. Yadda edum ey eleg ida mengahwa tep ya ngunu dan
meippanggep ni kapan-ap-apuin Apu Dios. Hi-gayuddan eleg tu pinhed ni
mengahwa ey kayyaggud hedin humman u-unnuden yu."

Indasalan Jesus ida u-ungnga
(Mark 10:13-16; Luke 18:15-17)

13 Wadadda tutu-un nan-ilaw da u-ungnga dad kad-an Jesus et da
pakepan hi-gatu ma-lat idasalan tuddan panyaggudan da. Nem imbunget
idan disipol Jesus, tep kanday daka helli-waa hi Jesus.
14 Nem kan Jesus ey "Entan tu ika-leg ellian idan u-ungngad kad-an ku,
tep yadda etan tuun henin elaw idan eyan u-ungnga hu elaw da hu meilla-
kam di nan-ap-apuan Apu Dios."
15 Et kap-en tu uludda etan ni u-ungnga et idasalan tudda et han tudda
hi-yana.

Ya etan tuun kedangyan ni eleg tu pinhed ni mengu-unnud nan Jesus
(Mark 10:17-31; Luke 18:18-30)

16 Entanni ey wada immalin tuud kad-an Jesus et kantuy "Apu, hipa
kayyaggud ni pehding ku ma-lat mawedan hi-gak hu biyag ni endi pappeg
tu?"
17 Kan Jesus ni hi-gatuy "Kele kammuy kayyagguddak? Endi edum ni
kayyaggud nem ebuh hi Apu Dios. Hedin pinhed mu biyag ni endi pappeg
tu, man unud mu intugun Apu Dios."
18 Kan etan ni tuu ey "Hipa u-unnuden kun intugun tu?" Kan Jesus ey
"Entan patey mu, entan tu iebek ahwam, entan panekew mu, niya entan
pan-itek mu.
19 U-unnud yudda a-ammed yu niya pehed yu edum yun tuu, henin
impeminhed yun annel yu."
20 Kan etan ni tuu ey "Emin huyyan tugun ey nakka u-unnuda. Hipa
kulang ku?"
21 Kan Jesus ni hi-gatuy "Hedin pinhed mun endi kakulang ni elaw mud
hinanggan Apu Dios, man lakkay et mu igtang ni emin hu limmum et mu
idwat idan nangkewetwet ma-lat maweda kinedangyan mud kabunyan.
Ey immali ka et maiunud kan hi-gak."
22 Yan nangngelan etan ni tuun nunman ey limmemyung et manglaw,
tep kedangyan ni peteg.
23 Et kan Jesus idan disipol ey "Neligat hu kedangyan ni mei-dum di nan-
ap-apuan nan Apu Dios.
24 E-helek ni hi-gayu e nelallakkah hu kamel ni um-usip di telek ni lubay
nem ya an keilla-kaman ni kedangyan di nan-ap-apuan Apu Dios."
25 Yan nangngelan idan disipol tun nunya, ey natngadda et kanday "Kaw!
Et hipadda tep hu dammutun mehellakniban?"
26 Kaitettekel idan Jesus ey kantuy "Ya tuu ey endi kabaelan tun
menellaknib ni annel tu. Nem hi Apu Dios ey han-ipahding tun emin."
27 Ey himmapit hi Peter et kantuy "Nem ang-ang mu kedi e Apu,
inwalleng min emin et adyah e hi-gam hu mika u-unnuda, nem hipalli
iddawat mun hi-gami?"
28 Kan Jesus ni hi-gaday "Dengel yu tep e-helen kun hi-gayu e makulug ni
yallin kehullulan ni emin eyan wadan nunya ey hi-gak ali e Pengulwan ni
emin ni tuu ey umyudungngak alid kayuddungin ap-apu. Hedin hi-gayulli
dama, man umyudung kayu etan di yuddungngan ni hampulut dewwan
ap-apu et hi-gayu hu pan-ap-apuddan * helag idan hampulut dewwan u-
ungngan Israel.
29 Emin ida etan tuun hi-yanen da a-ammed da, ya u-ungnga da niya
aaggi da, ya payew da niya baley da, tep ya daka pengu-unnudin hi-gak,
ey hi-gadalli hu meidwatan ni dakel ni panyaggudan dan hakey ni aggew,
ey meidwatan idallin biyag dan endi pappeg tu.

* **19:28 19:28** Ya hakey ni keibbellinan nunya ey menuwet.

30 Nem yadda etan kameibbillang ni tuun nunya ey humman idalli hu
eleg meibbillang ni tuu. Ey yaddalli etan tuun endi bilang tun nunya ey
hi-gadalli meibbillang ni tuu."

20

Ya intuttuddun Jesus meippanggep ni nemangulu et ya nanggillig

1 Nan-a-abbig hi Jesus et kantuy "Ya elaw ni kapan-ap-apuin Apu Dios ey
heni etan ni tuun himmaleman ni an menang-ang ni mangngunnud galden
tu.
2 Wadadda hinummangan tun tangdanan tuddan henin katangdanan
tuun han-aggew et ilaw tuddan an mangngunnu.
3 Neta-nang aggew et lumaw mewan di mulkaduh ey wadadda inang-ang
tun edum ni tuun endi daka pehpehding e idan ebuh kaman-eh-ehneng.
4 Et kantun hi-gaday 'Lakkayuy et kayu mangngunud galden ku et
tangdanan dakeyun tangdan ni han-aggew.' Et lumaw ida etan tuun an
mangngunnu.
5 Yan nandattekan ni aggew niyan hambatenganan, ey wadadda mewan
tu inaygan ni an mangngunnu.
6 Kamangkehilleng ey limmaw mewan di mulkaduh ey wadadda inang-
ang tun tuun kaman-eh-ehneng ni ebuh. Kantun hi-gaday 'Kele kayu
kamanhahha-ad di deyan han-aggew ey endi yuka ngunnungunnua?'
7 Kandan hi-gatuy 'Tep endi kamengeyyag ni hi-gamin an mangngunnu.'
Kantun hi-gaday 'Elaw kayu et kayu mangngunud galden ku.'
8 Yan nunman ni mahmahdem ey kan etan ni kan galden etan ni
kamengipappaptek ni galden tuy 'Ayagim ida kamangngunnu et idwat mu
tangdan da. Pamengulum ida etan nanggillig ni nangngunu et han mu
idwat tangdan ida etan ni nemangulun nangngunu.'
9 Immalidda etan nanggillig ni nangngunu et idwat tu tangdan dan henin
tangdan ni tuun han-aggew nangngunuan tu.
10 Yan illian ida etan ni nemangulun nangngunun kakkabbuhhan, ey
kanda na-mu nem e-edduman tu hu tangdan dan han-aggew, nem eleg.
11 Yan nenawtan dan tangdan da, ey ida kaman-e-nguh et ida kamangn-
gungudu e kanday
12 'Yadda nanggillig ey han-olas ni ebuh nangngunuan da. Hi-gami ey
nepeppetang kamin han-aggew ni nangngunu, nem ay kele nan-iingngeh
tangdan mi?'
13 Nem kan etan ni kan galden ey 'Agik ida, endi yu bellawen ni hi-gak
tep indawat ku hu inhummangan tayun tangdan yun han-aggew.
14 Aleyu kuma eya tangdan yu et umenamut kayu. Ngenamung ngak
hedin kangkuy i-ingngeh ku hu tangdan idan nanggillig di tangdan yun
nemangulu.
15 Endi biyang yud pihhuh ku. Kaw kayu kaum-ameh tep himmek
kudda?' "
16 Et kan Jesus ey "Yadda tuun eleg meibbillang ni nunya ey hi-gadalli
neta-ta-gey. Yadda etan eta-gey ni tuun nunya ey hi-gadalli meibbillang ni
nebabah ni hakey aggew."

Ya pitlu tun penghelan Jesus ni ketteyyan tu
(Mark 10:32-34; Luke 18:31-34)

17 Yan kapampenglawwid Jesus di Jerusalem, ey ineyagan tudda etan
disipol tu et e-ebbuh ida ey kantun hi-gaday

18 “Yan lawwan tayud Jerusalem ey hi-gak e Pengulwan ni emin ni tuu ey
pedpap da-ak idan ap-apuddan padi et yadda etan kamantuttuddun tugun
Moses. E-helen da e wada bahul ku et pepettey da-ak.
19 Illaw da-ak di kad-an idan tuun beken ni Jew et pan-impipihulan da-
ak, niya pan-imbabaigan da-ak et han da-ak ipetak di krus et yadman
ketteyyan ku. Nem yan katlun aggew ey metegguannak.”

Ya etan imbagan inad James nan John
(Mark 10:35-45)

20 Immali hi ahwan nan Sebedi et yadda etan dewwan u-ungnga tun
disipol Jesus et mandukkun di hinangga tu et kantuy “Wada et anhan
ibbagak ni hi-gam.”
21 Kan Jesus ey “Hipa pinhed mun ibbaga?” Kantuy “Payudung muddalli
anhan eya dewwan u-ungngak di winannan mu et yad winillim di pan-ap-
apuan mulli.”
22 Nem kan Jesus etan idan han-agi ey “Eleg yu amta hu kapan-ibbagan
ineyu. Kaw makkaw et dammutun han-isipel yu hu ligat ni heni eyan
panliggatan ku?” Kandan hi-gatuy “Dammutun han-isipel mi.”
23 Et kan Jesus ni hi-gaday “Makulug ni panligligatan yuddalli etan henin
panligligatan ku, nem endi kelebbengan kun mengippanghel hedin hipa
umyudung di winannan ku niyad winillik di pan-ap-apuan ku. Ngenamung
hi Ama Apu Dios ni mampilli hedin hipa pinhed tun pillien.”
24 Dingngel ida etan ni hampulun disipol Jesus humman ni an imbagad
James nan John ey ida kaumbubunget ni hi-gada.
25 Et paeyag idan Jesus ni emin di kad-an tu et kantun hi-gaday “Inamta
yu elaw ni ap-apuddan Gentiles e daka peta-gey annel da niya daka ba-
aba-aladda tutu-u.
26 Nem beken ni henin nunya hu elaw tun hi-gayu. Hedin wada pinhed
tun eta-gey ali saad tu, man mahapul ni hi-gatu pambega-en yun emin.
27 Ey hedin wadan hi-gayu hu pinhed tun hi-gatulli keta-ta-geyyan, ey
mahapul ni mambalin ni heni himbut ni mengingungngunnun panyaggu-
dan yun emin.
28 Tep anin hi-gak e Pengulwan ni emin ni tuu et immali-ak ni an
mambalin ni bega-en tep ya panyaggudan idan tuu. Eleggak umlin man-
ap-apu, nem immali-ak ni an mettey ni peneklaan kun liwat ni tuu ma-lat
mahelakniban ida.”

Ya nangkalan Jesus ni kulap ida etan ni dewwan tuu
(Mark 10:46-52; Luke 18:35-43)

29 Kapanhi-yanad Jesus etan bebley di Jericho ey neiunud ida dakel ni
tuu.
30 Wadadda etan dewwan lakin nekulap ni yimmudung di gilig ni keltad.
Dingngel da e kamangkelebbah hi Jesus ey ida kamantetekkuk e kanday
“Apu Jesus e helag David, hemek dakemi anhan!”
31 Ey imbunget ida etan ni neamung ni tuu e kanday “Eneeneng kayu!”
Nem da anhan law kapan-ihi-met et ida kamantetekkuk e kanday “Apu
e helag nan David, hemek dakemi anhan!”
32 Immehneng hi Jesus et aygan tudda et kantuy “Hipa pinhed yun
pehding kun hi-gayu?”
33 Kandan hi-gatuy “Apu, pinhed min e-kalen mu kulap mi.”
34 Himmek idan Jesus et kap-en tu mateda ey pinhakkeyey kaum-ang-ang
law hu mate da et maikuyug idan Jesus.

21

Ya linawwan Jesus di Jerusalem
(Mark 11:1-11; Luke 19:28-40; John 12:12-19)

1 Ida kamenetteng di Jesus et yadda disipol tud Jerusalem, e wadaddad
Betpage di Duntug e Oliba, ey impamengulu tudda dewwan disipol tu.
2 Kantun hi-gaday "Ibubbukkul yu lad eman di bebley di Betpage et hedin
ang-angen yu la etan han-inan kebayyun neiiket, ey ukah yu et i-li yudya.
3 Hedin wada um-ehel ni hi-gayu ey nealay kanyuy 'Mahapul ni Apu
tayu' et i-abulut tu kaya."
4 Huyya nekapkapyan inamnuan eman ni inhel lan prophet Apu Dios ni
kantuy
5 "Ehel yuddan tuud Jerusalem e iyalli law etan patul da. Tuka pebabah
annel tu et mantakkay di kilaw ni kebayyu." *
6-7 Inu-unnud ida etan ni dewwan disipol hi Jesus et lumaw ida et dalli
alen etan ida han-inan kebayyu et ekalen da ta-kep ni balwasi da et idpen
dad beneg idan nunman ni kebayyu et mantakkay hi Jesus.
8 Nan-ekal idan dakel ni tuun neamung hu ta-kep ni balwasi da et pan-
iap-ap dad keltad. Ida nengala edum ni tuun bulbulungngan et da pan-
iap-ap di keltad ni dellanen Jesus. Humman elaw ni nenaydayawan dan
hi-gatu.
9 Yadda tuun nemangulu niyadda etan kameitu-tu-nud nan Jesus ey daka
pan-itkuk hu daka penaydayaw ni hi-gatu e kanday "Kaka medeyyaw e
helag nan David! Em, kaka medeyyaw tep intu-dak dakan Apu Dios. †
Dayaw tayu hi Apu Dios e Keta-ta-geyyan."
10 Yan dintengan di Jesus di Jerusalem, ey natngaddan emin tuudman et
kanday "Hipa huyyan tuu?"
11 Hinumang ida etan ni dakel ni tuun neikuyug nan Jesus ey "Hi Jesus
di Nazareth di Galilee e prophet."

Ya linawwan Jesus di Tempol
(Mark 11:15-19; Luke 19:45-48; John 2:13-22)

12 Himmegep hi Jesus di Tempol et pampa-hep tudda etan kamam-
panggettang et yadda kaumgatang di bawang. Binetu-lang Jesus ida tebol
idan kamenullul ni pihhuh et ya yuddungngan idan kamanggettang ni
paluma,
13 et kantun hi-gaday "Kan Apu Dios di ehel tuy 'Ya baley ku ey
meingngadnan ni dassallan,' nem ay impambalin yun heni tallu-an idan
mangkatekew, tep hauhaul hu yuka pengellain pihhuh idan tuudya."
14 Immalidda nekulap et yadda nepi-day di kad-an Jesus di Tempol et
ekalen tu kulap da et ya pi-day da.
15 Nem yadda ap-apuddan padi et yadda kamantuttuddun Tugun Moses
ey bimmunget idan nenang-angan dan nunyan kayyaggud ni kapehpehd-
ing Jesus, niyan nangngelan daddan u-ungnga e daka ittettetkuk di Tempol
e kanday "Kaka medeyyaw e helag nan David!"
16 Kandan Jesus ey "Kaw eleg mu dedngela daka ittettetkuk?" Ey
kan Jesus ni hi-gaday "Nak ida kadeddengngela. Daka pampeamnu hu
impatudek nan Apu Dios. Kaw eleg yu benidbiden etan neitudek e kantuy

* **21:5 21:5** Huyyan klasih ni kebayyu ey donkey. Hedin nantakkay hu patul di donkey, ey peang-ang tu e linggep in-ali tu. Nem hedin ya ustuh ni kebayyu hu nantakkayan tu, man mekiggubbat. † **21:9 21:9** Psalm 118:26

‘Anin idan kaungaunga niya gegellang et sinuttudduam idan menaydayaw
ni hi-gam.’ ‡”
17 Hini-yan di Jesus humman idan tuu et lumaw idad Betania et manha-
ad idadman ni hanlabbi.

Ya pinhed tun e-helen etan eleg lummeh ni keyew ni fig
(Mark 11:12-14, 20-24)

18 Yan newa-waan tun nambangngadan Jesus di Jerusalem ey neu-upad
dalan.
19 Inang-ang tu etan keyew e fig di gilig ni keltad et tu ang-angen ey endi
lameh tu, ebuh bulung tu, et kan tuy “Eleg kalli law umlameh ni ingganah.”
Ey pinhakkeyey nakpit etan keyew.
20 Inang-ang idan disipol tu humman ni neipahding ey natngadda.
Kanday “Kele pinhakkeyey nakpit eya keyew?”
21 Kan Jesus ni hi-gaday “Makulug eya e-helen kun hi-gayu e hedin wada
dinel yun Apu Dios niya eleg kayu mandinwa, ey dammutun han-ipahding
yu hu impahding ku eyan keyew. Beken ni ebuh humman, nem dammutu
mewan ni hedin kanyun duntug ey ‘kei-tan kad baybay,’ man mei-tan tu-
wangu hedin pinhed nan Apu Dios.
22 Anin hipa ibbageyun Apu Dios et iddawat tu hedin wada yuka
pengullug.”

Ya kelebbengan Jesus ni mantuttuddu
(Mark 11:27-33; Luke 20:1-8)

23 Himmegep hi Jesus di Tempol et kamantuttuddu ey immalidda etan
ap-apuddan padi niyadda ap-apuddan Jews di kad-an tu et kanday “Hipa
kelebbengan mun mengippahding ida eyan muka pehpehding? Hedin
wada kelebbengan mu, hipa ni-ngangu nengidwat?”
24 Hinumang Jesus et kantuy “Wada ni dama ibbagak ni hi-gayu. Hedin
hummangen yuwak, ey e-helen ku dama nalpuan ni kelebbengan ku.
25 Hipa nengitu-dak nan hi John ni an memenyag, ya tuu winu hi Apu
Dios?” Nanhuhummangan ida et kanday “Hedin kan tayuy ‘hi Apu Dios,’
ey kan tulliy ‘Nem tamey eleg yu kulugen hu intuttuddun John.’
26 Nem hedin kan tayuy ya hu tuu nengidwat ni saad tu, anggetakkut ida
eya tuu tep daka kulluga e prophet nan Apu Dios hi John.”
27 Et kanda law nan Jesus ey “Tawwey, eleg mi amta.” Ey kan daman
Jesus ni hi-gaday “Hedin hanniman, eggak tep dama e-helan hi-gayu hu
nengidwat ni hi-gak ni kelebbengan kun kamengippenahding eyan nakka
pehpehding.”

Ya a-abbig ida etan ni han-agin laki

28 Nan-ab-abig hi Jesus ni hi-gada e kantuy “Nemnem yu eya a-abbigen
ku. Wada etan hakey ni tuun dewwa u-ungnga tun laki. Limmaw hi
amedad kad-an ni pengulwan et kantuy ‘Lakkay et ka mangngunud galden
tayun nunya.’
29 Kan etan ni pengulwan ey ‘Eggungu.’ Nem entanni ey nantuttuyyu et
lumaw.
30 Limmaw dama etan amedad kad-an ni neihned ni u-ungnga tu et
kantuy ‘Lakkay et ka mangngunu.’ Ey kan etan ni neihned ey ‘Em,
umlawwak.’ Nem eleg lumaw.”
31 Kan Jesus ey “Hipan hi-gada hu nengu-unnud nan ameda?” Kan idan
ap-apu ey “Ya etan pengulwan.”

‡ **21:16 21:16** Psalm 8:2

Et kan Jesus ni hi-gaday "E-helen kun hi-gayu e makulug ni heni kayu
etan ni neihayned. Yadda lawah ni tuun henidda etan ni kaman-emmung
ni buwis niyadda etan biin daka pebeyyabeyyad hu annel dad laki ey
kekkeddukdul ida nem hi-gayu, tep nelakah idan umlaw di kad-an nan
Apu Dios nem hi-gayu.
32 Tep intuttuddun John e kamemenyag hu kayyaggud ni elaw ni
u-unnuden ey eleg yun hekey kulugen, nem kinulug ida ni-ngangu
nunman idan kaman-emmung ni buwis et yadda etan lawah ni biin daka
pebeyyabeyyad annel dad laki. Inamta yu e kinulug da elaw ni intudun
John, nem eleg kayu mantuttuyyu et eleg yu u-unnuden.

Ya a-abbig etan idan nengipaptek ni puyek ni netaneman ni grapes (Mark 12:1-12; Luke 20:9-19)

33 Dengel yu eya hakey mewan ni a-abbigen kun hi-gayu. Wada etan tuun
sinneman tu hu puyek tun grapes, et luhuden tu nanlinikweh. Kimmapyan
pengikpalan ni lameh ni grapes niya nengapyan eta-gey ni pangguwalyaan
idan mengippaptek ni nunman ni puyek. Impepaptek tu humman ni
sinneman tu et lumaw di edum ni bebley.
34 Nedateng humman ni intanem tu et itu-dak tudda bega-en tun an
mengellan dewatu.
35 Nem dimpap idan kamampaptek humman idan bega-en et pateyen da
hakey, nambaig da hakey, niya nantengba da etan hakey.
36 Immitu-dak mewan ni daddakkel ni bega-en tu, nem henin neipahding
idan limmaw ni laputu hu neipahding ni hi-gada.
37 Entanni ey intu-dak tu etan lakin u-ungnga tu tep kantuy 'Amtak et
nanna-ud ni be-ingan da et lispituhen da.'
38 Nem inang-ang idan kamengipappaptek ni nunman ni puyek etan
u-ungnga tu et manhuhummangan ida et kanday 'Immali u-ungnga tun
memeltan alin puyek tu. Pandada-da itsu et pateyen tayu et pampuyek
tayu eya puyek ni beltanen tu.'
39 Et depapen da et ia-allaw dad ba-hil etan ni netaneman ni grapes et
pateyen da."
40 Et kan Jesus idan kamandeddengngel ey "Hipalli na-mu pehding etan
ni kampuyek etan idan kamampaptek ni nunman ni puyek tu hedin um-
ali?"
41 Kandan hi-gatuy "Pepettey tudda et pepaptek tu puyek tun edum ni
tuun mengidwat ni dewa tu hedin nedateng."
42 Kan Jesus ni hi-gaday "Kaw eleg yu benidbiden etan impatudek nan
Apu Dios ni kantuy

'Ya etan batun binelaw idan kamengapyan baley ey humman anhan law hu
impambalin Apu Dios ni kekakkayyaggudan ni meikkapyad baley.' "
§
43 Et kan Jesus ida etan ni ap-apu ey "Hi-gayu hu neiingngehan etan
idan kamengapyan baley niyadda etan nengipaptek ni puyek etan ni tuu,
tep impebeltan nan Apu Dios ni hi-gayun Jews hu kakkayyaggud ni elaw
ni pan-ap-apuan tu, nem ay bangngaden tulli et pebeltan tuddan tuun
mengullug ni hi-gatu.

---

§ **21:42 21:42** Psalm 118:22-23, ya Mark 12:10, ya Luke 20:17, ya Acts 4:11, ya Ephesians 2:20, et ya 1 Peter 2:7.

44 Ya tuun man-e-gah etan di batun binelaw idan kamengapyan baley ey
mangkehpung tu-ngal tu niya mangkemitmit ni peteg etan ippiten nunyan
batu." *
45 Yan nangngelan idan ap-apuddan padin Jews et yadda Pharisee ni
nunya ey inamta da e hi-gada hu nengieligan Jesus etan ni inhel tu.
46 Et pinhed dan belluden hi Jesus, nem ida kaumtakut idan neamung ni
dakel ni tuu tep daka ibbilang hi Jesus ni prophet nan Apu Dios.

22

Ya a-abbig etan ni kasal
(Luke 14:15-24)

1 Wada mewan ina-abbig Jesus ida etan ni tuu e kantuy
2 "Ya elaw ni kapan-ap-apuin Apu Dios ey heni eyan a-abbigen kun hi-
gayu: Wada etan patul ni indaddan tu pangkasalan ni lakin u-ungnga tu.
3 Intu-dak tudda bega-en tu et ida man-ayag ni tuun mekihhemmul, nem
endi kaum-aliddan etan ni tuun neaygan.
4 Et itu-dak tudda mewan edum ni bega-en tu et ida man-ayag e kanday
'Ali kayu et kayu makihemul tep mengahwa u-ungngak. Nakleng hu
newang niya baka et neidaddan emin hu kennen.'
5 Nem eleg ida hengnguda etan ni neayagan hu inhel ida etan ni intu-dak
ni patul. Wada hakkey ni hi-gada ey wada lawwan da. Limmaw ida edum
di papayyew da ey limmaw ida edum ni an manggettang.
6 Yadda etan edum ni neaygan, ey dimpap dadda kumedek etan bega-en
da et pambaigen dadda et pateyen dadda.
7 Dingngel etan ni patul humman ni impahding daddan bega-en tu ey
bimmunget et itu-dak tudda sindalu tu et da pampateyen ida etan nematey
idan bega-en tu et panlegaben da bebley da.
8 Inaygan etan ni patul ida edum ni bega-en tu et kantuy 'Neidaddan hu
pangkasalan ni u-ungngak, nem diman ida etan inaygak, tep eggak pinhed
ni um-alidda tep lawah ida.
9 Lakkayuy idad keltad et yadda tuun ang-angen yudman hu ayagi yu.'
10 Et lumaw ida etan bega-en tud keltad et dadda pan-ayagan emin tuun
inang-ang da, kayyaggud niya lawah, et dakel ida law tuun nekihemul.
11 Limmaw etan patul et tudda ang-angen hu tutu-un immali ey wada
inang-ang tun tuun beken ni henin balwasin an mekikkasal hu imbalwasi
tu.
12 Et kan etan ni patul ni hi-gatuy 'Inna-nun hinggepan mu ey eleg ka
mambalwasin henin balwasin an mekikkasal?' Nem eleg umhumang etan
tuu.
13 Et kan etan ni patul ey 'Bedbed yu ngamay tu et ya heli tu et bekahen
yud dallin di engeenget. Anin manha-ad diman et numenginengih ey anin
ngellingellidihen tu ngipen tudman.' "
14 Et kan nan Jesus ey "Henin nunman hu elaw ni kapan-ap-apuin Apu
Dios, tep dakel meeyyagan, nem hahhakkey ida umlaw di nan-ap-apuan
tu."

Ya meippanggep ni pambeyyadan ni buwis nan Cesar e ap-apud Rome
(Mark 12:13-17; Luke 20:20-26)

---

* **21:44 21:44** Ya pinhed tun e-helen etan ida tuun man-e-gah etan di batu et mangkahpung tu-ngal da ey humman ida etan eleg da kulluga niya daka kehhinga etan binegan Apu Dios ni umhelaknib ni tuu et nemahhig ali kastigu da.

15 Hini-yan idan Pharisee hi Jesus et da ihuhummangan hu ibbage dan
hi-gatu ma-lat hedin wada meihlan e-helen tu, ey humman pebehhul dan
hi-gatu.
16 Intu-dak dadda edum ni kamengu-unnud ni elaw da ey nekilaw ida
dama etan edum ni tuun Herod di kad-an Jesus et kanday "Apu, inamta
mi e makulug muka e-hela ey muka ituttuddu makulug ni elaw nan Apu
Dios. Niya eleg mu hengnguda hu ingkatuun hipan tuu.
17 Et yan nunya ey wada pinhed min ibbagan hi-gam, kaw kamei-ebbulut
di Tugun Moses e hi-gatsun Jews ey mambeyyad itsun Cesar e ap-apud
Rome ni buwis winu eleg?"
18 Nem inamtan Jesus e ida kaumhamahamak ni ebuh ni pebehhul dan
hi-gatu et kantuy "Mangkaitek kayun peteg! Kele yuwak kapatpatnai?
19 Peang-ang yun hi-gak hu palatah ni yuka pemeyyad ni buwis."
Impeang-ang da,
20 et kan tun hi-gaday "Hipa kan-angah niya kan ngadan eyan wadad
palatah?"
21 Kanday "Tam hi Cesar." Et kantun hi-gaday "Idwat yun Cesar hu yu
kaiddawat ngu dedan ni hi-gatu ey idwat yun Apu Dios hu lebbeng tun
meidwat ni hi-gatu."
22 Dingngel da humman ni impanumang tu ey natngadda et hi-yanen da.

Ya meippanggep ni ketegguan ali
(Mark 12:18-27; Luke 20:27-40)

23 Yan nunman ni aggew ey immalidda edum ni Sadducee di kad-an
Jesus. Humman idan tuu ey kanday eleg meteggui tuun netey. Kandan
Jesus ey
24 "Apu, intuttuddu lan Moses e hedin netey hu hakey ni laki ey endi u-
ungnga tu, man mahapul ni ahwaen ni agi tun laki etan biin nebalu ma-lat
hedin man-ungngadda, man meibbillang ni u-ungnga da etan ni netey.
25 Inna-nu tep hedin heninnuy neipahding: Wadadda pitun lalakkin han-
aaggi. Nelahin etan pengulwan da, nem endi u-ungnga da ey netey etan
laki et beltanen etan ni hened etan ahwa tu ey endi mewan u-ungnga da
ey netey.
26 Nambelbeltanan idan nunman ni pitun han-aaggi humman ni biin
inahwa, nem netey idan emin ey endi u-ungnga da.
27 Entanni ey netey law dama etan bii.
28 Inna-nu hedin makulug ni metegguan idallin emin hu nangketey,
hipalli tep kan-ahwan nunman ni bii ey aye nambelbeltanan idan pitun
han-aaggi?"
29 Nem hinumang Jesus et kantuy "Huttan neipngilan yu! Ey huttan
keang-angan tu e eleg yu han-awat hu impatudek nan Apu Dios ni ehel tu
niya kabaelan tu.
30 Tep yallin ketegguan idan nangketey ey eleg idalli law man-aahwa, tep
heniddalli anghel Apu Dios di kabunyan.
31 Hedin ya meippanggep ni ketegguan ni nangketey, ey kaw eleg yu
bidbiden etan impatudek Apu Dios e kantuy
32 'Hi-gak hu Dios nan Abraham, hi Isaac ni hi Jacob.' Et huyya
pengamtaan tayu e humman idan aammed tayu ey netey ida, nem eleg
ibbilang Apu Dios idan netey, tep tegguen tuddalli emin tuu tu. Hi-gatu ey
Dios idan mategu, beken ni yadda netey."
33 Dingngel idan tuu humman ni intuttuddu tu ey natngadda.

Ya importanteh ni peteg ni tugun Apu Dios
(Mark 12:28-34; Luke 10:25-28)

34 Dingngel idan Pharisee e eleg hanhumang idan Sadducee hu inhel nan
Jesus et maemung idad kad-an tu.
35 Wada hakey ni hi-gadan Pharisee ni abugaduh ni himmapit, tep pinhed
tun patnaan hi Jesus
36 et kantuy "Apu, hipa keim-importantehan ni tugun nan Apu Dios?"
37 Kan Jesus ni hi-gatuy "Mahapul ni pakappinheden yu hi Apu Dios ey
emin hu yuka nemnemnema niya yuka pehpehding ey inemnem yun Apu
Dios.
38 Huyya hu keim-importantehan ni intugun Apu Dios.
39 Et ya neikadwa ey 'Mahapul ni pinheden yu edum yun tuu henin
neminhed yun annel yu.'
40 Huyyaddan dewwan tugun Apu Dios hu neipuunan emin ni Tugun
Moses et yadda intenuttudduddan prophet ni nunman."

Hi Christo ey beken ni helag David ni ebuh, nem Apu tu dama
(Mark 12:35-37; Luke 20:41-44)

41 Nanengtudda Pharisee di kad-an Jesus
42 et kantun hi-gaday "Hipa yuka pannemnem meippanggep nan Christo?
* Hipa kan helag ni hi-gatu?" Kandan hi-gatuy "Ya kan helag ni hi-gatu ey
hi David la."
43 Kan Jesus ni hi-gaday "Hedin makulug ni hi David la hu kan helag ni
hi-gatu, kele impa-hel ni Ispirituh Apu Dios hi David ey kantuy Apu tu etan
pinutuk nan Apu Dios?
44 Tep kan David ey
'Kan Apu Dios etan ni Apuk e hi Christo ey 'Yudung kad winannan ku
ingganah apputen kuddan emin hu buhul mu.' " †
45 Intu-man nan Jesus ni immehel et kantuy "Nemnem yu kedi, hedin
kaibbilang nan David hi Christo ni Apu tu, inna-nun kanyu ey helag nan
David hi Christo?"
46 Ey endin hekey penummang dan Jesus, et eleg da law ipidpidwan
memabbaggan hi-gatu, tep ida kaumbaing ni tuka penummang ni daka
ibbaga.

23

Ya lawah ni elaw idan kamantuttuddun tugun Moses niyadda Pharisee
(Mark 12:38-39; Luke 11:43, 46; 20:45-46)

1 Kan Jesus idan dakel ni tuu et yadda disipol tuy
2 "Yadda kamantuttuddun Tugun Moses et yadda Pharisee ey wada
kelebbengan dan mengituttuddun intugun nan Apu Dios.
3 Et humman hu, u-unnud yu hu daka ituttuddu, nem entan tu u-unnud
hu daka pehpehding, tep ma-nu tep kayyaggud daka ituttuddu, nem eleg
da u-unnuda.
4 Daka ippilit idan tuun mengu-unnud ni elaw ni neligat, nem eleg dadda
baddangin pengu-unnudan da.
5 Ey emin daka pehpehding ey daka peang-ang-ang idan tuu, tep daka
gamgami penettebalan ni tuun hi-gada. Et humman hu, daka ibbedbed
hu neitudek ni ehel Apu Dios di ulu da et yad ngamay da, niya ida
kamambalwasin andukkey ngummey tun balwasi.

---

* **22:42 22:42** Ya keibbellinan ni Christo ey pinutuk Apu Dios ni menellaknib ni tuu. † **22:44 22:44** Psalm 110:1

6 Pinpinhed dan umyudung di yuddungngan ni kametbal ni tuu hedin
wada hamul et yad simbaan.
7 Ey ida kapetebbatebbal di mulkaduh e kad-an ni dakel ni tuu. Ey pinhed
dan kan idan tuu ey mittuduh ida.
8 Nem endi an meingngadnan ni hi-gayun mittuduh, tep nan-iingeh
kayun emin ey hakey ni ebuh mittuduh yu.
9 Ey endi yu ingngadnan di puyek ni Ameyu, tep hakey ni ebuh hu
Ametayun wadad kabunyan.
10 Lawah mewan hedin wada menghel ni kanday Apu kayu, tep hakey
ni ebuh Apu yu e hi Christo.
11 Ya keta-ta-geyyan saad tun hi-gayu, ey mahapul ni mambalin ni bega-
en yu.
12 Ya tuun tuka peta-gey annel tu ey meibbabah ali. Nem ya tuun tuka
pebabah hu annel tu ey meiddeyyaw ali.

Ya nengibungtan Jesus idan Pharisee niyadda kamantuttuddun intugun Moses tep ya lawah ni elaw da
(Mark 12:40; Luke 11:39-42, 44, 52; 20:47)

13 Hi-gayuddan Pharisee niya kamantuttuddun Tugun Moses, ey
mangkaitek kayu. Anggehemmek kayu tep mangkekastigu kayulli, tep hin-
appil intenuttuddu yuddan tuun pinhed dan umlaw di kapan-ap-apuin Apu
Dios, et eleg ida law paka-law diman, nem anin hi-gayu et eleg kayu paka-
law diman.
14 Hi-gayuddan Pharisee niya kamantuttuddun intugun Moses la, ey
anggehemmek kayu katteg, tep mekastigu kayulli. Mangkaitek kayun
peteg. Yuka dukkeya dasal yun Apu Dios e heni kayu kayyaggud,
nem yudda kahe-uhe-uladda nangkebalun bii ma-lat wada inna-nu yun
mengellan limmu da, et mukun nemahhig hu kastigu yu tep ya huttan ni
yuka pehpehding.
15 Hi-gayuddan Pharisee ey hi-gayun kamantuttuddun Tugun Moses, ey
mangkaitek kayun peteg. Anggehemmek kayu tep nanna-ud ni mekastigu
kayulli. Kayu kamandaladalan di edawwin bebley, anin di ba-hil ni baybay
ni an mantuttuddu, nem hedin wada nengu-unnud ni intuttuddu yu, ey
nema-man lawah elaw tu, e heniddan hi-gayu. Et humman hu, mahapul
ni umlaw idad impiernoh. Anin hi-gayu et mahapul ni umlaw kayud
impiernoh, nem nema-ma kastigu da tep inu-unnud da intudu yu.
16 Anggehemmek kayu tep nanna-ud ni mekastigu kayulli. Heni kayu
nekulap ni tuka ippatnan ippangulu edum tun nekulap, tep eleg yu han-
awat hu kayyaggud ni kameituttuddu. Yuka ituttuddu e kanyuy hedin
wada issapatah ni tuu, et yad Tempol hu pengissapatahan tu, ey anin ni
eleg tu peamnu et eleg manliwwat. Nem hedin ya etan di balituk ni wadad
Tempol hu pengissapatahan tu, man mahapul ni peamnu tu tep manliwwat
hedin eleg tu peamnu.
17 Nem neipngil humman ni yuka ittenuttuddu! Ka-ila endi tu-wangu
inamta yu. Eleg yu han-awat, tep heni kayu nekulap. Kele yuka pehebballi
balituk nem ya hu Tempol? Ya etan balituk ey nebalol ni ebuh tep wadad
Tempol.
18 Yu pay kaituttuddu e kanyuy hedin wada issapatah etan ni tuu, ey yad
altar hu pengissapatahan tu, man anin eleg tu peamnu et eleg manliwwat.
Nem hedin yad etan di meidwat nan Apu Dios hu pengissapatahan tu, ey
mahapul ni peamnu tu hu insapatah tu, tep hedin eleg tu ippahding ey
manliwwat.

19 Heni kayu tu-wangu nekulap. Beken ni nebalbalol hu meidwat nan
Apu Dios nem ya hu altar. Nebalol ni ebuh etan meidwat nan Apu Dios tep
wadad altar.
20 Hedin yad altar hu pengissapatahan ni tuu, ey beken ni ebuh di altar
hu nengisapatahan tu, nem insapatah tu daman etan idan wadad altar, et
mahapul ni peamnu tu.
21 Hanniman damad Tempol e hedin yadman hu pengissapatahan ni tuu,
ey hi Apu Dios dama hu nengisapatahan tu tep wadadman hi Apu Dios.
22 Hedin yad kabunyan hu pengissapatahn ni tuu, man insapatah tu
damad yinudungan Apu Dios di nan-ap-apuan tu, niya hi Apu Dios dama
hu nengisapatahan tu, tep hi-gatu yimmudung diman.
23 Hi-gayun kamantuttuddun Tugun Moses, niya hi-gayun Pharisee, ey
anggehemmek kayu, tep mekastigu kayulli. Mangkaitek kayun peteg. Ma-
nut yuka ikakkaguh ni iddawat nan Apu Dios hu kapulun intanem yu,
nem eleg yun hekey hengnguda etan kaituttuddun tugun meippanggep
ni kinalimpiyuh, ya hemek, niya dinel. Idwat yu ngu dedan hu kapulun
intanem yu, nem entan tu iwalleng ida humman ni importanteh ni tugun.
24 Heni kayu etan ni nekulap ni kamengippatnan mengipappangngulud-
dan edum tun nekulap, tep eleg yu amta hu importanteh ni tugun. Yuka
hellipat-in e-kalen hu allangngaw ni neita-mel di innumen yu, nem yuka
ekmuna hu camel. *
25 Hi-gayun kamantuttuddun Tugun Moses niya hi-gayudda daman
Pharisee, ey anggehemmek kayu tep mekastigu kayulli. Mangkaitek
kayun peteg. Ma-nut yuka ikakkaguh pengu-unnudan yun elaw yun
meippanggep ni linih henin pengullahan ni basuh niya duyu, nem lawah
ni peteg hu nemnem yu, tep yuka pilliwa limmun edum yu niya eleg yu
kekkennenga hu pinhed ni annel yu.
26 Hi-gayun Pharisee, ey heni kayu nekulap. Isiked yu lawah ni elaw yu
et ya kakkayyaggud hu peang-ang yud emin di yuka pehpehding.
27 Hi-gayun kamantuttuddun tugun Moses niya hi-gayun Pharisee, ey
anggehemmek kayu tep mekastigu kayulli. Mangkaitek kayun peteg.
Lawah hu elaw yu e heni kayu etan ni kulung e kayyaggud hu ang-ang
tu, nem nabwel hu wadad bawang tu.
28 Heni kayun nunman tep ya yuka peang-ang idan tuu ey kayyaggud,
nem lawah niya nambakbaklang ni panliwwatan hu wadad nemnem yu.

Ya kekastiguan idan Pharisee niyadda etan kamantuttuddun Tugun Moses
(Luke 11:47-51)

29 Hi-gayun kamantuttuddun Tugun Moses niya hi-gayun Pharisee, ey
anggehemmek kayu tep mekastigu kayulli. Mangkaitek kayun peteg. Endi
silbi tun yuka an pengiyyenayyaggudin kulung idan prophet et yadda etan
kayyaggud ni tuuddan nunman, tep ya kakulugan tu ey kayu kaman-am-
amleng ni nematepateyan idan aammed yun hi-gada.
30 Ma-nut kanyuy gullat ni wada kayun nunman et eleg yu pateyen ida
humman ni prophet, nem itek huttan ni inhel yu.
31 Huttan ni inhel yu hu kakulugan tun makulug ni yadda aammed yu
nematepatey idan prophet.
32-33 Lawah kayun peteg, tep yuka pan-in-inayyun ida humman ni
impahpahding idan aammed yu. Ka-ila tu-wangu lawah hu kan u-ungngan

* **23:24 23:24** Ya keibbellinan nunyan inhel Jesus ey beken ni ya importanteh ni tugun hu daka u-unnuda, nem ya daka paka-u-unnuda ey yadda beken ni importanteh ni tugun.

hi-gayu. Nem e-helen kun hi-gayu e eleg mabalin ni yulli ibbebsikan hu
kekastiguan yud impiernoh.
34 Ittu-dak kuddalli prophet, yadda nenemneman niyadda mengittuddun
elaw ku, nem petteyen yudda edum niya peippettak yudda edum di krus.
Panheplaten yudda edum di yuka keemmuemmungi niya unnuunnuden
yudda edum anin attu bebley ni lawwan da et yudda panligligat.
35 Et mukun hi-gayun tuun nunya hu kastiguen nan Apu Dios, tep yuka
ebbuluta nematepateyan idan aammed yun nunman idan kayyaggud ni
tuu, neipalpun Abel e endi bahul tu, ingganah ni nemateyan dan Sekariah
e u-ungngan Barakiah e pintey dad nambattanan ni altar et ya Tempol.
36 Makulug huyya, et mukun e-helen kun hi-gayu e emin huyyan
impahpahding da ey liwat yu et hi Apu Dios ey kastiguen dakeyun tuun
nunya tep hanniman kayulli dama e petteyen yulli etan intu-dak nan Apu
Dios.

Ya et-eteng ni impeminhed Jesus idan tuud Jerusalem
(Luke 13:34-35)

37 Hi-gayun tuud Jerusalem ey anggehemmek kayu, tep nanna-ud ni
mekastigu kayu. Yuka pampateyadda prophets, niya yudda kapanteng-
baadda hu kamengituttuddun ehel Apu Dios. Neminpigga hu pinhed ku-et
anhan ni pengemmungan ni hi-gayu henin kapengemmungin manuk idan
impah tud payak tu, nem eleg yuwak pinhed.
38 Han yulli ang-angan hi-gayun tuud Jerusalem, tep iwwalleng alin Apu
Dios hu bebley yu et ya Tempol, et mebahbah ida.
39 Et e-helen kun hi-gayu e eleg yuwak ali law ang-anga ingganah kanyuy
‘Kakkayyaggud hu intu-dak nan Apu Dios e kamengippeamtan hi-gatu.’ ”

24

Ya kebahbahan alin Tempol
(Mark 13:1-2; Luke 21:5-6)

1 Kapanhi-yanan Jesus etan Tempol di Jerusalem ey immalidda etan
disipol tu et daka pan-ittudun hi-gatu etan kayyaggud ni peteg ni Tempol
niyadda edum ni baballey diman.
2 Et kan nan Jesus ni hi-gaday “Em, yudda kaang-ang-angan nunya
humman idan kakkayyaggud, nem e-helen kun hi-gayu e edum alin aggew
ey mebahbah idan emin humman. Endilli hakey ni batun an mannenneng
di neikapyaan tu.”

Ya panligligatan niya panlelehhanan alin hakey ni aggew
(Mark 13:3-13; Luke 21:7-19)

3 Nanteyed hi Jesus di Duntug di Olibah et kamanyuyyuddung ey
immalidda disipol tud kad-an tu. E-ebbuh ida et kandan hi-gatuy “Pigan
tulli amnuan nunyan inhel mu niya hipalli pengi-immatunan hedin
kamangkedettengi amnuan tu? Hipalli pengi-immatunan ni getud ni
pambangngadan mu niya pigan tu kepappegan ni puyek?”
4 Ey kan nan Jesus ni hi-gaday “Helipat-i yu ma-lat eleg kayulli maheul.
5 Tep dakel idalli tuun um-ali et kanday hi-gada hi Christo, * et he-ulen
dalli dakel ni tuu.
6 Ey dedngelen yulli meippanggep ni gubat di kebebbebley di neihnup,
niyad neidawwi, nem entan ali takut yu, tep mahapul ni mekapkapyaddalli
humman. Nem beken alin nunman ni kepappegan ni puyek.

* **24:5 24:5** Ya keibbellinan ni Christo ey pinutuk Apu Dios ni mengippaptek ni emin ni tuu tu.

7 Em, manggugubat idalli kebebbebley, tep wada hakkey ni ap-apu ey
gubbaten tu hu edum tun ap-apud edum ni bebley. Ey meweddalli bisil
niya manyegyeg alid dakel ni bebley eyad puyek.
8 Nem huyyaddallin ebuh hu keilleppuan idan anggetakkut ni mekap-
kapya.
9 Wadaddalli tuun pampedpap dakeyu et dakeyu pampapetey. Anggebe-
hel dakeyullin emin ni tuud puyek tep ya yuka pengu-unnudin hi-gak.
10 Dakel idalli mengissiked ni mengu-unnud ni hi-gak tep ya daka
panlelehhani. Man-inhehdul idalli katuutuu tep wadalli hakkey ni tuu ey
anggebe-hel tu edum tu.
11 Dakel idalli man-ittek e kanday prophet idan Apu Dios, et dakel ali
he-ulen dan tuu.
12 Nemahhig alin nunman hu lawah ni kamekapkapya, et dakel idalli hu
kamengullug ni hi-gak ni me-kal impeminhed dan edum da.
13 Nem yadda tuun mengihhikkal ni ligat da niya eleg mehulluli nemnem
dan mengu-unnud ni hi-gak ey hi-gadalli hu mehellakniban.
14 Meippeamtallid kebebbebley eya elaw ni kapan-ap-apuin Apu Dios,
ma-lat dengelen idallin emin ni tuud puyek, et han medatngan hu
kepappegan ni puyek.

Ya kedettengan etan ni anggetakkut
(Mark 13:14-23; Luke 21:20-24)

15 Ang-angen yulli etan kapekabbellawan Apu Dios ni meihha-ad di
Tempol di kuwaltuh Apu Dios e humman la inhel Daniel e prophet. † (Hi-
gayun mambidbid, ey awasi yu huyyan neitudek.)
16 Ey emin idalli tuud Judea ey mahapul ni umbesik idad duntug.
17 Yadda etan tuun wadad dallin ni baley dan nunman ni aggew ey
mahapul ni eleg ida mantaktaktak ni umhegep di bawang ni an mengellan
hipan mahapul da, nem nealay bimmesik ida kuma.
18 Yaddalli dama tuun wadad payew ey lamang katteg hu um-anemut di
baley dan an mengellan balwasi da. Mahapul ni umbesik ida kuma ma-lat
eleg ida ha-kupan ni buhul da.
19 Anggehemmek idalli nampambutsug et yadda wada gelang dan
kaman-innum, hedin medettengan idalli humman ni aggew.
20 Pandasal kayun Apu Dios ma-lat eleg ali maipaddih ni keteketel winu
yan Sabaduh, e aggew ni kamengillin, hu keippahdingan tu huyya.
21 Hedin medettengan ali humman ni aggew, man wadalli nemahhig
ni panligligatan e endi kei-ingngehan tun neipalpu eman ni laputun
nanletuan Apu Dios eyan puyek ingganah ni nunya. Nem endilli law hu
henin nunyan an meippahding.
22 Kullangan alin Apu Dios humman ni aggew ni panliggatan, tep ya
hemek tuddan pinili tun tuu tu. Gullat ni eleg tulli kullangi humman ni
aggew, et mangkettey ni emin hu tuu.
23 Hedin wadalli menghel ni hi-gayun kantuy ‘Wadadya hi Christo’ winu
‘wadad dimmun,’ ey entan kaya kulug tu.
24 Tep wadaddalli tuun kanday hi-gada hi Christo niya kan alin edum
ey prophet ida. Ippahding dalli kaketngain tuu niya peang-ang dalli hu
et-eteng ni kabaelan da. Et humman hu, gullat ni dammutu et, anin idallin
tuun Apu Dios et mehe-ul ida.
25 Entan tu liwwan huyyan inhel kun hi-gayun mekapkapyalli,

† **24:15 24:15** Ang-ang yu Daniel 11:31, 12:11, et ya Mark 13:14.

26 ma-lat anin ni wada menghel ni kantuy wadad desert hi Christo et
ebuh kaya elaw yudman. Niya hedin kanday 'Wadadya e nantalu,' man
ebu kaya kulug tu.
27 Tep mangkinnemtang ali hu ellian ku, e Pengulwan ni emin ni tuu,
e heni kedyam ni ka-ang-ang e tuka bebnangi hu kabunyan meippalpud
kasimmilin aggew ingganah di tuka kelinnugi."
28 Kan Jesus mewan ey "Yad kad-an ni netey hu kakeemmungiddan
kamengngan ni netey." ‡

Ya ellian ali mewan nan Jesus ni an menuwet idan tuu
(Mark 13:24-27; Luke 21:25-28)

29 Intu-man Jesus ni immehel et kantuy "Hedin melebbah ida humman
ni aggew ni panligligatan, ey me-ngetan hu aggew niya bulan. Mangke-gah
alid puyek hu bittuwen. Yan nunman ali ey endi petekkan tuddan wadad
kabunyan, tep meendilli kabaelan da. §
30 Hedin negibbuh idelaw huyya, man meang-ang alid kabunyan
hu immatun ni ellian kud puyek et yaddalli nambakbaklang ni tuud
puyek ey umnanginangih idallin tuttuyyu dan liwat da, tep anggegannuy
medettengan law hu kekastiguan da. Ey ang-angen da-ak ali e Pengulwan
ni emin ni tuu etan di kulput e meang-ang ali et-eteng ni kabaelan ku niya
dayaw ku.
31 Wadalli na-let ni tenul ni tangguyup, et yan nunman hu pengittu-dakan
kuddallin anghel di kebebbebley di puyek et da amungen ida tuun pinilin
Apu Dios ni pantu-u tu.

Ya etan keyew ni fig
(Mark 13:28-31; Luke 21:29-33)

32 Nemnem yu e hedin kamemullung hu keyew e fig, ey amta yu e
kamangkedettengi hu siyaggew.
33 Hanniman dama e hedin ang-angen yuddallin kameipahpahding
huyyan inhel ku, ey inamta yu e kamangkedettengi law hu pambangn-
gadan ku.
34 E-helen kun hi-gayu e makulug ni yadda edum ni hi-gayun tuun nunya
ey eleg ida ni mettey ey um-amnulli emin eya inhel ku.
35 Meendilli kabunyan et ya puyek, nem mannenneng alin ingganah hu
ehel ku.

Endin hekey nengamtan kedettengan ni ellian ali mewan nan Jesus di puyek
(Mark 13:32-37; Luke 17:26-30, 34-36)

36 Endi nengamtan gintud Apu Dios ni aggew winu olas ni amnuan eyan
inhel ku. Anin yadda anghel di kabunyan et eleg da amta. Anin hi-gak e U-
ungngan Apu Dios et eggak amta. Tep ebuh hi Ama Apu Dios ni nengamta.
37 Yalli mekapkapyaddan tuun ellian ku e Pengulwan ni emin ni tuu, ey
heni lan nekapkapyaddan tuun ketaggun Noah.
38 Tep yadda tuun nunman ni ketaggun Noah ey ebuh mengngan,
ya menginnum niya mengahwa hu sinamwan da ingganah eman ni
hinggepan di Noah di bapor ni nalbengan ni puyek.
39 Eleg da amta hedin hipa mekapkapya ey umkukumna ida ey
nalbengan hu puyek et mangkalsing ida, tep eleg ida mandaddan. Henin

‡ **24:28 24:28** Ya pinhed tun e-helen huyya ey emin ida etan tuun kamengapkapyan lawah ey mekastigudda. § **24:29 24:29** Ang-ang yu Isaiah 13:10, ya 34:4, niya Joel 2:10.

nunman ali daman pambangngadan kud puyek, e eleg idalli mandaddan
hu tuu.
40 Wadaddalli dewwan lakin kamangngunnud payew ey ewwiten kulli
hakey ey mehi-yan hu hakey.
41 Yaddalli dewwan biin kamanggilling ey ewwiten kulli dama hakey ey
mehi-yan hu hakey.
42 Et humman hu, helipat-i yu tep eleg yu amta aggew ni pambangngadak
e hi Apu yu.
43 Tep gullat ni amtan kambaley hu ellian ni matekew, ku umtukal et
helipat-an tu ma-lat eleg humgep etan matekew.
44 Heni daman hi-gayu e mahapul ni mandaddan kayun kenayun ni
menehhegged ni hi-gak e Pengulwan ni emin ni tuu, tep eleg yu amta hedin
pigan tu pambangngadan ku.

Ya ab-abig etan ni lawah niya kayyaggud ni bega-en
(Luke 12:41-48)

45 Ya etan bega-en ni nenemneman niya kameiddinnel ey hi-gatu pillien
ni apu tun pan-ap-apuddan edum tun bega-en ni mengippaptek ni kennen
da hedin nedatngan hu pengngannan da.
46 Um-amleng etan bega-en hedin um-ali apu tu ey ang-angen tu e
kayyaggud tuka pehpehding.
47 E-helen kun hi-gayu e hedin hanniman, man makulug ni peta-gey ni
apu tu saad tu et hi-gatu mengippaptek ni emin ni limmun nunman ni apu
tu.
48-49 Nem hedin lawah nemnem etan ni bega-en et kantuy ‘Anin hipa
pehding ku yaggud mebeyyag ali ap-apu mid linawwan tu.’ Et pelilligatan
tudda edum tu, niya ebuh hamul niya buttebutteng ni tuka pehpehding.
50 Nem entanni kumedek, ey immali etan apu tu et ha-kupan tu,
51 et kastiguen tu et palaw tun an mei-dum ida etan ni mangkaitek e ida
kaumnanginangih niya daka ngellingellidiha ngipen dan degeh ni kastigu
da.”

25

Ya ab-abig meippanggep etan idan hampulun bii

1 Wada mewan ina-abbig Jesus e kantuy “Ya ellian kullin an man-ap-apu
ey heni eyan a-abbig ku. Wadadda hampulun biin nandilag et lumaw idan
an menammu etan ni lakin mengahwa.
2 Eleg menemneman ida lima ey nenemneman ida lima.
3 Yadda etan liman eleg menemneman, ey eleg da eduman hu inla dan
patidolyoh ni pandillag da.
4 Nem yadda etan liman nenemneman, ey induman da inla dan
patidolyoh ni pandillag da.
5 Netaktak etan lakin mengahwa et hehheggeden da. Entanni ey peteg
ugip ida etan ni kamenehhegged et mauyeng idan emin.
6 Entannit gawan hileng ey wada simmekuk e kantuy ‘Iyalli etan lakin
mengahwa! Ikeyuy et tayu dammuen.’
7 Et bumengun ida etan hampulun bii et pan-iyayyaggud da dilag da.
8 Ey kan ida etan ni liman biin eleg menemneman ey ‘Idwasi dakemi
anhan ni patidolyoh yu, tep ay kamangke-dep hu dilag mi.’
9 Nem kan ida etan ni nenemneman ni bii ey ‘Eleg, tep hedin um-idwat
kami, man mekullangan itsun emin. Kayu gatang di tenda-an.’

10 Et lumaw ida etan eleg menemneman ni biin an umgatang. Nem
limmaw ida ey dimmateng etan lakin mengahwa et makilaw ida etan biin
nenemneman et humgep idan emin etan di baley ni pengngannan et ilekbi
da.
11 Entanni ey dimmateng ida dama etan eleg menemneman ni bii ey
neilekbi et kanday 'Apu, ibeghul mu anhan.'
12 Nem kan etan ni laki ey 'Eleg, tep makulug ni eleg dakeyu ngu amta.' "
13 Et kan law nan Jesus ey "Helipat-i yu tep eleg yu amta hu aggew niya
olas ni pambangngadan ku."

Yadda etan bega-en et ya etan pihhuh ni impatnged ni apu dan hi-gada (Luke 19:11-27)

14 "Wada mewan hu hakey ni a-abbigen kun keiddingpatan ni elaw ni
kapan-ap-apuin Apu Dios. Wada hu tuun umlaw di edawwin bebley et
paeyag tudda bega-en tu et kantuy 'Ngenamung kayu eyan limmuk.'
15 Et idwatan tuddan pihhuh neipuun di kabaelan da. Ya hakey ni bega-
en, ey indawtan tun liman libun pihhuh. Ya etan hakey, ey indawtan
tun dewwan libu et ya etan hakey, ey indawtan tun hanlibu. Et lumaw
humman ni apu da.
16 Ya etan nengidwatan tun liman libu, ey nampuunnan tu et ma-duman
ni liman libu.
17 Hanniman dama impahding etan ni nengidwatan tun dewwan libu et
pambalin tun epat ni libu.
18 Nem ya etan nengidwatan tun hanlibu, ey limmaw et tu ngu iku-kud
puyek etan pihhuh ni apu tu.
19 Nebayag et han mambangngad etan apu da, et paeyag tudda et ibega
tu piga nambalinan ni pihhuh ni indawat tun hi-gada.
20 Immali etan neidwatan ni liman libu et idwat tun apu tu hu hampulun
libu et kantuy 'Apu, liman libu hu indawat mun hi-gak et pampuunnak et
ma-duman ni liman libu.'
21 Kan ni apu tun hi-gatuy 'Kayyaggud kan bega-en, tep naka-u-unnud
mu tugun ku. Anin ni ekket indawat kun hi-gam, et impedakkel mu. Et
mukun peta-gey ku saad mu et hi-gam hu mengippaptek ni daddakel ni
limmuk. Mekihha-ad kan hi-gak ey mekiam-amleng kan hi-gak.'
22 Immali dama etan hakey ni neidwatan ni dewwan libun pihhuh
et kantun etan ni apu tuy 'Apu, dewwan libu indawat mun hi-gak et
pampuunnak et ma-duman ni dewwan libu.'
23 Kan ni apu tun hi-gatuy 'Kayyaggud kan bega-en, tep naka-u-unnud
mu tugun ku. Anin ni ekket indawat kun hi-gam, et impedakkel mu. Et
mukun peta-gey ku saad mu et hi-gam hu mengippaptek ni daddakel ni
limmuk. Mekihha-ad kan hi-gak ey mekiam-amleng kan hi-gak.'
24 Entanni ey immali etan neidwatan ni hanlibun pihhuh et kantun apu
tuy 'Inamtak e mabunget kan tuu. Muka ella hu nan-aatuan ni edum mun
tuu, et humman hu ingkedangyan mu.
25 Simmakuttak ni hi-gam et nak itlud puyek hu pihhuh ni indawat mu
et adyah e eleg maumah. Ibbangngad kun hi-gam huyyan pihhuh mu.'
26 Ey kan etan ni apu tun hi-gatuy 'Lawah ka niya mahiga kan bega-en.
Inamtam nisi dedan e hanniman elaw ku e nakka ella hu nan-aatuan ni
edum ni tuu
27 ey kele eleg mu ibangkoh eya pihhuh ku et wada nei-dum eyan
nambangngadak?'

28 Et kan etan ni apu da etan idan edum ni bega-en tuy ‘Aleyu etan
hanlibun pihhuh ni imbangngad eyan lawah ni bega-en et idwat yu etan
ni bega-en ni hampulun libu pihhuh tu.
29 Ya tuun tuka ippaptek hu neidwat ni hi-gatu ey me-duman et dumakkel
ni peteg. Nem ya etan tuun eleg tu ippaptek hu neidwat ni hi-gatu, anin
ekket ey meendi humman ni wadan hi-gatu.
30 Ya eya bega-en kun endi silbitu ey heballi depap yu et bekahen yud
engeenget di kad-an idan kanenginengih niya daka ngellingellidiha ngipen
da.’ ”

Ya penuwetan Jesus idan tuun pambangngadan tulli

31 Et kan nan Jesus ey “Hi-gak e Pengulwan ni emin ni tuu ey
mambangngad dak ali mewan. Emin idalli anghel di kabunyan ey meki-
liddan hi-gak. Ey meang-ang ali kasina-gey ku, tep umyudungngak alid
yuddungngan ni keta-ta-geyyan ni Ap-apu.
32 Emin idalli katuutuud kebebbebley di puyek ey meemmung idallid
kad-an ku et enappilek ida henin kapengappilin kamampattul ni gelding
niya kalneroh.
33 Emin idalli etan kayyaggud ni tuun kamengullug ni hi-gak ey appilek
idad winannan ku. Nem yadda etan lawah ey pattalen kuddad winillik.
34 Et kangkulli ida etan ni wadad winannan kuy ‘Ikeyuy di kad-an Ama,
hi-gayuddan binendisyonan tu, tep yadman dedan hu indaddan tun panha-
adan yu, neipalpu eman ni naltuan ni emin eyan wadan nunya.
35 Tep neupa-ak ey indawtan yuwak ni kennen ku. Na-wewwak ey
impainuman yuwak. Eleg yuwak amta, nem minengili yuwak di baley
yu.
36 Yan endi balwasik ey indawtan yuwak. Nandegehhak ey impaptek
yuwak. Neikelabuttak, ey immali kayun an nengidu-ngaw ni hi-gak.’

37 Et kan dallin hi-gak ey ‘Apu, kaw pigan tu la neupaam et pangan daka,
niya pigan tu la na-wewam et painuman daka?
38 Ey pigan tu lan nenang-angan daka e eleg daka amta ey minengili
daka? Ey pigan la nanhapulam ni balwasi et balwasian daka?
39 Ey pigan tu la nandegeham niya pigan la neikelabutam et umli kamin
an nengipaptek ni hi-gam?’

40 Nem kangkullin hi-gaday ‘Hedin impahding yudda huyyan tuun
kamengullug ni hi-gak, anin na-mun endi bilang da, ey heni hi-gak hu
nengipahdingan yu.’

41 Nem kan kulliddan etan ni tuun lawah elaw dan eleg mengullug ni
hi-gak ey ‘A-allaw kayud kad-an ku, tep lawah kayu. Lakkayuy di kad-an
ni apuy ni eleg me-me-dep e neidaddan ni lawwan Satanas et yadda etan
edum tun dimonyoh.
42 Umlaw kayudman tep neupa-ak ey eleg yuwak pangan. Na-wewwak
ey eleg yuwak painuman.
43 Immali-ak di bebley yu ey eleg yuwak ayagan di baley yu. Endi
balwasik ey eleg yuwak balwasian. Neikelabuttak niya nandegehhak ey
eleg yuwak ipaptek.’

44 Hummangen dalli dama et kanday ‘Apu, kaw pigan tu nenang-angan
min hi-gam ni neupa, niya na-wew, niya eleg mu pambalwasian, niya
nandedgehan mu, niya neikelabutan mu ey eleg daka ipaptek? Niya pigan
tu hu inliam ey eleg daka ayagan di baley mi?’

45 Nem kangkullin hi-gada ey ‘E-helen kun hi-gayu e ya eleg yu
pemaddangan idan kamengullug ni hi-gak, nema-madda etan nebabah
neitu-wan da ey hi-gak hu eleg yu baddangan.’
46 Et humman hu, umlaw ida humman ni lawah ni tuud impiernoh di
kekastiguan dallin ingganah. Nem yadda etan tuun kayyaggud elaw dan
kamengullug ni hi-gak ey umlaw idad kad-an Apu Dios et wada biyag dan
endi pappeg tu.”

26

Ihik ida buhul nan Jesus ni memettey ni hi-gatu
(Mark 14:1-2; Luke 22:1-2; John 11:45-53)

1 Negibbuh ni intuttuddun Jesus emin humman ey kantuddan disipol tu
ey
2 “Inamta yu e melebbah dewwan aggew et medettengan hu Piyestah ni
Passover e humman dama getud ni pempapan dan hi-gak et ippatak da-ak
di krus.”
3 Neamung idan nunman etan ap-apuddan padi et yadda kamengipap-
pangnguluddan Jews di baley Kayaphas e Eta-gey ni Padi,
4 et manhuhummangan idan pehding da ma-lat eleg amtaen idan tuu hu
pempapan dan Jesus et da papetey.
5 Nem kanday “Eleg tayu ippaddih ni piyestah hu pempapan tayun hi-
gatu, tep dakel ida tuu et entanni ey umbunget ida.”

Ya nengiduyagan etan ni biin lana di ulun Jesus
(Mark 14:3-9; John 12:1-8)

6-7 Ida kamengngan di Jesus di Bethany di baley etan ni kamengmengpuh
la ni annel tu e hi Simon, ey wada himmegep ni bii et duygan tu hu ulun
Jesus ni hambusi ni nakangnginan lana.
8 Inang-ang idan disipol Jesus humman ey peteg bunget da et kanday
“Aeyulah humman ni lana!
9 Gullat et ni inggatang et dakel humman ni pihhuh ni meidwat idan
nangkewetwet.”
10-11 Nem inamtan Jesus humman ni inhel da et kantun hi-gaday “Kele
henin nuntan yuka penge-ehhel ni hi-gatu? Humman ni impahding tu
ey kayyaggud, tep hedin hi-gak ey eggak mekihahha-ad ni hi-gayudyan
ingganah. Yaggud yaddalli tuun nangkewetwet ey wadaddallin ingganah
di kad-an yu, et dammutun bennaddangan yuddalli.
12 Huyyan nengiduyagan nunyan biin lanad annel ku ey humman hu
heni pengiddaddanan tun annel kun meikkullung.
13 E-helen kun hi-gayu e makulug ni emin alid kebebbebley ni keippeam-
taan ni impahding Apu Dios ni panyaggudan ni tuu, ey me-me-hel damalli
huyyan impahding eyan biin penginemnemneman ni hi-gatu.”

Ya nengabulutan Judas ni mengihdul nan Jesus
(Mark 14:10-11; Luke 22:3-6)

14 Entanni ey limmaw hi Judas Iskariot e hakey ida etan ni Hampulut
dewwan disipol Jesus di kad-an idan ap-apuddan padi
15 et kantun hi-gaday “Ittuduk hu pehding yun mempap nan Jesus, nem
mahapul ni tangdanan yuwak.” Et idwatan dan telumpulun pihhuh ni
palatah ni tangdan tu.
16 Neipalpun nunman ey kamannemnemnem hi Judas ni hipan pehding
tun mengihdul nan Jesus.

Ya nengannan di Jesus et yadda etan disipol tun Piyestah ni Passover
(Mark 14:12-21; Luke 22:7-14, 21-23; John 13:21-30)

17 Yan lapun aggew ni Piyestah ni Sinapay ni eleg meha-adan ni yeast
ey limmaw ida disipol Jesus di kad-an tu et kanday "Attu baley ni pinhed
mun lawwan min mi pengiddaddanan ni pengngannan tayun Piyestah ni
Passover?"
18 Kan Jesus ey "Lakkayuy di bebley di Jerusalem. Hedin umdateng kayu
et dammuen yu etan hakey ni tuu, ey ehel yu e kaney 'Kan ni Apu tayu ey
eleg mebeyyag ey wada mekapkapyan hi-gatu. Um-ali kunu et yad baley
yu hu tu pengngannan ni Piyestah e edum tudda disipol tu.'
19 Inu-unnud ida etan ni disipol Jesus hu inhel tu et lumaw idan an
mengidaddan ni da pengngannan ni nunman ni Piyestah.
20 Mahmahdem et lumaw di Jesus et yadda etan Hampulut dewwan
disipol tun an mengngan etan di baley ni da nengidaddanan ni kennen.
21 Yimmudung ida et ida kamengngan ey kan Jesus ni hi-gaday "E-helek
ni hi-gayu e makulug ni wada hakey ni hi-gayun mengihdul ni hi-gak."
22 Makaggeh ni peteg nemnem da et wada hakkeyey kanday "Makulug
ngu et beken ni hi-gak hu mengihdul ni hi-gam!"
23 Kantuy "Ya etan pekitta-mel tu hu sinapay tud duyun nakka pengitta-
meli hu mengihdul ni hi-gak.
24 Hi-gak e Pengulwan ni emin ni tuu ey metteyyak e humman amnuan
ni impatudek Apu Dios eman lan nebayag, Nem anggehemmek etan tuun
mengihdul ni hi-gak. Heballi ew nem eleg maiungnga humman ni tuu."
25 Hi Judas e hi-gatu etan mengihdul, ey kantuy "Apu, kaw hi-gak
mengihdul ni hi-gam?" Kan Jesus ni hi-gatuy "Em, hi-gam."

Ya pekikkannan etan ni sinapay niya peki-innuman etan ni meinnum ni penginemnemneman ni neteyyan Jesus
(Mark 14:22-26; Luke 22:14-20; 1 Corinthians 11:23-25)

26 Yan daka pengnganni, ey illan Jesus hu sinapay et mansalamat nan
hi Apu Dios. Sineneg-ang tu et ika-peng tun hi-gada et kantuy "Aleyu eya
sinapay et kanen yu. Huyyan sinapay ey huyya annel ku."
27 Et alen Jesus hu hakey ni basuh ni neha-adan ni meinnum et
mansalamat nan hi Apu Dios. Indawat tun hi-gada et kantuy "Inum kayun
emin eyad basuh
28 tep huyya kuheyaw kun um-ayuh ni amnuan etan ni baluh ni
nekitbalan Apu Dios ni panyaggudan ni dakel ni tuu, tep humman ke-kalan
ni liwat da.
29 E-helek ni hi-gayu e makulug ni endilli law mewan hu nak penginnu-
man nunyan meinnum ingganah alin aggew ni penginnuman tayu mewan
ni baluh ni meinnum di kad-an nan Ama di nan-ap-apuan tu."
30 Negibbuh humman et man-a-appeh idan penaydayaw dan Apu Dios et
lumaw idad duntug di Olibah.

Ya nanghelan Jesus ni pengihhe-utan alin Peter e hi-gatu hakey ni disipol tu
(Mark 14:27-31; Luke 22:31-34; John 13:36-38)

31 Kan Jesus ni hi-gaday "Emin kayu ey pan-inhihi-yanan yuwak ali tep
ya mekapkapyan hi-gak ni nunyan hileng, tep humman amnuan etan ni
impatudek nan Apu Dios ni kantuy 'Pepettey kulli etan kamengippaptek
idan kalneroh et bumsik ida et mawehit ida.'
32 Makulug ni petteyen da-ak, nem yan ketegguak ey mebukkul lak ni
umlaw di Galilee et han kayu maiunud."

33 Kan Peter nan Jesus ey "Anin ni hi-yanen dakadda eyan edum tep ya
mekapkapyan hi-gam et eleg daka ngu hi-yanan hi-gak."
34 Nem kan Jesus ni hi-gatuy "E-helek ni hi-gam e makulug ni yan nunyan
hileng ey mampitlulli pengihhe-utam e am-amta muwak et han tumkuk hu
manuk."
35 Kan Peter ni hi-gatuy "Anin na-mun mekikketteyyak ni hi-gam et eleg
mabalin ni nak e-helen e eleg daka am-amta." Ey emin ida etan edum ni
disipol tu ey hanneya inhel da.

Ya nandasalan Jesus di Gethsemani
(Mark 14:32-42; Luke 22:39-46)

36 Limmaw di Jesus et yadda disipol tud Gethsemani et kan tun hi-gada
ey "Yudung kayudya et nak ali mandasal di dimmun."
37 Ingkuyug Jesus di Peter et yadda etan dewwan u-ungngan Sebedi.
Kaumlelemyung ni peteg hi Jesus niya makaggeh ni peteg hu nemnem tu.
38 Kantun hi-gaday "Iyyadyan makaggeh ni peteg hu nemnem ku et heni
ikkatey ku. Dideya itsu ey ebuh kaugip yu et kadwaan yuwak."
39 Limmaw hi Jesus di a-allaw tu ey limmukbub di puyek et mandasal
nan Apu Dios et kantuy "Ama, hedin dammutu, man ekal mu huyyan nak
panhelheltapan. Nem ngenamung ka, ya pinhed mu hu meunnud, beken
ni ya pinhed ku."
40 Entanni ey imminah et lumaw di kad-an idan disipol tu ey neugip ida.
Et kan Jesus nan Peter ey "Kele anhan eleg yu han-isipel ugip yu anin ew
ngun han-olas ni ebuh?
41 Ebuh kaugip yu niya pandasal kayun Apu Dios ma-lat eleg kayulli
maheul ni manliwwat. Ma-nu nemnem yu tep pinhed yun u-unnuden hu
nakka e-hela, nem eleg han-pahding ni annel yu hu wadad nemnem yu."
42 Yan pidwatun neni-yanan Jesus idan disipol tu ey limmaw mewan ni
an mandasal et kantuy "Ama, hedin pakkadek meippahding humman ni
helheltapek, anin ew, hedin humman pinhed mu."
43 Nambangngad hi Jesus mewan di kad-an da ey inang-ang tun neugip
ida tep kamekimmit mateda.
44 Hini-yan tudda mewan et lumaw ni pitlu tun an mandasal e humman
mewan hu inhel tun Apu Dios.
45 Nambangngad hi Jesus di kad-an idan disipol tu et kantun hi-gaday
"Kele yuka i-anteng ugip? Kaw tagan yu iyyatu? Bangun kayu tep
nedatngan law hu pemetteyan dan hi-gak. Ang-ang yu kedi, immalidda
law eman nangkeliwtan ni tuun an memettey ni hi-gak e Pengulwan ni
emin ni tuu.
46 Inah kayu et lumaw itsud kad-an da. Ang-ang yu kedi, ammundeh
etan tuun nengihdul ni hi-gak."

Ya nampapan dan Jesus
(Mark 14:43-50; Luke 22:47-53; John 18:3-12)

47 Nanengtun kaman-e-ehhel hi Jesus ey immali hi Judas, e hakey ida
etan ni Hampulut dewwan disipol tu, e ingkuyug tudda hu dakel ni edum
tun nampan-ispadah niya nampantenged ni bakdung, e humman ida intu-
dak idallin ap-apuddan padi niyadda kamengipappangngulun Jews ni an
mempap nan Jesus.
48 Hedin hi Judas, ey sinugun tudda dedan etan edum tu e kantuy
"Ka-immatun la etan tayu dedpapen tep humman la akwalen ku. Hedin
inakwal ku, ey immali kayu et depapen yu."

49-50 Limmaw hi Judas di kad-an Jesus et kantuy "Apu, immali kami." Ey
in-akwal tu. Ey kan Jesus ni hi-gatuy "Anin ipahding mu hu pinhed mun
pehding ni hi-gak." Et umlidda etan tuun impan-edum Judas et depapen
da hi Jesus.
51 Inuknut etan ni hakey ni disipol Jesus hu ispadah tu, et palngen tu hu
tangila etan ni bega-en ni Eta-gey ni Padi.
52 Nem kan Jesus ni hi-gatuy "Pebangngad mu eya ispadah mud asip tu
tep ya tuun umpatey ey mahapul ni mettey dama.
53 Kammu na-muy baddang mu huttan, nem eleg, tep gullat ni pinhed
kun mebaddangan ey ibbagak nan Apu Dios et paeli tu hu kalibulibun
anghel ni memaddang ni hi-gak.
54 Nem beken humman ni pehding ku, tep inna-nun amnuan ni
impatudek Apu Dios ni ehel tun meippahding ni hi-gak."
55 Kan Jesus idan neamung ey "Kaw matekewwak et pakkadek ni kayu
man-ispadah niya kayu mampantetnged ni bakdung ni um-alin mempap
ni hi-gak? Tam kewa-wa-wa ey wada-ak di Tempol ni kamantuttuddu, kele
eleg yuwak depapen diman?
56 Nem anin, tep mahapul ni meippahding huyya ma-lat amnuan etan ni
intudek idan prophet." Ey pinhakkeyey attukaw ida etan disipol Jesus tep
bimmesik idan emin.

Ya nehumalyaan Jesus di hinanggan ap-apuddan Jews
(Mark 14:53-65; Luke 22:54-55, 63-71; John 18:13-14, 19-24)

57 Inlaw ida etan ni tuu hi Jesus di baley Kayaphas e Eta-gey ni Padi, tep
yadman neamungan ida etan ni kamengipappangnguluddan Jews et yadda
etan kamantuttuddun intugun Moses.
58 Neiunnuunnud hi Peter, nem eleg meihnup et meipappeg di dallin.
Nekiyudung ida etan ni guwalyad dallin, tep pinhed tun ang-angen hedin
hipa pehding dan Jesus.
59-60 Emin ida etan ap-apuddan padi et yadda ap-apuddan Jews ey dakel
daka idded-ek nan Jesus ni itek ni kandan bahul tu ma-lat wada inna-
nu tun pemetteyan dan hi-gatu. Nem endi daka hemmakan makulug ni
bahul tu. Immalidda dakel ni tuun an nan-itek ni mengihheddak ni kanday
nambahul hi Jesus, nem endi daka pebehhul ni umhulun ni da pemetteyan
ni hi-gatu. Entanni ey wadadda dewwan immali
61 ey kanday "Hi-gatu hu nanghel ni kantuy bahbahen tu etan Tempol
nan Apu Dios, nem ihhaddak tullin katlun aggew."
62 Ey immehneng etan Eta-gey ni Padi et kantun Jesus ey "Kele eleg ka
umhapit? Kaw makulug numan ni inhel mu humman?"
63 Nem kaum-eneeneng hi Jesus. Ey kan mewan etan ni Eta-gey ni Padin
hi-gatuy "Entan pan-itek ni menummang eyan ibbagak, tep dedngelen nan
Apu Dios e wadan ingganah. Kaw makulug ni hi-gam hi Christo e U-
ungngan Apu Dios?"
64 Kan Jesus ni hi-gatuy "Makulug huttan ni inhel mu. Nem e-helek ni
hi-gayun emin e ang-angen yuwak alin umyudung di winannan Apu Dios
e Keta-ta-geyyan. Ey ang-angen yuwak alid kulput ni pambangngadan kud
puyek."
65 Inhel Jesus huyya ey ebuhe bini-ki etan ni Eta-gey ni Padi hu balwasi
tu ngu ey kantuy "Makulug ni lawah huyyan tuu, tep tuka ibbilang annel
tun Apu Dios. Humman makulug ni keang-angan tun tuka la-pahi hi Apu
Dios. Hiyya, negibbuh law huyyan diklamuh. Eleg mahapul ni wada an
mengihheddak ni tuka panla-pahin Apu Dios, tep dingngel tayun emin.

66 Hipa kanyun tuu?” Kanday “Mahapul ni mettey tep nambahul.”
67 Nanlupdaan idan tuu angah tu et panduntuken da. Ey nan-amping idan edum et
68 kanday “Christo, ehel mu hedin hipa dedan nengamping ni hi-gamah.”

Ya nengiheutan Peter ni nengam-amtaan tun Jesus
(Mark 14:66-72; Luke 22:56-62; John 18:15-18, 25-27)

69 Wada hi Peter e kamanyuyyuddung di dallin ey immali etan biin bega-en di kad-an tu et kantuy “Tam hi-gam etan hakey ni kadkadwan Jesus e iGalilee.”
70 Nem inhaut nan Peter et kantuy “Tawwey ngu, eggak ngu amta huttan ni muka pan-e-hela.”
71 Entanni et lumaw hi Peter di kad-an etan ni eheb ey immali mewan etan hakey ni biin bega-en et kantuddan tuu ey “Tam hi diyay hu hakey ni kadkadwan Jesus e iNazareth.”
72 Nem inhaut mewan nan Peter et mansapatah e kantuy “Makulug et eggak amta humman ni tuu.”
73 Entanni ey immalidda edum ni tuud kad-an Peter et kanday “Makulug ni hi-gam hakey ni kadwan Jesus, tep nan-ingngeh hu yuka pan-e-ehhel.”
74 Inhaut Peter mewan et kantuy “Anin metteyyak et makulug ni eggak amta huttan ni tuu.”
Ey pinhakkeyey simmekuk manuk,
75 ey ninemnem Peter hu inhel Jesus ni hi-gatun kantuy “Mampitlulli penghelam ni eleg muwak am-amta et han tumkuk hu manuk.” Et umhep hi Peter et an mannannangngih tep maggeh ni peteg nemnem tu.

27

Ya nengal-an idan buhul Jesus ni hi-gatu et ilaw dad kad-an Pilate
(Mark 15:1; Luke 23:1-2; John 18:28-32)

1 Kamangkewa-wa ey nanhuhummangan ida etan ap-apuddan padi et yadda edum ni ap-appuddan Jews ni pehding dan memettey nan Jesus.
2 Impabelud da et ilaw dad kad-an Pilate e Gobernor.

Ya neteyyan Judas
(Acts 1:18-19)

3 Inamtan Judas e petteyen da tu-wangu hi Jesus ey nantuttuyyun tu nengihdulan ni hi-gatu et lumaw ni an mengippebangngad etan ni telumpulun palatah ni pihhuh idan ap-apuddan padi et yadda ap-apuddan Jews.
4 Kantun hi-gaday “Neliwtannak tep inhedul ku tuun endi bahul tu.” Nem kan ida etan ni ap-apuy “Ngenamung ka ngu. Endi ngu biyang midtan.”
5 Et ihebwag nan Judas etan palatah di det-al ni Tempol et lumaw et an mampuhuh.
6 Nangkupkup ida etan ni ap-apuddan padi etan palatah et kanday “Eleg mabalin ni mei-dum di pihhuh ni Tempol huyya tep bayad ni nengihdulan dan ketteyyan ni hakey ni tuu.”
7 Et manhuhummangan ida et gatangen da hu puyek etan ni tuun mekapyan banga et pambalin dan pengikkullungan idan tuun binunal di bebley da.
8 Et mukun ingngadnan da humman ni “puyek ni nanhedulan” ingganah nunya.

9 Huyya nekapkapyan inamnuan ni inhel lan Jeremiah e prophet ni
kantuy "Illa da telumpulun pihhuh ni palatah e humman inhuhummangan
idan Jews ni heni gatang etan ni tuu. *
10 Humman ni telum pulun pihhuh ni palatah hu impangetang da etan ni
puyek ni tuun mekapyan banga tep humman hu inhel ni Apu tayun hi-gak
ni nunman."

Ya nanhumalyaan Pilate nan Jesus
(Mark 15:2-5; Luke 23:3-5; John 18:33-38)

11 Inlaw da hi Jesus di hinanggan Pilate et kantun Jesus ey "Kaw hi-gam
hu Patul idan Jews?" Hinumang Jesus et kantuy "Tam deh e inhel mu."
12 Emin ida etan ap-apuddan padi et yadda etan kamengipappangngu-
luddan Jews ey dakel daka idded-ek nan Jesus ni bahul tu, nem kaum-
eneeneng hi Jesus.
13 Et kan Pilate ni hi-gatuy "Kaw eleg mu dedngela eya daka pebehhul
ni hi-gam?"
14 Nem eleg hummangan Jesus ni hekey hu daka pebehhul ni hi-gatu, et
kametngan peteg hi Pilate.

Ya nengipepateyan dan Jesus
(Mark 15:6-15; Luke 23:13-25; John 18:39–19:16)

15 Katootoon ey hedin nedatngan hu Piyestah ni Passover, man wada
hakey ni kapebukyat ni gobernor ni neikelabut ni pinhed idan tuun
meibbukyat.
16 Yan nunman ey wada neikelabut e hi Barabbas e nan-amtad kebebbe-
bley hu nambahulan tu.
17 Neamung ida tuud kad-an Pilate ey kantun hi-gaday "Hipa pinhed yun
ibbukyat ku, hi Barabbas winu hi Jesus e kameingngadnin hi Christo?"
18 Imbagan Pilate humman, tep inamta tu e endi bahul nan Jesus, nem
ameh ni ebuh hu nengipadpapan idan kamengipappangngulun Jews ni hi-
gatu.
19 Yan yinudungan nan Pilate ni manhummalya, ey wadalli impaad ni
ahwatu e kantuy "Entan tu legelegem hu pehding mu etan ni tuun endi
bahul tu, tep nan-i-inneppak ni anggetakkut tep hi-gatu, et nakka umkenel-
ew." Et mukun pinhed Pilate ni ibbukyat hi Jesus.
20 Nem inhaphapitan idan ap-apudan padi et yadda kamengipappangn-
gulun Jews hu tutu-u ma-lat ehelen dan Pilate e hi Barabbas ibbukyat tu,
et hi Jesus hu pepettey da.
21 Et mukun yan nengibgaan mewan Pilate idan tuu e kantuy "Hipan
hi-gadan dewwa hu pinhed yun pebukyat ku?" Ey kanday "Hi Barabbas!"
22 Et kan Pilate ni hi-gaday "Hipa tep pehding kun Jesus e kameingngad-
nin hi Christo?" Kandan emin ey "Ipetak yud krus!"
23 Kan Pilate ey "Kela? Hipa bahul tu?" Nem da kumedek kapan-eleta
tekuk e kanday "Ipetak yud krus!"
24 Inamtan Pilate e endi silbin tuka e-e-hela tep daka pan-illapun
umguluh et umlan danum et ihangga tuddan tuu et mambulu ey kantuy
"Endi bahul kun ketteyyan eyan tuu. Ngenamung kayu ngu."
25 Ey kan idan tuu ey "Anin ngenamung kami. Anin ni bahul mi niya
bahul idallin u-ungnga mi hu ketteyyan tu."
26 Et ebuhe, pebukyat tu hi Barabbas et panpeeblig tu hi Jesus et tu
paipetak di krus.

---

* **27:9 27:9** Huyyan tuu ey hi Christo

Ya neneghegnudan idan sindalu nan hi Jesus
(Mark 15:16-20; John 19:2-3)

27 Entanni ey inlaw idan edum ni sindalun gobernor hi Jesus di baley
gobernor ey immalidda hantapug ni sindalu tu et kaemungan da hi Jesus.
28 Ingkal da balwasi tu et pebalwasi dan hi-gatu etan madlang ni
kaibbalwasin patul.
29 Immaladdan hebit et palikuhen da et papnget dad ulu tu et patngedan
dan paul hu wannan ni ngamay tu. Et mandukkun idad hinangngab tu ni
hineghegnud da e kanday "Dayaw tayu numan eya patul idan Jews."
30 Ey nanlupdaan da et alen da etan paul et panheplaten da ulu tu.
31 Negibbuh ni hineghegnud da hi Jesus et ekalen da impebalwasi
dan heni balwasin ap-apu et pebalwasi da balwasi tu et ilaw dad da
pengippettakan ni hi-gatud krus.

Ya neipetakan Jesus di krus
(Mark 15:21-32; Luke 23:26-43; John 19:17-27)

32 Ida kamenglaw ey hinipngat da hi Simon di Cyrene et papilit idan
sindalun pehhanen tu etan keyew ni pengippettakan dan Jesus, et pahnen
tu.
33 Dimmateng idad duntug e Golgotha e ya keibbellinan tu ey heni genit
ni ulu ang-ang tu,
34 ey immaladdan meinnum ni na-duman ni agah ni kamangkel-it ni
peinnum dan Jesus. Nem sinamtaman tu ey eleg tu pinhed ni innumen.
35 Impatak dad krus et mambubunut ida sindalu hedin hipan hi-gada hu
mengellan balwasin Jesus.
36 Negibbuh humman ey yimmudung ida et a-addugan da.
37 Wada neitudek di ta-pew ni ulu tu e humman indeek dan hi-gatu e
kantuy: "Huyya hi Jesus e Patul idan Jews."
38 Wadadda dewwan matekew ni neipetak di nambina-hil nan Jesus e
hakey di winilli tu ey hakey di winannan tu.
39 Emin ida tuun kamelebbah ey ida kamanwigwigiwig ni daka
peneghegnud ni hi-gatu
40 e kanday "Maitek ka, tep kammuy bahbahen mu hu Tempol et
behwaten mu mewan hedin melebbah tellun aggew. Hedin makulug ni
hi-gam hu U-ungngan Apu Dios, ey ihwang mu annel mu. Ka-kal ka eyad
neipetakan mun krus et keang-angan tu."
41 Anin ida daman ap-apuddan padi et yadda kamantuttuddun Tugun
Moses niyadda kamengipappangguluddan Jews et daka pan-impipihuli hi
Jesus e kanday
42 "Binaddangan tu edum ni tuu, nem eleg han-ihwang tu annel tu. Tep
kaw dedan hi-gatu Patul tayun helag Israel? Nem ka-immatun numan
hedin makulug ni hi-gatu Patul tayun Jews, tep e-kalen tu annel tun nunya
eyad neipetakan tu. Hedin numan me-kal, man kullugen tayu."
43 Kanda mewan ey "Tuka iddinel hi Apu Dios di emin, ey kantuy hi-gatu
U-ungngan Apu Dios. Ang-ang tayu pangngu numan hedin baddangan Apu
Dios et e-kalen tun nunya eyad neipetakan tu."
44 Anin ida etan ni dewwan matekew ni neipetak dama et daka
heghegnuda hi Jesus.

Ya neteyyan Jesus
(Mark 15:33-41; Luke 23:44-49; John 19:28-30)

45 Entannit nandattek hu aggew, ey pinhakkeyey nan-enget di emin di
puyek ingganah nelabah tellun olas.

46 Humman hu hambatenganan aggew, ey simmekuk hi Jesus ey kantuy
"Eloi, Eloi, lama sabactani." Ya keibbellinan nunman ni inhel tu ey "Ama
Apu Dios, Ama Apu Dios, kele muwak impayyag?" †
47 Eleg ida awatan etan ni edum ni kaman-eh-ehneng ni nangngel ni
hi-gatu et kanday "Tam tuka pan-eyyagi na-mu hi Elijah."
48 Wada hakey ni hi-gadan impepuppuut tun an immalan mapeit ni
meinnum et ita-mel tu bulak et ipelat tud paul et tu pahimut di bungut
Jesus.
49 Nem kan idan edum ey "Diman et ang-angen tayu numan hedin um-ali
Elijah ni an mengkal ni hi-gatud krus."
50 Impidwan Jesus ni simmekuk ey ebuhe netey.
51 Nunman ni neteyyan tu, ey pinhakkeyey nepikgat etan mahdel ni
kultinah di Tempol meippalpud ta-pew tu ingganah di hengeg tu. Ey
nanyegyeg et mangketeg-ang ida batu.
52 Nangketukwaban ida kulung et dakel ida nangketagwan ni tuun Apu
Dios ni nangketey.
53 Ey yan netagwan Jesus, ey neukat idad kulung etan ida tuun
nangketagwan et lumaw idad Jerusalem et peang-ang idaddan dakel ni
tuu.
54 Inggibek etan ni ap-apun sindalu niyadda sindalu tun kamang-
guwalyan Jesus hu nanyegyegan tu niya inang-ang dan emin nekapkapya
ey simmakut ida. Kanday "Makulug ni U-ungngan Apu Dios huyya."
55 Wadadda dakel ni biin nenang-ang-ang di a-allaw tuddan nunyan
nekapkapya. Humman ida etan biin nalpud Galilee ni neiunnuunnud nan
Jesus ni an bimmenaddang ni hi-gatu.
56 Wadad man hi Maria Magdalena, hi Maria mewan e inad James nan
hi Jose et hi inaddan u-ungngan Sebedi.

Ya neikulungan Jesus
(Mark 15:42-47; Luke 23:50-56; John 19:38-42)

57 Kamangkehilleng ey dimmateng etan hakey ni kamengullug nan Jesus
e hi Joseph di Arimatea e kedangyan.
58 Limmaw di kad-an Pilate ni an mengibbeggan annel Jesus et imandal
Pilate e iddawat da annel Jesus ni hi-gatu.
59 Ingkal Joseph annel tud krus et libutan tun malinih ni luput
60 et tu ikulung etan di netukitukan ni batun kullungngan e pakekapya.
Sinengeb tun et-eteng ni batu hu habyen ni kulung et lumaw.
61 Wadaddadman di Maria Magdalena et ya etan hakey mewan ni Maria
e yimmudung idad habyen ni kulung.

Ya nengadugan dan kulung Jesus

62 Yan newa-waan tu e Sabaduh, ey neamung ida etan ap-apuddan padi
et yadda Pharisee di kad-an Pilate
63 et kandan hi-gatuy "Apu, ninemnem mi tu-wa hu kan eman lan maitek
e hi Jesus ni kantuy metegguan kunun katlun aggew ni ketteyyan tu.
64 Et humman hu, imandal mu et da paka-adugan etan kulung ingganah
ni katlun aggew, tep entanni ey umlaw ida etan disipol tu et da ellan
hu annel tu et han dalli ehela e netagwan. Nema-man kukkulugen dalli
huyyan itek tun nemahhig nem ya eman itek tun laputun kantuy hi-gatu
intu-dak nan Apu Dios."
65 Et kan Pilate ni hi-gaday "Awit kayuddan sindaluk et yu paka-adugan."

† **27:46 27:46** Psalm 22:1

66 Et da ihammad hu tangeb etan ni kulung et han da hi-yanadda etan
sindalun man-eddug.

28

Ya netagwan Jesus
(Mark 16:1-10; Luke 24:1-12; John 20:1-10)

1 Negibbuh hu Sabaduh et kamangkewa-wan Linggu ey limmaw hi Maria
Magdalena et ya etan hakey mewan ni Maria ni an menang-ang ni kulung.
2 Pinhakkeyey nanyegyeg ni na-let tep wada hu anghel nan Apu Dios
e nalpud kabunyan ni immalid kad-an ni kulung. Inulin tu etan batun
tangeb ni kulung et yumudung etan di batu.
3 Ya ang-ang etan ni anghel ey kamammussi-lak e heni kedyam, ey ya
balwasi tu ey makablah e heni dallallu.
4 Simmakut idan peteg etan tuun nan-adug, et ida kamanggegeygey ey
netu-lidda e henidda netey.
5 Entanni ey kan etan ni anghel etan idan bii ey "Entan takut yu. Inamtak
et yuka an ennang-anga hi Jesus e neipetak di krus,
6 nem endidya tep immamnu hu inhel tu, et netagwan law. Ikeyuy et
ang-angen yu binaktadan tu.
7 Papuut yu kuman umlaw di kad-an idan disipol tu et yu ehlen ni hi-
gada e netagwan! Ehel yu e nemangulun limmaw di Galilee et yadman la
penang-angan yun hi-gatu. Dengel yu tep makulug huyyan nakka pan-e-
helan hi-gayu."
8 Ida kaumtatakut, nem ida kaman-am-amleng ni peteg tep ya dingngel
da et pepuppuut dan lumaw di kad-an idan disipol tun an menghel ni
nunman.
9 Ida kamenglaw ey dinammu da hi Jesus ey kantuy "Meweddan hi-
gayu linggep!" Nandukkun idad hinangga tu et kapaen da dapan tu et
daydayawen da.
10 Et kan Jesus ni hi-gaday "Entan takut yu. Lakkayuy et yu ehelen idan
disipol ku et lumaw idad Galilee et yadman la penang-angan dan hi-gak."

Ya nanlangkakan etan ni guwalya, ni neipahding ni annel Jesus

11 Yan neni-yanan ida etan ni biin kulung, ey limmaw ida etan edum
ni sindalun nan-adug diman et da idaddatteng idan ap-apuddan papaddi
humman ni nekapkapya.
12 Et maemung ida etan ap-apuddan papaddi et yadda ap-appuddan Jews
et manhuhummangan ida hedin hipa pehding da. Ey ya ninemnem dan
pehding da ey beyyadan dadda sindalun nan-adug ni dakel ni pihhuh ma-
lat man-itek ida.
13 Et kandan hi-gaday "Ya penghel yuddan tuu ey neugip kayu ey
immalidda disipol Jesus et alen da annel tu."
14 Kanda pay ey "Hedin dedngelen ni gobernor huyyan neipahding, ey
ngenamung kamin menummang ni hi-gatu ma-lat eleg kayu mekastigu."
15 Et u-unnuden ida etan ni sindalu humman ni inhel idan ap-apun
pehding da, et alen da etan pihhuh ni impameyad dan hi-gada. Humman
ni inhel da ey nan-amta ingganah nunya.

Ya nampeang-angan Jesus ida etan ni Hampulut hakey ni disipol tu
(Mark 16:14-18; Luke 24:36-49; John 20:19-23; Acts 1:6-8)

16 Limmaw ida etan hampulut hakey ni disipol Jesus di duntug di Galilee,
tep yadman hu inhel lan Jesus ni da penggedan ni hi-gatu.

17 Et yan nenang-angan dan Jesus, ey dinaydayaw da, nem wadadda
edum ni kamandinwa.
18 Neka-ihnup hi Jesus idan disipol tu et kantuy “Neidwatannak ni eta-
gey ni saad et hi-gak hu ngenamung ni emin eyan wadad puyek et yad
kabunyan.
19 Et humman hu, elaw kayu et ituttudduan yuddan emin hu tuud puyek
ni elaw ku ma-lat mengu-unnud idan hi-gak. Ey benyagi yuddad ngadan
Ama Apu Dios, niyad ngadan ni U-ungnga tu et yad ngadan ni Ispirituh tu.
20 Ituttuddu yun emin ni tuu e mahapul ni u-unnuden dan emin
hu intugun kun hi-gayu et wada-ak ni hi-gayun kenayun ingganah ni
kepappegan eyan puyek.”

Ya impaitudek Apu Dios nan
Mark
ni meippanggep Jesus

1-2 Huyya neitudek ni impahding Jesus Christo e U-ungngan Apu Dios
ni panyaggudan ni tuu. Ya laputu ey ya etan inamnuan eman ni intudek
Isaiah e prophet Apu Dios e kantuy:
"Um-itu-dakkak ni hakey ni tuun memengngulun an mengtuttuddun
meippanggep ni hi-gam et han ka dumteng.
3 Umlaw di endi bebley di desert et tu ittettetkuk e kantuy 'Idaddan yu
niya iyayyaggud yu dellanen ni Apu tayu.' " *
4 Entanni tu-wangu ey wada hi John e kamemenyag. Nanha-ad di desert,
et mantuttudduddan tuu niya binenyagan tudda. Kantud intuttuddu tu
ey "Pantuttuyyu kayun liwat yu ma-lat pesinsahan dakeyun Apu Dios, et
benyagan dakeyun pengippeang-angan yun nantuttuyyuan yu."
5 Immalidda katuutuud Judea et yad Jerusalem ni mengngel ni kaitut-
tuddun John. Nan-ehel da liwat dan hi-gatu, et pambenyagan tudda etan
di Wangwang e Jordan.
6 Ya balwasin John ey inebel ni dutdut ni kamel niya katat hu ballikid
tu. Ya tuka kenna ey dudun et ya tuka innuma ey danum ni putsukan.
7 Kantuddan tutu-u ey "Yalli etan um-alin meihhullul ni hi-gak ey eta-ta-
gey nem hi-gak. Et anin ni mengubbah ni iket ni patut tu et eggak lebbeng,
tep nebabahhak ni peteg.
8 Hedin hi-gak, man benyagan dakeyun danum, nem hedin hi-gatu, man
benyagan dakeyun Ispirituh Apu Dios."

*Ya nebenyagan Jesus et ya nenuttullunan Satanas ni hi-gatun mengip-
pahding ni lawah*
(Matthew 3:13–4:11; Luke 3:21-22; 4:1-13)

9 Entanni ey immali hi Jesus e nalpud Nazareth di provincia di Galilee,
et benyagan John di Wangwang e Jordan.
10 Dimmakal hi Jesus etan di wangwang ey inang-ang tu e nantekang hu
kabunyan ey immali hu Ispirituh Apu Dios e heni paluma hu ang-ang tu,
et umpan hi-gatu.
11 Ey wada immehel alid kabunyan e kantuy "Hi-gam hu U-ungngak ni
nakappinhed kun kamengippeamleng ni hi-gak."
12 Entanni ey impalaw ni Ispirituh Apu Dios hi Jesus di desert,
13 et manha-ad diman ni na-pat ni aggew. Impenatnan Satanas
ni tinuttullun hi Jesus diman ma-lat manliwwat. Wadaddad man hu
anggetakkut ni animal, nem wadadda dama anghel ni nengipappaptek ni
hi-gatu.

*Ya nengaygan Jesus idan epat ni matebukul ni deleg ni mambalin ni disipol
tu*
(Matthew 4:18-22; Luke 4:14-15; 5:1-11)

14 Yan eman ni nengipekalebutan Herod nan John ey limmaw hi Jesus di
Galilee ni mantuttuddun meippanggep nan Apu Dios.
15 Kantuy "Pantuttuyyu kayun liwat yu et kulugen yu hu impahding Apu
Dios ni panyaggudan ni tuu, tep immali law hu intu-dak tun man-ap-apu."

---

* **1:3 1:3** Ya pinhed nunyan e-helen ey pandaddan kayu e iyayyaggud yu elaw yu, tep um-ali Apu tayu.

16 Nandalan hi Jesus di gilig ni Baybay e Galilee, ey inang-ang tudda hu
han-agi e di Simon nan Andrew ni kamantebbukul ni deleg, tep humman
ngunu da.
17 Inaygan idan Jesus et kantun hi-gaday "Pakilaw kayun hi-gak, et
tuttudduan dakeyun mengewwis idan tuu, et hi-gak hu u-unnuden da."
18 Pinhakkeyey hini-yan da tabukul da et maikuyug idan Jesus.
19 Ida kamenglaw ey inang-ang Jesus ida dama han-agin u-ungngan
Sebedi, e di James nan John, et yadda bega-en dad bangka e daka pan-
iddaddan hu tabukul da.
20 Inaygan tudda dama et pinhakkeyey hini-yan da hi ameda, et yadda
bega-en da, et makilaw idan hi-gatu.

Ya nangkalan Jesus ni neihuklung ni dimonyoh etan ni tuu
(Luke 4:31-37)

21 Limmaw idad Capernaum et yan nedatngan ni Sabaduh, ey limmaw
hi Jesus di simbaan idan Jews et mantuttuddu.
22 Yadda etan tutu-un nangngel ni hi-gatu ey natngadda, tep ka-ang-
ang e et-eteng kelebbengan tun mantuttuddu nem yadda kamantuttuddun
Tugun Moses.
23 Ey neipapaddih ni nunman ni wadadman hu tuun nehuklungan ni
dimonyoh, ey kamantetekkuk e kantuy
24 "Jesus e iNazareth, hipa pehding mun hi-gami? Kaw immali kan
mengastigun hi-gami? Inamta daka. Hi-gam etan kayyaggud ni peteg ni
intu-dak Apu Dios."
25 Nem imbunget Jesus etan dimonyoh e kantuy "Eneeneng ka niya ka-
kal ka eyan tuu."
26 Pinhakkeyey impegeygey ni dimonyoh etan tuu, ey simmekuk et han
ma-kal.
27 Natngadda etan tutu-u et wada hakkeyey kanday "Inna-nu tu huyyan
neipahding? Endi tayu diddingngel ni hanneya. Kele ebuh ehel tu
ey kameippahding hu pinhed tu? Deh numan e anin ni dimonyoh ni
neihuklung, et kabaelan tun e-kalen!"
28 Et humman hu, anggegannu ey nandingngel hi Jesus di kebebbebley
di Galilee.

Ya nangkalan Jesus ni degeh idan dakel ni tuu
(Matthew 8:14-17; Luke 4:38-41)

29 Immehep hi Jesus di simbaan et lumaw di baley idan han-agi e di
Simon nan Andrew. Nekilaw ni hi-gatud James nan John.
30 Himmegep ey daka pan-e-helan hi-gatu e kaumbabaktad hi inan etan
ni ahwan Simon, tep nemahhig hu atung ni annel tu.
31 Limmaw hi Jesus di kad-an tu et tengeden tu ngamay tu et peehneng
tu. Ey pinhakkeyey na-kal hu atung ni annel tu, et ipaptek tu kennen di
Jesus.
32 Entannit kamangkelinnug hu aggew ey nan-i-liddan katuutuu hu
kamampandedgeh niyadda nangkehuklungan ni dimonyoh di kad-an
Jesus.
33 Et emin ida tutu-ud man ni bebley ey neamung idad dallin ni baley
Simon.
34 Et pan-ekalen Jesus hu nambakbaklang ni degeh idan nunman ni tutu-
u anin idan neihuklung ni dimonyoh Inamtaddan dimonyoh e U-ungngan
Apu Dios hi Jesus, nem eleg pinhed Jesus ni hi-gada mengippeamta, et
humman hu, eleg tudda i-abulut ni umhapit.

Ya nantuttudduan Jesus di kebebbebley di Galilee
(Luke 4:42-44)

35 Kamangkewa-wa ey bimmangun hi Jesus et lumaw di endi bebley et
an mandasal.
36 Newa-wa et lumaw di Simon et yadda etan edum tu et da hama-
hamaken.
37 Entanni ey himmak da et kandan hi-gatuy "Daka kaanhemmahem-
makaddan katuutuu."
38 Nem kan Jesus ni hi-gaday "Itsuy kuma tep mahapul ni umlaw itsud
edum ni bebley et nak mantuttuddu damadman, tep humman gaputun
inlian ku."
39 Dillan tu dakel ni bebley di Galilee, et mantuttuddud kesimsimbaan
niya ingkal tudda dimonyoh ni neihuklung di tuu.

Ya nangkalan Jesus ni degeh etan ni tuun kamengmengpuh annel tu
(Matthew 8:1-4; Luke 5:12-16)

40 Wada etan hakey ni tuun kamengmengpuh annel tun immalid kad-
an Jesus, et mampehemmehemmek ni hi-gatu. Ey nandukkun et kantuy
"Ekal mu anhan eya degeh ku hedin pinhed mu, tep inamtak e dammutun
han-ekal mu."
41 Himmek Jesus et kap-en tu et kantuy "Pinhed ku. Na-kal kaya law
huttan ni degeh mu."
42 Ey pinhakkeyey na-kal numan hu degeh tu.
43 Nekattugun Jesus humman ni tuu et han tu itu-dak.
44 Et kan Jesus ni hi-gatuy "Entan tu i-i-hel huyyan impahding kun hi-
gam, nem panna-ud ka kuman umlaw di kad-an ni padi et mu peang-ang ni
hi-gatu e na-kal hu degeh mu. Ey u-unnud mu tugun Moses et mu iappitan
hi Apu Dios ma-lat pengamtaan ni tutu-u e na-kal hu degeh mu."
45 Nem limmaw kumedek etan tuu et tu pan-i-hel di kebebbebley
humman ni impahding Jesus. Et humman hu, kaelielidda dakel ni tuu et
endi inna-nu tun umlaw di edum ni bebley. Limmaw etan di endi bebley,
nem limmaw ida metlaing hu dakel ni tuun nalpud kebebbebley di kad-an
tu.

2

Ya nangkalan Jesus ni dahuy etan ni tuu
(Matthew 9:1-8; Luke 5:17-26)

1 Nelabah pigan aggew ey nambangngad di Jesus di Capernaum, ey
nandingngel e wadad man.
2 Et maemung mewan hu dakel ni tuu, et mapnu etan baley ni dinuttuk
da, anin di habyen et endi inna-nun tuun umhegep. Tuka pan-ituttuddu
hu ehel Apu Dios idan katuutuu
3 ey wada in-ali dan tuun nedahuy ni in-attang idan epat ni tuu.
4 Endi inna-nu dan mengihgep di kad-an Jesus, tep napnun tuu etan
baley, et ida gumu-kang di atep ni nengipedalnan da etan ni nedahuy.
Iniketan da etan ayyud ni binaktadan tu, et layagen dad petek nan Jesus.
5 Inang-ang Jesus e wada hu daka pengullug, et kantu etan ni nedahuy
ey "Agik, pinesinsahan ku liwat mu."
6 Wadadda etan kamantuttuddun intugun Moses ey kandad nemnem day
7 "Kele hanniman hu kapan-e-ehel eyan tuu e tu ni-ngangu kala-pahi hi
Apu Dios. Endi edum ni kamemessinsah ni liwat, nem ebuh hi Apu Dios."
8 Inamtan Jesus humman ni daka nemnemnema et kantun hi-gaday "Kele
henin nuntan yuka pannemnem?

9 Hipa nelallakkah? Ya kaney ‘Nepesinsahan hu liwat mu,’ winu ‘Inah
ka, alam hu ayyud mu et umenamut ka?’
10 Nem imay et peang-ang kun hi-gayu e hi-gak e Pengulwan emin ni tuu
ey wada kelebbengak eyad puyek ni memessinsah ni liwat.” * Et ihanggan
Jesus etan ni nedahuy et kantuy
11 “Inah ka, alam hu ayyud mu et umenamut ka.”
12 Ey immehneng etan nedahuy et alen tu ayyud tu et manglaw. Ey
natngaddan emin hu tuun wadadman et daydayawen da hi Apu Dios.
Kanday “Endi tayu inenang-ang ni hanneya, ebuh nunya!”

Ya nengaygan Jesus nan Levi ni mambalin ni disipol tu
(Matthew 9:9-13; Luke 5:27-32)

13 Wada mewan hu linawwan di Jesus di gilig ni Baybay e Galilee ey
neamung hu dakel ni tuud kad-an tu et tuttudduan tudda.
14 Negibbuh ni sinuttudduan tudda et kamenglaw ey inang-ang tu etan
u-ungngan Alpeus e hi Levi e kaman-emmung ni buwis ni yimmudung di
upisinah tu. Kan Jesus ni hi-gatuy “Pakilaw kan hi-gak.” Ey pinhakkeyey
imminah hi Levi et makilaw nan Jesus.
15 Yan hakey ni aggew ni kapengngannid Jesus et yadda disipol tud baley
Levi ey nekikan idan hi-gadadda etan kaman-emmung ni buwis niyadda
edum dan neliwtan ni tuu, tep dakel law ni hi-gada hu kamekikkillaw ni
hi-gatu.
16 Wadadda etan edum ni Pharisee ni kamantuttuddun Tugun Moses hu
nenang-ang nan Jesus ni nekikan etan idan neliwtan ni tuu et kandaddan
disipol Jesus ey “Kele kamekikkan hi Jesus idan kaman-emmung ni buwis
niyadda edum dan neliwatan?”
17 Dingngel Jesus humman ni inhel da et kantuy “Ya kamandedgeh hu
kamanheppul ni doktor, beken ida etan ni tuun endi degeh da. Henin
hi-gak e immali-ak ni an memaddang idan neliwatan. Eleggak umlin
memaddang idan tuun kanday endi liwat da.”

Ya meippanggep ni kapantetpeli
(Matthew 9:14-17; Luke 5:33-39)

18 Wadan hakey ni aggew ni nantepel ida disipol John e kamememyag
et yadda Pharisee. Et kan idan tuun nan hi Jesus ey “Kele ngu eleg
mantetpel ida disipol mu, ey yadda disipol John niyadda Pharisee ey ida
kamantetpel?”
19-20 Kan Jesus ni hi-gaday “Kaw ida kamantetpel hu gagayyum ni
lakin mangkasal? Eleg, tep wada etan gayyum dan lakin manhehnget.
Nem hedin wada memettey etan ni nanhenget, ey yan nunman ali law
pantetpelan idan gayyum tu. Yadda disipol ku ey heni gayyum ni
manhehnget tep yan nunyan wada-ak di kad-an da ey eleg ida mantetpel,
nem hedin endi-ak ali law di kad-an da, ey mantetpel ida tep ya
pannemnem dan hi-gak.”
21 Kan tu mewan ey “Endi tuun tu ittuptup hu baluh ni luput di daan
ni balwasi, tep hedin hanniman pehding tu, ey umkayhen etan baluh ni
ittuptup tu et mekyub etan balwasi et mema-man mebi-ki.
22 Hanniman dama etan katat ni ha-addan ni meinnum e eleg ihha-ad
hu pakekapyan meinnum di kimmelhin katat, tep hedin um-atung etan
meinnum, man mebeghi etan neitluan tu et umkawah kumedek anin etan

* **2:10 2:10** Yadda Jews ey inamta da e hi Apu Dios ni ebuh hu kamemessinsah ni liwat niya kamengkal ni degeh. Et humman hu, yan nengipeyaggudan Jesus etan ni nedahuy ey impeang-ang tu e Dios hi-gatu.

meinnum. Et humman hu, mahapul ni yad pakekapyan katat hu pengihhaadan ni pakekapyan meinnum."

Ya kameituttuddun meippangep ni Sabaduh
(Matthew 12:1-8; Luke 6:1-5)

23 Hakey ni Sabaduh, ey nandalan di Jesus di payew et puma-sing ida disipol tun pagey et kukkussimen da.
24 Inang-ang idan Pharisee et kandan Jesus ey "Ang-ang mudda kedi eya disipol mu, kele ida pimma-sing ni pagey ey pi-yew tep Sabaduh?"
25 Hinumang Jesus e kantuy "Kaw eleg yu bidbiden etan neitudek ni impahding David ni neupaan da? Neupa David et yadda edum tu,
26 et humgep idad Tabernacle e baley Apu Dios, et kuman ni sinapay ni neiappit nan Apu Dios eman ni hi Abiathar hu Eta-gey ni Padi et idwatan tudda edum tu ey pi-yew hu pengngannan da, tep ebuh hu padin kamengngan ni nunman."
27-28 Intuluy Jesus ni immehel et kantuy "Awasi yu e winedan Apu Dios humman ni aggew e Sabaduh ma-lat panyaggudan ni tuu. Eleg tu letuen hu tuu ma-lat panyaggudan ni Sabaduh. Hi-gak e Pengulwan ni emin ni tuu hu mengippanghel ni hipan kamepi-yew niya hipa eleg mepi-yew ni Sabaduh e kamengillin ni aggew."

3

Ya nengipeyaggudan Jesus ni negikuy ni ngamay etan ni tuu
(Matthew 12:9-14; Luke 6:6-11)

1 Hakey mewan ni Sabaduh ey himmegep hi Jesus di simbaan idan Jews, ey wada etan tuun negikuy ngamay tu.
2 Wadadda etan edum ni tuun daka hellipat-i hedin peyaggud Jesus etan gikuy ni ngamay nunman ni tuu, ma-lat wada pebehhul dan hi-gatu, tep Sabaduh ni nunman e daka ngillinan aggew.
3 Inaygan Jesus humman ni tuu et kantuy "Ikay dih et umehneng kad hinanggaddan eyan tutu-u."
4 Inhanggan Jesus idan etan ni katuutuu et kantuy "Hipa kan ni Tugun ni mabalin ni pehding, hedin Sabaduh? Kaw ya kayyaggud hu pehding ma-lat bumaddang, anin ni Sabaduh winu ya lawah ni umbahbah hu pehding? Kaw kan ni Tugun ey diman hu tuu et matey winu baddangan ma-lat tumegu?" Nem endin hekey idan etan ni tutu-u kaumhumang.
5 Peteg bunget Jesus ni tuka penang-ang-angiddan etan ni neamung niya makaggeh nemnem tu. Tep neihla nemnem da niya manghay ida e eleg da pinhed ni ebbuluten hu kameituttuddun meippanggep nan Apu Dios. Et kan Jesus etan ni negikuy ey "Ukyad mu ngamay mu." Inukyad tu ngamay tu ey kayyaggud law.
6 Pinhakkeyey immehep ida etan Pharisee et da panhuhummanganan idan tuun Herod hedin hipa pehding dan memettey nan Jesus.

Ya neiunudan idan dakel ni tuu nan hi Jesus

7 Hini-yan Jesus et yadda disipol tu etan simbaan et lumaw idad gilig ni Baybay e Galilee, ey nangkeiunnud ida dakel ni tuun nalpud kebebbebley diman Galilee, yad Judea,
8 yad Jerusalem, yad Idumea, yad ba-hil ni Wangwang e Jordan, yad kadan ni Sidon et yad Tyre. Immalidda tep diddingngel dadda hu kayyaggud ni impahding tu.

9 Dakel idan peteg hu tuu et an paelan Jesus idan disipol tu hu bangka
ma-lat yadman hu yuddungan tu tep nahkit etan di gilig ni baybay.
10 Mukun neiunnud hu dakel ni tuu, ey tep ingkal Jesus hu nambak-
baklang ni degeh, et nemahhig ida etan edum ni kamandedgeh e ida
kamampampippilliw ni umlaw di kad-an tun an mengeppan hi-gatu ma-lat
ma-kal degeh da.
11 Hedin inang-ang idan nehuklungan ni dimonyoh hi Jesus, ey neala
ni nanlukbub idad kad-an tun nantetekkuk ida e kanday "Hi-gam hu U-
ungngan Apu Dios!"
12 Nem imbunget Jesus ida etan dimonyoh, tep eleg tu pinhed ni hi-gada
mengippeamta e hi-gatu hu U-ungngan Apu Dios.

Ya nemilian Jesus ida etan ni Hampulut dewwan disipol tu (Matthew 10:1-4; Luke 6:12-16)

13 Limmaw hi Jesus di duntug e inaygan tudda etan pinpinhed tu,
14 et pilien tudda hampulut dewwa, et ingadnan tuddan apostles. Hi-
gada hu mekikkillaw ni hi-gatun ittu-dak tun an mantuttuddu.
15 Ey iddawat tun hi-gada hu kabaelan dan mengkal idan neihuklung ni
dimonyoh.
16 Huyyadda ngadan idan Hampulut dewwan apostle ni pinili tu. Hi
Simon e ingngadnan tun Peter,
17 yadda u-ungngan Sebedi e di James nan John e ingngadnan tuddan
u-ungngan Kidul,
18 hi Andrew, hi Philip, hi Bartolomew, hi Matthew, hi Tomas, hi James e
u-ungngan Alphaeus, hi Thaddeus, hi Simon e Zealot *
19 et hi Judas Iskariot e nengihdul nan hi Jesus.

Hi Jesus et hi Satanas (Matthew 12:22-32; Luke 11:14-23; 12:10)

20 Negibbuh huyya et umenamut di Jesus ey neamung ida mewan hu
dakel ni tuu et endi inna-nu dan mengngan.
21 Dingngel idan agin Jesus et lumaw idan an mengewwit ni hi-gatu, tep
wadadda edum ni tuun kanday immangngaw.
22 Ey yadda edum ni nalpud Jerusalem ni kamantuttuddun Tugun Moses
ey kanday "Hi Satanas e ap-apun emin ni dimonyoh hu kameihhuklung
nan Jesus, et mukun han-ekal tudda dimonyoh."
23 Inaygan idan Jesus et kantun hi-gaday "Kele mewan an pea-allaw
Satanas hu edum tu?"
24 Kantu mewan ey "Yadda bimmebley ni eleg manhinbabaddang ey
mebahbah idan emin, tep megennadwadda.
25 Heni daman wadad hakey ni baley e hedin ida kamambabakal, man
lektattuy nekiwadda.
26 Hanniman daman Satanas e hedin hi-gatu ngu ey mekibuhul idan
edum tun dimonyoh et megennedwadda ey nanna-ud ni mepappeg hu
nan-ap-apuan tu."
27 Kantu mewan ey "Eleg mabalin ni wada an menekkew di baley etan
ni na-let ni tuu, pakkaw ni belluden tu etan na-let ni tuu et han dammutun
umhegep et tu pan-ibsik hu nangkeiha-ad etan di baley." †

---

* **3:18 3:18** Yadda Zealot ey humman ida etan eleg meminhed ni mengu-unnud ni gubilnun Rome.
† **3:27 3:27** Ya pinhed tun e-helen ey ya kakina-let Jesus ni mengidduppih nan Satanas.

28 Kan Jesus pay ey "Nemnemnem yu eya e-helen kun hi-gayu. Ya
tuun manliwwat, anin ya pemihhulan tun edum ni tuu ey dammutun
mepessinsahan humman ni liwat tu.
29 Nem ya tuun lawah hu e-helen tun Ispirituh Apu Dios ey eleg mabalin
ni mepessinsahan. Et mannananeng humman ni liwat tu."
30 Huyya inhel Jesus, tep wadadda edum ni kanday nehuklungan hi-
gatun dimonyoh.

Hi Jesus et yadda etan agitu
(Matthew 12:46-50; Luke 8:19-21)

31 Entanni ey dimmateng ida agin Jesus et hi inetu, et umehneng idad
dallin et umitu-dak idan an mengeyyag nan Jesus.
32 Kan ida etan ni nehalikub ni tuud kad-an tuy "Daka kapan-ibbagad
inam niyadda agim di dallin."
33 Hinumang Jesus et kantuy "Kaw wada neputuk ni inak niya agik?"
34 In-ang-ang tudda etan ni tuun nehalikub di kad-an tu et kantuy "Emin
ida eya tuun neamung ey inak ida niya agik ida.
35 Tep emin hu tuun kamengu-unnud ni pinhed Apu Dios ey humman
ida nakka ibbilang ni inak niya agik."

4

Ya a-abbig ni meippanggep etan ni nanha-bug ni bukel
(Matthew 13:1-9; Luke 8:4-8)

1 Hakey mewan ni aggew ey wadad Jesus di gilig ni Baybay e Galilee et
mantuttuddu. Dakel ida neamung ni tuu et yad bangka yinudungan tu.
Yadda etan tutu-u ey wadaddad gilig ni baybay ni kamandeddengngel ni
tuka ituttuddu.
2 Dakel hu intuttuddu tun hi-gada e nan-ina-abbig tu.
3 Kantun hi-gaday "Dengel yu eya a-abbig ku. Wada etan tuun an
nantanem e nanhinna-bug tu.
4 Yan nengiha-bugan tu ey wadadda edum ni bukel ni na-gah di dalan et
kanen ni sisit.
5-6 Na-gah ida edum ni bukel di mabetun ekket hu puyek tu et ma-nut
anggagannun simmemel, nem pimmetang ey nakpit ida, tep eleg lumhed
hu lamut da.
7 Wadadda edum ni bukel ni na-gah di magulun, nem entanni ey
nehilung ida et eleg ida lummeh.
8 Yadda etan neiha-bug di kayyaggud ni puyek ey simmetemmel ida
niya kakkayyaggud ida. Limmameh ida ey wada malemeh, wada edum
ni melallammeh niya wadadda edum ni mekallameh."
9 Kan Jesus ey "Nemnemnem yu huyyan inhel ku ma-lat awatan yu."
10 Yan eman ni e-ebbuh law hi Jesus et yadda etan Hampulut dewwan
disipol tu et yadda etan edum ni tuun nangngel ni inhel tu, ey kandan
hi-gatuy "Hipa keibbellinan etan ni ina-abbig mu?"
11 Kan Jesus ni hi-gaday "Nakka ituttuddun hi-gayu etan elaw ni kapan-
ap-apuin Apu Dios ni eleg tu peamta ingganah nunya. Nem hedin yadda
etan edum ni tuu, man nakka pan-ina-abbig hu nakka penuttuddu, tep eleg
da ebbuluta hu elaw ku,
12 'Tep anin ni daka ang-ang-anga nakka pehpehding niya daka ded-
dengngela nakka ituttuddu et eleg da han-awat, tep eleg da pinhed
ni ewwatan hu ehel Apu Dios. Tep gullat et ni daka ewwasi,

ey mantuttuyyuddan liwat da ma-lat pesinsahan Apu Dios hu nanliwtan da.' " *

Ya keibbellinan etan ni a-abbig ni nanha-bug ni bukel
(Matthew 13:18-23; Luke 8:11-15)

13 Kan Jesus ida etan ni disipol tuy "Kaw eleg yu han-awat hu keibbellinan eyan ina-abbig ku? Inna-nu tep ni pengewwatan yun edum alin ia-abbig ku?
14 Ya etan tuun nanha-bug ni bukel, ey kamei-ellig etan di nengituttuddun ehel Apu Dios.
15 Ya etan bukel ni na-gah di dalan, ey kamei-ellig ida etan ni tuun nangngel ni neituttuddun ehel Apu Dios, nem immali hi Satanas et haulen tudda, et pinhakkeyey liniwwan da hu dingngel da.
16 Yadda etan bukel ni na-gah di mabetu, ey kamei-ellig ida etan ni tuun nangngel ni neituttuddun ehel Apu Dios, et ida kamanggagayan mengebbulut ni dingngel da,
17 nem kulang daka pengullug et hedin wada pinatnaan dan ligat tep ya daka pengullug, ey daka issiked ni mengu-unnud ni neituttuddun ehel Apu Dios.
18 Yadda etan bukel ni na-gah di magulun hu neieligan idan tuun nangngel ni neituttuddun ehel Apu Dios,
19 nem eleg da hengngudda tep ya daka nenemnema ey ya mahapul dad pambiyagan da, ya keddangyanan da, niya pan-am-amlengan da, et humman kaumpapakkuk ni pengullugan dan Apu Dios.
20 Ya etan bukel ni na-gah di kayyaggud ni puyek hu neieligan idan tuun nangngel ni neituttuddun ehel Apu Dios et abuluten da et maihammad hu daka pengullug et kayyaggud hu elaw ni edum, nema-man kayyaggud hu elaw ni edum, ey kayyaggud ni peteg hu elaw ni edum."

Ya kei-elligan etan ni dilag
(Luke 8:16-18)

21 Nan-a-abbig mewan hi Jesus et kantuy "Kaw wada tuun tu integan hu kengkeh et hukbungan tu, winu tu ihha-ad di daul ni uggipan tu? Endi, tep emin tuu ey tuka ippatuk ma-lat meang-ang ni emin.
22 Humman keang-angan tu e emin hu neitlun eleg meamtan nunya ey meamtallin edum ni aggew, henin elaw ni nan-ap-apuan Apu Dios.
23 Pakannemnem yu huyyan inhel ku."
24 Kantu mewan ni hi-gaday "Pekadngel yu hu nakka ituttuddun hi-gayu et u-unnuden yu. Hedin pehding yu huyya, man me-duman hu inamta yu.
25 Tep ya tuun mengu-unnud ni ehel ku ey baddangan Apu Dios et ma-duman hu inamta tu. Nem ya etan tuun wada ekket ni inamta tu, nem eleg tu u-unnuda hu kameituttuddun hi-gatu ey meendi humman ni ekket ni inamta tu."

Ya a-abbig ni meippanggep ni katetmelin kaittanem

26 Tagan Jesus hu tuttuddu e kantuy "Ya elaw ni nan-ap-apuan Apu Dios ey heni etan ni tuun an nan-ehek
27 et umenamut. Nelabah pigan aggew et tu ang-angen ey simmemel ida intanem tu et meetteng ida, nem eleg tu amta hedin inna-nu dan simmemel.

---

* **4:12 4:12** Ang-ang yu hu Isaiah 6:9 niya 43:8, ya Jeremiah 5:21, ya Ezekiel 12:2, ya Matthew 13:14, ya Luke 8:10, ya John 12:40, et ya Romans 11:8.

28 Ya etan puyek hu katetmeli niya kalemmehin kameitnem.
Kamemengngulu hu temel tu, et han hu annel tu ni han law hu lameh tu.
29 Hedin na-teng hu pagey, ey humman law tsimpuh ni pengennian etan
ni nengitnem."

Ya a-abbig ni meippanggep etan ni bukel ni mustard
(Matthew 13:31-34; Luke 13:18-19)

30 Kan mewan Jesus ey "Hipa edum ni pengi-elligan tayun nan-ap-apuan
Apu Dios?
31 Kamei-ellig hu nan-ap-apuan Apu Dios di bukel ni mustard e
keekkeketan ni bukel,
32 nem hedin simmemel et neetteng ey humman kee-ettengngan idan
emin ni kaittanem. Kamemangngapangnga et dakel ida sisit ni kamam-
pambuyya niya kamanhiddum."
33 Heniddan nunyan a-abbig hu nenuttuddun Jesus idan tuun meip-
panggep ni nan-ap-apuan Apu Dios e dakel nengieligan tu, nem ebuh ida
etan han-awat dan intuttuddu tu.
34 Emin hu intuttuddun Jesus ey tuka pan-ina-abbig. Nem hedin ebuh ida
disipol tu, ey tuka e-helan hi-gada hu keibbellinan etan ni tuka a-abbiga.

Ya nengipesikdan Jesus ni pewek di baybay
(Matthew 8:23-27; Luke 8:22-25)

35 Kamangkehilleng ni nunman ni aggew ey kan Jesus idan disipol tuy
"Man-agwat itsud demang eyan baybay."
36 Et manlugan ida etan di bangkan nanyuyyuddungan Jesus, et hi-yanen
dadda etan katuutuu. Wadadda dama etan edum ni nampambangkan
nekilaw ni hi-gada.
37 Wadaddad gawwan baybay ey immali na-let ni pewek, ey ka-
mangkepnu hu bangkan danum tep kala-bungan dalluyun hu bangka.
38 Hi Jesus ey wadad utduk etan ni bangka e neugip. Et bangunen idan
disipol tu. Kanday "Apu! Kaw eleg ka umkaguh ey deh e melsing itsu?"
39 Bimmangun hi Jesus et kantuy "Kasiked kan pewek niya dalluyun."
Pinhakkeyey nesiked hu pewek ey immineng law hu danum. †
40 Kan Jesus ni hi-gaday "Kele nemahhig takut yu? Kaw ingganah nunya
ey eleg kayu medinnel ni hi-gak?"
41 Wada hakkeyey natnga et kanday "Hipa na-mu ingkatuun nunyan tuu?
Kele kau-unnudan dibdib niya dalluyun hu ehel tu?"

5

Ya nangkalan Jesus idan neihuklung etan ni kaman-angngaw ni tuu
(Matthew 8:28-34; Luke 8:26-39)

1 Entanni ey inagwat da etan Baybay e Galilee, et dumteng idad Gerasene.
2 Immehep di Jesus etan di bangka ey dinammu da etan hakey ni lakin
nehuklungan ni dimonyoh
3 e nalpullid kullungngan tep kamanhahha-ad diman. Eleg ni hekey
mebellud anin ni takilala pemellud dan hi-gatu, tep neka-let.
4 Anin ni binelubelud dan takilala, et tuka pampegtanga. Endin hekey
hu na-let ni kabaelan tun memden ni hi-gatu.
5 Anin ni kawwalwal niyan hileng ey kamanhahha-ad di kad-an idan
kulung et yaddad neduntug, e kaumtekutekuk niya tuka panggandusi
annel tun batu.

† **4:39 4:39** Psalm 65:7

6 Entannit inang-ang tu hi Jesus di neidaddawwi, ey nambesik et an
mandukkun di hinangga tu,
7 ey kamantetekkuk e kantuy “Jesus e U-ungngan Apu Dios e Keta-ta-
geyyan, hipa pehding mun hi-gak? Entan tuwak anhan kastigu.”
8 Inhel tu huyya tep ya nanghelan Jesus ni um-a-allaw etan dimonyoh.
9 Kan Jesus ey “Hipa ngadan mu?” Kan etan ni dimonyoh ey “Linibu
ngadan mi, tep dakel kami.”
10 Nampehemmehemmek etan dimonyoh nan Jesus e kantuy “Entan
dakemi anhan palaw di edawwi.”
11 Neipapaddih ni nunman ni wadadda dakel ni killum ni kamanhubhub
etan di pangil ni duntug diman
12 et kan idan dimonyoh ey “Palaw dakemidda eman di killum et hi-gada
hu mi keihhuklungan.”
13 Inebulut Jesus et palaw tudda etan idad killum, ey kabsik ida et dumep-
ah ida etan di eta-gey ni deplah et mangkalsing idad baybay. Ya bilang idan
nunman ni killum ey umlaw di dewwan libu.
14 Nambebessik ida etan kamemappakkan nunman idan killum di bebley
et da ehelen idan katuutuu humman ni neipahding. Et lumaw idan emin
hu nangngel nunman, et da ang-angen.
15 Immaliddad kad-an Jesus et ang-angen da etan lakin nehuklungan la
nin dimonyoh e kamanyuyyuddung, e nambalwasi law niya kakkayyaggud
law hu nemnem tu, ey simmakut ida.
16 Humman idan tutu-un nenang-ang ni neipahding ida etan ni killum
niya neipahding etan ni laki ey da nan-ehel idan edum da.
17 Ida kaumtatakut et ehlen dan Jesus e heballi hi-yanen tu ew hu bebley
da.
18 Kamenggep hi Jesus di bangka ey immali etan lakin nehuklungan la
ni et kantun hi-gatuy “Attu anhan et makilawwak ni hi-gam ey?”
19 Nem eleg pinhed Jesus et kantun hi-gatuy “Anemut ka kuma et mu
ehlen idan tutu-u hu impahding Apu Dios ni hi-gam tep ya hemek tu.”
20 Et lumaw etan laki et tu pan-i-hel idan tutu-u etan di hampulun bebley
di Decapolis hu impahding Jesus ni hi-gatu, ey ida kametnga.

Ya nenagwan Jesus etan ni netey ni u-ungngan Jairo (Matthew 9:18-26; Luke 8:40-56)

21 Nan-agwat di Jesus di ba-hil etan ni baybay ey dakel ida mewan hu
neamung ni tuud kad-an tu.
22 Wada etan hakey ni ap-apun sindalu e hi Jairus ngadan tu e immali et
mandukkun di hinanggan Jesus.
23 Et mampehemmehemmek e kantuy “Ikay anhan et mu kap-en hu u-
ungngak ni kamangkatkatey ma-lat yumaggud.”
24 Nekilaw hi Jesus ey dakel ida tuun nekilaw et daka keammuammungi.
25 Wadadman hu hakey ni biin nelabah hampulut dewwan toon ey eleg
mesikked hu kuheyaw ni kamelpud annel tu.
26 Nampaegaegah ni dakel ni doktor et maumah ni emin hu limmu tu,
nem eleg maegahan ey tuka pan-ihhi-met kumedek.
27 Dingngel tu lan nunman hu kapehpehding Jesus et mukun limmaw di
dingkuggan tu, et tu kap-en hu balwasi tu
28 e kantud nemnem tuy “Anin ni nakka kap-an ebuh hu balwasi tu et
me-kal degeh ku.”
29 Yan nengapaan tun balwasin Jesus ey ginibek tu e nesiked law etan
kamelpud annel tu.

30 Ey hedin hi Jesus, ginibek tu dama e wada ingkal ni kabaelan tun
degeh, et manligguh et kantuddan tuu ey “Hipa la nengapan balwasik?”
31 Kan idan disipol tuy “Endi maptek ni nengapan hi-gam, tep nea-
mungan dakan dakel ni tuu.”
32 Nem kaman-ang-aang-ang hi Jesus ma-lat ang-angen tu etan nengapan
hi-gatu.
33 Ya etan bii, ey ginibek tu hu neipahding ni hi-gatu et kamanggegeygey
ni takut tu, et an mandukkun di hinanggan Jesus et ehelen tu hu makulug
ni neipahding ni hi-gatu.
34 Kan Jesus ni hi-gatuy “Agik, na-kal law huttan ni degeh mu tep ya
muka pengullug ni hi-gak. Anemut ka ey pelinggep mu nemnem mu, tep
eleg ali law mambangngad huttan ni degeh mu.”
35 Yan nunman ni kapan-e-ehhelin Jesus ey dimmateng ida etan nalpullid
baley Jairo et kandan Jairo ey “Endi silbi tun mu pengeyyagan eyan
mittuduh e hi Jesus, tep neendi etan u-ungngam.”
36 Dingngel Jesus humman ni inhel dan Jairo, nem eleg tu hanguden et
kantun Jairo ey “Entan pandanag mu. Kadinel kan hi-gak.”
37 Limmaw hi Jesus, nem ebuh di Peter et yadda etan han-agi e di James
nan John hu ingkuyug tu, tep eleg tu pinhed ni mekillaw ida etan edum.
38 Dimmateng di Jesus di baley di Jairo ey ida kaumlelemyung etan
tutu-u, ey endi petekkan tu tep kamampangngulngul hu edum niya
kamannangngih hu edum.
39 Himmegep hi Jesus di bawang et kantuddan etan ni tutu-u ey “Kele
kayu kaumlelemyung niya kaumnanginangih kayu? Huyyan u-ungnga yu
ey eleg matey, nem neugip ni ebuh.”
40 Ey kaheghegnudaddan etan ni tutu-u, nem impa-hep Jesus ida. Et ebuh
ida etan ammed ni u-ungnga niyadda etan tellun ingkuyug tun himmegep
di kuwaltuh ni kad-an nunman ni u-ungnga.
41 Singnged Jesus hu ngamay nunman ni u-ungnga et kantuy “Talitha
koum!” ya keibbellinan tu ey “U-ungnga, inah ka.”
42 Pinhakkeyey imminah tu-wangu humman ni u-ungnga et dumlan.
(Hampulut dewwa hu toon nunman ni u-ungnga.) Ey natngan peteg ida
etan tutu-un nenang-ang nunman ni impahding Jesus.
43 Sinugun idan Jesus e kantuy “Entan tu an eheehel huyyan impahding
ku.” Et mampaelan kennen nunman ni u-ungnga et pengannen da.

6

Ya eleg pengullugiddan kebebleyan Jesus ni hi-gatu
(Matthew 13:53-58; Luke 4:16-30)

1 Hini-yan Jesus humman ni bebley et umenamut di bebley da e ingkuyug
tudda etan Hampulut dewwan disipol tu.
2 Nedatngan hu Sabaduh et lumaw hi Jesus di simbaan idan Jews et an
mantuttuddu. Ey dakel ida etan kameneddengngel ni hi-gatu hu natnga.
Kanday “Kele ettu ni-ngangu an nan-adalan eyan tuun tuka ituttuddu?
Kele nekallaing? Kabaelan tu pay ni mengippahding ni miracle.
3 Tam hi-gatu ngu anhan etan karpenter ni u-ungngan Maria, ey agin
James, hi Jose, hi Judas, et hi Simon. Ey tam wadaddad ya etan ida agitun
bibi-i.” Humman hu daka pengheli, et humman hu daka kehhinga.
4 Kan Jesus ni hi-gaday “Yadda prophet ey ida kamedeyyaw di emin di
kebebbebley, nem yadda kebebleyan tu, yadda aaggi tu et ya pamilyah tu
ey eleg da kulluga.”

5-6 Hi Jesus ey kametngan eleg da pengullugin hi-gatu. Beken ni dakel
hu impahding tudman ni miracle, et ebuh ni kinepa tudda hahhakkey ni
tuun kamandedgeh et ma-kal degeh da.

Ya nengitu-dakan Jesus ida etan ni Hampulut dewwan disipol tu (Matthew 10:5-15; Luke 9:1-6)

Entanni ey limmaw di Jesus di kebebbebley et an mantuttuddud man.
7 Hakey ni aggew ey inaygan tudda etan Hampulut dewwan disipol tu et
handedwaen tuddan intu-dak ni an mantuttudud kebebbebley. Ey indawat
tu hu kabaelan dan mengkal idan dimonyoh ni kameihhuklung.
8-9 Sinugun tudda e kantuy "Entan pambalun ni hipan mahapul yud
lawwan yu henin kennen, ya hakbat, ya pihhuh niya balwasin panhullulan
yu. Nem ala kayun hulkud niya patut."
10 Kantu pay ni hi-gaday "Hedin umlaw kayud hakey ni bebley, panha-ad
kayu etan di baley etan ni mengeyyag ni hi-gayu ingganah peni-yanan yun
nunman ni bebley.
11 Ey hedin umlaw kayud hakey ni bebley ey eleg da pinhed ni dedngelen
hu yuka ituttuddu niya eleg dakeyu pehgep di baley da, ey pukpuk yu hu
dep-ul di dapan yun peni-yanan yun nunman ni bebley et pengipeang-ang
yun hi-gada e nanliwat ida."
12 Et lumaw ida humman ni Hampulut dewwan disipol Jesus di kebebbe-
bley ni an mantuttuddu. Intuttuddu da e mahapul ni mantuttuyyudda tuun
liwat da.
13 Ingkal dadda hu neihuklung ni dimonyoh niya inepuapan dan lana
etan ida kamampandedgeh et ma-kal degeh da.

Ya nengipeputulan Herod ni ulun John (Matthew 14:1-12; Luke 9:7-9)

14 Hi Herod e patul di Galilee ey dingngel tun emin ida huyya, tep
nandingngel hi Jesus et ya tuka pehpehding. Kan idan edum ni tuu ey
"Hi-gatu la eman hi John e kamemenyag, nem netagwan et mukun han-
ipahding tu hu miracle."
15 Nem yadda edum ey kanday "Hi-gatu la eman prophet e hi Elijah."
Kan ida daman edum ey "Hi-gatu etan prophet ni henidda lan prophets ni
nebayag."
16 Dingngel Herod humman, nem kantuy "Hi-gatu eman hi John e
impaputul ku ulu tu, nem netagwan."
17-20 Tep yan nunman ey impadpap Herod hi John idan sindalu tu, et
pakelabut tu. Mukun impahding tu huyya, ey tep kae-e-helin John e kantuy
lawah hi-gatu, tep piniliw tu hi Herodias e ahwan agitu e hi Philip. Et
mukun anggebe-hel Herodias hi John et pinhed tun pepettey nan Herod.
Nem kaum-agel hi Herod tep inamta tu e kayyaggud ni tuu hi John niya
endi bahul tu et ipaptek tud kallabbuttan. Pinpinhed tun deddengngelen
hu kaituttuddun John, anin ni hin-addum ni kamemunnumunnu nemnem
tu.
21 Entanni ey nedatngan hu aggew ni pan-am-amlengan dan neiungn-
gaan Herod. Et yan nunman hu nannemneman nan Herodias ni
pengippepetteyan tun John. Neamung idan emin hu ap-apu, yadda
kekeddangyan niyadda ap-apun sindalun an mekikkan di baley Herod.
Nangkalpudda humman ni tuud Galilee.
22 Entanniy immehep ali etan u-ungngan Herodias ni bii, et ianteng tu
tayaw, ey kaman-am-amleng ida etan mangili. Anin hi Herod et immanlan

peteg et kantu etan ni u-ungngan bii ey "Ibegam hedin hipa pinhed mun
iddawat kun hi-gam. Anin hipa ibbagam et iddawat ku.
23 Issapatah ku e anin na-mun kammuy ya kagedwah ni bebley ni nan-
ap-apuan ku hu kekdewem et dammutu."
24 Limmaw etan biid kad-an inetu et kantuy "Ina, hipa ibbagak ni
iddawat tu?" Kan inetuy "Ya ulun John e kamemenyag."
25 Impapuut etan ni u-ungngan biin limmaw di kad-an idan neamung
et kantun Herod ey "Pinhed kun iddawat mun nunya hu ulun John e
kamemenyag e meihha-ad di duyu."
26 Nemahhig tuttuyyun Herod, nem neil-uh ni insapatah tu, ey dingngel
idan mangili tu e kantuy anin hipa ibbagan nunman ni bii et iddawat tu.
Et humman hu, kaumbaing ni mengyat ni inhel tu.
27 Et menu-dak ni sindalu tun an mengellan ulun John. Limmaw etan
hakey ni sindalu et tu putulen hu ulun John di kulabbuttan.
28 Inha-ad tud duyu et ilaw tu etan ni bii et tu dama idwat nan inetu.
29 Dingngel idan disipol John e pintey da hi-gatu et da al-en annel tu et
da ikulung.

Impambalin Jesus ni dakel etan liman sinapay
(Matthew 14:13-21; Luke 9:10-17; John 6:1-14)

30 Nambangngad ida etan Hampulut dewwan intu-dak Jesus, et idaddat-
teng dan emin hu impahpahding da niya intuttuddu da.
31 Anin anhan et kamanhuluhulul hu kameemmung ni tutu-u et endi
inna-nud Jesus niyadda disipol tun mengngan. Et kan Jesus ni hi-gaday
"Itsuy ew di nea-appil et itsu man-iyyatu."
32 Et mambangkaddan limmaw ida ma-lat e-ebbuh ida.
33 Nem dakel ida damengu nenang-ang ni hi-gada, et kabsik ida etan
tutu-un nangkalpud kebebbebley et mamenguluddan limmaw etan di gilig
ni baybay ni dekkalan di Jesus.
34 Dimmateng di Jesus et umhep idad bangka, ey inang-ang tudda dakel
ni tuun neamung ey himmek tudda, tep henidda kalneroh ni impayyag ni
kamampattul. Et dakel hu intuttuddu tun hi-gada.
35 Kamangkehilleng law ey kan idan disipol Jesus ni hi-gatuy "Akkunu,
kamangkehilleng ey endi tayu pengellaan ni kennen di deya, tep nea-appil
huyyan bebley.
36 Itu-dak mudda ew eya tutu-u et ida gumtang ni kennen dad neihnup
ni bebley."
37 Nem kan Jesus ni hi-gaday "Idwasi yudda kuman kennen da!" Kanday
"Nem attu mi pengellaan ni dakel ni pihhuh? Mahapul hu dakel ni pihhuh
ni iggatang di kennen da."
38 Kan Jesus ni hi-gaday "Yu ang-ang idan tutu-u hedin piga sinapay
ni wada." Ida nenang-ang ey wada et kandan hi-gatuy "Tam wada nem
lillimman sinapay niya deddewwan deleg ni ebuh."
39 Ey kan Jesus idan disipol tuy "Lakkayuy et yudda amungen etan tutu-u
et payudung yuddad mahlek."
40 Et yumudung ida tuu e negenedwaddan hanggagatut niya hannene-
lima.
41 Illan Jesus etan liman sinapay et ya etan dewwan deleg et itengaw tud
kabunyan et mansalamat nan Apu Dios, et peni-angen tu etan sinapay niya
deleg, et idwat tuddan disipol tu et da pan-iwatwat idan tuu.
42 Negibbuh ni nengan idan emin et maphel ida ey dakel sindaan da.

43 Inemung idan disipol Jesus hu natdaan ey napnu hampulut dewwan basket.
44 Ya bilang idan lalakkin nengan ey liman libu.

Ya nandalnan Jesus di ta-pew ni danum di baybay
(Matthew 14:22-33; John 6:15-21)

45 Negibbuh idan nengan et pahgep idan Jesus etan disipol tud bangka, et pamengulu tuddan impalaw di Betsaida di ba-hil ni nengannan da, et han tudda pampaenamut etan tutu-u.
46 Immanemut idan emin hu tuu et manteyed hi Jesus di duntug ni an mandasal.
47 Nehileng law ey wadaddad gawwan baybay etan disipol tu, ey nanengtun immen hi Jesus di duntug e hahhakkey tu.
48 Inang-ang Jesus e ida kameligligasi, tep kameihhipngat hu dibdib. Et humman hu, kamangkewa-wa ey limmaw di kad-an da e nandalan di ta-pew ni danum. Melebbah et la,
49 nem inang-ang da et tumekut ida, tep kanda na-mu nem banig. Et ida kamantetekkuk e kanday "Ammundeh hu banig!"
50 Simmakut idan peteg ni nenang-angan dan hi-gatu et kan Jesus ni hi-gaday "Entan takut yu, pandinel kayu, tep hi-gak."
51 Et humgep hi Jesus di bangka et makiyudung ni hi-gada ey nesiked hu pewek. Natngaddan peteg hu disipol tun nenang-angan dan neipahding.
52 Tep eleg dan hekey awatan etan nengipedakkelan tun sinapay ni binelun da, tep mekelhi ulu da niya kulang dinel dan hi-gatu.

Ya nampangkalan Jesus ni degeh idan tutu-ud Genesaret
(Matthew 14:34-36)

53 Nambangkadda et man-agwat idad Genesaret et iiket dadman hu bangka.
54 Inimmatunan idan tuudman hi Jesus,
55 et papuut dan limmaw di kebebbebley et dadda pan-iattang hu kamampandedgeh et pan-ilaw dad kad-an tu, anin ni attu lawwan tu.
56 Emin di bebley ni kalawwin Jesus ey kapan-iunud idan tutu-un hi-gatud mulkaduh hu kamandedgeh ma-lat kap-en da, anin ni gilig ni balwasi tun ebuh. Ey emin ida etan nengapa ey na-kal degeh da.

7

Ya elaw idan Pharisee
(Matthew 15:1-9)

1 Yan pinhakkeyey neamung idan Pharisee niyadda edum ni kamantut-tuddun Tugun Moses ni nalpud Jerusalem di kad-an Jesus
2 ey inang-ang dadda etan edum ni disipol tu e eleg ida mambulu et mangan ida.
3 Yadda Pharisee niyadda edum dan Jews ey daka paka-u-unnuda hu meippanggep ni elaw idan aammed dan mambullu ni han ida nengan.
4 Ey mahapul ni ullahan da hu daka gettangad mulkaduh ni han da kinan. Dakel ida pay hu edum ni tugun idan aammed dan mahapul ni peka-u-unnuden da henin elaw ni pengullahan ni duyu, ya basuh, ya pa-nay, ya banga niya uggippan.
5 Kan idan nunman ni kamantuttuddun Tugun Moses et yadda Pharisee nan hi Jesus ey "Kele eleg u-unnudaddan disipol mu hu tugun idan aammed tayun nunman? Kele daka pemegga ekan e eleg da ipahding hu elaw ni mambullu?"

6 Hinumang Jesus et kantuy "Makulug hu inhel lan eman ni prophet e hi
Isaiah meippanggep ni hi-gayun maitek e kantuy
'Huyyaddan tuu ey kanday da-ak kadaydayawa, nem eleg kaya, tep ehel
dan ebuh. Ya kakulugan tu ey eleg da-ak ni hekey nemnema.
7 Endi silbitu daka pandeyyawin hi-gak, tep ya tugun ni tuu hu daka
ituttuddun u-unnuden ni tuu ey kanday hi-gak hu kan tugun, nem beken
kaya.' *
8 Inwalleng yu hu tugun Apu Dios et ya tugun ni tuu hu yuka u-unnuda."
9 Kan Jesus mewan ey "Netalam kayun nengiwaklin ni tugun Apu Dios
ma-lat ya elaw yu hu u-unnuden yu.
10 Tep kantud Tugun Moses ey 'U-unnud yud ameyun ineyu. Ya tuun
wada e-helen tun lawah nan ametu winu hi inetu ey anin ni petteyen.' †
11 Nem yuka ituttuddu e kanyuy 'Emin hu iddawat yu et idan ammed
yun ibbaddang yun hi-gada ey anin ni eleg yu iddawat ni hi-gada hedin hi
Apu Dios hu pengidwatan yuddan nunman.'
12 Et humman hu, kanyu law ey anin eleg baddangi hu ammed ni
kamanheppul ni baddang, hedin meidwat nan Apu Dios etan ibbaddang
yu et ni hi-gada.
13 Nem humman ni yuka ituttuddu ey humman hu yuka pengiwwaklinin
tugun Apu Dios. Ey dakel ida pay hu edum ni henin nunman ni yuka
pehpehding."

Ya kamengippelawah ni tuu
(Matthew 15:10-20)

14 Inaygan mewan Jesus ida tuud kad-an tu et kantun hi-gaday "Dengel
yun emin eya e-helen kun hi-gayu et awatan yu.
15 Beken ni ya kakennan tuu hu kaumhulun ni panlawahan tu, nem ya
kamelpud nemnem tu.
16 Pakannemnem yu huyyan inhel ku."
17 Hini-yan Jesus ida humman ni neamung et an humgep etan di baley,
ey neiunud ida disipol tu et kandan hi-gatuy "Hipa keibbellinan etan ni
inhel mu?"
18 Kan Jesus ni hi-gaday "Kaw anin ni hi-gayu et eleg yu han-awat? Kaw
eleg yu amta e beken ni ya kakennan tuu hu tuka panlawahi?
19 Tep eleg meappektali nemnem, tep ya kakenna, ey kaumlaw di egeh ni
neukat di tuka keukkasi." Huyyan inhel Jesus ey ippeamta tu e dammutun
kennen hu hipan kamekkan.
20 Intuluy Jesus ni immehel et kantuy "Ya kamelpud nemnem ni tuu hu
kaumhulun ni kapanlawahin tuu.
21-22 Yad nemnem ni tuu kakelpuin lawah ni tuka pehding, henin makibii
winu makilaki, ya takew, ya umpatey, ya pengi-ulligan ni beken ni ahwa, ya
um-agum, ya mengapkapyan linggeman ni lawah, ya umhaul, ya bengang,
ya um-ameh ni limmun edum ni tuu, ya itek hu e-helen meippanggep ni
edum ni tuu, ya mampahhiyya, niya nealay impahding hu hipan pinhed.
23 Huyyaddan emin ni lawah ey kamelpud nemnem, et huyyadda
kaumhulun ni kapanlawahin tuu."

Ya kapengullug etan ni biin beken ni Jew
(Matthew 15:21-28)

---

* **7:7 7:7** Isaiah 29:13 † **7:10 7:10** Exodus 21:17

24 Entanni ey hini-yan Jesus humman ni bebley et lumaw di bebley di
Tyre. Limmaw etan di hakey ni baley, tep pinhed tun endi mengamtan
kad-an tu, nem inunud ida damengun tutu-u.
25 Et wada etan biin nehuklungan ni dimonyoh hu u-ungnga tu e dingngel
tun wada hi Jesus diman, et lumaw di hinanggatu et mandukkun.
26 Humman ni bii ey Gentile e nalpud Phoenicia di Syria. Nampehem-
mehemmek nan Jesus ma-lat ekalen tu etan dimonyoh ni neihuklung ni
u-ungnga tu.
27 Nem kan Jesus ni hi-gatuy "Eleg, tep mahapul ni pengngan ida ni hu
u-ungnga ni han impangan ida ahhu hedin wada sindaan da."
28 Nem kan etan ni bii ey "Makulug huttan e Apu Jesus, nem anin ya
ahhu et dammutun kennen tu hu inggah idan u-ungngan kennen." ‡
29 Et kan Jesus ni hi-gatuy "Hedin huttan hu kammu, ey anemut ka
haggud na-kal etan neihuklung ni dimonyoh etan ni u-ungngam."
30 Immanemut etan bii ey kamambakbaktad etan u-ungnga tu, e na-kal
law hu neihuklung ni hi-gatu.

Ya nangkalan Jesus ni nganga niya tuleng etan ni tuu

31 Hini-yan Jesus humman ni Tyre, et lumaw di Sidon niyadda etan
di hampulun bebley e Decapolis hu ngadan da, et dumteng di Baybay e
Galilee.
32 Entanni ey wadadda nengi-lin Jesus ni netuleng niya nenganga, et
mampehemmehemmek idan hi-gatu ma-lat kapaen tu.
33 Ingkuyug Jesus humman ni tuu et ida meappil. Ingkapan Jesus hu
dewwan kimeng tud tangila etan ni tuu et lupdaan tu kimeng tu, et ikepa
tud dila etan ni tuu.
34 Nemahhig hemek tu et itangaw tud kabunyan et kantuy "Ephphatha!"
Ya keibbellinan tu ey "Dengel kan tangila."
35 Pinhakkeyey handengel law etan ni netuleng ey kameibbehwang law
ehel tu.
36 Sinugun Jesus ida etan tutu-u e kantuy "Entan tu an i-i-hel huyyan
impahding ku." Nem limmaw ida kumedek etan tuu et da anhallaw pan-
i-hel idan katuutuu humman ni impahding tu.
37 Emin ida hu nangngel nunman ni neipahding ey ida kametnga. Et
kanday "Kayyaggud numan emin hu tuka ippahding. Anin numan idan
netuleng et tuka e-kala tuleng da niya tuka peheppit ida nenganga!"

8

Impangan Jesus hu epat ni libun tuu
(Matthew 15:32-39)

1 Wada mewan ni pinhakkey hu neamung ida dakel ni tuu ey na-puhan
idan kennen, et aygan Jesus ida disipol tu et kantuy
2 "Anggehemmek kudda eya tutu-u, tep tellun aggew hu nekiha-adan dan
hi-gatsu ey endi law kennen da.
3 Hedin peennamut kudda ey eleg ida mangan, man meillukkuy ida lad
dalan, tep nangkeidawwi man anhan hu nalpuan idan edum."
4 Kan ida etan ni disipol Jesus ey "Kaw attu an pengellaan ni pekkan ida
eyan dakel ni tuu eyad endi bebley?"

‡ **7:28 7:28** Humman hu impanghel etan ni bii, tep inamta tu hu keibbellinan ni inhel Jesus. Ya kei-elligan nunman ni inhel Jesus ey kantuy mahapul ni baddangan tudda ni- edum tun Jews et hantu baddangidda edum ni tuu.

5 Kan Jesus ni hi-gaday “Kaw piga etan sinapay ni binelun yu?” Kanday
“Tam pitun ebuh.”
6 Et payudung Jesus ida etan tutu-u. Inla tu etan sinapay et mansalamat
nan Apu Dios, et peni-angen tu et idwat tuddan disipol tu et da pan-iwatwat
idan tutu-u.
7 Inla tu mewan etan pippiggan deleg, et mansalamat nan Apu Dios et
idwat tuddan disipol tu et da pan-iwatwat.
8-9 Nengan idan emin et maphel ida et amungen idan disipol tu hu
natdaan ey napnu pitun basket. Yadda tuun nengan ey limmaw di epat
ni libu.
Impaenamut Jesus ida
10 et han ida pambangkaddan disipol tu, et manglaw idad Dalmatia.

Ya nengibag-an idan Pharisee ni peang-ang Jesus hu miracle (Matthew 16:1-4)

11 Dingngel idan Pharisee e wada hi Jesus diman et lumaw idan
mekihhubbeg ni pematnaan dan hi-gatu. Kanday “Hedin makulug ni intu-
dak dakan Apu Dios, peang-angi dakemin miracle.”
12 Nedismayah hi Jesus ni hi-gada, et kantuy “Kele hedin hi-gayun tuun
nunya, man pakkaw ni wada ang-angen yun miracle? E-helen kun hi-gayu
e eleg dakeyu peang-angin miracle.”
13 Inhel tu humman et hi-yanen da humman ni bebley et meagwat idad
demang ni baybay.

Ya neieligan ni yeast ni kaituttudduddan Pharisee et hi Herod (Matthew 16:5-12)

14 Liniwwan idan disipol ni nambalun, nem wada kuma hakey ni ebuh
ni natdaan ni sinapay di bangka.
15 Kan Jesus ni hi-gaday “Helipat-i yu kuma hu yeast idan Pharisee
niyadda etan tuun Herod.”
16 Wada hakkeyey kanday “Inhel tu humman, tep liniwwan tayun
nambalun.”
17 Inamtan Jesus humman ni inhel da et kantuy “Kele ya eleg tayu
pambalunan hu yuka nenemnema? Kaw ingganah ni nunya ey eleg yu
han-awat hu nakka ituttuddu? Kaw kulang nemnem yu?
18 Kele heni endi mateyu niya tangila yu?
19 Kaw liniwwan yu eman impahding ku etan ni liman sinapay ni ebuh,
nem impangan tayu hu liman libun tuu? Piga basket ni napnun inemung
yun natdaan?” Kanday “Tam hampulut dewwa.”
20 Kantu mewan ey “Kaw liniwwan yu impahding ku eman ni pitun
sinapay ni impakan tayuddan epat ni libun tuu? Piga basket ni napnun
inemung yun natdaan?” Kanday “Tam pitu.”
21 Kan Jesus ni hi-gaday “Tam ay, amta yu, ey kele nanengtun eleg kayu
medinnel ni hi-gak?”

Ya nangkalan Jesus ni kulap etan ni tuud Betsaida

22 Dimmateng di Jesus di Betsaida ey wadadda tuun nengi-lin nekulap,
et mampehemmehemmek idan Jesus e keppaen tu ma-lat ma-kal kulap tu.
23 Et ipengulun Jesus etan nekulap di a-allaw etan ni bebley. Linupdaan
Jesus hu matetu et kap-en tu et kantuy “Kaw wada law muka ang-anga?”
24 Ey kan etan ni tuu ey “Wada nakka ang-angan tuu, nem henidda keyew
ni kamangginlid.”
25 Et kapaen mewan Jesus matetu ey pinhakkeyey kayyaggud law hu
tuka penang-ang.

26 Impaenamut Jesus di baley da e kantuy “Entan tu idlan di bebley.”

Ya nanghelan Peter nan Jesus ni tuka pengullug e hi-gatu kaumhelaknib (Matthew 16:13-20; Luke 9:18-21)

27 Hini-yan Jesus et yadda disipol tu hu Galilee et lumaw idad kebebbebley ni neihnup di Cesarea Philippi. Wadaddad dalan ey kan Jesus ni hi-gaday “Hipa-ak na-mun kan idan tutu-u?”

28 Kan idan disipol tu ey “Tam kan idan edum ey hi-gam la eman hi John e kamemenyag. Yadda edum ey kanday hi-gam hi Elijah ey kan idan edum ey hi-gam hu hakey lan prophet ni netagwan.”

29 Kan Jesus ni hi-gaday “Inna-nu daman hi-gayu, hipa-ak ni kan yu?” Kan Peter ey “Hi-gam hi Christo e intu-dak Apu Dios ni kamengippaptek idan tuu tu.”

30 Nem inhelan idan Jesus et kantuy “Entan tu i-i-hel di edum ni tuu huttan.”

Ya nanghelan Jesus ni meippanggep ni panlelehhanan tu et ya ketteyyan tu (Matthew 16:21-28; Luke 9:22-27)

31 Inlapun Jesus ni menghel ni hi-gadan meippanggep ni meippahding alin hi-gatu. Kan tuddan disipol tu ey “Hi-gak e Pengulwan ni emin ni tuu ey mahapul ni manhelheltappak. Eleg ali ebbulutaddan kamengipappangngulun Jews, yadda ap-apuddan padi et yadda kamantuttuddun Tugun Moses e hi-gak hi Christo. Et pepettey da-ak ali, nem metegguan nak ni katlun aggew.”

32 Huyya hu impanna-ud Jesus ni inhel ni hi-gada. Ey inaygan nan Peter di a-allaw tu et ehelan tu, tep eleg tu pinhed ni meippahding humman ni hi-gatu.

33 Nem nanligguh hi Jesus et in-ang-ang tuddan disipol tu et ibunget tu hi Peter. Kantuy “A-allaw ka! Heni ka dama hi Satanas. Ya nemnem mu ey nemnem ni tuu, beken ni henin nemnem Apu Dios.”

34 Inaygan Jesus ida etan tuun neamung et yadda disipol tu et kantun hi-gaday “Ya tuun pinhed tun mengu-unnud ni hi-gak, ey mahapul ni eleg tu ikkakaguh hu panyaggudan tud puyek, nem ennusan tu ligat ni pengu-unnudan tun hi-gak, anin ni humman umhulun ni ketteyyan tu.

35 Tep ya tuun ya neitu-wan tu eyad puyek hu tuka ikkakaguh ni ebuh ey endilli biyag tun endi pappeg tu. Nem ya tuun tuka ikkakaguh ni mengu-unnud ni hi-gak niya tuka ikkakaguh ni mengippeamtan et-eteng ni impeminhed Apu Dios idan tuu, anin umhulun ni ketteyyan tu ey meidwatan ni biyag ni endi pappeg tu.

36 Tep anin ni ellan ni tuun emin hu wada eyad puyek et endilli silbitu hedin endilli biyag tun endi pappeg tu et meiddawwin Apu Dios ni ingganah.

37 Tep ya tuun meiddawwin Apu Dios ni ingganah ey endi mabalin ni pehding tu.

38 Dakel idan nunya hu tutu-un lawah ni nengiwalleng nan Apu Dios. Et humman hu, ya tuun kamengibbe-ing ni hi-gak e Pengulwan ni emin ni tuu niya nakka ituttuddu, ey eggak ali ibbilang ni tuuk ni pambangngadan kun hi-gamiddallin aanghel ni pengippeang-angan kun dayaw min Ama e hi Apu Dios.”

9

1 Kan mewan Jesus ey "Nemnemnem yu eya e-helen ku, e wadaddallin
hi-gayu hu eleg mettey ingganah ni ang-angen dalli nan-ap-apuan Apu Dios
e et-eteng kabaelan tu."

Ya nambaliwan ni ang-ang Jesus
(Matthew 17:1-13; Luke 9:28-36)

2 Nelabah enem ni aggew ey inaygan Jesus di Peter, hi James et hi John et
manteyed ida etan di eta-gey ni duntug et e-ebbuh idadman. Nekekemtang
ey inang-ang da e hin-appil hu ang-ang Jesus.
3 Ya balwasi tu ey nambalin ni mabkablah e kamammussi-lak ni peteg e
endi kei-ingngehan tu eyad puyek.
4 Entanni, ey newadad Moses nan Elijah e ida kamekiung-ungbal nan
Jesus.
5 Kan Peter nan Jesus ey "Apu, kayyaggud et wada itsud ya! Umkapya
kamin tellun a-abbung et hi-gam ni hakey, hi Moses ni hakey niya hi Elijah
ni hakey."
6 Inhel tu humman tep simmakut idan peteg eleg tu amta e-helen tu.
7 Entanni ey newada kulput ey hiniduman tudda. Ey wadalli immehel
etan di kulput e kantuy "Huyya hu U-ungngak ni nakappinhed ku. U-
unnud yu hu e-helen tun hi-gayu."
8 Da i-ang-ang ey attukaw lad Moses nan Elijah, ebuh hi Jesus ni wada.
9 Ida kamandayyud duntug, ey sinugun idan Jesus e kantuy "Entan tu
i-i-hel humman ni inang-ang yu ingganah alin ketegguan kun ketteyak e
Pengulwan ni emin ni tuu."
10 Inu-unnud da humman ni inhel tu, nem hi-gada ngu ey ida ka-
manhuhummangan e kanday "Hipa na-mu pinhed tun e-helen ni kantuy
metegguan ali?"
11 Et kandan Jesus ey "Kele kan idan kamantuttuddun Tugun Moses ey
memengngulun um-ali mewan hi Elijah et han umli etan mengippaptek ni
tuu?"
12 Hinumang Jesus et kantuy "Makulug numan humman, tep mahapul
ni um-ali ni hi Elijah et tu idaddan ida tuun mengebbulut etan ni
mengippaptek ni hi-gada. Nem wada neitudek ni ehel Apu Dios ni kantuy
hi-gak e Pengulwan ni emin ni tuu ey mahapul ni panlelehhanan kun
pehding dan hi-gak niya mepihhullak ali.
13 Nem e-helen kun hi-gayu e immali dedangngu la hi Elijah et
panlelehhanan tu hu impahpahding idan tuun hi-gatu, et humman hu
inamnuan tu-wangun eman ni inhel Apu Dios ni pehding dan hi-gatu."

Ya nangkalan Jesus ni neihuklung etan ni u-ungnga
(Matthew 17:14-21; Luke 9:37-43)

14 Dimmateng di Jesus di kad-an idan edum ni disipol tu, ey inang-ang
da neamung ni dakel ni tuu. Wadadda etan kamantuttuddun Tugun Moses
e ida kamekihhubbeg idan disipol tu.
15 Inang-ang idan katuutuu hi Jesus ey immamleng ida et mambesik idan
an menammun hi-gatu.
16 Kan Jesus idan disipol tu ey "Hipa yuka pekihhubbegin hi-gada?"
17 Ey wadalli hakey ni immehel e kantuy "Apu, in-alik hu u-ungngak ni
nehuklungan ni dimonyoh et eleg paka-hel. Pinhed ku anhan ni e-kalen
mu humman ni neihuklung ni hi-gatu.
18 Hedin himpaw ni neihuklung, man tuka pan-ibeknay hu annel tud
puyek, ey kaman-uupag bungut tu, ey kamangkekelletket ngipen tu niya

kaumkedhel annel tu. Kan kuddan disipol muy e-kalen da, nem eleg da
han-ekal."
19 Kan Jesus ey "Ayyakaw kayun tuun nunya, lawah kayu niya endi yuka
pengullug! Piga binabbal kun hi-gayu? Kaw mekihahha-addak ni hi-gayun
ingganah et han kayu mangulug? I-li yudya etan u-ungnga."
20 Et ilaw da etan u-ungngad kad-an Jesus. Inang-ang etan ni neihuklung
hi Jesus ey pinhakkeyey impegeygey tu etan u-ungnga et metu-lid puyek
ey kaman-uliulin niya kaman-uupag bungut tu.
21 Kan Jesus etan ni aman nunman ni u-ungnga ey "Pigan tu nengilapwan
tun hanniman?" Kan etan ni ametu ey "Tam neipalpu eman ni
kageggellang tu.
22 E-eggel ni innang ni mettey, tep neala ni nanteb-ung di apuy winu
danum. Hemek dakemi anhan et baddangan dakemi hedin dammutu."
23 Kan Jesus ey "Baddangan dakeyu. Nem entan kantuy 'hedin
dammutu,' tep kaw eleg mu amta e ya tuun kamengullug nan Apu Dios
ey mebaddangan di hipan mahapul tu?"
24 Inlet etan ni aman u-ungnga ehel tu e kantuy "Nakka mengullug, nem
kulang nakka pengullug, baddangi muwak anhan!"
25 Inang-ang Jesus e kaelieliddan emin hu tuud kad-an tu et kantu etan ni
neihuklung ey "Hi-gam ni neihuklung hu gaputun nenganga niya netuleng
eya u-ungnga, ka-kal kan hi-gatu ey entan ali law pambangngad."
26 Ey pinhakkeyey impatkuk etan ni neihuklung etan u-ungnga, ey
kimmedhel e heni netey et wada hakkeyey kanda na-mu nem netey.
27 Nem singnged Jesus et peehneng tu ey immehneng.
28 Entanni ey limmaw di Jesus etan di baley et humgep ida et e-ebbuh ida
ey kan idan disipol tun hi-gatuy "Kele eleg mi han-ekal etan neihuklung?"
29 Kan Jesus ey "Endi edum ni mabalin ni mengkal ni nunman ni
kameihhuklung, ebuh dasal."

Ya pidwa tun nanghelan Jesus ni ketteyyan tu
(Matthew 17:22-23; Luke 9:43-45)

30 Hini-yan da humman ni bebley et idlan dad Galilee, tep eleg pinhed
Jesus ni wadadda edum ni tuun mengamtan kad-an tu, tep wada ittuttuddu
tuddan disipol tu.
31 Kantun hi-gaday "Hi-gak e Pengulwan ni emin ni tuu ey ellan da-ak
idallin edum ni tuu et pateyen da-ak, nem yan katlun aggew ni ketteyyan
ku ey metegguan nak."
32 Eleg da awatan humman ni tuka e-e-hela, nem wada egen dan
manmahmah meippanggep nunman.

Ya elaw ni makulug ni kasina-gey
(Matthew 18:1-5; Luke 9:46-48)

33 Dimmateng idad Capernaum et humgep idad hakey ni baley. Kan Jesus
idan disipol tuy "Hipalli yuka ennungbalad dalan?"
34 Nem endi kaumhumang, tep ya daka ennungbala ey hedin hipa keta-
ta-geyan saad tun hi-gadan emin.
35 Yimmudung hi Jesus et kan tuddan disipol tuy "Ya etan tuun pinhed
tun hi-gatu keta-ta-geyyan ey mahapul ni pebabah tu annel tu et mambalin
ni bega-en idan edum tu."
36 Immayag hi Jesus ni u-ungnga et peehneng tud hinanggadan emin.
Inakwal tu etan u-ungnga et kantun hi-gaday

37 “Ya etan tuun pinhed tudda u-ungnga gapuh ni hi-gak ey humman
ida neminhed ni hi-gak. Ey ya etan tuun neminhed ni hi-gak ey pinhed tu
dama etan nengitu-dak ni hi-gak e hi Apu Dios.”

Ya tuun makulug ni daka kulluga hi Jesus ey beken idan buhul tu
(Luke 9:49-50)

38 Kan John ni hi-gatuy “Apu, wada inang-ang min tuun han-ekal tu
neihuklung, tep ya ngadan mu tuka ussalan mengkal ni neihuklung, nem
impasiked mi tep beken ni edum tayu.”
39 Nem kan Jesus ey “Entan tu pasiked tep ya tuun ya ngadan ku hu
tuka ussalan mengippahding ni miracle ey beken ni lawah hu e-helen tun
hi-gak.
40 Tep emin ida etan tuun eleg umbangking ni hi-gatsu ey edum tayudda
humman.
41 E-helen kun hi-gayu e ya etan tuun mengippeinnum ni hi-gayun anin
ni hambasuh ni danum tep inamta tu e yuwak kakulluga ey iddawtan kun
panyaggudan tu.

Mahapul ni hellipat-an tayu ma-lat ya kakkayyaggud elaw tayu
(Matthew 18:6-9; Luke 17:1-2)

42 Nem ya etan tuun hi-gatu umhulun ni pengiwwallengan ni pakekulug
tun tuka pengullug ni hi-gak, ey heballi ta-yunan hu buklew tun et-eteng
ni batu et an lenengen di baybay
43-44 Hedin ya ngamay yu hu kaumhulun ni yuka panliwwasi, ey heballi
putul yu. Tep i-imman hu anin megumhulan hu ngamay yu nemet wada
biyag yun endi pappeg tu, nem ya wadan dewwa ngamay yu ey umlaw
kayu damengud impiernoh e eleg me-me-dep apuy diman.
45-46 Hedin ya heli yu hu kaumhulun ni yuka panliwwasi, ey heballi putul
yu. Tep i-imman hu anin ni endi hakey ni heli yu nemet wada hu biyag yun
endi pappeg tu nem ya wadan dewwa heli yu ey umlaw kayu damengud
impiernoh.
47 Ey hedin ya mateyu hu kaumhulun ni yuka panliwwasi, ey heballi ukit
yu. Tep i-imman hu hakey mateyu nemet wada hu biyag yun endi pappeg
tu nem ya wadan dewwa mateyu ey umlaw kayu damengud impiernoh e
eleg me-me-dep apuy diman.
48 Yadman ey mebiggibiggihan hu annel niya eleg me-me-dep hu apuy. *
49 Emin hu mengullug ni hi-gak ey panligligatan da niya panlelehhanan
da ma-lat meihammad hu daka pengullug.
50 Kayyaggud kei-ussalan ni ahin. Nem hedin na-kal hu tamtam tu, man
endi law silbitu, tep eleg mabalin ni an pebangngad humman ni tamtam
tu. Heni daman kamengullug e et-eteng pansilbian dan panyaggudan ni
tuu, tep hi-gada kamengippeang-ang ni kayyaggud ni elaw. Nem hedin
iwwalleng yu tugun ku, ey endi law silbi yud edum ni tuu. Et humman hu
pan-imbabaddang kayu niya mahapul ni melinggep kayun emin.”

10

Ya nengituttudduan Jesus ni meippanggep ni panhi-yanan ni han-ahwa
(Matthew 19:1-12; Luke 16:18)

* **9:48 9:48** Huyyan verses ey nan-ingngeh di verse 44 niyad verse 46, nem huyyaddan dewwan verse ey eleg maitudek di edum ni version.

1 Hini-yan di Jesus hu Capernaum et lumaw idad bebley di Judea, et man-
agwat idad Wangwang e Jordan. Entanni ey neamung ida mewan hu dakel
ni tuu et tuttuduan tudda, henin tuka pehpehding.
2 Wadadda immalin Pharisee ni pinhed dan patnaan hi Jesus et kandan
hi-gatuy "Hipad elaw tayu hu lebbeng ni umhulun ni peni-yanan ni lakin
ahwa tu?"
3 Kan Jesus ey "Kaw hipa intugun nan Moses ni hi-gayun meippanggep
ni panhi-yanan ni han-ahwa?"
4 Kanday "Tam kantuy dammutu hedin wada kapyaen ni lakin papil ni
panhi-yanan dan han-ahwa ey hantu intu-dak hu ahwa tu."
5 Nem kan Jesus ni hi-gaday "In-abulut Moses humman, tep nemahhig
kayu e eleg kayun hekey metuttuddui.
6 Nem yan laputun nanletuan Apu Dios ni emin ey lintu tu hu hakey ni
laki niya hakey ni bii.
7 Et humman hu, ya laki ey hi-yanen tu hu ammed tu et tu addumen
etan ahwa tu.
8 Et hedin nan-addum ida huyyan dewwa ey henidda law hakey. Beken
ida law ni dewwa, nem nehakkey ida law.
9 Et humman hu, eleg mabalin ni an panhi-yan ni tuu hu impan-addum
Apu Dios."
10 Nambangngad di Jesus etan di baley ey kan ida etan ni disipol tu ey
"Hipa humman ni inhel mu?"
11 Kan Jesus ni hi-gaday "Ya lakin hi-yanen tu ahwa tu et mambintan ey
in-abek tu hu ahwa tu.
12 Anin daman bii e hedin hi-yanen tu ahwa tu, et bintanen da, ey in-abek
tu etan nemangulun ahwa tu."

Ya et-eteng ni impeminhed Jesus idan u-ungnga
(Matthew 19:13-15; Luke 18:15-17)

13 Hakey ni aggew ey wadadda edum ni tuun in-alidadda u-ungnga dan
da pekeppan Jesus ma-lat idasalan tudda, nem imbunget idaddan disipol
tu.
14 Dingngel Jesus humman ey bimmunget et kantuy "Entan tu ika-leg
ellian idan u-ungngad kad-an ku, tep yadda etan tuun henin elaw idan
eyan u-ungnga hu elaw da hu meilla-kam di nan-ap-apuan Apu Dios.
15 E-helen kun hi-gayu e mahapul ni iddinel ni tuu hi Apu Dios ni henin
kapengiddinel ni u-ungngan kapemaptek ni a-ammed da et han maila-kam
di nan-ap-apuan Apu Dios."
16 Inepupu tudda etan u-ungnga et ita-pew tu ngamay tud ulu da et
idasalan tudda.

Ya meippanggep etan ni kedangyan ni tuu
(Matthew 19:16-30; Luke 18:18-30)

17 Kamenglaw di Jesus di lawwan da ey pindug etan ni hakey ni laki et
an mandukkun di hinangga tu, et kantuy "Kayyaggud ni Apu, hipa pehding
ku ma-lat mawedan hi-gak hu biyag ni endi pappeg tu?"
18 Kan Jesus ni hi-gatuy "Kele kan muy kayyagguddak? Endi edum ni
kayyaggud nem ebuh hi Apu Dios.
19 Inamtam ida etan tugun ni kantuy 'Entan patey mu, entan tu iebek
ahwam, entan panekew mu, entan pan-itek mu, entan tu haul hu edum
mun tuu niya u-unnud mud amam nan inam.' "
20 Kan etan ni lakiy "Ma-nudda huttan e Apu, tep inu-unnud ku dedan
emin eman ni keu-ungngak."

21 In-ang-ang Jesus e ka-ang-ang e wada impeminhed tun hi-gatu, et
kantuy "Hakey ni ebuh law hu mahapul ni pehding mu. Pambangngad
ka ni- et mu igtang ni emin hu kinedangyan mu et idwat muddan
nangkewetwet hu nanggatngam et han ka maikuyug ni hi-gak, et wadalli
kinedangyan mud kabunyan."
22 Dingngel etan ni laki humman ey limmemyung e maggeh nemnem tu
et manglaw, tep kedangyan ni peteg.
23 In-ang-ang Jesus idan disipol tu et kantuy "Neligat ida hu kedangyan
ni meilla-kam di nan-ap-apuan Apu Dios."
24 Dingngel da humman ni inhel tu ey natngadda. Kan mewan Jesus ey
"Makulug ni neligat ni peteg ni meilla-kam di nan-ap-apuan Apu Dios.
25 Nelallakkah hu kamel ni um-usip di telek ni lubay nem ya an keilla-
kaman ni kedangyan di nan-ap-apuan Apu Dios."
26 Dingngel ida mewan ni disipol tu humman ey nema-man natngaddan
peteg et wada hakkey ni hi-gada ey kanday "Kaw! Et hipadda tep hu
dammutun mehellakniban?"
27 In-ang-ang mewan Jesus ni hi-gada et kantuy "Ya tuu ey endi kabaelan
tun menellaknib ni annel tu. Nem hi Apu Dios ey han-ipahding tun emin."
28 Immehel hi Peter ey kantuy "Nem nemnem mu kedi e Apu, inwalleng
min emin hu wadan hi-gami et deh e hi-gam hu mika u-unnuda."
29 Kan Jesus ey "Makulug huttan et mukun nakka e-hela nisin hi-gayu e
ya tuun hi-yanen tu ammed tu, ya u-ungnga tu, ya agitu, ya baley tu niya
puyek tu tep ya tuka pengu-unnudin hi-gak niya ehel Apu Dios,
30 ey meidwatan ni nunyan ketaggu tun et-eteng ni panyaggudan tu.
Umdakkel hu u-ungnga tu, ya aaggi tu, ya a-ammed tu, baley tu niya payew
tu. Nem wadalli dama panligligatan tu tep pampalpaligat idallin edum ni
tuu, nem yallin hakey ni aggew ey meidwatan ni biyag ni endi pappeg tu.
31 Nem yadda etan tuun kameibbillang ni eta-gey ni nunya, ey hi-gadalli
nebabah ey yadda etan nebabah ni nunya, ey hi-gadalli meibbillang ni
neta-ta-gey."

Ya pitlu tun penghelan Jesus ni ketteyyan tu
(Matthew 20:17-19; Luke 18:31-34)

32 Yan eman ni wadad Jesus di dalan ni daka penglawwid Jerusalem
ey hi Jesus hu nemangulu. Emin ida etan disipol tu et yadda etan tuun
kameitu-tu-nud ey ida kaumtatakut, tep umlaw hi Jesus diman. Entannilli
ey inemung idan Jesus etan Hampulut dewwan disipol tu et ehelen tu
mewan ni hi-gada hu mekapkapyan hi-gatu.
33 Kan Jesus ni hi-gaday "Yan lawwan tayud Jerusalem ey hi-gak e
Pengulwan ni emin ni tuu ey pedpap da-ak idan ap-apuddan padi et yadda
kamantuttuddun tugun Moses. Et kandalli ey mahapul ni metteyyak ey
pebeltan da-ak idan beken ni Jew et hi-gada memettey ni hi-gak.
34 Heghegnuden da-ak ali, pan-inlulupdaan da-ak niya pambe-igen da-
ak et han da-ak pateya. Nem yallin katlun aggew ni ketteyyan ku ey
metegguan nak."

Ya imbagad James nan John ni pinhed dan pehding alin Jesus ni hi-gada
(Matthew 20:20-28)

35 Entanni, ey immalidda etan u-ungngan Sebedi e di James nan John, et
kandan Jesus ey "Apu, wada anhan hu pinhed min ibbagan hi-gam."
36 Kan Jesus ey "Hipa humman?"

37 Kan idan nunman ni han-agi ey "Pinhed mi et ni yallin yuddungam
ni pan-ap-apuan mu ey peyuddung dakemid nambina-hil ni hi-gam, e ya
hakey di winannan mu et ya hakey di winillim."
38 Nem kan Jesus ni hi-gaday "Eleg yu katteg amta yuka pan-ibbaga. Kaw
makkaw et han-isipel yullin heltapen etan helheltapen kulli?"
39 Kanday "Dammutun han-isipel mi." Kan Jesus ey "Nanna-ud dedan
ni manhelheltap kayulli gapuh ni yuka pengu-unnudin hi-gak, nem hedin
meippanggep ni mekiyyuddung ni hi-gak ey
40 bekennak ni mengippanghel, tep hi Ama e hi Apu Dios hu
mengippeyuddung etan idan pinili tu dedan."
41 Dingngel ida etan ni edum ni disipol tu ey imbunget dad James nan
John.
42 Et ayagan Jesus idan emin et kantun hi-gaday "Inamta yu e yadda ap-
apun Gentiles ey daka peta-gey ni peteg annel da niya daka ba-aba-aladda
tutu-u
43 Nem beken henin nunman ni hi-gayu. Hedin wadaddan hi-gayu hu
pinhed tun hi-gatu hu keta-ta-geyyan, man mahapul ni mambalin hi-gatun
heni bega-en idan edum tu.
44 Ey hedin wada etan pinhed tun hi-gatu man-ap-apu, man mahapul ni
mambalin ni heni bega-en.
45 Tep hi-gak e Pengulwan ni emin ni tuu ey immali-ak ni mambalin
ni bega-en ni emin ni tuu, beken ni an man-ap-apu. Immali-ak ni
mengikkettey ni liwat ni tuu ma-lat mahelakniban ida."

Ya nangkalan Jesus ni kulap nan Bartimeo
(Matthew 20:29-34; Luke 18:35-43)

46 Entanni ey dimmateng di Jesus di Jerico. Yan daka pampeni-yanin
nunman ni bebley ey dakel ida neikuyug ni hi-gada. Wada etan nekulap
ni kamanyuyyuddung di gilig ni keltad e kamangkedekedew idan tuun
kamelebbah di kad-an tu. Ya ngadan tu numman ni nekulap ey hi Bartimeo
e u-ungngan Timeo.
47 Dingngel tu e kamangkelebbah hi Jesus di Nazareth ey kamantetekkuk
et kantuy "Apu Jesus e helag David, hemek muwak anhan!"
48 Ey imbunget ida etan ni tuu e kanday "Eneeneng ka!" Nem tu anhan
law kapan-eleta tekuk tu. Kantuy "Apu e helag David, hemek muwak
anhan!"
49 Immehneng hi Jesus et kantuy "Yulli ayagi." Et da ayagan. Kandan
hi-gatuy "Amleng ka law, tep deh e daka kapan-eyyagin hi-gatu!"
50 Ey inainah etan ni nekulap e inwekillih tu etan neita-kep ni balwasi
tu et lumaw di kad-an Jesus.
51 Kan Jesus ni hi-gatuy "Hipa pinhed mun pehding kun hi-gam?" Kantuy
"Apu, pinhed kun e-kalen mu kulap ku."
52 Kan Jesus ey "Lakkay law, na-kal hu kulap mu tep ya muka pengullug
ni hi-gak." Pinhakkeyey kaum-ang-ang law hu mate tu et maikuyug nan
Jesus.

11

Ya linawwan Jesus di Jerusalem et daydayawen idan tutu-u
(Matthew 21:1-11; Luke 19:28-40; John 12:12-19)

1 Neihnup law di Jesus di Jerusalem e wadaddad appit ni Betania et yad
Betpage etan di Duntug e Olibah, ey impamengulun Jesus ida etan dewwan
disipol tu et kantun hi-gaday

2 “Pan-ipappangngulu yu la eman di bebley di Betpage et hedin dettengen
yu etan neiiket ni kilaw ni kebayyun eleg ni metakkayan, ey ukah yu et i-li
yudya.
3 Hedin wada tuun penghel tuy ‘Kele yu ellan?’ Ey kanyuy ‘Mahapul ni
Apu mi huyya, nem ibbangngad millin mekemkemtang.’ ”
4 Et ipappangnguludda etan ni dewwa. Limmaw ida ey wada tu-wangu
hu kebayyud gilig ni keltad ni neiiket di neihnup di hakey ni baley.
5 Daka pan-ukkaha ey kan ida etan ni tuun nenang-ang ni hi-gaday “Kele
yuka pan-ukkaha iket tu?”
6 Nem inhumang da etan inhel Jesus ni ihhumang da et ida law kaum-
eneeneng etan tuu.
7 Inlaw da humman ni kebayyud kad-an Jesus et idpen da balwasi dad
beneg tu et mantakkay hi Jesus. *
8 Nan-ekal idan dakel ni tuu hu balwasi da et pan-iap-ap dad keltad ni
dellanen Jesus. Ey ya damadda edum ey bulung ni keyew hu in-ap-ap dad
dalan.
9 Yadda etan tuun nemangulu, et yadda etan kameitu-tu-nud nan Jesus
ey daka pan-itkuk hu daka penaydayaw ni hi-gatu. Kanday “Kamedeyyaw
hi Apu Dios! Kamedeyyaw eya intu-dak tu! †
10 Anggegannu law hu kedettengan ni pan-ap-apuan eman ni apu tayu
la e hi David. Kamedeyyaw hi Apu Dios di kabunyan.”
11 Dimmateng di Jesus di Jerusalem et humgep di Tempol et man-ang-
ang-ang di nanlinikweh. Nem kamangkehilleng, et ikuyug tudda etan
Hampulut dewwan disipol tu, et lumaw idad Betania.

Ya etan keyew ni fig ni eleg lummeh
(Matthew 21:18-19)

12 Yan newa-waan tun nalpuan dad Betania, ey neupa hi Jesus.
13 Inang-ang tu etan bimmubbulung ni keyew ni fig, et lumaw ni an
menang-ang ni lameh tu ey endi, tep beken nunman hu ahilammelamme-
han ni fig.
14 Inidutan Jesus humman ni keyew e kantuy “Hi-gam ni keyew ey eleg
kalli umlamelameh ni ingganah.” Emin ida disipol tu ey dingngel da
humman ni inhel tu.

Ya linawwan Jesus di Tempol
(Matthew 21:12-17; Luke 19:45-48; John 2:13-22)

15 Dimmateng di Jesus di Jerusalem et lumaw mewan di Tempol. Et
pampa-hep tudda etan kaumgatang niyadda etan kamampanggettang di
bawang. Binetu-lang tudda etan tebol ni daka pengippehullulin pihhuh
niyadda etan yuddungngan idan kamanggettang ni paluma.
16 Impasiked tudda tuun mengihgep ni daka iggatang di bawang ni
Tempol.
17 Kantuddan tuu ey “Neitudek di libluh hu ehel Apu Dios e kantuy ‘Ya
baley ku ey keemmungan idan nambakbaklang ni tuud puyek ni mandasal
ni hi-gak.’ Nem ay impambalin yun heni tallu-an idan matekew, tep
hauhaul hu yuka pengellain pihhuh idan kaum-alin mandasal.”
18 Dingngel idan ap-apuddan padi niyadda etan kamantuttuddun Tugun
Moses humman, ey ida kaumnenemnem ni pehding dan memettey nan

* **11:7 11:7** Huyyan klasih ni kebayyu ey donkey. Hedin nantakkay hu patul di donkey, ey peang-ang tu e linggep hu in-ali tu. Nem hedin ya ustuh ni kebayyu hu nantakkayan tu, man mekiggubbat.
† **11:9 11:9** Psalm 118:26

Jesus. Tep ida kaumtakut, tep inamta da e dakel ida tuun nangngel ni
intuttuddu tu ey daka pakakkulluga.
19 Mahmahdem ni nunman ey hini-yan di Jesus et yadda disipol tu
humman ni bebley.

Ya etan keyew ni fig ni inidutan Jesus
(Matthew 21:20-22)

20 Yan newa-waan tu, ey indalan dad kad-an etan ni keyew ni fig, et
ang-angen da, ey nema-ganan ni emin hu bulung tu ingganah di lamut tu.
21 Ninemnem Peter etan inhel Jesus et kantuy "Apu, ang-ang mu kedi
eman inidutan mun keyew. Nekamma-ganan law."
22 Kan Jesus ni hi-gaday "Hedin wada yuka pengullug nan Apu Dios,
23 ey dammutun hedin kanyun duntug ey kei-tan kad baybay, ey
makulug ni mei-tan hedin pinhed Apu Dios. Emin hu yuka nemnemneman
meippahding ey um-amnu hedin eleg kayu mandinwa e meippahding
humman ni pinhed yu.
24 Mukun nakka e-helan hi-gayu e hedin mandasal kayu e wada
ibbageyun Apu Dios, ey makulug ni meidwat hu hipan ibbageyu hedin
kullugen yu.
25 Ey hedin mandasal kayu, man pesinsahi yu nambahulan idan edum
yun hi-gayu ma-lat pesinsahan daman Ama tayu e hi Apu Dios hu hipan
nambahulan yu."
26 Nem hedin eleg yu pessinsahi nambahulan ni edum yun tuu, man eleg
dama pessinsahin Apu Dios hu nambahulan yu. ‡

Ya eleg pengebbulusiddan ap-apuddan Jews e wada lebbeng Jesus ni mantuttuddu niya mengippahding idan pehding tu
(Matthew 21:23-27; Luke 20:1-8)

27 Nambangngad di Jesus di Jerusalem et humgep di Tempol ey im-
malidda ap-apuddan padi, yadda kamantuttuddun Tugun Moses, niyadda
ap-apuddan Jews, ey kandan hi-gatuy
28 "Hipa kelebbengan mun mengippahding ida eyan muka pehpehding?
Hedin wada kelebbengan mu, hipa ni-ngangu nengidwat?"
29 Kan Jesus ni hi-gaday "Wada ni ibbagak, et hedin hanhumang yu, ey
han ku dama hinumang hu yuka pan-ibbagan hi-gak.
30 Hipa nengidwat ni kelebbengan John ni mambenyag, kaw hi Apu Dios
winu ya tuu?"
31 Humman imbagan Jesus ey ida kaman-imbagga, e kanday "Hipa
penummang tayu? Tep hedin kan tayuy 'Hi Apu Dios,' penghel Jesus ey
'Nem tamey eleg yu kulugen hu intuttuddun John.'
32 Hedin mewan kan tayuy 'Ya tuu,' ey anggetakkut!" Ida kaumtakut
idan tutu-u tep daka kulluga e makulug ni prophet hi John.
33 Et kandan Jesus ey "Tawwey, eleg mi amta." Et kan daman Jesus ey
"Hedin hanniman, eggak tep dama e-helan hi-gayu hu nengidwat ni hi-gak
ni kelebbengan kun kamengippenahding eyan nakka pehpehding."

12

Ya a-abbig meippanggep idan etan ni kamampaptek ni netamman ni grapes
(Matthew 21:33-46; Luke 20:9-19)

‡ **11:26 11:26** Huyyan verse ey eleg maitudek di edum ni version.

1 Nan-a-abbig hi Jesus et kantuy "Wada etan tuun sinamman tu puyek
tun grapes, et luhuden tu hu nanlinikweh. Kimmapyan pengkekpalan et
ya eta-gey ni pan-eddugan et pepaptek tun edum ni tuu et lumaw di edum
ni bebley.
2 Nedateng humman ni intanem tu, et itu-dak tu etan hakey ni bega-en
tun an mengellan dewatu.
3 Nem limmaw etan bega-en ey dimpap ida etan ni kamampaptek ni
nunman ni neitnem, et pambaigen da et han da pambangngad, e endi da
indawat ni hi-gatun dewa etan ni kampuyek.
4 Nenu-dak mewan etan kampuyek ni hakey ni bega-en tu, ey nampa-tu
da mewan et pambaingan da.
5 Nenu-dak mewan etan kampuyek ni hakey ni bega-en tu ey pintey da.
Wadadda pay edum ni intu-dak tu ey pintey dadda edum niya nambaig da
edum.
6 Endi law edum ni ittu-dak tu, et itu-dak tu etan u-ungnga tun
nakappinhed tu. Tep kan etan ni kampuyek ey 'Pangngu ew et ya eya
u-ungngak hu ittu-dak ku. Nanna-ud ni be-ingan da et lispituhen da.'
7 Limmaw etan u-ungnga tu ey kan ida etan ni kamampaptek ni nunman
ni puyek ey 'Iyyalli u-ungnga tun memeltan alin puyek tu. Pandada-da itsu
et pateyen tayu et pampuyek tayu eya puyek ni beltanen tu.'
8 Dimpap da tu-wangu etan u-ungngan kampuyek, et pateyen da et da
bekahen annel tu."
9 Kan Jesus ida etan ni tuu ey "Hipalli na-mu pehding etan ni kampuyek
etan idan kamampaptek ni nunman ni puyek tu? Makulug anhan et tudda
pepettey etan kamampaptek ni puyek tu, et pepaptek tun edum ni tuu."
10 Negibbuh huyyan a-abbig tu et kantu mewan ey "Wada na-mun
binidbid yu etan neitudek ni kantuy
'Ya etan batun binelaw idan kamengapyan baley ey humman anhan law hu
impambalin Apu Dios ni kekakkayyaggudan ni meikkapyad baley.
11 Humman ni impahding tu ey tayu katetbala e kayyaggud ni peteg.' "
12 Ihik idan etan ni ap-apuddan Jews ni dedpapen hi Jesus, tep inamta
da e hi-gada nengipadngelan tun nunman ni a-abbig, nem ida kaumtakut
idan tuu et neala et hi-yanen da.

Ya pambeyyadan ni buwis nan hi Cesar e ap-apud Rome (Matthew 22:15-22; Luke 20:20-26)

13 Entanni, ey intu-dak dadda Pharisee et yadda etan edum ni tuun Herod
ni an mematnan Jesus. Limmaw ida et kandan hi-gatuy
14 "Apu, inamta mi e makulug emin hu muka e-hela ey muka ituttuddu
makulug ni elaw Apu Dios niya eleg ka meidngelin kae-heladdan tutu-u
niya eleg mu hengnguda hu ingkatuun hipan tuu. Ehel mun hi-gami, kaw
kamei-ebbulut di Tugun Moses e hi-gatsun Jews ey mambeyyad itsun Cesar
e ap-apud Rome ni buwis winu eleg?"
15 Nem inamtan Jesus e pinhed dan ebuh ni patnaan hedin hipa kantu.
Et kantun hi-gaday "Kele yuwak kapatpatnai? I-li kayullin palatah et ang-
angen ku ah."
16 Et idwat da ey kan Jesus ni hi-gada ey "Hipa kan-angah niya kan-
ngadan eyan neimalka eyad pihhuh?" Kanday "Tam hi Cesar."
17 Et kan Jesus ni hi-gaday "Idwat yun Cesar hu lebbeng tun meidwat ni
hi-gatu, niya idwat yun Apu Dios hu lebbeng tun meidwat ni hi-gatu." Ey
natngaddan nenumang tu et hi-yanen da.

Ya meippanggep ni ketegguan ali
(Matthew 22:23-33; Luke 20:27-40)

18 Entanni, ey wadadda mewan immalin Sadducee di kad-an Jesus.
Humman idan tuu ey kanday eleg meteggui tuun netey.
19 Kandan Jesus ey "Apu, intuttuddu lan Moses e hedin netey hu hakey
ni laki ey endi u-ungnga tu, man mahapul ni ahwaen ni agi tun laki etan
biin nebalu ma-lat hedin man-ungngadda, man meibbillang ni u-ungnga
da etan ni netey.
20 Inna-nu tep hedin heninnuy neipahding: Wadadda pitun lalakkin han-
aaggi. Nelahin etan pengulwan da, nem endi u-ungnga da ey netey.
21 Bineltan ni neihned humman ni bii ey netey dama ey endi u-ungnga
da.
22 Nambebeltanan da ey netey idan emin ey endi u-ungnga da. Entanni,
ey netey dama law etan bii.
23 Hedin makulug ni metegguan idallin emin hu nangketey, hipalli tep
law kan-ahwan nunman ni bii, tep aye nambebeltanan idan pitun han-
aaggi?"
24 Hinumang Jesus et kantuy "Neihla kayu. Huttan keamtaan tu e eleg
yu han-awat hu impatudek Apu Dios ni ehel tu niya kabaelan tu.
25 Yallin ketegguan idan nangketey ey heniddalli anghel di kabunyan e
eleg idalli law man-aahwa.
26 Hedin ya meippanggep ni ketegguan idan nangketey, kaw eleg yu
awatan hu intudek Moses ni inhel Apu Dios ni nekihummanganan tun
hi-gatu etan di kamantettebbel ni kekkeyyew? Kantuy 'Hi-gak hu Dios nan
Abraham, hi Isaac ni hi Jacob.'
27 Et huyya pengamtaan tayu e humman idan aammed tayu ey netey
ida, nem eleg ibbilang Apu Dios idan netey, tep tegguen tuddalli emin tuu
tu. Hi-gatu ey Dios idan mategu, beken ni yadda netey. Huttan kangkun
neihla kayun peteg."

Ya keim-importantehan ni tugun Apu Dios
(Matthew 22:34-40; Luke 10:25-28)

28 Wada etan hakey ni kamantuttuddun Tugun Moses ni nangngel ni
nunman ni inhel Jesus, et inamta tu e kayyaggud humman ni inhumang
tuddan Sadducee, et lumaw di kad-an Jesus et kantuy "Hipa keim-
importantehan di emin ni tugun?"
29 Hinumang Jesus et kantuy "Na-hel hu keim-importantehan ni tugun
Apu Dios eman ni nanghelan tun kantuy 'Dengel yun tutu-ud Israel huyya:
Hi Apu Dios ey hakey ni ebuh et endi edum ni Apu tayu.
30 Hi-gatun ebuh hu pinheden yud puhu yu, yad emin di yuka
nemnemnema, niyad emin di yuka pehding.
31 Ya meikkadwa: Mahapul ni pinheden yu edum yun tuu, henin impem-
inhed yun annel yu.' Huyyan dewwan tugun hu keim-importantehan di
emin ni tugun tu."
32 Kan etan ni kamantuttuddun Tugun Moses ey "Makulug huttan ni
inhel mu e Apu. Makulug ni endi edum ni Apu tayu nem ebuh hi Apu
Dios, niya endi edum ni Dios, nem hi-gatun ebuh.
33 Mahapul ni hi-gatu pakappinheden tayu niya pinheden tayu dama
edum tayun tuu henin impeminhed tayun annel tayu. Huyyadda
keimportantehan ni tugun ni meunnud nem yadda etan kamei-appit ni
kagihheba niya hipaddan edum ni kamei-appit nan Apu Dios."

34 Inamtan Jesus e neiptek humman ni inhel tu et kantuy "Ngannganih
ni meilla-kam kad nan-ap-apuan Apu Dios." Negibbuh humman ey ida law
kaumbaing ni memabbaggan Jesus.

Hi Christo ey beken ni helag David ni ebuh, tep hi-gatu ey Ap-apun David metlaing
(Matthew 22:41-46; Luke 20:41-44)

35 Yan eman ni kapantuttudduin Jesus di Tempol, ey kantuddan tuu ey
"Kele kan idan kamantuttuddun Tugun Moses ey hi David ali kehlagan nan
Christo?
36 Tam impa-hel ni Ispirituh Apu Dios nunman hi David et kantuy:
Kan Apu Dios etan ni Ap-apu tayu e hi Christo ey 'Yudung kad winannan
ku ingganah apputen kuddan emin hu buhul mu.' *
37 Huyya keang-angan tu e anin ni hi David et tuka ingngadni hi Christo ni
Ap-apu tu. Et hedin hanniman, kele inna-nu et hi Christo ey helag David?"
Emin ida etan tuun neamung ey pinpinhed dan deddengngelen humman
ni kapan-e-helan Jesus.

Ya lawah ni elaw idan kamantuttuddun Tugun Moses
(Matthew 23:1-36; Luke 20:45-47)

38 Kan mewan Jesus ni hi-gaday "Helipat-i yu et eleg yu u-unnuden hu
elaw idan kamantuttuddun Tugun Moses, tep pinhed dan emin hu tuu ey
immatunan dadda e mittuduh ida, tep ida kamambabalwasin andukkey
niya pinhed dan tettebalen emin ni tuu ida, nema-ma hedin wadaddad
mulkaduh.
39 Pinhed da pay ni hi-gada umyudung di kayuddungin kametbal ni
tuud simbaan niya pinhed dan yad kayuddungiddan kametbal ni tuu hu
yuddungngan da hedin wada hamul.
40 Dadda kaa-amiha hu nangkebalun bii et daka pan-ala hu limmu
da, nem hedin ida kamandasal, man anakkayang numan e daka dukke-
dukkeya dasal da e heni etan ni beken ni lawah hu daka pehpehding.
Et humman hu, nemahhig ali pengastigun Apu Dios ni hi-gada tep yadda
humman ni lawah ni daka pehpehding."

Ya indawat etan ni nebalun biid Tempol
(Luke 21:1-4)

41 Yimmudung hi Jesus di Tempol di demang etan ni kapengi-
emmungin pihhuh ni kaiddawat idan tutu-u et tuka ang-ang-angadda
katuutuun kamampengihha-ad ni pihhuh da. Dakel ida kekeddangyang
ni nampengiha-ad ni dakel ni pihhuh da.
42 Entanni ey immali hu newetwet ni nebalun bii ey deddewwan hepeng
ni ebuh hu inha-ad tu.
43 Inaygan Jesus ida etan disipol tu et kantun hi-gaday "E-helen kun hi-
gayu e ya etan deddewwan hepeng ni inha-ad ni nebalun bii hu e-etteng
balol tu nem ya indawat idan etan ni edum.
44 Tep yadda inha-ad etan idan kedangyan ey humman nehawal ni
kinedangyan da. Nem ya etan newetwet ni nebalun bii ey ebuh humman
ni pihhuh tu, nem inhanekul tun indawat ni emin."

---

* **12:36 12:36** Psalm 110:1

13

Ya nanghelan Jesus ni kebahbahan etan ni Tempol et ya panlelehhanan niya panligligatan tulli
(Matthew 24:1-2; Luke 21:5-6)

1 Yan kapampeni-yanid Jesus etan ni Tempol, ey kan etan ni hakey ni disipol tuy "Apu, ang-ang mu kedi, kakkayyaggud eya Tempol! Ey etta-teng ni peteg hu batun nangkeikapya!"
2 Kan Jesus ey "Em, kayyaggud eya yuka ang-ang-angan nunya, nem edum alin aggew et mangkebahbah idan emin huyya. Endiddallin eyan batu hu mannenneng di neikapyaan tu, anin hakey."
3 Yan eman ni linawwan di Jesus di Duntug e Olibah, ey limmaw di demang ni Temple et an yumudung diman. Entanni ey limmaw hi Peter, hi James, hi John, ni hi Andrew di kad-an tu et e-ebbuh idadman ey kandan hi-gatuy
4 "Pigan tulli amnuan nunyan inhel mu niya hipalli pengi-immatunan hedin kamangkedettengi amnuan tu?"
5 Kan Jesus ey "Helipat-i yu ma-lat endi an mehe-ul ni hi-gayu,
6 tep dakel idalli um-alin kanday hi-gada hi Christo et dakel ali tuun mehe-ul.
7 Ey dedngelen yulli e ida kamanggugubat hu tutu-ud neihnup niyad neidawwi, nem entan ali takut yu. Huyyaddalli mekapkapya, nem beken alin nunman ni kepappegan ni puyek.
8 Em, manggugubat idalli kebebbebley, tep wada hakkey ni ap-apu ey gubbaten tu hu edum tun ap-apud edum ni bebley. Ey meweddalli bisil niya yegyeg. Huyyaddalli hu keilleppuan ni ligat.
9 Helipat-i yu, tep dedpapen dakeyulli et illaw dakeyud hinanggaddan huwet. Pambe-igen dakeyud kesimsimbaan niya peehneng dakeyud hinanggaddan ap-apu tep ya yuka pengullug ni hi-gak. Et yan nunman hu pengippeamtaan yun hi-gadan meippanggep ni hi-gak.
10 Tep mahapul ni meippeamtad kebebbebley hu meippanggep ni impahding kun panyaggudan ni tuu et han medatngi hu kepappegan ni puyek.
11 Hedin dedpapen dakeyulli et illaw dakeyud hinanggaddan huwet, entan kadenagi yun e-helen yu. Ehel yu hu hipan wadad nemnem yu, tep emin ali etan e-helen yu ey melpu etan ni Ispirituh Apu Dios, beken kayun kan nemnem.
12 Yalli agi ey hi-gatu mengippepettey ni agi tu, ya a-ammed ey hi-gatu mengippepettey ni u-ungnga tu. Et yadda u-ungnga ey pepettey da a-ammed da.
13 Emin idalli tuu ey anggebe-hel dakeyu tep ya yuka pengullugin hi-gak. Nem yaddalli etan mengissippel ni ligat da niya mengippenenneng ni daka pengullug ni hi-gak ingganah ni megibbuh emin ida huyya, ey meihwang ida.

Ya meippanggep ali etan ni anggetakkut
(Matthew 24:15-28; Luke 21:20-24)

14 Wadalli etan lawah ni peteg ni ang-angen yun kapekabbellawan Apu Dios ni meihha-ad etan di beken ni lebbeng ni keihha-adan tu. (Hi-gayun memidbid ni nunya ey mahapul ni ewwatan yu huyya.) Emin idalli tuud Judea ey mahapul ni umbesik idad duntug.

15 Ya etan tuun wadad dallin ni baley tu ey mahapul ni eleg mantaktaktak
ni umhegep di bawang ni an mengellan hipan mahapul tu, nem nealay
bimmesik ma-lat eleg ha-kupan ni buhul tu.
16 Yadda etan tuun wadad payew ey mahapul ni eleg ida mantaktaktak
ni umlaw di baballey dan an mengellan balwasi da, nem nealay bimmesik
ida ma-lat eleg ida meha-kupan.
17 Anggehemmek idalli bibi-in nampambutsug et yaddalli etan wada
gelang dan kaman-innum hedin medettengan idalli humman ni aggew.
18 Pandasal kayun Apu Dios ma-lat eleg ali maipaddih ni keteketel,
19 tep humman ni ligat ey nehalman ni peteg nem yadda la emin ni ligat,
neipalpu eman ni naltuan ni puyek ingganah nunya. Ey endilli law hu
henin nunman ni ligat hedin megibbuh.
20 Nem ay kayyaggud et ingkalan Apu tayu hu bilang ni aggew ni
panliggatan alin tuu gapuh idan etan ni tuu tun pinili tu, tep gullat ni
eleg tu ekalan, et mettey emin hu tuu.
21 Ey hedin wadaddalli etan menghel ni kanday wadad dimmun winu
wadadya hi Christo, ey entan kaya kulug tu.
22 Tep dakel ali hu menghel e kanday hi-gada hi Christo ey yaddalli edum
ey kanday prophets ida. Ipahding dalli kaketngain tuu niya peang-ang dalli
hu et-eteng ni kabaelan da, et humman hu, gullat ni mabalin et, anin idallin
tuun Apu Dios et mehe-ul ida.
23 Et humman hu, helipat-i yu, yaggud impamenguluk ni inhel ni hi-gayu.

Ya ellian ali mewan Jesus
(Matthew 24:29-31; Luke 21:25-28)

24 Hedin megibbuh idalli huyyan ligat, man me-dep ali law hu aggew
niya eleg ali dama law umbenang hu bulan.
25 Ey mangke-gah idalli bittuwwen di kabunyan. Yan nunman ali ey endi
petekkan tuddan wadad kabunyan, tep meendilli kabaelan da. *
26 Hedin negibbuh ni neipahding ida huyya, ey ang-angen da-ak ali e
Pengulwan ni emin ni tuu etan di kulput e meang-ang ali et-eteng ni
kabaelan ku niya dayaw ku.
27 Ittu-dak kuddalli anghel ku et dadda emmungen ali emin hu pinilin
Apu Dios ni tuu tud kebebbebley di puyek.

Ya etan keyyew ni fig
(Matthew 24:32-35; Luke 21:29-33)

28 Nemnem yu e hedin kamemullung hu keyew e fig, ey amta yu e
kamangkedettengi hu siyaggew.
29 Heni daman ellian kulli e hedin neipahding idalli huyyan inhel ku,
inamta yu e kamangkedettengi law hu pambangngadan ku.
30 E-helen kun hi-gayu e makulug ni yadda edum ni hi-gayun tuun nunya
ey eleg ida ni mettey ey um-amnulli emin eya inhel ku.
31 Meendilli kabunyan et ya puyek, nem mannenneng alin ingganah hu
ehel ku.

Endin nengamtan ellian ali Jesus mewan di puyek
(Matthew 24:36-44)

32 Nem endi hakey ni nengamtan aggew winu tsimpuh ni ellian ku. Anin
idan anghel et hi-gak e U-ungngan Apu Dios et eleg mi amta. Ebuh hi Ama
e hi Apu Dios ni nengamta.

---

* **13:25 13:25** [24-25] Ang-ang yu Isaiah 13:10, ya 34:4, niya Joel 2:10.

33 Et humman hu, helipat-i yu, et mandaddan kayu, tep eleg meamta hu
aggew ni nagtud ni ellian ku.
34 Heni etan ni tuun indinel tuddan bega-en tu hu baley tu. Wada
hakkeyey, intudu tun ngunnuen tu. Et tugunen tu etan hakey ni bega-en e
peka-eddugan tu habyen. Et lumaw di edum ni bebley ey endi maptek ni
pambangngadan tu."
35 Kan mewan Jesus ey "Helipat-i yu, tep endi maptek ni pambangngadan
ku, heni etan ni tuun limmaw di edum ni bebley e eleg meamta hedin
yan mahmahdem, yan gawan hileng, yan tekuk ni manuk, winu yan
kakkabbuhhan hu keibbangngadan tu.
36 Heni daman hi-gak e endi maptek ni keibbangngadan ku et inna-nu
hedin ha-kupan dakeyun eleg mandaddan.
37 Huyyan nakka pan-e-hela ey beken ni hi-gayun ebuh hu nakka
pampengheli, nem emin hu tuu. Et humman hu, helipat-i yun emin ni
tuu."

14

Ya nan-uungbalan idan buhul Jesus ni pemetteyan dan hi-gatu
(Matthew 26:1-5; Luke 22:1-2; John 11:45-53)

1 Dewwan aggew law ey medettengan hu Piyestah ni Passover niya
Piyestah ni Sinapay ni eleg ma-duman ni yeast. Ey yadda etan ap-apuddan
padi niyadda kamantuttuddun Tugun Moses ey ida kaumhamahamak ni
pehding dan mengilliggud ni mempap nan Jesus et pateyen da.
2 Nem kanday "Eleg tayu ippaddih ni piyestah hu pempapan tayun hi-
gatu, tep dakel ida tuu et entanni ey umguluh ida."

Ya nengiduyagan etan ni biin nenginan lana nan Jesus
(Matthew 26:6-13; John 12:1-8)

3 Kamengngan di Jesus di Betania di baley Simon e hi-gatu etan wada la
leprosih tu, * ey immali etan hakey ni biin wada hambusih ni nenginan
lanetu et iduyag tud ulun Jesus.
4 Yadda etan edum ni tuun wadadman ey peteg bunget da etan ni bii.
Kanday "A-ayyulah humman ni lana, tam impakewah tu.
5 Tam gullat ni iggatang humman et dakel ni pihhuh ni meidwat et idan
nangkewetwet." Et iheng-ak da etan bii.
6 Nem kan Jesus ni hi-gaday "Kenamung tu ngu. Kele yu ihheng-ak ey
kayyaggud ni peteg humman ni tu impahding ni hi-gak?
7 Gaway ida newetwet tep wadaddangu dedan ni ingganah di kad-an
yu, et linggeman ni tsimpuh ni pinhed yun pemaddangan ni hi-gada et
dammutu, nem hedin hi-gak, man eleggak mena-yun ni mekihahha-ad ni
hi-gayu.
8 Impahding eyan bii hu mabalin ni pehding tun hi-gak. Dinuygan tu
annel kun lana ma-lat maidaddan, tep ay nganngnanih keikkullungan ku.
9 Nemnemnem yulli huyyan impahding tu, tep emin alid kebebbebley di
keippeamtaan ni ehel Apu Dios ey meippeamta dama huyyan impahding
tun penginnemnemneman alin hi-gatu."

Ya nengabulutan Judas ni mengihdul nan Jesus
(Matthew 26:14-16; Luke 22:3-6)

* **14:3 14:3** Ya degeh ni leprosy ey kamengmengpuh hu annel.

10 Entanni ey limmaw hi Judas Iskariot e hakey ni disipol Jesus
di kad-an idan ap-apuddan padi et makihummangan meippanggep ni
pengippedpapan dan Jesus.
11 Ida kamanggagaya et ehlen dan Judas e beyyadan dan pihhuh hi-gatu.
Neilepun nunman ey kahellipat-in Judas hu pehding tun mengihdul nan
Jesus.

Ya nengannan di Jesus et yadda etan disipol tun Piyestah ni Passover
(Matthew 26:17-25; Luke 22:7-14, 21-23; John 13:21-30)

12 Yan lapun aggew ni Piyestah ni Sinapay ni eleg mekamdugan ni yeast
e yan nunman hu daka pampalsiin impah ni kalneroh ni daka kennan
Piyestah ni Passover, ey kan idan disipol Jesus ni hi-gatuy "Attu pinhed
mun mi pengiddaddanan ni pengngannan tayun Piyestah?"
13 Ey kan Jesus etan ni dewwan disipol tuy "Lakkayuy eman di bebley
et hedin wada ang-angen yu etan ni nan-agtun bewed, man unud yu
ingganah etan di baley ni pengihgepan tu.
14 Kan yu etan ni kambaley ey 'Kan Apu tayuy attu pengngannan middan
disipol kullin tsimpuh ni Piyestah ey?'
15 Et ittudu tun hi-gayu etan et-eteng ni kuwaltuh di meikadwan gladuh
e wadan emin hu mahapul tayu. Yadman hu pengiddaddanan yun
pengngannan tayulli."
16 Et lumaw ida etan dewwad bebley ey makulug numan hu inhel Jesus
et da idaddan diman emin hu pengngannan dan Piyestah ni Passover.
17 Mahmahdem nunman ey dimmateng di Jesus et yadda etan Hampulut
dewwan disipol tu.
18 Nangginawwa da ekan ey immehel hi Jesus e kantuy "E-helen kun hi-
gayu e makulug ni wada hakey ni hi-gayun mengihdul ni hi-gak. Iyyadyan
nunya e kamekikkan ni hi-gatsu."
19 Dingngel da humman ey maggeh nemnem da et wada hakkeyey
kantuy "Kaw hi-gak?"
20 Kan Jesus ey "Ya hakey ni hi-gayun tuka pekihhiwhiw hu sinapay tud
nakka pengihhiwhiwi hu mengihdul ni hi-gak.
21 Ma-nu tep makulug ni kan ni neitudek ni ehel Apu Dios ey metteyyak e
Pengulwan ni emin ni tuu, nem anggehemmek alin peteg etan mengihdul
ni hi-gak. Heballi ew nem eleg maiungnga humman ni tuu."

Ya pengngannan etan ni sinapay niya penginnuman etan ni meinnum ni penginnemneman ni neteyyan Jesus
(Matthew 26:26-30; Luke 22:15-20; 1 Corinthians 11:23-25)

22 Ida kamengngan ey illan Jesus etan sinapay et mansalamat nan Apu
Dios et peni-angen tu et ika-peng tun hi-gada. Kantuy "Ekan yu tep huyya
annel ku."
23-24 Negibbuh ey illa tu mewan etan basuh et mansalamat nan Apu
Dios. Indawat tun hi-gada et kantuy "Inum kayun emin eyad basuh tep
huyya kuheyaw kun um-ayuh ni amnuan etan ni nekitbalan Apu Dios ni
panyaggudan ni dakel ni tuu." Et uminum idan emin.
25 Kan Jesus mewan ey "E-helen kun hi-gayu makulug e eggak ali law
um-inum mewan ni henin nunyan meinnum ingganah alin innuman ku
ni baluh ni meinnum di nan-ap-apuan Apu Dios."
26 Negibbuh humman et man-a-appeh idan penaydayaw dan Apu Dios et
han ida lumaw di Duntug e Olibah.

Ya nanghelan Jesus ni pengihhe-utan alin Peter e hi-gatu hakey ni disipol tu
(Matthew 26:31-35; Luke 22:31-34; John 13:36-38)

27 Entanni ey kan Jesus ni hi-gaday "Emin kayulli ey pan-inhihi-yanan
yuwak, tep humman amnuan etan ni impatudek Apu Dios ni meippahding
ni hi-gak e kantuy 'Pepettey kulli etan kamampaptek idan kalneroh et
mawehit ida kalneroh tu.'
28 Nem yallin ketegguan ku ey memengngulu-ak ni umlaw di Galilee."
29 Nem kan Peter ey "Anin na-mun hi-yanen dakaddan edum et eleg
mabalin ni daka hi-yanen ni hi-gak."
30 Nem kan Jesus ni hi-gatuy "Nemnemnem mu eya e-helen kun hi-gam,
yan nunyan hileng ey mampitlun ihhaut mu e kammuy eleg muwak amta
et han tumkuk hu manuk ni pidwatu."
31 Nem kan Peter anhallaw ey "Anin na-mun mekitteyyak ni hi-gam et
eleg mabalin ni nak e-helen e kankuy eleg daka amta." Ey anin damaddan
edum tun disipol ey humman inhel da.

Ya an nandasalan Jesus di Gethsemani
(Matthew 26:36-46; Luke 22:39-46)

32 Limmaw idad Gethsemani et kan Jesus ni hi-gaday "Panyuyyuddung
kayullidya et nak mandasal di dimmun."
33 Ebuh di Peter, hi James, et hi John ni ingkuyug tu. Maggeh ni peteg
nemnem Jesus niya nemahhig lemyung tu.
34 Kantun hi-gaday "Maggeh ni peteg hu nemnem ku et iyyadyan heni
ippatey ku. Dideya kayu ey entan kaugip et wada pan-e-eddum ku."
35 Imme-eddawin ekket et manlukbub et mandasal nan Apu Dios ma-lat
eleg et anhan an manhelheltap.
36 Kantun Apu Dios ey "Ama, hi-gam ey kabaelan mun mengippahding
ni emin. Attu anhan et ekalen mu huyyan nak panhelheltapan ey? Nem
ngenamung ka, ya pinhed mu hu meu-unnud, beken ni ya pinhed ku."
37 Nambangngad hi Jesus di kad-an idan disipol tu ey neugip ida. Kantun
Simon Peter ey "Kaw neugip kayu? Kele eleg yu pakeisipel ugip yu, anin
han-olas ni ebuh?"
38 Kantu pay ni hi-gaday "Ebuh kaugip yu, nem pandasal kayu ma-lat
eleg kayulli maheul ni manliwwat. Inamtak e pinhed yun mengu-unnud,
nem kulang hu kabaelan yu."
39 Limmaw mewan et an mandasal nan Apu Dios ey humman mewan
hu indasal tu.
40 Et mambangngad ey neugip ida mewan etan disipol tu, tep eleg dan
hekey han-isipel ugip da. Bimmangun ida ey eleg da amta e-helen dan
hi-gatu.
41 Yan pitlu tun pambangngadan tu, ey kantun hi-gaday "Kaw tagan yu
ugip niya kaw man-i-iyyatu kayu? Hiyya law, bangun kayu tep nedatngan
hu pemetteyan idan nangkeliwtan ni tuun hi-gak e Pengulwan ni emin ni
tuu.
42 Inah kayu et lumaw itsud kad-an da. Ammundeh etan tuun nengihdul
ni hi-gak."

Ya nampapan dan Jesus
(Matthew 26:47-56; Luke 22:47-53; John 18:3-12)

43 Nanengtun kaman-e-ehhel hi Jesus ey immali hi Judas e hakey idan
etan ni Hampulut dewwan disipol Jesus. Ingkuyug tudda dakel ni tuun

nampan-ispadah niya nampantenged ni bakdung, e humman ida intu-
dak idan etan ni aap-apuddan padi niyadda etan kamantuttuddun Tugun
Moses, niyadda kamengipappangngulun Jews.
44 Sinugun idan Judas e kantun hi-gaday "Ka-immatun la etan tayu
dedpapen, tep humman etan akwalen ku. Hedin inakwal ku, immali kayu
et pedenen yu niya pekagguwwalyai yun pengillawwan yu."
45 Limmaw hi Judas di kad-an Jesus et kantuy "Immali kami, Apu" ey
in-akwal tu.
46 Et umlidda etan tuu et pedenen da hi Jesus.
47 Nem inuknut etan ni hakey ni disipol Jesus hu ispadah tu et palngen
tu etan bega-en ni Eta-gey ni Padi ey neiptek di tangile tu.
48 Immehel hi Jesus et kantun hi-gaday "Kaw matekewwak et pakkadek
ni kayu man-ispadah niya kayu mampantetnged ni bakdung ni um-alin
mempap ni hi-gak?
49 Tam kewa-wa-wa ey wada-ak di Tempol ni kamantuttuddu, kele eleg
yuwak depapen diman? Nem anin tep huyya amnuan etan ni neitudek ni
inhel Apu Dios."
50 Emin ida etan disipol Jesus ey bimmesik ida.
51-52 Wada etan hakey ni kamengullug nan Jesus ni nanwawwangngal e
kameitu-tu-nud ni hi-gatu. Pinden da e dedpapen da et, nem bimmesik e
nammu-lih tep neya-nit hu wangal tu.

Ya nengimbistigalan dan Jesus di hinanggaddan ap-apuddan Jews (Matthew 26:57-68; Luke 22:54-55, 63-71; John 18:13-14, 19-24)

53 Et ilaw da hi Jesus di baley etan ni Eta-gey ni Padi. Ey neamung
idan emin diman etan aap-apuddan padi, yadda ap-apuddan Jews, niyadda
kamantuttuddun Tugun Moses.
54 Neiunnuunnud hi Peter ni hi-gada, nem eleg meihnup. Nanha-ad di
dallin et mei-dum idan guwalyan nandangdang di apuy.
55 Sinaggan idan aap-apuddan padi et yadda ap-apuddan Jews hu
mahmamahmah idan tuun pebehhul dan Jesus, ma-lat humman umgapuh
ni pengipepetteyan dan hi-gatu, nem endi himmak dan bahul tu.
56 Dakel ida etan nan-itek ni nantistigun kanday nambahul hi Jesus, nem
eleg man-uunnud hu inhel da.
57-58 Entanni ey wadadda etan nan-itek e kanday "Dingngel mi la inhel
tu e kantuy bahbahen tu kunu etan Tempol, nem melebbah kunu tellun
aggew ey behwaten tu hakey mewan ni Tempol ni beken ni kinapyan tuu."
59 Nem anin hi-gada et eleg man-uunnud hu inhel da.
60 Immehneng etan Eta-gey ni Padi et kantun Jesus ey "Kele eleg ka
umhapit? Kaw makulug numan ni inhel mu humman?"
61 Nem kaum-eneeneng hi Jesus e eleg ni hekey man-e-ehhel. Immehel
mewan etan Eta-gey ni Padi e kantuy "Kaw hi-gam hi Christo e U-ungngan
Apu Dios ni mengippaptek ni emin ni tuu?"
62 Kan Jesus ey "Em. Ang-angen yuwak ali e Penguluwan emin ni tuun
umyudung di winannan Apu Dios e Keta-ta-geyyan. Ang-angen yuwak ali
mewan di kulput ni pambangngadan kud puyek."
63 Inhel Jesus huyya ey bini-ki etan ni Eta-gey ni Padi hu balwasi tun
bunget tu. Et kantuy "Hiyya! Negibbuh huyyan diklamuh. Eleg mahapul
ni wada edum ni tistigu, tep dingngel tayu inhel tu.
64 Dingngel tayu hu tuka panla-pahin Apu Dios. Ey hipa yuka
pannemnem?" Kan idan emin ni tuu ey "Mahapul ni mettey."

65 Yadda edum ey linupdaan da hi Jesus. Ey hedin hinephepan da matetu,
dinuntuk da ni kanday "Ehel mu dan hu nenuntuk ni hi-gamah?" Nan-
amping ida dama etan ni guwalya.

Ya nengiheutan Peter e edum tu hi Jesus
(Matthew 26:69-75; Luke 22:56-62; John 18:15-18, 25-27)

66 Hedin hi Peter, nanengtun wadad dallin e kamekiddangdangdang idan
guwalya. Immali etan hakey ni biin bega-en etan ni Eta-gay ni Padi ey
67 inimmatunan tu hi Peter et kantuy "Tam hi-gam la etan hakey ni
kadwan Jesus e iNazareth."
68 Nem inhaut Peter e kantuy "Tawwey ngu, eggak ngu amta huttan ni
muka pan-e-hela." Neba-hil hi Peter etan di luhud ey simmekuk hu manuk.
69 Inang-ang mewan etan ni biin bega-en et kantudda etan ni tutu-u ey
"Hi-gatu kaya hakey ni edum nan Jesus."
70 Nem inhaut mewan Peter e kantuy beken tu.
En-entanni ey kan mewan idan tuun nan hi Peter ey "Eleg mabalin ni
mu ihhaut, tep anin ni hi-gam et nalpu kad Galilee."
71 Nem insapatah Peter e kantuy "Anin na-mun petteyen tuwak Apu Dios
et makulug ni eggak amta etan tuun yuka e-e-hela."
72 Tuka pan-e-hela humman ey simmekuk hu manuk e humman pidwatu
ey ninemnem Peter etan la inhel Jesus ni hi-gatun kantuy "Mampitlulli
penghelam e kammuy eleg muwak amta et han tumkuk hu manuk ni
pidwatu." Et ebuhe mannannangngih.

15

Ya nemistigalan Pilate nan Jesus
(Matthew 27:1-2, 11-14; Luke 23:1-5; John 18:28-38)

1 Kakkabbuhhan ni nunman ey neamung ida mewan etan ap-apuddan
padi, yadda etan ap-apuddan Jews, yadda kamantuttuddun Tugun Moses,
niyadda konsihal et panhuhumanganan da hedin hipa pehding dan Jesus.
Binangkilingan da hi Jesus et ilaw dad kad-an Pilate, tep hi-gatu gobernor
ni nunman.
2 Binistigal Pilate e kantuy "Kaw hi-gam hu Patul idan Jews?" Kan Jesus
ey "Tam deh e inhel mu."
3 Ey dakel kapebehhul idan aap-apuddan padin hi-gatu.
4 Et kan Pilateh ni hi-gatuy "Hipa penummang mu eyan daka pebehhul
idan hi-gam?"
5 Nem kapemeggan Jesus hu i-inneng ey natnga hi Pilate.

Ya meippanggep ni pengippepetteyan dan Jesus
(Matthew 27:15-26; Luke 23:13-25; John 18:39–19:16)

6 Hedin Piyestah ni Passover ey wada keibbukyat ni gobernor ni hakey
ni neikelabut ni pinhed idan tuun meibbukyat.
7 Wadaddan nunman hu neikelabut ni pimmatey eman ni nekigubatan
dad Rome e hi Barrabas hu hakey.
8 Ida kamangkeemmung hu tutu-ud kad-an Pilate ma-lat ibega dan hi-
gatu hu pinhed dan meibbukyat ni neikelabut. *
9 Et kan tun hi-gaday "Kaw pinhed yun yan eya Patul idan Jews hu
ibbukyat ku?"

* **15:8 15:8** Ya kapehding ni governor ey wada hakey ni tuka ibbukyat ni neikelabut ni katootoon.

10 Huyya inhel Pilate tep inamta tu e yadda aap-apuddan padi ey daka
keemmehin peteg hi Jesus, et humman himmulun ni da nengilawwan ni
hi-gatud kad-an tu.
11 Nem sinuttullun idan aap-apuddan padi hu tutu-u et kanday hi
Barrabas hu pebukyat nan Pilate e beken hi Jesus.
12 Et ibega mewan Pilate hu pehding tun Jesus, e kantun hi-gaday "Hipa
tep pehding ku eyan Patul idan Jews?"
13 Simmekuk idan emin ey kanday "Ipetak yud krus!"
14 Nem kan Pilate ey "Nem kaw hipa bahul tu?" Nem da anhan law
kapan-eleta tekuk da e kanday "Ipetak yu kumad krus!"
15 Inu-unnud tu pinhed idan tutu-u et ibukyat tu hi Barrabas. Hedin
hi Jesus ey impabeig tu et han tu pebeltan idan sindalun Rome ma-lat da
ipetak di krus.

Ya neneghegnudan idan sindalu nan hi Jesus
(Matthew 27:26-31; John 19:2-3)

16 Illaddan sindalu hi Jesus et ilaw dad baley ni gobernor et aygan daddan
emin hu edum dan sindalu.
17 Immaladdan madlang ni balwasi et pebalwasi dan Jesus, tep humman
kaibbalwasin patul et kumapyaddan hebit et palikuhen da et papnget dan
hi-gatu.
18 Daka heghegnuda e kanday "Anakkayang numan eya Patul idan Jews!"
19 Nanheplat da ulu tu niya nanlupdaan da, ni nandukkun idad hinangga
tu, ni linanglangkakan dan menaydayaw ni hi-gatu.
20 Negibbuh ni hineghegnud da et ekalen da etan impebalwasi da et
pebangngad da etan imbalwasi tu et ilaw dan da ippatak di krus.

Ya neipetakan Jesus di krus
(Matthew 27:32-44; Luke 23:26-43; John 19:17-27)

21 Wadaddad dalan ey dinammu da hi Simon e iCyrene e amad Alexander
nan Rufus et papilit idan sindalun pehhanen tu hu krus Jesus.
22 Inlaw da hi Jesus di duntug e Golgotha e ya keibbellinan tu ey heni
genit ni ulu ang-ang tu.
23 Yan dintengan da ey peinnuman et idan sindalun meinnum ni na-
duman ni mira e agah, nem eleg tu pinhed.
24 Et ipetak idan sindalud krus. Inla da balwasi tu et ibubunus da hedin
hipan balwasi tu hu ellan ni hanhakkey ni hi-gada.
25 Neta-nang hu aggew ni nunman ni nengipetakan dan Jesus.
26 Intudek dad ta-pew ni ulu tu etan impabehul dan hi-gatu. Ya neitudek
ey: "Huyya Patul idan Jews."
27 Wadadda dewwan matekew ni impatak da damad krus e hakey di
winilli tu et ya hakey di winannan tu.
28 Huyya inamnuan eman ni ehel Apu Dios ni neitudek ni kantuy
"Imbilang dan nambahul."
29 Emin ida kamelebbah ey ida kamanwigwigiwig niya daka pan-
impipihuli hi Jesus. Kanday "Attu mewan etan kammuy bahbahen mu
etan Tempol et behwaten mun meikatlun aggew ey?
30 Tamey eleg mu kabaelan ni baddangan annel mu et ma-kal ka eyad
neipetakan mu?"
31 Anin idan aap-apuddan padi et yadda kamantuttuddun Tugun Moses
et daka pan-impipihuli hi Jesus e kanday "Kele binenaddangan tudda edum
ey eleg han-ihwang tu annel tu?

32 Ang-ang tayu numan eya nanghel ni kantuy hi-gatu Christo e Patul
idan Jews, hedin me-kal eyad neipetakan tu ah! Hedin numan me-kal,
man kullugen tayu." Anin ida dama etan dewwan neipetak et daka
pampadngeli hi Jesus.

Ya neteyyan Jesus
(Matthew 27:45-56; Luke 23:44-49; John 19:28-30)

33 Nandattek aggew nunman ey pinhakkeyey na-ngetan emin hu bebley
ni tellun olas.
34 Entannit hambatenganan ey simmekuk hi Jesus e kantuy "Eloi, Eloi,
lama sabaktani!" Ya keibbellinan tu ey "Apu Dios ku! Apu Dios ku! Kele
muwak impayyag?" †
35 Yadda etan edum ni tuun nangngel, ey kanday "Eneeneng itsu et
denglen tayu ah. Tam tuka pan-eyyagi na-mu hi Elijah."
36 An ginagannu etan ni hakey ni tuun inta-mel hu bulak di mapeit ni
meinnum et iplat tud paul ma-lat pehuphup tun Jesus. Kantuy "Ang-ang
tayu numan hedin um-ali hi Elijah ni memaddang ni hi-gatu ah!"
37-38 Entanniy simmekuk mewan hi Jesus et matey. Yan neteyyan tu ey
neidihhan ni nepikgat etan mahdel ni kultinah di Tempol neipalpud ta-pew
tu ingganah di hengeg tu.
39 Ya etan ap-apun sindalun kaman-eh-ehneng di kad-an ni neipetakan
Jesus ey dingngel tu tekuk tu et kantuy "Makulug ni U-ungngan Apu Dios
huyya."
40 Wadaddad Maria Magdalena, hi Maria mewan e inad James nan hi
Jose, ni hi Salome et yadda edum ni biin dalli kaang-ang-anga hi Jesus di
a-allaw tu.
41 Huyyaddan bii hu neiunnuunnud nan Jesus niya bimmenaddang ni
hi-gatun linallawwan tuddad bebley di Galilee. Wadadda pay hu edum ni
biin neki-lin hi-gatud Jerusalem.

Ya neikulungan Jesus
(Matthew 27:57-61; Luke 23:50-56; John 19:38-42)

42-43 Kamangkehilleng ni nunman e Kalima, ey immali hi Joseph e
iArimatea e hakey ni kametbal ni ap-apu. Eleg tumekut ni limmaw di
kad-an Pilate et tu ibega hedin dammutun ellan tu annel Jesus. Hi Joseph
ey hi-gatu hakey ni kaum-aabtun kedettengan ni pan-ap-apuan Apu Dios.
44 Natnga hi Pilate tep nengimpapatey hi Jesus et paeyag tu etan ap-apun
sindalu et ibega tu hedin makulug ni netey hi Jesus.
45 Dingngel tu e makulug ni netey et iebulut tun ellan Jose hu annel tu.
46 Et lumaw hi Jose et tu ekalen hu annel Jesus di neipetakan tud krus,
et libutan tun luput et tu ikulung etan di neitukituk ni kulung di batu, et
tangeben tun et-eteng ni batu.
47 Inang-ang di Maria Magdalena nan hi Maria e inad Jose hu neikulun-
gan ni annel Jesus.

16

Ya netagwan Jesus
(Matthew 28:1-8; Luke 24:1-12; John 20:1-10)

1 Nelabah law hu Sabaduh e kamengillin ni aggew et an gumtang di
Maria Magdalena, hi Maria e inan James, et hi Salome ni spices ni da i-
apuap di annel Jesus.

---

† **15:34 15:34** Psalm 22:1

2 Yan kakkabbuhan nunman ni Linggun simmimil hu aggew, ey
himmaleman idan limmaw di kulung.
3 Wadaddad dalan ey kan ni hanhakkey ni hi-gaday "Hipa tu-wa la
mengullin etan ni et-eteng ni batun neitengeb di kulung?"
4 Nem umdateng ida ey neulin etan ni et-eteng ni batun neitengeb.
5 Neala law et pakdag da hegep etan di kulung ey immegyat ida tep
wada lakin nambalwasin mablah e yimmudung di wannan ni binaktadan
lan Jesus.
6 Kan nunman ni laki ey "Entan takut yu tep inamtak et hi Jesus di
Nazareth ni neipetak di krus hu yu ang-angen, nem endidya law tep
netagwan. Ang-ang yu kedi, adyadeh la binaktadan tu.
7 Lakkayuy kuma et ehlen yun Peter et yadda etan edum ni disipol tu
e memappangngulu lad Galilee et ya ladman hu pan-in-aang-angan da, e
henin inhel tu lan nunman."
8 Et bumsik ida eida kamanggegeygey ni takut da. Ey eleg ida man-e-
ehhel di edum ni tuu, tep nemahhig hu takut da.

Ya nampeang-angan Jesus nan hi Maria Magdalena
(Matthew 28:9-10; John 20:11-18)

9 Yan eman ni netagwan Jesus ni kakkabbuhhan ni Linggu, ey hi Maria
Magdalena hu nemangulun nampeang-angan tu. Hi-gatu la etan biin
nangkalan Jesus ni pitun neihuklung ni dimonyoh.
10-11 Limmaw hi Maria di kad-an idan etan ni disipol Jesus ni kaumlele-
myung niya kaumnanginangih et ehlen tun hi-gada e simmagu hi Jesus ey
inang-ang tu hi-gatu, nem eleg da kulluga.

Ya nampeang-angan Jesus idan etan ni dewwan disipol tu
(Luke 24:13-35)

12 Ya mewan eman ni kapenglawwiddan etan ni dewwan disipol Jesus
di edum ni bebley ni nalpuwan dad Jerusalem, ey nampeang-ang hi Jesus
ni hi-gada, nem eleg da ni immatunan.
13 Nambangngad ida et da ehelen idan edum da, nem humman idan
edum da ey eleg dadda kulluga.

Ya nampeang-angan Jesus ida etan ni Hampulut hakey ni disipol tu
(Matthew 28:16-20; Luke 24:36-49; John 20:19-23; Acts 1:6-8)

14 Entanni mewan, ey nampeang-ang hi Jesus etan idan Hampulut hakey
ni disipol tun daka pengnganni. Imbunget tudda tep kulang hu daka
pengullug niya daka kehhignadda etan nenang-ang ni hi-gatun netagwan
tu.
15 Kantun hi-gaday "Elaw kayud kebebbebley di puyek et yu ituttuddud-
dan katuutuu hu impahding kun panyaggudan ni tuu.
16 Et yadda etan tuun mengullug et pebenyag ida ey mehallakniban ida.
Nem yadda etan eleg mengullug ey mekastigudda.
17 Ka-immatun idalli etan kamengullug, tep wadalli kabaelan dan
mengkal ni kameihhuklung tep ya daka pengullug ni hi-gak, niya wadalli
kabaelan dan mengihheppit ni hin-appil ni ehel.
18 Anin ni tetngeden da uleg et eleg dadda kellata niya anin ni wada
innumen dan kedet et eleg ida mettey. Wadalli kabaelan dan mengkal ni
degeh ni tuu, anin daka kap-an ebuh."

Ya neibangngadan Jesus di kabunyan
(Luke 24:50-53; Acts 1:9-11)

19 Ginibbuh tun inhel ida humman ey impaenamut Apu Dios di kabunyan
et an yumudung di winannan Apu Dios.
20 Et yadda etan disipol tu ey limmaw idad kebebbebley et ida mantut-
tuddu. Et baddangan idan Apu Dios niya indawtan tuddan kabaelan dan
nengipahding idan miracle et keang-angan tu e makulug hu intuttuddu da.

Ya impaitudek Apu Dios nan
Luke
ni meippanggep nan Jesus

1-4 Agik Teofilo, inamtak et dakel ida nengitudek ni meippenggep
ni impahding Jesus et ya neipahding ni hi-gatu. Et yadda intudek
da ey ya dingngedingngel dan intuttudduddan tuun nenang-ang idan
impahding Jesus neipalpun laputun nantuttudduan tu. Gapuh tep, anin
hi-gak ey impekammahmahhan ku et peka-amtaen kun emin hu makulug
meippanggep idan nunya ey ninemnem kun ittudek ni hi-gam, ma-lat
amtaem hu makulug ni neituttuddu.

Ya neipeamtaan ni kei-ungngaan nan John e kamemenyag

5 Yan eman ni nampatulan Herod di Judea ey wada hi Sekariah e padin
Jew. Yadda padin Jews ni nunman ey nengaddangaddan hu grupuh da. Hi
Sekariah, ey nei-dum di grupuh ni kandan Abihah. Ya ahwan Sekariah ey
hi Elisabeth e nahlag nan Aaron.
6 Hi-gadan han-ahwa ey daka paka-u-unnuda Tugun Apu Dios, mukun
ida kametbal ni hi-gatu.
7 Nem endi u-ungnga da tep nebasi hi Elisabeth ey nei-inna law. Anin
daman hi Sekariah et nea-amma law.
8 Hakey ni aggew ey kamangngunnu hi Sekariah di Tempol, tep
nedatngan hu pangngunnuan idan padin nei-duman tu.
9-10 Ya elaw ni padin Jew ey ida kamambubunus hedin hipa mengihheb
ni insensoh di bawang ni Tempol. Et mambubunut ida, ey hi Sekariah
hu nepili. Himmegep hi Sekariah ni an mengihheb ni insensoh ey ida
kamanpandasal hu tutu-ud dallin.
11 Wada hi Sekariah di bawang ey nampeang-ang ni hi-gatu hu anghel
Apu Dios e immehneng di wannan ni tebol di neiha-adan ni insensoh.
12 Inang-ang nan Sekariah etan anghel ey simmakut et eleg tu amta
pehding tu.
13 Nem kan etan ni anghel ni hi-gatuy “Entan takut mu e Sekariah, tep
dingngel Apu Dios dasal mu. Hi Elisabeth e ahwam ey man-ungngallin laki
et ingngadnan yullin hi John.
14 Um-amleng kayullin peteg ey man-am-amleng idalli dama etan edum
ni tuu.
15 Hi-gatu ey tettebalen alin Apu Dios. Eleg ali um-inum ni meinnum
ni kaumbuteng. Meweddallin hi-gatu hu Ispirituh Apu Dios meippalpun
kei-ungngaan tu.
16 Et tuttudduan tuddalli helag Israel et dakel alin hi-gada hu mantut-
tuyyun liwat da et mambangngad idan mengu-unnud nan Apu Dios e Apu
da.
17 Tep hi-gatulli mengiddaddan idan tuun mengebbulut etan ni ittu-dak
Apu Dios. Henillin Elijah e prophet, tep wadallin hi-gatu hu kabaelan ni
Ispirituh Apu Dios. Tuttudduan tuddalli a-ammed et mambangngad hu
impeminhed dan u-ungnga da niya tuggunen tuddalli mangkanghay ni
tuu et mengu-unnud idan kaituttudduddan kamengullug. Ey tuttudduan
tuddalli tuu ma-lat idaddan tuddan mengebbulut etan ni Ap-apu dan um-
ali.” *

---

* **1:17 1:17** Malachi 4:5-6

18 Nem kan Sekariah ey “Inna-nun pengamtaan ku hedin makulug ni
man-ungnga ahwak? Tam nea-amma-ak law niya nei-inna dama ahwak.”
19 Kan etan ni anghel ey “Hi-gak hi Gabriel. Wada-ak ni ingganah di kad-
an nan Apu Dios, tep hi-gatu hu nakka ingungngunnui. Intu-dak tuwak
ma-lat nak ehelen ni hi-gam hu kayyaggud ni meippahding ni hi-gayu.
20 Meippalpun nunya ey eleg kalli paka-hel ingganah ni kei-ungngaan
alin etan ni gelang, tep eleg mu kulugen hu inhel ku. Makulug emin inhel
ku ey um-amnullin nunman ni aggew ni gintud Apu Dios.”
21 Yadda etan tuud dallin ey daka hehheggeda hi Sekariah ni um-ehep et
kanday “Kele na-mu ayepaw hi Sekariah di bawang?”
22 Neukat ali law ey eleg paka-hel et tuka issinyas hu pinhed tun e-helen.
Ey inewatan idan tuu e wada nampeang-ang ni hi-gatud bawang ni Tempol.
23 Negibbuh hu ngunu tud Tempol et umenamut di baley da.
24 Entanni ey nambutsug tu-wangu hi Elisabeth e ahwatu et mantattallud
baley dan liman bulan.
25 Kantud nemnem tuy “Kayyaggud anhan et huyya impahding Apu Dios
ni pemaddang tun hi-gak et aggak mebabaingi gapuh ni nebasian ku.”

Ya neipeamtaan ni kei-ungngaan Jesus

26 Nelabah enem ni bulan ni nan-i-innepan Sekariah ey intu-dak mewan
Apu Dios etan anghel e hi Gabriel di Nazareth di Galilee,
27 tep wada tu e-helen etan ni biin neitgaan nan Joseph e helag David.
Ya ngadan etan ni bii ey hi Maria.
28 Limmaw etan anghel di kad-an Maria et kantun hi-gatuy “Meweddan
hi-gam hu linggep, Maria. Immali-ak ni menghel ni hi-gam e bendisyonan
dakan Apu Dios niya ippatek dakan hi-gatu.”
29 Kaumnenemnem hi Maria ni keibbellinan nunman ni inhel etan ni
anghel.
30 Nem kan etan ni anghel ey “Entan takut mu e Maria, tep hi-gam hu
pinilin Apu Dios ni meidwatan ni et-eteng ni panyaggudan.
31 Tep mambutsug kalli et man-ungnga kan laki et ingngadnan yullin hi
Jesus.
32 Eta-gey ali saad tu ey mengeddanan alin U-ungngan Apu Dios e Keta-
ta-geyyan. Hi-gatu patul yullin ittu-dak Apu Dios ni meihhullul eman lan
aammed tu e hi David.
33 Et hi-gatulli pampatul idan helag Jacob ey endilli pappeg ni pan-ap-
apuan tu.”
34 Nem kan Maria etan ni anghel ey “Inna-nun nak pan-ungngaan ey
endi ahwak?”
35 Hinumang etan ni anghel et kantuy “Ittu-dak alin Apu Dios hu
Ispirituh tun hi-gam et hi-gatu mengippahding ni nunya. Et humman hu,
mengeddanan ali humman ni i-ungngam ni U-ungngan Apu Dios.
36 Hi agim e hi Elisabeth e nebasi ey anin ni nei-inna ey nambutsug law
e meikka-nem bulan tun nunya.
37 Huyya keang-angan tu e hi Apu Dios ey et-eteng kabaelan tu et tuka
ippahding ni emin.”
38 Kan Maria ey “Anin, ebbuluten ku huttan ni inhel mun pehding Apu
Dios ni hi-gak, tep bega-en tuwak ni hi-gatu.” Et ebuhe hi-yanen etan ni
anghel.

Ya an nambisitaan Maria nan hi Elisabeth

39 Entanni ey nandaddan hi Maria et papuut tun limmaw etan di
duntuduntug ni bebley di Judea.

40 Limmaw di Sekariah nan Elisabeth et kantun Elisabeth ey “Immali-
ak.”
41 Dingngel Elisabeth hu ehel Maria ey kimmubul etan gelang di egeh tu.
Ey newada Ispirituh Apu Dios ni hi-gatu
42 et eleten tu ehel tu e kantun Maria ey “Endi edum ni negahat ni biin
henin hi-gam, tep binendisyonan dakan Apu Dios et ya etan i-ungngam ali.
43 Nakka man-am-amleng ni peteg, tep immali kan menang-ang ni hi-gak
ey hi-gam ali mengi-ungngan Apu tayu.
44 Yan nangngelan kun ehel mu ey kimmubul eya gelang di egeh ku, tep
kaman-am-amleng.
45 Inamtak et ka dama kaman-am-amleng, tep kinulug mu e um-amnu
hu impeamtan Apu Dios ni hi-gam.”

Ya a-appeh Maria ni impenaydayaw tun Apu Dios

46 Kan Maria di a-appeh tu ey “Nakka daydayawa hi Apu Dios.
47 Nakka man-am-amleng tep hi Apu Dios hu menellaknib ni hi-gak.
48 Anin ni nebabahhak ni tuu et ninemnem tuwak e bega-en tu. Et
meippalpun nunya ey emin idalli tuuy kanday binendisyonan da-ak nan
Apu Dios
49 gapuh eyan impahding tun hi-gak tep ya et-eteng ni kabaelan tu. Hi-
gatu ey kayyaggud ni peteg.
50 Tuka hehmekan emin hu tuun kamengullug ni hi-gatu, anin idan helag
da.
51 Dakel ida impahding tun pengi-ang-angan ni et-eteng ni kabaelan tu.
Inwahit tudda tutu-un kamampahhiya niya manghay.
52 Impampa-kal Apu Dios ida ap-apud saad da niya impeta-gey tudda
etan nebabah ni tuu.
53 Indawat tu mahapul idan kameuppan tuu, nem impea-allaw tudda
kedangyan, e endi indawat tun hi-gada.
54 Impeamnu tu impakulug tu lan aammed tayu, et daitsu kabennad-
dangi e bega-en tun helag Israel.
55 Hinehhemek tun ingganah hi Abraham, anin ni hi-gatsun helag tu. Et
peamnu tudda lan aammed tayu hu impakulug tu.”
56 Nanha-ad hi Maria diman di baley Elisabeth ni nganganih ni tellun
bulan et han mambangngad di bebley da.

Ya neiungngaan John e kamemenyag

57 Nedatngan hu pan-ungngaan Elisabeth ey laki in-ungnga tu.
58 Emin ida sinakdul tu niyadda agi tu, ey inamta da e himmek Apu Dios
et ida kamekiam-amleng ni hi-gatu.
59 Nelabah walun aggew ey kinugit da etan u-ungnga. Pinhed idan tuun
ngeddanan ni Sekariah e ngadan ametu,
60 nem kan inetuy “Eleg! Ya ngadan tu ey hi John.”
61 Kandan hi-gatuy “Nem kaw wada agi yun nangngadan ni John?”
62 Et isinyas dan ametu hedin hipa pinhed tun pangngeddan etan ni u-
ungnga.
63 Nambaga hi Sekariah ni papil ni pantuddekan tu et huyya intudek tu
“Ya ngadan tu ey hi John.” Emin ida etan tuu ey natngadda.
64 Pinhakkeyey nanhaddak law hu ehel Sekariah et dayawen tu hi Apu
Dios.
65 Ey natngadda sinakdul da. Emin huyyan nekapkapyad baley di
Sekariah ey nan-amtad kebebbebley di Judea.

66 Emin ida tuun nangngel nunman ey kandad nemnem day “Hipalli
na-mu pambalinan nunman ni u-ungnga hedin meetteng?” Ka-ang-ang e
wada kabaelan Apu Dios ni hi-gatu.

Ya kapenaydayaw Sekariah nan Apu Dios

67 Newada hu Ispirituh Apu Dios nan Sekariah e ametu et pa-hel tu et
huyya hu kantu
68 “Kakkayyaggud hi Apu Dios e kamedeyyaw ni Apu tayun helag Israel.
Kayyaggud tep ninemnem daitsun tuu tu et paelli tu meneklan liwat
tayu.
69 Humman ni peelli tu ey helag David e et-eteng kabaelan tun memaddang
ni hi-gatsun tuu tu.
70 Huyya keang-angan tu e um-amnu hu inhel Apu Dios ida lan eman ni
prophets
71 e ihhehwang daitsud buhul tayu et yaddad tutu-un anggebe-hel daitsu.
72 Huyya pengippeang-angan tun immamnu hu inhel tuddan aammed
tayun nunman e kantuy hehmeken tudda.
73 Insapatah tun Abraham e ammed tayu e
74 ihhehwang daitsud buhul tayu ma-lat eleg itsu tumekut ni mengu-unnud
ni hi-gatu
75 et eleg itsu manliwat niya kayyaggud ni ingganah hu elaw tayud
hinangngab Apu Dios.
76 Hi-gam e u-ungngak ey ingngadnan dakalliddan tuun prophet Apu Dios
e Keta-ta-geyyan, tep hi-gam ali mengippeamtan meippanggep etan
ni Apu tayun um-alilli.
77 Itutttudum idallin tuun Apu Dios e pakkaw mepessinsahan hu liwat da
et han tudda abuluta.
78 Et-eteng hemek Apu Dios ni hi-gatsu, et humman hu ittu-dak tulli
menellaknib ni hi-gatsu. Yallin ellian nunman ni ittu-dak tu ey heni
kamenimmil ni aggew,
79 tep ya aggew ey tuka bebnangi emin hu na-ngetan. Peamta tulli hu
kayyaggud ni u-unnuden tayu ma-lat eleg itsu mekastigu niya ma-lat
luminggep itsu.”
80 Nehiken hi John ey nakannemneman. Nanha-ad di desert ingganah ni
nengilepuan tun mantuttudduddan helag Israel.

2

Ya neiungngaan Jesus
(Matthew 1:18-25)

1-2 Yan eman ni hi Agustus hu ap-apud Rome ey in-olden tud emin ni
bebley ni sinekup tu e mahapul ni an mampelistadda hu tutu-u etan di
bebley ni nalpuan ni aammed da. (Ya gobernor di Syria ni nunman ni
nemangulun nanlistaan dan tutu-u ey hi Quirinius.)
3 Et wada hakkeyey limmaw ni an pelistad bebley ni nalpuan ni aammed
tu.
4 Ya nambebleyan di Joseph ni nunman ey yad Nazareth di Galilee, nem
limmaw idad Bethlehem di Judea ni mampelista, tep yadman hu bebley
eman ni ammed tu e hi David.
5 Hi Maria ey nambutsug ni nunman ni nengikuyugan Joseph ni hi-gatu
6 et yan eman ni wadaddadman Bethlehem ey yan nunman hu pan-
ungngaan tu.
7 Nem endi da panha-adan, tep napnun emin hu kabelebeley tep dakel
tuun nunman, et lumaw ida etan di hidduman idan baka. Nan-ungnga

hi Maria ey laki e humman hu pengulwan ni u-ungnga tu. Et libutan tun
luput et pebaktad tu etan di heni ballunglung ni ekkanan ni baka.

Ya nampeang-angan etan ni anghel Apu Dios ida etan ni kamampattul ni kalneroh

8 Neipaddih ni nunman ni hileng ni wadadda etan kamampattul ni
kalneroh di ba-hil etan ni bebley e daka a-addugi kalneroh da.
9 Pinhakkeyey nampeang-ang hu anghel Apu Dios ey nabnangan ni
dayaw ni Ap-apu hu kad-an da ey simmakut ida.
10-12 Nem kan etan ni anghel ni hi-gaday "Entan takut yu! Dengel
yu kuma tep ya e-helen kun hi-gayu ey kayyaggud e mengippeamleng
emin ni tuu. Neiungngan nunyad Bethlehem e bebley lan David etan
mengippaptek ni emin ni tuu. Hi-gatu hi Christo e Ap-apu. Ya
pengimmatunan yun makulug huyya ey ang-angen yu la etan gelang ni
nelibutan ni luput e kamambakbaktad di ekkanan ni baka."
13 Nekekemtang mewan ey newadadda dakel ni anghel Apu Dios ni nei-
dum etan ni hakey ni anghel ey daka pan-ia-appeh hu daka pandaydayaw
nan Apu Dios. Kandad a-appeh day
14 "Kamedeyyaw hi Apu Dios di kabunyan. Pelinggep tudda tuud puyek ni
pengippeang-ang tun binabbal tu."
15 Nambangngad ida etan anghel di kabunyan et kan idan kamampattul
ey "Umlaw itsu pangngud Bethlehem et tayu ang-angen humman ni
impeamtan Apu Dios ni hi-gatsu."
16 Et papuut da et lumaw ida ey himmak dad Maria nan Joseph et ya
etan gelang ni kamambakbaktad di ekkanan ni baka.
17 Et da pan-ehlen emin ni tuudman hu dingngel dan meippanggep etan
ni gelang.
18 Natngaddan emin hu nangngel ni inhel ida etan ni kamampattul ni
kalneroh.
19 Nem hedin hi Maria ey tuka nenemnema humman idan inhel da.
20 Nambangngad ida etan kamampattul e daka daydayawa hi Apu Dios
gapuh nunman ni inhel idan anghel ni hi-gada, ey tep inang-ang da e
makulug numan hu inhel idan nunman ni anghel ni hi-gada.

Ya nangngadanan dan Jesus

21 Meikkewalun aggew etan ni gelang et kugiten da. Et ngadnan dan hi
Jesus e humman hu inhel ni anghel nan Maria et han mambutsug.

Ya nengilawwan dan Jesus di Tempol

22-23 Nedateng hu aggew ni pengu-unnudan di Joseph nan Maria ni Tugun
Moses. Et lumaw idad Tempol di Jerusalem e ingkuyug da hi Jesus et da
i-kud nan Apu Dios tep humman neitudek di tugun tu e kantuy "Emin hu
pengulwan ni laki, ey mahapul ni mei-kud nan Apu Dios."
24 Et man-appit idan Apu Dios tep humman tugun tu e kantuy "Mahapul
ni man-appit kayun dewwan ginepad ni balug winu paluma et han
dammutun meki-emmung hu biin menaydayaw nan Apu Dios."
25 Wadad Jerusalem etan tuun kayyaggud elaw tu e hi Simeon ngadan
tu. Nemahhig tuka pengu-unnud nan Apu Dios et tuka nemnemneman
kenayun etan impakulug Apu Dios ni kantuy wadalli ittu-dak tun mengip-
paptek emin ni tuu ma-lat ihwang tudda helag Israel. Wadan hi-gatu hu
Ispirituh Apu Dios
26 ni nengipeamtan hi-gatu e eleg mettey ingganah ang-angen tu amnuan
ni inhel lan Apu Dios ni kantuy um-ali hu mengippaptek emin ni tuu.

27 Entanni ey impangulun Ispirituh Apu Dios hi Simeon di Tempol et humgep ey wadad Joseph nan Maria e in-ali dad man hi Jesus et ippahding da hu elaw dan intugun lan Moses.
28 In-apupun Simeon hi Jesus et daydayawen tu hi Apu Dios e kantuy
29-32 "Apu, yan nunyan immamnu hu inhel mu lan nunman ey anin ni metteyyak law e bega-en mu et melinggep hu nemnem ku, tep inang-ang ku eya intu-dak mun menellaknib ni emin ni tuu. Kamei-ellig hi-gatun dilag ni memnang ni kamei-ellig di engeenget ni nemnem idan Gentiles ma-lat u-unnuden daka niya ma-lat meidaydayaw ida tuum ni helag Israel."
33 Ey natngadda etan ammed Jesus ni nunman ni inhel Simeon ni meippanggep nan Jesus.
34 Entanni ey binendisyonan Simeon ida. Ey kantun Maria ey "Huyyan u-ungngan intu-dak Apu Dios ey kehhingen alin dakel ni helag Israel, et mukun mekastiguddalli. Nem dakel idalli dama peamleng tu.
35 Et humman, keamtaan alin wadad nemnem ni hipan tuu. Ey hi-gam e inetu ey maggeh alin peteg nemnem mu tep ya meippahding alin hi-gatu."
36 Wada damad man di Tempol etan biin prophet Apu Dios ni helag Asher e hi Ana e u-ungngan Panuel. Nengahwa et malebah pitun toon ey netey ahwatu.
37 Nei-inna law e newalut epat toon tu. Neipalpun nebaluan tu, ey eleg tu hi-hi-yana etan Tempol, nem kewa-wa-wa niya kahilehileng ey tuka an daydayawa hi Apu Dios. Hin-addum ni kamantetpel et ya dasal hu tuka i-anteng.
38 Entanni ey limmaw hi Ana di kad-an da et mansalamat nan Apu Dios gapuh nan Jesus. Ey tuka pan-ehela meippanggep nan Jesus e hi-gatu daka hehheggedan mengihwang idan helag Israel.
39 Impahding di Joseph nan Maria hu intugun Moses ni meippanggep ni nan-ungngan bii niya pengulwan ni u-ungngan et umenamut idad Nazareth di Galilee.
40 Kamangkehihhikken hi Jesus ey na-let niya nekannemneman. Ey kapekabbabbalin Apu Dios hi-gatu.

Ya nekilawwan Jesus di Tempol eman ni keu-ungnga tu

41 Katootoon ey kaumlaw ida a-ammed Jesus di Jerusalem hedin nedatngan hu Piyestah ni Passover.
42 Yan eman ni hampulut dewwa toon tu ey nekilaw di Jerusalem ni an mekippiyestah.
43-44 Negibbuh humman ni piyestah et umenamut ida tuu, anin idan a-ammed tu. Nem hedin hi-gatu, man nanha-ad di Jerusalem. Kan idan a-ammed tu nem nekilaw ida lan edum dan nemappangngulun immanemut, et manglaw ida. Eleg da amta e nehi-yan hi Jesus di Jerusalem. Nandalan idan han-aggew et mahileng ey endi hi Jesus et da pan-ibegad edum da niyaddad gayyum da, nem endi.
45 Eleg da hanhamak et mambangngad idad Jerusalem ni an menang-ang ni hi-gatu.
46 Nelabah tellun aggew ey himmak dad Tempol e kamanyuyyuddung di gawwaddan etan ni neamung ni kamantuttuddun elaw ni Jews e kamandeddengngel niya dakel tuka mahmahi.
47 Emin ida etan nangngel ni hi-gatu ey ida kametngan kabaelan tun man-ewwat niya kalinaing tun umhumang.

48 Natngadda a-ammed tun nenang-angan dan hi-gatudman. Kan inetun
hi-gatuy "Kele kaka mengippekakkagguh? Nemahhig kaguh mi et daka
hamahamaken."
49 Hinumang Jesus et kantuy "Hipa yuwak penemmahemmakan? Kaw
eleg yu panna-ud e wada-ak eyad Tempol e baley Ama?"
50 Nem eleg da awatan humman ni inhumang tu.
51 Nekienamut hi Jesus di Nazareth et u-unnuden tu tugun idan a-ammed
tu. Emin huyyan neipahding ni hi-gatu ey kanenemneman inetu.
52 Kamangkehikken hi Jesus ey nema-man kamangke-dumi inamta tu ey
kametbal nan Apu Dios et yadda tuu.

3

Ya kaituttuddun John e kamemenyag
(Matthew 3:1-12; Mark 1:1-8; John 1:19-28)

1 Yan meikkepulut liman toon ni nan-ap-apuan Tiberius, ey hi Pontius
Pilate hu gobernor di Judea. Hi Herod hu ap-apud Galilee, hi Philip e agin
Herod hu ap-apu damad bebley di Iturea et yad Trakonitis niya hi Lisanias
hu ap-apud Abilene.
2 Di Annas nan hi Kayaphas hu Eta-gey ni Padin nunman. Yan nunman
dama hu neipeamtaan ni ehel Apu Dios nan John e u-ungngan Sekariah di
desert.
3 Limmaw hi John di emin ni nangkeihnup ni bebley di Wangwang e
Jordan, et tu ituttudduddan tutu-u e mahapul ni mantuttuyyuddan liwat
da niya mampebenyag ida e humman pengi-immatunan ni nantuttuyyuan
dan liwat da ma-lat pesinsahan Apu Dios hu liwat da.
4 Huyyan impahding John hu inamnuan ni intudek lan Isaiah e prophet
Apu Dios ni kantuy
"Wadalli umtekutekuk di desert e kantuy 'Idaddan yu niya iyayyaggud yu
dellanen ni Apu tayu. *
5 Tabab yudda emin hu nehayyukung niya deklan yuddan emin hu duntug.
Iyayyaggud niya pan-andeng yudda dalan ni eleg meandeng. †
6 Et ang-angen alin emin ni tuu etan ittu-dak Apu Dios ni umhelaknib.' "
7 Dakel ida immalin tutu-un pebenyag nan John, nem kantun hi-gada ey
"Lawah kayun tutu-u e heni kayu tu-wangu uleg! Kaw kanyu nem hedin
pebenyag kayu, man eleg dakeyulli kastiguan Apu Dios?
8 Mahapul ni issiked yu hu lawah ni yuka pehpehding et u-unnuden
yu hi Apu Dios, et keang-angan tu e makulug ni nantuttuyyu kayun liwat
yu. Entan tu ididdinel hu kanyuy yaggud hi Abraham hu nahlagan yu et
mukun dammutun ebbuluten dakeyun Apu Dios. Tep dammutun pambalin
tuddan tuu eya batun meihhullul ni hi-gayun u-ungngan Abraham.
9 Kamangkedetteng law hu pengastiguan Apu Dios idan lawah ni tuu et
heniddalli etan ni keyew ni lawah tuka illameh e melngeh et maepuyan."
10 Kan idan etan ni kameemmuemmung ni tuu ey "Hipa tep pehding
mi?"
11 Hinumang idan John e kantuy "Hi-gayun dewwa balwasi tu, ey idwat
yu hakey etan ni endi balwasi tu. Hi-gayun wada kennen tu, idwasi yu
etan endi kennen tu."
12 Yadda etan kaman-emmung ni buwis ey immaliddan an mam-
pebenyag et ibega da e kanday "Apu, hipa pehding mi?"

---

* **3:4 3:4** Ya keibbellinan tu huyya ey pandaddan kayu e iyayyaggud yu elaw yu tep um-ali Apu tayu. † **3:5 3:5** [4-5] Isaiah 40:3-5

13 Ey kan John ni hi-gaday “Hi-gayun kaman-emmung ni buwis, entan tu
edumi hu ibbageyuddan tuun buwis.”
14 Immalidda dama sindalun an mampebenyag et kanday “Apu, hipa
dama pehding mi?” Hinumang John et kantuy “Entan tu ipilit pinhed yu.
Entan tu tenattakkut ida tuu ma-lat al-en yu pihhuh da. Entan panlilih ni
tangdan yu.”
15 Dingngel idan tutu-u hu kaituttuddun John ey nema-man daka
hehhegeda ellian etan ni inhel lan Apu Dios ni um-alin menellaknib ni
tuu, et wadadda edum ni hi-gadan kanda na-mu nem hi John humman.
16 Nem immehel hi John et kantuy “Immali-ak ni an memenyag ni
hi-gayun danum. Huyyan pemenyagan kun hi-gayu hu immatun ni
nantuttuyyuan yun liwat yu. Nem yalli etan um-alin meihhullul ni hi-gak
ey hi-gatu mengidwat ni Ispirituh Apu Dios ni hi-gayu winu ya kekastiguan
yud apuy. ‡ Hi-gatu ey eta-ta-gey ni peteg nem hi-gak et nakka umbaing
ni tuwak pambega-en.
17 Yallin ellian tu ey ennappilen tu hu tutu-u, heni etan ni tuun kamenel-
ap e tel-apan tu begah et ikulbung tu. Nem ibbeng tu hu degi et magiheb
di apuy ni eleg me-me-dep.”
18 Dakel pay hu edum ni intuttuddun John ni impanugun tuddan tuun
nengituttudduan tun meippanggep ni ellian etan ni mengippaptek ni tuu.
19 Entanni ey inhelan tu hi Herod e Gobernor di Galilee, tep inahwa tu
hi Herodias e ahwan agi tu e hi Philip, tep impahpahding tuddan dakel ni
lawah.
20 Et humman himmulun ni nengipakelabutan Herod nan John et ma-
duman hu hantapug ni liwat tu.

Ya nebenyagan Jesus
(Matthew 3:13-17; Mark 1:9-11)

21 Yan nemenyagan John ni dakel ni tuu, ey nampebenyag dama hi Jesus
ni hi-gatu. Nandasal hi Jesus ni nunman ey nantekang hu kabunyan
22 et umli hu Ispirituh Apu Dios e heni paluma hu ang-ang tu et umpad
annel Jesus. Ey wadalli immehel di kabunyan e kantuy “Hi-gam e U-
ungngak ni nakappinhed ku hu kamengippeamleng ni peteg ni hi-gak.”

Ya nahlagan ni impan-ammed Jesus
(Matthew 1:1-17)

23-38 Telumpulu toon Jesus ey inlapu tu law ni mantuttuddu. Ya impan-
aman Jesus ey hi Joseph, et huyya hu tenten ni aammed tu. Ya nemangulun
lintun Apu Dios ey hi Adam. Nahlag hi Adam ey wada hi Seth e aman Enos.
Nahlag hi Enos ey wada hi Kenan e aman Mahalalel. Nahlag hi Mahalalel
ey wada hi Jared et mahlag ey wada hi Enoch e aman Methushelah. Nahlag
hi Methushelah ey wada hi Lamek e aman Noah e aman Shem. Nahlag hi
Shem ey wada hi Arpaksad et mahlag ey wada hi Kainan e aman Selah.
Nahlag hi Selah ey wada hi Eber et mahlag ey wada hi Peleg e aman Reu.
Nahlag hi Reu ey wada hi Serug et mahlag ey wada hi Nahor e aman Terah.
Nahlag hi Terah ey wada hi Abraham et mahlag ey wada hi Isaac e aman
Jacob. Nahlag hi Jacob ey wada hi Judah e aman Peres. Nahlag hi Peres
ey wada hi Hesron et mahlag ey wada hi Arni e aman Admin. Nahlag
hi Admin ey wada hi Amminadab et mahlag ey wada hi Nashon e aman
Salmon. Nahlag hi Salmon ey wada hi Boaz. Nahlag hi Boaz ey wada hi

‡ **3:16 3:16** Ya keibbellinan tun huyya, ey hi Jesus hu kamengidwat ni Ispirituh Apu Dios idan kamengullug ni hi-gatu. Ya keibbellinan ni ‘apuy’ ey mekastigudda hu eleg mengullug ni hi-gatu.

Obed e aman Jesse e aman David. Nahlag hi David ey wada hi Nathan et mahlag ey wada hi Mattatha e aman Menna e aman Melea. Nahlag hi Melea ey wada hi Eliakim et mahlag ey wada hi Jonam e aman Joseph e aman Judah. Nahlag hi Judah et wada hi Simeon et wada hi Levi e aman Mathat e aman Jorim. Nahlag hi Jorim et wada hi Elieser e aman Joshua, e aman Er e aman Elmadam. Nahlag hi Elmadam et wada hi Kosam et wada hi Addi e aman Melki e aman Neri. Nahlag hi Neri et wada hi Sealtiel e aman Serubbabel e aman Resa. Nahlag hi Resa et wada hi Johanan e aman Joda e aman Josek. Nahlag hi Josek et wada hi Semein e aman Mattathiah e aman Maat e aman Naggai. Nahlag hi Naggai et wada hi Esli e aman Nahum e aman Amos e aman Mattathiah. Nahlag hi Mattathiah et wada hi Joseph e aman Jannai e aman Melki e aman Levi. Nahlag hi Levi et wada hi Mathat e aman Heli. Nahlag hi Heli et wada hi Joseph e kameibbillang ni impan-aman Jesus.

4

Ya nematnaan Satanas ni mene-ul nan Jesus
(Matthew 4:1-11; Mark 1:12-13)

1-2 Newada hu et-eteng ni kabaelan ni Ispirituh Apu Dios nan Jesus eman
ni nalpuan tud Wangwang e Jordan. Et ipengulun nunman ni Ispirituh hi
Jesus di desert. Yadman nengipenatnaan Satanas ni mene-ul ni hi-gatun
na-pat ni aggew ma-lat manliwat. Yan nunman ey neka-upa Jesus tep eleg
mangamangan.
3 Kan Satanas ni hi-gatuy "Hedin makulug ni U-ungnga dakan Apu Dios,
ey pambalin mu eya batun sinapay."
4 Nem hinumang Jesus et kantuy "Ya neitudek di ehel Apu Dios ey kantuy
'Beken ni ya kennen ni ebuh hu iddinel ni tuun ketegguan tu.' "
5 Inlaw Satanas hi Jesus di eta-gey ni duntug et ebuhe peang-ang tun
hi-gatun emin hu kapan-ap-apuin tuu et kantun hi-gatuy
6 "Dammutun iddawat kun hi-gam hu saad ni man-ap-apun emin diman
ma-lat maidaydayaw ka. Tep hi-gak neidwatan ni emin idan nunya et
ngenamungngak ni mengippebeltan di pinhed kun memeltan.
7 Hedin hi-gak hu daydaywen, man iddawat kun emin humman ni hi-
gam."
8 Nem hinumang mewan nan Jesus et kantuy "Ya neitudek di ehel Apu
Dios ey kantuy 'Ebuh hi Apu Dios ni dayaw yu niya hi-gatun ebuh hu u-
unnud yu.' "
9 Inlaw Satanas hi Jesus di Jerusalem etan di keta-ta-geyyan ni bubung ni
Tempol et kantun hi-gatuy "Hedin makulug ni U-ungnga dakan Apu Dios,
man dep-ah ka yaggud impatudek tu e kantuy
10-11 'Be-alen kudda anghel et ippaptek daka ma-lat anin ni man-e-gah
ka et hikmaten daka ma-lat eleg maliputan helim.' " *
12 Hinumang Jesus et kantuy "Nem wada dama neitudek ni ehel Apu
Dios e kantuy 'Entan tu patnai hi Apu Dios e Dios yu.' "
13 Impatnan Satanas emin hu kabaelan tun men-ul nan Jesus ma-lat
manliwat, nem eleg tu hanhaul et hi-yanen tu ni- et ngenamung ali mewan
hu pene-ulan tun hi-gatu.

Ya laputun pantuttudduan Jesus di Galilee
(Matthew 4:12-17; Mark 1:14-15)

* **4:10-11** **4:10-11** Psalm 91:11-12

14 Entanni et mambangngad hi Jesus di provincia di Galilee ey newadan
hi-gatu et-eteng ni kabaelan ni indawat ni Ispirituh Apu Dios et mandingn-
gel di kebebbebley diman gapuh idan intuttuddu tu niya impahding tu.
15 Nantuttuddud kesimsimbaan idan Jews ey katettebaladdan emin ni
tuu.

Ya eleg pengullugiddan kebebleyan Jesus ni hi-gatu
(Matthew 13:53-58; Mark 6:1-6)

16 Limmaw hi Jesus di Nazareth e bebley dan nehiknan tu. Et lumaw
di simbaan ni Sabaduh, tep humman dedan tuka pehding. Immehneng hi
Jesus ni memidbid ni neitudek ni ehel Apu Dios
17 ey indawat dan hi-gatu etan neludun ni neitudekan ni inhel eman lan
prophet e hi Isaiah. Binekyag tu et petken tu etan kantuy
18 "Wadan hi-gak hu Ispirituh Apu Dios, tep pinutuk tuwak Apu Dios ni
mengippeamtaddan nangkewetwet etan ni meippahding ni panyag-
gudan ni tuu. Ey intu-dak da-ak ni an mengippeamtan meibbukyat
ida neikelabut niya pakeang-ang ida nekulap. Ey immaliyak ni
memaddang idan tuun kapanligligat idan edum da.
19 Ey intu-dak tuwak ni mengippeamtan kedettengan ni aggew ni penel-
lakniban Apu Dios idan tuu tu."
20 Binidbid Jesus huyya et ludunen tu et ibangngad tu etan ni kaumbad-
dang di bawang ni simbaan et yumudung ni mantuttuddu. Emin ida etan
tuud simbaan ey daka itettekel et kantun hi-gaday
21 "Yan nunya ey immamnu etan dingngel yun binidbid kun neitudek ni
ehel Apu Dios."
22 Emin ida etan tuu, ey daka tettebala ey natngadda etan ni kayyaggud ni
tuka penuttuddu. Kanday "Kaw beken ni hi-gatu etan u-ungngan Joseph?"
23 Kan Jesus ni hi-gaday "Makulug anhan et e-helen yullin hi-gak etan
kandan: 'Hedin makulug ni kaka man-egga, agahim hu degeh mu,' niya
kanyulliy 'Hedin makulug ni intu-dak dakan Apu Dios, ey peang-ang
mu eyad bebley mu hu henin etan ni dingngel min impahding mud
Capernaum.' "
24 Kan pay Jesus ey "Dengel yu eya e-helen ku, ya kakulugan tu ey yadda
prophets ey eleg kullugaddan kebebleyan da,
25-26 heni lan Elijah e prophet Apu Dios. Yan eman ni kaweda tud puyek
ey wada nemahhig ni bisil di kebebbebley di Israel, tep endi udan ni tellu
et kagedwah ni toon. Wadadda dakel ni nebalun biin kebebleyan tun
mahapul da baddang tu, nem beken ni hi-gada binaddangan tu. Tep ya
etan nebalun biid Sarephat di Sidon hu nengitu-dakan Apu Dios ni hi-gatun
tu baddangan.
27 Hanniman daman Elisha e prophet. Yan ketaggu tu ey dakel di Israel
hu kamampandedgeh ni leprosi, nem eleg ekalen Elisha hu degeh da. Nem
ya etan iSyria e hi Naaman e kamanleprosi hu impeyaggud tu, ey beken
edum tayun Jew."
28 Yan nangngelan idan tuun nunman ni inhel Jesus ey nemahhig bunget
dan hi-gatu.
29 Et pan-inuhnuh da et ilaw dad gilig ni bebley etan di mu-tuk ni duntug
ma-lat da e-gahen et di deplah,
30 nem endi maptek ey attukaw hi Jesus e nandalan di gawwaddan
neamung ni tuu et manglaw.

Ya nangkalan Jesus ni neihuklung ni dimonyoh etan ni tuud Capernaum
(Mark 1:21-28)

31 Entanni et lumaw hi Jesus di Capernaum di Galilee et mantuttuddud
simbaan ni Sabaduh. †
32 Ey natngadda tuun intuttuddu tu, ey kameang-ang di tuka pantuttuddu
e wada kelebbengan tun mantuttuddu.
33 Yad man ni simbaan ey wada etan tuun nehuklungan ni dimonyoh.
34 Kamantetekkuk e kantuy "Hipa pehding mun hi-gami e Jesus di
Nazareth? Kaw immali kan mengastigun hi-gami? Inamta daka. Hi-gam
etan kayyaggud ni peteg ni intu-dak Apu Dios."
35 Nem imbunget Jesus etan dimonyoh e kantuy "Eneeneng ka niya ka-
kal ka eyad tuu." Sinu-li etan ni neihuklung etan tuu et han ma-kal, nem
endi neliputan ni hi-gatu.
36 Natngaddan emin hu tuu et ida kaman-imbagga e kanday "Hipa
huyyan nekapya? Kele hin-appil ni peteg? Tam et-eteng kabaelan ni ehel
tu. Deh nunman e anin ni neihuklung ni dimonyoh ey tuka e-kala!"
37 Et mandingngel hu meippangep nan Jesus di kebebbebley di nan-
linikweh diman.

Ya nampangkalan Jesus ni degeh idan tuu
(Matthew 8:14-17; Mark 1:29-34)

38 Immehep hi Jesus di simbaan et lumaw di baley Simon. Himmegep
ey inhel dan hi-gatu e kamandedgeh hi inan ahwan Simon e nemahhig hu
atung ni annel tu. Kan idan etan ni tuun hi-gatu ey "Ekal mu anhan degeh
tu."
39 Neihnup hi Jesus di kad-an tu et ehlen tun me-kal hu atung tu ey na-kal
tu-wangu et uminah ni an mengippaptek ni kennen di Jesus.
40 Kamangkelinug aggew ey nan-i-liddan katuutuu hu kamampandedgeh
di kad-an Jesus. Et ita-pew tu ngamay tun hi-gada et mangka-kal degeh da.
41 Anin idan nehuklungan ni dimonyoh ey nan-ekal tudda neihuklung.
Hedin me-kal ida ey ida ni kaumtetkuk e kanday "Hi-gam hi Christo e U-
ungngan Apu Dios." Nem eleg i-abulut Jesus ni umhapit ida, tep eleg tu
pinhed ni hi-gada mengippeamta e hi-gatu hi Christo.

Ya nantuttudduan Jesus di kebebbebley di Galilee
(Mark 1:35-39)

42 Kamangkewa-wan nunman ey hini-yan Jesus humman ni bebley et
lumaw di a-allaw tun endidda tuu et an mehahhakkey diman. Entanni ey
an nanhamak idan tutu-u hi Jesus. Himmak da et ipatna dan impeked.
43 Nem kan Jesus ni hi-gaday "Eleg, tep mahapul ni umlawwak di edum
ni bebley ni an mengippeamtan meippanggep ni nan-ap-apuan Apu Dios,
tep huyya nengitu-dakan tun hi-gak."
44 Et lumaw hi Jesus ni an mantuttuddud kesimsimbaan idan Jews di
Judea.

5

Ya nengaygan Jesus ida etan ni tuun matebukul ni deleg ma-lat mambalin idan disipol
(Matthew 4:18-22; Mark 1:16-20)

1 Hakey ni aggew ni kaman-eh-ehneng hi Jesus di gilig ni Baybay e
Genesaret ey ida kamampampippilliw hu dakel ni tuun umlaw di kad-an
tun an mengngel ni tuka ituttuddun ehel Apu Dios.

† **4:31 4:31** Hedin yadda Jews ey ya Sabaduh hu daka ngillinan aggew.

2 Inang-ang Jesus hu dewwan bangkad gilig ni baybay, e endi nanlugan,
tep immehep ida etan kan bangkan an nengullah ni tabukul da.
3 Himmegep hi Jesus di bangkan Simon et ehelen tu e geggennaden
tun eket di baybay. Et yumudung et ituluy tun mantuttudduddan tutu-un
neamung di gilig ni baybay.
4 Ginibbuh tun nantuttuddu et kantun Simon ey "Palaw yud petek ni
edallem eya bangka et yad man hu pantebbukulan yu."
5 Hinumang Simon e kantuy "Apu, inlapu min nahdem ingganah ni
kamangkewa-wan mantebbukul ey endin hekey sinebukul mi, nem hedin
huttan hu kammu, ku anin."
6 Et ita-mel da tabukul da ey netabukul nunman hu dakel ni deleg ey
nemahhig kumamman e kamangkebi-ki etan tabukul da.
7 Et aygan dadda edum dan wadad hakey ni bangka et mambabaddang
ida. Impekapnu da etan dewwan bangkan deleg et kamangkelneng
kumedek hu bangka da.
8 Inang-ang Simon huyyan kadinnakkel ni sinebukul da ey nandukkun
di kad-an Jesus et kantuy "Entan keihnup ni hi-gak, tep nelilliwatannak."
9-10 Inhel tu huyya tep natngan peteg. Anin idan edum tu et yadda etan
enak Sebedi e di James nan John et natngadda dama. Kan Jesus nan Simon
ey "Entan takut! Meippalpun nunya ey ka an mengewwis ni tuun mengu-
unnud ni hi-gak."
11 Impadekal da bangka da et hi-yanen dan emin et makilaw idan Jesus.

Ya nangkalan Jesus ni degeh etan ni tuun kamanleprosi
(Matthew 8:1-4; Mark 1:40-45)

12 Hakey ni aggew ey limmaw hi Jesus etan di hakey ni bebley ey
wadadman hu tuun kamanleprosi. Inang-ang tu hi Jesus ey nandukkun
di kad-an tu et kantuy "Apu, hedin pinhed mu, ekal mu anhan degeh ku,
tep amtak e dammutun e-kalen mu."
13 Kimpan Jesus hu annel nunman ni tuu et kantuy "Pinhed ku. Na-kal
kaya law huttan ni degeh mu." Ey pinhakkeyey na-kal numan hu degeh
tu.
14 Sinugun Jesus e kantuy "Entan tu i-i-hel di edum ni tuu huyyan
impahding kun hi-gam. Panna-ud ka kuman elaw di kad-an ni padi et
mu peang-ang ni hi-gatu e na-kal degeh mu. Ey pan-appit kan Apu Dios e
humman hu intugun lan Moses ni nunman, ma-lat pengamtaan ni tutu-u
e na-kal hu degeh mu."
15 Inhel Jesus etan ni tuu e eleg tu e-ehhela impahding tu, nem nan-amta
damengud kebebbebley et umlidda dakel ni tuud kad-an tun an mengngel
ni tuka ituttuddu niya mampe-kal ni degeh da.
16 Nem anin ni dakel hu tuun kaum-alin Jesus et humman ni limmaw di
endi bebley et an mehahhakkey diman ni mandasal.

Ya nangkalan Jesus ni dahuy etan ni tuu
(Matthew 9:1-8; Mark 2:1-12)

17 Hakey ni aggew ni kapantuttudduin Jesus ey wadadda Pharisee
niyadda etan kamantuttuddun Tugun Moses ni nangkalpud kebebbebley di
Galilee, yad Jerusalem niyad Judea ni mekideddengngel ni tuka ituttuddu.
Hedin hi Jesus, man wada kabaelan Apu Dios ni hi-gatu, mukun kabaelan
tun mengkal ni degeh.
18 Entanni ey wadadda immalin nengiattang ni nedahuy ni tuu tep
neparalize. Ida kaum-enang-ang ni dellanen dan mengillaw kad-an Jesus,

19 nem endi dellanen da, tep dakel tuu. Et iklab dad atep et gumu-kang
ida et buyunen da etan nedahuy ni neiayyud di petek Jesus.
20 Inang-ang Jesus e wada hu daka pengullug, et kantu etan ni nedahuy
ey "Agik, pinesinsahan ku liwat mu."
21 Yadda Pharisee et yadda kamantuttuddun Tugun Moses ey kandad
nemnem day "Hipa ni-ngangu huyyan tuun tuka la-pahi hi Apu Dios? Endi
edum ni kamemessinsah ni liwat, nem ebuh hi Apu Dios."
22 Inamtan Jesus hu daka nemnemnema et kantun hi-gaday
23 "Kele henin nuntan yuka pannemnem? Hipa nelallakkah? Ya kaney
'Nepesindahan hu liwat mu,' winu 'Inah ka! Alam hu ayyud mu et
umenamut ka?'
24 Nem imay et peang-ang kun hi-gayu e hi-gak e Pengulwan ni emin ni
tuu ey wada kelebbengak eyad puyek ni memessinsah ni liwat." *
Et ihanggan Jesus etan ni nedahuy et kantuy "Inah ka, alam hu ayyud
mu et umenamut ka."
25 Ey pinhakkeyey imminah tu-wangu etan nedahuy e inang-ang ida etan
ni dakel ni tuu et alen tu ayyud tu et lumaw di baley da, e tuka daydayawa
hi Apu Dios.
26 Natngaddan emin hu tuun nenang-ang et dayawen da dama hi Apu
Dios. Kanday "Nakkayang! Hipa huyyan tayu inang-ang nunya?"

Ya nengaygan Jesus nan Levi ni disipol tu
(Matthew 9:9-13; Mark 2:13-28)

27 Negibbuh huyya et kamenglaw la hi Jesus ey inang-ang tu hi Levi e
kaman-emmung ni buwis ni yimmudung di upisinah tu. Kan Jesus ni hi-
gatuy "Pakilaw kan hi-gak."
28 Pinhakkeyey imminah hi Levi et hi-yanen tu upisinah tu et makilaw
nan Jesus.
29 Entanni ey nampahemul hi Levi di baley da tep impalsian tu hi
Jesus. Ey dakel ida kaman-emmung ni buwis niyadda edum ni tuun
nekiheyuyung nan Jesus.
30 Nem yadda etan Pharisee et yadda kamantuttuddun Tugun Moses
ey sinemyaw dadda disipol Jesus e kanday "Kele kayu kamekikkan idan
kaman-emmung ni buwis niyadda edum dan neliwatan?"
31 Hinumang Jesus et kantun hi-gaday "Ya kamandedgeh hu kamanhep-
pul ni doktor, beken ida etan ni endi degeh da.
32 Henin hi-gak e immali-ak ni an memaddang idan neliwatan ma-lat
mantuttuyyuddan liwat da. Eleggak umlin memaddang idan tuun kanday
endi liwat da."

Ya meippanggep ni kapantetpeli
(Matthew 9:14-17; Mark 2:18-22)

33 Kandan hi-gatuy "Kele yadda disipol John et yadda Pharisee ey ida
kamantetpel ni daka pandaydayawin Apu Dios, ey hedin yadda ngu disipol
mu ey eleg ida mantetpel?"
34-35 Hinumang Jesus et kantuy "Kaw ida kamantetpel hu gagayyum ni
lakin mangkasal? Eleg, tep wada etan gayyum dan lakin manhehnget.
Nem hedin wada memettey etan ni nanhenget, ey yan nunman ali law
pantetpelan idan gayyum tu. Yadda disipol ku ey heni gayyum ni

* **5:24 5:24** [23-24] Hedin yadda Jews ey inamta da e hi Apu Dios ni ebuh hu kamemessinsah ni liwat. Ey inamta da e hi Apu Dios ni ebuh hu kamengkal ni degeh. Et humman hu, yan nengipeyaggudan Jesus etan ni nedahuy ey impeang-ang tu mewan e wada dama kabaelan tun memessinsah ni liwat henin nan Apu Dios. Huyya nengipeang-angan Jesus ni kinaDios tu.

manhehnget tep yan nunyan wada-ak di kad-an da ey eleg ida mantetpel,
nem hedin endi-ak ali law di kad-an da, ey mantetpel ida tep ya
pannemnem dan hi-gak."
36 Kan mewan Jesus ni hi-gaday "Endi tuun tu pikgaten hu baluh ni
balwasi et ittuptup tud daan ni balwasi. Tep hedin hanniman, man ayyuh
law etan baluh ni balwasi niya eleg meidneng hu baluh ni meittuptup di
daan ni balwasi.
37 Hanniman dama etan katat ni ha-addan ni meinnum e eleg ihha-ad
hu pakekapyan meinnum di kimmelhin katat, tep hedin um-atung etan
meinnum, man mebeghi etan neitluan tu et umkawah kumedek anin etan
meinnum.
38 Et humman hu, mahapul ni yad pakekapyan katat hu pengihha-adan
ni pakekapyan meinnum." †
39 Kantu mewan ey "Ya tuun impeingha tu napget ni meinnum ey eleg
tu pinhed ni innumen hu pakekapyan meinnum, tep ya inamta tu ey
kayyaggud hu napget ni meinnum."

6

Ya meippanggep ni Sabaduh
(Matthew 12:1-8; Mark 2:23-28)

1 Hakey ni Sabaduh ey indalan di Jesus di payew et puma-sing ida etan
disipol tun pagey et kukkussimen da.
2 Kan idan edum ni Pharisee ey "Kele kayu pimma-sing ni pagey ey pi-
yew tep Sabaduh?"
3-4 Hinumang Jesus et kantuy "Kaw eleg yu bidbiden etan neitudek ni
impahding David eman ni neupaan tu et yadda etan edum tun binsikan
da tep ya buhul da? Endi da pengellaan ni kennen da ey neupaddan
peteg et humgep hi David di Tabernacle e baley Apu Dios, et tu alen etan
sinapay ey pi-yew ni pengngannan ni linggeman ni tuu, tep ebuh hu padin
kamengngan ni nunman. *
5 Hi-gak e Pengulwan ni emin ni tuu hu mengippanghel ni hipan kamepi-
yew niya hipa eleg mepi-yew ni Sabaduh e kamengillin ni aggew."

Ya nengipeyaggudan Jesus ni negikuy ni ngamay etan ni tuu
(Matthew 12:9-14; Mark 3:1-6)

6 Hakey mewan ni Sabaduh e himmegep hi Jesus di simbaan ni an
mantuttuddu ey wada hu tuun negikuy hu wannan ni ngamay tu.
7 Yadda etan kamantuttuddun Tugun Moses et yadda Pharisee ey ida
kaumhamahamak ni pebehhul dan Jesus et daka hellipat-i hedin peyaggud
tu ngamay etan ni tuu ni nunman ni Sabaduh e kamengillin ni aggew.
8 Nem hi Jesus ey inamta tu daka nemnemnema et kantun etan ni tuun
negikuy ngamay tuy "Ikay deya et umehneng kad hinanggaddan eyan tutu-
u." Et lumaw humman ni tuud kad-an Jesus et umehneng.
9 Et kan Jesus ida etan ni tuu ey "Wada ibbagak ni hi-gayu. Hipa kan ni
Tugun Moses ni dammutun ippahding ni Sabaduh e kamengillin ni aggew?
Kaw ya kayyaggud hu ippahding ma-lat bumaddang ita winu ya lawah hu
pehding ni umbahbah? Kaw gapu tep Sabadu ey diman hu tuu et matey
winu ippaptek ma-lat tumegu?" Nem endi kaumhumang.

---

† **5:38 5:38** [36-38] Ya keibbellinan ina-abbig Jesus ey eleg mabalin ni an pan-e-dum hu elaw ni nebayag et ya baluh ni elaw. * **6:3-4 6:3-4** Beken ni padi hi David et yadda edum tu, nem kinan da etan sinapay ey ebuh padin dammutun mengngan ni nunman ni sinapay. Nem eleg ibilang Apu Dios humman ni liwat nan David et yadda disipol tu.

10 Inhel Jesus huyya ey in-ang-ang tuddan etan ni tutu-un wadadman
et kantun etan ni tuun negikuy ey "Ukyad mu ngamay mu." Inukyad tu
ngamay tu ey kayyaggud law.
11 Nem yadda Pharisee ey nemahhig bunget dan nengipeyaggudan Jesus
ni ngamay etan tuu, et panhuhummanganan da pehding dan memettey ni
hi-gatu.

Ya nemilian Jesus ida etan ni Hampulut dewwan apostles tu
(Matthew 10:1-4; Mark 3:13-19)

12 Hakey ni aggew ey limmaw hi Jesus di duntug ni an mandasal et
manha-ad diman ni hanlabbi.
13 Yan newa-waan tu ey inaygan tudda etan disipol tu et pilien hampulut
dewwan hi-gada et ngadanan tuddan apostles.
14-16 Yadda pinilin Jesus ey hi Simon e nginedanan tun hi Peter, hi Andrew
e agin Simon, hi James, hi John, hi Philip, hi Bartolomew, hi Matthew, hi
Tomas, hi James e u-ungngan Alphaeus, hi Simon e Zealot, † hi Judas e
u-ungngan James et hi Judas Iskariot e nengihdul nan Jesus.

Ya neiunudan ni dakel ni tuu nan Jesus ma-lat dengelen da ituttuddu tu niya ma-lat ekalen tu degeh da
(Matthew 4:23-25)

17-18 Nandayyud Jesus et umehneng ida etan di nedekdeklan ey neamung
ida etan dakel ni kamengu-unnud ni hi-gatu et yadda dakel ni tutu-
un nalpud Jerusalem, yad edum ni bebley di Judea, et yaddad bebley
di gilig ni baybay di Tyre et yad Sidon. Immali idad kad-an tun an
mengngel ni ituttuddu tu niya da pe-kal hu degeh dan hi-gatu. Anin idan
nehuklungan ni dimonyoh et immalidda et pan-ekalen Jesus hu dimonyoh
ni nangkeihuklung ni hi-gada.
19 Wada hakkey idan etan ni kamandedgeh ey pinhed dan keppaen hi
Jesus, tep anin daka kap-an ebuh hi Jesus et kame-kal hu degeh da.

Ya pan-am-amlengan niya panyaggudan idan kamengullug nan Jesus
(Matthew 5:1-12)

20 In-ang-ang Jesus idan disipol tu ey kantuy "Hi-gayuddan newetwet ey
man-am-amleng kayu, tep hi-gayu hu meilla-kam di kapan-ap-apuin Apu
Dios.
21 Hi-gayun kameu-upan nunya ey man-am-amleng kayu tep mepeppehel
kayulli. Hi-gayun kaumnangih ni nunya ey man-am-amleng kayu tep
mangngi-ngi-ngi kayulli.
22 Man-am-amleng kayu hedin dakeyu kabellawan edum ni tuu e dakeyu
kaappila et dakeyu kapihhula niya anggebe-hel dakeyu gapuh ni yuka
pengullugin hi-gak e Pengulwan ni emin ni tuu.
23 Kayyaggud tu pan-am-amleng kayu hedin henin nunman hu kapehd-
ing ni tuun hi-gayu, tep wada indaddan Apu Dios ni panyaggudan yud
kabunyan. Heni kayudda lan eman ni prophets Apu Dios ni impanligligat
idan ammed idan kamengippelilligat ni hi-gayun nunya.
24 Hi-gayuddan kedangyan, kayyaggud hu biyag yun nunya, nem
anggehemmek kayulli, tep tellaken yullin emin kinedangyan yu.
25 Hi-gayuddan wadan emin hu mahapul tun nunya, anggehemmek
kayu tep mangkulakulang kayulli. Hi-gayun kamangngi-ngi-ngin nunya,
anggehemmek kayulli tep umlelemyung kayulli ey umnanginangih kayulli.

---

† **6:14-16 6:14-16** Ya Zealot ey hakey ni grupuh ni tuun eleg meminhed ni mengu-unnud ni gubilnun Rome.

26 Hi-gayuddan kaingngadnin emin ni tuun kayyaggud, anggehemmek
kayulli, tep henin nunman dama hu kan dadda lan eman idan beken ni
makulug ni prophet, tep ya kakulugan tu ey beken kayun kayyaggud.

Ya peminhedan idan kamengullug Jesus ni buhul da
(Matthew 5:38-48; 7:12)

27 Nem hi-gayuddan neminhed ni mengngel ni ehel ku, mahapul ni
pinheden yu damadda buhul yu niya ipahding yu kayyaggud idan tuun
anggebe-hel dakeyu.
28 Anin idan kamengiddut niya kamengippehelheltap ni hi-gayu ey
idasali yudda ma-lat idwat Apu Dios hu panyaggudan da.
29 Hedin ampingen dakeyu, ey ihulug yu. Hedin wada tuun mengellan
edah ni balwasi yu, idwat yu pay etan nei-dahan tu.
30 Idwat yu hu kaibbaga etan ni kamambeggan baddang ni hi-gayu. Ey
hedin kantu et wada illan tuun hi-gayu, man entan tu pilit ni bangngaden.
31 Ya pinhed yun ippahding ni edum yun tuun hi-gayu ey humman dama
ipahding yun hi-gada.
32 Hedin ebuh ida etan tuun neminhed ni hi-gayun pinheden yu, man
eleg dakeyu tetbalan Apu Dios, tep anin idan neliwtan et hanniman hu
daka ippahding.
33 Hedin ebuh ida kamengippahding ni hi-gayun kayyaggud ni pengip-
pahdingan yun kayyaggud, man eleg dakeyu tetbalan Apu Dios, tep anin
idan neliwtan et hanniman hu daka ippahding.
34 Hedin ebuh ida etan tuun inamta yun hambayad da hu utang dan
peuttangan yu, ey eleg dakeyu tetbalan Apu Dios, tep hanniman dama
kapehding idan neliwtan.
35 Beken ni hanniman hu pehding yu, nem mahapul ni pinheden yudda
buhul yu et ipahding yu kayyaggud ni hi-gada ey pautangi yu etan
tuun eleg tu hangkipuh ni beyyadan hu utang da. Hedin ippahding
yudda huttan, ey et-eteng ali iddawat Apu Dios ni panyaggudan yu niya
ibbilang dakeyullin u-ungnga tu. Tep hi Apu Dios ey tudda kaiddawsin
panyaggudan ida tuun neliwatan et yadda tuun eleg mansalamat ni hi-
gatu.
36 Hemek yudda edum yun tuun henin Apu Dios e Ameyud kabunyan e
mahmek.

Ya elaw ni pengibbillang idan kamengullug ni edum dan tuu
(Matthew 7:1-5)

37 Entan tu pambalin hu annel yun huwet, tep beken ni hi-gayu menghel
hedin lawah winu kayyaggud hu impahding idan edum, nem ngenamung
hi Apu Dios. Hedin pehding yu humman ey mekastigu kayu. Hemek
yudda edum yun tuun nambahul ni hi-gayu et beken ni nealay kanyuy
mekastigudda, ma-lat hemeken dakeyu daman Apu Dios hedin mambehhul
kayu. Pesinsahi yu hu kamambehhul ni hi-gayu ma-lat pesinsahan daman
Apu Dios hu bahul yu.
38 Entan ukuh tun umbaddang ni edum yun tuu hedin mahapul da
baddang yu, tep endi ukuh Apu Dios ni umbaddang ni hi-gayu. Tep hedin
eleg yu ukkuhan umbaddang ni edum yun tuu, ey eleg dama ukkuhan Apu
Dios ni umbaddang ni hi-gayu, nem nehuhhulluk anhan law hu ibbaddang
tun hi-gayu."
39 Nan-a-abbig hi Jesus e kantuy "Ya nekulap ey eleg mabalin ni
tu ippangulu hu edum tun nekulap, tep man-e-gah ida kumedek di
nantengillig.

40 Hanniman dama hu kaman-eddal, e eleg maiingngeh di mittuduh tu.
Pakkaw gibbuhen tu adal tu et han dammutun maiingngeh di mittuduh tu.
41-42 Eleg mabalin ni yu e-kalen hu butad matan edum yu hedin wada et-
eteng ni butad mateyu. Mahapul ni e-kalen yu neibutad mateyun etteteng
et han yu e-kala butad matan edum yu. Maitek kayun peteg hedin wada
butad mateyu ey kanyuy e-kalen yu butad matan edum yu. Pabukul yun
e-kalen butad mateyu et han yu ipatnan e-kalen hu butad matan edum yu.
‡

Ya keyew et ya lameh tu
(Matthew 7:16-20; 12:33-35)

43 Ya kayyaggud ni keyew ey kayyaggud dama hu lameh tu. Ya lawah ni
keyew ey eleg tu illameh hu kayyaggud.
44 Kaw beken ni makulug e ya keyew ey kameamtad lameh tu hedin
kayyaggud winu lawah? Inamta tayu e ya etan hebit niya gulun ey eleg
ida umlameh ni kayyaggud ni mekkan.
45 Henin tuu, e ya etan kayyaggud nemnem tu ey kayyaggud dama
tuka pehpehding. Nem ya tuun lawah nemnem tu ey lawah dama tuka
pehpehding. Kameamtad ehel ni tuu hedin kayyaggud winu lawah hu
wadad nemnem tu.

Ya a-abbig meippanggep ni dewwan nemehwat ni baley
(Matthew 7:24-27)

46 Kele kanyuy hi-gak hu Apu yu ey eleg yu u-unnuda hu nakka ittugun?
47 E-helen kun hi-gayu hu elaw ni tuun tuka dedngela niya tuka u-unnuda
hu nakka ituttuddu.
48 Humman ni tuu ey kamei-ellig etan di tuun nelaing ni nengapyan baley
tu, tep imbehwat tud batu. Immali pewek niya na-let ni udan et luma-
pih dillud wangwang, et datngen tu etan baley, nem eleg metukkad tep
neihammad.
49 Nem ya etan tuun dingngel tu hu nakka ituttuddu, nem eleg tu
u-unnuda ey kamei-ellig etan di tuun eleg tu ikapya hu pegnad ni
nengibehwatan tun baley tu. Et hedin immali pewek ey nealay netukkad
humman ni baley et mekabbahbah.”

7

Ya nangkalan Jesus ni degeh etan ni bega-en
(Matthew 8:5-13)

1 Ginibbuh Jesus humman ni tuka pan-ituttuddu et mambangngad di
Capernaum.
2 Wadadman etan ap-apun hanggatut ni sindalun wada bega-en tun
nemahhig degeh tu et kamangkatkatey. Nakappinhed etan ni ap-apu
humman ni bega-en tu.
3 Dingngel tu e wada hi Jesus et umitu-dak ni ap-apuddan Jews ni an
mengewwit ni hi-gatu ma-lat ekalen tu degeh etan ni bega-en tu.
4 Limmaw ida etan intu-dak tud kad-an Jesus et kandan Jesus ey “Ikay
kunu anhan e kan etan ni ap-apun sindalu et mu ekalen degeh etan ni
bega-en tu.
5 Tep ma-nut beken ni edum tayun Jews, nem nakappinhed daitsu niya
hi-gatu numan hu nengipebehwat ni simbaan tayu.”

‡ **6:41-42 6:41-42** Ya keibbellinan tu huyya ey ang-ang mu ni hu bahul mu et han mu ang-anga hu bahul ni edum mun tuu. Ey tugun mu ni annel mu et han mu tuguna hu edum mun tuu.

6 Et makilaw hi Jesus, nem ida kamenetteng ey nenu-dak mewan etan
ap-apu. Kandan Jesus ey "Heninnuy hu inhel ni ap-apu mi, kantuy
7 'Apu, anin ew entan alim et eleg ka maheli-wa. Nakka umbaing ni
ellian mud baley ku niya nakka umbaing ni um-alin menammun hi-gam.
Anin ni muka ehelan ebuh et inamtak e me-kal degeh tu.
8 Inamtak elaw ni saad, tep impeinghak ni mengu-unnud ni kae-helan
ap-apuk ey anin ni hi-gak et hakeyyak daman ap-apun sindalu. Hedin
kangkun sindaluk ey 'Lakkay,' ey kaumlaw. Hedin mewan kangkuy 'Ikay,'
ey kaum-ali. Ey hedin kangkun bega-en ku ey 'Ipahding mu diyyay,' ey
tuka ippahding." *
9 Dingngel Jesus huyya ey natngan kapengullug nunman ni ap-apu et
iang-ang tudda etan ni neamung ni neiunud ni hi-gatu et kantuy "Endi ni
nak inang-ang ni henin nunya hu tuka pengullug ni hi-gak eyad Israel."
10 Nambangngad ida humman ni intu-dak ni ap-apu ey inang-ang da e
na-kal tu-wangu degeh etan ni bega-en.

Ya nenagwan Jesus ni u-ungnga etan ni nebalun bii

11 Entanni ey limmaw hi Jesus di Nain ey nekilaw ida disipol tu et yadda
dakel ni tuu.
12 Ida kamenetteng di Jesus etan di bebley ey dinammu dadda hambenteg
ni an mengikkullung etan ni netey ni binugtung ni u-ungngan etan ni
nebalun bii ey dakel hu edum dan bimmebley ni nekilaw.
13 Inang-ang Jesus etan nebalu ey et-eteng hemek tun hi-gatu et kantuy
"Entan nangih."
14 Et lumaw di kad-an etan ni netey et kap-en tu etan lungun ey
immehneng ida etan tuun nengiattang. Kantuy "U-ungnga, bangun ka!"
15 Bimmangun etan netey ey himmapit et palaw Jesus di kad-an inetu.
16 Natngaddan emin hu tuun wadadman et daydayawen da hi Apu Dios.
Kanday "Iyyadyan hi-gatsu hu prophet Apu Dios ni et-eteng kabaelan tu.
Himmek Apu Dios hu tuu tu et umitu-dak ni menellaknib ni hi-gatsu."
17 Nandingngel huyyan impahding Jesus di kebebbebley di Judea et yad
nanlinikweh diman.

Ya nenu-dakan John ni disipol tud kad-an nan Jesus (Matthew 11:2-19)

18 Limmaw ida disipol John di kad-an tud kallabbuttan et ehelen dan
emin ni hi-gatu hu impahding Jesus. Et itu-dak John hu dewwan hi-gadad
kad-an Jesus.
19 Kantun hi-gaday "Yu ibegan hi-gatu e kanyuy 'Kaw hi-gam hu inhel
lan Apu Dios ni um-ali, winu wada hin-appil ni hehgeden mi?' "
20 Limmaw ida etan intu-dak John di kad-an Jesus et kanday "Kan John
e kamemenyag ey 'Kaw hi-gam kunu hu inhel lan Apu Dios ni ittu-dak tun
hi-gami winu wadalli hin-appil ni hehgeden mi?' "
21 Yan nunman ey neipahdih ni nan-ekal Jesus hu degeh et yadda
neihuklung, niya impebangngad tu kapenang-ang idan nekulap.
22 Hinumang Jesus humman ni imbageda e kantuy "Kaibangngad kayud
kad-an John et yu ehelen ni hi-gatu hu dingngel yu niya inang-ang yu
e ida law kaum-ang-ang hu nekulap, ida kaumdalan hu nepi-day, na-kal
degeh idan kamengmengpuh annel da, ida law kaumdedngel hu netuleng,

* **7:8 7:8** Ya pinhed tun e-helen ey hedin han-ipahding nunman ni tuu huyya, ey nema-ma-man Jesus e wada kabaelan tun mengkal ni degeh ni bega-en nunman ni tuu, anin ni ebuh ehel tu.

netagwan ida netey niya kamangkeituttudduddan newetwet hu et-eteng ni
impeminhed Apu Dios ni hi-gada.
23 Ey ehel yun John e um-amleng hu tuun pannananeng tun ingganah
hu tuka pengullug ni hi-gak."

24-26 Limmaw ida la humman ni disipol John ey kan Jesus ida etan
ni neamung ey "Hipa ninemnem yun an ang-angen eman ni linawwan
yud desert di kad-an John? Kaw ya tuun kamandewadewa e kamei-
ellig di katlubbung ni kapellupelluyan dibdib, winu ya tuun nambalwasin
nekangngina? Beken, tep ya kamambalwasin nekangngina ey wadad baley
ni patul, eleg umlaw di desert. Inamtak et ya pinhed yun an ang-angen ey
ya prophet, et makulug ni humman ni yu inang-ang ey humman keta-ta-
geyyan ni prophet e hi John ngadan tu.
27 Tep heninnuy hu neitudek ni meippanggep ni hi-gatu: 'Hi-gak e hi Apu
Dios ey pemengnguluk eya mengituttuddun meippanggep ni hi-gam et han
ka dateng.' "

28 Intuluy Jesus ehel e kantuy "Pinili dedan Apu Dios hi John ni keta-ta-
geyyan ni emin ni tuu. Nem ya etan kebabbabahan di nan-ap-apuan Apu
Dios ey eta-ta-gey nem hi-gatu."

29 Yadda etan tuu nampebenyag nan John, anin etan ni kaman-emmung
ni buwis ni nampebenyag dama ey dineyaw da hi Apu Dios ni nangngelan
dan nunman ni inhel Jesus.
30 Nem yadda Pharisee et yadda kamantuttuddun Tugun Moses ey
kinehing da intuttudun John meippanggep nan Apu Dios, mukun eleg ida
ngu mampebenyag ni hi-gatu.

31 Kan mewan Jesus ey "Hipa na-mu pengi-ingngehan kun elaw yun tutu-
un nunya?
32 Heni kayuddan etan ni u-ungngan kamampan-a-ayyam di mulkaduh.
Yadda etan edum ey kandaddan edum day 'Nangganggangha kamin pan-
am-amlengan, nem eleg kayu meneyyaw. Ey impatna mi mewan ni
mengia-appeh ni kalemyungi, nem eleg kayu umlemyung.' Heni kayuddan
nunyan u-ungnga, tep endi maptek ni pinhed yu. Eleg yuwak u-unnuda
niya eleg yu dama u-unnuda hi John.
33 Tep immali hi John e kamemenyag e hin-appil tuka kenna ey eleg
um-inum ni kaumbuteng, nem kanyuy 'Wada dimonyoh ni neihuklung ni
hi-gatu.'
34 Ey immali-ak e Pengulwan ni emin ni tuu ey nakka mengngan niya
nakka menginnum ni meinnum ey kanyuy nadmuttak, nakka mambutteng
niya nakka mekiedduedddum idan kaman-emmung ni buwis niyadda edum
ni neliwtan.
35 Nem neihla kayu, tep yadda tuun kamengu-unnud ni elaw John et ya
elaw ku ey hi-gada hu kei-ang-angan ni kakinayyaggud ni elaw Apu Dios
niya kalinaing tu."

36 Hakey ni aggew ey inaygan etan ni hakey ni Pharisee e hi Simon hi
Jesus ni an mekikkan di baley da et lumaw hi Jesus.
37 Wada etan biidman ni bebley e nan-amtan lawah elaw tu e makilaki.
Dingngel tu e kamengngan di Jesus di baley etan ni Pharisee et lumaw e
wada intabin tun hambusih ni bangbanglun nekangngina.
38 Himmegep et lumaw di dingkuggan Jesus di petek ni helitu et
kamannannangngih ey mangke-gah lewa tud helin Jesus et pu-nadan tun
bewek tu. Intumuk tu angah tud helin Jesus et duyagan tun bangbanglu.

39 Inang-ang etan ni Pharisee ni nengayag nan Jesus humman ey kantud
nemnem tuy "Gullat ni prophet Apu Dios huyyan tuu et amta tu-et e
nelilliwatan eya biin kamengitettenged ni hi-gatu."
40 Inamtan Jesus humman ni wadad nemnem tu et kantuy "Simon, wada
a-abbigen kun hi-gam." Kan Simon ey "Hipa humman e Apu?"
41 Kan Jesus ey "Wadadda dewwan tuun immutang ni pihhuh etan ni
hakey ni tuu. Ya inutang ni hakey ey limanggatut. Ya etan hakey ey nelima.
42 Entanni ey eleg ida pakebayad et eleg law pabeyad etan ni nam-
pautang." Kan Jesus nan Simon ey "Hipan hi-gadan dewwa hu e-etteng
impeminhed tun etan ni nampautang?"
43 Hinumang nan Simon e kantuy "Ya etan nengutang ni limanggatut."
Kan Jesus ni hi-gatuy "Neiptek huttan ni inhumang mu."
44 Inwingin Jesus etan ni bii et kantun Simon ey "Kaw inang-ang mu
impahding eyan bii? Himmegeppak eyad baley mu ey eleg ka umidwat
ni danum ni pengullah kun helik, nem huyyan bii ey inulahan tu helik ni
lewatu et pu-nadan tun bewek tu.
45 Ey eleg muwak akwalen ni himmegepan ku eyad baley mu ey humman
hu elaw tayu, nem yan eya bii ey eleg tu iwwalak helik.
46 Eleg mu lanaen uluk, nem hedin hi-gatu, man dinuyagan tu helik ni
bangbanglu.
47-48 E-helen kun hi-gam e anin ni dakel liwat tu et nepesinsahan law, tep
impeang-ang tu et-eteng ni impeminhed tun hi-gak. Nem yadda etan tuun
ekket liwat dan nepesinsahan ey ekket dama impeminhed dan hi-gak."
49 Yan nangngelan idan nekikan ni nunman ey kandad nemnem day
"Kele hipa huyyan tuun han pesinsah tu liwat ni tuu?"
50 Kan Jesus etan ni bii ey "Ya muka pengullug hu nepesinsahan ni liwat
mu. Lakkay di baley yu et pelinggep mu law nemnem mu."

8

Yadda biin nekikkillaw nan Jesus

1 Entanni ey limmaw hi Jesus di kebebbebley ni an mantuttuddun
meippanggep ni nan-ap-apuan Apu Dios.
2 Nekilaw ida etan Hampulut dewwan disipol tu et yadda edum ni biin
ingkal Jesus hu degeh da et yadda dimonyoh ni neihuklung ni hi-gada.
Humman idan biin nekilaw ey hi Maria Magdalena e na-kalan ni pitun
dimonyoh ni neihuklung,
3 hi Juana e ahwan Kusah e kamampaptek di baley Herod e ap-apu, hi
Susana et yadda edum ni bii. Hi-gada hu kaumbaddang ni um-idwat ni
mahapul Jesus et yadda disipol tu.

Ya a-abbig meippanggep etan ni inha-bug dan bukel ni intanem
(Matthew 13:1-9; Mark 4:1-9)

4 Hakey ni aggew ey neamung idad kad-an Jesus hu hantapug ni tuun
nalpud kebebbebley et man-ab-abig e kantuy
5 "Wada etan hakey ni tuun an nantanem e nanhinna-bug tu bukel ni
intanem tu. Wadadda nangka-gah ni bukel di dalan et pan-igsin ni tuu
niya kinan ni sisit edum.
6 Et yadda edum ey na-gah idad mabetu ey ma-nut simmemel ida, nem
anggegannuy nakpit ida, tep meingpih hu puyek et ekket hu intemeg tun
danum.
7 Na-gah di magulun hu edum ey inhengan idan gulun.

8 Yadda edum ey na-gah idad kayyaggud ni puyek ey kayyaggud temel da
niya mangkalemeh ida." Ginibbuh tu huyyan ina-abbig ey kantuy "Dengel
yu huyya hedin wada tangila yu ma-lat amtaen yu hu pinhed tun e-helen."

Ya intuttuddun Jesus meippanggep nunman ni a-abbig tu
(Matthew 13:10-17; Mark 4:10-12)

9 Kan idan disipol Jesus ey "Hipa keibbellinan nunyan ina-abbig mu?"
10 Hinumang Jesus e kantuy "Hedin hi-gayu, man nakka panna-ud ni
ituttuddun hi-gayu hu elaw ni nan-ap-apuan Apu Dios ni eleg meipeamta
ingganah nunya. Nem hedin yad edum ni tuu, man nakka pan-ina-abbig
ni ebuh hu nakka penuttuddun hi-gada ma-lat anin ang-ang-angen da niya
deddedngelen da nakka ituttuddu ey eleg da han-awat, tep eleg da pinhed
ni ewwatan hu elaw Apu Dios.
11 Heninnuy hu keibbellinan tu. Ya etan bukel ni inha-bug etan ni tuu
ey mei-ellig di ehel Apu Dios.
12 Yadda etan bukel ni na-gah di dalan ey kamei-ellig di ehel Apu Dios
ni dingngel idan tuu, nem immali hi Satanas et linglingen tud nemnem da
ma-lat eleg da kulugen et eleg ida mehelakniban.
13 Yadda etan bukel ni na-gah di mabetu ey kamei-ellig di ehel
Apu Dios ni dingngel idan tuu et ida kaman-am-amleng ni nengulug,
nem neikamkampu daka pengullug et hedin wada ekket ni ligat da ey
pinhakkeyey iwwalleng da hu daka pengullug.
14 Yadda etan bukel ni na-gah di magulun hu neieligan idan tuun
nangngel ni ehel Apu Dios, nem anggegannuy liniwwan da tep ebuh
hu neitu-wan da, ya keddangyanan da niya pan-am-amlengan dan daka
nenemnema.
15 Yadda etan bukel ni na-gah di kayyaggud ni puyek hu kamei-ellig
ida etan di tuun nangngel ni ehel Apu Dios et maihammad hu daka
pengullug et kayyaggud law hu nemnem da et ya kayyaggud hu pinhed
dan ippahding."

Ya kei-elligan etan ni dilag
(Mark 4:21-25)

16 Intuluy Jesus ni immehel et kantuy "Endi tuun tu integan hu kengkeh
et tu hukbungan, winu tu ihha-ad di daul ni uggippan, nem ihha-dang tu
kumaddan di neitata-gey ma-lat han-ang-ang idan emin ni umhegep ni tuu.
17 Ya mei-ellig huyya etan di neitlu niyad eleg meamta e meamtaddallin
edum ni aggew.
18 Et humman hu, pakadngel yu eya kayyaggud ni tugun ku et u-unnuden
yu, tep e-helen kun hi-gayu e ya etan tuun kamengu-unnud ni tugun ku ey
me-duman hu inamta tu. Nem ya etan tuun wada ekket ni inamta tu, nem
eleg tu u-unnuda ey meendi humman ni ekket ni inamta tu."

Hi inan Jesus et yadda agi tu
(Matthew 12:46-50; Mark 3:31-35)

19 Immali inan Jesus et yadda agitu, nem endi inna-nu dan umlaw di
kad-an tu, tep hinelikuban ni dakel ni tuu.
20 Kan idan tuun nan hi Jesus ey "Immalid inam et yadda agim et immen
idad dallin e daka kapan-ibbaga."
21 Nem kantun hi-gaday "Yadda tuun mengngel ni ehel Apu Dios et u-
unnuden da ey hi-gada nakka ibbilang ni inak ey agik."

Ya nengipesikdan Jesus ni pewek di baybay
(Matthew 8:23-27; Mark 4:35-41)

22 Hakey ni aggew ey nekihgep hi Jesus idan disipol tud bangka et kantun
hi-gaday "Pan-agwat itsu et lumaw itsud demang eyan baybay."
23 Ida kamenglaw ey neugip hi Jesus. Entanni ey pimmewek ni na-let di
baybay et kamangkepnu bangkan danum ey henidda melsing.
24 Et bangunen da hi Jesus et kanday "Apu! Apu, melsing itsu!"
Bimmangun hi Jesus et pasiked tu etan pewek niya dalluyun ey nesiked
ida.
25 Kan Jesus ni hi-gaday "Kele endi dinel yun hi-gak?"
Natngaddan emin et wada hakkeyey kanday "Hipa na-mu ingkatuun
nunyan tuu? Kele kau-unnudan dibdib et ya dalluyun hu ehel tu?"

Ya nangkalan Jesus etan ni neihuklung etan ni kaman-angngaw ni tuu (Matthew 8:28-34; Mark 5:1-20)

26 Entanni ey dimmateng idad bebley idan iGerasene e demang ni
probinsiya di Galilee.
27-29 Immehep hi Jesus di bangka ey an dinammu etan ni tuun nehuklun-
gan ni dimonyoh e nalpulli etan di bebley. Nebayag ni eleg mambalwasi
niya eleg manha-ad di baley tu et yad kad-an idan kullungngan hu
nanhaha-adan tu. Anin ni bangkilingan da et tuka pegtanga ni bimmesik
di endi bebley. Yan nenang-angan tun Jesus ey simmekuk et mandukkun
di hinangga tu ey inlet tu ehel tu e kantuy "Jesus e U-ungngan Apu Dios
e Keta-ta-geyyan, hipa pehding mun hi-gak? Entan tuwak anhan kastigu."
Mukun inhel etan ni dimonyoh humman ey tep inhel Jesus e me-kal etan
di tuun neihuklungan tu.
30 Kan Jesus etan ni neihuklung ey "Hipa ngadan mu?" Hinumang tu e
kantuy "Linibu hu ngadan mi." Inhel tu huyya tep dakel idan dimonyoh
ni neihuklung etan ni tuu.
31 Nampehemmehemmek idan Jesus ma-lat eleg tudda palaw etan di
kapanhelheltapin ingganah.
32 Neipapaddih ni nunman ni wadadda dakel ni killum ni kamanhubhub
etan di duntug et kandan Jesus ey "I-tan dakemi eman idan killum et hi-
gada hu keihhuklungan mi."
Ey inebulut Jesus.
33 Et ma-kal ida etan ni tuu et man-etan idadda etan di killum.
Pinhakkeyey nambesik ida etan killum et dumep-ah idad deplah et
mangkalsing idad baybay.
34 Inang-ang etan idan kamampaptek ni killum humman ni nekapkapya
ey nambebessik idad bebley et yaddad nanlinikweh diman, et ehelen
daddan tutu-u.
35 Et mampanglaw ida etan tutu-un nangngel nunman et da ang-angen.
Immaliddad kad-an Jesus ey inang-ang da etan tuu e nambalwasi law
niya kamanyuyyuddung di kad-an Jesus e kayyaggud law nemnem tu et
kamandeddengngel ni tuka pan-ituttuddu. Ey simmakut ida etan tutu-u
gapuh nunman ni nekapkapya.
36 Yadda etan nenang-ang ni impahding Jesus ey nan-i-hel daddan
kebebleyan da hu meippanggep ni na-kalan ida etan ni neihhuklung etan
ni tuu.
37 Et gapuh ni takut idan bimmebley di Gerasene ey inhel dan Jesus e
hi-yanen tu bebley da. Et mambangkad Jesus et man-agwat idad demang
ni baybay.
38 Yan eman ni kapenggepin Jesus di bangka ey kan etan ni tuun
nehuklungan la ni ey "Attu anhan et makilawwak ni hi-gam ey?" Nem
kan Jesus ey

39 “Anemut ka kuma et mu e-ehhelen hu impahding Apu Dios ni hi-gam.”
Et lumaw humman ni tuu et tu pan-i-hel di bebley da hu impahding Jesus
ni hi-gatu.

Ya nenagwan Jesus ni netey ni u-ungngan Jairo
(Matthew 9:18-26; Mark 5:21-43)

40 Nambangngad di Jesus di Galilee ey immamleng ida tuudman ni
kamenehhegged ni hi-gatu.
41 Wadadman hi Jairus e hakey ni ap-apud simbaan ni Jew ni immalid
kad-an Jesus et mandukkun di hinangga tu et mampehemmehemmek et
makilaw hi Jesus di baley da.
42 Pinhed Jairo ni mekillaw hi Jesus di baley da tep kamangkatkatey etan
binugtung ni biin u-ungnga tun hampulut dewwa toon tu. Nekilaw hi Jesus
ey nemahhig e neheyebheb ida tuun hi-gatu.
43 Ey wada etan hakey ni biin hampulut dewwa toon ni eleg mesikked
hu kamelpud annel tu. Inumah tun emin hu limmu tu, nem endi hakey ni
kinabaelan tun inegahan humman ni degeh tu.
44 Limmaw humman ni biid dingkuggan Jesus et kap-en tu gilig ni
balwasi tu ey pinhakkeyey nesiked etan kamelpud annel tu.
45 Et kan Jesus ey “Hipa nengapan balwasik?” Kandan emin ey
“Tawwey.”
Immehel hi Peter ey kantuy “Apu, inna-nun pengamtaan ni nengapan
balwasim ey hinelikuban dakan dakel ni tuu?”
46 Nem kan Jesus ey “Wada nengapan hi-gak tep ginibek ku e wada degeh
ni ingkal ni kabaelan ku.”
47 Yan nengamtaan etan ni bii e inamtan Jesus hu neipahding, ey immalid
kad-an tu e kamanggegeyyenggeng ni takut tu et mandukkun di hinangga
tu et ehelen tu gapun nengapaan tun balwasi tu et ya na-kalan ni degeh
tu. Emin ida etan tutu-u ey dingngel da humman ni inhel tu.
48 Kan Jesus ni hi-gatuy “Agik, na-kal law huttan ni degeh mu tep ya
muka pengullug ni hi-gak. Anemut ka, et melinggep ka kaya law.”
49 Kapan-e-helan Jesus huyya ey wada dimmateng ni nalpullid baley di
Jairo e kantun Jairo ey “Anin ew katteg ni entan tu ayagi etan mittuduh,
tep netey etan u-ungngam.”
50 Nem dingngel Jesus humman ey kantun Jairo ey “Entan pandanag mu
etan ni u-ungngam. Pandinel kan hi-gak.”
51-53 Yan dintengan dad baley Jairo ey kaumlelemyung ida etan tutu-u ey
kanengih ida tep netey etan u-ungnga. Nem kan Jesus ey “Entan nangih
tep eleg matey huyyan u-ungnga, neugip ni ebuh.”
Yadda etan tutu-u ey daka ngi-ngi-ngii hi Jesus tep inamta da e netey
etan u-ungnga. Himmegep hi Jesus ey endi edum ni tuun impahgep tu,
ebuh di Peter, hi James, et hi John et ya ammed etan ni u-ungnga.
54 Singnged tu ngamay etan ni u-ungnga et kantuy “Inah ka e u-ungngak.”
55 Et tumegu etan u-ungnga ey pinhakkeyey imminah. Et mampaela hi
Jesus ni kennen tu et pangan da.
56 Natngadda a-ammed etan ni u-ungnga, nem sinugun idan Jesus e
kantuy “Entan tu i-i-hel huyyan neipahding eyan u-ungnga.”

9

Ya nengitu-dakan Jesus ida etan ni Hampulut dewwan disipol tu
(Matthew 10:5-15; Mark 6:7-13)

1 Hakey ni aggew ey inemung Jesus ida etan Hampulut dewwan disipol
tu et idwat tu kabaelan dan mengkal ni neihhuklung ni dimonyoh niya
degeh.
2 Et itu-dak tuddan mengippahding idan nunman niya mengituttuddun
meippanggep ni nan-ap-apuan Apu Dios.
3 Kantun hi-gaday "Entan pantabin ni hipan mahapul yud lawwan yu,
ya hulkud niya hakbat, ya kennen, ya pihhuh niya balwasi.
4 Panha-ad kayud baley etan ni mengeyyag ni hi-gayu ingganah ni peni-
yanan yun nunman ni bebley.
5 Hedin wada lawwan yun bebley ey endi um-ayag ni hi-gayu, pukpuk
yu hu dep-ul di dapan yu et pengamtaan dan nanliwat ida, tep eleg dakeyu
ayagan."
6 Et lumaw ida etan Hampulut dewwan disipol Jesus di kebebbebley
et da ituttuddu hu meippanggep ni inlian etan ni intu-dak Apu Dios ni
mengippaptek ni tuu niya nan-ekal da hu degeh idan tuu.

Ya kakemunnumunnuin nemnem Herod gapuh nan Jesus
(Matthew 14:1-12; Mark 6:14-29)

7 Dingngel Herod e ap-apud Galilee ida huyyan impahding Jesus ey
kamemunnumunnu nemnem tu. Tep emin ida tuu ey hi Jesus hu daka
ung-ungbala. Kan ni edum ey hi-gatu la eman hi John e kamemenyag ni
netagwan.
8 Ey kan ni edum ey hi-gatu hi Elijah. Yadda edum, ey kanday hi-gatu hu
hakey ni prophet Apu Dios ni nunman ni simmagu.
9 Kan Herod ey "Tam impaputul ku kaya ulun John, nem kele hipa
humman ni tuun dakel nakka deddedngelan tuka pehpehding?" Et ihik
tun ang-angen hi Jesus.

Impambalin Jesus ni dakel etan liman sinapay et pangan tudda liman libun tuu
(Matthew 14:13-21; Mark 6:30-44; John 6:1-14)

10 Nambangngad ida etan disipol Jesus et e-ehhelen dan hi-gatun emin hu
impahpahding da. Ingkuyug idan Jesus et lumaw idad Betsaida et e-ebbuh
idadman.
11 Nem inang-ang ida damengun tutu-un linawwan da et unuden dadda.
Et tuttudduan idan Jesus meippanggep ni nan-ap-apuan Apu Dios niya
ingkal tu degeh idan kamampandedgeh.
12 Hambatenganan ey limmaw ida etan Hampulut dewwan disipol di
kad-an tu et kanday "Itu-dak mudda ew katteg eyad katuutuud nangkeih-
nup ni bebley et ida menang-ang ni pandedyaan da niya pengellaan dan
kennen da tep endi pengellaan ni kennen deya."
13 Nem kan Jesus ni hi-gaday "Idwasi yudda kuman kennen da!"
Hinumang da et kanday "Nem tam lillimman sinapay niya deddewwan
deleg ni ebuh hu wada. Kaw umlaw kami tep ni an umgatang ni kennen
idan emin eyan tutu-u?"
14 Ya bilang idan etan ni tutu-u ey umlaw ni liman libu.
Kan Jesus idan disipol tuy "Payudung yudda eya tutu-un hannenelima."
15 Inu-unnud da inhel tu et payudung dadda.
16 Illan Jesus etan liman sinapay et ya etan dewwan deleg et itengaw
tud kabunyan et mansalamat nan Apu Dios. Sineneg-ang tu et pan-idwat
tuddan disipol tu et da pan-iwatwat idan tuu.
17 Nengan idan emin et maphel ida ey dakel hu natdaan. Inemung da ey
napnu hampulut dewwan basket.

Ya inhel Peter hedin hipa hi Jesus
(Matthew 16:13-20; Mark 8:27-29)

18 Hakey ni aggew ni kamandasal hi Jesus ey wadadda etan disipol tud
a-allaw tu. Kantun hi-gaday "Hipa-ak dedan ni kan idan tuu ah?"
19 Hinumang da et kanday "Kan idan edum ey hi-gam eman la hi John
e kamemenyag, yadda edum ey kanday hi-gam hi Elijah, ey yadda dama
edum ey kanday hi-gam hakey lan prophet ni netagwan."
20 Ey kan Jesus ni hi-gaday "Nem hi-gayu ngay dama, hipa-ak ni kanyu?"
Hinumang Peter et kantuy "Hi-gam hi Christo e pinutuk Apu Dios ni
mengippaptek ni tuu."
21 Inhel Peter huyya ey nekattugun ida Jesus e kantuy "Entan tu an i-i-hel
ni edum ni tuu."

Ya nanghelan Jesus ni meippanggep ni panlelehhanan tu niya ketteyyan tu
(Matthew 16:21-28; Mark 8:31; 9:1)

22 Kantu mewan ey "Hi-gak e Pengulwan ni emin ni tuu ey mahapul
ni manhelheltappak. Eleg ali ebbulutaddan kamengipappangngulun Jews,
yadda ap-apuddan padi et yadda kamantuttuddun Tugun Moses e hi-gak
hi Christo. Et pepettey da-ak ali, nem metegguan nak ni katlun aggew."
23 Entanni ey kantuddan etan ni tuun neamung ey "Ya tuun neminhed
ni mengu-unnud ni hi-gak ey mahapul ni eleg tu ikakkaguh hu neitu-wan
tu eyad puyek ey ennusan tu ligat ni pengu-unnudan tun hi-gak, anin ni
humman umhulun ni ketteyyan tu.
24 Tep ya tuun ya neitu-wan tu eyad puyek hu tuka ikakkaguh ni ebuh
ey endilli biyag tun endi pappeg tu kad-an Apu Dios. Nem ya tuun tuwak
kau-unnuda anin umhulun ni ketteyyan tu ey meidwatan ni biyag ni endi
pappeg tud kabunyan di kad-an Apu Dios.
25 Tep anin ni ellan ni tuun emin hu wada eyad puyek et endilli
silbitu hedin endilli biyag tun endi pappeg tu et meiddawwin Apu Dios
ni ingganah.
26 Ey ya tuun mengibbabaing ni hi-gak et ya nakka ituttuddu ey eggak ali
ibbilang ni tuuk ni ellian kulli mewan ni pengippeang-angan kun dayaw
min Ama et yadda anghel tu.
27 E-helen kun hi-gayu e wadadda edum yudyan naneng tullin mategun
kedettengan ni nan-ap-apuan Apu Dios."

Ya nelummanan ni ang-ang nan Jesus
(Matthew 17:1-8; Mark 9:2-8)

28 Nelabah hanlingguan ey inaygan Jesus hi Peter, hi James et hi John et
ikuyug tudda et manteyed idad duntug ni an mandasal.
29 Et kamandasal hi Jesus ey nelumman ang-ang ni angah tu niya
kamammussi-lak hu balwasi tu.
30 Entanni ey wadadda dewwan tuun kamekiung-ungbal ni hi-gatu e di
Moses nan hi Elijah.
31 Ka-ang-ang e ida kamedeyyaw ni peteg. Ya inung-ungbal dad Jesus ey
meippanggep ni ketteyyan tullid Jerusalem.
32 Hi Peter et yadda edum tu ey neuyeng ida, nem bimmangun ida ey
inang-ang da e kaumhili hi Jesus ey inang-ang dadda etan dewwan tuu e
ida kaman-eh-ehneng di kad-an tu.
33 Kapanhi-yanad Moses nan Elijah hi Jesus ey kan Peter ey "Apu,
kayyaggud et wada isudya. Umkapya kamin tellun a-abbung et hi-gam

ni hakey, hi Moses ni hakey niya hi Elijah ni hakey." Huyya inhel Peter
tep natnga et eleg tu amta e-helen tu.
34 Yan nunman ni kaman e-ehhel hi Peter ey pinhakkeyey nehiduman
idan kulput ey simmakut ida.
35 Entanni ey wadalli immehel etan di kulput e kantuy "Huyya U-
ungngak ni pinutuk kun mengippaptek ni emin ni tuu. Kulug yu e-helen
tu."
36 Insiked etan ni kaman-e-ehhel ey ebuh hi Jesus ni inang-ang dan
wadadman. Huyyaddan disipol ey eleg da e-ehhelen huyyan inang-ang
dad edum ni tuu.

Ya nangkalan Jesus ni neihuklung etan ni u-ungnga
(Matthew 17:14-18; Mark 9:14-27)

37 Newa-wa et mandayyud Jesus ey hinipngat idan dakel ni tuu.
38 Pinhakkeyey wada hakey ida etan ni tuu hu kamantetkuk e kantuy
"Apu, ang-ang mu kedi anhan eya binugtung ni u-ungngak ni laki.
39 E-eggel ni dimpun kameihhuklung ni nantetekkuk. Kaumkembil annel
tu niya kaman-uupag hu bungut tu. Tuka pan-ibe-hig hu annel tu, ey
ayepaw man anhan ni han hini-yan etan ni dimonyoh ni kameihhuklung
ni hi-gatu.
40 Nampehemmehemmekkak idan disipol mu, nem eleg da han-ekal."
41 Kan Jesus ni hi-gaday "Ayyakaw kayun tuun nunya, lawah kayu niya
endi yuka pengullug! Piga binabbal kun hi-gayu? Kaw mekihahha-addak
ni hi-gayun ingganah et han kayu mangulug? I-li yudya etan u-ungnga."
42 Daka pan-illaw etan u-ungngad kad-an Jesus ey sinu-li etan ni
neihuklung et manggegeygey niya kimmembil annel tu. Nem imbunget
Jesus etan neihuklung et ma-kal. Yimmaggud law etan u-ungnga et paewit
tun ametu.
43 Ey natngadda etan tutu-un nenang-angan dan kabaelan Apu Dios.

Ya pidwa tun nanghelan Jesus ni ketteyyan tu
(Matthew 17:22-23; Mark 9:30-32)

Yan nunman ni natngadda etan tutu-un impahding tu ey kan Jesus idan
disipol tu ey
44 "Ihammad yun dedngelan eya e-helen kun hi-gayu. Hi-gak e
Pengulwan ni emin ni tuu ey meihdullak ali et ellan da-ak idallin tuu et
nemahhig pehding dan hi-gak."
45 Eleg da han-awat humman ni inhel tu, nem ida kaum-e-gen ni
mengibbeggan hi-gatu.

Ya makulug ni keta-ta-geyyan
(Matthew 18:1-5; Mark 9:33-37)

46 Entanni ey kaung-ungbaladdan disipol Jesus hedin hipallin hi-gada hu
keta-ta-geyyan ni hi-gadan emin.
47 Inamtan Jesus hu wadad nemnem da et umewit ni u-ungnga
48 et kantun hi-gaday "Ya tuun pinheden tu eya u-ungnga gapuh ni hi-
gak ey pinhed tuwak dama. Ey ya tuun neminhed ni hi-gak ey pinhed tu
dama etan nengitu-dak ni hi-gak e hi Apu Dios. Tep ya etan kebabbabahan
ni hi-gayu ey humman kaibbilang Apu Dios ni keta-ta-geyyan."

Yadda etan beken buhul Jesus ey edum tayudda
(Mark 9:38-41)

49 Entanni ey kan John nan Jesus ey "Apu, wada inang-ang min tuun
han-ekal tu kameihhuklung tep tuka ngeddana ngadan mu, nem kan miy
issiked tu, tep beken ni edum tayu."

50 Nem kan Jesus nan John ey “Entan tu pasiked, tep ya tuun eleg daitsu
kehhinga ey edum tayu.”

Ya eleg peminhedan idan iSamaria nan Jesus

51 Yan eman ni kamangkedettengi aggew ni keibbangngadan Jesus di
kabunyan ey ninemnem tun umlaw di Jerusalem.
52 Impamengulu tun intu-dak di Samaria hu an mengiddaddan ni panha-
adan tu etan di hakey ni bebley diman.
53 Nem yadda bimmebley diman ey eleg da pinhed ni iddalan di Jesus
diman tep inamta da e yad Jerusalem hu lawwan da. *
54 Yan nengngelan idan disipol tu e di James nan John ni nunya, ey
kanday
55 “Apu, kaw pinhed mu et ibega min Apu Dios et legaben tu humman
ni bebley?” Nem inwingin Jesus ey ibunget tudda.
56 Et mampalaw ida etan di hakey ni bebley.

Yadda etan kamandinwan mengu-unnud nan Jesus
(Matthew 8:19-22)

57 Ida kamenglaw ey wada etan hakey ni tuun kantun Jesus ey
“Mekikkillawwak ni hi-gam anin attu lawwan mu.”
58 Nem hinumang Jesus ni hi-gatu e kantuy “Yadda animal di muyung
ey wada baley da, anin ni sisit et wada buya da, nem hedin hi-gak e
Pengulwan ni emin ni tuu ey endi baley ku, anin ni pengi-ippingan kun
uluk et endi.”
59 Nem ya etan ni hakey ni tuu ey kan Jesus ni hi-gatuy “Pakilaw kan hi-
gak.” Hinumang tu hi Jesus e kantuy “Apu, mambangngaddak nid baley
et nak ikulung hi ama.” †
60 Nem kan Jesus ni hi-gatuy “Ngenamung ida ngu etan eleg mengullug
ni hi-gak ni mengikkullung ni edum dan mettey. Nem hedin hi-gam, man
mahapul ni umlaw kan an mengituttuddun meippanggep ni nan-ap-apuan
Apu Dios.”
61 Kan dama etan ni hakey ni tuu nan hi Jesus ey “Mekillawwak ni hi-
gam, nem pakkaw nin nak peamtaddan agik.”
62 Nem kan Jesus ni hi-gatuy “Hedin makulug ni pinhed ni tuun mengu-
unnud ni hi-gak, ey pakkaw ni ikkahhakey tu nemnem tud pengunnun
Apu Dios. Nem hedin eleg pehding ni tuu huyya, ey endi bilang tud nan-
ap-apuan Apu Dios. Henin kaman-elladu e endi inna-nu tun mengippaptek
ni ngunu tu hedin kamanwingiwingi.”

10

Ya nengitu-dakan Jesus idan nepitu et dewwan disipol di kebebbebley

1 Entanni ey pinilin Jesus mewan hu nepitu et dewwan tutu-u et
pamengulu tuddan itu-dak e handehandedwan mantuttuddu etan idad
bebley ni tuka nemnemneman lawwan tu.
2 Kantun hi-gaday “Dakel ida tuun neminhed ni mengullug ni hi-gak,
nem kulang ida umlaw ni an mantuttuddun hi-gada. Kamei-ellig di dakel
ennien, nem hahhakkey ida tuun man-enni. Et humman hu, pandasal
kayun Apu Dios ma-lat umitu-dak ni edum ni an mantuttuddu e hi-gada
hu neieligan idan man-enni, tep hi-gatu hu kam payew.

---

* **9:53** **9:53** Yadda tutu-ud Samaria ey daka pihhuladda iJerusalem. Hanniman ida dama hu iJerusalem e daka pihhuladda iSamaria. † **9:59** **9:59** Eleg ni matey hu aman nunyan tuu. Nem ya keibbellinan tu ey ipaptek tu ni hi ametu ingganah ketteyyan tu.

3 Yad pengittu-dakan kun hi-gayun yu pengituttudduan ni elaw ku, ey
heni kayu kalneroh ni an mei-dum di mangkabunget ni ahhud muyung.
4 Entan pambalun yun pihhuh, entan pan-akbut yu ey entan pampatut
yu. Entan pantaktaktak ni mekiung-ungbal idan tuun dammuen yud dalan.
5 Anin hipan baley hehgepan yu et pamengulu yun e-helen melinggep
kayu kaya.
6 Hedin ebbuluten ni kambaley hu inhel yu, ey makulug ni um-amnu et
umlinggep ida. Nem hedin eleg da ebbuluta, ey mambangngad ni hi-gayu
humman ni inhel yu et eleg um-amnu.
7 Yad nemangulun baley ni dinuttuk yu hu panha-adi yu niya pekikkan-
nan yu. Ekan yu hu hipan immangdad da. Humman hu heni tangdan yu,
tep ya kamangngunnu ey mahapul ni metangdanan. Entan pan-aldaaldan
di kabelebeley.
8 Hedin umlaw kayud hipan bebley ey hedin kaum-amleng ida bimme-
bley ni hi-gayu, anin ekan yu hipan immangdad dan hi-gayu
9 niya ekal yu degeh idan kamanpandedgeh diman. Kan yuddan tutu-u
ey 'Immali law etan intu-dak Apu Dios ni man-ap-apu.'
10 Nem hedin umlaw kayu etan di bebley ey eleg ida um-amleng ni hi-
gayu et eleg dakeyu eyyagi ey elaw kayud keltad et kanyuy
11 'Pukpuken mi inhulut ni dapan min dep-ul eyad bebley yu et
pengamtaan yu e nanliwat kayu. Nemnem huyya: Meibbillang kayu et
di nan-ap-apuan Apu Dios, nem eleg yu pinhed.' "
12 Kan pay Jesus ey "Yallin panhuwetan Apu Dios, ey nemahhig ali
pengastigutuddan tuudman ni bebley nem ya kastigudda lan eman ni tutu-
ud Sodom."

Ya kastiguddallin tutu-ud kebebbebley ni eleg mengullug nan Jesus (Matthew 11:20-24)

13 Entanni mewan ey kan Jesus ey "Anggehemmek kayun iKorasin niya
iBetsaida, tep nanna-ud ni mekastigu kayu, tep anin ni inenang-ang yudda
miracle, et eleg kayu mantuttuyyun liwat yu. Yadda la tuud Tyre et
yad Sidon ey nemahhig liwat da, nem gullat ni inang-ang dadda miracle
ni inenang-ang yu et nanna-ud ni nantuttuyyu idan liwat dan dagah et
mambalwasiddan nebi-bi-ki niya nandep-ulan da annel dan pengippeang-
angan dan nantuttuyyuddan liwat da.
14 Mukun nemahhig ali kastigu yu nem yadda la eman tutu-ud Tyre niyad
Sidon.
15 Hi-gayun iCapernaum ey kanyu na-mu ngu nem meipedeyyaw kayud
kad-an Apu Dios, nem eleg, tep pellaw dakeyullid impiernoh."
16 Kan Jesus idan disipol tuy "Ya etan tuun mengebbulut ni ituttuddu yu,
ey ebbuluten tuwak dama. Et ya tuun eleg mengebbulut ni ituttuddu yu
ey eleg tuwak dama ebbuluta. Ey ya etan tuun eleg mengebbulut ni hi-gak,
ey eleg tu dama ebbuluta hi Apu Dios e nengitu-dak ni hi-gak."

Ya nambangngadan idan nepitu et dewwan intu-dak Jesus.

17 Nelabah pigan aggew ey nambangngad ida etan nepitu et dewwan
intu-dak Jesus. Ida kaman-am-amleng e kanday "Apu, anin idan dimonyoh
et dakemi kau-unnuda hedin nginedan mi ngadan mu."
18 Hinumang Jesus et kantuy "Em, inang-ang ku hi Satanas e pinhakkeyey
heni kedyam hu nengipea-allawan Apu Dios ni hi-gatud kabunyan.
19 E-helen kun hi-gayu e makulug ni indawat kun hi-gayu hu kabaelan
yun mengidduppih nan Satanas e buhul tayu. Ey anin ni iggasin yudda
uleg niya gayyaman et endi an meippahding ni hi-gayu.

20 Anin ni wada kabaelan yu et beken etan nengu-unnudan ni dimonyoh
ni hi-gayu hu pam-am-amlengan yu, nem amleng kayu tep neitudek
ngadan yud libluh tud kabunyan di kad-an Apu Dios."

Ya kapan-am-amlengin Jesus
(Matthew 11:25-27; 13:16-17)

21 Kaman-am-amleng ni nunman hi Jesus tep impeamleng ni Ispirituh
Apu Dios et mandasal e kantuy "Ama e Ap-apud kabunyan niyad puyek,
nakka mansalamat ni hi-gam, tep eleg mu peamta elaw muddan nan-adal
niyadda nelaing, nem impeamtam idan eleg man-adal niyadda beken ni
nelaing. Humman e Ama hu neipahding tep humman pinhed mu."
22 Kan Jesus mewan ey "Indawat Ama hu saad kun man-ap-apun emin.
Hi-gatun ebuh hu nekangngamtan hi-gak niya endi edum ni nekangngam-
tan Ama, nem hi-gak ni ebuh niyadda pinhed kun pengippeamtaan ni hi-
gatu."
23 Entanni et e-ebbuh idaddan disipol tu et kantun hi-gadan ebuh ey
"Negahat kayu tep yuka ang-ang-anga hu nakka pehpehding.
24 Yadda la eman dakel ni prophets Apu Dios et yadda la eman papatul
ni nunman ey pinhed dan peteg ni ang-angen eyadda inenang-ang yun
impahpahding ku, nem eleg da ang-angen. Pinhed dan peteg ni dedngelen
hu diddingngel yun in-inhel ku, nem eleg da denglen."

Ya etan kayyaggud ni iSamaria

25 Wadan pinhakkey e immali hu hakey ni kamantuttuddun Tugun Moses
di kad-an Jesus et kantuy "Apu, hipa pehding ku ma-lat mawedan hi-gak
hu biyag ni endi pappeg tu?"
26 Himmumang hi Jesus et kantuy "Hipa kan etan ni neitudek ni Tugun
Apu Dios? Hipa muka pengewwat ni nunman?"
27 Kan etan ni tuu ey "Ya nakka pan-ewwat ey pakappinheden hi Apu
Dios et emin hu nemnemen niya ippahding ey innemnem emin ni hi-gatu.
Ey pinheden hu edum ni tuu, henin impeminhed ni annel."
28 Kan Jesus ey "Neiptek huttan ni inhel mu. Ipahding mudda ma-lat
maweda biyag mun endi pappeg tu."
29 Nem inamta etan ni tuu e eleg tu peka-u-unnuden ida humman ni
neitugun et kahimbaggan tu e kantuy "Hipadda sinakdul ku?"
30 Hinumang Jesus ni a-abbig e kantuy "Wada etan hakey ni edum tayun
Jew ni nalpud Jerusalem e umlaw di Jerico. Wadad dalan ey wadadda
matekew et piliwen dan emin hu wadan hi-gatu. Anin ya balwasi tu et
neki-la ey nambakdungan da ingganah heni mettey et handa hi-yana.
31 Neipaddih ni yadman hu nengidlanan daman hakey ni padi et ang-
angen tu humman ni tuu, nem indalan tud pangil et labhan tu.
32 Immali mewan etan hakey ni helag Levi e kaumbaddang ni ngunud
simbaan et ang-ang tu dama humman ni tuu, nem inliglig tu dama et
labhan tu.
33 Entanni ey immali etan hakey ni iSamaria e beken ni kebebleyan etan
ni tuu et ang-angen tu e neliputan humman ni tuu. Himmek tu
34 et ulhan tudda liput tu et agahan tu. Intakkay tud kebayyu tu et ilaw
tu etan di kamebeyyadin kapanda-guhi et ipaptek tudman.
35 Newa-wa et mambayad et kantu etan ni kambaley ey 'Ipaptek mulli
anhan eya tuu. Han dakalli bayadin pengippaptekan mun hi-gatun
pambangngadan ku.' "

36 Et kan Jesus etan ni kamantuttuddun Tugun Moses ey "Hipaddan
eyan tellun tuu hu muka nemnemneman kameibbillang ni sinakdul etan
ni liniputan idan matekew?"
37 Himmumang etan kamantuttuddun Tugun Moses e kantuy "Ya etan
nengipaptek ni hi-gatu." Et kan Jesus ey "Neiptek huttan ni inhumang mu.
Lakkay et mu dama ipahding hu henin nunman."

Ya an nenang-angan Jesus ida etan ni han-agi e di Maria nan Martha

38 Kamenglaw hi Jesus et yadda disipol tud Jerusalem ey dinteng da etan
hakey ni bebley. Wadadman etan biin hi Martha ngadan tu. Kaman-am-
amleng ni nenang-angan tud Jesus et aygan tuddad baley da.
39 Wada agin Martha e hi Maria ngadan tu. Limmaw et an yumudung di
kad-an ni helin Jesus tep pinpinhed tun deddengngelen hu tuka ituttuddu.
40 Kameduddukul hi Martha ni dakel ni ingngunun pandaddanan dan
kennen, et kantun Jesus ey "Apu, ang-ang mu kedi eya hi Maria e inhi-yan
tun hi-gak hu ingngunu. Ehel mun hi-gatu et baddangan tuwak."
41 Nem kan Jesus ey "Hi-gam kedi e Martha, ambeken et ni ya dakel ni
ingngunu hu keduddukulam,
42 tep ya makahhapul ni peteg ey yan eya nakkae-ehhelan kadeddengn-
gelan Maria. Tep makulug ni eleg ali metellak huyyan hi-gatu."

11

Ya nenuttudduan Jesus idan disipol tun mandasal
(Matthew 6:9-13; 7:7-11)

1 Wada hakey ni aggew ni nandasal hi Jesus et yan negibbuhan tu ey kan
ni hakey ni disipol tu ey "Apu, tuttuddui dakemin mandasal henin John e
tinuttudduan tudda disipol tu."
2 Himmapit hi Jesus et kantuy "Heninnuy dedan hu idasal yu.
'Ama, hi-gam et hu medeyyaw niya hi-gam hu man-ap-apu.
3 Idwat mu anhan hu mahapul min kewa-wa-wa.
4 Ey pesinsahim anhan hu liwat mi, henin pemessinsahan min nambahu-
lan ni edum ni tuun hi-gami. Ey baddangi dakemi anhan ma-lat eleg kami
maheul ni manliwwat.' "
5 Kan mewan Jesus ni hi-gaday "Inna-nu hedin wada immalin mangili
yun gawan hileng ey neipaddih ni endin hekey hu immangdad yun kennen.
Et lumaw kayud baley etan ni gayyum yu et kayu mangkugkug e kanyuy
6 'Kaw wada ni eleg yu kanen, tep ay wada dimmateng ni mangilik ey
neipaddih ni endi sindaan min kennen?'
7 Ey himmumang ali e kantuy 'Entan panukal mu. Neilekbi law hu
habyen ey neugip kami. Nakka umhigan umbangun ni mengellan muka
ibbaga.'
8 E-helen kun hi-gayu e anin ni kaumhigan umbangun et umbangun kaya
ma-lat idwat tu hu hipan mahapul nunman ni gayyum tu. Beken gapu tep
hanggayyum ida, nem gapu tep tagan tu kugkug.
9 Et mukun kangkun hi-gayuy: Ibga yun Apu Dios hu mahapul yu,
et idwat tu. Yu hamak hu mahapul yu et wada. Pangkugkug kayu et
ibeghulan dakeyu.
10 Tep ya tuun mambegga ey meidwatan. Ya tuun menemmak ni pinhed
tu ey hemmaken tu. Ya tuun mantugtug di habyen ey meibbeghulan.
11 Hi-gayuddan wada u-ungnga tu, kaw hedin mambegga u-ungnga yun
deleg, man iddawtan yun uleg?
12 Ey kaw hedin mambeggan itlug, man iddawtan yun lulluwat?

13 Lawah kayun tutu-u, nem amta yun um-idwat ni kayyaggud idan u-
ungnga yu. Et nema-ma ngun Ameyun hi Apu Dios di kabunyan, tep emin
mambeggan hi-gatu ey iddawat tu Ispirituh tun hi-gada."

Di Jesus nan Satanas
(Matthew 12:22-30; Mark 3:20-27)

14 Wada etan hakey ni tuun nenganga tep wada neihuklung ni hi-
gatu. Nem ingkal Jesus etan neihuklung ey kaumhapit law etan tuu et
matngadda tutu-u.
15 Nem yadda etan edum ni nenang-ang ey kanday "Hi Satanas e
ap-apuddan kameihhuklung hu nengidwat ni kabaelan tun mengkal ni
kameihhuklung."
16 Yadda edum ey pinhed dan patnaan hi Jesus et kanday "Ipahding mu
miracle et keang-angan tu e makulug ni nalpu kan Apu Dios."
17-18 Nem inamtan Jesus hu daka nemnemnema et kantun hi-gaday
"Wadad nemnem yu e kanyuy hi Satanas kakelpuin kabaelan kun mengkal
ni kameihhuklung. Nem neihla huttan ni yuka pannemnem. Tep kaw
tuwak baddangan Satanas ni mengkal idan kameihhuklung ey humman
ida bega-en tu? Hedin makulug ni tuwak kabaddangin Satanas, tam tuwak
tep kabaddangin mengippesikked ni hi-gatu e apu da. Mebahbah hu
bebley hedin eleg ida man-uunnud hu ap-apuda et ida kamegennadwa hu
tuu. Hanniman dama hu han pamilyah e hedin eleg ida man-uunnud,
man lektattuy nekiwadda. Heni damad nan-ap-apuan Satanas e eleg
mannenneng hu nan-ap-apuan tu hedin mambubuhhulan ida dimonyoh
tu. Kanyuy hi Satanas hu kamemaddang ni hi-gak ni mengkal ni dimonyoh
ni kameihhuklung,
19 nem hedin makulug huttan ni kanyu, hi-gatu tep dama kamemaddang
idan edum yun kamengkal ni kameihhuklung. Humman keang-angan tun
naka-ihhalla kayun peteg.
20 Hedin ngun hi-gak, man nakka e-kala hu kameihhuklung tep wada
kabaelan Apu Dios ni hi-gak. Et huyya keang-angan tun immali law hu
intu-dak tun man-ap-apu."
21 Pinhed Jesus ni peamtan hi-gada e eta-ta-gey hi-gatu nem hi Satanas.
Heninnuy hu kantu: "Hedin wada na-let ni tuun man-eddug di baley tu
niya wada almas tu, man eleg mabalin ni wada menekkew ni hipan neiha-
ad etan di baley tu.
22 Nem hedin wada um-alin na-na-let nem hi-gatu, ey nanna-ud ni
apputen tu et pilliwen tu etan almas ni tuka pandinneli et pan-ellan tu
hipan nangkeiha-ad etan di baley et panggagadwa daddan edum tu."
23 Kan Jesus mewan ey "Ya tuun eleg mengullug ni hi-gak ey kamek-
ibbuhhul ni hi-gak. Ya etan tuun eleg tu pinhed ni umbaddang ni
pengullugan idan tuun hi-gak ey tuka degyunadda etan neminhed ni
mengu-unnud ni hi-gak."

Ya elaw idan dimonyoh ni kameihhuklung
(Matthew 12:43-45)

24 Wada mewan ina-abbig Jesus ni kantuy "Wada etan dimonyoh ni
kameihhuklung ni na-kal etan di tuun neihuklungan tu et an mandal-
adalan di desert e kamengennang-ang ni tu pan-iyyatuan. Endi tuka
hemmaka et kantuy 'Mambangngaddak ew etan di neihuklungan kun hini-
yan ku.'
25 Et mambangngad ey inang-ang tun kayyaggud law etan tuun neihuk-
lungan tun nunman.

26 Et an ali umewit humman ni dimonyoh ni pitun edum tu e lawah idan
peteg nem hi-gatu et maihuklung ida etan di tuu ey nema-ma law ni peteg
etan tuu nem yan eman ni laputu."

Yadda etan makulug ni kaman-am-amleng

27 Ginibbuh Jesus ni inhel huyya ey wadalli hakey ni bii etan di
neamung e kantuy "Meka-amleng ni-ngangu etan biin nengiungnga niya
nengipeinuinum ni hi-gam."
28 Nem kan Jesus ey "Nem nema-ma-ma amleng etan ni nangngel ni ehel
Apu Dios et u-unnuden tu."

Kamandinwadda tutu-un mengullug e hi Apu Dios hu nengitu-dak nan Jesus
(Matthew 12:38-42)

29 Kamangkedakkel ida tuun neamung di kad-an Jesus ey kantuy "Lawah
kayun tuun nunya. Yuka ippatnan memillit ni hi-gak ni mengippeang-ang
ni immatun ni kabaelan nan Apu Dios ma-lat amtaen yu hedin makulug ni
intu-dak tuwak nan Apu Dios. Nem endi edum ni iddawat nan Apu Dios
ni hi-gayun mengippeang-ang ni kabaelan tu nem ebuh hu neipahding lan
Jonah e prophet.
30 Yadda eman tuud Nineveh ey humman ni neipahding nan Jonah hu
nengiimmatunan dan hi-gatu intu-dak Apu Dios. Henin hi-gak e yalli etan
meippahding ni hi-gak hu pengi-immatunan yu e hi-gak hu intu-dak Apu
Dios.
31 Ya keang-angan tun lawah kayu ey heninnuy: Wada la eman biin
ap-apud Seba di Arabia. Edawwi humman ni bebley ni nalpuan tu, nem
immalid kad-an Solomon ni an mengngel ni laing tun indawat Apu Dios ni
hi-gatu. Nem yan nunya ey iyyadya-ak e nelalla-ing nem hi Solomon, nem
eleg yuwak kulluga.
32 Ya hakey mewan ni keang-angan tun kekastiguan yulli ey yadda la
eman tuud Nineveh. Tep yan kawedan Jonah ey inu-unnud da intuttuddu
tu et mantuttuyyuddan liwat da. Nem yan nunya ey iyyadya-ak e neta-
ta-gey nem hi Jonah, nem eleg kayu mengullug ni hi-gak et eleg kayu
mantuttuyyun liwat yu. Huyyadda keang-angan tun mekastigu kayullin
penuwetan Apu Dios ni tuud puyek.

Ya kapehding ni tuu ey kameippuun di wadad nemnem tu
(Matthew 5:15; 6:22-23)

33 Endi tuun tu integan hu kengkeh et tu ha-ninan. Nem ihha-dang tud
ka-ang-ang ma-lat han-ang-ang idan umhegep di bawang.
34 Ya mata hu kamei-ellig ni kamemnang ni nemnem ni tuu. Et humman
hu, hedin kayyaggud nemnem yu, man kayyaggud dama elaw yu. Nem
hedin lawah nemnem yu, man lawah dama elaw yu.
35 Et humman hu, helipat-i yu ma-lat eleg mahululan ni lawah hu
kayyaggud ni nemnem yu.
36 Hedin kayyaggud hu nemnem yu ey kayyaggud dama elaw yu. Huyya
kei-elligan etan ni dilag ni tuka bebnangi emin."

Ya lawah ni elaw idan Pharisee niyadda kamantuttuddun tugun Moses
(Matthew 23:1-36; Mark 12:38-40)

37 Negibbuh ni immehel hi Jesus et ayagan etan ni hakey ni Pharisee ni
an mekikkan di baley da et makilaw.
38 Ida mengngan ey natnga etan Pharisee tep eleg ipahding Jesus hu elaw
dan mambullu.

39 Nem kan Jesus ey “Hi-gayun Pharisee ey ma-nut yuka ikakkaguh hu
elaw yun meippanggep ni linih henin pengullahan ni basuh niya duyu,
nem lawah ni peteg hu nemnem yu, tep yuka pilliwa limmun edum yu
niya eleg yu kekkennenga hu pinhed ni annel yu.
40 Endi nemnem yu. Kaw eleg yu amta e hi Apu Dios ey inamta tu wadad
nemnem ni tuu, tep kaw beken hi-gatu nengapyan emin, ya kameang-ang
niya eleg meang-ang?
41 Beken hu elaw yun meippanggep ni linih hu ikakaguh yu, nem ya
kumaddan hu pemaddangan yuddan etan ni anggehemmek ni tuu, tep
humman hu kei-ang-angan ni kapengu-unnudin Apu Dios. Ipahding yu
humman et ibilang dakeyun Apu Dios ni malinih.

42 Anggehemmek kayu katteg ni Pharisee tep mekastigu kayulli. Ma-nut
yuka ikakkaguh ni um-idwat nan Apu Dios ni intanem yu, nem eleg yu
ippahding hu kayyaggud di edum yun tuu. Et ya kakulugan tu ey endi
impeminhed yun hi-gatu. Lebbeng dedan ni um-idwat kayun Apu Dios
idan intanem yu, nem entan tu iwalleng ida edum ni pinhed Apu Dios ni
pehding yu.

43 Anggehemmek kayun Pharisee tep mekastigu kayulli. Pinpinhed yun
hi-gayu umyudung di yuddungngan ni kametbal ni tuud simbaan. Ey
pinpinhed yun tettebalen dakeyun tutu-ud mulkaduh.
44 Makulug anhan et anggehemmek kayu. Anin ni eleg meamta e lawah
kayu et nanna-ud ni lawah kayu. Mukun kayu kamei-ellig etan di kulung
ni kapan-ingagasinin tutu-u, tep eleg da amta.”

45 Hinumang ni hakey ni kamantuttuddun Tugun Moses e kantuy “Apu,
anin ni hi-gami et nebaingan kamin nanghelan mun nuntan.”

46 Kan Jesus ey “Em, inamtak. Anin ni hi-gayun kamantuttuddun Tugun
Moses et anggehemmek kayu dama tep mekastigu kayulli. Yuka pillitadda
tuun mengu-unnud ida etan ni tugun yun neligat, e anin ni hi-gayu et eleg
yu kabaelan ni u-unnuden, nem endi hemek yun hi-gada.
47 Ey anggehemmek kayulli tep nemahhig ali kastigu yu. Tep ma-nut
kayu kamengennapyan kayyaggud ni kulung idan prophets Apu Dios ni
pintey idan aammed yu
48 ma-lat peang-ang yu e yudda kalispituha, nem ya kakulugan tu, ey
yuka ebbuluta humman ni impahpahding idan aammed yu. Pintey dadda
ey ingkapyaan yudda daman kulung da.
49 Inamta dedan Apu Dios huyya, mukun kantuy ‘Ittu-dak kudda
prophets et yadda apostles ni mengittenuttuddun meippanggep ni hi-gak,
nem mepettey ali edum ey meippehelheltap ali edum.’
50 Et humman hu, anin hi-gayun tuun nunya et mekastigu kayu, tep yuka
ebbuluta nemateyan idan aammed yun nunman idan prophets,
51 neipalpun Abel ingganah nan Sekariah, e pintey dad kad-an ni altar di
bawang ni Tempol. Ippidwak ni e-helen e makulug ni meilleggat kayullid
kastigu idan aammed yu, tep petteyen yulli dama etan intu-dak Apu Dios.

52 Anggehemmek kayun kamantuttuddun Tugun Moses tep kastiguen
dakeyun Apu Dios gapuh ni eleg yu pengituttudduin makulug ni keibbel-
linan ni tugun. Et anin ni hi-gayu et eleg yu pinhed ni u-unnuden. Ey
hi-gayu kaumhanin pengu-unnudan idan neminhed ni mengu-unnud.”

53 Hini-yan Jesus etan baley ni nekikannan tu ey nekilaw ida etan
kamantuttuddun Tugun Moses et yadda Pharisee. Dakel daka mahmahi
niya ida kamekihhubbeg nan Jesus,

54 tep pinhed dan wada meihlan e-helen tu ma-lat wada pengigga-dulan
dan pebehhul ni hi-gatu.

12

Emin tayu kapehpehding ey meamtallin hakey ni aggew
(Matthew 10:26-27)

1 Yan nunman ey neamung ida kalibulibun tutu-u et kamangkeigsin hu
edum. Inlapun Jesus ni mantuttuddu et kantuddan disipol tuy "Helipat-i
yu hu elaw idan Pharisee et eleg yu u-unnuden, tep henidda kayyaggud,
nem lawah hu nemnem da.
2 Nem endi mabalin ni wada meitlu, tep anin ni eleg meamtan nunya et
meamtallin edum ni aggew.
3 Emin in-inhel yud engeenget ni e-ebbuh kayu, ey mandingngel alin
kewa-waan tu. Ey emin ituttubbu yud bawang di nelekbian ey meitkuk
alid bubung et amtaen alin emin ni tuu.

Ya kumaddan hu tekkutan tayu ey ya panliwwatan tayun Apu Dios
(Matthew 10:28-31)

4 E-helen kun hi-gayun gagayyum ku e entan tu takusidda etan memettey
ni hi-gayu, tep hedin pintey dakeyu, endi law edum ni ippahding dan hi-
gayu. Ya ittugun kun hi-gayu, ey
5 hi Apu Dios hu takusi yu, tep dammutun petteyen dakeyu, niya
dammutun pellaw tu linnawa yud impiernoh e kalawwin kamekastigu.
Hi-gatu hu kan kun tekkutan yu.
6 Ya pippiwweng ey endi balol da tep dewwan hepeng ni ebuh hu bayad
ni lima. Nem kaippaptek idan Apu Dios.
7 Et nema-ma ngun hi-gayu, tep anin ni ya bilang ni bewek yu et inamta
tu e kei-ang-angan tun e-etteng kapengikkegguh Apu Dios ni hi-gayu. Et
humman hu, entan takut yu tep nebalol kayun peteg ni hi-gatu nem yadda
pippiwweng."

Entan baing yun mengippeamtan kayu kamengullug nan Jesus
(Matthew 10:19-20; 10:32-33)

8 Kan mewan Jesus ey "Ya tuun menghel ni edum tun tuun tuwak
kakulluga ey ibbilang ku daman tuuk di hinanggaddan anghel Apu Dios.
9 Nem hedin ya etan tuun menghel di edum tun tuu e eleg tuwak kulluga
ey eggak ali dama ibbilang ni tuuk di hinanggaddan anghel Apu Dios.
10 Ya tuun memihhul ni hi-gak e Pengulwan ni emin ni tuu ey dammutun
pessinsahan Apu Dios humman ni liwat tu. Nem ya tuun memihhul ni
Ispirituh Apu Dios ey eleg mepessinsahi humman ni liwat tu.
11 Hedin ya yuka pengullugin hi-gak hu umhulun ni dakeyu panhu-
malyaan di hinanggaddan Jews et yaddad hinanggaddan ap-apun gubilnu,
entan kakkaguh yun ihhumang yu.
12 Tep ya Ispirituh Apu Dios hu mengittuddullin hi-gayun e-helen yu."

Ya etan kedangyan ni tuu

13 Wada etan hakey ni tuun nekiemung e kantun Jesus ey "Apu, ehel
mun agik et panggadwa mi etan impebeltan ni ammed min hi-gami."
14 Hinumang Jesus e kantuy "Endi lebbeng kun manhuwet niya mengad-
wan beltanen yu."
15 Kan Jesus idan neamung ey "Helipat-i yu et eleg yu gamgaman ni ellan
hu beken yu nan-aatuan, tep anin ni piga kinedangyan ni tuu ey beken
humman ni nangnged ni biyag tu."

16 Et ehelen Jesus ni hi-gada hu hakey ni a-abbig. Kantuy “Wada etan
kedangyan e yimmaggud hu inggaud tu.
17 Kaumnenemnem tep nangkapnu alang tu et endi law hu pengihha-dan
tu.
18 Entanni ey kantuy ‘Heballi bukkalen kudda alang ku et hululan
kuddan etta-teng et pengiha-adan kun meenni niya edum ni limmuk.
19 Dakel huyyan nan-aatuan ku. Et anin ni pigan toon hu melebbah
et eleg me-puh. Anin ni umyenuyyuddungngak et mammangngannak ey
menginnuinnummak niya man-am-amlengngak.’
20 Nem kan Apu Dios ni hi-gatuy ‘Neka-ihhalla huttan ni muka pannem-
nemnem! Yan nunyan hileng ey mettey ka et endi silbi tudda humman ni
limmum.’ ”
21 Et kan Jesus ey “Hanniman ali meippahding etan ni tuun ebuh
kinedangyan tun tuka nenemnema et eleg tu nemnema hu pansilbian tun
Apu Dios.”

Hi Apu Dios hu idinel tayun mengippaptek ni hi-gatsu (Matthew 6:25-34)

22 Kan mewan Jesus idan disipol tuy “E-helen kun hi-gayu e entan
kakkaguh yun mahapul yud biyag yu, ya kennen yu niya balwasi yu.
23 Mahapul ni nemnemen ni tuu hu hipa gaputun wada biyag tu, beken
ya kennen niya balwasi tun ebuh hu nenemnemen tu.
24 Nemnem yudda kedi hu sisit, eleg ida mantennem ey eleg ida man-enni
niya endi alang da, nem kenamung hi Apu Dios ni kennen da. Et nema-ma
ngun hi-gayun tuu e peka-ippaptek dakeyun hi-gatu, tep nebalbalol kayu.
25 Hakey pay, kaw hedin umkakaguh kayu, man dammutun medud-
dukkey hu biyag yu anin ew ngun nekemtang?
26 Ey teaye endi hu kabaelan yun mengippahding ew ngun nunman, man
kele kayu kaumkakaguh ni edum ni mahapul yu?
27 Nemnem yudda kedi hu hakhaklung di halun. Eleg ida mangngunu ey
eleg ida man-ebbel ni balwasi da. Nem kakkayyaggud ang-ang da nem ya
ang-ang ni nenginan balwasi lan Solomon e kedangyan ni peteg ni patul.
28 Et humman hu, hedin hanniman kapemaptek Apu Dios idan habung
ni wadan nunya, nem meeppuyan ni kabbuhhan, kaw beken ni nema-
ma pemaptek tun hi-gayun tuu? Ey kele eleg kayu medinnel e ippaptek
dakeyun Apu Dios?
29 Entan kakaguh yun meippanggep ni mahapul yu, ya kennen yu niya
innumen yu.
30 Yadda kamengikkakaguh idan nunya ey yadda etan eleg mengullug
nan Apu Dios. Nem hedin hi-gayu, man wada hi Ameyu e hi Apu Dios ni
nengamtaddan nunyan mahapul yu.
31 Ya kumaddan keilla-kaman yud nan-ap-apuan Apu Dios hu pehebballi
yun nemnemen et nanna-ud ni iddawat tun emin hu mahapul yu.

Ya kinedangyan ni kamengullug ey wadad kabunyan (Matthew 6:19-21)

32 Hi-gayuddan kamengu-unnud ni hi-gak, entan pandanag yu, tep
kaman-am-amleng hi Apu Dios ni nemilin hi-gayun meibbillang di nan-
ap-apuan tu.
33 Igtang kayun limmu yu et ibaddang yuddan newetwet, ma-lat gapun
nuntan ni ippahding yu ey meweddalli kinedangyan yud kabunyan ni eleg
me-puh, eleg metekkew niya eleg mebahbah.

34 Tep hedin yad kabunyan hu kad-an ni kinedangyan ni tuu, man
yadman dama hu tuka nenemnema. Nem hedin yad puyek kad-an ni
kinedangyan tu, ey yadman dama hu tuka nenemnema.

Ya ellian ali mewan Jesus di puyek.

35-36 Ang-ang yu et mandaddan kayullin pambangngadan ku, henin
kapandaddaniddan bega-en ni daka penehheggedin keibbangngadan ni
apu dan an nekihemul di kasal, ma-lat hedin um-ali et tugtugen tu lekbi,
ey gagannu idan mengibbeghul.
37 Um-amleng ida bega-en hedin um-ali apuda ey ha-kupan tuddan
kamanhehhegged ni hi-gatu. E-helen kun hi-gayu e mambalwasi etan Apu
dan balwasin bega-en et idaddanan tuddan kennen da.
38 Anin ni gawan hileng winu anin ni kimmapih hu pambangngadan ni
apu da et um-amleng idan menehheged ni hi-gatu, tep nanna-ud ni wada
iddawat tun hi-gadan panyaggudan da.
39 Nemnem yu e gullat ni inamtan kambaley hu ellian ni matekew et eleg
tu hi-yana baley tu, tep eddugan tu ma-lat eleg humgep hu matekew.
40 Heni daman hi-gayu, e mahapul ni mandaddan kayun kenayun ni
menehhegged ni hi-gak e Pengulwan ni emin ni tuu, tep eleg yu amta hedin
pigan tu pambangngadan ku."

Ya etan lawah niya kayyaggud ni bega-en
(Matthew 24:45-51)

41 Immehel hi Peter et kantun Jesus ey "Kaw hi-gami muka pampengit-
tuggunin nuntan winu emin eya tuu?"
42 Hinumang Jesus e kantuy "Ya etan nelaing niya kameiddinnel ni bega-
en ey hi-gatu pillien ni apu tun pan-ap-apuddan edum tun bega-en ni
mengippaptek ni kennen da hedin nedatngan hu pengngannan da.
43 Um-amleng etan bega-en hedin um-ali apu tu ey ang-angen tu e
kayyaggud tuka pehpehding.
44 Nemnem yu eya e-helen kun hi-gayu, hedin hanniman hu pehpehding
tu, ey peta-gey ni apu tu hu saad tu et mambalin ni hi-gatu hu
mengippaptek ni emin ni limmun nunman ni apu tu.
45-46 Nem hedin kan nunman ni bega-en di nemnem tu ey 'Anin hipa
pehding ku yaggud mebeyyag ali ap-apu mid linawwan tu.' Et pelilligatan
tudda edum tu, niya ebuh hamul niya buttebutteng ni tuka pehpehding.
Nem entanni ey immali etan apu da et ha-kupan tu humman ni tuka
pehpehding et kastiguen tun henin kastiguddan etan ni eleg mengu-unnud.
47 Ya bega-en ni nengamtan tugun ni apu tu, nem eleg tu u-unnuda, ey
nemahhig kastigu tu.
48 Nem ya bega-en ni eleg mengamtan tugun ni apu tu, et eleg tu u-
unnuden, ey mekastigu dama, nem beken ni nemahhig hu kastigu tu. Ya
etan tuun nenemneman niya wadwada-an di emin, ey hi-gatu et kuma
hu e-etteng pehding tun panyaggudan. Et humman hu, hedin et-eteng hu
neidinel ni hakey ni tuu, ey mahapul daman et-eteng hu pehding tu. Ey
hedin et-eteng ni peteg hu neidinel ni hakey ni tuu, ey et-eteng ni peteg
dama hu mahapul ni pehding tu.

Ya kegennadwaan idallin tuu tep nambabaklang hu daka pannemnem meippanggep Jesus
(Matthew 10:34-36)

49 Ya gaputun inlian ku eyad puyek ey ma-lat meamta hu kamengullug
et ya eleg mengullug. Ey pinhed ku- et anhan ni megibbuh law huyyan
ngunuk.
50 Nemahhig ali panligligatan ku et deh e anin ni nunya et endin hekey
linggep ku ingganah megibbuh humman ni ligat ku.
51 Kaw kanyuy immali-ak ma-lat luminggep emin hu tuud puyek? Eleg,
tep dakel idalli mambabakal gapuh ni hi-gak.
52 Meippalpun nunya, ey anin hampamilyah et eleg ida man-uunnud e
manhahalladda.
53 Anin idan han-aamma, yadda han-iinna et yadda han-aaydu et
manhahalladda."
54 Kan mewan Jesus idan neamung ey "Hedin tengngawen yu kabunyan
ey nekulputan, ey kanyuy um-udan. Ey makulug ni um-udan.
55 Hedin tengngawen yu kabunyan ey endi kulput, kanyuy meuggew. Ey
makulug ni meuggew.
56 Maitek kayun peteg. Nelaing kayun mengamtan keibbellinan ni
yuka ang-angad kabunyan niyad puyek, nem kele kayu kametemman
mengimmatun ni kamekapkapyan nunya?
57 Kele eleg yu amta kayyaggud ni pehding yu?
58 Hanniman mewan hedin wada mengiddiklamuh ni hi-gayu e ipatna
yun mekihhummangan ma-lat eleg dakeyu ilaw di huwet. Tep peella
dakeyun huwet et dakeyu pekellabut.
59 E-helen kun hi-gayu e hedin neikelabut kayu, man eleg kayu
meibbukyat ingganah beyyadan yun emin hu multa yu, anin hepeng."

13

Emin tuu ey mahapul ni mantuttuyyuddan liwat da

1 Yan nunman ni kamantuttuddu hi Jesus, ey wadadda etan ni
nekiemung hu nengipeamtan hi-gatu meippanggep idan iGalilee ni impa-
petey Pilate et i-dum tu kuheyaw dad kuheyaw ni killeng da.
2 Hinumang Jesus e kantuy "Kaw kanyu nem nehalman hu liwat da nem
yadda edum ni tuud Galilee gapu tep henin nunman hu elaw ni neteyyan
da?
3 Eleg. Nem e-helen kun hi-gayu e nanna-ud daman mettey kayu hedin
eleg kayu mantuttuyyun liwat yu.
4 Henidda mewan eman lan hampulut walun netey ni nede-hilan ni
netukkad ni eta-gey ni baley di Siloam. Kaw penghel yu nem gaput
henin nunman hu neteyyan da ey nekalliwtan ida nem yadda edum dan
bimmebley di Jerusalem?
5 Eleg! Nem e-helen kun hi-gayu e nanna-ud daman mettey kayu hedin
eleg kayu mantuttuyyun liwat yu."

Ya a-abbig ni meippanggep etan ni keyew e fig

6 Entanni et a-abbigen Jesus hu meippanggep etan keyew ni fig. Kantuy
"Wada etan lakin wada intanem tun fig. Kaumlaw ni menang-ang ni lameh
tu, nem endi tuka illameh.
7 Et kantu etan ni tuka pangngungngunnu ey 'Lengeh mu katteg eman
keyew tep tellun toon law ni nakka hellippat-i lemmehan tu ey eleg
umlameh. Ebuh diman ey kaum-eennan.'
8 Nem kan etan ni tuka pangngungngunnu ey 'Apu, diman ni han toon
et ku-kuan ku hengeg tu et ha-adan kun abonoh et

9 hedin dedangngun kapyatun eleg umlameh ni balin tu, hanmulli
impalngeh.' "

Ya nangkalan Jesus ni bu-kung etan ni bii

10-11 Hakey ni Sabaduh ey kamantuttuddu hi Jesus di simbaan ni Jew,
ey wadad man hu biin ni impandegeh ni neihuklung ni dimonyoh ni
hampulut walun toon.
12 Nebu-kung et eleg mabalin ni man-andeng ni um-ehneng. Inang-ang
Jesus ey inaygan tu et kantuy "Na-kal law degeh mu."
13 Kimpan Jesus annel tu ey pinhakkeyey neandeng beneg tu et dayawen
tu hi Apu Dios.
14 Nem bimmunget etan Jew ni ap-apud simbaan tep ingkal Jesus degeh
nunman ni bii ey Sabaduh e kamengillin ni aggew. Kan nunman ni ap-apu
etan idan neamung ey "Wada enem ni aggew ni pangngunnuan. Hedin
pinhed yun me-kal degeh yu, ali kayun edum ni aggew, beken ni Sabaduh."
15 Hinumang Apu Jesus e kantuy "Maitek kayun peteg! Emin kayu ey
yuka ukkaha iket ni newang yu et ya kebayyu yu et yudda impainuman,
anin ni Sabaduh.
16 Iyyadya eya biin helag Abraham e hampulut walu toon hu nandegehan
tu, tep impandegeh Satanas. Kaw lawah hu nangkalan kun degeh tun
Sabaduh?"
17 Inhel Jesus huyya ey bimmaing ida etan tuun kamengehhing ni hi-gatu.
Nem kaman-am-amleng ida edum ni tuu gapuh nunman ni kayyaggud ni
impahpahding Jesus.

Ya etan ekkeket ni bukel
(Matthew 13:31-32; Mark 4:30-32)

18 Kan Jesus ey "Wada ituttudduk ni hi-gayun meippanggep ni nan-ap-
apuan Apu Dios.
19 Kamei-ellig hu nan-ap-apuan Apu Dios etan ni bukel ni mustard e keek-
eketan di emin ni bukel. Simmemel et meetteng et pambuyaan idan sisit
di pangetu."

Ya etan yeast
(Matthew 13:33)

20 Entanni ey kan Jesus ey "Hipa mewan hu hakey ni kei-elligan ni nan-
ap-apuan Apu Dios?
21 Kamei-ellig etan ni yeast ni ingkamdug ni hakey ni biid alinah et
palbag tu etan kinapya tun sinapay."

Ya etan nahkit ni habyen
(Matthew 7:13-14, 21-23)

22 Yan kapenglawwid Jesus di Jerusalem ey nanda-guh ida etan idad
bebley ni nengidlanan da et mantuttuddu.
23 Entanni ey wada etan hakey ni tuun nengibgan hi-gatu e kantuy "Kaw
hahhakkey ida mehellakniban?"
24 Kan Jesus ey "Em, tep neligat ni u-unnuden hu kameituttuddun
meippanggep nan Apu Dios. Heni etan ni ekkeket ni habyen ni neligat
ni hehgepan. Et humman hu, ipahding yun emin hu kabaelan ni pehding
yun mengu-unnud nan Apu Dios anin ni neligat, tep ma-nut dakel hu tuun
neminhed ni umlaw di kad-an tu, nem hahhakkey ida peka-law diman.
25 Tep hedin eleg yu ippahding hu kabaelan yun mengu-unnud ey heni
kayulli etan ni tuun pinhed tun umhegep etan di baley, nem inlekbi etan
ni kambaley. Et kaum-eehneng di dallin. Et tagan tu tugtug et kantuy 'Apu,

pahgep muwak anhan.’ Nem kan etan ni kambaley ey ‘Eleg daka pehgep,
tep eleg daka amta.’
26 Nem kan etan ni tuuy ‘Tam nekikakikan kamin hi-gam niya nantut-
tuddu kad bebley mi ey kele kammuy eleg muwak amta?’
27 Nem immehel mewan etan kambaley et kantuy ‘Makulug et eleg daka
amta. Pampenga-allaw ka, tep lawah kan tuu.’ Henin nunya hu pehding
alin Apu Dios ni hi-gayu hedin eleg kayu mantuttuyyun liwat yu.
28 Umnanginangih kayulli niya ngellingellidihen yulli ngipen yun
penang-angan yu e wadaddad kad-an Apu Dios ida aammed tayu la e hi
Abraham, hi Isaac, hi Jacob et yadda emin hu prophets Apu Dios. Ey hedin
hi-gayu, man eleg dakeyu pehgep.
29 Ey anin idallin kamengullug di kebebbebley di puyek ey wadaddad
man ni kamekikkikkan nan Apu Dios.
30 Nemnem yu eya e-helen ku: yadda tuun endi bilang dan nunya ey
hi-gadalli meibbillang ni eta-gey ey yadda tuun kameibbillang ni eta-gey
ni nunya ey hi-gadalli endi bilang tu.”

Ya et-eteng ni impeminhed Jesus idan tuud Jerusalem
(Matthew 23:37-39)

31 Entanni ey wadadda immalin Pharisee di kad-an Jesus et kandan hi-
gatuy “Mahapul ni um-a-allaw kadya, tep pinhed Herod ni petteyen daka.”
32 Hinumang Jesus et kantuy “Lakkayuy di kad-an nunman e hi Herod
e nekattalam, et ehelen yun hi-gatu e pan-e-kalen kuddan nunya et yan
kabbuhhan hu kameihhuklung ni dimonyoh niya degeh idan tuu. Et yan
katlun aggew ey megibbuh hu ngunuk.
33 Anin attu lawwan kun nunya, yan kabbuhhan et yan bewahtu et endi
an mengi-leg ni hi-gak. Tep mahapul ni umlawwak di Jerusalem e bebley
ni nematepateyan da lan nunman idan prophets Apu Dios, tep yadman
dama pemetteyan dan hi-gak.
34 Hi-gayun tutu-ud Jerusalem, anggehemmek kayu, tep nanna-ud ni
mekastigu kayu. Yuka pampateyadda prophets, niya yudda kapanteng-
baadda hu kamengituttuddun ehel Apu Dios. Neminpigga hu pinhed ku-et
anhan ni pengemmungan ni hi-gayu henin kapengemmungin manuk idan
impah tud payak tu, nem eleg yuwak pinhed.
35 Em, anggehemmek kayu, tep iwwalleng Apu Dios hu Tempol et ya
bebley yu. Et e-helen kun hi-gayu e eleg yuwak ali law ang-anga ingganah
kanyuy ‘Kakkayyaggud hu intu-dak Apu Dios e kamengippeamtan hi-
gatu.’ ”

14

Ya nangkalan Jesus ni degeh etan ni tuun limmebag annel tu

1 Hakey ni Sabaduh, ey limmaw hi Jesus ni an nekikan di baley ni hakey
ni ap-apuddan Pharisee. Ey emin ida etan tuun wadad man ey daka
hellipat-i hu pehding tu,
2 tep wadad hinangga tu etan tuun limmebag ida heli tu et ya ngamay
tu.
3 Kan Jesus idan kamantuttuddun Tugun Moses et yadda Pharisee ey
“Kaw kai-abulut ni Tugun Moses hu pengkalan kun degeh ni tuun Sabaduh
e kamengillin ni aggew?”
4 Ey endi kamenummang ni hi-gatu et kapaen tu humman ni kamand-
edgeh et ma-kal degeh tu et paenamut tu.

5 In-ang-ang Jesus ni hi-gada et kantuy “Inna-nu hedin me-gah hu u-
ungnga yu winu newang yud edallem ni bitu, kaw anin ew ni diman tep
Sabaduh? Inamtak et yu gegannuen ni nuhnuhen.”
6 Endi da penummang nunman et ida kaum-eneeneng.

Ya tugun ni pengippebabahan ni annel

7 Yan nunman ni wada hi Jesus di diman ni baley ni tu nekikannan
ey tudda kaang-ang-anga etan tutu-un kamenggep ni kamampippilliw ni
umyudung etan di yuddungngan ni kametbal. Et kan tuddan nunman ni
tutu-un neayagan ey
8 “Hedin umlaw kayun an mekihhemmul di kasal, ey entan an yudung
di yuddungngan ni kametbal. Tep hedin um-ali etan kametbal, ey
9 pea-allaw dakeyu etan ni nengayag ni hi-gayu et ya etan kametbal
hu peyuddung tud yinudungan yu. Anggeba-ing hu yu ke-kalan di
yuddungngan ni kametbal et kayu mei-tan di yuddungngan ni nebabah
ni tuu.
10 Kayyaggud hu hedin wada nengayag ni hi-gayu, heballi yudung kayud
yuddungngan ni nebabah ni tuu, et hedin um-ali etan kambaley ey kantuy
‘Agik, ka yudung eman di yuddungngan ni kametbal,’ ey han ka limmaw ni
umyudung diman. Et hedin hanniman, nanna-ud ni tettebalen dakaddan
edum mun an nekihemul.
11 Huyya tugun ku, tep ya tuun tuka peta-gey annel tu ey meibbabah ali.
Nem ya tuun tuka pebabah hu annel tu ey meiddeyyaw ali.”
12 Kan Jesus etan ni nengayag ni hi-gatuy “Hedin mampehemmul ka,
beken ida gagayyum mu niya aaggim ni kedangyan hu ayagim, tep
eyyagan dakalli dama hedin mampehemmul ida et heni nebayadan hu
mu nekihemulan.
13 Nem hedin mampehemmul ka, yadda newetwet, yadda nepikluy,
yadda nepi-day et yadda nekulap hu ayagim,
14 et um-amleng ka, tep anin ni endi kabaelan dan memeyyad ni hi-
gam, ey wadalli panyaggudam ni melpun Apu Dios ni penegguan tuddallin
nangketey ni imbilang tun kayyaggud.”

Ya a-abbig ni pekihhemmulan di kad-an Apu Dios
(Matthew 22:1-10)

15 Dingngel etan ni hakey ni tuun nekikan ey kantun Jesus ey “Um-
amleng etan tuun an mekikkan alid kad-an Apu Dios.”
16 Hinumang Jesus ni a-abbig e kantuy “Wada etan tuun ninemnem tun
mampehemmul et paeyag tudda dakel ni tuun an mekikkan.
17 Neidaddan emin hu kennen et itu-dak tu bega-en tun an mengeyyag
ni hi-gada. Kantun hi-gatuy ‘Kan mun hi-gada ey, ikeyuy tep neidaddan
law hu kennen.’
18 Nem emin ida etan tuun neaygan ey kanday endi inna-nu dan umlaw.
Ya etan hakey ey kantuy ‘Eggak um-ali, tep wada ginetang kun puyek et
pakkaw ni nak ang-angen.’
19 Ya dama etan hakey ey kantuy ‘Eggak um-ali, tep ginetang ku
hampulun newang et nak ida kahakkehakkeyan ippatnan pan-elladu.’
20 Et ya etan hakey ey kantuy ‘Eggak um-ali, tep pakeahwak.’
21 Nambangngad etan bega-en di kad-an ni kan bega-en ni hi-gatu, et
ehelen tu hu inhel ida etan ni tuun neaygan, ey bimmunget et kantuy
‘Lakkay di dalan niyad mulkaduh et mudda pan-aygan hu nangkewetwet,
yadda nedahuy, yadda nekulap niyadda nepi-day.’

22 Neba-ba-ba ey nambangngad etan bega-en tu ey kantuy ‘Apu, inu-
unnud ku inhel mu, nem kulang immalin tuu.’
23 Kan etan ni kan bega-en ni hi-gatuy ‘Lakkay idad keltad et yaddad
dalan et piliten mudda dakel ni tuun um-ali, tep pinhed kun mepnu tuud
baley ku.
24 Nem e-helen kun hi-gam e endi, anin hakey ida etan ni tuun neaygan
ni laputu hu menamtam ni indaddan kun hemmulen.’ ”

Ya tuun mengu-unnud nan Jesus ey mahapul ni hi-gatu pakappinheden tu
(Matthew 10:37-38)

25 Hakey ni aggew ey dakel ida tuun nekilaw nan Jesus. In-ang-ang tun
hi-gada et kantuy
26 “Ya tuun neminhed ni mengu-unnud ni hi-gak ey pakkaw ni e-etteng
hu peminhed tun hi-gak nem ya a-ammed tu, ya ahwa tu, yadda u-ungnga
tu, yadda agitu, anin ya annel tu. Em, pakkaw hanneya pehding tu et han
dammutun meibbillang ni disipol ku.
27 Ey ya tuun eleg tu han-isipel ni mekihelheltap ni hi-gak ey eleg tuwak
han-u-unnud.
28 Hedin pinhed yun mengu-unnud ni hi-gak, ey mahapul ni pekannem-
nem yu. Henin etan ni tuun pinhed tun mengapyan et-eteng ni baley e
pakkaw pekannemnemen tu hedin hanggela tun kapyaen.
29 Tep hedin inhamang tun ebuh etan baley ey na-puh pihhuh tu et eleg
tu gibbuhen, ngi-ngi-ngian idan edum tun tuu.
30 Kandalliy ‘Wada etan tuun nengilepun mengapyan et-eteng ni baley,
nem eleg tu hanggelan gibbuhen.’ ”
31 Kan Jesus mewan ey “Hedin wada patul ni pinhed tun gubbaten hu
edum ni patul, mahapul ni pekannemnemen tu hedin dammutun apputen
ni hampulun libun sindalu tu hu dewampulun libun sindalun buhul tu.
32 Nem hedin nemnemen tuy eleg tu han-apput, pakkaw ni um-itu-
dak ni an mekihummangan ma-lat eleg ida matuluy ni manggubbat, nem
manggayyum ida.
33 Heni daman etan ni tuun neminhed ni mengu-unnud ni hi-gak e
mahapul ni ittuppug tun hi-gak hu nemnem tu, tep hedin wada hin-appil
ni u-unnuden tu e beken hi-gak ni ebuh ey eleg mambalin ni disipol ku.”

Ya endi silbi tun ahin
(Matthew 5:13; Mark 9:50)

34-35 Kantu mewan ey “Ya ahin ey kayyaggud tuka pansilbii. Nem hedin
na-kal tamtam tu, man endi law silbitu ey eleg mabalin ni an pebangngad
humman ni tamtam tu. Et humman hu, ibbeng ew katteg law. Ya
neminhed ni mengngel nunyan inhel ku ey nemnemnem tu et awatan tu.”
*

15

Ya a-abbig meippanggep ni kalneroh ni netalak
(Matthew 18:12-14)

1-2 Hakey ni aggew ni kamantuttuddu hi Jesus ey wadadda kaman-
emmung ni buwis niyadda edum dan nangkeliwtan di kad-an tun
mengngel ni tuka ituttuddu. Et yadda Pharisee niyadda kamantuttuddun

* **14:34-35** **14:34-35** Ya keibbellinan tu huyya ey yadda neminhed ni mengu-unnud nan Jesus Christo e pakkaw ni pakannemnemen tu, tep hedin eleg tu han-u-unnud tep wada edum ni pinhed tun u-unnuden, man endi silbi tun tu pengippatnaan ni mengu-unnud ni hi-gatu.

Tugun Moses ey ida kamangnguddu e kanday "Huyya ngu daman tuu e
kele tuka pekahhengnguda eyadda nangkeliwtan ni tuu ey kamekikkan
man anhan ni hi-gada?"
3 Hinumang idan Jesus ni a-abbig meippanggep ni netalak ni kalneroh.
4 Kantuy "Inna-nu hedin wada hakey ni tuun wada hanggatut ni
kalneroh tu ey netalak hakey, kaw eleg tu hi-yana etan nahyam et heyam
di pattullan et tu hamaken etan hakey ni netalak ingganah hemmaken tu?
5-6 Et hedin himmak tu, man-am-amleng ey pinhan tu et ienamut tu et
kan tuddan gagayyum tu niya sinakdul tuy 'Kaemung itsu et man-am-
amleng itsu, tep himmak ku netalak ni kalneroh ku.'
7 Henin nunman ni tuu e heni netalak tep ya liwat tu, nem entannit
nantuttuyyu ey heni nehamak. E-helen kun hi-gayu e et-eteng amleng
di Apu Dios di kabunyan ni pantuttuyyuan ni hakey ni tuun neliwatan,
nem ya nahyam et heyam ni kanday kayyaggud ida et eleg mahapul ni
mantuttuyyudda."

Ya etan palatah ni netalak

8 Kan mewan Jesus ey "Hipa pehding ni biin wada hampulun palatah tu
ey netalak hakey, kaw eleg tu integi kengkeh et manegad ma-lat peka-ang-
angen tud emin di hulek ingganah hemmaken tu?
9 Et hedin himmak tu, eyyagan tudda gayyum tu niyadda sinakdul tu et
kantuy 'Man-am-amleng itsu, tep himmak ku hu netalak ni palatah ku.'
10 E-helen kun hi-gayu e hanniman ida dama hu anghel Apu Dios e ida
kaman-am-amleng hedin wada hakey ni tuun nantuttuyyun liwat tu."

Ya etan nantalak ni kat-agun laki

11 Nan-ab-abig mewan hi Jesus e kantuy "Wada etan hakey ni tuun wada
dewwan lakin u-ungnga tu.
12 Entanni ey kan etan ni udidyan nan ameday 'Idwat mun hi-gak hu
beltanen ku.' Et gedwaen ameda hu limmu tu et idwat tuddan nunman ni
dewwan u-ungnga tu.
13 Nelabah pigan aggew ey inggatang ni udidyan emin hu bineltan tu et
hi-yanen tu baley ameda et lumaw di edawwin bebley et tu legelegemen
ni inu-ummah hu pihhuh tu et maumah emin.
14 Entanni ey wada bisil di kebebbebley diman ni linawwan tu et kameu-
upa, nem endi law pihhuh tu.
15 Et an manemak ni pekittangdanan tu. Nambalin ni bega-en et ya
ngunu tu ey mampaptek ni killum.
16 Neka-upa et anin na-mun kennen ni killum et kennen tu, nem endi
anhan hu kaum-idwat ni kennen tu.
17 Entanni law ey tuka nemnemnema humman ni tuka panhelheltapi
et kantud nemnem tuy: Dakel ida bega-en ama ey kamehewwahawwal
kennen da. Ey iyyadya-ak di deya e metteyyak ni upak. Mambangngaddak
ew di kad-an ama et kangku la ey
18 'Ama, nanliwattak nan Apu Dios niya nambahullak ni hi-gam.
19 Eleggak law meibbillang ni u-ungngam, nem ibilang muwak anhan ni
bega-en mu.'
20 Humman hu ninemnem tun pehding tu et umgah ni mambangngad di
baley ametu.
Neidawwi ni pay di baley da ey inimmatunan ametu ey kaman-am-
amleng ni peteg ni nenang-ang ni hi-gatu. Nambesik hi ametun an
menipngat ni hi-gatu et akwalen tu.

21 Kan nunman ni u-ungngatu ey ‘Ama, nanliwattak nan Apu Dios niya
nambahullak ni hi-gam. Eggak law meibbillang ni u-ungngam.’
22 Nem kan ametuddan bega-en tuy ‘Papuut yu et yu alen hu kekakayyag-
gudan ni balwasi et pebalwasi yu eyan u-ungngak. Iha-ad yu singsing di
kimeng tu niya patut di heli tu.
23 Ey kayulli alan mateban kilaw ni baka et wa-teken yu et hamulen tayu
et man-am-amleng itsu.
24 Tep huyyan u-ungngak ey heni netey, nem ay simmagu, netalak, nem
ay nehamak.’ Et ilepu dan man-am-amleng.
25 Wada etan pengulwan di payew ni nunman. Et yan ennamutan tu
e kamenetteng di baley da, ey dingngel tu gangha niya inang-ang tudda
kameneyyaw.
26 Inaygan tu hakey ni bega-en et ibegatu hipa gaputun daka panggang-
hai niya daka peneyyawi.
27 Kan ni bega-en ni hi-gatuy ‘Immanemut dedan etan agim et pepalsin
amam hu kilaw ni baka ma-lat man-am-amleng itsu tep mategu hi agim.’
28 Nem bimmunget etan pengulwan ey eleg tu pinhed ni umhegep di
baley da. Et umhep hi ametu et tu a-alluken.
29 Nem kantun ametuy ‘Nebayag ni ingngununungunuan daka e heni-ak
himbut ey endin hekey nak kinehing ni intugun mu. Nem endi indawat
mun hi-gak anin ew ngun impah ni gelding et hamulen middan gagayyum
ku.
30 Nem yan nunyan immanemut eya u-ungngam ni nengumah ni pihhuh
mu gapuh ni lawah ni bii ey impalsian mun mateban baka.’
31 Kan ametuy ‘Hi-gam e u-ungngak ey wadawada kan kenayun di kad-
an ku et emin hu limmuk ey ellam ni emin.
32 Kayyaggud tu man-am-amleng itsu tep heni netey hi agim, nem ey
netagwan. Ey heni netalak, nem ay nehamak.’ ”

16

Ya etan lawah ni bega-en

1 Wada mewan ina-abbig Jesus idan disipol tu e kantuy “Wada etan
kedangyan ni wada hakey ni bega-en tun kamengipaptek ni limmu tu.
Entanni ey dingngel etan ni kedangyan e kau-ummahan etan ni bega-en
hu pihhuh tu et
2 paeyag tu et kantun hi-gatuy ‘Kaw makulug eya dingngel kun muka
u-ummaha pihhuh ku? I-lim ida neitudekan ni limmuk, tep me-kal kad
ngunum.’
3 Kan nunman ni bega-en di nemnem tuy ‘Hipa na-mu pehding ku, tep
ay e-kalen da-ak di ngunuk ey eggak umkipuh ni mangge-ud niya nakka
umbaing ni mangkekkeddew ni mahapul ku.
4 Nem anin, inamtak pehding ku ma-lat hedin me-kallak, man wadaddalli
gagayyum kun memaddang ni hi-gak.’
5 Et ayagan tudda etan immutang etan ni kan bega-en ni hi-gatu et
hakkehakkeyen tuddan inungbal.
6 Kantu etan ni nemangulun immutang ey ‘Piga utang mun apuk?’ Kan
nunman ni immutang ey ‘Hanggatut ni galon ni mansika.’ Kan etan ni
bega-en ni hi-gatuy ‘Adyah etan neitudkan ni utang mu. Yudung ka et
papuut mun hullulan et itudek mu e neliman ebuh utang mu.’

7 Kantu dama etan ni neikadwan immutang ey ‘Piga utang mun apuk?’
Kan etan ni neikadwan immutang ey ‘Hanggatut ni kaban ni begah.’ Kan
nunman ni bega-en ni hi-gatuy ‘Itudek mu hu newalun kaban ni ebuh.’
8 Yan nengamtaan ni apu tun meippanggep nunman ni impahding tu
ey kantuy ‘Hiyya numan e netalam ni peteg.’ ” Huyya ina-abbig Jesus et
kantuy “Makulug ni yadda eleg mengullug ey nelalla-ing idan mannemnem
ni pehding da hedin wada ligat da nem yadda kamengullug.
9 Nem ya e-helen kun hi-gayu ey hedin wada pihhuh yu, man baddangi
yudda nangkewetwet, tep hakey alin aggew et endi silbitu hu pihhuh yu.
Hedin huyya pehding yu, man et-eteng ali panyaggudan yun ingganah di
kad-an Apu Dios.
10 Ya tuun kameiddinnel di hipaddan ekket ni balol ey kameiddinnel
damaddad et-eteng ni balol. Et ya tuun illapu tun menekkew ni ekket ey
lektattu et e-etteng hu tekkewen tu.
11 Et humman hu, hedin eleg kayu meiddinnel di kinedangyan eyad
puyek ni kameummah ey eleg kayu meiddinnel di kinedangyan di
kabunyan ni kamannananeng.
12 Tep hedin eleg mabalin ni meiddinnel ni hi-gayudda hu wadad puyek
ni indawat Apu Dios, kaw tu iddawat ni hi-gayu etan panyaggudan alid
meikadwan biyag yud kad-an tuh?
13 Eleg mabalin ni unnuden ni tuu hu dewwan ap-apu. Tep eleg tu amta
hedin hipan hi-gada u-unnuden tu, et pinheden tu hakey, ey anggebe-hel
tu hakey. Winu pihhulen tu hakey, ey peka-u-unnuden tu hakey. Henin
pengu-unnudan nan Apu Dios e endi inna-nu yun mengu-unnud ni hi-gatu
hedin ya kinedangyan hu gagamgaman yu.”

Yadda intuttuddun Jesus
(Matthew 11:12-13; 5:31-32; Mark 10:11-12)

14 Yadda Pharisee e ya pihhuh hu daka gagamgami ey daka pippihula hi
Jesus ni nangngelan dan inhel tu.
15 Nem kan Jesus ni hi-gaday “Yuka peang-ang-ang e kayyaggud kayu ma-
lat tettebalen dakeyuddan tuu, nem hi Apu Dios ey dakeyu kauh-uhdungi
et amta tu nemnem yu. Ya tuun ebuh hu penettebalan ni edum dan tuu
hu daka gagamgami ey bellawen idan Apu Dios.
16 Ya Tugun Moses et yadda intudek ida lan prophets Apu Dios ey
neitenuttuddu ingganah eman ni kawedan John e kamemenyag. Et
meippalpun nunman ey kameittuttuddu hu meippanggep ni nan-ap-apuan
Apu Dios. Et yadda tuu ey daka ippatnan mengippillit ni meilla-kam di
nan-ap-apuan Apu Dios.
17 Nem entan tu nemnem e endi silbin Tugun Moses, tep anin meummah
hu puyek niya kabunyan et mannenneng ida humman ni Tugun, anin ni
hakey ni ku-lit ni ebuh.
18 Ya lakin hi-yanen tu ahwa tu et mambintan ey in-abek tu hu ahwa tu.
Ey ya etan lakin mengahwa etan ni biin hini-yan ni ahwa tu ey manliwwat
dama.”

Ya etan kedangyan et hi Lasarus

19 Nan a-abbig mewan hi Jesus et huyya hu ina-abbig tu “Wada etan
kedangyan e nangkenginan peteg emin hu balwasi tu niya wadan emin hu
mahapul tu. Ey kamehewwahewwal hu kennen di baley tu.
20 Ey wada dama hi Lasarus e anggehemmek tep newetwet ni peteg niya
negulid emin annel tu. Daka illaw di eheb ni baley nunman ni kedangyan
et mambakbaktad diman.

21 Penghel tu et hedin wada imbeng nunman ni kedangyan ni hinewal
tun kennen, ey hayuden tu. Et ida kaum-ali ahhu et daka himmuhimmusi
hu gulid tu.
22 Hakey ni aggew ey netey humman ni newetwet et ilaw idan anghel
Apu Dios di kad-an Abraham. Entanni ey netey dama etan kedangyan et
maikulung
23 Huyyan kedangyan ey lehan tun peteg di impiernoh ni linawwan tu.
Intangaw tu ey inang-ang tu hi Abraham ey wada hi Lasarus di kad-an tu,
e humman la etan newetwet.
24 Simmekuk et kantun Abraham ey 'Apu, hemek muwak anhan. Itu-dak
mu hi Lasarus ma-lat anin ew ni itta-mel tun ebuh kimeng tud danum et
ih-ihan tu dilak ma-lat metengninan ni ekket, tep nakka helheltapa atung
ni apuy di deya.'
25 Nem kan Abraham ey 'Ungngak, nemnem mu e yan wada ka lad puyek
ey nan-am-amleng ka tep wadan ingganah emin mahapul mu, nem hedin
hi Lasarus katteg, man anggehemmek. Nem yan nunya, ey kaman-am-
amleng hi Lasarus di deya et hi-gam hu kamanhelheltap.
26 Hakey pay, ey edawwin peteg nambabattanan tayu, et eleg mabalin ni
wada melpud yan umlaw ditan niya eleg mabalin ni wada melpud tan ni
um-alidya.'
27 Hinumang etan ni kedangyan et kantuy 'Anin anhan e ama Abraham,
nem itu-dak mu tep hi Lasarus di baley di ama
28 tep wada pay liman agik. Et tugunen tudda ma-lat eleg ida dama um-
lidya, tep nemahhig hu kapanhelheltapidya.'
29 Nem kan Abraham ey 'Eleg mahapul, tep inamta da Tugun Moses et
yadda intuttudduddan prophets lan Apu Dios et dammutun humman ida
u-unnuden da.'
30 Kan mewan etan ni kedangyan ey 'Apu Abraham, daka kehhingadda
humman, nem hedin et wada netey ni mambangngad di kad-an da, ey
nanna-ud ni kullugen da hu e-helen tu et mantuttuyyuddan liwat da.'
31 Nem hinumang daman Abraham et kantuy 'Eleg, tep hedin daka
kehhinga Tugun Moses et yadda prophets lan Apu Dios, ey kehhingen da
metlaing hu ittugun ni tuun umtagu.' "

17

Ya elaw ni liwat
(Matthew 18:6-7, 21-22; Mark 9:42)

1 Kan Jesus idan disipol tu ey "Dakel hu kaumhulun ni kapanliwwasin
tuu. Nem anggehemmek etan tuun hi-gatu umhulun ni panliwwatan ni
edum tu, tep nemahhig hu kastigu tu.
2 Heballi ta-yunan hu buklew tun et-eteng ni batu et an lenengen di
baybay nem ya etan hi-gatu an umhulun ni pengiwwallengan ni pakekulug
tun tuka pengullug ni hi-gak.
3 Et humman hu, helipat-i yun kenayun hu yuka pehding.
Hedin wada nambahul ni hi-gayu, tugun yu et hedin mantuttuyyu,
pesinsahi yu hu nambahulan tun hi-gayu.
4 Anin ni mangkeppitun mambehhul hu hakey ni tuun hi-gayun han-
aggew, nem mangkepitun mantuttuyyu et hudhuden tun hi-gayu hu
nambahulan tu ey mahapul ni pessinsahan yu humman ni tuu."

Ya meippanggep ni kapengullug

5 Kan idan disipol Jesus ni hi-gatuy "Ihammad mu hu mika pengullug."

6 Hinumang Jesus e kantuy “Anin ni henin kainekkeket ni bukel ni
mustard hu yuka pengullug nan Apu Dios, nem nehammad, ey dammutun
kanyu etan ni keyew ey ‘Kei-tan kad gawan baybay,’ ey tu-wangun mei-tan.

Ya elaw ni bega-en

7 Inna-nu et dedan hedin wada bega-en yun yuka panggagga-ud niya
yuka pampappattul ni kalneroh. Kaw makkaw et hedin dimmateng ni
nalpud payew, man kanyun hi-gatuy ‘Ikay kuma et mangan itsu’?
8 Eleg anhan. Tep inamtak et kanyuy ‘Panhullul kan balwasim et ipaptek
mu kennen ku et hedin negibbuhhak ni nengan, han ka nengan.’
9 Ey kaw makkaw et mansalamat kayu etan ni bega-en yu hedin inu-
unnud tu inhel yun pehding tu? Eleg anhan tep humman ngu dedan hu
ngunu tu.
10 Hanniman daman hi-gayu e entan tu nemnem hu ketbalan yun yuka
pengu-unnudin Apu Dios, tep humman dedan hu mahapul ni pehding yu.”

Ya nangkalan Jesus ni degeh ida etan ni hampulun tuun kamanleprosih

11 Yan linawwan Jesus di Jerusalem ey nandalan di nambattanan ni
provincia di Samaria et yad Galilee.
12 Ida kamenetteng etan di bebley ey hinipngat da hampulun tuun
kamanleprosih.
13 Eleg ida meihnup di kad-an Jesus, nem intekuk dan hi-gatu e kanday
“Apu Jesus, hemek dakemi anhan.”
14 Inang-ang tudda ey kantuy “Lakkayuy et yu peang-ang annel yu etan
ni padi.” Et ida kamenglaw ey na-kal degeh da.
15 Yan nenang-angan ni hakey ni hi-gada e na-kal degeh tu ey nambangn-
gad di kad-an Jesus et daydayawen tu hi Apu Dios.
16 Nandukkun di hinangngab Jesus et mansalamat. ISamaria humman
ni tuu, beken ni Jew.
17 Kan Jesus ey “Tam hampuludda etan tuun na-kal degeh da. Kele eleg
ida mambangngad etan heyam ni an mansalamat?
18 Kele ebuh eya iSamaria ni nambangngad ni nansalamat nan Apu
Dios?”
19 Et kan Jesus etan ni tuu ey “Inah ka et lumaw ka. Ya muka pengullug
hu nangkal ni degeh mu.”

Ya nan-ap-apuan Apu Dios
(Matthew 24:23-28, 37-41)

20 Wadan pinhakkey ni nanmahmahan idan Pharisee nan Jesus e kanday
“Pigan tu keillepuan ni pan-ap-apuan Apu Dios?”
Kan Jesus ey “Endi pengamtaan hedin pigan tulli keillappuan ni pan-ap-
apuan Apu Dios.
21 Eleg mabalin ni kaney ‘Wadadya kapan-ap-apuin Apu Dios’ winu
‘Wadad dimmun.’ Tep anin yan nunya et wadan hi-gayu nan-ap-apuan
Apu Dios.”
22 Et kan Jesus idan disipol tu ey “Wadalli aggew ni pinhed yun man-ap-
apu-ak ni anin ew ngun han-aggew ni ebuh, nem eleg ali mabalin.
23 Yallin nunman ey wadaddalli tuun menghel ni kanday ‘Immali hu
Pengulwan ni emin ni tuu et wadad dimmun.’ Ey kan alin edum ey
‘Wadadya.’ Nem entan tulli kulug ida humman.
24 Tep ya keibbangngadak e hi-gak e Pengulwan ni emin ni tuu ey henillin
kedyam e man-amta, tep mebnangan hu puyek niya kabunyan.

25 Nem mebukkul ni kehhingen da-ak ey panligligat da-ak ni peteg idan
tuun nunya.
26-27 Ya pehpehding idan tuun ellian kulli ey henin impahpahding ida
lan tuu eman ni ketaggun Noah e eleg dan hekey nemnema hi Apu Dios,
tep ebuh enekkaekkan, niya innuinnum niya pengahwaan da hu daka
nenemnema. Entanni ey immali lebeng ey nalbengan ida et mangkatey
ida tep eleg ida mandaddan, et ebuh di Noah ni natdaan tep himmegep ida
etan di bapor. Hanniman idalli dama tuun ellian kulli mewan di puyek e
eleg idalli mandaddan.
28-30 Hanniman mewan eman lan ketaggun Lot e eleg nemnemaddan
tutu-u hi Apu Dios tep ebuh kennen da, ya innumen da, ya gatagatang,
ya tanetanem, niya memehwat ni baley ni impahpahbudan da. Entanni
ey impalaw Apu Dios hu apuy di diman Sodom et mangkagiheb ida
tuudman, et ebuh di Lot ni bimmesik ni nunman ni aggew. Em, wadalli
hakkeyey pan-ippahding tu hu imminghan tuka pehpehding ni kewa-wa-
wa ingganah medettengan hu ellian ku mewan di puyek.
31 Yan nunman alin ellian ku mewan ey hedin neipaddih ni ya etan tuu
ey wadad dallin, ey pakkaw ni eleg umhegep ni an mengellan ngunut tud
bawang. Ey ya etan tuun wadad payew ey pakkaw ni eleg mantaktaktak
ni um-anemut di bebley. *
32-33 Nemnem yu hu neipahding eman lan ahwan Lot, tep kamandewade-
wan mengu-unnud ni ehel Apu Dios. Ya tuun ebuh hu neitu-wan tu eyad
puyek ni tuka nemnemnema ey endi silbitu, tep endilli biyag tun endi
pappeg tud kad-an Apu Dios. Nem ya tuun tuwak kapaka-u-unnuda, anin
ni humman umhulun ni ketteyyan tu, ey hi-gatu meidwatan ni biyag ni
endi pappeg tu.
34 E-helen kun hi-gayu, e yan nunman alin ellian ku mewan di puyek
ey hedin wada dewwan neugip di hakey ni abek ey ewwiten ku etan
kayyaggud elaw tu et mehi-yan etan lawah elaw tu.
35-36 Ey hedin wada dewwan biin kamambeyyu ey ewwiten ku etan
kayyaggud elaw tu et mehi-yan etan lawah elaw tu." †
37 Yan nangngelan dan nunya ey kandan Jesus ey "Attu keippahdingan
idallin nunya?" Kan Jesus ey "Hedin attu kad-an ni netey, ey yadman dama
kad-an idan kamengngan ni annel ni netey." ‡

18

Ya etan nebalun bii niya etan huwet

1 Huyya intuttuddun Jesus idan disipol tu ma-lat eleg ida uminglay ni
mandasal.
2 Kantuy "Wada etan huwet di hakey ni bebley ni endi takut tun Apu
Dios niya endi tuka pengibbillang idan tuu.
3 Yad bebley nunman ni huwet, ey wada dama etan nebalun biin wada
nambahul ni hi-gatu. Kaman-inlaw humman ni biid kad-an nunman ni
huwet et tuka ibbagabagan ippanuh tu nambahulan ni hakey ni tuun hi-
gatu.
4-5 Nem nebayag ey eleg hengnguda etan ni huwet hu kaibbagan nunman
ni nebalun bii. Nem entanni ey kantud nemnem tuy 'Anin ni eleggak

* **17:31 17:31** Ya keibbellinan tu huyya ey mahapul ni mandadaddan itsun kenayun ni ellian Jesus.
† **17:35-36 17:35** Yad edum ni neitudek ey wada verse 36 e kantuy "Hanniman ida daman etan ni dewwan lakin wadad payew e ewwiten ku hu hakey." ‡ **17:37 17:37** Ya keibbellinan nunyan inhel Jesus ey "Hedin attu kapanha-adin tuu, ey yadman hu penuwetan Apu Dios ni hi-gatu."

umtakut nan Apu Dios niya endi nakka pengibbillang ni tuu ey heballi ew
baddangak tep e-eggel ni immali humman ni nebalun biin mambeggan
baddang et nakka peinglay.' " *
6 Entanni ey kan Apu Jesus ey "Dingngel yu hu impahding nunman ni
huwet ni endi tuka pengibbillang ni tuu, nem entanni kaya ey binaddangan
tu etan bii.
7 Et humman hu, nema-ma ngu hi Apu Dios e mahmek niya tuka
dedngela dasal idan tuu tu. Em, makulug ni tuka baddangidda tuu tun
kamandasadasal ni kewa-wa-wa niyan kahilehileng.
8 Dengel yu, tep e-helen kun hi-gayu e hi Apu Dios ey makulug ni
tuka gagannuan baddangan ida pinili tun tuu tu. Nem yallin ellian ku
e Pengulwan ni emin ni tuu ey piga na-mu ha-kupan kun nanengtun
kamengullug ni hi-gak?"

Yadda etan dewwan tuun nandasal di Tempol

9 Wada ina-abbig Jesus ni meippanggep ida etan ni tuun kamampahhiyan
kanday kayyaggud ida ey daka pihhula edum dan tuu.
10 Kantuy "Wada dewwan tuun an nandasal di Tempol. Ya hakey ey
Pharisee, ey ya hakey ey kaman-emmung ni buwis e maheul ni tuu.
11 Immehneng etan Pharisee ni mandasal et kantuy 'Apu Dios, nakka
mansalamat ni hi-gam tep kayyagguddak e bekennak ni henin edum ni
tuu e matelam ey lawah elaw da ey daka i-abek ahwa da. Ey nakka
mansalamat tep kayyagguddak nem yan eya tuun kaman-emmung ni
buwis.
12 Nakka mantetpel ni mandasal ni dewwan aggew ni hanlingguan niya
emin nakka lelmua ey daka kaippatali.'
13 Ya dama etan kaman-emmung ni buwis ey an neappil ey inyuung
tu gapuh ni baing tu et mandasal. Tuka pantel-uga pagew tu tep
kamantuttuyyun liwat tu et kantuy 'Apu Dios, hemek muwak anhan, tep
nanliwattak.' "
14 Et kan Jesus ey "E-helen kun hi-gayu e ya etan kaman-emmung ni
buwis ey immanemut e dingngel Apu Dios hu dasal tu, nem ya etan
Pharisee ey eleg tu hanguden hu dasal tu. Tep ya tuun tuka peta-gey annel
tu ey meibbabah ali. Nem ya tuun tuka pebabah hu annel tu ey metbal
ali."

Ya kapengibbillang Jesus idan u-ungnga
(Matthew 19:13-15; Mark 10:13-16)

15 Wadadda tuun nan-i-li dadda u-ungnga dan dadda pekeppan Jesus ma-
lat idasalan tudda. Nem inang-ang idan disipol tu ey imbunget dadda, tep
kanday daka helli-waa hi Jesus.
16 Nem inaygan Jesus ida et yadda u-ungnga da et kantuddan disipol tuy
"Entan tu ika-leg ellian idan u-ungngad kad-an ku, tep yadda etan tuun
henin elaw idan eyan u-ungnga hu elaw da hu meilla-kam di nan-ap-apuan
Apu Dios.
17 E-helen kun hi-gayu e mahapul ni iddinel ni tuu hi Apu Dios ni henin
kapengiddinel ni u-ungngan kapemaptek ni a-ammed da et han maila-kam
di nan-ap-apuan Apu Dios."

---

* **18:4-5 18:4-5** Ya inhel etan ni huwet ni kantuy "tep nakka peinglay," ey ya ustuh ni inhel tu ey kantuy "Pedekket alin eyan bii hu matak." Ya keibbellinan tu ey "Lawah ali e-ehhelen eyan biin meippanggep ni hi-gak et endilli law lispituh idan kebebleyan kun hi-gak."

Ya etan kedangyan ni tuu
(Matthew 19:16-30; Mark 10:17-31)

18 Wada etan ap-apun kantun Jesus ey "Kayyaggud ni Apu, hipa pehding
ku ma-lat wada biyag kun endi pappeg tu?"
19 Hinumang Jesus et kantuy "Kele kammuy kayyagguddak? Endi edum
ni kayyaggud, nem ebuh hi Apu Dios.
20 Amtam ida intugun Apu Dios ni kantun 'Entan tu iebek ahwam, entan
patey mu, entan panekew mu, entan pan-itek mu niya u-unnud mudda
a-ammed mu.' "
21 Kantun Jesus ey "Tam inenu-unnud kun emin ida huttan, meipalpu
eman ni keu-ungngak et ingganah ni nunya."
22 Dingngel Jesus huyyan inhel tu ey kantun hi-gatuy "Nem wada hakey
ni kulang mu. Lakkay et mu igtang ni emin lemum et idwat muddan
newetwet ma-lat meidwatan kallin et-eteng ni kinedangyan di kad-an Apu
Dios. Ipahding mudda huyya et pakilaw kan hi-gak."
23 Nem yan nangngelan etan ni tuun nunyan inhel Jesus ey limmemyung,
tep kedangyan ni peteg.
24 In-ang-ang Jesus etan ni kedangyan et kantuy "Neligat hu kedangyan
ni meilla-kam di nan-ap-apuan Apu Dios.
25 Em, nelallakkah hu kamel ni um-usip di telek ni lubay nem ya an
keilla-kaman ni kedangyan di nan-ap-apuan Apu Dios."
26 Kan idan nangngel ey "Kaw! Et hipadda tep hu dammutun
mehellakniban?"
27 Nem kan Jesus ey "Ya tuu ey endi kabaelan tun menellaknib ni annel
tu. Nem hi Apu Dios ey han-ipahding tun emin."
28 Kan Peter ey "Nem inna-nun hi-gami, inwalleng min emin et
mekikkillaw kamin hi-gam."
29 Kan Jesus ni hi-gaday "Dengel yu tep e-helen kun hi-gayu e makulug
ni emin tuun meni-yan ni baley da, ya ahwa da, ya agida, ya a-ammed
da niya u-ungnga da, tep ya neminhed dan hi-gak niya neminhed dan
mengippeamtan nan-ap-apuan Apu Dios
30 ey hi-gada meidwatan ni panyaggudan dan peteg. Et yallin hakey ni
aggew ey wadalli biyag dan endi pappeg tu."

Ya pitlu tun penghelan Jesus ni ketteyyan tu
(Matthew 20:17-19; Mark 10:32-34)

31 Ingkuyug Jesus ida disipol tud a-allaw tu et kantuy "Umlaw itsud
Jerusalem, tep yadman amnuan ni emin ni intudek ida lan prophets Apu
Dios ni meippahding ni hi-gak e Pengulwan ni emin ni tuu.
32 Ellan da-ak idallin beken ni Jew et heghegnuden da-ak ey ba-iba-ingen
da-ak niya pan-inlulupdaan da-ak.
33 Pambe-igen da-ak ali et pateyen da-ak. Nem yallin katlun aggew ey
metegguannak."
34 Nem eleg dan hekey awatan niya eleg da amta humman idan inhel
tun hi-gada.

Ya nangkalan Jesus ni kulap etan ni tuu
(Matthew 20:29-34; Mark 10:46-52)

35 Yan kamenetteng hi Jesus di Jerico ey wada nekulap ni yimmudung di
gilig ni keltad ni kamangkedekedew.
36 Dingngel etan ni nekulap hu kapankelebbahiddan dakel ni tuu ey
kantun hi-gaday "Kele hipa kamekapkapya?"
37 Kanday "Kamangkelebbah hi Jesus di Nazareth."

38 Ey pinhakkeyey simmekuk et kantuy “Apu Jesus e helag David, hemek
muwak anhan!”
39 Ey imbunget ida etan ni tuu e kanday um-eneeneng. Nem tu anhan
law kapan-eleta tekuk tu et kantuy “Apu e helag David, hemek muwak
anhan!”
40 Immehneng hi Jesus et ehelen tun illaw da etan nekulap di kad-an tu.
In-ali da ey kan Jesus ni hi-gatuy
41 “Hipa pinhed mun pehding kun hi-gam?” Kantuy “Apu, pinhed kun
e-kalen mu kulap ku.”
42 Kan Jesus ey “Me-kal law kaya kulap mun nunya tep ya muka
pengullug ni hi-gak.”
43 Pinhakkeyey kaum-ang-ang law hu mate tu et maikuyug nan Jesus
et daydayawen tu hi Apu Dios. Emin ida etan tuun nenang-ang ey daka
daydayawa dama hi Apu Dios.

19

Ya nan-amtaan di Jesus nan Sakeyus

1 Kamangkelebbah di Jesus di Jerico
2 ey wadadman etan kedangyan ni peteg ni tuu e hi Sakeyus, tep hi-gatu
hu ap-apuddan kaman-emmung ni buwis.
3 Pinhed tun ang-angen hi Jesus, nem ansikkey hi-gatu et eleg tu han-
ang-ang tep dakel tuu et kamehennii.
4 Et ya impahding tu, ey nambesik et mabukul et an kumlab di keyew e
sycamore ma-lat ang-angen tu hi Jesus hedin melebbah diman.
5 Dimmateng hi Jesus di petek tu ey sinengaw tu et kantuy “Sakeyus,
papuut mun man-eyyuhu, tep pemengngili-ak di baley yun nunya.”
6 Impapuut nan Sakeyus ni nan-ayuhu et man-am-amleng ni nengikuyug
nan Jesus di baley tu.
7 Nem ida kamangngungudu hu tuun nenang-ang ni linawwan Jesus di
baley Sakeyus ey daka tumtumbuka e kanday “An impamengili hi Jesus di
baley ni nekalliwtan ni tuu.”
8 Nem immehneng hi Sakeyus di kad-an Apu Jesus et kantun hi-gatuy
“Apu, iddawat ku kagedwah ni kinedangyan kuddan newetwet ey hedin
wada sinelam ku, pangki-pat kun beyyadan.”
9 Kan Jesus ni hi-gatuy “Yan nunyan aggew ey mehellakniban idan emin
hu wadad baley yu, tep impeang-ang mu e helag dakan Abraham tep ya
muka pengullug. *
10 Tep hi-gak e Pengulwan ni emin ni tuu ey immali-ak di deya e puyek
ni menellaknib idan tuun neidawwin Apu Dios ma-lat meidagyum idan
hi-gatu.”

Ya etan bega-en et ya etan pihhuh ni impatnged ni apu tun hi-gatu (Matthew 25:14-30)

11 Yan nunman ni kamandeddengngel ida etan tutu-u ey nan-a-abbig hi
Jesus ni meippanggep ni dettengan ni nan-ap-apuan Apu Dios. Et gapu tep
neihnup idad Jerusalem ey kan da na-mu nem hedin umdateng hi Jesus di
diman ey ang-angen da law hu keilleppuan ni nan-ap-apuan Apu Dios.
12 Kan Jesus ey “Wada etan kedangyan ni ap-apun neayagan di edawwin
bebley ma-lat tu dawaten hu kelebbengan tun man-ap-apu ey han ali
mambangngad.

* **19:9 19:9** Ya kaeibbellinan nunya ey hi Sakeyus ey wada law hu tuka pengullug e heni lan Abraham. Ang-ang yu Romans 4:3 et ya verse 12.

13 Yan eman ni eleg pay ni lumaw ey inaygan tudda etan hampulun bega-
en tu et idwatan tuddan hanggagatut ni pihhuh. Kantun hi-gaday ‘Ipaptek
yu huyyan indawat ku. Huyya pampuunnan yu et hedin wada genansahen
yu, kenamung alin keibbangngadan ku.’
14 Nem wadaddan kebebleyan tu hu anggebe-hel da hi-gatu et pangunud
dadda hu edum dan an menghel ni hi-gatu e eleg da peminhed hi-gatun
man-ap-apu.
15 Nem anin ni hanniman et hi-gatu metlaing hu nan-ap-apu. Immane-
mut et aygan tudda etan bega-en tun nengidwatan tun pihhuh ma-lat
amtaen tu hedin piga nambalinan ni pihhuh da.
16 Ya etan nebukul ni immali, ey kantuy ‘Apu, ya etan pihhuh ni indawat
mun hi-gak ey neminhampulun dimmakkel.’
17 Kan etan ni ap-apu ey ‘Kayyaggud kan bega-en ey kakameiddinnel,
tep anin ni ekket hu indawat kun hi-gam et impaptek mu. Et humman hu,
pan-ap-apu dakad hampulun bebley.’
18 Immali dama etan neikadwan bega-en ey kantuy ‘Apu, ya etan pihhuh
ni indawat mu ey neminlimman dimmakkel.’
19 Kan etan ni ap-apun hi-gatuy ‘Man-ap-apu kad liman bebley.’
20 Immali ngu etan neikatlu ey kantuy ‘Adyadeh etan pihhuh ni indawat
mun hi-gak. Yan nunman ni nengidwatan mu ey linibutan kun luput et
itluk.
21 Simmakuttak ni hi-gam tep inamtak e mabunget ka. Muka ella hu
beken ni limmum niya muka ennia beken mu intanem.’
22 Kan etan ni ap-apun hi-gatuy ‘Lawah ka! Eleg ka meiddinel. Ya inhel
mu hu mengastigun hi-gam. Inamtam e mabungettak ey nakka ella hu
beken ku limmu niya nakka ennia hu beken ku intanem,
23 ey kele mu intalun ebuh pihhuh ku? Gullat et mu inha-ad di bangkoh
ma-lat yan nunyan nambangngadan ku ey wada ekket ni nei-dum.’
24 Et kan tudda etan idan bega-en tun kaman-eh-ehneng ey ‘Yu ala
pihhuh kun hi-gatu et yu idwat etan ni bega-en ni kedaddakkelan limmu
tu.’
25 Kan idan bega-en tuy ‘Apu, kele hi-gatu an pengidwatan ey dakel law
pihhuh tu?’
26 Kan etan ni ap-apu ey ‘E-helen kun hi-gayu e ya tuun ippaptek tu
wadan hi-gatu ey me-duman. Nem ya etan tuun eleg tu ippaptek hu wadan
hi-gatu ey anin ya etan ekket ni wadan hi-gatu et meendi.
27 Hedin yadda etan tuun eleg meminhed ni hi-gak hu man-ap-apu et
patey yuddad hinanggak.’ ”

Kan idan tuu ey hi Jesus hu intu-dak Apu Dios
(Matthew 21:1-11; Mark 11:1-11; John 12:12-19)

28 Negibbuh ni ina-abbig Jesus huyya et ibubbukkul daddan edum tun
limmaw di Jerusalem.
29 Ida kamenetteng di Betpage niyad Betania di Duntug e Olibah ey
impabukul tudda dewwan disipol tu,
30 kantun hi-gaday “Ibubbukkul yu la eman di bebley. Hedin umdateng
kayu, ang-angen yu la kilaw ni kebayyu † ni eleg ni metakkayan. Ukah yu
iket tu et i-li yudya.
31 Hedin wada tuun kantun hi-gayuy ‘Kele yuka pan-ukaha iket ni
kebayyu?’ kanyuy ‘Tep mahapul Apu tayu.’ ”

† **19:30 19:30** Huyyan klasih ni kebayyu ey donkey. Hedin nantakkay hu patul di donkey, ey peang-ang tu e linggep in-ali tu. Nem hedin ya ustuh ni kebayyu hu nantakkayan tu, man mekiggubbat.

32 Limmaw ida etan dewwan impabukul Jesus ey makulug inhel tu.
33 Yan daka pampengukkahin iket etan ni kebayyu ey kan etan ni kankebayyu ey "Kele yuka pan-ukkaha iket tu?"
34 Inhumang da etan inhel Jesus ni hi-gada e kanday "Em, tep mahapul ni Apu tayu."
35 Inlaw da etan kebayyud kad-an Jesus et idpen da edah ni balwasi dad beneg nunman ni kilaw ni kebayyun pantakkayan Jesus.
36 Kamenglaw di Jesus ey nan-ekal idan tutu-u hu edah ni balwasi da et pan-iap-ap dad keltad ni dellanen Jesus ni penaydayaw dan hi-gatu.
37 Kamenetteng hi Jesus di kamedayyud Duntug e Olibah ey emin ida kamekikkillaw ni hi-gatu ey nansalamat idan Apu Dios niya dinaydayaw da gapuh idan inang-ang dan impahding Jesus.
38 Kanday "Kamedeyyaw eya ap-apun intu-dak Apu Dios. In-ali tu linggep Apu Dios. Dayaw tayu hi Apu Dios e Keta-ta-geyyan."
39 Kan idan edum ni Pharisee nan Jesus ey "Apu, ehelim ida eya disipol mu et umi-ineng ida."
40 Hinumang Jesus et kantuy "E-helen kun hi-gayu e hedin um-i-ineng ida ey yadda eya batu hu mengitkuk ni penaydayaw dan hi-gak."

Ya et-eteng ni hemek Jesus idan tuud Jerusalem

41 Kamenetteng hi Jesus di Jerusalem et iang-ang tudman ey kaman-lelewwa tep ya hemek tuddan tuudman,
42 kantuy "Gullat et ni kinulug yuwak e kakelpuin linggep, ey wada et hu linggep yu. Nem eleg law mabalin.
43 Medettengan ali aggew ni ellian idan buhul yu et liktuben dakeyu et eleg kayu pakabsik.
44 Bahbahen dalli eya bebley yud Jerusalem ey pampetteyen dakeyu niyadda u-ungnga yu. Ey pakabbahbahen dallin emin. Endilli hakey ni batun neikapyan mannenneng di neiha-adan tu. Hanniman ali mekapkapya, tep eleg yuwak ebbuluta e intu-dak Apu Dios ni menellaknib ni hi-gayu."

Ya linawwan Jesus di Tempol
(Matthew 21:12-17; Mark 11:15-19; John 2:13-22)

45 Entanni ey himmegep hi Jesus di Tempol ey nan-ipa-hep tudda hu kamanggettang di bawang,
46 et kantuy "Ya neitudek ni ehel Apu Dios e kantuy 'Ya baley ku ey kapandasali.' ‡ Nem ay impambalin yun kapanggettangi et panekewan yun pihhuh idan kaum-alin mandasal, tep yudda kahe-ula."
47 Et neipalpun nunman ey yadman Tempol hu kapantuttudduin Jesus ni kewa-wa-wa. Yadda ap-apuddan padi et yadda kamantuttuddun Tugun Moses et yadda ap-apuddan Jews ey ida kaumnenemnem ni pehding dan memettey ni hi-gatu.
48 Nem endi inna-nu da, tep emin ida tuu ey daka pakakkkulluga tuka ittuttuddu.

20

Ya kelebbengan Jesus ni mantuttuddu niya mengippahding idan pinhed tu
(Matthew 21:23-27; Mark 11:27-33)

‡ **19:46 19:46** Isaiah 56:7

1 Hakey ni aggew e kamantuttuddu hi Jesus di Tempol meippanggep ni
et-eteng ni impeminhed Apu Dios ey immaliddad kad-an tu hu ap-apuddan
padi, yadda kamantuttuddun Tugun Moses, niyadda ap-apuddan Jews
2 et kandan hi-gatuy "Hipa kelebbengan mun mengippahding ida
eyan muka pehpehding? Hedin wada kelebbengan mu, hipa ni-ngangu
nengidwat?" *
3 Hinumang Jesus e kantuy "Wada ni dama ibbagak ni hi-gayu et hannak
humanga huttan.
4 Hipa nengitu-dak nan John ni memenyag, ya tuu winu hi Apu Dios?"
5 Imbagan Jesus humman ey nan-uungbal ida e kanday "Hedin kan tayuy
'hi Apu Dios,' kan tulliy 'Nem tamey eleg yu kulugen hu intuttuddun John.'
6 Hedin kan tayu mewan ey 'Ya hu tuu nengitu-dak,' ey umtengba ida
eya tutu-u, tep daka kulluga e hi John ey prophet Apu Dios."
7 Et humangen da e kanday "Tawwey, eleg mi amta nengitu-dak nan
John."
8 Ey kan Jesus ni hi-gaday "Hedin hanniman, eggak tep dama e-helan
hi-gayu hu nengidwat ni hi-gak ni kelebbengan kun kamengippenahding
eyan nakka pehpehding."

Ya a-abbig meippanggep etan ni puyek ni netaneman ni grapes
(Matthew 21:33-46; Mark 12:1-12)

9 Intuluy Jesus ni mantuttuddu e impan-inna-abbig tun hi-gada meip-
panggep etan ni tuun nantanem ni grapes. Kantuy "Wada etan tuun
sinamman tu mahkang ni puyek tun grapes. Impaebang tu et paipaptek
tu et lumaw di edum ni bebley et mabeyag alidman.
10 Nedateng humman ni intanem tu et itu-dak tu hakey ni bega-en tun an
mengellan dewatu. Nem ya kumedek impahding idan etan ni nan-abang
ey nanheplat da humman ni bega-en et pan-itu-dak da e endi indawat dan
dewwan apu tu.
11 Immitu-dak mewan etan kampuyek ni hakey ni bega-en tu, nem
nambaig da et ba-iba-ingen da et paenamut da et endi mewan indawat
da.
12 Intu-dak tu hu meikkatlun bega-en tu, nem liniputan da et pan-itu-dak
da.
13 Entanni ey kan etan ni kampuyek ey 'Hipa na-mu pehding ku?
Pangngu et itu-dak ku eya u-ungngak ni nakappinhed ku. Wada et anhan
ni be-ingan da et lispituhen da.'
14 Nem inang-ang ida etan ni nan-abang nunman ni puyek etan u-
ungngan kan puyek ey nan-ungbal ida e kanday 'Immali u-ungnga tun
memeltan ni puyek tu. Pandada-da itsu et pateyen tayu et pampuyek tayu
eya puyek ni beltanen tu.'
15 Et ilaw dad ba-hil etan ni puyek et da pateyen diman."
Et kan Jesus ida etan ni kameneddengngel ey "Hipalli na-mu pehding
etan ni kampuyek etan idan kamampaptek ni nunman ni puyek tu?
16 Makulug anhan et tudda pepettey etan kamampaptek ni puyek tu, et
pepaptek tun edum ni tuu."
Kan ida etan ni kamandeddengngel ey "Eleg et anhan na-mu i-abulut
Apu Dios ni an meippahding humman."
17 Intekel nan Jesus ni hi-gada et kantuy "Hipa tep pinhed tun e-helen
etan neitudek ni kantun

* **20:2 20:2** Huyya elaw ni daka pengehhingin hi-gatu.

‘Ya etan batun binelaw idan kamengapyan baley ey humman anhan law hu
impambalin Apu Dios ni kekakkayyaggudan ni meikkapyad baley.’ †
18 Emin tuun man-e-gah etan di batu ey mangkehpung tu-ngal da niya
mangkemitmit ni peteg etan ippiten nunyan batu.”
19 Inamtadda etan ni kamantuttuddun Tugun Moses et yadda ap-
apuddan padi e hi-gada hu nengipadngelan Jesus ni a-abbig tu et pinhed
dan pedpap ni nunman, nem sinekutan dadda tuun kamengu-unnud ni
hi-gatu.

Ya pambeyyadan ni buwis nan hi Cesar e ap-apud Rome (Matthew 22:15-22; Mark 12:13-17)

20 Entanni et da law kahellipat-i hu pambehhulan Jesus et menu-dak
idan an meneddengngel ni meihlan e-helen tu et hedin wada, ded-eken da
et paela dan gobernor ma-lat bistigalen tu.
21 Yadda etan neitu-dak ey daka hinbaggai e kanday “Apu, amta mi e
neiptek emin muka e-hela ey muka ittuttuddu hu makulug ni elaw Apu
Dios. Nan-ingngeh muka pengibbillang ni tuu e endi muka pengippahhigi.
22 Imayah, ehel mun hi-gami, kaw kamei-ebbulut di Tugun Moses e hi-
gatsun Jews ey mambeyyad itsun Cesar e ap-apud Rome ni buwis winu
eleg?”
23 Nem inamtan Jesus e ida kaumhamahamak ni pebehhul dan hi-gatu
et kantun hi-gaday
24 “Ukat kayun palatah et ang-angen tayu ah. Hipa kan-angah niya kan-
ngadan eyan wada eyad palatah?” Kanday “Tam hi Cesar.”
25 Et kantuy “Idwat yun Cesar hu lebbeng tun meidwat ni hi-gatu ey
idwat yun Apu Dios hu lebbeng tun meidwat ni hi-gatu.”
26 Dingngel da humman ni impanumang tu ey endi law hu pengigga-
dulan dan pempapan dan hi-gatud, tep endi dingngel dan neihlan inhel
tud hinangngaddan tutu-u. Natngadda et neala law et umi-ineng ida.

Ya meippanggep ni ketegguan ali (Matthew 22:23-33; Mark 12:18-27)

27 Entanni ey wadadda dama immalin Sadducee di kad-an Jesus.
Humman idan tuu ey kanday eleg meteggui tuun netey.
28 Kandan Jesus ey “Apu, intuttuddu lan Moses e hedin netey hu hakey
ni laki ey endi u-ungnga tu, man mahapul ni ahwaen ni agi tun laki etan
biin nebalu ma-lat hedin man-ungngadda, man meibbillang ni u-ungnga
da etan ni netey.
29 Inna-nu tep hedin heninnuy neipahding: Wadadda pitun lalakkin han-
aaggi. Nelahin etan pengulwan da, nem netey ey endi u-ungnga da etan
ni ahwa tu.
30-32 Bineltan ni hened humman ni ahwan pengulwan ey netey dama
ey endi u-ungnga da. Hanniman mewan neipahding ni neikatlu. Nambe-
beltanan dan pitun han-aaggi etan bii ey netey idan emin ey endi u-ungnga
da. Entanni ey netey law dama etan bii.
33 Et inna-nu tep hedin medettengan ali hu ketegguan emin ni nangketey,
hipalli kan-ahwan nunman ni bii ey nambebeltanan idan pitun han-
aaggi?”
34 Hinumang Jesus e kantuy “Kamampan-aahwa hu lalakki niya bibi-i
eyad puyek,

† **20:17 20:17** Psalm 118:22-23

35 nem yaddalli etan metegguan ni meidwatan ni biyag ni endi pappeg
tu ey eleg idalli law man-aahwa
36 niya eleg ida mettey, tep heniddallin anghel di kabunyan. Hi-gada hu
u-ungngan Apu Dios tep hi-gadalli etan metegguan.
37 Ya ketegguan idan nangketey ey makulug. Anin lan hi Moses et
inamta tu e makulug huyya. Ya kei-ang-angan tu ey ya etan intudek
tu meippanggep ni nanhummanganan dan immehelan Apu Dios etan
di kamantettebbel ni kekkeyyew, e ya inhel tu ey hi-gatu hu Dios nan
Abraham, hi Isaac, ni hi Jacob.
38 Et huyya pengamtaan tayu e humman idan aammed tayu ey netey ida,
nem eleg ibbilang Apu Dios idan netey, tep tegguen tuddalli emin tuu tu.
Hi-gatu ey Dios idan mategu, beken ni yadda netey. Hi Apu Dios ey tuka
ibbilang ni mategudda emin hu kamengullug anin idan netey."
39 Kan idan edum ni kamantuttuddun Tugun Moses ey "Apu, neiptek ni
peteg inhumang mu."
40 Et wada law hakkeyey ida kaumbaing ni memabbaggan hi-gatu.

Ya meippanggep etan ni pinutuk Apu Dios ni Christo
(Matthew 22:41-46; Mark 12:35-37)

41 Kan Jesus ni hi-gaday "Kele kan idan tuuy 'Hi Christo e ittu-dak Apu
Dios ni mengippaptek ni tuu ey helag David?'
42-43 Tep ya inhel David di intudek tun Psalms ey kantuy:
Kan Apu Dios etan ni Apuk e hi Christo ey 'Yudung kad winannan ku
ingganah apputen kuddan emin buhul mu.' ‡
44 Nemnem yu kedi, hedin kaibbilang David hi Christo ni Apu tu, inna-nu
tu humman hedin helag David hi Christo?"

Ya lawah ni elaw idan kamantuttuddun Tugun Moses
(Matthew 23:1-36; Mark 12:38-40)

45 Ida kamandeddengngel etan tuu ey kan Jesus idan disipol tuy
46 "Helipat-i yu et eleg yu u-unnuden hu elaw idan kamantuttuddun
Tugun Moses. Ida kamambalwasin andukkey ma-lat immatunan idaddan
tutu-u e mittuduh ida numan. Ey ida kapetebbatebbal di mulkaduh e kad-
an ni dakel ni tuu. Ey pinhed dan umyudung di kayuddungiddan kametbal
ni tuud simbaan et yaddad wada hamul.
47 Ey hedin mewan mandasal idad kedaklan ni tuu ey daka dukke-
dukkeya, et ya penang-ang idan tuun hi-gada ey makakkulug ni kayyaggud
ida. Nem ya kakulugan tu ey dadda kahe-ula nebalun bibi-i ma-lat pan-
alen da limmu da. Et humman hu, nemahhig ali pengastigun Apu Dios ni
hi-gada tep yadda humman ni lawah ni daka pehpehding."

21

Ya indawat etan ni nebalun biid Tempol
(Mark 12:41-44)

1 Kaman-ang-ang-ang hi Jesus di Tempol ey inang-ang tudda kekeddan-
gyan ni kamampengihha-ad ni pihhuh dad kapengi-emmungin pihhuh ni
kaiddawat idan tutu-u.
2 Entanni ey immali hu newetwet ni nebalun bii ey deddewwan hepeng
ni ebuh hu inha-ad tu.
3-4 Kan Jesus ey "E-helen kun hi-gayu e ya etan deddewwan hepeng ni
inha-ad ni nebalun bii hu e-etteng balol tu nem ya indawat idan etan ni
edum. Tep yadda inha-ad etan idan kedangyan ey humman nehawal ni

‡ **20:42-43 20:42** Psalm 110:1

kinedangyan da. Nem ya etan newetwet ni nebalun bii ey ebuh humman ni pihhuh tu, nem inhanekul tun indawat ni emin.”

Ya kebahbahan ali etan ni Tempol
(Matthew 24:1-2; Mark 13:1-2)

5 Entanni ey yadda etan edum ni disipol Jesus ey daka ung-ungbala meippanggep ni kakinayyaggud ni Tempol, tep kayyaggud ang-ang idan batun nangkeikapya anin idan etan indawat idan tuun in-appit dan Apu Dios.
6 Nem kan Jesus ey “Kayyaggud ida huyyan yuka ang-ang-angan nunya, nem edum alin aggew ey mebahbah ni emin et endi hakey ni batun mannenneng di neikapyaan tu.”
7 Kandan hi-gatuy “Pigan tulli amnuan nunyan inhel mu niya hipalli pengi-immatunan hedin kamangkedettengi amnuan tu?”

Ya panligligatan niya panlelehhanan alin hakey aggew
(Matthew 24:3-14; Mark 13:3-13)

8 Kan Jesus ey “Helipat-i yu ma-lat eleg kayulli maheul. Tep dakel idalli tuun um-ali et kanday hi-gada hi Christo * ey kandalliy kamangkedettengi hu kepappegan ni puyek, nem entan tu kaya kulug ida.
9 Ey dedngelen yu meippanggep ni gugubat et ya guluh di kebebbebley, nem entan ali takut yu, tep meippahding idalli dedan humman. Nem beken alin nunman ni kepappegan ni puyek.
10 Em, manggugubat idalli kebebbebley, tep wada hakkey ni ap-apu ey gubbaten tu hu edum tun ap-apud edum ni bebley.
11 Ey meweddalli na-let ni yegyeg, ey nemahhig ali bisil niya degeh di kebebbebley. Wadaddalli meang-ang ni anggetakkut niya wadaddalli meang-ang di kabunyan ni kamengippetnga.
12-13 Nem yalli mebukkul ni meippahding et han wadaddalli huyya ey manhelheltap kayu gapuh ni yuka kapengullug ni hi-gak. Dedpapen dakeyulli et ilaw dakeyud hinanggaddan aap-apud simbaan ni Jew et pakelabut dakeyu. Ey ya edum ni hi-gayu ey mehummalyad hinanggaddan gobernor niyaddad eta-gey ni aap-apu gapuh ni daka pengullug ni hi-gak. Yan nunman ali pengituttudduan yun meippanggep ni hi-gak.
14 Entan kakkaguh yu hedin hipa ihhumang yud ibbageda,
15 tep hi-gak ali ngenamung ni mengippenemnem ni ihhumang yu ma-lat endilli ina-nuddan buhul yun mengapput ni hi-gayu.
16 Ya edum alin hi-gayu ey ihhehdul aliddan a-ammed da, yadda agi da, et yadda gayyum da. Em pepettey dalli edum ni hi-gayu.
17 Anggebe-hel dakeyullin dakel ni tuu tep ya yuka pengu-unnudin hi-gak.
18 Nem anin ni henin nunman ali meippahding, et eleg dakeyu iwwalleng nan Apu Dios, nem ippaptek dakeyu.
19 Pannananeng yulli yuka pengullug ni hi-gak, anin ni nemahhig hu ligat yu ma-lat meihwang kayu.

Ya kebahbahan ni bebley di Jerusalem
(Matthew 24:15-21; Mark 13:14-19)

20 Hedin ang-angen yulli e liniktub idan sindalu hu Jerusalem ey humman ali pengamtaan yu e kamangkedettengi hu kebahbahan nunman ni bebley.

---

* **21:8 21:8** Ya keibbellinan ni Christo ey pinutuk Apu Dios ni mengippaptek ni emin ni tuu tu.

21 Yadda tuud Judea ey mahapul ni umbesik idad duntug. Anin idan tuud
Jerusalem et mahapul ni umbesik ida dama, ey yadda etan wadad a-allaw
ni Jerusalem ey mahapul ni eleg ida umhegep di bebley.
22 Tep yallin kebahbahan ni Jerusalem ey yan nunman ali hu amnuan
ni inhel idan prophets lan Apu Dios ni meippanggep ni pengastiguan alin
Apu Dios ida etan ni tutu-un eleg mengullug ni hi-gatu.
23 Anggehemmek idalli nampambutsug et yadda etan wada gelang dan
kaman-innum hedin medettengan idalli humman ni aggew. Nemahhig ali
panhelheltapan ni tuudman, tep humman hu kastigu da.
24 Yaddalli edum ni hi-gada ey petteyen idallin tuun beken ni Jew,
ey yadda edum ey ibbebsik daddallid edum ni bebley et maiwehit idad
kebebbebley di puyek. Et meihhullul idalli beken ni Jew ni man-ap-apud
Jerusalem ingganah alin pappeg ni aggew ni gintud Apu Dios ni pan-ap-
apuan da.

Ya ellian ali mewan nan Jesus
(Matthew 24:29-31; Mark 13:24-27)

25 Wadaddalli ang-angen yud kabunyan ni eleg yu enang-angen lan
nunman. Melumman ali aggew, ya bulan et yadda bittuwen. Emin ali tuud
kebebbebley di puyek ey umtatakut ida niya umkenel-ew idan pengngelan
dan na-let ni bungug ni dalluyun di baybay.
26 Nemahhig ali takut idan tuu tep ya anggetakkut ni ang-angen dan
mekapkapyad puyek, ey anin idan wadad kabunyan et endi maptek ni
meippahding niya meendilli kabaelan da.
27 Hedin megibbuh ni meippahding ni emin huyya ey hannak nambangn-
gad. Ey ang-angen da-ak e Pengulwan ni emin ni tuud kulput e meang-ang
ali hu et-eteng ni kabaelan ku niya dayaw ku.
28 Hedin ang-angen yuddalli huyyan um-amnu, ey entan takut yu, nem
pan-am-amleng kayu tep nganngnanih hu kepappegan ni ligat yu."

Ya etan keyew ni fig
(Matthew 24:32-35; Mark 13:28-31)

29-30 Nan-inna-abbig Jesus hu nenuttuddu tun meippanggep ni keib-
bangngadan tu. Kantuy "Inamta yu e ya keyew ni fig et yadda edum
ni keyew ey hedin ida kamemullung, ey amta yu e kamangkedettengi hu
siyaggew.
31 Henin nunman daman nan-ap-apuan Apu Dios e hedin ang-angen
yullin kameipahpahding ida huyyan inhel ku, ey humman ali pengimmatu-
nan yu e kamangkedettengi law hu pengittu-dakan da-ak ali mewan Apu
Dios ni man-ap-apu.
32 E-helen kun hi-gayu e makulug ni yadda edum ni hi-gayun tuun nunya
ey eleg ida ni mettey ey um-amnulli emin eya inhel ku.
33 Meendilli kabunyan et ya puyek, nem mannenneng alin ingganah hu
ehel ku.

Mahapul ni hellipat-an tayu keibbangngadan Jesus di puyek

34-35 Helipat-i yu et beken ya hamul niya buttebutteng hu pehpehding yu.
Ey beken ni yan ebuh hu kahapulan yun nunyan ketaggu yu hu ikakkaguh
yu, tep endi maptek ni pambangngadan kun manhuwet ni emin ni tuud
puyek et ha-kupan dakeyulli.
36 Ya kayyaggud ey pandaddan kayun ingganah niya pandasal kayun Apu
Dios ma-lat pa-let dakeyun mengan-anus ni ligat yu et eleg kayulli bumeing
ni um-ehneng di hinanggak e Pengulwan ni emin ni tuu."

37-38 Kewa-wa-wan nantuttuddu hi Jesus di Tempol et ida kaumhaleman
dakel ni tuun an meneddengngel ni tuka ituttuddu. Hedin nehileng, ey
kaumlaw di Duntug e Olibah ni an meuggip.

22

Ihik ida buhul Jesus ni memettey ni hi-gatu
(Matthew 26:1-5; Mark 14:1-2; John 11:45-53)

1 Entanni ey kamangkedettengi law hu Piyestah ni Sinapay ni eleg
mekamdugan ni yeast e humman hu Piyestah ni Passover.
2 Yadda ap-apuddan padi et yadda kamantuttuddun Tugun Moses ey ida
kaumhamahamak ni pehding dan mengilliggud ni pempapan dan Jesus
ma-lat papetey da, nem daka tekkusidda katuutuu, tep daka tettebala hi
Jesus.

Ya nengabulutan Judas ni mengihdul nan Jesus
(Matthew 26:14-16; Mark 14:10-11)

3 Entanni ey neihuklung hi Satanas nan Judas Iskariot e hakey ni disipol
Jesus,
4 et lumaw di kad-an idan ap-apuddan padi et yad kad-an idan ap-apun
sindalun kamangguwalyan Tempol, et makihummangan e umbaddang ni
pempapan dan Jesus.
5 Immamleng ida tep pinhed tun umbaddang et ehelen dan hi-gatu e
tangdanan dan pihhuh.
6 Et meippalpun nunman ey kahellipat-in Judas hu pengihdulan tun Jesus
ma-lat liguden dan dedpapen et eleg amtaen idan tuu.

Ya nengannan di Jesus et yadda disipol tun eman ni Piyestah ni Passover
(Matthew 26:17-25; Mark 14:12-21; John 13:21-30)

7 Entanni ey nedatngan law humman ni Piyestah ni Sinapay ni eleg
mekamdugan ni yeast e yan nunman hu daka pengi-appisin impah ni
kalneroh ni daka kennan Piyestah ni Passover. *
8 Et itu-dak Jesus di Peter nan John e kantuy "Lakkayuy et yu idaddan
hu kennen tayun piyestah."
9 Kanday "Attu pinhed mun mi pengiddaddanan mi?"
10 Kan Jesus ey "Elaw kayu eman di bebley et hedin ang-angen yu etan
tuun nan-agtun bewed ni netalwan ni danum ey unud yu etan di baley ni
hehgepan tu
11 et kanyu etan ni kambaley ey 'Attu kunu hu kuwaltuh ni pengngannan
etan ni Mittuduh et yadda disipol tu?'
12 Et ittudu tu lan hi-gayu etan mahkang ni kuwaltuh etan di meikkad-
wan gladuh ni baley e wadan emin hu mahapul tayu. Yadman hu yu
pengiddaddanan ni kennen tayu."
13 Limmaw ida etan dewwad Jerusalem ey makulug numan hu inhel
Jesus et idaddan da hu kennen dan nunman ni Piyestah ni Passover.

Ya nengannan di Jesus ni nunman ni Piyestah ni Passover
(Matthew 26:26-30; Mark 14:22-26; 1 Corinthians 11:23-25)

14 Nedatngan hu pengngannan da et yumudung di Jesus et yadda disipol
tu.
15 Ey kan Jesus ni hi-gaday "Nebayag ni pinhed kun peteg ni mekikkan
ni hi-gayun nunyan piyestah et hannak manhelheltap.

---

* **22:7 22:7** Huyyan Passover hu penginemnemneman ni nengitu-dakan Apu Dios ni anghel tun an nampematey idan lakin pengulwan ni u-ungngaddan tuud Egypt.

16 Tep endilli law nak pekikkannan ni hi-gayun hanneyan piyestah
ingganah um-amnun emin hu pinhed Apu Dios di nan-ap-apuan tu.”
17 Entanni ey illan Jesus hu basuh ni netalwan ni meinnum et mansala-
mat nan Apu Dios et kantun hi-gaday “Aleyu eya basuh et manteltelpang
kayun emin.
18 Endilli nak innuman mewan ni hanneya ingganah alid pan-ap-apuan
Apu Dios.”
19 Inla tu etan sinapay et mansalamat mewan nan Apu Dios et teneg-
angen tu et ika-peng tun hi-gada et kantuy “Huyya annel kun iddawat
kun panyaggudan yu. Aleyu et kanen yu. Huyyalli pahpahding yun
penginemnemneman yun hi-gak.”
20 Negibbuh idan nengan ey illa mewan Jesus etan basuh ni netalwan
ni meinnum et kantuy “Huyyan innumen yu hu amnuan etan ni baluh
ni nekitbalan Apu Dios ni hi-gayu, tep um-ayuh hu kuheyaw ku ma-lat
panyaggudan yu.
21 Nem wada hakey ni hi-gayun nunya hu mengihdul ni hi-gak.
22 Tep hi-gak e Pengulwan ni emin ni tuu ey metteyyak ngu dedan tep
humman hu planuh Apu Dios. Nem anggehemmek ali ngun peteg humman
ni tuun mengihdul ni hi-gak.”
23 Inhel Jesus huyya ey ida kaman-imbagga hedin hipan hi-gada hu
mengippahding ni nunman.

Ya meippanggep ida etan ni tuun eta-gey saad da

24 Entanni ey ida kamantututut hu disipol Jesus hedin hipan hi-gada hu
keta-ta-geyyan ali saad tu.
25 Et kan Jesus ni hi-gaday “Ya elaw idan ap-apun Gentiles ey daka
peta-gey annel da niya daka ba-aba-aladda tutu-u, ni kanda ni-nganguy
mebaddang ida.
26 Nem entan tu u-unnud humman ni elaw da. Yadda heni peppengn-
gulwan ey kayyaggud hedin eleg da peta-gey annel da, nem i-ingngeh dan
udidyan. Hanniman et damadda aap-apu e mahapul ni mambalin idan
heni bega-en.
27 Hipa neta-ta-gey saad tu? Kaw ya etan yimmudung winu ya etan
kamengiddaddan ni kennen nunman ni yimmudung? Ma-nu tep makulug
ni ya etan tuun daka idaddani. Nem beken ni henin nunman ni hi-gak, tep
bega-en da-ak ni hi-gayu, anin hi-gak hu Ap-apu yu.
28 Hi-gayu ey eleg yuwak iwalleng anin yan nanligligatan ku.
29 Et humman hu, e-helen kun hi-gayu e peki-ap-apu dakeyullin hi-gak e
pinutuk Ama e hi Apu Dios ni man-ap-apu.
30 Et mekikkan kayullin hi-gak ni pan-ap-apuan kulli. Ey hi-gayulli hu
pan-ap-apuddan † helag idan hampulut dewwan u-ungngan Israel.”

Ya nanghelan Jesus ni pengihhe-utan alin Peter e hi-gatu hakey ni disipol tu
(Matthew 26:31-35; Mark 14:27-31; John 13:36-38)

31 Intuluy Jesus ehel e kantuy “Simon, dengel mu eya e-helen ku.
Imbagan Satanas nan Apu Dios e panliggat dakeyu tep pinhed tun iwwalak
yu hu yuka pengullug ni hi-gak.
32 Nem indasalan dakeyu, nema-man hi-gam e Simon Peter, ma-lat eleg
mu iwelak hu muka pengullug ni hi-gak. Umkapuy ali pengullug mun hi-
gak, nem hedin mantuttuyyu kan nengiwelakan mun muka pengullug ni

† **22:30 22:30** Ya hakey ni keibbellinan nunya ey menuwet.

hi-gak ey mahapul ni baddangan mudda edum mun kamengullug ma-lat maihammad hu daka pengullug."
33 Kan Peter nan Jesus ey "Apu, eggak iwwalak nakka pengullug ni hi-gam. Anin mekikkelabuttak niya mekikketteyak ni hi-gam et eggak ni hekey iwwalak hu nakka pengullug ni hi-gam."
34 Kan Jesus ey "E-helen kun hi-gam e Peter e mampitlulli pengihhe-utam e inamta muwak et han tumkuk hu manuk."
35 Entanni ey kan Jesus ni hi-gadan emin ey "Yan eman ni nengitu-dakan kun hi-gayun an nengituttuddun meippanggep ni hi-gak, ey inka-leg ku pengittebbinan yun patut yu niya hakbat yu, ey inka-leg ku pambellunan yun pihhuh. Et kaw nekulngan kayun mahapul yu?" Kanday "Tam eleg, wadan emin hu mahapul mi."
36 Kan Jesus ey "Nem beken ni hanniman ni nunya. Hi-gayuddan wada pihhuh tu niya hakbat tu, mahapul ni ittabin yu. Hedin endi ispadah yu, igtang kayun balwasi yu ma-lat gumtang kayun ispadah yu.
37 Mahapul ni pehding yu huyya, tep nedatngan law hu amnuan ni neitudek ni meippahding ni hi-gak ni kantuy 'Neilegat di neipahding idan nambahul ni tutu-u.' " ‡
38 Yan nanghelan Jesus ni hi-gadan mahapul da ispadah ey kandan hi-gatuy "Apu, wada dewwan ispadah tayu." Kan Jesus ey "Hiyya huttan."

Ya an nandasalan Jesus di Gethsemani di Duntug e Olibah (Matthew 26:36-46; Mark 14:32-42)

39 Immehep hi Jesus ey limmaw di Duntug e Olibah, tep yadman hu kenayun ni tuka lawwi, ey nekilaw ida disipol tu.
40 Dimmateng idadman et kan Jesus ni hi-gaday "Pandasal kayu ma-lat eleg kayu maheul ni manliwwat."
41 Inhel Jesus huyya et lumaw di a-allaw tu et mandukkun et mandasal. Kantud dasal tuy
42 "Ama, ettu anhan et anin ni eleg meippahding huyyan nak panhel-heltapan ey? Nem ngenamung ka, ya pinhed mu hu meunnud, beken ni ya pinhed ku."
43 Entanni ey wada anghel Apu Dios ni nalpud kabunyan ni nengipa-let ni hi-gatu.
44 Tagan tu dasal ey nemahhig ni kaman-ih-ih-ih hu linget tu.
45 Entanni ey imminah di nandasalan tu et lumaw di kad-an idan disipol tu ey neugip ida, tep neatudda niya ida kaumlelemyung.
46 Kan Jesus ni hi-gaday "Kele neugip kayu? Bangun kayu et mandasal kayu ma-lat eleg kayulli maheul ni manliwwat."

Ya nampapan dan Jesus (Matthew 26:47-56; Mark 14:43-50; John 18:3-11)

47 Kapan-e-helan Jesus huyya ey himmawang ida dakel ni tuun ingkuyug Judas e hakey ni disipol tu. Limmaw hi Judas et tu akwalen hi Jesus. §
48 Nem kan Jesus ey "Judas, kaw inakwal muwak ma-lat ihdul muwak e Pengulwan ni emin ni tuu?"
49 Inamtaddan etan ni disipol hu meippahding nan Jesus, et kanday "Apu, kaw pampellangen midda?"
50 Et uknuten etan ni hakey ni hi-gada hu ispadah tu et palngen tu etan bega-en ni Eta-gey ni Padi, ey nepalang hu wannan ni tangila tu.

---

‡ **22:37 22:37** Ang-ang yu Isaiah 53:12 § **22:47 22:47** Hedin ya elaw idan tuun nunman, ey daka akwala edum dan tuun pengippeang-angan dan apnga da.

51 Nem kan Jesus ey “Hiyya! Entan pakipetey yu.” Et kap-en tu tangilan
etan ni bega-en ey neihaddak.
52 Kan Jesus ida etan ni ap-apuddan padi, yadda etan ap-apuddan sin-
dalun kamangguwalyad Tempol niyadda etan kamengipappangnguluddan
Jews ey “Kaw matekewwak et pakkadek ni kayu man-ispadah niya kayu
mampantetnged ni bakdung ni um-alin mempap ni hi-gak?
53 Tam kewa-wa-wa ey wada-ak di Tempol ni kamantuttuddu, kele eleg
yuwak depapen diman? Nem anin, tep yan nunya pengippahdingan yun
pinhed Satanas e ap-apun emin ni lawah.”

Ya nengiheutan Peter e inamta tu hi Jesus
(Matthew 26:57-58, 69-75; Mark 14:53-54, 66-72; John 18:12-18, 25-27)

54 Dimpap da hi Jesus et ilaw dad baley ni keta-ta-geyyan ni padi. Kamei-
unnuunnud hi Peter, nem eleg meihnup.
55-56 Nan-apuy ida tuud dallin nunman ni baley et makidangdang hi Peter.
Entanni ey kaitettekel etan ni hakey ni biin bega-en et kantuy “Tam huyya
etan hakey ni inang-ang kun kadkadwan Jesus.”
57 Nem inhaut Peter e kantuy “Tam eleg ku ngu amta humman ni tuu.”
58 Neba-ba-ba ey wada mewan hakey ni tuun nenang-ang nan Peter et
kantun hi-gatuy “Tam hi-gam etan hakey ni kamekikkillaw nan Jesus.”
Nem kan Peter mewan ey “Beken! Kaw ngun nak nekikkillaw ni hi-gatu?”
59 Nelabah han-olas ey wada mewan hakey ni immalin tuu ey kantu
dama ey “Hi-gam anhan hu hakey ni kadkadwan Jesus, tep ka-immatun e
iGalilee ka.”
60 Nem kan Peter ey “Tawwey ngu. Eggak amta huttan ni muka pan-e-
hela.” Inhel tu huyya ey pinhakkeyey simmekuk manuk.
61 Inwingin Jesus et itkel tun Peter ey ninemnem Peter hu inhel lan Jesus
e kantuy “Mampitlulli pengihhe-utan mu e inamta muwak et han tumkuk
hu manuk.”
62 Et umhep hi Peter et an mannannangngih tep maggeh ni peteg
nemnem tu.

Ya neneghegnudan da niya nampengawayan dan Jesus
(Matthew 26:67-68; Mark 14:65)

63 Entanni ey yadda etan kamangguwalyan Jesus ey daka heghegnuda
hi-gatu ni nan-inheheplatan da.
64 Hinenian da matetun luput et pan-inkakawayan da et kanday “Hipa
dedan hu nengaway ni hi-gam?”
65 Ey dakel hu lawah ni in-inhel dan nemadngel dan hi-gatu.

Ya nehumalyaan Jesus di hinanggaddan ap-apuddan Jews
(Matthew 26:59-66; Mark 14:55-64; John 18:19-24)

66 Kamangkewa-wa ey neamung idan emin hu kamengipappangngulud-
dan Jews, et yadda ap-apuddan padi, niyadda etan kamantuttuddun Tugun
Moses et i-li da hi Jesus di kad-an da. Kandan hi-gatuy
67 “Kaw hi-gam hi Christo e kamengippaptek ni emin ni tuuh?”
68 Kan Jesus ni hi-gaday “Anin kangkuy em et eleg yu damengu kulluga.
Ey hedin wada ibbagak ni hi-gayu ey eleg yu hummanga.
69 Nem nedatngan law hu tsimpuh ni yuddungan ku e Pengulwan ni
emin ni tuud winannan Apu Dios e Keta-ta-geyyan.” *

* **22:69 22:69** Ya yinudungan Jesus di winannan Apu Dios ey humman keang-angan tu e eta-gey saad tu.

70 Kan idan etan ni tuun wadadman ni hi-gatu ey "Kaw hi-gam tep hu
U-ungngan Apu Dios?" Hinumang Jesus et kantuy "Em. Makulug huttan
ni inhel yu."
71 Ey kan ida etan ni aap-apu ey "Eleg law mahapul ni wada edum ni
mengihhuddut ni inhel tu, tep dingngel tayun emin. Humman ni inhel tu
hu umhulun ni ketteyyan tu."

23

Ya nemistigalan Pilate nan Jesus
(Matthew 27:1-2, 11-14; Mark 15:1-5; John 18:28-38)

1 Inlaw idan aap-apu hi Jesus di kad-an Gobernor Pilate et kanday
2 "Huyyan tuu ey tuka ituttudduddan edum min Jews hu pengehhingan
dan linteg ni gubilnu. Ey tuka kehhinga pambeyyadan min buwis di ap-
apud Rome. Kantu pay ey hi-gatu hi Christo e patul."
3 Et kan Pilate nan Jesus ey "Kaw hi-gam hu Patul idan Jews?" Hinumang
Jesus et kantuy "Tam deh e inhel mu."
4 Inligguh Pilate idan ap-apuddan padi et yadda etan edum ni tuu
et kantun hi-gaday "Endi himmak kun bahul eyan tuun umhulun ni
kekastiguan tu."
5 Nem daka pepippilit e kanday "Nem hi-gatu kaumhuhulun ni ka-
pambabakalin tutu-u tep ya tuka ituttuddu. Inlapu tud Galilee et deh e
dimmateng law di deyad Judea."
6 Yan nangngelan Pilate ni nunya ey imbagetu hedin iGalilee hi Jesus.
7 Yan nengamtaan Pilate e iGalilee hi Jesus ey impalaw tud kad-an Herod
e ap-apudman ma-lat hi-gatu hu memistigal nan Jesus tep neipaddih ni
wadan nunman di Jerusalem.
8 Immamleng hi Herod ni nenang-angan tun Jesus tep nebayag ni pinhed
tun ang-angen. Dakel hu diddingngel tun impahpahding Jesus ni miracle
e kaketngain tuu et mukun ihik ni menang-ang ni edum ni ippahding tun
miracle.
9 Et dakel hu imbagan Herod ni nemistigalan tun hi-gatu nem eleg ni
hekey umhumang.
10 Yadda ap-apuddan padi et yadda kamantuttuddun Tugun Moses ni
kaman-eh-ehneng diman ey daka pan-itkuk hu daka pebehhul nan Jesus.
11 Entanni ey anin damad Herod et yadda sindalu tu ey daka heghegnuda
niya daka pippihula. Impambalwasi da balwasin ap-apu et pebangngad
dad kad-an Pilate.
12 Neipalpun nunman ey nanggayyum law di Pilate nan Herod, ey ida la
kamambuhhul.

Ya nengipepateyan dan Jesus
(Matthew 27:15-26; Mark 15:6-15; John 18:39; 19:16)

13 Impaeyag Pilate ida etan ap-apuddan padi et yadda ap-apun Jews
niyadda edum ni katuutuu
14 et kantun hi-gaday "Kanyuy kaituttuddu eyan tuu hu pengehhingan
yun linteg, nem dingngel ku ehel tun nemistigalan kun hi-gatu ey endi
nakka hemmakan bahul tun yuka pebehhul ni hi-gatu.
15 Anin hi Herod et binistigal tu, nem endi himmak tun bahul tu, mukun
impebangngad tudya. Endi umhulun ni an pemetteyan ni hi-gatu.
16 Et humman hu, pampeablig kun ebuh ey han ku imbukyat."
17 Katootoon ey wada hakey ni kaibbukyat Pilate ni neikelabut hedin
nedatngan hu Piyestah ni Passover.

18 Ey emin ida tuu ey ida kamantetekkuk e kanday “Patey yu huttan ni
tuu! Hi Barabbas hu ibukyat yu.”
19 Hi Barabbas ey neikelabut tep pimmatey ey nei-dum ni nekiguluh di
Jerusalem, tep eleg da pinhed hu gubilnud Rome.
20 Impatnan Pilate mewan ni e-helan ida etan tuu tep pinhed tun
ibbukyat hi Jesus,
21 nem tagan da tekuk e kanday “Ipetak yud krus! Ipetak yud krus!”
22 Impitlun Pilate ni immehel ida etan ni tuu e kantuy “Nem kaw hipa
bahul eyan tuu? Endi gaputun an pemetteyan ni hi-gatu. Et humman hu,
pampeeblig kun ebuh et han ku ibukyat.”
23 Nem nema-ma anhan law ni daka pan-itkuk e kanday meippettak di
krus.
24 Et u-unnuden law Pilate hu pinhed idan etan ni tuun meippahding.
25 Et hi Barabbas law hu imbukyat tu. Hi-gatu ey nambahul et meikelabut
tep pimmatey niya nei-dum ni nekiguluh. Et hi Jesus law hu in-abulut tun
petteyen da, tep daka pepillit.

Ya neipetakan Jesus di krus
(Matthew 27:32-44; Mark 15:21-32; John 19:17-27)

26 Daka pan-illaw hi Jesus etan di da pengippettakan ni hi-gatud krus ey
hinipngat da hi Simon e iCyrene e um-anemut et. Impilit idan sindalun
impapehan ni hi-gatu etan krus et meitu-tu-nud nan Jesus.
27 Dakel ida tuun kamei-unnuunnud ni daka pampengillawwin Jesus ey
wadadda bibi-in kaumnanginangih niya nemahhig lemyung da.
28 Nem inwingin Jesus ni hi-gada et kantuy “Hi-gayuddan bibi-id
Jerusalem, entan tuwak nannangngihi. Ya annel yu niya u-ungnga yu hu
nangihi yu.
29 Tep medettengan ali aggew ni lehan yullin peteg et wadaddalli edum ni
kanday ‘Ma-nudda ni-ngangu etan biin endi u-ungngadan kaman-innum.’
30 Ey kan idallin tuu etan idad duntug ey ‘Kagday kayu et maita-bun
kayun hi-gami.’
31 Tep yan nunman ali ey nemahhig hu panligligatan idan tutu-u. Tep
ang-ang yu kedin hi-gak e endi bahul ku, nem lawah hu daka pehpehding
ni hi-gak e da-ak kapanhelheltap, et nema-malli ngun etan ni tuun
nambahul.”
32 Yan nunman ey wadadda dama dewwan balud ni inlaw dan meippet-
tak damad krus.
33 Dimmateng idad duntug e Golgotha e ya keibbellinan tu ey heni genit
ni ulu ang-ang tu, et ipetak dad krus hi Jesus et yadda etan dewwan balud.
Nambina-hilan da e hakey di winilli tu et ya hakey di winannan tu.
34 Kan Jesus nan Apu Dios ey “Ama, pesinsahim anhan hu liwat ida eyan
tutu-u, tep eleg da amta daka pehpehding.”
Yadda etan sindalu ey imbubunut da hedin hipan hi-gada hu mengellan
balwasin Jesus.
35 Kaman-ang-ang-ang ida etan neamung ni tuu ey kaheghegnudaddan
aap-apun Jews hi Jesus. Kanday “Tam binenaddangan tu edum ni tuu.
Diman pangngu numan et ang-angen tayu hedin han-ihwang tu annel tu
et keang-angan tu e hi-gatu pinutuk Apu Dios ni mengippaptek ni emin ni
tuu.”
36 Anin idan sindalu et da dama kaheghegnuda et idwatan dan mapeit
ni meinnum
37 et kanday “Hedin makulug ni hi-gam hu Patul idan Jews, baddangim
annel mu ma-lat eleg ka matey.”

38 Wada neitudek di ta-pew ni ulun Jesus di krus ni kantuy “Huyya Patul
idan Jews.”
39 Anin dama etan hakey ni balud ni neipetak et tuka heghegnuda hi
Jesus e kantuy “Kaw beken hi-gam hu pinutuk Apu Dios ni mengippaptek
ni emin ni tuu? Ettu et baddangan mu annel mu, anin ni hi-gami.”
40 Nem kan etan ni hakey ni balud ey “Kele hannitan muka pan-e-ehhel
ni hi-gatu? Kaw endi takut mun Apu Dios, anin ni amtam e mettey ka?
41 Hedin hi-gata, man lebbeng tun mettey ita, tep huyya kastigu ta gapuh
ni impahpahding ta. Nem hedin hi-gatu, man endi tu kinapkapyan lawah.”
42 Et kantun Jesus ey “Jesus, nemnem muwak ali anhan ni pan-ap-
apuam.”
43 Ey kan Jesus ni hi-gatuy “Em, anin ni yan nunya et mekihha-ad kan
hi-gak di kad-an ni linggep et ya an-anla.”

Ya neteyyan Jesus
(Matthew 27:45-56; Mark 15:33-41; John 19:28-30)

44 Entannit nandattek hu aggew ey endi maptek ey na-ngetan ni emin
hu puyek ni tellun olas
45 e neendi petang ni aggew. Ey nepikgat etan kultina di Tempol,
neipalpud ta-pew tu ingganah di hengeg tu. *
46 Entanni ey simmekuk hi Jesus et kantuy “Ama, ngenamung kan
ispirituh ku.” Inhel tu huyya et matey.
47 Yan nenang-angan ni ap-apun sindalun nunman ni neipahding ey
dineyaw tu hi Apu Dios et kantuy “Makulug ni endi bahul eyan tuu.”
48 Ey yadda etan tutu-un nenang-ang ni neteyyan Jesus ey ida kaumlele-
myung ni immanemut.
49 Emin ida etan gagayyum Jesus et yadda etan bibi-in nalpud Galilee
ni nekikkillaw ni hi-gatu ey inang-ang-ang dan emin hu nekapkapya, nem
eleg ida meihnup.

Ya neikulungan Jesus
(Matthew 27:57-61; Mark 15:42-47; John 19:38-42)

50-51 Wada etan hakey ni Jew e hi Joseph di Arimatea. Hi-gatu ey
katettebaladdan tuu tep kayyaggud elaw tu. Et humman hu, anin ni hi-gatu
hakey ni ap-apuddan Jews, et eleg tu pinhed humman ni da impahding nan
Jesus. Hi-gatu dama hakey ni kamenehhegged ni kedettengan ni nan-ap-
apuan Apu Dios.
52 Yan neteyyan Jesus ey limmaw hi Joseph di kad-an Pilate ni an
mengibbeggan annel Jesus.
53 Ingkal tud krus et libutan tu et tu ikulung etan di neitukituk di batun
endi ni an neikulung diman.
54 Yan nunman ni nengikulungan dan Jesus ey kamangkelinnug hu
aggew e yan nunman hu keillappuan ni Sabaduh e kamengillin ni aggew.
55 Yadda etan bibi-in iGalilee ni nekikkillaw nan Jesus ey nekilaw idan
Joseph ni tu nengikulungan ni hi-gatu, et inang-ang da neiha-adan ni annel
tud kulung.
56 Immanemut ida et da pan-idaddan hu bangbanglun lana et yadda
etan edum ni daka ihha-ad di annel ni netey. Nem nannungew ida tep
nedatngan hu Sabaduh e kamengillin ni aggew tep humman hu kan ni
Tugun.

---

* **23:45 23:45** Ya etan mahdel ni kultina ey neiha-nin di kuwaltuh ni kapanhahha-adin Apu Dios.

24

Ya netagwan Jesus
(Matthew 28:1-10; Mark 16:1-8; John 20:1-10)

1 Kamangkewa-wan Linggu ey limmaw ida etan bibi-id kulung. Inlaw da
etan indaddan dan da iapuap di annel Jesus.
2 Dimmateng idad kulung ey inang-ang da e neulin etan batun neitengeb.
3 Himmegep ida ey attukaw etan annel Jesus.
4 Ida kaumnenemnem hedin hipa neipahding ni annel tu ey nekekem-
tang ey wada immehneng ni dewwan anghel di kad-an dan kamammusi-
lak balwasi da.
5 Ey simmakut idan peteg et daka iyuyyuung, nem kan ida etan ni anghel
ni hi-gaday "Kele yadya hu yu penemmakan etan ni mategu?
6 Endidya tep simmagu! Kaw liniwwan yu hu inhel tun nunman ni hi-
gayud Galilee?
7 Kantuy 'Ya Pengulwan ni emin ni tuu ey ellan idallin lawah ni tuu et
ippatak dad krus et mettey, nem metegguan ni katlun aggew.' "
8 Ninemnem da humman ni inhel tu la
9 et hi-yanen da etan kulung. Et lumaw idad kad-an idan etan ni
Hampulut hakey ni disipol et yadda edum ni kamengullug et ehelen dan
hi-gada hu inang-ang da.
10 Humman idan bibi-in limmaw di kulung ey hi Maria Magdalena, hi
Juana, hi Maria e inan James et yadda etan edum ni bii.
11 Nem yadda etan disipol ey eleg da kulluga humman ni indaddatteng
idan nunman ni bibi-i, tep kan da nem beken ni makulug.
12 Nem hi Peter ey nambesik ni limmaw di neikulungan Jesus. Dim-
mateng et ihi-dip tu bawang ni kulung ey inang-ang tu libut ni annel Jesus,
nem endi etan annel tu. Et kamangkeibbangngad ey tuka nemnemnema
humman ni nekapya.

Ya nampeang-angan Jesus ida etan ni dewwan disipol tu
(Mark 16:12-13)

13 Yan nunman ni aggew ey wadaddad dalan etan dewwan disipol nan
Jesus e ida kamenglaw di Emmaus e hampulut dewwan kilometroh hu
kadinawwi tud Jerusalem.
14 Ida kamengmenglaw ey daka ung-ungbala meippanggep etan ni
nekapkapya.
15 Ey entanniy dinteng idan Jesus et mangmanglaw idan emin.
16 Inang-ang da, nem eleg da immatunan, tep eleg ni iebulut Apu Dios ni
immatunan da.
17 Kan Jesus ni hi-gaday "Hipa yuka ennungbala?" Immehneng ida ey
ka-ang-ang di angah da e ida kaumlelemyung.
18 Kan etan ni hakey e hi Cleopas ey "Tam hi-gam na-mu ngun ebuh
hu mangilin wadad Jerusalem ni eleg mengamtan nekapkapyadman eyan
pigan aggew ni nelabah."
19 Kan Jesus ni hi-gaday "Hipa nekapkapya?" Et kandan hi-gatuy "Yadda
nekapkapyan nan Jesus e iNazareth. Hi-gatu ey prophet Apu Dios. Mika
tetbala e et-eteng kabaelan tun mengippahding ni miracle ey nelaing ni
mantuttuddu tu niyad emin ni tuka pehding. Endi edum ni henin hi-gatud
hinanggan Apu Dios et yad tuu.
20 Nem nealay impadpap idan ap-apuddan padi et yadda ap-apu tayu et
ilaw dad kad-an Pilate et imbistigalen tu et ipetak dad krus.

21 Kammi na-mu ngu nem hi-gatu mengihwang ni hi-gatsun Jews idan
tuud Rome et beken ida law ni pan-ap-apu tayu. Huyya katlun aggew ni
neteyyan tu.
22 Nem himmaleman ida edum min bibi-in kakkabbuhhan ni limmaw di
neikulungan tu ey natnga kami tep ya indaddatteng da.
23 Kanday endid man etan annel tu ey kanday wada inang-ang dan
dewwan anghel e kanda kunuy netagwan.
24 Limmaw ida edum ni hi-gamid kulung ey makulug numan hu inhel
da e endidman etan annel Jesus."
25 Kan Jesus ni hi-gaday "Kele katteg anhan kulang nemnem yu? Kele
neligat yun ewwatan hu inhel ida lan prophets ni meippahding nan
Christo?
26 Tam inhel idan nunman hu meippahding nan Christo e kanday
mahapul ni mettey et han pan-ap-apun emin ni tuu?"
27 Et ituttuddu tun hi-gada hu keibbellinan ni emin ni neitudek ni
meippanggep ni hi-gatu, e inlapu tud Tugun Moses et yadda intudek ida
lan prophets.
28 Dimmateng ida etan dewwad bebley ni lawwan da ey melebbah et hi
Jesus,
29 nem impeked da e kanday "Pandeyya itsu tep mehillengan ka lad
dalan." Et manda-guh hi Jesus.
30 Entannit mengngan ida ey illan Jesus hu sinapay et mansalamat nan
Apu Dios et teneg-angen tu et idwat tun hi-gada.
31 Ey pinhakkeyey inimmatunan da law e hi-gatu hi Jesus, nem endi
maptek ey attukaw la.
32 Wada law hakkey ni hi-gada ey kanday "Ambuley kakkayyaggud ni
peteg hu gibek kud dalan ni tuka pampenghelin keibbellinan ni neitudek
di ehel Apu Dios."
33 Entanni et umgah ida et mambangngad idad Jerusalem. Umdateng
idadman ey wadadda etan Hampulut hakey ni disipol Jesus et yadda edum
ni kamengullug e neamung ida.
34 Ey ya netaguan Jesus hu daka ennung-ungbala e kanday "Makulug ni
netagwan hi Apu Jesus, tep nampeang-ang nan Peter."
35 Et e-ehhelen ida daman nunman ni dewwan disipol hu nampeang-
angan Jesus ni hi-gada et ya nengimmatunan dan hi-gatun neneg-angan
tun sinapay.

Ya nampeang-angan Jesus ida etan ni Hampulut hakey ni disipol tu
(Matthew 28:16-20; Mark 16:14-18; John 20:19-23; Acts 1:6-8)

36 Yan daka pampenghelin nunya ey pinhakkeyey wada hi Jesus e
immehneng di kad-an da. Et kantuy "Meweddan hi-gayu hu linggep."
37 Immegyat ida ey simmakut ida tep kanda na-mu ngu nem beken tu.
38 Et kan Jesus ni hi-gaday "Kele kayu kaumtatakut? Kaw eleg yu kulluga
e hi-gak hi Jesus?
39 Ang-ang yu kedi ngamay ku et ya helik ni neliputan ni neipetakan ku.
Kapa yuwak et pangulugan yu e bekennak ni banig, tep hedin ya banig,
man endi annel tu."
40 Tuka pan-e-hela huyya ey tuka pampeang-ang hu ngamay tu niya heli
tun hi-gada.
41 Ma-nut immamleng ida tuun neamung, nem ida kamandinwa hedin
makulug ni netagwan hi Jesus. Et kan Jesus ni hi-gaday "Kaw wada
kennen?"
42-43 Et idwatan dan nelutun deleg et kanen tu.

44 Kan Jesus mewan ni hi-gaday “Kaw eggak ehelen ni hi-gayun nunman
eman ni hi-gatsun emin e pakkaw um-amnu emin hu intudek Moses et ya
intudek idan prophets et ya neitudek di Psalms ni meippanggep ni hi-gak?”
45 Inhel tu huyya et hantu idwat ni hi-gada kabaelan dan mengewwat ni
neitudek ni ehel Apu Dios.
46 Kantun hi-gaday “Neitudek dedan di ehel Apu Dios e hi Christo ey
mahapul ni manhelheltap et han matey, nem metegguan ni katlun aggew.
47 Et huyyan neteyyan tu hu gaputun pessinsahan Apu Dios hu liwat
ni tutu-u, hedin mantuttuyyudda. Huyya hu mahapul ni meituttuddud
kebebbebley meippalpud Jerusalem.
48 Hi-gayu ittu-dak kun an mantuttuddu, tep hi-gayu nenang-ang ni
inamnuan idan neitudek ni ehel Apu Dios meippanggep ni hi-gak.
49 Nem panha-ad kayu nidya Jerusalem et hegeden yu etan peellik ni
Ispirituh Apu Dios ni memaddang ni hi-gayu, tep huyya dedan la inhel
Ama.”

Ya linawwan Jesus di kabunyan
(Mark 16:19-20; Acts 1:9-11)

50 Neba-ba-ba ey ingkuyug tudda et lumaw idad Betania. Dimmateng ida
et ita-gey tu ngamay tu et idasal tu pemendisyon tun hi-gada.
51 Binendisyonan tudda ey nealay neendi, tep impaenamut Apu Dios di
kabunyan.
52 Dineyaw da hi Jesus et ida kaman-am-amleng ni peteg ni nambangn-
gad di Jerusalem.
53 Et neipalpun nunman ey ida kaum-umlaw di Tempol ni an manday-
dayaw nan Apu Dios.

Ya impaitudek Apu Dios nan
John
ni meippanggep nan Jesus

1 Yan eman ni endi nin emin eyadda wadan nunya, ey wada ngu dedan
etan Ehel ni mengippeamtan Apu Dios. Hi-gatu ey wadan Apu Dios, tep
Dios dedan.
2 Wada ngu dedan nan Apu Dios et han mawedan emin eya wadan
nunya.
3 Gapuh ni hi-gatu ey naltun emin eya wadan nunya. Endi hakey eyan
wadan nunyan eleg tu letuen.
4 Hi-gatu nalpuan ni biyag ni tuu niya hi-gatu hu dilag ni kamemnang ni
nemnem ni tuu ma-lat awatan da meippanggep nan Apu Dios.
5 Huyyan dilag hu kamemnang ni engeenget ma-lat endi tu ke-ngetan,
nem mannananeng ni ingganah.
6-7 Wada etan tuu e hi John e pinutuk Apu Dios ni mengippeamtad emin
ni tuu meippanggep nunman ni dilag ma-lat kulugen da.
8 Beken ni hi John humman ni dilag, nem hi-gatu mengituttuddun
meippanggep ni nunman ni dilag.
9 Huyyan dilag ey immali eyad puyek. Hi-gatu hu makulug ni dilag ni
kamemnang ni nemnem ni tuu ma-lat amtaen da meippanggep nan Apu
Dios.
10 Hi-gatu hu gaputun newada eya puyek, nem yan inlian tud puyek, ey
eleg immatunan idan tuu.
11 Em, immali et mekiha-ad idan tuu tu, nem dakel ni hi-gada hu eleg
mangebulut ni hi-gatu.
12 Nem wadadda edum ni tuun nengabulut ni hi-gatu, et humman idan
tuu hu nengidwatan tun kelebbengan dan meibbillang ni u-ungngan Apu
Dios, tep nandinel idan hi-gatu.
13 Humman ni da neibilangan ni u-ungngan Apu Dios ey beken ni
nalpud nemnem ni tuu niya beken ni henin kakei-ungngain tuu, tep ya
neiungngaan da ey gapuh ni kabaelan Apu Dios, et humman hu, hi-gatu
law hu Ameda.
14 Humman ni Ehel ni mengippeamtan Apu Dios ey nangkapyan tuu
et mekiha-ad ni hi-gatsun pigan toon eyad puyek. Inenang-ang mi ey
makulug ni emin hu in-inhel tu niya et-eteng binabbal tun hi-gatsun tuu.
Inenang-ang mi et amtaen mi e hi-gatu etan binugtung ni U-ungngan Apu
Dios. Hi-gatu kei-ang-angan ni dayaw Ametu e hi Apu Dios.
15 Hi-gatu hu impeenamtan John e kantuy “Huyya etan kametbal ni tuun
inhel kun hi-gayun um-ali. Eta-gey ni peteg saad tu nem hi-gak, tep wada
dedan et hannak maweda.”
16 Gapuh ni et-eteng ni impeminhed tu niya binabbal tun hi-gatsun tutu-u
ey dakel ni peteg hu panyaggudan ni peelli tun dewwaten tayu.
17 Ya Tugun Apu Dios ey hi Moses hu nenawat. Nem ya endi pappeg
tun impeminhed niya binabbal Apu Dios et ya makulug ni meippanggep
ni hi-gatu ey hi Jesus Christo hu nengipeamtan hi-gatsu.
18 Endi edum ni nenang-ang nan Apu Dios, ebuh etan binugtung ni
U-ungnga tu, tep wadan kenayun ni hi-gatu. Et hi-gatu nengipeamtan
meippanggep nan Apu Dios.

Ya kaituttuddun John e kamemenyag
(Matthew 3:1-12; Mark 1:1-8; Luke 3:1-18)

19 Yadda ap-apud Jerusalem ey intu-dak dadda padi et yadda kaumbad-
dang ni hi-gadad Tempol et lumaw idad kad-an John ni an mengibbegga
hedin hipa ingkatuu tu.
20 Et ehelen John hu makulug e kantuy "Bekennak hi Christo ni pinutuk
Apu Dios ni mengippaptek ni tuu tu."
21 Et kandan hi-gatuy "Kaw hi-gam tep hi Elijah?" Kan John mewan ey
"Beken nak ni hi Elijah."
Et kan da mewan ey "Kaw hi-gam tep etan prophet ni impakulug Apu
Dios ni um-ali?" Kan John ey "Beken ni hi-gak humman ni prophet."
22 Et kanday "Hipa ka tep? Mahapul ni e-helen mu hedin hipa ka et wada
e-helen middan nengitu-dak ni hi-gami."
23 Kan John ey "Hi-gak etan inhel lan Isaiah e prophet e kantuy
'Wadalli etan mengit-itkuk di eleg mebebleyi e kantuy: Idaddan yu ey
iyayyaggud yu dellanen ni Apu tayu.' " *
24 Entanni ey kan mewan idan nunman ni intu-dak idan Pharisee ey
25 "Hedin beken kan hi Christo, ey beken kan hi Elijah niya beken kan
prophet Apu Dios ni kantun um-ali, kele tep muka benyagidda tuu?"
26 Hinumang John et kantuy "Wada kelebbengan kun memenyag idan
tuu, nem danum hu nakka pemenyag ni hi-gada. Nem wada hakey ni hi-
gatsun nunyan eleg yu amta.
27 Hi-gatu etan kangkun meihhullul ni hi-gak. Hi-gatu ey kamedeyyaw
ni peteg tep eta-gey saad tu et nakka umbaing ni mambalin ni bega-en tu."
28 Huyya nekapkapyad bebley di Betania di ba-hil ni Wangwang e Jordan
ni kapemenyagin John idan tutu-u.

Hi Jesus ey kamei-ellig di kalneroh, tep ingkatey tu liwat ni tuu

29 Yan newa-waan tu, ey inang-ang John hi Jesus e iyyallid kad-an tu
et kan John idan tuu ey "Iyalli etan intu-dak Apu Dios ni kamei-ellig di
Kalneroh tun mengkal ni liwat ni tuu.
30 Hi-gatu etan inhel kun um-alin meihhullul ni hi-gak e neta-ta-gey saad
tu nem hi-gak, tep wada ngu dedan et hannak maweda.
31 Anin ni hi-gak et eggak dama la ni amtan nunman huyyan um-alin
meihhullul ni hi-gak, nem binenyagak ida tuun danum ma-lat wada inna-
nu tun pengamtaan idan tuudya Israel ni hi-gatu."
32 Huyya hu inhel John ni nengamtaan tun Jesus: "Yan nunya ey inamtak
law e hi-gatu hi Christo, tep inang-ang ku hu Ispirituh Apu Dios e heni ang-
ang ni paluman nalpud kabunyan et umpan hi-gatu.
33 Eggak la ni amta e hi-gatu hu pinutuk Apu Dios ni Christo, nem inhel
tu eman ni nengitu-dakan tuwak ni memenyag idan tuun danum e kantuy
'Ya etan e-paan ni Ispirituh kun heni paluma ang-ang tu ey humman hi
Christo. Hi-gatu hu mengibbenyag ni Ispirituh kuddan tuu.'
34 Inang-ang kun emin huyyan neipahding, et mukun nakka i-e-hel e
hi-gatu ey makulug ni U-ungngan Apu Dios."

Ya nengamtaan di Andrew nan Peter nan hi Jesus

35-36 Yan newa-waan tu ey kaman-eh-ehneng di John et yadda etan
dewwan disipol tu ey nelabah hi Jesus et kan John ni hi-gaday "Hi-gatu
etan kamei-ellig di Kalneroh ni kamei-appit nan Apu Dios."

---

* **1:23 1:23** Ya keibbellinan nunya ey pandaddan kayu e iyayyaggud yu elaw yu tep um-ali Apu tayu.

37 Dingngel da humman ni inhel John ey nekilaw idan Jesus.
38 Nanwingi hi Jesus ey inang-ang tudda e ida kameitu-tu-nud ni hi-gatu
et kantun hi-gaday "Hipa ibbageyu?" Kanday "Apu, attu muka panha-adi?"
39 Kantun hi-gaday "Ikeyuy et yu ang-angen." Et makilaw idan an
nenang-ang ni tuka panha-adi et umdateng ida ey hambatenganan.
Nekihuhhummangan idan hi-gatu ingganah nehileng.
40 Hi Andrew e agin Simon Peter etan hakey ni disipol John ni nekilaw
nan Jesus.
41 Et ya nebukul ni impahding tu ey tu inang-ang hi agi tu e hi Simon
et kantun hi-gatuy "Inang-ang mi etan pinutuk Apu Dios ni Christo ni
mengippaptek ni tuu."
42 Et ikuyug Andrew hi agi tu e hi Simon di kad-an Jesus. Ey kan Jesus ni
hi-gatuy "Hi-gam hi Simon e u-ungngan John, nem yan nunya ey hullulan
ku ngadan mu et hi-gam law hi Peter." Ya keibbellinan nunyan ngadan ey
Batu.

Disipol daman Jesus di Philip nan Nathaniel

43 Newa-wan nunman et lumaw hi Jesus di Galilee ey dinteng tu hi Philip
et kantun hi-gatuy "Kaikuyug kan hi-gak."
44 Hi Philip ey kebebleyan di Andrew nan Peter di Betsaida.
45 Limmaw hi Philip et tu ang-angen hi Nathaniel et kantun hi-gatuy
"Inang-ang mi hi Christo, meippanggep ni hi-gatu hu intudek lan Moses et
yadda la eman prophets, Ya ngadan tu ey hi Jesus e iNazareth e u-ungngan
Joseph."
46 Nem kan Nathaniel ey "Kaw wada kayyaggud ni iNazareth?" Kan
Philip ey "Ikay et mu ang-angen."
47 Inang-ang Jesus e iyyalli hi Nathaniel ey kantuy "Iyyalli hu makulug
ni helag Israel e endin hekey itek tu."
48 Kan Nathaniel ey "Kele inamta muwak?" Kan Jesus ey "Inang-ang
daka dedan eman ni muka panhihhiddumid hengeg ni keyew e fig et han
daka ayagin Philip."
49 Et kan Nathaniel ni hi-gatuy "Apu, hi-gam hu makulug ni U-ungngan
Apu Dios. Hi-gam hu makulug ni Ap-apun helag Israel."
50 Kan Jesus ni hi-gatuy "Kinulug muwak tep inhel ku e inang-ang dakad
hengeg ni keyew e fig. Nem wadalli edum ni ketngaan mun peteg nem ya
huyya."
51 Kan Jesus mewan ey "Dengel yu eya e-helen ku, makulug ni ang-
angen yulli e meibbeghul hu kabunyan et wadaddalli anghel Apu Dios ni
mambinbinangngad idan um-alid kad-an ku e Pengulwan ni emin ni tuu."

2

Ya kasal di Kanah

1 Nelabah dewwan aggew ey wada hu kasal di Kanah di Galilee ey
wadadman hi inan Jesus.
2 Wada damad man hi Jesus et yadda disipol tu.
3 Entanni ey na-puh hu meinnum ey kan inan Jesus ni hi-gatuy "Tam
endi law innumen da."
4 Kan Jesus nan inetuy "Kele hi-gak mu pengibgaan? Eleg ni medatngan
tsimpuh ni pengippeang-angan kun kabaelan Apu Dios."
5 Nem kan inetu etan idan bega-en ni kamampaptek ey "U-unnud yu hu
hipan e-helen Jesus ni hi-gayu."

6 Wadadman hu enem ni pa-nay ni simmuun ni kapan-ullahiddan tuu
tep humman elaw idan Jews. Ya kaellan hakey ni pa-nay ni han napnu ey
dewampulu winu telumpulun galon ni danum.
7 Kan Jesus ida etan ni bega-en ey "Penu yudda eman pa-nay ni danum."
Inu-unnud da et penuen dadda etan pa-nay ni danum.
8 Entanni ey kan Jesus ni hi-gaday "Yu pamengulun ittaugan etan
kamengippaptek eyan kasal." Et da iteugan.
9 Sinamtaman nunman ni kamengippaptek ni kasal humman ni danum
ni nambalin ni meinnum, nem eleg tu amta hu nalpuan tu. Ebuh ida etan
bega-en ni nengamta. Ey impaeyag tu etan lakin kankasal
10 et kantuy "Ya inamtak ni elaw tayu ey tayu kapebukkul ni ittaug hu
kakkayyaggud ni meinnum, et hedin na-puh, ey han tayu intu-nud hu lagat
hedin wada. Nem kele hedin hi-gayu, man iyyadya yu impanggillig ni
kayyaggud ni yu intaug?"
11 Humman ni impahding Jesus di Kanah di Galilee hu nemangulun
miracle ni nengipeang-angan tun kabaelan tu. Et nema-man nengulug ida
disipol tun hi-gatu.
12 Entanni ey limmaw hi Jesus di Capernaum e nekilaw hi inetu, yadda
agitu et yadda disipol tu et manha-ad idadman ni pigan aggew.

Ya linawwan Jesus di Tempol
(Matthew 21:12-13; Mark 11:15-17; Luke 19:45-46)

13 Ngannganih ni medettengan hu Piyestah ni Passover et lumaw di Jesus
di Jerusalem.
14 Limmaw ida etan di Tempol ey dakel ida kamanggettang ni baka,
yadda kalneroh, yadda paluma et yadda etan kamenullul ni pihhuh.
15 Immala hi Jesus ni linubid et kapyaen tun heplit et pandegyunen
tudda baka et yadda kalneroh ni daka iggatang ey binetu-lang tu tebol
idan kamenullul ni pihhuh et maiwekay hu pihhuh da.
16 Et kan tuddan etan ni kamanggettang ni paluma ey "Pan-ia-allaw
yudda eya paluma yu. Kele yuka pambalin ni mulkaduh eya baley Ama?"
17 Ninemnem idan disipol tu etan neitudek la e kantuy "Apu Dios,
nemahhig kaguh ku eyan baley mu, et maggeh nemnem ku hedin nalgem
hu keussalan tu." *
18 Kan idan Jews nan Jesus ey "Hipa miracle ni peang-ang mu et keang-
angan tu e wada kelebbengan mun mengippahding idan eyan impahding
mu?"
19 Kan Jesus ni hi-gaday "Bahbah yu eya Tempol et behwaten kun tellun
aggew."
20 Et kan idan Jews ey "Kele kuma na-pat et enem ni toon et han
mebehwat huyyan Tempol ey kammu kuma ey hambehwat mun tellun
aggew hedin mebahbah?"
21 Nem ya tempol ni inhel Jesus ey ya annel tu. †
22 Et yan eman ni netagwan Jesus ni katlun aggew ni neteyyan tu, ey
ninemnem idan disipol tu humman ni inhel tu. Huyya gaputun kinulug
da impatudek Apu Dios ni ehel tun meippanggep ni ketegguan Jesus niya
kinulug da dama humman ni inhel Jesus ni hi-gada.

Inamtan Jesus hu wadad nemnem ni tuu

---

* **2:17 2:17** Psalm 69:9 † **2:21 2:21** [19-21] Ya keibbellinan ni inhel Jesus ey anin ni mettey et umtagun katlun aggew.

23 Yan nunman ni wada Jesus di Jerusalem ni nunman ni Piyestah ni
Passover ey impahding tudda miracles et dakel ida tuun nengulug ni hi-
gatu.
24-25 Nem eleg medinnel hi Jesus e nehammad hu daka pengullug, tep
inamta tu hu elaw ni tuu, anin ni eleg da e-hela hu wadad nemnem da.

3

Ya ung-ungbal di Nikodemus nan Jesus

1 Wada hu hakey ni Pharisee ni ap-apuddan Jews e hi Nikodemus ngadan
tu.
2 Nehileng ey limmaw di kad-an Jesus et kantun hi-gatuy "Apu, inamta
mi e hi-gam etan mittuduh ni intu-dak Apu Dios, tep eleg han-ipahding ni
tuu etan ida muka pehpehding, hedin eleg baddangin Apu Dios."
3 Kan Jesus ni hi-gatuy "E-helen kun hi-gam e makulug ni eleg mabalin ni
meilla-kam hu tuud nan-ap-apuan Apu Dios hedin eleg meippidwan mei-
ungnga."
4 Kan Nikodemus ey "Inna-nun an mei-ungnga mewan hu tuu hedin
nehiken law? Kaw mambangngad di egeh inetu et han mewan maukat?"
5 Kan Jesus ey "Dengel muwak tep makulug ni mahapul ni ya danum
et ya Ispirituh Apu Dios hu mengippidwan kei-ungngaan ni tuu et han
maila-kam di nan-ap-apuan Apu Dios.
6 Ya in-ungngan tuu ey elaw ni tuun ebuh hu wadan hi-gatu. Nem ya
etan tuun meippidwan mei-ungnga et mawedan hi-gatu hu Ispirituh Apu
Dios ey heni law daman elaw Apu Dios hu elaw tu.
7 Et humman hu, entan katngan nanghelan kun mahapul ni meippidwan
mei-ungnga hu tuu.
8 Ya tuun meippidwan mei-ungnga et mawedan hi-gada hu Ispirituh Apu
Dios ey kamei-ellig etan di dibdib. Inamta tayu e ya dibdib ey kamegibbek
niya linggeman hu tuka pellawwi. Tayu kadedngela bungug tu, nem eleg
tayu amta tuka kelpui niya tuka lawwi tep eleg meang-ang. Henin nunman
etan tuun wadan hi-gatu hu Ispirituh Apu Dios, e eleg tayu han-awat hu
kapehding ni Ispirituh Apu Dios ni hi-gatu, nem ka-ang-ang e nehullulan
hu elaw tu et kayyaggud law."
9 Kan Nikodemus ey "Kele inna-nu tu makkaw huyyan inhel mu?"
10 Kan Jesus ey "Kele hi-gam hu kametbal ni mittuduh ni elaw tayun Jews
ey eleg mu amta huyya?
11 Dengel mu eya e-helen ku, tep makulug hu mika e-e-hela, tep inamta
mi niya inang-ang mi, nem eleg yu kulluga.
12 Inhel kun hi-gayun emin hu meippanggep ni kamekapkapyad puyek,
nem eleg yu kulluga et nema-ma ngun eleg yun hekey kulluga hedin ya
kamekapkapyad kabunyan di kad-an Apu Dios hu e-helen kun hi-gayu.
13 Endi edum ni limmaw ni an nenang-ang alin kabunyan, ebuhhak e
Pengulwan ni emin ni tuu, tep yadman ali nalpuan ku.
14 Hi Moses eman ni wadaddad eleg mebebleyan ey inla tu etan giniling
et kapyaen tun heni uleg et ipelat tu et itu-bek tu, et humman hu sinengaw
idan kinlat ni uleg et eleg ida matey. Hanniman daman hi-gak e Pengulwan
ni emin ni tuu e meippettakkak ali damad keyew
15 et emin hu mengullug ni hi-gak ey wada biyag tun endi pappeg tu.
16 Hi Apu Dios ey nakappinhed daitsun tuud puyek et humman gaputun
eleg tu kawwanan etan binugtung ni U-ungnga tu et itu-dak tu eyad puyek
ma-lat emin ida mengullug ni hi-gatu ey meidwatan idan biyag ni endi
pappeg tu et eleg ida lumaw di nandaul.

17 Eleg itu-dak Apu Dios hu U-ungnga tud puyek ni an manhuwet ni tuun
mekastigu, nem intu-dak tun an menellaknib ni tuu.
18 Et ya etan tuun mengullug ni hi-gatu ey eleg ali kastiguen Apu Dios,
nem ya etan tuun eleg mengullug ni hi-gatu ey mekastigu tep ya eleg tu
pangulugan ni U-ungngan Apu Dios.
19 Humman ni dilag ey immali eyad puyek ni memnang ni nemnem
ni tuu, nem eleg da pinhed ni issiked hu lawah ni daka pehpehding, et
humman hu mekastigudda.
20 Yadda etan tuun ya lawah daka pehpehding ey eleg da pinhed ni
mebnangan ida tep meamta hu lawah ni daka pehpehding.
21 Nem yadda etan tuun ya kayyaggud hu daka pehpehding ey pinpinhed
dan um-alid kad-an ni dilag ma-lat meang-ang e indawtan Apu Dios idan
kabaelan dan mengippahding ni kayyaggud."

Ya saad Jesus ey eta-gey ni peteg nem hi John

22 Entanni ey limmaw hi Jesus di Judea et makilaw ida disipol tun hi-gatu.
Nanha-ad idadman et pambenyagan dadda tuud man.
23 Wada dama hi John di Aenon e neihnup di Salim e tudda kapam-
benyagi tuud man, tep dakel danum diman.
24 Yan nunman ni tsimpuh ey dakel kaum-alin mampebenyag nan John.
Yan nunman ey eleg pay ni maikelabut.
25 Entanni ey nekitutut ida etan disipol John etan ni hakey ni Jew
meippanggep ni benyag.
26 Limmaw ida huyyan disipol John di kad-an tu et kandan hi-gatuy "Apu,
kaw hannemnem mu etan tuun kadwam di ba-hil ni wangwang e Jordan
e kanmun hi Christo? Tagan tu kunu benyag nunya ey dakel hu tuun
kaumlaw ni mampebenyag ni hi-gatu."
27 Hinumang John et kantuy "Eggak um-ameh hedin dakel ida kamam-
pebenyag ni hi-gatu. Endi edum ni kakelpuin kelebbengan ni tuu, nem
ebuh hi Apu Dios.
28 Inhel kun hi-gayun nunman et inamta yu e bekennak ni pinutuk Apu
Dios ni mengippaptek ni tuu, nem intu-dak tuwak ni an mengiddaddan
idan tuun mengebbulut ni hi-gatu.
29 Hi-gak ey nakka mei-ellig etan ni kamangkellun e u-unnuden tu e-
helen etan ni lakin tu ikkalun. Tep hi-gak ey immali-ak ni mengippeamtan
Christo. Et yan nunya, ey nakka man-am-amleng law ni peteg tep immali
ey inebulut idan tutu-u.
30 Et humman hu, mahapul ni hi-gatu meiddeyyaw ni peteg, beken ni
hi-gak.
31 Hi Jesus e nalpud kabunyan ey hi-gatu keta-ta-geyyan. Ya nalpud
puyek ey ebuh hu wadad puyek ni tuka ewwasi, et humman ni ebuh hu
inamta tun e-helen. Et mukun kulangngak tep yad puyek hu nalpuan ku.
Nem hedin hi-gatu, man amta tun emin tep nalpud kabunyan ey hi-gatu
keta-ta-geyyan ni emin.
32 Ya tuka ituttuddu ey ya inang-ang tu niya dingngel tud kabunyan, nem
hahhakkey ida kamengebbulut.
33 Nem yadda etan kamengebbulut ni tuka ituttuddu ey hi-gada kamengi-
hhuddut e makulug emin hu ehel Apu Dios.
34 Emin hu kae-helan Jesus ey nalpun Apu Dios e nengitu-dak ni hi-gatu,
tep indawat Apu Dios ni hi-gatu hu Ispirituh tu e et-eteng kabaelan tu.
35 Hi Apu Dios ey nakappinhed tu hi Jesus e U-ungnga tu et idwat tun
emin ni hi-gatu hu kelebbengan ni man-ap-apun emin.

36 Emin tuun mengullug nan Jesus e U-ungngan Apu Dios ey wada biyag
dan endi pappeg tu. Nem yadda etan tuun eleg mengullug ni hi-gatu
ey endin hi-gada humman ni biyag, nem kastiguen idallin Apu Dios ni
ingganah."

4

Ya nekiungbalan Jesus etan ni biin iSamaria

1 Yadda etan Pharisee ey dingngel da e daddakkel ida kamekikkilaw nan
Jesus ey dakel ida kamampebenyag ni hi-gatu, nem hi John.
2 Nem ya kakulugan tu ey endin hekey kaya an binenyagan Jesus, tep
yadda disipol tu hu kamemenyag idan tuu.
3 Inamtan Jesus e dingngel idan Pharisee hu meippanggep ni nunman,
et hi-yanen da Judea et mambangngad idad Galilee.
4 Yan linawwan da ey indalan dad Samaria
5 et dumteng idad Saykar e hakey ni bebley diman e neihnup di puyek
ni impebeltan Jacob lan u-ungnga tu e hi Joseph.
6-8 Dinteng da etan hibuy ni kinu-kuan lan Jacob et yumudung hi Jesus
tep neatu. Yadda etan disipol tu ey limmaw idallid bebley ni an umgatang
ni kennen da, et hahhakkey hi Jesus ni nehi-yan di hibuy. Yan nunman ni
nganngnanih ni mandattek aggew ey wada immalin biin an man-ehhul etan
di hibuy et kan Jesus ni hi-gatuy "Ala kallin danum et uminummakah."
9 Natnga etan bii et kantuy "Kele kamambaggan hi-gak ni danum, ey
iSamariahhak ey hi-gam ey Jew ka?" Inhel etan ni bii huyya, tep eleg
pinhed idan Jews hu iSamaria.
10 Kan Jesus ey "Gullat et ni inamtam etan kaiddawat Apu Dios niya
inamtam hedin hipa-ak et wadan mambegga kan hi-gak ni danum ni um-
idwat ni biyag ni endi pappeg tu."
11 Kan etan ni bii ey "Attu makkaw mu pangellaan ni kammun danum
ni um-idwat ni biyag ni tuu ey endi pena-nuk mun eyad edallem ni hibuy?
12 Kaw neta-ta-gey ka nem hi Jacob e apu tayu lan nengu-ku eyan hibuy?
Huyyan hibuy hu ininuinuman Jacob et yadda u-ungnga tu niyadda animal
da. Kaw wada tep hin-appil ni kayyaggud ni danum ni dammutun iddawat
mu?"
13 Kan Jesus ni hi-gatuy "Ya danum eyad hibuy ey anin ni innuinnumen
ni tuu et nekemtang ali mewan ni na-wew.
14 Nem ya etan tuun menginnum ni danum ni iddawat ku ey eleg law
me-wew, tep humman ey kamei-ellig di danum ni utbul ni eleg metduk. Et
ya tuun ebbuluten tu humman ni nakka iddawat ey wada biyag tun endi
pappeg tu."
15 Kan etan ni biin hi-gatuy "Apu, idwasi muwak nunman ni danum ma-
lat eggak ma-ma-wew et eggak um-umlidyan an man-ehhul."
16 Kan Jesus ni hi-gatuy "Elaw ka ni et mulli awiten ahwam."
17-18 Hinumang etan ni bii et kantuy "Endi ahwak."
Kan Jesus ey "Makulug huttan ni inhel mun endi ahwam, tep ma-nut
liman laki nekiahwaam, nem ya etan nekiaddumam ni nunya ey beken
mu ahwa."
19 Kan etan ni bii ey "Apu, inawtan ku law e prophet ka.
20 Et pinhed kun ibbagan hi-gam hedin kele yadda aammed min nunman
ey ya eyad duntug hu daka penaydayawin Apu Dios, nem hi-gayun Jews,
ey kanyuy mahapul ni yad Jerusalem hu penaydayawan yun hi-gatu."

21 Kan Jesus ey "Kulug mu eya e-helen ku e wadalli tsimpuh ni eleg
mahapul ni yad eyad duntug winu yad Jerusalem hu penaydayawan nan
hi Ama Apu Dios.
22 Hi-gayun iSamaria ey kulang ni peteg hu yuka pan-ewwat ni elaw
Apu Dios, nem hi-gamin Jews ey inamta mi elaw tu, tep hi-gamin Jews hu
nalpuan etan ni pinutuk Apu Dios ni menellaknib ni tuu.
23 Nem yan nunya ey anin ni hipan tuu ey dammutun mekiddagyum nan
Apu Dios. Ya kei-ang-angan tu huyya ey wadadda law hu kamenaydayaw
nan Apu Dios di nemnem da niya daka kulluga e makulug hu meippanggep
ni hi-gatu. Huyya elaw ni penaydayaw ni pinhed Apu Dios ni u-unnuden
ni tuu.
24 Hi Apu Dios ey Ispirituh, et humman hu ya tuun menaydayaw ni ustuh
ni hi-gatu ey mahapul ni baddangan ni Ispirituh ni mandeyyaw ni hi-gatud
nemnem tu meippuun di makulug ni kameituttuddu."
25 Kan etan ni bii ey "Inamtak e um-alilli etan pinutuk Apu Dios ni
mengippaptek ni emin ni tuu e hi Christo ngadan tu. Yallin ellian tu hu
pengippeewwatan tun hi-gatsun emin ni eleg tayu han-awat."
26 Kan Jesus ni hi-gatuy "Hi-gak hi Christo."
27 Tuka pan-e-hela huyya ey dimmateng ida disipol tu. Ey natngadda
tep kamekiung-ungbal hi Jesus etan ni bii, nem endin hi-gada nengibegan
hi-gatu hedin hipa tuka pan-ibbaga etan ni bii winu hipa daka ennungbala.
28 Hini-yan etan ni bii etan tu et i-ahul et mambangngad di bebley et
kantuddan tuu ey
29 "Ikeyuy kedi. Immen etan tuun inamta tun emin hu impahpahding
ku et ehlen tun hi-gak. Hi-gatu na-mu pinutuk Apu Dios ni mengippaptek
ni emin ni tuu."
30 Et ebuhe wada hakkey ida etan ni tuu etan di bebley ey limmaw idan
an menang-ang nan Jesus.
31 Eleg pay ni dumteng ida etan tuu ey kan idan disipol Jesus ey "Apu,
pangan ka law."
32 Nem kan Jesus ey "Wadan hi-gak etan kennen ni eleg yu amta."
33 Wada hakkey ni hi-gami ey kantuy "Hipa na-mu immi-lin kennen tu?"
34 Kan Jesus ey "Ya kamei-ellig ni kennen ku ey ya pengippahdingan
kun pinhed Apu Dios e nengitu-dak ni hi-gak niya mengibbuh ni ngunun
indinel tun hi-gak.
35 Wada etan yuka e-helan kanyuy 'Melebbah epat ni bulan et medetteng
hu ahiani.' Nem e-helen kun hi-gayu e yan nunya law hu pan-ennian tep
nedateng. Ang-ang yu eyadda dakel ni tuun kamampengellin nandaddan
ni mengullug ni hi-gak. Hi-gada hu neieligan ni nedateng ni meenni.
36 Ey yadda kaman-enni neieligan idan kamantuttuddun meippanggep
Apu Dios, ey wada tangdan da. Tep ya neieligan ni daka pan-ennia ey
yadda etan tuun mengullug ni kameituttuddu e hi-gada meiddawtan ni
biyag ni endi pappeg tu. Huyyan kayyaggud ni meenni hu pambalinan ni
ngunuddan nantanem et yadda nengani. Et mukun ida kaman-am-amleng.
37 Makulug etan kandan 'Mantennem edum ey man-enni edum.'
38 Intu-dak dakeyun an mengennin beken yu intanem. Wadaddala
nemangulun neatun nantanem et yan nunya ey hi-gayu mengenni." *
39 Dakel ida nengulug nan Jesus di Samaria tep ya nanghelan etan ni biin
inamtan Jesus hu impahpahding tun nunman.

* **4:38 4:38** Ya kebbellinan tu huyya ey wadadda edum ni nanligligat ni nengitenuttuddun meippanggep nan Jesus et neidaddan ida tuun mengullug ni hi-gatu et yadda disipol tu hu mengittulluy nunman ni ngunu da.

40 Yan nunman ey imbagaddan iSamaria nan Jesus, e manha-ad nid
bebley da, et tebalen tu et manha-ad ni dewwan aggew.
41 Et yan nunman ni nanha-adan Jesus diman, ey dakel ida nei-dum ni
nengulug gapuh ni intuttuddu tu.
42 Kan idan tuu etan ni bii ey "Beken ni ya inhel mun ebuh hu gaputun
nengulugan mi, nem dingngel mi intuttuddu tu et kulugen mi e hi-gatu
etan tayu kahehhegedan Menellaknib idan tuu."

Ya nangkalan Jesus ni degeh etan ni u-ungngan ap-apu

43 Nelabah dewwan aggew ni nanha-adan dad Samaria et lumaw hi Jesus
di Galilee.
44 Inhel Jesus ni nunman e kantuy "Ya prophet ey eleg kullugaddan
kebebleyan tu."
45 Dimmateng hi Jesus di Galilee ey ida kaman-am-amleng tuudman, tep
inang-ang dadda impahding tud Jerusalem ni miracles eman ni Piyestah
ni Passover.
46 Entanni ey limmaw mewan hi Jesus di Kana di Galilee. Yadman la hu
nengipahdingan tu eman ni miracle e impambalin tu danum ni meinnum.
Wadadman etan hakey ni ap-apud Capernaum e kamandedgeh u-ungnga
tu.
47 Dingngel tun dimmateng hi Jesus di Galilee ni nalpuan tud Judea et
lumaw di Kana. Dinteng tu Jesus diman et mampehemmehemmek ma-
lat makilaw di Capernaum et tu ekalen degeh etan ni u-ungnga tu, tep
kamangkatkatey.
48 Kan Jesus etan ni ap-apu ey "Kaw pakkadek ni wada ang-angen yun
miracles ni han yuwak kinulug?"
49 Nem kan etan ni ap-apu ey "Ikay kuma anhan et eleg matey etan u-
ungngak."
50 Et kan law Jesus ey "Meteggu kaya etan u-ungngam. Anemut ka
kuma." Kinulug etan ni ap-apu humman ni inhel Jesus et umenamut.
51 Yan newa-waan tun tuka pangkeibbangngadi ey nandadammuddan
bega-en tu et ehelen dan hi-gatu e na-kal degeh etan ni u-ungnga tu.
52 Imbagetun hi-gada hedin pigantu la na-kalan ni degeh tu ey kanday
"Ya lan ala unah ni kaalman hu nedageman ni atung ni annel tu."
53 Inamta tu e yan nunman ni olas hu nanghelan Jesus ni hi-gatun kantuy
"Meteggu kaya etan u-ungngam." Et emin idan hampamilyah, anin ida
etan ni kamekihha-ad di baley da ey nengulug idan Jesus.
54 Humman neikadwan impeang-ang Jesus ni kabaelan Apu Dios ni
nambangngadan tud Galilee ni nalpuan tud Judea.

5

Ya etan kamandedgeh ni wadad gilig ni lebeng

1 Entanni ey nedatngan hu piyestah idan Jews di Jerusalem et lumaw
diman hi Jesus.
2 Wadadman etan lebeng ni kandad ehel ni Jews ni Bethesda e neihnup
di eheb ni heggeppan idan kalneroh. Yaddad gilig nunman ni lebeng ey
wadadda liman a-abbung ni hiddumman
3 e napnun tuun kamampandedgeh. Wadadda nangkekulap, yadda
nangkepi-day et yadda nangkedahuy.
4 (Mukun wadaddadman ey tep daka hehheggeda hu kakekiwwain etan
ni danum, tep wada anghel Apu Dios ni kaum-alin kamengiwwa. Et ya etan

kamemengngulun umgawa hedin nekiwa, ey kame-kal degeh tu, anin hipa humman ni degeh.)
5 Wada etan hakey ni lakin kamambakbaktad ni diman e nandegeh ni telumpulu et walun toon.
6 Inang-ang Jesus humman ni lakin kamambakbaktad diman ey inamta tu e nebayag ni nandegeh, et kantun hi-gatuy "Kaw pinhed mun me-kal degeh mu?"
7 Kantuy "Em, nem hedin nekiwa eman danum di lebeng et kangkuy mebukkullak ni umgawa, man wadan kenayun hu kamebukkul, tep endi umbaddang ni hi-gak."
8 Kan Jesus ni hi-gatuy "Anin, na-kal kaya law hu degeh mu. Inah ka! Alam eya abek mu et umenamut ka."
9 Ey pinhakkeyey na-kal degeh tu et alen tu abek tu et manglaw.
Nem yan nunman ni aggew ey Sabaduh.
10 Et yan nenang-angan idan ap-apuddan Jews ni nunman ni tuu ey kandan hi-gatuy "Kele muka tettengngeda eya abek mu ey Sabaduh nunya e kamengillin ni aggew?"
11 Kantun hi-gaday "Ya ngu etan tuun nangkal ni degeh ku hu nanghel ni kantuy ellak eya abek ku et umenamuttak."
12 Kan idan Jews ey "Hipa ni-man humman ni tuun nanghel ni hi-gam nuntan?"
13 Nem eleg amtan nunman ni tuu, tep pinhakkeyey hini-yan Jesus et maikamdug ida etan di dakel ni tuud gilig etan ni lebeng.
14 Entanni ey dinteng Jesus etan tuud Tempol et kantun hi-gatuy "Deh e yimmaggud ka, ang-ang mu et eleg mu law ippahding hu lawah, tep entanniy meidwatan kan nemahhig ni ligat nem ya etan hiniktamam."
15 Inamta law etan ni tuu e hi Jesus hu nangkal ni degeh tu, et lumaw et tu ehelen idan Jews.
16 Et nemahhig bunget idan Jews nan hi Jesus tep Sabaduh hu nengi-pahdingan tun nunya. *
17 Nem kan Jesus ni hi-gaday "Kanyuy pi-yew ni hi-gatsun Jews ni mangngunnu hedin Sabaduh. Nem hi Ama Apu Dios ey kamangngunnun kenayun ni panyaggudan ni tuu, anin hipan aggew, et humman hu mahapul ni humman dama hu pehding ku."
18 Dingngel idan Jews humman ni inhel Jesus ey nema-man pinhed dan petteyen hi Jesus gapuh ni nengahingan tun elaw dan meippanggep ni aggew ni Sabaduh, et ya nengiingngehan tun annel tun Apu Dios, tep kantuy Ametu hi Apu Dios.

Ya kelebbengan Jesus ni menuwet emin ni tuu

19 Kan Jesus ida etan ni Jews ey "Dengel yu eya makulug ni e-helen kun hi-gayu. Hi-gak e U-ungngan Apu Dios ey beken ni nak petebbatebbal et ya pinhed ku hu nakka pehpehding tep ya nakka ang-ang-angan kapehpehding Ama hu nak dama kapehpehding. Et humman hu, emin etan kapehpehding Ama ey humman dama nakka pehpehding.
20 Hi Ama ey nakappinhed tuwak e U-ungnga tu et mukun emin hu tuka pehding ey tuka ittudun hi-gak. Wadalli pay ittudu tun pehding kun miracles ni nema-man ketngaan idan tuu, nem ya eya impahding kun nunya.
21 Hi Ama Apu Dios ey tuka teggua netey. Heni daman hi-gak e U-ungnga tu e nakka iddawat hu biyag etan ni tuun pinhed kun pengidwatan.

* **5:16 5:16** Yadda Jews ey daka kulluga e pi-yew ni mangngunnun Sabaduh.

22 Beken ni hi Ama Apu Dios hu manhuwet ni tuu, tep indinel tun hi-gak
e U-ungnga tu hu kelebbengan kun manhuwet ni emin ni tuu,
23 ma-lat hi-gak e U-ungnga tu ey deyyawen da-ak idan tuu henin daka
penaydayawin Ama. Ya tuun eleg tuwak deyyawa e U-ungngan Apu Dios
ey eleg tu dama deyyawa hi Ama e nengitu-dak ni hi-gak.
24 Dengel yuwak, tep makulug ni ya tuun kullugen tu ehel ku niya
kullugen tu hi Apu Dios e nengitu-dak ni hi-gak ey wadalli biyag tun endi
pappeg tu, et eleg law mekastigu.
25 Ey e-helen kun hi-gayu e makulug ni hakey alin aggew, anin yan nunya,
et wadadda eleg mengullug e henidda netey, nem hedin dedngelen da ehel
ku e U-ungngan Apu Dios, et kullugen da ey wada biyag dan endi pappeg
tu.
26 Hi Ama ey wada ngu dedan ni hi-gatu huyyan biyag et mukun hi-gatu
kakelpuin nunyan biyag. Hanniman daman hi-gak e U-ungnga tu e wadan
hi-gak tep indinel tun hi-gak.
27 Ey indawat tun hi-gak hu kelebbengan kun menuwet idan tuu, tep
hi-gak hu Pengulwan ni emin ni tuu.
28-29 Entan katnga yu eyan e-helen ku, tep makulug ni wadalli aggew
e emin idalli nangketey di kakulukulung ey dedngelen dalli ehel ku
et meukkat ida. Emin ida etan kayyaggud impahpahding da tep ya
nengulugan dan hi-gak ey meidwatan idan biyag ni endi pappeg tu. Nem
yadda etan lawah hu kinapkapya da ey mekastiguddan ingganah.
30 Endi nakka ippahding ni eleg iebulut nan Ama. Tep hi-gak ey beken
ni ya pinhed ku hu nakka pehpehding tep emin eya nakka kapkapyaa ey
humman intudun Aman hi-gak ni pehding ku. Et humman hu, ya nakka
panhuwet ni tuu ey limpiyuh tep humman hu pinhed nan Ama e nengitu-
dak ni hi-gak.
31 Gullat ni hi-gak ngu kamengene-ehhel ni meippanggep ni annel ku, ey
beken ni makulug ida humman ni nakka e-e-hela.
32 Nem wada hi Ama Apu Dios ni kamengihhudut ni kakulugan tu hedin
hipa-ak. Ey inamtak et emin hu e-helen tun meippanggep ni hi-gak ey
makulug.
33 Nenu-dak kayu lan nunman di kad-an John e kamemenyag ni
manmahmah meippanggep ni hi-gak et ehelen tu makulug, tep hi-gatu
dama hakey ni kamengihhuddut ni meippanggep ni hi-gak.
34 Eleg mahapul ni wada tuun mengihhuddut ni meippanggep ni hi-gak,
nem mukun inhel ku humman ey ma-lat penemnem ku niya ma-lat wadan
mengullug kayu et mahelakniban kayu.
35 Hi John la ey kamei-ellig etan di makaddilag ni dilag, tep impeamta
tun hi-gayu hu meippanggep ni hi-gak ey kayu kaman-am-amleng, nem
nekemtang ni ebuh.
36 Makulug ni emin hu in-inhel John ni meippanggep ni hi-gak. Nem
ya nehahhammad ni pengi-ang-angan yu e hi-gak hu makulug ni intu-dak
Ama ey ya kabaelan kun mengippahding idan miracles ni kaketngain tuu
et yadda nakka ituttuddu, tep huyyadda hu indinel Aman hi-gak ni ngunuk.
37-38 Et hi Ama e nengitu-dak ni hi-gak ey tuka ihhudut hu makulug ni
meippanggep ni hi-gak. Nem eleg yu han-awat hu tuka peamta niya tuka
peang-ang ey eleg yu u-unnuda ehel tu tep eleg yuwak kulluga.
39-40 Yuka eddaeddala hu impatudek Apu Dios ni ehel tu, tep kanyu ngu
nem ya pengeddalan yu hu mengidwat ni biyag ni endi pappeg tu. Nem
e-helen kun hi-gayu e emin ida humman ni impatudek Apu Dios ey daka
ihhudut hu meippanggep ni hi-gak, nem eleg yuwak kulluga. E-helen kun

hi-gayu e gullat ni kullugen yuwak, et makulug ni wadan hi-gayu humman
ni biyag ni endi pappeg tu.
41 Hi-gak ey eggak gamgami penettebalan da-ak ni tuu,
42 nem inamtak et endi impeminhed yun Apu Dios tep
43 intu-dak tuwak ni an mengippeamtan meippanggep ni hi-gatu ey eleg
yuwak kulluga. Nem inamtak et gullat ni ya edum um-alin mantuttuddun
hi-gayu et kullugen yu anin ni eleg itu-dak Apu Dios.
44 Ya penettebalan dakeyun edum yun tuu hu yuka gagamgami, nem
eleg yu gamgami penettebalan Apu Dios ni hi-gayu, et mukun eleg kayu
mengullug ni hi-gak.
45 Entanni ey penghel yu nem hi-gak hu menghel nan Ama e mekastigu
kayu, nem ya kakulugan tu ey eleg mahapul ni e-helen ku tep nanna-ud
ni mekastigu kayu tep eleg yu u-unnuden hu tugun Moses ey humman hu
nengidinelan yun pengebbulutan dakeyun Apu Dios.
46 Gullat ni yuka paka-u-unnuda hu tugun Moses ey kullugen yuwak et,
tep humman idan intugun tu ey meippanggep ni hi-gak.
47 Nem ay, eleg yu kulugen ida humman ni intugun Moses, et humman
hu, nema-man eleg yu kullugadda nakka ituttuddun hi-gayu."

6

Impambalin Jesus ni dakel etan liman sinapay et pangan tudda liman libun tuu
(Matthew 14:13-21; Mark 6:30-44; Luke 9:10-17)

1 Entanni ey neagwat hi Jesus di demang ni Baybay e Galilee e Tiberias
hu hakey ni ngadan tu.
2 Ida kameiunnuunnud hu dakel ni tuu tep ya inang-ang daddan miracles
ni impahding Jesus ni nangkalan tun degeh idan tuu.
3 Nanteyed hi Jesus niyadda disipol tu etan di duntug et tuttudduan
tudda.
4 Yan nunman ey nganganih hu kedettengan ni Piyestah ni Passover.
5 Ida kamanyuyyuddung ey inang-ang Jesus ida dakel ni tuun kamenyed
di kad-an da, et kan tun Philip ey "Attu na-mu tayu pengellaan ni pekkan
tayudda eyan dakel ni tuu?"
6 Inamtan Jesus pehding tu, nem imbagetun Philip ma-lat amtaen tu
hedin hipa dedan hu ihhumang tu.
7 Hinumang Philip et kantuy "Anin na-mun iggatang ni emin hu sildun
tuun walun bulan et hanna-kuten ni iddawat ida eyan tuu et kulang
damengun peteg."
8 Kan etan ni hakey ni disipol Jesus e hi Andrew e agin Simon Peter ey
9 "Iyyadya balun eyan u-ungngan liman ekka-ket ni sinapay et ya
dewwan deleg, nem kaw me-peng ida eya hantapug ni tutu-u?"
10 Kan Jesus ey "Anin, payudung yudda." Et payudung idan disipol tu
etan ida tutu-ud mahlek. Ya bilang idan lakin neamung ey limmaw di
liman libu, eleg makibilang ida bibi-i.
11 Illan Jesus humman ni sinapay et ya deleg et mansalamat nan Apu
Dios et pan-iwatwat daddan tuu et mangan idan emin et makaphel ida.
12 Kan Jesus idan disipol tuy "Amung yudda natdaan ma-lat endi
umkawah."
13 Inemung da ey napnu hampulut dewwan basket ni natdaan etan di
liman sinapay.
14 Inang-ang idan tuu huyyan miracle ni impahding tu ey kanday
"Makulug ni hi-gatu etan prophet ni tayu kahehheggedan um-ali."

15 Inamtan Jesus e ippilit idan tuun hi-gatu pan-ap-apu da et hi-yanen
tudda et manyed lad duntug et an manhahhakkey diman.

Ya nandalnan Jesus di ta-pew ni danum di baybay
(Matthew 14:22-33; Mark 6:45-52)

16-17 Kamangkehilleng et mandayudda disipol Jesus et da hegeden di
gilig ni baybay. Nem na-nget ey endi pay hi Jesus ni kaumdateng et
mambangkadda et manglaw idad Capernaum.
18 Nemahhig hu dalluyun di baybay ni nunman tep na-let hu dibdib.
19-20 Nangginawwadda etan disipol di baybay ey inang-ang da hi Jesus e
iyyallin kamandalladallan di ta-pew ni danum. Simmakut idan peteg, nem
immehel ey kantuy "Hi-gak huyya, entan takut yu."
21 Et umamleng idan peteg et pahgep da hi Jesus di bangka. Pinhakkeyey
dimmateng idad Capernaum.

Ya an nenamhamkan idan tuun nan hi Jesus

22 Yan newa-waan tu ey naneng tudda etan tuud gilig ni baybay. Kanda
na-mu ngu nem naneng tudman hi Jesus tep inang-ang dan eleg makilugan
idan disipol tun linawwan dad Capernaum, niya inang-ang da e ebuh
humman ni bangka.
23 Entanni ey wadadda bangkan nalpullid Tiberias ni immali etan
di kad-an ni nengipengannan Jesus idan dakel ni tuun negibbuhan ni
nampesalamatan tu.
24 Nem yan nengamtaan idan nunman ni tutu-un endid man hi Jesus et
yadda disipol tu ey mampambangkadda et mangeliddad Capernaum ni an
menang-ang ni hi-gatu.

Hi Jesus hu kennen ni um-idwat ni biyag ni endi pappeg tu

25 Dimmateng idad Capernaum ey inang-ang da hi Jesus et kandan hi-
gatuy "Apu, kele pigan tu dintengam di deya?"
26 Kan Jesus ey "E-helen kun hi-gayu e makulug ni yuwak kaanhemma-
hemmaka tep ya nemeppehelan kun hi-gayun kaalman, beken ni ya inang-
ang yun miracle ni impahding ku.
27 Beken et kuman ya kennen yu hu gagamgaman yu, tep ya kennen ey
kame-puh. Ya gamgaman yu et kuma ey ya etan kennen ni kaum-idwat ni
biyag ni endi pappeg tu. Endi edum ni mengidwat nunman ni kennen nem
hi-gak e Pengulwan ni emin ni tuu, tep hi-gak ni ebuh hu nengidinelan nan
Ama Apu Dios."
28 Kan idan tuun hi-gatuy "Hipa pehding mi ma-lat ya pinhed Apu Dios
hu ippading mi?"
29 Hinumang Jesus et kantuy "Ya pinhed Apu Dios ey kullugen yuwak
tep hi-gak hu binega tu."
30 Kan ida mewan ni tuu ey "Hipa miracle ni peang-ang mun hi-gami et
pangulugan mi e hi-gam hu binegan Apu Dios?
31 Kaw dammutun han-ipahding mu hu henin impahding lan Moses
e impappakkanan tudda aammed tayun nunman ni manna ni nalpud
kabunyan eman ni wadaddad desert? Makulug huyya tep impatudek Apu
Dios e kantuy 'Indawtan idan Moses ni sinapay ni nalpud kabunyan.' "
32 Kan Jesus ni hi-gaday "Dengel yu eya e-helen ku, kan yu na-mu ngu
nem humman ni kennen ni indawat Moses hu makulug ni kennen, nem
beken, tep ya makulug ni kennen ey ya etan nalpud kabunyan ni indawat
Aman hi-gayu.

33 Humman ni kangkun kennen ni indawat Apu Dios ni nalpud kabunyan
ey humman hu kaum-idwat ni biyag ni endi pappeg tu."
34 Kandan hi-gatuy "Apu, idwasi dakemin nunman ni kennen ni kewa-
wa-wa."
35 Himmapit hi Jesus et kantuy "Hi-gak hu neieligan nunman ni kennen
ni um-idwat ni biyag ni endi pappeg tu. Ya tuun mengullug niya medinnel
ni hi-gak ey eleg meuppa niya eleg me-wew.
36 Inhel ku dedan lan hi-gayun nunman e anin ennang-angen yu nakka
pehpehding et eleg kayu mengullug ni hi-gak.
37 Nem yadda etan indinel Apu Dios ni mengullug ni hi-gak ey kullugen
da-ak niya manggagaya-ak ni mengebbulut ni hi-gada.
38 Tep intu-dak tuwak nan Apu Dios eyad puyek ma-lat ipahding ku
pinhed tu, beken ni ya pinhed ku.
39 Et ya pinhed tun pehding ku ey ippaptek kuddan emin hu tuun indinel
tun hi-gak et taguen kuddallin emin ni udidih ni aggew et endi hakey ni
meiddawwin hi-gatun umlaw di nandaul.
40 Makulug huyya tep pinhed Ama ni emin ida tuun mengullug niya
mengebbulut e hi-gak hu U-ungnga tu ey wada biyag dan endi pappeg tu
ey tegguen kuddallin hakey aggew."
41 Ida kamangngungudu hu Jews tep ya nanghelan Jesus ni kantuy hi-
gatu etan kennen ni nalpud kabunyan.
42 Et kanday "Kele kantu ni-nganguy nalpud kabunyan? Kaw beken ni
hi-gatu hu u-ungngan Joseph? Tam inamta tayu hi ametu et hi inetu."
43-44 Himmapit hi Jesus et kantuy "Isiked yun umngudungudu tep
pakkadek ni baddangan Apu Dios hu tuu ni han nengulug ni hi-gak.
Humman idan mengullug ey tegguen kuddallin hakey ni aggew.
45 Intudek ida lan prophets e kanday 'Emin idalli tuu ey tuttudduan
idan Apu Dios.' Et yadda etan mengngel et u-unnuden da ituttuddu tu
ey ebbuluten da-ak.
46 Endi edum ni nenang-ang nan Ama Apu Dios, hi-gak ni ebuh tep nalpu-
ak ni hi-gatu.
47 Dengel yu eya e-helen kun hi-gayu: Ya tuun mengullug ni hi-gak ey
meweddan hi-gatu hu biyag ni endi pappeg tu.
48 Hi-gak hu neieligan etan ni kennen ni um-idwat ni biyag ni endi
pappeg tu.
49 Makulug ni kinakinan ida lan aammed yu hu manna eman ni
wadaddad desert, nem ay netey ida damengu.
50 Nem ya etan kennen ni nakka pan-e-helan hi-gayu ey makulug ni
nalpud kabunyan, ey eleg mettey hu tuun mengngan nunman.
51 Hi-gak etan kennen ni nalpud kabunyan, et ya etan tuun mengngan
nunyan kennen ey wada biyag tun endi pappeg tu. Huyyan kangkun
kennen ey ya annel kun i-appit ku ma-lat kehelakniban ni tutu-u."
52 Ida kamanhuhubeg hu tutu-u tep ya human ni inhel Jesus. Kanday
"Inna-nu kuman nunyan tuun mengippekkan ni annel tun hi-gatsu?"
53 Kan Jesus ni hi-gaday "Makulug e hedin eleg yu kenna annel ku niya
eleg yu innuma hu kuheyaw ku e Pengulwan ni emin ni tuu, ey endi biyag
yun endi pappeg tu.
54 Ya tuun mengngan ni annel ku niya menginnum ni kuheyaw ku ey
mewedda biyag tun endi pappeg tu ey hi-gatulli tegguen kun hakey alin
aggew.
55 Tep ya annel ku hu makulug ni kennen ey ya kuheyaw ku hu makulug
ni meinnum.

56 Ya tuun mengngan ni annel ku niya menginnum ni kuheyaw ku ey
wada-ak ni hi-gatun kenayun ey wadan hi-gak daman kenayun.
57 Hi Ama e wadan ingganah hu nengitu-dak ni hi-gak et hi-gatu hu
kakelpuin biyag, et humman ni biyag ni wadan hi-gatu ey wada daman
hi-gak. Et ya etan tuun mengngan ni annel ku ey wada daman hi-gatu
humman ni biyag.
58 Hi-gak hu makulug ni kennen ni nalpud kabunyan. Ya etan manna ey
kinakinan ida lan aammed yu, nem netey ida. Nem yadda ngu mengngan
ni annel ku ey wada biyag dan endi pappeg tu et mambi-biyag idallin
ingganah."
59 Huyya intuttuddun Jesus di simbaan idan Jews di Capernaum.

Yadda kaituttuddun Jesus hu um-idwat ni biyag ni endi pappeg tu

60 Dingngel ida etan ni dakel ni tuun kamekikillaw nan Jesus huyyan
intuttuddu tu ey kanday "Neligat ni meewwatan huyyan tuka ituttuddu,
hipa makkaw ngu mengullug nunman?"
61 Inamtan Jesus huyyan daka e-ehhela et kantuy "Kaw yuka bellawa hu
intuttudduk?
62 Hipa pannemnem yu hedin ang-angen yuwak e Pengulwan ni emin
ni tuun immela-ak di kabunyan e kad-an ku dedan? Kaw nanengtun eleg
yuwak kulluga?
63 Ya Ispirituh Apu Dios hu mengidwat ni biyag ni endi pappeg tu, beken
ni ya kabaelan ni tuu. Humman idan intuttudduk ni hi-gayu ey nalpun
Ispirituh Apu Dios. Et humman hu, ya tuun mengebbulut idan nunman ey
dewwaten tu humman ni biyag.
64 Nem wadaddan hi-gayu hu eleg mengullug ni hi-gak." Inhel Jesus
huyya tep sigud ni amta tudda etan eleg mengullug ni hi-gatu niya amta
tu etan mengihdul ni hi-gatu.
65 Kan Jesus mewan ey "Huyya gaputun nanghelan ku lan kangkuy eleg
mabalin ni da-ak kullugen ni tuu hedin eleg baddangin Apu Dios."
66 Neipalpun nunman ey dakel law idan etan ni neikuyyukuyyug nan
Jesus hu neni-yan ni hi-gatu.
67 Kan Jesus idan Hampulut dewwan disipol tu ey "Kaw anin hi-gayu et
hi-yanen yuwak dama?"
68 Himmapit hi Peter ey kantuy "Apu, endi edum ni u-unnuden mi. Hi-
gam ni ebuh hu kamengituttuddun kaum-idwat ni biyag ni endi pappeg
tu.
69 Inamta mi niya kinulug mi e hi-gam etan intu-dak Apu Dios ni
mengippaptek ni tuu."
70 Ey kan Jesus ni hi-gada ey "Hi-gak hu nemilin hi-gayun Hampulut
dewwa, nem wada hakey ni hi-gayun henin nemnem Satanas hu nemnem
tu."
71 Humman ni kan Jesus ni heni nemnem Satanas nemnem tu ey hi Judas
e u-ungngan Simon Iskariot. Hi-gatu hakey ni Hampulut dewwan disipol
nan Jesus, nem hi-gatu nengihdul ni hi-gatu.

7

Hi Jesus et yadda agitu

1 Entanni ey limmaw hi Jesus di kebebbebley di Galilee. Eleg law lumaw
di Judea, tep emin ida ap-apun Jews diman ey pinhed dan petteyen.

2 Yan nunman ey nganngnanih ni medettengan hu Piyestah ni Kampu. *
3 Et kan idan agin Jesus ni hi-gatuy "Hi-yan mu huyyan bebley et lumaw
kad Judea ma-lat mu peang-angan idan miracles etan ida nengulug ni hi-
gam diman.
4 Tep ya tuun pinhed tun man-amta ey eleg tu ittalu hu tuka ippahding.
Peang-ang mun katuutuu hedin makulug ni miracles hu muka pehpehd-
ing."
5 Huyya inhel idan agin Jesus, tep anin hi-gada et eleg da kulluga hi Jesus.
6 Hinumang Jesus ida agitu ey kantuy "Eleg ni medatngan hu
pengippeang-angan kun kabaelan ku. Beken ni henin hi-gayun tuu e
linggeman ni aggew ey dammutun peang-ang yu hu hipan kabaelan yu.
7 Tep hedin hi-gayu, man beken dakeyun anggebe-hel idan eleg mengul-
lug, nem hedin hi-gak, man anggebe-hel da-ak tep nakka peamta hu lawah
ni daka pehpehding.
8 Anin ipappangngulu yun umlaw di piyestah, eggak umlaw tep eleg ni
medatngan hu pengippeang-angan kun kabaelan ku."
9 Huyya inhel Jesus et manha-ad di Galilee.

Ya linawwan Jesus di Piyestah ni Kampu

10 Nem limmaw ida la etan agitu, ey eleg tu peam-amta et maiunud.
11 Kahellipat-iddan ap-apun Jews hi Jesus di piyestah. Wada hakkey ni
hi-gaday kanday "Kele endi hi Jesus?"
12 Emin ida tuu ey ya meippanggep nan Jesus hu daka ung-ungbala. Kan
idan edum ey "Kayyaggud hi Jesus." Nem yadda edum ey kanday "Tuka
he-uhe-ula tutu-u."
13 Huyyadda kae-e-heladdan tutu-u, nem eleg da pededdengngel di
katuutuu, tep ida kaumtakut idan ap-apuddan Jews.
14 Gimminawwa humman ni piyestah ey limmaw hi Jesus di Tempol et
an mantuttuddu.
15 Ida kametnga hu ap-apuddan Jews ni nangngel ni tuka ituttuddu et
kanday "Kele nelaing huyyan tuu ey endi adal tu?"
16 Inamtan Jesus humman ni daka e-e-hela et kantun hi-gaday "Huyyan
nakka ituttuddu ey beken ni nalpud nemnem ku, nem nalpun Apu Dios e
nengitu-dak ni hi-gak.
17 Ya tuun neminhed ni mengippahding ni pinhed Apu Dios ey amtaen
tu hedin nalpun Apu Dios winu nalpun hi-gak eya nakka ituttuddu.
18 Ey ya tuun ebuh annel tun tuka e-hela ey ya penettebalan ni tuun
ebuh ni hi-gatu hu tuka nenemnema. Nem hedin ngun hi-gak ey ya
keiddeyyawan Apu Dios e nengitu-dak ni hi-gak hu wadad nemnem ku,
ey makulug emin hu nakka e-hela ey eleggak umhaul.
19 Indawat Moses ni hi-gayu hu Tugun Apu Dios, nem endi hakey ni hi-
gayun kamengu-unnud. Tep gullat ni kinulug yu humman ni tugun, ey
kele yuwak pemetteyan?"
20 Hinumang idan tuu ey kanday "Tam nehuklungan kan dimonyoh!
Kaw hipa an memettey ni hi-gam?"
21 Kan Jesus ni hi-gaday "Ingkal ku degeh ni hakey ni tuu, ey bimmunget
kayu tep kanyuy pi-yew hu pangngunnuan ni Sabaduh.
22 Nem ya kakulugan tu ey kayu dama kamangngunnun Sabaduh ni
yuka pengu-unnudin Tugun Moses ni kantuy pekuggit ida u-ungngan laki.

* **7:2 7:2** Yan nunman ni Piyestah ey ida kamengapya hu Jews ni a-abbung et manha-ad idadman ni hanlingguan.

(Huyyan kapenguggitin gelang ey elaw ida dedangngun aammed tayun
nunman ni ketaggun Abraham.)
23 Tep hedin neipaddih ni Sabaduh hu aggew ni penguggitan yun u-
ungnga yun laki ey yuka pehding ma-lat eleg yu kahingen hu Tugun Moses.
Ey kele hedin hi-gak, man yuwak kaibbunget ni nak nangkalan ni degeh
etan ni tuu tep Sabaduh?
24 Ya kayyaggud ey pakannemnem yu ni han kayu immehel. Et beken ni
nealay kan yuy lawah hu impahding ni hakey ni tuu."

Ya kan idan tutu-u meippanggep nan Jesus

25 Yadda edum ni iJerusalem ni nangngel ni inhel Jesus ey kanday "Tam
hi-gatu etan kan idan ap-apuddan Jews ni da petteyen.
26 Tam ay kayan iyyadyan tagan tun kamantuttuddu ey eleg da pesikked?
Anin na-mun hi-gada et inamta da e hi-gatu etan Christo ni intu-dak Apu
Dios.
27 Nem inna-nun hi-gatu hi Christo ey hedin hi Christo, man eleg meamta
kelpuan tu? Ey hedin hi-gatu, tam inamta tayu hu nalpuan tu."
28 Nanengtun kamantuttuddu hi Jesus ey inlet tu ehel tu et kantuy
"Kanyuy inamta yuwak, tep inamta yu bebley ni nalpuan ku, nem ya
kakulugan tu ey eleg yuwak amta. Gullat ni inamta yuwak, ey inamta
yu-et kuma dama etan nengitu-dak ni hi-gak. Ya inlian ku ey beken ni hi-
gak kannemnem, nem humman hu pinhed ni nengitu-dak ni hi-gak. Eleg
yu amta humman ni nengitu-dak ni hi-gak,
29 nem hedin hi-gak, man inamtak tep nalpu-ak alid kad-an tu ey hi-
gatulli nengitu-dak ni hi-gak."
30 Inhel Jesus humman ey dedpapen da et, nem endi hakey ni nengi-
pahding nunman ni hi-gatu, tep eleg ni medatngan hu aggew ni nagtud ni
pempapan dan hi-gatu.
31 Dakel ida tuun nengulug nan Jesus et kanday "Hi-gatu na-mu etan
pinutuk Apu Dios ni um-alin mengippaptek ni tuu, tep hipa makkaw edum
ni an um-alin et-eteng kabaelan tun mengippahding ni miracles."

Ya nenu-dakan dan sindalun an mempap nan Jesus

32 Entanni ey dingngel idan Pharisee hu kae-e-heladdan tuun meip-
panggep nan Jesus et manhuhummangan idaddan ap-apuddan padi et
umitu-dak idan guwalyad Tempol ni an mempap ni hi-gatu.
33 Nem kan Jesus ey "Nekemtang law ni ebuh hu pekihha-adan kun hi-
gayu et mambangngaddak di kad-an etan ni nengitu-dak ni hi-gak.
34 Yuwak ali hemmahemmaken, nem eleg yuwak hanhamak. Ey eleg
mabalin ni yuwak unnuden di lawwan ku."
35 Ida kametemma hu Jews ni pinhed Jesus ni e-helen et wada hakkey ey
kanday "Attu na-mu numan hu lawwan tu et eleg tayu hanhamak? Umlaw
na-mud kad-an idan edum tayun Jews di bebley idan Gentiles. Umlaw na-
mun an mantuttudduddan anggebe-hel tayun Gentiles.
36 Kele ni-nganguy kantuy tayulli hemmahemmaken, nem eleg tayu
hanhamak, niya kele kantuy eleg mabalin ni tayu unnuden di lawwan tu?
Hipa na-mu pinhed tun e-helen?"

Ya hebwak ni eleg metduk

37 Yan nunman ni pappeg ni piyestah e humman hu importanteh ni
aggew ni nunman ni piyestah ey immehneng hi Jesus di hinanggaddan
katuutuu et eleten tun immehel et kantuy "Hedin wada na-wew ni hi-gayu,
ey alid kad-an ku et uminum.

38 Tep kan ni impatudek Apu Dios ni ehel tuy ‘Ya tuun mengiddinnel ni
hi-gak ey meweddan hi-gatu hu danum ni kakelpuin biyag e kamei-ellig di
hebwak ni eleg metduk.’ ”
39 Humman ni kan Jesus ni danum ni kakelpuin biyag ey humman hu
Ispirituh Apu Dios ni mewedda etan ni tuun mengullug ni hi-gatu. Yan
nunman ni nanghelan Jesus nunya ey endi ni hu Ispirituh Apu Dios di tuu,
tep eleg ni mambangngad hi Jesus di kabunyan e keiddeyyawan tu.

Ya negadwaan idan tuu

40 Dingngel idan tuu huyyan inhel tu ey kan idan edum ey “Huyya hu
makulug ni prophet Apu Dios ni impakulug tun peelli tun hi-gatsu.”
41 Yadda edum ey kanday “Hi-gatu hu pinutuk Apu Dios ni mengippaptek
ni tuu.” Nem wadadda edum ni kanday “Beken, tep nalpud Galilee hi Jesus
et inamta tayu e beken ni yad Galilee hu kelpuan etan ni pinutuk Apu Dios
ni mengippaptek ni tuu.
42 Tep ya neitudek ni ehel Apu Dios ey kantuy helag David hi Christo niya
mei-ungngad Bethlehem e bebley David.” †
43 Eleg man-uunnud hu kapannemnem idan tuu meippanggep nan Jesus.
44 Wadadda edum ni pinhed dan dedpapen hi Jesus, nem endi kamengip-
patna.
45 Nambangngad ida etan intu-dak ni ap-apuddan padi et yadda Pharisee
ey kan dan hi-gaday “Kele mewan eleg yu i-lidya hi Jesus?”
46 Kanday “Eleg mi depapen tep dingngel mi tuka penuttuddu ey endi an
meki-ingngeh ni hi-gatu.”
47 Kan idan Pharisee ey “Kaw anin daman hi-gayu et nehaul kayun itek
tu?
48 Endin hekey ni hi-gamin Pharisee et yadda ap-apu tayu hu nengulug
ni hi-gatu.
49 Yadda etan nengulug ni hi-gatu ey humman ida ngu hu eleg mangewat
ni tugun Moses, nem diman ida, yaggud kastiguen idallin Apu Dios.”
50 Immehel hi Nikodemus e Pharisee ni limmaw lad kad-an Jesus ni an
nekiung-ungbal ni hi-gatu et kantuy
51 “Yad linteg tayun Jews ey eleg mabalin ni nealay kan tayuy mekastigu
hu hakey ni tuu hedin eleg ni mebistigal, tep eleg ni meamta hedin hipa
nambahulan tu.”
52 Hinumang da humman ni inhel Nikodemus et kanday “Kele muka
iddedlepi hi Jesus? Kaw anin hi-gam et kebebleyan dakan Jesus di Galilee?
Bidbid mu kedi etan impatudek Apu Dios ni ehel tu, kaw wada tu inhel ni
wada melpud Galilee ni prophet? Tam endi.”
53 Negibbuh humman ni inung-ungbal da et mampangenamut ida.

8

Ya etan biin in-ulig tu beken tu ahwa

1 Nem hedin hi Jesus ey nanteyed di Duntug e Olibah.
2 Newa-wa et humelaman ni limmaw di Tempol ey dakel ida neamung
ni tuu et yumudung et mantuttuddu.
3 Entanni ey in-aliddan kamantuttuddun Tugun Moses et yadda Pharisee
hu biin neha-kupan ni nekiulig di beken tu ahwa. Impeehneng dad
gawwan neamung ni tutu-u

† **7:42 7:42** Huyya kanda tep kanda na-mu ngu nem yad Galilee neiungngaan Jesus.

4 et kandan Jesus ey "Huyyan bii ey neha-kupan ni nekiulig di beken tu ahwa.
5 Kantud Tugun Moses ey pantengbaen et matey hu hanniman ni tuu, nem pinhed min amtaen hedin hipa dedan dama kammu."

6 Mukun inhel da humman nan Jesus ey tep daka hellipat-i meihallan e-helen tu et wada pebehhul dan hi-gatu. Nem nanyuung hi Jesus et tuka pan-ikku-lit hu kimeng tud puyek.
7 Nem tagan da puhdapuhdan ni hi-gatu et umehneng et kantuy "Hedin wadan hi-gayu hu endin hekey liwat tu, hi-gatu kabukul ni menengba eyan bii."
8 Et manyuung mewan e tuka pan-ikku-lit kimeng tud puyek.

9 Dingngel da humman ni inhel Jesus ey nanligud idan nehakkehakkey ni limmaw e nemanguludda etan nangkea-amman aap-apu da et lektattuy attukaw idan emin. Ebuh hi Jesus et ya etan biin wada.
10 Immehneng hi Jesus et kantu etan ni bii ey "Attudda mewan la etan tuun kanday pantengbaen daka ey?"
11 Kan etan ni bii ey "Limmaw idan emin." Kan Jesus ey "Anin, anemut ka, nem isiked mu law ni manliwwat. Eleg daka kastiguan hi-gak."

Ya nengiingngehan Jesus ni annel tud dilag

12 Entanni ey an nantuttuddu mewan hi Jesus di Tempol et kantuy "Hi-gak etan kamei-ellig ni dilag ni kamemnang ni engeenget. Ya etan tuun mengiddinnel ni hi-gak et u-unnuden tuwak ey meweddan hi-gatu hu biyag ni endi pappeg tu."
13 Kan idan Pharisee ni hi-gatuy "Itek mu. Hi-gam ngu ni ine-ehhel mu hu meippanggep ni annel mu."

14 Hinumang idan Jesus ey kantuy "Anin ni ene-ehhelen ku hu meip-panggep ni annel ku, haggud makulug. Tep amtak hu nalpuan ku niya amtak hu lawwan ku, nem hedin hi-gayu, man eleg yu amta nalpuak niya lawwak.
15-16 Huttan hu kan yu, tep ya yuka panhuwet ni tuu hedin lawah winu kayyaggud ey neipuun di nemnem ni tuu. Nem beken ni henin nunman ni hi-gak. Tep hedin wada huwetan ku, man limpiyuh tep dewwa kamin Ama e nengitu-dak ni hi-gak ni kamanhuwet.
17 Anin ya Tugun Moses ni yuka u-unnuda et kantuy 'Hedin dewwan tuun kamengihhuddut, ey humman hu makulug.'
18 Hi-gak hu hakey ni kamengihhuddut ni meippanggep ni hi-gak et ya meikkadwa ey hi Ama e nengitu-dak ni hi-gak."

19 Kan idan Pharisee nan Jesus ey "Attu kad-an nan Amam?" Hinumang Jesus et kantuy "Eleg yuwak amta, et humman hu, eleg yu dama amta hi Ama. Gullat ni inamta yuwak et inamta yu dama hi Ama."

20 Huyyadda inhel Jesus eman ni nantuttudduan tud Tempol etan di daka pengi-emmungin kaiddawat idan tuun pihhuh, nem endi an nampap ni hi-gatu, tep eleg ni medatngan hu aggew ni gintud Apu Dios ni pempapan dan hi-gatu.

21 Entanni mewan ey kan Jesus ni hi-gaday "Umlawwak et yuwak ali hemmahemmaken, nem mettey kayulli ey eleg mepesinsahan hu liwat yu, et humman hu eleg mabalin ni kayu umlaw etan di lawwan ku."
22 Ida kamanhuhummangan etan Jews e kanday "Mampettey na-mu, kele kantuy eleg mabalin ni tayu unnuden di lawwan tu?"

23 Et kan Jesus ni hi-gaday “Hi-gayu ey tuu kayun ebuh, et humman hu,
ebuh hu meippanggep ni wadad puyek ni wadad nemnem yu. Nem beken
ni hanniman ni hi-gak, tep nalpu-ak di kabunyan.
24 Huyya gaputun nanghelan kun nunman ni hi-gayun kangkuy mettey
kayulli ey eleg mepesinsahan hu liwat yu hedin eleg yu kulluga e hi-gak
hu Christo ni intu-dak Apu Dios ni mengippaptek ni tuu.”
25 Ey kan idan Jews ni hi-gatuy “Nem kaw hipa ka?” Kan Jesus ey “In-
inhel ku dedangngu lan hi-gayu hedin hipa-ak ingganah nunya, nem eleg
yu kulluga.
26 Dakel et hu e-helen kun lawah ni elaw yun umhulun ni kekastiguan
yu. Nem ya nakka e-helan ebuh ey ya inhel etan ni nengitu-dak ni hi-gak,
tep inamtak e makulug ni emin hu tuka e-hela.”
27 Emin ida etan nangngel nunya, ey eleg da amta e hi Apu Dios hu
kapan-e-helan Jesus.
28 Kan Jesus ni hi-gaday “Yallin pengitta-geyan yuwak di keyew e
Pengulwan ni emin ni tuu hu pengamtaan yun kakulugan tu hedin hipa-ak
niya amtaen yulli dama e emin nakka pehpehding niya nakka e-e-hela ey
intuttuddun Ama.
29 Ya etan nengitu-dak ni hi-gak ey wadan hi-gak ni kenayun. Eleg tuwak
e-waya, tep nakka ippahding ni emin hu pinhed tu.”
30 Inhel Jesus huyya ey dakel ida tuun nengulug ni hi-gatu.

Yadda u-ungngan Abraham

31 Kan Jesus idan Jews ni nengulug ni hi-gatuy “Hedin pannananeng yun
mengu-unnud ni nakka ituttuddu, man hi-gayu hu makulug ni kamengu-
unnud ni hi-gak.
32 Amtaen yulli hu makulug et isiked yun mengippahding ni lawah e
mei-ellig etan ni himbut ni neliblih di nehimbutan tu.”
33 Kan idan edum ni Jews ni hi-gatuy “Hi-gamin helag Abraham ey endi
hakey ni hi-gamin an nanhimbut ingganah nunya. Hipa pinhed mun e-
helen etan ni kammun meliblih kamid nehimbutan mi?”
34 Hinumang Jesus et kantuy “Dengel yu eya e-helen kun hi-gayu.
Makulug e ya tuun kamanliwwaliwwat ey heni himbut ni liwat tu, tep
endi kabaelan tun mengippahding ni kayyaggud.
35 Ya himbut ey eleg meibbillang di pamilyah etan ni kan himbut ni hi-
gatu, tep bega-en ni ebuh et anin hipan aggew et dammutun meippa-hep
ali. Nem ya u-ungnga da ey ibbilang dan ingganah di pamilya da.
36 Hi-gak e U-ungngan Apu Dios ey wada kabaelan kun umbaddang ni
hi-gayu ma-lat isiked yun mengippahding ni lawah ey mewedda kabaelan
yun mengippahding ni kayyaggud.
37 Inamtak e helag dakeyun Abraham, nem beken ni henin elaw tu hu
elaw yu. Tep hedin hi-gayu, man pinhed yun petteyen yuwak, tep eleg yu
pinhed ni u-unnuden hu nakka ituttuddu.
38 Hi-gak ey ya inang-ang kun Ama hu nakka e-e-hela. Nem hi-gayu ey
yuka u-unnuda hi ameyu, et humman hu lawah hu yuka pehpehding.”
39 Kanda mewan ey “Endi edum ni impan-ammed mi, ebuh hi Abraham.”
Kan Jesus ey “Gullat ngun hi Abraham hu ameyu et iu-unnud yud
kayyaggud ni impahpahding tu.
40 Nem beken ni hi-gatu ameyu tep pinhed yuwak ni petteyen ni nakka
penghelin hi-gayun diddingngel kun Apu Dios. Hi Abraham ey eleg tu
ipahding hu henin nunman.

41 Emin kayu ey yuka pehpehding hu lawah, henin kapehpehding
ameyu."
Kandan hi-gatuy "Kaw kammuy inla-la-gah kami? Ambeken kamin inla-
la-gah, tep hakey ni ebuh hu Amemi e hi Apu Dios."
42 Kan Jesus ey "Gullat ngun hi Apu Dios hu Ameyu, et pinheden yuwak,
tep nalpu-ak ni hi-gatu. Immali-ak eyad puyek tep intu-dak tuwak ni hi-
gatu, beken ni gapu tep pinhed ku.
43 Eleg yu han-awat hu nakka e-e-hela, tep eleg yu pinhed ni dedngelen.
44 Heni kayu tu-wangu hi ameyu hi Satanas, tep pinpinhed yun pehding
ida pinhed tu. Gapun hi-gatu ey kamettey hu tuu. Eleg tu pinhed hu
kayyaggud tep endin hekey hu kayyaggud ni elaw tu. Ebuh haul niya itek
ni wadan hi-gatu. Hi-gatu ap-apun emin ni maitek.
45 Et mukun eleg yuwak kulluga hedin nakka pan-e-helan hi-gayu hu
makulug.
46 Hipan hi-gayu hu menghel ni wada liwat ku? Endi. Nem tamey hedin
nakka e-e-helan hi-gayu hu makulug ey eleg yu kulluga.
47 Ya makulug ni tuun Apu Dios ey tuka u-unnuda tugun tu. Hedin hi-
gayu, man eleg yu u-unnuda hi Apu Dios, et humman keang-angan tun
beken kayun tuu tu."

Ya elaw Jesus et hi Abraham

48 Kan idan Jews nan Jesus ey "Tam makulug etan inhel min iSamaria
ka niya nehuklungan kan dimonyoh!"
49 Hinumang Jesus e kantuy "Endi neihuklung ni hi-gak. Ya nakka
daydayawa ey hi Ama, nem yuwak kapippihula.
50 Hi-gak ey bekken ni ya keiddeyyawan ni annel ku nakka gamgami, tep
ngenamung hi Apu Dios ni mengipedeyyaw ni hi-gak. Hi-gatu manhuwet
ni hi-gayu.
51 E-helen kun hi-gayu e makulug ni ya tuun kullugen tu eya nakka
ituttuddu ey eleg mettey."
52 Ey kan mewan idan etan ni Jews nan Jesus ey "Makulug ni
nehuklungan ka tu-wangu. Hi Abraham et yadda la prophets ey nangketey
ida, ey kele hedin hi-gam kuma ey kammuy eleg mettey hu mengullug ni
hi-gam?
53 Kaw eta-ta-gey ka nem di Abraham et yadda la eman nangketey ni
prophets? Hipa ni-ngangu muka pannemnem ni annel mu?"
54 Hinumang Jesus e kantuy "Hedin hi-gak hu kamengidaydayaw ni
annel ku, ey endi silbitu. Nem hi Apu Dios e kanyun Dios yu hu
kamengippedeyyaw ni hi-gak.
55 Ya kakulugan tu ey eleg yu amta hi Apu Dios, nem hedin hi-gak,
man naka-amtak ni peteg. Eleg mabalin ni kangkuy eggak amta, tep
hedin humman kangku, maitekkak tep. Nem bekennak ni henin hi-gayu e
maitek, tep makulug ni naka-amtak hi Apu Dios et hi-gatu nakka u-unnuda.
56 Hi Abraham e impan-ammed yu la ey pinhed tun ang-angen hu ellian
ku et kaman-am-amleng eman ni nenang-angan tu."
57 Kan idan Jews ey "Kulang pay ni nelima hu toon mu, ey kele kanmuy
inang-ang mu hi Abraham ey netey dedangngu la et han ka maweda?"
58 Nem kan Jesus ey "E-helen kun hi-gayu e makulug ni sigud ni wada-ak
et han maweda hi Abraham."
59 Inhel Jesus huyya ey kaeladdan batu etan Jews ni penengba dan hi-
gatu, nem nanligud ni limmaw et hi-yanen tuddad Tempol.

9

Ya nangkalan Jesus ni kulap etan ni tuun sigud ni nekulap eman ni neiungngaan tu

1 Kamangkelebbah hi Jesus ey wada inang-ang tun lakin nekulap.
Humman ni laki ey sigud ni nekulap ni neiungngaan tu.
2 Kan idan disipol tu ey "Apu, hipa gaputun an mei-ungnga ey nekulap,
kaw gapuh ni liwat ni a-ammed tu winu ya liwat tu?"
3 Kan Jesus ey "Beken gapuh ni liwat tu winu liwat ni a-ammed tu hu
nekulapan tu, nem nekulap ma-lat peang-ang Apu Dios hu kabaelan tun
pengkalan tun kulap tu.
4 Mahapul ni yan nunyan kawwalwal, ey emin itsu ey pan-ingngunu tayu
kuma hu ngunun indinel ni nengitu-dak ni hi-gak, tep hedin mehilleng ey
mesikked ni emin hu ngunu tep endi inna-nu tayun mangngunnu.
5 Ya eyan wada-ak di puyek ey kamei-ellig ni bebnangan ku nemnem ni
tuu ma-lat amtaen da hu makulug."
6 Inhel tu huyya et lumupdad puyek et umlan etan ni linupdaan tu et
ida-nih tud mata etan ni nekulap
7 et kantun hi-gatuy "Lakkay et mu da-lupan di Lebeng e Siloam." (Ya
keibbellinan ni Siloam ey "Neitu-dak.") Limmaw etan tuu et an manda-lup
et mambangngad ey han-ang-ang tu law.
8 Yadda sinakdul tu et yadda edum ni nenang-ang lan hi-gatun ka-
mangkekkeddew ey kanday "Kaw beken ni hi-gatu la etan kaumyuyudung
ni kamangkekkeddew?"
9 Kan idan edum ey "Tam em, hi-gatu." Kan ni edum ey "Beken tu,
nem ya ang-ang tu ey heni hi-gatu." Nem kan nunman ni tuu ey "Hi-gak
humman ni nekulap la."
10 Et kandan hi-gatuy "Inna-nu et ma-kal kulap mu?"
11 Kantuy "Ya etan tuun kandan hi Jesus ey limmupdad puyek et umla
etan ni linupdaan tu et ida-nih tud matak et kantuy nak da-lupan di Siloam.
Limmawwak et manda-luppak ey kaum-ang-ang law hu matak."
12 Kandan hi-gatuy "Attu humman ni tuu?" Kantuy "Eggak amta."
13 Entanni et ilaw da humman ni tuud kad-an idan Pharisee,
14 tep neipaddih ni Sabaduh e kamengillin ni aggew hu nangkalan Jesus
ni kulap tu.
15 Et ibegaddan nunman ni Pharisee etan ni tuu hedin inna-nun na-kalan
ni kulap tu. Et kantun hi-gaday "Limmupda hi Jesus di puyek et umla etan
ni linupdaan tu et ida-nih tud matak et nak da-lupan ey nakka um-ang-
ang."
16 Kan idan edum ni Pharisee ey "Beken hi Apu Dios hu nengitu-dak ni
nunman ni tuu, tep eleg tu u-unnuda elaw ni Sabaduh e kamengillin ni
aggew."
Nem kan ni edum ey "Inna-nun nengipahdingan tun miracles hedin
makulug ni neliwtan?" Negedwadda tep eleg man-uunnud hu daka
pannemnem ni meippanggep nan Jesus.
17 Kanda mewan etan ni na-kal kulap tuy "Hipa dedan kammun
meippanggep etan ni tuun nangkal ni kulap mu?" Kantuy "Hi-gatu hu
prophet Apu Dios."
18 Eleg kullugaddan Jews e sigud ni nekulap humman ni tuun neiungn-
gaan tu et paeyag dadda a-ammed tu.
19 Kandan hi-gaday "Kaw u-ungnga yu huyyan laki? Kaw makulug ni
nekulap ni neiungngaan tu? Kele inna-nu et kaum-ang-ang law?"

20 Kan idan a-ammed tuy “Huyyan u-ungnga mi ey nekulap dedan ni
neiungngaan tu.
21 Nem eleg mi amta hedin inna-nun na-kalan ni kulap tu niya eleg mi
amta etan nangkal ni kulap tu. Ibega yun hi-gatu, haggud nehiken et
inamta tun umhumang.”
22 Huyya inhel idan a-ammed tu, tep ida kaumtatakut idan aap-apuddan
Jews, tep kanday e-kalen dad simbaan da hu tuun menghel ni hi Jesus hu
Christo ni pinutuk Apu Dios ni mengippaptek ni tuu, et eleg law mabalin
ni an mandeyyaw diman.
23 Et mukun kan idan a-ammed tuy “Ibega yu ngun hi-gatu, haggud
nehiken.”
24 Et ipidwa dan paeyag etan na-kal kulap tu et kandan hi-gatuy “Dayaw
mu hi Apu Dios tep hi-gatu nangkal ni kulap mu, beken ni hi Jesus, tep
inamta mi e neliwtan.”
25 Kantuy “Eggak amta hedin neliwtan winu eleg. Nem ya ngu inamtak
ey nekulappak la ni, nem yan nunya ey kaum-ang-ang law hu matak.”
26 Kandan hi-gatuy “Nem hipa impahding tun hi-gam? Inna-nun
nangkalan tun kulap mu?”
27 Kantun hi-gaday “Tam inhel ku lan hi-gayu, nem eleg yu hengngudan
dengelen. Kele pinhed yun pidwaen ni dedngelen? Kaw pinhed yu daman
mengu-unnud ni hi-gatu?”
28 Nem nampadngelan da et kanday “Hi-gam ngun ebuh hu mengu-
unnud ni hi-gatu, tep hedin hi-gami ey ya Tugun Moses hu mika u-unnuda.
29 Inamta mi e nekiungbal hi Apu Dios nan Moses, nem hedin ya etan
tuun kammun nangkal ni kulap mu ey eleg mi amta nalpuan tu.”
30 Kan etan ni na-kal kulap tu ey “Nakka metemman hi-gayu! Kanyuy
eleg yu amta hedin attu nalpuan tu ey hi-gatu nangkal ni kulap ku.
31 Inamta tayu e eleg dedngelan Apu Dios hu dasal idan neliwtan ni
tutu-u, nem tuka dedngela dasal idan kamenaydayaw ni hi-gatu niya
kamengippahding ni pinhed tu.
32 Neipalpu eman ni naltuan ni puyek ingganah nunya ey endi hakey
ni tuun tayu dingngel ni han-ekal tu hu kulap ni tuun nekulap neipalpun
neiungngaan tu.
33 Et humman hu, gullat ngun beken ni hi Apu Dios hu nengitu-dak ni
hi-gatu et kele nealay han-ipahding tu huyya.”
34 Ey bimmunget ida etan Pharisee et kandan hi-gatuy “Sigud dedan ni
neiungngaan mun nelilliwatan ka. Kele dakemi ni-ngangu tuttudduan ni
hi-gam!” Et pa-hep da etan di simbaan.

Ya eleg mengullug ey kamei-ellig di nekulap

35 Dingngel Jesus hu nengipa-hepan idan Jews ni nunman ni tuu et yan
nena-kupan Jesus ni hi-gatu ey kantun hi-gatuy “Kaw muka kulluga etan
Pengulwan ni emin ni tuu?”
36 Kantuy “Apu, hipa humman ni tuu? Ehel mu, ma-lat kulugen ku.”
37 Kan Jesus ni hi-gatuy “Inang-ang mu, tep hi-gatu eya kamekiung-
ungbal ni hi-gam.”
38 Ey kantuy “Apu, daka kakullugan hi-gak.” Et dayawen tu hi Jesus.
39 Entanni ey kan Jesus ey “Immali-ak di puyek ni mengippeamtan Apu
Dios ma-lat meamtadda nekulap et yadda eleg makulap. Et yadda nekulap
ni neminhed ni mengamtan hi-gatu ey hi-gada me-kal kulap da. Nem
yadda kamenghel ni inamta da hi Apu Dios, nem ya kakulugan tu ey eleg
da amta ey hi-gada hu makulug ni nekulap.”

40 Yadda edum ni Pharisee ni wadad kad-an tu, ey kandan hi-gatuy “Kaw
ya kammu ey nekulap kami dama?”
41 Kan Jesus ni hi-gaday “Gullat ni yuka ebbuluta e nekulap kayu ey me-
kal et liwat yu. Nem gapu tep kanyuy eleg kayu makulap ey mannenneng
hu liwat yu.”

10

Ya kamampattul et ya kalneroh

1-2 Intuluy Jesus et kantuy “Dengel yu eya e-helen kun hi-gayu. Ya etan
tuun kamampaptek ni kalneroh ey tuka iddalan di habyen ni kubkub ni
kalneroh. Nem ya matekew winu mapetey ey eleg tu iddalan di habyen,
hin-appil hu tuka pengidlani.
3 Hedin ya kamampaptek hu umhegep ey kaibbeghul etan ni kamang-
guwalya hu habyen ni kubkub. Ey kapaka-immatuniddan kalneroh hu
ehel tu, tep tudda kahakkehakkeyan ngeddana hu ngadan da ni hantudda
impa-hep.
4 Et tudda kaippangulu et ida kamei-unnuunnud ni hi-gatu, tep ining-
haan da ehel tu.
5 Nem hedin hin-appil ni tuu hu mengeyyag ni hi-gada, man umbesik ida
tep eleg da peingha ehel tu.”
6 Yadda nangngel nunyan intuttuddun Jesus ni meippanggep ni hi-gatu,
ey eleg da awatan hu pinhed tun peewwat ni hi-gada.

Hi Jesus hu kayyaggud ni kamampattul

7 Et kan mewan Jesus ey “E-helen kun hi-gayu hu makulug. Hi-gak
hu neieligan ni habyen ni kadellanadda etan ni kalneroh ni umhegep di
kubkub da.
8 Emin ida etan nemangulu nem hi-gak ni kanday hi-gada hu pinutuk
Apu Dios ni mengippaptek ni tuu ey ida kamei-ellig ni matekew niya
mapetey tep daka he-uhe-uladda tutu-u. Nem endi etan idan makulug ni
kamengullug ni hi-gak hu nengulug ni hi-gada.
9 Makulug ni hi-gak hu kamei-ellig di eheb ni kubkub idan kalneroh. Et
yadda etan mengidlan ni hi-gak ey mehellakniban ida, tep ippaptek kudda
henin kapemaptek ni kamampattul ni kalneroh e tudda kape-hep ni tudda
impattul ni han tudda impahgep.
10 Ya kapehding ni matekew ey ya menekkew, umpatey niya umbahbah.
Nem hedin hi-gak, ey immali-ak ni an mengidwat ni kayyaggud ni biyag
ni endi kulang tu.
11 Nakka mei-ellig etan ni kayyaggud ni kamampattul ni kalneroh e tuka
ikkatey hu pemaptek tun hi-gada.
12-13 Ya kametangdanin mampattul ey eleg maiingngeh etan di kan
kalneroh hu tuka pengikkegguh idan etan ni kalneroh. Tep gullat ni wada
um-alin ahhud muyung ni mengngan idan kalneroh et umbesik tep beken
ni kalneroh tudda etan tuka ippaptek, tep netangdanan ni ebuh et kulang
kaguh tuddan nunman ni kalneroh. Et pangkennen law etan ni ahhu edum
ey pampepdugen tu edum et mangkahilit ida.
14 Hi-gak hu neieligan etan ni kayyaggud ni kamampattul ni kalneroh.
Neka-amtak ida tuuk e kamei-ellig di kalneroh ku ey neka-amta da-ak
dama.
15 Henin hi-gamin Ama e neka-amta tuwak ey neka-amtak dama. Heni-
ak etan ni tuun ikkatey tu pemaptek tun kalneroh tu, tep hi-gak ey ikkatey
ku pemaptek kuddan tuuk.

16 Wadadda edum ni tuun eleg ni mangulug ni hi-gak ni nunya, nem
hakey alin aggew kaya et mengullug ida, tep pengullug kuddalli et emin
idalli kamengullug ni hi-gak ey man-eeddum ida et hi-gak alin ebuh hu
mengippaptek ni hi-gadan emin et henidda hakey ni halun e hakey hu
kamengippaptek ni hi-gada.
17 Nakappinhed da-ak nan Ama tep ikkatey ku hu panyaggudan ni tuu e
humman pinhed tu. Metteyyak ali, nem metegguannak ali mewan.
18 Hi Ama nengidwat ni kabaelan kun mengiwwellak niya memangngad
ni biyag ku, et humman hu endi dammutun tuwak petteyen ni tuu hedin
eggak pinhed, nem metteyyak hedin pinhed ku."
19 Dingngel idan Jews huyyan inhel Jesus ey negedwadda.
20 Kan idan edum ni hi-gaday "Hipa an peneddengngelan ni tuka e-e-hela
ey kaman-angngaw tep nehuklungan ni dimonyoh."
21 Ey kan ni edum ey "Beken ni henin nuntan hu kapenahhappit
ni nehuklungan ni dimonyoh. Hakey pay, ey kaw wada kabaelan ni
dimonyoh ni mengkal ni kulap?"

Ya eleg peminhedan idan Jews nan Jesus

22 Entanni ey nedateng etan piyestah di Jerusalem ni penginemnem-
neman idan Jews ni neiyayyaggudan ni Tempol da. Ahiketteketteelan ni
nunman.
23 Hi Jesus ey kamandalladallan etan di Balkon Solomon etan di Tempol.
24 Neamung ida Jews di kad-an tu et kandan hi-gatuy "Panna-ud mun e-
helen ni hi-gami hedin makulug ni hi-gam hu Christo ni pinutuk Apu Dios
ni mengippaptek ni tuu winu beken et eleg kami mandinwa."
25 Kan Jesus ey "Inhel kun hi-gayu, nem eleg yu kulluga. Yadda nakka
ippahding ni miracles, gapuh ni kabaelan kun indawat Ama, hu keang-
angan tu e intu-dak tuwak ni hi-gatu,
26-27 nem eleg yuwak kulluga, tep eleg kayu dedan maibilang ni
tuuk. Yadda tuuk ey daka kulluga ehel ku et da-ak kau-unnuda henin
kakedinnelin kalneroh etan ni kamampattul ni hi-gada.
28 Humman ida tuun iddawtan kun biyag ni endi pappeg tu, ma-lat eleg
ida meiddawin Apu Dios. Ey endi, anin hakey ni dammutun an memilliw
ni hi-gadan tuuk ma-lat iwelak kudda.
29 Tep hi Ama e keta-ta-geyyan ni nemiliddan nunman ni kamengullug
ni hi-gak, ey et-eteng kabaelan tu, et humman hu, endi hakey ni wada
kabaelan tun memilliw ni hi-gada.
30 Hi-gamin Ama ey hakey kami."
31 Ey kaeladda mewan ida etan Jews ni batun penengba dan hi-gatu.
32 Kan Jesus ni hi-gada ey "Dakel impahding kun kayyaggud ni inhel
Aman pehding ku. Hipaddan nunya gaputun penengbaan yun hi-gak?"
33 Kanday "Beken ida etan kayyaggud ni impahding mu hu gaputun
penengbaan min hi-gam, nem gapuh tep muka i-ingngeh hu annel mun
Apu Dios. Kammuy hi-gam et hi Apu Dios ey hakey kayu. Hi-gam ey tuu
kan ebuh."
34 Nem kan Jesus ni hi-gaday "Tam wada intudek lan Moses ni inhel Apu
Dios ni kantuy 'Hi-gayun tutu-u ey dios kayu dama.'
35 Inamta tayu e eleg mabalin ni tayu kehhingen hu ehel Apu Dios, tep
makulug. Yadda eman pinutuk Apu Dios ni mantuttuddun meippanggep
ni hi-gatu ey humman ida etan kantun henin hi-gatu.

36 Hedin hanniman, kele kanyuy nakka ibbabah hi Apu Dios ni
nanghelan kun hi-gak hu U-ungnga tu? Makulug ni hi-gak hu pinutuk tu
et itu-dak tuwak ni um-alidya puyek.
37 Anin ni entan tuwak kulug hedin eggak han-ipahding ida etan keang-
angan ni kabaelan Apu Dios.
38 Nem hedin peang-ang kudda humman ni keang-angan ni kabaelan tu
ey anin ni eleg yuwak kulluga et kulug yudda nakka pehpehding ma-lat
amtaen yu niya awatan yu e hi-gamin Ama ey hakey kami."
39 Da et mewan dedpapen hi Jesus, nem intalwan tudda.
40 Et manglaw di Wangwang e Jordan et manha-ad etan di kad-an ni
nampemenyagan lan John idan tuu.
41 Dakel ida neiunud ni hi-gatu ey wada hakkey ni hi-gaday kanday "Endi
an impahding John ni miracle, nem kele immamnun emin hu in-inhel tun
meippanggep eyan tuu?"
42 Ey dakel ida tuudman ni nengulug ni hi-gatu.

11

Ya neteyyan Lasarus

1 Wada etan kamandedgeh di Bethany e hi Lasarus ngadan tu. Wada
dewwan biin agi tu e di Maria nan Martha.
2 Hi Maria eman nanlana lan helin Jesus et pu-nadan tun bewek tu.
3 Nenu-dak ida humman ni biin agin Lasarus ni an mengeyyag nan Jesus.
Kanday "Ehel yun Jesus e kanyuy 'Kamandedgeh etan nakappinhed mun
gayyum mu.' "
4 Dingngel Jesus humman ni inhel da, nem kantuy "Eleg tu ikkatey
humman ni degeh tu tep humman hu kei-ang-angan ni et-eteng ni kabaelan
Apu Dios ma-lat keidaydayawan tu. Ey anin ni hi-gak e U-ungnga tu et
meiddeyyawwak dama."
5 Et-eteng hu impeminhed Jesus ni hi-gadan han-aaggi e hi Maria, hi
Martha ni hi Lasarus.
6 Nem anin ni dingngel tu e kamandedgeh hi Lasarus, et hingged tun
dewwan aggew et han lumaw.
7 Nelabah humman ni dewwan aggew ey kantuddan disipol tu ey
"Mambangngad itsu mewan di Judea."
8 Nem kandan hi-gatuy "Kele itsu mewan mambangngad diman ey ihik
idan Jews ni memettey ni hi-gam?"
9-10 Kan Jesus ey "Ya han-aggew ey wada kawwalwal niya wada hileng.
Ya tuun mandalladallan ni kawwalwal ey eleg man-e-gah tep han-ang-ang
tu. Nem ya tuun mandaladalan ni hileng ey man-e-gah tep engeenget et
eleg tu han-ang-ang."
11 Kan tu pay ey "Hi Lasarus e gayyum tayu ey neugip, nem umlawwak
et nak bangunen."
12 Et kandan hi-gatuy "Apu, kayyaggud hedin neugip ma-lat ma-kal degeh
tu."
13 Nem ya pinhed Jesus ni e-helen ey netey hi Lasarus, nem kanda na-mu
ngu nem tu-wangun neugip ni ebuh.
14 Et panna-ud law Jesus ni inhel e kantuy "Netey hi Lasarus.
15 Nem kayyaggud et endi-ak diman ni neteyyan tu ma-lat ang-angen yu
pehding ku, et maihammad hu yuka pengullug ni hi-gak. Ikeyuy et tayu
ang-angen."

16 Hi Tomas e kandan hi Dupi-il ey kantuddan edum tuy “Mekillaw itsun
Jesus et anin mekikettey itsun hi-gatu.”

Hi Jesus hu meneggun netey

17 Yan dintengan di Jesus di Bethany, ey dingngel tu e epat ni aggew law
hu nelabah ni neikulungan Lasarus.
18 Ya Bethany ey nganngnanih ni tellun kilometroh ni ebuh hu kadinawwi
tud Jerusalem.
19 Et humman hu, dakel ida Jews ni iJerusalem ni limmaw di kad-
an di Martha nan Maria ni an mengippeang-ang ni hi-gada e ida dama
kaumlemyung ni neteyyan ni agi da.
20 Yan nangngelan Martha ni kamengelli hi Jesus, ey limmaw ni an
menipngat ni hi-gatu. Nem nanha-ad hi Maria di baley da.
21 Nandammu ida et kan Martha nan Jesus ey “Gullat et anhan ni imma-
alli ka, eleg et matey hi agik.
22 Nem anin, inamtak e anin hipa ibbagam nan Apu Dios et pehding tu.”
23 Kan Jesus ni hi-gatuy “Metegguan hi agim.”
24 Kan Martha ni hi-gatuy “Inamtak et metegguan alin ketegguan ni emin
ni tuun kepappegan ni aggew.”
25 Kan Jesus ni hi-gatuy “Hi-gak hu kameneggun netey niya hi-gak
kakelpuin biyag. Ya etan tuun kamengullug ni hi-gak ey anin mettey et
umtagullin hakey ni aggew.
26 Et humman hu, emin ida tuun kamengullug ni hi-gak ey eleg ida
mettey, tep wada biyag dan endi pappeg tun melpun hi-gak. Kaw muka
kulluga huyya e Martha?”
27 Kan Martha ni hi-gatuy “Em Apu, nakka kulluga e hi-gam pinutuk
Apu Dios ni mengippaptek ni tuu niya nakka kulluga e U-ungnga dakan
Apu Dios. Hi-gam etan impakulug Apu Dios ni um-alid puyek.”

Ya ninengihan Jesus

28 Inhel Martha huyya et lumaw ni an mengeyyag nan agitu e hi Maria.
Intuttubbu tu e kantuy “Immali Ap-apu tayu et daka kapampeeyyag.”
29 Dingngel Maria ey negagannun imminah et tu dammuen hi Jesus.
30 Eleg ida ni dumteng di Jesus etan di bebley tep nanengtuddalli ni etan
di an nenammuan Martha ni hi-gada.
31 Yadda etan Jews ni limmaw ni menga-alluk idan agin etan ni netey ey
inang-ang da hi Maria e negagannun imminah et lumaw, ey inunud da tep
kanda na-mu nem umlaw di kulung tep tu nengngihhan agi tun netey.
32 Dimmateng hi Maria di kad-an Jesus ey nandukkun di heli tu et kantun
hi-gatuy “Apu, gullat et anhan ni imma-alli ka, eleg et matey hi agik.”
33 Yan nenang-angan Jesus e kamannengngih hi Maria et yadda Jews ni
neiunud ni hi-gatu, ey immali nemahhig ni hemmek tun hi-gada
34 et kantuy “Attu nengikulungan yun hi-gatu?” Kanday “Apu, itsuy et
tayu ang-angen.”
35 Nimmangih hi Jesus
36 ey kan idan Jews ey “Nemahhig impeminhed tu etan ni netey.”
37 Nem kan ni edum ey “Tam hi-gatu nangkal ni kulap etan ni hakey ni
tuu. Gullat et ingkal tu dama degeh Lasarus et eleg matey.”

Ya netagwan Lasarus

38 Nemahhig mewan hu lemyung Jesus. Dimmateng ida etan di kulung
e netangeb ni batu

39 et kantuy “Ekal yu eya batu.” Kan Martha e agin etan ni netey ey
“Apu, mahemuy mannuman ni peteg tep nelabah law epat ni aggew ni
neikulungan tu.”
40 Kan Jesus ni hi-gatuy “Kaw eggak ehelen ni hi-gam e hedin wada
muka pengullug, man ang-angen mu et-eteng ni kabaelan Apu Dios ni
keiddeyyawan tu?”
41 Ingkal da etan batu et itengaw Jesus di kabunyan et kantuy “Ama,
nakka mansalamat tep dingngel muwak.
42 Inamtak e muwak kadedngelan kenayun, nem impadngel kudda eyan
tutu-u huyyan inhel ku ma-lat kulugen da e hi-gam nengitu-dak ni hi-gak.”
43 Inlet tu ehel tu e kantuy “Lasarus, kaukat ka.”
44 Ey neukat ali hi Lasarus e nanengtun nelibutan hu annel tun libut ni
netey. Ey hin-appil hu neilibut di ulu tu. Kan Jesus ni hi-gaday “Ekal yu
libut tu et umenamut di baley da.”

Ihik idan buhul Jesus ni memettey ni hi-gatu.
(Matthew 26:1-5; Mark 14:1-2; Luke 22:1-2)

45 Dakel ida Jews ni an nenang-ang nan Maria ni nengulug law nan Jesus,
tep inang-ang da nenaguan tun Lasarus.
46 Nem wadadda edum ni hi-gadan eleg mangulug et lumaw idad kad-an
idan Pharisee et da e-ehhelen hu impahding Jesus.
47 Et maemung ida ap-apun padi, yadda Pharisee et yadda ap-apun Jews
et kanday “Hipa pehding tayun nunman ni tuu? Deh e tagan tu peang-ang
ni miracles.
48 Hedin eleg tayu pesikked, ey lektattuy mengullug ni emin hu tuun
hi-gatu et umbunget ida ap-apud Rome et mema-man ikka-leg da lebbeng
tayun mengippahding ni elaw tayun Jews niya bahbahen da hu Tempol
tayu.”
49 Yan nunman ni toon ey hi Kaypas hu Eta-gey ni Padi. Kantun hi-gaday
“Kele kayu kametemma?
50 I-imman hu mettey huyyan hakey ni tuun panyaggudan tayun emin,
nem ya hu itsu mettey emin ni tuu eyad bebley.”
51 Huyyan inhel Kaypas ey beken ni nalpud nemnem tu, tep hi Apu
Dios hu nengipenemnem ni nunyan hi-gatu, tep hi-gatu neputuk ni keta-
ta-geyyan ni padin nunman ni toon.
52 Humman ni inhel tun meippanggep ni ketteyyan Jesus ey beken ni
panyaggudan idan ebuh ni Jews, nem panyaggudan damaddan tutu-un
Apu Dios ni neihinap di kebebbebley ma-lat maikahhakey idallin emin ni
kamengullug ni hi-gatu.
53 Neipalpun nunman ey kaihhenummangan idan ap-apuddan Jews hu
pehding dan memettey nan Jesus.
54 Et isiked law Jesus ni mantuttuddudman Judea et lumaw di bebley di
Epraim di gilig ni desert et manha-ad idaddan disipol tudman.
55 Nganngnih ni medettengan hu Piyestah ni Passover ey dakel ida hu
Jews di kebebbebley ni limmaw di Jerusalem ni an mengippahding ni
pandaddanan dan mekippiyesta.
56 Pinhed dan ang-angen hi Jesus et yan neamungan dad Tempol ey wada
hakkeyey kanday “Hipa na-mu, um-ali hi Jesus ni mekippiyesta winu eleg?”
57 Yadda etan ap-apuddan padi et yadda Pharisee, ey sinugun dadda tuu
e kanday “Hedin wadan hi-gayu hu menang-ang nan Jesus, ey alid kad-an
min mengippeamta ma-lat mi depapen.”

12

Ya nenuygan etan ni biin nenginan lana nan Jesus
(Matthew 26:6-13; Mark 14:3-9)

1 Enem law ni aggew ey medettengan hu Piyestah ni Passover ey limmaw
hi Jesus di Bethany e bebley nan Lasarus e hi-gatu la etan netey, nem
sinagwan tu.
2 Indaddanan da hi Jesus ni kennen. Hi Martha hu nengipaptek ey
nekiheyuyung hi Lasarus e agitu.
3 Entanni ey illan Maria hu hambusi ni nenginan lana e nard ngadan tu
et duygan tu helin Jesus et pu-nadan tun bewek tu. Ey napnu bawang ni
hamuy nunman ni lana.
4 Wadadman hi Judas Iskariot e hakey ni disipol Jesus e hi-gatu
mengihdul alin hi-gatu. Inang-ang Judas humman ni impahding Maria,
ey sinemyaw tu et kantuy
5 "Aeyulah humman ni bangbanglun lana! * Gullat et ni neigtang, dakel
ni pihhuh ni meiwwatwat idan nangkewetwet."
6 Ya tuka penge-ehhel ey heni numan tuka ikakkaguh ida nangkewetwet,
nem ya kakulugan tu ey eleg, tep matekew. Ya ngunu tu ey hi-gatu
kamengnged ni pihhuh idan disipul ni kaihhehmek idan tuu, nem tuka
ittalu edum.
7 Kan Jesus ey "Anin. Ngenamung tu ngu. Impahding tu huyya ma-lat
pengidaddanan tun annel kun keikkullungak ali.
8 Gaway ida nangkewetwet tep wadaddad kad-an yun kenayun, nem
hedin hi-gak ey nekemtang law ni ebuh hu pekihha-adan kun hi-gayu."

Ihik idan padin memettey daman Lasarus

9 Entanni ey dingngel idan dakel ni Jews e wada hi Jesus di Bethany et
ebuhe ka-ka-law idadman. Hakey pay ey pinhed dan ang-angen hi Lasarus
e sinagwan Jesus.
10 Et humman hu, nanhuhummangan ida ap-apuddan padi e pinhed dan
pepettey dama hi Lasarus,
11 tep ya netagwan tu hu himmulun ni nengiwallengan ni dakel ni tuun
elaw ni Jew, et hi Jesus law hu daka kulluga.

Limmaw hi Jesus di Jerusalem et daydayawen idan tuu e kanday hi-gatu hu intu-dak Apu Dios
(Matthew 21:1-11; Mark 11:1-11; Luke 19:28-40)

12 Newa-wa ey dingngel idan dakel ni tuun an mekippiyestah di
Jerusalem hu ellian Jesus diman,
13 et ida mampangelan bulung ni palmah e heni bulung ni neyug, tep
humman hu elaw ni daka penaydayaw, et lumaw idan an menammun
Jesus. Katkuk ida e kanday "Daydayaw tayu hi Apu Dios! Daydayaw tayu
eya intu-dak tun Patul di Israel."
14 Inang-ang Jesus etan kilaw ni kebayyu et mantakkay. Huyya inamnuan
etan ni inhel Apu Dios ni impatudek tu e kantuy
15 "Entan takut yun iJerusalem tep iyalli Patul yun nantakkay di kilaw ni
kebayyu." †

---

* **12:5 12:5** Ya balol tu ey tangdan ni hantoon. † **12:15 12:15** Huyyan klasih ni kebayyu ey donkey. Hedin nantakkay hu patul di donkey, ey peang-ang tu e linggep in-ali tu. Nem hedin ya ustuh ni kebayyu hu nantakkayan tu, man ya pinhed tun e-helen ey mekiggubbat.

16 Emin ida disipol Jesus ey eleg da ni awatan huyyan kamekapkapya. Ya
law eman ni netaguan tun neteyyan tu hu nengamtaan da e humman idan
nekapkapya inamnuan idan neitudek ni meippanggep ni hi-gatu.
17 Emin ida nenang-ang ni nenagwan Jesus nan Lasarus ey da nan-ehel
di katuutuu.
18 Et humman gaputun dakel ida tuun limmaw ni an nenammun Jesus.
19 Wada law hakkey ida etan ni Pharisee ey kanday "Endi tayu pehding.
Ang-ang tayu kedi, emin ida law hu tuu ey hi-gatu daka daydayawa."

Ya neidingpatan etan ni bukel ni neitnem

20 Wadadda Greek ni immalid Jerusalem ni mekipiyestah ni Passover.
21 Limmaw idad kad-an Philip e iBetsaida di Galilee et kandan hi-gatuy
"Apu, pinhed min meki-ungbal nan Jesus."
22 Et lumaw hi Philip di kad-an Andrew et tu ehlen et lumaw idan
dewwan an nanghel nan Jesus.
23 Hinumang Jesus et kantuy "Nedatngan law hu gintud Apu Dios ni
keang-angan ni keiddeyyawan ku e Pengulwan emin ni tuu.
24 Dengel yu eya makulug ni e-helen ku. Ya bukel ey mahapul ni meitnem
et tummel et han medakkel. ‡
25 Ya etan tuun ebuh hu annel tu niya biyag tud puyek ni tuka ikakkaguh
ey endilli biyag tun endi pappeg tu tep meiddawwin Apu Dios. Nem ya
etan tuun beken ni ya biyag tu hu tuka ikakkaguh ey wadalli biyag tun
endi pappeg tu.
26 Ya tuun neminhed ni mansilbin hi-gak ey mahapul ni u-unnuden
tuwak et anin ni attu kad-ak ey wada damad man et hi-gatu idaydayaw
Ama.

Ya nanghelan Jesus ni ketteyyan tu

27 Nakka memunnumunnun mannemnem etan ni meippahding alin
helheltapen ku, nem eleg mabalin ni nak ibbagan Ama ma-lat eleg
maipahding humman ni hi-gak, tep humman gaputun inlian ku."
28 Et kan Jesus nan Apu Dios ey "Ama, peang-ang mu kasina-gey mu." Ey
wadalli immehel di kabunyan e kantuy "Impeang-ang ku dedan la kasina-
gey ku, nem peang-ang ku mewan."
29 Dingngel idan neamung ey kan idan edum ey kidul humman. Yadda
edum ey kanday anghel ni nekiungbal nan Jesus.
30 Et kan Jesus ey "Humman ni ehel ni nalpud kabunyan ey hi-gayu
nengipadngelan Apu Dios ni nunman, bekennak, ma-lat pengamtaan yu
e dingngel tu inhel kun hi-gatu.
31 Mehuwetan ida law hu eleg mengullug ni hi-gak et mekastigudda. Ey
gapuh ni meippahding ni hi-gak ey memahmahan e meapput hi Satanas
et endi law kabaelan tun man-ap-apu eyad puyek.
32 Yallin keitta-geyan ku ey pengullug kuddalli tutu-un hi-gak." §
33 Inhel tu huyya et peamta tuddan tuu hu elaw ni ketteyyan tu.
34 Kan idan etan ni neamung ey "Tam kantud Tugun Moses ey
mannananeng e eleg mettey etan pinutuk Apu Dios ni mengippaptek ni
tuu. Nem kele kammuy mettey ali etan Pengulwan emin ni tuu? Hipa
humman ni kammun Pengulwan ni emin ni tuu?"

---

‡ **12:24 12:24** Huyya kei-elligan Jesus e mahapul ni mettey et wada inna-nutun kehellakniban ni dakel ni tuu. § **12:32 12:32** Ya pinhed tun e-helen hu keitta-geyan nan Jesus ey ya pampettakan tud krus, ya tegguan tu et ya keibbangngadan tud kabunyan.

35 Kan Jesus ni hi-gaday "Hi-gak hu kamei-ellig ni memnang ni nemnem
ni tuu, tep nakka peewwat hu makulug, nem nekemtang ni ebuh hu
pekihha-adan kun hi-gayu. Et humman hu, yan nunyan wada-ak, ey u-
unnud yu nakka ituttuddu ma-lat beken ni heni kayu wadad engeenget.
Tep ya tuun wadad engeenget ey eleg tu han-ang-ang dellanen tu.
36 Et mukun kangkuy yan nunyan wada-ak ni memnang ni hi-gayu ey
pangulug kayun hi-gak ma-lat mabnangan kayu. Ya pengullugan yuwak
ey panyaggudan ni elaw yu et henin elaw ku." Inhel Jesus huyya ey hini-
yan tudda et eleg mampeang-ang ni hi-gada.

Ya eleg pangulugan idan Jews nan Jesus

37 Nem anin ni inenang-ang idan tuun emin hu impahpahding Jesus ni
miracles et eleg da kulugen.
38 Huyya inamnuan ni intudek lan Isaiah e prophet e kantuy
"Apu, hipa makkaw hu mengullug ni ituttuddu mi? Hipadda tep
nengipeamtaam ni et-eteng ni kabaelan mu?" *
39-40 Huyya pay hu inhel lan Isaiah meippanggep ni eleg da pengullugin
Jesus. Kantuy
"Impambalin Apu Dios idan heni nekulap niya heni endi nemnem da, tep
kahing idan peteg. Et humman hu, anin ennang-angen da humman
ni kapeennang-ang Apu Dios et eleg idan hekey mengullug niya eleg
da han-awat. Gullat et ni beken idan henin nunman, ey ewwatan da
hu kameituttuddun hi-gada et mantuttuyyudda et mangulug ida, et
pesinsahan Apu Dios hu liwat da." †
41 Huyya la impeamtan Isaiah meippanggep nan Jesus, tep inang-ang tud
i-innep tu hu keiddeyyawan Jesus.
42 Nem anin ni hanniman et dakel ida tuun nengulug nan Jesus, anin
idan edum ni ap-apuddan Jews, nem eleg da pinhed ni peamta tep ida
kaumtakut ni pengkalan idaddan Pharisee ni hi-gadad simbaan dan Jews.
43 Tep ya penettebalan ni tuun hi-gada hu daka gagamgami, beken ni ya
penettebalan Apu Dios ni hi-gada.

Ya inhel Jesus hu keippuunan ni panhuwetan tun tuu

44 Inlet Jesus ehel tuddan etan ni neamung e kantuy "Ya tuun kamengul-
lug ni hi-gak ey tu dama kakulluga hi Apu Dios e nengitu-dak ni hi-gak.
45 Ya etan tuun nenang-ang ni hi-gak ey inang-ang tu dama hi Apu Dios
e nengitu-dak ni hi-gak.
46 Tep immali-ak eyad puyek et benangan ku hu kamei-ellig di engeenget
ni nemnem ni tuu ma-lat amtaen da hi Apu Dios. Et emin ida kamengullug
ni hi-gak ey beken law ni henidda kamanha-ad di engeenget. ‡
47 Eggak huwesi etan tuun nangngel ni inhel ku, nem eleg tu u-unnuden,
tep immali-ak di puyek ni menellaknib idan tuu, beken ni an menuwet ni
hi-gada.
48 Ngenamung alin kedettengan ni aggew ni kehuwetan emin ni tuu hu
kekastiguan idan kahing ni hi-gak niya eleg mengullug ni nakka e-e-hela.
Humman idan makulug ni nakka e-e-hela hu keippuunan ni kekastiguan
da.
49 Tep humman idan in-inhel ku ey beken ni nalpud nemnem kun ebuh,
nem nalpun Ama e nengitu-dak ni hi-gak.

---

* **12:38 12:38** Isaiah 53:1, Romans 10:16 † **12:39-40 12:39-40** Isaiah 6:10 ‡ **12:46 12:46** Ya keibellinan nunya, ey ya etan tuun mengullug nan Jesus ey kamei-ellig ni mebnangan nemnem tu, tep amtaen tu law hu kayyaggud ni elaw ni u-unnuden.

50 Hedin kullugen ni tuu humman idan tugun Ama ey meweddan hi-gatu
hu biyag ni endi pappeg tu. Et mukun emin etan tuka e-helan hi-gak ey
humman ida dama nakka e-hela."

13

Ya nengulhan Jesus ni heliddan disipol tu

1 Yan mahmahdem nunman et han mewa-wa e humman ni aggew hu
keilleppuan ni Piyestah ni Passover, ey inamtan Jesus e yan nunman ni
hileng hu pappeg tun pekihha-adan tud puyek, tep mambangngad law di
kad-an Ametud kabunyan. Nakappinhed Jesus idan emin hu tuud puyek
ni kamengu-unnud ni hi-gatu, et mukun pinhed tun peang-ang hu et-eteng
ni impeminhed tun hi-gada.
2 Yan kapengngannid Jesus nunman ni mahmahdem ey impenemnem
Satanas nan Judas Iskariot e u-ungngan Simon hu pehding tun mengihdul
nan Jesus.
3 Inamtan Jesus e wadan emin ni hi-gatu hu kabaelan ni indawat Apu
Dios e hi Ametu niya inamta tu e intu-dak Ametun um-alidya puyek, nem
mambangngad di kad-an tu.
4 Entanni ey imminah hi Jesus et ekalen tu balwasi tu et alen tu tuwalya
et iewakeh tud gitang tu.
5 Ey immiduyag ni danum di besin et pan-ulhan tu hu heliddan emin ni
disipol tu et pampu-nadan tun tuwalya.
6 Nedatngan hi Simon Peter et kantun Jesus ey "Apu, kele hi-gam anhan
law hu an mengullah ni helik?"
7 Kan Jesus ni hi-gatuy "Eleg mu ni meewwasi eya nakka pan-ippahding,
nem meba-ba-ba et han-awat mu."
8 Kan Peter ni hi-gatuy "Eleg mabalin ni nak peullah hu helik ni hi-gam."
Kan Jesus ni hi-gatuy "Hedin eggak ullahi helim, eleg ka law meibbillang
ni disipol ku."
9 Kan Simon Peter ni hi-gatuy "Hedin hannitan, ku pakiulah mu tep hu
ngamay ku niya uluk."
10 Nem kan Jesus ni hi-gatuy "Hedin nan-emeh hu tuu, man malinih hu
annel tu et anin ni ebuh hu heli tun ullahan tep humman hu kamededep-ul
ni tuka an pandaldalni. Malinih kayu, nem wada hakey ni hi-gayun beken
ni malinih."
11 Inamtan Jesus etan hakey ni hi-gadan mengihdul alin hi-gatu et mukun
kantuy "Wada hakey ni hi-gayun beken ni malinih."
12 Negibbuh ni inulhan tu heli da ey nambalwasi mewan et yumudung
et kantun hi-gaday "Kaw inamta yu hu gaputun nengulahan kun heli yu?
13 Yuwak kaingngadnin mittuduh yu niya Ap-apu yu et kayyaggud
huttan, tep makulug ni hi-gak hu mittuduh yu niya Ap-apu yu.
14 Hi-gak hu mittuduh yu niya Ap-apu yu, nem heni-ak bega-en yun
nunya, tep ulahan ku heli yu, hanniman dama hu pahding yud edum yu.
15 Huyyan impahding ku hu pengiu-unnudan yu.
16 Dengel yu eya e-helen ku. Makulug ni ya bega-en ey beken ni eta-ta-
gey nem ya ap-apu tu. Et ya bega-en ey beken ni eta-ta-gey nem ya etan
kan bega-en ni hi-gatu.
17 Hedin inewatan yu huyyan inhel ku, ipahding yu et umamleng kayu.
18 Nem beken ni hi-gayun emin hu nakka pampenghelin nunya. Emin
kayu ey naka-amta dakeyun hi-gak tep hi-gak nemilin hi-gayu. Nem um-
amnulli etan neitudek ni kantuy 'Ya etan hakey ni nekikan ni hi-gak ey
hi-gatu mengihdul ni hi-gak.'

19 E-helen ku huyya eyan eleg ni maipahding ma-lat hedin um-amnu,
man kullugen yulli e hi-gak hu Christo ni pinutuk Apu Dios ni an
mengippaptek ni tuu.
20 Makulug eya e-helen kun hi-gayu e ya tuun ebbuluten tu hu bega-en
kun intu-dak ku ey ebbuluten tuwak dama, ey ya tuun mengebbulut ni
hi-gak ey inebulut tu dama hi Apu Dios e nengitu-dak ni hi-gak."

Ya nanghelan Jesus ni pengihdulan Judas ni hi-gatu
(Matthew 26:20-25; Mark 14:17-21; Luke 22:21-23)

21 Inhel Jesus huyya ey makaggeh hu nemnem tu et kantuddan disipol
tuy "Ya kakulugan tu ey wada hakey ni hi-gayun mengihdul ni hi-gak."
22 Ida kaman-intetkel hu disipol tu, tep eleg da amta hedin hipan hi-gada
hu kapan-e-helan Jesus.
23 Neitakdul nan Jesus etan disipol ni nakappinhed tu et
24 ituttubbun Simon Peter ni hi-gatu e kantuy "Ibegam pangngu hedin
hipan hi-gatsu hu kantun mengihdul ni hi-gatu."
25 Et kan etan ni neitakdul nan Jesus ey "Apu, hipan hi-gami etan inhel
mu?"
26 Kan Jesus ey "Itta-mel ku eya sinapay et ya etan tuun pengidwatan
ku ey hi-gatu mengihdul ni hi-gak." Et ita-mel tu sinapay ey indawat tun
Judas Iskariot e u-ungngan Simon.
27 Dinwat Judas etan sinapay ey neihuklung hi Satanas ni hi-gatu.
Kan Jesus ni hi-gatuy "Papuut mu et ipahding mu etan muka nenemne-
man ippahding."
28 Emin ida etan edum ni nekiheyuyung nan Jesus ey eleg da amta
gaputun an nanghelan Jesus nan Judas nunya.
29 Yadda etan edum ey kanday inhel na-mun Jesus huyya, tep pinhed
tun an umgatang hi Judas ni mahapul dan piyestah winu tu iwwatwatan
ni pihhuh ida nangkewetwet, tep hi Judas hu kamengnged ni pihhuh da.
30 Negibbuh ni kinan Judas etan sinapay ey pinhakkeyey immehep ni
nunman ni hileng.

Ya etan baluh ni tugun Jesus

31 Limmaw la hi Judas ey kan Jesus ey "Nedatngan law hu keippeang-
angan ni keiddeyyawan ku e Pengulwan emin ni tuu. Yan nunya law
pengippeang-angan kun dayaw Apu Dios.
32 Hedin meiddeyaw hi Apu Dios di pehding ku, ey peiddeyaw tuwak
dama ey anggegannuy ippahding tu huyya.
33 Hi-gayuddan aaggik, ey nekemtang law ni ebuh hu pekihha-adan kun
hi-gayu. Yuwak ali hemmahemmaken, nem e-helen ku daman hi-gayu hu
inhel kudda lan Jews e eleg mabalin ni kayu mei-unnud di lawwan ku.
34 Ya baluh ni ittugun kun hi-gayu ey pan-impipinhed kayu, henin
impeminhed kun hi-gayu. U-unnud yu hu elaw ni impeminhed kun hi-
gayu.
35 Hedin wada impeminhed yun edum yu, man huyya pengi-immatunan
idan tutu-u e kayu kamengullug ni hi-gak."

Ya nanghelan Jesus ni pengihhe-utan alin Peter e hi-gatu hakey ni disipol tu
(Matthew 26:31-35; Mark 14:27-31; Luke 22:31-34)

36 Kan Simon Peter ni hi-gatuy "Apu, attu lawwan mu?" Kan Jesus ey
"Yad lawwan ku ey eleg mabalin ni ka mekillaw ni nunya. Nem mei-unnud
kallin hi-gak ni edum ni aggew."

37 Kan Peter ey “Apu, kele eleg mabalin ni nak mei-unnud ni hi-gam ni
nunya? Nandaddannak ni mengikkettey ni hi-gam!”
38 Kan Jesus ey “Kaw makulug makkaw ni anin ni mettey ka gapuh ni
hi-gak? Dengel mu eya e-helen kun hi-gam, mampitlulli penghelan mun
eleg muwak amta et han tumkuk hu manuk.”

14

Hi Jesus hu dalan ni tuun umlaw di kad-an Apu Dios

1 Kan Jesus idan disipol tuy “Entan kadenagi yu. Pandinel kayun Apu
Dios ey pandinel kayu daman hi-gak.
2 Yad kad-an Ama ey dakel hu panha-adan. Et mukun um-anemuttak
et nak iddaddan hu panha-adan yu. Eggak e-hela huyya hedin beken ni
makulug.
3 Hedin negibbuh ni indaddan kun emin ey um-ali-ak ali mewan
ni mengikkuyyug ni hi-gayu ma-lat makiha-ad kayun hi-gak diman ni
ingganah.
4 Inamta yu hu dalan ni umlaw di lawwan ku.”
5 Kan Tomas ni hi-gatuy “Apu, eleg mi amta hu lawwan mu. Et inna-nun
pengamtaan min dalan?”
6 Kan Jesus ni hi-gatuy “Hi-gak ni ebuh hu dalan ni dellanen ni tuun
umlaw di kad-an Ama. Hi-gak ni ebuh hu makulug ni kullugen yu niya
iddinel yun mengippaptek ni hi-gayu. Ey hi-gak hu kakelpuin biyag ni
endi pappeg tu. Endi tuun dammutun umlaw di kad-an Ama hedin eleg tu
iddalan ni hi-gak.
7 Hedin makulug ni inamta yuwak, man inamta yu dama hi Ama. Et
humman hu, meippalpun nunya ey inamta yu law niya inang-ang yu hi
Ama.”
8 Kan Philip ni hi-gatuy “Apu, peang-ang mun hi-gami hi Amam et eleg
kami mandinwa.”
9 Kan Jesus ni hi-gatuy “Philip, nebayag ni nekihahha-addak ni hi-gayu
ey kele eleg muwak amta? Kele kanmuy peang-ang kun hi-gayu hi Ama?
Ya etan tuun nenang-ang ni hi-gak ey inang-ang tu dama hi Ama.
10 Kaw eleg yu kulluga e hi-gak ey wada-ak nan Ama ey hanniman daman
Ama e wadan hi-gak? Emin hu nakka ippahding niya nakka e-e-hela ey
makulug ni hi Ama e wadan hi-gak hu kamengippahding.
11 Kulug yu e hi-gak ey wada-ak nan Ama niya hi-gatu ey wada daman
hi-gak, winu kulug yu huyyan inhel ku tep yadda nakka pehpehding ni
miracles.
12 Ya kakulugan tu ey ya tuun mengullug ni hi-gak ey kabaelan tu daman
ippahding ida impahding ku, nem nema-man um-ipatnga ippahding tu, tep
umlawwak di kad-an Ama.
13 Anin hipa ibbageyun hi-gak ni baddang et iddawat ku hedin medinnel
kayun hi-gak * ma-lat pangipeang-angan kun dayaw Ama.
14 Ippidwak ni e-helen ni hi-gayu e emin hu ibbageyun hi-gak ni baddang
ey iddawat ku hedin hi-gak ni ebuh hu iddinel yu.
15 Ka-immatun hedin pinhed yuwak tep u-unnuden yu hu tugun kun
hi-gayu.

Impakulug Jesus ni um-ali hu Ispirituh Apu Dios ni memaddang idan kamengullug

---

* **14:13 14:13** Huyyan kantuy ‘medinnel kayun hi-gak’ ey yad ehel ni Greek ey kantuy ‘medinnel kayud ngadan ku.’

16 Ibbagak nan Ama et itu-dak tulli Ispirituh tun meihhullul ni hi-gak ni
umbaddang ni hi-gayu et mawedan hi-gayun ingganah.
17 Humman ni kangkun Ispirituh Apu Dios hu mengippeamtan hi-gayun
makulug. Eleg mabalin ni an dewwaten idan eleg mengullug humman
ni Ispirituh tu, tep eleg da amta niya eleg da han-awat. Nem hi-gayun
kamengullug ey amta yu, tep wadad kad-an yu ey meweddallin hi-gayun
ingganah.
18 Anin ni hi-yanen dakeyu et eleg dakeyu e-waya tep mambangngaddak
alin hi-gayu.
19 Ngannganih law hu eleg da-ak penang-angiddan eleg mengullug. Nem
hedin hi-gayu ey ang-angen yuwak ali mewan. Wadalli biyag yun endi
pappeg tu, tep metegguan nak et mekibi-biyag kayullin hi-gak ni ingganah.
20 Amtaen yullin nunman e hi-gak ey wada-ak nan Ama, et henin hi-gayu
e wada kayun hi-gak niya wada-ak daman hi-gayu.
21 Ya tuun kamengu-unnud ni tugun ku ey hi-gatu neminhed ni hi-gak.
Ey ya tuun neminhed ni hi-gak ey pinpinhed daman Ama niya pinhed ku
dama. Ey hi-gatu pengippeewwatan ku hedin hipa-ak."
22 Himmapit etan hakey ni Judas, e beken hi Judas Iskariot e kantun Jesus
ey "Apu, kele ebuh kamin pengippeamtaan mu hedin hipa ka? Kele beken
ni emin ni tuu?"
23 Kan Jesus ni hi-gatuy "Tep ebuh ida etan neminhed ni hi-gak
niya kamengu-unnud ni tugun kun pengippeamtaan ku hedin hipa-ak.
Pinheden idan Ama niya ippaptek midda tep wada kamin hi-gadan
ingganah.
24 Nem ya etan tuun eleg meminhed ni hi-gak ey kehhingen tudda tugun
ku. Yadda eya nakka e-e-hela ey beken ni nemnem kun ebuh, nem nalpun
Ama e nengitu-dak ni hi-gak.
25 Nakka e-e-helan emin huyyan hi-gayu eyan wada-ak nin kad-an yu.
26 Nem hedin um-alilli law etan ittu-dak Ama ni meihhullul ni hi-gak ni
umbaddang ni hi-gayu e humman Ispirituh tu ey ittuluy tu eya ngunuk ma-
lat paka-awatan yu hu meippanggep ni hi-gak. Ey paka-ittuttuddu tullin
emin niya penemnem tun kenayun ni hi-gayu etan intenuttudduk.
27 Anin ni umlawwak law, yaggud adyah e ihhi-yan kun hi-gayu hu
linggep. Beken ni henin linggep idan eleg mengullug, tep beken humman
ni makulug ni linggep. Et humman hu, entan kadenagi yu niya entan
tattakut yu.
28 Diddingngel yun nunman hu in-inhel kun kangkuy umlawwak, nem
mambangngaddak ali mewan di kad-an yu, et hedin makulug ni pinhed
yuwak, man wadan um-amleng kayun lawwan kud kad-an Ama e neta-ta-
gey nem hi-gak.
29 Nakka e-e-heladda emin huyyan nunyan eleg ni maipahding ma-lat
hedin um-amnuddalli ey mengullug kayulli law ni hi-gak.
30 Nekemtang law hu pekiung-ungbalan kun hi-gayu, tep iyyalli law hi
Satanas e ap-apun emin ni lawah ni tu peang-ang hu kabaelan tu, nem eleg
mabalin ni tuwak apputen.
31 Emin hu pinhed Ama ey humman hu ippahding ku ma-lat amtaen
emin ni tuud puyek e et-eteng hu impeminhed kun hi-gatu." Negibbuh
humman ni inhel Jesus ey kantuy "Inah kayu tep umlaw itsu."

15

Hi Jesus hu neieligan etan ni annel ni wakal

1 Wada intuttuddun Jesus ni in-alig tu. Kantuy “Hi-gak hu kamei-ellig di
makulug ni wakal ey hi Ama hu kamampaptek.
2 Hi-gayun kamengullug ni hi-gak hu kamei-ellig di pingin etan ni wakal.
Yadda eleg mengu-unnud ni hi-gak, ey pea-allaw Apu Dios, henin etan
ni pingin wakal ni eleg umlameh ni hepngiten etan ni kamampaptek et
bekahen tu. Nem yadda mengu-unnud ni hi-gak, ey ippaptek Ama henin
kapemaptek etan ni kamampaptek ni wakal ma-lat dakel illameh tu.
3 Inu-unnud yu hu intuttudduk ni hi-gayu, et humman hu kayu kamei-
ellig etan di pingin nelinihan.
4 Hedin na-kal di annel tu etan pingi, man eleg umlameh. Et humman hu,
hi-gayun kamei-ellig di pingin wakal ey mahapul ni mannenneng kayun
hi-gak henin hi-gak e mannennengngak ni hi-gayu. Tep hedin eleg kayu
mannenneng ni mengullug ni hi-gak, man eleg yu han-ipahding hu pinhed
ku.
5 Em, hi-gak hu kamei-ellig etan ni wakal ey hi-gayu hu kamei-ellig ni
pingi tu. Ya tuun mannananeng ni hi-gak, henin hi-gak e pannananeng
kun pemaptek kun hi-gatu ey kayyaggud ida ippahding tu et kamei-ellig ni
dakel illameh tu. Tep makulug ni pakkadek baddangan ku hu tuu et han
dammutun kayyaggud pehding tu.
6 Nem ya etan tuun eleg tu pannananeng ni mengullug ni hi-gak, ey endi
silbin biyag tu. Heni etan ni pingin wakal ni eleg umlameh e kakekhata ni
imbeng et hedin nakpit, man inepuyan.
7 Nem hedin mannananeng kayun mengullug ni hi-gak niya eleg yu
iwwalleng ida intuttudduk, ey anin ni hipa ibbageyun hi-gak et pehding
ku.
8 Ya keiddeyyawan Ama ey yadda etan dakel ni illameh yu e humman
ida etan kayyaggud ni pehding yu tep ya yuka pengu-unnudin hi-gak.
Humman hu keang-angan tu e hi-gayu hu makulug ni disipol ku.
9 Ya neminhed Aman hi-gak ey henin nunman dama hu neminhed kun
hi-gayu, et humman hu, pandinel kayud neminhed kun hi-gayu.
10 Hedin peka-u-unnuden yu tugun ku ey mannenneng kayun mengid-
dinnel ni neminhed kun hi-gayu. Heni daman hi-gak e nakka u-unnuda
hu tugun Ama et ya keang-angan tu ey nakka medinnel ni neminhed tun
hi-gak.
11 Inhel ku huyyan hi-gayu ma-lat ya amleng ni wadan hi-gak ey wada
daman hi-gayu et endi an pangkullangan ni pan-am-amlengan yu.
12 Ya ittugun kun hi-gayu ey pan-impipinhed kayu henin neminhed kun
hi-gayu.
13 Ya tuun ikkatey tu panyaggudan ni edum tu ey humman kei-ang-
angan tun et-eteng impeminhed tu ey endi kei-ingngehan ni henin nunyan
impeminhed.
14 Ey hi-gayu makulug ni gayyum ku hedin u-unnuden yu tugun ku.
15 Eleg dakeyu law ingngadnin bega-en ku, tep ya bega-en ey eleg tu amta
hu wadad nemnem ni apu tu, nem ingngadnan dakeyun gayyum ku, tep
emin dingngel kun Ama ey impeamtak ni hi-gayu.
16 Eleg yuwak pilien. Hi-gak nemilin hi-gayu. Pinutuk dakeyun hi-gak ni
mengu-unnud ni tugun ku et yu ituttuddu ma-lat dumakkel ida mengullug
ni hi-gak. Humman hu heni lameh yun kayyaggud ni mannenneng. Et
iddawat Ama hu hipan ibbageyu hedin iddinel yun hi-gak.
17 Ya ittugun kun hi-gayu ey pan-impipinhed kayu.

Yadda eleg mengullug ey anggebe-hel dadda kamengullug nan Jesus

18 Hedin anggebe-hel dakeyuddan eleg mengullug ni hi-gak, ey nemnem
yu e hi-gak nemangulun anggebe-hel da.
19 Gullat ni heni kayuddan eleg mengullug ni hi-gak, et pinpinheden
dakeyun hi-gada. Nem beken kayun henin hi-gada, tep pinili dakeyun
mengu-unnud ni elaw ku, et humman gaputun anggebe-hel dakeyuddan
eleg mengullug ni hi-gak.
20 Nemnem yu hu inhel ku lan hi-gayu e ya bega-en ey beken ni eta-
ta-gey nem ya aputu, henin hi-gayu et hi-gak. Impanhelheltap da-ak idan
eleg mengullug, et hanniman ali daman hi-gayu e makulug ni panhelheltap
dakeyulli dama. Gullat et ni kinulug da hu intuttudduk, ey kullugen dalli
et dama hu ituttuddu yu.
21 Anggebe-hel dakeyulli et panhelheltap dakeyu tep ya yuka pengu-
unnudin hi-gak, niya gapu tep eleg da amta hi Apu Dios e nengitu-dak
ni hi-gak.
22 Gullat ni eggak umli eyad puyek ni mantuttuddu, ey eleg et meamta
hu liwat dan daka pengehhingin hi-gak. Nem immali-ak, et humman hu,
endi da pengigga-dulan tep inamta da, nem kahing ida. Et humman hu,
mekastiguddalli.
23 Ya tuun anggebe-hel da-ak ey anggebe-hel tu dama hi Ama.
24 Gullat ni eggak ipahding ida miracles, e eleg kabaelin tuu ey eleg ida et
manliwat. Nem inenang-ang da ey kapya tun anggebe-hel dakemin Ama.
25 Huyya inamnuan ni neitudek lad Tugun Moses e kantuy ‘Anggebe-hel
da-ak ni endi gaputu.’
26 Nem ittu-dak kulli etan umbaddang ni hi-gayun melpun Ama e
humman Ispirituh tu et ittudu tullin hi-gayu hu makulug ey peamta tulli
hu meippanggep ni hi-gak.
27 Mahapul daman yu ituttuddu meippanggep ni hi-gak, tep
neikukkuyyug kayun hi-gak ni laputun nantuttudduan ku ingganah
nunya.”

16

1 Kan mewan Jesus idan disipol tuy “Inhel kudda huyyan hi-gayu ma-
lat eleg yulli iwalleng hu yuka pengullug ni hi-gak anin ni waddada
panligligatan yu.
2 Tep edum alin aggew ey e-kalen dakeyud simbaan idan Jews. Ey yan
nunman ali ey petteyen dakeyullin edum ni tuu, tep kanda na-mu ngu nem
humman pinhed Apu Dios.
3 Huyyalli ippahding da, tep eleg da amta hi Ama niya eleg da-ak dama
amta.
4 Inhel ku huyyan hi-gayun nunya ma-lat hedin um-amnulli, ey nemne-
men yu e impamenguluk ni inhel ni hi-gayu. Yan laputun nantuttudduan
ku ey eggak ehelen ida huyyan hi-gayu tep wada-ak nid kad-an yu.

Ya ngunun Ispirituh Apu Dios

5 Yan nunya ey mambangngaddak law di kad-an ni nengitu-dak ni hi-
gak, ey endi, anin hakey ni hi-gayun kamammahmah hedin attu lawwan
ku.
6 Tep kayu kumedek kaumlelemyung ni nanghelan kun hi-yanen dakeyu.
7 Nem e-helen kun hi-gayu e makulug ni panyaggudan yu hu peni-yanan
kun hi-gayu. Tep hedin eggak umlaw ey eleg um-ali hu Ispirituh Apu Dios
ni umbaddang ni hi-gayu. Et humman hu, mahapul ni umlawwak et nak
ali itu-dak.

8 Et yan ellian tulli ey peamta tuddan eleg mengullug e neliwtan ida niya
peamta tun hi-gada hu kakinayyaggud ku, ya elaw ni penummalyan Apu
Dios niya elaw ni tuka pengastigu.
9 Peamta tun hi-gada e ya liwat da ey ya eleg da pengullugin hi-gak.
10 Ey peamta tun hi-gada e kayyaggud emin hu nakka pehding. Et ya kei-
ang-angan ni kakinayyaggud ku ey ya pambangngadan kud kad-an Ama
et eleg yuwak ali law ang-anga.
11 Ey ya elaw ni panhuwetan alin Apu Dios ey meang-ang di nanhuwetan
tun Satanas e ap-apun emin ni lawah et kastiguen tulli.
12 Dakel et hu pinhed kun e-helen ni hi-gayu, nem eleg yu ni dama han-
awat ni nunya.
13 Hedin um-ali etan Ispirituh Apu Dios e kamengippeamtan emin ni
makulug, man peamta tullin emin ni hi-gayu hu makulug ni u-unnuden
yu. Yadda peamta tu ey yadda etan pinhed Apu Dios niyadda etan
mekapkapyallin hakey aggew.
14 Ey peiddeyyaw tuwak ali, tep peennamta tullin hi-gayu hu tugun ku.
15 Ey emin hu keiddeyyawan Ama ey keiddeyyawan ku dama, et
humman gaputun nanghelan kun kankuy peamtallin Ispirituh tun hi-gayu
hu tugun ku.
16 Anggegannu law ey eleg yuwak ali ang-anga, nem nekemtang ni ebuh
ey ang-angen yuwak mewan."

Ya lemyungan da niya pan-am-amlengan da

17 Wada hakkey idan disipol Jesus ey kandan edum day "Kele kantuy
anggegannu law ey eleg tayu ang-anga, nem nekemtang ali kunu mewan
ey ang-angen tayu? Ey kele kantuy um-anemut di kad-an Ametu?
18 Hipa na-mu pinhed tun e-helen? Kele eleg meewasi huyyan inhel tu?"
19 Inamtan Jesus humman ni pinhed dan peteg ni amtaen et kantuy "Kaw
pinhed yun amtaen hu keibbellinan ni kangkun anggegannu law ey eleg
yuwak ang-anga, nem nekemtang ni ebuh ey ang-angen yuwak ali mewan?
20 E-helen kun hi-gayu e makulug ni umlemyung kayulli tep ya meip-
pahding ni hi-gak. Nem yadda eleg mengullug ni hi-gak ey man-am-
amleng idalli tep ya humman ni meippahding ni hi-gak. Nem humman
ni lemyungan yu ey mambalin alin amlengan yu.
21 Ya bii ey tuka panlelhani hu pan-ungngaan tu. Nem hedin neukat hu
u-ungnga tu, man tuka liwwana degeh ni nan-ungngaan tu tep ya amleng
tun u-ungnga tu.
22 Hanniman daman hi-gayu e kayu kaumlelemyung nunya, nem hedin
ang-angen yuwak ali mewan, ey man-am-amleng kayu ey endi tuun tu
pesikked humman ni amleng yu.
23 Yan nunman ali ey eleg mahapul ni hi-gak hu pengibbeggaan yun
hipan mahapul yu, tep e-helen kun hi-gayu e makulug ni emin hu
ibbagayun Ama ey iddawat tu tep ya yuka pengullugin hi-gak.
24 Endi ni yu nengipatnaan ni nambagaan nan Aman baddang tun
neipuun di yuka pengullug ni hi-gak. Nem e-helen kun hi-gayu e anin
hipa ibbageyun hi-gatu et iddawat tu ma-lat umamleng kayun peteg.

Inapput Jesus ni emin hu lawah ni kapehpehding Satanas

25 Impan-inna-abbig ku hu intuttudduk ni hi-gayu, et humman gaputun
neligat yun ewwatan. Nem edum alin aggew, ey panna-ud kulli law ni
ituttuddu hu meippanggep nan Ama ma-lat nelakah yun ewwatan.

26-27 Yallin nunman ni aggew ey anin inna-ud yun Ama hu hipan
ibbageyu. Eleg mahapul ni hi-gak hu mengibbegga tep nakappinhed
dakeyun hi-gatu tep pinhed yuwak ey kinulug yu e intu-dak tuwak ni hi-
gatu.
28 Em, nalpu-ak nan Ama di kabunyan et umli-ak eyad puyek, nem yan
nunya ey hi-yanen dakeyu tep mambangngaddak di kad-an tu."
29 Et kan ida law ni disipol tuy "Kameewwasi hu muka ituttuddu, tep
eleg mu law pan-inna-abbig.
30 Inamta mi law e inamtam ni emin, anin ya nemnem ni tuu. Inamtam
hu pinhed ni tuun ibbaga et han tu ibega, et humman hu mika kulluga e
intu-dak dakan Apu Dios."
31 Kan Jesus ni hi-gada ey "Yuwak law kakulluga,
32 nem e-helen kun hi-gayu e mekemkemtang ali, anin yan nunya et pan-
inhihi-yanan yuwak et hahhakkeyyak tep wada hakkey ni hi-gayu ey um-
anemut di baley tu. Nem wada hi Aman hi-gak ni kenayun.
33 Inhel ku huyya ma-lat madinel kayun hi-gak et pelinggep ku nemnem
yu. Yadda eleg mengullug ey panliligat dakeyulli, nem entan takut yu, tep
makulug ni inapput ku etan ap-apun emin ni lawah eyad puyek."

17

Ya nengidasalan Jesus idan kamengullug ni hi-gatu

1 Inhel Jesus huyya ey intangaw tu et mandasal nan Apu Dios e
kantuy "Ama, nedatngan law hu gintud mun pengippeang-angan mun
keiddeyyawan ku e U-ungngam. Peang-ang mu humman ni keiddeyyawan
ku ma-lat ang-angen idan tuu hu kasina-gey mu.
2 Indawat mu kelebbengan kun man-ap-apun emin ni tuud puyek, ma-lat
wadaen ku biyag ni endi pappeg tuddan tuun impangulug mun hi-gak.
3 Et yadda etan tuun amta daka e makulug ni Dios niya amta da-ak e hi
Jesus Christo e intu-dak mun um-alid puyek, ey hi-gadalli hu mekibi-biyag
ni ingganah di kad-an mu.
4 Impeang-ang kud ngunun indawat mun hi-gak hu dayaw mu et adyah
e ginibbuh ku humman ni ngunuk.
5 Et yan nunya e Ama, ey peang-ang mu law hu keiddeyyawan kun henin
dayaw ku eman ni wada-ak ni hi-gam eman ni eleg ni mawedadda eya
wadan nunya. Peang-ang mu humman ni dayaw ku eyan pambangngadan
kun hi-gam.
6 Impeamtak hu meippanggep ni hi-gam idan tuun impangulug mun hi-
gak. Eleg ida la ni mengullug, nem pinutuk muddan mengullug ni hi-gak.
Tuum ida dedan, mukun nengulug idan hi-gak niya impaka-u-unnud da
tugun mu.
7 Inamta da law e emin hu impahding ku niya intuttudduk ey nalpun
hi-gam.
8 Intuttudduk ni hi-gada hu tugun ni indinel mun hi-gak et u-unnuden da.
Inamta da law e nalpu-ak ni hi-gam niya daka kulluga e intu-dak muwak.
9 Ama, nakka pan-iddasalidda ma-lat baddangan mudda. Beken ni yadda
etan eleg mengullug ni hi-gak hu nakka pan-iddasali, nem yadda etan tuum
ni impangulug mun hi-gak, tep tuum ida.
10 Endi hu tuum ni beken kun tuu. Hanniman idan tuuk e tuum ida
dama, et ya dayaw ku ey meippeang-ang ni hi-gada.
11 Ngannganih law peni-yanan kun hi-gadad puyek, tep um-anemuttak
di kad-an mu. Ama e kekakkayyaggudan niya et-eteng kabaelan tu, ipaptek

mu anhan ida eya impangulug mun hi-gak, ma-lat mandadagyum ida
henin nandagyuman ta.
12 Impapaptek kudda eyan nekihahha-adan kun hi-gada tep ya et-eteng
kabaelan kun indawat mun hi-gak et endi hakey ni hi-gadan mekastigu.
Ebuh etan hakey ni tuu e hi Judas, nem neipahding tep humman hu
inamnuan ni impaitudek mud ehel mu.
13 Ittela-ak law, ey nakka pan-e-hela huyyan hi-gada ma-lat umamleng
idan peteg henin hi-gak.
14 Intuttudduk ni emin hu tugun mun hi-gada et u-unnuden da. Et
mukun anggebe-hel idaddan eleg mengullug, tep hin-appil law hu elaw
da e henin elaw ku.
15 Eggak ibbagan hi-gam ni mudda pattalen hu kamengullug et yadda
eleg mengullug, nem nakka ibbaga anhan ni hi-gam e baddangim ida
kamengullug ma-lat eleg ida haulen Satanas e ap-apun emin ni lawah.
16 Yadda kamengullug ey eleg law man-ingngeh hu elaw dad elaw idan
eleg mengullug, tep henin elaw ku hu elaw da.
17 Baddangim idan mengu-unnud ni tugun mu, tep makulug emin hu
tugun mu.
18 Ittu-dak kuddan an mantuttudduddan eleg mengullug henin nengitu-
dakan muwak eyad puyek ni an mantuttuddun meippanggep ni hi-gam.
19 Gapuh ni hi-gada ey i-eng-eng ku annel kun hi-gam, et u-unnuden
ku hu pinhed mu, ma-lat maieng-eng ida dama et hi-gam ni ebuh hu u-
unnuden da.
20 Beken ni yaddan ebuh eya disipol ku hu nakka pan-iddasali, nem anin
idallin mengullug ni hi-gak ni edum ni aggew tep ya daka ituttuddu.
21 Ama, nak ida kaiddasali ma-lat mandadagyum idan emin henin
nandagyuman ta. Ey ma-lat mandadagyum itsun emin et kulugen idan
eleg mengullug e intu-dak muwak.
22 Peiddeyyaw kudda henin nengipedayawan mun hi-gak ma-lat man-
dadagyum ida henin hi-gata.
23 Pinhed kun mannenneng ni wada-ak ni hi-gada henin kawedam ni hi-
gak ma-lat mandadagyum ida et pengamtaan idan eleg mengullug e intu-
dak muwak, niya ma-lat amtaen da e nakappinhed mudda hu kamengullug
henin neminhed mun hi-gak.
24 Ama, pinhed kun yadda kamengullug ni impangulug mun hi-gak
ey mekiha-ad idan hi-gak di kabunyan, ma-lat ang-angen da dayaw kun
indawat mu la eman ni eleg mu ni letuen eya puyek, tep nakappinhed
muwak.
25 Ama, e kakkayyaggud ni peteg, eleg daka amtaddan eleg mengullug ni
hi-gam, nem inamta dakan hi-gak. Ey yadda eya kamengullug ni hi-gak ey
inamta da e intu-dak muwak.
26 Impeamtak ni hi-gada hu meippanggep ni hi-gam, ey pannananeng
kun pehding, ma-lat pinheden da edum da henin impeminhed mun hi-gak
et makidagyummak ni hi-gada.”

18

Ya nampapan dan Jesus
(Matthew 26:47-56; Mark 14:43-50; Luke 22:47-53)

1 Negibbuh humman ni dasal Jesus et manglaw ida. Inagwat da hu
kulukul e Kidron ey dinteng da etan leguntan netamman ni keyew ni
olibah.

2 Hi Judas e nengihdul nan Jesus ey naka-amta tu humman ni linawwan
da, tep yadman hu daka lallawwid Jesus.
3 Entanni ey limmaw hi Judas et tuddalli ikuyug hu sindalu niyadda
guwalyad Tempol ni intu-dak idan Pharisee niyadda ap-apuddan padin
an mempap nan Jesus e nampandilag ida niya nampan-ispadah ida.
4 Inamta dedan Jesus humman ni mekapkapyan hi-gatu et tu dammuen
ida et kantun hi-gaday "Hipa yuka hemmahemmaka?"
5 Kanday "Hi Jesus di Nazareth." Kan Jesus ni hi-gaday "Hi-gak hi Jesus."
Hi Judas e nengihdul nan Jesus ey wadadman e kamekieh-ehneng idaddan
etan ni sindalu.
6 Yan nanghelan tun kantuy hi-gatu hi Jesus, ey pinhakkeyey himmunay
ida ey netu-liddad puyek.
7 Impidwan Jesus mewan et kantuy "Hipa yuka hemmahemmaka?" Ey
kanday "Hi Jesus di Nazareth."
8 Kan Jesus ey "Tam kankuy 'Hi-gak humman.' Hedin hi-gak hu yuka an
hemmahemmaka, entan tu ilegat ida eya edum ku et lumaw ida."
9 Huyya inamnuan eman lan inhel tun nunman ni kantuy "Ama,
endiddan eyan tuun impangulug mun hi-gak hu mekastigu."
10 Pinhakkeyey inuknut Peter hu ispadah tu et palngen tu wannan ni
tangilan Malkus e bega-en ni Eta-gey ni Padi.
11 Nem inhelan Jesus hi Peter e kantuy "Pebangngad mud asip eya
ispadah mu. Ebbuluten kun manhelheltap, tep huyya pinhed Aman
meippahding ni hi-gak."
12 Inhel tu humman ey limmaw ida sindalu, ya ap-apu da et yadda
guwalyan Tempol et baluden da hi Jesus.
13 Ya nemangulun nengilawwan dan hi-gatu ey yad kad-an Annas e aman
ahwan Kayaphas e neputuk ni Eta-gey ni Padin nunman ni toon.
14 Hi Kayaphas hu nanghel idaddan edum tun ap-apun Jews ni kantuy
"I-imman hu mettey huyyan hakey ni tuu ma-lat panyaggudan tayun emin,
nem ya itsu mettey ni emin ni Jews."

Inhaut Peter e inamta tu hi Jesus
(Matthew 26:69-70; Mark 14:66-68; Luke 22:55-57)

15 Hi Simon Peter et ya etan hakey ni disipol ey neiunud idad
nengilawwan dan Jesus. Humman ni hakey ni disipol ey neka-amtan etan
ni Eta-gey ni Padi, et ma-nun hi-gatu tep nekilaw nan Jesus di baley etan
ni padi.
16 Nem hedin hi Peter, ey nan-eh-ehneng ngud eheb ni luhud etan ni
baley. Limmaw humman ni hakey ni disipol et tu ehlen etan ni biin
kamangguwalyad eheb ma-lat pahgep tu hi Peter.
17 Kan nunman ni bii nan Peter ey "Kaw beken ni hi-gam hu hakey ni
disipol Jesus?" Kan Peter ey "Beken."
18 Nan-apuy ida bega-en et yadda guwalyan Tempol, tep keteketel et
mandangdang ida et makidangdang hi Peter ni hi-gada.

Ya nemistigalan ni Eta-gey ni Padi nan Jesus
(Matthew 26:59-66; Mark 14:55-64; Luke 22:66-71)

19 Hedin hi Jesus, ey kapanhummalyaan etan ni Eta-gey ni Padi, e tuka
mennahmahi hu meippanggep idan disipol tu et yadda intuttuddu tu.
20 Ey kan Jesus ni hi-gatuy "Nandingngel ida intuttudduk di katuutuu
tep yad kesimsimbaan tayun Jews niyad Tempol hu nantuttudduan kun
kenayun ey yadman hu kakeemmuemmungin dakel ni tuu. Endi nak
intalun nak intuttuddu.

21 Kele muwak kabistigalan meippanggep ni intuttudduk? Ibegam ida
etan ni nangngel ni intuttudduk et inamta da."
22 Inhel Jesus huyya ey inamping etan ni guwalyan neitakdul ni hi-gatu
et kantuy "Kele hannitan muka penummang ni Eta-gey ni Padi? Kaw endi
lispituh muh?"
23 Kan Jesus ni hi-gatuy "Hedin neihla hu inhel ku, ehel mu hu neihlaan
ku. Kele muwak ampingen ni nak nanghelan ni makulug?"
24 Hi Jesus e nanengtun nebabbalud ey impalaw Annas di kad-an
Kayaphas e Eta-gey ni Padi.

Ya pidwatun nengiheutan Peter e inamta tu hi Jesus
(Matthew 26:71-75; Mark 14:69-72; Luke 22:58-62)

25 Nanengtun kamandangdangdang hi Simon Peter ey kandan hi-gatuy
"Kaw beken ni hi-gam hu hakey ni disipol etan ni binelud da?" Inhaut
Peter et kantuy "Tam bekennak ngu."
26 Nem kan etan ni hakey ni bega-en ni Eta-gey ni Padin hi-gatuy "Tam
hi-gam etan inang-ang kun kadwan Jesus etan di leguntan natneman ni
olibah." Humman ni bega-en ey neiegi etan ni bega-en ni pinlang Peter
tangila tu.
27 Nem inhaut mewan Peter. Pinhakkeyey simmekuk hu manuk.

Ya nambistigalan Pilate nan Jesus
(Matthew 27:1-2, 11-14; Mark 15:1-5; Luke 23:1-5)

28 Negibbuh hu nemistigalan Kayaphas nan Jesus ni kamangkewa-wa et
ilaw dad baley Pilate e gobernor. Yadda ap-apun Jews ey eleg ida mekihgep,
tep pi-yew ni pekihemmulan dan Piyestah ni Passover hedin umhegep idad
baley ni beken ni Jew.
29 Et mukun immehep hi Pilate et kantun hi-gaday "Kaw hipa kan yun
nambahulan eyan tuu?"
30 Kandan hi-gatuy "Gullat kedi ngun endi bahul tu et kele mi i-allid kad-
an muh?"
31 Kan Pilate ni hi-gaday "Ilaw yu ngu et yu bistigalen meippuun di
linteg yu." Nem kan idan Jews ni hi-gatuy "Pinhed min ippatak, nem endi
kelebbengan min Jews ni memettey ni tuu, tep humman hu olden yun
iRome."
32 Huyyan meippahding hu amnuan eman ni inhel tu lan elaw ni
ketteyyan tun kantuy meippettak.
33 Himmegep hi Pilate di bawang et pahgep tu hi Jesus et kantun hi-gatuy
"Kaw hi-gam hu Patul idan Jews?"
34 Kan Jesus ey "Kaw nalpud nemnem mu huttan winu dingngel mud
edum ni tuu?"
35 Kan Pilate ey "Bekennak ni Jew, et humman hu eggak amta hu
meippanggep ni hi-gam. Nem hipa dedan impahding mu et daka in-aliddan
edum mun Jews niyadda ap-apuddan padid ya?"
36 Kan Jesus ey "Beken ni henin kapan-ap-apuid puyek hu elaw ni nan-
ap-apuan ku. Tep gullat ni hanniman et wadan mekidpap ida kamengu-
unnud ni hi-gak ma-lat eleg da-ak baluden idan Jews."
37 Kan Pilate ey "Et patul ka tep?" Kan Jesus ey "Makulug huttan ni
inhel mu. Huyya gaputun inlian ku eyad puyek et maiungnga-ak ni tuu
ma-lat wada inna-nuk ni mengituttuddun makulug. Emin ida neminhed
ni mengamtan makulug ey daka kulluga nakka ittuttuddu."
38 Kan Pilate ey "Inna-nun pengamtaan ni makulug?"

Ya nengipepateyan dan Jesus
(Matthew 27:15-31; Mark 15:6-20; Luke 23:13-25)

Inhel tu huyya ey immehep mewan di kad-an idan Jews et kantuy "Endi himmak kun bahul tu.
39 Nem katootoon ey wada etan elaw yu e hedin Piyestah ni Passover,
man yuka ibbagan hi-gak et nakka ibbukyat hu hakey ni neikelabut. Kaw
pinhed yun ibbukyat ku hu Patul yun Jews?"
40 Nem katkuk ida etan tutu-u e kanday "Hi Barabbas hu ibukyat mu,
beken tu!" Hi Barabbas ey et-eteng nambahulan tu.

19

1 Et imandal Pilate ni pan-ebligen idan sindalu tu hi Jesus.
2 Immaladda pay hu sindalun hebit et palikuhen da et papnget dad ulun
Jesus. Et pebalwasian dan madlang ni kaibbalwasin patul.
3 Limmaw idad kad-an tu ni hineghegnud da e kanday "Dayaw tayu
numan eya patul idan Jews!" Inhel da humman ni inamping da.
4 Immehep mewan hi Pilate et kantuddan Jews ey "Pe-hep ku etan tuu
ma-lat pengamtaan yu e endi nakka hemmakan bahul tu."
5 Et umhep hi Jesus e nanengtun imbalwasi tu etan madlang niya
nampenget ni hebit. Kan Pilate ni hi-gaday "Adyah etan tuu."
6 Inang-ang idan ap-apuddan padi et yadda guwalya hi Jesus ey katkuk
ida e kanday "Ipetak yud krus! Ipetak yud krus!" Kan Pilate ni hi-gaday
"Ilaw yu ngu et yu ipetak di krus tep endi nakka hemmakan bahul tu."
7 Kan idan Jews ni hi-gatuy "Nambahul di elaw mi tep kantuy hi-gatu
U-ungngan Apu Dios, et humman hu mahapul ni mettey."
8 Dingngel Pilate huyya ey nema-man simmakut ni peteg.
9 Himmegep di baley da et ayagan tu mewan hi Jesus et kantun hi-gatuy
"Kaw attu nalpuam?" Nem eleg umhumang.
10 Et kan Pilate ey "Kele eleg ka umhumang? Kaw eleg mu amta e wada
kelebbengan kun mengibbukyat ni hi-gam winu mengippepettak ni hi-gam
di krus?"
11 Kan Jesus ni hi-gatuy "Endi kelebbengam hedin eleg iebulut Apu Dios
hu hipan pehding mun hi-gak. Et humman hu, yadda etan nengi-lin hi-gak
di kad-an mu ey nela-la-med liwat da nem hi-gam."
12 Inhel Jesus huyya ey impatnan Pilate mewan ni ibbukyat et, nem ida
kamantetekkuk hu Jews e kanday "Hedin ibbukyat mu eya kantun hi-gatu
patul ey bellawen dakan Cesar. Tep ya tuun kantuy hi-gatu patul ey buhul
Cesar."
13 Yan nangngelan Pilate nunya ey impa-hep tu hi Jesus et yumudung hi
Pilate di kapanbistigali e kameingngadnin Nedalipeyan ni Batu. (Yad ehel
ni Hebrew ey Gabbata.)
14 Ngannganih ni mandattek hu aggew ni nunman ni pandaddanan dan
Piyestah ni Passover ey kan Pilate idan Jews ey "Adyah eya patul yu."
15 Ey ida kamantetekkuk e kanday "Ilaw yu et yu ipetak!" Kan Pilate
ni hi-gaday "Kaw peippettak ku patul yu?" Kan idan ap-apuddan padi ey
"Endi edum ni patul mi! Hi Cesar ni ebuh."

Ya nengipetakan dan Jesus di krus
(Matthew 27:32-44; Mark 15:21-32; Luke 23:26-43)

16 Et iebulut law Pilate ni ellan idan Jews hi Jesus et da paipetak idan
sindalun Rome di krus.
17 Impapehan dan Jesus etan krus tu et ilaw dad duntug e Golgotah e ya
keibbellinan tu ey heni genit ni ulu ang-ang tu.

18 Impatak idan sindalu hi Jesus et igawwa dad nambattanan idan
dewwan balud ni neipetak dama.
19 Wada impaitudek Pilate ni sinyal et ipetak dad ta-pew ni ulun Jesus
di krus. Ya neitudek ey kantuy "Huyya hi Jesus di Nazareth e Patul idan
Jews."
20 Neitudek humman di tellun ehel, yad Hebrew, yad Latin niyad Greek.
Ey dakel ida Jews ni nemidbid nunman, tep neihnup di Jerusalem humman
ni nengipetakan dan Jesus.
21 Entanni ey kan idan ap-apuddan padi nan Pilate ey "Hullulim eman
neitudek ni 'Patul idan Jews' et kammuy 'Huyyan tuu ey kantuy hi-gatu
hu patul idan Jews.' "
22 Nem kan Pilate ey "Eggak hulluli humman ni intudek ku!"
23 Yan nengipetakan idan etan ni epat ni sindalu nan hi Jesus ey illa da
balwasi tu et i-peng da. Neki-la da etan andukkey ni balwasi tun inebel ni
endi kugut tu.
24 Et iuungbal da e kanday "Eleg tayu bi-kia huyya, nem ibinnunut tayu
et ngenamung ni hi-gatsu mengella." Huyya inamnuan etan ni neitudek
ni ehel Apu Dios e kantuy
"In-epeng da balwasik niya imbinnunut da hu andukkey ni balwasik." *
Et humman tu-wangu impahding idan etan ni sindalu.
25 Wadaddadman di inan Jesus, hi agin inetu e hi Maria e ahwan Kelopas
et hi Maria Magdalena. Immehneng idad neihnup di krus ni neipetakan
Jesus.
26 Inang-ang Jesus hi inetu e kaman-eh-ehneng di kad-an etan ni
nakappinhed tun disipol tu ey kantuy "Ina, yan nunya ey ibilang mu hi
ditten u-ungngam."
27 Et kantu daman etan ni disipol ey "Ibilang mu hi ditten hi inam."
Neipalpun nunman ni aggew ey ingkuyug nunman ni disipol hi inan Jesus
et manha-ad di baley da.

Ya neteyyan Jesus
(Matthew 27:45-56; Mark 15:33-41; Luke 23:44-49)

28 Inamtan Jesus e ginibbuh tu law ni emin hu pinhed Apu Dios ni
meippahding et kantuy "Na-wew wak." Huyya inamnuan ni impatudek
Apu Dios.
29 Wadadman hu pimmait ni meinnum et ita-mel dadman hu bulak et
iplat dad paul et itumuk dad bungut Jesus.
30 Sinamtaman Jesus ey kantuy "Negibbuh ngunuk." Ey inyuung tu ey
netey.
31 Eleg pinhed idan ap-apun Jews ni mannenneng ida etan neipetak di
krus ni nunman ni aggew ni pandaddanan da, tep yan kewa-waan tu
ey Sabaduh e daka pakangngillinan peteg tep Piyestah ni Passover. Et
lumaw idad kad-an Pilate ni mengibbega hedin dammutun hehpungen da
hu heliddan neipetak ma-lat anggegannuy netey ida et dadda ikulung.
32 Et umitu-dak hi Pilate ni sindalu et da hepungen hu heliddan etan ni
dewwan edum Jesus ni neipetak.
33 Nem hedin hi Jesus, da ang-angen ey netey et eleg da hepungen heli
tu.
34 Nem hinudpak ni hakey ni sindalun pahul tu hu taglang Jesus ey
neukat kuheyaw niya danum.

---

* **19:24 19:24** Psalm 22:18

35 Emin ida huyyan nekapkapya ey makulug tep inang-ang ku, et mukun
intudek ku ma-lat mangulug kayu.
36 Huyya inamnuan ni impatudek Apu Dios ni kantuy “Endi an mehpung
ni tu-ngal tu.”
37 Ya hakey mewan ni immamnun impatudek Apu Dios ey ya etan kantuy
“Ang-ang-angen dalli etan hinudpak dan pahul.” †

Ya neikulungan Jesus
(Matthew 27:56-61; Mark 15:42-47; Luke 23:50-56)

38 Wada hi Joseph e iArimatea ni limmaw di kad-an Pilate et tu ibega e
ellan tu annel Jesus ma-lat tu ikulung. In-abulut Pilate et alen Joseph etan
annel Jesus et tu ikulung. Hi Joseph hu hakey ni kamengullug nan Jesus,
nem eleg tu peam-amta, tep kaumtakut idan Jews.
39 Hi Nikodemus e hi-gatu la etan limmaw di kad-an Jesus ni hileng ey
in-ali tu dama bangbanglun kameihha-ad di annel ni netey e nganngnih
ni neliman kiloh.
40 Et mambaddang idan nengiha-ad nunman ni bangbanglud annel Jesus
et libutan dan mablah ni luput, tep humman elaw idan Jews ni daka
pemaptek ni annel ni meikkullung.
41 Ya etan di neihnup di nengipetakan dan Jesus, ey wadadman hu
leguntan wada pakekapyan kulung ni endi ni neikulung diman.
42 Et gapu tep yan nunman ni aggew ey pandaddanan dan Piyestah ni
Passover ey yan kewa-waan tu ey Sabaduh ey ingkulung dadman hi Jesus
tep neihnup.

20

Ya netagwan Jesus
(Matthew 28:1-8; Mark 16:1-8; Luke 24:1-12)

1 Kamangkewa-wan Linggu ey limmaw hi Maria Magdalena di kulung
Jesus ey inang-ang tu e naglid etan batun neitengeb di kulung.
2 Et mambebessik ni limmaw di kad-an Peter et ya etan nakappinhed
Jesus ni disipol tu et kantun hi-gaday “Inla da annel Apu Jesus di kulung,
tawwey ngu nengilawwan da!”
3 Et besiken di Peter ni limmaw di kulung.
4 Linakhingan etan ni hakey ni disipol hi Peter et mabukul ni dimmateng
di kulung.
5 Nem eleg humgep. Inhi-dip tu kulung ey attukaw hu annel Jesus, ebuh
hu libut ni annel tun wada.
6 Dimmateng dama hi Peter et ipa-yuh tun humgep. Ey inang-ang tu
dama libut ni annel Jesus
7 et ya libut ni ulu tu. Ya etan libut ni ulu tu ey neappil ni neludun.
8 Et humgep dama law etan hakey ni disipol et ang-angen tun emin ey
kinulug tu e netagwan hi Jesus.
9 Tep ingganah nunman ey eleg da awatan etan impatudek Apu Dios ni
kantuy metegguan hi Jesus.
10 Et umenamut ida.

Ya nampeang-angan Jesus nan Maria Magdalena
(Matthew 28:9-10; Mark 16:9-11)

11 Hedin hi Maria, ey hini-yan dad kulung e kaumnanginangih. Inhi-dip
tu bawang ni kulung

† **19:37 19:37** Sekariah 12:10

12 ey inang-ang tu dewwan anghel e mablah balwasi da e yimmudung
idad neiha-adan la nin annel Jesus. Yimmudung etan hakey ni anghel di
petek ni nengiulluan Jesus, ey ya etan hakey di andayyan.
13 Kandan Maria ey "Kele kaka umnanginangih?" Kantun hi-gaday "Tep
illa da annel Apu Jesus ey eggak amta nengilawwan da."
14 Inhel tu huyya et manwingi ey wada inang-ang tun tuun immehneng
di dingkuggan tu. Hi Jesus humman, nem eleg tu immatunan.
15 Et kan Jesus ni hi-gatuy "Kele kaka mannengngih? Hipa muka
hemmahemmaka?" Kan Maria na-mu ngu nem hi-gatu etan kamampaptek
idan keyew ni neitnem diman et kantun hi-gatuy "Apu, hedin hi-gam hu
nengalan annel Jesus, itudum hu mu nengiha-adan et nak alen."
16 Himmapit hi Jesus et kantuy "Maria." In-ang-ang Maria ey inimmatu-
nan tu et kantuy "Rabboni." (Huyya ey ehel ni Hebrew e ya keibbellinan
tu ey "Mittuduh.")
17 Kan Jesus ni hi-gatuy "Entan tu itettenged ni hi-gak, tep eggak ni
lumaw di kad-an Ama. Lakkay kumad kad-an idan kamengullug ni hi-
gak e impan-agik et ehelen mun hi-gada e mambangngaddak di kad-an
Ama e Ameyu dama ey Dios ku niya Dios yu."
18 Et lumaw hi Maria Magdalena di kad-an idan disipol Jesus et kantuy
"Inang-ang ku hi Apu Jesus." Et ehlen tun hi-gada inhel Jesus.

Ya nampeang-angan Jesus idan disipol tu
(Matthew 28:16-20; Mark 16:14-18; Luke 24:36-49)

19 Mahmahdem nunman ni Linggu ey neamung ida disipol Jesus e inlekbi
da tep ida kaumtatakut idan ap-apuddan Jews. Nem pinhakkeyey wada hi
Jesus e immehneng di kad-an da et kantun hi-gada ey "Meweddan hi-gayu
linggep."
20 Et peang-ang tu liput idan ngamay tun nepatak et ya taglang tun
nehudpak. Ey immamleng idan peteg ni nenang-angan dan Apu Jesus.
21 Kan Jesus mewan ey "Meweddan hi-gayu linggep. Ittu-dak dakeyu
henin nengitu-dakan Aman hi-gak et kayu mantuttuddu."
22 Ginibbuh tun inhel huyya ey hineng-aban tudda et kantuy "Dawat yu
Ispirituh Apu Dios.
23 Ya tuun mantuttuyyun liwat tu, ey kanyuy 'Pessinsahan Apu Dios hu
liwat mu,' ey makulug ni pessinsahan tu. Nem ya tuun eleg mantuttuyyun
liwat tu, ey kanyuy 'Eleg pessinsahin Apu Dios hu liwat mu,' ey makulug
ni eleg tu pessinsahi."

Ya nengipeang-angan Jesus ni ngamay tun Tomas

24 Hi Tomas e nginedanan dan hi Dupi-il e hakey ni disipol Jesus, ey eleg
tu ang-angen hi Jesus, tep endin nunman ni inlian tu.
25 Kan idan edum tun disipol ey "Inang-ang mi hi Apu Jesus." Nem
kantuy "Pakkadek ang-angen ku et tedeken ku hu liput ni nepatak di
ngamay tu niya mahapul ni keppaen ku etan nehudpak di taglang tu et
hannak kuluga e netagwan."
26 Nelabah walun aggew ey neamung ida mewan hu disipol Jesus e wada
law hi Tomas ni nunman. Neilekbi habyen, nem endi mewan maptek ey
wada hi Jesus e immehneng di kad-an da. Kantuy "Meweddan hi-gayu
linggep."
27 Et kantun Tomas ey "Ang-ang mu eya ngamay ku et tedeken mu liput
ku. Kapam pay eya nehudpak di taglang ku. Entan law pandewadewam,
nem kulug mu e netagwannak."

28 Ey kan Tomas ni hi-gatuy “Makulug e hi-gam hu Ap-apu, niya hi-gam
hu Dios ku!”
29 Kan Jesus ni hi-gatuy “Kinulug muwak law tep inang-ang muwak.
Nem man-am-amleng ni peteg hu tuun kamengullug ni hi-gak, anin ni eleg
tuwak ang-angen.”

Ya gaputun neitudkan emin eyan neitudek

30 Dakel pay hu impahpahding Jesus ni miracles ni eleg maitudek eyad
libluh.
31 Nem neitudek ida huyya ma-lat kulugen yu e hi Jesus hu pinutuk
Apu Dios ni mengippaptek ni tuu niya ma-lat kulugen yu e hi-gatu hu U-
ungngan Apu Dios et meidwatan kayun biyag ni endi pappeg tu tep ya
yuka pengullug ni hi-gatu.

21

Ya nampeang-angan Jesus idan ni pitun disipol tu

1 Entanni ey nampeang-ang mewan hi Jesus idan disipol tud kad-an ni
baybay di Tiberias. Heninnuy neipahding:
2 Wadad Simon Peter, hi Tomas e daka ingngadnin hi Dupi-il, hi Nathaniel
di Kanah di Galilee, yadda etan dewwan u-ungngan Sebedi et yadda
dewwan edum dan disipol Jesus.
3 Kan Peter ey “Umlawwak ni an menebbukul ni deleg.” Ey kan idan
edum tuy “Mekillaw kamin hi-gam.” Et mambangkadda et ilallabbi dan
nantabukul, nem endin hekey tinebukul da.
4 Kamangkewa-wa ey wada hi Jesus e kaman-eh-ehneng di gilig ni
baybay, nem eleg da immatunan e hi-gatu humman.
5 Immehel ni hi-gada e kantuy “Kaw wada sinebukul yu e aaggik?”
Kanday “Tam endi nisin hekey.”
6 Kantun hi-gaday “Bekah yu tabukul yud appit ni winannan ni bangka
et dakel ellan yu.” Et bekahen da tabukul dadman ey dakel numan hu
netabukul ni deleg et eleg da hangguyud hu tabukul di bangka tep mebel-
at.
7 Ey kan etan ni disipol ni nakappinhed Jesus nan Peter ey “Hi-gatu hi
Apu Jesus.” Dingngel Peter humman ey nambalwasi tep nammu-lih et
dumep-ah et lumaw di kad-an Jesus.
8 Nanha-ad ida edum di bangka e daka pan-igguyud hu tabukul ni
napnun deleg. Neihnup idad gilig ni baybay e wada hanggatut na-mun
ebuh ni mitroh hu kadinawwi da.
9 Dimmakal ida ey inang-ang da ngimmaban apuy ni kapampengittang-
tangin Jesus ni deleg ey wada sinapay.
10 Kan Jesus ey “I-li kayun deleg ni sinebukul yu.”
11 Limmaw hi Peter di bangka et idekal tu etan tabukul. Napnu tabukul
ni etta-teng ni deleg e hanggatut et nelima et tellu. Mebel-at etan tabukul
tep napnun deleg, nem eleg mebi-ki.
12 Kan Jesus ni hi-gada ey “Ikeyuy et mangan itsu.” Ida kaum-e-gen ni
mengibbeggan ngadan tun nenang-angan da, tep inamta da e hi-gatu hi
Apu Jesus.
13 Illa tu etan sinapay niya deleg et iwatwat tun hi-gada.
14 Huyya pitlutun nampeang-angan Jesus idan disipol tu neipalpun
netagwan tu.

Ya nan-ung-ungbalan di Peter nan Jesus

15 Immipah ida ey kan Jesus nan Simon Peter ey “Simon e u-ungngan
John, kaw e-etteng impeminhed mun hi-gak nem yadda eya edum mu?”
Kantun Jesus ey “Em, Apu. Inamtam e pinhed dakan hi-gak.” Kan Jesus
ni hi-gatuy “Ipaptek mudda kamengullug ni hi-gak henin kapemaptek ni
kamampattul ni impah ni kalneroh.”
16 Impidwan Jesus e kantun Simon ey “Simon e u-ungngan John, kaw
pinhed muwak?” Kan mewan Peter ey “Em, Apu. Inamtam e pinhed dakan
hi-gak.”
Kan mewan Jesus ni hi-gatuy “Ipaptek mudda kamengullug ni hi-gak
henin kapemaptek ni kamampattul ni impah ni kalneroh.”
17 Impitlun Jesus et kantuy “Simon e u-ungngan John, kaw pinhed
muwak?” Makaggeh law nennem Simon Peter tep kaippenidpidwan Jesus
ni e-helen humman ni hi-gatu et kantun Jesus ey “Apu, inamtam ni emin.
Inamtam et pinhed dakan hi-gak.”
Kan Jesus ni hi-gatuy “Ipaptek mudda kamengullug ni hi-gak henin
kapemaptek ni kamampattul ni impah ni kalneroh.
18 Dengel mu eya makulug ni e-helen ku. Yan muka penikkeni, ey
nambalwasi ka ni limmaw kad pinhed mun lawwan. Nem hedin mea-
amma kalli, ey iddewdew mulli ngamay mu et baluden ni edum ni tuu et
ilaw dakad eleg mu pinhed ni lawwan.”
19 Humman inhel Jesus tep pinhed tun amtaen Peter hu elaw alin
ketteyyan tu ma-lat kaideyawan Apu Dios. Et kan Jesus nan Peter ey “U-
unnud muwak.”

Ya nanghelan Jesus nan hi Peter ni meippanggep nan John

20 Nanligguh hi Peter ey inang-ang tu etan disipol ni nakappinhed Jesus e
kameitu-tu-nud ni hi-gada. Hi-gatu la hu neitakdul nan Jesus ni nengannan
dad Jerusalem, et ibega tun hi-gatu hedin hipan hi-gada hu mengihdul ni
hi-gatu.
21 In-ang-ang Peter nunman ni disipol et kantun Jesus ey “Apu, hipalli
dama mekapkapyan hi-gatu?”
22 Kan Jesus nan Peter ey “Kaw hedin kangkuy mannenneng alin mategu
ingganah ni pambangngadan ku, ey kaw hipa humman ni hi-gam? U-
unnud muwak.”
23 Gapun nunyan inhel Jesus ey nanhinap e kanday eleg ali mettey
humman ni disipol. Nem beken humman ni inhel Jesus, tep kantun
ebuh ey “Kaw hedin kangkuy mannenneng alin mategu ingganah ni
pambangngadan ku, ey kaw hipa humman ni hi-gam?”
24 Hi-gak hu disipol Jesus ni nenang-ang ni emin idan nunyan neipahding
et itudek ku. Ey inamta mi e makulug ida huyyan intudek ku.

Ya nanggillig ni neitudek

25 Dakel ida impahpahding Jesus ni eleg maitudek. Tep gullat ni ittudek
idan emin et umkulang pay eya puyek ni pengihha-adan idan libluh ni
meittuddek.

Ya Impahpahding Idan Apostles

1 Agik Teofilo,
Yad etan di nemangulun intudek kun hi-gam ey inhel kud man ni emin
hu impahpahding Jesus niya intuttuddu tu eman ni laputu
2 ingganah eman ni nengipeenamutan Apu Dios ni hi-gatud kabunyan.
Eleg ni umenamut di kabunyan, ey intuttuddu tuddan pinili tun apostles
tu hu tugun ni nalpun Ispirituh Apu Dios ni pinhed tullin pehpehding da.
3 Neipalpu eman ni netagwan tu ingganah ni linawwan tu lad kabunyan
ey nampeang-ang idan apostle tun na-pat ni aggew niya dakel impahding
tun mengippeamtan hi-gada e makulug ni netagwan. Ey intuttuddu tun
hi-gada hu meippanggep ni nan-ap-apuan Apu Dios.
4 Yan eman ni pinhakkey ni daka pengngannin emin, ey kantun hi-gaday
"Entan tu ni hi-yan hu Jerusalem et hegeden yu etan inhel kun impakulug
Ama ni iddawat tun hi-gayu.
5 Hi John ey danum hu impemenyag tuddan tuu, nem eleg melebbah hu
pigan aggew ey mebenyagan kayun Ispirituh Apu Dios." *

Ya inenamutan Jesus di kabunyan

6 Yan pinhakkey ni nampeang-angan Jesus ida apostles tu ey kandan hi-
gatuy "Apu, kaw yan nunya law hu pengibbangngadan mun gubilnu mid
Israel?"
7 Kan Jesus ni hi-gaday "Ngenamung hi Apu Dios ni nuntan tep hi-gatu
Ap-apun emin, et eleg mahapul ni amtaen yu hedin pigan tu.
8 Nem dewwaten yulli hu Ispirituh Apu Dios et mewedda kabaelan
yun mengituttuddun meippanggep ni hi-gak di Jerusalem, yad Judea, yad
Samaria, niyad emin di kebebbebley di puyek."
9 Inhel Jesus huyya ey inang-ang da e nampalaw lad kabunyan ey
pinhakkeyey hinenian ni kulput et eleg law meang-ang.
10 Nanengtun daka itattangaw di kabunyan e daka peunnuunnudi la ey
pinhakkeyey wadadda dewwan tuun nambalwasin mablah ni immehneng
di kad-an da.
11 Kan idan nunman ni dewwan tuu ey "Hi-gayun tuud Galilee, kele yuka
itattangaw di kabunyan? Hi Jesus ni inang-ang yun limmaw lad kabunyan
ey mambangngad ali. Ya elaw ni inang-ang yun linawwan tu lad kabunyan
ey henin nunman ali mewan elaw tu hu pambangngadan tu."

Ya nemilian dan neihullul nan Judas

12 Yad Duntug e Olibah hu neipahdingan nunya. Negibbuh humman et
mambangngad idad Jerusalem. Humman ni duntug ey wada han kilometro
ni ebuh ni kadinawwi tud Jerusalem.
13 Dimmateng idad Jerusalem et meni-weh idan himmegep etan di
kuwaltuh ni meikkadwan gladuh etan ni baley ni daka panhahha-adi.
Humman idan himmegep di bawang ey hi Peter, hi John, hi James, hi
Andrew, hi Philip, hi Tomas, hi Bartolomew, hi Matthew, hi James e u-
ungngan Alpaeus, hi Simon e Zealot, ni hi Judas e enak James.
14 Kenayun ni ida kameemmung ni mandasal. Anin idan bibi-i, hi inan
Jesus et yadda agi tun laki ey ida kameki-emmung ni mekiddasal ni hi-
gada.

---

* **1:5 1:5** Ang-ang yu John 14:16-17 et ya 16:7-15

15 Ya eman ni pinhakkey ni neamungan idan kamengullug e limmaw
idan hanggatut et dewampulu ey immehneng hi Peter et kantun hi-gaday
16 "Hi-gayun kaegiegi, immamnu tu-wangu eman inhel lan David e
patul ni impeamtan Ispirituh Apu Dios ni hi-gatun meippanggep Judas e
nengipenguluddan guwalyan Tempol ni mempap nan Jesus.
17 Hi Judas hu hakey ni hi-gamin hampulu et dewwan apostles, tep hi-
gatu dama hakey ni nepilin mekibbaddang di ngunu mi."
18 (Ya etan tangdan Judas ni nengihdulan tun Jesus ey neigtang di puyek
e yadman hu nampuhuhan tu et ma-gah et mebeghi egeh tu.
19 Emin ida tutu-ud Jerusalem ni nangngel nunman ni neipahding ey
nginadnan da humman ni puyek ni Akeldama e ya keibbellinan tu ey
Puyek ni Nekuheyawan.)
20 Intuluy Peter ni immehel e kantuy "Wada inhel Apu Dios ni impaitudek
tud libluh ni Psalms ni meippanggep nan Judas e kantuy
'Mebe-ew alin ingganah hu baley tu tep endilli an manha-ad.' †
Ya pay hakey ni neitudek ey kantuy 'Wadalli meihhullul ni hi-gatud saad
tu.' ‡
21-22 Et humman gaputun mahapul ni wada hakey ni meihhullul nan
Judas, et pan-e-dum min an mengituttuddun neteyyan niya netagwan
Jesus. Nem mahapul ni ya etan nekikkillaw ni hi-gatsud Jesus meippalpu
eman ni nemenyagan John ni hi-gatu ingganah ni netagwan tu et
umenamut di kabunyan."
23 Wadadda etan dewwan pinutuk dan pampillian da e hi Joseph
Barsabas e kandan hi Justus et hi Mathias.
24 Nandasal ida e kandad dasal day "Apu Dios, inamtam ni emin hu
nemnem ni tuu, et humman hu mika ibbagan hi-gam hedin hipadda eyan
dewwan tuu hu pinilim
25 ni meihhullul nan Judas e nengiwelak ni kina-apostoles tu et lumaw
di neiappitan tu dedan."
26 Negibbuh ni nandasal ida et ibubunut da ey hi Mathias hu nepilin
meihhullul et hi-gatu law hu nei-dum ida etan ni hampulut hakey ni
apostles Jesus.

2

Ya newadaan ni Ispirituh Apu Dios idan kamengullug

1 Nedatngan hu aggew ni Pentecost ey neamung idan emin hu kamen-
gullug.
2 Ey pinhakkeyey wada kamambungngug e heni na-let ni dibdib ni
nalpud kabunyan ey napnu etan bawang ni baley ni neamungan da.
3 Entanni ey nei-peng ni hi-gada heni tebel ni apuy.
4 Pinhakkeyey newadan hanhakkey ni hi-gada hu Ispirituh Apu Dios et
daka pan-ihhapit hu nambakbaklang ni hapit tep humman ni Ispirituh hu
nengipehapit ni hi-gada.
5 Yan nunman ni tsimpuh ey wadaddad man Jerusalem hu kamengullug
nan Apu Dios ni Jews ni nangkalpud kebebbebley di puyek.
6 Yan nangngelan idan tuun nunman ni kamambungngug ey neamung
idan emin. Ey natngadda tep dingngel da e ya ehel da hu kapan-ihhapit
idan nunman ni kamengullug nan Jesus.
7-8 Wada hakkey ida etan ni tuu ey kanday "Tam iGalilee ida kaya. Nem
kele amta da nambakbaklang ni hapit tayu?

† **1:20 1:20** Psalm 69:25 ‡ **1:20 1:20** Winu "ngunu tu." Psalm 109:8

9-11 Ma-nu tep Jews itsun emin, nem nambakbaklang hapit tayu tep
nanhihin-appil ni bebley hu nalpuan tayu. Wadaddan hi-gatsu hu iPartia,
iMedes, iElam, iMesopotamia, iJudea, iCappadocia, iPontus, iAsia, iPaligya,
iPampilya, iEgypt, ey yadda iLibya ni neihnup di Cyrene. Wadadda pay
edum tayun nalpud Rome, yad Crete et yad Arabia. Ey wadadda edum
tayun beken ni Jews, nem ida kamengu-unnud ni Tugun Moses. Ey kele
daka pan-ihhapit di hapit tayun daka pampengituttudduin kamengippet-
ngan impahding Apu Dios?"
12 Ida kametemman nunman ni neipahding et wada hakkey ni hi-gada
ey kanday "Hipa na-mu elaw tu huyya?"
13 Nem wadadda edum ni dadda kaheghegnuda e kanday "Nebuteng ida
mannuman humman ni tutu-u."

Ya intuttuddun Peter

14 Entanni ey immehneng hi Peter et yadda etan hampulut hakey ni edum
tun apostles et eleten tun umhel idan katuutuu e kantuy "Hi-gayuddan
edum min Jews niya hi-gayuddan nampambebley di Jerusalem, pakadngel
yu et awatan yu eya e-helen kun hi-gayu.
15 Kanyuy nebuteng kami, nem eleg tep kaw wada kamebutteng ni
hanneyan ta-nang tu?
16 Huyyan kamekapkapya hu inamnuan eman ni inhel lan Joel e prophet
ni inhel Apu Dios ni kantuy
17 'Yallin udih ni aggew ey peellik hu Ispirituh kud emin ni tuu et
peamtaddallin u-ungnga yuddan bibi-i niyadda lalakki hu pinhed
kun e-helen ni hi-gayu. Wadalli peang-ang kuddan kamenikken
niya pei-innep kuddallin nangkea-amma hu mekapkapyan edum ni
aggew.
18 Anin idallin bega-en kun lalakki niyadda bibi-i et peellik ni hi-gada hu
Ispirituh ku et peamta da hu hipan e-helen ku.
19 Wadalli peang-ang kud kabunyan niyad puyek ni ketngaan ni tuu. Ey
wadalli ang-angen yun kuheyaw, ya apuy niya ahuk.
20 Me-ngetan ali aggew niya mambalin alin heni kuheyaw hu bulan et
han medatngi humman ni anggetakkut ni aggew ni gintud kun penuwetan
kuddan tuud puyek.
21 Et emin ali hu mambeggan baddang ni hi-gak ni nunman ni aggew ey
mehellakniban.' " *
22 Intuluy Peter e kantuy "Hi-gayuddan tuud Israel, dengel yu eya e-helen
kun hi-gayu. Hi Jesus di Nazareth ey indawat Apu Dios ni hi-gatu et-eteng
ni kabaelan tu et ipahding tudda dakel ni miracles ni kaketngain tuu et
yadda edum ni pengi-immatunan e hi-gatu intu-dak Apu Dios. Inamta yu
huyya tep inenang-ang yu.
23 Nem impapetey yu huyyan hi Jesus idan tuun nangkeliwtan e impatak
dad krus, nem inamta dedan Apu Dios humman ni impahding yu, tep
humman hu planuh tu.
24 Nem sinegun Apu Dios et mategun nunya, tep eleg mabalin ni an
mannananeng ni netey.
25 Huyya inamnuan ni intudek lan David e kantuy
'Inamtak e wadan hi-gak hi Apu Dios ni kenayun, et humman hu nakka
makaddinnel ni tuka pemaptek ni hi-gak.

---

* **2:21 2:21** [17-21] Joel 2:28-32

26 Et humman hu, nakka man-am-amleng niya nakka itekkutekkuk hu
nakka penaydayaw ni hi-gam e Apu Dios, tep nakka makaddinnel ni
tegguan muwak alin ketteyyan ku.
27 Tep inamtak e Apu et eleg muwak na-yunad kulung, tep eleg mu pinhed
ni nak mebwel di diman, tep pinutuk muwak ni bega-en mu.
28 Impeamtam ni hi-gak e tegguen muwak ni ketteyyan ku. Et nakka man-
am-amleng tep wada kan kenayun ni hi-gak.' " †
29 Intuluy Peter ni immehel e kantuy "Agik ida, pinhed kun amtaen yu e
beken hi David hu tuka pan-e-hela. Tep hi David e ammed tayu ey netey
dedangngu la, et nanengtun immen etan gungat tu eyad kad-an tayu.
30 Hi David ey hakey ni prophet lan Apu Dios, et humman hu amta tu
hu inhel Apu Dios e kantuy 'Wadalli hu hakey ni melpud helag David ni
meihhullul ni hi-gatun pan-ap-apun emin ni tuu.' Et huyya hu inamnuan
tu.
31 Inamtan David mewan huyyan ketegguan Jesus Christo et mukun inhel
tu la e kantuy
'Eleg mena-yun hi Christo di kulung et eleg mebwel hu annel tu.'
32 Hi Jesus hu tuka pan-e-helan sinegun Apu Dios ey mika ihhudut e
makulug tep inang-ang mi. ‡
33 Sinegu tu et paenamut tud kabunyan et yumudung di winannan tu et
idwat tun hi-gatu hu kelebbengan tun mengippeellin Ispirituh Apu Dios ni
hi-gami e humman la eman impakulug tu. Huyyan inlian ni Ispirituh Apu
Dios hu dingngel yu niya inang-ang yun nunya.
34-35 Eleg lumaw hi David di kabunyan, nem intudek tu dedan huyyan
nunman e kantuy:
Kan Apu Dios nan Apuk ey 'Yudung kad winannan ku ingganah peka-
apputen kuddan emin hu buhul mu.' "
36 Kan mewan Peter ey "Hi-gayun edum kun Jews, pinhed kun peamtan
hi-gayu e ya etan impapetey yu e hi Jesus ey hi-gatu pinutuk Apu Dios ni
Ap-apu tayu niya Christo ni mengippaptek ni emin ni tuu!"
37 Dingngel idan tuu huyya ey maggeh ni peteg hu nemnem da, et kandan
Peter et yadda edum tun apostles ey "Hi-gayun aaggi mi, hipa tep law
pehding mi?"
38 Kan Peter ni hi-gaday "Mahapul ni mantuttuyyu kayun emin ni
liwat yu ey kullugen yu hi Jesus Christo niya pebenyag kayu ma-lat
mepesinsahan hu liwat yu et dawaten yu hu Ispirituh Apu Dios.
39 Tep impakulug Apu Dios humman ni hi-gatsu, yaddalli u-ungnga tayu
niyaddan emin hu katuutuud kebebbebley ni pambalin tullin mengullug
ni hi-gatu."
40 Huyyadda inhel Peter ni hi-gada et tugunen tudda e kantuy "Abulut
yu hi Jesus ni mengippaptek ni hi-gayu niya iwelak yudda lawah ni elaw
yu ma-lat eleg dakeyulli kastiguen Apu Dios ni pengastiguan tuddan tuun
nangkeliwtan!"
41 Yan nunman ni aggew ey limmaw idan tellun libu hu tuun nengulug
ni inhel Peter et pebenyag ida et mei-dum idad kamengullug nan Jesus.
42 Et mekiammuammung idan man-eddal ni kaituttudduddan apostles,
nekidasal idan hi-gada niya nekikan idan hi-gadan daka penginnemnemin
neteyyan Jesus.

Ya elaw idan nengulug nan Jesus ni laputu

† **2:28 2:28** [25-28] Psalm 16:8-11 ‡ **2:32 2:32** [24-32] Psalm 16:8-10

43 Dakel hu impahding idan apostles ni miracles et yadda edum ni pengi-
immatunan ni et-eteng ni kabaelan Apu Dios et ida kametngan emin hu
tuun nenang-ang-ang idan nunman.
44 Emin ida etan kamengullug ey kenkenayun ni ida kameemmuemmung
ey ida kaman-uunnud ni emin. Emin hu daka lelmua ey daka iddawsi
edum da.
45 Hedin wada kahapulan ni edum da, ida kaum-igtang hu edum ni
puyek da et ya hipan tenged da, et ya pihhuh ni nanggatngan da ey daka
iddawsidda kamanheppul, meipuun di kahapulan da.
46 Kenkenayun ni ida kameemmuemmung di Tempol. Ey hedin negibbuh
idan nandayaw ey ida nengan di baley ni hakey ni hi-gada. Ey et-eteng
salamat dan Apu Dios niya ida kaman-am-amleng ni manhin-e-kan ni
kennen da.
47 Emin ida ey daka daydayawa hi Apu Dios ey katettebaladdan tuu.
Kewa-wa-wa ey ida kamangke-dumi hu kamengullug ni kahellaknibin Apu
Dios.

3

Ya na-kalan ni pi-day etan ni tuu

1 Hakey ni hambatenganan ey limmaw di Peter nan John ni an mandasal
di Tempol, tep hambatenganan hu kapandasalin tuudman.
2 Ey wada etan lakin nedahuy ngu dedan ni neiungngaan tu etan di
Kakkayyaggud ni Eheb di Tempol. Wada kamengillaw ni hi-gatud man
ni kewa-wa-wa et an mangkekkeddew ni pihhuh idan kamelebbah ni
kaumlaw di Tempol.
3 Kamangkelebbah di Peter nan John ey kamangkekdew ni pihhuh.
4 In-ang-ang dan hi-gatu et kan Peter ey "Iang-ang mun hi-gami."
5 In-ang-ang tun hi-gada ey kantu na-mu ngu nem iddawtan dan pihhuh,
6 nem kan Peter ni hi-gatuy "Endi katteg pihhuh min iddawat min
hi-gam, nem baddangan daka. Imay, ehneng ka et dumlan ka tep
binaddangan dakan Jesus Christo di Nazareth."
7-9 Et tengeden Peter hu wannan ni ngamay tu et peehneng tu ey
pihakkeyey kayyaggud law heli tu ey na-let law ni umdalan et mekihgep
ni hi-gadad Tempol. Emin ida etan tuud Tempol ey inang-ang da etan
tuun kaumdalan law ey kamanya-ya-dan ni gaya tun menaydayaw nan
Apu Dios.
10 Inimmatunan da e hi-gatu la etan kamangkekkeddew etan di Kayyag-
gud ni Eheb ni Tempol et matngaddan emin ni nunman ni neipahding ni
hi-gatu.

Ya intuttuddun Peter di Tempol

11 Neamungan idan tutu-u humman ni laki e tuka itettenged di Peter
nan John etan di Balkon Solomon. Wada hakkeyey daka itettekel tep
natngaddan emin ni nunman ni kayyaggud ni peteg ni neipahding.
12 Entanni ey kan Peter idan etan ni tuu ey "Hi-gayun edum kun helag
Israel, kele kayu kametnga et dakemi kaitettekel? Kaw kanyu nem ya
kabaelan mi niya kakinayyaggud mi hu nengipadlan eyan tuu?
13-14 Beken ni hi-gami, nem hi Jesus Christo hu nengipeyaggud ni hi-gatu.
Tep hi Apu Dios e dinaydayaw di Abraham, hi Isaac, hi Jacob, niyadda la
eman aammed tayu ey impedaydayaw tu etan bega-en tun U-ungnga tu e
hi Jesus eyad neipahding. Endin hekey bahul tu tep hedin hi-gatu, man
kayyaggud ni peteg, nem impadpap yu et ilaw yud kad-an Pilate et kanyuy

nambahul. Kan Pilate ey ibbukyat tu- et tep endi bahul tu, nem ihik yun
pepettey tu et ya etan tuun pimmatey hu impebukyat yu.
15 Pintey yu hi Jesus e kakelpuin biyag ni endi pappeg tu, nem sinegun
Apu Dios. Makulug huyyan mika e-ehhela tep inang-ang mi.
16 Ya kabaelan Jesus niya dinel min hi-gatu hu nangkal ni dahuy eyan
lakin yuka ang-ang-anga. Et deh e kayyaggud law.
17 Agik ida, makulug et hi-gayu niyadda ap-apu yu ey lawah hu
impahding yun Jesus, nem umhulun hu eleg yu pengamtaan ni hi-gatu.
18 Nem huyyan impahding yu hu nengipeamnuan Apu Dios ni inhel idan
eman lan prophets tu e hi Christo, e mengippaptek ni tuu ey mahapul ni
panlelehhanan tu.
19 Nem anin hanniman et mahapul ni mantuttuyyu kayun liwat yun Apu
Dios ma-lat pesinsahan tu liwat yu et pelinggep dakeyu,
20 niya ma-lat itu-dak tulli mewan hi Jesus Christo e pinutuk tun pan-ap-
apu tayu.
21 Nem manhahha-ad nid kabunyan ingganah um-amnun emin etan
pinhed Apu Dios ni meippahding eyad puyek ni impeamta tudda lan
prophets tu.
22 Makulug huyya tep yan eman lan nebayag ey wada inhel Moses idan
aammed tayu e kantuy
‘Puttuken alin Apu Dios hu hakey ni prophet ni hi-gatsun henin hi-gak.
Mahapul ni u-unnuden yullin emin hu e-helen tun hi-gayu.
23 Yaddalli etan tuun eleg mengu-unnud ni e-helen nunman ni prophet ey
mepattal idallid tuun Apu Dios et mekastigudda.’ ”
24 Intuluy Peter e kantuy “Emin ida la prophets Apu Dios meippalpun
Samuel ey impeamta dadda eya kamekapkapyan nunya.
25 Ey hi-gayu keippeamnuan idan panyaggudan ni impakulug Apu Dios
ni impeamtaddan prophets tu ey nei-dum kayud nekitbalan Apu Dios idan
aammed tayu. Huyya inamnuan ni inhel Apu Dios nan Abraham e kantuy
‘Bendisyonan kuddalli emin tuud puyek gapuh idan helag mu.’ *
26 Et mukun hi-gatsun Jews hu nemangulun nengitu-dakan tun U-ungnga
tu ma-lat peyaggud daitsu et iwalleng tayudda lawah ni elaw.”

4

Ya nemistigalan idan ap-apuddan Jews di Jerusalem nan Peter et hi John

1 Nanengtun kaman-e-ehhel di Peter nan John ey dimmateng ida etan
Jews ni ap-apuddan padi, yadda ap-apun guwalyad Tempol niyadda
Sadducee.
2 Ey bimmunget ida tep kaittenuttuddud Peter nan John e netaguan hi
Jesus, et humman kakulugan tu e kameteggui netey.
3 Mahmahdem ni nunman ey dimpap dad Peter nan John et ikelabut
dadda ingganah ni newa-waan tu.
4 Nem dakel ida nengulug ni nunman ni intuttuddud Peter nan John, tep
limmaw ni liman libu hu bilang ni lalakkin nengulug. (Eleg makibilang
ida bibi-i niyadda u-ungnga.)
5 Yan newa-waan tu ey neamung idad Jerusalem hu ap-apuddan Jews,
yadda etan peppengngulwan, niyadda kamantuttuddun Tugun Moses.
6 Wadaddadman di Annas e Eta-gey ni Padi, hi Kayaphas, hi John, hi
Alexander niyadda aaggin Annas.

* **3:25 3:25** Genesis 22:18

7 Da impaewit di Peter nan John et kandan hi-gaday “Hipa impahding
yun nangkal ni dahuy eyan tuu? Hipa nemaddang ni hi-gayu et dammutun
han-ekal yu dahuy tu?”
8 Impetuled ni Ispirituh Apu Dios hi Peter, et kantuy “Dengel yu e hi-
gayuddan ap-apu niya hi-gayuddan peppengngulwan.
9 Hedin ya umhulun ni kebistigalan min nunya ey ya kayyaggud ni
impahding mi eyan nedahuy niya inna-nun yimmaggudan tu ey dengel
yu eya e-helen ku.
10 Tep pinhed kun peamtan hi-gayun emin ni helag Israel e ya nangkal
ni dahuy eyan laki ey ya kabaelan Jesus Christo e iNazareth e impatak yud
krus, nem sinagwan Apu Dios et mategu law.
11 Hi Jesus hu neieligan etan ni neitudek ni inhel Apu Dios ni kantuy
‘Ya etan batun binelaw idan kamengapyan baley ey humman anhan law
hu kekakkayyaggudan ni batun meikkapyad baley.’ *
12 Endi edum ni kamenellaknib ni tuu nem ebuh hi Jesus, tep hi-gatu
pinutuk Apu Dios ni memessinsah ni liwat tayu ma-lat abuluten daitsun
hi-gatu et ipaptek daitsu.”
13 Natngadda emin etan ap-apun nambistigal tep endi takut di Peter nan
John ni himmapit niya inamta da e nebabah hu adal da, nem nelaing idan
mantuttuddu. Et humman law nengamtaan dan hi-gada hu nekikkillaw
lan Jesus.
14 Endi inna-nuddan etan ni aap-apun mengehhing ni hi-gada, tep wada
etan lakin na-kal dahuy tun kaman-eh-ehneng di kad-an da.
15 Entanni et pa-hep da nid Peter nan John et manhuhummangan idan
pehding dan hi-gada.
16 Kanday “Hipa na-mu pehding tayun hi-gada? Tam emin ida tuud
Jerusalem ey inamta da e makulug humman ni impahding dan miracle
et endi inna-nu tayun mengihhe-ut e makulug humman.
17 Nem anin, e-helen tayun hi-gada et isiked dan mengittenuttuddun
meippanggep nan Jesus ma-lat eleg manhinap di kebebbebley.”
18 Et paeyag dadda mewan et ehelen dan hi-gada e issiked dan
mengituttuddun meippanggep nan Jesus.
19 Nem hinumang di Peter nan John e kanday “Hedin hi-gami, man hi
Apu Dios hu u-unnuden mi et beken ni hi-gayu,
20 tep eleg mabalin ni mi issiked ni ituttuddudda hu inang-ang mi niya
diddingngel mi.”
21 Et pamehig ida mewan ni aap-apun tinattakkut ida, et han dadda
pebukyat. Endi inna-nu dan mengastigun hi-gada tep emin ida tuu ey
dadda kabaddangi et daka daydayawa hi Apu Dios tep ya humman ni
impahding da.
22 Nehuluk ni na-pat hu toon etan ni lakin na-kal dahuy tu.

Ya dasal idan kamengullug nan Apu Dios ma-lat petuled tudda

23 Imbukyat daddad Peter et mambangngad idad kad-an idan edum da et
idaddatteng idan hi-gada hu inhel ida etan ni peppengngulwan dan Jews
et yadda ap-apuddan papaddi.
24 Dingngel da humman ni inhel di Peter nan John et mandasal idan emin
nan Apu Dios. Kandad dasal day “Apu Dios e Keta-ta-geyyan, hi-gam hu
nengapyan puyek et ya kabunyan niya baybay niyaddan emin hu hipan
wadadman.

---

* **4:11 4:11** Psalm 118:22

25 Impahepit ni Ispirituh mun nunman hi David e ammed mi niya bega-
en mu et kantuy
‘Kele an um-alid nemnem ni tutu-ud kebebbebley ni mangngenghay nan
Apu Dios? Ey kele ya endi silbitu hu daka nenemneman ippahding?
26 Yadda papatul niyadda aap-apud kebebbebley ey ida kamanhuhumman-
gan ni pehding dan mekihhanggan Apu Dios et ya etan pinutuk tun
um-ali e hi Christo.’ †
27 Et deh e neipahding huyya, tep neamung ida la tutu-u, hi Herod, hi
Pontius Pilate, yadda Gentiles, niyadda Jews et manhuhummangan ida et
pateyen da etan intu-dak mun U-ungngam e hi Jesus e hi-gatu pinutuk mun
Christo, e bega-en mun endi liwat tu.
28 Ya kakulugan tu ey neipahding huyyan neiunnud di planuh mu dedan
ni meippahding.
29 Et yan nunya e Apu Dios, ey baddangi dakemi ma-lat tumuled kamin
mantuttuddu, tep ay sinatakkut dakemi tep ya mika pengituttudduin
meippanggep nan Jesus.
30 Ey paelim hu et-eteng ni kabaelam et ekalen mu degeh idan kamam-
pandedgeh niya wadam ni hi-gami hu kabaelan min mengippahding idan
kaketngain tuu niyadda miracles tep ya kabaelan Jesus e kayaggud ni peteg
ni bega-en mu.”
31 Negibbuh humman ni dasal da ey pinhakkeyey neigiwwed etan baley
ni neamungan da ey newadan hi-gadan emin hu tuled ni nalpun Ispirituh
Apu Dios et endi law takut dan mengituttuddun ehel tu.

Ya daka pan-indadawwasin daka lelmua

32 Emin ida etan kamengullug ey kaman-uunnud hu nemnem da niya
pinhed da. Emin hu limmu da ey heni limmu dan emin tep ida kaman-
indadawat ni hipan wadan hi-gada.
33 Impetuled Apu Dios ida apostles et da pan-ituttuddu hu meippanggep
ni netaguan Apu tayu e hi Jesus Christo. Emin ida etan kamengullug ey
et-eteng hu baddang Apu Dios ni hi-gadan panyaggudan da.
34-35 Endi law hu kamekullangin hi-gada, tep ida kamanhimbabaddang
hedin wada mahapul ni hakey. Yadda etan kamengullug ni wadwada-an ey
ida kaum-igtang ni baley da winu puyek da et ya nanggatngan da ey daka
iddawat idan apostles et hi-gada kamengikka-peng ida etan ni kamengullug
ni en-endi-an meippuun di mahapul da.
36-37 Hi Joseph di Cyprus e helag Levi hu hakey ni immigtang ni puyek
tu et idwat tuddan apostles hu nanggatngan tu. Hi Joseph ey ingngadnan
idan apostles ni Barnabas e ya keibbellinan tu ey “Kaum-ipetuled.”

5

Ya lawah ni impahding di Ananayas nan Sappira

1 Wadadda dama etan han-ahwa e di Ananayas nan Sappira e immigtang
idan puyek da. Kanday iddawat daddan newetwet ni kamengullug.
2 Nem nanhummangan idan han-ahwa et itlu da edum. Et ya etan edum
ni gatang etan ni puyek ey indawat daddan apostles. Et kanday humman
ni ebuh hu gatang tu.
3 Nem kan Peter nan Ananayas ey “Ananayas, kele mu in-abulut ni daka
he-ulen nan Satanas et man-itek kan Ispirituh Apu Dios? Kammuy indawat
mun emin hu gatang etan ni puyek, nem ya kakulugan tu ey intalum edum.

† **4:26 4:26** [25-26] Psalm 2:1-2

4 Humman ni puyek ey puyek yu. Ey anin ya pihhuh ni nanggatangan yu
et pihhuh yu. Nem kele kayu man-ittek? Beken ni hi-gami hu nan-itekan
yu, tep hi Apu Dios."
5 Dingngel Ananayas humman ey pinhakkeyey netukkad et matey. Emin
ida etan tuun nangngel ni nunman ni neipahding ey simmakut idan peteg.
6 Immalidda etan lalakkin kamampenikken et libutan da annel tu et da
ikulung.
7 Nelabah tellun olas ey immali dama etan ahwan Ananayas, nem eleg
tu amta neipahding nan ahwa tu.
8 Kan Peter ni hi-gatuy "Kaw makulug ni ebuh humman ni gatang etan
ni puyek yu?" Kan etan ni ahwan Ananayas ey "Em, humman ni ebuh."
9 Et kan Peter ni hi-gatuy "Kele nan-epet kayun han-ahwa? Kaw kanyuy
hanhaul yu hu Ispirituh Apu Dios? Ang-ang mu kedi e immalidda eya an
nengikulung nan ahwam et daka dama ikulung."
10 Pinhakkeyey netukkad tu-wangu humman ni ahwan Ananayas et
matey dama et alen da annel tu et da ikulung di dagsin kulung ahwa tu.
11 Emin ida etan kamengullug, yadda etan edum ni nangngel, niyadda
nenang-ang ni nunman ey nemahhig takut da.

Yadda miracles ni impahding idan apostles

12 Dakel hu impahding idan apostles Jesus ni miracles niyadda kaket-
ngain tuu. Emin ida kamengullug ey ida kameemmuemmung di Tempol
etan di Balkon Solomon.
13 Yadda etan eleg mengullug nan Jesus ey et-eteng daka penettebal idan
kamengullug, nem ida kaum-agel ni meki-emmung ni hi-gada.
14 Nem anin ni hanniman et ida kamangke-dumi hu lalakki niya bibi-in
kamengullug nan Apu Jesus.
15 Dingngel idan katuutuu humman ni kapehpehding idan apostles Jesus
et pan-ilaw dadda hu kamampandedgeh et dadda ihged di pengidlanan di
Peter ma-lat hedin melebbah ida et meiptek hu allinnew tun hi-gada ey
me-kal degeh da.
16 Nan-i-lidda daman katuutuud kebebbebley di Jerusalem hu kamam-
pandedgeh niyadda etan nangkehuklungan et pan-ekalen idan apostles
nan Jesus hu degeh da niyadda neihuklung ni hi-gada.

Ya nanlelehhanan idan apostles

17 Ya etan Eta-gey ni Padi niyadda gagayyum tun Sadducee ey daka
keemmehidda apostles nan Jesus
18 et padpap dadda et ikelabut dadda.
19 Nem yan nunman ni hileng ey intu-dak Apu Dios hu anghel tu et
ibeghul tu etan neikelabutan da et kantun hi-gaday
20 "Lakkayuy di Tempol et yu ituttudduddan tutu-u hu meippanggep ni
baluh ni biyag ni kamelpun Apu Dios."
21 Inu-unnud da et kamangkewa-wan nunman ey limmaw idad Tempol
et mantuttuddudda.
Ey ya etan Eta-gey ni Padi niyadda edum tu ey inaygan dadda ap-
apuddan Jews et umitu-dak idan an mengewwit idan etan ni apostles di
kallabbuttan ma-lat bistigalen dadda.
22 Et lumaw ida etan guwalyan an mengewwit ni hi-gada, nem endiddad
kallabbuttan. Nambangngad ida et kan dadda etan ni ap-apu ey
23 "Limmaw kamid kallabbuttan ey neialladdu niya nei-peng idan emin
hu guwalyad habyen, nem imbeghul mi ey endidda."

24 Dingngel etan ni ap-apuddan guwalyad Tempol niyadda ap-apuddan
padi humman ni neipahding ey natngadda niya ida kaumnenemnem hedin
hipalli pambalinan tu humman.
25 Entanni ey wada immalin hakey ni tuu et kantudda etan ni aap-
apu ey "Hedin yadda etan ingkalebut yu, man immen idad Tempol e ida
kamantuttuddu."
26 Et ikuyug etan ni ap-apun guwalyad Tempol ida tuu tu et daddalli
awiten. Nem eleg da piliten idan inewit tep ida kaumtakut idan tuu tep
entanni ey umbunget ida anhan law et tengbaen dadda.
27 Inlaw dadda etan apostles di kad-an idan ap-apuddan Jews et
bistigalen etan ni Eta-gey ni Padi ida.
28 Kantun hi-gaday "Kele inhel min hi-gayun issiked yun mengituttuddun
meippanggep Jesus ey eleg dakemi u-unnuden? Hipadman e nan-amta
law di Jerusalem hu meippanggep ni hi-gatu? Ey kele kanyuy hi-gami hu
nengipepatey nan Jesus?"
29 Hinumang Peter et yadda edum ni apostles e kanday "Nem mahapul
ni u-unnuden mi hi Apu Dios, beken ni ya tuu.
30 Hi Apu Dios e dinaydayaw ida lan aammed tayun nunman hu nenagun
Jesus ni neteyyan tun nengipetakan yud krus.
31 Sinegun Apu Dios hi Jesus et paenamut tud kabunyan et yumudung
di winannan tu et hi-gatu pan-ap-apun emin niya hi-gatu menellaknib ni
emin ma-lat wada inna-nu tayun Jews e helag Israel ni mantuttuyyun liwat
tayu ma-lat pesinsahan Apu Dios hu liwat tayu.
32 Inang-ang midda huyyan nekapkapya ey neipeamtan hi-gami, mukun
mika ihhudut e makulug. Anin ya Ispirituh Apu Dios ni dinwat idan
kamengullug ey tuka ihhudut e makulug huyya."

Ya tugun nan Gamaliel

33 Dingngel idan ap-apu huyyan inhel idan apostles ey peteg bunget da
et pinhed dan pepettey ida.
34 Nem wada etan hakey ni edum dan eleg meiunnud hu nemnem tun
hi-gadan kamantuttuddun Tugun Moses e hi Gamaliel e hakey ni Pharisee
niya kametbal ni tuu. Immehneng di hinanggaddan edum tun ap-apu et
imandal tu e pe-hep dadda ni etan apostles.
35 Et kantuy "Hi-gatsun tuud Israel ey pakannemnem tayu ni et han tayu
ipahding hu hipan pinhed tayun pehding idan nuntan ni tuu.
36 Tep wada la etan hi Theudas e kantuy et-eteng kabaelan tu. Et
wadadda nengu-unnud ni hi-gatun umlaw idad epat ni gatut. Nem entanni
ey pintey da et mahilit idadda nengu-unnud ni hi-gatu, et humman law hu
pappeg tu.
37 Entanni ey wada dama hi Judas di Galilee eman ni tsimpuh ni
pambillangan ni gubilnun tutu-u e wadadda nengu-unnud hi-gatu. Nem
entannit pintey da ey nehilit ida dama nengu-unnud ni hi-gatu. *
38 Mukun ya ngu ittugun ku ey heballi ibbukyat tayudda humman ni
ingkalebut tayu. Tep hedin nalpud nemnem dan ebuh hu daka ituttuddu
niya daka pehpehding ey lektattuy mepappeg.
39 Nem hedin hi Apu Dios hu nalpuan ni daka ituttuddu, ey endi pehding
tayun mengippesikked ni hi-gada. Umkukumna kayu, ey hi Apu Dios
kumedek hu yuka pekibbuhhul."

---

* **5:37 5:37** [36-37] Di Tewdas nan Judas ey impatna dan gubbaten hu gubilnun nunman, nem neapput ida.

40 Dingngel ida etan ni ap-apu humman ni inhel Gamaliel et u-unnuden
da. Nem impaeyag dadda etan apostles Jesus et pampabeig dadda et ehelen
da mewan ni hi-gadan issiked dan mengituttuddun meippanggep nan Jesus
et han dadda pebukyat.
41 Ida kamanggagaya etan apostles ni neni-yanan daddan aap-apu, tep
anin ni nanlelehhanan da ey inamta da e kaibbilang Apu Dios idan
kameiddinnel ni mantuttuddun meippanggep nan Jesus.
42 Kewa-wa-wa ey eleg ida umhigan mantuttuddud Tempol niyad kabele-
beley ni meippanggep Jesus e hi-gatu intu-dak Apu Dios ni mengippaptek
ni tuu.

6

Ya nepilian idan etan ni pitun mengippaptek idan newetwet ni nebalun bibi-i

1 Nem entanni et ida kamangkedakkel hu kamengullug nan Jesus ey ida
kamanlillih etan Jews ni Greek hu hapit da etan idan Jews ni Hebrew ehel
da e kanday ida kamekullangi edum dan nebalun bibi-i etan ni kennen ni
kameiwwatwat ni hi-gadan kewa-wa-wa.
2 Et ayagan idan etan ni Hampulut dewwan apostles ida emin etan
kamengullug et kandan hi-gaday "Lawah hedin iwwalleng min mantut-
tuddun meippanggep nan Jesus et huttan hu ippaptek mi.
3 Ya kayyaggud ey pili kayun pitun edum yun nenemneman niya amta
yun kapekabbaddangin Ispirituh Apu Dios et hi-gada hu mengippaptek
idan nuntan
4 ma-lat ya ippaptek mi ey ya mandasal niya mantuttuddu meippanggep
nan Jesus."
5 Ey pininhed da humman ni inhel idan apostles, et pilien da hi Stephen
e nehammad tuka pengullug nan Jesus niya kapekabbaddangin Ispirituh
Apu Dios, hi Philip, hi Pelkulus, hi Nicanor, hi Timon, hi Parmenas, et hi
Nicolas di Antioch e Gentile, nem kamengu-unnud ni elaw idan Jews, ey
nengulug law nan Jesus.
6 Inlaw dadda humman ni pinili dad kad-an idan apostles et ita-pew idan
apostles hu ngamay dad ulu da et idasalan dadda.
7 Kamangkeihhinnap hu ehel Apu Dios di kebebbebley ey ida kamangke-
dumi hu kamengullug nan Jesus di Jerusalem ey dakel ida damaddan
papaddi hu nengabulut ni mengu-unnud nan Jesus.

Ya nampapan dan Stephen

8 Hi Stephen ey indawtan Apu Dios ni et-eteng ni kabaelan tun
mengippahding ni miracles niyadda edum ni kaketngain tuu.
9 Nem entanni ey wadadda tuun kaumkahing ni hi-gatu et ida kamekih-
hubbehubbeg ni hi-gatu. Humman ida Jews ni nalpud simbaan di Cyrene
niyad Alexandria e ida kameingngadnin Himbut ni Neliblih di kinahimbut
da. Yadda edum ey nalpuddad Cilicia et yad Asia.
10 Nem eleg dan hekey han-apput hi Stephen, tep kabaddangin Ispirituh
Apu Dios ni mannemnem ni e-helen tu.
11 Et ya law impahding da ma-lat padpap da hi Stephen idan ap-apu ey
bimmayad idan maitek ni tuu et man-itek e kanday "Hedin hi Stephen,
man dingngel mi e tuka kehhinga hu tugun Moses niya tuka kehhinga
tugun Apu Dios."
12 Dingngel idan tuu, yadda kamengipappangngulun Jews, niyadda
kamantuttuddun Tugun Moses huyya ey bimmunget ida et padpap da hi

Stephen et ilaw dad kad-an idan ap-apuddan Jews e kandan Sanhedrin e
hi-gada kamemistigal ni nambahul.
13 Immayag ida mewan ni maitek ni tistigu et kanday "Huyyan tuu ey
dakel tuka e-e-helan lawah ni meippanggep ni Tempol tayu et ya Tugun
Moses.
14 Tep dingngel mi la inhel tu e kantuy bahbahen kunun Jesus e iNazareth
hu Tempol tayu ey hullulan tu hu elaw ni bineltan tayuddan aammed tayun
intuttuddun Moses ni hi-gada."
15 Ey emin ida etan ap-apun yimmudung ey daka itettekel hu angah
Stephen, tep heni angah ni anghel e kaumhili.

7

Ya intuttuddun Stephen

1 Kan etan ni Eta-gey ni Padi nan Stephen ey "Kaw makulug numan eya
daka pebehhul ni hi-gam?"
2 Hinumang Stephen et kantuy "Hi-gayuddan kaegiegi niya keam-
meammed, dengel yu eya e-helen kun hi-gayu. Hi Apu Dios e kamedeyyaw
ey impeang-ang lan eman ni ammed tayu e hi Abraham eman ni kaweda
tud Mesopotamia et han lumaw di Haran.
3 Kan Apu Dios ni hi-gatuy 'Hi-yan mu bebley mu niyadda aaggim, et
lumaw ka etan di bebley ni ittuduk ni hi-gam.' *
4 Inu-unnud Abraham et hi-yanen tu humman ni Chaldea et mambebley
di Haran.
Nem yan neteyyan ametu ey inhel mewan Apu Dios ni hi-gatu e hi-
yanen tu humman ni bebley et lumaw di Kanaan e mahkang ni bebley
ni nambebleyan tayun nunya.
5 Nem yan inlian tudya ey endi impebeltan Apu Dios ni hi-gatu, anin ew
ngun ekket ni puyek, nem impakulug tu e pampuyyek alin Abraham emin
eya bebley niya beltanen idallin helag tu. Yan eman ni nanghelan Apu
Dios ni nunya ey endi ni u-ungngan Abraham.
6 Inhel pay Apu Dios ni hi-gatu e kantuy 'Yaddalli helag mu ey
mambunnal idallid edum ni bebley et panlelehhanan dalli hu ngunu
dadman ni epat ni gatut ni toon tep mambalin idallin himbut diman.
7 Nem kastiguen kuddalli humman ni mengihhimbut ni hi-gada et hi-
yanen dalli humman ni bebley et mambangngad idallidya et daydayawen
da-ak di deya.'
8 Ey intugun Apu Dios nan Abraham e mahapul ni pekuggit ida helag
tu, tep humman hu pengippeang-angan dan nengulugan dan pengippeam-
nuan Apu Dios ni nekitbalan tun hi-gada. Et mukun yan meikkewwalun
aggew ni neiungngaan etan ni u-ungnga tu e hi Isaac ey kinugit tu.
Nantanud dama hi Isaac ey wada hi Jacob et kugiten tu dama. Nantanud
dama hi Jacob ey wadadda hampulut dewwan u-ungnga tun lalakki et
kugiten tudda dama. Humman idan hampulut dewwan u-ungnga tu hu
nahlagan tayun Jews.
9-10 Inemehan idan nunman ni u-ungngan Jacob etan hakey ni agi da
e hi Joseph, et igtang dan iEgypt et mambalin ni himbut diman. Nem
binenaddangan Apu Dios di emin ni ligat tu ey indawtan tun et-eteng ni
kalinaing tu niya kayyaggud ni elaw, et mukun pinpinhed Pharaoh e patul
di Egypt et pambalin tun gobernor diman niya hi-gatu kamampaptek di
baley Pharaoh.

---

* **7:3 7:3** Genesis 12:1

11 Entanni ey wada nemahhig ni bisil di kebebbebley di Egypt, anin di
Kanaan. Et panlelehhanan idan tutu-u hu upa da tep endin hekey law hu
kennen.
12 Nem dingngel kuman Jacob e wada kennen di Egypt et itu-dak tudda
u-ungnga tun an umgatang diman.
13 Yan pidwa tun linawwan da ey impeamtan Joseph e hi-gatu etan agi
da, et yan nunman hu nengamtaan daman Pharaoh ni hi-gada.
14 Et ehelen nan Joseph idan agi tu e ikkuyug da hi ameda et yadda
pamilyah da et umliddan emin di Egypt. Et ya bilang dan emin ni limmaw
di Egypt ey nepitu et lima.
15 Nekilaw hi Jacob di Egypt et yadman neteyyan tu ey yadman dama
neteyyan idan u-ungnga tu e humman ida nahlagan tayu.
16 Emin ida ey neikulung idad Shechem e gungat ni gintang eman ni
ammed tayu e hi Abraham idan helag Hamor.
17 Yan nganngnanih hu pengippeamnuan Apu Dios eman ni inhel tu lan
Abraham ey dimmakkel ida law ni peteg hu helag tud Egypt.
18 Nem entanni ey wada neihullul ni patul di Egypt ni eleg mengamtan
meippanggep nan Joseph, tep netey ni nebayag.
19 Humman ni patul ey namplanuh ni lawah ni pehding tuddan aammed
tayu niya makabbunget ni hi-gada. Pinilit tuddan ibbeng da u-ungnga da
ma-lat mangkatey ida.
20-21 Yan nunman hu neiungngaan nan Moses e kakayyaggud ni u-ungnga
niya nakappinhed Apu Dios. Tellun bulan ni ebuh hu nengitattalluan idan
ammed tud baley da et da ihha-ad di gilig ni wangwang, nem himmak etan
ni biin u-ungngan Pharaoh et alen tu et ipappaptek tu ingganah nehiknan
tu et ibilang tun u-ungnga tu.
22 Inedal tun emin hu hipan inamtaddan iEgypt, et mambalin ni nelaing
di emin ni tuka ippahding niya tuka peneppit.
23 Hakey ni aggew eman ni na-pat hu toon Moses ey ninemnem tun an
ang-angen ida edum tun helag Israel.
24 Ey inang-ang tu e kapanlelehhani etan ni hakey ni helag Israel hu
kapehpehding etan ni hakey ni iEgypt et lumaw et pateyen tu humman ni
iEgypt.
25 Impahding tu humman tep kantu na-mu ngu nem kaewwasiddan
edum tun helag Israel e hi-gatu hu intu-dak Apu Dios ni memaddang ni
hi-gadad daka panhelheltapid Egypt, nem eleg da awatan.
26 Yan newa-waan tu, ey dinteng tu mewan hu dewwan helag iIsrael ni
kamandedpap. Et ipatna tun um-ehel ni hi-gada e kantuy ‘Kele han-agi
kayu ey kayu kamandedpap?’
27 Nem intuldun kumedek etan ni nambahul hi Moses et kantuy ‘Hipa
nemutuk ni hi-gam ni mambalin ni huwet mi niya ap-apu mi?
28 Kaw petteyen muwak dama e henin impahding mu etan ni iEgypt ni
kaalman?’
29 Dingngel Moses humman ey simmakut et bumsik di bebley di Midian.
Nelahin diman et wada dewwan u-ungnga tu.
30 Nelabah hu na-pat ni toon ey nampeang-ang hu anghel Apu Dios ni
hi-gatu etan di kekkeyyew ni kamantettebbel di desert di Duntug e Sinai.
31 Natnga hi Moses ni nenang-angan tun nunman et immelan tu
hehnupen ma-lat pakabbinbinen tu ey dingngel tu ehel ni Ap-apu e kantuy
32 ‘Hi-gak hu Dios idan aammed mun hi Abraham, hi Isaac ni hi Jacob.’
Kamanggegeygey hi Moses ni takut tu et eleg tu pinhed ni i-ang-ang diman.

33 Kan Apu Dios pay ni hi-gatuy ‘Ekal mu eya patut mu tep wada-ak di
inehnengam!
34 Inang-ang ku hu kapanlelehhaniddan tuuk di Egypt. Dingngel ku palak
da et mukun immali-ak ni mengihwang ni hi-gada. Ittu-dak dakad Egypt
et mu ipahding hu pinhed kun pehding mun hi-gada.’ ”
35 Intuluy Stephen ehel e kantuy “Huyyan hi Moses ey eleg abuluten idan
edum tun helag Israel ni kamandedpap et kandan hi-gatuy ‘Hipa nemutuk
hi-gam ni mambalin ni huwet mi niya ap-apu mi?’ Nem hi Moses hu
intu-dak Apu Dios ni man-ap-apu niya mengihwang idan tuu tud Egypt.
Indawat Apu Dios ni hi-gatu hu kelebbengan tun man-ap-apu eman ni
nampeang-angan ni anghel ni hi-gatud kamantettebbel ni kekkeyyew.
36 Impahding Moses ida miracles ni nengipenguluan tuddan helag Israel
ni neni-yan ni Egypt, yan nan-agwatan dad Madlang ni Baybay, et yan
nandaldalnan dad desert ni na-pat ni toon.
37 Hi Moses hu nanghel idan helag Israel ni kantuy ‘Wadalli hu um-alin
ittu-dak Apu Dios ni prophet e henin hi-gak ni melpun hi-gayu.’
38 Hi Moses nisi hu nengipenguluddan tuun Apu Dios di desert niya
nekihummangan etan anghel Apu Dios ni hi-gatud Duntug e Sinai. Hi-
gatu nenawat etan ni neitudek ni Tugun Apu Dios ni kaum-idwat ni biyag
ni endi pappeg tu e humman hu neipebeltan ni hi-gatsu.
39 Nem yadda eman aammed tayu ey kinehing da hi Moses et pinhed
dan mambangngad di Egypt.
40 Et kandan Aaron e agin Moses ey ‘Kapya kan dios ni mengipappangn-
gulun hi-gatsu, tep eleg tayu amta neipahding nan Moses e nengipengulun
hi-gatsun neni-yanan tayun Egypt.’
41 Et mengapyaddan dios dan heni impah ni baka hu ang-ang tu et
iappitan da et daydayawen da.
42 Bimmunget hi Apu Dios et ewayen tudda et daydayawen da aggew,
ya bulan niyadda bittuwwen di kabunyan, et humman ida impambalin
dan dios da. Humman inumnuan ni impatudek Apu Dios idan eman ni
prophets tu e kantuy
‘Hi-gayun helag Israel, beken ni hi-gak hu nengiappitan yuddan kinleng
yun kaweda yud desert ni na-pat ni toon.
43 Nem in-appit yudda etan ni kinapya yun dios yu, e hi Molek e neiha-ad di
babballey ni intabitabin yu, ya etan u-ukkul ni bittuwwen ni kinapya yun
kanyun hi Rephan. Humman idan dios hu dinaydayaw yu. Et humman
hu, pellaw dakeyud Babilon et manhimbut kayud man et humman kastigu
yu.’ ”
44 Intuluy Stephen ehel e kantuy “Yadda eman aammed tayu ey wadan
hi-gada etan Tabernacle ni kinapyan Moses eman ni wadaddad desert e
inu-unnud tu etan impeang-ang Apu Dios ni hi-gatun pengiu-unnudan tu.
45 Netey hi Moses ey neihullul hi Joshua ni nengipenguluddan aammed
tayu et ida mambebley di bebley idan tutu-un inapput dad gubat tep ya
baddang Apu Dios. Ey nannaneng ni hi-gada humman ni bineltan dan
Tabernacle tep intabitabin da. Et ingganah eman ni nampatulan David ey
wadan hi-gada humman ni Tabernacle.
46 Et-eteng impeminhed Apu Dios nan David et ibegan David ni hi-gatu
hedin pinhed tun umkapyan nehammad ni baley ni pandaydayawan dan
hi-gatu e dinaydayaw Jacob.
47 Nem eleg iebulut Apu Dios et ya nengapyan nunman ey hi Solomon e
u-ungngan tu.

48 Nem hi Apu Dios e Keta-ta-geyyan ey eleg manha-ad di baley ni
kinapyan tuu, tep inhel eman ni prophet e kantuy:
49 Inhel Apu Dios e kantuy 'Yad kabunyan hu yuddungan kun man-ap-apu
et yad puyek hu pengiddahyayan kun helik. Hipa huttan ni baley ni
kapyaen yun nak pambelleyan? Kaw pakekapya kayun panha-adan
ku?
50 Kaw beken ni hi-gak nanletun emin ni hipan wadad puyek anin yad
kabunyan?' " †
51 Ya nangillig ni inhel Stephen ey kantuy "Hi-gayun tutu-u, ey
mangkanghay kayu. Endin hekey nemnem yu ey heni kayu nangketuleng
e eleg yu iddedngel hu ehel Apu Dios. Heni kayudda lan eman ni aammed
tayu e yuka kakkahinga hu Ispirituh Apu Dios.
52 Kaw wada hakey ni prophet Apu Dios ni eleg panhelheltap idan
aammed yu? Pintey dadda hu intenu-dak Apu Dios ni immalin mengip-
peamtan ellian nan Christo e kayyaggud ni peteg. Et yan illian tu ey
inhedul yu et pateyen yu. ‡
53 Ma-nut hi-gayu nenawat ni Tugun Apu Dios ni impaeli tuddan anghel,
nem ay kinehing yu."

Ya nampenengbaan dan Stephen

54 Dingngel idan ap-apu humman ni inhel Stephen ey nemahhig bunget
da et wada hakkeyey kamanggegeyyetget.
55 Nem hi Stephen e kapekabbaddangin Ispirituh Apu Dios ey intangaw
tud kabunyan et ang-angen tu dayaw Apu Dios niya inang-ang tu hi Jesus
ni immehneng di winannan Apu Dios.
56 Kantuddan tuu ey "Ang-ang yu kedi kabunyan e neibeghul et ka-ang-
ang hi Jesus ni kaman-eh-ehneng di winannan Apu Dios."
57-58 Inhel tu humman ey pinhakkeyey inupup idan tuu tangila da niya
katkuk ida et ga-bunan dan dimpap hi Stephen et ilaw dad gilig ni bebley
et da pan-intetengbaan diman ingganah netey. Yadda etan tuun nematey
ni hi-gatu ey da impatnged nan Saul hu balwasi da.
59 Yan daka pampenengbain Stephen ey kantuy "Apu Jesus, dawat mu
linnawak."
60 Nandukkun et itkuk tu e kantuy "Apu, entan tu ibilang ni liwat da
huyyan impahding da!" Inhel tu humman ey ebuhe netey.

8

Ya nanlelehhanan idan kamengullug Jesus ni impahpahding Saul

1-2 Yadda edum ni kamengullug ey da ingkulung hi Stephen e nemahhig
lemyung da. Nem hi Saul ey kantuy kayyaggud et pintey da hi Stephen.
Huyyan nemateyan dan hi-gatu hu neilepuan ni nengipehelheltapan
daddan kamengullug di Jerusalem. Et bumsik ida et mangkaiwehit idad
kebebbebley di Judea niyad Samaria. Ebuh ida etan apostles ni eleg
bumsik.
3 Nema-man Saul e impahding tun emin hu kabaelan tun nengipehel-
heltap idan kamengullug nan Jesus. Impeng tun limmaw di kabelebeley
et tudda piliten ni impampaukat hu lalakki niya bibi-in kamengullug, et
tudda pampaikelabut.

Ya nengabulutan idan tuud Samaria ni kameituttuddun panyaggudan ni tuun impahding Jesus

† **7:50 7:50** Ang-ang yu Isaiah 66:1-2. ‡ **7:52 7:52** Ang-ang yu dama Acts 22:14 et ya 1 John 2:1.

4 Nem hedin yadda etan kamengullug ni bimmesik et mangkaiwehit idad
kebebbebley ey da nan-ituttuddu hu panyaggudan ni tuun impahding Jesus
idad bebley ni linawwan da.
5 Hi Philip ey limmaw di Samaria et mantuttuddud man. Kantuy hi Jesus
hu Christo e kamengippaptek ni tuu.
6 Yadda tuud man ey daka deddengela hu tuka ituttuddu, tep inang-ang
dadda hu miracles ni impahding tu.
7 Dakel ida neihuklungan ni dimonyoh, nem ingkal tudda neihuklung
ni hi-gada. Hedin me-kal ida etan dimonyoh, man ida kaumpepkih. Ey
impeyaggud tudda hu nedahuy niya nepi-day.
8 Et mukun kaman-am-amleng ida tuud Samaria.

Ya lawah ni elaw Simon e nelaing ni magic

9 Wada etan hakey ni tuudman e hi Simon e nelaing ni magic, et hedin
impeang-angan tudda tuud Samaria ni magic, man ida kametnga. Tuka
ippahhiyya humman ni magic tu e kantuy et-eteng kabaelan tu.
10 Et humman hu, emin ida tuudman, ey daka tettebala e kanday
"Makulug numan ni et-eteng kabaelan tu e heni hi Apu Dios."
11 Daka pekakkulluga tep nebayag ni tuka pehpehding hu magic.
12 Nem yan nengituttudduan Philip ni meippanggep ni nan-ap-apuan
Apu Dios niya kapemessinsahin Jesus Christo ni liwat ey dakel ida
nengulug ni bibi-i niya lalakki et mampebenyag ida.
13 Anin hi Simon et nengulug dama et mampebenyag. Et mekikkillaw
nan Philip ey kametngan nenang-angan tuddan miracles ni impahding tun
pengi-immatunan ni et-eteng ni kabaelan Apu Dios.
14 Dingngel idan apostles di Jerusalem e kinulug idan tuud Samaria hu
ehel Apu Dios et itu-dak dad Peter nan John diman.
15 Et yan dintengan dadman, ey indasalan dadda kamengullug diman
ma-lat dawten da hu Ispirituh Apu Dios ni memaddang ni hi-gada,
16 tep nebenyagan idan ebuh di ngadan Jesus Christo.
17 Nandasal di Peter nan John et ikepa da ngamay dan hi-gada et dawten
da hu Ispirituh Apu Dios.
18-19 Inang-ang Simon e makulug ni dinwat idan kamengullug hu
Ispirituh Apu Dios ni nengita-pewan idan apostles ni ngamay dan hi-gada
et kantun hi-gaday "Iddawtan dakeyun pihhuh ma-lat idwat yu daman hi-
gak huttan ni kabaelan et emin ida dama hu pengita-pewan kun ngamay
ku ey dewwaten da hu Ispirituh Apu Dios."
20 Nem hinumang Peter e kantuy "Eleg megettang hu kaiddawat Apu
Dios. Huttan ni pihhuh mu ey meendi niya umlaw kad impiernoh, tep
lawah hu nemnem mu.
21 Endin hekey biyang mu eyad ngunu mi, tep lawah hu kapenang-ang
Apu Dios ni nemnem mu.
22 Pantuttuyyu ka ey pandasal kan Apu Dios ma-lat pesinsahan tu huttan
ni liwat mu.
23 Tep inamtak e maemeh ka ey ebuh hu panliwwatan ni muka
pehpehding."
24 Himmapit hi Simon et kantud Peter nan John ey "Idasali yuwak anhan
et ibega yun Apu Dios ma-lat endilli meippahding eyan inhel mu."
25 Negibbuh ni intuttuddud Peter nan John hu inang-ang dan impahpahd-
ing Jesus niyadda intuttuddu tu et han ida mambangngad di Jerusalem. Ey
nantuttuddudda damad nandalnan dad kebebbebley di Samaria.

Ya nenammuan Philip etan ni ap-apun iEthiopia

26 Entanni ey nampeang-ang etan anghel Apu Dios nan Philip et kantun
hi-gatuy "Pandaddan ka et lumaw ka etan di desert etan di keltad ni nalpud
Jerusalem ni mampellaw di Gaza."
27-28 Et mandaddan hi Philip et lumaw ey dinammu tu hu hakey ni
tuun iEthiopia e nanlugan di kalesah. Huyyan tuu ey eta-gey saad
tu tep treasurer di upisinah ni biin ap-apud Ethiopia e Candace daka
pangngeddan. Nalpullid Jerusalem ni an nandayaw nan Apu Dios et
kamangkeibbangngad di bebley da. Tuka bidbidbida hu libluh ni intudek
lan eman ni prophet e hi Isaiah.
29 Kan ni Ispirituh Apu Dios nan Philip ey "Lakkay eman di kalesah."
30 Nambesik hi Philip et lumaw etan di kalesah ey dingngel tu e
kabidbidbida etan ni tuu hu libluh ni intudek Isaiah et kantun hi-gatuy
"Kaw han-awat mu eya muka pambidbida?"
31 Kan nunman ni tuu ey "Eleg nisi. Pakkadek et ni wada mengituttud-
dun hi-gak." Et ayagan tu hi Philip et makiyudung ni hi-gatu.
32 Yahhuy etan neitudek ni binidbid tu:
"Hi-gatu ey kamei-ellig ni kalneroh ni inlaw dan da keklengen. Ey heni
impah ni kalneroh e anin ni pampu-litan et kaum-eneeneng.
33 Humman ni tuu ey bina-iba-ing da, beken ni meandeng hu impanhuwet
dan hi-gatu. Endilli tuun menge-ehhel ni helag tu, tep pinappeg da biyag
tu eyad puyek." *
34 Minahmahan etan ni tuu nan Philip e kantuy "Hipa kapan-e-hela etan
ni prophet eyad intudek tu ya annel tu winu ya edum ni tuu?"
35 Et humman ni binidbid nunman ni tuu hu nengilepuan Philip ni
mengituttuddun meippanggep ni impahding Jesus Christo ni panyaggudan
ni tuu.
36 Ida kamengmenglaw ey wada dinteng dan danum et kan etan ni
iEthiopia ey "Tam adyah hu danum. Kaw dammutun pebenyaggak di
deya?"
37 Kan Philip ey "Dammutun benyagan daka hedin muka kulluga hi
Jesus." Ey kan etan ni iEthiopia ey "Nakka kulluga e hi Jesus hu U-ungngan
Apu Dios."
38 Et pasiked tu etan kalesah et umhep idan dewwa. Gimmawaddad
danum et benyagan Philip.
39 Negibbuh et dumekal ida ey pinhakkeyey attukaw la hi Philip, tep
inlaw lan Ispirituh Apu Dios. Eleg law ang-angen etan ni iEthiopia hi Philip,
nem kaman-am-amleng ni limmaw lad lawwan tu.
40 Hedin hi Philip ey endi maptek ey wadad Asotus. Nantuttuddun
meippanggep nan Jesus diman et yad kebebbebley ni dinlan tu ingganah
ni dintengan tud bebley di Cesarea.

9

Ya nengabulutan Saul nan hi Jesus

1 Hedin hi Saul, ey nanengtun ihik tun pepettey ida kamengullug nan
Jesus et lumaw di kad-an etan ni eta-gey ni Padi
2 et mampekapyan tudek ni peang-ang tuddad aap-apuddan Jews di
kesimsimbaan di Damascus et amtaen da e wada kelebbengan tun mempap
idan bii niya lakin kamengullug diman ma-lat illaw tuddad Jerusalem et
maikelabut idadman.

* **8:33 8:33** [32-33] Isaiah 53:7-8

3 Illa tu humman ni papil ni impekapya tu et manglaw di Damascus. Nem
kamenetteng ey endi maptek ey wadalli nalpud kabunyan ni kaumhilin
dilag ni neidengdeng di kad-an tu.
4 Netu-li ey dingngel tu hu kaman-e-hel ni hi-gatu e kantuy "Saul! Saul!
Kele muwak kapanligligat?"
5 Hinumang Saul e kantuy "Apu, hipa ka?" Himmumang ali etan
immehel ey kantuy "Hi-gak hi Jesus ni muka panligligat.
6 Inah ka et lumaw kad bebley et itudu dan hi-gam hu pehding mu."
7 Emin ida etan tuun ingkuyug Saul ey ida kametemma tep dingngel da
etan kaman-e-hel, nem eleg da han-ang-ang.
8 Imminah hi Saul et deyaten tu matetu, nem eleg um-ang-ang. Et
peppeddenen idan edum tu ingganah dimmateng idad Damascus.
9 Tellun aggew hu nekulapan Saul ey eleg mangamangan niya eleg
uminum ni danum.
10 Wada etan hakey ni kamengullug nan Jesus di Damascus e hi Ananayas
ngadan tu. Entanni ey nampeang-ang hi Jesus ni hi-gatud i-innep tu et
kantuy "Ananayas." Himmumang hi Ananayas et kantuy "Kela e Apu?"
Kan Jesus ni hi-gatuy
11 "Elaw ka etan di Meandeng ni Keltad et mu ang-angen di baley Judas
hi Saul e iTarsus. Immen e kaumdasadasal,
12 tep impei-innep kun hi-gatu e wada hu tuun hi Ananayas ngadan tun
umlaw di kad-an tun mengeppan hi-gatu et ma-kal kulap tu."
13 Nem hinumang Ananayas et kantuy "Apu, tam dakel hu dingngel kun
indaddatteng idan tuu meippanggep ni hi-gatu niya impahpahding tun
mengippeligligat idan kamengullug ni hi-gam di Jerusalem.
14 Ey dingngel min indawtan idan ap-apuddan padin kelebbengan ni
mengippekellabut idan kamengullug ni hi-gam."
15 Nem kan Apu Jesus ey "Anin, lakay kuma tep hi-gatu pinutuk kun
mengituttuddun meippanggep ni hi-gak idan Gentiles, yadda patul niyadda
edum mun Jews.
16 Peamtak alin hi-gatu hu panligligatan tu tep ya pengituttudduan tun
meippanggep ni hi-gak."
17 Et lumaw hi Ananayas etan di baley ni kad-an Saul et ita-pew tu
ngamay tun hi-gatu et kantuy "Agik Saul, hi Apu Jesus e hi-gatu etan
nampeang-ang ni hi-gam di dalan hu nengitu-dak ni hi-gak ma-lat ma-kal
kulap mu niya ma-lat dawatem hu Ispirituh Apu Dios ni umbaddang ni
hi-gam."
18 Pinhakkeyey ginibek Saul e heni wada na-gah ni lukhip ni nalpud
matetu ey han-ang-ang tu law et ebuhe pebenyag.
19 Neba-ba-ba et mangan et mambangngad hu elet tu.

Ya nantuttudduan Saul di Damascus

Nekiha-ad ni hi Saul ni pigan aggew idan kamengullug nan Jesus di
Damascus.
20 Et eleg mabeyag ey inlapu tun mantuttuddud kesimsimbaan di
Damascus et ituttuddu tu e kantuy "Hi Jesus ey U-ungngan Apu Dios!"
21 Emin ida tuun nangngel ni hi-gatu ey ida kametnga. Kanday "Kaw
beken hi-gatu etan tuun kamengippepettepettey idan kamengullug nan
Jesus di Jerusalem? Ey kaw beken ni ya illian tud ya ey ma-lat tudda pan-
alen ida kamengullug nan Jesus et ilaw tuddad kad-an idan ap-apuddan
padi?"

22 Nem nema-man kamangke-dumi hu kabaelan Saul ni mengituttuddun
meippanggep nan Jesus, et endi kabaelan idan Jews di Damascus ni menge-
hhing ni kabaelan tun mantuttuddu niya tuka pehding ni mengippeamtan
kakulugan tu e hi Jesus hu intu-dak Apu Dios ni mengippaptek ni tuu.
23 Nelabah pigan aggew ey nanhuhummangan ida Jews e petteyen da hi
Saul.
24 Et kewa-wa-wa niya kelallabbi ey daka bebtakad eheb ni bebley ma-lat
patyen da. Nem dingngel tu damengu humman ni ninemnem dan pehding
dan hi-gatu.
25 Et hakey ni hileng ey binaddangan idan sinuttudduan tu et iha-ad dad
ayyud et padelan dad habhabyen et layagen dad ba-hil ni luhud et bumsik.

Ya an nenang-angan Saul idan kamengullug nan Jesus di Jerusalem

26 Yan dintengan Saul di Jerusalem ey impatna tun meki-emmung idan
kamengullug diman, nem ida kaumtakut ni hi-gatu, tep kanda nem itek tu
hu kantun kamengullug law nan Jesus.
27 Nem ingkuyug Barnabas et ilaw tud kad-an idan apostles et peamta
tun hi-gada hu nampeang-angan Jesus et makiungbal ni hi-gatud dalan di
Damascus. Ey inhel tun hi-gada hu nengituttudduan Saul di Damascus ni
meippanggep nan Jesus.
28 Et abuluten law idan apostles et mekikkillaw ni hi-gadan nandaladalan
di Jerusalem et endi takut tun nengituttuddun meippanggep nan Jesus.
29 Wadaddadman etan Jews ni Greek hu ehel dan nekihubehubeg nan
Saul et pinhed dan petteyen.
30 Nem dingngel idan kamengullug humman, et ilaw dad Cesarea et
manglaw di Tarsus.
31 Yadda kamengullug di Judea, yad Galilee et yad Samaria ey lim-
minggep ida law ey kamangkeihhammad hu daka pengulug. Ey ida
kamangkedakkel ey daka paka-u-unnuda hu pinhed Apu Dios ni pehding
da tep ya baddang ni Ispirituh tu.

Ya an nenang-angan Peter idan kamengullug nan Jesus di Lidda niyad Joppa

32 Hi Peter ey nanglananglaw di kebebbebley et dumteng di Lidda ni an
menang-ang idan kamengullug nan Apu Dios diman.
33 Wadadman etan nedahuy e hi Aeneas e walun toon law hu nambak-
baktadan tu.
34 Kan Peter ni hi-gatuy "Aeneas, impeyaggud daka law nan Jesus Christo.
Inah ka. Alam eya abek mu." Ey pinhakkeyey immehneng tu-wangu e
kayyaggud law.
35 Inang-ang idan tuud Lidda niyadda tuud Saron humman ni neipahding
ey nengulug idan emin nan Apu Jesus Christo.
36 Ey yad Joppa ey wadad man etan hakey ni biin kamengullug nan Jesus.
Hi Tabitha hu ngadan tu e yad ehel ni Greek ey Dorcas e ya keibbellinan tu
ey makwah. Kayyaggud elaw tu tep dakel hu binaddangan tu niya dakel
hu inhemehemek tuddan nangkewetwet.
37 Entanni ey nandegeh et matey. Impaptek da e immeh da et balwasian
da et da iha-ad di nengin-ahpat ni kuwaltuh ni baley tu.
38 Dingngel idan kamengullug di diman Joppa e wada hi Peter di Lidda,
et menu-dak idan an mengikkuyyug ni hi-gatu. Anggagannu ey immalidda
tep nanhenup hu Lidda niya Joppa.

39 Dimmateng di Peter et ipengulu da etan di kad-an ni netey ey wada
hakkey idaddan nebalun bii ey ida kamannengngih ey daka pampeang-ang
nan Peter hu babalwasi dan kinugut lan Dorcas.
40 Nem impa-hep Peter idan emin etan wadad kawaltuh et mandukkun
ni nandasal. In-ang-ang tu etan ni netey et kantuy "Tabitha, bangun ka."
Pinhakkeyey dinyat tu matetu. Inang-ang tu hi Peter et ebuhe yumudung.
41 Singnged Peter hu ngamay tu et peehneng tu. Et pahgep tudda etan
nebalu niyadda etan edum ni kamengullug et peang-ang tun hi-gada e
netagwan.
42 Nandingngel huyyad bebley di Joppa ey dakel ida tuun nengulug law
nan Apu Jesus.
43 Nekihahha-ad hi Peter ni pigan aggew di Joppa di baley Simon e
mekapyan katat.

10

Ya linawwan Peter di baley di Cornelius

1 Yad Cesarea ey wada hi Cornelius e ap-apun hanggatut ni sindalud Italy.
2 Beken ni Jew hi Cornelius, nem tuka pakaddeyyawa hi Apu Dios
niya emin idan wadad baley tu ey ida kamengullug nan Apu Dios.
Makabbaddang idan nangkewetwet ni Jews niya kamandasal ni kenayun
nan Apu Dios.
3 Hakey ni hambatenganan ey nampeang-ang ni hi-gatu hu anghel Apu
Dios e kantuy "Cornelius, immali-ak."
4 Kaitettekel nan Cornelius ey simmattakut et kantuy "Apu, hipa
ibbagam?" Kan etan ni anghel ey "Dingngel Apu Dios hu dasal mu ey
inang-ang tu hu baddang muddan nangkewetwet.
5 Itu-dak kan tuum di Joppa et dalli awiten hi Simon Peter.
6 Wadad baley etan ni kamengapyan katat e hi Simon, di gilig ni baybay."
7 Endi maptek ey attukaw etan anghel, et ebuhe itu-dak Cornelius ida
etan dewwan bega-en tu et ya etan hakey ni sindalu tun nehammad dama
tuka pengullug nan Apu Dios ni an mengewwit nan Peter.
8 Ine-ehhel tun hi-gada hu neipahding et han tudda itu-dak di Joppa.
9 Newa-wan nunman ey ida kamenetteng di Joppa etan ida intu-dak
Cornelius. Ey kamenglaw dama hi Peter di nedeklan ni atep ni baley ma-lat
an mandasal diman. Nandattek aggew ni nunman
10 et wadadman ey ginibek tu e neka-upa. Nem kapan-iddaddan idan
edum tud baley hu kennen da ey wada nampeang-ang ni hi-gatu e heni
nan-i-innep.
11 Intangaw tud kabunyan ey neibeghul ey wada inang-ang tun nelayag
alin melakkeb ni wangal ni neiketan di epat ni dugu tu.
12 Ey inang-ang tu e immen idan emin hu nambakbaklang ni kaman-
ayyam di puyek. Wadadda epat heli tu, yadda kamambinulluh et yadda
kamantinayyab ni kapi-yewaddan Jews ni kennen.
13 Entanni ey wada immehel ey kantuy "Imay Peter, pampili kan pinhed
mun palsien ni ihhidam."
14 Nem hinumang Peter et kantuy "Eleg e Apu, tep endin hekey hu nak
nengannan ni heniddan nunyan eleg meibbillang ni malinih."
15 Impidwa tulli mewan ni immehel ey kantuy "Entan tu ibilang ni beken
ni malinih hu impambalin Apu Dios ni malinih."
16 Nampitlu humman ni inang-ang Peter et han la maguyud etan wangal
di kabunyan.

17 Kaumnenemnem hi Peter tep eleg tu amta hu keibbellinan nunman
ni inang-ang tu ey dimmateng idad eheb etan intu-dak alin Cornelius tep
wada nengitudu e humman baley Simon
18 et daka pan-ibbaga hedin kamanha-ad diman hi Simon Peter.
19 Nanengtun kaumnenemnem hi Peter tep ya humman ni inang-ang tu
ey kan ni Ispirituh Apu Dios ni hi-gatuy "Dimmateng ida etan tellun lakin
daka kapan-ibbaga.
20 Lakay et mudda ang-angen et makilaw kan hi-gada. Entan pandinwan
mekillaw ni hi-gada, anin ni beken idan Jews, tep hi-gak nengitu-dak ni hi-
gadan mengewwit ni hi-gam."
21 Immehep hi Peter et kantuddan nunman ni tuu ey "Hi-gak hu yuka
pan-ibbaga. Kele wada kayudya?"
22 Kan idan etan ni tuu ey "Intu-dak dakemillin Cornelius e ap-apun
sindalun Rome. Kayyaggud ni tuu ey nehammad hu tuka pengullug nan
Apu Dios niya kapekatbaladdan emin ni Jews. Wada nampeang-ang ni
anghel ni hi-gatu et ehelen tu e peeyyag daka kunud baley tu et denglen
tu ituttuddum."
23 Et pahgep idan Peter et mandeyaddadman ni nunman e hileng.
Newa-wan nunman et makilaw hi Peter et yadda edum ni kamengullug
ni iJoppa.
24 Nehilngan idad dalan et yan newa-waan tu hu dintengan dad Cesarea.
Hi Cornelius, ey inemung tudda agi tu et yadda gayyum tu et hehheggeden
dadda.
25 Kamenggep hi Peter ey an dinammun Cornelius et mandukkun di
hinanggan Peter ma-lat dayawen tu.
26 Nem impeehneng Peter et kantun hi-gatuy "Ehneng ka. Entan tuwak
dayaw tep nan-ingngeh ita e tuu itan dewwa."
27 Ida kaman-ung-ungbal ni himmegep ey inang-ang Peter hu dakel ni
neamung ni tuu.
28 Kan Peter ni hi-gada ey "Anin hi-gayu et inamta yu e pi-yew ni hi-
gamin Jews ni mekiammuammung idan beken ni edum min Jews. Nem
impeamtan Apu Dios ni hi-gak e eggak pi-yewa hu pekiammuammungan
kun kumpulmih ni tuu. Et humman hu, yan nunya ey anin hi Jew hak ey
nakka mekiammuammung ni hi-gayun beken ni Jews.
29 Et mukun impaeyag yuwak ey nengintetebballak et umli-ak. Nem hipa
gaputun yuwak nengipeayagan?"
30 Immehel hi Cornelius et kantuy "Ya eman lan epat ni aggew hu
nelabah ni henin nunyan hambatenganan ey nakka mandasal di baley
mi ey endi maptek ey wada hu lakin immehneng di hinanggak e kaumhili
balwasi tu.
31 Kantun hi-gak ey 'Cornelius, dingngel Apu Dios dasal mu ey eleg tu
liwwanen ida imbenaddang muddan newetwet.
32 Penu-dak kad Joppa et dalli awiten hi Simon Peter. Wadad baley Simon
e mekapyan katat e wadad gilig ni baybay baley tu.'
33 Et mukun nenu-dakkak ni mengeyyag ni hi-gam et ay kayyaggud et
immali kayu. Et deh e neamung kamin nunya ey daitsu kauh-uhdungin
Apu Dios tep pinhed min dedngelen hu hipan intugun Apu Dios ni
ituttuddum ni hi-gami."

Ya nantuttudduan Peter di baley di Cornelius

34 Himmapit hi Peter et kantuy "Yan nunya law nengamtaan kun emin
hu tuu ey nan-iingeh idad hinanggan Apu Dios,

35 tep anin attu nalpuan ni hakey ni tuun tuka daydayawa hi Apu Dios
niya kayyaggud hu tuka pehding ey kaebbulutan Apu Dios.
36 Inamta yu etan ehel Apu Dios ni impeamta tun hi-gamin Jews
meippanggep ni linggepan tayu tep hi Jesus Christo e Apun emin ni tuu.
37 Ey inamta yudda etan nekapkapyad kebebbebley di Judea neipalpud
Galilee meippanggep idan impahding Jesus Christo. Neamta huyya eman
ni negibbuh ni intuttuddun John hu meippanggep ni benyag.
38 Ey inamta yu e hi Jesus di Nazareth hu nanwadaan Apu Dios ni
Ispirituh tu niya et-eteng ni kabaelan tu. Et lumaw di kebebbebley
et kayyaggud ida impahpahding tu niya nan-ekal tu hu dimonyoh ni
neihuklung idan tuu tep kabaddangin Apu Dios.
39 Hi-gamin apostles hu nenang-ang-ang ni emin ni impahpahding Jesus
di kebebbebley di Judea et yad Jerusalem. Pintey da e impatak dad krus,
40 nem sineguan Apu Dios ni katlun aggew et mampeang-ang ni hi-gami.
41 Eleg nampeang-ang di emin ni tuu, nem hi-gamin ebuh ni pinilin
Apu Dios ni mengippeamtan meippanggep ni hi-gatu. Et hi-gamidda hu
nekikakikan niya nekiinuinum ni hi-gatu eman ni netaguwan tu mewan.
42 Sinugun dakemin Jesus e mi ituttuddun katuutuu hu meippanggep ni
hi-gatu niya peamta mi e hi-gatu hu pinutuk Apu Dios ni manhuwet ni
emin ni tuu anin idan netey.
43 Emin ida la eman prophets ey intudek da meippanggep nan Jesus e
kanday mepessinsahan hu liwat ni tuun mengullug nan Christo."

Ya nenawtan idan Gentiles ni Ispirituh Apu Dios

44 Nanengtun kaman-e-ehhel hi Peter ey immali hu Ispirituh Apu Dios et
dawten idan emin ni kameneddengngel nunman ni tuka pan-ituttuddu.
45 Ey emin ida etan Jews ni neikuyug nan Peter ey ida kametnga, tep
emin ida etan nenawat ni Ispirituh Apu Dios ey beken idan Jews.
46 Inamta da e makulug ni wada law Ispirituh Apu Dios ni hi-gada
tep dingngel da e daka daydayawa hi Apu Dios niya kabaelan da law ni
mengihheppit ni hin-appil ni ehel ni eleg da amta.
Et kan Peter idan edum tuy
47 "Ang-ang yu kedi, beken idan Jews, nem dinwat da hu Ispirituh Apu
Dios henin hi-gatsu. Kaw mabalin ni e-legen hu pebenyagan da?"
48 Et ehelen Peter ni hi-gada e pebenyag ida ma-lat peang-ang da
nengabulutan dan Jesus. Negibbuh ni nebenyagan ida et ehelen dan
manha-ad nidman di Peter, anin pigan aggew ni ebuh.

11

Ya inhel Peter ni gaputun nekiemungan tu niya nekikannan tuddan Gentiles

1 Dingngel idan apostles di Jerusalem et yadda kamengullug di bebley
di Judea humman ni nengabulutan idan Gentiles ni ehel Apu Dios
meippanggep nan Jesus Christo.
2 Nem yan neibangngadan Peter di Jerusalem ey kapihhuladdan edum
tun Jews ni kamengullug. *
3 Et kandan hi-gatuy "Kele ka nekiammuammung niya kele ka nekikan
idan eleg makugit ni tuu?"
4 Et ehelen tun hi-gadan emin hu neipahding.

* **11:2 11:2** Yadda Jews, kanday hedin kamengullug hu hakey ni tuu nan Jesus, man mahapul ni pekuggit ma-lat pangipeang-angan tun tuka pengullugi.

5 Kantuy “Hakey ni aggew ni wada-ak di Joppa, ey nakka mandasal etan
di atep ey wada impeang-ang Apu Dios ni hi-gak ni nebuyun alid kad-an
kun wangal e neiketan hu epat ni dugu tu.
6 Wadan emin etan di wangal hu nambakbaklang ni animal ni kaman-
ayyam di muyung niyad bebley. Wadadda epat heli tu, yadda kamambin-
ulluh niyadda kamansinayyab.
7 Entanni ey wada dingngel kun immehel e kantuy ‘Peter, inah ka et
mampili kan pinhed mun palsien ni ihhidam.’
8 Nem kankuy ‘Eleg e Apu, tep endin hekey nak kinan ni kamepi-yew.’
9 Ey kan mewan etan ni immehel di kabunyan ey ‘Entan tu ibilang ni
beken ni malinih hu impambalin Apu Dios ni malinih.’
10 Inpitlu tun inhel humman et han maguyud lad kabunyan humman ni
wangal.
11 Yan nunman ey dimmateng ida etan di baley ni nakka panha-adi etan
tellun tuun nalpullid Cesarea ni intu-dak dan an mengewwit ni hi-gak.
12 Ey kan ni Ispirituh Apu Dios ni hi-gak ey eggak mandinwan mekillaw
ni hi-gada, anin ni beken idan Jews. Et lumaw kamid baley Cornelius di
Cesarea e nekilaw idan hi-gak hu enem ni edum tayun kamengullug.
13 Yan dintengan mid baley tu ey ine-ehhel tun hi-gami hu inang-ang tun
anghel e kantu kunun hi-gatuy ‘Mulli paeyag hi Simon Peter di Joppa
14 et ituttuddu tu hu elaw ni kehellakniban ma-lat emin kayu, anin idan
kamekiha-ad ni hi-gam eyad baley yu ey mehellakniban kayun emin.’
15 Et lumawwak diman et ilepuk ni mantuttuddu ey immali hu Ispirituh
Apu Dios ni hi-gada, heni daman hi-gatsun Jews lan nunman.
16 Ey ninemnem ku eman inhel lan Apu Jesus ni kantuy ‘Nambenyagan
John ida tuun danum, nem hedin hi-gayu ey mebenyagan kayullin Ispirituh
Apu Dios.’
17 Et hedin hanniman e winedan Apu Dios hu Ispirituh tun hi-gadan
beken ni Jews, heni dama lan nanwadaan tun Ispirituh tun hi-gatsun Jews
ni nengulugan tayun Apu Jesus, et kaw hipa-ak ni an mengikka-leg ni
pinhed tun pehding?”
18 Dingngel da humman ni inhel Peter ey insiked da law ni memihhul
ni hi-gatu et daydayawen da hi Apu Dios. Kanday “Hedin tep hanniman,
indawat tep daman Apu Dios hu wayah idan Gentiles ni mantuttuyyun
liwat da ma-lat dammutun meidwatan idan biyag ni endi pappeg.”

Na-duman ida kamengullug nan Jesus di Antioch

19 Yan eman ni nemateyan dan Stephen hu laputun nanhelheltapan idan
kamengullug nan Jesus di Jerusalem et maiwehit ida e namsik idad edum
ni bebley. Limmaw ida edum di Phoenicia, yad Cyprus, et yad Antioch et
ituttuddu da hu meippanggep nan Jesus idan Jews ni ebuh.
20 Nem wadadda kamengullug ni iCyprus niya iCyrene ni limmaw di
Antioch et pan-ituttuddudaddan Gentiles hu meippanggep nan Apu Jesus.
21 Binaddangan idan Apu Dios et dakel ida Gentiles ni nantuttuyyun liwat
da et mangulug idan Jesus.
22 Dingngel idan kamengullug di Jerusalem e dakel law hu Gentiles ni
kamengullug di Antioch, et itu-dak da hi Barnabas diman.
23 Limmaw diman hi Barnabas ey kaman-am-amleng tep em nunman e
et-eteng hu baddang Apu Dios ni hi-gada. Et tugunen tudda e mahapul
ni ihhammad da daka pengullug nan Apu Jesus niya ituluy dan mengu-
unnud ni hi-gatu.

24 Hi Barnabas ey kayyaggud ni tuu, nehammad tuka pengullug nan Apu
Jesus niya et-eteng baddang ni Ispirituh Apu Dios ni hi-gatu. Et humman
hu, dakel ida nei-dum ni kamengullug nan Jesus.
25 Entanni ey limmaw hi Barnabas ni an menang-ang nan hi Saul di
Tarsus.
26 Dinteng tudman et ikuyug tu et mambangngad idad Antioch. Et
manha-ad idadman ni hantoon et tuttudduan da dakel ni kamengu-unnud
nan Jesus. Yadman Antioch hu laputun neingadnan idan kamengullug nan
Jesus ni Christiano.
27 Yan nunman ni nanha-adan dadman ey wadadda hu immalin prophets
ni nalpud Jerusalem.
28 Hi Agabus e hakey idan nunman ni prophets ey immehneng et pa-hel
ni Ispirituh Apu Dios et kantuy wadalli nemahhig ni bisil di kebebbebley
di puyek. Huyyan inebig tu ey immamnu eman ni nanpatulan Kelaudius.
29-30 Dingngel idan kamengullug diman humman ni inebig Agabus
ey wada hakkeyey immidwat idan kumpulmih ni ibbaddang daddan
kamengullug di Judea. Impaela dad Barnabas nan Saul et da la idwat idan
kamengipappangnguluddan kamengullug diman.

12

Ya nengipehelheltapan Herod e patul idan kamengullug nan Jesus

1 Yan nunman hu nengipehelheltapan Herod e patul idan edum ni
kamengullug nan Jesus.
2 Ya hakey ni impahding tu, ey impaputul tu ulun James e agin John.
3 Inamta tu e pinpinhed idan edum ni Jews humman ni tuka pehpehding
et padpap tu dama hi Peter et pakelabut tu. Impahding tu huyya eman ni
Piyestah ni Sinapay ni eleg mekamdugan ni yeast.
4 Hampuluddan enem hu sindalun guwalyan Peter e han-e-pat hu
kamanhulluhullul ni mangguwalya. Kanemnemneman Herod e peukkat
tulli hi Peter hedin megibbuh hu Piyestah ni Passover, et bistigalen tud
hinanggaddan tuu et han tu papetey.
5 Nem yan neikelabutan Peter ey kaiddasadasaliddan kamengullug nan
Jesus ma-lat ippaptek Apu Dios.

Ya nengibukyatan ni anghel nan Peter

6 Yan nunman ni hileng e yan kewa-waan tu hu kan Herod ni kebistigalan
Peter, ey binangkiling da hu ngamay tu niya heli tu, et paugip dad
nambattanan ni dewwan guwalya. Ey wadadda edum ni sindalun
guwalyad habyen ni kallabbuttan.
7 Endi maptek ey nabnangan hu bawang etan ni kallabbuttan ey wada
anghel Apu Dios ni immehneng di kad-an tu. Inwedwed tu hi Peter et
bangunen tu. Kantuy “Imay, papuut mu et uminah ka!” Imminah hi Peter
ey na-kal ida bangkiling di ngamay tu niyad heli tu.
8 Ey kan etan ni anghel ey “Pambalwasi ka niya pampatut ka.” Et u-
unnuden Peter. Ey kan mewan etan ni anghel ey “Alam etan mahde ni
balwasim et maiunud kan hi-gak.”
9 Et makilaw hi Peter etan ni anghel et umhep idad kallabbuttan. Nem
kantu ngu nem i-innep tun ebuh.
10 Linabhan da etan nemangulun guwalya et ya etan neikadwa et
dumteng ida etan di habyen ni gumek ey nealay neibeghul et maukat idad
keltad. Ida kamenglaw ey endi maptek ey attu kaw la etan anghel.

11 Impepuhdanan Peter ey kantuy "Tam beken ni i-innep, makulug ni
immali hu anghel Apu Dios ni nemaddang ni hi-gak et meihwang ngak di
pinhed di Herod et yadda Jews ni pehding ni hi-gak."
12 Nangnanglaw la et ipa-yuh tud baley di Maria e hi inan John e kandan
hi Mark ey dakel ida neamung ni tuu e ida kamandasal.
13 Sinugtug Peter hu habyen et lumaw etan bega-en da e hi Rodah ni an
mengibbeghul.
14 Inimmatunan tu ehel Peter ey hamban tuka ibeghul ey nambesik ni
gayetu et kantuddan neamung ey "Immen hi Peter di dallin!"
15 Nem kan idan neamung ey "Itek mu, nemalad!" Nem tuka pepippilit
e makulug et kan ida law ni tuu ey "Humman hu anghel Apu Dios ni
kamemabbaddang ni hi-gatu."
16 Ey hedin hi Peter, tagan tu tugtug et da ibeghul. Inang-ang da ey hi-
gatu tu-wangu ey natngadda.
17 Impaineng tudda et e-ehhelen tu hu impahding Apu Dios ni nen-
gibukyat ni hi-gatu. Kantun hi-gaday "Ehel yullin James niyadda edum
tayun kamengullug nan Jesus huyyan neipahding." Inhel tu humman et
lumaw lad lawwan tu.
18 Yan newa-waan tu ey wada hakkey idan sindalu ey ida kametemma
hedin hipa neipahding et attukaw hi Peter.
19 Immandal Herod e da panhemmaken, nem eleg da hanhamak. Et
bistigalen tudda etan sindalun nangguwalya et papetey tudda.
Negibbuh huyya et hi-yanen Herod hu Judea et lumaw di Cesarea et
manha-ad nidman.

Ya neteyyan Herod

20 Hi Herod ey anggebe-hel tudda tuud Tyre et yad Sidon. Et lumaw
idan an mekihhummangan ni hi-gatu ma-lat ma-kal bunget tun hi-gada,
tep kamelpud bebley Herod hu kennen da. Limmaw ida ey wada hi Blastus
e eta-gey saad tud kapan-ap-apuin Herod. Et ehelen dan hi-gatu e pinhed
dan mekihhummangan nan Herod.
21 Yan nagtud ni aggew ni panhuhummanganan da ey imbalwasin Herod
hu balwasin patul et an yumudung di yuddungngan tu et umhel idan tuu.
22 Ey ida kamantetekkuk e kanday "Beken ni tuu eya kamanheppit, nem
hakey idan dios."
23 Ey pinhakkeyey impandegeh ni anghel Apu Dios hi Herod tep inebulut
tu humman ni nenaydayaw idan tuun hi-gatu e eleg tu dayawen hi Apu
Dios. Ya degeh tu ey nebigihan hu annel tu et matey.
24 Entanni ey neihinap hu ehel Apu Dios di kebebbebley ey ida
kamangkedakkel hu kamengullug nan Jesus.
25 Ginibbuh di Barnabas nan Paul hu ngunu dad Jerusalem et mam-
bangngad idad Antioch e ingkuyug da hi John e kandan hi Mark.

13

Ya nepilian di Barnabas nan Paul ni an mantuttuddud kebebbebley

1 Yadda kamengullug di Antioch ey wadaddan hi-gada hu prophets
niyadda kamantuttuddu henin Barnabas, hi Simeon e andeket ni tuu, hi
Lucius di Cyrene, hi Manaen e ine-etteng eman lan aman Herod, et hi Paul.
2 Yan eman ni pinhakkey ni daka penaydayawin Apu Dios e nantepel
ida, ey kan ni Ispirituh Apu Dios ni hi-gaday "Pili yud Barnabas nan Paul
ni mengingngunnun pinhed kun pengunnun hi-gada."

3 Et yan negibbuhan ni nandasalan da niya nantepelan da, ey indasalan
dad Barnabas nan Saul e inta-pew dan emin hu ngamay dan hi-gada et
han da itu-dak idan an mantuttuddu.

Ya linawwan di Barnabas nan Paul di Cyprus

4 Hanniman hu nengitu-dakan ni Ispirituh Apu Dios di Saul nan
Barnabas. Et lumaw idad Selusia et han ida mambangkan limmaw di
Cyprus.
5 Ingkuyug da hi John Mark ni memabbaddang ni hi-gada. Dimmateng
idad Salamis di Cyprus et ilepu dadman ni mantuttuddun ehel Apu Dios
idad simbaan ni Jews.
6 Impeng da kebebbebley di Cyprus ni da nantuttudduan et lektattuy
dimmateng idad Papos e gilig ni bebley diman. Yadman nenammuan dan
Bar-Jesus e magician. Kantuy hi-gatu hu prophet Apu Dios, nem itek tu
kaya.
7 Humman ni tuu ey gayyum etan ni nelaing ni gobernor diman ni bebley
e hi Sergius Palus. Impaeyag Sergius Palus di Barnabas nan Paul, tep
pinhed tun dedngelen hu ehel Apu Dios.
8 Nem kapihhulan Bar-Jesus (e kandan hi Elimas di ehel ni Greek) hu
kaituttuddud Paul nan Barnabas, tep eleg tu pinhed ni kullugen Sergius
Palus hu daka ituttuddun meippanggep nan Jesus.
9 Nem hi Saul e Paul hu hakey ni ngadan tu ey impetuled ni Ispirituh
Apu Dios et makihanggan Elimas.
10 Et kantuy "U-ungnga dakan dimonyoh! Muka kehhingan emin hu
kayyaggud ey maheul ka. Muka kehhinga makulug ni kameituttuddun
meippanggep nan Apu Dios et muka pambalin ni lawah.
11 Yan nunya ey kastiguen dakan Apu Dios et makulap kan nekemtang."
Pinhakkeyey eleg um-ang-ang tu-wangu hu matan Elimas et kaum-ayaayag
ni memden ni hi-gatu.
12 Yan nenang-angan etan ni gobernor nunman ni neipahding ey
nengulug. Hakey pay ey kametngan inedal tun intuttuddud Paul ni
meippanggep nan Jesus Christo.

Ya nantuttudduan di Paul di Antioch

13 Entanni ey hini-yan di Paul et yadda etan edum tu hu bebley di Papos
et ida mambangka et lumaw idad Pelga di Pampilya. Yadman hu neni-
yanan John Mark ni hi-gada et mambangngad di Jerusalem.
14 Limmaw damad Paul di Antioch di Pisidia. Nedatngan hu Sabaduh et
lumaw idad simbaan idan Jews et makiemung idan mandeyyaw nan Apu
Dios.
15 Negibbuh ni nebidbid hu Tugun Moses et ya intudek idan prophets ey
yadda etan ap-apud simbaan ey kan dad Paul nan Barnabas ey "Agi midda,
hedin wada pinhed yun ittugun ni hi-gamin neamung ey kayyaggud tu hu
ehel yu."
16 Imminah hi Paul et paineng tudda et kantuy "Hi-gayuddan edum kun
helag Israel, niyadda beken ni helag Israel ni kamenaydayaw nan Apu Dios,
dengel yu eya e-helen kun hi-gayu.
17 Hi Apu Dios e Dios tayun helag Israel ey pinili tudda aammed tayun
nunman ni pantu-u tu et yan eman ni wadaddad Egypt ey impedakkel
tudda. Nelabah hu pigan toon ey impangulu tudda et hi-yanen da Egypt
gapuh ni et-eteng ni kabaelan tu.
18 Et an-anusan tuddan na-pat ni toon di eleg mebebleyi.

19 Impeapput tun hi-gada hu nampambebley di pitun bebley di Kanaan
et idwat tun hi-gadan pambebleyan da.
20 Huyyadda neipahding ni umlaw ni epat ni gatut et neliman toon.
Negibbuh humman et pilien Apu Dios ida ap-apu daddan nanhuluhulul
ni mengippaptek ni hi-gada ingganah eman ni wada hi Samuel e prophet.
21 Entanni ey nambagaddan mampatul ni hi-gada et putuken Apu Dios hi
Saul e u-ungngan Kish e helag Benjamin, et hi-gatu nampatul idan aammed
tayun na-pat ni toon.
22 Ingkal Apu Dios hi Saul et ihullul tu hi David e u-ungngan Jesse, et yan
nunman nanghelan Apu Dios ni kantuy 'Hi David hu pinutuk ku tep tuka
u-unnudan emin hu elaw ku.'
23 Impakulug Apu Dios e yalli hakey ni helag David hu menellaknib idan
helag Israel. Et peamnu tun nengipealian tun Jesus.
24 Nem eleg ni ilepun Jesus Christo ni mantuttuddu ey wada hi John ni
nengituttudduddan helag Israel e mahapul ni mantuttuyyuddan liwat da
et han ida pebenyag.
25 Yan eman ni kamangkegibbuh hu impangunun Apu Dios nan John ey
kan tuddan tuu ey 'Bekennak etan ni impakulug Apu Dios ni menellaknib
ni tuu, nem wadalli um-alin meihhullul ni hi-gak. Hi-gatu ey neta-ta-gey ni
peteg hu saad tu nem hi-gak et eggak pay anhan meibbillang ni mambalin
ni bega-en tu.'
26 Intuluy Paul e kantuy "Hi-gayuddan edum kun helag Abraham niya
hi-gayuddan Gentiles ni kamenaydayaw nan Apu Dios, ey hi-gatsun emin
hu nengipeamtaan Apu Dios ni elaw ni kehellakniban.
27 Yadda tuud Jerusalem et yadda ap-apu da ey eleg da amta e humman
ni Jesus hu pinutuk Apu Dios ni menellaknib ni tuu niya eleg da awatan
e meippanggep ni hi-gatu hu intudetudek ida eman lan prophets ni
daka bennidbidad simbaan ni kesabasabaduh. Et papetey da hi Jesus et
umamnudda hu binenidbid da.
28 Endi gaputun pemetteyan dan Jesus tep endi daka hemmakan bahul
tu, nem kapya tun pinhed dan pepettey nan Pilate.
29 Negibbuh ni impahding dan emin hu neitudek ni meippanggep ni
ketteyyan tu ey ingkal dad neipetakan tud krus et da ikulung,
30 nem sineguan Apu Dios.
31 Et mampaenang-ang idan nekikkillaw ni hi-gatu eman ni linawwan
dad Jerusalem ni nalpuan tud Galilee. Et yan nunya ey hi-gada hu
kamengituttudduddan tuud Israel ni meippanggep nan Jesus.
32-33 Et mukun immali kamidyan nunya ey ma-lat peamta min hi-gayu
huyyan kayyaggud ni inhel Apu Dios. Huyya eman impakulug tudda
lan aammed tayu et deh e immamnun nunyan hi-gatsun helag da. Tep
makulug ni sinagwan tu hi Jesus ni neteyyan tu. Huyya neitudek di Psalms
ni meippanggep ni hi-gatu e kantuy
'U-ungnga dakan hi-gak. E-helen kun nunya e hi-gak hi Amam.' *
34 Ey ya kakulugan tun eleg iebulut Apu Dios ni mebwel annel Jesus di
kulung tep sinagwan tu, ey neitudek e kantuy
'Peamnuk daman emin ni hi-gam hu impakulug ku lan eman ni ammed
mu e hi David.' †
35 Neitudek pay di libluh ni Psalms e kantuy
'Eleg mebwel annel etan ni nakappinhed ku, tep tegguan kun ketteyyan
tu.' ‡

* **13:32-33 13:32-33** Ang-ang yu Psalm 2:7, Hebrews 1:5 et ya 5:5. † **13:34 13:34** Ang-ang yu Isaiah 55:3. ‡ **13:35 13:35** Ang-ang yu Psalm 16:10.

36 Beken ni hi David hu pinhed tun e-helen. Tep hedin hi David
ey ginibbuh tun emin hu pinhed Apu Dios ni pehding tu et matey et
maikulung di gungat idan aammed tu et mabwel hu annel tu.
37 Nem eleg mabwel hu annel Jesus tep sinagwan Apu Dios.
38 Et humman hu, hi-gayun kaegiegi, pinhed min amtaen yu e ya
neteyyan Jesus et ya netagwan tu hu gaputun pessinsahan Apu Dios hu
liwat tayu.
39 Ey gapuh nan Jesus ey emin hu mengullug ey mepessinsahan hu liwat
tu et mambalin ni kayyaggud di kapenang-ang Apu Dios. Huyya hu eleg
han-ipahding ni pengu-unnudan ni Tugun Moses.
40 Helipat-i yu ma-lat eleg maipahding ni hi-gayu hu inhel ida lan eman
ni prophets e kanday
41 'Hi-gayun tuka pihhula ehel Apu Dios, metnga kayullin pehding ku, nem
eleg yu kulluga anin ni wada mengippeamtan hi-gayu. Et humman
hu, mettey kayulli et meidawwi kayun hi-gak.' "
42 Negibbuh ni intuttuddud Paul nan Barnabas ida huyyad simbaan
ey immalidda etan Jews et ehelen da e pinhed dan mambangngad idan
mantuttuddu mewan ni hakey alin Sabaduh.
43 Nebukal idad neamungan da ey dakel ida Jews niyadda beken ni Jews
ni kamengu-unnud ni elaw ni Jews ni neiunud di Paul nan Barnabas et
tugunen dadda e eleg da issikked ni mengu-unnud nan Apu Dios, niya
pannananeng dan mengiddinnel ni binabbal tu.
44 Nedatngan mewan hu Sabaduh ey neamung idan emin hu tuud man
ni an mengngel ni ituttuddu dan ehel Apu Dios.
45 Nem inang-ang idan ap-apuddan Jews ni eleg mengullug hu dakel
ni tuun neamung ey peteg ameh dan Paul. Daka pippihula niya daka
kakkahinga hu tuka ituttuddu.
46 Nem endi takut di Paul nan Barnabas ni nantuttuddu. Kanday
"Ya kakulugan tu ey hi-gayun edum middan Jews hu memengngulun
pengippeamtaan min meippanggep ni ehel Apu Dios, nem gapu tep eleg
yu ebbuluta tep kahing kayu ey humman keang-angan tu e eleg yu pinhed
ni wadalli biyag yun endi pappeg tu. Et humman hu, yadda ew ngu hu
Gentiles hu mi pengituttudduan
47 tep wada la dedan intugun Apu Dios ni hi-gamin kantuy 'Pinutuk
dakeyun heni dilag ni an mengippeamtaddan Gentiles di kebebbebley di
puyek ni meippanggep ni kehellakniban.' " §
48 Dingngel idan Gentiles huyya ey ida kaman-am-amleng et daydayawen
da hi Apu Dios tep kinulug da ehel tu. Emin ida etan pinilin Apu Dios ni
menewwat ni biyag ni endi pappeg tu ey nengulug ida.
49 Et huyyan ehel Apu Dios ey nan-amtad kebebbebley diman.
50 Nem entanni ey sinuttullun idan edum ni Jews ni kahing ni elaw Jesus
etan edum ni ap-apudman niyadda edum ni bibi-in Gentiles ni eta-gey saad
dan kamenaydayaw nan Apu Dios et pampalpaligat dad Paul nan Barnabas
et pea-allaw daddadman ni bebley.
51 Et pampukpuken di Paul nan Barnabas hu dep-ul di patut da et
lumaw idad Iconium. Humman ni nemukpukan dan dep-ul di patut da
hu pengippeang-ang dan nanliwat ida etan bimmebley.
52 Nem yadda ngu kamengullug di Antioch ey ida ni-ngangu kaman-am-
amleng niya et-eteng baddang ni Ispirituh Apu Dios ni hi-gada.

§ **13:47 13:47** Ya dewwan et-eteng ni bendisyon idan nehelakniban ey ya kakepessinsahin liwat et ya kapenewwatin biyag ni endi pappeg tu.

14

Ya linawwan di Paul di Iconium

1 Yan linawan di Paul nan Barnabas di Iconium ey ida nantuttuddud
simbaan ni Jews ey dakel ida nengulug ni Jews niyadda Gentiles tep
kayyaggud hu nenuttuddu da.
2 Nem yadda etan Jews ni eleg mengullug ey sinuttullun dadda Gentiles
e kanday lawah ida hu kamengullug nan Jesus.
3 Nem nanha-ad di Paul nan Barnabas diman ni nebayag e eleg ida
tumekut ni nengituttuddun meippanggep ni et-eteng ni baddang Apu Jesus.
Indawtan idan Apu Dios ni kabaelan dan mengippahding idan miracles
ma-lat peang-ang da kakulugan tu e nalpun Apu Dios hu daka ituttuddu.
4 Nem negadwadda tuud Iconium. Yadda edum ey kinulug da hu kae-
e-hela ida etan ni Jews ni hi-gada. Nem yadda edum ey kinulug da
intuttuddud Paul nan Barnabas.
5 Entanni ey ninemnem idan edum ni Gentiles et yadda Jews niyadda
ap-apu dan tengbaen di Paul nan Barnabas.
6-7 Nem indaddatteng idan tuu humman ni ninemnem dan pehding et
ebuhe bumsik idad Listera et yad Derbe di Liconia et yaddad nanlinikweh
ni bebley diman. Et ituluy dan mantuttuddu meippanggep nan Jesus.

Ya linawwan di Paul di Listera niyad Derbe

8 Yan kaweda dad Listera ey wada etan lakin kaumyuyudung tep
nedahuy dedan ni neiungngaan tu et eleg tun hekey patnaan ni dimmalan.
9 Kamantuttuddu hi Paul ey kamandeddengngel humman ni nedahuy.
In-ang-ang Paul ni hi-gatu ey inamta tu e tuka kullugan me-kal degeh tu
10 Et eleten Paul ni inhel e kantuy "Ehneng ka!" Pinhakkeyey immehneng
et dumlan.
11 Inang-ang idan neamung humman ni impahding Paul ey ida kamam-
pantetekkuk e kanday "Huyyaddan immali ey dios ni nangkapyan tuu!"
Hedin di Paul nan Barnabas, ey eleg da awatan humman ni daka itettetkuk,
tep eleg da amta hapit da.
12 Ingngadnan da hi Barnabas ni hi Zeus e hakey ni dios da ey hedin hi
Paul, kanday hi-gatu hi Hermes tep hi-gatu kaumhapihapit.
13 Ya baley nan Zeus ey wadad a-allaw ni bebley. Ya etan padin Zeus ey
nan-i-li tu babakka et yadda edum ni i-appit da etan di eheb, tep pinhed
dan i-appitan di Paul nan Barnabas.
14 Nem dingngel di Paul nan Barnabas humman ni da ippahding ey bini-
ki da balwasi dan pengippeang-angan da e eleg da pinhed humman et
papuut dan limmaw di kad-an idan tuu et kandan hi-gaday
15 "Ayyakaw kayu. Kele hipa huyyan yu ippahding? Hi-gami ey tuu kami
henin hi-gayu. Immali kamin mengituttuddun meippanggep nan Jesus
Christo ma-lat isiked yudda huyyan yuka pehpehding ni endi silbitu et
hi Apu Dios e wadan ingganah hu daydayawen yu. Tep hi-gatu nanletun
puyek, ya kabunyan, ya baybay niya emin ni wadadman.
16 Yan eman ni nebayag ey in-abulut Apu Dios ni pehding yun Gentiles
hu pinhed yu,
17 nem indawtan dakeyun pengi-immatunan yu e wada hu makulug
ni Dios, tep tuka iddawat hu panyaggudan yu. Tuka peelli udan, tuka
pelemmeh hu intanem yu, dakeyu kaiddawsin kennen yu niya dakeyu
kapeamleng."
18 Anin ni inhel di Paul nan Barnabas ida huyya et neligatan idan
nengika-leg ni pan-appitan idan tuun hi-gada.

19 Entanni ey wadadda immalin eleg mengullug ni Jews ni nalpud
Antioch et tuttullunen dadda edum ni tuu et pantengbaen da hi Paul et
pan-iguyud dad a-allaw ni bebley tep kanda na-mu ngu nem netey.
20 Nem entannit neamung ida etan kamengullug di kad-an tu ey
bimmangun et mambangngad di bebley. Newa-wan nunman et lumaw
idan Barnabas di Derbe.

Ya nambangngadan di Paul di Antioch

21 Nantuttuddu idad man ni meippanggep nan Jesus ey dakel ida
nengulug. Et mambangngad idad Listera, yad Iconium et yad Antioch di
Pisidia
22 Sinuttudduan dadda kamengullug ma-lat maihammad hu daka pengul-
lug. Ey sinugun dadda e pannenneng da daka pengullug. Kanday "Kapya
tun manliggat itsu dedan tep mahapul ni pelebbah tayu hu dakel ni ligat
et han itsu maila-kam di nan-ap-apuan Apu Dios."
23 Pinutuk di Paul nan Barnabas hu mengipappangnguluddan edum
dan kamengullug di kesimsimbaan diman. Ey nanteteppel idan nengi-
dasadasalan dan hi-gada ma-lat baddangan idan Apu Jesus e daka
pandinneli.
24 Negibbuh humman et manglaw di Paul nan Barnabas di Pampilya e
indalan dad Pisidia.
25 Et mantuttudduddad Pelga ni meippanggep nan Jesus et han ida
mandayyud Attalia.
26 Nanlugan idad bapor diman et mambangngad idad Antioch di
Syria, tep ginibbuh da impangunun Apu Dios ni hi-gada. Yadman hu
nengidasalan ida lan edum dan kamengullug eman ni nengilepuan dan
nunman ni ngunu da ma-lat ipaptek idan Apu Dios.
27 Yan nambangngadan dad Antioch ey inemung dadda kamengullug
diman et e-ehhelen dan emin hu nemenaddangan Apu Dios ni hi-gada et
ya nengipeamtaan tuddan Gentiles e dammutu daman mehellakniban ida
hedin mengulug idan Jesus.
28 Et makiha-ad di Paul nan Barnabas idan kamengullug diman ni pigan
bulan.

15

Ya neamungan idan ap-apuddan kamengullug nan Jesus di Jerusalem

1 Yan nunman ni wadad Paul nan Barnabas di Antioch di Syria ey
wadadda immalin Jews ni nalpud Judea et ituttuddu daddan Gentiles ni
kamengullug Jesus e mahapul ni pekuggit et han abulutan Apu Dios ida,
tep humman kunu hu kan Moses di Tugun tu.
2 Huyya hu himmulun ni nekihubegan di Paul nan Barnabas ni hi-gada.
Entanni ey kanday mahapul ni umlaw di Paul nan Barnabas et yadda edum
ni kamengullug di Jerusalem et da ihuhhummangan idaddan apostles
et yadda kamengipappangnguluddan kamengullug hu meippanggep ni
nunman ni daka panhahallai.
3 Yan linawwan dadman Jerusalem, ey indalan dad Phoenicia et yad
Samaria et e-ehhelen daddan kamengullug diman hu nengulugan idan
Gentiles ey immamleng idan emin ni nangngel ni nunman.
4 Dimmateng idad Jerusalem ey kamanggagayadda hu kamengullug di-
man anin idan apostles niyadda kamengipappangnguluddan kamengullug.
Ine-ehhel daddan kamengullug diman hu nemenaddangan Apu Dios ni hi-
gadan nantuttudduan da.

5 Nem wadadda etan Pharisee ni kamengullug law nan Jesus ni
immehneng et kanday “Mahapul ni pekuggit ida Gentiles ni nengulug niya
mahapul ni u-unnuden da Tugun Moses.”
6 Neamung ida apostles niyadda kamengipappangnguluddan kamengul-
lug et ihuhummangan da humman.
7 Nebayag ni himmenummangan ida ey pinhakkeyey immehneng hi
Peter et kantuy “Kaegiegi, inamta yu e hi-gak hu pinutuk Apu Dios nunman
ni hi-gatsun an mengituttudduddan Gentiles ni meippanggep nan Jesus
ma-lat amtaen da et kullugen da hu et-eteng ni impeminhed Apu Dios ni
hi-gatsun tuu.
8 Hi Apu Dios e nengamtan wadad nemnem ni tuu ey impeang-ang tu hu
nengabulutan tun hi-gadan nengidwatan tun Ispirituh tun hi-gada, henin
nengidwatan tun hi-gatsu.
9 Endi an nengituppugan Apu Dios ni kakinayyaggud tu, tep anin ni hi-
gada et tuka panyaggud nemnem da hedin ida kamengullug ni hi-gatu.
10 Et humman hu, kele yu pepillit ni u-unnuden idan Gentiles ni
kamengullug hu Tugun Moses? Tam anin ni hi-gatsu et yadda aammed
tayun Jews et eleg dan hekey han-u-unnud ida humman ni Tugun.
11 Ya kakulugan tu ey hi-gatsun Jews ni kamengullug ey tayu kakulluga
e mehellakniban itsu gapuh ni binabbal niya hemek Apu Jesus ni hi-gatsu
henin nunman damaddan beken ni Jews.”
12 Humman hu inhel Peter ey immeneeneng ida et deddengngelen da hu
ine-ehhel di Paul nan Barnabas ni nemenaddangan Apu Dios ni hi-gada
et ipahding da dakel ni miracles niyadda pengi-immatunan ni et-eteng ni
kabaelan tun linawwan dad bebley idan Gentiles.
13 Negibbuh humman ey himmapit dama hi James. Kantuy “Kaegiegi,
dengel yu eya pinhed kun e-helen ni hi-gayu.
14 Inhel Simon Peter ni hi-gatsu hu meippanggep ni laputun nengipeang-
angan Apu Dios ni kaguh tuddan Gentiles ni nemilian tun edum ni hi-gadan
mambalin ni tuu tu.
15 Huyya inamnuan eman inhel Apu Dios ni impeamta tuddan prophets
et itudek da. Kantuy
16 ‘Hehmeken kuddalli mewan hu helag David et daydayawen da-ak ali
mewan ni hi-gada heni lan eman ni ketaggun David.
17 Et yallin nunman ey heppulen da-ak alin edum ni tutu-ud puyek tep
pinilik ida daman pantu-uk.’
18 Huyya la hu impeamta dedan Apu Dios eman ni nebayag.”
19 Kan pay James ey “Nakka nemnemnema e beken ni tayudda panliligat
hu Gentiles ni nengulug nan Apu Dios.
20 Nem ya kumaddan pehding tayu ey mantuddek itsun hi-gada et
tugunen tayudda e eleg da kenna hu detag ni in-appit daddan beken ni
makulug ni dios, ya kuheyaw, ya detag ni animal ni daka pansinillud niya
ma-lat eleg da iulig hu beken dan ahwa.
21 Tep huyyaddan intudek Moses ni Tugun ey neitenuttuddud kakeem-
muemmungiddan Jews ni Sabaduh, neipalpu eman lan nebayag ingganah
nunya.”

Ya nantudkan daddan Gentiles ni nengulug nan Jesus

22 Et manhuhummangan ida apostles, yadda kamengipappangngulud-
dan kamengullug et yadda edum ni kamengullug, et pilien dadda dewwan
kamengipappangngulun mekillaw di Paul nan Barnabas di Antioch. Yadda
nepili ey hi Judas e Barsabas hu hakey ni ngadan tu, et hi Silas.

23 Hi-gada hu nengilaw ni nunman ni kinapya dan tudek.

Ya etan neitudek ey kantuy "Hi-gayuddan agi min Gentiles di Antioch, yad Syria, et yad Cilicia, huyyan tudek ey nalpun hi-gamiddan apostles niyadda kamengipappangnguluddan kamengullug di Jerusalem.
24 Dingngel mi e wadadda nalpudyan immalidtan ni nantuttuddun hin-appil ni u-unnuden yu. Eleg mi itu-dak ida huttan ni immalin mantuttuddu
25-26 et mukun neamung kamin kamengullug di deya et pilien midda hu meki-lid Paul nan Barnabas ni mengidteng eyan intudek mi. Huyyaddan agi tayu e di Paul nan Barnabas ey impeladdan da biyag dan nengituttud-duan dan meippanggep nan Apu tayu e hi Jesus Christo.
27 Hi Silas et hi Judas eya ittu-dak min menghel ni hi-gayun eyan neitudek.
28 Impenemnem ni Ispirituh Apu Dios ni hi-gami e eleg mi e-dumi eya ittugun min hi-gayu ma-lat eleg ma-duman hu ligat yu.
29 Yan ebuh hu pinhed min u-unnuden yu ey entan tu ekan hu detag ni neiappit di beken ni makulug ni dios, ya kuheyaw, niya nansinillud ni animal, niya entan tu iulig hu beken yu ahwa. Panyaggudan yu hedin u-unnuden yudda huyya. Hi-gamiddan apostles et yadda kamengipappangn-guluddan kamengullug hu nengitudek ni nunya. Huyyan ebuh hu pinhed min e-helen ni hi-gayu."

30 Et lumaw di Paul, hi Barnabas, hi Judas et hi Silas di Antioch, et amungen dadda emin hu kamengullug nan Jesus et idwat da etan tudek.
31 Binidbid da ey ida kaman-am-amleng, tep kayyaggud humman ni intugun da.
32 Hi Judas et hi Silas ey kabaelan da daman mantuttuddu et dakel hu intuttuddudaddan kamengullug diman ma-lat maihammad hu daka pengullug.
33-34 Nanha-ad idadman ni pigan aggew et yan eman ni peni-yanan da law idan kamengullug diman ey kandan hi-gaday "Kayyaggud la pandellanan yu ey meihwang kayud hipan lawah." Et mambangngad idad Jerusalem. *
35 Hi Paul et hi Barnabas ey nanha-ad ida ni damadman Antioch et mambabaddang idaddan iAntioch ni nengituttuddun meippanggep nan Apu tayu e hi Jesus Christo.

Ya nanhi-yanan di Paul nan Barnabas

36 Hakey ni aggew ey kan Paul nan hi Barnabas ey "Umlaw itan an menang-ang idan emin ni nengulug di kebebbebley di nantuttudduan tan meippanggep nan Apu Jesus et pengamtaan ta hedin nanengtun ida kamengullug."
37 Inebulut Barnabas, nem pinhed tun ikkuyug da hi John e Mark hu hakey ni ngadan tu,
38 nem eleg ni hekey pinhed Paul, tep eleg ituluy John Mark ni bimmaddang ni hi-gada ingganah ni negibbuh hu ngunu da, nem nealay hini-yan tudda eman ni wadaddad Pampilya.
39 Ebuh humman ey nanhubeg ida, et humman himmulun ni nanhi-yanan da. Et ikuyug Barnabas hi John Mark et mambangkadda et lumaw idad Cyprus.

---

* **15:33-34 15:33** Yadda edum ni neitudek di Greek ni libluh ni Acts ey wada verse 34 et huyya kantu: Nem hi Silas ey ninemnem tun eleg mambangngad et manha-ad diman.

40 Hi Paul, ey hi Silas dama impangkadwa tu. Neamung ida kamengullug
diman Antioch et mandasal idan Apu Dios ma-lat ipaptek tud Paul nan
Silas.
41 Indalan dad Syria et yad Cilicia et tuttudduan dadda kamengullug
diman ma-lat maihammad hu daka pengullug.

16

Ya nekilawwan Timothy di Paul nan Silas

1 Limmaw di Paul nan Silas di Derbe et han ida lumaw di Listera ey
wada etan kamengullug diman e hi Timothy ngadan tu. Hi inetu ey Jew e
kamengullug dama, nem hi ametu ey Greek.
2 Katettebaladdan kamengullug di Listera et yad Iconium hi Timothy.
3 Pinhed Paul ni ikkuyug ni an mantuttuddu et pakugit tu, tep
inamtaddan Jews diman e eleg makugit tep Greek hi ametu.
4 Emin di kebebbebley ni linawwan da ey intuttuddu dadda etan maha-
pul ni u-unnuden dan tugun e humman ida etan inhuhummangan idan
apostles niyadda kamengipappangnguluddan kamengullug di Jerusalem.
5 Kamangkeihhammad hu kapengullug idan nengulug ey ida kamangke-
dumin kewa-wa-wa hu kamengullug.

Ya ini-innep nan Paul di Troas

6 Indalan di Paul di bebley di Paligya et yad Galatia tep kaikka-leg ni
Ispirituh Apu Dios hu da pantuttudduan idad bebley di Asia.
7 Dimmateng idad gilig ni bebley di Misia et pinhed da et ni umlaw di
Bitinia, nem kaikka-leg mewan ni Ispirituh Apu Dios
8 et idlan da law di Misia et mandayyuddad Troas.
9 Yan nunman ni hileng, ey nan-i-innep hi Paul e wada etan tuun nalpud
Macedonia e kantun hi-gatuy "Ali kayu anhan di Macedonia et dakemi
baddangan."
10 Gapuh nunman ni i-innep Paul ey nandaddan kami et lumaw kamid
Macedonia, tep inamta min pinhed Apu Dios ni kami mantuttuddudman
ni meippanggep ni impahding Jesus Christo ni panyaggudan ni tuu.

Ya nengabulutan Lydia e hi Jesus hu Apu tu

11 Nanlugan kamid bapor et lumaw kamid Samotesia. Newa-wa et
lumaw kamid Neapolis.
12 Et han kami lumaw di Philippi e et-eteng ni bebley di Macedonia et
manha-ad kamidman ni pigan aggew. Humman ni bebley ey sinekup ni
Rome.
13 Nedatngan hu Sabaduh et lumaw kamid ba-hil etan ni bebley di gilig
ni wangwang, tep mika nemnemnema e wada daka keemmungidman ni
pandaydayawan dan Apu Dios. Nekiemung kamiddan bii et ituttuddu min
hi-gada hu meippanggep nan Jesus Christo.
14 Wada etan hakey ni bii e hi Lydia di Tiatira e kamanggettang ni
nenginan luput. Hi Lydia ey Gentile, nem kamei-e-eddum idan Jews ni
mandaydayaw nan Apu Dios. Hi-gatu ey kamei-ellig ni binnangan Apu
Dios hu nemnem tu et kulugen tu hu intuttuddun Paul ni meippanggep
nan Jesus.
15 Et pebenyag hi Lydia et yadda wadad baley da. Kan Lydia ni hi-gamiy
"Hedin dakemi kaibbilang ni kamengullug law nan Jesus, pakilaw kayud
baley mi et anin yadman panha-adan tayu." Et makilaw kami et makiha-ad
kamidman.

Ya neikelabutan di Paul nan Silas

16 Hakey ni aggew e immela kamin an mandeyyaw nan Apu Dios ey
dinammu dakemi etan ni biin bega-en ni wada kameihhuklung ni hi-gatun
dimonyoh. Yadda etan kan bega-en ni hi-gatu ey dakel hu daka emmungan
pihhuh ni kaibbayad idan tutu-un kamampedibban hi-gatu, tep kabaelan
tun e-helen hu hipan meippahding alin hakey ni aggew etan ni tuu.
17 Neiunud ni hi-gamid Paul ey tuka itettetkuk e kantuy "Huyyaddan tuu
ey intu-dak idan Apu Dios e Keta-ta-geyyan. Daka ituttuddu hu elaw ni
kehellakniban yu."
18 Humman hu kaittekutekuk nunman ni bega-en ni biin kewa-wa-wa
ey impeinglay nan Paul et kantu etan ni neihhuklung ey "Hi-gam ni
dimonyoh, ey gapuh ni et-eteng ni kabaelan Jesus Christo, ey ka-kal ka
eyad bii." Ey pinhakkeyey na-kal humman ni dimonyoh.
19 Yan nengamtaan idan kan bega-en nunman ni bii, e endi law
pengellaan dan dakel ni pihhuh ey impadpap dad Paul nan Silas et ilaw
daddad mulkaduh di kad-an ni ap-apud man ni bebley.
20 Inlaw daddad kad-an ni ap-apu et kanday "Huyyaddan Jews ey daka
ipappangngulu hu guluh eyad bebley tayu.
21 Daka ituttuddu hu hin-appil ni elaw ey eleg mabalin ni ebbuluten tayu
winu tayu u-unnuden tep neibilang itsun tuud Rome."
22 Ey emin ida etan neamung diman ey kanday "Em nunman." Impa-kal
idan ap-apu hu balwasid Paul nan Silas et pampabeig dadda.
23 Negibbuh ni nambaig dadda et ikelabut dadda et ehelen daddan
guwalya e pakagguwalyaan dadda.
24 Ya etan ap-apud kalebut ey tu impukung di Paul nan Silas di
neigawwan kuwaltuh di kalebut et hipitan da hu helidan mebel-at ni
keyew.
25 Yan gawan hileng ey nandasal di Paul nan Silas ey nan-a-appeh idan
penaydayaw dan Apu Dios ey kadeddengeladdan edum ni neikelabut.
26 Pinhakkeyey nanyegyeg ni na-let ey nealay neibeghul emin hu lekbin
kalebut. Ey nangka-kal hu neihipit di heliddan neikelabut niyadda
bangkiling da.
27 Bimmangun etan ap-apud kalebut ey inang-ang tu e neibeghul ni emin
hu habyen et uknuten tu ispadah tu et mampettey et, tep kantu na-mu ngu
nem bimmesik ida neikelabut.
28 Nem simmekuk hi Paul e kantuy "Entan pampatey mu. Iyyadya kamin
emin ni neikelabut."
29 Nampaelan dilag etan ap-apud kalebut et humgep di bawang ni
kalebut e kamanggegeygey ni takut tu et mandukkun di hinanggad Paul
nan Silas.
30 Et pa-hep tudda ey kantun hi-gaday "Hipa pehding ku ma-lat
mahelaknibannak?"
31 Kanday "Pangulug kan Apu Jesus et mehelakniban ka, anin idan
pamilyah mu et yadda kamanha-ad di baley yu hedin mengullug ida
dama."
32 Et ituttuddud Paul hi-gatu et yadda pamilyah tu anin idan kamekihha-
ad di baley tu meippanggep nan Apu Jesus.
33 Yan nunman ni hileng ey inulahan nunman ni ap-apun kalebut
hu liput di Paul nan Silas et pebenyag idan hanpamilyah anin idan
kamekihha-ad di baley da tep kinulug da hi Jesus.
34 Impahgep tuddad baley da et pangan tudda. Ey ida kaman-am-amleng
ni emin tep kinulug da hi Apu Dios.

35 Newa-wa ey nenu-dak ida ap-apun iRome ni pulit di kad-an etan ni
ap-apun kalebut et kandan hi-gatuy “Ibukyat mudda kunu etan dewwan
laki.”
36 Et kan nunman ni ap-apun kalebut nan Paul ey “Kan idan ap-apu mi
ey ibbukyat dakeyu. Dammutun anin lakkayuy.”
37 Nem kan Paul ida etan ni pulit ni immali ey “Eleg mabalin ni
nealay kami limmaw. Kele dakemi nambaig di hinanggan dakel ni tuu
et ikelabut dakemi ey eleg kami mebistigal et pengamtaan hedin makulug
ni nambahul kami. Hi-gami ey Jews kami, nem neibilang kami daman
tuud Rome, et mukun inamta mi e lawah humman ni impahding dan hi-
gami. Et pinhed da law ni eleg man-amta keibbukyatan mi. Mahapul ni
um-alidda etan ap-apu et hi-gada mengibbukyat ni hi-gami et keang-angan
tu e lawah humman ni impahding da.”
38 Indaddatteng idan pulit huyyan inhel Paul ey simmakut ida etan ap-
apun nengamtaan da e tuuddad Rome di Paul nan Silas.
39 Immalidda etan ap-apud kad-an di Paul nan Silas et hudhuden dan
emin hu impahpahding da et ibukyat dadda et kanday “Heballi ey hi-yan
yu huyyan bebley.”
40 Yan nalpuan dad kalebut ey limmaw ida nid baley Lydia et man-
dadammu idaddan edum dan kamengullug diman et tugunen daddan
pannenneng da hu daka pengullug. Et han da hi-yana humman ni bebley.

17

Ya linawwan di Paul di Thessalonica

1 Indalan di Paul nan Silas di Ampipolis et yad Apolonia ni linawwan
dad Thessalonica e wada simbaan idan Jews diman.
2 Kaumlaw diman hi Paul ni mandeyyaw nan Apu Dios hedin Sabaduh,
tep humman imminghan tuka pehding. Et hi-gatu nantuttuddun tellun
Sabaduh ni meippanggep ni neitudek ni ehel Apu Dios.
3 Intuttuddu tu hu keibbellinan etan ni neitudek e mahapul ni panlele-
hhanan Christo et matey, nem metegguan. Kan Paul ey “Huyyan hi Jesus
e nakka peennamtan hi-gayu ey hi-gatu hi Christo.”
4 Wadadda edum ni nengulug et mei-dum idad Paul nan Silas. Nei-dum
ida dama dakel ni Greek ni kamenaydayaw nan Apu Dios, anin idan edum
ni bibi-in Greek ni eta-gey saad da tep nengulug ida.
5 Nem nemahhig hu ameh idan Jews et ida umeyag ni mangkanghay et
ida mengapkapyan guluh di diman ni bebley. Hinggep da baley Jason e
nekiha-adan di Paul nan Silas ma-lat depapen dadda,
6 nem endid Paul diman. Neala law et hi Jason et yadda etan edum ni
kamengullug hu nan-inuhnuh da et ilaw daddad kad-an idan ap-apudman
ni bebley e daka pan-itkuk e kanday “Immalidda law eyad bebley tayu
etan ida tuun kaumbabahbah ni nemnem ni tuud kebebbebley
7 et aygan idan Jason di baley da. Emin ida ey daka kehhinga hu olden
nan Cesar tep kanday wada hu keta-ta-geyyan ni ap-apu e hi Jesus kunu
ngadan tu.”
8 Dingngel idan ap-apu et yadda tuu humman ni inhel da ey kamemunnu-
munnu nemnem da.
9 Hedin hi Jason et yadda edum tu, ey minultaddan ap-apu et han dadda
ibukyat.

Ya linawwan di Paul di Berea

10 Kaikkakaguh idan kamengullug diman di Paul nan Silas et itu-dak
daddad Berea ni hileng. Dimmateng idadman et ipa-yuh dan limmaw di
simbaan idan Jews.
11 Kayyaggud hu nemnem idan Jews diman nem yadda Jews di Thes-
salonica tep pinpinhed dan mandeddengngel ni kaituttuddud Paul nan
Silas. Ey daka bidbidan kewa-wa-wa etan neitudek ni ehel Apu Dios ma-lat
amtaen da hedin makulug hu daka ituttuddu.
12 Dakel ida nengulug diman, anin idan bibi-in Greek ni eta-gey saad da
niyadda dakel ni lalakki.
13 Nem dingngel idan edum ni Jews di Thessalonika e kaituttuddud Paul
hu ehel Apu Dios di Berea ey limmaw ida mewan et ida mengapkapyan
guluh diman.
14 Et papuut idan kamengullug et pabsik da hi Paul e kinadwaan dan
nampalaw di gilig di baybay. Nem hedin hi Silas nan Timothy ey nanha-ad
idad Berea.
15 Inlaw idan kamengullug hi Paul di Athens et yan pambangngadan da
ey impaad tun hi-gada e mei-unnud di Silas nan Timothy di Athens.

Ya nantuttudduan Paul di Athens

16 Yan nunman ni wada hi Paul di Athens ni tu kapenehheggedid Silas
nan Timothy ey lawah tuka pannemnem tep dakel hu kinapyaddan tuud
man Athens ni nambakbaklang ni dios ni daka daydayawa.
17 Kewa-wa-wa ni limmaw hi Paul di simbaan idan Jews ni mantuttuddun
hi-gada niyadda Gentiles ni kamandaydayaw nan Apu Dios ey kameki-
enung-ungbal ni hi-gada et yadda tutu-ud mulkaduh.
18 Wadadda damadman etan ida nangkelaing ni tuun nengadal ni elaw
Epikulus et ya Stoic e nekienung-ungbal idan Paul. Yadda edum ni hi-
gada ey kanday “Hipa kae-e-hela eyan tuu e nalgenalgem hu tuka heppita.”
Kan idan edum ey “Meippanggep na-mun dios ni edum ni bebley hu tuka
ituttuddu.” Huyya kan da tep kaituttuddun Paul hu meippanggep nan
Jesus et ya netagwan tu.
19 Ingkuyug idan tuu hi Paul et ilaw daddan etan ni kan dan Areopagus
et kandan hi-gatuy “Ehel mu pangngun hi-gami meippanggep eyan baluh
ni muka ituttuddu.
20 Hin-appil ni peteg huttan ni muka ituttuddu, et humman hu pinhed
min amtaen hu keibbellinan tudda huttan.”
21 Yadda tuudman Athens, anin idan etan ni nekibebley ey pinpinhed
dan an mandeddengngel niya meki-enung-ungbal meippanggep ni hipan
hin-appil ni kamee-ehhel.
22 Et umehneng hi Paul et kantuddan neamung ey “Hi-gayun tuud
Athens, nakka ang-ang-anga ey nemahhig hu yuka penaydayaw idan dios
yu.
23 Tep nak nandalladallan et ang-ang-angen kudda dakel ni kinapya yun
yuka daydayawa ey inang-ang ku neitudek etan di hakey ni yuka pan-apisi
e kantuy ‘Huyya pan-appitan etan ni dios ni eleg meamta.’ Huyyan Dios
ni yuka daydayawan eleg yu amta hu peamtak ni hi-gayun nunya.
24 Humman ni Dios hu nengapya eyan puyek et yadda hipan wadadya.
Hi-gatu ap-apun emin ni wadad puyek et yad kabunyan. Huyyan Dios ey
eleg manha-ad di kakapyaan tuun pambelleyan tu.
25 Ey eleg tu mahapul hu hipan kapehding winu kaiddawat ni tuu tep
endi mahapul tu. Hi-gatu anhan law hu kamengidwat ni biyag, ya yayyah
niya emin ni mahapul idan tuu.

26 Hi-gatu nanletun nemangulun tuun nahlagan ni emin ni tuud puyek.
Simpeng tu biyag ni tuud puyek niya attu panha-adan da.
27 Huyya impahding Apu Dios ma-lat wada inna-nun tutu-un mannem-
men niya mengamtan hi-gatu, tep ya kakulugan tu ey eleg meidawwin
hi-gatsu.
28 Makulug numan etan kanday 'Hi Apu Dios hu kamengidwat ni biyag
tayu, yadda wadan hi-gatsu, niya hi-gatu gaputun wada itsudya.' Anin
eman lan hakey ni edum yun nangkelaing ni mantuddek ey wada intudek
tun kantuy 'Emin itsu ey u-ungnga daitsun Apu Dios.'
29 Et hedin hanniman e u-ungnga daitsun Apu Dios, eleg tayu nemnem-
nema e hi-gatu ey heniddan yuka kekapyaan dios yun balituk, gumek,
keyew winu batu.
30 Hi Apu Dios ey eleg tu kastiguen ida tuun nunman ni eleg da pengam-
taan ni hi-gatu, nem yan nunya law ey pinhed tun mantuttuyyuddan emin
hu tuun liwat da niya issiked dan menaydayaw idan beken ni makulug ni
dios et hi-gatu law hu daydayawen da.
31 Tep gintud tu aggew ni panhuwetan tun emin ni tuud puyek niya
limpiyuh hu tuka panhuwet. Ya kei-ang-angan tu e makulug huyya ey
sineguan tu hi Jesus ni neteyyan tu et hi-gatu putuken tun manhuwet ni
emin ni tuu."
32 Dingngel da humman ni inhel Paul meippanggep ni kaketegguin netey
ey anggengi-ngiddan edum. Nem wadadda dama edum ni kanday "Pinhed
min mandedngel ali mewan ni pidwatun pantuttudduam ni meippanggep
ni nuntan."
33 Entanni et hi-yanen Paul ida etan neamung.
34 Nem wadadda edum ni nengabulut ni intuttuddun Paul et mangulug
ida. Ya hakey ni nengulug ey hi Dionisio e hakey ni konsihal et ya etan
hakey daman bii e hi Damaris et wadadda pay edum da.

18

Ya linawwan di Paul di Corinth

1 Entanni et hi-yanen Paul hu Athens et lumaw di Corinth.
2 Dinteng tuddad man hu han-ahwan Jew e di Aquila nan Priscila e
iPontus ida. Akelappu dan han-ahwad Rome di Italy, tep in-olden ni ap-
apudman e hi Kelaudius e emin ida Jews ey mahapul ni hi-yanen da hu
Rome.
3 Nekiha-ad hi Paul di baley da tep henin ngunu tu hu ngunu dan daka
pambiyagi e ida kamengapyan tuldah ni daka iggatang.
4 Kesabasabaduh ey kaumlaw hi Paul di simbaan idan Jews ni an
mantuttudduddan Jews et yadda Gentiles, tep pinhed tun mengullug idan
Jesus Christo.
5 Yan dintengan di Silas nan Timothy ni nalpuan dad Macedonia ey
insiked Paul ni mekingngunnun tulda, tep ingkahhakey tu law hu ngunu
tun mantuttudduddan Jews ni meippanggep nan Jesus e hi-gatu hi Christo
ni pinutuk Apu Dios ni mengippaptek ni tuu.
6 Nem kakakkahingaddan Jews diman hu tuka ituttuddu ey daka ba-
iba-inga. Et yagyagan tu balwasi tun dep-ul ni pengippeang-angan tun
neliwtan ida. Kantuy "Ngenamung kayu tep ngu hedin eleg kayulli
mehellaknibi, tep kahing kayu et hi-gayu ngu kan bahul, bekennak.
Meippalpun nunya ey umlawwak di kad-an idan Gentiles et hi-gada nak
tuttudduan."

7 Immehep hi Paul etan di simbaan et lumaw di baley Titius Justus e
beken ni Jew, nem tu dama kadaydayawa hi Apu Dios. Neitakdul etan di
simbaan idan Jews hu baley tu.
8 Entanni ey hi Crispus e ap-apud simbaan idan Jews et ya pamilyah tu,
anin idan kamanha-ad di baley tu ey nengulug idan emin nan hi Jesus
Christo. Ey dakel ida tuud man Corinth ni nangngel ni intuttuddun Paul et
mangulug ida dama et pebenyag ida.
9 Hakey ni hileng ey nampeang-ang hi Apu Jesus nan hi Paul di i-innep
tu ey kantuy "Entan takut mu! Ey entan tu isiked ni mantuttuddu.
10 Tep wada-ak ni ingganah ni mengippaptek ni hi-gam et endi lawah ni
mekapkapyan hi-gam ey tep dakel ida tuuk ni pinilik di deya."
11 Et manha-ad diman hi Paul ni hantoon et kagedwah et ituttuddu tu
hu meippanggep nan Jesus Christo.
12 Nem yan eman ni hi Gallio hu gobernor di Achaia ey nanhuhumman-
gan ida dakel ni Jews et da depapen hi Paul et ilaw dad kad-an tu ma-lat
mebistigal.
13 Kanday "Huyyan tuu ey tuka ituttudduddan tutu-u hu neihlan elaw
ni pandeyyaw nan Apu Dios e eleg meiunnud di kapandeyyaw ni kamei-
ebbulut di linteg."
14 Um-ehel et hi Paul, nem immehel hi Gallio et kantuy "Hi-gayuddan
Jews, dengel yu eya e-helen kun hi-gayu. Hedin yad gubilnu hu
nambahulan tu winu wada neihlaan tud elaw ni linteg ni gubilnu, hi-gak
hu ngenamung ni mengippennuh.
15 Nem hedin hanniman e ya elaw yun Jews hu kanyun nambahulan tu,
ey ngenamung kayun mengippennuh."
16 Et pampa-hep tuddad dallin ni upisinah tu.
17 Neala ey hi Sostenes e ap-apud simbaan hu nengipenuyuan da et
depapen da et pambakdungan dad hinanggan upisinah ni huwet, nem
kapakdag nan Gallio eneeneng.

Ya nambangngadan di Paul di Antioch

18 Nekiha-ad nidman hi Paul ni pigan aggew et han manlugan di bapor
ni umlaw di Syria e ingkuyug tud Aquila nan hi Priscila. Indalan di Paul di
Cenchrea et mampemukmuk, tep humman pengi-immatunan ni wada hu
insapatah tun Apu Dios ni pehding tu et han ida lumaw lad lawwan da.
19 Dimmateng idad Ephesus et hi-yanen tudman di Aquila nan Priscila.
Nem limmaw nid simbaan hi Paul et an makiung-ungbal idan Jews.
20 Pinhed idan tutu-un manha-ad nidman hi Paul, nem eleg tu pinhed.
21 Kantun hi-gaday "Mambangngaddak ali mewan hedin pinhed Apu
Dios." Et ebuhe manlugan di bapor et manglaw di Cesarea.
22 Dimmateng di Cesarea et lumaw di Jerusalem ni an menang-ang idan
kamengullug diman et lumaw mewan di Antioch.
23 Nanha-ad mewan diman ni pigan aggew et han lumaw di kebebbebley
di Galatia et yad Paligya et tugunen tudda kamengullug e ihhammad da
hu daka pengullug.

Ya linawwan Apollos di Corinth di Greece

24 Wada etan Jew e hi Apollos e iAlexandria di Egypt ni immalid Ephesus.
Nelaing ni mantuttuddu niya dakel amta tun neitudek ni ehel Apu Dios.
25 Ey inamta tu pay hu intuttuddun John e kamemenyag la meippanggep
nan Apu Jesus. Ma-nut mahlun mantuttuddun meippanggep idan nunyan

inamta tu, nem ebuh hu intuttuddun John ni inamta tu et ya meippanggep
ni benyag.
26 Dingngel di Priscila nan Aquila e endi takut Apollos ni mantuttuddud
simbaan idan Jews et ikuyug da et tuttudduan dan edum ni meippanggep
nan Jesus.
27 Entanni ey pinhed Apollos ni umlaw di Greece et baddangan idan
kamengullug diman Ephesus et pamengulu da tudek daddan kamengullug
diman ma-lat apngaen dan dettengan tudman. Et yan dintengan tu ey
et-eteng baddang tuddan kamengullug diman gapuh ni hemek Apu Dios.
28 Inapput tudda hu Jews diman ni nekihenummangan tud hinanggan
dakel ni tuu. Impeang-ang tun hi-gada etan ida nangkeitudek ni ehel
Apu Dios ni mengippeamta e hi Jesus hu pinutuk Apu Dios ni Christo ni
menellaknib ni tuu.

19

Ya linawwan Paul di Ephesus

1 Yan wada hi Apollos di Corinth ey limmaw dama hi Paul di Ephesus
e indalan tuddad duntug. Dimmateng diman ey wadadda dinammu tun
kamengullug nan Jesus
2 et kantun hi-gaday “Kaw dinwat yu hu Ispirituh Apu Dios eman ni
nengulugan yu?” Kanday “Endi, tam eleg mi ngu amta huttan ni Ispirituh
Apu Dios.”
3 Et kan Paul ey “Inna-nu tep ni nebenyagan yu?” Kanday “Ya
impemenyag John.”
4 Kan Paul ni hi-gaday “Ya nampebenyagan idan tuu lan John ey humman
pengippeang-angan dan neminhed dan mantuttuyyun liwat da. Nem neka-
ittugun tu e mahapul ni kullugen tayu etan um-alin meihhullul ni hi-gatu
e humman hi Jesus.”
5 Dingngel da huyyan inhel Paul et mampebenyag idad ngadan Jesus, tep
kinulug dan emin hu neituttuddun meippanggep ni hi-gatu.
6 Inta-pew Paul hu ngamay tud ulu da ey dinwat da hu Ispirituh Apu
Dios ey daka pan-i-e-hel di nambakbaklang ni ehel hu daka pan-ehelan
impeamtan Apu Dios ni hi-gada.
7 Ya bilang dan emin ey hampulu et dewwa.
8 Kesabasabaduh ni tellun bulan ey limmaw hi Paul di simbaan idan
Jews ni an nantuttuddu. Eleg tumekut ni nekiung-ungbal idan tuun
meippanggep ni nan-ap-apuan Apu Dios.
9 Nem wadadda etan manghay ni eleg mengullug et daka pihhula
kapengullug meippanggep nan Apu Jesus di hinanggan dakel ni tuu, et
ikuyug Paul ida etan edum tun kamengullug et hi-yanen da humman ni
simbaan idan Jews, et lumaw idad et-eteng ni baley ni kapantuttudduin
Tiranus.
10 Nantuttuddu law diman hi Paul ni dewwan toon et man-amtaddan
tuud Asia, e Jews niyadda beken ni Jews, hu meippanggep nan Apu Jesus.

Yadda etan pitun lakin u-ungngan Skeba

11 Hi Paul ey dakel hu miracles ni impahding tu tep ya et-eteng ni
kabaelan Apu Dios.
12 Et anin ni panyuk niya balwasin neitumuk ni hi-gatu et hedin da
impakepaddan kamandedgeh, man kame-kal hu degeh da niya kame-kal
ida dimonyoh ni neihuklung ni hi-gada.

13-14 Wadadda etan lalakkin Jews ni kaumlaw di kebebbebley ni mengkal
ni kameihhuklung. Humman idan Jews ey u-ungnga idan etan ni
ap-apuddan padin Jews e hi Skeba. Entanni ey impatna da daman
ngeddanen hu ngadan Jesus ni mengkal ni neihuklung e kanday "Hi Jesus
e kaituttuddun Paul hu mengkal ni hi-gam."
15 Nem hinumang etan ni neihuklung ey kantuy "Inamtak hi Jesus niya
inamtak hi Paul, nem hipa kayu?"
16 Pinhakkeyey dimpap etan ni nehuklungan ni dimonyoh ida et apputen
tudda. Nangkaway tudda et mamsik ida e nangkeliputan ida ey nabladan
ida.
17 Humman ni nekapkapya ey dingngel idan Jews et yadda beken ni Jews
di Ephesus, et tumekut ida ey nema-ma law ni daka idaydayaw ni peteg hi
Apu Jesus.
18 Dakel law idan etan ni nengulug nan Jesus hu kameki-emmung idan
edum dan kamengullug et ehlen dad kedaklan hu lawah ni elaw ni inu-
unnud dan nunman.
19 Wadadda dakel ni magicians ni nampengi-lin libluh dan nan-adalan
dan magic et giheben dad hinanggan dakel ni tuu. Ya balol idan nunman
ey umlaw ni neliman libun palatah.
20 Et hummahumman ey kamangkedakkel ida kamengullug niya ka-
mangkeihhammad hu daka pengullug nan Apu Jesus.

Ya nangguguluhan idan tuud Ephesus

21 Negibbuh ida humman ni nekapkapya ey ninemnem Paul ni umlaw
di Macedonia et yad Greece et han lumaw di Jerusalem. Et kantud
nemnem tuy "Hedin negibbuh ni limmawwak di Jerusalem ey mahapul
ni umlawwak di Rome."
22 Et pamengulu tuddad Macedonia di Timothy nan Erastus e kaumbab-
baddang ni hi-gatu et manha-ad nid Asia.
23 Nem yan nunman ey wadaddad Ephesus hu kamengapkapyan guluh,
tep umhulun hu kameituttuddun meippanggep nan Apu Jesus.
24 Wada etan ma-dih e hi Demetrio ngadan tu e hi-gatu kamengapyan
gumek ni babballey ni tuttu-un dios e hi Artemis. Dakel ni pihhuh hu
daka panggettangiddan nunyan daka kennapyaa niya dakel ida tuun tuka
pangngunnu.
25 Inemung Demetrio ida et yadda etan edum ni henin nunman hu
ngunu da, et kantun hi-gaday "Hi-gayuddan edum ku, inamta tayun emin
e huyyan ngunu tayu hu tayu kapengellain dakel ni pihhuh.
26 Et humman hu, neamung itsun nunya tep dingngel yu ey inang-ang
yu e wada etan hakey ni tuun hi Paul ngadan tun kamengituttuddan tuu
e beken kunun makulug hu dios ni kinenapyan tuun dios da. Dakel ida
nengulug ni hi-gatudya Ephesus et yaddad kebebbebley di Asia.
27 Huyyalli umhulun ni keissikkedan nunyan ngunu tayu, tep eleg dalli
law gettanga eya tayu kakennapyaa. Et hakey pay ey lektattuy endilli law
bilang nan Artemis e tayu kapekaddeyyawan dios di kebebbebley di Asia et
yad edum ni bebley. Ey me-way ali law hu tempol ni tayu kapenaydayawin
hi-gatu."
28 Dingngel da humman ey nemahhig bunget da et daka pan-itkuk
e kanday "Hi Artemis hu keta-ta-geyyan ni dios ni tayu kadaydayawad
Ephesus."
29 Entanni ey neihinap di Ephesus humman ni guluh et dadda depapen
di Geyus nan Alistalkus et pan-inuhnuh dadda etan di kakeemmungiddan

tuun daka pan-ay-ayami. Humman idan dewwan tuun iMacedonia hu
kadwan Paul ni immalidman Ephesus.
30 Pinhed Paul ni umlaw diman et an umhel, nem kaikka-leg idan etan
ni kamengullug.
31 Anin ida etan ni gagayyum tun aap-apudman et wada intu-dak dan an
menghel nan Paul et eleg lumaw diman.
32 Nambakbaklang hu kaitettetkuk idan etan ni tuun neamung, tep dakel
ni hi-gada hu eleg mengamtan kamekapkapyadman. Eleg da amta hedin
hipa gaputun da neamungan.
33 Yadda edum ni Jews ey impeehneng da hi Alexander ni um-ehel ida
etan ni neamung ma-lat ehlen tu hu kamekapkapya. Et paineng tudda etan
tuu ma-lat wada inna-nu tun um-ehel,
34 nem yan nengimmatunan da e Jew ey katkuk ida mewan e kanday
"Ebuh hi Diana ni keta-ta-geyyan ni kadaydayawan tuud Ephesus!" Et
humman intekutekuk dan dewwan olas.
35 Entanni ey immali law etan hakey ni ap-apudman Ephesus et paineng
tudda tuu et kantuy "Hi-gatsun katuutuud Ephesus, inamtan emin ni tuu e
hi-gatsu hu kamengipappaptek ni tempol Artemis, tep ya eyad bebley tayu
hu na-gahan etan ni batun nalpud kabunyan ni tayu kadaydayawa.
36 Endi hakey ni kamengehhing ni nunya, et humman hu isiked yu law
ni umtekutekuk niya entan panmallamallan mengippahding ni linggeman.
37 Yadda eya tuun in-ali yudya ey endi bahul da, tep endi da sinekew di
tempol Artemis ey eleg da pihhula hu tayu kadaydayawa.
38 Hedin wada diklamuh nan Demetrio et yadda edum tun meippanggep
ni bahul idan eyan tuu, ey ilaw daddad kapandiklamuhi et yadman da
kebistigalan. Neibeghul hu upisinah ni huwet et dammutun dedngelen
dan nunya hu diklamuh yu.
39 Hedin wada edum ni pinhed yun ibbaga, dammutun ippanuh idan
kamengippennuh ni diklamuh.
40 Tep entanni ey penghel day itsu kaumhuhulun ni pandedeppapan
idan tuu tep ya huyyan kamekapkapya. Nakka umkakaguh tep entanni
ey mekastigu itsu tep endi gaputun tayu nengipahdingan ni henin nunya."
41 Negibbuh humman ni inhel tu et pan-itu-dak tudda neamung et
umenamut ida.

20

Ya linawwan Paul di Macedonia

1 Entanni ey impaeyag Paul ida kamengullug et tugunen tudda ma-lat
tumuled ida et han lumaw di Macedonia.
2 Emin la bebley ni dillan tu ey sinugutugun tudda kamengullug e
ihhammad da daka pengullug. Entanni ey dimmateng di Greece
3 et manha-ad diman ni tellun bulan. Umlaw et di Syria, nem dingngel
tu e pinhed idan Jews ni petteyen diman et eleg matuluy ni limmaw et
mambangngad lad Macedonia.
4 Nekilaw ni hi-gatu hi Sopater di Berea, e u-ungngan Pirhus, di Alistalkus
nan Secundus di Thessalonica, hi Geyus di Derbe, hi Timothy, et di Taykikus
nan Terupimus di Asia.
5 Nemappangnguluddan limmaw, nem hingged dakemid Paul di Troas,
6 tep nanha-ad kami nid Philippi ingganah ni negibbuh etan Piyestah ni
Sinapay ni eleg mekamdugan ni yeast. Nelabah hu liman aggew et han
kami mandadammudman Troas et manha-ad kamidman ni hanlingguan.

7 Yan nemangulun aggew di hanlingguan * ey neamung kamin mengn-
gan ni penginemnemneman ni neteyyan Jesus. Intultuluy Paul ni
nantuttuddu ingganah ni gawan hileng tep inamta tun mewa-wa et umlaw.
8 Dakel dilag etan di meikkatlun gladuh ni baley ni neamungan mi.
9 Wada etan kamenikken ni lakin hi Utikus ngadan tun yimmudung di
habhabyen nunman ni baley. Entanni ey kaumtenu-tu-mel et lektattuy
neuyeng et ma-gah lad dallin e ya man-anhan di meikkatlun gladuh hu
na-gahan tu. Da ang-angen ey netey.
10 Immehep hi Paul et tu hakukuten et kantuy "Entan kakkaguh yu.
Mategu!"
11 Et humgep mewan hi Paul et mangan kami. Intuluy Paul ni
nantuttuddu ingganah newa-waan tu et han kami lumaw.
12 In-anemut idan edum tu hi Utikus ey ida kaman-am-amleng, tep
mategu.

Ya linawwan Paul di Miletus

13 Nanlugan kamid bapor et memappangngulu kami lan limmaw di Assos
et hegeden mi hi Paul diman, tep kantuy mandellan ni umlaw.
14 Dinteng dakemid man et makilugan ni hi-gamid bapor et lumaw kamid
Mitilene.
15 Newa-wa et umgah kami et lumaw kamid demang tud Kius et mandeya
kamidman. Newa-wa et lumaw kamid Samos et mandeya kamidman ni
hanlabbi et mewa-wa et dumteng kamid Miletus.
16 Eleg mi idlan di Ephesus, tep eleg pinhed Paul ni metaktak lad Asia,
tep kaum-abtun umdateng di Jerusalem et han madeteng hu Piyestah ni
Pentecost.

Ya nenugunan Paul idan ap-apuddan kamengullug di Ephesus

17 Dimmateng kamid Miletus et menu-dak hi Paul ni an mengeyyag idan
ap-apun kamengullug di Ephesus.
18 Immalidda et kantun hi-gaday "Hi-gayun agik ida, wadan inamta yu
hu biyag kun nekihahha-adan kun hi-gayu neipalpu eman ni dintengan
kud Asia ingganah nunya.
19 Impebabah kun peteg annel kun nengituttudduan kun meippanggep
nan Jesus, ey hin-addum ni nakka umlewa. Insipesipel ku hu ligat kun
impahpahding idan Jews ni hi-gak.
20 Inamta yu et intuttudduk ni emin hu makulug ni mengippehammad
ni yuka pengullug di kedaklan ni tuu, anin di baballey yu.
21 Nan-ingngeh hu intuttudduk idan Jews et yadda Gentiles, e mahapul
ni u-unnuden da hi Apu Dios et mantuttuyyuddan liwat da et hi Apu tayun
hi Jesus hu kullugen da.
22 Et yan nunya ey mahapul ni u-unnuden ku hu pinhed ni Ispirituh Apu
Dios e mahapul ni umlawwak di Jerusalem, anin ni eggak amta hedin hipa
pehding dan hi-gak diman.
23 Nem ya impeamta dedan ni Ispirituh nan Apu Dios e anin ni attun
bebley lawwan ku et wada panligligatan ku niya wada keikkellabutan ku.
24 Nem hedin kantu et petteyen da-ak, anin nemet gibbuhen ku ngunuk
ni impangunun Apu Jesus, e humman hu an mantuttuddun meippangep
ni impahding tun panyaggudan ni tuu tep ya et-eteng ni binabbal Apu Dios
niya impeminhed tun hi-gatsun tuu.

---

* **20:7 20:7** Ya kan ni edum ni neitudek ey "Neamung kamin mahmahdem ni Sabaduh." Ya elaw idan Jews ni daka pengibbillang ni han-aggew ey daka illapun nelinugan ni aggew.

25 Inamtak et emin kayun sinuttudduan kun meippanggep ni nan-ap-
apuan Apu Dios ey eleg yuwak ali law ang-anga.
26 Nem anin yaggud intuduk ni emin ni hi-gayu et deh e e-helen kun
hi-gayu e endilli ngu bahul ku hedin wadalli eleg mehellaknibin hi-gayu,
27 tep intuttudduk ni emin hu pinhed Apu Dios ni amtaen yu.
28 Hi-gayu hu pinutuk ni Ispirituh Apu Dios ni mengippaptek idan
kamengullug Jesus, et humman hu helipat-i yu annel yu ey baddangi
yuddan emin hu edum tayun kamengullug ma-lat ihammad da daka
pengullug, tep hi-gatsu gaputun an neteyyan Jesus e U-ungngan Apu Dios.
29 Tep inamtak et hedin hi-yanen dakeyu ey wadaddalli um-alin mene-ul
ni hi-gayun mantuttuddun neihalla.
30 Anin hi-gayu et wadaddalli edum yun man-ittek et hehwien dalli eya
kameituttuddun makulug ni meippanggep nan Jesus ma-lat wada mengu-
unnud ni hi-gada.
31 Et humman hu, helipat-i yu et eleg kayu maheul. Nemnem yu e yan
eyan tellun toon ni nekihahha-adan kun hi-gayu ey sinuttudduan dakeyun
kewa-wa-wa niya kahilehileng. Ey hin-addum ni nakka umnangih tep ya
kaguh kun hi-gayu.
32 Et yan nunya ey iddinel dakeyu law nan Apu Dios et hi-gatu
mengipaptek ni hi-gayu ey e-helen kun hi-gayu e idinel yu hu ehel tun
umbaddang ni hi-gayu. Pandinel kayu e ihhammad tu yuka pengullug et
iddawat tun emin ni hi-gayu hu kayyaggud ni tuka iddawat idan tuun tuka
ebbuluta.
33 Endi nak illan liblih ni hipan wadan hi-gayu.
34 Inamta yu et ingngunwan kun emin hu inggatang kud mahapul ku
niyadda mahapul idan edum ku.
35 Emin hu impahpahding ku ey impeang-ang ku e kayyaggud hu man-
hehlu itan mangngunnu ma-lat wada ibbaddang idan tuun kamanheppul
ni baddang. Nemnem tayu etan kan Apu Jesus e kantuy ‘E-etteng hu
amleng hedin hekitta um-idwat nem ya etan hekitta iddawtan da.’ ”
36 Negibbuh humman ni inhel tu et mandukkun idan emin et mandasal
ida.
37 Wada hakkeyey ida kamanlelewwa ey daka pan-akwala hi Paul.
38 Ida kaumnangih tep ya nanghelan Paul ni kantuy endilli law da
penang-angan ni hi-gatu. Et ilaw dad kad-an ni panlugganan tun bapor.

21

Ya linawwan di Paul di Jerusalem

1 Hini-yan midda et lumaw kamid Kos e nanlugan kamid bapor. Newa-
wa et idlan mid Rodes et dumteng kamid Patara.
2 Wada dinteng midman ni bapor ni umlaw di Phoenicia et makilugan
kami.
3 Linabhan mi Cyprus et dumteng kamid Tyre di Syria et manda-guh
kami, tep wada kalgan idda-guh ni bapor diman.
4 Wadadda dinteng min kamengullug diman et makiha-ad kamin hi-
gadan hanlingguan. Inhel idan nunyan kamengullug e eleg umlaw hi Paul
di Jerusalem, tep huyya impeamtan Ispirituh Apu Dios ni hi-gada.
5 Nem eleg menghep hi Paul et medatngan hu aggew ni lawwan mi ey
nekilaw idan emin hu kamengullug di gilig ni baybay, anin idan bibi-in
ahwada et yadda u-ungnga da. Nandukkun kami et mandasal kami et kan
min hi-gaday “Ngenamung kayu tep umlaw kami.”

6 Nanlugan kamid bapor et immela kami ey ida dama kamangkeibbangn-
gad di baballey da.
7 Hini-yan mi Tyre et manda-guh kamid Tolemas ni han-aggew et mi
ang-angen ida kamengullug diman et mandeya kami.
8 Newa-wa et lumaw kamid Cesarea. Limmaw kamid baley etan ni hakey
ni kamantuttuddun elaw Jesus e hi Philip et makiha-ad kamidman. Hi-
gatu hakey ida etan ni pitun nepilin mengippaptek idan kamengullug di
Jerusalem.
9 Wadadda epat ni u-ungnga tun biin eleg ni mengahwa. Prophets ida e
daka peamta hu pinhed Apu Dios ni peamta.
10 Yan nunman ni nanhahha-adan midman ni pigan aggew, ey immali
etan prophet e hi Agabus e nalpullid Judea.
11 Immalid kad-an mi ey illa tu etan ballikid Paul et bedbeden tu heli
tu et ya ngamay tu et kantuy "Inhel ni Ispirituh Apu Dios e hanniman ali
pemedbed idan Jews di Jerusalem etan ni kan ballikid nunya et ilaw dad
kad-an idan ap-apun Gentiles."
12 Dingngel mi huyya et emin kamiddan ingkuyug Paul et yadda
kamengullug diman ey eleg mi et pinhed hu lawwan tud Jerusalem, nem
kantuy
13 "Entan pannannangngih yu. Yuka e-e-dumin ebuh hu degeh ni
nemnem ku. Nandaddannak ni meikkellabut di Jerusalem ey anin ni
petteyen da-ak diman tep ya nakka pengituttudduin meippanggep nan Apu
Jesus."
14 Inamta mi law e eleg mi han-ika-leg hi Paul et isiked min mengleg ni
hi-gatu. Et kan min hi-gatuy "Ya pinhed Apu Dios hu meu-unnud."
15 Et meba-ba-ba et mandaddan kami et lumaw kamid Jerusalem.
16 Wadadda nekilaw ni hi-gamin kamengullug di Cesarea et ipengulu
dakemid baley Mason e tuud Cyprus et makiha-ad kamidman. Hedin hi
Mason, hi-gatu hakey ni nemangulun nengulug ni nunman.

Ya nekiung-ungbalan di Paul ida etan ni ap-apuddan kamengullug di Jerusalem

17 Dimmateng kamid Jerusalem ey ida kamanggagaya kamengullug
diman.
18 Newa-wa et lumaw kamid Paul et mi ang-angen di James ey neamung
idan emin etan kamengipappangnguluddan edum tayun kamengullug
diman.
19 Dimmateng kami ey kan Paul ni hi-gaday "Kayyaggud et iyyadya kayun
emin di deya." Et e-ehhelen tun emin hu nemenaddangan Apu Dios ni hi-
gatun nantuttudduan tuddan Gentiles.
20 Dingngel da humman et daydayawen da hi Apu Dios. Nem kandan
Paul ey "Ang-ang mu kedi e agi mi, dakel idadya kalibulibun Jews ni
nengulug nan Jesus, nem da metlaing kapeka-u-unnuda Tugun Moses.
21 Makaggeh hu nemnem da tep dingngel da e intuttuddum ida kunun
Jews di bebley idan Gentiles liwwanen da law hu Tugun Moses. Kammu
kunuy anin ni eleg da pekuggit hu u-ungnga dan laki niya anin ni eleg da
u-unnuda law hu elaw tayun Jews.
22 Hipa na-mu pehding tayu? Makulug ni dedngelen da kedin immali ka
et um-alidda.
23 Kayyaggud tu hu unud mu eya e-helen min hi-gam. Iyyaddadya epat ni
lalakkin wada insapatah dan Apu Dios ni pehding dan pengippeang-angan
dan daka penaydayaw ni hi-gatu.

24 Et nedatngan hu pampemukmukan da, tep humman hu pengi-
immatunan ni wada insapatah dan pehding da. Pakilaw kan hi-gada et
hi-gam hu memeyyad ni pampemukmukan da ma-lat penang-angan da e
muka u-unnuda hu elaw tayun Jews. Hedin pehding mu huyya, amtaen
idan tuu e beken kayan makulug hu in-inhel dan meippanggep ni mu kunu
intuttuddu niya amtaen da e eleg mu kehhinga hu Tugun Moses.
25 Hedin yadda etan Gentiles ni kamengullug nan Jesus, ey nantudek
kamin hi-gadan issiked dan mekikkakikkan neiappit di beken ni makulug
ni dios, ya kuheyaw, ni ya detag ni animal ni daka pansinillud niya eleg
da i-ulig hu beken da ahwa."
26 Inu-unnud Paul humman ni inhel da et mewa-wan nunman et ilaw
tudda etan epat ni lakin an mengippahding ni insapatah dan Apu Dios. Et
lumaw hi Paul di bawang etan ni Tempol et tu ehelen idan padi hu aggew
ni pengibbuhan dan nunman ni elaw, et yan nunman ali pengi-appitan
dan i-appit da.

Ya nampapan dan Paul di Tempol di Jerusalem

27 Ngannganih ni megibbuh etan pitun aggew ni pengippahdingan idan
etan ni lakin nunman ni insapatah da ey inang-ang idan Jews ni nalpud
Asia hi Paul di Tempol. Inemung dadda tuu et da padpap hi Paul.
28 Katkuk ida e kanday "Tuud Jerusalem, ikeyuy et baddangan dakemi.
Kayyaggud et nadpap eya tuun tuka pihhupihhulad kebebbebley hu elaw
tayun Jews et ya Tugun Moses niya Tempol tayu. Hi-gatu mewan nengilaw
idan tuun Gentiles di Tempol tayu ey tayu kapi-yewa humman."
29 Kanday wada inlaw Paul ni tuun Gentile di Tempol, tep inang-ang
da nengikuyugan tun Terupimus e Gentile di diman Jerusalem ey tuud
Ephesus et kanda na-mu ngu nem inhegep tud Tempol.
30 Ida kaumguguhun emin tuudman e bebley tep yadda humman ni
impabehul dan Paul et umlidda et da pan-inuhnuh lad dallin ni Temple
et pan-ilekbi dan emin hu habyen.
31 Petteyen da et nunman hi Paul, nem wada kuma an nanghel etan ni
ap-apun sindalun Rome e wada guluh diman Jerusalem.
32 Et ipengulu tudda sindalu tu et yadda edum ni ap-apu da et papuut
dan limmaw di kad-an idan neamung ni tuu. Inang-ang idan tuu humman
idan sindalu ey insiked dan mampeneplat nan Paul.
33 Hinnup etan ni ap-apun sindalu hi Paul et pebangkiling tu et kantudda
etan ni tuu ey "Hipa huyyan tuu niya hipa bahul tu?"
34 Ey eleg man-uunnud daka e-hela tep wada hakkeyey hin-appil tuka
pan-ittetkuk et eleg handengel etan ni ap-apun sindalu hu daka pan-ehelan
meippanggep nan Paul et neala et pailaw tud kampuddan sindalu.
35 Wadadda etan di heni teytey etan di kampun sindalu ey nemahhig
ida etan tuu e ihik idan memettey nan Paul et pakkadek law ni pinhan da
ma-lat eleg kawayen idan tuu.
36 Ida kamei-unnuunnud etan tuu e daka ittekutekuk e kanday "Patey
yu huttan ni tuu."

Ya nengiehnengan Paul ni annel tu

37 Ihhehgep da et law hi Paul, nem kantu etan ni ap-apun sindalu ey
"Wada anhan e-helen kun hi-gam." Kan etan ni ap-apun sindalu ey "Kaw
inamtam hu ehel ni Greek?
38 Kaw beken ni hi-gam etan tuud Egypt ni nengipappangnguluddan tuun
mekiggubbat ni gubilnu niya nengikuyug di desert idan etan ni epat ni
libun tuun mangkapetey?"

39 Kan Paul ey "Beken, tep hedin hi-gak ey Jew hak, nem ya bebley ku
ey Tarsus di Cilicia e nan-amtad kebebbebley." Kantu pay ey "Iebulut mu
anhan et wada e-helen kudda eyan tuu."
40 Inebulut etan ni ap-apun sindalu et pa-hel tu hi Paul. Et umehneng hi
Paul etan di heni teytey et paineng tudda etan tuu et humepit e in-ehel tud
Aramaic.

22

1 Kantuy "Kaegiegi ey keammeammed, dengel yu anhan eya e-helen kun
hi-gayu."
2 Dingngel dan tuka pan-ihhapit di ehel ni Aramaic ey immi-ineng ida.
3 Et kantuy "Hi-gak ey Jew hak, nem neiungnga-ak di Tarsus di Cilicia,
nem neettengngak di deya Jerusalem et ituttudduan tuwak nan Gamaliel.
Hi-gatu ap-apun mittuduh ni elaw tayun Jews hu nengitenuttuddun hi-
gak ni mengu-unnud ni Tugun niyadda emin hu elaw idan aammed tayun
nunman. Impaka-u-unnud kun emin ida humman et emin hu pehding ku
ey pinhed kun keiddeyyawan Apu Dios e henin hi-gayun nunya.
4 Et mukun ya lan nunman ey impanlelehhanan idan kamengullug
nan Jesus hu impahpahding kun hi-gada. Impapetey ku edum niya
impakelabut kudda bibi-i niya lalakki.
5 Anin ni yu ibbagan etan ni Eta-gey ni Padi et yadda ap-apuddan Jews
et ihhudut da tep hi-gada nengidwat ni hi-gak ni tudek ni kelebbengan
kun umlaw di Damascus ni an mampengelladdan kamengullug nan Jesus
diman et i-lik idadya Jerusalem ma-lat mekastigudda.

Ya nengipeamtaan Paul ni nengulugan tu

6 Illak etan tudek et manglawwak di Damascus. Nakaddattek hu aggew
ey kami kamenetteng idan edum ku ey pinhakkeyey wadalli nalpud
kabunyan ni kaumhilin dilag ey binnangan tu nanlinikweh di kad-an ku.
7 Netu-li-ak ey wada dingngel kun immehel alid kabunyan e kantuy 'Saul!
Saul! Kele muwak kapanligligat?'
8 Hinumang ku et kankuy 'Apu, hipa ka?' Kantuy 'Hi-gak hi Jesus di
Nazareth ni muka panligligat.'
9 Yadda etan edum ku, ey inang-ang da etan kaumhilin dilag, nem eleg
da awatan hu inhel etan ni immehel ni hi-gak.
10 Et kangkuy 'Apu, hipa pehding ku?' Kantuy 'Inah ka et lumaw kad
Damascus et mu denglen ni emin hu ittugun Apu Dios ni hi-gam diman.'
11 Kinulap da-ak etan ni kaumhilin dilag et peppeddenen da-ak idan
edum ku ingganah dimmateng kamid Damascus.
12 Wadad Damascus hu lakin hi Ananayas e nemahhig tuka penaydayaw
Apu Dios niya tuka peka-u-unnuda Tugun Moses ey emin ida Jews diman
ey daka pakatbala.
13 Immali et umehneng di kad-an ku ey kantuy 'Hi-gam e agik Saul,
meihhaddak kaya law hu muka penang-ang.' Pinhakkeyey kaum-ang-ang
law hu matak et ang-angen ku hi Ananayas.
14-15 Et kantun hi-gak ey 'Hi Apu Dios e dinaydayaw idan aammed tayun
nunman ey pinili dakan mengamtan pinhed tu. Pinili dakan menang-ang
etan ni intu-dak tun Limpiyuh ni peteg elaw tu, niya pinili dakan mengngel
ni ehel tu. Et hi-gam law hu umlaw ni mengippeamtaddan katuutuun
inang-ang mu niya dingngel mu.
16 Imay, inah ka kuma et ibegam nan Jesus et pesinsahan tu liwat mu et
pebenyag ka.'

Ya nanghelan Paul ni nemilian Apu Dios ni hi-gatu

17 Nambangngaddak di Jerusalem et wadan pinhakkey hu nakka man-
dasal di Tempol ey heni-ak nan-i-innep ey inang-ang ku hi Apu Jesus
18 e kantun hi-gak ey 'Hi-yan mu kuma eya bebley di Jerusalem, tep eleg
damengu kullugaddan tuudya hu ituttudum ni meippanggep ni hi-gak.'
19 Hinumang ku et kangkuy 'Apu, kele hipa eleg da pengullugi? Ma-
nu tep impelilligatan kuddan nunman hu kamengullug ni hi-gam tep nak
ida kapampaukat di simbaan ni impampaikelabut kudda niya nak ida
kapampabeig.
20 Ey yan eman ni nemateyan dan Stephen e hakey ni kamantuttuddun
meippanggep ni hi-gam ey wada-ak diman et hi-gak hu hakey ni kamengeb-
bulut ni pemetteyan dan hi-gatu. Hi-gak nenettengnged ni balwasiddan
nematey ni hi-gatu. Nem hedin ang-angen da law e hi-gak hu pinutuk Apu
Dios ni mengippeang-ang e makulug huyyan elaw ni kinehikehing kun
nunman, man kullugen da-ak kaya law!'
21 Nem kan Apu Jesus ey 'Eleg, lakkay kuma tep hi-gam hu ittu-dak kud
kad-an idan Gentiles.' "
22 Yadda etan tuu ey daka deddengngela hu kapenge-ehhelin Paul ni
neipahpahding ni hi-gatu, nem yan nanghelan tun kantuy intu-dak Apu
Dios di kad-an idan Gentiles, ey katkuk ida e kanday "Patey yu eya tuu.
Endi silbin nuntan ni tuu."
23 Katkuk ida ey daka pambekaha babalwasi da niya daka pan-ihhebwag
hu dep-ul tep ya bunget dan Paul.
24 Entanni ey in-olden etan ni ap-apun sindalu e ihhehgep da hi Paul di
kampu da et pambaigen da, ma-lat ehelen tu hu gaputun nemahhig bunget
idan tuun hi-gatu.
25 Daka pambelluda hi Paul ma-lat baigen da ey himmapit et kantu
etan ni ap-apun sindalun neitakdul ni hi-gatuy "Kaw kai-abulut ni linteg
ni gubilnu tayud Rome e anin ni eleg mebistigal hu tuu et eleg meamta
hedin nambahul winu eleg, ey pambe-igen? Hi-gak ey Jew hak, nem tuu-
ak daman Rome."
26 Yan nangngelan etan ni ap-apun sindalun nunman, ey limmaw etan ni
ap-apu da et kantuy "Kele hanniman tayu pehding? Tam humman ni tuu
ey tuun Rome. Kaw eleg itsu mambehhul hedin nealay nambaig tayu?"
27 Et lumaw humman ni ap-apu et kantun Paul ey "Kaw makulug ni tuu
kad Rome?" Kan Paul ey "Em."
28 Ey kan etan ni ap-apun sindalu ey "Hedin hi-gak, man et-eteng
ginastuk et hannak maibilang ni tuud Rome." Nem kan Paul ey "Hedin
hi-gak, man tuu-ak ni Rome tep yadda hu a-ammed ku ey neibilang idan
tuud Rome."
29 Et hi-yanen ida etan ni sindalun mampeme-ig et ni hi-gatu. Anin etan
ni ap-apun sindalu et simmakut, tep in-olden tu e bangkilingan da niya
be-igen da ey eleg mabalin ni an pehding humman di hakey ni tuun Rome,
hedin eleg ni mebistigal.
30 Yan newa-waan tu, ey pinhed etan ni ap-apun sindalun amtaen hu
kapebehhul idan Jews nan Paul. Et pa-kal tu bangkiling nan Paul et
paeyag tudda etan ap-apuddan padi et yadda ap-apuddan Jews et iolden
tun bistigalen da hi Paul.

23

1 In-ang-ang Paul idan etan ni ap-apuddan Jews ey kantuy "Kaegiegi,

inamtan Apu Dios e neipalpun nunman ingganah nunya, ey ya mengip-
peamleng ni hi-gatu hu impenahding ku."
2 Gapun nunman ni inhel Paul ey impeappep Ananayas e Eta-gey ni Padi
hu bungut tu etan ni neitakdul ni hi-gatu.
3 Et kan Paul ni hi-gatu ey "Heni ka kakkayyaggud hedin wada kad
hinanggaddan tuu, nem lawah gayam nemnem mu hedin nanligguh ka. Hi
Apu Dios hu mengibleh eyan impahding mun hi-gak, tep hi-gam et dedan
mengippennuh eyan kasuh ku meippuun ni Tugun tu, nem hi-gam hu eleg
mengu-unnud nunman ni Tugun, tep nealay impeappep muwak."
4 Kan ida etan ni neitakdul nan Paul ey "Kele henin nuntan hu muka
pehding ni mekihhummangan ni Eta-gey ni Padin pinilin Apu Dios?"
5 Hinumang Paul et kantuy "Kaegiegi, eggak amta e hi-gatu hu Eta-gey
ni Padi. Gullat ni inamtak et eggak ihanniman nenumang ku, tep neitudek
di ehel Apu Dios e kanuty 'Eleg e-hela hu lawah ni ap-apu.' "
6 Inang-ang Paul e wadadda Sadducee et yadda Pharisee et itkuk tu e
kantuy "Hi-gak et yadda a-ammed ku ey Pharisee. Ya gaputun iyyadya-ak
di deyan nunyan mebistigal ey gapu tep nakka kulluga e tegguan Apu Dios
idalli nangketey."
7 Inhel Paul huyya ey kamantututut ida etan neamung ni Pharisee et
yadda Sadducee et megedwadda,
8 tep yadda Sadducee ey eleg da kulluga e kategguin Apu Dios hu netey
niya eleg da kulluga e wada anghel et ya linnawan tuu. Nem yadda
Pharisee ey daka kullugaddan tellu.
9 Entanni ey ida kamangngangala ey immehneng ida etan Pharisee ni
kamantuttuddun Tugun Moses et kanday "Kaw hipa numan bahul eyan
tuu? Inna-nu numan hedin humman hu inhel ni anghel winu Ispirituh
Apu Dios ni hi-gatu?"
10 Ey wada law hakkeyey daka pan-eleta tekuk da ey daka pan-iinnasi
hi Paul. Simmakut etan ap-apuddan sindalu, tep entanniy petteyen da hi
Paul et ehelen tuddan sindalu tu et da piliten ni inlad gawaddan nunman
ni tuu et ilaw dad kampuddan sindalu.
11 Yan nunman ni hileng ey nampeang-ang hi Apu Jesus nan hi Paul et
kantun hi-gatuy "Entan takut mu. Petuled mu nemnem mu, tep umlaw
kad Rome ni mengippeamtan hi-gak henin nengipeamtan mun hi-gak di
deya Jerusalem."

Ya nanhuhummanganan idan Jews ni pemetteyan dan Paul

12 Newa-wan nunman ey nanhuhummangan ida etan edum ni Jews et
kanday eleg ida mengngan niya eleg ida um-inum ingganah petteyen da
hi Paul.
13 Nehuluk idan na-pat hu nengihuhummangan ni nunman.
14 Limmaw idad kad-an idan ap-apuddan padi et yadda etan kamengi-
pappangnguluddan Jews et kandan hi-gaday "Hinammad min inhuhum-
mangan e eleg kami mengngan niya eleg kami um-inum ingganah ni
petteyen mi hi Paul.
15 Ngenamung kayuddan emin ni ap-apun menghel etan ni ap-apun
sindalu et i-li da hi Paul di deya. Haul yu etan ap-apu e kanyuy 'Pei-lim
hi Paul tep pinhed min pekabbistigalen.' Ngenamung kamin memettey ni
hi-gatu tep bebtaken mi."
16 Nem dingngel etan ni lakin u-ungngan biin agin Paul et tu idaddatteng
nan Paul di kampuddan sindalu.

17 Et aygan Paul etan hakey ni sindalu et pailaw tu etan u-ungngad kad-
an etan ni ap-apu da ma-lat tu idaddatteng humman ni dingngel tu.
18 Inlaw etan ni sindalud kad-an ni ap-apu da et kantuy "Apu, impei-lin
Paul eya u-ungnga tep wada kunu e-helen tun hi-gam."
19 Singnged etan ni ap-apu hu ngamay tu et humgep idad endi tuu et
kantuy "Hipa e-helen mun hi-gak?"
20 Kan etan ni u-ungnga ey "Wadadda Jews ni nanhuhummangan ni
mengibgan hi-gam e peillaw mu hi Paul ni kabbuhhan di kad-an idan ap-
apun Jews ma-lat bistigalen da kunu.
21 Nem entan kaya tu iebulut ni umlaw di kad-an da tep wadadda
nehuluk ni na-pat ni tuun mambebtak di dalan ni memettey ni hi-gatu.
Insapatah da e eleg ida mengngan niya eleg ida um-inum ingganah
petteyen da hi Paul. Nandaddan ida et daka hehheggedan ebuh hu pengi-
ebbulutan mun pengillawwan dan hi-gatud man."
22 Et kan etan ni ap-apun sindalu etan ni u-ungnga ey "Entan tu e-ehhel
eya indaddatteng mun hi-gak." Et paenamut tu.

Ya nengipelawwan dan Paul di kad-an Gobernor Felix

23 Impaeyag etan ni ap-apun sindalu hu dewwan apuddan sindalu tu et
kantun hi-gaday "Pandaddan yudda dewanggatut ni sindalu, et ya nepitun
sindalun mangkebbayyu niya dewanggatut ni mampehhul et lumaw kayud
Cesarea ni hileng ni alas nuwebe.
24 Pantakkay yu hi Paul di kebayyu niya ang-ang yu ma-lat kayyaggud
pengidtengan yun hi-gatud kad-an Gobernor Felix."
25 Et mantudek nan hi Gobernor e kantuy
26 "Gobernor Felix e kamedeyyaw ni ap-apu.
27 Huyyan tuun impaelik di kad-an mu ey dimpap idan Jews et petteyen
da et la, nem limmaw kamiddan sindaluk et mi awiten tep nak amtaen ey
tuun Rome.
28 Pinhed kun amtaen hedin hipa nambahulan tu et ilaw kud kad-an ni
ap-apuddan Jews ey kanday
29 ya tuka pengehhingin elaw idan Jews hu bahul tu. Endi edum ni
inamtak ni bahul tun an pengippepetteyan winu an pengikkellabutan ni
hi-gatu.
30 Nem dingngel kun wadadda nanhuhummangan ni memettey ni hi-
gatu, et humman hu adya e pei-lik di kad-an mu. Inhel kudda etan ni
neminhed ni kekastiguan tu e um-aliddad kad-an mu, et ehlen dan hi-gam
hedin hipa nambahulan tu. Ebuh huyyan e-helen ku. Hi-gak hi Klaudius
Laysias."
31 Et ikuyug idan sindalu hi Paul et manglaw idan nunman ni hileng di
Antipatris.
32 Newa-wa et manbangngad ida etan edum ni sindalud kampu et ebuh
ida etan nangkebayyun nengilaw nan Paul di Cesarea.
33 Dimmateng idadman et idwat da tudek Lysias nan hi Gobernor Felix
et pebeltan da hi Paul ni hi-gatu.
34 Binidbid etan ni Gobernor etan tudek et ibega tu hedin attu bebley
Paul. Et ehelen Paul e yad Cilicia. Ey kan etan ni Gobernor ey "Ngenamung
alin dettengan ida etan ni nengidalom ni hi-gam."
35 Et paguwalya tu hi Paul etan di baley ni impekapya lan eman ni patul
e hi Herod.

24

Ya nengidiklamuhan dan Paul

1 Nelabah liman aggew ey immali hi Ananayas e Eta-gey ni Padi et hi
Tertullus e abugaduh et yadda etan edum ni kamengipappangnguluddan
Jews ni nengidalom nan Paul.
2 Impaeyag da hi Paul et mamengulu hi Tertullus ni himmapit et tentenen
tudda daka pebehhul nan Paul. Huyyadda kantu: "Kamedeyyaw ni
Gobernor di deyan bebley, et-eteng amleng mi tep indawtan dakemin Jews
ni linggep mi ey et-eteng yimmaggudan ni bebley tayu.
3 Humman gaputun mika ebbuluta hu kakinayyaggud mu niya et-eteng
mika pansalamatin hi-gam.
4 Eleg mi pinhed ni mehelli-wa ka, nem dengel mu anhan eya e-helen
min meippanggep eyan tuu.
5 Huyyan tuu ey hi-gatu kaumhulun ni guluh di emin ni bebley ni
tuka lawwi niya tuka ngenghaya gubilnun Rome. Ey hi-gatu ap-apuddan
Nazarene ni kamengu-unnud ni hin-appil ni elaw.
6 Impatna tun ngenghayen hu elaw di Tempol, nem dimpap mi ma-lat
kastiguen mi et,
7 nem immali hi Laysias e ap-apuddan sindalu, et piliten tun impaela
8 et iolden tu e hi-gam memistigal ni hi-gatu. Huyyan inhel ku ey amtaen
mun makulug ni emin hedin bistigalen mu huyyan tuu."
9 Ey emin ida etan Jews ey nan-uunnud hu daka e-hela e kanday "Em
numan, makulug emin huttan."

Ya nengiehnengan nan Paul ni annel tud hinangngab nan Felix e Gobernor

10 Negibbuh hi Tertullus ni himmapit et pahepit daman Gobernor hi
Paul. Et umhel e kantuy "Apu Gobernor, inamtak e nebayag kan nanhuwet
eyad bebley mi, et humman hu nakka medinnel ni menummang ni daka
pebehhul ni hi-gak di hinanggam.
11 Nelakah ni amtaen mu kakulugan tu e hampulut dewwan aggew ni
ebuh hu nelabah eman ni dintengan kud Jerusalem ni an menaydayaw
nan Apu Dios di Tempol.
12 Endi nak nekitutut di Tempol niya endi nak impappangngulun guluh
di attun simbaan idan Jews winu attun bebley di Jerusalem.
13 Anin ni hipa pehding da et endi da peang-ang ni kakulugan tun
impahding kudda etan daka pebehhul ni hi-gak.
14 Nem nakka ebbuluta e nakka u-unnuda etan kandan elaw ni
intuttuddun Jesus ni kandan neihla. Nakka daydayawa hu Dios ida lan
aammed mi niya nakka pekakkulluga hu Tugun Moses et yadda intudek
ida lan prophets.
15 Ey hedin hi-gak dama, man nakka kulluga hu daka kulluga e tegguan
alin Apu Dios ida netey, lawah niya kayyaggud.
16 Huyyadda gaputun ya kayyaggud hu nakka pehpehding ma-lat endi
nak panliwwatan di hinanggan Apu Dios niya endi nak pambehhulan di
edum kun tuu.
17 Nelabah pigan toon ni nanha-adak di edum ni bebley et mambangngad
dak di Jerusalem, tep inlaw ku etan pihhuh ni mahapul idan edum kun
newetwet ni Jews niya nak et man-appit nan Apu Dios.
18 Yan nak nengipahdingan etan ni insapatah kun meippanggep ni linih
hu nenang-angan da-ak di Tempol, nem endidda kaya nandedeppap.
19 Nem wadadda Jews ni nalpullid Asia ni nenateng ni hi-gak diman,
nem ay hi-gada hu endin nunya. Hi-gada nengamta hedin makulug ni

wada bahul ku, et humman hu, hi-gada et dedan hu um-alidya et ehelen
da hedin hipa nambahulan ku,
20 winu ibegam ida eyan Jews ni wadan nunya et ehelen da hedin wada
himmak dan bahul kun nemistigalan da-ak di hinanggaddan ap-apun Jews.
21 Endi edum ni da pebehhul ni hi-gak, nem ebuh etan inhel kun
kangkuy: Ya gaputun wada-ak deyan mebistigal nunya ey ya nakka
pengullugin tegguan idallin Apu Dios hu netey!"
22 Hi Gobernor Felix ey naka-amta tu hu elaw idan kamengullug nan
Jesus, et pasiked tu humman ni bistigal et kantuy "Mahapul ni um-ali hi
Laysias e ap-apun sindalu et hannak ipenuh huyyan kasuh."
23 Et paguwalya tu hi Paul idan sindalu, nem eleg da ika-leg hu penang-
angan idan gagayyum tu niya pengi-lian dan mahapul tu.
24 Nelabah pigan aggew ey immali mewan hi Gobernor Felix et hi Drusila
e ahwa tun Jew. Entanni ey impaeyag Felix hi Paul ma-lat ituttuddu tu hu
meippanggep ni pengullug nan Jesus Christo.
25 Nem yan kapanpengituttudduin Paul meippanggep ni kakinayyaggud,
ya pengekkenneng ni annel, ni ya kedettengan ni panhuwetan alin Apu
Dios ey simmakut hi Felix et kantuy "Anin hiyya ni huttan. Han dakalli
mewan paeyag hedin wada wayah ku."
26 Kan na-mu ngun Felix nem iddawtan Paul ni pihhuh ma-lat ibukyat
tu, et humman hu e-eggel ni impaeyag tu ni immenung-ungbal ida.
27 Nem nelabah dewwan toon ey neihullul hi Porsius Festus nan hi
Felix ni gobernor. Hi Felix ey kapetebbatebbal idan Jews, et mukun
impannananeng tu hi Paul di kallabbuttan.

25

Ya neminhedan Paul ni mebistigal di kad-an ni ap-apud Rome

1 Tellun aggew nelabah ni nanha-adan Festus di diman Cesarea ey
limmaw di Jerusalem.
2 Dimmateng diman ey kapantentenaddan ap-apuddan padi et yadda ap-
apuddan Jews ni hi-gatu hu daka pebehhul nan Paul.
3 Ey imbagedan Festus e i-aldan tu anhan hi Paul di Jerusalem. Tep ya
wadad nemnem da ey da bebtaken di dalan hedin i-ali da ma-lat pateyen
da.
4 Nem hinumang Festus e kantuy "Eleg, anin ni yad Cesarea keikkellabu-
tan tu, tep anggegannu ey mambangngaddak metlaing diman.
5 Yadda ap-apu yu hu itu-dak yu et makilaw idan hi-gak diman hedin
wada inamta yun nambahulan tu."
6 Nelabah na-mu walu winu hampulun aggew et han mambangngad hi
Festus di Cesarea. Et mewa-wa et paeyag tu hi Paul di pandidiklamuhan
da.
7 In-ali da hi Paul ey ka-hel ida etan Jews ni neki-lin nan Festus ni
linggeman ni kandan bahul Paul, nem endi daka peang-ang ni kakulugan
tun nambahul hi Paul.
8 Himmapit hi Paul ey kantuy "Endi nak nambahulan di elaw ni Tugun
ni kau-unnudan Jews winu ya kameu-unnud di Tempol, anin hi Cesar e
keta-ta-geyyan ni ap-apud Rome ey endi bahul kun hi-gatu."
9 Nem pinhed Festus ni tettebalen idan Jews et kantun Paul ey "Kaw
pinhed mun umlaw di Jerusalem et yadman nak pemistigalan ni hi-gam?"
10 Nem kan Paul ey "Eleg, tep iyyadya-ak law di kakebistigalin tuud
Rome e lebbengtun kebistigalan ku. Anin hi-gam et inamtam e endi bahul
kuddan Jews.

11 Hedin wada mehemmak ni bahul ku et humman ketteyyan ku anin,
eggak umtakut ni mettey. Nem hedin memahmahan hu kakulugan tun
eggak mambahul, eleg mabalin ni muwak pebeltan ida eyan tuu et da-ak
pateyen. Ibbagak et yad kad-an Cesar law hu pandidiklamuhan mi!”
12 Nanhuhummangan di Festus et yadda etan edum tun ap-apun
nangnged ni nunman ni kasuh et kantun Paul ey “Hedin hannitan tep
e pinhed mun illaw nan Cesar huyyan kasuh mu, anin ni i-abulut min
umlaw kad kad-an tu et ngenamung tu!”

Ya neamungan di Agripa, hi Bernice, hi Festus niyadda katuutuun mengngel ni e-helen Paul

13 Nelabah pigan aggew ey immalid Patul Agripa nan agitun bii e hi
Bernice ni an menang-ang Festus e ap-apu law di Cesarea.
14 Yan nanha-adan dadman, ey ine-ehhel Festus nan Patul Agripa hu
meippanggep ni kasuh nan Paul. Kantuy “Wada etan neikelabut ni inhi-
yan lan Felix ni hi-gak.
15 Yan linawwan kud Jerusalem, ey indiklamuh idan ap-apun padi
niyadda kamengipappangngulun Jews et kanday pepettey ku.
16 Nem inhel kun hi-gada e hedin ya elaw ni gubilnud Rome ey beken ni
nealay kinastigu hu tuun neidiklamuh, tep pakkadek ni mebistigal ma-lat
wada inna-nu tun menummang ni hipan daka pebehhul ni hi-gatu.
17 Et umlidda etan nengidiklamuh nan Paul et mewa-wa et paeyag ku hi
Paul di pandidiklamuhan da.
18 Nem sinenten da hu daka pebehhul ni hi-gatu ey endi daka e-helan
bahul tun umhulun ni kekastiguan tu.
19 Tep ya meippanggep ni daka pengullug et ya meippanggep etan ni tuu
e hi Jesus e netey, nem kan Paul ey simmagu.
20 Nakka metemman mengippennuh ni henin nunman ni diklamuh et
kangkuy umlaw di Jerusalem et yadman da pengippennuhan ni nunman.
21 Nem pinhed Paul ni yad kad-an Cesar e keta-ta-geyyan ni ap-apud
Rome hu keippennuhan ni kasuh tu. Et peguwalyak law ingganah ni
pengippelawwan kun hi-gatud kad-an Cesar.”
22 Entanni ey kan Agripa nan Festus ey “Pinhed kun dedngelen pangngu
hu e-helen nunyan tuu.” Et kan Festus ey “Ku anin nem entanni et yan
kabbuhhan.”
23 Newa-wa et mambalwasid Agripa nan Bernice ni kekakkayyaggudan
ni balwasi. Et umliddad daka keemmungi hedin wada panhuhumman-
ganan. Ingkuyug dadda ap-apun sindalu et yadda ap-apud bebley diman.
Et an pei-lin Festus hi Paul di kad-an da.
24 Et kan Festus nan Agripa ey “Hi-gam Agripa e kamedeyyaw ni patul, ey
hi-gayuddan emin ni neamung ni nunya, adyah etan tuun kapepillit idan
emin ni Jews di Jerusalem niyadya Cesarea ni pepettey ku.
25 Nem endi nakka hemmakan bahul tun tu ketteyyan. Nem kantu ngu
ey pinhed tun ya ap-apu tayud Rome hu memistigal ni hi-gatu et abuluten
ku.
26 Nem hipa na-mu ittudek kun Cesar? Tep endi inamtak ni bahul tu.
Et mukun impaeyag kun nunya et wada kayu, nema-man hi-gam e Patul
Agripa ma-lat hedin wada hemmaken tayun bahul tu ey humman ittudek
ku lan Cesar.
27 Tep kaw nealay impalaw kun Cesar hu tuun neidiklamuh hedin endi
hu maptek ni bahul tu?”

26

Ya nengiehnengan Paul ni annel tud hinanggan Agripa

1 Et kan Agripa nan Paul ey "Pe-hel dakan nunya et denglen mi hedin
hipa penummang mu eyan daka pebehhul ni hi-gam."
2 Imminah hi Paul et kantuy "Nakka man-am-amleng ni nunyan wada
ka e apu Patul Agripa et denglen mu hu penummang kuddan emin ni
kapebehhul idan Jews ni hi-gak.
3 Tep inamtak et neka-amtam hu elaw idan Jews niyadda daka panhahal-
lai. Et humman hu, ebuh anhan inglay mu et dengelen mun emin hu hipan
e-helen ku.
4 Inamtaddan emin ni Jews e neipalpu eman ni kaglang ku ingganah
nunya ey inu-unnud ku elaw min Jews di bebley mi, anin eman ni wada-
ak di Jerusalem.
5 Inamta da kaya, nem eleg da pinhed ni e-helen hu makulug e hi-gak hu
hakey ida etan ni Pharisee e nemahhig hu mika pengu-unnud ni elaw min
Jews.
6 Yan nunya ey da-ak kaiddiklamuh et deh e nakka mebennistigal, tep
nakka kulluga e tegguan Apu Dios ida nangketey e humman impakulug
tuddan aammed mi.
7 Huyyan impakulug Apu Dios hu kahehheggedaddan hampulut dewwan
u-ungngan Jacob et yadda helag da. Et kewa-wa-wa niya kahilehileng ey
daka daydayawa hi Apu Dios, tep daka kulluga e peamnu tu humman ni
impakulug tu e tegguan tudda nangketey et huyya, apu patul, hu kandan
nambahulan ku."
8 In-ang-ang tuddan neamung et kantuy "Kele anhan hedin hi-gayu, man
neligat yun kullugen e tegguan Apu Dios ida nangketey?
9-10 Ma-nu tep anin ni hi-gak lan nunman et kahingngak idad hipan
kameittuttuddun meippanggep nan Jesus di Nazareth, et kangkuy mahapul
ni pehding kun emin hu kabaelan kun mengikka-leg ni da pengituttudduan
anin di Jerusalem. Et humman impahding ku. Nekihummangannak idan
ap-apuddan padi et idwat da kelebbengan kun mampengikkellabut idan
kamengullug nan Jesus. Hedin imbagedan hi-gak hu pemetteyan dan hi-
gada, man nakka i-abulut ni petteyen dadda.
11 Limmalimmawwak di kesimsimbaan et nak pampalpaligat ida kamen-
gullug nan Jesus, tep pinhed kun issiked dan mengullug. Anggebe-hel
kuddan peteg et anin umbesik idad neidawwin bebley et nak ida kapan-
unuda.

Ya pidwa tun nengi-helan Paul ni nengulugan tu

12 Et humman gaputun linawwan kud Damascus ni an mempap idan
kamengullug diman e nakka tettengngeda hu papil ni indawat idan ap-
apuddan padin kelebbengan kun mempap ni hi-gada.
13 Kami kamenetteng diman ni emaggew ey pinhakkeyey wada inang-
ang kun makaddilag nem ya aggew e binnangan dakemi.
14 Netukkad kamin emin ey entanniy wada dingngel kun immehel e in-
ehel tud ehel idan Jews e kantuy 'Saul! Saul! Kele muwak kapanligligat?
Isiked mu tep eleg muwak damengu han-apput.'
15 Hinumang ku et kankuy 'Apu, hipa ka?' Kantulliy 'Hi-gak hi Jesus e
muka panligligat.
16 Inah ka! Nampeang-angngak ni hi-gam tep hi-gam pinilik ni ittu-dak
kun an mengippeamtaddan tuun nenang-angan muwak niya nangngelan
mun ehel ku niyaddalli peamtak ni hi-gam ni edum ni aggew.

17 Ittu-dak dakad kad-an idan Jews niyadda Gentiles, et mu peamta
meippanggep ni hi-gak. Ippaptek dakan hi-gak di hipan lawah ni pehding
dan hi-gam.
18 Peamtam hu meippanggep ni hi-gak ma-lat mewalwalan hu nemnem
da et isiked dan mengu-unnud ni lawah ni elaw Satanas e kamei-ellig
di engeenget. Ey ma-lat kulugen da-ak et mepesinsahan hu liwat da et
maibilang idan tuun Apu Dios.'

19 Apu Agripa, eggak kahingen humman ni inhel Jesus ni nampeang-
angan tun hi-gak.
20 Et mukun pinhakkeyey limmawwak di Damascus, yad Jerusalem, et
yad kebebbebley di Judea et yad kad-an idan Gentiles et nak pampeamta
humman. Ey intuttudduk idan tuu e mantuttuyyuddan liwat da ey peang-
ang dad daka pehpehding e hi Apu Dios law hu daka u-unnuda.
21 Huyya himmulun ni nampapan da-ak idan Jews di Tempol et kanday
petteyen da-ak.
22 Nem neipalpu eman ni nantuttudduan kun meippanggep nan Jesus
ingganah nunya ey impaptek tuwak Apu Dios et adya-ak nunyan mengip-
peamtan meippanggep ni hi-gatud emin ni tuu, eta-gey niya nebabah saad
da. Huyyan nakka pan-e-hela ey humman dama inebig lad Moses et yadda
la prophets
23 e kanday 'Hi Christo e pinutuk Apu Dios ni mengippaptek ni tuu ey
manhelheltap ali et han matey, nem hi-gatulli memengngulun metegguan
di nangketey, et hi-gatulli menellaknib idan Jews niyadda Gentiles ni
mengullug ni hi-gatu.' "

24 Ginibbuh Paul humman ni inhel ey simmekuk hi Festus e kantuy "Kaka
man-angngaw e Paul! Impan-angngaw dakan dakel ni inedal mu."

25 Hinumang Paul et kantuy "Apu gobernor Festus, eggak man-angngaw.
Makulug emin huyyan nakka pan-e-hela.
26 Anin hi apu Patul Agripa et amta tudda huyyan emin. Eggak
mandewadewan menghel idan nunya, tep inamtak et inamta tudda
huyyan nekapkapya tep nan-amtad katuutuu.
27 Hi-gam e apu Agripa, kaw muka kulluga hu neitudek ni inhel ida lan
eman ni prophets? Amtak et muka kulluga."
28 Nem kan Agripa ey "Paul, kaw penghel mu nem nealay kinulug ku hi
Jesus?"
29 Kan Paul ey "Anin na-mun yan nunya winu anin mebabbayyag hu
pengullugam et nakka iddasal nan Apu Dios ma-lat emin kayun nangngel
eyaddan inhel ku ey mengullug kayun Jesus henin hi-gak, nem beken ni
kayulli dama meikkellabut."

30 Entanni ey imminah hi apu Agripa, hi Gobernador Festus, et hi Bernice
et yadda etan neamung.
31 Ey wada hakkeyey kanday "Tam endi numangngu bahul Paul ni
umhulun ni tu ketteyyan winu tu keikkellabutan."
32 Kan daman Agripa nan Festus ey "Gullat et ni eleg tu ibga e hi
Cesar e ap-apud Rome hu mengippennuh ni kasuh tu, et dammutu-et ni
meibbukyat."

27

Ya nanlugnan di Paul di bapor ni lawwan dad Rome

1 Entanni ey nedatngan hu nagtud ni aggew ni pengippelawwan dad
Rome nan Paul et yadda etan edum ni neikelabut. Hi Julius e hakey ni
ap-apun sindalun Agustus Cesar di Rome hu nengidinelan dan hi-gada.
2 Wada etan bapor ni nalpud Adramitium ni umlaw di Asia et manlugan
kamid man. Hi Alistalkus e iThessalonica e bebley di Macedonia ey nekilaw
ni hi-gami.
3 Newa-wan nunman ey dimmateng kamid Sidon et manda-guh kami
nidman. Kabbabbal hi Julius nan Paul et iebulut tun an man-a-ayyam hi
Paul et tu ang-angen ida etan inam-amta tu ma-lat umidwat idan mahapul
tu.
4 Immegah kamidman et kami kamenglaw ey dinammu mid baybay hu
na-let ni dibdib et idlan mid ba-hil ni Cyprus.
5 Indalan mid gilig ni baybay di bebley di Cilicia niyad Pampilya ey
entanniy dimmateng kamid Mira di Licia.
6 Wada kamidman ey inang-ang etan ni ap-apun sindalu hu bapor ni
nalpullid Alexandria ni umlaw di Italy et manlugan kamidman.
7 Kamambabbabbal etan bapor tep kameiddammu hu na-let ni dibdib
et malebah pigan aggew et han kami dumteng di Nidus. Dimmateng
kamidman ey nemahhig e na-let hu dibdib et eleg paka-law hu bapor et
idlan mid pangil di gilig ni bebley di Crete et labhan mi hu Salmone.
8 In-unuunud mid gilig ni baybay, nem neligligatan kami ingganah
dimmateng kamid kandan “Fair Havens e da-guhhan ni bapor” e neihnup
di Lasea.
9 Gapuh ni netenaktakan mi ey nedatngan hu ahipewwepewwekan et
anggetakkut ni mambapor di baybay. Mukun inamta mi ey tep nelabah
law hu Aggew ni Kapantetpeliddan Jews. Et ipatnan Paul ni um-ehel ida
etan ni ap-apuddan kamangngunnud bapor.
10 Kantun hi-gaday “Ya nakka pannemnem ey wada meippahding ni
lawah hedin ippilit tayun umlaw. Mebahbah eya bapor et meendi kalga
tayu, niya wada mettey ni hi-gatsu.”
11 Nem hi Julius e ap-apuddan sindalun mangguwalyaddan balud ey tuka
kulluga kae-heladda etan ni kanbapor niya etan kapitan, e eleg tu kulluga
hi Paul.
12 Ey anin idan edum mi et kanday anggetakkut kunu anhan law
hu manhahha-ad diman hedin henin nunman e ahipewwepewwekan et
wada hakkeyey daka pehebballin umlaw ma-lat dumteng kamid Phoenix
di Crete. Tep yadman hu kakkayyaggud ni da-guhhan ni bapor hedin
ahipewwepewwekan. (Ya Phoenix ey kayyaggud ni panda-guhan ni bapor
tep endi na-let ni pewek ni kaum-alid man tep inhangga tud southwest et
yad northwest.)

Ya netaktakan di Paul di baybay tep ya pewek

13 Entanni ey inlapu tun kaumdenibdib et kan idan tuu na-mu ngu nem
dammutun paka-law hu bapor et nuhnuhen da etan gumek ni lineyag
dad dallem ni danum ni kamengippesikked ni bapor et manglaw kami
e inunuunud mi gilig ni baybay di Crete.
14 Nem entanni ey dimmateng hu na-let ni pewek ni nalpullid Crete.
15 Kameiddammud lawwan ni bapor et neala law et iunud mid kalawwin
dibdib.
16 Lektattuy dimmateng kamid Kauda e ekkeket ni bebley ni neigag-
gawwad baybay et meha-ninan kami etan ni pewek, nem nampalpaligat
idan nengipahgep etan ni ekka-ket ni bangkad bawang etan ni bapor.

17 Impahgep da humman ni bangka et pambedbedan dan kablih etan
bapor tep ida kaumkaguh ni kebahbahan tu hedin meiddungpup etan di
henidda dunduntug ni pantal di gilig ni baybay di Libya. Et pannuhnuhen
da etan neibiklag ni tuldah ni kamengituttullud etan ni bapor et yad
kapellawwin dibdib law la hu inunnu-unnud ni bapor.
18 Newa-wan nunman ey tuka pan-ihhi-met hu pewek et pan-ibbeng da
edum ni kalgan bapor.
19 Newa-wa mewan ey hanniman metlaing et pambekahen da edum ni
alumintan mahapul di bapor.
20 Nelabah pigan aggew ey nanengtun eleg tu issiked pewek ey endi
kameang-ang ni petang ni aggew niya bittuwwen et wada hakkeyey endi
namnamah tun meteggu.
21 Eleg kami mangamangan ni pigan aggew tep ya takut mi, et kan Paul
idan edum miy "Gullat dedan ni dingngel yu hu kangku et nanha-ad itsulli
nid Crete, endi et hu hanneyan an mekapkapya.
22 Nem anin, entan tattakut yu. Mebahbah eya bapor, nem endi an
mettey ni hi-gatsu.
23 Tep yan nahdem ey intu-dak alin Apu Dios e nakka daydayawa niya
kantuun hi-gak, hu anghel tu
24 et kantun hi-gak ey 'Paul, entan kakkaguh mu. Umdateng kayud Rome,
tep mahapul ni umlaw kad kad-an Caesar e ap-apud man. Ey ippaptek Apu
Dios ida eya edum mu et endi an mettey ni hi-gayu gapuh ni hemek tun
hi-gam.'
25-26 Et humman hu, entan kakkaguh yu tep nakka kullugan peamnun
Apu Dios humman ni tu inhel anin ni wada la keiddungpupan eyan bapor."
27 Dewwan lingguan hu nengihuyyahuyyawan ni pewek etan ni bapor
ni nanlugnan mid Baybay e Mediterranean. Gawan labbin nunman ni
meikkeppulut epat ni hileng ey ginibek idan kamangngunnud bapor e
neihnup kami law di puyek.
28 Simpeng da kadinallem etan ni kad-an mi ey na-pat ni mitloh. Simmu-
tu-lu kami et tepengen da mewan ey telum pulun mitloh hu kadinallem tu
law.
29 Ida kaumkakaguh ni keiddungpupan ni bapor di batu et pan-buyunen
da etan epat ni mebel-at ni gumek ni neiiket di gepgep ni bapor di awwidan
tu ey immeneng etan bapor. Wada hakkey law ey kaum-abtun kewa-waan
tu.
30 Yadda etan kamangngunnud bapor, ey pinhed dan umbebsik et pa-
hep da hakey etan ni ekkeket ni bangkan panlugganan dan umbesik.
Daka hinngungngunnui etan ni gumek di hunghung etan ni bapor, nem
ampangun kaya et daka pan-i-amag etan ekkeket ni bangkan panlugganan
dan umbesik.
31 Nem hi Paul, ey inamta tu humman et kantu etan ni ap-apun sindalu
et yadda etan sindalu tu ey "Ang-ang yu kuma tep hedin umbebsik ida
eman kamangngunnud bapor ey nanna-ud ni mettey itsun emin."
32 Et ebuhe pututen idan sindalu hu iket etan ni ekkeket ni bangkan
impa-hep dan panlugganan da-et, et maienud la.
33 Kamangkewa-wan nunman ey kan Paul ey "Meikkeppulut epat ni
aggew nunyan eleg yu pengannan tep ya takut yu.
34 Pangan itsu kuma ma-lat wada i-e-let tayu. Entan tattakut yu, tep endi
an mettey ni hi-gatsu."
35 Inhel tu humman ey immala etan ni sinapay et mansalamat nan Apu
Dios di hinangga dan emin et peni-angen tu et mangan.

36 Na-kal takut dan emin et wada hakkey law ey nengan.
37 Ya bilang min emin ni nanlugan etan di bapor ey dewanggatut et nepitu et enem.
38 Negibbuh kamin nengan et pambekahen dad baybay hu kalga min wheat ma-lat mekekkeppawan etan bapor.

Ya nebahbahan ni bapor

39 Newa-wa ey eleg amtadda etan ni kamangngunnud bapor hu petek ni kad-an mi, nem in-ang-ang dad gilig tu ey wada nedeklan ni mepantal et daka nemnemnema hedin dammutun yadman dekkalan mi.
40 Et ebuhe pututen da iket ida etan ni gumek ni lineyag dan kamengnged ni bapor hedin immehneng et mangkalneng ida etan gumek di baybay niya inukah da etan linubid ni nemedbed daddan keyew ni heni ipay ni neikeput di awwidan etan ni bapor. Et at-aten da etan tuldah di gepgep etan ni bapor di hunghung tu ma-lat ihuyaw ni dibdib etan bapor di dekkalan mid gilig ni baybay.
41 Kamenglaw etan bapor, nem pinhakkeyey neilublub hu hunghung tud nepuppu-ul ni pantal et eleg law paka-law. Ey binahbah ni na-let ni dalluyun hu awwidan tu.
42 Kan ida etan ni sindalu ey petteyen daddan emin etan tuun nebangk-iling, tep entanniy umdakal ida et umbesik ida,
43 nem eleg pinhed etan ni ap-apu dan mettey hi Paul et eleg dadda law pateyen. Inhel tu anhan law ni hi-gada e yadda nengamtan mangkaykay ey umdep-ah idat dumekal ida.
44 Nem yadda eleg mengamtan mangkaykay ey um-aladdan tablan nangka-kal etan di bapor ma-lat pengitngedan da et dumekal ida. Huyya impahding da et endi an nalsing ni hi-gami, tep dimmakal kamin emin etan di nedeklan ni mepantal.

28

Ya dimmakalan mid Paul di Malta

1 Dimmakal kami law di gilig ni baybay et amtaen mi e ya ngadan nunman ni bebley ni neigawwad baybay ey Malta.
2 Kabbabbal ida tuudman ni hi-gami. Nan-apuy ida et mampandangdang kami tep mainudan ey nemahhig ketel.
3 An ali nengaklam hi Paul ni pasing et tuka pan-ittungud apuy ey wadalli neukat ni uleg et mailipet di ngamay tu.
4 Inang-ang idan tuudman ey kanday “Pimmatey eya tuu tep ay ma-nut neihwang ali et eleg matey di baybay, nem ay killat ni uleg et humman na-mu kastigu tu. Gahat tun mettey huyyan tuu.”
5 Nem inwakgih nan Paul etan uleg di apuy ey endi nekalat di ngamay tu.
6 Kahehhegedaddan tuu hu lelbagan ni ngamay nan Paul niya ketu-lian tu et matey, nem nebayag ey endi an nekapkapyan hi-gatu et kanday “Tam dios na-mu eya tuu.”
7 Ya ap-apudman ni bebley ey hi Publius e kampuyek ni emin etan ni neihnup di gilig ni baybay. Inaygan dakemi et makiha-ad kamid baley dan tellun aggew ey impaptek dakemi.
8 Neipaddih nunman ni kamandedgeh hi ametu e kaman-aatung annel tu niya na-duman ni kuheyaw hu tuka ibbeng. An inang-ang nan Paul di tuka pambakbaktadi et idasalan tu et kap-en tu et ma-kal degeh tu.

9 Nan-amta humman ni impahding Paul ey nan-i-liddan tuu hu kamam-
pandedgeh diman ni bebley et pan-ekalen Paul hu degeh da.
10-11 Telumbulan hu nanha-adan mid Malta ey kabbabbal ida bimmebley
ni hi-gami et yan eman ni peni-yanan midda ey nan-i-li da hu mahapul mid
lawwan mi. Nanlugan kami etan di bapor ni nalpud Alexandria. Nehaem
kami et manha-ad kamid man ingganah nelabah hu ahipewwepewwekan.
Ya ngadan nunman ni bapor ni nanlugnan mi ey "Nandupi-il ni dios."
12 Entanni ey dimmateng kamid Syracuse et manha-ad kamidman ni
tellun aggew.
13 Immegah kamidman et dumteng kamid Regium. Newa-wa et umgah
kami mewan ey na-let hu dibdib ey kapellaw di pellawwan mi et kadwan
aggew ni ebuh ey dimmateng kamid Puteoli.
14 Wadadda dinteng min kamengullug diman et panha-ad dakemidman
ni pitun aggew et han kami mandinallan ni limmaw di Rome.
15 Dingngel idan kamengullug di Rome hu dintengan mi et umliddan
menammun hi-gamid mulkaduh di Apius. Yadda edum ni hi-gada ey
dinammu dakemi etan di bebley e Tellun Panda-guhan hu ngadan tu.
Inang-ang Paul ida humman ni kamengullug ey kaman-am-amleng et
mansalamat nan Apu Dios.

Ya nengituttudduan Paul ni meippanggep nan Jesus di Rome

16 Yan dintengan midman Rome ey in-abulut ni ap-apud man e
ngenamung hu pinhed Paul ni tu panha-adan, nem guwalyaan ni hakey
ni sindalu.
17 Nelabah tellun aggew et paeyag idan Paul hu ap-apuddan Jews di
diman Rome et kantun hi-gaday "Hi-gayuddan aaggik ni Jews, kayyaggud
et neamung itsun nunya tep pinhed kun peamtan hi-gayu e endi amtak
ni nak kinapkapyan lawah idan edum tayun Jews niya endi nak kinehing
ni elaw tayun bineltan tayuddan aammed tayu, nem ay dimpap da-ak di
Jerusalem et pakelabut da-ak di gubilnun Rome.
18 Binenistigal da-ak idan ap-apuddan gubilnu et pinhed dan ibbukyat
da-ak tep endi daka hemmakan bahul kun umhulun ni da-ak pemetteyan,
19 nem eleg pinhed idan ap-apuddan Jews ni nak meibbukyat, et
humman hu imbagak e pinhed kun hi Cesar hu mengippennuh ni kasuh
ku, anin ni endid nemnem ku hu mengiddiklamuh ni hi-gada tep nak ida
kaibbilang ni agik.
20 Impaeyag dakeyu tep pinhed kun ang-angen dakeyu et ehelen
kun hi-gayu e ya gaputun wada-ak di deyan nebangkiling ey tep ya
nakka pengullugin inhel Apu Dios ida lan aammed tayun helag Israel
meippanggep nan Christo et ya penegguan tun nangketey."
21 Kan dan hi-gatu ey "Endi mi dinwat ni tudek ni nalpud Judea niya endi
mi dingngel ni an ine-ehhel idan immalidyan edum tayun Jews ni lawah
meippanggep ni hi-gam.
22 Nem pinhed min amtaen hu muka pannemnem nuntan ni hin-appil
ni kapengulug, tep ya amta min ebuh ey eleg da pinhed di kebebbebley."
23 Et getuden da hu aggew ni keemmungan dalli mewan. Nedatngan
humman ni aggew ey dakel ida neamung di baley nan Paul. Et ia-aggew
tu ingganah nehileng ni nantuttuddun hi-gada meippanggep ni nan-ap-
apuan Apu Dios, ya keibbellinan ni Tugun Moses et yadda in-inhel ida lan
prophets, tep pinhed tun kullugen da hi Jesus.
24 Ey wadadda edum ni nengulug ey wadadda edum ni eleg.

25 Eleg ida man-uunnud et ida kamantututut, nem kan Paul ni hi-gada et
han ida mabukal ey “Makulug numan etan inhel lan Isaiah idan aammed
tayun nunman ni inhel ni Ispirituh Apu Dios ni hi-gatu e kantuy
26 ‘Mu ehel idan tuuk ni helag Israel e kammuy: Kan Apu Dios ey
deddedngelen dalli ehel ku, nem eleg da ewwasi, ennang-angen dalli
pehding ku, nem eleg da amta keibbellinan tu.
27 Tep humman idan tuu ey manghay ida, heni endi tangila da niya mateda.
Gullat et ni beken idan hanniman ey amtaen da meippanggep ni hi-gak et
hi-gak u-unnuden da et peyaggud kudda.’ ” *
28 Et kan Paul ni hi-gaday “Et humman hu, e-helen kun hi-gayu e hi Apu
Dios ey peamta tuddan Gentiles humman ni penellakniban tun hi-gada et
mehellakniban ida tep kullugen da.”
29 Inhel Paul huyya et mabukal ida ey nema-man ida kamantututut.
30 Dewwan toon hu nanhahha-adan Paul etan di baley ni inebangan
tudman Rome. Et hedin wadadda immalin an menang-ang ni hi-gatudman
ey kameapngan hi-gada.
31 Ey eleg tumekut ni nengituttuddun meippanggep ni nan-ap-apuan Apu
Dios et ya meippanggep nan Jesus Christo.

* **28:27 28:27** Ang-ang yu Isaiah 6:9-10.

Ya Tudek nan Paul idan Kamengullug di Rome

1 Huyyan tudek ey nalpun hi-gak e hi agi yun hi Paul e bega-en Jesus
Christo ni pinutuk Apu Dios ni apostle tun an mengituttuddun elaw ni
penellakniban Jesus Christo ni hi-gatsu.
2 Huyyan penellakniban daitsun Jesus Christo ey impeamtan Apu Dios
ida lan prophets tu et itudek dad Ehel tu.
3 Impeamta tu meippanggep nan Apu tayun hi Jesus Christo e U-ungnga
tu, e nambalin ni tuu et henin hi-gatsu, tep in-ungngan helag David.
4 Nem nan-amta e beken ni tuun ebuh, tep hi-gatu ey Dios dama. Ya
netaguan tu, gapuh ni et-eteng ni kabaelan Apu Dios hu neipeang-angan
tu e hi-gatu ey U-ungngan Apu Dios dedan.
5 Ya impahding Jesus hu nengipeang-angan Apu Dios ni binabbal tun
hi-gak, et putuken tuwak ni hakey ni apostle tun an mengituttudduddan
Gentiles di kebebbebley ni meippanggep nan Jesus, ma-lat hi-gatu kulugen
da niya u-unnuden da.
6 Anin ni hi-gayun tutu-ud Rome et pinutuk dakeyu daman Apu Dios ni
tuun Jesus Christo.
7 Nakka pan-ittudek huyyan hi-gayun tuud Rome ni nakappinhed Apu
Dios niya pinili tun pantu-u tu.
Pinhed kun meweddan hi-gayu hu binabbal niya linggep ni kamelpun
Apu Dios e Ametayu et hi Jesus Christo e Apu tayu.

Ya nandasalan Paul ni panyaggudan idan tuud Rome

8 Ya memengngulun e-helen kun hi-gayu ey pinhed kun amtaen yu e et-
eteng nakka pansalamatin Apu Dios tep nan-amtad kebebbebley hu yuka
pengullug nan Jesus. Et nakka pedellan nan Jesus Christo huyyan nakka
pansalamatin Apu Dios.
9 Hi Apu Dios e nakka pengikkahhakeyin nakka pansilbiin pengituttud-
duan kun meippanggep ni penellakniban daitsun U-ungnga tu e hi Jesus
Christo ey inamta tu e dakeyu kaiddasadasalin hi-gak ni kenayun.
10 Ey nak pay kaiddasadasal ni hi-gatu hedin dammutu et law ni i-abulut
tun um-ali-ak ni menang-ang ni hi-gayu.
11 Tep pinhed kun peteg ni ang-angen dakeyu et tuttudduan dakeyu
ma-lat paka-awatan yu hu meippanggep nan Apu Dios et ma-duman hu
kabaelan yun kamelpun Ispirituh tu, ey ma-lat maihammad hu yuka
pengullug.
12 Hakey pay ey pinhed ku et ni mebaddangan kayu tep ya nakka
pengullug niya mebaddangan nak dama tep ya yuka pengullug.
13 Kaegiegi, ya hakey pay ni gaputun nebayag ni pinhed kun um-alidtan
ey ma-lat ya pambalinan ni ituttudduk ni hi-gayu ey me-duman kayu henin
neipahding ni nantuttudduan kuddan Gentiles, nem ay ingganah nunya ey
endi inna-nuk ni um-ali.
14 Tep mahapul ni nak ituttuddu hu meippanggep nan Jesus Christo di
emin ni tuu, anin hipa neitu-wan da, nan-adal winu eleg, tep humman hu
nei-kud ni hi-gak ni ngunuk.
15 Et mukun ihikkak ni um-alidtan ni mengituttuddu daman hi-gayun
tutu-ud Rome ni impahding Jesus Christo ni penellakniban tun tuu.

Ya penellakniban Apu Dios ni tuun neliwtan

16 Eggak umbaing ni mengituttuddun nunman ni kayyaggud ni impahd-
ing tun panyaggudan tayu, tep humman hu keippeamtaan ni et-eteng ni
kabaelan Apu Dios ni menellaknib ni emin ni tuun mengullug ni nunyan
kameituttuddu. Yadda Jews hu nemangulun nengamtan nunya, nem emin
hu tuun mengullug nan Jesus ey hellakniban Apu Dios, yadda Jews niyadda
beken ni Jews.
17 Tep huyyan kameituttuddun impahding nan Jesus hu kamengippeang-
ang, e ya kapengibbillangin Apu Dios ni tuun kayyaggud ey ya tuka
pengullug nan Jesus Christo ni ebuh. Neiingngeh huyya etan ni impatudek
Apu Dios ni kantuy "Ya etan tuun kaibbilang Apu Dios ni kayyaggud, tep
ya tuka pengullug, ey humman hu meidwatan ni biyag ni endi pappeg tu."
*

Emin hu tuu ey wada liwat tu

18 Hi Apu Dios di kabunyan ey peamta tu bunget tun pengastiguan
tuddan tuun kamengippahding ni lawah, e humman hu kaumpapakkuk
ni keippeamtaan ni makulug ni kameituttuddun meippanggep ni hi-gatu.
19 Et humman hu, kastiguen idan Apu Dios, tep amta da meippanggep ni
hi-gatu, tep indawat tun emin ni hi-gada hu dammutun pengamtaan dan
hi-gatu, nem kapyatun daka kehhinga.
20 Et humman keang-angan tu e neihla ida, tep anin ni eleg meang-ang hi
Apu Dios, et neipeang-ang di emin ni lintu tu hu kinaDios tu niya et-eteng
ni kabaelan tun wada dedan ni hi-gatu neipalpu eman ni naltuan ni emin.
Et humman hu, endi da pengigga-dulan ni eleg da pengullugin hi-gatu.
21 Tep inamta dan wada hi Apu Dios, nem eleg da daydayawa niya eleg
ida mansalamat ni hi-gatu. Nambalin ni endi silbitu nemnem da. Ey heni
engeenget hu daka pannemnem, tep endi kabaelan dan mengamtan elaw
tu. †
22 Kanday nenemneman ida, nem ya kakulugan tu, ey nambalin idan
endi nemnem da.
23 Tep beken ni hi Apu Dios e wadan ingganah hu daka daydayawa, nem
yadda etan kinapya dan heni ang-ang ni tuun kamettey niyadda edum ni
lintun Apu Dios, henin animal, yadda sisit, niyadda kaumkadap di puyek
hu daka daydayawa.
24 Et iwalleng law Apu Dios ida et yadda law etan lawah ni pinpinhed da
hu daka pehpehding. Et mukun ya kaumbebngang niyadda anggeba-ing
hu daka pehpehding di annel da, niyad annel ni edum da.
25 Inamta da hu makulug ni meippanggep nan Apu Dios, nem inggeb-
at dan kinulug hu beken ni makulug, et beken ni hi-gatu e nengapyan
emin hu daka daydayawa, nem yadda kemedek etan kinapya tu hu daka
daydayawa niya daka u-unnuda. Ey hi-gatun ebuh hu kamedeyyaw ni
ingganah. Amen.
26 Huyya gaputun nengiwallengan Apu Dios ni hi-gada et ebuh law hu
anggeba-ing ni pinhed dan daka pehpehding. Anin idan bibi-i et eleg da
u-unnuda hu kayyaggud dedan ni elaw e ya edum dan bii hu daka i-ulig.
27 Hanniman ida daman lalakki e inwalleng da hu kayyaggud dedan ni
elaw e ya edum dan laki hu pinhed dan i-ulig. Gapuh idan nunyan lawah
ni daka pehpehding ey heltapen dalli hu lebbengtun kastigu da.
28 Eleg dan hekey ibbilang hi Apu Dios, et humman hu inwalleng tudda,
et ipahding dan emin hu hipan lawah ni kaum-alid nemnem da.

---

* **1:17 1:17** Habakkuk 2:4 † **1:21 1:21** Ephesians 4:17-18

29 Wadan emin ni hi-gada hu hipan lawah ni elaw e neagum ida, mapihul
ida, maemeh ida, mabunget ida, mapetey ida, maheul ida, makilam ida,
metumbuk ida,
30 lawah hu daka e-helan meippanggep ni edum da, anggebe-hel da hi
Apu Dios, mepadngel ida, manghay ida, ida kamampahhiyya, ebuh hu
annel dan daka e-ehhela, nelaing idan mannemnem ni pengippahdingan
dan lawah, eleg da u-unnuda a-ammed da,
31 endi baing dan mengippahding ni lawah, eleg da pehding hu inhel da,
endi binabbal da niya endi hemek dan edum da.
32 Inamta da etan tugun Apu Dios e mekastigun ingganah hu mengip-
pahding idan nunman ni lawah ni daka pehpehding, nem daka pan-ima-
ma kumedek. Beken ni humman ni ebuh, nem daka tettebala hu tuun
kamengippahding idan nunman ni lawah ni elaw.

2

Meandeng hu pengastiguan Apu Dios idan neliwtan

1-3 Kaegiegi, inamta tayu e limpiyuh hu pengastiguan Apu Dios idan tuun
kamengippahding idan nunyan lawah. Nem anin ni hi-gayun kamemihhul
idan tuun henin nunman e kanyuy "Nekalliwtan ida humman e lebbeng
tun mekastigudda," et kastiguen dakeyu daman Apu Dios, tep anin ni
hi-gayu et hanniman hu yuka pehpehding. Tep hi Apu Dios ey tuka
kastiguan emin hu tuun kamengippahding ni lawah. Et mukun nanna-ud
ni mekastigu kayu.
4 Nem kanyu na-mu ey eleg dakeyu kastiguan Apu Dios tep kabbabbal
niya tuka ennusidda etan tuun lawah daka pehpehding. Nem eleg, tep hi
Apu Dios ey beken ni pinhakkeyey kinastigu tu hu tuun kamengippahding
ni lawah, tep pinhed tun iddawtan ni wayah tun mantuttuyyun liwat tu
ma-lat mahelakniban.
5 Nem manghay kayun peteg e eleg yu iwwalleng hu lawah ni yuka
pehpehding, et mukun nema-ma-malli kastigu yun panhuwetan Apu Dios
ni tuu. Yallin nunman hu keang-angan ni kalinimpiyuh tu niya bunget tu.
6 Ya elaw ni penuwet alin Apu Dios idan tuun nunman ni kedettengan
ni panhuwetan tu, ey meippuun idad impahding da.
7 Emin idalli etan tuun eleg mangisiked ni mengippahding ni kayyaggud
tep pinhed dan meiddeyyaw niya metbal idad kad-an Apu Dios, niya
pinhed dan mambi-biyag idallin kenayun ey iddawtan idallin Apu Dios
ni biyag ni endi pappeg tu. *
8 Nem yadda etan ebuh hu annel dan daka nenemnema niya eleg da u-
unnuda etan makulug ni kameituttuddu et ya lawah hu daka pehpehding
ey nemahhig ali pengastigun Apu Dios ni hi-gada.
9 Emin ida lawah ni tuu ey kastiguen idan Apu Dios et panlelehhanan
da, memengngulud da Jews et han ida hu beken ni Jews.
10 Nem emin ida etan kamengu-unnud ni kayyaggud, Jews winu beken,
ey tettebalen Apu Dios ida, peiddeyyaw tudda niya pelinggep tudda.
Yadda Jews hu memengngulun pengippahdingan tuddan nunya et han tu
ipahding idan beken ni Jews.
11 Tep hi Apu Dios ey endi tuka pengittuppugin bunget tu niya
kakinayyaggud tu, tep nan-iingeh hu tuka pehding ni emin ni tuu.
12 Emin hu tuu, Jews winu beken ey neliwtan, et humman hu kastiguen
Apu Dios ida. Kastiguen tudda Gentiles hedin nanliwat ida, anin ni endin

* **2:7 2:7** Ebuh ida hu nengulug nan Jesus Christo ni henin nunya hu elaw da.

hi-gada hu neitudek ni Tugun tun indwat tun Moses. Et yadda Jews ni nengamtan nunman ni Tugun, ey neliwtan ida metlaing, tep eleg da u-unnuden. Et humman hu, kastiguen tudda meippuun di Tugun.
13 Tep gullat ni wada tuun han-u-unnud tun emin hu Tugun Apu Dios, ey hi-gatu hu ibbilang tun kayyaggud et beken ni ya etan tuun inamta tun ebuh humman idan tugun.
14-15 Anin ni eleg dawten idan Gentiles hu Tugun et kapyatun hin-addum ni daka u-unnuda. Humman keang-angan tun wada ngu dedan di nemnem da etan pinhed Apu Dios ni pehding da, tep kaum-alid nemnem da hedin neihalla winu neiptek hu impahding da.
16 Yallin kedettengan ni aggew ni pengippehuwetan Apu Dios nan Jesus Christo idan tuu, ey meamtallin emin hu neitlud nemnem ni tuu niyadda impahpahding dan eleg meamta. Huyyadda nakka peamtan nakka pengituttudduin impahding Jesus Christo ni panyaggudan ni tuu.

Ya eleg pengu-unnudiddan Jews ni tugun Apu Dios

17 Hi-gayun edum kun Jews, ey kayu kamampahhiyya tep Jews kayu, niya kayu kamakaddinnel e ebbuluten dakeyun Apu Dios ni tuu tu tep hi-gayu hu nenawat ni Tugun tu.
18 Kanyuy inamta yu pinhed Apu Dios ni pehding yu niya kanyuy inamta yu kayyaggud niya lawah, tep neituttuddun hi-gayu hu Tugun tu.
19 Ey kanyuy wada kabaelan yun mengituttuddun elaw Apu Dios ida etan ni tuun eleg dan hekey han-awat e henidda nekulap. Kanyu pay ey kayu kamei-ellig etan ni dilag ni tuka bebnangi engeenget ni kapannemnem ni tuu, tep kanyuy yuka baddangidda tuun mengamtan makulug ni kayyaggud ni elaw.
20 Ey gapu tep hi-gatsu nenawat ni Tugun Moses ey kanyuy hi-gatsu nengamtan emin, tep wada etan di Tugun hu makulug ni kameituttuddu. Et kayu kamakaddinnel e dammutun tuggunen yudda tutu-un eleg da amta hu neiptek niyadda tutu-un endi hu amta da meippanggep nan Apu Dios.
21 Makulug ni yuka tuttuddui edum yun tuu, nem kele eleg yu ippahding hu yuka ituttuddu? Yuka ittugun hu eleg menekkew, nem kele kayu kamenekkew?
22 Kanyuy lawah hu pengi-ebbekan ni ahwa, nem kele yuka i-abek hu ahwa yu? Yudda kapihhula hu tuun kamenaydayaw ni dios dan kinapyan tuu, nem kele kayu kaumhegep di daka penaydayawin nunman idan dios dan an menekkew?
23 Ey yuka igaggaya hu nengamtaan yun Tugun Apu Dios, nem ya kakulugan tu ey eleg yu deyyawa, tep eleg yu u-unnuda Tugun tu.
24 Ambuley neitudek dedan di Ehel Apu Dios e kantuy "Humman ni lawah ni elaw yun Jews hu kapemihhuliddan Gentiles nan Apu Dios."
25 Hi-gatsu mewan ni Jews ey nekugit itsu, tep humman hu intugun Apu Dios ni pengimmatunan e hi-gatsu hu pinili tun tuu tu. Nem endi silbi tun nekugitan tayu hedin eleg tayu u-unnuda hu Tugun tu.
26 Nem inna-nudda etan ni beken ni Jews ni eleg makugit, inna-nu hedin u-unnuden da hu Tugun Apu Dios, kaw eleg tudda dama ibbilang ni tuu tu?
27 Makulug ni eleg ida makugit, nem hedin u-unnuden da hu Tugun Apu Dios, humman keang-angan tun lawah kayun Jews, tep dinwat yu humman ni Tugun, nem eleg yu u-unnuda. Et humman hu, endi silbin nekugitan yu.
28 Kaw hipa kan tayun kaibbilang Apu Dios ni tuu tu, ya etan nekugit? Eleg, tep anin ni nekugit hu tuu et yad annel tun ebuh.

29 Ya kaibbilang Apu Dios ni makulug ni tuu tu ey ya etan hinullulan ni
Ispirituh Apu Dios hu nemnem tu, beken ni ya nekugitan tu. Huyyan tuu
ey anin ni eleg tettebalan edum tun tuu et katetbalan Apu Dios.

3

1 Wadan penghel yu mewan ey "Hipa tep silbi tun Jews itsu, niya hipa
tep silbin nekugitan tayu?"
2 Dakel silbitu. Ya et-eteng ni panyaggudan tun hi-gatsun Jews ey hi-gatsu
nengidinelan Apu Dios ni Ehel tu.
3 Anin ni kantu et wadadda edum ni Jews ni eleg mengu-unnud ni
pinhed Apu Dios, et beken humman ni umhulun ni pengyatan Apu Dios ni
impakulug tu,
4 tep hedin hi Apu Dios, man eleg man-ittek, anin ni man-ittek emin hu
tuu. Heninnuy hu neitudek ni ehel Apu Dios e kantuy
"Hi-gam Apu Dios, ey hedin wada inhel mu, man kaum-amnu, tep makulug
ni emin hu muka e-hela. Ey gullat ni ded-eken dakaddan tutu-u et
endin hekey da hemmaken ni pebehhul dan hi-gam." *
5 Ey wadadda na-mu edum ni tuun kahing et kanday "Lawah hedin
kastiguen deitsun Apu Dios gapu tep ya liwat tayu, tep ya liwat tayu ey
humman keang-angan tu e kakkayyaggud hi Apu Dios."
6 Nem neihla humman ni nemnem da, tep hedin beken ni limpiyuh hi
Apu Dios, endi tep kelebbengan tun manhuwet ni tuu.
7 Wadan penghel yu mewan ey "Hipa tuwak pengastiguan Apu Dios
hedin ya eggak pengu-unnudin tugun tu hu keang-angan tun kameiddinnel
hi Apu Dios ni mengippahding ni kayyaggud? Kaw beken ni keiddeyyawan
tu humman?"
8 Hedin hanniman hu yuka pannemnem, kanyu tep ey "Anin tep
manliwwat itsu, yaggud kayyaggud pambalinan tu, tep keiddeyyawan Apu
Dios." Wadadda etan edum ni tuun nan-itek, et kanday henin nunman hu
nakka ituttuddu, nem itek da humman. E-helen kun hi-gayu e, makulug ni
kastiguen Apu Dios ida kamengituttuddun hanniman.

Emin hu tuu ey lawah

9 Et gapu na-mu mewan tep Jews itsu ey penghel yuy kekkeddukdul itsu
nem yadda beken ni Jews. Nem eleg, tep inamta tayu e emin hu tuu ey
neliwtan, anin idan Jews niya beken.
10 Huyya ey na-hel etan di neitudek ni ehel Apu Dios e kantuy
"Endi tuun kayyaggud di kapenang-ang Apu Dios, anin hakey.
11 Ey endi hakey ni tuun han-awat tu hu meippanggep nan Apu Dios, niya
hi-gatu hu tuka paka-u-unnuda.
12 Tep emin tuu ey inwalleng da hi Apu Dios et mambalin idan lawah. Et
mukun endin hekey hu tuun kamengippahding ni kayyaggud. †
13 Ya bungut da ey kamei-ellig etan di eleg matengeb ni kulung e
kamanhemmuy, tep lawah hu daka heppita. Daka he-ula edum dan tuu. ‡
Ya daka heppita ey lawah ni peteg e kamei-ellig di gitan uleg e kaumpatey.
§
14 Maidut ida * niya mekaggeh hu daka e-hela.
15 Anin ni ekket umhulun, et umpatey ida.
16 Emin di daka lawwi ey wada daka bahbaha niya dadda kapelilligasi
edum dan tuu.

---

* **3:4 3:4** Psalm 51:4 † **3:12 3:12** [10-12] Psalm 14:3, niya 53:1-3 ‡ **3:13 3:13** Psalm 5:9 § **3:13 3:13** Psalm 140:3 * **3:14 3:14** Psalm 10:7

17 Eleg da amta pehding da ma-lat melinggep hu pekiddagyuman dan edum
dan tuu. †
18 Ey eleg ida umtakut ni manliwwat nan Apu Dios.” ‡
19 Inamta tayu e hi-gatsun Jews hu nengitugunan Apu Dios ni Tugun tu.
Nem ay eleg tayu u-unnuda. Et humman hu, eleg mabalin ni kan tayuy
endi hu liwat tayu. Tep anin ni hi-gatsun Jews et neliwtan itsu dama,
heniddan Gentiles. Et humman hu, mahapul ni ebbuluten tayu e nanliwat
itsun emin et mukun lebbengtun mekastigu itsu, Jews winu Gentiles.
20 Et humman hu, endin hekey hu tuun mabalin ni ibbilang Apu Dios
ni kayyaggud gapuh ni tuka pengu-unnudin Tugun. Et gapu tep endi
kabaelan tayun mengu-unnud ni emin ni Tugun, ey humman keang-angan
tu e neliwtan itsun emin.

Ya elaw ni kapengibbillangin Apu Dios ni kayyaggud hu tuun neliwtan

21 Nem yan nunya law ey neipeamta hu elaw ni kapengibbillangin
Apu Dios ni hi-gatsun kayyaggud, beken ni gapuh ni pengu-unnudan ni
Tugun. Huyya hu neipeamtad Tugun Moses niyad intudek ida lan eman
ni prophets.
22 Daitsu kaibbilang Apu Dios ni kayyaggud hedin iddinel tayu hi Jesus
Christo ni mengkal ni liwat tayu. Henin nunya hu kehellakniban emin ni
kamengullug, anin ni hipa neitu-wan tayu niya hipa impahding tayu.
23 Tep emin itsu, Jews niya Gentiles ey nanliwat itsu. Et humman hu,
eleg tayu han-ingngeh hu kakinayyaggud Apu Dios.
24 Nem ay himmek daitsun hi-gatu, et itu-dak tu hi Jesus ni meneklan
liwat tayu et hedin mengullug itsun hi-gatu, man ibbilang daitsun Apu
Dios ni kayyaggud, tep humman hu pinhed tu.
25-26 Em, intu-dak Apu Dios hi Jesus et matey ma-lat mepesinsahan hu
liwat ni tuu hedin mengullug idan hi-gatu. Huyyan impahding Apu Dios
hu pengippeang-angan tun kalinimpiyuh tu. Tep anin ni eleg tu kastiguen
ida eman nanliwat ni nunman, ey nanengtun limpiyuh, tep ingkatey Jesus
hu liwat ni tuu. Huyya keang-angan tun meandeng hu kapengibbillangin
Apu Dios ni hi-gatsun kayyaggud hedin mengullug itsun Jesus.
27-28 Et humman hu, eleg mabalin ni tayu igaggaya e kantayuy
kakkayyaggud itsu tep ya tayu kapengippatnain mengu-unnud ni Tugun
Apu Dios. Tep beken ni ya tayu kapengu-unnudin Tugun hu kapengippu-
unin Apu Dios ni tuka pengibbillangin hi-gatsun kayyaggud, nem ya tayu
kapengullugin Jesus Christo ni ebuh.
29 Entan tu nemnem e ebuh ida hu Jews ni kaibbilang Apu Dios ni tuu
tu, et eleg tudda ibbilang hu beken ni Jews. Tep ibbilang tun tuu tun emin
hu kamengullug, Jews niya beken,
30 tep hakey ni ebuh hu Dios. Et humman hu, anin Jews winu beken ni
Jews et kaibbilang idan Apu Dios ni kayyaggud hedin ida kamengullug nan
Jesus.
31 Et hedin hanniman, kaw iwwalleng tayu tep hu Tugun Apu Dios hedin
kullugen tayu hi Jesus? Eleg, tep hedin hi-gatu hu tayu kakulluga, nema-
man u-unnuden tayu Tugun Apu Dios.

4

Ya kapengullug Abraham nan Apu Dios

1 Nemnem tayu hi Abraham e nahlagan tayun Jews.

† **3:17 3:17** Isaiah 59:8 ‡ **3:18 3:18** Psalm 36:1

2 Gullat ni imbilang Apu Dios hi Abraham ni kayyaggud gapuh ni
kayyaggud ni impahpahding tu, et mabalin ni impahhiya tu. Nem eleg
mampahhiyya, tep beken ni ya kakinayyaggud ni kapengibbillangin Apu
Dios ni tuun kayyaggud.
3 Huyya ey kameang-ang etan di neitudek ni kantuy "Kinulug Abraham
hu inhel Apu Dios, et humman nengibilangan Apu Dios ni hi-gatun
kayyaggud." *
4 Inamta tayu e ya tuun kapangngunnu ey kametangdani. Et humman
ni sinangdan tu ey beken ni liblih, tep ingngunwan tu.
5 Nem hi-gatsun neliwtan ey liblih hu pengibbillangan Apu Dios ni hi-
gatsun kayyaggud. Eleg tayu tangdanad kayyaggud ni tayu kapehding, nem
ebuh hu tayu kapengullugin Jesus Christo.
6 Huyya hu pinhed David ni e-helen ni nanghelan tun et-eteng amleng
ni tuun imbilang Apu Dios ni kayaggud, anin ni endi tu impahding ni
kayyaggud
7 Kantuy "Man-am-amleng idan peteg hu tuun pinesinsahan Apu Dios hu
liwat da niyadda hipan lawah ni impahding da tep ya ngehay dan
hi-gatu.
8 Em, man-am-amleng ida, tep eleg law ibbilang Apu Dios idan neliwtan."
†
9-10 Nem kaw ebuh ida Jews ni man-am-amleng tep nekugit ida? Winu
anin idan Gentiles, anin ni eleg ida makugit? Makulug ni anin idan Gentiles
et neila-kam ida tep ya daka pengullug hu kapengibbillangin Apu Dios ni
hi-gadan kayyaggud. Anin hi Abraham e nahlagan tayun Jews et inamta
tayu e imbilang Apu Dios ni kayyaggud, tep ya tuka pengullug, et han
makugit.
11 Humman ni nampakugitan tu, ey pengimmatunan ni ebuh ni
neibilangan tun kayyaggud tep ya tuka pengullug nan Apu Dios eman ni
eleg pay ni makugit. Imbilang Apu Dios hi Abraham ni pan-emman emin
ni tuun meibbilang ni kayyaggud, tep ya daka pengullug, anin ni eleg ida
makugit.
12 Ey kameibbillang hi Abraham ni ama damaddan nangkekugit e yadda
Jews ni kamengullug nan Apu Dios, henin kapengullug Abraham eman ni
eleg tu kakugitan.

Ya tugun Apu Dios hu keang-angan tu e neliwtan itsun emin

13 Impakulug Apu Dios nan Abraham e hi-gatu niyaddalli helag tu ey
beltanen da eya puyek et hi-gada hu pan-ap-apun emin ni tuu. Inhel
tun Abraham huyya tep ya tuka pengullug ni hi-gatu et maibilang ni
kayyaggud. Ya neibilangan Abraham ni kayyaggud ey beken ni ya nengu-
unnudan tun Tugun Apu Dios ni dinwat Moses, tep endi ni humman ni
tugun eman ni ketaggu tu.
14 Et humman hu, beken ni yad pengu-unnudan ni Tugun hu pengip-
peamnuan Apu Dios ni impakulug tun panyaggudan tayu, nem meippuun
di kapengullug ni hi-gatu. Tep gullat ni beken ni hanniman, ey endi law
tep silbitu hu kapengullug ni tuu niya eleg um-amnu hu impakulug tu, tep
endi kabaelan ni tuun mengu-unnud ni emin ni Tugun tu.
15 Ya eleg pengu-unnudin Tugun hu kaumhulun ni kekastiguan. ‡ Tep
gullat ni endidda humman ni Tugun, ey eleg itsu et manliwwat, tep endi
tayu kehhingen.

---

* **4:3 4:3** Genesis 15:6, et ya Galatians 3:6, niya James 2:23. † **4:8 4:8** [7-8] Psalm 32:1-2 ‡ **4:15 4:15** Endi tuun han-u-unnud tun emin humman idan Tugun.

16 Et humman hu, ya amnuan ni impakulug Apu Dios ey neipuun di
kapengullug niyad binabbal niya hemek tu. Makulug ni dewwaten idan
emin ni tuu humman ni impakulug tu hedin ya daka pengullug ey henin
kapengullug lan Abraham, beken ni ebuh ida Jews e nenawat nunman ni
Tugun. Tep hi Abraham ey hi-gatu kameibbillang ni impan-aman emin ni
kamengullug.
17 Wada neitudek ni ehel Apu Dios ni kantuy "Hi-gam e Abraham hu pan-
emman emin ni kamengullug di kebebbebley." Et humman hu, makulug ni
hi Abraham hu kameibbillang ni impan-ama tayun emin ni kamengullug,
tep hi Apu Dios hu nengipanghel ni nunman. Ey makulug ni um-amnu
humman ni inhel tu. Hi Apu Dios hu indinel lan Abraham, tep hi-gatu hu
kameneggun netey niya tuka weddaa hu eleg maweda.
18-19 Hi Abraham ey nehammad hu tuka pengullug nan Apu Dios, tep
anin ni amta tun eleg mabalin ni mantennud et et-eteng namnamah tu et
kulugen tun um-amu hu inhel tu e hi-gatu mambalin ni a-ammed ni dakel
ni tuud kebebbebley. Huyya inhel Apu Dios lan hi-gatu: "Dakel alin peteg
hu helag mu heniddan bittuwen di kabunyan e eleg mebillang." § Yan
nunman ni nanghelan Apu Dios ni nunya, ey nganngnanih ni hanggatut hu
toon Abraham et kamei-ellig ni netey hu annel tu. Ey hedin hi Sarah dama,
man nebasi, nem eleg mandewadewa hi Abraham di tuka pengullug nan
Apu Dios et deh e immamnun dakel helag tu.
20-21 Em, eleg mandinwa, nem et-eteng hu dinel tun kabaelan Apu Dios
ni peamnu humman ni inhel tu. Et humman hu, nema-man nehammad
hu tuka pengullug et daydayawen tu hi Apu Dios.
22 Humman ni kapengullug Abraham hu nengibilangan Apu Dios ni hi-
gatun kayyaggud.
23-24 Imbilang Apu Dios hi Abraham ni kayyaggud tep ya tuka pengullug,
nem beken ni ebuh tu, tep emin itsun kamengullug ni hi-gatu ey daitsu
dama kaibbilang ni kayyaggud. Makulug e hedin medinnel itsun Apu Dios
e nenagun Jesus Christo e Apu tayu, man ibbilang daitsun kayyaggud.
25 In-abulut Apu Dios ni mettey hi Jesus ma-lat teklaen tu hu liwat tayu,
nem sineguan tu ma-lat wada inna-nu tun pengibbillangan daitsun Apu
Dios ni kayyaggud, hedin mengullug itsun Jesus.

5

Ya pambalinan ni tayu kapengullug nan Jesus ey mewedda linggep Apu Dios ni hi-gatsu

1 Et humman hu, gapuh tep imbilang daitsun Apu Dios ni kayyaggud
tep ya tayu kapengullug, ey itsu law kamekillinggep ni hi-gatu tep ya
impahding Jesus Christo e Apu tayu.
2 Ey gapuh ni tayu kapengullug nan Jesus Christo ey inhayukup daitsun
Apu Dios et gibeken tayu pemaptek tu niya binabbal tun hi-gatsu. Et
humman hu, itsu kaman-am-amleng, tep makulug ni meiddeyyaw itsullin
keiddeyyawan Apu Dios.
3 Anin ni itsu kamelilligasi, et itsu kaman-am-amleng, tep inamta tayu e
humman idan ligat hu pan-eddalan tayun man-an-anus.
4 Humman ni pengan-anusan ni ligat ey umbaddang ni mengiyayyaggud
ni elaw tayu, et humman keippuunan ni namnamah tayun meiddeyyaw
itsud kad-an alin Apu Dios.

§ **4:18-19 4:18** Genesis 15:5

5 Humman ni tayu kanamnamaha ey um-amnu, tep impaelin Apu Dios
hu Ispirituh tun hi-gatsu. Et humman ni Ispirituh tu hu kamengippeamtan
hi-gatsun impeminhed Apu Dios.
6 Yan eman ni eleg tayu pangulugan ey endin hekey kabaelan tayun
mengippahding ni kayyaggud tep neliwtan itsu, nem impaelin Apu Dios
hi Jesus Christo ni nengiketey ni liwat tayu eman ni aggew ni gintud tu.
7 Inamta tayu e kunan hu tuun mengikkettey ni pengihwangan tun
kayyaggud niya limpiyuh ni tuu, nem endi hakey ni tuun an nengiketey ni
pengihwangan tun lawah ni tuu.
8 Nem hi Apu Dios, ey impeang-ang tu hu et-eteng ni impeminhed tun hi-
gatsu, anin ni inamta tu e neliwtan itsu, et itu-dak tu hi Jesus ni nengiketey
ni liwat tayu.
9 Humman ni nengiketeyan Jesus ni liwat tayud krus hu nengibilangan
daitsun Apu Dios ni kayyaggud. Et inamta tayu e mehellakniban itsud
kekastiguan tayu, tep hi Jesus hu kamengi-ehneng ni hi-gatsud hinanggan
Apu Dios.
10 Yan nunman ey buhul daitsun Apu Dios tep neliwtan itsu, nem
nekidagyum itsu law ni hi-gatu eman ni nengiketeyan Jesus ni liwat
tayu. Et gapuh tep nekidagyum itsu law ni hi-gatu ey itsu kamedinnel e
mehellakniban itsu, tep netaguan hi Jesus et kamambi-biyag law di kad-an
Apu Dios ni kamengi-ehneng ni hi-gatsu.
11 Et mukun itsu law kamekiam-amleng nan Apu Dios tep nekidagyum
itsun hi-gatu gapuh ni impahding Jesus Christo e Apu tayu.

Ya nambalinan ni impahding Adam ey ketteyyan, nem ya nambalinan ni impahding Jesus ey ketegguan ni ingganah

12 Ya liwat Adam e nemangulun tuu ey bineltan idan helag tu. Et
humman hu, emin tuu ey neliwtan. Et gapu tep nanliwat emin tuu ey
mettey ida.
13 Anin ngu dedan eman ni eleg ni idwat Apu Dios hu Tugun tun Moses
et neliwtan ida hu tutu-u, nem eleg da inamta e nehalman hu liwat da,
tep endi ni etan Tugun tun mengippeamtan eleg tu pinhed hu liwat. Nem
neliwtan ida ngu dedan.
14 Et meippalpu eman ni nanliwtan Adam ingganah eman ni nenawtan
Moses etan ni Tugun Apu Dios ey kamettey hu tuu, anin ni endi da kinehing
ni intugun Apu Dios ni henin nanliwtan Adam.
Nem humman ni nanliwtan Adam ey neilegat ni emin hu tuu. Nem
gapuh ni impahding etan ni neitu-nud ni hi-gatu e hi Jesus Christo ey
meilleggat idan mehellakniban emin hu tuun mengullug ni hi-gatu.
15 Nem eleg man-ingngeh, tep ya nambalinan ni nanliwtan Adam ey
ketteyyan emin ni tuu. * Nem ya nambalinan ni neteyyan Jesus Christo ey
kepessinsahan ni liwat tayun emin, tep ya et-eteng ni binabbal niya hemek
Apu Dios ni hi-gatsu.
16-17 Humman ni liwat ni hakey ni tuun hi Adam hu himmulun ni
kapanliwwasin emin ni tuu, et mahapul ni mekastiguddan emin. Tep
makulug e emin itsun tuu ey itsu kamettey, tep humman nambalinan
ni nanliwatan Adam. Nem et-eteng binabbal niya hemek Apu Dios ni
hi-gatsun neliwtan, et itu-dak tu hi Jesus Christo ma-lat emin hu tuun
mengullug ni hi-gatu ey mepessinsahan hu liwat da et mehellakniban idad

* **5:15 5:15** Ya gaputun kamettey ni emin hu tuu ey tep bineltan da hu kalinawah Adam et ida law kamanliwwat.

kastigu da et mekibi-biyag idallin Jesus ni ingganah, tep kaibbilang ida law
Apu Dios ni kayyaggud.
18 Em, humman ni nanliwatan Adam hu himmulun ni nekastiguan ni
emin ni tuu, nem gapuh ni impahding Jesus ey kameibbillang hu dakel ni
tuun kayyaggud di hinanggan Apu Dios et meidwatan idan biyag ni endi
pappeg tu.
19 Ey gapuh ni eleg pengu-unnudan Adam nan Apu Dios, ey neliwtan
itsun emin, tep bineltan tayu hu kalinawah tu. Nem gapuh ni nengu-
unnudan Jesus nan Apu Dios ey humman hu pengibbillangan daitsun Apu
Dios ni kayyaggud, † hedin kullugen tayu hi Jesus.
20 Neidwat hu Tugun ma-lat amtaen ni tuu e nekalliwtan ida. Kameang-
ang huyyad eleg da ngu pengu-unnudan nunman ni Tugun. Nem e-helen
kun hi-gayu, e anin ni hipa kainetteng ni liwat ni tuu, et e-etteng ngu dedan
hu binabbal Apu Dios niya hemek tu.
21 Et humman hu, awasi tayu e emin itsun tuu ey itsu kamettey tep ya
liwat tayu, nem e-etteng hu binabbal Apu Dios niya hemek tu, et ibilang
daitsun kayyaggud et wada biyag tayun endi pappeg tu, tep ya impahding
Jesus Christo e Apu tayu.

6

Ya nengiwallengan tayun liwat et mahululan ni baluh hu elaw tayu

1 Nem anin ni henin nunya hu elaw tu, et entan tu panghel ey anin ni
manliwwaliwwat itsu, haggud hehmeken daitsun Apu Dios tep kabbabbal.
2 Beken ni henin nunya hu tayu pannemnem, tep hi-gatsun kamengullug
nan Jesus ey beken law ni ya liwat hu heni nangnged ni hi-gatsu, tep
ingkatey Jesus hu neneklaan tun liwat tayu. Et humman hu, lawah hedin
tayu igebgeb-at ni manliwwat.
3-4 Kaw liniwwan yu e yan eman ni nengulugan tayu et mebenyagan itsu
ey heni itsu nekiketey eman ni neteyyan Jesus Christo tep ya liwat tayu,
niya heni itsu nekikulung et makitegu itsun hi-gatu? Et ya nampebenyagan
tayu hu nengipeang-angan tayun nengulugan tayu e ingkatey Jesus hu
liwat tayu. Nem netagwan tep ya et-eteng ni kabaelan Ametu e hi Apu
Dios ma-lat wada inna-nu tun umbaddang ni hi-gatsun mambi-biyag ni
kayyaggud. Em, netey hi Jesus et maikulung, nem gapuh ni et-eteng
kabaelan Ametu ey sineguan tu. Hanniman daman hi-gatsu, e heni itsu
nekitegun Jesus et maweda baluh ni biyag tayu, henin dinwat tu eman ni
netagwan tu.
5 Heni itsu nekiketey ni neteyyan tu, et humman hu metegguan itsulli
dama henin hi-gatu.
6 Ya mewan ni neipetakan tud krus ey heni nekipetak hu lawah ni neitu-
wan tayu ma-lat mepappeg hu kabaelan ni liwat ni mengnged ni hi-gatsu,
et beken itsu law ni heni bega-en ni liwat.
7-8 Gapu tep heni itsu nisi nekiketey nan Jesus Christo ey neliblih itsu law
di kabaelan ni liwat, et mukun tayu kakulluga e mekilla-kam itsud baluh
ni biyag tu.
9 Inamta tayu e makulug huyya tep netey hi Jesus, nem netagwan. Et
humman hu, eleg law mettey, tep endi law kabaelan ni katey ni hi-gatu.
10 Yan neteyyan tu ey sinekla tun emin hu liwat ni tuu. Et humman hu,
eleg mahapul ni um-ali mewan et ipidwa tun mettey, tep hiyya humman

† **5:19 5:19** Isaiah 53:11b.

ni nengiketeyan tun liwat tayu. Mategu law ni ingganah tep netagwan, ey
emin hu tuka pehpehding ey keiddeyyawan Apu Dios.
11 Et humman hu, nemnem tayu e nekiketey nan Jesus hu nekalliwtan ni
neitu-wan tayu et kabaelan tayu law ni mengippahding ni keiddeyyawan
Apu Dios, gapuh ni impahding Jesus Christo.
12 Et humman hu, entan tu u-unnud hu lawah ni pinhed ni annel tayun
kamettey.
13 Entan tu usal hu annel yun mengippahding ni hipan panliwwatan.
Nem iusal yud hipan pinhed Apu Dios ni pengussalan yun keiddeyyawan
tu. Tep heni itsu netey ni nunman, nem heni itsu netaguan, tep neidwatan
itsun baluh ni biyag ni nengulugan tayun Jesus. Et humman hu, mahapul
ni i-eng-eng tayu hu annel tayun Apu Dios ma-lat ya kayyaggud hu pehding
tayu.
14 Kabaelan tayu law ni eleg mengippahding ni panliwwatan, tep beken
law ni ya pengu-unnudan ni tugun Moses hu pengiddinnelan tayun
kehellakniban tayu, tep ya law hu binabbal niya baddang Apu Dios hu
tayu kaiddinel.

Impambalin daitsun Apu Dios ni tuu tu

15 Nem wadan penghel yuy "Yaggud beken law ni ya pengu-unnudan ni
Tugun Moses hu kehellakniban tayu, et ku anin tep ni manliwwaliwwat
itsu, yaggud et-eteng hu binabbal niya hemek Apu Dios ni hi-gatsu." Nem
neihlan peteg humman!
16 Tep kaw eleg yu amta e hedin hipa pinhed mun u-unnuden ey
humman hu apum? Tep hedin ya panliwwatan hu pinhed tayun
pehpehding, et makulug ni mekastigu itsud impiernoh. Nem hedin hi Apu
Dios hu u-unnuden tayu, man pambalin daitsun kakkayyaggud, et hi-gatu
law hu pan-eppu tayun ingganah. Henin bega-en, e hedin nambalin kan
bega-en ni hakey ni tuu, man mahapul law ni hi-gatu u-unnuden mun
kenayun.
17 Nakka mansalamat ni et-eteng nan Apu Dios, tep anin ni impenahding
yun nunman hu panliwwatan, nem yan nunya ey yu law kapaka-u-unnuda
eya makulug ni kameituttuddun meippanggep nan Jesus.
18 Huyya elaw tu, tep nepappeg law hu nanhimbutan yun Satanas et
hi Jesus Christo law hu kan bega-en ni hi-gatsu ma-lat ya kayyaggud hu
ipahding tayu.
19 Mukun indingpat ku hu kapanliwwasid bega-en e tuka peka-u-unnuda
hu kan bega-en ni hi-gatu ey ma-lat nelakah ni ewwatan yu, tep kulang
yuka pengewwat. Tep yan nunman ey heni ya lawah hu kan bega-en ni
hi-gatsu, tep tayu kapehding hu hipan lawah ni pinhed ni annel tayu. Nem
yan nunya law ey mahapul ni u-unnuden yudda kayyaggud ni elaw et ya
kakkayyaggud hu ippahding yu, tep heni humman baluh ni apu yu.
20 Ya lan nunman ey heni dakeyu bega-en ni lawah, ey endin hekey
hu yuka nemneman mengippahding ni kayyaggud, et ebuh lawah ni
impenahding yu.
21 Nem kaw wada kayyaggud ni ginen-ud yuddad lawah ni impahding
yun anggeba-ing? Endin hekey. Tep ya pambalinan idan nunman ey
ketteyyan, e humman hu keiddawwian nan Apu Dios ni ingganah.
22 Nem ay kayyaggud et himmek dakeyun Apu Dios et pesinsahan tu liwat
yu et pambalin dakeyun bega-en tu. Et yan nunya law ey impambalin
dakeyun kayyaggud, et humman hu, dewwaten yu etan biyag ni endi
pappeg tu.

23 Ya pambalinan ni kapanliwwasin tuu ey ketteyyan tu et mekastigun
ingganah, et meidawwin Apu Dios. Nem ya kaiddawat Apu Dios idan
kamengullug nan Apu tayu hi Jesus Christo, ey ya biyag ni endi pappeg
tu.

7

Beken law ni ya Tugun Moses hu iddinel tayu

1 Inamtak et han-awat yun kaegiegi eya e-helen kun hi-gayu, tep naka-
amta yu hu Tugun. Ya Tugun ey mahapul ni u-unnuden ni tuun ketaggu
tun ebuh. Tep hedin netey hu tuu, man mepappeg law hu pengu-unnudan
tun nunman ni Tugun.
2-3 Henin bii e hedin nengahwa, ey eleg mabalin ni an mengahwa mewan
ni hin-appil ni laki, tep humman hu wadad tugun. Tep mambehhul hedin
mengahwan edum ey nanengtun mategu etan ahwa tu, tep humman ni tu
pehding ey i-abek tu ahwa tu. Nem hedin netey hu ahwa tu, dammutun
mengahwa mewan.
4 Hanniman ni hi-gayun kaegiegi e heni kayu nekittey nan Jesus Christo
eman ni neteyyan tu. Et humman hu, eleg law mahapul ni iddinel tayu
etan Tugun Apu Dios ni dinwat Moses. Tep hi Jesus Christo ni netaguan hu
neihullul ni iddinel tayu et ya law hu pinhed Apu Dios hu ippahding tayu.
5 Yan eman ni eleg itsu ni mangulug ey impahpahding tayu hu
kapanliwwasin pinhed ni annel tayu. Ey yan eman ni neipeamta etan
Tugun Moses ni hi-gatsu, ey nema-ma anhan law hu neminhed tayun
mengippahding ni lawah, tep humman impeingha tayu, nem humman hu
umhulun ni ketteyyan tayu e keiddawwian tayun Apu Dios.
6 Nem yan nunyan nengulug itsu law ey beken ni ya tayu kapengu-
unnudin Tugun hu pandinnelan tayu, tep neliblih itsud man ni
nekiketeyan tayun Jesus. Et humman hu, beken law ni ya etan Tugun
ni neitudek ni nebayag hu tayu u-unnuden. Nem hi Jesus Christo law
hu u-unnuden tayu tep wada law hu nalpu etan ni Ispirituh Apu Dios ni
kabaelan tayun mengu-unnud ni hi-gatu.

Ya Tugun ni dinwat Moses hu pengamtaan ni kalinawah ni tuu

7 Nem wadan penghel yuy "Hedin hanniman, kaw lawah tep humman
ni Tugun Apu Dios ni dinwat Moses?" Eleg, beken ni lawah humman ni
Tugun, tep humman hu nengipeamtan keibbellinan ni liwat. Gullat ni
endi humman ni Tugun et eggak amta e liwat hu um-ameh, tep ya Tugun
hu nengipeamtan lawah humman, tep kantuy "Entan kaemeh yud hipan
limmun edum yun tuu." *
8 Nem yan nengamtaan kun kan ni Tugun ey lawah hu um-ameh di hipan
wadan edum, ey nema-ma anhan law ni nakka um-ameh di hipan nakka
ang-anga. Et humman hu, gullat ni endi humman ni Tugun, et eleg tayu
amta e neliwtan itsu tep endi mengippeamtan hi-gatsu.
9 Henin hi-gak e yan eman ni eggak ni awatan etan Tugun, ey kangku
ngu nem kakkayyagguddak. Nem entanni et inawtan ku, ey inamtak law e
nemahhig gayam hu liwat ku et nanna-ud ni meiddawwi-ak nan Apu Dios,
e heni-ak netey.
10 Kangku na-mu ngu nem ya pambalinan ni pengu-unnudan ni Tugun
hu pekibi-biyagan di kad-an Apu Dios, nem entannit inawtan ku law ey
beken gayam, tep humman ni Tugun hu umhulun ni ketteyyan ku et
meidawwi-ak ni hi-gatun ingganah.

* **7:7 7:7** Exodus 20:17 et yad Deut. 5:21

11 Hineul da-ak kumedek eyan lawah ni neitu-wan ku, tep kangku ngu
nem ya pengu-unnudan kun Tugun hu keweddaan ni biyag kun endi
pappeg tu, nem beken gayam, tep endi kabaelan kun mengu-unnud ni
emin ni Tugun, et humman kumedek hu umhulun ni ketteyyan ku.
12 Nem anin ni hanniman hu elaw nunyan Tugun, et nanengtun
kakkayyaggud tep kayyaggud niya neiptek hu tuka ituttuddu, tep nalpun
Apu Dios.
13 Et beken humman ni kayyaggud ni Tugun hu gaputun neidawwi itsun
Apu Dios, nem gapuh ni eleg tayu pengu-unnudin nunman ni Tugun. Et
humman nengipeang-ang e nemahhig hu liwat tayu.

Endi kabaelan tayun mengippahding ni kayyaggud hedin eleg umbaddang hi Jesus Christo ni hi-gatsu

14 Inamta tayu e kayyaggud hu Tugun tep nalpun Ispirituh Apu Dios.
Nem hi-gak ey tuu-ak ni ebuh et eggak han-u-unnud ni emin hu Tugun,
tep heni-ak bega-en ni liwat.
15 Eggak han-awat ni hekey neitu-wan ku, tep ya kayyaggud ni pinhed
kun ippahding ey beken humman ni nakka pehding. Yadda kumedek etan
lawah ni eggak pinhed ni pehding hu nakka pehpehding.
16 Et gapuh tep hanniman e eggak pinhed ida etan lawah ni nakka
pehpehding ey humman keang-angan tu e nakka ebbulutan kayyaggud hu
Tugun.
17 Nem humman idan lawah ni nakka pehpehding ey eggak igebgeb-
at, tep ya eya neitu-wan kun lawah hu kamengigga-gan hi-gak ni
mengippahding idan nunman.
18 Huyya nengamtaan kun endi kayyaggud di neitu-wan ku, tep anin ni
ya kayyaggud hu pinhed kun pehding et eggak han-ipahding.
19 Makulug huyya tep ya etan kayyaggud ni pinhed kun pehding ey
humman kumedek hu eggak ippahding. Nem ya etan lawah ni eggak
pinhed ni ippahding ey humman kumedek hu nakka ippahding.
20 Hedin hanniman e anin ni eggak pinhed ni pehding etan lawah, nem
humman nakka ippenahding, ey humman keang-angan tu e ya lawah ni
neitu-wan ku hu kamengigga-gan hi-gak ni mengippahding ni nunman,
beken etan baluh ni neitu-wan ku.
21 Et humman hu, yan nunya ey inamtak e kapyatun anin ni ya
kayyaggud hu pinhed ni ippahding, et ya lawah kumedek hu kaippahding.
22 Tep ma-nut yad nemnem ku ey nakka ebbuluta e kakkayyaggud hu
Tugun Apu Dios,
23 nem ya lawah ni neitu-wan ku ey ya lawah hu pinhed tun pehding.
Heninnuy hu kamekapkapya: Yad nemnem ku ey kangkuy ippahding ku
hu kayyaggud, nem hin-appil hu kapehding ni annel ku. Et humman hu,
heni-ak bega-en ni lawah ni pinhed ni annel ku.

24-25 [25b] Hanniman e heni nandewa-an hu elaw ni neitu-wan ku, tep ya
nemnem ku ey pinhed kun u-unnuden hu Tugun Apu Dios, nem ya lawah
ni neitu-wan ku ey ya lawah hu pinhed tun pehding. [24] Tawwey, eggak
amta pehding ku! Gullat ni endi hu umbaddang ni hi-gak et ya lawah hu
pehpehding ku. Et ya pambalinan tu ey meiddawwi-ak nan Apu Dios ni
ingganah. [25a] Nem kayyaggud et wada hi Jesus Christo ni nenelaknib
ni hi-gak et eleggak meidawwin Apu Dios. Humman hu gaputun nakka
pansalamatin hi-gatu.

8

Ya Ispirituh Apu Dios hu umbaddang ni hi-gatsun mengippahding ni kayyaggud

1 Et humman hu, hi-gatsuddan kamengullug nan Jesus Christo ey eleg
itsu law mekastigu.
2 Ya liwat hu kaumhulun ni kaketteyin tuu, nem gapu tep neiegi itsu law
Jesus Christo, ey liniblih daitsun Ispirituh Apu Dios di liwat ni heni namden
ni hi-gatsu. Ey wada law kabaelan tayun mengippahding ni kayyaggud tep
ya biyag tayun baluh ni kamelpun Ispirituh Apu Dios.
3 Eleg itsu mehellaknibid tayu kapengu-unnudin Tugun Apu Dios, tep
lawah dedan hu neitu-wan tayu, et humman hu, eleg tayu han-u-unnud ni
emin hu Tugun. Nem pinesinsahan Apu Dios hu liwat tayu, tep intu-dak
tu hu U-ungnga tun meneklan liwat tayu. Et mambalin ni tuu e henin hi-
gatsu, nem endi liwat tu. Sinekla tu hu liwat tayu tep neipetak hu annel
tud krus et matey ma-lat meliblih itsud nanliwatan tayu.
4 Huyya impahding tu, ma-lat hi-gatsun kamengullug ey mewedda
kabaelan tayun mengippahding ni neiptek heniddan neitudek di Tugun
Moses. Et hi-gatsun kamengullug ey beken law ni ya lawah ni pinpinhed
ni annel tayu hu u-unnuden tayu, nem ya pinhed ni Ispirituh Apu Dios.
5-6 Ya tuun ya lawah ni pinpinhed ni annel tu hu tuka nenemnema ey
humman u-unnuden tu, * nem ya pambalinan tu ey meiddawwin Apu
Dios. Nem ya etan tuun kamengu-unnud ni pinhed ni Ispirituh Apu Dios,
ey humman dama tuka nenemneman pehding, ey ya pambalinan tu ey
melinggep nemnem tu niya meidwatan ni biyag ni endi pappeg tu.
7 Et humman hu, ya tuun ya lawah ni neitu-wan tu hu tuka u-unnuda ey
buhul Apu Dios humman. Eleg tu u-unnuda hu Tugun, tep endi kabaelan
tun mengu-unnud.
8 Yadda etan tuun kamengu-unnud ni pinhed ni lawah ni neitu-wan da
ey eleg da peamleng hi Apu Dios.
9 Nem hedin hi-gatsu, ey beken law ni ya lawah ni neitu-wan tayu hu
heni nangnged ni hi-gatsu, nem ya Ispirituh Apu Dios, tep wada law ni
hi-gatsu. Nem yadda tuun endi humman ni Ispirituh ni hi-gada e Ispirituh
daman Jesus Christo ey beken idan tuu tu.
10 Nem teaye wada hi Jesus Christo ni hi-gatsu, ey anin ni mettey annel
tayu tep ya liwat, et wadan hi-gatsu etan baluh ni biyag, tep imbilang
daitsun Apu Dios ni kayyaggud.
11 Ey gapu tep wadan hi-gatsu hu Ispirituh Apu Dios e nenagun Jesus
Christo ni neteyyan tu, ey tegguen tulli dama eya kamettey ni annel tayu,
tep wada Ispirituh tud annel tayu.
12 Et humman hu, kaegiegi, beken law ya pinhed ni neitu-wan tayun
lawah hu pehpehding tayu, nem mahapul ni ya pinhed ni Ispirituh Apu
Dios hu pehding tayu.
13 Tep hedin ippahding tayu lawah ni pinhed ni neitu-wan tayu, ey
meiddawwi itsun Apu Dios ni kenayun. Nem hedin ebbuluten tayu hu
baddang ni Ispirituh Apu Dios et issiked tayun mengippahding ida etan ni
pinhed ni lawah ni neitu-wan tayu, ey mekibi-biyag itsun Apu Dios.
14 Tep emin hu kamengu-unnud ni Ispirituh Apu Dios ey hi-gada hu
kameibbillang ni u-ungngan Apu Dios.

---

* **8:5-6 8:5** Galatians 5:19-21

15 Et humman hu, beken law ni ya takut hu nangnged ni hi-gatsu, tep
wada law hu Ispirituh Apu Dios ni hi-gatsu, et mukun medinnel itsun
menghel ni hi-gatun “Ama.”
16 Ya Ispirituh Apu Dios hu kamengippeamtan hi-gatsu e makulug ni u-
ungnga daitsun Apu Dios.
17 Ey teaye itsu kameibbillang ni u-ungnga tu, ey meilla-kam itsullid
panyaggudan ni iddawat tun Jesus Christo. Ey ma-nu tep itsu kamanligligat
tep ya tayu kapengu-unnudin Jesus, nem makulug ni mekiddeyyaw itsulli
damad keiddeyyawan tu.

Ya kehellakniban tayud ligat

18 Inamtak e ya tayu kapanligligasin nunya, ey endi bilang tu hedin i-
ingngeh tayud dayaw ni iddawat alin Apu Dios ni hi-gatsu.
19 Tep emin hu lintun Apu Dios ey kaum-aabtun pengippeang-angan tun
keiddeyyawan idan u-ungnga tu.
20 Eleg ni umamnu hu pinhed Apu Dios ni meippahding idan lintu tu,
tep impambalin tuddan kamebahbah. Beken ni gapu tep humman pinhed
da, nem humman pinhed Apu Dios ni pehding tu. Nem anin ni hanniman,
et nanengtun wada namnamah tayun
21 edum alin aggew ey panyaggud Apu Dios ni emin hu lintu tu, henillin
pengiyyaggudan tuddan tuu tu, et mambalin itsu etan di pinhed tun
pambalinan tayu.
22 Tep inamta tayu e emin hu lintun Apu Dios ey ida kamanligligat
ingganah nunyan daka penehheggedin keiyyaggudan da, henin kapanligli-
gasin biin man-ungnga.
23 Anin ni hi-gatsun kamengullug nan Jesus e nenawat ni Ispirituh
Apu Dios et itsu dama kamelilligasi. Et humman hu, itsu kaum-abtun
kehellakniban tayud ligat tayu et keang-angan tun u-ungnga daitsun Apu
Dios. Tep yallin nunman ey mehullulan ali eya annel tayun kamettey ni
baluh ni annel ni eleg mettey.
24 Et gapu tep hinelakniban daitsun Apu Dios di liwat tayu ey tayu
kanamnamaha huyyan meippahding ali. Nem inamta tayu e eleg ni
maipahding, tep gullat ni immamnu et eleg mahapul ni tayu namnamahen.
25 Nem gapu tep itsu kamedinnel e um-amnu huyya ey tayu kaan-anusin
menehhegged ni amnuan tu.
26 Ey daitsu kabaddangin Ispirituh Apu Dios di tayu kapangkullangi.
Henin tayu kapandasali e eleg tayu amtan mandasal niya eleg tayu amta
hedin hipa ibbaga tayun Apu Dios. Nem daitsu kabaddangin Ispirituh tu
et hi-gatu hu kamengi-hel ni pinhed tayun ibbagan Apu Dios ni eleg tayu
han-i-hel.
27 Hi Apu Dios ey inamta tu nemnem ni tuu niya amta tu hu pinhed
ni Ispirituh tun ibbaga hedin daitsu kapan-iddasali. Tep ya etan ibbagan
Ispirituh Apu Dios ey humman pinhed Apu Dios ni iddawat ni hi-gatsu.
28 Ey inamta tayu e emin hu kamekapkapyan hi-gatsu ey pambalin Apu
Dios ni panyaggudan tayun neminhed ni hi-gatu e impantuu tu e humman
dedan planuh tu.
29 Tep emin ida etan tuun Apu Dios ey pinili tu dedan ni pambalin tun
henin † Jesus e U-ungnga tu, ma-lat hi-gatu hu heni pengulwan emin ni
kamengullug.

† **8:29 8:29** Ang-ang yu hu 2 Corinth 3:18

30 Pinilin Apu Dios dedan ida tuu tu et hi-gada hu impambalin tun
mengullug ni hi-gatu. Ey yan eman ni nengulugan da, ey imbilang tuddan
kayyaggud, et hi-gada hu neila-kam di keiddeyyawan tu.

Ya et-eteng ni impeminhed Apu Dios ni hi-gatsun tuu tu

31 Et hedin tep hanniman e hi Apu Dios hu kantuun hi-gatsu, endi tep
law hu mabalin ni mengapput ni hi-gatsu.
32 Eleg kawwanan Apu Dios etan binugtung ni U-ungnga tu et paeli tu
et iketey tu hu panyaggudan tayu. Et humman keang-angan tun eleg tu
kawwanin iddawat ni emin hu mahapul tayun panyaggudan tayu.
33 Hi Apu Dios hu nemesinsah ni liwat tayu niya hi-gatu hu nengibilang
ni hi-gatsun kayyaggud, et humman hu, endi lebbeng ni hakey ni tuun
menghel ni lawah itsun pinilin Apu Dios ni tuu tu.
34 Et humman hu, eleg mabalin ni wada tuun kantuy lebbeng ni
mekastigu itsu, tep netey hi Jesus ma-lat panyaggudan tayu. Ya keang-
angan tu huyya ey sineguan Apu Dios et peta-gey tun man-ap-apu et immen
di winannan tun kamengi-ehneng ni hi-gatsu.
35 Anin ni hipa mekapkapyan hi-gatsu et eleg mepappeg hu impeminhed
Jesus Christo ni hi-gatsu. Anin na-mun itsu kamelilligasi winu lehan tayu
gapuh ni tayu kapengullug, niya anin na-mun itsu kame-puhin kennen,
winu endi balwasi tayu, winu wada hu anggetakkut ni kamekapkapyan
hi-gatsu, winu wada memettey ni hi-gatsu, et nanengtun pinhed daitsun
Jesus Christo.
36 Tep neitudek dedan di ehel Apu Dios e kantuy
"Mika hanghanggaan kenayun hu ketteyyan mi tep ya mika pengu-
unnudin hi-gam e Apu Dios. Makulug huyya, tep ya kapannemnem
ni tuun hi-gami ey heni kami kalneroh ni kamenehhegged ni
kepalsian tu." ‡
37 Nem anin hanneya e itsu kamanligligat et wada dinel tayun mengapput
itsu, tep baddangan daitsun Jesus Christo e neminhed ni hi-gatsu.
38 Nakka medinnel e et-eteng impeminhed Apu Dios ni hi-gatsu. Ey endi an
mengippesikked ni nunman ni impeminhed tu, anin ni mettey itsu, winu
mategu itsu, anin idan anghel, yadda dimonyoh, niyadda etan edum ni eleg
meang-ang ni wada kabaelan tu. Ey anin ni hipa mekapkapyan hi-gatsun
nunya niyan edum alin aggew,
39 anin idan wadad kabunyan niyad nandallem winu hipan lintun Apu
Dios, et endi hu kabaelan dan mengippesikked ni impeminhed tun hi-
gatsun neiegin Jesus Christo e Apu tayu.

9

Yadda Jews hu nemangulun pinilin Apu Dios ni tuu tu

1 Kaegiegi, hi-gak e hakey ni kamengullug nan Jesus Christo et mukun
makulug eya e-helen kun hi-gayu. Anin ya Ispirituh Apu Dios et tuka
ebbuluta e makulug eya wadad nemnem ku.
2 Makaggeh ni peteg hu nemnem kun ingganah tep yadda agik ni Jews
ey eleg ida mengullug nan Jesus Christo.
3 Gullat ni mabalin, et ku anin ew katteg ni hi-gak hu meiddawwin Jesus
Christo ni ingganah et palaw da-ak nan hi Apu Dios di impiernoh, nemet
mahelakniban ida edum kun Jews.
4 Hi-gamin Jews ey negahat kami, tep hi-gami hu pinilin Apu Dios
dedangngun pambalin tun tuu tu. Impeang-ang tun hi-gami hu dayaw

‡ **8:36 8:36** Psalm 44:22

tu, niya nekiha-ad ni hi-gami. Hi-gami hu nengipeamtaan Apu Dios ni nekitbalan tu, et idwat tun hi-gami hu Tugun tu. Hi-gami hu nengituttudduan tun ustuh ni penaydayaw ni hi-gatu niya dakel hu impakulug tun pehding tun panyaggudan mi.

5 Yadda aammed mi hu nemangulun pinutuk Apu Dios ni pantu-u tu. Ey anin hi Jesus Christo, et Jew dama ingkatuu tu. Hi-gatu ey Dios e Ap-apun emin niya hi-gatu medeyyaw ni ingganah! Amen.

6-7 Pinutuk Apu Dios ida Jews ni tuu tu, nem eleg tu ibilang ni tuu tuddan emin. Nem hedin hanniman, kaw kinyat tu tep humman ni impakulug tun hi-gada? Eleg, tep ma-nut impakulug Apu Dios nan hi Abraham e yaddalli helag Israel hu meibbillang ni tuu tu, nem eleg maibilang ni emin hu helag tun tuun Apu Dios. Tep ma-nut hi Abraham hu nahlagan dan emin ni Jews, nem beken ni emin ida ey ida kamengullug e henin hi-gatu. Makulug huyya tep wada dedan hu inhel Apu Dios nan Abraham e kantuy "Ebuh idalli helag Isaac e u-ungngam ni meibbillang ni helag mu."

8 Ya pinhed tun e-helen ey yadda tuun Apu Dios ey beken idan neiungngan gandat, nem hi-gada hu inamnuan ni impakulug tun Abraham et hi-gada hu kameibbilang ni helag tu.

9 Neipeang-ang huyya eman ni nanghelan tun Abraham ni meippanggep ni keweddaan alin u-ungnga tun kantuy "Yallin balintun pambangngadan ku, ey man-ungngallin laki hi Sarah e ahwam."

10-12 Hakey pay ey hi Rebecca e ahwan Isaac e nahlagan tayun Jews e yan nengibutsugan tuddan nandupi-il ni u-ungnga tu e di Esau nan Jacob, ey kan Apu Dios ni hi-gatuy "Yalli mebukkul ni meukkat ey u-unnuden tulli hu meikkadwan meukkat tep hi-gatulli heni apu tu." Yan nanghelan tun nunman ey endi ni hu kayyaggud winu lawah ni impahding da, tep eleg ida ni maiungnga. Nem pinutuk Apu Dios hu hakey et han ida maiungnga ma-lat meang-ang e tuka puttuka hu pinhed tun puttuken. Tep ya kapemuttukin Apu Dios ni tuu tu ey eleg maipuun di kayyaggud ni kapehding ni tuu, nem ngenamung hu pinhed tu.

13 Tep impatudek Apu Dios dedan e kantuy "Hi Jacob hu pinhed ku, beken hi Esau."

14 Nem kaw hedin hanniman, man kan tayuy beken ni meandeng hu kapehding Apu Dios tep pinhed tu hu hakey ey eleg tu pinhed hu hakey? Eleg.

15 Tep kan Apu Dios nan Moses ey "Peang-ang ku hu binabbal ku niya hemek ku etan ni tuun pillien ku."

16 Et humman hu, eleg maipuun di pinhed ni tuu winu yad tuka pengippahdingin kayyaggud hu kapemmekin Apu Dios ni tuu, nem ngenamung hu pinhed tun hehmeken.

17 Nem hedin eleg tu pinhed ni hehmeken hu tuu, ey ngenamung tu. Ya kei-ang-angan tu huyya ey ya etan impatudek tun inhel tun etan ni patul di Egypt ni eleg tu hemeken e kantuy

"Pinutuk dakan hi-gak ni mampatul ma-lat hedin apputen dakan hi-gak,
ey ang-angen idan tutu-u hu et-eteng ni kabaelan ku et mandingngel
hu ngadan kud kebebbebley."

18 Huyya keang-angan tu e ngenamung hu pillien Apu Dios ni pinhed tun hehmeken. Nem hedin yadda tuun eleg tu pinhed ni hehmeken, ey kantuy diman et pan-ihi-met da hu kalinawah da.

Ya elaw ni bunget niya hemek Apu Dios

19 Nem wada na-mu mewan edum ni hi-gayun kantuy “Ku gullat tep et
endi bahul tayu, tep hipa kabaelan tayun mengi-leg, hedin humman pinhed
Apu Dios ni meippahding?”
20 Nem e-helen kun hi-gayu e hi-gatsun tuu ey endi lebbeng tayun
menghel ni hanniman nan Apu Dios, tep hi-gatsu ey tuu itsun ebuh.
Lawah hu tayu pebehhul nan Apu Dios winu tayu bellawen hu pinhed
tun meippahding ni hi-gatsu et kan tayuy “Kele hanniman impengapyam
ni hi-gak?”
21 Henin kamengapyan bewed e ngenamung tun pinhed tun kapyaen.
Hedin pinhed tun paka-iyyayyaggud hu hakey ey eleg hu hakey, man
ngenamung tu.
22 Heni daman Apu Dios e ngenamung tun mengippahding ni pinhed tun
pehding ni hi-gatsun tuun lintu tu. Hedin kantuy kastiguen tudda pinhed
tun pengippeang-angan tun bunget tu ma-lat meamta et-eteng ni kabaelan
tu, ey ngenamung tu.
23 Nem tudda kaan-anusi ma-lat peang-ang tu kasina-gey tun hi-gatsun
pinili tun himmek tun mekiddeyyaw ni hi-gatud kabunyan.
24 Ey kayyaggud et pinili daitsun Jews, nem beken ni hi-gatsun Jews ni
ebuh, tep anin ida daman Gentiles.
25 Kameang-ang huyyad impatudek Apu Dios nan Hosea e kantuy
“Yadda tuun eleg maibilang ni tuuk nunman ey hi-gada law hu pillien
kun pantu-uk. Ey pinheden kudda law hu eggak la ni pinheden ni
nunman. *
26 Ey yadda etan tuud kebebbebley ni eleg la ni maibilang ni tuuk ey
ibbilang kuddallin tutu-uk niya u-ungngak, tep hi-gak e Dios ni wadan
ingganah hu kan tuun hi-gada.” †
27 Huyya impaebig Apu Dios nan Isaiah daman meippanggep idan Jews,
Kantuy
“Ma-nut dakel ida Jews e heniddan kadinakkel ni palnah di gilig ni baybay,
nem hahhakkey ni hi-gada hu mehellakniban,
28 tep nanna-ud ni kastiguen idan Apu Dios hu tuud puyek ni eleg
mengullug ni hi-gatu.” ‡
29 Ey huyya dedan inebig lan Isaiah e kantuy “Gullat ni endi hemek Apu
Dios e Kabaelan tun emin et endi tu intedan hi-gatsun Jews, et heni
itsuddan bimmebley di Sodom niyad Gomorrah e netey idan emin.” §

Ya eleg pangulugan idan Jews nan Jesus

30 Ya keibbellinan tu emin huyya ey heninnuy: Yadda Gentiles ey eleg
dan hekey ikkaguh ni nunman hu pengibbillangan Apu Dios ni hi-gadan
kayyaggud, nem imbilang tudda law ni kayyaggud tep ya nengulugan dan
Jesus.
31 Nem hedin yadda Jews, ey indinel dad Tugun, tep kanda nem humman
hu pengippuunan Apu Dios ni pengibbillangan tun hi-gadan kayyaggud,
nem beken.
32 Nem kele na-muy eleg ibilang Apu Dios idan kayyaggud? Em, tep
indinel dad daka pengu-unnudin Tugun, e beken hi Christo. Ya eleg da
pengebbulutin Christo hu kakei-elligi etan ni kameingngadnin batud Zion
ni kakehellapdungin tuu.
33 Huyya ey kamei-unnud etan di impatudek Apu Dios e kantuy

---

* **9:25 9:25** Hosea 2:23 † **9:26 9:26** Hosea 1:10 ‡ **9:28 9:28** [27-28] Isaiah 10:22-23 § **9:29 9:29** Isaiah 1:9

"Wada puttuken kud Zion ni kamei-ellig di batun kehellapdungan ni tuu
et man-egah ida. Nem yadda tuun mengiddinnel ni hi-gatu ey eleg
ida mantuttuyyu, tep hellakniban tudda." *

10

1 Kaegiegi, pinhed ku et anhan ni mehellakniban ida edum kun Jews, et
humman hu nak ida kaiddasadasali.
2 Inamtak e pinhed dan peteg ni mengu-unnud nan Apu Dios, nem
neihladda, tep kulang daka pan-ewwat ni meippanggep ni hi-gatu.
3 Tep eleg da pinhed ni ebbuluten hu elaw ni kapengibbillangin Apu Dios
ni kayyaggud hu tuun neliwtan. Tep ya daka pengiddinnelin keibbillangan
dan kayyaggud, ey ya daka pengu-unnudin Tugun e beken ni ya binabbal
Apu Dios.
4 Neihla humman ni daka pannemnem, tep pinappeg Christo hu
kapengiddinnelin nunman ni Tugun, et hi-gatu law hu pengiddinnelan
tayun pengebbulutan daitsun Apu Dios.

Ya penewwatan tayun elaw ni kehellakniban tayu

5 Hi Moses ey impeang-ang tu e pakkaw ni u-unnuden emin hu Tugun
hedin humman hu pengibbillangan daitsun kayyaggud, et huyya hu kantuy
"Ya tuun paka-u-unnuden tun emin hu Tugun et endi tu panliwwatan, ey
hi-gatu hu menewwat ni biyag ni melpun Apu Dios."
6-7 Ma-nut hanniman, nem kaw kapepillit Apu Dios ni ippahding tayudda
etan eleg tayu kabaelin ippahding et han daitsu ibilang ni kayyaggud
et helakniban daitsu? Eleg, tep ya kakeippuunin pengibbillangan tun
kayyaggud hu hakey ni tuu ey ya tuka pengullug. Huyya ey mei-
ingngeh etan di neitudek ni kantuy "Eleg mahapul ni kayu umlaw di
kabunyan ni an mengikkuyyug alin Christo di deya niya eleg mahapul
ni kayu umlaw di nandaul ni an mengikkuyyug alin hi-gatu et han kayu
mahelaknibi." Ambeken ni henin nunya, tep ya elaw ni kehellakniban ey
ya kapengiddinnelin Jesus Christo.
8 Ya impeamtan Apu Dios ey eleg mahapul ni meliggatan kayun
mengewwat ni elaw ni kehellakniban ni tuu e huyya eya mika ituttuddu.
Huyya ey kamei-unnud etan di impatudek Apu Dios e kantuy "Nelakah ni
ewwatan humman ni elaw, tep emin kayu ey mabalin ni nemnemen yu
niya ung-ungbalen yu hu meippanggep nunman." *
9 Et humman hu, hedin e-helen tayu e hi Jesus hu Ap-apu niya
kullugen tayu e sinegun Apu Dios eman ni neteyyan tu, ey makulug ni
mehellakniban itsu.
10 Tep ya kapengullug hu kapengibbillangin Apu Dios ni kayyaggud hu
tuun neliwtan, niya mahapul ni peamta tud edum ni tuu humman ni
nengulugan tu et keang-angan tun nehelakniban.
11 Huyya ey kamei-ingngeh etan di neitudek ni kantuy "Ya tuun
mengiddinnel nan Christo ey eleg ali mantuttuyyun nengidinelan tun hi-
gatu, tep mehellakniban." †
12 Endi an nengipahhigan Apu Dios ni hemek tu, tep tudda kahehmeka
Jews niyadda Gentiles. Endi nambaklangan ni Jews niyadda Gentiles, tep
hakey hu Dios da niya hi-gatu Ap-apun emin ni tuu. Et humman hu, anin
hipan tuun mambeggan baddang ni hi-gatu et tudda kapakahmeka.

---

* **9:33 9:33** Isaiah 8:14 et yad 28:16 * **10:8 10:8** [6-8] Deut. 30:12-14 † **10:11 10:11** Isaiah 28:16

13 Kamei-ingngeh dama huyya etan di neitudek ni kantuy “Emin hu
menghel ni kantuy ‘Apu, helaknibi muwak’ ey nanna-ud ni mehellakni-
ban.” ‡

Endi pengigga-dulan idan Jews ni eleg da pengullugin Jesus

14 Nem inna-nun pengibbeggaan dan Jesus Christo et hellakniban tudda,
hedin eleg ida mengullug ni hi-gatu? Ey inna-nun pengiddinnelan dan hi-
gatu, hedin endi da diddingngel ni meippanggep ni hi-gatu? Niya inna-nu
dan mengngel hedin endi an mengituttuddun hi-gada?
15 Et humman hu, mahapul ni wadadda kamengullug ni meittu-dak ni
an mantuttuddu. Huyya kei-elligan etan ni impatudek Apu Dios ni kantuy
“Hedin wada umlaw ni an mantuttuddu ey man-am-amleng ida etan tutu-
un mengngel etan ni kayyaggud ni meituttuddun panyaggudan ni tutu-u.”
§
16 Nem beken ni emin hu nangngel ni neituttuddu ey nengulug ida.
Meang-ang huyya etan di impatudek Apu Dios nan Isaiah e kantuy “Apu,
hipa makkaw hu mengullug ni ituttuddu mi?” *
17 Ya kapengngelin tuun kameituttuddun meippanggep nan Christo hu
keweddaan ni pengullug tu.
18 Nem inna-nu tep ida etan ni Jews ni eleg mengullug? Kaw egda tep
denglen? Dingngel da kaya, tep wada neitudek ni ehel Apu Dios e kantuy
“Nandingngel di kebebbebley eyad puyek hu meippanggep nan Apu Dios.”
†
19 Inewatan idan tuud Israel hu neituttuddun hi-gada, tep anin la eman ni
kawedan Moses, et kan Apu Dios ni hi-gaday
“Hehmeken kudda Gentiles. Yudda kapihhula e kanyuy beken idan tuu,
tep eleg da-ak amtan hi-gada. Nem umguguhu kayulli tep ya ameh
yun pemaptek kun hi-gada.” ‡
20 Entanni mewan ey eleg tumekut hi Isaiah et peamta tu hu inhel Apu
Dios meippanggep idan Gentiles e kantuy
“Hi-gak ni Dios ey nampeamta-ak idan etan ni tutu-un eleg menengngud ni
mengamtan hi-gak ni nunman. Eleg da-ak heppulan nunman, nem
yan nunya ey inamta da-ak law ni hi-gada.” §
21 Nem hedin yadda Jews, ey kan Apu Dios ni hi-gaday “Anin anhan et
pinhed kun peteg ni ebbuluten yu-et hu impeminhed kun hi-gayu, nem
yuwak kadedkuga.” *

11

Ya et-eteng ni hemek Apu Dios idan Jews

1 Anin dakel ida Jews ni eleg mengu-unnud nan Apu Dios, et eleg tudda
iwwalleng. Henin hi-gak e Jew hak, nem eleg tuwak iwalleng. Helag tuwak
nan Benjamin niya helag tuwak daman Abraham.
2 Eleg iwalleng Apu Dios ida hu tuu tun pinili tun laputu. Kaw eleg yu
hannemnem hu binenidbid yun neitudek ni meippanggep ni nanlilihan
Elijah ni hi-gatu gapu tep ya lawah ni impahding ida etan ni edum tun
Jews?
3 Tep kan Elijah ey “Apu Dios, pintey idan tuum ni Jews hu prophets
ni intu-dak mu. Ey binahbah dadda hu altar ni mika pan-appisin hi-gam.

‡ **10:13 10:13** Joel 2:32 § **10:15 10:15** Isaiah 52:7 * **10:16 10:16** Isaiah 53:1 † **10:18 10:18** Psalm 19:4 ‡ **10:19 10:19** Deut. 32:21 § **10:20 10:20** Isaiah 65:1 * **10:21 10:21** Isaiah 65:2

Ebuh hak law ni natdaan ni kamengullug ni hi-gam ey ihik idan memettey
ni hi-gak." *
4 Nem hinumang Apu Dios et kantuy "Eleg, beken kan hakey ni ebuh
ni kamengu-unnud ni hi-gak. Tep ma-nut dakel nengiwalleng ni hi-gak et
hi Baal hu daka daydayawa, nem nanengtun wadadda pitun libun nakka
ipapaptek et hi-gak hu daka daydayawa e beken ni hi Baal." †
5 Henin nunya, e wadadda edum ni Jews ni kamengu-unnud nan Apu
Dios ni pinili tun pantu-u tu, tep kabbabbal ni hi-gada.
6 Ya nemilian tun hi-gada ey beken ni ya kayyaggud ni impahding
da, nem gapuh ni binabbal tun hi-gada. Tep gullat ni ya kayyaggud ni
kapehding hu kapemilliin Apu Dios ni tuu tu, ey beken tep law ni gapuh
ni binabbal tu, tep hedin ya binabbal tu, man liblih.
7 Ya elaw tu huttan ey heninnuy: Ma-nut dakel ida Jews ni nengipatnan
kabaelan da ma-lat abuluten idan Apu Dios, nem hahhakkey idan ebuh
hu imbilang tun kayyaggud, e humman ida wada dinel dan hi-gatu.
Huyyaddan imbilang tu ey pinili tudda dedan ni nunman ni pantu-u tu.
Nem yadda edum ni hi-gada ey inwalleng tudda, tep manghay ida.
8 Neitudek huyyad ehel Apu Dios e kantuy
"Impambalin Apu Dios ni mekelhi ulu da et eleg da han-awat hu elaw
tu. Heni tu kinimit hu mateda et eleg da han-ang-ang niya heni
hinulatan tu tangila da et eleg da handengel ingganah nunya." ‡
9 Ey wada pay impatudek Apu Dios nan David ni meippanggep ni hi-gada,
e kantuy
"Hamban ya pengippeanhanan dan hamul ni daka pan-amlengi hu
umhulun ni kebahbahan da, niya mambalin ni heni bitun ke-gahan
da et kekastiguan da.
10 Ey hamban gapuh ni eleg da pengullugi ey mengmenglaw hu panliggatan
da et heni da ipappahhan hu mebel-at niya mambalin idan heni nekulap
ma-lat eleg da han-ang-ang." §
11 Kaw gapu tep eleg ida mangulug nan Christo ey mannananeng idan
neiddawwin Apu Dios? Eleg. Tep ya eleg da pangulugan hu nambalin
ni kehellakniban idan beken ni Jews. Huyya impahding Apu Dios ma-lat
maemeh ida Jews ni pengippaptekan tuddan Gentiles et edihey mengullug
ida dama.
12 Gapuh nunman ni eleg pangulugan idan Jews ey impeang-ang law
Apu Dios hu binabbal tuddan Gentiles et mangulug ida. Nem nema-ma
binabbal tullin hi-gada hedin mengullug idalli law emin hu Jews.

Ya elaw ni penellakniban Apu Dios ni tuu, yadda Jews niyadda Gentiles

13 Hi-gayun Gentiles hu nakka pampenghelin nunya. Hi-gak hu
pinutuk Apu Dios ni mambalin ni apostle yu. Et nakka manhehellun
mengippahding ni nunyan ngunuk
14 ma-lat wada inna-nuddan edum kun Jews ni meemmeh ni hi-gayun
Gentiles et ilah tu ey mehellakniban ida dama edum ni hi-gada.
15 Kayyaggud hu nambalinan ni nengiwallengan Apu Dios idan Jews ni
nekemtang, tep inebulut dakeyu law ni hi-gatu. Nem hedin mengullug ida
dama law hu Jews ey nema-man kayyaggud alin peteg hu meippahding
gapuh ni hemek Apu Dios ni hi-gatsun emin. Em, ya kakinayyaggud alin
nunman ni meippahding ey henin ketegguan ni netey.

---

* **11:3 11:3** Ang-ang yu 1 Kings 19:10, 14. † **11:4 11:4** Ang-ang yu 1 Kings 19:18. ‡ **11:8 11:8** Deut. 29:4 niya Isaiah 29:10 § **11:10 11:10** [9-10] Psalm 69:22-23

16 Hi-gatsun Jews ey daitsu kaebbulutan Apu Dios, tep nahlag itsun
Abraham. Pinilin Apu Dios hi Abraham ni tuu tu, anin idan helag tu. Ya
kei-elligan tu huyya, ey ya etan handilin alinah ni mekapyan sinapay. Tep
ya elaw tayu ey itsu kaum-e-kal ni hampekan tayu kai-appit nan Apu Dios.
Hedin inebulut Apu Dios humman ni in-appit tayu, ey humman keang-
angan tu e tuka ibbilang ni kayyaggud ni emin etan nepalut ni alinah.
Huyyan hampekan alinah ey heni hi Abraham. Ya etan edum ni nepalut
ni alinah ey heni humman ida Jews ni helag tu. Kamei-ellig mewan etan
ni keyew e hedin kayyaggud hu lamut tu, ey kayyaggud dama hu pangetu.
Ey hi Abraham hu heni lamut ey yadda helag tu hu heni panga.
17 Nem sinungil Apu Dios hu edum ni pangan olibah, et hi-gayuddan
Gentiles hu heni pangan olibah ni nealay simmemel hu inhuup tudman
ni sinungil tu ma-lat makitegu kayun nunman ni neitnem ni olibah. Ya
kei-elligan nunman ni neitnem ni olibah ey yadda Jews, tep hi-gada hu
pinutuk dedan Apu Dios ni pantu-u tu, nem dingkug Apu Dios ida edum ni
Jews et ya inhullul tun hi-gada ey hi-gayun Gentiles.
18 Nem entan tu kaney kedukdul kayu nem yadda Jews, tep nalpun hi-
gada hu panyaggudan yu. Nem endi nalpun hi-gayun panyaggudan da.
19 Nem wadan penghel idan edum yuy “Nem sinungil tudda et maihullul
kami ma-lat hi-gami hu ebbuluten tun tuu tu.”
20 Makulug ni neihullul kayun hi-gada tep eleg ida mangulug. Ey
hedin hi-gayu, man inebulut dakeyun tuu tu tep kayu kamengullug, nem
mahapul ni pannananeng yun iddinel hu hemek tun hi-gayu. Tep hedin
eleg yu pannananeng, man iwalleng dakeyu dama. Et humman hu, entan
pampahhiyya yu, nem helipat-i yu ma-lat eleg maipahding ni hi-gayu hu
neipahding ni hi-gada
21 Yadda Jews ey tuu dedan lan Apu Dios ida, nem inwalak tudda, tep
eleg ida mengu-unnud. Hedin hanniman dama pehding yu, ey iwwaklin
dakeyu daman Apu Dios.
22 Ma-nu tep em, mahmek hi Apu Dios, nem tudda kakastigua hu
kamangngenghay ni hi-gatu, heniddan Jews ni eleg mengu-unnud ni hi-
gatu. Nem hedin hi-gayu, man dakeyu kahehmeka. Nem hedin eleg yu
pannananeng hu yuka pengullug ni hi-gatu, ey iwwaklin dakeyu dama, et
mei-ellig kayu etan ni pangan tungngilen tu.
23-24 Anin idan Jews ni inwalleng Apu Dios, et ibbangngad tuddad
netungilan da hedin mambangngad idan mengullug ni hi-gatu, tep hi Apu
Dios ey kabaelan tun pehding humman. Nelallakkah ni bangngaden Apu
Dios ida, tep tuu tudda dedan. Nem hedin hi-gayu, man beken kayun sigud
ni tuu tu, nem imbilang dakeyud pamilyah tu. Huyya kei-elligan etan
ni kandan nelallakkah ni pebangngad etan netungil ni pangan neitnem
ni olibah di netungilan tu nem ya etan an umtungil ni pangan nealay
simmemel ni olibah et an ihullul etan di pangan netungil ni neitnem ni
olibah. *

Ya pemmekan Apu Dios ni tuu, anin hipa neitu-wan tu

25 Kaegiegi, pinhed kun peamtan hi-gayu etan eleg meamtan nunman
ingganah nunya, ma-lat eleg kayu mampahhiya e kanyuy dakeyu kape-
hebballin Apu Dios nem yadda Jews. Mahapul ni ewwatan yu, e ya eleg
pengullugiddan edum ni Jews ey eleg mannananeng. Tep mepappeg ali
hedin mengullug idan emin hu Gentiles ni pinilin Apu Dios.

---

* **11:23-24** **11:23-24** Ya keibbellinan tu huyya ey nelakah ni pebangngad Apu Dios ida Jews di pamilyah tu, tep tuu tudda dedan.

26 Hedin medetteng ali humman ni nagtud ni aggew ey mehellakniban
idallin emin hu Jews e helag Israel. Huyyalli hu amnuan ni neitudek di
ehel Apu Dios e kantuy
"Wadalli melpud Zion ni umhelaknib et hi-gatulli menikked ni lawah ni
kapehpehding idan helag Jacob.
27 Yallin nunman ey pessinsahan kun emin hu liwat da et umamnu hu
nekitbalan kun hi-gada." †
28 Yadda Jews, ey buhul idan Apu Dios nunya, tep daka kehhinga hu
kameituttuddun impahding Jesus Christo ni panyaggudan ni tuu. Nem ya
nengahingan da ey nambalin ni panyaggudan yu. Nem nanengtun yadda
Jews hu pinilin Apu Dios ni pantu-u tu, et nanengtu hu impeminhed tun
hi-gada tep yadda la impakulug tun aammed dan nunman.
29 Tep hi Apu Dios ey eleg tu kekyata hu nemilian tun hi-gada, anin idan
pengippahdingan tun panyaggudan da.
30 Hi-gayuddan Gentiles ey manghay kayu et eleg yu u-unnuden hi Apu
Dios ni laputu, nem himmek dakeyun hi-gatu tep kinehing idan Jews.
31 Em, ingganah nunya ey eleg ida mengu-unnud ni hi-gatu. Nem yallin
edum ni aggew ey hehmeken tuddalli dama, henin nammekan tun hi-
gayun Gentiles.
32 Humman impahding Apu Dios ni mengippeang-ang e emin hu tuu,
Jews niyadda Gentiles, ey nan-iingeh idan emin e neliwtan ida, et humman
hu, nammekan tun hi-gadan emin.

Ya kakinayyaggud niya dayaw Apu Dios

33 Kayyaggud ni peteg hu Dios tayu! Makulug ni et-eteng hu hemek tun
hi-gatsu. Endi henin hi-gatu, tep inamta tun emin. Eleg tayu han-awat hu
kalinaing tu niya gaputun tuka pengippahdingiddan tuka pehding.
34 Makulug numan etan intudek lan Isaiah e prophet e kantuy
"Endi hakey ni nengamtan nemnem Apu Dios niya endi mabalin ni
menuttuddun hi-gatu.
35 Ey endi hakey ni tuun tu impautangan hi Apu Dios."
36 Em, makulug humman, tep emin eya wadan nunya ey nalpun hi-gatu.
Hi-gatu hu nangnged ni emin. Ey emin lintu tu niya emin kamekapkapya
ey keiddeyyawan tu. Dayaw tayun ingganah hi Apu Dios! Amen.

12

Yadda etan pehding ni mengippeamleng nan Apu Dios

1 Hi-gayun kaegiegi, ey inewatan tayu law e et-eteng hu hemek Apu Dios
ni hi-gatsu, et humman hu, nakka e-helan hi-gayu e i-appit tayu annel
tayun hi-gatu et ipahding tayun emin hu kabaelan tayun mengippahding ni
kayyaggud ma-lat peamleng tayu, tep humman hu neiptek ni penaydayaw
ni hi-gatu.
2 Entan tu iu-unnud di kapehpehding idan eleg mengullug, nem mahapul
ni belliwan yu hu yuka pannemnem, ma-lat yumaggud hu elaw yu. Tep
hedin hanniman pehding yu, man makulug ni amtaen yu hu pinhed Apu
Dios ni pehding yun kayyaggud e humman mengippeamleng ni hi-gatu.
3 Kabbabbal hi Apu Dios ni hi-gak, et idwat tu kabaelan kun mengitut-
tuddun elaw tu. Et yan nunya ey nakka e-helan hi-gayun emin e entan tu
nemnem e nekatta-gey kayu nem ya makulug ni ingkatuu yu, Nem abulut
yu e ya kabaelan ni hanhakkey ni hi-gayu ey neipuun di kahinammad ni

† **11:27 11:27** Isaiah 59:20-21

yuka pengullug nan Apu Dios, tep eleg man-iingeh, nem wada hakkey ey
iddawtan tun kabaelan tu.
4 Henin annel tayu e hakey, nem dakel hu parteh tu niya nambakbaklang
hu kabaelan dan pehding.
5 Et hanniman ni hi-gatsun kamengullug, tep anin ni dakel itsu e
nambakbaklang hu neitu-wan tayu, et heni itsu hakey ni annel gapuh ni
neiegian tayun Jesus Christo.
6 Gapuh ni binabbal Apu Dios ni hi-gatsu ey indawtan daitsun emin ni
nambakbaklang ni kabaelan. Et hedin ya neidwat ni hi-gam ni kabaelan
ey ya mantuttuddun impeamtan Apu Dios, ey humman ipahding mu. Nem
mahapul ni kullugen mu e makulug humman ni impeamta tun hi-gam.
7 Ey hedin ya neidwat ni kabaelan mu, ey ya umbaddang ni edum ni tuu,
ey mahapul ni humman hu ipapaptek mun pehding. Ey hedin ya kabaelan
ni mantuttuddu hu neidwat ni hi-gam, ey humman hu ipahding mu.
8 Ey hedin ya mengihhammad ni kapengullug ni edum hu kabaelan ni
indawat Apu Dios ni hi-gam, ey humman ipahding mu. Hedin ya kabaelan
ni hakey ey ya um-idwat ni hipan kameidwat, ey mahapul ni eleg tu
ukkuhan umbaddang. Hedin ya mengipappangnguluddan kamengullug
hu kabaelan ni indawat Apu Dios ni hi-gam, ey mahapul ni manhehellu kan
mengippahding ni nunman. Ey hedin ya umbaddang idan anggehemmek
hu kabaelan mun indawat Apu Dios, ey mahapul ni man-am-amleng kan
memaddang ni hi-gada. *
9 Mahapul ni makulug hu impeminhed yun edum yu e nalpud puhu yu.
Dekug yu lawah et ya kayyaggud hu u-unnuden yu.
10 Pan-impipinhed kayu henin kapan-impipinhediddan han-aaggin ka-
mengullug nan Jesus Christo. Ey ya pengibbillang yun edum yun tuu, ey
ida kametbal nem hi-gayu.
11 Panhehellu kayun mengingngunnun pengunnun Apu Jesus niya u-
unnud yu pinhed tu.
12 Ey pan-am-amleng kayu tep wada tayu kanamnamahan panyaggudan
tayun melpun Apu Dios gapuh ni tayu kapengullug. An-anusi yu ligat yu
niya entan tu isiked ni mandasal.
13 Hedin wada mahapul ni edum yun kamengullug, baddangi yudda. Ey
apnga yudda kamanda-guh di baley yu, entan tudda ihingal.
14 Anin ni yuka panlelehhani kapehding ni edum yun tuu, et entan tudda
idusi, nem idasali yudda.
15 Hedin wada kaman-am-amleng, pekiam-amleng kayu, niya hedin
wada ligat ni hakey, ey ligat yun emin.
16 Ang-ang yu et ya kayyaggud pandadagyuman yu. Entan tu peta-gey
annel yu, nem pekikkillaw kayudda etan ni tuun nebabah saad da. Ey
entan tu nemnem e nelaing kayu niya amta yun emin.
17 Hedin wada lawah ni impahding ni edum yun tuun hi-gayu, ey entan
tu ibleh, nem ya kayyaggud hu pahding yun hi-gada. Ang-ang yu ma-lat
emin hu pehpehding yu, ey kayyaggud hu kapannemnem idan edum ni
tuu.
18 Ipahding yu kabaelan yun mekibi-biyag ni melinggep di emin ni tuu
hedin mabalin. †
19 Kaegiegi, entan nisi tu ibleh hedin wada lawah ni impahding dan hi-
gayu, tep ngenamung hi Apu Dios ni mengastigun hi-gada. Tep neitudek

* **12:8 12:8** [6-8] Ang-ang yu 1 Corinthians 12:4-11. † **12:18 12:18** James 3:18

di ehel tu e kantuy "Hi-gak hu mengibleh niya mengastigu etan ni tuun
wada lawah ni impahding tun hi-gayu." Huyya inhel Apu Dios. ‡
20 U-unnud tayu impatudek Apu Dios ni kantuy "Hedin wada tuun
anggebe-hel dakeyu, ey pangan yu hedin neupa, niya idwasi yun innumen
tu hedin na-wew. Tep hedin ippahding yu huyya, ey umbaing ni
nengipahdingan tun lawah ni hi-gayu." §
21 Hedin wada lawah ni pehpehding dan hi-gayu, ey entan tu peapput
hu nemnem yu, nem ipahding yu kayyaggud ma-lat meapput hu lawah.

13

Ya pengu-unnudan tayuddan ap-apu tayun kamangngunnud gubilnu

1 Emin itsu ey mahapul ni u-unnuden tayudda hu ap-apun kamangn-
gunnud gubilnu, tep hi Apu Dios hu nengiha-ad ni hi-gadad saad da niya
hi-gatu nengidwat ni kelebbengan dan man-ap-apu.
2 Et humman hu, hedin wada tuun tuka kehhinga ap-apud gubilnu, ey
heni hi Apu Dios hu kinehing tu, et humman hu mekastigu.
3 Tep hedin kayyaggud hu elaw ni tuu, ey endi umhulun ni bungngetan
idan ap-apud gubilnu. Tep yadda etan lawah daka pehpehding hu daka
ibbungnget. Et humman hu, ya kayyaggud ipahding yu et tettebalen
dakeyun ap-apu.
4 U-unnud yudda tep hi-gada bega-en Apu Dios ni mengingngunnun
panyaggudan yu. Nem hedin ippahding yu lawah, ey humman tekku-
tan yu, tep indawat Apu Dios hu kelebbengan dan mengastigun tuun
kamengippahding ni lawah.
5 Et humman hu, mahapul ni u-unnuden tayudda, beken ni gapu tep itsu
kaumtakut ni kekastiguan tayu, nem gapu tep inamta tayu e humman hu
neiptek ni pehding ma-lat melinggep hu nemnem.
6 Et mukun lebbeng tun mambeyyad itsun buwis idan ap-apu, tep hi Apu
Dios hu nemilin hi-gadan mengippaptek ni ngunud gubilnu.
7 Et humman hu, mahapul ni beyyadan tayun emin hu hipan mahapul
ni mebeyyadan. Ey mahapul ni beyyadan yu buwis yu, u-unnud yudda
niya tettebal yudda etan kametbal.

Yadda kayyaggud ni pehding di edum ni tuu

8 Hedin wada utang yu, ey bayadi yu, ma-lat endi yu nemnemnemen.
Nem wada hakey ni mahapul ni eleg tayu lilliwwanan kenayun ni heni
utang tayu, e mahapul ni man-impipinhed itsun emin. Tep ya tuun
pinheden tu edum tun tuu, ey inu-unnud tun emin hu Tugun Apu Dios.
9 Tep hedin u-unnuden yu etan tugun ni kantuy pinheden yu hu edum
yun tuu, henin impeminhed yun annel yu, man inu-unnud yun emin
eyadda intugun Apu Dios, e kantuy: Entan tu iebek hu ahwa yu, entan
patey, entan panekew, entan ameh ni limmun edum yu, niyadda edum ni
intugun tu, ey neihakkey di hakey ni tugun e kantuy pinheden hu sinakdul
henin impeminhed ni annel.
10 Tep hedin pinheden tayu edum tayun tuu, ey eleg tayu ippahding hu
lawah ni hi-gada. Et humman hu, hedin wada impeminhed tayun edum
tayu, ey tayu kau-unnudan emin hu intugun Apu Dios ni hi-gatsu.
11 Beken ni humman ni ebuh pehding tayu, nem inamta tayu e mahapul
ni pehding tayun emin kabaelan tayun mengu-unnud nan Apu Dios, tep

‡ **12:19 12:19** Deut. 32:35 § **12:20 12:20** Proverbs 25:21-22

nekemtang law pengingngunnuan tayun pengunnu tu. Tep kamangkedet-
tengi law hu kehellakniban tayu, beken ni henin eman ni lallappu tun
nengulugan tayu. Et humman hu, beken ni tayu pelinlinwannan. Eleg
tayu iu-unnud di tuun mahiga e kaman-u-uggip anin ni wada ingngunu tu.
12 Heni kamangkewa-wa, e anggagannu law ni kawwalwal. Mukun
mahapul ni dedkugen tayu hu lawah, ihhammad tayu hu tayu kapengullug,
niya ipahding tayu kayyaggud ma-lat mandaddan itsun mekihhanggan
Satanas. Et heni itsun sindalun nandaddan ni mekiggubbat e nanhappiyaw
niya nan-ispadah.
13 Mahapul ni ya kayyaggud hu elaw tayu niya henin elaw ni newalwalan
hu nemnem tu, tep beken law ni heni na-ngetan hu nemnem tayu. Et
mukun mahapul ni issiked tayu law ni meki-emmuemmung idan tuun
lawah daka pehpehding, issiked tayun mambutteng, niya beken itsun
makibii winu makilaki. Entan pandedeppap yu niya entan kaemeh ni
wadan edum yun tuu.
14 Nem ya kayyaggud ey iingngeh tayu elaw tayun Jesus Christo e Apu
tayu. Ey entan tu u-unnud hu lawah ni pinhed ni neitu-wan yun lawah.

14

Ya eleg pemihhulin edum ni kamengullug

1 Hi-gayun kamengullug, abulut yudda etan tuun eleg maihammad hu
daka pengullug ni neminhed ni meki-emmung ni hi-gayu. Nem entan
pakihubeg yun hi-gada meippanggep etan ni daka ibbilang ni neiptek winu
neipngil ni kapehding.
2 Henin kennen e hedin eleg maihammad hu kapengullug ni tuu, ey tuka
kulluga e pi-yew hu pengihhiddaan ni detag, et ebuh hu kameitnem ni tuka
ihhida. Nem hedin neihammad hu kapengullug ni tuu, ey tuka kennan
emin hu kamekkan.
3 Nem anin ni hanniman, et entan tu pihul ida edum yu. Hi-gayuddan
kamengngan ni emin ni kamekkan, ey entan tudda pihul hu edum yun
wada eleg da kenna. Hanniman daman hi-gayun wada eleg da kenna e
entan tudda pihul hu kamengngan ni emin ni kamekkan, tep inebulut
dakeyun emin nan Apu Dios.
4 Hakey pay ey eleg mabalin ni hi-gatsu menghel ni lawah edum ni
hi-gatsu, ey kayyaggud hu edum, tep bega-en dakeyun emin nan Apu
Dios, et hi-gatu ngu ngenamung ni menghel hedin neiptek winu neihalla
kapehding ni hakey ni tuu. Ey inamta tayu e hi Apu tayun hi Jesus Christo
hu memaddang idan tuu tu, ma-lat ya kayyaggud ipahding da.
5 Wadadda edum ni tuun kanday “Wada hu neputuk ni aggew ni penay-
dayawan nan Apu Dios.” Nem kan ni edum ni tuu ey “Eleg, tep nan-iingeh
ni emin hu aggew.” Nem beken humman ni yu panhahallaan, nem wada
hakkeyey ngenamung tun mannemnem ni pinhed tun penaydayawan tun
Apu Dios.
6 Nem entan tu nemnem e neipngil hu elaw da hedin bimmaklang ida,
tep ya etan tuun wada tuka pekeddukdul ni aggew ni penaydayawan
tun Apu Dios ey humman hu aggew ni tuka penaydayawi. Hanniman
dama etan ni tuun tuka kennan emin kamekkan, tep humman ni tuka
pehpehding ey meideyyaw hi Apu Dios, tep hi-gatu tuka pansalamatin
nengidwatan tun nunman ni kennen. Anin daman etan ni tuun wada eleg
tu kennan kamekkan et hi Apu Dios dama kameiddeyyaw, tep hi-gatu dama
tuka pansalamatin kennen tu.

7 Emin itsun kamengullug, anin ni yan nunyan ketaggu tayu, niyallin
ketteyyan tayu ey mahapul ni hi Apu Jesus peamleng tayu, et beken ni ya
annel tayu.
8 Tep ya gaputun mategu itsu ey keiddeyyawan Apu Jesus. Ey anin ni
mettey itsu et hi-gatu metlaing hu meiddeyyaw, tep yad kad-an tu lawwan
tayu. Et humman hu, anin ni mategu itsu winu netey itsu et tuu daitsun
Apu Jesus Christo.
9 Tep netey et metagwan ma-lat hi-gatu hu pan-ap-apuddan mategu
niyadda nangketey.
10 Et humman hu, beken ni nebabah hu tayu pengibbillang ni edum
tayun kamengullug e eleg tayudda pihhula. Beken ni kayyaggud humman
ni pehding, tep hakey alin aggew ey um-ehneng itsullin emin di hinanggan
Apu Dios ma-lat mebistigal itsu. Et mahmahan tun hanhakkey ni hi-gatsu
hedin hipa hu impahpahding tayu. *
11 Neitudek dedan huyyad ehel Apu Dios e kantuy
"Hi-gak ni Dios ni wadan ingganah ey kangkuy: Makulug e emin ali tuu ey
mandukkun idad hinanggak ni menaydayaw ni hi-gak niya e-helen
dalli e hi-gak hu makulug ni Dios." †
12 Em, wadalli hakkeyey mahapul ni e-helen tud hinanggan Apu Dios emin
hu impahpahding tun ketaggu tu.
13 Et humman hu, isiked tayun umpihupihul ni edum tayun tuu,
nem ya pehding tayu ey nemnem tayu ma-lat beken itsun umhulun ni
panliwwatan idan agi tayun kamengullug.
14 Gapuh ni neiegian kun Apu Jesus ey inamtak e endi kamepi-yew ni
kennen. Nem hedin wada tuun tuka kulluga e wada pi-yew ni kennen, ey
makulug ni manliwwat hedin kennen tu hu tuka pi-yewa.
15 Hedin kebahbahan ni kapengullug ni edum tayu hu pengngannan yu
etan ni kantuy pi-yew, nem yuka kenna, ey humman keang-angan tun endi
impeminhed yun agi yu. Et humman hu, helipat-i tayu et beken ni ya
kennen hu memahbah ni kapengullug idan agi tayun ingkatey daman Jesus
Christo hu panyaggudan da.
16 Anin ni inamta yu e beken ni panliwwatan hu ippahding yu, ey heballi
entan tu ipahding hedin wada kamenghel ni lawah humman.
17 Tep hi-gatsun neila-kam di kapan-ap-apuin Apu Dios ey beken ni
ya tayu kakenna niya kainnuma hu importanteh, nem ya kumaddan hu
kakinayyaggud ni elaw, ya linggep niya amleng tayun kamelpun Ispirituh
Apu Dios.
18 Hedin henin nunya hu pehding tayun mengu-unnud nan Jesus Christo,
ey peamleng tayu hi Apu Dios niya tettebalen daitsun edum ni tuu.
19 Et humman hu, ya mengippelinggep ni hi-gatsu ni ya mengihhammad
ni kapengullug ni edum tayu hu ipahding tayu.
20 Anin ni inamta tayu e dammutun kennen hu hipan kamekkan, et
entan tu ekan hedin humman memahbah ni kayyaggud ni impahding Apu
Dios idan agi tayu. Ma-nu tep em, endi hu pi-yew ni kamekkan, nem
lawah hedin kennen tayu hu kapi-yewan edum ni agi tayu, et humman
hu umhulun ni panliwwatan tu.
21 Heballi ew entan ekan yun detag, entan inum yun kaumbuteng
niya entan tu ipahding hu hipan kaumhulun ni kapanliwwasin agi tayun
kamengullug.

---

* **14:10 14:10** Ang-ang yu 2 Corinthians 5:10 † **14:11 14:11** Isaiah 45:23

22 Nem hedin muka kulluga e beken ni liwat hu muka pehpehding,
ey wadan hi-gam. Ngenamung kayun Apu Dios ni nengamtan nunman.
Tep man-am-amleng etan tuun eleg mandinwa etan di tuka pehding, tep
kamedinnel e neiptek humman ni impahding tu.
23 Nem ya tuun kamandinwa hedin kayyaggud winu lawah hu pengn-
gannan tu etan ni mekkan, ey heballi eleg tu kenna, tep manliwwat nan
Apu Dios hedin kennen tu. Tep ya nengannan tu ey eleg maipuun di tuka
pengullug. Em, manliwwat hu tuu hedin ippahding tu hu tuka kullugan
neihalla.

15

Ya pengippeamlengan ni edum ni kamengullug

1 Hi-gatsun nehammad hu tuka pengullug ey mahapul ni ennusan tayun
baddangan ida etan edum ni tuun kulang daka pengullug, et beken ni ya
panyaggudan tayun ebuh hu nemnemen tayu.
2 Emin itsu ey mahapul ni peamleng tayu hu edum tayu, hedin humman
panyaggudan da, ma-lat maihammad hu pengullug da.
3 Tep hanniman impahding Christo e eleg tu peamleng hu annel tu.
Humman hu inamnuan etan ni impatudek Apu Dios ni meippanggep ni
hi-gatu e kantuy "Hi-gak hu neilawwan ni pihul idan tuun hi-gam e Apu
Dios." *
4 Huyya keang-angan tu e emin impatudek Apu Dios ni nunman ey
neitudek ma-lat pan-adalan tayu niya ma-lat maihammad hu dinel tayun
hi-gatu. Tep ya impatudek tu hu kaumbaddang ni hi-gatsun mengan-anus
ni ligat tayu, niya mengippetuled ni hi-gatsun mengitultuluy ni mengu-
unnud ni hi-gatu.
5 Ya dasal kun Apu Dios e kakelpuin kabaelan tayun mengan-anus idan
ligat tayu niya mengihhammad ni tayu kapengullug ni hi-gatu ma-lat
eleg itsu medismayah ey baddangan dakeyu ma-lat melinggep hu pekibi-
biyagan yun pengu-unnudan yun elaw Jesus Christo.
6 Huyya pinhed kun pehding yu ma-lat emin kayu ey man-uunnud hu
yuka penaydayaw nan Apu Dios e Aman Jesus Christo e Apu tayu.

Ya pehding ni pandeyyaw nan Apu Dios

7 Et humman hu, pan-in-aabulut kayu henin nengabulutan dakeyun
Jesus Christo ma-lat kaideyawan Apu Dios.
8 Tep inamta yu e immali hi Christo eyad puyek et mambalin ni bega-en
idan Jews ma-lat amtaen da e immamnu law hu impakulug lan Apu Dios
idan aammed da.
9 Ya hakey pay ni gaputun inlian Christo eyad puyek ey ma-lat wada
dama inna-nuddan Gentiles ni menaydayaw daman Apu Dios tep ya hemek
tun hi-gada. Huyya inamnuan ni neitudek dedan di ehel Apu Dios e kantuy
"Meki-dummak idan Gentiles ni menaydayaw ni hi-gam e Apu Dios. Ey
i-ena-appeh ku hu penaydayaw kun hi-gam." †
10 Wada pay impatudek Apu Dios e kantuy "Hi-gayun Gentiles, ey pakiam-
amleng kayuddan pinilin Apu Dios ni tuu tu." ‡
11 Ya hakey pay ni neitudek ey kantuy "Emin kayun Gentiles, ey daydayaw
yu hi Apu Dios. Em, emin kayun tutu-ud puyek, ey pan-a-appeh kayun
penaydayaw yun hi-gatu." §

---

* **15:3 15:3** Psalm 69:9 † **15:9 15:9** Ang-ang yu 2 Samuel 22:50 et ya Psalm 18:49 ‡ **15:10 15:10** Deut. 32:43a § **15:11 15:11** Psalm 117:1

12 Wada dama intudek lan Isaiah ni meippanggep nunya e kantuy “Wadalli
lakin mei-ungngan melpud helag Jesse, et hi-gatulli pan-ap-apun emin ni
Gentiles niya hi-gatullin ebuh hu iddinel dan menellaknib ni hi-gada.” *
13 Et humman hu, nakka iddasal nan Apu Dios, e neipuunan ni tayu
kanamnamahan kehellakniban tayu ma-lat peamleng dakeyu, pelinggep
dakeyu gapuh ni yuka pengullug niya ma-lat ihammad tu dinel yun hi-
gatu, gapuh ni kabaelan ni Ispirituh Apu Dios ni wadan hi-gatsu.

Ya ngunun Paul ni indawat Apu Dios

14 Kaegiegi, nakka medinnel e eleg kayu mangkulang ni kakinayyaggud
yu niya dakel law inamta yun meippanggep nan Jesus Christo et dammutun
manhintutugun kayu.
15 Nem anin ni hanniman ey wada tuled kun nengitudek ni pinhed kun
penemnem ni hi-gayu. Ey wada tuled kun nanghel nunya, tep hi Apu Dios
e kabbabbal hu nengidwat eyan ngunuk
16 ni an mantuttudduddan Gentiles tep bega-en tuwak nan Apu Jesus
Christo. Heni-ak padin mengippeamtan hi-gada meippanggep ni penel-
lakniban Apu Dios ni tutu-u, ma-lat hedin kullugen da, man hi-gada hu
ebbuluten tun mei-appit ni hi-gatu gapuh ni baddang ni Ispirituh tu.
17 Ey gapu tep binaddangan tuwak nan Jesus Christo ey nakka man-am-
amleng eyad kapengunnun Apu Dios ni hi-gak.
18 Endi edum ni nak e-ehhelen nem ebuh hu baddang Christo ni hi-gak
ma-lat mangulug ida Gentiles ni hi-gatu gapuh ni intuttudduk ni hi-gada
niya impahpahding ku.
19 Nengulug ida pay tep yadda miracles ni impahding ku. Kinabaelan
kun nengipahding idan nunya gapuh ni et-eteng ni kabaelan ni Ispirituh
Apu Dios. Et yad emin di linawwan ku ey intuttudduk hu impahding Jesus
Christo ni panyaggudan ni tuu, neipalpud Jerusalem ingganah di Illiricum.
20 Tep ya pinhed ku dedan ey peamtak hu meippanggep nan Jesus Christo
idad tutu-un eleg ni mengamtan hi-gatu, tep hedin umlawwak mewan ni
an mantuttudduddad tutu-un nangngel law ni meippanggep ni hi-gatu ey
heni-ak beken ni apostle e nak hek-ilen hu edum di ngunu da.
21 Hanniman hu impahding ku ma-lat peamnuk etan neitudek ni kantuy
“Yadda eleg mengamta niya eleg mangngel meippanggep ni hi-gatu hu an
pantuttudduan ma-lat amtaen da niya ma-lat awatan da elaw tu.” †

Ya nannemneman Paul ni tu penang-angan idan kamengullug di Rome

22 Netenaktakkak ni um-alid tan tep nak nantuttuddud edum ni bebley.
23 Nem yan nunyan negibbuh law ngunuk deya, ey dammutun um-ali-ak
ditan, tep nebayag dedan ni pinhed kun um-ali.
24 Nakka nemnemneman manda-guh ditan ni nekemtang ni lawwan kud
Spain, et hedin dammutu, ey baddangi yuwak ni lawwan kudman.
25 Nem yan nunya, ey umlawwak nid Jerusalem ni mengillaw eyan
meibbaddang idan kamengullug diman.
26 Tep ninemnem idan kamengullug di Macedonia niyad Greece ni um-
idwat ni ibaddang daddan newetwet ni Jews ni kamengullug di Jerusalem.
27 Ida kaman-am-amleng ni mengippahding nunya, tep daka nemnem-
nema, e et-eteng hu utang daddan Jews, tep hi-gadan Jews ni kamengullug
hu nengituttuddun pehding dan meilla-kam di impahding Jesus Christo ni
panyaggudan ni tuu.

---

* **15:12 15:12** Isaiah 11:10 † **15:21 15:21** Isaiah 52:15

28 Hedin negibbuh ni indawat ku huyyan pihhuh idan Jews ni inemung
idan Gentiles, ey iddalan kuladtan ni an menang-ang ni hi-gayun lawwan
kud Spain.
29 Nakka medinnel e yan ellian kudtan, ey baddangan tuwak nan Jesus
Christo ma-lat baddangan dakeyud keihhammadan ni yuka pengullug.
30 Ey e-helen kun hi-gayuddan agik, e gapuh ni tayu kapengullug nan
Jesus Christo e Apu tayu niya gapuh ni impeminhed tayun indawat ni
Ispirituh Apu Dios ni hi-gatsu, ey ibbagak anhan ni hi-gayu e idasali yuwak
ma-lat baddangan tuwak Apu Dios di ngunuk,
31 niya ma-lat meihwangngak di kanenemnemaddan eleg mengullug di
Judea ni pehding dan hi-gak. Ey ma-lat yadda kamengullug nan Apu Dios
di Jerusalem ey ebbuluten da eya pihhuh ni illaw kun hi-gada.
32 Et hedin i-abulut Apu Dios, ey man-am-amlengngak ni um-alid tan ni
mekiam-amleng ni hi-gayu.
33 Ya nakka iddasal ey hi Apu Dios, e kakelpuin linggep hu kenayun ni
wadan hi-gayun emin. Amen.

16

Ya nanggillig ni intugun Paul idan tuud Rome.

1 Hi Phoebe e agi tayun biin kaumbabbaddang idan kamengullug di
Cenchrea ey ittelad tan.
2 Abulut yun pan-eggi yu henin yuka pengebbulutin edum ni kamen-
gullug nan Apu Jesus Christo, tep humman hu kayyaggud ni kapehding
idan tuun Apu Dios. Et hedin wada mahapul tu, ey baddangi yu, tep
binenaddangan tu dakel ni tuu. Anin numan ni hi-gak et binenaddangan
tuwak.
3 Ey pinhed kun peamta yud Priscila nan hi Aquila e nak ida kanen-
emnema. Hi-gada numan hu impan-edum kun nangngunun impangunun
Jesus Christo ni hi-gak.
4 Impeladdan da biyag da tep ya panyaggudan ku. Et-eteng nakka
pansalamatin hi-gada. Anin idan Gentiles ni kamengullug et ida ka-
mansalamat daman hi-gada.
5 Ehel yudda daman kamengullug ni kameemmuemmung di baley da, e
nak ida kanenemnema.
Ey ehel yun Epenetus e gayyum kun nakappinhed ku, e nak dama
kanenemnema. Hi-gatu hu nemangulun iAsia ni nengulug nan hi Jesus
Christo.
6 Anin daman hi Maria e nekililligat ni nengipeamtaan tun hi-gayun
meippanggep nan Jesus, et ehel yu e nak dama kanenemnema.
7 Ey ehel yu damad Andronikus nan hi Junias e nak ida kanenemnema.
Jews ida dama, henin hi-gak niya nekikelabut daddan hi-gak ni nunman.
Ey anin idan apostles et daka tetbaladda. Hi-gada pay hu nemangulun
nengulug nan Jesus Christo, nem hi-gak.
8 Ehel yu damaddan eyan ngeddanen ku e nak ida kanenemnema: hi
Ampliatus e gayyum kun neiegin nan hi Jesus Christo,
9 hi Urbanus e bimmenaddang ni hi-gamid ngunun Christo, hi Stachys e
nakappinhed ku,
10 hi Apelles e impeang-ang tu numan hu tuka pengullug nan Jesus, yadda
pamilyah nan Aristubulus,
11 hi Herodion e edum kun Jew, niyadda dama kamengullug di baley
Narcissus.

12 Ey ehel yu e nak dama kanenemnemadda etan mahlun mansilbin Apu
Jesus, e di Tryphaena nan Tryphosa, et hi Persis e gayyum kun peteg e
mahlu daman mansilbin Apu tayu,
13 hi Rufus e mahlu daman mansilbin Apu tayu, et hi inetu e tuwak
numan kaibbilang ni u-ungnga tu,
14 hi Asinkeritus, hi Pehlegon, hi Hermes, hi Patrobas, hi Hermas niyadda
etan edum dadtan ni kamengullug,
15 hi Pilologus, hi Julia, hi Nereus niya etan agi tun bii, hi Olimpas
niyadda edum dadtan ni kamengullug.
16 Hedin meemmung kayun mandeyyaw nan Apu Dios, ey peang-
ang yu hu yuka pan-impipinhedi. Emin ida kamengullug di deyan
kameemmuemmung ni kamandaydayaw nan Jesus Christo, ey kanday
dakeyu kanenemnema.
17 Kaegiegi, dengel yu eya e-helen kun hi-gayu. Helipat-i yu et eleg
kayu mekidagdagyum ida etan ni tuun kaumhuhulun ni kegennedwaan
yu, e kamemahbah ni yuka pengullug. Daka kehhinga hu kameituttuddun
meippanggep nan Jesus Christo ni neituttuddun hi-gayu.
18 Yadda tuun hanniman hu elaw da ey beken ni hi Apu tayu e hi
Jesus Christo hu daka u-unnuda, nem ya panyaggudan dan ebuh hu
daka nenemnema. Kayyaggud ni peteg daka penappihappit ma-lat haulen
dadda etan nelakah ni mehe-ul.
19 Nandingngel hu yuka pengu-unnudin Jesus, et mukun nakka man-
am-amleng tep hi-gayu. Pinhed kun peingha yun mengippahding ni
kayyaggud, et beken ni ya lawah hu ipenahding yu.
20 Et hi Apu Dios e kakelpuin linggep hu memaddang ni hi-gayu ma-lat
anggegannu ey apputen yu hi Satanas. Ya nakka iddasal ey mewedda hu
binabbal Apu Jesus Christo ni hi-gayu.
21 Hi Timothy e kamekingungngunnun hi-gak ey kantuy dakeyu kanem-
nemnema. Hanniman damad Lucius, hi Jason et hi Sosipater e edum kun
Jews.
22 Anin hi-gak e hi Tertius e nengipetudekan Paul eyan tudek ey nak
dama kae-hela e dakeyu kenenemneman emin, tep hi-gak dama hu hakey
ni kamengullug nan Apu Jesus.
23 Kan Geyus ey dakeyu dama kanenemneman emin. Hi-gatu kambaley
ni nakka panha-adi niya yadya kakeemmuemmungin edum tayun kamen-
gullug.
24 (Nakka iddasal e meweddan hi-gayun emin hu binabbal nan Jesus
Christo e Apu tayu. Amen.)
25 Daydayaw tayu hi Apu Dios, tep kabaelan tun mengihhammad ni
yuka pengullug nan Jesus Christo e neipuun di intuttudduk mippanggep
ni neteyyan tun panyaggudan tayu. Huyyan neituttuddu ey eleg meamtan
lan nunman.
26 Nem ya law nunya ey impeamtan Apu Dios, et dammutu law ni
han-awat tayudda hu impatudek tuddan prophets tun nunman. Et yan
nunya ey hi Apu Dios e endi laputu niya endi pappeg tu hu nengipanghel
ni mahapul ni meituttuddu idan tutu-ud kebebbebley di puyek hu
meippanggep ni hi-gatu ma-lat mangulug ida niya ma-lat u-unnuden da.
27 Hi Apu Dios ni ebuh hu makulug ni nengamtan emin ey hi-gatu hu
daydayaw tayun ingganah tep ya impahding Jesus Christo. Amen.

Ya Nemangulun Tudek Paul idan Kamengullug di Corinth

1 Hi-gak e hi Paul et hi Sostenes e agi tayun kamengullug hu nengitudek
ni nunya. Hi-gak ey pinutuk tuwak Apu Dios ni pan-apostle nan Jesus
Christo.
2 Huyya tudek min hi-gayun kamengullug di Corinth ni pinilin Apu
Dios ni tuu tu. Binendisyonan dakeyu et ibilang dakeyun kayyaggud
gapuh ni nengulugan yun Jesus Christo, heniddan emin ni kamengullug
di kebebbebley ni kamenaydayaw nan Jesus Christo e Apu tayun emin.

Ya et-eteng ni baddang Apu Dios idan kamengullug di Corinth (Ephesians 1:3-14)

3 Pinhed kun meweddan hi-gayu hu binabbal niya linggep ni kamelpun
Apu Dios e Ametayu et hi Jesus Christo e Apu tayu.
4 Nakka mansalamat ni kenayun nan Apu Dios tep ya binabbal tun hi-
gayu gapuh ni neiegian yun Jesus Christo.
5 Tep gapuh ni neiegian yun hi-gatu ey et-eteng law hu kabaelan yu et
yu law kaewwasi hu elaw tu niya nelaing kayu law ni mengituttuddun
meippanggep ni hi-gatu.
6 Ey nebaliwan law ni kayyaggud hu elaw yu, tep kinulug yu hu
intuttudduk ni meippanggep nan Christo.
7 Et humman hu, nakka medinnel e endi yu pangkullangan ni kabaelan
yun nalpun Apu Dios eyan tayu kapenehheggedin ellian Jesus Christo e
Apu tayu.
8 Hi-gatu mengihhammad ni yuka pengullug ma-lat endilli hu bahul yun
hemmaken tun kedettengan alin etan ni aggew ni ellian tun menuwet ni
tuu.
9 Hi Apu Dios hu kameiddinnel ni mengippahding ni emin nunya, tep
emin hu tuka e-hela ey tuka ippahding. Ey hi-gatu hu nemutuk ni hi-gayun
meki-eggin U-ungnga tu e hi Jesus Christo e Apu tayu.

Ya kapanhahallaiddan kamengullug di Corinth

10 Hi-gayun kaegiegi, dengel yu anhan eya e-helen kun tugun Apu tayu
e hi Jesus Christo. Mahapul ni kayyaggud hu pandadagyuman yu ma-lat
eleg kayu magenadwa, nem man-uunnud kayun mengu-unnud nan Apu
Dios.
11 Nakka pan-ittugun huyya, tep indaddatteng idan nalpud baley di Cloe
e wadadda kunun hi-gayun kaegiegi hu kamantututut.
12 Tep wadadda kunu edum ni hi-gayun kanday hi-gak e hi Paul hu daka
u-unnuda. Yadda edum ey kanday hi Apolos, yadda edum ey kanday hi
Peter, ey wadadda edum ni kanday hedin hi-gada kunu ngu, man hi Jesus
Christo hu daka u-unnuda.
13 Lawah huttan ni yuka pehpehding. Kaw dammutun gennedwaen hi
Jesus Christo? Kaw hi-gak e hi Paul hu neipetak di krus tep ya panyaggudan
yu? Kaw yad ngadan ku nebenyagan yu? Beken, tep hi Jesus Christo.
14 Kayyaggud ew et endi edum ni nak binenyagan ni hi-gayu, nem ebuh
di Kerispus nan hi Geyus.
15 Tep gullat na-mu et nema-man wadadda edum ni mengippahhiyya e
hi-gak hu nemenyag ni hi-gada.

16 Ay em tu-wa, binenyagan ku dama hi Stepanas et yadda pamilyah tu,
nem endi law edum ni nakka nemnemneman binenyagan ku.
17 Tep beken hu memenyag ni impangunun Jesus ni hi-gak, nem ya an
mantuttuddun meippanggep ni impahding tun panyaggudan ni tuu. Ey
eleg meippuun di kinelaing kun umhapit hu nakka penuttuddu, ma-lat
beken humman hu gaputun pengullugan ni tuu et tawwey kumedek law
etan kameituttuddun meippanggep ni neteyyan Jesus di krus.

Ya neteyyan Jesus hu keang-angan ni kabaelan niya kalinaing Apu Dios

18 Yadda etan umlaw alid impiernoh e kalawwin kamekastigu, ey kanday
endi silbin etan ni kameituttuddun meippanggep ni neteyyan Jesus di
krus ni panyaggudan idan neliwtan. Nem hi-gatsun kamengullug ni
mehelakniban, ey amta tayu e huyyan kameituttuddu hu mengippeamtan
kabaelan Apu Dios ni menellaknib ni tuu.
19 Makulug huyya, tep kan dedan Apu Dios di neitudek ni ehel tu ey
"Pambalin kun endi silbitu hu nemnem idan kameibbillang ni nenemne-
man ey pambalin kun endi silbitu hu kalinaing idan nangkelaing." *
20 Attu kaya mewan hu kalinaing idan kandan nangkenemneman, yadda
eta-gey adal da, niyadda nangkelaing ni umhapit meippanggep ni elaw ni
biyag ni nunya ey? Eleg ida meibbillang, tep impeang-ang Apu Dios e endi
silbin kalinaing da.
21 Tep gapuh ni kalinaing Apu Dios ey ninemnem tun eleg mabalin ni
amtaen ni tuu hi-gatu meippuun di kalinaing da. Nem ya pinhed tu ey
hellakniban tun emin ida kamengullug meippuun di mika ituttuddu e
humman hu kan idan edum ni endi silbitu.
22 Em, tep hedin yadda Jews ey mahapul ni wada ang-angen dan miracles
ni han ida nengulug. Ey hedin yadda dama Greek ey ya daka kullugan ebuh
ey ya kaebbulutan kalinaing da.
23 Et mukun hedin mika ituttuddu hu meippanggep ni neteyyan Jesus
di krus, ey anggebe-hel idan Jews ey yadda dama Greek ey kanday endi
silbitu.
24 Nem hi-gatsun pinutuk Apu Dios ni pantu-u tu, Jew winu Gentile, ey
tayu kakulluga e ya neteyyan Jesus di krus hu keang-angan tun et-eteng
hu kabaelan niya kalinaing Apu Dios ni menellaknib ni hi-gatsu.
25 Tep huyyan kan idan tuun endi silbi tun ninemnem Apu Dios ni
kehellakniban tayu, ey endi tu kei-ingngehan, tep kedukdul ni peteg nem
ya kalinaing ni tuu. Ey ya mewan hu kandan kapuy hi Apu Dios tep netey
hi Jesus di krus, ey humman anhan law hu keang-angan ni et-eteng ni
kabaelan tun endi tu kei-ingngehan.
26 Nemnem yun kaegiegi, e yan nemilian dakeyun Apu Dios ni tuu tu ey
kunan ni hi-gayu hu kedangyan, winu nelaing, winu nan-adal.
27 Nem hi Apu Dios, ey pinili tudda hu tuun endi bilang da ma-lat
mebabba-ingan ida etan tuun kanday nelaing ida. Ey pinutuk tudda endi
kabaelan da, ma-lat mebabba-ingan ida hu eta-gey saad da.
28 Pinutuk tudda hu endi bilang tun kapihhulan edum da ma-lat peamta
tu e endi bilang idan kamengiddinnel ni kabaelan da eyad puyek.
29 Huyyadda impahding Apu Dios ma-lat endin hekey hu mampahhiyyad
hinangga tu.
30 Yan nengulugan tayu hu nengidagyuman Apu Dios ni hi-gatsun Jesus
Christo. Intu-dak tu eyad puyek et matey di krus ma-lat mawedan hi-gatsu
hu kalinaing ni pengamtaan tayun hi-gatu. Et ibilang daitsun kayyaggud ni

* **1:19 1:19** Isaiah 29:14

neneklaan Jesus Christo ni nehellakniban tayud liwat et ieng-eng daitsun hi-gatu.
31 Et mukun wada neitudek ni ehel Apu Dios e kantuy "Ya tuun pinhed tun mampahhiyya ey ya impahding ni Ap-apu tayu hu ipahhiyya tu e beken ni ya annel tu." †

2

Ya tayu kapengullug ey neipuun di kabaelan Apu Dios, beken di kalinaing ni tuu

1 Yan laputun illian kud kad-an yun kaegiegin nak nengituttudduan ni elaw Apu Dios ey eggak ihepit di henin kapanhahhapit ni nelaing ni umhapit.
2 Tep ya ninemnem kun peamtan hi-gayu ey ebuh hu meippanggep nan Jesus Christo et ya neteyyan tud krus.
3 Yan inlian kun mantututtun hi-gayu, ey nakka umkakaguh tep endi dinel kud annel ku et nakka umgeneygey, tep inamtak e kulang hu kabaelan kun mantuttuddu.
4 Nelakah ni neawatan yu hu intuttudduk ni hi-gayu, et mangulug kayu gapuh ni et-eteng ni kabaelan ni Ispirituh Apu Dios, anin ni beken ni henin kapan-e-ehhel ni mahepit hu nenuttudduk ni hi-gayu.
5 Et humman hu, ya yuka pengullug ey eleg maipuun di kalinaing winu adal ni tuu, nem yad et-eteng ni kabaelan Apu Dios.

Ya planuh niya kalinaing Apu Dios

6-7 Gaway tep hedin yadda neihammad hu daka pengullug hu nakka tuttuddui, man henin kapantuttuddun nelaing hu nakka penuttudun hi-gada. Ey neipuun di kalinaing Apu Dios, beken ni kalinaing ni tuu eyad puyek niya beken ni neipuun di kelebbengan idan kaman-ap-apun kamepappeg hu daka pan-ap-apui. Ya nakka ituttuddu ey meippanggep ni kalinaing tun namplanuh ni keiddeyyawan tayulli. Implanuh tu dedan huyya et han maweda emin eya wadan nunya, nem yan nunyan ebuh hu nengipeamtaan tu.
8 Nem endiddan aap-apun nunya hu nengamtan nunyan planuh Apu Dios, tep gullat ni inamta da et eleg da et paipetak di krus etan kamedeyyaw ni Ap-apu.
9 Humman hu keibbellinan ni neitudek ni ehel Apu Dios e kantuy "Endi hakey ni an nenang-ang, winu an nangngel, winu an nannemnem ni implanuh Apu Dios ni panyaggudan idan neminhed ni hi-gatu." *
10 Nem hi-gatsun kamengullug hu nengipeamtaan ni Ispirituh Apu Dios ni nunman ni planuh tu, tep hi-gatu nengamtan emin, anin hipan wadad nemnem Apu Dios.
11 Ya tuu ey hi-gatun ebuh hu nengamtan wadad nemnem tu, beken ni neala ey inamtan edum ni tuu humman ni wadad nemnem tu. Et nema-ma ngu hu nemnem Apu Dios e ya Ispirituh tun ebuh hu nengamta.
12 Ey mukun newadan hi-gatsun kamengullug hu Ispirituh Apu Dios, et humman hu, eleg tayu u-unnuda kalinaing niya kapannemnem idan eleg mengullug, ey ma-lat awatan tayun emin hu baddang tun hi-gatsu tep ya hemek tu.
13 Et humman hu, yadda eya mika ituttuddu ey nalpun Ispirituh Apu Dios, beken ni nalpud kalinaing ni tuu. Ey yadda tutu-un wada Ispirituh Apu Dios ni hi-gada hu mika pengituttudduin elaw Apu Dios.

---

† **1:31 1:31** Jeremiah 9:24 * **2:9 2:9** Isaiah 64:4

14 Nem ya etan tuun eleg mangulug nan Jesus ey endi Ispirituh Apu Dios
ni hi-gatu, et eleg tu ebbuluta hu kameituttuddun kamelpun Ispirituh Apu
Dios. Em, tep eleg tu ibbilang ida humman ey eleg tu ewwasidda huyyan
kameituttuddu tep endi Ispirituh Apu Dios ni hi-gatun mengippeewwat.
15 Ya etan tuun wada hu Ispirituh Apu Dios ni hi-gatu ey inamta tu
hu kayyaggud niya beken ni kayyaggud, nem yadda etan tuun endi hu
Ispirituh Apu Dios ni hi-gada tep eleg ida mengullug ey eleg da ewwasi
hu elaw niya kapannemnem etan ni tuun wada hu Ispirituh Apu Dios ni
hi-gatu.
16 Wada neitudek ni inhel Apu Dios e kantuy "Endi nengamtan nemnem
Apu Dios, et humman hu, eleg mabalin ni wada an menuttuddun hi-gatu."
† Nem hi-gatsun kamengullug ey henin kapannemnem nan Jesus hu tayu
kapannemnem.

3

Ya kakulang ni kapengullug idan tuud Corinth

1 Kaegiegi, yan eman ni nantuttudduan kun hi-gayu ey eggak ituttuddu
hu neligat, nem inlapuk ni intuttuddu nelakah ma-lat awatan yu. Tep heni
kayu geggellang, tep eleg ni maihammad hu yuka pengullug nan Jesus
Christo.
2 Et mukun ya intuttudduk ey ya nelakah yun ewwatan, e kamei-ellig di
gatas ni kainnuman gelang e nelakah ni meekmun. Tep inamtak e gullat
ni ya neligat hu ituttudduk e kamei-ellig di mekelhin kennen ni kakennan
nehiken ey eleg yu han-awat. Ya kakulugan tu ey anin yan nunya, et eleg
yu ni han-awat hu neligat ni kameituttuddu, tep eleg ni maihammad hu
yuka pengullug.
3 Ka-immatun di yuka pehpehding e nanengtun ya pinhed ni annel yu
hu yuka u-unnuda, e henin elaw idan eleg mangulug nan Jesus hu elaw
yu, e kayu kaman-in-aameh niya kayu kamantututut.
4 Wada hakkeyey kamampahhiyyan kantuy hi Apolos winu hi-gak hu
tuka u-unnuda et huyyan yuka pehding hu keang-angan tu e heni kayu
damengu eleg mangulug.

Hi Apu Dios hu daydayawen, beken ida bega-en tu

5 Kaw hipa dedan hu deyyawen? Kaw hi-gak? Kaw hi Apollos? Beken,
tep bega-en dakemin ebuh nan Apu Dios ni nantuttuddun hi-gayu ma-lat
mangulug kayun Jesus. Wada hakkey ni hi-gami ey mika ippahding hu
ngunun indawat Apu Dios ni hi-gami.
6 Hi-gak hu kamei-ellig di nantanem, tep hi-gak hu nemangulun
nantuttuddun hi-gayun meippanggep nan Apu Dios. Hi Apolos hu kamei-
ellig ni nenaddannum etan ni intanem ku, tep hi-gatu hu nengituluy ni
nantuttuddun hi-gayun meippanggep nan Apu Dios. Nem hi Apu Dios hu
kamei-ellig ni nengipatmel, tep hi-gatu hu nengidwat ni yuka pengullug.
7 Beken ni ya etan nengitnem winu ya etan nenaddannum hu importan-
teh, nem hi Apu Dios, tep hi-gatu hu kamengippatmel.
8 Endi an nambaklangan etan ni nengitnem et ya etan nenaddannum.
Hi Apu Dios hu ngenamung ni mengidwat ni gun-uden da meippuun di
ingngunu da.
9 Mika pambaddangin Apolos hu impangunun Apu Dios ni hi-gami. Ey
kayu kamei-ellig ni payew Apu Dios ni mika pangngunnui.
Kayu kamei-ellig ni baley Apu Dios.

† **2:16 2:16** Isaiah 40:13

10-11 Gapuh ni kabaelan kun indawat Apu Dios ey heni inhammad
kun ingkapya hu sinuunan ni baley tun henin impahding ni nelaing
ni mengapyan baley. Ey yan nunya ey wadadda nengilepun kamam-
pemehwat diman, nem mahapul ni hellipat-an da hu ikkapya da niya
pehding dan memehwat. Huyyaddan kamampemehwat hu neieligan idan
kamantuttuddun meippanggep nan Jesus Christo e mahapul ni endi edum
ni ituttuddu da e hi-gatun ebuh, tep hi-gatu kamei-ellig di nehammad ni
sinuunan ni baley.
12-13 Hi-gatsun kamengullug hu neieligan idan kamampemehwat ni
baley e wadadda kamengikkapyad sinuunan tun balituk, ya silber, niya
nenginan batu. Nem wadadda edum ni kamengikkapyan keyew niya
gulun. Nem hakey alin aggew ni ellian Jesus Christo ni panhuwetan tun
tuu, ey meamtalli hedin hipa inusal dan nengapya. Henilli meeppuyan hu
binehwat dan baley et meang-ang hedin hipa eleg megihheb hu ingkapya
tu. *
14 Yalli etan eleg megihheb hu ingkapya tu ey wadalli gun-uden tu.
15 Yalli etan megihheb hu ingkapya tu ey endi tu ellan ni gun-uden tu,
nem mehellakniban alin ebuh e heni etan ni tuun neukat di kamangkelgab
ni baley, e endi tu in-ukat ni hipan wadad bawang ni baley.
16 Kaw eleg yu amta e hi-gatsun kamengullug hu tempol Apu Dios tep
wadan hi-gatsu hu Ispirituh tu? Inamtak et inamta yu huyya.
17 Et humman hu, hedin wada memahbah ni tempol Apu Dios, ey
bahbahen ali daman Apu Dios humman ni tuu. Tep kakkayyaggud ni peteg
hu tuka penang-ang ni tempol tun panha-adan tu ey hi-gatsun kamengullug
hu kamengeddanin tempol tu.
18 Entan kaheul yu, tep hedin iddinel yud kalinaing ni tuu, man endi
silbitu. Ya tuun tuka iddinel di kalinaing tu e humman hu kaibbilang
ni tuun ustuh ni kalinaing ey heballi iwwalleng tu humman ni tuka
pannemnem et hi Apu Dios ni ebuh hu iddinel tu, anin ni kan idan tutu-uy
endi inamta tu.
19 Tep ya kalinaing ni tuu ey endin hekey silbi tun Apu Dios. Huyya hu
kantu etan di neitudek ni ehel tu.
"Ya tuun tuka ididdinel ni ebuh di kalinaing tu ey pambalin Apu Dios hu
kalinaing tun kehe-ulan tu kumedek." †
20 Wada mewan hakey ni impatudek tun kantuy "Inamtan Apu Dios e endi
silbin kapannemnem idan nangkelaing ni tuu." ‡
21 Et humman hu, entan tu ipahhiyya hu kalinaing ni hipan kamantuttud-
dun hi-gayu. Hi Apu Dios ni ebuh hu pandineli yu, tep hi-gatu hu kakelpuin
emin ni mahapul yu.
22 Anin ni hi-gami, hi-gak, hi Apolos ni hi Peter et iyyadya kami tep intu-dak
dakemin Apu Dios ni an memaddang ni hi-gayu. Ya eya puyek ey lintun
Apu Dios ma-lat wada panha-adan tayu. Ey indawat tu dama biyag yu. Ya
pambalinan ni emin, anin ya katey niya emin ni kamekapkapyan nunya et
ya hipan mekapkapyallin hakey ni aggew ey panyaggudan yun emin ida
humman,
23 tep tuu dakeyun Apu Jesus Christo e U-ungngan Apu Dios.

4

Ya kapengibbillangin Apu Dios ni elaw tayun kamengullug

* **3:12-13 3:12-13** Huyya keiddingpatan ni panhuwetan alin Jesus Christo idan kamengullug hedin kayyaggud winu lawah hu kinapkapya da. † **3:19 3:19** Job 5:13 ‡ **3:20 3:20** Psalm 94:11

1 Et humman hu, ya pinhed ku ey ibilang dakemin bega-en Jesus Christo
ni neidinel ni mengituttuddu etan ni eleg peamtan Apu Dios ni nunman
ingganah nunya.
2 Ya bega-en, ey mahapul ni u-unnuden tuka e-helan kan bega-en ni hi-
gatun pehding tu.
3 Hi Apu Dios hu kan bega-en ni hi-gak et mukun beken ni importanteh
ni hi-gak hu yuka pannemnem winu kapannemnem ni tuu meippanggep
ni nakka pehding ni ngunuk. Anin hi-gak et eleg mabalin ni nak e-helen e
nakka meiddinnel winu eleg.
4 Anin ni ya nakka pannemnem ey endi neihallan impahding ku, et eleg
ku amta hedin humman hu kapannemnem Apu Dios ni hi-gak. Hi-gatun
ebuh hu nengamta hedin neiptek winu neihla hu nakka pehding.
5 Et humman hu, beken ni hi-gatsu hu an menghel hedin kayyaggud hu
hakey ni tuu winu lawah, nem ngenamung ali hi Apu tayun pambangn-
gadan tu. Peamta tullin emin hu impahding ni hanhakkey ni hi-gatsu,
anin idan etan ni eleg meamtan impahding tayu et yadda wadad nemnem
tayu. Yan nunman ali ey tettebalen Apu Dios ida etan nengipahding ni
kayyaggud.

Ya kaippahhiyyaddan iCorinth ni neihlan elaw da

6 Hi-gayun kaegiegi, inhel ku huyyan meippanggep ni hi-gamin Apolos
ma-lat amtaen yu hu keibbellinan etan ni tugun ni impaitudek Apu Dios
ni kantuy “Entan tu ihla pengu-unnudan yun tugun ku.” Et humman hu,
entan tu tettebal hu hakey ey pinihul yu hu hakey.
7 Entan tu nemnem e kedukdul kayu nem ya edum, tep emin tuu ey wada
indawat Apu Dios ni hi-gatu. Et humman hu, entan tu ipahhiyya hu wadan
hi-gayu e heni hi-gayu nalpuan idan nunman.

8 Tam ay ni-ngangu! Ya yuka pannemnem ey endi yuka pangkullangid
hinanggan Apu Dios, tep kan yuy nekahammad hu yuka pengullug ey
dinwat yun emin hu panyaggudan ni kamelpun hi-gatu. Ey kanyuy ap-apu
kayu law et kanyuy hedin hi-gami, man beken kami nin ap-apu. Kayyaggud
et hedin makulug ni ap-apu kayu ma-lat mekiap-apu kamin hi-gayu.
9 Ya nakka pannemnem ey in-abulut Apu Dios e hi-gamin apostles
ni pinutuk tu hu kebabahan di emin ni tuu e mabalin ni pepettey di
hinanggaddan tuu niyadda anghel.

10 Kan idan tuu ey kulang nemnem mi tep ya mika pengituttudduin
meippanggep nan Jesus Christo. Nem hedin ni-ngangun hi-gayu, kanyuy
nelaing kayu meippanggep nan Christo. Ey anin ew ngun kanday hi-gami
hu kulang tuka pengullug, et hi-gayu hu nehammad hu tuka pengullug.
Dakemi kapippihuladdan edum ni tuu, nem dakeyu ni-ngangu katettebala.
11 Anin yan nunya et kami kameu-upa niya kami kamee-ewew. Mika
panlelehhani hu kapehpehding idan tuun hi-gami. Nangkebi-bi-ki law
balbalwassi mi niya endi ustuh ni mika panha-adi.
12 Ey kami kamea-atu tep nemahhig ni mika illelput ni mangngunnu ma-
lat wada pengellaan min pambiyagan mi. Anin ni lawah kae-e-heladdan
tuun hi-gami et ya kayyaggud hu mika penummang ni hi-gada. Ey anin
panlelhanan mi kapehding idan tuun hi-gami et mika ennusi.
13 Anin ni itek daka e-e-hela meippanggep ni hi-gami, et ya kayyaggud hu
mika ihhumang. Ingganah nunya ey ya kapannemnem idan tuun hi-gami
ey endi bilang mi, e heni kami lugit ni meibbeng.

14 Beken ni ya dakeyu peme-ingan hu gaputun nak nengitudkan
nunya, nem penuggun kun hi-gayun nakka ibbilang daman u-ungngak ni
nakappinhed ku.
15 Tep anin na-mun wadadda hampulun libun kamengituttuddun hi-
gayun nunyan meippanggep ni pengu-unnudan yun Jesus Christo, et
nanengtun hi-gak hu heni ameyud yuka pengullug, tep hi-gak hu ne-
mangulun nengituttuddun hi-gayun meippanggep ni impahding Jesus ni
panyaggudan yu et han kayu mangulug ni hi-gatu.
16 Et humman hu, nakka ibbagan hi-gayu e u-unnud yudda hu nakka
pehpehding. *
17 Ittu-dak kudtan hi Timothy. Hi-gatu ey nakka ibbilang ni u-ungngak ni
nakappinhed ku. Nehammad hu tuka pengu-unud nan Apu tayu e hi Jesus
Christo. Ya gaputun pengittu-dakan kun hi-gatu ey ma-lat penemnem tun
hi-gayu hu elaw ni pengu-unnudan nan Jesus Christo e humman nakka
u-unnuda niya nakka ittenuttudduddad kesimsimbaan di kebebbebley.
18 Ida law kamampahhiya hu edum ni hi-gayu, tep kan da na-muy eggak
law um-alidtan ni an menang-ang ni hi-gayu.
19 Nem hedin i-abulut Apu Dios, ey wadan anggegannu ey um-ali-ak et
nak ida pangngu ang-angen huttan ni tuun kamampahhiya, hedin wada
numan hu kabaelan dan nalpun Apu Dios winu ehel dan ebuh.
20 Tep ya tuun neila-kam di nan-ap-apuan Apu Dios ey meang-ang hu
kabaelan Apu Dios di tuka pehding, et beken ni ehel ni ebuh.
21 Hipa pinhed yu, um-ali-ak et ibunget dakeyu? Winu um-ali-ak et
peang-ang ku hu impeminhed ku niya binabbal kun hi-gayu ma-lat ya
kakkayyaggud ellian kudtan?

5

Ya nemahhig ni kalwah etan ni hakey ni tuu

1 Wada nengidaddatteng ni hi-gak e wada hakey ni hi-gayun lawah ni
peteg tuka pehpehding, tep piniliw tu hu binintan ametu. Nela-med hu
bahul tu, tep anin idan eleg mengullug et eleg da pehding humman.
2 Kaw huttan anhan hu yuka pampahhiyyai? Hamban kayu kabaing ey
eleg. Gullat et kuma, eleg yu law i-abulut ni mei-dum humman ni tuud
yuka keemmungi.
3-5 Anin endi-ak di kad-an yu et heni wada-ak, tep dakeyu kanenemnema.
Ey hedin ya etan nengipahding nuntan ey amtak law kastigu tu. Ya pehding
yu, ey kaemung kayu et gapuh ni kabaelan Apu tayu e hi Jesus Christo
ni wadan hi-gayu ey ika-leg yu law hu peki-emmungan nunman ni tuun
hi-gayu, et ngenamung hi Satanas ni mengippeligligat ni hi-gatu, ma-lat
masileg et isked tu humman ni tuka pehpehding ni lawah et mehellakniban
alin ellian Apu Jesus ni penuwetan tun tuu.
6 Lawah huttan ni yuka pampahhiyyai e yuka ebbuluta tuun hanneya
elaw tu. Kaw eleg yu amta keibbellinan etan ni ehel ni kantuy, anin ekket
ni yeast et dammutun pelbag tu hu handilin alinah ni mekapyan sinapay?
7 Et humman hu, mahapul ni ekal yudda hu lawah ni elaw yun kamei-
ellig ni yeast ni kaumhulun ni yuka panliwwasi, ma-lat ya kayyaggud law
hu pehding yu, tep baluh law neitu-wan yu e kayu kamei-ellig etan ni baluh
ni sinapay ni endi neikamdug ni yeast. Nemnem yu e humman idan lawah
ni elaw yu hu gaputun neteyyan Jesus di Krus. Tep hi-gatu hu kamei-ellig
ni Kalneroh ni neiappit nan Apu Dios ni Piyestah ni Passover.

* **4:16 4:16** Ang-ang yu hu 1 Corinthians 11:1 et ya Philippians 3:17.

8 Et humman hu, hi-gatsun kamengullug, ey mahapul ni heni itsu etan
ni tuun imbeng tun emin hu yeast ni wadad baley tun pandaddanan tun
mekippiyesta ni Passover. * Ya keibbellinan tu huyya ey mahapul ni
iwwalleng tayu hu lawah ni neitu-wan tayun nunman et mehullulan ni
baluh et ya kayyaggud law pehding tayu niya kayyaggud nemnemnemen
tayu.
9 Inhel ku lan hi-gayud tudek kun nunman e entan kei-dum yud tuun
makibii niya makilaki.
10 Nem beken ni kangkuy entan pakikukkuyyug yuddan eleg mengullug
ni makibii niya makilaki, yadda neagum, yadda matekew, et yadda
kamenaydayaw ni beken ni makulug ni dios, tep pakkadek ni um-a-allaw
kayud puyek et han yu ipahding huyya.
11 Nem ya pinhed kun e-helen di tudek ku la ey, hedin kan ni tuu ey
kamengullug, nem makibii winu makilaki, neagum, tuka daydayawa beken
ni makulug ni dios, manghay, kamambuttebutteng, ey matekew, man entan
kaikenukkuyyug ni hi-gatu, winu pakikan ni hi-gatu.
12-13 Beken ni hi-gatsun kamengullug hu menghel ni hipan kastiguddan
eleg mengullug, tep ngenamung hi Apu Dios. Nem hi-gatsun kamengullug
ey mahapul ni e-helan tayudda edum tayun kamengullug ni lawah tuka
pehpehding. Et humman hu, u-unnud yu hu tugun Apu Dios ni kantuy
"Pea-allaw yu etan tuun lawah ni nei-dum ni hi-gayu." †

6

Ya pehding idan kamengullug ni mengippennuh ni daka panhahallai

1 Hi-gayuddan kamengullug, kele endi baing yun an mengiddiklamuh ni
edum yud hinanggan huwet ni eleg mengullug? Hamban ya edum yun
kamengullug hu eyyagan yun mengippennuh, ey beken.
2 Tep kaw eleg yu amta e baddangan tayulli hi Jesus Christo ni ellian tun
menuwet idan eleg mengullug? Et hedin hanniman e umbaddang kayullin
manhuwet, ey kaw endi kabaelan yun mengippennuh ni neikamkampun
yuka panhahallaih?
3 Ey kaw eleg yu amta e huwetan tayuddalli hu anghel? Et humman hu,
nema-ma ngu hu edum tayun tuu eyad puyek.
4 Ey kele yudda kaeyyagi tuun eleg mengullug ni manhuwet ni hi-gayu
hedin wada nanhahallaan yu?
5 Endi baing yu. Kaw endi anhan hakey ni hi-gayun kamengullug ni
kabaelan tun mengippennuh ni yuka panhahallaih?
6 Hamban hi-gayu ngu ni impanuh yu ey endi, tep yuka iddiklamuh hu
edum yud eleg mengullug, et hi-gada hu kamanhuwet ni hi-gayu.
7 Humman neihlaan yun peteg, tep kayu kaman-indidiklamuh. I-imman
hu ihhulug yu et anin ew ni hi-gayu meluggih winu wada tellaken yun
kukkuwah yu nem ya kayu man-indidiklamuh.
8 Nem endi kumedek, tep hi-gayu ngu ni impahding yu hu lawah di
edum yun kamengullug, et humman hu, kayu kamanhindidiklamuh ma-lat
piliwen yu hu hipan wadan edum yuddan kamengullug.
9 Kaw eleg yu amta e yadda lawah ni tuu ey eleg idalli meilla-kam
di nan-ap-apuan Apu Dios? Entan kaheul yu, tep yadda etan makibii,
yadda makilaki, yadda kamenaydayaw ni beken ni makulug ni dios, yadda

* **5:8 5:8** Exodus 13:7 et ya Deut. 16:3 † **5:12-13 5:12-13** Deut. 13:5, ya 17:7 niya verse 12. Ang-ang yu dama Deut. 21:21 et ya 22:21, niya 1 Corinthians 5:2

daka i-abeabek ahwada, yadda kamengi-ullig ni keingngeh dan laki, winu keingngeh dan bii,
10 yadda matekew, yadda neagum, yadda kamambuttebutteng, yadda kamenghel ni itek meippanggep ni edum da, et yadda maheul ey eleg idalli meilla-kam di nan-ap-apuan Apu Dios.
11 Hanniman kayun edum ni nunman, nem yan nunya ey nepesinsahan law hu liwat yu, ey pinili dakeyun Apu Dios ni pantu-u tu. Imbilang dakeyun hi-gatun kayyaggud tep ya impahding nan Apu tayun hi Jesus Christo, niya gapuh ni et-eteng ni kabaelan ni Ispirituh Apu Dios ni wadan hi-gatsu.

Ya siwsiw di bii ey bahbahen tu ingkatuun tuu

12 Wadadda edum ni tuun kanday "Hi-gak ey liblih hak ni mengippahding ni linggeman." Ma-nu tep em, nem beken ni emin hu hipan kapehding ey panyaggudan. Et humman hu, hi-gak ngu ey eleg mabalin ni nak pehding ida etan linggeman ni beken ni panyaggudan di biyag, tep hedin immingha kumedek ey neligat ni e-kalen.
13 Nem wadan penghel mewan idan edum ey "Newada eya annel ma-lat ipahding tu hipan pinhed tu. Henin egeh e newada ma-lat keiha-adan ni kennen, niya newada kennen tep mahapul ni egeh." Makulug huyya, nem pappegen alin Apu Dios ida huyyan edum ni aggew. Ya annel tayu ey beken ni an lintun Apu Dios ma-lat ipahpahding tayudda etan lawah ni kebngangan, henin pengi-ulligan ni beken ni ahwa. Nem newada ma-lat mandaydayaw itsun Apu Jesus e kamengippaptek ni hi-gatsu.
14 Hi Apu Dios ey sinegu tu hi Apu Jesus tep ya et-eteng ni kabaelan tu, et humman hu, tegguen daitsulli dama.
15-16 Ya annel tayun kamengullug ey nambalin ni parteh ni annel Jesus Christo, et humman hu, lawah ni peteg hu meki-ayyam ni tuun daka pebeyyad hu annel da. Tep hedin hanniman hu pehpehding yu, ey impambalin yu hu annel Jesus ni nabngang. Kaw eleg yu amta e hedin nan-ulig hu lakin bii, man heni da law hakey ni annel? Makulug huyya, tep wada impatudek Apu Dios ni kantuy "Hedin ya dewwa et nan-addum, man heni hakey law hu annel da." *
17 Ya kayyaggud ni nemnemen tayu ey ya pengu-unnudan tayun Apu Jesus Christo, tep ya tuun kamengullug ni hi-gatu ey ya pinhed Jesus hu pinhed tu dama.
18 Entan tu nemnemnem hu mengi-ullig ni beken yu ahwa, tep huyyan panliwwatan ey tuka illagat annel. Tep ebuh huyyan liwat ni kaumbahbah ni annel.
19 Kaw eleg yu amta e ya annel tayu hu tempol ni Ispirituh Apu Dios ni indawat tun hi-gatsu? Ya annel tayu ey beken itsun kan-annel, nem hi Apu Dios e kan tuun hi-gatsu.
20 Tep heni dakeyu gintang Apu Dios, tep ingkatey Jesus hu pemangngadan tun hi-gatsu ma-lat helakniban daitsu. Et humman hu, iusal tayu hu annel tayud keiddeyyawan Apu Dios.

7

Ya elaw ni han-ahwa

1 Ya law e-helen kun hi-gayu ey ya penummang kun imbageyud tudek yun meippanggep ni pengahwaan. Hedin ngun hi-gak, ey kangkuy kayyaggud hu eleg mengahwa.

---

* **6:15-16 6:15-16** Genesis 2:24

2 Nem gapu tep dakel hu tuun nabngang e daka i-ulig hu beken da ahwa,
ey heballi mengahwa hu tuu ma-lat wada hakkeyey wada ahwa tu.
3 Ya elaw ni han-ahwa, ey mahapul ni wada hakkeyey pehding tu hu
pan-amlengan dan dewwa.
4 Tep ya nengahwan bii ey beken ni tu hinakkeyan hu annel tu. Ey
hanniman daman laki, tep ya han-ahwa ey kameibbillang ni annel dan
dewwa hu annel da.
5 Et humman hu, entan panhin-e-leg ni pan-ulligan yu. Nem dammutun
anin man-appil kayun meuggip hedin inhummangan yu, ma-lat wada inna-
nu yun mandasal. Nem beken ni kahilehileng, tep entannit eleg kayu
pakeisipel ey wada penemnem Satanas ni lawah ni pene-ul tun hi-gayu.
6 Nem eggak pepillit ni u-unnuden yu, ngenamung kayu, tep tugun ku
ngun ebuh huyya.
7 Ya kakulugan tu, ey pinhed ku et ni emin tuu ey eleg mengahwa
henin hi-gak. Nem inamtak e eleg mabalin, tep nambabaklang hu gahat ni
indawat Apu Dios ni hanhakkey ni hi-gatsu.
8 Ya pinhed kun ittugun idan eleg mengahwa et yadda nangkebalun bibi-i
ey kedukdul hu eleg ida mengahwa, henin hi-gak.
9 Nem hedin eleg da han-isipel ni eleg mengahwa, heballi pengahwadda,
nem ya hu da panlelehhanan hu daka pannemnem ni pengahwaan da.
10 Ya e-helen ku damaddan nampengahwa ey ya tugun Apu tayu e
kantuy: Ya bii ey eleg mabalin ni tu hi-yanen hu ahwa tu.
11 Nem hedin wada biin hini-yan tu ahwa tu ey eleg mabalin ni an
mambintan, nem dammutun mambangngad ni ahwa tu. Hanniman
daman laki e lawah hedin hi-yanen tu ahwa tu.

Ya intugun Paul idan kamengullug ni eleg ni mangulug hu ahwa da

12-14 Et ya hakey ni ittugun kun eleg panna-ud etan ni Ap-apu tayun
impeamtan hi-gak ey yahhuy: Hedin wadan hi-gayun kamengullug, laki
winu biin neihelaut ni nengahwan eleg mengullug ey pinhed nunman ni
ahwa yun mannananeng hu nan-ahwaan yu, man entan tu hi-yan. Tep
hedin kamengullug hu hakey ni hi-gayun hambaley, man ebbuluten Apu
Dios etan eleg mengullug ni ahwa yu, tep gullat ni eleg tu ebbuluta, eleg
tu et dama abuluten hu u-ungnga yu.
15 Nem hedin pinhed etan ni ahwa yun eleg mengullug ni mekihhi-yan
ni hi-gayu, eleg kayu mambehhul hedin ebbuluten yun manhi-yan kayu.
Tep ya pinhed Apu Dios ey melinggep kayun u-ungnga tu.
16 Tep endi metlaing maptek hedin dammutun ewwisen yun mengullug
hu ahwa yu ma-lat wada inna-nu tun mehellakniban.

Ipapaptek tayu hu hipan ngunu tayun indinel Apu Dios ni hi-gatsu

17 Mahapul ni wada hakkey ni hi-gatsu ey ebbuluten tayu hu gahat ni
indawat Apu Dios ni pambiyagan tayun nemilian tun hi-gatsun pantu-u
tu. Huyya hu nakka ituttudduddan kamengullug di emin ni kesimsimbaan
di kebebbebley.
18 Hi-gayuddan lalakkin neil-uh ni nekugit et han mangulug, ey entan tu
ibeing hu nekugitan yu. Ey hi-gayun eleg makugit ni kamengullug, eleg
mahapul ni kayu mampekuggit.
19 Tep beken ni importanteh hedin nekugit winu eleg makugit hu hakey
ni laki. Ya importanteh ey ya pengu-unnudan tayun pinhed Apu Dios.
20 Et humman hu, wada hakkey ni hi-gatsu ey pannananeng tayu hu
hipan saad tayun eman ni nemilian daitsun Apu Dios ni mengullug ni hi-
gatu.

21 Hedin himbut kayun nunman ni nemilian dakeyun Apu Dios, ey beken
humman ni pandennagan yu. Nem hedin dammutun meliblih kayud
kinahimbut yu, ey ipahding yu kabaelan yu, ma-lat eleg kayu manhimbut
ni ingganah.
22 Tep anin ni himbut kayu eman ni nemilian dakeyun Apu Jesus Christo
ni mengullug ni hi-gatu, et makulug ni baddangan dakeyun hi-gatu ma-lat
beken kayu law ni himbut ni liwat. Ey ya dama etan beken himbut ni
nengulug ey hi Jesus Christo law hu kanhimbut ni hi-gatu.
23 Tep ya neteyyan Jesus hu nenekla tun liwat tayu, et mukun hi-gatu
law hu u-unnuden tayu, beken ni ya tuu.
24 Hi-gatsun kaegiegin kamengullug, anin hipa humman ni elaw ni biyag
tayun nengulugan tayu, et pannananeng itsun mengu-unnud nan Apu Dios,
tep hi-gatu kamengipapaptek ni hi-gatsu.

Ya tugun Paul idan kat-agun bibi-in eleg ni mengahwa et yadda nangkebalun bii

25 Ya pinhed ku mewan ni ittugun ni hi-gayu, ey ya nakka nemnemneman
ittugun idan eleg mampengahwa. Beken ni hi Apu tayun hi Jesus hu
nengitugun ni nunya, nem nakka medinnel e neiptek huyyan ittugun kun
hi-gayu, tep himmek tuwak et idwat tu kabaelan kun umtugun.
26 Yan nunya ey nemahhig hu ligat tayu, et humman hu nakka e-helan
hi-gayun eleg mengahwa, e entan ni pengahwa yu.
27 Nem hi-gayuddan wada ahwa tu, entan gadugadul ni yu peni-yanan
ni ahwa yu. Ey hi-gayudda nisin eleg ni mengahwa, ey entan pengahwan
nunyan nemahhig hu ligat.
28 Nem hedin ihik kayun mengahwa, ey anin pengahwa kayu, tep
ambeken ni liwat hu mengahwa. Nem mukun nakka pehebballin eleg
kayu mengahwa, ey tep nemahhig ali panliggatan idan nengahwa et eleg
ku pinhed ni kayu manliggat ni hanniman.
29 Ya pinhed kun ewwatan yun kaegiegi ey ansikkey law hu tsimpuh
ni pengippahdingan tayun ngunun Apu Dios. Et humman hu, hi-gayuddan
nampengahwa ey beken ni ya kaguh yun ahwa yu hu umheli-wan hi-gayud
pengu-unnudan yun Apu tayu.
30 Ang-ang tayu et beken ni ya ligat, ya pan-am-amlengan niya panhep-
pulan ni ikkedangyan hu umheli-wan pengu-unnudan tayun Apu Dios.
31 Ey beken ida eya kamekapkapyad puyek hu pengikkahhakeyan tayun
nemnem tayu, tep inamta tayu e ya puyek et yaddan emin eya wadad ya
ey mepappeg.
32 Ya pinhed ku ey beken ni dakel hu yu ikakkaguh. Ya lakin eleg malehin
ey tuka ikkahhakey nemnem tud kapengunnun Apu Dios tep pinhed tun
peamleng.
33 Nem ya etan nelahin ni laki ey tuka nenemnema hu mahapul ni
pamilyah tu niya pehding tun mengippeamleng ni ahwa tu.
34 Et humman hu, endi maptek ni nemnemen tu. Heni damaddan
eleg mengahwan bibi-i e ebuh hu pengu-unnudan dan Apu tayun daka
ikakkaguh, tep endi ahwa dan ikkaguh da. Nem ya nengahwan bii ey
dakel hu tuka ikakkaguh, henin ngunu tud baley da niya pehding tun
mengippeamleng ni ahwa tu.
35 Huyyan intugun kun hi-gayu ey panyagguddan yu, beken ni nak
pengleg ni pengahwaan yu. Mukun inhel kudda huyya, ey tep pinhed
kun kayyaggud hu panbiyagan yu niya ma-lat endi umheli-wan pengu-
unnudan yun Apu Jesus Christo.

36 Hedin wada neitgan laki, nem endi planuh dan mantulluy, nem
entanniy peteg etan lakin mengi-ahwa etan ni bii, anin ni man-ahwadda
et beken ni liwat humman.
37 Nem hedin hinammad ni neitgan lakid nemnem tun eleg mengahwa,
ey kayyaggud mewan humman ni ninemnem tu, nemet hangkekkenneng
tu annel tu, et anin ni eleg tu i-ahwa etan neitgaan tu.
38 Et humman hu, kayyaggud hedin mengahwa hu hakey ni laki, nem
kedukdul mewan hedin eleg mengahwa.
39 Ya biin wada ahwa tu ey eleg mabalin ni an um-abulut ni hakey ni laki
hedin nanengtun mategu ahwa tu. Nem hedin mettey hu ahwa tu, man
dammutun um-abulut ni lakin pinhed tu, nem mahapul ni ya kamengullug.
40 Nem ya ngu kangku, kedukdul hedin eleg mambintan. Huyyan
intugun ku ey nakka kulluga e huyya impeamtan Ispirituh Apu Dios ni
hi-gak.

8

Ya meippanggep ni kennen ni neiappit di beken ni makulug ni dios

1 Yan nunya law, ey pinhed kun hummangen etan yuka ibbagan
meippanggep ni kennen ni neiappit di beken ni makulug ni dios.
Makulug ni emin itsu, ey wadan emin inamta tayun meippanggep nunya.
Nem humman ni inamta tayu, ey kaumhulun ni hin-addum ni wada
hakkeyey kamampahhiyya. Huyya hakey ni kaumbahbah ni hi-gatsun
kamengullug, tep tuka bahbaha hu tayu kapan-impipinhedi, ey huyyan
kapan-impipinhedi hu kamengiyyaggud ni hi-gatsun emin ni kamengullug.
2 Ya tuun kamampahhiyyan kantuy amta tun emin, ey makulug ni kulang
ni hu inamta tun meippanggep nan Apu Dios.
3 Nem ya etan tuun makulug ni pinhed tu hi Apu Dios ey hi-gatu
kaibbilang Apu Dios ni tuu tu.
4 Hedin ya meippanggep ni kennen ni neiappit di beken ni makuug
ni dios, ey heninnuy hu dammutun ittugun ku: Inamta tayu e beken ni
makulug ni dios hu daka pengi-appiti, tep hakey ni ebuh hu Dios.
5 Anin ni kan idan edum ni tuuy dakel ida dios, yadda ap-apud puyek
niyad kabunyan,
6 et inamta tayu ngu e hakey ni ebuh hu Dios tayun kamengullug. Hi-
gatu hu tayu kaibbilang ni Ametayu. Hi-gatu nanletun emin niya hi-gatu
nengidwat ni biyag tayu ma-lat daydayawen tayu hi-gatu. Ey hakey ni ebuh
hu tayu kaibbilang ni Apu tayu e hi Jesus Christo. Emin eya wadan nunya,
ey newadan emin gapuh ni hi-gatu. Ey hi-gatu nalpuan ni biyag tayu.
7 Nem ay wadadda etan edum tayun kamengullug ni eleg da amta huyya.
Imminghad nemnem da e tu-wangun dios hu neiappitan idan nunman ni
kennen. Et mukun hedin kinan da, ey ya daka pannemnem, ey henidda
nekidaydayaw idan nunman ni beken ni makulug ni dios. Et humman
hu, nanengtun nunyan ida kamandinwa hedin pi-yew pengngannan dan
nunman winu beken.
8 Ya kakulugan tu, ey beken ni ya tayu kakenna hu kamengihnup ni hi-
gatsun Apu Dios. Eleg me-dumi tayu kapengullug hedin kennen tayu ey
eleg me-kali hedin eleg tayu kenna.
9 Nem helipat-i yu ma-lat beken humman ni umhulun ni panliwwatan
idan eleg meihammad hu daka pengullug.
10 Makulug ni hi-gayuddan nehammad law hu tuka pengullug, ey amta
yu e beken ni lawah hu pengngannan idan nunman ni kennen. Nem yadda

etan kulang ni hu daka pengullug, ey ida kamandinwa hedin dammutun
kennen da winu eleg. Et inna-nu hedin ang-angen dakeyun hi-gadan kayu
kaumlaw ni mekikkan di tempol idan beken ni makulug ni dios, kaw eleg
ida meemmeh et pangkennen da dama ey panliwwatan da? Tep nanengtun
daka ibbilang e humman hakey ni kapehding ni tuun penaydayaw tun
beken ni makulug ni dios.
11 Et humman hu, hedin ippahding yu humman, ey hi-gayu umhulun ni
panliwwatan etan ni eleg ni maihammad hu tuka pengullug ni edum tayun
ingkatey Jesus hu panyaggudan tu.
12 Et anin ni hi-gayu et manliwwat kayu daman Jesus Christo tep dinini
yu humman ni tuun mengippahding etan ni tuka nemnemneman lawah.
13 Et humman hu, anin ni lebbeng tayun mengngan ni pinhed tayun
kennen, ey heballi eleg tayu kenna hedin humman hu umhulun ni
panliwwatan ni edum tayun kemengullug.

9

Ya nengiwallengan Paul ni kelebbengan tun meidwatan ni mahapul tu

1 Hi-gak, ey dammutun ippahding ku hipan pinhed kun pehding. Tep
kaw beken nak ni apostle niya kaw eggak ang-angen hi Apu tayu e hi Jesus
Christo? Ya nengulugan yun Apu Dios ni nunya ey humman hu keang-
angan ni ngunuk ni nantuttudduan kun meippanggep nan Jesus.
2 Anin ni eleg da-ak ibbilang ni apostle idan edum ni tuu, et lebbeng
ni ibbilang yuwak ni hakey ni apostle, tep nantuttudduak ni hi-gayu
et mangulug kayun Apu Jesus Christo e humman hu keang-angan ni
kinaapostle ku.
3 Heninnuy hu penummang kuddan etan ni kamemihhupihhul ni hi-gak
meippanggep ni kinaapostle ku.
4 Kaw beken ni lebbeng tun iddawtan yuwak ni kennen ku niya innumen
kud nak pantuttudduan ni hi-gayu?
5 Ey kaw endi lebbeng kun mengahwa et ikuyug kud nakka lawwi hedin
et dedan pinhed kun mengahwa? Tam wada lebbeng ku, heniddan agin
Apu tayun hi Jesus, et hi Peter niyadda etan edum ni apostles.
6 Kele hedin hi-gamin Barnabas, man mahapul ni ingngunwan mi
kennen mi, ey hedin yadda edum mi, man yudda kaiddawsin mahapul
da?
7 Hipa inamta yun sindalun an mekiggubbat ey hi-gatu ngenamung ni
mahapul tu? Ey hipa inamta yun kamantennnem ni eleg tu tamtami lameh
ni intanem tu? Niya kaw eleg mabalin ni um-inum hu kamampattul ni
kalneroh ni gatas ni tuka ippattul?
8 Beken ni nalpud nemnem ni tuun ebuh huyyan kelebbengan ni nakka
e-e-hela, tep anin di Tugun Apu Dios et wada huyyan neitugun.
9 Kan ni neitudek di Tugun ey “Entan tu bedbedi hunghung ni newang
ni kaman-illik et anin umkan ni tuka pan-illika.”
10 Kaw ya newang ni ebuh hu kaikakkaguh Apu Dios ni mahapul
ni mengngan? Ya pinhed nunyan neitudek ni e-helen ey hi-gamin
kamantuttuddun ehel Apu Dios ey heni kami etan ni kamangge-ud niya
kaman-enni, tep wada daka namnamahad inggaud dan ennien da. Heni
daman hi-gami e lebbeng tun iddawtan dakemin mahapul mi.
11 Ya mika pengituttudduin ehel Apu Dios ni hi-gayu, ey heni dakeyu
kaingungngunnui. Et kaw beken ni kayyaggud hedin um-idwat kayun
mahapul mih?

12 Hedin yadda etan edum ni kamantuttuddun hi-gayu hu mambeggan
mahapul da, man yudda kaiddawsi, et kaw beken ni nema-ma anhan law
ni hi-gami?

Nem hi-gami ngu kan nemnem ni eleg mambeggan mahapul mi, anin ni
inamta min wada lebbeng min mambeggan hi-gayu, tep ninemnem mi e
kedukdul hu issipel mi ligat mi, tep entanniy penghel yuy humman mika
gamgami et umhulun kumedek ni eleg yu pengullugin mika ituttuddun
meippanggep ni impahding Jesus ni panyaggudan tayu.
13 Kaw eleg yu amta e hedin yadda kamangngunnud Tempol, man
kamelpud Tempol hu daka kenna? Ey anin ida daman padin kamengid-
dasal ni kai-appit idan tuu nan Apu Dios, et wada daka ellan bingay daddan
nunman ni neiappit.
14 Hanniman damaddan edum ni kamantuttuddun meippanggep ni
kehellakniban ni tuu e kan Apu tayu ey yadda daka tuttuddui hu lebbeng
tun mengidwat ni hipan mahapul da.

15 Nem hi-gak e wada kelebbengan kun mambeggan hi-gayun baddang,
ey eggak mambagan hi-gayu. Nem entan tu panghel ey nakka pan-ittudek
huyya ma-lat umidwat kayun mahapul ku, tep endi huyyad nemnem ku.
Nakka pekeddukdul ni metteyyak ni upa nem ya etan da-ak iddawtan ni
mahapul ku, tep nakka man-am-amleng ni mantuttuddun hi-gayu, anin ni
liblih.
16 Nem eggak ippahhiyya ngunuk ni mengituttuddun meippanggep nan
Jesus Christo, tep huyyan ngunu hu indawat Apu Dios ni hi-gak. Ey
inamtak e wada anggetakkut ni meippahding ni hi-gak hedin eggak u-
unnuda.
17 Beken ni nak pinilin pekittangdanan ku huyyan ngunu. Nem hi Apu
Dios hu nemutuk ni hi-gak, et mahapul ni pehding ku hu impangunu tu,
anin ni endi iddawat yun hi-gak.
18 Ya amleng kun mantuttuddun meippanggep nan Jesus Christo hu
gaputun nakka panhehelluin mengippahding ni nunyan ngunuk, mukun
eggak mambeggan tangdan ku, anin ni lebbeng tun metangdanannak.

19 Hi-gak ey beken nak ni henin himbut e mahapul ni tennudan
ni kanhimbut ni hi-gatu, nem inggeb-at ku ngun mambega-en ma-lat
nak itututtuddun katuutuu hu meippanggep nan Jesus et dumakkel ida
mengullug ni hi-gatu.
20 Hedin nei-dummak idan edum kun Jews, man nakka iu-unnud di elaw
da hu nakka pehpehding ma-lat maewis idan mengullug nan Jesus. Ey
hedin nei-dummak idan kamengu-unnud ni Tugun, ey nak daman kaiu-
unnud di elaw da ma-lat maewis idan mengullug nan Jesus.
21 Ey hedin nei-dummak idan Gentiles e endin hi-gada hu Tugun Apu
Dios ni indawat tun Moses, ey nakka iu-unnud di elaw da ma-lat wada
inna-nun pengewwisan kun hi-gada et mangulug ida daman Jesus. Nem
wadan penghel yuy nakka kehhinga Tugun Apu Dios hedin hanniman, nem
eleg, tep nakka u-unnuda tugun Christo.
22 Ey hedin nei-dummak idan eleg maihammad hu daka pengullug, ey
eggak peang-ang e kedukdullak e nehammad hu nakka pengullug nem hi-
gada ma-lat wada dinel dan mengngel ni nakka ituttuddu et maihammad
hu daka pengullug.

Anin ni hipan tuu hu nakka peki-dumi, et hanneya nakka pehding ma-lat
wada inna-nu dan mengullug ni nakka ituttuddu meippanggep nan Jesus
et mehelakniban ida.

23 Huyyadda nakka pehding ma-lat wada inna-nu tun meituttuddu
meippanggep nan Jesus Christo et maila-kammak di panyaggudan tu.
24 Inamta tayu e emin kameki-apput di bebbessik ey daka pehding emin
kabaelan dan umbesik, nem hakey ni ebuh kamengapput. Et humman hu,
ipatna yun emin kabaelan yun mengu-unnud nan Apu Dios ma-lat emin
kayu ey heni kayu etan ni kamengapput di bebbessik, tep wadalli iddawat
Apu Dios ni panyaggudan yu.
25 Emin ida kameki-apput ey daka eddaeddalan kenayun hu elaw ni
meki-apput ma-lat hi-gadalli mengella etan ni kameidwat ni kamengapput
et maidaydayaw ida. Nem humman ni dayaw ey wada pappeg tu. Nem ya
keiddeyyawan tayullid kabunyan ey endi pappeg tu.
26 Et mukun hedin hi-gak, heni-ak etan ni kameki-apput di bebbessik e
ya pengapputan ku nakka nenemnema. Beken nak ni heniddan edum ni
kamekibboksing e daka lellelgema duntuduntuk et ida kameapput.
27 Nakka pehding emin hu kabaelan kun mengekkenneng ni annel
ku, ma-lat beken ni legelegem hu pehding ku, tep hedin eggak pehding
humman ey e-kalen da-ak ni meki-apput. Ya pinhed kun e-helen ey anin
ni wadadda tinuttudduan ku et mangulug ida e heni hi-gada inewis kun
meki-apput, nem endi gun-uden ku hedin nalnalgem hu pehding ku.

10

Ya indawat Apu Dios ni panyaggudan idan aammed idan Jews ni impakewah da

1 Kaegiegi, entan tu liwwan eman neipahding idan aammed tayun
nebayag ni nengipenguluan idan Moses. Yan nunman ey wada impaelin
Apu Dios ni kulput, et humman nengipengulun hi-gada. Ey impanhi-yan
tu hu danum di baybay et man-agwat ida et meihwang idad buhul dan
kamampemdug ni hi-gada.
2 Yan nunman ni wadaddad gawwan baybay ey hiniduman idan kulput,
e humman hu nebenyagan dan emin, et keang-angan tun hi Moses hu u-
unnuden da.
3 Ya kinakinan dan emin ey ya etan kaiddawat Apu Dios ni kennen.
4 Ey ya ininum dan emin ey ya etan danum ni impabudal Apu Dios di
batu. Humman ni batu ey hi Jesus Christo e nekikkillaw ni hi-gada.
5 Nem anin ni hanniman impahpahding Apu Dios ni nengipenaptek
tun hi-gada, nem kapya tun dakel ida eleg mangipeamleng ni hi-gatu et
kastiguen tudda et mangkatey idad desert.
6 Nemnemnem tayudda huyyan nekapkapyan hi-gada ma-lat beken ni
ya lawah hu tayu nenemnemen ni pehding henin impahding da.
7 Ey beken ni yadda etan beken ni makulug ni dios hu tayu daydayawen
henin impahpahding idan edum ni hi-gada. Wada etan di impatudek Apu
Dios ni kantuy “Nengan ida et menginnuinnum ida niya nenattayyaw idan
penaydayaw da etan ni kinapya dan dios da.”
8 Ey mahapul ni eleg tayu pehding hu lawah e henin kepengi-ulligin
beken ni ahwa, tep hanniman impahding ida lan aammed tayu, et humman
gaputun neteyyan ni dewampulut tellun libun hi-gadan han-aggew.
9 Beken ni tayu patpatnaan hu binabbal Apu Dios ma-lat pengamtaan
tayu hedin wada kabaelan tun umkastigu winu endi, tep henin nunman
impahpahding idan edum ni nunman et matey ida, tep impakelat tuddan
uleg.

10 Ey entan panlilih yu, tep henin nunman hu impahding idan edum ni
nunman et itu-dak Apu Dios hu anghel ni memettey ni hi-gada.
11 Humman idan nekapkapyan hi-gadan nunman hu pengamtaan tayun
kapehding Apu Dios idan kamanliwwat. Ey impatudek tudda humman ma-
lat tumekut itsun mengippahding idan eleg tu pinhed, tep kamangkedet-
tengi law hu kepappegan ni puyek et mahuwetan ida tuu.
12 Et humman hu, ya etan tuun kantuy nehammad hu tuka pengullug ey
helipat-i tu kuma, tep entanni kumedek ey manliwwat.
13 Ma-nu tep emin itsu ey itsu kamepatnain mehe-ul ni mengippahding
ni panliwwatan, nem kapyatu, tep tuu itsu. Nem kameiddinnel hi Apu Dios
ni memaddang ni hi-gatsu, tep eleg tu i-abulut ni itsu mepatnaan di eleg
tayu kabaelan. Ey daitsu kabaddangi ma-lat eleg tayu ipahding hu lawah.

Helipat-i tayu ma-lat beken ni yadda etan beken ni makulug ni dios hu u-unnuden tayu

14 Et humman hu, hi-gayun kaegiegi, entan tu dayaw hu beken ni
makulug ni dios.
15 Nangkenemneman kayu et ngenamung kayun mannemnem hedin
neiptek winu neihla eya nakka pan-e-hela.
16 Hedin imminum itsu etan di basuh ni pampesalamatan ni tayu
kapenginnemnemin kuheyaw Jesus Christo ni immayuh eman ni neteyyan
tu, ey itsu kameilla-kam di panyaggudan ni neteyyan tu. Ey kaw eleg itsu
mewan meilla-kam hedin nekikan itsu etan di tayu kapemi-angin sinapay
ni tayu kapenginnemnemin annel tun neipetak di krus?
17 Et anin ni dakel itsu et heni itsu hakey, tep hakey ni ebuh hu sinapay
ni tayu kakenna.
18 Henin nunya hu kapandeyyaw idan Jews e hedin nan-appit ida et
kinan da etan in-appit dan Apu Dios, man ida kamekiddagyum nunman ni
Dios ni in-appitan da. Et hanniman ida dama etan hu tuun kamambekki
* e hedin nan-appit ida et kinan da etan in-appit dan nunman ni beken
ni makulug ni dios, man ida kamekiddagyum daman nunman ni dios ni
in-appitan da.
19 Kaw eleg yu nemnema e hedin daydayawen yu beken ni makulug ni
dios, man endi silbitu, anin ni ya pan-appitan yun hi-gada?
20 Pinhed kun amtaen yu e ya kai-appisiddan eleg mengullug ey yadda
dimonyoh, beken hi Apu Dios, et humman hu, eggak pinhed ni kayu
mekiddagyum idan dimonyoh.
21 Et mukun eleg mabalin ni kayu um-inum niya mengngan di kapengin-
nemnemin neteyyan Apu Jesus, ey kayu mewan nekikan niya nekiinum di
daka pandaydayawiddan dimonyoh.
22 Tep pinhed Apu Dios ni hi-gatun ebuh hu daydayawen tayu. Eleg tu
pinhed ni wada edum. Kaw pinhed yun pebungnget? Kaw kan yu nem
e-etteng kabaelan yu nem hi-gatu?
23 Wadadda etan kamenghel ni kanday "Dammutun ippahding tayu
hipan pinhed tayu." Makulug huyya, nem e-helen kun hi-gayu e beken
ni emin hu pinhed tayun pehding ey panyaggudan tayu.
24 Beken ni ya panyaggudan tayun ebuh hu tayu nenemnemen, tep ya
kayyaggud ni pehding ey nemnem tayu dama hu panyaggudan idan edum
tayu.

---

* **10:18 10:18** Ya pinhed nunyan e-helen ey beken ni yadda kamambekkin ebuh, nem anin hipan tuun kaman-appit ni beken ni makulug ni dios.

25 Eleg mahapul ni kayu umkakaguh ni yuka gettangan detag di
mulkaduh hedin neiappit di beken ni makulug ni dios winu eleg, tep beken
ni pi-yew hu pengngannan ni linggeman ni detag.
26 Kan etan ni impatudek Apu Dios ey "Ya eya puyek niya emin eya
wadadya ey nalpun Apu tayun mansilbin hi-gatsu." †
27 Hedin wada eleg mengullug ni mengeyyag ni hi-gayun an mekikkan di
baley da, dammutun elaw kayu hedin pinhed yu, ey anin ekan yu hu hipan
kennen ni immangdad dan hi-gayu. Entan kakkaguh yu hedin humman ni
kennen ni immangdad da ey neiappit di beken ni makulug ni dios winu
eleg.
28 Nem hedin wada menghel ni hi-gayun kantuy "Neiappit mannuman
huyyan detag di beken ni makulug ni dios," entan tu ekan humman, tep
entanni ey penghel tu ey yuka kehhinga elaw Jesus hedin kennen yu et
lawah pannemnem tun hi-gayu.
29 Hedin wada hanniman, importanteh hu kapannemnem ni edum,
beken ni ya yuka pannemnem.
Nem wadan penghel yuy "Kele ya nemnem ni edum ni tuu hu
mengippanghel ni eggak pengippahdingin kelebbengan ku?
30 Kele hipa da penglegan ni pengngannan ni kennen hedin nakka
mansalamat nan Apu Dios, tep humman ni kinapya tun kennen ey insilbin
annel ku?"
31 Nem lawah hedin humman hu umhulun ni kedismayahan idan edum
yu. Ya kayyaggud ey emin hu ippahding yu, anin ya pengngannan yu niya
penginnuman yu ey nemnem yu keiddeyyawan Apu Dios.
32 Ang-ang yu et beken ni hi-gayu hu umhulun ni eleg pengullugan idan
Jews winu Gentiles, winu hi-gayu umhulun ni panliwwatan idan edum
tayun kamengullug nan Jesus.
33 Iu-unnud yun nakka pehding e beken ni ya panyaggudan kun ebuh
hu nakka nenemnema, nem ya panyaggudan daman edum ni tuu, ma-lat
wada inna-nu dan mehellakniban.

11

1 Iu-unnud yun hi-gak, tep nak dama kaiu-unnud nan Apu Jesus Christo.

Ya meippanggep ni panhukyungan idan biid daka pandeyyawin Apu Dios

2 Et-eteng hu nakka pengiddeyyaw ni hi-gayu, tep yuwak kanenemnema
niya yuka u-unnuda hu intuttudduk ni hi-gayu.
3 Nem pinhed kun ewwatan yu e ya laki ey neta-ta-gey nem ya ahwa
tu. Hi Apu Dios ey neta-ta-gey nem hi Jesus Christo, ey hi Jesus Christo ey
neta-ta-gey nem ya tuu, tep hi-gatu Ap-apun emin ni tuu, et humman hu,
hi-gatu kamei-ellig ni ulun emin ni laki.
4 Et mukun hedin mantaddung hu laki winu manhukyung ni pandasalan
tu winu pantuttudduan tun ehel Apu Dios di yuka pandeyyawi ey eleg tu
deyyawa hi Jesus Christo.
5-6 Nem ya biin eleg manhukyung ni mandasal winu mantuttuddun ehel
Apu Dios ey be-ingen tu ahwa tu, tep heni tu lina-pahan. Ya biin eleg tu
pinhed ni manhukyung ey heni metlaing nampemukmuk. Nem anggeba-
ing hu mampemukmuk winu mampepu-lit hu bii, et humman hu, heballi
dedan manhukyung.
7 Newada hu lakin kei-ang-angan ni kasina-gey niya kakeiddeyyawin Apu
Dios, et humman hu, lawah hedin manhukyung hu lakid kapandeyyawin

† **10:26 10:26** Psalm 24:1

Apu Dios, tep ibbabah tu kasina-gey ni saad tun indawat Apu Dios ni hi-
gatu. Nem ya dama bii ey newadan kei-ang-angan ni kasina-gey ni laki, et
humman hu neta-ta-gey hu laki nem ya bii.
8 Tep ya nebukul ni newada ey ya laki et han maweda hu bii, tep yad
annel ni laki hu nengal-an Apu Dios ni kinapya tun bii.
9 Ey yan eman ni laputun newad-an ni tuu, ey newada hu bii, ma-lat
baddangan tu hu laki. Beken ni an newada hu laki, ma-lat baddangan tu
hu bii.
10 Et humman hu, mahapul ni eleg la-pahin bii hu ahwa tu, tep
humman kei-elligan ni panhukyungan ni biid simbaan ni keang-angan
tun nebabbabah ida nem ya ahwa da, niya keang-angan tu daman daka
panlispituh idan anghel.
11 Nem hedin hi-gatsun kamengullug nan Apu Jesus, ey mahapul ni eleg
tayu liwwana e kinapyan Apu Dios hu laki niya bii et mambaddang ida.
12 Tep ma-nut ya laki hu nalpuan ni nemangulun bii, nem ay ya law hu
bii hu kamengi-ungngan laki, nem emin eya wadan nunya ey hi Apu Dios
hu nalpuan da.
13 Nemnem yu e beken ni kayyaggud hedin eleg manhukyung hu bii
hedin mandasal.
14 Ey inamta tayu ngu dedan e lawah ang-ang tu hedin andukkey hu
bewek ni laki.
15 Nem ya bii ey kayyaggud dedan ang-ang tu hedin andukkey bewek
tu, tep indawat Apu Dios humman ma-lat penephep tun ulu tu et heni
humman dayaw tu.
16 Nem hedin wada kayun kahing, ya e-helen kun hi-gayu ey inna-nu
ey humman hu elaw ni tayu kapenaydayaw nan Apu Dios e mahapul
ni manhukyung hu bii hedin mantuttuddu winu mandasal, ey anin idan
edum ni kamengullug ey huyya daka pehding.

Ya pekikkannan etan ni sinapay niya peki-innuman etan ni innumen ni penginnemneman ni neteyyan Jesus
(Matthew 26:26-30; Mark 14:22-25; Luke 22:15-20)

17 Ya hakey mewan ni e-helen kun hi-gayu ey meippanggep etan ni eggak
pinhed ni yuka pehpehding ni lawah di yuka pandaydayawin Apu Dios.
18 Daka idaddatteng ni hi-gak e hedin kunun neamung kayun
mandeyyaw nan Apu Dios, ey eleg kayu man-uunnud, nem kayu kamegen-
nadwa et anin law ni hi-gak et nakka kulluga.
19 Nem huttan ni yuka kegennadwai ey kapyatu, tep wadadda huttan
ma-lat meang-ang ida etan makulug ni kamengullug.
20 Hedin neamuamung kayud yuka pengngannin penginemnemneman
yun neteyyan Apu Jesus, ey hin-appil kumedek wadad nemnem yu.
21 Tep hedin mengngan kayu, man wada hakkeyey pan-ikkan tu ey eleg
um-idwat ni in-ali tun kennen, et humman hu endi kennen ni edum.
Hanniman mewan ni meinnum e eleg kekkennengan edum hu daka
innuma et ida kamebutteng.
22 Lawah huttan ni yuka pehpehding. Kaw endi hu baballey yun pengn-
gannan yu niya penginnuman yuh? Kaw hanniman yuka pehpehding
tep eleg yudda lispituha edum yun kamengullug nan Apu Dios niya ma-
lat baingen yudda nangkewetwet? Kaw kan yu nem tettebalen dakeyun
nuntan ni yuka pehding?
23 Tep huyyan intuttudduk ni hi-gayun meippanggep ni pengngannan ni
kapenginnemnemin neteyyan Apu Jesus Christo ey intudu tun hi-gak. Yan

eman ni nengannan di Jesus ni nunman ni hileng ni nengihdulan Judas ni
hi-gatu, ey illa tu sinapay
24 et mansalamat nan Apu Dios. Pineni-ang tu et kantuy "Huyya
annel kun iddawat kun panyaggudan yu. Aleyu et kanen yu. Huyyalli
pahpahding yun penginemnemneman yun hi-gak."
25 Negibbuh idan nengan ey illa tu basuh ni netalwan ni meinnum et
mandasal e kantuy "Huyyan innumen yu hu amnuan etan ni baluh ni
nekitbalan Apu Dios ni panyaggudan ni tuu gapuh ni ketteyyan ku. Inum
kayun emin. Ipahding yulli huyyan ingganah et penginemneman yun hi-
gak."
26 E-helen kun hi-gayu e pehpehding tayu huyya e kennen tayu sinapay
niya innumen tayu meinnum ingganah alin pambangngadan Apu Jesus
Christo. Huyya mengippenemnem e netey hi Jesus Christo ma-lat
panyaggudan tayu.
27 Et humman hu, hedin beken ni ustuh hu kapannemnem ni tuun
mengngan nunman ni sinapay ey um-inum nunman ni meinnum, ey
manliwwat nan Apu Jesus e nengiappit ni annel tu niya kuheyaw tu.
28 Et mukun mahapul ni wada hakkeyey pakannemnemen tu hedin
kayyaggud winu lawah hu elaw tu. Tep hedin lawah, ey mahapul ni
mantuttuyyu ni, ey han kimman ni sinapay niya han imminum etan di
basuh.
29 Tep hedin umkan hu tuu etan ni sinapay niya um-inum etan di basuh,
nem eleg tu nemnema keibbellinan ni annel Apu Jesus, ey manliwwat et
mekastigu, tep tuka lellelgema.
30 Huyya gaputun dakel ni hi-gayu hu nekapuy, kamandedgeh niya dakel
ida netey ni hi-gayu.
31 Nem gullat ni tayu kapakannemnema hu elaw tayu, et han-itsu
nekikan, ey eleg daitsu kastiguan Apu Dios.
32 Nem hedin daitsu kapanligligat ni hi-gatu, ey humman penuggun tun
hi-gatsu ma-lat eleg itsulli mailegat ni panhuwetan tulliddan tuun eleg
mengullug ni hi-gatu.
33 Et humman hu, hi-gayun agik ida, hedin neamung kayun mengngan
ni penginnemneman yun neteyyan Apu Jesus, ey pan-inhehged kayu et
mandidihhan kayun mengngan.
34 Ey hedin wadadda neupan hi-gayu, heballi mengan alid baley tu et
han makiemung ma-lat endi huwetan Apu Dios ni hi-gayu. Ngenamung
alin ellian ku hu pengung-ungbalan tayun edum ni pinhed kun ittugun.

12

Ya kabaelan idan kamengullug ni kaiddawat ni Ispirituh Apu Dios

1 Kaegiegi, pinhed kun peamtan hi-gayu hu meippanggep ni nambabak-
lang ni kabaelan ni kaiddawat ni Ispirituh Apu Dios di hanhakkey ni hi-
gatsu.
2 Amta yu e yan nunman ni eleg yu ni pay pangulugan ey nehaul kayu
et dayawen yudda kinapyan tuun dios ni eleg paka-hel. *
3 Nem yan nunyan nengulug kayu ey wadan hi-gayu hu Ispirituh Apu
Dios. Et hedin makulug ni wada Ispirituh Apu Dios di hakey ni tuu, eleg
tu e-hela hu lawah nan Jesus. Ey pakkaw ni wada Ispirituh Apu Dios di
hakey ni tuu et han mabalin ni kantuy hi Jesus hu Apu tu.

* **12:2 12:2** Psalm 115:4-5, Isaiah 46:7, Jeremiah 10:5 et ya Habakkuk 2:18

4 Hi-gatsun kamengullug ey dakel hu nambakbaklang ni kabaelan tayu,
nem hakey hu kamengidwat idan nunman e humman hu Ispirituh Apu
Dios.
5 Nambakbaklang hu indinel Apu Dios ni ngunun hi-gatsun panyaggudan
ni edum tayun kamengullug, nem ebuh hi Jesus Christo ni Apu tayu.
6 Ey nambakbaklang hu kabaelan tayun mansilbin hi-gatu, nem hakey
hi Apu Dios ni nalpuan da.
7 Emin itsun kamengullug ey wada hakkeyey wada neidwat ni hi-gatun
kabaelan tun umbaddang ni panyaggudan tayun emin e humman keang-
angan tu e wada Ispirituh Apu Dios ni hi-gatsu.
8 Ya edum ni kamengullug ey indawat ni Ispirituh Apu Dios hu kabaelan
tun umtugun. Yadda edum ey indawtan tuddan kabaelan ni mengewwat
ni ehel Apu Dios et ituttuddu dad edum da.
9 Yadda edum ey indawtan ni Ispirituh Apu Dios ni nehammad ni
kapengullug nan Apu Dios et han-ipahding da hu pinhed tu. Ey yadda
edum ey indawtan tuddan kabaelan ni mengkal ni degeh.
10 Yadda edum ey indawtan tun kabaelan ni mengippahding idan
miracles. Ey yadda edum ey indawtan tun kabaelan ni mengituttuddun
ehel Apu Dios. Wadadda edum ni indawtan tun kabaelan dan mengim-
matun hedin makulug ni nalpun Apu Dios hu kaituttuddun hakey ni
tuu winu eleg. Wadadda edum ni indawtan tun kabaelan dan mengi-
hel ni nambakbaklang ni ehel, anin ni eleg da adalen humman ni
ehel. Ey wadadda edum ni indawtan tun kabaelan dan mengippeamtan
keibbellinan idan nunman ni ehel.
11 Emin huyyan nambakbaklang ni kabaelan ey hakey nalpuan da, e ya
Ispirituh Apu Dios ey hi-gatu ngenamung ni pinhed tun pengidwatan.
12 Henin annel ni tuu e dakel hu parteh tu, nem hakey ni annel ni ebuh.
Heni daman hi-gatsun kamengullug e ma-nut nambakbaklang itsu, nem
hakey kan-annel ni hi-gatsu e hi Jesus.
13 Tep emin itsu, anin Jew winu Gentile himbut winu beken, ey hakey
nemenyag ni hi-gatsu e humman Ispirituh Apu Dios et mawedan hi-gatsun
emin, tep hi-gatu nengihakkey ni hi-gatsud annel Jesus Christo.
14 Em, ya annel ni tuu ey hakey, nem dakel parteh tu.
15 Henin heli e gullat ni um-ehel et penghel tuy “Bekennak ngun parteh ni
annel, tep beken nak ni ngamay,” et neipngil humman, tep anin hanniman
kantu et nanengtun parteh ni annel.
16 Ey gullat ni kan ni tangila ey “Bekennak ngun parteh ni annel, tep
bekennak ni mata,” et neipngil humman, tep anin hanniman kantu et
nanengtun parteh ni annel.
17 Tep gullat ni matan emin hu annel, inna-nu tun mengngel? Ey gullat
ni emin hu annel ey tangila, inna-nu tun menemmuy hedin endi eleng?
18 Beken ni hanniman hu nengapyan Apu Dios ni hi-gatsu, tep kinapyatu
nambakbaklang ni parteh ni annel tayu meippuun di pinhed tun kei-
ussalan da.
19 Hipa na-mu ang-ang ni annel hedin hakey ni ebuh ni parteh hu wada?
20 Et mukun, hakey ni ebuh hu annel, nem dakel nambakbaklang ni
parteh tu.
21 Et humman hu, eleg mabalin ni kan ni mata ey “Eggak mahapul hu
ngamay.” Ey ya ulu, ey eleg mabalin ni kantuy “Eggak mahapul hu heli.”
22 Tep ya kakulugan tu, anin idan kan tayun beken ni importanteh ni
parteh ni annel et makahhapul tayudda.

23 Yadda etan parteh ni annel ni kan tayuy beken ni importanteh hu usal
da, ey humman ida tayu kapaka-ippaptek. Ey yadda etan parteh ni annel
ni anggeba-ing ni peang-ang, ey tayu kaippaptek ni hennian.
24 Nem beken ni mahapul ni henin nunman hu kapemaptek idan edum
ni parteh ni annel. Hanniman hu impengapyan Apu Dios ni annel tayu
ma-lat ipapaptek tayudda etan parteh ni kantayuy beken ni importanteh
hu usal da.
25 Emin hu parteh ni annel ey makahhapul tayudda ma-lat man-
imbabaddang ida. Henin hi-gatsun kameibbillang ni annel Jesus, e
mahapul ni man-uunnud itsu, niya man-impapaptek itsu.
26 Tep hedin wada hakey ni parteh ni annel ni neligtan ey ligat tayun
emin. Hanniman dama e hedin wada hakey ni hi-gatsun kametettebal, ey
ketbalan tayun emin.
27 Ya keibbellinan tu huyyan nakka pan-ituttuddu ey wada hakkey ni
hi-gatsun kamengullug ey itsu kameibbillang ni annel Jesus Christo, nem
wada hu nambabaklang ni ngunun neidinel ni hi-gatsu.
28 Huyyadda hu nambabaklang ni ngunun indinel Apu Dios ni hi-
gatsun kamengullug. Yadda nemangulun pinili tu ey yadda apostles, ya
meihhayned ey yadda prophets e kamengippeamtan ehel Apu Dios, ya
meikkatlu ey yadda etan kamantuttuddu. † Ey wadadda dama kamengip-
pahding ni miracle, yadda kamengkal ni degeh, yadda kaumbaddang ni
edum da, yadda kaman-ap-apu niyadda edum ey kabaelan dan mengi-hel
ni nambakbaklang ni ehel.
29 Et mukun eleg itsu mapilin emin ni man-apostle, winu prophet, winu
mantuttuddun ehel Apu Dios. Ey beken ni emin itsu ey han-ipahding tayu
hu miracle.
30 Ey eleg itsu meidwatan emin ni kabaelan ni mengkal ni degeh, winu
mengi-hel ni nambakbaklang ni ehel winu mengippeamtan keibbellinan
tu.
31 Nem ya importanteh ni gamgaman tayun kabaelan ey ya etan
umbaddang ni panyaggudan ni edum tayun kamengullug.
Nem wada hakey ni kekakkayyaggudan e humman hu impeminhed.

13

Ya elaw ni impeminhed

1 Makahhapul hu impeminhed di edum ni tuu, tep anin na-mun wada
kabaelan kun mengi-hel ni nambakbaklang ni ehel ni tuu niya ehel ni
anghel, nem endi impeminhed kun edum kun tuu, et endi silbitu e henin
kaumpapaliteng ni gangha niya henin kaumpipipeng ni kingking.
2 Anin na-mun iddawat Apu Dios ni hi-gak hu kabaelan ni mengituttud-
dun ehel tu, ey anin na-mun inamtak ni emin hu eleg peamtan Apu Dios,
niya wada kabaelan kun mengewwat ni elaw tu, et endi silbitu hedin endi
impeminhed kun edum kun tuu. Ey anin na-mun nehammad hu nakka
pengullug et hedin kangku etan ni duntug ey “Pan-etan ka,” ey nan-etan
tu-wangu, ey endi silbik ni tuu hedin endi impeminhed kun edum ku.
3 Ey anin na-mun madewattak et iddawat kun emin hu wadan hi-gak
idan newetwet, niya anin na-mun ihhulug ku hu annel ku et magiheb
gapuh ni nakka pengullug nan Jesus Christo, ey endi silbiddan nunman
hedin endi impeminhed ku.
4 Ya tuun wada impeminhed tun edum tu, ey kabbabbal niya mahmek.
Eleg tu keemmehi edum tu, eleg mampahhiyya,

† **12:28 12:28** Ephesians 4:11

5 beken ni manghay, eleg tu pepillit hu pinhed tu, beken ni kabbubunget
niya eleg tu nenemnema hu lawah ni impahding dan hi-gatu.
6 Eleg tu pan-am-amlengi hu lawah, nem ya kayyaggud hu tuka pan-
amlengi.
7 Hedin wada impeminhed ni tuun edum tu, ey eleg tu nenemnema hu
hipan lawah ni impahding da. Kamedinnel di edum tun tuu niya tuka
namnamaha e kayyaggud ni ingganah hu ippahding da. Niya tuka ennusi
hu hipan ligat.
8 Ya impeminhed ey eleg mepappeg, nem mannananeng ni ingganah.
Yadda kabaelan, henin mengituttuddun kapeamtan Ispirituh Apu Dios ey
mepappeg, anin ya kabaelan ni mengi-hel ni nambakbaklang ni ehel et
mepappeg. Ey anin yadda hipan inamta tayu et eleg ali law mahapul.
9 Tep kulang itsun man-ewwat niya kulang itsun mengituttuddun
kapeamtan Ispirituh Apu Dios.
10 Nem yallin ellian Jesus, ey eleg tayulli law mahapul ida huyyan
kabaelan ni wada kulang tu.
11 Heninnuy hu elaw tu: Yan keu-ungngak, ey henin kapeneppit ni u-
ungnga hu nakka peneppit, anin ni ya nakka pannemnem niya nakka pan-
ewwat. Nem yan nehikenan ku, ey endidda law humman ni elaw kun
keu-ungngak.
12 Henin nunman ni hi-gatsun kamengullug e kulang ni hu tayu
kapengewwat ni meippanggep nan Apu Dios, e heni itsu kamandiddiggal
etan di nekulap ni diggal e eleg meka-ang-ang hu angah. Nem hakey alin
aggew ey mekihhinnangga itsun Apu Dios et peka-amtaen tayulli elaw tu,
henin nengamtaan daitsun hi-gatu.
13 Yadda etan kabaelan ni mannananeng alin ingganah ey ya pengullug,
ya namnamah, niya impeminhed. Nem ya keim-importantehan idan
nunyan tellu ey ya impeminhed.

14

Ya importanteh ey ya kabaelan ni mengituttuddun hipan kapeamtan Ispirituh Apu Dios

1 Ya kayyaggud ni gamgaman yu ey ya pan-impipinhedan yu et yadda
etan kabaelan ni iddawat ni Ispirituh Apu Dios, nema-ma etan kabaelan
ni mengituttuddun kapeamtan Apu Dios.
2 Tep ya etan tuun kabaelan tun mengi-hel ni nambakbaklang ni ehel ey
hi Apu Dios hu tuka peki-ungbal, beken ni ya tuu, tep eleg da ewwasi hu
tuka e-e-hela. Wada kabaelan tun mengituttudduddan eleg meamta tep ya
baddang ni Ispirituh Apu Dios.
3 Nem ya etan kamengituttuddun kapeamtan Ispirituh Apu Dios ni hi-
gatu ey tuka ituttudduddan edum tun kamengullug ma-lat petuled tudda,
ey ma-lat mea-alluk idad daka panligligasi niya ma-lat maihammad hu
daka pengullug.
4 Et humman hu, ya etan tuun kamengituttuddun kapeamtan Ispirituh
Apu Dios ey tuka baddangin emin hu kamengullug. Nem ya etan tuun
wada kabaelan tun mengi-hel ni nambakbaklang ni ehel ey ebuh annel
tun kamebaddangi.
5 Pinhed ku et ni emin kayu ey kabaelan yun mengi-hel ni nambak-
baklang ni ehel, nem nakka pehebballi hu emin kayu ey wada kabaelan
yun mengituttuddun impeamtan Ispirituh Apu Dios ni hi-gayu. Tep neta-
ta-gey etan kamengituttuddun ehel Apu Dios nem ya etan han-i-hel tu

nambakbaklang ni ehel. Nem nan-ingngeh ida hedin wada mengibbellin
nunman idan ehel et wada law pansilbian tuddan kamengullug.
6 Tep inna-nu hedin um-ali-ak di kad-an yun kaegiegi et i-hel kud
nambakbaklang ni ehel, ey eleg yu amta hu pinhed kun e-helen, kaw wada
silbi tun hi-gayu? Endi. Nem wada silbi tun hi-gayu hedin um-ali-ak et
ituttudduk hu impeamtan Apu Dios ni hi-gak di ehel ni han-awat yu.
7 Anin ni gitalah winu tullaling et endi tunung tu hedin kapemegga
patnul.
8 Hanniman dama etan tangguyup idan sindalun kamekiggubbat. Hedin
kalellelgema etan ni kamengippatnul et eleg metunnung, ey eleg amtaddan
sindalu hedin humman pandaddanan dan mekiggubbat.
9 Heni daman hi-gayu e hedin meki-ungbal kayun tuud ehel ni eleg da
amta, ey endi silbitu, tep eleg da han-awat hu pinhed yun e-helen ni hi-
gada. Heni ka kumedek kamekihuhhummangan di annel mu.
10 Dakel nambakbaklang ni ehel eyad puyek ey humman idan ehel ey
wada keibbellinan da, nem mahapul ni ewwatan et han wada silbitu.
11 Nem hedin meki-ungballak etan ni eggak amta ehel tu, ey eleg tu dama
amta ehel ku, eleg kami man-in-awwasi, tep eleg kami man-hin-amtan ehel.
12 Ya pehding yu, tep ihik kayun meidwatan ni kabaelan ni kamelpun
Ispirituh Apu Dios, ey heballi yadda kabaelan ni umbaddang idan
kamengullug hu gamgami yu.
13 Et humman hu, ya etan tuun han-i-hel tu hu nambakbaklang ni
ehel ni eleg ewwasin tuu, ey mahapul ni mandasal ma-lat awatan tu hu
keibbellinan ni tuka e-hela.
14 Tep hedin mandasal hu hakey ni tuud ehel ni eleg tu amta ey ma-nu
tep kamandasal hu ispirituh tu, nem eleg tu han-awat hu tuka pan-iddasal.
15 Et humman hu, ya ew hu kayyaggud ni pehding tayu, ey mandasal
itsud kaittudun ispirituh tayu, ey mandasal itsud ehel ni kameewwasi.
Hanniman dama pehding tayu hedin man-a-appeh itsu.
16 Tep hedin eleg yu pehding humman, ey inna-nu hedin in-ehel etan ni
kamandasal di ehel ni eleg han-awat ni edum tu, inna-nun penghelan dan
"Amen," * hedin eleg da awatan hu dasal tu?
17 Tep anin ni kayyaggud indasal yu, nem eleg ida mebaddangi hu edum
yu et endi silbitu humman ni dasal yun hi-gada.
18 Hedin hi-gak, ey nakka mansalamat nan Apu Dios, tep et-eteng hu
indawat tun kabaelan kun mengi-hel ni nambakbaklang ni ehel nem hi-
gayu.
19 Nem hedin yan tayu kakeemmuemmungin tayu kapandaydayawin
Apu Dios, ey heballi anin ekket ni ebuh hu e-helen kun han-awat ni tuu
nem ya hu nak e-helen hu dakel ni eleg da han-awat.
20 Kaegiegi, entan tu iu-unnud di kapannemnem idan u-ungnga, tep pin-
hed kun heni kayuddan nangkenemneman. Nem hedin ya meippanggep
ni lawah, ey pinhed kun heni kayuddan u-ungnga e ida kamenangpah.
Nem hedin ya meippanggep idan nunyan tuttuddu, ey pinhed kun heni
kayuddan nehiken di pengewwat yu.
21 Wada impatudek Apu Dios ni kantuy "Ittu-dak kuddalli beken ni Jews
ni hin-appil ehel dan mengippeamtaddan tuuk ni tugun ku, nem kapyatun
eleg da-ak dedngela." †
22 Et humman hu, ya kabaelan ni mengi-hel ni nambakbaklang ni ehel
ey beken ni immatun ni kekastiguan idan kamengullug nan Apu Dios,

* **14:16 14:16** Ya keibbellinan ni "Amen!" ey "Em numan!" † **14:21 14:21** Isaiah 28:11-12

nem immatun ni kekastiguan idan eleg mengullug. Nem ya kabaelan ni mengituttuddun pinhed Apu Dios ni peamta ey humman kaumbaddang idan kamengullug, nem endi tu panyaggudan idan eleg mengullug.
23 Tep hedin neamung kayun mandaydayaw nan Apu Dios ey wada hakkeyey tuka pan-i-hel di hin-appil ni ehel ey neipaddih ni wadadda nekiemung ni hi-gayun eleg mengamtan elaw tu huttan winu eleg mengullug nan Apu Dios, ey kaw eleg da penghel ey kayu kaman-angngaw?
24 Nem hedin wada hakkey ni hi-gayu ey ituttuddu tu etan pinhed Apu Dios ni peamta, ey wada nekiemung ni eleg mengullug, nanna-ud ni ebbuluten tu e neliwtan ni nangngelan tun intuttuddu yu. Et nemnemen tu law e nanliwat
25 gapuh etan ni neipeamtan lawah ni elaw tun tuka itattalud nemnem tu et nanna-ud ni mandukkun ni menaydayaw nan Apu Dios et kantuy "Makulug ni wada hi Apu Dios ni hi-gayu!"

Ya kayyaggud ni pehding hedin neamuamung itsun kamengullug ni menaydayaw nan Apu Dios

26 Ya pinhed kun e-helen ni hi-gayun kaegiegi, ey hedin neamuamung kayun menaydayaw nan Apu Dios, ey wada hakkeyey ippahding tu kabaelan tun neidwat ni hi-gatu ma-lat panyaggudan yun emin. Wada man-a-appeh, wada mantuttuddu, wada mengippeamtan impeamtan Apu Dios, wada um-ehel ni nambakbaklang ni ehel ey wada mengidwat ni keibbellinan tu.
27 Hedin wadadda um-ehel ni nambakbaklang ni ehel ni eleg meewwasi, ey hiyya hu dewwa winu tellun manhuluhulul ni um-ehel, ey mahapul ni wada mengidwat ni keibbellinan ni e-helen da.
28 Nem hedin endi nekiemung ni kabaelan tun menghel ni keibbellinan ni e-helen da, mahapul ni um-eneeneng ida ma-lat ebuh hi Apu Dios ni nengamta etan ni da et e-helen.
29 Dammutu hu dewwa winu tellun mengituttuddun pinhed Apu Dios ni peamta hedin neamung kayu, ey mahapul ni nemnemen idan mandedngel hedin makulug ni nalpun Apu Dios hu neituttuddu.
30 Nem hedin wada kaman-e-ehhel, ey wada impeamtan Apu Dios ni hakey ni tuu, ey mahapul ni issiked nunman ni kaman-e-ehhel ma-lat umhel dama etan wada impeamtan Apu Dios ni hi-gatu.
31 Ey kayyaggud hedin hi-gayun wada pinhed tun peamtan impeamtan Ispirituh Apu Dios, ey mehakkehakkey kayun um-ehel ma-lat wada inna-nuddan kamandeddengngel ni mengamta etan ni pinhed yun e-helen ma-lat maihammad hu yuka pengullug.
32 Yadda kamengituttuddun impeamtan Apu Dios ni hi-gada ey mahapul ni hangkekkenneng da annel da et hegeden da hu tsimpuh dan um-ehel.
33 Tep hi Apu Dios, ey eleg tu pinhed hu nengelawngaw ni pandeyyaw, tep ya pinhed tu ey wada ulnus niya linggep di tayu kakeemmuemmungin menaydayaw ni hi-gatu.

Hedin neamung itsun menaydayaw nan Apu Dios

34 ey mahapul ni um-eneeneng ida bibi-i. Endi lebbeng dan an um-ehel, nem mahapul ni mengu-unnud ida, tep humman dama hu neitudek di Tugun.
35 Hedin wada pinhed dan ibbagan meippanggep etan di neituttuddu, ey ibbagedan ahwadad baley dan ennamutan da, tep beken ni lebbeng tun pehding ni bii humman di tayu kakeemmungi.

36 Kaw beken ni kayyaggud huyyan tugun ku, winu kan yu na-mu nem
hi-gayu hu nebukul ni nengituttuddun ehel Apu Dios, winu hi-gayun ebuh
hu neituttudduan tu?
37 Hedin wada kayun kamenghel ni kantuy hi-gatu hu kamengituttuddun
ehel Apu Dios winu wada kabaelan tun nalpun Ispirituh Apu Dios,
mahapul ni nemnemen tu e huyyan nakka pan-ittudek ey intugun ni Apu
tayu.
38 Nem hedin wada eleg mengebbulut nunyan nakka pan-e-hela, entan
tu kulug humman ni tuu.
39 Et humman hu, hi-gayun kaegiegi, gamgami yu etan kabaelan ni
mengituttuddun kapeamtan Ispirituh Apu Dios ni hi-gayu, nem entan tu
ka-legidda hu wada kabaelan dan mengi-hel ni nambakbaklang ni ehel.
40 Nem mahapul ni neiptek hu pehding yud yuka keemmuemmungi, niya
mahapul ni ya kayyaggud ni emin hu pehpehding yu.

15

Ya elaw ni netagwan Jesus Christo

1 Kaegiegi, pinhed kun penemnem ni hi-gayu hu intuttudduk ni hi-gayun
meippanggep ni panyaggudan tayun impahding Jesus Christo. Inebulut yu
et humman neipuunan ni yuka pengullug.
2 Ya humman ni nengulugan yu hu nehelakniban yud kastigu yu et
nema-ma-ma hedin nehammad hu yuka pengullug. Nem mahapul ni
pannananeng yu yuka pengullug nan Jesus, tep endi silbitu hedin ehel
ni ebuh hu yuka pengullug.
3-4 Huyyadda importanteh ni intuttudduk ni hi-gayun neipeamtan hi-gak,
e netey hi Jesus Christo gapuh ni liwat tayu, et maikulung et metagwan ni
katlun aggew e humman inamnuan ni inhel Apu Dios ni meippahding. *
5 Yan netagwan tu ey nampeang-ang nan Peter et han mampeang-ang ni
hi-gadan emin ni hampulut dewwan apostles tu.
6 Entanni ey nampeang-ang di nehuluk ni liman gatut ni kamengullug ni
hi-gatu. Ey ingganah nunya ey dakel ida mategun nenang-ang ni hi-gatu.
7 Entanni ey nampeang-ang mewan nan James et han mampeang-ang
idan emin ni apostles.
8 Hi-gak hu nanggillig ni nampeang-angan tu, et yan nunman hu
nengulugan ku, † anin ni eggak ni pinhed ni mengu-unnud ni hi-gatu, tep
lawah la ni hu elaw ku.
9 Et nemahhig hu impahpahding kun nanlelehhanan idan tutu-un
kamengullug nan Apu Dios. Et mukun kangkuy hi-gak hu kebabbabbahan
ni apostle, niya beken pay ni lebbeng tun nak meibbillang ni apostle.
10 Nem gapuh ni binabbal Apu Dios ni hi-gak, ey impambalin tuwak
ni apostle. Beken ni endi silbitu humman ni binabbal tun hi-gak, tep
nemahhig hu nangngununungunuk nem yadda edum kun apostles. Beken
ni gapuh ni kabaelan ku hu nengipahdingan kun ngunuk, nem gapuh ni
baddang Apu Dios ni hi-gak.
11 Et anin ni hi-gak winu yadda edum kun apostles hu kamantuttuddu
ey nan-ingngeh hu mika ituttuddu e meippanggep nan Jesus et ya
importanteh ey nengulug kayu.

Ya elaw ni ketegguan idan kamengullug

---

* **15:3-4 15:3-4** Psalm 16:8-10, Matt. 12:40 et ya Acts 2:24-32 † **15:8 15:8** Acts 9:3-6

12 Intuttuddu min hi-gayu e hi Jesus Christo ey simmagun neteyyan tu,
et humman hu keang-angan tu e emin hu tuu ey umtagu idalli dama. Nem
ay kele wadadda edum ni hi-gayun kahing e kanday eleg idalli umtagu hu
nangketey ni hakey alin aggew?
13 Et hedin tep makulug ni eleg umtagu hu nangketey, eleg tep dama
tumegu hi Jesus.
14 Et hedin makulug ni eleg taguen Apu Dios hi Jesus, endi tep silbitu hu
intuttuddu min hi-gayu, et endi tep law silbi tun nengulugan yu.
15-17 Et hedin henin nuntan, maitek kami tep ni apostles, tep intuttuddu
mi e sinegun Apu Dios hi Jesus. Et hedin makulug ni eleg ida umtagu
hu nangketey, eleg tep dama tumegu hi Jesus, et endi tep silbitu hu yuka
pengullug et nanengtun eleg mepesinsahan hu liwat yu.
18 Ey emin ida tep hu nangketey ni nengulug nan Jesus Christo, ey
neidawwidda tep nan Apu Dios, et mekastiguddallin ingganah.
19 Et hedin makulug idan emin huyya, endi tep silbi tun nandinelan
tayun Jesus hedin mettey itsu. Et hi-gatsu tep ni kamengullug hu
anggehemmek ni peteg di emin ni tuu. Hedin neituu itsun ebuh eyad
puyek e eleg itsulli meteggui, ey ebuh tep ni ketaggu tayu eyad puyek ni
pengippaptekan daitsun Jesus Christo.

20 Nem ya kakulugan tu, ey netagwan hi Jesus Christo. Hi-gatu hu
nemangulun netagwan et huyya hu keang-angan tu e yadda nangketey
ni kamengullug ey metegguan idalli dama.
21 Emin itsu ey mettey itsulli, gapuh ni impahding etan ni hakey ni tuu
e hi Adam. Nem emin itsu ey metegguan itsulli mewan tep ya impahding
dama etan ni hakey ni tuu e hi Jesus.
22 Kamettey emin hu tuu, tep neilegat itsun nanliwatan Adam, nem
metegguan itsulli gapuh ni neiegian tayun Jesus Christo.
23 Ey wada nagtud ni aggew ni ketegguan tayulli, tep ya nemangulun
sinagwan Apu Dios ey hi Jesus, et yallin keibbangngadan Jesus ey hi-gatsun
tuu tu dama tegguen tu.
24 Yallin nunman ey apputen Jesus idan emin hu ap-apun kamekibbuh-
hul nan Apu Dios. Bahbahen tuddalli buhul tu, anin ya kabaelan da. Yan
nunman ali pengippeang-angan Jesus e ebuh hi Ame tayun hi Apu Dios ni
wada kelebbengan tun man-ap-apun ingganah.
25 Tep nanengtun hi Jesus hu man-ap-apu ingganah apputen tuddan emin
hu buhul tu.
26 Ya manggillig ni apputen tun buhul tayu ey ya katey.
27 Ya neitudek ni ehel Apu Dios ey kantuy “Pambalin alin Apu Dios hi
Jesus Christo ni Ap-apun emin.” Nem eleg meigappat hi Apu Dios, tep
hi-gatu nalpuan ni kelebbengan Jesus ni man-ap-apu.
28 Tep hedin inapput Jesus Christo ni emin hu buhul tu, ey hi-gatu hu
mambalin ni Apun emin, et hantulli idinel nan Apu Dios ni man-ap-apun
emin, tep hi Ametu hu keta-ta-geyyan di emin.

29 Wadadda etan edum ni ida kapebenyag ma-lat penginemnemneman
daddan kapengullug ni aammed da niyadda agi dan nangketey. Nem gullat
ni makulug hu kan idan edum e eleg idalli meteggui hu nangketey, kele
daka pehding humman?
30 Ey inna-nun hi-gami, gullat ni beken ni makulug e umtaguddalli netey,
ey kele mika hanghanggaadda anggetakkut ni ketteyyan ni kewa-wa-wa
niya kele mika helheltapa hu ligat tep ya mika pengullug nan Jesus Christo?

31 Hi-gayun aaggik ida, nakka hanghanggaa ketteyyan kun kewa-wa-wa
tep ya nakka pengittuttudduin meippanggep nan Jesus. Nem et-eteng dama
hu nakka pengiddeyyaw ni hi-gayu tep ya nengu-unnudan yun Apu tayun
hi Jesus Christo.
32 Gullat ni makulug ni eleg umtagu hu nangketey, ku endi tep hu ginen-
ud kun nak et ketteyyan di deya Ephesus ni nekihenanggaan kuddan buhul
kun henidda layon. Heballi tep ya pan-am-amlengan eyad puyek hu an
hemmahemmaken et iu-unnud idan edum ni tuun ebuh biyag dad puyek
ni daka nemnemnema. Kanday "Pan-ekan tayu kuma hu hipan kennen
niya pan-inum tayu hu hipan meinnum, tep kaw wadalli mewan law hedin
mettey itsu?" ‡

33 Entan kaheul yuddan tuun hanneya daka pengullug, ey entan tudda
deddengngel, tep lektattu ey mealdanan kayun lawah ni elaw da et mei-
ingngeh kayun hi-gada.
34 Kenemnemi kayu et isiked yu law ni mengapkapyan law ni lawah.
Wadadda edum ni hi-gayun kamenghel ni ida kamengullug, nem eleg da
amta hi Apu Dios. Kaw eleg kayu umbaing?

Ya elaw ni annel tayulli hedin metegguan itsu

35 Nem penghel yu na-muy "Inna-nun ketegguan ni netey? Hipalli inna-
nun annel da?"
36 Ya etan tuun mengibbeggan nunya ey endi nemnem tu. Kaw eleg yu
amta e hedin ittanem yu hu bukel ey pakkaw ni i-e-hek et han tummel?
37 Heni etan ni pagey niyadda etan edum ni bukel, e hedin eleg meitnem,
man mannenneng ni bukel ni ebuh. Nem hedin neitnem et simmemel, man
hin-appil law hu ang-ang tu.
38 Emin nambakbaklang ni bukel ey eleg man-iingngeh hu ang-ang ni
temel da, tep henin nunman nengapyan Apu Dios.

39 Heni damaddan eyan mategun wadad puyek e nambakbaklang. Hin-
appil annel idan tuu, yadda animal, yadda sisit niyadda deleg.

40 Ey wadadda lintun Apu Dios eyad puyek et yad kabunyan. Nem
nambaklang hu kakinayyaggud ni ang-ang idan wadad puyek et yadda
wadad kabunyan.
41 Henin aggew, e kaumhili heyaw tu, nem ya bulan ey kaumheyaw
dama, nem eleg umhili. Hin-appil dama dilag ni bittuwen tep kulang
heyaw tu. Ey nambakbaklang hu kakinayyaggud ni ang-ang da. Anin ni
yadda bittuwen et wada hakkeyey nambakbaklang hu kakinayyaggud ni
ang-ang da.

42 Ya gaputun nakka penghelin nunya ey ma-lat amtaen yu e hin-appil
hu annel tayun nunya etan di annel tayullin ketegguan tayu. Tep kamettey
hu annel tayun nunya, nem yalli etan metegguan ni annel tayu ey eleg ali
mabalin ni mettey.
43 Ya annel tayu ey lawah ang-ang tu hedin netey, ey endi law kabaelan
tu. Nem hedin metegguan ali, ey kakkayyaggud hu ang-ang tu niya et-eteng
kabaelan tu.
44 Hedin mettey itsu, ey meikkulung hu annel tayud puyek. Nem hedin
metegguan itsu, hin-appil ali annel tayu e humman melpun Apu Dios.
Gapu tep wada annel tayun nunyad puyek ey wadalli dama annel tayud
kabunyan.

‡ **15:32 15:32** Isaiah 22:13 niya 56:12. Ang-ang yu dama Luke 12:19

45 Makulug huyya, tep huyya kan ni impatudek Apu Dios e kantuy “Hi
Adam hu nemangulun mategun tuu,” nem wada dama etan kandan Adam
ni nanggillig e hi Christo. Hi-gatu hu Ispirituh ni kamengidwat ni biyag.
46 Ey ya meikkadwan biyag tayu ey yad kabunyan, et humman hu,
ya nemangulu ey ya annel tayu eyad puyek, beken etan annel tayud
kabunyan.
47 Ya etan nemangulun tuu e hi Adam ey nalpu annel tu eyad puyek.
Nem hi Jesus e kameingngadnin neikadwan Adam, ey nalpud kabunyan et
mambalin ni tuu.
48 Hi-gatsun tuu e helag Adam e nalpu annel tud puyek ey henin annel
tu hu annel tayu. Nem yadda etan tuun dinwat da baluh ni biyag etan ni
tuun nalpud kabunyan e hi Jesus Christo ey henillin annel tu annel da.
49 Neiingngeh hu elaw ni neitu-wan tayun nunya etan ni neitu-wan nan
Adam e nalpu annel tud puyek, nem mei-ingngeh ali dama elaw ni neitu-
wan tayun Jesus Christo e nalpud kabunyan.
50 Kaegiegi, e-helen kun hi-gayu e huyyan annel tayun laman niya
kuheyaw ey eleg mabalin ni mekihha-ad di nan-ap-apuan Apu Dios. Tep
huyyan annel tayu ey kamettey, eleg mannananeng ni ingganah e beken
henin annel tayullid kabunyan.
51 Dengel yu eya ituttudduk ni hi-gayun nunya, tep huyya ey eleg la
peamtan Apu Dios ni nunman. Beken ni emin itsun kamengulllug ey
mettey, nem emin itsulli, netey winu mategu, ey mehullulan ali annel tayu.
52 Ya kehullulan alin annel tayu ey mangkinnemtang henin
kapengimkimin mata. Meippahding ali huyyan manggillig ni tenul etan ni
tangguyup di kabunyan. Ey meiddihhan ni metegguan ida kamengullug
ni nangketey ey mehullulan ali annel da. Anin hi-gatsullin mategu et
mehullulan ali dama annel tayu et eleg itsulli law mettey.
53 Tep huyyan annel tayun kamettey ey mehullulan alin mannananeng
ni annel e eleg mettey.
54 Yallin keippahdingan tu huyya hu amnuan etan ni impatudek Apu
Dios e kantuy “Neapput hu katey.” §
55 Et humman hu, hi-gatsun kamengullug ey eleg itsu law umtakut ni
mettey, tep makulug ni emin idalli hu kamengullug ni nangketey
ey metegguan idalli et eleg idalli law mettey.
56 Ya liwat hu gaputun tayu kaketteyi, ey ya eleg tayu pengu-unnudin
Tugun Moses hu tayu kapanliwwasi.
57 Nem pansalamat itsun Apu Dios, tep tegguen daitsulli tep ya nengulugan
tayun Apu Jesus Christo.
58 Et humman hu, hi-gayun kaegiegi, entan tu peapput hu nemnem
yu, nem ihammad yu hu yuka pengullug nan Apu Jesus. Ipapaptek yun
kenayun hu ngunu yun indinel nan Apu Jesus ni hi-gayu, tep emin hu tayu
kaippahding ni impangunu tu ey wada silbitu.

16

Ya kaemmungaddan kamengullug ni pemaddang dan edum da

1 Ya law ittudek ku ey ya meippanggep ni yuka emmungan ibbaddang
yuddan edum tayun kamengullug ni nangkewetwet di Jerusalem. Pinhed
kun ippahding yu hu henin intuttudduk ni kapehding idan edum tayun
kamengullug di kebebbebley di Galatia.

§ **15:54 15:54** Isaiah 25:8a

2 Ya kayyaggud ni pehding yu ey yan nemengngulun aggew ni hanling-
guwan ey wada hakkeyey um-appil ni limmu tu meipuun di tuka lelmua,
ma-lat hedin um-ali-ak ditan ey eleg law mahapul ni kayu mengemmung.
3 Tep ya pinhed ku ey hedin immali-ak, neidaddan ni neamung hu pinhed
yun ibbaddang et pailaw tayuddan pillien yun mengillaw di Jerusalem.
Ey mantuddekkak idan kamengullug diman ma-lat amtaen da e hi-gatsu
nengitu-dak ni hi-gadan mengillaw ni ibbaddang yu.
4 Nem hedin mahapul ni mekillawwak, anin ikkuyyug kudda.

Ya nannemneman Paul ni tudda penang-angan ni kamengullug di Corinth

5 Ninemnem kun um-alidtan, nem manda-guhak nid Macedonia et
mantuttudduak diman, et hannak la meda-puh ni an menang-ang ni hi-
gayu.
6 Nakka nemnemnema e mebabbayyaggak ni manha-ad ditan, anin na-
mun ingganah ni kegibbuhan ni ketel. Et wadan dammutullin wada
ibbaddang yun hi-gak ni lawwak di edum ni bebley.
7 Eggak pinhed ni nekemtang ni ebuh hu panha-adan kud tan tep pinhed
kun hedin um-ali-ak ey mebabbayyag hu pekihha-adan kun hi-gayu hedin
i-abulut Apu tayu.
8 Nem ay pinhed ku nin manha-ad di deyad Ephesus ingganah medet-
tengan hu Piyestah ni Pentecost,
9 tep dakel ida neminhed ni mengngel ni nakka ittenuttuddudya
meippanggep nan Apu tayu, anin ni dakel ida buhul ku.
10 Hedin umlaw ditan hi Timothy, peang-ang yu kayyaggud ni hi-gatu,
tep hi-gatu hakey ni kamantuttuddun ehel Apu tayu e henin hi-gak.
11 Ang-ang yu et endi an manlalamhi ni hi-gatu, nem baddangi yu ma-
lat melinggep ali pambangngadan tudya, tep nakka um-abtun peki-lian
tuddan edum ni agi tayun um-ali.
12 Inhel kun Apolos e pinhed kun peteg ni meikkuyyug idan edum tayun
umlaw ditan, nem eleg tu ni pinhed. Kantuy beken nin nunya, nem hedin
wadalli wayah tu, ey um-ali.

Ya nangillig ni tugun nan Paul

13 Helipat-iyu et eleg kayu maheul ni mengippahding ni lawah. Ihammad
yu hu yuka pengullug. Ey entan takut yun mengu-unnud ni tuttuddun
Jesus.
14 Emin hu pehding yu ey ipahding yu gapuh ni impeminhed yun edum
yu.
15 Kaegiegi, inamta yu hu meippanggep nan Stepanas et ya pamilyah
tu. Hi-gada hu nemangulun nengulug nan Jesus di bebley di Greece ey
binenaddangan dadda edum tayun kamengullug.
16 Nak anhan kaibbagan hi-gayun kaegiegi e u-unnud yudda tuun
henin nunman elaw da et yadda etan tuun kaumbenaddang di ngunun
meippanggep nan Apu tayu.
17 Nakka man-am-amleng ni illian di Stepanas, hi Fortunatus et hi
Akaikus, tep hi-gada kamengi-ehneng ni hi-gayun umbaddang ni hi-gak,
tep endi kayudya.
18 Impeamleng da-ak henin nengipeamlengan dan hi-gayu. Yadda henin
nunyan tuu hu lebbeng tun metbal.
19 Kan idan kamengullug di Asia ey dakeyu kanenemnema. Hanniman
damad Aquila nan Priscila et yadda edum ni kameki-emmung di baley
dan kamandaydayaw nan Apu Dios e kanday dakeyu kanenemnema tep
ya nengulugan tayun Apu tayu.

20 Ey emin ida kamengullug di deya ey kanday dakeyu kanenemnema.
Peang-ang yu hu yuka pan-impipinhedin yuka pandadammui, tep kayu
kamengullug.
21 Hi-gak hi Paul e nengipetudek nunya. Dakeyu kanenemnema daman
hi-gak.
22 Yadda etan eleg meminhed nan Apu tayu e hi Jesus ey mekastiguddalli
et kuma. Ey mambangngad et law hi Apu tayu et ipaptek daitsun emin.
23 Pinhed kun meweddan hi-gayun kenayun hu binabbal Apu tayu e hi
Jesus.
24 Et-eteng hu impeminhed kun hi-gayun emin tep ya nengulugan yun
Apu Jesus Christo.

Ya Neikadwan Tudek Paul idan Kamengullug di Corinth

1 Huyyan tudek ey nalpun hi-gak e hi Paul e pinutuk Apu Dios ni pan-
apostle nan Jesus Christo. Ya kadwak ni nengitudek nunya ey hi Timothy
e agi tayu.
Tudek mi huyyan hi-gayun kamengullug nan Apu Dios di Corinth et
yadda edum ni kamengullug di kebebbebley di Greece.
2 Pinhed kun meweddan hi-gayu hu binabbal niya linggep ni kamelpun
Apu Dios e Ametayu et hi Jesus Christo e Apu tayu.

Ya kapemaddangin Apu Dios ni hi-gatsud tayu kapanliggasi

3 Pansalamat itsun Apu Dios e Aman Apu tayu e hi Jesus Christo. Hi-
gatu pansalamatan tayu tep mahmek niya hi-gatu hu kakelpuin emin ni
baddang.
4 Baddangan daitsu ma-lat dammutun issipel tayun emin hu ligat tayu et
wada inna-nu tayun umbaddang damaddan edum tayun neligtan. Wada
kabaelan tayun umbaddang tep ya nemaddangan daitsun Apu Dios.
5 Manlelehhan itsun peteg henin Jesus Christo tep ya tayu kapengullug
ni hi-gatu, nem et-eteng ali dama pemaddang tun hi-gatsu.
6 Et mukun kami kamanhelheltap ma-lat baddangan dakeyu et mehe-
lakniban kayu. Dakemi kabaddangin Apu Dios ma-lat wada inna-nu min
memaddang ni hi-gayun mengissippel ni hipan yuka panhelheltapin henin
hinelheltap mi.
7 Et-eteng dinel min pannananeng yu hu yuka pengullug tep inamta mi
e anin ni kayu kamekililligat ni hi-gami, et baddangan dakeyun Apu Dios
ni henin nemaddangan tun hi-gami.
8 Kaegiegi, pinhed min peamtan hi-gayu hu nemahhig ni ligat ni
hinelheltap mid probinsia di Asia, et kan mi ngu nem mettey kami.
9 Kan mi nem yan nunman law hu gintud Apu Dios ni ketteyyan mi. Nem
inamta mi e neipahding ida humman ma-lat beken ni ya annel mi iddinel
mi, nem ebuh hi Apu Dios e tuka teggua netey.
10 Hi-gatu hu nengihwang ni hi-gamid anggetakkut ni ketteyyan mi,
ey anin yan nunya et dakemi kaippaptek, et mukun kami kamedinnel e
meihwang kami, anin ni hipa mekapkapya.
11 Em, nanna-ud ni meihwang kami, tep dakemi kabaddangid dasal yu.
Et humman hu, hedin dakel hu mandasal ni keihwangan mi, ey dakel dama
mampesalamat nan Apu Dios ni nangngelan tun dasal yu.

Ya eleg pangituluyan Paul ni lawwan tu-et di Corinth

12 Kami kaum-amleng ni menghel e kayyaggud hu wadad nemnem mid
mika pekiddagyumiddan tuu, nema-man hi-gayu tep inu-unnud mi hu
pinhed Apu Dios. Beken ni ya kalinaing ni tuu hu mi nengipahdingan
ni henin nunya, nem gapuh ni baddang Apu Dios.
13-14 Ya intudek min hi-gayu ey ebuh ida etan kabaelan yun bidbiden
niya kabaelan yun ewwatan. Nem anin hedin kantu et ekket hu inewatan
yun nunya, ey ewwatan yullin emin et anhan ni edum ni aggew. Et yallin
pambangngadan Apu Jesus ey igaggaya dakemin hi-gayu henin hi-gami e
igaggaya dakeyulli dama.

15 Et-eteng hu dinel kun ebbuluten yuwak, et mukun ninemnem ku et ni
mampidwa-ak ni um-alin menang-ang ni hi-gayu, ma-lat meihammad hu
yuka pengullug nan Jesus Christo.
16 Tep ya et hu pinhed ku ey manda-guhhak ditan ni lawwan kud
Macedonia et hannak ali mewan manda-guh ni pambangngadan ku, ma-lat
baddangan yuwak et ni lawwan kud Judea.
17 Nem anin ni eggak matuluy ni immali et entan tu panghel hu heni-ak
etan ni tuun kamandinwa hedin wada implanuh tu, winu heni-ak etan ni
tuun ma-nut kantuy "Em, ippahding ku huyya," nem wada kayad nemnem
tu e eleg tu pehding hedin beken ni panyaggudan tu.
18 Tep bekennak ni henin nunman, tep nakka iu-unnud nan Apu Dios e
eleg man-ittek.
19 Ey anin hi Jesus Christo e U-ungngan Apu Dios, e meippanggep ni hi-
gatu intuttuddu mid Silas ni hi Timothy ni hi-gayu, et tuka pehding ni emin
hu tuka e-hela, endi eleg tu ippahding ni tuka da-yuni.
20 Tep hi-gatu hu kamengippeamnun emin ni impakulug Apu Dios. Et
humman gaputun kan tayuy "Amen" di dasal tayu e ya keibbellinan tu ey
itsu kamedinnel nan Jesus e ebbuluten tu dasal tayu ma-lat madeyaw hi
Apu Dios.
21 Hi Apu Dios hu kamengihhammad ni tayu kapengullug nan Jesus
Christo, hi-gatu hu nemilin hi-gatsun pangngunnu tu.
22 Ey impaeli tu Ispirituh tun hi-gatsu ma-lat pengiimmatunan tun hi-
gatsu tuu tu ey humman keang-angan tun dewwaten tayun emin hu
panyaggudan ni inhel Apu Dios ni iddawat tun hi-gatsu.
23 Ya eggak alian ni menang-ang ni hi-gayu ey ma-lat wada inna-nu
yun mantuttuyyun yuka pehpehding, tep gullat ni immali-ak et imbunget
dakeyu tep ya elaw yu. Hi Apu Dios hu mengi-uh-uh e makulug huyya, tep
inamta tu nemnem ku.
24 Nem entan tu nemnem e mika pepillit pinhed min hi-gayu, tep inamta
mi e neihammad law hu yuka pengullug. Nem ya pinhed min ebuh
ni pehding ey baddangan dakeyu ma-lat man-am-amleng kayun mengu-
unnud nan Apu tayu e hi Jesus Christo.

2

1 Yan eman ni illian kudtan ey kayu kaumlelemyung tep ya nengibunge-
tan kun hi-gayu. Et mukun ninemnem kun heballi ew eggak um-ali mewan
hedin pakkadek ni ibbunget dakeyu, tep eggak pinhed ni dakeyu mewan
pelemyung.
2 Tep hedin pelemyung dakeyu, endi law mengippeamleng ni hi-gak.
3 Et mukun eggak umli et ya tudek ku impaelik, ey tep eggak pinhed
ni nak mebe-ing gapuh ni lawah ni elaw yu. Tep gullat et dedan et hi-
gayu hu mengippeamleng ni hi-gak. Tep inamtak et inamta yu e man-am-
amlengngak hedin kayu dama kaman-am-amleng.
4 Et mukun yan eman ni nantudkan kun hi-gayun nunman ey makaggeh
ni peteg hu nemnem ku niya nakka umkakaguh ni hi-gayu, gapuh ni
lawah ni elaw yu, et nakka manlelewwan nakka pampengittuddekin
nunman ni tudek ku. Beken ni ya dakeyu pengippelemyungan hu gapuh
tun nantudekan kun hi-gayu, tep pinhed kun peamta hu et-eteng ni
impeminhed kun hi-gayu.

Mahapul ni pesinsahan yu hu lawah ni impahding ni edum yun hi-gayu

5 Ya etan hakey ni edum yun lawah hu kinapkapya tu ey beken ni hi-gak
ni ebuh hu bineing tu, tep nema-man hi-gayun emin. Nem eggak pinhed
ni nemahhig kumamman hu nak e-helen gapuh nunman ni impahding tu.
6 Tep hiyya humman ni impengastigu yun hi-gatu.
7 Et liwwan yu law humman ni lawah ni impahding tu et a-alluken yu.
Tep hedin eleg yu pehding humman, ey lektat tu ey nanlu-lu.
8 Et mukun nakka ibbaga anhan ni hi-gayu e anin ni wada hanniman ni
nambahulan tu et peang-ang yu hu makulug ni impeminhed yun hi-gatu.
9 Ya gaputun nantudkan ku lan hi-gayu ey pinhed kun amtaen hedin inu-
unnud yu hu tugun kun kastiguen yu humman ni tuu ey ma-lat amtaen ku
hedin u-unnuden yun kenayun hu nakka ittugun.
10 Nem nakka medinnel ni neiptek hu pehding yu. Et hedin pesinsahan
yu hu bahul nunman ni tuu, ey pesinsahan ku dama gapuh nan Jesus
Christo, ma-lat panyaggudan yu
11 niya ma-lat eleg daitsu haulen nan Satanas, tep neka-amta tayu hu
elaw ni haul tu.

Ya kinakkaguhan Paul di Troas

12 Yan dintengan kud Troas ni an mengituttuddun meippanggep nan
Jesus Christo, ey inang-ang ku e indaddan Apu tayu etan ida tutu-un
mengebbulut ni ituttudduk.
13 Nem nedanagannak ni peteg, tep endi immalin Titus ni an mengiddet-
teng ni hi-gak hedin hipa ina-nu yu. Et mukun kangkuddan kamengullug
diman ey "Ngenamung kayulli tep umlawwak." Et hi-yanen kudda et
manglawwak di Macedonia ni an menang-ang ni hi-gatud man. *

Ya ngunun indinel Apu Dios ni hi-gatsu

14 Nem et-eteng nakka pansalamatin Apu Dios, tep tuka peang-ang ni
kenayun hu nengapputan tun Satanas di kapemaddangin Jesus Christo
ni hi-gatsu. Heni kami etan ni kayyaggud ni hamuy ni insensoh ni
kahemmuyaddan tutu-u, tep hi-gami mengippeennamtaddan katuutuun
meippanggep nan Jesus, anin di attu lawwan mi.
15-16 Em, hi-gatsun kamengullug ey itsu kamei-ellig etan di kayyaggud ni
hamuy ni kamengippeamleng nan Apu Dios, tep hi-gatsu kamengituttud-
duddan tuun meippanggep nan Jesus Christo. Humman ni mika ituttuddu
ey heni kayyaggud ni hamuy ni kaum-idwat ni ketegguan idan mengullug.
Nem yadda etan kamengehhing nunman ni mika ituttuddu ey heni hamuy
ni um-idwat ni ketteyyan da. † Huyyan ngunu ey neligat, et endi tuun han-
ipahding tu huyya, hedin iddinel tun ebuh di kabaelan tu.
17 Nem han-ipahding mi huyya, tep hi Apu Dios hu kamengidwat ni
kabaelan min mengippahding ni nunyan ngunu. Eleg kami man-ittek, nem
ya panyaggudan ni emin ni tuu hu mika pantuttuddui, tep binega dakemin
Apu Dios ni an mengituttuddun meippanggep nan Jesus Christo. Hi Apu
Dios ey tuka ang-anga mika pehpehding tep bega-en dakemin Christo.
Beken kami ngun henidda etan ni dakel ni tuun kamantuttuddu e ebuh
hu pihhuh ni ellan dan daka gagamgami, tep ya daka pannemnem ey
kameiggettang hu ehel Apu Dios.

---

* **2:13 2:13** [12-13] Acts 20:1 † **2:15-16 2:15-16** Ya keibbellinan nunya ey yadda neminhed ni mengullug, ey pinhed dan dedngelen hu kameituttuddun meippanggep nan Jesus Christo, et wadalli biyag dan mannananeng di kad-an Apu Dios. Nem yadda kahing ni mengullug ey eleg da pinhed ni dedngelen. Mukun meiddawi idallin Apu Dios ni kenayun.

3

Ya etan baluh ni nekitbalan Apu Dios ni panyaggudan tayu

1 Wada na-mu mewan hu menghel ni hi-gayun mika ippahhiyya huyyan
ngunu mi tep ya huyyan inhel ku. Ey kanyu na-mu mewan ey heniddan
edum e pakkaw ni wada peang-ang min tudek ni hi-gayu et han yu abuluta
ituttuddu mi, niya pakkaw ni um-ala kamin hi-gayun tudek et han dakemi
abulutad lawwan mi.
2 Nem hedin hi-gami, man eleg mi mahapul ida henin nunman ni tudek
tep hi-gayu hu heni tudek ni mengippeang-ang idan edum e kayyaggud
hu mika ituttuddu. Tep inamta mi e nan-amta hu kayyaggud ni elaw yud
katuutuu, tep yuka u-unnuda hu intuttuddu mi. Et humman ni elaw yu ey
heni tudek ni kamebidbid.
3 Humman ni kayyaggud ni elaw yu ey heni tudek ni impatudek Christo
ni hi-gami, tep intuttuddu min hi-gayu hu elaw tu et heni etan ni neitudek
law di nemnem yu hu elaw tu. Beken ni henin eman ni nebayag e ya Tugun
Apu Dios ey neitudek di dewwan batun ebuh, nem yan nunya ey neitudek
di nemnem yu hu elaw tu. Ya etan Ispirituh Apu Dios ni wadan ingganah
hu nengitudek, beken ni tinta niya beken di batu neitudekan tu, nem yad
nemnem yu.
4 Mukun mika e-heladda huyya ey kami kamedinnel e ebbuluten Apu
Dios hu ngunu mi tep ya baddang Jesus Christo.
5 Beken ni kan miy nalpun hi-gami hu kabaelan min mengippahding ni
nunyan ngunu, nem hi Apu Dios hu nalpuan ni kabaelan mi.
6 Hi-gatu hu nengidwat ni hi-gamin kabaelan ni mengippeamtan baluh
ni nekitbalan tun meippanggep ni kehellakniban tayu. Huyyan nekitbalan
tun impeamtan Ispirituh Apu Dios ey beken ni henin Tugun Moses. Tep
huyyan Tugun ni neitudek ey ketteyyan ni tuu, tep ya etan eleg mengu-
unnud nunyan Tugun Moses ey meiddawwin Apu Dios ni ingganah. Nem
humman ni impeamtan Ispirituh Apu Dios ey kakelpuin biyag ni endi
pappeg tud kad-an Apu Dios.
7 Ya eman ni nenawatan Moses nunman ni Tugun Apu Dios ni neitudek
ey nemahhig e kaumhili dayaw Apu Dios di angah nan Moses. Et anin
eman ni kamangkeummah hu kaumhilin dayaw Apu Dios di angah tu et
eleg mabalin ni itettekel idan helag Israel ni hi-gatu. Hedin hanniman hu
dayaw tun neipeang-ang eman ni neidwatan nunman ni Tugun e ketteyyan
hu pambalinan tu,
8 et nema-ma tep hu dayaw Apu Dios ni meippeang-ang etan di baluh ni
nekitbalan tun impeamtan Ispirituh tu.
9 Tep ma-nut kamedeyyaw dama humman ni Tugun e kaumhulun ni
kekastiguan idan eleg mengu-unnud, nem nema-ma hu dayaw ni peang-
ang etan ni baluh ni nekitbalan Apu Dios ni pengibbillangan daitsun hi-
gatun kayyaggud.
10 Et humman ni Tugun ni kameiddeyyaw ni nunman ey endi law dayaw
tu hedin i-ingngeh tayud etan di et-eteng ni kakeiddeyyawin baluh ni
nekitbalan Apu Dios.
11 Tep hedin et-eteng dayaw etan ni Tugun ni eleg ali mannananeng, ey
nema-man et-eteng hu dayaw etan ni baluh ni nekitbalan Apu Dios, tep
mannananeng alin ingganah.
12 Et gapu tep kami kamedinnel ni nunyan baluh ni nekitbalan Apu Dios
ey netuled kamin mengituttuddun meippanggep nunya.

13 Beken ni heni kami lan Moses e hinenian tu angah tu ma-lat
eleg ang-angen idan helag Israel etan kaumhilin dayaw Apu Dios ni
kamangkeummah di angah tu.
14 Nem ya kakulugan tu ey ya nemnem idan Jews ni nebayag ey heni
nehephepan e eleg da han-awat ingganah nunya humman ni impatudek
Apu Dios hedin binidbid da. Ebuh ida hu kamengullug nan Jesus Christo
hu dammutun mengewwat ni meippanggep ni nunman.
15 Ingganah nunya ey anin ni bennidbiden idan Jews hu Tugun Moses et
nanengtun eleg da han-awat, tep heni wada neihenid nemnem da.
16 Nem hedin mantuttuyyu hu tuu et kullugen tu hi Apu tayu, ey me-
kal etan heni neihenid nemnem tun kaumpapakkuk ni pengewwatan tun
meippanggep nunman ni impatudek Apu Dios. *
17 Humman ni kangkun Apu tayu ey ya etan Ispirituh Apu Dios. Et
hedin hi-gatu hu meweddan hi-gatsu, ey meliblih itsu law di hipan elaw ni
nangnged ni hi-gatsu.
18 Et humman hu, hi-gatsun emin ni kamengullug ey endi law etan heni
neihenid nemnem tayu, et hi-gatsu hu keang-angan ni dayaw Apu tayu e
hi Jesus Christo. Ey itultuluy tun hullulan hu elaw tayu et lektattuy mei-
ingngeh itsun hi-gatu. † Humman daman Apu tayun menullul ni elaw tayu
ey humman hu Ispirituh Apu Dios.

4

Ya kabaelan tayun kamengullug ni mengan-anus ni hipan ligat tayu, tep ya baddang Jesus ni hi-gatsu

1 Himmek dakemin Apu Dios et mukun binega dakemin mengituttuddu
eyan baluh ni impeamta tu. Et humman hu, eleg kami umhigan
mengippahding nunyan ngunu, anin ni hipa panligligatan mi.
2 Dingkug midda hipan anggeba-ing ni elaw. Eleg mi he-uladda tutu-un
pengewwisan min hi-gadan mengullug nan Jesus. Ey eleg mi e-dumin itek
hu mika ituttuddun ehel Apu Dios. Nem mika pehding emin kabaelan min
mengituttuddu meippanggep ni nunyan makulug, ma-lat hedin dedngelen
idan tuu, man amtaen dan makulug hu mika ituttuddu.
3 Nem wadadda etan edum e heni nehephepan hu nemnem da et eleg
da han-awat hu mika ituttuddun meippanggep ni impahding Jesus ni
panyaggudan ni tuu, et hi-gadalli hu eleg mehellaknibi.
4 Hi Satanas e apun emin ni lawah hu nemahbah ni nemnem idan eleg
mengullug et mukun eleg da han-awat hu kameituttuddun meippanggep
ni dayaw Christo e kakei-ang-angin Apu Dios.
5 Ya mika ituttuddu ey ya meippanggep nan Jesus Christo e hi-gatu Apu
tayu, e beken ni ya annel mi. Tep hedin hi-gami ey bega-en dakemin hi-
gayu ma-lat mansilbi kamin Jesus.
6 Yan eman ni naltuan ni puyek ey engeenget et kan Apu Dios ey “Kaweda
kan kawwalwal” ey newalwalan. Hi-gatu metlaing hu heni nanwalwal
ni nemnem tayu ma-lat amtaen tayu hu dayaw Apu Dios ni wadan Jesus
Christo.
7 Kami kamei-ellig di pulan banga e kappepehhik, tep endi kabaelan mi,
nem indinel tun hi-gami huyyan ngunu, tep pinhed tun peamta e hi-gatu
kakelpuin kabaelan min mengippahding ni nunyan ngunu, beken ni hi-
gami.

---

* **3:16 3:16** Exodus 34:34-35 † **3:18 3:18** Romans 8:29

8 Dakel ligat min mika pengituttudduin meippanggep nan Jesus, nem eleg
mi issiked, anin ni hin-addum ni kami kametemman pehding mi, tep kami
kamedinnel e baddangan dakemin Apu Dios.
9 Dakemi kapanhelheltap idan edum ni tuu, nem eleg dakemi e-wayan
Apu Dios. Ey e-eggel ni heni dakemi petteyen, nem gapuh ni et-eteng ni
baddang Apu Dios, ey nanengtun mategu kami kaya.
10 Emin di ligat mi ey heni mika henniktami hu hinelheltap Jesus et han
matey, nem huyya kamekapkapya ma-lat keang-angan tun mategu hi Jesus
di annel mi, tep ya baddang tun hi-gami.
11 Yan eyan ketaggu mi ey heni mika hanghanggaan kenayun hu
ketteyyan mi tep ya mika pengippenahdingin impangunun Jesus. Nem eleg
mi issiked, tep humman keang-angan tun wada hi Jesus ni kamemaddang
ni hi-gami.
12 Anin hanniman e mika hanghanggaan kenayun hu ketteyyan min
mika pantuttudui, ey anin nemet ya pambalinan tu ey wada hu biyag yun
endi pappeg tu.
13 Wada etan neitudek ni ehel Apu Dios e kantuy "Nenguluggak, et
humman nak in-inhel di edum." Henin nunman dama mika pehpehding
e mika an ene-ehhelad edum hu kinulug mi.
14 Tep inamta mi e gapuh ni nengulugan min Jesus ey tegguen dakemillin
Apu Dios henin nenaguan tun Jesus Christo. Hanniman ali dama pehding
tun hi-gayu ma-lat emin itsullin kamengullug ey ikkuyug daitsun Jesus di
kad-an Apu Dios et makiha-ad itsun hi-gatun ingganah.
15 Pinhed min amtaen yu e emin huyyan kamekapkapya ey panyaggudan
yu gapuh ni binabbal Apu Dios ma-lat medakkel ida tuun mengullug nan
Jesus et ma-duman ida dama hu mansalamat ni hi-gatu et kaideyawan tu.

Ya gamgaman tayu ey ya baluh ni annel tayulli

16 Et humman hu, eleg kami umhigan mengu-unnud ni hi-gatu, anin
ni kewa-wa-wa ey umkapuy ni umkapuy hu annel mi tep ya ligat. Nem
kamangkeihammad hu mika pengullug.
17 Huyyan beken ni nehalman ni mika panligligasi ey nekemtang ni ebuh
ey mambalin ni et-eteng ni keiddeyyawan min ingganah di kad-an Apu
Dios.
18 Et humman hu, beken ni ya kameang-ang eyad puyek ni kamepappeg
hu mika gamgami, nem ya etan eleg meang-ang hu mika gagamgami e
kamannananeng ni ingganah.

5

1 Makulug huyya, tep inamta tayu e mebahbah ali eya annel tayun heni
baley tayu eyad puyek, nem hullulan alin Apu Dios ni eleg mebahbah ni
annel ey mannananeng ni ingganah di kabunyan.
2 Itsu kamanligligat eyad puyek, et mukun itsu kaum-aabtun mehullulan
hu annel tayu etan ni annel ni eleg mebahbah di kabunyan.
3 Tep hedin mettey itsu, beken ni ya linnawa tayullin ebuh hu wadad
kabunyan, tep anin ya baluh ni annel tayu et wada dama.
4 Ya annel tayu eyad puyek ey tuka panlelehhani ey wada pappeg tu
tep kamettey, et humman hu, itsu kaum-abtun mehullulan. Beken ni tayu
kaabtui ketteyyan tayu, nem ya pinhed tayu ey mehullulan huyyan annel
tayud puyek ni annel di kabunyan, et ya biyag tayudyan wada pappeg tu
ey mehullulan ni biyag ni mannananeng ni ingganah.

5 Indaddan daitsun Apu Dios ni menewwat ni nunman ni baluh ni
annel, et ya keang-angan tun makulug ni meippahding ali huyya ey ya
nengidwatan tun Ispirituh tun hi-gatsu.
6 Et, itsu kamedinnel e pehding Apu Dios humman. Ey inamta tayu e
eleg itsu mekihha-ad ni hi-gatud kabunyan hedin nanengtun mategu itsu
e wada eya annel tayun mebahbah ali.
7 Ya tayu kapandinnelin mekihha-ad itsun hi-gatu ey neipuun di tayu
kapengullug nan Jesus. Eleg mahapul ni ang-angen et han kuluga.
8 Em, itsu kamedinnel nan Apu Dios niya tayu kapehebballin mekihha-
ad nan Jesus e Apu tayud kabunyan ma-lat hi-yanen tayu eya annel tayud
puyek.
9 Et humman hu, ya nenemnemen tayun ippahding ey ya pengippeam-
lengan tayun Apu Dios, anin ni wada itsudya puyek winu wada itsud
kabunyan.
10 Tep yallin edum ni aggew ey um-ehneng itsullin emin di hinanggan
Jesus Christo et huwetan daitsu ma-lat hanhakkey ni hi-gatsu ey dewwaten
tu hu lebbeng ni hipan iddawat Jesus ni hi-gatsu insigun di impahpahding
tayu. Ya tuun lawah impenahding tun ketaggu tu ey lawah gun-uden tu,
et ya tuun kayyaggud impenahding tu ey kayyaggud dama gun-uden tu.

Baluh law hu elaw tayu tep ya nengulugan tayun Jesus Christo

11 Inamta mi e anggetakkut hu panhuwetan daitsun Apu tayu, et
humman hu, mika pehding kabaelan min mengewwis idan katuutuun
mengullug ni hi-gatu ma-lat eleg ida mekastigu. Inamtan Apu Dios e
endi edum ni wadad nemnem min mika pengippahdingin ngunu mi, ebuh
hu pengippeamlengan min hi-gatu, et nakka medinnel e anin hi-gayu et
inamta yu e humman hu wadad nemnem mi.
12 Entan tu nemnem e kami kapetebbatebbal ni hi-gayun mika penghelin
nunya, nem pinhed kun peka-amtaen yu elaw mi ma-lat madinel kayun hi-
gami niya amtaen yu hu penummang yudda etan ni tuun kamengippah-
hiyyan daka pehpehding, e beken hu kakinayyaggud ni ingkatuun hakey
ni tuu.
13 Hedin wadadda kamenghel ni kanday heni kami kaman-angngaw
ni mika pengituttudduin meippanggep nan Apu Dios, man anin, haggud
keiddeyyawan tu. Nem kami kamedinnel ni amta yu e eleg kami man-
angngaw, tep ya panyaggudan yu mika pehpehding.
14 Ya gaputun pinhed min peteg ni ituttuddu meippanggep nan Jesus
Christo, ey tep et-eteng hu impeminhed tun hi-gatsun tuu. Et yan nunyan
inamta tayu law e ingkatey Jesus hu panyaggudan ni emin ni tuu, ey inamta
tayu dama e neibilang itsun emin di neteyyan tu.
15 Netey tep ya panyaggudan ni emin ni tuu, et humman hu, emin itsun
mategu ey beken et ni ya annel tayu hu nenemnemen tayun peamleng,
nem ya etan hu nengiketey ni hi-gatsu et metagwan.
16 Et gapu tep hi-gatsun kamengullug ey neiegi itsun Jesus Christo, ey eleg
tayu law ibbilang hu ingkatuun tuu henin kapehding idan eleg mengullug.
Anin hi Jesus Christo et henin nunman hu nengibilang tayu dama lan
nunman ni hi-gatu. Nem yan nunya ey beken ni henin nunman law hu tayu
kapengibbillang ni hi-gatu, tep inamta tayu law e hi-gatu hu U-ungngan
Apu Dios.
17 Ya tuun nengulug nan Jesus Christo ey nambalin ni baluh ni tuu, tep
nehullulan law ni kayyaggud hu lawah ni neitu-wan tun nunman.

18 Impahding Apu Dios huyyan eman ni nengitu-dakan tun U-ungnga
tu e hi Jesus Christo et matey ma-lat mepesinsahan hu liwat tayu.
Mukun impahding tu humman ey ma-lat wada inna-nu tun mepappeg hu
nekibuhulan tayun hi-gatu. Ey hi-gatsun kamengullug hu nengidinelan
Apu Dios ni mengituttuddun meippanggep ni hi-gatuddan tutu-u ma-lat
mekidagyum ida daman hi-gatu.
19 Ya pinhed kun e-helen ey ingkal Apu Dios hu kapekibbuhhulin tuun
hi-gatun nengitu-dakan tun Jesus Christo ni an netey di krus tep ya liwat
tayu. Et huyya hu kayyaggud ni peteg ni indinel tun hi-gamin mi ituttuddu.
20 Et humman hu, intu-dak dakemin Apu Dios ni hi-gayun an mengi-
tuttuddun meippanggep nan Jesus Christo. Tep ya anhan pinhed mi ey
ebbuluten yu hu impahding Christo ma-lat ma-kal hu nekibuhulan yun
Apu Dios et maihammad hu yuka pekidagyumin hi-gatu.
21 Hi Jesus ey endi liwat tu, nem gapuh ni panyaggudan tayu, ey intu-
dak Apu Dios ni an mengikkettey ni liwat tayu ma-lat hedin mei-eggi itsun
hi-gatu, man meilla-kam itsud kakinayyaggud Apu Dios.

6

1 Hi Apu Dios hu kaumbaddang ni hi-gamin kenayun eyad ngunu mi, et
mukun kan min hi-gayu ey entan tu pakewah hu binabbal nan Apu Dios
ni hi-gayu.
2 Tep kan Apu Dios etan di impatudek tu ey
"Yan eman ni nambagaan yun baddang ni hi-gak ey hinengud ku et
baddangan dakeyu et helakniban dakeyu eman ni aggew ni gintud
ku." *
Et humman hu, dengel yu tep e-helen kun hi-gayu e yan nunya hu
penengngudan Apu Dios ni tuun kamambeggan baddang ni hi-gatu. Yan
nunya hu gintud Apu Dios ni penellakniban tun tuu.
3 Hi-gamin kamantuttuddu ey mika hellipat-i ma-lat endi mi pehding
ni umhulun ni eleg pengullugiddan tutu-u nan hi Jesus niya ma-lat endi
umhulun ni kepihhulan ni ngunu min indinel Apu Dios ni hi-gami.
4 Mika peang-ang e makulug ni bega-en dakemin Apu Dios di mika
pengissippelin emin ni mika helheltapa. Dakel lawah ni kamekapkapyan
hi-gami, e
5 inenablig dakemi, ingkalekalebut dakemi, inenambun dakemi, kami
kameu-upa niya kami kametuttukal tep nemahhig ngunu mi.
6 Mika peang-ang e bega-en dakemin Apu Dios di kakinayyaggud mi,
yad mika pengennusin ligat, yad nan-awatan min makulug ni elaw tu,
niyad binabbal mi. Ey ka-immatun e wada Ispirituh Apu Dios ni hi-gamid
nehammad ni impeminhed min edum mi.
7 Ya makulug hu mika ituttuddu niya mika ippahding ni emin hu ngunu
mi tep ya kabaelan Apu Dios ni wadan hi-gami. Ey gapu tep imbilang
dakemin Apu Dios ni kayyaggud, ey kabaelan mi law ni mengapput idan
buhul mi e hi Satanas niyadda etan dimonyoh tu.
8 Hin-addum ni kami kameiddeyyaw, nem hin-addum ni kami kamebe-
ingi. Hin-addum ni dakemi katettebala, nem hin-addum ni inhapitan
dakemin lawah. Kanday maitek kami, anin ni makulug hu mika e-hela.
9 Wadadda edum e kanday endi bilang mi, nem yadda edum ey daka
tettebala hu ngunu mi et mukun nandingngel kami. Ey mika hanghangaan
kenayun hu ketteyyan mi, nem kayyaggud kaya anhan et mategu kami.

* **6:2 6:2** Isaiah 49:8

Neipahding ida huyya ma-lat panugun Apu Dios ni hi-gami, nem eleg tu iebulut ni kami mettey.
10 Anin ni hin-addum ni makaggeh nemnem mi, nem nanengtun kami kaman-am-amleng. Kanday newetwet kami, nem heni mi impakedangyan ida tutu-un intuttudduan mi, tep nengulug ida et mawedan hi-gada hu biyag ni endi pappeg tu. Ey anin ni en-endi-an kamin peteg, nem wadan emin ni hi-gami hu panyaggudan ni kamelpun Apu Dios.
11 Hi-gayuddan kaegiegid Corinth, inhel min emin hu pinhed min e-helen ni hi-gayu, tep et-eteng hu impeminhed min hi-gayu.
12 Entan tu kan ey kulang hu impeminhed min hi-gayu, tep hi-gayu anhan law hu kulang impeminhed tun hi-gami.
13 Huyya hu nakka e-helan hi-gayu tep dakeyu kaibbilang ni u-ungngak, et humman hu, pinhed kun ibbilang yuwak daman a-ammed yu ma-lat ya impeminhed yun hi-gak ey henin kainetteng ni impeminhed kun hi-gayu.

Ya eleg tayu pengi-ingngehin elaw tayud elaw idan eleg mengullug

14 Entan pakidagyum yuddan eleg mengullug nan Jesus, tep eleg mabalin ni man-unnud hu kayyaggud niya lawah ey ya kawwalwal niya engeenget.
15 Heni damad Jesus Christo nan Satanas e eleg mabalin ni ida man-unnud.
16 Entan tu kulug niya entan tu dayaw hu beken ni makulug ni dios, ebuh hi Apu Dios ni dayaw yu. Tep hi-gatsun kamengullug hu kapanha-adin Apu Dios e wadan ingganah. Huyya kantud impatudek tu:
"Yadda kamengullug ni hi-gak ey hi-gada hu panha-adan ku et wada-ak ni hi-gadan ingganah. Hi-gak hu Dios da et hi-gada hu tuuk." †
17 Huyya gaputun nanghelan Apu tayun kantuy:
"Mahapul ni eleg kayu mekiddagyum idan eleg mengullug. Entan tu ipahding hu lawah et abuluten dakeyun hi-gak, ‡
18 et hi-gak pan-emma yu ey hi-gayu pan-u-ungngak. Huyya inhel Apu tayu e Kabaelan tun emin."

7

1 Kaegiegi, huyyan emin hu impakulug Apu Dios ni pehding tun hi-gatsu. Et humman hu, dekug tayun emin hu hipan lawah ni tayu kapehpehding niya lawah ni nemnem. Ikahhakey tayun mengippahding ni pinhed tu ey dayaw tayu ma-lat mambalin itsun kayyaggud.

Ya kapan-am-amlengin Paul

2 Kayyaggud et hedin nehammad hu peminhed yun hi-gami. Endi met lawah ni mi impahding ni hi-gayu. Endin hi-gayu hu mi impambalin ni lawah niya endi mi hineul ni hi-gayu.
3 Beken ni ya dakeyu pengibbungngetan hu nakka pampenghelin hi-gayun nunya, tep inhel ku dedan ni hi-gayun nunman e et-eteng hu impeminhed min hi-gayu. Et anin ni hipa mekapkapyan hi-gami ey mannananeng humman ni impeminhed min hi-gayu.
4 Et-eteng dinel ku e nehammad hu yuka pengullug, et mukun dakeyu kaigaggayaddad edum ni tutu-u. Et humman hu, anin ni dakel hu mika panhelheltapi et nanengtun et-eteng hu amleng mi tep hi-gayu.
5 Yan dintengan mid Macedonia ey endi linggep min peteg, tep anin ni attu lawwan mi et wada hu ligat mi tep anggebe-hel dakemin dakel ni

† **6:16 6:16** Ang-ang yu Leviticus 26:12, Jeremiah 32:38 et ya Ezekiel 37:27 ‡ **6:17 6:17** Ang-ang yu Isaiah 52:11.

tuu. Hakey pay ey nemahhig hu kaguh min pengiwwallengan yun yuka
pengullug.
6 Nem hi Apu Dios e kamengippeamleng idan kaumlelemyung ey
impeamleng dakemin dintengan Titus ni nalpuan tullidtan.
7 Beken ni ya dintengan tun ebuh hu inamlengan mi, nem gapuh pay
ni indaddatteng tun nengipeamlengan yun hi-gatu. Inhel tun hi-gami
hu abtu yun menang-ang ni hi-gak niya nantuttuyyuan yun lawah ni
impahpahding yu, et ay et-eteng law hu neminhed yun mengu-unnud etan
ni intudek kun hi-gayu.
8 Nantuttuyyu-ak lan nantudekan kun hi-gayu, tep impelemyung dakeyu
kumedek ni nekemtang tep ya humman ni tudek ku.
9 Nem ay nak law kaman-am-amleng ni nak nantudkan, nem beken ni
gapu tep impelemyung dakeyu, nem gapuh ni nantuttuyyuan yun liwat yu
et kayyaggud law hu elaw yu, e humman hu pinhed Apu Dios. Et humman
hu, wada silbi tun nantudekan ku, tep nambalin ni panyaggudan yu.
10 Ya tuun tuka ebbuluta nanliwatan tun Apu Dios, et mantuttuyyu ey
hi-gatu mehellakniban. Ey ya etan tuun kaumlelemyung tep ya lawah ni
nambalinan ni liwat tu, nem eleg mantuttuyyun Apu Dios ni nanliwatan
tu ey meiddawwin Apu Dios ni ingganah.
11 Nem beken kayun henin nunman tep gapuh ni tudek ku ey nan-
tuttuyyu kayun nanliwatan yun Apu Dios. Et pasiked yu etan lawah ni
kamekapkapyad tan ni anggeba-ing, tep kayu kaumtakukt ni pengastiguan
Apu Dios ni hi-gayu. Huyya nengipeang-angan yun eleg yu pinhed hu
lawah ni kapehding ni edum yu, nem impahding yu kabaelan yu et
kayyaggud kayu law. Et deh e pinhed yun um-ali-ak et kayyaggud mewan
hu pandadagyuman tayu.
12 Beken ni panyaggudan ni ebuh etan ni tuun nambahul, winu etan
tuun nambahulan tu hu gaputun nantudkan ku, nem nantudekkak ma-lat
peamtak ni hi-gayu e et-eteng hu impeminhed yun hi-gamid hinanggan
Apu Dios.
13 Ey gapuh nunyan kayyaggud ni nambalinan ni tudek ku ey kami
kaman-am-amleng.
Beken ni ebuh humman, nem nema-man kami kaman-am-amleng ni
kapan-am-amlengin Titus ni nengipelinggepan yun hi-gatun inlian tud tan.
14 Tep ine-ehhel ku dedan nan Titus hu kakinayyaggud yu et han umlid
tan. Kayyaggud et impeang-ang yun hi-gatu e makulug ni emin hu in-inhel
kun meippanggep ni hi-gayu, tep gullat et mebe-ingan nak hedin. Ey emin
dedan hu inhel min hi-gayu ey makulug. Et yan nunya ey neipeang-ang e
makulug hu in-inhel min Titus ni meippanggep ni hi-gayu.
15 Et-eteng law hu impeminhed tun hi-gayu, nema-ma hedin ninemnem
tu hu nengu-unnudan yun hi-gatu niya nengipeang-angan yun hi-gatun
kaguh yun mengippeamleng ni hi-gatu.
16 Et-eteng hu amleng kun hi-gayu tep nak law kamekaddinnel ni hi-gayu.

8

Ya baddang ni iddawat idan kamengullug

1 Kaegiegi, pinhed min peamtan hi-gayu hu elaw ni nemaddangan Apu
Dios idan kamengullug di Macedonia.
2 Anin ni nemahhig hu daka panligligasi et nanengtun et-eteng hu
amleng da. Ey anin ni newetwet idan peteg, ey madewat ida et wada
imbaddang daddan kamanheppul ni baddang.

3 Ey inamtak e beken ni ebuh hu hangkipuh dan daka nemnemneman
iddawat, nem induman da. Endi nemilit ni hi-gada, nem pinhed da ngu
dedan ni um-idwat.
4 Tep hi-gada nanghel ni hi-gamin pinhed da daman umbaddang idan
newetwet ni kamengullug di Jerusalem.
5 Et-eteng hu amleng min hi-gada, tep inu-unnud da hu pinhed Apu
Dios ni pehding da et baddangan dakemi e humman dedan hu mika
namnamahan pehding da. Ey kayyaggud pay hu impahding da, tep
imbilang dan importanteh hu pengippeamlengan dan Apu Dios di emin
ni daka pehding.
6 Kayyaggud huyyan impeang-ang idan tuud Macedonia, et mika
nemnemneman kayyaggud et kuma dama hedin ituluy yu etan yuka
pan-aammungin ibbaddang yuddan nangkewetwet. Et mukun mika
dennegdega hi Titus e nengilepun ammung yu eman ni nekiha-adan tun
hi-gayu, e kan miy mambangngad di tan ma-lat baddangan dakeyun
mengemmung ni i-ammung yu ma-lat megibbuh ni-ngangu.
7 Inamtak e kayyaggud hu elaw yu, tep nehammad hu yuka pengullug
nan Jesus, ey kabaelan yun mantuttuddun meippanggep ni hi-gatu, yuka
peka-ewwasi hu meippanggep nan Apu Dios, et-eteng hu neminhed yun
mengippahding ni ngunu tu, niya et-eteng hu impeminhed yun hi-gami.
Kayyaggud emin huyyan yuka pehpehding, nem kayyaggud et hedin et-
eteng hu neminhed yun umbaddang idan nangkewetwet.

8 Eleg dakeyu pillitan um-idwat ni ibbaddang yu, nem intudek ku huyyan
hi-gayu ma-lat amtaen yu hu impeminhed idan edum ni umbaddang idan
nangkewetwet, et u-unnuden yu humman ni kayyaggud ni elaw da et
keang-angan tun makulug dama hu impeminhed yu.
9 Tep inamta yu hu impahding Apu tayun hi Jesus Christo ni nengipeang-
angan tun binabbal tun hi-gatsu, tep anin ni wadan emin hu kayyaggud ni
hi-gatud kabunyan et nambalin ni newetwet eman ni inlian tu eyad puyek
et iketey tu liwat tayu ma-lat maila-kam itsud emin ni kayyaggud ni wadan
hi-gatu.

10 Nakka nenemnema e kedukdul hu gibbuhen yu huttan ni ammung
yun inlapu yun matsaggew. Hi-gayu nemangulun neminhed ni um-idwat
niya hi-gayu hu nemangulun immidwat.
11 Et humman hu, ituluy yu et gibbuhen yu humman ni inlapu yun
ammung yu ma-lat keang-angan tu e et-eteng hu impeminhed yun
mengibbuh ni nunman henin neminhed yun laputu. Ey emin kayu ey
idwat yu hanggela yun iddawat.
12 Tep ya pinhed Apu Dios ey ya impeminhed tayun um-idwat. Tep hedin
pinhed tayun um-idwat, man ebbuluten tu hu kumpulmih ni hanggela
tayun iddawat, ekket winu eteng.
13-14 Beken ni kangkuy ihhanekul yun iddawat hu wadan hi-gayu et
ibaddang yun edum yu, et hi-gayu kumedek law hu meliggatan. Nem
ya pinhed ku ey hedin hi-gayun wadwada-an ni nunya ey kayyaggud
hu baddangi yudda etan en-endi-an ma-lat hedin edum ni aggew et hi-
gayu dama hu mahapul tu hu baddang ey hi-gada hu wadwada-an, man
baddangan dakeyu daman hi-gada et man-iingeh itsun endi meliggatan.
15 Henin impatudek Apu Dios ni meippanggep ida eman ni aammed
tayun nengamuamung ni manna eman ni wadaddad desert e kantuy “Ya
etan tuun dakel inemung tu ey endi tu hinewal. Ey ya etan tuun ekket

inemung tu ey eleg mekulngan.” *
16 Et-eteng mika pansalamatin Apu Dios, tep binaddangan tu hi Titus et
ihik ni umbaddang ni hi-gayu, heni daman hi-gami e et-eteng neminhed
min umbaddang ni hi-gayu.
17 Gapu tep pinhed tun peteg ni um-alidtan, ey kaman-am-amleng
ni nengabulut ni inhel min um-alidtan ni bumaddang ni hi-gayu, tep
nandadaddan ngu dedan ni um-alidtan.
18 Pekillaw mi lan hi-gatu eya hakey ni agi tayun kapekatbaladdan emin
ni kamengullug di kebebbebley, tep ya tuka pengituttudduin meippanggep
ni impahding Jesus ni panyaggadan ni tuu.
19 Hi-gatu mewan hu piniliddan kamengullug ni mekillaw ni hi-gamin
umbaddang ni mengiwwatwat etan ni meidwat idan nangkewetwet
ni kamengullug. Huyyan ngunu mi ey keiddeyyawan Apu Dios niya
huyya keang-angan ni neminhed min memaddang idan edum tayun
kamengullug.
20 Paka-ippaptek mi pengikka-pengan mi eyan dakel ni pihhuh ni
neamung ma-lat endilli ketumtumbukan mi.
21 Ya pinhed min pehding ey beken ni ebuh ni ya ketbalan mid hinanggan
Apu Dios, nem anin daman yad hinanggan tuu.
22 Pekillaw min Titus eyadda edum ni agi tayu. Impeka-amta mi e
mahlun mengippahding ni kapengunnun Apu Dios niya pinhed tun peteg
ni umbaddang ni hi-gayu, nema-ma tep et-eteng law hu dinel tun hi-gayu.
23 Hi Titus hu kadkadwak ni nangngununungunun pemaddangan min hi-
gayu. Ey yadda eya dewwan agi tayun mekillaw ni hi-gatu hu intu-dak
idan kamengullug. Yadda tutu-un henin hi-gada hu kakeidaydayawin Jesus
Christo.
24 Et humman hu, peang-ang yun Titus et yadda eya pan-e-dum tu hu
impeminhed yun hi-gada ma-lat pengipeang-angan idan kamengullug di
kebebbebley e makulug hu impeminhed yu niya amtaen da e makulug hu
mika igaggayan meippanggep ni hi-gayu.

9

Ya pemaddangan tayuddan edum tayun kamengullug

1 Eleg mahapul ni nak mewan mantuddek ni meippanggep ni pihhuh ni
emmungen yun ibbaddang yuddan kamengullug nan Jesus di Jerusalem di
Judea.
2 Tep inamtak e hedin hi-gayu, man pinhed yun umbaddang. Et mukun,
inggagaya dakeyuddad edum tayun kamengullug di Macedonia e kan kuy
hi-gayuddan agi midtan Greece ey et-eteng neminhed yun umbaddang
neipalpun matsaggew. Et humman hu, dakel ida dama law ni hi-gada hu
neminhed ni umbaddang.
3 Nem ittu-dak kudda huyyan agi tayu ma-lat baddangan dakeyun
mengemmung ni iddawat yun pihhuh ma-lat meidaddan hu ibbaddang yu,
tep eggak pinhed ni yad ehel ni ebuh hu nak pengigagayaan ni hi-gayu.
4 Tep inna-nu hedin wadaddalli meki-lin hi-gak ditan ni melpud Mace-
donia ey eleg yu ni pay idaddan hu ibbaddang yu? Tam kebe-ingan mi
kumedek, nema-man hi-gayu, tep inggagaya dakeyu tep ya neminhed yun
umbaddang.

* **8:15 8:15** Ya pinhed tun e-helen huyya ey ya etan tuun dakel inemung tu ey tuka iddawsi hu tuun ekket inemung tu.

5 Et mukun ninemnem kun mahapul ni memengnguludda huyyan agi
tayun um-alidtan ma-lat baddangan dakeyun mengiddaddan ni kanyun
ibbaddang yu et kaddiweh alin ellian ku. Humman keang-angan tu e hi-
gayu ngu dedan hu kan nemnem ni um-idwat, e beken ni dakeyu pinilit.
6 Nemnem yu eya kantuy "Ya tuun ekket ittanem tu ey ekket hu ennien
tu. Nem ya tuun dakel ittanem tu ey dakel hu ennien tu."
7 Wada hakkeyey ngenamung tun mengidwat ni ninemnem tun iddawat
e beken ni pilit hu tu pengidwatan winu tu kawwanan hu iddawat tu. Tep
pinpinhed Apu Dios ida etan tuun kaman-am-amleng ni um-idwat.
8 Hi Apu Dios ey kabaelan tun iddawat ni emin hu panyaggudan yu, ey
anin hipa mahapul yu et iddawat tu ey e-edduman tu, ma-lat wada inna-nu
yun umbaddang ni edum yu.
9 Tep ya etan madewat ni tuu ey hi-gatu neieligan ni impatudek Apu Dios
ni kantuy
"Madewat ni peteg idan newetwet. Ya pambalinan nunman ni kayyaggud
ni elaw tu ey mannenneng alin ingganah." *
10 Hi Apu Dios hu kamengidwat ni kaittanem idan kamantennem niya hi-
gatu hu kakelpuin kennen tayu. Hi-gatu mewan hu mengidwat ni hipan
mahapul yu, niya e-duman tu iddawat tun hi-gayu, ma-lat wadan nema-
man e-etteng hu ibbaddang yuddan edum yu.
11 Iddawat tun kenayun hu mahapul yu ma-lat dammutun um-idwat kayun
kenayun, et dakel ali tuun mansalamat nan Apu Dios gapuh nunman ni
iddawat yun mi iwwatwat.
12 Tep ya pambalinan tu humman ni iddawat yu ey mebaddangan ida
tuun Apu Dios di mahapul da niya man-an-anla idan mansalamat nan Apu
Dios.
13 Tep yad pemaddangan yuddan tutu-un Apu Dios hu keang-angan
tun makulug ni yuka u-unnuda kaituttuddun Jesus, et gapuh nunman ey
daydayawen da hi Apu Dios.
14 Et humman hu, et-eteng ali neminhed dan mandasal ni panyaggudan
yu tep binaddangan dakeyun Apu Dios, et mambalin kayun madewat.
15 Ey pansalamat itsun emin nan Apu Dios tep indawat tun hi-gatsu U-
ungnga tu e humman panyaggudan tayun endi kei-ingngehan tu.

10

Ya kelebbengan Paul ni mantuttuddu

1 Ya edum ni hi-gayu ey kanday hi-gak e hi Paul ey endi lebbeng kun
umtugun tep ma-nu kunu hedin neidawwi-ak, tep nakka mengin-inhel di
tudek kun penuggun kun hi-gayu, nem hedin kunun wada itsun emin, man
nakka um-e-gen ni umtugun ni hi-gayu. Ya ihhumang kun nuntan ni inhel
dan hi-gak, ey mukun endi tuled ku ey pinhed kun iu-unnud nan Christo
e kabbabbal niya tuka pebabah hu annel tu.
2 Nem wada metlaing hu lebbeng kun umtugun, et humman hu, ya
ibbagak anhan ni hi-gayu ey iyayyaggud yu elaw yu ma-lat eggak mapilit
ni mengibbungnget ni hi-gayun ellian kullidtan. Tep makulug ni nehalman
hu bunget kudda etan ni kamemihhul ni hi-gamin kanday ebuh hu
panyaggudan min mika pehpehding henin kapehding idan eleg mengullug.
3-4 Ma-nut makulug ni wada neiingngehan min hi-gada tep tuu kamin
emin, nem ya mika pengapput idan kaumhanin pengamtaan idan tutu-un

* **9:9 9:9** Psalm 112:9

meippanggep nan Jesus, ey beken ni ya kalinaing ni tuud puyek, nem ya
kabaelan min kamelpun Apu Dios.
5 Humman ni kabaelan ni indawat Apu Dios ni hi-gami hu mika
pengapput ida etan ni tutu-un kamengituttuddun neihla niyadda etan
tutu-un kamampahhiyyan eleg da pinhed ni amtaen hi Apu Dios, ma-lat
mebalbaliwan hu daka pannemnem et hi Jesus Christo law hu u-unnuden
da.
6 Nakka medinnel e iyayyaggud yu elaw yun mengu-unnud nan Christo,
nem yadda etan nanengtun kahing ey kastiguen middallin ellian midtan.
7 Mahapul ni awasi yu e beken ni ya kayyaggud ni ang-ang ni tuu hu
pengibbillangan yun neitu-wan ni tuu. Hedin wadan hi-gayu etan tuka
nemnemneman ebuh tun tuka peka-u-unnuda hi Jesus Christo, ey nemnem
tu e beken ni ebuh tu, tep anin daman hi-gami et mika peka-u-unnuda hi
Christo.
8 Anin na-mun kanyuy nehalman hu mika pengigaggayain kelebbengan
min mantuttuddu et eggak umbaing, tep huyyan kelebbengan mi ey
pemaddang min hi-gayu, beken ni pemahbah min hi-gayu.
9 Eggak pinhed ni heni dakeyu tattakkuten ni ebuh eyad tudek ku.
10 Tep wadadda etan kanday "Entan kaya tu hangud hu tugun nan Paul,
tep ma-nut heni mabunget di tudek tu, niya heni wada kelebbengan tun
umtugun, nem hedin wadad kad-an tayu, man kamepihhul ang-ang tu niya
endi amta tun umhapit."
11 Nem pinhed min amtaen idan nunman ni tuu e makulug ni ippahding
millin ellian mi humman ni inhel mid tudek mi.
12 Eleg mi i-ingngeh hu elaw middan kamampahhiyya, tep kami
kaumbaing ni mengihhanniman. Ey beken kamin henin hi-gada e hi-gada
ngu kamenghel ni kakkayyaggud ida nem ya edum ni tuu. Huttan ni inhel
da kei-ang-angan tu e endi nemnem da.
13 Hi-gami ngu, ey hedin mika igaggaya hu ngunu mi, man beken ni
lawah, tep humman ey impangunun Apu Dios henin nengituttudduan min
meippanggep nan Jesus ni hi-gayu.
14 Ey neibilang kayu etan di indinel Apu Dios ni hi-gamin mi tuttudduan.
Huyya keang-angan tun wada kelebbengan min mantuttuddun hi-gayu,
tep hi-gami nemangulun immalidtan ni nengituttuddun meippanggep nan
Christo.
15-16 Et ya pinhed ku ey ewwatan yu e hedin hi-gami, beken kamin
heniddan edum ni tuun daka pilliwa dayaw ni ingngunun edum. Tep
ya gaputun nemahhig mika pangngunnun indinel Apu Dios ni hi-gami,
ey tep pinhed min meihhammad hu yuka pengullug ma-lat wada inna-nu
mi daman mantuttuddun meippanggep nan Christo di edum ni bebley ni
endi limmaw ni an nantuttuddu. Eleg mi pinhed ni idaydayaw hu ngunun
edum, nem ebuh ngu etan ngunun indinel Apu Dios ni hi-gami.
17 Tep impatudek Apu Dios e kantuy "Ya tuun mampahhiyya ey mahapul
ni ya impahding Apu tayu hu ippahhiyya tu."
18 Tep beken ni ya tuu hu mengippanghel ni kayyaggud hu elaw tu, tep
hi Apu tayu hu mengippanghel hedin kayyaggud hu hakey ni tuu.

11

Ya kaguh Paul ni pengiwwallengan idan iCorinth ni daka pengullug nan Jesus

1 Anin ni heni-ak etan ni tuun endi nemnem tun kaman-e-ehhel et anusi
yu anhan et dengelen yu hu ekket ni pampahhiyyaan ku.

2 Nakka umkakaguh ni hi-gayu, tep eggak pinhed ni wada edum ni u-
unnuden yu, e beken ni hi Jesus Christo. Anin hi Apu Dios, et hanniman
dama hu pinhed tu. Et mukun mahapul ni ippaptek dakeyu ma-lat endi an
memilliw ni hi-gayu. Tep hi Jesus Christo hu kamei-ellig ni ingkalun kun hi-
gayu e heni hi-gayu hu biin ahwaen tu. Et ya pinhed ku ey pakappinheden
yu hi Jesus niya hi-gatun ebuh hu u-unnuden yu.
3 Ma-nu tep inamtak e neikahhakey hu impeminhed yun Jesus niya hi-
gatun ebuh hu inu-unnud yu, nem ay nakka umkakaguh ni kehe-ulan
yudda etan di beken ni makulug hu daka ituttuddu, et heni kayullin Eva e
nehaul ni itek etan ni uleg. *
4 Tep nelakah yun kullugen hu kaituttudduddan edum ni kaum-alin
mantuttuddu, anin ni eleg maiunnud hu daka ituttuddu etan di mika
ituttuddun meippanggep nan Jesus. Henin etan ni daka ituttudu e beken ni
hi Jesus ni ebuh hu kamenellaknib ni tuu niya hin-appil hu daka ituttuddun
meippanggep ni Ispirituh Apu Dios.
5 Kayu kameid-idngeli etan idan kanday apostles ida niya kanday endi
mei-ingngeh ni hi-gada, nem inamtak e bekennak ni nebabbabah nem hi-
gada.
6 Inamtak e wadaddan hi-gayu kamemippihul ni hi-gak e kanday beken
nak ni nelaing ni umhapit. Ma-nut makulug ni beken nak ni mahepit, nem
nakka medinnel e inamtak e makulug ni emin hu nakka e-e-hela niya anin
ni hi-gayu et yuka ebbuluta, tep inamta yu impahding min nantuttuddun
hi-gayu.
7 Impebabah ku hu annel kun nengituttudduan kun hi-gayun meip-
panggep nan Apu Dios et ya impahding tun panyaggudan ni tuu, tep
endi nak imbagan hi-gayun tangdan ku. Nem kaw lawah humman ni
impahding ku?
8 Yan nantuttudduan kun hi-gayu, ey yadda edum ni kamengullug hu
immidwat ni inggatang kud mahapul ku. Gullat et dedan ey hi-gayu hu
lebbeng tun mengidwat ni mahapul kun nantuttudduan kun hi-gayu. Nem
beken, tep yadda edum ni kamengullug di edum ni bebley hu immidwat
ni mahapul ku.
9 Ey yan eman ni wada-ak ditan e na-puhannak ni mahapul ku ey eggak
mambagan hi-gayu, tep immi-lidda agi tayun iMacedonia ni mahapul ku.
Et anin yan nunya et eggak mambagan hi-gayun mahapul ku.
10 Ey makulug ni eggak ali mambeggan hi-gayun mahapul ku ma-lat endi
pengippuunan ni tutu-ud kebebbebley di Greece ni mengippesikked ni hi-
gak ni pengippahhiyyaan kun eggak pambagaan ni mahapul kun hi-gayu.
Em, makulug huyya, henin kakulug ni nakka ittuttuddun meippanggep
nan Christo.
11 Nem anin ni eggak mambeggan baddang ni hi-gayu ey entan tu
panghel e eleg dakeyu pinhed. Tep makulug ni et-eteng hu impeminhed
kun hi-gayu, ey anin hi Apu Dios et inamta tu.
12 Henin nunman nak ngu, e beken nak ni henidda etan ni kandan hi-
gada ustuh ni apostles, ma-lat endi da pemihhul ni hi-gak ni kanday "Endi
nambaklangan mid Paul meippanggep ni ngunun Apu Dios, tep anin hi-
gatu et tuka ella hu yuka ibbaddang, henin hi-gami."
13 Ya kakulugan tu, ey humman idan tuu ey beken idan makulug ni
apostles, nem hi-gada etan kaumhaul. Kanday apostles idan Jesus Christo,
nem beken kaya.

---

* **11:3 11:3** Genesis 3:13 Revelation 12:9

14 Eleg itsu metngaddan nunman, tep hedin dedan hi Satanas, man
dammutun mambalin ni kakkayyaggud ni anghel.
15 Et humman hu, eleg itsu metnga hedin yadda etan bega-en Satanas ey
dammutu daman peang-ang da e heni kayyaggud hu daka pehding. Nem
mekastigu idalli tep ya lawah ni daka pehpehding.

Ya nanligligatan Paul di ngunu tu

16 Ippidwak mewan ni e-helen ni hi-gayu e entan tuwak ibilang ni endi
nemnem tu. Nem hedin humman hu yuka pannemnem ni hi-gak, ey anin,
nem dengel yu anhan hu ituttudduk henin yuka peneddengelin keituttud-
dun endi nemnem tu, ma-lat ipahhiyyak daman eket hu kelebbengan kun
mantuttuddu.
17 Makulug ni eleg pinhed Apu tayu eya nakka pan-e-ehhel nunyan nakka
pampahhiya, tep henin nunman hu kapan-e-ehhel ni tuun endi nemnem
tu.
18 Nem ay dakel ida kamengippahhiyyan annel da, et mukun ippah-
hiyyak dama annel ku.
19 Kanyuy nenemneman kayu, nem gullat ngun makulug et kele yudda
kakukkuluga endi nemnem tu?
20 Ey gullat ni makulug ni nenemneman kayu, et kele nealay yuka u-
unnudan emin hu kae-heladdan linggeman ni tuun hi-gayu, niya yuka
ebbulutan anin ni pilliwen da hu limmu yu, niya anin ni lawah pehpehding
dan hi-gayu? Ey kele yuka ennusin anin a-amihen dakeyu ey anin pampel-
itan dakeyu?
21 Nakka ebbuluta hu yuka pemihhul ni hi-gak e kanyuy nekapuyyak
ni peteg niya bekennak ni heniddan nunyan tuu, tep makulug ni nakka
umbaing ni mengippahding ni henin daka pehpehding ni hi-gayu.
Nem hedin kanyuy kayyaggud ni netuled hu tuun mengippahhiyyan
annel tu, ey anin hi-gak et mampahhiyya-ak dama henin etan ni tuun endi
nemnem tu.
22 Hedin ida kamampahhiyya tep Hebrews ida, ey anin hi-gak et Hebrew
hak dama. Hedin ida kamampahiyya tep nahlag idan Israel, ey anin daman
hi-gak et helag tuwak daman Israel. Ey hedin ida kamampahhiyya tep
kanday hi Abraham hu nahlagan da, ey nahlaggak daman hi-gatu.
23 Hedin ida kamampahhiyyan kanday bega-en idan Jesus Christo,
ey kedukdullak ni bega-en Jesus nem hi-gada. Heni-ak etan ni endi
nemnem tun peteg tep ya nakka pengipahhiyyain nunya, nem makulug
ni kedukdullak tep et-eteng impahding kun nengituttuddun meippanggep
nan Jesus nem hi-gada. Ey nemindakkel hu neikelakelabutan ku nem hi-
gada tep ya nakka pengu-unudin Jesus Christo. Ey nanlelehhannak ni peteg
tep neenabliggak ey heni nak kahanghanggaa hu ketteyyan kun kewa-wa-
wa.
24 Nampillima hu nengabligan da-ak idan edum kun Jews ni telumpulut
heyam ni eblig.
25 Nampitlu hu nampemakdungan da-ak idan tuud Rome. Ey pinhakkey
hu nantengbaan da-ak ni batu ey nampitlu hu nebahbahan ni bapor ni
nanlugnan ku et yan pinhakkey, ey intenged kud nangkalkalyap ni keyew
di baybay ni han-aggew et hanlabbi, tep nalneng hu nanlugnan kun bapor.
26 Ey emin hu nak nandaldalnan ey hineniktaman ku hu anggetakkut.
Inenagwat ku nandakkel ni danum di wangwang ey dinenammuk ida
matekew ni memettey et ni hi-gak. Kenayun ni kaippenatnaddan Jews
niyadda Gentiles ni mengippahding ni lawah ni hi-gak niya wadadda etan
daka hingkukkullugin Jesus, nem lawah gayam hu nemnem dan hi-gak.

Ey emin di linallawwan kud kebebbebley, anin ni yad baybay niyad eleg
mebebleyi, et anggetakkut hu biyag ku.
27 Nakka metuttukal tep nemahhig hu ngunuk. Ey kadema ey kulang
hu danum ni innumen ku, ya kennen ku, niya balwasik. Ey hin-addum ni
endi panha-adan ku.
28 Dakel ida pay hu edum ni ligat kun hineneltap ku, nem ya hakey
ni e-helen ku ey ya nakka pengikakkaguh idan emin ni kamengullug di
kebebbebley ni kewa-wa-wa.
29 Tep hedin wada hakey ni kimmapuy hu tuka pengullug nan Jesus, man
nemahhig hu kaguh kun hi-gatu, ey hedin wada hu hakey ni nanliwat, man
maggeh di nemnem ku.
30 Et humman hu, hedin nepilittak ni mampahhiyya, ey ebuh ligat ku
niya kakulang ni kabaelan kun nakka ippahhiyya.
31 Hi Apu Dios e Aman Apu tayu e hi Jesus Christo e kamedeyyaw ni
kenayun, ey amta tu e makulug ni emin eya in-inhel ku.
32 Ey yan eman ni wada-ak di Damascus ey da-ak et pedpap etan di eheb
ni bebley etan ni gobernor diman ni kamansilbin Aretas e patul.
33 Nem inha-ad da-ak di et-eteng ni gampa et padlan da-ak di habhabyen
et buyunen da-ak di ba-hil ni tuping ni bebley et bumsikkak.

12

Ya inang-ang Paul di i-innep tu

1 Beken ni kayyaggud hu nak ippahhiya hu annel ku, tep endi silbitu,
nem gapuh ni hi-gayu ey nampahhiyyaak. Et yan nunya ey e-helen kun
hi-gayudda hu impeang-ang nan Apu tayun hi-gak niyadda impeamta tu.
2 Wada etan hakey ni tuun kamengu-unnud nan Jesus ni inang-ang
kun limmaw di kabunyan ni nekemtang. Hampulut epat ni toon law hu
nelabah ni neipahdingan tu humman. Eggak amta hedin ya annel tu hu
limmaw winu ya linnawetun ebuh. Hi Apu Dios ni ebuh hu nengamta.
3 Ippidwak ni e-helen, ebuh na-mu hu linnawetu, winu pati annel tu,
nem eggak amta, ebuh hi Apu Dios ni nengamta. Nem inamtak e limmaw
di kabunyan di kad-an Apu Dios.
4 Yan eman ni kaweda tud kabunyan ey wada hu dingngel tun hapit ni
endi paka-hel ni keibbellinan tu niya eleg i-abulut Apu Dios ni ene-ehhelen
di kumpulmih ni tuu.
5 Gullat et, humman ni neipahding hu dammutun ippahhiyak, nem eggak
pinhed ni ippahhiya. Tep ya ngu pinhed kun ebuh ni ippahhiya ey ya
kakulang ni kabaelan ku.
6 Nem anin et dedan ni mampahhiyya-ak et bekennak ni henin etan ni
tuun endi nemnem tu, tep ya ngu makulug hu e-helen ku. Nem eggak
mampahhiyya, tep eggak pinhed ni humman hu pengibbillangan ni tuun
hi-gak. Tep ya pinhed kun pengibbillangan da-ak ey meippuun di inang-
ang dan impahding ku niya dingngel dan intuttudduk ni hi-gada.
7 Et gapu tep eleg pinhed Apu Dios ni mampahhiyya-ak gapu ni nenang-
angan kun nunman ni impeamta tun hi-gak ey in-abulut tu hi Satanas ni
mengippelilligat ni hi-gak ma-lat endi inna-nuk ni mengippedaydayaw ni
annel ku.
8 Nampitlu nengidasalan kun Apu Jesus ma-lat ekalen tu huyyan ligat
ku.
9 Nem kantu ey “Ya mahapul mu ey ya baddang kun hi-gam ma-lat
dammutun ennusan mu hu ligat mu. Tep hedin wada pangkullangan

ni kabaelan ni tuu, ey humman hu umhulun ni pengiddinnelan tun hi-
gak et baddangan ku niya humman hu pengiggibbekan tun baddang
ku." Humman hu kan Jesus ni hi-gak, et nakka man-am-amleng law ni
mengippahhiyyan kakulang kun mengan-anus ni ligat ku, tep hedin eggak
pakeanus, man yan nunman nakka panggibbekin baddang Jesus Christo
ni hi-gak.
10 Et humman hu, nakka um-amleng ni mengebbulut ni kakulang ku, ya
daka pemennadngelin hi-gak niya daka peme-ibe-igin hi-gak tep ya nakka
pengu-unnudin Jesus Christo. Tep hedin wada nakka pangkullangi niya
hedin nakka meliggasi, ey nema-man kameihhammad hu dinel kun hi-
gatu.

Ya kaguh Paul idan tuud Corinth

11 Eggak et pinhed ni mampahhiyyan heni etan ni tuun endi nemnem
tu, nem nakka mepillit tep hi-gayu. Gullat et ni eleg kayu meid-idngeli
ey hi-gayu et hu menummang idan kamemihhul ni hi-gak. Tep anin endi
bilang kun tuu, nem beken nak ni nebabbabah nem yadda etan kanyun
nangketa-gey ni apostles.
12 Yan eman ni wada-ak ditan, ey impeang-ang kun emin ni hi-gayu hu
pengi-immatunan yu e hi-gak hu hakey ni makulug ni apostle di nengan-
anusan kun ligat ku, niyad nengipahdingan kuddan miracles niya hipan
kamengippetngan tuu.
13 Eggak mangkulang ni impahpahding kun panyaggudan yu, tep nan-
iingngeh hu nemaptek kun hi-gayu et yadda edum ni kamengullug di edum
ni bebley. Ya inamtak ni ebuh ni eggak ipahding ni hi-gayu ey eggak
mambagan ihhehmek yun hi-gak. Pesinsahi yuwak hedin neihalla huyyan
impahding ku.
14 Nandaddan nak law ni um-ali mewan ni an menang-ang hi-gayu.
Huyya law hu pitlu tun ellian ku, nem nanengtun eggak pinhed ni kayu
manliggat gapun hi-gak, tep beken ni ya pihhuh yu hu nakka gamgami,
nem ya panyaggudan yu. Tep henin a-ammed e lebbeng tun ippaptek tu
u-ungnga tu. Beken ni ya u-ungnga hu mengippaptek ni a-ammed tu.
15 Henin hi-gak e man-am-amlengngak ni mengummah ni emin ni
wadan hi-gak, ey anin ni manliggattak gapuh ni hi-gayu nemet baddangan
dakeyud yuka pengullug. Henin nunya hu kainetteng ni impeminhed kun
hi-gayu, et kaw eleg yuwak pinpinhed dama?
16-17 Anin hi-gayu et amta yu e endin hekey hu nak nambagaan ni hi-
gayun mahapul ku, nem wadan yuka kullugadda etan kamemihhul ni hi-
gak ni kanday "Ma-nut beken hi Paul ni kaum-alin mengellan pihhuh tayu,
nem netalam, tep tuka ittu-dak hu edum ni tuun um-alin mengella et han
da idwat ni hi-gatu." Nem kaw wada indawat yun pihhuh ni indawat dan
hi-gak? Endi. Inamta yu et endi nak intu-dak ni nenalam ni hi-gayu.
18 Intu-dak ku hi Titus ni immalid tan ey impakilaw ku etan agi tayun
pangkadwa tu. Nem kaw hineul dakeyu Titus et wada tu illan hi-gayu?
Inamta yu et endi inla tu, tep hedin hi-gamin dewwa, man nan-ingngeh hu
nemnem mi niya elaw mi.
19 Wadan penghel yuy intudek midda huyyan hi-gayu ma-lat paneni mi
etan ni daka pebehhul ni hi-gami. Nem beken tep ya keihhammadan ni
yuka pengullug nan Jesus hu gaputun nantudkan min hi-gayu. Ey inamtan
Apu Dios e makulug huyya.
20 Nakka um-ag-agel tep entanniy yan ellian ku ey bellawen yuwak ni
pengibbungetan kun hi-gayu hedin amtaen kun wada beken ni kayyaggud

ni yuka pehpehding e kayu kamandedeppap, kayu kaman-in-aameh, kayu kamanhimbubunget, makuliput kayu, yuka bahbaha edum yu tep ya itek ni yuka e-helan meippanggep ni hi-gatu, metumbuk kayu, kayu kamampahhiyya, niya wada hakkeyey tuka ippilit hu pinhed tu.

21 Makulug ni nakka um-agel, tep entannit um-ali-ak ditan ey mebabba-ingannak nan Apu Dios ey umlemyungngak hedin wadadda eleg mengi-walleng ni lawah ni daka pehpehding, henin pengippahdingan ni anhi-himugal, ya pengi-ulligan ni beken ni ahwa, niya hipan anggeba-ing ni kapehding.

13

Ya nanggillig ni tugun Paul idan tuud Corinth

1 Yan ellian ku hu pitlu tun nak penang-angan ni hi-gayu. Hedin nanengtun wadaddan hi-gayu hu lawah daka pehpehding, ey eggak ida hehmekad kekastiguan da, tep u-unnuden ku hu impatudek Apu Dios ni kantuy "Ya tuun nambahul ey mekastigu hedin wada dewwa winu tellun mengihhuddut ni bahul tu."

2 Ya eman ni pidwa tun illian ku, ey inhel kudda etan ni kamengippe-nahding ni lawah niya inhel kun hi-gayun emin e kangkuy hedin eleg kayu mantuttuyyun liwat yu, ey eleg dakeyu hehmeka, tep kastiguen dakeyu. Ey ippidwak mewan nunyan e-helen e nemahhig hu kastigu etan ni mengippahding ni hipan lawah.

3 Ey gapu tep pinhed yun peang-ang ku hu kakulugan tun indawat Jesus Christo hu kelebbengan kun mantuttuddun meippanggep ni hi-gatu, ey peang-ang kullin pengastiguan kuddan etan ni kamanliwwaliwwat ditan, ma-lat pengamtaan yu e hi Jesus Christo ey et-eteng hu kabaelan tun mengastigun hi-gayu, tep impeang-ang tu e et-eteng ni peteg kabaelan tu.

4 Yan eman ni neteyyan Jesus di krus, ey heni endi kabaelan tu, tep netey, nem sinegun Apu Dios tep et-eteng kabaelan tu. Heni kamin hi-gatu la e wada kakulang ni kabaelan mi, nem gapuh ni kabaelan Apu Dios, ey meilla-kam kamid biyag nan Jesus, et humman hu, endi pangkullangan ni kabaelan min mengastigun hi-gayu.

5 Nemnem yu hu elaw yu hedin makulug ni wada yuka pengullug nan Jesus winu endi. Kaw eleg yu amta e wada hi Jesus ni hi-gatsun kamengullug? Nem hedin eleg yu kulluga hi Jesus, humman keamtaan tu e beken dakeyu tuun hi-gatu.

6 Nem nakka medinnel e anin ni hi-gayu et inamta yu e makulug ni tuu dakemin Jesus.

7 Beken ni ya pengippeang-angan min kakulugan tu e wada hi Christo ni hi-gami hu mika nenemnema, nem ya pengiddasalan min hi-gayu ma-lat eleg yu ipahding hu lawah. Tep ya pinhed mi ey ya kayyaggud hu pehpehding yu, anin ni humman hu eleg mi pengippeang-angin indawat Jesus Christo ni kelebbengan min mengastigun hi-gayu.

8 Tep ya ngunun indawat Jesus Christo ni hi-gami ey baddangan midda hu tuu tu ma-lat maihammad hu daka pengullug etan di makulug ni kameituttuddu meippanggep ni hi-gatu, beken ni mi hennian hu pengullugan da.

9 Kami kaman-am-amleng, anin ni endi inna-nu min mengippeang-ang ni kelebbengan min umkastigu hedin makulug ni nehammad hu yuka pengullug. Et humman hu, kami kamandasal nan Apu Dios ma-lat

meihhammad ni peteg hu yuka pengullug nan Jesus, et hi-gatu mewan
peka-u-unnuden yu.
10 Et mukun pemengnguluk huyyan tudek kun hi-gayu, ma-lat hedin
um-ali-ak ditan, ey eleg mahapul ni dakeyu ibbunget, et beken mewan
ni maggeh hu nemnem yun hi-gak ni pengippeang-angan kun hi-gayun
kelebbengan kun indawat Apu tayun mengastigudda etan ni kamengap-
kapyan lawah. Tep pinhed kun ussalen ku hu kelebbengan kun umbad-
dang ni mengihhammad ni yuka pengullug, beken ni ya kebahbahan ni
yuka pengullug.
11 Ya manggillig ni e-helen kun hi-gayun kaegiegi ey iyayyaggud yu elaw
yu. U-unnud yu anhan huyyan tugun kun hi-gayu e pandadagyum kayu
ma-lat melinggep kayun emin. Hedin ippahding yudda huyya, ey hi Apu
Dios e kakelpuin kapeminhed niya linggep hu wadan hi-gayun kenayun.
12 Hedin meemmuemmung kayun emin ni menaydayaw nan Apu Dios,
ey peang-ang yu hu impeminhed yun edum yu niya panhin-aapnga kayu.
13 Emin ida eya tuun Apu Dios di deya ey kanday dakeyu kanenemneman
hi-gada.
14 Ya pinhed ku ey meweddan hi-gayu hu binabbal nan Apu tayu e hi
Jesus Christo, ey gibbeken yu hu nehammad ni impeminhed Apu Dios ni
hi-gayu, niya gibbeken yu hu baddang ni Ispirituh tu ma-lat kayyaggud hu
pandadagyuman yu.

Ya Tudek Paul idan Kamengullug di Galatia

1 Huyyan tudek ey nalpun hi-gak e hi Paul e neputuk ni apostle ni
mengituttuddun meippanggep nan Jesus Christo. Beken ni ya tuu nemutuk
ni hi-gak, nem hi Jesus Christo et hi Ama Apu Dios e nenagun hi-gatun
neteyyan tu.
2 Emin kami eyaddan agi tayudya ey dakeyu kanenemneman kamengul-
lug di kebebbebley di Galatia.
3 Pinhed kun meweddan hi-gayu hu binabbal niya linggep ni kamelpun
Ametayu e hi Apu Dios et hi Jesus Christo e Apu tayu.
4 Hi Jesus ey ingkatey tu hu peneklaan tun liwat tayu ma-lat wada
inna-nu tun kehellakniban tayu eyad lawah ni kapehpehding idan tutu-un
nunya, tep humman hu pinhed Apu Dios e Ametayun pehding nan Jesus
ni hi-gatsu.
5 Et humman hu, lebbeng tun meidaydayaw hi Apu Dios ni ingganah.
Amen.

Ya tayu kapengullug nan Jesus hu menellaknib ni hi-gatsud liwat tayu

6 Natnga-ak ni peteg ni hi-gayu tep nekemtang mewan anhan ni ebuh
ey yuka pan-iwwalleng hi Apu Dios e nengibilang ni hi-gayun u-ungnga tu
gapuh ni binabbal Jesus Christo, e beken law ni hi-gatu hu yuka u-unnuda.
Tep kayu law kahindengelin hin-appil ni kameituttuddu e eleg meiunnud
di inedal yun kapenellaknibin Apu Dios ni hi-gatsu.
7 Endi edum ni makulug ni kameituttuddun kehellakniban yu, tep
ebuh hu meippanggep nan Jesus Christo ni intuttuddu min hi-gayu. Et
humman hu, nakka e-helan hi-gayu e neihla humman ni yuka deddengelan
daka ituttuddu. Tep itten idadtan hu kamene-uhe-ul ni hi-gayu e daka
hehhehwia hu intuttuddu min hi-gayu.
8 Nem e-helen kun hi-gayu e anin na-mun hi-gami winu yadda anghel
di kabunyan hu um-alin mantuttuddun hin-appil, e eleg maiingngeh di
intuttuddu min inebulut yun nunman, et kastiguen Apu Dios.
9 Deh e pidwaen ku mewan ni e-helen ni hi-gayu e kastiguen Apu Dios hu
hipan tuun mengituttuddun hin-appil ni kameituttuddun eleg maiingngeh
di intuttuddu min inebulut yun nunman.
10 Kan idan edum ni tuu ey ya penettebalan da-ak ni tuu hu nakka
gagamgami, nem huyyaddan nakka pan-e-hela hu keang-angan tun beken
ni ya tuu hu pinhed kun peamleng, nem hi Apu Dios ni ebuh. Gullat ni
ya tuu hu pinhed kun peamleng, ey beken et hi Jesus Christo hu nakka
u-unnuda.

Ya impeamtan Jesus hu kaituttuddun Paul

11-12 Kaegiegi, deh e e-helen kun hi-gayu ma-lat amtaen yu e huyyan
nakka ituttuddun meippanggep ni kehellakniban tayu ey eleg meipuun di
kapannemnem ni tuu niya beken ni ya tuu nengituttuddun hi-gak. Nem
huyyan nakka ituttuddu ey impeamtan Jesus Christo ni hi-gak.
13 Dingngel yu e hi-gak ey nemahhig hu nakka pengu-unnud lan nunman
ni elaw min Jews ey endi hemek kuddan kamengullug nan Jesus, tep
nanlelehhanan dan peteg hu impahpahding kun hi-gada, ey impatnak hu
kabaelan kun mengippesikked ni daka pengullug.

14 Emin ida etan keingngeh kud toon ey hi-gak hu nemahhig hu nengu-
unnud tun elaw min Jews, tep naka-u-unnud kun peteg hu elaw idan
aammed mi.
15 Nem kabbabbal ni peteg hi Apu Dios ni hi-gak et putuken tuwak ni
mansilbin hi-gatu eman ni eggak ni maiungnga. *
16 Et yan eman ni impeamta tun hi-gak hi Jesus Christo e U-ungnga
tu et nak ituttudduddan Gentiles hu meippanggep ni impahding tun
panyaggudan ni tuu, ey eggak lumaw di hipan tuun an nampetuttuddu.
17 Ey eggak lumaw di Jerusalem ni an nenang-ang idan nemappangngu-
lun apostles winu an nengibegan hi-gadan pehding ku. Tep ya impahding
ku, ey nedagahhak di Arabia et han nak ngu law mambangngad di
Damascus.
18 Nelabah tellun toon et han nak lumaw di Jerusalem ni an nenang-ang
nan Peter et makiha-addak diman ni hampulut liman aggew.
19 Endi edum ni nak inang-ang diman ni apostle, ebuh tu et hi agin Jesus
e hi James.
20 Hedin hi-gak, man eleggak manlangkak et nakka issapatah nan Apu
Dios e makulug eya nakka pan-ittudek.
21 Nelabah humman ni dewwan lingguan et umgahhak di Jerusalem et
lumawwak di Syria et yad Cilicia.
22 Yan nunman ey eleg da-ak ni amtaddan kamengullug nan Jesus Christo
di kebebbebley di Judea.
23 Ya dingngel dan ebuh ni meippanggep ni hi-gak, ey ya inhel idan
edum ni kamengullug e kanday "Humman ni tuu ey impanhelheltap
daitsun kamengullug, niya nemahhig e impahding tun emin hu kabaelan
tun mengippesikked ni tayu kapengullug, nem yan nunya law ey ya
meipppanggep nan Jesus hu tuka ituttuddu."
24 Ey emin ida ey daka idaydayaw hi Apu Dios gapuh ni neipahding ni
hi-gak.

2

Kaebbulutaddan kamengipappangngulluddan kamengullug di Jerusalem e neiptek hu kaituttuddun Paul

1 Nelabah hampulut epat ni toon et maibangngaddak di Jerusalem e
ingkuyug kud Barnabas nan Titus ni pangkadwak.
2 Limmawwak diman tep impeamtan Apu Dios e mahapul ni umlawwak.
Dimmateng kami et ayagan kudda hu kamengipappangngulun kamen-
gullug et e-ebbuh kamin nanhuhummangan, et ehelen kun hi-gada hu
intuttudduk idan Gentiles hu meippanggep ni impahding Jesus Christo ni
nenelaknib ni hi-gatsu. Tep mahapul ni ebbuluten da hu nak intuttuddu,
tep hedin eleg da ebbuluta, ey penghel ida etan ni kaumkahing ni hi-gak
ey beken ni makulug hu intuttudduk.
3 Nem kayyaggud et inebulut da, et anin hi Titus e Gentile ni impangkad-
wak, et eleg da piliten ni mampekuggit, anin ni humman hu elaw min
Jews.
4 Wadadda etan nei-dum ni kahingkukkullugan dan Jesus e kanday
mahapul ni mekuggit hi Titus, nem eleg mi abuluten. Nekiammuammung
ida humman ni tuun hi-gami, tep pinhed dan bahbahen hu neliblihan
tayud elaw ni Jews tep nengulug itsun Jesus Christo. Ya pinhed da ey hi-
gada hu meu-unnud.

* **1:15 1:15-16** Ang-ang yu Acts 9:3-6, ya 22:6-10, et ya 26:13-18

5 Nem kinehing midda, tep eleg mi pinhed ni metellak ni hi-gayu hu
makulug ni kameituttuddun meippanggep nan Jesus.
6 Anin ida etan ni kametbal ni kamengipappangngulun kamengullug, et
endi da in-edum di nakka ittenuttuddu. Anin ni kangkuy ida kametbal, et
ya kakulugan tu ey nan-iingeh emin hu tuud kapengibbillang Apu Dios.
7 Huyyaddan kamengipappangngulu ey daka ebbuluta e pinutuk tuwak
nan Apu Dios ni apostle ni mantuttudduddan Gentiles ni meippanggep nan
Jesus, heni daman Peter e pinutuk Apu Dios ni apostle ni mantuttudduddan
edum min Jews.
8 Nan-ingngeh hu baddang Apu Dios ni hi-gamin dewwan Peter etan di
indinel tun ngunu mi. Tuwak kabaddangin mantuttudduddan Gentiles ey
tu dama kabaddangi hi Peter ni mantuttudduddan Jews.
9 Anin di James, hi Peter ni hi John e hi-gada hu kametbal ni
kamengipappangnguluddan kamengullug, et inebulut da e hi Apu Dios
hu nengidwat nunyan ngunuk et abuluten dakemin Barnabas ni pan-e-
dum dan mantuttuddu. Inhuhummangan mi e hi-gamin Barnabas hu
mantuttudduddan Gentiles ey hi-gada dama mantuttudduddan edum min
Jews.
10 Kandan hi-gami ey eleg mi liwwanan umbaddang idan newetwet ni
Jews. Nem anin ngu dedan ni eleg da e-hela, et humman ngu nakka
pehpehding.

Ya nengibungetan Paul nan Peter tep neihlan impahding tu

11 Nem yan inlian Peter di Antioch ey inhelan kud kedaklan ni tuu tep
ya neihlan impahding tu.
12 Heninnuy hu elaw ni neihlaan tu: Ya eman ni eleg ida ni dumteng etan
edum min Jews ni intu-dak James, ey nekikkikkan hi Peter idan Gentiles
ni kamengullug nan Jesus di diman Antioch. Nem entanni et dimmateng
ida etan intu-dak James ey pinpinhakkey law hu tuka pekikkanni et
lektattuy insiked tu, tep kaumtakut ni pemihhulan idan edum min Jews
ni kamenghel ni lawah hu pekie-edduman min Jews idan Gentiles.
13 Et anin ida law ni edum ni Jews ni kamengullug diman e henin
Barnabas, et in-u-unnud dan Peter et isiked dan mekikkan idan Gentiles,
anin ni amta da e beken law ni pi-yew.
14 Et yan nengamtaan kun nunman ni tuka pehpehding ni eleg maiunnud
di kameituttuddu meippanggep nan Jesus Christo ey inhelan ku hi Peter di
hinanggaddan edum ni kamengullug et kangkun hi-gatuy “Hi-gam e Peter
ey Jew ka, nem dingkug mu elaw tayun Jews tep neipeamtan hi-gam e
eleg law mahapul ni humman u-unnudem. Ey kele yan nunya mewan
ey insiked mun mekie-eddum idan Gentiles ni kamengullug. Huttan ni
impahding mu ey heni muka pepillit ni u-unnuden da hu elaw tayun Jews
ni inwalleng mu. Neihla huttan ni impahding mu!”

Emin tuu ey ibbilang Apu Dios ni kayyaggud, anin ni hipa neitu-wan da, hedin ida kamengullug nan Jesus

15 Hi-gatsun Jews ey makulug ni beken itsun heniddan neliwtan ni
Gentiles e eleg da amta hu Tugun Moses.
16 Nem yan nunya, ey inamta tayu law e ya kapengibbillangin Apu Dios
ni kayyaggud hu hakey ni tuu, ey ya tuka pengullug nan Jesus Christo, et
beken ni ya tuka kapengu-unnudiddan Tugun ni kau-unnudan Jews.
17 Et humman hu, anin ni hi-gatsun Jews et neliwtan itsu dama, et
pakkadek ni nengulug itsun Jesus Christo et han daitsu ibilang nan Apu
Dios ni kayyaggud. Et mukun eleg tayu law iddinel di pengu-unnudan ni

Tugun Moses hu pengibbillangan daitsun Apu Dios ni kayyaggud. Nem anin ni hanniman et beken ni tayu penghel e kai-abulut Jesus Christo ni anin manliwwat itsu.
18 Tep gulat ni bangngaden tayu mewan ni mengiddinnel idan nunman ni Tugun ni inwalleng tayu, ey nanna-ud ni manliwwat itsu, tep eleg tayu kabaelin paka-u-unnuden ni emin hu Tugun.
19 Em, emin itsu, ey eleg tayu kabaelan ni u-unnuden emin humman idan Tugun. Et humman hu, hedin ngun hi-gak ey beken law ni ya pengu-unnudan ni Tugun hu nakka iddinel ni kehellakniban ku, nem nakka iddinel hu binabbal Apu Dios. Humman ni binabbal tu ey neipeang-ang eman ni nengiketeyan Jesus Christo ni liwat tayun emin, ma-lat hi Apu Dios hu u-unnuden tayu.
20 Heni-ak nekittey nan Christo eman ni neteyyan tud Krus. Et humman hu, ya biyag kun nunya ey beken ni henin nunman, tep wada law hi Jesus Christo ni hi-gak. Hi-gatu e U-ungngan Apu Dios hu nakka iddinnel tep ingkatey tu hu kehellakniban ku tep ya impeminhed tun hi-gak.
21 Hedin ya pengu-unnudan ni Tugun Moses hu iddinel tayun pengibbillangan daitsun Apu Dios ni kayyaggud, ey heni eleg tayu pinhed hu binabbal tun hi-gatsun nengitu-dakan tun Jesus et iketey tu liwat tayu. Et humman hu, hedin hi-gak ngu ey beken law ni ya pengu-unnudan ni Tugun Moses hu iddinel ku, nem hi Jesus ni ebuh.

3

Ya kapengullugin Jesus hu kapengibbillangin Apu Dios ni kayyaggud hu hakey ni tuu, beken ni ya kapengu-unnudin Tugun

1 Hi-gayun tutu-ud Galatia, kele naka-ihlan peteg hu yuka pannemnem. Kele anhan kahhahaul kayu? Neka-amta yu mewan dedan hu meippanggep ni neteyyan Jesus Christo di krus, ey kele kayu nehaul et pinhed yun iwalleng humman?
2 Tam inamta yu e dinwat yu hu Ispirituh Apu Dios tep kinulug yu neituttuddun meippanggep ni neteyyan Jesus ni panyaggudan yu, et beken ni ya nengu-unnudan yun Tugun Moses.
3 Endi tu-wangu nemnem yu! Yan laputun nengulugan yu ey binenaddangan dakeyun Ispirituh Apu Dios ni mengu-unnud ni elaw tu, ey kaw yan nunya ey kanyuy ngenamung kayu law?
4 Kaw liniwwan yudda etan panyaggudan ni dinwat yun nengulugan yun Jesus? Eleg yu na-mu et anhan liwwanen.
5 Kele wadan hi-gayu Ispirituh Apu Dios et kabaelan yun mengippahding idan miracles? Kaw ya nangngelan yu niya nengidinelan yun Jesus Christo, winu ya nengu-unnudan yun Tugun? Inamtak et inamta yu e neipuun di nengulugan yun Jesus Christo.
6 Wada impatudek Apu Dios ni meippanggep nunya e kantuy "Kinulug Abraham hu inhel Apu Dios, et humman nengibilangan Apu Dios ni hi-gatun kayyaggud." *
7 Et humman hu, awasi yu e emin hu kamengullug nan Apu Dios ey hi-gada kameibbillang ni helag Abraham.
8 Neitudek dedan di ehel Apu Dios e kantuy ibbilang tuddallin kayyaggud hu Gentiles tep ya daka pengullug. Huyya keibbellinan ni inhel lan Apu Dios nan Abraham e kantuy "Gapuh ni hi-gam, ey emin iddalli tuud kebebbebley ey meidwatan idan panyaggudan da."

* **3:6 3:6** Genesis 15:6, ya Romans 4:3, niya James 2:23

9 Kinulug Abraham etan inhel Apu Dios et mebendisyonan, et humman
hu, emin kamengullug ey mebendisyonan ida henin Abraham, tep ya daka
pengullug.
10 Emin ida tuun daka iddinel hu daka pengu-unnudin Tugun ni
kehellakniban da ey kastiguen idallin Apu Dios, tep impatudek tu dedan e
kantuy "Mekastigu etan tuun eleg tu peka-unnudan emin hu Tugun."
11 Huyya pengamtaan tayu e endi hakey ni tuun meibbillang ni
kayyaggud di hinanggan Apu Dios tep ya tuka pengu-unnudin Tugun.
Huyya ey kamei-unnud etan di neitudek di ehel Apu Dios ni kantuy "Ya
etan tuun wada tuka pengullug, ey hi-gatu imbilang Apu Dios ni kayyaggud
et hi-gatu menewwat ni biyag ni endi pappeg tu."
12 Tep ya kapengu-unnudin Tugun ey hin-appil ni peteg di kapengullugin
Jesus. Kan ni impatudek Apu Dios ey "Pakkaw ni peka-u-unnuden ni tuu
emin ida etan Tugun Apu Dios ni dinwat Moses et han mawedan hi-gatu
hu biyag ni endi pappeg tu."
13 Nem eleg tayu nisi han-u-unnud ida etan Tugun, et mukun immali hi
Jesus Christo et helakniban daitsud kekastiguan tayu. Wada etan neitudek
ni ehel Apu Dios ni kantuy "Ya etan tuun meitta-yun di keyew ey hi-gatu
keillawwan ni kastigu."
14 Humman hu neipahding nan Jesus ma-lat maila-kam ida dama
Gentiles etan di panyagguddan ni impakulug Apu Dios nan Abraham ni
nunman tep ya daka pengullug nan Jesus Christo. Et humman hu, emin
itsun kamengullug ey wadan hi-gatsu hu Ispirituh tun impakulug tun peelli
tu.

Ya nambaklangan ni tugun Apu Dios et ya impakulug tu

15 Hi-gayuddan kaegiegi, huyyan impakulug Apu Dios nan Abraham ni
pehding tu ey heni daman tayu kapehding e hedin wada dewwan tuun
nehammad hu nantebalan da et mampilmaddad papil, ey eleg mabalin ni
an endien ni hakey niya eleg mabalin ni tu e-duman hu nan-ungbalan da.
16 Hanniman daman etan ni impakulug Apu Dios nan Abraham et ya
etan hakey ni helag tu. Beken ni kantuy yadda dakel ni helag tu, nem
kantuy "Ya etan hakey ni helag mu hu amnuan ni impakulug kun hi-gam."
Et humman ni helag tu ey hi Christo.
17 Heninnuy hu pinhed kun e-helen: Ya etan nekitbalan Apu Dios nan
Abraham ey eleg mepappeg, nem mannananeng. Ma-nut indawat tu Tugun
tun Moses eman ni nelabah hu epat ni gatut et telumpulun toon, nem
humman ni Tugun ey eleg mabalin ni tu endien winu tu hullulan humman
ni nekitbalan tun Abraham e neipuunan ni impakulug Apu Dios, tep beken
ni ya kapengu-unnudin Tugun hu penettebalan Apu Dios ni hi-gatsu.
18 Tep gullat ni ya pengu-unnudan tayun Tugun Apu Dios hu pengid-
watan tun panyaggudan tayu, endi tep law silbi etan ni impakulug Apu
Dios nan Abraham. Nem gapuh ni et-eteng ni binabbal Apu Dios ey
hinammad tun inhel e iddawat tun Abraham humman ni panyaggudan
tu.
19 Nem penghel yu na-mu ey "Hipa tep silbin nunman ni Tugun?"
Ya gaputun nengidwatan Apu Dios nunman ni Tugun ey ma-lat keang-
angan tu e neliwatan hu tuu. Nem nepappeg law humman ni Tugun,
tep immamnu law etan impakulug Apu Dios ni kantun um-alin melpud
helag Abraham e hi Christo. Humman ni Tugun ey indawat Apu Dios idan
anghel tu et ideteng dan Moses et han pebeltan Moses idan tuu et hi-gatu
hu nambattanan idan tuu et hi Apu Dios.

20 Inamta tayu e hedin wada pantebbalan ni dewwan tuu, ey mahapul ni
wada pambattanan da. Nem hi Apu Dios ey nandudug eman ni nekitbalan
tun Abraham.

Indawat Apu Dios hu tugun tun hi-gatsun pengippeang-angan tun neliwtan itsu ey endi edum ni menellaknib ni hi-gatsud liwat tayu nem ebuh hi Jesus

21 Penghel yu na-mu mewan ey "Eleg ida tep man-unnud hu Tugun
Apu Dios niyadda impakulug tun pehding tu." Nem beken ni hanniman,
tep gullat ni ya pengu-unnudan nunman ni Tugun hu kaum-idwat ni
biyag ni endi pappeg tu, ey humman et pengibbillangan Apu Dios ni tuun
kayyaggud.
22 Nem ya kakulugan tu ey kan ni neitudek ni ehel Apu Dios ey neliwtan
ni emin hu tuud puyek. Nem yadda etan medinnel nan Jesus Christo, tep
daka kulluga e hi-gatu hu menellaknib ni hi-gada ey dewwaten da etan
impakulug Apu Dios ni iddawat tu.
23 Yan nunman ey mahapul ni u-unnuden tayu hu Tugun. Nem eleg tayu
pakeu-unnud ni emin, et humman hu itsu kamanliwwaliwwat et umhulun
ni kekastiguan tayu. Nebayag ni hanniman ingganah impeamtan Apu Dios
e mahapul ni mengullug nan itsun Jesus Christo.
24 Ya Tugun hu nengituttuddun pehding tayu ingganah ni inlian Jesus
Christo, et amtaen tayu law e ya tayu kapengullug ni hi-gatu hu
pengibbillangan daitsun Apu Dios ni kayyaggud.
25 Ey yan nunya law ey hi Jesus Christo hu tayu kapengiddinneli, et
mukun eleg law mahapul ni tayu iddinel di Tugun hu pengibbillangan
daitsun Apu Dios ni kayyaggud.
26 Ya kapengibbillangin Apu Dios ni u-ungnga daitsu ey ya tayu
kapengullug nan Jesus Christo.
27 Tep emin hu nengulug nan Jesus Christo et mebenyagan ida ey henin
elaw tu law hu elaw da e kayyaggud.
28 Et humman hu, endi nambaklangan idan tuun Gentiles niyadda Jews,
yadda himbut niyadda beken, ya laki niya bii, tep nan-iingeh itsun emin
tep ya neiegian tayun Jesus Christo.
29 Et yan nunyan neiegi itsun Jesus Christo, ey neibilang itsu law ni helag
Abraham ni menewwat ni panyaggudan ni impakulug Apu Dios ni iddawat
tu.

4

1-2 Ya neiingngehan ni penewwatan etan ni panyaggudan ni inhel Apu
Dios ey henin pemeltanan ni u-ungngan tawid tu. Tep hedin eleg pay
ni mahiken humman ni u-ungnga, ey heni himbut tep endi ni tawid tu.
Mahapul ni u-unnuden tudda ni etan bega-en ametun kamengippaptek ni
hi-gatu niya tawid tu ingganah medettengan etan aggew ni dammutu law
ni pengippebeltanan ametun hi-gatu.
3 Henin nunman lan eleg itsu ni mangulug e heni itsu himbut ni elaw ni
kau-unnudaddan aammed tayu, tep mahapul ni humman u-unnuden tayu.
4 Nem entanni ey nedatngan etan aggew ni gintud Apu Dios ni
pengippeellian tun U-ungnga tu eyad puyek. Nambalin ni tuu et iungngan
bii et anin hi-gatu et inenu-unnud tu hu Tugun Moses.
5 Mukun intu-dak alin Apu Dios ey ma-lat helakniban daitsud kastigu
tayun eleg tayu pengu-unnudin Tugun, et ibilang daitsun Apu Dios ni u-
ungnga tu.

6 Ya keamtaan tun u-ungnga daitsun Apu Dios ey ya nanwadaan tun
Ispirituh ni U-ungnga tun hi-gatsu et dammutu law ni kan tayuy "Ama" hi
Apu Dios!
7 Et humman hu, beken itsu law ni heni himbut ni mengu-unnud etan
ni Tugun Moses, tep nambalin itsu law ni u-ungngan Apu Dios, et emin hu
pebeltan tu ey beltanen tayu.

Ya kakakkaguhin Paul ni pengiwwallengan idan kamengullug di Galatia nan Apu Dios

8 Yan nunman ni eleg yu ni amta hi Apu Dios ey heni kayu himbut idan
beken ni makulug ni dios, tep hi-gada hu inenu-unnud yu.
9 Nem ay yan nunya ey pinappeg tu nanhimbutan yuddan nunman ni
dios, tep inamta yu law hi Apu Dios ey nema-man hi-gatu e neka-amta
dakeyu. Nem ay kele pinhed yu mewan ni mambangngad ni himbut idan
nunman ni beken ni makulug ni dios ni endi silbitu?
10 Ey nanengtun yuka ngillina aggew, ya bulan niya toon, nem endi silbi
tudda humman.
11 Nakka umkakaguh ni hi-gayu, tep hedin hanniman, endi tep silbitu
intuttudduk ni hi-gayu.
12 Kaegiegi, pinhed ku et anhan ni iu-unnud yun hi-gak et eleg yu idinel
di pengu-unnudan yun Tugun, nem hi Jesus Christo ni ebuh hu iddinel
yun kehellakniban yu. Inamta yu e anin ni Jew hak et nambalinnak ni
henin hi-gayun beken ni Jews, tep eggak law iddinel hu Tugun. Yan eman
ni nekihahha-adan kun hi-gayu ey kayyaggud kayun peteg ni hi-gak, tep
endi yu impeang-ang ni lawah.
13 Inamta yu e yan laputun nengituttudduan kun hi-gayun meippanggep
nan Jesus Christo ey nandegehhak, et humman hu nebayagan kudtan ni
nantuttuddu.
14 Nem ay kayyaggud et anin ni nanligligatan yu hu nandegehan kun
nunman, et eleg yuwak pihulen, ey eleg yuwak ipayyag, nem heni-ak
anghel Apu Dios winu heni-ak hi Jesus Christo ni impapaptek yu.
15 Et-eteng hu amleng yun nekihahha-addan kun hi-gayun nunman niya
et-eteng impeminhed yun hi-gak e gullat na-mun dammutu et wadan inukit
yu mateyu et indawat yun hi-gak. Nem ay kele hanniman kayun nunya?
16 Kaw nambalinnak law ni buhul yu tep ya nakka pengpenghelin hi-
gayun makulug?
17 Mahapul ni amtaen yu e yadda etan edum ni tuun immalin mantut-
tuddun hi-gayu, ey kayyaggud daka peang-ang ni hi-gayu, nem lawah hu
wadad nemnem da. Tep ya pinhed da ey meputtut hu nan-aagian tayu, et
hi-gada u-unnuden yu e beken ni hi-gak.
18 Ma-nu tep em, kayyaggud hedin wadadda mengipeang-ang ni kayyag-
gud ni hi-gayu hedin kayyaggud hu wadad nemnem da. Nem kayyaggud
hedin hanniman hu peang-ang dan hi-gayun kenayun, anin ni endi-ak
ditan.
19 Nem, hi-gayun u-ungngak idan nakappinhed ku, iyyadya mewan ni
nakka pandedeggeh ni peteg di nemnem ku, tep pinhed ku et anhan ni
henin elaw nan Jesus Christo hu elaw yu.
20 Pinhed ku et ni wada-ak ni nunyad tan ma-lat kayyaggud hu pan-ung-
ungbalan tayu et beken ni nak pansinuttuddek, tep nakka umkakaguh ni
peteg ni hi-gayu.

Huyyan a-abbig hu kei-elligan ni pambalinan ni pengu-unnudan ni Tugun ni intuttuddu lan Moses

21 Hi-gayun kaegiegin kamengiddinnel ni pengu-unnudan ni Tugun
Moses ni kehellakniban yu, kaw makulug makkaw ni inamta yu hu
kaituttuddun nunman ni Tugun?
22 Wada etan neitudek ni meippanggep ni nunman ni Tugun e neid-
ingpatan ida etan ni dewwan lakin u-ungngan Abraham di dewwan bii
e himbut hu hakey, ey beken etan hakey.
23 Ya etan u-ungngan Abraham etan ni himbut ni bii ey beken ni hi-gatu
inamnuan ni impakulug Apu Dios, nem neiungnga ngun gandat. Nem ya
etan hakey ni u-ungnga tu etan ni beken ni himbut ey hi-gatu hu inamnuan
ni impakulug Apu Dios.
24-25 Huyyaddan dewwan bii hu neieligan etan ni dewwan nambaklang
ni nekitbalan Apu Dios. Ya etan hakey ni nekitbalan ey meippuun di
Tugun ni dinwat Moses di Duntug e Sinai di Arabia e huyya neieligan
Hagar niyadda u-ungnga tu e himbut idan emin. Huyya pay hu neieligan
idan etan ni bimmebley di Jerusalem e ya pengu-unnudan ni Tugun hu
daka tettengedi. Et humman hu, henidda himbut ni daka pengu-unnudin
nunman ni Tugun Moses.
26 Nem ya etan hakey ni nekitbalan Apu Dios ey humman neieligan nan
Sarah e beken ni himbut. Hi-gatu heni inaddan kamengullug niya hi-gatu
kei-elligan ni Jerusalem di kabunyan.
27 Huyya keibbellinan etan ni impatudek Apu Dios ni kantuy “Hi-gam
ni nebasin bii, ey pan-am-amleng ka, tep anin ni eleg mu hiktaman hu
degeh ni man-ungnga, et dakel ali kaya u-ungngam. Heni ka etan ni biin
hini-yan ni ahwatu, nem hehmeken dakalli kayan Apu Dios et daddakkel
ali u-ungngam nem ya etan biin eleg hi-yanen ni ahwa tu.” *
28 Kaegiegi, inamta yu e impakulug Apu Dios e mantennud hi Abraham,
ey immamnu tep wada hi Isaac. Et hi-gatsun kamengullug ey heni itsu
hi Isaac, tep impakulug Apu Dios dama e yadda mengullug ey u-ungnga
tudda.
29 Hi Isaac ey neiungnga gapuh ni kabaelan ni Ispirituh Apu Dios, nem
hi Ismael e agitu ey beken ni hanniman. Ey inamta tayu e nanlelehhanan
Isaac hu impahpahding nan Ismael e u-ungngan himbut. Henin hi-gatsun
kamengullug, e tayu kapanlelehhani hu kapehpehding idan kamengippillit
ni pengu-unnudan tayun Tugun Moses.
30 Nem neitudek di ehel Apu Dios hu meippanggep nunya e kantuy “Pea-
allaw mu etan biin himbut, anin etan u-ungnga tu, tep humman ni u-
ungngan himbut ey eleg mekiggedwad pebeltan ametu etan ni u-ungnga
tud beken ni himbut ni bii.”
31 Et humman hu, hi-gatsun kamengullug ey beken itsun u-ungngan
himbut, nem heni itsu nahlag etan ni biin beken ni himbut. Tep hi Jesus
law hu iddinel tayu, e beken law hu pengu-unnudan tayun Tugun Moses.

5

Neliblih itsud neihbutan tayud Tugun Moses tep sineklan Jesus

1 Hi Jesus Christo ey liniblih daitsud neihbutan tayud Tugun Moses ni
nunman, et eleg law mahapul ni humman tayu u-unnuden. Et humman
hu, helipat-i yu ma-lat eleg yulli mewan idinel nunman ni Tugun et eleg
kayu mewan mambangngad ni heni himbut nunman ni Tugun.

---

* **4:27 4:27** Isaiah 54:1

2 Kaegiegi dengel yuwak anhan: Hedin mampekuggit kayu tep humman
yuka iddinel ni pengibbillangan dakeyun Apu Dios ni kayyaggud, ey
humman keang-angan tun endi law silbin yuka pengullugin Jesus Christo.
3 Ippidwak ni e-helen et pekaddenglen yu, e hedin ippilit yun mampekug-
git, tep humman yuka iddinel ni pengibbillangan Apu Dios ni hi-gayun
kayyaggud, mahapul ni peka-u-unnuden yun emin hu Tugun.
4 Yadda kamengiddinnel ni Tugun ni pengibbillangan Apu Dios ni hi-
gadan kayyaggud ey endi law silbin impahding Jesus Christo ni hi-gada, et
humman hu eleg ida law meilla-kam di binabbal Apu Dios.
5 Nem hedin ngun hi-gatsu, ey ihhammad ni Ispirituh Apu Dios hu dinel
tayun ibbilang daitsun Apu Dios ni kayyaggud gapuh ni tayu kapengullugin
Jesus Christo.
6 Tep hedin hi-gatsun kamengullug nan Jesus Christo ey beken ni ya
kekuggitan tayu winu ya eleg tayu kekuggisi hu importanteh, nem ya tayu
kapengullug e kameang-ang di impeminhed tayun edum tayun tuu.
7 Kaegiegi, ma-nun laputun nengulugan yu tep nehammad hu nengu-
unnudan yu etan ni makulug ni neituttuddu, nem kele mewan yan nunya
ey inwalleng yu? Hipadda kamengittenuttuddun hin-appil ni hi-gayu et
kayu neidngelan?
8 Eleg mabalin ni hi Apu Dios hu nengipahding, tep hi-gatu nemilin hi-
gayun mengu-unnud ni hi-gatu.
9 Wada etan kandan "Anin ni ekket ni ebuh ni yeast hu meikkamdug et
pelbag tu etan sinapay." Ya kei-ingngehan tu huyya ey ya etan lawah ni
tuun anin hakey tun neikamdug ni hi-gayu et aldanan dakeyun emin.
10 Nem nakka medinnel e gapuh ni yuka pengullug nan Jesus Christo ey
eleg yu ebbuluta hu ituttuddun edum ni eleg maiingngeh di intuttudduk
ni hi-gayu, et mekastigulli etan kamengituttuddun neihlan hi-gayu, anin ni
hipa humman ni tuu.
11 Kaegiegi, gullat ni makulug ni nanengtun nakka ituttuddu e mahapul
ni u-unnuden tayu hu tugun ni kau-unnudaddan Jews e nema-ma etan
daka pengippillitin mampekuggit, ey eleg da-ak et panhelheltapaddan
edum kun Jews. Nem itek, tep ya nakka ituttuddu ey ya meippanggep
ni neteyyan Jesus di krus, et huyya gaputun nakka panlelehhani hu
kapehpehding idan edum kun Jews ni hi-gak.
12 Huttan idan tuun kamengippillit ni kekuggitan ey heballi tep mam-
pegeppun ida.
13 Nem hi-gayun kaegiegi, pinili dakeyun Apu Dios ni pantu-u tu et
beken law ni ya pengippahdingan yun Tugun ni kau-unnudaddan Jews hu
pengiddinnelan yu. Nem anin ni hanniman, et mahapul ni kekkennengen
yu hu annel yu et eleg yu ipahding hu lawah. Nem ya kayyaggud ey man-
imbabaddang kayu tep ya impeminhed yun edum yu.
14 Tep kantud Tugun ey "Mahapul ni pinheden yu edum yu, henin
impeminhed yun annel yu." Huyyan tugun hu neikahhakeyan ni emin
ni Tugun Apu Dios ni intuttuddun Moses.
15 Nem hedin heni kayu etan ni ahhu winu edum ni animal e ida
kamanggagangal niya ida kamandedeppap, ey ang-ang yu tep mebahbah
hu yuka pandadagyumi.

Nambaklang hu pinhed ni annel tayu et ya pinhed ni Ispirituh Apu Dios

16 Ittugun kun hi-gayu e u-unnud yu hu pinhed ni Ispirituh Apu Dios, et
beken ni ya lawah ni pinhed ni annel yu hu u-unnuden yu.

17 Tep ya pinhed tayu et ya pinhed ni Ispirituh Apu Dios ey nambaklang.
Ya pinhed ni lawah ni neitu-wan tayu ey eleg pinhed ni Ispirituh tu. Ya
pinhed ni Ispirituh tu ey eleg pinhed ni neitu-wan tayu. Et mukun neligat
ni u-unnuden hu hakey, tep henidda kamampippilliw.
18 Nem hedin ya pinhed ni Ispirituh Apu Dios hu u-unnuden tayu, ey eleg
law mahapul ni tayu iddinel di pengu-unnudan ni Tugun Moses.
19 Ka-immatun hedin ya lawah ni pinpinhed ni annel hu kau-unnudan
tuu, tep lawah daka pehpehding, niya lawah hu wadad nemnem da, tep
daka i-ulig hu beken da ahwa,
20 daka deyyawa hu beken ni makulug ni dios, mabekkidda, ida
kamambubuhul, ida kamambabakal, ida kaman-in-aameh, mabunget
ida, pinhed dan hi-gada meunnud, eleg man-uunnud nemnem da, ida
kameena-appil di edum dan tuu,
21 daka keemmehi edum da, ida kamambuttebutteng, mangelawngaw
ida hedin ida meki-innum niya dakel hu daka pehpehding ni lawah.
Inhel kun hi-gayun nunman ey pidwaen ku mewan ni e-helen, e ya tuun
mengippahding idan henin nunya ey eleg mabalin ni meilak-kam di pan-
ap-apuan Apu Dios.
22 Nem yadda etan tuun kamengu-unnud ni kaituttuddun Ispirituh Apu
Dios ey hi-gada hu wada impeminhed da, ida kaman-am-amleng, mel-
inggep ida, neanus ida, kayyaggud ida, ida kameiddinel ni mengippahding
ni daka e-hela,
23 kabbabbal ida niya hangkekkenneng da annel da. Endi neitudek di
Tugun ni kantuy lawah ida huyya.
24 Yadda kamengullug nan Jesus Christo, ey heni nekipetak ni hi-gatud
krus hu lawah ni neitu-wan da et eleg da law ippahding ida etan lawah ni
impeinghan annel da.
25 Ya law Ispirituh Apu Dios hu kakelpuin nunyan baluh ni neitu-wan
tayu, et humman hu mahapul ni u-unnuden emin hu pinhed tu.
26 Ey mahapul ni eleg itsu mampahhiyya, eleg tayu pebungnget hu edum
tayu niya eleg itsu um-ameh ni hipan wadan edum tayu.

6

Ya kayyaggud ni pehding ey man-imbabaddang itsun emin

1 Hi-gayun kaegiegi, hedin wada edum yun inamta yun nanliwat, ey hi-
gayuddan kameibbillang ni nenemneman ni kamengullug, ey mahapul ni
pebabbabbal yun tuggunen. Nem helipat-i yu, tep entanni ey anin hi-gayu
et mambehhul kayu dama.
2 Pan-imbabaddang kayu et baddangan yudda edum yun wada ligat tu,
tep humman elaw ni pengu-unnudan yun tugun Jesus Christo.
3 Hedin wada etan kantuy kakkayyagud hu elaw tu nem ya edum tu,
nem ya kakulugan tu ey beken kaya, ey ya annel tu ngu hu ini-ittekan tu.
4 Et humman hu, mahapul ni wada hakkeyey nemnemen tu hu tuka
pehpehding hedin kayyaggud winu eleg. Et hedin kayyaggud, ey kadinel
kayu e impahding yu hu lebbeng tun pehding yu et eleg mahapul ni yu
i-eni-ingngeh hu annel yud edum ni tuu.
5 Tep hedin umlaw itsud hinanggan Apu Dios ni hakey alin aggew, man
wada hakkeyey ngenamung tun menummang ni impahpahding tu.
6 Ya etan tuun netuttudduan ni ehel Apu Dios ey kayyaggud hu iddawtan
tu etan nenuttuddun hi-gatun anin hipan kayyaggud ni wadan hi-gatu.

7 Entan kaheul yu et eleg yu panghel ey dammutun he-ulen yu hi Apu
Dios et eleg kayu mekastigu hedin wada ippahding yun lawah, tep ya lawah
ni kapehpehding ni tuu ey lawah mewan hu pambalinan tu. Nem hedin ya
kayyaggud hu kapehpehding ni tuu, ey kayyaggud dama hu pambalinan
tu. Tep inamta tayu e ya intanem ni hakey ni tuu ey humman hu ennien
tu.
8 Ya tuun ebuh annel tun tuka nemnemnema niya lawah tuka pehpe-
hding ey ya ketteyyan tu niya keiddawian tun Apu Dios hu pambalinan
tu. Nem ya tuun tuka u-unnuda etan pinhed ni Ispirituh Apu Dios ey
dewwaten tu hu biyag ni endi pappeg tun kaiddawat ni Ispirituh Apu Dios.
9 Et humman hu, entan tu peinglay ni mengippahding ni kayyaggud,
tep makulug ni dewwaten tayu etan panyaggudan ni iddawat tun hi-
gatsu ni tsimpuh ni gintud tu hedin pannenneng tayun mengippahding
ni kayyaggud.
10 Et mukun nakka e-helan hi-gayu e hedin wada wayah tayun mengip-
pahding ni kayyaggud di edum tayu, man ipahding tayu, nema-maddad
edum tayun kamengullug ni neigappat di pamilyah Apu Dios.

Ya nanggillig ni tugun Paul idan kamengullug nan Jesus di Galatia

11 Hi-gak law hu kamampengittuddek eyan nanggillig ni ittugun kun hi-
gayu, et mukun etta-teng hu nakka penuddek.
12 Pinhed kun peamtan hi-gayu e yadda etan kamengippillit ni mam-
pekuggit kayu ey pinhed dan ebuh ni tettebalen idan edum min Jews ni
kamengu-unnud ni Tugun Moses ida. Tep gullat ni peamta da e beken ya
Tugun Moses, nem ya pengullugan ni neteyyan Jesus Christo di krus hu
kehellakniban ni tuu, ey pihhulen idaddan edum min Jews.
13 Ma-nut ida kamampekuggit, nem eleg da han-u-unnud ni emin hu
Tugun Moses. Nem ya pinhed da ey pekuggit kayu ma-lat ipahhiya da
nengu-unnudan yun Tugun ni daka pepillit ni hi-gayu.
14 Nem hedin hi-gak ngu, endi edum ni nakka ippahhiya, nem ebuh hu
neteyyan Jesus Christo di krus, tep heni nak nekittey ni hi-gatud krus. Et
humman hu, yadda etan linggeman ni lawah di puyek ey eggak ida law
pinhed et beken ida law humman ni wadad nemnem ku.
15 Beken ni importanteh hedin pekuggit itsu winu eleg, nem ya
importanteh ey ya nemaliwan Apu Dios ni nemnem tayu.
16 Yadda mengu-unnud idan nunyan tugun ey pelinggep niya hehmeken
idan Apu Dios tep hi-gada hu tuu tu.
17 Nemnem yu e nanlelehhanan ku et dakel piklat di annel ku gapuh ni
nakka pengu-unnudin Jesus Christo. Et humman hu, ipahding yun emin
hu intugun ku ma-lat eleg yu pan-eduman hu kaguh kun hi-gayu.
18 Nakka iddasal e emin kayun kaegiegi ey meweddan hi-gayu hu
binabbal Apu tayu e hi Jesus Christo. Amen.

Ya Tudek Paul idan Kamengullug di Ephesus

1 Huyyan tudek ey nalpun hi-gak e hi Paul e pinutuk Apu Dios ni pan-
apostle nan Jesus Christo. Tudek ku huyyan hi-gayun kamengullug di
Ephesus ni kamengu-unnud nan Jesus Christo.
2 Pinhed kun meweddan hi-gayu hu binabbal niya linggep ni kamelpun
Apu Dios e Ametayu et hi Jesus Christo e Apu tayu.

Ya panyaggudan tayun kamengullug ni indawat Apu Dios gapuh ni neiegian tayun Jesus Christo

3 Daydayaw tayu hi Apu Dios e Aman Apu tayu e hi Jesus Christo,
tep indawat tun hi-gatsun kamengullug emin hu panyaggudan tayun
kamelpud kabunyan tep ya neiegian tayun Jesus Christo.
4-5 Pinili daitsun Apu Dios ni pantu-u tu gapuh nan Jesus Christo et han
maweda emin eya wadan nunya ma-lat ibilang daitsun kayyaggud e endi
liwat tayud hinangngab tu. Ninemnem tu dedan nunman e pambalin
daitsun u-ungnga tu et iketey Jesus Christo hu liwat tayu. Huyya hu
impahding Apu Dios tep ya impeminhed tun hi-gatsu.
6 Et humman hu, daydayaw tayu hi Apu Dios tep impeang-ang tu et-eteng
ni binabbal tun hi-gatsun kamengullug gapuh ni impahding Jesus Christo
e U-ungnga tun nakappinhed tu.
7 Yan nengiketeyan Jesus Christo ni liwat tayu ey nepesinsahan itsu law
tep netekla law liwat tayu et beken itsu law ni himbut ni liwat. Huyya
keang-angan tu e kabbabbal ni peteg hi Apu Dios ni hi-gatsu,
8 e endi tu kei-ingngehan. Nekallaing hi Apu Dios e inamta tu emin et
9 peamta tun hi-gatsun nunya hu planuh tu dedan lan nunman ni
peamnun Christo.
10 Ya implanuh tu ey iyayyaggud tun emin hu lintu tun wadad kabunyan
et yad puyek ma-lat mangkakahhakey ida hedin medettengan hu aggew ni
gintud tun pengiyayyaggudan tudda, et hi Jesus Christo hu man-ap-apun
emin.
11-12 Emin kaippahding Apu Dios ey meippuun di pinhed tu niyad planuh
tu, et humman hu, pinili daitsu dedan nunman ni mengullug nan Jesus
Christo et han maweda emin eya wadan nunya. Ey impamengulu dakemin
Jews ni pinili tun mengullug ma-lat idaydayaw mi hu kasina-gey tu.
13 Hanniman daman hi-gayun beken ni Jews e yan nangngelan yun
kameituttuddun meippanggep ni kehellakniban ni tuu, ey kinulug yu hi
Jesus et ibilang dakeyun Apu Dios ni tuu tun nanwadaan tun hi-gayun
Ispirituh tun impakulug tu.
14 Ya kawedan Ispirituh Apu Dios ni hi-gatsu hu keang-angan tu e
dewwaten tayulli hu impakulug tun iddawat tun hi-gatsun u-ungnga tu
hedin meihhiknad hu kehellakniban tayu. Ya pambalinan tu huyya ey
keiddeyyawan tu tep ya kasina-gey tu.

Ya dasal Paul idan edum tun kamengullug nan Jesus

15 Et mukun, neipalpun eman ni nangngelan ku e nehammad hu yuka
pengullug nan Apu Jesus Christo niya et-eteng hu impeminhed yuddan
tuun pinilin Apu Dios ni pantu-u tu ey
16 eggak isiked ni mansalamat nan Apu Dios gapuh ni hi-gayu. Ey dakeyu
kaiddasadasali

17 ma-lat baddangan dakeyun Ispirituh Apu Dios e Aman Apu tayu e hi Je-
sus Christo et menemneman kayu niya idwat tu kabaelan yun mengewwat
ni elaw tu, niya ma-lat ma-duman hu inamta yun meippanggep nan Apu
Dios.
18 Ey nakka iddasal ma-lat amtaen yu niya ewwatan yu kakinayyaggud
etan ni ninemnem tun meippahding ni hi-gayu niyadda etan kayyaggud ni
beltanen tayun nepilin tuun Apu Dios,
19 niya ma-lat amtaen yu hu et-eteng ni kabaelan Apu Dios ni umbaddang
ni hi-gatsun kamengullug. Neipeang-ang huyyan kabaelan tun
20 nenaguan tun Jesus ni neteyyan tu, et payudung tud winannan tud
kabunyan
21 et hi-gatu keta-ta-geyyan ni Ap-apun emin ni ap-apu, anin idan ap-
apun eleg meang-ang, et hi-gatu hu nangnged ni emin niya hi-gatu man-
ap-apun emin idan ap-apun nunya et yadalli man-ap-apun edum ni aggew.
22 Indawat Apu Dios nan Jesus hu kelebbengan tun pan-ap-apun emin
ni lintu tu. Ey hi-gatu pinutuk Apu Dios ni mengippaptek ni hi-gatsun
kamengullug et hi-gatu heni ulu tayu
23 ey hi-gatsun kamengullug hu heni annel tu. Et humman hu,
endi pangkullangan tayun kamengullug, tep emin hu wadan hi-gatu
ey weddaen tu daman hi-gatsun kameibbillang ni annel tu. Hi-gatu
kamenang-ang-ang ni emin ni wadad puyek niyad kabunyan.

2

Heni itsu lani netey, nem yan nunya ey neila-kam itsud biyag Jesus Christo

1 Ya lan eleg yu ni pangulugan nan Apu Dios ey heni kayu netey, tep endi
biyag yun kamannananeng ni kamelpun hi-gatu gapuh ni liwat yun yuka
pengehhingin hi-gatu.
2 Tep ya nin nunman ey yuka u-unnudadda lawah ni kapehpehding
idan eleg mengullug. Inenu-unnud yu hi Satanas e ap-apuddan lawah
ni eleg meang-ang di nambattanan ni kabunyan niya puyek. Ey hi-gatu
kamenettengnged idan etan ni eleg mengullug nan Apu Dios.
3 Ma-nu tep emin itsun nunman, anin ni hi-gamin Jews ey impahding
tayudda etan lawah ni wadad nemnem tayu niyadda etan kapambebn-
gangin pinpinhed ni annel tayu. Et humman hu, gullat et nannana-ud ni
kastiguen daitsun Apu Dios, heniddan edum ni eleg mengullug.
4 Nem anin ni hanniman et et-eteng hu hemek Apu Dios ni hi-gatsu niya
et-eteng hu impeminhed tun hi-gatsu.
5 Et mukun heni itsu netey tep ya eleg tayu pangulugan nan Jesus Christo,
nem heni itsu nekitegu mewan eman ni nenaguan Apu Dios ni hi-gatu ma-
lat eleg itsu law mekastigu. Huyya keang-angan tu e nehelakniban itsu tep
ya binabbal tu.
6 Beken ni itsu nekitegun ebuh nan Christo, nem inla-kam daitsun Apu
Dios di kelebbengan Jesus ni man-ap-apud kabunyan.
7 Impahding tu emin huyyan pengippeang-angan tun et-eteng ni hemek
tu niya binabbal tun ingganah ni hi-gatsun neiegi law nan Jesus Christo.
8 Hinelakniban daitsun Apu Dios eman ni nengulugan tayu tep et-eteng ni
hemek tu niya binabbal tun hi-gatsu. Tep endi kabaelan tayun menellaknib
ni annel tayu. Huyyan nehelakniban tayu ey kamelpun Apu Dios ni ebuh,
9 beken ni gapuh ni kayyaggud ni tayu kapehding ma-lat endi hakey ni
tuun tu ippahhiyya hu nehelakniban tu.

10 Hi Apu Dios hu nenelaknib ni hi-gatsu gapuh ni tayu kapengullug
nan Jesus Christo ma-lat ipahding tayu kayyaggud, tep humman dedan
hu ninemnem Apu Dios et han maweda emin.

Beken law ni ebuh ida hu Jews ni kabaddangin Apu Dios, nem anin ida dama law ni Gentiles

11 Nemnem yu e Gentiles kayu dedan eman ni neiungngaan yu, ey
gapu tep eleg kayu makugit ey dakeyu kapippihuladdan Jews. Nem ya
kakulugan tu ey ya kapampekuggisi ey malkan annel ni ebuh.
12 Ya lan nunman ni eleg kayu ni mangulug ey endi yu neiegian nan
Jesus Christo. Ey eleg kayu maila-kam di panyaggudan idan Jews ni pinilin
Apu Dios ni tuu tu niya eleg kayu maila-kam di impakulug Apu Dios ni
pehding tuddan tuu tu. Et humman hu, yan nunman ey endi inna-nu yun
menellakniban, tep eleg yu ni amta hi Apu Dios.
13 Nem yan nunya ey beken law hanniman tep neiegi kayun Jesus Christo.
Neidawwi kayu lan Apu Dios, nem nekidagyum kayu law ni hi-gatu tep ya
nengiketeyan Jesus Christo di krus ni liwat tayu.
14 Hi Jesus hu nengidagyum ni hi-gamin Jews ni hi-gayun Gentiles, et
hakey itsu law ni pamilyah, tep ingkal tu hu neihenin nengappil ni hi-gatsu
et eleg itsu law mambubuhhulan.
15 Pinappeg Jesus eman ni neteyyan tu hu pengu-unnudan min Jews ni
Tugun et endi law hu kapambabaklangin Jews niyadda Gentiles ma-lat hi-
gatu law hu kullugen tayun emin, et mandadagyum itsu et luminggep itsun
emin.
16 Ey gapuh ni neteyyan nan Jesus di krus ey eleg itsu law mambubuhul,
nem man-unnud itsu et mangkakahhakey itsun emin ni mekidagyum nan
Apu Dios.
17 Immali et ituttuddu tu hu pekiddagyuman emin ni tuu nan hi Apu
Dios. Beken law ni hi-gamin Jews ni ebuh hu kameibbillang ni tuu tu, nem
anin ni hi-gayun Gentiles e neidawwi lan nunman ni hi-gatu.
18 Gapuh ni nengulugan tayun Jesus Christo ey dammutun mandasal
itsun emin nan Apu Dios tep baddangan daitsun Ispirituh tu.
19 Et humman hu, beken law ni endi yu neibilangan nan Apu Dios, nem
neibilang kayun tuu tu tep nengulug kayu. Heni kayuddan edum yun
kamengullug ni neibilang ni tuun Apu Dios.
20 Ya neihakkeyan tayun Apu Dios ey neielig di baley e hi Jesus Christo hu
kamei-ellig ni pegnad tayu. Yadda kaituttuddun apostles niyadda prophets
hu kamei-ellig ni neituun etan di pegnad e hi Christo.
21 Hi Apu Jesus hu mengikkahhakey ni emin ni kamengullug, et hi-gada
hu kayyaggud ni panha-adan Apu Dios tep ya neidagyuman dan hi-gatu.
22 Kayu law kamengullug ni hi-gatu, et humman hu meibbillang kayu
daman panha-adan Apu Dios tep wada Ispirituh tun hi-gatsun emin.

3

Ya ngunun Paul ey ya mengituttudduddan Gentiles ni meippanggep nan Jesus Christo

1 Et mukun hi-gak e hi Paul e neikelabut tep ya nakka pengituttudduin
meippanggep nan Jesus ni hi-gayun Gentiles ey nanengtun dakeyu kaid-
dasali.
2 Inamtak et dingngel yu e gapuh ni binabbal Apu Dios ey indinel tu
huyyan ngunuk ni panyaggudan yu.

3 Ya etan eleg maipeamtan nunman ni planuh Apu Dios ni meippahding
ey hi-gak hu nengipeamtaan tu et pakitudek ku edum eyad tudek kun hi-
gayu.
4 Et hedin bidbiden yu, ey amtaen yu humman ni inamtak ni eleg
meamtan nunman meippanggep nan Jesus Christo.
5 Eleg peamtan Apu Dios idan tuun nunman, nem impeamta law ni
Ispirituh tuddan apostles tu et yadda prophets tu.
6 Heninnuy hu planuh tu: Beken ni hi-gamin Jews ni ebuh hu memeltan
ni kayyaggud ni kamelpun Apu Dios, nem anin ni hi-gayu daman Gentiles.
Neibilang kayu dama law ni u-ungnga tu, tep inebulut yu hu neituttuddu
meippanggep nan Jesus Christo et heni hi-gatsun emin law hu annel tun
meilla-kam di impakulug Apu Dios ni pehding tun panyaggudan tayu,
gapuh nan Jesus Christo.
7 Ey gapuh ni kakinayyaggud Apu Dios, ey pinutuk tuwak ni mengip-
peamtan meippanggep nunyan planuh tu. Et gapuh ni et-eteng ni kabaelan
tu ey indawat tu kabaelan kun mengippahding nunyan ngunuk.
8 Hi-gak hu kebabbabahan ni emin ni tuun Apu Dios, nem ay hi-gak hu
pinutuk tun mengituttudduddan Gentiles etan ni meippanggep ni et-eteng
ni panyaggudan tayun wadan Jesus Christo. Humman ni panyaggudan ey
endi tu kei-ingngehan.
9 Pinutuk tuwak mewan ni mengippeamtaddan katuutuun inna-nun
pehding Apu Dios e nanletun emin, ni mengippeamnun planuh tun eleg tu
peamtan eman ni laputu, ingganah nunya.
10 Huyyan implanuh Apu Dios ni hi-gatsun kamengullug hu kamengip-
peamtaddan ap-apuddan anghel et yadda ap-apun eleg meang-ang, kayyag-
gud niya lawah, e nekallaing hi Apu Dios. Ya keang-angan tu ey ya etan
kamekapkapyan hi-gatsun kamengullug.
11 Huyya dedan hu ninemnem tun nunman ni meippanggep, et hi Jesus
Christo e Apu tayu hu nengipeamnuan tu.
12 Et yan nunya law ey netuled itsun mandasal nan hi Apu Dios, tep itsu
kamedinnel ni ebbuluten tu dasal tayu tep ya tayu kapengullug nan Jesus.
13 Et humman hu, entan kedismayah yu tep nakka manlelehhan ma-lat
panyaggudan yu et matbal kayulli.

Ya et-eteng ni impeminhed nan Jesus Christo ni hi-gatsun tuu tu

14-15 Hedin ninemnem ku kalinaing Ama Apu Dios e namyuh ni emin
ni pamilyah ni wadad kabunyan et yad puyek, ey nakka mandasal ni
pandeyyaw kun hi-gatu.
16 Nakka ibbagad dasal kun Apu Dios e meippuun di et-eteng ni kabaelan
tu, ey pe-let ni Ispirituh tu hu nemnem yu,
17 niya wadan kenayun hi Jesus di nemnem yu, tep ya yuka pengullug
ni hi-gatu. Ey nakka iddasal e emin itsu ey meihhammad hu impeminhed
tayun edum tayun tuu,
18 ma-lat hi-gayudtan niyaddan emin hu pinilin Apu Dios ni tuu tu ey
ewwatan tayu hu et-eteng ni impeminhed nan Jesus Christo ni hi-gatsu.
19 Anin kulang hu nemnem tayun man-ewwat nunman ni impeminhed
tun hi-gatsu, nem nakka iddasal e lektat tu et anhan ey ya elaw tayu ey
mei-ingngeh di elaw Apu Dios e endi tu pangkullangan.
20 Hi Apu Dios hu kamedeyyaw, tep et-eteng kabaelan tun memaddang
ni hi-gatsu et tuka iddawat hu nehuluk nem ya ninemnem tayun ibbagan
hi-gatud dasal tayu.

21 Hi-gatsun emin ni kamengullug, idaydayaw tayun ingganah hi Apu
Dios, tep ya impahding Jesus Christo. Amen.

4

Emin itsun kamengullug nan Jesus ey mahapul ni man-uunnud hu nemnem tayu

1 Hi-gak e hi agi yun neikelabut tep ya nakka pengituttudduin meip-
panggep nan Apu tayun hi Jesus Christo, ey pinhed ku et anhan ni mei-
ingngeh hu elaw yud pinhed Apu Dios, tep humman gaputun nemutukan
daitsu.
2 Ya kayyaggud ni pehding yu ey pebabah yu annel yu niya pan-
an-anus kayu. Ey mahapul ni kabbabbal kayun kenayun. Hedin
wada nanhahallaan yu, pan-inhuhulug kayu, tep humman elaw ni man-
impipinhed.
3 Ipahding tayu hu kabaelan tayu et mannananeng hu panhahakkeyan
tayu et melinggep itsun emin, tep wada Ispirituh Apu Dios ni hi-gatsu.
4 Hi-gatsun emin ni kamengullug ey itsu kameibbillang ni heni hakey ni
annel, henin Ispirituh Apu Dios e hakey ni ebuh. Hakey dama etan tayu
kanemnemneman lawwan tayullin hakey ni aggew e yad kad-an Apu Dios
di kabunyan, tep humman gaputun daitsu nemutukan ni pantu-u tu.
5 Ey hakey ni ebuh hu Apu tayu e hi Jesus, ey hi-gatun ebuh hu tayu
kakulluga, niya emin itsu ey hakey ni ebuh hu elaw ni nengipeang-angan
tayun nengulugan tayu, e humman hu nampebenyagan tayu.
6 Hakey ni ebuh hi Apu Dios e Ametayun emin ni kamengullug. Hi-gatu
keta-ta-geyyan ni emin, hi-gatu nangnged ni emin niya wadan hi-gatsun
emin, tep wada Ispirituh tun hi-gatsun kamengullug.
7 Nem hedin ya meippanggep ni kabaelan tayun kamengullug ey
nambakbaklang hu indawat Jesus Christo ni hi-gatsu.
8 Makulug huyya tep wada dedan impatudek Apu Dios ni kantuy "Yan
nambangngadan tud kabunyan eman ni netagwan tu ey impeang-ang tu e
naka-apput tudda buhul tu e hi Satanas niyadda dimonyoh et henidda law
balud tu. Ey indawat tuddan tuu tu hu nambakbaklang ni kabaelan da."
9 Ey gapuh tep kantuy 'nambangngad di kabunyan,' ey meewwatan e
immalid puyek et han mambangngad.
10 Ya etan immalidya ey hi-gatu hu nambangngad di kabunyan et hi-gatu
law keta-ta-geyyan ni emin ma-lat meamta e hi-gatu hu nangnged ni emin.
11 Et hi-gatu hu nalpuan ni nambakbaklang ni kabaelan ni indawat
tuddan kamengullug, ya kabaelan ni man-apostle niya manprophet, ya
kabaelan ni mengewwis idan tuun mengullug nan Jesus, ya kabaelan
ni mengippaptek idan kamengullug niya kabaelan ni mantuttuddun
meippanggep nan Apu Dios.
12 Huyyaddan kabaelan ey indawat tun hi-gatsun kamengullug ma-lat
han-ipahding tayudda etan ngunun keiddeyyawan Apu Dios niya ma-lat
hi-gatsun emin ni kamengullug ni kameibbillang ni heni annel Jesus ey
meihhammad ni peteg hu tayu kapengullug.
13 Et lektattuy man-iingngeh hu neihammadan ni tayu kapengullug niya
peka-amtaen tayullin emin hi Jesus e U-ungngan Apu Dios ey mei-ingngeh
hu elaw tayun hi-gatu.
14 Tep lawah hu heni itsu u-ungngan nelakah ni medinni e hedin wada
immalin mantuttuddun hin-appil, ni kinulug tayu anin ni neihla hu daka
ituttuddu.

15 Nem ya kayyaggud et ey ebuh ida hu neiptek ni kameituttuddun
e-ehhelen tayuddan edum tayu tep ya impeminhed tayun hi-gada, et
meitultuluy ni umyaggud hu elaw tayun emin et meiingngeh di elaw Jesus
Christo e heni ulu tayun emin ni kamengullug.
16 Hi-gatu hu kakelpuin emin ni biyag niya kabaelan tayu, tep hi-gatu
hu heni ulu tayu. Et humman hu, emin itsun heni nambakbaklang ni
parteh ni annel tu ey ippahding tayu hu neidinel ni hi-gatsun ngunu,
et man-imbabaddang itsu gapuh ni impeminhed et meihammad hu tayu
kapengullug.

Yadda nengulug nan Jesus ey mahapul ni mebaluhan hu elaw da

17 Huyya e-helen kun hi-gayu: Ya pinhed Apu Jesus ey entan tu law iu-
unnud di elaw idan eleg mengullug, tep neihla daka pannemnem,
18 et mukun eleg da han-awat hu elaw Apu Dios ey endi biyag dan
kamelpun hi-gatu. Tep eleg da amta hi Apu Dios niya kahing ida.
19 Endi hu daka ikkapyan baing da ey lawah emin hu wadad nemnem
da, et humman hu daka illaput ni mengippahding ni kumpulmih ni lawah.
20 Nem hin-appil law hu elaw ni inedal yun nengabulutan yun Jesus
Christo.
21 Tep inedal yu et u-unnuden yu hu makulug ni kayyaggud ni elaw tu.
22 Lawah hu elaw yun nunman et han kayu mangulug. Et humman hu,
mahapul law ni iwwalleng yu humman ni elaw. Tep yan nunman ey neala
ni inu-unnud yu hu pinhed yu, ey humman kaumbahbah ni neitu-wan yu.
23 Et mahapul law ni ya kayyaggud hu wadad nemnem yu niya
kayyaggud hu elaw yu.
24 Em, mahapul law ni ya baluh ni elaw ni dinwat yun Apu Dios ni henin
elaw tu hu u-unnud yu et peang-ang yu hu kakinayyaggud tu ma-lat hi-gatu
hu peamleng yu.
25 Emin itsu law ey mahapul ni eleg itsu man-ittek, nem ya makulug
hu e-helen tayun edum tayu, tep emin itsu law ni kamengullug ey itsu
kameibbillang ni hakey ni annel Jesus.
26 Hedin wada binungetan yu, ang-ang yu et beken humman ni umhulun
ni panliwwatan yu. Entan tu pangpanglaw hu bunget yu,
27 tep meidwatan hi Satanas ni wayah ni mene-ul ni hi-gayun manliwwat.
28 Hedin wada matekew ni hi-gayu, mahapul ni isiked tu et mangngunu
kumaddan ni kakkayyaggud ni ngunun pambiyagan tu, ma-lat wada inna-
nu tun umbaddang idan newetwet.
29 Helipat-i yu mewan et hedin mekihuhhummangan kayu, ey ya
kayyaggud hu ene-ehhel yu ma-lat wada ibbaddang tu etan ni tuun
mengngel.
30 Ey entan tu pealmet hu Ispirituh Apu Dios ni wadan hi-gayu, tep
winedan Apu Dios hu Ispirituh tun hi-gatsun heni malka tayun tuu tu,
ey ya kaweda tun hi-gatsu keang-angan tun pekaggibbuhen tullin hakey ni
aggew hu nehelakniban tayu.
31 Entan tu tettengedi hedin wada nanhahallaan yu, entan bubbunget
yu, ey beken ni ya itek hu ehel yu meippanggep ni edum yu, ey entan
pan-impipihul yu niya entan pan-imbabalaw yu.
32 Nem ya kayyaggud ey kabbabbal kayu, man-inhehmek kayu niya man-
impepesinsah kayu hedin wada nanhahallaan yu henin nemesinsahan Apu
Dios ni liwat tayu tep ya impahding Jesus Christo.

5

Ya engeenget niya kawwalwal ey nambaklang, henin kayyaggud niya lawah ni elaw e nambaklang idan peteg

1 Neibilang kayu law ni u-ungngan Apu Dios ni nakappinhed tu, et
humman hu mahapul ni ippahding tayu kabaelan tayu et iu-unnud tayud
elaw ni pinhed tu.
2 Mahapul ni man-impipinhed kayu henin impeminhed Jesus ni hi-gatsu
et iketey tu hu liwat tayu. Huyyan impahding tu ey impeamleng tu hi Apu
Dios tep heni mebanglun neiappit ni hi-gatu.
3 Ey hi-gayun kameibbillang law ni tuun Apu Dios, ey ang-ang yu et beken
ni ya lawah hu pehpehding yu henin makibii winu makilaki, ya ameh niya
linggeman ni kaumbebngang. Entan tu ipahding ida huyya, ma-lat endi an
me-me-hel ni hi-gayun hipan lawah.
4 Ey beken ida etan lawah niya endi silbitu hu yu enung-ungbalen niya
entan tu halmani huhhuggut. Ya kayyaggud ey manpasalamat itsun Apu
Dios gapuh ni kakinayyaggud tu.
5 E-helen ku mewan ni hi-gayu e makulug ni yadda makibii winu
makilaki, yadda nangkabngang, niyadda maegum ey eleg ida meilla-kam di
nan-ap-apuan di Apu Dios nan Jesus Christo. Ya kangkun agum ey humman
hakey ni elaw ni kapenaydayaw ni beken ni makulug ni dios.
6 Entan kaheul yudda etan ni tuun kanday beken ni lawah ida huyya,
tep nemahhig bunget Apu Dios idan mengippahding ni heniddan nunyan
liwat et kastiguen tudda.
7 Et humman hu, entan keie-eddum yuddan nunman ni tuu.
8 Yan nunman ey heni kayu wadad engeenget tep ya liwat yu, nem ay yan
nunya law ey heni kayu wadad kawwalwal tep nebaliwan hu nemnem yun
nengulugan yun Apu Jesus Christo. Et humman hu, mahapul ni kayyaggud
hu pehpehding yu henidda etan ni tuun nebaliwan nemnem da.
9 Tep ya tuun nebaliwan nemnem tu, ey ya limpiyuh, ya kayyaggud niya
neiptek hu tuka pehpehding.
10 Ey mahapul ni ippahding yu kabaelan yun mengeddal niya mengip-
pahding idan kayyaggud ni kamengippeamleng nan Apu Dios.
11 Entan tu ipahding hu kaippahding idan tuun eleg mabeliwan elaw da,
nem ya kayyaggud hu ipahding yu ma-lat mabeingan ida.
12 Humman idan lawah ni keiddalunuh idan eleg mengullug ni daka
pehpehding ey anggeba-ing ni ung-ungbalen idan kamengullug.
13 Nem hedin ibbunget tayudda et peamta tayudda humman ni daka
pehpehding, man heniddalli nedilgan di engeenget et wadan amtaen dan
lawah ida humman ni daka pehpehding et u-unnuden da kayyaggud ni
elaw.
14 Humman keibbellinan etan ni neitudek ni kantuy “Hi-gayun
nangkeugip, bangun kayu etan di heni neteyyan yu et benangan dakeyun
Jesus Christo.”
15 Helipat-i yu et peang-ang yu hu kayyaggud ni elaw ma-lat keang-angan
tun nenemneman kayu et beken ni heni kayudda etan ni endi nemnem tun
tuu.
16 Ilillingisi yun mengippahding ni kayyaggud, tep nemahhig e lawah hu
kamekapkapyan nunya.
17 Et humman hu, beken ni neala ni impahding hu pehding, nem
mahapul ni nemnemen yu et amtaen yu hu pinhed Apu Dios ni pehding
yu.

18 Entan pambuteng yu, tep humman umhulun ni panliwwatan. Nem
idinel yu hu Ispirituh Apu Dios et hi-gatu mengekkenneng ni pehding yu.
19 Ya kayyaggud kumaddan ni pehding yu ey ia-appeh yudda hu Psalms
niyadda edum ni a-appeh idan kamengullug ni pandeyyaw yun Apu Dios.
Ey pannananeng yun hi-gatu daydayawen yud a-appeh yud nemnem yu.
20 Ey mahapul ni mansalamat kayun Ama tayu hi Apu Dios di emin ni
mekapkapya e pedellan yud ngadan Apu tayu e hi Jesus Christo.
21 Mahapul ni man-u-uunnud kayu, tep humman keang-angan tun tayu
kadaydayawa hi Jesus Christo.

Ya tugun ni mahapul ni u-unnuden idan nampengahwan bii

22 Hi-gayuddan bibi-in nampengahwa, ey u-unnud yu ahwa yu henin
yuka pengu-unnudin Apu tayu e hi Jesus Christo.
23 Ey hi-gayun lalakki hu lebbeng tun mengipappangulun ahwa yu
henin Jesus Christo e hi-gatu kamengipappangnguluddan kamengullug ni
kameibbillang ni heni annel tun hinelakniban tu.
24 Et humman hu, hi-gayuddan bibi-i, mahapul ni u-unnuden yu hu ahwa
yu, henin hi-gatsun kamengullug e hi Jesus Christo hu tayu kau-unnuda.

Ya tugun ni mahapul ni u-unnuden idan lalakkin nampengahwa

25 Hi-gayudda daman lalakkin nampengahwa, peang-ang yu hu impem-
inhed yun ahwa yu henin nengipeang-angan Jesus Christo ni impeminhed
tun hi-gatsun kamengullug, e ingkatey tu hu panyaggudan tayu.
26 Pinhed tun mambalin itsun kayyaggud di hinanggan Apu Dios tep
humman neipahding eman ni nengulugan tayun ehel tu et pebenyag itsu.
27 Huyya impahding tu ma-lat hi-gatsun kamengullug ni kameibbilang
ni ahwan Christo ey kakkayyaggud itsu e endi liwat tayud hinangga tu.
28-30 Humman ni elaw ni impeminhed Jesus idan kamengullug hu pengiu-
unnudan ni lakin peminhed tun ahwa tu. Tep ya laki, hedin inahwa
tu hu bii ey heni hakey law hu annel da. Endi tuun anggebe-hel tu hu
annel tu, nem tuka ippaptek. Et humman hu, hedin kaibbilang ni lakin
annel tu dama law hu annel ni ahwa tu, man mahapul ni ipapaptek tu
humman ni ahwa tu, henin Jesus e tuka paka-ippaptek ida kamengullug ni
kameibbillang ni annel tu.
31 Huyyan kapan-addumin laki niya bii ey hi Apu Dios hu nengipanghel,
e kamei-unnud etan di impaitudek tun kantuy "Ya laki ey hi-yanen tu
ammed tu et man-addum idan ahwa tu et henidda law hakey ni annel." *
32 Neligat ni meewwatan huyya, nem ya kei-elligan tu, ey ya meip-
panggep nan hi Jesus et hi-gatsun kamengullug ni kameibbillang ni annel
tu.
33 Nem ya pinhed daman nunyan e-helen, ey hi-gatsun lalakki, e mahapul
ni pinheden tayu hu ahwa tayu, henin impeminhed tayun annel tayu. Hi-
gayu damaddan bibi-i, ey mahapul ni lispituh yu ahwa yu.

6

Ya tugun ni mahapul ni u-unnuden idan u-ungnga et yadda ammed da

1 Hi-gayuddan u-ungnga, u-unnud yudda a-ammed yu, tep humman hu
lebbeng tun pehding idan kamengullug nan Apu Jesus.
2 Tep intugun Apu Dios e kantuy "U-unnud yu hi ameyun ineyu." *
Huyya nemangulun tugun tun wada impakulug tun panyaggudan idan
mengu-unnud nunyan tugun.

---

* **5:31 5:31** Genesis 2:24 * **6:2 6:2** Exodus 20:12; Deut. 5:16

3 Kantud impakulug tuy "Kayyaggud ali meippahding ni hi-gayu, ey
metu-tuan kayud puyek hedin u-unnuden yu huyyan tugun."
4 Hi-gayuddan a-ammed da, entan tudda pabunget hu u-ungnga yun
penuggunan yun hi-gada, nem tuttuddui yuddan elaw ni kamengullug ey
itugun yu etan pinhed Apu tayun ittugun yu.

Ya tugun ni mahapul ni u-unnuden idan himbut niyadda apu da

5 Hi-gayuddan himbut, peka-u-unnud yudda ap-apu yud puyek ma-lat
peamleng yudda e heni hi Jesus Christo hu yuka ingungngunnui.
6-7 Entan tu peang-ang-ang e mahlu kayun ebuh hedin wada ap-apu
yun menang-ang-ang ni hi-gayu, et kayu petebbatebbal. Nem ya pengu-
unnudan yun hi-gada ey mahapul ni melpud puhu yu, tep humman hu
pinhed Apu Dios ni pehding yu. Tep kamei-ellig di bega-en dakeyu daman
Jesus Christo.
8 Tep inamta tayu e wada panyaggudan ni iddawat Apu tayu e hi Jesus
idan tuun kayyaggud hu daka pehpehding, yadda himbut niyadda beken.
9 Hi-gayudda daman apu da, ipahding yu kayyaggud damaddan himbut
yu. Entan tudda tenattakkut, tep emin itsun tuu, himbut winu beken, ey
nan-iingeh hu Apu tayu e hi Apu Dios di kabunyan. Ey hedin hi-gatu, man
endi tuka pengituppugin kakinayyaggud tu winu bunget tu. Nem ya tuka
panhuwet ey kameippuun di kakapkapyaan tuu.

Ya pehding tayu hedin ippatnan Satanas ni mene-ul ni hi-gatsu ma-lat eleg itsu manliwat

10 Ya manggillig ni e-helen ku, ey idinel yu hi Apu tayu e hi Jesus et ya
et-eteng ni kabaelan tun memaddang ni hi-gayu ma-lat maihammad hu
yuka pengullug ni hi-gatu.
11 Iusal yun emin hu indawat Apu Dios ni hi-gayun heni penenni yun
annel yu ma-lat eleg kayu meapput hedin ippatnan Satanas ni mene-ul ni
hi-gayu.
12 Helipat-i yu, tep yadda buhul tayu, ey beken ni tuu, nem humman ida
etan eleg meang-ang ni kaum-idwat ni lawah niya ligat di puyek. Yadda
eleg meang-ang ni buhul tayu, ey humman ida dimonyoh niyadda ap-apu
dan eleg meang-ang ni wada eyad puyek niyad ahpat di nambattanan eyan
puyek niya kabunyan, e et-eteng kabaelan dan mengippahding ni lawah.
13 Et humman hu, iusal yun emin hu indawat Apu Dios ni penenni yun
annel yu ma-lat hedin ippatnaddan nunman ni buhul yun mene-ul ni hi-
gayu, man eleg kayu meapput, nem apputen yudda hedin ippatna yun
emin hu kabaelan yun mengapput ni hi-gada.
14 Et humman hu, mahapul ni heni kayu sindalun nandaddan ni kenayun
ni mekiggubbat. Ya kamei-ellig ni ballikid yu ey ya pengi-ehneng yun
makulug ni kameu-unnud. Ey ya kamei-ellig ni ihhani yud pagew yu ey
ya pengippahdingan yun kayyaggud.
15 Ya kamei-ellig ni patut yu ey ya neminhed yun peteg ni mengippeam-
tan tuttuddun Apu Dios ni kamengippelinggep.
16 Ey mahapul ni nehammad ni kenayun hu yuka pengullug, tep
humman hu kamei-ellig ni happiyaw ni ihhani yud haul Satanas e heni
kamantetebbel ni ippana tun hi-gatsu.
17 Idinel yu nehelakniban yud liwat yun menennin hi-gayu, heni etan ni
sindalun tuka iddinel hu helmet tun penenni tun ulu tu. Ey pandaddan
kayun menghel ni ehel Apu Dios ni penemnem ni Ispirituh tun hi-gayu tep
huyya heni ispadah yu.

18 Anin hipa mekapkapyan hi-gayu, et idinel tayu Ispirituh Apu Dios ni
memaddang ni hi-gatsud pandasalan tayu. Pandasal itsun ingganah et
baddangan daitsun Apu Dios. Ey entan tu liwwan ni iddasalan ida edum
tayun pinili tun tuu tu.
19 Idasali yuwak dama ma-lat peamtan Apu Dios hu e-helen kun
nak pengituttudduan ni meippanggep nan Apu tayu, niya ma-lat eggak
tumekut, nem umtuleddak ni mengituttuddun nunyan panyaggudan ni
eleg meamtan nunman.
20 Ya nakka pengituttudduin meippanggep nan Jesus hu gaputun
nebangkilingannak eyad kalebut. Nem anin, idasali yuwak ma-lat eggak
tumekut ni mantuttudu, tep humman hu ngunuk ni indawat Apu tayu e hi
Jesus ni hi-gak.
21-22 Ittu-dak kudtan hi Taykikus e hakey ni nakappinhed tayun agi
tayu niya kayyaggud ni bega-en Jesus et hi-gatu hu menghel ni hi-gayun
kamekapkapyan hi-gak niyadda edum kudya, niya ma-lat petuled dakeyu.
23 Kaegiegi, ya dasal ku ey hi Ama e hi Apu Dios et hi Apu Jesus Christo ey
pelinggep dakeyu niya ihhammad da yuka pengullug ma-lat mannananeng
hu yuka pan-impipinhedi.
24 Niya nakka iddasal e mewedda hu binabbal Apu Dios ni hi-gayun emin
ni nehammad hu impeminhed tun Apu Jesus Christo.

Ya Tudek Paul idan Kamengullug di Philippi

1 Nalpun hi-gamin bega-en Jesus Christo e hi Paul et hi Timothy
huyyan tudek min hi-gayun iPhilippi ni kamengullug nan Jesus Christo,
hi-gayuddan kamengipappangngulu, niya hi-gayuddan kaumbaddang idan
kamengullug.
2 Pinhed kun meweddan hi-gayu hu binabbal niya linggep ni kamelpun
Apu Dios e hi Ametayu et hi Jesus Christo e Apu tayu.

Ya dasal Paul ida etan ni tuun nantudkan tu

3 Nakka mansalamat ni kenayun nan Apu Dios hedin ninemnem dakeyu
4 niya nakka man-am-amleng ni peteg ni nakka pengiddasalin hi-gayu,
5 tep et-eteng hu imbaddang yun hi-gak ni mengippeamtan meippanggep
ni impahding Jesus ni panyaggudan ni tuu, neipalpu la eman ni laputun
nangngelan yu, ingganah nunya.
6 Et nakka medinnel e hi Apu Dios e bimmaddang ni nengulugan yu ey
itultuluy tun mengippeyaggud ni elaw yu ma-lat kakkayyaggud kayullin
peteg ni pambangngadan Jesus ni an manhuwet ni tuu.
7 Heninnuy hu nakka pannemnem, gapuh ni et-eteng ni impeminhed kun
hi-gayu ey neila-kam kayud hemek Apu Dios ni hi-gak tep nekibaddang
kayud ngunuk ni in-ekud Apu Dios ni hi-gak. Em, binaddangan yuwak,
anin eman lan eggak ni maikelabut ingganah nunyan iyyadya-ak di
kallabbutan, gapuh ni nakka pengi-ehnengi, niya nengituttudduan kun
meippanggep ni impahding Jesus ni panyaggudan tayu.
8 Et humman hu, nakka um-aabtun menang-ang ni hi-gayu, ey anin
hi Apu Dios et inamta tu huyyan impeminhed kun hi-gayun henin
impeminhed Jesus Christo.
9 Dakeyu kaiddasadasali ma-lat maihammad hu impeminhed yun edum
yu ey ma-lat ma-duman hu inamta yu niya pan-ewwat yu anin hipa
mekapkapya,
10 niya ma-lat amtaen yu hedin hipa kekakkayyaggudan ni pehding
yu et endilli ha-kupan Jesus Christo ni liwat yun pambangngadan tun
panhuwetan tun tuu.
11 Baddangan dakeyu et anhan nan Jesus Christo ni mengippahding ni
kenayun ni kayyaggud, ma-lat medaydayaw hi Apu Dios.

Endi an umpakkuk ni keippeamtaan ni meippanggep ni impahding Jesus Christo ni panyaggudan ni tuu

12 Hi-gayun kaegiegi, pinhed kun peamtan hi-gayu e emin eya kamekap-
kapyan hi-gak, anin eya neikelabutan ku, ey bimmaddang di neipeamtaan
ni impahding Jesus Christo ni panyaggudan ni tuu.
13 Tep emin ida tutu-ud ya, anin idan eyan kamangguwalyan hi-gak di
kallabbuttan ey inamta da e neikelabuttak tep ya nakka pengituttudduin
meippanggep nan Jesus Christo.
14 Ey gapuh ni neikelabutan ku ey dakel ida agi tayun kamengullug nan
Apu Jesus ni neihammad law hu daka pengullug et nema-man eleg ida law
umbaing ey endi takut dan mengituttuddun ehel Apu Dios.
15 Ma-nu tep em, wadadda edum ni tuun kamengituttuddun meip-
panggep nan Jesus Christo tep ya ameh dan hi-gak, tep pinhed dan hi-
gada hu metbal ni kamantuttuddu. Nem wadadda edum ni kayyaggud hu
wadad nemnem dan daka pantuttuddui.

16 Ida kamantuttuddu tep ya impeminhed dan hi-gak tep inamta da
e pinutuk tuwak nan Apu Dios ni mengi-ehneng ni kameituttuddun
meippanggep ni impahding Jesus Christo ni panyaggudan ni tuu.
17 Nem yadda edum ni tuu ey beken ni makulug ni kayyaggud hu
wadad nemnem dan daka pantuttuddui, tep pinhed dan hi-gada meunnud.
Pinhed dan ma-maen eya nakka panhelheltapid kallabbuttan.
18 Nem anin ni hanniman hu daka pehpehding et nakka man-am-amleng,
tep ya importanteh ni hi-gak ey ya keihhinnapan ni kameituttuddun
meippanggep nan Christo anin na-mun kayyaggud winu lawah hu wadad
nemnem ni edum ni kamantuttuddu.

19 Ey mannananeng ni man-am-amleng ngak ali dama tep inamtak e
emin eya kamekapkapyan hi-gak ey mambalin ni keihwangan kud ligat
ku tep ya dasal yun hi-gak niya tep ya baddang ni Ispirituh Jesus Christo
ni hi-gak.
20 Ya pinhed kun peteg et ya nakka namnamaha, ey endi nak pehding
ni anggeba-ing di nakka pengippahdingin ngunuk, niya nanengtun wada
tuled kun mengituttuddun elaw Jesus ni nunya heni lan nunman, ma-lat
anin metteyyak, winu mambi-biyaggak et hi Jesus Christo hu kenayun ni
meiddeyyaw di biyag ku.
21 Tep hedin hi-gak ngun nunyan mategu-ak, ey ya keiddaydayawan Jesus
Christo hu pinhed kun pehpehding. Nem hedin mewan metteyyak, ey
nema-man man-am-amlengngak, tep umlawwak di kad-an tu.
22 Nem hedin nanengtun mambi-biyaggak ni, ey nema-man dakel
ippahding ku eyad ngunuk ni panyaggudan ni dakel ni tuu, et humman
hu, eggak amta hedin hipa kedukdul, metteyyak winu mambi-biyaggak ni.
23 Eggak amta hedin hipa kakkayyaggud idan nunyan dewwa, nem
makulug ni nakka pekeddukdul ni anin metteyyak law et lumawwak di
kad-an Jesus, tep humman kakkayyaggud.
24 Nem ay gapuh ni nakka pannemnem ni panyaggudan yu ey kedukdul
hedin eggak ni mettey.
25 Et humman hu, inamtak e eggak ni mettey ma-lat mabalin ni um-ali-
ak ni memaddang ni hi-gayu et maihammad hu yuka pengullug nan Jesus
Christo ey nema-man man-am-amleng kayu.
26 Et emin kayu et ditan ey mema-ma amleng yun penaydayawan yun
Jesus Christo, ni ellian ku mewan ni menang-ang ni hi-gayu.

27 Nem anin ni hipa meippahding ni hi-gak, et ya importanteh, ey
mahapul ni hellipat-an yu et u-unnuden yun ingganah hu kameituttuddun
meippanggep ni impahding Jesus Christo ni panyaggudan ni tuu. Ma-lat
anin um-ali-ak winu eggak um-alin menang-ang ni hi-gayu, ey kayyaggud
hu dedngelen kun meippanggep ni hi-gayu e kayu kaman-uunnud ni emin
ni mengi-ehneng ni nunman ni kameituttuddun kinulug tayu.
28 Entan takut yuddan buhul yu, tep humman pengi-immatunan dan
mekastigudda tep ya liwat da, et hi-gayu hu mehellakniban. Tep endi edum
ni menellaknib ni hi-gayu, nem ebuh hi Apu Dios.
29 Em, entan takut yu, tep beken ni dakeyu pinutuk Apu Dios ni
mengullug nan Jesus Christo ni ebuh, nem panlelehhanan yu dama, tep
ya yuka pengu-unnudin hi-gatu.
30 Et humman hu, itsu kamekihhanggan emin etan ni buhul Apu Dios. Ey
inamta yu e nemahhig hu nanligligatan kun nunman ey anin yan nunya
et nanengtun nakka mekihhennanggaddan buhul tu.

2

Kapebabah Jesus hu annel tu

1 Nakka medinnel ni peteg e gapuh ni yuka pengullug nan Jesus Christo
ey netuled kayu niya meellubyag kayu, tep et-eteng hu impeminhed tun
hi-gayu. Ey nakka medinnel e gapuh ni baddang ni Ispirituh Apu Dios ey
kayu kamanhimbababbal niya kayu kaman-inhehmek.
2 Et humman hu, peang-ang yu hu nan-impipinhedan yu, pandadagyum
yu hu nemnem yu niya panhimbabaddang kayu ma-lat nema-man um-
amlengngak ni peteg.
3 Beken ni ya panyaggudan yun ebuh hu nemnemen yu ey entan pam-
pahhiyya yu, nem pebabah yu annel yu niya ibilang yun kekkeddukdul hu
edum ni tuu nem hi-gayu.
4 Nemnem yu dama panyaggudan ni edum yun tuu, et beken ni ya
panyaggudan yun ebuh hu ikakkaguh yu.
5 Ya elaw nan Jesus Christo hu pengiu-unnudi yun emin ni elaw yu.
6 Tep hi Jesus ey Dios ngu dedan, nem eleg tu nemnemen ni mannenneng
di saad tu,
7 ey inhulug tun emin hu kasina-gay tu et ibilang tu annel tun bega-en. Ey
nambalin ni tuu, et humman hu, yan kaweda tud puyek ey tuu hu ang-ang
tu.
8 Impebabah tu annel tu et iketey tu nengu-unnudan tun pinhed Apu Dios,
anin ni anggeba-ing humman ni neteyyan tud krus.
9 Et gapuh nunman ey hi-gatu inha-ad Apu Dios ni keta-ta-geyyan di
kabunyan ni kamedeyyaw et hi-gatu law hu Ap-apun emin.
10 Et humman hu, emin hu wadad puyek, yad kabunyan et yad nandaul,
ey mandukkun idan mandeyyaw ni hi-gatu.
11 Ey emin idalli tuu ey ihhudut da e makulug ni hi Jesus Christo hu Ap-apu
et maidaydayaw hi Apu Dios e Ametayu.

Daitsu kabaddangin Apu Dios ni mengippahding ni pinhed tu

12 Hi-gayun aaggik ida ey yan eman ni wada-ak ditan kad-an yu, ey
neka-u-unnud yu tugun ku, et yan nunyan neidawwi-ak ni hi-gayu ey
pinhed kun ilillingitan yun u-unnuden ida humman ni inedal yun hi-gak.
Niya pinhed kun ihhammad yun mengu-unnud nan Apu Dios e umtakut
kayun mengippahding ni lawah ma-lat mambalin kayu etan ni pinhed tun
pambalinan yu e humman gaputun nenelakniban tun hi-gayu.
13 Mahapul ni humman pehding tayu, tep hi Apu Dios hu kakelpuin
kabaelan tayu niya impeminhed tayun mengippahding ni pinhed tu.
14 Ipahding yudda hipan pehding yu e eleg mahapul ni kayu manlillih
niya mekittuttut,
15 ma-lat endi pambehhulan yu niya endi lawah ni mee-ehhel ni hi-gayu.
Et hi-gayu keang-angan ni makulug ni u-ungngan Apu Dios e heni kayu
bittuwen ni kaumbenang, tep hin-appil hu elaw yud elaw idan lawah ni
tuun neipngil hu daka pannemnem.
16 Et hi-gayu pengi-ang-angan da niya pengamtaan da etan ni kameitut-
tuddun kakelpuin biyag ni endi pappeg tu. Hedin ippahding yudda huyya,
ey man-am-amlengngak alin pambangngadan Jesus Christo, tep wada
silbin ngunuk ni nak nea-atuan ni panyaggudan yu.
17 Anin na-mun mahapul ni metteyyak ma-lat endi kulang tu hu yuka
pengullug, ey anin, man-am-amlengngak ni mengihhullug ni biyag ku
nemet maka-ihhammad hu yuka pengullug nan Jesus,
18 ma-lat wada inna-nu tun man-am-amleng itsun emin.

Di Timothy nan Epaproditus

19 Nakka medinnel e i-abulut Apu Jesus ni ittu-dak kula hi Timothy
ditan ma-lat dakeyu pepuhdanan hedin inna-nu kayud tan, et hedin
mambangngad ey wadan um-amlengngak alin mengngel ni meippanggep
ni hi-gayu.
20 Hi-gatu ittu-dak ku, tep hi-gatun ebuh hu kamengikakkaguh ni hi-gayu,
tep tuka pakannemnema hu panyaggudan yu, ey henin nakka pannemnem
ni hi-gayu hu tuka pannemnem.
21 Tep yadda eya edum ni wadadya ey ebuh panyaggudan dan daka
nenemnema e beken ni ya pengippahdingan dan impangunun Jesus
Christo ni hi-gada.
22 Nem inamta yu e hi Timothy ey impeang-ang tud elaw tu e kamei-
ddinnel ey heni kami han-aman kamanbinnaddang, tep binenaddangan
tuwak ni nengituttudduan kun meippanggep ni impahding Jesus Christo
ni panyaggudan ni tuu.
23 Hi-gatulli ittu-dak kudtan, nem hehgeden ku ni- et amtaen ku hedin
hipa meippahding ni hi-gak di deya.
24 Nem nakka medinnel nan Apu Jesus Christo et wadan anggegannu law
ey meibbukyattak eyad kallabbuttan et wadan anin hi-gak et um-ali-ak ali
daman menang-ang ni hi-gayu.
25 Nem ay, nakka nemnemneman mahapul ni pambangngad kudtan eya
hakey ni intu-dak yun bimmaddang ni hi-gak e hi Epaproditus. Hi-gatu
numan hakey ni agi tayun kamengullug ni heni sindalun impangkadwak
ni nangngununungunun impangunun Jesus.
26 Anin ew ni um-alidtan, tep ihik ni menang-ang ni hi-gayu ey
kamedennagin nangngelan yun nandegehan tu.
27 Makulug ni nandegeh et innang ni mettey, nem himmek Apu Dios et
yumaggud. Himmek tuwak dama, tep gullat ni netey et nangkei-dum di
ligat ku.
28 Et mukun nakka um-abtun lawwan tudtan ma-lat man-am-amleng
kayun menang-ang mewan ni hi-gatu niya ma-lat ma-kal dama danag kun
hi-gayu.
29 Hedin umdateng ditan, ey peang-ang yu amleng yu niya lispituh yun
hi-gatu e agi tayun kamengullug nan hi Jesus. Lispituh yudda dama etan
tutu-un henin hi-gatu elaw da.
30 Hi Epaproditus ey beken numan ni ya annel tu hu ingkakaguh tun
nengipahdingan tun ngunun indawat Jesus Christo, et mukun innang ni
mettey ni nemaddangan tun hi-gak. Tep inamta tu e endi inna-nu yun
memaddang ni hi-gak, tep endi kayud ya.

3

Ya dinel tayun Jesus Christo hu keippuunan ni pengibbillangan daitsun Apu Dios ni kayyaggud

1 Ya law e-helen kun hi-gayun kaegiegi ey pinhed kun man-am-amleng
kayu tep ya neiegian tayun Apu tayu hi Jesus Christo. Eggak higgain
mengippenidwan mengittuddek ni nunyan emin ni tugun ni hi-gayu, tep
panyaggudan yu niya meihwang kayud lawah.
2 Helipat-i yudda etan tutu-un heni ahhun endi baing da. Neihla hu
daka ituttuddu, tep kanday, ya kekuggitan hu kapengibbillangin Apu Dios
ni kayyaggud hu tuu.

3 Ya makulug ni kaibbilang Apu Dios ni kayyaggud ey hi-gatsun
kamengullug, tep daitsu kabaddangin Ispirituh tun tayu kapenaydayawin
hi-gatu, ey tep hi Jesus Christo hu tayu kaiddinel ni menellaknib ni hi-gatsu,
beken ni ya kapampekugiti.
4 Tep gullat ni ya kapampekuggiti winu ya impahding hu pengibbillangan
Apu Dios ni pengibbillangan tun kayyaggud hu tuu ey hi-gak et hu tineteb-
bal tun kayyagguyd, tep daddakkel hu impahpahding kun pengippuunan
tun kayyagguddak.
5 Tep hi-gak, ey inu-unnud kun emin hu tugun ni kau-unnudaddan Jews.
Nekugittak eman ni kawelun aggew ni neiungnga-ak, niya helag tuwak
Israel ni pinutuk Apu Dios ni pantu-u tu, tep helag da-ak Benjamin. Ey
Pharisee hak lan nunman, et naka-u-unnud kun emin hu intugun Apu Dios
nan Moses.
6 Et gapuh ni nakka pengi-ehneng ni nunman ni nakka u-unnuda ey
nemahhig hu impahding kun nengipehelheltap idan kamengullug nan
Jesus, tep kanku ngu nem humman hu pinhed Apu Dios. Endin hekey
hu eggak u-unnuden idan tugun min Jews.
7 Emin ida huyya ey kangku ngu nem humman pengibbillangan Apu
Dios ni hi-gak ni kayyaggud. Nem ay nakka nemnemnema law ey endi
silbiddan nunman. Et humman hu, inwalleng kuddan emin, et hi Jesus
Christo law hu nakka iddinel.
8-9 Makulug ni endi edum ni kekkeddukdul ni peteg nem ya pengamtaan
kun Apu Jesus Christo. * Huyya gaputun inwalleng kuddan emin ida
etan nandinelan ku, et hi Jesus Christo law hu nakka iddinel. Eggak law
iddinel hu nakka pengu-unnudin Tugun Moses, tep beken ida humman ni
kapengippuunin Apu Dios ni pengebbulutan tun tuu. Yan nunya ey tuwak
law kaibbilang nan Apu Dios ni kayyaggud tep ya nengulugan kun Jesus.
10 Et humman hu, ya pinhed ku law ey peka-amaten ku hi Jesus Christo,
† niya gibbeken ku et-eteng ni kabaelan ni netagwan tu. Ey pinhed ku pay
ni mekilliligat di nanligligatan tu et yad neteyyan tu, et mabeliwan hu elaw
ku et maiingngeh ni elaw tu,
11 ma-lat umamnu hu nakka namnamaha e metegguan nak ali dama e
henin hi-gatu.

Ya pehding tayu ma-lat hakey alin aggew, ey henillin elaw Jesus Christo hu elaw tayu

12 Beken ni kangkuy impahding ku law emin huyya ey heni law elaw
Jesus hu elaw ku, nem nakka ippatnan emin hu kabaelan kun mengu-
unnud ni pinhed tun pambalinan kun nenelakniban tun hi-gak.
13 Kaegiegi, makulug ni eggak ni mambalin etan di pinhed Jesus Christo
ni pambalinan ku, nem ya pehding ku ey liwwanen ku hu neitu-wan ku
lan nunman, et ikahhakey ku nemnem kud pinhed Apu Dios ni pehding
ku.
14 Et humman hu, ippahding kun emin hu kabaelan kun mengippahding
nunman ni pinhed Apu Dios, e humman gaputun nemilian tun hi-gak ni
pengidwatan tun panyaggudan kud kabunyan, gapuh ni impahding Jesus
Christo.
15 Hi-gatsuddan neihammad hu tuka pengullug, mahapul ni man-iingeh
hu pannemnem tayu, ma-lat anin ni wadadda etan edum ni bimmaklang

* **3:8-9 3:8-9** Ya keibbellinan tu: "nem ya peki-eggian kun Apu Jesus Christo." † **3:10 3:10** Ya keibbellinan tu: "ey ya nehammad ni peki-eggian kun Jesus Christo."

hu daka pannemnem meippanggep ni nunya, ey iddinel tayun Apu Dios et
ngenamung tun memaddang ni hi-gada ma-lat awatan da.
16 Nem anin ni hanniman ey itultuluy tayun u-unnuden etan neituttud-
dun hi-gatsun kayyaggud.
17 Kaegiegi, iu-unnud yun hi-gak heniddan edum tayu. Impeang-ang min
emin hu kayyaggud ni u-unnuden yu. Et humman hu, iu-unnud yud elaw
mi.
18 Iyyadyan nakka umlewan mannemnem ida etan ni dakel ni tuun in-
inhel kun hi-gayun nunman, tep nanengtun daka kakkahinga hu neteyyan
Jesus di krus ni neneklaan tun liwat tayu.
19 Huyyaddallin tutu-u ey mekastiguddan ingganah di impiernoh, tep
ya pinhed ni annel da hu impambalin dan heni dios da, niya daka
ippahhiyadda etan anggeba-ing ni daka pehpehding.
20 Nem hedin hi-gatsu ngun kamengullug, ey yad kabunyan hu panha-
adan tayullin ingganah. Et humman hu, itsu kaum-aabtun ellian Apu Jesus
Christo e nenelaknib ni hi-gatsu.
21 Et gapuh ni et-eteng ni kabaelan tu ey belliwan tu eya kamettey ni
annel tayun henin annel tun netagwan tu, ma-lat eleg itsulli law mettey.
Et hi-gatullli law hu man-ap-apun emin, anin di attu.

4

Ya tugun meippanggep ni ulnus, ya amleng niya linggep

1 Hi-gayun kaegiegin kamengullug ni nakappinhed ku niya kamengip-
peamleng ni hi-gak, ey pinhed dakeyun peteg ni ang-angen. Hi-gayu hu
nambalinan ni nan-aatuan kud ngunuk. Et humman hu, ihammad yu hu
yuka pengullug nan Apu tayu e hi Jesus Christo.
2 Ya pinhed ku daman hi-gayu e Uodia nan Sintayki ey isiked yu law ni
man-indedkug. Iyayyaggud yun ihummangan ey pan-inhuhudhud kayu
hedin wada nanhallaan yu, tep humman hu kayyaggud ni kapehding ni
kamengullug nan Jesus.
3 Hi-gam e kaumbaddang ni hi-gak, baddangim ida anhan huyyan bii,
tep binenaddangan da-ak numan ni hi-gada eman ni nak nantuttudduan ni
meippanggep ni impahding Jesus ni panyaggudan ni tuu. Hi-gada numan
ni emin di Clemente et yadda etan edum hu nekibaddang ni hi-gami.
Anin ni eggak ida ngeddana et inamtak e wada ngadan dad libluh ni
keittuddekan ni ngadan idan tuun meidwatan ni biyag ni endi pappeg tu.
4 Pinhed kun meweddan ingganah ni hi-gayu hu amleng tep ya neiegian
tayun Jesus Christo. Ippidwak ni e-helen e pan-am-amleng kayun emin.
5 Peang-ang yud emin ni tuu hu binabbal yu, tep kamangkedettengi law
hu ellian Apu tayu e hi Jesus Christo.
6 Entan kakkaguh yuddad hipa humman, nem idasal yun Apu Dios et
ehelen yun emin ni hi-gatu hu mahapul yu, niya pansalamat kayun hi-
gatu.
7 Ya pambalinan tudda huyya ey pelinggep daitsun Apu Dios et eleg itsu
umkakaguh di linggeman niya eleg itsu umnenemnem, tep baddangan
daitsun Jesus Christo. Humman ni linggep ni kamelpun Apu Dios ey eleg
tayu han-awat, tep kulang itsun man-ewwat.
8 Kaegiegi, ya mangillig ni e-helen kun hi-gayu, ey nemnem yudda etan
kayyaggud, ya neiptek, ya limpiyuh, ya keiddeyyawan niya ketbalan di
kayyaggud, et humman ida pehding yu.

9 Emin hu inedal yun hi-gak niya inenang-ang yun impahding ku, ey
humman ida pehding yu, et wada hi Apu Dios e kakelpuin linggep ni
umbaddang ni hi-gayu.

Kamansalamat hi Paul idan tuud Philippi tep ya baddang dan hi-gatu

10 Nebayag ni endi yu impaelin baddang yu, nem ay nakka man-am-
amleng law mewan tep wada impaeli yu. Beken ni yuwak inwalleng, nem
inamtak e endi inna-nu yun mengippeellin baddang yun hi-gak.
11 Entan tu nemnem e nakka pan-e-hela huyya gapuh ni mahapul ku.
Eggak manlillih tep nakka mepnik ni hipan wadan hi-gak.
12 Inamtak hu meippanggep ni neligat niya nelam-ay ni biyag. Et
humman hu, anin ni hipa meippahding ni hi-gak ni nunyan mategu-ak
ey um-amlengngak. Anin ni en-endin hekey ni hi-gak winu wadwada-an
nak et nan-ingngeh metlaing.
13 Mukun kabaelan kun ennusan hu hipan meippahding ni hi-gak, ey tep
tuwak kabaddangin Jesus Christo.
14 Nem anin ni hanniman, et kayyaggud anhan et binaddangan yuwak
di ligat ku.
15 Hi-gayuddan kamengullug di Philippi, ey inamta yu e yan eman
ni neni-yanan kun Macedonia ni nengilepuan kun nantuttuddun meip-
panggep nan Jesus ey hi-gayun ebuh hu bimmaddang ni hi-gak di mahapul
ku.
16 Anin eman ni wada-ak di Thessalonica et immenidwat kayun mahapul
ku.
17 Beken ni nak e-helen huyya, tep nakka gamgami hu iddawat yun hi-
gak, nem tep pinhed kun amtaen yu e wadalli iddawat Apu Dios ni gen-
uden yu, gapuh ni nemaddangan yun hi-gak.
18 Yan nunya law ey wadan emin hu mahapul ku, tep dinwat ku hu dakel
kumamman ni imbaddang yun hi-gak ni impaela yun nan hi Epaproditus.
Huyyan indawat yun hi-gak ey heni hi Apu Dios hu nengidwatan yu, ey
tuka ebbuluta niya kaman-am-amleng ni nunyan impahding yu.
19 Et hi Apu Dios e wadan emin ni hi-gatu hu mengidwat ni emin ni
mahapul yu, gapuh ni yuka pengullugin Jesus Christo.
20 Hi Apu Dios e Ametayu hu meidaydayaw ni kenayun. Amen.
21 Pinhed kun peamta yuddan emin ni edum tayun kamengullug nan
Jesus ditan e hi-gak et yadda agi tayun kamengullug ni wadadya ey dakeyu
kanenemnema.
22 Ey emin ida kamengullug di deya, nema-madda eya kamampangngun-
nud baley ni patul ey kanday dakeyu dama kanenemneman hi-gada.
23 Pinhed kun mewedda hu binabbal Apu Jesus Christo ni hi-gayun emin.

Ya Tudek Paul idan Kamengullug di Colossae

1 Huyyan tudek ey nalpun Timothy e agi tayu et hi-gak e hi Paul hu
pinutuk Apu Dios ni pan-apostle nan Jesus Christo.
2 Tudek mi huyyan hi-gayun kaegiegid Colossae ni tuun Apu Dios e edum
min nehammad hu tuka pengullug nan Jesus Christo.
Pinhed kun meweddan hi-gayu hu binabbal niya linggep ni kamelpun
Apu Dios e Ametayu.

Ya dasal di Paul idan kamengullug di Colossae

3 Kenayun ni dakeyu kaiddasali niya kami kamansalamat nan Apu Dios
e Aman Apu tayu e hi Jesus Christo
4 tep ya nangngelan min yuka pengullug nan Jesus Christo et ya yuka
peminhed idan tuun Apu Dios.
5 Neipalpu eman ni nengamtaan yun makulug ni kameituttuddu e hum-
man hu impahding Jesus ni kehellakniban tayun neliwtan, ey nehammad
hu yuka pengullug tep yuka namnamaha etan kaihehhegged Apu Dios
ni hi-gayud kabunyan. Et gapun nunman ni yuka hehheggeda, ey kayu
kamengullug niya wada impeminhed yun edum yu.
6 Huyyan kameituttuddu ey kamangkeihhinnap di kebebbebley. Ey dakel
ida law hu tuun nehelakniban et mabeliwan biyag da henin nebaliwan ni
biyag yu eman ni nangngelan yu et awatan yu meippanggep ni binabbal
Apu Dios idan neliwtan.
7 Inedal yu huyyan kameituttuddu nan Epaphras e kameiddinnel ni
edum tayun bega-en nan Jesus Christo ni kamemabbaddang ni hi-gamin
mantuttuddun meippanggep ni hi-gatu.
8 Inhel tun hi-gami hu impeminhed yun nalpu etan ni Ispirituh Apu Dios.
9 Et mukun yan nangngelan min meippanggep ni yuka pengullug ey
indasadasalan dakeyu ingganah nunya, ma-lat baddangan dakeyun Apu
Dios et paka-awatan yu hu kameituttuddun kamelpun Ispirituh tu. Ey ma-
lat amtaen yun emin hu pinhed tun pehding yu,
10 niya ma-lat meiunnud hu pambi-biyag yud pinhed tu, et umamleng.
Et gapuh ni kayyaggud ni pehding yu, ey mebaddangan ida dakel ni tuu,
niya me-duman hu inamta yu meippanggep nan Apu Dios. *
11 Mika iddasal nan Apu Dios e gapuh ni et-eteng ni kabaelan tu ey
petuled dakeyu ma-lat anin ni hipan ligat hu um-alin hi-gayu ey kabaelan
yun ennusan.
12 Ey ma-lat man-am-amleng kayun mansalamat nan Ametayu e hi Apu
Dios, tep indawat tun hi-gatsun kamengullug ni kelebbengan tayun umlaw
di kad-an tud kawwalwal ni ingganah.
13 Ingkal daitsud engeenget ni kapan-ap-apuin Satanas, et i-tan daitsud
kapan-ap-apuin Jesus Christo e U-ungnga tun nakappinhed tu.
14 Hi-gatu hu nangkal ni liwat tayu, tep sinekla tun neteyyan tu.

Hi Jesus hu keta-ta-geyyan

15 Hi Jesus Christo hu pengi-ang-angan tayun Apu Dios e eleg meang-ang.
Hi Jesus ey wada ngu dedan et han mawedan emin eya wadan nunya, niya
hi-gatu keta-ta-geyyan di emin.

---

* **1:10 1:10** Ya keibbellinan ni “me-duman hu inamta yu meippanggep nan Apu Dios” ey “meihammad hu pekiddagyuman yun Apu Dios.”

16 Emin eya wadad puyek, anin idan wadad kabunyan ni kameang-ang
niya eleg meang-ang, yadda nambakbaklang ni ap-apu, niyadda anghel ni
kayyaggud niya lawah, ey wineda tu ma-lat kaidaydayawan tu.
17 Wada ngudedan hi Jesus et han mawedan emin eya wadan nunya. Ey
wada panuh ni emin ni hipan naltu, tep hi-gatu hu kamengippaptek ni
emin.
18 Hi-gatsun kamengullug hu heni annel tu niya hi-gatu heni hu ulu tayu,
et hi-gatu kamenettengnged ni hi-gatsun emin. Hi-gatu keta-ta-geyyan,
tep sinegun Apu Dios, et humman hu, hi-gatu kamedaydayaw di emin ni
kamedeyyaw.
19 Mukun hanniman, ey tep hi Jesus Christo e U-ungngan Apu Dios ey
wada kinaDios tu, et humman hu, emin hu wadan Apu Dios ey wada
daman hi-gatu, tep humman dedan hu pinhed Apu Dios.
20 Hi Apu Dios ey pinhed tun manhaddak ni hi-gatu hu mengippaptek ni
emin ni wadad kabunyan niyad puyek. Humman gaputun intu-dak tu hi
Jesus eyad puyek et matey di krus ma-lat wada inna-nu tayun mekillinggep
ni hi-gatu.

21 Yan nunman lani ey buhul dakeyun Apu Dios, tep lawah lani nemnem
yu, niya lawah hu yuka pehpehding.
22 Nem yan nunya ey beken daitsu law buhul nan Apu Dios, tep ingkatey
Jesus hu liwat tayu, et ibilang daitsu law ni kayyaggud.
23 Nem mahapul ni pannananeng tayun mengiddinnel ni neituttuddun
hi-gatsu meippanggep ni neteyyan Jesus e humman pengiddinnelan
tayun kehellakniban tayu. Huyyan neituttuddun hi-gatsu ey nan-amtad
kebebbebley di puyek. Ey hi-gak e hi Paul hu hakey ni pinutuk Apu Dios
ni mengituttuddun nunyad kebebbebley.

Ya ngunun indinel Apu Dios nan Paul

24 Yan nunya ey nakka man-am-amleng, anin ni nakka panlelehhani hu
nakka pengituttudduin panyaggudan yu, tep huyyan nakka panlelehhani
ey heni-ak neilegat di nanlelehhanan Jesus Christo ma-lat umamnu hu
pinhed tun meippahding di nanhelheltapan tu, et panyaggudan tayun
kamengullug e kameibbillang ni annel tu.
25 Hi-gak hu hakey ni pinutuk Apu Dios ni mengihhammad ni pengullug
idan kamengullug ni pengituttudduan kun emin ni pinhed tun meitut-
tuddu, nema-man hi-gayun beken ni Jews.
26 Humman ni nakka ituttuddu ey eleg tu la ni peamtan nunman, nem
impeamta tu law idan tuu tun neibilang ni kayyaggud.
27 Et hi-gatsun tuu tu hu pinutuk tun pengippeamtaan tun nunman ni
kakkayyaggud ni planuh tu dedan la. Huyyan planuh tu ey mewedda hi
Jesus Christo ni hi-gatsun kamengullug, anin ni hi-gayun beken ni Jews, et
humman hu, tayu kanamnamaha e meilla-kam itsud keiddeyyawan Apu
Dios.

28 Et humman hu, mika ippatnan emin hu kabaelan min mengituttuddun
meippanggep nan Jesus Christo di emin ni mika lawwi ma-lat mangulug
idan hi-gatu, niya ma-lat meihhammad ali hu pengullug dan hi-gatu.
29 Huyya gaputun nakka man-eellet di ngunuk, anin ni neligat. Nem
nakka iddinel hu kabaelan ni indawat Jesus ni hi-gak ni mengippahding
idan nunya.

2

1 Hi-gayun kamengullug di Colossae ey pinhed kun amtaen yu e hi-gak
ey nemahhig hu kaguh kun hi-gayu et mukun dakeyu kaiddasadasali, anin
idan kamengullug di Laodicea niyadda etan edum ni eleg mengang-ang ni
hi-gak.
2 Tep pinhed kun petuled dakeyu ma-lat pannananeng yu hu yuka
pengiddinnel nan Jesus Christo et paka-amtaen yu meippanggep ni hi-gatu
e humman hu eleg peamtan Apu Dios ni nunman. Ey pinhed kun man-
uunnud kayu tep ya impeminhed yun edum yu.
3 Hi Jesus ey kamei-ellig di alladdun kapenukwab ni emin ni neitlud
nemnem Apu Dios niya kalinaing tu. Tep hi-gatu mengippeamtan Apu
Dios ni hi-gatsu niya wadan hi-gatu emin hu wadan Apu Dios.

4 Inhel kun hi-gayu huyya ma-lat eleg kayu maheul hedin wadadda um-
alin mantuttuddun hin-appil, anin ni kayyaggud daka penappihappit.
5 Tep anin ni endi-ak ditan, et heni-ak damengu wada tep dakeyu
kanenemnema. Ey nakka man-am-amleng ni menang-ang ni elaw yun
kayyaggud et ya nehammad ni yuka pengullug nan Jesus Christo.

Hi Christo ni ebuh hu kakelpuin emin ni panyaggudan tayu

6 Et gapu tep inebulut yu hi Jesus Christo ni Apu yu, ey mahapul ni
itultuluy yun medinnel e baddangan dakeyun hi-gatun kewa-wa-wa,
7 e mei-ellig ni umlamut kayun hi-gatu, et hi-gatu mengippeteggun hi-
gayu, ma-lat meihammad hu yuka pengullug ni hi-gatu et hi-gatu hu
u-unnuden yun emin di yuka pehpehding henin neituttuddun hi-gayun
nunman. Ey kayyaggud ni mampesalamat kayun kenayun ni hi-gatu.

8 Helipat-iyu ma-lat eleg kayu maheul idan um-alin mantuttuddun beken
ni makulug. Tep ma-nut nekallaing idan umhapit, nem eleg malpun Jesus
Christo hu daka ituttuddu, tep nalpud tuu et yadda dimonyoh ni kaumhaul
ni tuud kebebbebley.
9 Nemnem yu e hi Jesus Christo ey nambalin ni tuu, nem wadan emin
hu kabaelan Apu Dios ni hi-gatu, tep hi-gatu ey Dios dedan.
10 Et gapu tep neidagyum kayun Jesus Christo ey neila-kam kayud biyag
tun endi kulang tu tep ya yuka pengullugin hi-gatu. Hi Jesus hu keta-ta-
geyyan di emin ni ap-apu, anin idan edum ni wada kabaelan dan eleg
meang-ang, heniddan dimonyoh niya anghel.

11 Hi-gatsun kamengullug ey heni itsu nekugit, nem ya nekugitan tayu
ey beken ni henin kapehding ni tuu. Nem humman hu nengipesikedan
Jesus Christo ni hi-gatsun mengippahding idan etan ni lawah ni pinpinhed
ni neitu-wan tayun lawah.
12 Tep yan eman ni nebenyagan yu ey heni nekikulung nan Jesus Christo
hu lawah ni neitu-wan yu. Nem yan netagwan tu ey heni kayu nekitegun
hi-gatu et mehullulan hu neitu-wan yu, tep kinulug yu kabaelan Apu Dios
ni nenagun hi-gatu.

13 Heninnuy hu elaw tu: Hi-gayun beken ni Jews ni eleg ni mengamtan
Apu Dios ey heni kayu lani netey tep ya liwat yu, nem heni dakeyu sinegun
Apu Dios niya pinesinsahan tu liwat yu tep heni kayu nekitegun Jesus
Christo eman ni netagwan tu.
14 Gullat et mekastigu itsu tep ya liwat tayun eleg tayu pengu-unnudan
idan tugun tu, nem pinesinsahan tun emin liwat tayu eman ni neipetakan
Jesus di krus.

15 Ya neipetakan tud krus hu nengapputan tuddan emin ni dimonyoh
niyadda ap-apu da et mepappeg hu kelebbengan dan man-ap-apun hi-
gatsu. Huyya pengamtaan emin ni katuutuu e hi Jesus ni ebuh hu Ap-apu.
16 Et humman hu, ang-ang yu et eleg dakeyu haulen idan um-alin
menghel ni kanday wada kamepi-yew ni kennen, ya meinnum, yadda
kamengillin ni bulan niya aggew, henin Sabaduh.
17 Huyyaddan tugun ey eleg law mahapul, tep henidda allinnew ni ebuh
etan ni makulug ni u-unnuden tayu e hi Jesus Christo.
18 Entan tu kukkullug ida etan kamemihhul ni yuka pengullug e kanday
nehammad hu daka pengullug. Tep hedin hi-gada, ey heni daka pebabah
numan hu annel da tep dakel hu daka pi-yewa niya kanday daka
daydayawadda anghel. Nem ya kakulugan tu ey daka peta-gey annel da,
tep kanday wada daka ang-angad i-innep da, ey humman man anhan hu
daka importantehan ituttuddu. Nem ya gaputun daka pannemnemiddan
henin nunya ey tep eleg mabeliwan hu nemnem da.
19 Beken hi Jesus Christo hu kapandinneliddan nunman ni tuu. Nem ya
kakulugan tu ey hi-gatu hu heni ulu tayu. Hi-gatu nangnged ni hi-gatsun
heni parteh ni annel tu. Niya hi-gatu kamengippa-let ni hi-gatsun mengu-
unnud ni emin ni pinhed Apu Dios ni pambalinan tayu.

Heni itsu nekiketey nan Jesus et makitegu itsu mewan ni hi-gatu

20 Hi-gatsun kamengullug ey heni itsu nekiketey nan Jesus Christo eman
ni neteyyan tu, et beken ida law etan lawah ni eleg meang-ang hu man-
ap-apun hi-gatsu. Nem kele nanengtun yuka iu-unnud di tugun idan eleg
mangulug, e kanday
21 "Entan tu tenged hu dimmen," ey "Entan tu ekan dimmen," niya
"Entan tu kapa dimmen."
22 Emin ida huyyan daka ikkakaguh ey beken idan importanteh, tep eleg
ida mannenneng, nem meendidda. Nalpuddad tuu huyyan tugun, beken
hi Apu Dios.
23 Yadda etan tuun kamengu-unnud idan nunyan tugun ey henidda
numan nenemneman, tep daka pehding ni emin kabaelan dan mengu-
unnud ni hipan kandan mahapul ni u-unnuden. Anin na-mun daka
panlelehhani et daka an-anusi. Ey yad daka pengu-unnudiddan nunya
ey heni da numan kapebabah hu annel da. Nem huyyaddan daka
pehpehding ey endi silbitu, tep eleg umbaddang ni hi-gadan mengissikked
ni mengippahding ni lawah ni pinhed ni annel da.

3

Ya elaw ni baluh ni neitu-wan ni kamelpun Jesus

1 Hi-gayu law ey kayu kameibbillang ni nekitegun Jesus Christo, et
humman hu, ya nemnemen yu law ey ya etan meidwat ni hi-gayud
kabunyan di pan-ap-apuan Jesus Christo e yimmududng di winannan nan
Apu Dios.
2 Ya nemnemen yu ey ya biyag yullid kabunyan et beken ida eya
linggeman di puyek ni nenemnemen yu.
3 Tep ya etan neitu-wan tayu ngu dedan ey heni nekiketey nan Jesus
Christo, et mehullulan ni baluh ni neitu-wan tayu, et ya biyag yu ey wada
law ni hi-gatud kad-an Apu Dios.
4 Yan pambangngadan alin Jesus Christo, e kakelpuin biyag tayun
kamengullug, ey meilla-kam itsullid keiddeyyawan tu.

5 Et humman hu, mahapul ni issiked tayun mengippahding ni lawah ni
pinhed ni annel tayu. Entan tu iulig hu beken yu ahwa, entan tu ipahding
ida hipan lawah, entan tu nenemnem ida etan lawah ni pinhed ni neitu-
wan yu, niya entan tu nemnem ni ellan ni emin hu wadan edum yu, tep ya
ameh ey humman hakey ni elaw ni kapenaydayaw ni beken ni makulug
ni dios.
6 Ya pengippahdingan idan nunya hu kamengippebungnget nan Apu Dios
et umhulun ni pengastiguan tuddan mengippahding idan nunya.
7 Nem anin ni hi-gayu et hanniman dama lani elaw yun nunman ni eleg
kayu mangulug.
8 Nem yan nunya law e kayu kamengullug, ey mahapul ni beken kayun
mabunget, beken ni yu anggebe-helen hu edum yun tuu, beken ni ya lawah
hu heppiten yu, entan tu padngeli edum yu,
9 niya entan tu i-itteki edum yu, tep inwaklin yudda law humman ni
lawah ni elaw
10 et hululan yun kayyaggud. Et hi Apu Dios e nanwadan baluh ni neitu-
wan tayu ey itultuluy tun mengippeyaggud ni elaw tayu et lektattuy mei-
ingngeh hu elaw tayud elaw tu ma-lat hi-gatu hu paka-amtaen tayu.
11 Et yan nunyan baluh law hu neitu-wan tayu, ey endi nambabaklangan
tayud hinanggan Jesus Christo, Gentiles itsu winu Jews itsu, nekugit winu
eleg, himbut winu beken, nan-adal winu eleg. Tep ya importanteh ey
wadan hi-gatsun emin ni kamengullug hi Jesus Christo e Ap-apu tayu anin
ni hipa neitu-wan tayu.
12 Nakappinhed dakeyun Apu Dios, et pilien dakeyun mambalin ni tuu
tu, et humman hu mahapul ni man-inhehmek kayu, man-inbababbal kayu,
man-in-aanus kayu, ey entan pampahhiyya yu.
13 Pan-inhuhulug kayu niya pan-impepesinsah kayud yuka panhahallai.
Nemnem yu hu nemesinsahan Apu Jesus ni liwat yu, et humman hu,
pesinsahi yudda dama nambahul ni hi-gayu.
14 Ey mahapul ni man-impipinhed kayu, tep ya kapan-impipinhedi hu
kamengihhammad ni kapan-uunnudi.
15 Ya linggep tayun kamelpun Jesus ey humman et kuma hu mahapul ni
mannananeng ni hi-gatsu, tep humman gaputun nengibbillangan daitsun
Apu Dios ni heni annel Jesus. Ey pansalamat kayun Apu Dios di emin ni
kayyaggud ni impahding tun hi-gayu.
16 Nemnem yudda etan intenuttuddun Jesus Christo ma-lat emin itut-
tuddu yu niya ittugun yu ey nei-lad inedal yu ma-lat hannemnem yun
emin meippanggep nan Jesus. Pansalamat kayun Apu Dios ey ia-appeh
yudda etan psalms niyadda etan a-appeh ni kapenaydayaw ni hi-gatu.
17 Emin ippahding yu niya heppiten yu ey inemnem yun Apu Jesus, niya
pansalamat kayun Ama Apu Dios di ngadan Jesus.

*Mahapul ni ya kayyaggud hu pehpehding tayuddan edum tayun kamen-
gullug*

18 Hi-gayuddan bibi-i, u-unnud yu hu ahwa yu, tep humman hu
kayyaggud ni elaw ni kamengullug nan Apu Jesus.
19 Hi-gayudda daman lalakki, ey peang-ang yu impeminhed yun ahwa
yu, niya entan tudda ibubbunget.
20 Ey hi-gayuddan u-ungnga, u-unnud yudda a-ammed yu, tep humman
kamengippeamleng nan Apu Dios.
21 Hi-gayuddan a-ammed, entan tu halmi bunget idan u-ungnga yu, tep
entanni ey um-almet ida anhan law.

22 Hi-gayuddan himbut, u-unnud yun kenayun hu ap-apu yu. Entan tu
peang-ang e makahlu kayun ebuh hedin wadaddan kamenang-ang-ang ni
hi-gayu. Nem ya pengu-unnudan yun hi-gada ey melpud puhu yu niya
gapuh ni yuka u-unnudin Apu Dios, et beken ni ma-lat tettebalen dakeyu.
23 Panhehellu kayun mengingngunnun ingngunu yu e heni hi Apu Jesus
hu yuka ingngunungunui e beken ni ya tuun ebuh.
24 Tep inamta yu e hakey alin aggew et hi Apu Jesus Christo hu um-idwat
ni heni tangdan tayud ngunu tayu. Ya kakulugan tu ey hi-gatu kan bega-en
ni hi-gatsu.
25 Nem yadda etan mengapkapyan lawah ey makulug ni kastiguen Jesus
ida. Tep hi-gatu ey limpiyuh et nan-iingngeh tuka pehding di emin ni tuu,
endi tu nengituppugan ni kakinayyaggud tu.

4

1 Hi-gayuddan ap-apu, ya kayyaggud hu ipahding yuddan himbut yu.
Nemnem yu e wada dama Ap-apu yud kabunyan e hi Apu Dios.
2 Ey hi-gayuddan kamengullug, helipat-i yu et eleg yu liwwanen ni
mandasal ni kenayun niya pansalamat kayun Apu Dios di hipan tuka
iddawat ni hi-gayu.
3 Idasali dakemi anhan ma-lat baddangan dakemin Apu Dios di mi
pengitenuttudduan eyan meippanggep ni kapenellaknibin Jesus Christo
idan neliwtan e huyya eleg peamtan Apu Dios ni nunman, nem ay
impeamta tu law et nak ituttuddu et huyya gaputun neikelabutan ku.
4 Ey idsali yuwak dama et baddangan tuwak Apu Dios, ma-lat nelakah
ni meewwatan hu penuttudduk.
5 Hedin wada kayud kad-an idan eleg mengullug, man e-ehhel yun hi-
gada meippanggep nan Jesus Christo niya ang-ang yu ma-lat ya kayyaggud
hu peang-ang yun hi-gadan kenayun.
6 Ey ang-ang yu et emin heppiten yu ey kayyaggud hu pengngelan idan
mengngel niya wada panyaggudan tun hi-gada. Hedin wada mahmahan
da, ang-ang yu et ya neiptek penummang yu.
7 Ngenamung la hi Taykikus ni mengippeamtan hi-gayun emin ni meip-
panggep ni hi-gak. Hi-gatu hakey ni kameiddinnel ni kamekingngunnun
hi-gamin meippanggep nan Apu tayu.
8 Ittu-dak ku la ma-lat peamta tun hi-gayun emin hu kamekapkapyan
hi-gamidya et wadan nema-man umamleng kayu.
9 Mekillaw la dama eya hakey ni nakappinhed tayu niya kameiddinnel
ni agi tayun kebebleyan yu, e hi Onesimus. Ngenamung ida lan
mengippeamtan emin ni kamekapkapyadya.
10 Hi Alistalkus e kadwak ni neikelabut ey kantuy dakeyu kanenemnema.
Hanniman dama hi Mark e agin Barnabas e kantuy dakeyu dama kunu
kanenemnema. Inhel mi lan hi-gayu e hedin um-alid tan, peang-ang yun
hi-gatu amleng yu.
11 Anin hi Joshua e hi Justus hakey ni ngadan tu et kantuy dakeyu dama
kanenemnema. Huyyadda numan ni tellun Jews hu kamemabbaddang ni
hi-gak ni mantuttuddun meippanggep ni nan-ap-apuan Apu Dios.
12 Hi Epaphras e kebebleyan yu ey hakey daman bega-en Jesus Christo, e
kantu dama ey dakeyu kanenemnema. Dakeyu kaiddasadasalin kenayun
ni hi-gatu tep pinhed tun maka-ihhammad hu yuka pengullug nan Jesus
ma-lat paka-amtaen yu et u-unnuden yun emin hu pinhed Apu Dios ni
pehding yu.

13 Nakka ihhudut e nemahhig numan tuka pengiddasadasalin hi-gayu et
yadda tutu-ud Laodicea et yad Hierapolis.
14 Hanniman damad Demas et hi Lucas e nakappinhed tayun doctor e
kanday nemahhig kunu dama daka pannemnem ni hi-gayu.
15 Ehel yudda etan ni edum tayun kamengullug di Laodicea et hi Nympha
niyadda etan kameemmuemmung di baley da e midda kanenemneman
emin.
16 Hedin binidbid yu huyyan tudek, ey ang-ang yu et palaw yu
damad Laodicea ma-lat bidbiden da dama, niya bidbid yu dama etan
melpullidman ni tudek.
17 Entan tu liwwan et ehelen yun Arkippus e mahapul ni gibbuhen tu hu
impangunun Apu Jesus Christo ni hi-gatu.
18 Hi-gak e hi Paul e agi yu hu nengitudek eyan nanggillig ni pinhed kun
e-helen ni hi-gayu. Dakeyu kanenemneman hi-gak ni kenayun, ey entan
tuwak anhan dama liwwan eyad kalebut et idasalan yuwak.
Nakka iddasal e meweddan hi-gayun emin hu binabbal nan Apu Dios.

Ya Nebukul ni Tudek Paul idan Kamengullug di Thessalonica

1 Hi-gak et di Silas nan Timothy hu kan tudek nunya. Mika pan-ittudek
huyyan hi-gayun iThessalonica ni kamengullug nan Apu Dios e Ametayu
et hi Jesus Christo e Apu tayu.
Pinhed kun meweddan hi-gayu hu binabbal niya linggep ni kamelpun
hi-gada.

Ya elaw ni kapengullug idan tuud Thessalonica

2 Kenayun ni kami kamansalamat nan Apu Dios niya dakeyu kaiddasali
hedin ninemnem dakeyu.
3 Tep hedin kami kamandasal nan Apu Dios e hi Ametayu, ey mika nem-
nemnema hu kayyaggud ni yuka pehpehding gapuh ni yuka pengullug, ya
hinlu yun mengippahding ni impangunun Apu Dios tep ya impeminhed
yu, niya nengidinelan yun peteg nan Apu Jesus Christo.
4 Hi-gayun kaegiegin kamengullug ni nakappinhed Apu Dios, inamta mi
e pinutuk dakeyun pambalin tun tuu tu
5 gapuh ni kayyaggud ni nambalinan ni nengituttudduan min hi-gayun
impahding Jesus ni panyaggudan ni tuu, et kulugen yu. Beken ni ya ehel
min ebuh, nem impahding mi hu kabaelan min indawat ni Ispirituh Apu
Dios ni mengewwis ni hi-gayu et peang-ang mi e humman ni intuttuddu
min hi-gayu ey makulug. Tep inamta yu e yan eman ni nekiha-adan min
hi-gayu ey ya panyaggudan yu hu mika nemnemnema.
6 Ey kayyaggud et inu-unnud yu hu elaw Apu tayu e hi Jesus Christo henin
hi-gami. Anin ni nanligligat kayu tep ya nengabulutan yun intuttuddu mi,
et kayu kaum-amleng tep dakeyu kapeamleng ni Ispirituh Apu Dios.
7 Et humman hu, hi-gayu law hu pengiu-unnudan idan emin ni
kamengullug di probinsiya di Macedonia niyaddad edum ni bebley di
Greece.
8 Beken diman ni ebuh hu nadngelan ni ehel Apu Dios niya yuka
pengullug ni hi-gatu, nem nandingngel anin di edum ni bebley. Anin ni
eleg mi e-ehhela hu kakkayyaggud ni nekapkapyan eman ni illian mid
bebley yu,
9 et yadda tutu-un nangngel hu kamenge-ehhel nunman ni meippanggep
ni apnga yun hi-gami niya meippanggep ni nengiwallengan yun menay-
dayaw ni linggeman ni dios et ya law makulug ni Dios e wadan ingganah
hu yuka daydayawa.
10 Ey daka ene-ehhela hu yuka penehheggedin ellian mewan Jesus
Christo e U-ungngan Apu Dios ni melpullid kabunyan. Hi-gatu ey sinegun
Apu Dios eman ni neteyyan tu niya hi-gatu menellaknib ni hi-gatsud
pengastiguan Apu Dios idan tuun neliwtan.

2

Ya impahpahding Paul di Thessalonica

1 Kaegiegin kamengullug di Thessalonica, inamta yu et kayyaggud hu
nambalinan ni illian midtan kad-an yu.
2 Inamta yu pay e yan eman ni linawwan mid Philippi et han kami
umlidtan ey nemahhig hu hinelheltap midman, tep lawah impahpahding
dan hi-gami niya kinakkahing dakemi. Nem anin hanniman, ey kayyaggud

et impetuled dakemin Apu Dios ni nengituttudduan min hi-gayun impahd-
ing Jesus Christo ni panyaggudan ni tuu, anin ni dakel ida neminhed ni
mengippesikked ni hi-gami.
3 Yan nantuttudduan min hi-gayu et mangulug kayu ey eleg maipuun di
lawah ni kapannemnem, tep eleg dakeyu haulen niya eleg dakeyu talamen.
4 Nem ya kakulugan tu, ey inebulut Apu Dios hu elaw mi et idinel tun hi-
gami hu mengituttuuddun impahding Jesus Christo ni panyaggudan tayu.
Beken ni ya penettebalan ni tuun hi-gami hu mika gamgami, nem ya
pinhed mi ey peamleng mi hi Apu Dios e nengamtan makulug ni wadad
nemnem ni tuu.
5 Naka-amta yu e beken ni hauhaul niya itek hu mi impahpahding, ma-
lat pengal-an min pihhuh yu winu limmu yu, ey anin hi Apu Dios et inamta
tu huyya.
6-7 Inamta yu pay e eleg kami mampedaydayaw ni hi-gayu winu hipan
tuu, anin ni lebbeng tu et ni meidaydayaw kami tep apostles kami.
Impeang-ang min hi-gayu hu henin binabbal idan iinna e daka paka-
ippaptek hu u-ungnga da.
8 Nakappinhed dakeyu, et mukun inlilingitan min immalin mengip-
peamtan hi-gayun elaw ni penellakniban Apu Dios ni tuun neliwtan.
Impeladdan mi biyag mi nemet mebaddangan kayu, tep makulug ni
nakappinhed dakeyu.
9 Kaegiegi inamta yu pay e yan nantuttudduan min hi-gayun meip-
panggep ni et-eteng ni impeminhed Apu Dios ni hi-gatsun neliwtan, ey
nanligligatan min peteg hu mahapul mi, tep anin hileng niyan kawwalwal
et kami kamangngunnu, tep eleg mi pinhed ni kayu meliggatan tep ya
mahapul mi.
10 Hi-gayu et hi Apu Dios hu mengihhuddut e kayyaggud hu impah-
pahding mi eman ni nekiha-adan min hi-gayu, et humman hu, endi mi
nambahulan ni hi-gayun edum min kamengullug.
11 Ey inamta yu e ya impahding min nantuttuddun hi-gayu ey henin
kapehding idan a-ammed ni u-ungnga da.
12 Ina-alluk dakeyu niya sinugun dakeyu ma-lat ya elaw ni pambiyag yu
ey mei-unnud di pinhed Apu Dios e nemutuk ni hi-gatsun mekihha-ad ni
hi-gatud pan-ap-apuan tu et maila-kam itsud dayaw tu.
13 Ey et-eteng pay hu mika pansalamatin Apu Dios tep yan eman ni
nengituttudduan min hi-gayun ehel tu ey beken ni hi-gami hu ninemnem
yun nalpuan tu, nem kinulug yu et abuluten yu e humman ey makulug ni
tuttuddun Apu Dios e kaumbaddang ni hi-gatsun nengulug.
14 Kaegiegi, impanlelehhanan yu hu impahpahding idan kebebleyan yun
hi-gayu, henin impahpahding idan Jews di Judea idan kebebleyan dan
edum dan Jews ni kamengullug nan Jesus Christo.
15 Hi-gadan Jews hu nematey nan Apu Jesus Christo niyadda la eman
prophets ni nunman, ey hi-gada nenegyun ni hi-gami. Daka pebungnget
hi Apu Dios niya anggebe-hel da edum dan tuu.
16 Anin ni mi pantuttudduan ni ehel Apu Dios idan Gentiles ma-lat mehe-
lakniban ida niya daka ippahding emin hu kabaelan dan mengippesikked
ni hi-gami, et mukun nemahhig bunget Apu Dios ni hi-gada, tep nemahhig
humman ni liwat da.

Ya neminhedan Paul ni mambangngad di Thessalonica

17 Kaegiegi, yan nekemtang ni nandadawwian tayu ey nemahhig e
dakeyu kanenemnema. Et humman hu, impahding min emin hu kabaelan
min um-alin menang-ang ni hi-gayu,
18 nema-man hi-gak e hi Paul e agi yu, nem endi inna-nuk, tep tuwak
kataktakan Satanas.
19 Pinhed min peteg ni um-ali tep hi-gayu kamengippeamleng ni hi-
gami niya hi-gayu hu mika namnamahan gungunah min igaggaya mid
hinanggan Apu Jesus Christo ni pambangngadan tu, tep kinulug yu
intuttuddu min ehel Apu Dios.
20 Makulug ni dakeyu kaigaggaya niya hi-gayu hu gaputun kami kaman-
am-amleng.

3

1-2 Entanni ey kami kamedandanagin peteg tep mika nenemnema hedin
nehammad winu eleg hu yuka pengullug. Et ebuhe kan miy anin manha-
ad kami nid Athens et itu-dak midtan hi Timothy, e hakey ni edum min
bega-en Apu Dios ni kamengituttuddun impahding nan Jesus Christo ni
panyaggudan tayu, ma-lat dakeyu baddangan ni mengihhammad ni yuka
pengullug.
3 Niya ma-lat anin ni nemahhig hu lehan yu gapuh ni nengulugan yu ey
eleg kayu medismayah et eleg yu iwalleng hu yuka pengullug. Tep inamta
yu e kapya tun hi-gatsun kamengullug ni manhelheltap, tep huyya dedan
hu planuh Apu Dios ni hi-gatsun tuu tu.
4 Anin eman ni wada itsudtan ni emin, et in-inhel min hi-gayu e wadan
wada hu panhelheltapan tayu gapuh ni tayu kapengullug. Et deh tu-wangu
e immamnu.
5 Mukun intu-dak ku Timothy ditan ey ma-lat tu pepuhdanan hedin
inna-nun yuka pengullug, tep eggak mengmenghep ni mengamta. Nakka
umkakaguh tep entanniy he-ulen dakeyun Satanas et endi silbitu hu nea-
atuan min nantuttuddun hi-gayu.
6 Nem ay kayyaggud tep nambangngad hi Timothy ey kakkayyaggud
ni emin hu indaddatteng tun meippanggep ni yuka pengullug niya kayu
kaman-impipinhed. Ey ine-ehhel tu hu nemahhig ni yuka pannemnem ni
hi-gami et mukun ihik kayu kunun menang-ang ni hi-gami. Hanniman
daman hi-gami e dakeyu kanenemneman peteg et ihik kamin menang-ang
ni hi-gayu.
7 Et humman hu, hi-gayun kaegiegi, anin ni nemahhig hu ligat mi niya
lehan min peteg gapuh ni kapehding idan tuu, ey timmuled kami law ni
nangngelan min yuka pengullug nan Apu tayu.
8 Kami kaman-am-amleng et dammutu law ni mika issipel hu mika
panhelheltapi, tep nehammad hu yuka pengullug nan Apu Jesus.
9 Kami kametemma hedin hipa inna-nu min mansalamat nan Apu
Dios tep ya amleng min hi-gayun nangngelan min nanengtun kayu
kamengullug.
10 Kewa-wa-wa niya kahilehileng ni kami kamandasal nan Apu Dios ma-
lat baddangan dakemin mambangngad ditan, et mi tubtuban hedin wada
yuka pangkullangid yuka pengullug.
11 Nakka iddasal nan Apu Dios e hi Ametayu et hi Apu tayu e hi Jesus
Christo ma-lat iebulut tu hu ellian midtan.
12 Niya nakka iddasal e hi Jesus Christo e Apu tayu hu mengihammad
ni yuka pan-impipinhedin han-aaggin kamengullug niya impeminhed yun
edum yun tuu ma-lat henin impeminhed min hi-gayu.

13 Niya petuled dakeyu et nan Jesus Christo e Apu tayu ma-lat ipahding
yudda pinhed tun pehding yu, et yallin pambangngadan tun edum tudda
tuu tu ey endillin hekey liwat yud hinanggan Ametayu e hi Apu Dios.

4

Ya elaw ni biyag ni mengippeamleng nan hi Apu Dios

1 Inedal yu hu intuttuddu min hi-gayun kaegiegin pehding yun mam-
biyag ma-lat peamleng yu hi Apu Dios, et deh e inu-unnud yu. Ey mika
ittugun ni hi-gayun pannananeng yun u-unnuden huyyan tugun tep ya
tayu kapengullugan Jesus e Apu tayu.
2 Inamta yu e huyyaddan mika ittugun ni hi-gayu ey nalpun Apu tayu e
hi Jesus Christo.
3 Ya pinhed Apu Dios ey kayyaggud hu elaw yu niya nemnem yu.
Ey pinhed tun eleg yu ippahding hu henin kapehding ni makilaki niya
makibii.
4 Nem mahapul ni amta yun mengekkenneng ni annel yu ma-lat
maiunnud etan di pinhed Apu Dios ni pehding ni hambaley et kayyaggud
hu pambalinan ni nan-ahwaan yu,
5 et beken ni henin kapehding idan eleg mengamtan Apu Dios e
anhihimugal hu daka pehding.
6 Inhel mi la mewan ni hi-gayu e lawah hedin yu he-uhe-ulen ida edum
yu et yu pan-a-ayyaman hu ahwa da, tep nemahhig pengastigun Apu Dios
idan henin nunman ni tuu.
7 Tep beken ni ya panlawahan hu daitsu nemilian Apu Dios ni pantu-u
tu, nem pinili daitsu ma-lat ya kayyaggud pehding tayu.
8 Et humman hu, ya tuun kehhingen tu huyyan tugun ey beken ni ya tuu
hu kinehing tu, nem hi Apu Dios e kamengippeellin Ispirituh tun hi-gatsun
kamengullug.
9 Eleg mahapul ni dakeyu tuggunen di meippanggep ni pan-
impipinhedan, tep impeamta dedangngun Apu Dios ni hi-gayun mahapul
ni man-impipinhed itsun emin.
10 Anin yan nunya et kameang-ang hu yuka pan-impipinhedin hi-gayun
kaegiegin kamengullug di Macedonia. Et ya pinhed mi ey pannananeng
yu niya ihhammad yu pay humman ni elaw ni yuka pan-impipinhedi.
11 Intugutugun min nunman ni hi-gayu e ya nemnemen yu ey ya
linggepan ni biyag yu. Ey entan pekidimdima-u yud biyag ni edum ni
tuu. Panhelu kayu kuman mengingngunnun ingngunu yu e humman la
intugun min hi-gayu,
12 ma-lat lispituhen dakeyuddan eleg mengullug niya ma-lat eleg yu
ididdinel hu edum yun tuu.

Ya elaw ni pambangngadan alin Jesus di puyek

13 Kaegiegi, pinhed min amtaen yu hu meippahding idallin edum tayun
kamengullug ni nangketey ma-lat eleg kayu lumelemyung et beken kayun
heniddan eleg mangulug e endi namnamah da.
14 Hi-gatsun kamengullug ey tayu kakulluga e netey hi Jesus, nem
sinegun Apu Dios. Et hanniman ida daman emin ni kamengullug nan Jesus
e anin ni mettey ida et tegguan idallin Apu Dios et ikuyug idallin Jesus ni
pambangngadan tu.
15 Huyya hu inhel Apu Jesus Christo ni meippanggep ni hi-gatsun
kamengullug: Hedin hi-gatsun nanengtun mategullin pambangngadan

tu ey beken ni hi-gatsu memengngulu, nem mekiddihhan itsulliddan
nangketey ni kamengullug ni menammun Jesus ni ellian tulli mewan.
16 Yan ellian tullin kelpuan tud kabunyan ey wadalli dedngelen tayun na-
let ni ehel ni kaman-eyyag ni hi-gatsun kamengullug, ey umtetkuk ali etan
ap-apuddan anghel niya wadalli na-let ni tenul ni tangguyup Apu Dios, et
emin ida nangketey ni kamengullug ey metegguan idalli.
17 Hedin hi-gatsun mategun kamengullug ey mekillaw itsullin hi-gadan
an menammun Apu Jesus di kulput, ey mekihha-ad itsullin emin ni hi-
gatun ingganah.
18 Et humman hu, kayyaggud hedin huyya ia-alluk tayuddan edum tayu.

5

Ya penehheggedan tayun ellian Jesus

1 Kaegiegi, eleg mahapul ni pekittudek mi hedin pigan ali keippahdingan
idan nunya.
2 Tep inamta yu e ya ellian Apu Jesus ni manhuwet ey henin kaelliin
matekew ni hileng e endi nengamta.
3 Emin idalli tuu ey ida kamakaddinnel tep ya daka pannemnem ey
melinggep ida niya endi lawah ni meippahding ni hi-gada, nem eleg
da amta e pinhakkeyey kinastigun Apu Dios ida et eleg mabalin ni ida
meihwang. Henin nambutsug ni bii e nanna-ud ni heltapen tu degeh ni
pan-ungngaan tu.
4 Nem hedin hi-gayun kaegiegin kamengullug, man endi yu ketemmaan,
tep amta yu law hu meippanggep ni ellian Jesus ni manhuwet. Et yan
ellian tulli e henin kaelliin matekew ni hileng, ey nandaddan kayulli.
5 Tep emin itsun kamengullug ey heni itsu wadad kawwalwal et
inamta tayu huyyan meippahding tep tuu daitsun hi-gatun pinili tun
mengippahding ni kayyaggud, beken ni ya lawah.
6 Et humman hu, mahapul ni eleg tayu lellelgema hu pehpehding tayu,
beken ni heniddan eleg mangulug e henidda neugip.
7 Yan hileng hu kakeuggipin tuu niya yan nunman hu kedaklan hu
kamebutteng. Ey yadda etan tutu-un kangkun eleg mandaddan ey ida
kamei-ellig di tutu-un neugip winu nebuteng.
8 Nem hi-gatsun kamengullug ey hi-gatsu tuu tu. Et humman hu,
mahapul ni kekkennengen tayu hu elaw tayu. Ey mahapul ni nehammad
hu tayu kapengullug niya nehammad hu tayu kapan-impipinhedi et
humman hu heni happiyaw tayun ihhani tayud lawah. Ey ya namnamah
ni kehellakniban tayu hu kamei-ellig ni helmet tayu eyan tayu kapene-
hheggedin ellian Jesus.
9 Tep hi Apu Dios ey beken ni daitsu pinili ma-lat tayu panlelehhanan hu
pengastigu tu, nem pinili daitsun mehellakniban, gapuh nan Jesus Christo
e Apu tayun
10 nengiketey ni liwat tayu, ma-lat makiha-ad itsun hi-gatun ingganah,
anin ni mategu itsulli winu netey itsullin ellian tu.
11 Et humman hu, panhimbabaddang kayun mengippetuled ni han-
hakkey ni hi-gayu niya panhintutugun kayu, henin yuka pehpehding ni
nunya.
12 Kaegiegi, lispituh yudda pinilin Apu tayun mantuttuddu niya menug-
gun ni hi-gayu.

13 Peang-ang yu hu lispituh yu niya impeminhed yun hi-gada tep ya humman ni ngunu da. Ey kayyaggud hu pan-uunnud kayu, ma-lat melinggep kayu.
14 Ya pinhed min hi-gayun kaegiegi ey tugun yudda etan mangkahiga ma-lat humludda. Petuled yu nemnem idan edum yun nedismayah, niya baddangi yudda etan eleg maihammad hu daka pengullug. Ey panhin-a-anus kayu.
15 Ang-ang yu et hedin wada lawah ni impahding ni edum ni tuun hi-gayu, ey beken ni ya pengiblehan yu hu nenemnemen yu, nem ya kayyaggud ni kenayun hu ipahding yun edum yun kamengullug niyad emin ni tuu.
16-18 Ya pinhed Apu Dios ni hi-gayun kamengullug nan Jesus Christo ey man-am-amleng kayun ingganah, mandasal kayu niya mansalamat kayun Apu Dios di emin ni meippahding ni hi-gayu.
19 Entan tu kahing hu Ispirituh Apu Dios
20 niya entan tu pihul hu kameituttuddun impeamtan Apu Dios.
21 Nemnem yudda emin humman ni kameitutuddu, et hedin kayyaggud, ey u-unnud yu,
22 nem hedin lawah, ey iwalleng yu.
23 Hi Apu Dios e kakelpuin linggep hu mengippeyaggud ni hi-gayu, ma-lat maiingngeh hu elaw yud elaw tu. Et emin hu nemnemen yu niya pehding yu * ey mei-unnud di pinhed tu, ma-lat endillin hekey hu liwat yun pambangngadan Apu Jesus Christo.
24 Hi Apu Dios e nemilin hi-gayu ey kameiddinnel ni mengippahding idan nunyan inhel ku.
25 Hi-gayun kaegiegi, idasali dakemi dama anhan ni hi-gayu.
26 Hedin nandaddammu kayun kamengullug, ey peang-ang yu hu nan-impipinhedan yu.
27 Pinhed Apu Dios ni bidbiden yu huyyan tudek ni keemmungan yun emin ni kamengullug ditan.
28 Pinhed kun meweddan hi-gayu hu binabbal Apu tayun hi Jesus Christo.

* **5:23 5:23** Kan tud Greek ey “ma-lat maipaptek hu nemnem yu, ya linnaweyu niya annel yu.”

Ya Neikadwan Tudek Paul idan Kamengullug di Thessalonica

1 Huyyan tudek ey nalpun hi-gami e hi Paul, hi Silas et hi Timothy. Mika
pan-ittudek huyyan hi-gayun iThessalonica ni kamengullug nan Ametayu
e hi Apu Dios et hi Apu tayu e hi Jesus Christo.
2 Pinhed kun meweddan hi-gayu hu binabbal niya linggep ni kamelpun
Apu Dios e Ametayu et hi Jesus Christo e Apu tayu.

Ya elaw ni panhuwetan alin Jesus

3 Kayyaggud hu mansalamat kamin kenayun nan Apu Dios gapuh ni hi-
gayun kaegiegi, tep kamangkeihhammad law hu yuka pengullug nan Jesus
niya impeminhed yun edum yu.
4 Et humman hu, dakeyu kaigaggayad emin ni simbaan ni mika lawwin
mika pantuttuddui. Mika ene-ehhelan hi-gada e kami kaman-am-amleng,
tep intultuluy yun mengiddinnel nan Apu Dios, anin ni humman hu
kaumhulun ni dakeyu kapanhelheltapaddan edum ni tuu.
5 Humman ni nengan-anusan yun ligat yu niya nanlelehhanan yun
impahpahding idan edum yun tuu hu keang-angan tun dayu tun hi-gayu
menewwat alin etan ni kayyaggud ni iddawat Apu Dios, tep hi-gatu hu
gaputun kayu kamanligligat, nem ya pambalinan tu ey hi-gayu hu lebbeng
tun meilla-kam di pan-ap-apuan tu.
6 Limpiyuh hi Apu Dios, et humman hu kastiguen tuddalli etan
kamengipehelheltap ni hi-gayu.
7 Pappegen tulli hu tayu kapanligligasin pambangngadan nan Apu tayu e
hi Jesus Christo e edum tudda angel tun et-eteng kabaelan da. Yan kelpuan
tullid kabunyan ey wada hu kaumhihinyab ni apuy di nanlinikweh ni hi-
gatu.
8 Um-ali et kastiguen tuddalli etan eleg mengamtan Apu Dios e eleg
mengullug ni impahding Apu Jesus ni panyaggudan ni tuu.
9 Yalli kastiguddan nunman ey lehan dallin ingganah. Ey meiddawwi
idallin Jesus, et eleg dalli ang-anga hu et-eteng ni kabaelan tun endi pengi-
ingngehan. *
10 Yan nunman alin aggew ni ellian tu ey nemahhig hu penaydayaw
idallin emin ni kamengullug ni hi-gatu, niya anin hi-gayu et daydayawen
yulli dama, tep kinulug yu intuttuddu min hi-gayun nunman ni meip-
panggep ni hi-gatu.
11 Et mukun dakeyu kaiddasadasalin kenayun ma-lat yumaggud hu elaw
yu et meiingngeh di pinhed Apu Dios ni pambalinan yu e pinili tun tutu-u
tu. Ey mika iddasal e gapuh ni kabaelan tu ey baddangan dakeyu ma-lat
ipahding yudda etan kayyaggud ni pinhed yun ippahding e kei-ang-angan
ni yuka pengullug nan Jesus.
12 Humman dasal mi ma-lat meidaydayaw hi Apu Jesus Christo gapuh
ni elaw yu, niya meilla-kam kayud keidaydayawan tu, tep ya binabbal tu
niya binabbal Ametayu e hi Apu Dios.

2

Ya elaw etan ni tuun kelellewwahan

* **1:9 1:9** Ang-ang yu Isaiah 2:10.

1 Ya e-helen ku law ni hi-gayu ey ya meippanggep ni ellian Jesus Christo
e Apu tayu niya keemmungan tayullin menammun hi-gatu.
2 Nakka ibbagan hi-gayun kaegiegi e entan kakkaguh yu niya entan takut
yu etan ni kandan nedatngan law hu Aggew ni panhuwetan Apu tayuddan
tutu-u. Entan keidngeli yu, anin ni kanday huyya impeamtan Ispirituh Apu
Dios winu kanday hi-gami nanghel, winu kandalliy intudek min hi-gada.
3 Entan kaheul yu, anin hipa kanda, tep eleg mabalin ni medettengan hu
pambangngadan Jesus ingganah dakel ida mengiwwalleng niya mangn-
genghay nan Apu Dios, niya ingganah ni peang-ang etan kelellewwahan
ni tuun tuka kehhinga tugun Apu Dios. Huyyallin tuu ey nanna-ud ni
meippellaw di impiernoh et manhelheltap diman ni ingganah.
4 Humman alin tuu ey ngenghayen tun emin hu meippanggep nan Apu
Dios niyadda etan dios ni kadaydayawan edum ni tuu. Ey kantulliy
endi edum ni kamedeyyaw nem hi-gatun ebuh. Et an umyudung etan di
yuddungngan di Tempol Apu Dios et kantuy hi-gatu hi Apu Dios. *
5 Inhel ku dedan ni hi-gayu hu meippanggep idan nunya eman ni wada
itsun emin ditan, nem kaw liniwwan yu?
6 Inamta yu e eleg mabalin ni mampeang-ang humman ni kelellewwahan
ni tuun nunya, tep wada kamengikka-leg ni hi-gatu. Nem mampeang-ang
ali hedin medettengan etan aggew ni gintud Apu Dios.
7 Anin yan nunya et wadadda etan kamangngenghay nan Apu Dios, nem
eleg ni meamta etan kelellewwahan ni tuun kamengipappangngulun hi-
gada. Ey eleg ni um-ali ingganah me-kal etan kamengikka-leg ni hi-gatu.
8 Hedin na-kal humman ni kamengikka-leg, ey han immali humman ni
kelellewwahan ni tuu. Nem yallin ellian Apu tayun hi Jesus ey meippeang-
ang hu et-eteng ni kabaelan tu, et heng-aban tulli et mettey.
9 Hi Satanas hu mengidwat ni et-eteng ni kabaelan nunman ni
kelellewwahan ni tuu, et peang-ang tulli dakel ni miracles niyadda
kamengippetnga, ma-lat maheul ida tuu.
10 Et humman kehe-ulan idalli etan ni tuun umlaw di impiernoh, tep
daka kehhinga etan makulug ni kameituttuddu e humman et kehellakni-
ban da.
11 Et humman hu, i-abulut alin Apu Dios ni mehe-ul ida et kullugen dalli
hu hipan neihlan tuttuddu.
12 Et kastiguen idallin Apu Dios, tep eleg da kulugen etan makulug ni
kameituttuddu, nem nan-am-amleng idan nengipahding ni pinpinhed dan
lawah.

Yadda nepilin mehellakniban

13 Nem kayyaggud tu mansalamat kamin kenayun nan Apu Dios gapuh
ni hi-gayun kaegiegin nakappinhed Apu Jesus, tep pinili dakeyu dedan
nan Apu Dios ni mehellakniban et han mawedan emin eya wadan nunya,
ma-lat peyaggud dakeyun Ispirituh tu, tep kinulug yu hu makulug ni
kameituttuddu.
14 Hi-gayu pinili tun mehellakniban et itu-dak dakemin an mengituttud-
dun impeminhed tun hi-gatsun tutu-u, tep pinhed tun meilla-kam kayud
keiddeyyawan Jesus Christo e Apu tayu.
15 Et humman hu, hi-gayun kaegiegi, ey pannananeng yu hu yuka
pengullug, niya entan tu iwalleng ida etan makulug ni intuttuddu mi niya
intudek min hi-gayu.

---

* **2:4 2:4** Daniel 11:36 et Ezekiel 28:2

16 Hi Jesus Christo e Apu tayu, et hi Apu Dios e Ametayun neminpinhed
ni hi-gatsu e nengipetuled ni hi-gatsun kenayun, niya nengipehammad ni
dinel tayu gapuh ni binabbal dan hi-gatsu
17 ey petuled dakeyu niya pe-let dakeyun mengippahding niya menghel
ni hipan kayyaggud.

3

Ya nanghelan Paul ni pengiddasalan idan iThessalonica ni hi-gada

1 Ya manggillig ni e-helen min hi-gayun kaegiegi ey idasali dakemi
dama ma-lat baddangan dakemin Apu Dios et anggegannu ey mandingngel
hu kaituttuddun Apu Jesus niya meiddeyyaw humman ni ehel tun
pengebbulutan idan tuu, henin neipahding ni hi-gayu.
2 Ey idasal yun Apu Dios et baddangan dakemi ma-lat meihwang kamid
kapehpehding idan mangkaitek niya lawah ni tuu, tep ay dakel ida ni pay
hu eleg mengullug nan Jesus Christo.
3 Nem kameiddinnel hi Jesus Christo e Apu tayun mengihhammad ni
yuka pengullug niya mengippaptek ni hi-gayu et endi kabaelan Satanas e
kelellewwahan ni mene-ul ni hi-gayu.
4 Ey kami kamedinnel e yuka itultuluy ni pehding emin hu intuttuddu
min hi-gayu, tep baddangan dakeyun Apu Jesus Christo.
5 Mika ibbagan Apu Jesus et baddangan dakeyu ma-lat paka-awtan yu
elaw ni impeminhed Apu Dios niya ma-lat an-anusan yu ligat yu henin
nengan-anusan Jesus Christo ni ligat tu.

Ya eleg panhiggai

6 Ya pinhed Apu tayun hi Jesus Christo ey entan kaikukkuyyug yuddan
edum tayun kamengullug ni mahiga e eleg da u-unnuda tugun min
meippanggep ni hinlun mangngunnu.
7 Inamta yu hu impahpahding mi eman ni wada itsudtan e eleg kami
humigan nangngunu, et humman hu pengiu-unnudan yu.
8 Et endi mi liniblih, tep mika beyyadin emin hu hipan daka i-alin hi-
gami. Inamta yu et anin hileng winu kawwalwal et kami kamangngunnu
ma-lat wada ussalen mi, tep eleg mi pinhed ni kayu melilligatan gapuh ni
hi-gami.
9 Lebbeng et dedan ni hi-gayu ngenamung ni mahapul mi, nem eleg kami
mambagan hi-gayu, tep pinhed min peang-ang ni hi-gayu hu kayyaggud ni
pengiu-unnudan yu. Et humman gaputun nanhehellu kamin nangngunun
ikkelmeg mi eman ni kaweda tayun emin ditan.
10 Tep ya dedan eman ni wada itsun emin ditan ey intugun min hi-gayu
e kan mi ey “Ya tuun kaumhigan mangngunnu ey eleg mengngan.”
11 Mika ittugun ni hi-gayu huyya, tep dingngel mi e wadadda kunu edum
yun mahigan mangngunnu et ya tumtumbuk ni edum dan tuu hu daka
pehpehding.
12 Hi Apu tayu e hi Jesus Christo ey eleg tu pinhed hu henin nunman
ni elaw, et mukun mika ittugun e humman idan tuu ey kayyaggud tu hu
mangngunnudda daman pambiyagan da.
13 Hi-gayun kaegiegin kamengullug, entan higa yun mengippahding ni
kayyaggud.
14 Hedin wada eleg mengu-unnud eyan intudek min hi-gayu, ey helipat-
iyu humman ni tuu et eleg kayu meikukkuyyug ni hi-gatu ma-lat wada
inna-nu tun umbaing.

15 Nem entan kumamman tu ibilang ni buhul yu, nem ibilang yun agi
yun tuggunen yu.
16 Pinhed kun iddawtan dakeyun ingganah ni linggep nan hi Jesus Christo
e Apu tayun kakelpuin linggep, anin ni hipa mekapkapyan hi-gayu. Niya
pinhed kun baddangan dakeyun ingganah ni hi-gatu.
17 Hi-gak e hi agiyun hi Paul hu nengipetudek nunya niya hi-gak law
kamampengittuddek eyan nanggillig ni e-helen ku: Et endi edum ni nak e-
helen, nem pinhed kun peamtan hi-gayu e dakeyu kanenemnema. Wadan
immatunan yu lad pilmak et yan eyad nakka penuddek e hi-gak nalpuan
tu huyyan tudek.
18 Pinhed kun meweddan hi-gayun emin hu binabbal nan Apu tayu e hi
Jesus Christo.

Ya Nebukul ni Intudek Paul nan Timothy

1 Huyyan tudek ey nalpun hi-gak e hi Paul e apostle Jesus Christo. Hi Apu
Dios e kamenellaknib ni hi-gatsun kamengullug, et hi Apu tayu e hi Jesus
Christo e tayu kapengiddinnelin menellaknib ni hi-gatsu, hu nemutuk ni
hi-gak ni man-apostle.
2 Tudek ku huyyan hi-gam e Timothy e nakka ibbilang ni u-ungngak tep
ya taka pengullug.
Pinhed kun meweddan hi-gam hu binabbal, ya hemek niya linggep ni
kamelpun Ametayu e hi Apu Dios et hi Jesus Christo e Apu tayu.

Ya nenugunan Paul nan Timothy ma-lat tugunen tudda dama edum tu ma-lat eleg da ituttuddu hu hin-appil

3 Ya ittugun kun hi-gam ey ya eman inhel ku la et hannak lumaw di
Macedonia e kangkuy mahapul ni manha-ad kad Ephesus ma-lat pasiked
mudda etan kamengituttuddun neihla.
4 Ey ehelim ida tutu-u ma-lat isiked dan um-enab-abig idan legelegem ni
neipahding lan nunman niya ehel mu et isiked dan menennenten idan
aammed ni nahlagan da, tep endi silbiddan nunman niya kaumhulun
kumedek ni kapantutututin edum. Endi ibbaddang idan nunyad pengu-
unnudan tayun pinhed Apu Dios tep ya kaumbaddang ey ya tayu
kapengullug nan Jesus.
5 Nakka pan-ittugun ida huyya ma-lat man-impipinhed itsu e meplud
kayyaggud ni kapannemnem, yad kayyaggud ni elaw, niyad nehammad ni
tayu kapengullug nan Jesus.
6 Nem wadadda etan edum ni tuun inwalleng da huyyan tugun et ya
linggeman ni endi silbitu hu daka enung-ungbala.
7 Pinhed dan hi-gada mengeddan ni kamengituttuddun Tugun Apu Dios
ni dinwat lan Moses, nem anin hi-gada et eleg da amta daka e-e-hela, tep
eleg da han-awat hu keibbellinan ni daka ituttuddu niya daka ippilit e
neiptek ida.
8 Amta tayu e huyyan Tugun ey kakkayyaggud, nem mahapul ni
nemnemen hedin hipadda kapengittuggunin Apu Dios ni nunya.
9 Tep huyyan Tugun ey beken ni an penuggun Apu Dios idan kayyaggud
ni tuu, nem penuggun tuddan tuun eleg mengu-unnud ni olden, yadda
manghay, yadda eleg mangulug ni hi-gatu, yadda kamengehhing ni hi-gatu,
yadda kamemihhul ni elaw tu, yadda daka petteya a-ammed da niya edum
ni tuu,
10 yadda makibii niya makilaki, yadda daka i-ulig keingngeh dan laki
winu bii, yadda daka ibebsik edum dan tuu ni da inggatang, yadda
maitek, yadda daka issapatah hu itek, niyadda eleg mengu-unnud ni hipan
makulug ni kameituttuddu
11 meippanggep ni impahding Jesus ni panyaggudan ni tuu e huyya
indinel nan Apu Dios ni hi-gak ni nak peamtaddan katuutuu. Hi-gatu e
Dios ey kamedeyyaw niya kakelpuin amleng.

Ya et-eteng ni hemek Apu Dios nan Paul

12 Et-eteng hu nakka pansalamatin Jesus Christo e Apu tayu tep imbilang
tuwak ni kameiddinnel ni mansilbin hi-gatu,

13 anin ni kinakkahing ku, ey pinihupihul ku lan nunman, niya
impanlelehhan kudda kamengullug ni hi-gatu. Nem kayyaggud anhan et
himmek tuwak Apu Dios, tep eggak la ni mangulug, et eggak amta hu nakka
pehpehding.
14 Kabbabbal ni peteg hi Apu Dios ni hi-gak et baddangan tuwak ni
mengullug ni hi-gatu niya meminhed ni edum kun tuu. Huyyadda ey
dammutun pehding tayu gapuh ni tayu kapengullug nan Jesus Christo.
15 Wada etan kame-me-hel e kantuy "Immali hi Jesus Christo di puyek
ni menellaknib idan neliwtan ma-lat eleg kastiguen Apu Dios ida." Ey
makulug huyya, et mukun ya kayyaggud ey kullugen ni emin ni tuu huyya.
Ey nakka nemnemnema ey hi-gak hu kee-ettengngan liwat tu.
16 Nem anin ni nemahhig hu liwat ku et himmek tuwak Apu Dios ma-
lat pengi-ang-angan idan tuun binabbal Jesus Christo idan neliwtan, henin
hi-gak. Ey ma-lat pengamtaan da e anin ni nemahhig hu liwat ni hakey ni
tuu, nem mengullug nan Jesus ey mewedda biyag tun endi pappeg tu.
17 Et humman hu, hi Apu Dios e Patul ni endi laputu, endi pappeg tu niya
eleg meang-ang, hu medaydayaw niya metbal ni ingganah. Hi-gatun ebuh
hu Dios. Amen.
18 Huyyaddan intugun kun hi-gam e u-ungngak Timothy ey neiunnud
etan di neipeamta dedan nunman ni pehding mu. U-unnud mudda huyya
et apputen mudda buhul Jesus,
19 ey pannananeng mu hu muka pengullug niya kayyaggud ni nemnem
mu, ma-lat endi lawah ni mu nemnemen. Tep wadadda edum ni tuun anin
ni inamta da kayyaggud ni u-unnuden da, et inggeb-at dan eleg u-unnuden,
et ya nambalinan tu ey iwalleng da hu daka pengullug nan Jesus.
20 Henid Haymenaus nan Alexander e inwalleng kudda et ngenamung hi
Satanas ni hi-gada ma-lat masileg idat isiked dan memihhul nan Apu Dios.

2

Ya neiptek ni penaydayaw nan Apu Dios

1 Ya memengngulun ittugun ku ey iddasalan tayun emin hu tuu ma-lat
baddangan Apu Dios ida. Ey pansalamat itsud emin ni hipan kaiddawat
Apu Dios ni hi-gatsun tuu.
2 Ey idasali tayudda dama ap-apun gubilnud kebebbebley et yadda edum
ni kamengipappangngulun bebley ma-lat meandeng hu pan-ap-apu da niya
kayyaggud pehding da, et melinggep itsun mengu-unnud ni kayyaggud ni
elaw, tep humman pinhed Apu Dios ni pehding tayu.
3 Kayyaggud ida huyyan iddasal tayu, tep huyya kaebbulutan Apu Dios
e Apu tayun kaumhelaknib.
4 Pinhed tun mehellakniban emin hu tuu niya pinhed tun amtaen da hu
makulug meippanggep nan Jesus Christo.
5 Huyya pinhed Apu Dios, tep ebuh tun Dios niya endi edum ni tuun
mengi-ehneng ni hi-gatsun tuun neliwtan di hinangga tu, nem ebuh hi
Jesus Christo e tuun henin hi-gatsu.
6 Immali Jesus et iketey tu liwat emin ni tuu eman ni gintud Apu Dios ni
ellian tu. Huyya keang-angan tun pinhed Apu Dios ni mehellakniban emin
hu tuu et eleg ida makastigu.
7 Ey mukun pinili tuwak nan Apu Dios ni hakey ni apostle ma-lat nak
itutudduddan beken ni Jews hu makulug ni kameituttuddun kehellakniban
da gapuh ni pengullugan dan Jesus. Huyyan inhel ku ey makulug, beken
itek.

8 Pinhed kun anin di attun kakeemmungiddan kamengullug ni menay-
dayaw nan Apu Dios ey yadda lalakki hu mandasal e itta-gey da ngamay
da. Huyyaddan lalakki ey mahapul ni beken idan matutut winu mabunget.
9 Ya pinhed ku damaddan bibi-i ey iyayyaggud dan mambalwasi, e beken
ni anhihimugal ni kaumbebngang niya nekangngina hu ibbalwasi da. Ey
beken ni nehalman kumamman hu pehding dan mengiyayyaggud ni annel
da. Ey beken ni kayyaggud hedin dakel hu da pehding ni bewek da niya
dakel hu ihha-ad dan balituk niya hipan nebalol ni tenged di annel da.
10 Nem ya importanteh ey ya kakinayyaggud ni elaw e humman keang-
angan kumaddan ni makulug ni kapengullug ni hakey ni bii.
11 Ey hedin mandeyyaw kayun Apu Dios, ey mahapul ni um-eneeneng
ida bibi-i et mandeddengngel idan ebuh niya mekangngu-unnud ida.
12 Eggak i-abulut e yadda bibi-i hu mantutuddu niya mengipappangngu-
luddan lalakki. Ya pinhed ku ey um-eneeneng ida nisi et mandeddengngel
idan ebuh.
13 Tep yan nanletuan Apu Dios ni tuu ey nebukul hu lakin lintu tu e hi
Adam, et han hi Eva.
14 Ey ya etan bii e hi Eva hu hineul Satanas et manliwat, beken hi Adam
hu hineul tu. *
15 Nem anin ni hanniman e nakahhaul hi Eva, et mehellakniban ida
biin pan-ungngaan da, † hedin pannannaneng dan mengullug nan Jesus,
pinheden da hu edum dan tuu, pannananeng da kayyaggud ni elaw da,
niya kekkennengen da annel da.

3

Ya kayyaggud ni elaw ni mahapul et han mabalin hu hakey ni tuun mengipappangnguluddan kamengullug

1 Makulug etan kandan "Hedin pinhed ni tuun mengipappangnguluddan
kamengullug ey kayyaggud humman ni ninemnem tun pehding."
2 Nem ya mengipappangngulun hi-gatsun kamengullug ey mahapul ni
kayyaggud hu elaw tu ma-lat endi umhulun ni wada lawah ni me-hel
meippanggep ni hi-gatu. Mahapul ni hakey ahwa tu e beken ni makibii. Ey
mahapul ni hangkekkenneng tu annel tu, endi hingal tuddan tuun kaum-
alid baley tu niya wada kabaelan tun mantuttuddun ehel Apu Dios.
3 Ey beken ni mabuteng, beken ni anin ni ekket et umbunget, nem
kabbabbal, beken ni matutut niya eleg tu gamgami pihhuh.
4 Mahapul ni hantugun tu pamilyah tu ey kapaka-u-unnudaddan u-
ungnga tu, et daka pekallispituha.
5 Humman ida mahapul, tep hedin eleg tu hantugun pamilyah tu, endi
dama kabaelan tun mengippengnguluddan kamengullug nan Apu Dios.
6 Ey mahapul ni beken ni pakeilepu tun mengullug, tep entanni ey
igaggaya tu saad tu et kastiguen Apu Dios e henin Satanas.
7 Ya hakey ni gaputun mahapul ni kayyaggud elaw tu ey ma-lat lispituhen
idan eleg mengullug, tep hedin eleg, man pihhulen da, et humman hu
pengapputan Satanas e heni tu kinna. Huyya hu mahapul ni elaw ni
mengipappangngulu.

Ya kayyaggud ni elaw ni mahapul et han mabalin ni umbaddang hu hakey ni tuu etan ni kamengipappangngulun kamengullug

* **2:14 2:14** Genesis 3:1-6 † **2:15 2:15** Ya hakey ni keibbellinan nunya ey ya bii hu nengiungngan Christo e kaumhelaknib.

8 Hanniman ida dama etan umbaddang idan kamengipappangngulun
kamengullug e mahapul ni kayyaggud hu elaw da: Eleg ida man-ittek, eleg
ida mambuttebutteng niya beken ni ya pihhuh hu daka gagamgami.
9 Pakkaw pannananeng da hu daka pengullug ni impeamtan Apu Dios
ni hi-gatsun kamengullug, niya mahapul ni kayyaggud daka pehpehding
ma-lat melinggep hu nemnem da.
10 Mahapul nin peang-ang da e ida kameiddinnel, et han yu abulutaddan
umbaddang idan kamengipappangulun kamengullug.
11 Hanniman ida daman biin kaumbaddang * e mahapul ni kayyaggud hu
elaw da niya beken idan metumbuk. Ey mahapul daman hankekkenneng
da annel da niya ida kameiddinel di emin.
12 Ya edum ni pinhed kun ittugun idan lalakkin kaumbaddang ey
mahapul ni hakey ahwa da e beken idan makibii, hantugun da u-ungnga
da niya kabaelan dan ippaptek hu pamilyah da.
13 Tep yadda etan mahlun umbaddang idan kamengullug ni kakkayyag-
gud daka pehpehding ey tettebalen idan tuu niya wada dinel dan menge-
ehhel ni daka pengullug nan Jesus.

Ya etan nekalligat ni meewwatan ni tayu kakulluga

14 Nakka pan-ittudek ni emin eya pinhed kun ittugun ni hi-gayu, anin ni
nakka nenemneman anggegannulli ellian kun menang-ang ni hi-gayu,
15 ma-lat hedin wada ketaktakan ku et eggak pakeali, ey amta yu
pehpehding yud yuka keemmungin menaydayaw nan Apu Dios e wadan
ingganah. Tep hi-gatsun kamengullug hu kamengi-ehneng ni makulug ni
kameituttuddu meippanggep nan Jesus Christo.
16 Endi an kei-ingngehan etan ni impeamtan Apu Dios ni hi-gatsu e
humman tayu kakulluga. Inamta tayu e makulug huyya tep wada etan
na-hel ni kantuy:

Hi Christo ey nambalin ni tuu et peamtan Ispirituh Apu Dios e hi-gatu
ey kakkayyaggud ni peteg. Hi-gatu ey inang-ang idan anghel niya
neipeamtad kebebbebley hu meippanggep ni hi-gatu et wadadda
nengulug ni hi-gatu. Entanni ey impaenamut Apu Dios di kabunyan
e keiddeyyawan tu.

4

Ya elaw idan kamengituttuddun neihla

1 Impeamtan Ispirituh Apu Dios e makulug ni hakey alin aggew ey
wadaddalli mengiwalleng ni daka pengullug nan Jesus Christo, tep mehe-ul
idallin neihlan tuttuddun kamelpuddan dimonyoh.
2 Yadda mengituttuddun kaituttuddun dimonyoh ey yadda etan tutu-un
maitek e heni numan kakkayyaggud hu daka pengehhe-ehhel, nem ebuh
lawah ni wadad nemnem da, tep hi Satanas e apun emin ni lawah hu
kamenettengnged ni hi-gada.
3 Ituttuddu dalli e kanday pi-yew pengahwaan ni edum ni tuu niya pi-
yew ni kennen hu edum ni kamekkan. Nem neihladda, tep emin kamekkan
ey lintun Apu Dios ma-lat emin ida hu kamengullug ni daka ewwasi hu
makulug ni kameituttuddu ey kennen da hedin nansalamat idan Apu Dios.
4 Tep kayyaggud emin hu lintun Apu Dios et endi hu mekkan ni kamepi-
yew hedin mansalamat itsun nengidwatan tuddan nunman.

---

* **3:11 3:11** Ya edum ni keibbellinan nunya ey ahwaddan lalakkin kaumbaddang.

5 Dammutun kennen tayu hu linggeman ni kamekkan, tep humman hu
kan ni ehel Apu Dios niya hedin mansalamat itsun hi-gatu.
6 Hedin ituttuddum ida huyyan inhel kun hi-gam di edum tayun
kamengullug ditan ey kayyaggud kan bega-en Jesus Christo. Hum-
man keang-angan tu e nanengtun muka eddaeddala hu kameituttuddun
mengippehammad ni kapengullug niya muka u-unnuda hu kayyaggud ni
kameituttuddu.
7 Entan pantaktaktak ni meki-enna-abbig meippanggep ni linggeman ni
beken ni keiddeyyawan Apu Dios. Ya kayyaggud kumaddan ni pehding
mu ey adaadal mu hu elaw ni keihhammadan ni muka pengullug nan Apu
Dios.
8 Tep humman hu importanteh, henin exercise e wada panyaggudan
tud annel, nem kedukdul hedin ya kapengullug nan Apu Dios hu
meihhammad, tep ya kapengullug ey beken ni panyaggudan tayun nunyan
ebuh, nem panyaggudan tayun ingganah.
9 Huyyan inhel ku ey makuug et mukun kayyaggud et hedin kullugen
idan tuu, tep panyaggudan da.
10 Et humman hu, mahapul ni pannananeng tayun mengippeamtan
meippanggep nan Apu Dios anin ni neligat. Tep itsu kamedinnel e hi Apu
Dios e wadan ingganah hu kamengippaptek ni emin ni tuu, nema-madda
hu kamengullug.
11 Ituttuddum di edum mun tuu ida huyyan intugun kun hi-gam.
12 Peang-ang mu hu kayyaggud ni elaw muddad edum mun kamengullug
di muka peneppit, yad muka pehding, yad impeminhed mun edum mu,
yad muka pengullug nan Apu Dios niyad kayyaggud ni muka pannemnem,
ma-lat hi-gam pengiu-unnudan da. Hedin hanneya pehding mu, ey endi
pemihhul dan hi-gam, anin ni u-ungnga ka nem hi-gada.
13 Ya pehding mu, ingganah alin ellian ku, ey ibidbid muddan kamen-
gullug hu impatudek Apu Dios niya ehel mu keibbellinan tu, niya tugun
mudda ma-lat u-unnuden da.
14 Entan tu iwalleng hu kabaelan mun indawat ni Ispirituh Apu Dios
ni nunman lan nengita-pewan idan ap-apun kamengullug ni ngamay dad
ulum, et peamta da e wada humman ni kabaelan mu.
15 Nemnemnem mu huyyan tugun ku et paka-u-unnudem et ang-angen
idan tuu e nehammad hu muka pengullug.
16 Helipat-im et ya kayyaggud ni ingganah hu elaw mu, niya pepuhdanim
et ya makulug ni ebuh hu ituttuddum. Tep hedin u-unnuden mu huyyan
tugun, ey beken ni hi-gam ni ebuh hu meidwatan ni biyag ni endi pappeg
tu, nem anin idan etan ni mengngel ni ituttuddum.

5

1 Entan tu ibunget ida nangkea-amma hedin wada neihlaan da, nem
pebabbabbal mun ehelidda e heni mudda a-ammed. Ey ibilang mudda
kamampenikken ni lalakkin heni udidyan mudda.
2 Ey yadda dama nangkei-inna, ey ibilang mudda daman heni inam ida,
niya peang-ang mu kayyaggud idan bibi-in kamenikken e heni mudda
udidyan.
3 Hi-gayun kamengullug hu memaddang ni edum yun kamengullug ni
bibi-in nebalun endi mengippaptek ni hi-gada.
4 Nem hedin wada u-ungnga da winu inap-apuda, ey ngenamung idan
mengippaptek ni hi-gada. Tep hedin makulug ni pinhed ni u-ungnga da
et ya inap-apu da hi Apu Dios, man mahapul ni heni da dama beyyadan

hu nengipenaptekan idan a-ammed dan hi-gada, tep humman pinhed Apu Dios.
5 Nem ya etan nebalun biin endin hekey hu memaddang ni hi-gatu, ey ebuh katteg hi Apu Dios ni tuka iddinel ni mengippaptek ni hi-gatu, et kamandasal ni kewa-wa-wa niya kahilehileng.
6 Nem ya etan nebalun biin ebuh hu pan-amlengan tu eyad puyek ni tuka nenemnema ey anin ni mategu et heni netey.
7 Itugun muddan kamengullug huyya ma-lat eleg ida mapihul.
8 Nem hedin wada tuun eleg tu ippaptek ida agi tu, nema-ma hu pamilyah tu, ey endi silbin tuka pengullug, tep beken ni hanniman hu elaw ni kamengullug. Hedin henin nunman hu elaw ni hakey ni kamengullug, ey kedukdul etan eleg mangulug nem hi-gatu, tep anin yadda eleg mangulug et daka ippaptek hu pamilyah da niyadda agi da.
9 Hedin wada nebalun biin meputtuk ni umbaddang idan kamengullug, ey pakkaw ni ya na-nem toon tu winu nehuluk, pinhakkey ni ebuh nengahwaan tu,
10 nandingngel e kayyaggud elaw tu e impaptek tu u-ungnga tu et nekattugun ida, kameka-apngaddan kaumdutuk di baley tu, kabbabbal ni memaddang idan edum tun kamengullug, e eleg tu ukkuhan umbaddang idan tuun wada ligat da niya tuka itultuluy ni meminhed ni mengippahd-ing ni kayyaggud. Hedin impenahding tu huyyan emin, man abulut yun umbaddang.
11 Entan tudda i-dum ni umbaddang hu nebalun bibi-in eleg mei-inna, tep nelakah ni melumman hu nemnem da, et entanniy nambintan ida et iwwalleng da hu impangunun Jesus Christo ni hi-gada.
12 Et hedin hanniman, ey mepihhul ida, tep kinyat da hu impakulug dan baddangan dadda kamengullug.
13 Hakey pay ey entanniy umhigadda et pelinlinwannan dan mekiyenuyyuddung di kabelebeley et ya tumbuk kumedek hu pehpehding da, ey anin endi kelebbengan da et mekibibbiyang ida niya linggeman ni endi silbitu hu ennungbalen da.
14 Mukun ya nakka ittugun idan nebalun bibi-in eleg mei-inna ey heballi mambintan ida ni-ngangu et man-ungngadda et wada ippaptek dad baballey da ma-lat endi an pemihhul idan buhul tayun hi-gatsun kamengullug.
15 Tep wadadda edum ni nebalun bibi-in nengiwalleng ni makulug ni elaw, et ya elaw Satanas hu da law kau-unnuda.
16 Hi-gayuddan kamengullug, ey ipaptek yu hu agiyun nebalun bii hedin wada, et beken ni ya edum yun kamengullug hu mengippaptek ni hi-gada, ma-lat wada inna-nu dan mengippaptek idan edum ni nebalun bibi-in endi agi dan mengippaptek ni hi-gada.
17 Ya hakey mewan ni pinhed kun ittugun ey ang-ang yu et idwat yu hu lebbengtun iddawat yun tangdan idan kamengipappangngulun hi-gayun kamengullug, nema-ma hedin mahludda numan ni mantuttuddun ehel Apu Dios.
18 Mahapul ni pehding yu huyya, tep humman keibbellinan ni inhel Apu Dios ni kantuy “Entan tu benget hu hunghung ni newang ni kaman-illik ni pagey, et anin ni umkan ni tuka pan-illika.” Ya hakey pay ni neitudek ey kantuy “Ya kamangngunnu ey mahapul ni metangdanan.”
19 Hedin wada hakey ni kamengipappangngulun hi-gatsun kamengullug ni indeekan dan lawah, man entan kulug tu hu hipan daka idded-ek, tep pakkaw ni wada dewwa winu tellun mengihhuddut ni kakulugan tu.

20 Nem hedin neamtaan e makulug ni nambahul, ey tugun yud
hinanggan emin ni kamengullug, ma-lat denglen idan edum, et tumekut
idan manliwwat.
21 Timothy, pakadngel mu eya tugun kun hi-gam niya nemnem mu e hi
Apu Dios et hi Jesus Christo niyadda anghel e bega-en da, ey daita kauh-
uhdungin daka kapampenugguni. Hedin wada ippanuh mun nanhallaan
ni dewwan tuu, ey ebuh tu ipahhig ni hakey, nem pan-ingngeh mu hu
penuwet mun hi-gada.
22 Entan tu panhinaggahaggag hu pemillian yun pan-ap-apu yun kamen-
gullug, tep mahapul ni paka-amtaen yu ni hu elaw da hedin kayyaggud.
Tep hedin lelgemen yu, ey mekibbehhul kayun hi-gatu hedin wada pehding
tun lawah. Et humman hu, mahapul ni paka-ang-ang yu et endi yu
ippahding ni henin nuntan ni pambehhulan, nem ya kayyaggud ni emin
ipahding yu.
23 Ya hakey ni ittugun kun hi-gam ey beken ni ya danum ni ebuh hu
inum mu, nem inum kan ekket ni meinnum ma-lat bumaddang di egeh
mun e-eggel ni dimmegeh et ya edum ni degeh mun muka panligligasi.
24 Ya liwat ni edum ni tuu ey ka-ang-ang, et inamta tayu e mekastigud-
dallin edum ni aggew. Nem wadadda etan edum ni eleg meamtan nunya
hu lawah ni daka pehpehding, nem meamtaan alin hakey ni aggew.
25 Wadadda dama edum ni tuun kamaka-amta hu kayyaggud ni daka
pehpehding. Nem wadadda edum ni kayyaggud daka pehpehding, nem
eleg meamtan nunya, nem meamtallin edum ni aggew. *

6

Ya pehding ni himbut

1 Hi-gayun himbut ni kamengullug ey mahapul ni lispituhen hu ap-apu
yu ma-lat eleg mapihul hu ngadan Apu Dios et ya kameituttuddun tugun
tu.
2 Et hedin kamengullug ida dama ap-apu yu, ey ambeken ni yu penghel
ey anin ni eleg yu peka-u-unnuda, haggud kayu kamengullug ni dewwa,
nem paka-u-unnud yu anhan law, tep humman idan yuka ingungngunnui
ey ida kamengullug nan Christo henin hi-gayu, niya nan-ingngeh hu
impeminhed tuddan apu yud impeminhed tun hi-gayu.

Endi edum ni tayu u-unnuden nem ebuh hu elaw Apu Dios

Timothy e u-ungngak, mahapul ni paka-ittugun mu niya ituttuddum ida
huyyan hi-gada ma-lat paka-u-unnuden da.
3 Nem hedin wadadda edum ni hin-appil hu daka ituttuddun eleg
maiingngeh di kaituttuddun Apu Jesus Christo e humman tayu kau-
unnuda,
4 ey ida kapehiyyahiyya niya endi inamta da. Pinhed dan mammay-
mayakmak niya ida kamekittuttut ni meippanggep ni keibbellinan ni ehel
Apu Dios. Endi silbitu huyya tep ya pambalinan tu ey man-in-aameh hu
tuu niya mantututut ida et dakel e-e-helen dan lawah ni edum da niya
lawah pannemnem dan edum da.
5 Ey mambabakal ida tep binahbah ni lawah hu nemnem da et eleg da
law hengnguda hu makulug ni kameituttuddu. Neihla nemnem da, tep
kanda na-mu ngu nem umkedangyan ida hedin u-unnuden da hi Apu Dios.

* **5:25 5:25** [24-25] Inhel Paul huyya ma-lat tuduen Timothy idan ebuh hu tuun kamaka-amta hu kayyaggud ni daka pehpehding ni mambalin ni mengipappangnguluddan kamengullug.

6 Nem makulug ni yadda etan tuun kamengu-unnud nan Apu Dios ey
et-eteng amleng dan hipan wadan hi-gada, niya hi-gada hu kameibbillang
ni nehammad ni kedangyan.
7 Tep nebalbalol hu kapengullug nan Apu Dios nem ya kinedangyan, tep
yan neiungngaan tayu ey endin hekey tayu in-ali, et yan ketteyyan tayu ey
endin hekey hu tayu ellan anin hipan lemu tayu.
8 Et humman hu, hedin wada kennen niya wada balwasi tayu, man hiyya
humman.
9 Nem yadda tuun ya keddangyanan da hu daka nenemnema, ey nelakah
idan mehe-ul di panliwwatan da niya pinpinhed dan mengippahding ni
lawah. Nem ya pambalinan tu ey kebahbahan da.
10 Tep ya impeminhed ni pihhuh hu kaumhulun ni kapengippahdingin
tuun dakel ni lawah. Wadadda edum ni nangkehaul et iwelak da hu
daka pengullug nan Jesus, tep ginamgaman da pihhuh, et humman hu
himmulun ni maggeh hu nemnem da.

11 Nem hedin hi-gam, Timothy e pinutuk Apu Dios ni an mengituttuddun
meippanggep ni hi-gatu, et humman hu, entan tu u-unnud hu kapehpehd-
ing idan nunyan lawah ni tuu. Nem u-unnud mu hu elaw ni kayyaggud et
ya pinhed Apu Dios ni ipahding mu. Pannananeng mu hu muka pengullug,
ya impeminhed mun edum mun tuu niya binabbal mun hi-gada. Ey
anusim emin hu kamekapkapyan hi-gam.
12 Ihammad mu hu muka pengullug anin ni neligat, et heni ka etan ni
meki-apput e pehding mun emin kabaelan mu ma-lat mengapput ka. Ey
nemnem mu e nanna-ud ni meilla-kam kad biyag ni endi pappeg tu e
humman nemilian Apu Dios ni hi-gam. Ey humman ni muka pengullug
hu in-eheehel mud hinanggaddan dakel ni tuu.
13 Ey nemnem mu e hi Apu Dios e kamengidwat ni emin ni biyag et hi
Jesus Christo e nanghel ni makulug nan Pilate eman ni nebistigalan tu ey
amta da huyyan ittugun kun hi-gam.
14 Pannananeng mun u-unnuden ni emin hu neitugun ni hi-gam ma-lat
endi an meippebehhul ni hi-gam ingganah ni pambangngadan alin Apu
tayu e hi Jesus Christo
15 ni aggew ni gintud Apu Dios. Endi edum ni ap-apun heni hi Apu Dios
e kamedeyyaw. Hi-gatu hu Patul idan emin ni patul niya Ap-apun emin ni
ap-apu. *
16 Hi-gatun ebuh hu eleg mettey. Yad kad-an tu ey kaumhilin peteg et
endi mabalin ni meihnup diman. Endi nenang-ang ni hi-gatu niya endi
mabalin ni menang-ang ni hi-gatu. Daydayaw tayu hi Apu Dios ey abulut
tayu e hi-gatu keta-ta-geyyan ni man-ap-apun ingganah. Amen.

17 Timothy, itugun muddan kekeddangyan e eleg da ippahhiya niya eleg
da iddinel hu kinedangyan da, tep nelakah ni metellak hu kinedangyan.
Nem hi Apu Dios hu mahapul ni iddinel da, tep hi-gatu kamengidwat ni
emin ni kayyaggud ni pan-am-amlengan ni tuu.
18 Itugun mun hi-gada et ipahding da kayyaggud, et humman hu heni
ikkedangyan da. Ey itugun mun hi-gada e kayyaggud hedin madewat ida
niya hehmeken da edum dan tuun kamanligligat.
19 Tep hedin ippahding da huyya, man medinnel ida e ya nehammad ni
ikkedangyan dad kabunyan ni hakey alin aggew ey ya biyag ni endi pappeg
tu. Tep kedukdul hu humman ni biyag nem ya kinedangyan eyad puyek.

---

* **6:15 6:15** Psalm 136:3

20 Timothy, paka-ippaptek mu hu impangunun Apu Dios ni hi-gam. Entan
tu hangud hu kameituttuddun beken ni keiddeyyawan tu, tep endi silbitu
humman. Ey entan keidngelin ehel idan kamengehhing ni ehel Apu Dios e
kanday ya daka ituttuddu hu nehammad ni adal. Nem neihalladda kaya,
21 tep wadadda nehaul ni nengulug ni nunman ni tuttuddu et inwalleng
da kumedek hu daka pengullug nan Jesus.

Ya dasal ku ey meweddan hi-gayun emin hu binabbal Apu Dios.

Ya Neikadwan Intudek Paul nan Timothy

1 Nalpu huyyan tudek ni hi-gak e hi Paul e apostle ni pinutuk Apu Dios
ni mengippeamtaddan tutu-u meippanggep ni biyag ni endi pappeg tun
impakulug tun dewwaten tayu, hedin kullugen tayu hi Jesus Christo.
2 Tudek ku huyyan hi-gam e Timothy, e nakka ibbilang ni u-ungngak.

Pinhed kun meweddan hi-gam hu binabbal, ya hemek et ya linggep ni
kamelpun Ametayu e hi Apu Dios et hi Jesus Christo e Apu tayu.

Intugun Paul nan Timothy e ihhammad tu tuka pengullug

3 Timothy, nakka mansalamat nan Apu Dios tep ya muka pengullug.
Kayyaggud nemnem kun nakka pengu-unnudin hi-gatu henin kapengullug
ida lan aammed ku. Kewa-wa-wa niya kahilehileng ey daka kaiddasali.
4 Hedin ninemnem ku hu ninengihan mun neni-yanan daka, man pinhed
kun ang-angen daka mewan et man-am-amlengngak.
5 Inamtak e nehammad hu muka pengullug nan Jesus henin kapengullug
nan apum e hi Lois et hi inam e hi Eunice.
6 Mukun penemnem kun hi-gam ma-lat itultuluy mun mengussal ni
kabaelan mun mantuttuddun indawat Apu Dios ni nengita-pewan kun
ngamay kud ulum.
7 Tep ya Ispirituh Apu Dios ni indawat tun hi-gatsun kamengullug
ey beken ni hi-gatu kakelpuin takut winu baing, tep hi-gatu kakelpuin
kabaelan tayun mengu-unnud ni tugun tu, ya peminhedan tayun edum
tayu niya penuggun tayun annel tayu.
8 Et humman hu, entan baing ni mengituttudun meippangep nan Jesus e
Apu tayu. Ey entan tu ibeing eya neikelabutan ku gapuh ni nakka pengu-
unnudin Jesus. Nem abulut mun mekililligat ni pengituttudduan mun
impahding Jesus Christo ni panyaggudan ni tuu, tep iddawat Apu Dios hu
kabaelan mun mengan-anus ni ligat mu.
9 Hinelakniban daitsun Apu Dios ma-lat mengu-unnud itsun hi-gatu.
Nem beken ni gapuh ni kayyaggud ni tayu kaippahding, nem gapuh ni
binabbal tun hi-gatsu e humman hu pinhed tun pehding, tep ingkatey Jesus
Christo hu liwat tayu. Humman dedan hu wadad nemnem tun pehding tu
et han mawedan emin eya wadan nunya.
10 Et yan nunya, ey neipeang-ang law humman ni binabbal tun inlian
Jesus Christo et helakniban daitsu niya inapput tu katey ni netagwan tu,
et humman pengamtaan tayu e metegguan itsulli daman ketteyyan tayu
niya meidwatan itsun biyag ni endi pappeg tu gapuh ni pengullugan tayun
kameituttuddun impahding Jesus ni panyaggudan tayun emin ni tuu.
11 Pinutuk tuwak Apu Dios ni hakey ni apostle tu et itu-dak tuwak ni an
mengituttuddun impahding Jesus Christo ni panyaggudan ni tuu.
12 Humman hu gaputun nakka panlelehhani eyad kallabbuttan. Nem
eggak ibbaing, tep inamtak etan nakka kulluga e hi Apu Dios niya
nakka medinnel e kabaelan tun mengippaptek ni hi-gak ingganah ni
keddettengan alin aggew ni panhuwetan tun tuu.
13 Pannananeng mun u-unnuden ida huyyan neiptek ni kameituttuddun
dingngel mun hi-gak niya pannananeng mu hu muka pengullug niya
impeminhed mu gapuh ni neiegian tayun Jesus Christo.

14 Et ya etan Ispirituh Apu Dios ni wadan hi-gatsun kamengullug hu
pangidinelim ni umbaddang ni hi-gam ni mengituttuddu etan ni indinel
Apu Dios ni hi-gam.
15 Amtam e insiked idan emin ni kamengullug di Asia ni memaddang ni
hi-gak, anin di Pigelus nan hi Hermogenes.
16 Nem kayyaggud et wada hi Onesiporus ni eleg bumeing ni immalialin
nengidu-ngaw ni hi-gak di deya kallabbuttan. Pinhed kun mewedda hu
hemek nan Apu Dios ni hi-gatu niyadda pamilyah tu, tep binenaddangan
tuwak numan.
17 Yan eman ni inlian tudya Rome, ey tuwak numan hinemahemak et
hamaken tuwak di kallabbuttan.
18 Ey inamtam dama e et-eteng hu imbaddang tun hi-gak eman ni wada
kamid Ephesus. Pinhed kun mewedda hu hemek nan Apu Dios ni hi-gatun
pambangngadan alin Apu tayu e hi Jesus ni menuwet ni emin ni tuun
hakey alin aggew.

2

Ya tugun Paul ni pengan-anusan Timothy ni ligat

1 Hi-gam e u-ungngak Timothy, idinel mu hi Jesus Christo ni memaddang
ni hi-gam, tep et-eteng binabbal tun hi-gatsun kamengullug.
2 Yadda etan diddingngel mun intuttudduk di dakel ni tuu, ey ituttuddum
damaddad kameiddinnel ni tuu, ma-lat ittuttuddu da damad edum dan tuu.
3-4 Isipel mu hu muka pekilelehhanin hi-gami gapuh ni muka pengullug
nan Jesus, tep heni ka sindalu tu. Ya sindalu ey ebuh hu nansindaluan
tun tuka nemnemnema, eleg tu hengnguhengnguda hu elaw ni beken ni
sindalu, ma-lat peamleng tu ap-apu da.
5 Hanniman dama hu kameki-apput e eleg mabalin ni mengapput hedin
eleg tu u-unnuda hu elaw ni peki-apputan.
6 Henin kamangge-ud e hedin ipapaptek tu hu inggaud tu, man dakel
ennien tu.
7 Nemnem mudda huyyan intugun kun hi-gam et baddangan dakan Apu
Dios ni mengewwat idan nunya. *
8 Entan tu liwwan hi Jesus Christo e helag David e nangkapyan tuu
et matey, nem netagwan. Huyya kayyaggud ni impahding Jesus ni
panyaggudan ni tuun nakka peennamta.
9 Ya nakka pengituttudduin nunya hu gaputun neikelabutan ku et nakka
panlelehhani niya nebangkilingngak e heni et-eteng bahul ku. Nem anin
na-mun pesikked da-ak ni mengituttuddun ehel Apu Dios, et nanengtun
meituttuddu ngu dedan.
10 Et mukun nakka ennusi ligat ku ma-lat mahelakniban ida etan pinilin
Apu Dios ni mengullug nan Jesus Christo e hi-gatu hu kamenellaknib ni
neliwtan, et mekidaydayaw idallin hi-gatun kenayun.
11 Makulug eya ehel ni kantuy
“Hedin nekiketey itsun hi-gatu, man mekitteggu itsulli daman hi-gatu.
12 Hedin an-anusan tayu ligat tayu et eleg tayu issiked ni mengu-unnud nan
Jesus, ey meki-ap-apu itsullin hi-gatu. Nem hedin ibbaing tayu hi Jesus, ey
ibbaing daitsulli dama e kantuy beken daitsun tuu tu.

---

* **2:7** **2:7** [3-7] Inhel Paul nan Timothy hu meippanggep ni sindalu, ya kameki-apput niya kamangge-ud ma-lat awatan nan Timothy ey ya tuun pinhed tun ellan hu tuka namnamaha ey tuka ebbuluta hu ligat tun pengellaan tu et tuka ippatna hu kabaelan tu.

13 Anin ni hin-addum ni eleg tayu u-unnuda, et nanengtu ngu dedan ni
ippaptek daitsu, tep eleg tu kekyata hu impakulug tun pehding tu.”

Ya pehding ni pengippeamleng nan Apu Dios

14 Penemnem muddan kamengullug huyyaddan intugun ku ma-lat
eleg da liwwanen. Ey ehel mun hi-gada e eleg pinhed Apu Dios ni
yu pantutututan hu keibbellinan ni hipan ehel, tep endi silbitu niya
umbahbah kumedek ni kapengullug idan kameneddengngel.

15 Ipatnam emin kabaelan mun mengippeamleng nan Apu Dios ma-lat
tettebalen dakan hi-gatu. Ey ya neiptek hu ipahding mun mengituttuddun
ehel tu ma-lat eleg ka mabeingan.
16 Entan tu deddengngel ida kameituttuddun beken ni keiddeyyawan
Apu Dios, tep endi silbiddan nunman, nem umhulun kumedek ni
kebahbahan ni kapengulug idan edum.
17 Tep humman idan daka ituttuddun neihla, ey heni gannan kameihhin-
nap di annel ni tuu. Di Haymenaus nan hi Piletus hu kamengituttuddun
henin nunya.
18 Beken ni makulug hu daka ituttuddu, tep kanday negibbuh hu
netaguan idan nangketey, et huyyan daka ituttuddu hu himmulun ni
nebahbahan ni kapengullug ni edum.
19 Nem anin ni hanniman e wadadda kamantuttuddun neihla, et eleg
mabalin ni mehullulan hu tuttuddun Apu Dios, tep kamei-ellig etan di et-
eteng ni batun pegnad e eleg meglid. Hanniman idan nehammad hu daka
pengullug ni hi-gatu, tep neitudek e kantuy “Inamtan Apu Dios ida tuu tu.”
Ya hakey mewan ni neitudek ey kantuy “Yadda etan kanday tuun Apu Dios
ida, ey mahapul ni issiked dan mengippahding ni lawah.”

20 Yad baley ni kedangyan ey wada dakel ni nambakbaklang ni
kameussal. Wadadda nekapyad balituk winu silber. Yadda edum ey
nekapyad keyew winu pulan puyek. Nem ya etan kedangyan ey tuka
ikkakaguh ni peteg etan ida nebalol ni tuka ussala hedin wada bisita tu.
Nem yadda etan edum ey linggeman hu tuka pengussali.
21 Heni daman etan ni tuun pinhed tun tettebalen Apu Dios e mahapul
ni issiked tun mengippahding ni lawah et maidaddan di hipan pinhed Apu
Dios ni pengunnun hi-gatu ma-lat wada pansilbian tun kayyaggud.

22 Ang-ang mu et eleg mu ipahding hu lawah ni kapan-amlengin
annel ni kapehpehding idan kamenikken. Ilillingisim ni mengippahding
ni kayyaggud, ihammad mu hu muka pengullug niya peang-ang mu
impeminhed mun edum mun tuu. Ey ya kayyaggud hu pekidagyum
muddan nehammad hu dinel dan mampebaddang nan Apu tayu e hi Jesus.
23 Entan tu hangud hu legelegem ni kameung-ungbal tep endi silbitu,
nem umhulun kumedek ni pekihhubbegam.
24 Ya kapangngunnun Apu Dios ey eleg mekittuttut, nem kabbabbal di
emin ni tuu, nelaing niya neanus ni mantuttuddu.
25 Mahapul ni iyayyaggud tun e-helan ida etan tuun kamengehhing ni hi-
gatu, ma-lat kayyaggud pengngelan da et wadan baddangan et anhan idan
Apu Dios ni mantuttuyyun liwat da. Et lektattuy amtaen da etan makulug
ni kameituttuddu,
26 et mambangngad hu kayyaggud ni nemnem da et meendi law
kabaelan Satanas ni hi-gada, tep hineul tuddan mengippahding ni pinhed
tu.

3

Ya elaw idallin tuun ellian mewan Jesus

1 Huyya nemnem mu, Timothy e yallin nganngnih ni kedettengan ni
ellian mewan Apu Jesus ey wadalli nemahhig ni ligat di puyek.
2 Neagum idalli tuu, ebuh hu annel da niya pihhuh ni daka nenemnema.
Wada hakkeyey mampahhiya, manghay idalli niya lawah daka e-hela
meippanggep ni edum dan tuu. Eleg da u-unnuda tugun ni a-ammed da,
eleg ida mansalamat niya eleg da nemnema hi Apu Dios.
3 Endi impeminhed dan edum da, eleg da pessinsahi edum da niya daka
pekpekdag hu deedeek ni lawah di edum da. Eleg da hangkekkenneng hu
lawah ni daka pehpehding, mabunget ida niya anggebe-hel dan emin hu
kayyaggud.
4 Daka ihhehdul hu edum da, eleg da ikkaguh hu pambalinan alin daka
pehpehding, daka peta-gey hu annel da niya ebuh hu pan-am-amlengan ni
annel dan daka nenemnema, nem eleg da nemnema hi Apu Dios.
5 Kandalli ey daka peka-u-unnuda hi Apu Dios, nem itek da kaya, tep
eleg da ebbuluta pemaddangan tun hi-gada ma-lat yumaggud hu elaw da.
Helipat-im ida henin nunyan tuu et eleg ka makidagyum ni hi-gada.
6 Yadda edum ni henin nunyan tuu ey ida kaumlaw di kabelebeley ni
an mekiyuyyuddung et mantuttudduddan hin-appil ni tudtuddu, ma-lat
haulen dadda hu lawah ni bibi-in nelakah ni mehe-ul e kamemunnu-
munnu nemnem da tep inamta da e lawah hu daka pehpehding.
7 Huyyaddan bii ey daka ebbulutan emin hu kameituttuddu, nem eleg
dan hekey han-awat hu makulug ni kameituttuddu.
8 Humman idan kamantuttuddun hin-appil ey daka kehhinga hu maku-
lug ni kameituttuddu, henidda lad Hanes nan Hambres e impatna dan
la-pahan hi Moses e bega-en lan Apu Dios. Nebahbah hu nemnem idan
nunyan tutu-u niya neihla hu kinulug da. Entan tu ibilang ni kamengullug
nan Jesus hu heniddan nunman ni tuu.
9 Nem eleg ali mengmenglaw huyyan daka pehpehding, tep amtaen
idallin tuu e itek humman ni daka ituttuddu et eleg daddalli law kulluga
heni lad Hanes nan Hambres e buhul Moses.
10-11 Nem hi-gam e Timothy e u-ungngak, ey neka-amtam hu nakka
ituttuddu, ya elaw ku, ya impahpahding kun nengipeamleng nan Apu
Dios, ya nakka pengullug nan Jesus, ya anus ku niya impeminhed ku.
Eggak isiked ni nengu-unnud nan Jesus, anin ni nanlelehhanan ku hu
kapehpehding idan tuu, niya anin ni dakel hu ligat ni hineniktaman
ku. Inamtam e nanlelehhanan ku hu impahpahding idan tuun hi-gak ni
linawwan kud Antioch, yad Iconium niyad Listera. Nem kayyaggud anhan
et impaptek tuwak nan Apu Dios di emin ni ligat ku.
12 Nem beken ni hi-gak ni ebuh hu manhelheltap, tep emin ida neminhed
ni mengu-unnud ni pinhed Apu Dios gapuh ni daka pengullug nan Jesus
Christo ey panlelehhanan dalli dama ligat.
13 Yadda etan tutu-un kamantuttuddun hin-appil e daka he-ula edum dan
tuu ey he-ulen daman Satanas ida et ihhi-met da kalinawah da.
14 Nem hi-gam, Timothy, itultuluy mun u-unnuden hu kameituttuddun
dingngel mu e humman hu inhammad mun kinulug, tep inamtam et hi-
gamin nenuttuddun hi-gam ey kami kameiddinnel.
15 Ey inamtam e neipalpu eman ni ekaglang mu ey neitenuttuddun hi-
gam hu impaitudek Apu Dios ni ehel tu. Huyyan ehel tu hu mengippeam-
tan elaw ni kehellakniban ni tuu gapuh ni tuka pengullug nan Jesus Christo.

16 Emin hu neitudek ni ehel Apu Dios ey impatudek tu. Ey humman ni
ehel tu ey umbaddang ni hi-gatsun mengituttuddun neiptek, ey peamta
tu hipa neihalan kapehpehding, niya ittudu tu hu kayyaggud ni elaw ni
pambi-biyag.
17 Huyyan impatudek Apu Dios ni ehel tu ey baddangan tudda etan
kamengullug ni hi-gatu, et endi da pangkullangan ni mengippahding ni
kayyaggud di edum dan tuu.

4

Ya pengippahdingan Timothy etan ni impangunun Apu Dios

1 Hi Apu Dios et hi Jesus Christo e menuwet alin emin ni tuu, anin idan
netey niyadda mategullin nunman ni pambangngadan tun man-ap-apu, ey
daka tetbala huyyan nakka pan-ittugun ni hi-gam.
2 Ipahding mu emin hu kabaelan mun mengitutuddun ehel Apu Dios,
anin ni hipan tsimpuh niya anin ni tetbalen ni tuu winu pihhulen da.
Tugun mudda tutu-udtan. Ehelim ida ma-lat mangulug ida et ya law
kayyaggud ipahding da. Niya petuled mudda kamengullug ma-lat mai-
hammad hu daka pengullug niya ma-lat ipapanukiil dan mengippahding
ni kayyaggud. Niya an-anusim ni mengituttuddun ehel Apu Dios idad tuu.
3 Tep ay kamangkedettengi law hu getud ni keweddaan idan tuun eleg
meminhed eyan makulug ni kameituttuddu. Tep wadalli hakkeyey an
menemmak ni mantuttuddun hi-gatu anin neihla hu daka ituttuddu nemet
maiunnud etan di pinhed dan dedngelen.
4 Inwalleng da hu makulug ni kameituttuddu et ya neihlan nalpud
nemnem ni tuu hu pinhed dan u-unnuden.
5 Nem hedin hi-gam, man mahapul ni pesi-ngaim hu pehding mu, anin
ni hipa mekapkapya. Entan tu isiked ni mengu-unnud nan Apu Dios, anin
ni panlelehhanan mu. Tuppug mu huyyan ngunum ni mengituttuddun
meippanggep nan Jesus Christo. Ey ipahding mun emin hu impangunun
Apu Dios ni hi-gam.

Ya nanligligatan Paul

6 Nakka ittugun idan emin huyyan hi-gam, tep ay kamangkedettengi law
hu ketteyyan ku. Tep ya biyag ku ey mei-ellig ni mei-appit ni meinnum ni
meidduyyag di altar nan Apu Dios
7 Impahding kun emin hu kabaelan kun nengipahding ni impangunun
Apu Dios ni hi-gak, et deh e negibbuh. Heni-ak etan ni kameki-apput e
nengapputtak, tep inu-unnud kun emin hu tugun tu niya impannananeng
ku hu nakka pengullug.
8 Et yan nunya, ey nakka medinnel e wada kameihehhegged ni hi-gak
ni kayyaggud ni gen-uden kun iddawat ni limpiyuh ni Apu tayun huwet e
ibbilang tuwak ni kayyaggud ni kedettengan alin panhuwetan tun tutu-u.
Nem beken ni hi-gak ni ebuh hu menewwat ni nunman ni megen-ud, tep
emin idalli etan kamenehhegged ni ellian tu mewan.
9-10 Timothy, papuut mun um-alidya, tep nan-inhihi-yanan da-ak. Hini-
yan tuwak nan Demas, tep ebuh biyag eyad puyek ni tuka nenemnema
et lumaw di Thessalonica. Ey hedin daman hi Keresente, man limmaw di
Galatia. Ey limmaw dama hi Titus di Dalmatia.
11 Ebuh hi Luke ni kadwak di deya. Ayagim ali hi Mark ni ellian mudya,
tep et-eteng hu ibbaddang tun hi-gak.
12 Intu-dak ku hi Taykikus di Ephesus.

13 Hedin um-ali ka, alam ali etan mahdel ni balwasik di baley Carpus di
Troas, niya alam ali ida etan papil ku. Entan tu liwwan etan neludun ni
papil ni neitudekan ni ehel Apu Dios, tep makahhapul ku.
14 Hi Alexander, e ma-dih, ey lawah ni peteg hu impahding tun hi-gak,
nem ngenamung hi Apu Dios ni mengastigun hi-gatu.
15 Helipat-im huyyan tuu, tep kinehing tun emin hu intuttuddu mi.
16 Yan laputun nebistigalan ku, ey endin hekey hu nengiehneng ni hi-
gak, tep nan-inhihi-yanan da-ak. Imbagak Apu Dios e eleg tudda kastigua,
nem hehmeken tudda.
17 Nem anin ni hanniman impahding da, et eleg tuwak iwalleng nan
Apu Dios, nem binaddangan tuwak niya impetuled tuwak ni mengitultuluy
ni mengituttuddun meippanggep nan Jesus Christo idan beken ni Jews.
Pinhed idan buhul kun petteyen da-ak, nem inhewang tuwak Apu Dios.
18 Emin di lawah ni mekapkapyan hi-gak ey makulug ni ippaptek tuwak
nan Apu Dios et meihwangngak, et umlawwak alin hakey ni aggew di nan-
ap-apuan tu. Hi Apu Dios hu medaydayaw ni ingganah. Amen.
19 Ehel mun Priscila, hi Aquila niyadda dama pamilyah nan Onesiporus
e nakka nenemnemadda.
20 Nena-yun hi Erastus di Corinth. Hini-yan ku hi Terupimus di Miletus,
tep nandegeh.
21 Ang-ang mu ma-lat dumteng kadya et han medatngi keteketel.
Wadadyad Eubulus, hi Pudens, hi Linus, hi Klaudia niyadda edum ni
kamengullug e kanday daka kanenemneman hi-gada.
22 Nakka iddasal e baddangan dakeyun ingganah nan Apu Dios niya
meweddan hi-gayu binabbal tu.

Ya Tudek Paul nan Titus

1 Hi-gam e Titus, huyyan tudek ey nalpun hi-gak e hi Paul e bega-en
Apu Dios niya apostle Jesus Christo. Ya ngunun nei-kud ni hi-gak ey
ya mantuttuddu ma-lat meihammad hu kapengullug ida etan ni pinilin
Apu Dios ni tuu tu niya ma-lat tubtuban ku hu inedal dan makulug ni
kameituttuddu et mengu-unnud idan Apu Dios.
2 Yadda tuun mengullug nunyan kameituttuddu ey medinnel idan
meidwatan ni biyag ni endi pappeg tu e humman impakulug Apu Dios et
han mawedan emin eya wadan nunya. Makulug huyya, tep eleg man-ittek.
3 Et yan nunya ey nedatngan hu gintud Apu Dios ni keippeamtaan
nunyan tuttuddun panyaggudan ni tuu. Hi-gatu e kamenellaknib ni hi-
gatsu hu nengidinel ni hi-gak ni mengituttuddun nunya.
4 Nakka pan-ittudek huyyan hi-gam e Titus, e nakka ibbilang ni u-
ungngak tep ya nengulugan tan Jesus.
Pinhed kun meweddan hi-gam hu binabbal niya linggep ni kamelpun
Apu Dios e Ametayu et hi Jesus Christo e kamenellaknib ni hi-gatsu.

Ya ngunun Titus di Crete

5 Hini-yan dakan hi-gak di Crete, tep pinhed kun gibbuhen mun
ippahding ida etan eleg megibbuh ni ngunu niya ma-lat pilien mudda
mengipappangngulun kamengullug di kebebbebley ditan Crete, henin
intugun ku lan hi-gam.
6 Ya mengipappangnguluddan kamengullug ey mahapul ni kayyaggud
elaw tu ma-lat endi lawah ni e-helen ni tuun meippanggep ni hi-gatu.
Mahapul ni hakey ahwa tu e beken ni makibii. Ey mahapul ni kamengullug
ida u-ungnga tu niya beken idan manghay, nem hangkekkenneng da annel
da ma-lat endi lawah ni me-me-hel ni hi-gada.
7 Tep ya mengipappangngulun kamengullug ey hi-gatu hu heni nangnged
ni ngunun Apu Dios, et mukun mahapul ni endi lawah ni me-me-hel ni hi-
gatu, eleg mampahhiya, beken ni kabbubunget, beken ni mabuteng, beken
ni matutut, niya eleg tu gamgami pihhuh.
8 Mahapul ni apngaen tu hu mangili tu, ya kayyaggud ni ebuh hu pinhed
tun ippahding, eleg tu ippahding hu lawah niya hangkekkenneng tu annel
tu.
9 Mahapul ni nehammad hu tuka pengullug etan di makulug ni
neituttuddun hi-gatu, et ituttuddu tuddan edum ma-lat humman hu u-
unnuden da. Niya peamta tuddan kaumkahing e neihla hu daka ituttuddu.
10 Tep dakel ida kaumkahing niya kaumhaul e endi silbin daka e-e-hela,
nema-madda etan kamengippillit ni u-unnuden hu elaw idan Jews.
11 Mahapul ni pe-neng yudda, tep ida kaumbabahbah ni kapengullug
idan hampamilya, tep endi baing idan nunman ni kamantuttuddu e ya
pihhuh ni ebuh hu daka gamgami.
12 Anin la eman hakey ni prophet ni nalpudtan Crete et kantuy “Yadda
tuud Crete ey maitek ida, mabunget ida, mahigadda, nem pinhed dan
mepepehhel, niya ma-nu demut da e henidda animal di muyung.”
13 Makulug numan ida huyyan inhel tu. Mukun pan-ehelim ida niya
pantugun mudda et wadan meihhammad et hu daka pengullug,
14 ma-lat eleg da u-unnuden hu kaituttudduddan edum ni Jews niyadda
tugun idan tutu-un nengiwalleng ni makulug ni kameituttuddu.

15 Ya kayyaggud ni tuu ey kayyaggud dama hu tuka nemnemnema, niya
eleg tu hengnguda hu legelegem ni kamepi-yew. Nem yadda hu lawah niya
eleg mengullug ey dakel pi-yew ni daka paka-u-unnuda, anin ni beken ni
pi-yew, tep binahbah ni lawah hu nemnem da.
16 Kanday daka u-unnuda hi Apu Dios, nem eleg kaya, tep lawah hu
daka pehpehding. Ida kamengippebungnget, ey manghay ida niya endi
kabaelan dan mengippahding ni kayyaggud.

2

Ya kayyaggud ni kameituttuddu

1 Nem hedin hi-gam, ey mahapul ni ituttuddum hu neiptek e humman
dedan hu neitudun hi-gatsun nunman.
2 Tugun mudda nangkea-amma et kekkennengen da annel da, ma-lat
matbal idad daka pehding, neiptek hu daka pengullug, nehammad hu
impeminhed dan edum dan tuu, niya pannananeng da hu daka pengullug,
anin ni heltapen da hipan ligat ni um-alin hi-gada.
3 Tuttudduim ida dama nangkei-inna ma-lat daydayawen da hi Apu Dios
di emin ni daka pehpehding, et beken ni ya tumbuk hu pehbudan da
niya ma-lat eleg ida mambuttebutteng. Nem ya kumaddan pehding da
ey ituttuddu da hu kayyaggud
4 idan kamenikken ni bibi-i, ma-lat adalen dan meminhed ni ahwa da
niyadda u-ungnga da,
5 kekkennengen da annel da, ya kayyaggud ni ebuh hu wadad nemnem
da, ippaptek da pamilyah da, niya u-unnuden da hu ahwa da ma-lat endi
umhulun ni pemihhulan ni tuun tuttuddun Apu Dios.
6 Tugun mudda dama lalakkin kamenikken ma-lat kekkennengen da
annel da.
7 Hedin hi-gam, man mahapul ni peang-ang mu hu kayyaggud di emin ni
muka pehding ma-lat wada pengiu-unnudan idan edum ni kamengullug.
Ey mahapul ni kayyaggud hu elaw ni penuttuddum ma-lat ang-angen da e
muka ipapaptek hu ngunum,
8 ey ya neiptek hu ituttuddum, ma-lat hedin wadadda etan kaumkahing
ey umbaing ida, tep endi da ang-angen ni pihhulen dan hi-gatsu.
9 Ey tugun mudda dama himbut et u-unnuden dadda kan himbut ni hi-
gada niya peamleng daddad emin ni pehding da. Mahapul ni eleg ida
mekittuttut ni kanhimbut ni hi-gada,
10 niya eleg ida menekkew, nem peang-ang dad elaw da e ida kameid-
dinnel ma-lat meang-ang di emin ni daka pehding hu kakinayyaggud ni
kameituttuddun meippanggep nan Apu Dios e kamenellaknib ni hi-gatsu.
11 Tep impeamtan Apu Dios hu binabbal tun hi-gatsu ma-lat wada inna-
nu tun kehellakniban tayun tutu-u.
12 Ya binabbal tun hi-gatsu hu menuggun ni hi-gatsu ma-lat iwalleng
tayudda elaw ni eleg pinhed Apu Dios niyadda lawah ni pinhed ni tuud
puyek. Ey tuggunen daitsun mengekkenneng ni annel tayu, ya mengi-
andeng ni elaw tayu niya mengu-unnud nan Apu Dios eyan ketaggu tayu.
13 Huyyadda pehding tayu eyan tayu kapenehheggedin kedettengan ni
Aggew ni ellian Jesus Christo e eta-gey ni Dios tayu niya kamenellaknib ni
hi-gatsun kamengullug. Yallin nunman ni aggew ey man-am-amleng itsu
tep ang-angen tayulli dayaw tu.

14 Hi Jesus Christo ey ingkatey tu neneklaan tun liwat tayu ma-lat
iwalleng tayun emin hu lawah et pambalin daitsun tuu tu et ya kayyaggud
hu pakappinheden tayun pehding.
15 Huyyaddan intugun kun hi-gam e Titus hu ituttuddum idan tuum
niya petuled mudda ma-lat maihammad hu daka pengullug ey ehelim
idad neihlaan da. Wada kelebbengan mun mengippahding idan nunya.
Et humman hu, hedin wada umkahing ni hi-gam ey ibunget mu.

3

Ya elaw ni kamengullug nan Jesus

1 Penemnem muddan kamengullug ditan e mahapul ni u-unnuden da
hu elaw ni gubilnu, niya u-unnuden dadda ap-apu, niya mandaddan idan
kenayun ni mengippahding ni kayyaggud.
2 Tugun mudda ma-lat beken ni ya lawah hu e-helen da meippanggep
ni edum dan tuu, eleg ida mekittuttut, kabbabbal ida niya peang-ang da
kayyaggud di emin ni tuu.
3 Tep anin hi-gatsu lan nunman et endi nemnem tayu. Eleg tayu u-
unnuden hu pinhed nan Apu Dios, nem kinehing tayun emin hu hipan
tugun tu. Nehaul itsu et kulugen tayu hu neihlan tuttuddu, ya neihlan
elaw hu impeingha tayu niyadda lawah ni pinpinhed ni annel tayu hu
impahpahding tayu, ya lawah hu pinhed tayun meippahding di edum ni
tuu, tayu kakeemmehi hu edum tayun tuu, anggebe-hel tayu edum tayun
tuu niya anggebe-hel daitsun dama.
4 Nem hi Apu Dios e kamenellaknib ni hi-gatsun kamengullug ey
impeang-ang tu hu binabbal tu niya impeminhed tun hi-gatsu,
5 et helakniban daitsu, beken ni gapuh tep ya kakinayyaggud tayu, nem
gapuh ni hemek tun hi-gatsu. Ya elaw ni nenelakniban daitsu ey impidwan
Ispirituh Apu Dios hu neiungngaan tayu et idwatan daitsun baluh ni biyag
e heni daitsu inulahan.
6 Impaelin Apu Dios hu Ispirituh tun hi-gatsu gapuh ni impahding Jesus
Christo e kamenellaknib ni hi-gatsun kamengullug.
7 Et ibilang daitsun Apu Dios ni kayyaggud, tep kabbabbal ni hi-gatsu et
idwat tu etan tayu kanamnamahan biyag ni endi pappeg tu.
8 Huyyan kameituttuddu ey nehammad ni pandinnelan.
Et humman hu, pinhed kun paka-ittuttuddum ida huyya, ma-lat yadda
law hu kayyaggud hu pehding idan etan ni kamengullug nan Apu Dios.
Kakkayyaggud ida huyyan intugun kun hi-gam et panyaggudan idan
mengngel hedin u-unnuden da.
9 Entan tu pelinlinwannin mekittuttut ni meippanggep idan tenten ni
aammed niya meippanggep ni Tugun Moses, tep endi silbi tudda humman.
10 Hedin wada tuun kaumhulun ni kekiwwaan idan kamengullug, ey
ehelim ma-lat isiked tu. Nem hedin ippidwam ni e-helan ey nanengtun
kahing, diman ew et ngenamung tu.
11 Inamta yu e ya henin nunman ni tuu ey neihla hu tuka pannemnem.
Ey immingha lawah ni hi-gatu niya inamta tu e humman hu kekastiguan
tu.

Ya nanggillig ni tugun Paul nan Titus

12 Nakka nemnemneman ittu-dak hi Artemas winu hi Taykikus ditan
Crete ma-lat wada meihhullul ni hi-gam. Hedin wada umdateng ni hi-gada,
papuut mun um-alid Nikopolis et mandammu itadman, tep ninemnem kun
manha-ad diman ni kedettengan ni keteketel.

13 Ipahding mun emin hu kabaelam ni memaddang nan Senas e
abugaduh, et hi Apolos ni e-gahan da, ma-lat wadan emin hu mahapul
dan pambe-atan da.
14 Ehelim ida kaegiegin kamengullug ma-lat ya kayyaggud ni kenayun
hu pehpehding da, henin pemaddangan daddan kamanheppul ni baddang,
ma-lat wada silbin biyag da.
15 Emin ida eya edum kudya ey kanday daka kanenemneman hi-gada.
Ehel muddan emin ni kamengullug ni neminhed ni hi-gami e nak ida dama
kanenemnema.
Ya dasal ku ey meweddan hi-gayun emin hu binabbal Apu Dios.

Ya Tudek Paul nan Pilimon

1 Huyyan tudek ey nalpun Timothy e agi tayu et hi-gak e hi Paul e
neikelabut tep ya nakka pengu-unnudin Jesus Christo. Tudek mi huyyan
hi-gam e Pilimon, e nakappinhed mi niya edum min kamengituttuddun
meippanggep nan Jesus,
2 hi Appia e agi tayun biin kamengullug et hi Arkippus e edum tayun
sindalun Jesus Christo, niyadda edum tayun kamengullug ni kameem-
muemmung ni kamenaydayaw nan Apu Dios ditan baley yu.
3 Pinhed kun meweddan hi-gayu hu binabbal niya linggep ni kamelpun
Apu Dios e Ametayu et hi Jesus Christo e Apu tayu.

Ya impeminhed niya kapengullug Pilimon

4 Nakka mansalamat ni ingganah nan Apu Dios hedin daka kapan-
iddasali,
5 tep diddingngel ku hu meippanggep ni muka pengullug nan Jesus e Apu
tayu niya impeminhed muddan emin ni kamengullug.
6 Ya nakka ibbagad dasal ku ey ya pambalinan ni tayu kapengullug nan
Christo ey ya pengewwatan tayun emin ida etan ni panyaggudan tayun
kamengullug.
7 Impeamleng muwak ni peteg niya impetuled muwak tep ya nehammad
ni impeminhed mu e agik, niya impeamleng mudda edum tayun tuun Apu
Dios.

Ya nengitugunan Paul nan Pilimon ni pengebbulutan tun Onesimus

8 Et humman hu, eggak um-e-gen ni mengibbeggan hi-gam ni nunya.
Gullat et dammutu pay ni mandalen daka eyad pinhed kun pehding mu,
tep han-agi ita law gapuh ni nekidagyuman tan Christo, tep humman hu
kayyaggud ni pehding mu.
9 Nem gapuh ni neminhed kun hi-gam ey eggak pehding humman, nem
pambinaggak ni ebuh ni hi-gam. Hakey pay ey nea-amma-ak law niya
iyyadya-ak di kallabbuttan tep ya nakka pengu-unnudin Jesus Christo.
10 Ya ibbagak ni hi-gam ey peang-ang mu anhan hu binabbal mun Ones-
imus e himbut mun bimmesik. Heni u-ungngak, tep hi-gak nenuttuddun
hi-gatud kallabbuttan et han mangulug nan Jesus.
11 Makulug na-mun wada lawah ni impahding tu lan hi-gam ni nunman,
nem yan nunya law ey dammutun umbaddang ni hi-gata.
12 Et humman hu, pambangngad ku law di kad-an mu, anin ni neligat ni
hi-gak, tep nemahhig hu impeminhed kun hi-gatu.
13 Pinhed ku et ni mekihha-ad ni hi-gak et baddangan tuwak ma-lat
heni ka dama wadad yan kaumbaddang ni hi-gak, tep iyyadya-ak di
kallabbuttan gapuh ni nakka pengituttudduin meippanggep ni impahding
Jesus Christo ni panyaggudan ni tuu.
14 Nem ngenamung ka, tep eggak pinhed ni daka pilliten ni umbaddang
ni hi-gak hedin eleg mu i-abulut.
15 Hini-yan daka na-mun Onesimus ni nekemtang ma-lat hedin mam-
bangngad ni hi-gam, ey manha-ad law ni ingganah.
16 Ya law nunya, ey beken ni himbut ni ebuh pengibbillang mun hi-gatu,
nem agi ta law ni nakappinhed ta, nema-man hi-gak. Nem nema-man e-
etteng peminhed mun hi-gatu, tep beken ni agim ni ebuh, nem baddangan
tukan pambangngadan tud baley mu.

17 Et humman hu, hedin muwak kaibbilang ni agim ni kamengullug,
ey abulut mu hi Onesimus henin pengebbulutan muwak hedin um-ali-ak
ditan baley mu.
18 Ey hedin wada impahding tun hi-gam ni lawah, winu wada utang tun
hi-gam, man beyyadan ku.
19 Adyah e pilmaan ku eya intudek kun kangkuy, hi-gak e hi Paul hu
memeyyad hedin wada utang tun hi-gam. Inamtak e pehding mu hu
neiptek, tep kaw eleg mu nemnema e heni wada utang mun hi-gak, tep
hi-gak hu nenuttuddun hi-gam et wada law hu biyag mun endi pappeg tu?
20 Et human hu, ibbagak anhan ni hi-gam e agik ni kamengullug nan
Jesus e ipahding mu huyyan imbagak ma-lat pelinggep mu nemnem ku
tep han-agi ita gapuh ni neiegian tan Jesus.
21 Anin ni nakka pan-ittudek huyya, et nakka medinnel ni ippahding mu
ngu dedan huyya niya inamtak e nehuluk anhan law hu pehding mu nem
ya nakka ibbaga.
22 Ya hakey pay ni ibbagak ey idaddan mu hu panha-adan ku tep nakka
namnamaha e ebbuluten Apu Dios hu dasal yun meippanggep ni hi-gak,
et pebukyat tuwak et mambangngaddak di kad-an yu.

Ya nanggillig ni intudek Paul

23 Wadadya hi Epaphras e kadwak ni neikelabut tep ya tuka pengu-
unnudin Jesus Christo, henin hi-gak, et kantuy dakeyu kanenemneman
hi-gatu.
24 Wadadda damadya kamekingngunnun hi-gak di ngunun Apu Dios e
hi Mark, hi Alistalkus, hi Demas et hi Luke e kanday dakeyu kunu dama
kanenemneman hi-gada.
25 Ya dasal ku ey meweddan hi-gayun emin hu binabbal Apu Dios.

Huyya Tudek ni Intudek Daddan Hebrew

1 Ya lan nunman, ey nambakbaklang ni elaw hu nengipeenamtaan Apu
Dios ni ehel tuddan aammed tayun nebayag. Yadda prophets hu nengi-i-hel
ni ehel tun hi-gada.
2 Nem yan nunya law, ey ya U-ungnga tu nengipeenamtan ehel tun hi-
gatsu. Hi Jesus hu nengipekapyaan Apu Dios ni emin niya hi-gatu pinutuk
tun memeltan ni emin.
3 Hi-gatu keang-angan ni kasina-gey Apu Dios e hi Ametu, tep emin
hu wadan Apu Dios ey wada daman U-ungnga tu. Hi-gatu mewan hu
kamengippaptek ni emin ni lintun Apu Dios niya wada kabaelan tun
mengippahding ni nunman tep ya kabaelan ni ehel tu. Yan neneklaan
tun liwat tayu, ey immanemut di kabunyan et yumudung di winannan
Apu Dios et yadman nengipeta-geyan Apu Dios ni saad tun meihhayned ni
hi-gatun man-ap-apu.

Neta-ta-gey hi Jesus nem yadda anghel

4 Et humman hu, neamta e hi Jesus Christo hu neta-ta-gey nem yadda
anghel. Yan nanghelan Apu Dios ni U-ungnga tu hi Jesus ey humman
keang-angan tun neta-ta-gey hi Jesus nem yadda anghel.
5 Tep eleg ehelen Apu Dios ni hipan anghel hu inhel tun Jesus e kantuy
"U-ungnga dakan hi-gak. E-helen kun nunya e hi-gak hi Amam." *
Ey beken ni yadda anghel hu nanghelan tun kantuy
"Hi-gak ali hi Ametu ey hi-gatulli hu U-ungngak."
Nem ya nanghelan tun nunya ey hi Jesus Christo ni ebuh.
6 Et ya pay inhel tun meippanggep ni U-ungnga tu e pengulwan tayun
kamengullug, eman ni nganganih ni pengippeang-angan tuddan tuud
puyek ni U-ungnga tu ey kantuy
"Emin ida anghel ku ey mahapul ni hi-gatu daydayawen da." †
7 Ya inhel Apu Dios ni meippanggep idan anghel ey kantuy "Yadda anghel
ey bega-en kuddan ebuh. Ida kamengu-unnud ni pinhed ku niya pambalin
kuddan dibdib winu kamantettebbel ni apuy." ‡
8 Nem ya inhel Apu Dios ni meippanggep ni U-ungnga tu ey kantuy
"Apu Dios, mannananeng ni ingganah hu nan-ap-apuan mu niya mean-
deng hu muka pan-ap-apu.
9 Ya kayyaggud ni elaw hu nakappinhed mu, nem anggebe-hel mu hu lawah
ni elaw. Et humman hu, hi-gak e Dios ni muka u-unnuda ey pinutuk dakan
medaydayaw nem yadda edum mu ma-lat man-am-amleng kan peteg." §
10 Ya hakey mewan ni inhel Apu Dios ni U-ungnga tu ey kantuy
"Yan eman ni laputu ey lintum e Apu hu puyek, ya kabunyan niyadda
hipan wadadman.
11 Nem hedin hi-gam, man wada ka ngu dedan ni ingganah. Nem yadda
humman ni lintum ey meendiddallin emin ni hakey ni aggew. Heniddan
balwasin kamambalin ni layyut.
12 E-kalen muddalli humman ni lintum, et hululan muddan baluh. Nem
hedin hi-gam, man eleg kan hekey melullumman niya endi pappeg ni biyag
mu." *

---

* **1:5 1:5** Ang-ang yu hu Psalms 2:7, Acts 13:33 niya Hebrews 5:5. † **1:6 1:6** Deut. 32:43 ‡ **1:7 1:7** Psalm 104:4 § **1:9 1:9** [8-9] Psalm 45:6-7 * **1:12 1:12** [10-12] Psalm 102:25-27

13 Endin hekey hu anghel ni tu nanghelan eyan kantuy
"Yudung kad winannan ku † ingganah apputen kudda buhul mu et hi-gam
hu pan-ap-apu da."
Nem ya nanghelan tun nunya ey ebuh hi Jesus Christo e U-ungnga tu.
14 Tep yadda anghel ey ispirituh ida e lintuddan Apu Dios ni bega-en tun
ebuh. Yadda etan kapanhellaknibin Apu Dios di liwat da ma-lat mekihha-
ad idan hi-gatu ey humman ida tuka pemeggain anghel ni memaddang ni
hi-gada.

2

Ya elaw ni kehellakniban tayun nangkeliwtan

1 Hi Jesus e Apu tayu hu keta-ta-geyyan. Et humman hu, mahapul ni
ihhammad tayun mengu-unnud idan dingngel tayun tugun tun neitenut-
tuddu, tep entanni ey liwwanen tayu.
2 Yadda tugun Apu Dios ni impeamtaddan anghel tu nan hi Moses ey
neipeang-ang e mahapul ni u-unnuden. Tep emin hu tuun eleg mengu-
unnud idan nunman ni tugun ey mekastigudda.
3 Et humman hu, hedin eleg tayu hengnguda humman ni kamengippet-
ngan kehellakniban tayu, ey nema-ma hu kastigu tayu nem hi-gada. Hi
Jesus Christo e Apu tayu hu nemangulun nengipeamtan meippanggep ni
nunman, et yadda etan nangngel ni hi-gatu hu nengipeamtan hi-gatsu e
makulug humman.
4 Anin hi Apu Dios et impeang-ang tu e makulug humman ni
nengipenahdingan tuddan nambakbaklang ni miracles, niya nengika-
pengan tun nambakbaklang ni kabaelan idan kamengullug. Humman ni
nambakbaklang ni kabaelan ey nalpud Ispirituh tu et idwat Apu Dios idan
tuun pinhed tun pengidwatan.

Ya etan menellaknib ni hi-gatsun kamengullug

5 Ey hakey pay ey yallin penullulan Apu Dios idan emin ni wadan nunya
ma-lat wadaen tu hu baluh ni puyek e humman tayu kae-ehhelan nunya,
ey beken idallin anghel hu man-ap-apu, nem hi-gatsun tuu.
6 Tep yad ehel Apu Dios ni neitudek ey kantuy
"Apu Dios, kaw hipa ngu anhan ida tuu et mudda kanemnemnema niya
mudda kaipapaptek?
7 Lintum idan nebabbabah ni ekket nem yadda anghel, nem nekemtang ni
ebuh. Ey impedaydayaw mudda,
8 niya pinutuk muddan pan-ap-apun emin." *
Yan eman ni nemutukan Apu Dios idan tuun man-ap-apu, ey endi hu eleg
maila-kam di pan-ap-apuan da. Humman ni neitudek ni pan-ap-apuan ni
tuun emin ni wadad puyek ey eleg ni pay maipahding.
9 Nem inamta tayu e um-amnu huyya tep ya neipahding nan Jesus. Tep
indawat Apu Dios ni hi-gatu hu kasina-gey tu niya dayaw tun man-ap-apu
tep ya nanlelehhanan tun neteyyan tu. Neipebabah hi Jesus nem yadda
anghel ni nekemtang eman ni kaweda tud puyek, ma-lat wada inna-nu tun
mengikkettey ni panyaggudan tayun emin gapuh ni binabbal niya hemek
Apu Dios.
10 Hi Apu Dios e nanletun emin eyan wadan nunya ma-lat keiday-
dayawan tu ey kayyaggud hu impahding tu e in-abulut tu nanlelehhanan
Jesus et mehelakniban itsu. Tep implanuh tu dedan humman ma-lat endi

---

† **1:13 1:13** Ya keibbellinan tu ey wada lebbeng tun man-ap-apud emin. * **2:8 2:8** [6-8] Psalm 8:4-6

pangkullangan Jesus ni menellaknib ni hi-gatsu, et emin tuun impambalin
Apu Dios ni u-ungnga tu ey meilla-kam idad kasina-gey nan Jesus di
kabunyan.
11 Et yan nunya law ey hi-gatsun neliwtan, et hi Jesus e kamemessinsah
ni liwat tayu ey hakey hu Ame tayu e hi Apu Dios. Et humman hu, eleg
umbaing hi Jesus ni menghel ni agi daitsu.
12 Neiingngeh huyya etan di neitudek ni ehel Apu Dios e kan Jesus ni
hi-gatuy
"Peamtak idan aaggik hu meippanggep ni hi-gam e Apu Dios. Ey
daydayawen dakad kakeemmuemmungiddan tutu-um." †
13 Kantu mewan ey "Hi Apu Dios hu iddinel ku." Ey kantu mewan ey
"Iyyadya-ak di kad-an idan u-ungngan Apu Dios ni indinel tun hi-gak." ‡
14 Yadda u-ungngan Apu Dios ey tuuddan ebuh, e ida kamettey. Et
humman hu, nambalin hi Jesus ni tuu e henin hi-gada. Netey et metagwan
e humman nengapputan tun Satanas e wada kabaelan tun memettey ni
hi-gatsun tuu.
15 Netey hi Jesus di krus ma-lat meendi takut tayun katey, e humman
heni kamenettenged ni hi-gatsun kewa-wa-wa.
16 Huyya keang-angan tu e hi-gatsun kameibbillang ni helag Abraham
hu tuka baddangi e beken ni yadda anghel.
17 Et humman hu, mahapul ni hiniktaman Jesus ni emin hu tayu
kapanligligasin agitun tuu, ma-lat wada inna-nu tun mambalin ni mahmek
niya kameiddinnel ni Padin Eta-gey ni mengi-ehneng ni hi-gatsud hinang-
gan Apu Dios. Inebulut tun manligligat ma-lat teklaen tu liwat tayu et
mepesinsahan itsu.
18 Em, hineniktaman tun emin hu tayu kapanhelheltapi tep nanhelheltap
niya pinatnaan Satanas, et ya law nunya ey daitsu kabaddangi, hedin
patnaan daitsun Satanas ni he-ulen.

3

Eta-ta-gey hi Jesus nem hi Moses

1 Et humman hu, hi-gayun kaegiegin pinilin Apu Dios ni pantu-u tun
mekihha-ad ni hi-gatud kabunyan, ey ihakkey yu nemnem yun Jesus e
pinutuk Apu Dios ni mengi-ehneng ni hi-gatu niya hi-gatu dama hu Eta-
gey ni Padi tayun kamengullug.
2 Inenu-unnud tu hu pinhed Apu Dios e nemutuk ni hi-gatud ngunu tu,
henin nengu-unnudan Moses nan hi Apu Dios ni nengipaptekan tuddan
helag Israel e tutu-un Apu Dios ni imbilang tun pamilyah tu.
3 Nem hi Jesus hu lebbengtun meiddeyyaw ni peteg nem hi Moses, henin
nengapyan baley e e-etteng ni peteg hu ketbalan tu nem ya etan baley ni
kinapya tu.
4 Makulug ni emin hu baley ey wada hu nengapyaddan nunman, nem hi
Apu Dios hu nengapyan emin.
5 Hi Moses e bega-en ni ebuh e kamekangngu-unnud nan hi Apu Dios ey
impapaptek tudda hu imbilang Apu Dios ni tutu-u tu niya intuttuddu tun
hi-gada hu peamtallin Apu Dios ni edum ni aggew.
6 Nem hedin hi Jesus Christo ey beken ni bega-en Apu Dios, tep U-ungnga
tu. Nem inenu-unnud tu hu indawat Apu Dios ni ngunu tun mengippaptek
idan kameibbillang ni tuu tu. Ey hi-gatsun kamengullug hu kameibbillang

† **2:12 2:12** Psalm 22:22 ‡ **2:13 2:13** Isaiah 8:18

ni tuu tu hedin itultuluy tayun mengihammad ni dinel tayun Jesus Christo niya eleg tayu iwwalak hu tayu kanamnamaha eyan ketaggu tayu.

Ya pan-iyyatuan idan tuun Apu Dios

7 Et humman hu, u-unnud yu etan tugun ni impatudek ni Ispirituh Apu Dios e kantuy
"Hedin dedngelen yu ehel Apu Dios ni nunya,
8 ey entan tu ngehay hu e-helen tu. Entan tu u-ukkul hu impahding ida la eman ni aammed yu e kinehing da hi Apu Dios eman ni nematnaan dan hi-gatun nanha-adan dad desert. *
9 Inenang-ang da hu impahpahding tun na-pat ni toon, nem pinenatnaan da binabbal tud lawah ni impahpahding da.
10 Et mukun imbunget tudda humman ni tuun nunman et kantuy 'Annakkayang ida huyyan tuu! Manghay idan peteg e eleg dan hekey pinhed ni mengu-unnud ni tugun ku.' "
11 Et humman hu, bimmungettak et isapatah ku e kangkuy "Hedin yadda humman ni tuu, ey eleg mabalin ni ida meilla-kam di nakka pan-iyyatui."
12 Et humman hu, hi-gayun kaegiegi, helipat-i yu ma-lat eleg yu u-ukkulen ida humman ni mangkanghay ni tutu-un eleg mangulug, tep entanni ey iwwalleng yu dama hi Apu Dios e wadan ingganah.
13 Nemnem yu e anin ni yan nunya et nanengtun kan Apu Dios ey "U-unnud yuwak." Et mukun mahapul ni man-in-e-hel kayun kewa-wa-wa ma-lat itultuluy yun mengu-unnud ni hi-gatu et endi hakey ni hi-gayun mehe-ul ni mangngenghay.
14 Tep hedin eleg tayu iwwalak hu dinel tayun Jesus Christo eman ni laputun nengulugan tayu, ey meilla-kam itsud panyaggudan ni meidwat ni hi-gatu.
15 Ey entan nisi tu liwwan hu impatudek Apu Dios e kantuy
"Hedin dedngelen yu hu ehel Apu Dios ni nunyan aggew, ey entan tu ngehay hu e-helen tu et eleg yu iu-ukkul idan aammed tayun nunman e nginhay da tugun tu." †
16 Hipadda humman ni tutu-un nangngel ni inhel Apu Dios, nem kinehing da? Inamta tayu e huyyadda helag Israel ni inhewang tud namhimbutan dad Egypt et ipenguluddan Moses ni neni-yan ni nunman ni bebley.
17 Ey hipadda hu nengipebubbunget nan Apu Dios ni na-pat ni toon? Humman ida hu helag Israel, tep nanliwat ida et kastiguen idan Apu Dios et mangkatey idad desert. ‡
18 Ey hipadda etan tuun insapatah Apu Dios ni eleg manla-kam ni panyaggudan ni pan-iyyatuan dan impakulug tu? Humman ida etan helag Israel e nginhay da hu ehel Apu Dios.
19 Et humman hu, inewatan tayu law e eleg da la-kamen hu panyaggudan da, tep eleg ida mangulug.

4

1 Humman ni impakulug Apu Dios ni panyaggudan ni pan-iyyatuan ni indaddan tu ey dammutu daman la-kamen tayu. Et humman hu, helipat-i tayu ma-lat endi hakey ni hi-gatsun eleg manla-kam nunman.

---

* **3:8 3:8** [7-8] Psalm 95:8-9 † **3:15 3:15** Psalm 95:7b-8 ‡ **3:17 3:17** Numbers 14:29

2 Tep huyyan panyaggudan ni dingngel tayu ey dingngel ida daman
aammed tayun nunman, nem endi silbitun nangngelan da, tep eleg da
kulugen.
3 Tep hi-gatsuddan ebuh ni kamengullug hu dammutun meki-iyyatud
pan-iyyatuan ni indaddan Apu Dios. Nem hedin yadda etan eleg
mengullug, ey hi-gada nanghelan Apu Dios ni kantuy
"Bimmungettak et isapatah ku e hedin hi-gada, man eleg ida meilla-kam
di nakka pan-iyyatui."
Ey humman ni pan-iyyatuan ey neidaddan ni hi-gatsun tuu eman ni
nengibbuhan Apu Dios ni nanletuan tun puyek niyaddan emin eya wadan
nunya.
4 Hedin ya meippanggep ni neikepitun aggew, man wada neitudek e kantuy
"Nan-iyyatu hi Apu Dios ni kapitun aggew, tep ginibbuh tun emin ngunu
tu." *
5 Ma-nut neidaddan ni nebayag huyyan pan-iyyatuan, nem neitudek e
kantuy "Hedin yadda humman ni tuu, ey eleg mabalin ni ida meilla-kam
di nakka pan-iyyatui." †
6 Tep ma-nut hi-gada hu nemangulun nengipeamtaan Apu Dios ni meip-
panggep nunyan pan-iyyatuan ni panyaggudan da, nem eleg ida maila-
kam tep eleg da kulugen. Nem anin ni hanniman et dammutun meilla-kam
itsun kamengullug nan Apu Dios.
7 Makulug huyya, tep nelabah dakel ni toon ni eleg panla-kaman idan
aammed tayun indaddan Apu Dios ni pan-iyyatuan da, ey impatudek tun
David e kantuy
"Hedin dedngelen yu hu ehel Apu Dios ni nunyan aggew, man entan tu
ngehay hu e-helen tu." ‡
8 Huyyan pan-iyyatuan ey beken ni yad Kanaan e nengipenguluan Joshua
idan nunman ni aammed tayu. Tep gullat ni yadman, ey eleg et ehelen Apu
Dios hu hakey mewan ni aggew ni dammutun peki-iyyatuan ni hi-gatu.
9 Et humman hu, hi-gatsun tuun Apu Dios ey nanengtun dammutun la-
kamen tayulli humman ni kapan-iyyatuin kamelpun hi-gatu.
10 Tep emin hu tuun meilla-kam di nan-iyyatuan Apu Dios ey meweddan
hi-gada hu makulug ni iyyatu, henin nan-iyyatuan tu eman ni nengibbuhan
tun ngunu tu.
11 Et humman hu, ipahding tayu kabaelan tayu et abuluten daitsun Apu
Dios ni meki-iyyatun hi-gatu ma-lat endi mengippekewwah ni hi-gatsu
etan ni iyyatun henin nengipekawahan idan helag Israel, tep ya eleg da
pangulugan.
12 Tep et-eteng ni peteg hu kabaelan ni ehel Apu Dios. Metattaddem nem
ya ispadah ni makattadem di nambina-hil. Tep ya ehel tu ey tuka buddihi
hu neidallem ni wadad nemnem tayu niya pinhed tayun pehding ma-lat
meamta hu ingkatuu tayu.
13 Endi hakey ni naltun tu ittalwan hi Apu Dios. Hi-gatu hu menuwet
ni hi-gatsu, tep tuka ang-angan emin hu tayu kapehpehding niya tayu
kanemnemnema.

Ya etan Eta-gey ni Padi tayun kamengi-ehneng ni hi-gatsud hinanggan Apu Dios

14 Tettengedi tayu hu tayu kapengullug nan Jesus e U-ungngan Apu Dios.
Hi-gatu hu Eta-gey ni Padi tayun nambangngad di kabunyan ni kamengi-
ehneng ni hi-gatsud hinanggan Apu Dios.

---

* **4:4 4:4** Genesis 2:2 † **4:5 4:5** Psalm 95:11. ‡ **4:7 4:7** Psalm 95:7b-8

15 Humman ni Eta-gey ni Padi tayu ey et-eteng hu hemek tun hi-gatsu,
tep naka-amta tu hu kakulang ni tayu kapengullug niya kalinekah ni tayu
kapanliwwasi, tep pinenatnaan tun emin hu elaw ni kakehe-ulin tuu, nem
hedin hi-gatu, man eleg manliwat.
16 Et humman hu, kadinel itsun mandasal nan hi Apu Dios di kabunyan
e kabbabbal ni peteg. Tep nanna-ud ni hehmeken daitsu niya baddangan
daitsud tsimpuh ni kahapulan tayu hu baddang.

5

1 Ya eta-gey ni padi ey kamepillid edum tun tuu ma-lat hi-gatu mengi-
ehneng ni hi-gadan Apu Dios. Ey hi-gatu hu mengidwat nan Apu Dios ni
kaiddawat idan tuu niyadda daka i-appit ma-lat mepesinsahan hu liwat
da.
2 Huyyan padi ey han-anus tudda etan tuun eleg da amta pehding da,
niyadda etan wada daka keihlai, tep anin hi-gatu et dammutun metuttullun
niya dammutun meihla tep tuu dama.
3 Et mukun hedin i-appit tu hu kameidwat ni daka i-appit nan Apu Dios,
ey mahapul ni hi-gatu memengngulun um-idwat ni i-appit tu et han law
mabalin ni i-appitan tudda tuu tep neliwtan dama.
4 Endi tuun nealay pinutuk tu annel tun mambalin ni eta-gey ni
padin mengi-ehneng idan tuud hinanggan Apu Dios, tep hi Apu Dios hu
memuttuk ni hi-gatu henin nemutukan tun Aaron e nemangulun eta-gey
ni padiddan aammed tayun nunman.
5 Hanniman daman Jesus Christo e beken ni nealay kantuy hi-gatu hu
Eta-gey ni Padi, tep hi Apu Dios hu nemutuk ni hi-gatu. Tep kan Apu Dios
ni hi-gatuy
“U-ungnga dakan hi-gak. E-helen kun nunya e hi-gak hi Amam.” *
6 Kan mewan Apu Dios ni hi-gatu ey
“Pinutuk dakan mampeddin ingganah henin kinapadin Melchisedek.”
7 Yan kawedan Jesus di puyek, ey nemahhig ni in-anteng tu dasadasal
nan Apu Dios. Inlet tu dasal tu niya limmewalewan tuka pandasali, tep
amta tun wada kabaelan Apu Dios ni menellaknib ni hi-gatud ketteyyan tu.
Inebulut Apu Dios hu dasal tu tep impebabah tu annel tun nengu-unnudan
tun Apu Dios.
8 Ma-nut U-ungngan Apu Dios hi Jesus, nem mahapul ni nanlelehhanan
tu ligat tun pengippeang-angan tun tuka pengu-unnudin Apu Dios.
9 Naka-u-unnud tu hi Apu Dios, et humman hu nambalin ni hi-gatu hu
menellaknib ni hi-gatsun kamengu-unnud ni hi-gatu, ma-lat meidwatan
itsun biyag ni endi pappeg tu.
10 Tep hi-gatu hu pinutuk Apu Dios ni Eta-gey ni Padin henin kinapadi
lan Melchisedek.

Ya pemaptek tayun tayu kapengullug nan Jesus

11 Wada et pay edum ni pinhed kun ituttuddun hi-gayun meippanggep
idan nunya, nem neligat ni ituttuddun hi-gayudda huyya, tep kulang kayu
nin mengewwat.
12 Gullat et, tep nebayag kayu law ni nengulug, ey dammutu law ni
mantuttuddu kayun ehel Apu Dios. Nem tam ingganah nunya ey mahapul
ni ippenidwan ituttuddun hi-gayudda etan nelakah ni meewwatan ni
inedaedal yu. Heni kayu gelang ni eleg tu ni han-ekan hu kakennan
nehiken, tep nanengtun ya gatas yuka innuma.

---

* **5:5 5:5** Psalm 2:7, Acts 13:33 niya Hebrews 1:5.

13 Ya henin nunyan tuun ya gatas ni ebuh tuka ekmuna ey neikamkampun ebuh hu inewatan tun kameituttuddun elaw Apu Dios. Kulang nin peteg hu tuka pengimmatun ni neiptek winu neihalla.
14 Nem yadda etan kamengewwat niya kamengu-unnud ni nehammad ni kameituttuddun meippanggep nan Apu Dios ey neihammad hu daka pengullug, et amta da hu nambaklangan ni lawah et ya kayyaggud, niya hi-gada neieligan ni dammutun mengngan ni kakennan nehiken.

6

1 Et humman hu, eleg tayu ngu law tuppuga etan inedal tayun laputun nengulugan tayun Christo, nem mahapul ni eddalen tayu dama niya ewwatan tayu hu edum ni kameituttuddun mengihhammad ni tayu kapengullug. Tep eleg mahapul ni tayu pennidwaen ni eddalen ida hu inedal tayun nunman ni pengiwwallengan tayun lawah ni elaw tayu, niya meippanggep ni tayu kapengullug ni hi-gatu,
2 ya keibbellinan ni benyag, ya kapengitta-pewin tepayyad ulun kamengullug ni pengiddasalan ni panyaggudan da, ya ketegguan idallin nangketey niya penuwetan Apu Dios ni tuu et mekastiguddan ingganah hu neliwtan, tep inamta tayudda law humman.
3 Et humman hu, ya kayyaggud ey yadda law kameituttuddun mengippehammad ni tayu kapengullug hu eddaeddalen tayu. Huyya ippahding tayu hedin i-abulut Apu Dios.
4 Helipat-i yu, tep ya tuun nantuttuyyun liwat tu et mangulug nan Jesus, nem iggeb-at tun dedkugen hu tuka pengullug, ey eleg mabalin ni an mantuttuyyu mewan. Tep hedin nabnangan nemnem tu niya dinwat tu etan panyaggudan ni nalpud kabunyan, newadan hi-gatu hu Ispirituh Apu Dios ni mengadkadwan hi-gatu,
5 inedal tu kakinayyaggud ni ehel Apu Dios, niya inamta tu kabaelan Jesus Christo ni pan-ap-apuan tulli,
6 nem iggeb-at tun dedkugen ni emin huyya, ey eleg law mabalin ni mantuttuyyu niya eleg law mabalin ni mambangngad ni mengullug mewan. Tep huyyan pehding tu ey heni tu pidwaen ni ippatak di krus hi Jesus e U-ungngan Apu Dios * et mebabba-ingan mewan di kedaklan ni tuu.
7 Ya tuun hanniman ey mekastigu, nem yadda etan tuun pannananeng dan u-unnuden hi Jesus ey meidwatan idan panyaggudan da. Tep ya keielligan tu huyya ey ya etan puyek ni kameuddanin kenayun et kayyaggud kaillameh ni kameitnem diman, ey ippaptek Apu Dios humman ni puyek.
8 Nem hedin hebit ni ebuh hu kaumtemel diman ni puyek, man endi silbitu et lelgaben alin Apu Dios ni apuy.
9 Nem anin ni hanniman hu inhel mi, et kami kamedinnel e beken ni hanniman hu elaw yu, tep inamta mi e kayyaggud hu yuka pehpehding tep nehelakniban kayu.
10 Tep limpiyuh hu kapehding Apu Dios et amta mi e eleg tulli lilliwwana hu impahpahding yun kayyaggud ni ya nengipeang-angan yun impeminhed yun hi-gatun nemenaddangan yuddan edum tayun kamengullug ni laputu ingganah nunya.

---

* **6:6 6:6** Ya pinhed tun e-helen hu "heni tu pidwaen ni ippatak di krus hi Jesus e U-ungngan Apu Dios," ey ya tuun tuka dedkuga hi Jesus ey eleg tu law ibbilang hu neteyyan tu niya tuka kulluga e endi kabaelan Jesus ni memaddang ni hi-gatu et mukun be-ingen tu mewan hi Jesus.

11 Ya pinhed min peteg ni meippahding ey pannananeng yun emin
ni mengihhammad ni yuka pengullug ingganah ni amnuan ni yuka
namnamaha.
12 Huyya pinhed min pehding yu, tep eleg mi pinhed ni kayu um-inglay
ni mengiddinnel nan Apu Dios, nem u-ukkulen yudda etan nenawat ni
impakulug tu, tep eleg da isiked ni menehhegged ni amnuan tu humman
ni impakulug tun panyaggudan da.

Ya um-amnun impakulug Apu Dios

13 Hi Abraham hu pengiu-unnudan tayu eyan nakka pan-e-hela. Tep yan
eman ni wada impakulug Apu Dios ni hi-gatu, ey insapatah tun peamnu
tu humman ni inhel tu. Ey gapu tep endi edum ni eta-ta-gey nem hi-gatu,
ey neala et isapatah tud ngadan tu
14 et kantun Abraham ey "E-helen kun hi-gam e iddawtan dakan dakel
ni panyaggudan mu niya iddawtan dakallin dakel ni peteg ni helag mu."
15 Et an-anusan Abraham ni hinehhegged humman ni inhel Apu Dios ni
hi-gatu ingganah immamnu.
16 Hedin wada mansapatah, ey tuka issapatah di eta-ta-gey nem hi-gatu.
Ey hedin nantebbalan idan nunman ni neisapatah, humman kesikkedan
ni daka panhallai.
17 Hanniman daman Apu Dios e nansapatah e peamnu tu etan impakulug
tun pehding tu ma-lat pengamtaan idan menewwat e eleg mehulluli
humman ni ninemnem tun pehding tu.
18 Eleg man-ittek hi Apu Dios, et humman hu eleg mabalin ni tu kekyaten
hu insapatah tu. Et mukun hi-gatsuddan hinelakniban tu ey et-eteng
namnamah tayun menehhegged ni amnuan ni inhel tu.
19-20 Huyyan namnamah tayu hu mengippekedhel ni nemnem tayu et
eleg tayu iwalleng hu tayu kapengullug ni hi-gatu. Tep inamta tayu e
yallin edum ni aggew ey umlaw itsud kad-an tu. Humman ni pekihha-adan
tayun Apu Dios di kabunyan ey endi dewadewa, tep immen law diman hi
Jesus. Hi-gatu hu heni nengibeghul ni kultinah et humgep di kuwaltuh Apu
Dios. Et humman hu, dammutu daman umhegep itsudman. Limmaw ni an
mengi-ehneng ni hi-gatsud hinanggan Apu Dios, tep nambalin ni Eta-gey
ni Padin ingganah, henin kinapadin Melchisedek.

7

Ya kinapadin Melchisedek

1 Hedin hi Melchisedek, ey hi-gatu la hu patul di Salem ni nunman niya
hi-gatu dama hu padin Apu Dios e Keta-ta-geyyan.
Ya kinapadin Melchisedek ey kameang-ang eyad nan-ungbalan dan
Abraham. Tep yan eman ni hakey ni aggew, ey kamangkeibbangngad
hi Abraham ni tu nekigubatan, e inapput tudda epat ni patul, ey
an dinammun Melchisedek et idasalan tu ma-lat idwatan Apu Dios ni
panyaggudan tu.
2 Et idwat daman Abraham nan Melchisedek hu kapulun emin ni piniliw
tud tu nekigubatan. Ya keibbellinan ni ngadan ni Melchisedek ey limpiyuh
ni patul. Da dama kaingngadnin patul ni kaum-idwat ni linggep, tep
linggep hu keibbellinan ni bebley tud Salem.
3 Eleg meamta hu ama niya inan Melchisedek, niya hipan aammed tu.
Anin ni ya neiungngaan tu et ya neteyyan tu, et eleg meamta, tep endi
an neitudek ni meippanggep idan nunman. Ya kinapadin Melchisedek ey
henin kinapadin U-ungngan Apu Dios e padin ingganah e endi pappeg tu.

4 Humman keang-angan tu hu kasina-gey Melchisedek, tep anin hi
Abraham e kametbal ni nahlagan tayun Jews, et indawat tun Melchisedek
hu kapulun emin ni piniliw tud tu nekigubatan.
5 Yan nunya ey yadda padin helag Levi hu kan ni Tugun ni wada lebbeng
dan mengellan kapulun kinedangyan idan edum dan helag Israel, anin ni
hakey hu nalpuan da e hi Abraham.
6 Nem hi Melchisedek ey beken ni helag Levi, nem dinwat tu hu
kapulun kinedangyan Abraham. Et idasalan tu hi Abraham e hi-gatu hu
nengipekulugan Apu Dios ni iddawat tu niya pehding tu.
7 Ey inamta tayu e ya tuun kamengibbeggan Apu Dios ni panyaggudan
ni edum tun tuu ey eta-ta-gey nem ya etan menewwat nunman ni
panyaggudan.
8 Hedin yadda etan padin helag Levi ni kamenewwat ni kapulun
kalelmuan tuu, man ida kamettey. Nem hedin hi Melchisedek, e nengalan
kapulun limmun Abraham, man nanengtun mategu, tep endi an nee-ehhel
di impatudek Apu Dios ni neteyyan tu.
9 Ma-nu tep makulug ni yadda helag Levi ey daka dewwata kapulun
limmun tuu, nem heni dama immidwat hi Levi nan Melchisedek ni
nengidwatan Abraham ni kapulun limmu tu.
10 Tep anin ni eleg ni maiungngan nunman hi Levi et heni wadad annel
nan Abraham e apu tun eman ni nandammuan dan Melchisedek.
11 Ma-nut ya nampadian idan helag Levi, ey neipuun di tugun Moses,
nem kulang kinapadi da. Et mukun intu-dak Apu Dios hi Christo ni
neihullul ni hi-gada. Tep hi Christo ey henin kinapadin Melchisedek hu
kinapadi tu.
12 Nem yan nunya ey endi law bilang ni kinapadiddan helag Levi,
et humman hu, endi dama law lebbeng ni tugun Moses ni memillin
mampeddi.
13-14 Et humman hu, ma-nut endi an ine-ehhel Moses ni wada padin
melpud helag Judah, niya eleg tudda idwatan ni lebbeng dan mengippahd-
ing ni ngunun padid altar, nem pinutuk Apu Dios hi Apu tayu e hi Jesus
Christo e helag nan Judah ni mampeddi.

Ya kinapadin Jesus Christo

15 Et inamta tayu e na-kal law hu lebbeng dan mampeddi, tep wada law
hu hin-appil ni padin henin Melchisedek.
16 Nambalin ni padi tep ya kabaelan ni biyag tun endi pappeg tu e beken
ni neipuun di tugun ni kantuy ebuh ida helag Levi ni mampeddi.
17 Makulug huyya, tep impatudek nan Apu Dios hu meippanggep ni
hi-gatu e kantuy "Pinutuk dakan mampeddin ingganah henin kinapadin
Melchisedek." *
18 Et humman hu, eleg law meu-unnud hu Tugun Moses ni meippanggep
ni pampeddian, tep eleg umgegla niya neendi law silbitu.
19 Tep endi hakey ni tuun kayyaggud di hinanggan Apu Dios tep ya
nengu-unnudan tun tugun Moses. Nem kayyaggud et yan nunya, ey wada
law hu i-imman ni pengiddinnelan tayun pengebbulutan daitsun Apu
Dios, et mukun wada law dinel tayun umhayukup ni menaydayaw niya
mandasal ni hi-gatu.
20-21 Insapatah Apu Dios e padillin ingganah hi Jesus Christo. Endi edum
ni padin tu nanghelan nunya. Tep ebuh hi Jesus ni nanghelan tun kantuy

* **7:17 7:17** Psalm 110:4

"Hi-gak e Ap-apu ey issapatah ku e padi kallin ingganah niya eleg ali
mehulluli hu nemnem kun nunyan insapatah ku."
22 Et humman hu, huyyan insapatah Apu Dios ey hi Jesus hu iddinel tayun
amnuan nunyan kekkeddukdul ni nekitbalan Apu Dios ni kehellakniban
tayu.
23 Hedin yadda padin helag Levi, ey dakel ida nanhuluhulul tep hedin
netey hakey, man nehululan. Et mukun beken idan padin ingganah.
24 Nem hedin hi Jesus, man eleg mepappeg hu nampadian tu tep mategun
ingganah.
25 Et humman hu, hi Jesus hu wadan ingganah hu kabaelan tun
menellaknib idan umhayukup nan Apu Dios ni kamengiddinnel nan Jesus
ma-lat eleg ida mekastigu, nem wadalli biyag dan endi pappeg tu. Wada
kabaelan Jesus ni mengippahding idan nunya, tep mategun ingganah ni
mengi-ehneng ni hi-gadad hinanggan Apu Dios.
26 Et humman hu, hi Jesus hu Eta-gey ni Padin umbaddang ni hi-gatsud
kakulang tayu tep kayyaggud ni peteg, endin hekey hu liwat tu e endi tuka
keihlai. Neappil law etan idad nangkeliwtan, niya hi-gatu hu impeta-gey
Apu Dios di emin et hi-gatu hu keta-ta-geyyan di kabunyan.
27 Hi Jesus ey beken ni henidda etan ni edum ni padin kamengi-ehneng
idan tuun Apu Dios, tep eleg tu mahapul ni man-appit ni kewa-wa-wan
Apu Dios henin daka pehding. Tep hedin hi-gada, man da ni kai-appisi
hu liwat da ni han da in-appisi hu liwat ni edum dan tuu. Nem hedin hi
Jesus, man pinhakkey nengiappitan tun annel tun nengiketeyan tun liwat
ni tuu, et netekla law. Eleg mahapul ni tu ippenidwan man-appit, tep hiyya
humman ni pinhakkey ni nan-appitan tu.
28 Yadda etan eta-gey ni padin nepilin neipuun di tugun Moses ey
tuuddan ebuh e ida dama kamanliwwat. Nem ya etan insapatah Apu
Dios ni peelli tu, ey impa-beh nem ya hu tugun, et humman neihullul
di tugun. Ey humman ni insapatah tu ey ya U-ungnga tu e Eta-gey ni
Padin mampeddin ingganah. Tep hedin hi Jesus ey endin hekey tuka
pangkullangi, tep kayyaggud ni peteg.

8

Ya etan baluh ni nekitbalan Apu Dios ni panyaggudan tayu

1 Ya pinhed min paka-amtaen yu ey yahhuy. Hi Jesus e Eta-gey ni Padi
tayun kamengi-ehneng ni hi-gatsud hinanggan Apu Dios ey yimmudung di
winannan Apu Dios e Ap-apud kabunyan, et humman keang-angan tu hu
kasina-gey ni saad tu.
2 Yadman di kad-an Apu Dios hu kapampeddiin Jesus. Ey yadman hu
kad-an ni makulug ni Tabernacle ni kinapyan Apu tayu, beken ni ya tuu
hu nengapya.
3 Hedin ya ngunun eta-gey ni padi ey hi-gatu hu kamengidwat ni
kaiddawat idan tuun Apu Dios niya hi-gatu kamengi-appit ni daka i-appit
tep ya liwat da. Et humman hu, mahapul daman wada iddawat Jesus nan
Apu Dios, et ya annel tu hu indawat tu.
4 Gullat ni nanengtun wadad puyek hi Jesus, ey beken ni padi ngunu tu,
tep dakel ida padid puyek ni kamengidwat ida etan ni kameidwat nan Apu
Dios meippuun di Tugun Moses.
5 Ya Tabernacle ni kapangngunnuiddan padi ey nan-ingngeh ang-ang
tu etan ni wadad kabunyan. Tep yan eman ni nengilapwan Moses ni

nengapyaan tun nunman ni Tabernacle, ey kan Apu Dios ni hi-gatuy "Paka-
ang-ang mu et paka-u-unnuden mu etan henin inang-ang mud duntug."
6 Nem eta-gey ni peteg hu ngunun Jesus Christo nem yadda padid puyek.
Tep ya ngunu tun kamengi-ehneng ni hi-gatsu ey neipuun di baluh niya
kakkayyaggud ni nekitbalan Apu Dios idan tuu tu. Humman ni baluh
ni nekitbalan tu ey kedukdul nem ya eman nemangulu, tep neipuun di
kekkeddukdul ni impakulug tun pehding tu, ey hi Jesus hu menang-ang
ma-lat peamnu tu.
7 Gullat ni endi kulang tu eman nemangulun nekitbalan Apu Dios idan
tuu tu, et eleg mahapul hu meikkadwa.
8 Nem inang-ang Apu Dios ey wada kapangkullangiddan tuu tu, et mukun
kantun hi-gaday
"Hi-gak e Ap-apu ey yahhuy hu e-helen kun hi-gayun tuuk di Israel niyad
Judah: Hakey alin aggew ey wadalli baluh ni pekitbalak ni hi-gayu.
9 Nem beken ni henin nekitbalan kudda lan aammed da eman ni
nengipenguluan kun hi-gadan neni-yanan dan Egypt tep eleg da
pannananeng ni u-unnuden hu nekitbalan kun hi-gada, et humman
nengiwallengan kun hi-gada.
10 Heninnuy hu baluh ni pekitbalan kun hi-gada: Ihha-ad kullid puhu da
niyad nemnem da hu tugun ku, et humman ali enu-unnuden da. Yallin
nunman ni aggew ey hi-gak ali hu Dios da niya hi-gadalli hu tuuk, et
ipaptek kudda.
11 Eleg ali law mahapul ni da tuttudduan edum dan meippanggep ni hi-
gak ma-lat amtaen da-ak. Tep emin ali tuu ey amta da-ak ngu
dedan, anin ida etan ni tuun eleg meibbillang niyadda etan tuun
kamedeyyaw.
12 Ey anin ni nanliwat ida et hehmeken kuddalli et pesinsahan ku liwat da
niya liwwanen kulli hu nambahulan da." *
13 Ya nanghelan Apu Dios ni hi-gatsun wada baluh ni nekitbalan tun u-
unnuden tayu ey humman keang-angan tun pinappeg tu etan nemangulun
nekitbalan tu. Ey inamta tayu e ya etan nebayag ni endi silbitu law ey
anggegannuy meendilli.

9

Ya elaw ni kapenaydayaw idan Jews nan Apu Dios ni laputu et ya elaw ni tayu kapenaydayaw nunya

1 Hedin ya eman nemangulun nekitbalan Apu Dios ey intugun tu pehding
idan tuu tun menaydayaw ni hi-gatu niya wada hu nekapyan Tabernacle
ni penaydayawan tayun hi-gatu eyad puyek.
2 Humman ni Tabernacle ey wada nekapyan dewwan kuwaltuh tu. Ya
etan di nemangulun kuwaltuh ey wada hu pattukkan ni kengkeh, ya tebol
niya sinapay ni neiappit nan Apu Dios. Ya ngadan nunyan kuwaltuh ey
Nesantuh ni Kuwaltuh.
3 Wada hu kultina ni nengedwan nunman ni dewwan kuwaltuh. Ya
ngadan ni neikadwan kuwaltuh ey Nekassantuh ni Kuwaltuh.
4 Yadman kad-an etan ni balituk ni altar ni kapengiggihhebin insensoh e
mebanglu hamuy tu. Wada damadman etan Kaban ni netakapan ni balituk
e humman hu Kaban ni nekitbalan Apu Dios ni neiha-adan etan ni dewwan
batun neitudekan idan hampulun Tugun Apu Dios ni dinwat Moses, ya

* **8:12 8:12** [8-12] Jeremiah 31:31-34

etan hulkud Aaron ni pimmingi niya etan pa-nay ni balituk e neiha-adan
ni manna.
5 Yad ta-pew ni hu-keb nunman ni Kaban ey wada dewwan nepaot ni
anghel e kei-ang-angan ni kawedan Apu Dios. Nebekyag hu payak da et
mahiduman hu hu-keb nunman ni Kaban ni kake-kalin liwat tep yadman
hu kapengiwwakgihin padin kuheyaw ni kamei-appit nan Apu Dios. Nem
beken nin nunyan pengippeamtaan kun hi-gayun emin ni meippanggep ni
nunya.

6 Henin nunya hu elaw nunman ni Tabernacle. Yan nunman la, ey
ida kaumhehgep hu padin kewa-wa-wa etan di nemangulun kuwaltuh ni
Tabernacle et yadman daka pengippahdingin ngunu da.
7 Nem hedin ya etan di neikadwan kuwaltuh ey ebuh hu eta-gey ni padin
kaumhegep, nem pinhakkey ni ebuh ni hantoon hu tuka hehgepid man.
Hedin umhegep diman ey mahapul ni um-ilaw ni kuheyaw ni animal ni i-
appit tun Apu Dios et tu iwakgih di hu-keb etan ni Kaban et wada inna-nun
ke-kalan ni liwat tu niya liwat idan edum tun tuu.
8 Ey humman ni kapehding idan padin nunman hu nengipeang-angan ni
Ispirituh Apu Dios e endi kelebbengan tayun manna-ud nan Apu Dios ni an
mambeggan baddang ni pemessinsahan tun liwat tayu, hedin nanengtun
wada hu Tabernacle di puyek ni penaydayawan tayun hi-gatu.
9 Wada hu pinhed tu huyyan ituttuddun hi-gatsun nunya. Tep ma-nut
in-enappitan idan tutu-un animal hi Apu Dios niya edum ni kameidwat
ni hi-gatu, nem kapyatun eleg luminggep hu nemnem da, tep amta da e
nanengtun eleg ma-kal hu liwat da.
10 Tep humman ni daka penaydayaw ey humman hu daka pengu-
unnudin Tugun Moses ni meippanggep ni elaw ni kakenna, ya kainnuma
niya elaw ni linih ni annel. Huyyadda hu mahapul ni u-unnuden da
ingganah eman ni pengippeamtaan Apu Dios ni baluh ni nekitbalan tun
elaw ni penaydayaw ni hi-gatu.

11 Et neipahding huyya eman ni illian Jesus Christo di puyek e nambalin
ni hi-gatu hu Eta-gey ni Padi tayun kamengi-ehneng ni hi-gatsud hinanggan
Apu Dios ma-lat dawten tayu hu panyaggudan ni indaddan Apu Dios ni hi-
gatsu. Et yan nunya ey immen di kayyaggud ni peteg ni Tabernacle di
kabunyan e beken ni kinapyan tuu niya beken eyad puyek nebehwatan
tu.
12 Pinhakkey ni ebuh hu hinggepan tud man, ey endi inhegep tun
kuheyaw ni gelding winu bakan tu in-appit nan Apu Dios. Tep ya kuheyaw
tu hu in-appit tu eman ni neteyyan tu et mehelakniban itsun kamengullug,
et wada law hu biyag tayun endi pappeg tu.
13 Hedin ya elaw eman ni nemangulun nekitbalan Apu Dios, man hedin
wada tuun wada impahding tun pi-yew, ey eleg mabalin ni da peki-
emmung ni mekidaydayaw nan Apu Dios ingganah wakgihan idan padin
kuheyaw ni gelding winu baka niya dep-ul ni giniheb dan impah ni baka.
Et hedin negibbuh ni impahding ni padi humman, ey han dammutun
mambangngad etan nengipahding ni pi-yew ni mekidaydayaw nan Apu
Dios.
14 Et hedin henin nunman elaw tun nunman, ey kaw beken ni nema-
man me-kal hu liwat tayu et endi tayu law nenemnemen tep ya ineyuhan
ni kuheyaw nan Jesus Christo di krus? Humman ni impahding Jesus ey
endi kulang tun neiappit nan Apu Dios ni kepessinsahan ni liwat tayun
umhulun ni ketteyyan tayu. Impahding tu huyya tep ya baddang ni

Ispirituh Apu Dios e endi laputu niya endi pappeg tu. Et yan nunya ey dammutu law ni mansilbi itsun Apu Dios e wadan ingganah.

15 Et humman hu, hi Christo hu kamengi-ehneng ni hi-gatsud hinanggan Apu Dios di baluh ni nekitbalan tu ma-lat emin itsun nambalin ni tuun Apu Dios ey dewwaten tayu etan impakulug tun beltanen tayun mannananeng ni ingganah. Dammutu law ni meippahding huyya, tep ingkatey Jesus hu liwat tayu, anin yadda lawah ni impahpahding tayun eman lan nemangulun nekitbalan Apu Dios ida aammed tayu.

16 Ya elaw ni kapengippebeltanin Apu Dios ni hi-gatsun panyaggudan tayu ey henin elaw tayun Jews e mahapul ni mettey etan mengippebeltan et han beltanaddan pinhed tun pengidwatan hu hipan pebeltan tu.

17 Tep hedin nanengtun mategu etan tuu, ey eleg mabalin ni tu pebeltan hu tenged tu.

18 Hanniman dama hu nemangulun nekitbalan Apu Dios e mahapul ni wada mekleng et meiappit hu kuheyaw tun Apu Dios et han dammutun dewwaten ni tuu hu panyaggudan tu.

19 Makulug huyya, tep yan eman ni negibbuhan ni nengipeamtaan Moses idan tuun emin ni Tugun, ey illa tu kuheyaw ni baka et ya kuheyaw ni gelding ni neikamdug di danum et alen tu etan helek ni hyssop ni nabtek ni madlang ni sinulid et ita-mel tud kuheyaw et wakgihan tu hu libluh ni neitudkan ni Tugun niyadda tutu-un wadadman.

20 Yan tuka pampengippahdingin nunman ey kantuy “Huyyan kuheyaw hu mengippeamta e mahapul ni u-unnuden tayu hu nekitbalan Apu Dios ni hi-gatsu.” *

21 Winakgihan tu dama hu Tabernacle et yaddan emin hu wadadman ni kai-usal ni kapenaydayawin Apu Dios.

22 Ya intenuttuddun Moses ni Tugun Apu Dios ni intudek tun nunman ey emin ida etan kamenaydayaw nan Apu Dios niyadda etan kamei-ussal ni kapenaydayawin hi-gatu ey mahapul ni mewakgihan idan kuheyaw et han abulutaddan Apu Dios. Ey hedin nanliwat ida, man mahapul ni wada hu i-appit dan Apu Dios ni animal, tep eleg mabalin ni an me-kal hu liwat da hedin endi da peih-ih ni kuheyaw ni animal.

Ya na-kalan ni liwat tayu tep ya neteyyan Jesus Christo

23 Humman hu elaw ni kaebbulutan Apu Dios ni penaydayaw dan hi-gatun nunman, tep mahapul ni wada iddawat dan animal ni hi-gatu et iwakgih da hu kuheyaw tud Tabernacle niyadda etan di neiha-ad diman. Nem huyyaddan emin ey u-ukkul ni ebuh etan ni makulug ni Tabernacle di kabunyan, et mukun humman ni Tabernacle ey mahapul ni ya kekkeddukdul ni peteg hu mei-appit diman nem ya hu kuheyaw ni animal ni kai-enappit ni padid puyek.

24 Et humman hu, pakkaw immayuh hu kuheyaw nan Christo ni nengidwatan tun annel tun Apu Dios. Ya Tabernacle ni hinggepan tu ey beken ni kinapyan tuu eyad puyek, tep u-ukkul ni ebuh humman. Ya hinggepan tu ey yad kabunyan e humman dedan hu makulug ni Tabernacle et immen di diman ni nunya et hi-gatu kamengi-ehneng ni hi-gatsud hinanggan Apu Dios.

25 Hedin ya etan eta-gey ni padid puyek, man katootoon ey kaum-ilaw ni kuheyaw ni animal ni tuka an i-appit nan Apu Dios etan di Nekassantuh ni Kuwaltuh ma-lat pesinsahan tu hu liwat idan tuu. Nem beken ni henin

---

* **9:20 9:20** Exodus 24:6-8

nunman nan hi Jesus Christo, tep ingkatey tun pinhakkey hu neneklaan
tun liwat tayu et ebuh. Eleg law mahapul ni an meippenidwa.
26 Tep gullat ni mahapul ni mampidpidwan mettey ni pengi-appitan tun
annel tun Apu Dios, et ku e-eggel ni nanlelehhanan tu, neipalpu eman
ni naltuan ni puyek ingganah nunya. Nem beken ni henin nunman, tep
immali hi Jesus eman ni gintud Apu Dios ni nemappegan tun kabaelan ni
liwat et iketey tud krus hu pengkalan tun liwat tayu, ey hiyya humman ni
pinhakkey ni nengipahdingan tun nunman.

27 Emin hu tuu ey nanna-ud dedan ni mettey et mehuwetan ida.
28 Makulug huyya, ey neka-amta tayu dama e ingkatey Jesus Christo hu
liwat tayu ma-lat wada inna-nu tun ke-kalan ni liwat idan katuutuu. Ey
mambangngad ali mewan, nem beken law ni ya liwat tayu hu tu ellian,
nem ma-lat tudda helakniban hu kamengullug ni kamenehheged ni ellian
tu.

10

1 Ya Tugun Moses ni meippanggep ni pan-appitan hu keang-angan tudda
huyyan kakkayyaggud ni mekapkapyallin hakey ni aggew. Nem kulang
impeang-ang tu, tep heni allinnew ni ebuh. Et mukun anin ni katootoon ni
nan-appit ida tutu-u et nanengtun eleg ida ibbilang Apu Dios ni kayyaggud.
2 Tep gullat ni makulug ni nepesinsahan hu liwat idan tuun hanniman ni
daka penaydayaw, ey eleg da et nemnemnema hu liwat da et issiked dan
man-appit ni animal nan Apu Dios.
3 Nem ya kakulugan tu ey daka nenemnema hu liwat da, et mukun
katootoon ni nan-appit ida.
4 Tep eleg han-ekal ni kuheyaw ni baka niya gelding hu liwat.

5 Et humman hu, yan eman ni illian Jesus di puyek ey kantun Apu Dios
ey

"Eleg mu law pinhed ida etan animal niyadda linggeman ni daka i-appit
niyadda daka iddawat ni hi-gam, et humman hu, winedam hu annel
kun mei-appit ni hi-gam.
6 Eleg ka um-amleng ida etan ni kagihheban kamei-appit ni hi-gam niyadda
etan edum ni daka iddawat ma-lat ekalen mu liwat da.
7 Et humman hu, kangkuy 'Apu Dios, ebbuluten ku etan pinhed mun
meippahding ni hi-gak ni henin neitudek etan di libluh ni impatudek mun
ehel mu.' "
8 Em, inhel Jesus nan Apu Dios e kantuy "Eleg mu law pinhed ida
humman ni daka i-appit ni hi-gam ni linggeman niya eleg mu pinhed
etan daka gihheban animal ni i-appit dan hi-gam tep ya liwat da." Huyya
nengipesikedan Jesus ni daka i-appit nan Apu Dios, anin ni humman hu
intugun tun Moses ni nunman.
9 Induman tu et kantuy "Apu Dios, ebbuluten ku etan pinhed mun
meippahding ni hi-gak." Huyya nemappegan tun eman ni nebayag ni elaw
ni daka penaydayaw, et hululan tun baluh law ni elaw. Et mukun endi law
silbi tun um-ienappit ni animal nan Apu Dios tep hi Jesus law hu inhullul
tun mei-appit ni hi-gatu.
10 Et humman ni pinhed Apu Dios ni meippahding nan Jesus hu pengibbil-
langan daitsu law ni kayyaggud di hinangga tu, tep ingkatey Jesus Christo
hu peneklaan tun liwat tayu et endilli tu keippidwaan mewan humman,
tep endi tu nangkulangan humman ni impahding tu.

11 Ya kapehding idan padin nunman ey ida kaman-eh-ehneng ni kewa-
wa-wad altar ni man-appit. Nem ya humman ni daka i-enappit ey eleg tu
han-ekal hu liwat ni tuu.
12 Nem hi Jesus ey pinhakkey ni ebuh hu nengiappitan tun annel tu
eman ni nengiketeyan tun liwat ni emin ni tuu, nem mannananeng
hu keihhilbian ni nunman ni impahding tu. Yan nunya ey immen ni
yimmudung di winannan Apu Dios ni kei-ang-angan ni kasina-gey ni saad
tu.
13 Immen law diman e tuka hehheggeda pengapputan Apu Dios emin ni
buhul tu ma-lat hi-gatu hu tengngawen dan Ap-apu.
14 Humman ni pinhakkey ni tu nengiappitan ni annel tun Apu Dios hu
nengabulutan ida law Apu Dios ni ingganah etan idan tuun na-kal liwat da.
Ey hi-gada hu kababbaddangin Apu Dios ma-lat makangngu-unnud idan
hi-gatun kewa-wa-wa.
15 Anin ni ya Ispirituh Apu Dios et tuka ihhudut ida huyya, tep inhel tun
nunman hu inhel Apu Dios ni kantuy
16 "Medettengan ali etan aggew ni gintud kun pengippeamtaan kun
baluh ni nekitbalan kuddan tutu-uk. Ihha-ad kullid puhu da niyad
nemnem da hu tugun ku, et humman ali enu-unnuden da." *
17 Kantu mewan ey "Ey anin ni nanliwat ida et hehmeken kuddalli et
pesinsahan ku liwat da niya liwwanen kulli hu nambahulan da."
18 Et hedin tep pinesinsahan Apu Dios hu liwat tayu, ey eleg law mahapul
ni itsu um-ienappit nan Apu Dios ni linggeman ni ke-kalan ni liwat tayu.

Ya pengihhammadan tayun pekiddagyuman tayun Apu Dios

19 Et humman hu, hi-gayun kaegiegi, ey dammutu law ni umhayukup
itsud kad-an Apu Dios di kabunyan et mandasal itsun hi-gatu, tep immayuh
hu kuheyaw nan Jesus ni nengiketeyan tun liwat tayu.
20 Nem mategu law, et hi-gatu mengillaw ni hi-gatsud kad-an Apu Dios.
Tep yan eman ni neteyyan tu ey nebi-ki etan kultinah ni nengadwa etan ni
dewwan kuwaltuh et endi law hu umhanid dellanen ni umlaw di kad-an
Apu Dios et dammutu law ni manna-ud itsun mandasal ni hi-gatu.
21 Hi Jesus law hu Eta-gey ni Padi tayun kamengippaptek ni hi-gatsun
tuun Apu Dios.
22 Et humman hu, ya kayyaggud ni pehding tayu ey panduttuk itsud
kad-an Apu Dios e eleg itsu mandinwa, nem paka-iddinel tayu hi Jesus
e kamengi-ehneng ni hi-gatsu ma-lat abuluten Apu Dios hu dasal tayu.
Dammutun pehding tayu huyya, tep heni daitsu winakgihan ni kuheyaw
Jesus et eleg tayu law nenemnemen hu lawah ni impahding tayu.
Kameang-ang huyya eman ni nebenyagan tayu, e heni na-meh hu annel
tayun malinih ni danum.
23 Ey kayyaggud hedin eleg itsu mandinwa, nem tettengedi tayu etan
tayu kanamnamahan kantayun wadan hi-gatsu, tep inamta tayu e hi Apu
Dios ey kameiddinnel ni mengippeamnu etan ni impakulug tu.
24 Nemnem tayu hu pehding tayun manhimbabaddang ni keihham-
madan ni tayu kapengullug, pan-impipinhed itsu niya kayyaggud hu
ipahding tayu.
25 Eleg tayu iu-unnud idan edum e inwalleng da hu daka pengullug
et isiked da law ni mekiammuammung ni menaydayaw nan Apu Dios.
Nem ya pehding tayu ey panhintutugun itsu, nema-man nunya, tep ay
kamangkedettengi law hu pambangngadan nan Apu tayu.

---

* **10:16 10:16** Jeremiah 31:33

26 Hedin iggeb-at tayun eleg u-unnuda hu neipeamtan hi-gatsu, et
tataggan tayun manliwwaliwwat, ey eleg law mansilbin hi-gatsu hu
neteyyan Jesus. Tep endi law edum ni dammutun mei-appit ni mengkal ni
liwat tayu.
27 Et hedin hanniman, man daitsu kahehheggeda etan di kehuwetan
tayu ni ya etan di anggetakkut ni kekastiguan di kaumhihinyab ni apuy
ni pengastigun Apu Dios ida etan ni buhul tu.
28 Anin ya Tugun Moses et kantuy hedin wada kamangngenghay, ey eleg
hehmeka, nem pepettey hedin wada dewwa winu tellun mantistigu.
29 Hedin hanniman, man nema-man mekastigu etan tuun mangngenghay
ni U-ungngan Apu Dios e hi Jesus. Tep imbilang tun endi hu silbin kuheyaw
tun in-appit tun Apu Dios ni kepessinsahan ni liwat tayu meippuun etan di
baluh ni nekitbalan Apu Dios. Ya etan tuun mengippahding ni hanniman
ey kinehing tu hu Ispirituh Apu Dios e kabbabbal ni peteg ni hi-gatsun
neliwtan.
30 Nemahhig ali hu kastigu tu, tep inamta tayu e kan Apu Dios ey "Hi-gak
hu mengibleh. Hi-gak e Apu yu hu mengastigu etan ni mengippahding ni
lawah ni hi-gayu." Kantu pay ey "Hi-gak e Apu hu menuwet idan tuuk."
31 Anggetakkut hedin hi Apu Dios e wadan ingganah hu mengastigun
hi-gatsu.
32 Nemnem yu kedi eman neipenahding ni hi-gayun laputun nengulugan
yu. Tep yan eman ni nehullulan ni nemnem yu ey dakel hu nanligligatan
yu, nem inhikal yu et pannananeng yu hu yuka pengullug.
33 Hin-addum ni dakeyu kapampadngelin edum yun tuud kedaklan ni
tuu niya hin-addum ni dakeyu kapanlelehhan. Niya hin-addum ni kayu
kameilleggat di kapanlelehhaniddan edum ni kamengullug.
34 Ey neilegat kayun nanlelehhanan idan edum yun kamengullug ni
neikelabut. Ey anin ni piniliw idan buhul yu hu limmu yu et kayu kaman-
am-amleng, tep inamta yu e wadan hi-gayu hu kakkayyaggud nem yadda
humman ni limmu yu. Ey humman ni kayyaggud ni wadan hi-gayu ey eleg
metellak, nem mannananeng ni ingganah.
35 Et humman hu, entan tu iwalleng hu dinel yun Apu tayu, anin ni
hipa mekapkapya, tep et-eteng hu gungunahen yu hedin mandinnel kayun
kenayun.
36 Mahapul ni an-anusan yun mengihhikkal idan kamekapkapyan hi-
gayu ma-lat dammutun han-ipahding yu hu pinhed Apu Dios ni pehding
yu. Hedin hanneya pehding yu, ey dewwaten yullin emin hu impakulug
tun iddawat tu.
37 Tep neitudek dedan e kantuy
"Anggegannu law ey um-ali etan tayu kahehheggedan um-ali. Eleg tu
gegnada hu ellian tu.
38 Et yaddalli etan tuuk ni neibilang ni kayyaggud ey hi-gada hu mengih-
hikkal ni hipan ligat da tep ya daka pengullug ni hi-gak. Nem hedin wada
mengiwwalleng ni tuka pengullug ni hi-gak ey eleg tuwak peamleng."
39 Tep yadda tutu-un kamengiwwalleng nan Apu Dios ey eleg ida mehel-
laknibi. Nem hedin ngun hi-gatsu, man pannananeng tayu hu tayu
kapengullug ni hi-gatu, et humman hu, mehellakniban itsulli.

11

Ya elaw ni pengullug

1 Ya kapengullug ey humman hu tayu kapengamtain dewwaten tayu etan
ida tayu kanamnamaha niya humman hu tayu kapengamtain makulug ni
wadadda etan eleg tayu han-ang-ang.
2 Ya kapengullug idan tuun nunman hu nengabulutan Apu Dios e
kayyaggud ida.
3 Ya tayu dama kapengullug hu nengamtaan tayu e naltu hu puyek
niyaddan emin hu edum ni naltu tep inmandal Apu Dios. Et humman
hu, tayu kaewwasi e emin ida eya tayu kaang-ang-anga ey nalpud eleg
meang-ang.

Yadda tuun kaebbulutan Apu Dios ni kayyaggud tep ya daka pengullug

4 Ya kapengullug Abel, hu gaputun wadwada hu in-appit tun Apu
Dios nem hi Cain e agi tu. Inebulut Apu Dios humman ni in-appit tu
tep ya tuka pengullug, e humman nengibilangan Apu Dios ni hi-gatun
kayyaggud. Ey anin ni netey hi Abel, et nanengtun ya tuka pengullug hu
kamengituttuddun kayyaggud ni elaw ni u-unnuden. *
5 Hanniman daman Enok, e eleg matey tep ya tuka pengullug, e inewit
Apu Dios di kabunyan, et endi an nenamak ni hi-gatu. Kantud ehel Apu
Dios ni impatudek tu ey impeamleng Enok hi Apu Dios et han tu ayagid
kabunyan.
6 Hedin endi kapengullug ni tuu ey eleg mabalin ni tu peamleng hi
Apu Dios. Tep ya tuun neminhed ni umhayukup di kad-an Apu Dios,
ey mahapul ni kullugen tu e wada hi Apu Dios, niya kullugen tu dama
e kabaddangin Apu Dios hu tuun kamambeggan baddang ni hi-gatu.
7 Hi Noah dama hu hakey ni indeddengel tu hu impanwarning Apu Dios
ni hi-gatun mekapkapyallin hakey ni aggew tep ya tuka pengullug. Et
kumapyan bapor ni nengipahgepan tuddan pamilyah tu et eleg ida malsing
ni nalbengan ni bebley. Ya tuka pengullug hu nengibilangan Apu Dios ni hi-
gatun kayyaggud. Ya nengu-unnudan tun inhel Apu Dios hu keang-angan
tu e emin ida tuun nunman ni kawedan Noah ey neliwtan ida, tep endi
daka pengullug.
8 Hanniman daman nan hi Abraham, e gapuh ni tuka pengullug ey inu-
unnud tu hu inhel Apu Dios ni hi-gatu et hi-yanen tu hu bebley tu et man-
aldan etan di bebley ni impakulug Apu Dios ni pebeltan tu, anin ni eleg tu
amta lawwan tu.
9 Ey ya tuka pengullug hu tu nan-etaetanan di tu nekibebleyan di
impakulug Apu Dios ni pampuyyek tu. Tep heni binunal hi Abraham
di emin di linawwan tu niya neatepan ni tuldah ni ebuh hu baley tu.
Hanniman dama hu impahpahding di Isaac e u-ungnga tu, ni hi Jacob
e inap-apu tu. Neila-kam idan nan hi Abraham etan di beltanen dan
impakulug Apu Dios ni hi-gada.
10 Tep ya etan bebley ni kahehheggedan Abraham ni pambebleyan da ey
nehammad ni peteg hu sinuunan tu, tep hi Apu Dios hu kan nemnem niya
nengapyan nunman.
11 Anin daman hi Sarah e ahwan Abraham et nehammad hu tuka
pengullug, tep anin ni nebasi niya nei-inna law, et entanni ey newada
hakey ni u-ungnga tu. Nambutsug tep kamedinnel nan Apu Dios e tuka
peamnu hu tuka e-helan pehding tu.
12 Anin hi Abraham ey nea-amman peteg et endi law kabaelan tun man-
tennud, nem entanni ey impantanud nan Apu Dios et henidda bittuwen di

* **11:4 11:4** Genesis 4:3-10

kabunyan niya henidda palnah di gilig ni baybay hu kadinakkel ni helag
tu e eleg ida mebillang.
13 Emin ida huyyan tutu-u ey impannaneng da hu daka pengullug
ingganah ni neteyyan da. Eleg da dawten hu impakulug Apu Dios ni
iddawat tun hi-gada ey netey ida, nem nannaneng hu dinel da e hakey alin
aggew et um-amnu humman ni impakulug tu. Daka kulluga e hi-gatsuddan
kamengullug ey bawi tayun ebuh eya puyek, tep eleg itsu mena-yun deya.
14 Huyyaddan tuu ey kinulug da e wada etan bebley ni lawwan da
e yadman ali law hu panha-adan dan ingganah, et humman hu daka
hemmahemmaka.
15 Beken ni ya etan bebley ni hini-yan da hu daka nenemnema, tep gullat
et nambangngad idadman.
16 Humman ni panha-adan dallin daka nenemnema ey kakkayyaggud
nem ya etan bebley ni hini-yan da, tep yad kabunyan hu kad-an tu, ey
daka iddinel hi Apu Dios ni nengidaddan ni nunman e panha-adan da. Et
humman hu, eleg umbaing hi Apu Dios ni menghel e hi-gatu Dios da, tep
indaddanan tuddan pambebleyan da.
17-19 Ya kapengullug Abraham hu gaputun nengu-unnudan tun inhel Apu
Dios ni nematnaan tun hi-gatu. Tep yan nanghelan Apu Dios ni tu i-
appit etan binugtung ni u-ungnga tu e hi Isaac ey inu-unnud tu, anin ni
impakulug tu lan hi-gatu e hi Isaac hu kehlagan alin dakel ni tuu. Et ilaw
tu tu-wangu et tu-et petteyen, tep kamedinnel e wada kabaelan Apu Dios
ni meneggun netey. Ey makulug ni heni tu sinegu, tep inhelan tu et eleg
law iappit Abraham etan u-ungnga tun hi Isaac.
20 Heni daman nan hi Isaac e ya tuka pengullug hu nanghelan tuddan
dewwan u-ungnga tu e di Jacob nan Esau e yallin edum ni aggew ey
iddawat Apu Dios hu panyaggudan da.
21 Ya kapengullug daman nan hi Jacob hu gaputun yan eman ni naka-
a-amma law e nganngnanih hu ketteyyan tu, ey inhudngul tu hulkud tud
pangal tu et dayawen tu hi Apu Dios et idasalan tudda inap-apu tun u-
ungngan Joseph ma-lat idwat nan Apu Dios hu panyaggudan da.
22 Anin daman hi Joseph et ya tuka pengullug hu gaputun yan eman ni
nganngnanih law hu ketteyyan tu, ey inhel tu e yallin edum ni aggew ey hi-
yanen idan edum tun helag Israel hu Egypt et itugun tun hi-gada e ittabin
da hu tu-ngal tu.
23 Anin idan a-ammed nan Moses et ya daka pengullug hu gaputun
eleg da takutan ni mengehhing ni olden ni patul e pepettey tun emin hu
pakeiungngan laki et itattallu da hi Moses ni tellun bulan. Hakey pay ey
yan eman ni neiungngaan tu ey inang-ang idan a-ammed tu e indawtan
idan Apu Dios ni kayyaggud ni peteg ni u-ungnga.
24 Anin hi Moses eman ni nehiknan tu law et ya tuka pengullug hu eleg
tu peminhedan ni meibbillang ni u-ungnga etan ni biin u-ungngan patul
di Egypt e nengagemid ni hi-gatu.
25 Tep tuka pehebballi hu anin mekilellehan idan tuun Apu Dios nem
ya an meie-eddum di kapehpehding idan tuud Egypt ni panliwwatan, tep
inamta tu e nekemtang ni ebuh hu pan-amlengan ni kamanliwwat.
26 Tuka pehebballin mepihhul tep ya namnamah tun ellian alin Christo
nem ya hu tu pengellaan ni emin ni kinedangyan di Egypt, tep tuka
nemnemnema hu gungunahen tullin hakey ni aggew.
27 Eleg tumekut ni bunget nan Pharaoh e patul et hi-yanen tu hu Egypt
tep ya tuka pengullug. Anin ni neligat hu biyag tu et inenu-unnud tu hi
Apu Dios, tep heni tuka ang-ang-anga hi Apu Dios anin ni eleg meang-ang.

28 Ey ya tuka pengullug hu himmulun et hi-gatu hu nengilepun Piyestah
ni Passover et u-unnuden tu hu inhel Apu Dios e wakgihan dan emin hu
pamedingan ni baballey dan kuheyaw ma-lat hedin um-ali etan anghel ni
memettey idan emin ni pengulwan ni lakin u-ungngaddan tuud Egypt, man
eleg tudda illagat hu pengulwan ni lakin u-ungngaddan Jews.
29 Ya kapengullug idan Jews ni nunman hu nan-agwatan dad mamegan
puyek di gawan Madlang ni Baybay. Nengunud ida tuud Egypt, nem nan-
addum mewan hu danum et mangkalsing ida.
30 Gapuh ni kapengullug idan helag Israel ey nangketu-li hu tuping ni
luhud di Jericho, tep inu-unnud da hu inhel Apu Dios e liklikwehen da
humman ni bebley ni pitun aggew.
31 Ya kapengullug nan Rahab, e hakey ni biidman ni tuka pebeyyad hu
annel tud laki, hu gaputun eleg da pameteyan ni hi-gatu. Emin ida hu
tuudman ey eleg ida mengu-unnud nan Apu Dios et pateyen idan Jews, nem
eleg da pakipetey hi Rahab, tep yan eman ni illian idan dewwan Jews ni
an mansi-im idan kebebleyan tu, ey inaygan tuddad baley tu et baddangan
tuddan nambangngadan da.
32 Wadan hiyyadda huyyan pengamtaan yun elaw ni kapengullug.
Tep gullat ni tagan ku tenten et kulang hu tsimpuh ni penghelan kun
kapengullug idan tuun nunman, henid Gideon, hi Barak, hi Samson, hi
Jephthah, hi David, hi Samuel, niyadda la eman prophets.
33 Wadadda edum ni hi-gadan nengenapput di da nekigubatan tep ya
daka pengullug. Yadda edum ey kayyaggud hu nan-ap-apuan dad bebley
da niya dinwat da hu impakulug Apu Dios ni iddawat tun hi-gada. Yadda
edum, ey innang pengngannan idan layon ni hi-gada, nem eleg dadda
kanen.
34 Wadadda edum ni innang kegihheban dad kaumhihinyab ni apuy,
nem neihwang ida. Yadda edum ey innang hu pemetteyan ni buhul dan
nampan-ispadah ni hi-gada, nem neihwang ida. Yadda edum, ey nekapuy
ida, nem nambalin idan na-let. Nambalin ida edum ni nangketuled ni
mekiggubbat et apputen dadda buhul da.
35 Ey wadadda dama bibi-in nunman ni netagwan hu u-ungnga dan netey
tep ya daka pengullug.
Wadadda edum ni kamengullug ni dimpap idan edum ni tuu et
panlelehhan dadda. Yadda etan nampap ni hi-gada ey kanday ibbukyat
dadda hedin issiked dan mengullug nan Apu Dios, nem kahing ida et
pampateyen dadda. Eleg da isiked ni mengullug tep pinhed dan metegguan
idalli et kayyaggud ali biyag da nem ya biyag dad puyek.
36 Yadda edum ni kamengullug ey pinihupihul idan edum dan tuu niya
bineibeig dadda. Yadda edum, ey binenangkiling dadda et pan-ikelabut
dadda.
37 Yadda edum ey nantengba daddan batu et mangkatey ida. Nambeng-
wah dadda edum ni gelgel niya nantewik dadda edum ni ispadah. Yadda
edum ey newetwet ida et ya balwasi da ey katat ni kalneroh winu gelding.
Nanlelehhanan da niya lawah hu impahpahding idan edum ni tuun hi-
gada.
38 Yadda edum ey hinek-il daddad baballey da et ida mandaladalan di
desert niyad kedunduntug. Nantalutaluddad hungab niyad leyang. Et
mukun yadda eleg mengullug e nemahhig kalwah da, ey eleg idan hekey
meibbillang ni mekibbebley ni hi-gadan kamengullug.
39 Huyyaddan tuu ey katettebalan Apu Dios idan kayyaggud tep ya daka
pengullug, nem eleg da ni dawten hu impakulug tu,

40 tep wada hu kekkeddukdul ni ninemnem tun pehding ni hi-gatsun
emin, e beken ni hi-gadan ebuh. Tep eleg um-amnu hu planuh Apu Dios
hedin eleg itsu mei-dum ni hi-gada tep ya dama tayu kapengullug.

12

Hi Apu Dios hu Ametayun emin ni kamengullug

1 Humman hu elaw ni kapengullug idan nunman ni tutu-u. Nem inna-
nu daman hi-gatsu? Hipa pehding tayu? Mahapul ni nemnemen tayu e
wadadda hu dakel ni tutu-un nunman ni nehammad daka pengullug. Et ya
kayyaggud ey ya elaw da hu pengiu-unnudan tayun kamengullug nunya. *
Et humman hu, isiked tayun mengippenahding ni linggeman ni kaumheli-
wan hi-gatsun pengu-unnudan tayun Apu tayu. Ey isiked tayudda hu
liwat ni heni nemedbed ni hi-gatsu. Niya anin ni hipa mekapkapya et
pannananeng tayu hu tayu kapengullug.
2 Hi Jesus ni ebuh hu kulug tayu niya hi-gatu pandineli tayu, tep hi-gatu
neipuunan ni tayu kapengullug niya hi-gatu hu mengippehammad ni tayu
kapengullug. Impeang-ang tu hu pehding tayu tep inhikal tu hu ligat tud
krus, tep amta tun wadalli pan-am-amlengan tun kegibbuhan tu humman.
Eleg tu nemnemen hu kebe-ingan tun ketteyyan tud krus et yan nunya ey
yimmudung law di winannan Apu Dios e Ap-apud kabunyan.
3 Ey mahapul ni nemnem tayu hu nengisipelan nan Jesus ni nemahhig
ni kapemippihuliddan neliwtan ni hi-gatu ma-lat eleg yu nemnemnemen
e endi silbin yuka pengullug hedin wada ligat yu, tep hedin hanniman hu
pannemnem yu, man manlu-lu kayu.
4 Tep anin ni kayu kamanligligat ni mengiwwalleng ni liwat et endi ni
hu nengiketey nunman.
5 Kaw liniwwan yu hu tugun Apu Dios ni hi-gayun u-ungnga tun kantuy
"Hi-gam e u-ungngak, entan tu langlangkuyya hu nakka penuggunin hi-
gam niya entan almet mu hedin imbunget daka,
6 tep nak ida katugguna hu nakka ibbilang ni u-ungngak ni pinpinhed ku
niya nak ida kakastiguan panyaggudan da." †
7 Et humman hu, mahapul ni ihhikal yu hu ligat yu, tep ya kapenuggunin
Apu Dios ni hi-gayu hu keang-angan tun dakeyu kaibbilang ni u-ungnga
tu. Tep kaw wada u-ungngan eleg tuggunan ametu?
8 Katuggunan Apu Dios idan emin u-ungnga tu. Et hedin eleg dakeyu
tugguna, ey beken kayu tep ni makulug ni u-ungnga tu.
9 Yan ekaglang tayu ey daitsu katuggunan ametayud puyek et tayudda
kalispituha. Et humman hu, kaw beken ni nema-man mahapul ni ya
Ametayud kabunyan e namyuh ni hi-gatsu hu u-unnuden tayu ma-lat
makitegu itsun hi-gatun ingganah?
10 Hedin ya ametayud puyek, ey sinugun daitsun amta dan kayyaggud
ni penuggun dan hi-gatsun ekaglang tayu. Nem hedin hi Ametayud
kabunyan, man daitsu katuggunan panyaggudan tayu ma-lat kaila-kaman
tayud kakinayyaggud tu.
11 Hedin inhelan daitsud tayu kapehpehding ni lawah, ey eleg tayu pinhed
et maggeh di nemnem tayu. Nem ya pambalinan tu hu daitsu kapenugguni
ey yaggudan ni elaw tayu niya linggepan ni nemnem tayu.

Ya pengu-unnudan tayun Jesus

---

* **12:1 12:1** Kan idan edum ey ya keibbellinan tu huyya ey heni daitsu hinelikuban idan nunman ni tutu-un nehammad daka pengullug e ihik idan pengu-unnudan tayun elaw da. † **12:6 12:6** [5-6] Proverbs 3:11-12

12 Et humman hu, eleg itsu um-almet hedin kimmapuy hu tayu
kapengullug tep ya ligat, nem ihammad tayu kuma hu tayu kapengullug
nan Jesus.
13 Pannananeng yun mengu-unnud ni kayyaggud ni elaw ma-lat hedin
wadadda etan kamanlu-lu tep kimmapuy hu daka pengullug et ida
kamandinwa, ey mebaddangan ida et amtaen da hu kayyaggud ni elaw
ni u-unnuden da et meihhammad hu nemnem dan mengullug.

14 Ipahding yun emin hu kabaelan yu et ya kayyaggud hu
pekikkillawwan yun edum yun tuu, niya ang-ang yu et ya pinhed Apu
tayu hu u-unnuden yu. Tep hedin endi hu kakinayyaggud ni tuu, man eleg
tulli ang-anga hi Apu tayu.
15 Helipat-i yu ma-lat endi hakey ni hi-gayun mengissikked ni mengid-
dinnel ni binabbal Apu Dios. Ey ang-ang yu et endin hi-gayu hu
mengipappangngulun mengippahding ni lawah, tep iu-unnud ni edum et
umhulun ni panliwatan ni dakel ni kamengullug.
16 Helipat-iyu mewan ma-lat endin hi-gayu hu makilaki winu makibii.
Ey entan tu iu-ukkul nan Esau e nginhay tu hi Apu Dios. Tep anin
ni hi-gatu hu pengulwan, et eleg tun hekey ibilang hu kelebbengan ni
pengulwan ni indawat Apu Dios ni hi-gatu, nem nealay inwa-hi tu humman
ni kelebbengan tun agitun pihakkey ni pengngannan ni ebuh.
17 Ey inamta yu e entanni ey pinhed tun peteg ni iddasalan daman
ametun panyaggudan tu, nem eleg law mabalin, tep endi law kelebbengan
tun menewwat ni panyaggudan tu. In-anteng tu nanginangih, nem eleg
law mabalin ni tu bangngaden hu tu nengiwa-hian ni kelebbengan tu.

18 Ya nengamtaan tayun Apu Dios ey beken ni henin nengamtaan
idan Jews ni nenawat ni tugun Moses. Tep yan nenawtan dan nunman
ni tugun e neihnup ida etan di Duntug e Sinai ey simmakut ida tep
kaumhihinyab etan duntug niya andeket hu ahuk tu. Ey engeenget niya
kamampepewwek.
19 Ey wada dingngel dan tenul ni tangguyup niya dingngel dan immehel
hi Apu Dios et nemahhig takut da. Et mampehemmehemmek ida hu tuun
nangngel ma-lat isiked tun um-ehel.
20 Tep kantun hi-gaday eleg mabalin ni ida meihnup etan di duntug ni
kad-an tu. Ey inhel tun hi-gada e anin ni yadda animal hu umgasin diman
et mahapul ni pantengbaen da et matey.
21 Anggetakkut ni peteg hu inang-ang da, et mukun kan Moses ey “Nakka
manggegeygey ni takut ku!”

22 Nem beken ni henin nunman hu nengamtaan yun Apu Dios, tep yan
nehelakniban yu ey neila-kam kayudda etan ni kamandaydayaw di Duntug
e Zion, e humman hu makulug ni Jerusalem di kabunyan e bebley Apu Dios
e wadan ingganah. Ya yuka penaydayaw ni hi-gatu ey eleg maiingngeh di
nenaydayaw ida etan ni kaumtatakut di Duntug e Sinai. Nem hedin hi-
gatsu, man nei-dum itsudda etan di kalibulibun anghel di kabunyan ni
kamampan-am-amleng ni kamenaydayaw ni hi-gatu.
23 Em, hi-gatsuddan kamengullug ey et-eteng hu bendisyon tayu tep hi
Apu Dios, e manhuwet alin emin idan tutu-u, hu Ametayu law et mei-
dum itsun emin idan nambalin ni u-ungnga tun neitudek hu ngadan
dad kabunyan. Em, inebulut daman Apu Dios hu tayu kapengullug
henin nengabulutan tun kapengullug idan nehelakniban ni nangketey e
immamnu law hu pinhed Apu Dios ni pambalinan da.

24 Wada law dama neiegian tayun Jesus e kamengi-ehneng ni hi-gatsud
hinanggan Apu Dios, tep hi-gatu nengipeamnuan Apu Dios ni baluh ni
nekitbalan tun pengebbulutan tun hi-gatsu. Itsu dama kameilla-kam di
panyaggudan ni nambalinan ni ineyuhan ni kuheyaw Jesus e humman
immatun ni impeminhed tun hi-gatsu niya immatun ni tuka pemessinsahin
liwat tayu. Beken ni henin ineyuhan ni kuheyaw nan Abel e humman hu
immatun ni mahapul ni mei-ewwit etan di nematey ni hi-gatu.
25 Hanniman hu elaw ni baluh ni nekitbalan Apu Dios ni hi-gatsu, et
mukun mahapul ni helipat-i tayu ma-lat u-unnuden tayu tugun tun hi-
gatsu. Tep hedin kinastigun Apu Dios ida hu eleg mengu-unnud ni tugun
tun intugun Moses ni hi-gada eyad puyek, ey kaw beken ni nema-ma
hu kekastiguan tayu hedin eleg tayu u-unnuda etan kaumtugutugun alid
kabunyan?
26 Yan nunman ni inhelan Apu Dios di Duntug e Sinai ey nanyegyeg. Nem
yan nunya ey inhel tu mewan e kantuy "Peyegyeg kulli mewan hu puyek,
anin ya kabunyan."
27 Ya pinhed tun e-helen huyyan kantun peyegyeg tulli mewan, ey emin
eya lintu tu ey mebahbah ida et meendidda. Ey emin ida etan eleg
mebahbah ey mannananeng idan ingganah.
28 Et humman hu, pansalamat itsun Apu Dios, tep mekihha-ad itsullid
pan-ap-apuan tud bebley ni endi tu kebahbahan. Ey mahapul ni
daydayawen tayu niya u-unnuden tayu ma-lat umamleng.
29 Tep nemahhig hu kapengastigun Apu Dios idan eleg mengu-unnud ni
hi-gatu, tep hi Apu Dios ey heni apuy e kaumgiheb.

13

Ya pengippeamlengan tayun Apu Dios

1 Hi-gayuddan kamengullug nan Jesus Christo, ey pannananeng yun
man-impipinhed.
2 Hedin wada dimmutuk di baley yu, ey apnga yudda, anin ni eleg yudda
amta. Tep wadadda edum ni hanneya impahding da ey ida umkukumna
ey anghel ida gayam humman ni mangili da.
3 Ey entan tu liwwan ni baddangan ida etan nangkeikelabut. Hemek
yudda e heni etan ni neikelabut kayu dama. Niya hedin wadadda
kamanlelehhan, ey nemnem yudda damad ligat da e heni etan ni kayu
kamekilellehan ni hi-gada.
4 Emin kayu ey mahapul ni ikkahhakey yu impeminhed yun ahwa yu.
Entan tu iulig hu beken yun ahwa niya entan tu ipahding hu linggeman ni
anggeba-ing, tep makulug ni kastiguen Apu Dios ida kamengippahding ni
nunya.
5 Beken ni ya pihhuh hu gagamgami yu niya entan tu enguhi hu hipan
wadan hi-gayu. Tep kan Apu Dios ey "Eleg dakeyun hekey e-waya niya
eleg dakeyu hi-yana."
6 Et humman hu, emin itsu ey wada dinel tayun Apu Dios et mukun
dammutun kantayuy "Hi Apu hu memaddang ni hi-gak. Et humman hu,
eggak umtakut. Tep kaw hipa kabaelan ni tuun ebuh ni mengippahding ni
lawah ni hi-gak ey hi Apu Dios hu kamengippaptek ni hi-gak?"
7 Nemnem yudda eman nemangulun kamengipappangngulun nen-
gitenuttuddun ehel Apu Dios ni hi-gayu. Nemnem yu hu kayyaggud ni
nambalinan ni impenahding da eman ni ketaggu da et ya elaw ni neteyyan

da, et hi-gada hu pengiu-unnudan yud yuka pengullug nan Jesus Christo,
tep hi-gatun ebuh hu kinulug da.
8 Tep hedin hi Jesus Christo, man eleg melumman, tep humman ngu
dedan ni nunman, yan nunya niya humman alin ingganah.
9 Et humman hu, ang-ang yu et eleg kayu meid-idngelan idan dakel ni
nangkeihallan kameituttuddun eleg meiunnud di neituttuddun hi-gayu. Ya
kumaddan pehding tayu ma-lat maihammad hu tayu kapengullug ey idinel
tayu hu baddang Apu Dios, et beken ni ya pengu-unnudan ida etan ni
kamepi-yew ni kennen, tep endi tu ibbaddang hu pengu-unnudan idan
nunman.
10 Hedin hi-gatsun kamengullug, ey heni wada hu altar tayun kakelpuin
et-eteng ni tayu kapanyaggudi e humman neteyyan Jesus di krus. Nem
yadda etan tuun daka iddinel hu kai-appit idan padid Tabernacle ey endi
lebbeng dan an mekilla-kam di panyaggudan tayu.
11 Inamta tayu e ya kapehding etan ni eta-gey ni padi ey tuka ella hu
kuheyaw ni animal ni in-appit tu tep ya liwat ni tuu, et tuka illaw etan di
Nekassantuh ni Kuwaltuh. Nem daka gihheba hu annel etan ni animal di
ligliggan.
12 Huyya hu neidingpatan ni neipahding nan Jesus, tep inlaw dad
ligliggan et han da pateyad krus. Et ya etan immayuh ni kuheyaw tud
krus hu neiappit nan Apu Dios ni nangkal ni liwat tayu.
13 Et humman hu, mahapul ni eleg tayu law iddinel hu elaw tayun
nunman, nem hi Jesus law hu iddinel tayun menellaknib ni hi-gatsu.
Abulut tayu hu keilla-kaman tayud anggeba-ing ni neipahding ni hi-gatud
ligliggan.
14 Tep eleg itsu mena-yun ni mambebley eyad puyek, tep wada etan tayu
kanamnamahan bebley di kabunyan ni panha-adan tayullin ingganah.
15 Et humman hu, daydayaw tayun kenayun hi Apu Dios e nengitu-dak
nan Jesus ma-lat panyaggudan tayu. Daydayaw tayun kenayun tep ya et-
eteng ni impeminhed tun hi-gatsu niya kasina-gey tu, tep humman ni tayu
kapenaydayaw ey heni humman hu tayu kai-appit ni hi-gatu.
16 Ey entan tu liwwan ni mengippahding ni kayyaggud niya panhin-
babaddang kayu, tep huyyaddan kapehding ey heni dama humman kai-
appit ni kamengippeamleng nan Apu Dios.
17 U-unnud yu hu tugun idan kamengipappangngulun hi-gayu niya
lispituh yudda, tep daka ipapaptek hu panyaggudan ni yuka pengullug.
Ipahding yu huyya tep hakey alin aggew ey mahapul ni e-helen dan Apu
Dios hedin impahding da ngunun indinel tun hi-gada. Kayyaggud hedin
u-unnuden yudda ma-lat umamleng idad ngunu da, tep hedin eleg yudda
u-unnuda, ey umhigaddan mangngunnu et beken ni panyaggudan yu hu
pambalinan tu.
18 Kaegiegi, idasali dakemi tep inamta mi e kayyaggud hu impenahding
mi, tep emin hu pinhed min pehding ey yadda etan kametbal ni kapehding.
19 Ey nakka kekdewan hi-gayun idasali yuwak dama ma-lat anggegannuy
pambangngad tuwak Apu Dios di kad-an yu.

Ya dasal etan ni nantudek

20 Hi Apu Dios e kakelpuin emin ni linggep hu nenagun Jesus e Ap-
apu tayu e kamedeyyaw ni kamengippaptek ni hi-gatsun kamengullug e
kamei-ellig ni kalneroh tu. Ya ineyuhan ni kuheyaw tun nengiketeyan tun
liwat tayu hu inamnuan ni kamannananeng ni nekitbalan Apu Dios ni
panyaggudan tayu.

21 Et mukun ya nakka iddasal ey pinhed kun iddawat tun hi-gayun emin
hu kabaelan ni mahapul yu ma-lat wada inna-nu yun mengippahding
ni pinhed tun kamengippeamleng ni hi-gatu tep ya baddang nan Jesus
Christo. Ey pinhed kun hi-gatu hu medeyyaw ni ingganah. Amen.

Ya nanggillig ni neitudek

22 Kaegiegi, anusi yu anhan ni dedngelan eyadda nakka e-e-hela, yaggud
beken ni andukkey huyyan tudek ku.
23 Pinhed kun peamtan hi-gayun neibukyat law hi agi tayun hi Timothy
di kallabbuttan. Hedin umdateng alidyan dagah, man ikkuyug ku lan elliak
ditan.
24 Ehel yuddan emin ni kamengipappangngulun hi-gayu niyadda etan
tuun Apu Dios ditan e midda kanenemnema. Ey kan ida daman agi tayun
nalpud Italy ey dakeyu kunu kanenemneman hi-gada.
25 Pinhed kun meweddan hi-gayun emin hu binabbal nan Apu Dios.
Amen.